JC.17.Pl.2.

37
26 F
6

Digitized by Google

Digitized by Google

BEATI

ALBERTI MAGNI,

OPERA OMNIA.

Digitized by Google

Vera effigies B. ALBERTI MAGNI Ratiſbonenſis Epiſcopi, Ordinis Prædicatorum.

Spirinx ſculp.

Digitized by Google

BEATI ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORVM, OPERA

QVÆ HACTENVS HABERI POTVERVNT,

SVB

R^mis PP. FF. { THOMA TVRCO, NICOLAO RODVLPHIO. IOAN. BAPTISTA DE MARINIS, } Eiuſdem Ord. Magiſtris Generalibus,

IN LVCEM EDITA.

Studio & labore R. A. P. F. PETRI IAMMY, ſacræ Theologiæ Doctoris, Conuentus Gratianopolitani, eiuſdem Ordinis.

TOMVS PRIMVS.

LVGDVNI,

Sumptibus { CLAVDII PROST. PETRI & CLAVDII RIGAVD, Fratr. HIERONYMI DE LA GARDE. IOAN. ANT. HVGVETAN. Filij. } *Via Mercatoria.*

M. DC. LI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Albertus magnus
Hic Liber est Conventus S. Nicolai Tolent. de Urbe Ord: Erem: Discalceat: S. Augustini

Digitized by Google

S. D. N.
INNOCENTIO X.
PONT. MAX. OPT.

NVNC tandem, BEATISSIME PATER, Beati Alberti Magni Opera, quæ temporum liuor, aut hominum incuria, & bellorum ac hæreſum faces, & turbina reliqua fecere, pauca è multis, in vnum quaſi faſcem collecta, & ex Bibliothecæ Vaticanæ theſauro locupletiora reddita, Doctorum ſtudioſorumque deſiderio partum accelerante, veluti è Naufragio tabulas, Beatitudini tuæ, vti refulgenti ſtellæ ſalutari, Ordo S. Dominici, votiuus appendit. Alberti, inquam, Opera, cuius doctrina prodigio eſt, virtus miraculo, fama tantæ admirationi, vt etiam dum viueret, Magni ſibi nomen, apud Magnos inuenerit: quem in humanis ſcientiis nihil, in diuinis pauca, fugiſſe creditum eſt: qui verbo & opere potens, Eccleſiam Dei illuminauit: qui de cœlo doctus, Paulum habuit Præceptorem, Thomam Diſcipulum

ſcipulum, Eccleſiam ſuæ virtutis & eruditionis Theatrum: qui, ne omnia hic aggeram, tanto in pretio, à tuis Deceſſoribus habitus eſt, vt legatus Apoſtolicus in Sarmatiam miſſus, Prædicator Crucis per Germaniam, & Boëmiam datus, ab Alexandro IV. Sacri Palatij Magiſter creatus, Ratisbonenſi Epiſcopatui, licet tam inuitus quam meritus, ab Vrbano IV. præfectus, à Gregorio X. ad Concilium Lugdunenſe inter præcipuos Patres vocatus fuerit; vitaque functus, ſummæ ſapientiæ elogia, ſolidæque ſanctitatis, cum D. Thoma à Pio II. diuinóſque honores in Eccleſia Ratisbonenſi, Colonienſi, Lauingenſi, & in ordine in Germania ab Innocentio VIII. Gregorio XV. & Vrbano VIII. promeruerit.

Talis, ac tantus ſcriptor, doctrinam ſuam non ſuam æſtimans, niſi quam Chriſti Vicarius in terris firmauerit; ſuumque eſſe negans, niſi quod ſuum Eccleſiæ caput agnouerit: tuus eſſe prius optat quam naſci, & veluti genuinus Eccleſiæ luciſque filius, niſi in lumine tuo lumen recuſat aſpicere: tum enim ſemel hac ratione probatus, nemini ſtatim non probabitur, nulliuſque pertimeſcens ſpongiam, ſua ſe ſatis dignitate tuebitur. Maximus, nedum Magnus, & doctrina, & ſanctitate ab omnibus habitus. Hanc de cœlo ſibi, ſuiſque operibus gratiam ambit, hanc Magiſtro ſuo D. Thomas, hanc alteri lumini ſuo

Prædicato

Prædicatorum Ordo, hanc Doctori ſuo Scholæ precantur, & optant. Suſcipe igitur BEATISSIME PATER, iam tuum Albertum, vt cuius auſpiciis natus eſt, eiuſdem ope, honorem, & laudem, & vitam in ſecula manſuram, quod nihil poteſt optabilius accidere, conſequatur. Deus interim in has ſpes, in hæc gaudia, & ſolatia; tuam Beatitudinem fideliſſimæ tuæ atque obſequentiſſimæ Dominicanæ familiæ ſeruet incolumem: felicéſque diu annos, ad Reipublicæ Chriſtianæ felicitatem, ac dignitatem largiatur; dum in hoc munere ſuæ fidei, & obſeruantiæ perpetuæ renouat ſacramentum: tuæque beneuolentiæ, & defenſionis patrocinium, in Eccleſiæ commoda ſemper, multúmque profuſum, ſibi, ſuóque Ordini exorat,

TVÆ BEATITVDINIS,

Humillimus atque obſequentiſſimus
Fr. Ioannes Baptiſta de Marinis,
Mag. Ord. Prædicatorum.

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre, à Nos Amez & feaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts, leurs Lieutenants, & à tous autres de nos Iuſticiers & Officiers qu'il appartienda, Salut: Noſtre cher & bien Amé IEAN-ANTOINE HVGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonſtrer qu'il deſireroit imprimer les *Oeuures d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire ſans grand frais, deſquels il craindroit d'eſtre fruſtré s'il n'auoit Nos lettres ſur ce neceſſaires, leſquelles il nous a treshumblement ſupplié de luy accorder, A CES CAVSES, Nous auons permis & permettons par ces preſentes, à l'Expoſant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de noſtre obeiſſance ledit liure, en vn ou pluſieurs Volumes, en telles marques, en tel Caractaire, & autant de fois qu'il voudra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume ſera acheué d'imprimer pour la premiere fois: & faiſons tres-expreſſes deffences à toutes perſonnes de quelle qualité & condition qu'elles ſoyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de noſtre obeyſſance ſoubs pretexte d'augmentation, correction, changement de tiltres, fauſſes marques ou autrement, en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, ſans le conſentement de l'Expoſant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze mille liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hoſtel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Expoſant, de confiſcation des Exemplaires contrefaict, & de tous depens dommages & intereſts, à condition qu'il ſera mis deux Exemplaires dudit Liure en noſtre Bibliotheque publique, & vn à celle de noſtre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'expoſer en vente à peine de nullités des preſentes. Du contenu deſquelles Nous voulons que vous faſſiez ioüir plainement & paiſiblement l'Expoſant, ou ceux qui auront ſon droit, empeſchant qu'il ne leur ſoit donné aucun empeſchement, Voulons auſſi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chaſque Volume dudit Liure, vn Extraict des preſentes, elles ſoient tenuës pour duëment ſignifiées, & que foy y ſoit adiouſtée & aux coppies, collationnées par l'vn de nos Amez & feaux Conſeillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploits neceſſaires ſans demander autre permiſſion. CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobſtant Clameur de Haro, Chartre Normande, & autres lettres à ce contraires. Donné à Paris le neufiéme iour de Nouembre, l'an de grace mil ſix cens quarante-quatre, & de noſtre Regne le ſecond.

Signé par le Roy en ſon Conſeil.

CONRART.

Ledit Huguetan a aſſocié au ſuſdit Priuilege Claude Proſt, Pierre & Claude Rigaud, Freres, & Hieroſme de la Garde, pour en iouyr auec luy durant le temps porté par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Feurier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 27. Mars 1651.

VITÆ
B. ALBERTI MAGNI,
EX GRAVISSIMIS AVTHORIBVS EXCERPTA EPITOME,

Per R. A. P. F. PETRVM IAMMY, *Sacræ Theologiæ Doctorem, Ordinis Prædicatorum.*

Genus.

ALBERTVS (cui deinde virtutum omnium adeptio, & diſciplinarum perceptio, Magni cognomen fecit) in oppido Lauingenſi ad ripas Danubij anno circiter poſt Virginis partum 1205. ex clariſſima Bolſtattenſium comitum proſapia natus eſt, ne quid ad cognomentum Magni deeſſet: taliſque ac tantus mundo orietur, qualis ac quantus Eccleſiæ illuxit.

Pueritia.

Natum optimorum parentum nobilis pietas ſuſcepit, in ſinu fouit, educauit, & latentia virtutis ſemina rigauit, quibus Deus poſtmodum incrementum dedit. Iacebat adhuc humilis infantiæ irretitus vinculis: nec tanta mens nimio naturæ legum pondere grauata, altiora ſapiebat quam luſus pueriles: ſpem tamen futuræ prouectionis, neſcio, quæ mentis attentio, ſecreta meditatio, & internum colloquium pollicebantur. Hærebat parentum pietas in biuio poſita, quibus puerum veſtigiis ad ſublimia eueheret: hinc arma alliciebant, illinc ſcientiæ demulcebant: fato tandem aut diuino regente numine Patauium temporibus illis celebre omnium diſciplinarum Athenæum mittitur, vt altioribus ſcientiis proueheretur. Nec ſpem tantorum parentum fefellit bona iuuenis indoles: pietati enim iuxta & literis ſedulò operam dedit. Terrebant prima tyronem liberalium artium rudimenta, aſperum iter teneras adhuc ipſius calces terebat, renuebatque ingrata mens greſſum properare: labore tamen improbo omnia vincebat, eoque continenti & indefeſſo aſſequebatur, quod plerique ſubitâ quadam ſagacitate perciperent: atque vt marmor figuras quò difficilius admittit, diutius retinet, ſic quæ ſummo conatu animo apprehenderat, ita altè hærebant, vt nunquam obliteranda viderentur.

Vocatio. Pietas erga Deiparam.

Oriebatur interim noua lux adoleſcenti, dum humanis ſcientiarum ſplendoribus illuſtrabatur, varióſque huiuſce vitæ mortalis errores detegebat. Anxius hærebat quò ſe verteret, vndique pericula, vndique Syrtes: Ducem quærebat in prælucente aurora, Beatiſſimam ſcilicet Virginem, eamque enixè orabat, vt dubium & periculoſum iter adoleſcentiæ dirigeret. a Arriſit alma mater, illique ſe ſpectandam præbuit, bonoque eſſe iuſſit animo, nullamque interponere moram, quin tutum Chriſti pauperis iter ſuſciperet, & religioſiſſimo Ordini (qui quod Chriſtiana ſalutis myſteria hominibus enunciat, Prædicatorum Ordo nuncupatur) ſe adiungeret. Tanto recreatus numine tutus incedebat, piis Beatiſſimæ Matris conſiliis inhærens.

Impedimenta ad Religionem.

Obſtabant tamen auunculi ferocitas, & cacodæmonis illuſiones: ille à Cœnobitarũ colloquio adoleſcentem arcebat, hic per fallaces in ſomnis ſpecies territabat, eoque adducebat, vt vereretur ſi ſe religioſo Ordini addiceret, fore vt breui poſt ſummum religionis dedecus & hominum ſcandalum ab incepto deſiſtere cogeretur. Verùm irriti

é ceſſere

a Humbertus in vitis Fratrum Præd. pag. 4. cap 13. M.S Lectionarium in pergameno chori Colonienſis, Petrus de Pruſſia c 1 & 2 & 44. Rodulphus de Nouiomago. p. 1. c. 1. & 2. Albertus Venetus in ſuo Chronico, Flaminius, Razzius, Caſtillus, Plodius, Bzouius, Iuſtinianus, & alij.

ceſſere illius conatus: ſiquidem adoleſcens cum fortè concioni B. Patris Iordanis ſecundi Ordinis generalis Magiſtri interfuiſſet (cuius argumentum erat de ſathanæ artibus & machinis, quibus mortales impedire ſatagit) adeò exarſit, vt cæteris omnibus poſthabitis ad genua illius ſupplex prouolutus, ſtudium quo vteretur vitæ religioſæ ineundæ ex ſuperno B. Virginis monito vltrò ſit faſſus. Mirabatur iuuenis animum expertus ſenex, ſumptum concionis argumentum interpretabatur, vnaque cum B. Virginis illuſtratione conferens, ſanctam eſſe & à Patre luminum vocationem agnouit: nihilque vltrà cunctatus, adoleſcentem admiſit an. 1221. Eccleſiæque & Ordini Albertum pariter atque Raymundos, Hugones, Humbertos, Vincentios, & alios pietate & doctrina inſignes viros peperit.

Tentationes. Nouis accinctus armis, inſuetas adhuc pugnas aggreſſus, victricem oſtentabat manum, dum debilem præcognouit. Caligabat mens in tanto virtutum lumine, & inter tot tantoſque ſtudiorum æmulos ipſe ſolus iacebat tenebris ſepultus. Lugebat Albertus ſe tot habere magiſtros, quot ſibi ſociauerat fratres, impulſuque dæmonis apud ſe reputabat, quantum inter ſe & ſocios eiuſdem Ordinis intereſſet, quantum illi literis proueherentur, quantum ipſe in limine hæreret: quæ illis mentis acies, quæ ſibi tarditas foret: dumque variis vrgeretur præſtigiis, ſibi ipſi relictus, ne in poſterum ſibi nimium confideret, eò deuenit, vt iam de excutiendo monaſtico habitu & veteri inſtituto repetendo cogitaret.

B. Virginis præſens auxilium. *b* Affulſit diuina lux iacenti in tenebris & in vmbra mortis: cum enim ſic affectum ſomnus oppreſſiſſet, perturbabat imaginationem læſam inane propoſitum, & accingens ſe ad opus, magnæ ſcalæ numerum ſibi viſus eſt comparare, quo facilius altos cœnobij muros ſuperaret. Aſcendebat, ad faſtigium peruenerat, cogitabat de deſcenſu: cum fortiter repulſus, ſe matronis quatuor præſtantis ſpeciei eſſe circumſeſſum ſenſit. Stupuit ad impræuiſos & inſolitos vultus, dumque conatur præterire, ipſæ fugitiuo viam intercludentes, cauſam tam præpoſteri conſilij quæritabant. Faſſus eſt tremens ingenij ſui tarditatem, ſociorum ſagacitatem & à cœnobio conſultam fugam: ſubridere piiſſimæ matronæ, vnaque inter illas, Beatiſſima ſcilicet Virgo, trementem excitauit, cadentem ſuſtinuit, mentis tenebras diſcuſſit, & ad difficilia quæque Philoſophiæ acutum & ſolertem effecit. Promiſſa B. Virginis. *c* Imò, cum ipſi Deipara optionem feciſſet, qua maximè præſtare ſcientia vellet, ipſe verò vt erant ætatis eius ſtudia, Philoſophiam elegiſſet, annuit votis adoleſcentis, ita vt moneret, quòd ipſe humanæ ſcientiæ diuinam poſthabuiſſet, fore vt ante obitum quidquid ſcientiarum illi diuinitus eſſet conceſſum, repentè efflueret, ac ad priſtinam ingenij tarditatem rediret, manentibus ſolum ſuo quæ labore parauerat.

Iam expergefactus, torpore corporis & mentis ſolutus, è veſtigio mutatum ſe mirum in modum ſenſit, nihil apud Authores quoſque offendens, quod ſibi moram afferret, abſtruſiſſima inueſtigabat: & ſi quippiam difficile aut anceps ſibi videbatur, continuò ad preces Beatiſſimæ Virginis confugiens, latentem in ipſo veritatem adipiſcebatur. Veritus autem ne tantis euectus donis nimium alta ſaperet, vaniſque Philoſophorum captionibus & ſophiſmatis irretiretur, ab ipſa Deipara precibus obtinuit, vt ſe in veræ fidei ſtudio corroboraret: quæ cæleſti luce circumfuſa iterum illi apparens, prænuntiauit ipſum Eccleſiam Chriſti vniuerſam doctrinâ illuſtraturum, deinde in fidei integritate moriturum, poſtremò fore vt in celeberrima auditorum corona memoria laberetur.

Profectus. His viſionibus mirificè recreatus, præſentiſſimoque Deiparæ auxilio fretus, tantus ac tam ſublimis in rebus naturalibus euaſit, vt non Albertus, ſed Philoſophus à Magiſtris nuncuparetur. Conuolabant ad ipſum vndequaque veritatis ſectatores, vt abſtruſiſſima quæque aperiret, & veluti ad orientem ſolem errorum tenebræ diſcuterentur.

Coloniæ docet. Quare vt ſol ille pluribus illuceſceret, celebrem Vbiorum Metropolim Coloniam, naturales & ſacras literas profeſſurus conſultò mittitur; vbi ſpectatos pietatis & doctrinæ ſpargens radios, nocturnas faces extinxit (volui dicere, magiſtros quoſdam vana & leui doctrina inflatos ad tyrocinium reduxit) obſcura verò corpora illuminauit, tyrones ſcilicet & in omnibus rudes ad veritatis & doctrinæ culmen euexit.

Properabat

b Pruſſia c. 1. Flaminius, Plodius, Bzouius, Caniſius, Caponius, Iuſtinianus, & alij.

c Pruſſia c. 44. Rodulphus ſup c. 2. B. Seraphinus Caponius in vita B. Alberti Compendio Theologicæ veritatis præfixa, Leander in Chronicis. Thomas Bozius de ſignis Eccleſiæ. l. 9. c. 11 & alij citati.

Properabat nec moras patiebatur tantum ſidus, vbique nouis conſpicuum ſplendoribus. Hildeſemio, vbi Chriſtianorum religioſa pietas, cœnobium Ordini excitabat, Friburgo, Ratisbona, Argentina, ita peragratis, vt in illis ingenij ſimul & ſcientiæ ſpecimen ad ſtuporem ederet, quæ ſunt egregij partes moderatoris oſtendendo, inſcius ad ſupremum totius Ordinis munus rapiebatur. Extincto enim Iordane an. 1237. vice illius eximiè functus, *d* comitiis Romæ habitis in Magiſtrum Ordinis expetebatur. Renuebat tamen humilis ipſius animi demiſſio, & tanto ponderi impar viribus Deum ſibi propitium conciliauit, qui ipſius humilitati potius quàm eligentium votis conſultum voluit.

Coloniam reuertitur.

Exinde Coloniam reuerſus, in ſumma auditorum quos habuit frequentia, vnus inſtar omnium extitit clariſſimus ille B. Thomas Aquinas, de quo ſilendum ne nunquam ſatis dixiſſe videremur. Hoc tamen non eſt prætereundum, Beatiſſimum illud Eccleſiæ lumen, neſcio, an quod ipſius animus alta contemplatione plurimum defixus; ſiue vt fit in rerum primordiis, dubitans & incertus, non ita facilè & expeditè ad obiecta reſponderet, bouis ſubinde nomine à ſociis appellari. Mirabatur magnus noſter Plato iuuenis Ariſtotelis ſtuporem, & præſenſione quadam animi prophetica exclamauit, bouem illum tum quidem mutum tantos editurum mugitus, vt totus audiret, imò miraretur orbis: quod euentus deinceps mirificè comprobauit.

D. Thomas Alberti diſcipulus.

e Vndequaquè expetitus ſui muneris vicarium B. Thomam elegit, ipſique in lectorem, vt vocant, coaptato ſuas docendi partes tradidit: Pariſioſque mittitur ritu ſolemni Doctoris Laurea exornandus nec perficiendus. Mirabatur celeberrima totius vniuerſi Academia tantum doctrinæ ſidus. Confluebant vndique quotquot erant ſtudioſi: ita vt ipſo è ſuperiore loco diſputante, tanta vndique rueret auditorum turba, vt non ſatis ampla foret, quanta quanta eſſet gymnaſij laxitas, quæ tantam hominum vim reciperet, & in vicum, *f* aut plateam migrare cogeretur, quæ adhuc nonnihil inflexo Magni Alberti nomine, Mauberti platea dicitur.

Pariſiis docet.

Sed quò latius & altius illum fama celebrabat, eò humilius mentem deprimebat; & licet omnium iudicio magnus, ſibi tamen nullus erat, aut nulli proximus: atque ita vitæ rationes inſtituebat, vt quod erat temporis, tum libris ſcribendis legendiſque, tum rebus diuinis totum impenderet: ſicque dum intra ſe pacem conciliat, nouis impetitur armis. Hoſtis enim humani generis tantam viri æquitatem, internamque quietem ægrè ferens, ipſam ſin minus planè euertere, ſaltem pertubare conatur, habitumque & perſonam religioſi mentitus, amicè cum illo conqueritur de immodico corporis & animi labore. quod nihil quieti tribueret, nihil ætati & valetudini conſuleret, & dum ſe totum aliis impenderet, nihil ſibi ipſi ſeruiret. Senſit inimicam dæmonis pietatem Albertus, ſupraquè ſe erectus timuit Danaum & dona ferentem, *g* ſublatiſque in modum crucis digitis, conſilia eluſit & laruam diſpulit.

Coloniam reuertitur.

Vbi docendi curriculum ſumma omnium admiratione Lutetiæ abſoluiſſet, Coloniam tertium reuertitur, Thomam Aquinatem Pariſios miſſurus, vt in illa ſcientiarum omnium Academia par eſſet ingenio locus. Ipſe verò ad ſua ſe ſtudia ſolita conferens, literariis exercitationibus quâ ſcribendo, quâ docendo & diſputando nullum tempus vacuum excidere ſibi paſſus, tum roſarium recitabat, aut horarias preces accuratè perſoluebat, & alia pietatis munera obibat. Inter quæ, mira dictu res, ſed quæ Authoribus non caret grauiſſimis, tot ſtudiis diſtentus, *h* Dauidicum Pſalterium à capite ad calcem diebus ſingulis ſummo pietatis ſenſu recitabat: neque minus orationi & precandi ſtudio intentus, rerum ſacrarum meditatione ac Deo ipſo vnicè fruebatur, potiſſimum vbi Chriſti naſcentis, patientis, aut in Euchariſtia latentis myſteria recoleret.

In prouincialem inuitus eligitur.

Agebatur annus milleſimus ducenteſimus quinquageſimus quartus, cum in comitiis prouinciæ Teutonicæ VVormaciæ Vangionum habitis, de communi patrum, qui conuenerant, ſententiâ, Albertus, licet inuitus & renuens, in prouinciæ Caput & Præſidem (Prouincialem vocant) eligitur. Munus illud ex obedientia ſibi impoſitum cum detrectare, ſi maximè vellet, non poſſet, tanta ſanctimoniæ & prudentiæ laude geſſit, vt poſteris exemplum luculentum non ſolum admirandum, ſed etiam imitandum

d Leander Albertus in Raymundo, Caſtillus Cent. 1. l. 1. c. 16. Iuſtinianus, & alij.

e D. Antoninus. 3. p. hiſt. tit. 23. c 7 §. 4. Pruſſia c 7 Rodulphus c. 6. Author vitæ Albertinæ appenſæ prope tumbam B Alberti, Petrus Opmerus in ſuo opere Chronologico, Rodulphus ſup. c. 4.

f Pruſſia c. 6. Caſtillus ſup. c 45 Flaminius & Iuſtinianus.

g Thomas Cantipratanus Epiſcopus Suffraganeus Cameracenſis, eiuſdem B. Alberti auditor l. 2. de apibus c. 57. p. 34. Pruſſia c 6. & alij

h Cantipratanus lib. cit. p. 50. Pruſſia c. 19. Rodulphus c. 7. Iuſtinianus.

dum ediderit. Latiſſimè longiſſiméque patebat prouincia Teutonica, Germaniam ferè totam complexa: illâ ſiquidem Auſtria, Sueuia, Bauaria, Alſatia, Saxonia, Tractus Rheni & Moſellæ, ad Brabantiam, Hollandiam, & Inſulas circumquaque finitimas, Lubeccam vſque continebantur. Eam, quanta erat, Albertus iam prouectæ ætatis pedes ſine vllo ære totam perluſtrabat, victu oſtiatim emendicato: graue ſanè & mirandum poſteris exemplum. Paternè ſuos in diſciplina religioſa continebat: quod vt facilius & perſeuerantius aſſequeretur, cæteros quoſque etiam infimos exemplo præibat, ita vt puderet non ſequi, quem præcedere quiſque debuiſſet. Dumque in peccantes animaduerteret, id cauebat maximè, ne lenitate nimia aut ſeueritate peccaret: ſecreta ſecretè puniebat, publica publicè: & talem ad iuſtitiæ normam vnuſquiſque luebat pœnam, qualem incurriſſet culpam. Frater quidam Laicus (conuerſum vocant) citra facultatem pecuniam penes ſe habuiſſe poſt mortem deprehenſus eſt. Albertus vt paupertatem ſanciret, terrorémque fratribus incuteret, cadauer illius exhumari & ſacro proiici loco iuſſit: indignum reputans eum ſepultura hominum rationabilium, qui in auaritiâ vitam finierit. Ipſe verò quò cæteros paupertatis minus obſeruatores erudiret, adeò virtutem illam coluit, vt libros propria manu conſcriptos in cœnobiis iiſdem relinqueret, in quibus illos ſcripſerat, ne quid ſuum habere quodammodo videretur.

Per id fermè tempus inſigne Sanctimonialium cœnobium prope Suſatum (Paradiſus dicitur) Ordini adiunxit, *k* ſimul & legatus Apoſtolicus barbaras quaſdam leges & gentilitatis reliquias abliturus, in Sarmatiam miſſus eſt. Huius verò nationis leges erant, vt natus deficiens membris non reſeruaretur ad vitam, quod nullus puer vitæ compos foret vltra numerum determinatum, quod denique ſenes interficerentur, ita vt etiam ipſis parentibus non parceretur.

Legatus in Sarmatiam mittitur.

l Neque multum tempus interceſſerat, cum aduerſus omnes Mendicantium ordines à Guillelmo cognomento à Sancto Amore excitatâ graui procellâ, Albertus Magnus à ſummo Pontifice Alexandro quarto Romam accitus, & in Magiſtrum ſacri Palatij adlectus, Euangelium ſancti Ioannis & Epiſtolas Canonicas ſumma Romanorum admiratione in ſcholis prælegit: illiuſque operâ, quam impenſiſſimam nauauit, tempeſtas illa exorta ſedata eſt.

Romam accerſitur.

m Tantum Eccleſiæ lumen videbatur ſub modio latitare, dum ſponte delatos à ſummo Pontifice ſibi honores & dignitatis gradus prudenter ſubterfugiebat: ita vt gloria, ignis huiuſce mundi fatuus, quæ ſequentes eludere ſolita & inſequi fugientes, tantò ipſum mordicitus inſequebatur, quantò conſtantius ab ipſo contemnebatur. Diuino tamen præordinante numine ipſam effugere non potuit. Anno enim 1260. vbi in comitiis Ordinis vniuerſi, Argentinæ celebratis, *n* Diffinitoris perſonam ſuſtinuiſſet, Ratiſbonenſi Eccleſiæ, licet inuitus & reluctans, Epiſcopus præficitur. Mutauit veſtem, ſed non vitæ rationem, religioſamque diſciplinam ita ſedulò retinuit, vt ſub Epiſcopi habitu cœnobitam facilè deprehendere cuilibet licuiſſet. Ne quid verò ipſi ſtudij quo erga ſuum Ordinem ferebatur, excidiſſe videretur, diem D. Dominico ſacram in principe templo, quot annis celebrandam ſolemni ritu, ſumptibuſque in id aſſignatis ſanxit: ſicque vtramque religioſi & Epiſcopi perſonam agebat, vt priuatim fratrem diceres, publicè omnes Epiſcopi partes eximiè perſoluere. Conciones ad populum frequentes habebat, gregi diligenter inuigilabat, hortabatur, arguebat, increpabat, obſecrabat, miniſterium ſuum implebat, opus perfecti agebat Euangeliſtæ: & quod adhuc mirum eſt, in tantis tamque grauiſſimis muneribus nihil de ſcriptionibus ſuis ſtudiique laboribus remittebat. *o* Conſtat enim illum in caſtro ſuo Epiſcopali (quod Staufl nuncupatur) vno tantum milliari ab vrbe diſtante, ingens illud volumen in Lucam conſcripſiſſe, quod ad hanc ætatem in cœnobio S. Blaſij Ordinis Prædicatorum manuſcriptum theſauri cuiuſdam inſtar aſſeruatur.

Epiſcopus creatur.

Munia obit Epiſcopi.

Quod

i Pruſſia.c 17. Rodulphus c.10.& alij.
k Rodulphus ſup.c.12.& ipſemet B Alb.l.7.Polic.c.14.t
l Cantipratanus ſup.c.10.p.24.Pruſſia c.29.Rodulphus c.15.& 16.Caponius & alij.
m Cantipratanus citatus & alij.
n Ioan.Molitoris p.6.fol.295.Pruſſia c.53.Rodulphus p.2.c.1.& alij.
o VVigulæus Hund à Sulzemnos I. C. ac ſupremi Boiorum ſenatus Monachij Præſes in ſua Metropoli Salisburgenſi.

Quod denique admiratione non caret, rem domeſticam & familiarem ita procurabat, vt cum Epiſcopatum omni ex parte ſpoliatum offendiſſet, ac inſuper grandi ære alieno conſtrictum, intra breue tempus ære omni exſoluto ditauerit.

Epiſcopatu ſe abdicat.

Lugebat interim religioſus Epiſcopus dum propriæ recordabatur Ieruſalem, & è tanto honoris faſtigio humiles & ſecretos religionis receſſus inuido oculo inhiabat, priorisque inſtituti zelo accenſus, inſtitit apud Vrbanum Pontificem vt ſibi ſuccederetur. Cuius precibus continuis annuens, Leonem Eccleſiæ Ratisbonenſi præfecit, cui per triennium quidam, aut per annum alij, Magnum Albertum præfuiſſe ſcribunt. Tanto itaque onere leuatus, lætitia geſtiens, quartum Coloniam reuerſus, iterùm ad clauſtri ſecreta & rerum ſacrarum meditationem ſe contulit, Diuique Auguſtini imitator, orationibus mentem eleuans, & ieiuniis carnem deprimens, ſcribebat libros & docebat indoctos.

p Nec diu latere lux tanta, aut ceſſare tam induſtrius & ſedulus operarius potuit: ſiquidem Crucis (vti vocant) præco & concionator ab Apoſtolica ſede in Palæſtinæ ſubſidium creatus, mirum, quantùm per vniuerſam Germaniam & Boemiam ſtudium Chriſtianorum accendit, remque Eccleſiæ communem promouit.

Vocatur ad concilium Lugdunenſe.

Neque multò poſt à Gregorio decimo ad Lugdunenſe concilium accerſitus, quod anno Chriſti 1274 habebatur, dum illuc ſe compararet, in triclinio Colonienſi ad menſam cum ſociis aſſidens, in lachrymas derepentè prorupit, *q* Diuum Thomam Aquinatem in cælum migraſſe conteſtatus. Mœrore deinde aliquantulum leuato, iter proſequitur, Rodulphi Imperatoris, cuius orator erat, in prædicto concilio cauſam acturus. Quò cum ventum eſſet, honorificè à Patribus vniuerſis acceptus, ab iis præſertim qui è Prædicatorum familia inter illos adlecti fuerant, nempè tribus ſanctæ Eccleſiæ Romanæ Cardinalibus, *r* triginta verò diuerſarum Diœceſium Epiſcopis, omnibus vitæ ſanctimonia & doctinæ facultate clariſſimis, in hac ampliſſima auditorum corona, in illam Iſaiæ ſententiam, *Mittet eis ſaluatorem & propugnatorem, qui liberet eos*, orationem habuit eo verborum pondere & rationum grauitate, vt quæcumque voluerit ab vniuerſa ſynodo fuerit conſequutus.

Mortem S. Thomæ præſagit.

Cap. 19.

Concilio verò peracto iterum Coloniam reuerſus, oborta inter Archiepiſcopum Guillelmum, Iuliacenſem comitem, atque ipſos Colonienſes diffidia, auctoritate quâ plurimum poterat, ſæpiſſimè compoſuit, cœnobia quàm plurima viſitatoris nomine obiuit, Pontificiis muneribus multis in locis pro poteſtate functus, aras & templa Deo dedicauit, vt Suſati virginũ, Traiecti ſuorum, Nouiomagi Stephano protomartyri, Antuerpiæ D. Paulo, & Vltraiecti S. Andreæ Apoſtolis, aliaſque plurimas ſacras ædes conſecrauit. Sacros etiam ordines ſolemni ritu contulit, Argentinæ ſemel pridie Paſchatis centum quinquaginta ſacerdotes, & alios deinde quadringentos inauguraſſe memoriæ proditum eſt. Odeum verò Prædicatorum Colonienſis templi ad leges architectonicas accuratè direxit, quod integrum hodierna die planè conſtat. Illud deinde trecentorum ſanctorum cadaueribus ſacris atque innumeris & clariſſimis reliquiis exornauit. Inter quas principem locum obtinet ſpina è Chriſti corona detracta, *ſ* atque illius ſanctæ Crucis fragmentum à ſancto Ludouico Francorum Rege dono conceſſum; cuius fides quò certius conſtaret, pars illa ſemel atque iterum in ignem coniecta, illæſa è flammis reſiliit. Eadem modò auro incluſa & gemmis pluribus exornata in eodem templo religioſè aſſeruatur. Multa etiam ſanctorum corpora, ſuperis ipſis præmonſtrantibus detecta, in locis amplioribus & honorificentioribus repoſuit. Ad has tam varias & multiplices curas, accedebant lectiones & concertationes ſcholarum quotidianæ, cæleſtium crebræ & ferè aſſiduæ contemplationes, ad quas nihil beatus ſenex de ſcriptione librorum remittebat: imò ſi quod eſſet vacuum ab illis tempus, aut in horto conſidens, aut interdum deambulans, *t* varios in Deiparæ laudes (quam vnicè colebat)

 hymnos

p Ex literis eiuſdem B. Alb. apud Auentinum, & VVigulæum.
q Legenda S. Thomæ c. 14 D. Antoninus ſup. c. 12. Pruſſia. Rodulphus vbi proximè c. 7. & alij.
r Pruſſia c. 41. Rodulphus loco proximè cit. c. 8. Caſtilius vbi ſupra c. 39. & 40.
ſ Rodulphus vbi proximè. Pruſſia c. 21. Ioannes Molitoris p. 6. ſui Chronici, fol. 296.
t Ioan. Molitoris p. 2. fol. 182. Pruſſia c. 22. Rodulphus p. 1. c. 7. & 8. Flaminius, & alij.

hymnos non ſine lachrymis & ſuſpiriis decantabat. In eandem etiam, ſicubi otium eſſet, rythmos Latinos numeris certis illigatos (Sequentias vocant) conſcribebat. Cum autem in idem argumentum egregiè aliquando rythmos aliquos ſcripſiſſet, eadem Deipara coram aſtitit, *w* gratias referens, quòd ſe ſic laudibus exornaſſet, vt ante illum mortalium nemo. *x* Nec deſunt Authores grauiſſimi qui referant, cum Albertus quæ de B. Deipara animo & cogitatione perceperat, ea libris eſſet exaraturus & Apellis inſtar ductibus ſuis ſingulas illius animæ & corporis dotes expreſſurus, illam ſe ſpectandam deuotiſſimo alumno delineandamque præbuiſſe: quibus facilè aſſentietur quiſquis Alberti libros de B. Virgine conſcriptos attentius inſpexerit.

Vaticinij B Virginis euentus.

Imminente tandem ſupremo vitæ die, dum in maximo auditorum cœtu Coloniæ è ſuperiore loco eruditè pro more diſputaret, memoria lapſus in medio ſermone derepentè hæſit, *y* memorque B. Virginis vaticinij auditoribus ſuprà dicta expoſuit, poſtremumque ſibi inſtare diem, ac illis valere iuſſis, è ſuggeſtu deſcendit, deducentibus quotquot erant auditoribus & velut iam comploratum deflentibus.

Ad mortem ſe comparat.

Albertus verò exinde legendi ſcribendique finem faciens, humaniſque rebus omnibus ſepoſitis, ſibi & Deo vacabat: ſepulchrum ſuum ſingulis diebus inuiſens, *ʒ* ſtatas mortuorum preces viuus ipſe pro ſe velut demortuo recitabat. Diſcebat quippe mori beatus ſenex hoc mortis præludio: dumque in hac excercitatione anno ſalutis 1280. 17. Kal. Nouembris in cella ſua ſedens, fratrum corona eſſet circumfuſus, in omnium lachrymis & veluti amplexu placidiſſimè efflauit animam.

Funus Alberti.

Funus ipſius vniuerſa ciuitas atque adeò finitimi ad id vndique conuolantes honeſtarunt: & Sifrido Colonienſi Epiſcopo funeris pompam celebrante, ſolemni ritu ante aram templi Prædicatorum maximam corpus reconditum fuit. Quo die è viuis exceſſit Albertus, *a* ſex animarum millia è flammis peccata expiantibus erepta ſingulari Dei beneficio (quod Authores omni exceptione maiores affirmant) ad beatorum ſedes perduxit. Vulgato Magni Alberti obitu, Coloniam Agrippinam miſſi ſunt à Ratisbonenſibus legati, qui ſacrum corpus in templo & Diœceſi quam proximè rexerat, ſepeliendum depoſcerent. Quod cum infinitis precibus aſſequi non poſſent, exta ſunt conceſſa, quæ Ratisbonam deportata, *b* in principe S. Petri templo citra aram maximam honorificè ſunt condita. Tempus aliquod interceſſerat, cum reſerato illius ſepulchro, *c* veſtes intactæ apparuerunt, corpuſque ita integrum in modum orantis miram ſpirans odoris ſuauitatem deprehenſum fuit, vt modò terræ mandatum putares. Maiorem auxit admirationem ſimul & venerationem, cùm ducentis poſt annis, ſcilicet pridie idus Ianuarij an. 1483. aperto iterum loculamento, maxima hominum celebritate & frequentia, aſtante Colonienſis Academiæ Rectore, cæteriſque eiuſdem tum auditoribus, tum magiſtris, *d* corpus illæſum incorruptumque planè inuentum omnes qui aderant ſtupore & admiratione defixit. Accedentibus inſuper miraculis (quæ licet conteſtata multorum authoritate, breuitati conſulens miſſa facio) quibus permotus & afflatu Spiritus ſancti, ſummus Pontifex Gregor. 15. anno 1622. die 21. Septembris conceſſit vt officium B. Alberti ritu Eccleſiæ ſolemni in Ratisbonenſi Metropoli quot annis celebraretur die 15. Nouembris, quo Coloniæ, vbi ſacrum illius corpus religiosè habetur, ſummo apparatu honores illius ſunt inſtituti, effuſa in pompam vniuerſa ciuitate.

w Albertus Venetus, & Caponius & M.S.
x Pruſſia c.24. Rodulphus p.1. c 8.
y Pruſſia c.44. & 45. Rodulphus p.2. c.19. & alij.
ʒ Ioan. Molitoris p.6. ſui Chronici fol.295. & alij cit.
a M.S. Lectionarium chori Colonienſis. Pruſſia c.53. & ſeq Rodulphus p.3. c 3. & ſeq. Gerardus Sprunch.
b Rodulphus p.3. c.1. Author vitæ B. Alb. Mag. ad tumbam eiuſdem B. Viri appenſæ.
c Caponius, Author vitæ ſanctæ Thomæ, ex quo Pruſſia cap. 48. Thomas Bozius de ſignis Eccleſiæ, ſigno 63. & alij cit.
d Pruſſia, Nouiomagenſis, Ioannes Molitoris.

BENEVOLO

BENEVOLO LECTORI.

NON *Medæis poculis*, beneuole Lector, *ſed ſtudio, labore impenſiſque maximis ſeneſcentem Albertum ad floreſcentem ætatem reduximus. Siluerat vetuſta nimium tam reſonans Eccleſiæ tuba, caligauerat præ antiquitate tantus ſplendor: vixque Albertus in Alberto conſpicuus erat. Terrebat quotquot ante nos extitere tantum laboris pondus; dum priuato & publico bono conſulendi neceſſitas vrgeret. Erexit tandem animum ſecura beneuolentiæ tuæ confidentia, tibique Albertum rediuiuum offerimus, de cuius ſcriptis nihil eſt quod hic veterum & recentiorum Authorum laudes attexamus: cum res ipſa fidem, ſi aliunde non foret, abunde tibi faceret. Hoc vnum addemus, beatum virum non ſcriptis ſolum, ſed & pietate ſanctimoniaque ita magnum, vt dubium reliquerit, plus literis an pietate proceſſerit: vtrum plus ſcriptori præſtantiſſimo laudis, an viro ſanctiſſimo venerationis debeatur. Sanctum Eccleſia iudicat, doctiſſimum ſcripta prædicant: ita vt neminem plura ex vniuerſis & in ſingulis attigiſſe audacter poſſimus dicere. Vnde non obſcurè quilibet colligat memoriam Alberto penè immenſam, lectionem infinitam, ingenium ad percipiendum, iudicium ad ſeligendum paria fuiſſe. Quibus ſi addas indefeſſum laborem, ætatem longiſſimam ſecunda valetudine ad octuaginta circiter annos perductam, rationem quodammodo ineas, qua tandem mortalis vnus, tam multa tamque accuratè ſcripſerit, quorum ſingula multos homines eoſque eruditiſſimos ætateſque plurimas requirerent.*

Sequens pagina mentem rapiet dum in ſex prioribus tomis vniuerſam Philoſophiam non quidem obiter & captioſè, vt ſolet, ſed acutiſſimè pertractauit: ita vt nec breuitatem, nec quid redundans liceat animaduertere: de quo iuſtius quam de Pericle veteri comœdo poſſemus dicere, in labiis eius ſediſſe veluti quandam philoſophandi deam. Sed quod adhuc mirum tibi videbitur, ita Ariſtotelicæ philoſophiæ nō defenſor modo, ſed & vſque ad minutiſſima verba acutiſſimaſque ſententias æmulator fuit, vt cuius philoſophiam ſectaretur, dicendi quoque exprimeret modum: faciléque diſcernere neſcias, interpreſnè Ariſtotelis an ipſe ſit Ariſtoteles: poſſeſque, quod de Philone viro eruditiſſimo apud Græcos vſurpatum eſt, dum inquiebant, aut Plato Philonem ſequitur, aut Platonem Philo, Alberto ad principem Peripateticæ diſciplinæ relato, iure merito aptare. Vnde interpretando Ariſtotelem tantam ipſius verbis fidem adhibuit, vt corruptiſſimam tranſlationem commentatus non mutauerit, imò incorruptiſſimam ipſam corruptionem multis in locis ſeruauerit. Nec minus inſuper Platonis, Epicuri, Pythagoræ, aliorumque Philoſophorum dogmata calluit quam Ariſtotelica. Primus enim Latinorum quidquid in Latinis, Græcis, Arabibus, Hebræis, Ægyptiis Philoſophis accuratiſſimum & præſtantiſſimum fuit, perſcrutatus eſt. In quibus omnibus mens libera ſemper fuit, nullis implicata ambagibus (ſponte enim fluunt acutæ ſententiæ) omnia perluſtrauit naturæ myſteria, & ea quidem ex primis & proximis rerum cauſis: ſcire enim eſt res per cauſas cognoſcere ex mente Ariſtotelis, quam ita aſſequutus eſt, vt poſteri omnes qui in eum ſcripſerunt, aut parum admodum, aut nihil adiecerint.

In quinque ſequentibus quos in Bibliam ſcripſit, illud præcipuum obtinet inter omnes elogium, neminem Scripturæ ſacræ mentem altius aut eruditius ex ſanctis Patribus collegiſſe. Vnum tamen eſt dolendum, maximam fermè partem eorum quæ in vniuerſam Bibiliam ſcripſit, excidiſſe.

Duodecimum implent varij ſermones, in quibus tanta relucet eloquentia & tantus religionis Zelus, vt non mirum ſi aliquando Ratisbonæ hæreticus præco verba facturus, cum aſcendiſſet ſuggeſtum peruetuſtum & ſaxeum vnde ad populum conciones habebat Albertus (qui hac etiam ætate viſitur) extemplo mutus euaſerit: quo prodigio ſenatus permotus alium ſtatuit ad vicinam columnam, quem cum aſcendiſſet impurus rabula, priſtina voce valuit.

Decimus tertius varios continet in B. Dionyſium Areopagitam commentarios, in quibus hactenus inexplicata euoluit, humanoque altiora captu, ore ſtyloque mortali infra ſpem citraque rem & effectum cuilibet perſpicua reddit, ita vt facile conſtet D. Paulum interpretis vice functum eſſe, vt alias grauiſſimi Authores teſtantur.

In

In quinque ſequentibus Theologica myſteria pandit, in quibus adeò proceſſit, vt omnibus quod mutuarentur aut imitarentur reliquerit, quid excogitarent prope nihil. Vno verbo ſi rerum ordinem multis iiſque doctiſſimis qui Albertum ſunt inſequuti ademeris, nihil in illis præter Albertum reperies.

Nonus decimus miranda prorſus diuinæ omnipotentiæ & ſapientiæ ſecreta prodit, dum rerum ordinem & originem inquirit, agendo de materia prima, de tempore, de cælo, de Angelis & homine. Quæ in Deipara laudes in vigeſimo literis exarauit, non ingenio tantum illum ſuo, ſed ſtudio etiam quo in illam ferebatur, aſſecutum eſſe planè declarant, quæ ſic accurata ſunt, vt de præſenti illius auxilio nemo qui legerit, dubitabit.

In Miſcellaneis ſtupendam ingenij fertilitatem exhibet, qualem vix vnquam mortalium quiſpiam eſt aſſequutus. Percurre, beneuole Lector, *& adhuc maiora videbis quam poſſimus verbis exprimere. Nec te terreat tantorum voluminum congeries, hac ſpe recreatum, mortalem poſſe percurrere quæ mortalis ſcripſit. Cum aliunde non ſolum Alberti Magni meritis & tibi, hoc gratitudinis debeas pignus, vt ſaltem oculis ſin mente tantum opus delibes, ſed etiam laboribus, vigiliis, ſtudio, perquiſitioni & ſollicitæ ſagacitati RR. PP. celeberrimi Ordinis Prædicatorum. Quid enim dicemus de R.mo P. Thoma Turco prædicti Ordinis generali Magiſtro? in arduis ſatis eſſe voluiſſe immenſum pondus etiam Atlanticis impar viribus ad cælos euehere? parum. Addemus omnes ferè Europæ partes non ſolum zelo domos proprias inuiſendi, ſed etiam vt peruetuſtos, qui tot regionibus tamque diſſitis ſparſi erant & veluti ſepulti codices, nobis compararet. Auxit animum inter tot tantoſque labores felix fauſtuſque ſucceſſus: ita vt nihil ipſi deeſſe videretur quam tantorum operum Authoris præſentia qua frueretur. Arriſit diuinum numen piis R.mi P. Votis: vitaque functus facie ad faciem intuetur, quod in ænigmate & in ſpeculo ſuorum operum demirabatur. Ipſius zelo ſimul & dignitati ſucceſſit R.mus P. Nicolaus Rodulphus, ſed præmatura morte ad ſuperos euocatus, ſucceſſorem reliquit, qui non ſolum nunc Ordini ſapientiſſimè præeſſet, ſed etiam qui ad hanc luculentam & tandiu expetitam lucubrationem omnes cogitationes, omnia ſtudia, omnem denique authoritatem conuerteret. Vtrique muneri non ſolum ſucceſſit, ſed æmulus extitit, Ordinis & totius vniuerſi vtilitati conſulens. Diſtrahebat tamen mentem tantorum munerum ſolicitudo, hinc regiminis pondus, illinc cura præli aſſidua: & vt alter Moyſes nimiis laboribus impar, ſocium ſibi elegit R.A.P. Cochet exprouincialem & probatiſſimæ integritatis laude benemeritum, qui inſtaret vt immenſa M. Alberti volumina hic ederentur.*

Sed mirandum ſanè quantum operæ contulit R. A. P. Iammy: omnia enim volumina perueſtigauit, à mendis expurgauit, innumeris locis reſtituit, citationibus quæ deſiderabantur illuſtrauit, copioſiſſimis indicibus auxit, & ad maiorem diſtinctionem titulos qui tractatibus aut partibus eorum deerant, ſuppleuit: vniuerſa denique in quàm optimum licuit ordinem negotioſè digeſſit, ita vt ſicut olim de Sophia decrepita muliere & paupere quæ obuiantes curribus detrahebat lapides dum Apollinis templum conſtrueretur, inſcriptum fuit, Sophia me fecit, poſſimus nunc iuſtius dicere, R. A. P. Iammy me fecit, dum indefeſſo labore priſtino aut forſan nunquam viſo ſtatui tanta volumina reſtituit. Vale.

Mirare eum qui viuens non habuit parem, extinctum & Beatum venerare, doctiſſimum ſtudioſe imitare.

Hoc ſuadent

Tuæ Beneuolentiæ obſequentiſſimi & deuotiſſimi
Claudius Proſt.
Petrus & Claudius Rigaud, frat.
Hieronymus de la Garde.
Ioan. Ant. Huguetan, *Filij*.
Bibliopolæ Lugdunenſes.

CATALOGVS.

CATALOGVS
Operum Beati Alberti Magni XXI. Voluminibus comprehenſorum.

In primo continentur.

VITA Beati Alberti Magni.
De prædicabilibus lib. 1.
De decem prædicamentis lib. 1.
De ſex principiis lib. 1.
De interpretatione lib. 2.
De ſyllogiſmo ſimpliciter, id eſt, priorum analyticorum lib. 2.
De demonſtratione, id eſt, poſteriorum analyticorum lib. 2.
Topicorum lib. 8.
De ſophiſticis elenchis lib. 2.

In 2.

De phyſico auditu lib. 8.
De cælo & mundo lib. 4.
De generatione & corruptione lib. 2.
De meteoris lib. 4.
De mineralibus lib. 5.

In 3.

De anima lib. 3.
Metaphyſicorum lib. 13.

In 4.

Ethicorum lib. 10.
Politicorum lib. 8.

In 5.

Parua naturalia, ſiue
De ſenſu & ſenſato lib. 1.
De memoria & reminiſcentia lib. 1.
De ſomno & vigilia lib. 1.
De motibus animalium lib. 2.
De ætate ſiue de iuuentute & ſenectute lib. 1.
De ſpiritu & reſpiratione lib. 2.
De morte & vita lib. 1.
De nutrimento & nutribili lib. 1.
De natura & origine animæ lib. 1.
De vnitate intellectus contra Auerroem lib. 1.
De intellectu & intelligibili lib. 2.
De natura locorum lib. 1.
De cauſis proprietatum elementorum lib. 1.
De paſſionibus aëris lib. 1.
De vegetabilibus & plantis lib. 7.
De principiis motus progreſſiui lib. 1.
De proceſſu vniuerſitatis à cauſa prima lib. 1.
Speculum aſtronomicum, in quo de libris licitis & illicitis pertractatur.

In 6.

Da animalibus lib. 26.

In 7.

Commentarij in Pſalmos.

In 8.

Commentarij in Threnos Ieremiæ.
Comment. in Baruch.
Comment. in Danielem.
Comment. in 12. Prophetas minores.

In 9

Comment. in Matthæum.
Comment. in Marcum.

In 10.

Comment. in Lucam.

In 11.

Comment. in Ioannem.
Comment. in Apocalypſim.

In 12.

Sermones de Tempore.
Orationes ſuper Euang. Dominic. totius anni.
Sermones de Sanctis.
Sermones 32. de Sacramento Euchariſtiæ.
Liber de muliere forti.

In 13.

Comment. in Beatum Dionyſium Areopagitam.
Compendium theologicæ veritatis, ſeptem libris digeſtum.

In 14.

Comment. in 1. lib. Sententiarum.

In 15.

Comment. in 2. & 3. lib. Sententiarum.

In 16.

Comment. in 4. lib. Sententiarum.

In 17.

Prima pars Summæ Theologiæ.

In 18.

Secunda pars Summæ Theologiæ.

In 19.

Summa de creaturis diuiſa in duas partes, quarum prima eſt de quatuor coæuis, ſecunda de homine.

In 20.

Mariale, ſiue quæſtiones 230. ſuper Miſſus eſt.
De laudibus B. Virginis lib. 12.
Biblia Mariana.

In 21.

Miſcellanea, ſiue
De apprehenſione & apprehenſionis modis lib. 1.
Philoſophia pauperum, ſiue iſagoge in libros Ariſtotelis de phyſico auditu, de cœlo & mundo, de generatione & corruptione, de meteoris, & de anima.
De Sacrificio Miſſæ lib. 1.
De Sacramento Euchariſtiæ lib. 1.
Paradiſus animæ, ſiue de virtutibus libellus.
De adhærendo Deo libellus.
De Alchimia libellus.

B. ALBERTI MAGNI,

Ordinis Prædicatorum,

ELOGIVM.

ALBERTVS Deiparæ Philoſophus,
THOMAS Verbi Theologus fuit,
Benè hic de Filio, benè ille ſcripſit de Matre:
Vterque Magnus, ſed ille Magiſter, hic diſcipulus;
Vter plura ſciuerit ambiguum eſt,
Vterque aliquid ſciuit poſt omnia.
In ALBERTO aliquid eminet vnde ſupra alios Magnus eſt,
Rudis ætate prima & vltima:
Parùm debuit naturæ, vt omnia deberet gratiæ;
Momento eruditus, momento indoctus,
Didicit omnia ſimul, omnia ſimul dedidicit,
Abſtulit ſcientiam quæ dederat,
Vt ſciret qui reddit, alienum eſſe quod redditur.
Benè vſus Scientiis, quas acceperat commodatas,
Impleuit Orbem octingentis Libris,
Satis vnus omnibus Bibliothecis;
Nec mirum ſi omnibus ſufficit qui THOMÆ diſcipulo ſatis fuit.
Nec tantùm erudiuit orbem, ſed correxit,
Emendauit in Guillelmo à ſancto amore errores futuros,
Præparauit antidotum venenis venturis:
Fallaces Aurelij & Pſeudo-Auguſtini
Expugnati ſunt ab ALBERTO diu antequàm nati.
Nulla opinio etiam falſa fefellit ALBERTVM,
Modum poſuit Artibus curioſis ne vltra pergerent,
Oſtendit vbi deſineret natura vnde inciperet gratia;
Petiit à Virgine ne falli poſſet, addidit illa ne falleret,
Nemo errauit ſub ALBERTO Magiſtro, & THOMA Diſcipulo.
Media ætas ALBERTI illuſtris, omnis humilis fuit,
Magiſter Sacri Palatij maluit Germaniam docere quàm Romam,
Ratisbonenſes Infulas ſponte exuit, quas inuitus acceperat;
Vix inter ſuos prouinciam regere voluit, qui Ordini regendo par erat,
Fundator Ordinis futurus, niſi Dominicus præceſsiſſet.
Qui omnia didicit à Maria, nihil meliùs didicit quàm Mariam,
Sciuit illam antequàm aliquid diſceret,
Illam ſciuit poſtquàm omnia dedidicit,
Prima hæc vox erupit infanti, & vltima ſeni.
Denique dùm ex Cathedra dictat, non tàm verba quàm oracula,
Obmutuit extemplo oraculum Orbis,
Et cuius memoria Sapientiæ promptuarium erat,
Id tantùm tunc meminit ſe nihil ampliùs meminiſſe.
Nec mutum tamen ALBERTI ſilentium fuit,
ALBERTVS ſenex & rudis adhuc Orbis Magiſter erat,
Probabat immemor diuinum eſſe quidquid memor dictauerat.
Obiit anno ætatis 87. clarus miraculis,
Ipſe eruditus & rudis miraculum fuit,
Nec minore prodigio amiſit Scientias quas accepit,
Beatus qui amittere Scientiam voluit, vt innocentiam retineret.

SANCTI THOMÆ DOCTORIS ANGELICI

Ordinis Prædicatorum,

ELOGIVM.

THOMAS Angelus erat, antequàm eſſet doctor Angelicus:
Angelorum Diſcipulus, & penè æmulus fuit:
Multa ab Angelis didicit, quadam Angelos docere potuit:
Aut Theologiam ad terras deduxit è Cælo,
Aut ſciuit in via quod videtur in patria:
Audiuit Apoſtolus arcana verba, ſed illa tacuit:
Quæ Paulo dicere non licuit, hæc Thomas dixit:
Myſteriorum compendium eſt Summa Thomæ,
Collegit in ea quidquid doceri poteſt aut ſcire:
Incluſit Hieronymos, Auguſtinos, Ambroſios, Gregorios:
Incluſit ſeipſum, maior ſeipſo & minor:
Epitomen fecit alienæ ſapientiæ & Summam ſuæ.
Didicit omnes qui Thomam intelligit,
Nec totum Thomam intelligit qui omnes didicit:
Auguſtinus aliquando obſcurus, apud Thomam eſt clarus.
Vbi alij dubitant, Thomas non ambigit:
Vbi omnes deſinunt, inde incipit:
Inde progreſſus eò aſcendit quò nemo præiuerat:
Sequitur præuiam fidem, & eam ducit,
Sociam facit Theologiam fidei & Magiſtram,
Oſtendit quidquid illa credit,
Neque aliud ſupereſt niſi lumen gloriæ poſt ſummam Thomæ.
De Deo ſic loquitur quaſi vidiſſet:
De Angelis ſic diſputat quaſi ſpiritus eſſet:
Ingenerat horrorem peccati dum oſtendit:
Amabiles facit virtutes dum deſcribit:
Incarnatum Verbum ſic explicat quaſi vox Verbi.
Siſte aliquando Thoma, peruenit ad ſummum Summa tua;
Ire vlteriùs non potes, niſi aliquid quæras poſt omnia.

Bene ſcripſiſti de me Thoma.

Probat ſcripturam hominis qui character eſt Patris:
Silete linguæ vbi Deus laudator eſt;
Fallere non poteſt qui laudatur, dum qui laudat non fallitur.
Appellent homines Thomam Angelum Theologiæ,
Dicant Pontifices Summam tot miraculis conſtare quot titulis:
Plus dicit vna vox benè:
Chriſtus eſt Verbum Patris, Thomas aduerbium Filij.

Quam ergo mercedem accipies?

Quàm benè ſcripſerit, collige ex teſtimonio;
Quam benè vixerit, diſce ex præmio;
Vt ſcias meritum virtutis datur optio præmij;
Quid eligat niſi Deum qui nouit pretium Dei?
Nec potuit eligere maius, nec debuit minus:
Malò ſcripſerat ſi aliter elegiſſet.

PETRVS L'ABBE' Societatis Ieſu.

INDEX
Librorum, Tractatuum & Capitum in Logicam.

LIBER
De prædicabilibus.

TRACTATVS I.
De Natura logica.

CAP. 1. Vtrvm logica ſit ſcientia ſpecialis. 1
2. Vtrum logica ſit pars philoſophiæ. 2
3. De vtilitate dialecticæ. 3
4. De quo ſit ipſa logica vt de ſubiecto. 4
5. De diuiſione logicæ, & quæ ſint partes ipſius: & de voce ſignificante ad placitum, quid & qualiter ſignificet. 6
6. De parte logicæ quæ certificat incomplexum. 8
7. De parte logicæ, quæ certificatur quæſtio de complexo. 9

TRACTATVS II.
De quinque vniuerſalibus in communi.

CAP. 1. QVomodo vniuerſale eſt de conſideratione logici. 11
2. A quibus quæſtionibus circa vniuerſalia ſit abſtinendum. 12
3. De declaratione quæſtionis primæ. 13
4. An vniuerſalia corporalia ſint. 17
5. Vtrum vniuerſalia à ſenſibilibus ſint ſeparata, an in ſenſibilibus ſiue ſingularibus poſita ſint. 19
6. Qualiter vniuerſale eſt in anima, & qualiter in ſeipſo, & qualiter in ſingulari, & in quo ſit verius ſecundum eſſe ſuæ naturæ. 21
7. Qualiter vniuerſale producatur in eſſe. 23
8. An vniuerſale ſit forma, vel materia, vel compoſitum: & ſi forma, cuiuſmodi forma ſit. 24
9. Quomodo vniuerſale prædicatur de quinque vniuerſalibus: & de ſufficientia & ordine eorundem. 25

TRACTATVS III.
De vniuerſalibus in particulari.

CAP. 1. DE diuerſis ſignificatis generis. 26
2. De genere phyſico, & qualiter prædictis aſſimilatur. 28
3. De generis phyſici apud Philoſophos diffinitione & deſcriptione. 29
4. Quod data diffinitio de genere nec abundat, nec deficit: & eius declaratio. 31
5. De recapitulatione eorum quæ de ſermone generis dicta ſunt. 31

TRACTATVS IV.
De ſpecie.

CAP. 1. DE diuerſis intentionibus ſpecierum. 34
2. De duabus quæſtionibus quæ oriuntur ex prædictis. 37
3. Qualiter inueniatur ſpecies ſpecialiſſima: & de coordinatione prædicamentali. 39
4. Qualiter ea quæ dicta ſunt, ad compendium reducantur. 41
5. De manifeſtatione eorum quæ dicta ſunt ex conſequentibus & ſimilibus. 42
6. De modo veniendi à generaliſſimo ad ſpecialiſſima, & è conuerſo. 45
7. De modo prædicabiliũ quæ prædicantur. 49

TRACTATVS V.
De differentia.

CAP. 1. DE diſtinctione nominis differentiæ, quod multipliciter dicitur. 50
2. De manifeſtatione modorum differentiæ & partium diuiſionis præinductæ. 53
3. Qualiter differentiæ ſubſtantiales ſunt conſtitutiuæ & qualiter ſunt diuiſiuæ. 55
4. Qualiter ſpecies per differentiam abundat à genere, & qualiter poteſtate genus habet differentias. 57
5. Qualiter diffinitur differentia ſecundum quod eſt vniuerſale de ſpecie prædicabile. 61

6. De

6. De dubitationibus contra diffinitionem differentiæ, & erroribus male ſoluentium, & de omnium ſolutione. 63
7. De deſcriptione differentiæ prout reſpicit genus. 65
8. De deſcriptione differentiæ ſecundum reſpectum quem habet ad ea inter quæ ponit differentiam. 67
9. De diffinitione quæ ſoli differentiæ magis propriæ conuenit. 68

TRACTATVS VI.

De proprio.

Cap. 1. DE intentione proprij ſecundum quam de ipſo intendit logicus. 70
2. De diuiſione proprij & explanatione partium eius. 73

TRACTATVS VII.

De accidente.

Cap. 1. DE differentia proprij & accidentis ſecundum quod accidens eſt vnum quinque prædicabilium. 74
2. De prima aſſignatione accidentis data à Porphyrio. 76
3. De ſecunda & tertia aſſignatione accidentis data à Porphyrio. 78

TRACTATVS. VIII.

De communibus in quibus conueniunt, & de differentiis in quibus differunt quinque vniuerſalia.

Cap. 1. DE eo in quo communicant omnia quinque vniuerſalia. 79
2. De tribus communibus generi & differentiæ. 80
3. In quibus differunt genus & differentia. ibid.
4. De compendio dictorum circa generis & differentiæ tam communia quam propria. 81
5. De communibus & propriis generis & ſpeciei. 82
6. De conuenientiis & differentiis generis & proprij. 83
7. De communitatibus & differentiis generis & accidentis. 85
8. De communibus & propriis differentiæ & ſpeciei. 86
9. De communibus & differentiis differentiæ & proprij. 88
10. De communibus & differentiis differentiæ & accidentis. 89
11. De differentiis & conuenientiis ſpeciei & proprij. ibid.
12. De conuenientiis & differentiis proprij & accidentis. 90
13. De communibus proprij & inſeparabilis accidentis ac eorum differentiis. ibid.

TRACTATVS IX.

De comparatione omnium iſtorum vniuerſalium adinuicem ex Auicenna logica.

Cap. 1. QValiter hæc omnia in vnum coincidunt. 91
2. Qualiter hæc omnia vniuerſalia adinuicem commiſcentur. 92
3. Qualiter hæc quinque ſunt naturæ quædam, & qualiter vniuerſalia, & qualiter intelligibilia, & qualiter ſimplicia. 93

LIBER

De prædicamentis.

TRACTATVS I.

De antecedentibus ad ſcientiam libri prædicamentorum.

Cap. 1. DE intentione libri & ordine & modo & aliis quæ quæri conſueuerunt. 94
2. Qualiter præmittitur de æquiuocis & vniuocis & denominatiuis, & quæ ſint æquiuoca. 96
3. De vniuocatis. 98
4. De denominatiuis. 100
5. De diuiſione ordinabilium & non ordinabilium in prædicamento. 101
6. De principiis ſiue ſuppoſitionibus quæ debent præmitti ordini prædicabilium. 102.
7. De enumeratione generum in quæ prædicabilia reducuntur. 103

TRACTATVS II.

De ſubſtantia quæ eſt primum prædicabile.

Cap. 1. QVa ſignificatione ſubſtantia accipiatur. 105
2. De ſuſtantia prima quid ſit: & declaratio diffinitionis eius. 106
3. De ſecundis ſubſtantiis quæ ſint, & qualiter ipſe ſolæ prædicantur de primis nomine & ratione. 107
4. Quod deſtructis primis impoſſibile ſit aliquid aliorum remanere. 109
5. Quod inter ſecundas ſubſtantias magis ſubſtantiæ ſunt ſpecies quam genera, non ſic autem ſpecies ſpecialiſſima reſpectu alterius ſpecialiſſimæ. 110
6. De hoc communi ſuſtantiæ, quod eſt in ſubiecto non eſſe. 111
7. De proprio ſubſtantiæ & differentiæ, quod eſt vniuoce prædicari. 113
8. De proprio ſubſtantiæ, quod eſt hoc aliquid ſignificare. 115
9. De proprio ſubſtantiæ, quod eſt ſubſtantiæ nihil contrarium eſſe. 116
10. De proprio ſubſtantiæ, quod eſt non reci-

 pere

pere magis & minus. 117
11. De proprietate ſubſtantiæ, quæ eſt, quod ſubſtantia ſecundum ſui mutationem eadem numero manens ſuſceptibilis eſt contrariorum. 118
12. De dubitationibus circa ea quæ dicta ſunt, quod ſubſtantia ſuſcipit contraria. 119
13. De dubitationibus quæ ſunt circa hoc quod oratio ſuſcipit verum & falſum. 121.

TRACTATVS III.

De quantitate.

Cap. 1. De diuiſione quantitatis. 122
2. Qualiter numerus & oratio ſunt quantitates diſcretæ. 124
3. Qualiter linea, ſuperficies & corpus ſunt quantitates continuæ. 125
4. Qualiter tempus eſt quantitas continua. 126.
5. Qualiter locus eſt quantitas continua. 128.
6. Qualiter quædam quantitates poſitionem habent in partibus, & quædam non. 129.
7. De dubitationibus circa ea quæ dicta ſunt de linea. 130
8. De dubitationibus quæ ſunt circa dicta de ſuperficie & corpore. 131
9. De dubitationibus circa hoc quod tempus dicitur quantitas continua. 132
10. De dubitationibus circa ea quæ de loco dicta ſunt, & de his quæ poſitionem ſunt habentia & non habentia. 133
11. De proprio quantitatis quod eſt non habere contrarium. 135
12. De dubitationibus circa prædicta. 137
13. De eo quod quantitati non conuenit ſuſcipere magis & minus. 138
14. De proprio quantitatis, quod eſt ſecundum eam æquale vel inæquale dici. 139.

TRACTATVS IV.

De prædicamento relationis ſiue ad aliquid.

Cap. 1. An relatio ſeu ad aliquid ſit prædicamentum. 140
2. Quid hoc genus habeat de ente, & quid in eo ſit generaliſſimum, & quid ſubalternum, & quid ſpecialiſſimum, & quid indiuiduum. 142
3. De diffinitione dicente quid eſt ad aliquid ſecundum Platonem. 143
4. De proprio eius quod eſt ad aliquid, quod eſt ſuſcipere contrarietatem. 145
5. De proprio relatiuorum, quod eſt ſuſcipere magis & minus. 146
6. De proprio relatiuorum, quod eſt dici ad conuertentiam. 147
7. De proprio ad aliquid, quod eſt ſimul eſſe natura. 149
8. De diſputatione circa diffinitionem Platonis, & de correctione eiuſdem dicti. 150
9. De proprio relatiuorum verorum, quod eſt quod ſi quis diffinite vnum nouit, nouit & reliquum. 151
10. De dubitationibus quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt. 153

TRACTATVS. V.

De qualitate.

Cap. 1. Qvid ſit qualitas, & ſecundum quam intentionem ſit prædicamentum. 154
2. Qualiter qualitas multipliciter dicitur de ſpeciebus eius. 155
3. De dubitationibus quæ ſunt circa prædicta. 157
4. De ſecundo genere qualitatis, quod eſt naturalis potentia vel impotentia. 159
5. De dubitabilibus quæ ſunt circa primum genus qualitatis. 160
6. De tertia ſpecie qualitatis quæ eſt paſſio & paſſibilis qualitas. 161
7. De dubitabilibus circa tertiam ſpeciem qualitatis. 163
8. De quarto genere qualitatis, quod eſt forma vel circa aliquid conſtans figura. 164.
9. De dubitationibus quæ ſunt circa quartam ſpeciem qualitatis. 165
10. De quali quod dicitur ſecundum qualitatem. 166
11. De proprio qualitatis, quod eſt ſuſcipere contrarium. 167
12. De ſecundo proprio qualitatis, quod eſt ſuſcipere magis & minus. 169
13. De proprie proprio qualitatis, quod eſt ſecundum qualitatem ſimile vel diſſimile dici. 170
14. De excluſione erroris qui poſſet eſſe circa prædicta. ibid.

TRACTATVS VI.

De aliis ſex prædicamentis ſimul.

Cap. 1. De duobus prædicamentis, ſcilicet agere & pati. 171
2. De aliis prædicamentis quatuor. 172

TRACTATVS VII. & vlt.

De poſtprædicamentis.

Cap. 1. Qvæ ſint & quot tractanda in hoc tractatu. 173
2. De oppoſitione in communi & generibus oppoſitorum. 174
3. De relatiue oppoſitis. 175
4. De contrariis ſiue de oppoſitione contrarietatis. 176
5. De priuatiue oppoſitis. 178
6. De oppoſitione ſecundum contradictionem. 179
7. De differentia oppoſitionis ſecundum priuationem & habitum ad oppoſitionem relationis & contrarietatis. 180

8. De

8. De dubitabilibus quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt, 182
9. De differentia contradictionis ad alias oppoſitiones. 183
10. De contrariis propter bonum & malum quæ ſpecialem modum habent contrarietatis. 184
11. De dubitabilibus circa ea quæ dicta ſunt de bono & malo. 185
12. De multiplicitate eius quod eſt prius. 187.
13. De modis eius quod dicitur ſimul ſecundum quod ſpectat ad doctrinam prædicamentorum 189
14. De poſtprædicamento quod eſt motus. 190.
15. De his quæ motui ſunt oppoſita. 101
16. De habere & modis eius. 193

LIBER

Sex principiorum.

TRACTATVS I.

De forma.

Cap. I. Qvare hic liber dicatur liber ſex principiorum. 194
2. De forma quomodo agatur de ipſa. 195
3. De dubitatione verum forma ſit variabilis. 197.
4. Quid ſit ſubſtantiale & per conſequens quid ſit accidentale. 198
5. Vtrum formæ fiunt à natura vel arte. 199
6. De formarum diuiſione, & de quibus hic intendatur. 200
7. De intentione eorum quæ dicta ſunt. 201

TRACTATVS II.

De actione.

Cap. I. An actio ſit prædicamentum vel principium. 203
2. Quid ſit actio per diffinitionem. 204
3. De diuiſione actionis in actionem animæ & corporis. 205
4. De imagine in ſpeculo, vbi videtur eſſe inſtantia contra prædicta. 206
5. De proprio actionis, quod eſt actionem in motu eſſe & motum in actione, & qualiter motus ſit quale & qualitas. 207
6. De naturali proprietate actionis, quæ eſt paſſionem inferre. 208
7. De propriis communibus actionis. 210

TRACTATVS III.

De paſſione.

Cap. I. Qvid ſit paſſio. ibid.
2. De multiplicatione eius, quod dicitur paſſio. 211

TRACTATVS IV.

De quando.

Cap. I. Qvid ſit quando ſecundum quod eſt principium vel prædicamentum. 212
2. De ſpeciebus & differentiis eius quod eſt quando. 213
3. De differentia inter vbi & quando, & qualiter vnum quando differt ab alio. 215
4. De diuiſione ipſius quando comparata ad tempus quo cauſatur. 216
5. De propriis quando, quod eſt non ſuſcipere magis & minus & habere contrarium. 217.
6. De ſubiecto eius quod eſt quando. ibid.

TRACTATVS V.

De vbi.

Cap. I. Qvaliter vbi ſit prædicamentum, & quid ſit vbi. 219
2. De dubitationibus quæ ſunt circa ea quæ inducta ſunt. 220
3. De diuiſione eius quod eſt vbi, in vbi ſimplex & compoſitum. 221
4. Vtrum primum cælum in loco ſit, & qualiter diuerſimode eſt in loco. 222
5. De proprietatibus eius quod eſt vbi, ſcilicet non ſuſcipere magis & minus, & non habere contrarium. 223

TRACTATVS VI.

De poſitione.

Cap. I. Qvid ſit poſitio ſecundum quod eſt prædicamentum. 224
2. De his quæ ſunt poſitiones veræ, & de his quæ videntur & non ſunt. 225
3. De proprio communi poſitionis, quod eſt non ſuſcipere contrarietatem. 226
4. De proprio poſitionis, quod eſt non ſuſcipere magis & minus. 227
5. De proprie proprio poſitionis, quod eſt ſubſtantiæ proximè aſſiſtere. ibid.

TRACTATVS VII.

De habitu.

Cap. I. Qvid ſit habitus ſecundum quod prædicamentum. 228
2. De propriis communibus habitus, quæ ſunt ſuſcipere magis & minus, vel non habere contraria. 229
3. De proprie proprio habitus, quod eſt ſemper in pluribus eſſe. 230
4. De modis quibus dicitur habere. 231

TRACTATVS VIII.

De magis & minus.

Cap. I. De opinionibus antiquorum de eo quod eſt magis & minus. 232

2. De

2. De cauſa intenſionis & remiſſionis. 233
3. Quare quædam non comparantur ſecundum magis & minus. 234
4. De diſtinctione generationis ab alteratione, &c. 235
5. De formis aſſiſtentibus & inhærentibus. 236.

LIBER I.

Peri hermenias.

TRACTATVS I.

De his quæ præmitti debent ad librum.

Cap. I. In quo ordine eſt inter libros logicos. 237
2. De modo ſcientiæ & fine. 239
3. De parte prooemiali. 240

TRACTATVS II.

De inueſtigatione principiorum communium diffinientium partes enuntiationis, & de nomine & verbo & oratione.

Cap. I. De diffinientibus principia enuntiationis. 241
2. De voce incomplexa, quæ nec verum, nec falſum ſignificat. 243
3. De dubitabilibus quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt. 244
4. De diffinitione nominis & eius declaratione. 246
5. Quid ſit nomen infinitum, & quare non eſt nomen apud logicum. 248
6. De caſu nominis. 253

TRACTATVS III.

De verbo.

Cap. I. Qualiter verbum eſt de conſideratione logica. 254
2. Quid per diffinitionem logicam ſit verbum. 255
3. Quòd verba ſecundum ſe dicta nomina ſunt. 256

TRACTATVS IV.

De enuntiatione.

Cap. I. De diffinitione orationis, quæ eſt genus enuntiationis. 257
2. De deffinitione enuntiationis in ſpeciebus eius. 258

TRACTATVS V.

De paſſione partium enuntiationis, quæ eſt oppoſitio.

Cap. I. Quòd omni affirmationi negatio eſt oppoſita, & è conuerſo. 260
2. De legibus & conſequentiis dictarum oppoſitionum. 261
3. Vtrum ſemper altera contradictoriarum determinatè eſt vera. 263
4. Vtrum in ſingularibus contingentibus de futuro ſit determinata veritas. 464
5. De inconuenientibus quæ ſequuntur ex parte eorum quorum nos cauſa ſumus. 165
6. De determinatione dubitationis inductæ. 266
7. De ſolutione dubitabilium quæ ſunt circa prædicta. 267

LIBER II.

Peri hermenias.

TRACTATVS I.

De conſequentiis enuntiationum de ineſſe.

Cap. I. Qualiter ſumendæ ſunt enuntiationes de ineſſe inter quas eſt conſequentia, quæ ſunt vnæ, & in quibus eſt ſecundum adiacens. 268
2. De multiplicatione & conſequentia enuntiationum in quibus eſt tertium eſt adiacens. 270
3. De his enuntiationibus in quibus hoc verbum, eſt, non ponitur, ſed aliud. 272
4. De remotione errorum qui poſſunt eſſe circa ea quæ dicta ſunt. 273
5. De conſequentia enuntiationum in quibus plura de vno, vel vnum de pluribus dicitur. 274

TRACTATVS II.

De conſequentia modalium.

Cap. I. Quæ ſunt modales enuntiationes. 278
2 Qualiter ſumenda ſit oppoſitio modalium. 279
3. De conſequentiis modalium ſecundum opinionem antiquorum. 281
4. Corrigitur error antiquorum, & oſtenditur vera conſequentia modalium. 282
5. Soluitur dubitatio de conſequentia poſſibilis ad neceſſe eſſe. 283
6. De diſtinctione poſſibilis, & de differentia poſſibilis & contingentis. 285
7. Qualiter eſt oppoſitio contrarietatis & contradictionis. 286

LIBER I.

Priorum analyticorum.

TRACTATVS I.

De his quæ præmittenda ſunt ad artem.

Cap. I. De ſubiecto & modo & nomine libri. 289

2. De de his quibus eſt intentio huius ſcientiæ. 290
3. Quid eſt propoſitio. 291
4. Quid eſt terminus. 293
5. De ſyllogiſmo quid ſit ſecundum diffinitionem. ibid.
6. Quid ſyllogiſmus eſt perfectus, & quis imperfectus. 294
7. De in toto eſſe & de omni & de nullo prædicari, quæ ſunt ſyllogiſmorum perfectorum principia. 295
8. Qualiter conuerſio principium eſt imperfecti ſyllogiſmi, & quid ſit conuerſio. 296
9. De conuerſione propoſitionum ſecundum terminos. 297
10. De ſolutione inſtantiarum quæ videntur eſſe contra inductas conuerſiones. 298
11. De conuerſione propoſitionum de neceſſario. 299
12. De diſtinctione modorum quibus accipitur contingens. 300
13. De conuerſione propoſitionum affirmatiuarum de contingenti. 301
14. De conuerſione negatiuarum de contingenti. 303
15. De remotione erroris qui poſſet incidere. 304

TRACTATVS II.

De generatione ſyllogiſmorum in figura.

Cap. 1. De modo procedendi in hac materia. 306
2. De formatione ſyllogiſmorum vniuerſalium, & vtilium coniugationum primæ figuræ, & quid ſit figura, & quid ſit figura prima. 307
3. De inutilibus & vtilibus coniugationibus primæ figuræ. 101
4. De formatione ſyllogiſmorum particulariter concludentium in prima figura ſecundum vtiles coniugationes & inutiles. 309
5. De perfectionibus figuræ primæ. 311
6. De proprietatibus ſecundæ figuræ. ibid.
7. De formatione ſyllogiſmorum vniuerſalium ſecundæ figuræ, ſiue vtilium, ſiue inutilium coniugationum. 313
8. De formatione ſyllogiſmorum particularium ſecundæ figuræ ſecundum vtiles & inutiles coniugationes. 315
9. De corollariis quæ habentur ex præinductis. 316
10. De proprietatibus tertiæ figuræ. ibid.
11. De formatione ſyllogiſmorum vniuerſalium tertiæ figuræ vtilium & inutilium coniugationum. 318
12. De formatione particularium ſyllogiſmorum tertiæ figuræ vtilium & inutilium. 320
13. De epilogo dictorum, & de formatione duorum ſyllogiſmorum indirecte concludentium. 322
14. De præmiſſis quæ dicta ſunt de ſyllogiſmorum reductione. 323

TRACTATVS III.

De generatione ſyllogiſmorum qui ſunt ex propoſitionibus modalibus de neceſſario & contingenti.

Cap. 1. De cognitione ſyllogiſmorum de modo neceſſitatis. 325
2. De quæſtione vtrum quartus ſecundæ & quintus tertiæ poſſint perfici per impoſſibile. 327
3. De mixtione neceſſarij & ineſſe in primæ figuræ particularibus ſyllogiſmis. 330
5. De mixtione neceſſarij & ineſſe in ſecundæ figuræ vniuerſalibus ſyllogiſmis. 332
6. De ſolutione eorum quæ videntur eſſe contra prædicta. 333
7. De formatione particularium ſyllogiſmorum mixtionis neceſſarij & ineſſe in ſecunda figura. 334
8. De mixtione neceſſarij & ineſſe in tertia figura in vniuerſalibus ſyllogiſmis. 335
9. De mixtione neceſſarij & ineſſe in particularibus ſyllogiſmis tertiæ figuræ. 337

TRACTATVS IV.

De generatione ſyllogiſmorum de contingenti vniformi & mixta.

Cap. 1. De principiis generationis ſyllogiſmorum de contingenti. 338
2. De dici de omni & dici de nullo in propoſitionibus de contingenti de vniuerſalibus ſyllogiſmis de contingenti ſecundum vtiles coniugationes. 340
3. De formatione particularium ſyllogiſmorum de contingenti. 342
4. De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa iſtam generationem vniformem de contingenti. 343
5. De mixtione contingentis & ineſſe in primæ figuræ modis vniuerſalibus. 345
6. De his quæ antecedere debent coniugationes modorum imperfectorum. 346
7. De coniugationibus vniuerſalium ſyllogiſmorum imperfectis affirmatiuis, & de perfectione earum. 347
8. De coniugationibus imperfectis vniuerſalium negatiuorum ſyllogiſmorum. 349
9. An concluſio de ineſſe ſequi poſſit ex coniugationibus ſyllogiſmorum imperfectorum. 351
10. Quid ſit ineſſe ſimpliciter. 352
11. Qualiter iſti modi imperfecti inferunt concluſionem de contingenti pro poſſibili. 353
12. De formatione particularium ſyllogiſmorum perfectorum & imperfectorum coniugationum vtilium & inutilium mixtionis & contingentis & ineſſe. 354
13. De regulis mixtionis neceſſarij & contingentis in prima figura, & de cõiugationibus vtilibus & inutilibus vniuerſalium

ſyllogiſmorum iſtius mixtionis. 355
14. De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa coniugationes perfectorum ſyllogiſmorum iſtius mixtionis. 357
15. De ſolutione dubitationum quæ ſunt circa coniugationes imperfectas iſtius mixtionis. 358
16. De conſequentia coniugationum imperfectarum in quibus maior eſt affirmatiua de neceſſario. 360
17. De formatione particularium ſyllogiſmorum in prima figura mixtionis neceſſarij & contingentis. 363
18. Quod non poteſt eſſe generatio vniformis de contingenti in ſecunda figura. 364
19. Quare ex vtraque de contingenti non fit ſyllogiſmus in ſecunda figura. 366
20. De mixtione contingentis & ineſſe in ſecunda figura. 368
21. De formatione particularium ſyllogiſmorum mixtionis contingentis & ineſſe in ſecunda figura. 370
22. De principio quo regulatur mixtio contingentis & neceſſarij in ſecunda figura, & formatione vtilium coniugationum ad vniuerſales huius mixtionis ſyllogiſmos. ibid.
23. De inutilibus coniugationibus huius mixtionis ſumptis circa vniuerſales ſyllogiſmos ſecundæ figuræ. 372
24. De particularibus ſyllogiſmis mixtionis neceſſarij & contingentis in ſecunda figura. 375
25. De vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti in tertia figura. 376
26. De mixtione contingentis & ineſſe in tertia figura. 378
27. De mixtione neceſſarij & contingentis in tertia figura ad ſyllogiſmos vniuerſales. 382
28. De mixtione neceſſarij & contingentis in tertia figura ad ſyllogiſmos particulares. 382
29. In quo breuiter harum mixtionum colligitur vtilitas. 383

TRACTATVS. V.

De ſufficientia figurarum trium habitarum.

Cap. 1. Qvod omnis ſyllogiſmis eſt ſecundum aliquam trium figurarum. 386
2. In quo declaratur, quod ſyllogimus ex hypotheſi ſit in aliqua trium figurarũ. 386
3. In quo declaratur, quod nullus eſſe poteſt ſyllogiſmus ad propoſitum ſine vniuerſali propoſitione quæ principium eſt ſyllogiſmi quantum ad modum. 387
4. In quo probatur, quod nullus vnus ſyllogiſmus habet plus quã tres terminos. 389
5. De numero propoſitionum in ſyllogiſmo & ſimpliciter vno & non ſimpliciter vnos & qualiter ſe habet numerus propoſitionum ad numerum terminorum & concluſionum. 391
6. De propoſitionibus quæ faciliter, & de his quæ difficulter probantur. 394

TRACTATVS VI.

De medij inuentione.

Cap. 1. Ad quæ inſpiciendum ſit ad medij inuentionem. 395
2. Qualia & qumodo ſe habenia principia ſunt eligenda ad quodlibet propoſitum quoad mediorum inuentionem. 398
3. De deſcriptione figuræ ad hæc quæ dicta ſunt. 400
4. Quod hæc ars ſufficiat ad omne problema concludendum. 402
5. Quod ars inducta ſufficiens eſt in ſyllogiſmis ex hypotheſi, qui ſunt ad impoſſibile, & in aliis qui ſunt ex hypotheſi. 405
6. Quod idem eſt quoad medij inſpectionem in ſyllogimis ex tranſumptione, & in his qui ſunt ex propoſitionibus modalibus, & quod generalis eſt ars iſta. 407
7. Quod in communi iam ars eſt habita, circa propria autem in ſingulis ſcientiis adaptanda. 408
8. Quod ars quam quidam ex diuiſione ponebant ad medij inuentionem, non ſufficiat. 409
9. De excluſione quorundam dubiorum circa ea quæ dicta ſunt. 411

TRACTATVS VII.

De ſyllogiſmorum reductione.

Cap. 1. Qvibus de cauſis tractandum eſt de reductione, & quot modis fit reductio, & de ordine reductionum. 412
2. De reductione orationis ad ſyllogiſmum per inſpectionem propoſitionum. 413
3. De reſolutione propoſitionis non ſyllogizatæ ad formam ſyllogiſticam per terminorum conſiderationem. 414
4. De errore qui accidit circa reſolutionem duarum propoſitionum in tres terminos ex praua expoſitione vel ſumptione terminorum ſecundum abſtractum & concretum. 416
5. De errore qui accidit in reductione propoſitionum in terminos ex hoc quod quæruntur ſemper termini incomplexi ſiue ſimplices. 417
6. De errore qui prouenit ex hoc quod termini ſumuntur ſecundum obliquitatem alicuius caſus. 418
7. De errore ſine difficultate reſolutionis propoſitionis in terminos propter reduplicationem. 420
8. De reductione propoſitionum in terminos vbi eſt reduplicatio minoris extremitatis. 421
9. Qualiter facilis fit reſolutio propoſitionum in terminos. 423
10. De difficultate reſolutionis quæ prouenit ex vniuerſali ſigno addito vel non addito ad ſubiectum primæ propoſitionis. ibid.

11. Qua

11. Qualiter fiat vel ſit facta propoſitionis per terminos expoſitio. 424
12. Qualiter aliquando eſt impedimentum ex hoc quod ea quæ in vno ſyllogiſmo poſita ſunt, in diuerſis figuris concluduntur. 425
13. De impedimento quod fit ex diffinitione. ibid.
14. Quòd ſyllogiſmi ex hypotheſi ſic in terminos reduci non poſſunt. ibid.

TRACTATVS VIII.

De reductione orationis ſyllogizatæ in vna figura in aliam.

CAP. I. DE reductione primæ figuræ in ſecundam, & è conuerſo. 429
2. De reductione ſyllogiſmorum particularium primæ figuræ in tertiam, & è conuerſo. 428
3. De reductione ſecundæ in tertiam, & è conuerſo. 429

TRACTATVS IX.

De excluſione erroris dicentium negatiuam de prædicato finito idem eſſe cum affirmatiua de prædicato infinito.

CAP. I. DE differentia earum adinuicem. 430
2. De conſequentiis propoſitionũ affirmatiuæ de prædicato infinito & negatiuæ de prædicato finito adinuicem. 431
3. De conſequentis ex habitudine antecedentis & conſequentis conuertibilium cauſatis. 433

LIBER II.

Priorum analyticorum de poteſtate ſyllogiſmi generati.

TRACTATVS I.

De poteſtate ſyllogiſmi penes propoſitiones accepta.

CAP. I. DE poteſtate accepta penes formam præmiſſarum. 436
2. De ſolutione dubitationum & diuerſitate opinionum quæ ſunt circa poteſtatem quæ inducta eſt. 438
3. De poteſtate quomodo ſecundum materiam ex falſo verum eſt ſyllogizare. 440
4. Qualiter ſyllogiſmi vniuerſales primæ figuræ fiunt ex falſis, & quòd ex vero non ſequitur falſum. 442
5. Qualiter in particularibus ſyllogiſmis primæ figuræ contingit verum ex falſo ſyllogizare. 445
6. Qualiter verum ſequitur ex falſo in ſecunda figura in vniuerſalibus ſyllogiſmis. 445
7. Qualiter verum ſequitur ex falſo in ſecundæ figuræ particularibus ſyllogiſmis. 448
8. Qualiter ſyllogizatur verum ex falſo in ſyllogiſmis tertiæ figuræ & vniuerſalibus particularibus. ibid.
9. De probatione quod verum non ſequitur ex falſo, niſi quia & non propter quid. 451

TRACTATVS II.

De ſyllogiſmo circulari.

CAP. I. CVius ſit poteſtatis & an ſyllogiſmus & ad quem vſum, & quid ſit per diffinitionem ſyllogiſmus circularis. 452
2. Qualiter fit circularis ſyllogiſmus in prima figura vniuerſalis affirmatiuus & vniuerſalis negatiuus, & qualiter particularis affirmatiuus & negatiuus. 454
3. Qualiter circulus fit in ſecunda figura. 457
4. Qualiter in tertia figura fit circularis oſtenſio. 458
5. In quo in communi determinatur qualiter fit circulus in qualibet figura. 460

TRACTATVS III.

De conuerſiuo ſyllogiſmo.

CAP. I. QVid ſit conuertere & conuerſus ſyllogiſmus. 461
2. Qualiter fit conuerſiuus ſyllogiſmus in modis vniuerſalibus primæ figuræ tam contrarium quam contradictorium concluſionis accipiendo. 462
3. De conuerſiuis ſyllogiſmis particularibus primæ figuræ. 463
4. De ſecundæ figuræ conuerſiuis ſyllogiſmis tam particularibus quam vniuerſalibus. 464
5. De conuerſiuis ſyllogiſmis in tertia figura tam vniuerſalibus quam particularibus, & tam affirmatiuis quam negatiuis. 465

TRACTATVS IV.

De ſyllogiſmo per impoſsibile.

CAP. I. QVid ſyllogiſmus per impoſſibile, & in quo differat, & in quo conueniat cum ſyllogiſmo conuerſiuo. 468
2. Qualiter fit ſyllogiſmus per impoſſibile, & quod vniuerſalis affirmatiua per impoſſibile non probatur in prima figura. 471
3. Qualiter per impoſſibile aliæ ab vniuerſali affirmatiua demonſtrantur in prima figura. 471
4. Quid & qualiter oſtenditur per impoſſibile in ſecunda figura. 474
5. Qualiter fit ſyllogiſmus ad impoſſibile in tertia figura. 475
6. De differentia ſyllogiſmi per impoſſibile & oſtenſiui, & de conuenientia eorundem.

7. De oſtenſione eorum quæ dicta ſunt per formationem ſyllogiſmorum. 478

TRACTATVS. V.

De ſyllogiſmo ex oppoſitis, qui eſt ſyllogiſmus ex incompoſſibilibus cum omnes præhabiti ſyllogiſmi ſint ex propoſitionibus compoſſibilibus.

CAP. I. QVot ſunt genera oppoſitionum, & quod in prima figura non fit ſyllogiſmus ex oppoſitis. 480
2. Qualiter fit ſyllogiſmus ex oppoſitis in ſecunda figura. 482
3. Qualiter fit ſyllogiſmus ex oppoſitis in tertia figura. 483

TRACTATVS VI.

De peccato contra ſyllogiſmum circularem, quod eſt principij petitio.

CAP. I. QVid ſit diffinitiue petitio eius quod eſt in principio, & quot modis fiat. 485
2. De excluſione duorum quæ ſunt circa petitionem principij. 487
3. De modis eius quod eſt non propter hoc accidere falſum. 486
4. De ſolutione obiectionis ſophiſticæ, quæ eſt contra præinducta. 490
5. De remotione erroris qui poteſt eſſe circa hoc quod dictum eſt quod falſum accidit propter hypotheſim. 491
6. De cautela reſpondentis, qualiter caueat, ne propter ſuam hypotheſim videatur ſequi falſum, & qualiter opponenti cauendum eſt contra reſpondentem. ibid.
7. Quod habito ex quibus ſyllogiſmus, habetur ex quibus fit elenchus, & qualiter differunt elenchus & ſyllogiſmus. 492
8. De peccato contrariæ deceptionis quod eſt circa ſyllogiſmum ex oppoſitis. 493
9. Quòd dicitur ſcire tripliciter, quod adducitur ad intellectum eorum quæ determinata, in quo etiam de aliis dubitabilibus ad intellectum dictorum facientibus determinatur. 495
10. De opinione & ignorantia eorum quæ ſunt ſecundum materiam oppoſita per accidens. 497

TRACTATVS VII.

De reductione aliarum argumentationum in ſyllogiſmum.

CAP. I. DE conuerſione medij cum extremis, & conuerſione extremorum ad medium. 498
2. De ſecunda regula ſiue conſequentia, & tertia, & quarta, & quinta. 500
3. De ſexta regula docente conſequentiam eligendorum. 501
4. De reductione inductionis in ſyllogiſmum. 602.
5. De exemplo, quid ſit & qualiter ſe habeat ad ſyllogiſmum & inductionem. 504
6. De deductione, quid & quot modis fiat. 505
7. De inſtantia ſiue inſtantiuo ſyllogiſmo, quid ſit & per quas fiat figuras. 506
8. De icote & ſigno ex quibus fit enthymema.
9. De enthymemate, quid ſit, & quibus modis fiat, & qualiter ad ſyllogiſmum reducitur. 509
10. De inuentione ſigni quod eſt loco medij in enthymemate. 511

LIBER I.

Poſteriorum.

TRACTATVS I.

De his quæ præmitti habent ante ſcientiam, & de vniuerſali ſciendi modo.

CAP. I. DE præambulis ante ſcientiam. 513
2. De probatione Auicennæ & Algazelis, quòd iſte liber ſequitur immediate librum priorum. 515
3. Quòd ſcientia intellectiua eſt ex præexiſtenti cognitione. 517
4. Quòd duplex eſt præcognoſcere, & præcipue in ſcientia demonſtratiua. 520
5. De cognitione concluſionum. 524
6. De dubitatione Mennonis & ſolutione. 523

TRACTATVS II.

De quibus & qualiter eſt demonſtratio.

CAP. I. DE diffinitione eius quod eſt ſcire, quod finis eſt demonſtrationis. 525
2. Demonſtrationis propoſitiones quas conditiones requirant. 526
3. Quibus modis principium eſt prius & notius. 528
4. Qualiter demonſtratio ſit ex primis, & quid ſit hoc dictum. 529
5. Qualiter ſit demonſtratio ex notioribus. 531
6. De excluſione duorum errorum ex prædictis antiquorum. 532
7. Quæ ſint conditiones magis contrahentes prædictas conditiones demonſtrationis, & quod demonſtratio eſt de neceſſariis, & quæ ſunt de omni & ſemper. 534
8. De modis dicendi per ſe, qui ſunt quatuor, & de primo & per ſe. 535
9. De ſecundo modo dicendi per ſe, & de tertio. 536
10. De quarto modo dicendi per ſe, qualiter ſe habet ad demonſtrationem. 539

11. De

11. De comparatione modorum dicendi per ſe ad demonſtrationem, & de ſufficientia eorundem. 541
12. De vniuerſali quid ſit in demonſtratiuis. 541
13. De erroribus & cauſis errorum qui ſumunt paſſiones de vniuerſali probatas. 543
14. De arte vitandi errores inductos. 546
15. Qualiter oſtenditur, quòd iſtæ conditiones ſunt neceſſariæ demonſtrationi. 547
16. Quòd hæc conditio, ſecundum quòd ipſum eſt, conuenit demonſtrationi, & qualiter de genere tranſcendit in genus. 549
17. Quòd demonſtratio eſt ex his quæ ſunt per ſe & ſecundum ipſum quantùm ad concluſionem, & de diffinitione quod ſit incorruptibilium, & demonſtratio & ſcientia ſimiliter. 551
18. Quòd demonſtratio non eſt ex communibus, ſed ex propriis. 552

TRACTATVS III.

De vſu principiorum in demonſtrationibus.

Cap. 1. De vſu principiorum incomplexorum. 554
2. De vſu principiorum complexorum in demonſtrationibus. 557
3. De principio communi quod eſt dignitas, quod raro ingreditur demonſtrationem oſtenſiuam. 518
4. Qualiter ſcientiæ communicant & differunt in vſu principiorum communium & propriorum. 559
5. De differentia inter logicam & ſcientias ſpeciales. 561
6. Qualiter differunt demonſtratio quia, & demonſtratio propter quid, in eadem ſcientia ſumptæ. 563
7. De differentia demonſtrationis quia, & propter quid in diuerſis ſcientiis. 564
8. De ſyllogiſmis, & primo in qua forma ſyllogiſmi potiſſime fiant. 566

TRACTATVS IV.

De oppoſitis principiorum demonſtrationis quæ faciunt ignorantiam.

Cap. 1. De his quæ præambula ſunt ad tractandum de propoſitione neceſſaria. 568
2. De ignorantia malæ diſpoſitionis, quid ſit & quæ cauſæ ipſius, & primo circa affirmatiuas & negatiuas. 569
3. Qualiter fit ſyllogiſmus ignorantiæ in prima figura circa immediatas negatiuas. 571
4. Qualiter fit ignorantiæ ſyllogiſmus in propoſitionibus mediatis. 573
5. Qualiter fit ſyllogiſmus ignorantiæ in ſecunda figura contra vniuerſalem affirmatiuam. 575
6. Qualiter fit ignorantiæ ſyllogiſmus in prima figura concludens affirmatiuam immediatam. 576
7. De cauſis ignorantiæ ſecundum negationem dictæ. ibid.
8. De ſuppoſitionibus duabus quæ exiguntur ad deſtructionem cauſæ ignorantiæ apparentis & non vere exiſtentis. 578
9. De quæſtionibus an ſit ſtare in extremis & mediis, ita quòd non procedant in infinitum. ibid.
10. De ſolutione tertiæ quæſtionis, an media ſint infinita tam in affirmatiuis quam in negatiuis. 580
11. De ſolutione primæ & ſecundæ quæſtionum, quòd ſcilicet ſtant extrema finita, &c. ſolutio logica ſuppoſito quod eſt diffinite. 582
12. Quòd ſtatur in ſummo & infimo ſi ſcire per demonſtrationes ſupponatur. 585
13. Analytice probatur, quòd ſtant principia demonſtrationis. 586
14. De corollario quod ſequitur ex dictis. 587
16. De reductione mediatarum ad immediatas. 588

TRACTATVS V.

De comparatione demonſtrationis ad demonſtrationem.

Cap. 1. De intentione tractatus de comparatione demonſtrationis particularis ad vniuerſalem. 591
2. De ſex rationibus quibus probatur, quod vniuerſalis demnoſtratio potior eſt particulari. 593
3. De rationibus probantibus, quod affirmatiua demonſtratio potior eſt quam negatiua, & ſunt ſeptem. 595
4. De rationibus quibus probatur, quod oſtenſiua demonſtratio potior eſt ea quæ ducit ad impoſſibile. 597
5. De comparatione demonſtrationis ſecundum proprium effectum eius qui eſt ſcientia. 599
6. De comparatione ſcientiæ ad ſcientiam ſecundum vnitatem vel identitatem. 600
7. Quod de fortuito & ſenſibili non eſt ſcientia demonſtratiua. 601
8. Quòd diuerſarum ſcientiarum & ſyllogiſmorum & demonſtrationum diuerſarum ſunt principia. 602
9. De diuerſitate ſcientiæ intellectus & opinionis. 606
10. De ſolertia. 608

LIBER II.

Poſteriorum analyticorum.

TRACTATVS I.

De numero ſcibilium demonſtrabilium in ſcientia demonſtratiua.

Cap. 1. Qvòd numerus vere ſcibilium accipitur de numero quæſtionum, & quot & quæ ſunt quæſtiones. 609
2. De excluſione dubitabilium circa principia. 611

3. De reductione quatuor quæſtionum ad duas,& duarum adinuicem. 613

TRACTATVS II.

De cognitione medij demonſtratiui, & quorum ſit diffinitio.

Cap.I. De medio ſecundum quod quid eſt. 615
2. An via ſyllogiſtica ſit via veniendi in cognitionem diffinitionis. 617
3. An modus introductionis in diffinitione poſſit eſſe ſyllogiſmus. 619
4. An via introductionis in diffinitione ſit per diffinitionem diffinitionis vel contrarij. 621
5. Vtrum diffinitio ſecundum ſe ſit demonſtrabilis vel non. 623
6. Quod diffinitio nominis non eſt quid demonſtrabile ſicut nec diffinitio rei. 625
7. Qualiter ſecundum modum demonſtrationis inductorum:& diffinitio demonſtrari vel ſyllogizari poſſit. 626
8. Qualiter ex demonſtratione elicitur diffinitio, quamuis non demonſtretur. 628
9. Cui diffinitioni conueniat quod eliciatur ex demonſtratione,& cui non. 629
10. De dubitatione antiquorum,quæ ſit diffinitio ſecundum ſpeciem,& quæ ſecundum materiam. 630
11. Cuiuſmodi diffinitio debet eſſe in demonſtratione paſſionis. 632
12. An idem ſit diffinitio & demonſtratio aliquo modo,& qualiter ſe habet diffinitio ad demonſtrationem. 633

TRACTATVS III.

Qualiter demonſtratio ſit in ſingulis cauſis.

Cap.I. Quòd cum demonſtratur per cauſam,cauſa debet ordinari in medio. 635
2. Qualiter ſit demonſtratio per cauſam materialem & formalem. 636
3. Qualiter ſit per cauſam efficientem,& qualiter per cauſam finalem. 637
4. De his quæ per plures cauſas demonſtrantur. 638
5. Quòd eiſdem cauſis demonſtratur res eſſe & futura eſſe, & cauſa eſſe, & cauſa, variata ſecundum differentias temporum. 639
6. De demonſtratione in cauſis & cauſatis, quæ non ſimul, ibid.
7. De demonſtratione eorum quæ frequenter ſunt, & circularem habent generationem. 641

TRACTATVS IV.

De venatione diffinitionis quod eſt inuentio medij demonſtrationis per viam inuentionis.

Cap.I. Quomodo per diuiſionem in venatione diffinitionis ſubiecti procedit. 642
2. De modo inueniendi diffinitionem ſpeciei ſubalternæ. 644
3. De inuenienda diffinitione per diuiſionem, & quòd vtilis eſt hæc via. 645
4. Quot & quæ in diuiſione ſunt conſideranda. 646
5. De inuentione diffinitionis & paſſionis. 647
6. De inuentione propter quid ſiue cauſæ in demonſtratione particulari. 649
7. Dubitatio de habitudine cauſæ ad cauſatum , & è conuerſo cauſati ad cauſam. 651
8. De determinatione quæſtionis inductæ. 652
9. Quòd in demonſtratione quæ eſt per accidens & particularis , vel vnius paſſionis, poſſunt eſſe plures cauſæ. 653

TRACTATVS. V.

De cognitione principiorum demonſtrationis.

Cap.I. An ſint in nobis cognitiones principiorum,aut non. 655
2. Quis principiorum cognoſcitiuus habitus. 657

LIBER I.

Topicorum.

Cap.I. Procemium B. Alberti.
2. Procemium operis. 660

TRACTATVS I.

De ſyllogiſmis & paralogiſmis.

Cap.I. De ſyllogiſmo in communi. 667
2. De ſyllogiſmo dialectico. 663
3. De litigioſo ſyllogiſmo. 664
4. De paralogiſmis. 665
5. Ad quot & quæ vtile ſit hoc opus. 666

TRACTATVS II.

De methodo diffinitionis generis, proprij, & accidentis.

Cap.I. Ex quibus eſt methodus. 669
2. Quid terminus ſiue diffinitio , & quæ ad methodum de diffinitione reducuntur. 670
3. Quid eſt proprium ſecundum quòd eſt prædicatum. 672
4. Quid genus ſecundum quòd eſt prædicatum, & de reducibili ad methodum generis. ibid.
5. De accidente & reducibili ad methodum de accidente,&c. 674
6. Quòd omnia problemata ordinantur ad problema de diffinitione,&c. 675
7. De adiuncto quod eſt idem vel diuerſum. 676.

8. De ſufficientia horum quatuor prædicatorum. 677
9. Quòd hæc quatuor prædicata ſunt in omnibus prædicamentis. 678

TRACTATVS III.

De complexis integrantibus ſyllogiſmum dialecticum.

Cap. 1. De propoſitione dialectica, quid ſit & per quæ diuiditur. 679
2. De problemate, quid & qualis diuiſionis. 681.
3. De poſitione. 682
4. De ſpeciebus ratiocinationis dialecticæ. 684

TRACTATVS IV.

De quatuor inſtrumentis huiuſmodi in ſyllogiſmis dialecticis.

Cap. 1. De quatuor inſtrumentis in communi. 685
2. De propoſitionum ſumptione, quod eſt propoſitiones, dialecticas ſcire ſumere. 686.
3. De diſtinctione multiplicis in extremis contrariis, quæ eſt ſecundum inſtrumentum. 687
4. De diſtinctione multiplicis in mediis. 689
5. De diſtinctione multiplicis in his quæ conniunt ei quod eſt multiplex. 690
6. Quomodo inſpiciendum in diuerſum ab eo quod deſignatur per multiplex. ibid.
7. De differentiis, & eſt tertium inſtrumentum. 692
8. De ſimilitudine, & eſt quartum inſtrumentum. ibid.
9. De vtilitate diſtinctionis multiplicis. 693
10. De vtilitate inuentionis differentiarum. ibid.
11. De vtilitate ſpeculationis ſimilitudinis. ibid.

LIBER II.

Topicorum de ineſſe ſimpliciter & vt accidens ſecundum eius primam diffinitionem.

TRACTATVS I.

De terminatione problematis per eſſentialia & intrinſeca problemati.

Cap. 1. Quatenus procedendum, & quid obſeruandum, & quid cauendum in hac arte. 695
2. De determinatione problematis de ineſſe vt accidens per locos intrinſecos per rectum ad prædicatum. 231
3. De eodem per locum ex partibus ſufficienter enumeratis. 698
4. De determinatione eiuſdem problematis de accidente per inſpectionem ad diffinitionem ſubiecti vel prædicati problematis vel vtriuſque. 699
5. Qualiter procedendum ſit in multiplici amphibologico, &c. 702
6. De tranſactione problematis de ineſſe per inſpectionem ad locos intrinſecos quæ ſunt partes eſſe vel eſſe incompletum. 703
7. De conſideratione ad antecedens vel conſequens cum digreſſione ad modum ſophiſticum. 705
8. De conſiderationibus quæ fiunt poſt factam digreſſionem in antecedentibus & conſequentibus ſimplicibus quæ ſunt eiuſdem eſſentiæ. 706

TRACTATVS II.

De determinatione problematis, & de ineſſe per rei extrinſeca.

Cap. 1. De determinatione eiuſdem problematis per locum à diſparatis. 707
2. De inſpectione ad inhærentiam & ad complexionem adinuicem contrariorum. 709
4. De conſideratione problematis de accidente quomodo multipliciter conſtrui & deſtrui poteſt ex inſpectione ad conſequentias oppoſitorum. 711
4. De inſpectione problematis de accidente circa oppoſitorum conſequentias. 712
5. De inſpectione problematis de accidente ad extrinſeca eiuſdem, ſed tamen conuenientia cum illo. 714
6. Qualiter in conſideratione problematis de accidente intendendum eſt in generationibus & corruptionibus, & in efficiétibus & corrumpétibus, & ſimilibus. 715
7. Qualiter conſtituitur problema de accidente per locum ab appoſitione. 717
8. Qualiter conſtituitur problema per media partim dialectica & partim ſophiſtica ex appoſitione. 718

LIBER III.

Topicorum de accidente contracto & comparato.

TRACTATVS I.

De accidente contracto & comparato.

Cap. 1. De præambulis & proœmio. 719
2. De electione per inſpectionem ad eligibile & eligentem, & eligibile ſubiectum ſiue formam, &c. 720
3. De inſpectione cauſæ boni in generali & ſpeciali ſecundum quòd cauſa regimen electionis. 722
4. De inſpectione ad ea quæ inſunt bono, ita quòd concomitantur ipſum. 724
5. In quo eſt inſpectio ad bonum eligendum per motú ad ipſum & quantitatem, & à ſimili cum bono, & à contrariis iſtorum, & eſt per locos communes non proprios ſecundum id quod ante habitum eſt. 725

6. De comparatione boni ad abſentiam vel præſentiam. 727
7. De comparatione boni ad bonum à caſibus & vſibus,& actibus & operibus. ibid.
8. De conſideratione eligendi relati ad finem. 729

TRACTATVS II.

Qualiter eiſdem locis qui inducti ſunt, terminatur problema ſpeciale ſiue contractum & non comparatum tantum.

CAP. I. DE determinatione ſpecialis problematis, ſcilicet contracti non comparati. 730
2. Quòd per eoſdem terminatur locos comparatum non contractum. ibid.

TRACTATVS III.

De determinatione problematis particularis & determinati.

CAP. I. DE determinatione particularis. 731
2. De determinatione indefiniti. 733

LIBER IV.

Topicorum.

TRACTATVS I.

De problemate generis & proprij.

CAP. I. PRoœmium operis. 734
2. De genere prout aſſignatur genus alicuius ſpeciei. 735
3. De conſiderationibus acceptis conſiderando ad plura genera. 737
4. De conſiderationibus ſumptis ex comparatione generis ad differentiam & ſpeciem. 736.
5. De conſiderationibus acceptis ex conſequentibus ad genus. 741

TRACTATVS II.

De genere logico ſiue non contracto per locos extrinſecos.

CAP. I. DE conſiderationibus acceptis à contrariis. 742
2. De conſiderationibus acceptis à caſibus & coniugatis. 744
3. De inſpectione in oppoſitis ſecundum priuationem & habitum. 745
4. De inſpectione in affirmatione & negatione. ibid.
5. De inſpectione in relatiuis, ſiue ad aliquid. 746

TRACTATVS III.

De determinatione generis contracti.

CAP. I. DE conſiderationibus ſumptis ab habitu & potentia & actu. 748
2. De conſideratione generis contracti quando aſſignatur vt differentia, vel è contrario. 751
3. De conſideratione generis contracti ad materiam naturalem. 752
4. De determinatione generis in communi ſumpti ad materiam & naturalem & moralem & per locos communes. 753
5. De interpretatione & conſtructione generis comparati. ibid.

TRACTATVS IV.

CAP. I. QVibus conſiderationibus conſtituitur genus. 755
2. Qualiter genus & differentia ſeparatur. ibid.
3. Qualiter conſtruitur genus per locum à coniugatis, 756
4. Qualiter probatur & non de neceſſitate conſtruitur genus. ibid.

LIBER V.

Topicorum, de determinatione problematis de proprio.

TRACTATVS I.

De intentione & deſtructione proprij.

CAP. I. DE intentione & diuiſione proprij. 757
2. De reductione quadrimembris diuiſionis ad bimembrem diuiſionem. 758

TRACTATVS II.

De determinatione proprij ſecundum bonitatem proprij.

CAP. I. DE inſpectione proprij ad ea quæ ſunt, quòd per notiora ponendum eſt proprium. 760
2. De determinatione proprij deſtructiue & conſtructiue reſpiciendo in multiplex ex parte ſermonis & in proprio & in ſubiecto. 761
3. De conſiderationibus deſtructiuis & conſtructiuis per inſpectionem ad ſuperfluum in ſermone & intellectu & nominis communitate. 762
4. De interemptione & conſtructione problematis de proprio penes conditiones proprij ſumptas comparati ad aliquod ſubiectum. 764
5. De remotione cauillationum quæ fieri poſſunt. 768
6. De modis ſpecialibus propriorum deficientium à vero proprio. 769

7. De

7. De peccatis quæ fiunt circa dictos modos propriorum. 771
8. De determinatione proprij per conſiderationes ſumptas ex comparatione proprij ad ſpeciem ſiue ad ſubiectum. 772

TRACTATVS III.

De determinatione problematis de proprio per locos extrinſecos.

Cap. 1. De inſpectione in quatuor genera oppoſitorum, & ex diſparatis. 773.
2. De conſiderationibus ſumptis à caſibus ex ſimilibus proportionalibus in eſſe & generari & corrumpi & huiuſmodi. 775
3. De conſiderationibus ſumptis à maiore & minore, ad problema de proprio determinandum. 776
4. De determinatione proprij per locum à ſimili. 777

TRACTATVS IV.

De determinatione proprij contracti ad poteſtatem & actus, & ad ſuperabundantiam dicti.

Caput vnicum. 778

LIBER VI.

Topicorum.

TRACTATVS I.

De interemptione diffinitionis ſecundum bonitatem.

Cap. 1. De procemialiter præmittendis. 779
2. Quibus modis interimitur bonitas diffinitionis, eo quod datur per obſcurum. 781.
3. Qualiter interimitur bonitas diffinitionis per ſuperfluum in diffinitione poſitum. 782.

TRACTATVS II.

Qualiter interimitur diffinitio inſpiciendo in conditiones diffinitionis & partium eius.

Cap. 1. Si non per notius diffiniunt & prius, coniunctim in hæc aſpiciendo. 785.
2. De inſpiciendo in prius diuiſim qualiter interimitur diffinitio. 787
3. Qualiter interimitur diffinitio, inſpiciendo in partes eius, quæ ſunt genus & differentia. 788
4. Qualiter interimitur diffinitio, inſpiciendo ad differentias. 790
5. De inſpectione ad differentiã comparatam ad ea quæ ſunt in linea prædicamentali. 791.
6. De inſpectione ad differentiam comparatam ad ea quæ ſunt in linea prædicamentali ſecundum comparationem ordinis & prædicationis. 792
7. De inſpectione ad differentiam abſolute acceptam, & ad differentiam contractam. ibid.

TRACTATVS III.

Qualiter interimitur diffinitio, inſpiciendo in ea quæ diffinitionem comparatam ad diffinitum conſequuntur ſecundum identitatem.

Cap. 1. Si diffinitio diffinito ſecundum omnia tempora conſonet, vel ſi alicui in aliquo tempore diſſonet. 796
2. Qualiter interimitur diffinitio ex comparatione diffinitionis ad diffinitum ſecundum magis & minus. 797
3. Qualiter interimitur diffinitio ex comparatione diffiniti ſecundum quod eſt ad aliquid. 798
4. Qualiter interimitur diffinitio eius diffiniti quod eſt ad aliquid, ſi non determinauit eiuſdem qualitates vel quantitatem vel vbi vel alias differentias. 799

TRACTATVS IV.

Qualiter interimitur diffinitio per locos extrinſecos tam in oppoſitis ſecundum genera oppoſitorum, quam à ſimilibus vel à coniugatis ſumptos.

Cap. 1. Qualiter interimitur diffinitio inſpiciendo in oppoſitis quæ ſunt ad aliquid. 800

TRACTATVS V.

De diffinitione æquiuoci.

Cap. 1. Qualiter interimitur diffinitio æquiuoci. 802

TRACTATVS VI.

De diffinitione complexorum.

Cap. 1. Qualiter interimitur diffinitio complexorum in communi. 804.
2. Qualiter interimitur diffinitio complexorum per conſiderationem tranſmutandorum & tranſumendorum. 805
3. De inſpiciendo quando tranſumitur diffinitum ad bene eſſe & non eſſe. 806

TRACTA

TRACTATVS VII.

Qualiter interimitur diffinitio totius integralis ex partibus heterogeniis.

CAP.I. DE integrali ex partibus heterogeniis. 807
2. De interemptione diffinitionis totius integri per inſpectionem ad formam compoſiti. 809
3. De vniuerſalibus documentis circa diffinitionem obſeruandis. 810

LIBER VII.

Topicorum.

TRACTATVS I.

De determinatione einſdem & diuerſi.

CAP.I. DE locis determinantibus idem inquantum eſt prædicatum adiunctum diffinitioni. 811
2. De conſiderando magis & minus in terminando idem. 812
3. Qualiter interimitur idem numero reſpiciendo ad modos identitatis. 813

TRACTATVS II.

De diffinitione.

CAP.I. QValiter conſtruitur problema de diffinitione in communi, & primo per locum ab oppoſitis. ibid.
2. Qualiter conſtruitur problema de diffinitione per locum à caſibus & coniugatis. 815
3. Qualiter difficilius eſt conſtruere, quam deſtruere diffinitionem & alia prædicata. ibid.
4. Quare omnium prædicatorum facillimum eſt diffinitionem & proprium deſtruere, & difficillimum conſtruere, accidens vero è conuerſo. 817

LIBER VIII.

Topicorum.

TRACTATVS I.

De dialectica prout eſt obuiatiua ex parte opponentis.

CAP.I. QVomodo oportet interrogare & quid & qualiter opponentem vt facilius conſenſum exigat reſpondentis. 818.
2. Quot ſunt propoſitiones præterneceſſariæ & ad quid ſumendæ & proponendæ ad alterum. 819
3. Qualiter ampliatiuis & explanatiuis vtendum eſt. 822
4. Qualiter inductione ſiue inductiuis vtendum eſt. ibid.
5. Qualiter ſyllogiſmo ad impoſſibile non eſt vtendum dialectice diſputanti. 824
6. Qualiter probentur orationes per priora & poſteriora, & qualiter oportet opponentem & interrogare & ordinare ea quæ interrogat. 825

TRACTATVS II.

De inſtructione reſpondentis & de modo reſpondendi.

CAP.I. QVod eſt opus proprium bene reſpondentis. 827
2. Quæ & qualia coniectanda ſunt reſpondenti, ſiue propoſitum, ſeu poſitio ſit probabilis ſimpliciter ſiue alicui vel reſpondenti vel alij. 828
3. De modo reſpondendi ad interrogationem ab opponente propoſitam, ſiue ſimplex ſit, ſiue multiplex. 829
4. Qualiter reſpondendum ſit ad rationem inductiuam & ad ſyllogyſmum ſiue ex neceſſariis ſiue præterneceſſariis factum. 830.
5. De ratione ad orationem non concluſam. 831.
6. De increpatione orationis ex parte vtentis ea in generali ex parte orationis in generali, ibid.
7. De quinque increpationibus orationis ſecundum ſe. 832
8. De modis falſæ orationis. 834
9. De impedimento eius quod eſt petere id quod eſt in principio, vel petere contrarium. 835
10. De modis petendi contrarium. 836

TRACTATVS III.

Qualiter dialectica eſt ad exercitandum.

CAP.I. DE documentis ad exercitationem rapertinentibus & formalibus & rationalibus. 834
2. Circa quas orationes maximè exercitandum. 838
3. Ad quod vtendum & quo exercitio vtendum hoc vel illo. ibid.

LIBER I.

Elenchorum.

TRACTATVS I.

De præmittendis.

CAP.I. DE quo ſit tractandum in hoc libro. 840

2. De quibus tractandum eſt, & quot ſunt ſophiſtici elenchi. 841
3. Cuius eſt vti ſyllogiſmo, & propter hæc determinantur genera diſputationum. 843
4. De generibus diſputationum. 844
5. De quinque metis. 845
6. De modis arguendi ad reductionem, quæ ſunt fallaciæ in communi. 846

TRACTATVS II.

De fallacia in dictione.

Cap. 1. De paralogiſmis æquiuocationis. 847.
2. De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa æquiuocationem. 849
3. De modis amphibologiæ. 851
4. De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa modos amphibologiæ. ibid.
5. De tribus modis in quibus conueniunt æquiuocatio & amphibologia. 852
6. De tribus modis compoſitionis. 853
7. De tribus modis diuiſionis. ibid.
8. De excluſione dubiorum quæ ſunt circa fallacias compoſitionis & diuiſionis. 854.
9. De excluſione dubiorum circa modos compoſitionis & diuiſionis. 856
10. De fallacia accentus & modis eius duobus. ibid.
11. De fallacia figuræ dictionis & modis eiuſdem. 858

TRACTATVS III.

De fallaciis extra dictionem.

Cap. 1. De his quæ in communi præmittenda ſunt. 859
2. Quæ ſunt fallaciæ extra dictionem & quis ordo. 861
3. De his quæ dicenda ſunt de fallacia accidentis. ibid.
4. De fallacia accidentis quantum ad cauſam apparentiæ & cauſam non exiſtentiæ. 863.
5. De formatione modorum paralogiſmi accidentis. 864
6. De præambulis ad ſciendum de fallacia ſecundum quid & ſimpliciter. 865
7. De fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, & differentia quid & ſecundum quid. 867
8. In quibus facile eſt videre deceptionem ſecundum quid & ſimpliciter, & in quibus difficile. 869
9. De his quæ præambula ſunt ad ſciendum fallaciam ſecundum ignorantiam elenchi. 870
10. De differentia inter fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter, & ignorantiam elenchi. 871
11. De cauſa vniuerſali fallaciæ ſecundum ignorantiam elenchi, & manifeſtatione ipſius per exempla. 872
12. Verum vere oppoſita concludantur in paralogiſmo ſecundum ignorantiam elenchi. 874
13. De præambulis ad cognoſcendum fallaciam ſecundum petitionem principij. 875
14. De modis paralogiſmorum ſecundum quod petitur id quod erat in principio. 876
15. De præambulis ad intelligendum fallaciam conſequentis. 877
16. De fallacia conſequentis & modis eius. 878
17. De præambulis ad fallaciam ſecundum non cauſam vt cauſam intelligendam. 880
18. De fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam. 882
19. De modis fallaciæ ſecundum non cauſam vt cauſam. 883
20. De præambulis ad ſyllogizandum fallaciam ſecundum plures interrogationes vt vnam. 884
21. De fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam. 886

TRACTATVS IV.

De reductione fallaciarum in ignorantiam elenchi.

Cap. 1. De reductione omnium fallaciarum. 887
2. De reductione æquiuocationis & amphibologiæ in ignorantiam elenchi, & ſimiliter compoſitionis & diuiſionis & accentus. 889
3. De ſpeciali reductione fallaciæ accidentis in ignorantiam elenchi. 890
4. De reductione fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, & fallaciæ ſecundum ignorantiam elenchi, & fallaciæ petitionis principij, & fallaciæ ſecundum non cauſam vt cauſam. 891
5. De reductione fallaciæ accidentis in ignorantiam elenchi. 892
6. De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt. 894
7. De reductione fallaciæ ſecundum plures interrogationes vt vnam in ignorantiam elenchi. 895

TRACTATVS V.

Qualiter ex loco ſophiſtico generatur deceptio in eo qui non poteſt diſtinguere.

Cap. 1. Qualiter hoc fit in locis ſophiſticis in diſtinctione. 896
2. Qualiter generatur deceptio per fallacias extra dictionem. 998
3. Quod eadem principia ſunt apparentis ſyllogiſmi & ſophiſtici. 899
4. Quod non oportet requirere determinationem in hac arte de paralogiſmo diſciplinæ in propriis ſcientiis facto. 901
5. De errore diuidentium orationes ſophiſticas, quod ſint quædam ad nomen & quædam ad intellectum. 903
6. De deſtructione inductæ diuiſionis ex hoc quod eſt fallacia. 905
7. De ſyllogiſmo litigioſo & ſophiſtico quid & ex quibus circa propria. 907
8. De tentatiuis ſyllogiſmis. 909

TRACTATVS VI.

De deductione ad quatuor metas, ſcilicet falſum, inopinabile, ſolœciſmum, & nugationem.

CAP. I. DE deductione ad falſum & nugationem. 912
2. De præambulis ad intellectum eorum quibus aliquis ducitur ad metam nugationis. 914
3. De facere nugari reſpondentem vere & apparenter. 915
4. Qualiter reſpondens ducitur ad ſolœciſmum, vel videtur duci. 916

TRACTATVS VII.

De cautelis obſeruandis opponenti.

CAP. I. DE cautelis ſumptis ex parte orationis. 918
2. De cautelis ſumptis ex parte reſpondentis. 919.
3. De cautelis ſumptis ex parte opponentis. 920.

LIBER II.

Elenchorum.

TRACTATVS I.

De intentione & vtilitatibus & apparenti ſolutione ſiue reſponſione.

CAP. I. DE intentione & vtilitatibus in communi. 922
2. De probatione, quod apparens ſolutio aliquando magis eligenda eſt, & quæ ſit apparens ſolutio. 923
3. Et eſt probatio, quod in apparenti ſolutione multiplex eſt oſtendendum. 925
4. De decem cautelis ſiue elenchis quibus vtendum eſt in apparenti ſolutione. 926

TRACTATVS II.

De recta ſolutione falſarum orationum.

CAP. I. QVæ in communi & qualis ſit falſæ orationis recta ſolutio. 929
2. De ſolutione paralogiſmorum æquiuocationis & amphibologiæ. 930
3. De ſolutione paralogiſmorum ſecundum compoſitionem & diuiſionem. 931
4. De ſolutione eorum paralogiſmorum qui ſunt ſecundum accentum. 934
5. De ſolutione paralogiſmorum ſecundum modum qui eſt ſecundum genus accidentale figuræ dictionis. 935
6. De ſolutione paralogiſmorum ſecundi modi figuræ dictionis. 936
7. De ſolutione paralogiſmorum tertij modi figuræ dictionis. 938
8. De ſolutione generali omnium paralogiſmorum in dictione. 941

TRACTATVS III.

De ſolutione paralogiſmorum fallaciarum extra dictionem.

CAP. I. DE generali ſolutione paralogiſmorum accidentis, & adaptatione eius ad paralogiſmos. 942
2. De improbatione falſæ ſolutionis paralogiſmorum accidentis. 944
3. De ſolutione paralogiſmorum fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter. 946
4. De ſolutione paralogiſmorum ſecundum ignorantiam elenchi. 949
5. De ſolutione paralogiſmorum ſecundum petitionem principij. ibid.
6. De ſolutione paralogiſmorum ſecundum conſequens. 950
7. De ſolutione paralogiſmorum ſecundum non cauſam vt cauſam. ibid.
8. De ſolutione paralogiſmorum ſecundum plures interrogationes vt vnam. 951

TRACTATVS IV.

De ſolutione paralogiſmorum ad alias metas ducentium quam ad redargutionem.

CAP. I. DE ſolutione eorum qui dicunt ad ſolœciſmum. 952
2. De ſolutione paralogiſmorum ducentium ad ſolœciſmum. 954

TRACTATVS V.

De acribus & acerrimis orationibus.

CAP. I. DE acrium & non acrium orationum diſtinctione. 955
2. De epilogis dictorum topicorum, & in hoc libro toto. 957
3. Qualiter ſcientia logices eſt inuenta. 958

D. ALBERTI MAGNI, RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORVM. LOGICA.

LIBER PRIMVS DE PRÆDICABILIBVS.

TRACTATVS I.

De natura Logicæ.

CAPVT I.

Vtrum Logica ſit ſcientia & ſpecialis?

Opinio antiqua, quam etiã ſectatur Ægidius in 1. Elench. in princ.

INTENDENTIBVS primum de logica, conſiderandum eſt qualis ſcientia ſit logica, & an ſit aliqua pars Philoſophiæ, & ad quid neceſſaria, & cuius vtilitatis: deinde autem de quo eſt, & quæ diuiſio ipſius: vt habitis omnibus partibus ipſius ſciatur quando eſt perfectè vel imperfectè tradita vel deſcripta. Circa omnia enim hæc diuerſa dicere videntur antiqui. Quidam enim antiquorum logicam nullam eſſe ſcientiam contenderunt, dicentes non poſſe eſſe ſcientiam id quod eſt omnis ſcientiæ ſiue doctrinæ modus. Modus autem omnis doctrinæ logica eſt: eò quòd aliquo genere perſuaſionis vtitur omnis qui docet, vel aſtruere conatur aliquid: omnis autem perſuaſio per ſermonem logica eſt, ſiue ſyllogiſmo, ſiue enthymemate, ſiue inductione, ſiue exemplo vtatur qui docet vel perſuadet. Modus igitur omnis doctrinæ logica eſt. Et ſic omnis doctrinæ modus eſt ſcientia logica. Nulla igitur eſt doctrina ſpecialis, quæ logica ſit dicenda. Propter quod & Ariſtoteles in ſecundo primæ philoſophiæ ſuæ, & ſimiliter Auerroes dicunt omnis ſcientiæ modum eſſe ipſam ſcientiam quæ eſt & vocatur logica, & quod non ſimul addiſci poteſt ſcientia & ſcientiæ modus, ſed oportet prius diſcere modum, & deinde per modum iam perfectè apprehenſum, addiſcere tentare ſcientiam. Tex.com. 15.

Quod logica ſit ſcientia.

Sed non ſatis conſiderauerunt, quod quamuis ſcientiæ ſint multæ, & quælibet ſpecialem habeat modum, qui differt a modo alterius, ſicut & vnaquæque ſcientia differt ab altera: eſt tamen vnus communis modus ſcientiæ per quoddam commune quod eſt in omni ſcientia. Et hoc eſt quod per inueſtigationem rationis ex cognito deuenitur ad cognitionem incogniti: hoc enim fit in omni ſcientia quocunque modo dicta, ſiue ſit demonſtratiua, ſiue non demonſtratiua. Et gratia illius communis, eſt in omni ſcientia modus vnus communis omnis ſcientiæ. Et hic modus eſt per actum rationis, qui ratiocinatio ſiue argumentatio eſt, de cognitione cogniti procedens in ſcientiam eius quod erat incognitum, ſecundum quod Iſaac in libro de diffinitionibus rationem diffiniens, dicit quòd ratio eſt animæ intellectualis virtus, faciens currere cauſam in cauſatum. Cauſam generaliter vocans & largè, omne quod ſecundum intellectum ſimpliciter, vel quoad nos antecedit vt cognitum, per cuius cognitionem, ductu rationis deuenitur

in notitiam incogniti. Hic autem modus quamuis communis ſit per hoc quod ponitur in qualibet ſcientia, tamen ſecundum ſe conſideratus & non immixtus ſcientiis, eſt quoddam per ſe diſtinctum ab omnibus aliis. Et hoc modo conſideratus hic modus, poteſt eſſe ſubiectum ſcientiæ, & ſcientia ſpecialis de ipſo eſt: in qua tamen ſcientia eundem modum obſeruari neceſſe eſt, quia ſcientia talis modi non niſi modo logico doceri poteſt: vt enim dicit Auicenna, modus hic omnibus hominibus (per hoc quod intellectuales ſunt quodammodo per naturam) inditus eſt. Sed imperfectus eſt qui in natura eſt: perficitur autem per artem adhibitam. Id enim quod in natura eſt, ſeminarium & imperfectum eſt, & quaſi in potentia exiſtens. Ex hoc enim, quòd homo intellectualis eſt & intelligentiæ ſtratum, in quo ſternuntur formæ intellectuales in actu luminis intelligentiæ: & per intellectum compoſitiuus eſt vnius formæ cum alia per compoſitionem vel diuiſionem, fit homo admiratiuus eorum quæ comprehendit accipiendo per ſenſum & intellectum, vel per intellectum ſolum. Per hoc autem quod admiratiuus eſt, ſuſpenditur ad inquiſitionem, & per inquiſitionem comparat vnum alteri. Per comparationem autem vnius cum altero, ab eo quod eſt notum deducitur ad ignoti notitiam. Et ſic hic logicæ modus à natura quidem incipit: perficitur autem arte, & vſu & exercitio recipit perfectionem: ſicut & Victorinus optimè dicit, quòd natura facit habilem, ars facilem, vſus autem potentem: ſic enim natura perfectæ ſunt omnes artes & omnes ſcientiæ. Et hinc eſt, quòd ars naturam imitatur. Et ſicut dicit Heſiodus, quidam per ſolam naturam in talibus ſunt perfecti & boni. Quidam autem non per naturam, ſed quia Doctores talium in animo ponunt: & illi boni efficiuntur talia in animo ponentes, per comprehenſionem principiorum artis & ſcientiæ. Quidam vero tam erronei ſunt, quòd nihil talium in ſe habent, nec ab aliis ſuſcipere poſſunt, quos Heſiodus ad verum & bonum cognoſcendum reputat inutiles.

In principio ſuæ logicæ.

Concludit logicam eſſe ſcientiam ſpecialem.

Patet igitur, quòd logica vna eſt ſpecialium ſcientiarum, ſicut in fabrili in qua ſpecialis eſt ars fabricandi malleum: cuius tamen vſus omnibus adhibetur, quæ arte fabrili fabricantur. Inueſtigatio enim ſiue ratio inueſtigans ignotum per notum, ſpeciale quoddam eſt, quod paſſiones habet & differentias & partes & principia: quæ dum de ipſo probantur, ars & ſcientia efficitur ſpecialis, cuius vſus poſteà omnibus adhibetur ſcientiis. Sic igitur patet, quòd logica generaliter dicta, ſcientia eſt ſpecialis, de qua nunc eſt tractandum.

CAPVT II.

Vtrum logica ſit pars philoſophiæ?

Negantes logicam eſſe philoſophiæ partem.

HAnc autem ſcientiam qui modus eſt omnis philoſophiæ, quidam nullam partem eſſe philoſophiæ contendunt, dicentes non niſi tres eſſe partes philoſophiæ, ſcilicet phyſicam, mathematicam ſiue diſciplinabilem, & metaphyſicam ſiue diuinam. Cum enim diffinitio dicens quid & propter quid medium ſit in ſcientia. Et diffinitio non poſſit variari niſi tripliciter, ſcilicet quod aut concipiat materiam ſenſibilem, quæ cum motu eſt & mutatione. Aut concipiat materiam intelligibilem, cuius eſſentia non eſt cum motu & mutatione ſecundum rationem, quamuis ſecundum eſſe ſit in materia quæ eſt cum mutatione & motu, ſicut eſt magnitudo & numerus. Aut nec ſecundum eſſentiam, nec ſecundum eſſe concipiat materiam ſenſibilem. Videtur quòd philoſophia non habeat niſi tres partes eſſentiales: ſicut & Ariſtoteles in 6. primæ primæ philoſophiæ dicere videtur. Propter quod nonnulli logicam ſcientiam ſiue rationalem, nullam partem dicunt eſſe philoſophiæ.

1. ratio eorum.

Tex.com.1.

2. ratio.

Addunt etiam ad ſuæ aſſertionis confirmationem, quòd nullius rei modus, cum re cuius modus eſt, venit in generis ſui diuiſionem. Conſtat autem, quòd logica generaliter dicta, modus philoſophiæ eſt. Non ergo venire videtur ad philoſophiæ diuiſionem, nec videtur in aliqua parte huius generis quod eſt philoſophia contineri.

Ponentes logicam partem eſſe philoſophiæ.

1. ratio eorum.

Hanc autem opinionem alij quidam impugnantes dicunt philoſophiæ generalis eſſe intentionem omnem, omnium quocunque modo entium comprehẽdere veritatem, quantum homini poſſibile eſt comprehendere eam ſecundum rationem & intellectum. Ea autem quæ ſunt, dicuntur eſſe aut ab opere noſtro, ſiue à voluntate, ſiue etiam ab intellectu ſcientiam quærente: aut à natura generaliter dicta, quæ ab opere noſtro cauſari non poteſt. Et cum ea quæ à natura ſunt, noſtræ ſint cauſæ ſcientiæ, & non nos ſumus cauſa ipſorum, non poteſt de illis eſſe ſcientia practica. Relinquitur ergo, quòd de talibus apud nos non eſt niſi ſcientia contemplatiua, quæ lumine intelligentiæ perficitur. Eorum autem quorum nos ſumus cauſa per voluntatem, non poteſt eſſe apud nos ſcientia ſpeculatiua, ſed tantum practica. Eadem enim ſunt in quolibet ſcibili principia & cauſæ & elementa cognoſcendi, quæ ſunt principia eſſendi: quia aliter ſequeretur, quòd id quod ſcitur à nobis, non ſcitur ſecundum id quod eſt, ſed potius ſciretur ſecundum id quod non eſt. Et ſic falſo modo ſciretur omne quod ſcitur, quod abſurdum eſt. Relinquitur igitur, quòd de entibus à natura cauſatis, non poteſt eſſe ſcientia per ea quæ ſunt à nobis: ſed potius ſcientia eorum habetur ex principiis cauſantibus eſſentiam & eſſe eorum in natura, quæ non niſi per contemplationem ſunt in omnibus. Eorum autem quæ ſunt à nobis, non poteſt eſſe ſcientia vera apud nos, niſi per ea principia quæ ſunt in nobis, per quæ nos ſumus cauſa eorum, quæ à nobis ſunt: cuius finis non eſt verum, ſed bonum, quod nobis bonum eſt. Similiter igitur alicuius philoſophiæ erit intentio comprehendere veritatem eius quod in nobis eſt, ſecundum rationem qua nititur comprehendere veritatem eius quod rationis ductu via eſt in omnem cognitionem omnium eorum quorum cognitio

Eorum quæ ſunt à natura non habetur ſcientia niſi ſpeculatiua. 2. ratio. Eorum autem quæ ſunt à voluntate, habetur ſcientia practica tantum.

cognitio fit in in nobis per ea quæ cognita ſunt apud nos, ex quibus nos proficiſcimur ad ſcientiam incognitorum. Erit igitur de intentione philoſophiæ etiam logica ſcientia quæ eſt rationalis.

2. ratio. Ahuc autem huius ſignum dicunt, quòd apud Peripateticos philoſophia in tres partes prima diuiſione diuiſa eſt, in phyſicam ſcilicet generaliter dictam, & ethicam generaliter dictam, & rationalem ſimiliter acceptam. Dico autem phyſicam generaliter dictam, quæ comprehendit & naturalem & diſciplinalem & diuinam. Ethicam autem generalem, quæ in ſe continet & monaſticam & œconomicam & ciuilem. Rationalem autem generalem, quæ comprehendit omnem modum deueniendi de noto ad ignotum quocunque modo: quod per multa genera probationum fit, vt in ſequenti oſtendetur. Manifeſtum eſt igitur, quòd logica aliqua pars eſt philoſophiæ.

3. ratio. Adhuc autem ſi aliquid eſt de intentione philoſophiæ: tunc hoc maximè de intentione philoſophiæ erit, ſine quo nullus in philoſophia in aliquam deuenire poteſt cognitionem. Ignorans autem logicam nullus ignoti perfectam poteſt acquirere cognitionem: eò quod ignorat modum per quem deuenire oportet de noto ad ignoti notitiam. Videtur ergo logicam præcipuè eſſe de intentione philoſophiæ.

In principiis ſua logica. Quomodo contentio de logica vtrum ſit pars philoſophia vel non, eſt friuola. Hanc autem contentionem Auicenna & Alfarabius dicunt eſſe friuolam & infructuoſam. Friuolam quidem: quia in contradicendo ſibi intẽtionem ad idem eodem modo dictum non referunt. Dicentes enim logicam philoſophiæ partem non eſſe, realem & contemplatiuam philoſophiam vocant. Contradicentes autem his, & dicentes logicam partem philoſophiæ eſſe, omnem comprehenſionem veritatis qualitercunque exiſtentis, ſiue in ſe, ſiue in nobis cognoſcentibus vel operantibus, vocant philoſophiam. Et ſic friuolè contendunt non ad idem ſuam referentes intentionem. Infructuoſa etiam huius contentio: quia de propoſita nihil declarat intentione. Et ſic nihil prodeſt ad propoſitum.

Concludit intentionem propriã, ſcilicet logicam eſſe vnam partium philoſophia. Quomodo logica variatur, & eſt multiplex. Eſt igitur logica vna partium philoſophiæ generaliter dictæ, quæ omnis admirabilis intendit comprehendere veritatem ſecundum modum, ſecundum quem poſſibile eſt comprehendere eam ex propriis principiis eius quod admiratur. Hoc enim variatur ſecundum vniuſcuiuſque ſcientiæ proprietatem. Sicut enim in philoſophia reali ſecundum diuerſitatem diffuſionis (quæ medium in demonſtratione eſt) variatur philoſophia: ſic in logicis ſiue rationalibus ſecundum variationes ratiocinationis variatur ſcientia, hoc eſt, ſciendi modus. Si enim ratio procedit ex ſignis facientibus præſumptionem, erit logicæ generalis pars vna quæ rhetorica vocatur. Si autem procedit ex fictis facientibus delectationem vel abominationem, erit alia pars logicæ quæ vocatur poëſis vel poëtica. Si autem procedit ex probabilibus communibus, quæ in pluribus inueniuntur, erit pars alia quæ vocatur dialectica. Si autem procedit ex cauſis eſſentialibus & propriis, erit alia pars quæ vocatur demonſtratiua. Si ex his quæ videntur & non ſunt, erit pars alia quæ vocatur ſophiſtica. Si autem ex cautelis prouocantibus reſpondentem doceat procedere, erit alia pars logicæ generalis quæ vocatur tentatiua: & ſic facilè eſt de omnibus aliis intelligere.

Res tripliciter poteſt accipi. Horum autem quæ dicta ſunt, rationem ponit Auicen. dicens res omnes tripliciter eſſe accipiendas, ſcilicet quod primo accipiantur in eſſentiæ ſuæ principiis. Secundo in eſſe quod habent in ſingularibus propriis. Tertio autem ſecundum quod acceptæ ſunt in intellectu. Multa enim ſecundum eſſentiæ ſuæ principia ſeparata ſunt à motu & à materia, quæ tamen ſecundum eſſe ſunt vel poſſunt eſſe in motu & materia, ſicut ſubſtantia, vnitas, idẽtitas, multitudo, & diuerſitas, & alia huiuſmodi quæ quidẽ in eſſentiæ ſuæ principiis ingenerabilia & incorruptibilia ſunt: & hoc modo ſecundum Platonem ſunt rerum principia formalia: propter quod ingenerabilia & incorruptibilia talia Plato eſſe dicit. Et ſi talia dicantur generari vel corrumpi, hoc non erit niſi ſecundum accidens, hoc eſt, ſecundum eſſe quod habent in generatis & corruptis. Acceptio autem rei ſecundum eſſe quod habet in ſuppoſitis, erit ſecundum exiſtentiam illorum ſuppoſitorum, & ſecundum diffinitionem quam habere poſſunt ſecundum eſſe quod habent in illis. Acceptio autem rerum ſecundum quod ſunt in intellectu, eſt ſecundum cognitionem quam habent, non ſecundum quod in ſe ſunt, ſed ſecundum quod acceptæ ſunt per intellectum. Et ſecundum omnes iſtos tres modos ſunt etiam conſequentia accidentia quæ vocantur propriæ paſſiones ipſius. Et ſic quolibet iſtorum modorum trium philoſophia de ipſis intendit acquirere veritatem. Et hoc eſt per ductum rationis aliquem, qui ad logicam pertinet. Res enim prout habent eſſe in anima, accidentia habent propria, ſicut aliquid eſſe notum apud hominem, & aliquid eſſe ignotum: & cum comparata adinuicem in aliquo ſe coniungant, erit via rationis, procedendo de noto ad ignotum, per comparationem noti ad ignotum ſecundum conuenientiam vel differentiam noti ad ignotum. Ex quo comprehenditur, quòd vnum componitur cum alio, & prædicatur de illo: vel vnum diuiditur ab alio, & remouetur ab ipſo: ſecundum enim hunc modum deuenitur de vno in alterum. Hoc igitur modo logica eſt de intentione philoſophiæ generalis.

CAPVT III.

De vtilitate dialectica?

Neceſſitas logica ad philoſophiã. SVmmè autem neceſſaria & vtilis eſt logica philoſophiæ. Ex quo enim logica docet qualiter ignotum fiat notum, patet quòd in nulla philoſophia aliquid notum fieri poteſt niſi per logicæ doctrinæ facultatem. Eſt enim, *In 1. lib. de differentiis to. cap. 1.* vt dicit Boëtius in topicis, ratio diſſerendi, hoc eſt, docens qualiter de quolibet diſſerendum eſt, quæ in duas (vt dicit) diſtribuitur partes, ſcilicet

ſcilicet ſcientiam inueniendi, quam topicam Græci vocauerunt: & ſcientiam iudicandi, quam Græci analyticam, Latini autem reſolutoriam nuncupauerunt. Conſtat autem, quòd ſine diſſertione & inquiſitione non venitur de noto ad ignotum: quæ diſſertio non eſt niſi inquiſitio diſſerens qualiter notum comparatur ad ignotum, qualiter ſe habet ad illud, vt cauſa, vel principium, vel ſignum, vel coniectura ad illud: vel contrario modo vt repugnans ad ipſum, ſine quo in nulla ſcientia aliquid ſciri poteſt. Quoad hoc ergo, quòd ſcientia eſt docens diſſerere de omni re, non tantum eſt vtilis in ſe, ſed etiam neceſſaria eſt ad omne quod ſcire intendimus. Propter quod Ariſtoteles frequenter dicit in diuerſis libris ſuis, quòd cauſa erroris antiquorum fuit, quia ſcientiam logicam non inuenerunt ſiue habuerunt. Docet enim logica principia qualiter hoc & quibus principiis & quibus argumentis de quolibet ſcibili diſſerendum eſt: qui modus niſi ſciatur, ſcibile inueniri non poteſt: quia is qui quærit modum inueniendi ſcientiam ſcibilis illius non habet propter quid.

Vide 1. phyſ. com. 15.

Etiam Ariſtoteles dicit, quòd modus ſciendi ante ſcientiam quamlibet diſcendus eſt vt per illum modum ſcientia cuiuſlibet ſcibilis inueniatur. Cum enim ſcientia habitus ſit concluſionis, oportet quòd concludere ſciat ille qui ſcientiam accipit. Non autem concludere ſcit, qui neſcit quid concludere debeat. Et cum nihil concludi debeat niſi quæſtio, oportet quòd ſciat quid & qualiter quærendum eſt id quod concludi intenditur.

Adhuc concludere ſe neſcit qui neſcit ex quibus & qualibus & qua concluſione concludendum eſt. Hæc autem omnia nulla docet philoſophia niſi tantum logica. Non ergo tantum vtilis eſt & adminiculans ad omnes ſcientias, ſed etiam neceſſaria. Propter quod neſcientes logicam, etiam id quod ſcire videntur, neſciunt ſe ſcire: quia neſciunt qualiter vnumquodque ſciri oportet, & qualiter probandum vel improbandum eſt.

Adhuc autem tales in ſcitis ſuis nullam habent poteſtatem, dum neſciunt propter quod ſcitis ſuis aſſentiunt, nec qualiter contradicentibus reſpondere debeant. Hoc autem ſcit logicus ſi perfectè ſcientiam diſſerendi de quolibet ſit adeptus.

Adhuc autem neſciens logicam, etſi ſcire aliquid videatur: neſcit tamen, ſicut iam ſupra diximus, cum rationem ſui ſciti neſciat: & ſe habet ad ſcitum & ad actum ſciendi, ſicut ignis ad comburere lignum. Et ideò ſcientis eſt (vt in prima philoſophia docet Ariſtoteles) poſſe docere. Docere autem non poteſt, qui rationem ſciti neſcit exponere. Neſcit autem exponere ſui ſciti rationem, qui cauſas & principia logicæ non nouit. Erit igitur talis etiam in his quæ ſcire videtur, ſicut idiota ſe habet ad habentem literam. Talis etiam neque ſuum neque alterius deprehendit errorem: quia non habet habitum per quem diiudicet verum rectè ſciat quod ſcit, vel non rectè.

Vide 1. metaphyſ. tex. 1.

Adhuc autem per hoc quod inueniendi quodlibet ſcitum ſcientia eſt per habitudines vnius ad alterum, quæ topicæ ſiue locales vocantur, quibus intellectus vel opinio vel fides vel exiſtimatio vel ſuſpicio locatur in alio, quod iam intus habetur in animo quærentis. Sine logica nec ad inquirendum, neque ad inueniendum aliquid procedi poteſt: nec etiam quando quæſitum inuenitur, ſciri poteſt, an inuentum vel non inuentum ſit. Manifeſtum eſt igitur, quòd etiam quoad hoc logica non tantum vtilis eſt, ſed neceſſaria etiam eſt ad omnem philoſophiam.

Adhuc autem etiam per hoc quod iudicandi ſcientia eſt (quia id quod inuentum eſt, diiudicatur an rectè per ſua principia ſcitum ſit) neceſſaria ad omnem philoſophiam eſt logica ſcientia. Hoc autem docet logica dupliciter, reſoluere docens ſcitum in principia, ſcilicet conſequentiæ quæ ſunt in figuris & modis conſequentiarum ſyllogiſticarum: & in principia realia eius quod ſequitur ſicut in cauſas immediatas & eſſentiales & conuertibiles cum eo quod ſcitum eſt per concluſionem: quo iudicio omne quod ſcitur, quaſi ponderatur, ad æquilibram rationis reducens omne quod in omnibus phyſicis quæritur ad ſciendum.

Eſt autem non tantum neceſſaria, ſed etiam vtilis hæc ſcientia, ſicut bonum eſt felicitas hominis ſecundũ optimę partis animę hominis perfectiſſimum actum, hoc eſt, ſecundum intellectum contemplatiuum: nec contemplari poterit intellectus, niſi nouerit contemplationis principia, & ſciat inuenire quod quærit contemplari, & diiudicare idipſum quod iam contemplatur inuentum. Patet concluſio, quòd præ omnibus vtilis eſt ad felicitatem hæc ſciẽtia, ſine qua non attingitur felicitatis actus, & per quam ipſe felix actum non impeditæ recipit operationis. Hæc enim ſcientia a phantaſiis (quæ videntur & non ſunt) liberat, errores damnat, & oſtendit falſitates, & lumen dat rectæ contemplationis in omnibus. Præ omnibus igitur conſideranda eſt hæc ſcientia.

Vtilitas ſcient. Vide 1. topicorum c. 2.

Pro quo vide Algazel. in 1. cap. ſua logica.

CAPVT IV.

De quo ſit logica vt de ſubiecto?

CVm autem logica ſit ſcientia contemplatiua, docens qualiter, & per quæ deuenitur per notum ad ignoti notitiam, oportet neceſſariò, quòd logica ſit de huiuſmodi rationis inſtrumento, per quod acquiritur per notum ignoti ſcientia in omni eo quod de ignoto notum efficitur. Hoc autem eſt argumentatio, ſecundum quod argumentatio eſt ratiocinatio mentem arguens & conuincens per habitudinem noti ad ignotum de ignoti ſcientia. Inter ſpecies autem argumentationis præcipua eſt ſyllogiſmus. Propter quod quidam dixerunt, quòd logica tota eſt de ſyllogiſmo & partibus ſyllogiſmi: determinantes commune ſubiectum logicæ ſecundum id quod eſt ſubiectum principale. Non enim de omnibus fides eſſe poterit per ſyllogiſmum, propter hoc quod diſcurſus ſyllogiſticus non eſt niſi ab vniuerſali

Opinio ponentium ſyllogiſmũ eſſe ſubiectum logica, quam etiam ſectatur Auic. in 2. q. vniuerſalium. Improbatio eorum.

ſali vniuerſaliter accepto: quod in multis ſcientiis eſſe non poterit, vt in rhetoricis. Propterea quod in illis præcipuè locales habitudines attenduntur, à quibus per enthymemata concluditur id quod quæſitum eſt. Cum igitur logica, vt dicit Ariſtoteles, det omni ſcientiæ modum diſſerendi, & inueniendi, & diiudicandi quod quæſitum eſt: oportet quòd de tali ſit vt de ſubiecto, quod omnibus in omni æqualiter applicabile eſt. Sunt autem adhuc quædam in quibus ex ſingularibus quærimus inuenire quod ignotum eſt, ſicut in experimentalibus, in quibus vtimur vel ſyllogiſmo vel inductione ad vniuerſale accipiendum, & non poſſumus vti ſyllogiſmo perfecto. Propter quod ſyllogiſmus commune ſubiectum logicæ eſſe non poteſt. Propter hoc etiam in logicis quæ ab antiquis ſcriptæ ſunt, non ſolum docetur quid ſyllogiſmus, & qualiter, & ex quibus ſit: ſed hic etiam docetur quid argumentatio, & quæ partes, & ſpecies eius.

Opinio ponentium Sermonem eſſe ſubiectum logicæ generaliter ſumptæ.

Sunt tamẽ qui logicam interpretantur idem quod ſermocinalem, dicentes logicam generalem idem eſſe quod ſermocinalem ſcientiam, ſub qua dicunt contineri grammaticam, poeticam, & rhetoricam, & eam quam vocant dialecticam. Et ideo dicunt logicæ generalis ſubiectum eſſe ſermonem, prout eſt deſignatiuus rerum quæ ſignificantur per ipſum. Quam opinionem impugnat Auicenna in primo logicæ ſuæ, dicens, quòd ſermo de ſe nihil ſignificat: ſi enim aliquid de ſe ſignificaret, ſemper & apud omnes illud ſignificaret: quod falſum eſt. Significationem ergo accipit à placito inſtituentis. Non ergo ſignificat niſi ſecundum quod conceptus eſt in intellectu inſtituentis. Tali autem ſermone (ſecundum quod ſic ſignificatiuus eſt concepti) vtitur homo ad ſeipſum & ad alium. Propter quod dicit Damaſcenus, quòd in duo diuiditur, ſcilicet in encordialem, hoc eſt, ſermonem interius in mente diſpoſitum, & in eum qui ex ſignis, qui angelus intelligendo eſt ſui cordis nuntius, quia conceptus cordis nuntiat ad alterum. Propter quod logicus & ad ſe & ad alterum vtitur ſermone per accidens, & non per ſe: quia ſine ſermone deſignatiuo procedere non poteſt ad notitiam eius quod ignotum eſt. Ratiocinatione autem vtitur per ſe ad notitiam faciendam eius quod declaratum eſt. Propter quod cum logici intentio ſit docere ea, per quæ per ſe venitur in notitiam ignoti per quod notum eſt: logicæ ſubiectum eſt argumentatio: quia per argumentationem efficitur id quod intenditur.

Improbatio eorum per Auic.

Opinio Auic. Alfarabij & Algazelis, quòd argumẽtatio ſit ſubiectũ: pro quo vide Auic. in c. 3. ſua logica, & Algazel. in cap. 1.

Adhuc ſermo incomplexus quamuis deſignet aliquid apud intellectum ſimplicem: tamen fidem non facit an aliquid ſit vel non ſit, quia non aliquid eſſe ſignificat vel non eſſe. Non autem venitur ad notitiam ignoti niſi per aliquid, quod de ignoto fidem facit, quòd ita ſit vel non ſit. Sermo igitur incomplexus non poteſt eſſe inſtrumentum per quod de ignoto intellectus ad notitiam deducatur: quod principaliter intendit logicus. Sermo igitur incomplexus non aſſumitur à logico niſi per accidens, inquantum eſt pars ſermonis complexi, qui eſt intellectus compoſiti deſignatiuus.

Amplius ſermo complexus in eo quod complexus eſt, nec ſignificat eſſe vel non eſſe: ſi enim hoc eſſet, omnis ſermo complexus rem eſſe vel non eſſe ſignificaret: & ſic oratio deprecatiua, vel optatiua, vel ſubiunctiua, rem eſſe vel non eſſe ſignificaret, quod falſum eſt. Sermo ergo complexus per hoc quod enuntiatiuus eſt, rem eſſe vel non eſſe ſignificat: per hoc autẽ quod rem eſſe vel non eſſe ſignificat, non habet arguere & fidem facere de enuntiato. Per hoc igitur quod enuntiatiuus eſt, non eſt inſtrumentum per quod logicus conſequatur id quod intendit. Fidem autem facit per hoc quod ad formam argumenti collectiuus eſt. Argumentatio igitur logici inſtrumentum eſt. Logica autem generalis & docens de hoc eſt vt de ſubiecto, per quod vtens logicus in ſcientiam venit ignoti per notum. Argumentatio igitur logicæ docentis proprium ſubiectum eſt. Et hæc eſt trium Philoſophorum ſententia, Auicennæ ſcilicet, Alfarabij, & Algazelis.

Vtuntur tamen ſermone omnes ſermocinales ſcientiæ, grammatica ſcilicet, poëtica, & rhetorica, & ea quæ vocatur logica. Grammatica prout modus inflexionum & conſtructionum intellectus ſimplicis & compoſiti complexè deſignatiuus exiſtit ſimpliciter abſque eo quod ſciat de ſignificato verum ſit vel non ſit. Poëtica autem vtitur eo prout modulus pronũtiatus delectatione, vel abominatione prouocat audientem ad aliquid faciendum vel fugiendum, propter quod ex variis compoſitis & ſecundum metalogiam ſiue fabulam fingit tentans mendacia quæ prouocent audientes. Rhetorica autem ſermone vtitur prout eſt deſignatiuus eius per quod peſuadere intendit. Solus autem logicus ſermone vtitur prout eſt pars inſtrumenti, per quod ſolum fides fit de incognito, cum notitia ipſius ex noto arguitur per complexionem argumenti. Propter alterum ergo ſermone vtitur, & non propter ſeipſum.

Quomodo grammatica, rhetorica, poetica, & logica, vario modo vtuntur ſermone.

Huius autem probatio eſt, quòd notum (per quod ignoti ſcientia accipitur) dupliciter conſideratur, ſcilicet prout eſt res extra animam noſcentis accepta. Et prout eſt notio quædam in anima noſcentis. Non autem facit notitiam ignoti prout eſt res extra animam noſcentis accepta, ſed potius prout eſt notio rei in anima noſcentis exiſtens: ſic enim ſignificatiua eſt & illatiua eius quod ignotum eſt: quod ignotum ipſi aliquo modo percipit intellectus perfecta comprehenſione. Hoc ergo modo voces ſignificatiuas rerum conſiderat logicus & non aliter. Dico autem perfecta comprehenſione: quia ſunt fortè quidam adeò perſpicaces, quod ex intellectu vnius vocis complexæ ſtatim de ignoto fidem concipiunt: ſed hoc eſt imperfectum, & non generale. Et ideò non ſufficit, ſed opus eſt argumentatione perfectè hoc faciente.

Notum dupliciter conſideratur.

Siquis autem quærit vnde efficiatur notum id, ex quo ignoti accipitur ſcientia & fides? Hoc nihil eſt quærere: quia in quolibet aliquid per ſe notum eſt homini & naturæ inſitum, per quod ignoti poteſt accipere ſcientiam. Alter enim homo nullius eſſet perceptibilis ſcientiæ vel diſciplinæ, ſicut nec brutum animal, ſi prima

In quolibet aliquid eſt per ſe notum homini, & naturæ inſitum, per quod ignoti poteſt accipere ſcientiam.

prima cognoſcendi principia per ſeipſa non ineſſent homini. De argumentatione igitur vel ſyllogiſmo eſt tota logica vt de ſubiecto. De aliis autem vocibus incomplexis eſt propter illam.

CAPVT V.

De diuiſione logicæ, & quæ ſint partes ipſius, & de voce ſignificante ad placitum, quid & qualiter ſignificet.

Diuiſio autem logicæ, & quæ ſunt partes ipſius, vt dicunt Auicenna & Alfarabius, accipienda ſunt ex intentione ipſius. Sicut verò iam antedictum eſt, logica intendit docere principia per quæ per id quod notum eſt, deuenire poteſt in cognitionem ignoti. Eſt autem incomplexum, de quo quæritur quid ſit: aut complexum, de quo quæritur an verum vel falſum ſit. Sciri autem non poteſt incomplexum de quo quæritur quid ſit, niſi per diffinitionem. Complexum autem, de quo quæritur an verum vel falſum ſit, non poteſt ſciri niſi per argumentationem. Iſtæ ergo ſunt duæ partes logicæ. Vna quidem vt doceantur principia per quę ſciatur diffinitio rei & quidditas: ita quod per principia illa doceatur quæ ſit vera rei diffinitio, & quæ non, & quæ videatur eſſe & non ſit. Alia verò vt doceantur principia qualiter per argumentationem probetur enuntiationis veritas vel falſitas. Et vt doceatur illius argumentationis forma, quantum ad figuram & modum, & quietationem ſeu complexionem: & vt doceatur eiuſdem argumentationis materia. Et vt doceatur quæ videatur eſſe argumentatio, & non ſit: eò quod apparentiam aliquam quidem habet, ſed veram exiſtentiam non habet. Et vt doceantur cautelæ quibus opponens vel reſpondens per aliquam occaſionem impediatur vel commoueatur à coniectu veritatis, vel ad hoc quod perfectè videat veritatem & non diuertat ab ipſa.

Ignotum aut eſt incomplexum, aut complexum.

Duæ partes logicæ.

Sed prima harum partium vel ab antiquis tradita non eſt, vel ad nos non peruenit. Hanc etiam partem dicunt Auicenna & Alfarabius ad Arabes non perueniſſe. Dicit tamen Ariſtoteles in pleriſque locis hanc cauſam erroris fuiſſe antiquis: quia artem diffiniendi non habebant. Quod autem quidam dicunt hanc tradidiſſe Ariſtotelem in ſexto topicorum, friuolum eſt: ibi enim partem diffiniendi non tradidit, ſed docet terminare problema illud quo quæritur quid inſit vt diffinitio. Adhuc autem quidam alij dicunt hæc pertinere ad metaphyſicam, & Ariſtotelem hanc tradidiſſe in ſeptimo & octauo primæ philoſophiæ: ſed hoc abſurdum eſt. Ariſtoteles enim ibi docet quæ ſint diffinientia tam ſubſtantiam quam accidens, & quæ ſit diffinitio phyſica, & qualiter diffinitio eſt vnum & non multa, & talia huiuſmodi. Sed qualiter diffiniendo reſpondetur ad quæſtionem qua quæritur, quid eſt res per eſſentiam & quidditatem, non docet: quia hoc ad logicam pertinet, & non ad primam philoſophiam. Patet igitur, quòd hæc pars nondum ad nos peruenit. Sunt & harum partium ſubdiuiſiones quæ exequitur logica: de quibus in ſequentibus erit tractatus.

Pars logicæ quæ docet diffinire, vel non fuit nobis ab antiquis tradita, vel ad nos nō peruenit.

Quia autem logica omnia conſiderat prout ſunt in anima ſiue in intellectu eius, qui quærit per notum ſibi venire in notitiam ignoti: gratia horum conſiderat de voce ſignificante ad placitum, & quid & qualiter ſignificet: quod antiquiores Peripatetici (vt dicunt Alfarabius & Algazel) in quinque modis diſtinxerunt. Primo quidem & principaliter dictio ſignificat id ad quod prima inſtitutione ſignificare eſt inſtituta, vt homo hominem, & domus domum, & ſic de aliis. Secundo modo ſignificare dicitur quod ex conſequenti ſupponitur in ipſa, ſicut domus ſignificat fundamentum & parietem, & quodlibet totum integrale ſic ſignificat ſuas partes integrales & principales. Tertio modo quando res comitatur ſignificationem ipſius: ſicut ſi paries eſt, fundamentum eſſe ſignificat: & ſi tectum eſt, fundamentum & parietem eſſe ſignificat. Quarto quando vnum eſt in intellectu alterius, ſicut homo ſignificat animal, & ſignificat rationale. Et ad hunc modum reducitur, quòd accidens & paſſio ſignificat ſubiectum, ſicut ſimus ſignificat naſum, & ſicut album ſignificat corpus terminatum, & cætera huiuſmodi. Quinto ſicut oppoſitio ſignificat oppoſitionem, & oppoſitum ſignificat oppoſitum: ſicut diſgregatio albi, ſignificat aggregationem nigri: & motus ad centrum frigidi, ſignificat motum à centro calidi, & cætera huiuſmodi. Et hoc ad logicam pertinet per hoc, quòd logica eſt differendi ſcientia: differri autem non poteſt, vt dicit Ariſtoteles in quarto primæ philoſophiæ, niſi detur, quòd nomina aliquid ſignificant, eo quod non ſignificant infinita. Gratia huius etiam conſiderat de communibus & vocibus incomplexis.

Quinque modis ſignificant voces ſignificatiuæ.

Tex. com. 10.

Complexio autem & incomplexio non accidunt rei ſecundum quod res eſt, nec etiam voci ſecundum quod eſt vox: ſed accidunt voci, ſecundum quod refertur ad intellectum ſimplicem vel compoſitum. Simplicem autem dico intellectum, qui ſimplex vnius rei eſt intuitiuus. Talis enim intellectus non ſignificatur ad alium, niſi voce ſiue dictione incomplexa. Compoſitum autem dico intellectum, qui accipit rem vnam in alia vel vt diuiſam ab alia: qui intellectus voce incomplexa deſignari non poteſt, ſed potius complexa: ſicut homo eſt animal, vel homo ambulat, vel homo non eſt lapis, & huiuſmodi. Propter quod diffinientes incomplexum veteres Peripatetici dixerũt, quòd dictio ſignificatiua ad placitum incomplexa eſt, cuius partes nihil ſignificent de intentione totius: ſicut cum dicitur homo, pars iſta quæ eſt ho, & pars alia quæ eſt mo, nihil ſignificant de hominis intentione. Quod ſi etiam nomen aliquod rei vnius ſimplicis ſit compoſitum, ſicut Adeodatus: tamen ſecundum quod vnius ſimplicis rei nomen eſt, incomplexa dictio eſt. Et hoc quod dico Adeo, & hoc quod dico datus, nihil ſignificant de intentione totius nominati per hoc nomen Adeodatus. Complexa autem dictio eſt cuius

Vox duplex complexa, incomplexa.

Incomplexa vox quid. Vide 1. periher. cap. 2.

Complexa dictio quid.

partes

partes aliquid ſignificant de intentione totius, ſicut cum dicimus, homo ambulat, & hæc dictio homo, & hæc dictio ambulat, aliquid ſignificant de intentione huius complexi, homo ambulat.

Nomen appellatiuum & proprium.

Adhuc autem vox ſecundum quod refertur ad intellectum eius qui quærit inuenire ignotum per notum, habet quòd diuiditur in commune, ſeu vniuerſale: & proprium, ſiue ſingulare: alium enim nihil accidit ei ſecundum quod ad rem deſignatam refertur. Res enim omnes ſunt ſingulares quæ cadunt ſub ſenſu & ſecundum quod conſtituuntur à natura: & commune quod eſt in eis, accipitur ab intellectu. Et ideò dicunt Ariſtoteles & Boëtius, quòd vniuerſale eſt dum intelligitur, ſingulare verò dum ſentitur. Commune tamen quod eſt in eis, eſt tribus modis, ſcilicet id quod eſt actu in pluribus, vt homo quod actu diuiſibile eſt in plures, ita quod totum eſt in ſingulis per naturam & rationem. Et id quod actu eſt in vno, aptitudine verò naturæ poteſt eſſe in pluribus, ſicut hoc commune quod eſt ſol. Et id quod nec actu eſt in pluribus, nec in aliquo vel vno ſolo, ſed aptitudine non repugnat & ratione quin poſſit eſſe in multis, ſicut eptangulum ſi ponimus nihil eſſe eptangulum ſecundum actum, tamen ſecundum aptitudinem eſt & poteſt eſſe in multis. Et vt generaliter dicatur, omne nomen vel dictio, quod imponitur à forma communicabili multis, ſiue illa forma ſit accidentalis, ſiue ſubſtantialis, commune eſt & vniuerſale, ſiue ſecundum actum multis communicetur, ſiue non.

Vide 1. phyſ. tex. com. 49. Vniuerſale ſeu commune eſt tribus modis.

Proprium vel ſingulare quid.

Proprium autem ſiue ſingulare eſt, quod imponitur à forma accidentali ſignificante accidentium collectionem quam impoſſibile eſt inueniri niſi in vno ſolo, vt ſocratitas, vel platonitas: quæ ex parentibus ſubiectis, & loco natiuitatis, & aliis huiuſmodi, non niſi vni conuenire poteſt: & impoſſibile eſt vt in alio reperiatur. Et hoc dupliciter fit: vel enim fit nomine proprio, vel nutu demonſtrationis ad hoc ſingulare, vt cum dicimus, hoc lignum, vel hoc album: hoc enim ſic eſt hoc, quod non poteſt eſſe aliud.

Proprium duplex.

Adhuc dictio ſiue vox ſignificatiua eſt articulata, non ex hoc quod referetur ad rem deſignatam, ſed ex hoc quod eſt in intellectu quærentis ſcire ignotum per notum: licet etiam quædam ipſius ſit nomen, quædam autem verbum. Pronomen autem (ſicut & nomen ſuum teſtatur) vice nominis in ſupponendo accipitur: & participium cum ſuppletione verbi ſubſtantiui in apponendo vel prædicando ſupplet vicem verbi: ſicut cum dicitur, homo eſt amans, vel homo amat, vel homo fuit amans, vel homo amauit, vel homo erit amans, vel homo amabit. Cæteræ autem partes indeclinabiles ſine adiunctis nullum habent intellectum: vt ſi dicatur, homo eſt in, non intelligitur niſi addatur in quo ſit, vt in domo. Et ſimiliter cum dicitur, homo eſt ſupra: & ſi dicatur, homo autem, & non addatur cui aduerſet coniunctio: vel ſi dicatur, homo ergo, niſi addatur quod inferatur. Nomen autem vt in ſequentibus habebitur ſignificatiuum eſt ad placitum ſine tempore. Verbum autem cum tempore quod ei ſubiicitur. Idem prædicatur, vel dicitur, vel negatur, vel affirmatur vni.

In 1. periher. cap. 5.

Adhuc autem voci ſignificatiuæ ad placitum ſecundum quod eſt in intellectu quærentis ſcientiam ignoti per notum, accidunt quinque, ſcilicet quod ſit vniuoca, & quædam diuerſiuoca, quædam autem multiuoca, etiam quædam æquiuoca: quædam verò analoga ſiue proportiona, quæ apud Arabes vocatur conuenientia. Vniuoca autem ſunt, quæ à tali forma impoſita ſunt, ad quam omnium participantium eam eſt reſpectus vnus ſecundum rem & rationem ſine magis & minus: ſicut animal participatur à ſpeciebus animalium, & homo participatur ab indiuiduis quæ ſunt ſub ipſo. Diuerſiuoca autem ſunt diuerſa nomina vnius & eiuſdem rei ſecundum ſubſtantiam: eò quod inſtituens nomina illa inſtituendo diuerſis rei proprietatibus fuit affectus, vt enſis, mucro, ſpata, gladius, veſtis, tunica, & huiuſmodi. Multiuoca ſunt diuerſarũ rerum diuerſa nomina: eò quod inſtituens diuerſis diuerſarũ rerum proprietatibus inſtituendo fuit affectus, vt equus, & aſinus. Æquiuoca ſunt quando vnum nomen diuerſis ſecundum diuerſam rationem impoſitum eſt: eò quod vna aliqua proprietas inuenta in diuerſis afficit inſtituentem: quæ tamen proprietas non per vnam rationem eſt in illis, vt canis, quod nomen eſt impoſitum latrabili, & ſtellæ cæleſti, & marino piſci propter vnam proprietatem inuentam in illis, quæ eſt omnia hæc eſſe mordacia: cum tamen non vna ratione mordacia ſint. Analoga autem ſunt proportionaliter dicta, vt Arabes dicunt, conuenientia: & ſunt media inter vniuoca & æquiuoca, quæ ſunt impoſita diuerſis ſecundum eſſe & ſubſtantiam per reſpectum ad vnũ cui proportionantur, ſicut ens, quod dicitur de ſubſtantia primo & principaliter, & de accidente ſecundariò, quia eſt aliquid entis: & quantitas dicitur ens, quia eſt menſura entis: & qualitas dicitur ens, quia eſt diſpoſitio entis. Et hoc, vt dicit Ioannes Damaſcenus in logica ſua, fit tribus modis, ſcilicet proportione ad vnum ſubiectum, vt ens. Et proportione ad vnum efficiens actum, vt medicus dicitur verè medicus qui ſecundum eam quæ in ipſo eſt medicinam operatur: & medicus dicitur idiota, medicum per experta vel experimenta imitans in opere medicandi, & non ſecundum eam quæ in ipſo ſit artem medicinæ: & medicus dicitur inſtrumentum medicinæ per quod fit medicatio, vt clyſter, vel emborum, vel aliud huiuſmodi. Tertio proportione eiuſdem, ſicut ſanum quod principaliter conſiſtit in æqualitate complexionis animalium, & eſt in cibo ſicut in conſeruante eandem ſanitatem, & in vrina ſicut in indicante, & in aere vel in loco ſicut in fouente, & ſimiliter eſt in aliis. Hæc autem omnia de logicis extracta ſunt: eò quod hæc conueniunt voci ſignificatiuæ & articulatæ, ſecundum quod per inſtitutionem afficit intellectum eius, qui per notum certificari quærit de ignoto. Volumus enim ſecundum conſuetudinem quam in aliis habemus, omnia quantum poſſimus ponere, quæ ad illuminationem pertinent doctrinæ.

Quid ſint vniuoca, diuerſiuoca, multiuoca, æquiuoca, & analoga.

Analogia fit tribus modis.

Conſuetudo D. Alberti in ſuis operibus.

CAPVT VI.

De parte logicæ quæ certiſicat incomplexum, & de requiſitis ad veram diffinitionem, eiuſque peccatis, ac de modis diffinitionis?

Quinque ſunt requiſita ad veram diffinitionem.

EX his autem quæ dicta ſunt patet, quòd ſiquis quærit ſcire incomplexum quod ignotum eſt, per id quod non poteſt ſibi eſſe ignotum, non poteſt inuenire notitiam eius niſi per diffinitionem vel aliquid aliud quod diffinitionem imitatur incomplexi aliquâ declaratione. Huius autem principia & regulæ ſunt quinque, & quinque corruptiones. Primum quidem, quòd omnia poſita in diffinitione ſunt ſubſtantialia & ſubſtantialiter in diffinito exiſtentia: quia diffinitio dicitur id quod omnes fines eſſentiæ diffinit, coniungit & vnit, & explicat quæ ſunt principia diffiniti ſiue eſſe diffiniti, ſcilicet eſſentiam potentiam, & vltimum actum complentem eſſe diffiniti, ſicut dicimus animal rationale mortale voluntariè mobile, diffinitionem eſſe hominis. Animal autem ſecundum quod in ſe includit corpus animatum ſenſibile & ſubſtantiam, prima potentia eſt, in qua inchoatum eſt eſſe hominis. Hæc autem inchoatio per rationale determinata eſt eſſentialiter ad actum rationis. Per mortale autem ad ſpeciem eſt determinatum, præcipuè ſecundum Stoicos, qui calodæmones, & cacodæmones animalia rationalia corpora aërea, & vita immortalia eſſe dicebant, vt dicunt Themiſtius, & Apuleius. Per hoc autem quòd mobile voluntariè dicitur, ſeparatur ab aliis quæ apta à natura & phantaſia ſunt ad motum. Et hoc eſt primum.

7. meta. tex. com. 42.

Secundum autem eſt (quod Ariſtoteles docet in metaphyſicis) quòd vltima differentia ſit cum diffinito conuertibilis, quæ totam diffinitionem facit eſſe conuertibilem: ſicut hoc ipſum quod eſt voluntariè mobile, conuertitur cum homine ſecundum quod voluntas ſonat appetitum qui eſt in ratione.

Tertium autem, quòd prius poſitum in diffinitione, ſe habeat ad ſequens, ſicut potentia propinqua ad actum, & ſicut determinatum ad determinans, & ſicut diſtinctum ad diſtinguens, ſicut animatum ad ſenſibile, & ſicut ſenſibile ad rationale, & mortale ad rationale, & ſicut mobile voluntariè ad mortale: ita quod in vno motu generationis ſemper poſterius procedat ex antecedente.

Quartum eſt, quòd diffiniens primum ſit per ſe notum apud eum qui quærit cognoſcere diffinitum & in ſubſtantia & poteſtate: quia niſi ſit notum in ſubſtantia, non poteſt eſſe principium cognitionis ignoti: & niſi ſit notum in poteſtate, non poteſt per diuiſionem ipſius venari diffinitio eius quod quæritur cognoſci.

Quintum autem, quòd diffinitio dicat totum eſſe diffiniti: quia aliter non attingeret à fine vſque ad finem in quidditate & eſſe diffiniti. Et ſic verum nomen diffinitionis non haberet. Et per hoc habet diffinitio, quòd eſt vnum & non multa, ſicut motus eſt vnus & non multus, qui eſt à prima potentia per viam mediam vſque ad vltimum actum. Hæc igitur diffinitiuè conſiderata faciunt talem diffinitionem, quod verè & totum certificat diffinitum.

Peccata diffinitionis ſunt quinque.

Peccata ipſius ſunt & quinque his oppoſita: quamuis quodlibet peccatorum ſit multis modis: ſicut & in aliis in quibus bonum ſit ex vna re & cauſa, malum autem omnifariam & modis infinitis, vt dicit Pythagoras. Primum ergo peccatum eſt, ſi per accidentale vnum vel per accidentalia plura vel omnia, notitia eſſentialis quæratur diffiniti: ſicut ſi dicam, quòd homo eſt animal riſibile, vel quod ſol eſt (vt dicit Empedocles) res alba calida.

Dictum Pythagoræ.

Secundum peccatum eſt, ſi vltima differentia ſit non conuertibilis: tunc ipſa præcedentia quæ in plus ſunt, per differentiam vltimam non determinantur ad eſſe diffiniti niſi in potentia: nec quidditas & eſſe diffiniti ſcitur per ea ſcientia vniuerſali, ſed in potentia, non in actu: & ſic non perfectè ſcitur eſſe diffiniti.

Tertium peccatum eſt, ſi inordinatè ponantur in diffinitione quæ ponuntur: ſic enim actus ſignificaretur præcedere potentiam in eodem, quod nunquam contingit in aliquo eſſe diffiniti, in quo eſt potentia & actus. In omnibus enim talibus potentia immediatè præcedit actum: & ideo per talem diffinitionem eſſe (ſicut eſt) diffiniti non declararetur. Et huius exemplum, ſicut ſi dicam, quòd homo eſt viuum rationabile ſenſibile.

Quod primũ diffinitis non ſit per ſe notum in ſubſtantia & poteſtate, cõtingit quatuor modis.

Quartum peccatum eſt, quòd primum diffiniens ſit non per ſe notum in ſubſtantia & poteſtate: & hoc contingit quatuor modis: quia cum diffinitur per id quod eſt idem, aut æquè ignotum, aut per ignotius illo, aut per id quod non poteſt eſſe notum niſi per diffinitum, aut per id quod per aliud eſt notum. Per id quod eſt idem, exemplum eſt, ſicut quando diffinitur tempus quod eſt menſura motus: quod enim dicitur de tempore, dicitur de menſura motus: quia tempus nihil aliud eſt, niſi menſura motus: & qui ignorat tempus, ignorat id quod eſt menſura motus. Cum vero diffinitur per æquè ignotum, eſt, ſicut cum diffinitur albedo per id quod eſt eſſe contrarium nigredini: æquè enim ignotum eſt quid ſit albedo, & quid ſit eius contrarium, ſcilicet nigredo. Et ſic de diffinitione relatiuorum per ſeinuicem, ſicut inferius in ſequentibus erit manifeſtum. De illo autem quod eſt ignotius, exemplum eſt, ſicut qui diffinit ignem, dicens quòd ignis eſt res inter corpora ſpiritui vel animæ ſimillima: diffinit enim ignem per animam, quæ ignotior eſt quam ignis per ſubſtantiam & diffinitionem. De eo quod diffinitur res per id quod non poteſt cognoſci niſi per diffinitum, exemplum eſt, ſicut qui diffinit ſolem, dicens quòd ſol eſt planeta illuminatione ſua faciens diem. Cum enim dies ſit mora luminis ſolis ſuper noſtrum hemiſphærium, conſtat quod illuminatio diei cognoſcitur per diffinitum: & ſic circularis erit diffinitio, quod valdè eſt incon-

Tract. de relatione. in

Vt 1. poſte. c. 6. habetur.

inconueniens. Omnia autem conueniunt in vno, ſcilicet quòd diffinitur res per id quod per aliud debet eſſe notum: ſic enim nunquam ſtabit, ſed ſemper diffinitur per aliud, & ibitur in infinitum.

Quintum peccatum eſt, quòd diffinitio non dicat totum eſſe diffiniti: ſi enim non totum diceret & explicaret, non diceret quid eſt eſſe diffiniti, & non certificaret diffinitum niſi in parte. Sicut qui diffiniens triangulum, dicit quòd triangulus eſt figura trium angulorum tres angulos habens æquales duobus rectis. Cum enim non ponatur in diffinitione, quòd triangulus eſt figura rectilinea habens tres angulos æquos duobus rectis, non dicitur totum eſſe diffiniti: poteſt enim eſſe figura trium angulorum habens tres angulos maiores tribus rectis, ſi ex arcubus ſit compoſita figura triangula. Alia etiam de cauſa peccat dicta diffinitio: quia ponit quod non eſt eſſentiale diffiniti. Habere enim tres angulos æquos duobus rectis, non eſt eſſentiale conſtituens triangulum rectilineum, ſed eſt paſſio eſſentiam diffiniti conſequens. Aliud exemplum eiuſdem (& eſt conuenientius iſto quod dicitur) eſt, quòd circulus eſt figura plana vna linea contenta. Hæc enim diffinitio non totum dicit eſſe diffiniti: quia de eo quod eſt principium formale circuli, & ex quo producitur, non facit mentionem, hoc eſt, de centro. Perfecta ergo erit ſi ſic dicatur, circulus eſt figura plana vna linea contenta, in cuius medio punctum eſt, à quo omnes lineæ ad circunferentiam productæ in continuum & directum, ſunt æquales. Hæc ergo ſunt quæ in diffinitionibus ſunt attendenda & cauenda, ſi per diffinitionem debeat certificari diffinitum.

Alij modi diffinitionum.

Sunt tamen aliæ quædam notificationes, non propriæ diffinitiones, datæ aliquandò per materiam, aliquandò per efficientem tantum aſſignatæ, quæ niſi reducantur ad diffinitiones quæ per genus & eſſentiales differentias datæ ſunt, diffinitiones dici non poſſunt, ſed qualeſcunque notificationes. Reducantur autem hoc modo, quòd materia non vt materia ſimplex accipitur, ſed prout ipſa eſt prima potentia ad eſſe. Sic enim accipitur ſecundum quod in ipſa eſt iam forma eſſentialis inchoata, & in qua poteſtate formali ſunt inchoatæ conſtituentes & diuidentes differentiæ. Sicut ſi dicatur, quòd homo eſt conſtitutus ex corpore & anima rationali: tunc enim corpus non abſolutum à forma ſumitur, ſed potius dicitur animatum ſenſibile: quod animatum ſenſibile eſt, ex cuius potentia & inchoatione producitur rationale. Et ſic redit ad illam diffinitionem quæ eſt ex genere & differentia: quia corpus animatum ſenſibile eſt animal, & animatum anima rationali eſt rationale. Quæ autem per efficientem datur, eſt, vt ſi dicatur, quòd homo eſt quod generatur ab homine. Tunc enim agens non ſumitur vt efficiens tantum, ſed vt agens ſecundum formam & vniuocè. Vniuocè autem agens, dat formam ſecundum quod de potentia formali exit ad actum. Vnde generatum ab homine non eſt viuum & animal ſimul, nec animal & homo ſimul ſecundum actum: ſed primo viuum in actu, & potentia ſenſibile: ſecundo ſenſibile in actu, & potentia rationale. Et etiam diffinitio per cauſam efficientem data, reducitur ad eam quæ eſt ex genere & differentia. Aliter accepta cauſa efficiens, erit de eſſentia diffiniti, & non certificabit ipſum.

Omnis autem alia incomplexi declaratio quæ fit per accidentalia, non eſt diffinitio, ſed deſcriptio vocatur. Talis autem declaratio non debet fieri per accidentalia communia, quia hæc conuertibilia non ſunt: ſed per accidentalia propria, quia de illis intelligitur quod Ariſtoteles dicit in primo libro de anima, quod *Tex. com. 11.* accidentia ſiue accidentium cognitio maximam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt. Hæc enim ſunt accidentia naturæ, & de ipſius naturæ aptitudine procedunt, & ideò ſubſtantiam notificant, ſicut ſæpè id quod prius eſt, cognoſcitur per id quod eſt poſterius, non ſimpliciter, ſed quoad nos. Hoc autem in ſequentibus erit manifeſtum. Talibus tamen vtitur logicus in accipiendo notitiam ignoti: ſicut etiam vtitur aliis argumentationibus in accipiendo notitiam complexi, quæ ſunt minus certificantes quam ſyllogiſmus.

Aliis autem declarationibus vtitur logicus quandocunque ſunt maioris declarationis, quam ipſum nomen vel dictio incomplexa, cuius quærit notitiam: quæ quamuis non perfectè certificent, tamen aliquo modo declarant id quod quæritur. Et quia ſicut dicit Ptole- *Dictum Ptolem.* mæus, ſtultus eſt qui quando non perfectè poteſt cognoſcere quod quærit, abiicit id per quod cognoſcere poteſt de quæſito coniectans. Talium igitur regulas & principia dare eſt logici ad incomplexi cognitionem, per quæ à principiis per ſe cognitis incipiat & deueniat in cognitionem eorum quæ quæruntur: non enim omnia poſſunt eſſe incognita: quia ſic quærendo procederetur in infinitum: principia enim prima ſunt quaſi ſemina per naturam cognitioni hominis inſerta, ex quibus quaſi ſeminibus magni oriuntur fructus ſcientiarum de his quæ cognoſcuntur per ipſa: primis enim poſitis per diuiſionem cognoſcitur quid potentia ſit in ipſis. Et etiam diuiſio producit vſque ad vltimum: propter quod ipſa diuiſionis ſcientia neceſſaria eſt logico, vt dicit Boëtius.

Hoc idem habetur ſupra in fine capituli quarti.

CAPVT VII.

De parte logica qua certificatur quæſtio de complexo, & de neceßitate totius logicæ, & quod varietur modus ſciendi ſecundum diuerſitatem materierum in quibus quæritur ſcientia?

SIcut autem logicus docens quærere ſcientiam incomplexi, docet inſtrumentum quo accipiatur notitia illius ſecundum diffinitionem, & ea quæ ad diffinitionem faciunt, & quæ diffinitionem circunſtant, & quæ diffinitionem

Ex quo patet, quod ſicut diffinitio eſt inſtrumentum acquirendi

ſcientiā incomplexi: ita ſyllogiſmus eſt inſtrumētū acquirendi ſcientiam complexi.

tionem perficiunt, & ea quæ diffinitionem mutant: ſic docens accipere ſcientiam complexi, docet ſyllogiſmum qui eſt illius proprium inſtrumentum, & docet alias ſpecies argumentationum, & principia ſyllogiſmi, & ea quæ circunſtant ipſum, & principia ipſius, & partes, & materiam in qua poni poteſt forma ſyllogiſmi, & aliarum argumentationum forma, & quæ ſyllogiſmum immutant. Et ideo ea de quibus habet tractare logicus, ſecundum iſta diuiduntur & multiplicantur.

1. periher. cap. 4.

Eius complexi cuius poteſt accipi ſcientia, non eſt differentia: quia ſola indicatiua oratio eſt, cuius eſt eſſe verum vel falſum. Et ideò tantum illius ſcientia poteſt accipi: quia ſcientia tantum veri eſt. Sed hæc eſt duplex, categorica ſcilicet, & hypothetica: ſiue (vt Arabes dicunt) enuntiatio, & coniunctio: propter quod duas ſpecies docet conſtituere ſyllogiſmorum. Docet enim conſtituere ſyllogiſmum categoricum, & ſyllogiſmum hypotheticum, quamuis hypotheticus ad categoricum habeat reduci.

Syllogiſmus duplex ſicut & propoſitio, categoricus ſcilicet, & hypotheticus.

Syllogiſmus ad duo conſtruitur. ſcilicet ad inueniendum, & ad iudicandum.

Conſtructio autem ſyllogiſmi dupliciter fit, vt iam diximus in antehabitis, ad inueniendum ſcilicet, & iudicandum. Inuentio autem eſſe non poteſt, niſi per habitudinem noti ad ignotum, quæ habitudo topica eſt, & in topicorum ſcientia docetur. Iudicandi autem ſcientia per reſolutionem inuenti eſt, quod reſoluitur aut in formalia ſyllogiſmi principia, aut materialia, quæ ſunt principia certificantia rem per hoc quod ſunt cauſæ eius quod ſequitur, & illatum eſt. Et duæ ſunt partes, priorum ſcilicet analyticorum, & poſteriorum analyticorum: & docere principia & regulas iſtorum logici proprium eſt.

Quare inuenta ſit ſophiſtica & tentatiua.

Ne autem fiat deceptio circa ea quæ dicta ſunt, inuenta eſt ſcientia de ſophiſticis elenchis. Adhuc autem ne fiat impedimentum ex parte eius qui quærit accipere, inuentæ ſunt cautelæ tentatoris, in quibus omnibus doctrina logici eſt, vt ſcientia completè accipi poſſit enuntiationis, cuius ſcientia quæritur per argumentationem.

Neceſſitas illius partis logicæ, quæ ars vetus appellatur & vniuerſaliter totius logicæ.

Quia verò ſyllogiſmus non ſcitur an ſit compoſitum & complexum quid, niſi ſciatur ex quibus & quot & qualibus eſt & qualiter coniunctus: ideo habet agere logicus de enuntiatione & partibus & qualitatibus & compoſitione enuntiationis. Et in his perficitur opus logicum: quæ omnia fiunt actu rationis, qui eſt ratiocinatio, qui actus diſcurſus rationis eſt ex vno ad aliud. Et ideò tales ſcientiæ à Dionyſio vocantur diſcurſiuæ diſciplinæ. Non autem poteſt ſic ex vno in aliud diſcurrere ratio, niſi prius accipiat vnum in alio eſſe diuiſum per ſe vel per accidens. Et hoc eſſe non poteſt, niſi accipiatur vnum eſſe ordinatum ad aliud per ſe vel per accidens. Ordo autem eſt prioris & poſterioris ſecundum naturam & eſſe: & ſic accipit vniuerſale & particulare per ſe vel per accidens. Et ſic inuenit modum prædicandi vnum de altero, vel negandi. Et quoad ordinem inuenta eſt ſcientia vniuerſalium, & ſcientia prædicamentorum. Et quoad modum educendi vnum de alio, inuenta eſt ſcientia diuiſionum. Rationis enim opus eſt ordinare, componere, & colligere, & reſoluere ea quæ collecta ſunt: quo opere vtitur quaſi inſtrumento in accipiendo ſcientiam quando procedit à noto ad ignotum: quorum notitia (ſi perfectè traditur) præparatus eſt logicus ad acceptionem ſcientiæ, dummodo ſciat cauere errores & fallacias, de quibus ſufficienter inſtruitur in ſophiſticis elenchis.

Modus acquirendi ſcientiam variatur ſecūdum materiam in qua quæritur ſcientia.

Hæ igitur ſunt partes logicæ quæ generaliter habent docere modum accipiendi ſcientiam de quolibet ſcibili incomplexo vel complexo. Et hoc iam ante nos determinauit Alfarabius. Hic tamen modus ſecundum materiam in qua ponitur, variatur ſecundum diuerſitatem materiæ in qua quæritur ſcientia. Nam in ſermocinalibus aliter eſt in grammatica, quæ dictionum ſignificantium attendit modum tam in flexione quam in coniunctione conſtructionis. Aliter etiam eſt in poëtica, quæ ex fictis & imaginatione mouere intendit ad delectationem, vel abominationem, vel appetitum, vel amorem, vel odium. Et ideò fabula & recitatione factorum heroicorum, & in oratione cantu vtitur modulato breui & longo, vt demulceat auditum, vt facilius prouocet. Et aliter eſt in rhetoricis, quæ dicendi docent copiam ad perſuadendum iudicem, vt prouocetur ad vindictam vel priuationem eius de quo perſuadet, ſumens locos rhetoricos tam in perſuadendo, quam etiam in conqueſtione & accuſatione. Et ſunt etiam colores orationis, vt lepida ſit oratio, & vigeat accepta propter ſermonis culturam. Aliter etiam in laudabilibus & ethicis, in quibus laudis vel vituperationis demonſtratione acceptabile & laudabile ſit quod proponitur priuſquam virtute perſuaſionis. Etenim in realibus ſcientiis aliter eſt in probabilibus, & aliter in neceſſariis & demonſtrantibus. Et aliter in coniectantibus quæ non ſunt ſcientiæ demonſtrationum, ſicut in phyſiognomia, & ſecunda parte aſtronomiæ, & nicromantia, & aliis huiuſmodi ſcientiis.

Talibus igitur & his quæ dicta ſunt habitis, perfectum erit omne negotium logicum, quo tradere intendimus methodum, qua omne quod ignotum eſt, notum fieri poteſt ex eo quod per ſe notum eſt vel poſitum vel acceptum vt notum. Quædam enim ſunt per ſe nota in quibuſdam: quædam autem ſunt accepta ab aliis vt nota, ſicut in ſcientiis coniecturalibus, in quibus nulla ſunt ſecundum rem per ſe nota.

TRACTA

TRACTATVS II.

De quinque vniuerſalibus.

CAPVT I.

Quomodo vniuerſale eſt de conſideratione logici, & de numero vniuerſalium, ac de vtilitate libri vniuerſalium.

Tex.com. 26. PRIMVM autem quod in ſciẽtia logica eſt conſiderandum, vniuerſale eſt: quia ſi ratio prædicabilis de aliis ſecundum veritatem attendatur, propriè & verè prædicari de alio non poteſt, niſi quod ineſt illi de quo prædicatur. Cum autem nihil inſit ſibiipſi (hoc enim ſecundum intellectum intelligi non poteſt, quod aliquid ſit in ſeipſo, vel inſit ſibiipſi, vt dicit Ariſtoteles in primo phyſicorum) oportet, quòd omne quod ineſſe alij accipitur, aut inſit vt natura eſſentialis, aut vt accidens. Et per hoc quod ineſt, ſequitur de neceſſitate, quòd communicabile ſit omnibus quibus ineſſe ſignificatur. Communicabile ergo multis eſt ſecundum aptitudinem & in multis & de multis. Omne autem quod ſic ineſt, & hac ipſa de cauſa prædicabile eſt. Ratio ergo & cauſa prædicabilis eſt, quòd ſit vniuerſale. Cum ergo primus actus rationis (qui ſcientiam ignoti inueſtigat per notum) ſit ordinatio prædicabilium: ordinatio autem prædicabilium cognoſci non poteſt, niſi ſciatur per quam rationem prædicabile ſit id quod prædicatur: quæ ratio ſumitur ex hoc, quod prædicabile eſt. (Eſt enim prius conſiderare prædicabile ſecundum id quod prædicabile eſt, quam conſiderare ordinem prædicabilium.) Cum ergo ex hoc, quòd vniuerſale ſit, prædicabile ſit, oportet primo ponere ſcientiam vniuerſalis.

Obiectio. Solutio. Si autem quis obiiciat, quòd etiam particulare de ſeipſo prædicatur. Dicemus, quòd hæc prædicatio non perfectam habet prædicationis rationem: & de hoc in ſequentibus in loco opportuno pertractibur. Sic ergo ad prædicabilium rationem & neceſſarium eſt & vtile de vniuerſali præmittere tractatum.

Vniuerſale quid. Cap. 5. Vniuerſale autem eſt, quod cum ſit in vno, aptum natum eſt eſſe in pluribus, vt in antehabitis oſtenſum eſt. Et per hoc quod in multis per aptitudinem eſt, prædicabile eſt de illis. *Quomodo vniuerſale pertinet ad logicum, & quomodo ad metaphyſicum.* Et ſic vniuerſale eſt, quod de ſua aptitudine eſt in multis & de multis. Et hoc modo prout ratio eſt prædicabilitatis, ad logicum pertinet de vniuerſali tractare: quamuis ſecundum quod eſt natura quædam & differentia entis, tractare de ipſo pertineat ad metaphyſicum. Prædicare enim & prædicari rationis eſt ordinantis & componentis prædicabilia ſecundum prædicabilium propriam rationem.

Vniuerſale autem ſic acceptum prout eſt *Sufficientia quinque vniuerſalium.* prædicabile quod in multis & de multis, aut ineſt eſſentialiter, aut accidentaliter: ſiue vt eſſentia, ſiue vt accidens. Si ineſt vt eſſentia: aut ineſt vt tota eſſentia, aut vt pars eſſentialis. Si ineſt vt tota formalis eſſentia, conſtat, quòd eſt ſpecies, quia ſpecies totum eſt formale eſſe indiuiduorum de quibus prædicatur: quia quicquid eſt poſt ſpeciem, eſt de materia vel indiuiduantibus. Si autem vt pars eſſentialis: tunc aut eſt ſecundum potentiam in qua eſt eſſe per inchoationem, aut eſt pars ſecundum actum in quo eſt eſſe ſecundum actum perfectum. Et priori quidem modo eſt genus, ſecundo verò modo eſt differentia. Si vero ineſt vt accidens: aut ineſt vt accidens naturæ, quod de ipſius naturæ aptitudine cauſatur & emanat: aut vt accidens commune, quod eſt accidens indiuidui. Et priori quidem modo eſt proprium, & ſecundo modo eſt accidens vocatum. Et de omnibus his tractare eſt neceſſarium logico, propter hoc quod prædicabilium conſiderat ordinem & prædicatorum compoſitionem.

Qualiter omnia iſta prædicantur per notam compoſitionis, & qualiter per hoc verbum ſubſtantiuum, eſt, in ſequentibus erit manifeſtum: ſed hic tantum ſufficiat, quòd quicquid prædicatur, prædicatur non vt pars, ſed vt idẽ ſecundum eſſe. Idem autem dico per ſe, vel per accidens. De his igitur in hoc noſtro libro erit tractatus. Nec conſiderabimus hic res ipſas quibus talia ad ordinem vnum prædicabilis referuntur. Hoc enim in libro prædicamentorum habet determinari. Sed accidens ipſis rebus, quo eorum primum prædicabilium generis habet nomen & rationem, & ſecundum ſpeciei, & tertium differentiæ, quartum verò proprij, quintum autem accidentis. Hoc enim ad iſtius primi libri pertinet intentionem. Per hoc enim accidentia diuerſum modum accipiunt prædicandi in quid vel in quale: quamuis conueniant omnia in hoc, quòd quodlibet ipſorum eſt prædicabile: per quod etiam ſcientia eſt vna, & non multæ. Diffiniri autem vniuerſale vera diffinitione *Vniuerſale vera diffinitione diffiniri non poteſt.* non poteſt: quia per hoc quod prædicabile eſt de multis, non eſt vnius & eiuſdem rationis, ſed eſt dictum per prius & poſterius de illis de quibus eſt per ambitum ſuæ communitatis prædicatum.

Tractantes autem de his modum & ordi- *Capitulũ 1.* nem

Cum ſit neceſſarium Griſarori, &c.

Neceſſarium duplex.

nem tenebimus Porphyrij. Vt duplex vtilitas habeatur noſtri operis:& de vniuerſalibus habeatur doctrina, & etiam libri Porphyrij habeatur intellectus, quem ſcripſit ad quendam Griſarorium ſuum diſcipulum. Cum autem ſit duplex neceſſarium, ſcilicet ineuitabile, & vtile, ad eam quæ eſt apud Ariſtotelis libros doctrinam prædicamentorum (quæ cæteris doctrinis prædicamentorum præexcellentior eſt)noſſe quid ſit genus,quid differentia, quid ſpecies, quid proprium, & quid accidens, ſecundum quod hæc vniuerſalia habent rationem prædicabilium, oportet tractare de iſtis. Ineuitabile enim eſt, ſecundum quod rationem prædicabilis oportet cognoſcere ante prædicabilium ordinem. Vtile eſt ſecundum quod adminiculum eſt ſcire intentionem generis & ſpeciei & differentiæ & proprij accidentis, antequam determinetur de his quæ in vno genere ordinantur vt ſpecies,& antequam determinentur quæ ex vno genere diuiduntur per oppoſitas differentias, & antequam aſſignentur vniuſcuiuſque generis propria,& ampla diſtinctio generum in ſubſtantia, & accidentium genera determinentur.

Eſt autem neceſſarium & vtile ad diffinitionum aſſignationem: quæ omnes prout prædicabiles ſunt, ex genere & differentiis conſtituuntur:in quibus cauere oportet ne aliquod accidentale ponatur. Non enim poteſt vitari malum niſi cognitum, vt dicit Boëtius. Omnino etiam neceſſarium ad demonſtrationem, cuius medium ſecundum potiſſimum modum demonſtrandi diffinitio eſt dicens quid & propter quid. Eſt enim talis diffinitio, vt dicit Ariſtoteles, demonſtratio poſitione differens. Neceſſarium eſt etiam & vtile ad diuiſionum ſcientiam:quia omnis diuiſio vel eſt generis in ſpecies, vel totius in partes, vel accidentis in accidentia, vel ſubiecti in accidentia, vel accidentis in ſubiecta, vel vocis in ſignificationes. Et patet, quòd quædam in diuiſione ſunt,quæ ſine doctrina iſtorum ſciri non poſſunt.Quare ſcientia generis, ſpeciei, differentiæ,proprij,& accidentis, adminiculum eſt ad ſcientiam diuiſionum generis in ſpecies, & accidentis in accidentia, vel accidentis in ſubiecta, vel ſubiecti in accidentia. Si autem non ad omnem vtilis eſt diuiſionem, per hoc non remouetur quin ſit ad diuiſionem. Scientiam enim diuiſionis non habet etiam qui vnam ignorat diuiſionis rationem.

1.poſterio. tex.com.10.

Cum ergo tam vtile ſit hoc negotium iſtarum rerum prout vniuerſalia quædam ſunt, iſtarum quinque rerum prout in ratione ſunt, ſpeculatione ſiue conſideratione tentabo traditionem compendioſam faciens doctrinam monſtrare. Modus enim noſter quaſi introductorius erit, vt imperitis ſufficiat. Ea autem quæ ab antiquis de his dicta ſunt colligemus: & quamuis in modo introductionis ab altioribus quæſtionibus abſtinendum ſit,tamen propter doctrinæ bonitatem etiam illas tangemus. Cum tamen in modo introductionis ſimpliciora facilè ab imperitis intelligibilia mediocriter ſint potius coniectanda, vt facilior fiat inſtructio. De vna enim & eadem re ſubtili demonſtratione & introductoria diſertione poteſt tractari. Non enim per cauſas altiſſimas iſta hîc demonſtrabimus,ſed per ſimilitudines & exempla de his faciemus inſtructionem.

CAPVT II.

A quibus quæſtionibus circa vniuerſalia ſit abſtinendum.

NE autem videatur, quòd nulla ſcientia de his ſit,quæ per logicæ principia determinari non poſſunt:ſed oportet, quod altiſſimæ ſapientiæ principiis determinentur. Prima quidem eſt, an iſta quæ genera & ſpecies dicuntur, in re ſubſiſtant, aut non quidem in rerum natura ſint ſubſiſtentia, ſed in ſolis nudis pluriſque intellectibus per abſtractionem à rebus factam ſint poſita?Et dico ſolis intellectibus per excluſionem rerum, ita quod non in rebus ſint. Nudos autem dico intellectus ab appendiciis materiæ ſeparatos, qui illorum tantum ſunt, quæ nunquam in materia fuerunt. Quæ enim in materia fuerunt, non in nudis ſunt intellectibus, ſed ſunt in intellectibus, qui immixti ſunt phantaſiæ & ſenſui.Puros autem voco intellectus ex parte intelligibilis, ad quod nihil mouet niſi ſolius intelligentiæ lumen, & non phantaſma receptum.

Prima quæſtio quare abſtinuit Porphyrius hic in materia de vniuerſalibus.

Quid per intellectus ſolos nudos, & puros intellexerit Porphyrius.

Sunt tamen, qui aliter ea quæ dicta ſunt, interpretantur dicentes, quòd in ſolis intellectibus ſunt illa quoad nos, quæ verum ſint, & quomodo eſſe habeant, ſolus ſcit intellectus. Et tale eſſe in intellectu vniuerſalia habere dixerunt illi qui vocabantur Nominales, qui communitatem (ad quam particularia vniuerſalium, de quibus dicuntur ipſa vniuerſalia, referuntur)tantum in intellectu eſſe dicebant. Nudos autem vocant intellectus, qui ad ſcibile quod accipiunt non habent præſcriptos habitus, qui diſponant intellectum ad ſpeculationem eorum quæ in ipſo ſunt. Sicut intellectus concluſionum præſcriptum quærit habitum principiorum per quem fit concluſio, & intellectus principiorum præſcriptũ ſibi quærit habitum notitiæ terminorum,& ſic de aliis. Puros autem dicunt intellectus, qui mediante phantaſmate non accipiuntur.

Alia expoſitio.

Sunt autem adhuc qui hoc referunt ad intellectum cauſantem & cognoſcentem iſta, qui eſt intellectus intelligentiæ illius quæ irradiat ſuper intellectuale animæ noſtræ.Et dicũt, quòd in ſolis intellectibus ſunt, quæ eſſe non habẽt niſi in lumine illius intelligẽtię. Et ſunt illi,qui dicunt vniuerſalia non niſi ideale habere eſſe ſecundũ quod vniuerſalia ſunt,& non eſſe res coniunctas materiæ, ſed implere omnem materiam ſuam imaginibus particularium, ſicut vnus maſculus multas implet fœminas. Hi autem nudos dicunt intellectus ſeparatos ab imaginibus, quas imprimunt in materiam. Puros autem dicunt, eò quod impuritati naturalium principiorum in cauſando non permiſcentur, ſed ex ſuo lumine producunt formas vniuerſales, quæ per diſtantiam ab ipſis impuritati materialium principiorum permiſcentur, & tunc particulantur & determinantur.

Alia etiam expoſitio.

Nonnulli

Alia adhuc opinio. Nonnulli etiam dixerunt, quòd multiplicatio iſta non ponitur niſi ad expreſſionem eiuſdem rei per verborum quandam inculcationem. Ab his ergo quæſtionibus & aliis quæ circunſtant iſtas (quæ determinari non poſſunt, niſi per principia quibus determinari habet intelligentiarum natura & illuminatio) abſtinebimus: quamuis tangemus eas, vt ſciantur quæ ſunt. Cum per huius ſcientiæ principia diſcuti & ad plenum determinari non poſſint, eò quod ſapientiæ primæ quoad altiſſimam eius partem eſt huiuſmodi negotium. Et ideò maioris & ſubtilioris egens eſt inquiſitionis. Illud vero quod de his ex probabilibus ſcire vtile eſt logico, in iſto libro tentabo monſtrare colligens probabilia ex antiquorum dictis, & præcipuè dicta ſequens Peripateticorum, quæ ſecta in philoſophia probabiliſſima mihi videtur.

2. quæſtio. Secunda vero quæſtio eſt, à qua hîc abſtineo, quòd ſi detur quod ſubſiſtant in re extra intellectum, vtrum ſint ſubſiſtentia corporalia, an incorporalia ſint?

3. quæſtio. Tertia quæſtio eſt, vtrum ſint in ſenſibilibus ſingularibus ſuis poſita ſecundum eſſe, an ſint extra ſingularia in rebus ſolis metaphyſicis, ſicut dixiſſe Plato refertur? Hoc enim per rationes logicas ad plenum ſciri non poterit, ſed metaphyſico determinanda relinquuntur. Tres igitur ſunt iſtæ quæſtiones de vniuerſalibus. Prima quidem de eſſe ipſorum. Secunda de quidditate eorundem. Tertia verò de comparatione ipſorum ad ſua particularia.

Quare ſupradictæ tres quæſtiones de generibus & ſpeciebus tantum ſunt quæſita. Et ideo quamuis hæ quæſtiones de omnibus ſint vniuerſalibus vel eſſe poſſunt: tamen de generibus & ſpeciebus iſta præcipuè quæruntur tribus de cauſis. Quarum vna eſt: quia iſta cum prædicentur in quid, per ſe eſſe ſignificantur. Alia autem vniuerſalia cum prædicentur in quale, ſignificant eſſe in alio, & ideò minus per ſe eſſe videntur. Secunda ratio eſt: quia alia tria in iſtis eſſe ſignificantur: differentia enim in genere eſt poteſtate, & in ſpecie ſecundum actum: proprium autem in ſpecie & genere vt verè accidens: accidens autem commune in indiuiduo. Tertiam rationem quidam dicunt, quòd omnia alia ad rationes iſtorum referuntur. Eſt enim quoddam differentiarum genus, cuius ſpecies ſunt differentiæ ſpeciales: & ſimiliter eſt in propriis & accidentibus. Sed hæc vltima ratio parui valoris eſt. Prima autem ratio optima, & ſecunda bona, & ſecundum intentiones eorum qui hæc dicebant ſumpta.

CAPVT III.

De declaratione & examinatione primæ quæſtionis.

QVamuis autem hæc determinata ſint ſupra vires logicæ, eò quod oportet in his vti rationibus ſumptis ex principiis entis ſecundum quod eſt ens, ex quibus cognoſcitur quid ſit ſubſiſtens in intellectu ſolo, nudo, & puro, & aliam ſubſiſtentiam non habens. Et quid eſt ſubſiſtens extra intellectum in natura ſecundum eſſe completum. Ad quod non ſufficiunt rationes logicæ. Tamen propter bonitatem doctrinæ, & ne ſit ſuſpenſus lectoris animus, hæc aliquantulum explanare tentandum eſt.

Ad quæſtionem ergo primam difficultates maiores quæ dubitationem pro parte faciunt, ſunt inducendæ, vt viſa ratione dubitationis melius intelligatur veritas ſoluta dubitatione. *Titulus primæ quæſtionis ſuperius motæ, & eius examinatio.* Eſt ergo quæſtio prima, vtrum vniuerſalia & præcipuè genera & ſpecies, quæ quidem ſignificantur, ſubſiſtant in natura ſecundum eſſe ſeparatum ab intellectu: aut non quidem ſic ſubſiſtant, ſed in ſolis, nudis, puriſque intellectibus poſita ſint. Ita quod ſeparatum non habeant eſſe, ſed tantum ſint accepta prout ſunt rationes & intentiones in mente & lumine intellectus acceptæ.

Rationes dicentium vniuerſalia eſſe in ſolis, nudis, puriſque intellectibus. Sic ergo explicata quæſtione, hi qui dicunt in ſolis, nudis, puriſque intellectibus poſita eſſe, ſeptem pro ſe fortiores inducunt rationes. *1. ratio.* Dicunt enim, quòd Boëtius & Ariſtoteles & Auicenna dicunt, quòd omne quod ſeparatum in natura eſt, ideò eſt, quia vnum numero eſt. Vniuerſale autem quod eſt genus & ſpecies non vnum numero eſt, eo quod vniuerſale eſt vnum in multis & de multis. Quod autem eſt vnum in multis & de multis, ſeparatum non eſt à multis. Ergo ipſum ſeparatum non eſt: non ergo vnum numero eſt. Et ſi vnum numero non eſt, ſequitur ipſum non eſſe. Ergo vniuerſale ſeparatum non eſt. Si ergo aliquo modo eſt, non niſi in ſolis, nudis, puriſque intellectibus eſt. In ſolis quidem, quia in re non eſt. Nudis autem, quia vniuerſale denudatum eſt à phantaſmatibus. Puris autem, quia non niſi purum intelligentiæ lumen eſt, nulli comparatum materiæ ſenſibili.

2. ratio. Secundam adducunt rationem. Dicunt enim, quòd omne quod ſeparatum à natura eſt, ſeparatum habens eſſe extra intelligentiam, hoc aliquid eſt. Et hoc quidem dictum eſt Ariſtotelis & Auicennæ, & probatur per inductionem. Sed vniuerſale non eſt hoc aliquid, ſed quale quid. Ergo vniuerſale in natura exiſtens non eſt. Si ergo eſt, oportet quod in ſolis, nudis, puriſque intellectibus ſit.

3. ratio. Tertiam adducunt rationem. Si omne quod eſt ſecundum eſſe ſeparatum in natura, particulare & indiuiduum eſt, vt omnis forma quæ eſt in indiuiduo indiuidua eſt, ſiue ſit ſubſtantialis, ſiue accidentalis, indiuiduatur enim per materiam quæ omnis indiuiduationis principium eſt & cauſa. Vniuerſale autem ponitur eſſe in ſuo particulari, vt in ſubiecto & ſubſtantia in qua ſubſiſtit, & quæ ſibi ſubſtat, vt dicit Ariſtoteles in prædicamentis. Vniuerſale ergo ſi ſubſiſtat extra intellectum in ſuo particulari, particulare eſt: quod abſurdum eſt, quia particulare nec eſt in multis, nec de multis eſt. Vniuerſale autem eſt in multis & de multis.

4. ratio. Quarto ad idem inducunt, quòd Ariſtoteles in prima probat philoſophia multipliciter, quòd in eodem idem eſt eſſe vniuerſalis & particularis: quia aliter homo eſſet duo & non vnum. Si ergo vniuerſale eſſe habet vnum cum eſſe particularis, hoc eſſe ſecundum quod in partic-

particulari, eſt particulare: & particularis eſſe eſt non eſſe de multis & in multis: hic enim homo ſingularis eſt, & non in multis, & de multis: à deſtructione conſequentis arguitur. Si vniuerſale ſecundum ſuum eſſe, in multis & de multis eſt. Vniuerſalis eſſe, non eſt eſſe particularis. Eſt autem eſſe particularis ſi extra eſt. Ergo non extra in natura eſt, ſed in ſolis, nudis, puris intellectibus eſt: quia aliter vniuerſale nullo modo eſſet: quod valde inconueniens eſt. An verò vniuerſale ſit nunquam aliquis dubitauit. Et ideò antiqui non quærebant an vniuerſale ſit, vel non ſit? Sed quærebant, an vniuerſale extra intellectum ſeparatum in natura ſit, an in ſolis, nudis, puriſque intellectibus poſitum ſit & fundatum? eo quia extra intellectum ſit in rerum natura.

5. ratio. Quinto opponunt dicentes quæ Auicenna dixit & Algazel, quòd vniuerſale quod eſt genus vel ſpecies, ſi extra intellectum eſt, aut cœpit eſſe, aut non cœpit eſſe. Si dicatur, quòd non cœpit eſſe, ſequitur quòd æternum ſit: quod eſſe non poteſt, cum cauſam habeat intelligentiæ lumen quod facit & dat omnes formas. Si autem cœpit eſſe, aut cœpit eſſe à *Dictum Platonis.* ſeipſo, aut ab alio. Non autem cœpit eſſe à ſeipſo: quia nihil incipit à ſe, cum Plato dicat, quòd nihil eſt cuius ortum legitima cauſa non præceſſerit. Si autem ab alio cœpit, per actum agentis cœpit. Nihil autem fit per actum agentis, niſi particulare & indiuiduum: quia omnis actus circa particularia eſt. Ergo vniuerſale particulare & indiuiduum eſt. Deſtruamus ergo conſequens dicentes, quòd vniuerſale particulare & indiuiduum non eſt, ſicut iam ſuperius probatum eſt. Ergo vniuerſale non cœpit eſſe, nec in æternum eſt. Ergo vniuerſale non eſt in natura, ſed in intellectu eſt.

6. ratio. Sextum quod in aſſertionem ſuæ inducunt opinionis, eſt, quòd in arte (quæ naturam imitatur) duo eſſe videntur in forma artis. Si enim conſideretur ſecundum quòd in artifice eſt, communis eſt ad omnia quæ ſunt eiuſdem generis & ſpeciei, quia in artifice eſt per modum artificis. Et ſicut vnus eſt artifex valens producere multa artificiata: ita forma in artifice commune exemplar eſt ad omnia in quibus illa forma poteſt exemplificari. Quando autem extra artem artificis eſt in materia artificiata, particulata eſt, & nulli poteſt eſſe communis, nec aliquam habet aptitudinem ad hoc quòd in alio & de alio ſit. Similiter autem in formis naturalibus eſſe videtur. In his enim intelligentia eſt vt artifex, & forma naturalis eſt forma in rebus, ſicut forma artis in materia artificiati. Videtur ergo, quòd ſi vniuerſale commune eſt & aptum natura eſſe in multis, quod hoc non habeat, niſi ſecundum quod eſt in intelligentia quæ communis artifex eſt. Vniuerſale ergo vt vniuerſale eſt, non eſt niſi quod in ſolis, nudis, puriſque intellectibus eſt.

7. ratio. Septimo etiam per hoc confirmant hoc quod dicunt, quod in libro de cauſis multipliciter probatum eſt, quòd res in cauſa non eſt, niſi per modum & virtutem effecti per cauſam. In effectu autem cauſa non eſt, niſi per formam quam in effectum cauſa producit: quia omne quod de potentia producitur ad effectum, non producit niſi per id quod eſt in effectu, tam in vniuocis accidentibus, quam in æquiuocis: quia æquiuocas ad vniuocas reduci neceſſe eſt. Forma igitur primæ intelligentiæ agentis in hoc quod effectus eſt, non eſt id niſi per conditionem & virtutem effectus. Effectus autem indiuiduus & ſingularis eſt. Ergo forma, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, in effectu procedens ab intelligentia, indiuidua eſt & ſingularis. Vniuerſale autem nec indiuiduum, nec ſingulare eſt. Vniuerſale ergo in effectu naturæ extra intelligentiam procedens non eſt. In ſolis ergo & nudis, puriſque intellectibus poſitum eſt.

Hæc ſunt quæ vt fortiora inducunt, qui vniuerſalia in ſolo intellectu poſita eſſe concedunt. Et ideo dicunt Ariſtotelem dixiſſe, *1. phyſico. tex.com.40.* quòd vniuerſale eſt, dum intelligitur: ſingulare autem eſt, dum extra ſentitur. *Rationes dicentium vniuerſalia extra animam.*

Econtra autem illi qui vniuerſalia dicunt eſſe res extra intellectum exiſtentes per ſe, fortiora inducunt ſeptem, quibus maximè innituntur. Quorum primum eſt, quòd hic homo *1. ratio.* non eſt niſi à ſimpliciter homine: & eadem ratione alius homo non eſt niſi à ſimpliciter homine, & ſic de omnibus aliis. Non autem poteſt homo eſſe, niſi ab eo quod eſt ſecundum rem in natura extra intellectum exiſtens ſimpliciter. Propter quod dicitur homo digniſſimum creaturarum. Si enim hoc conueniret huic homini ſecundum quod hic homo, non conueniret alij. Similiter quòd homo eſt rationalis, non conuenit huic ſecundum quod hic: quia tunc alij non conueniret. Ergo conuenit ſecundum quod homo. Ergo homo ſecundum quod homo, & non hic homo, eſt aliquid in natura præter intellectum exiſtens. Eadem ratio eſt de animali ſecundum quod animal.

Secundum eſt, quòd ſicut dicit Ariſtoteles *2. ratio.* in principio primi phyſicorum. Eadem ſunt *Tex.com.1.* quibus res eſt, & quibus cognoſcitur & ſcitur. Non eſt autem ſcientia, niſi de vniuerſali & per vniuerſale. Ergo res non eſt, niſi per id quod vniuerſale eſt. Scientia enim non eſt, niſi de rebus & per res, præcipuè in phyſicis. Ergo vniuerſalia ſunt res extra intellectum. Si enim eſſent in intellectu tantum, eſſent rerum intentiones, & non res ipſæ.

Tertiò inducunt, quòd forma quæ dat eſſe, *3. ratio.* non habet eſſe à materia, quamuis ſit in materia: ſed habet eſſe ab agente ſecundum formam & agente vniuoco. Et ſecundum quod eſt ab agente, verè eſt, & eſt extra intellectum: & tamen non eſt hoc vel illud, ſed eſt ſimpliciter. Sed vniuerſale eſt, quod ſecundum ſe non eſt hoc vel illud, ſed eſt ſimpliciter communicabile factum hoc vel illud. Ergo vniuerſale ſimpliciter & ſecundum ſe ſeparatum ab agente & in natura exiſtens eſt, quamuis non ſit hoc vel illud. Vniuerſale ergo ſimpliciter eſt, & magis eſt quam particulare, ſiue hoc vel illud. Et hæc fuit obiectio Platonis, qui dixit vniuerſalia eſſe formas.

Quartò adducunt: quia id quod eſt ab *4. ratio.* agente formaliter, verè eſt in natura: & tamen de eſſe ſuo formali nihil habet à materia, ſed

ſed ab eo quod eſt in materia, habet quod eſt forma huius vel illius. Ens autem verè ab agente non ſecundum quod eſt huius vel illius, veriſſimè habet eſſe in natura & agente formaliter: quia vno modo ſe habet ad omnia quæ ab eo exemplificantur. Quod ergo ſic eſt, veriſſime eſt apud naturam: quia eſſe ſuum non eſt ab aliquo obumbratum vel variatum. Forma autem ſecundum quod vno modo ſe habet ad omnia particularia ſua ſic eſt, & tale habet eſſe. Hoc autem modo eſt vniuerſale. Ergo vniuerſale veriſſimè eſt in natura, & verius eſt quam particulare.

5. ratio. Quintò inducunt, quòd forma dat eſſe rei & ſpecie & ratione: & natura non eſt niſi lumen intelligentiæ terminatum ad hoc, & incorporatum iſti. Quod ergo dat eſſe & rationem, aut habet ab hoc quod eſt incorporatum iſti, & terminatum ad hoc, aut non. Conſtat autem, quòd non habet dare eſſe & rationem ſecundum quod eſt terminatum ad hoc, & ſecundum quod eſt incorporatum iſti: quia hoc accidit iſti, & ab hoc accidente non poteſt habere actum ſubſtantialem. Habet ergo ab hoc quod eſt lumen intelligentiæ, quæ eſt dans eſſe in natura. Non autem dat eſſe in natura, niſi quod verè in natura eſt. Ergo forma quæ dat eſſe in natura, veræ in natura eſt extra intellectum. Sicut forma artis non dat artificiato eſſe in genere & ſpecie artificiati, niſi ſecundum quod in artificiato verè eſt, & extra intellectum artificis: quamuis hoc quod dat eſſe artificiato, non habeat ab eo ſecundum quod in artificiato eſt, ſed ſecundum quod eſt ab artifice.

6. ratio. Sextò adducunt, quòd lumen faciens colores, non amittit aliquid per hoc quod eſt in corpore terminato: nec aliquid accipit eſſentiæ vel virtutis ad agendum, quamuis ei quod conſtituitur per ipſum, multa accidant per hoc quod ad hoc vel illud terminatur. Ergo ſimiliter lumen intelligentiæ, quod de ſe formas largitur, non amittit id quod de ſe vel ab efficiente habet, per hoc quod eſt in iſto vel in illo: nec aliquid accipit eſſentiæ vel virtutis ab hoc quod terminatur ad hoc vel illud, quamuis ei quod conſtituitur ab iſto multa conueniant ſecundum quod lumen iſtud conſtituens agit in hoc vel illo. Sic autem virtutem conſtituendi habens, eſt verè in natura, & non ſecundum quod eſt in iſto vel in illo. Hoc autem dicitur exiſtens ſimpliciter & veriſſimè & ex natura vnam aptitudinem habens ad omnia quibus dat eſſe & rationem. Hoc autem eſt genus & ſpecies prout ſunt vniuerſalia. Genus ergo & ſpecies vniuerſalia veriſſimè ſunt in natura.

7. ratio. Septimò inducunt, quòd id quod ſecundum naturam & virtutem eſt ante rem, ab eo quod eſt poſt ipſum, nec eſſe accipit nec vnitatem vel multiplicationem ſecundum ſeipſum, niſi ſecundum quod habet in iſto vel illo quod poſt ipſum eſt. Vniuerſale autem ſiue forma quæ eſt rei cauſa & principium, eſt ante rem ſecundum cauſam & naturæ ordinem. Ergo ab eo in quo eſt, nec accipit eſſe, nec vnitatem, nec multiplicationem ſecundum quod ipſum eſt in ſe: quamuis multiplicetur tantum ſecundum eſſe quod habet in iſto vel illó. Si ergo in ſe accipiatur, nihil horum habet ab eo in quo eſt. Secundum ſeipſum autem acceptum veriſſimè eſt: quia ſecundum ſe acceptum non habet hoc quod non ſit niſi in intellectu: quamuis ab intellectu cognoſcente & cauſante. Secundum ſe ergo acceptum veriſſime eſt res in natura ſimplici exiſtens. Sic autem vniuerſale eſt aptitudinem habens ad omnia ſua ſingularia. Vniuerſale ergo veriſſimè eſt & res in natura eſt, etiam abſque eo quod in intellectu ſolo, puro, & nudo ſit acceptum.

Ecce hæc fortiora ſunt, quæ illi pro vna parte & alia inducunt in ſuarum aſſertionem opinionum.

Nos autem quantum ſufficit præſenti intentioni iſta ſoluentes, dicimus quòd vniuerſale triplicem habet conſiderationem, ſcilicet ſecundum quod in ſeipſo eſt natura ſimplex & inuariabilis. Et ſecundum quod refertur ad intelligentiam. Et ſecundum quod eſt in iſto vel in illo. Primo quidem modo ſimplex eſt natura, quæ dat eſſe & rationem & nomen, & veriſſimum eſt inter omnia quæ ſunt, nihil habens alienæ naturæ admixtum, nec conditione alienæ naturæ variatum. Per hoc autem quod eſt in iſto vel in illo, multa accidunt ei ſecundum eſſe. Quorum primum eſt, quòd eſt particulatum & indiuiduatum. Secundum, quòd eſt multiplicabile, vel multiplicatum. Tertium autem, quòd eſt incorporatum, & habens in ſe diuerſas paſſiones quibus eſt ſubiectum, & alia huiuſmodi infinita, quia materiæ infinita accidunt. Per hoc autem quod eſt in intellectu, dupliciter conſideratur, ſcilicet aut ſecundum relationem ad intellectum intelligentiæ primæ cognoſcentis & cauſantis ipſum, cuius illa natura ſimplex radius quidam eſt. Aut ſecundum relationem ad intellectum per abſtractionem cognoſcentem ipſum. *Notanda pro ſolutione quæſtionis. Vniuerſale tripliciter poteſt conſiderari.* *Vniuerſale in intellectu dupliciter conſideratur.*

Et primo quidem modo accidit ipſi radium & lumen intelligentiæ agentis eſſe & ſimplex & purum eſſe, & immateriale & immobile & incorporale & incorruptibile, & perfectibile intellectus poſſibilis, & eiuſdem poſſibilis intellectus eſſe motiuum ad actum: ſicut color mouet viſum ad actum ſecundum actum lucidi quod eſt in ipſo quando ſecundum actum color eſt. Secundum autem relationem quam habet ad intellectum cognoſcentem, non cauſantem, habet quòd talis intellectus ſecundum quod abſtrahit ipſum, agit in ipſo vniuerſalitatem (quam de natura ſua ante habuit) per hoc quod ſeparat ipſum à materia & materialibus indiuiduitatibus. Et ſic intelligitur quod dicit Ariſtoteles, quòd vniuerſale eſt dum intelligitur: particulare verò dum ſentitur. Et illud Auicennæ dictum, quòd intellectus in formis agit vniuerſalitatem.] Primo phyſic. tex. com. 49. *In logica ſua cap. 4.*

Et hoc eſt quod dixerunt antiqui triplices eſſe formas, ante rem ſcilicet quæ ſunt formæ ſecundum ſe acceptæ, principia rerum exiſtentes: & in re ſiue cum re ipſa quæ ſunt formæ exiſtentes in ipſis, dantes eis nomen & rationem, per id quod ſunt aptæ eſſe in multis & vniuerſales: non tamen ſecundum quod ſunt in illis: ſecundum enim quod ſunt in illis, particularizatæ & indiuiduatæ & ad ſingularitatem *Formæ triplices, ante rem, in re, & poſt rem.*

ritatem ductæ ſunt. Sunt etiam formæ poſt rem, quæ ſunt formæ per abſtractionem intellectus ab indiuiduantibus ſeparatæ: & in quibus intellectus agit vniuerſalitatem. Et primæ quidem ſubſtantialia rerum principia ſunt. Secundæ autem rerum ſubſtantiæ. Tertiæ autem accidentia & qualitates, quæ notæ rerum in anima acceptæ vocantur & diſpoſitiones vel habitus.

Solutio quæſtionis.

His ergo ſupra prælibatis dicimus, quòd vniuerſalia, hoc eſt, naturæ quæ vniuerſalia vocantur, ſecundum ſe accepta, ſunt & veriſſimè ſunt ingenerabilia & incorruptibilia & inuariabilia. Sunt etiam extra, vel præter intellectum ſolum, nudum, & purum, ſicut incontradicibiliter probant ſecundæ inductæ rationes. Secundum autem quoddam eſſe, in rebus ſunt, ſcilicet ſecundum eſſe indiuiduatum quod actu eſt in his quæ ſunt vltimo & in eſſe perfecto conſtituta in natura: propter quod illa res natura à phyſicis vocatur. Adhuc autem ſecundum quoddam eſſe ſunt in intellectu: & hoc dupliciter, ſcilicet in intellectu per cognitionem cauſante & agente, & in intellectu cognoſcente per abſtractionem ea per vniuerſalitatem agente & educente.

Ad primam rationē pro prima parte opinionis.

Ad id ergo quod primo medio pro primâ parte opinionis inducitur, quod cum dicunt Ariſtoteles & Boëtius, quòd omne quod eſt, ideo eſt, quia vnum numero eſt: hoc intelligitur de his quæ vltimo actu in natura perfecta ſunt, de illis enim verū eſt. Sed vniuerſalia hoc modo non ſunt: ſunt enim vt rerum principia, & non vt res vltimo actu in natura conſtitutæ & completæ. Aut ſic intelligitur, quòd vnum numero ſit dictum à numero vltimi eſſe, vel à numero eſſentiæ. Eſſe enim quod eſt vnum numero, habet eſſe ſuæ eſſentiæ: ſicut & vniuerſale vnum numero, eſt vnum numero eſſentiæ & non duo vel tria (quamuis numerus materiæ & accidentis ſit) in multis & de multis. Et hoc accidit ſibi & non conuenit ei ſecundum ſe: & ſic intelligitur quod dicitur, quòd participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo.

Quomodo intelligitur illud dictum, Omne quod eſt, ideo eſt, quia vnum numero eſt.

In cap. de ſpecie.

Ad ſecūdam rationem.

Separatum eſſe, habere eſſe extra intellectum dicitur duobus modis.

Similiter dicendum ad id quod ſecundo dicunt, quòd illud quod ſeparatum habet eſſe extra intellectum in natura, eſt hoc aliquid: quia ſeparatum eſſe habere dicitur duobus modis. Vno ſcilicet modo quo ſeparatum eſſe habet id quod in ſe habet eſſe non dependens ad aliquid, ad hoc quod eſſe habeat quod ſit extra ipſum: & ſic non generaliter verum quod dicunt: quia vniuerſale ſic ſeparatum, habet eſſe in natura, & tamen non eſt hoc aliquid. Alio modo ſeparatum eſſe dicitur, quod in ſe eſt indiuiſum, & ab aliis per diſcretionem diuiſum & ſeparatum. Et hoc modo generaliter verum eſt quod dicunt: quia ſic non niſi ſingulariter exiſtentia ſeparatum habent eſſe.

Ad tertiam rationem.

Ad id quod tertiò inducunt per dictum Auicennæ, dicendum, quòd omne quod eſt in indiuiduo (ſecundum quod eſt in indiuiduo) ſingulare eſt. Sed id quod in indiuiduo eſt, nil prohibet eſſe vniuerſale, non ſecundum quod eſt in indiuiduo acceptum: hoc enim ſecundum ſe acceptum, nihil prohibet eſſe quale quid, & non hoc aliquid.

Obiectio.

Siquis autem ſic obiiciat, Quod eſt in indiuiduo eſt in eo per modum indiuidui. Indiuiduum autem eſt hoc aliquid. Ergo illud quod eſt in indiuiduo, eſt ſingulare & hoc aliquid.

Solutio.

Non valet argumentum. Quod enim eſt in indiuiduo, non ſemper eſt in eo per modum eſſe indiuidui, ſed aliquando per modum principij indiuidui. Et non oportet, quòd hoc ſecundum id quod eſt, ſit indiuiduum & hoc aliquid: quia poteſt eſſe quale quid. Et ideo in argumento paralogiſmus eſt figuræ dictionis: quia interpretatur quale quid vt hoc aliquid.

Ad quartam rationem.

7. meta. tex. com. 51. & 57.

Ad id autem quod quartò inducunt, dicendum, quòd vniuerſale ſecundum eſſe quod habet in ſingulari, non habet aliud eſſe quam eſſe ſingularis: & hoc probat Ariſtoteles contra eos qui dixerunt formas vniuerſales diſtinctum & diuiſum eſſe retinere præter eſſe ſingularis (ſicut ex ſigillo receptum) eſſe ſeparatum ab illo ſicut ſeparatum eſt eſſe ſigilli & ceræ ſigillatæ: ſed quod id quod eſt in ſingulari, non habeat eſſe naturæ & principij, non ſecundum quod eſt in ſingulari, ſed ſecundum ſe acceptum, non probat Ariſtoteles: quia hoc eſt verum & neceſſarium in omni natura.

Ad quintam rationem.

Ad id quod quintò obiicitur, dicendum, quòd eſſentiæ rerum ſecundum quod eſſentiæ ſunt, non incipiunt eſſe niſi per accidens & per aliud, ſcilicet incipientibus eſſe his in quibus ſunt. In his enim per conſequens etiam illa eſſe incipiunt. Et hoc non accidit eis, niſi ſecundum quod in illis ſunt: ſecundum ſeipſa autem nec incipiunt nec deſinunt eſſe ſecundum naturam, ſed ſunt radij luminis intelligentiæ vniuerſaliter agentis, quæ Deus eſt: quæ cum ſeipſa ſit agens, non eſt aſſignare quod incipiat vel deſinat niſi ſecundum quod agit hoc vel illud in ſingulari.

Ad ſextam rationem.

Ad id autem quod ſextò inducunt, dicendum, quòd quamuis forma artis habeat quod exemplar commune eſt, ab hoc quod à tali exiuit artifice: tamen poſtquam exiuit, adhuc habet id quando ſecundum ſe vt forma artis accipitur: & habet hoc in lignis, & lapidibus, quamuis hoc non habeat ſecundum quod exiſtit in lignis & lapidibus. Et ſimiliter de formis naturalibus exiſtentibus ab intelligentia. Et ideò ſecundum ſe acceptæ ſunt communes & vniuerſales etiam quæ ſunt in ſingularibus, quamuis non ſecundum quod ſunt in ſingularibus habeant id.

Obiectio.

Si autem quis inferat dicens, Si non ſecundum quod ſunt in ſingularibus habent id: ergo habent ſecundum quod non ſunt in ſingularibus.

Solutio.

Eſt paralogiſmus ſecundum fallaciam diuiſionis: quia diuiſum infert ex eo quod ſecundum compoſitionem dictum fuerat.

Ad ſeptimam rationem.

In lib. phyſicorum.

Ad id autem quod ſeptimò & vltimò inducitur, dicendum eſſe videtur, quòd omne quod eſt in effectu ſecundum quod effectus eſſe habet vltimum, ſecundum quod eſt in effectu illo, ſingulare eſt: & ſic intelligitur quod probatur in libro de cauſis. Sed id quod in effectu ſecundum ſe acceptum per modum principij & cauſæ formalis ipſius effectus ſecundum ſe accepti, nihil prohibet de ſe communicabile

nicabile & commune eſſe, ſicut iam ſæpius dictum eſt.

Ea autem quæ ſecundo inducta ſunt, puto de neceſſitate concludere.

CAPVT IV.

Vtrum vniuerſalia ſint corporalia?

Opinio Platonis fundata ſuper Epicureorum fundamẽto.

Secunda autem quæſtio eſt, an vniuerſalia ſint incorporalia vel corporalia? quæ ex Platonicis inducta eſt ſicut prima. Dicebat enim Plato mathematicas lineas & ſuperficiem eſſe ſeparata quædam, ex quibus corpora mathematica componuntur. Sicut omne diuiſibile ex indiuiſibilibus dicebat componi, accipiens hæc ab Epicureis qui ante philoſophari cœperunt. Meliſſus autem & Parmenides talia dicebant, & quidam alij. Ex mathematicis autem magnis & paruis omnem materialem dicebant conſtare quantitatem.

Quod vniuerſalia ſint corporalia, rationes Platonis. 1. ratio. Tex. com. 15.

Suæ autem opinionis tres potiſſimas inducebant rationes. Quarum fuit prima, quòd videbant, quòd ſubſtantia tam materia quam forma de ſe, & ſecundum quod ſubſtantia eſt, & ſecundum ſeipſam accepta, indiuiſibilis eſt, ſicut expreſsè dicit Ariſtot. in 1. phyſicorum. Oportet ergo aliud diuiſibilitatis eſſe principium indiuiſibile. Diuiſibile autem non eſt niſi quantitas: quantitas autem omnis ſiue ſit diſcreta, ſiue continua, non procedit niſi ab indiuiſibili. Adhuc omnis ſpecies quantitatis non procedit niſi ab indiuiſibili proximo: quia vnumquodque genus & ſpecies cauſatur ab aliquibus ſuis proximis principiis. Corpus enim quod omni modo diuiſibile eſt, non poteſt cauſari (ſicut ex proximo ſuæ conſtitutionis principio) ab eo quod omni modo eſt indiuiſibile ſicut punctus, vel ab eo quod vno modo tantum diuiſibile ſicut linea. Sed oportet, quòd cauſetur ab eo quod eſt pluribus modis diuiſibile. Sicut ſuperficies quæ non eſt indiuiſibilis niſi in profundum, ſed in latum & longum diuiſibilis eſt. Et ex compoſitione vnius ſuperficiei cum alia fit diuiſibilis in profundum: ſicut punctus omni modo indiuiſibilis, compoſitione puncti cum puncto fit diuiſibilis in longum, recto motu puncti in continuum. Punctus enim eſt ſubſtantia poſitionem habens: & ideò motu ſuo in continuũ facit lineæ poſitæ diuiſionem. Et ſimiliter eſt de ſuperficie conſtituta à linea mota in latum: qui motus lineam componit cum alia exiſtente vna primo mota in latum continui: quod motu eius conſtituitur. Et ſimiliter eſt de corpore quod motu ſuperficiei motæ in profundum conſtituitur. Et quia non ſunt plures ſitus continui in quod aliquid indiuiſibile moueri poſſit ad quantitatis conſtitutionem: ideo non ſunt plures quantitatis continuæ ſpecies niſi tres, & non niſi tres diuerſitates. Cum autẽ materia ſenſibilis de ſe ſit indiuiſibilis & immobilis, non poteſt eſſe quanti vel quantitatis principium. Materia enim de ſe nihil habet quantitatis. Oportet autem, quòd omne quod eſt alicuius generis eſſentiale principium, ſit aliquid illius generis, tam in genere ſubſtantiæ, quam in genere accidentium. Probatum eſt autem in phyſicis, quòd principia corruptibilium ſunt incorruptibilia, & principia ſenſibilium ſunt inſenſibilia. Quia aliter in principiis & principiorum principiis iretur in infinitum. Conſtat etiam, quòd iſtæ naturæ quæ ſimplices & vniuerſales dicuntur, eorum ſunt principia quæ ſunt ſingularia, vt iam in antehabita quæſtione habitum eſt & determinatum. Et horum materialium & corporalium non poſſunt eſſe principia, niſi ſint corporalia & principiis quantitatis determinata. Sequitur ergo de neceſſitate, vt videtur, quòd vniuerſalia ſunt corporalia, & corpora per quantitates corporales dimenſa. Et iſta ratio directè eſt ſecundum intentionem Platonis, qui talia ſeparata ponebat. Et ideò per nos eſt per multa explanata, vt melius quid intendit, intelligatur.

1. Phyſicorum. tex. 40. & 41. & 82. ſpecialiter de materia prima.

2. ratio.

Secunda ratio eſt, quod principium alicuius generis vel ſpeciei, non poteſt eſſe, vel hoc vel illud in numero determinatum: quia ſic non eſſet vniuerſale illius generis vel ſpeciei acceptum. Principia ergo generum & ſpecierum, genera ſunt & ſpecies: & cum principiata ſint corpora ſenſibilia & quanta, ſequitur quòd principia illorum ſint genera & ſpecies quantitatum. Hæc enim ſunt principia ſenſibilia per hic & nũc indiuiduata. Subſtantia enim ſecundum quod ſubſtantia in principiis eius, nec ad hic nec ad nunc determinatur vel indiuiduatur. Et ideò talibus principiis non cauſatur. Et ideò Plato dixit omnium iſtorum ſenſibilium principia circa mathematica in rationibus generum vel ſpecierum accepta. Subſtantiam autem ſecundum quod ſubſtantia non eſſe ſicut principiatum, ſed per quantitatem eſſe determinatam ad hic & nunc. Ex hoc autem vlterius inferebat, quòd genera & ſpecies, quæ ſunt horum ſingularium principia, ſunt corporalia.

3. ratio.

Tertia ratio Platonis fuit: quia quod eſt in ordine naturæ primum, eſt cauſa & principium eiuſdem quod ſecundum ſe in eodem naturæ ordine poſterius eſt, ſicut in libro fontis vitæ & in libro de cauſis eſt probatum. Quantum autem ſecundum rationem quantitatis acceptum conſtat quòd ſecundum ordinem naturæ eſt ante hoc quantum ſenſibile. Ergo ſecundum ordinem naturæ cauſa eſt ipſius, & principium. Non eſt autem cauſa & principium, niſi quod eſt ſimplex & vniuerſale principium. Ergo quod eſt ſimplex & vniuerſale, quantum eſt & corporale.

Iſtæ abſque dubitatione rationes ſunt Platonis in hoc quod vniuerſalia dixit eſſe corporalia quædam in mathematicis rationibus & formis conſtituta. Quod autem quidam dicunt de vniuerſalibus immaterialium, vt angeli, & animæ, nihil penitus valet ad propoſitum. Talia enim dixit Plato ab æterno conſiſtere, & radios quoſdam lucis primæ eſſe, & non eſſe cauſata à principiis materialibus per compoſitionem, & in talibus dixit eſſe particulare non vniuerſale: ſed in talibus dixit, quòd ſunt in nobis per hoc quod luces eorum & eſſentiæ ſunt in nobis, ſiue exiſtentibus per ea.

ea, ſiue cognoſcentibus ea. Propter quod Auicenna in ſua metaphyſica, vbi ſtabilit ſpecies qualitatis, dicit quod hoc dictum verum eſt. Cuius ſignum dicit: quia ea in quibus ſunt ſiue exiſtentibus ſine cognoſcentibus ea, non recipiunt ea ſecundum hic & nunc, ſed vbique & ſemper, quantum eſt de ipſis. Anima enim non eſt in corpore ſecundum hic & nunc, nec dæmon ſiue intelligentia, ſiue etiam angelus, non eſt in eo in quo eſt per operationem vel cognitionem vt hic & nunc, ſed ſecũdum poſſibilitatem eius in quo eſt, eſt in eo ſecundum vbique & ſemper: quia non habet in eo poſitionis diſcretionem. Hæc opinio Platonis eſt.

Quod vniuerſalia ſint incorporalia 1. ratio. In contrarium huius ſufficiant etiam tres rationes, quæ ſunt inter multas quæ adduci poſſunt, potiores. Quarum prima eſt, quòd ſi vniuerſalia (horum ſingularium principia) ſunt corporalia: aut ſunt principia inquantum incorporalia, aut ſunt principia eorum inquantum corporalia ſunt & hic & nunc determinata. Si ſunt principia horum inquantum corporalia ſunt. Corporale autem non efficitur corporale niſi per aliud corporale: ſed principium conſtituens eſt etiam corporale: ergo & ipſum corporale non efficitur corporale niſi per aliud corporale: & ſic procederetur in infinitum. Sequitur ergo, quòd principium corporalis ſit incorporale, ſicut principium corruptibilis eſt incorruptibile, & principium ſenſibilis eſt inſenſibile, & principium mobilis eſt immobile, & ſic de omnibus aliis.

2. ratio. Secunda ratio eſt, quòd ſi vniuerſalia ſint corporalia, ſequitur quòd ſunt quantitatibus & figuris determinata. Rationes autem quantitatum non ſunt quantæ, & rationes figurarum non ſunt figuratæ. Si autem vniuerſalia quanta figurata ſunt, ſequitur quòd ſuſcipiens ea, figuratur per ipſa, & quantitate diſtendatur. Suſcipit autem talia poſſibilis intellectus. Intellectus ergo poſſibilis quantus erit & figuratus, quod nemo vnquam opinatus eſt, quia omnes Anaxagoram laudabant dicentem, quia intellectus eſt purus & immixtus, nihil vlli habens commune. Vniuerſale ergo corporale eſſe non poteſt, & in re corporali: cum prout vniuerſale eſt, motiuum eſt intellectus poſſibilis.

3. ratio. Tertia ratio eſt, quòd ſi vniuerſale corpus vel corpoream eſt habens quãtitatem, oportet quòd ſua quantitas corporea ſit & perpetua. Eſt autem ſingulare ſuum in quo eſt quocunque modo corporeum & corpus: aut igitur hæc duo ſunt vnum corpus, aut duo corpora. Si ſunt vnum & idem, ſequitur quòd corruptibile ſit incorruptibile, & ſenſibile inſenſibile, & faciens factũ, & conſtituens conſtitutum, ſi ſint vnũ & idem: quod eſt inconueniens & non intelligibile. Si autem ſunt duo corpora, ſequitur quòd duo corpora ſint in eodem loco. Mathematicis enim datur locus ſicut & phyſicis, vt dicit Ariſt. Probatum eſt autẽ à nobis in phyſicis, quòd ſi duo corpora ſint in eodẽ loco, de neceſſitate duo erunt vnum & idem corpus. Sequitur ergo, quòd ſi ſunt duo diuerſa corpora, quòd ſunt vnum & idem corpus: quod impoſſibile eſt omninò.

Determinatio quæſtionis. Nos autem quæ inducta ſunt determinantes, diſtinguimus, quòd corporale multipliciter dicitur, ſcilicet quatuor modis. Vno quidem modo dicitur corporale quantitate corporea diſtenſum, ita quòd ipſa quantitas ſit aliquid ſui. Et ſic habentia quantitatem corpoream, corporalia dicuntur & mobilia omnia & ſenſibilia. *Corporale & incorporale dicuntur quatuor modis.* Secundo modo corporalia dicuntur non quidem quantitatem vt aliquid ſui habentia, ſed tamen ſecundum diſtenſionem quantitatis in ſubiecto ea ſuſcipiente ſunt diſtenſa, ſicut albedo & nigredo, & caliditas & frigiditas, & figura, & circa aliquid conſtãns forma, dicuntur corporalia: quamuis quantitas nihil ſit eſſentiæ ipſorum. Tertio modo dicitur corporale omne corpori ſicut ſuſcipienti determinatum, ſicut ſenſus & imaginatio & cæteræ virtutes ſenſibiles. Et vniuerſaliter omnis anima ſenſibilis & vegetabilis ſunt corporales formæ. Quarto modo dicitur corporale, non quod aliquid ſit partis vel quantitatis corporalis, ſed quia corporis quantitatis eſt principium. Et ſic punctus dicitur eſſe corporale. Similiter autem multipliciter dicitur incorporale: quia ſi vnum oppoſitorum eſt multiplex, & reliquum. Nullo autem iſtorum modorum vniuerſale eſt corporale: quia eſt ſicut natura corporis vel corporei, cui per aptitudinem dicendi de multis accidit vniuerſale eſſe: & eſt incorruptibilis, quia (ſicut optimè probatum eſt) aliter motiuum intellectus poſſibilis eſſe non poteſt, quia penitus incorporeus & incorruptibilis eſt. Eſt enim ſimplex notio & natura ab omni quantitate diſtenſions abſtracta.

Ad primam rationem ante oppoſitum. Ad hoc ergo quod primo obiicitur, dicendum, quòd & quanti eſſentiam conſtituens eſt duplex, ſcilicet ſecundum quantitatis eſſentiam & conſtitutionem eius quod eſt quantum vel quantitas. *Quanti eſſentiam conſtituens duplex eſt.* Et de tali principio procedit obiectio & eſt neceſſaria. Alia eſt conſtitutio quanti ſecundum eſſe ſpecificum & rationem, non ſecundum id quod eſt quantitas & dans nomen & diffinitionem quantitatis. Et hoc principium conſtituens ſpeciem & genus quantitatis non eſt quantitas vel quantum, ſed potius quantitatis natura ſimplex & ratio. Et hæc natura ſic ſimplicitate ſua accepta eſt vniuerſale.

Ad ſecundam rationem. Ad id autem quod ſecundò inducitur, dicendum, quòd hoc quod ponunt ſimpliciter eſſe verum principium huius, in eſſe & ſpecie ſecundum naturam vel in genere non eſt ad hoc vel illud determinatum: quia ſi hoc eſſet verum, non eſſet principium vniuerſale, ſed huius vel illius. Sed hoc principium non eſt mathematica quantitas in his quæ corporea ſunt: ſed eſt natura ſimplex conſtituens in genere & ſpecie, & dans nomen & rationem. Et in hoc patet, quòd quamuis punctum ſit eſſentiale & quaſi materiale principium lineæ: tamen formæ lineæ non habet nomen nec rationem. Sed aliud eſt principium ſecundum formam, quo linea lineæ nomen & rationem habet. Et hoc principium ſimpliciter acceptum natura eſt lineæ, cui accidit eſſe vniuerſale, per hoc quod pluribus eſt communicabilis natura illa: patet igitur

igitur, quòd corporalium vniuerſale eſt incorporale. Et hoc eſt verè dictum Peripateticorum.

Ad tertiam rationem. Ad id autem quod tertiò inducunt, dicendum, quòd verum eſt quod ponitur: dummodo bene intelligatur, quod eſſentialiter per modum materialis conſtituti principium eſt eſſentiale, non in ordine naturæ primum: etiamſi daretur, quòd conſtituerent & principiarent naturalia corpora, non principiarent ea, niſi ſecundum id quod eſt quantitas ſubiecta: & non ſecundum hoc quo quantitas eſt in ratione vel ſpecie vel genere. Et ideo non ſunt propria ad ea ſecundum ordinem formalem naturæ, vel ſecundum ordinem efficientis cauſæ. Sed ea quæ ſunt conſtituentia ea quæ corporea ſunt in ratione, nomine, & ſpecie, & genere, priora ſunt ſecundum ordinem naturæ: & illæ ſunt ſimplices naturæ, & eſſentiæ eorum, & notiones ipſorum. Hæc autem omnia & incorporalia ſunt & vniuerſalia per antedicta. Et hanc ſubtilitatem inuenit Ariſto. & ideò in omnibus quæ dixit, Platoni præponatur in poſitione principiorum. Hæc eſt vera ſecundum Peripateticos huius quæſtionis determinatio: & ſic tenendum eſt, nec eſt curandum de ſophiſticis quibuſdam, qui ante nos quædam ſcripſerunt.

Ariſtoteles eſt præponendus Platoni in omnibus quæ dixit in poſitione principiorum.

CAPVT V.

Vtrum vniuerſalia ſint ſeparata à ſenſibilibus, an in ipſis ſenſibilibus poſita?

Reſtat nunc de difficillima quæſtione diſſerere, quam tertiam tangit Porphyrius, vtrum ſcilicet vniuerſalia ſint ſeparata à ſenſibilibus, an in ſenſibilibus ſiue ſingularibus poſita ſint, & ab illis ſeparatum eſſe non habeant? De hoc autem ſemper fuit contentio inter Stoicos & Peripateticos. Ariſtoteles enim ponere videtur vniuerſale extra particulare eſſe non habere: vnde in poſterioribus dicere videtur, quòd vniuerſale non eſt niſi in hoc, hoc eſt, ſingulari. Dicit etiam contra Platonem loquens, quòd vniuerſale eſſe vnum aliquid extra multa, non neceſſe eſt ſi demonſtratio erit: eſſe tamen vnum de multis, verum eſt dicere. Ac ſi dicat, ad hoc quod demonſtratiua ſit ſcientia, non neceſſe eſt dicere, quòd vniuerſale (de quo eſt ſcientia) ſit ſeparatum extra ſingularia: quia ſufficit, quòd vniuerſale ſit vnum in multis, & de multis. Adhuc autem dicit Ariſtoteles, quòd nulla neceſſitas eſt opinari, quòd vniuerſale ſit præter hoc.

Opinio Ariſtot. *In 1. lib. tex. com. 25.*

7. metaph. à tex. com. 5. vſque in finem. 1. ratio. In prima etiam philoſophia adhuc inducit rationes multas ad inconueniens ducentes: quia ſi eſſet vniuerſale ſeparatum ſecundum eſſe actuale à ſingulari, ſequeretur quòd eſſet cælum præter hoc cælum, & terra præter hanc terram, & homo præter hunc hominem: & cum ſcientiæ de naturis rerum ſequantur res, & de ſeparatis ſit alia ſcientia quam de materiam concipientibus, ſicut patet in metaphyſicis & phyſicis: eſſet alia ſcientia de cælo, & alia de hoc cælo: & alia medicina de homine, & alia de hoc homine: & alia geometria de terra, & alia de hac terra, & ſic de aliis.

Hoc idem probatur per diffinitionem vniuerſalis, tam ex Ariſtotelis verbis, quam ex verbis Auicennę & Alfarabij. Eſt enim vniuerſale vnum de multis, & in multis. Si autem eſt in multis, non habet eſſe ſeparatum ab illis. Et ideo dicunt, quòd vniuerſale eſt, quod eſt aptum eſſe in multis, & in hoc differt à ſingulari. Res autem ſecundum naturam eſt in eo in quo eſt apta nata eſſe, & non in eo in quo non eſt apta nata eſſe. Vniuerſale ergo eſt in multis, & non ſeparatum habet eſſe ab illis: quia non eſt aptum natum habere ſeparatum eſſe ab illis. *2. ratio. 7. metaph. tex. com. 45. & 57.*

Adhuc autem ſi vniuerſale eſſet actu ſecundum perfectum eſſe præter multa, ſequeretur, quòd eſſet exiſtens per ſeipſum ſolum, & indiuiſum in ſe, & ab aliis diuiſum, & ſic eſſet hoc aliquid & ſingulare. Nihil autem quod in ſe eſt vnum & hoc aliquid, prædicabile eſt de multis, niſi ſolo nomine, & non re aliqua quæ ſit in illis. Et qui ſic ponit vniuerſale eſſe, ignorat vniuerſalis rationem: quæ nomine, re, & ratione rei quæ in multis eſt, prædicatur de illis. *3. ratio.*

Adhuc autem ſi ſic eſſet per ſe exiſtens, non poſſet alij eſſe cauſa in natura & ratione: quia non poſſet eſſe forma ipſius: ſed ſi conſtitueret id, hoc eſſet per modum compoſitionis elementalis admixtionis: & tunc prædicari non poſſet de ente formali prædicatione: & tunc deſtrueretur omnis vtilitas ipſius. Sic enim nullius rei poſſet eſſe principium, neque ad eſſe, neque ad ſcientiam quæ de ipſa eſſet per notitiam vniuerſalis. *4. ratio.*

Adhuc omnes tales propoſitiones eſſēt falſæ & impoſſibiles, in quibus vniuerſale de particulari ſubſtātialiter prædicatur: vt cum dicitur, hic homo eſt homo, vel hoc lignum eſt lignum, & omnes ſimiles iſtis, quæ ſunt maxima inconuenientia & abſurda. Si autem aliquis diceret, quòd vniuerſale particulari vnitur, & tamen remanet in ſe ſeparatum. Hic non euadit inconuenientia inducta: taliter enim vnitum non eſt vnum, & ſecundum eſſe non prædicatur de eo cui eſt vnitum. Et ideò non poſſet dici, quod Socrates vel hic homo, eſt homo: quia ſibi eſſet vnitus homo, & quaſi homini vt ſigillo impreſſus: ſicut non poteſt dici, quòd cera ſigillata ſit ſigillum. Videtur ergo, quòd vniuerſale ſeparatum eſſe non habeat extra ſuum ſingulare. *5. ratio.*

In contrarium autem huius eſt, quòd omne quod habet eſſe, non habens illud per aliud, vel ab alio, poteſt eſſe ſine illo. Vniuerſale autem habet eſſe, non per ſingulare, nec ab illo. Ergo poteſt eſſe ſine illo: ergo ſecundum eſſe eſt ſeparabile à ſingulari. *In oppoſitum. 1. ratio.*

Hoc etiam ſic probatur, Eſſe vniuerſalis eſt eſſe commune aptum natum eſſe in pluribus & multis communicabile. Hoc autem eſſe non poteſt habere à ſingulari: quia ſingularia ſunt diſcreta & incommunicabilia. Communicabile ergo eſſe quod eſt eſſe vniuerſalis, vniuerſale non habet à ſingulari. *2. ratio.*

Si fortè aliquis dicat, quòd iſta ratio non *Obiectio.*

probat,

probat, quòd vniuerſale non habeat eſſe diſcretum: ſed probat quòd à ſingulari deſtructo remanet eſſe vniuerſalis ſecundum aliquem modum. Hoc videtur contra Ariſtotelem eſſe, qui ponens, quòd vniuerſale eſſe habeat in ſingulari, dicit quòd deſtructis primis impoſſibile eſt aliquid aliorum remanere. Et hoc ſecundum rationem inductam deſtruitur: quia ſi vniuerſale habet eſſe ſeparatum vel ſeparabile ab eſſe ſingulari, vniuerſale manebit exiſtente ſingulari & non exiſtente ſingulari æqualiter: eò quod ſuum eſſe ab eſſe ſingularis non dependet aliquo modo, niſi ſecundum eſſe in ipſo, & non ſecundum eſſe ſimpliciter.

Impugnatio auct.
In præſentis. cap. de ſubſtantia.

3. ratio

Adhuc autem vniuerſale ſemper eſt & vbique: particulare autem ſiue ſingulare eſt hic & nunc. Si autem vniuerſale eſt vbique & ſemper, eſt alicubi vbi non eſt ſingulare: & eſt aliquando quando non ſingulare. Quæcunque autem loco & tempore ſunt ſeparata, ſimpliciter & ſubſtantialiter ſecundum eſſe & ſubiecta ſunt ſeparata. Cum ergo vniuerſale & particulare loco & tempore differant ſiue ſeparata ſint, ſimpliciter ſecundum eſſe & ſubiecta ſubſtantialiter ſeparata eſſe videntur.

4. ratio.

Adhuc non poteſt idem eſſe intelligi corruptibile & incorruptibile. Vniuerſale autem incorruptibile eſt, ſingulare verò corruptibile. Non idem erit ergo eſſe vniuerſalis & ſingularis. Si enim idem eſſet vtriſque eſſe, ſequeretur contradictoria ſimul eſſe vera: quia ſi corruptibile eſt ſecundum eſſe, erit aliquando quando eſſe non habebit. Probatum enim eſt de cælo & mundo in primo, quòd corruptibile neceſſariò aliquando corrumpetur: & tunc non erit incorruptibile, aut ſemper erit. Ergo aliquod tempus erit, quando id ſecundum eſſe & erit & non erit, quod eſt impoſſibile.

Tex. com. 124.

5. ratio

Adhuc autem conſtat, quòd vniuerſale habet eſſe in quo multa vniuntur in vnum nomen & rationem: quæ nomen & ratio dicunt eſſe diffiniti. Hoc autem eſſe nullo modo habet in eſſe ſingularis. Ergo habet hoc eſſe ſeparatum ab eſſe ſingularis. Cum ergo habet hoc eſſe: aut habet ipſum ſecundum quod inſtrumentum primi agentis eſt, aut habet hoc ſecundum quod eſt in anima per abſtractionem ipſum cognoſcentem, aut in re ipſa extra agentem & cognoſcentem exiſtens. Si dicatur, quòd habet illud in efficiente: tunc vniuerſale non habet eſſe niſi ideale: & cum prædicatur de ſingulari, non prædicatur niſi ſicut idea: hæc autem prædicatio non eſt ſubſtantialis, ſed exemplaris tantum: & ſic deſtruitur omnis prædicatio ſubſtantialis. Si autem habet id in anima apprehendente: tunc relatio vniuerſalis ad multa, non eſt niſi in anima, & non in re: & ſic prædicatur nomine, & non re. Et ſic vniuerſalia non ſunt res, ſed nomina: quod falſum iam eſſe oſtenſum eſt. Relinquitur ergo, quòd habent id ſecundum quod eſt res in ſe exiſtens & ab agente & cognoſcente & à ſingulari ſeparata. Ergo eſſe vniuerſalis eſt ſeparatum ab eſſe ſingularis, & è conuerſo. Ex omnibus autem his & ſimilibus videtur, quòd vniuerſalis eſſe ſeparatum ſit ſubſtantia, loco, & tempore ab eſſe ſingularis.

Reſponſio

Ad hæc autem non eſt difficile reſpondere ei qui bene nouit poſitionem Peripateticorum. Nam per diſtinctionem eſſe vniuerſalis omnia hæc facile determinantur. Eſt enim eſſe vniuerſalis ſecundum quod vniuerſale eſt ſecundum vniuerſalitatis rationem, & eſſe eius quod eſt vniuerſale. Similiter eſt eſſe ſingularis ſecundum quod ſingulare eſt, & ſecundum ſingularitatis rationem: & eſt eſſe eius quod eſt ſingulare, prout eſt ſubſtantia ſubſtans communi naturæ. Dicimus ergo, quòd eſſe vniuerſalis in eo quod vniuerſale, eſt ratione ſeparatum, & oppoſitum eſt illi quod eſt eſſe ſingularis in eo quod ſingulare eſt, quamuis non vt in eodem ſubiecto. Eſſe autem naturæ illius quæ vniuerſale eſt, non eſt ſeparatum ab eſſe ſingularis ſecundum quod eſt ſubſtantia ſubſtans illi communi naturæ: ſed potius eſſe vniuerſalis eſt eſſe particularis, & non diuiſum ab illo. Eſt enim, ſicut diximus, vniuerſale ſecũdum eſſe in particulari quamuis non ſit vniuerſale ſecundum hoc quod eſt in illo, ſed nec commune, nec communicabile, ſicut in prima quæſtione ſatis declaratum eſt. Et niſi ſic eſſet, non eſſet quæſtio nec ſcientia de aliquo, ſicut in primis probatur obiectis. Nec eſt curandum de ſolutione quam quidam inducunt, ſcilicet quòd vniuerſale ſecundum ſe habeat eſſe, ſed non habeat eſſe completum, niſi in particulari: vniuerſale enim habet eſſe completum in hoc, quod omnia habet quæ exiguntur ad eſſe vniuerſalis: ſicut particulare habet eſſe completum, quando habet omnia quæ exiguntur ad eſſe particularis.

pro ſolutione quæſtionis.

Ad primam rationem poſt oppoſitum.

Ad id autem quod primò contra hoc inducitur, dicendum, quòd omne quod habet eſſe non per aliud, poteſt eſſe ſine illo: niſi ita ſit, quòd eſſe ſuum quamuis non ſit per aliud, tamen ſit in alio cui ipſum eſt cauſa eſſe. Et hoc eſt eſſe in alio, ſicut pars eſſentialis ipſius eſſe ſecundum quod eſt in alio: & hoc modo vniuerſale ſiue ſubſtantia ſecunda eſt in alio: ſed per hoc quod eſt in illo, eſt particulatum & determinatum. Et ideo eſſe quidem habet in ſeipſa, ſed non determinatum & particulatum.

Dubitatio vtrum ſit idem eſſe vniuerſalis in ſe, & vt in ſingularibus eſt determinatum.

Solutio.

Si autem quæratur, vtrum idem eſſe ſit quod vniuerſale habet per ſe acceptum, & quod habet determinatum & particulatum? Dicendum, quòd nec idem omnino, nec diuerſum omnino: ſed idem vel vnum dupliciter. In ſubſtantia enim idem eſt: duplex autem vt idem & vnum indeterminatum & determinatum. Et hæc eſt ſolutio trium Philoſophorum, Auicennæ, & Alfarabij, & eiuſdem Ioannis grammatici apud Arabes nominati: & eſt vera quia concordat dictis Ariſtotelis.

Ad ſecundam rationem.

Ad id autem quod ſecundò inducunt, quòd aptum natum eſſe in pluribus non conuenit vniuerſali ſecundum quod eſt in ſingularibus: concedendum eſt, quòd hoc eſt verum: ſed hoc habet natura illa inquantum ſimplex eſt & indeterminata. Quanto enim aliquid eſt ſimplicius, tanto magis eſt communicabile multis. Sed dico ſimplex non per priuationem differentiarum, quæ conueniunt in eſſe ipſius, ſed per priuationem eorum quæ determinant & contrahunt ipſum ad hoc eſſe vel id ſecundum ſpeciem vel indiuiduum. Sed per hoc non ſequitur, quòd habeat eſſe determinatum ſiue ſingulare:

ſingulare: quia quamuis tale eſſe non habeat à ſingulari, tamen non habet niſi in ſingulari: ſicut & commune non habet eſſe niſi in eo, in quo determinatur & ad eſſe diſtinctum contrahitur. Nihil enim eſt ſimplex in natura, niſi quod ad eſſe diſtinctum eſt & determinatum: ſicut genus non eſt niſi in ſpeciebus, & ſpecies non eſt niſi in indiuiduis ſuis.

Ad id autem quod obiicitur, dicitur quòd obiectio non probat, quòd vniuerſale habeat eſſe ſeparatum, ſed quod remaneat deſtructis pluribus particularibus concedendum eſt. Sed quod Ariſtoteles dicit, quòd deſtructis primis impoſſibile eſt aliquid aliorum remanere, intelligitur in eſſe determinato & diſtincto in rebus naturæ. Sed tamen poſſibile eſt remanere in eſſe naturæ ſimplicis communis & indeterminatæ. Si autem quæritur, in quo & vbi manet ſecundum id eſſe? hoc in proximo ſequenti capitulo declarabitur.

Ad tertiam rationem. Ad id autem quod dicitur Ariſtotelem dicere, quòd vniuerſale eſt vbique & ſemper, ſingulare autem hic & nunc: dicendum, quòd verum eſt quod dicit Ariſtoteles, quòd vniuerſale in eſſe vniuerſalis acceptum, non diſcernit locum ſiue loci differentias vel tempus: quia indeterminatum eſt, & commune ad omnem locum & tempus: ſed ſecundum idem ſuum eſſe ſubſtantiale efficitur hic & nunc quando determinatur in particulari ad hoc & id.

Obiectio. Solutio. Siquis autem dicat, quòd ſecundum hoc idem ſit in pluribus tempore & loco & ſubſtantia differentibus. Dicendum, quòd hoc non eſt inconueniens de eo quod eſt natura ſimplex & communicabile: quia potius hoc eſt neceſſarium, quia ſimplicitatem eius conſequitur communicabilitas. Sed in eſſe determinato & diſtincto non eſt in pluribus ſubſtantia, loco, & tempore diuiſis. Et ideò eiuſdem rationis eſt homo in omni tempore, & in omni loco, & in omnibus indiuiduis.

Ad quartam rationem. Ad id autem quod dicitur, quòd vniuerſale eſt incorruptibile, ſingulare autem corruptibile: dicendum, quòd hoc verum eſt: quia aliter ſcientia non eſſet de ipſo: ſed ex hoc non ſequitur, quòd eſſe vniuerſalis ſeparatum ſit ab eſſe ſingularis: vnumquodque enim dicitur incorruptibile vel corruptibile per rationem principiorum conſtituentium eſſe ipſius. Et ideò cum eſſe vniuerſalis ſecundum id quod verè eſt vniuerſale, hoc eſt, ſecundum id quod eſt natura ſimplex & indiſtincta, non dependeat ſecundum eſſe niſi à principiis ſimplicibus: ſequetur quandoque, quòd incorruptibile ſit: probatur enim in vltima parte libri de cauſis, quòd ſimplex eſt incorruptibile. Sed hoc idem vt determinatum & diſtinctum in ſingulari ſecundum eſſe particularis, quod dat eſſe ei determinatum, propter corruptibilium principiorum adiunctionem nihil prohibet eſſe corruptibile. Et idem eſt corruptibile & incorruptibile comparatione principiorum diuerſorum. Et hoc non improbat Ariſtoteles in libro de cælo & mundo.

Ad hoc autem quod dicũt negari non poſſe, quòd vniuerſale habeat eſſe commune in quo multa vniuntur & conueniunt in ſubſtantia & ratione: dicimus, quòd hoc verum eſt: & hoc eſſe eſt ſibi proprium; & non habet à ſingulari: ſed nec hoc poteſt negari quin illud idem commune eſſe ſit determinabile & deſignabile in ſingulis: quia aliter non eſſet communicabile in ſingulis: & per illam diſtinctionem eſſe id non fit diuerſum ſecundum ſubſtantiam, ſed tantum efficitur habens modum eſſendi diuerſum, quod non facit ſimpliciter eſſe diuerſum, ſed vnum eſſe duplex ex eo quod diuerſum modum eſſe accipit, ſicut ſæpius dictum eſt.

Siquis autem dicat, quòd vt dicit Ariſtoteles, motis nobis mouentur ea quæ in nobis ſunt: & per hoc intelligitur de motu corruptionis: & ſic corruptis primis impoſſibile eſt vniuerſale remanere. *Obiectio.* Dicendum, quòd hoc omnino eſt verum quod dicit Ariſtot. & ita intelligitur, ſicut dictum eſt. *Solutio.* Et verum eſt, quòd vniuerſale corrumpitur in eis quæ corrumpuntur, ſed corrumpitur ſecundum quod eſt in eis. Eſt enim in eis ſecundum principia determinata & diſtrahentia ipſum ad eſſe particularis. Et ſic eſt hoc modo corruptibile, quo in libro de cauſis dicitur, quòd incorruptibile eſt, quod eſt delatum ſuper id quod eſt corruptibile, & eſt corruptibile per aliud & per accidens. Sed nihil prohibet, quin maneat ſecundum ſubſtantiam & eſſe naturæ ſimplicis & indiſtinctæ & non particulatæ.

CAPVT VI.

Qualiter vniuerſale eſt in anima, & qualiter in ſeipſo, & qualiter in ſingulari, & in quo ſit verius ſecundum eſſe ſua natura?

Eſt autem difficilis quæſtio valdè, qualiter vniuerſale eſt in anima, & qualiter in ſeipſo, & qualiter in ſingulari, & in quo verius ſit ſecundum eſſe naturæ ſuæ? *Vide 1. phyſ. tex. com 49.* Quòd enim in anima ſit, ex dictis Peripateticorum ſupponitur omnium dicentium, quod vniuerſale eſt dum intelligitur, particulare autem dum ſentitur. Adhuc autem Auerroës, & Auicenna dicunt, quòd intellectus in formis agit vniuerſalitatem. *Auer. 1. de anima com. 8.* Adhuc autem vniuerſale in intellectu (vt dicit Ariſtoteles) principium eſt artis & ſcientiæ: nec poſſet eſſe principium artis & ſcientiæ, niſi eſſet in intellectu practico & ſpeculatiuo. Ars enim eſt factiuum principium entium in ratione, & ideò eſt in intellectu practico. Scientia autem eſt habitus concluſionum ex principiis ſpeculationis probatus, & ideò eſt in intellectu ſpeculatiuo: & ſic oportet, quòd vniuerſale ſit in intellectu. Eſt iterum vniuerſale ſecundum eſſe naturæ ſimplicis, cui accidit vniuerſale eſſe ſecundum ſuam communicabilitatem: hoc enim non habet ab hoc quod eſt in anima principium artis & ſcientiæ. Eſt etiam vniuerſale in ſingulari communicatum & diſtinctum ab indiuiduantibus & materia.

1. quæſtio. Quæratur ergo, ſecundum quem modum diuiſum eſt in iſtis, cum ipſum de ſe ſit vnum, &

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

& idem eſt indiuiſum & indiuiſibile ſecundum eſſentiam. Adhuc color non eſſet in corpore terminato & in perſpicuo & in oculo vidente, niſi eſſet vnum & idem agens ipſum in omnibus illis, quod eſt de formali eſſentia coloris: & hoc eſt lux ſiue lumen, in cuius actu color mouet viſum: quod idem eſt in ſuperficie terminati corporis diffuſum. Et quod verè eſt vnum & idem ſecundum actum perſpicui ſecundum actum illuminati: & ita videtur eſſe etiam in forma vniuerſalis. Oportet enim eſſe vnum quod agat ipſum in ſe & in anima & in ſingulari: quia aliter non poſſet intelligi qualiter eſſet in iſtis tribus ſimul & ſemel indiuiſum ſecundum eſſentiam, quamuis ſecundum eſſe aliquid ſit diuiſum.

2. quæſtio. *3. quæſtio.* Quæritur etiam, in quo illorum verius & nobilius ſit & euidentius ſecundum eſſe? Et iterum quæritur, vtrum ſecundum ſe ſit in anima, vel per ſolam ſimilitudinem ſuam? ſicut *Tex. com. 38.* Ariſtot. dicere videtur in 3. de anima. dicens, quòd res non ſunt in anima, ſed ſimilitudines rerum. Quod enim nobilius & verius ſit in anima quam alibi, videtur per illam Ariſtote- *Cap. 4 in fine.* lis conſiderationem in ſexto topicorum, vbi dicit, quòd prius & verius & euidentius eſt ens vbi eſt in quiete, quam vbi eſt in motu (Et non accipit quietem ſecundum quod opponitur motui priuatiuè vel contrariè: ſed accipit quietem pro immobilitate quacunque per quam impoſſibile eſt rem ſubiici motui vel mutationi) Sic autem non eſt vniuerſale in ſingulari, ſed ſic eſt in anima: verius ergo eſt ſecundum quod eſt in anima, quam ſit in ſingulari. Sed hoc videtur irrationale valdè: quia ſingulari dat eſſe nomen & rationem: & hoc non dat animæ. Verius autem eſt res in eo cui dat eſſe & rationem, quam in eo cui nihil ta- *In ſecundo. Tex. com. 27.* lium donat. Tamen in fine etiam poſteriorum videtur Ariſtoteles dicere, quòd vniuerſale quieſcit in anima, vbi dicit ex omni quieſcente vniuerſali in anima vno præter multa: quod cum in omnibus vnum ſit idem & artis principium, eſt & ſcientiæ. Videtur ergo, quòd nobilius & verius ſit in anima, quam extra animam.

Ad primam quæſtionem. Ad hoc autem ſiquis benè nouit poſitionem Peripateticorum, non habet difficile determinare & reſpondere. Dicendum igitur primò, quòd vniuerſale vnum numero & eſſentia eſt in anima & in ſeipſo & in ſingulari, nec differt niſi ſecundum eſſe determinans ipſum ad hoc vel illud: ſecundum enim ſimplicitatem acceptum in ſe ſecundum ſeipſum eſt: vt principium autem artis & ſcientiæ eſt in anima, & vt communicatum ad eſſe naturæ particularis eſt diſtinctum in particulari.

Et ſi quæratur, quid vnum ſit, quod faciat ipſum eſſe in tribus his? Dicendum, quòd inducta ſimilitudo de luce & colore bona eſt. Et dicendum, quòd id vnum quod in tribus ipſum facit eſſe, eſt vis intelligentiæ primæ, quæ cauſa vniuerſi eſſe eſt in omnibus: cuius etiam ipſa ſimplex natura (quæ eſt hoc quod eſt vniuerſale vel illud) contingens radius eſt. Et quia contactus talis multiplex eſt ſecundum diuerſas naturas ad quas pertingit, ideò vniuerſalia multa ſunt, reducibilia tamen aliquo modo ad vnum, quod cauſæ primæ primum cauſatum eſt. Hoc autem vnum intelligentiæ lumen eſt extenſum per omnem naturam & animam: ſicut lux ſolis extendit ſe per omnem naturam & animam in eo quod eſt imago ipſius propinqua. Et anima intellectualis facit & operatur & inuenit formas ſuas ſub ſpecie & forma luminis: ſicut lux ſolis & colorem facit in perſpicuo ſiue peruio, quem quidem accipit viſus per id quod peſpicuo componitur eius organum: accipit tamen in virtute vitæ & ſenſus per hoc quod oculus perſpicuum animatum ſenſitiuum & determinatum corpus eſt: & accipit clarum vel tenebroſum per hoc quod ſuperficies clara eſt vel tenebroſa. Ita etiam lux intelligentiæ primæ, quæ fons & cauſa eſt omnium formarum, facit & inuehit formas quas in ſe quidem acceptas habet ſimplices & indiſtinctas: & ideò vniuerſales & in ſimplici lumine conſtitutas: quæ (quia vniuerſale eſt vbique & ſemper) ſecundum quod ſic ſunt, vbique & ſemper ſunt, incorruptibiles ſunt & immobiles & innumerabiles. Secundum autem quod ad hoc vel illud ſunt terminatæ, ſic accipiunt diuerſum modum in eſſe. Et in anima (quæ vitæ intellectualis principium eſt) accipiuntur, vt principia operis vel ſpeculationis: cum talis anima & imago inſtrumentum ſit luminis intelligentiæ, in materia ſenſibili (quæ non niſi ſubiectum operantis intelligentiæ eſt) inuehit eas, vt ſunt principium eſſe huius vel illius ſingularis. Et ideò vna & eadem eſt eſſentia in ſe & in anima & in ſingulari: ſed in anima ſecundum eſſe ſpirituale, in ſingulari ſecundum eſſe materiale & naturale, in ſe autem in eſſe ſimplici.

Et quod dicit Ariſtot. quòd verius eſſe eſt in quo eſt ſicut in quiete. Dicendum eſt, quòd *Ad ſecundam quæſtionem.* verius eſſe dicitur dupliciter: eſt enim verius ſecundum actum naturæ proprium, & verius ſecundum conſtituentium proprietatem. Et verius quidem ſecundum ſubſtantialem naturæ ipſius actum eſt in ſingulari, cui dat eſſe ſubſtantiale & nomen & rationem: qui eſt proprius & ſubſtantialis naturæ communis actus. Secundum autem veritatem conſtituentium illam naturam verius eſt & in anima & in ſe, quam in ſingulari: quia ibi purius eſt & impermixtius naturæ alienæ: ſicut verius dicitur aurum quod alienæ naturæ eſt impermixtius. Et ſic intelligitur deducta Ariſtot. conſideratio in 6. topicorum. Quod autem in fine ſecundi poſteriorum deductum eſt, contra mentem Ariſtot. adductum eſt, quamuis faciat pro iſta quæſtione confirmanda. Intendit enim ibi Ariſtot. vniuerſale eſſe de multis acceptionem per experimentum & memoriam: quod quieſcere in anima dicitur, quando ſibi acquieſcit anima non inueniens inſtantiam vniuerſalis acceptionis.

Quod autem quæritur, qualiter ſit in anima *Ad tertiam quæſtionem.* & in ſe & in ſingulari? Dico cum Ariſtotele & Peripateticis, quòd eſt in omnibus his per ſuã præſentiam realem, & realiter acceptum: quam præſentiam facit intelligentiæ lumen, ſicut dictum eſt. Quod autem dicit Ariſtoteles, quòd res non ſunt in anima, ſed ſimilitudines rerum. Dicendum, quòd res dicuntur ſingularia quæ ſola

ſola ſunt ens ratum in natura. Similitudines autem ſunt vniuerſalia, quæ, vt dicit Boëtius, non niſi ſimilitudo eſſentialis ſunt ſuorum ſuppoſitorum & ſingularium: quod patet ex hoc, quòd id quod eſt in anima intelligente, nõ fit in ea niſi per abſtractionem: abſtractio autem non fit niſi ab indiuiduantibus, quibus & materialibus ſeparatis remanet id quod vbique & ſemper eſt, quod per lumen intelligentiæ prius efficitur, & quod per naturam intellectualem quam in ſubſtantia ſua participat, ſtramentum eſt intelligentiæ, in quo ſternit formas veras ſuo lumine, quæ ſecundum vitæ operationem perficitur contemplando & operando.

Hæc videtur vera huius quæſtionis determinatio, ſecundum hoc quod traditur in ſcientia de intelligentiis, de quibus Ariſtoteles loquitur in 11. primæ philoſophiæ. Scito tamen, quòd aliter multi dicunt Latinorum, contra quos ego non contendo: quia non contioni ſtudeo, ſed ad explanandas opiniones Peripateticorum. Quod autem dicitur, quòd vniuerſale eſt dum intelligitur, & particulare ſiue ſingulare dum ſentitur: non ideò dictum eſt, quòd ab intellectu intelligentis accipiat vniuerſale eſſe, vel à ſenſu accipiat eſſe particulare: hoc enim fuit error Pithagoræ, quem impugnat Ariſt. ſed ideò dictum eſt, quia non accipitur in intellectu niſi in intelligentiæ lumine, & ſic eſt vniuerſale: nec accipitur à ſenſu niſi ſenſibili accidente diſtinctum: & ſic eſt ſingulare. Et hæc eſt ſolutio quæſtionis inductæ.

CAPVT VII.

Qualiter vniuerſale producatur in eſſe.

MVltos etiam mouet, qualiter vniuerſale producitur philoſophicè, & non de productione illa qua cuncta in natura procreatione producit Deus: ſecundum phyſicam enim nihil creatur, niſi quod producitur nullo quodam alio producto: & ſic ſolum ens producitur per creationem, alia autem per informationem producuntur, ſicut in ſcientia libri cauſarum

In 1. phyſic. Quæſtio. eſt determinatum. Hoc ergo modo quæratur, qualiter vniuerſale in eſſe producitur? cum enim productum producentis intelligentiæ & agentis ſit terminus, & producere & agere per

Quod vniuerſale in eſſe non producatur, 1. ratio. intellectum, terminus autem actionis ſit compoſitum & hoc aliquid: cum vniuerſale producatur, videtur, quòd vniuerſale ſit compoſitum & hoc aliquid. Hoc autem falſum eſt, cum vniuerſale ſit forma, & quale quid, & non hoc aliquid.

2. ratio. Hoc autem adhuc videtur ex eo, quòd id quod ab intelligentia in eſſe producitur, per exemplar & ideam eſt in ipſa: non autem per ideam & exemplar eſt in intelligentia, niſi quod eſt hoc aliquid & compoſitum: aliter enim oporteret, quòd plures eſſent ideæ eiuſdem, quædam quidem ſecundum formam, quædam ſecundum materiam, & quædam ſecundum genus, alia ſecundum ſpeciem, & quædam ſecundum differentias: quod valdè eſt abſurdum.

Adhuc autem oportet, quòd omnia producantur ab agente intelligentia inquantum ſunt in natura perfecta, & hoc aliquid exiſtentia. *3. ratio.* Si ergo ab agente intelligentia (quæ cauſa prima eſt, ſiue aliquid aliud ſecundarum cauſarum) vniuerſale producitur, videtur quòd vniuerſale ſit hoc aliquid & compoſitum ex materia & forma.

Adhuc autem videtur hoc ex hoc, quòd ars imitatur naturam inquantum poteſt. Quod autem ab artifice producitur & eſt in artifice per modum exemplaris, non eſt forma ſimplex, ſed compoſitum, vt domus vel tripoda. Sic ergo videtur etiã fieri in productione intelligentiæ in natura: ſupponimus enim, quòd totum opus naturæ eſt opus intelligentiæ agentis, cuius virtus etiam informat ſemen generationis, ex quo res naturæ producuntur. *4. ratio. 2. phyſic. tex. com. 82.*

Adhuc autem in omni natura productum ſemper eſt res naturæ. *5. ratio.* Res autem naturæ non eſt niſi hypoſtaſis commum naturæ ſuppoſita & ſubſtans per ſeipſam. Taliter autem ſubſtans naturæ communi, indiuiduum & ſingulare eſt. Si ergo vniuerſale ſic producitur, ſequitur quòd vniuerſale ſit ſingulare: quod eſt inconueniens.

Ad omnia autem hæc & his ſimilia non eſt difficile reſpondere. *Solutio quæſtionis.* Vniuerſale enim ſecundum quòd in eſſe producitur per intelligentiam agentem, ſiue generationem, quæ eſt agentis intelligentiæ inſtrumentum, non niſi in hypoſtaſi producitur, quæ eſt hoc aliquid in illa natura communi vel illa. Et ideò cum non producatur vt exiſtens per ſeſolum, non oportet, quòd productum ſit hoc aliquid. Hoc autem modo omnes procedunt obiectiones: & ideò patet, quod nihil valent. Quod autem in alio producitur (vt in phyſicis docet Ariſt.) dupliciter producitur: aut ex conſequenti, aut per accidens. Ex conſequenti autem quia hic generans eſt homo, ideo ſequitur, quòd homo generat hominem, & quod hic generans eſt homo & animal & ſubſtantia, & ſic de aliis: & ſic in omni prædicatione ſubſtantiali: ita quod Ariſtoteles dicit, quod domus eſt ex domo, & ſanitas ex ſanitate, & ſic de aliis: quia productum ſemper eſt ad formam producentis, eò quod æquiuocum ad vniuocum neceſſarium eſt reduci. Per accidens autem producitur, quod accidit producto ex ipſa productione. Si enim producitur per generationem ad ſimilitudinem formæ & ſpeciei generantis producitur: & ideò per accidens productus eſt filius, & producens eſt pater, & ſic de aliis. Producitur autem vniuerſale ex conſequenti in eſſe naturæ: propter quod dicit Auctor ſex principiorum, quòd natura occultè operatur in illis: & ideo etiam in phyſica Ariſtot. ſecundæ ſubſtantiæ vocantur. *Tex. 1.* Si autem vniuerſale ſecundum ſeipſum conſideretur, ipſum eſt imago luminis in re naturæ. Imago, dico, luminis agentis intelligentiæ: quod lumen terminatum eſt ad hoc aliquid & incorporatum illi: & hoc modo vniuerſale naturæ producitur in eſſe ab agente intelligentia, quæ operatur per ſuum intellectuale lumen in omni natura, & eſt cau-

ſa

ſu rei naturalis in omnibus: quod quidem lumen in ſe acceptum ineſt vniuerſali, & ratione vniuerſale eſt: acceptum autem vt determinatum ad hoc aliquid, & incorporatum illi, eſt eſſe & ſubſtantia particularis dans eſſe ſubſtantiale & rationem ſingulari.

CAPVT VIII.

An vniuerſale ſit forma, vel materia, vel compoſitum? & ſi forma, cuiuſmodi forma ſit?

EST autem adhuc dubium apud quoſdam, an vniuerſale ſit forma, an compoſitum, an materia? Et ſi eſt forma, vtrum ſit forma totius, vel partis. Quod enim vniuerſale non ſit materia, patet ex hoc quod materia ei, in quo eſt, nec dat eſſe, nec nomen nec rationem: quæ omnia dat vniuerſale ſubſtantiale ei cuius eſt vniuerſale: igitur non eſt materia. Adhuc autem materia non eſt imago agentis in eo quod producitur. Vniuerſale autem eſt imago agentis intelligentiæ in eo quod producitur, vt iam probatum eſt. Adhuc autem omne quod prædicatur de eo in quo eſt, forma eſt. Vniuerſale prædicatur de eo in quo eſt. Ergo vniuerſale forma eſt. Adhuc autem nihil eſt communicabile multis vnum exiſtens in eis ſecundum eſſentiam niſi forma: materia enim non eſt communicabilis multis, niſi per diuiſionem, ita quod non tota eſt in ſingulis. Vniuerſale autem totum eſt in ſingulis: Ergo vniuerſale non eſt materia, ſed forma.

Quod vniuerſale non ſit materia, ſed forma.

Sed quia innegabiliter verum eſt, ideo quæritur, cuiuſmodi forma ſit? Eſt enim forma totius, vt humanitas eſt forma hominis: aut forma partis, ſicut anima eſt forma corporis humani. Forma autem partis ſiue materiæ non prædicatur de re cuius eſt forma, ſed vniuerſale bene prædicatur. Vniuerſale ergo non eſt forma partis vel materiæ ſecundum quod materia perficitur per formam. Eodem modo probari videtur, quod nec forma totius eſt: quia etiam humanitas de homine non prædicatur, & eſt de ratione eius de quo prædicatur.

Hæc autem & ſimilia ſoluere non eſt difficile. Dicendum enim eſt, quòd vniuerſale eſt forma, & quod eſt forma totius. Sed forma totius dupliciter deſignatur in nomine: deſignatur enim vt forma tantum, ſicut humanitas eſt forma deſignata vt forma tantum, quæ eſt eſſentia formalis: & ideo non prædicatur de eo cuius eſt forma, quia homo non eſt eſſentia ſua formalis, nec aliquid aliorum quæ formas habent. Deſignatur etiam vt forma totius totum eſſe dicens cuius eſt forma: & tunc deſignatur per eſſe quod dat ei in quo eſt & nomen ſicut homo dicit eſſe formale quod forma totius dat huic compoſito quod eſt hic homo. Et hoc docet Ariſtot. in libro de cælo & mundo dicens, Cum dico cælum, dico formam: & cum dico hoc cælum, dico formam in materia. Et forma eſt vniuerſale prædicabile nomine & ratione de eo cuius eſt vniuerſale ſecundum ſubſtantiam: cuius probatio eſt, quia niſi vniuerſale tale eſſet forma, diffinitio data ſecundum nomen vniuerſalis non diceret totum eſſe rei, nec totam quidditatem ipſius ſecundum illud nomen ſecundum quod diffinitur, ſiue nomen generis, ſiue ſpeciei. Relinquitur ergo, quòd vniuerſale ſit forma totius vt totum eſſe dicens deſignata: propter hoc etiam prædicatur de eo de quo prædicatur, ita quòd & ſtatim poſito ſubiecto per intellectum concipitur in illo ſiue ſubiectum ſit in actu, ſiue non: omni tempore enim verum eſt, quòd homo eſt animal, ſiue homo ſit, ſiue non ſit: & quòd animal eſt corpus animatum, & quod corpus animatum ſit ſubſtantia: ſed ex hoc non ſequitur, ergo corpus animatum eſt ens ſecundum actũ. Et ideo dicit Auic. in primo lib. logicæ ſuæ, quòd eſſe & exiſtentia accidit ei quod eſt: verum enim eſt hominem eſſe animal, ſiue aliquod animal ſit, ſiue non ſit: & accidit ei eſſe, vel non eſſe. Hæc igitur ſunt, quæ digrediendo à propoſito, & altioris ſcientiæ aſſumendo negotium, de vniuerſalibus propter doctrinæ perfectionem eſſe dicenda videbantur.

Quod vniuerſale ſit forma, & quod ſit forma totius.

In 1. tex. com. 91.

Semper verum eſt hominem eſſe animal, ſiue homo ſit, ſiue non ſit.

Redeuntes igitur ad propoſitum dicamus, quòd cum ad ſcientiam prædicamentorum Ariſtot. vtile & neceſſarium ſit noſſe quid genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, & quid accidens ſit. Præterea vtile ad demonſtrationem & diffinitionem & diuiſionum ſcientiam, tentabó tradere iſtarum rerum (quæ vniuerſalia dicuntur) ſpeculationem ſiue ſcientiam ſpeculatiuam compendioſam, breuem quidem, ſed tamen ſufficientem & facilem, quæ competat introducendis per aſſignationes & ſimilitudines tradens ſcientiam, tentans aggredi quæ ab antiquis dicta ſunt, vt qualia dicta ſunt accipiantur. Hoc autem faciam ab altioribus quidem quæſtionibus abſtinens: quæ licet tacta ſint propter doctrinæ perfectionem, tamen ex principiis propoſitæ intentionis determinari non poſſunt. Simpliciores verò de his vniuerſalibus quæſtiones mediocriter inter ſubtilem & rudem tractatum conjectans, ex probabilibus ſiue ſimilibus tractare, & coniecturare eſt: multa enim talia oportet adducere, vt fides fiat de eo de quo tractatur.

Quid ſit genus, quid differentia, quid proprium, &c.

Ne autem lateant ea quæ ex iſtius ſcientiæ principiis tractari non poſſunt de vniuerſalibus, mox, id eſt, prima facie occurrit quærendum de generibus, & ſpeciebus, vtrum ſcilicet ſubſiſtant vel in ſolis, nudis, puriſque intellectibus poſita ſint: ſi etiam ſint ſubſiſtentia extra intellectum poſita, vtrum ſint corporalia, ſiue incorporalia: & ſiue hoc vel illo modo ſint, vtrum ſint ſeparata ſecundum eſſe à ſenſibilibus ſiue ſingularibus, an in ipſis ſenſibilibus poſita ſint. Et alia quædam circa tales difficultates circunſtantia in hoc libro dicere recuſabo. Huiuſmodi enim negotium altiſſimum eſt, quia altiſſimæ ſcientiæ proprium, & ideo maioris & ſubtilioris egens eſt inquiſitionis: altioris quidem quoad ſubiecti nobilitatem, maioris autem inquiſitionis quoad demonſtrationum ſubtilitatem. In his enim duobus ſcientiæ differunt, vt Ariſtot. dicit in principio libri de anima. Illud vero quod de his dicendum

Mox de generibus & ſpeciebus.

In 1. tex. com. 1.

dum videtur probabiliter quemadmodum de his tractauerunt antiqui Philoſophi, & horum maximè Peripatetici (quos hic ſequi ſuſcepimus) nunc tentabo demonſtrare modo introductionis.

CAPVT IX.

Quomodo vniuerſale prædicatur de quinque vniuerſalibus, & de ſufficientia ac ordine quinque vniuerſalium?

QVia autem inter incomplexa primo de vniuerſalibus occurrit tractandum: vidēdum prius eſt qualiter vniuerſale dicitur de quinque quæ ſunt inducta. Vniuerſale enim ſimplex natura eſt, ſua ſimplicitate communicabile & determinabile ad particulare in quo ipſum eſt nomine & ratione. Dico autem ratione eſſentiali quæ competit vniuerſali quod prædicatur: & hoc dico propter proprium & accidens, quæ etſi vt vniuerſalia perfectas diffinitiones habere non poſſunt, tamen ſecundum quas habent, prædicantur de his de quibus prædicantur ſicut de ſubſtantiis, vt album de hoc albo, & riſibile de hoc riſibili, & ſic de aliis.

Quomodo vniuerſale prædicatur de quinque vniuerſalibus.

Cum ergo quodlibet iſtorum quinque dicatur vniuerſale, ſciendum quòd vniuerſale non dicitur communiter de ipſis vt genus, ſed vt commune proportionis ad vnum quod vocatur commune ſecundum analogiam. Vnum autem ad cuius proportionem vniuerſale dicitur de his quinque, eſt aptum natum eſſe in multis & de multis. Hoc autem nec per vnam rationem conuenit his quæ ſubſtantialiter (hoc eſt per hoc quod ſubſtantiale eſt) ſunt in multis & de ipſis, & his quæ per accidentale aliquod ſunt in multis & de multis: nec per vnā rationem conuenit ei quod per accidentale conſequens naturam eſt in multis & de multis, & ei quod per accidens commune quod eſt accidens indiuidui. Adhuc autem nec de his quæ per eſſentiale ſunt in multis & de multis, conuenit per eſſentialem rationem: quædam enim iſtorum ſunt in multis & de multis per eſſentiale quod eſt quid, & quaſi ſubiecta ſubſtantia in ipſis, ſicut genus quod eſt quaſi fundamentum in quo formatur & fundatur eſſe ſpeciei: & ſicut ſpecies quod eſt totum eſſe ſubſtantiale indiuidui, quia quicquid ſequitur ſpeciem, eſt accidens indiuiduans, aliud etiam eſt in multis & de multis per quale quid quod facit eſſe fundamentum in genere. Et ſic patet, quòd non per vnam rationem ſunt hæc in multis & de multis: & per prius hoc conuenit generi & ſpeciei, per poſterius autem differentiæ. Adhuc cum eſſe in multis & de multis prius conueniat ei, quod in multis & de multis eſt ſpecie & numero differentibus, quam ei quod eſt in multis & de multis ſolo numero differentibus: conſtat, quòd per prius conuenit vniuerſale generi, & per poſterius ſpeciei. Hæc enim eſt ratio communitatis analogicæ, vt in 5. primæ philoſophiæ docet Ariſtot. quòd commune analogicè ſimplex eſt in vno: in aliis autem non eſt niſi ſecundum quandam proportionem ad illud. Et per hoc patet, quòd vniuerſale non prædicatur de his vt genus, vel vt ſpecies, vel vt differentia, vel vt proprium, vel vt accidens: ſed prædicatur de his vt commune ſecundum analogiam ad communitatem generis proportionatam.

Sufficientia quinque vniuerſalium.

Numerus autem horum vniuerſalium ex hoc patet. Omne quod eſt in multis & de multis, aut eſt in illis & de illis per ſubſtantiale, aut per aliquod accidentale. Siquidem eſt in illis per aliquod, quod in illis eſt ſubſtantiale, non debet diuidi, quod aut inſit per ſubſtantiale quod eſt pars eſſe, aut per id quod eſt totum, ſicut quidam dicunt: quia quod eſt pars, non prædicatur de eo in quo eſt ſecundum quod eſt pars. Sed ſic diuidi debet, quod ſi eſt in multis & de multis, aut eſt in eis per id quod eſt eſſe ſecundum potentiam inchoationis: aut in eis eſt per eſſentiale quod eſt totum ſecundum actum perficientis eſſe ipſum: aut eſt in eis ſecundum totum eſſe perfectum & conſtitutum. Et primo quidem modo eſt genus, ſecundo autem modo differentia, tertio vero modo ſpecies. Et patet, quòd diuiſio ſufficiens & ex immediatis eſt: quia ſubſtantiale quod eſt in multis & de multis, aut eſt principium, aut principiatum. Et ſi eſt principium: aut eſt principium ſecundum potentiam, aut ſecundum actum. Si autem eſt principiatum & in ſubſtantiali eſſe perfectum: tunc eſt altero modo à duobus dictis modis. Si autem eſt in multis & de multis ſecundum eſſe accidentale exiſtens in illis, non poteſt eſſe in eis, niſi aut ſecundum accidens naturæ communis per quam refertur ad ſingularia, & hoc eſt proprium: aut ſecundum accidens indiuidui aut ſingularis, per quod refertur ad naturam communem, & tunc eſt accidens. Socrates enim eſt riſibilis per communem naturam quæ eſt in Socrate. Homo autem eſt albus per hoc quod Socrates eſt albus, in quo natura hominis eſt. Et patet iterum per hoc, quòd illa diuiſio ex immediatis eſt: quia in nullo eſt, niſi vel natura communis, vel hypoſtaſis ſiue ſuppoſitum vel ſingulare quod ſubſtat naturæ communi. Et cum commune quod eſt in multis & de multis pluribus modis verificari non poſſit per immediatam diuiſionem: ideo vniuerſalia non poſſunt eſſe formaliter differentia niſi quinque.

Ordo quinque vniuerſalium.

Per hoc etiam patet ordo iſtorum quinque vniuerſalium: conſtat enim quòd ea quæ ſunt in multis & de multis per eſſentiale quod eſt in illis, ſunt priora eis quæ ſunt in multis & de multis per accidentale quod eſt in illis. Adhuc autem quod eſt in multis & de multis per accidentale fluens a natura, prius eſt quam id quod eſt in multis & de multis per accidentale indiuidui quod eſt accidens infinitum. Adhuc autem quod eſt in multis & de multis per eſſentiale quod eſt in illis ſecundum inchoationis potentiam, prius eſt quam id quod eſt in multis & de multis per actum ad eſſe ſpeciei diſtinguentem & determinantem: quia ſemper in eodem potentia præcedit actum.

Vtrumque autem eſt conſtitutum ex his, ſicut & principium & principiatum. Et ſic prius eſt genus, conſequenter autem differentia, & tertiò ſpecies. Et quamuis hic ordo ſit vniuerſalium natura, ſecundum quod etiam in antehabitis enumerata ſunt: tamen in ordine tractatus ponemus tractatum de ſpecie ante tractatum de differentia: quia propter correlationem generis & ſpeciei, vnius tractatus dependet à tractatu alterius: eò quod vnum relatiuorum diffinitè cognoſci non poteſt, niſi cognoſcatur & reliquum.

TRACTATVS III.

De vniuerſalibus in particulari.

CAPVT I.

De diuerſis ſignis generis.

PRIMO igitur in tractatu de vniuerſalibus de genere loquendum eſt. Sed quia genus ſecundum intentionem logicam diffiniri non poteſt, nec diffinitè cognoſci, niſi prius multiplicitas huius nominis, genus, determinetur: adeo in primis determinanda eſt & diſtinguenda nominis generis multiplicitas, & maximè in his modis qui aliquam habent ſimilitudinem ad intentionem illam generis, ſecundum quam logici genere vtuntur. De alijs intentionibus quia ad propoſitam intentionem non valent, eſt omittendum. Nihil enim confert ad propoſitum ſcire maſculinum genus, vel fœmininum, vel actiuum, vel paſſiuum in grammaticis non ad propoſitam intentionem. Et ideo de ſimilibus generis intentionibus non eſt hic interponendum.

Remouet tacitam dubitationem.

Genus dicitur & per ſimilitudinē, & per proprietatem.

Dicitur autem per ſimilitudinem, & per proprietatem, ad quod etiam genus per ſimilitudinem dictum transfertur. Per ſimilitudinem autem dicitur dupliciter. Vno ſcilicet modo dicitur genus multitudo aliquorum vno quodam modo ſe habentium ad vnum aliquod, quod ſui aliquid habet in tota multitudine illa, ita quod eſt in ſingulis ipſorum: in quo etiam communi exiſtente in omnibus quodammodo ſecundum conuenientiam ſe habent adinuicem, ita quòd quilibet ad alium habeat ſimilitudinem in illo quod ineſt ſibi ex illo vno primo, quod cauſa eſt ſimilitudinis in tota alia collectione. Secundum quam ſignificationem Romanorum genus dicitur collectio tota parentelæ quæ à Romulo deſcendit per ſucceſſiuam generationem. Hoc enim totum dicitur Romuleum genus ſecundum habitudinem qua ſe habet ad vnum primum parentem, ſcilicet Romulum. Et in hoc genere diſtinguitur illa collectio ab illa collectione quæ ab aliquo alio parente deſcendit, ſicut à primo genere Priami cum quo tota collectio iſta Priami cum genus vocatur. Hoc autem aduertendum eſt in iſta generis ſignificatione, quòd vnum eſt in omnibus illis qui ad illam pertinent generationem. Et hoc eſt ſemen propagationis à Romulo perfuſum in tota illa collectione.

Secundo modo adhuc dicitur genus per annexum modum ad ante habitum, id quod eſt vniuſcuiuſque generationis ſiue multitudinis generatæ principium, quo fortiſſimè generatum & à quo fortiſſima virtute exortum eſt. Et hoc dupliciter dicitur: vel à patre, qui primus genitor eſt in genere illo: vel ab eo loco in quo quis genitus eſt. Et priori quidem modo dicimus Horeſtem quidem à Tantalo proauo ſuo habere genus. Hilum vero dicimus habere genus ab Hercule, à quo ſicut ab attauo genitus eſt. Secundo autem modo (ſecundum quem patria ſiue locus principium generationis eſt) dicimus Pindarum Thebanum eſſe genere, Platonem vero dicimus genere Athenienſem. Sicut enim pater eſt principium generationis per tranſlationem ſeminis ex quo in omnes funditur ex vno virtus formatiua multorum ſecundum propagationem: ſic etiam patriam ſiue locum generationis dicimus eſſe principium, quia in loco & centro loci generationis tota virtus periodi cæleſtis adunatur, vt dicit Ptolemæus, & in omnes in illo loco natos diffunditur. Et ideo frequenter magis accedunt ad vnum colorem & ad vnum morem, qui ex vno loco nati ſunt. Vnde etiam elementa in diuerſis locis valdè ſunt diuerſa in virtutibus ſuis quibus conueniunt ad generatorum conſtitutionem. In iſto etiam modo patet, quòd multitudo ab vno patre vel ab vno loco natorum ad vnum refertur in quo continetur per vnum quod in omnibus eſt, & ab illo quod principium illius multitudinis eſt, in omnes deriuatur.

Ex vno loco nati frequenter accedunt ad vnum colorem & ad vnum morem.

Differunt autem iſtæ duæ generis ſignificationes: quia prima eſt vnius partiti in multa. Secunda autem eſt multorum reſpicientium ad vnum, quod eſt principium generationis eorum ſecundum modum parentis vel loci in quo generatur aliquis ad illius loci complexionem vel figuram. Quod enim quidam dicunt patriam & locum non eſſe principium generationis, niſi quoad figuram, penitus falſum eſt: quia ſic tota deſtrueretur ſcientia generationis vniuſcuiuſque, quam in libro qui dicitur

Dicentes patriam dare tantum figuram generato, falluntur.

dicitur Arabicè Adarba, quadripartitum autem latinè Ptolemæus oſtendit: in quo oſtendit periodi virtutem in centro loci eius qui naſcitur congregari: & ex virtute ſic in centro nati congregata natum accipere complexionem & formam & figuram & colorem & morem & fortunam.

Et hæc quidem ſecunda generis ſignificatio (propter hoc quod eſt in vno in multa ſe diffundendo ſecundum ſuæ virtutis potentiam, in quo omnia vniuntur & continentur) videtur promptiſſima ad generis logici declarationem. Secundum hanc rationem ſunt & dicuntur. qui ex genere Romuli deſcenderunt. Nec collectio illa diceretur genus vnum, niſi eſſet vnum continens ea ſicut principium à quo per generationem deſcendunt. Et hoc modo dicuntur multi Cecropidæ, qui ex genere ſucceſſiuè deſcenderunt primi Cecropis: & horum proximi ſecundum lineam eiuſdem conſanguineitatis. Sic enim multa eſſent ab vno, ſicut in genere logico ab vno genere primo per diuiſionem differentiarum eſſent multæ ſpecies, in quibus omnibus ſaluatur generis natura poteſtate ſiue virtute ad ſpeciem determinatam, ſicut & ſemen generantis primi per ſucceſſiuam generationem formatur ad hunc & ad illum. Patet igitur, quòd primus modus generis cauſatur à ſecundo, & reducitur ad ipſum ſicut ad cauſam. Et ideo ſecundus modus principalior eſt, quam primus, & promptior ad deſignandum genus logicum, ſicut per ſimilitudinem poteſt deſcribendo deſignari.

Per prius ergo quoad iſtam ſimilitudinem dicitur genus vniuſcuiuſque generationis principium. Dehinc autem & per poſterius dicitur genus & multitudo collecta eorum quæ ab vno principio vt Romulo deſcenderunt, ſicut dictum eſt in prima generis deſignatione. Huius autem probatio eſt: quia multitudinem ſiue collectionem diuidentes ſiue diſcernentes & ab aliis ſeparantes, qui ſunt alterius generis, dicebamus ante illam collectionem genus eſſe Romanorum vel Romuleorum, & in hoc ab aliis collectionibus ſeparari: nec multitudinem genus eſſe diceremus, niſi prius intelligeretur vnum generationis principium, à quo illa deſcendit multitudo. Et ideo primus modus generis non dicitur genus, niſi per ſecundum, & ideo reducitur primus ad ſecundum ſicut ad cauſam. Fuit etiam prius à nobis poſitus: quia minus facit ad propoſitum: ſicut & de ambabus iſtis ſignificationibus prius dicimus, quam de genere logico, vt minus intenta dimittantur, & longius à propoſito ponantur. Et vt ſciatur, quòd ſimilia paulatim & gradatim perficiuntur ad propoſiti declarationem. Et ideo etiam genus intentum poſt omnia ſimilia dicimus vltimò.

Romanet dubia. Eſt autem attendendum, quòd à matre vna à qua multi deſcenderunt, non ſumitur ad genus logicum ſimilitudo: quia mater non eſt principium formale multorum, ſed materiale, & ſicut formatum, & non ſicut formans. Genus autem logicum principium eſt vt forma: quia aliter non prædicaretur de eo cuius eſt genus: ſed eſt vt forma indiſtincta, quæ totum eſt eſſe ſpeciei ſecundum eſſe informe & indiſtinctum, diſtinguibile tamen ad formam ſpeciei.

Et quamuis à loco ſimilitudo trahatur ad generis logici deſignationem, tamen à tempore non trahitur aliqua ſimilitudo: quia tempus eſt menſura & numerus motus & mutationis. Et ideò eſt in fieri, & non eſt in eſſe generatorum principaliter. Genus autem natorum eſt & in eſſe conſtitutorum. Propter quod etiam in libro de intelligibilibus dicitur locum eſſe menſuram entis, tempus autem eſſe menſuram motus dicitur: quia eius eſſe eſt in motu & mutatione.

Eſt autem attendendum, quòd Auicen. in 1. lib. logicæ ſuæ dicit, quòd iſti ambo modi extenduntur etiam ad artificialia. Aliquando enim dicuntur Coriarij omnes, qui ſunt de collectione Coriariorum ab vno aliquo qui excellebat in illo artificio: ſicut nautæ dicuntur Calepſitæ à quodam Calepſo, qui floruit in arte nautica: & fabri dicuntur Tubalcaitæ à Tubalcaim, qui artem fabrorum inuenit: & muſici dicuntur Pythagorici à Pythagora, qui perfecit ea quæ in arte ſunt muſica. Hoc tamen eſt minus proprium: quia id quod eſt in omnibus ex iſto principio, non eſt ſubſtantiale & naturale, ſed accidentale illis in quibus eſt. Genus autem logicum omnibus ſpeciebus ineſt vt natura & ſubſtantia. His ergo modis genus dicitur in quolibet. Aliter autem accipitur apud Philoſophos, ſicut in ſequenti patebit capitulo. *Duæ primæ ſignificationes generis extenduntur ad artificialia ſecundum Auic.*

Cap. 2. Videtur autem nec genus nec ſpecies, &c.

Colligentes igitur ſummatim quæ dicta ſunt dicimus, quòd videtur neque genus neque ſpecies ſimpliciter ſiue modo vno & in vna intentione dici. Dico autem videtur, & non eſt: quia iſtæ generis acceptiones magis ſunt in noſtra acceptione & cognitione, quam in rei natura & exiſtentia. Et primo quidem quoad nos dicitur genus collectio multorum quodammodo vno modo ſe habentium ad vnum aliquod, quod eſt illius collectionis ſecundum generationem principium, & quæ ſe aliquo modo habent adinuicem in vno quod à principio ſuæ generationis eſt in ſingulis ipſorum ſecundum totam illam collectionem. Secundum quam ſignificationem Romanorum collectio genus dicitur ab habitudine vnius. Dico autem Romuli. Et dicitur genus multitudinis illius per relationem aliquo modo adinuicem ſecundum id quod eſt in eis ex Romulo. Et hoc eſt, quia habent adinuicem eam quæ ab illo Romulo eſt cognationem ſecundum diuiſionem vel ſeparationem ab aliis generibus aliorum auorum, quæ dicitur vel denominatur ab aliis patribus vel auis.

Dicitur autem & aliter rurſus, &c. Dicitur autem & aliter rurſus genus quod eſt vnius generationis principium ab eo parente qui genuit, vel ab eo loco in quo quis generatus eſt propter cauſam quæ in antehabitis poſita eſt. Sic enim Horeſtem dicimus à Tantalo quidem habere genus. Hilum autem cum domo & familia ſua genus habere ab Hercule. Et rurſus quidem à loco denuntiantes Pindarum Thebanum eſſe, Platonem verò Athenienſem. Etenim patria vniuſcuiuſque genera

generationis principium eſt, quemadmodum & pater, vt in præhabitis expoſitum eſt. Hæc autem ſecunda generis acceptio videtur eſſe promptiſſima generis ſignificatio. Romani ideò dicti ſunt Romani, quia illi a genere deſcenderunt Romuli. Et Cecropidæ ſunt, qui ex genere deſcenderunt Cecropis: & horum proximi per eandem cauſam ſunt de eodem genere. Et prius quidem, hoc eſt, per prius appellatur genus vniuſcuiuſque generationis principium: dehinc autem & per poſterius dicitur genus etiam multitudo eorum qui deſcenderunt ab vno principio, vt à Romulo Romulei. Cuius ſignum eſt: namque diuidentes hoc genus ſiue diſcernentes & ab aliis generibus ſeparantes ipſum, dicebamus omnem illam Romanorum collectionem eſſe genus Romanorum.

In quibus diſſimilantur genus ſecundo modo, & genus tertio modo.

Eſt autem in duobus diſſimilitudo ad genus logicum. In vno quidem: quia principium generationis non ſecundum ſubſtantiam & ſecundum ſe totum eſt in collectione quæ genus dicit, ita quod ſit in quolibet totum. Genus autem logicum ſecundum ſe totum & ſecundum ſubſtantiam eſt in collectione ſpecierum & in qualibet ſpecie: propter quod etiam non prædicatur nomine & ratione principium generationis de collectione multorum qui deſcenderunt de ipſo niſi denominatiuè. Dicuntur enim Romani vel Romulei, non Romuli. Genus autem logicum prædicatur prædicatione ſubſtantiali de his quorum eſt genus. In alio etiam eſt diſſimilitudo: quia collectio quæ dicitur genus, eſt quaſi totum integrale ad genus vel in genere, cuius quilibet eſt pars integralis, & omnes ſunt totum. Genus autem logicum eſt totum eſſentiale, cuius quælibet ſpecies eſt pars ſubiectiua. In hoc tamen aliquid ſimilitudinis eſt: quia quamuis genus logicum ſecundum totam eſſentiam ſaluetur in qualibet ſpecie, tamen non ſaluatur in qualibet ſpecie ſecundum totum ambitum ſuæ poteſtatis. Et hoc habet aliquid ſimilitudinis cum toto integrali prædicatiuo, cuius poteſtas ex multis poteſtatibus particularis integratur.

CAPVT II.

De genere philoſophico, & quomodo aſſimilatur aliis?

Sic ergo (vt in ciuilibus accipitur genus) non vtuntur genere Philoſophi: ſed vtuntur genere in illa ſignificationis intentione, qua dicitur, genus eſt cui ſuponitur ſpecies directa & immediata ſuppoſitione. Genus enim conſequitur differentiam, & differentia in genere eſt poteſtate, & ideò aliquo modo eſt ſub ambitu communitatis generis: ſed tamen non ponitur vt ſubſtans ſub genere, ſed adiungitur lateraliter ad generis determinationem & cõtractionem. Erit autem de genere ad poteſtatis ipſius diuiſionem. Et ideò nec differentia diuiſiua, nec etiam differentia conſtitutiua directè ſupponitur generi, vt ſubſtantia ſtans ſub genere. Nec etiam ſpecies ſic ſupponitur differentiæ. Sed differentia conſtitutiua eſt in genere ad determinandam generis poteſtatem, & contrahendum ad ſpeciem conſtitutam, & quaſi lateraliter venit ad ſpeciem: propter quod non ſupponitur generi, vt quid generis, vel vt quale quid ſicut ſpecies: & ideò differentia non eſt cui ſupponitur in ordine naturæ ſpecies, ſed totius eſt ſpeciei & generis. Quamuis autem indiuiduum generi ſupponatur: non tamen immediatè ſubſtat poſitione. Adhuc nec ſubſiſtit: genus enim non contrahitur in ipſo pro ſe, ſed ſpecies: nec in eo contrahitur ſpecies, ſed potius ſecundum eſſe diuiditur diuiſione materię & diuiſiõe accidẽtis, & indiuiduantis: quod non propriè eſt ſubſtare in ordine ſubſtantis & ſuperſtãtis: ſed eſt diffuſio ſubſtantis & ſuperſtantis ad multiplicationem materialem. Proprium etiam poſt ſpeciem eſt ſecundum ordinem naturæ. Nec etiam proprium ſecundum quod proprium ſubſtare habet, ſed potius in eſſe, & poſt illud accidens.

Et ideò ſolum genus eſt per ſe & propriè, cui ſupponitur ſpecies. Genus enim cum dicat ordinem ſuperioris ad inferius apud Philoſophos, optimè notificatur ſua ſignificatio, quãdo determinatur per id ad quod dicit ordinem. Et cum determinetur ſignificatio generis apud Philoſophos, fortaſſe hæc intentio dicta eſt ſic: quia in hac intentione habet ſimilitudinem quandam ad genus dictum in ciuilibus ſecundum vtranque præinductarum intentionum. Genus enim ſic dictum, principium quoddam eſt ſpecierum quæ ſunt ſub ipſo, non quidem materiale, ſed etiam effectiuum vt pater. Pater enim eſt, vt dicit Ariſt. in 8. ethic. qui aliquid ſui habet in filio. Id enim quod aliquid ſui habet in filio formali effectiuo, eſt totus pater: pater enim totius ſecundum principium formatiuum eſt in ſemine, vt artifex in artificiato. Propter quod etiam Plato opinatur ſemen eſſe paruum animal, quod egreditur à generante, & quod eſt vt paruus pater quantitate, ſed totus & integer pater virtute. Et ſimiliter genus eſt totum in ſpecie ſecundum ſubſtantiam: à quo etiam producitur differentia formans ſpeciem & conſtituens in eſſe formato. Et ſic genus eſt ſicut generationis principium, quod in antehabitis principalem dicimus eſſe generis ſignificationem in ciuilibus. Eſt autem etiam principium vt locus ſpeciei, in quo fundatur ſpecies ſecundum ſubſtantiam: & ex eo determinatur ſpecies ad quid & ſubſtantiam per ſe ſubſtantem, & in alio quodam fundatam: ſicut res fundatur in loco ſuæ generationis & ſaluatur. Propterea differentia non habet loci ſimilitudinem: quia ipſa conſtitutiua exiſtens fundatur in alio quodam, & magis proprium, & accidens. Species autem quid locatum in genere, & non locus ſolum. Genus igitur eſt ad ipſam ſe habens vt pater, & vt locus, prout pater & locus generationis ſunt principia. Habet autem etiam ſimilitudinem ad genus quod in ciuilibus ſecundariò dicitur quodammodo habentium ſe ad aliquid, & ad ſeinuicem, in hoc quod genus in eo quod genus eſt, neceſſariò continet

Genus logicum quid.

Tex. 8. & in 9. com. 2.

continet multitudinem quandam ſpecierum quæ ſunt ſub eo.

Genus non poteſt eſſe vnius ſolius ſpeciei continentiuum: ſed bene ſpecies poteſt vnum ſolum continere indiuiduum.

Nec poteſt eſſe genus vnius ſolius ſpeciei contentiuum: eò quod ſpecies non exit à genere, niſi per oppoſitas differentias diuiſiuas: quæ (cum eductæ fuerint à genere) plures & oppoſitas conſtituent ſpecies de neceſſitate. Non ſic autem ſe habet ſpecies ad indiuiduum. Non enim ſpecies ſui diuiſione conſtituit indiuiduum, ſed tota eſt in indiuiduo per ſubſtantiam & poteſtatem: vnde materiæ determinatione ex accidente indiuiduante indiuiduatur. Solum ergo genus ambiens ſpecies & multitudinem, continetur in vna generis natura. Differentia enim cum ſe habeat ad genus vt diuiſiua, non eſt continens, ſed ſeparans & in multitudinem agens. Proprium autem cum ſit conſequens ſpeciem, & accidens commune conſequens indiuiduum, continentis non poteſt habere rationem: ſed potius ſunt contenta in aliis ſecundum ſuum eſſe & rationem. Cum autem tripliciter in vſu loquentium dicatur genus, de tertio eſt ſermo apud Philoſophos & in philoſophia: quod vt dictum eſt, fortaſſe dictum eſt ad ſimilitudinem aliorum. Dico autem fortaſsè, ne videatur aliter diſſimile propter duas diſſimilitudines in præcedenti capitulo determinatas. Et hoc quidem ſummatim perſtringere poſſumus, dicendo quòd aliter quam in ciuilibus rurſus genus dicitur eſſe, cui ſupponitur ſpecies, ad horum generum (quæ in ciuilibus dicta ſunt) fortaſſe ſimilitudinem quandam ſic dictum. Hoc enim genus à ciuilibus ad philoſophiam tranſlatum eſt. Eſt ergo genus principium quoddam ſpecierum huiuſmodi, quale Priamus eſt communis pater, & quale eſt communis locus, vt explanatum eſt: & ſic habet ſimilitudinem cum intentione principali. Videtur enim genus in vna natura communi omnem multitudinem ſpecierum quæ ſub ipſo eſt continere: & in hoc habet ſimilitudinem cum ſecundaria generis ſignificatione. Tripliciter ergo cum ſic dicatur genus, de tertio modo ſuæ ſignificationis apud Philoſophos de genere ſermo eſt.

Aliter autẽ rurſus dicitur genus.

CAPVT III.

De diffinitione vel deſcriptione generis phyſici.

Genus ergo cum tripliciter dicatur apud Philoſophos, ſecundum tertiam ſumitur ſuæ ſignificationis intentionem. Et ſecundum hanc generis intentionem deſcribunt genus dicentes, Genus eſt quod de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur. Quæ deſcriptio eſt generis prout genus dicit ordinem vnius ad alterum, ſicut ſuperioris ad inferius, non ſimpliciter, ſed in ipſa re quæ ſic ordinatur: ſicut animal eſt genus, & corpus animatum, & ſubſtantia: ſubſtantia enim & viuum & animal ſunt ea quibus accidit genera eſſe. Sed generalitas quæ eſt in ipſis rationem dicit huius ordinis ſiue habitudinis quibus ordinantur ad ſua inferiora: propter quod in antehabitis dictum eſt, quòd genus eſt cui ſupponitur ſpecies ſiue ſpecierum multitudo.

Genus phyſicum quid. Genus eſt quod de pluribus, &c.

In omnibus communibus ſubſtantialibus ſic eſt, quòd ex ipſa communitate qua vnum ſubſtantialiter eſt in alio, aliæ plures reſultant analogiæ, ſiue proportionis communitates. Ex hoc enim, quod animal eſt in homine & de homine, & eſt in aſino & de aſino, & ſic de aliis ſpeciebus, ex ſimili quodam reſpectu animalis ad ſpecies ſuppoſitas reſultat, quòd eſt commune & vniuerſale vt genus: quia generis nomen eſt animali impoſitum à tali reſpectu: & ſic de ſpecie, & de ſimili reſpectu hominis & aſini & aliorum ad animal: quæ omnes ſpecies quia participant animalis nomine & ratione, ſurgit communitas alia, quia vnumquodque inferiorum ſic ſuperius reſpicientium dicitur ſpecies: ad talis enim reſpectus ſimilitudinem imponitur nomen ſpeciei. Et ſic eſt in reſpectu indiuiduorum ad ſpeciem: ex ſimili enim reſpectu huius ad hominem & illius & alterius, & ſic de aliis, efficitur quòd hic eſt ſuppoſitum hominis & illi & omnes alij. Ex hoc autem, quòd vna ſimilitudine in qualibet natura commune determinatur, quilibet dicitur particularis homo: & ex hoc, quòd ſimiliter omnes accidente diſcernente particulariter naturam communem determinantur, quilibet dicitur indiuiduum. Et ſic ex reſpectibus naturæ communis ad inferiora, & reſpectibus inferioris ad ſuperius, multæ cauſantur communitates: & ſecundum quodlibet nomen fit vniuerſalis prædicatio. Quia tamen vnum ſolum eſt, quod nomine & natura & ratione generis prædicatur, vnum ſolum eſt id quod eſt genus, & aliæ ſunt prædicationes per modum generis prædicatæ per accidens, quod accidit prædicato vel ſubiecto ex tali reſpectu adinuicem, vel tali ad ſuperius. Et ex tali eſt, quòd non ſequitur cum dicitur, homo eſt animal, & homo eſt ſpecies, ergo animal eſt ſpecies: vel homo eſt animal, animal eſt genus, ergo gomo eſt genus: vel Socrates eſt homo, Socrates eſt indiuiduum, ergo homo eſt indiuiduum. In talibus enim omnibus eſt fallacia accidentis: talis enim cõmunitas ab accidente cauſatur, quod fundatur in modo reſpectus ſuperioris ad inferius, vel inferioris ad ſuperius, vel etiam reſpectu particularis ad naturam communem: qui omnes reſpectus ex hoc cauſantur, quòd natura communis intelligitur in natura minus communi, quæ ſpecies eſt vel indiuiduum. Et ideò patet, quòd non ſequitur, genus prædicatur de pluribus differentibus ſpeciebus: ergo genus eſt genus: & ſic iretur in infinitum. Soli enim quod eſt genus per naturã quæ eſt in pluribus differentibus ſpecie conuenit eſſe genus: ita vt genus dicat rationem ordinis, & prædicationis: animal autem id quod eſt ſic prædicatum, prædicatur vt genus.

Vnde multiplex communitas generis & ſpeciei.

Attende autem, quòd prædicare idem eſt quod attribuere per notam compoſitionis: quando enim vnum alteri attribuitur mediante compoſitione, quam ſignificat hoc verbum, eſt, tunc prædicatur: & quando vnum ab altero diuiditur mediante negatione talis compoſitionis, ſicut cum dicitur, homo non eſt lapis: tunc

Quid eſt prædicari.

tunc lapis diuiditur ab eo. Et hoc fit in intellectu componente vel diuidente: in re enim ipſa ſine nota compoſitionis vel diuiſionis, vnũ in altero eſt, vel non eſt. Sed intellectus componens vel diuidens hic ſine nota compoſitionis vel diuiſionis, hoc ſignificare non poteſt: & vt hoc ſignificet, inuenit modum compoſitionis vnius cum alio: & hoc eſt prædicare vnum de alio, vel negare vnum ab alio. Fit autem hoc, quandoque eſſentialiter, quandoque autem accidentaliter. Eſſentialiter autem quando vnum accipitur in alio per naturam & ſubſtantiam. Et hoc tripliciter contingit: aut enim accipit vt priorem naturam in poſteriori, aut naturam communem in materia determinatam, aut conuertibilem, & idem in conuertibili. Primo quidem modo prædicatur vt genus, ſecundo autem vt ſpecies, tertio verò modo vt diffinitio de diffinito. De differentia verò inferius tractabitur. Genus igitur eſt id quod dicto modo prædicatur.

Prædicari eſt dupliciter, ſcil. et eſſentialiter & accidentaliter.

Non enim aliquod commune ſubſtantiale per quod diffiniatur genus poteſt poni: quia ſic omni generi ſupponeretur ſubſtantiale cõmune quod non eſt verum: quando enim dico, animal eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Et ſi quæras quid eſt animal, dico quòd animal eſt viuum ſenſibile quod de pluribus differentibus ſpecie prædicatur. Sed cum dico, genus eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie: ſi quæratur, quid eſt genus? non poſſum aſſignare quid eſt genus per aliquid communius illo: quia ſicut iam dictum eſt, genus eſt nomen impoſitum ab accidente quod eſt ratio ordinis, & reſpectus ſuperioris naturæ ad inferiorem, in qua eſt ſubſtantialiter & acceptum in intellectu ipſius. Et id nomen tranſcendens eſt, nec poteſt notificari per aliud ſignificationis certæ nomen aliquod: ſed oportet, quòd notificetur per infinitum, hoc eſt, per nomen ſignificationis non diffinitæ, dicendo, genus eſt quod prædicatur. Et eſt idem ac ſi diceretur, illud quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, vocatur genus: quamuis id inquantum infinitum, ignotum ſit & incertæ ſignificationis. Et ſic poni poteſt in notificatione deſcriptionis vel diffinitionis.

Genus non habet aliquod commune ſubſtantiale per quod diffiniatur.

Quod autem additur de pluribus differentibus ſpecie, eſt ideò, quia genus ad ſpeciem non deducitur niſi diuiſum per differentias: quæ cum oppoſitæ ſint & diuiſiuæ reſpectu generis, conſtitutiuæ autem reſpectu ſpeciei, oportet plures eſſe. Differentia diuiſiua, vt dicit Damaſcenus, eſt cauſa materiei formarum, ſicut diuiſio per materiam eſt cauſa numeri indiuiduorum. Et ideò communitas generis ambit ſpecies conſtitutas oppoſitis differentiis.

Genus non poteſt continere vnam tantum ſpeciem.

Quod etiãſi poneretur, quòd non eſſet niſi vna ſpecies, vt diceremus non eſſe niſi hominem & nullam aliam ſpeciem animalis, adhuc prædicaretur animal de homine vt genus: quia de poteſtate & ambitu naturali animalis eſt & de aptitudine generis, quod diuidatur oppoſitis differentiis. Non enim ſolum vniuerſale eſt quod prædicatur, ſed quod aptum natum eſt prædicari de multis, vt iam in antehabitis dictum eſt. Et ſi illa multa differunt formis (quã differentiam & numerum facit diuiſio differentiarum, quæ poteſtatem naturę diuidit primò & per ſe) tunc prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, quia genus differentiis diuiditur diuiſa ſua poteſtate. Alia enim poteſtate genus eſt in ſpecie vna, & alia in alia: & non talis diuiſio eſt ſpeciei per materiam: eadem enim poteſtate ſpecies eſt in vno indiuiduo & in alio, nec eſt diuiſa, ſed ſecundum eſſe integrum manente ſua naturali poteſtate eſt in quolibet indiuiduorum.

Sufficit genus eſſe aptũ prædicari de multis, licet actu nõ prædicetur niſi de vno. Et nota, quòd D. Albertus non contradicit hic quæ dixit in cap. de ſpecie, nec vult propter hoc quòd genus poſſit conſeruari in vna ſpecie tantum.

Quod autẽ additur in eo quod quid eſt, ideo additũ eſt, quia omne ſuperius quod per eſſentiã & nomen & differentiam eſt in inferiori, eſt quid ipſius, ſecũdum quod quid eſt quidditas. Et ſi aliquis dicat, quòd non eſt tota quidditas. Dicimus, quòd eſt totum eſſe ipſius, ſed non eſt perfectum eſſe ipſius ſpeciei: totum enim eſſe eſt in potentia: & nihil eſt de eſſe quod in potentia non ſit ante vltimum actum ad quem terminatur motus potentiæ: eſſe autem in potentia eſt eſſe in genere: & hæc eſt cauſa vera, quòd genus prædicatur. Non ideo tantum quia eſt forma, ſed quia eſt forma & ſecundum aliquem modum totum eſſe dicit. Et quod ſic ſe habet ad ſubiectum, prædicatur de illo non per denominationem accidentalem, ſed eſſentiali prædicatione.

Obiectio.
Solutio.
Genus dicit totum eſſe ſpeciei ſecundum aliquem modum.

Et hoc eſt quod à multis dicitur, quòd eſt forma partis quæ non prædicatur, & eſt forma totius quæ prædicatur. Sed oportet addere, quòd forma quæ prædicatur, totius ſit, & totũ eſſe ſignificet, & non ſignificet eſſentiam cuius eſt actus proprius: animalitas enim non prædicatur, nec etiam humanitas: quãuis animalitatis eſſe ſit animal, & humanitatis eſſe ſit homo. Talis ergo forma deſignans formam totius & eſſe, prædicatur, & non aliter: & anima ſenſibilis loco animalis poſita non prædicatur, quia animal non eſt anima ſenſibilis: & ſimiliter anima hominis non prædicatur de homine: hæc enim dicit formam partis, & non totius eſſe. Animalitas autem & humanitas non prædicatur de his quorum formæ ſunt: non enim deſignant formas vt eſſe ſubiecti, ſed vt eſſentias. Animal autem & homo prædicantur: quia deſignant formas, vt eſſe totum ſubiecti, vel in potentia vel actu: ſubiecti dico de quo prædicantur. Et ſic etiam in formis accidentalibus omnibus. Et ideò homo eſt riſibilis, & non riſibilitas. Et homo eſt albus, & non albedo. Hoc eſt igitur quod dicitur, quòd genus eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid eſt: quod enim quid eſt & eſſe ipſius eſt de quo prædicatur. Et ideò genus eſt vniuerſale quod immediata & ſubſtantiali prædicatione eſt in multis ſpeciebus & de multis.

Quomodo non omnis forma totius prædicatur in recto, niſi totum eſſe ſignificet.

Sic ergo demonſtratum eſt, quòd genus eſt vniuerſale & inter vniuerſalia primum. Et qualiter communitas generis differt ab aliis communitatibus poſterioribus ab accidentibus denominatis.

***

CAPVT

CAPVT IV.

Quod diffinitio generis nec abundet, nec deficiat, & eius declaratio.

QVod autem inducta diffinitio generis ab omnibus alijs ſeparetur, & in ſe nec ſuperfluum aliquod contineat nec in aliquo deficiat, ſic probatur.

Eorum, enim quæ prædicantur alia quidem.

Eorum enim quæ prædicantur, quædam quidem de vno ſolo prædicantur, vt indiuidua, vt Sortes, & Plato: & per nutum demonſtrationis appropriata; vt hic & hæc & hoc, ſecundum omnem modum demonſtrationis ad hoc ſingulare. Alia verò de pluribus prædicantur quemadmodum genera, & ſpecies, differentia, proprium, & accidens, quæ ſunt vniuerſalia.

Accidens indiuiduans vocatur accidens proprium.

Dico autem accidens, quod eſt commune accidens, & non proprium alicui indiuiduorum. Accidens enim vni indiuiduo proprium, eſt accidens quod vocatur indiuiduans: & hoc quia ſoli conuenit, de vno ſolo prædicatur, vt Socrates, vel Socratis accidens, quo homo indiuiduus efficitur, dicendo, Socrates eſt Socrates, & Plato eſt Plato, & hic eſt hic & non alius, & hoc eſt hoc & non aliud, vel etiam aliquis homo eſt aliquis homo & non alius. Sed cum dicimus, homo eſt animal, & dicimus cum hoc, quòd aſinus eſt animal, & multa alia. Et ſimiliter in ſpecie dicimus, quòd Sortes eſt homo, & Plato eſt homo, & multi alij: & quòd Sortes eſt rationale, & etiam Plato, & multi alij. Et ſimiliter eſt de proprio & de accidente, quorum quodlibet de pluribus prædicatur. Ab hoc, de pluribus prædicatur, habet genus, quòd eſt vniuerſale, & differt ab eo quod eſt ſingulare quod de vno ſolo prædicatur.

Remouet dubium. Quomodo ſingulare non dicitur propriè prædicari.

Quod autem dico particulare ſiue ſingulare prædicari de ſe & de vno ſolo, non eſt propriè dictum: quia propriè loquendo vt in prædicamentis dicit Ariſtot. in prima ſubſtantia nulla eſt prædicatio. Et hoc probatur ex ratione prædicationis quæ in antehabitis poſita eſt. Prædicari enim de alio eſt hoc in illo, & de illo eſſe, & intelligere, & per compoſitionem deſignare. Cum autem nihil in ſeipſo ſit, vt in 4. phyſicorum dicit Ariſtot. non poteſt prima ſubſtantia in ſeipſa aut eſſe de ſeipſa, nec propriè poteſt de ſeipſa eſſe deſignari. Et ideò prima ſubſtantia non prædicatur propriè de ſeipſa.

Tex. com. 25.

Sed quando hoc fit quod de ſeipſa prædicatur, hoc fit quoad nos, & non ſecundum ſeipſum. Niſi fortè diceretur, quòd in talibus prædicationibus ſecundum id quod eſt ſubiicitur, & ſecundum id quod eſt ad ipſum prædicatur. Sic enim aliqua diuerſitas poſſet eſſe ſubiecti & prædicati, & ſic prædicatum intelligitur, vt eſſe in ſubiecto, & eſſe de ipſo: & ſic eſt etiam in omnibus vbi idem de ſeipſo prædicatur. Et ſic intelligitur quod dicit Boetius, quòd nulla propoſitio eſt verior ea in qua idem prædicatur de ſeipſo. In illa enim idem prædicatur de eodem vt id quo eſt. Et ſic concedi poteſt, quòd prima ſubſtantia de ſeipſa vt de vno prædicatur.

Indiuiduũ triplex.

Particulare autem quod de ſeipſo prædicatur, tripliciter deſignatur, ſcilicet vt ſingulare in nomine, vt Sortes, & Plato. Secundo in nutu demonſtrationis ad hoc, vt hic & hæc & hoc: hoc enim nutu demonſtrationis ad vnum ſolum non poteſt niſi de vno ſolo prædicari. Sed tertio ab Ariſtot. deſignatur in prædicamentis, vt vagum, vt aliquis homo, & aliquis bos.

Vtrum indiuiduũ vagum de vno ſolo, vel de pluribus prædicetur.

Et de hoc poteſt eſſe dubium, vtrum de vno ſolo, an de pluribus prædicetur: eſt enim Sortes aliquis homo, & non Plato aliquis homo.

Sed eſt in talibus conſiderandum, quòd cum dicitur aliquis homo, ſcilicet ex parte naturæ inclinatæ ad partem per ſignum particulare, ſcilicet ad partem hanc vel illam non determinatæ. Et ſic conſideratum habet ſpeciei prædicationem aliquo modo, & quoad hoc de pluribus differentibus numero prædicatur, vel generis prædicatione, vt cum dicitur, animal quoddam, vel aliquod animal. Sic ergo non prædicatur propria prædicatione, ſed naturæ quæ ad partem inclinat. Genus autem eſt, quod propria prædicatione & immediata de pluribus differentibus ſpecie prædicatur. Poteſt etiam conſiderari aliquod animal, vel aliquis homo vt particulare, ſiue ex parte particulantis ad partem determinatam, & ſic non habet niſi prædicationem partis, & ſic non prædicatur niſi de vno ſolo. Et ſic id quod dicitur de particulari, quòd de vno ſolo prædicatur, intelligitur de propria & immediata prædicatione, & non de illa quam indiuiduum vagum habet mediante natura communi, ſiue generis, vel ſpeciei, per ipſum ad partem inclinatæ.

Per id ergo quod de pluribus prædicatur, differt genus à particulari ſiue ſingulari quod de vno ſolo prædicatur. Nam propria prædicatione, niſi fortè vnum & idem particulare multis modis ſynonymis deſignaretur, vt Socrates decorus criſpus & huiuſmodi, quæ ſynonyma ſunt, vt enſis, mucro, ſpata, gladius, ſicut dicitur Marcus Tullius Cicero: nihil prohibet ſingulare ſub vno nomine notius eſſe, quam ſub alio, & ſic notius prædicari de ſe ſecundum quod eſt ſub nomine minus noto: vt ſi quæram, quis ſit talis? & dicatur mihi, Tullius eſt Marcus: videtur enim aliquo modo propinquius eſſe propriæ prædicationi. Sic ergo genus diſtinguitur ab indiuiduis per hoc quod eſt de pluribus prædicari.

A ſpeciebus autem differt genus: quia quamuis de pluribus prædicetur, non tamen prædicatur de pluribus ſpecie differentibus quoad naturæ aptitudinem, quæ ſecundum quod ſpecies eſt, per differentias oppoſitas formaliter ſecundum poteſtatem naturæ diuiſibilis non eſt: ſed in pluralitatem agit numeralem per materiæ propriæ diuiſionem, & accidentis indiuiduationem, ſicut patet per antedicta. Et ideò cum dicitur, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, intelligitur per cauſam efficientem: ita quòd pluralitas formæ & ſpeciei facta per differentias conſtitutiuas fecit illa differre.

Obiectio.

Sed ſiquis ſophiſticè obiiciat, quòd homo, & aſinus, & leo non differunt, ſed conueniunt ſpecie: quia quodlibet eorum ſpecies eſt.

Solutio.

Erit conſtructio in habitudine cauſæ formalis: & ſic

ſic incidit ſophiſma ſecundum amphibologiam. Per hoc quod eſt prædicari de differentibus ſpecie, ſeparatur & diſcernitur genus à ſpecie, & prædicatio generis a prædicatione ſpeciei.

A proprio autem differt genus, ſiue à proprij prædicatione differt prædicatio generis in hoc, quod proprium proprie ſumptum quod conuenit omni & ſoli & ſemper, de vna ſola ſpecie (quam immediatè conſequitur) prædicatur. Et mediante illa communi ſpecie, per quam tranſit ad indiuidua, prædicatur de indiuiduis illius ſpeciei, ſicut riſibile prædicatur de ſolo homine & de indiuiduis hominis, vt Socrate,& Platone. Genus autem non vt conſequens, ſed vt prius natura prædicatur de pluribus ſpeciebus & indiuiduis illarum ſpecierum: quia quod eſſentialiter eſt in ſubiecto,inferioribus nomen ſuum dat & rationem. Proprium enim (vt in ſequentibus dicetur) conſequitur ſpeciem & eſt accidens ſpeciei per commune ſpeciei: quia quod eſſentiale eſt, particularibus nomen & rationem ſuam dat inferioribus & naturam: & trahitur mediante natura etiam proprium ad particularia, & prædicatur de illis vt proprium, ſicut de ſpecie. Et tamen talem modum prædicandi non habet genus ſecundum ſeipſum per hoc quod eſt in inferioribus & de inferioribus prædicatur. Sic ergo per eundem modum diuerſimodè acceptum (quod eſt de pluribus differentibus ſpecie prædicari) genus differt à ſpecie, & à proprio quod eſt accidens ſpeciei.

A differentia vero differt & communiter accidentibus in eo quòd genus prædicatur in quid: ſed differentia & communiter accidentia prædicantur in quale. Quamuis enim etiam proprium in quale prædicetur. Cum tamen genus in duobus differat à proprij prædicatione, ſcilicet in eo quod eſt prædicari de pluribus differentibus ſpecie, & etiam in prædicari in quid & non in quale: prius differt à proprio in hoc quod prædicatur de differentibus ſpecie, quam in hoc quod prædicatur in quid. Et hoc probatur per hoc, quòd ſi genus ſumatur vt commune, ſic eſt quædam qualitas ſpeciei: eſſe enim commune reſpectu eius quod ſubiicitur ſibi, vt qualitas quædam eſt ipſius. Et ideò diuidit Ariſtoteles ex propoſito quale quid contra hoc aliquid. Et quoad hoc in modo prædicandi non differt à proprio. Subſtantialior igitur & prior differentia generis ad proprium eſt prædicari de pluribus differentibus ſpecie, quam prædicari in quid, vt dictum eſt.

Prædicari de differentibus ſpecie eſt eſſentialior differentia generis reſpectu proprij, quam prædicari in quid.

Eſt autem aduertendum, quòd cum dicitur, differentia prædicatur in quale,& communiter accidentia in quale: non ſumitur vno modo quale, niſi in voce,& non ſecundum rationem: ſecundum enim rationem perfectiuam qualis, tunc quale eſt qualitatis informatio & diſpoſitio ſecundum quam quales dicimur: & hoc modo quale eſt, quod non conuenit ſubſtantiæ nec generi alicuius accidentis niſi qualitatis. Alio modo & poſterius dicitur quale, quod eſt conſequens quid perfectum: & hoc modo accidens omne quale eſt, quod eſt accidens indiuidui:& tunc diuiditur quale contra quid perfectum in eſſe & ſubſtantia. Tertio modo dicitur quale, quod eſt conſequens eſſentialia ſpeciei & naturæ. Et hoc modo dicitur proprium quale. Et hoc minus habet de quali quam id quod eſt conſequens eſſe indiuidui. Quarto modo quale dicitur, quod eſt potentiæ determinatiuum ad eſſe ſpeciei. Et hoc ideo dicitur quale, quia eſt conſequens quid ſiue ſubiectum primum quod eſt genus rei.

Quomodo differentia & accidentia prædicantur in quale, ſed diuerſimode. Quale multipliciter capitur.

Nec dicitur quale, quia ſit in genere primo modo dicto, vel quia ſit conſequens quid ſpeciei: ſed tantum ideò, quia eſt conſequens aliquid generis ſicut actus conſequens potentiam in eodem in quo eſt aliquid ſecundum potentiam & aliquid ſecundum actum. Et hoc quantum ad eſſentiam ſuam eſt ſubſtantia & ſubſtantiæ effectiuum, licet habeat modum prædicandi in quale, inquantum eſt quid generis conſequens:& hoc modo differentia prædicatur in quale. Et conuenit cum quali accidente inquantum vtrumque eſt ad quid conſequens: quamuis quid ad quod conſequitur accidens, ſit eius quod eſt hoc aliquid in indiuiduo. Quid autem ad quod conſequitur differentia, eſt quid imperfectum: ideò differentia conſequens eſt perfectiua potentiæ illius ſecundum ſubſtantiam: & quantum ad eſſentiam eſt de genere ſubſtantiæ. Quia verò accidens commune eſt conſequens quid perfectum in eo quod eſt hoc aliquid & poſt hoc aliquid, nihil eſt addere ei quod eſt eſſe ſecundum ſubſtantiam. Ideò quale id remanet in natura accidentis, quod cum ſit in aliquo, non eſt in eo ſicut pars quædam: quod differentiæ (quæ conſequitur quid imperfectum) conuenire non poteſt: non enim poteſt conſequi quid & imperfectum, niſi id quod eſt pars eſſe eius in quo eſt. Sic ergo & tot modis dicitur quale.

Quare quale differentia eſt de genere ſubſtantia, non autem quale accidentis.

Alio etiam modo dicitur quale quid ſecundum quod diuiditur contra hoc aliquid: & ſic quale ſumitur termino infinito, per quem quæritur quale, nec ſumitur ſiue determinatur quæſtio quouſque ſtetur in hoc aliquid. Dicentes enim, quòd Sortes eſt animal, quærimus quale animal: & dicimus, homo. Et quærentes, qualis homo, dicimus, quòd eſt hic homo: & ſic quod habet commune quale quid eſt reſpectu ſui inferioris. Et etiam genus non prædicatur quidem in quale nec in quid determinatum, ſed prædicatur in quale quid indeterminatum, & ſimiliter ſpecies, & in quid determinatum ſola prædicatur prima ſubſtantia.

Similiter etiam id quod dicitur prædicari in quid, dicitur multis modis. Dicitur enim prædicari in quid quod eſt de natura & modo prædicandi in quid: & hoc eſt ſolum illud quod eſt de natura ſua ſubiectum in quo alia fundantur, ſicut in prima ſubſtantia fundantur & ſecundæ ſubſtantiæ & accidentia communia, & ſicut ſpecies in qua fundantur propria, & ſicut genus in quo fundantur differentiæ. Dicitur etiam quid quod non naturam, ſed modum habet illius, ſicut genera accidentium prædicantur de ſibi ſubiectis ſpeciebus & indiuiduis, vt dicit Ariſtoteles in primo topicorum. *Tex. com. 7.*

Prædicari in quid eſt multis modis.

topicorum. Siquis albedine poſita dixerit colorem eſſe, quid eſt dicit, & qualitatem ſignificat. Adhuc autem dicitur prædicari in quid, quod totam dicit ſubiecti quidditatem, ſicut diffinitio de diffinito prædicatur in quid.

Et ex his quæ dicta ſunt, facilè patet, quòd à differentia & communiter accidentibus differt genus in modo prædicandi: quia quamuis differentia de pluribus differentibus ſpecie prædicetur, vt irrationale quod de aſino & leone prædicatur: & ſimiliter commune accidens quamuis de differentibus ſpecie prædicetur, vt album de niue & cigno: non tamen differentia & commune accidens prædicantur in quid, & ſed in quale. Genus autem per ſeipſum vt ſubiectum primum in quid & non in quale prædicatur. Interrogantibus enim nobis, qualis eſt coruus? reſpondemus, quòd niger, commune accidens reſpondentes: eſt enim rationale differentia, nigrum verò communiter accidens. Cum verò quid eſt homo interrogemur, reſpondemus, quod eſt animal: eò quod animal proximum ſubiectum eſt in eſſe hominis in quo fundatur differentia conſtitutiua. Animal autem genus eſt hominis. Genus igitur in quid prædicatur.

Ex omnibus ergo quæ dicta ſunt, patet quòd id quod ponitur in diffinitione generis, ſcilicet prædicari de pluribus, diuidit genus ab his quæ de vno ſolo prædicantur, quæ ſunt de numero eorum quæ ſunt indiuidua. Hoc autem quod in diffinitione ponitur, differentibus ſpecie, ſeparat genus ab his prædicabilibus quæ ſunt ſpecies & quæ ſunt propria. Quamuis etiam proprium aſſignetur generaliſſimum, vt Ariſtoteles in prædicamentis dicit, quòd proprium eſt ſubſtantiæ ſecundum ſui mutationem eſſe ſuſceptibile contrariorum: tamen propriè & immediatè proprium eſt ſpeciei, nec aſſignatur generi niſi per ſpeciem, & ſic tranſit ad genus: hoc ipſum enim quod eſt ſuſceptibile eſſe contrariorum ſui mutatione, ſubſtantiæ non conuenit niſi per ſubſtare: quod primæ ſubſtantiæ non inquantum eſt hæc vel illa, ſed inquantum eſt ſubſtantia, maximè conuenit. Quod in diffinitione ponitur, in eo quod quid ſit prædicari, diuidit genus à communiter accidentibus & differentiis, quæ vt dictum eſt, non in eo quod quid ſit prædicatur, ſed in eo quod quale ſit.

Aſſignatur proprium generaliſſimum.

Patet ergo ex quo diffinitio dicit omnia quæ ſunt de eſſe generis, & ſeparat genus ab omnibus vniuerſalibus aliis quæ ſecum diuidunt hoc commune quod eſt vniuerſale: nihil ſuperfluum, & nihil diminutum continet generis dicta deſcriptio. Hoc igitur eſt, quod dicere de genere intendimus inquantum eſt vniuerſale prædicabile.

CAPVT V.

De recapitulatione eorum quæ de ſermone generis dicta ſunt.

Capitulariter igitur ea quæ de generis diffinitione dicta ſunt, colligentes dicimus, quòd aliter quàm in ciuilibus rurſus dicitur genus, cui immediata & directa linea non tranſuerſaliter ſupponitur ſpecies. Ad horum generum, quæ in ciuilibus ſunt, fortaſſe aliquam ſimilitudinem dictum: huiuſmodi enim genus eſt principium quoddam earum quæ directè ſunt ſub ſe ſpecierum. Et hoc conuenit cum acceptione generis ſecunda. Videtur etiam genus ſic dictum omnem multitudinem ſpecierum & indiuiduorum continere in vna ſui natura, & nomine quod largitur eis. Et ſic conuenit cum acceptione generis, de qua eſt ſermo apud Philoſophos. Vnde etiam taliter dictum genus deſcribentes, dicunt & aſſignauerunt dicentes, quòd genus eſt quod de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur, vt animal quod de homine & de aſino in eo quod quid eſt prædicatur. Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de vno ſolo prædicantur, ſicut indiuidua (quamuis hæc prædicatio non ſit propria) vt Sortes, & Plato: & vt generaliter dicatur in omni genere indiuiduorum, vt hic & hæc & hoc. Alia verò prædicabilium prædicantur de pluribus quemadmodum genera, & ſpecies, & differentia, & proprium, & accidens commune, ſiue accidentia communia, quæ non ſunt alicui propria. Eſt autem gratia exempli quidem genus vt animal, ſpecies autem vt homo, differentia vt rationale, proprium vt riſibile, accidens vt album, nigrum, & ſedere, & huiuſmodi.

Aliter autem dicitur genus rurſus.

Ab his ergo quæ de vno ſolo prædicantur, differunt genera per id quod in diffinitione inducta poſitum eſt: eo quod ipſa genera per diffinitionem præinductam aſſignata ſunt in eo quod de pluribus prædicantur.

Ab his igitur quæ de vno, &c.

Ab his autem ſpeciebus quæ de pluribus prædicantur, differunt genera: quoniam non prædicatur ſpecies de pluribus differentibus ſpecie ſicut genus, ſed prædicatur de pluribus ſolo numero differentibus, non quidem ſecundum quod numerus eſt accidens, ſed ſecundum quod numerus eſt in rebus numeratis: propter quod dicit Ariſtot. quòd numero differunt, quæcunque differunt materiæ diuiſione: homo enim cum ſit ſpecies, de Socrate prædicatur, & de Platone, qui non ſpecie differunt abinuicem, ſed numero ſolum & diuiſione materiæ, quia materia Socratis non eſt materia Platonis. Animal autem cum ſit genus, de homine prædicatur, & de boue, qui ſpecie differunt à ſeinuicem, & non numero ſolum.

De quo numero intelligitur cum dicitur ſolo numero.

A proprio verò differt genus: quoniam proprium quidem de vna ſola ſpecie prædicatur, cuius eſt proprium, mediata & conſequenti prædicatione, & de his indiuiduis quæ ſunt in illa vna ſpecie, quia per ſpeciem proprium tranſit ad indiuidua, quorum totum eſſe formale eſt ipſa ſpecies, quemadmodum riſibile prædicatur de homine ſolo & particularibus hominibus qui ſunt ſub homine: genus autem non de vna ſola ſpecie prædicatur, ſed de pluribus & differentibus ſpecie.

A differentia verò differt genus & ab aliis quæ ſunt communiter accidentia: quia etſi de pluribus & differentibus ſpecie prædicantur

&

& differentia & communiter accidens, non tamen in eo quod quid ſit prædicantur, ſed in eo quod quale ſit. Cuius ratio eſt: quia aliquibus interrogantibus nos id de quo vt de ſubiecto prædicatur hæc differentia & accidens, non in eo quod quid ſit dicimus illa prædicari, ſed magis in eo quod quale: & interroganti alicui & dicenti, qualis eſt homo? dicimus quoniam rationalis. Et interroganti qualis eſt coruus? dicimus quoniam eſt niger. Eſt autem rationalis differentia quæ eſt eſſentialis qualitas hominis: nigrum autem eſt accidens commune & coruo & Æthiopi. Cum autẽ quid eſt homo interrogemur, reſpondemus quòd eſt animal. Eſt autẽ genus hominis animal, & primum in eſſe hominis ſubiectum.

Prædicari ergo de pluribus genus diuidit ſiue ſeparat ab his quæ de vno ſolo prædicantur, quæ ſunt de numero eorum quæ ſunt indiuidua. Per id autem quod dicitur prædicari de differentibus ſpecie, ſeparatur genus ab his quæ vt ſpecies vel ſicut propria prædicantur. In eo autem quod quid ſit prædicari dicitur, diuiditur genus à communiter accidentibus & à differentia, quæ non in eo quod quid ſit, ſed in eo quod quale ſit prædicantur.

Nihil ergo, &c.

Nihil ergo nec ſuperfluum nec diminutum continet generis dicta à Philoſophis deſcriptio. Et ideo talis diffinitio terminus vocatur, diffinitum perfectè (per omnia quæ ſunt de eſſe ipſius) determinans, & ab omnibus aliis diſtinguens & ſeparans. Hæc igitur quantum ad logicam intentionem pertinet de genere dicta ſunt.

TRACTATVS IV.

De ſpecie.

CAPVT I.

De diuerſis intentionibus ſpecierum.

Ratio ordinis & quare poſt genus tractauit de ſpecie.

TRACTATVRI de ſpecie tanquam ſecundo vniuerſali, cogimur differre tractatum de differentia, & tertio loco inter vniuerſalia ponere: quia quamuis differentia conſtitutiua ſit de eſſentia ſpeciei & principium eſſentiale ipſius, nec poſſit eſſe ſpecies, quæ non ex genere & differentia conſtituatur: tamen quia genus diffinitur per ſpeciem, & ſpecies per genus, propter hoc quod genus habet dependentiam ad ſpeciem, & ſpecies ad genus, eo quod correlatiua ſunt, & vnum diffinitè & certè cognoſci non poteſt ſine reliquo: ideo oportet tractatum de ſpecie immediatè ponere poſt tractatum de genere. Cuius tamen aliam rationem dicit eſſe Auicenna hanc:

In logica ſua cap. 8.

quia differentia non eſt in qua eſt genus per eſſentiam, cum differentia ſit actus ſiue forma ſimplex: in ſpecie autem per eſſentiam eſt genus. Adhuc autem differentia non eſt in genere niſi poteſtate: ſpecies autem eſt in genere ſicut in continente ipſum: & ideò immediatius ſe habet ſpecies ad genus ſecundum rationem ſpeciei, differentia ſecundum rationem differentiæ: quamuis in conſtitutione ſpeciei differentia ſit ante ſpeciem, quia à genere non conſtituitur ſpecies, niſi poteſtas generis per differentiam determinetur & reſtringatur. Hac igitur de cauſa agendum eſt de ſpecie poſt tractatum de genere immediatè: & ponendæ ſunt intentiones ſpeciei, vt ſciatur in qua acceptione vel ſignificatione ſit ſpecies intenta apud Philoſophos.

Sicut autem de genere dicimus, quòd non curamus ponere hîc niſi illas generis intentiones quæ ad illam generis ſignificationem quæ apud Philoſophos eſt, aliquam habeant ſimilitudinem: ita non curamus ponere intentionem ſpeciei, quæ non habet ſimilitudinem ad intentionem ſpeciei apud Philoſophos acceptã.

Remouet dubium.

Et ideò non curamus primitiua ſpecie vel deriuatiua, quæ apud grammaticos conſideratur: ſed ſpeciem in natura inuenimus, & in ciuilibus, ſecundum quam ſimilitudo quædam eſt ad ſpeciei intentionem quæ apud Philoſophos eſt. Auicenna enim dicit, quòd genus vniuſcuiuſque primum eſſentiale & informe ſubiectum eſt: quod primum dicitur, quia in eo eſt prima potentia & prima inchoatio ad eſſe rei ſecundum ſubſtantiam & quidditatem ipſius: vel potius ipſum eſt prima potentia & inchoatio eſſe rei cuius eſt genus, & ideò eſt materia proxima & propria. Materia autem appetit formam, ſicut turpe bonum ſiue pulchrum, vt dicit Ariſtot. in fine primi phyſicorum. Pulchrum igitur & bonum & diuinum, quo determinatur potentialis turpitudo materiæ, forma eſt ad ſpeciem determinans,

Tex. com. 81.

Primum ſignificatum huius termini ſpecies. Capitulum 3. Species autem dicitur, &c. Cap. 12.

Et ideò dicitur, quòd ſpecies dicitur, quæ eſt vniuſcuiuſque forma & pulchritudo, ſiue elegantia in commenſuratione compoſitionis corporis & complexionis & ſtaturæ & coloris, per ſimilitudinem ad formam naturalem, quæ turpitudinem materiæ terminat ad pulchrum, bonum, & diuinum. Sunt autem quædam (ſicut in primo ethicorum determinatum eſt) concomitantia felicitatem in eo qui felix eſt. Non enim felix eſt qui ſpecie turpiſſimus eſt. Et etiam in ciuilibus ſpecies quæ talis formoſitas eſt, hac de cauſa refertur ad ea quæ maximè felici competunt in poteſtatibus & honoribus, ſecundum quod dicimus, quòd ſpecies

Priami

Priami Troiani regis (qui forma elegantiſſima fuit) digna eſt imperio: quia ex elegantia formæ demonſtratur diſpoſitio ad virtutes & ad perfectos actus felicitatis, ſicut in ſigno: quia ſicut dicit Auer. ſuper 2. de anima. Omnis diuerſitas quæ eſt in corpore quoad compoſitionem membrorum, eſt ex diuerſitate potentiarum quæ ſunt in anima: & hoc modo etiam ſpecies ad intentionem philoſophicam de ſpecie habet ſimilitudinem: quia ſic dignitas attribuitur vel indignitas his quæ in ſpecie ſunt conſtituta, ſicut homo dicitur digniſſima creaturarum, buffo autem animal contemnendum. His ergo modis accepta ſpecies ad ſpeciem ſiue ſpeciei intentionem (quæ in philoſophia eſt) habet ſimilitudinem: & ab iſta ſimilitudine, vt dicit Auicenna, ad intentionem ſpeciei Philoſophorum nomen eſt tranſlatum.

Ex elegantia formæ demõſtratur diſpoſitio ad virtutes & perfectos actus felicitatis.
Com. 60.

Secundum autem intentionem quæ eſt apud Philoſophos dicimus ſpeciem deſcribentes, quæ eſt poſita poſitione ordinis naturæ & participationis ſub aſſignato genere. Dico autem aſſignatum genus idem quod certum: quia non poteſt eſſe ſpecies vaga ſub genere ad hoc & ad illud genus inclinata: ſed indiuiduum vagum poteſt eſſe ſub ſpecie ad hoc vel illud ſuppoſitum inclinatum, ſed ad nullum determinatum & diſtinctũ ſiue diſcretum. Et huius cauſa eſt: quia genus certum eſt in ipſa ſpecie quidditate conceptum: propter quod ſub genere non poteſt eſſe vagum. Poſitionem autem ordinis vocamus: quia ſicut genus ſecundum quod genus, dicit ſuperius: ita ſpecies ſecundum quod ſpecies, dicit inferius ſecundum prædicationis & conſequentiæ ordinem. Participationis autem poſitionem vocamus: quia ſpecies de neceſſitate participat genus, & addit ſupra ipſum differentiam, quæ coarctat in ipſa ſpecie generis poteſtatem: & ideò ſub genere poſita eſt, & contenta ab ipſo. Et hoc modo apud Philoſophos ſolemus dicere hominem eſſe ſpeciem animalis: cum animal ordinis poſitione & participationis ſit genus hominis. Et ſic eſt in aliis quorum eſſentiæ ſunt perfectæ & abſolutæ: hoc enim modo album ſiue albedinem, quæ color albus eſt, dicimus ſpeciem coloris eſſe: quia vtraque poſitione, ſcilicet naturæ ordinis & participationis albedo eſt ſub colore. Hoc etiã modo dicimus triangulum eſſe ſpeciem figuræ, cum ſecundum vtraque prædicta triangulus ſit ſub figura. De aliis autem generibus non ponemus exemplũ: quia eſſe non habent abſolutum, ſed in coparatione ad quædã alia diffiniuntur. Sic ergo ſpecies eſt quæ ſub aſſignato genere poſita eſt.

Secundum ſignificatum huius termini ſpecies.
Dicitur autem rurſus ſpecies ea quæ ſub aſſignato.
Quare datur indiuiduum vagum ſub ſpecie, non autem ſpecies vaga genere.
Omnia prædicamenta excepta quantitate, qualitate, & ſubſtantia, carent eſſe abſoluto.

Dictum autem eſt in antehabito tractatu, quòd genus eſt cui ſupponitur ſpecies: & ſic & genus per ſpeciem, & ſpecies per genus diffinitur: & videtur eſſe circularis diffinitio, & idem notius & ignotius altero, & idem notius & ignotius ſeipſo, quia accidit idem diffiniri per ſeipſum. Cum enim dicitur, ſpecies eſt quæ ſub aſſignato genere ponitur, ſpecies diffinitur per genus. Et ſi loco generis ponatur diffinitio generis, ſicut dicit Ariſtot. in topicis: tunc ſpecies eſt, quæ ponitur ſub eo cui ſupponitur ſpecies: & ſic ſpecies eſt in diffinitione ſpeciei: & ſic idem diffinitur per ſeipſum, quod valdè videtur eſſe inconueniens. Idem etiam accidit per illam generis diffinitionem qua dictum eſt, genus eſt quod de differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur: ſi enim tunc loco generis ponatur diffinitio, tunc ſpecies eſt quod ſupponitur ei cui ſupponitur ſpecies, & quod de differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur: & ſic iterum idem per ſeipſum diffinitur.

Dubitatio poſita in textu.
Quod ſi etiam, &c.
In 6. c. 19.

Sed ad hoc dicimus, quòd ſi ſupra in priori tractatu de genere genus per diffinitionem aſſignantes in diffinitione generis meminerimus ſpeciem, dicentes genus eſſe per diffinitionem, quod de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur: nũc autem etiam ſpeciem diffinientes dicimus ſpeciem eſſe id quod eſt ſub genere: noſſe ad huius dubij ſolutionem oportet, quòd genus relatiuum verè eſt: eſt enim genus alicuius genus, & ſpecies alicuius ſpecies: eſt enim genus ſpeciei genus, & ſpecies generis ſpecies: & ideò relatiuorum quæ ſunt ſimul natura, vnum diffinitur per reliquum, quorum vtrumque dependentiam habet ad alterum: neceſſe eſt in vtrorumque relatiuorum rationibus vti nominibus & diffinitionibus vtrorumque. Non enim eſt inconueniens, quòd vnum relatiuorum ponatur in diffinitione alterius, & è conuerſo. Quod etiam idem in diffinitione ſuipſius ſi loco nominis poſiti in diffinitione diffinitio ponatur: quia relatiuorum eſſe eſt hoc ipſum quod eſt ad aliquid ſe habere, & quod ad aliud ſe habet ſecundum eſſe quod eſt: & cum diffinitio dicat eſſe rei, non poteſt diffinitè ſciri res, niſi per id ad quod ſe habet: & ſic oportet vtrumque diffiniri per reliquum.

Solutio.
Noſſe oportet quoniã, &c.
Non inconuenit vnum poni in diffinitione ſuiipſius, vt patet in relatiuis.

Tripliciter enim relatiua conſiderantur, ſcilicet inquantum ſimul ſunt natura, & inquantum ſunt adinuicem dependentia, & inquãtum ſunt ea quæ ſunt relatiua per aliquam relationem quæ in ipſis eſt cauſatiua. Inquantum enim ſimul ſunt natura, oportet neceſſario, quòd vna natura ſiue vna forma ſit in eis, quæ æqualiter ſit in vtroque ipſorum: & hæc forma eſt ipſa relatio, quæ vt via media ſumpta eſt eadem, per terminos autem differens in vtroque relatiuorum: & ſecundum hoc paternitas & filiatio in medio idem ſunt, terminis autem differunt, ſicut motus & via quæ eſt de Thebis vſque ad Athenas, & de Athenis ad Thebas: terminis autem differunt, & in patre quidem eſt paternitas, in filio autem filiatio: & ſic eſt inter genus & ſpeciem & è conuerſo.

Relatiua tripliciter conſiderantur.
Relatiua inquantum ſunt ſimul natura habent vnam formam quæ in eis eſt æqualiter.

Si autem ſecundum dependentiam vnius ad alterum conſideretur, non eſt inconueniens vtrumque eſſe notius & prius, & ignotius & poſterius altero. Inquantum enim genus dependet per intellectum ad ſpeciem, dicitur genus non ſuum, ſed ſpeciei genus: oportet quòd intellectus generis ſumatur per ſpeciem: & ſic ſpecies notior & prior eſt genere. Inquantum autem ſpecies non eſt ſua vel abſoluta, ſed alterius ſpecies, & dicitur eſſe generis ſpecies: genus erit prius & notius quam ſpecies. Idem autem prius & notius eſſe reliquo, & è conuerſo non eſt inconueniens, non ſecundum idem, ſed ſecundum diuerſa: habito enim reſpectu generis ad ſpeciem, ſpecies genere notior

Non inconuenit vnum relatiuorum eſſe altero notius & è conuerſo, prout relatiua conſiderantur ſecundum dependentiam.

notior eſt. Si autem habetur reſpectus ſpeciei ad genus, nihil prohibet genus quam ſpecies notius eſſe, & ſic vtrumque per reliquum diffiniri.

Id quod eſt relatiuum ſecundum cauſam quæ relationem inducit, poteſt eſſe cauſa alterius relatiui.

Cap. 8.

Si autem conſideretur id quod eſt relatiuũ ſecundum cauſam quæ relationem inducit: nihil prohibet vnum relatiuorum eſſe cauſam alterius, & non è conuerſo: ſicut ſi conſideretur perſona quæ eſt pater ſecundum actum generationis, per quam cauſa eſt filij, nihil prohibet patrem eſſe cauſam, & non è conuerſo filium eſſe cauſam patris: quia ſicut dicit Ariſtot. 8. ethicorum, pater eſt qui ſui aliquid habet in filio: filius autem nihil ſui habet in patre. Et hoc modo genus ſiue id quod eſt genus, principium ſpeciei eſt, per id quod genus eſt principium ſpeciei, & per id quod genus eſt in ſpecie differentia conſtitutiua formatum & diſtinctum. Species autem nihil ſui habet in genere per modum illum. Et ſic vnum diffinitur per reliquum, & non è conuerſo. Et hæc eſt diſtinctio Alfarabij & Auicennæ.

Dicendum eſt ergo ſecundum eos, quòd quædam diffinitio relatiuorum eſt ſicut demonſtrationis medium, & quædam ſicut concluſio. Illa enim quæ datur de relatiuo ſecundum quod vnum eſt cauſa alterius & non è conuerſo, eſt ſicut demonſtrationis medium, vel ſicut demonſtratio poſitione differens. Illa autem qua relatiua per ſeinuicem diffiniuntur, eſt ſicut concluſio: quia enim pater generando cauſa filij eſt, ex hoc concluditur, quòd pater filij pater eſt, & diffinitur per filium: & quia filius a patre genitus eſt, inde eſt, quòd filius non ſuipſius, ſed patris filius eſt, & diffinitè non cognoſcitur niſi per patrem: & ſic eſt inter genus & ſpeciem, quia ex hoc quod genus principium ſpeciei eſt, concluditur quòd genus non ſuum, ſed ſpeciei genus eſt: & ex hoc quod ſpecies principiata eſt a genere hoc modo principiationis quo genus mediante differentia determinante & diſtinguente genus conſtituat ſpeciem, concluditur quòd ſpecies non ſua, ſed generis ſpecies eſt: & ſic diffinitè non cognoſcitur niſi per genus. Hoc igitur modo ea quæ videntur eſſe inconuenientia, nihil habent de inconuenientia: ſunt enim primo ſimul natura. Secundo modo vnum eſt prius altero. Tertio autem modo vtrumque prius alio, & è conuerſo diuerſis reſpectibus.

Secunda diffinitio ſpeciei logi. aliis. Adhuc autẽ aſſignant.

Plurimi autem, & maximè Peripatetici quos hîc imitamur, adhuc etiam ſic aſſignant diffinientes ſpeciem, dicentes quòd ſpecies eſt quę ponitur ſub genere, & de qua genus in eo quod quid ſit prædicatur. Et patet, quòd in hac aſſignatione duo ſunt de eſſentia ſpeciei. Vnum quidem ſecundum quod ſpecies principiatur & conſtituitur à genere: ſic enim per determinationem differẽtiæ conſtitutiuæ ſpecies ponitur ſub genere & ordine & participatione. Alterum autem eſt ſecundum ordinem ſpeciei ad genus, ſpeciem ipſam conſtituens. Sic enim genus eſt, quod prædicatur de ſpecie hoc modo, quòd reſpondetur ad quæſtionem quid ſit, & non ad quæſtionem factam per quale. Cuius ratio iam ante dicta eſt: quia genus in omni eo in quo eſt per participationem, eſt quid, & non quale: eſt enim primum ſubiectum differentijs eſſentialibus determinatum & diſtinctum ad eſſe ſpeciei. Subiectum autem quod ſubſtat in eſſe rei non poteſt eſſe quale, ſed quid: propter quod etiam ipſum commune ſic determinatum & diſtinctum non quale quid dicitur, quamuis non ſit hoc aliquid. Ergo cauſa eſt, quòd duo ſunt in aſſignatione ſiue diffinitione eius. Conſideratur enim dupliciter, ſcilicet ſecundum conſtitutionem ipſius à genere, & ſecundum ordinem ad genus conſtituens quod eſt ens ratione ipſius: & quia per conſtitutionem accipit ordinem, ideò oportuit poni in aſſignatione quod ponitur ſub genere: quia ex hoc cauſatur, quòd genus de ipſa in eo quod quid ſit prædicatur.

Si autem quis contra hanc aſſignationem obiiciat, quòd etiam indiuiduum ponitur ſub animali, de quo genus in eo quod quid prædicatur: & ſic indiuiduum videtur eſſe ſpecies ſic diffinita. *Obiectio.* Dici poteſt, quòd indiuiduum non ponitur ſub genere poſitione immediata. Species autem immediata poſitione ponitur ſub genere. *Solutio.*

Sed tunc obiiciunt quidam de indiuiduo generis: hoc enim ſub genere ponitur immediatè, vt ſcilicet hoc animal ſub animali: non enim hoc animal eſt mediante ſpecie, quamuis fortè hoc animal ſit hic homo vel ille. Et ſic videtur, quòd hoc animal ſit ſpecies: quod falſum eſt. *Obiectio.* Ad hoc autem quidam dicunt, quòd eſt poſitio ordinis, & eſt poſitio participationis. *Solutio aliquorum.* Et quantum ad poſitionem participationis indiuiduum generis immediatè ponitur ſub genere: quia non mediante ſpecie participat indiuiduum generis naturam, ſed ſeipſo genus participatur ab ipſo. Et ſecundum poſitionem coordinationis prædicabilium & ſcibilium dicunt, quòd non ponitur immediatè ſub genere niſi ſpecies, & indiuiduum per ſpeciem quod poſt ſpeciem ordinatur.

Sed hæc ſolutio non eſt perfecta: quia participatio eſt cauſa ordinis. *Refutatio.* In omnibus enim participantibus & participatis participatum eſt ſuperius in ordine prædicabilium, & participans eſt inferius & ſubiectũ: & ideò ſi immediatum eſt in participatione, erit etiam immediatũ in ordine. Propter quod aliter dici oportet, quòd eſt poſitio quæ tota principiatur ex genere ſecundum id quod eſt in eius poteſtate: *Solutio propria.* & ſic ſpecies ponitur ſub genere, ita quòd genus eſt principium ſuæ poſitionis. Et eſt poſitio quæ non cauſatur à genere, ſed potius ex materia: & hæc eſt indiuidui poſitio, & ideo hæc non ſic ponitur ſub genere, quòd genus ſit illius poſitionis principium. Vnde cum dicitur, quæ ponitur ſub genere, illa præpoſitio, ſub non tantum notat ordinem, ſed etiam cauſam poſitionis ſiue principium.

Aliter autem Auicenna hanc impugnat diffinitionem: punctus enim ſpecies eſt quædam: *Obiectio Auicennæ.* & tamen non ponitur ſub genere, nec de ipſa genus prædicatur ſicut quantitas, nec prædicatur de puncto in eo quod quid ſit. Sed hæc inſtantia nulla eſt: quia punctus non eſt in genere vt ſpecies quantitatis, ſed potius vt terminus continuationis. *Solutio.* Vnde quod dicitur, quod

quòd punctus ſpecies quædam eſt, falſum eſt: quia ſi eſſet ſpecies, eſſet quantitas, quod eſt falſum. Hic autem modus ſpeciei tranſlatus eſt à naturalibus & politicis: quia in phyſicis dicitur ſpecies ex potentia materiæ ad eſſe determinatum, vt homo & aſinus. Et in politicis dicitur ſpecies per elegantiam formæ & ſtaturæ & figuræ, dignitati vel indignitati idoneam, ſicut in antehabitis dictum eſt.

Tertia diffinitio ſpeciei. Amplius autem ſpecies eſt. Amplius autem ſic quoque aſſignant ſpeciem in philoſophia. Species eſt, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid ſit prædicatur. Et ſic patet, quod hæc aſſignatio de ſpecie eſt ſecundum quod ſpecies eſt prædicatum: anterior autem de ipſa data eſt inquantum eſt ſubiectum. Nec eſt inconueniens plures eiuſdem rei eſſe aſſignationes ſecundum diuerſa vel diuerſos modos vel rationes quæ ſunt in ipſa: cum tamen vna ſola ſit eius diffinitio ſecundum quidditatem & ſubſtantiam data, ſicut vnum eſt eſſe & ſubſtantia & quidditas. *Limitatio tertiæ diffinitionis ſecundum Auicen. in cap. 9. ſuæ logicæ.* Dicit autem Auicenna, quòd cum dicitur, quòd de pluribus differentibus numero prædicatur, intelligendum cum præciſione, vt addatur differentibus numero ſolo: & tunc non tenet quod obiicitur de genere: quia genus de pluribus differentibus numero prædicatur: non enim prædicatur genus de pluribus ſolo numero differentibus, ſed etiam de differentibus ſpecie. Hæc quidem ſolutio eſt Auicennæ. *Propria limitatio.* Poſſet tamen (vt videtur) melius dici, quòd id quod prædicatur, prædicatur vt participatum, & quod participatur alio quodam prius participato, prædicatur per aliud & non per ſeipſum. Vnde cum indiuidui participatione non participet immediatè niſi ſpecies, de differẽtibus numero non prædicatur immediatè niſi ſpecies. Differentia enim numero differentia non per differentiam diuiſiuam, ſed per materiam, vt dicit Ariſtot. Talis autem diuiſio non eſt propria generis, ſed ſpeciei ſpecialiſſimæ: & ideò non propriè prædicatur de differentibus numero immediata diuiſione: non enim genus diuiditur & multiplicatur per materiam, ſed per differentias ſecundum formam ſuam ipſum genus diuidentes.

Patet ergo, quòd hæc vltima ſpeciei aſſignatio ſolum conuenit ſpeciei ſpecialiſſimæ, quæ non prædicatur niſi de differentibus numero ſolo. Aliæ vero aſſignationes in antehabitis poſitæ non ſunt ſpeciei ſpecialiſſimæ, ſed etiam ſpecierum non ſpecialiſſimarum. Hæ ſunt igitur aſſignationes datæ de intentionibus ſpeciei.

CAPVT II.

De duabus quæſtionibus circa prædicta.

ALfarabius & Auicenna duas hîc inducunt quæſtiones. *1. quæſtio.* Vna quidem: quia cum duæ ſint aſſignationes, vna ſpeciei ſubalternæ, altera ſpeciei ſpecialiſſimæ, ad quam illarum nomen ſpeciei prius tranſlatum ſit à ſimilitudine iſta, qua ſpecies dicitur vniuſcuiuſque forma & ſpecioſitas? *2. quæſtio.* Altera autem eſt quæſtio: cum duæ ſint ſpeciei diffinitiones, vt dictum eſt, ſecundum quam illarum ſpecies eſt vniuerſale vnum de quinque vniuerſalibus quæ in antehabitis enumerata ſunt?

Et circa ſolutionem primæ quæſtionis dubitationes inuenit Auicenna, & neſcire ſe fatetur, *In cap. 9.* ad quam primò ſignificandam tranſlatum ſit nomen ſpeciei. Species enim ſubalterna quæ ſub aſſignato ponitur genere, & de qua genus in eo quod quid ſit prædicatur, prius occurrit deſcendentibus, & ab vno quod principium ſpeciei eſt in multitudinem venientibus: tunc enim ſubalterna ſpecies eſt, ad quam primo formatur & diſtinguitur generis potentia. Et ſic videtur primò nomen ſpeciei tranſlatum eſſe ad illam. Adhuc autem id quod primò occurrit intellectui, eſt genus, & ſic per diuiſionem deuenitur ad ſpeciem. Patet autem, quòd prius occurrit ea quæ eſt & genus & ſpecies, quam illa quæ eſt ſpecies tantum. Videtur ergo nomen ſpeciei prius tranſlatum eſſe ad illam.

Ad oppoſitum autem huius eſt, quòd formatio potentiæ generis ſecundum ſubſtantialia perfecta non eſt niſi in ſpecie ſpecialiſſima: id enim quod eſt formatum in ſpecie ſubalterna, adhuc eſt in potentia ad alteram formam: ergo ſuæ naturæ plenam non habet ſpecioſitatem. Id autem minus transfertur nomen plenæ eſt ſpecioſitatis, ita quòd ſecundum illam rei attribuimus dignitatem ſecundum felicitatem dictam determinatam. Videtur ergo, quòd nomen hoc prius transfertur ad ſpeciem ſpecialiſſimam, quæ perfectam habet ſui generis & potentiæ formationem. Inter has rationes dubitare ſe dicit Auicenna, quod potiſſimum dicatur: vtrumque enim dicit rationabiliter poſſe dici ſecundum inductas rationes.

Ad primam. Sed ſine præiudicio dici poteſt, quòd cum tranſlationes ſecundum ſimilitudinem fieri debeant, quòd magis propriè & prius transfertur nomen ſpeciei ad ſpeciem ſpecialiſſimam, quam ad ſpeciem ſubalternam. Species enim ſubalterna aliquid habet generis, & aliquid potentiæ, & aliquid priuationis: nec tota eſt deducta ad ſpeciei dignitatem, ſicut ſpecies ſpecialiſſima. Et quod dicitur, deſcendentibus prius occurrit ſpecies ſubalterna: nihil facit ad tranſlationem nominis: tranſlatio enim non fit per rationem diuiſionis: nec etiam per rationem reſolutionis, vel etiam compoſitionis: ſed per ſolam rationem ſimilitudinis. Ratione autem ſimilitudinis planum eſt, quòd prius transfertur ad ſpeciem ſpecialiſſimam, poſterius ad ſpeciem ſubalternam.

Ad ſecundam. De ſecunda autem quæſtione dubitare videtur Auicenna, ſcilicet ſecundum quam illarum diffinitionum ſpecies habeat quod eſt vniuerſale, quamuis valdè modica videatur eſſe ratio dubitationis. Secundum primam enim ſpeciei ſubalternæ diffinitionem ſpecies ſubiectum eſt & non prædicatum. Vniuerſale autem ſecundum quod vniuerſale eſt, & eſt & diffinitur in rationem prædicati & non ſubiecti. Videtur ergo, quòd ſpecies per rationem illam qua ſubiectum eſt, non habeat, quòd ſic

ſit vniuerſale: & conceditur ferè ab omnibus antiquis.

Obiectio prima. In libro 1. Quod tamen aliquibus videtur non eſſe verum: quia ſcimus, quod Ariſtot. in topicis, in quibus docet terminare de omni problemate, non docet formare vel terminare problema de ſpecie: eo quod in omni problemate ſubiicitur ſpecies: & ſic videtur, quod ſpecies eſt, ſubiici habet in problemate & non prædicari.

Secunda. Adhuc ſpecies ſecundum quod ſpecialiſſima eſt, non prædicatur niſi de differentibus numero ſolo. Quæ autem numero ſolo differunt, ſenſibilia ſingularia ſunt: & eorum non poteſt fieri diſciplina. Nec ſubiecta igitur videntur eſſe, nec prædicata in diſciplina. Cuius ſignum eſt, quòd ſcientia de prædicabilibus vſque ad illa non deſcendit, niſi accipiantur vt ſtantia in natura & ſpecie communi, vt aliquis homo, & aliquis bos. Et ſic videtur, quòd ſpecies per ſe non prædicatur de indiuiduo, ſed per accidens: accidit enim ſpeciei in indiuiduo eſſe: & ſic accidit ei prædicari.

Ad primam obiectionem. Ad hæc autem & ſimilia videtur, quòd omne vniuerſale in ratione prædicati habet determinari: vniuerſale enim ſecundum quod vniuerſale eſt, diffinitur quod eſt in multis & de multis. Non autem eſt de multis, niſi quia prædicatur de illis. Et ideo ſpecies habet quod eſt vniuerſale per diffinitionem illam qua diffinitur vt prædicatum, & non illam qua diffinitur vt ſubiectum. Quod autem dicitur, quòd ſpecies ſubiectum eſt in problematibus. Dicendum, quòd verum eſt hoc: quia problemata non formantur niſi de his quæ inſunt ſpeciei vel ſimpliciter vt accidens, vel vt genus aſſignatum de ſpecie, vel vt proprium quod fluit de natura ſpeciei, vel vt diffinitio quæ totum dicit eſſe ſpeciei. Et hac conſideratione ſpecies non eſt vniuerſale. Eſt autem vniuerſale ſecundum quod eſt prædicatum.

Ad ſecundam. Et quod dicitur, quòd ſpecies ſpecialiſſima non prædicatur niſi de his quæ differunt numero ſolo, in quibus ſpeciei accidit eſſe. Dicendum, quòd non ſic accidit ſpeciei eſſe in indiuiduis, quod ſit accidens eis, vel accidens in ipſis: quia ſicut dicit Boëtius, ſpecies eſt totum eſſe indiuiduorum, vel indiuiduorum eſſentialis ſimilitudo. Et ideo indiuidua poſſunt dupliciter accipi, ſcilicet vel vt particularia in materia determinata, vel vt res naturæ communis in qua ſtat: vel in qua ſtat naturæ fluxus, qui fluxus eſt naturæ diffuſio: & ſic indiuiduum ſic ſumitur, vt aliquis homo: & hoc indiuiduum propriè & per ſe ſubiectum eſt, & eſt ſubiectum ſpeciei: & hoc modo primum prædicatum de ipſo eſt ſpecies, & ſecundum quod apta nata eſt eſſe in pluribus ſecundum totum eſſe ſubſtantiale, ſic eſt vniuerſale. Et ſic diffinitur, quando dicitur, quòd ſpecies eſt, quæ prædicatur de pluribus numero differentibus in eo quod quid eſt. Per hoc autem, quòd aliud prædicatur de ſpecie cui ſupponitur, accidit ſpeciei quod ſit vniuerſale: de quo enim aliud prædicatur, poteſt eſſe vniuerſale, & poteſt non eſſe vniuerſale.

Indiuidua dupliciter accipi poſſunt.

Recapitulatio. Sic ergo dictum eſt de intentionibus ſpeciei, & aſſignationibus ſiue diffinitionibus quæ datæ ſunt de intentionibus illis. Hoc autem ſub compendio colligi poteſt, vt dicatur, quòd ſecundum vulgarem in phyſicis vel politicis vſum vel conſuetudinem ſpecies dicitur, quæ eſt vniuſcuiuſque forma ſiue formoſitas, ſecundum quam intentionem ſpeciei vulgariter dictum eſt, quòd ſpecies ſiue ſpecioſitas Priami digna eſt imperio. Dicitur autem ad huius aliquam ſimilitudinem ſpecies apud Philoſophos ea quæ eſt ſub aſſignato ſiue certo & determinato genere poſita per differentiam conſtitutiuam, quæ generis poteſtatem determinat & coarctat ad actum ad quem prius fuit in potentia: ſecundum quam intentionem ſpeciei ſolemus dicere in philoſophia hominem quidem ſpeciem eſſe animalis, cum ſit genus aſſignatum hominis animal: album ſiue albedinem ſolemus dicere coloris ſpeciem eſſe, cum aſſignatum genus albedinis ſit color. Et ſecundum quam ſolemus dicere triangulum eſſe ſpeciem figuræ, cum figura ſit genus aſſignatum.

Quod ſi etiam ſuprà in præcedenti tractatu, qui de genere habitus eſt, genus per diffinitionem aſſignantes, ſpeciei meminimus ponendo ſpeciem in generis diffinitione, quando dicimus, quòd genus eſt quod de differentibus ſpecie prædicatur in eo quod quid ſit: & nunc tractando de ſpecie dicimus, quòd ſpecies eſt id quod ponitur ſub genere: & ſic genus ponimus in diffinitione ſpeciei: nemo reputet hoc inconueniens. In talibus enim noſſe oportet, quoniam & genus non eſt abſolutum, ſed relatiuum: ideò genus alicuius eſt genus, & ſpecies eſt non abſolutum quid, ſed ſpecies alicuius ſpecies eſt, quia generis. Et ideò neceſſe eſt in vtrorumque, ſcilicet generis & ſpeciei, rationibus diffinitiuis vtriſque vti: ita quòd genus in diffinitione ſpeciei, & ſpecies in diffinitione generis ponatur. Aſſignant ergo Philoſophi per diffinitionem prædictas intentiones de ſpecie, etiam ſic ſpeciem diffinientes, Species eſt quæ ponitur ſub genere, & de qua genus in eo quod quid eſt prædicatur: prædicatur enim vt ſubſtantia & ſubiectum in ſpecie, quod differentia conſtitutiua indiuiduatur & formatur in ſpecie, quod eſt quid ſpeciei & non quale. *Dubitatio. Solutio.*

Amplius adhuc ipſi Philoſophi ſic quoque aſſignant diffinientes ſpeciem, Species eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid eſt: & ſic eſt formale quid indiuiduorum, & totum eſſe ipſorum. Eſſe enim quod eſt poſt ſpeciem in indiuiduis, eſt & de indiuiduantibus, & non eſt idem eſſe ſimpliciter, quia materia nulli dat eſſe, nec eſt propriè de eſſe: ſed eſt actus eſſentiæ in eo quod eſt materia. Et ideò materiæ non eſt prædicari: quia in antehabitis iam diximus, quòd non prædicatur niſi forma: nec etiam forma prædicatur ſecundum quod forma, ſed forma totius: nec adhuc forma totius vt forma totius prædicatur, ſed inquantum eſt notio totius eſſe vel in potentia vel in actu.

Inter hanc tamen aſſignationem & prædictã differentia eſt: quia hæc ſecunda aſſignatio eſt ſolum ſpeciei ſpecialiſſimæ: aliæ verò duæ præcedentes conueniunt & ſpeciebus non

non ſpecialiſſimis. Quid autem hic dictum ſit, non poteſt ſciri, niſi ponatur tota ordinatio prædicabilium in generaliſſimis & ſpecialiſſimis & mediis: & ad hoc deinceps attingemus.

CAPVT III.

Qualiter inueniatur ſpecies ſpecialiſſima, & de coordinatione prædicamentali.

Planum autem erit quod dicitur hoc modo. *Remouet dubium.*

QVa autem arte inueniantur ſpecies ſpecialiſſimæ ſecundum diuerſas intentiones, de quibus dictum eſt, planum & manifeſtum erit hoc modo. In vnoquoque enim prædicaméto ſecundũ omnia genera prædicamentorum ſunt quædam in ſupremo ſecundum totam illius generis prædicabilium coordinationem, quæ dicuntur generaliſſima: non quia in vno ſint plura, quia hoc impoſſibile eſt, & id quod per ſuperabundantiam dicitur in vno ordine rerum, non niſi vni ſoli poteſt conuenire: ſed quod in quolibet genere eſt vnum, & in eodem ordine prædicabilium ſunt quædam ſecundum ſuas communitates & vniuerſalitates infima, quæ dicuntur ſpecialiſſima, & in quolibet ſunt plura, propter hoc quia quamuis ſpecialiſſima in vno & eodem genere prædicabilium neceſſe eſt ſtare in vno, vbi reſoluuntur ad vnum, non tamen propter hoc ſecundum viam diuiſionis & compoſitionis (quæ ab vno incipit) neceſſe eſt, quòd diuiſio ſtet in vno ſicut in infimo: quia diuiſio multis viis procedit ex vno: & illæ viæ non ſunt niſi per diuerſas formas & oppoſitas, quæ differentiæ vocantur, quas vniri ad vnum eſt impoſſibile, & ideo diuiſio ex vno ſtat in multis vltimis: & quodlibet illorum eſt indiuiſibile ſecundum formam, non habens ſub ſe commune, & ideo quodlibet illorum eſt ſpecialiſſimum.

In tali autem prædicabilium ordine ſupremum ideo dicitur generaliſſimum, quia non habet ſupra ſe genus ſuperius ſuperueniens ſibi, quod vt genus prædicetur de ipſo. Specialiſſimum autem dicitur, quòd in tali ordine eſt indiuiſibile ſecundum formam & naturæ poteſtatem: propter quod ſub ſe non habet aliquod commune quod ſit ſpecies, & modum prædicandi habeat ſpeciei: quamuis ſub ſe habeat indiuidua, in quibus omnibus eſt ipſa ſpecies ſecundum totum ſuum eſſe & ſecundum totam ſuam poteſtatem. Hoc autem modo (vt in antehabitis dictum eſt) non eſt genus in ſpeciebus: in nulla enim ſpecie ſecundum ſe eſt genus ſecundum totum ambitum ſuæ poteſtatis. Nec aliquis miretur, quòd per intentionem loquentes dicimus generaliſſimum, generalius, & generale: & ſpecialiſſimum, ſpecialius, & ſpeciale: quia ſicut in antehabitis determinatum eſt, id vniuerſale quod eſt genus, per accidens quoddam (quod ſibi accidit) genus vocatur: & in illo poteſt intendi & remitti, maximè ſecundum prius & poſterius dicta intentione, potius quam ſecundum acceſſum ad terminum aliquem vel receſſum ab illo: magis enim genus eſt id quod in omnibus genus eſt, quam id quod genus eſt ad quædam: & ſimiliter eſt de ſpecie, quòd magis eſt ſpecies quod omnibus eſt ſpecies, quam id quod non eſt ſpecies niſi ad quædam.

Inter generaliſſimum autem in ſummo, & ſpecialiſſimum in infimo, ſunt media quædam, quæ eadem in ſubſtantia exiſtentia ſunt genera & ſpecies, ſed ad aliud & aliud comparata ſiue per comparationem ſumpta.

Gratia autem exempli poteſt hoc in vno prædicamento eſſe manifeſtum, vt in aliis omnibus ſimiliter eſſe intelligatur, in ordine prædicabilium quæ ſunt in genere ſubſtantiæ. In genere ſubſtantiæ primo ponitur ſubſtantia, quæ ſine conuerſione vt genus prædicatur de omnibus quæ in genere ſunt ſubſtantiæ: & ideo generaliſſimum eſt vocatum. Proximum autem quod ſub hac ponitur per differentiam conſtitutiuam, eſt ſubſtantia corporea quæ vocatur corpus. Cum autem iterum corpus per animatum, & inanimatum diuiditur, proximum ſub hoc communi quod eſt corpus, conſtitutum eſt corpus animatum, quod vno nomine viuum vocatur, communitate ſua ambiens & vegetabilia & ſentientia quæ dicuntur animalia. Corpus autem animatum iterum per oppoſita diuiditur, ſcilicet ſenſibile, & inſenſibile: & cum adiunctum fuerit corpori animato ſiue viuo ſenſibile, proximum ſub ipſo poſitum erit animal. Cum verò animal iterum per rationale & irrationale diuiditur, quæ ſunt oppoſitæ differentiæ, & rationale adiunctum fuerit animali, fit rationale animal complectens deos ſecundum Stoicos & homines. Cum autem ipſum quod eſt rationale animal, per mortale & immortale diuiditur, & mortale iunctum fuerit animali rationali, conſtituitur homo: qui vlterius per differentiam non eſt diuiſibile, quia ſecundum totam ſuæ naturæ poteſtatem eſt in quolibet ſuorum ſuppoſitorum. Sub homine ergo non eſt commune aliquod, ſed particularia, vt Sortes, & Plato, qui ſunt particulares homines.

Sed inter omnia ſubſtantia quidem eſt generaliſſimum: & ideò eſt id quod eſt tantum genus, quia nullo modo poteſt fieri ſpecies: omnis enim ſpecies eſt quæ ſub aſſignato genere ponitur. Et cum ſubſtantia non habeat ſuperueniens genus, conſtat quòd non poteſt fieri ſpecies. Homo verò inter hæc eſt ſpecies ſpecialiſſima, & quæ nullo modo poteſt fieri genus: cum enim genus ſit (ſicut in antehabitis dictum eſt) cui ſupponitur ſpecies, & cum nihil commune nec genus nec ſpecies ſupponatur homini in quo homo ſit ſecundum partem ſuæ naturalis poteſtatis, & non ſecundum totum, patet quòd homo non poteſt eſſe genus. Eſt ergo ſpecies ſolum, & non genus.

Omnia autem intermedia inter ſubſtantiam quæ eſt genus tantum, & hominem qui eſt ſpecies tantum, ſunt ſimul genera & ſpecies: reſpectu diuerſorum: ſicut corpus ſiue ſubſtantia corporea, quæ proxima eſt ſubſtantiæ in ſupremo: eſt quidem ſpecies ſubſtantiæ, quia ſpecies eſt quæ ſub aſſignato genere ponitur:

nitur: genus vero eſt idem corpus corporis animati ſiue viui, cum genus ſit cui ſupponitur ſpecies, & in qua genus eſt ſecundum partem ſuæ naturalis poteſtatis. Omnino autem eodem modo id quod ſubſtat tertium in ordine ſecundum deſcenſum à ſubſtantia (quod eſt corpus animatum ſiue viuum) eſt ſpecies quidem corporis, cui tanquam generi ſupponitur: genus verò eſt animalis, quia ſibi animal tanquam aſſignato generi ſupponitur.

Animal verò ſecundum Stoicos ſpecies quidem eſt animati corporis ſiue viui: genus verò eſt animalis rationalis, eò quod non habemus vnum nomen, quo id commune ſignificemus, quod continet hominem & Deos: quoniam ſecundum Stoicos ſubſtantiæ incorporeæ ſunt animalia, vt dicit Apuleius in lib. de Deo Socratis. Homo verò ſpecies quidem eſt animalis rationalis, quia illi tanquam generi aſſignato ſupponitur: genus autem non eſt alicuius, quia in nullo communi (quod poſt ipſum ſit) eſt ſecundum partem ſuæ naturalis poteſtatis, ſed in quolibet ſecundum totum eſſe, & ſecundum totum eſſe ſuæ poteſtatis. Patet ergo, quòd eſt ſpecies animalis rationalis, & non eſt genus particularium hominum.

Sic ergo patet, quòd omnia hæc triplicem habent modum & ſuæ poſitionis rationem: vnum quidem ſupremum quod non poteſt eſſe ſpecies, aliud inter communia infimum indiuiſibile ſecundum ſuæ naturæ poteſtatem, & intermedia quæ reſpectu ſuperiorum ſunt ſpecies, reſpectu inferiorum ſunt genera.

Comparemus ergo extrema adinuicem, & dicamus, quòd quemadmodum ſubſtantia cum ſuprema ſit, cum ſupra eam nihil ſit quod poſſit eſſe genus ad ipſam, & ideo genus eſt generaliſſimum: ſic homo quod infimum eſt in hac ordinis diſpoſitione, eſt ſpecies ſpecialiſſima, poſt quam non eſt alia inferior ſpecies ad quam poſſit eſſe genus: cum non poſt hominem ſit aliquid eorum communium, quod differentiis oppoſitis poſſit diuidi, vel in quibus ſit ſecundum partem ſuæ naturalis poteſtatis, ſed ſola indiuidua, quæ indiuidua ſunt poſt hominem: indiuidua enim ſunt Socrates, & Plato: quæ indiuiſibilia ſunt, non quidem ſecundum materiam & quantitatem, ſed ſunt indiuiſibilia ſecundum formam ſuæ communitatis & ſecundum poteſtatem: quia homo remanet in quolibet eorum ſecundum ſuum eſſe totum, & ſecundum totam ſuæ naturæ poteſtatem. Et ideò erit ſpecies ſola quæ non poterit eſſe genus, & erit vltima ſpecies, in qua ſtat huiuſmodi formalis ſecundum poteſtatem diuiſio, & erit ſpecies, vt dictum eſt, ſpecialiſſima.

Quomodo indiuidua ſunt indiuiſibilia.

Ea verò quæ ſunt in medio iſtorum extremorum, ad vtraque referuntur extrema. Eorum enim quæ ſunt ſupra ipſa in ordine ſecundum aſcenſum, ſunt ſpecies & ſubiecta ſecundum illam rationem ſpeciei qua ſpecies dicitur, quæ ſub aſſignato genere verè poſita eſt, & de qua genus in eo quod quid eſt prædicatur. Eorum verò quæ poſt ipſa ſunt in ordine ipſius poſitionis ſecundum deſcenſum, erunt genera ſecundum illam generis diffinitionem, qua dicitur, quòd genus eſt cui ſupponitur ſpecies. Relinquitur ergo ex his, quòd illa quidem quæ ſunt media, duas habent habitudinum comparationes. Habent enim habitudinem ad priora ſecundum aſcenſum, ſecundum quam habitudinem priorum ſpecies eſſe dicuntur. Habent etiam habitudinem ad poſteriora ſecundum deſcenſum, ſecundum quam habitudinem poſteriorum genera eſſe dicuntur. In prima enim habitudine ſunt in ipſis ſecundum eſſe & eſſentiam ſua ſuperiora, & ſunt de ratione ipſorum, ſicut genera ſunt de ratione ſpecierum. In ſecunda verò habitudine ipſa ſecundum eſſentiam ſuam & ſecundum ſuum eſſe ſunt in poſterioribus, & ſunt de ratione ipſorum, ſicut genera ſunt de ratione ſpecierum. Et hæc eſt cauſa, quòd in priori habitudine ſunt ſpecies, & in ſecunda habitudine ſunt genera.

Attendendum autem eſt, quod hæc media alterius rationis ſunt quam media quæ dicuntur per participationem extremorum, ſicut in coloribus, & ſaporibus, & odoribus ſunt media: illa enim (quia participatione vtriuſque extremi media ſunt) ab extremis cauſantur & principiantur. Et ideò ſecundum naturam poſteriorum ſunt vtrorumque extremorum. Iſta autem quia non participatione media ſunt, ſed ordinis & poſitionis inter extrema, quia quodlibet medium eſt in toto medio vniuerſaliter, ideò ſuperius quidem cauſa eſt & principium medij, & medium principium eſt & cauſa poſterioris. Et ideo medium natura eſt poſterius ſuperiore, & prius eſt inferiore. Et medium participat totum ſuperius, & participatur totum ab inferiori, & non participat vtrumque extremorum. Nec participat vnum extremorum illo modo participationis, quo medij colores vel medij ſapores participant extremos colores vel ſapores. Senſibilia enim media extrema ſua non participant ſecundum eſſentias ſuas totas, & ſecundum totum eſſe, ſed potius ſecundum mixtionem quandam & intenſionem & remiſſionem participant alterum. Sed ſecundum totam eſſentiam & ſecundum totum eſſe participant alterum ſuorum extremorum, & ſecundum totum eſſe participantur ab altero, ſed ſecundum poteſtatem totam non participant id quod participant, nec ſecundum totam poteſtatem participantur ab eo à quo participantur. Taliter igitur media vocantur, & ſic poſitione & ordine media dicto modo duas habent habitudines.

Nota quomodo genera intermedia non ſunt media per participationem extremorum, ſed poſitione, & ordine.

Extrema verò quæ ſimpliciter extrema ſunt, ita quòd non poſſunt eſſe media (quæ tantum duo ſunt, generaliſſimum ſcilicet & ſpecialiſſimum) vnam tantum habent habitudinem. Generaliſſimum enim (cum ſupra ſe habeat nullum genus) eam habitudinem quæ eſt ad ſuperiora habere non poteſt, niſi ſecundum negationem, ſicut ſcilicet quòd ſuperius genus non habet. Illa autem ſic per negationem dicta habitudo nihil ponit in genere generaliſſimo: per hanc enim nec eſt genus nec ſpecies: ſed potius per eam habitudinem quam habet ad inferiora, habet generis rationem, quia genus eſt cui ſupponitur ſpecies. Sed per negationem habitudinis ad ſuperiora, non habet quidem generis nec ſpeciei rationem, ſed exceſ-

Genus generaliſſimum à quo habet, quod ſit genus: & à quo, quòd ſit generaliſſimum.

ſum

Quare negatione diffinitur genus generaliſſimum.

ſum in generalitate. Et per ſpecialitatis negationem, quod ſcilicet ſic genus ſit, quòd non poſſit eſſe ſpecies, hoc eſt, quia ſuperabundantia eſt, & in termino generalitatem ſignificat: notificari non poteſt, niſi negatione: quia nihil habet quod affirmetur de ipſo: & hoc eſt propter ſuam ſimplicitatis rationem ſiue perfectionem: & ideo per talem negationem nihil imperfectionis concludi poteſt de ipſo. Adhuc autem ſic per negationem notificatum & determinatum eſt (quamuis negatio ſecundum ſe ſit infinita & indeterminata) quia negatio per quam determinatur, finitur: quando dicitur, quod ex abundantia ſimplicitatis & generalitatis & ſuperioritatis ſuperius habere non ponitur.

Obiectio.

Siquis autem inſtet & dicat, quòd ſubſtantia habet ſuperius. Ens enim eſt ante ſubſtantiam per intellectum: quia omnis ſubſtantia eſt ens, ſed non omne ens eſt ſubſtantia. Et non poteſt dici, quòd per accidens prædicatur de ſubſtantia. Et ſimiliter poteſt dici de quolibet quod genera tranſcendit, vt eſt res, vnum, & aliquid.

Solutio.

Inferius quidem ſubtiliter huic ſatisfaciemus obiectioni: hic autem ad præſens ſufficiat, quòd cum ens prædicatur de ſubſtantia, vel res, vel vnum, vel aliquid: non prædicatur prædicatione generis, cum non ſit vna ratione prædicatum de his de quibus prædicatur, ſed per prius & poſterius: ſed talia prædicantur prædicatione principij nō generis. Et hoc probat Auicenna & Alpharabius & Algazel & omnes Arabes ſic. Sequitur enim, ſi homo eſt, animal eſt: & ſi animal eſt, corpus animatum ſiue viuum eſt: & ſi viuū eſt, corpus eſt: & ſi corpus eſt, ſubſtantia eſt, propter intellectum generis in ſpecie. Sed non ſequitur, ſi ſubſtantia eſt, ens eſt: quia ſiue ſit aliquod, ſiue non, ſemper genus ſequitur ad ſpeciei poſitionem: eò quod ſecundum rationem & naturam genus concipitur in ſpecie: & non poteſt intelligi ſpecies, niſi genus intelligatur in ipſa. Cum autem dicitur ens abſolutè, non intelligitur niſi ens actu exiſtens: & ideò non ſequitur ſi ſubſtantia eſt, ens eſt: quia eſſe ens accidit omni ei, quod eſt: accidit enim omni ei actu eſſe poteſt. Patet ergo, quòd cū dicitur, ſubſtantia eſt ens, ens quod prædicatur eſt idem quod ſubſtantia, quia ſimpliciter ens non eſt niſi ſubſtantia.

Transſcendentia non prædicantur de ſubſtantia prædicatione generis, ſed prædicatione principij.

Obiectio.

Et ſi dicatur obiiciendo contra hoc, quòd ſecundum hoc debet conuerti conſequentia.

Solutio.

Dicendum eſt, quòd cauſa eius quod non conuertitur conſequentia, non eſt quòd ens genus ſit ſubſtantiæ, vel communitas generis quæ ſit in ente ad ſubſtantiam: ſed cauſa illius eſt, quia eſt commune ſecundum prius & poſterius dictum, & in hac communitate excedit ſubſtantiam: & ideò non conuertitur conſequentia ab ente ad ſubſtantiam. Et quando prædicatur de ſubſtantia, non prædicatur eſſentialiter vel accidentaliter: ſed prædicatur vt idem cum ſubſtantia, quia ens ſimpliciter eſt idem cum ſubſtantia. Relinquitur ergo, quòd ſupremum quod eſt generaliſſimum, vnam tantum habet habitudinem ſecundum quam genus eſt & vocatur generaliſſimum: eſt enim ſupremum & primum (omnium quæ in illa coordinatione ſunt) principium: quoniam ab ipſo eſſentialiter omnia inferiora principiantur.

Ens non prædicatur de ſubſtantia eſſentialiter vel accidentaliter, ſed ſicut idē.

E contrario verò ſpecialiſſimum vnam tantum quidem habet habitudinem quæ eſt ad ſuperiora, ſecundum quam etiam ſpecies dicitur: ſuperiorum enim eſt ſpecies, eò quòd ſub ſuperioribus eſt: & ex illa nomen & rationem habet ſpeciei. Eam verò habitudinem (ſecundum quam aliquibus inferioribus inſit vt prædicatum ſubſtantiale, quod ſecundum partem ſuæ poteſtatis participetur ab illis) non habet: & ſecundum hanc habitudinis ad inferiora negationem conſtituitur in ſpecialitatis abundantia & termino. Et ideò dicitur ſpecialiſſima per exceſſum: quamuis enim habeat inferiora quæ ſunt indiuidua: non ſe tamen habet ſicut genus ad illa: eſt enim in quolibet eorum ſecundum totum eſſe, & ſecundum totum ſuæ poteſtatis eſſe: quod generi non cōuenit, quando ſuis inferioribus ineſt. Et ideò ſecundum habitudinem quam habet ad ſuperiora, ſpecies eſt. Sed ſpecies eſt ad ſuperiora, ſicut à ſuperioribus contenta, ſecundum hoc quod ſpecies eſt, quæ ſub aſſignato ponitur genere. Species autem inferiorum indiuiduorum ſicut continens indiuidua: continet autem in hoc, quòd adunat ea in forma ſpeciei, quod eſt totum eſſe indiuiduorum ſecundum omnem ſuæ poteſtatis perfectionem. Sic ergo in ſpecialiſſimo ſunt tres intellectus ſe communicantes: ex hoc enim, quòd ſuperioribus ſupponitur ſpecies, ſpeciei habet intellectum. Ab hoc autem, quòd ad inferius habitudinem generis non habet, accipit intellectum ſpecialiſſimi. Ab hoc autem, quòd perfectè in vno continetur indiuiduo, accipit quòd eſt prædicatum in quid de differentibus ſolo numero, & eis totum quid, & eſſe formale totum: eſſe autē formale ipſorū eſt ſubſtantiale. Hac ergo arte accipienda ſunt generaliſſima, & ſpecialiſſima, & intermedia etiā in aliis prædicamētis.

CAPVT IV.

Qualiter ea quæ dicta ſunt, ad compendium reducantur.

Capitulariter autem iſta ab antiquis tradita ſunt dicentibus hic, quod dictum eſt planum eſſe hoc modo, quòd in vnoquoque prædicamento ſunt generaliſſima quædam, ita quod non in vno plura, ſed in ſingulis ſingula. Et rurſus in vnoquoque ſunt quædam alia ſpecialiſſima. Et inter generaliſſima & ſpecialiſſima ſunt quædam alia intermedia. Eſt autem generaliſſimum quidem, ſupra quod ſecundum ordinem ſuperpoſitionis vel ſuperuenieus non eſt genus. Specialiſſimum autem, poſt quod non erit inferior ſpecies quæ ſibi ſupponatur vt generi, & in qua ſit ſecundum partem ſuæ poteſtatis. Inter generaliſſimum autem & ſpecialiſſimum ſecundum ordinem poſitionis omnia quæ ſunt, genera ſunt & ſpecies, ad aliud quidem & ad aliud comparata.

Qualiter voluit explificare de ſubſtantia quā de aliis prædicamentis.

Sic autem hoc quod dictum eſt, per exemplorum poſitionem in vno prædicamento ſubſtantiæ manifeſtum eſt: ſubſtantia enim perfectius

fectius genus eſt, & in ipſa exempla ſunt magis nota: ſubſtantia enim eſt quid, & ipſa eſt genus, quia non habet cui vt generi ſupponatur, vt ſpecies fiat: & ideo tantum genus eſt, & non ſpecies. Sub hac autem ſubſtantia eſt corpus, hoc eſt ſubſtantia corporea. Sub corpore verò ſicut ſub genere eſt animatum corpus, ſub quo ſicut ſub genere eſt animal. Sub animali verò ſicut ſub genere eſt animal rationale ſecundum Stoicos: quamuis Auicenna & Arabes dicant, quòd animal rationale eſt vt genus ad hominem & ad Angelos: quod falſum eſt, quia Angelus nullo modo propriè eſt animal, ſed dicitur animal aliquando propter viuere ſecundum intellectum. Et ſi rationalis Angelus dicitur, æquiuocè dicetur rationale quod eſt differentia hominis: ſed propter Stoicos & Epicureos dictum eſt, qui deos terreſtres, ſicut Cererem, & Æſculapium: & deos infernales, ſicut Plutonem, & Vulcanum, animalia rationalia eſſe dicebant. Sub animali autem rationali ſicut ſub genere eſt homo: ſub homine verò non ſicut ſub genere, ſed ſicut ſub ſpecie ſunt Socrates, & Plato, qui ſunt particulares homines.

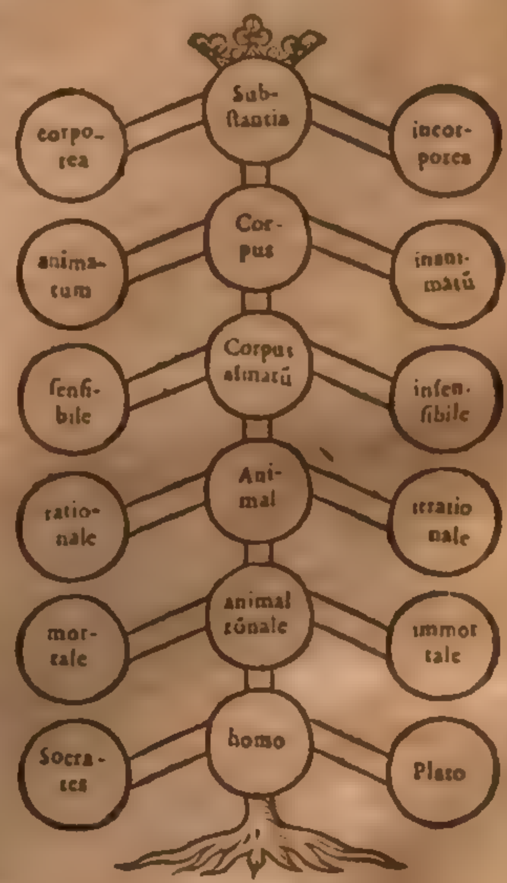
Ponuntur ſub animali rationale animal ſicut ſub genere.

Sed omnium horum ſubſtantia quidem eſt generaliſſimum: eò quòd genus ſit ſolum, & ſpecies eſſe non poſſit. Homo verò eſt ſpecialiſſimum: eò quod ſpecies ſit ſolum, & genus eſſe non poſſit. Corpus verò ſpecies quidem eſt ſubſtantiæ, cui tanquam generi ſupponitur: genus verò eſt corporis animati, quod ſibi vt generi ſupponitur. Et animatum corpus ſpecies quidem corporis eſt, cui vt generi ſupponitur: genus verò eſt animalis per eandem rationem quæ dicta eſt. Et animal ſecundum eandem rationem ſpecies eſt corporis animati: genus autem animalis rationalis. Sed rationale animal eodem ordine ſpecies quidem animalis: genus autem hominis. Homo verò ſpecies eſt animalis rationalis: non eſt autem genus particularium hominum, ſed ſpecies ſolum. Id autem quod ad indiuidua proximum eſt, vt leo, & aſinus, & equus, ſpecies erit ſolum & non genus.

Quemadmodum igitur ſubſtantia quæ eſt ſuprema (eò quod nihil ſit genus ſupra eam) eſt generaliſſimum: ſic & homo (cum ſit ſpecies poſt quam non eſt alia inferior ſpecies, nec aliquid eorum quæ poſſunt diuidi formaliter per oppoſitas differentias, ſed ſola indiuidua ſunt poſt eam, indiuidua enim ſicut diximus, ſunt Socrates, & Plato) ſpecies erit ſola vltima, in qua ſtat formalis diuiſio: erit autem ſpecies, vt dictum eſt, ſpecialiſſima. Quæ verò ſunt in medio extremorum eorum quidem quæ ſupra ipſa ſunt, erunt ſpecies: eorum verò quæ poſt ipſa ſunt, erunt genera.

Quare hæc quidē media duas habent habitudines: eā ſcilicet quæ eſt ad ſuperiora, ſecūdum quam ſpecies eorū dicūtur eſſe: & eā quæ eſt ad poſteriora, ſecundum quam eorum genera eſſe dicuntur. Et ſic via naturæ extrema in ſummo & infimo vnam tantum habent habitudinem. Namque generaliſſimum ſolum ad ea quæ ſibi poſteriora ſunt, vnam ſolum habet habitudinem, cum ſecundum illam ſit genus omnium poſteriorum id quod eſt ſupremum. Eam verò habitudinem quæ eſt ad ſuperiora, non habet, cum ſit ſupremum & principium primum, ex quo per diuiſionem omnia alia principiantur: & quod per nomen & rationem eſt ſubſtantia, hoc eſt, ſecundum id quod in omnibus eſt inferioribus. Specialiſſimum ſimiliter vnam habet tantum habitudinem, eam ſcilicet quæ eſt ad ſuperiora quorum eſt ſpecies: eò quod ſupponitur omnibus illis vt generibus. Eam verò quæ eſt ad inferiora vt ad communia non habet: quia non ſuperponitur communibus. Sed indiuiduorum ſpecies dicitur, de quibus prædicatur vt indiuiſum ſecundum ſubſtantiam & poteſtatem. Aliter ergo indiuiduorum dicitur ſpecies, & aliter ſuperiorum. Dicitur enim ſpecies inferiorum quidē in eo quod eſt eſſe formale ipſorum eam continens. Species autem dicitur ſuperiorum, ſicut quæ ab his (in eo quod per differentias & poteſtate diuiſa ſunt) continetur.

Et ad hunc modum figura per modum arboris ſcribi conſueuit, quæ ſi ſecundum eſſe & eſſentiam conſideratur, radices quibus principiatur, ſuperius habet. Si autem ſecundum eſſe actuale conſideretur, radices quæ ſunt in indiuiduis, habet inferius.

CAPVT V.

De manifeſtatione eorum quæ dicta ſunt ex conſequentibus & ſimilibus.

HÆc autem quæ dicta ſunt, adhuc manifeſtabimus per ea quæ ſequuntur ad ipſa & ſimilia. Reſumentes ergo ea quæ dicta ſunt, dicimus, quòd ex dictis patet, quòd Philoſophi determinant generaliſſimum per hoc quod cum genus ſit, non ſpecies eſt: hoc enim ſequitur ad hoc, quòd id eſt ſupremum cui omnia

Determinant ergo generaliſſimum.

ſup

ſupponuntur: per hoc enim quòd omnia ſupponuntur ei, & prædicatur de eis in quid, ſequitur quod ſit non ſubalternum, ſed generaliſſimum quod non poteſt vtique eſſe ſpecies alicuius. Sequitur etiam ex prius habitis, quòd non habet ſibi ſuperueniens genus: quia ſi hoc eſſe poſſet, iam eſſet ſubalternum, & eſſet ſpecies illius generis quod ſibi in ordine poſitionis ſuperueniret, & eſſet medium, non extremum. Ex quo ſequitur vlterius, quòd non eſſet ſimplex, ſed compoſitum, & eſſet participans aliud & participatum ab alio, & multa alia quę inconuenientia ſunt. Si enim eſſet ſubalternum, hoc modo eſſet ſubalternum, quia ſub altero eſſet poſitum. Sequeretur ergo, quòd non eſſet ſupremum & primum principium, quod eſt contradictorium ad illud quod de ipſo ante probatum eſt.

Specialiſſimum verò cum ſit.

Specialiſſimum verò iidem Philoſophi determinant, quod cum ſit ſpecies, non eſt nec eſſe poteſt genus: eſt enim ſecundum vtramque ſuam habitudinem ſpecies: ſecundum enim habitudinem quam habet ad ſuperiora, ſpecies eſt, & non genus: quia ipſum eſt quod ſupponitur generi, & de quo genus in eo quod quid eſt prædicatur. Secundũ autẽ habitudinẽ quam habet ad indiuidua, non diuiditur differentiis, vt ſecundum partem ſuæ poteſtatis ſit in inferioribus: ſed eſt in quolibet ſecundum totam ſuam eſſentiam, & ſecundum totam ſuam poteſtatem: quod non conuenit generi, ſed ſpeciei, non inquantum ſpecies eſt, ſed inquantum ſpecies ſpecialiſſima, quæ nihil habet ſub ſe niſi indiuiduum, quod ſolum per materiam eſt numerabile & non per formam, in eo quod in materia totum eſſe & poſſe diffundit forma. Hoc ergo ſpecialiſſimum cum ſit ſpecies, nunquam diuiditur vel diuidi poteſt in ſpecies: quia diuiſio in ſpecies non eſt niſi generis per differẽtias formaliter oppoſitas: non ergo diuiditur niſi per materiam. Et quia vt dicit Ariſtot. in 3. Phyſic. diuiſio eſt cauſa numeri, & diuiſio materiæ eſt cauſa numeri materialis: ſequitur quòd prædicatur de pluribus differentibus ſolo numero materiæ in eo quod quid ſit: quia ipſum eſt quid & quidditas indiuiduorum & totum eſſe ipſorum. Ea verò omnia quæ ſunt ſecundum ordinem poſitionis in medio iſtorum extremorum participantia & participata per ſubſtantiam, & per id quod ſunt, vocantur quidem ſubalterna, & ſimul non ſecundum idem ſunt genera & ſpecies: & ideo vnumquodque talium ſimul genus & ſpecies eſſe poteſt: poſſunt ergo omnia talia genera eſſe & ſpecies, ad aliud quidem & ad aliud ſecundum comparationis habitudinem ſumpta. Et ſic omnia quæ ſecundum ordinem à ſpecialiſſimo vſque ad generaliſſimum diſpoſita ſunt ſecundum aſcenſum ab inferiori ad ſuperius, ſiue à compoſito ad ſimplex, ſiue à poſteriori in prius, ſecundum naturam & genera dicuntur & ſpecies, & dicuntur genera ſubalterna, & ſpecies ſubalternæ. Genus autem ſubalternum non dicitur quod ſub ſe habeat genus: quia ſic generaliſſimum eſſet ſubalternum, habet enim ſub ſe aliud genus: ſed dicitur ſubalternato genere poſitum. Et ſimiliter ſpecies ſpecialiſſima non dicitur non ſubalterna, propter hoc quod generi non ſupponatur, generi enim ſupponitur: ſed ideò dicitur non ſubalterna, quia nulla ei ſupponitur ſpecies communis: hoc enim ſonat nomen ſubalterni, quòd ſcilicet alternato ordine participato ſupponatur & participanti ſupponatur: & quod non habet niſi vnum iſtorum, non eſt ſubalternum. Superponitur enim generaliſſimum omni ſe participanti, ſed alternato ordine nihil participat. Supponitur autem ſpecialiſſimum omni participato, ſed à nullo communi participatur. Et ideò hæc duo non habent alternatum ordinem, & ideò non ſunt ſubalterna.

Tex. com. 68. (beside: vt dicit Ariſtot. in 3. Phyſic.)

Ea verò quæ ſunt in medio, &c.

In quo conſiſtat ratio ſubalterni.

Dubitatio.

Attende autem, quòd cum dicitur genus ſubalternum, videtur eſſe oppoſitio in adiecto: quia genus vt genus dicit ſuperponere in ordine prædicabilium, & dicit id quod eſt principium & diffinitiuum eius quod ſibi ſupponitur. Subalternum autem cum dicat id quod in ordine eſt alternatum, aliquo modo dicit id quod ſupponitur, & quod eſt principiatum & diffinitum. Sed hoc facile ſoluitur, ſi conſideratur qualiter dicitur genus ſubalternum: genus enim eſſe habet ex ratione prioris & principij, & ſuperpoſitionis: ſed ſubalternum eſſe habet à ſuppoſitione alterna in ſuperpoſitione. Et quia ſic generalitas & ſubalternatio ad diuerſa referuntur, ſequitur quòd vnum non priuat & diminuit rationem alterius.

Solutio.

Diuiſio generis & ſpecies per ſubalternum & non ſubalternũ eſt diuiſio ſubiecti in accidentia.

Adhuc autem cum diuiditur genus per iſtas differentias, ſubalternum, & non ſubalternum, pro certo diuiſio eſt ſubiecti in accidens. Accidit enim illi naturæ quæ eſt genus, quòd ſit in ordine prædicabilium ſtans in vno ſitu, vel quod ſit alternata ſecundum ordinem poſitionum diuerſatũ. Idem autẽ intelligendum eſt de ſpecie ſubalterna & non ſubalterna: hoc enim accidit illi naturæ quæ eſt ſpecies: hæc enim nomina, ſubalternum, & non ſubalternum, rationes accidentium poſitionis in ordine tali prædicabilium nominant in natura prædicabilium huiuſmodi. Et ideo cum dicitur, prædicabilium quædam ſunt ſecundum prædicationem ſubalterna, quædam non ſubalterna, eſt diuiſio ſubiecti in accidentia ſecundum rei veritatem.

Nota aliam diuiſionem præter illa.

Sed hoc verum eſt, quòd ſi conſideretur cauſa huius diuiſionis & poſitionis: tunc præintelligitur quædam alia diuiſio, quæ eſt, quòd natura prædicabilium talium alia eſt ſimplex, alia compoſita: & compoſita natura quædam eſt numerabilis & diuiſibilis per differentias, eò quod eſt compoſita ex genere & differentia: quædam autem eſt numerabilis numero ſolo, eo quod per differentias vltimas diuidi non poteſt: & hæc diuiſio eſt generis in ſpecies, quia numerabilis natura per differentias, eſt genus compoſitum: numerabilis autem per materiam & non per differentias, eſt ſpecies ſpecialiſſima.

Improbatio quorundam circa rationem formalem ſubalterni.

Nec eſt aliquo modo dicendum, quòd ſubalternum dicatur vel genus vel ſpecies, quod ſic ſubalternari non poteſt, vt ſit ſubtus & ſupra: ſicut quidam dicunt, quòd genus ſubalternum dicatur, quod eſt ſub alio tantum: & ſpecies dicatur quæ ſuper aliud: hæc enim non eſt ratio ſubalterni: alternum enim eſt, quod al-

ternatim ſupponitur & ſuperponitur, ſicut dictum eſt. Si enim diceretur ſubalternum in genere, cui ſuperponitur genus: & ſubalternum in ſpecie, cui ſupponitur ſpecies, ſicut quidam dixerunt, eſſet ſubalternum alterius & alterius rationis, quod falſum eſt. Vnde ſubalternum ſimul ab vtroque dicitur, ſecundum quod alternatim ponitur ſubtus, & ſupra, poteſt eſſe genus & ſpecies. Et ideo generaliſſimum non poteſt eſſe ſubalternum: quia alternare ſe non poteſt, vt fiat ſubtus & ſubiectum vt ſpecies. Et ſpecialiſſimum non poteſt eſſe ſubalternum: quia ſubalternare ſe non poteſt, vt reſpectu alicuius communis fiat ſubiectum & prædicatum.

Declaratio coordinationis prædicamentalis per exemplum in familiis.

Subalternorum autem & generaliſſimorum & ſpecialiſſimorum quæ non ſubalternantur, exemplum & ſimilitudo eſt in familiis, à quibus vt in tractatu generis dictum eſt, primo logicum genus eſt tranſſumptum. Si enim familia Iouis, hoc eſt quæ à Ioue deſcendit, per domos ſiue familias diſtinguatur, dicemus quòd Agamennon ſiue domus & familia Agamennonis, quæ vltima & inferior eſt, reducitur ad Atridem à quo deſcendit, & ab Atride duxit genus & originem: & ſic Atrides genus dat Agamennoni, Atrides autem duxit genus à Pelopide, & Pelopides genus traxit à Tantalide, Tantalides autem à Ioue: quoniam Deus ſublimis eſt & primus in ordine: quare generaliſſimi locum tenens, eò quod alij non ſubiiciatur. Iupiter autem Deus ſublimis ab omnibus antiquis appellabatur. Omnes ergo intermedij & patres ſunt & filij. In extremis autem Agamennon filius tantum accipiens & non perfundens genus. Iupiter autem dans & non accipiens in illo ordine ab aliquo. Quia ſi etiam Iupiter filius Saturni eſſe dicatur: tamen quia patrem expulit de regno, in dignitate regali & familia regni & gradu honoris priorem non habuit: & ideo familia regalis ſtat in Ioue in ſupremo, in Agamennone autem in infimo. Intermedij autem alternatim ſunt: & accipientes & dantes familiam ad regnum pertinentem. Et hoc eſt ſicut in generibus ſubalternatim & non ſubalternatim poſitis, ſicut ex prædictis manifeſtum eſt.

Vt Agamēnon, Atrides.

In generibus autem.

Sed in hoc eſt diſſimilitudo: quia in familiis quidem omnia deſcendentia plerumque ad vnum reducuntur principium. Dico autem plerumque in omni familia quæ ab vno deſcendit, ad vnum principium fit reductio: quando autem ab vno non fit deſcenſus, tunc ad vnum reduci non poſſunt: vt ſi dicamus, quòd in diuerſis quartis mundi diuiſa fuerunt hominis principia. Sola enim vna terræ quarta nobis nota eſt, vt probat Ptolemæus in Almageſto, & in hac noſtra habitabili omnes familiæ ad Adam reducuntur. In aliis autem quartis ſi habitabiles ſunt, alia & alia habuerunt principia. Sed in generibus & ſpeciebus logicis non ſic ſe habet: quia omnia quæ ſunt in omnibus generibus & ſpeciebus tam ſubſtantiæ quam accidentium non ad aliquid vnum (quod ſit ſecundum vnam rationem omnium principium) reduci poſſunt, eo quod ens (ad quod omnes aliquo modo reducuntur) non eſt commune omnium genus tam generum ſubſtantiæ quam generum accidentium. Non enim omnia & ſubſtantiæ & accidentia ſunt eiuſdem generis: ſic enim accideret, quòd omnia aut eſſent ſubſtantia, aut omnia eſſent accidentia, eò quod primum genus eſt quidem omnium aliorum: & vnum genus non eſt principium niſi eius quod eſt quidem vnius & eiuſdem rationis. Tunc ergo vnius generis prædicamenta eſſent omnia tam ſubſtantiæ quam accidentia, ſi ſumatur vnum genus in illa generis ratione: quemadmodum in prædicamentis dicit Ariſt. quia ſcilicet nomine & ſubſtantiæ ratione in quid ſic prædicatur de his quæ ſunt in ſpecie, ſicut in genere.

Non enim eſt commune omnium genus ens, &c.

Quod ens non ſit genus ad omnia prædicamenta.

Entia ergo ſecundum ſui diuerſitatem in diuerſis generibus poſita ſunt, ſicut in prædicamentis ab Ariſtot. dictum eſt. Sunt enim decem genera quaſi prima decem principia, quorum vnum ad alterum reduci non poteſt. Et ſi omnia docet Ariſtot. in 9. primæ philoſophiæ reducere ad ſubſtantiam: hæc reductio omnium ad vnum non eſt ſicut ad vnum genus, ſed ſicut reductio aliquorum ad vnum ſubiectum: propter quod ſiquis dicat, quòd omnia ſunt entia, & quòd ens ſit commune prædicatum de omnibus, æquiuocè, vt inquit Ariſtot. & non vniuocè omnia entia nuncupabit. Si autem vnum commune genus eſſet omnium hoc ipſum quod dicimus ens, adhuc omnia vniuocè entia dicerentur: quia genus nomine & ratione prædicatur de his quorum eſt genus. Cum enim decem ſint principia prima communia & generaliſſima, ſi hæc dicuntur entia, erit prædicatio ſecundum communitatem nominis ſolum, & non erit communitas ſecundum rationem diffinitionis, quæ ſecundum nomen eſt aſſignanda. In talibus enim ens ſimpliciter eſt ſubſtantia, & alia non ſimpliciter entia ſunt, ſed ſunt entis paſſiones, vt quantitas menſura entis, qualitas autem non ens ſimpliciter, ſed entis diſpoſitio: & ſic de aliis. Tamen quia in talibus reſpectus eſt ad vnum quod eſt ſimpliciter ens, ideò non ſimpliciter eſt æquiuocum. Quare non omnium ad vnum reſpicientium eſt idem modus & ratio reſpiciendi: vnum enim eſt vt menſura, alterum vt diſpoſitio. Ideò quoad hoc eſt æquiuocum. Et ideò totum ſimul analogum, hoc eſt, commune ſecundum proportionem vocatur, quod medium eſt inter vniuocum & æquiuocum: quod ſimpliciter, vt dicit Boëtius, à caſu & fortuna æquiuocum eſt. Et vniuocum quod ſimpliciter per vnitatem nominis & vnitatem diffinitæ rationis eſt vniuocum. In tali enim vniuoco & ad quod multa reſpiciunt, vnum & idem eſt eſſe in ſubſtantia, & in omnibus quæ reſpiciunt ad id, eſt vnus modus & vna ratio reſpectus & reſpiciendi ad ipſum.

Tex. com. 1.

Quomodo in ente eſt analogia reſpectu ſubſtantiæ & accidentis.

Hæc quidem igitur decem quæ ſunt prima omnium principia, ſunt generaliſſima, & ſunt numero finita denario. In his enim decem ſtat tanquam in generibus omnium reſolutio. Specialiſſima verò (quæ ſunt ante indiuidua proxima, & oppoſitis non poſſunt diuidi differentiis) ſunt in numero quodam certo quidem ſecundum naturam, non tamen diffinitus & certus eſt quoad nos. Quod autem ſecundum

Decem quidem generaliſſima ſunt.

De numero generaliſſimorum ſpecialiſſimorum & indiuiduorum.

dum naturam certus ſit quantum ad hanc intentionem, ſufficienter probatur ex hoc, quòd nullum genus eſt cuius potentia ſit infinita. Potentia autem generis determinatur ad actum ſpeciei conſtitutiuis differentiis. Conſtitutiuæ ergo differentiæ ſunt finitæ : quia aliter finitam generis potentiam non finirent. Ad numerum autem finitum differentiarum conſtitutiuarum generis poteſtatem finientium finitur numerus ſpecierum. Numerus ergo ſpecierum ſpecialiſſimarum eſt finitus quoad naturam. Indiuidua autem quæ ſunt poſt ſpecialiſſima quoad naturæ poteſtatem ſunt infinita : eſt enim per naturæ poteſtatem diuiſibilis materia in infinitum per continuam allationem & ablationem primi generantis & diuidentis materiam : oportet ergo, quòd poteſtate materiæ indiuidua ſint infinita, & accidens indiuiduans ſic vel ſic potentia naturæ eſt infinitum. Quamuis ergo loco & tempore & ſingula & omnia actu ſint finita: tamen naturæ poteſtate, & diuiſione materiæ & indiuiduantis modo ſunt infinita. Et ideò nec ſcientia nec arte comprehenſibilia. Propterea Plato præcipit, quòd deſcendens à generaliſſimis per diuiſionem, & vſque ad ſpecialiſſima deueniens, quieſcat, & non vlterius diuidat: cuius rationem inducit: quia à generaliſſimis deſcendentem oportet ire, & deſcendere per media: quia ab extremo in extremum non venitur niſi per medium: nec ſic deſcendere poteſt niſi diuidendo extremum in media ſpecificis differentiis, ad quarum numerum multiplicatur numerus ſpecierum. Eſt enim generis eſſentia numerabilis ſpecificis differentiis, quæ in genere ſunt, ſicut actus in potentia: infinita autem potentia materiæ. Indiuidua, inquit Plato, relinquenda ſunt : quia de ipſis per diuiſionem certam & determinatam non poteſt ſciri diſciplina : & ideò nec ſcientia nec arte ſunt determinabilia.

Recapitulatio dictorum in hoc capitulo.

Totum autem quod in hoc capitulo dictum eſt, ſub compendio colligitur ſic, quòd Philoſophi & maximè Peripatetici determinant deſcribentes, quòd generaliſſimum eſt, quod cum ſit genus, non poteſt eſſe ſpecies : & ideò non alternatur ratio generis in ſpeciei rationem. Et rurſus generaliſſimum determinant dicentes, quòd ipſum eſt genus ſupremum, ſuper quod non eſt aliud ſuperueniens genus: quia in illo ordine non poteſt eſſe aliquid ſuperius ſupremo. Specialiſſimum verò è contrario dicunt eſſe, quod cum ſit ſpecies, non eſt genus : nec alternari poteſt vt generis ſumat rationem. Et rurſus idem ſpecialiſſimum determinant, quod cum ſit ſpecies, nunquam diuiditur in ſpecies, quia non eſt eſſentia numerabilis vel diuiſibilis per ſpecificas differentias, ſed numeratur diuiſione materiæ. Et ideò ſpecialiſſimum eſt, quod de pluribus differentibus numero ſolo in eo quod quid ſit prædicatur. Ea verò genera & ſpecies quæ ſunt in medio extremorum prædictorum ſubalterna vocantur genera & ſpecies : quia vnaquæque & genera eſſe poſſunt & ſpecies alternatim vel ſuppoſitiuè, quando ad aliud & ad aliud alternatim poſita & comparata ſunt. Ea verò quæ ſunt à ſpecialiſſimo vſque ad generaliſſimum aſcendendo, & genera dicuntur & ſpecies. Et dicuntur genera ſubalterna vt in familiis ab vno deſcendentibus, in quibus quilibet mediorum & genus dat & ſumit, vt Agamennon, Atrides, Pelopides, & Tantalides, & ſic per omnes familias aſcendendo vſque ad vltimam Iouis familiam, à quo omnes illæ familiæ genus traxerunt, ſicut à primo ſuæ generationis principio.

Sed in hoc diſſimile eſt: quia in familiis plerumque omnia media ad vnum reducuntur, quod vere eſt omnium principium. Verbi gratia ad Iouem primum patrem. In generibus autem & ſpeciebus non ſic ſe habet. Et hoc ideò eſt : quia non eſt idem commune genus omnium id commune quod dicitur ens : nec omnia generaliſſima reducta in ens, ſunt eiuſdem generis in ente, ſecundum quod vnum genus eſt ſumptum, quemadmodum dicit Ariſtot. debere ſumi genus quod ſecundum vnam rationem æquè prædicatur de ſpeciebus. Sed poſita ſunt genera in ente ſecundum prius & poſterius, quemadmodum in prædicamentis dictum eſt. Secundum enim illam doctrinam ſunt genera generaliſſima quaſi decem prædicabilium principia prima, quæ vlterius ad aliud principium quod ſit principium eorum vt genus non reducuntur. Vnde ſi omnia quis entia vocet, ita quod ens prædicetur de quolibet genere, æquiuocè, inquit Ariſtoteles, entia nuncupabit, non vniuocè. Si enim vnum & idem eſſet genus omnium prædicamentorum, ſcilicet ipſum ens, vniuocè dicerentur entia omnia prædicamenta, & vniuocè & æqualiter ſuſciperent entis prædicationem. Cum enim, vt ſæpius dictum eſt, decem ſint prima omnium principia, nec eſſent principia ſi ſupra ſe haberent aliud principium, patet quòd communitas quam habent in ente ſecundum nomen eſt ſolum, & non ſecundum rationem diffinitionis etiam quæ ſecundum nomen eſt : quia ſi ens vna ratione de omnibus prædicaretur, aut omnia eſſent ſubſtantia, aut omnia accidens, quod impoſſibile eſt. Hæc ergo quidem ſunt generaliſſima. Specialiſſima verò in numero ſunt quodam quoad naturam finito, non tamen quoad nos in numero diffinito & certo. Indiuidua autem quæ ſunt poſt ſpecialiſſima ſunt infinita quoad materiæ poteſtatem. Quapropter vſque ad ſpecialiſſima à generaliſſimis deſcendentem iubet Plato quieſcere diuidendo. Iubet autem Plato deſcendere per media quæ ſunt genera & ſpecies diuidentem quodlibet illorum immediatè generi ſpecificis differentiis. Infinita enim, inquit Plato, relinquenda ſunt, neque eorum quæ infinita ſunt dicit Plato poſſe fieri diſciplinam.

CAPVT VI.

De modo veniendi à generaliſſimo ad ſpecialiſſima, & è conuerſo.

QVia autem in coordinatione extremorum & mediorum via eſt veniendi de extre-

mo in extremum per media, oportet tangere qualiter procedit, quid de ſupremo prædicabili vſque ad infimum vadit per media, & qualiter procedit, qui è contrario de infimo per media procedit ad ſupremum. Dicimus, quòd qui de ſupremo per media procedit ad infimu (quod ſpecialiſſimum vocatur) neceſſe eſt, quòd deſcendat à priori ſecundum naturam in poſterius, & ſic ſemper procedat deſcendendo vſque ad prædicabile proximum. Et ſic deſcendentem neceſſe eſt ire per multitudinem. Non enim deuenitur in poſterius, niſi per diuiſionem ſuperioris. Diuiſio autem ſi perfecta ſit, omnes partes diuiſi ſegregando, ſemper eſt cauſa multitudinis. Ideo enim eſt perfecta ex parte diuiſibilis diuiſio: quoniam per diuiſionem accipit omnes partes eius quod eſt diuiſibile: propter quod quando corpus accipitur ſub ſubſtantia, prius intelligere oportet ſubſtantiæ diuiſionem per corpoream & incorpoream ſubſtantiam: & tunc vna differentia conſtitutiua coniuncta cum genere accipit corpus, & ſic fit deſcenſus per multitudinem, quam totam cauſat præintellecta & perfecta diuiſio. Accipere enim vnam partem de toto non diuiſam ex oppoſito cum alia parte, imperfecta eſt diuiſio: non enim explicat perfecte quid partium eſt in toto.

Deſcendentibus igitur ad ſpecialiſſima.

Et è contrario autẽ ſiquis aſcendat à ſpecialiſſimis ad generaliſſima, neceſſe eſt colligere multitudinem in vnum: ex quo per diuiſionem accepta eſt: reſoluit enim ſic aſcendens & reducit omnia diuiſa (quæ non niſi per diuiſionem multa ſunt) in vnam formam eius quod diuiſum eſt. Et ſic ex multis procedit ad vnum. Cuius cauſa eſt: quia id quod eſt commune multorum, eſt propter collectionem hoc modo quo collectio dicitur multorum in vnam naturam quæ in eis eſt adunatio & reſolutio. Sic enim multorum quæ diuiſione materiæ multa ſunt collectiuum in vnam ſpeciei naturam eſt ſpecies: quia vna natura ſpeciei in omnibus eſt indiuiduis eiuſdem ſpeciei: non enim ſic eſt in vno, quòd non ſit in alio: ſed cum ſit in vno, eſt etiam in alio per aptitudinem naturæ & formæ: quamuis non ſecundum quod eſt in vno, ſit etiam in alio ſicut in principio & vniuerſalibus dictum eſt. Magis autem eſt collectiuum & adunatiuum genus, quam ſpecies, in hoc quòd plura colligit quam ſpecies: & ſi etiam ſpecies magis ſecundum intentionem ſit vna, quam forma generis: minus enim à ſe diſtant & magis vnum ſunt quæ ſunt vnum in ſpecie, quam ea quæ ſunt vnum in genere: cum plura vniat in ſe & colligat genus quam ſpecies: vnit enim & colligit multas ſpecies & omnia quæ in ſpeciebus colliguntur.

Particularia verò & ſingularia ſecundum quod huiuſmodi ſunt, ſemper ſunt in multitudine: cuius multitudinis cauſa eſt diuiſio materiæ, & ideo per contrarium modum collectionum communis ſpeciei, diuidunt id quod eſt vnum in natura in multa, non quidem diuiſione formæ, ſed diuiſione materiæ, vt dictum eſt.

Participatione enim ſpeciei plures homines

Diuiditur autem totius vniuerſalis diuiſione, quod diuiſum per eſſe diuiditur, & per naturam & formam, ſecundum totam ſuam eſſentiam & potentiam eſt in ſingulis. Et è contra ſpecies multa ſicut diuiſa in vnum colligit & vnit: participatione enim ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Non quidem ſic, quod iſte homo qui eſt vnus homo per materiam, ſit plures homines diuiſi per ſuas materias & ſua ſuppoſita: ſed quia ipſa participatione vnius quod participatur à multis ſecundum quod ipſum in natura & eſſentia vnum eſt, plures vniuntur, & vnum ſunt ſecundum hunc modum. Et hoc eſt idem ac ſi dicatur, quòd Socrates & Plato & alij ſingulares homines vnum ſunt in homine, ſecundum quod homo dicit naturam ſpeciei prædicatæ de ipſis. Et ſi ſic participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo, non ſequitur ex hoc, quòd ſimpliciter plures homines ſint vnus homo: quia vnus homo & plures homines ſimpliciter dicuntur à materiæ ſubiectæ pluralitate vel vnitate. Econtra verò particularibus ſiue particulatis per materiam hominibus, vnus homo, vna natura, & vna forma communis omnium efficitur plures homines ſecundum eſſe ſingulare: & per ſubiectum diuiſus in omnes, indiuiſus tamen manens ſecundum naturam communem & formam & ſecundum eſſe vniuerſalis. Id enim quod ſingulare eſt & determinatum ſecundum eſſe & ſubiectum, ſemper eſt diuiſiuum communis ſui proximi & determinatiuum. Quod autem commune eſt & vniuerſale, ſemper eſt collectiuum & adunatiuum.

ſunt vnus homo. Intellectus illius propoſitionis, participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo.

Quamuis autem colligere & adunare ſint idem in ſubſtantia: differunt tamen ſecundum rationem. Collectio enim incipit à multis, & terminatur ad vnum. Adunatio incipit ab vno, & terminatur ad multa, quæ in vno vniuntur. Hoc autem vt melius manifeſtetur, explanetur in pluribus. Eſt enim collectio tantum in vnum locum continentem, ſed non vnientem, ſicut aceruus lapidum dicitur colligi. Et hæc propriè dicuntur nomina collectiua, vt aceruus, turba, populus, & alia huiuſmodi. In talibus quidem perfecta eſt collectio, ſed imperfecta adunatio. Et ideo talia de ſuis partibus non prædicantur: quia ſinguli lapides non ſunt aceruus, nec ſinguli homines ſunt populus vel turba.

Differentia inter collectionem & adunationem.

Nota quinque modos quibus plura in vnum colligi dicuntur.

Eſt item collectio multorum ad vnum mouens & ad vnum finem: ſicut eſt collectio exercitus in mouente duce, & fine, qui eſt victoria: Et hæc collectio magis adunat quam antecedẽs, etiam & hæc non perfectam facit ſecundum naturam adunationem. Et ideò totum de parte non prædicatur, quia vnicus miles non eſt exercitus, ſed quia omnes in mouente & fine vniuntur, ideo ſequitur, quòd ſinguli mouẽtur in ſingulis & duce, & ſinguli ſecundũ analogiã ſuę operationis perficiunt victoriam.

Eſt item collectio in vnam perfectæ quantitatis figuram, ſicut dicuntur fundamentum, & paries, & tectum colligi in vnam totius integri formam: quia forma non eſt in partibus diuiſim, ſed ſimpliciter quidem in partibus coniunctim ſumptis, & in qualibet diuiſim non eſt niſi ſecundum quid: ideò iſta forma quãuis colligat partes & adunet eas ſibi, non tamen prædicatur de partibus omnibus niſi coniunctim, & non de qualibet diuiſim.

Iuxta hanc erit adhuc alia forma, quæ quamuis colligat partes, & aliquo modo vniat: non tamen cuilibet totam ſuam addit poteſtatem perfectã, ſicut eſt forma regni, & generaliter totius poteſtas regni conſtituitur poteſtatibus vt partibus, vt eſt præſidis, palatini, & ducis, & comitis poteſtas, ex quibus omnibus conficitur regnum. Et hæc forma quæ non vnit ſecundum totam poteſtatem, iterum de partibus prædicari non poteſt ſimpliciter: quia præſidatus non eſt regnum. Talis enim forma ſuam poteſtatem partibus ordinatim communicat: & ideo quælibet pars eſt aliqua regni poteſtas: & in talibus verum eſt, quòd quidquid poteſt inferior, poteſt & ſuperior, ſed non conuertitur.

Et ſecundum modum iſti aliquo modo ſimilem, forma naturalis colligit & vnit ſibi partes materiæ quas terminat. Et ideo de materia vel de partibus materiæ non prædicatur: quia ipſa in poteſtate partes excedit: & ſic animal non eſt viſus, vel auditus, vel aliud huiuſmodi: cum poteſt quod poteſt viſus, & plus, & ſic eſt in omnibus aliis. Eſt tandem forma quæ perfectè colligit & vnit partes, ita quòd ſingulas colligit & vnit ſibi, ita quòd eſſe eius in ſingulis idem eſt cum eſſe ſingulorum, vel non diuerſum ab ipſo, & ideò prædicatur de ſingulis partibus: & talis forma eſt generis & ſpeciei & aliorum quæ ſunt vniuerſalia. Et hoc modo intelligimus hîc, quòd aſcendens à ſpecialiſſimo ad generaliſſimum, colligit & adunat multitudinem in vnum, & quòd commune ſit collectiuum & adunatiuum.

Aſſignato autem genere & ſpecie quid ſit vtrumque, &c.

Aſſignato autem ſic genere, & aſſignata ſpecie, quid ſit vtrumque per diffinitionem, palam eſt ex prædictis, quòd in omni diuiſione proxima generis in ſpecies, ſemper genus vnum eſt & plures ſpecies in quas diuiditur. Semper enim vnius & eiuſdem generis diuiſio eſt in plures ſpecies: cuius ratio eſt, quia differentia non diuidit nec habet actum niſi per oppoſitionem. Nihil autem ſibiipſi oppoſitum eſt, ſed ei opponitur cui contrariatur. Omnis ergo differentia quæ diuidit genus, ſibi oppoſitam habet differentiam: & ideò genus coniunctum cum vna differentia facit ſpeciem aliam illi oppoſitam, quia alietas, vt dicit Boëtius, cauſatur ab oppoſitione: propter quod dicit Ariſtoteles in 6. topicorum, quòd ſi aliquis in diffinitione aliquid aſſignauerit pro differentia, conſiderandum eſt ſi oppoſitum eius eſt etiam eiuſdem generis differentia. Si enim non eſt oppoſitum differentia, nec hoc quod aſſignauit, fuit vera differentia: genus enim non diuiditur niſi per oppoſitas differẽtias ſiue formas quæ ſunt differentiæ: oppoſitæ autem differentiæ coniunctæ cum genere non vnum, ſed plures ſpecies ſemper conſtituunt.

Quare diuiſio generis ſemper eſt in plures ſpecies.

Cap. 8.

Vtrum ſufficiat genus habere plures ſpecies aptitudine, an requirat actu plures.

Sunt tamen qui contra hoc quod dictum eſt obiiciunt per id quod à principio de vniuerſali dictum eſt, quòd ſcilicet ab aptitudine exiſtendi in pluribus & dicendi de pluribus vniuerſale dicatur, & non ab actu: quod ſcilicet actu ſit in in pluribus & de pluribus: quia aliter ſol non eſſet vniuerſale. Ex hoc enim volunt inferre, quòd genus eſt quod non habet plures ſpecies, ſed quod aptum natum ſit habere plures ſpecies. Et ſic non oportet genus ſemper in plures ſpecies diuidi. Sed ad hoc dicendum, quod non eſt verum de genere, ſed de ſpecie ſpecialiſſima ſolum: quia genus non diuiditur niſi per ea quæ poteſtate naturali & ſubſtantiali ſunt in ipſo, & ideò per ſe diuiditur: & oportet, quòd diuidatur in plura quæ actu plura ſunt. Species autem non diuiditur per ea quæ ſunt in ipſa: nec diuiditur ſecundum ſuam ſubſtantialem poteſtatem, ſed potius multiplicatur & numeratur quam diuidatur per id quod totum ſubſtantialiter eſt extra naturam & eſſentiam ipſius, ſcilicet per materiam quæ nihil eſt formalis eſſentiæ ſuæ poteſtatis. Et ideò accidit ſpeciei eſſe in ipſa: propter quod ſola ſufficit aptitudo in ſpecie vt ſit apta exiſtere in pluribus, ad hoc quod ſit vniuerſale, etiamſi actu non ſit niſi in vno ſolo, vel fortè in nullo, dummodo ſit forma quæ ſecundum aptitudinem apta nata ſit eſſe in pluribus.

Solutio.

Quare genus requirat multas ſpecies actu: non autem ſpecies plura indiuidua actu, ſed potentia tantum.

Sed conſidera quomodo hæc dicta non contradicant dictis ſupra trac. de genere cap. 5.

Eſt ergo ſciendum, quòd genus non eſt, quod non habet plures ſpecies. Vnde ſi ponamus non eſſe aliquam ſpeciem animalis niſi hominem: tunc quidem ſequitur, ſi homo eſt, animal eſt: ſed non ſequitur, quòd animal ſit genus propter cauſam quæ dicta eſt. In ſpecie autem ſpecialiſſima ſola quidem, vt dictum eſt, ſufficit aptitudo ad hoc quod ſit vniuerſale ſecundum aptitudinem. Si autem hæc aptitudo ad actum reduci debeat, oportet quòd actu ſit in pluribus & de pluribus: & non ſolum eſt vniuerſale ſecundum actum, ſed ſecundum aptitudinem ſolam. In his autem in quibus aptitudo ad actum reducitur, per diuiſionem materiæ ad actum reducitur, ſicut dictum eſt: quia naturæ aptitudo ad plura, non eſt ad tot, quin poſſit eſſe ad plura: ideò continuè ſic in infinitum poteſt reduci ad actum.

In omni autem tali prædicabilium coordinatione genus quidem ſubſtantialiter & vniuerſaliter de ſpecie prædicatur, & omnia ſuperiora de inferioribus ſubſtantialiter & vniuerſaliter prædicantur: ſpecies autem ſiue ſubalterna ſit, ſiue ſpecialiſſima, neque prædicatur ſubſtantialiter & vniuerſaliter de proximo ſuperiori ſibi genere, neque prædicatur de ſuperioribus ſibi generibus non proximis, ſed per medium ſibi coniunctis. Huius autem cauſa eſt: quia inter talia ſuperiora de inferioribus prædicata ſubſtantialiter & vniuerſaliter prædicatio non conuertitur, eò quod prædicatum in plus eſt quam ſubiectum. Vnde non ſequitur, ſi homo ſubſtantialiter & vniuerſaliter eſt animal, quòd animal ſubſtantialiter & vniuerſaliter ſit homo: eſt enim aliquod animal quod non eſt homo, vt aſinus, vel leo: animal enim quamuis de intellectu ſit hominis (& ideo neceſſe ſit prædicari de ipſo) non tamen è conuerſo homo eſt de intellectu animalis: propter quod animal ſine homine eſſe poteſt.

Oportet æquè æqua de æquis prædicari.

In omni autem ordinata prædicatione (in qua ſecundum naturalem ordinem prædicabilium vnum de altero prædicatur) oportet æqua ſiue paria de æquis, ſiue paribus prædicari, ſicut prædicatio conuertibilium, ſicut omne hinnibile eſt equus, & omnis equus eſt hinnibilis. In talibus enim ſubiectum eſt conuerſum

ſum prædicati : & ideò nec prædicatum relinquit ſubiectum, nec ſubiectum relinquit prædicatum. Aut oportet maiora de minoribus prædicari : & in talibus prædicatum eſt de ratione ſubiecti : & ideò ſubiectum nunquam relinquit prædicatum, quamuis prædicatum poſſit relinquere ſubiectum : & talis prædicatio eſt vt quando animal de homine prædicatur ſine conuerſione.

Hæc prædicatio non eſt ſubſtantialis, ſed per accidens, aliquod animal eſt homo, & per conſequens non eſt per ſe in primo modo, vt voluit Paul. venetus 1. poſter.

Et ſi inſtet aliquis, quòd homo de animali prædicatur, cum dicitur, aliquod animal eſt homo, vel hoc animal eſt hic homo. Nulla eſt inſtantia : quia hæc prædicatio non eſt ſubſtantialis & ſecundum ordinem prædicabilium, quia per accidens : accidit enim animali hoc animal eſſe quod eſt homo vel hic homo. Minora verò de maioribus ſecundum hunc modum prædicationis minime prædicantur: neque enim animal vniuerſaliter dicis eſſe hominem, quemadmodum hominem vniuerſaliter & ſubſtantialiter dicis eſſe animal.

Secundum autem totam coordinationem prædicabilium de quibuſcunque ſpecies prædicatur ſiue ſubalterna ſiue ſpecialiſſima, de omnibus eiſdem prædicabitur vniuerſaliter & illius ſpeciei genus, & illius generis genus, & ſic vſque ad generaliſſimum, quod vltimum in aſcendendo, & primum in deſcendendo prædicatum eſt in illa prædicamentorum coordinatione. Cuius exemplum eſt, quòd ſi verum eſt Socratem eſſe hominem, hominem autem animal, animal verò ſubſtantiam : verum eſt, quòd & Socrates eſt homo, & quòd Socrates eſt ſubſtantia : ſemper enim & ſubſtantialiter & vniuerſaliter in tali coordinatione ſuperiora de inferioribus prædicantur & de indiuiduo. Generaliſſimum autem & de genere ſibi proximo ſub eo poſito prædicabitur, & de generibus omnibus inferioribus, ſi plura ſint media ſubalterna inter ipſum & ſpecialiſſimum : & prædicatur de ſpecie ſpecialiſſima, & de indiuiduis quæ ſub ipſa ſunt.

Attende autem, quòd ſicut dictum eſt, forma quæ prædicatur, non prædicatur niſi ſit notior, & nomen totius eſſe rei. Eſſe autem rei totum vel eſt in potentia remota, & ſic nominatur per generaliſſimum: vel in potentia propinqua, & ſic nominatur genere ſubalterno: vel in potentia propinquiſſima, & ſic vocatur genere immediato : vel eſt in actu, & ſic nominatur nomine ſpeciei. De prædicatione autem differentiæ, proprij, & accidentis, inferius pertractabitur. Et ideò dicit Ariſtot. quòd non eſt viuens & animal, nec animal & homo ſimul. Talis ergo modus prædicandi concluditur ex eo qui dictus prædicabilium ordine.

Compendium dictorum in hoc cap.

Hæc autem quæ dicta ſunt, in compendio dicuntur ſic, quòd deſcendentibus ad ſpecialiſſima neceſſe eſt ire per multitudinem ſpecierum diuidendo genus oppoſitis differentiis. Aſcendentibus autem à ſpecialiſſimis ad generaliſſima neceſſe eſt colligere multitudinem in vnam generis diuiſi naturam. Collectiuum enim in vnam communem naturam ſpecies eſt, & magis collectiuum multorum eſt id quod eſt genus : particularia verò & ſingularia ſemper in multitudine exiſtentia, è contrario diuidunt in multitudinem id quod eſt vnum commune : & ſic participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Particularibus autem ſic ſpeciem diuidentibus, & in multitudinem diſtrahentibus, vnus & communis homo eſt plures homines : diuiſiuum enim ſemper communis eſt id quod eſt ſingulare : collectiuum autem & adunatiuum plurium in vnum eſt id quod commune eſt.

Aſſignato autem ſic genere & ſpecie per diffinitiuam rationem quid ſit vtrumque ipſorum, & genere quidem vno exiſtente, ſpeciebus verò pluribus per diuiſionem oppoſitarum differentiarum, ſemper erit in plures ſpecies diuiſio generis per cauſam ſuperius aſſignatam. Genus quidem in tali ordine ſemper vniuerſaliter & ſubſtantialiter de ſpecie prædicatur, & omnia ſuperiora de inferioribus. Species autem nec prædicatur de proximo ſibi ſuperiori genere, neque de ſuperioribus non immediatè coniunctis : nec enim talis prædicatio conuertitur qua genus de ſpecie prædicatur. In omni enim ſubſtantiali ordinata prædicatione oportet aut æqualia de æquis prædicari, vt hinnibile de equo : aut oportet prædicari maiora, hoc eſt, communiora de minoribus, vt animal prædicatur de homine, cum animal in plus ſit quam homo. Minora verò de maioribus ſecundum hunc modum prædicabilium minimè prædicantur, niſi per accidens, vt dictum eſt. Nec enim animal vniuerſaliter dicis & prædicas hominem eſſe, quemadmodum hominem vniuerſaliter dicis eſſe animal. De quibus autem ſpecies vniuerſaliter & ſubſtantialiter prædicatur, de his neceſſariò & ſpeciei genus prædicabitur, & generis genus vſque ad generaliſſima. Si enim gratia exempli verum eſt dicere Socratem eſſe hominem, hominem autem animal, animal autem ſubſtantiam : verum eſt & Socratem animal dicere atque ſubſtantiam. Semper ergo naturaliter ſuperiora de inferioribus prædicantur. Species quidem ſubſtantialiter de indiuiduis prædicatur. Genus autem prædicatur de ſpecie & de indiuiduo. Generaliſſimum autem prædicabitur & de genere ſubalterno & de generibus omnibus, ſi plura ſint media & ſubalterna inter ſpecialiſſimum & generaliſſimum : prædicabitur autem de ſpecie ſpecialiſſima & de indiuiduis ſecundum totam huiuſmodi prædicabilium coordinationem. Sic enim in omnibus verum eſt, quòd quando alterum de altero prædicatur vt de ſubiecto, in quo ſpecialiter per intellectum concipitur : quæcunque ſubſtantialiter de prædicato prædicantur, omnia prædicari de ſubiecto ſit neceſſe. Et negatiuè ſimiliter quæcunque vniuerſaliter negantur de prædicato, neceſſe eſt illa etiam negari de ſubiecto : animal enim cum non ſit lapis, neceſſe eſt etiam hominem lapidem non eſſe.

***

CAPVT

CAPVT VII.

De modo prædicabilium quæ prædicantur.

EX omnibus autem quæ dicta ſunt, conſtat, quod generaliſſimum dicimus prædicari de omnibus quæ ſub ipſo recto ponuntur ordine tam generibus quam ſpeciebus & indiuiduis. Genus enim quodlibet quod eſt immediate ante ſpecialiſſimum, prædicatur de omnibus ſpecialiſſimis, vt animal de homine & de aſino & leone & ſpeciebus aliis: prædicatur etiam & de indiuiduis illarum ſpecierum per hoc quod eſſentialiter eſt in illis & de illis. Id autem quod ſic eſt ſpecies, quod ſolum ſpecies eſt, & non genus, quod eſt ſpecies ſpecialiſſima, non prædicatur per ſe niſi de indiuiduis, Indiuiduum autem quod eſt certum, non prædicatur, niſi de vno ſolo diſcreto & ſignato, illa prædicatione quæ in antehabitis determinata eſt. Quamuis indiuiduum vagum de pluribus prædicetur, hoc eſt, prædicatione ſpeciei, & non indiuidui, vt dictum eſt. Indiuiduum enim quod diſcernitur ab aliis ſub eodem communi poſitis particularibus, dupliciter formatur: ſubſtantiâ enim formatur per accidentia quæ ſigna ſunt talis diſcretionis, quæ in proprio nomine importantur, vt cum dicitur Socrates. Quia autem accidens non indiuiduatur niſi per ſubſtantiam, ideò indiuiduum accidentium per demonſtrationem ad rem ſtantem ſub accidente deſignatur, ſicut hoc album, & hoc veniens, vt accidens tam ſine tempore & motu, quam cum tempore & motu deſignetur. Diſcernitur etiam aliud per circumlocutionem, vt diſcretio Sortis deſignatur per generantem, vel locum generationis, vt cum dicitur Sophronici filius, ſi ſolus Socrates ſit eius filius: à generante enim principaliter trahit originem, quia hic generat hunc dictum: & in talibus aliquando ad maiorem diſcretionem notandam mutamus appellationes dicendo Sophronici filium, notantes quod ſub hac appellatione magis diſcretè noſcitur, quam ſub appellatione Sortis.

Dicitur autem generaliſſimũ quidem de omnibus, &c.

Indiuiduũ vagum de pluribus prædicatur prædicatione ſpeciei, & non indiuidui.

Indiuidua enim dicuntur huiuſmodi primæ ſubſtantiæ propter hoc, quòd quantum ad diſcretionem non quantum ad ſubſtantiam vnũquodque eorum diuiſim conſiſtit ex proprietatibus, quarum earundem in numero collectio nunquam erit in alio aliquo. Quæ (vt dicit Boëtius) ſunt ſeptem, ſcilicet propria forma, propria figura, propria parentela ſecundum quam per hanc vel illam ſeminis deciſionem à parentibus deſcendit, propria nominatio à proprio accidente impoſita, propria patria ſecundum quod patria centrum dicitur natiuitatis in quo reſpexit periodus circuli cæleſtis in natiuitate, proprium tempus, proprius locus omnia hæc continens: hæc enim abſtrahi ab hac re non poſſunt quia per hoc & hic & nunc. Quamuis enim hæc materia ſit formæ particularis & indiuiduationis principium & indiuidui pars ſubſtantialis: tamen hæc accidentia quamuis non componant ſubſtantiam ſingularem, ſunt facientia ad notitiam ſuæ diſcretionis. Et ſi indiuiduum non vt particularis ſubſtantia, ſed vt diſcretum, & diſcretè nomen deſignetur: tunc accidentia ſunt nomina in ratione concepta, & de eſſentia indiuidui ſic deſignati: quamuis non ſint aliqua pars particularis ſubſtantiæ ſecundum quod ſubſtantia eſt, hæc enim non componitur niſi ex hac forma.

Proprietates indiuiduales ſecũdum Boëtium ſeptem ſunt.

Hæc materia eſt principium indiuiduationis & formæ particularis: tamen accidentia illa ſeptem ſunt ad notitiam ſuæ diſcretionis.

Sed proprietates quæ ſunt cõmunis hominis per hoc quod communis homo eſt in pluribus, inueniuntur etiam in pluribus, vt riſibile, & manſuetum natura, & diſciplinæ perceptibile, & huiuſmodi. Hæc enim in pluribus, & plus eſt, in omnibus hominibus particularibus inueniuntur: ſunt enim in eis per commune quod eſt in eis, & ideò conueniunt eis in eo quod homines ſunt. Directo enim prædicabilium ordine continetur indiuiduum ſub homine ſiue generaliter loquendo ſub ſpecie. Species autem continetur ſub genere. Eſt enim genus totum quoddam vniuerſale, & id quod eſt genus ſecundum quod genus eſt, non niſi totum. Indiuiduum autem non eſt totum, ſed tantum pars ſubiectiua totius vniuerſalis. Species verò quæ eſt in medio, eſt inter genus & indiuiduum, & totum eſt & pars diuerſis comparata: ſed pars quidem alterius generis quod eſt totum ad ipſam. Species enim pars eſt generis poteſtate: quia genus non ſecundum totam ſuam poteſtatem eſt in ſpecie. Totum autem eſt ſpecies, non totius alicuius: quia nihil participat eam ſecundum partem ſuæ poteſtatis, ſicut ipſa ſpecies participat genus, ſed eſt totum omnibus aliis indiuiduis: quia ipſa ſpecies, vt dicit Boëtius, totum eſſe eſt indiuiduis. Nec referuntur indiuidua ad ſpeciem vt partes ipſius, ſed potius vt ſingularia ſecundum totum eſſe & poteſtatem, in ſe habentia ſpeciem & participantia.

Compendioſè ergo dicendo generaliſſimum quidem de omnibus ſub ſe ſecundum ſuam coordinationem poſitis ſpeciebus, generibus, & indiuiduis dicimus ſiue prædicamus. Genus autem ſubalternum, quod ante ſpecialiſſimum de omnibus ſpecialiſſimis & indiuiduis prædicamus. Species autem prædicamus de indiuiduis omnibus ſub ſe poſitis. Indiuiduum verò de vno ſolo non propria prædicatione prædicamus. Indiuiduum enim ſub deſcriptione nominatum Socrates, vel in accidentibus hoc album vel hoc nomen per demonſtrationem vel per circumlocutionem manifeſtioris loquelæ Sophronici filius: ſi enim plures haberet, tunc tali circumlocutione non diſcerneretur Socrates. Indiuidua ergo voce diſcretionis dicuntur huiuſmodi: quoniam quantum ad ſuam diſcretionem ex talibus proprietatibus conſiſtit vnumquodque eorum, quorum collectio nunquam in alio eadem erit. Socratis enim diſcretiua proprietas nunquam in aliquo alio eſſet particulari homine. Hæ verò proprietates quæ ſunt communes proprietates, erunt eædem in pluribus. Illæ enim ſunt proprietates communis & non ſingularis ſecundum quod ſingulare eſt. Et, vt plus dicatur, communis hominis proprietates ſunt in omnibus in quibus eſt vna natura commu

Compẽdium dictorum in hoc cap.

communis : participantia enim naturam communem, participant etiam propria illam naturam conſequentia. Tales ergo hominis communes proprietates erunt in omnibus particularibus in eo quòd homines ſunt. Secundum ergo prædictum prædicabilium ordinem continetur indiuiduum ſub ſpecie. Species autem ſub genere. Eſt enim genus totum quoddam inquantum genus eſt. Indiuiduum autem ſecundum quod indiuiduum eſt, pars quædam. Species verò eſt & totum & pars. Sed pars quidem eſt alterius, hoc eſt, generis quod ſecundum partem ſuæ poteſtatis participat : totum autem non eſt alterius quod ipſius partem participet, ſed eſt totum aliis: partibus enim totum eſt, quarum quælibet ipſum totum participat.

Epilogus. Quod autem ea quæ de genere & ſpecie dicta ſunt adinuicem propter correlationem dependeant, vno epilogo patet : de genere quidem & de ſpecie quid generaliſſimum, & quid ſpecialiſſimum, & de aliis quæ eadem ſunt genera & ſpecies ſicut ſubalterna. Adhuc autem quæ etiam ſint indiuidua, ſiue certa, ſiue vaga, vel per demonſtrationem vel circumlocutionem certificata. Adhuc autem quot modis genus dicitur, & quot modis ſpecies dicitur, quantum ad præſentem ſpectat intentionem logicam, ſufficienter dictum eſt.

TRACTATVS V.

De differentia.

CAPVT I.

De diſtinctione nominis differentiæ quod multipliciter dicitur.

Ratio ordinis differentiæ. CONSEQVENTER de vniuerſali quod differentia vocatur, pertractare eſt. Hæc enim quia conſtituit ſpeciem, & prædicatur de ſpecie & de ratione diffinitiua ipſius ſpeciei, ideo ante ſpeciem erat ponenda, niſi obſtitiſſet correlatio adinuicem ſpeciei ad genus, & generis ad ſpeciem, quemadmodum in præhabitis dictum eſt. Antequam autem notificemus differentiam quæ ſola vna eſt de quinque vniuerſalibus, & determinemus de ipſa, oportet nos diſtinguere multiplicitatẽ nominis differentiæ : hæc enim multipliciter dicitur ſecundum prius & poſterius.

Differentia diuiſa eſt analoga. Differentia igitur multipliciter dicitur, vt dicit Auicen. non ſicut genus & ſpecie : quia in genere & ſpecie primo fuit vſus horum nominum in phyſicis & politicis, & ab illis hæc nomina ad vſum philoſophiæ ſumpta ſunt. Sed in differentia factum eſt è conuerſo. Nomen enim differentiæ primo fuit in vſu Philoſophorum : & ab illa tranſumptum eſt ad vſum communiter loquentium. Hæc igitur eſt cauſa vera, quòd multipliciter dicitur nomen differentiæ, communiter ſcilicet, propriè, & magis propriè.

Differentia communiter dicta. Differentia verò communiter, propriè & magis propriè. Communiter autem dicitur differentia, quæ eſt apud communiter loquentes conſiderando ea quæ ſenſibus primo obiiciuntur. Communiter ergo alterum ab altero differre differentia dicitur, quando vnum ab altero alteritate quadam cuiuſcumque cõmuniter apprehenſibilis accidentis differre dicitur, quocumque modo ſecundum omnia genera formarum accidentium. *Remouet dubium.* Nec tales differentiæ communes ideò dicuntur, quia rebus inſint communiter quas faciunt differre : ſi enim ſic eſſet, non dicerentur differentiæ, ſed conuenientiæ. Sed dicuntur differentiæ communiter, quia à communiter loquentibus ſunt in vſu. Vulgus enim aſſignando differentias rerum, talibus res differre facit, qualia forinſecus in rebus per ſenſum communiter apprehendit.

Sic autem in tali differentia indiuiduum vnius ſpeciei differt ab alio indiuiduo eiuſdem ſpeciei, vt Socrates à Platone differt accidentium ſenſibilium alteritate quadam, ſicut dicit Apuleius, quòd Plato latus fuit facie, *Plato latus fuit facie, Socrates autem non.* Socrates autem non. Hac etiam differentia vnum indiuiduum vnius ſpeciei differt à ſeipſo in duobus temporibus, ſicut Socrates iam vir vel ſenex exiſtens, differt à ſe puero per accidentia iuuentutis & ſenectutis, quæ non citò derelinquunt ſubiectum. Sic etiam Socrates differt à ſeipſo quando aliquid facit, ſcribit, vel legit, quieſcente ſeipſo à tali opere, quæ ſunt accidentia citò ſeparabilia. Et vt generaliter dicatur, hæc differentia ſemper conſideratur ſecundum aliquem modum diuerſimode ſe habendi ad ſeipſum, vel ad alium alteritatibus quibuſcũque : vel cuiuſlibet generis accidentia citò vel non citò ſeparabilia. Hæc igitur eſt acceptio differentiæ ſecundum intentionem nominis dicta apud communiter loquentes : propter quod etiam communis vocatur differentia, hoc eſt, quam attendunt communiter loquentes.

Differentia propriè dicta. Propriæ autem differentiæ alterum ab altero dicitur. Iuxta iſtum modum magis vicinè ad verum modum accipitur differentia quæ vocatur propria: eò quod ei in quo eſt, per cauſam connaturalem eſt appropriata, vt quando vnum differre dicitur ab altero per accidens inſeparabile : quod ideò inſeparabile eſt, quia cauſam habet

habet quæ eſt in ſubiecto in quo eſt, ſicut eſt naſi ſimitas in ſimo, cuius naſus ſimiæ cõparatur: vel cicatrix aliqua indurata vel inſeparabilis, cũ ex vulnere occaluerit: ſimitas enim ineſt per naturam: ſed cicatricem habens differt ab eo qui cicatricem non habet, & aliquando idem cicatricem habens nunc à ſeipſo antequam cicatricem haberet. Hæc autem dicitur propria: quia per aliquam rationem accedit ad illam, quæ verò nomine differentia vocatur: hæc enim quamuis non ſit de eſſentia eius in quo eſt & quod differre facit, habet tamen cauſam in eſſentialibus ipſius ſiue ſint eſſentialia complexioni, ſiue ſint eſſentialia compoſitioni ipſius, & ſic accedet ad veræ differentiæ rationem. Quando autem dicimus, quòd talis differentia cauſam habet in ſubiecto in quo eſt, & quod differre facit, non intelligimus de ſubiecto quod eſt ſpecie tantum, ſed de illo in numero ſubiecto in quo eſt id quod differre facit, ſicut ſimitas in naſo, vel claudicatio in tibia. Hanc differentiam conſiderare per rationem neceſſe eſt: & ideò iam ad vſum verum differentiæ (ſecundum modũ quo philoſophia vtitur differentia) appropinquat.

Differentia magis propriè dicta. Magis propriè differre alterum ab altero, &c.

Secundum autem modum magis & maximè proprium alterum ab altero differre dicitur: quoniam ſub alia & vniuerſali & ſpecifica differentia differt, ſicut differt homo ab equo ſpecifica differentia: quæ quidem differentia eſt qualitas eſſentialis hominis, quæ ratio dicitur. Hæc enim differentia quamuis ſit forma eſſentialis hominis, tamen eſt qualitas naturalis generis & perfectiua potentiæ ipſius & determinatiua communitatis & confuſionis eius, vt dicit Auicen. & ideò ſubſtantialis eſt ſpeciei, & ſubſtantia & principium ſubſtantiæ ſicut forma: & perfectiua eſt materiæ, & determinatiua confuſionis eius, & principium rei quæ compoſita eſt ex materia & forma.

De quo ſignificato primo dicatur nomen differentia.

Igitur iſta diſtinctio differentiæ vel diuiſio eſt multipliciter dicti per analogiam ad vnum actum qui eſt facere differre vnum ab altero: qui quidem conuenit veræ, hoc eſt, ſecundum veram rationem differentiæ magis propriæ, aliis autem ſecundum quod plus vel minus faciunt differre. Et ideò prima differentia vocatur ſimpliciter ea quæ dicitur magis propria, ſecundariò illa quæ vocatur propria, tertiò autem illa quæ vocatur communis. Quoad nos autem per prius dicitur differentia quæ communis eſt: propter hoc quod prima facie notitiæ noſtræ ſe obiicit. Secundariò autem dicitur ea quæ dicitur propria: quia minus communiter eſt apprehenſibilis. Vltimò verò quæ paucioribus ſubſtantia & intellectu vtentibus innoteſcit.

Hac igitur diuiſione ſic poſita, per proprios effectus vniuſcuiuſque membri declaremus partes hoc commune diuidentes quod eſt differentia. Dicamus igitur, quòd in hoc conueniunt duæ primæ, ea ſcilicet quæ eſt communiter differentia, & ea quæ eſt propriè vocata differentia, quod id in quo ſunt & differre faciunt per id quod eſt cauſa differentiæ, non faciunt ſuum ſubiectum niſi ſolum alteratum quando cuilibet ſubiecto adueniunt. Illa autem differentia quæ eſt magis propria per id quod eſt cauſa differendi, facit aliud in ſubſtantia eſſe id quod differt ab eo à quo differt.

Concluditur ergo proprius effectus differentiarum, quòd differentiarum quædam per id quod faciunt differre, faciunt alteratum eſſe ſolum id quod differt ab eo à quo differt. Aliæ verò per id quod differre facit, faciunt aliud in ſubſtantia eſſe quod differt ab eo à quo differt. Huius autem cauſa eſt, quia differentia communis & propria non faciunt differre niſi per accidens, quod aut habet cauſam in ſubiecto, aut non habet cauſam in ſubiecto: & quocunque modo ſit accidens, nullo modo poteſt eſſe perfectiuum vel conſtitutiuum ſubſtantię: & ideò per ſe non poteſt facere aliud: quia aliud non eſt niſi quod ſecundum ſubſtantiam eſt aliud. Et quamuis ſimum & aquilum ſit aliud per ſubſtantiam naſi: hoc tamen non eſt per ſimitatem & aquilinitatem quæ ſunt accidentia, ſed potius per diuerſitatem ſubſtantiæ ſimi naſi, & per ſubſtantiam naſi aquili: ſicut riſibile & hinnibile differunt per ſubſtantiam, ſed huius differentiæ non eſt cauſa riſibile vel hinnibile, ſed formæ ſpecificæ, & differentiæ ſubſtantiales, quibus ſubſtantialiter differunt homo & equus.

Ex hoc autem iterum ſurgit iſtarum differentiarum diuidentium manifeſtatio, quòd illę quidem differentiæ quæ faciunt aliud in ſubſtantia & ſpecie per id quod facit differre, dicuntur eſſe ſpecificæ differentiæ, hoc eſt, ad ſpeciem pertinentes & in ſpecie conſtituentes. Illæ verò quæ alteratum ſolum faciunt, dicuntur ſimpliciter differentiæ: non ita quòd nomen differentiæ prædicetur ſimpliciter de illis ratione abſoluta & perfecta, ſed quia ſuper nomen differentiæ nihil addunt quod ponat eas in formam veræ & propriæ differentiæ: ſicut cum dicimus, quòd ens in potentia dicitur ſimpliciter ens, non ita dicimus hoc, quòd ens in potentia entis ſimpliciter habeat nomen vel rationem, cum ſit ens ſecundum quid & non ſimpliciter: ſed dicitur ens ſimpliciter, hoc eſt, ſine determinatione alicuius per quod ad ens actu trahatur & determinetur.

Simpliciter pro ſine tali addito.

Hoc autem quod dictum eſt manifeſtatur exemplariter: quia huic generi quod eſt animal, rationale adueniens in diffinitione hominis vel Dei facit id quod in ſubſtantia eſt alicuius aliud ab eo à quo differt per illam differentiam, facit enim rationale animal, & facit ſpeciem ſubalternam animal. Illa verò quæ eſt communiter differentia per id quod eſt cauſa differentiæ, vt mouendi quo differt aliquis à quieſcente, non facit niſi alteratum & non aliud, quantum eſt de eo quod eſt cauſa differentiæ quod eſt ſeparabile accidens. Concludit ergo, quòd quædam differentiarum facit aliud ſecundum ſubſtantiam, quædam autem non facit niſi alteratum.

Corollariũ, quòd hic liber ſit vtilis ad diuiſiones & diffinitiones.

Ex his igitur oſtenditur, quod in proœmio iſtius libri dictum eſt, quod ſcilicet notitia vniuerſalium valet & vtilis eſt ad diuiſiones & ad diffinitiones: quia ſecundum differẽtias quæ faciunt aliud, diuiſiones faciunt generum in ſpecies: & ſecundum eaſdem & per eaſdem diffinitiones ſpecierum aſſignantur, eò quod diffinitiones

diffinitiones veræ ſunt ex genere & talibus differentus. Sed ſecundum eas quæ ſolum faciunt alteratum & non aliud, alteratio ſola in accidente cõſiſtit generaliter dicta ſecundum omne accidens & ſecundum aliquem modum ſe habendi per mutationes ſecundum omne genus prædicamenti, ſiue in ipſo ſit motus per ſe, ſiue ad ipſum ſit motus per accidens. Alteratio enim propriè ſolum eſt in vna ſpecie qualitatis quæ eſt paſſio vel paſſibilis qualitas. Motus autem per ſe non eſt niſi in tribus prædicamentis quæ ſunt qualitas, quãtitas, & vbi. Per accidens etiam in omnibus eſt, vt dicit

Tex.com.6.

Ariſtot. in 5. phyſic. & hoc modo dicimus communiter ſumi penes alterationem accidentalem quamcunque ſiue ſit per ſe ſiue per accidens: quia ſequitur actum differentiæ, qui eſt differre facere vnum ab alio, vel idem à ſeipſo.

Nota, quòd accidenta communia vel propria poſſunt tripliciter conſiderari.

Sumuntur enim differentiæ iſtæ ab accidẽtibus communibus ſiue propriis. Et huiuſmodi accidentis triplex conſideratio eſt: ſi enim in ſe conſideretur, tunc eſt accidens vel proprium, quæ ſunt duo de quinque vniuerſalibus è diuerſo diuidentia cum differentia hoc commune quod eſt vniuerſale: & ſic nec differentia eſt accidẽs, nec proprium. Conſiderantur etiam in comparatione ad ſubiectum in quo ſunt, & ſic ſunt comparata ad ſua ſingularia de quibus prædicantur: & eſt ſimilis comparatio ſicut ſpeciei ad indiuidua. Conſiderantur etiam ſecundum quod per ea eſt conuenientia vel differentia ad illa comparata, & ſic ab ipſis ſumuntur duo differentiæ modi, qui ſunt communis, & propria differentia.

Forma ſpecifica poteſt conſiderari tripliciter.

Illa autem differentia quæ facit aliud, ſumitur a forma ſpecifica, quæ etiã tripliciter conſideratur, in ſe ſcilicet prout eſt ſubſtantia quæ eſt forma ſubſtantiam faciens, & prout eſt in ſpecie conſtituta, & ſic eſt ſpecificata: & prout per ipſam id quod ea formatum eſt comparatur ad aliud ſecundum conuenientiam vel differẽtiam, & hoc ſolum modo differentia vocatur, primo autem modo forma, ſecundo verò modo ſpecies, ſecundum quam ſpecies vnũ eſt quinque vniuerſalium, diuidens hoc commune quod eſt vniuerſale cum differentia & aliis vniuerſalibus.

Differentia quæ eſt vniuerſale quid ſit ſecundum Aui.

Et iſta quidem differẽtia eſt vnum ex quinque vniuerſalibus, cuius aſſignationem ſecundum diffinitionem primam dat Auicenna dicens, quòd eſt vniuerſale ſimplex prædicatum de ſpecie in quale quid. Hæc enim eſt differentia magis propriè vocata differentia, quæ aliud facit, & non alteratum. Dico autem alteratum vel qualitate accidentali vel eſſentiali.

Alteratum dupliciter ſumitur, vel qualitate eſſentiali, vel qualitate accidentali.

Sed differentia magis propria non tantum alteratum, ſed etiam facit aliud, quia alteratum qualitate eſſentiali aliud factum eſt. Hæc eſt igitur differentia magis propria, quæ eſt vnum de quinque vniuerſalibus in quale prædicatum de ſpecie: eò quod differentia qualitas ſubſtantialis eſt generis: ſicut qualitas non ſubſtantialis, ſed ex ſubſtantialibus manans ſiue fluens, eſt proprium: & ſicut qualitas indiuidui accidentalis non ex ſubſtantialibus fluens, eſt accidens commune.

Obiectio.

Nec valet argumentum ſiquis obiiciat, Differentia ſubſtantialis facit alteratum: id autem quod alteratum facit, eſt accidens proprium: ergo differentia ſubſtantialis eſt accidens vel proprium.

Solutio.

Quia alteratum eſſe contingit dupliciter, qualitate ſcilicet eſſentiali, vel accidentali. Arguit autem ac ſi ſolum qualitate accidentali fieret alteratum.

Compendiũ dictorum in hoc capitulo.

Hæc omnia autem dicta, ſunt ab antiquis ſub compendio comprehenſa tali modo, quòd differentia cõmuniter, & propriè, & magis propriè dicitur, ſecundum diuiſionem multiplicis, quod medium eſt inter æquiuocum & vniuocum. Communiter autem differre alterum ab altero dicitur, quando alteritate quadam differt: & quocunque modo cuiuſcunque accidentis quod eſt cauſa differentiæ vel à ſeipſo in diuerſo tempore: differt enim Socrates à Platone alteritate quadam cuiuſcunque accidentis quod eſt in Socrate, & non in Platone. Et ipſe Socrates differt à ſeipſo in diuerſis temporibus: ſicut Socrates iam vir factus, differt à ſe puero. Sicut Socrates faciens aliquid, differt à ſeipſo quieſcente à tali opere. Et cauſa huius differentiæ eſt propter aliquẽ modum ſe habendi in aliquo accidente, quod alteritatibus aliquibus per ſe vel per accidens inducitur. Propriè autem differre dicitur alterum ab altero, quando inſeparabili accidente alterum ab altero differt: & ideò inſeparabili, quia cauſam inſeparabilem habet in ſubiecto: vnde quamuis inſeparabile ſit actu, tamen eſt ſeparabile intellectu, eò quod ſubiectum intelligibile eſt ſine illo, poteſt enim intelligi naſus ſine curuitate, & homo ſine riſibilitate. Inſeparabile autem accidẽs eſt vt naſi ſimitas, & cicatrix cum ex vulnere occaluerit. Magis propriè tam alterum ab altero differre dicitur, hoc eſt, per magis propria & per magis ſubſtantiæ intrinſeca, quando ſpecifica differentia differt, quemadmodum differt homo ab equo ſpecifica differentia, rationali ſcilicet qualitate, quæ eſt eſſentialis qualitas generis, potentiam generis determinans & perficiens.

Et quia hæ differentiæ ab actu differendi dicuntur, quia ſcilicet differre faciunt, ideo ſciendum eſt, quòd omnis differentia facit alteratum adueniens cuilibet: alteratum dico eſſentiali vel accidentali qualitate. Sed ea differentia quæ communiter & propriè dicta quantum eſt de ſe cum vtraque ſit accidens, facit alteratum ſolum. Illa autem quæ eſt magis propriè dicta differentia, facit aliud in ſubſtantia per hoc quod alteratum facit in qualitate ſubſtantiali. Differentiarum quidem igitur aliæ faciunt alterationem ſiue alteratum tantum: alia verò facit aliud. Illæ quidem quæ faciunt aliud in ſubſtantia formali, ſpecificæ vocantur. Illæ verò quæ faciunt ſolum alteratum, vocantur ſimpliciter differentiæ ſine additione alicuius determinationis, per quam & ad magis & verè propriam differentiam inclinentur. Huic ergo generi quod eſt animal differentia adueniens quæ eſt rationale, aliud facit, quia ſpeciem animalis facit, quæ ſubſtantia eſt perfecta in forma & ſpecie. Illa verò differentia quæ eſt cauſata per moueri vel quieſcere, ſolum facit alteratum, & non aliud:

differre

differt enim qui mouetur à quieſcente. Quare hæc quidem differentia magis propria facit aliud. Illa verò communis facit alteratum ſolum. Secundum igitur differentias aliud facientes diuiſiones fiunt generum: & ſic diuiduntur genera in ſpecies. Et ſecundum illas differentias diffinitiones aſſignantur: quia diffinitiones veræ ſunt ex genere & huiuſmodi differentiis. Secundum autem eas quæ ſolum faciunt alteratum, alteratio largè & vniuerſaliter dicta ſola conſiſtit in eo quod aliquo modo ſe habet aliquid ſecundum permutationes quaſcunque quæ in aliquo genere fieri poſſunt.

CAPVT II.

De manifeſtatione modorum differentiæ & partium diuiſionis præinductæ.

A ſuperioribus ergo rurſus inchoandum.

AD manifeſtationem autem omnium eorum quæ de differentiæ modis dicta ſunt, rurſum inchoandum eſt à partibus præinductæ diuiſionis, vt omnes partes, tum per effectum, tum per cauſas, tum etiam per ſibi conuenientia manifeſtentur, vt ſic melius intelligatur hoc quod dicendum eſt de differentia magis propria: hanc enim quærimus ſecundum intentionem propoſitam. A ſuperioribus igitur iterum inchoantes dicimus, quòd differentiarum quidem aliæ ſunt ſeparabiles, aliæ verò ſunt non ſeparabiles. Sed hic dicamus differentias formas eſſe eſſentiales vel accidentales, à quibus ſumuntur differentiæ, & quæ ſunt cauſæ differentiarum. Moueri enim & quieſcere, & huiuſmodi citò & facilè ſeparabilia ſunt: cum tamen multa adinuicem comparat adifferant illis: id enim quod mouetur, differt ab eo quod non mouetur: & id quod quieſcit, differt ab eo quod non quieſcit. Sanum autem eſſe & ægrum ſunt accendentia non citò ſeparabilia, & tamen ſeparabilia: & his differt ſanum à non ſano, & ægrum à non ægro. Separabilia igitur ſunt quæcunque per aliquam cauſam ſubiectum derelinquunt facilè vel non facilè, vt ſunt ea quæ dicta ſunt, & quæ his proxima per ſimilitudinem ſunt, & ſunt ſeparabilia. At verò aquilum è conuerſo & ſimum eſſe, quæ ſunt accendentia naſi cauſam ſtantem & manentem in naſo habentia. Simitas enim ex naſi curuatione & medij naſi depreſſione cauſatur. Aquilum verò ex retorſione anterioris partis naſi ſuper labium ſuperius cauſatur, quando medium naſi eleuatur, & cartilago naſi anterius ad modum roſtri aquilæ ad ſuperius labium recuruatur. Hæ autem cauſæ cum ſint de naſi compoſitione, ſtantes & manentes ſunt in naſo. Et ideo accidentia ex talibus figuris cauſata, inſeparabilia ſunt, quia ſtante cauſa quæ eſt per ſe cauſa, ſtabit effectus. Similiter in qualitate eſſentiali à qua ſumitur differentia, inſeparabilia ſunt, vt rationale, & irrationale, qui ſunt actus & formæ perficientes & determinantes potentiam generis: & ideò cauſam habent inſeparabilitatis tali actu talem potentiam determinandi. Tales igitur & tali de cauſa ſunt differentiæ ſeparabiles & inſeparabiles.

Inſeparabilium autem aliæ quidē.

Inſeparabiliū autem differentiarum duo ſunt modi: quædam enim earum ſunt ex his ſumptæ, quæ ſunt per ſe de ipſius rei (quæ differre dicitur) eſſentiali conſtitutione. Aliæ verò inſeparabilium differentiarum ſunt per accidens, ita ſcilicet quòd id à quo ſumitur differentia, non eſt de rei eſſentia & ſubſtantia, ſed eſt inſeparabile accidens. Et ideò hic ſtrictius accipimus per ſe, quam in primo poſteriorum determinetur ab Ariſtot. Ipſe enim dicit eſſe per ſe ſiue prædicatum ſit de ratione & diffinitione ſubiecti, ſiue ſubiectum in diffinitione prædicati, ſecundum quem modum per ſe eſt hæc, homo eſt riſibilis, naſus eſt ſimus vel aquilus. Nos autem per ſe hîc non vocamus, niſi id quod eſt eſſentiale & veniens in rei ſubſtantialem conſtitutionem, vt genus, & differentia. Sic enim rationale per ſe ineſt homini & mortale, & per intellectum diſciplinæ eſſe perceptibile, & huiuſmodi. Aquilum autem eſſe vel ſimum vel riſibile eſſe inſunt homini per accidens: non enim eſt diffinitio naſi vt naſus eſt depreſſus in medio, vel repanſus in anteriori. In omnibus autem his differentiis vocamus formas, à quibus ſumuntur differentiæ, quando res ſecundum conuenientiam vel differentiam comparantur. Illæ igitur differentiæ quæ ſunt per ſe eſſentiales, accipiunt in ratione diffinitiua data ſecundum ſubſtantiam rei diffinitæ: quia diffinitio colligit ſecundum ordinem omnia ſubſtantialia rei à prima potentia ipſius in qua eſſe rei inchoatur, vſque ad vltimum actum ipſius à quo res eſt ſecundum quidditatem ſuam totam.

Per ſe pro eſſentiali & ſtrictius quā in primo poſteriorum.

Et quia differentiæ ſic dictæ accipiuntur ab hoc quod ſunt formæ ſubſtantiales & perfectiuæ ipſius eſſe, ideo faciunt aliud ſecundum ſubſtantiam ab eo à quo differt: quia ſi vnum completiuum eſſe ſubſtantialis facit vnam ſubſtantiam, neceſſe eſt, quòd oppoſitum illius faciat aliam ſubſtantiam: quia diuerſarum ſubſtantialium formarum diuerſi & oppoſiti ſunt effectus ſecundum ſubſtantiam. Illæ verò differentiæ quæ ſumuntur à formis accidentalibus, quæ eſſe rei non conſtituunt, ſed potius cauſantur à ſubiecto, & eſſe non habent niſi in ſubiecto, nec ingrediuntur in ratione diffinitiua ſubſtantiæ ſiue ſubſtantialis quidditatis rei, non faciunt aliud ſecundum ſubſtantiam quantum eſt de ſe, ſed faciunt alteratum ſolum ſecundum formam accidentalem.

Remouet dubium.

Vnde quamuis aliquandò non conueniant niſi aliis & aliis ſecundum ſubſtantiam, vt aquilum eſſe & ſimum non coueniunt eidem, ſed homini, & aſino, qui ſunt aliud & aliud ſecundum ſubſtantiam: tamen ſubſtantiæ alietatem non faciunt, ſed potius fiunt ab alia & ab alia ſubſtantia ſecundum formam & naturam.

Et illæ quidē quæ per ſe non ſuſcipiunt.

Adhuc autem & per aliud manifeſtatur differentia talium differentiarum, qua illæ quidem differentiæ quæ per ſe ſunt (ita quod ſunt ſumptæ à ſubſtantialibus formis, quæ diffinitionem ſubſtantialem perficiunt in eo in quo ſunt) non ſuſcipiunt per intenſionem magis & minus.

minus. Cuius cauſa eſt, quia tales formæ ſubſtantiales ſimplices ſunt, ſuis oppoſitis ſiue contrariis formis non permixtibiles, ſicut rationale impermixtibile eſt irrationali, quia formæ à quibus ſumuntur illæ differentiæ, humanitas ſcilicet, & aſineitas vel aſinitas ſunt incommixtibiles. Cum enim fiat intenſio ſecundum aſcenſum ad terminum, ad verain nominis impoſitionē ſecundum maiorem vel mi-

4. topic. c. 9. norem contrariis admixtionem, vt dicit Ariſt. conſtat quòd illæ formæ quæ ſimplices ſunt & nihil de contrario habent admixtum, ſemper in termino ſunt, & ideò intendi non poſſunt. Illæ verò differentiæ quæ ſunt per accidens, ita quòd à forma accidentali ſumuntur, quamuis fortè hoc accidens ſit inſeparabile, tamen ſuſcipiunt intenſionem & remiſſionem.

Obiectio prima. Habet tamen id quod dictum eſt dubitationem: quia riſibile vel rudibile vel aquilum eſſe vel ſimum, ſunt formæ, quæ permixtibiles inuicem ſibi non ſunt: & ideo ſecundum inductam rationem non ſuſcipiunt magis & minus: quod falſum eſt, quia eſt ſimo ſimior, & aquilo aquilior, & riſibili riſibilior, & ſic de

Secunda. aliis. Contra quod etiam quidam obiiciunt dicentes, quòd quæcunque æqualiter participant aliquod commune, æqualiter debent participare id quod eſt illud commune vniuerſaliter conſequens: participatur autem hoc commune quod eſt homo æqualiter ab vnoquoque indiuiduorum: videbitur etiam fortè alicui, quòd riſibile quod eſt vniuerſaliter conſequens hominem, ab vnoquoque homine

Tertia. æqualiter debeat participari. Adhuc autem etiam illæ quæ ſunt per ſe differentiæ, videntur ſuſcipere magis & minus: videmus enim, quòd eſt vnus homo rationabilior alio. Præterea in ethicis quidam vocantur peculiares ſiue brutales homines, & quidam longius ab vſu rationis remoti vocantur homines arborei: videtur igitur, quòd & differentiæ ſubſtantiales magis & minus ſuſcipiant: & ſic verum non eſſe videtur, quod dictum eſt.

Ad primam & ſecundam. Duplex eſt intenſio, & duplex intēſionis cauſa. Sed ad hæc omnia reſpondet Auicenna. Ad primum quidem dicens, quòd duplex eſt intenſio, & duplex intenſionis cauſa. Vna quidem per contrarij maiorem vel minorem admixtionem, vt dictum eſt: & illa ſunt in quibus motus eſt de vno ad alterum, ſicut eſt in qualitatibus quæ dicuntur ſenſibiles qualitates, ſiue paſſiones, vel paſſibiles paſſiones inferentes, vel illatæ. Cum enim motus ſit actus de potentia ad actum, vel forma poſt

5. phyſic. c. 4. & 5. phyſ. cap. 9. formam fluens, vt dicit Auerr. oportet quòd in toto motu actus priuationi permixtus ſit: priuatio autem eſt in contrario: & ideò vnum in toto motu ſuo contrario permixtum eſt. Et ideò in talibus intenſio eſt ſecundum contrarij ſeparationem: per talem enim ſeparationem continuè accedit ad eſſe in termino cui verè nomen impoſitum eſt. Hoc enim nomen album veræ albedini eſt impoſitum, ſiue verè albo: verum enim album eſt, cuius albedo nihil contrarij habet admixtum. Hic ergo vnus modus eſt intenſionis, & hanc quæ dicta eſt habens cauſam. Secundus modus eſt in his quæ permixtibilia non ſunt, ſed cauſantur à ſubiectis in quibus ſunt. Hæc igitur quia ſunt eſſe ſubiecti conſequentia, neceſſe eſt accidentia eſſe: quia omne quod ſequitur eſſe ſubiecti in quo ſecundum naturam & intellectum eſt, eſt accidens: cum omne quod eſt ſubſtantiale alicuius ſit principium eſſe ipſius: principium autem eſt ante id cuius eſt principium ſecundum naturam & intellectum. Taliter autem formæ accidentales ſunt ea quæ dicuntur propria, & ab habitudinibus principiorum eſſentialium cauſantur. Et ideò illis habitudinibus magis & minus exiſtentibus, neceſſe eſt etiam tales formas intendi vel remitti: propter quod habilior ad admirandum, riſibilior eſt: & minus ad admirandum habilis, minus riſibilis eſt: & naſus curuior, eſt ſimior: & minus curuus, minus eſt ſimus, & ſic de aliis. Et in his formis non eſt motus, ſed ſunt ſuorum ſubiectorum motus quoſdam conſequentes, ſicut motum quendam naſi ſequitur ſimum eſſe vel aquilum, & ſic eſt in aliis. Omnes enim ſequuntur ſuorum motus ac mutationes ſubiectorum, & ex illis ſuſcipiunt magis & minus, & non ex ſeipſis.

Ad tertiam. Ad hoc autem quod de differentiis eſſentialibus & ſubſtantialibus obiicitur, ſoluit Auicen. ſic, quòd forma ſubſtantialis à qua ſumitur differentia, tripliciter conſideratur, ſcilicet vt forma eſſe conferens: & vt differentia, quia vna ſpecies comparatur ad aliud alterius ſpeciei: & vt actionis naturalis ſiue ſubſtantialis principium. Et primo quidem modo magis & minus non ſuſcipit. Tertio autem modo conſideratur actio cuius ipſa eſt principium, dupliciter, ſcilicet ex parte formæ quæ actionis eſt principium: & ex parte ſubiecti ſiue ex parte compoſiti, cuius ipſa actio eſt ſicut agentis propriè. Et primo quidem modo magis & minus non ſuſcipit. Secundo autem modo aliquando habet in ſubiecto ea quæ ad agendum promouent: aliquando autem quæ ad agendum impediunt. Et hoc modo ſecundum actionem videtur magis & minus ſuſcipere. Et hoc eſt per accidens, & non per ſe. Et ideò per ſe nec magis nec minus ſuſcipiunt. Hoc autem per inductionem probatur: quia nec genus ſecundum magis & minus prædicatur de eo cuius eſt genus: cum tamen genus ſit forma quæ eſt notio eius quod eſt in potentia. Non enim animal ſecundum magis prædicatur de homine, & ſecundum minus de aſino, ſed æquè de vtroque. Nec differentiæ generis quæ diuidunt genus & cum genere conſtituunt ſpeciem, ſecundum magis & minus prædicantur de ſpeciebus quarum ſunt differentiæ; quia homo non eſt magis rationale, & aſinus minus irrationale, ſed æquè. Illæ enim differentiæ ſunt, quæ vniuſcuiuſque ſpeciei complent rationem diffinitiuam, & ſunt actus complentes eſſe ipſius. Eſſe autem vniuſcuiuſque ſubſtantiale ſiue dicatur nomine generis ſecundum quod eſt in potentia, ſiue ſignificetur nomine differentiæ ſecundum quod eſt in actu, eſt vnum & idem non ſuſcipiens magis & minus ſecundum quod eſt effectus ſubſtantialium principiorum. Sic enim nec intenſionem nec remiſſionem ſuſcipiens eſt. Sed aquilum eſſe vel ſimum vel coloratum eſſe, aliquo

Forma ſubſtantialis à qua ſumitur differentia, tripliciter cōſideratur. Vt forma eſſe conferens. Vt differētia. Vt naturalis actionis principium.

Licet formæ ſubſtantialis vt dat eſſe & vt facit differētiā ſubſtantialiter, non ſuſcipiat intenſionem: tamē vt naturalis actionis principium bene intenditur, & maximè ex parte ſubiecti ſui.

aliquo modo intenſionem vel remiſſionem ſuſcipiunt: eò quod, ſicut dictum eſt, plures modi ſunt intenſionis & remiſſionis.

Compēdium dictorum in hoc capitulo.

Declaratum eſt igitur, quòd à ſuperioribus rurſus inchoanti dicendum eſt differentiarum alias quidem eſſe ſeparabiles, alias autem inſeparabiles. Moueri enim & quieſcere & ſanum eſſe & ægrum & omnia quæ his proxima ſunt & à talibus facile vel difficile mobilibus ſumuntur accidentibus, ſunt ſeparabiles ſiue ſeparabilia quædam. At vero aquilum vel ſimum eſſe, vel rationale vel irrationale, ſiue ab accidentibus ſeparabilibus, ſiue à formis ſubſtantialibus ſumpta, ſunt quædam inſeparabilia. Inſeparabilium autem differentiarum, aliæ quidem ſunt per ſe, hoc eſt, a formis ſubſtantialibus ſumptæ. Aliæ vero per accidens, hoc eſt, ab accidentibus inſeparabilibus ſumptæ. Nam rationale per ſe, hoc eſt, per ſubſtantialem formam ineſt homini, & mortale, & perceptibile diſcipinæ. At verò aquilum eſſe vel ſimum, vel riſibile, ſecundum accidens ineſt homini, & non per ſe. Illæ igitur differentiæ quæ per ſe inſunt, in ſubiecto ratione diffinitiua accipiuntur, & faciunt aliud ſecundum ſubſtantiam ab eo à quo faciunt differre. Illæ verò quæ ſunt ſecundum accidens, nec accipiuntur in ſubſtantiæ ratione diffinitiua, nec de ſe faciunt aliud, ſed alteratum ſolum. Et illæ quidem quæ per ſe ſunt & ſubſtantiales, non ſuſcipiunt magis & minus. Illæ verò quæ ſunt per accidens, quamuis inſeparabiles ſint, tamen aliquo modo intenſionem ſuſcipiunt & remiſſionem. Nam neque genus cum ſit forma ſubſtantialis ſecundum magis & minus prædicatur de eo cuius fuerit genus. Similiter neque generis differentiæ ſecundum quas diuiditur genus: ipſæ enim ſunt, quæ vniuſcuiuſque rationem complent diffinitiuam, & non ſuſcipiunt magis & minus. Cuius cauſa eſt: quia eſſe quod eſt rei quidditas vniuſcuiuſque, vnum & idem eſt ſecundum quod à principiis eſſentialibus formaliter conſtituitur. Sic enim nec intenſionem nec remiſſionem ſuſcipiens eſt, quamuis ſecundum quod eſt in ſubiecto, per diuerſas materiæ præparationes in accidentibus magis & minus impeditum vel expeditum ſit. Aquilum autem eſſe vel ſimum vel coloratum, aliquo modo ſiue per mixtionem contrarij, vel per cauſam quam habent in ſubiecto, intenduntur, vel remittuntur.

CAPVT III.

Qualiter differentiæ ſubſtantiales ſunt conſtitutiuæ, & qualiter ſunt diuiſiuæ.

Cum igitur tres ſpecies differentiæ conſiderentur.

OMnibus autem diuiſionibus & ſpeciebus differentiarum ſic determinatis illa ſola differentia eſt vnum de quinque prædicabilibus, prout hic de vniuerſalibus intendimus, quæ eſt per ſe & ſubſtantialis differentia. Hoc autem ſic probatur: quia cum tres modi differentiæ, vt prædictum eſt, conſiderentur, ſcilicet communis, propriæ, & magis propriæ. Adhuc autem cum quædam quidem ſint ſeparabiles, quædam autem inſeparabiles propter rationem quæ in antehabitis dicta eſt. Et rurſus cum inſeparabilium differentiarum quædam quidem ſint per ſe, quædam per accidens, vt nuper dictum eſt. Patet quòd ſi eas quæ ſunt per ſe conſideremus per comparationem ad ea quorum ſunt differentiæ: inueniemus, quòd per ſe differentiarum quædam ſunt ſecundum quas diuidimus genera in ſpecies, poteſtatem & non eſſentiam generis diuidentes. Eſſentia enim generis in omnibus per diuiſionem acceptis integra manet & indiuiſa in quolibet: poteſtas autem partitur, & ſecundum aliquid eius eſt in vno diuidentium, & ſecundum aliquid manet in alio, & in nullo ſecundum totum. Aliæ autem earum differentiarum quæ per ſe & ſubſtantiales ſunt, tales ſunt ſecundum quas ea quæ per diuiſionem generum accepta ſunt, ſpecificantur.

Eſſentia generis non diuiditur per differentias, ſed ſolum poteſtas.

Hæc autem diuiſio differentiarum per ſe non niſi modi diuiſio eſt: qui modus ſumitur à proprio differentiæ effectu. Si enim differentia in oppoſitione actuali accipitur ad id à quo facit differre, pro certo hoc modo diuiſiua eſt & ſeparatiua. Oppoſitio enim diuidit & ſeparat: nec poteſt eſſe vna & eadem poteſtas oppoſitorum ſecundum actum acceptorum. Si autem accipiatur differentia vt actus completiuus actu potentiæ generis & determinatiuus: ſic differentia generi & potentiæ adueniens, in ſpeciem genus determinat, & conſtituit ſpeciem. Si autem forma à qua ſumitur differentia, in ſe ſecundum id quod eſt conſideratur: eadem differentia eſt quæ genus diuidit, & ſpeciem conſtituit. Sed tamen ſecundum rationem prius eſt differentia diuidens, quam differentia conſtituens: quia oportet, quòd differentia prius per diuiſionem quam facit à genere exeat, antequam adueniens generi ſpeciem conſtituat.

Hoc autem facilius ſcitur ſi exempla ſubiiciantur. Per ſe enim differentiæ omnes ſunt huiuſmodi, animatum, inanimatum, per quæ diuiditur corpus: ſenſibile, inſenſibile, per quæ diuiditur viuum: rationale, irrationale, per quæ diuiditur animal: mortale, & immortale, per quæ diuiditur rationale animal, & ſic de omnibus aliis quæ à formis ſubſtantialibus ſumuntur, & ſunt notiones eius quod eſt ſecundum ſubſtantiam, etiam illæ eædem ſunt conſtitutiuæ: quia illa quæ erit animati ſenſibilis, ita quod animatum ſenſibile determinetur per actum eſſendi, erit differentia conſtitutiua animalis: eſt enim animal per diffinitionem ſubſtantialem ſubſtantia animata ſenſibilis, planta autem ſubſtantia animata inſenſibilis, lapis autem ſubſtantia inanimata inſenſibilis. Ea verò differentia quæ eſt mortalis immortalis, & rationalis irrationalis, ſunt differentiæ diuiſiuæ quidem animalis: quia per ea genera animalium diuidimus in ſpecies duabus ſibi ſuccedentibus diuiſionibus ſic, Animalium aliud mortale, aliud immortale: aliud rationale, aliud irrationale. Per has ergo animalis ſpecies per diuiſionem accipiunt. Sed hæ

quidem differentiæ eædem quæ per ſui oppoſitionem diuiſiuæ dicuntur generum, ſunt & completiuæ & conſtitutiuæ ſpecierum, quando vna earum ſumitur vt complementum potentiæ generi aduenienſ: tunc enim cum ex potentia & actu compoſitum completum ſit & perfectum, ſpecies conſtituta ſic completa eſt. Diuidimus enim primò hoc genus quod eſt animal rationali & irrationali differentiis, potentiam animalis in duo partientes: & rurſus rationale animal diuidimus oppoſitis differentiis, mortali ſcilicet & immortali, & eiſdem differentiis conſtituimus ſpecies animalis, quia differentia quæ eſt rationalis coniuncta cum ea quæ eſt mortalis, conſtitutiuæ ſunt hominis, cum genere coniunctæ quod eſt animal. Eſt enim homo ſecundum diffinitionem quæ dicit eſſe ſubſtantiale, animal rationale mortale: oppoſita autem differentia quæ eſt immortale, coniuncta cum animali rationali, conſtitutiua eſt dei ſecundum quod de diis Stoici locuti ſunt. Quos etiam diffiniunt, quòd dij ſunt natura optimi, ſicut dicit Socrates, natura animales, mente rationales, tempore autem æterni. Illæ verò quæ ſunt differentiæ dictæ irrationale & mortale, cum genere coniunctæ, conſtitutiuæ ſunt ſpecierum animalium irrationalium, vt aſini, & leonis, & aliorum brutorum animalium.

Diffinitio deorum ſecundum Stoicos.

Quamuis autem in infimis generibus ſubalternis magis ſit perſpicuum ad videndum: tamen ſupremæ & ſupremorum generum differentiæ per eundem ſe habent modum, ſicut differentiæ per quas diuiditur ſubſtantia quæ eſt generaliſſimum: ſicut ſi dicimus illas eſſe differentias, quibus differunt animatæ ſubſtantiæ ab inanimatis, cum dicitur, ſubſtantiarum alia eſt animata, alia eſt inanimata: ſiue non proximas accipiendo dicimus, quòd ſubſtantiarum alia eſt ſenſibilis, alia inſenſibilis: eædem enim erunt inferiorum ſpecierum conſtitutiuæ: differentia enim animata & ſenſibilis ad ſubſtantiam ſicut ad genus congregatæ & adiunctæ vt actus ad potentiam, animal perficiunt, quod eſt ſpecies ſubſtantiæ: eſt enim animal per diffinitionem ſubſtantia animata ſenſibilis. Subſtantia enim quamuis aliquando diuidatur per corporeum & incorporeum: tamen non eſt propria diuiſio: quia corporeum propriè mathematicum eſt, quòd propriè loquendo non eſt ſubſtantia. Et ideò hîc non tali vtimur diuiſione. Corpus autem animatum & inanimatum dicimus differentias.

Obiectio. in.2. tex. com.10.

Quidam impugnant per id quod Ariſtot. in libro de anima dicere videtur, quòd partes animalium quorundam anuloſorum animatæ ſunt, & quod non conualeſcant, cauſam eſſe, quia organa nutrimenti non habent in partibus, vt os, & ſtomachum, & vniuerſaliter ea per quæ fit cibi digeſtio & egeſtio: partes tamen illæ non ſunt animalia. Non igitur eſſe animatum ſenſibile animal eſſe videtur: quod eſt contra ea quæ dicta ſunt. Hæc autem obiectio nihil valet penitus: & ſi valeret, naturalis eſſet, & nihil faceret ad propoſitam intentionem. Eſt enim animatum ſimpliciter ſenſibile, & eſt animatum ſenſibile ſecundum quid. Simpliciter quidem animatum eſt, cuius endelechia eſt anima, qua fluunt virtutes ſiue potentiæ particulares particulariter in membris, vitam & motum & ſenſum operantes: & eſſe ſic animatum eſt animal. Animatum autem ſecundum quid eſt, in quo ſenſus & motus eſt per ſpiritum & fluxum ab anima, qui cum expirat, deficit ſenſus & motus. Cauſa autem expirandi eſt: quia organa reficientia & reſtituentia ſpiritum non habet. Reſtituuntur autem ſpiritus per nutrimentum in organis in nutrimento operantibus: & hæc quia non niſi ſecundum quid animata ſunt, ideò animalia non ſunt. Animatum igitur quod ſimpliciter animatum eſt, nihil prohibet differentiam animalis eſſe conſtitutiuam.

Solutio.

Animatum dupliciter

ſimpliciter & ſecũdum quid.

Alia dubitatio, & eſt Auicen.

Auicenna etiam hanc differentiam quam mortale diximus impugnare videtur, dicens quòd à priuatione non tantum ſecundum nomen, ſed etiam ſecundum rem nomen accipit. Priuatio autem non eſt forma. Cum igitur omnis differentia à forma aliqua ſumpta ſit, videtur mortale differentia non eſſe. Ad hæc autem ipſemet Auicenna videtur reſpondere, quòd ea quæ pro differentiis hic aſſignantur, gratia exempli ponuntur: & non eſt vis de nomine, dummodo per nomina res quocunque modo deſignentur. Sed aliter dicendum eſt, quòd mortale dicitur dupliciter. Vno quidem modo dicit actum in materia priuationem eiuſdem actus ſecundum potentiam concipientem: & ſic mortalis eſt forma ſubſtantialis, & notio eius quod potentiam habet ad moriendum: & ſic dictum mortale nihil prohibet eſſe differentiam, quando per talem formam ad ſui oppoſitum vel diſparatum ſecundum eandem formam comparatur. Dicitur etiam mortale ſimpliciter, in quo eſt priuatio potentiæ ad vitam perpetuam: & ſic ab eo non ſumitur differentia. Cum autem dicitur irrationale & immortale differentiæ quæ per priuationes importantur in nomine, poſitiones intelliguntur formarum oppoſitarum à quibus ſumuntur differentiæ. Et quia horum nomina non habemus, ideo neceſſe eſt, quòd eas priuatione ſuorum oppoſitorum ſignificemus.

Solutio.

Aliter.

Quomodo mortale eſt differentia hominis.

Quoniam eædem alio modo quidẽ acceptæ ſunt.

Ex his omnibus patet, quòd eædem ſecundum quod ſunt differentiæ, acceptæ alio & alio modo, & ad aliud comparatæ, ſunt & conſtitutiuæ & diuiſiuæ: & omnes ſiue diuiſiuæ ſiue conſtitutiuæ vocantur ſpecificæ, quæ cum ſuis generibus coniunctæ faciunt ſpecies & ſubalternas & ſpecialiſſimas. Et his differentiis quia per ſe ſunt & ſubſtantiales maximè opus eſt ad diuiſiones generum quæ in ſuas poteſtates particulares diuiduntur. Et hæ etiam perutiles ſunt ad ſpecierum diffinitiones, quæ omnes tales à prima vſque ad vltimam cum genere colligunt ad ſpeciei plenam diffinitionem, quæ diffinitio non eſſet, niſi à primo vſque ad vltimum finem (in quo complementum eſt) omnia eſſentialia per debitum ordinem congregaret, ſecundum quod res à prima inchoatione ſui eſſe procedit vſque ad vltimum complementum. His autem differentiis quæ ſunt ſecundum accidens inſeparabiles, quia de eſſe rei non ſunt: & his quæ ſunt ſecundum accidens ſeparabiles, quæ longius ſunt

ab

ab eſſe rei quam inſeparabiles, non vtimur ad generum diuiſiones & diffinitiones ſpecierum: & ideo non ſunt de hac noſtra intentione, niſi illæ quæ per ſe ſunt & ſubſtantiales.

Obiectio. Ad hæc tamen quidam obiiciunt dicentes, quòd eſſe rei mortalis immaterialis eſt, quæ propter contrariorum commixtionem in continua eſt paſſionum alteratione. Omnis autem paſſio magis facta, abiicit à ſubſtantia: propter quod dicit Ariſtot. in 5. phyſic. quòd non eſt eadem ſanitas in mane & veſpere. *Tex. com. 37.* Videtur ergo, quòd etiam eſſe rei intenditur & remittitur: & ſimiliter rei eſſentialia principia, & ſic non videntur differentiæ eſſe quæ dictæ ſunt: quia non ſecundum eſſe æque participantur ab his, quorum ſunt vt ſubiectorum. Adhuc ad idem inducunt, quòd ſi eſſe rei ſtaret ſecundum eſſe vnum & idem penitus: tunc ſecundum eſſe non ſuſciperent deſignationem præteriti & futuri, ſed præſentis tantum. Et hoc præſens eſſet inſtans & non mouens ſe: & ſic dicere non poſſemus, homo fuit, & homo erit, ſed tantum homo eſt. *Solutio.* Et ad hoc quidem dicendum eſt, quòd eſſe rei dupliciter conſideratur, *Eſſe rei dupliciter conſideratur.* ſi ſecundum comparationem ad id in quo eſt, & cuius eſſe eſt: & ſecundum comparationem ad id à quo eſt formaliter conſtituente ipſum. Et primo quidem modo eſſe mobilis mobile eſt, & eſſe temporalis eſt temporale: & hoc eſſe non eſt omnino idem mane & veſpere ex parte eius in quo eſt. Sic autem eſt & mobile & temporale, aliquid abiiciens, & aliquid ſuſcipiens continuè ſecundum quod determinatur ad præteritum & ad futurum. Secundo autem modo conſideratum eſt eſſentiæ ſimpliciter actus: quæ, inquam, eſſentia ſecundum ſe incorruptibilis eſt & ingenerabilis: neque generatur, neque corrumpitur, niſi ſecundum accidens: & ſic eſſe immobile eſt & intemporale. Differentiæ autem cum ab actu differendi quem faciunt, dicũtur, ſumuntur ab eſſe quod ſic ambo hæc habet, ſcilicet quòd eſt actus eſſentiæ in eo quod eſt: & ideò vtroque modo deſignantur.

Compendium dictorum in hoc cap. Hoc igitur eſt, quod antiqui ſub compendio de differentia dixerunt, quòd cum tres ſpecies ſiue tres modi differentiæ conſiderentur, & cum hæ quidem ſint ſeparabiles, illæ vero inſeparabiles: & rurſus cum inſeparabilium quidem hæ ſint per ſe ſiue ſubſtantiales, illæ verò per accidens à formis accidentalibus ſumptæ: & rurſus earum quæ per ſe ſunt differentiarum, aliæ ſunt ſecundum quas diuidimus genera in ſpecies, aliæ verò ſecundum quas ea quæ diuiſa ſunt genera ſpecificantur: ſicut cum per ſe differentiæ omnes huiuſmodi ſint in prædicamento ſubſtantiæ: animatum, inanimatum: ſenſibile, inſenſibile: rationale, irrationale: mortale, & immortale: quæ diuiſiuæ ſunt generum: ea quidem quæ eſt animati & ſenſibilis differentia cum ſubſtantia congregata conſtitutiua eſt animalis, ſecundum quod animal eſt ſpecies ſubalterna: eſt enim animal per diffinitionem ſubſtantia animata ſenſibilis. Ea verò quæ eſt mortalis & immortalis differentia, & rationalis & irrationalis, diuiſiuæ ſunt animalis differentiæ ſecundum quod animal eſt genus ſubalternum: per eas enim diuidimus genera quæ ſunt animal, & rationale animal, quod eſt circumlocutio generis ſubalterni quod ſub animali continetur. Diuidimus, inquam, genera illa in ſpecies, aut ſubalternas, aut ſpecialiſſimas. Sed hæ quidem eædem differentiæ quæ generum dicuntur eſſe diuiſiuæ, & completiuæ & conſtitutiuæ dicuntur eſſe ſpecierum: diuidimus enim animal vt genus rationali & irrationali differentia, & rurſus rationale animal diuidimus mortali & immortali differentia: ſed eadem quæ eſt rationalis differentia, & mortalis animalis quidem diuiſiua, coniuncta ad genus, conſtitutiua efficitur hominis differentia. Rationalis verò & immortalis cum genere coniuncta, conſtitutiua eſt dei, prout Socrates de diis loquitur, & Apuleius dicit in libro de deo Socratis. Illæ vero differentiæ quæ ſunt irrationalis & mortalis, coniunctæ cum genere, animalium irrationalium ſpecierum ſunt conſtitutiuæ. Sic etiam ſunt ſupremæ ſubſtantiæ differentiæ, quæ ſunt vocatæ animati ſiue ſenſibilis, congregatæ ad ſubſtantiam quæ eſt ſupremum genus, animal perficiunt quod eſt ſpecies ſubalterna ſubſtantiæ. Quoniam ergo eædem differentiæ aliquo modo acceptæ ſunt conſtitutiuæ: alio autem modo ſunt diuiſiuæ: omnes tamen dicuntur ſpecificæ & vocantur: quia potius à conſtitutione accipiunt nomen, quam à diuiſione, quia diuiſio fit propter conſtitutionem. Et his differentiis maxime opus eſt ad diuiſiones generum, & ſpecierum diffinitiones: ſed non his quæ ſecundum accidens ſumptæ ſunt, quamuis ſint inſeparabiles. Magis autem ad diuiſiones & diffinitiones non vtimur differentiis quæ ſunt ſeparabiles, ab accidentibus ſeparabilibus ſumptis.

CAPVT IV.

Qualiter per differentiam abundet ſpecies à genere, & qualiter poteſtate genus habet differentias.

OMnibus (quæ de multiplicitate differentiæ dicenda videbantur) iam habitis. Nunc intendendum eſt de differentia ſecundum quod vnum eſt de quinque vniuerſalibus, & ſecundum quod de ea intenderunt Philoſophi qui Peripatetici dicuntur. Hi enim differentiam determinantes ſiue deſcribentes dicunt, quòd differentia eſt qua abundat ſpecies à genere. *Prima diffinitio differentiæ quæ eſt tertium prædicabile. Quas etiam determinãtes dicunt, differentia eſt qua abũdat, &c.* Quod exemplariter ſimul & inductiuè probant: quia homo cum ſit ſpecies tantum, & non genus, plus habet ab animali (quod eſt genus hominis) rationale & mortale quæ ſunt differentiæ. Animal enim ſecundum quod eſt genus, neque ipſum ſecundum ſe acceptum, actu aliquid horum eſt. Neque enim animal eſt rationale ſecundum ſeipſum: quia ſi ſecundum ſe eſſet rationale vel mortale, ſequeretur quòd omne animal eſſet mortale: quod falſum eſt ſecundum ea quæ ante determinata ſunt.

Cum autem dicimus, quòd ſpecies differentia

tia vel differentiis abundat à genere, intelligimus, quòd id quod abundat aliquo, habet illud intra ſe quo abundat & actu & intellectu: ita ſcilicet quòd poſita ſpecie intra ipſius eſſentiam, actu ſpeciem conſtituens, ponitur differentia: & quod intellecta ſpecie intelligitur differentia, & eſt principium intelligendi ſpeciem: quorum neutrum facit genus. Si enim genus actu haberet differentiam, omnia quæ exiguntur ad ſpeciei poſitionem haberet. Et ſi differentia prout eſt principium intelligendi ſpeciem, eſſet in intellectu generis, non oporteret, quòd in diffinnitione ſpeciei poſito genere poneretur differentia: quia in nomine generis intelligeretur, & eſſet nugatio, quando in diffinitione cum genere poneretur. Igitur differentia nec actu nec intellectu eſt in genere: in ſpecie autem & actu & intellectu. Differentia igitur eſt, qua abundat ſpecies à genere, ſiue ſuperat genus & actu & intellectu. Abundat autem actu, vt ſpecies ſit in actu ſiue in effectu: intellectu verò abundat, quia eſt de intellectu ſpeciei differentia, nec intelligi poteſt in actu niſi per differentiam ſine qua non intelligitur niſi in potentia.

Si differentia eſſet actu in genere: tunc in diffinitione committeretur nugatio.

Tali autem aſſignatione non poteſt diffiniri neque differentia communis, neque differentia propria. Hæ enim, vt per antedicta manifeſtum eſt, non conſtituunt ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſiue ſecundum eſſe formæ accidentalis: & ideò non ſunt in actu conſtitutionis in eſſe ſpecifico, quando ſunt in ſpecie: ſed ſunt in ipſa ſicut in ſubiecto, quod non conſtituitur ab accidente, ſed potius in eſſe conſtituit accidens quod eſt in eo: & hoc eſt quod dicit Auicen. quòd ſubiectum eſt ens in ſe completum, quod eſt occaſio alteri, hoc eſt, accidenti exiſtenti in eo. Hæ etiam differentiæ, communis ſcilicet, & propria, non ſunt de intellectu ſpeciei, ſed principium intelligendi eam: quia accidens, vt docet Ariſtot. in 7. primæ philoſophiæ, non diffinit ſubiectum, ſed potius ſubiectum cadit in diffinitione ipſius loco differentiæ, & non è conuerſo: ſicut patet cum diffinitur ſimum, & dicitur, quòd eſt naſi curuitas. Curuitas enim quod eſt formale ad ſimum, eſt vt genus ambiens & curuitatem in naſo & in tibia. Naſus autem in diffinitione illa poſitus, contrahit curuitatem ad ſimitatem. Cum igitur differentia in diffinitione ſit contrahens genus & determinans ad ſpeciem, patet quòd ſubiectum eſt vt differentia: & curuitas quæ formale eſt, in diffinitione eſt vt genus: & hoc eſt ideò, quia accidens cauſatur à ſubiecto, & non eſſentialiter ab eo quod formaliter eſt in ipſo, eò quod eſſentialitatem propriam à ſeipſo non habet, nec etiam eſt ens propriè loquendo, ſed in hoc habet entitatem, quia eſt entis vel menſura vel diſpoſitio vel aliqua alia paſſio ipſius. Planum igitur eſt, quòd aſſignatio nec conuenit communi, neque propriæ differentiæ, ſed tantum ei quæ eſt magis propria & per ſe & per eſſentiam differentiæ.

Quomodo diffinitio differentia propriiſſimè dicta non conuenit differentiæ communi, nec propria.

Tex. com. 27.28.& 29.

Subiectum ponitur in diffinitione accidẽtis vt differentia.

Dubitatio.

Si autem quæritur, cum proprium ſit qualitas ſpeciei, accidens autem qualitas indiuidui, ſicut differentia eſt qualitas generis, quare differentia quæ eſt vnum quinque vniuerſalium potius ſumitur à qualitate generis quam à qualitate ſpeciei vel indiuidui, maximè cum vnum poſſet comparari ad alterum per qualitatem ſpeciei & indiuidui, ſicut per qualitatem generis? Dicendum, quòd differentia in vero actu & effectu differentiæ ſumi non poſſet, niſi ab eo quod verè facit differre, verè autem non facit differre, niſi illud quod facit aliud ſecundum ſubſtantiam formæ, quia ea quæ differunt per materiam, non differunt per verum eſſe: cum ſicut dicit Boëtius, ſpecies ſit totum eſſe indiuiduorum. Cum igitur communis & propria differentia non faciant aliud, non poteſt ab eis ſumi verum prædicabile quod eſt differentia, quod eſt vnum quinque vniuerſalium. Sed remanent ſimpliciter propria vel accidentia, & ſecundum quid facientia differre ea quæ ſecundum ipſa comparantur adinuicem. Differentia autem per ſe & ſubſtantialis ſecundum reſpectum quem habet ad ſubiectum, eſt forma determinans materiam: & ſecundum hoc non eſt prædicabile, ſed potius ſecundum reſpectum quem habet ad genus, quod diuidit & determinat & habet deducere ad ſpeciem. Et ſic diuiſio ſecundum intellectum prior eſt in ea, quam conſtitutio: quia diuidendo determinat ad ſpeciem, & conſtituit eam. Et ideò per actum diuidendi (qui prior eſt in ea) nomen accipit differentiæ quæ eſt vnum de quinque prædicabilibus, vt dictum eſt. Sic ergo patet, quòd aſſignatio conueniens eſt, qua dicitur, quòd differentia eſt, qua abundat ſpecies à genere.

Solutio.

Quare differentia quæ eſt tertium prædicabile potius ſumitur à qualitate generis quam à qualitate ſpeciei vel indiuidui.

Quare differentia vt eſt tertium prædicabile plus accepit nomen à facere differre quam à ſpeciei conſtitutione.

Sed his ſic determinatis quæſtio eſt, vnde ſpecies habent differentias quibus ſic abundant à genere? aut enim habebunt a ſeipſis, aut à nihilo, aut à genere. Et ſiquidem habent eas à ſeipſis: tunc idem eſt conſtituens ſeipſum ſeipſo: & ſic idem erit faciens & factum, & formatum: eò quod differentia eſt faciens & formans & conſtituens ſpeciem. Si enim ſpecies à ſeipſa habet differentiam: tunc oportet, quòd differentia ſecundum ſeipſam ſit ſpecies, & ſpecies ſecundum ſeipſam ſit differentia: quia aliter ſpecies à ſeipſa & ſecundum ſeipſam non haberet differentiam: ſecundum ſeipſam enim habere, & eſſentialiter habere idem eſt.

Dubitatio textus.

Nam vnde habent ſpecies differentias, &c.

Si autem à nihilo haberet differentiam: tunc ſequeretur aliquid fieri perfectum in eſſe ex nihilo: quod omnes negauerunt Philoſophi. Sequeretur etiam, quòd differentia eſſet ens primum creatum, quod ſolum fit ex nihilo. Fit enim non ſuppoſito quodam alio per intellectum. Hoc autem falſum eſt: quia differentia ſuppoſita quoddam aliud ſupponitur ſecundum intellectum, ſicut patet in hoc quod eſt rationale: ſuppoſito enim rationali ſupponitur viuum, & ſubſtantia, & ens. Patet igitur, quòd non habet ex nihilo.

Si autem haberet eas ex genere: tunc cum non ſit differentia, niſi per oppoſitionem, eò quod oppoſitio cauſa eſt differendi, ſequitur quòd habet oppoſitas in genere: non enim eſt ratio, quòd vna vnius ſpeciei differentia ſit in genere, & non alia ſibi oppoſita. Adhuc autem oppoſita nata ſunt circa idem fieri. Si autem ſic eſt: tunc ſequitur, quòd oppo-

ſita

ſita ſunt ſimul in eodem : quod eſt impoſſibile.

Solutio Porphyry. Soluunt autem hoc antiqui Philoſophi Peripatetici dicentes, quòd poteſtate omnes differentiæ poſitæ ſunt ſub genere in eodem genere, & à poteſtate generis ſunt in ſpecie, ſed actu non ſunt ſimul in ipſo genere. Nec eſt inconueniens, vt dicunt, in eodem poteſtate eſſe oppoſita. Et ſic dicunt, quòd ex hoc non ſequitur, quòd ex nihilo aliquid fiat: fit enim ex aliquo quod eſt in potentia aliquid quod eſt in actu. Nec etiam ſequitur, quòd oppoſita ſecundum actum ſimul ſint in eodem.

Prima obiectio contra ſolutionem Porphyry. Hæc autem determinatio Peripateticorum multas videtur habere difficultates. Videtur enim genus actu habere differentias oppoſitas ſimul. Iſtæ enim actu veræ ſunt, animal eſt rationale, animal eſt irrationale: ſicut iſtæ actu ſimul ſunt veræ, homo eſt albus, homo eſt niger : nec eſſent ſimul veræ niſi actu animal eſſet rationale, & actu animal eſſet irrationale: videtur ergo, quòd in hoc genere quod eſt animal, ſimul actu ſint differentiæ oppoſitæ, quæ ſunt rationale & irrationale.

Secunda. Sed adhuc quæritur, conceſſo quòd poteſtate & non actu oppoſitæ differentiæ ſint in vno & eodem genere, qualis ſit illa poteſtas ? aut eſt materialis, aut actiua, aut formalis, aut finalis : oportet enim, quòd ſecundum aliquam ſit alicuius cauſæ poteſtatem. Si enim materialis eſt : tunc oporteret, quòd per motum vel per mutationem educeretur de illa : quia, ſicut dicit Ariſtot. in prima philoſophia, libro 5. Potentia paſſiua ſiue materialis, eſt principium tranſmutandi ex alio ſecundum quod eſt aliud: & tunc oporteret aſſignare quod eſſet mouens in educendo huiuſmodi poteſtatem ad actum: eò quòd, ſicut vult Ariſtot. in nono primæ philoſophiæ, & Auerr. in commento ibidem, nihil eſt in potentia in aliquo, niſi quod vno motore educitur de illo ad actum. Quid autem ſit mouens ad hoc, quòd poteſtas generis materialis in actum exeat, à Peripateticis non eſt aſſignatum. Poſteà quod eſt in poteſtate materiali, eſt ſicut in imperfecto. Imperfectum autem cauſa perfecti eſſe non poteſt. Differentia autem cauſa eſt perfectionis ſpeciei. Et ſic differentia non poteſt eſſe in ſpecie à poteſtate generis (vt videtur) etiamſi dicatur poteſtate eſſe in genere. Adhuc autem Peripatetici dicunt, quòd differentiæ in genere ſunt poteſtate. Quæritur igitur, verum idem ſit habere differentias poteſtate, & habere differentias potentia ? Si enim hoc dicatur eſſe idem : tunc videtur, quòd differentiæ ſint in genere ſicut formæ ſunt in materia. Materia autem nullo modo cauſa eſt, quòd forma ſit, vel quod actu ſit : & ſic videtur, quòd genus nullo modo ſit cauſa, quòd differentia ſit, vel quod actu ſit. Adhuc autem quæritur, an differentia ſit in genere per hoc, quòd genus habet poteſtate differentias ? Si enim in genere ſit differentia, cùm idem ſit eſſe in genere & eſſe ſub genere, tunc differentia erit generi ſuppoſita. Suppoſitum autem generi ſpecies eſt. Videbitur ergo differentia ſpecies eſſe, quod omninò falſum eſt. Adhuc autem ſi differentia eſſet in genere, eſſet vt genus participans ſecundum eſſentiam & intellectum : quod omninò eſt abſurdum: quia tunc differentia eſſet compoſita ex genere & quodam alio contrahente, quod contrahens non poſſet eſſe niſi differentia : & ſic differentiæ eſſet differentia : & tunc idem ſequeretur de illa differentiæ differentia, & abiret hoc in infinitum.

Tex. com. 17. (margin beside "dicit Ariſtot. in prima philoſophia")

Tex. & com. 7. & 10. (margin beside "loſophiæ, & Auerr.")

Si autem non eſt in genere : tunc videtur falſum quod in antehabitis determinatum eſt: quia decem genera ſunt ſicut prima decem rerum principia : non enim primum principium in ordine rerum eſſe poteſt, ad quod non omnes res illius ordinis reduci poſſunt : differentiæ enim ſubſtantiæ, ſubſtantiæ ſunt, quia ſubſtantiam perficiunt : & tamen ad ſubſtantiam vt ad genus primum reduci non poſſunt, vt videtur per inductam rationem.

Si forte aliquis dicat, quòd ſunt in genere poteſtate ſecundum poteſtatem cauſæ formalis : tunc ſequetur, quòd genus ſit forma differentiæ : quod penitus eſt falſum, cum Porphyrius dicat, quòd genus eſt ſicut materia, & differentia vt forma, ſpecies autem ſicut conſtituta ex materia & forma. Adhuc autem ſi genus eſſet ſicut forma, eſſet genus vt qualitas eſſentialis. Prædicaretur ergo in quale, & non in quid: quod eſt contra ea quæ de genere prædeterminata ſunt.

Quod autem non ſint in genere ſicut in poteſtate cauſæ finalis, ex eodem probatur: quia in naturis eorum idem eſt formâ & finis ſecundum rem, quamuis differant ſecundum rationem ſuæ cauſalitatis, quia finis eſt ſecundum quod quieſcit in ea motus mouentis, forma autem ſecundum quod dat eſſe ei, quod eſt ſecundum formam.

Quæratur ergo, ſi ſunt in genere ſecundum poteſtatem cauſæ efficientis ? Hoc enim videtur dicere quidam: quia quæſtio hæc quam fecerunt Peripatetici, vnde habeant ſpecies differentias ? nihil videtur quærere, niſi de cauſa efficiente. Si enim detur, quòd ſint in genere ſicut in poteſtate materiali differentiæ, adhuc reſtat quærere, vnde ſiue quo mouente & educente differentiam de genere ad actum ſpecies habeat differentias ? & ſic videtur differentia eſſe in genere ſecundum poteſtatem cauſæ efficientis. Si autem hoc concedatur, videbitur accidere inconueniens: quia poteſtas efficientis per hoc eſt completa ad agendum, quod agit ad ſpeciem & formam qua ipſum agens eſt actu. Genus ergo ſimiliter agens ad actum differentiæ, eſt in actu differentiæ. Et ſic genus vt genus habet actu differentias. Et ſequitur inconueniens ſupra dictum, quòd ſcilicet in eodem eſſent actu oppoſita, quod abſurdum eſt. Videtur ergo, quòd nullo modo poteſtatis differentiæ poteſtate ſunt in genere.

Si forte aliquis dicere velit, quòd ſunt in genere ſicut in ſemine ſiue in cauſa ſeminatiua vel cauſa ſeminali. Dicit enim Ariſtot. in ſecundo phyſicorum, quòd ſemen per virtutem ſeminatiuam quæ in ipſo eſt, in ſpiritū naturali ſeminis (præter ſubſtantiam ſicci & humidi quæ in ipſo ſunt ſicut materia) eſt cauſa mouens, ſiue vnde, ſiue efficiens : & quod genus hæc duo in ſe habeat, ſcilicet ſubiectum quod quidem formabile eſt per differentiam, & virtutem

Text. com. 83. (margin beside "Ariſtot. in ſecundo phyſicorum")

virtutem formatiuam differentiæ, qua ipſum genus formatur ad ſpeciem. Quæratur de ipſa formatiua virtute, vnde ſit in genere? non enim genus habet eam à ſeipſo, ſecundum quod ipſum primum ſubiectum eſt: ſecundum enim quod eſt ſubiectum, non eſt formatiuum, ſed formabile, nec de facili videri poteſt aliquid aliud in genere, à quo concipiat huiuſmodi virtutem. Adhuc autem conceſſo, quòd talis virtus formatiua ſit in genere, quæratur, ex quo format differentiam quam producit in ſpecie? non enim format eam de formabili ſpecie, quod eſt generis ſubſtantia, quia ſic formabile & formans eſſent idem, quod eſſe non poteſt. Si autem format ex alio, quæratur, quid ſit illud, & qualiter ſit in genere? hoc enim & huiuſmodi valdè difficile eſt inuenire, & ab antiquis videntur eſſe non tacta per determinationem ſufficientem.

Pro ſolutione notabilia. Primo Metaph. com. 17.

Ad omnia autem hæc determinanda prænotandum eſt, quod vt dicit Auerro. in commento primæ philoſophiæ, genus non eſt materia, ſed forma generalis, & confuſa, & indiſtincta, & diffuſa in materia non determinata per formam: quam diffuſam formam & confuſam vocant quidam formæ inchoationem: propter quam inchoationem formæ in materia diffuſam ipſa materia à quibuſdam antiquis locus formæ dicebatur, in quo latent formæ: & ideo latentiam formarum principium fecerunt, vt dictum eſt in phyſicis: & erat hoc dictum Anaxagoræ: propter quod etiam Ariſtot. & omnes Peripatetici dixerunt educi de materia omnes formas, & non eſſe eas à datore extrinſeco. Cum autem iam ante probatum ſit, quòd forma non prædicatur ſecundum quod eſt forma materiæ, nec etiam ſecundum quod eſt forma totius, ſed prædicatur prout ipſa eſt notio totius eſſe, vel in potentia exiſtentis, vel exiſtentis in actu, ſequitur neceſſariò, quòd genus eſt forma totius exiſtentis in potentia, & quòd nomen generis & res prædicatur ſecundum quod genus per abſtractionem intellectus dicit notionem totius exiſtentis in potentia. Differentia autem dicit notionem actus totum eſſe determinantis, ſecundum quod eſt actu indeterminato: quia aliter prædicari de ſpecie non poſſet. Species autem dicit notionem totius ſic determinati & diſtincti: & ideò quia quod diſtinctum dicit & determinatum, in quid & non in quale prædicatur. Similiter autem & genus, quia quid diſtinguibile dicit, in quid & non in quale prædicatur. Differentia autem, quia actu diſtinguens dicit, & non diſtinguibile ſecundum potentiam, nec diſtinctum ſecundum actum, ideò in quale & non in quid habet prædicari. Si autem eſſet notio differentiæ nomen, quod diceretur diſtinguere potentia, & non actu diſtinguens, prædicaretur in abſtracto & non in concreto, vt diceretur, quòd homo eſſet rationalitas, & non rationalis, quod abſurdum eſt.

Quomodo genus habeat in ſe differentiã.

Dicemus ergo, quod differentiam habet ſpecies à genere, & differentia eſt in generis poteſtate ſicut diſtinctio in indiſtincto confuſo: ſicut color ſecundum eſſe formale eſt in lumine indiſtincto & confuſo diaphani ſiue perſpicui, qui diſtinguitur non alio quodam diſtinguente, ſed eſſe formale ipſius eiuſdem luminis diffuſione determinata ad ſuperiorem determinati corporis: propter quod dicitur, quòd ipſum lumen & ex ſe & de ſe format colores ſecundum eſſe formale quod eſt in ipſis. Et hæc eſt Auicennæ determinatio, ſicut colligi poteſt in prima philoſophia ipſius. Propter quod dicitur genus poteſtate habere differentias potius quam potentia: quia potentia ad eſſe & non eſſe indifferens eſt: poteſtas autem eſt potentia ſtans per actus inchoationem. Et hæc eſt cauſa, quare inter genus & differentiam cum in vna & eadem diffinitione colliguntur, non eſt naturarum diuerſarum congregatio: quia ſi hoc eſſet, diffinitio eſſet multa & non vnum. Non tamen hoc dicere intendimus, quòd genus & differentiæ non ſint diuerſæ naturæ. Sed intendimus, quòd non ſunt naturæ diuerſorum generum, ſicut ſunt ſubſtantia & accidens, quantitas & qualitas: ſunt enim naturæ eiuſdem generis ordinabiles ad vnum idem ſicut potentia & actus. Nec poſſet aliquis dicere, quòd actus huius potentiæ eſſet actus, & non alterius, niſi per aliquid actus eſſet inchoatus in potentia: neque hæc potentia inchoaret hunc actum, niſi aliquid ſimile actui eſſet inchoatum in potentia.

Differentia inter potentiam & poteſtatem.

Sic ergo & tali poteſtate genus habet poteſtate differentias: & non eſt inconueniens ſic habere ſimul oppoſitas, quia oppoſita ſibi non repugnant, niſi diſtincta, non confuſa: aut cum omnium oppoſitorum ſit radix vna ex qua oriuntur, non eſt inconueniens ea ſic ſimul eſſe in eodem: propter quod generaliter verum eſt vnum eſſe genus oppoſitorum, ſicut in Phædone dicit Socrates vnum eſſe caput omnium oppoſitorum. Et ſic dicit Empedocles multorum capite germanorum in prima confuſione fuiſſe ſine ceruice: ceruix enim diſtinguit capita germana, ita quòd vnũ eſt vnius, & alterum alterius. Hoc igitur modo differentiæ ſunt in generis poteſtate.

Ad primam obiectionem ſolutio. *Infra cap. de vniuocis dicitur, quod illa propoſitio, idem ſimul non habet oppoſita, intelligitur de eodem numero & non genere aut ſpecie.*

Quod autem quæritur, Secundum quam cauſam ſit illa poteſtas? Dicendum, in veritate eſt, ſicut & Auer. dicit, quòd eſt cauſæ formalis confuſæ in materiæ confuſione: quæ tamen ſimilis eſt poteſtati materiæ, quæ materia non eſt materia per hoc quòd eſt nudum ſubiectum formæ ab omni forma denudatum, ſed potius in materia ad formam per inchoationem formæ in ipſa. Et ideò dicitur in fine primi phyſicorum, quòd materia deſiderat formam, ſicut fœmina maſculum: non inquantum eſt fœmina, ſed inquantum eſt imperfecta. Nec imperfectum eſt (ſupple quod eſt impoſſibile ad perfectionem) ſed potens perfici imperfectum: nec perfici poteſt, in quo non eſt aptitudo ad perfectionem. Aptitudo autem illa neceſſariò aliquid eſt perfectionis: quia aliter non appeteret ad perfectionem. Per hoc autem quod eſt ſimplex ſubiectum non in potentia ad formam, ſed in compoſito eſt alterum componentium. Genus ergo quod eſt notio exiſtentis in potentia, ſecundum totum eſſe formale ipſo ſuo nomine ſignificat, ſicut dictum eſt, poteſtate in ſe habere differentias.

Ad ſecundam obiectionem. Tex. c. 81.

Et quod

Et quod obiicitur de poteſtate finis, patet iam eſſe ſolutum: quia ſicut idem eſt forma & finis, ſic etiam vna eſt poteſtas formæ & eſſe finalis: & ideò forma finis eſt deſiderij quod materia habet quando deſiderat formam, non vt imperfectionis tantum, ſed prout diſtinguens, & determinans eſt cauſa perfecti.

Quod autem de poteſtate cauſæ efficientis obiicitur, & de cauſa ſeminali, valdè eſt conueniens: quia per inchoationem confuſam differentiæ quaſi ſeminaliter ſunt in genere. Et ideò, vt dictum eſt, ad idem ſecundum naturam pertinent cum genere, & non ad diuerſum. Virtus autem quæ ex generante effectiuo eſt in ſemine, (& formatiua vocatur in phyſicis) aliquid ſimile etiam habet in genere: & hoc eſt lumen intelligentiæ agentis, quod agit omnes formas: virtute enim illius luminis (quod expanſione ſpirituali non corporali confuſum perducit ad diſtinctum per diſtinguens & determinans) actualiter differentiam educit de genere in ipſo eſſe ſpeciei: & hoc modo genus habet in ſe aliquid de virtute efficientis: propter quod etiam ſupra in tractatu de genere genus ipſum patri eſt aſſimilatum. Sic igitur intelligitur genus habere differentias poteſtate.

Et quod quæritur, an differentia ſit in genere, iam planè ſolutum eſt. Cum enim genera ſint prima rerum principia, oportet quòd differentiæ ſint in genere, ſi non ſunt in genere ſicut genera, vel ſpecies, vel indiuidua. Et generaliter dicendo non ſunt in genere, ſicut ipſum genus per eſſentiam, & intellectum participantes, ſed ſunt in genere, ſicut in principio confuſo ſuæ inchoationis. Multipliciter enim aliqua ſunt in genere: aliqua enim ſunt in genere, ſicut coordinata ſub genere per modum participantis, & participati: & hoc modo ſunt in genere genera, & ſpecies, & indiuidua. Quædam ſunt in genere ſicut via ad rem generis: & ſic motus & mutatio ſunt in genere. Quædam verò ſunt in genere ſicut principia rei generis illius, ſicut forma & materia dicuntur eſſe in ſubſtantia ſicut in genere. Quædam tandem ſunt in genere vt in principio ſuæ inchoationis: & hæc ſecundum poteſtatem ſunt in genere, & non ſecundum actum participantia genus: & ſic differentiæ cuiuſlibet generis ſunt in genere. Quædam etiam in genere ſunt ſicut principia, vnde fluunt naturæ generum ſecundum imaginationem, ſicut punctus & vnitas ſunt in genere quantitatis. Pro eis quæ dicta ſunt, patet quod differentia ſimplex actus eſt, conſtituens ſpeciem cum genere, & qualiter poteſtate differentia eſt in genere, & qualiter ſpecies habet differentiam vt formantem, genus autem eſt in ſpecie, vt imperfectum formabile, vel formatum: & ſic facile eſt ſoluere omnia quę ſunt quæſita, vel dubitata.

***

Multipliciter dicuntur eſſe in genere.

CAPVT V.

Qualiter diffinitur differentia ſecundum quod eſt vniuerſale de ſpecie prædicabile.

Habito qualiter differentia ſpecies abundat à genere, & qualiter differentia in genere eſt, & qualiter ſpecies differentiam acquirit à genere: reſtat dicere qualiter, vt vniuerſale prædicabile de ſpecie diffinitur. Sic autem conſiderata diffinitur hoc modo. Differentia eſt vniuerſale quod eſſentialiter de pluribus, & ſpecie differentibus in eo quod quale eſt prædicatur. Cum enim dicitur, quòd eſt vniuerſale, dicit Auicenna, quòd hoc in hac diffinitione ponitur vt genus. Cum enim quodlibet iſtorum quinque vniuerſale ſit, vniuerſale hæc quinque continet vt genus: & hoc primum in diffinitione eſt ponendum cuiuſlibet iſtorum quinque: quod tamen antiquiores Peripatetici non fecerunt, quia cum ponerent quod de pluribus prædicatur, dixerunt intelligi, quòd genus ſit vniuerſale, quia nihil prædicatur de pluribus niſi vniuerſale, quia vniuerſale eſt quod eſt in multis & de multis: & ideo cum ponerent, prædicatur de pluribus, intellexerunt, quòd eſſet vniuerſale, & quòd vniuerſale non oporteret in diffinitione explicite poni.

Diffiniunt autem eam hoc modo, differentia eſt quod de pluribus, &c.

Differentia vt vniuerſale quid ſit, & declaratio diffinitionis eius.

Vniuerſale datur intelligi vt genus in diffinitionibus vniuerſalium, licet non explicetur.

Hoc autem quod dicitur eſſentialiter, ponitur, vt dicit Auicenna ad accidentis excluſionem, quod ſecundum quod vniuerſale eſt, prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, & prædicatur in quale: ſed non eſt eſſentiale prædicatum, quod ſit per ſe in ſubiecto & actu & intellectu, ſicut differentia. Ariſtoteles autem dicit, quòd de pluribus ſpecie differentibus ponitur ad ſpeciei excluſionem, quæ non prædicatur de pluribus niſi numero differentibus, eò quod non comparatur communitas eius niſi ad indiuidua. Primus autem reſpectus comparationis differentiæ non eſt ad indiuidua, ſed ad ſpecies. Et ideò non oportuit, quod diffiniretur ad indiuidua, ſed ad ſpecies. Ad genus enim (vt genus eſt) vt vniuerſale eſt, diffiniri non poterat: quia prout vniuerſale eſt, non continet genus, nec continetur à genere niſi poteſtate tantum: & ideò prædicari de genere non poteſt. Cum igitur prædicandi ſpeciálem modum habere debeat, oportuit quòd vt prædicabile ad ſpeciem haberet reſpectum: non autem potuit prædicabile eſſe de vno, quia ſic eſſet indiuiduum:

oportuit ergo, quod eſſet prædicabile de pluribus ſpecie differentibus. Adhuc autem non potuit diffiniri vt prædicatum conuertibile cum ſpecie in quale, quia ſic eſſet proprium: nec vt prædicatum conuertibile in quid, quia ſic eſſet diffinitio vel ſynonimum. Relinquitur ergo, quòd diffinietur non vt conuertibile: & ſic diffinitur vt prædicatum de pluribus differentibus ſpecie.

Quia verò & genus prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, ideò additur, quòd prædicatur in quale. Genus enim de pluribus ſpecie differentibus prædicatur in eo quod quid. Hæc igitur fuit neceſſitas propter quam antiqui ſic differentiam diffinierunt. Et vt hæc melius intelligantur, ſciendum, quòd quale in hoc differt à qualitate, quòd qualitas eſt accidens ſecundum quod aliud dicitur quale: quale autem dicitur ſubiectum qualitate formatum. Vnde prædicatum in quale dicitur id quod prædicatur vt eſt in ſubiecto: quia aliter de ſubiecto prædicari non poſſet. Nihil enim prædicari poteſt de ſubiecto, niſi quod eſt in ſubiecto, & niſi ſit acceptum & ſignatum prout eſt in ſubiecto, de ſubiecto non prædicatur nec prædicari poteſt. Vnde rationalitas, vel animalitas, vel humanitas, vel riſibilitas, vel albedo non prædicantur, ſed rationale, & animal, & homo, & riſibile, & album ſunt prædicata de ſuis ſubiectis. Vnde logicè loquendo tria qualia ſunt compoſita. Species cum differentia eſt quale eſſentiale, & dicitur quale ſecundum differentiam & non ſecundum ſe, & quale ipſum differentia in ſubiecto exiſtens. Secundum autem quale eſt proprium, quod quale ſecundum qualitatem dicitur proprietatis, id eſt, proprij. Tertium eſt quale accidentis, quod quale dicitur ſecundum qualitatem accidentis. Talis igitur eſt huiuſmodi diffinitionis explanatio.

Quid ſit prædicatum in quale: & quare differentia prædicatur in quale, & non in quid.

Qualia compoſita ſunt tria.

Hoc autem adhuc melius manifeſtatur in exemplis: quia rationale & mortale quæ ſunt differentiæ hominis, à qualitatibus quæ ſunt rationalitas & mortalitas ſumpta prædicantur de homine, non in eo quod quid eſt, cum nullo modo dicant quid formatum talibus formis, ſed potius dicant formas id quod quid eſt formantes & diſtinguentes: forma enim ſubiectiuè & formabilitate non eſt quid, ſed quale vel qualitas formans, nullo modo formabilis, quia actus eſt, & ideò formari non poteſt: ſola enim potentia formabilis eſt per actum: propter quod etiam ſpecies aptitudine quaſi potentiali formatur per proprium, vt in ſequentibus habebitur: & ſubiectum prout eſt in ſe perfectum & occaſio alterius exiſtendi in eo, per ipſum quod occaſio eſt alteri, potentialiter ſe habet ad ipſum, & formatur accidente ſecundum quod eſt huiuſmodi. Hæc igitur vera cauſa eſt ſecundum Philoſophos, quare differentiæ non in quid, ſed in quale prædicari competit.

Cuius adhuc vlterior manifeſtatio eſt: quia interrogatis nobis ab aliquo quærente de natura & ſubiecto hominis & dicente, quid eſt homo? conueniens eſt nobis dicere ad hanc quæſtionem reſpondendo, quòd homo eſt animal: animal enim proximum ſubſtantiale ſubiectum eſt non formans, ſed formabile forma hominis in homine. Et ideò homo in animali eſt ſicut in potentia formabili ad hominem: & cum de hac potentia mouetur ad formam, prius eſt animal, quam homo, vt in 11. de animalibus dicit Ariſtot. Si autem vlterius procedat quærens dicens, quale animal ſit homo? conuenienter reſpondemus ad hanc quæſtionem, quòd homo eſt animal rationale mortale, ſignificantes quòd potentia diſtincta per hunc actum, qui eſt rationale mortale, & formata eſt homo: deſignantes, quòd homo in rationali & mortali non eſt ſicut in quid potentiæ & ſubiecti formabilis, ſed eſt in eo ſicut in actu formante & diſtinguente ſecundum eſſe actuale & formatum & diſtinctum. Cap. 3.

Quod adhuc in ſimili poterit manifeſtari: quia enim ars imitatur naturam, ideò quæ in arte ſunt, ſecundum aliquid ſimilia ſunt his quæ ſunt in natura. Rebus igitur ex materia conſtantibus in his quæ habent materiam, vel conſtantibus ex talibus ſuæ compoſitionis principiis quæ ſunt in eis ad ſimilitudinem & proportionem materiæ, ſicut in his quæ non habent materiam, ſed componuntur à duabus naturis formalibus, quarum vna proportionatur materiæ, & altera formæ, ſicut genus & differentia componunt ſpeciem: oſtenditur nobis hoc, quod iam dictum eſt, ſicut eſt videre in ſtatua, ſiue imagine, vel idolo. In ſtatua enim idoli æs de quo ſit, eſt ſicut materia formabilis, & eſt in ære idoli in potentia forma quæ dat æri eſſe idolum vel ſtatuam: quæ ſtatua dicitur, quia ſtatuit imaginem quam intendimus: ipſa, inquam, forma hoc faciens & perficiens eſt figura inducta per artificem. Sic eſt in his quæ non habent materiam, ſicut eſt homo communis acceptus in ſpecie, non acceptus vt hic & ille qui ſunt ex materia: communis autem homo qui eſt in pluribus & eſt ſpecialis ſiue in communitate ſpeciei acceptus, conſiſtit in ſua compoſitione ſecundum quandam ſimilitudinem & ſecundum quandam proportionem, quamuis ſecundum veritatem non ſit cōpoſitus ex materia & forma, ſed totus ſit in eſſe formali ſumptus, quia aliter non eſſet communis, nec prædicabilis de aliqua re ſecundum veram prædicabilis rationem: ſecundum quandam enim ſimilitudinem & ſecundum quandam ad materiam proportionem eſt in eo genus vt primum ſubiectum potentialiter formabile & diſtinguibile ad hominem, & eſt in eo differentia vt formans & diſtinguens ad ſpeciem hominis, totum eſſentiale ſic perfectum & conſtitutum, quod eſt animal rationale mortale, eſt homo ſecundum ſpeciem proportionaliter, quemadmodum in artificialibus totum conſtitutum ex ære & figura fuit ſtatua ſecundum imaginem, cuius ſimilitudinem ſtatuit ante oculos eam intuentium.

Rebus enim ex materia & forma conſtantibus.

Homo communis proportionaliter componitur ex materia & forma, licet vere ſit forma tantum, quia aliter non eſſet communis.

Hæc igitur eſt antiquorum Peripateticorum de differentia data diffinitio, &, vt dictum eſt, declaranda & intelligenda. Et ideò quæſtio nulla eſt, quam quidam quærunt, vtrum ſcilicet ſic in materia (quæ genus dicitur) ſit diſpoſitio ad formam & neceſſitas, ſicut eſt in materia naturali ad formam, & in materia artificiali? Hoc tamen quæri poſſet, ſi genus verè eſſet

Quæſtio quorundam.

Solutio.

eſſet materia: nunc autem hoc non dicitur, ſed tantum quia ſecundum quandam ſimilitudinem & ſecundum quandam proportionem ſit materiæ comparatum, in eo quod homo in potentia inchoationis eſt in animali, & ſicut in ſubiecto quod ſecundum id quod eſt, formabile eſt actu hominis. Diſpoſitio enim & neceſſitas non ſunt niſi in materia, quæ mutationi ſubiecta per agentia procedit ad eſſe generati. Talis igitur quæſtio nulla eſt.

Nec dicitur ſpecies componi ex genere & differentia tanquam ex duobus diuerſis, quorum vtrumque ſit pars compoſiti, quia ſic diffinitio in qua ponuntur genus & differentia, non eſſet vnum ſed multa. Et ſi ſic eſſet, neutrum per ſe eſſet prædicabile de ſpecie, ſed totum ſimul compoſitum tantum de ſpecie prædicaretur. Genus enim totum eſſe dicit ſpeciei, ſed in potentia, vt dictum eſt: & nomen generis notio eſt totius eſſe ſpeciei in potentia, quia aliter non poſſet de ſpecie prædicari. Et differentia vt quale non vt qualitas ſumpta, dicit totum eſſe ſpeciei, ſed in actu: & ſecundum quod eſt notio totius eſſe in actu, ſic prædicatur de ſpecie: & diffinitio dicit totum eſſe in potentia & actu: & ideo prædicatur conuertibiliter. Differentia autem, vt dicit Ariſtot. cum ſit generalis, ad prædicationem generis non conuertibilem habet reduci, ſicut probatur in ſequentibus.

Quomodo genus, differentia & diffinitio dicunt totum eſſe ſpeciei, diuerſimode tamen.
2. topic. com. 3.

Compendium dictorum in hoc cap. & præcedenti.

Hoc igitur eſt, quod antiqui de differentia prout de ſpecie prædicabilis eſt, dixerunt, quod quidem ſub compendio dici poteſt, quòd antiqui determinantes differentias ſiue deſcribentes dicunt, quod differentia eſt qua abundat ſpecies à genere, habens differentiam in ſe & actu & intellectu, quam non habet genus niſi poteſtate: homo enim ab animali plus habet rationale & mortale: quæ coniunctim poſita differentiam hominis conſtitutiuam perficiunt. Animal enim genus ipſum ſecundum ſeipſum nihil horum eſt actu & intellectu: quod ex hoc patet: nam quæritur vnde habeat ſpecies differentias? à genere non habet, ita quòd actu ſint in genere: neque enim genus oppoſitas habet differentias: non enim in eodem ſimul actu ſunt oppoſita. Sed de hoc eſt quemadmodum probant Philoſophi Peripatetici, quòd genus poteſtate quidem ſub ſe habet omnes differentias, actu verò nullam: ac ſi nihil contingit inconueniens: quia ſic non ſequitur, quòd aliquid fit ex his quæ non ſunt, ſi diceretur, quòd à nihilo haberet differentias: nec ſequitur, quòd oppoſita ſint in eodem vel circa idem: ſed fit id quod fit ex his quæ in genere ſunt poteſtate.

Diffiniunt etiam Peripatetici hoc modo propter ea quæ dicta ſunt, Differentia eſt vniuerſale quod de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quale eſt prædicatur. Rationale enim & mortale de homine prædicantur, non in eo quod quid, ſed in eo quod quale eſt. Quid enim eſt homo interrogatis nobis ab aliquo, conueniens eſt dicere ſiue reſpondere animal. Quale autem animal ſit homo inquiſiti ab aliquo, quòd rationale mortale animal ſit, reſpondemus conuenienter: quia ſic formam aſſignamus quæ dat ſpeciem. Rebus enim ex materia & forma conſtantibus in natura vel arte, vel conſtantibus rebus ad ſimilitudinem proportionemque materiæ & formæ in logicis conſtitutionem habentibus, quemadmodum ſtatua ex materia æris eſt, & forma figura: ſic & homo communis & ſpecialis qui in multis eſt, ex materia quidem ſimiliter proportionaliter conſiſtit, genere ſcilicet, & ex forma differentia: quæ tamen vt partes diuiſæ non compoſitæ ſunt: ſed dicuntur partes eſſentiales, quia duobus modis diuiſis eſſe ſignificant ſpeciei, ſcilicet in potentia, & in actu: totum autem hoc quod eſt animal rationale mortale homo, eſt ſpecies: quemadmodum illic in arte totum conſtitutum ex ære & figura, eſt ſtatua.

CAPVT VI.

De dubitationibus contra diffinitionem differentiæ, & erroribus malè ſoluentium, & de vera omnium ſolutione.

Contra diffinitionẽ differentiæ, & quòd detur differentia vltima.
Prima auctoritas.
Tex. & com. 43.

HÆc ſunt quæ de differentia prout eſt vniuerſale de ſpecie prædicabile antiqui tradiderunt Peripatetici: & ſunt circa ea multæ dubitationes & errores. Ariſtot. in 7. primæ philoſophiæ, & ibidem Auerr. in comment. expreſsè dicunt & probant, quòd vltima differentia cuiuſlibet ſpeciei conſtitutiua conuertibilis eſt cum ea, ita quòd non conuenit eam niſi de illa ſpecie prædicari. Differentia ergo illa ſi non niſi de illa ſpecie prædicatur: non ergo prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, vt videtur.

Secunda auctoritas.

Hoc autem idem dicit Boëtius in libro diuiſionum dicens, quòd ſi non eſſet penuria nominum, in qualibet diffinitione non niſi duobus terminis vteremur, nomine ſcilicet generis, & nomine differentiæ vltimæ, quæ ad ſpeciem genus reſtringit coarctat. Si ergo illa tunc differentia conuertibilis eſſet cum ſpecie, huiuſmodi conuertibilitatis cauſa cum non poſſit eſſe genus: relinquitur ergo, quòd talis differentia cauſa eſſet conuertibilitatis. Sequitur ergo neceſſariò, quia illa ſit conuertibilis: non ergo prædicabilis eſt de pluribus ſpecie differentibus.

Tertia auctoritas.

Hoc autem dicit Auerr. dicens, quòd omnia intermedia inter genus & vltimam differentiam circumlocutio ſunt proximi generis, qua circumlocutione opus non eſſet ſi nomina proximorum generum haberemus. Adhuc autem hoc ratione ineuitabiliter probatur ſic:

Prima ratio ad idem.

Aut enim vltima differentia conuertibilis eſt, & ſoli illi ſpeciei conueniens: aut communis illi ſpeciei & aliis. Si eſt conuertibilis, habetur propoſitum. Si autem illi & aliis communis: ergo illa ſpecies ab alia ſpecie non differt, ſed conuenit. Quod autem principium conuenientiæ eſt, non eſt principium differentiæ: ergo illa vltima differentia non fuit. Si autem dicatur, quòd illa differentia habet aliam differentiam per quam differt: tunc quæro iterum de illa differentia, vtrum ſit communis, vel pro-

pria: & ſequitur idem quod prius, & ibit hoc vſque in infinitum: vel oportet dicere, quòd vltima propria eſt, & illi ſoli ſpeciei conueniens quam conſtituit. Non ergo differentia omnis prædicatur de pluribus ſpecie differentibus: & ſic diffinitio inducta vitioſa eſſe videtur.

Secunda ratio.

Adhuc autem ſi omnino quod differt, differentia differt: quæratur, qua differentia differentia differt à differentia? Si enim illa differt alia differentia: tunc hoc ibit in infinitum, quia de illa differentia quæreretur ſicut de prima.

Solutio prima ſaluans diffinitionem differentiæ.

Ad hoc etiam quidam reſpondere videntur, quòd in diuiſione generum per differentias & ſpecierum conſtitutione ſic ſe habet, quòd quantò ſpecies ſunt inferiores, tantò ſunt certiores, id eſt, quòd certiſſimæ ſpecies ſunt quæ ſpecialiſſimæ dicuntur. Et quantò differentiæ per quas fit diuiſio ſunt ſuperiores, tantò ſunt certiores. Et ideò notiores ſunt primæ diuidẽtes genus generaliſſimum, quam diuidentes genus ſubalternum: ita quòd tandem differentiæ ſpecierum in paucis ſunt notæ & nominatæ, quamuis illæ notiſſimæ ſunt & certæ. Et quia primæ generales differentiæ notæ & certæ de pluribus differentibus ſpecie prædicantur, ideò de omnibus dictum eſt logica probabilitate, cui ſufficit quòd in pluribus verum ſit, quòd differentia de pluribus & differentibus ſpecie prædicatur.

Improbatio ſolutionis.

Sed hæc reſponſio in philoſophia valdè irridenda eſt, quòd hoc generaliter per diffinitionem determinetur, cuius contradictorium conuincitur eſſe verum. Concluditur enim de neceſſitate, quòd differentia quædam non prædicatur de pluribus ſpecie differentibus. Scitur enim & notum eſt omni Philoſopho, quòd diffinitio debet conuenire omni & ſoli. Ergo ſi differentia diffinitur per prædicari de pluribus differentibus ſpecie, hoc debet omni differentiæ conuenire & ſoli, quæ magis propria eſt differentia: & ideò ridiculoſa eſt iſta ſolutio.

Alia ſolutio ad idem, & conſidera quomodo illa ſolutio differat à ſolutione D. Alberti.

Propter quod dicunt alij, quòd eſt differentia ſimplex, & differentia compoſita. Et ſimplicem dicunt illam quæ in vna ſola conſiſtit, ſicut generaliſſimæ differentiæ quæ ſunt corporeum & incorporeum, vel corporis differentiæ, quæ ſunt animatum & inanimatum, vel animati differentiæ quæ ſunt ſenſibile inſenſibile. Sed differentiæ vltimæ ſpecierum conſtitutiuæ dicunt, quòd non ſunt niſi duarum vel plurium congregatione ſufficientes ad conſtitutionem. Rationale enim ſolum ſpeciem non facit, niſi addatur mortale vel immortale: & hoc non fuit in ſuperioribus differentiis, quarum vna ſola coniuncta generi facit & ſufficit facere ſpeciem ſubalternam. Dicunt ergo, quòd illæ differentiæ quæ ſimplices ſunt, per ſe ſolas ſpecierum cum genere conſtitutiuæ, prædicantur de pluribus differentibus ſpecie. Quæ autem nec per ſe ſunt ſufficientes, nec conſtituunt ſpeciem niſi vna alteri coniungatur, non ſunt differentiæ ſolum, ſed aliquid ſimile differentiæ. Et ideò illæ non de pluribus ſpecie differentibus prædicantur, ſicut rationale mortale ſimul ſumpta non prædicantur niſi de homine.

Improbatio ſecunda ſolutionis.

Hæc autem ſolutio magis adhuc deridenda eſt, quam prior: quia rationale mortale dicta de homine circumlocutio ſunt vnius ſimplicis differentiæ, quæ eſt vnicus & ſimplex actus, cuius eſt vnum eſſe quod perficit: & quamuis illius aliquando nomen non habeatur, tamen in talibus licet nomina fingere. Dicamus igitur, quòd illa differentia vocetur a: tunc a differentia prædicabitur de vna ſola ſpecie, & non de pluribus ſpecie differentibus: & tunc ſequitur diffinitionem vitioſam eſſe ſicut prius.

Tertia ſolutio.

Propter hoc dicunt alij, quòd cum dicitur, vniuerſale eſt quod prædicatur de pluribus ſibi ſubiectis, hoc dictum eſt, non quòd actu prædicetur de multis, ſed quòd aptitudinem habet quòd ſit in multis, quamuis actu non ſit niſi in vno ſolo, vt ſol eſt vniuerſale vnum. Vnde cum ſpecies ſubiectum ſit de quo prædicari habet hoc vniuerſale differentia, dicunt quòd aptitudine prædicatur de pluribus, quamuis aliqua differentia actu non ſit niſi in vna ſola ſpecie.

Improbatio eius.

Et hanc opinionem recitat Auicen. & eſt omninò nulla. Quod ſtatim patet: quia ſpecies certa non eſt certa, niſi quia vnica differentia eſt conſtituta, quæ nullo modo habet aptitudinem quòd ſit in alia ſpecie. Falſum ergo eſt, quòd aptitudinem habeat ad hoc quod prædicetur de pluribus ſpecie differentibus.

Quarta ſolutio.

Dicit autem iterum Auicenna, quòd quidam dictam diffinitionem inductam ſic intelligunt, quòd ſit ſenſus, quòd differentia prædicetur de pluribus quæ quidem plura differunt ſpecie: quia ex differentia conſtitutiua non habent, quòd differant numero, ſed ſpecie tantum. Et tunc ſenſus eſt, quòd differentia prædicatur de hoc quod in pluralitate eſt, quorum quodlibet differt ſpecie ab altero, & non quod differentia dicatur de pluribus ſpeciebus ſemper. Dant exemplum ſicut quando dicitur, quòd omnis homo percutit gladio: non enim ſenſus eſt, quòd quilibet homo ſingulariter gladio aliquo percutiat: ſed quicunque percutit, non niſi gladio percutit: ita dicunt, quòd omnis differentia prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, non quòd omne de quo prædicatur differentia, ſit plura ſecundum ſpeciem: ſed quòd omne de quo prædicatur differentia, differt aliqua ſpecie à ſuis oppoſitis vel diſparatis.

Improbatio eius.

Hanc autem expoſitionem Auicenna dicit extortam, & non contineri in intellectu huius orationis qua dicitur, quòd differentia prædicatur de pluribus ſpecie differentibus. Diffinitio enim cum detur cauſa innoteſcendi, vt dicit Ariſtot. plenè debet notificare diffinitum. Adhuc autem cum de genere dictum eſt, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, ſic intellectum fuit, quod prædicatur de pluribus ſpeciebus. Cum ergo dicat Ariſtot. quòd differentia cum ſit generalis cum genere collocanda eſt, videtur quòd eundem modum prædicandi cum genere retineat. Et ſic prædicari de pluribus differentibus ſpecie, idem eſt quod prædicari de pluribus ſpeciebus. Sic redit idem inconueniens, quod ſupra dictum eſt, vel inductum eſt.

Solutio vera quæ eſt Auic. Alfaraby, & Auerroes.

Omnibus autem his erroribus abiectis, dicendum cum Auicen. quòd differentia in ſe

tria

etia habet, ſcilicet quod eſt ſimplex diuiſiua, & per hoc eſt differentia: & quod eſt ſimpliciter conſtitutiua, & hoc habet ab eo quod eſt diuiſiua: habet & tertio quod eſt ad certam ſpeciem determinatiua, & hoc non habet ex hoc quod eſt diuiſiua, nec ex hoc quod eſt conſtitutiua, ſed hoc habet ex hoc quod eſt certa rei ſpecialis natura & forma propria & & eſſentialis. Quod autem ex hoc quod eſt diuiſiua, habeat quòd ſit differentia, probatur ex eo quod diuiſio ſeparatio eſt. Separatio autem cauſa eſt differentię ſeparatorū. Et quòd ex hoc quòd diuiſiua ſit conſtitutiua, ex hoc probatur, quòd diuiſio eſt ex hoc quod ſeparat, ſeparata contrahit & coarctat ab ambitu generis diuiſi: & hoc eſt conſtituere ſub genere & generis communitate. Quod autem certificat & appropriat, ex nullo habere poteſt. Et ideo eſt, quòd generaliſſimum non habet differentias, niſi diuiſiuas, & ſpecialiſſimum non habet niſi conſtitutiuas. Et quod proprium efficitur, habet à propria natura, per quam ex conſequenti differt ab aliis, & per hoc quod illa natura in aliis non inuenitur: & illa natura in ſe continet quaſi virtutem termini diffinitiui, quia ſic eſt in talibus, quòd ſemper prior differentia eſt in conſequenti, ſicut corporeum in animato, & animatum in ſenſibili, & ſenſibile in rationali, ſicut trigonum in tetragono. Et ideò quod proprium eſt vnius naturæ, non vero nomine eſt differentia, nec eſt ſimplicis virtutis: quia quamuis ſit ſimplex actus, tamen non eſt vnius ſimplicis virtutis, ſed virtus omnium aliorum eſt ex quibus fluit ſecundum ordinem, ſicut ex cauſis primariis. Quod ergo dicitur, quòd differentia prædicatur de pluribus differentibus ſpeciebus, intelligendum eſt de his quæ ſunt veræ differentiæ, ſimplicis virtutis, quæ ſimpliciter diuidunt, & diuidendo ſub genere conſtituunt: & de his eſt verum. Quæ autem certificant & determinant, non veræ differentiæ ſunt: ſed veræ quibus aliquid alteri comparatum poteſt differre. Nec ſunt virtutis ſimplicis differentiæ, ſed ſunt virtutis ſimplicis vt terminus diffinitiuus. Et eſt ſententia tam Auicen. quam Alfarabij. Et eſt ſententia Auerr. Et hoc eſt quod dicit Ariſtot. Differentia cum ſit generalis, cum genere ordinanda eſt. Generalis enim non eſt, quæ ad certam naturam determinat.

2. topicorum. com. 5.

Differentia differt ſeipſa.

Quod autem quæritur, quomodo differt differentia à differentia? Dicendum, quòd ſeipſa, & non ibitur in infinitum: principia enim omnia differunt ſeipſis. Et per hoc patet ſolutio omnium inductorum. Nec poteſt dici, quòd generalis, vt quidam dicunt, quia ſit pars eſſentialis vel ſpeciei ſicut genus. Ex hoc enim cum genere in modo prædicandi in problematibus ordinanda non eſſet, ſed potius in modo differendi cum genere eſſet ordinanda.

In 2. tex. com. 17.

Quomodo qualibet pars diffinitionis in plura ſe habet, quam diffinitum, & totum in æquè.

Ex hoc autem patet illud quod in poſterioribus dicit Ariſtot. quòd ſcilicet partes in diffinitione ſunt in plus, totum autem in æquè. Ibi enim docet venari diffinitionem per diuiſionem. Veræ autem differentiæ ſunt, quæ ſunt diuiſiuæ, vt dictum eſt. Differentia enim diuiſiua eo quod generis eſt diuiſiua, pars eſt eſſe rei in potentia, & non in actu: eſſe enim in potentia pars eſt eſſe, & non totum: & ideò quælibet talis eſt in plus. Totum autem duplex eſt, ſcilicet explicitè totum eſſe, & in potentia & in actu colligens: & ſic diffinitio dicit totum eſſe. Dicitur etiam totum quod in ſe virtute habet eſſe totum, quia præcedentia omnia ſunt virtute in ipſo, ſicut in cauſis formalibus vltimum continet omnia quæ præcedunt ex quibus fluit, ſicut vita habet eſſe & ſentire in ſe habet eſſe & viuere, & eſſe rationale habet in ſe & eſſe & viuere & ſentire, vt nuper ante dictum eſt. Et ideò etiam hoc totum eſt quod eſt in æquè cum eo quod conſtituit: quamuis enim ſit actus purus & ſimplex: ſecundum eſſentiam tamen omnia præcedentia virtute & cauſalitate ſunt in potentia, & in eo influunt ſuper cauſatum ſicut cauſæ primariæ influunt in cauſas ſecundarias, ſicut in prima propoſitione libri cauſarum.

Quomodo differentia prædicatur de genere & quomodo de ſpecie tantum.

Ex omnibus quæ dicta ſunt patet, quòd differentia duos habet reſpectus immediatos: vnum ſcilicet ad genus quod diuidit: & ſecundum hoc cum diuiſione prædicatur de genere ſic, quòd animal eſt aut rationale, aut irrationale: diuidentis enim eſt prædicari ſub diuiſione de eo quod diuidit. Alterum autem ad ſpeciem quam conſtituit, & de illa prædicatur abſolutè. Sic homo eſt rationale. Et hi ſunt reſpectus mediati eius ad particulare, ad quod non reſpicit niſi per ſpeciem quam ipſum particulare participat: ſicut cum dicimus, hic homo eſt rationalis. Et ideo non habet particulare proprium quod ſibi reſpondeat immediatè, ſicut habet genus & ſpecies. Et hoc eſt ideò, quia à forma ſumitur quæ ſecundum ſe eſt ſpeciei & communis, & per ſpeciem eſt particularis ſpeciem participantis.

CAPVT VII.

De deſcriptione differentiæ prout reſpicit genus.

Differentia habet multas deſcriptiones, nullam tamen habet verã diffinitionem & propriam.

PRopter multas comparationes differentiæ quibus habet comparari, tum ad genus, tum ad ſpeciem, multas habet à Philoſophis deſcriptiones: quamuis diffinitionem propriam non habet, eò quod omnis diffinitio eſt ex genere & differentia: & ideò ſi differentia diffinitionem haberet, oporteret quòd illa conſtaret ex genere & differentia: & ſic differentiæ diffinitio eſſet ex differentia, & hoc abibit in infinitum. Adhuc autem cum nihil diffiniri poſſit propriè niſi ſpecies, ſi differentia diffinitionem in vera ratione diffinitionis haberet, oporteret quòd differentia eſſet ſpecies: quod eſſe non poteſt. Poteſt tamen habere deſcriptiones ex fine, vel ex poſteriori, vel ex effectu, vel ex comparatione ad ea ad quæ comparatur.

Quamuis ergo deſcripta ſit ex comparatione ad ſpeciem quam conſtituit, cum diceb atur, quòd differentia eſt id quod prædica-

tur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quale eſt: tamen adhuc Peripatetici deſcribunt huiuſmodi differentiam per reſpectum quem habet ad genus hoc modo, differentia eſt quæ apta nata eſt diuidere ea quæ ſunt ſub eodem genere. Illa enim eſt (vt dictum eſt) quæ prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Proprius enim effectus differentiæ nomen accipit.

Diffinitio differentiæ conſiderata per reſpectum ad genus.

Differentia eſt quod aptum natum eſt diuidere ea quę ſub, &c.

Hanc autem differentiæ deſcriptionem Peripatetici introductionis modo per exempla manifeſtant: quia rationale & irrationale, quæ oppoſitæ differētiæ ſunt, hominem & equum à ſeinuicem diuidunt, qui ſub eodem ſunt genere quod eſt animal: quamuis vna ſola forma ſiue differentia quæ à forma ſumitur, præſentia & abſentia facit mutationem ab eſſe ad non eſſe, vel à non eſſe ad eſſe: ſicut & animal eſt, aut rationale, aut irrationale: & ſic quando fit per contradictionem diuiſio, fit vna differentia per affirmationem, & alia per negationem accepta: tamen quia diſparata ſunt quæ ſunt ſub eodem genere, & vnumquodque diuidentium in ſua differentia & forma accipitur, oportet quòd fiat diuiſio per differentias oppoſitas ſic: animalium aliud rationale, aliud irrationale. His enim differentiis à ſeinuicē differunt quæ ſunt ſub eodem genere. Quamuis enim ſicut dicit Auicen. & Alfara. irrationale, & alia ſimilia priuatiuè, vel negatiuè accepta, non dicant vero nomine differentias (eo quod differentia non niſi poſitiuè poteſt ſignificari) tamen quia propria nomina differentiarum non habemus, vnam notam differentiam ponimus, & aliam per priuationem eiuſdem ſignificamus, quæ eſt ſpeciei ſubalternæ quæ ponitur ſub genere.

Quare in diuidendo genus accipimus vnam differentiam poſitiuam, & vnam priuatiuam.

Sed valdè notandum eſt, quod etiam ante diximus, quia quando diuiditur genus, non diuiditur niſi ſecundum poteſtatem, & non ſecundum eſſentiam. Eſſentia enim generis cum ſimplex ſit, tota ſimul poteſt eſſe in omnibus diuidentibus ipſum: vnde tota eſt in homine, & tota eſt extra hominem in equo: & hæc eſt in equo, quia nec hoc aliquid eſt, nec hic, nec nunc: ſed ipſa eſt quodlibet, & vbique & ſemper, ſicut iamdudum de vniuerſali diximus: non enim eſt hoc aliquid per materiam, nec hic per loci circumſcriptionem, nec nunc eſt per temporis vel temporalis differentiæ determinationem. Et ideò tota eſt in quolibet, & tota eſt extra quodlibet ſecundum ſe acceptum: quod proprium eſt naturæ ſimplicis. Et quamuis tota ſit comprehenſa à rationali, quando rationale coniungitur ad coniunctionem ſpeciei: & ſimul cum hoc tota comprehenſa ab irrationali, quando irrationale coniungitur eidem ad alterius ſpeciei conſtitutionem, cum partem & partem in eſſentia non habeat: tamen ſecundum quod comprehenſa ab irrationali, à rationali non comprehenſa eſt. Et ideò non ſequitur, quòd animalitas cum rationali comprehenſa eſt eadem animalitas ſecundum eſſe in rationali, & irrationali. Sic enim rationale tranſmutaretur in irrationale, quod negat Ariſtot. fieri poſſe in libro ethicorum. Hoc autem ideò eſt, quia animalitas vna inchoatio eſt & rationalis & irrationalis, & vnum & idem inchoationis principium in eſſentia: quod tamen vt comprehenſum eſt ab vno, tractum eſt ad eſſe principiati. Et ideò ſecundum hoc non poteſt eſſe comprehenſum ab alio: quod ſecundum partem ſuæ poteſtatis eſt in alio.

Quomodo eſſentia generis non diuiditur per differentias, ſed tantum poteſtas eius.

Non eſt eadem animalitas in homine & aſino.

Et ſiquis obiiciat, quod poteſtas ſiue virtus radicatur in eſſentia: & ideò videtur ſequi, quòd in quo genus eſt ſecundum totam ſuam eſſentiam, in eodem etiam ſit per totam ſuam virtutem & poteſtatem. Dicimus, quòd hoc non ſequitur. Eſſentia enim generis ſimplex eſt natura. Poteſtas autem non radicatur in ea prout vnica eſt & indiuiſibilis eſſentia, ſed potius in ambitu ſuæ communitatis: & ideò nihil prohibet, quòd diuiſo ambitu communitatis eſſentia ſimplex maneat indiuiſa.

Obiectio.

Solutio.

Attendendum etiam eſt, quòd quamuis differentiæ in genere ſint poteſtate, tamen ſecundum quòd diuidunt genus, oportet quòd actu ſint acceptæ per intellectum diuidentem: cum non intellectus diuidat, niſi actu acciperet id quo diuidit: quo autem diuidit, eſt differentia: & ſic oportet differentiam actu eſſe, & genus ſecundum ambitum ſuæ communitatis eſſe in potentia diuiſibile. Secundum autē quòd genus eſt principium inchoationis differentiarum, ſunt in genere differentiæ poteſtate. Sed ex illa poteſtate ad actuale eſſe per intellectum adducuntur quando per ipſas diuiditur generis poteſtas.

Sic ergo intelligitur quod Peripatetici dicunt, quòd differentia eſt quod aptum natum eſt diuidere ea quæ ſunt ſub eodem genere. Diximus enim in antehabitis, quòd differentia per hoc quod diuidit, contrahit genus: & id quod per diuiſionem acceptum eſt, ponit ſub genere, & ſic conſtituit ſpeciem ſecundum quod ſpecies eſt id quod ſub aſſignato ponitur genere. Et ideo & ea quæ ſunt ſub genere per diuiſionem differentiarum diuiduntur, & ipſum genus diuiditur alio & alio modo. Genus enim diuiditur, quia poteſtas partitur. Ea autem quæ ſub genere ſunt, diuiduntur, quia per differentiarum diuiſionem (quam faciunt abinuicem) ſeparantur: ſed genus diuiditur quantitate communitatis ſuę. Ea autem quæ ſub genere ſunt, diuiduntur ſeparatione ſuæ oppoſitionis abinuicem.

Ex quo apparet à quo extrahantur differentia ex poteſtate generis ad actum.

Hoc ergo eſt quod dicunt Philoſophi qui hoc modo deſcribunt differentiam, quòd differentia eſt quod aptum natum eſt per ſuam oppoſitionem diuidere ſiue ſeiungere ea quæ ſub eodem ſunt genere: & hoc manifeſtum faciunt tali exemplo, quòd rationale & irrationale hominem & equum qui ſub eodem ſunt genere quod eſt animal, diuidunt ſiue ſeiungunt: vtentes priuatione rationis (quæ per irrationale ſignatur) loco communis differentiæ, quam nos brutalitatem conſueuimus nominare. Et hoc patet, quia ſi non eſſet aliquod animal niſi homo & equus, & hinnibile eſſet differentia equi conſtitutiua, diuideremus ſic, animalium aliud rationale, aliud hinnibile, & priuatione differentiam non faceremus.

CAPVT

CAPVT VIII.

Deſcriptio differentiæ prout ponit differentiam.

Aſſignant etiam hoc modo: differentia eſt qua differunt à ſe ſingula. Diffinitio differentiæ prout ponit differentiam & per proprium effectum eius.

ADhuc autem eandem differentiam antiqui Peripatetici deſcribunt & aſſignant per reſpectum, per quem vnum differentium refertur ad alterum ſecundum differentiam qua differunt abinuicem, diffinientes eam ſic, Differentia eſt qua differunt a ſe ſingula. Ea enim quæ differunt, differentiis ſuis a ſeinuicem differunt. Suas autem & proprias habent ſingula differentias, quibus differunt ab omnibus aliis, in quibus ſunt differentiæ. Probant autem hanc aſſignationem hoc modo: quia ea quæ oppoſitis differentiis differunt, & quæ ab vno & eodem oriuntur genere, non differunt ſecundum genus, ſed potius in genere conueniunt, cum æqualiter actu & intellectu genus participent: quia genere non differunt, niſi quæ ſunt in diuerſis generibus vel generaliſſimis vel proximis: & ſecundum hoc quod genere differunt, ſic genus eſt quod facit differentiam inter ea: & hæc ſunt, quorum vna natura non eſt in communi proximo quod eſt primum ſubiectum formabile & determinabile ad eſſe per proprias differentias communes ſecundum ea quæ per vnam & eandem diuiſionem diuerſarum differentiarum ab vno & eodem genere exeunt: illa verò differunt ſecundum genus. Et hoc per exempla manifeſtatur. Sumus enim animalia & nos homines, & etiam irrationalia ſunt animalia. Et ſic genere non differimus ab eis: ſed appoſitum nobis hominibus rationale pro differentia diſiungit nos ab illis, & ita eſſentialem habemus ad ea differentiam, quamuis in genere conueniamus cum illis. Ab alia autem parte ſecundum quod conuenimus cum diis in hoc genere quod eſt rationale animal, eo quod nos & dij ſumus animalia rationalia, appoſitum nobis mortale eſſentialiter ſeparat nos ab ipſis: quia ipſi ſecundum Stoïcos ſunt immortalia animalia, nos autem mortalia. Cum autem ſic dicunt antiqui, quod differentia eſt qua differunt, diffiniunt vel deſcribunt differentiam & proprium effectu ipſius: & eſt aliqua nominis manifeſtatio, quamuis non ſit vera diffinitio. Nec etiam antiqui has aſſignationes pro veris induxerunt diffinitionibus.

Obiectio. Si verò obiiciatur, quòd ſecundum antecedentia quæ dicta ſunt de figura arboris deſcribentis à generaliſſimo vſque ad ſpecialiſſima duo ſunt animal rationale, & animal mortale, quorum vnum eſt ſub alio. Talia autem vnam æque immediatam ſpeciem non dicuntur habere, ſed potius vnum debet eſſe ſpecies alterius, & id quod inferius eſt, habere ſub ſe ſpeciem ſpecialiſſimam. Cõtrarium autem ſimiliter videtur, quando dicitur, quòd homo eſt animal rationale mortale. Et dicendum ad hoc, quòd in rei natura ſecundum opinionem antiquorum Stoïcorum ſic eſt vt procedit obiectio. *Solutio.* Et cum dicitur, quòd homo eſt animal rationale, ponitur hoc totum complexum pro circumlocutione proximi generis, & mortale additum eſt differentia vlterius determinans ad ſpeciem ſpecialiſſimam: & hoc non eſt inconueniens, quinimo neceſſarium, quòd differentia ſuperioris generis cum differentia inferioris & proximi generis in eadem ſpecie coniungatur in diffinitione ſpeciei. Sed differentiæ diuerſorum generum non ſubalternatim poſitorum ſunt oppoſitæ, & illæ non conueniunt in eadem ſpeciei diffinitione. Attendendum eſt cum dicitur, qua differunt ſingula, quòd ſingula quidem ab aliis differunt ſuis propriis quæ illis & non aliis conueniunt. *Remouet dubium.* Sed tamen in antehabitis dictum eſt, quod propria (cum ſint accidentia & non diuidant ſubſtantiam) non propriam faciunt alietatem, ſed per alteritatem oſtendunt alietatem quaſi iam ante propria factam per propriam differentiam ſubſtantialem, quæ propria eſt ſpeciei, quia ſic conuenit vni quod non alij. Et ideo differentia eſſentialis eſt, qua primò, & per ſe differunt ſingula, aut per formam, aut per materiam, aut per proprium eſſe formæ in hac materia vel illa.

Si autem quæritur, cum dicitur, quod differentia eſt qua differunt à ſe ſingula, vtrum differant per vnam aut per plures differentias? *Dubitatio.* Dicendum, quòd per vnam differunt ab omnibus differentiam illam ſecum non communicantibus, ſicut per rationale differt homo *Solutio.* ab omnibus rationem ſecum non communicantibus, ſed ab his quæ ſecum communicant in vna, differunt in alia.

Si autem quis obiciat dicens, quòd ſingularia numero ſunt infinita ad minus quoad nos: & ſic videntur differre ab infinitis. *Dubitatio.* Dicendum, quòd nihil eſt inconueniens.

Solutio. Si vlterius arguet, quod qui nouit diffinitè vnum contrariorum, diffinitè nouit & alterum. *Obiectio.* Nouit autem homo ſuam qua à ſingulis differt differentiarum. Igitur videtur, quòd diffinitè nouit infinitas ſingularium differentias, quibus ab ipſo differunt: & ſic momento nouit quaſi omnia. *Solutio.* Dicendum, quòd ſequitur, quod noſcat omnia illa inquantum cum ipſo non conueniunt: & hoc eſt noſſe in vniuerſali, & in potentia, & non propriè ſecundum naturam vniuſcuiuſque: & hoc non eſt inconueniens, quòd momento aliquo modo vniuerſali & potentiali noſcat multa vel infinita.

Dubitatio. De exemplo autem quod antiqui induxerunt de mortali, quod habent pro differentia, cum differentia ſit pars eſſe rei, & mortale cauſam abeſſe dicere videatur. *Solutio.* Dicendum, quòd ſi mortale dicat viuentis paſſionem, pro certo tunc dicit cauſam abeſſe, & non eſt differentia conſtitutiua alicuius viuentis. *Quomodo mortale eſt differentia hominis.* Si autem dicit compoſiti viuentis formam quæ eſt notio tali vita viuentis, pro certo eſt differentia conſtitutiua: & hoc modo eſt eſſentia incorruptibilis, ſicut & aliæ differentiæ.

Quod autem dicunt rationale eſſe formam in qua communicant homines & dij, pro certo ſecundum opinionem quorumdam Stoïcorum dictum eſt, qui dicebant vniuocè & *Stoici volebant Deos eſſe animalia rationalia non tam-*

non ſubſtantias animatas ſenſibiles.

nos & deos eſſe rationalia animalia: & animal non dicebant per denominationem ab anima, ſed per hoc quod eſt forma animati corporis & moti voluntatis motu, cui poſteà ex inferiori genere (quod eſt compoſitum ex corpore commixto ex contrariis & anima) aduenit ſenſus. Et ideò non ſequitur, ſi Deus eſt animal, quod Deus ſit ſubſtantia animata ſenſibilis, eo modo quo Deos animalia Stoïci eſſe dicebant, ſicut ſuperius iam expoſitum eſt, & in lib. de natura Deorum inuenitur.

Aſſignant etiam Peripatetici hoc modo, videlicet dicentes, quòd differentia eſt qua differunt à ſe ſingula: namque ſecundum genus non differunt quæ ab eodem genere per eandem accipiuntur diuiſionem. Cuius exemplum eſt, quòd ſumus & nos homines animalia, & irrationalia per eandem rationem ſunt animalia ſicut & nos: ſed additum generi quod eſt animal, rationale pro differentia hominis conſtitutiua & Dei, diſiungit nos & Deos ab illis quæ ſunt irrationabilia. Adhuc nos & Dij rationales ſumus in genere quod eſt animal rationale non differentes, ſed mortale pro differentia conſtitutiua appoſitum ad animal rationale quod eſt genus, ſeparat nos homines à Dijs immortalibus.

CAPVT IX.

De diffinitione quæ ſoli differentiæ magis propriæ conuenit.

Quomodo nulla diffinitiones aſſignata conueniunt ſolum differentiæ magis propriæ: & ideò nulla illarum eſt data per intrinſeca differentia.

Svbtiliorem autem adhuc omnibus præinductis aſſignationibus Peripatetici differentiæ diffinitionem quantum ad intrinſeca & eſſentialia ſibi ſunt perſcrutantes, & ſpeculantes eam per ea quæ non conueniunt niſi differentiæ, quæ differentia dicitur magis propria: & nullo modo nec per ſe, nec ex conſequenti conueniunt differentiæ quæ dicitur propria, nec etiam ei quæ dicitur differentia communis. Propriæ enim ex conſequenti ad minus conuenire poteſt, quòd per ipſam ſpecies abundet à genere. Et etiam hoc quod dicitur prædicari de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quale eſt, poteſt ex conſequenti conuenire communi differentiæ. Et ſimiliter id quod dicitur, quod aptum natum eſt diuidere ea quæ ſunt ſub eodem genere, propriæ differentiæ poteſt conuenire. Et ſimiliter id quod differentia eſt qua differunt à ſe ſingula: propriis enim differentiis differunt à ſe ſingula. Et ideò nulla talium aſſignationum per intrinſeca differentiæ data videtur eſſe.

Interius autem perſcrutantes. Diffinitio conueniens ſoli differentiæ magis propriæ.

Sed interius eam perſcrutantes, & ſubtiliter per eſſentialia ſpeculantes, quæ ſoli magis propriæ differentiæ dictæ conueniunt, dicunt, quòd non quodlicet eorum quæ ſunt ſub eodem genere, & diuidunt ea quæ ſunt ſub eodem genere duo oportet modo diuiſionis eſt differentia magis propriè dicta. Et dicunt hoc ſolum eſſe differentiã magis propriè dictam, quod conducit ad eſſe, & quod eius quod eſt ratio rei pars eſt. Quod autem hoc differentia ſit probant, quia propria ſunt de his quæ ſunt ſub eodem genere diuidentia ea quæ ſub genere ſunt. Dicamus enim diuidendo ea quæ ſub genere ſunt. Animalium aliud aptum natum eſt arte nautica nauigare, & aliud non: cum tamen aptum eſſe arte nautica nauigare ſit proprium hominis, & non de eſſe & eſſentia ipſius: talibus enim differentiis ſæpè vtimur genus diuidentes: cum tamen talia ſint propria conſequentia eſſe ſpeciei. Quæ autem ſunt eſſe conſequentia, non poſſunt eſſe completiua eſſe ipſius, nec perfectiua ſubſtantiæ, nec pars eſſentialis eſſe ipſius ſubſtantialis: quamuis compleatur in eſſe quodam quod non eſt eſſe ſimpliciter, ſed eſt aptitudo quædam eſſe ſubſtantiale conſequens. Et ideo talis differentia propria non eſt, quales ſunt differentiæ magis propriæ, quæ ſpecificæ dicuntur differentiæ, quia ſunt ſpeciei in eſſe ſpecifico conſtitutiuæ. Erunt ergo ſpecificæ illæ ſolæ quæcunque eſſentiali qualitate alia aliam faciunt ſpeciem, & quæcunque in eo quod quale de ſpecie conſtituta prædicantur. Differentiæ enim, ſicut ſuperius dictum eſt, & ad genus & ad ſpeciem comparantur, & ad vtrumque illorum habent reſpectum: ad genus quidem prout ſunt diuiſiuæ, ad ſpeciem autem prout ſunt conſtitutiuæ. Et ideò ſunt ſub genere & genus contrahentes, & ſunt ſpecies ſub ipſis. Et ſpecies antecedentes ſunt ipſæ differentiæ: quia ſunt actu & intellectu in ipſis ſpeciebus ſicut conſtituentes in eiſdem.

Et ideo ſuper propria ponuntur in diffinitione qualitatiua.

Obiectio. Vtrum differentia ſint accidentia generum.

Cum autem conſequentes ſint in eſſe generum prout genera ſunt, & omne quod ſequitur eſſe alicuius, ſit de genere accidentium, vt dicit Auicen. videbitur fortè alicui, quòd ſint accidẽtia generis, ſicut propria ſunt accidentia ſpeciei, eò quod propria ſunt de conſequentibus eſſe ſpecierum. Sed ad hoc dicendum, quòd non eſt ſimilis habitudo generis ad differentiam, & ſpeciei ad proprium. Species enim ſe habet ad proprium vt ens perfectum quod eſt de ratione proprij: ſicut ſubiectum eſt de ratione paſſionis non exiſtens de eſſentia ipſius, ſed tantum ſubſiſtere faciens in ſeipſo. Genus autem ſe habet ad differentiam & ponitur vt ens imperfectum perficiendum per differentiam, ſicut materia per formam, & vt ad eductum de poteſtate ipſius ſicut forma educitur de materia. Et quia nihil perficit ſubſtantiam ad eſſe ſubſtantiæ, niſi ſubſtantia, ideo genus perficitur ad eſſe ſpeciei per differentiam. Species verò eſt ſubſtantia. Oportet ergo, quòd differentia ſic reſpiciens genus & ſpeciem, ſit ſubſtantia & ſubſtantialis forma.

Solutio.

Quomodo differentia non ſunt accidens generis, licet inſequantur genus.

Et quod dicitur, quod eſt conſequens eſſe generis. Dicendum quòd eſſe generis vt genus, eſt eſſe imperfecti. Et ideò quod conſequitur ipſum ſic, eſt ſicut actus qui conſequitur potentiam, propter quod oportet quod ſit ſubſtantia. Si autem generis eſſe, perfecti eſſet eſſe, de neceſſitate ſequeretur, quòd differentia eſſet accidens generis: & tunc non poſſet eſſe ſubſtantia ſpeciei: quia quod eſt vni accidens, nulli poteſt eſſe ſubſtantia, vt dicit Ariſtoteles. Si tamen conſideretur genus non vt genus, ſed vt vniuerſale prædicatum de pluribus,

1. Phyſ. c. 26. & 27.

Opinio quorundam.

ribus; quod propria habet indiuidua: ſicut animal prædicatur de hoc animali, & illo, ſicut in tractatu de genere. eſt determinatum. Dicunt quidam, quòd ſic conſideratur vt ens perfectum in eſſe proprio, & ſic comparatur ad ipſum differentia vt conſequens ipſum. Et dicunt, quòd ſic conſiderata differentia, eſt accidens generis. Sed re vera non eſt accidens ſecundum naturam accidentis: ſed in hac conſideratione modum habet accidentis, & non naturam: quod patet in prædicatione qua differentia prædicatur de genere ſola, vt cum dicitur, animal eſt rationale: vel ſub diſiunctione ad oppoſitam differentiam, vt cum dicitur, animal eſt rationale vel irrationale: vtraque enim iſtarum propoſitionum eſt in ſecundo modo dicendi per ſe, in quo ſubiectum eſt de ratione prædicati. Et in illo modo ſubiectum quidem eſt cauſa eſſe prædicati, & nihil eſt de eſſentia ipſius: & hoc eſt ideò, quia ſicut vult Ariſtoteles in 7. primæ philoſophiæ. Accidens potius eſt eſſe, quam eſſentia. Sic enim aliter ſe habet ſubiectum ad rationem prædicati, quam in ea in qua prædicatur verè accidens: cum enim dicitur, animal eſt rationale, non poteſt intelligi ſic ſubiectum in ratione prædicati vt poſitum abſoluta natura à re prædicati, ſed cum poteſtate progrediente in actum, & in qua iam inchoatio eſt differentiæ vt prædicatum ſit in ſubiecto. Sed quando proprium prædicatur de ſpecie, ſpecies quidem eſt de ratione proprij, ita quòd proprium non eſt in ſpecie vt in potentia, ſed in ſpecie iam completum eſſe habente per ſolam naturæ aptitudinem ad quædam, quæ nihil naturæ ſunt in eſſe: ſicut patet cum dicitur, homo eſt riſibilis: in hoc enim, quòd homo eſt animæ intellectiuæ, quæ nata eſt ſuſpendi & admirari ea quæ apprehenſione eius obiiciuntur, efficitur riſibilis ad cognita lætificantia, & flebilis ad cognita contriſtantia: cum tamen admiratio talis nihil ſit naturalium, hoc eſt, eorum quæ ſunt de conſtituentibus naturam hominis. Sic autem non ſe habet genus ad differentiam quando de ipſo prædicatur: & ideò quamuis prædicatio illa reducatur ad ſecundum modum eius quod eſt per ſe, tamen etiam aliquid habet de primo: ſed quoad hoc eſt inordinata prædicatio, quia ſecundum rem ipſam potius ſubiectum debet eſſe prædicatum, quam è conuerſo. Sic ergo differentia ad genus ſe habet. Ad ſpeciem autem habet ſe ſicut ſubſtantia formalis & perfectiua & determinatiua potentiæ generis, ſicut in antehabitis determinatum eſt in tractatu de ſpecie.

Quomodo differentia cōparata ad genus vt vniuerſale & ens perfectum, habet modum accidentis, tamen non eſt accidens.

Qualibet iſtarū, animal eſt rationale, animal eſt rationale vel irrationale, eſt in ſecūdo modo dicēdi per ſe.

Tex. com. 24. 15. 16. & 18.

Quomodo homo eſt riſibilis.

Licet iſta, animal eſt rationale, reducatur ad ſecundum modum dicendi per ſe: tamen etiam habet aliquid de primo, licet quoad primū modum ſit inordinata: quia prædicatum potius deberet eſſe ſubiectū quam è contra.

Secundum igitur ea quæ dicta ſunt, patet quòd genus eſt primum principium differentiæ & ſpeciei, & per conſequens etiam proprij & accidentis: quia etiam genus primum ſubiectum eſt in natura, à quo habet ſpecies, quòd ſubiectum eſt indiuidui: ſicut enim ſæpius dictum eſt, principium formabile & determinabile in natura omni primum eſt ſubiectum in illa natura, ſicut materia primum formabile, eſt primum ſubiectum in phyſicis. Eſt autem & ſpecies ſubiectum ſecundum aliquid formabile à proprio. Et indiuiduum eſt ſubiectum ſecundum aliquid formabile ab accidente. Etenim ſubiectum cum ſic inueniatur in pluribus per vnam rationem communem exiſtentem in illis, oportet quòd ſit in vno primo quod eſt cauſa quare conueniat omnibus aliis, ſicut docet Ariſtoteles in principio ſecundi philoſophiæ primæ: & hoc modo ad genus ſubſtantiæ reducuntur & ſpecies & indiuidua & differentiæ & propria & accidentia: hoc enim modo genus omnium principium eſt.

Quomodo tam genus quam ſpecies & indiuiduum ſunt principia formabilia.

Tex. com. 4.

Eo autem modo quo genus eſt principium eorum quæ in vna ſunt coordinatione prædicabilium, ſic genus principium eſt differentiæ & ſpeciei: & ideò tota coordinatio illa reducitur ad genus, & non ad differentiam: quamuis enim differentia ſit formalis reſpectu generis, & in hoc videatur eſſe dignior, quam genus: tamen quia principiatur à genere, & non eſt principium generis, reducitur ad genus vt ad principium: & cum ſumma in prædicabilibus & prima ſint ſicut prima principia, vt in antehabitis determinatum eſt, oportet quòd prima ad quæ reducuntur omnia alia, ſint prima genera, & non propriæ differentiæ.

Quomodo tota coordinatio prædicabilium ad genus reducuntur.

Eſt tamen etiam in differentiis ordo qui eſt ſuperiorum ad inferiores: qui eſt ordo ſuperioris & inferioris, quo differentiæ inferiores per additionem ad genera fiunt compoſitiores & minoris communitatis: ſicut eſt ordo in cauſis formalibus primariis & ſecundariis, in quo ordine primariæ cauſæ virtus eſt in ſecundaria, & remanet virtus ſuperioris in cauſato, quando ſecundaria ſubtrahit à cauſato ſuam cauſalitatem. Etiam in hoc ordine quicquid cauſalitatis habet ſecunda, totum habet à prima. Sed iſte ordo non eſt ad primum recurrens principium: quia primum omnium principium eſt genus. Et hæc eſt vera cauſa quare differentia non poteſt eſſe primum & generaliſſimum, ſed oportet quòd primum vel generaliſſimum eſſe generi attribuat.

In differentiis eſt ordo.

Quare primum & generaliſſimū non poteſt eſſe differentia, ſed ſuit genus.

Hoc eſt ergo quod Peripatetici de differentia tradiderunt dicentes, quòd intellectus perſcrutans & ſpeculans differentiam, non quodlibet eorum quæ ſunt ſub genere eodem diuidentium eſſe facit differentiam, ſed quod conducit ad eſſe, & quod eius quod eſt eſſe rei pars eſt. Et dant exemplum: neque enim quod aptum natum eſt nauigare per ſcientiam nauticam, erit differentia hominis, quamuis ſoli conueniat homini & ſit proprium hominis: dicimus enim animal diuidentes, animalium quædam apta nata ſunt ad nauigandum, illa verò minimè: propriè animal diuidentes ab his quæ non ſunt apta nata ad nauigandum: ſed hoc proprium quod eſt eſſe aptum natum ad nauigandum, non erit eſſentiale principium completiuum: neque enim pars eſt eſſentialis, ſed aptitudo quædam eius: & iccircò proprium non eſt talis aptitudo, quales ſunt quæ ſpecificæ & ſubſtantiales dicuntur differentiæ.

Ex his ergo quæ dicta ſunt, patet quòd erunt ſpecificæ differentiæ, quæ alteratione qualitatis eſſentialis aliam faciunt ſpeciem, & cum hoc in eo quod quale eſt prædicantur. Quale enim quid non eſt ſimpliciter quale, ſed eſt quale eſſentiale quid ſubſtantiæ perficiens: propter quod manifeſtum eſt, quòd differentia

eſt

eſt id quod ad eſſe ſpeciei adducit, & quod eſt pars eſſe illius rei quæ ſimpliciter & perfectum eſſe habet: conducit enim ad ſpeciem quæ eſt totum eſſe indiuiduorum, & eſt pars eſſe illius formalis, & conducit ad eſſe rei quæ eſt indiuiduum, cuius totum eſſe eſt ſpecies: & conducit ad eſſe ſpeciei, & eſt pars eſſe rei, hoc eſt, diffinitionis quæ eſt dicẽs eſſe rei diffinitæ: quia diffinitio conſtat ex genere & differentia ſicut ex partibus, quarum vtraque eſt aſſignatio totius: ſed dicuntur partes, quia vna dicit totum in potentia, altera dicit totum in actu: cum totum conſiſtat ex potentia & actu ſicut eſſentialibus partibus: non eſt enim inconueniens, quòd totum eſſentiale ſit in qualibet ſua parte ſecundum eſſe diuerſum: & ſecundum hoc diffinitio totum dicens eſſe, conſtat ex genere & differentia, quia quamuis differentia ſit vt forma totum dicens eſſe in actu, tamen ſola non poteſt diffinire ſine genere propter duas cauſas, quarum prima eſt, quia differentia ſine generis poſitione caderet à ratione differentiæ, non enim differentia eſt aliquorum niſi in genere conuenientium: & ſi non poneretur genus, non haberet differentia differentiæ rationem & actum, quia neſciretur inter quæ poneret differentiam. Secunda autem cauſa eſt: quia tunc diffinitio non reſpiceret nec in ſe haberet primum eſſe ipſius & principium, quod genus eſt, ſicut diximus, & non differentia: & ſic non eſſet diffinitio, quia à fine vno vſque ad alium, eſſe rei non explicaret: eſt enim vnus finis, a quo incipit genus quod eſt finis ſecundum potentiam. Alius autem finis eſt, in quo terminatur eſſe ſecundum actum quod eſt differentia. Et ideò diffinitio dicitur diffinitio, quia à fine vno ad alterum, & totum eſſe finita complectitur. Et ſic de differentiis communibus & propriis & magis propriis quantum ad intentionem logicam ſpectat, iſta quæ dicta ſunt ſufficiant: alia enim quæ ſunt, ſpectant ad primum Philoſophum.

Quare genus & differẽtia dicũtur partes diffinitionis, cum dicant totum eſſe diffiniti.

Licet differentia dicat totum eſſe diffiniti: non tamen ſufficit in diffinitione.

Quare diffinitio ſic dicatur.

TRACTATVS VI.

De proprio.

CAPVT I.

De intentione proprij ſecundum quam de ipſo intendit logicus.

POST tractatum de differentia quæ perficit ſpeciem ad eſſe ſpeciei, intendendum eſt de proprio, quod vt dicit Boëtius, manat de eſſentialibus ſpeciei iam per differentiam præconſtitutæ per intellectum: non enim manat de genere ſecundum quod eſt genus, quia tunc eſſet indiſtinctum: nec manat de differentia ſecundum quod eſt huiuſmodi, quia vltima differentia eſt vna, & ſic proprium non eſſet niſi vno modo: quod falſum eſt: & ſi ſequeretur naturam aliarum differentiarum, tunc multiplicaretur ſecundum habitudines illarum differentiarum: & hoc iterum eſt falſum. Eſt ergo proprium quod manat de ſubſtantia ſpeciei iam conſtitutæ per differentiam coniunctam generi in ſpeciei conſtitutione.

Quod proprium non manat ex genere, nec ex differẽtia ſecundum quod huiuſmodi, ſed ex ſubſtantia ſpeciei.

Huius autem ſubſtantiæ quæ eſt ſpecies, diffinitiuum habens eſſe ex genere & differentia, duplex eſt conſideratio. Conſideratur enim prout ſubſtantia abſoluta & ſpecies, & conſideratur prout habet eſſe per inclinationem ad materiam in qua eſt. Et primo quidem modo non ſequitur ſpeciem aliqua habitudo, ex qua manat aliquid aliud quam ſpecies, aut non ſolum illud accidens quod eſt ſpecialitas & vniuerſalitas & huiuſmodi quæ non ſunt propria hoc modo quo logicus intendit de proprio, & ſecundum quod proprium eſt vnum de quinque vniuerſalibus. In ſecunda autem conſideratione qua conſideratur per inclinationem ſine per reſpectum ad materiam in qua eſt ſecundum naturam, multas habet habitudines, ex quibus oriuntur multa conſequentia propria. Sicut ex parte quidem materiæ hominis hominem eſſe carnis nitidæ, equum autem & aſinum eſſe carnis duræ, & hominem eſſe latorum vnguium, rapacia autem vt leones eſſe rotundorum vnguium & acutorum, & huiuſmodi: & ex parte formæ hominem eſſe diſciplinæ perceptibilem propter ſubtilitatem ſanguinis & ſpiritus claritatem, quædam autem animalia eſſe indiſciplinabilia, & quædam media eſſe, & huiuſmodi quæ conſequuntur formam complexionis: & ex parte quidem animæ intellectualis, hominem eſſe animal admiratiuum de auditis & viſis & generaliter de ſenſu apprehenſis, quædam animalia non eſſe huiuſmodi: & hominem eſſe riſibilem vel flebilem, quædam autem non: & multa talia ſunt quæ ſpeciem per reſpectum inclinationis ad materiam talem & debitam ſpeciei conſequuntur naturam, & non conſequuntur indiuiduum ſecundum quod eſt indiuiduum hoc vel illud: & ſi conueniunt in indiuiduo, hoc eſt, quia indiuiduum illud ſpeciem participat: propter quod etiam proprium de ſola ſpecie immediatè prædicatur, & non habet proprium indiuiduum, ſed prædicatur de indiuiduo ſpeciei per ſpeciei participationem.

Iam ergo manifeſtum in parte, quòd proprium de quo intendit logicus, eſt vnum quinque vniuerſalium, & quartum inter ea, quod eſt accidens communem naturam ſpeciei conſequens in materia ſpeciei determinata ſecundum naturam: & ſecundum quod illa natura variatur in materia ſpeciei debita, ſic multiplicantur propria. Non ergo proprium logicum eſt ſolum quod vocatur propriè propriũ, quod conuenit omni, ſoli, & ſemper, ſed hoc etiam eſt proprium logicum, quod conuenit omni & non ſoli, ſicut eſſe bipedem: & id quod conuenit ſoli ſpeciei etſi non omni indiuiduo eiuſdem ſpeciei, vt eſſe medicum, vel agricolam, vel nauigatorem, per artem medicinæ vel agriculturæ, vel nauigationis diſciplinam: & etiam quod conuenit omni & ſoli, ſed aliquando & non ſemper, ſicut hominem in ſenectute caneſcere, vel albeſcere ſenem, aut in proceſſu temporis ætatis nigreſcere, & cignum in vltimo ætatis albos omnes dentes habere, & huiuſmodi multa inueniuntur. Propter quod Ariſtoteles tripliciter aſſignat proprium. Proprium igitur quando, & proprium ad aliquid, & proprium ſimpliciter: quia proprium ad aliquid, duo comprehendit, ſcilicet quod conuenit omni, ſed non ſoli: & quod conuenit ſoli, ſed non omni: & ſecundum hanc intentionem proprii eſt vnum de quinque vniuerſalibus, & prædicatur de ſpecie non eſſentialiter, quod reſpondetur ad quæſtionem factam per quale, & non de genere, ſed de ſpecie: interrogatis enim nobis quid ſit Socrates, conuenienter reſpondemus, quòd homo eſt. Rurſus autem interrogatis nobis, qualis homo ſit Sortes, vel qualis ſpecies animalis, conuenienter reſpondemus, quòd eſt riſibilis, vel bipes, vel medicus, vel canus.

Non ſolum proprium quarto modo eſt proprium logicum, ſed etiam propria primo, ſecundo, & tertio modo.

Quomodo tria propria de quibus Ariſt. meminit in topicis, ſunt iſta quatuor, de quibus Porphirius hic.

Attendatur, quod proprium prout eſt vniuerſale prædicabile illo modo, cadit in modum prædicandi accidentis: quia accidens prædicatur vt commune: quia ex communibus cauſatur vni ſpeciei & alij, & ex communi vni indiuiduo & alij, & non cauſatur ex principiis adæquatis ſpeciei ſecundum naturam illius ſpeciei, quam habet in propria materia. Illa enim principia aut ſunt adæquata omnino principiis proprij, aut ſunt exceſſa à principiis proprij, vel excedentia proprij principia. Si ſunt adæquata: aut ſunt intranſmutabilia, propter hoc quod ſe tenent ex parte ſpeciei: aut tranſmutabilia, propter hoc quod ſe tenent magis ex parte materiæ. Et ſiquidem ſunt adæquata principiis ſpeciei & intranſmutabilia: tunc manat ex illis proprium quod conuenit omni & ſoli & ſemper: & conuertibiliter prædicatur de ſpecie, ſicut riſibile de homine. Si autem tranſmutabiliter adæquata: tunc aut eſt tranſmutatio ex neceſſitate naturæ: aut eſt per voluntatem vel appetitum animæ. Et ſi per neceſſitatem naturæ: tunc eſt proprium quando, quod conuenit omni & ſoli & non ſemper. Si autem non eſt per neceſſitatem, ſed per appetitum animæ: tunc eſt proprium ad aliquid, & non ſemper, illud ſcilicet quod conuenit ſoli & non omni, & eſt proprium ad illa eiuſdem ſpeciei, quibus conuenit, & non ad alia eiuſdem ſpeciei quibus non conuenit. Si autem principia ſpeciei excedentia ſunt principia intrinſeca proprij: tunc conuenit ſoli & non omni. Si verò è conuerſo principia ſpeciei excedantur à principiis eſſentialibus proprij: tunc erit proprium quod conuenit omni, ſed non ſoli.

Sufficientia modorum proprij.

Oportet enim ſcire, quòd principia ſpeciei ſubſtantiæ ſunt: quia ſpecies eſt ſubſtantia quæ ex principiis ſpeciei fit: non autem fit ſubſtantia ex non ſubſtantiis, & ideò principia ſpeciei neceſſariò ſubſtantiæ ſunt. Cum autem proprium ſit de natura accidentis, quod non eſt pars eſſe ſubſtantialis, relinquitur quòd principia ſuæ eſſentiæ eſſentialiter ipſum conſtituentia ſunt accidentia: hæc tamen principia proprio eſſentialia cauſantur ab illis principibus quæ ſunt ſpeciei ſubſtantialia. Cuius exemplum dat Auicenna ſatis conueniens: ex hoc enim quod homo eſt animal rationale vel intellectuale per principia homini eſſentialia, ſequitur quòd ſit admiratiuus de viſis & auditis, & quod vehementis ſit caloris & ſpiritus ad faciem, vbi ſunt ſenſus perceptiui protenſius vel propenſius. Prætenſo autem calore & ſpiritu ad faciem, fit faciei & membrorum in facie poſitorum dilatatio. Eſt igitur aptus natus ad ridendum, etiamſi actu non rideat. Econtra autem ſi non deſiderata ſed contraria percipiat, ſequitur ad cor caloris & ſpiritus retractio & cordis conſtrictio, cuius conſtrictionem ſequitur faciei conſtrictio & cerebri, quo conſtricto & per panniculos cerebri compreſſo ſequitur huius lachrymabilis expreſſio diſtillans per poros cerebro continuatos per venas & neruos, & tunc fluit per oculos per naſum & os, quod eſt eſſe flebile. Quas proprietates non poſſunt participare animalia, quæ huiuſmodi prudentiam, & admirationem de apprehenſis habere non poſſunt. Proportionabiliter autem eſt in aliis propriis, quæ propria ſunt quando, & ad aliquid, vt facile patet cuilibet principia ſpeciei in materia intuenti per modum qui paulo ante dictus eſt.

Principia eſſentialia proprij ſunt accidentia.

Quare homo eſt riſibilis.

Per quam cauſam homo eſt flebilis.

Ex hoc autem ſoluitur difficultas quam quidam induxerunt dicentes, quòd ſi proprium manat ex principiis ſpeciei: principia autem ſpeciei ſubſtantiæ ſunt: ex ſubſtantiis non fit non ſubſtantia: ergo patet, vt videtur, quòd proprium ſit ſubſtantia. Ad hoc autem ſi dicatur, quòd duplicia ſunt principia: quædam eſſentialia proprio, quæ ſunt habitudines principiorum per ſpeciem conſtituentium, & hæc ſunt accidentia. Sunt etiam principia remota, quæ ſunt eſſentialia ſpeciei, & hæc ſunt ſubſtantiæ, & ſunt principia iſtorum quæ ſunt principia eſſentialia proprio. Adhuc autem concludere videntur quod intendunt per propoſitionem hanc, quòd quicquid eſt principium principij eſt principium principiati: & ſi principia ſpeciei ſunt principia principiorum proprij, tunc ſunt etiam principia proprij: & tunc videtur ſequi idem quod prius. Eſt autem ſolutio huius, quòd quamuis eadem ſint principia ſpeciei & principia proprij, non tamen eodem modo: ſed per habitudinem actus ad potentiam ſunt principia ſpeciei, & per habitu

Dubium.

Solutio.

Principia proprij duplicia, ſcilicet propinqua, & remota

Obiectio.

Solutio.

Quomodo eadem ſunt principia ſpeciei, &

proprij, non tamen eodem modo. habitudinem eſſentiæ totius ad actus vel paſſiones conſequentes naturam ſpeciei in materia ſunt principia proprij: & ideò non oportet, quòd ſit proprium ſubſtantia, quia talis habitudo conſequitur eſſe perfectum, & ideò eſt de accidentalibus. *Obiectio.* Sed ad hoc obiiciunt fortius dicentes, quòd cum prædicatur proprium de ſpecie, ſicut cum dicitur, homo eſt riſibilis, in iſta propoſitione ſubiectum eſt de ratione prædicati, vt dicit Ariſtoteles: eſt igitur ſubiectum in intellectu acceptum & clauſum in prædicato: quod enim ſecundum intellectum conceptum eſt & clauſum in alio, per ſe & eſſentialiter conuenit illi: ergo idem eſt eſſentiale principium illius, & quod per ſe & eſſentialiter eſt principium alicuius eſt de eſſentia ipſius. Cum ergo ſubiectum ſit ſubſtantia, oportet quod etiam prædicatum quod eſt proprium ſit ſubſtantia. *Confirmatio.* Adhuc idem confirmatur ſic: cũ proprium prædicatur de ſpecie, ſpecies eſt cauſa proprij: aut ergo eſt cauſa per ſe & vniuoca: aut per accidẽs & æquiuoca. Si ſit per accidens & æquiuoca: tunc hæc non eſt per ſe, homo eſt riſibilis: quod eſt falsũ, quia eſt in ſecundo modo dicẽndi per ſe. Si autem eſt per ſe & vniuoca cauſa, ſed cauſa per ſe & vniuoca cauſato dat naturam ſui eſſentiam & nomen: & ſi dat naturam & eſſentiam & nomen, eſt eſſentialis cauſa, & quid de eſſentia prædicati: & ſic cum ſubiectum ſit ſubſtantia, erit prædicatum ſubſtantia, vt videtur: & ſic non erit paſſio, vel proprium, ſed ſpecies: & ſic non erunt quinque vniuerſalia, ſed quatuor tantum, vt videtur.

Solutio. Subiectum non ponitur in diffinitione paſſionis ſicut de eſſentia eius, ſed ſicut eius cauſa. Hæc autem faciliter & cito ſoluuntur ſi ad memoriam reuocentur ea quæ in antehabitis determinata ſunt: cum enim ſubiectum eſt in ratione prædicati, non eſt in ratione eius ſicut quid exiſtens de eſſentia eius, ſed eſt in eo ſicut cauſa per modum qui eſt dictus, ſcilicet aptitudinis conſequẽtis eſſe ſubiecti: & ideò non ſequitur, quòd proprium ſit ſubſtantia ſicut ſubiectum: ſed ſequitur, quòd ſubiectũ quod eſt quid & ſubſtãtia, ſit cauſa quòd talis paſſio conſequatur ipſum, & ſit in ipſo, cuius inhærentia in ipſo cauſa eſt, quòd prædicatur de ipſo: ſed ſi eſſet in ipſo ſicut quid vel eſſet principium ipſius, tunc bene ſequeretur id quod concluſum eſt. *Eſſentiale dupliciter, quod eſt quid eſſentiæ, & quod non relinquit eſſentiam.* Id autem quod obiicitur de eſſentiali, dicendum quòd eſſentiale dupliciter dicitur: eſt enim eſſentiale quod eſt quid eſſentiæ: & de hoc verum eſt quod probat obiectio. Eſt iterum eſſentiale quod eſt cauſa non derelinquens eſſentiam, cum tamen non ſit quid eſſentiæ: & de hoc non eſt verum. Hoc modo ſubiectum eſt eſſentiale prædicato & cõceptum in ipſo, quando proprium de ſpecie prædicatur, & generaliter propria paſſio de ſubiecto: tale ergo eſt proprium quod quartum eſt inter quinque. Sic ergo proprium eſt vniuerſale.

Obiectio. Quamuis proprium & vniuerſale ſecundum rationem nominum proprij & vniuerſalis repugnare videantur: quia proprium eſt quod vni ſoli conuenit: vniuerſale autem quod conuenit multis. *Solutio. Quomodo proprium quarto modo* Sed ad hoc eſt dicendum, quòd quamuis proprium conueniat ſoli: hoc tamen ſolum eſt ſpecies communis, quæ eſt in multis potentia, vel actu, vel ſimul actu & potentia: & quamuis ſic ſoli conueniat, tamen eſt in multis & de multis, in quibus & de quibus eſt illud ſolum cuius ipſum eſt proprium: & hoc non eſt contra rationem vniuerſalis, vt in antehabitis in tractatu de vniuerſalibus in communi determinatum eſt. *eſt proprium reſpectu ſpeciei, & vniuerſale reſpectu indiuiduorum.* *Remouet dubium.* Attendendum eſt enim, quòd verè proprium eſt, quod conuenit omni & ſoli & ſemper, & conuerſim prædicatur de illis: & per reſpectum ad illud accipiunt alia propria, ſcilicet illud quod conuenit ſoli, ſed non omni, aut omni, ſed non ſoli, aut omni & ſoli, ſed non ſemper. Diffinitio autem conuenit omni & ſoli ſemper, ſed eſt quid, ſed non quale. Prædicationem ergo vniuerſalis habet proprium, quamquam indiuidua propria non habeat, vt dictum eſt.

Obiectio. Ideò contra hoc quidam obiiciunt dicentes, quòd ſi hoc vniuerſale quod eſt proprium, non habet particulare: ergo non habet particulare, niſi per aliquid: ſi autem non habet particulare, niſi per aliquid, cum vniuerſale dicatur ad particulare, videtur ſequi, quòd non eſt vniuerſale niſi per aliquid: quod autem non eſt vniuerſale, niſi per aliquid, eſt vniuerſale per accidens: proprium ergo non eſt vniuerſale niſi per accidens: & ſic non quinque ſunt vniuerſalia per ſe, quod eſt falſum. *Solutio.* Sed ad hoc dicendum eſt, quòd proprium re vera prædicatur de ſpecie cuius eſt proprium, immediata prædicatione. Sed (vt dictum eſt) reſpicit ſpeciem prout eſt in materia & particulari, ideò prædicatio eius per ſe refertur ad particularia: & ſic per ſe & non per accidens eſt vniuerſale.

Obiectio. Si autem dicatur, quòd duorum vniuerſalium quorum vnum ſub altero non continetur, non debent eſſe eadem particularia: ſicut diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ, etiam ita debent eſſe diuerſa indiuidua. *Solutio.* Dicendum, quòd eſt verum de generibus & ſpeciebus: ſed de vniuerſalibus ſic eſt, quòd plura eorum referuntur adinuicem ſicut genus ad ſpeciem & ſpecies ad genus, & ſimiliter differentia refertur ad vtrumque illorum, & ſic etiam proprium refertur ad ſpeciem: & ideò poſſunt habere indiuidua eadem, non tamen eodem modo. *Proprium habet eadem indiuidua materialiter cum ſpecie, non tamen formaliter.* Alius enim modus indiuidui eſt hoc animal, & hic homo, hoc rationale, & hoc riſibile: quamuis per ſuppoſitum omnia hæc eadem ſint, eſt enim Sortes hoc animal, & hic homo, & hoc riſibile. Et ſi indiuiduum formaliter accipiatur: tunc formaliter diuerſa ſunt indiuidua ſicut diuerſa ſunt vniuerſalia. Sed in hoc eſt differentia, quod hoc animal non habet eſſe hoc rationale per hoc quòd eſt hic homo, ſed per ſe: ſed hoc riſibile habet eſſe hoc riſibile per hoc quod eſt hic homo, quia riſibile principiatur ab homine ſiue ab hominis ſpecie: animal autem & rationale ab homine non principiantur, ſed potius principia ſunt hominis. Hoc igitur eſt quod intendimus de proprio ſecundum logicam intentionem.

CAPVT

CAPVT II.

De diffinitione proprij & explanatione partium eius.

Proprium vero quadrifariã diuidunt, &c.

HOc autem totum facile patet ſi conſiderentur dicta antiquorum in proprij diuiſione. Proprium Peripatetici quadrifariam diuidunt: quadrifariam autem diuidere eſt quatuor modis fari, quia diuiſio eius eſt multipliciter data. Quod non eſt omninò æquiuocum, nec eſt purè vniuocum, ſed plurium conuenientium in vno nomine relatorum ad vnum, cui principaliter & perfecta ratione conuenit ratio nominis. Nam dicitur proprium quod ſoli alicui conuenit ſpeciei, & ſi non omni conuenit indiuiduo eiuſdem ſpeciei, tamen erit proprium, quia manat de ſubſtantialibus principiis ſpeciei, quamuis principia eſſentialia proprij non adæquantur principiis ſpeciei, & per tranſmutationem voluntariam referuntur ad principia ſpeciei: & hoc modo medicum eſſe vel geometram eſſe proprium eſt homini, & eſt proprium ad aliquid ſuæ ſpeciei. Et eſt proprium, quod omni indiuiduo ſpeciei accidit, ſed non ſoli accidit ſpeciei, eò quod principia proprij excedunt propria principia ſpeciei, quamuis non excedant omnia principia ipſius: quemadmodum proprium eſt homini eſſe bipedem. Et eſt proprium, quod conuenit ſoli ſpeciei & omni indiuiduo eiuſdem ſpeciei per aptitudinem naturæ communis, quamuis per accidens impediatur in aliquo, ſed non conuenit ſemper, ſed aliquando, vt caneſcere in ſenectute.

Per quam cauſam homo caneſcat in ſenectute.

Cum enim homo habeat cerebrum maximum reſpectu ſui corporis & humidiſſimum, quod non terminatur niſi quandiu calor naturalis fuerit fortis, neceſſe eſt, quòd procedente ætate frigeſcente calore reſoluente ipſum, & non dirigente, nec terminante ipſum, putreſcere incipiat: & tunc caneſcit & albeſcit ſecundum naturam.

Quandoque impeditur canities in ſenectute.

Quamuis hoc per accidens impediatur in his in quibus eſt ſubtile & pingue humidum facilè per modicum calorem terminabile: propter quod qui molles & ſubtiles pilos habent, aut non caneſcunt, aut tardè: mollities enim & ſubtilitas pilorum, ſignum eſt ſubtilis & pinguis humidi: & hoc eſt proprium quando. Eſt etiam proprium quod omni conuenit indiuiduo ſpeciei, & ſoli ſpeciei, & ſemper conuenit, eò quod principia proprij adæquantur penitus principiis ſpeciei & immobiliter manant ex ipſis: & hoc eſt propriè proprium: ſicut riſibile conuenit homini per aptitudinem naturæ hominis, etiam quando non ridet ſecundum actum & operationem vſus, dicitur eſſe riſibile, non quòd actu rideat, ſed quòd aptus natus ad ridendum eſt: & hoc modo equo conuenit eſſe hinnibilem, & aſino eſſe rudibilem, & boui eſſe mugibilem: & ſic ſua propria habet quodlibet animal; & etiam quælibet ſpecierum, quamuis nomina propriorum non ſint poſita, propter hoc quod nobis ſunt incognita.

Proprietates occultæ vel à tota ſpecie dicuntur propria.

Dicimus tamen, quòd ſpecies & res ſub ſpeciebus contentæ multas habent operationes non à qualitatibus actiuis & paſſiuis quæ ſunt in ipſis, ſed à tota ſpecie, ſicut ſcamonea dicitur purgare choleram, & ſaphyrus tremores & antraces pellere. Et hoc dicitur eſſe eis proprium. Hæc autem ſic dicuntur propriè propria: quoniam etiam conuertuntur & conuerſim prædicantur de ſpecie vniuerſaliter: quicquid enim eſt equus, eſt hinnibile: & quicquid eſt hinnibile, eſt equus.

Riſibilitas non eſt proprium hominis, ſed riſibile.

Attendendum eſt, quòd quamuis riſibile ſit proprium hominis, tamen riſibilitas non eſt eius proprium: quia proprium eſt vniuerſale, prædicabile: riſibilitas autem de homine prædicari non poteſt: ſicut nec prædicatur in differentia rationalitas, ſed prædicatur rationale. Et huius cauſam dicit Auicẽna ſatis cõuenientem: quia cum vniuerſale notio ſit totius eius de quo prædicatur, & dicat ipſum totum vel ſecundum potentiam vel ſecundum actum vel ſecundum naturalem potentiam conſequentem ipſum in eo in quo eſt: ſic dicit totum proprium. Taliter autem totum non poteſt ſignificari per abſtractum, ſed ſignificatur per concretum. Oportet enim vniuerſale concretionis more ſignificari per nomen.

Licet quatuor prima vniuerſalia concretè ſignificentur, non tamen ſunt denominatiua.

Quamuis enim ſic quatuor vniuerſalia quæ ſunt genus, & ſpecies, differentia, & proprium, concretionis modo ſignificari habeant: non tamen propter hoc ſunt denominatiua, ſed ſunt totius eſſe nomina nomen & rationem dantis ei de quo prædicantur: quod non faciunt denominatiua, quia iſta non ſunt niſi vel eſſentialia eius de quo prædicantur, vel ex eſſentialibus principiis manantia: denominatiua autem formantur ab aliena natura, quæ per cauſam non eſſentialem, ſed infinitam eſſe habent in ſubiecto: & ideo non eſſentialiter, ſed denominatiuè poſſunt prædicari. Sicut cum dicitur, homo eſt albus vel niger vel aliquid huiuſmodi. Hæc autem in doctrina prædicamentorum habent determinari. Talis ergo eſt intentio proprij apud logicos, & talis eſt diuiſio ipſius. De proprio ergo hæc dicta ſufficiant.

TRACTATVS VII.

De accidente.

CAPVT I.

De differentia proprij & accidentis prout accidens eſt quintum prædicabile.

ANTEQVAM de aſſignationibus accidentis tractemus quibus antiquis accidens deſcripſerunt, oportet nos de differentia proprij & accidētis ſecundum quod eſt vnum de quinque vniuerſalibus determinare. In hoc enim Auicen. dicit antiquos qui de quinque tractauerunt vniuerſalibus eſſe diminutos, qui deſcriptiones accidentis poſuerunt antequam diſtinguerent in qua ſignificatione accidens accipitur, ſecundum quod eſt vnum quinque vniuerſalium. Cum enim omne quod eſt, ſit ſubſtantia, vel accidens, vt dicit Ariſtot. & proprium propter hoc quod conſequitur eſſe completum ſpeciei ſit accidens, videbitur de neceſſitate, quòd proprium ſit accidens. Et ſic ſi accidens ſumitur pro omni eo quod non eſt ſubſtantia, videtur quòd proprium non ſit diuiſum ab accidente, & vniuerſalia non ſunt quinque, ſed quatuor tantum.

Quod accidens quintū vniuerſale non diſtinguatur à proprio.

1. argumentum.

2. argumentum.

Adhuc autem proprium non poteſt dici eſſentiale ſpeciei: quia ex quo proprium ſequitur totam compoſitionem ſpeciei, & completum eſſe ipſius, ſpecies intelligitur ſine proprio: & cum non ſit eſſentiale ſpeciei, erit vt accidentale ſpeciei, & ſic eſt in natura ſicut accidens: & cum in comparatione ad proprium ſubiectum ſit accidentale, totum ponetur in naturam & eſſentiam accidentis: non ergo erit in aliqua conſideratione niſi accidens: & ſic iterum ſequi videtur, quòd non ſint quinque vniuerſalia, ſed quatuor tantum. Si autem aliquis dicere velit, quòd duplex eſt comparatio accidentis ad ſubiectum: idem enim accidens comparatur ad ſubiectum vt ad ſubſtantiam tantum, & hoc eſt accidens: aut comparatur ad ſubiectum non vt ad ſubiectum, ſed ad cauſam, & hoc emanat de principiis ſubiecti, & eſt proprium ſubiecto, & ſic differt proprium ab accidente. Hoc ſtare non poteſt: quia omne accidens vt dicit Ariſtoteles in 9. primæ philoſophiæ, cauſatur à ſubſtantia, & ſtabilitur & ordinatur ab ipſa, & ſine ipſa eſt fluens & indeterminatum: & ſic ſequeretur, quòd omne accidens ſit proprium: & ſic iterum ſequeretur, quòd non eſſent niſi quatuor vniuerſalia, ſcilicet genus, differentia, proprium, & accidens. Hoc etiam probatur ratione: quia omne quod ſecundum ordinem naturæ eſt prius aliquo, eſt cauſa ad illud, vt determinatur in libro cauſarum, & in libro fontis vitæ: non poteſt autem negari quin ordine naturæ ſubſtantia ſit ante accidens: accidens ergo ſic comparatur ad ſubſtantiam ſicut ad ſubiectum & ad cauſam. Hoc autem etiam dicit ratio nominis ſubſtantiæ quæ dicitur à ſubſtando, eò quod accidenti ſubſtet vt ſubiectum & cauſa.

Tex. com. 1.

3. argumentum.

Adhuc accidens diuiditur in accidens ſeparabile, & inſeparabile. Inſeparabile autem accidens eſt, quod cauſatur à principiis ſubiecti: proprium autem eſt accidens à principiis ſubiecti cauſatum. Videtur ergo, quòd proprium ſit pars accidentis, & in minori ambitu communitatis quam accidens.

4. argumentum.

Adhuc Auicen. quærit, quid vocatur accidens, quando accidens dicitur vnum quinque vniuerſalium? Si enim accidens dicitur id cuius tota natura eſt accidens, vt color, vel albedo: cum talia ſint & genera & ſpecies & differentiæ & propria, videtur quòd quinque vniuerſalia non differant re, ſed modo tantum, vt videtur. Poſtea talia quædam ſunt modum tantum quendam dicentia: ſicut cum dicitur, corpus eſt creatura, vel non creatura, vel factum, vel æternum: tunc talis prædicatio nihil de ſubiecto prædicaret, nec talis prædicatio poſſet reduci ad aliquem modum prædicationis quinque vniuerſalium. Si autem talis natura non dicitur accidens, ſed accidens vocatur denominatum ab accidente, vt album: tunc accidens eſt idem quod accidentale, quod omninò falſum eſſe videtur, quia accidentale dicit pluſquam accidens, & dicit ſubiectum quod non eſt de eſſentia vel natura accidentis.

5. argumentum.

Adhuc quæritur de comparatione huius vniuerſalis quod eſt accidens ad indiuidua de quibus prædicatur. Si enim non habet propria indiuidua, ſed habet indiuidua ſubſtantiæ: tunc videtur, quòd non ſit propriè & per ſe vniuerſale. Si autem habet indiuidua própria & per ſe non ab alio vniuerſali: tunc ſequitur, quòd cum omne vniuerſale habeat eſſe completum & perfectum quando eſt in ſuis indiuiduis, quod accidens completum eſſe habeat & perfectum, quando eſt in ſuis indiuiduis, vt album in hoc albo: & ſic accidens completum eſſe habere poteſt ſine ſubſtantia, quod omninò eſt impoſſibile. Reſtat ergo quæſtio, quid ſit accidens ſecundum quod eſt vnum quinque vniuerſalium ſecundum Auicennam & Alfarabium?

Solutio.

Ad hæc & ſimilia non eſt difficile reſpondere ſi benè reuocentur ad memoriam quæ in tractatu

tractatu primo de vniuerſalibus dicta ſunt: dictum eſt enim, quòd omnia iſta quinque quantum ad communem modum prædicandi de pluribus vniuerſalia ſunt, ita quòd ſunt in multis & de multis, & quod non æquiuocè prædicantur de multis in quibus ſunt, & quòd ſuis particularibus dant nomina ſua & rationem, ita quòd vnumquodque ſuo particulari nomen ſuum dat & rationem, genus ſcilicet vt genus, ſpecies vt ſpecies, differentia vt differentia, proprium vt proprium, & accidens vt accidens: ſicut album dat nomen & rationem ſuam ſecundum prædicationem accidentis huic albo, de quo prædicatur vt accidens, & cui accidit ſiue ineſt vt accidens.

Quomodo differunt proprium & accidens quod eſt quintum prædicabile.

Et quod quæritur de differentia proprij & accidentis ſecundum quod ſunt diuerſa vniuerſalia prædicabilia de ſuis ſubiectis. Dicendum, quòd differunt in hoc quod proprium eſt accidens manans de principiis eſſentialibus ſpeciei, & maximè propriè proprium, cuius principia principiis ſpeciei immobiliter ſunt adæquata, quemadmodum in tractatu de proprio dictum eſt. Sunt autem ſub principiis ſpeciei principia ſubſtantialia indiuidui componentia ipſum, ſicut talis anima, & tale corpus, & talis complexio, & talis membrorum compoſitio, & talis habitudo, & huiuſmodi, ex quibus oritur & manat accidens indiuidui, quod ſecundum quod totum eſſe ſignificat, & eſt notio totius ſub eſſe talis accidentis, prædicabile de ipſo eſt, nec idem eſt ipſi: & hoc ſub hoc communi, quod eſt vniuerſale prædicabile de inferioribus, ſpecialem dicit modum prædicandi, qui non eſt aliquis aliorum quatuor modorum, & ideò ipſum eſt vniuerſale quintum, & ideò etiam vocatur accidens indiuidui, cum proprium dicatur accidens ſpeciei propter cauſam quæ ſæpius dicta eſt: & ideò deficerent prædicabilia niſi apponeretur aliis quatuor prædicabile accidens. Ideò etiam dicitur accidens commune, quia talis habitudo principiorum communiter in diuerſis generibus & ſpeciebus particularium inuenitur. Ideò etiam vocatur accidens infinitum, quia principia ſtantia non ſunt, ſed mobilia motu per accidens, qui in omnibus eſt & infinitus. Et ideo etiam dicitur accidens per accidens, quia talia principia eſſentialia indiuiduis non ſunt determinatè de intellectu accidentis, ita quòd concipiatur in ratione diffinitiua accidentis ſicut determinata ſubiecta, quemadmodum concipitur determinatum ſubiectum in diffinitione accidentis per ſe. Tale ergo vniuerſale prædicabile de multis per hoc quod notio totius eſt ſub eſſe accidentali huius accidentis (vt dicit Alfarabius) eſt vniuerſale quintum quod vocatur accidens. Et quia nullum abſtractè ſignificatum poteſt eſſe notio totius ſubiecti ſecundum quod eſt ſub eſſe ſubſtantiali vel accidentali, propter hoc accidens in ſolo genere accidentis ſignatum, vt color, vel albedo, non poteſt eſſe vniuerſale ſic prædicabile vt accidens, quamuis poſſit eſſe vniuerſale vt genus, vel ſpecies, vel differentia, vel proprium. Quod dicit Auicenna, quòd accidentale hic accidens vocatur, quando accidens quintum

Accidens proprium, Accidens ſpeciei idem. Accidens commune, Accidens indiuidui, Accidens infinitum, Accidens per accidens idem.

Accidens in ſolo genere accidentis ſignatum non poteſt eſſe quintum vniuerſale,

vniuerſale dicitur eſſe, quamuis etiam hoc ſubiectum dicat & accidens, quæ ſunt diuerſarum naturarũ non ad idem ordinatarum, vt potentia & actus: tamen non prædicatur niſi ſecundum eſſe accidentis, quod habet in ſubiecto, & ideò totum prædicatum vocatur accidens.

ſed cum ſubiectum dicit & accidens.

Et ſecundum hoc non eſt difficile reſpondere quæ obiiciendò inducta ſunt: quando enim dicitur, quòd omne quod eſt, aut eſt ſubſtantia, aut eſt accidens: hoc verum eſt ſecundum quod ſubſtantia eſt ens per ſe, & accidens eſt ens per aliud in alio: hæc enim diuiſio reducitur ad hanc quæ eſt, quòd omne quod eſt, aut eſt per ſe ens, aut non per ſe ens: quæ diuiduntur per affirmationem & negationem: & ſic proprium, vt dicit Boetius, eſt de genere accidentium. Secundum autem quod ſunt diuerſi modi entis per ſe, ſecundum quos variatur prædicatum ſubſtantiale in quid & in quale, ſic ſunt diuerſi modi entis in alio & per aliud, ſecundum quos variatur modus prædicationis ſiue prædicabilis accidentalis. Quoddam enim eſt in alio & per aliud, ita quòd principia eius ſunt adæquata iſti, & immobiliter ſunt in ipſo: & hoc habet modum proprij quod ſimpliciter eſt proprium, quia proprium quando, & proprium ad aliquid, deficiunt a proprio ſimpliciter: & ideò accipiunt ſecundum aliquid modum accidentis. Propter quod dicit Ariſtot. in primo topicorum, quòd nihil prohibet accidens fieri proprium quando, & ad aliquid. Vnde talia ſunt accidentia aliquid conuenientiæ habentia cum proprio.

Ad primum argumentum.

Cap. 4.

Ad hoc quod dicit, quòd accidens per ſe non eſt eſſentiale ſubiecto, eò quod ſubiectum ſecundum eſſe perfectum natura & intellectu eſt ante illud. Dicendum, quòd quidem verum eſt, quòd proprium non eſt eſſentiale ſpeciei & ſubiecto de quo prædicatur: nec hoc dictum fuit, ſed potius è conuerſo, quod ſubiectum per principia vniuerſalia ſpecificata eſt eſſentiale proprio, quia ſubiectum eſt in ratione proprij, & non proprium in ratione ſubiecti: nec dicitur ſubiectum eſſentiale proprio ſiue per ſe accidenti, quia ſit aliquid de natura prædicati, ſed quia eſt cauſa ipſius à qua fit & in qua fit ſecundum eſſe: & ideò dicitur eſſentiale ſibi ſicut non derelinquens ipſum actu & intellectu, & non ſicut conceptum vt quid vel quale eſſentiale ipſius, ſicut genus & differentia componuntur in intellectu ſpeciei. Hoc autem modo ſubſtantia non ſe habet ad accidens commune ſiue ad accidens per accidens, ſed habet ſe tantum vt terminus ad quem terminatur eſſe accidentis ſine quo fluidum & incertum eſt accidens, & ſicut fundamẽtum quo fundatur: & hoc habet ſubſtantia vt ſubſtantia eſt, & non vt hæc ſubſtantia vel iſta: & ideò non per ſe accipitur in ratione ſiue diffinitione accidentis. Et ideò hæc non eſt per ſe, ſed per accidens, cum dicitur, homo eſt albus: quamuis hæc ſit per ſe, homo eſt riſibilis. Cum enim dicitur, homo eſt albus, notatur hominem ſubiectum eſſe fluxus albedinis, & illud in quo fundatur album, vt ſit albedo in ipſo, &

Ad ſecundum argumentum.

Subiectum non dicitur eſſentiale proprio, quia ſit de natura eius, ſed quia cauſa non derelinquens ipſum actu & intellectu.

ſubiectum non dicat cauſam quare accidens ſit tale in ipſo. Cum autem dicitur, homo eſt riſibilis, homo dicat cauſam quare riſibilitas ſit in ipſo: & ideo diuerſus eſt modus prædicandi hic & ibi.

Ad tertium argumentum. Ad hoc autem quod dicitur de accidente ſeparabili & inſeparabili, quòd vnum comparetur ad ſubiectum vt ad ſubiectum tantum, alter autem comparetur ad ſubiectum vt ad ſubiectum & ad cauſam, & ſic proprium ſit pars accidentis. Dicendum, quòd quamuis accidens inſeparabile comparetur ad ſubiectum vt ad cauſam, tamen non ſequitur, quòd proprium ſit pars accidentis. Comparatur enim proprium ad ſubiectum quod eſt ſpecies per principia incorruptibilia & immobilia, vt ſæpius dictum eſt: accidens autem inſeparabile comparatur ad principia indiuidui quæ ſunt mobilia & corruptibilia vt ad complexionem hanc vel ad compoſitionem hanc facientia, quamuis propter aliquam cauſam non mutetur ſubiecto manente, ſicut nigredo ad Æthyopem, vt dicit Ariſtoteles in libro de cauſis particularium: quia ſemen in matrice decoquitur decoctione forti: & ideò reſoluitur humidum clarum, & remanet nigrum terreſtre & non clarum. *Cauſa nigredinis in Æthyope.* Et cum alia ſit comparatio proprij & inſeparabilis accidentis ad ſubiectum, patet quod proprium non eſt pars accidentis, niſi fortè proprium quando, & ad aliquid, quæ ſunt ſimpliciter de natura accidentis, & ſecundum quid propria, vt dictum eſt.

Ad quartum argumentum. Ad hoc autem quod quæritur, quid hîc dicatur accidens? iam patet reſponſio in ſupradictis. Quod autem quæri poſſet, quæ differentia ſit accidentis & accidentalis, ex quo accidens hîc dicitur accidentale, vt dicit Auicen ſoluendum eſt per eundem Auicennam dicentem, quòd accidens dicitur per oppoſitionem ad ſubſtantiam: accidentale autem denominatum eſt ab accidente & ratione eſſe accidentalis quod habet prædicatum, & non ratione eſſe ſubſtantialis quod habet ſubiectum: & ideò dicit, quòd album non dicit albedinem, ſed rem albam ſub eſſe albedinis deſignatam. *Differentia inter accidens & accidentale ſecundum Auicennam.* Et hoc quia in præcedentibus determinatum eſt vniuerſale non prædicari niſi per hoc quod eſt notio totius eſſe ſui ſubiecti, hoc ſæpius dictum eſt.

Ad quintum argumentum. Ad hoc autem quod de indiuiduo huius vniuerſalis quæritur. Dicendum, quod (ſicut alia) quædam propria habet indiuidua: quia aliter non eſſet per ſe & vniuoce vniuerſale ſicut alia: & hoc verum eſt, quòd vniuerſale vt vniuerſale non habet perfectum eſſe ſecundum actum & naturam, niſi in ſuo particulari: & ſic hoc album dat perfectum eſſe albo in vniuerſali deſignato. Sed ex hoc vlterius non ſequitur, quin hoc accidentale eſſe dependeat ad ſubſtantiam, vt ad terminum ſui fluxus, & ſui eſſe fundamentum: & ſic indiget indiuiduo ſubſtantiæ, Et hoc ideò, quia eſt vniuerſale quod eſt accidens & inquantum vniuerſale habet indiuiduum. Et inquantum hoc vniuerſale quod eſt accidens, indiget indiuiduo ſubſtantiæ, ſicut & de proprio dictum eſt in antehabito tractatu: propter enim talem diuerſum modum prædicandi diuerſum eſt ab illis hoc vniuerſale. Sic igitur ſecundum Peripateticos poſteriores determinandum eſt de intentione accuſantis, antequam procedatur ad aſſignationes accidentis. Propter quod Auicen. Porphyrium redarguit, quòd omiſſa determinatione accidentis, cuius intentio nota non erat, ſtatim proceſſit ad deſcriptiones ipſius. *Auicenna redarguit Porphyrium hîc.*

CAPVT II.

De prima aſſignatione accidentis data à Porphyrio.

ASſignationes accidentis datæ à Porphyrio, & ab aliis Peripateticis, multipliciter dicuntur eſſe vitioſæ & reprehenſibiles, & dicta de accidente prout vniuerſale eſt, ab Auicenna & Algazele & Alfarabio & Iacob filio Alchindi, minus veritatis habere, & eſſe multipliciter imperfecta in quibuſdam non vera, & in quibuſdam imperfecta, & in quibuſdam ad rem non pertinentia. *Accidens eſt quod, &c. Rationes contra diffinitionem Porphyrij de accidente.*

Primo. Quod enim dicunt antiqui in prima accidentis aſſignatione, quòd accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem, defuit eſſe generis. Debuit ergo dici, quòd accidens eſt vniuerſale. Vniuerſale enim quinque generibus eſt pro genere. Adhuc addi debuit differentia contrahens ad prædicabile, quod eſt accidens, & ſeparans ipſum ab aliis in modo de pluribus prædicandi: vt diceretur ſic, accidens eſt vniuerſale prædicatum de pluribus non eſſentialiter, ſed in quale & non in quid: hoc enim eſſet quare adeſt vel abeſt ei de quo prædicatur præter ſubiecti corruptionem. Adhuc ſicut abeſt præter ſubiecti corruptionem, ita abeſt præter ſubiecti conſtitutionem, motus enim ſecundum accidentia (ſicut dicit Ariſtot. 5. Phyſicorum) eſt de ſubiecto ad ſubiectum eodem ſubiecto remanente & ſaluato ſub vtroque terminorum motus: & hæc eſt cauſa quare adeſt & abeſt præter ſubiecti, de quo prædicatur corruptionem. *Tex. & com. 7.*

Secunda. Dicit etiam Auicenna vitium eſſe in hoc, quòd ſecundum hanc aſſignationem accidentis diuidunt accidens in accidens ſeparabile, & inſeparabile: dicentes, quòd dormire vel ſedere eſt ſeparabile accidens, nigrum verò eſſe coruo & Æthyopi inſeparabiliter accidit. Et ſi obiiciatur, quòd hoc oppoſitum eſſe videtur ei quod dicitur in aſſignatione accidentis, quia ſi eidem adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem, tunc omne accidens videtur ſeparabile, & nullum inſeparabile ſubiecto manente, Dant reſponſionem valdè calumnioſam dicentes, quòd accidens ſeparabile eſt à ſubiecto ſecundum intellectum, quia poteſt ſubintelligi coruus albus, & Æthyops nitens candore ſiue colore: nitens autem color non eſt niſi albus. Hæc autem reſponſio valdè videtur debilis: quia ſeparabile ſecundum actum, & ſeparabile ſecundum opinionem,

nionem vel intellectum, ſunt ſeparabilia æquiuocè: & talia in aſſignationibus diffinitionum poni non debent.

Tertia.

Adhuc autem falſum videtur quod dicunt, quòd præter ſubiecti corruptionem poſſit intelligi coruus albus, & Æthiops nitens candore: nigredo enim comparatur ad coruum & ad Æthiopem, vt ad ſubiectum & ad cauſam ſubſtantialẽ materiæ & ſubiecto corui & Æthiopis:& ideò manẽte coruo ſecundũ quod coruus eſt,non poteſt intelligi coruus albus,vt videtur:quia coruo poſito vt ſubiecto,ponitur cauſa nigredinis:& poſita cauſa nigredinis nõ poteſt intelligi, quod albedo inſit coruo: vitioſa igitur, vt videtur,talis accidentis aſſignatio eſt:& hæc omnia concedit Auicen.

Quarta.

Adhuc autem etiam falſum videtur: quia mors accidit homini,& combuſtio domui: & neutrum illorum adeſt præter ſubiecti corruptionem: adhuc autem generatio. Sic ergo Arabes Philoſophi hanc Porphyrij accidentis reprehenderunt deſcriptionem.

Solutio rationũ Arabum & defenſio Porphyrij: & quomodo intelligenda ſit diffinitio accidẽtis data à Porphyrio. Solutio prima.

Ad hoc quidam Latinorum finxerunt quaſdam reſponſiones, quas quia deliramenta reputo, de eis nullam faciemus mentionem. Eſt autem veritas de his quæ antiqui dixerunt, quòd accidens eſt quod abeſt & adeſt præter ſubiecti corruptionem.Ex prima enim vniuerſalis diuiſione in quinque vniuerſalia ſubintelligi volunt vniuerſale, vt ſit ſenſus. Accidens eſt vniuerſale, quod de ſubiecto prædicatur non eſſentialiter:& ideò poteſt ineſſe ſubiecto eidem,& abeſſe ab eodem: nec oportuit ponere, quod per diuiſionem à quolibet ſubintelligi poterat. Similiter dixerunt de hoc quod dicitur de modo prædicandi non eſſentiali:hic modus intelligitur ex determinatis in aliis, quæ omnia eſſentialiter prædicantur ſecundum primum vel ſecundum modum dicendi per ſe, ſicut in antehabitis dictum eſt. Et cum ſolum accidens reſiduum ſit inter vniuerſalia & vltimum, eò quod minus habet de ratione prædicabilis, relinquebatur quòd non eſſentialiter prædicaretur:& ſic indifferenter ad affirmandum & negandum habet ſe ad ſuum ſubiectum,quod adeſt & abeſt eidem ſubiecto, ſubiecto eodem remanente incorrupto: quod non conuenit alicui aliorum vniuerſalium quæ ſe non habent ad ſubiecta de quibus prædicantur modo affirmando & modo negando: quia ipſa inſunt ſubiectis actu & intellectu,vel ſubiecta inſunt ipſis prædicatis ſecundum intellectum: quod non ineſt ſubiecto accidentis,nec etiam prædicato.

Solutio ſecunda.

Quod autem ſubiungitur de diuiſione accidentis: ratio eſt vt oſtendatur aſſignatio vera de vtroque accidente. Et de ſeparabili quidem planum eſt quod dicitur. De inſeparabili etiam verum eſt: quia docet Ariſtoteles,quòd alteratio eſt, quando eodem manente ſubiecto motus fit in ſuis paſſionibus: motu autem facto ſecundum inſeparabile accidens non poteſt negari, quin ſit motus alterationis & non ſubſtantiæ: oportet igitur,quòd maneat idem ſubiectum ſaluatum ſecundum eſſe ſubſtantiale: quia aliter motus eſſet aut de non ſubiecto ad ſubiectum, aut de ſubiecto ad non ſubiectum: & hæc eſt neceſſitas quæ compulit antiquos dicere, quòd ſecundum inſeparabilia accidentia prædicatio eſt accidentis, quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem. Eſt enim conſtitutio ſubiecti duplex, ſecundum eſſe ſcilicet ſimpliciter, & ſecundum eſſe talis vel talis complexionis. Secundum eſſe ſimpliciter conſtituitur ſolis principiis ſubſtantiæ quæ ſunt forma & materia ad ſpeciem vel ad indiuiduum ſpeciei determinata.Secundum autem eſſe talis vel talis complexionis conſtituitur ex qualitatibus principiorum ſubſtantialium, & non ex ipſis principiis. Cuius ſignum eſt: quia ſi ouum corui accipiatur, & argento viuo in humore viſcoſo ſicut eſt vnguentum anſeris vel cati(quæ frigida ſunt animalia) circumliniatur, & nidus in frigidiſſimo ſit loco,ſicut in ſummis montibus frigidis,erit ex ouo coruus albus, & aliquando erit albus ex ſola loci frigiditate: & hoc non eſſet niſi principia ſubſtantialia à talibus accidentibus eſſent ſeparabilia. Eſt enim manifeſtum, quòd Æthiops in locis frigidis paulatim albeſcit propter eandem cauſam.

Modus quo contingit coruum naſci album.

Solutio tertia.

Quod autem obiicitur,quòd talia inſeparabilia ad ſubiectũ comparantur vt ad cauſam:& hoc eſt,quia ſubiectũ ibi cum ſubſtãtia & principiis ſubſtãtiæ talem in ratione & in nomine ſuo deſignant complexionem.Si autem ſubiectũ ſine tali complexione ſupponatur:tũc manente eodem ſubiecto adeſt & abeſt accidens. Et quod dicit ſeparationem ſecundum opinionem vel intellectum, & ſeparationem ſecundum actum eſſe in æquiuocis:dicendum quòd verum eſſet,niſi ſeparabilitas illa non eſſet niſi in anima & non in ſubiecto: ille autem intellectus refertur ad rem, vt dictum eſt: & ideò non eſt peccatum æquiuocationis.

Obiectio.

Ex hoc patet ſolutio eius quod obiici poteſt, quòd ita etiam ſubiectum proprij poteſt intelligi ſine proprio: & ſic ſeparari ſecundum intellectum poſſet iſtud quod eſt propriè proprium. Quia patet, quòd hoc non eſt verum: quia proprium dependet per ſubſtantialia principia ad ſpeciem. Et ideò intelligi non poteſt ſine ſpecie: quia ſpecies eſt in intellectu proprij, vt prius dictum eſt.

Solutio.

Impugnatio ſolutionis Latinorum.

Quod autem contra aſſignationis illius veritatem obiicitur de morte & combuſtione: dicendum quòd deliramentum eſt in veritate quod dicunt Latini, quòd & poſt combuſtionem domus adhuc intelligatur: hic enim intellectus penitus eſt contra rei naturam.Quod etiam dicatur,quòd adhuc remanet in elementis mortuus vel in prima materia, abſurdiſſimum eſt: quia yle,vt in primo de generatione dicit Ariſtot. ſubiectum eſt generationis & corruptionis, & non motus illius qui eſt ſecundum accidentia: illius enim motus ſubiectum eſt ſubiectum in forma ſubſtantiali ſaluatum ſecundum Ariſtot. doctrinam.

Ad quartam.

Tex. com. 24.

Solutio vera.

Vnde dicendum,quòd mors mortuo non eſt accidentale,nec etiam combuſtio combuſtibili domui, quinimo & per ſe & eſſentiale eſt, hoc mortuum in eſſe ſubſtantiali interiit, & combuſtum interiit, ſicut hoc decollatum per ſe interiit vel interfectum interiit ſecundum interfectionem: mors enim eſt diſſolutio principiorum vitæ ſubſtantialium in eo quod mortuum

Vide primo topic. cap. de accidẽte: quia videtur aliter dicere.

tuum non eſt: & combuſtio diſſolutio principiorum continentium figuram domus: tale ergo prædicatum, mortuum non eſt, vel combuſtum non eſt, per ſe & eſſentialiter eſt in ſubiecto: & ideò inter accidentalia computandum non eſt: accidens enim de quo intenditur hîc, non eſt id quod diuidit ens cum ſubſtantia, ſed eſt idem quod accidentale prædicatum, quod eſt accidentalis notio ſiue deſignatio.

Obiectio.

Et ſi obiiciatur, quòd tale accidens eſt fluxibile & corruptibile, & ideo vniuerſale non poteſt eſſe, quia vniuerſale eſt incorruptibile.

Solutio. Quomodò accidens eſt vniuerſale: licet ſit corruptibile.

Dicendum, quòd accidens vt hoc accidens vel illud in hac materia vel alia acceptum eſt corruptibile & fluxibile: ſed vt abſtractum ab hoc & illo in vniuerſali acceptum, eſt per rationem incorruptibile, ſicut & alia vniuerſalia. Sic enim ſaluatur dicta aſſignatio Peripateticorum.

CAPVT III.

De ſecunda & tertia aſſignatione accidentis data à Porphyrio.

Diffinitur ſic accidens. &c. Secunda diffinitio accidentis, & in quo differat à prima.

SIc autem aſſignata accidentis deſcriptione per modum inhærentiæ ſubiecto de quo prædicatur, aliam etiam induxerunt accidentis aſſignationem penes cauſam inhærentiæ ſumptam, dicentes quòd accidens eſt quod contingit eidem ineſſe vel non ineſſe. Sic enim intelligitur quod dicunt, quòd contingit eidem ineſſe & non ineſſe, vt contingens ſit ad vtrumque. Contingit enim ineſſe quod non habet ſuæ inhærentiæ cauſam eſſentialem: & contingit eidem non ineſſe quod non habet eſſentialem cauſam quæ impediat, quòd non inſit: & eſt conueniens omni accidenti, etiam inſeparabili, ſicut nuper oſtenſum eſt: principia enim quæ in ſubiecto accipiuntur & ſunt accidentis inhærentis principia, contingentia & non eſſentialia ſunt principia: & ideò quicquid ex talibus principiis contingit ineſſe, contingit etiam non ineſſe contingenter mutatis principiis. Et hæc aſſignatio ſeparat hoc prædicatum quod eſt accidens ab omnibus aliis. Genus enim prædicatum eſt quod eſſentialiter ineſt ei de quo prædicatur, vt ens de ratione eius de quo prædicatur. Similiter differentia tale eſt prædicatum, & eodem modo ſpecies: proprium autem non ineſt niſi per intellectum ſpeciei in propria. Solum autem accidens per contingentem cauſam dicitur ineſſe, & per contingentem cauſam dicitur non ineſſe: propter quod etiam minimè habet de ratione prædicationis, & per conſequens minimè habet de ratione vniuerſalis: quamuis fortè de pluribus prædicetur, quam genus, vel ſpecies, vel proprium, vel differentia. Eſt tamen vniuerſale & prædicabile quod contingit totum & ſub eſſe tali accidentali deſignatur: & ideo nomen tale (eſſe totius ſubiecti deſignans) notio eſt ipſius, vt idem prædicatur de ſubiecto.

Accidēs minimè habet de ratione prædicationis & vniuerſalis, licet fortè de pluribus prædicetur, quam alia vniuerſalia.

Tertia diffinitio accidentis.

Vel quod non genus, &c.

Propter quod etiam tertiam induxerunt accidentis aſſignationem dicentes, quòd accidens eſt quod nec genus, nec ſpecies, nec differentia, nec proprium ſit, ſemper autem ſubiecto ineſt ſubſiſtens. Quam diffinitionem non ſatis rationabiliter reprehendit Auicenna dicens, quòd hoc quod apponitur, ſemper autem ſubiecto ineſt ſubſiſtens: omnino otioſè apponitur, & contra intellectum eorum quæ in aliis aſſignationibus dicta ſunt.

Rationes Auic. contra tertiā diff.

Otioſè quidem: quia cum accidens dicatur quaſi cadens, eò quod non ſit ſimpliciter ens, & ſit potius entis quam ens: non oportuit ponere quod in ſubiecto eſt: non enim propriè eſt in ſubiecto, ſed eſt aliquo modo ſubiecti aliquid potius quam ſit, hoc eſt, eſſe habeat in ſubiecto: non enim habet eſſe in ſubiecto, ſed ſubiectum ſecundum quod ſubiectum habet eſſe ſecundum ipſum. Et quod dicitur, ſubſiſtens accidens, dicit Auicenna nihil ſignificare: ſed vox eſt non ſignificatiua, ſicut buba, vel bulerix: accidens enim ſi accidens eſt, nullo modo ſubſiſtit, quia non habet ſubſiſtentiam aliquam: ſed in ſubiecto tantum eſt, ita quod hæc determinatio in ſubiecto determinat rationem eſſendi vel ſubſiſtendi. Et non eſt niſi ſecundum quid, quod non niſi in ſubiecto eſt: & ſic ſuperfluè ponitur ſubſiſtens: & eſt ſenſus, quod accidens eſt ſubſiſtens, hoc eſt, quandiu eſt, in ſubiecto eſt: & quando in ſubiecto non eſt, tunc non ſubſiſtit, nec eſt.

Hæc autem aſſignatio aliis impugnatur modis: quia eadem ratione poſſet dici de quolibet aliorum vniuerſalium ſic, quòd genus eſt quod nec accidens, nec ſpecies, nec differentia, nec proprium eſt, ſemper autem in ſubiecto eſt. Et ſimiliter poſſet de aliis dici per negationem aliorum. Adhuc autem accidens non ſemper eſt in ſubiecto ſi adeſt & ſi abeſt præter ſubiecti corruptionem.

Solutio rationū Auic.

His autem omnibus & ſimilibus non eſt difficile reſpondere, conſideratis ſecundum logicam intentionem vniuerſalibus: hoc enim modo accidens prædicatum maximè ab inhærentia ſubiecti deficiens eſt: & ideo per negationem aliorum deſcribitur. Sed eſt priuatio per negationem habitus, non quod penitus ſit priuatio, ſed quia priuationi ſimile & priuationi propinquum, quia priuatur inhærentiæ certa cauſa: & hoc non eſt in aliis. Quamuis negatio nihil certificet: tamen cum terminatur ad ea quæ negat, certificat aliquo modo.

Quare accidens per negationē aliorum deſcribitur.

Et quod dicitur, quod non ſemper eſt in ſubiecto. Dicendum, quòd iſta obiectio prouenit ex malo intellectu illius aſſignationis: non enim vult dicere, quòd ſimpliciter ſit in ſubiecto, ſed potius quod accidens prædicatum ſubſiſtens, hoc eſt, dum eſt, non habet eſſe niſi in ſubiecto: & ideo ad ſubiectum ſecundum ſuum eſſe ſemper habet inclinationem: & quando non eſt in ſubiecto, tunc non eſt. Hoc eſt ergo quod antiqui de accidente dixerunt, quòd accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo, ſcilicet in ſeparabile, & in inſeparabile. Dormire ſeparabile accidens eſt: nigrum verò inſeparabile eſt coruo & Æthiopi: & tamen vtrique accidit, poteſt enim ſubintelligi

coruus

coruus albus, & Æthiops nitens candore præter ſubiecti corruptionem.

Diffinitur autem accidens adhuc ſic, accidēs eſt quod contingit eidem ineſſe & non ineſſe. Adhuc ergo diffinitur ſic, accidēs eſt quod nec genus, nec ſpecies, nec differētia, nec proprium eſt, ſemper autem ſubiecto ineſt ſubſiſtens.

Omnibus his ergo vniuerſalibus ſecundum intentionem logicam ſigillatim determinatis, quæ propoſita ſunt in enuntiatione ſuperius habita in primo tractatu: dico autem genus, ſpeciem, proprium, & accidens: dicendum deinceps quæ eiſdem communia, & quæ propria ſint.

TRACTATVS VIII.

De communibus in quibus conueniunt, & differentiis quibus differunt quinque vniuerſalia.

CAPVT I.

De eo in quo communicant omnia quinque vniuerſalia.

Commune quidē omnibus eſt, &c.

OMNIBVS autem quæ de vniuerſalibus ſigillatim dicenda videbantur executis, nunc demum reſtat dicere de omnibus in quibus conueniunt, & de differentiis in quibus differunt adinuicem. Primum autem dicemus de his quæ omnibus ſimul ſunt communia. Dicemus autem, quòd commune eſt quidem omnibus ſimul, quòd ineſt eis de pluribus prædicari. Hoc enim omnibus neceſſe eſt conuenire: quia vniuerſale quod eſt genus ipſorum, etiam per hoc diffinitur: quia vniuerſale eſt, quod eſt in multis & de multis: in multis autem eſſe cauſa eſt, quod prædicetur de illis: & de multis eſſe idem eſt ei quod eſt de multis prædicari. Hoc autem quamuis omnibus quinque commune ſit, differenter tamen conuenit eis: quia genus quidem de ſpeciebus ſuis & indiuiduis generis & ſpeciei prædicatur per hoc quod eſt in illis ſecundum actum & ſecundum intellectum. Et ſimiliter differentia cum ſit generalis, prædicatur de ſpeciebus & de indiuiduis ſpecierum per hoc quod vt quale eſſentiale eſt in illis ſecundum actum & ſecundum intellectum. Et quod de differentia vltima conuertibili cum ſpecie poſſet contra hoc obiici, iam in tractatu de differentia determinatum eſt. Species autem prædicatur de pluribus, quia prædicatur in quid de ipſis quæ ſub ipſa ſunt indiuiduis. Similiter autem & proprium prædicatur de pluribus: quia quamuis de vna ſola ſpecie prædicetur, tamen quia ſpecies eſt in indiuiduis vt totum eſſe indiuiduorum, propter hoc etiam proprium prædicatur de omnibus illis ſpeciei indiuiduis, & ſic de pluribus prædicatur. Accidens autem etiam de pluribus ſpeciebus & aliquando de pluribus generibus, vt album de cigno, & de niue, & cæteris, & etiam prædicatur de indiuiduis tam generum quam ſpecierum.

Hoc autem & inductione probatur & exemplo: animal enim quod eſt genus, de homine & de boue prædicatur, quæ ſunt plures ſpecies & de equo: prædicatur etiam de hoc equo, & de hoc homine, quæ ſunt indiuidua. Irrationale verò quod eſt differētia vel loco differentiæ diuiſiuæ poſitum, de equo, de boue, & de harum ſpecierum particularibus prædicatur. Species autem ſpecialiſſima quæ ſolum ſpecies eſt & non genus, prædicatur de pluribus: prædicatur enim de his quæ ſunt illius ſpeciei particularia, vt homo de his qui ſunt particulares homines. Proprium vero quod eſt riſibile, prædicatur de homine vt de vna ſola ſpecie, & prædicatur de his qui ſunt particulares homines. Nigrum autem quod eſt accidens inſeparabile, prædicatur & de ſpecie coruorum, & de his qui ſunt particulares corui.

Sed differenter ſe habet in prædicando accidens ad proprium: quia prædicatio proprij per ſpeciem venit ad indiuidua. Prædicatio autem accidentis cum accidens ſit in indiuiduo per ſe, prius prædicatur de indiuiduo, & per indiuiduum venit ad ſpeciem: & hoc quidem eſt accidens inſeparabile. Similiter prædicatur moueri de homine & de equo & de eorum indiuiduis quod eſt accidens ſeparabile. Sed, ſicut dictum eſt, accidens principaliter prædicatur de indiuiduo: ſecundo verò loco prædicatur de his ſpeciebus quæ continēt ſub ſe indiuidua.

Accidens prius prædicatur de indiuiduis, quam de ſpecie: econtra autem proprium.

Huic autem communitati adducunt Auicenna & Algazel ex iſta aliam cauſam, quæ ſimiliter omnibus communis eſt vniuerſalibus: & hæc eſt, quòd quæcunque eſſentialiter prædicantur de prædicato, omnia etiam prædicantur de ſubiecto: vt ſi animal vt genus prædicatur de homine, omne quod ſubſtantialiter prædicatur de animali, prædicatur eſſentialiter de homine: vt ſi animal eſt viuum & ſubſtantia, erit homo viuum & ſubſtantia. Similiter in differentia ſi homo eſt rationalis, & rationale ſenſibile, & ſi ſenſibile animatum, & homo animatum erit. Similiter de ſpecie: quia ſi ſortes eſt homo, & homo animal, & animal ſubſtan

ſubſtantia; erit Sortes animal & ſubſtantia. Eodem autem modo eſt de proprio: quia ſi homo eſt riſibile, & riſibile admiratiuum, & admiratiuum ſuſpenſiuum ad rerum inueſtigationem, erit homo admiratiuum, & rerum inueſtigatiuum. Et ſic eſt de accidente: quia ſi homo eſt album coloratum vel viſus diſgregatiuum, erit homo huiuſmodi. Et ſic eſt generaliter in omnibus. Et hoc eſt propter quod iſta quinque vniuocè ſunt vniuerſalia: & ideò quæcunque prædicantur de prædicato, omnia de ſubiecto conuenit prædicari.

CAPVT II.

De tribus communibus generi & differentiæ.

Commune quidem generi & differẽtiæ, &c. Primũ commune generi & differentia.

SIgnata communitate omnium ſimul, commune generi & differentiæ dicamus, quæ prima ſunt inter vniuerſalia, vt habitum eſt in præmiſſis. Dicitur ergo, quòd generi & differentiæ commune eſt, quòd vtrumque ſpecies contineat in ambitu ſuæ commmunitatis: continet enim differentia ſpecies: quamuis non omnes illas ſpecies contineat, quas continet genus: & hoc ideò eſt, quòd differentia eſt diuiſiua: & per hoc quòd eſt diuiſiua, ponitur ſub genere, & efficitur minus communis, quã genus. Rationale enim quod eſt differentia, etiam quamuis non contineat ea animalia quę ſunt irrationalia, quæ oppoſita differentia conſtituuntur, quæ continet genus quod eſt animal diuiſum rationali & irrationali: vt oppoſitis differentiis: continet tamen plures ſpecies, continet enim hominem & Deum vel deos, quæ ſecundum Stoicos ſunt ſpecies animalis.

Exemplum ſecundum Stoicos, quod tamen non eſt verum.

Quod quidem exemplum quamuis ſimpliciter inconueniens ſit, tamen vtimur eo, quia non diſcutimus hic de veritate exemplorum: ſed vtimur tantum eis ad propoſitæ intentionis manifeſtationem. Tam genus autem quam differentia prædicatur de pluribus ſpeciebus dicit Auicen. quòd quamuis non ſit neceſſarium, tamen non eſt impoſſibile, quia in pluribus hoc inuenitur.

Dubium tamen quod ex hoc oriri poſſet, in præcedentibus eſt ſolutum tam ex parte generis, quam ex parte differentiæ: ſed certum eſt quod dicit Auicen. quòd quamuis non ſit neceſſarium, tamen non eſt impoſſibile: quia in pluribus hoc inuenitur, quod quantum eſt de aptitudine naturæ tam genus quam differentia in pluribus ſunt ſpeciebus.

Secundum commune generi & differentia.

Secundum autem quod generi & differentiæ commune eſt, hoc eſt, quia quæcunque prædicantur de genere vt genus ſubiecti ſiue ſpecie, & hoc eſſentiali prædicatione, prædicantur etiam de his ſpeciebus quæ ſunt ſub ipſo genere. Similiter quæ prædicantur de differentia eſſentialiter, vt differentia differentiæ ipſius, prædicabuntur etiam de ſpecie quæ eſt ſub ipſa differentia. Eſt autem ſub differentia ſpecies conſtituta per differentiam. Hoc autem patet exemplo: cum enim genus ſit animal, prædicatur de eodem ſubſtantia vt genus, & animatum vt differentia: & non ſolum de eodem animali hæc prædicantur, ſed prædicantur etiam hæc eadem de his ſpeciebus quæ ſunt ſub animali vſque ad indiuidua, de quibus etiã prædicantur, quia illa vltima illarum ſpecierum ſunt ſubiecta. Similiter cum rationale ſit differentia, de hac prædicatur vt differentia, quod eſt ratione vti: quod quidem ratione vti non ſolum prædicatur de differentia quæ eſt rationalis, ſed prædicatur etiam de his ſpecibus quæ ſub hac ſunt differentia quæ eſt rationale, & de indiuiduis eorum, & de homine, & de diis.

Obiectio.

Quod autem dicitur aliquid prædicari de differentia vt differentia, conuenire non videtur his quæ in tractatu de differentia dicta ſunt: ibi enim probatur, quòd differentiæ non eſt differentia. Quamuis autem differentia non habeat differentiam vt formam: differentia tamen cum ſit naturalis potentia, habet actum & finem: & ſic ad actum & finem comparata, aliquid habet prædicatum de ipſa per modum differentiæ: & hoc non eſt contrarium his quæ in antehabitis dicta ſunt.

Solutio. Quomodo differentia aliquo modo habet differentiam.

Tertium commune generi & differentia.

Adhuc autem eſt tertia communitas generis & differentiæ, quòd perempto genere & differentia, neceſſe eſt ſimul perimi ſpecies quæ ſunt ſub ipſis: ſi enim non ſit animal, ſequitur quòd non ſit equus vel homo: & ſimiliter ſi non ſit rationale quod eſt differentia, ſequitur quòd nullum erit vtens ratione, ſicut homo, vel Deus. Et huiuſmodi cauſa eſt, quia genus eſt quid & ſubſtantia ſpeciei: differentia autem forma eſſentialis: & ideò peremptis his neceſſe eſt deſtrui ſpecies quæ ſunt ſub ipſis.

CAPVT III.

In quibus differunt genus & differentia.

Prima differentia generis & differentia.

PRoprium autem eſt generis & differentiæ in quo genus & differentia diſtinguuntur, ita quòd generi quidem conuenit de pluribus prædicari quam differentia: quia cum differentia ſit diuiſiua, partem accipit vnam eorum de quibus prædicatur genus. In hoc autem etiam à ſpecie & proprio diſtinguitur genus: quia de pluribus quam ſpecies & proprium prædicatur, cum ſpecies de ſolis indiuiduis, proprium autem de ſola ſpecie & de his quæ ſub ſpecie ſunt indiuiduis prædicetur. Genus autem vt genus prædicatur de his quæ continentur ſub oppoſitis differentiis, & de ſpeciebus pluribus quam accidens: quia cum accidens non indiuiduetur niſi per ſubſtantiam, prædicabitur de ſubſtantiæ indiuiduis non omnibus: genus autem & maxime generaliſſimum de valdè pluribus prædicatur, & ſubalternis & ſpecialiſſimis.

Proprium autem generi eſt de pluribus, &c.

Et hoc quidem patet per inductionem & per exemplum: animal enim quod eſt genus, de homine, equo, aue, & ſerpente prædicatur, quæ differunt genere & ſpecie bipedis & quadrupedis & volatilis & greſſibilis & reptibilis: quadrupes autem quod eſt differentia, prædicatur

prædicatur tantum de quatuor pedes habentibus: homo verò quia eſt ſpecies, de ſolis indiuiduis prædicatur, cum ſpecies ſit & non genus,& ſit ſpecies ſpecialiſſima. Et hinnibile cum ſit proprium de ſolo equo prædicatur, & de his particularibus quæ ſunt ſub equo. Accidens autem etiam ſimiliter prædicatur de paucioribus quam genus:quia non poteſt eſſe, quòd vnum accidens omnibus quæ ſunt in genere conueniat, vt album,vel nigrum.

Remouet dubium. Quod aliquis autem inſtet ſophiſticè contra ea quæ dicta ſunt, quòd genus ſcilicet de pluribus prædicatur quam differentia. Dico, quòd oportet accipere differentias quibus genus diuiditur: quia illæ veræ ſunt differentiæ, patet per hoc quia ſunt generis diuiſiuæ, & ſpeciei ſub genere conſtitutiuæ: acceperunt enim partem generis quod diuidunt & ponunt ſub genere: & ideo in pauciora ſunt quam ipſum genus.

2. Differentia. Amplius autem ſecunda differentia eſt, quòd genus continet differentiam poteſtate,vt in antehabitis determinatum eſt. Hoc autem per exemplum probatur: quia animal genus duo eſt per prædicationem:eſt enim & hoc rationale, & hoc irrationale, & prædicatur de vtriſque: differentia autem de altero tantum prædicatur.

3. Differentia. Amplius tertia eſt differentia, quòd genera quidem priora ſunt natura his quæ ſub ſe ſunt differentiis:quia differentiæ exeunt de generis poteſtate, & ideò ſunt poſteriores natura: ſed actus poſterior eſt potentia in eodem. Huius autem ſignum eſt: quia ſublatis generibus ſimul auferuntur differentiæ quæ ſunt ſub genere: ſed ſublatis differentiis non oportet, quòd ſimul genera auferantur. Et hoc patet per exemplum: ſublato enim animali quod eſt genus, ſimul auferetur rationale & irrationale, quæ ſunt differentiæ animalis. Diferentiæ autem ſublatæ, non ſimul genus auferunt: nam ſi omnes diuiſiuæ animalis differentiæ auferantur, adhuc tamen poteſt intelligi ſubſtantia animata ſenſibilis quæ eſt animal ſecundum eſſe animalis, vt eſt genus. Quamuis enim dicat Ariſtot. quòd deſtructis primis impoſſibile eſt aliquid aliorum remanere, hoc intelligendum eſt ſecundum eſſe perfectum quod habent ſuperiora in inferioribus: ſed ſecundum eſſe intellectuale quod ſuperiora habent in ſuis principiis, nihil prohibet manere ſuperiora etiam deſtructis inferioribus in quibus eſſe accidit ipſis. *Quomodo intelligetur illud dictum Ariſtotel. quòd deſtructis primis impoſſibile eſt alia remanere.*

4. Differentia. Amplius quarta eſt differentia, quòd genus quidem in eo quod quid eſt prædicatur: differentia verò in eo quod quale quid eſt prædicatur, quemadmodum in antehabitis de genere & de differentia dictum eſt.

5. Differentia. Amplius quinta differentia eſt, quòd genus quidem proximum vnum eſt ſecundum vnamquamque ſpeciem quod in ea contrahitur ad ſpeciem conſtituendam: differentiæ vero contrahentes ſunt plurimæ, quæ licet ſecundum Auer.vt differentiæ generis ſint determinationes,tamen in eodem motu à potentia prima generis ad ſpeciem dicunt formas ſecundum rationem ſibi ſuccedentes:eo quod motus eſt forma poſt formam, ſicut dicit Auer. ſuper 3. phyſicorum, vt hominis id quod animal vnicum eſt genus. Differentiæ verò plurimæ, vt rationale mortale, mentis diſciplinæque perceptibile. Dicitur enim mens à metior metiris, eò quod ſicut dixit Pythagoras, omnia ratione menſurantur & intellectu: & ſic homo efficitur diſciplinæ & ſcientiæ perceptibilis. Et hæc eſt differentia illius differentiæ quæ eſt rationale, ſicut prius diximus, quia hoc modo in comparatione ad actum vel finem, nihil prohibet dicere differentiam eſſe differentiæ. *Com. 4.* *Mens vnde ita dicatur ſecundum Pythagor.*

6. Differentia. Amplius autem ſexta differentia eſt, quòd genus quidem in conſtitutione ſpeciei conſimile eſt materiæ per hoc quod formabile & diſtinguibile eſt: differentia verò ſimul eſt formæ per hoc quòd eſt forma formans & diſtinguens, vt in antehabitis determinatum eſt.

CAPVT IV.

De compendio dictorum circa generis & differentiæ tam communia quam propria.

Commune quidem omnibus eſt, &c. Dicta autem antiquorum de his quæ dicta ſunt, breui compendio & facili comprehendi poſſunt.Dicunt enim quod commune quidem omnibus vniuerſalibus eſt de pluribus prædicari: genus enim quidem de ſpeciebus, & de indiuiduis,& de differentia prædicatur. Species autem de his quæ ſub ipſa ſunt indiuiduis. At verò proprium de vna ſola ſpecie, & de his quæ ſub vna ſola ſpecie ſunt indiuiduis prædicatur. Accidens autem & de ſpeciebus & de indiuiduis prædicatur. Hoc autem per inductionem probatur, & per exemplum: nam quia animal de boue prædicatur, & de homine, & de equo, quæ ſunt diuerſa ſpecie: & de hoc equo, & de hoc homine, quæ ſunt induidua. Irrationale vero de boue, de equo,& de particularibus omnibus quoque harum ſpecierum prædicatur. Species autem, vt homo, ſolum de his qui ſunt particulares homines prædicatur. Proprium autem quod eſt riſibile prædicatur de homine, & de his quæ ſunt particulares homines. Nigrum autem de ſpecie corporum, & de his qui ſunt particulares corui prædicatur: quod nigrum eſt accidens inſeparabile. Moueri autem de homine & equo prædicatur quod eſt ſeparabile accidens: ſed prius quidem de indiuiduo prædicatur cum ſit accidens indiuidui, ſecundo vero loco prædicatur & de ſpeciebus quæ continent indiuidua.

Commune autem generi & differentiæ, &c. Commune autem eſt generi & differentiæ primo quidem continentia ſpecierum: continet enim differentia ſpecies, etſi non tot, quot continet genus: rationale enim,etſi non continet irrationalia, quemadmodum irrationalia continet animal, tamen continet hominem & Deum qui ſunt ſpecies animalis. Commune etiam generi & differentiæ eſt, quòd quæcumque prædicantur de genere vt genus, & de his quæ ſunt ſub ipſo ſpeciebus

prædi

prædicantur. Et quæcunque de differentia vt differentia prædicantur, etiam de ea quæ ſub ipſa eſt ſpecie prædicantur: nam cum genus ſit anima, non ſolum de eodem genere prædicantur vt genus ſubſtantia & animatum ſiue viuum, quæ genera animalis ſunt, ſed prædicantur etiam de his quæ ſub animali ſunt ſpeciebus vſque ad earumdem ſpecierum & generum indiuidua. Cumque rationalis ſit differentia, prædicatur de ea vt differentia id quod eſt vti ratione: & hoc non ſolum prædicatur de eo quod rationale, ſed etiam de his quæ ſunt ſub rationali ſpeciebus prædicabitur, ſcilicet ipſum quod eſt vti ratione. Commune eſt item generi & differẽtiæ, quòd perempto genere & perempta differentia ſimul perimi ſpecies eſt neceſſe quæ ſunt ſub ipſis: quemadmodum ſi non ſit animal, non eſt equus nec homo: aut ſi non ſit rationale, nullum erit animal quod vtatur ratione.

Proprium autem generis eſt de pluribus, &c.

Proprium autem generis (quod genus diſtinguit à differentia) eſt de pluribus prædicari, quam differentia, & ſpecies, & proprium, & accidens. Animal enim de homine, de equo, & aue, & ſerpente prædicatur. Quadrupes autem quod eſt differentia, non prædicatur niſi de quatuor pedes habentibus animalibus. Homo verò cum ſit ſpecies, de ſolis prædicatur indiuiduis hominis. Et hinnibile cum ſit proprium, de ſolo prædicatur equo, & de his qui ſunt equi particulares. Et accidens ſimiliter de paucioribus prædicatur, quam animal: quia non contingit vnum accidens commune omnibus accidere.

Ne autem ſophiſticè aliquis inſtet contra prædicta, dicimus quòd oportet accipere differentiam diuiſiuam qua diuiditur genus, & non eas quæ complent ſubſtantiam generum in ſpecierum conſtitutione, ſicut actus complet potentiam.

Amplius autem differunt in hoc, quòd genus quidem ſuæ communitatis ambitu poteſtate continet differentias. Animal enim cum ſit genus, eſt etiam hoc rationale, vel illud irrationale. Amplius autem adhuc differunt: quia genera quidem priora ſunt his quæ ſunt ſub ſe poſitæ differentiis: propter quod ſimul ablata auferunt differentias: non autem ſimul auferuntur ablatis differentiis, ſublato enim animali auferuntur rationale & irrationale, quæ eius ſunt differentiæ. Differentiæ autem ablatæ non ſimul auferunt genus: nam ſi omnes differentiæ animalis interimantur, tamen ſubſtantia animata ſenſibilis poteſt intelligi: non autem poſſet intelligi, niſi ſecundum eſſe intelligibile remaneret. Amplius & in hoc differunt, quòd genus quidem in eo quod quid eſt, differentia verò in eo quod quale quid eſt, quemadmodum dictum eſt, prædicatur. Amplius etiam in hoc differunt, quòd genus vnum eſt vnitate eſſentiæ generis ſecundum vnamquamque ſpeciem: non conſtituitur enim ſpecies, niſi in vno genere exiſtente in ipſa, ſicut hominis genus vnum eſt id quod eſt animal. Differentiæ verò ſunt plurimæ in vnius ſpeciei conſtitutione, propinquæ ſcilicet & remotæ, in homine rationale mortale, mentis diſciplinæque perceptibile, quibus ab aliis animalibus differt homo. Amplius etiam in hoc differt genus à differentia, quòd in ſpeciei conſtitutione, genus quidem conſimile eſt materiæ, differentia verò conſimilis eſt formæ. Cum autem & alia multa ſint communia in quibus conueniunt, & propria in quibus differunt genus & differentia, nunc ad propoſitam intentionem iſta quæ dicta ſunt ſufficiant.

CAPVT V.

De communibus & propriis generis, & ſpeciei.

Primũ commune generis & ſpeciei.

Genus autem & ſpecies commune quidem, &c.

NVnc autem aſſignanda ſunt communia & propria generis & ſpeciei. Dicimus ergo, quod genus quidem & ſpecies commune habent de pluribus prædicari, per hoc quòd vtrumque eorum vniuerſale eſt quod eſt in multis & de multis. Sed talis communitas quamuis conueniat tam generaliſſimo quam generi ſubalterno, & ſimiliter ſpecialiſſimæ ſpeciei ſubalternæ: tamen ſecundum quòd hic communia generi aſſignamus & ſpeciei, intendimus quod genus ſumatur vt genus & non vt ſpecies, & ſpecies ſumatur vt ſpecies & non vt genus: quamuis ad diuerſa comparata quædam iſtorum poſſint eſſe genera & ſpecies: ideò maxime iſta conuenit generi quod eſt genus tantum, & ſpeciei quæ eſt ſpecies tantum: quamuis enim genus ſumptum vt genus prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, & differentibus numero, & ſpecies ſumpta vt ſpecies prædicatur de pluribus differentibus numero ſolum: tamen in hoc communi genus & ſpecies conueniunt: quamuis in modo differant: quia genus prædicatur vt pars, ſpecies autem vt totum eſſe eorum de quibus prædicatur: ſed de differentibus hic modis non curamus.

Genus prædicatur de pluribus vt pars, ſpecies autem vt totum.

Secundum commune illorum.

Secunda autem communitate iterum conueniunt genus & ſpecies, quòd vtrumque prius eſt eo de quo prædicatur. Et huius cauſa eſt: quia ſunt principia eſſentialia eorum de quibus prædicantur: principium autem natura & intellectu prius eſt eo cuius eſt principium.

Tertium commune eorundem.

Tertiam autem habent communitatem: quia vtrumque illorum totum quoddam eſt ad ea de quibus prædicatur: continens autem totum eſt ad id quod continet, nec prædicatur de eo niſi vt ipſum eſt notio totius, ſicut in antehabitis ſæpius dictum eſt.

Aſſignatis autem conuenientiis inter genus & ſpeciem, oportet etiam ponere differentias: quia quæ in omnibus conueniunt, & in nullo differunt, eadem ſunt, & non differentia. Differentia autem ſunt genera & ſpecies, & ideò oportet diſtinguere differentias eorum adinuicem. Differunt autem prima differentia ſumpta ex ambitu communitatis eorum, ex eo quod genus continet ſub ſe ſpecies, ſpecies verò continetur, & non continet genera per talem continentiæ modum: quamuis contineantur genera alio modo, vt

Prima differentia generis & ſpeciei.

ſcilicet

ſcilicet pars eſſentialis quæ quaſi materia continetur in toto compoſito. Et eſt hoc compoſitum ex dictis Auicennæ. Probatio autem huius differentiæ eſt, quòd genus in pluribus eſt ſecundum ambitum ſuæ quantitatis quam ſpecies, ſicut patet ex antedictis.

Secunda differentia illorum.

Secunda autem differentia eſt, quòd genera ſecundum intellectum præiacere oportet ſpeciebus. Cuius probatio & cauſa eſt: quia genera non poſſunt perficere ſpecies, non informata ſpecificis differentiis. Sed cum formatum conſtituit aliquid, præiacet illi, ſicut cuprum præiacet formæ ſtatuæ.

Tertia differentia.

Propter quod concluditur tertia differentia, ſcilicet quod genera naturaliter, vt cauſa ſecundum intellectum ſunt priora ſpeciebus.

Quarta differentia.

Ex hoc iterum concluditur differentia quarta, quòd interemptis ſcilicet generibus, ſimul interimuntur ſpecies, ſicut principium corruptum interimit principiatum: ſed non conuertitur, quia ſicut ſupradictum eſt, omnibus differentiis & ſpeciebus interemptis, adhuc ſaluatur genus ſecundum eſſe intellectuale: & ideò ſpecies quidem cum ſit poſita, etiam genus de neceſſitate poſitum eſt, eò quod in ſpecie eſt genus actu & intellectu: genus vero cum ſit poſitum, non ſequitur omninò, quòd ſit ſpecies, quia ſpecies non niſi potentia eſt in genere, poſita autem potentia, non propter hoc actu ponitur ens, quia in potentia ens non eſt ſecundum actum.

Quinta differentia.

Quinta autem differentia eſt: quia genera quidem vniuocè de ſpeciebus prædicantur, eò quod dant eis nomen ſuum & ſubſtantiam & rationem: quod ſolum vocatur vniuocè prædicari. Species verò de genere minimè prædicatur ordinata prædicatione: non enim prædicatur de generibus niſi per accidens, vt cum dicitur, quoddam animal eſt homo. Secundum autem quòd non eſt per ſe, non eſt vniuoca prædicatio, quamuis quoddam animal homo ſit, & ratio cuiuſdam homini conueniat vniuerſali.

Ex quo patet contra modernos, quod hæc non eſt per ſe, animal eſt homo.

Sexta differentia.

Amplius autem ſexta differentia eſt, quòd genera quidem abundant de ſpeciebus in continentia earum quæ ſub genere ſunt ſpecierum: quia ſecundum ambitum communitatis ſpecies non continent genera. Species verò conſtitutæ abundant à generibus continentia propriarum differentiarum, per quas conſtituuntur: quia illæ in ſpeciebus ſunt actu contentæ, cum genus non habeat eas niſi poteſtate, vt in antehabitis dictum eſt.

7. Differentia.

Amplius autem alia differentia eſt in hoc, quòd ſpecies ſecundum aliquem modum dicta ſiue ſpecialiſſima ſiue ſubalterna nunquam poteſt fieri generaliſſimum: quia hoc eſt contra rationem generaliſſimi. Generaliſſimum autem eſt, quod cum ſit genus, nunquam poteſt fieri ſpecies: & ſimiliter id quod eſt aliquo modo genus ſiue generaliſſimum ſiue ſubalternum, nunquam fit ſpecialiſſimum: hoc enim eſſet contra ſpecialiſſimi rationem, quia ratio ſpecialiſſimi eſt, quod cum ſit ſpecies, nunquam poteſt fieri genus.

Recapitulatio dictorum in hoc capitulo.

Hoc autem totum eſt, ſicut dicit Porphyrius. Genus autem & ſpecies commune quidem habent de pluribus (quemadmodum dictum eſt) prædicari. Sumitur autem ſpecies vt ſpecies non vt genus, ſi fuerit idem genus & ſpecies. Commune autem eſt his, ſcilicet generi & ſpeciei, etiam corũ priora eſſe, Græcus enim genitiuus pro ablatiuo ponitur, de quibus prædicantur. Commune eſt etiam eis quoddam totum eſſe eorum de quibus prædicantur, ita quòd vtrumque quoddam totum eſt ſubiectorum ſuorum.

Differunt autem abinuicem: eò quod genus continet ſub ſe ſpecies continentia ſuæ communitatis. Species verò continetur & non cõtinet genera. Et hoc ideò eſt, quia in pluribus eſt genus quàm ſpecies: & ideò genera præiacere oportet ſpeciebus, cum in ſpeciebus ſint formata ſpecificis differentiis ad hoc quod poſſint perficere ſpecies: vnde & priora ſunt naturaliter genera.

Et ex hoc ſequitur, quòd ipſis interemptis, ſimul interimentia ſunt ſpecies, licet ſimul nõ interimãtur ſpeciebus interemptis. Ex hoc iterum ſequitur, quòd ſpecies quidem cum ſit, poſitum ſit genus: genus verò cum ſit poſitum, non ſequitur omninò quod ſit poſita ſpecies. Et genera quidem vniuocè de ſpeciebus prædicantur: dant enim eis nomen ſuum & ſubſtantiæ rationem. Species verò de generibus minimè prædicantur, niſi per accidens: accidit enim animali cuidam hominem eſſe. Amplius quidem genera abundant continentia ſuæ cõmunitatis earum quæ ſub ſe ſunt ſpecierum continentia. Species verò abundat à generibus propriis differentiis, quas actu & intellectu in ſe habet, ſuæ ſubſtantiæ conſtitutiuis. Amplius neque ſpecies quocunque modo ſpecies ſit, vnquam fiet generaliſſimum: nec genus quocunque modo genus ſit, vnquam fiet ſpecialiſſimum.

CAPVT VI.

De conuenientiis & differentiis generis & proprij.

Generis autem & proprij commune, &c.

Prima communitas generis & proprij.

NVnc autem aſſignandæ ſunt communitates & differentiæ generis & proprij ſecundum conſequentiæ ordinem. Dicimus igitur, quòd prima inter genus & proprium communitas ſiue conuenientia eſt, quòd vtrumque horum prædicabilium ſequitur ſpeciem de qua prædicatur. Sequi autem dicimus non ſecundum naturam, quia ſic genus eſt prius ſpecie: ſed dicimus ſequi ſecundum conſequentiæ rationem: ſequitur enim ſi homo eſt, animal eſt: & ſi homo eſt, riſibile eſt. Sed quando proprium ſequitur ad ſpeciem, eſt ſimul cum conſequentiæ ratione etiam ordo naturæ & intellectus: quia ſpecies eſt cauſa proprij, & non è conuerſo.

Secunda communitas.

Participare propriè eſt inferiorum de ſuperioribus.

Secunda autem conuenientia generis & proprij eſt, quòd tam genus quam proprium, non ſecundum magis & minus prædicantur de ſpeciebus, de quibus prædicantur, quæ ipſum proprium participant. Participare hic autem largè ſumimus non propriè: propriè enim participant inferiora ſua ſuperiora quæ in

in ſubſtantiis eorum ſunt nomine & eſſentia & ratione, vt dicit Ariſtot. in 4. topicorum: ſed hic largè ſumimus participationem, prout tuc proprium participat ſpeciem vt ſui cauſam & ſubiectum: æqualiter enim & non ſecundum magis & minus homo & bos qui ſunt ſpecies animalis ſunt animal, quod eſt genus, participantes: & æqualiter Cato & Cicero (qui ſunt ſpeciei hominis indiuidua) ſunt riſibile (quod eſt proprium hominis) participantes, large dicta participatione: nec participant ſuæ ſpeciei proprium ſecundum magis & minus.

Tertia communitas.

Tertia etiam conuenientia eſt inter genus & proprium, quod commune eſt eis, quia genus vniuocè prædicatur de propriis ſpeciebus ſuis omnibus, ita quòd dat eis nomen & ſubſtantiæ rationem ſecundum nomen quo prædicatur de ipſis. Similiter & proprium (quorum eſt proprium de quibus prædicatur) dat eis nomen ſuum & rationem. Quamuis aliter proprium quam genus ſuo ſubiecto nomen ſuum dat & rationem. Poteſt enim diffiniri proprium vt proprium: & tunc ſubiectum eſt in ratione proprij. Et ſi hoc modo rationem ſuam daret ſubiecto, eſſet idem in diffinitione ipſius, & idem prædicaretur de ſeipſo. Eſt enim riſibile prout diffinitur vt proprium, homo aptus natus ridere. Si hanc rationem daret ſubiecto: tunc ſic diceretur, homo eſt homo aptus natus ridere. Sed poteſt aliter diffiniri proprium prout dicit rem quæ eſt accidens ordinabile in genere prædicamenti: tunc riſibile eſt aptum natum ridere: & iſto modo ſuam dat ei de quo prædicatur rationem. Vnde hæc communitas generis & proprij in communi ſumpta eſt, ita quod de modo quo vtrumque, genus ſcilicet & proprium, propriè vniuocè prædicatur, non ſit cura quantum ad huius communitatis intentionem.

Quomodo aliter prædicatur proprium ſecundum diffinitionē de ſpecie & aliter genus.

Prima differentia generis & proprij.

Differũt autē genus & propriũ, &c.

Differunt autem abinuicem genus & proprium in hoc, quòd genus quidem prius eſt natura & intellectu eo de quo prædicatur. Proprium autem poſterius eſt natura & intellectu eo de quo prædicatur, id eſt, ſpecie de qua prædicatur. Cuius probatio eſt: quia quando genus de ſpecie prædicatur ſicut animal de ſpeciebus animalium, vt de homine, & leone, oportet quod animal ſit prius vt principium ſpecierum: & patet hoc ſic, poſito animali ſecundum intellectum antequam accipiatur in ſpeciebus de quibus prædicatur: dehinc oportet ipſum diuidi ſpecificis differentiis, quæ ſunt generi ſpeciem conſtituenti propriæ. Propter quod prius actu & natura & intellectu eſt genus quam ſpecies, de qua ipſum genus prædicatur. Proprium autem cum cauſetur à ſpecie de qua prædicatur & fluit de principiis ſpeciei, ſequitur ſpeciem ſecundum naturam & intellectum.

Secunda differentia eorum.

Conſidera quomodo dicta ſupra tractatu de genere c. 2. non contradicunt iſtis dictis.

Differunt autem ſecunda differentia, quòd genus oportet de pluribus ſpeciebus prædicari. Non enim poteſt eſſe genus quod plures ſpecies non habeat, ſicut in tractatu de genere determinatum eſt. Proprium verò prædicari conuenit de vna ſola ſpecie cuius eſt proprium: quia ſi pluribus conueniret, non proprium eſſet ſaluata ratione nominis ſui.

3. differentia.

Adhuc autem tertia eſt differentia, quòd proprium quidem conuerſim prædicatur de eo cuius eſt proprium: ſi enim riſibile eſt, homo eſt: & è conuerſo ſi homo eſt, riſibile eſt. Genus verò de nullo ſigillatim ſumpto cuius eſt genus conuertibiliter & vniuerſaliter prædicatur: quod patet: quia non ſequitur, ſi animal eſt, homo eſt: nec ſequitur, ſi animal eſt, riſibile eſt: quamuis è conuerſo ſequitur, ſi homo eſt, animal eſt: ſi riſibile eſt, animal eſt. Sed inter proprium & ſpeciem eſt è conuerſo: quia ſi homo eſt, riſibile eſt: & conuerſim ſi riſibile eſt, homo eſt.

4. differentia.

Amplius quarta differentia inter genus & proprium eſt: quia proprium ineſt omni ſpeciei de qua prædicatur & ſoli & ſemper. Genus autem omni quidem ineſt ſpeciei de qua prædicatur, ita quòd prædicatur de omni ſuo indiuiduo: ineſt etiam ſemper, ſed non ineſt ſoli illi ſpeciei, quia ineſt aliis ſpeciebus eiuſdem generis: ſicut animal non ſoli homini, ſed etiam aſino, & leoni, & aliis ſpeciebus brutorum.

5. differentia.

Amplius adhuc quinta differentia eſt: quia ſpecies quidem interemptæ non interimunt illa genera quorum ſunt ſpecies: quia non ſequitur, ſi homo non eſt, quod animal non ſit: propria autem interempta ſimul interimunt ea quibus ſunt propria, & è conuerſo: quia interemptis ſubſtantiis ſiue ſpeciebus quarum ſunt propria, ſequitur interemptio ipſorum propriorum. Sequitur enim quod ſi equus non eſt, hinnibile non eſt. His igitur genus differt à proprio.

Recapitulatio dictorum in hoc capitulo.

Hoc autem Porphyrius & alij antiqui ſic dixerunt, quòd generis quidem & proprij commune eſt quidem ſequi ſpecies: nam ſi homo eſt, animal eſt: & ſi homo eſt, riſibile eſt. Commune etiam æqualiter & non ſecundum magis & minus genus prædicari de illis (quarum eſt genus) ſpeciebus: & proprium æqualiter non ſecundum magis & minus prædicari de his quæ illo participant largè accepta participatione: æqualiter enim & non ſecundum magis & minus homo & bos ſunt animal, & Cato & Cicero riſibile. Commune adhuc autem eſt eis, ſcilicet generi & proprio, vniuocè prædicari de his quorum ſunt, genus quidem de ſpeciebus ſuis, & proprium de his quorum eſt proprium, ea vniuocatione de qua dictum eſt.

Differunt autem genus & proprium: quoniam genus prius eſt his de quibus prædicatur, vt ſpeciebus: poſterius autem eſt proprium his de quibus prædicatur: oportet enim prius eſſe animal in eſſe generis: dehinc autem diuidi differentiis magis proprij, & ſic ſpeciem conſtituit. Oportet autem & genus de pluribus prædicari ſpeciebus: proprium verò de vna ſola ſpecie cuius eſt proprium, prædicatur. Adhuc autem quia genus de nullo conuerſim prædicatur, cuius eſt genus, ſicut ſpeciei vel proprio conuenit: nam neque ſi animal eſt, homo eſt: neque ſi animal eſt, riſibile eſt. Proprium autem conuerſim prædicatur: quia ſi homo eſt, riſibile eſt: & ſi riſibile eſt, homo eſt. Amplius proprium ineſt omni ſpeciei cuius eſt proprium, & omni indiuiduo, & ſoli ſpeciei, & ſemper. Genus autem omni quidem

ineſt

ineſt ſpeciei de qua prædicatur & ſemper: non autem ſoli: quia etiam de oppoſitis ſpeciebus prædicatur. Amplius alia differentia. Species quidem interemptæ non ſimul interimunt genera quorum ſunt ſpecies. Propria autem interempta ſimul interimunt ſpecies, quarum ſunt propria. Et hæc ideo quia proprium fluit ex principiis ſpeciei, & ſpecies eſt cauſa ipſius adæquata: cum proprio interempto effectu conuertibili cum cauſa neceſſarium eſt etiam cauſam perimi: & è conuerſo his ſpeciebus quarum ſunt propria interemptis, & ipſa propria neceſſe eſt interimi: quia deſtructā cauſa adæquata, neceſſe eſt effectum deſtrui.

CAPVT VII.

De communitatibus & differentiis generis & accidentis.

Generis vero, & accidentis, &c. Conuenientia generis & accidentis.

CONſequenter agendum eſt de communitatibus & differentiis generis & accidentis, ſecundum quod vtrumque eſt vniuerſale. Dicimus igitur, quòd generis & accidentis commune quidem eſt, quòd vtrumque de pluribus prædicatur, quemadmodum ſæpius dictum eſt: hoc enim competit vtique eorum ſecundum quod ſunt vniuerſalia. Et hoc quidem conuenit tam accidenti ſeparabili, quam inſeparabili. Moueri enim quod eſt accidens ſeparabile, de pluribus & de multis valdè prædicatur. Nigrum verò quod eſt accidens inſeparabile, prædicatur & de omnibus coruis, & de omnibus Æthiopibus, & etiam de aliquibus inanimatis, vt de carbone, & quercu putrefacta, & de hebeno abſciſſa, & aliis multis huiuſmodi.

Quamuis autem multæ ſint communitates accidentis ad genus: tamen illæ ex prædictis vel per ſe ſunt manifeſtæ, vt dicunt quidam: ſicut eſt non conuerſim prædicari, & alia huiuſmodi: omnis enim coruus eſt niger, ſed non omne nigrum eſt coruus: ſicut omnis homo eſt animal, ſed non omne animal eſt homo. Differentia eſt inter genus & accidens, primo quidem, quoniam genus ſicut principium eſt ante ſpecies de quibus prædicatur: quamuis enim aliquod accidens ſit inſeparabile, tamen ſecundum naturam prius eſt id cui accidit, quam ipſum accidens: ſubiectum enim oportet quòd ſit ens in ſe completum, vt dicit Auicenna, antequam ſit occaſio vel cauſa quòd ens accidens ſit in ipſo.

Prima differentia generis & accidentis.

Secunda differentia.

Secunda autem eſt differentia: quia omnia illa quæ participant genera vt genera, æqualiter & non ſecundum magis & minus participant illa. Et huius quidem cauſa eſt: quia participant illa in termino, & quia eſſe vnum eſt quod non recipit magis & minus. Genus autem principium eſt eſſe illorum quæ participant ipſum. Accidentia verò inſunt & inæqualiter his quæ participant: ipſa enim accidentium participatio ſuſcipit intenſionem & remiſſionem, eò quod in termino ponitur nomen accidentis, vel ſecundum acceſſum ad veram nominis impoſitionem, vel ſecundum intenſionem & remiſſionem cauſæ, quam habet in ſubiecto: ſicut enim poteſt ſubintelligi per naturam coruus albus, ita ſaluo coruo per naturam poteſt intelligi coruus minus niger & magis niger. Generum verò participatio minime & nullo modo ſuſcipit magis & minus propter cauſas quæ dictæ ſunt.

Tertia differentia.

Alia adhuc eſt differentia: quia accidentia principaliter & immediatè ſubſiſtunt in indiuiduis: quia accidentium communium propria ſunt ſubiecta. Genera verò & ſpecies magis propriè naturaliter priora ſunt indiuiduis quæ eis ſubſtant. Genera enim ſunt principia ſpecierum, & ſpecies ſunt totum eſſe indiuiduorum: & quod eſt principium principij, eſt etiam principium principiati.

Quarta differentia.

Adhuc autem & alia eſt differentia: quia genus quidem in eo quod quid eſt, prædicabile eſt de his quæ ſub ipſis ſunt ſpeciebus (In quo tamen differt genus & à differentia & à proprio & ab accidente) Accidentia vero quæ abſolutum habent eſſe, prædicantur in eo quod aliquid eſt quale, ſcilicet qualitas, & quantitas. Quæ autem habent eſſe comparationis ſiue comparationi admixtum, vt ad aliquid, agere, & pati, & huiuſmodi alia, prædicantur in eo quod quomodo ſe habent vnumquodque eorum de quibus prædicatur. Si quis enim interrogatus fuerit, qualis eſt Æthiops? congruè reſpondet, quia niger eſt. Si autem interrogatus fuerit, quomodo Sortes ſe habet in corporis diſpoſitione? congruè reſpondet, quia ſedet, vel ſtat. Si quæratur, Quomodo ſe habet agendo, dicet quòd ambulat, vel aliquid aliud agit.

Quomodo quædam accidentia prædicantur in eo quod quomodo ſe habet.

Recapitulatio dictorum in hoc capitulo.

Hæ ergo ſunt differentiæ generis & accidentis: & hoc quidem, ſicut dicit Porphyrius. Generis autem & accidentis commune eſt de pluribus (quemadmodum dictum eſt) prædicari, ſiue de numero ſeparabilium accidentium, ſiue de numero inſeparabilium. Etenim moueri de pluribus prædicatur, quod eſt de numero ſeparabilium. Nigrum quidem quod eſt de numero inſeparabilium, etiam de pluribus prædicatur, vt de coruis omnibus, & de Æthiopibus, & de aliquibus inanimatis. Differt autem genus ab accidente: quoniam genus ante ſpecies eſt ſecundum naturam & intellectum, de quibus prædicatur. Accidentia verò ſpeciebus de quibus prædicantur ſunt poſteriora ſecundum naturam: nam ſi etiam inſeparabile ſumatur accidens, de quo tamen minus videtur, ſed tamen prius natura eſt ſubiectum cui accidit quam id quod accidit ſibi. Et genera quidem etiam in hoc differunt ab accidente, quod quæ participant genera, æqualiter & non ſecundum magis & minus participant ea. Accidentia verò ea quæ participant, non æqualiter participant. Intenſionem enim & remiſſionem ſuſcipit accidentium participatio. Generum verò participatio minimè ſuſcipit intenſionem & remiſſionem. Eſt etiam differentia: quia accidentia quidem in indiuiduis (de quibus prædicantur) principaliter ſubſiſtunt: & tunc indiuidua priora ſunt accidentibus quæ in ipſis ſunt. Genera verò & ſpecies naturaliter priora ſunt indiuiduis de quibus prædicantur. Eſt autem adhuc differentia,

ferentia, quòd genera in eo quod quid prædicantur de ſpeciebus & indiuiduis quæ ſunt ſub ipſis. Accidentia verò prædicantur in eo quod quale aliquid ſit, vel qualiter ſe habeat vnumquodque eorum de quibus prædicantur. Et hoc probatur exemplo. Tu enim qualis eſt Æthiops interrogatus, dicis, niger: vel interrogatus quomodo Sortes ſe habet in poſitione corporis vel actione, congruè dicis, quoniam ſedet, vel ambulat.

Genus ergo in quo ab aliis quatuor, &c. Genus ergo in quo ab aliis quatuor differt, dictum eſt quantum ad præſentem ſufficit intentionem. Contingit, ſiue conſequens eſt, poſt hoc dicere qualiter vnumquodque aliorum à genere vniuerſalium differt ab aliis à ſe quatuor vniuerſalibus: comparato enim quolibet illorum quinque ad alia quatuor, viginti fient omnes differentiæ: quia quater quinque ſunt viginti: ſed ſemper poſteriorum differentiis enumeratis poſteriorum comparatorum differentiæ ſuperantur vna differentia quam plus habent ipſis ea quæ ante comparata ſunt: eò quod illa differentia iam ante comparatis ſumpta ſiue habita eſt. Tertio autem loco comparata ſuperantur à tribus. Quarto verò loco comparata ſuperantur à quatuor differentiis. Relinquitur, quòd non reſtant dicendæ niſi decem differentiæ. Secundo verò loco quando differentia comparatur ſpeciei & proprio & accidenti, & omittitur illa quæ fuit differentiæ ad genus, eò quod illa in comparatione generis ad differentiam habita eſt, & eadem eſt differentia generis ad differentiam, quæ eſt differentiæ ad genus: tunc ſeparatur ſequens comparatio in vna, & iterum ſequens ſuperatur à præcedente: cum enim ſpecies comparatur ad proprium & accidens, omittitur comparatio ſpeciei ad genus & ad differentiam, eò quod illæ iam in comparatione generis ad ſpeciem & in comparatione differentiæ ad ſpeciem habitæ ſunt. Et ſic de aliis: quia ſemper ſequens vnam minus habet quam immediatè præcedens: & tunc omnes quæ reſiduæ ſunt, non fiunt niſi decem, quatuor ſcilicet in comparatione differentiæ ad alia, & tres in comparatione ſpeciei ad alia, & duæ in comparatione proprij ad alia, & vna in conſideratione vniuerſalis vltimi & comparationis.

Quot differentiis differant inter ſe quinque vniuerſalia.

Vel ſi hæc numerentur ex parte comparatorum adinuicem: tunc primò comparat differentiam ad alia tria, & quarta eſt habita prius, quæ eſt comparatio ad genus. Et tertio fit comparatio ſpeciei ad alia duo, & duæ comparationis ſpecies ſunt habitæ: vna quidem comparatio ſpeciei ad genus, & alia comparatio ſpeciei ad differentiam. Et quarto fit comparatio proprij ad accidens, & tres ſunt habitæ, ſcilicet proprij ad genus, & proprij ad differentiam, & proprij ad ſpeciem. Vltima autem eſt accidentis comparatio quæ quatuor habet ante, ſcilicet accidentis comparatio ad genus, & accidentis ad differentiam, & ad accidentis ad ſpeciem, & accidentis ad proprium: genus enim differt à differentia, ſpecie, proprio, & accidente.

Quatuor ergo ſunt differentiæ omnes ipſius generis ad alia quatuor. Differentia verò quo differat à genere dictum eſt, quando quo genus differt à differentia dicebatur. Relinquitur igitur dicere quo differentia differat à ſpecie, proprio, & accidente: & ſunt tres differentiæ. Rurſus ſpecies quo differat à differentia dictum eſt, quando quo differat differentia à ſpecie dicebatur. Reſiduum eſt ergo dicere quo differat ſpecies à proprio & accidente. Duæ ergo ſunt iſtæ differentiæ. Proprium autem quo differat ab accidente relinquitur dicere: nam quo à genere & differentia & ſpecie differat, dictum eſt in illorum differentiis ad ipſum. Quatuor ergo ſumptis differentiis generis ad alia, tribus verò differentiæ ad alia, duabus autem ſpeciei ad alia, vna autem proprij ad accidens, decem omnes erunt differentiæ: quarum quatuor erunt generis ad alia, vt iam ſuperius demonſtrauimus. De aliis conſequenter dicemus.

CAPVT VIII.

De communibus & propriis differentiæ & ſpeciei.

Commune eſt ergo ſpeciei & differentiæ, &c. *Prima communitas differentiæ & ſpeciei.*

DIcamus igitur, quòd commune eſt differentiæ & ſpeciei æqualiter & non ſecundum magis & minus à ſuis inferioribus participari. Et hoc eſt manifeſtum per exempla: hominem enim quod eſt ſpecies, æqualiter & non ſecundum magis & minus participant particulares homines: & ſimiliter non ſecundum magis & minus participant rationale quod eſt differentia. Et huius cauſa iam ſuperius aſſignata eſt: quia ſcilicet ſpecies eſt totum eſſe indiuiduorum, & differentia eſt pars eſſe ſpeciei & indiuiduorum, & non recipit magis & minus: ſi enim magis & minus reciperet ſecundum eſſe, vel adderetur vel minueretur aliquid ab eſſe vel ad eſſe: tunc non eſſet idem eſſe quod prius, quod falſum eſt & impoſſibile.

Secunda communitas.

Commune verò ſecunda communitate eſt ſemper adeſſe ſpeciem & differentiam his quæ ipſis participant, & non alterantur ab ipſis, ſicut fit alteratio in accidentalibus formis. Et hoc hic dicetur exemplo: ſemper enim eſt Sortes rationalis, & ſemper Sortes eſt homo. Habitudo enim iſta quæ eſt particularis ad vniuerſale eſſentiale, ſiue ſit totum eſſe vt ſpecies, ſiue ſit pars eſſe vt differentia, perpetua eſt. Et ideò dicunt Auicenna & Algazel, quòd hæc ſemper vera eſt, Sortes eſt homo: & hæc, homo eſt animal, & animal eſt ſubſtantia, & omnis illa propoſitio in qua prædicatum eſt de ratione ſubiecti & clauditur in intellectu eius.

Obiectio.

Siquis autem ſic inferat, homo ſemper eſt animal, vel animal ſemper eſt ſubſtantia: & eſſe hominem vel eſſe ſubſtantiam non diminuit ab eſſe, ſicut cum dicitur, homo mortuus: ergo ſi homo ſemper eſt animal, homo ſemper eſt. Patet, quòd non ſequitur, & eſt ibi fallacia ſimpliciter & ſecundum quid: quia cum dicitur, homo ſemper eſt animal, quod dico ſemper, non dicit niſi ſempiternitatem habitudinis ſubiecti ad prædicatum: & concluſio infertur,

ferrur, ac ſi dicat ſempiternitatem ſimpliciter.

Aliter.

Huius tamen conſequentiæ aliam dicunt cauſam Auicen. & Algazel: dicunt enim has eſſe per ſe, hic homo eſt homo, & homo eſt animal, & animal eſt ſubſtantia, & ſemper eſſe veras propter cauſam quæ dicta eſt, quòd ſcilicet prædicatum clauditur actu & intellectu in ſubiecto. Si autem inferatur, homo eſt ſubſtantia, ergo homo eſt: dicunt non ſequi, quia illud eſt, eſt idem quod actu: & hoc accidit: accidit enim eſſe actu ei quod dicitur, homo eſt ſubſtantia, ſiue homo ſit actu, ſiue non ſit actu, hæc ſemper vera eſt, homo eſt ſubſtantia.

Prima differentia ſpeciei & differentia.

Proprium autem differentiæ in eo quod quale ſit, &c.

Licet ſpecies & genus ſignificetur quale quid, non tamen prædicantur in quale.

Aſſignatis etiam conuenientiis differentiæ & ſpeciei tangenda etiam propria ſunt. Diximus iam, quòd proprium eſt differentiæ (quo differt à ſpecie, cum tamen vtrumque horum vniuerſalium ſit prædicatum eſſentiale) quia differentia prædicatur in eo quod quale. Speciei vero conuenit prædicari in eo quod quid eſt. Quamuis enim homo communis velut qualitas aliquando accipiatur (ſicut commune ſiue genus, ſiue ſpecies quale quid ſignificat: quod ex oppoſito ſecundum modum aliquem accipitur ad hoc aliquid) non tamen propter hoc ſimpliciter erit qualitas alicuius: ſicut differentia eſt qualitas generis, & proprium qualitas ſpeciei, & accidens qualitas indiuidui: ſed erit qualitas quædam ſecundum humanitatem ſecundum id quod differentiæ (quæ qualitates eſſentiales ſunt) generi aduenientes ſpeciem vt quale quid eſt conſtituerunt: omne enim commune hoc modo quale quid, qualitate ſuæ communis formæ eſt conſtitutum.

2. differentia.

Amplius ſecunda quidem proprietas eſt qua differentia & ſpecies diſtinguuntur, quòd differentia cum ſit generalis, vt in antehabitis dictum eſt, ſæpè in pluribus ſpeciebus conſideratur, ſicut & genus, quemadmodum quadrupes conſideratur vt vniuerſale in pluribus animalibus ſpecie differentibus. Cuius cauſam dicunt Auicenna & Auerroes eſſe: quia talis differentia pro genere ponitur, & circumlocutio eſt generis: ſpecies verò quæ ſpecies eſt & non genus, non conſideratur ſecundum eſſe in pluribus ſpecie differentibus, ſed in his ſolis indiuiduis quæ ſub eadem ſunt ſpecie.

Remouet dubium.

Si enim accipitur ſpecies vt genus ſubalternum: tunc non hîc ſed in antehabitis differentia differentiæ, & talis generis poſita eſt: & ideò hîc non loquitur niſi de ſpecie quæ non poteſt eſſe genus.

3. differentia.

Amplius tertia differentia eſt: quia differentia quidem natura & intellectu prima vel prior eſt ea ſpecie quæ eſt ſecundum ipſam differentiam conſtituta, ſicut principium eſſentiale prius eſt principiato. Cuius probatio eſt: quia prius eſt hoc modo à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, vt ablato rationali quod eſt differentia, aufertur homo quod ſpecies: homine interempto ſiue ablato, non neceſſariò ſequitur, quòd interimatur rationale, cum adhuc interempto homine Deus ſecundũ Stoïcos rationale quoddam ſit.

Porphyrij reprehenſio per Auicennam.

Et quod hîc poteſt obiici de differentia vltima conuertibili, iam in præhabito de differentia tractatu ſolutũ eſt. Auicenna tamẽ dicit hæc omnia per ignorantia eſſe dictã à Porphyrio.

4. differentia.

Amplius quarta quidem differentia eſt, quòd differentia componitur cum alia differentia præcipuè ad ſpeciem conſtituendam. Et hoc exemplo manifeſtum eſt: quia rationale & mortale vnum cum alio compoſitum eſt in conſtitutione ſiue compoſitione hominis, ſiue in ſubſtantia hominis conſtituenda. Species verò ſpeciei non componitur vt gignat aliquam ſpeciem quæ eadem ſit in ſubſtantiis, ſiue ſuppoſitis, ſiue indiuiduis illarum ſpecierum, ſicut differentia cum differentia componitur ad ſubſtantiam ſpeciei conſtituendam, quæ eadem habet ſuppoſita, quæ habet altera duarum differentiarum. Eadem enim ſunt ſuppoſita rationalis & mortalis. Quamuis enim quidam equus cuidam aſinæ permiſceatur ad muli generationem: equus tamen ſi ſimpliciter ſiue vniuerſaliter ſit acceptus, & in ſpecie aſinæ permiſceatur vniuerſaliter, nunquam perficit mulum.

Quomodo differentia poteſt componi cum alia differentia.

Quod autem hîc dicitur, quòd differentia differentiæ componitur, ſciendum quod impoſſibile eſt ſi vtraque differentiarum vt actus vltimus accipiatur: ſi autem vna accipiatur vt imperfecta & in potentia ad aliam, tunc prima eſt ſicut genus ad alteram, & ſecunda eſt ſicut actus & perfectio: & tunc eſt poſſibile. Et hoc eſt quod dicit Auicenna, quòd duæ differentiæ non eiuſdem ordinis conueniunt ad ſpeciei conſtitutionem: quarum vna eſt prior, & altera poſterior, ſicut rationale quod eſt communius quam homo, & mortale quod poſterius in eadem rationali natura acceptum eſt determinans ad ſpeciem hominis.

Quare vna ſpecies non poteſt cum alia ſpecia componi.

Quod autem dicitur, quòd ſpecies non conueniunt, ideò dictum eſt: quia ſpecies eſt id quod actu vltimo perfectum eſt in illis quæ formaliter perfecta ſunt: & ex duobus actu perfectis non poteſt fieri aliquid in aliqua natura.

Ex cane & vulpe generatur animalia quoddam tertium ſicut ex aſina & equo: & quæ huius ſit cauſa.

Et quod dicitur de equo & aſina conuenientibus, quòd fit mulus, in multis aliis fit animalibus, ſicut in cane, & vulpe, & aliis, quæ ſunt vicina ſecundum complexionem, ita quod vnũ temperat ſemen alterius, ſicut frigiditate aſinæ temperatur calor ſeminis equi: & quorum idem eſt tempus imprægnationis. Et tunc etiam, vt dicit Auicen. non conueniunt ad conſtitutionem animalis cuius indiuidua ſunt conuenientia cum indiuiduis alterius illarum ſpecierum, ſicut conſtitutum à duabus differentiis idem eſt cum indiuiduis vtriuſque illarum differentiarum, quia indiuidua muli non conueniunt cum indiuiduis aſini nec cum indiuiduis equi.

Carpit Porphyrium hic.

Quod autem quidam dicunt, & videtur Porphyrius dicere, quòd ſcilicet quidam equus, & quædam aſina conueniunt ad muli generationem, & quòd equus ſimpliciter, & aſina ſimpliciter conueniunt ad muli huius generationem, valdè inconſideratè dictum eſt: quia etiam equus ſimpliciter cum equa ſimpliciter non conueniunt ad huius equi generationem: actiones enim & operationes non ſunt vniuerſalium, ſed tantum particularium: & vniuerſalia non generantur niſi per accidens, vel per conſequens in particularium generationem. Simpliciter

enim vniuerſalia ingenerabilia ſunt & incorruptibilia. Hoc igitur eſt quod antiqui dixerunt de communibus & proprijs differentiæ & ſpeciei: hoc enim patet ex verbis eorum.

Recapitulatio dictorum in hoc capitulo.

Dicunt enim ſic: Commune ergo differentiæ & ſpeciei eſt æqualiter, & non ſecundum magis & minus participari ab his de quibus prædicantur: hominem enim participant æqualiter particulares homines, & ſimiliter rationalem differentiam. Commune verò eſt eis & adeſſe ſemper his quæ horum participant: ſemper enim Sortes rationale eſt, & ſemper Sortes homo eſt. Proprium autem differentiæ omninò eſt, in eo quod quale ſit prædicari: ſpecies verò in eo quod quid ſit prædicatur. Si autem homo communis velut qualitas accipiatur: non tamen ſimpliciter & abſolute erit qualitas, ſed ſecundum id quod generi aduenientes differentiæ, cum qui ſpecies eſt hominem conſtituunt: ſic enim eſt quale quid, & non ſimpliciter quale vel qualitas: quia quid generis differentia formatum eſt in ipſo. Amplius aliud habent proprium quo differunt: quia differentia vna diuiſiua & communis in pluribus ſpeciebus in quibus actu & ſimul eſt conſideratur: quemadmodum quadrupes conſideratur in pluribus animalibus ſpecie differentibus. Species verò quæ ſolum ſpecies eſt, conſideratur in ſolis quæ ſub ipſa ſunt indiuiduis. Amplius autem adhuc differunt: quia differentia eſt prima vel prior ab ea ſpecie quæ eſt ſecundum ipſam conſtituta: cuius ſignum eſt, quòd ſimul ablatū rationale interimit hominem: homo verò interemptus interimit rationale, cum adhuc ſit Deus homine non exiſtente. Amplius quidem adhuc differunt, quòd differentia cū generalis ſit, & non vltima & conuertibilis, componitur cum alia differentia. Rationale enim & mortale vnum cum alio compoſitum, vt potentia & actus eſt in ſubſtantia hominis quæ eſt ſpecies: ſpecies verò ſpeciei non componitur, vt gignat ſpeciem aliquam aliam. Et ſi obiicitur de aſina & equo in muli generatione, dicimus quòd quædam aſina cuidam equo permiſcetur ad muli generationem, equus autem ſimpliciter aſinæ ſimpliciter conueniens, nunquam perficit mulum.

CAPVT IX.

De communitatibus & differentiis differentiæ, & proprij.

Prima communitas generis & proprij. Differentia quidem & proprium commune habent, &c.

NVnc dicamus differentias, & communia differentiæ, & proprij. Differentia igitur & proprium commune quidem habent prima communitate, quòd æqualiter & non ſecundum intentionem & remiſſionem à ſuis de quibus prædicantur ſuppoſitis participantur: vtrumque enim illorum in termino participatur: eò quod vnum, videlicet differentia, pars formalis eſt ipſius eſſe, quod (ſicut dictum eſt ſæpius) vnum eſt & non recipit magis & minus: proprium autem ab aptitudine naturalis potentiæ formaliter imponitur: quæ aptitudo in potentia per habitum completur, & non actum qui eſt operatio, cum ſit completio maior qua potentia completur per habitum, & rem ſuam dicit in termino: & ideò non poteſt ſuſcipere magis & minus: quamuis, ſicut in antehabitis dictum eſt, impedientia vel expedientia ad actum in ſubſtantia poſſit habere: quibus expeditius vel minus expeditè agat per potentiam illam: ſed hæc non variant potentiam ſtantem in habitu naturali: participantur ergo hæc duo æqualiter ab his quæ participant ea. Ea enim quæ rationalia ſunt (de quibus prædicatur rationale) æqualiter & non ſecundum magis & minus rationalia ſunt: & ſimiliter ea quæ ſunt riſibilia (de quibus prædicatur riſibile) ſunt æqualiter & non ſecundum magis & minus riſibilia.

Amplius & in hoc conueniunt, quòd vtrumque, differentia ſcilicet & proprium, ſemper & omni ſiue vniuerſaliter adſunt illis de quibus prædicantur: quia ſecundum naturæ potentiam & aptitudinem attribuuntur illis de quibus prædicantur & non ſecundum actum. *Secunda communitas.* Quamuis enim vno vel vtroque pede careat, qui ſecundum naturam bipes eſt, non propter hoc perit ſubſtantia formalis in ipſo qua formatur ad habendos duos pedes, ſed potius id quod tali natura ad bipes formatum eſt, ſemper bipes dicitur per naturæ aptitudinem, ſicut & riſibile à potentia naturali cum naturali habitu completa ſemper dicitur riſibile, quamuis non ſemper rideat ſecundum effectum: nec plus habet potentiam naturalem in actu quando ridet, quam quando plorat. *Remouet dubium.* Si aliter habet eam, & ad aliquid habuerit eam, ſemper in aptitudine æquali quod non exercet ſecundum actum.

1. Differentia proprij & differentiæ.

Proprium autem quo differentia à proprio diſtinguitur, eſt quod aliqua differentia, quæ ſcilicet vltima non eſt, & veræ differentiæ nomen habet, ſemper dicitur de pluribus ſpeciebus ſicut & genus. Et hoc exemplo probatur: quia rationale quod eſt differentia, prædicatur de homine, & de Deo ſecundum Stoïcos & Epicureos, qui Deos & Deas multas rationales eſſe poſuerunt. Proprium verò non prædicatur niſi de vna ſola ſpecie cuius eſt proprium, & de illius ſpeciei indiuiduis. Et hæc omnia plana ſunt ex præmiſſis.

2. Differentia.

Adhuc etiam differunt in hoc, quòd differentia quidem ſequitur vniuerſaliter ad ea quorum eſt differentia abſque conuerſione ſicut genus: ſequitur enim, ſi homo eſt, rationale eſt: ſed non conuertitur, quòd ſi ſit rationale, propter hoc ſequatur hominem eſſe ſecundum Stoïcos. Propria verò conuerſim prædicantur de his quorum ſunt propria: ſi enim homo eſt, riſibile eſt: & ſi riſibile eſt, homo eſt. Et hæc quidem fere ſub eiſdem verbis dixit Porphyrius: & ideò verba eius ponere non oportet.

***

CAPVT

CAPVT X.

De communitatibus & differentiis differentiæ, & accidentis.

Communitas differentiæ & accidentis prima.

DIfferentiæ autem & accidenti, vt dicit Porphyrius, commune eſt de pluribus prædicari inquantum vtrumque illorum vniuerſale eſt: hoc enim omni quidem conuenit vniuerſali inquantum eſt in multis, & de multis. Ad inſeparabile autem accidens ſpecialiter habet differentia communitatem, quòd ſcilicet tam differentia quam inſeparabile accidens ſemper adeſt omnibus de quibus prædicatur. Quod exemplo probatur & inductione: quia bipes ſemper adeſt coruis, cum ſit differentia de coruis & hominibus prædicata: nigrum etiam eſſe, quod tanquam accidens inſeparabile prædicatur de coruis, ſemper adeſt coruis: quamuis etiam poſſet fieri coruus albus vel ætate, vel arte: tamen quia coruus non tantum nominat ſpeciem, ſed in tali complexione, quæ cauſa nigredinis eſt, deſignatur ſubiectum materiale, & hoc accidens nominato tali ſubiecto ſemper eſt accidens inſeparabile.

Differentiæ & accidentia communia quidem, &c.

Coruus poteſt fieri albus ætate, vel arte.

1. Differentia accidentis & differentiæ.

In hoc etiam differunt differentia & accidens: quia differentia quidem continet ambitu ſuæ communitatis ea de quibus prædicatur. Continere enim eſt ea de quibus prædicatur intra ſuam communitatem claudere: continet ergo differentia, & non continetur ab his de quibus prædicatur. Sic enim continet hæc differentia quæ eſt rationale, totum hominem & particularia ipſius. Accidentia verò nec propriè nec verè, ſed quodammodo continent quædam eorum de quibus prædicantur ſecundum quod in pluribus ſunt, & excedunt ea de quibus prædicantur. Quodam autem modo continent, eo quia ſubiecta eorum de quibus prædicantur, non omnia ſuſceptibilia ſunt horum ſed plurimorum: & omnia continent quibus inſunt, & exceduntur ab his quibus non inſunt. Album enim prædicatur de hominibus albis, & quodam modo continet ea: de non albis autem non prædicatur: & aliquis homo eſt non albus, & quoddam album non eſt homo, quia poteſt eſſe in alio ſubiecto quam in homine. Ideò cum dicitur, homo eſt albus, homo continetur: ſed iſta continentia non eſt propria: quia continere eſt formæ ſubſtantialis: & ideò accidens inquantum eſt forma continet, inquantum autem eſt accidens fluidum, habet eſſe & continetur à ſubiecto. Et ſermo quidem Porphyrij obſcurus eſt, ſed hunc quem dixi veriorem puto eſſe intellectum.

Sermo Porphyrij hic eſt obſcurus.

2. Differentia.

Alia autem adhuc eſt differentia inter differentiam & accidens: quia differentia quidem non eſt intenſibilis & remiſſibilis, ſicut patet ex ſupradictis, vbi etiam ſoluta ſunt quæ contra hoc dictum obiiciuntur. Accidentia autem magis & minus ſuſcipiunt, eò quod cauſas habent materiales, & ſecundum ſeipſa non ſunt nominantia rem ſuam in termino. Et hæc omnino plana ſunt ex ſupradictis.

3. Differentia.

Adhuc autem alia eſt differentia, quòd impermiſcibiles ſunt contrariæ differentiæ ad alicuius ſpeciei conſtitutionem: ex rationali enim & irrationali non conſtituitur aliqua ſpecies vna. Contraria autem accidentia mixta ſunt ad alterius conſtitutionem, ſicut ſi miſcerentur contrarij colores, & ſapores ad medij conſtitutionem.

Obiectio.

Et ſi obiicitur, quòd etiam colores contrarij contrarias habent differentias, & ſpecies. Dicendum, quòd hoc modo quo colores, & differentiæ colorũ formales conſiderantur, per quas color in genere qualitatis ordinatur, hîc non loquitur, ſed potius de eſſe materiali accidentis prout eſt vniuerſale prædicatum de his quæ denominãtur ab ipſo. Sic autem conſtat, quòd recipit intenſionem & remiſſionem per contrarij admixtionem, vel contrariorum, vel depurationem, eò quod albius eſt hoc modo nigro impermixtius, vt dicitur in quarto topicorum. Cum autem recipit magis & minus, recipit illud aliquando quod receſſit à contrario, ſicut malum peius quod receſſit à bono. Aliquando autem quia acceſſit ad terminum, vt bonum melius quod ſummo bono eſt propinquius. Aliquando autem ſecundum contrarij admixtionem, vt album albius, vt dictum eſt. Huiuſmodi ergo ſunt communitates & proprietates differentiæ, & cæterorum vniuerſalium.

Solutio.

Cap. 9.

CAPVT XI.

De conuenientiis & differentiis ſpeciei & proprij.

Speciei vero & proprij commune quidem, &c.

POſt hoc ſequitur dicere conuenientias & differentias ſpeciei & proprij: in quo enim ſpecies differat à genere, & à differentia dictum eſt prius in capitulis in quibus diximus quomodo genus differret à cæteris vniuerſalibus, & quomodo differentia differt ab aliis. Dicimus ergo, quòd ſpeciei quidem & proprio commune eſt de ſeinuicem prædicari: quod patet per exemplum, quia ſi homo eſt, riſibile eſt: & è conuerſo ſi riſibile eſt, homo eſt: cuius conuerſionis cauſa eſt, quia ſpecies principiis ſubſtantialibus ponit aptitudinem, quæ proprium eſt, ſicut cauſa propinqua & adæquata ponit effectum. Similiter ipſa aptitudo quæ eſt proprium, derelinquit tale ſubiectum, & ponit ipſum ſicut effectus proprius & cauſæ adæquatus ponit ſuam cauſam. Hoc etiam facit proprium quod eſt riſibile, ideò quoniam non dicitur ſecundum actum ridere, ſed dicitur ſecundum aptitudinem ſecundum quam natum eſt: & hæc aptitudo ſemper eſt in ſubiecto proprij, ſicut ſæpè iam in antehabitis dictum eſt.

Prima communitas ſpeciei, & proprij.

Cauſa quare proprium conuert. cum ſpecie.

Secunda communitas

Secunda autem conuenientia eſt æqualiter participari, & non ſecundum magis & minus ab his quæ participant ſpecies: & ſimiliter propria æqualiter participantur ab his quorum

rum ſunt propria: nec hic facimus hoc in participatione propriiſſimè dicta: large enim dicimus participare id quod aliquid habet in ſeipſo, & participatum eſſe id quod ineſt alij, ſiue per ſe inſit, ſiue per accidens.

Prima differentia ſpeciei & proprij. His autem omnibus ſpeciei & proprio communibus aſſignatis, aſſignanda ſunt in quibus differunt abinuicem. Dicimus ergo, quòd ſpecies quidem in hoc differt à proprio: quia ea quæ eſt ſpecies ad vnum, ad aliud poteſt eſſe genus: ſed hoc non eſt verum de ſpecie ſpecialiſſima: proprium autem cum ſit huius ſpeciei proprium quæ eſt ſpecialiſſima, impoſſibile eſt proprium eſſe aliarum ſpecierum: ſi tamen eſſet proprium ſpeciei ſubalternæ quæ eſt genus ad aliud, non eſſet impoſſibile eſſe proprium illarum ſpecierum, quæ continentur ſub illa, vt dicit Auicen. *Dictũ Porphyrij hic non eſt ſatis ſecundum artem.* Vnde in hac differentia accipit Porphyrius ſpeciem non ſpecialiſſimam: quod in aliarum aſſignatione differentiarum non fecit. Proprium autem refert ad ſpeciem ſpecialiſſimam, cum ante poſuerit ſubalternam: & ideò quod dicit, non ſatis eſt ſecundum artem dictum.

2. differentia. Secunda autem differentia eſt, quòd ſpecies quidem per intellectum & naturam ante ſubſiſtit in eſſe & ſubſtantia, quam proprium: proprium autem poſterius iam ſumpta ſpecie ſecundum eſſe fit in ſpecie ex principiis ſpeciei iam in natura ſubſiſtens. Hoc autem exemplo probatur: quia oportet hominem prius eſſe vt ex illo cauſetur riſibile: & ideò homo recipitur in diffinitione riſibilis, ſicut recipitur ſubiectum in diffinitione paſſionis.

3. differentia. Amplius tertia eſt differentia, quòd ſpecies quidem ſemper actu eſt in ſubiecto de quo prædicatur: quia participatur actu, cum ſit totum eſſe eius de quo prædicatur: proprium verò aliquando actu ineſt, poteſtate autem aptitudinis ſemper ineſt. Quod exemplo docetur: *Sortes ſemper eſt homo.* quia Sortes ſemper actu eſt homo humana operans & agens, non ſemper verò ridet, quamuis de naturæ aptitudine ſemper ſit riſibilis.

4. differentia. Amplius autem quarto differunt: quia quorum ſunt termini ſiue diffinitiones differentes, & ipſa diffinita ſunt differentia: diffinitio autem ſpeciei omnis eſt, quòd ſit ſub aſſignato genere: & diffinitio ſpeciei ſpecialiſſimæ eſt, quòd de pluribus ſolo numero differentibus in eo quod quid ſit prædicabilis, & cætera huiuſmodi quæ in tractatu de ſpecie dicta ſunt: proprij verò quod verè proprium eſt, diffinitio eſt, quod & ſoli & omni & ſemper adeſt: quæ diffinitiones differentes ſunt. *Remouet dubium.* Hanc autem ideò differentiam hîc ponimus, ne credantur idem eſſe per eſſentiam ſpecies & proprium, propter hoc quod conuerſim prædicantur. Hæc ergo ſunt communia & propria ſpeciei & proprio.

CAPVT XII.

De conuenientiis & differentiis proprij & accidentis.

Speciei verò & accidentis, &c.

SPeciei autem & accidentis commune quidem eſt, quod de pluribus prædicantur inquantum ſunt vniuerſalia. *Communitas ſpeciei & accidentis.* Aliæ verò communitates inter ſpeciem & accidens ſunt nullæ: eò quod plurimum valdè differunt abinuicem id cui accidit vt ſpecies, & id quod accidit ſecundum modum eſſendi: id enim cui accidit, ſubſtantia eſt: id autem quod accidit, eſt accidens: quæ differunt ſicut ens per ſe, & ens non per ſe, ſed in alio.

Obiectio. Et ſi obiicitur, quòd inter multum diſtantia maximè quærendæ eſſent conuenientiæ. *Solutio.* Dicendum, quòd hoc verum eſt ſi inuenirentur: quia autem in nullo communicant, ideò non inueniuntur ſpeciales, ſed ſola iſta inuenitur quæ omnium eſt generalis.

Prima differentia ſpeciei & accidentis. Prædicatur in eo quod quomodo ſe habet. Sed differentiæ plures inueniuntur. Propria enim quibus diſtinguuntur, vtriuſque ſunt: quia ſpeciei quidem conuenit, quòd in eo quod quid eſt prædicatur: in eo verò quod quomodo ſe habet, conuenit accidenti quod eſt mixtum cum reſpectu & compoſitione ad aliquid & ad omnia alia prædicamenta.

2. differentia. Alia autem differentia eſt, quòd contingit vnamquamque ſubſtantiam indiuiduam quæ propriè ſubſtantia eſt, vna quidem ſpecie tantum participare, quæ totum eſt formale eſſe ipſius: vno enim exiſtente quod eſt formale eſſe & totum, non poteſt eſſe alterum quod ſit totum eſſe: ſed vnamquamque ſubſtantiam contingit participare pluribus accidentibus & ſeparabilibus & inſeparabilibus, ſicut vltimo patet in multis exemplis.

3. differentia. Adhuc autem tertia eſt differentia: quia ſpecies quidem ſubintelligi poteſt in ſe exiſtens ex ſuis ſubſtantialibus principiis ante accidentia quæ ſunt in ipſa, quamuis etiam ſint inſeparabilia. Cuius probatio eſt, quòd oportet ſupponere ſubiectum eſſe in ſe completum, vt illi poſteà aliquid accidat. Accidentia autem ad hoc quod ſint, ante ſe ſupponunt eſſe ſubiectum: quia reſpectu ſubiecti poſterioris generis entia ſunt & aduentitiæ naturæ: quia poſterioris ſunt generis. *Accidentia quare ſic dicuntur.* Ideò vocantur accidentia quaſi ad cadentia, quia cadunt ad ſubiectum, quia ſunt aduentitiæ naturæ: ideò non de intrinſecis adueniunt & affluunt.

4. differentia. Adhuc autem ſpeciei quidem participatio iſtis ſubiectis eſt æqualiter, & non ſecundum magis & minus: accidens verò participatur ab his de quibus prædicatur (etiamſi ſit inſeparabile accidens) ſecundum magis & minus, non æqualiter. Contingit enim quòd Æthiops reſpectu alterius Æthiopis habet colorem nigrum intenſum, vel nigrum in nigredine remiſſum: & ideò de communibus & propriis ſpeciei & & accidentis dictum eſt. Reſtat igitur de proprio & accidente dicere communia & propria: quo enim proprium à ſpecie & differentia & genere differat, dictum eſt in illorum ad ipſum differentiis.

CAPVT XIII.

De communibus proprij & inſeparabilis accidentis, ac eorum differentiis.

Commune autem proprij & inſeparabilis accidentis, &c.

DIcimus igitur, quòd commune quidem proprij & inſeparabilis accidentis eſt, quòd

quòd præter ea nunquam conſiſtunt illa ſua ſubiecta in quibus ſunt, & de quibus prædicantur, & quibus ineſſe conſiderantur: quod patet: quemadmodum enim præter riſibile (quod eſt proprium), non ſubſiſtit homo qui eſt ſubiectum de quo prædicatur proprium, ſic præter nigrediné nunquam ſubſiſtit Æthiops, dummodo Æthiops nomine ſuo importet complexionem nigredinem Æthiopis cauſantem, vt in antehabitis dictum eſt. Et huius quidem cauſa id quod ſecunda eſt proprij & inſeparabilis accidentis communitas: quia quemadmodum ſemper & omni adeſt proprium, ſic etiam inſeparabile accidens: adeſt enim & ſemper, quamuis non adſit ſoli vt proprium: propter quod & non conuerſim prædicatur. Aliæ autem communitates ſunt ad quædam, ſicut non eſſentialiter prædicari in quale de pluribus, ſicut per antehabita iam conſtat. Accidens autem ſeparabile propriam communitatem non habet niſi in quale, & non in quid prædicari: ſed hoc iam in his quæ de omnibus ſimul vniuerſalibus communibus iam dictum fuerat.

Communitas proprij & accidentis.

Differunt autem vltima duo vniuerſalia abinuicem in hoc primo: quoniam proprium vni ſoli ſpeciei adeſt, cuius eſt proprium, quemadmodum riſibile adeſt homini. Inſeparabile verò accidens, vt nigrum, non ſolum adeſt Æthiopi, vel ſoli coruo, ſed etiam adeſt carboni, & hebeno, & quibuſdam aliis: ita proprium ſubiectum ſibi non determinat.

Prima differentia proprij & accidentis.

Adhuc autem ſecunda eſt differentia, quòd proprium conuerſim prædicatur & æqualiter, non ſecundum magis & minus de eo cuius proprium eſt: accidens verò inſeparabile propter hoc quod non determinatum ſibi determinat ſubiectum, non conuerſim prædicatur.

Secunda differentia.

Adhuc autem ſicut in antehabitis dictum eſt, proprium quidem æqualis & non ſecundum magis & minus à ſuis ſubſtantiis eſt participatio. Accidentium verò hoc quidem ſecundum magis, illud autem ſecundum minus eſt participatio, propter cauſas in antehabitis determinatas.

Tertia differentia.

Sunt autem & aliæ quidem communitates & proprietates eorum vniuerſalium quæ dicta ſunt: ſed hæc quæ dicta ſunt, ſufficiant ad diſcretionis eorum abinuicem, & communitatis eorum quam habent adinuicem, traditionem & doctrinam.

TRACTATVS IX.

De comparatione omnium iſtorum vniuerſalium adinuicem ex logica Auicennæ de comparatione iſtorum quinque inter ſe.

CAPVT I.

Qualiter hæc omnia in vnum coincidunt.

Qvamvis in antehabitis iam determinatum ſit id quod de quinque vniuerſalibus tradidit Porphyrius: tamen adhuc ſunt quædam quæ vtile eſt ſcire de his quæ ex logicis doctrinis Arabum in Latinum tranſtulit Auendar Iſraëlita Philoſophus, & maximè de logica Auicennæ. Primum capitulum huius doctrinæ eſt de comparatione iſtorum quinque inter ſe: & hæc ad perfectionem doctrinæ ponimus. Dicimus ergo primo de primo vniuerſali quod eſt genus, quòd non eſt vniuſcuiuſque rei ſiue omnium rerum, ſed illius ſolius genus, quæ eſt ſub ipſo ſpecies: ſimiliter & differentia non eſt differentia vniuſcuiuſque rei, ſed ſecundum hoc quod eſt diuiſiua, non eſt differentia niſi generis quod diuidit: & ſecundum hoc quod eſt conſtitutiua, eſt differentia illius ſpeciei quam conſtituit ſub genere diuiſo.

Auendar Iſraelita philoſophus tráſlator logica Arabū & pracipuè Auicen.

Sciendum autem, quòd vnumquodque iſtorum poteſt eſſe genus vel quaſi genus ad alterum, vnumquodque poteſt eſſe quaſi ſpecies, & vnumquodque poteſt eſſe quaſi differentia, & vnumquodque poteſt eſſe quaſi proprium, & vnumquodque quaſi accidens. Senſibile enim eſt quaſi ſpecies huius quod dicimus apprehenſiuum. Omne enim ſenſibile apprehenſiuum eſt, & non conuertitur, ſcilicet quòd omne apprehenſiuum ſit ſenſibile ſiue ſenſitiuum. Et hoc ipſum ſenſibile eſt quoddam genus audienti. Omne enim audiens, ſenſibile eſt, & non conuertitur. Et ſimiliter eſt genus audientis & olfacientis & guſtantis & tangentis: & hoc ipſum ſenſibile differentia eſt animalis. Similiter greſſibile eſt genus bipedis & quadrupedis, & eſt ſpecies mobilis, & eſt proprium ſiue proprietas animalis, & commune accidens hominis. Aliquando autem iſta quinque in vno ſolo ſecundum rem conueniunt: & ideò hæc omnia quinque in vnum & idem aliquando coincidunt: quamuis modus prædicandi eorum ſecundum quod diuerſa vniuerſalia ſunt, nunquam ſit vnus.

Quomodo vnumquodque quinque vniuerſaliū poteſt eſſe vt genus, vt ſpecies, vt differentia, vt propriū, & vt accidens.

Et etiam adducendum eſt, quòd genus non eſt genus differentiæ aliquo modo: nec diffe-

rentia poteſt eſſe ſpecies generis. Si enim differentia eſſet ſpecies generis, cum ſpecies non efficiatur ſpecies niſi per differentiam, tunc differentia egeret alia differentia per quam ſpecies efficeretur,& tunc differentia eſſet differentiæ: quod non poteſt: differentia enim eſt intellectio ſiue notio quædam, quæ ſecundum intellectum eſt extra materiam generis: rationale enim non eſt idem quod animal habens rationem, ſed eſt idem quod quidam habens rationem: quamuis per conſequentiam ſequatur id eſſe animal: animal enim habens rationem,homo eſt. Si autem animal eſſet per intellectum clauſum vel conceptum intra rationem rationalis: tunc cum diceretur,animal rationale, idem eſſet ac ſi diceretur, animal quod eſt animal habens rationem: quæ ſunt idem ſecundum intentiones ſuas. Cum autem differentia prædicetur, eſt ſicut cum prædicatur accidens inſeparabile de eo quod prædicatur. Differentia enim ſe habet vt accidens ad genus, inquantum ſequitur eſſe generis: & non eſt vnum eſſe differentiæ & eſſe generis, ſed genus eſt ad differentiam quaſi materia ſe habens,& differentiæ comparatio ad genus eſt quodammodo ſicut proprij quod non competit omni, & hoc eſt accidens inſeparabile,vt in antehabitis dictum eſt. Differentia verò conſtituit genus & dat eſſe ei in effectu diſtinctum. Quamuis autem ipſa differentia non ſit intra diffinitionem generis,& ipſius eſſe differentiæ non ſit intra eſſe generis, ſicut eſſe rerum qualium eſt intra quale, & eſſe rerum quantarum eſt intra quantum: tamen differentia eſt qualitas generis,& genus & eſſe generis eſt in differentia ſicut intra ſuum quale eſſentiale.Differentia enim eſt qualitas generis,ſicut forma eſt qualitas materiæ,faciens ipſam qualem ſecundum eſſe ſubſtantiale. Hoc autem ſic ſe habet quando differentia eſt abſoluta & ſimpliciter differentia generis: ita quòd nullo modo differentia eſt extra naturam generis, ſed eſt de natura ipſius ſicut actus eſt de natura potentiæ: quia ſi actus non eſſet de natura potentiæ, potentia nullo modo deſideraret actum.

Si vero diligenter & ſubtiliter attendatur quid ſit genus, & quid differentia: tunc non omninò verè prædicantur genus & differentia, niſi de ſpecie: quia in ſpecie genus in actu eſt, & differentia eſt actus ſpeciei dans eſſe. Comparatio autem generis ad differentiam, eſt ſicut comparatio ſubiecti ad accidens inſeparabile, quod non eſt commune accidens, eò quod eſt conſequens ſi eſt vt proprium quod conuenit omni & non ſoli. Accidens autem commune aliquando comparatione generis eſt proprietas,& aliquando comparatione ſpeciei eſt accidens commune: ſicut motum voluntario motu qui vocatur motus proceſſiuus, quod eſt proprietas animalis, & commune accidens hominis.

Aliquando etiam accidens commune proprietas eſt generis ſuperioris ſicut albedo quæ eſt de proprietatibus corporis compoſiti terminati, & eſt commune accidens hominis,aliquando eſt de proprietatibus generis generaliſſimi,& aliquando etiam accidens commune non eſt proprietas alicuius generis, eò quod alij accidit quod eſt extra genus illud, vel etiam accidit ei quod eſt extra totam illam categoriam ſecundum ordinem prædicabilium illius generaliſſimi ſiue prædicamenti: cuius exemplum eſt id quod eſt non recipere magis & minus, quod eſt de communitatibus hominis ſecundum participationem ſpeciei, & eſt commune illi & multis aliis,nec eſt proprietas alicuius hominis, alia enim generaliſſima habent hoc. Comparatio autem animalis ad hoc animal quando animali additur deſignatio ſingularis non conſiderata in hoc animali rationalitate quæ facit ipſum hominem, eſt ſicut comparatio generis ad indiuidua propria, quæ ex ſe habet & non mediante ſpecie: tunc enim animal prædicatur de hoc animali immediatè, vt ſpecies de ſuis indiuiduis immediatè prædicatur: & tunc non prædicatur vt genus, generis enim prædicatio eſt de differentibus ſpecie: animal igitur genus eſt in comparatione ſingulorum animalium ſecundum quod facta ſunt rationalia, vel in alia ſpecie conſtituta.

Quomodo animal prædicatur de hoc animali vt ſpecies.

Similiter autem rationale comparatum ad hoc rationale non conſiderata animalitate in hoc rationali, prædicatur de eo vt ſpecies, ſecundum intentionem quam diximus, quòd differentia aliquando vt ſpecies accipitur, & non prædicatur tunc vt differentia.Differentia enim eſt animalium ſingulorum ſpecie differentium. Diximus autem rationale hoc conſiderari conſiderata animalitate. Similiter autem & riſibile prædicatur de illo riſibili non conſiderato ſecundum quod eſt homo: non eſt enim proprium niſi hominis & indiuiduorum. Adhuc autem riſibile comparatum eſt prædicatum vt ſpecies. Similiter etiam album quod eſt communiter accidens huic albo in ſingulari deſignato, eſt prædicatum ſicut ſpecies & non vt accidens. Accidens enim commune non eſt accidens, niſi ei quod eſt ſubiectum ipſius denominatum ab ipſo vt dicatur ab ipſo vt ſit album: non autem eſt accidens huic albo non conſiderato ſubiecto in quo eſt, illi enim comparatur vt ſpecies.

CAPVT II.

Qualiter hæc omnia quinque vniuerſalia adinuicem miſcentur.

Oportet autem ſcire, quòd hæc quinque non tantum coincidunt omnia vel plura in vnum,ſed etiam interſe quodammodo commiſcentur. Et hoc fit multis modis. Genus enim commiſcetur aliquando cum differentia. Apprehenſiuum enim eſt quaſi quædam differentia hominis quod eſt rationale.Omne enim rationale, apprehenſiuum eſt,& non conuertitur. Et ſimiliter animatum ſiue habens animam, eſt genus rationalis, & prædicatur in quid de rationali: & tunc eſt genus differentiæ. Et patet,quòd accidit ei vt differentia generis ſuperioris: animatum enim differentia eſt corporis quod eſt vnum de generibus mediis.

Genus commiſcetur differentiæ.

Genus commiſcetur accidenti.

mediis. Aliquando etiam commiſcetur genus cum accidente ſicut color qui eſt genus eorum quæ accidunt homini, quæ ſunt vt albedo, & nigredo, & huiuſmodi. Hæc autem compoſitio ſiue commixtio differt à prima: non enim ſic poteſt eſſe, quòd genus differentiæ conſtitutiuæ ſit genus conſtitutiuum ſpeciei: oportet autem, quòd genus accidentis ſit genus accidentis ad ipſam ſpeciem accidentis conſtitutiuum. Genus ergo differentiæ eſt aliquando differentia conſtitutiua generis vel ſpeciei, & præter hoc genus accidentis aliquando eſt accidentis generi, & aliquando ſpeciei, ſicut hoc ipſum apprehenſiuum eſt conſtitutiuum animalis habentis apprehenſionem per ſpiritum, vel intellectum, & color eſt accidentis animalis, & hominis cum ſit genus color ſpecialium. Permixtio autem generis cum proprietate eſt ſicut admirans in actu admirantis, quod ſe habet vt genus ad ridens in actu: & tunc vociferans ex appetitu ſe habet vt genus ad hinnibile, quod eſt proprium equi.

Genus commiſcetur proprio.

Differentia autem aliquando miſcetur cum genere, ſicut ſenſibile quod eſt differentia gradibilium, miſcetur cum rationali. Miſcetur etiam aliquando cum proprietate, ſicut comparatio trium ad duos rectos angulos trianguli, qui tres angulos habet æquales duobus rectis. Hæc enim eſt differentia eius quod eſt proprietas trianguli rectilinei. Aliquando autem miſcetur cum accidente, ſicut diſgregatiuum viſus, quod eſt differentia albedinis, quod accidit viſui.

Proprietas etiam aliquando miſcetur cum genere: greſſibile enim eſt differentia animalis quod eſt genus hominis, & eſt proprium homini quod conuenit omni non ſoli. Etiam aliquando miſcetur cum differentia & cum ſpecie: quia ſi deſit proprium ſpeciei, & cum eſt communior proprio ſpecies, hoc fit cum differentia fuerit communior. Cuius exemplum eſt diuidi in duo æqualia, quod eſt paris numeri. Aliquando autem miſcetur cum accidente communi: viſibile enim eſt proprietas colorati: coloratum autem eſt accidens commune communi.

Accidens autem aliquando miſcetur cum genere, nec propter hoc deſinit eſſe accidens ſpeciei: eſt enim accidens ſpeciei, nec tamen eſt commune accidens generi, ſed eſt proprietas generis: & eſt aliquid quod eſt accidens commune vtrique, generi ſcilicet & ſpeciei: & cum hoc etiam ſimiliter accidens differentiæ & proprietatis.

CAPVT III.

Qualiter hæc quinque ſunt naturæ quædam, & qualiter vniuerſalia, & qualiter intelligibilia, & qualiter ſimplicia.

Vniuerſalia primo in eſſe naturæ ſimplicis conſiderantur, & per hoc habent rationem naturæ.

ATtendendum autem eſt, quòd omnia quinque tripliciter conſiderari poſſunt. Si enim in ſe accipiantur, ita quòd ipſa res ſiue natura ſine aliquo reſpectu ſibi compoſito accipiantur, & ipſa natura ſimplex conſideretur, ſic ſunt naturæ quædam iſta quinque, & præcipuè genera, & ſpecies quæ abſoluto intellectu aſſequi poſſunt: tamen de aliis eſt verum quando non accipitur id quod eſt differentia in ratione differentiæ, ſed in ratione entis vel naturæ cuiuſdam: & hoc eſt verum de proprio quando accipitur id quod eſt proprium non in proprij ratione, ſed in ſimplicitate cuiuſdam entis: & hoc etiam verum eſt de accidente quando accipitur vt pars entis, & non in ratione qua addit ad ſubſtantiam. Sic ergo hæc præaccepta ſunt naturæ quædam, vt dicunt Auicenna, & Alpharabius.

Secundo conſiderantur in eſſe aptitudinis ad multa, & per hoc habent rationem vniuerſalis.

Si autem accipiunt hæc prædicta ſecundum quod naturæ illi ſimplici additur aptitudo ad hoc quod ſint in pluribus inferioribus: tunc illa iam efficiuntur vniuerſalia, quia vniuerſale ab habere aptitudinem dicitur vniuerſale, & non ab actu quo efficiatur actu vniuerſale. Vtrum autem hæc aptitudo ſit in re quæ ſua ſimplicitate apta ſit exiſtere in pluribus, & per multiplicationem differentiæ diuidentis, vel per diuiſionem materiæ in pluribus actu efficiatur: vel ſit in ſolo intellectu, ita quòd nihil naturæ ſit in pluribus, ſed ſolus intellectus ſimilitudinem naturæ vnius ad eandem naturam in ſpecie in alio accipiat, & in ſeipſo aſſimilet, quæſtio fuit. Et primo quidem modo illi dixerunt qui reales vocabantur. Secundo autem modo dixerunt hi qui dicebantur nominales. Et hoc ad præſens non eſt diſſerendum: tamen in præcedentibus in tractatu communi de vniuerſalibus hoc ſuſtinuimus quod dixerunt reales. Quocunque autem modo, patet quòd ſimplex natura non eſt vniuerſale, ſed natura accepta in tali aptitudine.

Tertio conſiderantur in eſſe luminis intelligentiæ, cuius ipſa ſunt ſplendor, & per hoc habent eſſe ſpirituale.

Hæc autem eadem natura accepta in lumine intelligentiæ, cuius ipſa eſt ſplendor quidam & radius, ſecundum quod dicimus, quod omnis forma ſiue natura ſimplex ſplendor eſt, & radius intelligentiæ in anima ſimilis ſibi in eſſe ſpirituali, ſiue intellectuali, propter hoc quod ipſa natura per intellectualem naturam quæ in ipſa eſt vt pars eſſentialis eius, operatur ad eſſe ſpirituale, ſicut lumen in perſpicuo operatur colorem ſecundum eſſe ſpirituale, quem tamen in corpore terminato operatur ſecundum eſſe materiale ipſius: eò quod actus actiuorum ſunt in patientibus bene diſpoſitis ſecundum poſſibilitatem recipientium actus illos, & non ſecundum potentiam agentis. Hoc ergo modo iſta quinque vel ſunt naturæ ſimplices, vel vniuerſalia, vel intellectus quidam in anima exiſtentes.

Quarto conſiderantur in eſſe indiuidui deſignati per indiuiduantia, & per hoc habent rationem particularis, & indiuidui.

Sciendum eſt autem, quòd hæc quinque in lumine intelligentiæ accepta, ſunt abſque omni multiplicitate: ſed per hoc quod in ſingularibus terminantur ad materiam, ſecundum eſſe diuiduntur, & ſic agunt multiplicitatem per hoc quod in quolibet ſunt ſecundum totum eſſe ipſorum, & ſecundum totam eſſentiam: & ſic quidem ſecundum ſe ſunt ante omnem multitudinem. Per hoc autem

quod

quod in ſenſibilibus, & in materia efficiuntur ad quantitatem actus intelligentiæ operantis in natura, per hoc efficiuntur multa ſecundum diuerſas multiplicationes ſpeciei vel indiuidui.

Quomodo naturæ ſimplices in ſe acceptæ non ſunt vniuerſalia nec ſingularia: ſed quod ſint vniuerſalia, vel ſingularia, habent à reſpectu qui additur naturæ ſimplici.

Si ergo in ſe accipiantur, naturæ ſunt ſimplices, & nec ſingularia, vel vniuerſalia. Si enim in natura ſimplici haberent quod eſſent vniuerſalia, cum natura ſimplex non ſit niſi vnum, vniuerſale non eſſet niſi vnum, nec poſſet eſſe in multis & de multis, quod eſt contra rationem vniuerſalis. Si autem à natura ſimplici haberent quod eſſent ſingularia, non poſſet vniuerſale eſſe niſi vnum ſingulare, & omnia alia ſimilia illi non reciperent prædicationem illius, quod iterum eſſe non poteſt. A natura igitur ſimplici nec habent quod ſint vniuerſalia, nec quod ſint ſingularia, ſed habent hoc à reſpectu qui additur naturæ ſimplici, vt dictum eſt.

Naturæ illæ ſimplices in ſe nec ſunt in intellectu nec extra intellectum.

Adhuc autem ſecundum quod ſunt naturæ ſimplices & ſeparatæ, nec ſunt in intellectu, nec extra ipſum, ſed ſecundum quod ſunt in lumine intelligentiæ agentis, & lumine ſuo facientis omnes formas, ſic ſunt vt mouentia potentialem intellectum qui eſt anima: & per hæc anima intellectuali conuertente ſe ad ipſas efficiuntur in anima, dummodo non ſit impedimentum in anima intellectuali, prout intellectus eſt ſicut adepta: & ſic accipit vniuerſale quod eſt in intellectu: & ideò oportet, quod ſit natura illa à ſenſibilibus, & materialibus, & particularibus ſeparata & abſtracta, & in ſolo accepta lumine intelligentiæ, cuius luminis ipſa eſt ſplendor & effectus. Et cum intellectus componit cum ea aptitudinem exiſtendi in pluribus: tunc accipit eam vt vniuerſale logicum, & ratiocinatur de ipſa ſicut de vniuerſali. Et per oppoſitum illius accipit particulare ipſius, quando componit cum ea illa quæ determinant ipſam ad materiam hanc, & illam, & indiuiduantia, quorum collectio in pluribus non poteſt inueniri, & per quæ afficitur hoc aliquid deſignatum.

Natura ſimplex in quadruplici eſſe accipitur.

Et ſic illa natura ſimplex in quadruplici eſſe accipitur, ſcilicet in eſſe naturæ ſimplicis, & in eſſe aptitudinis ad multa, & in eſſe luminis intelligentiæ cuius ipſa eſt ſplendor, & in eſſe indiuidui deſignati per indiuiduantia: & ideò habet rationem naturæ per primum, & habet rationem vniuerſalis per ſecundum, & rationem intellectus ſpeculatiui per tertium, & rationem particularis, & indiuidui per quartum. Et quamuis hoc ad primam pertineat philoſophiam, tamen hic poſuimus, vt doctrina ſit magis perfecta: & quia hoc quidam Arabes præcipui in doctrina de vniuerſalibus poſuerunt. Cum autem primus actus rationis ſit ordinare dicibilia, vt in antehabitis diximus, iam rationes ordinabilium executi ſumus: de dicibilibus autem ordinandis in generibus, & ſpeciebus, differentiis, propriis, & accidentibus, deinceps attingemus ad pertractandum.

LIBER II.

DE PRÆDICAMENTIS.

TRACTATVS I.

De antecedentibus ad ſcientiam Libri prædicamentorum.

CAPVT I.

De intentione libri, & ordine, & modo, & aliis quæ quæri conſueuerunt.

IN antehabitis dictum eſt, quod logica eſt ſcientia per quam docetur qualiterper cognitum deueniatur ad notitiam incogniti. Et hoc duobus fit modis, ſecundum quod duo ſunt quæ quando ſunt incognita, deſideramus cognoſcere, ſcilicet complexum, & incomplexum. Et incomplexum incognitum cognoſci non poteſt, niſi diffinitione, vel quacunque notione. Complexum autem incognitum cognoſci non poteſt, niſi argumentatione. Dictum eſt etiam ad hoc, quòd ratio (quæ eſt virtus vnum cum alio complectens) non poteſt deuenire ad inſtrumentum quo cognitionem incogniti eliciat ex cognito, niſi tribus actibus, qui ſunt ordinare vnum ad alterum, componere vnum cum altero, & colligere compoſita ſecundum diſcurſum qui fit ex vno in alterum. Sic enim & non aliter accipiet cognitionem incogniti per id quod eſt cognitum.

Ratio non poteſt deuenire ad cognitionem incogniti, niſi tribus actibus.

Primus

Primus igitur actus qui eſt ordinare vnum componibile cum alio, perficitur duobus modis: & ordo ipſe duobus fit modis. Primum quod exigitur ad actum rationis ordinantis eſt ratio quæ ſumitur ex ipſa forma ordinabilium: & hæc ratio trahitur ex vniuerſali & particulari: per hoc enim quod vniuerſale eſt quod eſt in multis, & de multis, ratio ordinis accipitur prædicati ad ſubiectum: & de hoc iam quantum ad præſentem ſpectat intentionem determinatum eſt. Sequitur igitur nunc determinare de his quæ ſecundum rationem præmiſſam ad ſeinuicem ſunt ordinanda ſecundum genera, ſpecies, differentias, propria, & accidentia: hoc enim ſolum eſt in quo perficitur rationis ordinatio. Et ideò hic ordinabilia ad ſubiici, & prædicari ſunt ordinanda, & determinanda ſecundum omnem ſui diuerſitatem, quæ conſiſtit in decem generibus prædicabilium ſiue prædicamentorum.

Quia autem iam in antecedentibus ad logicam probatum eſt, quod ad ſcientiam incogniti per cognitum non deuenitur, niſi per diſpoſitum ſermonem ad ſignificandum, ſiue homo inquirat apud ſeipſum per interius diſpoſitum ſermonem, ſiue inquirat apud alium per ſermonem exterius prolatum: ſequitur de neceſſitate, quòd ordo prædicabilium non poteſt determinari, niſi ſecundum quod ſub voce habet prædicabile deſignari. Rebus enim inquiſitiuè incognitis vti non poſſumus: eò quod nec finitæ ſunt nobis, nec præſentes: & ideò ſignis & vocibus vti oportet. Propter quod prædicabilia oportet conſiderare ſecundū quod vocibus ſignificantur: propter quod dicit Boetius, quòd hæc ſcientia, ſcilicet libri prædicamentorum, eſt de decem primis vocibus, prima genera rerum ſignificantibus: ordo enim non eſt in rebus ipſis, ſed oportet, quòd ratio ponat ordinem ſicut & facit complexionem, & collectionem compoſitorum.

Quid ſit ſubiectum huius libri.

Et ex his planum eſt quid ſit huius libri ſubiectum: eſt enim ſubiectum ordinabile in ratione prædicabilis, vel ſubiicibilis, ſecundum quod ſtat ſub voce talem ordinem ſignante. Et ſic patet qualiter iſta ſcientia eſt vna ab vno ſubiecto.

Partes ſubiecti.

Partes autem huius ſubiecti ſunt ordinabilia ſecundum diuerſum modum prædicandi in ſubſtantia, & accidente, & in accidentibus ſecundum omnia nouem genera accidentium. Et ſic multitudo infinita reſtringitur in decem genera, vt dicit Boet. decem autem in duo prædicabilia, ſubſtantiam ſcilicet, & accidens: & duo in vnum prædicabile, ſcilicet ordinatum ad compoſitionem ſecundum rationem prędicabilis, vel determinatum ex vniuerſali, & particulari, vel ſubiicibili, & prædicabili. Ex hoc etiam patet quæ ſit cauſa ſuſcepti operis: non enim eſt componibile prædicabile cum ſubiicibili, niſi per ordinem vnius ad alterum: & ideò de ipſis ordinabilibus in genere & ſpecie oportuit determinare.

Finis operis huius.

Patet etiam quis finis vltimus, & quis eſt finis propinquus. Vltimus enim eſt vt ex ordinatis ratio accipiatur compoſitionis ad enūtiationem, quæ ſola inter orationes verum ſignificat: & vlterior adhuc finis eſt, vt ex compoſitis eliciatur collectio conſequentiæ vnius ex altero, per quam accipiatur ſcientia complexi quod ignotum eſt. Finis autem propinquus eſt, qui eſt terminus operis, vt ſcientia habeatur ordinabilium ſecundum omne genus, ſecundum quod poteſt eſſe diuerſus modus prædicandi, vel diuerſus ordo prædicabilis ad ſubiectum de quo prædicatur: quæ ſcientia libri prædicamentorum eſt proprius finis.

Modus doctrinæ huius libri.

Modus autem iſtius ſcientiæ oportet, quòd ex fine ſumatur: eſt enim ille modus eligendus, quo in materia propoſita poteſt deuenire quis ad finem intentionis. Eſt igitur (cum ſit de incomplexis) diffinitiuus quidē ſecundum quod ex prioribus ſecundum naturam procedit: diuiſiuus autem ſecundum quod notificat quod eſt prius per ſua poſteriora quæ ſunt in ipſo. Et primus quidem, ſcilicet diffinitiuus, notificat rei ſubſtantiam & eſſe. Secundus autem, ſcilicet diuiſiuus, notificat rei poſſe: quia non perfectè cognoſcitur res, niſi cognoſcatur ſecundum eſſe, & ſecundum poſſe. Tertius autem modus, non propter ſcibile, ſed propter eum qui ſcire quærit, apponetur à nobis, & appoſitus eſt ab anteceſſoribus, vt facilior ſit doctrina, & ille eſt exemplorum poſitiuus.

Dubitatio.

Eſt autem dubitatio quorundam, vtrum de generibus (quæ vt dicit Porphyrius ſunt prima rerum principia) poſſit haberi ſcientia? eo quod ſcientia eſt habitus concluſionis per cauſas & principia demonſtratus. Cum igitur iſta ſint principia prima rerum, non ſunt alia priora eis per quæ demonſtrentur de eis paſſiones. Et ſic de iſtis non videtur poſſe dari ſcientia, ſed in ſcientia debent eſſe ſuppoſita.

Solutio. Quomodo de decem primis generibus habetur ſcientia in logica: & quomodo illa diuerſimode conſiderantur à Logico & à Metaphyſico.

Sed hoc ſoluere non eſt difficile: hæc enim ſecundum rem, & ſecundum quod ſunt naturæ quædam & partes entis ſunt prima principia: ſecundum quod ſunt aliquid prædicabile vel ordinabile in genere ſecundum hunc vel illum modum prædicandi vel ſubiiciendi, ſic non conſiderantur vt principia, & habent multas proprietates & paſſiones quæ ſunt demonſtrabiles de ipſis: & hoc modo agemus de ipſis hic. Prout autem ſunt partes entis & principia diuerſitatis rerum, ſic de ipſis agit primus Philoſophus, ſicut ſcire poteſt, qui in metaphyſica ſtudendi ponit intentionem: quod non pertinet ad præſens negotiū, quod logicus habet conſiderare.

Modus procedendi Authoris, & quem ex Philoſophis imitetur.

Sic ergo tractantes de prædicabili ſecundum quod ſtat ſub voce deſignatiua prædicabilis ſecundum modum prædicandi diuerſum in genere & ſpecie ordinabilis, ſequimur ſicut in aliis ſectam Philoſophorum qui Peripatetici vocantur, & maximè Ariſt. qui huius ſectæ princeps & primus inuentor fuiſſe perhibetur, nihilominus apponentes quæcunque benè dicta à poſterioribus poterimus inuenire: procedemus enim & per modum ſcientiæ, & per modum artis. Per modum quidem ſcientiæ in hoc quod conſiderabimus ſubiectum, & partes principales ſubiecti, oſtendentes quæ paſſiones inſunt eis, & proprietates ex principiis huic ſcientiæ propriis. Viam autem artis tenebimus in hoc quod colligemus prin

principia ad vnum finem operis tendentia: quod opus quidem eſt ordinatio prædicabilium ad finem compoſitionis, & intellectionis ſyllogiſmi, per quem per ſcientiam cogniti poteſt quis deuenire ad notitiam incogniti, ſicut ſæpe diximus. Iam autem ad propoſitum accedamus: ſufficit enim & multa prælibaſſe.

CAPVT II.

Qualiter præmittitur de æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis, & quæ ſint æquiuoca.

Quare oportuit de æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis tractare.

CVm igitur in hoc agendum ſit de prædicabili qualiter ordinandum ſit in genere, & prædicabile in triplex commune reducatur, ſcilicet in ens, & vnum, in quæ ſecundum vnam rationem reduci non poteſt: & in commune quod eſt commune ſicut genus quod recipit prædicationem ſui vniuerſalis ſecundum nomen & rationem, quod quidem eſt vniuocum: & tertio in id quod eſt commune ſicut ſubiectum de quo prædicatur accidens, quod de ſubiecto non prædicatur, niſi ſecundum denominationem. Oportet nos de iſtis tribus præmittere, vt poſteà facilius videri poſſit, quid in quo ſicut in genere contineatur, vel quid ad aliud ſicut ad ſubiectum reducatur, vel quid nominis & rei ſuſcipiat prædicationem.

Quare primo de æquiuocis, ſecundo de vniuocis, & tertio de denominatiuis egit.

Quia autem primum omnium quod prædicatur eſt ens, quod vniuocè de omnibus non prædicatur, vt in ſcientia vniuerſalium dictum eſt, ideò primo de æquiuocis dici oportet. Et iterum propter hoc vt ſciatur quid de quo vt genus vel ſpecies vel differentia, vel proprium, vel accidens non prædicatur: quamuis vniuocum ſit ante æquiuocum, ſicut vnum ante multa: tamen ſecundum intentionem huius doctrinæ æquiuocum eſt ante vniuocum, quia per æquiuocum prædicabile reducitur ad ens & vnum quod eſt ante omne genus. Per vniuocum autem reducitur ad omne quod eſt commune vt genus. Per denominatiuum autem vel per eius rationem omnia accidentis prædicata reſpiciunt ſubſtantiam. Et per iſtas tres communitates omnium prædicabilium vniuerſitas redit ad vnius communis aliquo modo prædicationem, & omnia quæ ad vnum ſubiicibile reſpici[illegible]at, oportet quod id reſpiciant aliquo trium[illegible]orum.

Æquiuoca ergo dicuntur, &c. Æquiuoca quid, quare ſic dicuntur: & explanatio diffinitionis illorum.

Dico ergo, quia verum eſt quod in ſcientia vniuerſalium dictum eſt, quòd ſiquis omnia entia vocet æquiuocè, & non vniuocè nuncupabit, oportet de æquiuocis præmittere. Æquiuoca ergo dicuntur, quorum ſolum nomen eſt commune, ſecundum nomen verò illud ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa. Dicuntur ergo æquiuoca quaſi nomen (quod ſecundum vocem eſt) ex æquo quoad imponentem habentia. Et ideo etiam additur, quòd dicuntur, & non ſunt: quia quod eſt in dictione, commune eſt eis: in eſſe autem quod dicitur per nomen, non eſt communitas ſecundum æquã participationem: quamuis enim æquiuocum actuali multiplicitate multa dicat, tamen nihil omnium illorum æqua participatione participatur ab his quæ in nomine ſignificantur: propter quod æquiuoca dicuntur, quia æqualiter nomen habentia, eſſe nominis non æqua ſuſcipiunt participatione.

Propter quod etiam additur, quorum ſolum nomen eſt cõmune: nomen enim quamuis dicatur quaſi notamen, eò quod aliquam notam rei facit quantũ ad actum ſignificantis & imponentis nomen, eò quod imponens nomen ſecundum aliquid proprietatis rei affectus eſt quando nomen imponitur: quia etiam ſignificatio rei quæ intenditur per nomen, formam dat nomini. Tamen hæc non ſunt de intrinſecis ipſi nomini ſecundum quod nomen eſt ſolum, ſed potius intrinſeca ſunt nomini literatio talis ſiue compoſitio nominis ex litera & ſyllaba & accentu, quæ ſunt intrinſeca nomini vt nomen eſt. Quibus iam perfectis quantum ad ſubſtantiam nominis tunc primum refert nomen ad id quo affectus eſt ille ſiue quod concepit ille qui nomen impoſuit: & ideò in æquiuocis ſolum nomen ſecundum quod conſiſtit in ſono literarum & ſyllabarum & accentu, eſt commune, & abſque æqua participatione alicuius rei quæ importatur in nomine: & ideo dicitur æquiuocum.

Significatio nõ eſt intrinſeca nomini vt ſolum nomen eſt ſed ei intrinſeca eſt ſic, ex literis, ſyllabis, & accentu compoſitio.

Et quamuis forte principaliter in æquiuoco vnũ importetur, & alia non principaliter: tamẽ quia non æqua ratione multa dicta in nomine nomen illud participant, eſt etiã aliqua ſpecies æquiuocationis: & hoc eſt quod additur, in æquiuocorum ratione ibi, ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa ſecundum id nomen. Omne enim nomen aliquid ſignificat pro ſubſtantia, & aliquid pro qualitate, cum omne nomen ſubſtantiam ſignificet cum qualitate: & id quidem cui imponitur nomen eſt ſignificata ſubſtantia ipſius: proprietas autem eiuſdem rei ſiue ſubſtantię quę afficit imponentẽ dum nomẽ imponit, eſt qualitas ſignificata per nomẽ.

Quid ſit ſubſtantia quã ſignificat nomen: & quid qualitas cum quã ſignificat.

Quando ergo idem eſt nomen quantum ad ea quæ ſunt nominis in litera, & accentu: & id quod ſignificantur in nomine, non eſt idem vel æquè participatum ab illis quibus nomen imponitur, nec etiam proprietas à qua impoſitum eſt, omninò eadem eſt, quamuis fortè referatur ad vnum: tunc nomen eſt æquiuòcum: quia ratio ſubſtantiæ cui nomen imponitur (quæ eſt ratio ſubſtantialis à qua nomen imponitur) ſic duobus modis eſt ſecundum aliquid vel ſimpliciter diuerſa: ſubſtantia enim aliqua (vt diximus) eſt ſecundum aliquid per modum quo rationi ſubſtat, cui nomen ipſum imponitur: & illius ratio diuerſa eſt quando non penitus eſt eadem: & adhuc à quo nomen imponitur quod eſt nominis qualitas, & ſubſtantialis ratio quæ datur de nomine ſecundum illud quod nomen eſt. Quando ergo illa etiam non penitus eſt eadem, iterum ratio ſubſtantiæ, hoc eſt, ſubſtantialis ratio nominis eſt diuerſa: ita quod nihil rei cui nomen imponitur, æqualiter participant ſignificata per nomen.

Ex quo patet, quòd æquiuocorum multi ſunt

Æquiuoca multiplicia ſunt, à conſilio, à caſu.

ſunt modi ſiue ſpecies. Sunt enim æquiuoca idem quidem ſecundum rem, ſed non æquè participantia, hoc eſt, per eandem rationem de omnibus æqualiter datam, ſed potius quendam modum illius (de quo datur ratio) habentia: ſicut ens dicitur æquiuocè de omnibus entibus per ſe, & in alio exiſtentibus, eò quod per ſe ens ſolum naturæ eſt ens, alij autem quædam modi ſunt illius entis, & non entia vera & principalia. Hoc modo ſanum in animali, & vrina, & dieta, & medicina dicitur æquiuocè: quia ſanum naturæ eſt animalis: alia autem quendam modum dicunt ſanitatis, ſignificatiua & conſeruatiua ſanitatis, vel vt ſanitatis perfectiua, vel aliquo alio modo qui in animali eſt, ſe habentia. Si enim medicus dicitur æquiuocè de eo qui perfecta (quæ in ipſo eſt) medicina operatur, & de vetula medicum imitante, & clyſtere quod vt inſtrumentum perficit operationem & actum medici, & de quibuſdam aliis modis aliquem modum participantibus. Sic etiam ens & vnum dicuntur æquiuocè, eò quod ens & vnum primo eſt id quod per ſe eſt ens & vnum: alia autem dicuntur ens & vnum, quia ad id ſicut ad ſubiectum aliquo modo entitatis referuntur, vel ſicut menſura illius, vel ſicut diſpoſitio, vel ſicut reſpectus, vel aliquo alio modo, quæ ſunt in illo ſicut in ſubiecto. Et hic quidem modus vocatur multiplex dictum ſecundum analogiam, ſiue proportionem ad vnum quod principaliter in nomine ſignificatur.

Quomodo in æquiuocis à caſu licet ſubſtantia ſignificata non ſit vna, qualitas tamen à qua nomen imponitur, eſt vna ſolum per ſimilitudinem.

Alius autem modus eſt æquiuocorum, quæ Boëtius vocat à caſu & fortuna æquiuoca, quando ſcilicet idem nomen caſu & fortuna diuerſis imponitur, quorum ſubſtantia cui nomen imponitur, non eſt vna, nec vnius reſpicientis ad vnum, vel etiam diuerſorum reſpicientium ad vnum: ſed tamen qualitas qua nomen illud diuerſis imponitur, per ſimilitudinem tranſlationis eſt vna, vt canis quod imponitur latrabili, & marinis, & cæleſti: & eorum ſubſtantia cui nomen imponitur, non eſt vna, ſed diuerſa genere proximo & ſpecie. Et proprietas ſiue qualitas à qua nomen imponitur, non niſi per ſimilitudinem tranſlationis eſt vna. Verbi gratia mordax eſſe, quod conuenit omni quod dentibus mordet: per tranſlationem autem conuenit ei quod mordet qualitate & reſpectu nociuo. Sic ergo patet qualiter æquiuoca ſunt, quorum ſolum nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ ſecundum illud nomen, ſcilicet ſignificata, eſt diuerſa, hoc eſt, non eſt penitus eadem & æqualiter non ſecundum magis & minus participata.

Obiectio.

Sunt tamen qui contra ea quæ dicta ſunt, opponunt ſophiſticè dicentes, quòd ſignificatio perfectio nominis eſt dans ei ſpeciem & eſſe, vt videtur. Et ideo nomen quaſi notamen dicitur, quia notam facit rei, & diffinitur per ſignificare quando dicitur, quòd nomen ſignificat ſubſtantiam cum qualitate. Si autem ſic eſt: tunc mutata ſignificatione videtur mutari id quod nomini dat ſpeciem & formam: mutata autem ſpecie & forma, mutatur id quod ſpecificatum & formatum eſt: & ſic mutata ſignificatione, videtur quòd idem nomen remanere non poſſit. Et hæc præcipuè videntur in his quæ relatiuè dicuntur adinuicem, ſicut ſignum & ſignificatum, in quibus cum ſignificatum proprium mutatur, videtur quòd ſignum mutari neceſſe ſit: quia in vanum & in caſſum erit ſignificatio ipſius, quando ad ſignificatum non referetur. Hoc autem præcipuè in vocibus & nominibus eſſe videtur: quia voces ſunt notæ paſſionum & conceptionum quæ ſunt in anima: res autem ſunt cauſæ paſſionis & conceptionis animæ: ideo videtur, quòd paſſiones & conceptiones animæ mutentur rebus mutatis. Mutatis autem conceptibus & paſſionibus animæ, videtur quòd neceſſe ſit voces (quæ ſigna conceptuum ſunt) mutari. Hoc & huiuſmodi plurima poſſunt obiici, quæ omnia leuiſſima ſoluuntur ſolutione, dummodo ea quæ dicta ſunt, bene intelligantur. *1. periher. com. 1.*

Solutio.

Dicendum ergo eſt, quòd nomen habet materiam vocē in qua formatur: habet autem formam literaturam quam dat actus imponentis ad ſignificandum hoc vel illud. Et hæc materia & hæc forma ſemper manet in nomine quandiu eſt vox & nomen: & hæc manent in æquiuoco ſecundum nomen & materiam nominis eadem ſemper in communi. Dicitur autem ſignificatum aliquando ſignificatio, & hæc in ſignis quidem naturalibus manet eadem: in his autem quæ ad placitum ſunt, aliquando eſt diuerſa, eò quod placitum non eſt ſtans & vno modo cauſas habens: & propter hoc manente nomine eodem ſecundum propriam materiam & propriam formam, non eſt neceſſe, quòd idem habeat ſignificatum: & ideo non eſt neceſſe, quòd eadem ſit relatio talis ſigni ad ſignificatum, ſed poteſt eſſe relatio diuerſa.

Quomodo fiat idem nomen manere ſecundum propriam materiam & formam, licet non habeat idem ſignificatum.

Quare in diffinitione æquiuocorū dicitur, quòd æquiuoca ſunt quorum ſolum nomen, &c. & non dicitur quorum ſola vox.

Quia tamen quilibet inſtituens ſignum ad actum refert ſignificandi, quamuis non referat ad hoc quod idem ſignificet, & nomen eſt vox ad actum ſignificandi relata, vox autem non habet illam relationem: ideo non dicitur in diffinitione æquiuocorum, quòd æquiuoca dicuntur, quorum ſola vox communis eſt, ſed quorum ſolum nomen eſt commune, vt actus ſignificantis per inſtitutionem importetur per nomen, quod quaſi notam faciens dicitur: quod per vocem non importaretur. Et quia ſignificatum eſt perfectio nominis ſecunda, ad quam vt ſignum refertur, ideo mutari poteſt nomine non mutato: & cum mutatur ſignificatio, neceſſe eſt relationem ſigni mutari ad ſignificatum: & ſic nomen erit æquiuocum manente nomine vno & eodem ſecundum primam & ſubſtantialem materiam, & ſecundum primam & ſubſtantialem formam, & non diffinitiuam ſubſtantiæ nominatæ per ſignificatum nominis. Et ratio ſubſtantialis data per qualitatem (qua nomen eſt in tali ſubſtantia ſignificata) eſt alia & alia ſecundum illud nomen quod ad ſignificandum iſta duo refertur ad talia ſignificanda per nomen vnum & idem.

Huius autem exemplum propoſitæ intentioni conueniens eſt ſicut dicitur homo animal, & ſicut dicitur imago quæ picta eſt ad imaginem hominis vel animalis: quamuis enim dicat Zeno in logica ſua, quòd multi ſunt modi æquiuocationis: tamen vnus & primus modus eſt propinquior vniuoco, qui eſt *Licet multi ſint modi æquiuocationis ſecundum*

Zenonem in logica ſua, primus tamen modus eſt analogorum.

eſt multipliciter dicti per analogiam ſiue proportionem ad vnam & ab vno: ſicut ſunt omnia in ente æquiuoca, & ſicut eſt animal homo & quod pingitur: pictum enim animal dicitur, cuius ſimilitudo ab vno eodem transformetur, & quando pictum ad naturale animal refertur ſecundum repræſentationis quendam modum, ſicut ens verè eſt vnum, & alia ſunt entia ab illo dicta, & ad illud ſecundum aliquem modum entitatis naturæ entis ad illum relata.

Hoc eſt ergo quod dicit Ariſtot. quòd æquiuoca dicuntur, quorum ſolum nomen commune eſt: ſecundum tamen illud nomen ratio ſubſtantiæ diuerſa eſt, vt animal homo, & quod pingitur: horum enim ſolum nomen (quod eſt animal) commune eſt, ſecundum nomen verò quod impoſitum eſt ad ſignificandum, ratio diffinitiua ſubſtantiæ ſignificatæ eſt diuerſa: ſi enim aliquis aſſignet per propriam diffinitionem quid ſecundum quidditatem, & eſſe vtrumque eorum diuiſim ſit, quo ſiue qua proprietate ſunt dicta animalia, propriam vtriuſque diuiſim & non vnam vtrique communem aſſignabit rationem diffinitiuam: de homine enim dicet, quod eſt animal rationale mortale: de picto autem, quod eſt imago per ſimilitudinem lineamentorum & coloris hominem repræſentans. Et per hoc igitur patet, quòd prædicabile ad rationem generis reduci non poteſt, quia tranſcendit omne genus, & eſt omnium generum principium.

Quare diffinitur æquiuoca & non æquiuocum.

Quod autem hic dicimus, quòd æquiuoca dicuntur, & non dicimus, quòd æquiuocum dicitur in ſingulari, cum tamen vnum nomen ſit per propriam formam: ratio eſt, quia hîc intendimus de prædicabili ſiue dicibili incomplexo ſecundum quod ordinabile eſt in genus vel commune vniuocum, vel per denominationem de vno prædicatum: & iſtæ ſunt res non à vocibus vel dictionibus abſolutæ, ſed per voces ſignificatæ: & quia res multæ ſunt ad idem nomen relatæ, ideò magis & competentius dicimus in plurali, quam in ſingulari: æquiuoca enim ſunt res ſub vno nomine æquiuocatæ. Et quod dicitur, ſolum nomen commune eſt, intendimus excludere rationem ſubſtantiæ deſignatæ per nomen: quæ ratio ſubſtantialis eſt quando datur per ea quæ ſunt ſubſtantiæ, quæ ſunt genus & differentiæ. Ex his patere poteſt, quare æquiuocatio propter pluralitatem ſignificatorum actualem operatur multiplicitatem: ſed de hoc tractabitur in elenchis.

Adhuc autem quia in æquiuoco manet eadem forma quæ eſt actus ſignificandi ad placitum inſtituentis ſecundum reſpectum ad aliquid rei ſignatæ, quod ratio fuit inſtituendi

In æquiuoco eſt aliquid de vniuoco, per quod æquiuocum ad vniuocũ reducitur.

ſignum id, de facili patet, quòd in omni æquiuoco, ſicut diximus, aliquid eſt de vniuoco per quod æquiuocum ad vniuocum habet reduci: vnum enim ſignum diuerſis ad ſignificandum ponentes, neceſſe eſt ad aliquid vnum reſpicere, quod aliquo modo eſt in illis, quæ ſubſtantia & ratione ſubſtantiæ diuerſa ſunt.

Hæc igitur ſic dicta ſunt æquiuoca, & de his ſufficit quod dictum eſt quantum ad præſentem intentionem ſpectat: pertractabitur autem de aliis in elenchis. Eſt autem notandum, quòd quamuis in diffinitione æquiuocorum dictum ſit, quòd ratio ſubſtantiæ ſit diuerſa, non tamen dicitur ratio ſubſtantiæ diffinitio vera data per genus & differétiam: ſed generaliter dicitur ratio quæcunque notificatio, quæ maioris & melioris declarationis eſt quam ipſum nomen abſolutè poſitum. Et ſecundum hunc modum accepta ratione indiuidua habent rationem & æquiuocationem in vno nomine: cum tamen ratio eorum à collectione accidentium ſumpta, non ſit vna ſecundum nomen illud in quo communicant. Hæc ſunt igitur æquiuoca, per quæ omnia reducuntur non ad genus, ſed ad tranſcendentia omne genus, quæ ſunt ens & vnum, vt dicit Ariſtot.

Quid per rationem ſubſtantiæ intelligendum, & quomodo indiuidua habent æquiuocationem in vno nomine.

CAPVT III.

De vniuocatis.

Vniuoca autem ſunt, per quorum rationem prædicabile ordinatur in genere vno, quod ſibi ſubiectis nomen ſuum dat & diffinitionem: & ſine hac ratione vniuoci non eſſet reductio prædicabilium ad genus vnum prædicatum de omnibus illis quæ ſunt generis illius: & ideò diffinitur ſic ab Ariſtot. quòd vniuoca dicuntur, quorum nomen commune eſt, & ſecundum nomen illud eadem eſt ſubſtantiæ ratio ſiue diffinitio. Et dicuntur vniuoca per oppoſitum modum ad æquiuoca, res ſcilicet vniuocatæ in nomine vno, vt res ipſa ad dici & ad ſermonem referatur: quia aliter non eſſet logicum quod dicitur: quia res in ſe conſiderata, non ſecundum quod ſtat ſub dictione, non ad logicum, ſed ad Philoſophum pertinet. Et ideò additur, dicuntur: & non dicitur, vniuoca ſunt. Adhuc autem quia ſermones finiti ſunt quoad nos, res autem infinitæ, vt dicit Ariſtot. in elenchis, neceſſe eſt plures res in gene . & ſpecie & numero vno ſecundum modum ſignificari. Quando ergo plures res in vna natura (quæ cauſa impoſitionis nominis eſt) conueniunt in vnum nomen, erunt illa vniuoca. Et quia plura ſunt vno nomine nominata, ideo dicuntur magis conuenienter in plurali vniuoca, quam in ſingulari vniuocum.

Vniuoca verò dicuntur, &c.

Quid per vniuoca intelligendum.

Cap.1.

Quare diffinit vniuoca & non vniuocum.

Quod autem additur, quorum nomen commune eſt: dicitur nomen quaſi notamen, quod eſt de re quæ eſt cauſa impoſitionis nominis in pluribus illis: hæc enim natura in omnibus illis eſt vna, & non per prius & poſterius participata: propter quod nomen tale ſimpliciter commune eſt omnibus illis, nihil nominans in vno quod non nominetur in altero.

Ratio ſubſtantiæ eſt eadem, &c.

Quod autem dicitur, & ratio ſubſtantiæ eſt eadem, ratio quidem ſubſtantiæ duo dicit, ſicut prius in diffinitione æquiuocorum: dicit enim ratio non tantum diffinitionem, ſed etiam quamcunque declarationem quæ datur de eo quod nominatur per nomen vt dicit etiam formam à qua nomen ponitur, quam oportet eandem eſſe: & ita & nomen & natura & ratio impoſitionis nominis erit vna in talibus vt ſic:

&

& ratio ſubſtantiæ eſt ratio ſubſtantialis addens ſimul in his quæ ſunt vniuoca: & quòd illa natura in eis ſit participata æqualiter quæ non ſecundum magis & minus, nec ſecundum prius aut poſterius ſit in ipſis, ſed vno modo ſicut eſſe eſt vnum.

Quod ſi magis & minus ſuſciperet, non eſſet vnum omninò, ſicut in antehabitis determinatum eſt in libro de vniuerſalibus. Quamuis enim nulla comparentur, niſi per aliquod vnum quod eſt in illis: tamen illud vnum quod eſt in eis, ſecundum magis & minus non poteſt eſſe de eſſe ipſorum. Et ideò ratio ipſius non eſt ratio ſubſtantiæ ipſorum. Subſtantia enim eorum conſiſtit in participatione generis & participatione differentiæ, quæ ſunt actus & potentia conſtituentia ſubſtantiam, eò quod termini eſſe ſubſtantialis ſunt eſſe omnium eorum quæ ſunt, ſicut homo dicitur animal, & bos dicitur animal: ita quòd animal nomen vnius naturæ notam facit quæ æqualiter eſt in homine & boue, quæ quidem natura eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: & ideò ſi explicetur natura ſiue ſubſtantia quæ dicitur per nomen, ſicut nomen eſt commune, ſic explicans nomen ratio ſiue diffinitio erit communis æqualiter vtrique: vnde ſiquis aſſignet vtriuſque rationem, hominis ſcilicet & bouis, ſecundum hoc quod ſunt animalia, hoc eſt, ſecundum naturam de qua notam facit nomen commune quod eſt animal, eandem de neceſſitate aſſignabit hominis ſcilicet & bouis rationem diffinitiuam. Et ſimiliter eſt de Sorte, & Platone in hoc nomine homo. Et ſic eſt in omnibus quæ vt genus vel ſpecies ſunt, vel vt differentia, vel vt proprium vel vt accidens ſub eodem nomine prædicantur, vt dicunt Auicen. & Algazel: ſi enim dicatur, Sortes eſt albus, & Cicero eſt albus: ſi ratio ſumatur ſecundum nomen commune, prædicatum de Sorte & Platone erit vna & eadem ratio. Idem ſi dico Sortem eſſe riſibilem, & idem erit ſi dicam Sortem eſſe rationalem: & vt generaliter dicatur, omne quod vt vniuerſale de multis & de ſibi ſubiectis prædicatur, vniuocè dicatur.

Dubitatio.

Sunt tamen qui ſophiſticè contra hoc obiiciunt dicentes, quòd quia verè eſt nomen à forma impoſitum: diuerſorum autem diuerſæ ſunt formæ: & ideò, vt dicunt, diuerſa vnum nomen habere non poſſunt.

Solutio.

Ad quod leuiſſime reſpondetur, quòd diuerſorum in eo quod diuerſa ſunt, diuerſæ ſunt formæ, & diuerſa nomina cum formis illis impoſita. Sed nihil prohibet diuerſa non in eo in quo diuerſa ſunt, ſed in eo in quo vnum ſunt, vnum habere nomen ſicut habent vnam formam: & ideò diuerſa indiuidua in forma ſpeciei nihil prohibet habere nomen vnum ſpeciei: & quæ diuerſa ſunt ſpecie, nihil prohibet habere vnam formam generis: & ideò vnum habere nomen generis: & ſic eſt in aliis. Et ideò neceſſe eſt, quòd ſecundum illam formam de qua notam facit nomen, diuerſa habeant vnam & eandem illius ſubſtantiæ rationem diffinitiuam. Diffinitio enim illa non plura dicit explicitè quam nomen id nomine implicitè.

Non inconueniens diuerſa in forma habere vnũ nomen.

Obiectio.

Si autem contra hoc aliquis adhuc obiiciat dicens, quòd impoſſibile eſt vnam eſſe naturam ſiue formam generis in pluribus ſpeciebus, & ſic impoſſibile ſit vnum eſſe nomen generis, quod dicatur de pluribus ſpecie differentibus: & hoc probatur per hoc quod dicitur, vnum idem non ſimul actu habet contraria. Natura autem generis eſt vna & eadem: & ideò ſi eſt in pluribus ſpecie differentibus actu, & vna eadem ratio, vnum & idem actu ſimul habet contraria: habet enim rationale in homine, & irrationale in boue vel aſino: & cum hoc eſſe non poſſit, non poteſt eſſe nomen generis vnum in homine & boue. Hæc autem confirmari videntur per hoc quod dicit Ariſtot. primo de anima, quod ratio animalis ſecundum vnumquodque animal eſt altera & altera: falſum eſt ergo, quòd ſit nomen vnum & ratio vna.

Tex. com. 8.

Solutio.

Hæc autem & ſimilia non eſt difficile ſoluere: dicimus enim, quòd vna natura generis eſt in diuerſis ſpecie differentibus & numero. Et quod dicitur, quòd idem non ſimul habet contraria, intelligitur de eodem numero, & non de eodem genere vel ſpecie. Et hoc quidem iam in antehabitis in libro de prædicabilibus determinatum eſt. Et quod dicit Ariſtot. quòd ratio animalis ſecundum vnumquodque eſt altera, ſic putandum eſt: ratio animalis ſecundum vnumquodque, hoc eſt, ſecundum eſſe quod habet in vnoquoque ſigillatim, eſt altera: hoc enim verum eſt non tantum in ſpecie, ſed etiam in indiuiduo: quia ſic animal non accipitur vt eſſentia generis, ſed vt habet eſſe ſpeciale vel ſingulare in ſpecie, vel in indiuiduo: ſic autem non eſt genus, quia eſt in illo tantum, & non extra illud in alio: & ideò ſic non eſt in eſſe vniuerſalis, ſed particularis: quia quamuis hoc quod eſt in vno, ſit in alio vniuerſali: tamen non ſecundum quod eſt in vno, eſt in alio, vt in tractatu de vniuerſalibus eſt determinatum. Relinquitur ergo vniuoca eſſe, quorum & nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ eadem.

Nota intellectum iſtius propoſitionis, idem ſimul non habet contraria.

Quomodo intelligitur illud dictum Philoſophi, ratio animalis ſecundum vnumquodque eſt altera.

Attendendum autem eſt, quòd quamuis multiuoca ſiue ſynonima & diuerſiuoca non ſunt de his quibus prædicabile ordinatur in linea generis, eò quod ſynonima reſpiciunt vnum particulare vel ſpeciale per diuerſas proprietates quæ ſunt in illo multis ſignificatæ nominibus: diuerſiuoca autem, ſicut diuerſa ſunt nomina, ſic diuerſis attribuuntur: tamen quia Auicen. & Algazel & Ioan. Damaſcenus in ſuis prædicamentis ponunt iſta, & nos ea hîc ponemus non ad neceſſitatem ſcientiæ, ſed ad doctrinæ perfectionem. Sunt igitur multiuoca ſiue ſynonima, quando multa nomina vni rei attribuuntur, vt enſis, mucro, ſpata, gladius: vel Marcus, Tullius, Cicero: his enim nominibus idem ſignificatur ſecundum diuerſas proprietates quæ ſunt in illo. Diuerſiuoca autem ſunt, quando diuerſa nomina diuerſis attribuuntur, vt lignum, homo, lapis, & huiuſmodi. Sed his non indigemus ad iſtius ſcientiæ neceſſitatem, in qua (ſicut in geometricis facit Euclides) non præmittimus niſi diffinitiones eorum quæ requiruntur ad ordinationem prædicabilis ad vnum quod eſt in illo ordine prædicabile ſiue dicibile primo, ſicut eſt principium tranſcendens quod in omnibus

Multiuoca vel ſynonima quæ ſint.

Diuerſiuoca quæ ſint.

principiis eſt, & ſicut eſt generaliſſimum: propter primum enim oportet ponere rationem æquiuocorum, propter ſecundum autem neceſſaria eſt vniuocorum ratio.

CAPVT IV.

De denominatiuis.

Tex.com.1.

QVia vero ſicut dicit Ariſt. in prima philoſophia, lib.9. omnia accidentium genera reducuntur ad ſubſtantiam, vt ad ſubiectum vnum omnium aliorum per prædicabile quod inter vniuerſalia vocatur accidens, & hoc non poteſt fieri niſi per denominationem factam à principali: propter hoc in ſcientia iſta in qua intendimus de prædicabilium ordine, oportet etiam præmittere diffinitionem denominatiuorum. Dicimus ergo, quod denominatiua dicuntur, quæcunque ab aliquo principali ſolo caſu differentia ſecundum nomen ad caſum inflexum habent appellationem, vt à grammatica (quæ principale nomen eſt ſcientiæ literarum ad rectè loquendum, & ad rectè ſcribendum) dicitur grammaticus per inflexionem quæ in finis eſt mutatione. Cum enim dicitur denominatiuum, propter compoſitionem propoſitionis de notatur tranſitio ſiue diuerſitas quæ eſt inter eſſentiam denominantem & inter eſſentiam denominatam. Et ideò quæ ſunt eiuſdem naturæ, denominationis non ſuſcipiunt prædicationem vel appellationem: & ideò homo non dicitur humanus ab humanitate, ſed dicitur eſſentialiter homo & animal rationale, & omnia quæ ſecundum eſſentiam prædicantur. Et quia etiam proprium eſſentiale eſt, quamuis non ſit de eſſentia, ideò non congruè dicitur homo riſibilitatus. In accidentibus etiam ſecundum quod ordinata ſunt in generibus ſuis & ſpeciebus, non recipiunt denominationis rationem: albedo enim nec dicitur alba, nec dicitur colorata, ſed dicitur color, & ſic de omnibus aliis. Sed quando natura aliena quæ eſt poſt eſſe alterius, intelligitur & ſignificatur quaſi circumpoſita, ſcilicet compoſita per vnius naturæ ad alienam congregationem: tunc fit denominatio, vt dicitur homo albus, vel alba quod eſt res alba.

Denominatiua dicuntur quæcunque ab aliquo, &c.

Quæ ſunt eiuſdem naturæ non poſſunt ſe denominare. Vide quæ dicuntur à D. Alberto 2. topi. c. 2. Homo non dicitur denominatiuè ab humanitate humanus, nec à riſibilitate riſibilitatus

Hæc igitur ſicut vniuoca & æquiuoca, quia multitudinem eſſentiarum ſignificantur, competentius diffiniuntur in plurali, vt dicantur denominatiua, quam ſingulari vt dicatur denominatiuum.

Quare diffiniuntur in plurali numero denominatiua: & explanatio totius diffinitionis.

Et additur, dicuntur, quia totum quod hîc intendimus, ad dici principaliter, & non ad eſſe refertur, ſicut in præhabitis. Et quod additur, quæcunque, ſignificat indefinitam accidentium multitudinem, à quibus fit denominatio. Et quod dicitur, ab aliquo, denotat nomen accidentis ſecundum quod in ſua puritate & principalitate ſignificatur. Dicit enim Auicen. in 6. de naturalibus, vbi agit de anima, quòd intellectus accidentis eſt abſolutus, quamuis eſſe accidentis ſit dependēs. Et quod ſubditur, ſolo caſu differentia, dicitur hic caſus quæcunque inflexio nominis ſecundum finem nominis ſiue dictionis: ſiue fiat per deriuationem, ſiue fiat per declinationem, vt à iuſtitia deriuatur iuſtus, vel verius dicendo à iuſtitia formatur iuſtus. Quamuis ſecundum grammaticam iuſtitia deriuetur a iuſto: tamen ſecundum naturam & rationem denominationis, & denominati, à iuſtitia formatur iuſtus. Grammaticus enim nominum modos & formas attendit: & quia in declinatione ſic declinatur iuſtus ti, addita tia fit iuſtitia: ideò dicit iuſtitiam formari vel deriuari à iuſto: hoc enim modo iuſtum à iuſtitia formari non poteſt. Natura autem denominationis è contrario eſt: quia denominans eſt alienam naturam informans: & ideò nomen illius naturæ præintelligere oportet, vt fine aliter in dictione inflexo denominatio fiat, ſicut iuſtum dicitur cadens per inflexionem finis à iuſtitia, & album ab albedine, & ſic eſt ab omnibus aliis. Fit autem hæc inflexio in fine dictionis, & non in principio: quia inflexio finis principale ſignificatum non mutat, ſed modum ſignificandi tantum, vt patet in omni declinatione quando caſus declinant à recto, & à ſeinuicem ſecundum ordinem caſuum. Caſus autem à principio dictionis mutaret totum ſignificatum, & non tantum ſignificandi modum: ſicut ſi diceretur iuſtitia, prudentia, & huiuſmodi, in quibus idē terminus eſt & principium diuerſum, & ideò diuerſum ſignificatū. Et hoc notatur per hoc quod dicitur, ſolo caſu differentia: per hoc enim non differunt in principali ſignificato, ſed in modo ſignificandi tantum. In denominatione ergo hæc tria neceſſaria ſunt, ſcilicet natura aliena, ſubiecto extrinſecus aptata & circumpoſita, in principali & denominatiuo eadem res ſignificata, & diuerſis modis ſignificandi.

Intellectus accidentis eſt abſolutus, licet eius eſſe ſit dependēs.

Remouet dubium.

Licet iuſtitia deriuetur à iuſto vt dicunt grammatici, tamen iuſtū denominatur à iuſtitia, vt dicunt logici.

Diuerſitas in fine dictionum variat tantum modum ſignificandi, & non ſignificatum.

Tria ſunt neceſſaria ad denominationem.

Quod autem additur, ſecundum nomen, intelligitur ſecundum modum nominis qui eſt inflexio finis, qui caſus vocatur. Et quod additur, habent appellationem, per hoc quod dicitur, habent, notatur habitus extra applicatus. Et quod dicitur, appellationem (quæ dicitur quaſi ad pulſum, & componitur ab à præpoſitione, & pello, pellis) notat, quòd alienum pulſum ſit ad id quod denominatur, ſicut & nomen proprium appellatio vocatur propriè, quia ex collectione accidentium ad id ſignificandum appulſum eſt. Nomen enim commune propter hoc dicitur appellatiuum, eò quod in eo multa pelluntur in vnum: & ideò eſt commune multorum. Verius autem exemplum eſt, vt à grammatica quod eſt nomen principale, grammaticus formatur per finis inflexionem, & à fortitudine formatur fortis, & ſic eſt in omnibus aliis accidentalibus denominationibus.

Habent appellationē, &c.

Ex his autem quæ dicta ſunt patet, quòd in ſubſtantialibus non poteſt eſſe denominatio: ſubſtantialia enim ſola pertinent ad eandem naturam. Et ſi obiicitur, quòd in ſubſtantialibus quædam ſignificantur concretè, quædam autem abſtractè, vt homo, & humanitas: in quo videtur homo per inflexionem caſus deriuari ab humanitate. Dicendum, quòd hæc inflexio facta eſt ad ſimilitudinem accidentis, & non de ipſa rei natura: homo enim non prædicatur de ſibi ſubiectis, vt ab alio deriuatum,

In ſubſtantialibus non eſt denominatio cum pertineant ad eandem naturam. Obiectio. Solutio

tum, ſed prædicatur vt eſſe ſubſtantiale eius de quo prædicatur: & ideò iſte modus intelligendi in re non poteſt poni, ſed per ſimulationem ad accidens eſt imaginatus & fictus, vt forma ſignificetur, & formatum in eo quod eſt formatum per formam, hoc igitur eſt denominatiuum.

CAPVT V.

De diuiſione ordinabilium & non ordinabilium in prædicamento.

CVm autem quidam ſint ordinabilia in prædicamento, quædam autem non in vno, ſed in pluribus: quædam verò neque in vno, neque in pluribus: oportet nos hîc diuiſionem ponere, vt ſciamus quæ pertinent ad prædicabilium ordinem, & quæ ad prædicabilium non ordinem, ſed compoſitionem. Sunt enim prædicabilia per intellectum accepta. Hic ergo intellectus poteſt eſſe ſimplex intelligentia, ſiue ſimplex per intellectum intuitus: vel compoſitus intellectus, vnum cum alio jungens & componens. Et penes hæc duo ſumuntur diuiſio, quod eorum quæ dicuntur, & ſtant ſub dictione intellectus, alia quidem ſine complexione dicuntur, alia verò dicuntur cum complexione. Quamuis enim res omnes incomplexæ ſint: tamen compoſitionem formæ cum materia vel prædicati cũ ſubiecto non poteſt ſignificare intellectus, niſi per notam complexionem. Complexio autem eſt deſignatio vnius cum altero vel in altero: ſicut cum dicitur, homo currit, vel homo vincit: in his enim vocibus notatur curſus ineſſe homini & victoria, vt actus ineſt agenti. Et hanc complexionem componens facit intellectus: & non eſt in re per modum compoſitionis, quæ media ſit inter hominem agentem & actum eiuſdem. Ea verò quæ ſine complexione ſunt, exemplariter ſunt, ſicut cum per ſe dicimus homo, & per ſe vincit, per ſe currit, vt in tractatu de antecedentibus ad logicam ſatis dictum eſt, vbi diffinitum eſt complexum & incomplexum. Incomplexum autem ſub voce conceptum, eſt ordinabile in prædicamento aliquo. Complexum autem pertinet ad intellectum componentem ſecundum naturam compoſitionis.

Eorum quæ ſunt alia quidem, &c. *Prima diuiſio antepradicamentalis.*

Aliam autem præmittemus diuiſionem ſecundum rationem illam dictam, ſecundum quam aliud ponitur in eodem vel diuerſo prædicamento. Et hanc dabimus quadrimembrem ſuper duas diuiſiones bimembres fundatam. Eſt enim prædicabilium quæ in prædicamento vel ad ſubiectum vnum ordinantur aliud ſubſtantia, aliud accidens, aliud vniuerſale, aliud particulare. Et eſt accidens vniuerſale, & accidens particulare: & eſt ſubſtantia vniuerſale, & eſt ſubſtantia quæ eſt particulare per coniunctionem membrorum diuidentium in duabus diuiſionibus inductis. Et ideo egreditur quadrimembris diuiſio, quòd eorum quæ ſunt in natura & quidditate ſua, alia de ſubiecto quodam dicuntur, & non ſunt in ſubiecto aliquo, ſicut ſubſtantia vniuerſalis, ſicut homo vniuerſale vel ſpecies de ſubiecto, hoc eſt, ſibi ſecundum totam lineam iacto dicitur, quando homo dicitur de aliquo homine, ſicut cum dicitur per indiuiduum vagum, aliquis homo eſt homo: vel per indiuiduum ſignificatum, ſicut cum dicitur, Sortes eſt homo. In ſubiecto vero nullo eſt, ſicut accidens in ſubiecto eſt quod ſui eſſe cauſam habet ſubiectum: quando enim homo prædicatur de aliquo homine, prædicatum eſt cauſa & eſſentia ſubiecti, & non accipit ſui eſſe cauſam à ſubiecto. Alia autem per oppoſitionem ad iſta in ſubiecto quidem ſunt, ſed de nullo dicuntur vt de ſubiecto, ordinata prædicatione: ſed ſi dicuntur de aliquo, eſt ſicut indiuiduum quod prædicatur de ſeipſo.

Secunda diuiſio.

Et vt melius intelligatur explanando dicimus quid eſt eſſe in ſubiecto. In ſubiecto enim ſunt, quorum dependentia ſecundum eſſe eſt ad ſubiectum: & hæc ſunt quæ cum in aliquo ſunt, non ſunt in eo ſicut quædam pars eſſentialis vel integralis: quia nihil conferunt ad eſſe ſubiecti in quo ſunt: & impoſſibile eſt aliquid huiuſmodi eſſe ſecundum actum ſine eo in quo eſt: quia ab eo in quo eſt, accipit eſſe quod non habet extra ipſum, ſicut accidens quod (vt vult Ariſtoteles) potius eſt eſſe quam eſſentia. Et huius exemplum eſt accidens particulare, quod non indiuiduatur niſi per ſubiectum, ſicut quædam hæc grammatica, quæ vt in ſubiecto eſt in anima, ſiue in quadam anima grammaticam in ſe habente ſcientiam. De ſubiecto verò nullo dicitur: quia non prædicatur niſi particulari prædicatione quæ non eſt ordinata prædicatio. Et ſimiliter quoddam album vel hoc album vt in ſubiecto eſt in corpore vel quodam corpore. Omnis enim color in corpore eſt determinato: quia, ſicut dicitur in libro de ſenſu & ſenſato, color eſt extremitas perſpicui in determinato corpore. De ſubiecto verò nullo dicitur cum ſit particulare. Alia verò de ſubiecto quodam dicuntur, & in ſubiecto quodam ſunt, vt accidens vniuerſale, vt ſcientia in ſubiecto eſt in anima, quia eſt accidens animæ: de ſubiecto vero dicitur vt de grammatica, de qua prædicatur ſicut genus de ſpecie. Alia verò neque in ſubiecto quidem ſunt, neque de ſubiecto dicũtur, ſicut ſubſtãtia particularis, vt aliquis homo, vel aliquis equus: nihil enim horum quæ ſunt particulares ſubſtantiæ, neque in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto dicitur: ſimpliciter enim & vniuerſaliter quæ ſunt indiuidua & ſecundum numerum ſingularia, hoc eſt, quæ ſunt vnum numero, non dicuntur de aliquo vt de ſubiecto, cum in deſcendendo vltima ſint, nec habeant ſub ſe de quo dicantur. Nihil tamen prohibet quin quædam eorum in ſubiecto ſint, quando accidentia particularia ſunt: quædam enim grammatica, vt Donati, in ſubiecto eſt in anima Donati. Hac igitur diuiſione cognoſcuntur quæ in genere ſunt vniuerſalia, & particularia in eodem, quæ prædicantur vt accidentia in vtriſque generibus, & quæ prædicantur vt particularia.

Quid ſit eſſe in ſubiecto.

Si autem quæritur, quæ eſt iſta diuiſio? Dici poteſt, quòd eſt ſimilis ei quæ eſt generis in ſpecies. Cum autem commune diuiditur, potius

Dubitatio. Solutio.

tius dicitur, eorum quæ ſunt, quam eorum quæ dicuntur:quia potius ſunt iſta ſecundum eſſe, quam ſecundum dici: quia eſſe ſic vel ſic in alio eſt cauſa eius, quod eſt dici vel prædicari. Et accipiuntur ſecundum hanc diuiſionem quæ ſunt in linea prædicamentali, vt genus & ſpecies, & non indiuiduum. Et accipiuntur etiam ea quæ ſunt extra genus, vt accidentia, & quæ ſecundum accidens prædicatur,ſicut ea quæ ſunt in generibus accidentium, prædicantur de ſubiecto.

Obiectio. Si autem obiicitur, quòd ſubiectum in hac diuiſione non accipitur in vna & eadem ratione:eo quod ſubiectum accidentis, & ſubiectũ vniuerſalis, non vno modo ſubſtant, nec habent vnam & eandem rationem ſubſtandi. *Solutio.* Dicimus,quòd vna & communis ratio ſubſtandi eſt in vtriſque, ſed ſpecialis non eſt vna:in hoc enim vna eſt, quòd ſubiectum in ſe fundat & ſuſtinet prædicatum quoad eſſe verum: quod eſt eſſe actu in natura. Sic enim & ſubſtantia ſecunda eſt in prima, & accidens in ſubiecto. Differt autem in ſpeciali quoad hoc, quòd ſecunda ſubſtantia eſt cauſa eſſentiæ & eſſe primæ: ſubiectum autem eſt cauſa accidentis ſecundum eſſe quod habet: diuiſio autem ſecundum partes quas habet, notificat quæ & qualiter locantur in linea prædicamentali, ſicut dictum eſt.

Hæc igitur omnia vt diffinitiones quædam his quæ dicentur ordini prædicabilium præmiſſa ſunt: quia etiam diuiſiones ad hoc fiunt vt diffinitiones partium & diuidentium habeantur,per quas ſciatur qualiter & quo ordine in genere ponenda ſunt.

CAPVT VI.

De principiis vel ſuppoſitionibus quæ debent præmitti ordini prædicabilium.

Quando alterum de altero prædicatur, &c. Prima ſuppoſitio antepredicamentalis. SVppoſitiones autem ſunt duæ quæ pro principiis præmittendæ ſunt ordini prædicabilium. Quarum vna quidem eſt,quòd quãdo alterum de altero prædicatur vt de proprio ſibi in recta linea ſubiecto, & directè & ſubſtantialiter ſubſtante ſecũdum omnium quinque vniuerſalium reſpectum ad ea quæ directè ſub ipſis ſunt,quæcunq; de eo quod prædicatur dicuntur recto ordine & ſubſtantiali, omnia etiam dici de ſubiecto neceſſe eſt.Hęc quidem in ſcientia de vniuerſalibus ſecundum omnem modum prædicandi quinque vniuerſalium dedimus exempla, vt homo vt ſpecies prædicatur de quodam homine: animal autẽ in eodem ordine de homine prædicatur vt genus,& ſubſtãtia de animali:neceſſe eſt,quòd animal & ſubſtantia de quodam homine vt differentia: ſenſibile autem & vitale & animatum de rationali vt genera & differentiæ: neceſſe eſt,quòd & hæc de quodam homine prædicentur. Similiter riſibile de quodam homine prædicatur vt proprium: de riſibili autem admiratiuum vt genus,& de hoc ſuſpenſiuum ad apprehenſa, & ad hoc ſecundum naturam deſiderationis: neceſſe eſt, quòd & hæc de quodam homine prædicentur. Similiter album de quodam homine vt accidens prædicatur: de albo autem coloratum: de colorato autem quale: oportet igitur, quòd & hæc de quodam homine prædicentur. Et generaliter loquendo quæcunque ſecundum rectam lineam ordine indiuidui ad ſpeciem & ſpeciei ad genus de prædicato quocunque dici poſſunt.

Et ſicut Auicen.& Algazel dicunt, in negatione eſt ſimiliter, dummodo negentur ea de prædicato quæcunque ſunt ſecundum formam ſpeciei aut generis prædicato oppoſita: vt ſi quidam homo non eſt lapis: lapis autem eſt inanimatum: neceſſe eſt,quòd quidam homo non ſit inanimatum. Similiter eſt in ordine differentiarum & propriorum & accidẽtium:ſicut ſi homo eſt rationale: rationale autem non eſt inſenſibile:& ſic de aliis: ſequitur quòd homo non ſit inſenſibile. Et hoc eſt facile videre in omnibus: ſicut ſi homo eſt riſibile:riſibile autem non poteſt eſſe non admiratiuum: ſequitur, quòd quidam homo non poſſit eſſe non admiratiuum. Et ſi homo eſt: album autem non eſt non coloratum:ſequitur, quòd homo non eſt non coloratum: & ſic eſt in omnibus. Et hoc principio vtimur ad ponendam rectam lineam prædicamentalem, & ad ſciendum quæ extra lineam ſunt prædicamentalem. *Ampliatio regula vel ſuppoſitionis ſecundum Auicen.& Algazel.*

Ex his autem facile patet, quòd non ſequitur, quidam homo eſt homo: homo eſt ſpecies: ergo quidam homo eſt ſpecies.Et homo eſt animal,& animal eſt genus: ergo homo eſt genus. Non enim ſpecies prædicatur de homine vt ſubiecto ſecundum rectum ordinem prædicamentalem, ſed prædicatur de ipſo vt accidens extraneum ab hoc ordine: & ideo in tali argumento eſt fallacia accidentis. *Solutio argumentorum quæ ſolent fieri contra regulam vel ſuppoſitionem poſitam.*

Et per hoc etiam principium prima figura inuenietur in ſyllogiſmis, ſicut patebit in doctrina priorum analyticorum. *Illud principium quando alterum de altero prædicatur, &c. eſt principiũ in ſyllogiſmis primæ figuræ.*

Alterum autem principium eſt, quòd diuerſorum generum, & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ: ſicut enim diuerſa ſunt genera, animal, & ſcientia, ſecundum diuerſa prædicamenta: vnum enim eſt genus in prædicamento ſubſtantiæ, & alterum eſt genus in prædicamento qualitatis, & non ſunt in eadem prædicamenti linea ſubalternatim poſita, ita quòd vnum ſub altero directè contineatur: & ideò habent diueſas differentias non ad ſeinuicem vt inferius & ſuperius ordinatas. Animalis enim ſpecies ſunt homo, & equus: differentiæ autem vt greſſibile, quadrupes, & volatile. Scientiæ verò nulla harum ſpecierum, vel differentiarum eſt. Hæ ſpecies ſcientiæ ſunt grammatica, logica, & phyſica: differentiæ verò demonſtratiuum, opinabile, probabile, & huiuſmodi. Scientia enim vna non differt ab alia in eo quod vna bipes ſit, & alia non, ſed volatiuum: & ſimiliter eſt de omnibus generibus non ſubalternatim poſitis, quæ non in eadem linea continentur prædicamentali. *Diuerſorum generum, & non, &c. Secunda ſuppoſitio antepredicamentalis.*

Ad hæc tamen quæ dicta ſunt, inſtantiæ feruntur, ſed ſophiſticæ ſunt. Quarum prima eſt *Obiectiones contra ſo-*

eandem ſuppoſitionem. Prima. Secunda. eſt de corpore quod ponitur ſpecies ſubſtantiæ, & ſpecies quantitatis, quæ ſunt diuerſa genera, & non ſubalternatim poſita. Secunda eſt de ſcientia quæ ponitur & ſpecies qualitatis & relationis. *Tertia.* Tertia eſt de quadrato quod eſt differentia figuræ, vt in ſecundo Euclidis dicitur, & eſt differentia numeri, vt ſecundo arithmeticæ. *Quarta.* Quarta eſt de rectangulo quod ponitur differentia trianguli, vt patet in primo Euclidis, & ponitur differentia quadranguli, vt patet Euclidis ſecundo.

Ad primam. Omnes autem iſtæ inſtantiæ ſunt ſophiſticæ: quia corpus ſecundum quod eſt ſpecies ſubſtantiæ, & ſecundum quod eſt ſpecies quãtitatis, æquiuocum eſt, & non ſumitur ſecundum vnam rationem. *Corpus æquiuoce dicitur de ſubſtantia & quantitate.* Corpus enim quod eſt in genere ſubſtantiæ, eſt ſubſtantia menſurata tribus diametris, ad rectos angulos ſe ſecantibus. *Ad ſecundam.* Secundum autem quod eſt in genere quantitatis, eſt ipſa trina dimenſio. Similiter ſcientia relata ad ſcibile, ſpecies eſt relationis, & ſecundum quod eſt qualitas ſcientis, eſt in genere qualitatis. *Ad tertiam.* Quadratum autem non dicitur de numeris, niſi tranſumptiuè, & non propriè. *Ad quartã.* Similiter autem & rectangulum non eodem modo dicitur de triangulo, & de quadrangulo: quadrangulo enim conuenit per ſe & ſemper, triangulo autem accidit: quæritur enim triangulo, & per accidens.

Obiectio. Quidam etiam inſtant de rationali quod, vt dicunt, conuenit mortali & immortali, vt dictum eſt in ſcientia de vniuerſalibus. *Solutio quorundam & bona, & eſt Ariſtot. 6. topicorum.* Sed ad hoc quidam dicunt, quòd alterna & ſubalterna ſunt ſubalternatim poſita, & in eadem linea prædicamentali: quamuis enim vnum horum ſub altero non ponatur, tamen ambo ponuntur ſub eodem genere ſuperiori ſicut ſub ſubſtantia: & ita intelligitur quando dicitur non ſubalternatim poſitorum, ita quod ſit ſenſus: diuerſorum generum, & non ſubalternatim poſitorum, hoc eſt, non ſub eodem communi, quod ſupra ipſa ſit, poſitorum: & ita oportet dicere ſecundum Stoïcos & Epicuros. *Aliter quã tam ad exemplum obiectionis.* In veritate tamen rationale non conuenit incorporeo, & corporeo ſecundum vnam, & eandem rationem: ſed hoc determinare eſt libri cauſarum.

Subalternorum verò generum, &c. Subalternorum verò generum, quorum vel vnum ponitur ſub altero, vel ambo ponuntur ſub vno ſuperiori communi genere, nihil prohibet eaſdem eſſe differentias. Superiora enim genera de inferioribus prædicantur: propter quod ſecundum principium prius inductum quæcunque prædicantur de ipſo prædicato differentiæ vt diuiſiuæ, prædicantur etiam de ſubiecto vt conſtitutiuæ. Sed diuiſiuæ de genere prædicantur ſub disiunctione, vt ſubſtantia aut corporea, aut incorporea: de ſpecie autem ſuppoſita altera differentiarum prædicatur vt conſtitutiua, vt de corpore corporeum, & de animali animatum & ſenſibile. Hæc igitur ſunt quæ vt ſuppoſitiones præmittere volumus ordinationi prædicabilium.

CAPVT VII.

De enumeratione generum in qua prædicabilia reducuntur.

His ita præmiſſis iam genera, in quæ prædicabilium vniuerſitas reduci habet, inueniemus. *Eorum verò quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur, &c.* Dicimus igitur, quòd eorum quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur, ita quòd nec habent complexionem orationis perfectæ, nec imperfectæ, nec complexionem diffinitionis, ſed ſimpliciter incomplexa ſunt, *Ens incomplexum diuiſum in decem prædicamenta, non habet complexionem orationis perfectæ, nec imperfectæ, nec diffinitionis, ſed eſt ſimpliciter incomplexum.* vnum tantum ſignificantia, & nihil cum ipſo, ſingulum ſecundum ſeipſum in indiuiſibili acceptum aut ſubſtantiam ſignificat, aut quãtitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut ſitum eſſe, aut habitum, aut facere, aut pati ſignificat. Horum autem (vt figuraliter ſiue ſuperficialiter per exemplorum poſitionem ſit manifeſtatio) eſt ſubſtantia quidem, vt homo, & quæcunque res per ſe exiſtens. Quantitas autem, vt bicubitum, & tricubitum, & quodlibet, quod continuè vel diſcretè menſurat magnitudinem vel multitudinem. Qualitas verò eſt, vt album, vel nigrum, & huiuſmodi. Ad aliquid autem ſiue relatiuum, vt duplum, dimidium, æquale, maius, & minus, & huiuſmodi. Vbi verò, vt in loco, ſicut in foro, vel in theatro, vel ſurſum, & deorſum, & huiuſmodi. Quando verò, vt heri, vel hodie, & cras, vel olim, & nunc, & huiuſmodi. Situm verò eſſe vel poſitum eſſe, vt ſedet, iacet, ſtat, & huiuſmodi. Habere autem, vt calceatus, tunicatus, armatus, & huiuſmodi. Facere verò, vt ſecare, vel vrere. Pati verò, vt ſecari, vel vri, calefieri, infrigidari, vel huiuſmodi.

Sufficientia prædicamentorum: & quod non ſint plura quam decem. Ad hæc omnia habent reduci prædicabilia ſicut ad prima ſuæ coordinationis genera, & prima rerum illius principia: quamuis enim multi laborauerunt, vt rationem ponant, quare numerus principiorum omnium rerum ſtat in decem: nos quantum poſſumus ſtudebimus ex propriis horum generum modis prædicandi oſtendere huius numeri rationem. Notandum igitur eſt, quòd iſte numerus non eſt niſi prædicabilium, quæ vt vniuerſalia de ſubiectis prædicantur. Propter quod ſi aliquid eſt quod de nullo prædicatur vt vniuerſale, nec de ipſo poteſt aliquid prædicari vt de ſubiecto & particulari vel ſpecie, illud non eſt in aliquo iſtorum generum, ſed ante hæc, & cauſa omnium iſtorum, ſicut cauſa prima, Deus ſcilicet excedens omnia, qui nec eſt vniuerſale, nec particulare, nec ſpecies, nec genus, nec differentia, nec potentia, nec actus alicuius: & verè non eſt aliquid vt ſubſtantia, vel vt accidens alicuius, ſed eſt omnium efficiens, & tale principium per ſuam ſcientiam actiuam & per intellectum vniuerſaliter agentem. Hæc autem in libro de cauſis habent probari. Si quæ etiam ſunt formæ ſeparatæ res formantes, & à rebus ſeparatæ nullo modo miſcibiles, ad quas ipſæ res ſicut ad ſigilla quædam formantur, & rebus non inſunt, ſicut dixit Plato, illæ de rebus non prædicantur, eò quod nihil ſunt rerum. Et non poteſt aliquid de aliquo prædicari, quod nihil ipſius

Formæ ſeparatæ nõ ſunt ſubſtantiæ niſi æquiuocè, nec ſunt in genere, nec prædicãtur de rebus niſi æquiuocè.

ipſius eſt. Illæ etiam non ſunt in genere, nec ad aliquod genus reducibiles. Et ſi dicuntur ſubſtantiæ, erit æquiuocum nomen ſubſtantiæ ad iſtas ſubſtantias. Hoc autem in prima philoſophia habet determinari. Omnia autem quæ vniuerſalia ſunt, vel vniuerſalium ſubiecta quæcunque aliquo modo ſunt in quibuſdam, & in quibus vt in ſubiectis ſunt, quocunque modo, illa reducuntur ad iſta decem genera, quæ ſunt numerata, & exeunt ab eis ſicut à primis ſuis eſſentialibus principiis.

Quomodo tranſcendentia dicuntur analogicè de decem generibus.

Sunt iterum quædam non ad vnum genus reducibilia, ſed ſunt in omnibus, ſicut ens, & vnum, & res, & aliquid, quæ dicuntur non genera, ſed vt principia quædam per prius & poſterius de generibus illis dicta. Et iſta genera primæ partes dicuntur illorum, & illa non æqualiter prædicantur de iſtis, ſed ſecundum prius & poſterius dicta: ita quod ſunt in vno rectè & verè, & non ſunt in aliis niſi per analogiam & proportionem habitudinis quia ſe habent ad vnum principium.

Aliqua etiam ſunt in pluribus generibus, ſed in quocunque ſunt verè illius generis, ſicut motus qui in loco eſt vbi fluens, in qualitate quale fluens, in quantitate quantum fluens. Et ipſa mutatio in ſubſtantia eſt aliquo modo ſubſtantia fluens.

Sufficientia prædicamentorum.

His ita prælibatis dicimus, quòd prædicabile de aliquo, aut eſt ſubſtantia, aut eſt accidens: & hæc diuiſio eſt per oppoſita immediatè, quæ reducuntur ad affirmationem & negationem, ſicut ens per ſe, & non per ſe. Ens autem per ſe, vt per ſe ens prædicabile eſt ſubſtantia, & eſt genus omnium primum, & aliorum omnium quoddam principium. Ens autem non per ſe prædicabile vel ſubiicibile, eſt accidens de neceſſitate: & hoc eſt ens in alio vt in ſubiecto, quod in duo ſecundum Ariſtot. diuidi habet. Accidens quidem aut eſt accidens ſecundum ineſſe, aut ſecundum aliquem modum ad aliud ſe habere.

Si autem eſt accidens ſiue aliquod cadens ſecundum abſolutè ineſſe: tunc aut ineſt ſecundum materiam, quæ potentia diuiſibilis eſt & extenſibilis & numerabilis ad formarum ſuſceptionem, quæ inquantum potentia primo inuenitur in materia: aut ineſt abſolutè ſecundum potentiam formæ, quæ eſt perfectiua materiæ ad actum & operationem. Si primo modo ineſt, ſic eſt quantitas. Si autem ſecundo modo ineſt, tunc eſt qualitas quæ diſpoſitio eſt ſubſtantiæ ad operationes aliquas & ad actus.

Si autem non eſt accidens ſecundum eſſe abſolutum, hoc cadit ad ſubſtantiam ſecundum id quod eſt aliquo modo habere ſe ſubſtantiam ad aliud: tunc non poteſt eſſe niſi duobus modis: aut enim id aliquo modo ſe habere ad aliud, cauſatur à ſubſtantia comparata ad aliud: aut ab illo extrinſeco comparato ad ſubſtantiam de qua prædicatur. Si primo modo: tunc iterum non eſt niſi duobus modis: aut enim eſt in comparatione ſimplici ad aliud, aut ſecundum comparationem partium ad totum in ſeipſo conſideratum. Et ſi eſt ſecundo modo, eſt ſitus vel poſitio. Si autem eſt primo: aut ſecundum comparationem ortam à forma, aut ſecundum compartionem ortam à toto ſimul. Et ſi eſt prædicabile ſecundum comparationem ortam à forma, eſt actio: vnde dicit Auerr. in commento ſuper phyſicam Ariſtot. quòd actio nihil aliud eſt, niſi comparatio agentis ad patiens. *2. phyſic. com. 10.* Si autem comparatio illa eſt orta à materia: tunc eſt pati: propter quod idem Auerr. dicit, quòd paſſio eſt comparatio patientis ad agens ſecundum quod agens eſt. Si autem oritur à toto, non poteſt oriri, niſi per aliquem actum totius, quo innaſcitur comparatio illa: & tunc eſt ad aliquid ſiue relatio. Si autem oritur comparatio ab aliquo extrinſeco comparato ad ſubiectum, de quo fit prædicatio: illud extrinſecum, aut eſt adiacens tantum, aut adiacens & applicatum. Si autem eſt adiacens tantum, & ex adiacentia ſimplici comparatum: aut eſt adiacens ei quod eſt eſſe quod eſt cum motu & eſſe diſtenſo. Si primo quidem eſt ortum ab adiacentia extrinſeca, tunc eſt vbi. Si autem comparatio eſt orta ab adiacentia extrinſeci ſecundo modo, tunc eſt prædicamentum quando. Si autem oritur ab adiacente extrinſeco & applicato, tunc eſt prædicamentum habitus. Nec poſſunt plura prædicari ſecundum adiacentiam extrinſecam.

Eſt autem aduertendum, quòd ſingula eorum quæ dicta ſunt, quando vt ſingula & incomplexa accipiuntur, in nulla dicuntur affirmatione vel negatione: quia affirmatio non eſt niſi vnius prædicati de aliquo: negatio autem non eſt niſi diuiſionis oſtenſio: diuiſionis, dico, alicuius ab aliquo: horum enim prædicabilium complexione vel compoſitione adinuicem fit affirmatio vel negatio: & ſine huiuſmodi terminus prædicari non poteſt. Propter quod affirmatio & negatio non ſunt formaliter & actualiter in rebus, ſed in anima ſiue intellectu componente aliquid cum aliquo, vel diuidente aliquid ab aliquo. Propter quod omnis affirmatio videtur vera eſſe, vel falſa: & ſimiliter omnis negatio. Propter quod etiam in 6. primæ philoſophiæ dicitur, quòd verum & falſum ſunt in anima, & non in rebus. Et hoc eſt verum de hoc vero quod eſt adæquatio rerum complexarum cum intellectu componente vel diuidente. Ea autem quæ ſunt de numero eorum quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur, ſed incomplexo & indiuiſibili intuitu intellectus accipiuntur, hoc modo veritatis vel falſitatis neque vera ſunt, neque falſa. Incomplexa autem ſunt, vt homo, album, currit. Poſſunt tamen alio modo eſſe vera vel falſa, ſecundum quod verum dicimus purum, alienæ naturæ non permixtum, vel exiſtens & non apparens tantum, ſicut dicimus verum aurum, alienæ naturæ non permixtum, & dicimus verum eſſe & in veritate quod ita exiſtit ſecundum actum ſicut apparet: & dicimus verum phantaſma eſſe, quod apparet & non exiſtit, ſicut lemures, & ſomnia, & melancholicis viſa: verum enim ſic cum ente conuertitur, & repugnat impuro & vano. Hinc eſt, quòd Ariſtot. in 3. de anima dicit, quòd intelligentia indiuiſibilium eſt in quibus non eſt verum: in quibus autem verum eſt & falſum, iam compoſitio quædam intellectuum eſt.

Affirmatio & negatio formaliter non ſunt niſi in intellectu.

Tex. com. 8.

Verum pro puro & alienæ naturæ non permixto.

Tex. com. 21.

TRACTA

TRACTATVS II.

De ſubſtantia quæ eſt primum prædicabile.

CAPVT I.

In qua ſignificatione ſubſtantia accipiatur.

IAm de prædicabilibus ſecundum ordinationem eorum ad vnum quod eſt generaliſſimum in ordine illo, tractandum eſt. Quia autem omnium prima eſt ſubſtantia, ideo primo de ſubſtantia dicamus. Eſt autem ſubſtantiæ triplex conſideratio. Vna quidem ſecundum quod ſubſtantia eſt pars entis prima, & principalis, quæ in ſe vera eſt, & cauſa eſt omnibus aliis exiſtendi. Secunda autem ſecundum quod ſubſtantia prædicabile eſt primum, ad quod eſt reductio omnium prædicabilium ſuæ coordinationis. Tertia autem ſecundum quod ſubſtantia primum ſubiectum eſt, ad quod ſicut ad ſubiectum omnium quocunque modo prædicabilium eſt reductio, ſicut ad id de quo eſt prædicatio.

Subſtantia tripliciter conſideratur.

Primo quidem igitur modo ſubſtantia eſt ens per ſe exiſtens, nec in alio, nec ab alio ſuæ exiſtentiæ cauſam habens: & hoc modo ſubſtantia eſt primum & verè ens, & eſt eſſentia inuariabilis & incorruptibilis, quæ omnibus aliis cauſa eſt exiſtendi. Eſt autem actus ſimplex primæ cauſæ, per quem omnia ſubſiſtunt quæ per ſe ſunt: & talem actum ad ſimilitudinem ſubſtantiæ ſuæ producit prima cauſa: & eſt per ſe exiſtens, quia non per aliud vel ab alio eſt quod ſit cauſatum, ſed ipſum eſt cauſatum primum in modo exiſtendi ad ſimilitudinem primæ ſubſtantiæ productum. Et hæc ſubſtantia ſimplex eſt eſſentia, ſicut habetur ex libro cauſarum. Et hæc ſubſtantia ſecundum proceſſum habet materialitatem & variabilitatem & particularitatem: quorum nihil habet ſecundum quod in prima cauſa eſt, & ſecundum hoc quod eſt ab ipſa. Et ſic de ſubſtantia agitur, vbi ſenſibilis ſubſtantia ad inſenſibilem reducitur, & inſenſibilis ad intellectualem, & intellectualis ad diuinam: cuiuſmodi tractatus de ſubſtantia pertinet ad primum Philoſophum.

Subſtantia primo modo.

Secundo modo ſubſtantia eſt primum commune prædicabile, ad quod omne prædicabile (quod eſt ſubſtantia) reducitur. Et quia nihil prædicatur de aliquo, niſi quod eſt totum ipſius, & forma totius quæ totum dicit ipſius, & eſſe ipſius quod eſt in potentia vel actu. Cum ſubiectum autem primum in ſubſtantia (de quo omnia alia prædicantur) ſit compoſitum, oportet, quòd & proprium primum prædicatum ſit compoſitum, & forma totius totum eſſe totius dicens ſecundum quod eſt ipſius totum, in quo prædicatio poteſt deſignari: & hæc eſt ſubſtantia de qua intendit logicus. Hæc autem ſubſtantia eſt primum quod ſupponitur vel ſubiicitur in tota coordinatione eorum, quæ ſubſtantia dicitur formabile differentiis in ſpecies & genera ſubalterna per ordinem deſcenſus & ſpecies ſpecialiſſimas & indiuidua: hoc enim eſt genus formabile in omnia quæ ſunt ſuæ coordinationis genera & ſpecies & indiuidua. Et cuilibet poteſt patere, quod hæc totius illius coordinationis eſt primum principium & eſt compoſitum: quia aliter non eſſet in ſe per ſe exiſtens. Eſt autem compoſitum formale à forma, quæ dicit totum eſſe ſecundum primam notionem ſubſtantiæ, in qua ratio ſubſtantiæ intelligi poteſt.

Subſtantia ſecundo modo.

Si autem quæritur, quæ ſint componentia ipſum, cum nihil habeat ante ſe, ex quo componi poſſit? Dicendum, quòd nihil extrinſecum ei ante ſe habet: intra ſe tamen habet intellectum componentium ipſum. Eſt enim ens, & eſt per ſe, quod addit ſuper ens intellectualem compoſitionem: quia ex ente eſt, & ex eo quod eſt per ſe, eſt hoc. Et, vt dicit Boëtius, aliud habet quo eſt aliquid, aliud habet quo hoc eſt: & hæc eſt forma compoſitionis eius, quia nihil habet materiæ, quamuis habeat id quod eſt & eſſe. Et hæc eſt prima notio ſubſtantiæ quæ de omnibus prædicatur quæ in recta linea prædicamentali ſunt in prædicamento ſubſtantiæ. Sunt tamen quæ dicuntur ſubſtantiæ, non quia hanc ſubſtantiæ recipiunt vel participant rationem, ſed quia ſunt principia eſſentialiter conſtituentia ſubſtantiam, ſicut forma dicitur ſubſtantia, & materia dicitur ſubſtantia, vt dicit Ariſtot. in 2. de anima. Sed hæc non ſunt in ſubſtantia ſecundum rectum ordinem prædicamenti, ſed reducuntur ad ſubſtantiam vt principia ſubſtantiæ per hanc dignitatem, quòd nihil quod per ſui eſſentiam facit ſubſtantiam, eſt non ſubſtantia. Hoc igitur modo ſubſtantia conſideratur à logico, & eſt præſentis intentionis.

Dubitatio. *Solutio.*

Tex. com. 1. Materia & forma non ſunt ſubſtantia niſi reductiue.

Tertio autem modo ſubſtantia dicitur ab actu ſubſtandi: & tunc dicitur ſubſtantia quæ per ſe ſubſtat, & omnibus aliis quæ ſubſtant, dat quòd ſubſtant: & hoc modo ſubſtantia indiuidua eſt ſubſtantia ſola, à qua tamen nulla, vt inferius patebit, eſt prædicatio: ſed omnis ſubiicibilitas omnium quæ quibuſcunque ſubiiciuntur, eſt ab ipſa. Et quia nos in hoc libro intendimus de prædicabilium ſecundum ſuas coordinationes reductione ad vnum, ideò hanc

Subſtantia tertio modo.

hanc ſubſtantiam primam oportet ponere: quæ tamen vltima eſt ſecundum ordinem primo & ſecundo modo dictæ ſubſtantiæ.

Differentia ſubſtantiæ primo modo ab aliis duobus modis: & de qua ſubſtantia conſideretur hic, & de qua in metaphyſi.

Secundum ergo primam intentionem ſubſtantia eſt eſſentia, quæ nec genus eſt, nec ſpecies, nec indiuiduum, ſed eſt ſimplex. Secundo autem modo dicta ſubſtantia compoſita eſt, & eſt primum genus omnibus ſequentibus differentiis formabile & determinabile ad eſſe ſpecierum & indiuiduorum. Tertio autem modo dicta ſubſtantia, eſt determinata materia & ſuperficie & loco ad hoc ſingulare vel illud. Et primo quidem modo ſubſtantia nec eſt quale quid, nec hoc aliquid, ſed ſimplex eſſentia. Secundo autem modo eſt ſubſtantia quale quid, ab eo quod formatur habens quid, & a formante habens quale. Tertio autem modo eſt hoc aliquid. Principia autem ſubſtantiæ propria ſunt id quod eſt quid & formabile, quod eſt non materia quidem, ſed materiæ proportionem habens in eo quod ſuſtinet ſe formans, & in eo quod formabile eſt: & ſecundum principium quod eſt dans eſſe habens propportionem ad actum formæ, qui eſt determinare ad eſſe, & finire, & diſtinguere, ſicut dicunt Auic. & Alfarabius. Hæc autem quæ dicta ſunt, valdè notanda ſunt: quia ſoluuntur per ea multæ quæſtiones. Hic igitur tertio & ſecundo modo tractabimus de ſubſtantia primum modum primo philoſopho relinquentes.

CAPVT II.

De ſubſtantia prima quid ſit, & declaratio diffinitionis eius.

Subſtantia verò eſt quæ propriè principaliter, &c.

Quid ſit ſubſtantia prima, & declaratio diffinitionis eius.

INcipientes igitur à prima ſubiecta, dicimus quòd ſubſtantia quæ propriè & principaliter & maximè & tertio modo ſubſtantia dicitur, eſt quæ nec de aliquo ſibi directo ſubiecto in quo ſit per naturam & intellectum prædicatur, nec eſt in ſubiecto aliquo. Et per hoc quod dicitur propriè ſubſtantia, excluditur ſubſtantia quæ non eſt propriè ſubſtantia, ſed ſubſtantiale primum in quolibet genere, ſicut color ſubſtantiale eſt albedini, & menſura ſubſtantialis eſt pedis, vel cubiti, vel alicuius alterius ſpeciei menſuræ. Dicitur autem principaliter ad ſecundæ ſubſtantiæ excluſionem, quæ ſubſtantia eſt ab actu ſubſtandi dicta per primam ſubſtantiam. Et dicitur maxima, eo quod pluribus ſubſtat quam aliqua alia: quia ſubſtat communiter accidentibus, quæ non ſunt niſi accidentia indiuidui. Per hoc autem quod de ſubiecto non dicitur, habet quod eſt indiuidua vere in natura ſecundum actum exiſtens, & non habet actu intellectus exiſtentiam vt vniuerſale. Per hoc autem quod non eſt in ſubiecto, habet quod eſt per ſe ens, & non in alio nec ab alio exiſtentiam habens. Hęc igitur eſt prima ſubſtantia, cuius exemplum eſt vt aliquis homo, vel aliquis equus.

Neque de ſubiecto dicitur, neque in ſubiecto eſt, &c.

Quod autem per negationem diffinitur, cum dicitur, quæ neque de ſubiecto dicitur, neque in ſubiecto eſt: cauſa eſt, quia ſicut prima eſt in ſubſtando, ita vltima eſt in eſſendo. Et ideò in ſubſtando per affirmationem affirmantem aliquid quod ſibi cauſa eſſet ſubſtandi, diffiniri non potuit. Nec etiam potuit diffiniri per aliquid quod ſibi eſſent cauſa de aliquo prædicandi: quia de nullo prædicatur: vltimum enim in ordine eſſendi, non poteſt habere aliquid ſub ſe cui eſſentialiter inſit. Ineſſe autem eſſentialiter, cauſa eſt quòd aliquid de aliquo vt genus vel ſpecies eſſentialiter prædicetur: perfectum autem eſſe in actu vltimo ſecundum naturam & ſuſtentans omnia alia, cauſa eſt quòd in nullo ſit vt accidens. His ergo de cauſis ſic per duas negationes oportuit ipſam diffiniri: quæ tamen negationes infinitæ non ſunt, quia finitæ ſunt ab his quæ in eadem diffinitione ponuntur.

Quare philoſophus ſubſtantiam primam diffiniuit negatiuè.

Differentia inter dici non de ſubiecto, & non dici de ſubiecto.

Attende autem, quòd non eſt idem non dici de ſubiecto, & dici non de ſubiecto: non dici de ſubiecto enim eſt quod dici quidem poteſt & prædicari, ſed non habet ſub ſe in quo ſit eſſentialiter ſecundum ordinem lineæ prædicamenti de quo prædicetur. Dici autem non de ſubiecto, hoc eſt quod à prima ſubſtantia nulla eſt ordinata prædicatio: ideo dicitur, quòd neque de ſubiecto eſt. Quia autem nullo modo ſibi conuenit ineſſe, cum omnia alia ſibi inſint, & ſaluentur in eſſe naturæ per hoc quod ſibi inſunt aliquo modo, ideo impoſſibile fuit ipſam primam ſubſtantiam ineſſe alicui. Et ſicut diximus, hoc eſt ſubſtantiæ propriè & non appropriatè: quod enim non propriè ſed appropriatè ſubſtantia eſt, & non ſecundum naturam & ſecundum eſſentialitatem ſuā ſubſtantia eſt, ſed habet ad id quod eſt quædam ſubſtantia proportionalitatem, ſicut color ſe habet ad albedinem quando diffinitur albedo: & ideo dicit Ariſt. 1. topic. quòd ſiquis albedine poſita, dixerit per diffinitionem quod poſitum eſt, colorem eſſe, quid eſt dicit, ſed quale ſignificat. Non enim eſt ſubſtantia, ſed proportionem habet ad ſubſtantiam, quæ eſt cauſa ſubſtantiæ per hoc quod in diffinitione ſpeciei eſſentialiter eſt ſicut genus in ſpecie: & hoc eſt per ſimilitudinem proportionis, & non per naturæ veritatem.

Quare ſubſtantia prima dicitur propriè ſubſtantia, & eſt expoſitio Boëtij hic.

Cap. 7.

Cum verò dicitur principaliter ſubſtantia, principale dicitur id quod eſt primum & per ſe non per aliud neque per accidens ſubſtandi & fundandi principiū: hoc enim non habet ab alio ſicut ſubſtātia ſecunda ab alio habet quod ſubſtat, non quidē quod in ea ſit niſi in potentia, quia prima ſubſtantia non eſt in ſecunda, neq; ſecundum actum, neq; ſecundum intellectum: ſed habet à prima ſubſtantia ſecundum quod ipſa quę dicitur ſecunda ſubſtantia, quędam notio eſt totius primæ ſubſtantiæ, totum eſſe ſuum dicens in potentia non in actu: in actu enim non dicitur totū eſſe ipſius niſi nomine indiuidui, potentia autem eſt ab actu aliquo primo in ordine rerum omnium & generum. Et ſicut diximus, maximè dicitur: quia omnibus quæ inſunt, ſubſtat quocunque modo aliquid ſit in aliquo, & ſaluat in eſſe omnia ſecundum naturam, quod ſolum eſſe eſt perfectum & verum: & tale ēſſe non habet ſecunda ſubſtantia, prout ſecunda ſubſtantia eſt: & ideo in tali eſſe fundare non poteſt aliquid.

Quare dixit dicitur, & non dixit eſt.

Quod autem in diffinitione ponitur dicitur, & non ponitur eſt: cauſa eſt, quia diffinitio datur de ſubſtantia ſecundum quod innoteſcit per nomen ſubſtantiæ, & non datur ſecundum principia, quæ ſubſtantiam in eſſe ſubſtantiæ cõſtituunt: ſecundum autem quod innoteſcit in nomine, magis conuenit dici quam eſſe.

Quare exēplificauit de ſubſtantia prima per indiuiduum vagum, & non per ſignatum vel nominatū.

Exempla autem non ſunt poſita de indiuiduo ſignato, ſed de indiuiduo vago: ideò quia hoc indiuiduum habet aliquid de natura ſpeciei, vt in ſcientia de vniuerſalibus dicimus: & ideò attingit naturam incorruptionis & æternitatis: & ſic magis conuenit ſcientiæ: taliter enim deſcendente à generaliſſimis vſque ad ſpecialiſſima iubet Plato quieſcere: eò quod de talibus propter ſuam infinitatem non poteſt eſſe diſciplina. Habet etiam indiuiduum vagum aliquid de ſpeciei prædicatione: propter quod in doctrina prædicabilium conuenientius eſt exemplum per indiuiduum vagum, quam per indiuiduum ſignatum. Hoc eſt igitur ſubſtantia ad quam eſt omnium aliorum prædicabilium reductio: & non eſt ſubſtantia ſecunda ad quod omnia reduci poſſunt: & ideo dicitur eſſe prima: & in ordine reductionis omnium ad vnum, primam ipſam eſſe neceſſe eſt. Hæc igitur ſint dicta de prima ſubſtantia.

CAPVT III.

De ſecundis ſubſtantiis quæ ſint, & qualiter ipſæ ſolæ prædicantur de primis nomine & ratione.

Secundæ autem ſubſtantiæ dicuntur ſpecies, &c.

SEcundæ vero ſubſtantiæ dicuntur ſpecies in qui[bus] illa quæ principaliter ſubſtantiæ dicuntur, inſunt: ſicut contentum eſt in communi continente, quod ſuppoſita ſua vt partes continet ſubiectiuas, ſicut ſpecies continet indiuidua quæ ſunt ſub ipſa ſpecie. Ergo ſpecies ſunt ſecundæ ſubſtantiæ, & genera ipſarum, quæ ipſas ſpecies continent, ſunt ſecundæ ſubſtantiæ: vt aliquis homo in ſpecie quidem eſt in homine contentum: cum autem ſit animal ſpeciei illius genus, erit etiam in animali ſicut in genere: & ideò animal eſt ſecunda ſubſtantia. Secundæ igitur ſubſtantiæ dicuntur, vt homo ſpecies, & animal genus, & ſic eſt de omnibus aliis ſpeciebus & generibus.

Tres ſunt ſubſtantiæ formales.

Attendendum autem, quòd ſecundum veritatem ſunt tres ſubſtantiæ formales. Sunt enim formæ quæ ſunt tantum formantes: & illæ ſunt primæ formæ procedentes à lumine agentis intellectus ad rei conſtitutionem, ſicut lumen quod eſt coloris formalis & ſubſtantialis cauſa procedens ad corpus terminatum in perſpicuo. Et ſunt formæ ſubſtantiales quæ ſunt cum eo ingredientes in eſſe rei & conſtituentes, quæ ſunt ſicut lumen cauſa coloris, qui iam diffunditur in ſuperficie perſpicui: & illæ ſunt coniunctæ ſubſtantiæ formales rei ipſius, quæ ſubſtantialiter eſt conſtituta. Et ſimiliter ſubſtantiæ formales quæ ſunt rem conſtituentes, quæ ſunt ſicut color eſt immutatiuus viſus vel motiuus ſecundum actum lucidi ſiue perſpicui, qui abſtractus à colorato corpore determinato ſecundum eſſe ſpirituale eſt in perſpicuo, & ſecundum eſſe ſpeciei & animale ſiue intentionale eſt in oculo percipiente colorem.

Quare dicuntur ſecundæ ſubſtantiæ.

Primæ igitur magis ſunt facientes, virtutem cauſatiuam ſiue formatiuam habentes à lumine intellectus agentis: & iſtæ de re conſtituta non prædicantur. Secundæ autem formæ ſunt materiam & compoſitum perficientes, in compoſito quieſcentes: & ideò non prædicantur de re in qua ſunt ſicut nec primæ. Tertiæ ſunt à rebus abſtractæ, & ſunt rerum conſtitutarum intentiones & notiones: & ideò prædicantur de ipſis nomine, & ratione: propter quod etiam ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur, non quia ſimpliciter ſubſtantiæ ſint ſicut primæ, ſed quia ſunt ſecundæ, hoc eſt, hoc ſecundo loco ſubſtantiæ, ſicut primæ ſubſtantiæ dicuntur primæ, quæ primo loco vel ordine dicuntur ſubſtantiæ, perfectam participantes ſubſtantiæ rationem.

Ad perfectam rationem perfectæ ſubſtantiæ tria requiruntur.

Ad perfectam autem ſubſtantiam & rationem perfectæ ſubſtantiæ tria requiruntur: quorum vnum & primum eſt, quòd perfectiſſimum eſſe in natura, & actu habeant, & non eſſe intentionale vel intellectuale tantum: & hoc eſſe non habent ſpecies & genera ſecundum quod huiuſmodi. Secundum autem eſt, quòd ſecundum ſe ſubſtet, & in ſe fundet ad eſſe quæcumque ſunt rerum. Hoc non habent ſecundæ ſubſtantiæ: quia fundantur in primis, & non fundant eas in eſſe. Tertium eſt, quòd aliis fundandi & ſubſtandi virtutem tribuant: ſicut quòd ſecundæ ſubſtantiæ conſequenter ſubſtant accidentibus, conſequenter habent à primis. Conſequenter autem dico: quia ſicut in generatione hic generat hunc ſecundum naturam, ſed quia hic generans eſt homo, & hic generatus eſt homo, ideò conſequenter ſequitur, quòd homo generat hominem: ita hic homo eſt albus, & quia hic eſt homo, & hoc album eſt album, ideò ſequitur, quòd homo eſt albus, cum tamen albedo ſit de accidentibus indiuidui, & non de accidentibus ſpeciei, nec accidit ſpeciei, niſi differentia indiuidui. Et ſic non eſt de proprio: quia ſecundum naturam proprij primò accidit ſpeciei, & per ſpeciem venit ad indiuiduum. Sic ergo ſecunda ſubſtantia dicitur, quod ſecundo ſtat, vt ſubſtantia communis non æqualiter prædicetur de prima ſubſtantia & de ſecunda: vt cum dicitur, ſubſtantiarum alia prima, alia ſecunda, ſit diuiſio multipliciter dicti ſecundum hoc quod ſubſtantia dicitur ab actu & cauſa ſubſtandi: & in hac intentione hîc dicitur ſubſtantia, aut ſequeretur non eſſe verum quod in ſequentibus probabitur, quod ſcilicet deſtructis primis ſubſtantiis impoſſibile ſit aliquid aliorum remanere.

Obiectio.

Obiicitur tamen ſophiſticè contra ea quæ dicta ſunt: quia prius ſunt quæ ſunt cauſæ & diffinientia, quam cauſata & diffinita: ſecundæ autem ſubſtantiæ ſunt cauſæ, quare ſubſtantiæ primæ ſunt ſubſtantiæ, ſunt enim genera

nera diffinientia ſpecies, ſpecies autem ſunt totum eſſe formale & formaliter ſubſtantiæ indiuiduorũm: videtur ergo, quòd illæ quæ ſunt ſubſtantiæ ſecundę, vocatæ, ſunt primæ: & quæ ſunt primę vocatæ, ſunt ſecundę.

Solutio. Et ad hoc dicunt ſophiſticè quidam, quòd ſecundum ordinem & rationem eſſendi proculdubio illę quæ dicuntur ſecundæ, ſunt primæ, ſicut probat obiectio: & illæ quæ ſunt primæ vocatæ, ſunt ſecundæ: ſed ſecundum actum ſubſtandi, & ſubſiſtendi indiuidua ſubſtantię ſunt primæ ſubſtantiæ, & ſpecies & genera ſunt ſecundæ.

Aliter. Sed aliter dicendum eſt, quòd hic communis ſubſtantia poteſt eſſe intentio eius ſubſtantiæ quæ eſt in re & cauſa formalis & notio rei: & ſic ſecunda ſubſtantia erit prima, & prima ſecunda: vel poteſt eſſe vniuerſale abſtractum à re, & ſic eſt conſequens eſſe rei & vniuerſale, & non eſt ſubiectum, ſed accidens, vt in prima philoſophia dicit Ariſt. lib. 7. (Tex. com. 48.) ſic ergo vniuerſale quod eſt genus, & vniuerſale quod eſt ſpecies, accepta vt notiones eſſentiales formæ totius eſſe rei in potentia vel in actu, ſecundæ ſubſtantiæ ſunt, hoc eſt, ſecundo ſubſtantes, & ſecundo in eſſe naturæ & actu ſubſiſtentes: & hoc modo intelligit Ariſtot. *Remouet dubium.* Subſtantiam autem quæ communis eſt ad primam & ſecundam, non diffinit Ariſt. quia multipliciter eſt dicta de illis.

Manifeſtũ eſt autem ex his quæ dicta ſunt, &c. Ex his autem quæ in præhabitis determinata ſunt, manifeſtum eſt, quia eorum quæ de ſubiecto dicuntur, neceſſe eſt & vnum nomen & vnam rationem prædicari de ſubiecto: vt de aliquo homine particulari, & ratio diffinitiua & nomen prædicatur hominis: quod exemplo probatur, quia quidam homo homo eſt, & ſic nomen prædicatur: & eſt animal rationale mortale, & ſic prædicatur ratio. Aliter enim non eſſet verum quod in præhabitis determinatum eſt per illud principium: dum alterum de altero vt de ſubiecto prædicatur, quæcunque de prædicato dicuntur, omnia de ſubiecto dicuntur: tale enim prædicatum eſt in diffinitione ſubiecti, & ideò dat ſubiecto & nomen & rationem, ſicut in phyſicis oſtenſum eſt. Eorum verò quæ ſunt in ſubiecto directè in linea recta prædicamentali ſuppoſito, vt in pluribus neque nomen, neque ratio prædicatur de his, quibus inſunt ſubiectis: in abſtractis enim neque nomen prædicatur, neque ratio: quia corpus non eſt albedo, neque anima grammatica. In quibuſdam vero ſicut in concretis nihil prohibet aliquando prædicari nomen accidentaliter de ſubiectis in quibus ſunt: rationem vero diffinitiuam ipſorum prædicari de ipſis eſt impoſſibile. Cuius exemplum eſt vt album, quod cum in ſubiecto ſit corpore, prædicatur nomine de ſubiecto; dicitur enim vera prædicatione accidentali, corpus eſt album: ratio verò diffinitiua albi nunquam prædicatur de corpore. Huius autem cauſa pro certo eſt, quòd ſubiectum hinc & inde non dicitur ſecundum vnam & eandem rationem: cum enim quod eſt de ſubiecto, dicatur dare nomen & rationem ſubiecto, dicitur ſubiectum in recta linea ſecundùm prædicabilium eſſentialium ordinem ſuppoſitum: cum autem dicitur, quòd ea quæ ſunt in ſubiecto, non dant rationem ſuam ſubiecto, quamuis aliquando dent nomen, non dicitur ſubiectum ens in ſe perfectum & occaſio & aliquo modo cauſa alterum à ſubſtantia exiſtendi in ipſo, vt dicit Auicenna. Et quia non eodem modo dicitur ſubiectum, non eſt mirabile ſi diuerſo modo prædicatur.

Obiectio. Videtur tamen inconueniens quod dicitur, ſi loco nominis ponatur diffinitio, quod facere licet, vt docet Ariſt. in topicis, (6. topicorum. c.18.) tunc videbitur, quòd de neceſſitate tale prædicatum ſubiecto ſuo dat nomen & rationem. Si enim dicatur, corpus eſt album, & album eſt coloratum diſgregatiuum viſus, videtur ſequi, quòd corpus ſit coloratum diſgregatiuum viſus.

Solutio. Ad hoc autem quidam reſpondere nituntur, quòd accidens rationem non habet, & quod rationem diffinitiuam ſubſtantiæ dare non poteſt. Quod autem rationem non habeat, nituntur probare per Ariſt. in 7. primæ philoſophiæ, (Tex. c. 17.) qui videtur hoc idem dicere & probare: quia in diffinitione accidentis præcipuè per denominationem prædicati cadit ſubiectum: eſt enim album corpus albedine coloratum: & hîc diffinitur tale accidens, quod oportet, quod per accidens ſibi eſſentiale diffiniatur, ſicut album per coloratum. Si ergo in intellectu albi eſt corpus propter hoc quod accidentis eſſe eſt ineſſe, oportet etiam, quòd in colorato intelligatur corpus per eandem rationem: & adhuc tertio intelligatur in eo quod dicitur viſus diſgregatiuum, quia etiam hoc eſt accidens: & ſic corpus album erit corpus coloratum & corpus viſus diſgregatiuum: talis autem diffinitio in qua idem multoties dicitur, nulla eſt: nulla ergo eſt diffinitio accidentis.

Improbatio eius. Sed iſta ſolutio contra Ariſtotelem eſt: quia Ariſtot. dicit, aliquando nomine, nunquam autem de ſubiecto cui ineſt prædicatur ratione: & ſic ſupponit accidens habere rationem. Dicens ergo, quòd accidens ideò de ſubiecto cui ineſt non prædicatur ratione, quia non habet rationem, eſt contra Ariſtot. Adhuc autem in primo topicorum dicit, (Cap. 7.) quòd albedine poſita ſiquis dixerit quod poſitum eſt, colorem eſſe, quid etiam dicit: & qui dixerit quod poſitum eſt, colorem diffuſum in clara ſuperficie eſſe, quid dicit albedinis per diffinitionem: vel ſi dixerit album eſſe coloratum diſgregatiuum viſus, dicit diffinitionem albi per cauſam datam: & hæ ſunt rationes diffinitiuæ.

Solutio vera, & eſt etiam Boetij. Dicendum ergo ſecundum doctrinam Ariſt. quòd accidens habet rationem, etſi non habet rationem ſecundum perfectam rationem diffinitionis ſicut ſubſtantia: diffinitio autem accidentis ſumitur ex principiis ſubiecti quæ ſunt cauſa accidentis: & ſicut accidens & ineſt ſubiecto, & demonſtratur de ſubiecto per cauſam quam dicit accidentis diffinitio.

Quomodo intelligit Ariſt. quòd accidens nomine prædicatur quandoque, nunquam autem ratione. Quãdo autem dicit Ariſtot. quòd accidens nomine prædicatur aliquando, nunquam autem ratione, intelligit, quòd nihil prædicatur ratione, niſi quod rationem ſuam dat ſubiecto ſicut dat nomen: quod ſcilicet ſicut nomen dicit id quod eſt eſſentiale ſubiecto, ita & ratio illius nominis dicat omnia quæ ſunt in

ſubiecto,

ſubiecto eſſentialia, ita quod nihil ponatur in ratione quod non ſit de eſſentia ſubiecti, aut ſicut potentia, aut ſicut actus. Sic autem accidens etſi nomen det, nunquam dat rationem: quia quæ ſunt eſſentialia accidenti, ſunt accidentalia ſubiecto, & extra naturam eius: nulla autem eſt ratio talis. Nominis autem prædicatio in accidentali non repugnat: ſed prædicatio rationis vt ratio eſt, penitus repugnat accidentali prædicationi. Si enim prædicetur diffinitio vt diffinitio, non prædicatur niſi de ſuo diffinito. De hoc autem non prædicatur, niſi vt ſubſtantia ipſius & quidditas. Hic ergo eſt intellectus, quod dat quidem nomen, cui non repugnat accidentalis prædicatio, quia nomen prout notio poteſt ſubſtantialiter & accidentaliter prædicari: hoc nunquam dat rationem vt rationem, quia ratio accidentali repugnat prædicationi.

CAPVT IV.

Quod deſtructis primis ſubſtantiis impoſſibile ſit aliquid aliorum remanere.

Cætera verò omnia de ſubſtantiis, &c.

MAnifeſtum eſt autem ex his quæ dicta ſunt, quòd cætera prædicabilia omnia ſiue ſubſtantiæ, ſiue differentia, ſiue accidentia propria, vel communia: aut dicuntur de principalibus & primis ſubſtantiis vt de ſubiectis ſibi directè in linea prædicamentali, ſicut ſubſtantiæ ſecundæ: aut ſunt in eis ſicut in ſubiectis ab accidentibus quæ inſunt denominatis. Sequitur igitur hæc conſequentia, ſi ſecundæ ſubſtantiæ ſunt de primis, & accidentia in primis; ſubſtantiæ primæ ſunt: ergo à deſtructione conſequentis ſi primæ ſubſtantiæ non ſunt, impoſſibile eſt eſſe aliquid eorum, ſiue ſit de numero ſecundarum ſubſtantiarum, ſiue ſit de numero accidentium.

Hoc autem facile manifeſtum fiet ex his quæ nunc dicenda ſunt. Proponantur igitur ſingula cæterorum, quæ ſunt alia à primis ſubſtantiis. Et primo proponatur de ſecundis ſubſtantiis quæ prædicantur de primis. Dic quòd animal de homine prædicatur vt genus de ſpecie: prædicabitur ergo vtrumque iſtorum, animal ſcilicet & homo, quæ ſunt genus & ſpecies, & ſecundæ ſubſtantiæ, etiam de quodam homine vt de particulari. Si enim diceretur, quòd non de aliquo prædicatur (quod eſt oppoſitum contradictoriè eius quod eſt prædicari de aliquo, cum non de aliquo & de nullo prædicari æquipolleant) ſequeretur, quòd animal de nullo prædicatur homine: & ſic non prædicabitur animal de homine: datum autem erat quod de homine prædicaretur: prædicabitur ergo & de quodam homine: non autem prædicabitur aliquid de aliquo, niſi per hoc quod ineſt illi ſecundum doctrinam, quæ iam præceſſit de vniuerſalibus: animal igitur & homo ſunt in quodam homine.

Similiter probatur de accidente quod eſt in prima ſubſtantia: eſt enim color in corpore: igitur in aliquo corpore. Si autem non in aliquo eſt ſingulorum corporum, ſequitur quòd in nullo eſt corpore: & ſic omnino non eſt in corpore: datum autem fuerat, quòd erat in corpore: ſequitur igitur, quod eſt in aliquo corpore. Quæcunque autem ſunt in aliquo, non habent eſſe extra illud. Subſtantiæ autem quæ ſunt ſecundæ ſubſtantiæ & accidentia, ſunt in prima ſubſtantia ſecundum eſſe. Nullum igitur habent eſſe extra illius eſſe: omnia igitur alia de ſubſtantiis principalibus dicuntur, aut in eis ſunt ſicut in ſubiectis: ergo non exiſtentibus primis ſubſtantiis, ita quòd nulla primarum ſubſtantiarum ſit, impoſſibile eſt eſſe vel remanere in eſſe aliquod aliorum. Sed omnia alia aut de ſubiectis primis ſubſtantiis dicuntur, aut in ſubiectis eis ſunt: & quæcunque altero iſtorum modorum ſe habent ad primam ſubſtantiam, non habent eſſe niſi in prima ſubſtantia, & non habent eſſe extra ipſam: ſed ſi non ſit prima ſubſtantia, tunc non habent eſſe in prima ſubſtantia: ergo deſtructa prima ſubſtantia ſecundum eſſe, nihil remanet ſecundarum ſubſtantiarum vel accidentium.

Si ergo primæ ſubſtātiæ non ſunt, &c.

Vtrum deſtructis primis ſubſtantiis ſit impoſſibile alia remanere.

Et hoc quidem contrarium videtur ad illud quod in doctrina de quinque vniuerſalibus dictum eſt, quòd ſcilicet deſtructo quolibet homine & qualibet alia ſpecie animalis & quolibet indiuiduo, adhuc remanet animal: remanet enim ſubſtantia animata ſenſibilis. *Prima obiectio.*

Adhuc autem ſecundæ ſubſtantiæ priora ſunt: quia ſunt de conſtitutione vltimorum quæ dicuntur ſubſtantiæ primæ. Sed poſterioribus deſtructis non ſequitur deſtructio eorum quæ priora ſunt. *Secunda.*

Adhuc ab inferioribus non valet ad ſuperius argumentationis proceſſus, niſi affirmando & non negando. Si autem vera ſunt quæ hîc dicuntur, tunc locus ab inferiori ad ſuperius valet deſtruendo ſiue negando: quod eſt inconueniens: arguitur enim ſic, inferius non eſt: ergo ſuperius non eſt: quod non ſequitur, ſed è conuerſo, ſuperius non eſt: ergo inferius non eſt. *Tertia.*

Ad hæc autem dicendum, ſicut in doctrina vniuerſalium meminimus nos dixiſſe, quòd ſuperiora eſſe actuale ſecundum naturam non habent, & eſſe perfectum vltima perfectione, niſi in indiuiduis, quæ ſola perfectum eſſe in natura attingunt, & quòd omnia quæ ſunt in genere & ſpecie, eſſe habent in potentia & indeterminatum & confuſum & fluidum quouſque illud attingunt: & ideò illis non exiſtentibus, nihil aliorum habet eſſe actuale in natura & determinatum. *Ad primam.*

Ad ea autem quæ contra hoc obiiciunt, dicendum, quòd priora ſecundum naturam non deſtruuntur vt priora, deſtructis ſequentibus poſterioribus, ſecundum eſſe priorum: & ſic deſtructis indiuiduis remanet eſſe eorum quæ natura priora ſunt indiuiduis, & deſtructis ſpeciebus remanet eſſe eorum quæ ſpeciebus priora ſunt ſecundum eſſe illud quo priora ſunt eis: hoc autem eſt eſſe intellectuale quo ſunt genera & ſpecies, & non eſt eſſe actuale perfectum in natura: quoad hoc enim deſtruun- *Ad ſecundam.*

tur deſtructis primis, quia tale eſſe non habent niſi in primis.

Ad tertium. Ex quibus patet differentia inter locum ab inferiori ad ſuum ſuperius, & locum à partibus ad ſuũ totum.

Ad hoc autem quod obiicitur de loco ab inferiori ad ſuperius, qui non valet niſi affirmando: dicimus, quòd hoc verum eſt: ſed non eſt locus ab inferiori, ſed eſt locus à partibus ſufficienter enumeratis ſicut hic: hoc non habet eſſe niſi in a, & b. & c. ſi igitur nec eſt a, nec b, nec c, ſequitur neceſſario ipſum non eſſe: & hoc quidem eſt verum. Sic ergo verum eſt quantum ad eſſe actuale in natura perfectum, quòd deſtructis primis & principalibus ſubſtantiis impoſſibile eſt aliquid aliorum ſecundum eſſe tale remanere.

Obiectio.

Siquis autem opponat & dicat, quòd non ſequitur, quòd ſi non remaneat ſecundum tale eſſe, quòd non remaneat ſecundum eſſe ſimpliciter.

Solutio.

Dicendum, quod tale eſſe eſt eſſe ſimpliciter, & omne aliud eſſe eſt eſſe ſecundum quid: vnde ſi ſecundum tale eſſe non remaneret, ſimpliciter quidem non remaneret, ſed maneret ſecundum quid: & ſic loquitur Ariſtoteles.

CAPVT V.

Quod ſpecies ſint magis ſubſtantiæ quam genera, non ſic autem ſpecies ſpecialiſſima reſpectu alterius ſpecialiſſimæ.

Secũdarum ſubſtantiarum, &c. Quod ſpecies ſint magis ſubſtantia quam genera.

Secundarum verò ſubſtantiarum magis ſunt ſubſtantiæ ſpecies quam genera propter eandem rationem quæ dicta eſt: ſpecies enim propinquior eſt primæ ſubſtantiæ quam genus ſecundum deſcenſum in linea prædicamentali: & quia propinquior eſt, magis determinat de eſſe ipſius. Et hoc probatur per hoc quod ſiquis interrogatus de prima ſubſtantia quid eſt, vt quid eſt aliquis homo, aſſignet reſpondens ad quæſtionem quid eſt prima ſubſtantia, euidentius & manifeſtius aſſignabit quid eſt prima ſubſtantia, ſpeciem proferens in reſponſione, quam proferendo genus: ſpecies enim eſt totum formale eſſe cuiuſdam hominis: eſſe autem hominis in genere non eſt totum ſed ſecundum partem, & eſt communitate generis confuſum: vnde ſicut determinatius eſt eſſe cuiuſdam hominis in quodam homine, quam in homine: ſic determinatius eſt eſſe cuiuſdam hominis in ſpecie, quam in genere: aſſignando ergo hominem manifeſtius aſſignabis quid eſt quidam homo, quam aſſignando animal eſſe in ſpecie: ſicut eſſe hominem magis eſt proprium alicui homini, quam eſſe in genere vt eſſe animal: eſſe namque animal, eſt eſſe communius & magis confuſum & indeterminatum quam eſſe hominem, ſicut patet in ſimilibus inducendo. Cum enim interrogatus fueris, quid ſit aliqua arbor? & dixeris aliquam arborem eſſe ſecundum ſpeciem, manifeſtius & certius quid eſt quædam arbor aſſignabis, quam ſi dixeris plantam eſſe. Ergo à ſimili & quendam hominem aſſignando dicens eſſe hominem, manifeſtius quidem aſſignabis quid eſt, quam ſi dixeris eundem animal eſſe.

Amplius hoc quidem probatur alia ratione: principales enim ſubſtantiæ ideò principales dicuntur, eò quod omnibus aliis ſubſtant & ſubiectæ ſunt, & alia omnia aut de his prædicantur, aut ſunt in ipſis, ſicut dictum eſt: ideò enim maximè ſubſtantiæ in phyſicis ſunt vocatæ. Sicut autem primæ ſubſtantiæ in ſubſtãdo & fundando in eſſe actuali ad omnia alia ſe habent: ſic & ſpecies ſe habent ad genera: ſubiacet enim generi ſpecies vt determinans confuſionem eius ad eſſe formale vltimum: & hoc probatur ex hoc quod genera de ſpeciebus prædicantur ſicut magis commune de minus communi, & ſicut totum de parte cuius eſt totum. Species atem de generibus minimè prædicantur, eò quod non conuertitur, quòd ſicut genus de ſpecie vniuerſaliter prædicatur, ſic prædicetur ſpecies de genere. Sequitur ergo ex his, quòd ſpecies magis dicit ſubſtantiam & quid eſt primæ ſubſtantiæ, quam genus.

Videtur tamen contra hoc obiici: quia in quæſtione quid eſt, magis dicit cauſam qui aſſignat cauſam illam quæ per ſe cauſa eſt, quam ſi aſſignat cauſam quæ per illam priorem habet quod eſt cauſa: ſed generaliſſimum quod eſt omnium principium, per ſeipſum cauſa eſt in quæſtione quid eſt, omnia alia inferiora per id ſunt cauſa: & ſic magis videtur dicere quid eſt, aſſignans genus, quam aſſignans ſpeciem: quod ſi concedatur, contrarium eſt huic quod dictum eſt. *Obiectio.*

Adhuc autem cum in inferiori ſit ſuperius actu & intellectu, qui aſſignat id quod inferius eſt, aſſignat etiam id quod ſuperius eſt: qui autem aſſignat quod ſuperius, nec actu nec intellectu aſſignat quod inferius eſt: quia non eſt in ipſo niſi ſecundum potentiam: plus igitur cauſam eius quod quid eſt aſſignat qui aſſignat ſpeciem, quam ille qui aſſignat genus: & hoc eſt concedendum. Et quod obiicitur, quòd qui aſſignat quod inferius eſt, aſſignat quod per aliud cauſa eſt. Dicendum quod inferius non eſt per aliud cauſa quod ſit extra ipſum: & ideò non eſt cauſa omnino per aliud, ſed per ſeipſum. Si autem eſſet per aliquid extra ſeipſum, tunc eſſet cauſa omninò per aliud: & ideò in quæſtione quid eſt, melius aſſignat cauſam qui dicit ſpeciem quam qui dicit genus. Manifeſtum eſt igitur, quòd inter ſecundas ſubſtantias magis eſt ſubſtantia ſpecies, quam genus. *Solutio.*

Ipſarum verò ſpecierum, &c. Vna ſpecies ſpecialiſſima non eſt magis ſubſtantia reliqua ſpecie ſpecialiſſima.

Sed ipſarum ſpecierum quæcunque ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ, ita quod nullo modo poſſunt eſſe genera, nihil magis altera quam altera eſt ſubſtantia: quia quælibet illarum æqualiter totum eſt eſſe ſuorum indiuiduorum in forma vltima determinatum, cui in eſſe indiuidui nihil additur niſi materia & accidens indiuiduans. Quod probatur inducendo: quia ſi interrogatus fueris de aliquo homine quid eſt, & de aliquo equo quid eſt, nihil familiarius aſſignabis ad eſſe huius hominis pertinens ſiue determinans reſpondendo de aliquo homine ipſum hominem, quam de aliquo equo equum: æquè enim determinatum & certum eſt eſſe cuiuſdam hominis in homine, & eſſe

eſſe cuiuſdam equi in equo. Æquè igitur homo & equus, quæ ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ, ſubſtantiæ ſunt quantum ad actum ſubſtandi. Similiter autem & principalium ſubſtantiarum vnius ſpeciei quam alterius ſpeciei, quæ ambæ ſunt ſpecialiſſimæ & non ſubalternæ ſubalternatim poſitæ, nihil magis principalis eſt ſubſtantia vnius ſpeciei, quam principalis ſubſtantia alterius ſpeciei, & magis vel minus ſubſtantia principalis, quam altera: nihil enim magis eſt ſubſtantia principalis aliquis homo, quam aliquis bos, vel aliquis equus, ſed æquè ſunt principales ſubſtantiæ omnia indiuidua ſpecierum.

Remouet dubium. Non datur tertia, quarta, quinta, & ſexta ſubſtantia, ſed tantum prima & ſecunda.

Sed non ſic eſt in generibus: quamuis enim genus ſit generis ſuperius vſque ad generaliſſimum, non tamen ſequitur, quòd genus generis ſit tertia ſubſtantia, & genus illius generis ſit quarta ſubſtantia, & ſic aſcendendo ſit quinta, & ſexta, ita quòd vltima ſit generaliſſimum: quia in formis communibus quæ prædicantur, non eſt niſi confuſum & determinatum per vltimum actum: & ideò non ſunt niſi duæ in genere ſubſtantiæ ſecundum magis & minus, determinata quidem quæ eſt ſpecies, & indeterminata quæ eſt genus: ſed hoc verum eſt, quod in confuſo eſt confuſum, confuſius, & confuſiſſimum: ſed hæc non faciunt gradum ſecundum ſpeciem differentem: quia pluribus illorum confuſum eſt & indeterminatum: merito ergo ea quæ aſcendendo poſt principales ſubſtantias, ſunt inferiorum ſpecies & genera, dicuntur ſubſtantiæ, & ſola illa ſunt ſubſtantiæ ſecundæ: ſola enim hæc indicant ſecundum quæſtionem factam per quid eſt, principalem ſubſtantiam confuſo eſſe & indeterminato inter ea quæ de principali ſubſtantia prædicantur: omnia enim prædicabilia prædicantur in quale: aliquem enim hominem aſſignando quid eſt, demonſtrabit aliquid familiarius & certius ſi ſpeciem & hominem eſſe dicat, quam genus, dicendo quòd ſit animal. Aliorum verò prædicabilium quæ ſecundum accidens prædicantur, eò quod in ſubiecto ſunt, quicquid aſſignauerit reſpondendo ad interrogationem factam per quid, quilibet aſſignabit extraneè: nec erit de eſſentia primæ ſubſtantiæ, videlicet de quidditate eius. Ex oppoſito ergo iſta de cauſa ſpecies & genera ſolum ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur.

Amplius autem hoc idem etiam hoc modo probatur: quia principales ſubſtantiæ ab actu ſubſtandi ſubſtantiæ ſunt vocatæ, ideò dicuntur principales ſubſtantiæ, quia omnibus ſcilicet aliis ſubiacent prædicatis, ſiue eſſentialibus, ſiue accidentalibus. Sicut autem primæ ſubſtantiæ ad omnia alia prædicata ſe habent in ſubiacendo, ita ſpecies & genera principalium ſubſtantiarum ad reliqua alia accidentia, ſcilicet prædicata ſe habent: quia de ſpeciebus & generibus omnia reliqua accidentalia prædicata, prædicantur per modum qui ſupra determinatus eſt: aliquem enim hominem dices eſſe grammaticum: ergo & hominem & animal grammaticum dicis, ſicut nuper ante probatum eſt: ſimiliter etiam eſt in aliis accidentalibus prædicatis. Secundum igitur locum in ſubſtando ſpecies habent & genera: ideò ſecundæ dicuntur ſubſtantiæ, & omnes dicuntur ſubſtantiæ, & nullæ tertiæ, vel quartæ.

CAPVT VI.

De hoc communi ſubſtantiæ quod eſt in ſubiecto non eſſe.

His determinatis de principalibus & ſecundis ſubſtantiis, iam nunc proprietates ſiue paſſiones genus ſubſtantiæ conſequentes relinquitur determinare. Tangemus igitur prius proprietates quæcunque ſubſtantiæ conueniunt inquantum eſt in prædicabilibus: quia illæ ſunt huic noſtræ intentioni magis propriæ. Quia vero proprium eſt conueniens omni & ſemper, ideò ea quæ propriè dicuntur eſſe toti generi & toti coordinationi ſubſtantiæ, ſunt ſpeciebus & generibus communia.

Primo tanguntur proprietates ſubſtantiæ prout ipſa eſt prædicabile.

Prima proprietas ſubſtantiæ. Commune eſt autem omni ſubſtantiæ, &c. *Subiectum quare ſic dicitur, & quomodo dupliciter capitur.*

Dicamus igitur, quòd commune eſt omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe eo modo quo accidens eſt in ſubiecto. Iam enim ante diſtinximus, quod ſubiectum dicitur ſecundum nomen, idem quod ſubtus iactum ſiue ſuppoſitum: & ſic natura communis in ſuo inferiori eſt ſicut in ſubiecto, ſicut genus in ſpecie, & ſpecies in indiuiduo, & vniuerſaliter ſecunda ſubſtantia in inferiori & particulari. Dicitur autem ſubiectum ens in ſe completum, quod eſt accidentis vel alterius cauſa exiſtendi in eo: & hoc modo non niſi accidens eſt in ſubiecto: & ſic omni ſubſtantiæ tam ſecundæ quam primæ commune eſt in ſubiecto non eſſe.

Hoc autem patet inductione. Principalis ſubſtantia quæ eſt particulare ſubſtantiæ, neque de ſubiecto dicitur, quia nihil ſibi ſubſtat vt ſuppoſitum: neque eſt in ſubiecto ſicut accidens eſſe eſt in ſubiecto eſſe, quia eſt per ſe exiſtens. Secundarum verò ſubſtantiarum ſimiliter manifeſtum eſt, quòd nulla eſt in ſubiecto ſic dicto ſubiecto quod eſt ens completum, quod alij dat eſſe in ſeipſo, quod eſſe non habet niſi inſit ei: homo enim qui eſt ſubſtantia ſecunda, dicitur quidem de ſubiecto, prout ſuppoſitum dicitur ſubiectum quando de aliquo homine prædicatur, vt cum dicitur, aliquis homo eſt homo. Sed non eſt in aliquo homine vt in ſubiecto, prout ſubiectum dicit ens completum, alij dans eſſe per hoc quod eſt in ipſo, & non haberet eſſe niſi in ipſo eſſet. Cuius probatio eſt: quia ſicut homo quod eſt ſecunda ſubſtantia, non eſt in aliquo homine, ita quod accipiat ab aliquo homine eſſe, quod non haberet niſi in ipſo eſſet: homo enim prout ſubſtantia ſecunda & ſpecies eſt eſſe indiuiduorum & eſſe alicuius hominis, dans eſſe particularibus: & ideo impoſſibile eſt, quòd eſſe accipiat propter hoc quod inſit eis. Similiter autem & animal quod eſt ſubſtantia ſecunda vt genus, de ſubiecto quidem dicitur de aliquo homine vel aliquo animali, ſed non ineſt alicui animali vel homini vt accidens in ſubiecto.

Remouet dubium.

Et ſecundum hoc patet, quòd ſi fiat talis argumenta

gumentatio, ſcilicet, ſubſtantia ſecunda eſt in prima: & prima ſubſtantia eſt ſubiectum ſecundæ: ergo eſt in ea ſicut in ſubiecto: peccat ſecundum fallaciam æquiuocationis: quia ſubſtantia in prima ſtat pro ſuppoſito, in concluſione autem ſtat pro ſubiecto in ſe completo, quod eſt ſubiectum accidentis.

Amplius ſicut antehabitum eſt, eorum quidem quæ in ſubiecto ſunt vt accidens eſt in ſubiecto, nomen quidem nil prohibet aliquando prædicari de ſubiecto in quo ſunt, rationem vero eorum prædicari de ſubiecto, ita quod prædicetur vt ratio ſubiecti, eſt impoſſibile, ſicut ante oſtenſum eſt. Secundarum verò ſubſtantiarum prædicatur de ſubiecto quod eſt ſuppoſitum, & nomen & ratio diffinitiua: quod patet, quia nomen hominis quod eſt ſubſtantia ſecunda, prædicatur de aliquo homine, aliquis enim homo eſt homo: & ratio ſimiliter, quia aliquis homo eſt animal rationale & mortale: igitur ſecunda ſubſtantia non eſt de numero eorum quæ in ſubiecto ſunt ſicut accidens eſt in ſubiecto.

Hoc autem quod eſt in ſubiecto non eſſe, eſt quidem proprium quod conuenit omni ſubſtantiæ & ſemper, ſed non conuenit ſoli: conuenit enim etiam differentiæ quæ in prædicamento ſubſtantiæ ſecundum rectam lineam prædicabilium in ſuperſtando & ſubſtando non eſt: differentia enim in ſubiecto non eſt: bipes enim & greſſibile, quæ ſunt differentiæ animalis mobilis diuiſiuæ, & ſpeciei hominis differentiæ conſtitutiuæ, dicuntur & prædicantur de ſubiecto in quo ſunt quod eſt ſubiectum, vt ſuppoſitum de homine: in ſubiecto autem nullo ſunt, prout ſubiectum in ſe completum dat eſſe accidenti quod eſt in potentia: differentia enim in ſpecie dat eſſe actu ſpeciei: quia, ſicut in ſcientia vniuerſalium determinatum eſt, differentia eſt quod ad eſſe conducit, & quod eius quod eſt eſſe rei pars eſt: igitur nec bipes, nec greſſibile in homine eſt, ita quod per ineſſe accipiat quod ſic: confert enim ſpeciei eſſe differentia, & non accipit ab ipſa: ſi enim acciperet eſſe à ſubiecta ſibi ſpecie, oporteret quod ſpecies acciperetur in diffinitione differentiæ ſicut ſubiectum recipitur in diffinitione accidentis: hoc autem non fit: ſed potius differentia recipitur in diffinitione ſpeciei: patet igitur, quòd non ineſt ſpeciei vt accidens. Adhuc autem de quocunque prædicatur differentia vt de ſubiecto nomine, de eodem prædicatur ratio ſiue diffinitio differentiæ, ſicut patet exemplo: quia ſi greſſibile de homine dicitur ſiue prædicatur, tunc etiam ratio diffinitiua greſſibilis de homine prædicatur, quæ eſt pedibus mobile voluntate ſiue appetitu ſecundum proceſſiuum motum: eſt enim homo greſſibilis, homo mobilis voluntate motu proceſſiuo.

Dubitatio. Poteſt autem hîc oriri dubium, vtrum differentia ſit ſubſtantia? Videtur enim ipſam non eſſe ſubſtantiam propter hoc quod dicitur, hoc quod eſt in ſubiecto non eſſe, non ſoli ſubſtantiæ conuenit, ſed etiam differentiæ: per hoc enim videtur differentiam ſubſtantiam non eſſe. Sed hoc iam in ſcientia vniuerſalium ſufficienter determinatum eſt. Eſt enim differentia illa quæ magis propriè differentia eſt, ſecundum id quod eſt & ſecundum ſuam naturam ſubſtantia, quæ eſt forma ſubſtantialis, quæ dat eſſe actu ſubſtantiæ toti, & hoc modo totius eſſe: quod autem eſt notio deſignans totum eſſe in actu, differentia eſt: & ideo de toto prædicatur. Si tamen differentia prout relata ad genus conſideratur, cuius qualitas eſt in ipſius poteſtate conſiſtens, ſic ſe habet ad genus vt perfectum eſſe generis conſequens: & ideò in hac comparatione comparatur ad genus vt qualitas accidentis inſeparabilis: quæ tamen qualitas ſecundum naturam qualitatis qualitas non eſt, ſed eſt qualitas eſſentialis propter hoc quod generis potentia, potentia imperfecti eſt, cuius imperfectio ad actum perficitur determinata potentia generis per coniunctam ſibi differentiam: & hoc modo ſubſtantialis forma eſt habens modum qualitatis. Comparata autem ad ſpeciem quam in ſuo eſſe conſtituit, qualitas eſt etiam eſſentialis & ſubſtantia: quia nihil conſtituit in eſſe niſi ſubſtantia: & quia ſic habet modum qualitatis & effectum ſubſtantiæ, ideò non ſecundum ſuam totam rationem ſubſtantia eſt. Et quia eſt ſimplex & non compoſita, ideò in directa linea coordinationis prædicabilium ſubſtantiæ cadere non poteſt ſecundum ordinem ſuperſtandi & ſubſtandi: quia non reſpicit ad genus ſubſtantiæ, ſicut ad ſui eſſe principium, ideò per ſe genus eſſe non poteſt: prima enim genera ſunt prima rerum principia. Reſpiciens autem ad aliud vt ad ſui principium in quo eſt, primum principium eſſe non poteſt: & ſic non poteſt eſſe genus. Cum ergo reſpiciat ad genus non ſicut generi ſuppoſitum, ſed ſicut ad id in quo eſt ſicut in poteſtate naturali, relinquitur neceſſario, quòd ſit in linea laterali: & ideò neque in genere eſt, neque omninò extranea & ſeparata à genere. Et huius quidem doctrinam in ſcientia vniuerſalium tradidimus in tractatu de differentia: ſed intantum hic dic dicimus, inquantum intentioni præſenti eſt neceſſarium. Quia igitur in genere ſubſtantiæ non eſt, propter hoc dicitur, quòd in ſubiecto non eſſe non ſolum conuenit ſubſtantiæ, ſed etiam differentiæ.

Solutio. Vtrum differentia ſit ſubſtantia, an qualitas.

Quare differentia non ponitur in recta linea prædicamentali.

Sed eſt aliquid quod conturbare poſſet ſecundum hanc doctrinam: ita quod aliquis poſſet moueri de ſubſtantiarum principalium partibus, vt eſt manus, pes, & huiuſmodi, vel etiam ſicut materia & forma, ex quibus fit ſubſtantia compoſita: illæ enim partes in ſubſtantia compoſita videntur eſſe ſicut in ſubiecto: non enim habent eſſe partium niſi in compoſito, manus enim abſciſſa non eſt manus: & ita forte aliquis putaret, quòd ſecundum hanc doctrinam cogamur multipliciter eas dicere non eſſe ſubſtantias & conuerſim, per hanc rationem, quòd non ſint ſicut ſubſtantiæ. Ea enim quæ tanquam partes eſſentiales vel integrales ſunt in aliquo, per hoc quod ſic ſunt in toto, non habent eſſe in ſubiecto: eſt enim alius modus eſſendi aliquid in aliquo ſicut pars in toto, & alius modus eſſendi in aliquo ſicut accidens in ſubiecto, vt in 4. phyſicorum determinatur.

Sciendum

Pars non habet eſſe in actu, niſi dum eſt in toto.

Sciendum tamen eſt, quòd pars non eſt in actu niſi quando eſt in toto: ſed eſt in potentia pars & non ſecundum actum quando non eſt in toto: & ſic à toto accipit actum & rationem: actus autem ipſius & forma eſt operatio ipſius quam habet ſecundum formam, ſicut oculi videre, & radicis alimentum trahere, & folij fructum à caumate defendere, & manus opus intellectus imperatum perficere, & huiuſmodi: & poteſtates adhuc partes habent in toto, & non habent quando in toto non ſunt: & ideò abſciſſæ partes, æquiuocè nomina illa recipiunt quæ habent in toto: ſed quod in toto aliquo modo recipiunt nomen & rationem, eſt à toto: hoc autem non facit accidens quando eſt in toto vt in ſubiecto. Et ideo æquiuocatio eſt quando dicitur pars in toto, & quando dicitur accidens eſſe in toto: accidens enim non eſt forma partis, ſed totius: quia ſubiectum accidentis eſt ens in ſe completum: completum autem eſt totum compoſitum. Eſt autem adhuc etiam eſt diſſimilitudo: quia partes in toto ſiue ſint eſſentiales, ſiue integrales, totum conſtituunt ſecundum eſſe: & ideo ſubſtantiæ ſunt totius: accidens enim non eſt in toto ſicut conſtituens ipſum ſecundum ſubſtantiam, ſed eſt ſicut conſtitutiuum in eſſe quomodocunque per ſubſtantium, & ideo in diffinitione accidentis recipitur ſubiectum ſicut cauſa eſt accidentis: in diffinitione autem compoſiti recipiuntur partes ſicut principia cognoſcendi totum: quia eadem ſunt principia cognoſcendi & eſſendi, ſicut dicitur in principio phyſicorum: dicit autem Ariſtot. quòd compoſitum & totum cognoſcimus cum ſcimus ex quibus, & quot, & ex qualibus eſt.

Eſſe in æquiuocè dicitur de partibus reſpectu totius, & de accidente reſpectu ſubiecti.

In primo. tex. com. 1.

Obiectio.

Ex his autem quidam errantes obiiciunt, vt dicit Gregorius Niſſenus, Quæcunque vt endelechia ſunt in aliquo, aut vt accidens ſunt in aliquo, aut ſicut forma materialis quæ habet eſſe extra ipſam: anima autem vt endelechia habet eſſe in corpore: aut ergo eſt in ipſo ſicut accidens in ſubiecto, aut ſicut forma materialis: & quodcunque horum detur, ſequitur quod non habet eſſe niſi in corpore, & non habet eſſe extra ipſum. Ad hoc autem quidam reſpondere nituntur dicentes, quod animæ habet eſſe in corpore ſicut motiuum in moto, ſicut rex in regno, & nauta in naui: & ideò ſeparabilis eſt à corpore, & ſeparata habet eſſe in ſeipſa.

Solutio.

Improbatio.

Sed ſalua pace iſtorum iſti non ſoluunt obiectionem: quia obiectio ſic procedit dicens, quod quæcunque vt endelechia ſunt in corpore, &c. motiuum autem in moto eſt ſicut endelechia: anima autem in ſecundo de anima dicitur eſſe endelechia corporis organici, potentia vitam habentis. Et hoc dictum eſt de anima, non ſecundum quod eſt anima, ſed ſecundum quod eſt corporis animati forma: & ideò dicit Ariſtot. quòd ſic diffinita anima eſt in habitu, & ſicut ſomnus, & ſicut figura elementalis: & eſt diffinitio ad demonſtrationem ſe habens ſicut concluſio: & ideò in ſequentibus corrigit eam Ariſt. dicens, quòd anima ſecundum ſubſtantiam ſecúdum quod anima ſubſtantia eſt, diffinitur ſic, Anima eſt principium & cauſa vitæ, ſupple, talis qualis ipſa anima eſt: vegetabilis enim eſt cauſa & principium vitæ vegetabilis, & ſenſibilis principium & cauſa vitæ eſt ſenſibilis: quæ vitæ non ſunt ſine corpore: & ideò illæ animæ non ſunt principia & cauſæ talis vitæ, niſi in corpore: anima autem intellectualis principium & cauſa talis vitę eſt ſine corpore: intelligentia enim perficitur ſine aliquo corpore, & eſt ab omni corporali ſubiecto ſeparata: ſi igitur principium & cauſa talis vitæ eſt, & ſecundum ſeipſam talis vitæ erit principium & cauſa: ſeparata igitur à corpore talis vitæ eſt cauſa & principium.

Tex. com. 4.

Aliter.

Ad obiectum autem dicendum, quòd anima intellectualis non eſt endelechia corporis, niſi per ſuum actum, qui eſt infuſio ſenſus & motus in corpus: & iſti ſunt actus ipſius ſecundum id quod eſt pars & potentia ipſius, ſicut vegetabile & ſenſibile: actus autem & operatio ipſius ſecundum id quod eſt in ſubſtantia, eſt ſecundum id quod intellectualis eſt: & hic actus & hæc operatio eſt ſine corpore. Hæc autem quamuis ad propoſitum non ſint: tamen propter obiectionem remouendam poſita ſunt, vt perfectior ſit doctrina.

CAPVT VII.

De proprio ſubſtantiæ & differentiæ quod eſt vniuocè prædicari.

Adhuc autem eſt proprium quod conuenit ſemper, ſed non ſoli, neque omni: ſoli quidem non conuenit, quia conuenit ſubſtantiæ & differentiæ: non autem omni conuenit, quia non conuenit principali ſubſtantiæ. Hoc autem proprium (quod ineſt quidem vt proprium ſubſtantiis quæ à ſubſtando & ſuperſtando ſubſtantiæ dicuntur, & ineſt differentiis quæ à ſubſtando directè in genere eſſe non dicuntur) eſt quòd omnia prædicata quæ ſunt ex ipſis & de numero eorum ſunt, vniuocè prædicantur de his de quibus prædicantur: omnia enim prædicata quæ ſunt ab his, hoc eſt, ſubſtantia & differentiis ſumpta, aut prædicantur de indiuiduis, aut de ſpeciebus, generaliter dicta ſpecie ad ſubalternã & ſpecialiſſimam. Hoc autem proprium non omni conuenit ſubſtantiæ: quia non conuenit principali ſubſtantiæ quæ eſt ſubſtantia indiuidua. A principali namque ſubſtantia nulla eſt prædicatio: quia indiuiduum de nullo prædicatur: & ſi nulla eſt prædicatio ſumpta de principali ſubſtantia, tunc non prędicatur vniuocè de aliquo, eò quod de nullo vt ſibi ſubiecto prædicatur ipſa: eſt enim omnium nouiſſimum ſubiectum, & ideò habere non poteſt aliquid quod ſibi ſit ſubiectum, prout ſubiectum dicitur ſecundum naturam ſubſtans ſuppoſitum, nec poteſt dici de ſubiecto: omne autem quod vniuocè prædicatur de aliquo, de ipſo dicitur vt de ſubiecto: prima igitur ſubſtantia de nullo vniuocè prædicatur. Et ſic habentur duæ conditiones, ſcilicet quod non prædicatur, & quod

Ineſt autem ſubſtantiis, & differentiis, &c.

quod non prædicatur vniuocè.

Obiectio.

Huic autem videtur contrarium eſſe quod in libro de quinque vniuerſalibus dicit Porphyr. quòd ſcilicet indiuiduum de vno ſolo, hoc eſt, de ſeipſo prædicatur. Sed hoc in ſcientia quam de vniuerſalibus ſcripſimus, ſolutum eſt.

Solutio. Quomodo idem non prædicatur de ſeipſo, nec per ſe, nec per accidens.

Ibidem enim diximus, quòd aliquid prædicari de ſeipſo naturali prædicatione non contingit, ſiue eſſentiali prædicatione. Quia in tali prædicatione prædicatum debet eſſe de ratione ſubiecti & principium conſtituendi & cognoſcendi ipſum. Hoc autem non poteſt eſſe quando idem de ſeipſo prædicatur. Eodem modo quando ſubiectum eſt de ratione prædicati, tunc ſubiectum eſt principium cognoſcendi prędicatum: & hoc iterum eſſe non poteſt quando idem de ſe prædicatur: non enim poteſt eſſe niſi prædicatio per accidens ſi prædicatio eſt: non enim ibi prædicatur proprius effectus de cauſa. Sed per accidens non eſt prædicatio: quia nec prædicatum eſt accidens ſubiecti, nec ſubiectum eſt accidens prædicati. Et ſic nec eſt prædicatio per ſe, nec per accidens: ergo nulla. Et hoc quidem verum eſt: quia quando indiuiduũ de ſe prædicatur, ſignificatur idem ſibi ineſſe: quod nullo modo poteſt intelligi: quia nihil ineſt ſibiipſi, vt in 4. phyſicorum dicit Ariſtot.

Tex.com.7. Quomodo indiuiduum poteſt prædicari.

Sed quod dicit Porphyrius, intelligendum eſt de inordinata prædicatione, quæ non eſt vniuerſalis alicuius prædicatio: & tunc illa prædicatio reducitur ad artem, vt idem ſecundum id quo eſt intelligatur prædicari: & hoc eſt cum dicitur, hic homo eſt hic homo, vel Sortes eſt Sortes, vt ſenſus ſit, quia hic homo ſecundum id quod eſt res naturæ eſt hic homo quo habet eſſe hominis, vel Sortes ſecundum quod eſt hic Sortes, eſt Sortes quo habet eſſe Sortis, hoc eſt, ſecundum quod eſt ſub indiuiduantibus ſignificantibus ipſum eſſe Sortem. De talibus prædicationibus hic non loquimur.

Verificatio dicti Boëtij.

Hoc autem modo loquendo, vt dicit Boetius, nullæ ſunt propoſitiones veriores his, in quibus idem de ſeipſo prædicatur: quia in talibus idem ſecundum id quo eſt, de eo quod eſt prædicatur: eſſe enim quo eſt id quod eſt, ab eo quod eſt, inſeparabile eſt per intellectum: & ideò ſemper eſt vera, & vt quidam dicunt, à nullo niſi à ſeipſa talis propoſitio ſuam habet veritatem: ſemper enim verum eſt hoc, homo eſt homo, domus eſt domus: quia eſſe in eo quod eſt, ſemper accipitur per intellectum: & ideò æterna eſt talium veritas propoſitionum, vt dicunt quidam.

Patet igitur qualiter eſt & qualiter non eſt à prima & principali ſubſtantia prædicatio. Quod autem vniuocè non prædicatur, facilè probatur per hoc quod non habet aliquid ſub ſe ſuppoſitum, in quo ſit vt genus, vel differentia, quod cauſa eſt vniuocæ prædicationis. Cum autem aliquo modo de ſe prædicatur, non tamen prædicatur vt ens de ratione ſuiipſius, & ſic vniuocè de ſe non poteſt prædicari.

Quod autem omnis prædicatio quæ ſumitur de ſecundis ſubſtantiis & differentiis ſit vniuoca, probatur per inductionem: quia quęcunque ſunt de numero ſecundarũ ſubſtantiarum, ſunt ſpecies, vel genera: & ſpecies quidem eſſentialiter prædicatur de pluribus differentibus numero ſolo, & hæc ſunt indiuidua: genera autem prædicantur & de ſpeciebus & de indiuiduis ſubſtantiali prædicatione, quia genus prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Similiter etiam differentiæ prædicantur de ſpeciebus & indiuiduis ſpecierum quas conſtituunt ſicut eſſentiæ formales quæ inſunt ſpeciebus & iudiuiduis: & quando ſpecies de primis ſubſtantiis prædicantur, tunc primæ ſubſtantiæ ſuſcipiunt rationem ſpecierum, quia ſpecies indiuiduo dat nomen ſuum & rationem: & ſimiliter quando genera de ſpeciebus prædicantur & indiuiduis, ſpecies ſuſcipiunt rationes generum propter eandem cauſam, quia per hoc quod genus eſſentialiter eſt in ſpecie & actu & intellectu, genus ſpeciei dat nomen ſuum & ſuam rationem per illam quæ præmiſſa eſt dignitatem, ſcilicet quod quando alterum de altero prædicatur vt de ſubiecto, quæcunque ſubſtantialiter de prædicato prædicantur, omnia de ſubiecto dicuntur eodem modo & ordine prædicationis. Similiter autem quando differentia prædicatur de ſpeciebus & indiuiduis, per hoc quod eſſentialiter vt actus eſt in illis, tunc diffinitiuam rationem differentiæ ſuſcipiunt & ſpecies & indiuidua, quia ipſa differentia, vt actus & vt forma eſt eſſentialiter in illis. Sed iam habitum eſt, quòd vniuoca ſunt, quorum nomen eſt commune & vnum, & ratio diffinitiua ſecundum id nomen data eſt eadem. Nomine autem vno & ratione vna prædicantur ſecundæ ſubſtantiæ & differentiæ: ergo omnia prædicata quæ à ſubſtantiis ſecundis & differentiis ordinata prædicatione ſumpta ſunt, vniuocè dicuntur ſiue prædicantur.

Remouet dubium.

Attende autem, quod quamuis differentia non ſumatur vt genus, & ſubiectum in recta linea ſtandi ſupra & ſubtus non habeat, ſed ſit à latere reſpiciens talem lineam: tamen differentia ſubiectum habet cui ineſt, de quo eſt vt prædicabile & vt quoddam vniuerſale, & ſic de illo prædicatur vniuocè.

Quomodo differentia poteſt prædicari ſecundum rationem cum careat ratione.

Adhuc autem notandum eſt, quod quamuis differentia non habeat genus quod in ipſa ſit per intellectum, & ſic non habeat veram diffinitionem qua prædicetur: tamen habet aſſignationem nomen ſuum per eſſentialia ſua formatiua per cauſam eſſentialem, ſicut quod dicitur quod ad eſſe conducit, & quod eius quod eſt eſſe rei pars eſt. Hæc enim aſſignatio per cauſam data eſt, ſecundum quod ipſa differentia eſt cauſa eſſe, & per hanc vniuocè habet prædicari: & cui conuenit prædicatio ſui nominis, in ipſo eſt differentia per hanc eandem rationem completam, ſcilicet quod differentia id ad eſſe conducit, & quod ipſa differentia eſſe illius rei pars eſt eſſentialis. Sic enim intelligitur quid prædicari nomine & ratione, ſic ſcilicet vt ſubiectum de quo prædicatio fit, ſicut participat prædicatum nomine, ſic participet ipſum ratione.

CAPVT VIII.

De proprio ſubſtantiæ quod eſt ſignificare hoc aliquid.

OMnibus autem iam habitis proprietatibus quæ ſubſtantiam ſecundum quod eſt vnum prædicabilium conſequuntur, nunc reſtat videre de proprietatibus ipſius ſecundum quod ipſa eſt ſubſtantia abſque hoc quod conſideretur vt prædicabile vel vnum prædicabilium ſiue prædicamentorum. Dico igitur, quòd omnis ſubſtantia videtur hoc aliquid ſignificare: hoc autem aliquid ſignificare conuenit quidem ſoli ſubſtantiæ, ſed non conuenit omni: quia ſicut vniuocè prædicari conuenit ſecundæ ſubſtantiæ & non primæ, ita hoc aliquid ſignificare conuenit primæ ſubſtantiæ & non ſecundæ, quamuis conuenire videatur etiam ipſi ſubſtantiæ ſecundæ. Et in primis quidem indubitabile eſt & verum vniuerſaliter, quoniam primæ ſubſtantiæ hoc aliquid ſignificant: quia habent materiam terminatam & ſignatam accidentibus & indiuiduantibus, per quæ ſunt hic & nunc, & per quæ ſingula earum eſt vnum numero, & hic & nunc, in quo, vt dicit Boëtius, non inuenitur diuerſitas in numerando: quod non conuenit ei quod eſt ſpecie vel genere vnum, quod nec habet materiam determinatam neque ſignatam, & ideò diuiſione materiæ agit in indiuiduorum pluralitatem, & diuiſione differentiarum genus diuidentium in ſpecierum pluralitatem, ita quod vnitas numeri non ſeruatur in ipſis. Prima igitur ſubſtantia quod ſit hæc, habet ab indiuiduatione & terminatione indiuiduantium: quòd autem aliquid in forma, habet à ſpecie quæ eſt in ipſa, & eſt eſſe ipſius, & ſic propriè dicitur hoc aliquid: vnde dicit Boëtius in lib. de hebdomadibus, Omne quod eſt, ab alio habet quòd eſt, & ab alio quòd hoc eſt: quòd enim hoc eſt, per deſignationem eſt huius, quia hoc eſt: quòd autem eſt, non poteſt eſſe niſi per hoc quod eſt ſibi cauſa eſſendi.

Omnis ſubſtantia videtur hoc aliquid, &c. Significare hoc aliquid eſt proprietas ſubſtantiæ, ſecundum quod ipſa ſubſtantia eſt.

Vnde habet prima ſubſtantia quod hoc aliquid ſignificet.

In ſecundis autem ſubſtantiis videtur quidem ſub appellationis figura ſimiliter nomen hoc aliquid ſignificare, quando aliquis dixerit nominans hominem vel animal: non tamen verum eſt, quòd nomen ſubſtantiæ ſecundæ ſignificet hoc aliquid: ſed nomen ſecundæ ſubſtantiæ magis ſignificat quale aliquid, & non hoc aliquid. Id enim quod vt ſubiectum in nomine ſignificatur, neque vnum eſt numero, quemadmodum vnum numero eſt quod nomine primæ ſubſtantiæ ſubiectum ſignificatur: ſubiectum enim nominis ſpeciei prædicatur de pluribus numero in quibus actu eſſe & ſimul ſignificatur. & animal quod eſt ſubiectum nomini generis, & de pluribus dicitur ſpecie differentibus & numero, in quibus eſt actu & ſimul.

Quid per appellationis figuram intelligendum.

Dico autem appellationis figuram, non vt quidam dicunt nominis inſtitutionem, quam dicunt primò in indiuiduis factam eſſe, eò quod nomina prius dicunt inſtituta fuiſſe ad indiuiduorum ſignificationem. Sed dico appellationis figuram, ſimilem nominis formationem ad ſignificandam ſpeciem & ad ſignificandum indiuiduum. Natura enim, vt dicit Damaſc. dupliciter conſideratur, in ſe ſcilicet, & in atomo ſiue indiuiduo: & in vtraque conſideratione ſimili nomine natura deſignatur. Natura enim communis in ſe conſiderata homo dicitur, & conſiderata in atomo hic homo dicitur: & quia vna eſt, non differens niſi communi & determinato, propter hoc vno nomine deſignari eam oportuit: & hoc vocatur appellationis figura. Et hæc appellationis figura nobis etiam cauſa deceptionis eſt in fallacia figuræ dictionis: quia ſæpè quale quid vt hoc aliquid interpretamur.

Quomodo ſpecies & indiuiduum ſubſtantiæ idem videntur ſignificare ſub nominis ſimilitudine.

Figura appellationis eſt cauſa fallaciæ figuræ dictionis.

Huius autem figuræ appellationis cauſa eſt: quia & genus & differentia & ſpecies & indiuiduum videntur idem & eandem naturam ſignificare. Genus enim dicit formam in materia indeterminata diffuſam: & talis eſſe compoſiti ipſum genus eſt notio quædam: & ideò prædicatur de toto, quia totum dicit modo qui dictus eſt. Differentia autem dicit formam & actum ad materiam indeterminatè relatam & inclinatam, & quaſi ad talem materiam reflexam: propter quod & hæc dicit totum eſſe totius compoſiti, & ideò etiam ipſa de toto prædicatur. Species autem dicit formam in materia quæ ad actum vltimum ſtat vt perfecta, ſed non eſt terminis limitata, & loco & tempore determinata: & ideo & hæc dicit totum eſſe, & eſt notio totius & non partis, & ideò de toto prædicatur. Indiuiduum autem dicit formam in materia determinata, limitantibus locis & differentia temporis & ſeptem indiuiduantibus deſignatam, quæ in ſcientia de vniuerſalibus determinata ſunt. Et quia ſic vnum in omnibus eſt ſecundis & primis ſubſtantiis & differentiis, oportuit quòd ſimilis eſſet appellationis figura.

Quare fuit figura & ſimilitudo appellationis in primis ſubſtantiis & ſecundis.

Quamuis autem vnum ſit in omnibus quod ſub appellationis figura deſignatur per nomen, non tamen vnus eſt ipſius modus quo eſt in omnibus aliis: non enim idem modus confuſi eſt & ſtantis ad actum vltimum, nec idem modus eſt communis indeterminati limitibus ſubſtantiæ numeri & terminis. Et ideo non ſemper eſt verum hoc ſub appellationis figura deſignari. Propterea ſecunda ſubſtantia quamuis ſignificare videatur hoc aliquid, attamen non ſignificat hoc aliquid ſed quale quid, ſcilicet quid per id quod primum formabile ſubiicitur in ipſo quod eſt indeterminatum & confuſum: & quod ſit quale, per qualitatem eſſentialem habet, aut ſecundum poteſtatem, aut ſecundum actum differentiæ determinantis ipſum ad actum, ſed non determinantis ipſum limitibus temporalibus vel corporalibus, ſicut linea, & ſuperficies, & locus, & tempus, & patria, & parentela, & nomen, & huiuſmodi, quibus aliquid diffinitum & determinatum hoc aliquid efficitur, & hic & nunc circumſcriptum vel diffinitum ſuæ exiſtentiæ limitibus, vltra quod nihil eſt de ſua ſubſtantia. Aliter autem aliquantulum differentia ſignificat quale quid quod dicit Auicen.

Quomodo ſecunda ſubſtantia ſignificat quale quid.

cen. hæc enim ſuo nomine dicit quale: quid autem quod eſt ſubiectum formabile, non dicit niſi per effectum, quia ſcilicet in actu facit ipſum.

Dubitatio.

Sed hic adhuc ſurgit quæſtio de generaliſſimo: hoc enim in ſe non habet differentiam, & ſic videtur dicere quid & non quale quid.

Solutio. Quomodo ſubſtantia generaliſſima ſignificat quale quid cum careat differentia.

Sed ad hoc reſpondetur, quòd differentiam qua formabile eſt, in ſe habet per poteſtatem, & ſic aliquo modo habet eam: & inquantum habet eam, intantum quale quid ſignificat.

Non autem ſimpliciter quale quid ſicut album, &c. Aliud eſt quale quod ſignificat ſecunda ſubſtantia circa primam, & aliud quod ſignificatur per qualitates.

Cum autem dicimus, quòd ſubſtantia ſecunda & differentia ſignificat quale quid ſub appellationis figura, non intelligimus, quòd ſic ſignificet quale quid, ſicut album quod ſub appellationis figura videtur qualitatem circa ſubſtantiam ſignificare: quia album per qualitatem quam circa ſubſtantiam ſignificat, non ſignificat niſi qualitatem quæ verè & ſecundum ſe qualitas eſt, & accidens ſubiecti illius circa quod ponitur qualitas illa in figura appellationis per denominationem ſignificatur: quale autem quod ſignificat animal, vel homo, vel rationale, eſt qualitas eſſentialis quæ ſignificat quandam ſubſtantiam illa qualitate perfectam. Sed per illam qualitatem in genere ſecundum appellationis figuram ſignatam fit plus in hoc determinatio: quia determinatur genus ad plura ſignificanda quoad ambitum communitatis quam in ſpecie: tam enim ſpecies quam genus qualitate differentiæ determinantur: ſed genus per ſuam qualitatem determinatur ad ſignificandum plus quam ſpecies, quia genus ſua qualitate determinat ſibi ſubiecta differentia ſpecie & numero, qualitas autem quæ ſpeciei communitatem determinat, non determinat ſpeciem niſi ad hoc vt contineat differentia ſolo numero. Et ideò dicens animal plus complectitur in animalis qualitate, quam dicens hominem complectitur in hominis eſſentiali qualitate: quamuis vtriuſque qualitas communis ſit multorum.

CAPVT IX.

De proprio ſubſtantiæ quod eſt ſubſtantiæ nihil eſſe contrarium.

Nvnc dicendum videtur de proprietatibus ſubſtantiæ ſecundum quod ſubſtat accidentibus, & eſt ſubiectum generum aliorum: quia enim vt dicit Ariſtot. in fine primi phyſicorum, ſubiectum nullum eſt contrarium, & ideo ſubiectum eſt contrariorum: ſic ineſt ſubſtantiæ & proprium eius nihil illi eſſe contrarium. Hoc autem probatur inductione, quia nil poſſit eſſe contrarium primæ ſubſtantiæ, eò quod maximè ſubſtat: & ei quod ſubſtat vtrique contrario, nullum poteſt eſſe contrarium, ſequitur quòd nec fingi poſſet (ſi fingere liceret) primæ & principali ſubſtantiæ aliquid eſſe contrarium, vt alicui homini nihil eſt vel poteſt eſſe contrarium. At verò nec homini qui eſt ſubſtantia ſecunda, & generaliter ſecundæ ſubſtantiæ aliquid poteſt eſſe contrarium: nec animali quod eſt genus, aliquod eſt contrarium.

Tex. com. 67.

Ineſt autem ſubſtantiis nihil illis eſſe contrarium, &c.

Obiectio.

Obiiciunt autem quidam, quòd non corrumpitur aliquid niſi contrarium contrario: ſubſtantia autem corrumpitur: ergo contrarium habet à quo corrumpatur. Adhuc autem vt in ſecundo de generatione habetur, ignis aquæ contrarius eſt, & aër terræ: hæc autem ſubſtantiæ: ergo ſubſtantia ſubſtantiæ eſt contraria. *Tex. com. 24.*

Solutio.

Multa autem talia ſophiſtica obiici poſſunt: quæ omnia ſoluit Ariſtot. in fine primi phyſicorum. Subiecto enim communi nihil poteſt eſſe contrarium ſecundum ſeipſum, ſed contrarietatem habet in diſpoſitionibus ſuarum qualitatum, & ſic vnum corrumpitur ab alio, & contrarium agit in contrarium, vt groſſum in ſubtile, & graue in leue, & calidum in frigidum, & ſic de aliis. Hæc autem contrarietas non eſt ſubſtantiæ quæ ſubiectum eſt: quia ſi eſſet alicui contrarium, non poſſet vtrique contrariorum eſſe ſubiectum. *Tex. com. 67. & 82.*

Contrarietas tripliciter dicitur.

Et attende, quòd multipliciter dicitur contrarietas: primò perfecta diſtantia oppoſitarum differentiarum in eodem genere, cuius ſubiectum eſt primum genus, ad quod illa contraria ſicut ad vnum genus reducuntur, & ſicut ad vnum ſubiectum, in quo illa contraria ſunt poteſtate & non actu, ſicut videtur Ariſtot. dicere in 10. primæ philoſophiæ, quòd in omni genere primo eſt vna contrarietas prima. *Tex. com. 13. & 1. phyſ. tex. 50. & 56.* Et ſecundum hanc contrarietatem proprium eſt ſubſtantiæ (ſecundum quod ſubſtat & ſubiectum eſt) non habere contrarium. Secundum autem quod ſubſtantia dicitur eſſentialis forma quæ eſt differentia, ſic habet contrarium: quia vna differentia eſt alij contraria. Sed hoc modo de ſubſtantia non loquimur hîc: quia non ponimus differentiam eſſe in genere ſubſtantiæ, ſecundum quod de ſubſtantiis loquimur vt de ſubſtare & de ſubiecto. Primam autem Philoſophus hoc modo dictam contrarietatem conſiderat, qui ad vnum genus reducit ea quæ ſunt eiuſdem rationis ſubſtantiæ aliquo modo. Dicitur etiam contrarietas habitus & priuatio, ſiue contrariæ formæ circa eandem materiam quæ ſubſtat vtrique: & eſt ſubſtantia à ſubſtando dicta, & illi iterum conuenit neutri eſſe contraria, vt probatur in fine primi phyſicorum. *Tex. com. 70.* Dicitur etiam contrarietas diſtantia completa paſſionum & qualitatum circa idem ſubiectum, quod manens vnum & idem receptibile eſt vtriuſque contrariorum, vt albi & nigri, & calidi & frigidi, & huiuſmodi: & iterum ei quod vtrique contrariorum ſubſtat, conuenit nulli eſſe contrarium: & iſte eſt verus intellectus Ariſtot. qui hæc omnia dicit & probat rationibus quæ inductæ ſunt.

Non eſt autē hoc ſubſtantiæ proprium, &c.

Quamuis hoc autem ſubſtantiæ proprium ſit & conueniat omni ſubſtantiæ ſubſtanti, non eſt tamen conueniens ſoli ſubſtantiæ, ſed eſt proprium multorum aliorum: quantitas enim nihil habet contrarium, neque linea, neque ſuperficies, neque corpus, & ſic de aliis. Simili inductione probatur in diſcretis. Nihil eſt numero denario contrarium, neque quinario, & ſic de aliis.

Obiectio tertia.

Habent tamen hæc omnia vel habere videntur

Niſi quis multa paucis, &c.

dentur ſophiſticas inſtantias: quia aliquis fortè in diſcretis multa paucis diceret eſſe contraria, vel magnum paruo, vel breue longo: quæ qualiter opponantur, in 10. primæ philoſophiæ determinari habet. Sed hîc dicendum, quòd hæc oppoſitam quantitatem non dicunt, ſed qualitates circa quantitatem dictas. Quod autem quantitas nihil habeat contrarium, à ſimili probatur, ſicut probatum eſt de ſubſtantia: quantitas enim his ſubiicitur, vel ſubſtantia gratia quantitatis ſuæ ſecundum quod eſt quanta: ſic nulli iſtorum eſt contrarium.

Solutio textus.

Vnde concluditur generaliter, quòd determinatorum ad naturam & ſpeciem quantitatis, nullum penitus nulli ad quantitatis naturam & ſpeciem quantitatis determinato eſt vel eſſe poteſt contrarium: ſed hoc modo poſſit eſſe contrarium, ſicut & ſolo illo modo ſubſtantiæ detur habere contrarium: ſed prout ſubſtantia ſubiectum & ſubſtans poteſt habere contrarium: quod eſſe non poteſt, ſicut probatum eſt hîc. Hoc igitur modo & non aliter intelligenda ſunt dicta Ariſtotelis.

CAPVT X.

De proprio ſubſtantiæ quod eſt non recipere magis & minus.

Videtur autẽ ſubſtantia non ſuſcipere magis, &c.

Eſt iterum aliquid ſubſtantiæ proprium, quod quidem omni, ſed non ſoli conuenit: videtur enim ſubſtantia nec magis nec minus ſuſcipere per intenſionem & remiſſionem. Hoc autem ideò non dico, quòd vna ſubſtantia à ſubſtando dicta non magis ſit ſubſtantia quam alia: hoc enim in antehabitis iam dictum eſt, quia prima ſubſtantia magis eſt ſubſtantia quam ſecunda. Sed ideo dicimus illud proprium omni ſubſtantiæ conueniens eſſe: quia vnaquæque ſubſtantia, ſiue ſecunda, ſiue prima ſit, hoc ipſum quod eſt, non dicitur magis nunc eſſe & minus tunc vel alio tempore, per hoc quod eſt ſecundum eſſe ſubſtantiale intendi & remitti: homo enim nec nec ipſe à ſe, nec alter homo ab altero per intenſionem & remiſſionem dicitur magis & minus homo, ſicut bonum & album & idem à ſe in diuerſis temporibus, & vnum ab altero dicitur magis & minus album, & bonum per intenſionem & remiſſionem dicitur magis & minus bonum. Subſtantia vero ſiue prima ſiue ſecunda, hoc modo per intenſionem non dicitur magis & minus ſubſtantia: hæc enim nihil penitus dicitur nunc magis & minus homo per intenſionem & remiſſionem, quam prius homo fuit: propter quod generaliter concluditur, quòd ſubſtantia in hoc quod ſubſtantia eſt, non ſuſcipit magis & minus.

Quare ſubſtantia non ſuſcipit magis aut minus.

Huius autem cauſa eſt, quòd præhabitum eſt, quòd ſubſtantiæ non conuenit habere contrarium: minus enim ſecundum intenſionem eſt habens de contrario plus, & magis eſt de contrario minus habens: ita quod contrarium largè accipiat. In quibuſdam enim eſt oppoſitio vt priuatio & habitus, ſicut inter bonum & malum: in quibuſdam tamen duo motus oppoſiti ad idem & ab eodem ſunt contrarij, & ſic ſuſcipit magis & minus, ſecundum quod iſta aduerbia ſunt bonum & malum, & hoc modo intenſa & remiſſa intercipiunt de contrario: in quibuſdam ſunt contraria per formas contrarias, & illis eſt intenſio & remiſſio per hoc quod intercipiunt motum in omni medio de extremis contrariis abiiciendo vnum & accipiendo reliquum, ſecundum quod dicit Ariſtot. in 4. topicorum, albius eſt nigro impermixtius. Et hoc modo ſubſtantia non poteſt ſuſcipere magis & minus: cuius cauſa in ſcientia de vniuerſalibus reddita eſt à Porphyrio: quia omne eſſe ſubſtantiale ſemper idem & ſimul eſt: & ideò non poteſt ſuſcipere magis & minus: quia, ſicut probat Auicenna, ſi magis ſuſciperet, ſequeretur quòd ipſum eſſe ſubſtantiale plus formæ ſubſtantiali appropinquaret per ipſius formæ adeptionem: quod falſum eſt, cum nihil medium habeat, inter eſſe enim & non eſſe nihil eſt medium, ſicut inter album & nigrum multa ſunt media: & ideò ſecundum eſſe ſubſtantiale non poteſt eſſe intenſio, neque remiſſio in aliquo. *Cap. 1.*

Obiectio prima.

Adhuc cum opponitur: quia generatio & corruptio ſunt mutationes in ſubſtantia: omnis autem motio ſucceſſiua eſt ſicut tempus, quod eſt menſuratio ipſius: in tali autem ſucceſſione eſt receſſus ab vno fine, & acceſſus ad alium continuè: hoc autem magis & minus eſſe videtur ſecundum intenſionem & remiſſionem: ergo in eſſe ſubſtantiali videtur eſſe intenſio & remiſſio.

Secunda. Tex.com.8.

Adhuc autem vna ſubſtantia miſcibilis eſt cum altera, vt in ſecundo de generatione circa principium dicit Ariſtot. quod & probat. Mixta autem neceſſariò intenduntur & remittuntur, vt ex dictis eius habetur ibidem. Subſtantia ergo recipere videtur magis & minus, & intenſum & remiſſum.

Ad primam.

Hæc omnia & ſimilia ſophiſticè obiiciuntur: quia de neceſſitate eſt concludens illa probatio quæ probat ſubſtantiam non recipere magis & minus, per hoc quod non habet contrarium. Ad hoc ergo quod dicitur de mutatione, dicendum quòd mutatio & generatio & corruptio dicuntur vno quidem modo vt vtrumque eſt mutatio ſimplex, quæ (vt dicit Auerr. ſuper lib. de ſenſu & ſenſato) eſt finis motus, & non motus. Finis autem motus eſt, in quo motus eſt in motum eſſe & non in moueri: & hæc mutatio eſt ſimplex inter eſſe & non eſſe, inter quæ nihil poteſt eſſe medium: & ideò in hoc non eſt intenſio & remiſſio. Et ideo dicit Ariſtot. in 5. phyſic. quòd generatio & corruptio non ſunt motus, ſed mutationes. Eſt autem mutatio modo dicta ſiue generatio & corruptio immixta motui, qui eſt alteratio, ſicut quando de ſemine alterato paulatim fit animal vel homo: & tunc intenſio & remiſſio non refertur ad eſſe & non eſſe ſubſtantiæ, ſed potius ad qualitates actiuas vel paſſiuas, quibus perficitur talis generatio. Et hoc eſt quãdo qualitates actiuæ & paſſiuæ materiam alterant & mouent prout ſunt inſtrumenta ſubſtantialis formæ, quæ vt formans & artifex eſt in ſemine. Et tunc forma ſubſtantialis dicitur etiam in ſucceſſione non gratia ſui, ſed gratia

Nota diſtinctionem de mutatione.

Tex.com.8. 10.& 18.

inſtrumento

inſtrumentorum ſuorum quæ ſunt qualitates actiuè vel paſſiuè agentes, vel patientes in materia ſeminis. Et hoc modo dicit Ariſtot. in *Cap. 1.* 15. animalium, quod non eſt viuum & animal ſimul, & quòd non eſt animal & homo ſimul: non quod aliquid ſit medium inter viuum & non viuum, vel inter eſſe animal & non eſſe animal, & inter eſſe hominem & non eſſe hominem: ſed quia actione primarum qualitatum prout inſtrumenta cæli ſunt, vel formatiuæ virtutis quæ eſt in ſemine, materia prius accedit ad potentiam & ad actum vnius quod eſt viuum, & poſtea ad potentiam & ad actum alterius quod eſt animal: & hoc non eſt intendi & remitti, ſed potius in eadem forma ſecundum potentiam & actum plus & minus accedere ad veram nominis impoſitionem.

Ad ſecundam. Quod autem obiicitur de mixtione ſubſtantiarum animalis, nihil penitus facit ad propoſitum: quia in mixto non fit intenſio & remiſſio ſecundum ſubſtantias mixtorum, ſed ſecundum qualitates illarum ſubſtantiarum. Et ideò intentio refertur ad qualitates, & non ad ſubſtantias. Patet igitur, quòd ſubſtantiæ conuenit nec magis nec minus recipere.

CAPVT XI.

De proprietate ſubſtantiæ quæ eſt, quòd ſubſtantia ſecundum ſui mutationem eadem numero manens, ſuſceptibilis eſt contrariorum.

MAximè autem ſubſtantiæ proprium eſſe videtur, quod & propriè proprium eſt, & conuenit omni & ſoli & ſemper, cum vnum & idem numero ſit contrariorum ſuſceptiuum, vel ſuſceptibile eſſe. Dico autem, quòd cum vnum ſit à quo ſit contraria potentia ſuſcipiendi. Hoc autem habet ſubſtantia ab eo quod ipſa eſt ſubiectum ens in ſe completum: & hoc habet à ſpecie inquantum eſt ſubſtantia, & hoc eſt inquantum eſt ſubſtantia: quia prima ſubſtantia eſt ex eo quod iam ſubſtat accidentibus indiuiduantibus. Et ideò dico numero propter primam ſubſtantiam, in qua eſt ſecunda, & in qua veritatem accipit ſubſtandi & habet. *Maximè vero ſubſtantiæ proprium videtur eſſe, &c.*

Ex hoc patet, quòd ſubſtantia ſecunda inquantum eſt in prima, eſt ens vniuerſale perfectum, & ex genere formato, & differentia ad perfectum eſſe formantem conſiſtit. Ex hoc autem virtutem accipit ſubſtandi accidentibus, quod non haberet ſi in ſeipſa ens perfectum non eſſet, quia quod in ſe perfectum non eſt, alij dare non poteſt eſſe per hoc quod exiſtit in eo. Sic igitur ens in ſe perfectum & idem numero eſt per materiæ indiuidantis diuiſionem: ita quod inquantum ſecunda ſubſtantia eſt in prima, ſit vnum perfectum: inquantum eſt indiuiduata per indiuiſam & vnam materiam, ſit idem numero.

Sic eſſe vnum & idem numero ſubiicibile propriis contrariis eſt propriè proprium ſubſtantiæ ſecundum quod dicitur ſubſtantia ab actu ſubſtandi, ſicut in antehabitis dictum eſt. Et in aliis quidem rebus aliorum prædimentorum non habebit nec inueniet quis quod proferat cui hoc proprium conueniat. Quæcunque res generum aliorum non ſunt ſubſtantiæ ab actu ſubſtandi dictæ, ita ſcilicet quod res alterius generis ſit contrariorum ſuſceptibilis, cum ſit in ſe manens vnum & idem numero. Velut ſi quæramus in rebus quæ ſunt in genere qualitatis, & dicamus, quòd color cum ſit manens vnum & idem numero, non erit album & nigrum per ſucceſſionem, vt videlicet ſit actu album, & poſteà actu nigrum.

Sed fortè ſi eſt color medius, in ſe habebit album & nigrũ permixta: ſed hoc eſt contraria permixta, & in potentia habere, & non habere actum vtrumque per ſucceſſionem manente eodem ſubiecto. Similiter ſiquis proferat de genere actionis aliquid, quod contrariorum videatur eſſe ſuſceptiuum, & dicat, quòd eadem actio praua ſit & ſtudioſa, ſicut actio voluntatis deliberatiuæ: dicimus, quòd eadem actio numero manens vna numero, non poteſt eſſe per ſucceſſionem praua modo, & poſtea ſtudioſa: quia prauum & ſtudioſum ſunt accidentia inſeparabilia ab actione: & ideò actio praua eadem manens nunquam erit ſtudioſa, ſed alia ſimilitudinis illi in cauſa (in eo quod eſt voluntaria) poteſt eſſe ſtudioſa. Similiter vna & eadem numero linea, non erit recta & curua per ſucceſſionem: & ſimiliter eſt in omnibus aliis rebus aliorum generum quæ non ſunt ſubſtantia. Sola autem ſubſtantia cum ſit vna & eadem numero manens in ſubiecto quod eſt ſubſtantia, capax eſt contrariorum, vt modo ſit ſub vno, & poſteà ipſa eadem numero ſit ſub alio, vt patet inductione, vt quidam homo qui eſt prima ſubſtantia cum ſit vnus & idem numero aliquando quidem eſt albus, aliquando autem niger: & aliquando calidus, & aliquando frigidus. Similiter ſecundum contraria motum aliquando quidem prauus, & poſtea ſtudioſus, & non ſimul prauus ſtudioſus. In aliis autem prædicamentis nullum tale ens inuenitur. *Remouet dubium.*

Obiectio textus. *In aliis autem nullis aliquid tale, &c.* Forſitan autem aliquis inſtãs contra ea quæ dicta ſunt, dicet orationem quæ eſt in genere diſcretæ quantitatis, vel viſum ſiue opinionem quæ eſt in genere qualitatis, tale aliquid eſſe ſecundum quod eadem oratio manens numero eadem, videtur eſſe vera, & poſteà falſa per ſucceſſionem, & ſic ſuſcipere contraria. Nec modo fiat vis verum verum & falſum contrariè vel priuatiuè oppoſita ſunt: velut ſi dicamus in exemplo, quòd hæc oratio aliquem ſedere dum ſedet eſt vera, & eadem oratio manens eadem numero per ſyllabas & dictionum operationem, falſa erit illo non ſedente. Similiter autem eſt de viſu opinantis alicuius. Siquis enim opinetur ſedere aliquẽ, dum ſedet, verum opinabitur: quę opinio manens eadem in anima opinantis, falſa erit illo ſurgente, ſi eiuſdem opinionis viſum de eodem ſurgente retineat, quem prius illo ſedente habuit.

Sed

Solutio textus.

Quomodo ipſa ſubſtantia eſt ſuſceptibilis contrariorum eadem numero manens cum ſui alteratione.

Sed ad hoc dicendum, quòd etiam ſiquis hoc ſuſcipiens concedat eandem orationem eſſe, vel eandem opinionem, quæ ſic contraria ſuſcipiat (quod tamen falſum eſt, ſicut inferius patebit: quia verum & falſum eſt in talibus ſicut in ſigno, & non in ſubiecto.) Dicimus tamen, quod hoc dato differentia eſt in modo ſuſcipiendi contraria. Nam ea quæ in ſubſtantiis ſunt, ipſa quidem mutata & alterata ſecundum ſeipſa ſuſceptibilia ſunt contrariorum: quando enim id modo quod eſt frigidum, eſt factum de eo quod prius erat calidum, ipſum ſubiectum ſecundum ſeipſum mutatum eſt, alteratum enim eſt: & quod ex albo fit nigrum, ipſum alteratum & alteratum eſt factum. Similiter eſt quando ex prauo per alterationem fit ſtudioſum, & ſimiliter eſt in omnibus aliis quæ de contrario mutantur in contrarium. Vnde id quod mutationem ſecundum ſeipſum ſuſcipiens eſt, ſuſceptibile fit contrariorum: ſed oratio quidem & opinio, in quibus eſt verum & falſum ſicut in ſigno ex ratione alterius ad ipſa, ipſa quidem immobilia perſeuerant, & in nullo mutata. Cum verò res mouetur & mutatur, ex cuius relatione ad ipſa vera vel falſa efficiuntur, fit contrarium circa orationem & opinionem: oratio enim quæ eſt, quòd ſedet aliquis, vel aliquem ſedere, ſemper eadem permanet in nullo mutata. Cum verò res quam ſignificat oratio, mota vel mutata ſit, fit oratio ex relatione rei ad ipſam tanquam ad ſignum, aliquando vera, & aliquando falſa: in talibus enim verum eſt ex adæquatione ſigni ad ſignificatum: & ideo mutato ſignificato verum vel falſum efficitur ſignum: ſicut dicit Boet. de dextro & ſiniſtro: res enim quæ modo à dextris eſt, nulla mutatione facta in ipſa, fit ſiniſtra, ſi res quæ modo à dextris eſt, tranſeat in ſiniſtram, me ſemper manente immobili. Propter quod hoc ſolius & ſolummodo ſubſtantiæ proprium eſt, & nullius alterius, quod propter ſui (prout ſubiectum eſt vnum & idem manens in ſubſtantia) mutationem in formis accidentalibus factam, captabilis vel ſuſceptibilis fit contrariorum, & non propter alterius mutationem quod in aliquo reſpectu aliquo modo ſe habeat ad ipſam.

Aliter & eſt ſecunda ſolutio textus.

Siquis ergo non concedens ſuſcipiat, dicens aliquo modo orationem & opinionem eſſe ſuſceptibilia contrariorum, ſuſcipit & concedit hoc quod non ſimpliciter eſt verum.

Oratio & opinio non ſuſcipiunt veritatem aut falſitatem, ſed ita denominantur ab eo quod eſt in re.

Oratio namque & opinio non dicuntur ſuſceptibilia eſſe contrariorum in eo quod ipſa ſecundum ſeipſa aliquid recipiant, ſed in eo quod circa altera alia quædam (quæ ſunt ſignificata orationis vel opinionis) ſit facta paſſio quædam ſecundum mutationem. Et patet: quia in eo quod res ſignificata per orationem vel opinionem ſic eſt vel non eſt prout in oratione vel opinione ſignata eſt, oratio vel opinio vera vel falſa dicitur, & non in eo quod ipſa oratio vel opinio manet eadem in ſubſtantia, & mutata in accidentibus captabilis vel ſuſceptibilis ſit contrariorum. Simpliciter autem oratio vel opinio ſecundum ſe conſiderata nullo modo mouentur vel mutantur. Propter quod oratio vel opinio ſecundum ſeipſa non erunt ſuſceptibilia contrariorum, cum nulla penitus in eis facta ſit paſſio alterationis. Verum ſubſtantia contrariorum ſuſceptibilis eſt in eo quod ipſa ſecundum ſeipſam contraria ſecundum ſuiipſius paſſionem & alterationem ſuſcipiat: quod inducendo manifeſtum eſt in exemplis: animal enim vnum & idem manens in ſubſtantia, languorem ſuſcipit & ſanitatem, aliquid paſſum & motum & alteratum ſecundum qualitatem quæ eſt diſpoſitio & habitus. Similiter ſuſcipit candorem ſiue albedinem & nigredinem, paſſum & alteratum ſecundum qualitates quæ ſunt paſſio vel paſſibilis qualitas. Et ſimiliter vnumquodque talium ipſa ſubſtantia manens eadem, contrariorum receptibilis eſſe dicitur, quod ſecundum ſui mutationem in qualitatibus alteratur. Proprium igitur eſt ſubſtantiæ cum vnum & idem ſit numero, ſecundum ſuam mutationem ſuſceptibile eſſe contrariorum.

CAPVT XII.

De dubitationibus circa ea quæ dicta ſunt, quod ſubſtantia ſuſcipit contraria.

Obiectio. Prima.

Obiicitur contra ea quæ dicta ſunt: quia non videtur omni ſubſtantiæ conueniēs, quod ſecundum ſui mutationem eſt ſuſceptibilis contrariorum: forma enim ſubſtantialis ſubſtantia eſt, tamen non ſecundum ſui mutationem ſuſceptibilis eſt contrariorum.

Secunda.

Adhuc autem & intelligentia ſubſtantia eſt, & non ſecundum ſui mutationem ſuſceptibilis eſt contrariorum. Similiter etiam Deus ſiue prima cauſa non ſecundum ſui mutationem ſuſceptibilis eſt contrariorum.

Tertia.

Similiter corpora cæleſtia quæ directè cadunt in prædicamento vt compoſita, ſubſtantia ſunt: & tamen ſecundum ſui mutationem non ſunt ſuſceptibilia contrariorum, vt videtur: quia corpus cæleſte, vt dicit Auer. non eſt ſuſceptibile contrariorum.

Quarta.

Adhuc etiam quod dicitur, quòd ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, videtur habere inſtantiam: quia differentia eſt ſubſtantia, & tamen habet contrarium. Quod enim differentia ſubſtantia ſit, per hoc probatur, quòd quicquid eſſentialiter eſt pars ſubſtantiæ, ſubſtantia eſt: differentia autem eſt pars ſubſtantiæ, quia eſt pars ſpeciei, quoniam conſtituit ſpeciem, ergo eſt ſubſtantia: & tamen habet contrarium, quia rationale mortale contraria ſunt, & fundantur ſuper formas contrarias. Omnia enim iſta prædictis videntur contraria eſſe.

Solutio.

Sed ad hæc omnia dicendum, quòd doctrina habita de ſubſtantia ſecundum quod eſt prædicamentum, ſtat immobili virtute: iſta autem quæ inducta ſunt, inſtantiæ ſunt ſophiſticæ.

Ad primam.

Quod igitur obiicitur de forma, dicendum quòd forma & materia non ſunt in genere ſubſtantiæ, prout ſubſtantia eſt de numero prædicabilium. Forma iſta vt forma

prout

prout eſt pars & principium compoſiti, de generibus, de ſpeciebus, & indiuiduis non prædicatur. Similiter eſt dicendum de materia quæ nullo modo prædicatur: & ſi eſſet in genere ſubſtantiæ prædicabilis, proculdubio oporteret, quòd prædicaretur. Vnde forma & materia ſunt in genere ſubſtantiæ vt principia ſubſtantiæ reducta ad genus, prout genus quod eſt ſubſtantia eſt res vere per ſe exiſtens, & non prout eſt vnum prædicabilium. Proprietas autem ſubſtantiæ ſignatur prout eſt de numero prædicabilium, aut prout eſt res verè non abſoluta à prædicatione. Sed nullo modo forma & materia ſic ſe habent ad ſubſtantiam: & ideò non eſt mirum ſi non conuenit eis proprietas aſſignata ſubſtantiæ, aut prout eſt prædicabile, aut prout eſt res vere non abſoluta à prædicatione. Si autem abſoluta accipiatur à ratione prædicabilis, non erit de conſideratione logici, ſed primi Philoſophi.

Ad ſecundam.

Quod autem de prima cauſa obiicitur, quæ eſt Deus, dicendum quòd prima cauſa non materia eſt, nec forma, nec compoſitum, nec vniuerſale, nec particulare, nec ſpecies, nec genus, nec indiuiduum, nec differentia: & ideò nullo modo eſt in genere, vel reductum ad genus, ſed ante omne genus & ſupra omne genus. Et quando omnia reſoluuntur ad ens, non eſt illud ens ſubſtantia prima quod eſt Deus, ſed ens de quo dicitur in lib. de cauſis, quòd eſt creatum primum: & ante ens iſtud eſt creator creati talis: & ideò cum dicitur, Deus eſt ſubſtantia, intelligitur quòd ipſe eſt ens per ſe & à ſe exiſtens & in ſeipſo, & quòd alia quæ dicuntur ſubſtantiæ non ſunt ſubſtantiæ, niſi per analogiam & proportionem ad ipſum vere ens & ſubſtantiam quæ Deus eſt: & ſecundum quod propinquius & ſimilius ſunt per ſe apta ad ipſum, ſic verius attingitur eſſe per ſeipſa. Quare hoc modo Deus non eſt ſubſtantia prout eſt vnum prædicabilium: & ideò non eſt mirum ſi non conuenit Deo ſubſtantiæ proprium.

Ad hoc autem quod de intelligentia dicitur, planum eſt reſpondere, ſi intelligentia accipiatur propriè ſecundum intelligentiæ rationem. Sic enim intelligentia eſt agens intellectus, qui eſt eſſentia potius quam ſubſtantia, & non habet compoſitionem niſi eam quæ eſt ex eſſe & quod eſt, & eſt res conſiſtens in lumine eſſe propriè: & hoc non eſt in genere vniuocè cum aliis quæ ſunt in genere, ſed reducitur ad genus, & ſuſcipit nomen generis ſecundum analogiam & proportionem ſicut cauſa prima. Et hæc ſolutio eſt ſecundum intentionem philoſophiæ Peripateticorum, qui de intelligentiis bene ſunt locuti.

Opinio quorundam Arabum & Hebræorum de intelligentiis. Vide Chryſoſt. hom. 1. in Ioan.

Quidam autem Arabes, & quidam Iudæi, de intelligentiis ſecundum rationem ſuæ legis loquuntur, quod nullo modo probare poſſunt ex alicuius philoſophiæ principiis, dicentes intelligentias Angelos eſſe, qui localiter mouentur, & mittuntur ad homines, quod à Stoïcis ſecundo, & ab Epicuriis primo ortum habuit & aſſumpſit, & ab his qui leges poſuerunt. Et ſecundum iſtos intelligentia habens eſt genus & ſpeciem & indiuiduum. Et genus quidem eſt in intelligentia omnibus communis. Species autem ſunt intelligentiæ in diuerſis ordinibus diſtributæ: & quæ in vno ordine ſunt, eiuſdem ſunt ſpeciei: & diuerſæ ſunt in ſpecie, quæ in diuerſis ordinibus ſunt conſtitutæ. Et indiuidua ſpecierum ſunt ſingulares intelligentiæ ſiue Angeli: & illis, vt dicunt, conuenit ſubſtantiæ proprium: quia quamuis iuſtitia Dei ſint confirmatæ in bono vel in malo, tamen natura ſunt vertibiles ad vtrumque, vt dicit Dio. Ad hæc autem hoc aduenit, quod non rectè intelligunt illud Platonis in 2. timæi. Dei Deorum quorum opifex paterque ego: natura quidem mutabiles, voluntate autem mea ſic permanentes. Sed Plato loquitur de mutabilitate quam ſuſtinet omne quod creatum vel cauſatum eſt, quod ex ſe nihil eſt, & id quod eſt, & eſſe ſuum eſt per relationem ad cauſam primam. Hæc autem ſubtiliter determinati habent in prima philoſophia in illa parte vbi agitur de fluxu entium à cauſa prima.

Ad tertiam.

Quod autem de corporibus cæleſtibus obiicitur, dicendum, quòd illa prout compoſita, ſunt in genere ſubſtantiæ ſecundum rectam lineam & ordinem prædicabilium, & ſic ſunt proprietatis ſubſtantiæ ſuſceptiua corpora cæleſtia: primæ enim differentiæ contrariorum ſunt ſecundum ſitum, & differentiæ ſitus: vnde etiam per ſitus contrarietates omnia alia contraria, vt dicit Auer. diffiniuntur per maximè diſtare: diſtantia enim in ſitu cauſa eſt omnis diſtantiæ omnium aliorum generum. Differentiæ autem ſitus contrariæ ſunt, vt dextrum & ſiniſtrum, ante & retro, ſurſum & deorſum, vt dicit Ariſt. & horum contrariorum ſui mutationem corpus cæleſte eſt ſuſceptiuum: ſed ſua mutatio non eſt niſi ad vbi, quia non eſt in potentia niſi ab vbi & nunc: quamuis Auer. de ſubſtantia orbis dicat, quòd Meſſhalach probat in lib. de ſphæra mota, quòd corpus cæleſte ſuſceptibile ſit raritatis & denſitatis ſecundum ſuæ ſubſtantiæ mutationem.

5. phyſic. com. 59.

Quomodo corpus cæleſte eſt ſuſceptiuum contrariorum.

Nota quomodo raritas & denſitas æquiuocè reperiantur in cælo & elementis.

Sed hoc verum eſt, ſecundum quod hæc raritas, & hæc denſitas ſunt æquiuocæ, & ad minus non vniuocæ ad raritatem & denſitatem quæ ſunt in elementis: denſitas enim & raritas in elementis mutant ſubſtantiam ſicut raritate tranſit aqua in aërem, & aër in ignem: ſed in cæleſtibus non dicunt niſi ſitum partium in toto corpore, & non mutationem à forma cæleſti in formam aliam. Eſt enim denſum in cælo, cuius partes poſitionem habent propinquam: propter quod ſol ſpiſſus eſſe dicitur. Rarum autem, cuius partes ſecundum poſitionem ſtant remotæ: & ideo ſubſtantia circulorum cæleſtium dicitur eſſe peruia plus raritate & peruietate omnium elementorum & elementatorum.

Ad quartam.

Quod autem de differentia obiicitur, in præcedentibus eſt ſolutum: ſecundum enim contrarietatem diſtantium perfectè quæ prima eſt in quolibet genere, ſic differentia contraria eſt differentiæ: & hoc modo differentia non eſt in genere niſi per reductionem ad genus,

Quomodo differentia

ſubſtantiali aliquid eſt contrarium: & quomodo non.

nus, vt ſæpius iam in doctrina iſta & in doctrina de vniuerſalibus dictum eſt. Si autē ſumantur contraria qualitates quæ mutuo ſe expellunt ab eodem ſuſceptibili, quod potentia vtrumque natum eſt recipere, ſic differentia differentiæ non eſt contraria, ſed aliquid habet proportionale ad contrarietatem hoc modo dictam, inquantum differentiæ oppoſitæ natæ ſunt fieri circa idem genus, & non poſſunt ſimul eſſe actu in illo, genus enim proportionatur materiæ, ſicut olim ſæpius dictum eſt.

Ex his ergo manifeſtum eſt, quòd propriè proprium ſubſtantiæ eſt ſecundum ſui mutationem ſuſceptibile eſſe contrariorum, & quod hæc conuenit omni & ſoli & ſemper illi ſubſtantiæ quæ cadit in genere ſubſtantiæ, prout ipſa eſt prædicamentum, vel prout ipſa eſt ens conſtitutum, & non abſolutum à ratione prædicamentali.

CAPVT XIII.

De dubitationibus quæ ſunt circa hoc, quòd oratio ſuſcipit verum & falſum.

DE hoc etiam quod dictum eſt, quòd oratio ſuſceptibilis eſt veri & falſi, vna & eadem manens ad rei ſignificatæ mutationem, multæ ſunt dubitationes, quæ videlicet ſit res ſignificata, & qualiter ſignificatum ſit in oratione. Eſt enim oratio hæc quæ verum & falſum ſignificat, ſola oratio quæ enuntiatio vel interpretatio vocatur.

Obiectiones. Prima.

Videtur enim, quòd oratio in ſignificando non mutatur per hoc quod res mutatur ſignificata: hæc enim oratio, ego ſedeo, ſignificat me ſedere dum ſedeo: nec minus ſignificat me ſedere dum non ſedeo, ſed æqualiter & ſemper ſignificat me ſedere: ergo in ſignificando quod ſignificat, nunquam mutatur: facit enim ſemper quod à prima inſtitutione accepit ſignificare, quòd ego ſedeo, & hoc ſemper & immobiliter agit: vno ergo modo ſe habet ad hoc ſignificandum, ſiue ego ſedeam, ſiue non ſedeam. Quod autem vno modo ſe habet in ſignificando, non modo eſt verum, & modo falſum ſecundum rei mutationem. Videtur igitur, quòd oratio non eſt ſuſceptiua veri & falſi ad rei mutationem.

Secunda.

Adhuc, Omne ſignum eſt verum, quando ita ſignificat prout eſt inſtitutum ſignificare. Sed hæc oratio, ego ſedeo, inſtituta eſt vt ſignificet me ſedere, ſiue ſedeam, ſiue non ſedeam. Siue ergo ſedeam, ſiue non, facit quod incepit facere à prima inſtitutione: ſed tunc eſt ſignificatiua veri, quando ſignificat ſicut incepit ſignificare: igitur ſiue ſedeam, ſiue non, hæc oratio, ego ſedeo, ſemper eſt vera ſignificando.

Tertia.

Adhuc, Sicut oratio eſt ſignificatiua rei, ita ſignificatiua eſt conceptus ſiue cogitationis ſiue opinionis eius qui profert orationem illam: eò quod voces ſunt notæ paſſionum quæ ſunt in anima. Ergo ſicut eſt ſuſceptiua veri & falſi ad rei mutationem: ita eſt ſuſceptiua veri & falſi ad conceptus vel cogitationis ſiue opinionis mutationem illius qui profert orationem: ſicut enim eſt verum quod eſt adæquatio vocum & rerum ſignificatarum per voces, ſic eſt verum quod eſt adæquatio vocum & conceptus prolati per voces. Videtur ergo, quòd hæc oratio, ego ſedeo, mutetur de vero in falſum, & è conuerſo, quando ille qui profert eam mutatur ſecundum opinionem, quòd ſedeam, vel quòd non ſedeam. Et hoc iam in hac oratione dixit Pythagoras, qui poſuit verum & falſum in dictione opinando vel non opinando id quod dictum eſt in voce ſignificante.

Quarta. Lib. de veritate cap. 2.

Secundum autem eundem modum videtur Anſelmus probare: quia verum in ſigno eſt immobile, & vnum in omni ſigno ſignificante: ſignum enim verum eſt quando ſignificat hoc quod ſignificare accipit in primæ ſapientiæ veritate: ſed ſignum ſemper hoc ſignificat quod accipit in prima veritate ſignificare: ergo quando ſignificat hoc, ſiue res ſit, ſiue non ſit, ſemper eſt verum in ſignificando: ſiue ergo res ſit, ſiue non ſit, oratio quæ eſt ſignum, ſemper vera eſt in ſignificando: non ergo ad rei mutationem oratio ſuſceptibilis eſt veri vel falſi, vt videtur.

Quinta.

Adhuc autem ſecundum hoc videtur, quòd vna veritas ſignificetur & ſit in omnibus veris: omne enim ſignum ſignificat quod ſignificare accipit in prima veritate: quod autem in prima veritate eſt, vnum & idem eſt, non diuerſum: idem ergo & vnum ſignificatur in omnibus veris, vt videtur.

Sexta.

Adhuc, Idem eſt & vnum quod immobile eſt ad omnium rerum mutationem: ſignificare autem hoc quod accipit ſignificare in prima veritate, immobile eſt ad omnium rerum mutationem: ergo idem & vnum eſt, quod ſignificatur in omni ſigno ſignificante: hoc autem non poteſt niſi veritas prima, vt videtur: videtur ergo, quòd veritas prima ſignificetur in omni oratione ſignificante: & ſic totum falſum eſſe videtur quod dictum eſt, quòd ſcilicet oratio verum & falſum ſignificat in eo quod res ſignificata eſt vel non eſt. Hæc & huiuſmodi ſophiſmata multa induci poſſunt contra ea quæ determinata ſunt, ſi rationes Heracliti & Pythagoræ & Anſelmi in lib. de veritate conſiderentur.

Solutio. Veritas ſigni quid.

Ad hæc ergo & huiuſmodi dicendum videtur, quòd veritas ſigni, quod eſt enuntiatio, vel dictum enuntiationis, eſt adæquatio vocis ſignificantis & rei ſignificatæ per vocem: & ideò verum & falſum in voce eſt ſicut in ſigno relato ad rem ſignificatam: propter quod etiam mutatur ſignificatio ad rei ſignificatæ mutationem, ſicut ſuperius dictum eſt: & nunc manente oratione vna & eadem ad rei mutationem, mutatur de vero in falſum, & è conuerſo de falſo in verum.

Ad primam.

Ad id autem quod obiicitur, quòd idem ſemper ſignificat, ſiue ſit res, ſiue non ſit, dicendum quòd hoc verum eſt: ſed ſignificatio non eſt vera vel falſa in hoc quod ipſa idem ſignificet, ſed in hoc eſt ſignificatio vera vel falſa, quòd rei adæquatur, vel non adæquatur ſignificatio: & ideò inæquali

facta re cui ſignum non adæquatur, falſa eſt oratio.

Ad ſecundam. Ad hoc autem quod obiicitur, quòd ſignificat quod accipit à prima inſtitutione, dicendum quod à prima inſtitutione accepit vt rem per ſui adæquationem ad rem ſignificatet: & quando non adæquatur rei, tunc non facit ſignum illud quod facere accipit à prima inſtitutione: nemo enim ſignum ſic inſtituit ſignificare vt vagam & non rei ſignificatæ æquatam habeat ſignificationem: vnde quando rei non adæquatur, tunc fallit ab hoc quod accepit à prima inſtitutione: non enim inſtituta eſt tantum ſignificare, ſed inſtituta eſt vt per ſignificationis adæquationem ſignificet rem vt eſt, nec magis nec minus. Ad hoc enim ſermo inuentus eſt, vt dum rebus in communicando nobis inuicem vti non poſſumus propter rerum infinitatem, & propter hoc quod plures res non ſemper habemus, ſermonibus pro rebus vteremur, quando conceptus & affectiones quas de rebus habemus nobis inuicem pandere & communicare volemus: & hoc iam ante nos dixit Plato in Timæo. *Dictū Platonis in Timæo, & eſt etiam Ariſt. primo elenchorum.*

Ad tertiam. Quod autem obiicitur de hoc, quod ſermo ſemper ſignificat hoc quod in prima veritate ſignificare accepit, dicendum quòd in ordinatione primæ veritatis non accepit ſignificare vaga tantum ſignificatione, ſed ſignificare rem ſicut eſt ratione rei, ſignificatione rei adæquata: & hoc dico ſalua fide Anſelmi. Et ideo falſi & veri ſuſceptiua efficitur per mutationem rei. Si autem non accepiſſet niſi adæquationem inſtituentis & ſigni inſtituti ad ſignificandum, tunc aliquo modo eſſet verum quod dicitur, ſed hoc meo iudicio nō eſt verum. *Contra Anſelm. in lib. de veritate.*

Ad quartam. Ad hoc autem quod dicitur, quòd verum eſt in adæquatione intellectus vel conceptus ad ſignum quod conceptum ſignificat, dicendum quòd conceptus vel intellectus vel opinio vel quocunque modo dici poſſit id quod eſt in anima (cuius voces prolatæ ſigna ſunt) non abſoluitur à rebus quæ ſunt cauſa conceptuum: & ideo illis prout conceptæ ſunt res adæquatur: non enim ſermo inuentus eſt ad ſignificandum conceptum fictum, qui non eſt niſi in concipiente: quia ſermo inutilis eſſet, quia per ſermonem audiens nullam de re conciperet veritatem vel ſignificationem. Et ideo dictum Pythagoræ & Heracliti non habet veritatem: quia dixerunt, quòd verum eſt in apprehendendo vel opinando ſecundum quod opinio eſt opinantis paſſio: ſed hoc verum eſt, quòd verum eſt in opinando vel concipiendo ſecundum quod conceptus vel opinio eſt rei ſignificatæ æquata paſſio vel conceptio: & ideo ſermo talis conceptui æquatus, æquatus eſt etiam rei: & ideo dicit Ariſtot. quòd veritas eſt adæquatio rei ad intellectum. *Contra Pythagoram & Heraclitum.*

Ad quintam. Ad hoc autem quod dicit, quòd omnia ſunt vera prima veritate, quia ſigna ſunt primæ veritatis in hoc quod ſignificant quod in prima veritate acceperunt ſignificare: dicendum vt prius, quòd in prima veritate acceperunt, quòd ſignificent res, & adæquata ſignificatione ſignificent verum, & non adæquata ſignificent falſum. Et ideo mutata ſignificatione ſigni mutatur adæquatio. Et quod dicunt de immobilitate veritatis, dicendum quòd illa immobilitas non eſt niſi circa ſignificandum relatū ad ſignificandum, & non circa ſignum rei ſignificatæ æquatum vel non æquatum: & ideò ſigno illo manente immobilis eſt veritas: ſed illa prima veritas eſſe poteſt, quia corrumpitur & mutatur mutato ſigno.

Ad ſextam. Ad id autem quod dicitur, quòd omne ſignum ſignificat id ad quod ſignificare ordinatum eſt in prima veritate, dicendum quòd quamuis hoc concedatur, non ſequitur, quòd omnia ſint vera prima veritate, quia in prima veritate ordinatur, quòd oratio ſignificet res per æqualitatem ad ipſas prout ſunt vel non ſunt: & ſic in prima veritate voces ad res ſignificandas referuntur. Si autem veritas non eſſet niſi adæquatio vocis ad primam veritatem in ſignificando tantum: tunc poſſet aliquo modo verum eſſe quod dicitur. Hæc igitur de prædicamento ſubſtantiæ dicta ſufficiant.

TRACTATVS III.

De quantitate.

CAPVT I.

De diuiſione quantitatis.

INTER prædicabilia quæ ſunt de natura accidentium ſubſtantiæ, primum occurrit prædicabile quod eſt quantitas, eò quod hoc immedia tē ſequitur, vt dicit Rabbi Moyſes: cum enim ſub ſtantia potentia diuiſibilis ſit ſecundum id quod eſt ex parte ſubiecti & materiæ quæ ſubſtat & ſecundis ſubſtantiis & accidentibus: potentia autem diuiſibile non reducitur ad actum vt actu diuiſibile fiat ſiue efficiatur niſi per quantitatem, oportet quòd primum quod accidit ſubſtantiæ, ſit quantitas. *Quare poſt ſubſtantiam immediatè egit de quātitate.*

Adhuc, Cum materia, vt dicit Auicen. in ſufficientia ſua, ſubiiciatur generationi & generaliter mutationi inquantum potentia eſt trinæ dimenſionis, & non actu formata ad

aliquod eſſe, per generationem actu fiet trinæ dimenſionis: oportet quòd id quod primum ad materiam accidit vt formarum motus, & ipſius motus ſit receptibile, & ſit quantitas, quia aliter mobile non eſſet niſi eſſet quantum: eò quod Ariſtot. probat in 6. phyſico. quòd nihil eſt mobile niſi quantum. His igitur rationibus immediatè poſt ſubſtantiam quantitas eſt ordinanda.

Tex. com. 32.

Adhud autem propter hoc quod formarum alterationis non eſt receptibilis niſi per quantitatem, quia in ipſa ſubſtantia exiſtentes, quantæ efficiuntur per quantitatem quæ iam ineſt ſubiecto, ſicut albedo, & caliditas, & huiuſmodi. His rationibus rationabiliter immediatè poſt ſubſtantiam ponitur quantitas: inter accidentium enim genera nullum eſt penitus abſolutum niſi quantitas & qualitas. Qualitatis autem præcipuè quantum ad duas ſpecies illius quæ ſunt paſſio vel paſſibilis qualitas, & forma vel circa aliquid conſtans figura, non eſt ſuſceptibilis ſubſtantia niſi mediante quantitate: & ideo immediatius adhæret ſubſtanſtantiæ quantitas, quam aliquod aliorum generum accidentis.

Inter accidentia nullum eſt abſolutum niſi quantitas & qualitas.

Quia autem quantitas multarum diuiſionum eſt, oportet primò nos notificare quantitatem per diuiſionem ipſius: quia ſi per diffinitionem notificaremus eam, non poſſumus dicere, niſi quia eſt menſura ſubſtantiæ: & cum ratio menſurandi non ſit per vnum modum in continuo & diſcreto, & in habente poſitionem in partibus & in non habente, non habemus, quòd vna ratio eſſet quantitatis ſecundum quod in genere accipitur diffinitiuum. Cum enim, vt dicit Ariſtot. vnumquodque menſuretur ſui generis minimo, oportet quòd ſicut differunt menſurata, ſic etiam differant menſuræ, & eodem modo differat in eis menſurandi ratio: non habentes ergo quantitatis in genere ſumptæ diffinitionem, vt aliquo modo declaretur, oportet quòd ex poſterioribus notificetur per diuiſionem.

Quare diuiſit quantitatem & non diffiniuit.

10. metaph. com. 3. & 4.

Hac igitur neceſſitate coacti dicimus quantitatem in genere per differentias primas diuidentes, quòd quantitatis aliud continuum, aliud diſcretum. Non autem dicimus diuidendo, quòd quantitas diuiditur continuitate, & diſcretione: quia continuitas & diſcretio non ſunt prædicabilia de quantitate, cum ſint formæ abſtractionis modo ſignificatæ, quæ non ſunt in genere quantitatis, ſed nominentur qualitates quæ dicuntur circa quantitates.

Quantitatis aliud continuum, &c. Remouet dubium.

Sic igitur tangentes quæ in genere ſunt quantitatis, dicimus quòd quantitatis aliud continuum, aliud diſcretum. Antequam autem has partes per diffinitiones aſſignemus quid ſunt, oportet aliam ſubiicere diuiſionem, cuius partes communicant vtrumque iſtorum diuidentium: & hoc eſt, quòd quantitatis aliud quidem eſt ex habentibus ſiue de numero eorum quæ habent poſitionem in partibus, & aliud ex partibus non habentibus poſitionem, ſicut patebit inferius.

Has autem inducentes diuiſiones, nullam de vnitate & puncto faciemus mentionem: quia hæc in genere quantitatis non ſunt, niſi per reductionem ad genus, ſicut principia generis ad genus reducuntur. Continuum enim habens poſitionem fluit à puncto ſicut ab indiuiſibili corporali principio. Diſcretum autem habens ordinem in partibus loco poſitionis (ſicut numerus, cauſatur ab vnitate ſicut à ſuæ diſcretionis eſſentiali principio. Et hæc omnia inferius erunt manifeſta.

Punctum & vnitas non ſunt in genere quantitatis niſi reductiuè.

Et quia habere poſitionem in partibus accidit continuis vel continuæ quantitati, & eidem accidit non habere poſitionem in partibus, ideo explanari non poterant membra primæ diuiſionis, niſi prius daretur & altera. His autem ita per duas diuiſiones præmiſſis, eſt conſequens membra iſtarum explanare ſiue declarare diuiſionum: & quia ratio diſcreti (vt Boëtius in prologo Arithmeticæ dixit, & ante eum dixerat Pythagoras in conſiſtentia) conſtat numerorum proportionibus, ideo prius declaranda eſt diſcreta quantitas, præcipuè propter hoc quod principium iſtius quod eſt vnitas, ſimplicius eſt quam eſſentiale principium continuæ quantitatis quod eſt punctus: vnitas enim eſt indiuiſibile ſimplex, non habens poſitionem: punctum autem eſt indiuiſibile poſitum, ſiue poſitionem habens.

Remouet dubium.

Quare primo de diſcreta quantitate quam de continua egit.

Quod autem diximus diuidentes, quòd quantitatis aliud eſt continuum, aliud eſt diſcretum, præmiſimus continuum diſcreto quoad nos: quoad nos enim cognoſcimus numerum diuiſione continui, vt dicit Ariſtot. in 4. phyſicorum, cum tamen vnitas cuius iteratio cauſat eſſentialiter totum numerum quoad naturam rei, ſimplicior ſit, quam punctum cuius fluxus cauſat eſſentialiter continuum. Hac igitur conſideratione dicimus in primis deſcribendo diſcretum per exemplum, quòd diſcreta quantitas eſt vt numerus habens ordinem, & oratio habens voces & ordinem & rationem. Continua verò quantitas eſt, vt exemplariter declaretur, vt linea, ſuperficies, & corpus.

Remouet dubium.

Tex. com. 112.

Amplius autem præter hæc tempus & locus: hæc enim præter dicta aliam ſuæ continuitatis habent cauſam: illa enim habent cauſam ſuæ continuitatis inter ſe & inter ſuam continuitatem eſſentialiter contentam, vt linea punctum, & ſuperficies lineam, & corpus ſuperficiem: locus autem in ſua continuitate habet terminum corporis locati qui non eſt locus, & tempus continuatur continuitate motus: motus autem continuatur continuitate mobilis & continuitate magnitudinis inter duos terminos motus exiſtentis. Hac igitur de cauſa dicitur, quòd præter hæc ſunt tempus & locus. Hęc autem inferius melius patebunt, quando de ſingulorum iſtorum ſigillatim loquemur continuitatibus.

Quomodo tempus & locus habent aliam ſuæ continuitatis cauſam, quàm linea, ſuperficies, & corpus.

***

CAPVT II.

Qualiter numerus & oratio ſunt quantitates diſcretæ.

Quomodo numerus ſit quantitas.

QVod autem numerus ſit quantitas diſcreta, ſic probatur: primo quidem quod ſit quantitas: quia quo menſurante redditur quantitas diſcretorum, illud per ſe eſt quantitas: numero autem redditur quantitas ouiũ, canum, hominum, & de aliis quæ diſcreta ſunt, & ſub vna forma continuitatis non continentur: numerus igitur eſt quantitas. Et quòd ſit diſcreta quantitas, probatur per hoc, quòd continuum & diſcretum ſunt oppoſitæ differentiæ, primo circa primum genus quantitatis: hæc autem ſunt quantitates, & non continuæ: ergo diſcretæ: quia diſcretionem non cognoſcimus niſi priuatione continui, oportet quod hoc probetur continuitatis priuatione. Dico ergo, quòd partium numeri nullus eſt continuus terminus indiuiſibilis, ad quem vt ad vnum copulentur, ita quòd ſit terminus partis vnius & finis ad quem finitur continuatio eius, & ſit terminus alterius vt à quo incipit ipſius continuatio. Hoc autẽ probatur inductiue & exemplariter, ſicut quinque & quinque ſi ponantur particulæ numeri decem ſiue denarij, iſtæ particulæ nullum habent communem terminum, qui ſit vnius partis finis, & alterius principium vt continuans: prima enim quinque in ordine vnitatem ad quam finiuntur, non habent eandem à qua inchoantur quinque ſequentia ſecundum ſubſtantiam, ſed diuiſim habent eam & diſcretam ab vnitate à qua incipit quinarius ſequens: & ſic eſt de omnibus partibus denarij. Semper enim partes denarij quocunque modo accipiantur, ſemper diſcretæ ſunt, ſicut ſi accipiantur ſeptem & tria, vel duo & octo, vel ſex & quatuor, vel decem vnitates, ſemper non copulatæ & non continuatæ accipiunt: ita quod ſingulæ in ſuis diſcretionibus nullo modo continuantur aliquo modo copulatæ. Numerus igitur eſt diſcreta quantitas: & iſte numerus eſt formalis, qui eſt vnus, duo, tres, &c. quo reddimus eorum quæ numerantur quantitatem diſcretionis. De hoc tamen inferius plenius erit manifeſtum.

Quod ſit diſcreta quantitas.

Partium etenim numeri nullus eſt communis, &c.

Quod oratio ſit quantitas diſcreta loquendo de oratione vocali.

Similiter autem & oratio diſcreta eſt quantitas, & eſt de numero diſcretorum, ita quòd omnes eius particulæ ſunt abinuicem ſeparatæ. Quare autem ſiue propter quid oratio ſit in genere quantitatis, manifeſtum eſt: omne enim cuius quantitas menſurante aliquo & certificante menſuratur, eſt quantitas & in genere quantitatis. Sonus autem literæ & ſyllabæ ſiue breuis ſit, vel longa, mora pronuntiationis menſuratur. Ergo oratio conſiſtens ex his, eſt quantitas & in genere quantitatis. Dico autem orationem cum voce prolatam, ſiue, quod idem eſt, prolatione vocis, ſiue vocali pronuntiatione: ſic enim non eſt vnus ſonus vel vox continuè ſonans vel vocans, ſed eſt aggregata & diſcreta vocatione ſonorum, qui ſonus diſcretorum elementorum in literis & ſyllabis ſua multitudine & ordine conficiunt hoc totum quod eſt dictio vel oratio. Sic enim diuiſio literæ cum diuiſione literæ non eſt continuum, ſed ab eo diſcretum, & cum eo compoſitum conficit ſyllabas, & ſyllaba cum ſyllaba compoſita conficit dictionem, & eo modo dictio cum dictione conficit orationem: in omnibus enim his ſyllaba, dictione, & oratione conſtitutio fit totius, diſcretorum congregatione & ordine. Quod manifeſtum eſt ex hoc quod ſoni elementorum & ſyllabarum & dictionum & orationum ad nullum communem terminum copulantur. Si enim dicam, baculus, vel virga, diſcretè ſonant omnia literæ elementa, & nihil eſt continuans inter ea, quo continuante vnus ſonus alteri copuletur. Et ſimiliter eſt de ſono literarum in ſyllaba, & ſono ſyllabarum in dictione, & ſono dictionum in oratione: nullus enim terminus eſt ad quem ſyllabæ copulentur in pronuntiatione, ſed ſemper vnaquæque diuiſa manet ſecundum ſeipſam diſcreta.

Sed hic aduertendum eſt, quòd quamuis diſcretæ maneant omnes particulæ orationis, & numeri: tamen ſub vna forma ſpecifica diſcretionis vinciuntur, numerus enim vnitatis conſtituitur aggregatione & ordine, & quæcunque vnitas eſt congregationis ordinatæ terminus, in quo ſtat aggregatio vt in complente vnitate illa, vt finis & complementum eſt forma numeri illius, vt in quinario quinta, & in denario dena, & ſic de aliis. Et ideò dicit Ariſtot. in 5. primæ Philoſophiæ, quod decem non eſt tria & ſeptem, aut bis quinque, aut octo & duo: ſed oportet accipere formam in vnitate vltima prout eſt finis aggregationis ordinatæ ad vnitatem illam, quæ complementum eſt talis aggregationis.

Quomodo partes orationis & numeri ſub vna forma ſpecifica diſcretionis vinciuntur.

Forma numeri quid.

Tex. c. 19.

Similiter autem in oratione prout eſt in literata pronuntiatione: illa enim eſt aggregatio ſonorum, elementorum, ſyllabarum, & dictionum, ad vnum totum complens ordinatam aggregationem, ſicut literarum in ſyllaba eſt vnum complens, & ſyllabarum in dictione eſt complens vnum, à quo dicitur dictio vna in tota ſyllabarum aggregatione. Similiter & dictionum in oratione eſt complens vnum, à quo tota illa aggregatio diſtinctorum & ordinatorum ſonorum dicitur oratio vna, cum cuiuſlibet elementi vel ſyllabæ ſonus maneat in ſe diſtinctus, & nec continuus, nec permixtus, ita quòd vnus eſt breuis, & alter longus, & vnus eſt breui breuior, alter vero longo longior eſt: & in talibus nihil facit vnum niſi ordo ad vnum: & ideo iſta extenſa aggregatio ſecundum ſeipſam quantitas eſt diſcreta ſicut numerus: propter quod oratio eſt quantitas, cuius indiuiſibile non eſt vnum, cuius iteratio facit illam aggregationem, ſed indiuiſibilia multa ſunt quæ ſunt ſoni elementorum in literis, & ſoni ſyllabarum in dictionibus, & ſoni dictionum in oratione, ſed inter ea ſolum indiuiſibile eſt litera vel literæ elementum, à quo ordinato cum alio fit ſyllaba, & à ſyllaba ordinata cum alia fit dictio, & à dictione ordinata cum alia fit oratio.

Sed inter elementa literarum non eſt vnum indiuiſibile, quod per ſubſtantiam iteratum, totam compleat illam aggregationem, ſicut eſt vnitas in numero. Niſi aliquis dicat vnum alicuius literæ elementum eſſe primum, quod ſyllabaliter iteretur in omnibus aliarum literarum elementis, & quod elementa aliarum literarum conſtant ex iteratione illius. Sed hoc quamuis aliqui dixerint, tamen falſum eſt, & probari non poteſt. Ideo nos ſic dicimus orationem ordine multorum componi indiuiſibilium ſecundum ſonum elementorum, & in hoc orationem differre à numero, & eſſe ab ipſo numero diuerſum ſecundum ſpeciem quantitatis.

Quomodo dicitur oratio à numero ſecundum eſſe diuerſum in ſpecium quantitatis.

Si autem obiicitur, quòd omnis quantitas procedit ab indiuiſibili: dicendum, quòd hoc verum eſt, quòd ſicut numerus ab vnitate, & continuum à puncto, & tempus ab inſtanti, ſic oratio procedit ab indiuiſibili literati ſoni: ſed hoc indiuiſibile non eſt elementum alicuius literæ, cuius elementum iteratum faciat talem orationis quantitatem, ſed indiuiſibile cuius ratio in quolibet ſono ſeruatur cuiuſlibet literæ cum alia in tali pronuntiatione aggregatæ.

Obiectio. Solutio.

Hinc enim Democritus & Leucippus, & alij quidam atomos ponentes, principium non dixerunt vnum atomum aliquod principium, ſed multos figura & ordine differentes & ſic omnia conſtituentes. Et ſuæ rationis dederunt exemplum in literis: in literato enim ſono ſiue pronuntiatione non eſt aliquod vnum indiuiſibile cauſa aggregationis, ſed multa figura, ſono, & ordine differentia. Sic enim oratio eſt quantitas menſurata ſyllaba, vel litera longa, vel breui pronuntiationis, & diſtincta in tota congerie talis aggregationis, & eſt quantitas in ſeipſa, ita quòd ſubſtantia ſua & quidditas quantitas eſt prædicto modo à numero differens. Iſtæ ſunt ergo duæ primæ ſpecies diſcretæ quantitatis.

CAPVT III.

Qualiter linea, ſuperficies, & corpus, ſunt quantitates continuæ.

Quare prius egit de diſcreta quantitate.

Nunc reſtat dicere qualiter continuæ quãtitates ſunt linea, ſuperficies, & corpus. De diſcreta enim prius conueniens fuit dicere, propter hoc quod indiuiſibile à quo perficitur numerus, & indiuiſibile à quo perficitur oratio, ſimpliciora ſunt, quam indiuiſibile à quo perficitur continuum: vnitas enim eſt indiuiſibile, nec poſſeſſionem habens in continuo, nec continuans ea quorum eſt terminus. Literatus etiam indiuiſibilis eſt ſonus, nec indiuiſibile in continuo poſitum poſitionem habens, nec continuans ea quorum eſt terminus vel principium: quia ſi eſt principium, non eſt à quo fit continuatio: & ſi eſt medium, non eſt vnum & idem finis vnius & principium alterius, ſicut eſt punctus continuans: & ſi finis eſt, non eſt terminus, ad quem continuè copuletur in forma continuationis continuum: & ideò & ipſum indiuiſibile ſoni literati ſimplicius eſt puncto: propter quod naturalis ordo exigit, quod prius de numero, & poſteà de oratione, & tertiò de ſpeciebus continuæ quantitatis diceretur.

Quod autem quidam dicunt, quòd ideò prius fuit dicendum de numero: quia numerus eſt in corpore, & in incorporeis inuenitur, & non continuum, & quòd res ab inſtitutione mundi proportionibus numerorum factæ ſunt. Rationes iſtæ non ſunt veræ, nec ad propoſitum facientes, & fundatæ ſuper falſum: ſed de illis videatur, quod tales alleгunt rationes.

Remouet falſam opinionem circa ordinem ſpecierum quãtitatis.

Hac igitur quam nos dicimus neceſſitate, poſt numerum & orationem dicimus, quòd linea de numero continuorum eſt: poteſt enim à quolibet ſumi cõtinuus terminus, ad quem omnes quæ ſub vna forma continuitatis ſunt particulæ lineæ, copulantur. Hic autem communis terminus eſt punctum, cuius fluxus in continuum, vel ductus facit lineam: & ideò linea quamuis in puncta non diuidatur, tamen non poteſt diuidi niſi in puncto: quia linea vbique ſubſtantialiter punctus eſt: ſubſtantialiter, dico, à ſubſtantia quæ eſt quaſi materia: punctus enim extenſus ſiue protenſus in continuum, eſt linea, cuius ipſa protenſio quantitas eſt, & ſubſtantia protenſa punctus eſt. Et ſic linea eſt ex vno ſubſtantiali quaſi ſubiecto quod eſt punctus, & ex vno formali quod eſt protenſio extenſa in continuum quod eſt continuatio: & hoc quidem eſt linea, & ideò quia vbique ſubſtantia lineæ materialis eſt punctus, vbicunque ſumatur punctus non abſolutus ab extenſione in continuum, ibi punctum eſt in ratione finis & principij: finis quidem ad anterius, & principium ad poſterius. Communis ergo terminus eſt iſtius copulationis partis anterioris cum ſequente per totum continuum: & quia punctum eſt indiuiſibile poſitum, ideò tota intellectualis & realis eius extenſio in tota longitudine ſubſtantiæ ſeruat indiuiſibilitatem. Propter quod linea ſecundum latitudinem & profunditatem eſt indiuiſibilis, ſolum diuiſibilis longitudine, quam cauſat non punctum, ſed puncti extenſio & fluxus in continuum: quia iſta extenſio formam continuitatis dat, quæ ſecundum ſeipſam diuiſibilis eſt ſemper.

Linea verò continuum eſt. Etenim poteſt, &c.

Quomodo partes lineæ copulantur in termino communi.

Similiter ſuperficies quantitas eſt continua: generatur enim expanſione lineæ ad latum in continuum, ſiue ex fluxu lineæ vel ex ductu lineæ, vt dicit Euclides: & ſic erit latitudo ſine profunditate, vbique ex duabus lineis ad rectum angulum ſe ſecantibus menſurata: quæ quia fluit ab indiuiſibili ſecundum profundum, ideò profundum non habet: quia autem fluit à diuiſibili ſecundum longum, ideo ſecundum longum habet diuiſibilitatem: & quia fluxus illius lineæ eſt ad latus & non ad punctum quod eſt terminus lineæ, & fluxus eſt continuus, ideò continuitatem habet ſuperficies in latum, & ex illa ſuperficies eſt: continuitas enim quæ eſt in longum in ſuperficie, eſt ex linea: & ideò ſubſtantia ſuperficiei eſt linea, ſicut punctum eſt ſubſtantia lineæ: propter quod vndecunque diuiditur

Quomodo cauſatur ſuperficies.

diuiditur ſuperficies, erit linea diuidens ipſam ſicut punctum diuidit lineam: & vbicunque accipiantur duæ partes in ſuperficie, erit linea copulans partes illas, & eſt communis terminus copulationis earum: eſt enim principium vnius ex quo eſt continuitas eius, & eſt finis alterius ad quem eſt continuatio eius: planum namque eſt, quod ſuperficiei particulæ ad quendam communem terminum dicto modo copulantur. Dicitur planum ſuperficies, eò quod fluxu lineæ intelligatur ſterni ſicut in planum, nulla partium eius ſuper alteram eminente. Talis igitur eſt intellectus ſuperficiei ſecundum quod eſt ſpecies continui.

Quare ſuperficies dicitur planum.

Similiter autem & in corpore eſt ſumere communem terminum particulas corporis copulantem: corpus enim eſt ipſa trina dimenſio, quæ fit tribus diametris in omni parte corporis ad rectum angulum ſe contingentibus & ſe ſecantibus, vna in longum, & altera in latum à puncto præcedentis, & tertia in profundum ab angulo prædictarum protractis: generatur enim ex fluxu vel protenſione ſuperficiei, non in longum, vel in latum, ſed in profundum mota vel protenſa ſuperficie. Et ideo dicebat Plato, quod ſubſtantia corporis ſecundum id quod eſt, eſt ſuperficies, ſicut punctum eſt ſubſtantia lineæ, & linea ſubſtantia ſuperficiei: & ideò diuiditur corpus vt corpus eſt ſuperficie, ſicut ſuperficies linea, & linea puncto, & vbicunque partes duas accipias corporis, illæ habent ſuperficiem ad quam eſt continuitas præcedentis, & a qua incipit continuitas ſequentis. Eſt ergo illa ſuperficies in corpore communis terminus, qui eſt finis vnius & principium alterius: & ideò eſt aliquid vnius, & aliquid alterius: propter quod communis terminus continuorum vocatur. Si autem communem in corpore terminum accipere vis ſecundum latum: tunc vt iam ante dictum eſt, ſumes terminum copulationis lineam. Si autem vis terminum communem copulationis accipere in longum, neceſſe eſt, quòd accipias communem punctum, qui copulat partes in longum.

Quomodo cauſatur corpus mathematicum.

Punctum igitur quamuis nulla pars ſit lineæ, tamen eſt aliquid lineæ, quia eſt terminus lineæ, & copulans partes eius: & ſecundum id quod punctum poſitionem habet in continuo, ſic eſt ſubſtantia lineæ, ſed formale eſſe eſt continuitas in longum, & illa eſt à fluxu intellectuali puncti in continuum. Et omni eodem modo ſe habet linea ad ſuperficiem, ita quòd non eſt pars aliqua ſuperficiei, & tamen eſt aliquid eius, tum quia eſt terminus eius copulationis, tum etiam in hoc quod eſt ſubſtantia ſuperficiei, & forma continuitatis quam ponit circa ſubſtantiam eſt ab intellectuali fluxu lineæ ad latus lineæ, & non ad punctum. Secundum eundem modum etiam ſe habet ſuperficies ad corpus, & in hoc quod eſt communis copulationis terminus, & in hoc quod eſt corporis ſubſtantia materialis, circa quam ponitur forma continuitatis corporis ex fluxu intellectuali ſuperficiei in profundum.

Punctum non eſt pars lineæ, nec linea ſuperficiei, nec ſuperficies corporis.

Ex hoc patet, quòd continuum diuiditur in infinitum inquantum continuum eſt: in quocunque enim termino accipiatur indiuiſibile, terminus eſt copulationis: erit ergo per conſequens cauſa continuitatis, eò quod intelligitur in ratione finis & principij, quod non poteſt intelligi niſi per hoc quod fluit ex vno in alterum: ratio ergo diuiſionis non aufert formam continuitatis: remanente forma continuitatis ponitur diuiſibile: quæcunque ergo diuidi intelligantur, ſemper ponitur ad hoc indiuiſibile.

Ratio quare continuum ſit diuiſibile in infinitum.

Non autem moueat quemquam, quòd hoc dicimus fieri ſecundum intellectum, cum in hoc lib. loquimur de decem generibus rerum principiis, ad quæ omnia prædicabilia reducuntur: omnia enim abſtracta & mathematica ſunt accepta ſecundum intellectum: ſecundum enim eſſe in natura hoc vel hoc non inuenitur niſi in ſola luce, vt quidam dicunt, quamuis dictum eorum cum Philoſophis non concordet. Quamuis ergo iſta accepta ſint ſecundum intellectum: iſte tamen intellectus à ſpecialibus rebus cauſatus eſt, & ad eſſe refertur; quia dicit naturam & eſſe rei vt eſt hoc quod eſt, vt eſt ſignificatum per nomen quod eſt notio prædicabilis: & ideò dicit Ariſtot. ſic, Abſtrahentium non eſt mendacium. Quinimo eſt certiſſime verum, quamuis ſecundum eſſe iſta non inueniantur diſtincta in natura: inſunt enim hoc modo quo determinata ſunt in ipſa ſubſtantia quantorum.

Remouet dubium.

2. phyſ. tex. com. 18.

Attendendum etiam, quòd non poteſt eſſe quarta ſpecies quantitatis continuæ habentis in partibus poſitionem & ex ſeipſa continuitatem & ſubſtantiam circa quam ponit formam communitatis & continuitatis: quia non eſt motum intelligere alicuius aliquo modo indiuiſibilis, niſi vel in longum, vel in latum, vel in profundum: altum enim eſt à profundo terminis tantum differens: & ideò non ſunt niſi tres ſpecies huius quantitatis, à quibus prædicabilia ſumi poſſint.

Quare non fuit dare quartam quantitatis continuæ ſpeciem ex ſeipſa habentem continuitatem.

Sciendum eſt etiam, quòd linea eſt quantitas vnius diuiſibilitatis, ſuperficies autem eſt quantitas duarum diuiſionum, & corpus quantitas eſt trium diuiſionum propter cauſas quæ in antehabitis ſunt determinatæ.

CAPVT IV.

Qualiter tempus eſt quantitas continua.

Eſt autem de numero talium quantitatum continuarum & tempus & locus: præſens enim tempus copulatur & ad præteritum, & ad futurum per inſtans medium quod eſt terminus talis copulationis. Accipimus autem hic præſens, tempus diuiſibile, quod adiacet motui & actioni præſenti. Præteritum autem dicimus, quod terminatur ad præſens per inſtans quod eſt præteriti finis & principium præſentis: & præſens etiam copulatur ad futurum per inſtans quod eſt finis præſentis & principium futuri: & ſic totum tempus continuum

Eſt autem talium & locus & tempus, &c.

tinuum eſt. Sicut enim in aliis continuis fluxuſ continui eſt ab vno aliquo ſecundum aliquem modum indiuiſibili, ita eſt etiam in tempore.

Tempus habet extenſionẽ à motu, & motus à ſpatio diſtantia quæ eſt inter motus extrema.

Intelligendum igitur eſt, quòd ſi non eſſet motus, non eſſet tempus, & motus extenſio eſt cauſa extenſionis temporis, ſicut motus etiam eſt cauſa temporis. Motus autem eſt in eo quod mouetur ſicut in ſubiecto. Eſt autem id quod fertur ſiue mouetur, idem ſecundum ſubſtantiam in toto motu: ſecundum eſſe autem ipſius ſecundum quod motus eſt in ipſo, protenſum & procedens eſt de ante in ſpatio in poſt, ſiue de anteriori parte ſpatij in poſteriorem non interrumpendo. Protenſio autem, vt ſæpè diximus, cauſa eſt quantitatis. Protenſum eſt partim hic & partim ibi, continua & non interrupta protenſione. Quod autem ſic diuiſibile eſt, continuum eſt. Motus igitur (qui ſecundum eſſe protenſum ineſt ei quod mouetur) eſt continuus, non ex ſeipſo, ſed ex ſpatio diſtantiæ quæ eſt inter duo motus extrema. Cum autem ſit continuum & quantum aliquo modo, ſequitur quòd ſit eius aliquid menſura: & quia omne quantum habet menſurans proprium ſecundum propriam diuiſionem, ſicut ſecundum ſpatium continuum ad modum lineæ vel ſuperficiei vel corporis, habet vlnam vel palmam vel pedem, vel decempedam & aliquid talium: propter quod in omnem diametrum certa redditur quantitas ipſius, nec certificari poteſt niſi ſecundum hoc quod diuiditur. Oportet igitur, quòd per hunc modum menſurans motum, ſecundum eſſe quod habet in eo quod mouetur, ſit certificans quantitatem ipſius.

In eo quod mouetur prius mobilis eſt actus eius tria ſunt.

In eo autem quod mouetur ſecundum quod motus eſt actus eius, ſunt tria, ſcilicet indiuiſibilis ſubſtantia ipſius quod mouetur, quæ eadem manet in toto motu: & eſſe protenſum in ſpatio continuo, & diuiſio prioris quod accipit in ſpatio quod derelinquit continuè, à poſteriori quod iam accepit in illo protendendo. Si ergo ſic debeat menſurari, tria ſunt in menſura reddente quantitatem ipſius: quia aliter menſura rei menſuratæ non eſſet adæquata: menſurans autem ipſum ſic non poteſt ſibi eſſe intrinſecum, eò quod intrinſecum eſt alterius generis: eſt enim in motu locali intrinſecum motui vbi fluens, & hoc non eſt ſecundum ſui naturam in genere quantitatis, ſed in genere vbi: & ideò motus in vbi non eſt in genere quantitatis, ſed eſt in genere vbi. In alteratione autem eſt quale fluens quod per fluxum non amittit proprij generis naturam: & ideo ſicut quale eſt in qualitate, ſic & motus in qualitate. Similiter & motus augmenti quamuis ſit in quantitate, non tamen ſic eſt in quantitate, quòd motus faciat ipſum in quantitate eſſe tanquam in genere, ſed potius per hoc eſt in genere, quia eſt quantum continuum poſitionem habens in partibus fluens ſicut corpus quod per fluxum non amittit naturam corporis. Et ideò motus non per partem motus vel per ſubſtantiam eſt in genere vel ſpecie quantitatis, ſed per hoc quod eſt quantum fluens quod fluxu non amittit naturam fluentis. Similiter eſt in generatione & corruptione, quæ ſunt mutationes in ſubſtantia: propter quod dicit Ariſtot. quòd via in naturam dicitur natura, cum motus & mutatio non poſſit habere menſurans circa quod ſit ſubſtantia motus, & circa quod ponat motus ſuam continuitatem. Relinquitur igitur, quòd habeat menſurans extrinſecum adiacens: & hoc vocatur tempus, & tempus in ſua ſubſtantia & ſuo eſſe diuerſa & linea & ſuperficie & corpore.

2. phyſ. tex. com. 14.

Inſtans quid & quare ſic dicitur.

Quod ergo per intellectum adiacet ei quod defertur & in toto motu eſt idem per ſubſtantiam, cum hoc ſemper obiiciatur præſentiæ accipientis ipſum, eſt præſens quod vocatur inſtans quaſi non ſtans, ſicut & id quod mouetur, non ſtat quandiu motus eſt eius actus. Quod autem adiacet protenſioni eius, quod ſecundum quod mouetur, eſt continuè protenſum à retro in ante, illud eſt & vocatur tempus. Et id quod adiacet ei quod eſt in ſpatio accepto in retro, vocatur in tempore prius vel præteritum. Et quod adiacet ei quod in motu eſt in ſpatio accepto in ante, eſt & vocatur futurum. Et quod adiacet ei quod obiicitur præſentiæ accipientis in protenſione motus & ſpatij, vocatur præſens tempus. Cum tamen tria iſta, præteritum, præſens, & futurũ, non ſunt diuerſa & ſeparata, non ſunt diſcreta, ſed ſunt ſimul copulata. Copulatorum autem ſemper eſt communis terminus, qui eſt finis vnius & principium alterius, & eſt aliquid vtriuſque & neutrius per ſe, id copulans particulas temporis vocatur indiuiſibile inſtans, quod quidem ſecundum ſe eſt ſubſtantia temporis, ſicut punctus eſt ſubſtantia lineæ, qui fluxu ſuo cauſa eſt continuitatis quæ eſt forma ſucceſſionis continuæ quæ ponitur circa ſubſtantiam inſtantis, ſicut dictum eſt in aliis continuis. Sicut autem vlna iterata eſt numerus reddens quantitatem continui: ita inſtans diſtinguens prius & poſterius in motu protenſum ſuper partes motus, iteratur & certificat quantitatem motus. Et ideò dicit Ariſtot. in 4. phyſ. quòd tempus eſt numerus motus propter prius & poſterius.

Tempus. Tempus præteritum. Tempus futurum. Tempus præſens.

Tex. com. 101.

Et ideo non eſt inconueniens, quòd tempus ſit continuum, & tamen ſit numerus: quia eſt numerus ſicut vlna panni, vel alterius menſurari per vlnam. Et quando dicitur, quòd tempus eſt continuum, & tempus eſt numerus, non intelligitur, quòd ſecundum vnum & idem ſit continuum & numerus: ſecundum enim quòd adiacet protenſioni eius quod mouetur, eſt continuum: ſecundum autem quod inſtanti copulante diſtinguitur id quod eſt ante ab eo quod eſt poſt, & iteratur hoc in toto motu, ſic eſt numerus. Et quando dicitur, quòd eſt numerus, non dicitur, nec intelligitur, quòd ſimpliciter ſit numerus, ſed quod eſt numerus motus per eſſe motus: ſed motus per prius & poſterius, quod iteratur in motu ſicut id quod mouetur in toto ſpatio motus. Propter quod non ſequitur, quòd tempus ſit ſimpliciter continua quantitas. Et ideò manifeſtum eſt, quòd non eſt in duobus generibus primis quantitatis ex æquo, ſcilicet in genere continui, & in genere diſcreti: ſed ſimpliciter eſt in genere continui, & ſecundum aliquid accipit formam diſcreti.

Quomodo tempus eſt continuum, licet ſit numerus ſecũdum Ariſt. aliter tamen & aliter eſt vtrumque.

Quomodo tempus non eſt numerus abſolutè, ſed numerus motus.

diſcreti. Patet etiam qualiter fluit tempus ab hoc indiuiſibili quod eſt inſtans.

Dubitatio. Sed remanet quæſtio, quare motus non ponatur eſſe in genere quantitatis ſicut tempus? præcipue cum multis rationibus probet *8.c.com.33.* Ariſtot. in 8. phyſic. motum eſſe diuiſibilem in infinitum, & cum expreſsè dicat motum eſſe ſpeciem quantitatis in 5. primæ philoſophiæ. *Tex. com. 18.* *Solutio.* *Quare motus non ponitur hic in prædicamẽto quantitatis.* Sed ad hoc per ante dicta facilis eſt reſponſio: ſi enim conſideretur id quod dat motui ſpeciem & nomen, & per conſequens dat ei genus, eò quod ſpecies & genus ad vnam pertinent naturam: tunc videbitur cauſa eius quod quæritur: quale enim dat alterationi nomen & ſpeciem, propter quod dicitur in genere alteratio, & ſecundum ſpeciem calefactio, vel albatio. Et ſic ſimiliter eſt vbi quod motui locali dat nomen & ſpeciem & genus. Et ſimiliter in augmentatione. Et facile eſt videre in omnibus aliis ſicut motus per accidens qui in omnibus eſt generibus. Continuitas autem motus non eſt à natura illa quæ fluit, ſed potius eſt cauſata à proceſſione illius in quo eſt motus vt in ſubiecto: ſubiectum autem non eſt aliquid de eſſentia illius quod eſt in ipſo: & ideò motus proprium & ſibi determinatum genus non habet. Alia autem quæ dicenda erant de tempore, vel ad phyſicum pertinent, vel ad metaphyſicum: & ideò illuc differan- *8.c. com.87. vſque in finem.* tur: in 4. enim phyſicorum determinabitur natura temporis: in parte autem illa primæ philoſophiæ quæ eſt de cauſis, determinabitur qualiter tempus ſe habet ad æternitatem, & qualiter ſe habet nunc temporis ad nunc æternitatis. Quantum autem pertinet ad intentionem logicam de tempore ſufficere videtur quod modo dictum eſt.

CAPVT V.

Qualiter locus eſt quantitas continua.

Locus quid. NVnc autem videndum eſt qualiter locus eſt continua quantitas. Locus eſt quidem vbi continentur corporis locati particulæ, qui locus diſtantia eſt in qua diſtenditur tota corporis quantitas, ita quòd nihil corporis vel partium corporis eſt extra illam diſtantiam ſecundum longum, latum, & profundum corporis: eſt enim tanta illa diſtantia, quantum eſt corpus, & nec minor nec maior, ſed in toto eſt corpore commenſurata: ſicut diſtantia diametrorum corporum quæ ſit protenſa inter ſpatium diametrorum loci & corporis, ſecundum eſſe quidem eſt vna & eadem, vt probatur, diſtantiæ locali. Et hæc quidem diſtantia loci & corporis ſecundum eſſe quidem eſt vna & eadem, vt probat *4.p.com.79.* Ariſtot. in 4. phyſicorum contra Philoſophum loquens qui Xutos vocatur. Quamuis autem ſecundum eſſe ſit eadem, differt tamen ſuperficiebus continentibus, & differt actu menſuræ & ratione menſurandi. Superficie quidem: quia loci ſuperficies eſt extra locatum, & continens & tangens vndique locatum. Superficies autem locati eſt intra locatum, & eſt aliquid eius, & eſt contenta non continens. Actu autem menſurandi: quia omnes diametri diſtantiæ quæ vocatur locus, ſunt menſuræ menſurantes in longum, latum, & profundum, & nulla eſt menſurata. Omnes autem diametri eius quod locatum eſt, ſunt diametri menſuratæ & contentæ: & ſic menſuratum non menſurat diſtantiam loci, ſed quantitatem corporis, non vt locatam, ſed ſecundum quod ipſum eſt quantum.

Locus prout eſt de prædicamento quantitatis, quid & quomodo ab aliis ſpeciebus quantitatis diſtinguitur. Sic autem accipiendo locum, eſt locus mathematica quantitas, copulata punctis vſque ad centrum locati eius: quia diametri ſecundum eſſe ſunt eædem cum diametris ad idem centrum copulatis: quia centrum loci & centrum locati idem ſunt ſecundum eſſe: differunt autem ſecundum actum & rationem: & quia diſtantia locati eſt continua quantitas, neceſſe eſt quòd locus ſit continua quantitas in hoc, differens ab aliis quòd non ex ſe, ſed ex diſtantia diametrorum corporis vſque ad centrum ſuam habet copulationem. Aliæ autem diſtantiæ linearum & ſuperficierum & corporum ex ſeipſis & inter ſeipſa ſuam habent copulationem & ſuas copulationes. Sunt enim diametri ſecundum aliquid differentes quæ diuerſa habent ſuæ protractionis principia: diameter enim diſtantiæ loci ſuæ productionis principium habet ſuperficiem extra continentem: diameter autem diſtantiæ quæ eſt diſtantia locati, ſuæ protractionis principium habet ſuperficiem locati intra locatum exiſtentem: vnum autem eſt centrum vtrorumque ſecundum eſſe & non ſecundum actum, vt dictum eſt. Et ſic locus erit diuerſa ſecundum modum iſtum quantitas ab omnibus aliis ſpeciebus continuæ quantitatis: ſic enim mathematica abſtractione ſeparatur loci quantitas à quantitate locati. Et ſic eſt verum quod dicitur, quòd ſingulæ particulæ loci continent ſingulas particulas corporis locati. Et ideò tam loci quam corporis locati particulæ ad vnum terminum copulantur. Et ſic loquendo de loco mathematicis dandus eſt locus, vt in prima philoſophia dicit Ariſtoteles.

Locus naturalis quid. Eſt autem aliter conſideratus locus quando eſt de conſideratione naturalis Philoſophi, ſecundum quod ſcilicet locus eſt, ad quem & ex quo eſt motus: ſic enim eſt ſuperficies continentis corporis habens in ſe virtutes omnium continentium tam cælorum quam elementorum circundantium, per quas virtutes generat & ſaluat id quod locatum eſt in ipſo: & de hoc loco hîc Ariſtot. non loquitur, quia per illas proprietates non eſt in genere quantitatis, quamuis in ſeipſo ſit quantus. *Locus mathematicus eſt de conſideratione logica.* Primo igitur modo conſiderando locum continua quantitas erit locus, eò quod particulæ eius quæcunque ad vnum communem terminum copulantur, & eſt ſpeciale genus quantitatis propter cauſam in antehabitis aſſignatam.

CAPVT

CAPVT VI.

Qualiter quædam quantitates habent poſitionem in partibus, & quædam non.

Amplius autem alia quidem conſtant, &c.

AMplius autem aliqua de numero ſpecierum quantitatis continuę ex particulis quæ in eis ſunt, conſtant ex talibus poſitionem habentibus in continuo cuius ſunt particulæ. Alia verò quæ ſunt de genere & de numero quantitatum, conſtant etiam ex particulis poſitionem non habentibus in continuo vel diſcreto, cuius ſunt particulæ.

Quantitas habens poſitionem tria concernit.

Poſitionem autem habere tria concernit, ſcilicet vt aſſignetur vbi in continuo ſita ſit particula, & vt vna pars permaneat ſtans in eodem continuo cum altera, & vt teneatur cum altera copulatione. Et quodcunque horum trium deficiat, non habebit in partibus poſitionem. Poſitio enim dicit ordinem: & propter hoc oportet vt aſſignetur vbi in continuo poſita ſit. Poſitio autem in continuo dicit permanentiam, quia poſitum eſt fixum immobile ſecundum eſſe: & ideò oportet vt dicat permanentiam. Poſitio autem in continuo dicit copulationem vnius cum alio: & ideò oportet vt dicat copulatorum connexionem per communem terminum, qui aliquid eſt vtriuſque copulatorum.

Ex his patet, quòd lineæ quidem particulæ poſitionem habent in continuo quod eſt linea, & ad ſeinuicem ſunt habentes poſitionem. Singulum namque ſignatum in particulis lineæ ſitum eſt alicubi, vel ante in linea, vel poſt: & permanentibus partibus ſic poſitis ſic habes vnde ſumas partem permanentem, & aſſignes in continuo vnumquodque quod eſt de numero particularum, vbi ſiue in qua parte ordine partium in loco ſitum eſt ſuppoſitum: & hoc planum eſt valdè & facile ad intelligendum. Et habes vnde aſſignes ad quam particulam, & per quem communem terminum cæteræ quæcunque particulæ ſumptæ fuerint, copulantur: quod planiſſimum eſt ex prædictis. Similiter autem & particulæ plani ſiue ſuperficiei quandam ſecundum latitudinem habent poſitionem. Similiter namque ſicut & in linea facilè oſtenditur, vbi iacent in ſuperficie põſitæ, & quæ ſunt quæ copulantur adinuicem, & quo copulante vt communi termino. In linea enim copulat punctum: in ſuperficie autem copulat linea & communis terminus. Soliditatis quoque ſiue corporis particulæ eodem modo & eadem de cauſa habent poſitionem & permanentiam & copulationem. Et loci particulæ ſecundum quod mathematicè ſumitur locus, talem in partibus habent poſitionem & permanentiam & copulationem.

In numero autem in partibus poſitionem & permanentiam & copulationem non poteſt quiſquam per intellectum perſpicere: cuius cauſa eſt, quod natura partium numeri repugnat ad tria quæ dicta ſunt: & ideò non inuenitur quod particulæ numeri poſitionem habeant adinuicem. Primo enim deficit ſitus in continuo alicubi: quia vnitas (cuius iteratio facit numerum) non eſt indiuiſibile habens in continuo poſitionem, ſed potius à natura poſitionis penitus ſeparatum: & ideò non poteſt dici, quòd vnitas vel pars numeri ſit ſita alicubi in continuo. Nec poteſt dici, quod aliquæ particulæ numeri ad ſeinuicem in aliquo (quod aliquid vtriuſque ſit) habeant connexionem ſiue copulationem, ſicut in capitulo de diſcretione numeri eſt probatum: ſed omnes particulæ manentes diſcretæ & ſeparatæ abinuicem, ad vnum vltimum habent ordinem, cuius additione perficitur ſpecies numeri.

Sed nec ea quæ ſunt particulæ temporis habent in ſuis partibus poſitionem: quia quãuis habeant connexionem & terminum communem in quo connectuntur & continuãtur, tamen nullam habent in eſſe permanentiam: quod autem in eſſe non permanet, de illo non poteſt dici vbi ſitum ſit. Nuſquam enim ſitum eſt, quod ſecundum eſſe non eſt.

Obiectio. Solutio. Quomodo partes temporis copulantur ad terminum communem cum non ſint.

Sed ſecundum hoc videtur, quod non habeat copulationem vel connexionem: quia quod ſecundum eſſe non eſt, nulli poteſt copulari. Sed ad hoc dicendum eſt, quòd in ſucceſſione eſt quod copulatur, & in ſucceſſione eſſe, eſt ſecundum aliquid eſſe. Eſt & præteriti in hoc quod copulat vſque ad quid ſicut ad finem (quem intra ſe vt aliquid ſui habet) ipſa ſucceſſio: & ſimiliter futurum cui copulantur eſt ſecundum ſucceſſionis principium: quod iterum ipſa ſucceſſio futuri intra ſe habet vt aliquid ſui, quia eſt ſucceſſionis principium: & ſic in inſtanti (quod eſt medium, ſcilicet finis præteriti, & principium futuri) copulantur præteritum & futurum. Et aliquo modo eſt præteriti ſucceſſio in præſenti vt in termino, & ſucceſſio futuri eſt in eodem ſicut in principio. Sic ergo copulationem habent partes temporis: & tamen nullam habent permanentiam, neque poſſeſſionem.

Nota tamen, quòd ſucceſſio præteriti imperfecti melius eſt in præſenti, quam ſucceſſio præteriti perfecti & futuri: & ideò reſpectu primi dantur ampliationes, non autem reſpectu aliorum.

Sed in hoc conueniunt cum partibus numeri, quòd ordinem quendam dices habere particulas temporis in eo quod quædam ſunt priores & quædam poſteriores tam in præterito quam in futuro, ſed priores in præterito ſunt à præſenti longinquiores, priores autem in futuro ſunt quæ ad præſens ſunt priores: & ſic aliquid particularum temporis eſt prius, & aliquid ſuarum particularum eſt poſterius. Sic etiam de numero ſimiliter eſt, quod ſcilicet in particulis numeri non eſt poſitio, ſed ordo enumerationis: quia prius enumeratur vnus quam duo, & prius duo quam tres, & ſic de aliis numeri partibus: & ſic eſt in numero quod vnitati quæ iteratur in numero eſt propinquius: & ſic ordinem quendam habebunt numeri partes, poſitionem vero non habebunt aliquo modo, nec etiam copulationem ſiue connexionem, nec communem terminum, qui aliquid ſit vtriuſque partis, prioris ſcilicet & poſterioris: & ideo manent partes diuiſæ diſcretæ. Quod etiam oſtendit ratio nominis numeri. Numerus enim dicitur quaſi numus verus, hoc eſt, diuiſionis: quia quæcunque

Numerus quare ſic dicatur.

que vnitates in partibus numeri inueniuntur diuiſæ & ſegregatæ. Patet igitur, quòd nullam huiuſmodi partes perficiunt poſitionem.

Similiter & oratio ſe habet in partibus ſuis: hæc enim in diſcretione partium conuenit cum numero, in ſucceſſione autem conuenit cum tempore quo pronuntiatur orationis pronuntiatio: & ideo partes eius diſcretæ ſunt, & non permanentes. Oratio igitur eſt de numero eorum quæ dicta ſunt, quæ ſcilicet in partibus non habent poſitionem. Nihil enim permanent particulæ orationis & minus ſtare poſſunt quam particulæ temporis: quia ad minus in tempore eſt accipere nunc vel præſens inſtans, in quo aliquo modo eſt præteritum, & aliquo modo eſt futurum. Sed in oratione nihil eſt accipere aliquo modo: cum omnia indiuiſibilia elementorum diſcreta ſunt, & in nullo connexa, ſed quodlibet eorum dictum eſt & tranſit, & ideo non poteſt amplius ſumi vt denominetur permanens: propter quod nulla erit poſitio particularum orationis: propter quod nihil re permanet particularum eius. Et ſic probatum eſt inducendo quod intendimus, quòd ſcilicet alia de genere quantitatis conſtant ex particulis quæ in eis ſunt eſſentialiter poſitionem habentibus ad ſeinuicem: alia autem eiuſdem generis conſtant ex particulis non habentibus ad ſeinuicem poſitionem.

CAPVT VII.

De dubitationibus circa ea quæ dicta ſunt de linea.

QVia autem quantitates de quibus dictum eſt ſunt menſuræ ſubſtantiæ, antequam dicamus de proprietatibus, in ſe habent dubitationes quæ ſunt circa ipſas determinatæ. Et primo de linea: hæc enim videtur extenſio infinita ſecundum longitudinem, cum dicat Euclides, quòd licet lineam protrahere in infinitum & continuum & directum. Adhuc curſus puncti, qui mathematicam facit lineam, non ſiſtit in continuo. Videtur ergo, quòd procedat in infinitum. Sed contra hoc videtur eſſe, quòd natura & intellectus abhorrent infinitum. Ergo videtur, quòd linea ſit de his quæ abhorret intellectus. Sed quæſtio penitus nulla eſt: quia linea non eſt infinita in actu, ſed ſecundum potentiam, per hoc ſolum quod in continuo ſecundum quod continuum eſt, aſſignari non poteſt ei terminus ad quem ſtat protractio ipſius. Et propterea dicit Euclides, quia licet lineam in infinitum producere in continuum & directum: tale autem infinitum aliquid potentia eſt: nec natura abhorret neque intellectus.

Dubitatio.

Solutio. Linea non eſt infinita in actu, ſed ſolum in potentia.

Adhuc autem dubitant quidam, vtrum linea ſit menſura ſubſtantiæ corporalis? ſi enim non eſt menſura, cum per nullam aliam diſpoſitionem poſſit reduci ad ſubiectum quod eſt ſubſtantia, videbitur quòd non ſit accidens: conſtat autem, quòd nec eſt ſubſtantia: ergo nihil eſt, quod ſtare non poteſt. Si autem eſt menſura: tunc videtur, quod ſit imperfecta: quia corpus menſuratur longo, lato, & profundo: linea autem eſt longitudo tantum. Ad hoc autem dicendum, quod linea eſt prima & perfecta menſura ſubſtantiæ. Eſt enim linea menſurans in longum, & menſurans in latum, & menſurans in profundum. Dicit autem Auic. in ſufficientia, quòd corpus menſuratur tribus diametris. Diametri autem lineæ ſunt. Ergo corpus menſuratur lineis, & incrementum omnis corporis naturalis eſt ſecundum extenſionem trium diametrorum & omnium natura conſtantium terminus eſt & ratio magnitudinis & augmenti. Quòd autem ſuperficies menſuratur, hoc eſt ſecundum totam corporis extenſionem inter diametros menſurantes in altum, in latum, in profundum. Et quod corporea quantitas menſurat corpoream ſubſtantiam, hoc eſt ſecundum repletionem quantitatiuam quæ ſecundum intellectum eſt inter omnes ſuperficies. Et ſic dicendum eſt de iſtis menſuris ſubſtantiæ. Nec dicendum, vt quidam male dicunt, quòd linea ſit menſura non ſeparata à ſuperficie actu vel corporea quantitate: & ideo iuncta cum aliis ſit menſura perfecti corporis, quamuis in eſſe non ſit ſeparata à ſuperficie & corpore, tamen in actu menſurandi ſecundum naturam & intellectum ſeparata in eo modo quo diximus: & ideo ſpecialis ſpecies eſt quantitatis continuæ.

Dubitatio.

Solutio.

Quomodo linea menſurat in longum, latum, & profundum, licet communiter dicatur longundo.

Dubitant etiam quidam, quid linea habeat pro materia & pro forma? dicentes, quòd in linea non ſunt niſi duæ partes, ſcilicet lineæ quæ copulantur, & communis terminus copulationis: aut ergo erunt ei partes pro materia, aut terminus copulans. Dicunt autem, quòd terminus copulans non poteſt eſſe lineæ pro materia: eò quod terminus copulans eſt punctus: linea autem non eſt ex punctis, vt probat. Ariſt. Si autem partes copulatæ erunt pro materia, adhuc ſequitur maior abuſio: partes enim lineæ ſunt lineæ: ergo linea eſt materia lineæ: & illa linea iterum habet materiam: ergo illius lineæ erunt materia lineæ, & ibitur in infinitum, aut erit idem materia ſuiipſius, quod abſurdum eſt: ergo videtur, quòd nullo modo poſſunt eſſe lineæ. Adhuc autem ſi punctum dicatur forma lineæ, videtur inconueniens eſſe: quia ea quæ ſunt ex materia & forma, non poſſunt intelligi id quod ſunt ſine forma: poteſt autem intelligi linea ſine puncto ſi intelligatur longitudo infinita ex vtraque parte.

3. Dubitatio.

6. phyſic. tex. com. 1.

Vlterius etiam quæritur, vtrum linea poſſit eſſe ex punctis, & videtur per Ariſt. in 6. phyſic. quod non: quia non ſe tangentium non eſt continuatio: punctum autem non tangit punctum. Aut enim tangeret ſecundum partem, aut ſecundum totum. Si ſecundum partem, ſequitur quòd punctum habet partem: quod falſum eſt: quia dicit Euclides, quòd punctum eſt cuius pars non eſt. Si autem ſecundum totum tangitur, hoc eſt iterum impoſſibile: quia contactus eſt eorum quorum vltima ſunt ſimul, & ſic puncta ſe tangentia haberent vltima: ſed quicquid habet vltimum, aliud eſt ipſum, & aliud eſt vltimum ipſius: igitur

4. Dubitatio.

A. te. com. 1.

igitur punctum eſt aliud ab vltimo ipſius: & ſic iterum ſequitur, quòd punctum ſecundum quantitatem partes habet: vltimum ſcilicet & id quod habet vltimum: non ergo linea componitur ex punctis.

3. dubitatio. Si hoc autem conceditur, tunc quæritur, quare numerus componitur ex indiuiſibilibus, & continuum ex indiuiſibilibus componi non poteſt?

Solutio tertiæ dub. Hoc autem facile eſt ſoluere ſi ad memoriam reuocentur quæ de natura continuæ quantitatis dicta ſunt. Dicendum enim pro certo, quòd linea forma eſt, & non habet materiam ex qua fit: & ideò quæſtio nulla eſt. Si autem ſic formaretur quæſtio, quid habeat linea pro ſubſtantia ſecundum id quod eſt, & quid pro formali principio? tunc quæſtio valet: & quod dicatur, quòd partes lineæ ſunt in ea vt ſubſtantia materialis, omninò eſt impoſſibile & ſtultum dicere: quia, ſicut obiectum eſt, partes lineæ ſunt lineæ, & oportet de illis idem quærere: vnde hoc eſt ſtultum. Sed dicendum, *Quomodo punctum eſt ſubſtantia lineæ, & quid ſit formale principium in linea.* quòd ſicut in tempore ſubſtantia temporis eſt nunc, ita in linea mathematicè per intellectum generata & conſtituta, ſubſtantia lineæ punctum eſt fluens in continuum: & ſicut eſſe temporis fluens ſucceſſio eſt, ita in linea eſſe formale lineæ eſt continuitas circa puncta copulatiua poſita per fluxum puncti intellectualem. Cuius probatio eſt: quia id eſt formale principium in quolibet, per quod in ſui generis ſpecie ponitur: linea autem ponitur in ſpecie quantitatis per longitudinis cõtinuum: longitudinis igitur cõtinuum eſt forma ipſius. Continuum autem non fit niſi ad vnum communem terminum copulatione: & copulatio non fit niſi fluxu extenſo: fluxus ergo intellectualis puncti facit continuitatem in linea, & punctum eſt ſubſtantia ipſius: & hoc eſt verum. Et dicere, quòd punctum eſt forma, & partes materia, deliramentum eſt: nec punctum niſi fluens ponitur in diffinitione lineæ ſecundum quod linea eſt longitudo, cuius medium non exit ab extremis, cuius extrema ſunt duo puncta.

Ad quartam. Adhuc autem quod quæritur, vtrum linea ſit ex punctis? Dicendum, quòd hoc eſt impoſſibile, ſicut probatur quod linea conſtet ex punctis integraliter componentibus lineam: quia ex indiuiſibilibus non fit continuum diuiſibile: ſed hoc modo quo dictum eſt, non eſt impoſſibile: quia ſecundum hoc puncta ſunt ſubſtantiæ poſitæ in linea, circa quæ ponitur continuatio, ſicut circa terminum in quo fit copulatio: & hoc modo fit omne continuum ex indiuiſibili in ſe poſito, circa quod (ſicut terminum in quo fit copulatio) ponitur forma continui.

Ad quintam. Quare numerus ſit ex indiuiſibilibus, non ſit autem continuum. Ad hoc autem quod quæritur, quare numerus ſit ex indiuiſibilibus, & non linea, vel aliud continuum? Dicendum, quòd ſicut in antehabitis dictum eſt, hoc eſt ideo, quia numerus eſt diſcretum, & indiuiſibilia in numero manent diſcreta & non faciunt vnum niſi aggregatione ad vnum complens ſummam ordinatam ad id, ſicut ſuperius dictum eſt.

CAPVT VIII.

De dubitationibus quæ ſunt circa dicta de ſuperficie & corpore.

Prima dubitatio. Eodem modo quæritur, vtrum ſuperficies habeat lineam pro materia, & ſit materiale principium ad corpus, ſicut videtur Plato dicere, & quidam alij Philoſophorum? Hoc enim videtur ex modo loquendi: quia ſuperficies eſt longitudo & latitudo ſine profunditate: & conſtat, quòd latitudo dat ſpeciem ſuperficiei: quod autem ante ſpeciem eſt, materiale totum eſt: longitudo igitur materialis eſt ad latitudinem: & per idem concluditur, quòd ſuperficies eſt materialis ad quantitatem corporis. Adhuc autem quæritur mathematicè loquendo, an ſuperficies producitur ex linea, & corpus ex ſuperficie? Si enim vnum ex alio producatur, videtur quod vnum ſit materiale ad aliud.

Secunda. Adhuc autem quæritur, an iſta ſimul & ſecundum actum poſſunt eſſe in eodem: quia ſi linea ineſt, tunc ineſt longitudo ſine latitudine: & ſic cum ſuperficies latitudo ſit, videtur non poſſe ineſſe ſuperficies. Et ſimiliter eadem ratione ſuperficies ſi inſit, videtur quòd non poſſit ineſſe profunditas.

Tertia. Adhuc autem quæritur, quare profundum non eſt ſine longitudine, ſicut longitudo ſine latitudine, & latitudo ſine profunditate?

Quarta. Quærunt etiam quidam, propter quid non ſunt niſi tres dimenſiones?

Quinta. Quæritur etiam, in quo differt corpus quod eſt ſubſtantia, à corpore quod eſt quantitas?

Sexta. Adhuc autem vlterius quærunt, vtrum quantitas ſit in ſubſtantia ex parte materiæ, vel ex parte formæ, vel ex parte compoſiti? Non enim videtur aduenire ex parte materiæ: non enim poſſibile eſt aliquid eſſe ſubſtantiam in potentia, & quantum eſſe in actu. Materiæ autem eſt ſubſtantia in potentia: non ergo erit in actu quanta. Adhuc autem eſſe receptibile alicuius diminuit & priuatum eſt à forma recipienda: materia autem receptibilis eſt quantitatis: ergo in ſeipſa ab omni quantitate eſt priuata. Hæc & huiuſmodi ſunt, quæ quæruntur à quibuſdam.

Ad primam. Ad hæc autem & huiuſmodi ſoluendo, dicendum eſt, quòd linea pro certo materialis eſt ad ſuperficiem, hoc modo quo ſuperficies quæ formalis eſſentia eſt, poteſt habere materiale principium, ex quo mathematicè generetur: fit enim ſuperficies ex motu lineæ ad latus. Et attende, quòd ſuperficies ſecundum *Quod ſuperficies fiat ex motu lineæ ſecundum latus in continuum & non aliter.* quod ſuperficies eſt, non fit ex linea ducta in ſeipſam: ex linea enim ducta in ſeipſam, ſiue ex ductu lineæ in ſeipſam, fit hæc ſuperficies ſecundum ſpeciem determinata quæ eſt quadratum, & ex tali ductu non fit ſuperficies ſecundum quod eſt ſuperficies in genere ſumpta: nec iterum ex ductu lineæ finitæ in continuum ad latus lineæ facto non fit ſuperficies ſecundum quod ſuperficies eſt in genere, ſed ex

ex talis lineæ ductu vel motu fit ſuperficies finita tantæ menſuræ in latum, quantæ menſuræ eſt linea in longum: relinquitur igitur quod ſuperficies ſecundum quod ſuperficies, fiat ex motu lineæ ſecundum latus in continuum.

Obiectio.

Si autem obiicitur, quòd terminus communis in quo copulantur ſuperficiei partes, eſt linea: & ille terminus eſt habens actum formæ, quia copulare actus formæ eſt. Dicendum eſt igitur, quòd ſicut de puncto diximus, quod ſuperficies non habet materiam ex qua fit, ſed ipſe punctus & ipſa linea dupliciter conſiderantur, ſcilicet prout ſubſtantiæ poſitæ in continuo: & ſic accipit linea à puncto, & ſuperficies à linea ſubſtantiam quæ eſt id quod eſt. Poſſunt & hæc conſiderari prout termini copulantes: & ſic accipitur ab eis eſſe formale quantitatis illius quæ eſt linea, vel illius quæ eſt ſuperficies: & ſic habet actum formæ qui eſt copulare: & non eſt inconueniens, quòd vnum & idem vtrumque horum perficiat in conſideratione diuerſa.

Solutio. Quomodo punctus eſt materia & forma lineæ, ſed diuerſimodè.

Obiectio. Solutio.

Si autem obiicitur, quòd materia non coincidit in vnam rem cum forma: abſurdum eſt: quia non eſt materia ex qua fit res, ſed tantum eſt hæc ſubſtantia ſecundum id quod eſt, & ſecundum quod eſt id quod eſt: & hæc in vno eſſe poſſunt ſecundum diuerſa quæ ſunt in ipſo, ſicut eſt expreſsè exemplum nunc temporis, quod ſecundum quod adiacet ei quod fertur, eſt ſubſtantia temporis, & ſecundum quod fluit, cauſat eſſe temporis: & per eundem modum dicimus, quòd ſuperficies habet ſe ad corpus.

Quomodo nunc eſt ſubſtantia temporis & cauſat eſſe temporis.

Ad ſecundam.

Ad hoc autem quod quæritur, vtrum ſimul in vno inueniantur iſtæ dimenſiones? Dicendum quòd ſic. Et cum infertur, quòd aliquid eſt longum, & non latum. Dicendum quòd nihil valet: quia affirmationes quæ in harum dimenſionum diffinitionibus ponuntur, & negationes non opponuntur: quia non ſunt relatæ ad idem & ſecundum idem. Et quando dicitur, quòd linea eſt longitudo ſine latitudine, non negatur niſi latitudo lineæ & non ſuperficiei: & ideo dimenſiones ſimul ſunt in eodem.

Ad quartam. Quare non ſunt niſi tres dimenſiones.

Ad hoc autem quod quæritur, quare vltra tres dimenſiones non eſt quarta dimenſio? Dicendum quod hoc ideo eſt, quia non ſunt, nec poſſunt eſſe plures quam ſex differentiæ poſitionis, quæ ſunt ſurſum & deorſum, dextrum ſiniſtrum, ante & retro: inter quas non poſſunt eſſe niſi tres dimenſiones: & hoc iam probauit Ariſtot. in 2. de cælo & mundo. Mathematicè autem loquendo de propriis quantitatis, dicendum eſt, quòd ad vnum angulum rectum non poſſunt conuenire ſiue concurrere niſi tres lineæ rectæ in diuerſa protractæ, quarum quælibet directe protrahitur in continuum ad diuerſa poſitum, vna ſcilicet ſecundum longitudinem, & vna ſecundum latitudinem, & tertia ſecundum altitudinem & profunditatem. Non enim poteſt intelligi quarta poſitio continui in quod protrahatur diameter menſurans ſubſtantiam: & ideò dicit Ariſtot. in lib. de cælo & mundo, quòd perfectio eſt in iſtis ſecundum tres cæli motus, ab Auſtro ſcilicet in Aquilonem, qui eſt motus profunditatis, quia ante eſt nobis in Aquilone, & Auſter eſt retro: & iſte eſt motus de tropico in tropicum per æquinoctialem. Et motus à dextro in ſiniſtrum, qui eſt motus latitudinis cæli & planetarum. Sed planetæ dextrum ſuum habent in Occidente, & ſiniſtrum in Oriente primi cæli. Et motus ſurſum & deorſum qui eſt motus totius ſphæræ ſecundum totum luminis & virtutis cæleſtis ad centrum: propter quod perfectio eſt in tribus dimenſionibus. Et quia perfectum eſt, vt dicit Ariſtot. cui nihil addi poteſt, ideo quarta addi non poteſt dimenſio.

Tex. com. 2. — Tex. com. 4.

Ante Aquilo, retro Auſter, dextrum Oriens, ſiniſtrum Occidens, ſurſum à cẽtro, deorſum ad centrum.

5. metaph. tex. com. 21.

Ad tertiam. Quare latitudo non eſt ſine longitudine.

Ad hoc autem quod quærebatur; quare latitudo non eſt ſine longitudine, ſicut econtra? Dicendum quòd hoc eſt idem quærere, quare ſecundum non eſt ſine primo, ſicut primum eſt ſine ſecundo? quia latum & ſecundum generatur ex longo & primo: & id ex quo generatur, manet in generato, & non econtra: latum enim ad quod oportet latus moueatur, ſemper in ſuperficie motum facit latum, & nunquam perficiet longitudinem ſine latitudine: ſed motum extra ſuperficiem, ad aliam poſitionem mouebitur, aut ſurſum extra ſuperficiem, aut in profundum ſubtus ſuperficiem: & tunc quia mouetur ad aliam poſitionem, faciet aliam quantitatis ſpeciem: & ſic linea non ad poſitionem longitudinis mota, ſed ad aliam poſitionem faciet ſuperficiem.

Ad quintam.

Ad hoc autem quod quæritur, in quo differat ſubſtantia corpus, & corpus quantitas, ſuperius iam dictum eſt: quia materia prout eſt ſubiectum generationis, eſt habens potentia & non actu tres dimenſiones: corpus autem quantitatis eſt ipſa trina dimenſio.

Ad ſextam.

Ad hoc autem quod quæritur, vtrum ex parte materiæ, vel formæ, vel compoſiti adueniat quantitas ſubſtantiæ? Dicendum ſicut in antehabitis, quòd potentia ſuſcipiendi eſt à materia, quæ potentia diuiſibilis eſt: actus autem diſponendi quamlibet partium in ſitu & dimenſione propria ne effluant partes à terminatione totius, eſt à forma terminante partes materiæ ad ſitum proprium ordinatæ: ipſa autem diſpoſitio partium in ſitu & ordine, eſt totius, & vtriuſque, tam formæ ſcilicet quam materiæ ſecundum quod totum ſunt. Et ſic patet omnium ſolutio.

CAPVT IX.

De dubitationibus quæ ſunt circa hoc quod dicitur, quod tempus eſt continua quantitas.

1. argumentum.

Contra hoc etiam quòd tempus dicitur eſſe quantitas, opponunt quidam dicentes, quòd cuius partes non ſunt, ipſum non eſt: partes autem temporis non ſunt: præteritum namque non eſt, quia præteriit & abiit in non eſſe: futurum autem nondum eſt, ſed expectatur: præſens autem eſt indiuiſibile nunc,

nunc, quod non poteſt eſſe pars continui ſi quælibet pars continui diuiſibilis eſt ſicut ipſum continuum: ergo nulla pars temporis eſt: & ſic ipſum tempus non eſt: & ſic vlterius non continua quantitas eſt.

Secundum. Si fortè aliquis dicat, quòd præſens eſt pars temporis, in quo tempus habet eſſe aliquo modo. Contra hoc eſſe videtur, quòd in aliis continuis id in quo copulantur partes continui, eſt indiuiſibile & non pars continui, ſicut punctum in linea: præſens autem eſt in quo copulantur partes temporis, præteritum, & futurum: ergo præſens eſt indiuiſibile tempus, & non pars ipſius.

Tertium. Adhuc omne compoſitum ex aliquibus vt partibus, eſt diuiſibile in his ex quibus vt partibus compoſitum eſt: tempus autem non eſt diuiſibile in nunc: ergo non eſt compoſitum ex nunc ſicut ex partibus vel parte.

Quartum. A t. com. 24. vſque ad 32. Adhuc quælibet pars continui eſt alia ab eiuſdem continui parte cui continuatur: nunc autem, vt probat Ariſtot. 6. phyſic. non continuatur cum nunc: ergo nunc præſens non eſt pars continui.

Quintum. Adhuc autem nunc non poteſt eſſe continuum ad nunc, vel cum nunc: continua enim ſunt, quorum vltima ſunt vnum: nunc autem cum ſit indiuiſibile non habet vltimum: igitur cum alio non habebit vltimum idem: & ſic nunc non poteſt eſſe pars temporis.

Sextum. Adhuc etiam conceſſo, quòd nunc eſt pars temporis, & quod ſit id quod de tempore eſt accipere, adhuc non ſequitur, quod tempus ſit actu: quia, vt dicit Ariſtot. nunc in tempore non eſt in actu, ſed potentia. *4. phyſ. tex. com. 104.*

In oppoſitum. Si propter hoc dicatur, quod tempus non eſt, & ideò non eſt ſpecies continuæ quantitatis: in oppoſitum obiicitur: quia conſtat, quòd motus eſt continuus diuiſibilis, ſicut conſtat ex 6. phyſic. *A t. com. 33.* Aut ergo eſt menſura, aut menſuratum aliquod. Si eſt menſura, non poteſt eſſe menſura niſi aut eius quod mouetur, aut magnitudinis ſuper quam eſt motus. Et conſtat, quòd neutro modo poteſt eſſe menſura: menſura enim & menſuratum ſunt eiuſdem generis: id autem quod mouetur, eſt permanens. Similiter autem & magnitudo de permanentibus eſt. Motus autem eſt de numero ſucceſſiuorum. Si modo dicatur motus menſuratum quoddam eſſe, tunc erit aliqua menſura menſurans ipſum: ſed conſtat, quòd nec id quod mouetur, nec magnitudo ſuper quam eſt motus propter cauſas quæ dictæ ſunt: cum ergo non ſit inuenire menſuram eiuſdem generis cum motu niſi tempus, erit tempus menſura eius ſucceſſiua ſicut motus. Ex quo ſequitur, quòd tempus eſt: quia eſſe menſuram non eſt determinatio diminuens ad eſſe, ſed in eſſe conſtituens.

Solutio. Dicimus igitur his conſentientes, quòd tempus eſt, ſed eſt ſecundum eſſe ſucceſſiui, ſicut & motus cuius ipſum eſt menſura.

Ad primum argumentum. Ad id autem quod obiicitur de partibus temporis, quæ non ſunt: dicendum quòd totum ſecundum quod in genere totum accipitur, non dependet ab eſſe partium actu: hoc enim non habet niſi totum in partibus permanens. Et hoc non habet totum ſucceſſiuum, quod non dependet à conſtitutione partium niſi ſecundum quod ſunt in ordine. Et tales partes habet tempus. Succeſſiuum enim totum eſt dum fit, & habet eſſe permixtum potentia: & ideò non oportet, quòd partes ſimul actu habeant.

Ad ſecundum, tertiũ, quartum, & quintum, & ſextum. Ad hoc autem quod quæritur, vtrum nunc ſit pars temporis? Dicendum quòd præſens accipitur vt diuiſibile tempus, de quo dicit Priſcianus, quòd præſens eſt cuius pars præteriit, & pars in inſtanti eſt, & pars in futuro: & hæc copulantur præterito & futuro. Eſt etiam præſens nunc indiuiſibile, & hoc non copulatur, ſed copulat: & hoc quidem eſt aliquid temporis, ſed non eſt aliqua pars temporis: & ſecundum hoc facile eſt ſoluere obiecta.

Obiectio. Si autem quis obiiciat dicens, quòd tempus eſt numerus motus, & ita diſcreta & non continua quantitas: eſt ſatis reſponſum per antedicta. *Solutio. Quomodo tempus eſt quantitas continua, cum ſit numerus motus.* Eſt enim tempus numerus continui primo numeratus, & poſteà numerans: numeratus quidem a priori & poſteriori in magnitudine & motu: numerans autem & certificans quantitatem motus. Taliter autem numeratus numerus non eſt diſcreta quantitas, ſed continua. Sic ergo tempus eſt continua quantitas, & non diſcreta. Multa autem de tempore quæ dicenda videntur, ad naturalem pertinent Philoſophum. Quædam nuper in præhabitis dicta ſunt. Hæc igitur ad intentionem iſtam ſufficiant.

CAPVT X.

De dubitationibus circa ea quæ dicta ſunt de loco, & de his quæ habent poſitionem in partibus, & quæ non.

Dubitatur etiam de his quæ dicta ſunt de loco, & de his quæ dicta ſunt de quantitatibus poſitionem habentibus in ſuis partibus. *Prima dubitatio.* De loco quidem dubitatur: quia cum locus ſit ſuperficies continentis corporis, videtur quòd impoſſibile ſit ad eundem terminum copulari particulas loci, ad quæ particulæ locati copulantur: ſecundum enim eſſe non eſt vnus communis finis continentis & contenti. *Reſpõſio quorundam & eius improbatio.* Et ſi dicatur, vt quidam dicunt, quòd ſuperficies vltima corporis continentis eſt terminus, ad quem ſicut ad terminum intrinſecum copulantur partes loci, & eadem ſuperficies eſt terminus extra ad quem copulantur particulæ locati. Hoc videtur abſurdum eſſe: quia ea quæ copulantur in vno communi termino, vel ad vnum communem terminum, continuentur in illo & ſunt continua adinuicem: locus autem & locatum hoc modo ſumpta in communi termino non continuantur: ergo ſuperficies interior corporis continentis non eſt communis terminus ad quem copulentur loci particulæ & locati, niſi æquiuoce terminus accipiatur in loco & in aliis continuis.

Secunda. Eodem autem modo dubitatur de his quæ poſitionem dicuntur habere, & de his quæ poſitio

poſitionem dicuntur non habere : numerus enim poſitionem videtur habere, cum habeat partium permanentiam & ordinem.

Tertia.

Adhuc autem non eſt poſitio niſi habentium locum : non habent autem locum linea & ſuperficies : quia locus eſt tantum corporum : videtur igitur, quòd linea & ſuperficies in partibus poſitionem non habeant.

Quarta. Tex. com. 18.

Vlterius etiam quæritur, cum in 5. primæ philoſophiæ motus dicatur quantitas, videtur quod plures ſunt ſpecies continuæ quantitatis quam ſuperius aſſignatæ.

Quinta.

Adhuc autem tempus continuitatem habet à motu : motus autem à ſpatio in quo eſt, quod eſt diſtantia continua inter duos terminos motus : videtur igitur, quod tam motus quam tempus non ſunt quantitates continuæ, niſi per aliud & per accidens : non ergo debent poni ſpecies continuæ quantitatis : quia ſpecies recipit prædicationem generis per ſe & non ſecundum accidens : iſtæ autem ſunt per accidens quantitates.

Sexta.

Adhuc autem ſicut motus & tempus ſunt quantitates per aliud & per accidens: ſic etiam albedo eſt quanta : quia quanta eſt ſuperficies, tantam albedinem eſſe dices.

Ad primam. Locus duplex, ſcilicet naturalis, & mathematicus.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd abſque dubio, ſicut ſuperius oſtenſum eſt, duæ ſunt loci conſiderationes. Vna quidem mathematica, ſecundum quam locus eſt quãtitas longum habens & latum & profundum ſecundum corporis locati dimenſiones. Alia eſt phyſica de loco conſideratio, ſecundum quod locus quæritur propter motum, vt dicit Ariſtor. & ſi non eſſet motus, non quæreretur locus. *4. phyſic. tex. com. 32* Et de loco ſecundum vtramque iſtarum conſiderationum intentionem dictum eſt in antehabitis. Quia autem dicitur eſſe communis terminus ad quem particulæ loci & particulæ locati copulantur, ſuperficies interior locantis, & exterior locati : hoc poteſt eſſe in conſideratione loci phyſica : ſed hoc non ſufficit in conſideratione logica & mathematica : quia proculdubio quæcunque in communi termino copulantur, vnum efficiuntur continuitate : locus autem phyſicus cum locato phyſico, non efficitur per continuationem vnum. Et ideo oportet dicere, ſicut ſuperius dictum eſt, ſcilicet quòd communis terminus eſt vſque ad quem omnes loci particulæ continuantur ſicut centrum loci, in quo etiam ſolo virtutes loci phyſici, vt Aſtronomus dicit, congregantur per lineas à circumferentia loci productas. Ad quem etiam terminum continuantur particulæ locati : propter quod Ariſt. probauit vnam numero eſſe diſtantiam loci & locati : quod negabant illi qui ponebant vacuum. *4. phyſic. à tex. com 79. vſque ad tex. com. 87* Dicuntur tamen lineæ ſiue diameter illius diſtantiæ aliter eſſe loci, & aliter locati. Loci enim ſunt vt continentis, & virtutem continuè per diametros illos influentis omnibus locati particulis. Dicuntur autem eſſe corporis locati ſicut contenti, & continuè virtutem recipientis, ne defluant particulæ à ſiribus & virtutibus ſuis.

Ad ſecundam. Quantitas habens in

Ad hoc autem quod quæritur de poſitionem habentibus & non habentibus : dicendum pro certo, quod habens poſitionem, tria exigit & requirit, ſcilicet ſitum, ordinem, & permanentiam : & quia numeri partes non habent ſitum, eò quod vnitas eſt indiuiſibile non habens poſitionem vel ſitum, ideò quamuis habeant permanentiam & ordinem, tamen non dicuntur habere poſitionem : & quia partes orationis & temporis & motus non habent ſitum nec permanentiam, quamuis habeant ordinem, non dicuntur habere poſitionem.

partibus poſitionem tria requirit, ſitum, ordinem, permanentiam.

Ad tertiam. Quomodo linea & ſuperficies habent poſitionem in loco.

Quod autem obiicitur, quòd ſitus eſt habentium locum, hoc verum eſt. Sed habere locum dupliciter dicitur ſecundum quod locus eſt quantitas. Dicitur enim habere locum quod ſecundum ſeipſum loco continetur ſecundum omnes loci differentias : & ſic ſolum corpus locatum habet locum. Dicitur etiam habere locum, cui aſſignatur principium medium & vltimum ſecundum aliquas loci demenſiones ſiue diſtantias : & ſic linea & ſuperficies habent ſitum & poſitionem in loco : & hoc modo intelligitur quando dicitur, quòd particulæ lineę habent in loco poſitionem, & ſimiliter particulæ ſuperficiei.

Ad quartam. Quare motus cum ſit quantitas non fuit enumeratus à Philoſopho hic. Vide Auer. 5. met. co. 18.

Ad id autem quod de motu quæritur, dicendum quod motus eſt quantitas per accidens, habens continuitatem à ſpatio quod eſt inter duos terminos motus : & quamuis ſic habeat per accidens, tamen habet eam intra eſſentiam ſuam, ita quod ſibi eſt eſſentialis : & ideò in veritate eſſe motus vt motus quantitas eſt. Quantum ad id quod fluit in motu, aliud eſt quod eſt vbi, vel quale, vel quantum, & in mutatione eſt ſubſtantia. Ideò motus quantum ad id quod in motu eſt (vt ſubſtantia fluens) non eſt quantitas : & ideo apud logicum qui conſiderat ſecundum ſuam ſubſtantiam ad quod genus reducatur motus, non eſt quantitas : & ideò inter ſpecies continuæ quantitatis non ponitur.

Ad quintam.

De his autem quæ quanta dicuntur per accidens, vel quia quantitate diſtenduntur propter ſubiecti diſtenſionem, hic notandum eſt, quòd ſecundum ſuum eſſe & ſecundum id quod ſunt, non in eis eſt intrinſeca & eſſentialis quantitas, ſicut tempori, & motui : quamuis in hoc differant, quòd tempori intrinſeca eſt, & ſecundum id quod eſt, & ſecundum eſſe : nunc enim quod eſt ſubſtantia temporis, non eſt abſolutum à diſtenſione fluxus. Motui autem eſt intrinſeca diſtenſio ſecundum eſſe motus, & non ſecundum id quod eſt. Aliis autem non eſt ſic : quia illa ſunt formæ aduenientes materiæ non ſecundum quod ſimpliciter ſubſtantia eſt, ſed ſecundum quod eſt materia & ſubiectum iam actu quantum : & ideò denominationem recipiunt à ſubiecti quantitate : quia talis forma eſt in maiori maior, & in minori minor. Quæ autem aducniunt materiæ ſecundum quod materia eſt, & non ſecundum quod eſt quanta, ſicut humanitas, non ſunt in maiori maior, & in minori minor. In ſubſtantialibus autem hoc in ſola reperitur materia, quæ in maiori maior eſt, & in minori minor : & hoc non eſt in forma ſubſtantiali.

Forma ſubſtantialis aducit ma-

Et per hoc etiam patet, quòd quantitas aduenit ſubſtantiæ ex parte materiæ, & non ex parte

teria ante quantitatem.

parte formæ: quinimo forma ſubſtantialis aduenit materiæ ſecundum ordinem naturæ ante quantitatem, & ideò diſtribuit partes materiæ ſecundum diametros à natura determinatos & menſuratos. Hoc igitur eſt quod dixit Ariſtot. de his quæ ſunt quantitates per accidens, dicens quòd propriè quantitates ſunt hæ ſolæ quas diximus ſuperius.

Ad ſextam.

Alia vero omnia quæ quanta dicuntur, ſecundum accidens quanta & quantites dicuntur. Huius autem ſignum eſt, quòd alia quanta non dicimus, niſi aſpicientes per intellectum ad hæc quæ propriè ſunt & dicuntur quantitates, ab his quæ ſunt propriè quantitates, alia quæ ſunt per accidens quanta, denominantes, vt multum dicitur aliquid album, & multa albedo, eò quod ſuperficies in qua eſt albedo eſt multa. Sic & actio dicitur longa, eò quod tempus menſurans eam & longum & multum ſit: & hoc modo dicitur etiam motus multus: quamuis de motu aliter ſit quam de aliis, vt patet ex ſupradictis. Non enim ſingulum horum per ſe quantitas dicitur, quòd ſecundum id quod eſt & ſecundum ſuum eſſentiale eſſe ſit quantitas, ſed quia quanta dicuntur his quodammodo dimenſa: vt ſiquis interrogatus fuerit quanta ſit actio, aſſignet quantitatem eius quantitate temporis, dicens eam eſſe annuam vel diurnam. Et interrogatus, quantum ſit album, deſignabit quantum ſit album definiens quantitatem ſuperficiei: quanta enim fuerit ſuperficies, tantum in dimenſione album eſſe dicet. Propterea ſolæ propriè, & ſecundum ſe dicuntur quantitates ipſæ, quæ in præhabitis dictæ ſunt. Aliorum vero nihil per ſe dicitur quantitas: ſed ſi fortè aliquid aliorum dicatur quantitas, hoc erit per accidens ſiue accidentali denominatione.

CAPVT XI.

De proprio quantitatis quod eſt non habere contrarium.

POſtquam de ſpeciebus quantitatis quantum ad intentionem logici ſpectat, expeditum eſt iuxta modum quem in declaratione ſubſtantiæ tenuimus, ſequitur declarare hoc prædicabile quod eſt quantitas per proprietates ipſum conſequentes. Quamuis autem conſequatur ipſum ex hoc quod eſt accidens, in ſubiecto eſſe, ſicut ſubſtantiam conſequebatur in ſubiecto non eſſe: tamen hanc proprietatem non aſſignamus, quia non conuenit quantitati per hoc quod quantitas eſt, ſed conuenit ei per hoc quod eſt accidens, & ideò non poteſt eſſe conſequens quantitatem ſecundum quod quantitas eſt: ſed in ſubiecto non eſſe proprium eſt ſubſtantiæ, quia conſequitur ipſam ſubſtantiam ſecundum quod ſubſtantia eſt.

Eſſe in ſubiecto non eſt proprium quantitatis.

Adhuc autem vniuocè prædicari de ſibi ſubiectis, ſubſtantiam ſequitur per hoc quod ſubſtantia eſt. Sed hoc non aſſignatur quantitati nec aliis accidentium generibus propter duas rationes: quarum vna eſt communis, quia ex quo vniuocè prædicari ſequitur ſubſtantiam, prout eſt genus prædicabilium ſuæ coordinationis, vt dicunt quidam, & quod ſequitur alia genera inquantum prædicabilium ſuæ coordinationis ſunt principia: & ex quo facile hoc ſcitur, non oportuit ad hoc ſtudere vt poneretur in aliis generibus hoc conſequens proprium. Secunda ratio melior eſt, quòd accidens propriè perfectam non habet rationem, ſed ſola ſubſtantia: ideò cum vniuocè prædicari ſit prædicari nomine & ratione, non conuenit hoc generibus accidentium quæ nec propriè nec perfectè habent rationem.

Vniuocè prædicari non eſt attribuendum alicui accidenti.

Amplius quantitati nihil eſt contrarium &c.

Conuenit autem quantitati ſecundum id quod quantitas eſt, quòd ſecundum eſſentiam quantitatis nihil habet contrarium, ita quod ſint in genere quantitatis formæ contrariæ, quarum vtraque ſit quantitas, ſicut in genere qualitatis ſunt formæ contrariæ, quarum vtraque eſt qualitas. Et huius cauſa eſt: quod materia per hoc quod eſt ſubſtantia ſimplex, non eſt ſuſceptibilis contrarietatis, ſed per hoc quod eſt quanta: & niſi ſit quanta, non ſuſcipit contraria: quia contraria ſunt agentia & patientia, quæ non conueniunt niſi ei quod mouetur: non mouetur autem niſi diuiſibile, vt probatur in ſexto phyſicorum: diuiſibile autem eſt quantum actu: non ergo ſuſcipit niſi quod actu quantum eſt: & ideò oportet, quòd quantitas ſit in materia ante omnem propriè ſumptam contrarietatem. Et quod eſt ante omne contrarium, illud non poteſt habere contrarium. Igitur quantitas ſecundum quod quantitas non poteſt habere contrarium.

Quomodo quantitati nihil eſt contrarium, & quare.

Tex. com. 31.

Hoc autem non tantum ratione, ſed inductione probatur. In definitis enim hoc eſt in determinatis per ſpeciem quãtitatis hoc quod diximus, manifeſtum eſt. Determinatis enim nihil eſt contrarium, vt bicubito, & tricubito, vel lineæ, vel ſuperficiei, vel corpori. His enim & omnibus quæ ſunt ſimilia alicui talium in hoc quod determinatæ ſunt ſpecies quantitatum, nihil eſt contrarium, ſicut patet, quibus nec inueniri poteſt contrarium in quantitate.

Niſi fortè aliquis multa paucis in genere diſcretæ quantitatis dicat eſſe contraria, vel magnum paruo dicat eſſe contrarium in genere quantitatis continuæ. Hoc tamen eſſe non poteſt: quia ea quæ ſunt contraria, formas habent maximè diſtantes. Multa autem dicunt multitudinem, & pauca ſimiliter dicunt multitudinem, quamuis non tantam: vnde ſi quæratur in quo vt in genere ſit paucum, diceretur, quòd in genere multitudinis: eſt enim paucum multitudo reducta vel reſtricta ad non multos: quoniam vtrumque tam multum quam paucum dicunt vnum, quamuis non eodem modo. Similiter autem de magno & paruo, quorum vtrumque dicit magnitudinem: ſed magnum dicit magnitudinem perfectam, paruum autem dicit magnitudinem imperfectam. Contraria autem quæ verè contraria ſunt, non dicunt circa formam vnam in ſpecie perfectum & imperfectum: ſed vtrumque contrariorum ab altero

Obiectio textus.

Solutio quæ non ponitur in textu.

eſt abſolutum, & æque perfectum actu contrarietatis. Et hæc eſt vera cauſa: quare multum & paucum & magnum & paruum contraria eſſe non poſſunt.

Aliter, & eſt ſolutio textus.

Cum autem hoc dicimus, quòd horum nominum quæ dicta ſunt ſecundum formam ſignificatam in nomine nihil eſt quantitas: hæc enim nomina non deſignant formas quantitatis, ſed potius formas circa quanta, quibus ipſa ſunt ad aliquid ſecundum veritatem, quamuis in modo ſignificandi non dicant modum dependentiæ ſecundum modum quo illa quæ dicuntur ad aliquid dependentiam habent ad alia, ſicut ipſo nomine dependentiam dicunt dominus ſeruus, pater filius: multum enim ſignificat id quod ad alterum eſt, quamuis in nomine modum non importet quo ad alterum eſt. Et ſimiliter eſt in pauco: & eodem modo eſt in paruo & in magno.

Quod magnum & paruum ſunt ad aliquid.

Quod autem ad aliquid ſint ea quæ dicuntur magna & parua, probatur inductione: nihil enim inuenitur in omnibus magnis & paruis, quod per ſeipſum abſolutè ſemper dicatur magnum, & ad omnia magnum: quod enim ſimpliciter eſt aliquid, ad omnia eſt id, ſicut ſimpliciter calidum ad omnia eſt calidum, & ſimpliciter album ad omnia eſt album, & ſic de aliis omnibus. Sed magnum non ad omnia magnum eſt, ſed alicui comparatum dicitur non magnum. Sequitur igitur, quòd magnum non eſt ſimpliciter & ſecundum formam abſolutam magnum dictum. Huius autem probatio eſt per inductionem in eo quod mons, qui ſimpliciter magnus videtur, non ſit aliquid magnum ſimpliciter & ſine comparatione dictum: ſed mons dicitur paruus, maiori comparatus: & granum milij quod ſimpliciter paruum videtur, dicitur magnum granum papaueris vel ruthæ comparatum. Dicitur autem milium magnum, non ideo quod ſimpliciter magnum ſit, ſed ideò quod comparatum rebus ſui generis, dicatur magnum: & mons paruus dicitur, non quia ſimpliciter paruus ſit, & abſolutè, ſed quia comparatus rebus ſui generis, hoc eſt, aliis montibus, vt Caucaſo, aut Olympo, paruus ſit reſpectu illorum. Patet igitur, quòd magnum & paruum talia ſunt, quorum eſt ad aliud relatio ſecundum veritatem, quamuis modum dependentiæ ad aliud non importent in nomine: nam ſi per ſe & abſolutè magnum & paruum dicerentur, nunquam quidam diceretur mons paruus ad aliquid aliud comparatus, nec milium ad aliud granum comparatum diceretur magnum, ſicut album nulli comparatum dicitur nigrum, & calidum nulli comparatum dicitur frigidum.

Et ſimiliter eſt de multo & pauco: quia iidem ſecundum numeri quantitatem, id eſt, homines multi dicuntur & pauci. Si enim in vico ſunt, verbi gratia viginti homines, multi homines dicuntur: & ſi ſunt in ciuitate, dicuntur pauci: quia ciuitas requirit multo plures habitatores quam vicus, ſicut in politicis dicit Ariſt. & ideo qui multi ſunt in vico, pauci ſunt in ciuitate, quamuis fortè illi qui ſunt in ciuitate, ſint multiplices ad illos qui ſunt in vico: tripli enim vel quadrupli ad eos qui

In 1. c. 1.

ſunt in vico, adhuc pauci ſunt in ciuitate. Eodem autem modo de his qui ſunt in domo & in theatro, qui eſt locus ad ſpeculandum ludos & facta tyronum: & illa multitudo hominum quæ multa eſt in domo vltra numerum qui requiritur in patrefamilias & vxore & filiis & clientibus ad domus diſpenſationem, & hæc eadem multitudo pauca dicitur eſſe in theatro: quia ad ſpeculandum in theatrum multo plures de diuerſis domibus & vicis habent conuenire: & propter hoc ſi de tribus domibus tantum ad theatrum conueniant, pauci dicuntur: cum tamen ſint multo plures ad eos qui in vna domo ſunt ad diſpenſationem domus pertinentes. Patet ergo, quòd multum & paucum, & magnum, & paruum, ſunt ad aliud comparata, & non dicunt formas ſpecierum quantitatis abſolutas, ſicut continuum, & diſcretum, & linea, & ſuperficies, & tempus, & locus, vel ſicut bicubitum, vel tricubitum, vel vnus, duo, tres, vel aliquid huiuſmodi.

Amplius bicubitum & tricubitum & vnumquodque eorum quæ numerauimus, ſignificant quantitates ſub formis quæ eſſentialiter ſunt quantitates. Multum verò & paucum, & magnum & paruum, ſecundum nomina ſua non ſignificant quantitates principaliter, ſed ſignificant ad aliquid circa quantitatem dictum. Multum ergo & paucum, & magnum & paruum, non ſignificant quantitates contrarias.

Quod magnum non contrariatur paruo, nec multum pauco.

Terminus dictus in relatione ad alterum non poteſt dici contrarius alteri: quia tunc contrarietas eſſet relatiua oppoſitio.

Amplius hoc etiam oſtenditur deducendo ad impoſſibile. Detur enim ab aliquo, quòd ea quæ dicta ſunt, ſint quantitates: tunc ſequitur, quòd non ſunt contraria: id enim quod non contingit ſumere per ſeipſum & abſolutè, ſed oportet ſemper ſumere ad alterius relationem, quomodo poteſt intelligi quod ſic dependenti aliquid ſit contrarium, cum ea quæ verè ſunt contraria, maximè diſtent eorum quæ ſunt ſub eodem genere, & vnum eorum non dependeat ad reliquum, & ſit aliud genus oppoſitionis contrarietas quam eſt oppoſitio relatiuorum. Propter quod etiamſi concedatur, quòd quantitates ſint iſta quæ dicta ſunt, adhuc non ſequitur, quòd quantitas habeat contrarium: quia iſta non ſunt contraria, ſed oppoſita ſecundum relationem. Et habetur virtute huius argumentationis non quod quidam dicunt, quòd ea quæ ſunt ad aliquid, non habeant contrarium, vel quod ea quæ ſunt ad aliquid, non ſuſcipiant contrarium: tamen hoc etiam eſt verum, quòd quæcunque ſunt ad aliquid ſecundum modum & veritatem ſimul, non ſuſcipiunt contrarium: ſed ea quæ ſunt ad aliquid ſecundum modum, & ſunt in alio genere ſecundum veritatem, poſſunt habere contrarium.

Quomodo ea quæ ſunt ad aliquid ſecundum modum tantum, & non ſecundum veritatem, ſuſcipiunt contraria.

Amplius adhuc per deductionem ad impoſſibile idem probatur: quia ſi detur, quòd magnum & paruum ſint contraria, continget ſiue ſequetur, quòd idem ſimul actu recipit contraria: & ſequitur, quòd eadem ipſa ſibimet ſunt contraria. Contingit enim idem ſimul eſſe magnum & paruum: quia aliquid ad hoc quidem comparatum eſt paruum, ad aliud vero comparatum eſt magnum: & ſi eſt contrarium,

tium, vt prius dictum eſt, ſemper eſt contrarium: quia comparatio non dat ei formam contrarietatis, niſi habeat eam. Sequitur ergo, quòd ſimpliciter idem erit magnum & paruum ſi magnum & paruum ſint contraria.

Obiectio. Videtur autem fortè alicui, quod hæc non valeat argumentatio, ſed procedit ſecundum modum ſophiſticum qui vocatur ignorantia elenchi, ſicut hoc eſt leue ad hoc: & non eſt leue ad illud: ergo eſt leue & non leue, vel *Solutio.* leue & graue. Sed hoc iam excluſum eſt per hoc quod diximus, quòd contrarium ad hoc ſequitur ſimpliciter eſſe contrarium, ſicut calidum ad hoc ſequitur eſſe ſimpliciter calidum. Quod autem ſequantur prædicta inconuenientia probatur ex hoc, quòd contingit aliquid ad hoc quidem comparatum eſſe magnum, & ad aliud comparatum eſſe paruũ: & ſi hæc ſunt contraria, ſequitur quòd idem ſimpliciter eſt magnum & paruum ſimul: & ſic ſimul eidem inſunt contraria. Sed contra hoc eſt, quòd nihil eſt quod videtur in eodem tẽpore ſimul ſuſcipere contraria poſſe, cum cõtraria ſint quæ ſe mutuò expellunt ab eodem ſuſceptibili: quamuis enim ſubſtantia ſuſceptibilis ſit contrariorum ſecundum ſui mutationem, non tamen in vno eodemque tempore & ſecundum idem ſuſcipit contraria, ſed in diuerſis temporibus: mutatur enim de vno in aliud per vices temporum: nullus enim ſimul ſanus & æger eſt, nec albus & niger. Et ſic patet inducendo in omnibus aliis, quòd nihil ſimul in eodem tempore contraria ſuſcipit.

Contingit etiam, vt diximus, eadem ſibiipſis eſſe contraria: nam ſi magnum paruo eſt contrarium, hoc iam probatum eſt, quòd ipſum ſimul magnum & paruum eſt: ſequitur quòd ipſum ſibiipſi contrarium eſt. Et hoc ſequitur ex hoc: quia ſi comparatum alicui, formam recipit contrarij, illud ſimpliciter habet formam illam, & vt alij comparatum habet formam alterius contrarij, ſequitur quòd ſimpliciter etiam habet illam, quia contrariæ formæ quibus inſunt, ſimpliciter inſunt, eò quod non ſunt formæ comparationis, vt dicit Auic. ſed ſunt qualitates abſolutæ. Eſt autem impoſſibile idem ſibiipſi eſſe contrarium: non enim eſt magnum paruo contrarium: & per eandem rationem multum non erit pauco ſiue exiguo contrarium. Propter quod quamuis quilibet dicat hæc non eſſe oppoſita, adhuc ſtabit hoc quod dictum eſt, quòd quantitati nihil eſt contrarium: ſequitur enim inconueniens, & oſtenditur, quòd non ſunt contraria ea quæ in genere quantitatis dixit eſſe contraria.

CAPVT XII.

De dubitationibus quæ ſunt circa prædicta.

Argumentũ primum. Contra hæc tamen quidam obiiciunt dicentes motum eſſe in genere quantitatis, qui dicitur eſſe augmentum, vel diminutio. Motus autem eſt de contrario in contrarium, vt in 5. phyſic. probat Ariſtot. videtur igitur, quòd quantitas quantitati ſit contraria.

Adhuc autem quia quantitas corrumpitur, *Secundum.* arguitur quòd quantitati ſit contrarium: non autem corrumpitur per ſe niſi contrarium à contrario: habet igitur quantitas contrarium.

Solutio primi. Sed ad hoc dicendum, quòd quantitas quãtitati non eſt contraria per ſe, ſed circa quantum ratio perfecti & ratio imperfecti ſunt cõtraria. Vnde etiam ex libro de anima habetur, quòd termini inter quos eſt motus augmenti & decrementi, ſunt magis relationes quam quãtitates, vbi dicit Ariſt. quòd omniũ natura conſtantium eſt terminus & ratio magnitudinis & augmenti. Nec motus exigit, quòd ſit inter terminos contrarios ſecundum eſſe; ſed ſufficit quòd ſint contrarij ſecundum rationem. Vnde magnum paruo non contrariatur, niſi inquantum paruum eſt in ratione imperfecti, magnum autem in ratione perfecti. *Vide 8. phy. tex. cõ. 61. & D. Albertum ibi. 2. de anima. tex. com. 41.*

Solutio ſecundi. Ad aliud autem dicendum, quòd quantitas non corrumpit quantitatem niſi per contrarias qualitates actiuas & paſſiuas, quæ ſunt in quanto, & non per hoc quod vtrumque eſt quantum.

Obiectio Ariſt quam non ſoluit. Maximè autẽ videtur aliquibus, quòd circa locum quem quantitatem eſſe diximus, ſit talis contrarietas quæ ſit quantitatis, ita quod locus loco ſit contrarius: ſurſum enim prout locus eſt & loci differentia, ponunt antiqui Philoſophi contrarium eſſe ad locum qui in medio eſt, quem deorſum dicunt. Ratio autem quare hæc duo loca dicuntur eſſe contraria, eſt ex eo quod multa & maxima diſtantia ſit ad mundi terminos: quia circa circumferentiam eſt vbique ſurſum, & circa centrum ſimiliter vbique deorſum: & ideo videntur antiqui Philoſophi etiam aliorum contrariorum diffinitionem per hoc quod contraria maximè diſtant tranſumendo diſtantiam ad diffinitionem aliorum contrariorum proferre ab his quæ loco diſtant ad illa quæ non loco, ſed eſſentiali diſtant repugnantia, & ſunt de numero eorum quæ ſunt ſub eodem genere. Et hanc quidem inſtantiam contra dicta ſua ponit Ariſt. ſed non eam determinat: ſed oportet nos inueſtigare verum inſtantia vera ſit aut non, & quæ ſit cauſa quod eam tangit Ariſtot. & non ſoluit neque determinat.

Solutio quorundam. Ad hoc autem quidam dicunt, quòd inſtantia non valet multipliciter. Et quia hoc patere omnibus dicunt, ideò eandem Ariſtotelem non dicunt determinare. Dicunt autem primam cauſam eſſe quare non valet: quia falſum ſupponit in hoc quod multa vel maxima diſtantia ſit circumferentiæ ad medium: hæc enim diſtantia non eſt niſi ſemidiametri: maxima autem diſtantia eſt ſecundum totam diametrum quæ producitur de ſummo circumferentiæ, ſicut ad multum eiuſdem, ſicut de cæli diſtantia vſque ad cælum.

Dicunt etiam, quòd ſecunda cauſa eſt quare non valet: quia diſtantia in loco, & diſtantia eſſentialis repugnantiæ in contrariis, non eſt ſumpta vniuocè. Vnde ſic transferentes peccant ſecundum æquiuocationem: quod verum dicunt etiam parum peritis manifeſtum eſſe: propter quod dicunt Ariſtot. hanc inſtantiam

vt eam quæ manifeſtè nulla ſit, tranſite.

Improbatio eius. Sed hoc dictum procedit ex magno errore. *5.Phyſ.com. 99.1.metaph. com. 26.* Si enim taceamus de antiquis Auerroës in duobus locis, ſcilicet ſuper phyſicam, & ſuper primam philoſophiam dicit ad contrariorum diffinitionem ab his quæ in loco ſunt contraria, diſtantiam eſſe tranſumptam. Et ſi fortè hoc non curetur, nec attendatur, quid dicetur de omnium contrariorum vera diffinitione, cum dicantur contraria eſſe, quæ maximè diſtant eorum quæ ſunt ſub eodem genere? Scimus, quòd diſtantia propriè eſt in loco primo. Si ergo transferatur ad alia, conſtat quòd à loco transfertur ad illa: primum enim transfertur ad ſecundum propter aliquam ſimilitudinem, & non ſecundum ad primum: quia ſic tranſlationis eſſet tranſlatio, quod eſt inconueniens. Adhuc autem quòd maximè diſtent medium & circumferentia, in multis locis dicit Ariſtot. & quòd vbique circa circumferentiam eſt locus ſurſum. Igitur circa hemiſphærium eſſe ſurſum, & circa hemiſphærium eſſe ſub terra, non diſtant penes ſurſum & deorſum, quia vtrumque eſt ſurſum: nec tota diameter diſtinguit ſurſum & deorſum, ſed ſemidiameter. Scimus autem, quòd in loco maximè diſtant ſurſum & deorſum, ſicut dextrum & ſiniſtrum, & ſicut ante & retro: & ideò dicta iſta valdè ſunt erronea. Scimus enim, quòd in lib. de cælo & mundo probatur, quòd ad medium motus contrarius eſt ei qui eſt à medio ad circumferentiam: & ſunt motus contrarij qui ſunt ad contraria: ergo locus circa mediũ, contrarius eſt ei qui eſt circa circumferentiam: & ſic adhuc ſtat dictum antiquorum. Adhuc prima contraria probantur eſſe ea quæ in loco ſunt contraria (quæ ſunt cauſa omnium aliorum) in metaphyſicis & in phyſica. Videtur ergo, quod ſtet & perfecta ſit iſta inſtantia, & ab Ariſtot. per hoc quod contra eam nihil dicit, videtur eſſe approbata.

Alia ſolutio. Adhuc autem quod in veritate dictum eſt de quantitatis proprietate, ſtat immobili veritate, & inſtantia prima eſt bona valdè & ſubtilis: & verum eſt, quòd diſtantia à contrariis in *Quomodo ſitus ſurſum contrarius eſt loco deorſum.* loco ad aliorum contrariorum diffinitionem eſt tranſumpta, ſicut antiqui dixerunt: ſed quod locus ſurſum eſt contrarius loco deorſum, non ex natura eſt qua locus eſt locus, ſed ex hac natura qua locus diſtat à loco: locus enim non diſtat à loco per hoc quod locus eſt, ſed per hoc quod diſtantia à principio facit contrariam naturam & formam in ipſa, ſicut natura denſi & grauis & frigidi & aliorum, quæ vt dicit Auicen. ſi abſcindantur, ſiſtunt motum, & faciunt immobilitatem in his quæ ibi ſunt: ſurſum autem cum ſit circa principium motus propter prope eſſe ad principium, in his qui ſurſum, oppoſitas inducunt naturas & formas. Non ergo ſequitur ex dicta inſtantiã, quòd quantitas ſecundum quod quantitas eſt ſuſcipiat contrarium: ſed circa differentias ſitus eiuſdem quantitatis quæ locus eſt, ſunt rationes & formæ contrariæ, propter quas inter tales differentias loci motus eſt. Et hoc quidem non ſoluit Ariſtot. quia ante ſolutum eſt in ſimili de magno & paruo, prout magnũ & paruum ſunt rationes perfecti & imperfecti circa motum augmenti & diminutionis.

Quod enim ſurſum & deorſum non maximè diſtent ſecundum loci proprietates & motus, error intolerabilis eſt, & deſtruens totam philoſophiam quæ eſt de mobili recto, quæ in 3. & 4. cæli & mundi determinatur.

Ad hoc autem quod dicunt, quòd diſtantia æquiuocè ſumitur in loco & aliis contrariis: dicendum quòd non ſumitur omnino æquiuocè: ſed diſtantia eſt per ſe in loco, in aliis autem quæ diſtant eſſentiali repugnantia eſt diſtantia per comparationem ad illam: & ſic eſt de multis, vt probat Ariſtot. in 10. primæ *Tex.com.16* philoſophiæ. Sic ergo intelligenda eſt dicta inſtantia.

CAPVT XIII.

De eo quod quantitati conuenit non ſuſcipere magis & minus.

Sed adhuc non videtur quantitas ſuſcipere *Sed non videtur quantitas ſuſcipere magis, &c.* magis & minus ſiue intenſionem & remiſſionem, ſicut nec ſubſtantia, vt patet inductione & exemplari declaratione, vt bicubitum: neque enim eſt vnum alio magis vel minus bicubitum: neque in numero eſt magis vel minus, vnus enim trinarius non eſt magis vnus trinarius quam alius, nec tria dicuntur magis vel minus tria quam quinque dicuntur quinque: neque tempus vnum quodcunque dicitur magis vel minus tempus quam aliud, vt dies non dicitur magis tempus vel dies quam annus dicatur tempus vel annus: neque in his omnibus quæ ſuperius dicta ſunt, vt oratio, linea, ſuperficies, & locus, omnino nullum eſt quod ſecundum magis & minus dicatur ſiue ſecundum intenſionem & remiſſionem: propter quod quantitas non poteſt recipere magis & minus.

Huius autem vna cauſa eſt: quia omne quod *Quare quantitas non ſuſcipit magis & minus.* ſuſcipit magis & minus, ſiue intenſionem & remiſſionem, oportet quòd ſit in eo intenſio & remiſſio ex vna duarum cauſarum, ſcilicet aut ex actione contrariorum in ipſum, quorum vnum confortatur, & alterum debilitatur, & ſic intenduntur & remittuntur quæ cauſantur ab actionibus eorum: aut fit intenſio & remiſſio à mixtione contrariorum, ſicut in doctrina de vniuerſalibus dictum eſt. Nuper autem in præhabitis diximus, quòd quantitas eſt in ſubiecto ſecundum naturam antequam ſubſtantia ſit ſuſceptibilis contrariorum, vel mutationis ſecundum contraria. Sicut igitur ſubiectum non intenditur vel remittitur ab actione contrariorum, ita nec quantitas intendi poteſt vel remitti. Adhuc omne quod intenditur, non intenditur niſi à ſuo ſimili: & omne quod remittitur, non remittitur niſi à ſuo contrario: quantitas autem non habet contrarium, non habet etiam ſimile, quod ſuo contrario contrarium eſt, ſimile enim dicitur quod in qualitate eſt vnum.

Obiiciunt tamen quidam contra hoc dicen- *Obiectio* tes, quòd in quacunque natura eſt maximè, in eadem etiam eſt magis & minus. In natura autem

autem quantitatis alicuius eſt maximè. Ergo & magis & minus. In quarto enim Euclidis in quo agitur de inſcriptione figuræ, dicitur ſiue oſtenditur, quòd circulus maximè diſtat à figuris angularibus: & oſtenditur, quantumcunque figura fiat poligonia, quòd vſque ad capacitatem circuli non deueniet, etiamſi in infinitum multiplicentur anguli: eſt ergo in quantitate illa magis & minus ſecundum acceſſum ad circuli capacitatem, & ſic videtur quantitas ſuſcipere magis & minus. Sed hoc citius ſoluitur, ſi bene naturæ quantitatis ſecundum quod eſt quantitas attendatur: circulatio enim & angulatio non ſunt quantitates, ſed qualitates circa quantitatem dictæ ſecundum illam qualitatis ſpeciem quæ eſt forma ſeu circa aliquid conſtans figura: & ideò magis illud & minus non eſt quantitas, ſed qualitas, & eſt ſecundum maiorem vel minorem receſſum ab angulatione.

Solutio.

Alia obiectio.

Obiiciunt autem quidam, quod in multitudine magis eſt quinque & minus tria: & hæc ſunt in numero qui eſt quantitas: ergo quantitas videtur ſuſcipere magis & minus. Ad quod dicendum, quòd hîc magis & minus eſt æquiuocum ad illud magis & minus, quod eſt ſecundum intenſionem & remiſſionem: magis enim in multitudine eſt ſecundum totius extenſionem in plura, magis autem & minus in intenſione & remiſſione eſt ſecundum acceſſum vel receſſum à contrario vel ad veram nominis impoſitionem.

Solutio.

Quomodo quātitas non eſt hoc aliquid.

Attendendum autem, quòd quamuis quantitas ſubiiciatur contrarietati quæ facit magis & minus, tamen non poteſt eſſe proprium quantitatis, quòd ſit hoc aliquid & numero vnum, ſicut hoc conuenit primæ ſubſtantiæ: & hoc eſt ideò quia quantitas & vniuerſaliter omne accidens, non enumeratur, nec efficitur numero vnum per aliud quod ſit ſuæ eſſentiæ, ſed potius per hoc quod eſt in ſubſtantia ſicut in ſubiecto: ſubſtantia autem numeratur per materiam, & per eandem efficitur numero vna, & ipſa eſt aliquid ſuæ eſſentiæ: & propter hoc eſſe hoc aliquid & numero eſſe vnum remanet proprium propriè ſubſtantiæ.

Accidentia indiuiduantur per ſubiecta, & ſubſtantia per materiam.

Adhuc autem intelligendum eſt, quòd quamuis ſubſtantia contrarietati ſubiiciatur mediante qualitate, & ſimiliter mediante quantitate ſubiiciatur motui: tamen ſecundum ſui mutationem ſuſcipere contraria, non poteſt eſſe proprium quantitatis, ſed ſolius ſubſtantiæ. Et huius cauſa eſt: quia quantitas nec vna numero, nec vna ſpecie vltima ſiue ſpecialiſſima, ſubiicitur contrariis: quod patet in curuo & recto quibus non ſubiicitur nec vna numero linea, nec vna ſpecie vltima. Et ſimiliter eſt in numero pari & impari circa numerum, quibus nec vnus numero, nec vnus ſpecie vltima ſubiicitur numerus, ſed vnus tantum genere vel ſpecie ſubalterna. Subſtantia autem vna & eadem numero ſecundum ſui mutationem ſubiicitur contrariis.

Suſcipere contraria ſecundum ſui mutationem non conuenit quantitati vt proprium.

Eſt igitur proprium ſubſtantiæ & non quantitatis: quamuis enim hoc accidens quod eſt quantitas, ſit iuxta ſubſtantiam propinquiſſimum, tamen non eſt ſubſtantia: ſed ſubſtantia mediante eo quibuſdam aliis ſubſtat accidentibus: & hæc efficiuntur quanta per accidens, per hoc quod ſunt in maiori ſubiecto maiora, & in minori minora.

Quædam accidētia alia à quantitate, efficiuntur quanta per accidēs: quia in maiori quantitate ſunt maiora, & in minori minora.

Sunt autem & alia multa quantitatem conſequentia, ſicut diuidi, vel augeri in infinitum: in continuo quidem diuidi, in numero autem augeri: quia enim continuum diuiditur in infinitum: & quia diuiſum additur partibus acceptis per diuiſionem, ideò vt dicit Ariſtot. numerus augetur in infinitum. Quæ quidem conſequentia quia non ſunt quantitatis vt eſt prædicabile, ſed vt eſt quædam natura, hîc non ponuntur à nobis.

CAPVT XIV.

De proprio quantitatis quod eſt ſecundum eam æquale vel inæquale dici.

Proprium autem maximè quantitatis eſt, quia æquale & inæquale ſecundum eam dicuntur quæcunque eiuſdem ſunt quantitatis ſiue diſcretæ ſiue continuæ: vnde hoc eſt proprium quod conuenit omni ſoli & ſemper. Hoc autem inductione probatur: quia ſingulum eorum quæ propriè quantitates ſunt dictæ ſecundum diuerſas quantitatis ſpecies in præcedentibus, dicitur æquale & inæquale. Similiter autem & in aliis quæ ſunt quantitates per accidens, quæ ſupradicta ſunt, in ſingulis ſigillatim dicitur æquale vel inæquale, ſecundum quod referuntur ad quantitatem: nam affectio quæ eſt corporis vel animæ paſſio, & diſpoſitio quæ eſt qualitatis paſſio animalis vel corporalis, non multum dicitur æqualis vel inæqualis: non enim propriè dicitur, quòd æquales ſint duo in actione, quando circa idem ſunt affecti, niſi affectio referatur ad tempus. Similiter etiam de duobus diſpoſitis ad idem non multum propriè dicitur, quòd æqualiter diſpoſiti ſint, vel inæqualiter. Sed propriè dicitur, ſimiliter ſunt affecti, & ſimiliter ſunt diſpoſiti. Similiter album æquale & inæquale ſecundum ſeipſum, niſi referatur ad quantitatem ſuperficiei, non multum dicitur: quia non dicitur niſi per accidens: ſecundum ſeipſum enim propriè dicitur ſimile vel diſſimile: quia vt dicit Ariſtot. in primo primæ philoſophiæ, vnum in ſubſtantia facit idem, vnum autem in quantitate facit æquale, & vnum in qualitate facit ſimile. Propter quod quantitatis eſt proprium ſecundum ſe æquale vel inæquale dici.

Proprium maximè quantitatis eſt, quod æquale & inæquale dicitur, &c.

Vnum in ſubſtantia facit idem.
Vnum in quantitate facit æquale.
Vnum in quantitate facit ſimile.

Cum autem, vt dictum eſt, vnum in ſubſtantia faciat idem, ſicut vnum in quantitate facit æquale, debet etiam ſubſtantiæ proprium eſſe ſecundum eam dici idem vel diuerſum: quod non videtur eſſe verum, cum etiam idem inueniatur in accidente ſicut in ſubſtantia, ſicut idem genere, & idem ſpecie, & idem numero, vt album & viſus diſgregatiuum.

Obiectiones contra dicta. Prima.

Adhuc autem ſecundum hoc ſecundum qualitatem ſimile vel diſſimile dici, videtur eſſe proprium qualitatis: quod iterum non videtur conuenire, cum homines ſint ſimiles in rationalitate, & ſimiles in humanitate, cum

Secunda.

 dicat

dicat Boëtius, quòd ſpecies ſimilitudo eſſentialis eſt indiuiduorum. Adhuc ſunt ſimilia in poſitione & habitu quæcunque nunc habent differentiam in poſitione vel habitu: non ergo ſimile vel diſſimile dici eſt ſecundum ſolam qualitatem, nec idem vel diuerſum dici ſecundum ſolam eſt ſubſtantiam: & tunc videtur mirabile ſi æquale vel inæquale dici ſecundum ſolam ſit quantitatem.

Tertia. Adhuc autem ſecundum virtutem ſecundum quod virtus eſt vltimum potentiæ videtur æquale vel inæquale dici: cum tamen virtus ſit qualitas: dicitur enim Hercules cum Achille vel Aiace, & Socrates cum Platone æqualis virtutis vel honeſtatis vel inæqualis: & ſic non ſecundum ſolam quantitatem videtur æquale vel inæquale dici.

Quarta. Adhuc autem cum æquale vel inæquale ſint dicta ſecundum proportionem, videtur ſecundum hoc quod proportionale eſſe quantitatis eſt proprium, & multi modi proportionum videntur in genere eſſe: magis ergo proprium quantitatis erit ſecundum eam proportionale dici, quam æquale vel inæquale: quia proportionale eſſe in plus eſt & communius quam eſſe æquale vel inæquale.

Ad primam. Ad hæc autem & huiuſmodi dici poteſt, quòd idem vel diuerſum non poteſt eſſe ſubſtantiæ proprium propter rationem quæ inducta eſt: quia ſecundum quod ſubſtantia quæ eſt quid, eſt in aliis generibus, ita etiam idem vel diuerſum eſt in eis.

Ad ſecundam. Similiter dicendum eſt de ſimili in qualitate: eſt enim qualitas & quale multipliciter dictum, & eſt qualitas ſubſtantialis ſecundum quam quale dicitur, & ſimiliter in poſitione & habitu, actione & paſſione, ſicut dictum eſt: & ideò ſecundum eam ſimile vel diſſimile dici non eſt proprium qualitatis ſecundum quod qualitas eſt genus determinatum. Sic autem non eſt in genere quantitatis ſecundum eam æquale vel inæquale dici: hoc enim ſoli conuenit quantitati propriè, & non multum conuenit aliis generibus: quia non conuenit eis per ſe, ſed ſecundum quod referuntur ad quantitatem.

Ad tertiam. Ad hoc autem quod obiicitur de quantitate virtutis, dicendum quòd quantitas æquiuocè dicitur de quantitate dimenſionis, & quantitate virtutis: quia vtraque menſuratur per partium diuiſionem, ſed quantitas dimenſionis menſuratur per dimenſionem partium quas habet in ſeipſa, ſicut dicimus, ſpatium habet tricubitum vel tricubitorum longitudinem, quæ eſt ſpatium per partes ſibi æquales & intrinſecas menſurantes ad certum numerum reddentes: quantitas autem virtutis menſuratur ad partes quas extra ſe habet in virtutis obiecto: ſicut ſi aliquis quærat, quantus eſt Hercules, vel quantæ eſt virtutis: dicimus quod poteſt in decem, & in tot poteſt Achilles qui æqualem cum Hercule habet virtutem. Sic etiam dicimus de virtute morali, quòd tantæ virtutis Socrates eſt, quod etiam ſenſum vel motum omnis excludit inhoneſti. Et dicimus, quòd Cato ſecundum eundem modum eſt æqualis in virtute Socrati. Hoc autem per ſimilitudinem quandam dictum eſt: non enim eſt propriè æquale, ſed ſimile: & attenditur ſimilitudo etiam virtutis extenſione vel intenſione, ſeu perfectione, vel radicatione, vel puritate, vel in aliquo talium.

Ad quartam. Ad id autem quod de proportionali obiicitur, dicendum quòd hoc proprium eſſe non poteſt: quia non omnis quantitas cuilibet quantitati proportionalis eſt: ſed omnis quantitas cum quantitate (cui comparabilis eſt) æqualis eſt vel inæqualis: & quod dicunt, quòd æquale vel inæquale propriè numeratur, & quod æquale prius eſt in numero, omninò falſum eſt: quia dicit Euclides, quòd æqualia ſunt quæ ſibiinuicem ſuppoſita non ſe excedunt, nec exceduntur: & hoc conuenit æqualiter continuo ſicut diſcreto.

TRACTATVS IV.

De prædicamento ad aliquid.

CAPVT VI.

Quomodo ad aliquid ſit prædicamentum.

TRACTATVRIS nobis de coordinatione prædicabilium quæ ſunt in genere ad aliquid, primum occurrit nobis omnium antiquorum diſſenſio circa prædicamentum ad aliquid. *Opinio Zeno.* Zeno enim & quidam alij hoc prædicamentum dicebant non eſſe prædicamentum, ſed eſſe ſecundum rationem aliis prædicamentis immixtum ex eorum adinuicem comparatione. Et cum prima genera ſint voces, primarum rerum genera ſignificantes: *Prima eius ratio.* cum autem hoc genus non ſignificet vt ens ab aliis ſeparatum, ſed vt aliis immixtum, videtur quòd ſignificatum eius non ſit ens quod ſit de primis partibus entis. Adhuc autem ad idem induxit, quòd ad aliquid conſiſtit in comparatione: comparatio autem materiæ ineſt comparatæ: comparatio ergo ſecundum intellectum comparata & res in qua eſt comparatio ponit ſecundum intellectum ante ſe: quod

quod autem ſecundum intellectum aliquid ponit ante ſe præter ſubiectum, non eſt primum genus: videtur ergo, quòd ad aliquid non ſit principium generis alicuius accidentis: id enim in quo fit comparatio & comparationis rationem ponit ante ſe quæ non eſt ſubiectum, ſed aliquid de intellectu accidentis in quo fit comparatio. Hoc autem comfirmabat per hunc modum: ſi enim comparetur. a. ad. b. oportet quòd aut ſecundum ſeipſum comparetur ei, aut mediante aliquo quod ſit ratio comparationis. Non ſeipſo: quia ſic quodlibet ad aliquid comparabitur: & nihil erit abſolutum: ergo comparetur. a. ad. b. mediante. c. oportebit igitur, quòd. c. ſit ratio comparationis. a. ad. b. ſi ergo non eſt. c. non erit comparatio: intelligitur ergo. c. ineſſe. a. &. b. ante comparationem: nihil autem talium ante quod ſecundum intellectum eſt accidens, eſt genus primum accidentis: ergo ad aliquid non eſt genus accidentis.

Secunda. Adhuc nullum generum accidentis eſt accidens alterius: comparatio autem ſiue ad aliquid accidit omnibus generibus accidentis, ſicut per ſe patet: igitur ad aliquid non eſt generaliſſimum inter genera accidentis.

Tertia. Adhuc autem ad aliquid coaccidit omnibus ex hoc quod in eis ſunt genera & ſpecies, & totum & pars: videtur ergo, quòd ad aliquid ſit quoddam coaccidens omnibus aliis ex ipſa coordinatione generum & ſpecierum: non ergo per ſe conſtituit genus, vt videtur.

Quarta. Adhuc quia genus & ſpecies ſunt in omnibus, non dicimus quia generalitas ſit genus: & ſimiliter non dicimus, quòd ſpecialitas conſtituat genus, vel etiam differentia, vel proprium, vel accidens: omnia enim hæc circuunt genera ratione modi prædicandi qui inuenitur in ipſis: à ſimili ergo ex quo ad aliquid eſt accidens commune quod accidit omnibus ex comparatione prædicabilium adinuicem, non debet eſſe genus, ſed generum aliorum quoddam accidens.

Quinta. Adhuc autem fortius obiecerunt quidam poſteriorum, ſicut Auicen. & Alpharabius, dicentes quòd nulla forma quæ ſit ens, eſt in re quæ non ſit abſoluta ſecundum eſſe quod habet in ipſa, ſicut patet inducendo de calido, frigido, albo, & nigro, & omnibus aliis: ſed comparatio quæ fit rerum adinuicem ſecundum formas quæ ſunt in rebus, fit actu rationis, quæ dicit, quòd in quibus non eſt vna qualitas ſunt diſſimilia, & in quibus eſt vna ſunt ſimilia: comparationis ergo forma quæ eſt in his quæ ſunt ad aliquid, non eſt res, ſed ratio, vt videtur: quia nihil eſt extra animam comparantis vnum alteri: generaliſſima autem prima genera rerum ſignificant: ad aliquid autem non eſt ens ratum apud naturam extra, ſed ens rationis: ad aliquid ergo non poteſt eſſe generaliſſimum de talibus quæ ſunt apud animam rebus: quia ſic generaliſſima non ſignificarent prima genera rerum ſimpliciter.

Ex his & ſimilibus rationibus moti fuerunt antiqui & ferè omnes præter Platonem & Ariſtot. qui dixerunt ad aliquid non eſſe genus quod ſit prima pars accidentis vel vna de primis: ſed dixerunt ipſum ex habitudinibus aliorum generum adinuicem per actum rationis comparantis vnum ad alterum omnibus aliis eſſe immixtum, ita quòd dicunt ad aliquid non eſſe vnum de generibus primis, ſicut tangit Auerroës ſuper 5. primæ philoſophiæ Ariſtotelis.

Nos autem Platoni & Ariſtoteli conſentientes, dicimus ad aliquid eſſe generaliſſimum, & eſſe vnum de primis generibus accidentis: eò quod tam Porphyrius, quam etiam Ariſtot. & Auicenna dicunt, quòd accidens duobus modis prædicatur de eo cuius eſt accidens, & duobus modis cauſatur à ſubiecto. Quoddam enim eſt forma abſoluta & non per aliquid eſt accidens, niſi quia in ſubiecto ſequitur eſſe perfectum ſubiecti in ſuis ſubſtantialibus: & ideò eſt accidens, quia non poteſt eſſe de ſubſtantia rei quod ſequitur perfectum eſſe: & ſic quantitas eſt accidens, & qualitas, & huiuſmodi. Quoddam autem eſt accidens, non quia ſequatur eſſe rei perfectum, nec quia ſequitur ad rem niſi gratia ſubſtantialium, ſed ex aliquo quod eſt extrinſecus ſe habens ad rei ſubſtantialia, ſicut hoc ad hoc quod aliquid ſit eius quod ſe habet vt primum, aliud vt ſecundum, vel vnum vt totum, & aliud vt pars, vel vt conueniens vel differens ab alio, ſequitur ab extrinſeco quòd vnum ſit comparabile ad aliquid ſecundum ipſam rem: quæ comparatio ad actum reducitur quando actu per rationem comparantur: & à tali accidente quod ſic accidit rebus propriè cauſatur ad aliquid: & propter hoc quod tale accidens inuenitur in multis, propter hoc putatur eſſe omnibus aliis immixtum: cum tamen ſit modus accidentis ab aliis accidentium modis diſtinctus: & ideò proprium accidens ſignificat, quod in genere ſuo eſt primum. Nec moueat quenquam quod ab omnibus aliis eſt cauſatum: & ideò videbitur fortè non eſſe generis vnius, ſed omnium: non enim cauſatur ab omnibus vt diuiſa & diſcreta ſunt, ſed cauſatur ab eis vt vnum, & vna ratione communi eſt in eis: & hæc comparabilitas vel ratio comparationis: & quod ſic ſequitur ad rem, eſt ad aliquid, & non abſolutum. *Com. 10. Opinio Ariſtot. & Plato. quòd ad aliquid ſit generaliſſimū.*

Ad hoc quod obiicit Zeno, dicendum quòd ad aliquid non relinquit ante ſe aliquid quod ſit de intellectu ipſius, ſicut genus vel ſicut magis cōmune eſt de intellectu ſpeciei vel minus communis quod relinquitur ante ſe: ſed relinquit ante ſe illud quod eſt cauſa talis accidentis: & hæc eſt ratio comparationis, ſiue id in quo fit comparatio. Hoc autem non impedit, quin ſit genus ſpeciale accidentis: quia quodlibet genus accidentis ante ſe relinquit in ſubiecto cauſam per quam efficitur in ſubiecto. *Ad argumenta Zenonis. Ad primum.*

Ad hoc quod dicitur, quòd nullum genus accidentis eſt accidens alterius. Dicendum, quòd ſi dicatur, quòd vnum genus accidentis non accidit alteri vt ſubiecto: dicendum, quòd hoc verum eſt: ſed quod vnum genus non mediante altero fiat in ſubiecto, hoc eſt falſum, ſicut patet in actione, & paſſione, & vbi, & quando, & in multis aliis. Et ſic ſimiliter nihil prohibet, quin ad aliquid in ſubiecto ſit mediante aliquo alio: hoc enim non impedit intellectum *Ad ſecundam.*

intellectum generaliſſimi : generaliſſimum rerum vt generaliſſimum facit talis modus prædicandi per ſe vel per accidens qui ad alium nullum modum reduci poteſt, ſed eſt ipſe ſecundum ſeipſum modus prædicandi alicuius ſpecialis : & ſic patet, quòd ſignificant generaliſſima prima rerum principia ſpeciali & diſtincto modo prædicabilium,& ſignificant prima rerum principia vel per ſe vel per accidens: quia prædicabilia vt prædicata, ſunt diſtincta ſecundum primos modos prædicabilium.

Ad tertium. & quartum. Ad hoc vero quod obiicitur,quòd coaccidit ad aliquid omnibus generibus, ſicut eſſe genus,& eſſe ſpeciem,eſt in omnibus.Dicendum, quòd non eſt verum: quia genus & ſpecies accidunt ſecundum ſuas rationes ex ſpeciali modo prædicandi vniuerſaliter ſecundum rem ipſam, qui ad alios modos reduci non poſſit. Ad aliquid autem ponit modum vniuerſalem ſuæ coordinationis, qui ad nullum alium modum reduci poteſt: & ideo ad aliquid non eſt coaccidens modus prædicandi, ſed eſt modus prædicandi per ſe diſtinctus cuiuſdam generis accidentis.

Ad quintum. Ad hoc autem quod poſterius obiiciunt, dicendum videtur, quòd per comparationem dupliciter eſt conſiderare, ſecundum aptitudinem ſcilicet, & ſecundum actum. Secundum aptitudinem quidem eſt in rebus, & iamdudum ſupra in ſcientia vniuerſalium determinatum eſt, quòd aptitudo ſola ſufficit ad modum prædicandi, conſtituendi, & cauſandi. Secundum actum autem comparatio eſt in ratione vel anima comparantis: & actus ille non facit, quòd non ſecundum aptitudinem ſit in rebus comparatis: & ideo ſecundum aptitudinem quidem eſt in rebus: ſecundum perfectionem autem eſt in ratione. Et hoc multos decipit in iſto prædicamento: & eſt quod dicit Ariſtot. quòd quædam inſunt vt accidens, quædam autem vt quodammodo ſe habere ad alterum. Et bene concedendum eſt, quòd accidens iſtud minus habet de ente quam aliud quod eſt abſolutum: ſed ex hoc non ſequitur, quòd nihil habeat, & ſecundum quod habet de ente accidentali non ponat modum prædicabilium ab aliis prædicabilibus accidentis diſtinctum & ſeparatum.

CAPVT II.

Quid hoc genus habeat de ente, & quid in eo ſit generaliſſimum, & quid ſubalternum,& quid ſpecialiſſimum, & quid indiuiduum.

Conſequenter determinandum eſt quid de ente ſignificet hoc genus, & quid ſit generaliſſimum,& quid ſpecialiſſimum,& quid ſubalternum, & quid indiuiduum. Hæc enim ad omnem coordinationem pertinent generaliſſimorum: omne enim generaliſſimum aliquam ſignificat partem entis: & in omni coordinatione prædicabilium aliquid eſt vt generaliſſimum, & aliquid vt ſubalternum, & aliquid vt ſpecialiſſimum, & aliquid vt indiuiduum. Aliter enim modus prædicandi prædicabilium completus non eſſet niſi diſtinctus eſſet ab aliis,& non ſtaret in infimo, nec ſtaret in ſummo niſi per media deſcenderet ordinatè quæ ſunt ſubalterna & ſpecialiſſima. *Ex quo patet indiuidua eſſe in prædicamēto.*

Ad aliquid minus habet de ente quā qualitas vel quantitas. Manifeſtum autem eſt ex præinductis,quòd ad aliquid minus de ente habet quam quantitas vel qualitas: quia illa ſignificant ens actu perfectè quieſcens in ſubiecto quod eſt ſubſtantia: & tale ens non ſignificat ad aliquid, ſed potius id quod ſecundum aptitudinem & cauſam eſt in ſubiecto: perfectio autem eius eſt in ratione comparante: propterea non quieſcit in ſubiecto, ſed habet ad id quod extra ſubiectum eſt comparationem, & ideo minus de ente ſignificat quam aliud genus, & præcipuè quando non fundatur in ſubſtantia niſi per actum ſubſtantialem,ſicut pater,quod nihil fundatur in ſubſtantia,& non habet cauſam niſi actum ſubſtantialem qui eſt actiua generatio: & cum actus ſit in agente, per hoc quod eſt ab agente fit propter hoc quod tale ad aliquid in ſubiecto vel nihil vel parum reducit comparationis: ex hoc enim quod ille generauit, ſequitur quod pater ſit: & ex hoc quod alter eſt genitus,ſequitur quòd ſit filius: ita tamen, quòd neuter nec generans nec genitus formam aliquam receperit, vel aliquid paſſus ſit ſecundum aliquod accidens: quia per actum ſubſtantialem & effectum actus fit huiuſmodi comparatio: & quia vel nihil in ſimplicibus ſicut materia, vel parum valdè in his quæ materialia ſunt inducit comparationis, patet quòd minus de ente habet quam ſignificata aliorum generum accidentis:quamuis etiam aliquando fundetur ſuper formam accidentalem in ſubiecto præſuppoſitam, cum dicitur, quòd iſti ſunt ſimiles, quia vterque albus eſt: & tunc quidem eſt relatio compoſiti ex ſubiecto & accidente,ſed ipſa de ſe non maiorem affert comparationem niſi comparabilitatis illius quæ eſt ſecundum aptitudinem, ſicut paulo ante diximus: & ideò de ſe minimum quid ſignificat entis, quod tamen modum ſpecialem importat prædicationis: propter quod oportet ipſum eſſe diſtinctum ab aliis prædicamentis: ille enim modus in multis inuenitur quæ ordinabilia ſunt ſecundum illum modum in genera & ſpecies & indiuidua.

Obiectio. Si autem aliquis obiiciat, dicens quòd ſecundum ea quæ dicta ſunt, accidens prædicatur per prius & poſterius de ad aliquid, & de aliis generibus accidentium, quod videtur inconueniens, cum omnia genera accidentium ex æquo referantur ad vnam accidentis diuiſionem. Dicendum eſt, quòd ſecundum hanc communem rationem accidentis (quod accidens eſt quod vt conſequens ſubſtantiale eſſe cadit ad ſubſtantiam vt ad ſubiectum) ſic æqualiter participant accidentis prædicationem omnia genera accidentium: ſed ſecundum hoc quod accidentia primorum generum ſignificant quaſdam ſpecies vel partes entis primas quæ non ſunt de eſſe ſubſtantiæ, ſic non participant æqualiter modum accidentis nouem genera, quæ accidentium genera dicuntur: *Solutio. Quomodo accidens prædicatur æqualiter de nouem generibus accidentium, & quomodo non.*

Quomodo accidentia participant accidentis prædicationem & entis, oppoſito modo.

cuntur: ſic enim nec entis prædicationem æqualiter participant: quia quælibet ſunt entia, & quædam ſignificantia ſunt non ens quidem principaliter, ſed quomodo ſe habeat ens ad aliud: & illa ſunt minus entia quam illa quæ ſignificant ens in aliquo abſoluto quieſcens: & ſecundum hunc modum participant entis prædicationem. Accidentis autem prædicationem participant è conuerſo: ſicut enim accidens per ſe minus habet de ratione accidentis, quam accidens per accidens: ita plus habet de accidente quod eſt accidens ex comparabilitate, quam id quod ſolum ex hoc accidit, quia eſt in alio, non ſicut quædam pars eſſe ipſius: & per prius & per plus accidentalitatis prædicatur accidens de ad aliquid quam de aliis generibus accidentis.

Quomodo ad aliquid verius eſt generaliſſimum huius prædicamenti quam relatio vel relatiuum.

Generaliſſimum autem in huius prædicabilis coordinatione eſt ad aliquid, vel relatiuum, vel minus propriè, vt dicunt quidam, relatio: ſed notandum, quòd nullo nomine ita expreſsè ſignificatur generaliſſimum ſicut per hoc quod eſt ad aliquid, quod eſt præpoſitio cum caſuali: hoc enim duo importat quę ſunt in relatiuo, diuerſitatem ſcilicet per tranſitionem quam notat præpoſitio, & terminationem comparationis quam notat caſus accuſatiuus, cum dicitur ad aliquid.

Obiectio.

Et ſi obiicitur, quòd in nomine hoc quod eſt ad aliquid non importatur id quod comparatur ad aliquid, neque etiam ratio comparationis, ſed tantum diuerſitas comparatorum, & id ad quod refertur comparatio.

Solutio.

Dicendum, quod hoc quod competentius poteſt importari in nomine comparatiuo de ſe & ratione ſua formali eſt ad aliud: & id quod comparatur ad aliud, non eſt niſi materialiter in ipſo. Nomina autem imponuntur ab eo quod formaliter ſignificatur in ipſis, & non ab eo quod eſt in eis vt materiale: ratio autem comparationis, vt ante dictum eſt, non reſpicit comparationem niſi vt cauſa & non vt forma: & ideo etiam non debet ſignificari in nomine, quia eſt extra formam illam à qua imponitur nomen: & ideo aptius nominatur hoc genus nomine ad aliquid, quam aliquo alio nomine quo poſſit nominari.

Plato fuit inuentor huius nominis, ad aliquid, vt placet Porphy. & Alexandro. Quare genera in abſtracto ſignificata non ſunt prædicabilia.

Et ſciendum, quod vt dicunt Porphyrius & Alexand. Pla. inuenit hoc nomen, cum relatio tunc vocaretur. Relatio autem nominari non debet: quia ſicut nec alia genera in abſtracto ſignificata prædicabilia ſunt, ita nec iſtud: abſtracta enim ſignificant eſſentias ſimplices quæ ſecundum hoc quod ſic ſignificantur, non ſunt formæ totius eſſe ſignificatiuæ & notiones alicuius totius eſſe, ipſius totum eſſentiale vel accidentale ſignificantes. Ab antiquis autem relatiuum dicebatur, quod, vt dictum eſt, emendauit Plato conſiderans, quòd relatiuum eſt dictum quaſi antecedentis reductiuum, vt dicitur in grammaticis: & hoc non conſideratur in comparatione niſi materialiter: id autem ad quod refertur, eſt ſicut finis qui formalis eſt in eo quod terminat & finit comparationem: propter quod melius ad aliquid quam relatiuum nominatur.

Quid generaliſſimum

Habet ergo iſtorum prædicabilium coordinatio ad aliquid pro generaliſſimo. Ad aliquid autem dici ſecundum id quod ſunt, & ad aliquid dici quomodolibet ad aliud, ſunt prima diuidentia generaliſſimum, & cum eo ſubalterna genera & ſpecies conſtituentia: vt ſpecialiſſimum autē habet ad aliquid, quorum hoc ipſum quod ſunt ad aliquid ſunt: vt indiuidua autem habet hoc ſic ad aliquid eſſe & id ſic, vt pater, filius, dominus, ſeruus.

& in hoc prædicamento, quæ ſubalterna, quæ ſpecialiſſima, & quæ indiuidua.

Relatio ſignificat comparationem vt conceptā tantum, ad aliquid ſignificat comparationem vt actu exercitam, relatiuum verò ſignificat eam vt in potentia ad exercendum.

Attendendum autem valdè eſt, quòd quædam ſignificant comparationem quæ ſunt ad aliquid vt conceptum tantum, & iſta dicuntur abſoluta, ſicut hoc ipſum quod dico relatio, vel comparatio: & ideo illa non referuntur ad aliquid, ſed abſolutas dicunt ſuas ſignificationes. Alia ſignificant relationem vt exercitam, & ſecundum actum comparatam, ſicut iſta, ad aliquid, vel relatiuum. Quædam etiam ſignificant eam vt in potentia ad exercendum, ſicut hoc ipſum relatiuum, quod potentiam actiuam ad referendum ſignificat. Et ex hoc iterum eſt, quòd aptiſſimè hoc genus vocatur ad aliquid, & minus aptè relatiuum. Sed cum dicitur relatio, minimum habet congruentiæ nomen illud.

Ordinis ratio huius prædicamenti.

Ex hoc iterum vlterius patet ratio ordinis, quòd poſt prædicamentum quantitatis inter genera accidentium prædicamentum hoc eſt ordinandum: quia ſcilicet quantitas propinquiſſima eſt ſubſtantiæ, cum ſubſtantia ordinanda eſt. Propter quod etiam quantitatis diffinitiones quamuis concernant materiam, non tamen concernunt hanc vel illam ſenſibilem, & ſunt propter hoc de neceſſitate mathematicæ ſcientiæ. Aliorum autem accidentium diffinitiones & paſſiones concernunt materiam ſenſibilem & habent plus de accidentalitate, & minus appropinquant ad ſubſtantiam. Et cum inter illa plus habet de accidentalitate ad aliquid, vt dictum eſt, meritò præponitur inter illa.

Damnat Boetium in aſſignatione cauſæ ordinis huius prædicamenti.

Et hoc dico ſalua pace Boetij, qui aliam cauſam aſſignat huius ordinationis: dicit enim, quòd quia in ordine diſcretæ quantitatis eſt primum & ſecundum, quæ relationem & comparationem dicunt: & quia tam in prædicamento ſubſtantiæ quam in prædicamento quantitatis reſultant genus & ſpecies quæ ſunt relatiua: ideo ſtatim poſt iſta duo ponitur relatio, quamuis qualitas ſecundum naturam qualitatis ſit ante relationem. Quæ ratio non eſt ſufficiens, ſicut cuilibet benè conſideranti facilè patere poteſt.

CAPVT III.

De diffinitione dicente quid eſt ad aliquid ſecundum Platonem.

Ad aliquid talia dicuntur, &c. Quare dixit talia & non hæc vel illa.

AD aliquid autem ſecundum diffinitionem quam Plato dedit ſic diffinitur. Ad aliquid talia dicuntur quæcunque hoc ipſum quod ſunt, aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, ſupple, dicuntur. Et quod dicat Plato, quòd ad aliquid talia dicuntur, & non dicit hæc vel illa, notat quòd ad aliud non refertur ſubſtantia ſola: quia non eſt in

ſubſtan

ſubſtantia, vt ſubſtantia eſt, cauſa relationis, ſed ſubſtantia cum forma accidentis quæ eſt cauſa relationis, refertur ad aliud: & ideò dicit talia, & non dicit hæc vel illa. Quod autem dicit, dicuntur, notat quòd diffinitur, vt prædicabile, quod per dici, & non per eſſe habet diffiniri: & ideo dicit, dicuntur, & non dicit ſunt. Quod autem addit quæcunque, notat, quòd ſemper in diuerſitate & pluralitate eorum quæ adinuicem ad conuertentiam dicuntur, conſiſtit relatio. Quod autem addit hoc ipſum quod ſunt, notat ea quæ ſecundum eſſe ſunt relata ad alia. Secundum eſſe autem relata ſunt ad alia, quæ non habent aliud eſſe quam relationis ſiue ad aliquid, ſicut patet in nullo genere accidentis habet aliud eſſe niſi paternitatis, cuius eſſe totum eſt ad alterum, & non fundatur ſuper aliquod aliud eſſe accidentis, ſicut æqualis vel ſimilis, quod fundatur vel ſuper vnam quantitatem quæ eſt in pluribus, vel ſuper vnam qualitatem quæ eſt in pluribus, & ſicut idem quod præſupponit vnam ſubſtantiam in qua fundatur. Sed pater, filius, dominus, & ſeruus, & quæcunque ex ſeipſis non dicunt niſi accidens comparationis ad aliud, illa ſecundum hoc quod ſunt aliorum dicuntur genitiuè. Quia genitiuus ſecundum ſuum nomen dicit id quod eſt alterius ſicut finis & terminus in quo finitur generatio, & ſic eſt ad aliquid aliorum, vt patet ex prius habitis. Quod autem addit dicuntur, dic t propter modum prædicandi quem ſpecialem inter genera habet accidentium.

Quare dixit dicuntur, & non ſunt.

Quare dixit quæcunque.

Quare dixit hoc ipſum quod ſunt.

Quæ ſint relatiua ſecundum eſſe.

Quia autem non omnia comparata ad aliud ſunt hoc modo aliorum, ſed etiam dicuntur ſecundum alios caſus ad aliquid vt ſecundum datiuum, accuſatiuum, & ablatiuum, quæ non ſunt adeò verè comparata ad aliud ſecundum totum eſſe ſuum, & tamen aliquo modo ſunt ad aliquid, ſicut illi, vel ad illud, vel ab illo: ideo neceſſarium fuit per diſiunctiuam coniunctionem coniunctam & congregatam eſſe diffinitionem, per quam quidem orationis notaretur coniunctio, ſenſus vero diſiunctio: & ſic notaretur diuiſio eorum quæ ſunt ad aliquid, quæ ſunt duorum modorum. Et ideo ſubiungit, vel quomodolibet aliter ad aliud dicuntur, hoc eſt, ſecundum aliorum caſuum habitudinem: & quæ non adeò verè ſunt relatiua, quòd ſecundum totum eſſe ſuum ſint ad aliud: ſed fundantur in quodam eſſe quod non eſt ad aliud, ſicut diximus. Hæc autem diffinitio declaratur exemplorum poſitione & eorum quæ ſunt ad aliquid inductione. Eorum enim quæcunque hoc ipſum quod ſunt, aliorum vel alterius ſunt ſecundum genitiuum caſum. Exemplum eſt, vt maius quod ratione comparationis quam dicit, ſecundum id quod eſt, alterius eſt: eſt enim maius minoris, vel minore maius: & minus maioris, vel maiore minus: quia Græci non habent ablatiuum, ſed genitiuo vtuntur tam pro genitiuo, quam pro ablatiuo. Maius igitur ſecundum id quod eſt, eſt alterius ſiue dicitur aliquo maius. Secundum exemplum eſt vt duplum, hoc eſt ſecundum id quod eſt alterius dicitur: alicuius enim ſicut dimidij, vel ſubdupli duplum dicitur. Similiter autem ſecundum totum eſſe aliorum ſunt, quæcunque ſunt huiuſmodi ſiue his ſimilia.

Quare dixit vel quomodolibet aliter ad aliud.

At vero ſecundum ſecundam partem diffinitionis & hæc ad aliquid ſunt, quamuis non ita verè & ita perfectè ſicut alia quæ dicta ſunt: dicunturque exempla illorum, vt habitus, affectus, diſciplina, poſitio: hæc enim omnia quæ exemplariter dicta ſunt, hoc ipſum quod ſunt, ſecundum ipſam comparationem aliorum dicuntur, & non dicuntur aliter ad aliud per hoc ipſum quod ſunt, quia nomina eorum impoſita ſunt de tali comparatione: ſed dicuntur ſecundum alios caſus: habitus enim dicitur ſecundum genitiuum caſum: dicitur enim alicuius habitus, eo quod dicitur habentis habitus, & habens habitum, habens dicitur ſecundum accuſatiuum, & diſciplina alicuius diſciplina, ſed conuertentia ſecundum ablatiuum caſum, dicitur enim diſciplina diſciplinati diſciplina, ſed diſciplinatum non dicitur diſciplinæ diſciplinatũ, ſed dicitur diſciplinatum diſciplina diſciplinatum, per ablatiuum per quem notatur habitudo cauſæ formalis. Similiter poſitio alicuius poſitio eſt: eſt enim partium ordinatarum poſitio, & poſitæ partes ſunt poſitione poſitæ: quia partes ordinatæ in toto poſitione ſunt ordinatæ: & iterum fit conuerſio per ablatiuum, ſed & alia ſimiliter relatiua ſe habent.

Concludatur ergo per exempla declarata diffinitio. Ad aliquid ergo ſunt quæcunque hoc ipſum quod ſunt, & quod in eorum nomine importatur, aliorum dicuntur ſecundum genitiuum caſum, vel quomodolibet aliter ſecundum alium caſum ad aliud ſe habent, vt mons magnus, non ſecundum genitiuum, vel datiuum, ſed ſecundum accuſatiuum ad alium montem comparatus: magnum enim ad aliud ſecundum accuſatiuum dicitur, & ſimile ad aliquid dicitur ſimile ſecundum datiuum caſum, dicitur enim ſimile ſimili ſimile, & æquale æquali æquale, & idem eidem idem, & è conuerſo: & omnia talia quæcunque ſecundum aliquem caſum ad ſeinuicem referuntur, dicuntur ad aliquid ſecundum ſimilitudinem iſtorum.

Attendendum autem eſt in quibus datiuus habitudinem vnam & eandem dicit cum genitiuo, quòd in illis in genitiuo & datiuo vnus modus eſt in relatione ſiue eorum quæ ſunt ad aliquid, vt pater filio vel filij, & filius patri vel patris. In his tamen poſſet eſſe deceptio: quia dictum eſt, quòd accubitus & ſtatio & ſeſſio & ſimilia, poſitiones quædam ſunt & ordinatio partium in toto, & dictum eſt, quòd poſitio ad aliquid eſt, ſed ab his ſumpta quæ ſunt iacere & ſtare & accumbere, quę dicunt accidens inclinatum ad ſubiectum verbaliter vt actum ſignificatum, poſitiones non ſunt ſecundum ſuum nomen, ſed denominatiuè ſunt dicta verbaliter ab his quę ſunt poſitiones veræ, vt ſeſſio, ſtatio, & accubitus. Sedet enim cui ineſt ſeſſio vt actus, & accumbit cui ineſt accubitus vt actus: cui autem ineſt per id quod ineſt, recipit denominationem vel nominaliter vel verbaliter vel participialiter, vt ſedet, ſtat, accumbit, ſedens, ſtans,

In quibus datiuus eandem habitudinem dicit cum genitiuo, in illis vnus eſt modus relationis ſecundum illos caſus.

Obiectio.

Sunt autem & accubitus & ſtatio, &c.

ſtans, accumbens: & hæc non dicuntur ad aliquid, quia ſedens vel qui ſedet, ad nullum comparatus ſedet: & ſimiliter eſt de aliis quæ per eundem modum dicuntur.

Hanc diffinitionem Platonis Ariſtot. infra calumniatur.

Hæc igitur diffinitio eſt Platonis, eorum quæ ſunt ad aliud, quam tamen ſecundum aliquid calumniatus eſt Ariſt. ſicut patebit in ſequentibus: eò quod ſecundum eam quædam ſubſtantiæ videntur eſſe ad aliquid, ſicut in ſequentibus huius tractatus oſtendetur.

CAPVT IV.

De proprio eius quod eſt ad aliquid, quod eſt ſuſcipere contrarietatem.

Ineſt autem contrarietas in relatione, &c.

Contrarietas eſt in relatiuis ſecundum dici, & non in relatiuis ſecundum eſſe.

SIc itaque declarata diffinitione Platonis eorum quæ ſunt ad aliquid, manifeſtandum eſt hoc prædicamentum per ſua propria conſequentia ipſum, ſiue ſint communia, non propriè propria, ſiue etiam propriè propria. Dicimus itaque, quòd ineſt contrarietas in relatione, ſed non ineſt his quæ ſecundum id quod ſunt totum & perfectum, ſunt aliorum, quæ ſola ſunt verè & ſecundum totum eſſe ad aliquid: ſed eſt ſecundum alia quæ ſecundum aliquid ſui ſunt relatiua, & ſecundum aliquid ſunt alterius prædicamenti: & per id quod ſunt alterius prædicamenti, ineſt ſuſceptibile eſſe contrarietatis. Vt autem hoc pateat in exemplis, virtus vitio contrarium eſt, cum vtrumque eorum, tam virtus ſcilicet quam vitium, aliquo modo ad aliquid eſt: eſt enim virtus virtuoſi virtus, & virtuoſus virtute virtuoſus: ſic enim diſciplina eſt contraria ignorantiæ, & ſcientia inſcientiæ; cum tam diſciplina quam ſcientia ſint ad aliquid, quia diſciplina diſciplinati eſt diſciplina, & ſcientia ſcibilis eſt ſcientia, & diſciplinatum diſciplina eſt diſciplinatum, & ſcibile ſcientia ſcibile.

Relatiua habentia contrarium, non ſunt ſecundum totum ſuum eſſe relatiua.

Huius autem eſt id quod diximus ratio, quòd nec virtus nec diſciplina nec ſcientia ſecundum totum eſſe ſuum ſunt alterius vel ad aliquid: virtus ſiquidem eſt habitus in mente conſiſtens ſecundum ſuum eſſe, & ſic eſt in prædicamento qualitatis, & hoc modo ſuſcipit contrarietatem. Addit autem ſupra rationem habitus relatiuam comparationem ad alterum ſicut ad actum, in quo perfecta eſt virtus ſecundum optimum, & ſic eſt alicuius virtus, vt comparati ad actum per virtutis habitum, & ſic propriè eſt virtuoſi vel ſtudioſi virtus, ſicut ſecuris ſecantis vel ædificantis eſt ſecuris vel inſtrumentum. Et ſimiliter ſicut diſciplina poteſt conſiderari ſecundum quod eſt habitus cognitiuus; & hoc eſt eſſe ſuum per quod in prædicamento qualitatis reponitur, & habet ignorantiam contrariam, & non illam quæ eſt puræ priuationis, ſed illam quæ eſt contrariæ diſpoſitionis ſecundum principia, hoc eſt, illius qui diſpoſitus & informatus eſt contrariis principiorum, & ideò ignorat: & erit tunc diſciplina habitus diſciplinabilis ſicut mathematicorum, & ignorantia contraria diſpoſitio ad eandem. Scientia

Diſciplina contrariatur ignorantiæ quæ eſt diſpoſitionis & non negationis.

autem eſt habitus concluſionis, & ſimiliter conſiderata vt habitus intellectus eſt in prædicamento qualitatis, & ſic ſuſcipit contrarium, & neceſſariò eſt neceſſaria diſpoſitio circa eandem. Vtrumque autem horum ſupra eſſe talis habitus intellectus addit eſſe virtutis intellectiuæ, qua potens efficitur quis ad actum intellectus: & ſic eſt relatiuum, quia ſic ſcientia eſt ſcientis potentia ad ſcibile, & ſic eſt diſciplina diſciplinati virtus ad diſciplinam perceptibile, & quoad hoc eſſe non habet contrarium.

Nota.

Ex hoc patet, quòd non eſt ſimile de albo quod quidam dicunt & de albedine, quod ita poſſit dici, quòd albedo ſit albi albedo, & album albedine album, & ſic poſſet dici relatiuè: ex hoc enim quod aliquid ſit alicuius ad hoc quod ſit relatiuum, oportet quod ipſius ſit vt perfecti vel inſtrumenti ad alterum, & quod ſit ab ipſo vt inſtrumentum vel organum. Sic autem non eſt albedo albi, ſed eſt albi vt formatiuum, nec perficit ad actum qui ſit eius quod eſt album: ſed agit in ipſo proprium albedinis actum, qui nullo modo eſt actus eius quod eſt album: albedinis enim actus eſt diſgregare viſum, & ille actus non eſt albi, hoc eſt, eius quod eſt album. Sic autem non eſt de virtute, & diſciplina, & ſcientia, quæ vt virtutes ſunt electiuæ vel intellectiuæ, organa vel inſtrumenta quædam ſunt ad actum rationis vel electiuæ voluntatis: & ideò ſupra eſſe habitus addunt rationem relationis. Et ſic eſt de affectu ad affectibile: quia affectus dicit inſtrumentaliter expediens voluntatem ad hoc quod inclinetur ad volitum, & inhæreat illi: ideò affectus eſt affecti ad affectibile affectus, & habet modum eius quod eſt ad aliquid, quamuis non ſecundum totum eſſe ſuum ſit ad aliquid.

Non omne quod eſt alicuius, eſt relatiuum, ſed oportet vt ſit illius vt perfecti.

Habere contrarium non eſt proprium relatiuorum.

Sic ergo relatiua ſecundum modum relatiua exiſtentia, non ſecundum veritatem ſui eſſe, ſuſcipiunt contrarietatem: ſed hoc proprium nec ſoli conuenit, nec omni. Soli quidem non conuenit: quia conuenit quantitati. Non omni autem conuenit: quia non conuenit relatiuis quæ ſecundum eſſe & ſecundum veritatem & non ſecundum ſolum modum ſunt ad aliquid: duplo enim ſiue duplici, quod ſecundum veritatem eſt relatiuum, & ſimiliter triplici & ſubduplici & huiuſmodi nihil eſt contrarium, neque alicui talium quæ ſecundum totum id quod ſunt, ad aliquid ſunt, ſicut pater filius, frater ſoror, dominus ſeruus, & alia his ſimilia. Sic ergo neque omni, nec ſoli conuenit iſta proprietas, ſed conuenit quibuſdam quæ ſecundum modum ſolum ſunt ad aliquid.

* *

CAPVT V.

De proprio relatiuorum quod eſt ſuſcipere magis & minus.

Videtur autem magis & minus ſuſcipere, &c.

ALia autem ſimilis huic proprietas nec ſoli nec omni conueniens proprietas eſt, quòd videntur relatiua & magis & minus ſuſcipere, quod inductione probatur, & exemplorum poſitione. Simile enim & magis & minus dicitur: vnus enim magis & minus ſimilis eſt alteri cui ſimilis eſt, & ad quem dicitur. Similiter autem & inæquale magis & minus dicitur. Quamuis enim æquale ſit vno modo tantum ſecundum quod alteri ſuppoſitum nec excedit nec exceditur, propter quod æquale ſecundum veritatem non ſuſcipit magis & minus: tamen inæquale magis vel minus eſt, ſecundum quod plus vel minus recedit ab æqualitate. Sed ſimile & diſſimile vtrúque recipit, ſcilicet magis & minus, ſicut album & nigrum, iuſtum & iniuſtum. Sed non ſic rectum & curuum, ſi verè & propriè ſumatur rectum, vt diffinit Plato, cuius medium ab extremis non exit: hoc enim ſignificat vt in termino ſicut & æquale: ſed contraria illorum ſuſcipiunt magis & minus ſecundum receſſum ab illo quod ſignificat rem ſuam vt in termino. Simile ergo & inæquale, vt dictum eſt, magis & minus ſuſcipiunt. Cum tamen vtrúque ſit relatiuum ſecundum modum, & non ſecundum eſſe totum. Simile enim ponit vnã qualitatem ſubiectam ſimilitudini, quæ non eſt ad aliquid, & æquale ponit vnam quantitatem ſubiectam æqualitati, quæ non eſt ad aliquid: & per oppoſitum diſſimile & inæquale diuerſas ſupponunt qualitates & quantitates, cum ſint relatiua ſecundum modum. Simile enim dicitur alicui ſimile, & ad alterum: æquale autem alicui æquale ad aliquid.

Æquale licet ad aliquid, propriè tamen non ſuſcipit magis & minus, ſed benè inæquale.

Simile & æquale dicuntur relatiua ſecundum modum tantum, & non ſecundum rem.

Quomodo ſuſcipere magis & minus conuenit ſolum relatiuis ſecundum dici.

Hoc autem proprium non omnibus relatiuis conuenit. Non enim relatiua ſuſcipiunt magis & minus, niſi ea ſola quæ ſecundum modum & non ſecundum totum eſſe ſunt relatiua. Vnde non omnia relatiua ſecundum vnam ſimilitudinem ſuſcipiunt magis & minus, vt duplex, ſubduplex: nec aliquid talium relatiuorum quæ ſecundum veritatem & modum ſimul ſunt reliqua.

Hoc idem colligitur 4. topic. c. 9.

Hoc autem proprium cauſatur ex præcedente: quia minus ſuſcipere eſt plus habere de contrario: magis verò ſuſcipere eſt minus habere de contrario. Multa autem accidunt relatiuis quæ ſecundum ſolum modum ſunt relatiua, quæ non accidunt eis quæ ſecundum veritatem & modum ſunt relatiua, propter hoc quod ineſt eis etiam aliquid quod eſt alterius prædicamenti, quod non ineſt aliis quæ ſecundum totum id quod ſunt, relatiua ſunt, ſicut iſta duo conſequentia de quibus iam pertractatum eſt. Et ſimiliter quod quædam eorum ſunt relatiua intrinſeca, & quædam extrinſeca. Dico autem relatiua intrinſeca, quæ intra ſe claudunt per ſignificata ſua ea ad quæ referuntur, quæ dicuntur ſua correlatiua: ſicut cum dicitur, iſti ſunt ſimiles, hoc eſt, iſte illi, & ille iſti, vel iſti ſunt æquales: quod non eſt inuenire in his quæ verè & ſecundum eſſe & ſecundum modum relatiua ſunt, ſicut pater & filius, dominus & ſeruus, cauſa & cauſatum, principium & principiatum, & alia huiuſmodi: non enim dicitur, iſti ſunt patres, ita quòd iſte illius, & ille iſtius: & iſta ſunt dupla, ita quod hoc ad illud, & illud ad iſtud.

Quæ ſint relatiua intrinſeca.

Obiiciunt tamen quidam contra ea quæ dicta ſunt de contrarietate, dicentes quòd Ariſtot. dicit, quòd motus ſecundum accidens eſt in omnibus prædicamentis: ergo motus ſecundum accidens eſt etiam in ad aliquid: & vbi eſt motus, eſt aliquo modo contrarium: ergo quæ ſunt ad aliquid ſecundum veritatem, etiam aliquo modo ſuſcipiunt contrarium. Ad quod dicendum eſt, quòd quamuis motus ſecundum accidens ſit in omnibus, tamen non eſt vno modo in omnibus. In ad aliquid ergo eſt motus, vt dicit Ariſtor. quia per motum inducitur, vt patet per generationem, & huiuſmodi, ſicut per motum ad formam alij conformem.

Obiectio.

Solutio.

Quomodo in ad aliquid eſt motus vide 5. phyſicorũ. t. com. 10.

Eſt autem attendendum, quòd hæc duo propria, ſuſcipere contrarium, & ſuſcipere magis & minus, vt in pluribus ſe concomitantur: quia ſuſcipere magis & minus, vt dictum eſt, cauſatur ex hoc quod eſt plus vel minus habere de contrario. Vnde contingit, quòd quamuis oppoſitio relatiua non ſit oppoſitio contrarietatis: nec è conuerſo, quòd contraria nunquam poſſunt ſimul eſſe relatiuè oppoſita (quod ex hoc patet, quia contraria nata ſunt fieri circa idem, relatiuè autem oppoſita circa diuerſa: & contraria non poſſunt eſſe in eodem ſimul actu, relatiuè autem oppoſita poſſunt, dummodo reſpectus fiat ad diuerſa: eſt enim idem pater & filius reſpectu diuerſorum) tamen relatiuè oppoſita ſecundum modum & non ſecundum eſſe & veritatem, ſecundum id quod non ſunt relatiua, poſſunt habere contraria & ſuſcipere magis & minus: quia non habent vnam ſimplicem oppoſitionem, ſicut contraria: ſed ſunt duo, & ratione vnius ſuſcipiunt contraria magis & minus, ratione autem alterius non.

Quomodo relatiuè oppoſita poſſint ſuſcipere magis & minus, & habere contrarietatem, cũ oppoſitio relatiua & contraria ſint diuerſa.

Adhuc autem notandum, quòd inæquale recipit magis & minus: cum tamen quantitas ſupra quam fundatur ad aliquid, magis & minus non ſuſcipiat: & hoc ideò quia hoc modo quo ad aliquid fundatur ſupra quantitatem, eſt magis & minus in quantitate, ſicut in quantitate quæ eſt numerus, eſt maior & minor, ita inæqualior eſt quæ in pluribus partibus menſuræ quantitatis ab æquali recedit: & ideò inæquale hoc modo dicitur magis & minus inæquale.

Boet. aliter dicit de hoc.

Si autem aliquis ſic arguat, vbi eſt magis & minus, poſſibilis eſt motus: ſed in ad aliquid non eſt motus: ergo etiam in ad aliquid non eſt magis & minus. Iam autem ad hoc ſatis reſponſum eſt: quia in his quæ ſunt verè ad aliquid, non eſt motus; niſi ſicut in his quæ per motum inducuntur, & non ſic quòd termini motus ſint ad aliquid. In his autem quæ ſunt ad aliquid ſecundum ſolum modum, poteſt eſſe motus, non ſecundum quod ſunt ad aliquid, ſed ſecundum quod ſunt in genere qua- [illegible] licatis,

Obiectio.

Solutio.

Quædam ad aliquid ſuſcipiunt magis & mi-

nus ſecundũ genus non autem ſecũdum ſpeciẽ.

litatis, vt dictum eſt: in talibus autem ad aliquid aliquandò recipit magis & minus ſecundum genus, & non ſecundum ſpeciem: quia inæquale eſt magis & minus: duplum autem & triplum non dicuntur ſecundum magis & minus: & hoc eſt ideò quia certa eſt diſpoſitio in ſpecie quæ non eſt in genere: non enim dicitur magis & minus duplum, quia certa menſura ponitur in ſpecie quæ non ponebatur in genere inæqualitatis: certa enim menſura eſt dupli vel ſubtripli, quæ non poteſt eſſe magis & minus: incerta autem importatur per inæquale, cui addi poteſt & minui. Hoc eſt igitur quod circa iſta duo propria eſt notandum.

CAPVT VI.

De proprio relatiuorum quod eſt dici ad conuertentiam.

Omnia autem relatiua ad conuertentiam dicuntur, &c.

PRopriè autem proprium relatiuorum quod omni & ſoli & ſemper conuenit ei quod eſt ad aliquid, ſiue ſecundum modum ſolum, ſiue ſecundum modum & veritatem ſit ad aliquid, eſt ad conuertentiam dici. Sed conuertentia & conuertibilitas & conuerſio in hoc differunt, quòd conuertentia dicitur eorum quæ adinuicem referuntur per habitudinem, vt ſicut primum refertur ad ſecundum, ita ſecundum refertur ad primum ſub eodem caſu vel diuerſo, ſicut in antehabitis dictum eſt. Conuertibilitas autem proprij & ſpeciei cuius eſt proprium eſt, quòd ſicut vnum ſequitur ad alterum, ita ſequetur alterum ad primum, vt vtrumque ſit antecedens & conſequens ad alterum. Conuerſio autem in tráſpoſitione ſubiecti in prædicatum, & è conuerſo, ſub eadem qualitate, & quantitate, vel diuerſis.

Quid conuertibilitas.

Quid conuerſio.

Dici ad cõuertentiam omnibus cõuenit relatiuis & ſolis & ſemper, licet ſub habitudine diuerſorum caſuum.

Dici autem ad conuertentiam conuenit his quæ ſunt ad aliquid ſecundum veritatem vel ſecundum modum tantum: quod conuenit omni ſoli & ſemper, etiamſi non æqualiter ſint ad aliquid, ſed vnum per ſe referatur ad aliquid, & aliud non per ſe ſed mediante primo referatur ad primum: ſicut ſcientia ad ſcibile per ſe refertur: ſcibile autem ad ſcientiam non refertur niſi mediante ſcientia. Hoc autem inferius declarabitur.

Declaratur autem per exempla & inductionem, quòd ad aliquid ad conuertentiam dicuntur, & primum in his quæ ſecundum veritatem ſunt ad aliquid: dicitur enim ſeruus domini ſeruus, & dominus ſerui dominus, & duplum dimidij duplum, & è conuerſo dimidium dupli dimidium: & hoc eſt ſecundum caſum genitiuum qui maximè præpoſitus eſt relatiuis. Quædam etiam ad conuertentiam dicuntur ſecundum ablatiuum, vt maius minore maius, & minus maiore minus. Similiter autem eſt in omnibus aliis quæ quocunque modo ſunt ad aliquid: omnia enim dicuntur ad conuertentiam, quamuis diuerſo caſu referantur in relatione adinuicem ſecundum figuram locutionis, vt diximus, vt diſciplina dicitur diſciplinati diſciplina ſecundum genitiuum: ſed è conuerſo oportet mutare caſum, vt dicatur diſciplinatum diſciplina diſciplinatum ſecundum ablatiuum: diſciplina enim refertur ad diſciplinatum in habitudine genitiui, diſciplinatum autem ad diſciplinam in habitudine ablatiui. Et ſimiliter ſenſus dicitur ſenſati ſenſus: è conuerſo autem ſecundum ablatiuum dicitur ſenſatum ſenſu ſenſatum, & ſcientia ſcibilis ſcientia, quia ſcibile non dependet per ſe ad ſcientiam niſi inquantum de ipſo eſt ſcientia, propterea non refertur ad ſcientiam niſi mediante ſcientia, vt dicatur ſcibile ſcientia ſcibile. Et ſimiliter ſe habet ſenſatum ad ſenſum, & in aliis talibus eſt ſimile.

Caſus genitiuus maximè præpoſitus eſt relatiuis.

Quomodo in quibuſdã relatiuis non eſt æqualis dependentia, ſed vnum magis dependet ab altero, quàm è conuerſo.

In relatiuis enim ſic eſt, quòd quandoque vnũ dependet ad aliud ſimpliciter, & alterum non ſecundum ſeipſum dependeat ad illud, niſi ſecundum quod ſtat ſub forma primi: eò quod relatio non eſt æqualiter in vtroque extremorum, ſed in vno eſt ſecundum eſſe, & in alio non eſt niſi ſecundum rationem ſecundum quam primum refertur ad ipſum, vt dicitur ſcientia ſcibilis ſcientia, & ſcibile non dicitur ſcientiæ ſcibile, ſed dicitur ſcibile ſcientia ſcibile: quæ propter diuerſam habitudinem neceſſe eſt mutare genitiuum in ablatiuum. Et ſimiliter ſenſus ſenſibilis ſenſus dicitur: ſenſibile autem è conuerſo dicitur ſenſu ſenſibile.

Quare non fit conuertentia ſub recto caſu in relatiuis.

Quod autem nũquam ſub recto ad rectum fit conuertentia, ratio eſt: quia rectus ad rectum non ponit tranſitum ſiue diuerſitatem quam ſemper exigunt relatiua, ſed rectus ad obliquum notat diuerſitatem. Si enim ſic diceretur, ſcientia eſt ſcibile, falſa eſſet locutio, & è conuerſo. Mutationis etiam caſuum cauſa eſt multitudo habitudinum in caſibus diuerſis aſſignatarum. Cum enim dicitur, ſcientia ſcibilis ſcientia, notatur quòd ſcientia eſt ſcibilis vt ſubiecti vel obiecti. Cum autem conuertentia fit, vt dicatur, ſcibile ſcientia eſt ſcibile vt forma quæ ponitur circa ipſum, vel verius forma quæ à ſcibili cauſatur in ſciente: quia ſcibile ſecundum formam efficitur in intellectu ſcientis.

Quare in relatiuis quibuſdam mutatur caſus in conuertentia.

Obiectio

Siquis autem obiiciat, quòd tales modos conſtructionum conſiderare habet grammaticus, & ad logicum non pertinet. Dicendum quòd ſecundum quod huiuſmodi habitudines ex diuerſa fiunt conſtructione, conſiderat eas grammaticus: ſecundum autem quod voces in hoc ſignificant diuerſas rerum prædicationes & prædicabilium modos, eas habet conſiderare logicus. Sic igitur ad conuertentiam dicuntur ea quæ ſunt ad aliquid.

Solutio.

Quandoque non apparet conuertentia in relatiuis propter malam aſſignationem correlatiuorum.

Eſt tamen in his aliquando in figura vocis impedimentum, quod aliquando remouetur conuertentia ſecundum dictionem: vnde aliquoties videbitur eſſe non verum, quòd relatiua ſecundum conuertentiam dicantur, niſi conuenienter ſecundum nominis figuram & caſum aſſignetur ad id ad quod dicitur ſecundum nomen & caſum. Niſi ergo peccet is qui aſſignat, ita quòd non referat ad hoc ad quod dicitur ſecundum nomen & caſum, tunc videbitur conuerti, ſicut manifeſtum eſt in ala, quæ quia organum volandi dicit ipſo nomine, patet quod alterius eſt quod vtitur ea ad volandum & non eſt abſolutè dicta: quia ſi eſſet abſolu

ſolutè, etiam abſciſſa adhuc eſſet ala: quod falſum eſt. Quia igitur ala non ſua, ſed alterius eſt, nec ſibi ſed alteri ala eſt, ſi aſſignetur quod ſi auis ala, peccatum eſt in aſſignatione: & ideò non conuertitur: quia prima aſſignatio non fuit conueniens, quando dicebatur ala auis ala: & ideò non conuertitur, vt dicatur, auis alæ auis. Non enim in eo quod auis eſt, dicitur alæ auis, ſed in eo quod alata eſt: multorum enim etiam animalium aliorum alæ ſunt, quæ tamen non ſunt aues, nec in genere auium continentur. Propter quod ſi conuenienter ſecundum nomen & caſum aſſignetur ala ad id cuius eſt, ſtatim conuertitur, vt ſi ala alati ala dicatur: tunc enim conuertitur, vt dicatur ſecundum ablatiuum caſum, alatum ala alatum.

Quandoq; in aſſignatione correlatiuorum oportet fingere nomina.

Vnde etiam in talibus in quibus nomina non ſunt poſita, aliqua neceſſe eſt fingere nomina ſecundum cõuenientem aſſignationem, vt in remo patet, quod quia inſtrumentum dicit id quod alterius eſt vel alteri eſt. Si igitur ſic aſſignetur, vt dicatur, remus nauis remus, non erit ſecundum rem & nomen & caſum conueniens aſſignatio: neque enim remus dicitur nauis in eo quod nauis: ſunt enim naues, quarum remi non ſunt, ſicut magnæ naues, quas lintres vocant quæ malis mouentur & velis, & remis impelli non poſſunt: & ideo quia non conueniens fuit aſſignatio, non conuertitur, vt dicatur, nauis remi nauis. Sed fortè conuenienter erit facta aſſignatio, ſi ſic dicendo aſſignetur, remus remitæ rei remus, aut quomodolibet aliter ſecundum conuenientem vocis aſſignationem dictum ſit, vt ſi remitæ non placet, dicatur rematæ: ad placitum enim fingentis nomina talis fit aſſignatio: nomen enim in talibus non eſt poſitum, ſed conuertitur ſi nomen ſecundum figuram dictionis & ſecundum conuenientem caſum aſſignetur: ſicut enim remus remiti remus eſt, ita remitum remo remitum eſt. Similiter autem eſt in aliis, quæ hoc ipſum quod ſunt, aliorum ſunt, & non abſoluta ſunt hoc quod ſunt, nec ſibi in ſe habent hoc quod ſunt: in talibus enim omnibus conuertentia fit ſi conuenienter aſſignetur, vt caput, quod quia mẽbrum & organum eſt, non ſibi, ſed alteri & alterius eſt: ideo caput capitati eſt, & non eſt caput animalis caput: quia non in eo quod aliquid animal eſt, caput eſt: multa enim animalia ſunt capita non habentia, ſicut omnia genera oſtreorum conchiliorum, vt purpuræ, murices, & alia multa. Sic autem fortaſsè facilius ſumitur conuertentia, vt quando nomina non ſunt poſita, vel formetur ab illis quibus nomina poſita ſunt, vel fingatur & figuretur ab his quæ conuertuntur, ſicut patet in his quæ dicta ſunt, ſicut formatum eſt ab anima animatum, & à remo remitum.

Quod omnia ad aliquid dicantur ad conuertentiam ſi conuenienter aſſignentur. Prima ratio.

Ex his igitur vniuerſaliter cõcluditur, quòd omnia quæ dicuntur ad aliquid, ſi conuenienter ſecundum figuram appellationis & caſum aſſignentur, ad conuertẽtiam dicuntur: nam ſi ad quodcunque aſſignentur ad quod non dicuntur, & non aſſignentur ad id ad quod dicuntur, non fit conuertentia. Quod ſic probatur per locum à maiori. Quia etiam in his quæ indubitanter conuertibilia dicuntur, & quibus nomina poſita ſunt ſecundum quæ fit conuertentia, non fit conuertentia niſi ad eadem quæ ſunt, ſub conuenienti referantur aſſignatione, vt ſi aſſignentur ad ea quæ extrinſeca ſunt & accidunt his ad quæ ſunt per ſe illa relata, & non aſſignentur ad ea ad quæ ſunt referenda ſecundum hoc quod ſunt aliorum, vt patet. Si enim ſeruus ad hoc quod ad aliquid eſt indubitanter, ſi non referatur ad dominum ad quem dicitur & cuius eſt ſecundũ hoc quod ad aliquid eſt, ſed quia accidit domino hominem eſſe, referatur ad hominem, vt ſic dicatur, ſeruus hominis ſeruus, vel dicatur, ſeruus bipedis ſeruus, vel alicuius talium quod accidit domino ad quæ non per ſe refertur ſecundum dependentiam quam important in nomine, non fit conuertentia: eò quod ad hoc non erat conueniens aſſignatio: multi enim ſunt homines & bipedalia non habentia ſeruum.

Secunda ratio.

Amplius ſi id quod eſt ad aliquid indubitanter, conuenienter aſſignetur ad id ad quod eſt & ad quod dicitur, omnibus aliis circumſcriptis & remotis quæ accidunt illi, relicto illo ſolummodo ad quod ſecundum conuertentiam aſſignari habet, ſemper ad ipſum dicetur ſecundum conuertentiam, vt ſi ſeruus ad dominum dicatur, omnibus aliis circumſcriptis quæ accidunt domino ad quem dicitur ſeruus, vt circumſcribantur ab eo eſſe bipedem, vel ſcientem, vel diſciplinæ perceptibilem, vel hominem, vel animal, relinquatur autem hoc ſolum quod dominus eſt, tunc adhuc ſecundum conuertentiam dicetur: ſeruus enim domini ſeruus eſt. Similiter econtra ſi ſeruus aſſignetur ad aliquid ad quod non conuenienter dicitur ſecundum quod ſeruus eſt, omnibus aliis circumſcriptis vel remotis, quæ illi accidunt ad quod non conuenienter aſſignatus eſt, & ſolum illud remanere ponatur ad quod non conuenienter relatus eſt, relinquitur quod non dicitur ad illud. Verbi gratia: aſſignetur enim ſeruus hominis ſeruus, & ala auis ala, & circumſcribatur ab eo eſſe dominum, patet quod iam ſtatim ſeruus ad hominem non dicitur: cum enim dominus non ſit, ſequitur ſeruum non eſſe: quia relatiua poſita ſe ponunt, & perempta ſe perimunt, vt in ſequentibus erit manifeſtum. Similiter eſt de aue, hoc non tribuatur alæ, ſed alatam eſſe: & ſic ala eſt auis vt alata eſt & non auis. Et hoc patet per antedicta: ſi enim aui aſſignetur, tunc iam amplius non erit ala ad aliquid ſiue alicuius ala, niſi dicatur alati ala, & alatum ala alatum: cum enim ponitur, quòd nihil eſt alatum, ſequitur quòd ala nihil erit: quia hoc erit ala alterius, & non ſuiipſius.

Ex dictis igitur concluditur, quòd id quod eſt ad aliquid, oportet conuenienter aſſignare ad id quod eſt, & non ad aliud: & ſic ſi vtrique eſt nomen poſitum, facilis erit aſſignatio ſecundum conuertentiam: ſi autem non ſit nomen vtrique poſitum relatiuorum, fortè neceſſarium erit nomina fingere ſi ad conuertentiam dici debeant relatiua. Si autem ſic ſecundum figuram appellationis & caſus conuenienter adinuicem reddantur ſiue referantur,

tur: tunc manifeſtum eſt, quòd omnia relatiua conuerſim, hoc eſt, ſecundum conuertentiam dicuntur adinuicem.

CAPVT VII.

De proprio relatiuorum quod eſt ſimul eſſe natura.

Videtur autem ad aliquid ſimul eſſe natura, &c.

EX his autem quæ dicta ſunt, quod ſcilicet relatiua ad conuertentiam dicuntur, ſequitur aliud proprium relatiuorum, quod eſt quòd relatiua ſiue ad aliquid videntur ſimul eſſe natura. Quod autem ſecundum conuertentiam dicuntur, & quod ſimul ſunt natura, differunt in hoc, quòd conuertentia eſt in hoc ſecundum mutuam relationem eorum adinuicem & appellatione & caſu: ſed ſimul ſunt natura in hoc, quòd ſecundum quod relata ſunt, in eſſe & non eſſe, ſiue in ortu & occaſu, vt dicit Auicen. ſimul ſunt, ita quòd poſito vno in eſſe ſecundum quod relatiuum eſt, & poſitum eſt aliud ſecundum quod refertur ad illud: & deſtructo vno ſecundum quod relatiuum eſt, deſtruitur & aliud ſecundum relationem ſecundum quam refertur ad illud. Et in aliis pluribus hoc verum eſt: quia ſimul ſunt natura ſecundum dictum modum: & dicitur, quòd poſito vno ponitur & reliquum, & deſtructo vno deſtruitur reliquum. Cum enim ſit duplum, ſequitur quòd ſit dimidium, & è conuerſo: & cum ſit ſeruus vt ſeruus, ſequitur quòd ſit dominus ſecundum quod dominus, & è conuerſo cum dominus vt dominus eſt, ſequitur quòd ſit ſeruus vt ſeruus. Similiter autem eſt in aliis: ſecundum hoc enim quod relatiua ſunt, ſimul ſe auferunt abinuicem: quia ſicut poſita ſe ponunt, ſic ablata ſe auferunt, vt patet inductione, & exemplo: cum enim ſit duplum, ſequitur quod ſit dimidium: & cum non ſit duplum, ſequitur quod non ſit dimidium, & è conuerſo. Similiter autem eſt in omnibus aliis quæcunque talia ſunt, quod ſecundum veritatem & ſecundum id quod ſunt, aliorum ſunt.

Quomodo ſimul eſſe natura non cõuenit omnibus relatiuis.

Et non in omnibus hoc verum eſſe videtur: in quibuſdam enim quæ modum habent relatiuorum, hoc verum eſſe non videtur, quòd ſic ſimul ſint natura, quòd poſita ſe ponant, & deſtructa ſe perimant. Inſtantia enim eſſe videtur: quia cum ſcibile ſit, non eſt ſcientia: & ſi ſit relatum ſcibile ad ſcientiam, videtur tamen ſcibile non ſimul natura cum ſcientia eſſe, ſed natura ſcibile prius eſt quam ſcientia: cuius probatio eſt: quia nos vt in pluribus non accipimus ſcientias de rebus, niſi rebus iam ſubſiſtentibus: eò quod non poſſumus reales ſcientias accipere, niſi ex principiis rerum intellectu acceptis: & ſic oportet res ſcibiles prius eſſe, quam noſtra ſcientia de rebus.

Remouet dubium.

Dico autem in pluribus ſic eſſe: quia ſi aliqua ſcientia non eſt de rebus quæ extra nos ſunt, ſed de rebus quæ ſunt à nobis, in his pro certo oportet, quòd ſcientia præcedat ſcibile, ſicut eſt in ethicis, ad quorum eſſentiam præcedit ſcire & velle. Hoc in realibus ſcientiis generaliter verum eſt, quòd ſcibile ſecundum hoc quod eſt, videtur præcedere noſtram ſcientiam quæ eſt de ſcibili ipſo. In paucis ergo vel fortè nullis poteſt aliquis recipere ſimul cum ſcibili eſſe ſcientiam. In paucis autem dico propter moralia: in nullis autem, quod etiam in illis aliquo modo ſcibile vt conceptum, quamuis non vt in eſſe poſitum, eſt ante ſcientiam.

Quomodo in paucis aut nullis ſcientia præcedit ſcibile.

Amplius autem hoc idem probatur alio modo: quia à ſcibili ad ſcientiam non conuertitur conſequentia: ſcibile autem ſublatum ſimul aufert ſcientiam: nam ſi ſcibile non ſit, ſcientia non eſt, eò quod nulla ſcientia eſt quæ non ſit de aliquo ſcibili: ſi vero è conuerſo ſcientia non ſit, nihil prohibet adhuc ſcibile eſſe: vt enim dicit Boët. multa ſunt ſcibilia, quorum ſcientiæ non ſunt inuentæ, ſicut poteſt intelligi in circuli quadratura, quod etſi ſcibile ſit, ſcientia tamen de ea nondum inuenta eſt.

Multa ſunt ſcibilia quorum non eſt ſcientia, vt placet Boëtio.

Amplius hoc idem probatur à minori arguendo ſic: minus videtur, quòd animali ſublato auferatur ſcientia, quam quod ſcibili ſublato auferatur ſcientia: ergo multo magis aufertur ablato ſcibili: omni enim animali ſublato non poteſt eſſe ſcientia: ſed poſito quod nullum ſit animal, & nulla ſit ſcientia, adhuc contingit plurima eſſe quæ ſunt de numero ſcibilium.

Similiter autem his habent ſe relatiua quæ ſunt circa ſenſum & ſenſibile quod ad ſenſum refertur. Senſibile enim prius videtur natura eſſe quam ſenſus ſecundum actum factus: quia de hoc ſenſu loquimur, & non de eo qui eſt potentia ſentientis: ſenſibile enim obiectum agens in ſenſum, prius eſt ſenſu & prius ſecundum naturam quam ſenſus: & ideo ſenſibile interemptum ſimul interimit ſecundum actum ſenſum ſecundum actum factum. Senſus autem ſecundum actum factus interemptus, ſenſibile non interimit. Cuius cauſa eſt: quia ſenſus ſecundum actum factus, non eſt niſi circa corpus quod ſenſu percipitur, & ſenſus ſecundum actum facti in corpore aliquo ſenſibili ſunt quidem per qualitates ſenſibiles quæ ſenſum faciunt ſecundum actum. Cum ergo corpus ſenſibile nullum ſit, neceſſe eſt quòd nullus ſenſus ſit ſecundum actum factus: perempto ergo ſenſibili perimitur ſenſus ſecundum actum factus: ergo ſenſibile peremptum ſimul ſecum perimit ſenſum. Senſus verò peremptus non neceſſariò perimit ſenſibile: quia nullo ſenſu ſecundum actum exiſtente, multa adhuc ſenſibilia ſunt.

Et hoc patet iterum à minori arguendo: quia minus videtur, quòd animali perempto remaneat ſenſibile non peremptum, quam quod perempto ſenſu ſenſibile perimatur: animali autem perempto omnis ſenſus perimitur: ſenſibile autem adhuc eſt & permanet: multa enim adhuc remanent corpora calida & dulcia & amara & omnia alia quæ ſunt ſecundum qualitates ſenſibiles diſpoſita: quæ omnia ſunt ſenſibilia.

Amplius ad hoc idem facit, quòd ſenſus ſit cum ſenſato ſiue cum eo quod habet ſenſum: hoc enim ſenſatum dicimus: ſimul enim ſit

Senſatũ pro habente ſenſũ ſumi.

ſit animal cum ſenſu: quia propter ſenſum dicitur & eſt animal, vt dicit Auicen. Senſibile autem ante eſt per naturam quam eſſet animal vel ſenſus: quia ex ſenſibilibus generatur animal & ſenſus: ignis enim & aqua & huiuſmodi elementa ex quibus conſtat materialiter, ſecundum naturam ſunt antequam ſit animal. Ergo ſenſibile videtur eſſe prius quam ſenſus.

Remouet dubia.

Attendendum autem, quòd omnia relatiua, ſicut dictum eſt, ſunt ſimul natura ſecundum quod ſunt relatiua, quamuis non ſint ſimul ſecundum quod ſimpliciter ſunt. Sunt enim relatiua ea quæ ſunt prius & poſterius, quæ quidem ſecundum eſſe ſuum nunquam poſſunt ſimul eſſe, tamen prius in ratione prioris ſimul eſt cum eo quod eo eſt poſterius in ratione poſterioris: & hoc modo poſita ſe ponunt, & perempta ſe perimunt.

Quomodo prius & poſterius ſunt ſimul natura.

Hoc autem quod de ſcibili & ſcientia dictum eſt, & de ſenſibili & ſenſu, ſic intelligendum eſt, quòd ſcibile quidem & ſenſibile poſſunt accipi ſecundum hoc quod ſtant in eſſe ſubſtantiali, vel ſecundum hoc quod ſtant ſub forma ſcientiæ & ſenſus: & hoc eſt dicere, quòd poſſunt accipi materialiter, vel formaliter. Si accipiuntur materialiter: tunc ſcibile præcedit ſcientiam, & ſenſibile ſenſum, ſicut in antehabitis dictum eſt: quia ſcibile eſt cauſa ſcientiæ, & ſenſibile cauſa eſt ſenſus ſecundum actum facti. Si autem accipiuntur hæc formaliter ſecundum quod ſcibile quidem ſtat ſub forma ſcientiæ, ſenſibile autem ſub forma ſenſus, ſic ſunt ſimul natura: & hoc ſolo modo ſunt correlatiua & non aliter. Et ſimiliter eſt de cauſa & cauſato, & principio & principiato & multis aliis.

Quomodo ſcibile & ſcientia, ſenſibile & ſenſus ſunt ſimul natura formaliter capta: ſed non materialiter capta.

Attendendum etiam eſt, quòd natura (cum dicitur, quòd relatiua ſunt ſimul natura) non ſupponit niſi formam relationis: vnde ſimul ſunt natura, quæ ſimul ſunt ſecundum formam ſiue ſecundum naturam relationis: quia ad naturam eorum quæ ſunt relata aduinuicem, non ſunt ſimul: & ſecundum naturam illam aliquando vnum eſt prius, & alterum poſterius, vt dictum eſt de cauſa & cauſato, & principio & principiato, & patre & filio, & præcipuè in hoc quod eſt prius & in hoc quod eſt poſterius.

Notabile mente alligãdum: quid per naturam intelligẽdum cum dicitur relatiua eſſe ſimul natura.

Adhuc autem ſcias, quòd hoc argumentum non valet: ſcibile dicitur ſecundum potentiam: potentia refertur ad actum, vt dicit Ariſtot. in 10. primæ philoſophiæ: ergo ſcibile refertur ad ſcientiam ſecundum actum: quia multa ſunt relatiua in genere, quæ non ſunt relatiua in ſpecie, vt patet in ſcientia quæ refertur, & grammatica quæ non eſt relata.

Multa ſunt relatiua in genere, quæ non ſunt relatiua in ſpecie.

CAPVT VIII.

De diſputatione contra diffinitionem Platonis inductam & correctionem eius dicti.

Habet autem quæſtionem, &c.

HAbet autem quæſtionem ſiue dubitationem, verum ſecundum ſuperius inductam Platonis diffinitionem nulla ſubſtantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur ex ſubſtantiæ ratione quæ eſt ens per ſe ſubſiſtens: & quod eſt per ſe ſubſiſtens, eſt abſolutum, & ſibi apud ſeipſum & eſſe ſuum non eſt ex hoc quod ſit ad alterum. Sic ergo videtur, quòd nulla ſit ad aliquid, ſiue ſit prima ſubſtantia, ſiue ſecunda: ſiue ſignificetur ſubſtantia de toto, ſiue de parte, ſuo nomine ſemper eſt ens per ſeipſum, & non eſt alteri.

Si autem hoc conceditur eſſe verum, tunc adhuc remanet ad oppoſitum diſputatio ſecundum ſuperius inductam diffinitionem, quæ dicit ad aliquid eſſe, quæcunque hoc ipſum quod ſunt, aliorum dicuntur: quia ſi hæc diffinitio eſt bene aſſignata, ſubſtantia videtur ad aliquid eſſe ſecundum quaſdam ſubſtantias de parte & non de toto ſignificantes. Cuius probatio eſt: quia in primis ſubſtantiis verum eſt, quòd non dicuntur ad aliquid, ſiue de toto ſiue de partibus ſignificetur primarum ſubſtantiarum: aliquis enim homo non dicitur alicuius aliquis homo, cum tamen per genitiuum maximè dicantur ad aliquid in his quæ ſunt relatiua: neque aliquis bos alicuius aliquis bos, quia homo & bos rationem ſubſtantiæ important in nominibus ſuis, & nihil additum dicunt ſubſtantiæ per quod ad aliquid referantur: & ideò etiam non grammaticè dicitur, alicuius aliquis bos, nec alicuius aliquis homo: quia genitiuus in talibus nullam habet notare habitudinem ſecundum quam fiat conſtructio. Similiter autem eſt etiam in partibus quæ ſunt vt primæ ſubſtantiæ partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, ſed ſimpliciter dicitur alicuius manus. Et illius cauſa eſt: quia quamuis dicat ſubſtantiam quæ eſt pars alicuius totius, & in nomine manus per rationem manus vt eſt organum intellectus & organum organorum, importetur comparatio ad motorem manus, per quod efficitur motor, ita quòd non abſoluta ſit à relatione, tamen per hoc quod dicitur, quædam manus, fit ſingularis manus: & eſt idem quædam manus, quod hæc manus demonſtrata, & demonſtratione determinatur ad hoc quod ſub ſenſu eſt, quod ſecundum quod ſub ſenſu eſt, non refertur ad alterum: & ideò nihil eſt dictu, alicuius quædam manus: & hæc eſt vera cauſa. Nec eſt curandum de hoc quod alij dicunt in loco iſto.

Et ideo ſupra in cap. 6. dicit, quòd genitiuus eſt maximè propoſitus relationis.

Quare quædam manus dicitur alicuius manus, & non alicuius quædam manus.

Per eandem etiam rationem quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput: quia quamuis caput ſit dicens ſubſtantiam ſub comparatione ad motorem cuius eſt caput, cum tamen refertur ad hoc ſingulare per hoc quod dicitur quoddam caput, quod idem eſt quod hoc caput, non dicitur niſi ſub accidentibus quibus demonſtratur: & per hoc non dicitur ad aliquid: quia comparatio quam dicit in nomine, non eſt demonſtrabile accidens: & ideò non dicitur alicuius quoddam caput, ſed dicitur alicuius caput ſine determinatione ad hoc ſingulare propter comparationem quam importat nomen, quando abſque determinatione ponitur ad ſingulare: tunc enim eſt nomen organi ſiue organicæ partis quæ ſemper ſecundum rationem ſui nominis refertur ad aliquid

Quare quoddam caput non dicitur alicuius quoddã caput, ſed alicuius caput.

cuius

cuius eſt organum: talia enim quæ talem in nomine important comparationem, dicuntur ad aliquid, vt dixit Plato.

Similiter autem manifeſtum eſt in ſecundis ſubſtantiis quæ de toto ſignificant, quòd non dicuntur ad aliquid: & hoc patet inducendo in pluribus, vt homo non dicitur ſecundum nomen alicuius homo: quia homo abſolutè nominat ſubſtantiam, & per rationem nominis nullam addit ſupra ſubſtantiam comparationem quæ in nomine ſignificetur. Et per eandem rationem non dicitur bos alicuius bos ſub nomine bouis, vel lignum alicuius lignum ſub nomine ligni: ſed hoc ſi alicuius dicitur, erit ſub alio nomine, comparationem ad aliquid in modo ſignificandi importante, vt ſi dicatur poſſeſſio, quia poſſeſſio importat ad poſſeſſorem comparationem, dicitur enim poſſeſſor poſſeſſionis poſſeſſor, & poſſeſſio poſſeſſoris poſſeſſio. In his igitur ſubſtantiis manifeſtum eſt, quoniam ſub nominibus primæ & ſecundæ ſubſtantiæ non ſunt ad aliquid.

Vtrum nomina partiũ organicarũ ſint ad aliquid.

In aliquibus autem ſecundis ſubſtantiis de parte organica & non de toto ſignificantibus habet aliquam dubitationem propter hoc quod nomen partis organicæ non dicit ſubſtantiam niſi ſtantem ſub comparatione, quæ quia importatur in nomine, neceſſe eſt quòd ſemper dicatur ad aliquid, quamuis ſecundum eſſe ſuum quod eſt ſubſtantiale, ſcilicet eſſe ex carnibus & oſſibus non ſint ad aliquid: talia ergo dicuntur ad aliquid & non ſunt ad aliquid ſecundum id quod ſunt ſiue ſecundum eſſe ſubſtantiale à quo imponitur nomen. Sic ergo caput dicitur alicuius caput, & manus alicuius manus, & ſingula nomina partium organicarum ſunt huiuſmodi ſecundum dici relata ad aliquid & non ſecundum eſſe: propter quod hoc nomina partium organicarum ſecundæ ſubſtantiæ fortaſsè ad aliquid eſſe alicui videbitur.

Plato conceſſit nomina partium organicarũ eſſe ad aliquid: quia credidit, quòd ſicut eſt in dici per nomen, ita ſit ſecundum eſſe.

Videtur enim fortaſsè alicui, quòd ſicut eſt in dici per nomen, ita ſit ſecundum eſſe: quod tamen non eſt verum vt patebit inferius: cum hoc fuerit cauſa deceptionis Platonis, qui omnia talia dicebat eſſe ad aliquid propter modum eorum quæ ſunt ad aliquid quæ important in dictione. Si ergo aliquis concedat, quòd diffinitio eorum quæ ſunt ad aliquid, ſufficienter eſt aſſignata, ita quod conuertibilis ſit cum his quæ ſunt ad aliquid, aut nimis difficile aut impoſſibile eſt ſoluere quin ſecundum illam diffinitionem aliqua ſubſtantia ſit ad aliquid. Si enim quæcunque ad aliquid dicuntur ſecundum nomen, & ad aliquid ſunt ſecundum eſſe & veritatem, vt dixit Plato, impoſſibile eſt euadere quin pes, manus, & caput (quæ ſunt ſecundæ ſubſtantiæ) ſint ad aliquid, & præcipuè ſi concedatur quòd eſt idem dici ad aliquid, & eſſe ad aliquid. Si autem dicatur, quod dici ad aliquid ſecundum nomen connotans relationem, non ſit eſſe ad aliquid ſecundum veritatem, adhuc difficile erit ſoluere vel euadere quin aliquæ ſecundæ ſubſtantiæ ſint ad aliquid: quia nomen manus & nomen capitis & nomen pedis & huiuſmodi, quamuis materialiter dicant ſubſtantias tanquam id cui imponitur nomen, tamen formaliter quantum ad proprietatem à qua imponitur nomen, dicunt id quod refertur ad aliud, quia dicunt id quod dicunt per modum organi & officialis membri ad actum aliquem: tale autem nomen dicit relationem ad aliquid, ſcilicet ad motorem cuius eſt tale organum. Boëtius tamen & Alexand. dicere videntur, quòd cum dicitur, aut nimis difficile, aut impoſſibile eſt ſoluere, quòd vnum dicitur ad alterius expreſſionem: ac ſi diceretur, nimis difficile eſt, & vt expreſſius dicatur, impoſſibile eſt ſoluere.

Alia diffinitio eorum quæ ſunt ad aliquid, & eſt Ariſtot.

Si autem dicatur, quòd inducta diffinitio non ſufficienter ſiue conuertibiliter eſt aſſignata: ſed ſit corrigenda: quia ſunt ad aliquid, quibus hoc ipſum eſſe eſt ad aliquid quodammodo ſe habere, & non ſolum dici, tunc fortaſsè aliquid dicetur. Et dici poteſt contra illa, ſcilicet quòd ſubſtantiæ ſecundæ ſicut ſubſtantiæ non ſunt ad aliquid niſi ſecundum modum quendam qui eſt in dictione: quia tunc iſta nomina, pes, manus, & caput, partes ſubſtantiæ principaliter ſignificant, & ſubſtantia non eſt compoſita niſi ex ſubſtantiis, & ſecundariò per modum ſignificandi connotant cum principali ſignificatione id quod dicitur ad aliquid: & hoc quidem eſt verum. Ea autem quæ ſunt ad aliquid, in principali ſignificatione dicunt id quod ſuum principale eſſe eſt ad aliquid, & eſſe ſuum habet ab eo ad quod eſt, & non à ſeipſo, nec in ſeipſo, ſicut pater, & filius, & dimidium, & huiuſmodi.

Differentia inter diffinitionẽ eorum quæ ſunt ad aliquid datam à Platone, & illam Ariſt.

Hæc autem diffinitio differt ab alia quæ præinducta eſt: quia prior diffinitio ſequitur omnia relatiua, ſiue ſecundum veritatem ſint aliquid, ſiue ſecundum modum ſolum: ſed non propter hoc ineſt omnibus relatiuis, quod hoc ipſum quod ſunt ſecundum totum ſuum eſſe, aliorum dicantur: hoc enim non omnibus conuenit relatiuis: quædam enim connotant cum principali ſignificatione modum relatiuorum, & non ſecundum veritatem. Hoc Plato videtur ignorare.

Caput, manus, pedes, & huiuſmodi organa, non ſunt ad aliquid niſi cõnotatiuè, ſed principali ſignificatione dicunt ſubſtantiam.

Et ſic caput & manus connotant id quod dicitur ad aliquid: principali autem ſignificatione dicunt ſubſtantiam. Et hæc eſt vera ſolutio difficultatis inductæ: quia ſic reducitur nomen relationis ad rem quæ eſt vna de rebus primis vel de primis generibus rerum, quæ ſignificare contingit per vnam de primis vocibus prædicabilium.

CAPVT IX.

De proprio verorum relatiuorum quod eſt ſiquis nouerit vnum eorum diffinite, & reliquum noſcet diffinite.

Ex his ergo, &c.

EX his autem poteſt haberi, quod ex quo eorum quæ ſunt verè ad aliquid, eſſe & quidditas eſt ad aliquid, quod ſiquis diffinitè, hoc eſt, determinatè per veram diffinitionem, nouit vnum eorum quæ ſunt ad aliquid, ſequitur quòd id ad quod eſt & ad quod dicitur, per veram diffinitionem ſciturus eſt: & hoc

Iuxta illud Auic. in logica ſua vnum relatiuorum dicentes diffiniri per reliquum, non aduertunt differentiam inter notum tum alio & notum per aliud.

hoc eſt vnum relatiuum diffiniti non quidem per reliquum, ſed diffiniri ad reliquum: nec intellectus quidditatis ſiue diffinitionis eius ſtat vt determinatum niſi determinari ſignificetur ad alterum, ſicut cum dico, pater filij pater, & filius patris filius. Palam ergo hoc eſt quod dictum eſt. Si enim nouit aliquis diffinitè id quod ad aliquid eſt ſecundum veritatem & eſſe ſuum, hoc eſt, ſi eſſe talis quod ad aliquid eſt, diffinitum & certum quodammodo habet, hoc eſt, ſecundum relationem ſe habere, ita quod habeat eſſe principale relationis, neceſſariò ſequitur, quòd etiam nouit diffinitè ad quod ſe habet illud quodammodo ſiue ſecundum relationem: & hoc non ſequitur niſi quia diffinitè non ponitur primum, niſi alterum ponatur determinatè ſecundum vocem ſecundum eſſe diffinitam. Si enim non nouit hoc ad quod id quodammodo, hoc eſt, ſecundum relationem ſe habet cum diffinitè ponatur in diffinitione, idem eſt ſcitutus ſi id quod dicit eſſe ad aliquid, ſe habet ad id ſecundum eſſe. Hoc autem palam eſt per inductionem in ſingulis, vt in hoc quod eſt duplum: ſiquis enim diffinitè nouit, quòd hoc eſt duplum, & diffinitè intellectus quidditatis eius aſſignatur ſecundum nomen certum ad id cuius eſt duplum, ſequitur quod mox ipſa aſſignatione nouit & hoc cuius eſt duplum: quia hoc certa nominatione exprimitur in dupli aſſignatione, cum dicitur, duplum dimidij duplum. Si autem nihil ſiue nullo modo diffinito & certo nouit cuius eſt duplum, ſequitur quòd etiam omnino non nouit, quod id eſt duplum quod duplum eſſe dicebat. Similiter etiam ſi nouit diffinitè in comparatiuo, quod hoc melius vel maius eſt, ſequitur etiam, quòd diffinitè cognouit quo melius eſt: quia comparatio aliter vaga eſſet, quæ ſignificatur in comparatiuo, cum nulla poſſit eſſe comparatio niſi finita in terminis: quia aliter comparationis non habet intellectum. Propter quod generaliter concluditur, quòd eſt neceſſarium, quòd ſiquis diffinitè nouit vnum relatiuorum, etiam id ad quod dicitur, ſecundum relationem diffinitè cognoſcere neceſſarium eſt.

Obiectio.

Si autem obiicitur contra hoc, quod relatiua oppoſita ſunt: oppoſita enim nata non ſunt ſeinuicem diffinire.

Solutio.

Dicendum, quòd vniuſcuiuſque rei debet eſſe diffinitio ſecundum modum quidditatis ipſius: eſſe autem & quidditas relationis non eſt eſſe abſolutum & quidditas abſoluta, nec ex genere & differentia conſtituitur ſicut ens abſolutum, ſed ſicut ens dependens, & quod plus eſt ſicut dependentia quædam ad aliud, & dependentia eſt ei pro genere, & correlatiuum ad quod eſt, ſibi eſt pro differentia finiente ipſum vt actu ſit relatiuum: & ideò ſic non per ipſum ſed ad ipſum diffinitur, ſicut in eſſe & quiditate eſt ad ipſum: & hoc modo vtrumque diffinitur per reliquum. Nec tamen ſequitur, quòd vnum ſit notius altero, vel prius altero, vel ſimplicius altero, ſecundum quod eſſe vtriuſque finitur & determinatur per reliquum: nec eſt inconueniens, quòd id quod eſt ad aliquid, non diffiniatur ſicut prædicamenta alia: quia eſſe ſuum non eſt ſicut eſſe aliorum.

Dependentia eſt pro genere relatiui, correlatiuū autem pro differentia.

Vtrumque relatiuum diffinitur per reliquum, id eſt, ad reliquum: non tamen vnum eſt notius alio

prius vtroque. Vide 6. topic. c. 3.

Ex his autem manifeſtum eſt, quod manus & caput & ſimilia quæ ſunt de numero eorum quæ ſunt ſubſtantiæ ſicut partes ſubſtantiæ ſecundæ, hoc ipſum quod ſunt ſecundum eſſe ſubſtantiale quod in nomine principaliter ſignificatur, poteſt ſciri diffinitè ſecundum quod eſt pars componens ſubſtantiam: & propter hoc non eſt neceſſarium ſcire hoc ad quod dicuntur: quia non habent relationem niſi in connotato in nomine, & non in principali ſignificatione: & ideò in ratione capitis & in ratione manus quantum ad principalem ſignificationem non eſt dici diffinitè cuius eſt hoc caput, & cuius eſt hæc manus: quia caput & manus diffiniuntur non ad id cuius eſt caput & cuius eſt manus: & ſic non poteſt diffiniri pater vel duplum: vel melius propter quod ſequitur, quod ſecundum veritatem & eſſe ſuum principale non ſunt ad aliquid. Si autem hæc quæ ſunt partes ſubſtantiæ ſecundæ, non ſunt de numero relatiuorum, cum de illis magis videatur quā de aliis, neceſſe eſt dicere, quòd nulla ſubſtantiarum primarum vel ſecundarum ſit ad aliquid ſecundum veritatem.

Conſidera hoc: quia apparet quod contradicat ſibi in cap. præcedenti vbi dixit quod caput, manus, & huiuſmodi poſſunt capi materialiter, & formaliter.

Tamen fortaſsè difficile eſt de huiuſmodi relatiuis confidenter, hoc eſt, ratione certa aliquid determinare propter ſimilitudinem eorum quæ dicuntur ad aliquid, ad ea quæ ſunt ad aliquid ſecundum veritatem, niſi ſæpè ſubtiliter pertractata ſint, vt diſtinguantur ea quæ dicuntur ad aliquid ex connotato, ab his quę dicuntur ad aliquid ſecundum eſſe totum & quidditatem & ſecūdum veritatem. Pertractando autem ſubtiliter dubitare de ſingulis horum quid hoc vel id ſit non erit inutile: quia ſic inuenitur veritas eorum quæ dicuntur ad aliquid, & eorum quæ ſunt ad aliquid ſecūdum eſſe ſuę quidditatis & ſecundum veritatem. Propter quod dicit Ariſto. in 1. topicorum, quòd potentes ad vtramque partem dubitare, de facili ſpeculabuntur quid ſit verum, & quid ſit falſum in vnoquoque. *Cap. 1.*

Nota. Ad aliquid multipliciter dicitur: vt ad finem, vt materia ad formam, ex connotato, & ſecundum totum eſſe.

Attendendum tamen, quòd multis modis dicitur ad aliquid, ſcilicet vt ad finem & actum propter quem eſt, ſicut oculus ad videndum, & ſecuris ad incidendum, & multæ ſubſtantiæ ſunt ad aliquid. Dicitur etiam ad aliquid vt materia ad formam, & ſic propria materia eſt ad propriam formam. Et dicitur ad aliquid ex connotato cum principali ſuo eſſe, ſicut caput, & manus. Et dicitur ad aliquid ſecundum principale & totum eſſe, ſicut pater, & duplum: & ſic nulla ſubſtantia eſt ad aliquid, vt dictum eſt. Sic igitur corrigi debet diffinitio: non enim facit eſſe prædicamentum, habere in aliquo alicuius prædicamenti modum: quia etiam differentiæ ſubſtantiales habent qualitatis modum, & non propter hoc ſunt de prædicamento qualitatis.

CAPVT

CAPVT X.

De dubitabilibus quæ ſunt circa prædicta.

Prima obiectio. Eſt autem dubitatio quæ oritur ex his quæ dicta ſunt: ſi enim relatiua ſiue ad aliquid ſunt quæcunq; hoc ipſum quod ſunt, alterius ſunt, & ex comparatione ad aliquid habent eſſe: tunc videtur, quòd vnum accidens aliquo modo habet eſſe in duobus ſubiectis, ita tamen quod remanet idem in eſſentia: qua enim ratione eſt in vno, eadem ratione eſt in alio: dicitur enim pater filij pater: nec poteſt vno ſubiecto determinari vel diffiniri.

Secunda. Adhuc autem videtur, quòd ſecundum hoc duæ oppoſitæ relationes ſunt vna numero relatio, ſicut paternitas quæ eſt in patre reſpectu filij, & filiatio quæ eſt in filio reſpectu patris.

Tertia. Item videtur, quòd filiatio & paternitas non differant niſi penes terminos, ſicut via quæ eſt à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas, quæ eadem eſt, quamuis terminis differat.

Quarta. Adhuc quæcunque comparationes ab eiſdem comparatis & eadem cauſa comparationis ſunt, eſſentialiter illa ſunt eadem: ſed paternitas & filiatio & vniuerſaliter quæcunque relationes vel correlationes ab eiſdem comparatis & eadem cauſa comparationis contrahunt eſſe: videtur ergo, quòd eædem ſint in eſſentia.

Quinta. Adhuc autem quæritur, ſi paternitas relatio eſt, ad quid refertur? ſi dicatur, quòd ad ad filiationem, videtur quòd falſum ſit: quia relationes generantur ex motu aliquo: ſed circa filiationem non fit motus, ſed circa filiũ.

Sexta. Adhuc filius refertur ad patrem filiatione: ſi igitur filiatio etiam refertur, aliqua relatione refertur, & relationis eſt relatio, & hoc procedet in infinitum.

Septima. Adhuc generatione actiua pater efficitur pater, & fit paternitas in ipſo: & ſi generat alium filium, eadem ratione fit in ipſo noua paternitas, & eadem ratio eſt de tertio, ac deinceps: videtur ergo, quòd multæ paternitates ſecundum idem fiunt in eodem. Sed contra hoc eſt: quia duo accidentia eiuſdem ſpeciei non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſecundum idem, ſicut duæ albedines: fiunt enim vnum accidens: quia nec eſſentiæ ac ſubſtantiæ poſſunt habere differentiam. Ergo etiam duæ vel plures paternitates in eodem ſecundum idem eſſe non poſſunt.

Vltima. Si dicatur, quòd diſtinguuntur reſpectu diuerſorum filiorum, contra hoc eſt: quia ſecundum quod ſunt in patre, per hoc diſtingui non poſſunt. Adhuc autem relatio accidens eſt genere, quia in ſubiecto eſt: & poſtea eſt comparatio ad alterum: ergo habet in ſe duo: & ſic generaliſſimum eſt compoſitum, vt videtur.

Reſponſio ad primam. Ad hæc autem & his ſimilia dicendum videtur, quòd vnum accidens non eſt in duobus ſubiectis vt ſubiectis, ſed vnum in vno vt ſubiecto, & in altero non vt in ſubiecto, ſed ſicut in termino & fine ad quē ſumitur dependentia ipſius, ſicut paternitas eſt in patre vt in ſubiecto, & in filio vt in termino ad quem ſumitur dependentia ipſius: & ſic filiatio eſt in filio vt in ſubiecto, in patre autem ſicut in termino finiente dependentiam ipſius: & hoc eſt ad patrem & non in patre: & ſic pater cadit in diffinitione filij, & è conuerſo. Nec eſt inconueniens, quòd hoc modo diuerſo vnum accidens ad duo ſe habeat. *Stat idem accidens eſſe duorum, vnius vt ſubiecti, & alterius vt termini.*

Ad ſecundam. Ad aliud dicendum, quòd duæ oppoſitæ relationes, ſiue correlationes non ſunt vna: comparatio enim relationis in medio duorum relatiuorum nihil eſt: quia, ſicut iam dictum eſt, relatio in vno non eſt, ſicut in ſubiecto, & non extenditur eſſentialiter ad aliud: ſed vnum dependet ad ipſum ſecundũ intellectum.

Ad tertiam. Et quod obiicitur de eadem via quæ eſt de Thebis ad Athenas, & è conuerſo. Dicendum, quòd omninò ſimile non eſt, niſi in terminis: medium autem extenſum non habet, ſed per extenſionem non habet niſi inclinationem dependentiæ vnius ad alterum: & ideò non eſt omnino ſimile.

Ad quartam, & quintam, & ſextam. Ad aliud autem dicendum, quòd paternitas, & relatio, & huiuſmodi abſtracta, ſunt de prædicamento relationis in genere vel in ſpecie, vt concepta, & non vt exercita: & ideò talia ad nihil referuntur, ſed ipſis vt formis ea quæ referuntur adinuicem, ſcilicet relatiua, referuntur, relatio relatione, & pater paternitate, & huiuſmodi: & ideò non itur in infinitum. *Paternitas & relatio & huiuſmodi relatiua vt concepta non referuntur, ſed ipſis alia referuntur.*

Ad ſeptimam. Ad aliud dicendum, quòd multæ paternitates non fiunt in vno: cum enim vnum ſit principium ex quo generat pater, & actus generationis ſpecie vnus ad omnes genituras, vna erit paternitas ad omnes: ſed multi filij multis filiationibus numero referuntur ad iſtum vnum patrem.

Obiectio. Et ſi obiicitur, quòd mortuo filio non eſt pater: & ponamus, quòd vnus filiorum moriatur, tunc videtur ſemper, quòd vna paternitas deſtruitur, & manet. *Solutio.* Dicendum, quòd non eſt verum: non enim facta tali poſitione deſtruitur paternitas ſimpliciter, ſed deſtruitur reſpectus eius ad hoc: & hoc non eſt deſtrui ſimpliciter.

Alia obiectio. Et ſi ſecundo obiicitur, quòd paternitas non eſt niſi reſpectus: & ſi deſtruitur quoad reſpectum, tunc videtur deſtrui ſimpliciter. *Solutio.* Dicendum, quòd hoc non eſt verum: manet enim adhuc in cauſa: & ideo non ſimpliciter deſtructa eſt: dico enim, quòd manet in cauſa ad effectũ reducta reſpectu aliorum filiorum.

Ad vltimam. Ad vltimum dicendum, quòd relatio eſt accidens: & ita oportet, quòd aliquid addatur accidenti per quod fiat huius generis accidens: & ſic omne generaliſſimum eſt compoſitionum ex duobus intelligibilibus: propter quod generaliſſima dicuntur ſpecies entis: vnde etiam propria non aſſignantur eis niſi prout ſunt ſpecies entis: quia omne proprium cauſatur à ſpecie, vt dicit Boet. ſpecies autem habet duos intellectus, ſicut ſæpè in ſcientia de vniuerſalibus dictum eſt. *Generaliſſima dicuntur ſpecies entis, nec propria eis aſſignantur niſi prout ſunt ſpecies entis.*

TRACTATVS

TRACTATVS V.

De qualitate.

CAPVT I.

Quid ſit qualitas, & ſecundum quam intentionem ſit vnum de decem prædicamentis.

Ratio ordinis huius prædicamenti qualitatis.

POSTQVAM iam dictum eſt de quantitate quæ cum ſubſtantia proxima ordinanda fuit, eò quod ſubſtantia motui & alterationi ſecundum quam fiunt formæ accidentales multæ in ſubſtantia, per quantitatem ſubiicitur, eò quod non mouetur, niſi quantum, vt probat Ariſt. in 6. phyſ. Poſtquam etiam ad aliquid determinatum eſt, quod alteram partem accidentis importat, quod eſt ad aliquid quodammodo ſe habere: nunc de qualitate reſtat dicendum, eò quod per qualitates actiuas & paſſiuas ad agere & pati ſubſtantia diſponitur, quæ ſunt ſequentia prædicamenta; per ad aliquid autem quodammodo efficitur ſuſceptibilis vbi, & quando, ſitus, & habitus. Et ideo iſta quatuor prædicamenta quaſi principia diſponentia ad illa ſex quæ ſequuntur, præmittuntur. In quantitate enim determinatur de eſſe quod accidenti conuenit. In ad aliquid autem determinatur ad aliquid ſe habere, à quo non abſoluuntur vbi, & quando, ſitus, & habitus. In qualitate diſponitur ſubſtantia ad agere & pati, quæ duo qualitatem conſequuntur. Hæc igitur quatuor præcedunt, vt ſubſtantiam ad ſequentia diſponentia. Et quia ad aliquid ſe habere accidit ex comparatione ſuæ ſubſtantiæ ad aliquid: qualitas autem ex hoc quod eſt actiua vel paſſiua ab alio vel in aliud: ideo ad aliquid ordinatur ante qualitatem.

Tex. com. 31.

Quare ad aliquid præceſſit qualitatem.

Intellectus deſcriptionis qualitatis

Aſſignando igitur qualitatis deſcriptionem dicimus, quòd qualitatem deſcribens, dico ſecundum quam vt formam accidentalē quales dicimur per denominationem. Non enim (vt diximus) in antehabitis denominatio à ſubſtantia fieri poteſt, eò quod forma ſubſtantialis abſtrahi non poteſt, eò quod eſt in ratione ſubiecti de quo prædicatur, ſiue ſumpta in potentia vt notio totius, ſicut ſignatur in differentia, ſiue ſit notio totius implicitè, ſicut ſignificatur in ſpecie: ſiue ſit notio totius explicitè, ſicut ſignificatur in diffinitione: & ideo non ſecundum illam quales vt quales dicimur, ſed potius quod vel quale quid dicimur. Et quia differentia ſecundum Porphyr. & antiquos non in quale tantum, ſed in quale quid prædicatur: quia quamuis prædicetur in quale, tamen quid efficitur in eo de quo prædicatur. Quantitas autem non eſt ſecundum quam quales dicimur, ſed ſecundum quam quanti vel aliquanti dicimur. Ad aliquid autem & alia prædicamenta ſunt ſecundum quæ dicimur ad aliquid nos aliquo modo habere: quia comparatione vnius ad alterum non abſoluuntur. Et ideo ſoli qualitati conuenit, quòd ſecundum eam ſimpliciter & abſolutè quales dicimur: hoc enim nec ſubſtantiæ, neque quantitati, neque ad aliquid ſimpliciter conuenit: quia forma ſubſtantialis vel differentia non dicuntur ſimpliciter quale, ſed quale quid, vt diximus. Alia autem prædicamenta & formæ accidentales & prædicamenta accidentalia, aut dicunt id ſecundum quod formæ accidentales, & prædicamenta accidentalia qualitatem accipiunt per accidens in ſubiecto, quamuis non inſit niſi ſubſtantiæ: aut dicunt id quod eſt ad aliquid ſe habere.

Denominatio non poteſt fieri à ſubſtantia. Vide ſupra in c. de denominatiuis.

Differentia non in quale tantū prædicatur, ſed in quale quid: nec aliquod aliud prædicamentum prædicatur in quale niſi qualitas.

Ex quo patet, quòd ſeptem ſunt prædicamenta reſpectiua.

Secundum ſolam qualitatem dicimur quales ſimpliciter: ſecundum alia verò prædicamenta dicimur quales non ſimpliciter.

Tertius autem modus prædicationis remanſit, qui eſt quales dici: ſecundum quem modum actiuum & paſſiuum ſubſtantia quæ eſt ſubiectum, efficitur. Et iſte modus inter ſimplices modos prædicandi remanſit ſolus. Simplices autem dico, qui in ſuis prædicandi modis nihil aliud concipiunt, niſi vnum modum ſimplicem. Omnes enim ſex alij modi prædicandi aliquid præter ſe concipiunt in ſubiecto de quo prædicantur, ſicut actio principium actionis, paſſio principium paſſionis, & quando, & vbi, & ſitus, & habitus concipiunt vnius ad alterum comparationem. Iſti autem quatuor prædicandi modi ſimplices ſunt, ſicut ſubſtantia in quid, quantitas ſubiecti in quantitatem dimenſionum, ad aliquid comparationem, & qualitas qualitatem ſecundum quam affecta vel diſpoſita ſubſtantia perfecta eſt ad agere & pati. Et quia antecedentes tres modi ſunt ſubſtantiæ vt ſubſtantia eſt, ideò prius de ipſis erat agendum. Quia verò qualitas non eſt ſubſtantiæ, vt ſubſtantia eſt in ſeipſa vel comparata, ſed eſt ipſius, vt perficitur ad id quod eſt agere & pati, propter hoc quarto loco de hoc prædicamento eſt agendum.

Quatuor tantum ſunt modi prædicandi ſimplices, ſcilicet ſubſtantiæ, quantitatis, qualitatis, & ad aliquid: alia autem ſex principia aliquid præter ſe concipiunt in modo prædicandi.

Alia ratio ordinis prædicamenti qualitatis.

Sic ergo qualitatem deſcribens dico ſecundum quam ſimpliciter nos, qui homines ſumus, quales dicimur: quia quamuis & alia qualia dicantur ſecundum aliquam qualitatem, tamen non omnia omnium qualitatum ſunt ſuſceptiua: ſed ſolus homo inter ea quæ nota nobis ſunt, contrariarum eſt qualitatum ſuſce-

Quare dixit ſecundum quam quales dicimur, & non dixit dicuntur qualia.

Solus homo eſt ſuſceptiuus omnium qualitatum inter omnia animalia.

ſuſceptiuus: habitus enim & diſpoſitionis ſecundum omnes ſpecies habitus & diſpoſitionis non eſt ſuſceptiuus niſi homo, & non alia exiſtentia nota nobis. Hæc eſt igitur cauſa: quia ſic dicimus, quòd qualitas eſt ſecundum quam quales dicimur: & non dicitur, ſecundum quam qualia dicuntur.

Obiectio. Solutio.

Et quod poſſet obiici, quòd differentia eſt ſecundum quam quales dicimur: iam ſolutum eſt: non enim ſecundum differentiam ſimpliciter quales dicimur, ſed etiam quid: quia vt dicit Porphyrius, differentia eſt quod ad eſſe ſubſtantiale conducit, & quod eius quod eſt eſſe rei pars eſt: omnis autem alia forma accidentalis quamuis in quale prædicetur omne accidens, non tamen dicit quale ſimpliciter, ſed potius vel quantum, vel aliquo modo ſe habere addit ſupra quale quod prædicat præter ſolam qualitatem accidentalem: & ideò ſola qualitas per quale ſecundum eam dici rectâ diffinitione diffinitur.

Obiectio.

Si autẽ aliquis obiiciat, quòd quale eſt quod à qualitate quale dicitur, & quale per qualitatem, & qualitas per quale diffinitur: & eſt idem notius & ignotius altero, & è cõuerſo, & idem notius & ignotius ſeipſo. Facile eſt reſpondere ſecundũ antedicta, quòd ſcilicet quando quale per qualitatem diffinitur, datur diffinitio ex notioribus ſimpliciter: quando autem è conuerſo qualitas per quale diffinitur, tunc datur per notiora quoad nos: & hoc modo non eſt inconueniens idem eſſe notius & ignotius altero, nec ſeipſo.

Solutio. Quomodo vtraque diffinitio & quale per qualitatem & qualitatis per quale, eſt per notiora.

In qua intentione qualitas vel quale ſit prædicamentum.

Ab his autem facile eſt intelligere in qua intentione qualitas vel quale ſit prædicamentum: eſt enim qualitas vel quale prædicamentum ſecundum quod eſt prædicans ſimpliciter quale & nihil aliud: hoc enim eſt ſolum quale accidentale omninò abſolutum à comparatione & quantitate quæ poſſint ipſum ad aliud genus prædicamenti determinare, ſicut diximus.

Quare non dixit quantitatem eſſe ſecundum quam quanti dicimur ſicut dixit de qualitate.

Ex hoc autem facile patet quare de prædicamento quantitatis non diximus, quantitas eſt ſecundum quam quanti dicimur: quantitas enim in quale prædicatur, eò quod eſt accidens: ſed id quale materiale eſt in ipſa ad quantitatem per quam ad genus prædicamenti determinatur. Et ab illo communi quanto vnius modi non poterat haberi communis denominatio: quia aliter fit denominatio à quantitate diſcreta, & aliter à continua. Adhuc autem quantitas eſt propinquiſſima ſubſtantiæ: & ideò ſubiectum potius conſtituit ſecundum eſſe quo ſubſtare poteſt motui qui eſt ſecundum accidentia, quam denominet propriè loquendo. Qualitas autem continet terminos motus ſecundum quos fit ſubſtantiæ denominatio.

Obiectio. Solutio. Quomodo motus eſt in quantitate. Denominatio ſecũdum quale ſimpliciter ſoli cõuenit qualitati: aliis autem non.

Et ſiquis obiiciat, quòd motus etiam eſt in quantitate, & ſic deberet eſſe denominatio. Iam in antehabitis hoc ſolutum eſt, quòd motus non eſt in quantitate ſecundum quod eſt quantitas, ſed ſecundum rationem perfecti & imperfecti quæ ſunt qualitates in quantitate. Contingit ergo propriè ſoli qualitati ſimpliciter ſecundum quale denominatio, & ſecundum hoc ſimplex prædicatum ipſa eſt prædicamentum: quia etſi in aliis prædicamentis quale prædicatur, tamen ad aliquod aliud formale determinatur.

niſi per determinationem ad aliquod aliud formale.

CAPVT II.

Qualiter qualitas multipliciter dicitur, & de ſpeciebus eius.

Eſt autem qualitas, &c.

Eſt autem qualitas ſecundum quod ſic in communi accipitur vt prædicamentum, de numero eorum quæ multipliciter dicuntur. Non autem ſic dicitur multipliciter, vt æquiuocum, vel analogum quod per prius & poſterius dicitur: ſed eſt multipliciter dictum vt genus, quod per diuerſas differentias in ea diuiditur quæ ſunt ſub ipſo æqualiter, ita quòd æquè exeunt ab ipſo, & non vnum per aliud. Sic enim ſunt quatuor genera vel ſpecies qualitatis: quorum nullum per alterum participat qualitatis prædicationem: & ideò ſpecies qualitatis ab hoc communi quod eſt qualitas, exeunt vt multitudo. Propter quod dicimus, quòd qualitas de iſtis dicitur vt de multis, & non vt de vno per quod de aliis dicatur, ſicut ſubſtantia, vel aliud genus: quia etiam in quantitate quantitas continua non fit menſura ſubſtantiæ niſi quantitas continua fiat numerus. Et in aliquid ad ea quæ ſunt ad aliquid ſecundum modum, oportet quod reſpiciatur ad ea quæ ſunt ad aliquid ſecundum veritatem: & ſic ad vnum ordinantur. In qualitate autem ſtatim commune multiplicatur in quatuor, quorum vnum non participat commune per alterum, ſed ſunt coæqualia ſub ipſo quod commune eſt.

Qualitas eſt multipliciter dicta, id eſt, habet ſub ſe multas ſpecies ſubalternas.

Quare dixit qualitatem eſſe multipliciter dictam, id eſt, dici de multis: & hoc non dixit de aliis.

Obiectio. Solutio.

Et ſi quæritur, ſecundum artem diuidendi cuius ſit diuiſio, quando diuiditur qualitas in quatuor genera vel ſpecies qualitatis? Conſtat, quòd non poteſt reduci niſi ad generis in ſuas ſpecies diuiſionem: ſed illæ quatuor ſpecies ſunt coæquæ ſub genere, & nulla alteri ſubalterna.

Obiectio. Solutio. Quomodo intelligitur illud dictũ, quòd diuiſio debet eſſe bimembris.

Si autem obiicitur, quòd diuiſio debet eſſe bimembris. Dicimus, quòd hoc verum eſt quando datur omninò per differentias in genere vel ſpecie conſtituentes: has enim oportet eſſe oppoſitas per affirmationem & negationem, ſicut rationale & irrationale: quando autem datur diuiſio accidentis in modos vel ſpecies quibus accidens efficitur in ſubſtantia, non oportet: quia illi modi non ſunt finiti, nec finitam ſtantem & ordinantem habent cauſam. Et ideo oportet dare talem diſpoſitionem per modum multiplicitatis & multitudinis: & ſic eſt de ſpeciebus qualis & qualitatis: nam in qualitate talis conuenit diuiſio. Et hæc eſt cauſa quod (ſicut dicunt Alexand. & Boët.) ipſe Ariſtot. hoc prædicamentum intitulauit de quali & qualitate: quia qualitas non cognoſcitur niſi ex modis eius quod eſt quale, cum de modis ſubſtantiæ qualitas hæc vel illa cauſetur.

Quare hoc prædicamentum intitulatur de qualitate & quali.

Prima autem harum eſt, quæ communius reſpicit ſubſtantiam, quæ habitus & diſpoſitio dicitur: hæc enim incorporeæ ſubſtantiæ conuenit

uenit & corporeæ rei quæ eſt ex vtriſque compoſita, vt homo. Et conuenit ſecundum animam & ſecundum corpus: quia ſcientia & virtus ſecundum animam inſunt homini, & ſanitas & complexio quæ ſunt habitus & diſpoſitiones, inſunt homini ſecundum corpora. Habitus igitur & diſpoſitio primæ ſunt ſpecies qualitatis.

Prima ſpecies qualitatis. Et vna quidem ſpecies, &c.

Quare prima ſpecies qualitatis nominatur duobus nominibus.

Quamuis autem circa idem ſunt habitus & diſpoſitio, & ideò dicuntur vna ſpecies qualitatis: tamen quia oppoſitum modum vel oppoſitos modos dicunt circa idem ſubiectum in quo ſunt, & quod ſecundum ea quale dicitur, vnum nomen habere non poſſunt, quia oppoſita non ſignificat nomen vnum, vt dicit Ariſt. in 4. primæ philoſophiæ. Et hæc eſt cauſa quare vnus modus dicitur habitus, & alius modus dicitur diſpoſitio. Habitus autem eſt nomen perfecti in hac ſpecie: diſpoſitio autem eſt nomen imperfecti. Et ideo principale nomen eſt habitus, & ſecundarium quod adhuc eſt in fieri, eſt diſpoſitio. In quocunque autem ſunt (vt dictum eſt) circa idem ſunt, non ex æquo, ſed ſecundum quod ſubiectum per ea quale efficitur: hoc enim mouetur ad hoc, & eſt in fieri: & poſtquam perfectè ad hoc motum eſt & in facto eſſe, & tunc eſt perfectum: & ideo quandiu eſt in fieri, eſt in diſpoſitione: quando autem eſt in facto eſſe, tunc eſt in habitu. Habitus igitur eſt actus quidam, diſpoſitio autem eſt admixta potentiæ.

Tex. com. 87.

Differunt habitus, &c. Quomodo differt habitus à diſpoſitione.

Ex quo patet, quòd habitus differt à diſpoſitione: eò quod habitus diuturnior eſt & permanentior in ſubiecto in quo eſt: quod fit vel vſu temporis, vel radicatione in ſubiecto quæ fit per remotionem eorum quæ impediunt ſubiectum ad expeditè agendum id cuius accipit habitum: dicit enim Auerr. 3. de anima, Habitus eſt quo quis aliquid agit quando voluerit. Vnde habitus eſt qualitas qualem faciens potentiam ad perfectè agendum effectum illius potentiæ proprium, ſiue ſit potentia animæ, ſiue corporis. Tales ſunt habitus intellectuales, vel rationales, vel opinatiui, vel virtutes quæ inſunt ſecundum voluntatem, & ſecundum alias partes appetitus, ſicut eſt concupiſcibilis & iraſcibilis, & etiam ſecundum rationem ſecundum quod ipſa eſt rationem participans: quia ſecundum hæc ordinatiua eſt aliorum: & eſt in ea ſicut virtus moralis quæ dicitur iuſtitia. Scientia enim & virtus ſecundum ſuum nomen videntur eſſe de numero eorum quæ ſunt permanentia, & ſicut perfecta, & ſtantia & radicata in ſubiecto: & videntur eſſe de numero eorum quæ difficile mouentur, ſiue remouentur à ſubiecto. Huiuſmodi autem exemplum eſt vt ſi dicamus aliquem mediocriter ſcientiam ſumere: ſumens enim eam non fortiter non tenet: quia de facili delebile eſt, quod ad perfectum non eſt acceptum: ſed poſtquam ſumpta eſt, difficile mobilis eſt à ſubiecto, niſi fortè fiat grandis permutatio per aliquam amentiam, aut apoplexiam, vel aliud huiuſmodi. Et quia non niſi magnis accidentibus mutatur, propter hoc quidem non omninò immobilis eſt, ſed difficile mobilis eſſe videtur.

Com. 18.

Remouet dubium.

Per ægritudines autem maximè ſunt huiuſmodi permutationes: quia quamuis tales habitus inſint ſecundum animam, quia tamen corpus organum eſt animæ, permutatio corporis impedit animæ operationes & corrumpit habitus tales. Talis etiam habitus (cum perfectè & ad actum expeditum habetur) dicitur. Similiter dicitur & virtus, quæ eſt fortitudo, & iuſtitia, vel caſtitas, & huiuſmodi, quæ ſunt de numero talium, quæ ſcilicet dicunt perfectiones ad proprium & generalem actum, ſiue ſit naturæ, ſiue ſit artis, ſicut viſus habitus eſt naturalis, & ſcientia & virtus habitus ſunt acquiſiti, & ſanitas habitus corporis & ægritudo. Similiter quando talia perficientia potentias animæ vel corporis ad actus ſibi debitos, radicata ſunt & adepta ſic, vt non facilè poſſint à ſubiecto remoueri nec facilè permutari niſi ex magnis permutationibus: tunc dicuntur habitus: eò quod tunc habeantur adeptione perfecta: & quia tunc potentia quæ ante nutabat in actu & fluctuabat, ſtat in ipſis, ſicut in forma perficiente & perfecta ad operationes illius potentiæ.

Habitus quare ſit dicantur.

Affectiones verò, &c.

Affectiones verò dicuntur ſiue diſpoſitiones, quando ſubiectum non niſi aliqualiter eſt affectum vel diſpoſitum per illa, & potentia nondum adepta eſt perfectè, ſed continuè diſponitur ad aliud. Et ideo tales diſpoſitiones vel affectiones ſunt facilè & citò etiam paruis occaſionibus permutabiles in contrarium, ſicut calor quando primum afficit corpus, & non tranſiuit in habitũ, ſicut in ethico in quo habetur calor vt habitus: & ſicut frigiditas quæ primo afficit id quod tangit, & adhuc non tranſiuit in habitum, ſicut in eo qui frigida paralyſi diſſolutus eſt: & ſicut ſanitas quæ eſt habitus & medietates temperatæ ad naturam complexionis, & ægritudo quæ eſt huiuſmodi medietatis diſtemperantia, & alia huiuſmodi: circa enim talia quandiu diſpoſitiones ſunt, afficitur homo quodammodo tactu metaphorico ad non magnam immutationem: citò enim & facili occaſione permutatur homo talibus, ſicut cum ex calido frigidus fit, & è conuerſo: & ſic facilè ex ſanitate in aliquam ægritudinem tranſit. Similiter autem eſt in aliis habitibus per modum habitus dictis. Diſpoſitio enim quodlibet talium dicitur, niſi forte in his quæ dicta ſunt ſic fiat, quòd contingat ea per longitudinem temporis transferri in aliquod ſimile naturæ cuiuſcunque, quod ſecundum ea quale dicitur: tunc enim vincit potentiam, & ſtat in eo potentia ſicut in vltimo perfecto: & tunc eſt habitus: & tunc aliquis ſecundum iſta efficitur inſanabilis, hoc eſt, non facilè ſanabilis & permutabilis ad formam habitus: talis enim affectus ſiue diſpoſitio afficiens quemcunque, non de facili mobilis efficitur: & eſt talis quem quilibet rectè loquens habitudinem vel habitum potius quam affectum vel diſpoſitionem nominat.

Quod autem ipſa ſua ſubſtantiali ratione velint habitudines nominari & non diſpoſitiones, manifeſtum eſt quando ſunt difficile mobilia & tempore diuturniora per quod tranſeunt in modum naturæ. Et hoc patet inductione: namque in diſciplinabilibus qui diſciplinas etiam non multum ſunt retinentes, ſed

ſed adhuc ab eis facilè mobiles ſunt per obliuionem, dicuntur habitum ſcientiæ diſciplinalis non habere, quamuis ad diſciplinam ſint vel peius vel melius fortè diſpoſiti & affecti. Propter quod patet, quod differt habitus à diſpoſitione non formaliter, ſed in hoc quod diſpoſitio facilè mobile aliquid eſt: illud autem quod eſt habitus, diuturnius radicatum eſt, & ideò difficilè mobile.

Sunt autem habitus etiã diſpoſitiones, &c.

Quomodo diſpoſitio eſt quodammodo ſuperius ad habitum.

Habent autem ad ſeinuicem habitus & diſpoſitio ſecundum quod qualem faciunt ſubſtantiam, quodammodo ſicut inferius & ſuperius: & ideò ad idem & ad eandem pertinent ſpeciem. Habitus enim ſunt aliquo modo diſpoſitiones: ſed diſpoſitiones non neceſſe eſt eſſe habitus. Diſpoſitio enim eſt id quod diſponit ad aliquod agendum: & cum habitus perficiat & inclinet potentiam ad actum ſiue operationem, eſt habitus ſecundum hoc diſpoſitio. Propter quod dicit Tullius, quod habitus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. Et hoc modo vult Ariſtot. in ethicis, quòd habitus eſt diſpoſitio ad felicitatem. Sed diſpoſitiones non neceſſe eſt eſſe habitus: cuius probatio eſt: quia qui retinent habitum, ſunt etiam quodammodo diſpoſiti: quia diſpoſitio dicit ordinationem potentiæ ad actum. Vnde habitum habentes, diſpoſiti ſunt peius vel melius ad ea quæ habent habitum. Qui autem quodammodo diſpoſiti ſunt, non ſequitur omninò ſiue vniuerſaliter quod retineant habitum. Et huius cauſa eſt, quòd diſpoſitio nomine ſuo non dicit niſi ordinationem potentiæ ad actum: & hoc poteſt eſſe vel plenè adeptum, & ſic eſt habitus, vel non plenè, & ſic non addit aliquid ſuper commune nomen diſpoſitionis, & vocatur nomine communi diſpoſitio: & inquantum deficit à perfecto, opponitur habitui, & ideò nomen habitus non meretur.

Quomodo diſpoſitio eſt ſit quaſi genus ad habitum, quandoque cõtradiſtinguatur ad habitum.

CAPVT III.

De dubitationibus quæ ſunt circa prædicta.

Prima dubitatio.

Est autem in his quæ dicta ſunt multa dubitatio. Eſt enim primum dubium, cum vna ſpecies qualitatis ſit vna forma ſimplex, videtur quòd vnico & ſimplici nomine habeat nominari. Et videtur, quòd hæc ſpecies vnum ſimplex nomen habere debeat, vt dicatur habitus vel diſpoſitio tantum altero nomine: non autem dicitur habitus & diſpoſitio tanquam vtrumque nomen conueniat per copulatiuam coniunctionem.

Secunda.

Adhuc propter hoc quod eſt facilè mobile vel difficilè, videtur quod non deberet nomen geminari vel variari: quia hæc accidunt eidem, & propter accidens nomen ſubſtantiale variari non debet, vt videtur.

Tertia.

Adhuc autem cum ex ſimilibus actibus ſimiles relinquantur diſpoſitiones & habitus, videtur quòd tam habitus quam diſpoſitio habeant cauſam efficientem quæ formaliter agit vnum: cum autem formaliter agens non niſi ad formam ſuam agat in eo in quod agit & formam ſuam inducit, videtur quòd diſpoſitio & habitus ſint vnius formæ ſed à forma nomina imponuntur. Videtur igitur, quòd vno nomine formali debeant nominari. Et hoc quidem conceſſerunt antiqui, vt videtur Boëtius innuere, & hoc quod nos dicimus diſpoſitionem & habitum, communi nomine applicationem nominauerunt.

Antiqui habitum & diſpoſitionem ſimplici nomine applicationem dixerunt.

Quarta.

Vlterius etiam quæritur, cum ex diſpoſitione fiat habitus, qualiter fiat habitus ex diſpoſitione: quia enim ex actibus relinquuntur diſpoſitiones, oportet quòd aliquid formale relinquat primus actus, & aliquid ſecundus, & ſic deinceps: aut ergo idem eſt quod relinquitur ex actibus, aut non eſt idem. Si idem, ſequitur quòd idem ſimpliciter ſecundum formam agatur à multis agentibus tempore diuiſis: quod non eſt intelligibile: idem enim & vnum non poteſt habere multas cauſas æquè propinquas ſecundum vnum & idem genus cauſalitatis. Si autem diuerſa ſunt quæ relinquuntur ex actibus: tunc quæritur, quid illa vniat in vna habitus ſubſtantia? hoc enim non poteſt facere ſubiectum: quia vnitas ſubiecti non facit accidentium vnitatem: quia in vno & eodem ſubiecto multa ſunt accidentia & genere & ſpecie differentia.

Quinta.

Adhuc quæratur, quot actus, vel quid ſiue quantum tempus exigitur ad hoc quod de diſpoſitione fiat habitus?

Sexta. *Tex. com. 57.*

Adhuc ſecundum Ariſtot. in 2. de anima. cum aliquis de non ſciente fit ſciens, eſt motus quidam: in alteratione autem eſt motus, in quo eſt quale poſt quale, & forma poſt formam, & continuè fluxus de potentia ad actum: & ſecundum hoc videtur, quòd operationes habitum inducentes ſecundum formam ſcientiæ vel virtutis continuè alterent potentiam animæ & animam, donec veniat in actum perfectum ſcientiæ vel virtutis, & hoc ſit ex diſpoſitione fieri habitum, quòd diſpoſitio ſit ſicut motus, & habitus ſit ſicut finis motus, quando eſt in motum eſſe in actu perfecto. Sed ſi hoc conceditur: tunc videtur, quòd operationes quæ diſponunt, non ſint continuæ, ſed interruptæ: & qui ſic accipit habitum, non mouetur motu continuo, ſed interrupto: & videtur, quod multoties ſit in motum eſſe, & ſic multoties in habitu, vt videtur.

Septima.

Adhuc multi ſunt habitus qui non fiunt ex præcedentibus diſpoſitionibus, ſicut habitus infuſi & concreati: & ſic non ſemper eſt habitus ex diſpoſitione.

Octaua.

Adhuc vlterius quæritur de hoc quod videtur dicere Ariſtot. diſpoſitiones eſſe affectiones: & videtur, quòd calidum & frigidum, ſiue calorem & frigus vocet diſpoſitiones & habitus, quæ ſunt potius in tertia ſpecie qualitatis, quæ eſt paſſio vel paſſibilis qualitas. Si autem dicatur, quòd ſunt in prima ſpecie & in tertia ſecundum aliquem modum. Contra hunc modum hoc eſt quod ſupra in antehabitis determinatum eſt, quòd ſcilicet diuerſorum generum non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ: diſpoſitio autem & habitus, & paſſio vel paſſibilis qualitas, diuerſa ſunt qualitatis genera & non ſubalternatim poſita.

Ad primam.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum videtur, quòd diſpoſitio & habitus ſunt vna ſpecies & prima qualitatis, quæ facit quale ſecundum accidentalem denominationem. Sunt autem vna ſpecies ab vna forma qua informatur ſubiectum in ſpecie: quia diſpoſitio eiuſdem ſpeciei eſt cum habitu, ſicut ſi diſpoſitus ſit aliquis ſcibili logico vel geometrico, idem ſcibile perfectè habet quando ſcientiam habet in habitu. Vnde ſcibile in diſpoſitione, & ſcibile in habitu eſt eiuſdem formæ in ſcientia: & propter hoc etiam vna ſpecies & non duæ ſunt qualitatis habitus & diſpoſitio. Nominatur autem duobus modis: quia ipſa non nominatur tantum quale quod talis qualitas relinquit in ſubiecto ſecundum formam: ſed nominatur & hoc accidens ſecundum quod eſt id quale in ſubiecto, ſecundum hoc quod perfectè ſubiectum habet illud vel imperfectè. Quæ duo quia modum habent oppoſitum, vno nomine nominari non poſſunt, ſed vnum eſt imperfectum, alterum perfectum ad actum: habens enim habitum ſine impedimento agit cum voluerit, diſpoſitus autem agit impeditè. Et quia, vt dictum eſt, ad vnam formam pertinent habitus & diſpoſitio, ideò nomina perfecti & imperfecti per copulatiuam coniunguntur coniunctionem, quia indifferenter per eſſe perfecti & imperfecti quæ in motu vno ordinantur ad vnum finem: ideò diſpoſitio materialis eſt ad habitum, & diſpoſitio eſt actus imperfecti: habitus autem eſt actus perfecti & conſtituti. Hæc eſt ergo cauſa duorum nominum & ordinis diſpoſitionis ad habitum, & copulationis quæ coniungit inter duo nomina.

Quare prima ſpecies qualitatis fuit nominata duobus modis.

Quare per copulatiuã coniunctionem coniunguntur habitus & diſpoſitio.

Ad ſecundam.

Ad id autem quod obiicitur, quòd facilè eſſe mobile vel difficilè ſunt accidentia qualis, ſecundum quod eſt in ſubſtantia. Dicendum, quòd hoc verum eſt: ſed quia nomina ab his accidentibus imponuntur, propterea neceſſe fuit dari duo nomina. Et quod obiicitur, quòd duo ſunt nomina illius qualis ſecundum formam. Dicendum, quòd hoc verum eſt: ſed ſunt nomina qualitatis illius, ſecundum quod quale quod dicit qualitatem illam, radicatum eſt in ſubiecto: & à talibus accidentibus ſæpè fiunt impoſitiones nominum, maximè autem in accidentibus quorum propria nominatio & etiam diffinitio eſt, quòd nominentur ſecundum quod ſunt in ſubiecto à quo & in quo eſſe & nomen & diffinitionem accipiunt: & hæc eſt cauſa, quòd duo ſunt nomina illius ſpeciei, quæ tamen in forma vnum ſunt & in fine.

In accidentibus ſtante vnitate formæ multiplicantur nomina propter eorum multiplicem modum eſſendi in ſubiecto.

Ad tertiam.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd ex ſimilibus actibus ſimiles relinquuntur diſpoſitiones & habitus. Dicendum, quòd verum eſt: & verum eſt etiam, quòd ſunt vnius formæ: ſed non ſemper à forma eſt nominatio: quandoque enim ſicut dictum eſt, fit denominatio ab accidente formam conſequente, & ſic fit hic quando dicitur diſpoſitio & habitus. Ad hoc quod dicitur, quod antiqui hanc ſpeciem vno nomine applicationis nominauerunt. Dicendum, quòd hoc verum eſt: & ideò per errorem decepti iſtas ſpecies dixerunt non eſſe ſpecies qualitatis, ſed dixerunt eas per modos diſtingui per quos efficiuntur in ſubſtantia, ſiue per modos per quos inſunt ſubiecto: & quia prima ſpecies eſt per modum acquiſitionis per ipſas ſubiecti operationes, & quod per operationes acquiritur, ſubiecto paulatim applicatur, ideò primam ſpeciem applicationem communi nomine diſpoſitionis & habitus notauerunt. Et quia ſecunda ſpecies eſt de potentia conſequente eſſe ſubſtantiale, per quod efficitur aliquid potens ad agendum vel patiendum, ideò illam communi nomine naturalem aptitudinem dixerunt. Quia verò tertia eſt de his quæ caſu agunt in ſenſibus paſſiones, vel aguntur ab illis, ideo illam ſpeciem communi nomine vocauerunt caſum. Quia autem per quartam ſpeciem componitur ſubſtantia in partibus ſecundum certitudinem terminationum ſuæ quantitatis, ideò illam communi nomine vocauerunt compoſitionem. Et quamuis hoc illa ratione quæ dicta eſt, verum ſit, tamen patet, quòd illa nomina communia non dicunt ſpecies & formas differentes qualitate & quali quod à qualitate quale dicitur, & ſic habent propriè diſtingui ſecundum quod etiam ſpecies quantitatis, & eius quod eſt ad aliquid diſtinctæ ſunt: hæc autem in modo diſtinguendo vnum nomen habere non poſſunt.

Denominatio non ſemper ſumitur à forma, ſed quandoque ab accidente formam conſequente.

Quomodo quidam dixerunt ſpecies qualitatis non eſſe ſpecies, ſed modos.

Quomodo antiqui vocabant ſpecies qualitatis nomine ſimplici, ſcilicet primam applicationem, ſecundam aptitudinem, tertiam caſum, quartã compoſitionem.

Ad quartam.

Ad hoc autem quod vlterius quæritur de relatione diſpoſitionum & habituum ex actibus ſiue operationibus, dicendum quòd verum eſt, quòd ex ſimilibus actibus ſimiles relinquuntur habitus & diſpoſitiones. Actus autem inducunt diſpoſitiones & habitus duobus modis. Vno modo diſpoſitiones & habitus contrarios à ſubiecto quod eſt potentia ſecundum quam fit operatio remouendo: & hunc modum dixerunt Socrat. & Plato, qui dixerunt ſcientias & virtutes ineſſe per naturam, & per ſtudium & exercitium depurari ſubiectum vt eluceat in anima quod eſt per naturam, ſicut lapis pretioſus politione quidem nihil accipit, ſed cum abſtergitur ab eo quod impurum eſt, tunc micat in eo puritas naturalis. Hic eſt ergo vnus modus quo contrariæ diſpoſitiones remouentur. Secundus autem modus eſt quo generatur in actu forma in anima, quæ eſt operationi formæ ſimilis, ſicut in eo quod mouetur forma motoris ſecundum actum, quæ antequam moueret motum, non fuit in eo quod mouetur niſi ſecundum potentiam: & ſic de potentia ad ſpeciem operationis educitur anima in diſpoſitione & habitu. Ad hoc autem quod quæritur, vtrum idem ſit quod relinquitur ex primo actu cum eo quod relinquitur ex ſecundo, & ſic deinceps? videtur ſecundum Ariſt. quòd idem eſt in ſubſtantia formæ, ſed diuerſum ſecundum eſſe: eſſe enim relictum ex prima operatione, magis eſt permixtum potentiæ quam relictum ex ſecunda, ſicut in motu quod eſt iuxta principium, magis in potentia eſt quam id quod eſt iuxta finem. Quod autem vlterius infertur, quòd vnum & idem ſic habet multas cauſas ſecundum genus cauſalitatis. Dicendum, quòd nihil eſt inconueniens: dummodo illud idem ſit diuerſum ſecundum eſſe:

Socrates & Plato voluerunt ſcientias & virtutes ineſſe per naturam nobis.

eſſe: quia ſunt diuerſa agentia efficitur in eſſe, & eſſe diuerſo quouſque ſtet in actu vltimo: & ſic in vno alterato poſſunt eſſe diuerſa non ſpecie, ſed numero alterantia, & in vno augmentato poſſunt eſſe diuerſa non ſpecie, ſed numero augmentantia: & hoc nihil eſt inconueniens. Sed quod ſimul in vna & eadem hora ſint diuerſa, & æquè immediata ſecundum vnum & idem genus cauſalitatis in idem eodem modo agentia, hoc eſſe non poteſt.

Ad quintam.

Ad hoc autem quod quæritur, quot numero actus vel quantum tempus requiritur ad hoc quod ex diſpoſitione fiat habitus? Dicendum, quòd non eſt determinare: quia ſubiecta nòn æquè habilia ſunt ad habitus ſuſceptionem: & ideo in vno plura, in alio verò pauciora requiruntur.

Ad ſextam. De motu augmenti quomodo eſt continuus: & de hoc vide etiam 3. phyſic. com. 6. & D. Albert. ibi.

Ad hoc quod quæritur de talis motus continuitate vel interpoſitione. Dicendum, quòd nihil prohibet motum hunc ex parte mobilis eſſe continuum, & ex parte motoris eſſe interruptum. Hoc dicit Auer. ſuper 2. de anima, & ſuper librum de generatione & corruptione, quod ſi aliquis per annum augeatur per ſpatium cubiti, non eſt neceſſe quod hoc qualibet ſeptimana, & quolibet die & qualibet hora proportionaliter ſecundum diuiſionem temporis augeatur: aliquando enim minus, aliquando plus augetur, cum ſemper exeat de imperfecto ad perfectum, vel exeundo à diſpoſitione contraria, vel augmentum accipiendo. Ita etiam dicendum eſt hic, quòd motus eſt continuus ex parte mobilis continuè deponendo diſpoſitiones contrarias, vel ſpeciem mouentis accipiendo: ſed non oportet, quòd motor ſemper maneat actu: quia forma quam primo impreſſit ipſa in ſe habēs virtutem motoris, mouet actu, ſicut eſt virtus mouens in ſemine: propter quod non ſequitur, quòd motus ſit aliquando ex parte mobilis interruptus. Et ideo dicit Boëtius, quòd ſcientia principiorum in ſenſibilibus ſeminalem ſenſualem habet virtutem ad ſcientias.

Ad ſeptimā.

Ad hoc autem quod dicitur, quòd multi ſunt habitus connaturales & concreati, qui ex diſpoſitionibus non videntur relinqui. Dicendum, quòd multi habitus connaturales ex diſpoſitionibus relinquuntur naturalibus, vt habitus viſus ad quem per principia alterantia diſponitur oculus intuentis ex humorum oculi adunatione. Quidam etiam ſunt ad quos ſubiectum per naturam ſtatim dum eſſe diſpoſitum eſt, & illi fundantur in diſpoſitionibus ſuis, quamuis habeant diſpoſitiones ſe tempore præcedentes.

Ad octauā. Diſpoſitio dicitur affectio per ſimilitudinem quandam.

Ad hoc autem quod diſpoſitio dicitur affectio ab Ariſtot. Dicendum, quòd hoc dictum eſt per quandam ſimilitudinem: quia ſicut affectio eſt per ſuam operationem aliquid faciens, hoc eſt quod actione appropinquat, ſed id in quod agit, nondum per actionem ſuam ad formam ſuam conuertitur: ita diſpoſitio eſt quædam patientis & moti ordinatio ad actum agentis quem nondum perfectè adeptum eſt: & per hanc ſimilitudinem diſpoſitio dicitur affectio. Et quod dicitur de calido & frigido per affectionem vel per modum habitus ſuſcepto, totum per ſimilitudinem dictum eſt ad modum accipiendi habitum & diſpoſitionem: & non eſt ideo dictum, quòd calor & frigus per ſe ſint habitus & diſpoſitiones, ſed ideò quia receptio eorum in ſubiecto aliquando eſt per modum diſpoſitionis, aliquando per modum habitus. Et ex his patet ſolutio quæſitorum.

Quomodo calor & frigus ſunt diſpoſitiones.

CAPVT IV.

De alio genere qualitatis quod naturalis potentia vel impotentia dicitur.

Aliud verò genus qualitatis, &c.

Quid ſit naturalis potētia vel impotentia, & ex quibus cauſis cauſetur.

Aliud verò genus non quidem generaliſſimum, ſed genus ſubalternum eſt, quod dicimus naturalem potentiam vel impotentiam. Eſt enim quædam qualitas in ſubſtantialibus principiis rei radicata, quæ totum ſubſtantiale eſſe conſtitutum & perfectum conſequitur, ſecundum quam quales, hoc eſt, potentes dicuntur ad facilè faciendum vel patiendum, & non facilè faciendum ea quæ ſunt ſecundum naturam vel naturæ conſeruationem. Et quando quidem talis potentia cauſatur ex victoria formæ ſuper materiam quam formam perfecte ad ſe terminat & tenet terminatam, ita quod contrariis reſiſtit alterationibus: tunc vocatur talis qualitas naturalis potentia: naturalis quidem, quia in naturalibus principiis radicatur: potentia autem eſt, quia eſt vigor & valor formæ ſuper materiam ad agendnm ea quæ ſunt ſecundum naturam ſine impedimento. Per oppoſitum autem naturalis impotentia cauſatur ex victoria materiæ & priuationis ſuper formam quam contraria impedit diſpoſitio: quam materiam perfectè comprehendere & ad ſe terminare non poteſt: & ideo vigor diminuitur ad actiones naturales, & facilè patitur, & vincitur à contrariis. Et dicitur naturalis impotentia, non quia natura huius defectus principium ſit, ſed quia natura impeditur contrariis diſpoſitionibus ne ad talem vigorem poſſit peruenire.

Quare Ariſt. vocauit eam genus, & nō ſpeciem.

Hoc igitur genus & non ſpecies dicitur: quia conuenientia in genere minor eſt quam conuenientia in ſpecie, conuenientia enim in genere conueniunt in potentia materiæ, conuenientia enim in ſpecie conueniunt in actu & forma: & quia naturalis potentia vel impotentia non conueniunt niſi in potentia materiæ, ideò dicuntur genus, quia in ſolo genere conueniunt. Et quia non vniuntur in vno hæc duo, ideò non per copulatiuam, ſed per diſiunctiuam diſiunguntur coniunctionem.

Quare dixit, potentia vel impotētia, & non dixit potentia & impotentia.

Qui ſint pugillatores.

Naturalis igitur potentia eſt qualitas ſecundum quam habentes eam potentes ad naturalia dicuntur. Naturalis in potentia etiam quales facit ſecundum quam eam habentes impotentes dicuntur ad naturalia. Hæc igitur à principiis habita ſpecies, aliud eſt genus qualitatis ſecundum quod quales dicimus aliquos pugillatores, qui ex ipſis principiis naturam conſtituentibus apti ſunt fortes ictus dare, vt qui fortiora & exercitata ad motum facilem habent brachia & non impedita: & ſecundum quod dicimus quoſdam ex natura-

lium principiorum diſpoſitione curſores, qui valdè longa & agilia & mobilia habent crura, & non magnum pondus corporis quod laſſitudinem inducat. Et ſecundum quod quoſdam dicimus ſalubres ſiue ſaluos, vt quorum caro proportionalis eſt in membris & denſa & veſtita vndique modico adipe: hæc enim non recipit contraria, & fortiter tenet temperamentum complexionis, & à ſe repellit nociua. Contrarios autem horum in carnis diſpoſitione dicimus inſalubres vel ægrotatiuos ſecundum naturalem impotentiam: quia nihil horum quæ dicta ſunt perficere poſſunt per potentiam naturalem, hoc modo dicimus ſanatiuos vel ægrotatiuos. Et ſimpliciter ſiue vniuerſaliter dicimus omnia illa: & ſecundum hãc qualitatem qualiacunq; dicuntur potentia vel impotentia ſecundum qualitatem quę dicitur naturalis potentia vel impotentia. Hos enim dicimus ſic potentes vel impotentes, quod aliquo modo ſunt diſpoſiti per aliquid generatum in ipſis.

Qui ſint boni curſores. Qui ſint ſalubres, & qui ſint inſalubres.

Vnde non propter diſpoſitionem aduenientem dicimus vnumquodque illorum naturaliter potens vel impotens, ſicut illi qui per artem vel exercitium efficiuntur pugillatores vel curſores, vel operatione medicinæ fiunt ſanatiui vel ægrotatiui: ſed ideò dicuntur tales, quod habeant potentiam naturalem in principiis naturalibus fundatam ad facere quid facilè eorum quæ ſunt ſecundum naturam, vel nihil pati eorum quæ ſunt contra naturam: ſicut pugillatores vel curſores ex naturali potentia dicuntur, non quod ſint diſpoſiti arte vel exercitio, ſed quia habent naturalem potentiam in principiis naturalibus fundatam hoc facilè faciendi ſine naturali impedimento: ſicut etiam dicuntur ſanatiui, eò quod habeant potentiam naturalem, vt contra ſanitatam aliquibus leuibus accidentibus patiantur. Ægrotaui autem dicuntur qui ad hoc ipſum habent impotentiam naturalem, nihil ſcilicet contra ſanitatem patiendi. Similiter autem his dicitur durum & molle, & ſimiliter his ſeſe habent ſecundum potentiam naturalem. Durum enim dicitur, quod à conſtantia partium habet potentiam naturalem quod non citò ſecetur vel diuidatur: molle autem, eò quod cedit citò tangenti, & dicitur eiuſdem ſecationis paſſiuum, inquantum ad reſiſtendum habet impotentiam naturalem: & ſic de aliis.

CAPVT V.

De dubitationibus quæ ſunt circa ſecundum genus qualitatis.

Prima dubitatio.

ORitur autem dubium circa prædicta: quia cum naturalis potentia vel impotentia ſint in primis principiis rei conſtituentibus radicata, habitus autem & diſpoſitio ſint acquiſita tempore, indigentia, & doctrina, & exercitio aſſuetudinis, videtur quòd naturalis potentia vel impotentia propinquiora ſunt ſubſtantiæ quam habitus & diſpoſitio. Videtur ergo quòd naturalis potentia vel impotentia debeat eſſe prima ſpecies qualitatis & non ſecunda.

Secunda. Ad hoc idem facit, quòd potentia naturalis præcedit eſſe: diſpoſitio autem & habitus eſſe rei conſequuntur: videtur ergo, quòd potentia naturalis vel impotentia prima qualitatis ſpecies eſſe deberet.

Tertia. Adhuc omnis diſpoſitio & habitus ſupponit ante ſe potentiam naturalem vel impotentiam. His igitur rationibus prior videtur eſſe ſpecies qualitatis, quæ eſt naturalis potentia vel impotentia.

Quarta. Vlterius autem quæritur, vtrum potentia naturalis ſit qualitas? potentia enim naturalis eſt à forma vincente ſuper materiam, vt dictum eſt: hoc autem modo potentia naturalis eſt rationalitas, & intellectus, & ratio, & voluntas, & huiuſmodi, vt generaliter dicatur, omnis poteſtas animæ ſecundum omnem partem ipſius, vt adhuc generalius dicas, omnis poteſtas formæ ſecundum quod actionis principium eſt forma: hæc autem omnia partes ſubſtantiales eſſe dicuntur, & non qualitates.

Quinta. Adhuc dicit Auer ſuper ſecundo de anima, quòd omnis diuerſitas organorum quæ eſt in corpore, eſt propter diuerſitatem poteſtatum quæ ſunt in anima: ſicut ergo ſe habent partes corporis ad corpus, ſic ſe habent partes animæ ad animam: partes autem corporis ſubſtantiæ ſunt conſtituentes & integrantes corpus organicum: partes igitur animæ ſubſtantiæ ſunt integrantes poteſtatem animæ: & ſic non ſunt qualitates animam conſequentes: & ſimiliter eſt de aliis potentiis naturalibus formarum ſubſtantialium quarumcunque.

Sexta. Eodem modo obiicitur de impotentiis naturalibus formarum: hoc enim nomen fundatur in priuatione, & non videtur fundari in aliquo ente vel in aliqua entis ſpecie: videtur ergo, quòd non ſit qualitas aliqua.

Septima. Adhuc autem non videtur rationabiliter dictum quod dictum eſt, quòd ſcilicet durum eſt, quod poteſt habere potentiam naturalem ad non ſecari, & quod molle eiuſdem rei habet impotentiam: quia eodem modo poteſt dici, quòd molle habet potentiam naturalem ad facilè ſecari, & quòd durum eiuſdem rei habet impotentiam.

Hanc obiectionem non ſoluit D. Albertus. Poſſet tamen dici ad eam, quòd potentia attenditur penes reſiſtentiam, impotentia autem penes non reſiſtentiã: cum autem durum reſiſtat ſectioni, videtur habere potentiam naturalem: molle vero cum cedat & non reſiſtat ſectioni, videtur habere naturalem impotentiam.

Vlterius etiam quæritur, cum potentia ſe magis teneat ex parte materiæ quam ex parte formæ, videtur quòd potentia naturalis debeat eſſe ex victoria materiæ ſuper formam potius quam è contra.

Vlterius etiam adhuc quæritur, quare hæc ſpecies vel genus qualitatis vno nomine non nominatur, vt diceretur aptitudo, ſicut Socrates & Plato & alij antiqui nominauerunt?

Reſponſio ad primam. Ad hæc autem & ſimilia dicendum eſt, quòd habitus eſt prima ſpecies qualitatis, propter hoc quod ipſæ formæ ſubſtantiales in materia ſunt vt habitus, ſicut dicit Ariſtot. in 2. de anima, quòd anima ſecundum quod eſt endelechia, ineſt vt habitus, & ſecundum hoc forma ſubſtantialis ineſt vt qualitas materiæ, & hoc modo differentia eſt vt qualitas generis. *Tex.com.5.*

Quare diſpoſitio & habitus præceſſerunt naturalem potentiam vel impotentiam.

ris. Quia ergo diſpoſitio & habitus modum ſuum ponunt in primis ſubſtantiæ compoſitæ principiis, quæ ſola ſubſtat accidentibus, ideò ſunt prima ſpecies qualitatis. Potentia autem naturalis eſt conſequens eſſe compoſiti: eſt enim conſequens ad actum quem forma habet in compoſito & ad actus conſequentes naturam compoſiti, ideò potentia naturalis eſt ſecunda ſpecies & non prima. Et quod obiicitur de tempore & doctrina, non eſt verum de omni eo quod habet modum habitus, ſed eſt verum de habitu acquiſito tantum.

Ad ſecundam.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd potentia naturalis præcedit eſſe. Dicendum, quòd hæc eſt potentia materiæ ad formam & ad eſſe: & hæc non eſt naturalis potentia, ſed hæc potentia eſt conſequens ſemper eſſe.

Ad tertiam.

Ad hoc autem quod dicitur, quòd omnis habitus ineſt ſecundum aliquam potentiam. Dicendum quòd verum eſt hoc: ſed non oportet, quòd illa potentia ſit eſſe conſequens: quia forma vt habitus ineſt ſecundum potentiam eſſe præcedentem: ſed hoc verum eſt, quòd aliquis habitus vt acquiſitus vel infuſus ineſt ſecundum potentiam quæ conſequitur ad eſſe: ſed ex hoc non ſequitur, quòd generaliter potentia conſequens eſſe ſit ante habitum, vt patet per antedicta.

Ad quartam.

Ad hoc autem quod vlterius quæritur, ſi potentia naturalis ſit qualitas? Dicendum, quòd potentia naturalis ad actus eſſe conſequens, eſt qualitas & accidens, ſecundum quod omne illud eſt accidens quod ſequitur ad eſſe perfectum: quia non eſt de ſubſtantia: hæc autem qualitas fluit à ſubſtantialibus ſicut proprium fluit ab eſſentialibus ſpeciei.

Ex quo patet quod potentia animæ ſunt realiter diſtinctæ ab eſſentia eius ſecundum D. Albert.

Et quod obiicitur de partibus animæ. Dicendum, quòd anima non habet partes eſſentiales cum ſit ſubſtantia ſimplex: ſed ſecundum quod anima eſt totum poteſtatiuum, ſic vires eius intellectus, & voluntas, & ſenſibilis, & vegetabilis ſunt partes eius poteſtatiuæ, & ſic dicuntur potentiæ naturales radicatæ in ſubſtantia ipſius: & tamen qualitates, quia ſunt ad actus eſſe conſequentes.

Ad quintam.

Quomodo non eſt omnino ſimilitudo partium corporis ad corpus, & partium animæ ad animam.

Et quod dicitur, ſicut ſe habent partes corporis ad corpus: ſic partes animæ ad animam: hoc eſt verum ſecundum aliquid, & ſecundum aliquid non eſt verum: quoad hoc enim verum eſt, quòd anima comparatur ad corpus, vt principium vitæ & motus: ſic enim fluunt potentiæ ab anima, quibus influit vitam & motum corpori: quæ integrant poteſtatem & virtutem eius, ſicut corpus inquantum mobile ab anima & vitam recipiens, non poteſt eſſe ſimplex, ſed oportet, quòd à natura eius fluat diuerſitas complexionis & compoſitionis organorum, quibus recipiat diuerſimodè vitam & motum: & hæ ſunt partes organici corporis inquantum eſt organicum, & non inquantum eſt corpus: & hoc modo ſic potentiæ ſequuntur naturam corporis & ſubſtantiam animæ, ſicut operatio organorum ſequitur naturam corporis: & hoc modo vtrumque integratur partibus ſuis poteſtatiuis. Sed quoad modum communem non eſt verum: quia potentiæ animæ naturam animæ conſequuntur, non vt partes naturales, ſed vt proprietates naturam animæ conſtituentes, ſed naturam animæ non derelinquentes: organa autem corporis materiales ſunt partes corporis, materialiter ipſum conſtituentes. Et primo modo loquitur Auct. & non ſecundo. Idem dicendum de omnibus potentiis naturalibus à forma ſubſtantiali poſt eſſe ſubſtantiale ad actus conſequentes fluentibus.

Ad ſextam.

Quomodo naturalis impotentia non fundatur in priuatione ſecundum eſſe, ſed ſolum ſecundum nomen.

Ad hoc autem quod obiicitur de naturali impotentia, dicendum quòd quamuis quantum ad nomen fundetur in priuatione, tamen ſecundum eſſe fundatur in contrario quod eſt contraria qualitas in materia potentiam naturalem impediens.

Ad ſeptimam.

Potentia ad eſſe ſe tenet plus ex parte materiæ: potentia autem ad agendum plus ſe tenet ex parte formæ.

Ad hoc autem quod dicitur, quòd potentia ſe magis tenet ex parte materiæ. Dicendum, quòd hæc non eſt potentia ad agendum quæ eſt eſſe conſequens, ſed potius eſt potentia ad eſſe, ſicut dictum eſt in capitulo præcedenti: vnde per hoc patet ſolutio.

Ad octauam.

Quare ſecunda ſpecies qualitatis non fuit nominata hoc ſolo nomine, aptitudo.

Ad hoc autem quod quæritur de nomine antiquorum, qui iſtam ſpeciem vocabant aptitudinem. Dicendum, quòd non eſt nomen vſquequaque conueniens: quia aptitudo non eſt nomen vniuocum ad potentiam & impotentiam: quia ſi aliquid eſt aptum ad agendum, per hoc ipſum non habet aliquid commune iſti & illi, per quod erit aptum ad patiendum.

CAPVT VI.

De tertia ſpecie qualitatis quæ eſt paſſio vel paſſibilis qualitas.

Tertia verò ſpecies, &c.

Quare vocauit paſſionem & paſſibilem qualitatem vnam ſpeciem.

TErtia vero ſpecies qualitatis eſt quæ dicitur paſſio & paſſibilis qualitas. Hanc enim vnam ſpeciem ponimus, ideo quod formæ qualitatis non differunt, ſed ſunt euſdem ſpeciei qualitatis, & aliquando eadem numero qualitas: primo enim eſt paſſio, & poſteà paſſibilis qualitas. Quia ergo neque in qualitate, neque in quali (quod ſecundum eas dicitur) ſpecie differunt, ideò dicimus eas eſſe ſpecies & non genus, & vnam ſpeciem hæc duo dicimus eſſe. Et non coniungemus ea diſiunctiua coniunctione, ſed copulatiua, vt notentur ad idem pertinere. Tamen quia paſſio eſt afficiens & citò tranſiens qualitas, paſſibilis autem qualitas eſt durans & radicata in ſubiecto, qui modi ſunt oppoſiti, ad idem nomen non poſſunt reduci, eò quod hoc nomen ab oppoſitis rei proprietatibus imponetur & oppoſita ſignificaret: ideò duobus modis copulatis hanc ſpeciem deſignamus. De qualitate enim non poſſumus loqui niſi ſicut de accidente, quod ſemper in comparatione ad ſubſtantiam habet determinari: & ideò oportet, quòd determinetur per modos quibus eſt in ſubiecto. Sic igitur dicunt, quòd tertia ſpecies qualitatis eſt paſſibiles qualitates, quæ iam in ſubiecto radicatæ & firmatæ ſunt & paſſiones.

Quare coniunxit eas per notam copulationis.

Quare non vocauit hanc ſpeciem vno nomine.

Huius autem manifeſtatio eſt inductione & exemplo. Sunt enim huiuſmodi vt dulcedo, amaritudo, auſteritas, ſiue acuitas in ſaporibus

poribus extremis & mediis omnibus, & qui his qui inducti ſunt cognati ſunt, vt ſalſedo, ponticitas, & ſapor pinguis. Amplius autem ſecundum tactum calor, & frigiditas, & his ſimilia: ſecundum viſum albedo, & nigredo. Odores autem qui inferunt olfactui paſſionem, iuxta ſapores determinantur, vt dicit Ariſt. in 2. de anima. & in lib. de ſenſu & ſenſato. Differentiæ enim ſonorum non inducuntur hic: quia quamuis inferant paſſionem auditui, tamen ex primis qualitatibus (quæ primo ſunt actiuæ & paſſiuæ, & virtute earum agit quod agit, & patitur quod patitur) non cauſantur: & ideò etiam non tranſmutant ſubſtantiam niſi per accidens, ſicut aer cum tonitruo, vt dicit Ariſtot. ſcindit lignum.

Remouet dubia. Primum. Tex. com. 93. Secundum Vide 7. phyſ. com. 14.

3. metheororum.

Quoniam autem hæc quæ dicta ſunt ſenſibilia, ſunt qualitates, manifeſtum eſt per deſcriptionem quam primo dedimus de qualitate: quæcunque enim ſubiecta ſuſcipiunt illa quæ ita dicta ſunt qualitates, & quæcunque etiam informantur ipſis, ſecundum ipſa qualia dicuntur. Qualitas autem eſt ſecundum quam quales dicimur. Igitur iſta ſunt qualitates. Hoc autem inductione probatur & exemplo, vt mel: ex hoc enim quòd ſubiectum mellis dulcedinem ſuſcipit, dicitur ſecundum hoc quale, quia dulce. Eodem modo dicitur corpus album, quia ſuſcipit albedinem ſe informantem. Similiter autem ſe habet in cæteris omnibus quæ enumerata ſunt.

Paſſibiles qualitates quare ſic dicuntur.

Hæc autem non ideò paſſibiles qualitates dicuntur, quòd ſubiecta & obiecta quæ ea ſuſcipiunt vt formas aliquid patiantur vel paſſa ſint accidentali paſſione vel aliqua alia (quamuis naturali paſſione digeſtionis habitu paſſa ſint) ſed ideò dicuntur paſſibiles qualitates, quia paſſiones inferunt ſenſui: non enim ideò dicitur dulce, quia aliquid ab extrinſeco paſſum ſit, & quod hanc ſibi impreſſit dulcedinem. Similiter autem eſt de omnibus quæ ſunt huiuſmodi olfactui vel guſtui paſſionem inferentia. Similiter autem eſt de calore & frigore in igne vel glacie vel aqua: hæc enim omnia non ideò paſſibiles qualitates dicuntur, quòd ea ſubiecta quæ ſuſcipiunt ea, aliquid paſſa ſint extrinſecus: ſed ideo quoniam ſingula eorum quæ dicta ſunt, ſecundum alicuius ſenſus qualitatem in ipſo ſenſu paſſionis alicuius ad ſenſus immutationem perfectiua ſunt: & ideò paſſibiles qualitates dicuntur. Patet hoc inductione: dulcedo enim paſſionem quandam ſecundum guſtum efficit ad guſtus immutationem. Sic facit calor qui paſſionem facit ſecundum tactum: & ſimiliter aliæ qualitates tangibiles. Albedo autem & nigredo & alij colores medij non ſimiliter (his quæ dicta ſunt) paſſibiles qualitates dicuntur: non enim ſic agunt in ſubiectum ſecundum eſſe materiale, quòd ſuis qualitatibus informent viſum: viſus enim albi non eſt albus, quemadmodum guſtus dulcis eſt dulcis, & ſicut tactus calidi eſt calidus: & ideo in viſu non perficiunt colores paſſibiles qualitates. Sed oſtenduntur colores paſſibiles qualitates: quia ipſi colores qui ſunt qualitates, innaſcũtur in nobis ex paſſionibus quibuſdam præcedentibus in nobis. Quod non multæ colorum mutationes ſunt in nobis per aliquam paſſionem præcedentem, eſt manifeſtum per inductionem experimenti: erubeſcens enim aliquis rubeus factus eſt, cum erubeſcentia ſit timor in turpi perpetrato: timor autẽ paſſione & fuga cordis ſecundũ ſyſtolem propellens ſanguinem in faciem. Et ſimiliter timens aliquis factus eſt pallidus ſanguine à facie ad cor retracto. Similiter vnumquodque talium colorũ aliqua innaſcitur paſſione: & ſi tales colores talibus innaſcũtur paſſionibus, probatur, quòd ſi aliquis eſt naturaliter aliquid ſimilium paſſus, quod ſcilicet ſanguinem diffundat in facie, vel ad cor reducat ſanguinem, illum naturaliter oportet habere ſimilem colorem illi qui paſſione verecundiæ vel timoris rufus vel pallidus factus eſt: quod ex hoc conſtat, quòd quæ affectio naturæ facta eſt ad verecundiã in expulſione ſanguinis ad frontem circa corpus, eadem etiam cauſa ſit etiam ſecundum naturalem affectionem: ita quòd color naturalis ſit ſimilis ei qui ex paſſione animæ vel cordis naturalem recipit colorem.

Quomodo colores non dicuntur paſſibiles qualitates ea ratione qua obiecta aliorum ſenſuum ſic dicuntur.

Generaliter autem loquendo quæcunque qualitates ſunt de numero talium caſuum, hoc eſt, quæ ex talibus caſibus paſſionum ſumpſerunt principium ab aliquibus paſſionibus difficile mobilibus & permanẽtibus in ſubiecto, illæ dicuntur paſſibiles qualitates. Quamuis enim ſecundum naturalem ſubſtantiam ſiue ſubſiſtentiam in primis complexionibus pallor aut nigredo facta eſt in aliquo: tamen paſſibiles qualitates dicuntur ſecundum primam qualitatis rationem: quales enim dicimur ſecundum tales colores ſiue qualitates, ſiue etiam inducta ſint talia per accidens, ſicut propter longam ægritudinem quæ facit pallorem. Aut propter æſtum qui inducit ruborem qui aliquando in facie comburit ſanguinem, ita quòd remanet, & ſtantem & permanentem ruborem inducit, aut aliquid ſimile his: propter quod nigredo vel pallor contingit, non facilè præterit, ita quod immutabile vel difficulter mutabile manet. Iſta dicuntur paſſibiles qualitates: ſecundum tales enim qualitates dicimur quales ſimpliciter, ſicut ſecundum eas quæ à paſſionibus naturalibus inducuntur.

Quæ ſint paſſibiles qualitates.

Quomodo æſtus inducit quandoq; ruborem permanentem.

Quæcunque verò ſunt de numero talium qualitatum quæ cito tranſeunt & citò de facili ſoluuntur, dicuntur paſſiones: non enim ſecundum has dicuntur quales, ſed potius aliquid paſſi: nullus enim ſimpliciter dicitur rubeus propter hoc, quia ex verecundia rubeus factus eſt. Similiter ille cui pallor ſubitus propter timorem venit, non ſimpliciter dicitur pallidus ſiue qualis ſecundum pallorem, ſed magis dicitur conuenienter quod aliquid paſſus ſit, non ad denominationem, ſed ad ſubitam mutationem. Ea propter huiuſmodi ſubitæ mutationes dicuntur conuenienter paſſiones: non autem conuenienter dicuntur qualitates, quia non ſimpliciter quales dicimur ſecundum eas. Hoc ergo modo ſe habet de paſſionibus & paſſibilibus qualitatibus corporis.

Quæ ſint paſſiones.

Ad ſimi

Ad ſimilitudinem autem horum ſe habet etiam de paſſionibus & paſſibilibus qualitatibus quæ inducuntur ſecundum accidétia animæ, hoc eſt, quarum principium eſt in anima, quamuis mutatio ſit in corpore: quæcunque enim talium mox ſiue ſubito in naſcẽdo fiunt, ab aliquibus aduenientibus paſſionibus fiunt ſubito, vt dementia ſiue inſania, vel ira, & aliæ huiuſmodi paſſiones, ſi qualitates dicuntur illatæ per ſenſum & phantaſiam vel opinionem: ſecundum enim talia quales dicimur & denominamur: dicimur enim iracundi & dementes & inſani. Similiter autem eſt ſi quæcunque alienationes & inſaniæ non naturaliter ſunt factæ, ſed ſunt aliquibus caſibus inductæ, vt ex viſu, vel terrore ſonorum, vel his ſimilibus, & ſunt difficilè prætereuntes, vel etiam omnino immobiles: omnia huiuſmodi ſunt dicenda paſſibiles qualitates, eò quod ſecundum tales qualitates quales dicimur & denominamur. Quæcunque verò talium paſſiònum ſunt ex his quæ citius prætereunt & facilè ſubiectum derelinquunt, paſſiones dicuntur & non paſſibiles qualitates. Huius exemplum eſt vt ſiquis fortè contriſtatus ab aliquo iniuriam inferente, iracundior ſolito effectus ſit: hic enim non dicitur propter hoc iracundus per denominationem qua in huiuſmodi occaſionata paſſione iracundior eſt ſolito, ſed magis dicitur ſecundum iram aliquid paſſus: propter quod talia paſſiones quidem dicuntur, ſed non paſſibiles qualitates.

CAPVT VII.

De dubitationibus circa tertiam ſpeciem qualitatis.

Prima dubitatio. Eſt autem circa ea quæ dicta ſunt dubitatio. Paſſio enim per ſe eſt genus generaliſſimum, & ideo non videtur poſſe eſſe ſpecies qualitatis.

Secunda. Adhuc autem paſſibile eſt potens pati vel habens aptitudinem ad patiendum: qualitas autem nulla pati poteſt: ſed ſecundum eam eſt paſſio: videtur ergo, quòd nulla ſit paſſibilis qualitas.

Tertia. Adhuc autem aut paſſio inducit qualitatem coloris, aut ſi non inducit, tunc remanet tantum paſſio, & non habet in qualitate determinari: ſi autem inducit, conſtat quòd ille color qualitas eſt, & ſic paſſio eſt paſſibilis qualitas, & ſic malè diſtinguitur inter paſſionem & paſſibilem qualitatem.

Quarta. Adhuc ſecundũ paſſionem videtur aliquis dici qualis: eſt enim paſſio hæc in aliquo genere: conſtat, quòd non niſi in genere qualitatis: ſed qualitas eſt ſecundum quam quales dicimur: ergo ſecundum paſſionem dicimur quales: & ſic nulla eſt diſtinctio inducta inter paſſionem & paſſibilem qualitatem.

Quinta. Adhuc dubium eſt de hoc quod albedo & nigredo non dicuntur qualitates, eò quod paſſiones inferant ſenſibus: hæc enim ſunt obiecta viſus: viſus autem eſt potentia paſſiua: obiectum igitur quod eſt proprium agens in viſum infert viſui paſſionem: & ſecundum hoc dicuntur colores paſſibiles qualitates, ſicut alia, & ex ſimili cauſa, vt videtur.

Sexta. Adhuc autem iſtæ paſſiones dicuntur inferentes vel illatæ: colores autem ſæpè inferunt paſſiones, vt concupiſcentias, & delectationes, & triſtitias, & huiuſmodi: & ſic iterum patet, quòd ſunt qualitates ſenſibiles ex eadẽ cauſa qua alia ſenſibilia dicũtur paſſibiles qualitates.

Septima. Adhuc autem quæritur, quare tertia ſpecies qualitatis non dicatur forma, aut circa aliquid conſtans figura? Terminatio ſubſtantiæ eſt ſecundum qualitatem: paſſio verò & paſſibilis qualitas à caſu paſſionis innaſcuntur: & ita videtur quarta ſpecies propinquior eſſe ſubſtãtiæ, quam paſſio vel paſſibilis qualitas: non ergo iſta eſt tertia, ſed quarta (vt videtur) ſpecies qualitatis.

Octaua. Adhuc quæritur, quare non vno nomine hæc ſpecies nominatur, cum omnes antiqui, & etiam Ariſt. illa communi nomine caſus appellauerint?

Ad primam. Paſſio duplex, pro ſexto prædicamento, pro tertia ſpecie qualitatis. Ad hæc autem & ſimilia dicendum eſt, quòd paſſio ſecundum quod eſt prædicamentum, eſt effectus illatioque actionis in id quod patitur: & ſic non ſumitur paſſio quæ eſt ſpecies qualitatis, ſed pro forma qualitatis quæ afficit ſubiectum ex hoc quod aliquid paſſum eſt, quod eſt cauſa affectionis illius, vel ex eo quod affectui ſubiectum ex ipſa affectione inducit paſſionem quæ continet ſubiectum ſecundum complexionantia vel componentia ſubiectum, ſicut ira inducta ab aliquo circunſtante accendit ſanguinem circa cor & immiſcet vaporem fellis ad vindictæ appetitum. Et ideo æquiuocatio eſt in paſſione, quæ ſecundum quod eſt effectus agentis genus eſt: ſecũdum autem quod affectio commotione facta vel commotionem inducens eſt ſpecies qualitatis.

Ad ſecundam. Ad aliud dicendum quod non dicitur paſſibilis qualitas eo quod ipſa qualitas aliquid patiatur: ſed (ſicut dictum eſt) quod vel paſſione inducitur vel paſſionem inducit: & quia ſic paſſioni coniuncta eſt, vt cauſa vel effectus: ideo dicitur paſſibilis qualitas.

Ad tertiam. Paſſio eſt qualitas ſecundum eſſentiam, non tamen ſecundum quod ab ipſa quale aliquid dicitur. Ad aliud dicendum, quòd paſſio inducit id quod eſt qualitas ſecundum eſſentiam: ſed nõ eſt qualitas ſecundum quod ab ipſo quale dicitur denominatiuè: quia denominationes nõ ſunt niſi ab his quæ inſunt ſimpliciter: ſimpliciter autem non ineſt quod non eſt in ſubiecto radicatum & firmatum: quia ſic non ſequitur, iſte eſt affectus rubore ex verecundia: ergo eſt rubeus.

Ad quartam. Et per hoc patet ſolutio ad ſequens: eſt enim id quod inducitur ex paſſione, in genere qualitatis: ſed non ſecundum quod quale ſimpliciter, ſed ſecundum hoc denominatiuè prædicatur.

Ad quintam. Ad id autem quod vlterius dubitatur de albedine & nigredine, ſatis in antehabito capitulo reſponſum eſt. Et quod dicitur, quòd paſſiones inferunt viſui. Dicendum, quòd illæ ſunt paſſiones ſecundum quid & non ſimpliciter: quia ſunt talia in viſu ſecundum eſſe ſpirituale, & ideò motum & paſſionem ſimpliciter non inducunt.

Ad ſextam. Viſibilia vt ſic non inducunt delectationes & concupiſcentias. ſed prout ſigna delectabilium.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd inducunt delectationes & concupiſcentias. Dicendum, quòd hoc eſt per accidens: non enim hoc faciunt inquantum viſibilia tantum, ſed inquantum ſunt ſigna delectabilium ſecundum guſtum & ſecundum tactum: ſecundum quid enim, & non ſimpliciter eſt delectatio in viſu ſecundum quod viſus mouetur à viſibili tantum.

Ad ſeptimũ.

Ad id autem quod vlterius quæritur de ordine iſtarum ſpecierum qualitatis. Dicendum, quòd ordo eſt primæ ſpeciei ad ſecundam qui in præhabitis determinatus eſt. Quia autem de numero naturalium potentiarum ſunt ſenſibiles vires animæ, & iſtis inferuntur paſſiones per paſſibiles qualitates, ideo ſtatim tertiam ſpeciem qualitatis oportuit eſſe paſſionem vel paſſibilem qualitatem, ſicut actiuum proprium ſequitur ſuum paſſiuum proprium quod infert ei paſſionem: quia actiuum ſuam propriam formam dat paſſiuo, & vtrumque refertur ad alterum & cognoſcitur per alterum: propter quod tertium ſtatim ſequitur poſt ſecundum. Adhuc cum obiicitur, quòd ſecundum hoc etiam tertia deberet eſſe quarta: quia actus ſunt prius potentiis ſecundum rationem & obiecta actibus. Sed ad hoc dicendum, quòd hoc verum eſſet, niſi potentia naturalis hîc acciperetur ſecundum quod radicatur in ſubſtantialibus principiis ſubſtantiæ: ſecundum hoc enim determinatur hoc accidens, ſecundum quod ſubſtantiæ propinquius eſt: & ideò ſecundum hunc ordinem potentia naturalis eſt ante paſſibilem qualitatem.

Nota rationem ordinis in tertia ſpecie qualitatis.

Ad octauam. Quare tertia ſpecies qualitatis non habuit vnum ſimplex nomen.

Ad hoc autem quod vltimo quæritur de nomine, dicendum quòd de qualitate hic intendimus ſecũdum quod denominatiuè quale ab ea dicitur: & ideo de qualitate hic non intenditur in comparatione ad cauſam per quam inducitur, ſed potius ſecundum modum quo inhæret ſubiecto ad denominationem per quale: ſed non dicitur caſus hîc qualitas, niſi in comparatione ad cauſam per quam inducitur: quia caſualis eſt. Hæc igitur caſus non vocatur. Secundum autem quod eſt in ſubiecto, non habet modum vnum, ſed diuerſum & compoſitum ſecundum quod denominat ſubiectum ſimpliciter, & ſecundum quid, hoc eſt, vt nunc. Oppoſiti autem modi eodem nomine non poſſunt comprehendi. Vno ergo nomine non poterat conuenienter nominari, ſed duobus, quæ ſunt paſſio & paſſibilis qualitas.

CAPVT VIII.

De quarto genere qualitatis quod eſt forma, vel circa aliquid conſtans figura.

Quartum verò, &c.

QVartum vero genus qualitatis eſt forma & circa aliquid conſtans figura. Hoc autem genus qualitatis, ſicut in prima philoſophia dicit Ariſt. conſequens eſt ſpeciem ſubſtantialem in omni corporea ſubſtantia: quia ſicut corporeæ ſubſtantię differunt ſpeciebus, ita differunt figuris: & quorum eſt vna ſpecies in communi, horum eſt in communi figura vna, tam in toto, quam in membris: ſicut hominis figura vna, & capræ, aſini, & ſic de aliis. Fortè hoc dicitur genus non ſpecies: quia multa valdè comprehendit.

Quare hanc quartam ſpeciem vocauit nomine generis.

Differunt autem hæc: quia modus terminationis linearum in ſuperficie vel corpore referri poteſt ad intra, ad formam ſcilicet ſubſtantialem, quæ tam in toto quam in partibus, cauſa eſt quare dicitur vel ſit membrum hoc vel illud, vel etiam totum formetur: & ſic dicetur forma. Poteſt etiam referri ad extra, ad quantitatem ſcilicet ſic vel ſic terminatam in tales vel tales angulos, & ſic dicitur figura. Vnde patet, quòd vnum & idem ſecundum id quod qualitas eſt figura & forma, ſed ſecundum eſſe differt: quia relatum ad intra quod continet & terminat, eſt forma: relatum autem ad extra, quo talibus vel talibus angulis terminatum aptum eſt ad hos motus vel illos ſecundum hos actus vel alios, ſic dicitur figura.

Quomodo differt forma à figura: prout forma eſt de quarta ſpecie qualitatis.

Oportet autem ſcire, quòd figura dicitur dupliciter. Secundum id quod eſt quantitas terminata: & ſic dicitur id quod eſt in genere quantitatis. Eſt etiam figura ſecundum id quo eſt figura terminatio quantitatis: & hoc modo non dicit niſi id quod eſt in genere qualitatis: ſed hæc qualitas eſt circa quantitatem poſita. Forma autem quamuis idem ſit ſubiecto, differt tamen ratione, nec dicitur forma niſi ſecundum quod cauſata eſt à forma ſubſtantiali actu continenti intrinſeca. Et ideo forma dicit id quod eſt qualitatis, & non quantitatis.

Quomodo figura diuerſimodè capta, eſt de prædicamento quantitatis & qualitatis.

Quare forma non dicit quantitatem ſicut figura, cum ſit idem cum figura.

Hæc autem ideo genus dicuntur: quia in actibus & ratione non conueniunt: continere enim quod eſt formæ, non conuenit niſi genere cum ſic vel ſic angulatum eſſe acuto angulo vel recto vel hebete: hoc enim non dicitur, quia contineat, ſed quia ſic vel ſic pungat vel tangat: propter quod non eſt conuenientia ſpeciei, ſed generis inter illa ſic ſumpta. Quia tamen hæc vnum ſunt in eo quod eſt forma & figura, propter hoc non diſiunctiua coniunctione coniunguntur. Duobus autem modis nominatur & non vno: quia continere ad intra, & ſic vel ſic pungere extra, non ſunt reducibilia in vnam proprietatem cui nomen vnum commune imponatur.

Quare dicitur quartum genus. & non quarta ſpecies.

Quare diſiunctiua non coniunguntur.

Quare nominat duobus nominibus.

Dicitur autem figura, eò quod ad extra refertur: circa aliquid conſtans, quia in exterioribus terminationibus linearum concludit & terminat exterius in circuitu, & conſtant terminationes eius ad puncta in quibus concurrunt lineæ terminatæ. Hæc ergo eſt ratio omnium iſtorum. Hæc autem propriè corporum ſunt & ſuperficierum quæ pluribus lineis terminantur.

Quare dicitur figura, & quare circa aliquid conſtans.

Amplius autem adhuc in lineis etiam inueniuntur quædam quæ in hoc modo qualitatis ſunt ponenda, ſicut rectitudo, & curuitas: rectum enim eſt, cuius extrema tegunt media, ita quòd poſtea videri non poſſunt, ſi rectorum extremitates directè aciebus oculorum opponantur. Et hoc dictum eſt Platonis. Hoc autem

Quid rectum ſecundum Platonem.

autem magis eſt forma quam figura, quamuis rationem figuræ habeat ſecundum quod ad extra vndique terminatur in puncto vno. Curuitas autem ex duabus ſemper componitur formis: habet enim formam concauam ſubtus, & habet formam conuexam exterius. Et ideo omne curuum compoſitæ eſt formæ. Figuras autem habet tot, quot habet curuitates: quia tot habet terminationes ad angulos diuiſos. Tale etiam eſt quod his ſimile eſt, ſicut circulare, vel ſphæricum, & generaliter loquendo rotundum: omnia enim hæc formam habent concaui ad interius, & figuram conuexi ad exterius. Quod hæ autem qualitates ſint ſecundum quod talium ſunt formæ & figuræ, probatur ex hoc quod ſecundum vnumquodque talium id dicitur quale quod informatum eſt ex his, ſicut patet inductione & exemplo: triangulum enim vel quadrangulum vel rotundum eſſe quale aliquid dicitur. Similiter autem & rectum vel curuum eſſe qualis habet prædicationem. Et ſimiliter eſt in aliis ſecundum formam vel figuram hoc modo dictis.

Curuum eſt compoſita formæ.

Rarum autem & ſpiſſum & aſperum & lene fortaſsè putabuntur apud aliquos qualitates principaliter ſignificare: quãuis à linea habent ad hoc quod qualitatem principaliter ſignificent: ſignificant enim primo poſitionem, & ſecundario qualitatem partium in loco & in toto poſitarum: & ideo non pertinent ad diuiſionem eorum in qua ponuntur ea quæ principaliter ſunt in qualitate: hæc enim (vt dictum eſt) quandam poſitionem partium in toto & loco primo principaliter ſignificant quodammodo & non qualitatem: ſpiſſum enim ſiue denſum dicitur, eò quod partes materiales ad ſeinuicem ſunt propinqua poſitione: rarum verò per oppoſitum dicitur, eò quod partes materiales ad ſeinuicem diſtant in toto: & hæc duo ſic ſecundum poſitionem partium intrinſecarum ſic dicuntur. Lene autem & aſperum ſecundum poſitionem quandam partium exteriorum: lene quidem eò quod in rectum vel æquè ſecundum lineam vel ſuperficiem ſibi partes iacent exteriores, & vna ſuper alteram non eminet: aſperum verò per oppoſitum huius dicitur, ideo quòd vna quidem extremarum partium in linea vel ſuperficie ſuperiore eſt ſuper aliam eminendo porrecta: alia verò eſt inferior & ſimul ſuper alia eſt depreſſa. Poſitiones igitur dicuntur primò: & ſi qualitates dicuntur, hoc eſt ſecundario. Hæ igitur ſunt quatuor ſpecies qualitatis quæ communiter inueniuntur.

Vide in ſex principiis c. de poſitione.

Denſum & rarum quid.

Lene & aſperum quid.

Et fortaſſe alij quidam modi qualitatum apparebunt: quia quale multipliciter dicitur de ſubſtantiali & accidentali qualitate: & ideo multi ſunt eiuſdem modi: ſed quia maximè & principalius dicuntur qualitates & quales hi qui dicti ſunt modi: concludatur ergo generaliter, quòd ſpecies vel genera qualitatum ſunt quæ prædicta ſunt.

***

CAPVT IX.

De dubitationibus quæ ſunt circa quartam ſpeciem qualitatis.

Eſt autem in his dubitatio, cum forma ſit principium ſubſtantiæ vniuſcuiuſque, qualiter poſſit eſſe ſpecies qualitatis: potius enim reducenda eſt ad genus ſubſtantiæ, quam qualitatis. *Prima dubitatio.*

Adhuc autem cum figura ſit de mathematicis: nihil autem ſit mathematicum niſi quantitas diſcreta vel continua: videtur figura eſſe aliquid in genere quantitatis, & non qualitatis. *Secunda.*

Adhuc autem nihil ens videtur addere forma vel figura ſuper quantitatem: quia quod lineæ ſic in acutum vel rectum angulum iungantur, non addit quanto ens, ſed rationem: & ſic videtur, quòd non ſunt ſpecies in genere qualitatis. *Tertia.*

Adhuc autem quod de aſpero & leni dictum eſt, omninò contradicit ei quod dictum eſt in ſex principiis de ſitu vel poſitione, vbi dicitur, quòd aſperum & lene, & rarum & denſum, non poſitiones dicunt, ſed qualitates circa poſitiones dictas. *Quarta.*

Vlterius quæritur, qualiter numerus ſpecierum qualitatis accipiatur? *Quinta.*

Sed ad hæc & ſimilia dicendum eſt, quòd forma dicitur ſecundum id quod forma ſecundum rationem & ſubſtantiam: & ſic forma eſt principium eſſe & ſubſtantiæ in omni eo quod eſt: & quia ſubſtantia vera eſt, propter hoc forma eſt principium eſſe & ſubſtantiæ veræ, & ſecundum aliquid eſt principium aliorum quo eſt vnumquodque eorum. Dicitur enim forma quaſi foris manens ſecundum nomen: & ſic modus continentiæ in terminatione linearum & ſuperficierum dicitur forma: & hæc forma eſt ſpecies qualitatis. *Ad primam.* *Quomodo forma eſt ſpecies qualitatis.*

Ad hoc autem quod dicitur, quòd figura nihil addit ſupra quantitatem. Dicendum, quòd falſum eſt: addit enim modum qualitatis qui non eſt quantitas, qui eſt acutum, vel rectum, vel hebes in angulis, vel rotundum, vel planum: quæ non ſunt rationes tantum, ſed ſunt res: vnde etiam aliter & aliter immutant proprium ſenſum tactus: omnis autem immutatio ſenſus proprij eſt per qualitatem. *Ad tertiam.* *Quomodo figura addit ſupra quantitatem.*

Ad hoc autem quod de mathematica obiicitur, dicendum, quòd figura non ratione figuræ mathematica eſt, ſed ratione quantitatis cuius eſt qualitas, & ab ipſa abſolui non poteſt. Vel poteſt dici, ſicut dictum eſt, quòd figura eſt mathematica ſecundum quod eſt quantitas terminata: ſecundum autem quod eſt terminatio quanti, ſic eſt qualitas, & hoc modo non conſideratur à mathematico. *Ad ſecundam.* *Aliter.*

Ad hoc autem quod de ſex principiis obiicitur, dicendum, quòd ſicut dictum eſt, aſperum & lene, & denſum & rarum, poſitiones dicunt partium materiæ interius & exterius, ſed ſecundario dicunt qualitates: quia ſic vel ſic agunt *Ad quartam.* *Quomodo rarũ & denſum & huiuſmodi ſint*

principaliter poſitiones, ſecundariò verò qualitates.

agunt in ſenſum: & hoc conſideratur in lib. ſex principiorum: & ideò dicuntur qualitates: quia lene eſt quod ſuauiter immutat, aſperum quod immutat cum punctione, & denſum eſt quod viſu non penetratur, rarum autem quod vbique eſt peruium: & ideo in comparatione ad ſenſum ita dicuntur qualitates: ſed tamen quia poſitio cauſa eſt, quod ſic vel ſic ſenſus iſtos immutent, ideo illa principaliter ſunt poſitiones, ſecundariò qualitates.

Ad quintam.

Sufficientia quatuor ſpecierum qualitatis continens in ſe numerum & ordinem illarum.

Ad hoc autem quod quæritur, penes quid iſtæ ſpecies qualitatis accipiantur? Dicendum, quòd numerus & ordo ſic ſimul accipi poſſunt: aut enim accipitur penes formale principium ſubſtantiæ, aut penes materiale, ex quo omne accidens accipi habet penes modum ſubſtantiæ à qua cauſatur. Si autem accipitur penes principium formale, hoc non poteſt eſſe niſi duobus modis: aut enim accipitur penes modum quo perficit forma materiam, aut penes modum quo forma principium eſt agendi in compoſito quod perfectum eſt. Si primo modo, forma non habet ſe ad materiam niſi vt diſpoſitio vel habitus: & penes hunc modum eſt prima ſpecies accepta qualitatis. Si autem ſecundo modo eſt, à forma effluunt potentiæ naturales: & ſic eſt ſecunda ſpecies qualitatis accepta. Illæ ergo potentiæ aut accipiuntur in ſe aut ſecundum quod propria actiua inferunt eis proprias paſſiones. Et primo modo eſt iterum ſecunda ſpecies qualitatis: ſecundo autem modo tertia inducitur ſpecies qualitatis. Si verò ex parte materiæ ſumatur quæ per ſe eſt corporea, & neceſſe eſt, quòd ſit ſecundum relationem ad formam quæ continet & terminat materiam: tunc inducitur quarta ſpecies quæ eſt forma vel circa aliquid conſtans figura. Et iſtæ ſunt quatuor ſpecies qualitatis, ſecundum quas aliquid vt frequentius quale dicitur, & à quibus propriè accipitur modus iſte prædicamenti qui eſt proprius qualitatis. Siqui autem alij modi qualitatis inueniuntur, facilè reducuntur ad iſtos.

Antiqui vocauerunt quartã ſpeciem qualitatis vno nomine, ſcilicet compoſitionem.

Sciendum, quod antiqui hanc vltimam qualitatis ſpeciem vno communi nomine vocauerunt compoſitionem: ſed quia duos actus includit, vnum ad intus qui eſt formæ, alterum ad extra qui eſt figuræ, ideo conuenientius duobus modis nominatur. Quare etiam genus melius dicitur, quam ſpecies, iam in antehabito capitulo dictum eſt.

Sufficientia aliorum, quæ tamen eſt imperfecta.

Quod autem quidam has ſpecies accipiunt penes ea quæ ſunt in nobis in anima, quidam per acquiſitionem primam ſpeciem, & ſecundum ea quæ inſunt naturæ ſecundam ſpeciem, & in corpore quidem per motum tertiam ſpeciem, vel per materiæ terminum quartam ſpeciem: poteſt dicere qui vult, ſed rationem perfectam non videtur habere.

Dubitatio.

Tex. com. 15.

Solutio.

Quomodo in habitu & diſpoſitione alteratio eſſe non poteſt.

Sed de hoc quæri poteſt, quare ſecundum ſolam tertiam ſpeciem qualitatis quæ paſſio vel paſſibilis qualitas, ſit alteratio præhabita, ſicut dicit Ariſtot. 7. phyſic. & non ſecundum aliam ſpeciem qualitatis? Et hæc quidẽ quamuis pertineat ad Philoſophum determinare & non ad logicum, tamen dici poteſt, quòd in habitu & diſpoſitione alteratio eſſe non poteſt: quia diſpoſitio & habitus ſunt ad perfectionem ſecundum propriæ naturæ actum, qui eſt ratio vel rationis actus: & ideo attingens eſſe perfectum non eſt propriè alteratus phyſicè, ſed in eſſe connaturali & proprio perfectus.

Quomodo in ſecunda ſpecie non eſt alteratio.

Ferè eadem ratione non poteſt eſſe alteratio in ſpecie ſecunda: potentiæ enim naturales radicantur in forma ſubſtantiali, ſecundum quod ipſa in eo quod perfectum eſt conuertitur in principium agendi: & ideò conſequuntur eſſe perfectum ſicut id quod eſt eſſe ſubſtantiale conſequens, cum perfectio ipſius ſit perfectio in illis: propter quod etiam attingens eſſe perfectum naturalis potentiæ perfectus eſt, & diminutus ab illo ſecundum eſſe corruptus vel in via corruptionis.

Quomodo in quarta ſpecie non eſt alteratio.

In quarta etiam ſpecie motus eſſe non poteſt: quia circa quantitatem eſt qualitas quæ à quantitate non abſoluitur: ſed quantitati nihil eſt contrarium, ita quod nec illi ſpeciei contrarium eſt aliquid.

Obiectio.

Solutio.

Inter quæ ſit alteratio phyſica.

Tex. com. 15.

Et ſi obiicitur de recto & curuo, & aſpero & leni, & raro & denſo. Patet, quòd illæ qualitates nec actiuæ nec paſſiuæ ſunt, neque abſoluuntur à poſitione & ſitu: & ideò in talibus non poteſt eſſe motus alterationis: quia alteratio phyſica non eſt niſi inter contraria agentia & patientia adinuicem: & hoc eſt quod intendit Ariſtot. in 7. phyſicorum, ſiquis bene dicta ſua inſpiciat.

CAPVT X.

De quali quod dicitur ſecundum qualitatem.

Titulus huius tractatus ſecundum Alexand.

Quia autem, vt dicit Alexand. Ariſtot. ipſe iſtum tractatum intitulauit de quali & qualitate, & nos iam determinauimus de ſpeciebus qualitatis ſecundum quam quales dicimur, reſtat nunc determinare de quali quod denominatiuè ab his ſpeciebus dicitur qualitatis.

Qualia verò ſunt, &c.

Dicimus ergo, quòd qualia dicuntur quæ ſecundum qualitates dictas dicuntur denominatiuè: denominatiuè autem, quia ſimpliciter ſubiectum ab eis denominatur, vel quomodolibet aliter ab his dicuntur informata.

Accidentia non denominant ſimpliciter & vno modo.

Difficile enim eſt eam quæ ab accidente denominationem ſimpliciter fieri: multis enim modis accidens ineſt, ita quod non denominat, vt ſi ineſt ſecundum partem, vt Æthiops eſt albus dentes: vel ſi ineſt vt nunc & non ſimpliciter, vt rubeus ex verecundia nunc, non ſequitur, quòd ſit rubeus. Licet aliquando etiam hoc fit ex parte accidentis, quòd ab ipſo fieri denominatio non poteſt, quamuis ſimpliciter inſit & non ſecundum quid, vt in ſequentibus patebit.

Quid ſit quale.

Idem formaliter ſignificat qualitas & quale.

Et ideo quale ſecundum iſtas qualitatis ſpecies (aut dicatur ſecundum iſtam denominationem aut quomodolibet aliter dicatur ab his) dicitur qualitas vt informans ſubiectum per concretionem ſignificans: quale enim & qualitas idem prædicatur, quamuis in modo differant: quale enim dicit qualitatem ſubiectum informantem, qualitas autem dicit qualitatem ſimpliciter.

Obiectio.

Et ſiquis obiiciat, quodquale dicit duo, ſubiectum

Solutio. Qualitas & quale ad idē prædicamentum pertinens.

ſubiectum ſcilicet, & qualitatem. Dicendum, quòd non dicit principaliter & formaliter niſi qualitatem: ſed quia dicit qualitatem in concretione ad ſubiectum, ideo dicitur ex conſequenti de ſubiecto facere ſignificationem. Propter quod etiam quale cum qualitate ad idem pertinet prædicamentum.

Quomodo ſunt quadã qualia: non tamen ſic dicta denominatiuè à qualitatibus.

In pluribus tamen qualitatibus, penè etiam in omnibus qualia dicuntur denominatiuè à qualitatibus, vt à candore candidus, & à grammatica grammaticus, & à iuſtitia iuſtus dicitur denominatiuè, & ſimiliter in aliis multis. In aliquibus verò hoc non conuenit ſecundum vocem, quamuis ſimiliter ſit ſecundum eſſe. Et huius cauſa eſt, quod qualitatibus nomina talia poſita non ſunt, quæ ſolo caſu differentia ſecundum appellationem poſſint inflecti & informari in nomina denominatiua, ſicut dicitur curſor, aut ſicut dicitur pugillator, non quidem dictus ab actu vel officio currendi vel pugillandi, ſed ab ipſa qualitate quæ eſt naturalis potentia hoc faciendi: hæc enim qualitas nomine proprio non eſt deſignata, ita quod nomen ſecundum valitudinem naturalem ad hæc exercenda ſignificet illam propriam qualitatem: non enim ſunt talibus valitudinibus (quæ qualitas ſunt) poſita nomina ſecundum quas quales dicuntur & curſor & pugil ſiue pugillator: ſed nomina illa ſunt diſciplinarum nomina, ſicut curſoriæ & pugillatoriæ artis: & hæc non ſunt nomina illius vel illarum qualitatum, qua vel quibus dicuntur illi quales, qui affecti ſunt illa qualitate, quæ eſt naturalis potentia ad illa facienda. A nomine autem artis vel diſciplinæ denominari poteſt, qui artis iſtius vel diſciplinæ eſt ignarus, ſicut frequenter contingit, quod habens naturalem potentiam ad aliquid artis, illius ignarus eſt, quæ docet operationem eandem ad quam habet quis naturalem potentiam: pugillatoria enim dicitur diſciplina pugillandi, ſed quales in hac qualitate dicuntur, non qui ſunt de arte ſiue diſciplina illa, ſed qui afficiuntur per informationem qualitate quæ dicitur potentia naturalis ad pugnandum, ſicut dicitur pugil vel curſor qui fortè nihil ſciuit de arte ſiue diſciplina illa: & ideo à diſciplina non accipiunt denominationem vt dicantur curſores vel pugilles.

Alia qualia non dicta denominatiuè à qualitatibus.

Alij autem etiam poſito nomine qualitatis non adhuc quales illa qualitate dicuntur denominatiuè, ita quòd nomen qualis ſecundum figuram appellationis à nomine qualitatis determinetur. Sicut patet in nomine quod eſt virtus, à quo nomine ſi denominatio fiat non dicitur virtuoſus, ſed ſecundum alios dicitur ſtudioſus, nomine formato à genere virtutis quod eſt ſtudium, vel quod verius eſt nomine formato à virtutis cauſa, quæ eſt ſtudium. Et ſecundum poſteriores dicitur virtuoſus, quamuis non ſimplicem dicat denominationem, ſed cum denominatione notat plenitudinem. Virtutem enim habens ſtudioſus dicitur: ſed non dicitur denominatiuè ſimplici denominatione à virtute: ſed ſi à virtute dicatur, dicetur virtuoſus: quod nomen plenitudinem ſignificat, & non facit ſimplicem denominationem. Huius autem cauſa eſt: quia in virtutibus & vitiis politicis nos domini & cauſa ſumus operum quibus efficiuntur virtutes: quia virtutes per ſtudium fiunt in nobis: quod ſtudium, vt dicit Tullius, eſt vehemens applicatio animi ad aliquid diſcendum vel faciendum: ideo antiqui nomina imponentes, virtuoſos intellectuali virtute vel morali vel heroïca, dixerunt ſtudioſos nomine communi. Virtuoſi autem dicuntur non ita conuenienter: quia virtus nominat vltimum in bono, vt dicit Ariſtot. & hoc non eſt ita generale vt primum. Conſignificata autem plenitudo adiungitur in talibus, propter hoc quod dicit Ariſtot. quòd nec intellectualis virtus quæ eſt prudentia, poteſt eſſe ſine moralibus, nec morales poſſunt eſſe ſine prudentia: quia moralis contingit finem, prudentia autem eligit ea, & docet per quæ & qualiter ad finem deuenitur: & ideo in quocunque eſt virtus, quandam plenitudinem virtutis eſſe oportet. Propter quod illam denominationem conueniens fuit, nomine plenitudinem connotante formari. Et dicitur ſtudioſus & non ſtudialis, & virtuoſus & non virtualis. In pluribus autem denominatiuis non eſt ſic: ſed denominatiua eorum à nominibus formantur qualitatum quæ inſunt ipſis. Concluditur ergo generaliter, quòd quæcunque dicuntur qualia, aut dicuntur denominatiuè à prædictis quatuor ſpeciebus qualitatis, aut aliquo modo, ſinut dictum eſt, dicuntur aliter ab illis qualitatibus quæ dictæ ſunt.

Quomodo ſtudioſus denominatur à virtute ſicut à cauſa, nõ propria denominatione.

Studium quid.

Quare à virtute non dicitur denominatiuè virtuoſus, ſed ſtudioſus.

CAPVT XI.

De proprio qualitatis quod eſt ſuſcipere contrarium.

Ineſt contrarietas, &c.

Poſtquam autem iam de quali & qualitate ſecundum diffinitionem & diuiſionem in ſpecies determinatum eſt, conſequenter de quali & qualitate ſecundum ſuas conſequentes proprietates & paſſiones eſt determinandum, & primo de proprio quod nec ſoli nec omni conuenit, quod eſt eſſe qualitati contrarietatem. Dicimus igitur, quòd ineſt qualitati & quali contrarietas ſecundum quod eſt quale, ſicut iuſtitia iniuſtitiæ eſt contraria, & albedo nigredini. Quamuis iniuſtitia priuationis habeat nomen, tamen hæc priuatio in contrario fundatur habitu, cuius nomen proprium non eſt poſitum: & ſic iuſtitia contraria eſt iniuſtitiæ. Ita & ipſa quæ ſecundum qualitates has qualia dicuntur, ſunt contraria, ſicut iniuſtum contrariatur iuſto, & album nigro. Patet igitur, quòd in prima & tertia ſpecie qualitatis eſt contrarietas. Non eſt autem hoc proprium in omnibus qualitatibus primæ & tertiæ ſpeciei, ſecundum quod contrarietas eſt diſtantia & oppoſitio completa eorum quæ ſunt in eodem genere: rubeo enim vel pallido aut huiuſmodi coloribus mediis nihil eſt contrarium, cum tamen ſint qualitates & in genere qualitatis.

Quomodo iniuſtitia cõtrariatur iuſtitia, licet quoad nomẽ priuatiuè opponantur.

Obiectio.

Si autem obiicitur, quòd iuſtitia & iniuſtitia non ſunt contraria: quia motus alterationis eſt

Solutio.
Alteratio largè dicta eſt in prima ſpecie qualitatis.
Requiſita ad phyſicam alterationem.

eſt inter contraria: in prima autem ſpecie, vt iam antehabitum eſt, non eſt alteratio. Dicemus ad hoc, quòd alteratio phyſica non eſt in prima ſpecie qualitatis: alteratio autem largè dicta eſt in prima ſpecie, ſecundum quod alteratio eſt, quando ſubiecto eodem manente mutatio fit in ſuis paſſionibus vel qualitatibus. Sic enim quando de iuſto fit iniuſtus, alteratio facta eſt: non enim ſufficit ad alterationem phyſicam, quòd ſit inter contraria, ſed cum hoc exigitur, quòd cōtraria ſint adinuicem actiua & paſſiua ſecundum actionem & paſſionem à ſubſtantia abiicientem, & ſubiectum continuè à contrario in contrarium tranſmutantem.

Obiectio.
Tex. com. 52.

Ad hoc autem quod diximus de coloribus mediis nihil eſſe contrarium: cum tamen in 5. phyſ. dicatur, quòd medium cómparatum extremo, contrarium eſt: & cum in ethicis dicatur, quòd medium vtrique extremorum contrarium eſt. Non debet aliquis inſtare: quia hic contrarium accipimus quod ſecundum maximam diſtantiam contrarium eſt. Hoc autem eſt ſimplex, nihil de contrario habens admixtum: & ſecundum hunc modum medium nec opponitur medio nec extremo. In phyſicis autem contraria accipienda ſunt ſecundum potentiam & actum vbi eſt motus: & ideo ibi contrarium eſt id quod aliquid participat contrarij, & eſt potentia ad alterum: ſecundum hoc enim mouetur ad ipſum vt ad contrarium.

Solutio.
Contrarium duplex: extremi ad extremum medij ad extremum.
Contrarium in phyſicis quid.

Quod autem in ethicis dicitur, quòd medium vtrique extremorum contrarium eſt, ideo dictum eſt, quòd quamuis virtus ſit medium quantum ad actum & circunſtantias, tamen ſecundum bonum & rationem boni eſt extremum: & ſic ambobus extremis opponitur vt extremum: quia ſic ambo extrema ſunt in genere mali.

Quomodo medium & virtus contrariatur vtrique extremorum.

Amplius generaliter verum eſt, quòd ſi ex contrariis vnum fuerit quale, & reliquum illi contrarium eſt quale: cum contraria ſint in eodem genere. Hoc autem palam eſt & manifeſtum proponenti ſiue inducenti alia contraria ab his quæ dicta ſunt in ſingulis generibus contraria ſuſcipientibus: ſemper enim contraria in eodem ſunt genere: nam ſi iuſtitia contraria eſt iniuſtitiæ, & iuſtitia eſt quale quoddam ſiue qualitas, ſequitur quòd etiam iniuſtitia eſt quale & qualitas eſt quædam: nulli enim aliorum prædicamentorum ſicut generi aptari poteſt iniuſtitia vt ſpecies vel indiuiduum: iuſtitia enim neque eſt quantitas, neque ad aliquid, nec vbi, nec omninò ſiue vniuerſaliter aliquid de numero prædicamentorum, niſi quale & qualitas, & illud idem ſecundum genus prędicamenti eſt etiam iuſtitia. Et ſic eſt in omnibus aliis contrariis quæ ſunt ſecundum quale vel ſecundum qualitatem.

Obiectio.
Quod rarum & denſum ſint propria contraria.

Ex hoc autem fortè videbitur alicui, quòd prima contraria ſint in qualitate: & contra hoc videtur eſſe, quòd prima contraria videntur eſſe rarum & denſum: hæc enim videntur præcedere calidum & frigidum, & inducere ipſa: quia rarum efficitur calidum, & ſpiſſum efficitur frigidum. Sed ad hoc dicendum,

Solutio.
Vide 2. phyſ com. 15. vbi. vult proprias qualitates eſſe prima contraria.

quòd in veritate prima contraria verè ſecundum actionem & paſſionem ſunt contraria in qualitate & non in poſitione: quia contrariorum eſt mutuò ſe expellere ab eodem ſuſceptibili: expulſio autem hæc fieri non poteſt, niſi per actionem & paſſionem: & ideo ea quæ verè ſunt contraria, ſunt actiua & paſſiua adinuicem: & hæc prima contraria ſunt calidum & frigidum: & ſubiecta eorum paſſiua ſunt humidum & ſiccum, quorum vtrumque reſpicit vtrumque illorum vt ſubiectum: humidum enim eſt ſubiectum calidi & eſt ſubiectum frigidi, & ſiccum eſt ſubiectum calidi & eſt ſubiectum frigidi in materia elementali: calidum eſt effectiuum rari, & frigidum eſt effectiuum ſpiſſi: & ſic prima ſimpliciter contrarietas eſt in qualitate: prima autem diſpoſitio materiæ eſt in poſitione quæ non abſoluitur à qualitate quæ eſt rarum & denſum.

Obiectio.
Solutio.

Si autem quis dicat, quòd leue & graue ſint prima contraria, eò quod motus localis ſurſum & deorſum ſunt ad formam: leue autem mouetur ſurſum, graue autem deorſum. Hoc omninò nihil eſt, & eſt determinatum in phyſicis, quòd motus ſurſum non cauſatur à leuitate, nec motus deorſum à grauitate, ſed potius à generante vel remouente prohibens: & ideo prius aliquo modo habet formam generantis antequam habeat motum quæ eſt conſequens formam generantis. Et ideo leue & graue non ſunt prima contraria mouentia, ſed potius leue cauſatur in materia per rarum, & graue cauſatur in materia per denſum: & ſic adhuc remanet, quòd calidum & frigidum quæ ſunt in tertia ſpecie qualitatis ſunt contraria.

Ex quo patet, quod elementa mouentur de potentia accidentali à generante vel à remouente prohibens.
Obiectio.

Si quis verò adhuc obiiciat, & dicat contra hoc, quòd ſi ſimpliciter calidum & ſimpliciter frigidum quorum neutrum de ſuo contrario habet aliquid admixtum, ſunt contraria prima, tunc ſequitur, quòd nata ſunt fieri circa ſubiectum vnum & idem: non autem ſimpliciter calidum, & ſimpliciter frigidum nata ſunt fieri circa idem: nullum enim elementum eſt quod manens in ſubſtantia eiuſdem elementi hoc natum ſit ſuſcipere: ergo iſta non ſunt contraria prima, ignis enim habet non admixtam caliditatem, & non poteſt habere frigiditatem & caliditatem. Ad hoc dicendum, quòd ſecundum quod caliditas & frigiditas ſunt qualitates primæ, ſic opponuntur circa materiam primam elementorum: & circa illam nata ſunt fieri: ſecundum autem quod ſunt in generatis primis quæ ſunt elementa, ſic ſunt potentiæ naturales conſequentes eſſe elementorum: & ideo elementis manentibus non deſerunt ſubſtantias elementorum: & hoc modo circa idem nata ſunt fieri, & mutuò ſeinuicem expellentia ab eodem.

Solutio.
Caliditas & frigiditas ſunt contraria circa materiam primam, ſed circa elementa ſunt potius potentiæ naturales.

Ex hoc autem quod in qualitate eſt contrarietas prima, intelligitur, quòd contrarietas in omnibus aliis generibus in quibus eſt, non eſt niſi in ratione qualitatis: primum verò eſt cauſa omnium aliorum in quolibet genere in quo eſt primum. Vnde etiam in quantitate ratione motus augmenti & decrementi non eſt

Contrarietas eſt prima in qualitate.

In aliis autem prædicamentis eſt ratione qualitatis.

eſt contrarietas niſi ſecundum qualitatem, ſicut in tractatu de quantitate dictum eſt. Et ſi contraria ſunt in vbi vel in ſitu, oportet quòd ſint in eis ſecundum quod non abſoluuntur à qualitate. De his autem diſputatio pertinet ad phyſicum, vel metaphyſicum, & non ad logicum: logicus enim non conſiderat contraria, niſi ſecundum quod ſunt in eodem genere maximè diſtantia: & non conſiderat ea ſecundum quod prima & non prima.

CAPVT XII.

De ſecundo proprio quod eſt ſuſcipere magis & minus.

Suſcipit autem qualitas magis & minus, &c.

SVſcipit autem qualitas magis & minus: & hæc eſt ſecunda proprietas ex ea quæ præceſſit cauſata. Quod autē quale magis & minus ſuſcipiat, patet inductione: album enim magis & minus alterum altero dicitur ſecundum albedinis intenſionem & remiſſionem, & ſimiliter iuſtum magis & minus alterum altero dicitur ſecundum intenſionem iuſtitiæ, & remiſſionem. Hoc autem non tantum eſt in ipſis quæ qualia ſunt ſicut alba & iuſta, ſed etiam ipſa quæ ſunt qualitates (à quibus talia dicuntur qualia) ſuſcipiunt in ſeipſis, ſicut quæ dicuntur crementa & diminutiones in ſeipſis. Et dicit Boët. quòd hæc fuit ſententia Platonis. Hoc autem declaratur exemplo, cum, ſicut dicunt, candidum quod eſt candor, ſit candidum, contingit, vt dicunt, illum candorem magis intendi per maiorem (vt dicit Nico. Peripateticus) luminis contrarij admixtionem.

Boëtius ex ſententia Platonis.

Nicolaus Peripateticus.

Quamuis autem hoc ſit quoddam qualitatis proprium, non tamen conuenit omni qualitati, ſed plura ſunt quæ ſuſcipiunt magis & minus, & non omnia quæ ſunt qualitates: iuſtitia enim cum ſit qualitas ſi dicatur (ſecundum quod in abſtracto ſignificatur) ſuſcipere magis & minus, poteſt quilibet ambigere vtrum verum ſit an falſum quod dicitur. Similiter autem eſt etiam in aliis qualitatibus quæ afficiunt per inhærentiam ſubiecta in quibus ſunt, quando per modum abſtractionis ſignificantur, vt iuſtitia, albedo, ſanitas, & huiuſmodi. Quidam namque dubitant de talibus, vtrum magis & minus ſuſcipiant: quidam enim iuſtitiam à iuſtitia & albedinem ab albedine aiunt non multum dici ſecundum magis & minus, ita quòd vna iuſtitia ſit magis iuſtitia quam alia, vel vna albedo magis albedo quam alia: neque dicunt vnam ſanitatem ab alia ſanitate dici ſecundum magis & minus. Et cauſa etiam dicti eſt, quòd nomen vniuſcuiuſque abſtractorum imponitur in termino, & non poteſt intendi & remitti: iſti autem dicunt, quòd intenſio & remiſſio ſecundum magis & minus accidit qualitatibus ſecundum quod ſunt in ſubiecto recipiente ipſas qualitates: dicunt enim alterum altero magis & minus ſanitatem & iuſtitiam habere, ſecundum quod vnum dicimus altero ſaniorem & iuſtiorem. Sic etiam dicunt & grammaticam & alias qualitates (quæ ſubiecta in quibus ſunt afficiunt, & ideo affe-

Quare qualitates in abſtracto non poſſunt intendi & remitti.

ctus generaliter dicuntur) ſecundum magis & minus ineſſe. Licet tamen antiqui diuerſa circa iſta ſentiant: tamen hoc indubitanter verum eſt, quòd ſubiecta (quæ ſecundum illos affectus qualitatum dicuntur qualia) illa proculdubio ſecundum quaſdam qualitates recipiunt magis & minus, & in prima & in tertia ſpecie qualitatis: hoc enim modo vnus alio dicitur grammaticior, qui magis habet grammaticam: & ſic vnus dicitur iuſtior & ſanior, & ſic eſt in multis aliis primæ & tertiæ ſpeciei qualitatibus.

Sed non eſt hoc in quarta ſpecie qualitatis: triangulus enim & quadrangulus ſecundum quod denominatiuè dicta ſunt à triangulatione & quadrangulatione, ſic dicuntur qualia, & non qualitates: & ſic dicta non videntur magis & minus ſuſcipere triangulus & quadrangulus, neque aliquod denominatum ab aliis figuris, vt circulus, vel pentagonum, vel exagonum: hæc enim non dicuntur ſecundum prædicationem, niſi de illis quæ diffinitionem eorum recipiunt: hæc autem omnia ſunt in termino: vnde omnia de quibus prædicatur circulus nomine & ratione qualitatis, æqualiter & non ſecundum magis & minus ſunt & dicuntur circulus. Ea autem quæ ſunt de numero eorum quæ circuli nomen & rationem non recipiunt, illa inquantum non ſunt circulus, & non ſecundum magis & minus, ſed æqualiter circulus negatur in ipſis. Hoc autem patet per exempla: quadratum enim & quadrangulum circuli nomen & rationem non recipiunt, ſed ab vtriſque negatur circulus: & ideò quadratum non magis & minus eſt circulus quam quadrangulus. Eſt enim quadratum figura quatuor lineis æqualibus & quatuor rectis angulis concluſa. Et quadrangulus eſt figura quatuor rectis lineis, quarum duæ oppoſitæ ſunt æquales ſibiinuicem, aliis non oppoſitis inæquales, & quatuor rectis angulis contenta. Et neutra iſtarum ſuſcipit circuli nomen. Quia circulus eſt figura plana, vna linea contenta, in cuius medio punctus eſt qui vocatur centrum, à quo omnes lineæ rectæ ductæ ad circumferentiam ſunt æquales. Et hæc ratio neque quadrato conuenit, neque quadrangulo, quod altera parte longius eſt. Et ideo æqualiter & non ſecundum magis & minus quadratum & quadrangulum non ſunt circulus: nulla enim talium figurarum recipit diffinitiuam rationem circuli. Simpliciter autem loquendo ſiue vniuerſaliter ſi vtraq; iſta nullo modo recipiunt huiuſmodi quod propoſitum eſt, hoc eſt, circuli rationem ſecundū aliquem modum: tunc ſequitur, quòd alterum iſtorum non dicitur ſecundum magis & minus eſſe circulus: quia quod ſecundum magis & minus eſſe vel non eſſe non dicitur, aliquo modo participat nomen & rationem eius quod participat ſecundum magis & minus. Concluditur ergo, quòd non omnia qualia ſuſcipiunt magis & minus. Horum itaque prædictorum proprium nihil eſt propriè proprium qualitatis: neutrum enim illorum conuenit omni & ſoli & ſemper. Eſt autem attendendum, quòd ſicut dicit Boet. ab Alex. accipiens in

Quid quadratum.

Quid quadrangulus.

Quid circulus.

Nota triplicem opinio-

Nota circa qualitatem, quomodo ſuſcipiat magis & minus. *Opinio Platonis.*

in commento libri prædicamentorum, fuerunt tres ſectæ antiquorum circa hoc. Plato enim qui ponebat formas, dixit intenſionem & remiſſionem fieri in qualitatibus maximè primæ ſpeciei, ſicut circa habitus & diſpoſitiones, quæ dona dixit eſſe deorum, ſicut expreſſe legitur in lib. qui Menoni aſcribitur, per immiſſionem boni diuini plus & plus, ſicut albedo plus & plus eſt albedo, cui immittitur plus & plus de claritate luminis, & ſic dixit intendi omnes virtutes. *Opinio Epicureorum.* Alij autem quidam Epicuri dixerunt per incrementa partium ſubiecti fieri intenſionem, vt albedo vel iuſtitia ſit plus & minus, quæ plus & minus occupat & informat de partibus ſubiecti. *Opinio Peripateticorum.* Media autem Ariſt. & Peripateticorum opinio eſt, quòd intenſio fiat circà qualitatem ſecundum inhærentiam. Qualitas inhæret ſubiecto dupliciter: ex parte ſubiecti, & ex parte qualitatis. Ex parte ſubiecti quidem ex hoc, quòd plus & minus aptatur qualitati recipiendæ. Ex parte autem qualitatis dupliciter: ſi enim habet contrarium, tunc plus & minus intenditur ſecundum maiorem & minorem contrarij admixtionem: ſi autem non habet contrarium, tunc plus intenditur ſecundum maiorem vel minorem acceſſum ad naturæ terminum, cui nomen, & à qua nomen imponitur: & hoc eſt dicere ad veram nominis impoſitionem. *Contra opinionem Platonis.* Poſitio autem Platonis non habet hic probari nec improbari, ſed in prima philoſophia. Hic autem dici poteſt, quòd ſi additione doni diuini fieret intenſio in qualitate, difficile eſſet valdè dicere qualiter addendum ei (cui additur) coniungeretur: & tamen illud quod augetur, augeatur per additum aliquod. Adhuc difficile eſſet inuenire qualiter differt augens ab aucto, vel vtrum virtus augens eſſet in augente vel in eo quod augetur, & alia multa difficilia ſunt circa illud, quamuis theologizantes hanc opinionem ſequi videantur. *Contra Epicureos.* Quod autem dicunt Epicuri, probabilius dictum fuit, quamuis in hoc non perfectum ſit, quod dicunt ſecundum partes quantitatiuas ſubiecti magis & minus in qualitate eſſe, cum videamus paruum albius eſſe quam magnum, ſicut margarita fulgens albior eſt multa ceruſa. Media ergo Peripateticorum opinio vera eſt & tenenda. Ad hanc enim pauciora ſequuntur inconuenientia.

CAPVT XIII.

De propriè proprio qualitatis quod eſt ſecundum eam dici ſimile vel diſſimile.

Similia verò & diſſimilia, &c. *Differentia inter ſimile, & æquale.*

PRopriè autem proprium qualitatis eſt (quod & omni conuenit & ſoli) ſecundum qualitatem qualia ſimilia, aut diſſimilia dici. Vnum enim in qualitate eſt ſimile, ſicut vnum in ſubſtantia eſt idem, & vnum in quantitate eſt æquale. Aut igitur in diuerſis eſt eadem qualitas, aut diuerſa. Si eadem, tunc dicuntur illa ſic affecta ſimilia. Si autem diuerſa, tunc dicuntur illa ſic affecta diſſimilia: vt etiam dicit Boet. ſimilitudo eſt rerum differentium ſubſtantia & ſubiecto qualitas eadem. *Quid ſit ſimilitudo ſecundum Boet.* Similia igitur & diſſimilia ſecundum ſolas dicuntur qualitates: ſimile enim & diſſimile alterum alteri non eſt ſecundum aliquod aliud prędicamentum, niſi ſecundum illud quod eſt quale ſecundum prædicamentũ qualitatis. Propriè ergo proprium qualitatis eſt, ſecundum eam ſimile vel diſſimile alterum altero dici.

Quomodo intelligitur diffinitio ſimilitudinis.

Cum autem dicitur, quòd ſimilitudo eſt eadem qualitas in differentibus ſubſtantia & eſſe, non poteſt accipi eadem numero qualitas: quia eadem numero qualitas non poteſt eſſe in differentibus numero, cum qualitas ſicut & alia accidentia numerentur numero ſubiecti. Nec ſufficit, quòd ſit eadem genere: quia ſic omnia eſſent ſimilia: nihil enim eſt quod aliquam non ſuſcipiat qualitatem. Relinquitur, quòd ſimilia ſunt, quorum qualitas eſt vna ſpecie. Vnde quandocunq; oſtendentes erimus conuenientiam diuerſorum in vna qualitatis ſpecie, dummodo ſimpliciter & non ſecundum quid inſit vtrique, oſtendemus quoniam illa ſunt ſimilia. Si autem qualitas illi vni ineſſet ſecundum quid, & alteri ſimpliciter: tunc per vnam qualitatem quæ ſic ineſſet vtrique non probaretur, quòd illa eſſent ſimilia, niſi ſecundum quid: quia aliter Æthyops qui eſt albus ſecundum dentes, & nix quæ eſt alba ſimpliciter, eſſent ſimilia, quod eſt falſum: & ideo etiam grammaticus perfectus, non eſt ſimilis grammatico diſcipulo in grammatica, ſed diſſimilis, & in aliis eſt ſimiliter.

Obiectio.

Sed obiiciunt quidam de hoc quod Boet. dicit, quòd ſpecies eſt eſſentialis ſimilitudo indiuiduorum, & genus eſt eſſentialis ſimilitudo ſpecierum. Ergo ſecundum genus & ſpeciem aliquid dicetur ſimile alteri & diſſimile, cum tamen genus & ſpecies non ſint qualitates eorum quorum ſunt genera & ſpecies. *Solutio.* *Quomodo ſpecies eſt ſimilitudo indiuiduorum, & genus ſpecierum, cum ſimilitudo non ſit niſi ratione qualitatis.* Ad quod dicendum, quòd ſimilitudo primo & per ſe eſt in qualitate & ſecundum qualitatem, per poſterius autem in his quæ (quamuis eſſentialiter non ſint qualitates) habent tamen modum prædicationis in quale, ſicut ſunt formæ ſubſtantiales. Et ſi dicatur, quòd nec genus nec ſpecies prædicatur in quale, ſed in quid. Dicendum, quòd prædicari in quid non habent inquantum ſunt formæ, ſed inquantum ſunt formalia vel formata per differentiam conſtitutiuam quæ eſt forma. *Genus & ſpecies non prædicantur in quid in quantum ſunt formæ.* Quod autem ſimilitudines ſunt ſpecierum vel indiuiduorum, habent inquantum ſunt formæ & qualitates eſſentiales ſpecierum vel indiuiduorum. Hoc igitur eſt propriè proprium.

CAPVT XIV.

De excluſione erroris qui poſſet eſſe circa prædicta.

Dubitatio textus. Vtrum habitus ſit qualitas an ad aliquid.

CIrca autem ea quæ dicta ſunt, non decet aliquem turbari tanquam nos nobis contrarium dicamus, ea eſſe genera permixta qui prius diſtincta eſſe determinauimus, quando diximus

At verò non decet conturbari, &c.

diximus diuerſorum generum non ſubalternatim poſitorum diuerſas eſſe ſpecies & differentias: hæc enim adhuc certa ſunt & firma veritate confirmata & ſtabilita. Nemo ergo de hoc conturbetur, quòd de qualitate propoſitum facientes & tractantes, multa de relatiuis interpoſuimus: habitus enim & diſpoſitiones quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis, ſunt de numero eorum quæ ſunt ad aliquid: habitus enim alicuius habitus. In omnibus enim talibus penè ipſa genera ad aliquid dicuntur: nihil autem eorum in talibus quæ ſingularia ſunt, ad aliquid ſunt: aliter ſpecies ſecundum nomina ſpecierum non dicuntur ad aliquid: ſed in generibus & ſecundum nomina generum ſunt ad aliquid: nam cum diſciplina ſit genus intellectualium habituum, diſciplina hoc ipſum quod eſt, alterius dicitur, & ad aliquid: dicitur etiam diſciplina alicuius diſciplina, quia diſciplina dicitur alicuius diſciplinati diſciplina: ſed eorum quæ ſunt in hoc genere quod eſt diſciplina ſingularia ſiue ſpecialia, nihil hoc ipſum quod eſt, alterius dicitur, vt aliqua grammatica non dicitur alterius ſecundum quod eſt grammatica: non enim dicitur grammatica alicuius quædam grammatica, nec muſica: ſed quædam grammatica dicitur alicuius diſciplina, non alicuius grammatica; & muſica dicitur alicuius diſciplina, non alicuius muſica.

Solutio textus.

Habitus & diſpoſitiones ſunt ad aliquid generice capta, ſed quantum ad ſpecies ſunt qualitates.

Propter quod quæcunque iſtarum ſingularium per ſe ſunt qualitates, & non ſunt ad aliquid. Huius autem cauſa eſt: quia ſingulariter accepta, vt quædam grammatica, & quædam muſica, in ſeipſis claudunt ea quorum ſunt, & ad quæ dicuntur: & ideo nugatoriè extrinſecus apponeretur. Hæc tamen in ſpecie & in ſingulari qualitates ſunt: quia ſecundum ea quales dicimur cum hæc habemus, & ſecundum quod habemus ea vt adepta, quales dicimur ſecundum ea: ſcientes enim dicimur, eò quod habemus ſingulas ſcientias: ſcientes autem dici, eſt quales dici ſecundum ſcientias. Propter quod hæc etiam erunt qualitates, quamuis ſecundum genus dicantur ad aliquid. Et hoc eſt ſecundum ſingulas ſcientias ſecundum quas etiam dicuntur quales & ſcientes. Hoc autem ſecundum quod quales dicimur ſecundum quod huiuſmodi eſt, non eſt de numero eorum quæ ſunt ad aliquid. Amplius adhuc alia cauſa eſt, quòd non oportet ex talibus conturbari: quia nihil eſt inconueniens ſi contingat idem & quale & relatiuum eſſe ſecundum diuerſa quæ ſunt in illo: ſecundum enim diuerſa quæ ſunt in ipſo, nihil prohibet idem ipſum diuerſis generibus enumerare: & ſic grammatica, vt eſt ſcientia rectè ſcribendi rectéque componendi, quales nos facit, & eſt in genere qualitatis: vt autem eſt diſciplina, eſt in eo quod eſt ad aliquid. Et ſimiliter album per hoc quod ſubiectum dicit, in ſubſtantia eſt: per hoc autem quod quale dicit ſubiectum, eſt in qualitate. Hæc ergo de quali & qualitate dicta ſunt.

Alia ſolutio textus.

Nihil prohibet idem eſſe in diuerſis prædicamentis ratione diuerſorum quæ ſunt in ipſo vt album.

TRACTATVS VI.

De aliis ſex prædicamentis in communi.

CAPVT I.

De agere & pati.

HABITIS quatuor vocibus quatuor genera rerum ſignificantibus, in quibus ſubſtantia prædicat id quod ſimpliciter eſt ens & per ſeipſum. Quantitas prædicat ens in alio per quod ipſa ſubiicitur & ſubſtat multis aliis accidentibus, & etiam motui, quia illi non ſubiicitur ſubſtantia ſimpliciter, ſed ſubſtantia quanta: & omnibus illis quæ dicunt formas quæ in maiori quantitate maiores, & in minori minores ſunt, ſicut ſunt omnes qualitates actiuæ & paſſiuæ, per hanc ſubiicitur motui & mutationi: quia illis ſubiicitur materia quantitate determinata: propter quod etiam quantum ſeparatam rationem habet à phyſico, & eſt ſecundum rationem ante ipſum, ſicut metaphyſicum ante phyſicum. Ad aliquid autem prædicat id quod eſt comparatum ad aliquid qui modus immixtus eſt omnibus ſex prædicamentis: & ideo vt principium ad alia præmitti debuit. Habita etiam qualitate & qualibus, quæ etiam generalem modum prædicandi in quale habent, qui quodammodo ineſt omnibus aliis. Propterea etiam præmitti debuit, vt hic ſubſtantia præcederet vt omni ſubiectum, quantitas vt ſubiectum ad phyſicum, ad aliquid autem vt modus aliorum comparatus, quale autem & qualitas vt modum prædicandi dans reſiduis omnibus.

Quid prædicat ſubſtantia & quid quantitas.

Recipit autem facere, &c.

Quid prædicat ad aliquid.

Quid prædicat qualitas.

Ordo quatuor prædicamentorum primorum.

Reſtat enim dicere de his quæ non habentes abſolutas prædicare nec modum prædicandi habent ab illis abſolutum: habent enim modum relationis & qualitatis, & addunt aliquid ſuper vtrumque, per quod efficiuntur ſpecialia prædicamenta. Propter quod ipſa ſex genera cauſantur ab aliis quatuor, quæ præhabita ſunt, & non cauſantur ab ipſis ſicut inferiora cauſantur à ſuperioribus: quia ſi hoc ita eſſet, continerentur in eis, ſicut in ſuis generibus:

Sex principia habent modum relationis & qualitatis & addunt aliquid ſuper illa.

Quomodo ſex principia cauſantur ab aliis quatuor.

bus: ſed cauſantur ex comparationibus ſupradictorum generum ad aliud: cum tamen ſecundum cauſam eandem vel diuerſam non dicantur ad conuertentiam.

Vnde cauſatur actio. *Vnde paſſio.*

Sicut actio à forma vel qualitate ſubſtantiali, vel accidentali comparata ad id quod actioni ſubiicitur. Paſſio à materia vel ſubiecto quod agenti ſubiicitur, & in qualitate accidentali actio à potentia naturali, paſſio à naturali impotentia.

Vnde quando & vbi.

Quando vero non à tempore, ſed à temporis adiacentia. Vbi autem non à loco, ſed à loci circumſcriptione.

Vnde poſit & habitus.

Poſitio autem à partibus ſecundum ordinem comparatis inter ſe & toto & in loco. Habitus autem comparatione extrinſecorum ad totum ſubiectum. De quibus omnibus non magnum hîc oportet facere tractatum, eò quod hic ſpecialiter intendimus de quatuor quæ aliorum ſex ſunt cauſa, poſtea autem in alio libro de aliis ſex eſt tractandum. Inter hæc primum eſt prædicamentum actionis, quod eſt de facere: & quia actio eſt in patiens per effectum procedens virtus agentis, ideò cum hoc genere oportet etiam de pati determinare.

Differentia inter agere & facere.

Sciendum, quòd Ariſtot. in 6. ethic. ponit diſtinctionem inter agere & facere: & dicit, quòd actio eſt propriè in humanis voluntatibus, ſicut ſunt conſiliari, & eligere, velle & huiuſmodi, de quibus eſt prudentia virtus: facere autem quia virtus efficientis per effectum procedit in patiens, ſicut materiam extrinſecam, ſicut eſt ſecare, vel dolare, vel aliquid talium de quibus cum certa ratione eſt ars mechanica.

Actio hic ſumitur prout eſt communis ad agere & facere.

Sed quia nos hîc non conſideramus niſi prædicationis modum, hîc generaliter intendimus de facere vel agere, prout communiter ſe habent ad vtrumque, ſcilicet agere, & facere: & dicimus omnem illam vocem agere vel facere prædicare, quæ ſignificat actiuam virtutem in effectum procedere ab agente in id quod agenti ſecundum illam virtutem ſubiicitur, ſicut eſt intelligere, ſecare, & vrere ſecundum totum illum modum quo ſignificare poteſt ſecundum totum ſuum decliuium, & ſecundum omnem modum verbalem ſuum vel etiam participialem: quia etiam participium ſignificat cum actione & tempore, ſicut arans, vel ſecans, ſiue quodcunque tale ſimilem illis habens ſuæ prædicationis ſignificationem: iſte enim modus ſignificandi rem prædicabilem non poteſt reduci ad aliquod aliud prædicamentum: per oppoſitum autem paſſionem quæ eſt ab actore receptio ad ſimplicem actus agentis receptionem, ſiue ex hoc immutetur patiens, vt in actione phyſica paſſum immutatur in aliud vt in phyſicis, ſiue non immutatur.

Sed logicè loquendo de pati communiter ſumitur prout eſt vox rem prædicamenti ſignificans, quæ eſt ſuſceptio actus agentis ſimpliciter prout eſt ſuſcipiens ipſum tantum: hic enim modus ad nullum aliud reduci poteſt prædicamentum: & proptereà enumerata ſunt hæc duo inter prædicamenta: quia ſic dicuntur & prædicantur prima quidem rerum principia: principium enim eſt illud in quo ſuæ coordinationis ſecundum communitatem eſt reductio, & quod ad nullum vt genus reduci poteſt. Sic ergo eius quod eſt agere accepto, diſtinctio eſt in agentibus: eò quod virtus agentis in effectum procedens ab ipſo, aliquando per ſeipſum agit, ſicut agit intelligentia & anima. Aliquando autem proceſſus eſt ab ipſa per qualitatem agentem, ſicut eſt agere à calefaciente vel infrigidante. Et quandoque eſt proceſſus ab hoc agente per organum & inſtrumentum, vt ſecare ſignificat agere, & ad omnia communiter ſumitur facere vel agere quando eſt prædicamentum.

Quare conuenientius dicitur agere & pati, quã actio & paſſio.

Et ſimiliter id quod eſt pati conuenienter ſignificatur per verbum, & non ita conuenienter per nomen: melius enim dicitur agere vel facere, quam actio vel factio: & melius dicitur pati, quam paſſio: quia nominaliter ſignificant vt in quiete & ſine tempore, quod non conuenit cum agere & pati.

His enim ſic determinatis non videtur aliud dici debere hîc de agere & pati, niſi quod ſuſcipiunt contrarietates facere & pati: eò quod contrariis virtutibus cauſantur: & quia recipiunt contrarietatem, neceſſarium eſt, quòd etiam recipiant magis & minus ſiue intenſionem & remiſſionem: quia actiones & paſſiones contrariarum virtutum ſunt contrariæ, ſicut calefacere contrarium eſt ad infrigidare, eò quod calidum contrarium eſt frigido. Et humectare ad exiccare contrarium eſt, eò quod humidum eſt contrarium ſicco: & ſic ſe habent albificare & nigrificare & actiones omnium contrariorum ſic ſe habent adinuicem. Et ſic eſt in actionibus animæ: quia ſic delectare contrarium eſt ad contriſtare: & ideò agere & pati recipiunt contrarietatem: quia ſicut calefacere contrarium eſt ad frigefacere, ita calefieri contrarium eſt ad frigefieri: & ſic delectari contrarium eſt ad contriſtari, ſicut delectare ad contriſtare. Quia recipere contrarium eſt cauſa eius quod eſt recipere magis & minus, ſicut ſæpè dictum eſt, ideo iſta recipiunt magis & minus, quamuis intenſionem non recipiant ſecundum gradus operationis, tamen ipſum agere, & ipſum pati ſunt res recipientes magis & minus: & hæc intenſio cauſatur ex intenſione virtutis in agendo & intenſione virtutis paſſiuæ in patiendo: & ſic calefacere eſt magis & minus, & in paſſione contriſtari, & calefieri eſt ſecundum magis & minus. Recipit ergo magis & minus facere & pati.

Quare ſimul determinauit de agere & pati.

De his autem duobus ſimul determinare oportuit: quia vnum eſt cauſa alterius, & alterum eſt effectus ipſius: tamen illud quod prædicat vnum iſtorum, non continetur ſub alio ſicut ſub genere. De his igitur duobus quantum ad præſentem ſpectat intentionem tantum hæc dicta ſunt.

CAPVT II.

De aliis prædicamentis quatuor in communi.

Situs quid.

De ſitum autem eſſe (hoc eſt poſitum eſſe ſecundum ordinem partium adinuicem & in toto & in loco totius & partium) dictum eſt

eſt in his quæ ad aliquid ſunt, & quædam ſunt quæ ſunt relationes, quædam denominatiuè à poſitionibus dicuntur ſicut aſperum & lene, rarum & denſum, & huiuſmodi quæcunque ſitus partium in toto & in loco ſignificant.

De reliquis autem prædicamentis quæ ſunt quando, & vbi, & habere (eo quòd manifeſta ſunt) nihil aliud in hoc loco dici oportet, quam quæ in principio in antehabitis dicta ſunt: quia ſcilicet vnumquodque illorum vnum per ſe ſignificat prædicamentum. Quando quidem non tempus ſignificat, ſed eſſe temporis ſecundum aliquam temporis differentiam, vt heri quidem fuiſſe, aut cras futurum eſſe, aut longè à præſenti, aut propè, & à præterito, ſimiliter olim fuiſſe, aut iam, aut dudum, & aliquid huiuſmodi: hoc enim prædicamentum nullum aliorum ſignificat. Et ſimiliter eſt de vbi, vt hic eſſe, aut eſſe in foro, aut in theatro, & quæ huiuſmodi habent prædicationem: ſic enim ſignificant: vbi enim non eſt locus, ſed in loco aliqualiter eſſe ſitum: & quando non eſt tempus, ſed in tempore eſſe: & ideo ſpeciale oportet eſſe prædicamentum.

Quando quid.

Vbi quid.

Habere autem comparationem habentis ſignificat ad habitum circundantem, quamuis habere dicatur multipliciter, ſicut in ſequentibus iſtius libri determinabitur: prædicamentum enim eius quod eſt habere, non dicit niſi relationem ad habitum exteriorem qui ſe mutat ad figuram & circundationem habentis, & hoc eſt habere, ſicut dicimus: vel bene vel male habere veſtimentum ad neceſſitatem vel decus habentis. Sic enim generalis vox eſt ens prædicans quod in nullo aliorum prædicatur: & ideo hic ſecundum intentionem huius libri nihil aliud de his eſſe videtur dicendum, quam quæ in principio in enumeratione prædicamentorum dicta ſunt, ſcilicet quòd hoc habere ſignificat & prædicat calceatum eſſe vel armatum eſſe. Vbi autem prædicat in loco eſſe. Quando etiam heri vel cras, vel hodie eſſe, & alia quædam quæ de his dicta ſunt in iſtius libri parte prima, vbi prædicamenta enumerata ſunt. De propoſitis itaque generibus ea quæ dicta ſunt ſufficiant. Adhuc etenim in lib. ſex principiorum ſigillatim tractabimus de his de quibus hîc non eſt tractatum.

Habere quid.

TRACTATVS VII.

De poſtprædicamentis.

CAPVT I.

Quæ ſint & quot tractanda in hoc tractatu.

Quoties autem ſolet opponi, &c.

OMNIBVS igitur iam determinatis, quæ de prædicamentis dicenda eſſe videbantur, inquantum prædicamentum eſt ſub vno communi nomine prædicabilium coordinatio. Non enim omnia quocunque modo coordinata reducuntur ad genus vnum: ideoque poſt prædicamenta oportuit ſequi tractatum de his quæ quidem coordinanda ſunt, ſed ad vnum genus prædicamenti reduci non poſſunt. Et hæc ſunt oppoſita, quæ in pluribus generibus inueniuntur, & ea quæ ſunt prius & poſterius, & ea quæ ſunt ſimul, & motus, & habitus: hæc enim omnia talia ſunt cum ipſis nominibus coordinabilitatem habentia, & tamen ad vnum aliquod genus prædicamenti reduci non poſſunt.

Neceſſitas poſtprædicamentorũ & numerus.

De his igitur quinque neceſſe eſt tractatum facere ſpecialem ſecundum quod ad logicum pertinent: quamuis enim oppoſita ſint in rebus & in entibus quæ conſiderat metaphyſica, tamen oppoſitio quæ ponitur inter ea intentionis eſt: & cum intentio rationem dicat cuiuſdam ordinationis, & illam habet logicus conſiderare. Et ſimiliter eſt de his quæ ſunt ſimul in omnibus: ea quidem quæ ſunt oppoſita per prius vel poſterius & ſimul, ſunt in natura rerum: forma autem & intentio oppoſitionis & prioritatis & ſimul ponitur à ratione. Motus autem ſecundum omnes ſui differentias eſt in natura. Reductio autem ad vniuerſale & ad genus oportet quòd ſit in ratione: & ideo motus cum ſit prædicabile quidem de multis, oportet quod ſecundum hoc à logico & ſecundum formam coordinationis prædicabilium tractaretur. Eſt autem adhuc coordinatio eius quod ineſt cum eo cui ineſt ſicut habitum in habente: quod licet ex parte habentis ſit ſecundum genus vnum, tamen ex parte habiti eſt ſecundum modos multos ad vnum & idem genus non reducibiles: & ideo oportuit etiam tractare de habere ſecundum rationẽ coordinationis eius quod habetur ad id quod habet. Et ſic completur omnis coordinabilium & prædicabilium coordinatio, quam ſequitur actus rationis, qui eſt prædicabilium rerum de quibus prædicatur compoſitio.

Quod poſtprædicamenta pertinẽt ad logicum. Oppoſitio quæ eſt inter entia, eſt de conſideratione logici, li-

cet entia illa ſint de conſideratione metaphyſici. Quando de motu conſideratur à logico.

Accipiuntur autem eorum quinque coordinationes penes quæ ſunt in pluribus generibus aliquo modo coordinationis vnam rationem habentibus: hæc enim aut penes omnium generum diuerſitatem ſunt accepta, aut penes ea quæ ſunt in generibus contenta, aut penes aliorum coordinationem ad ſubſtantiam.

Sufficientia poſtprædicamentorum.

tiam. Si accipiuntur penes omnium generum diuerſitatem, cum ſicut dicit Boëtius, oppoſitio ſit prima cauſa diuerſitatis, tunc eſt oppoſitio: quia omnia diuerſa per diuiſionem quæ eſt per oppoſita, exeunt ab vno aliquo, & eſt oppoſitio cauſa diuerſitatis. Si autem ſumitur ratio coordinationis penes illud quod eſt in quolibet genere, aut ſumitur penes naturam eorum quæ ſunt ordinata in genere, aut penes ea in quibus ſtat coordinatio & per quæ fit diuiſio coordinatorum. Et ſi primo ſumitur: tunc cum ordinata in genere non ſint niſi genus & ſpecies, inducitur tractatus de eo quod eſt prius & poſterius: quia genus ſe habet in coordinatione ſicut prius, & ſpecies ſicut poſterius, & prius & poſterius eſt ratio coordinationis eorum in genere vno. Si autem ſumitur penes ea in quibus ſtat coordinatio tota, & per quæ fit diuiſio coordinatorum: tunc erit tractatus de ſimul: quia etiam & indiuidua in quibus ſtat coordinatio ſunt ſimul natura, & differentiæ per quas fit diuiſio coordinatorum, ex quo ſunt oppoſitæ ſimul exeuntes ex eodem genere, ſunt ſimul natura. Hic ergo de neceſſitate tractandum eſt de eo quod eſt ſimul. Quia autem in omni natura cuiuſlibet generis eſt potentia & actus, & inter hęc aliquo modo motus (& ideo etiam motus eſt in omnibus generibus) ideo neceſſe fuit etiam de illa ratione coordinationis prædicabilium determinare: & ideo oportuit tractare de motu ſecundum motus communitatem quam in motibus ponit ratio coordinans prædicabilia ad vnum commune quod in generibus pluribus inuenitur. Si autem eſt ſecundum ordinationem illorum generum ad primum quæ eſt etiam coordinatio quam ratio ponit, ſic logico neceſſe fuit tractare de habere, & in his ſufficientia eſt coordinationis prædicabilium.

Ordo capitulorum.

Et per ipſam diuiſionem patet ordo capitulorum iſtorum: quia prius eſt id quod ſumitur ſecundum ipſorum generum diuerſitatem, quam quod ſumitur penes ea quæ ſunt in genere: & ſic oppoſitio eſt ante omnia alia. Adhuc prius eſt quod eſt in genere ſecundum ſubſtantiam ſuæ coordinationis, quam id quod eſt in genere ſecundum reductionem ad ens generis: & ſic prius & ſimul ſunt ante reliqua. Adhuc quod eſt in genere ſecundum reductionem ad commune quod eſt hoc genus, vel id, eſt ante reductionem ad vnum quod eſt habens vt ſubiectum: & ſic capitulum de motu eſt ante capitulum de habere. Patet igitur ſufficientia poſtprædicamentorum & ordo eorum adinuicem: quia etiam prius eſt ante ſimul: quia in coordinatione prius ſunt ipſa coordinata ſecundum rationem, quam ea in quibus ſtat coordinatio: & de his hac de cauſa quæ dicta tractandum eſt.

CAPVT II.

De oppoſitione in communi & generibus oppoſitorum.

Quomodo oppoſitio eſt forma entis, & quomodo eſt forma non entis.

INter illa ergo primo tractandum eſt de oppoſitione, quæ forma eſt & intentio rationis poſita ſupra ea quæ oppoſita ſunt: ideo inquantum ſtat ſuper ea quæ ſunt entia aliquo modo forma eſt entis: inquantum autem actualis oppoſitio eſt comparatio rationis, qua vnum oppoſitorum comparatur alteri, tunc eſt forma & intentio quæ attingit & non ens, inquantum ens opponitur non enti tam in contradictoriis, quam in priuatiuè oppoſitis, & etiam in contrariis ſecundum quod contraria ad priuationem & habitum reducuntur. Hoc enim non eſt inconueniens, quòd intentio vel forma quę potentialiter eſt in rebus & actualiter in ratione, ſit & entis & non entis: quia ratio comparans vnum alteri, comparationem facere non poteſt niſi reſpiciat & ſtet aliquo modo ſuper vtrumque: & ſic quidem oppoſitio ſimpliciter eſt forma entis, ſecundum quid autem etiam eſt non entis.

Quomodo oppoſitio eſt forma vnius, & quomodo multorum.

Ex his etiam patet, quòd oppoſitio aliquo modo forma eſt vnius, & aliquo modo multorum: eſt enim vnius ſecundum quod vnum conſideratur oppoſitum alteri, ſed non eſt forma quæ abſolutè ſit in vno, hoc eſt, in vno reſpectu alterius. Eſt etiam oppoſitio multorum: quia dicimus, quod illa vel illa ſunt oppoſita, & hoc eſt, quod per rationem vtriuſque oppoſitorum comparata eſt ad alterum & ſtat ſic in oppoſitis: hoc enim modo forma quæ non eſt abſoluta, poteſt eſſe multorum.

Oppoſitio eſt ad aliquid ſecundum genus conſiderata, licet ſpecies eius non ſint ad aliquid.

Ex his etiam patet, quòd oppoſitio inquantum oppoſitio ſecundum genus eſt ad aliquid: quamuis ſpecies oppoſitionis non ſint ad aliquid, niſi mediante genere, hoc eſt, reduplicatione ad genus, ſic vt dicatur, quòd contrarietas inquantum eſt oppoſitio, eſt ad aliquid, ſecundum quod in antehabitis dictum eſt, quòd grammatica ſecundum quod eſt diſciplina eſt ad aliquid, & non ſecundum quod eſt grammatica vel hæc ſcientia.

Obiectio prima.

Et ſi quis obiiciat, quòd relatio eſt forma eorum quorum vtrumque eſt ens actu: oppoſitio autem poteſt eſſe eorum quorum alterum eſt non ens: & quod ideo oppoſitio non ſit relatio. Adhuc autem quia relatio eſt ſecundum genus vnum tantum: oppoſitio autem eſt in pluribus generibus, & quod ideo oppoſitio non eſt relatio.

Secunda.

Solutio prima.

Quomodo oppoſitio, licet ſit relatio, non tamen requirit vtrumque extremum eſſe in actu.

Dicendum, quòd hæ argumentationes non valent: quia oppoſitio, ſicut ante dictum eſt, eſt intentio quam ponit ratio ſuper res: & ideo relatio quæ ponitur ibi à ratione, intentio eſt, & talis relatio eſt relatio entis, quod (vt oppoſitum eſt & non vt res) eſt in ratione: & tale ens ſufficit relationi quæ eſt poſita ſuper intentiones.

Solutio ſecunda.

Ad aliud autem dicendum, quòd quamuis relatio ſit vnum genus, non tamen propter hoc ſequitur, quòd relatiua ſint in genere vno omni modo: oppoſitio autem eſt diſtantia relatorum adinuicem, & hoc modo eſt in diuerſis prædicamentis. Sic ergo patet quid ſit oppoſitio: eſt enim, vt dicit Boet. hoc habens, quòd oppoſita non poſſunt eſſe ſimul in vno & eodem: vnde oppoſitio eſt repugnantia vel eſſentialis diſtantia aliquorum ſe non permittentium eſſe in eodem ſimul.

Nunc ergo quærendum eſt ſecundum oppoſitionis diuiſionem, quoties ſiue quot modis ſolet vnum opponi alteri. Dicitur autem alterum

alterum alteri ſiue vnum alteri opponi quadrupliciter, hoc eſt, vno quatuor modorum: aut enim opponitur vt ad aliquid, aut vt contraria, aut vt habitus & priuatio, aut vt affirmatio & negatio.

Sufficientia oppoſitionum quæ ſunt ſecundum quatuor modos.

Oppoſitio enim (quæ eſt forma rationis ſecundum intentiones quæ in ratione ſunt, quæ reſpicit tam ens quam non ens) aut eſt inter ea quæ actu ſunt, aut inter ea quorum vnum eſt, & alterum non eſt. Si enim eſt inter ea quæ actu ſunt, & ſuis formis repugnantiam habent oppoſitionis: tunc aut ſe ſunt expellentia ab eodem ſuſceptibili ſecundum potentiam & actum: aut expellentia ſe ſecundum actum, non ſecundum potētiam. Si primo modo: tunc eſt oppoſitio ſecundum ad aliquid, ſicut patet in patre & filio. Idem enim reſpectu eiuſdem pater nec eſt nec poteſt eſſe & filius. Si autem ſe expellant ab eodem ſecundum actum, & non ſecundum potentiam: tunc eſt oppoſitio contrarietatis.

Quare prius de relatiuè oppoſitis & contrariis determinauit, & quare ante contraria præpoſuit relatiuè oppoſita.

Et iſtæ duæ, quia ſunt ſuper ens, aliis duabus oppoſitionibus præordinandæ ſunt: & quia oppoſitio relationis expellit oppoſitum ſecundum actum & potentiam, contrarietas autem ſecundum actum tantum, ideo oppoſitio relationis ponitur ante oppoſitionem contrarietatis. Si autem eſt inter ens ſimpliciter, & non ens: tunc aut eſt inter ens ſimpliciter & non ens ſecundum quid, aut inter ens ſimpliciter & non ens ſimpliciter. Et primo quidem modo eſt oppoſitio inter habitum & priuationē, quæ licet priuet habitum, relinquit tamē ſubiectum. Et ſi eſt ſecundo modo: tunc eſt oppoſitio inter affirmationem & negationem, in quibus affirmatio dicit ens, negatio autem ſimpliciter non ens: & habent ordinem ſecūdum quod plus vel minus habent de ente: & hoc modo priuatio & habitus ſunt ante affirmationem & negationem.

Quomodo priuatio & habitus ſunt ante affirmationē & negationem.

Alia ſufficientia.

Quare vltimò de contradictione.

Vel ſi placet, dici poteſt, quòd oppoſitio aut eſt inter complexa, aut inter incomplexa. Si inter complexa: tunc eſt oppoſitio conditionis. Et quia in hac parte complexa ſecundum logicos non intenduntur niſi ſecundum potentiam: tractatur enim de ordinabilibus ad complexionem, propter hoc oppoſitio contradictionis ponitur vltimò, vt minus intenta. Si autem eſt inter incomplexa: aut eſt inter ea quæ ſecundum formam opponuntur ratione repugnantiæ formarum, vel ratione perfecti ſecundum formam & imperfecti. Si ſecundo modo: tunc eſt oppoſitio priuationis & habitus. Si primo modo, aut eſt oppoſitio ſecundum formas quæ ſunt formam & totum conſequentes, aut ſecundum formas materiam reſpicientes, in qua fiant ſecundum potentiam materiæ ad vtrumque per motum & mutationem. Et primo quidem modo eſt oppoſitio ad aliquid. Secundo autem modo eſt oppoſitio quæ eſt contrarietas. Poteſt etiam pluribus aliis modis ſumi diuiſio oppoſitionis: & hoc quia valdè facile eſt cuilibet conſideranti naturas oppoſitorum, ideo pertranſimus.

Vt autem ſigillatim illa per exempla declarentur, vnumquodque iſtorum oppoſitorum opponitur, vt relatiuè id quod eſt dimidium & duplum: vt contraria autem, vt malum & bonum.

Remouet dubium.

Quamuis enim malum, vt Ariſt. dicit in 5. metaphyſ. ſit priuatiō boni: tamen ſecundum quod bonum eſt in habitibus & actibus ſunt contraria: quia malus habitus ex malis relinquitur actibus & eſt qualitas quædam in anima, ſicut malus actus eſt operatio quædam ab anima elicita: & ſic contrariè opponitur malum ad bonum, prout eſt bonum in oppoſitis habitibus & actibus ad malum.

Quomodo bonum & malum opponuntur contrariè & priuatiuè.

Et hoc eſt accipere id quod eſt malum, & id quod eſt bonum: ſi enim accipiatur vtrumque iſtorum formaliter, ſcilicet vnde malum, & vnde bonum: tunc forma tam in anima quam in habitu & in actu, malum ad bonum priuatiuè opponitur & in corpore & in natura tota, ſicut probant ſimiliter & Ariſt. & Dionyſius: quia etiam in corpore malum priuatio eſt, & in tota natura non eſt niſi priuatio: ſed hoc non eſt præſentis intentionis: ſufficit enim quòd bonum & malum ſecundum id quod ſunt contraria ſunt. Secundum priuationem autem & habitum opponuntur, vt cæcitas opponitur viſui, cæcitas enim eſt priuatio viſus in eo quod natum eſt habere viſum. Vt affirmatio autem & negatio opponuntur, vt ſedet, non ſedet: quæcunque affirmatio affirmat, negatio negat: & ècontra quæcunque negat negatio, affirmat affirmatio. Hi igitur figuraliter ſuperficialiter dicti ſunt modi oppoſitionum.

Dubitatio. Solutio.

Si autem quæratur, quæ ſit diuiſio oppoſitionis in quatuor oppoſita. Dicendum, quòd communiter dicitur, quòd ſit diuiſi ſicut generis in ſpecies. Sed ſecundum veritatem per prius & poſterius diuiditur in ſuos modos: quia oppoſitio de eſſe & non eſſe ſiue ſecundum affirmationem & negationem, eſt plus habens de oppoſitione omnibus aliis. Et oppoſitio ſecundum habitum & priuationem, quæ eſt oppoſitio ſecundum eſſe & non eſſe ſecundum quid, poſt hoc plus habet de oppoſitione. Oppoſitio autem ſecundum eſſe & non eſſe minus habet: & in tali oppoſitione plus habent ea quæ ſunt actu contraria potentia eſſe in eodem, quam illa quæ ſunt relatiua quæ nec actu nec potentia poſſunt eſſe in eodem: quia quāuis actu & potentia ſimul eſſe non poſſint, tamen formalem contrarietatem non tantam habent quantam contraria quæ ſe mutuò expellunt: quia relatiua ſe mutuò non expellunt, eò quod ſe in eodem non contingunt, & ideo formas non habent inuicem actiuas & paſſiuas. Ex his iterum patet quædam ſufficientia oppoſitionum & ordo ipſarum, ſecundū quod plus vel minus habent de oppoſitione: quæ enim minus habent prius, & quæ plus habent poſterius ordinantur.

Diuiſio oppoſitionis eſt diuiſio analogi.

CAPVT III.

De relatiuè oppoſitis.

Quæcunque igitur vt relatiua, &c.

Dicamus ergo primo de relatiuè oppoſitis, quòd quæcunque vt relatiuè opponuntur, ea ipſa quæ ſunt, oppoſitorum ſunt, & dicuntur ſecundum eundem caſum vel quolibet aliter ad aliud ſecundum eundem caſum vel diuerſum: vt duplum & dimidium hoc ipſum quod eſt vtrumque ipſorum, alterius di-

citur duplum: dicitur enim dimidij duplum: & hæc ſunt verè ad aliquid ſecundum hoc ipſum quod ſunt: ſed etiam ſecundum dici diſciplina quodammodo ſecundum alium caſum dicitur diſciplinati diſciplina, & diſciplinatus diſciplina diſciplinatus, & diſciplina diſciplinato eſt oppoſita ſecundum relationem: quia diſciplina dicitur hoc ipſum quod eſt diſciplinati, & diſciplinatum hoc ipſum quod eſt ſecundum quod diſciplinatum eſt ſtans ſub forma diſciplinæ, ad ſuum oppoſitum ſiue correlatiuum eſt, quamuis non ſecundum eundem caſum, quia non dicitur diſciplinatum diſciplinæ diſciplinatum, ſed diſciplina diſciplinatum: diſciplinatum enim dicimus aliquem, non diſciplinæ diſciplinatum, ſed diſciplina diſciplinatum per ablatiuum caſum conuertentiam facientes.

Concludamus igitur generaliter, quòd quæcúque relatiuè oppoſita ſunt, hoc ipſum quod ſunt, aliorum dicuntur ſecundum genitiuum, aut quomodocunque aliter dicantur adinuicem ſecundum aliquem alium caſum. Hæc autem differunt ab omnibus aliis modis oppoſitionis, & præcipuè à contrariis: contraria enim non aliorum dicuntur, ſed dicuntur cõtraria eſſe ſibi vel ad ſeinuicem: non enim dicitur bonum mali bonum, ſed dicitur bonum malo contrarium, neque album dicitur nigri album, ſed dicitur album nigro contrarium: ex quo patet, quod hæ duæ adinuicem differunt oppoſitiones.

Obiectio.

Si autem quis obiiciat, dicens quòd oppoſita ſe mutuo perimunt & expellunt: relatiua autem poſita ſe ponunt, & interempta ſe interimunt: & ſic relatiua non ſunt oppoſita. Soluendum, ſicut in antehabitis dictum eſt, quòd relatiua in hoc habent virtutẽ & naturam oppoſitorum, quòd ſe expellunt actu & poteſtate ab eodem ſuſceptibili ſiue ſubiecto, & quod poſita ſe ponant, non habent ab eo quod ſunt oppoſita, ſed habent ab eo quod à ſeinuicem dependent ſecundum intellectum: quia ſic vtrumque eſt finis & terminus alterius, & ſic vnum non poteſt poni ſine reliquo: quia quod ponitur eſſe finitum per intellectum alterius, non ponitur eſſe finitum ante intellectum illius, nec habet eſſe ſine illo: hac etiam neceſſitate fit, quòd deſtructa ſe perimunt: deſtructo enim vno alterum non eſt in eſſe finitum: nihil autem eſt actu niſi quod finitum eſt in eſſe: igitur quod non eſt finitum in eſſe, non eſt: quod finitum eſt intellectu, finitum eſt & in eſſe, quia per idem intelliguntur res per quod ſunt in eſſe, ſicut dicitur 1. phyſic.

Solutio. Quomodo relatiua ſunt oppoſita cum non ſe expellant, imo ſe ponant.

Tex. com. x.

Obiectio.

Obiicitur tamen contra ea quæ dicta ſunt, quòd contraria vt contraria adinuicem referuntur: quia contrarietas eſt forma relationis: & ideo quæcunque ſunt contraria inquantum ſunt contraria, ſunt etiam relatiua. Sed ad hoc dicendum, ſicut prius: quia contraria vt oppoſita adinuicem referuntur, & ſunt relatiua ſecundum genus, & non ſecundum ſpeciem, aut ſecundum indiuiduum. Et quando dicitur, quòd contraria vt contraria ſunt ad aliquid, locutio eſt duplex: ex eo quod illud quod dicitur (ſecundum quod) poteſt facere reduplicationem contrarietatis vt eſt oppoſitio, aut vt hæc oppoſitio in ſe deſignata. Et primo quidem modo vera eſt hæc, contraria vt contraria ſunt relatiua, ſed tunc non ſequitur concluſio, quòd oppoſitio relationis ſit oppoſitio contrarietatis. Si autem facit reduplicationem huius contrarietatis, tunc eſt falſa hæc, contraria ſecundum quod contraria ſunt relatiuè oppoſita, & ſoluitur per interemptionem propoſitionis: & ideò patet, quòd non probat. Quamuis enim ex falſo ſequatur aliquando concluſio, tamen nihil probatur. Hoc igitur eſt primum genus oppoſitionis inter quatuor quæ dicta ſunt. Et cum omnia oppoſita nata ſint fieri circa idem, hæc quæ dicuntur relatiuè oppoſita, ſemper ſunt in diuerſis, & non ſunt nata fieri circa idem, niſi in hoc quod adinuicem referuntur & ſunt adinuicem hoc ipſum quod ſunt. Quod autem mutuò ſe expellant actu & potentia eſſendi in eodem, iam in antehabitis expoſitum eſt, & qualiter conueniat relatiuis.

Solutio.

Quomodo hæc propoſitio, contraria ſunt ad aliquid, eſt duplex.

Quomodo relatiuè oppoſita inter alia oppoſita non ſunt nata fieri circa idem.

CAPVT IV.

De contrariis, ſiue de oppoſitione contrarietatis.

DE contrariè verò oppoſitis tractantes nos non oportet diffinire contrarietatis oppoſitionem: quia iam in tractatu de quantitate ab opinione antiquorum conſtat, quòd contraria ſunt quæ poſita ſub eodem proximo genere, verè maximè diſtant à ſeinuicem. Quia etiam quamuis medium comparatum extremo ſit contrarium: tamen inquantum diſtat, diſtare non habet, niſi inquantum participat aliud contrarium quod maximè diſtat: & ſic medium ab extremo non diſtat niſi ratione maximæ diſtantiæ. Et ſic omnia quæ diſtant ſub eodem genere proximo: aut ſunt extrema maximè diſtantia: aut ſi non ſunt extrema, diſtant tamen per ea quæ maximè diſtant, hoc eſt, participatione extremorum. Nata autem ſunt fieri circa idem ſuſceptibile, ſiue ſubiectum, quod eſt potentia vtrumque contrariorum: quia quorum eſt vnum genus proximum, horum eſt vna potentia: quia genus eſt potentia in quo poteſtate eſt vtrumque, & à quo per diuiſionem per oppoſitas differentias factam exit & educitur vtrumque. Sic ergo conſtat de ſubſtantiali diffinitione contrariorum.

Quæcunque vero contrariorum, &c.

Quomodò poteſt teneri, quod medium & extrema maximè diſtant, vel ſaltem ratione maximè diſtantium diſtant.

Dico autem, quòd contrariorum quædam ſunt circa ſuum ſubiectum ſiue ſuſceptibile immediata, quædam autem mediata, hoc eſt, quòd quædam ſunt quorum alterum neceſſe ſemper eſt ineſſe ſuo ſuſceptibili, quædam autem ſunt talia quòd alterum non eſt neceſſe ineſſe, ſed poteſt ineſſe medium quod neutrum eſt extremorum. Horum autem quorum neceſſe eſt ineſſe alterum eorum, nullum eſt medium: quorum autem alterum non eſt neceſſe ineſſe, horum medium eſt aliquid.

Contraria duplicia, ſcilicet mediata, & immediata.

Vt autem figuraliter per exempla quæ dicta ſunt declarentur, contrariorum immediatorum

rum

rum in phyſicis quidem exemplum eſt langor & ſanitas circa animal complexionatum in corpore: hæc enim circa corpus animalis nata ſunt fieri, & neceſſarium eſt alterum ineſſe corpori animalis vel langorem vel ſanitatem. Nec latet vos, quòd Gal. inter ſanum & ægrum ponit medium quod eſt neutrum. Verbi gratia, quando animal eſt actu ſanum, ſed diſpoſitum ad ægritudinem: vel è conuerſo, quando eſt actu ægrum, ſed diſpoſitum ad ſanitatem: vel quando eſt in toto & ſecundum partem ægrum, vel è conuerſo, vel aliquo alio tali modo ſe habens. Omnia enim contraria quæ fundantur ſuper æquale & inæquale, neceſſario ſunt immediata, ſicut & æquale & inæquale eſſe ſunt immediata, quia ad affirmationem & negationem reducuntur, & ſunt contradictoria in genere, quamuis ſimpliciter non ſint contradictoria. Sanum autem & ægrum fundata ſunt ſuper æquale & inæquale: quia ſanum eſt, quod eſt in æqualitate complexionis: ægrum autem, quod ab æqualitate deceſſit: & hoc modo neutrum non eſt medium, ſed eſt ægrum non multum diſtans à ſano, vel ſanum non multum diſtans ab ægro: & hoc conſiderat Philoſophus &c. ſecundum illam partem phyſicæ quæ medicina eſt. Intentiones ſani & ægri prout contrarietas eſt inter eas, conſiderat logicus: quia ſimpliciter ſunt fundatæ ſuper æquale & inæquale, logicus dicit eſſe immediatas.

Medici ponunt medium inter ſanum & ægrum.

Quæ ſint contraria immediata, & quomodo talia contraria ſunt contradictoria in genere.

Eſt autem obiectio contra ea quæ dicta ſunt, in phyſicis: quia motus ſemper eſt de contrario in contrarium: motus autem omnis medium habet: quia omne quod mouetur de extremo ſiue contrario in extremum contrarium, prius eſt in medio, quam in extremo: & ſic nulla ſunt in phyſicis contraria quæ medium non habeant, vt videtur. Et hoc quidem verum eſt per hunc modum, quo procedit obiectio, ſcilicet ſecundum hoc quod contraria comparantur ab ſubiectum, quod potentia eſt ſub vtroque contrariorum ſucceſſiuè: & ſic contraria prout eorum eſt motus, conſiderat phyſicus. Nihilominus tamen intentiones contrariorum cauſam aliquando accipiunt oppoſitionis ab æquali & inæquali, aliquando autem à formis eſſentialiter repugnantibus. Et quando accipiunt cauſam oppoſitionis ab æquali & inæquali, non poteſt inter illas intentiones eſſe medium propter affirmationem & negationem: quando autem repugnantia & diſtantia eſſentialis eſt in cauſa, aut illæ eſſentiæ ſiue formæ ſunt miſcibiles ſibi adinuicem, aut non ſunt miſcibiles ſecundum numerum: & ſiquidem ſunt miſcibiles, illa contraria habent medium: ſi autem non ſunt miſcibiles, ſicut æquale & inæquale, ſed ſunt immiſcibilia: tunc illa contraria ſecundum intentiones ſuas formales non habent medium.

Obiectio, quòd nulla contraria ſint immediata.

Solutio. Contraria per comparationem ad ſubiectum, & prout eorum eſt motus conſiderantur à phyſico, & ſic habent medium: ſed ſecundum intentiones ſuas formales quandoque ſunt immediata.

Sicut autem ſanum & ægrum ſunt immediata circa corpus animalis, ſic par & impar circa numerum immediatè opponuntur & de numero prædicantur immediatè, ita quod omnis numerus eſt par vel impar, propter eandem cauſam, quia numerus par eſt, qui in duo æqualia diuiditur: impar autem, qui in duo æqualia non diuiditur, ſed in duo inæqualia: & ſic fundatur par & impar ſuper æquale & inæquale: horum enim alterum neceſſarium eſt eſſe in numero, ſicut abundans & perfectum. Dico autem hic abundans, non prout eſt paſſio quædam numeri, ſecundum quam dicitur numerus omnis aut eſſe perfectus, aut eſſe diminutus. Non ſic enim accipimus hîc abundans & perfectum, ſed ſecundum quod perfectum eſt æquale, abundans autem diſtans ab æqualitate: ſic enim par numerus perfectus eſt, quia perfectè ſtat ſuper æquale: impar autem imperfectus, quia vnitate abundans ſuper æquale: impar autem numerus, vt dicit Pythagoras, eſt qui in duo æqualia non diuiditur, impediente ea quæ intercedit vnitate. Nihil ergo eſt in medio iſtorum inter ſanitatem ſcilicet & langorem, nec inter numerum ſic abundantem & perfectum, & imparem & parem.

Quid per abundans & perfectũ.

Contrariorum autem quorum non eſt neceſſarium alterum ineſſe ſuſceptibi illorum, eſt aliquid medium propter miſcibilitatem extremorum, ſicut album & nigrum cum ſint cõtraria, in corpore terminato habent fieri ſicut in ſuſceptibili: & non eſt neceſſarium alterum ineſſe corpori: non enim omne corpus terminatum aut album, aut nigrum eſt, ſed aliquando medio colore figuratum. Similiter autem prauum & ſtudioſum prædicantur vt contraria de homine & de aliis multis: vnumquodque enim ſtudioſum eſt quod eſt perfectum ſua connaturali virtute ad proprium & connaturalem actum, ſicut homo ad actum hominis, & leo ad actum leonis, & miles ad actum militis, & philoſophus ad actum philoſophi, & ſic eſt in omnibus aliis.

Hæc tamen contraria, prauum & ſtudioſum, ſunt mediata: quia non eſt neceſſarium hominem aut ſtudioſum, aut prauum eſſe: & ſimiliter eſt de aliis quæ praua dicuntur vel ſtudioſa. Poſſunt enim eſſe media, ita quòd neque praua neque ſtudioſa ſunt, ſicut ſunt corpora ad virtutem ſui actus diſpoſita, neque etiam contrarium habitum habentia, ſicut dicit Auer. quia ruſticus qui ad ciuilitatem & curialitatem & virtutem hominis non eſt diſpoſitus, nec eſt bonus nec malus, nec prauus nec ſtudioſus. Heſiodiſtæ autem philoſophiã theologizantium ſequentes, dicunt inter bonum & malum, ſiue inter prauum & ſtudioſum non eſſe medium: non enim dicunt aliquod bonum bonum bonitate naturæ ſimplicis, ſed bonum dicunt virtute perfectum ad actum omnem: qui autem ab illo deficit cum debeat eſſe perfectus, dicunt eſſe malum omiſſionis malitia ad minus, quia ſtudium virtutis non fecit quod debuit: prauum autem dicunt bonum ad praui actum in nocentia perfectum: & ſic dicunt Theologi noſtri temporis. Phyſicè autem loquendo medium eſt inter prauũ & ſtudioſum ſicut dictum eſt. Eſt ergo horum contrariorum medium: albi quidem & nigri medium eſt fuſcum, & pallidum, & ſunt alij medij colores, ſicut viride, & glaucum, & hyacinthinum, & croceum. Praui verò & ſtudioſi medium eſt, quod nec prauum nec ſtudioſum eſt, ſicut diximus.

Quomodo inter prauũ & ſtudioſũ datur medium.

Vide 5. metaph com. 27 & 10. meta. com. 16.

Heſiodiſtæ theologizantes dicunt inter prauum & ſtudioſum, ſeu inter bonum & malum non eſſe medium.

Sed

In aliquibus itaque nomina poſita, &c. Contrariorũ media per participationem habent nomina impoſita, ſed media per abnegationem extremorum contrariorum non habent nomina impoſita.

Sed in aliquibus contrariis nomina mediorum inter media ſunt poſita, & ſunt, quorum formæ ſunt miſcibiles ad formam medij terminatam, ſicut inter album & nigrum nominantur media fuſcum, & pallidum, & alia huiuſmodi. In contrariis autem, quorum ſcilicet formæ non ſunt miſcibiles ad medij determinationem, non eſt in idoneum aſſignare mediorum nomina: cum tamen ſint media ſecundum rei veritatem. Hoc medium in talibus habet determinari per abnegationem vtriuſque ſummorum ſiue extremorum: ſumma enim ſunt maximè in ſummo diſtantia abinuicem, ſicut ſi dicerem intermedium boni & mali eſſe quod nec bonum nec malum eſt, ſicut ruſticus nec bonus dicitur ciuiliter nec malus: vel ſicut diceremus inter iuſtum & iniuſtum eſſe ſecundum generalem iuſtitiam, quæ idem eſt omni virtuti, quia nec iuſtum nec iniuſtum eſt id quod ad ciuilem iuſtitiam non eſt diſpoſitum. Quamuis enim talia contraria ſint miſcibilia, eo quod in omni motu extrema aliquo modo miſcibilia ſunt, quia aliter inter ea non eſſent motus: tamen ad formam medij determinabilia non ſunt, quia non eſt ſtatus in mediis ipſorum ad ſpeciem determinati medij ſecundum medij formam.

Ex quo patet, quod duplex eſt medium, ſcilicet ſecũdum motum, & ſecundum ſpeciem.

In omnibus autem ſenſibilibus contrariis media ſunt vel plura vel pauciora ſecundum doctrinam quæ traditur in lib. de ſenſu & ſenſato. Quia contraria in illis ſunt ſimplices formæ extremorum: in aliis autem quæ fundantur ſuper quaſdam habitudines æqualitatis vel inæqualitatis, non poteſt eſſe medium. Quamuis dicant ethici virtutem eſſe medium duarum malitiarum, quæ tamen non miſcetur ex duabus malitiis, quia virtus ſecundum boni rationem non eſt medium, ſed extremum. In actu autem & medio habitus medium eſt, niſi mixtum ex duabus malitiis ſecundum medium duarum malitiarum in circunſtantiis actus quas medio modo participat duarum malitiarum, quarum vna eſt ſecundum abundantiam, altera eſt ſecundum defectum. Hæc igitur & talis eſt oppoſitio contrarietatis.

Quomodo virtus eſt mediũ inter duas malitias, & quomodo extremum.

CAPVT V.

De priuatiuè oppoſitis.

Priuatio verò & habitus, &c.

PRiuatio verò & habitus ſecundum quod oppoſitionis ſpecies eſſe dicuntur, habent fieri circa idem aliquod quod ſuſceptiuum propriè eſt ipſius habitus ſecundum naturam, ſicut viſio & cæcitas circa idem ſunt habitus per naturam ſuſceptiuum, quod eſt oculus. Oculus enim per naturam ſuſceptibilis eſt viſus: propter quod Philoſophus dicit, quòd ſi oculus eſſet animal, viſus eſſet anima eius: vnde ſicut mors & vita opponuntur circa idem quod per naturam vitæ ſuſceptibile eſt, ita viſus & cæcitas opponuntur circa oculum, & auditus & ſurditas circa aurem, & caluum eſſe & comatum eſſe circa frontem, quia per humiditatem naturæ cerebri frons nata eſt eſſe comata. Vniuerſaliter autem loquendo de omnibus taliter oppoſitis ſciendum, quòd in quocunque ſecundum naturæ principia & naturæ ordinem naſcitur habitus vel habet naſci, circa hoc ſecundum eadem principia & eundem ordinem habet fieri vtrumque iſtorum oppoſitorum, habitus ſcilicet & priuatio, habitus ſcilicet conſtantibus principiis & conſtante ordine ſecundum naturæ determinationem, priuatio autem ſecundum corruptionem vtrorumque, ſcilicet principiorum & ordinis determinati à natura.

2. de anima. tex. com. 9.

Quomodo ordo eſt inter habitum & priuationẽ, & quomodo priuatio non eſt ſola carentia habitus.

Quod vero ordo requiratur in talibus, patet ex hoc, quia tunc dicimus priuari vnumquodque ſuo habitu in illo tempore quo id quod natum eſt habere aliquem habitum, tunc non habet eum. Et ſi ante tempus determinatum ad habere habitum non habet, tunc dicimus, quòd non eſt priuatum: edentulum enim dicimus non eum qui non habet dentes in quocunque tempore, ſed eum qui non habet dentes in tempore in quo natus eſt habere dentes ſecundum naturam: neque cæcum dicimus, qui in quocunque tempore non habet viſum, ſed eum qui non habet in tempore in quo ſecundum naturam conuenit eum habere viſum vel dentes. Cum enim natura, vt dicit Ariſtot. nec abundet in ſuperfluis, nec deficiat in neceſſariis, & omnia menſurantur periodo, vt dicit Ariſtot. 2. de generatio. & corrupt. ſi in tempore in quo natus eſt habere, non habet, priuatus pro certo eſt principio naturæ ad operandum: ſi ante periodum deficit, non eſt priuatus naturali principio, ſed materia in qua comparabatur naturæ principium, ad tam breue tempus complere non potuit. Propter quod pueros primæ plantationis dentes proiicientes, edentulos non dicimus, quia manet in eis principium dentium generatiuum. Quædam enim ſunt generationes ſiue quædam generata, quæ mox nata nec dentes, nec viſum habent, ſicut eſt canis natus, lupus, & catus: & homo quamuis habeat viſum, non habet adhuc adunatum, ſed dentes mox natus non habet: & tales nati non propter hoc dicuntur edentuli, nec cæci, propter hoc quod non ſignificat corruptionem principij vel membri in quo eſt priuatio & habitus, ſed ſignificat breuitatem periodi in qua non poterat compleri organum ad habitus perfectionem.

3. de anima. tex. com. 45. Tex. com. 57.

Priuatio dicit principiorum habitus corruptionẽ, & hoc vel circa idem numero, circa idem genere propinquo, vel remoto.

Sic ergo opponuntur priuatio & habitus, quòd priuatio dicit principiorum habitus corruptionem in eo in quo tunc natus eſt eſſe habitus. Et hoc eſt tripliciter ſecundum quod dicit Ariſtot. in 5. primæ philoſophiæ, ſcilicet circa idem numero, vt cæcum circa videns, hoc eſt, viſum habens: vel circa idem genere, ſicut talpa dicitur mus cæcus, non quod nata ſit videre, ſed quod genus eius (quod eſt animal) natum eſt habere viſum: tertio circa genus remotum, ſicut planta dicitur habere viſum, quia viuum natum eſt habere viſum, cum videre ſit de operationibus vitæ, quas natum eſt ſuſcipere viuum ſecundum quod viuum. His igitur modis priuatio opponitur habitui, quando ſcilicet habitus priuatur priuatione principiorum ipſius habitus: propter quod etiam videns non opponitur priuatiuè ad non videns: quia aliquid eſt non videns & viſu non

Non videns in plus ſe habet, quam cæcus.

non vtens, & hoc non eſt priuatum viſu: & eſt non videns, principia viſus nec habens ex genere nec ex ſpecie, ſicut lapis eſt non videns: & ſic videns & non videns oppoſita ſunt ſecundum affirmationem & negationem, & non ſecundum priuationem & habitum. Ad hoc ergo quòd priuatio & habitus ſint oppoſita, oportet quòd ſint circa idem habitus per naturam ſuſceptibile, cuius ſuſceptionis præcorruptiua ſit priuatio. Et hæc eſt cauſa, quòd habitus ſecundum ordinem naturæ præcedit priuationem, & priuatio comparatur ad habitum ſicut ſecundum, quia primum eſt habitus. Non oportet autem habitum præcedere actu, ſed in ordine principiorum naturæ: ſi enim actu ſemper oporteret præcedere habitum, tunc nullus eſſet cæcus vel ſurdus à natiuitate, quod falſum eſt.

Quomodo habitus præcedit priuationem.

Quomodo priuari & habere habitum, non eſt idem quod priuatio & habitus.

Priuari autem & habere habitum non eſt omnino idem, quod priuatio & habitus: quamuis inter ea ſit idem modus oppoſitionis. Habitus eſt viſus: viſus autem eſſentialiter non eſt habere viſum. Similiter priuatio eſt cæcitas, quia cæcitas ſuſcipit prædicationem priuationis, ſicut ſpecies ſuſcipit prædicationem generis. Habere igitur viſum non eſt viſus. Cæcum vero eſſe & priuari viſu, non eſt cæcitas vel priuatio: ſi enim idem eſſet cæcitas & cæcum eſſe eſſentialiter, tunc vtrumque eorum de altero prædicaretur: & de quocunque prædicaretur vnum, de eodem prædicaretur reliquum: hoc autem minimè vel nequaquam conuenit, cæcum enim eſſe vel priuari viſu dicitur homo, cæcitas verò nullo modo dicitur homo. Et per hoc patet, quòd priuatio priuat habitum in ſe, & in principiis habitus relinquit ſubiectum, circa quod eſt potentia, & illud nihil eſt priuationis. Hæc tamen ſcilicet cæcum eſſe & viſum habere, oppoſita ſunt tanquam priuatio & habitus: modus enim oppoſitionis in vtroque idem eſt: cæcitas enim opponitur viſui, ſicut cæcum eſſe opponitur ad viſum habere. Sed in hoc eſt differentia, quòd cæcitas & viſus nominant ipſa oppoſita ſecundum priuationem & habitum: cæcum autem eſſe & viſum habere, nominant ſubiectum ſecundum quod ſtat ſub priuatione & habitu, quaſi denominatum ab ipſis: & ideò cum ſubiectum ex ſe non habeat oppoſitionem ad ſeipſum, nec ſubiectum poſſit opponi ſubiecto, relinquitur quòd non eſt ibi oppoſitio niſi priuationis & habitus, quæ circa ſubiectum poſita eſſe ſignificatur: & ideò neceſſarium eſt, quòd idem modus oppoſitionis ſit inter cæcitatem & viſum, & inter cæcum eſſe & viſum habere, ſiue inter priuari viſu & videre ſiue habitum habere.

Quomodo cæcitas & viſus conueniunt cum cæcum eſſe & viſum habere, & quomodo differunt ab eis.

Quomodo oppoſitio priuatiua non eſt oppoſitio contraria, licet priuatio ſaluetur in contrario.

Attendendum autem, quòd hæc oppoſitio non eſt contrariorum oppoſitio: quamuis enim priuatio ſaluetur in contrario, ſicut cum dicitur, quòd ex non albo fit album, dico quòd poteſt eſſe album, & hoc eſt nigrum: tamen nigrum & album prout ſunt formæ contrariæ actu, ſunt etiam repugnantes ſibiinuicem, & ſic opponuntur vt contraria. Sed inquantum eſt idem in illis quæ participant vtramque illarum formarum vt perfectum & imperfectum & vt formabile ad ſpeciem, ſicut eſt lux: vel logicè loquendo genus quod eſt in veraque ſpecierum vt potentia, & vt formabile ad ſpeciem: ſic opponuntur vt priuatio & habitus: & ſic de vno poteſt fieri reliquum, ſicut actus de potentia: ſic enim vtrumque fit ex altero, ſicut non hoc potens, poteſt tamen eſſe id, & vtrumque inchoationé, & principium ſui eſſe habet in reliquo: & hæc priuatio quæ eſt vnum de principiis motus, præcedit habitum ſecundum naturam: & quia materia nunquam eſt ſine forma, ideò priuatio talis eſt fundata ſecundum modum quem dicimus in forma contraria vel diſparata: & ideò dicit Philoſophus, quòd quorumcunque eſt genus vnum, illorum eſt materia vna. Patet igitur, quòd priuatio & habitus ſpecialem habent modum oppoſitionis diſtinctum à modo oppoſitionis contrariorum.

Quomodo priuatio eſt principium rerum naturalium & inchoatiuũ formarum.

CAPVT VI.

De oppoſitione ſecundum contradictionem.

Non autem quod ſub affirmatione, &c.

QVartum autem genus oppoſitionis eſt ſecundum contradictionem: quod quia complexum eſt, non adeò propoſito conuenit huic tractatui. In hac enim parte loquentes logicè, non intendimus niſi de prædicabilium ordinatione, ſecundum quod prædicabilia rerum prædicamentorum ſignificatiua ſunt, & ad res habent reduci: & quia res oppoſitæ ſunt ſub contradictoriis, ideò tractando de oppoſitis, oportuit tractare de contradictoriis ſecundum quod ſub contradictoriis res ſubſtant oppoſitæ. Et ideò ſciendum, quòd id quod ſecundum rem ſub affirmatione eſt, & id quod ſecundum rem eſt ſub negatione, non eſt idem quod affirmatio & negatio: cuius probatio eſt: quia affirmatio eſt oratio affirmatiua, negatio (quæ eſt contradictoria) eſt oratio nagatiua: horum autem quæ ſunt affirmatione & negatione, ſunt vt res affirmatæ & negatæ: nullum enim eſt oratio, ſed potius res quæ ſubiacet orationi, ſicut ſignificatum ſubſtat ſigno.

Quare oportuit tractare de contradictoriis, cum ſint complexa.

Affirmatio & negatio tripliciter dicũtur, ſcilicet pro qualitate propoſitionis, pro ſpecie oppoſitionis, pro parte.

Sciendum enim, quòd affirmatio tripliciter dicitur, & ſimiliter negatio. Dicitur enim affirmatio affirmationis qualitas & forma in parte per aſſertionem compoſitionis: & hoc modo affirmatio qualitas eſt propoſitionis, & per oppoſitum negatio dicitur qualitas vel forma diuiſionis compoſitorum, & eſt qualitas negatiuæ propoſi tionis. Aliquando dicitur affirmatio enuntiatiua oratio dicens vnum de altero: & ſic affirmatio ſpecies eſt propoſitionis. Aliquando dicitur affirmatio pars negationis, quando ſcilicet idem negatur in negatiua, quod affirmatur in affirmatiua: & ſic affirmatio & negatio ſunt oppoſita circa idem: quamuis affirmatio non opponatur negationi vt pars eſt, tamen oppoſitio eſt in hoc quod id quod ſignificatur eſſe in vna, ſignificatur non eſſe in altera: non ineſſe autem & ineſſe ſunt oppoſita per affirmationem & negationem.

Obiectio.

Siquis autem obiiciat, quòd inter affirmationem & negationem eſt ordo, quòd affirmatio

tio eſt ante negationem: non enim negat negatio, niſi quod affirmat affirmatio: & videtur, quòd oppoſita ſecundum affirmationem & negationem ſunt circa idem ordine, & ſic ſunt oppoſita vt priuatio & habitus, ſicut patet per ante dicta.

Solutio. Ordo qui eſt inter priuationẽ & habitum, eſt à natura: ordo autem qui eſt inter affirmationem & negationẽ, eſt rationis.

Dicendum, quòd quando dicitur, quòd oppoſita vt priuatio ſunt circa idem ordine, intelligitur, quòd ordo ille ſit in rebus a natura determinatis: ordo autem qui eſt inter affirmationem & negationem, non eſt talis, ſed eſt ordo rationis: quia ſcilicet negatio non negat, niſi quod affirmat affirmatio in quocunque tempore: & hoc non eſt in oppoſitione priuationis & habitus. Hæc igitur genera oppoſitionis diſtincta ſunt adinuicem: & in argumento eſt paralogiſmus æquiuocus, & quod aliter & aliter hinc & inde ſumitur ordo. Quamuis autem ſicut dictum eſt, quod ſubſtat affirmationi, non ſit affirmatio: & quod ſubſtat negationi, non ſit negatio: tamen concedendum, quòd ea quæ ſubſtant affirmationi & negationi, ſunt oppoſita tanquam affirmatio & negatio: & eſt in eis idem modus oppoſitionis, qui eſt etiam in contradictoriis: ſicut enim affirmatio aduerſus negationem eſt oppoſita, vt quod ſedet, eſt oppoſitum ei quod non ſedet: ſic & res quæ ſub vtraque poſitæ ſunt, affirmatione ſcilicet & negatione, eundem habent modum oppoſitionis, vt ſedere opponitur ad non ſedere reſpectu eiuſdem & circa idem.

Obiectio.

Si autem quis quærat dicendo, quod ex quo affirmatio & negatio in ſermone ſunt complexa, in quibus ex natura contradictionis oppoſitionis, in rebus autem eſt modus illius oppoſitionis, videtur quòd hæc oppoſitio prima ſit in ſermone, & non in re niſi per conſequens & non per veritatem, ſed per aliquem modum ipſius tantum: etiam hoc aliqui aliquando conceſſerunt. Sed contra hoc eſt, quod dicit auctoritas Platonis: quia non ſermoni res, ſed rei ſermo ſubiectus eſt: quia ſermo non eſt niſi propter res ſignificandas: & ſicut in antehabitis dictum eſt, in eo quod res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt: & ſic videtur primum eſſe in re, & conſequenter in ſermone: & hoc eſt concedendum.

Solutio. Contradictio eſt in re ſicut in cauſa, & in ſermone vt in ſigno.

Et propter hoc dicendũ, quòd contradictio non eſt in ſermone, niſi ſecundum quod refertur ad rem, & eſt in re ſicut in cauſa, in ſermone autem ſicut in ſigno rei. Adhuc autem attendendum eſt, quòd in re eſt ſicut in cauſa & non in compoſitione & diuiſione: res enim eſt in re vel ſeparata à re, ſicut compoſitione media quæ diuerſa ſit à rebus compoſitis, ſed notam compoſitionis vel notam diuiſionis ponit anima, vt dicit Ariſtot. in 6. primæ philoſophiæ.

Tex. com. 8. Tria requiſita in oppoſitione contradictoria.

Et ideo tria ſunt in oppoſitione ſecundum affirmationem & negationem, ſcilicet quod ad rem referantur eandem affirmatio & negatio, & ad eundem intellectum componentem & diuidentem, & quod obſeruetur in ſermone identitas ſignificandi in affirmatione & negatione: quia res eſt cauſa, intellectus autem componens & diuidens, & ſermo ſignum compoſitionis & diuiſionis.

Quare diffinientes affirmationẽ per orationem & non per enuntiationem.

Attendendum autem, quòd diffinientes affirmationem & negationem, vtuntur genere remoto dicentes, quòd affirmatio eſt oratio affirmatiua, & non dicentes, quòd eſt enuntiatio: quia volentes oſtendere, quòd affirmatio & negatio oppoſita ſunt, melius oſtenditur ex genere quod eſt oratio, quia hoc commune eſt vtrique, affirmationi ſcilicet & negationi: enuntiatio autem ſpecies eſt orationis: & propriè loquendo nihil enuntiatur in enuntiatione negatiua, ſed potius negatur in enuntiatione aliquid de aliquo: & quod enuntiatum eſt in affirmatione, negatur in negatione.

Notandum.

Adhuc notandum, quòd cum dicitur, affirmatio eſt oratio affirmatiua, ponitur affirmatio pro ſpecie enuntiationis ſiue propoſitionis, cuius genus eſt oratio. Cum autem ſubiungitur affirmatiua, ponitur affirmatio pro qualitate propoſitionis quæ ad quale informat & denominat orationem.

Obiectio. Solutio. Quomodo oratio optatiua vel imperatiua non ſunt affirmatiua vel negatiua.

Et ſi dicat aliquis, quòd aliæ orationum ſunt affirmatiuæ. Dicendum, quòd non ſunt: quia non affirmant verum vel falſum. Vnde cum dicitur, vtinam non moriar, non eſt negatum aliquid, ſed optatum eſt de non moriendo. Similiter etiam cum dicitur, non fac hoc, vel non facias aliquid aliud, nihil negatur, ſed imperium vel præceptum eſt de non faciendo. Et idem eſt in affirmatiuis, cum dicitur, fac hoc, vel vtinam facias: hoc enim nihil eſt dictum, ſed præceptum vel optatum de aliquo fiendo vel faciendo: & in talibus non propriè eſt affirmatio vel negatio, ſicut dictum eſt: quia ſi inſit per modum affirmationis vel negationis, totum ſignificat affectum mentis, qui per modum verbi importatur quod ponitur in oratione.

CAPVT VII.

De differentia oppoſitionis ſecundum priuationem & habitum, ab oppoſitione relationis & contrarietatis.

Sic determinatis generibus oppoſitionum videndum eſt in quibus differant à ſeinuicem & inter ſeipſa. Quod autem priuatio & habitus non ſic, vel eodem modo opponantur vt ad aliquid, ſed hæc duo genera oppoſitionis ſunt diuerſa, manifeſtum eſt, accipiendo primo differentiam ſiue differentiæ rationem ex ipſis quæ oppoſita ſunt: viſus enim qui opponitur cæcitati vt habitus priuationi, non dicitur hoc ipſum quod eſt viſus ſui oppoſiti quod eſt cæcitas ſecundum aliquem caſum ſiue ſecundum genitiuum, ſiue ſecundum alium caſum, non dicitur ad ipſum: non enim dicitur viſus cæcitatis viſus, nec cæcitati viſus, nec ad cæcitatem viſus, nec cæcitate viſus: nullus enim horum habituum ad rem referri poteſt, & ad id quod eſt viſus ſecundum quod eſt viſus: aliter autem non poteſt viſus hoc ipſum quod eſt ad alterum eſſe. Similiter autem nec cæcitas dicitur hoc ipſum quod eſt cæcitas viſionis, nec ſecundum aliquem alium caſum dicitur alterius

Quod priuatiuè oppoſita non opponantur ad aliquid.

hoc

Cæcitas aliquo modo dicitur ad aliud.

hoc ipſum quod eſt. Sed cæcitas dicitur priuatio viſionis, & ſic ſecundum genus aliquo modo eſt alterius, ſed non ſecundum ſpeciem: cæcitas autem viſionis cæcitas non dicitur. Huius autem cauſa in antehabitis in tractatu de relatione dicta eſt: quia aliquando in ratione nominis ſpeciei clauditur vel concipitur id cuius eſt, & ad quod dicitur: & tunc incongruè extrinſecus opponentur.

Amplius adhuc ab ipſis oppoſitis rationem inducendo, ſicut patet ex præhabitis, ad aliquid omnia dicuntur reciprocè ad conuertentiam: propter quod & cæcitas ſi eſſet de numero eorum quæ ſunt hoc ipſum quod ſunt ad aliquid, conuerteretur vtique ad illud ad quod hoc dicitur ſecundum ipſum hoc quod eſt: non autem conuertitur: non enim dicitur viſus cæcitatis viſus, ſicut paulò ante probatum eſt: ergo nec cæcitas hoc ipſum quod eſt, ad aliquid eſt. Sumitur autem modus oppoſitionis eorum quæ ſunt ad aliquid, ex hoc ipſo quod ſunt ad aliquid. Cum ergo modus oppoſitionis priuationis & habitus ex hoc non ſumitur, patet quod alia eſt oppoſitio relationis, & eorum quæ opponuntur vt priuatio & habitus.

Quod priuatiuè opposita non opponantur vt contraria.

Quoniam autem ea quæ opponuntur vt priuatio & habitus, non opponuntur vt contraria, ex his quæ dicentur manifeſtum: contraria enim ſunt aut mediata, aut immediata: quorum autem contrariorum nihil eſt mediũ, ſicut contrariorum quæ ſunt immediata, neceſſe eſt ſemper alterum contrariorum ineſſe ſubiecto ſuſceptibili in quo nata ſunt fieri illa immediata contraria, aut ſunt in quibus & de quibus prædicari per denominationem videntur: alterum enim illorum ſemper de talibus prædicatur vel ambo ſub diſiunctione: ſemper enim ſecundum omne tempus eorum contrariorum nihil eſt medium, quorum alterum omni tempore neceſſe eſt ineſſe ſuſceptibili, & quorum alterum ſemper eſt neceſſe de ſuſceptibili prædicari, ſicut patet de langore & ſanitate circa animal, & abundanti ſiue impari & perfecto ſiue pari circa numerum. Contrariorum verò quorum aliquid eſt medium, nunquam ſecundum aliquod tempus neceſſe eſt alterum ineſſe: ſemper enim poteſt ineſſe medium, quod neutrum eſt contrariorum: non enim neceſſe eſt omni vel alicui ſuſceptibili aut candidum ſiue album, vel nigrum ineſſe: quia poteſt ineſſe fuſcum, vel pallidum. Similiter non eſt neceſſe omni vel alicui ſuſceptibili ineſſe calidum, vel frigidum: quia poteſt ineſſe tepidum, quod nec calidum eſt, nec frigidum: horum enim & ſimilium cõtrariorum medium nihil prohibet

In contrariis mediatis quandoque vnum ineſt de neceſſitate ſuſceptibili.

ineſſe quod neutrum eſt extremorum. Sed eorum, vt diximus, eſt aliquid medium, quorum non eſt neceſſe alterum ſemper ineſſe ſuſceptibili, exceptis his quibus naturaliter ineſt vnum contrariorum, ſicut ineſt igni calidum, & ſicut ineſt per naturam niui candidam eſſe. In talibus autem neceſſarium eſt alterum ineſſe, & illius oppoſitum non conuenit ineſſe, ſiue impoſſibile eſt ineſſe ſine ſubſtantiæ corruptione. Non enim poſſibile eſt ignem eſſe frigidum, ita quòd maneat ignis ſubſtantia, vel niuem eſſe nigram, ita quod maneat ſubſtantia niuis: multa enim etiam alia ſuſceptibilia ſunt calidi & candoris, præter ea quibus alterum ineſt per naturam. Et tunc ex his quæ dicta ſunt patet, quod non omni ſuſceptibili verum eſt alterum ineſſe contrariorum mediatorum, ſed his ſolum ſuſceptibilibus, quibus alterum ineſt per naturam: & his determinatè ineſt vnum, & non alterum conuenit ineſſe.

In priuatione & habitu nihil eorum quæ dicta ſunt de contrariis immediatis, verum eſt. Suſceptibili enim priuationis & habitus non ſemper neceſſarium alterum, hoc eſt, priuationem vel habitum ineſſe: quia hæc non ſunt in eo niſi in tempore determinato: ſed animal mox natum nondum habet tempus determinatum ad videndum à natura, neque cæcum neque viſum habens dicitur eſſe. Propter quod ſequitur, quòd priuatio & habitus non ſunt de numero talium contrariorum, quorum nihil eſt medium: quia illorum omni tempore neceſſe eſt alterum ineſſe ſuo ſuſceptibili. Sed neque ſunt priuatio & habitus de numero talium contrariorum, quorum aliquid eſt medium: omni enim ſuſceptibili priuationis & habitus, neceſſarium eſt vnum ineſſe vel habitum vel priuationem, poſtquam venerit tempus in quo ipſum ſuſceptibile natum eſt ad habendum habitum: ſic enim aut cæcum, aut habens viſionem dicitur: & tunc non conuenit neceſſariò determinatè ineſſe alterum, ſcilicet viſum determinatè, vel cæcum determinatè: ſed indeterminatè alterutrum neceſſariò inerit: eſt enim vel videns, vel cæcum indeterminatè. In contrariis autem in quibus eſt medium, nunquam ſecundum aliquod tempus eſt neceſſarium alterum ineſſe, quia ſemper poteſt ineſſe medium: ſed quibuſdam ſuſceptibilibus alterum contrariorum mediatorum determinatè conuenit ineſſe, ſicut diximus, cui illud ineſt per naturam. Propter quod palam eſt, quod ea quæ priuatiuè oppoſita ſunt, ſecundum neutrum modum habent oppoſitionem: nec enim ſemper alterum ineſt, ſicut contrariorum immediatorum: neque vnquam neceſſarium eſt alterum ineſſe, ſicut in contrariis mediatis ſe habet oppoſitio.

Amplius adhuc idem probatur, in contrariis ſiue mediatis ſiue immediatis, exiſtente & manente ſecundum ſubſtantiam ſuſceptibili, poſſibile eſt ex alterutro in alterutrum fieri alterationis mutationem, niſi alterum contrariorum inſit naturaliter, ſicut igni ineſt calidum per naturam. Nam in contrariis immediatis animal quod ſanum eſt modo, poſſibil eſt languere, mutatum ex ſanitate in langorem: & in contrariis mediatis poſſibile eſt id quod modo candidum eſt, nigrum fieri & mutari ex candore in nigredinem, & ſimiliter calidum poſſibile eſt fieri frigidum, & è conuerſo, & id quod eſt ſtudioſum poſſibile eſt fieri prauum, & è conuerſo, ex prauo poſſibile eſt fieri ſtudioſum, quod tamen negat Plato in libro qui dicitur Mennonis, ſed non eſt negabile ſi ponamus virtutem ex aſſuetudine fieri: ſecundum hoc enim prauus ad meliores

Plato negauit ex prauo poſſe fieri ſtudioſum.

liores exercitationes ſiue aſſuefactiones bonorum operum deductus, & in virtutibus intelligibilibus deductus ad meliores doctrinas & conſimilia & electiones, quamuis fortè primò modicum quid proficiat vt melior ſit. Si verò ſaltim ſemper ſiue continuum modicum crementum ſumpſerit, palam eſt quia aut perfectè mutabitur & ſtudioſus erit perfectè, aut ſatis multum accipiet incrementum, ita quod operabitur vt ſtudioſus. Si enim aſſuetudine fiet bene mobilior ad virtutem, vt ea quæ virtutis ſunt facilè faciat & gaudeat: vel etiam ſi homo non eſt, ſed tamen quodcunque incrementum ſumat, palam eſt, quòd aut perfecte mutabitur, aut ſatis multum ſumit incrementum, quod ſufficit ad virtutis acceptionem. Si enim à principio ſumat aliquod incrementum, veriſimile eſt apud eum accipere incrementum ſi perſeuerauerit in exercitio actuum bonorum: & cum hoc ſemper fit continuè, ſic perfecte reſtituitur in contrarium habitum, niſi fortè tempore ſiue ſuſpenſus, ſiue decurtatus ſit: quia non in æquali tempore omnes æqualiter proficiunt, eò quod vnus minus habilis eſt quam alter, quia naturalia moralibus multum cooperantur. Sic ſe habet in contrariis.

Sed in priuatione & habitu hoc quod dictum eſt, nullo modo conuenit: impoſſibile eſt enim in priuatione & habitu indifferenter mutationem ex alterutro in alterum fieri: ab habitu enim mutatio fit in priuationem, à priuatione verò in habitum mutationem fieri eſt impoſſibile. Cæcus enim qui factus eſt, nunquam rurſus videbit: nec cum quis caluus factus eſt, vnquam rurſus efficitur in capite comatus: nec edentulus ſine dentibus quis factus, rurſus dentes ei orti ſunt vt fieret dentatus.

CAPVT VIII.

De dubitabilibus quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt.

QVamuis per ea quæ dicta ſunt, nihil intendamus probare niſi quòd priuatiuè oppoſita nec ſunt oppoſita vt relatiua, nec vt contraria: tamen propter doctrinæ facilitatem bene ſe habet dubia quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt, determinare. Quæ autem cauſa ſit, quod quædam contrariorum ſunt mediata, & quædam immediata, iam in antehabitis determinatum eſt.

Cauſa quare aliquod contrarium ineſt à natura.

Quod autem alterum contrariorum ineſt alicui per naturam, hæc cauſa eſt: quia ineſt vt potentia naturalis: & hoc accipitur ex probatione quam fecit Ariſtot. in fine tertij metheororum. In ſubſtantialibus enim ignis ex hoc quod elementum eſt motu diſtenſum vt vſque ad vltimum rarefactum, radicatur calidum in ſummo, nec ſeparabile eſt ab ipſo, manente ſubſtantia, qua ignis eſt ignis: quia manente ſubſtantia formali manet illud, quod vt naturalis potentia in ſubſtantia radicatum eſt.

Obiectio. quod ignis poſſit eſſe ignis & non calidus.

Et ſi quis obiiciat, quòd calor, quia eſt accidens in vno; in nullo poteſt eſſe ſubſtantia: & ſic non eſt ſubſtantia in igne, ſed accidens: & ſic calor eſt in igne non ſicut quædam pars: & ideò videtur, quòd ignis poſſit eſſe ignis & non calidus: quia accidens eſt, vt dicit Porphyrius, quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem. Dicendum eſt, quòd eſt accidens naturale & proprietas eſſentialis ignis conſequens & non derelinquens. Quid autem non ſit in eo ſicut quædam pars, concedendum eſt: quia non poteſt eſſe pars, id quod eſt totum eſſe perfectum conſequens. Quod autem dicit Porphyrius, dicit de accidente communi, quod non eſt proprium, videlicet naturale: & ideo vt accidens non habet inſeparabilitatem, ſed inſeparabilitatem habet ab eo quod eſt naturale.

Solutio. Calor eſt accidens naturale & proprietas eſſentialis ignis.

Corollarium contra Alex. de quo vide 5. phyſic. com. 10.

Patet autem ex hoc, quòd falſa eſt opinio eorum qui dicunt primas qualitates eſſe formas ſubſtantiales elementorum: formæ enim ſubſtantiales corporum nullum habent contrarium: hæc autem adinuicem ſibi contraria ſunt.

Calor ineſt igni per naturam non ſuam, ſed per naturam ignis.

Sciendum etiam ea ineſſe per naturam non eius quod ineſt, ſed per naturam ſubiecti cui ineſt, ſicut diximus: & ſic inſunt omnibus omnes potentiæ naturales.

Obiectio.

Si quis autem dicat, quòd ſicut igni per naturam ineſt calidum, ita aquæ per naturam ineſt frigidum: ſicut ergo aqua frigida per naturam poteſt calefieri vt ſit actu calida ſine ſubſtantiæ corruptione, ita ignis deberet poſſe actu infrigidari per naturam vt eſſet actu frigidus præter ſubſtantiæ corruptionem. Ad hoc autem dicendum, quòd inter elementa, vt dicit Ariſtot. [metheororum ſolus ignis eſt formalis, & alia contraria ſunt materia: & ideò quod radicatur in ipſo, profundius radicatur quam in aliis: & ideò ab aliis manentibus in ſubſtantia ſeparantur ſuę qualitates ſecundum actum, & remanent ſecundum radices in potentia redeunte ad actum, quando alterans ceſſat ab alteratione. Et ideo aqua calefacta, ceſſante calefaciente, per ſeipſam rurſus efficitur frigida. Ignis autem quia rariſſimus eſt, & quia alterationem infrigidantis recipiens in profundum ſui, propter hoc quod valdè formale eſt, ſtatim infrigidatus inſpiſſatur & corrumpitur ab ignis ſubſtantia & forma: quod poſt ignem facit aër ſecundum modum proportionalem. Aqua autem & terra, quia ſpiſſa ſunt, non ita in profundum ſui ſuſcipiunt alterationes eorum quibus mutantur: & ideo actu efficiuntur in forma alterante, & cum hoc diu actu tenent qualitates & potentias naturales proprias.

Solutio.

Tex.com. 51. Quare ignis non poteſt infrigidari, ſed bene aqua calefieri.

Nota opinionem Socrat. & Platonis dicentium virtutem eſſe donum Dei.

Quod autem diximus ex prauo fieri ſtudioſum ſi à principio propter exercitationes in bonis actibus incrementum incipiat, propter Socratem & Platonem dictum eſt, qui dixerunt virtutem ſecundam quam homo ſtudioſus eſt, nec diſcibile, nec aſſueſcibile bonum eſſe, ſed virtutem eſſe donum deorum immortalium: aſſuetudine autem & doctrina hominem parari ad virtutem, eò quod dij non iuuant inertes & pigros, ſed ſeipſos extendentes & parantes ad virtutem.

Adhuc

Priuatio duplex: priuans habitum & aptitudinem, & priuans eſſe actu tantum.

Adhuc autem quod dictum eſt, à priuatione in habitum regreſſum non poſſe fieri, intelligendum hoc quod eſt dictum de priuatione quæ priuat & habitum & ſubiecti ad habitum aptitudinem, ſiue quæ priuat principia per quæ ſubiectum habitudinem habet ad habitus ſuſceptionem, ſicut cæcitas ad viſum ſe habet: & talis priuatio ſequitur habitum tempore & natura: hæc enim priuatio non relinquit ſubiectum ſine habilitate ad habitum. Eſt autem alia priuatio quæ non priuat habitum, ſed eſſentiam ſecundum eſſe actu habitum: & hæc eſt in qua eſt inchoatio habitus ſecundum potentiam, & ex qua educitur habitus, & ab hac in omni motu & mutatione fit proceſſus in habitum ſecundum actum per motum quo mouetur ſubiectum ſuſceptibile actus de potentia ad actum: & hæc priuatio ſemper præcedit habitum tempore & motu, & etiam natura materiæ & potentiæ: & de hac priuatione nos hic non loquimur, quia in toto non priuat habitum. Nec etiam inter talem priuationem & ſuum habitum eſt plena oppoſitio priuatiuè oppoſitorum. Nos autem hic loquimur de differentia modorum oppoſitionis: & ideo non loquimur de priuatione & habitu, niſi ſecundum quod plenã habent adinuicem huiuſmodi oppoſitionem. Alia vero quæ dicta ſunt, per ſe ſunt manifeſta.

A priuatione priuante habitum & aptitudinem ad habitum impoſſibilis eſt regreſſus, ſed non à priuatione in qua eſt inchoatio habitus.

Quomodo niui ineſt per naturam candidam eſſe.

Quod autem de niue dictum eſt, quòd per naturam ineſt ei candidam eſſe: hoc namque eſt, quia nix materialiter generatur de perſpicuo indurato & concuſſo per minima: perſpicuum autem concuſſum & induratum per indurationem efficitur vbique in ſuperficie clara luminis receptiuum: & hæc eſt natura & naturalis cauſa albedinis: per hanc ergo naturam ineſt niui candidam eſſe.

CAPVT IX.

De differentia contradictionis ad alias oppoſitiones, & vtrum veritas ſit ab æterno.

HIs habitis oſtendenda eſt differentia contradictionis ad omnes alias oppoſitiones. Dicamus ergo, quòd in affirmatione & negatione ſemper ſiue ſit ſubiectum de quo fit affirmatio & negatio, ſiue non ſit, vna quidem pars contradictionis eſt vera, & altera falſa: de quolibet enim ſiue exiſtente ſiue non exiſtente dicitur affirmatio vel negatio vera: & de nullo ſimul ambo vera vel falſa ſunt contradictoria, vt in 4. primæ philoſophiæ probatum eſt: ſiue enim ſit Socrates, ſiue non ſit, de Socrate vnum contradictoriorum eſt verum, aliud autem falſum: palam enim eſt cum dicitur Socratem (dum ipſe eſt Socrates) languere, & Socratem non languere, quòd alterum iſtorum falſum eſt, & alterum verum. Similiter ſi Socrates ponitur non eſſe, & dicatur, quòd Socrates languet vel non languet, alterum eſt verum, & alterum eſt falſum: languere enim Socratem quando non eſt Socrates, falſum eſt: & non languere Socratem verum eſt. Propter hoc in his ſolum quæ ſunt oppoſita contradictoriè, proprium eſt, ſemper alterum eorum verum, & alterum falſum eſſe, & nunquam eſſe ſimul vera, vel ſimul falſa.

Tex. com. 9.

Proprium contradictoriorum.

Obiectiones, quod veritas ſit immortalis.

Lib. 2. ſolil. cap. 2.

Sunt tamen quidã contra hoc fortiter obiicientes, & ſunt nõ antiqui, ſed moderni. Auguſtinus enim per hoc ipſum quod hic dicitur, probat immortalẽ eſſe veritatẽ dicẽs, quòd aut veritas ſemper erat, aut nõ ſemper erat. Si ſemper erat, habetur propoſitum, quòd veritas immortalis fuit ab æterno. Si autem hæc eſt falſa, veritas ſemper erat, eius cõtradictoria eſt vera, hæc ſcilicet, veritas non ſemper erat. Et ſi hæc eſt vera, aliquid erat verum: verum autem non eſt niſi in veritate: ergo veritas erat quando non erat veritas, quod falſum eſt. Inconueniens etiam eſt idem, ex quo ſequitur id, quod ſcilicet non ſemper erat veritas: veritas igitur ſemper erat. Eodem modo probatur, quòd veritas ſemper erit: aut enim ſemper erit veritas, aut non ſemper erit. Si ſemper erit, habetur propoſitum. Si autem non ſemper erit, tunc hæc eſt falſa, veritas ſemper erit: ergo eius contradictoria eſt vera, hæc ſcilicet, veritas non ſemper erit. Et ſi hæc eſt vera, aliquid eſt verum: non autem verum niſi veritate: ergo veritas eſt quæ non erit veritas, quod eſt impoſſibile. Falſum ergo fuit quod prius dictum eſt, hoc ſcilicet quod non ſemper erit veritas: veritas ergo eſt æterna & immortalis eſt. Et hoc ſequitur de veritate propoſitionis & de veritate enuntiabilis, quæ veritates non ſunt veritas increata.

Obiectiones in oppoſitum factæ à modernis.

Si autem hoc concedatur: tunc obiiciunt moderni probantes, quòd plura quam vnum erunt ab æterno ſic. Simus enim ante mundum: tunc ſi hæc eſt vera mundum futurum eſſe, vel hæc propoſitio, mundus erit: & ſi eſt vera, ſequitur, quòd ante mundum fuit aliquid verum. Si autem non eſt vera: tunc ſequitur, quòd eius contradictoria eſt vera: & ſic iterum ſequitur, quòd aliquid eſt verum, & quòd veritas illius fuit ante mundum, aut non fuit niſi æternum, & æternitas ab æterno: ergo aliquid fuit verum cuius veritas fuit: ſed tam enuntiabile quam propoſitio ſunt creata, & creatæ veritatis. Ergo aliquid creatum fuit ab æterno.

Si autem hæc quidem concedatur, ſtatim ſequitur inconueniens quod dicit Plato, quod eſt creatum, eſt factum: omne autem factum incepit: ergo creatum incepit: quod autem incepit, non eſt æternum: ergo creatum non eſt æternum: enuntiabile ſiue propoſitio creatum: ergo non eſt æternum: & ſi propoſitio & enuntiabile non eſt æternum, tunc veritas ſua non fuit ab æterno: & ſic videtur ſequi, quòd veritas propoſitionis ſit ab æterno, & non ſit ab æterno.

Solutio quorundam quam hic non ſequitur D. . libere licet 8. phyſ. c. 1. eam ſequi videatur.

Ad hoc autem quidam alij dixerunt, quòd veritas enuntiabilis & propoſitionis non erat ab æterno: & cauſam aſſignant dicentes, quòd veritas enuntiabilis & propoſitionis eſſe non poteſt niſi exiſtente enuntiabili & propoſitione. Ante mundum autem ab æterno non fuit enuntiabile, nec propoſitio: & ideò quando dicit, ſi hæc non eſt vera, veritas erit, contra-

dictoria erit vera. Dicunt, quòd hoc non ſequitur: quia contradictoria eſt propoſitio vel enuntiabile: ante mundum autem nec fuit vera hæc neque alia: quia propoſitio nulla fuit. Similiter dicunt de futuro, quòd veritas non erit quando non erit mundus ſi ponatur totus mundus ad nihilum redigi.

Improbatio ſolutionis.

Et ſi verum eſt quod dicunt iſti: tunc iſta doctrina de contradictoriis non eſt generaliter vera: & ſequitur, quòd oppoſitionis contradictionis eſt medium in quo nec vnum, nec alterum contradictoriorum eſt verum vel falſum: & multa ſequuntur inconuenientia contra hoc principium, quòd de quolibet affirmatio vel negatio vera, & de nullo ſimul: & ſi hoc principium non eſt firmæ veritatis, nihil eſt certæ veritatis in demonſtrationibus: quia, vt dicit Ariſtot. huic principio ſicut primo innititur omnis demonſtratio.

Opinio D. Albert. & confirmatio rationum Auguſtini. Nota dictũ Auic. Alga. & Alfar.

Ideò non dicimus, quòd doctrina quæ hic traditur, certiſſimæ eſt veritatis, & quòd argumentationes Auguſt. procedunt, & ſunt neceſſariæ. Sed dicendum, quòd res de quibus affirmatio & negatio dicuntur, ſunt in eſſe & in ipſa rerum ordinabilitate. Et hoc manifeſtum eſt per Auicen. & Algazel. & Alfarab. dicentes (ſicut eſt verum) quòd quando prædicatum concipitur in ratione ſubiecti, talis propoſitio vera eſt ſiue re exiſtente, ſiue non exiſtente: ſiue enim homo ſit & animal, ſiue non ſit homo & animal, hæc ſemper vera eſt, homo eſt animal, & animal eſt animatum ſenſibile & viuum & ſubſtantia: & ideo ſequitur, homo eſt animal, & animal viuum, & viuum ſubſtantia: ergo homo eſt ſubſtantia. Sed ſi vlterius inferatur, & ſubſtantia eſt ens: ergo homo eſt ens. Dicunt, quòd non ſequitur: quia ens vel entia eſſe accidit homini & animali, & non per ſe clauditur in intellectu eorum. Cum verò dicitur, homo eſt animal, ſufficit ad veritatem propoſitionis ſubſtantialis ordinatio prædicati ad ſubiectum. Cum autem additur, animal eſt ens, & ens non eſt de ratione animalis vel hominis, non eſt enim ibi ordo ſubſtantialis vnius ad alterum: & ideò ſi animal eſt ens, vel homo eſt ens, oportet quod ſit ens actu: & hoc eſt contra hypotheſim: poſuimus enim, quòd non ſit homo vel animal.

Eſſe ens accidit homini & animali.

Solutio ad obiectiones modernorum.

Hanc igitur doctrinam ſequentes dicimus, quòd ordinabilitas rerum in prædicatum & ſubiectum, æqualiter eſt cum rebus exiſtentibus & rebus non exiſtentibus, dum non ſint impoſſibiles ad eſſendum: & ideò ante mundum hæc propoſitio, mundus erit, fuit in ipſa rerum ordinabilitate. Et ſi quæratur, in quo erat illa rerum ordinabilitas quando non erant res? Dicendum, quòd fuit in ipſis rerum rationibus. Si autem de illis rationibus vlterius quæritur, Dicendum, quòd fuerunt in ſapientia creantis & ordinantis. Si autem vlterius infertur, quòd in ſapientia primi intellectus fuerunt vt vnum, & non vt ordinatum vnum ad alterum. Dicendum, quòd res in ſapientia intellectus primæ cauſæ dupliciter conſiderantur, ſcilicet vt res conſideratæ in producendo, vel vt intellectus quo intelliguntur. Et primo quidem modo paſſibiles ad pluralitatem & ordinem non quidem in actu ordinantis, ſed qui eſt in ordinabilibus: & hoc modo poſſibile eſt veritatis eſſe de ipſis, & enuntiabiles ſunt ad veritatem, quamuis nunquam fuit enuntiatio, & ſic enuntiabile ad rem reductum, & ſimiliter propoſitio poſſunt eſſe ab æterno: & tamen vnum ſolum eſt actu ab æterno. Et quod quæritur, vtrum tale ſit creatum, vel non? Dicendum, quòd creabile, & non creatum ſecundum rerum ordines: & hoc quamuis ſit in creatore, tamen ratione differt à creatore: quia creator non creabilis eſt, nec creatus. Si autem hæc quæ ſunt in intellectu creantis accipiantur vt intellectus, cum creator non intelligat niſi ſeipſum, tunc verum eſt, quòd res in creatore ſunt per modum creatoris, & non ſunt vnum nec multa, nec ordinata nec inordinata, ſed ſunt idem quod ipſe.

Quomodo hic dicta Auicen. concordant cum Porphyrio.

Et hæc eſt Auicennæ doctrina, quæ concordat cum Porphyrio, qui dicit, quòd nulla ſpecie exiſtente animal poteſt intelligi ſubſtantia animata ſenſibilis. Et conſtat, quod non loquitur de intellectu intelligentis: quia ſic nihil diceret: quia ſi nulla ſpecies eſt animalis, nihil eſt intelligens. Sed loquitur de intellectu intelligibilis: quia ſecundum naturæ ordinem nulla ſpecie exiſtente, adhuc quantum eſt in ſe, intellectualiter manet ſubſtantia animata ſenſibilis.

CAPVT X.

De contrariis propter bonum & malum, quæ ſpecialem modum habent contrarietatis.

Cōtrarium autem eſt bono malum, &c.

IN moribus autem contrarium eſt quidem bono malum, vt accipiatur bonum in habitu virtutis & actu, & malum in habitu & actu vitij oppoſiti ad virtutem. Hoc autem palam eſt, quòd ſcilicet bono malum contrarium eſt per inductionem ſingulorum: in corpore enim quamuis non ſunt virtutes & vitia: tamen ſunt ea quæ virtutibus & vitiis proportionantur, vt ſenſibilitati ſenſuum prudentia, robori corporis fortitudo, rectitudini corporis & membrorum ordinationi iuſtitia, ſanitati temperantia, eò quod ſanitas conſiſtit in temperantia complexionis: & ſic ſanitati vt bono opponitur langor vt malum, & in anima iuſtitiæ vt bono opponitur iniuſtitia vt malum, & fortitudini in vtroque, corpore ſcilicet & anima, vt bono opponitur debilitas vt malum, debilitas enim cordis timor eſt vel timiditas. Similiter autem inuenitur in omnibus aliis: ſemper enim opponitur bono malum.

Quare bono non opponitur bonum, ſed bono malo quandoque opponitur malum.

Nequaquam autem bono opponitur bonum: cuius cauſa eſt: quia bonum eſt, vt dicit Ariſtot. in 2. ethicorum, ex vna ſola & tota cauſa, ex cauſa actus & actu, & circunſtantiis agentis & actus in fine congregata: & hoc eſt in omnibus quorum eſt aliqua virtus in actu, ſiue ſint corporalia, ſiue animantia, hoc eſt, ad animam pertinentia, ſiue etiam ſint intellectualia ſiue diuina, vt dicit Dionyſius: & ideo

ideo bonum eſt vniforme: vniforme autem vniformi non opponitur nec opponi poteſt, quia vniforme vniformi conuenit, & non poteſt eſſe oppoſitum: & ideo dicit Ariſtot. quòd omnia conſonantia vera & bona ſunt. Falſum autem ſtatim diſſonat vero, & malum ſtatim diſſonat bono.

Bono per accidens poteſt opponi bonū per accidens.

Intelliguntur autem hæc omnia de bono & malo dictis ſimpliciter, & non de bono & malo dictis per accidens vt hic & nunc: quia ſic nihil prohibet eſſe idem malum & bonum, ſicut ſecari & vri quæ mala ſunt, ſunt tamen bona & nunc & hic. De talibus autem diſputari habet in ethicis: ſed hoc ſufficit ſcire tantum, quia malum bono opponitur, bono autem bonum nunquam opponitur.

Malo aliquando opponitur bonum, & aliquando malum.

Malo autem aliquando opponitur bonum, & aliquando malum eſt contrario oppoſitum malo: egeſtas enim cum ſit malum in ciuibus, quia impedit ciuiles actus: ſuperabundantia quæ impedit actus felicitatis contemplatiuæ, & ideò etiam eſt malum, eſt contrariè oppoſita. Sed in paucis hoc tale eſt, quibus aduertens de facili inſpicere poteſt.

Malum non opponitur malo niſi in moralibus.

In pluribus vero ſemper bonum malo contrarium eſt. Non enim inuenitur niſi in ethicis & ciuilibus & œconomicis malum malo contrarium, & in illis quæ ad ciuilia, vel ethica habent analogiam ſiue proportionem: in aliis autem omnibus malum bono eſt contrarium. Nunquam autem inuenitur bono bonum contrarium, ſed concors eſt: in eo enim quod bonum eſt vno modo & ex tota & ſola cauſa, bonum eſt indiuiſibile & æqualitati proportionale: æquali autem non opponitur æquale, ſed inæquale. Propter quod in ſtichia bonorum Pythagor. poſuit æquale, inæquale autem poſuit in ſtichia malorum.

Vide 3. phyſ. de hoc in com. 13. Si vnum contrarium eſt in natura, non eſt neceſſarium & alterum eſſe in natura.

Amplius autem in contrariis conſiderando non eſt neceſſarium, quòd ſi alterum contrariorum ſit, quòd reliquum ſit ex neceſſitate. Si enim ponamus omnia animalia eſſe ſana: tunc per talem hypotheſim ſanitas eſt, ſed langor non eſt. Similiter ſi ponamus omne corpus terminatum eſſe album: tunc albedo quidem eſt, nigredo autem non eſt: quia ſi eſſet, oporteret, quòd eſſet in aliquo corpore terminato: & talia poſuimus omnia eſſe alba. Hæc autem in complexis videre poſſumus. Si enim Socratem eſſe ſanum contrarium eſt ad id quod eſt Sortem languere, eò quod idem modus oppoſitionis in contrariis incomplexis, & in contrariis complexis quando prædicantur de eodem: tunc ſicut per complexionem dicimus Socratem ſanum eſſe & Socratem languere: cum non ſit poſſibile, quòd hæc ſimul inſint eidem in eodem tempore, non eſt poſſibile, quòd cum alterum ſit, quòd ſimul cum hoc ſit & reliquum. Cum enim ſit & verum ſit ſanum eſſe Socratem: tunc pro eodem tempore eſt impoſſibile languere Socratem: aliter enim ſimul ſecundum actum ineſſent contraria.

Quomodo omnia contraria ha'ēt fieri circa idem genere, aut ſpecie, aut numero.

Quamuis autem ſimul non inſunt ſecundum actum, palam eſt autem, quòd omnia contraria habent fieri circa idem aut ſpecie, aut genere: circa enim idem numero nata ſunt fieri contraria, vt circa ſubiectum: ſed circa idem ſpecie habent fieri contraria quædam ſicut circa id quod eſt eſſentialiter conſtituens formas contrarias, ſicut albedo & nigredo circa lucem, & ſicut acutum & graue in ſonis circa abſonum quod eſt in vtriſque, & ſicut amarum & dulce circa humidum digeſtum quod eſt in ſaporibus & ſic in multis aliis. Habent etiam fieri circa idem genere: quia contraria ſunt in eodem genere proximo vel remoto: langor namque & ſanitas circa corpus animalis natura habent fieri, & ſic ſunt circa idem genere, ſcilicet animalis. Albedo autem & nigredo habent fieri in corpore terminato quod non eſt idem ſpecie, ſed remoto genere: non enim omnia terminata corpora ſunt eadem ſpecie propinqua. Iuſtitia verò & iniuſtitia habent fieri in anima, quæ eſt eadem ſpecie ſpecialiſſima: quia non fiunt niſi circa hominis animam, quæ eadem eſt ſpecie ſpecialiſſima. Et ſic contraria fiunt circa idem numero, & circa idem ſpecie, & circa idem genere.

Proprium contrariorū eſt, vt ſint vel in proximo genere, vel in contrariis generibus, vel quod ipſa ſint contraria genera.

Adhuc autem conſideratio in his quæ propria ſunt contrariis, neceſſarium eſt omnia contraria in proximo eſſe, vel in contrariis generibus proximis: vel oportet, quòd ipſa contraria ſecundum ſe ſint contraria genera. Album enim & nigrum in eodem ſunt genere proximo: color enim eſt genus horum contrariorum. Iuſtitia autem & iniuſtitia quæ ſunt contraria, ſunt in contrariis generibus proximis, quia iuſtitia eſt in genere virtutis, iniuſtitia autem in genere vitij: virtus autem & vitium ſunt contraria genera, iuſtitiæ enim genus eſt virtus, iniuſtitiæ autem genus eſt nequitia ſiue vitium. Bonum vero & malum ſimpliciter & ſecundum ſe accepta ſiue vniuerſaliter, non ſunt in aliquo ſicut in genere, ſed ipſa ſecundum ſeipſa ſunt contraria genera, & ſic ſunt genera aliorum exiſtentia, ad quæ alia multa vel omnia ſicut ad genera reducuntur.

CAPVT XI.

De dubitabilibus quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt de bono & malo.

Quod malū opponatur bono priuatiuè authoritates.

Eſt autem apud multos antiquiſſima quæſtio, quo genere oppoſitionis opponuntur bonum & malum. Et ſi conſiderentur verba Ariſtot. in 13. primæ philoſophiæ, & verba Dionyſij Areopagitæ in libro de diuinis nominibus: cap. 4. & verba Auguſt. in ſecundo libro de libero arbitrio, & verba Petri Apoſtoli in capitulo de elementis contra Simonem magum, ſimiliter autem verba Pythagoræ in ſtichia bonorum & malorum, planum eſt, quòd omnes hi concorditer dicunt, ad quod etiam Ariſtot. Socratem & Platonem inducit, quòd malum priuatiuè & non contrariè opponitur bono, & quòd malum eſt nihil ſecundum ſe, nec accidens, nec ſubſtantia, ſed priuatio. Priuatio autem ſecūdum ſe nihil eſt penitus.

Ad idē aliqualis ratio.

Cum enim ſit in aliquo non eſt in eo ſicut ens accidens, vel ens ſubſtantia, ſed eſt in eo ſicut habitus

bitus priuatio: & hoc eſt idem ſicut formitas & deformitas ineſſe dicitur in eo qui mutilatus ſiue denaſatus eſt: quia Grecè muti, Latinè ſonat naſus: conſtat autem, quòd denaſatio non dicit ineſſe ens vt accidens, nec eſt ens vt ſubſtantia, quæ eſt forma vel materia vel compoſitum, ſed ſolum ex defectu habitus debiti relinquit deformitatem & turpitudinem.

Omnes autem ſupra memorati auctores deducunt hanc quæſtionem ad hoc, quòd in nullo nihil eſt malum, & non eſt aliquid ens magis in eo cuius eſt priuatio, quam in eo cuius non eſt priuatio, ſicut cæcitas non eſt magis aliquid ens in oculo, quam in lapide: quamuis in oculo relinquat turpitudinem, ſiue deformitatem, in lapide autem non relinquit turpitudinem aliquam.

Cap. 4 de diuin. nom.

Dionyſius igitur præ cæteris ſubtilius de malo agens, oſtendit hoc in natura corporis & in natura Angeli, quam quidam vocant intelligentiam, quamuis Angelus ſecundum quod lex Moyſi & Chriſti de Angelis loquitur, non ſunt intelligentiæ, ſecundum quod Philoſophi locuti ſunt de intelligentiis. Hæc autem in libro cauſarum habent determinati.

Vide in 2. d. 3. a. 5.

Rationes Dionyſij Areopagitæ, quod malum nihil ſit.

Eſt autem via diſputationis Dionyſij in hoc, quòd ſumamus bonum naturæ in corpore, & bonum animæ, & bonum Angeli, & videbimus, quòd malum non dicit vel ponit aliquam formam, vel aliquod ens, quod ſit ſubſtantia vel accidens contrarium bono, ſiue illi formæ quam dicit bonum, ſed in omnibus malum nihil ponit penitus niſi boni ademptionem, ſiue corruptionem, & detractionem ſiue diminutionem, ſiue aliquo quocunque modo poteſt nominari priuatio.

Vt hæc perfectius intelligantur, dicamus quòd entium quædam ſunt eſſentiæ ſiue exiſtentiæ, & quædam ſunt entia quæ in illis eſſentiis exiſtunt. Eſſentiæ quidem ſunt formæ ſimplices, vt genera, & ſpecies, & differentiæ, intelligentiæ, & anima, & huiuſmodi, quibus ſecundum ſe non accidit corruptio, ſed ſi corrumpuntur, tunc corrumpuntur per accidens ſecundum quod ſunt in eſſe eorum quæ ſunt per harmoniam & compoſitionem cum his in quibus ſunt, quibus datur eſſe ſecundum hoc quod ſunt. His autem quæ ſunt compoſita in quibus eſſentiæ ſunt, accidit corruptio per diſſolutionem harmoniæ & compoſitionis, quæ ſunt in his quæ ſunt. Et ideo dicit Dionyſius vbi de malo loquitur, quod non corrumpitur quid exiſtentium, ſed corruptio eſt ablatio vel diſſolutio modi & harmoniæ quæ ſunt circa ea quæ ab eſſentiis eſſe non habent.

Quid bonum corporis ſecundum Dionyſium, & quid malum.

Eſt ergo bonum formale corporis quo corpus dicitur bonum, habitudo perfecta ad eſſe & ad opus corporis modis & harmoniis quæ ſunt ad hoc quod corpus perfectum ſit in eſſe & ad corpus. Corruptio autem iſtius non eſt niſi harmonialis & commenſurationis diſiunctio vel corruptio: & hoc non dicit niſi priuationem & corruptionem puram, & non eſſentiam aliquam ad quam fiat harmonia alicuius, ſicut ad eſſentiam dantem eſſe alicui. Malum igitur corporis non eſt eſſentia aliqua, ſed corruptio modi, & commenſurationis, & harmoniæ.

Quid bonum animæ, & quid malum.

Similiter eſt in anima bonum, & perfectum animæ eſt per eſſentiam, quæ eſt ratio, vel rationabilitas, & competentius dicitur ratio. Bonum igitur animæ in animam in omnibus viribus ſuis ſecundum eſſe & agere commenſuratam eſſe rationi vt ordinantis omnia ratione. Malum igitur animæ non eſt niſi iſtius modi, & commenſurationis, & harmoniæ corruptio, & non contraria aliqua forma ad quam anima commenſurata & proportionata mala ſit & faciat malum. Malum igitur animæ ſicut corporis non eſt niſi priuatio, & non eſt aliquid quod ſit ſubſtantia vel accidens.

Quid bonum Angeli, & quid malum.

Eodem modo accipitur bonum Angeli. Bonum Angeli eſt commenſuratum eſſe ſub eſſentia quæ eſt intellectus agens purus & mundus: & bonum Angeli eſt, quòd ſit in eſſe & viribus & actu & opere commenſurationes habens ad talem intelligentiam vel intellectum. Malum autem Angeli non eſt aliqua forma illi commenſurationi contraria, ad quam, & ſub qua conſtituatur Angelus malus vt malus ſit in eſſe & opere, ſed malum Angeli eſt violatio huiuſmodi commenſurationis & harmoniæ, quod non eſt niſi corruptio & priuatio.

Condemnatio Manichæi.

Malum igitur in omnibus opponitur bono ſicut priuatio, & non ſicut contrarium. Et in hoc omnes Auctores condemnant Manichæũ, qui dixit eſſentiam eſſe mali ſicut eſſentia eſt boni, & dixit mala per naturam quandam eſſentialem eſſe mala, ad quam naturam & formam harmoniantur & conſtituuntur vt non poſſint eſſe non mala. Hic igitur eſt error, & veritas eſt, quòd malum in omnibus non eſt niſi priuatio modi & commenſurationis ad bonum. Idcirco autem quia corruptis modis & harmoniis & commenſurationibus in his quæ ſunt ad aliquid commenſurata & harmoniata, adhuc remanent ipſa quæ menſurata erant poſſibilia ad commenſurationem: & hoc eſt quoddam ad donum ordinatum. Ad bonum autem eſſe ordinabile ſecundum naturam eſt, quod bonũ (ſicut Ariſt. dicit) eſt quod eſt ad bonum.

Quid malum ſecundum Dionyſ. & quid ſecundum Pythag.

Ideo dixit Dionyſius, quòd malum eſt bonum diminutum & declinatum & particulatum & imperfectum. Ariſtot. dicit Pythagorã inducens, quòd bonum eſt locus mali, & malum locus boni, ſicut oculus eſt locus cæcitatis & viſus. Et ſicut dicit Dionyſius, hoc modo malum corporis eſt contra naturam eſſe. Malum autem animæ eſt contra rationem eſſe, & malum angeli eſt contra intellectum eſſe, ſicut malum claudæ tibiæ contra greſſum & eſſe tibiæ eſſe. Similiter autem eſt in febribus & aliis malis corporis quæ ſecundum quod mala ſunt, nihil ſunt niſi corruptio commenſurationis complexionis in humoribus, vel compoſitionis in partibus & membris. Febris enim ex hoc quod eſt ſecundum naturam putridus humor vaporans per corpus, non eſt malum corporis: quia in bono & ſano accidit humori, quòd vaporaliter per corpus diffundatur: ſed ex hoc quod vaporatio corrumpit & impedit modos & harmoniam & commenſurationem veræ

veræ ſecundum naturam ſanitatis corporis, ex hoc habet mali rationem.

Patet igitur, quòd verum eſt quod dicit Dionyſius, quòd malum nunquam eſt, & quod non habet cauſam formalem vel efficientem, ſed incauſale, & præter intentionem, & præter voluntatem, & inſœcundum, & pigrum, & quòd non eſt niſi priuatio incidens ex defectu boni. Hæc igitur dicta de malo extracta ſunt à nobis ex verbis antiquorum. Et patet, quòd innegabiliter verum eſt quod dicunt. Qualiter autem bonum conuertatur cum ente, hic non poteſt determinari ſecundum huius ſcientiæ principia: nec nos hic loquimur de tali bono, ſed potius de bono quod eſt vniuſcuiuſque rei bonum ſeruiens ad harmoniam commenſurationis, quam habet ſecundum propriam eſſentiam perficientem ipſum in eſſe & actu qui eſt ſecundum eſſentiæ ſuæ rationem.

Bonum tranſcendens non addit ſupra ens niſi relationem ad finem.

Quod etiam quidam dicunt, quòd bonitas dicat formam additam ſuper id quod eſt, & ideò iſta ſit vera prædicatio, bonitas eſt bona, falſum eſt, & non intelligitur quod dicunt. Bonum enim ſuper ens ſiue id quod eſt, non addit niſi relationem ad finem & perfectum ad actum, ſicut dictum eſt: ſed hoc in libro de cauſis habet determinari.

Quomodo bonum & malum ſunt contraria, & non priuatiue oppoſita.

Qualiter verò in hac doctrina prædicamentorum bonum & malum dicantur eſſe contraria, non autem oppoſita ſecundum priuationem & habitum, nunc dicendum eſt. Præmittendum eſt autem, quòd malum vt malum ad aliquid eſt: malum enim vt malum, ſicut dictum eſt, non eſt niſi priuatio, ſicut probatum eſt per Auctores. Id autem quod eſt malum, eſt actus corruptus circa modos & harmonias & commenſurationes ad formam boni: & in illo in quo eſt actus, relinquit conſimiles habitus: & illi ſunt mali habitus: & hoc modo eſt contrarietas inter bonum & malum, ſicut inter contraria, non quod contrarius actus & habitus habeant aliquam formam ex qua mali ſunt, ſed quia inquantum actus vel habitus ſunt, relinquunt aliquid eius in corpore vel in anima, hoc eſt, qualitatem aliquam quæ quia boni forma priuata eſt, & cum qualitas ſit, dicitur eſſe contraria: ſicut claudicatio greſſus eſt contrarius inceſſui recto, quia greſſus eſt quod eſt ens actu & caret perfectione rectitudinis quod eſt priuatio. Sic autem omnia contraria reduci habent ad priuationem & habitum, vt dicit Ariſtot. 4. metaphyſicæ: quia albedo habitus eſt & forma eſt cum diffuſione lucis in ſuperficie: nigredo autem priuatio eſt, quia eſt priuatio diffuſionis lucis in ſuperficie vmbroſa. Hoc ergo modo dictum eſt, quòd album & nigrum ſunt contraria, & ſimiliter bonum & malum in actibus & habitibus. Et hoc modo doctrina de malo hic poſita intelligitur.

Tex. com. 4.

Bonum & malum ſunt genera contraria in moribus.

Quod autem dictú eſt, quòd bonum & malum ſunt genera contraria, conſtat quod non intelligitur de generaliſſimis: quia ſic eſſent plura genera quam decem: ſed intelligitur, quòd ſunt genera aliorum quæ ſunt bona & in moribus, eò quod omnia quæ ſunt in moribus, ad hæc tanquam ad genera reducuntur.

Quomodo virtus contrariatur duobus vitiis, cum ipſa ſit medium & non extremum.

Et quod bonum in moribus, contrarium eſt duobus malis, non eſt ex hoc quod medium eſt, ſed eſt ex hoc quod extremum eſt in ratione boni perfecti, vt dicit Ariſtot. ſic vtrique opponitur extremitati vt extremum & maximè diſtans ab vtraque. Hoc autem quantum ſpectat ad iſtam intentionem interponendum erat de bono & malo: reliqua enim in prima philoſophia ſunt determinanda.

CAPVT XII.

De multiplicitate eius quod eſt prius.

Neceſſitas huius capituli de priori.

Poſtquam determinatum eſt de oppoſitis quæ ſunt diuerſorum generum, dicendum de multiplicitate eius quod eſt prius. Quia penes eius rationem fit ordo eorum quæ ſunt in vno genere ſecundum coordinationem prædicabilium ſecundum quod ſpecies eſt ſub genere & indiuiduum ſub ſpecie. Ex hoc enim priori & poſteriori proprium accipiunt modum prædicandi, qui maximè in hoc libro eſt attendẽdus. Determinatis modis prioris ſunt per oppoſitum etiam modi poſterioris determinati: quia non dicitur prius niſi reſpectu ſui ſui poſterioris.

Prius alterum altero, &c.

Prius diuiditur in quatuor ſignificata, & non eſt genus ad illa, ſed analogum.

Dicimus igitur, quòd prius dicitur vnum altero quadrupliciter: & in hoc quod dicitur quadrupliciter, non diuiſionem intelligimus in ſpecies, ſed eſt diuiſio multipliciter dicta: & prius tempore magis habet de ratione prioris, & ſecundo & tertio & quarto habent plus ſecundum ordinem quo enumerabitur à nobis. Prius enim de modis prioris nõ dicitur æqualiter ſecundum vnam rationem, ſicut innuit Ariſtot. in quinto primæ philoſophiæ, vbi diſtinguit prius inter multipliciter dicta.

Tex. com. 16.

Prius tempore eſt ſimpliciter & principaliter prius.

Primus autem modus qui & principalis & primus eſt, qui ſecundum tempus, ſecundum quem prius alterum altero dicitur quod eſt antiquius & ſenius eo ſecundum tempus. In ordine enim partium temporis prius eſt præteritum quod ad præſens continuatur, futuro quod adhuc expectatur vt fiat: & ideò ſecundum ordinem temporis prius eſt quod in præterito longius diſtat à nunc, ſicut dicit Ariſtoteles, quòd bella Mediæ fuerunt ante bella Troiæ, & bella Troiæ fuerunt ante bella Romana & priora eis: & quia hic prius eſt ſumptum ſecundum rationem numerantis quod extrinſecus adiacet vt menſurans, & quicquid prius eſt ſecundum numerum menſurantis eſt ſimpliciter prius, ideò iſte modus eſt principalis, ad cuius comparationem & proportionem ſiue analogiam omnes alij modi prioris dicuntur: Hoc ergo modo prius dicitur, cuius tempus eſt in præteritum. Amplius & prius quod eſt ſenius: & hoc modo æternitas eſt ante tempus duratione, & ea quæ ſunt æterna, ſunt ante temporalia. Sunt autem ſecundum ſui naturam æternæ rerum eſſentiæ, vt genera quæ ſunt prima rerum principia: iſtis enim non poteſt aſſignari tempus vt numerus menſurans: quia in tempore eſſe, vt dicit Philoſophus in 4. phyſicorum, eſt eſſe in quadam parte temporis menſurandi.

Tex. com. 114.

Sic igitur antiquiora ſunt genera omnibus.

Secundo autem dicitur prius, quod non conuertitur ſecundum ſubſiſtendi conſequentiam. Subſiſtendi autem conſequentiam dico vt ſi vnum ponatur actu ſubſiſtere ſecundum eſſe, quòd alterum propter hoc neceſſe ſit ponere ſubſiſtere ſecundum eſſe, ſicut dicimus, quòd vnum eſt prius duobus: duobus enim exiſtentibus mox vnum conſequens eſt eſſe & ſubſiſtere: vno verò exiſtente non eſt neceſſarium duo eſſe vel ſubſiſtere. Et hic modus eſt inter inferius & ſuperius in coordinatione prædicabilium: quia inferius eſt, ſicut duo, quorum alterum eſt id quod directè eſt ſuper ipſum, & alterum differentia conſtitutiua: vnde poſito inferiori in eſſe ponitur ſuum ſuperius: ſed non conuertitur, quòd poſito ſuperiori in eſſe ponatur inferius eſſe neceſſario: quia ſuperius concipitur in inferiori, ſicut vnum in duobus: ſed inferius non concipitur in ſuperiori niſi vt potentia, ſicut duo in vno ſunt potentia: & ideò non conuertitur conſequentia ab vno exiſtente, vt neceſſario propter hoc ſit reliquum: & inter illa prius eſſe videtur non id à quo conuertitur conſequentia, & hoc eſt vnum: ab illo enim ad duo conſequentia non conuertitur.

Superius concipitur in ſuo inferiori, ſicut vnum in duobus.

Tertio autem modo dicitur prius ſecundum quendam ordinem. Dico autem quendam ordinem: quia in omni priori eſt ordo: & ideò ordo ſimpliciter non facit ſpecialem modum prioris, ſed ordo quidam, non inquantum eſt ordo, ſed inquantum eſt quidam ordo. Sic ergo tertio modo dicitur prius quod eſt quoad nos prius, vt in diſciplinis demonſtrantibus & orationibus rhetoricis: in demonſtrantibus enim diſciplinis eſt prius & poſterius per quendam doctrinæ ordinem: elementa enim in geometria priora ſunt his quę per ordinem deſcribuntur: elementa enim ſunt vt punctum, linea, circulus, angulus, & huiuſmodi, quæ præcedunt ordine elementali deſcriptiones & compoſitiones figurarum angularium, figuræ enim per ordinem deſcribuntur, ſecundum quod ex vna probatur altera, ſicut triangulus, aut quadratum, vel quadrangulum, vel quadratum, aut circulum: quia centrum dicti circuli per triangulum inuenitur. Sic igitur in grammatica elementa literarum priora ſunt ſyllabis, & ſyllabæ dictionibus, & dictiones orationibus: & in oratione rhetorica hoc modo procemium prius eſt narratione, & narratio prior eſt partitione. Hic autem modus prioritatis eſt inter principia generum, & ipſa rerum genera quæ ex illis principiis conſtituuntur. Principia autem ſunt potentia & actus: ens enim eſt quodlibet genus potentia, & efficitur actu illud per actum rem generis illius complentem & conſtituentem.

Amplius ſupra ea quæ dicta ſunt in quibus dicitur prius ſecundum ipſam naturam rei, & eſſe videtur prius & dici ſecundum aliquid additum ſibi quod eſt ad bene eſſe, ſic quod honorabilius & melius naturaliter ſecundum illam additam ad eſſe naturam prius eſſe videtur: conſueuerunt enim plurimi, quorum iudicium non poteſt eſſe in toto falſum, & ideò pro auctoritate ſumendum: conſueuerunt, inquam, nobiliores & ex ſe magis ex cauſa dilectos priores dicere & vocare. Et attende ſi non ex cauſa diliguntur plus, non propter hoc dicerentur priores: & ideò cauſa facit priores & non dilectio: quia dilectio ſecundum ſe non diſcernit inter priores & poſteriores.

Vtrum autem duo æqualiter diligi poſſunt aut non, fatuum eſt quærere: quia vbi dilectio vna & vna ratio diligendi & æqualis ſit in duobus, pro certo æqualiter diliguntur. Si autem dilectio eſt ſimpliciter, non diſcernunt vnum à pluribus, nec plura ab vno. Hic autem modus eſt in prædicamentis ſecundum ordinem ſubſtantiæ ante aliqua: quia honorabilior & melior eſt omnibus. Iſti ergo ſunt quatuor modi prioris, qui ab antiquis dicti ſunt, & ſunt magis famoſi & vulgari.

Vtrum duo poſſunt æqualiter diligi.

Dicit autem Boetius, quòd his modis quintum addidit Ariſtot. qui ante tempus ſuum non fuit. Dicit igitur Ariſtot. quòd videtur præter eos quatuor modos prioris qui dicti ſunt alter quintus eſſe modus prioris: inter illa enim quæ conuertuntur ſecundum eſſentiæ conſequentiam id quod alteri cauſa eſt quomodolibet ſecundum quodcunque genus cauſæ, idem dignè prius dicitur illo. Cauſa enim actu cauſans & effectus conuertuntur ſecundum eſſentiæ conſequentiam: & in talibus poſita cauſa ponitur effectus, vel poſito effectu ponitur cauſa. In talibus igitur dignum eſt vt cauſa natura ſiue naturali ordine prior ſit quam effectus. Quod autem quædam huiuſmodi ſint, palam eſt: hominem namque eſſe conuertitur ſecūdum eſſentiæ conſequentiam, ad hoc quod eſt veram orationem eſſe de hoc quod eſt hominem eſſe: nam ſi homo eſt ſecundum rem, vera eſt oratio qua dicitur, quòd homo eſt. Oratio autem nequaquam eſt cauſa vt homo ſit ſecundum rem, ſed potius res ſic ſe habens cauſa eſt vt oratio ſit: dum enim res eſt aut non eſt, vera vel falſa dicitur oratio quæ rem ſignificat, ſicut in antehabitis dictum eſt: & ſic prius dicitur cauſa prius. Neceſſe eſt igitur vt niſi ſecundum quinque modos ſpeciales prius alterum altero dicatur. Hic autem modus prioris eſt inter ſubſtantiam & accidens: quia accidens eſt à ſubſtantia cauſatum.

Quintus modus prioris additus fuit ab Ariſt. vt dicit Boëtius.

Sunt autem & alij modi priorum ſicut prius in motu, prius in ſpatio, vel prius in loco, & in prima philoſophia diſtinguitur vnumquodque quoties dicitur, & non hic habent determinari: quia ad prædicamentorum genera non referuntur.

Hi autem omnes referuntur, ſicut dictum eſt: eſſentiæ enim entium quæ conſtituunt genera, referuntur ad prædicamenta: & ſic aut referuntur ad ſuas eſſentias, aut ad ea quæ ſunt inter genera adinuicem vnum genus ad alterum. Et primo quidem eſt modus primus. Secundo autem modo ſecundus eſt modus. Et tertius, quia ad intrinſeca poteſt referri genus duplex, ſcilicet ad intrinſeca ſecundum eſſe, & ſic modus tertius, vel ad intrinſeca ſecundum ambitum continentiæ, & ſic ſecundus eſt etiam ante tertium: qui in coordinatione

Sufficientia modorum prioris.

tione

tione prædicabilium eſt magis intentus. Secundum ordinem autem ſubſtantiæ ad alia genera duplex eſt ordo, ſcilicet ſecundum quod ſubſtantia comparatur aliis ſecundum dignitatem quam habet ad alia: & ſic eſt quartus modus. Et ſecundum quod eſt cauſa aliorum: & ſic eſt quintus modus. Nec ſunt plures modi: quia non poſſunt eſſe plures modi comparationis generum ſecundum quod genera ſunt principia prima, ſub quibus fiunt prædicabilium coordinationes. Alij autem aliter dicunt, ſed non eſt curandum.

CAPVT XIII.

De modis eius quod dicitur ſimul ſecundum quod ſpectat ad doctrinam prædicamentorum.

Eodem autem modo determinandum eſt de hoc quod aliqua dicantur ſimul ſecundum quod pertinent ad doctrinam prædicamentorum. Dicamus igitur, quòd ſimul eſſe non eſt oppoſitum ad prius, ſed diſparatum eſt ad ipſum: prius enim opponitur ad id quod eſt poſterius, & è conuerſo. Et neutrum illorum eſt ſimul in prædicabilium coordinatione, aut non eſt ſimul ſecundum locum, nec ſimul ſecundum ſenſuum voluntatem, nec ſecundum dignitatem, ideò de talibus prætereundum eſt: ſed eſt ſimul ſecundum coæuitatem, & non ſecundum naturam, & ideò hæc duo ſola tractanda ſunt.

Prius & ſimul ſunt diſparata.

Simul autem dicuntur, &c.

Dicimus igitur, quòd ſimul dicuntur ſimpliciter & propriè, quæ ſunt coæua, ſiue quorum generatio ſiue generatum eſſe eſt in eodem tempore in quo ſimul ſint genita & manentia, ſicut dicimus coæquæua eodem tempore vel periodo menſurata eſſe ſimul. Si enim vno tempore generata eſſent, & ſtatim alterum periret, non dicerentur ſimul eſſe tempore: quia generatio eſt ad eſſe perfectum ordinata. Nec dicuntur illorum generationes ſimul, quorum eſſe perfectum non ſimul durat in tempore. Hac igitur coæquæuitate ſimul ſunt omnia quæ ab vno communi exeunt per vnam & eſſentialem diuiſionem, ſunt inter ſe coæquæua: ſicut ſpecies ſpecialiſſimæ inter ſe ſunt coæquæuæ, neutrum enim nec prius nec poſterius eſt altero: quæ etiam ætanica vocantur ab antiquis, quaſi vnius ætatis. Hæc igitur dicuntur ſimul ſecundum tempus. Naturaliter autem ſunt ſimul dupliciter: ſunt enim ſimul quæcunque ſecundum id quod ſunt, ad conſequentiam dicuntur ſiue conuertentiam, & ſecundum hunc modum alterum non eſt cauſa alterius, ſed ſeinuicem ponunt, & ſeinuicem perimunt. Si enim in hac conſequentia alterum eſſet cauſa alterius, vtrumque eſſet cauſa alterius: & tamen in eſſe ſubſtantiali alterum poteſt eſſe cauſa alterius. Taliter autem ſimul ſunt duplum & dimidium & alia relatiua quæ ſecundum naturam relationis poſita ſe ponunt, & perempta ſe perimunt: duplum enim conuertitur ad dimidium, & è conuerſo: nam cum eſt duplum ſic eſt dimidium, & è conuerſo cum eſt dimidium, eſt duplum: & ſecundum hanc relationis conſequentiam neutrum eſt alterius cauſa vt ſic: ſed natura relationis ſimul facit eſſe vtrumque, & hæc ſimul ſunt ſecundum quandam naturam quæ fundatur ſuper ſubſtantiam vtriuſque relatiuorum adinuicem.

Dicuntur autem alio modo ſimul natura ſimpliciter ſecundum id quod ſubſtantialiter natura ipſorum eſt, illa quæ in vna & eadem diuiſione ex eodem genere ex diuerſo ſiue ex oppoſito diuiduntur ad ſeinuicem, & illa ſunt quæ immediata diuiſione idem genus diuidunt: ex diuerſo enim ſiue ex oppoſito dicuntur diuidi, quæcunque ſunt ſumpta ſecundum eandem diuiſionem ex vno genere, ſicut ſub animali tanquam genere ſecundum vnam diuiſionem greſſibile, volatile, aquatile ſiue natabile: horum nullum ad alterum erit per alterum, ſed animal participatur immediatè, & ſunt coæquæua in illo: & ideò è diuerſo diuidi dicuntur: quia ſunt ex eodem genere æqua immediate: animal enim æqualiter diuiditur in greſſibile, & volatile, & aquatile ſiue natatile: & nihil horum prius & poſterius eſt altero in animali, ſed ſimul per naturam animalitatis hæc eſſe videntur.

Singulum autem iſtorum rurſus vlteriori diuiſione diuiditur in ſpecies, greſſibile ſimul & volatile & aquatile ſic: greſſibile in hominem & equum, volatile in aquilam & veſpertilionem, quorum vnum eſt habens alas membranales, alterum autem pennatas: aquatile autem in piſces natantes pennis, & in ea quæ natant motu pedum ſicut ranæ. Erunt ergo & illa diuidentia ſimul naturaliter in illo quod diuidunt. Simul ergo natura ſunt, quæcunque ſub genere vel ſpecie ſecundum eandem diuiſionem ſumpta ſunt. Genera verò diuiſa ſemper priora ſunt diuidentibus ipſa: non enim conuertuntur ſecundum quod eſt eſſe conſequentiam ipſorum quæ ſimul ſunt natura. Quod manifeſtum eſt inductione & exemplo: cum enim ſit aquatile, ſequitur quòd ſit animal: cum autem ſit animal, non neceſſe eſt eſſe aquatile, quia non conuertitur affirmatio à ſuperiori ad inferius.

Generaliter ergo concludendo ſimul ſecundum naturam dicuntur quæcunque conuertuntur adinuicem ſecundum quod eſt eſſe conſequentiam relationis, ſed nequaquam cauſa eſt alterum alteri vt ſit, ſed relatio eſt cauſa vtriuſque. Et ſecundo dicuntur ſimul natura: quia eodem genere è diuerſo diuiduntur abinuicem. Et ſimpliciter ſimul ſunt, quorum generatio in eodem eſt tempore. Patet autem cuilibet qualiter prædicamenta conueniunt: ſimul enim tempore eſt indiuiduis ſimul: quam etiam adinuicem relatis in quolibet genere.

Simul autem natura diuiſio generis in ſpeciebus coæquæuis: nec in coordinatione prædicabilium poteſt eſſe ſimul pluribus modis.

CAPVT

CAPVT XIV.

De poſtprædicamento quod eſt motus.

Motus ſex ſunt ſpecies, &c.

POſtquam iam tractatum eſt de illis conſequentibus prædicamenta quæ accidunt ſiue conueniunt omnibus prædicamentis per id quod comparantur adinuicem genera vel ea quæ in generibus ſunt, nunc determinandum eſt de eo quod eſt conſequens prædicamenta per eſſe quod prædicatur in illis, ex quo prædicamenta ſunt principia omnium eorum, quorum ſunt principia, ſequitur quod omne eſſe rerum prædicetur in illis, & ſignificatur nominibus prædicamentorum. Eſt autem duplex, ſcilicet eſſe fluens, & eſſe ſimpliciter & ſtans: & prædicamentum quidem genere ſpecie & indiuiduo prædicat eſſe ſtans: & hoc ſufficienter in prædicamentis determinatum eſt. Eſt autem, vt dicit Auicenna, eſſe fluens quod non eſt ſimpliciter actus, ſed permixtus potentiæ: qui modus ſignificandi eſſe & prædicandi ordinatione generum & ſpecierum & indiuiduorum determinari non potuit, eò quod omnia illa ſignificant & prædicant quod ſimiliter ſuo modo actu eſt: propter quod oportuit vt hoc eſſe ſit deſignatum, & prædicatum in aliquo poſt prædicamenta conſequente conſignificaretur: & hoc eſt in tot prædicamentis, quot ſunt quæ poſſunt habere res ſuas, & eſſe quod prædicatur permixtum potentia.

Quare motus nō potuit eſſe vnum prædicamentum.

De hoc ergo tractantes tractabimus de motu quantum pertinet ad præſentem ſpeculationem: ſubtiliter enim de motu ad Phyſicum tractare pertinet: cum enim in quolibet ſit vt potentia primo diſtans ab actu, nec deuenire poſſit potentia ad actum niſi per motum, oportet ponere quod motus ſit. Adhuc autem omne paſſiuum, actum agentis aut nullo modo recipit, aut it per motum ad actum agentis. Conſtat autem, quòd paſſiuum ſuſcipit actum agentis. Ergo ſuſcipit per motum. Ergo oportet ponere, quòd ſit motus. Adhuc tempus eſſe ponitur: tempus autem non eſt continuum niſi per motum: quare oportet ponere, quòd motus ſit. Si autem eſt motus, & in prædicamentis determinandum de omni voce quæ eſſe prædicat rei alicuius, oportet in prædicamentis determinare de modis motus, & cuius modi eſſe prædicatur in modis illis, & ad quæ prædicamenta reducatur.

Quid motus ſit.

Dicentes autem de motu ſecundum hunc modum non oportet nos diffinire motum: quia vna & eadem ratione de ſex modis motuum ſiue ſpeciebus non prædicatur: motum enim hîc extenſo nomine ſumimus pro omni eo quod dicit quodcunque eſſe fluens de potentia ad actum, ſiue id eſſe ſit ſubſtantiale, ſiue accidentale: tale enim eſſe inquantum eſt fluens, in communi vnum modum habet quo ſignificetur, & quo per nomen ſignificans ipſum ſecundum quod fluens eſt prædicetur: & hoc modo in hac ſcientia habet determinari. Dicamus ergo ſic multiplicitatem motus determinantes, quòd motus extenſo nomine motus ſunt ſex ſpecies, ſcilicet generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, ſecundum locum mutatio. Generatio quidem & corruptio in ſubſtantia ſunt, & vno modo ſunt, & dicuntur mutationes, non motus. Alio autem modo motus extenſo nomine motus poſſunt appellari. Si enim ſunt in ſubſtantia ſolum: tûc non poſſunt eſſe niſi aut de non ſubſtantia ad ſubſtantiam ſecundum eſſe ſubſtantiæ, vel è conuerſo de ſubſtantia ad non ſubſtantiam: & quia hi termini dicuntur opponi ſecundum affirmationem & negationem, inter quas nullum medium eſt, hæc mutatio non habet medium, ſed eſt de termino à quo ad terminum ad quem ſine medio. Adhuc autem ſequitur, quòd non ſit in tempore, ſed in nunc: quia omne tempus habet medium: & velox in tempore diuidit tempus & motum: nunc autem eſt finis temporis ad quem continuatur tempus: ſequitur ergo, quòd talis mutatio ſit finis motus: ſicut enim nunc ſe habet ad tempus, ita mutatio ſe habet ad motum: & hæc eſt probatio Auerrois ſuper phyſicam in commento. Si autem generatio accipiatur vt immixta alterationi qua alteratur materia eius quod generatur per qualitates generantis, tunc motus dici poteſt: & ſic hîc nos loquimur de generatione, quia ſicut eſſe fluens.

Quare non diffinivit motum.

Motus hic ſumitur large.

Species motus quot.

Generatio & corruptio non ſunt motus, niſi extenſo vocabulo, ſed propriè ſunt mutationes.

Quomodo generatio impropriè accepta eſt motus.

Iuxta hunc modum planè intelligitur qualiter corruptio ſit mutatio & non motus, & qualiter poſſit dici motus, & qualiter dicit eſſe ſubſtantiale fluens ſecundum quod dicit Ariſt. quòd in tali fluxu non eſt viuum & animal ſimul in motu, & non eſt animal & homo ſimul in motu generationis. Et oppoſito modo eſt in corruptione: quia corruptio in vno modo eſt mutatio de ſubſtantia ad non ſubſtantiam, & ſic eſt finis motus. Et alio modo eſt immixta motui alterationis corrumpentis id quod eſt ſecundùm qualitates ſuas alterantes in virtute corrumpentis: & ſic eſt alteratio paulatim abiiciens à ſubſtantia, & in fine quando eſt ſubſtantia in abiectum eſſe, tunc facta eſt corruptio ſecundum ſubſtantiam. Sic igitur patet qualiter generatio & corruptio ſunt motus & qualiter mutationes.

Alij autem omnes motus ſunt ſaluato ſubiecto in eſſe ſubſtantiali ſubiecto ad aliquod eſſe ſecundum quantitatis perfectionem, aut ſecundum qualitates, aut ſecundum vbi. Et illi ſunt propriè motus: quia mobile ſecundum quod mobile eſt ens perfectum in eſſe ſubſtantiali, & potentia exiſtens in eſſe quanti vel qualis vel vbi: & motus eſt actus eius ſecundum quod huiuſmodi: & ideò in quantitate ſecundum rationem perfecti & imperfecti eſt augmentum & diminutio: & augmentum eſt motus naturalis: diminutio autem à perfecto eſt eſſe motus innaturalis.

Quare alteratio non nominatur nominibus oppoſitis, ſicut augmentatio & diminutio.

Alteratio autem non nominatur nominibus oppoſitis, ſed vno nomine communi, quod eſt ſecundum qualitatem cuius terminus ſecundum naturam vel vltra quem non debet eſſe, eſt calidum, vel frigidum, vel humidum, vel ſiccum, & ſic de aliis qualitatibus quæ cauſantur

5. phyſic. tex. com. 37.

ſantur ab iſtis: tamen non eſt ratione determinata. Quia tamen tempore complexionatum variatur & ſimpliciter in ſimplicibus, & ideò dicit Ariſtot. quòd non eſt eadem ſanitas in mane & veſpere: quia ſanitas eſt habitus fundatus ſuper calidi & frigidi, humidi & ſicci complexione: & ideo in genere determinatur, & non in ſpecie, & dicitur alteratio: qualitas enim in genere non habet contrarium, ſed in ſpecie. Et quamuis quantitas non habeat contrarium, nec in genere, nec in ſpecie: tamen in ratione termini naturalis & defectus ab iſto ſuſcipitur circa quantitatem qualitatis contrarietatis. Ideo ergo in communi dicitur alteratio.

Huius ratio poteſt eſſe: quia ſi qualitas in genere haberet contrarium, tunc ipſa eſſet in genere ſuperiori, quod eſt falſum: & de hoc vide D. Albert. 5. phyſ. tra. 1. c. 11.

Et hæ quidem mutationes ſunt ſecundum ea quæ inſunt ſubſtantiæ aut ſubſtantialiter, aut accidentaliter: & ſi accidentaliter aut ſecundum quantitatem, aut ſecundum qualitatem: relatio enim non prædicat aliquid quod abſolutè inſit ſecundum quod eſt, ſed ipſum eſſe ad aliquid: & patet, quod ad ea quæ inſunt ſubſtantiæ pluribus modis non poteſt eſſe motus. Si autem eſt ſecundum ea quæ extrinſecus adiacent ſubſtantiæ: tunc non poteſt eſſe ſecundum quando: quia quando cauſatur à tempore, & tempus eſt menſura motus, & non poteſt eſſe ſecundum quando, niſi eſſet ſecundum motum, & ſic motus eſſet ad motum: & hoc procederet in infinitum, quod eſſe non poteſt. Nec poteſt eſſe ſecundum actionem: quia actio eſt operatio agentis & mouentis, & motus non eſt in agente ſicut in ſubiecto. Non poteſt eſſe ſecundum paſſionem: quia paſſio eſt cauſa motus. Nec poteſt ſecundum poſitionem: quia poſitio partium in toto & in loco non mutatur niſi per generationem & corruptionem, vt patet. Nec ſecundum habitum: quia habitus mutatur ad ſubiectum, & non mutat ipſum. Relinquitur ergo, quòd ſit ſecundum vbi in quo totum mobile ſaluatum transfertur de loco ad locum: & ideò per ſe non poſſunt eſſe niſi ſex ſpecies vel modi motus, ſecundum quod motus dicit eſſe vel vbi etiam fluens.

Non eſt motus, ad quando, ad actionem, ad paſſionem, ad poſitionẽ, ad habitum.

Non poſſunt eſſe niſi ſex modi motus.
Alij itaque motus, &c.

Palam autem eſt, quòd motus alij & alij ſunt diuerſi abinuicem, & vnus non incidit in alterius intentionem: non enim poteſt eſſe, quòd generatio ſit corruptio: quia generatio eſt via in eſſe, & corruptio eſt via ab eſſe in non eſſe. Nec augmentum poteſt eſſe diminutio: quia augmentum eſt via ad debitam ſecundum naturam quantitatem: diminutio autem eſt ab illa. Nec alteratio eſt ſecundum locum mutatio: quia alteratum manens in loco eodem in paſſionibus motum vel mutatum eſt: in loci autem mutatione totum ſecundum ſe translatum eſt ad alium locum. Quamuis autem dicatur, quòd tot ſunt ſpecies motus, quot ſunt ſpecies entis, eò quod in quolibet prædicamento eſt deuenire de potentia ad actum: tamen illi ſunt motus per accidens & non per ſe, & ſunt infiniti: & ideò per artem fieri non poſſunt, ſed aliis motibus ſunt adiuncti.

Quomodo intelligitur illud dictum tertij phyſic. tex. com. 5. tot ſunt ſpecies motus, quot ſunt ſpecies entis.

In alteratione verò habet quandam ſecundum quoſdam quæſtionem. Dubitant enim quidam, ne fortè neceſſarium ſit id quod alteratur per aliquam reliquarum mutationum alterari, & non ſecundum ipſam alterationem. Hoc autem quamuis dicant quidam, tamen non eſt verum: & hoc experiri poſſumus in nobis ipſis: accidit enim nobis pene ſecundum qualitates omnes paſſionum animæ & corporis alterari abſque eo quod aliqua aliarum mutationum mutemur: non enim augeri neceſſarium eſt quod ſecundum paſſiones qualitatum mouetur: nec neceſſarium eſt minui ſecundum id quod mouetur ſecundum paſſibiles qualitates. Similiter autem eſt & in aliis motibus: quia non eſt neceſſe alteratum ſecundum locum moueri, vel generari, vel corrumpi. Propter quod patet, quòd alteratio alia eſt mutatio quæ eſt præter omnes alios motus, & ſeparata ab omnibus aliis. Nam ſi alteratio eſſet eadem cum aliqua aliarum mutationum, oporteret id quod alteratur, augeri, vel minui: vel oporteret, quòd cum alteratur, fieret quædam aliarum conſequentium ad alterationem mutationum. Sed hoc non eſt neceſſarium: quia poteſt alterari nulla aliarum mutationum facta in ipſo.

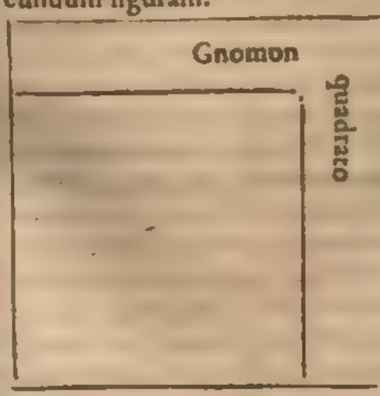
In alteratione verò habet dubitationem, &c.

Similiter autem ſciendum, quòd id quod augetur, non aliqua aliarum mutationum mouetur, ſicut quod minuitur, vel generatur, vel corrumpitur, vel quod mouetur ſecundum locum phyſicè ſecundum quòd motus ſecundum locum eſt à generante, proculdubio prius oportet alterari in omnibus phyſicis: quia non fit generatio, vel corruptio, vel augmentum, vel diminutio, vel loci mutatio quæ eſt à natura, niſi alteratione præcedente quæ diſponit generabile vel corruptibile vel augens & auctum & diminuens & diminutum & ſecundum locum motum ad hoc quod mutetur.

Quomodo non fit generatio vel corruptio, augmentatio, vel diminutio naturaliter, niſi fiat alteratio.

Et quamuis ſit hoc neceſſarium in phyſicis: tamen in mathematicis ſunt quædam creſcentia in plus & additamentum ſuæ quantitatis, quę non alterantur de qualitate in qualitatem aliam, ſicut patet in ſecundo Euclidis, quòd quadrangulum circumpoſito gnomone creuit quidem, ſed in nullo eſt factum alteratum: quia de figura in figuram non eſt mutatum. Eſt enim gnomon ſecundum Euclidem ſupplementum quadranguli quod eſt altera parte longius ad inueniendum quantitatem quadranguli: & ſi hoc circumponitur quidem ad quadrangulum, eſt quidem quadrangulum maius factum, ſed tamen à figura ſua ſecundum ſpeciem quadranguli non eſt mutatum: & ideò non eſt alteratum, quia ſecundum aliam ſpeciem qualitatis alterari non poſſet niſi ſecundum figuram.

Gnomõ quid ſecundum Euclidem.

Boëtius tamen dicit, quòd gnomõ eſt tres partes quadrati, ſicut ſi quadratum mediis lineis ad media latera quadrati terminatis in quatuor quadrata diuideretur, tria quadrata illorum quatuor dicit eſſe gnomonis figuram, cui ſi quartum

Gnomõ quid ſecundum Boët.

tum quadratum addatur, gnomon quidẽ creuit, ſed nulla alteratio ſcientia eſt ſecundum figuræ ſiue quadrati in aliam figuram mutationem. Similiter autem eſt in aliis huiuſmodi mutationibus: & patet, quòd omnes iſtæ mutationes ſunt aliæ, & diuerſæ abinuicem, nec ſunt aliæ per ſe mutationes, niſi iſtæ ſex quæ dictæ ſunt.

CAPVT XV.

De his quæ motibus oppoſita ſunt.

Eſt autem ſimpliciter quidẽ motui, &c.

MOtus autem conſideratio duplex eſt: cõſideratur ſimpliciter ſiue vniuerſaliter prout abſtrahit ab hoc motu & illo. Cõſideratur etiã ſecundum ſpeciẽ prout eſt hic vel ille motus. Dicamus igitur, quod motui ſimpliciter conſiderato contrarium eſt quies. Dico autem contrarium largè ſumendo prout priuatio dicitur in phyſicis contrarium: quod enim eſt quies, eſt priuatio motus: ideo quia mouens ad formam contraria quiete veniente quam inducere intendit, ceſſat à mouendo: & ſic ceſſat & priuatur motus in eo quod motus eſt: & quia ſtatus eſt in forma vel in loco ad quem fit motus, ſicut in contrario ei cuius motus incipit, ideò contrarium dicitur eſſe quies ad motum: cum tamen quies ſecundum ſe non ſit contrarium, ſed potius eſt priuatio motus.

Quomodo quies cõtrariatur motui. Vide tamen D. Alb. 5 phyſic. tra. 1. c. 11.

Obiectio.

Contra quod tamen quidam obiiciunt dicentes, quòd ceſſatio motus eſt negatio motus ab eo quod poſſibile eſt moueri, & non mouetur & terminauit motum ad nunc in quo eſt in motum eſſe, ſed in eo quod mouetur eadem aptitudo eſt, quia etiam illud aptum eſt moueri: idem ergo eſt ſubiectum in eo quod poſſibile eſt moueri, & in eo quod mouetur: vtrũque enim eſt aptum natum moueri, & quies non eſt niſi negatio motus ab vtroque: quies ergo videtur contradictoriè opponi motui, & non priuatiuè, vel contrariè. Hæc autem eadem argumentatio fieri poteſt in omnibus priuatiuè oppoſitis.

Solutio.

Sed ad hoc dicendum, quòd quies vel priuatiuè vel contrariè opponitur motui, ſicut dictum eſt. Et cum dicitur, quòd eadem aptitudo vel potentia ad motum eſt in eo quod aptum natũ eſt moueri & non mouetur, & in eo quod actu mouetur. Dicendum, quod hoc falſum eſt: non enim eadem potentia eſt ante actum & cum actu exiſtens: & ſic affirmatio & negatio non ſunt omninò de eodem: & ſic non poteſt eſſe contradictio. Opponitur igitur quies motui priuatiuè vel contrariè prout ſimpliciter conſideratur.

Quare generatio & corruptio nõ ſunt motus, ratio à poſteriori.

Ex quo manifeſtum eſt, quòd generatio & corruptio motus non ſunt, ſed fines motuum: quia non opponitur generationi quies, ſed corruptio. Motibus autem (ſi per ſingulas ſpecies motus conſiderãtur) opponitur non quies, ſed in contrarium motus, vt generationi opponitur corruptio, quia generatio eſt via in ſubſtãtiam, corruptio autem eſt motus in contrarium, à ſubſtantia ſcilicet in non ſubſtantiam: & ſimiliter opponitur augmentatio diminutioni, quia augmentum eſt exiſtentis magnitudinis additamentum: diminutio autem eſt in contrarium, ſcilicet ab exiſtente ſecundum naturam magnitudine decrementum.

Mutationi autem quæ eſt per locum, maximè videtur quies eſſe oppoſita. Et hæc cauſa eſt: quia hic eſt ſimplex motus vel mutatio, in quo totum mobile ſecundum ſubſtantiam & quantitatem & qualitatem (quæ in ipſo) transfertur: & ideò etiam quies illi ſimpliciter opponitur: quia ſicut talis motus ſimpliciter eſt motus & cauſa motuum aliorum, ita talis quies ſimpliciter eſt quies. Motus autem alij ſunt motus quidam & in quodam, & quietes ſunt quietes in quodam.

Motui locali ſimpliciter opponitur quies.

Quamuis autem loci mutationi ſimpliciter quies eſt oppoſita: tamen cuidam loci mutationi quæ recta eſt, ſicut ſurſum vel deorſum, fortaſſis etiam opponitur in contrarium ſecundum locum mutatio, vt loci mutatio quæ eſt inferius, opponitur loci mutationi quæ eſt ſuperius: & quæ eſt ſuperius, opponitur ei quæ eſt inferius. Hoc autem certum non eſt vtrum ſit propter contrarietatem loci vt locus, vel propter contrarias qualitates loco accidentes, ſicut ſuperius in tractatu de quantitate dictum eſt. Vel fortè ideò dubium eſt: quia contraria apta ſunt fieri circa idem numero: motus autem localis eſt à generante, & non reiteratur idem numero quod naturaliter aſcendit ſurſum, & quod naturaliter deſcendit deorſum: quia id quod ſic mouetur ſecundum illos motus, habet ſubſtantiam corruptibilem.

Dubium eſt qualiter alicui motui localiter opponitur alius motus localis.

Reliquo vero prius aſſignatorum motuum, hoc eſt, alterationi non eſt facile aſſignare cõtrarium, quod ſcilicet motui ſecundum ſe ſit contrarium. Qualitati enim ſecundum quod eſt in genere, non eſt contrarium. Alteratio autem ſecundum ſe eſt motus in qualitate ſecũdum quod eſt qualitas, cui quies non eſt contrarium: quia fit motus aliquis ſecundum aliquam qualitatem, tam in ſimplicibus agentibus in ſe inuicem, quam in compoſitis in quibus continua eſt alteratio propter componentium continuam actionem & paſſionem. Si autem habet contrarium, hoc eſt, ſecundum quod hic eſt motus, vt motus dealbationis contrariatur motui denigrationis. Videtur ergo, quòd nihil ſit contrarium tali motui niſi quis opponi dicat quietem in hac qualitate motui ad eãdem: ſed iſta non eſt quies ſimpliciter, vt dictum eſt: aut ſic dicat aliquis, quòd motui ad qualitatem hanc vel illam opponitur motus qui eſt in contrarium qualitatis huius vel illius: & propter hoc dicit, quòd mutatio ſecundum qualitatem, & quies ſecundum qualitatem ſunt oppoſita: aut quod oppoſiti ſint motus qui ſunt in contrarium qualitatis illius, ad quam fuit motus: ſicut album fieri contrariũ eſt ad id quod eſt nigrum fieri ſecundum alterationem, iccirco quod in contrarium qualitatis mutatio facta eſt.

Reliquo vero aſſignatorum, &c.

Hæc autem cum ſtudio in 5. phyſic. habent determinari. Ad propoſitam intentionem, vt ſciatur de eſſe fluente qualiter prædicetur, ſatis dictum eſt: eſſe enim fluens non habet aliud genus entis quam eſſe ſtans, quamuis habeat alium modum.

A. tex. com. 53.

Et ideò motus non eſt per ſe prædicamentum,

Quare motus non fuit

prædicamentum per ſe. & quare de eo determinatur in poſtprædicamentis.

tum, ſed in genere illo in quo eſſe ſuum determinatur: & quia hæc non ad vnum, ſed ad plura reducuntur, ideò de motu in tractatu de poſtprædicamentis fuit determinandum.

CAPVT XVI.

De habere & de modis eius.

Habere autem, &c.

Quare de habere tractatur in poſtprædicamentis cum habitus ſit prædicamentum.

QVamuis habitus ſit prædicamentum ſpeciale prædicans quod cauſatur ex habitudine circumdantis extrinſecus, quod circũdans habet figuram & modum circumdati: tamen habere multis modis dicitur etiam ſecundum res aliorum prædicamentorum: ideò in poſtprædicamentorum tractatu oportet tractare de habere.

Dicamus ergo, quòd habere multis modis dicitur. Aut enim dicitur eum habere habitum, & dicimur nos habere ſecundum primam qualitatis ſpeciem: & ſic dicitur, quòd eſt in facultate habentis ad actum: dicit enim Auer. ſuper 3. de anima, quòd habitus eſt quo quis aliquid agit quando voluerit. Et Victorinus actorem dicit quem habitus facilem facit ad agendum. Aut dicitur ſecundum affectum in tertia ſpecie qualitatis: quia nos dicimur habere id quod nos afficit, ſicut dicimur nos habere calorem, vel frigus. Aut ſecundum aliam aliquam ſpeciem qualitatis, qualitatem enim inhærentem habenti dicitur habere id cui inhæret qualitas: dicuntur enim ſcientes diſciplinam ſcientiæ habere, & ſtudioſi dicuntur habere virtutem, ſicut diximus, quando in facultate eorum eſt agere ſecundum diſciplinam & ſecundum virtutem. Aut ſecundo modo dicitur habere ſecundum quantitatem quæ ineſt vt menſura, ſicut dicitur habere qui habet magnitudinem: dicitur enim talis habere bicubitalem quantitatem, aut tricubitalem. Aut dicitur habere ſecundum ea quæ circa corpus ſunt vt mutata ſecundum figuram corporis, vt habetur veſtimentum, vel tunica: quæ omnia mutantur ad habentem, & non mutant eum, vt dicit Auguſt. & iuxta hunc modum eſt id quod habetur in decorem, vt quod circundat membrum, ſicut habetur anulus in digito. Adhuc autem alio modo dicitur ſicut totum habet partes præcipuè organicas quæ ſunt ad actum, vt manum, aut pedem, quando habentur ad vſum manus & pedes. Dicitur etiam habere ſecundum quod in vaſe menſurante quantitatem & continente, ſicut dicitur quis habere granum tritici in modio, aut ſicut vinum dicitur quis habere in lagena: vinum enim in lagena habere dicimur, & in modio grana tritici: quia lagena continet & menſurat vinum, & modius triticum. Hæc igitur omnia diuerſimode habere dicuntur diuerſi, & diuerſis ſecundum omnia. Hic eſt vnus modus prædicandi. Dicitur etiam alio modo habere per modum quo habetur poſſeſſio, ſicut domũ & agrum habere dicimur: & hic eſt ſpecialis modus habendi & valdè proprius. Adhuc autem dicitur habere ſicut vir vxorem dicitur habere, aut vxor virum, mutuo contractu inter virum & vxorem. Sed modus iſte qui dictus eſt, videtur alieniſſimus inter omnes modos habendi qui dicti ſunt: nihil enim aliud dicimus virum habere vxorem, niſi quia cohabitant ſimul ad ciuiles & œconomicos actus: & hoc modo habens habetur eodem modo quo habet: & per eundem contractum qui habet efficitur habitus: & hoc non eſt in aliquo aliorum modorum. Fortè tamen adhuc apparebunt & alij modi eius quod eſt habere: ſed qui magis conſueuerunt dici & vſitati ſunt apud ſapientes ſunt iſti, qui penè omnes enumerati ſunt: & ſiqui alij ſunt, reducuntur ad iſtos.

Com. 18.

Modus proprius ipſius habere.

Sufficientia modorum habitus.

Modi autem habendi qui dicti ſunt, ſic accipiuntur. In omnibus enim habens aliquo modo eſt principium habiti, & habitum eſt ad naturam habentis, quando propriè habetur: aut igitur ſecundum naturam eſt principium, aut ſecundum voluntatem, aut ſimul ſecundum naturam & voluntatem. Si enim principium eſt ſecundum naturam: aut ſecundum qualitatem cuius natura eſt principium, & ſic eſt modus primus: aut ſecundum quantitatem, & ſic eſt modus ſecundus. Nec plures ſunt ſecundum naturam: quia cum habens differat ab habito, oportet quòd ſubſtantia ſit habens, & qualitas vel quantitas ſint habita. Alia verò prædicamenta non prædicant aliquid abſolutum. Si autem natura cum voluntate eſt principium: tunc eſt modus quintus, in quo membrum habetur à natura: viſus autem refertur ad voluntatem. Si autem ſola voluntas eſt principium: tunc eſt reſpectu principij extrinſeci quod extrinſecus ſe habet ad habentem: aut igitur habitum habens eſt ex ipſo quod habet, aut non. Si ſic, eſt tunc modus octauus. Si non, & eſt de extrinſecis: aut ergo habitum mutatur ad formam habentis, aut non. Si ſic: aut eſt ad neceſſitatem, aut decorem. Si eſt ad neceſſitatem: tunc eſt tertius modus. Si eſt ad decorem: tunc eſt modus quartus. Si verò mutatur habitum ad habentem: aut habitum habetur per modum contenti, ſicut in vaſe menſurante: aut per modum habitus tantum. Si per modum contenti: tunc eſt modus nonus. Si ſecundo modo: tunc eſt modus ſeptimus. Multis autem aliis modis poteſt accipi numerus modorum habendi: ſed quia parua vis eſt in talibus, ideo illa ſufficiant.

LIBER

DE SEX PRINCIPIIS.

TRACTATVS I.

De forma.

CAPVT I.

Quare hic liber dicatur liber ſex principiorum.

QVAMVIS de ordine prædicabilium iam in prædicamentis ſufficienter quantum eſt de intentione logici determinatum ſit: tamen ad faciliorem doctrinam, vt de ſingulis cognoſcatur quæ prædicantur, & qualiter ſingulum prædicabilium in genere & ſpecie & indiuiduo ad vnum commune (quod principium illorum eſt) ordinatur, iterum determinabimus in ſpeciali de ſex, de quibus in prædicamentorum libro non niſi breuiter & per modum exemplarem tactum eſt. Sicut autem in prædicamentorum libro ſecuti & proſecuti ſumus ſcientiam Ariſt. ſic in hoc libro ſequimur Gilbertum Porretanum, qui ea (quæ de ſex principiis dicuntur) inuenit & compoſuit ad faciliorem intellectum eorum quæ in libro prædicamentorum ſuccinctè dicta eſſe videbantur, quæ quamuis omiſſa eſſe potuiſſent, tamen propter vtilitatem ſtudentium hunc laborem aſſumpſimus. Ideo hæc etiam ad informationem ſtudentium cum aliis explanamus.

Intentio Auctoris.

Quem Auctorem ſequatur in hoc libro.

Quæritur autem, quare hæc ſex principia dicuntur, cum alia quatuor de quibus dictum eſt in libro prædicamentorum prædicamenta ſint vocata. Multi quidem multas aſſignauerunt rationes: ſecundum enim Porretani doctrinam decem prima genera ſunt decem rerum principia, in quibus ſtat omnis reſolutio, & quæ ſunt primæ eſſentiæ ſua eſſentialite conſtituentes, & quæ ſuæ communitatis ambitu omnia continentes quæ ordinabilia ſunt ad prædicari & ſubiecti determinationem: de quorum coordinatione, vt diximus, in prima parte logicæ eſt tractandum: eò quod ratio non colligit niſi quæ antepoſuit, nec componit niſi quæ ante ordinauit ſecundum comparabilium rationem. Propter quod ratio qua fit ordinatio primum in Porphyrio tradita eſt. Ordinatio autem prout eſt in ordinatis, traditur in ſcientia libri prædicamentorum, & in ſcientia ſex principiorum, & in ſcientia diuiſionum. Cum autem omnis ordinatio ſubiectorum & ſuppoſitorum ſit ad vnum & ſtet in vno, id in quo ſtat ordinatio in ſummo, eſt primum & principium omnium aliorum. Sed dicitur genus inquantum eſt primum formabile ſubiectum ad omnium contentorum determinationem in forma ſpeciei & indiuidui. Dicitur autem principium inquantum eſt primum conſtituens & eſſentians omnia quæ ſunt ſuæ coordinationis, in quibus ipſum ſecundum actum & intellectum (vt principians eſſentias eorum) continetur.

Dubitatio quare hæc ſex dicuntur principia, & non prædicamenta. Solutio.

Illud ad quod ſtat ordinatio ſubiectorum in prædicamento poſitorum dicitur genus & dicitur principium.

Cum autẽ omnia generaliſſima hoc modo dicãtur, tamen quædam plus & magis propriè dicuntur genera, & quædam magis principia. Subſtantia enim, qualitas, & quantitas, dicuntur magis genera, eò quod abſolutè ſunt in his contentis ſuis actu & intellectu contenta: quod proprium generis eſt ſecundum quod genus eſt cui ſpecies ſupponitur. Principia verò dicuntur ex conſequẽti: quia non principiant ſimpliciter & quoad eſſe, ſed potius è conuerſo quoad eſſe à ſuis inferioribus ſunt principiata. Relatio autem genus eſt hoc modo quo alia, & non adeò propriè vt alia poteſt eſſe vel dici principium: quia ſecundum eſſe ſemper fundatur in alio quodam, & vt frequẽter fundatur in generibus aliis & rebus generum aliorum.

Quomodo quædam generaliſſima magis dicuntur genera, & quædam magis dicuntur principia.

Relatio eſt genus, & poteſt dici principium.

Reſidua verò ſex non propriè dicuntur genera: quia non dicuntur ſimpliciter contenta in aliis ſecundum actum & intellectum ſicut id quod eſt de ratione eorum, ſicut patet ſingulorum inductione. Actio enim non dicit quid contentum in ſubſtantia aliorum, nec paſſio, nec vbi, nec quando, nec ſitus, nec habitus: ſed dicuntur aliquo modo ſe habere per modum principij eius cuius ſunt. Actio enim cum ſit in actu, dicit principium à quo agens efficit id quod agit. Similiter paſſio cum ſit in patiente, dicit id quo patiens mouetur ad formam agentis, & non dicit quid exiſtens de ratione ſubſtantiæ alicuius: & ideo paſſio ſuo nomine non genus dicit, ſed principium. Similiter eſt de vbi: quia procedit à loco, nec locus eſt principium niſi eius quod eſt in loco,

locatum autem comparatur ad locum cum eſt in vbi:& ideò vbi cum ſit de extrinſecis, genus autem de intrinſecis ſubſtantiæ, plus nominatur principium quam genus. Eodem modo eſt de quando quod procedit à tempore. Tempus autem eſt numerus motus : motus autem eſt actus eius quod mouetur, deducens ipſum ad formam mouentis. Et ideo quando quod eſt in eo quod eſt in tempore, per comparationem ad tempus etiam non nominat aliquid de ſubſtantia quod ſit vt genus, ſed nominat principium per motum cuius ipſum eſt menſura. Poſitio verò dicit partium ordinationem in loco & in toto, & dicit principium plus quam genus : quia motus & actio & paſſio transmutātia ea in quæ operantur, ſunt cauſa ordinis partium ad formam totius : & ideo poſitio non dicit quid poſiti, ſed ſecundum nomen ſuum quod eſt poſitio, dicit principium eſſentiæ totius quod principiatur à partium poſitione in toto & in loco. Habitus autem ad id cuius eſt habitus nihil dicit quod ſit quid habentis ſecundum quod genus eſt quid eius cuius eſt genus, ſed dicit principium conſeruationis habentis. Et propter hoc cum alia dicant principia ad eorum eſſe quorum ſunt, hoc vltimum dicit principium conſeruationis. Ideo potius dicuntur principia quam genera. Propter quod etiam potius formæ ſunt, hoc eſt, foris manentes, quam ſint eſſentiæ.

Sufficientia ſex principiorum.

Hæc autem ſic accipi poſſunt. Aut enim ſunt principia ad eſſe, aut ad bene eſſe. Si ad eſſe: aut ex parte agentis, & ſic erit actio: aut ex parte eius quod agitur: & hoc dupliciter, ſcilicet ſecundum quod eſt ſuſcipiens actum agentis, aut ſecundum effectum qui actum agentis conſequitur. Si primo modo: aut ſecundum ipſam actionem quā ſuſcipit patiens, & ſic eſt paſſio: aut ſecundum menſuram extrinſecus adiacentem, aut ſecundum effectum quem facit actio in ſubſtantia & partibus patientis. Si ſecundum menſuram adiacentem: aut eſt ſecundum menſuram actionis vel paſſionis ſecundum quod huius, & ſic eſt quando: aut ſecundum menſuram paſſi ſiue eius quod patitur, & ſic eſt vbi. Si autem eſt ſecundum effectum quem facit agens in ipſo patiente: tunc eſt poſitio : quia ex actione agentis & patione patientis ſituantur partes in paſſo ad ſuſceptionem formæ quam imprimit agens & efficitur vna ſupra, & altera infra : & vna dextra, & altera ſiniſtra, ſecundum quod operatur in eo virtus agentis. Si autem dicit principium non ad eſſe, ſed ad bene eſſe, ſic eſt habitus

Quomodo ſunt genera, & quomodo principia.

Quamuis autem ſic nominibus ſuis dicant principia, tamen ſuæ coordinationis (inquantum nominibus ſuis ſignificatur eſſe) prædicant principia, & contenta actu & intellectu in eo de quo prædicantur, dicuntur genera : & ideò nominibus ſuis dicuntur principia, & res quas ſignant, ſunt genera.

Dubitatio quomodo hic ſcientia eſt vna cum ſit de ſex. Solutio.

Si autem quis quærat, qualiter hæc ſcientia eſt vna quæ eſt de ſex principiis? Dicendum, quòd iſta ſex vniuntur in intentione principij: & ſic nihil prohibet de ſex vnam eſſe ſcientiam.

Modus doctrinæ huius libri.

Sicut autem & in aliis, ſic & in his modus philoſophiæ tenendus eſt. Philoſophi enim eſt (vt dicit Ariſtot.) non accipere niſi ſermonem demonſtratiuum, vt ſcilicet de ſubiecto & de partibus ſubiecti paſſiones & differentiæ demonſtrentur ad habendam notitiam perfectam de his quæ traduntur: & ideò etiam ſingulorum diffinitiones ponendæ ſunt, ex quibus ſicut ex mediis probetur omne quod docendum eſt. Hoc enim modo perficitur anima ſecundum partem contemplatiuam, quæ eſt vltimum felicitatis ipſius, vt docet Ariſt. 10. ethic. *Cap. 10.*

Quod autem quidam dicunt de arte, verum ſcilicet per modum artis procedat philoſophia, ſtultum eſt: quia ars non eſt niſi in factis ſupra materiam exteriorem, cum dicat Ariſt. quòd ars eſt cum ratione factiuum principium: & hoc modo facere non eſt agere. *6. Ethic. c. 5.*

CAPVT II.

De forma quid ſit, & qualiter hîc agitur de ipſa.

Forma quare ſic dicitur ſecundum Platonem. Quare inchoauit à forma.

FOrma eſt, &c. Volentes igitur de ſex principiis determinare quæ omnia formæ ſunt & quaſi extrinſeca his quorum ſunt, eò quod non ſunt de eſſe & ſubſtantia eorum quorum ſunt, & forma dicitur (vt Plato dicit) quaſi foris manens, oportet nos inchoare à formæ determinatione vt ſciatur à quo ſicut à primo genere accipiunt originem. Dicit enim Boët. in principio de Trinitate, quòd propriè non dicuntur formæ niſi quæ ſunt ſeparatæ: illæ autem quæ in materia ſunt, propriè dicuntur imagines, eò quod ad illas ſunt per aſſimilationem & imitationem productæ. Hæc autem quæ principia vocamus, omnia ſunt extra ſubſtantiam agentis, & paſſio nihil eſt de ſubſtantia patientis: & de quando, & vbi ſimiliter eſt, quorum neutrum eſt aliquid de natura eorum quæ vbi ſunt & quando. Situs autem propter hoc extrinſecum eſt, quia dicit ordinem partium in loco, & hoc eſt extra ſubſtantiam partium & totius. De habitu autem nullum eſt dubium, quin ſit de extrinſecis. Cum igitur omnia iſta foris maneant, omnia hæc ſecundum nomen formæ prædicationem formæ participant, & ſicut dicuntur principia, ſic etiam formæ dicuntur.

Forma non dicitur niſi quæ ſunt ſeparata propriè loquendo ſecundum Boët. quæ verò ſunt in materia propriè dicuntur imagines.

Forma eſt cōpoſitioni contingens, &c.

Non poteſt autem dicta forma hoc modo determinari, niſi generaliter forma diffiniatur & per diffinitionem deueniatur ad intentionem formæ de qua eſt intentio. Generaliter igitur de formā loquentes dicimus, ſecundum quod logicus loqui debet de forma, quòd forma eſt compoſitioni contingens, ſimplici & inuariabili eſſentia conſiſtens: formam enim logica diffinimus diffinitione: logicè enim loquendo forma eſt intentio quæ dat eſſe formale totius, & ipſa notio totius, vt dictum eſt in ſcientia de vniuerſalibus. Dico autem, quòd dicit eſſe totius ſiue hoc eſſe ſit ſubſtantiale, ſiue accidentale, ſiue ſit eſſe potentiale, ſiue actuale, ſicut animal dicit eſſe totius potentiale, & rationale dicit eſſe totius hominis actuale.

Forma quid ſit logicè loquendo.

Forma totius quæ ſint.

actuale. Homo autem dicit totum compoſitum ex vtroque. Album autem dicit eſſe totius accidentale. Et riſibile dicit eſſe totius accidentale naturæ & ſpeciei.

Quare dixit compoſitioni.

Hoc autem tale eſſe non eſt niſi compoſitioni contingens, hoc eſt, compoſito ſiue ex compoſitione: quia ſi parti compoſitionis ſiue compoſiti contingeret, non eſſet prædicabile de toto, nec totius eſſe poſſet dici notio. Et dico contingens, non quod ſemper forma hæc contingat ſiue per accidens compoſito adueniat ſecundum id quod eſt forma: quia ſic eſt ſpecies, vel accidens, vel proprium, vel differentia, vel genus: & ideo non ſemper contingit, ſed aliquando eſt ſubſtantia. Sed ideo contingit: quia modus accipiendi eam vt eſt totius notio, ſemper eſt accidens & ſemper contingens. Eſt enim vniuerſale quod eſt ante rem, & hoc eſt cauſa rei per ſe vel per accidens. Et eſt vniuerſale quod eſt in re, & hoc eſt ſubſtantia rei vel accidentis inclinatum ad ſubſtantiam. Et eſt vniuerſale quod eſt poſt rem, & hoc eſt vniuerſale à re ipſa per intellectum ſeparatum, & hoc contingit rei, & eſt accidentale rei: hoc enim nihil aliud eſt niſi acceptio vniuerſalis formæ ſine hic ſine nunc: quæ acceptio rei ſimplex & ſeparata à particulari & particularibus: & hoc modo forma eſt dicta vniuerſale quod intellectus ordinat in genere & ſpecie, & cuius coordinationem reducit ad prædicamentum vel ad principium: & hoc modo forma eſt formale eſſe totius acceptum per intellectum, quod non contingit accipere in ratione formæ quæ eſt forma partis: quia hæc forma eſt materiæ in particulari, & non de toto prædicabilis. Sic ergo forma in communi ad eſſe ſubſtantiale vel accidentale totius accepta, prædicabilis de toto & non de parte, eſt forma quæ eſt compoſitioni contingens.

Quare dixit contingens.

Vniuerſale triplex ante rem, in re poſt rem.

Forma partis non prædicatur de toto, ſcilicet in recto.

Quare dixit ſimplici eſſentia.

Quod autem additur, quòd ſit ſimplici eſſentia conſiſtens, ideò eſt: quia tale eſſe quamuis totius ſit compoſiti, tamen ex parte formæ acceptum eſt, & non ex parte materiæ. Non autem accipitur ex parte formæ prout pars eſt compoſiti, ſed accipitur à forma prout eſt cauſa totius eſſe, totum ambiens & terminans ad eſſe: & quia forma illa nihil eſt niſi forma quamuis ſit totius, ideò nullum habet principium compoſitionis in ſe, ſed eſt eſſentia ſimplex, quamuis non ſit eſſentia ſimplicis, ſed compoſiti: hoc enim modo materia non eſt eſſentia ſimplex, quia materia ad minus potentia habet partem & partem, forma autem nec potentia nec actu partem & partem habet: & ideò huic formæ conuenit, & non materiæ.

Materia potentia habet partem & partem, ſed forma nec actu nec potentia habet partem.

Si autem obiicitur, quòd ſpecies eſt forma, & tamen partem habet, quia genus & differentiam. Dicimus, quòd iſtæ partes non ſunt diuiſæ in ſpecie: quia idem quod eſt in genere, eſt vt confuſum & indeterminatum, & in ſpecie ſpecificatum & determinatum. Sed genus dicit vt confuſum, & differentia vt determinans, & ſpecies vt determinatum: & hæc in eſſe formali non differunt, quamuis differentium ſint, ſicut differt natura determinabilis à natura determinantis & à natura determinati. Differentia eſt determinans & non determinat, niſi per formale quod eſt actu, & determinat formale quod eſt potentia. Et ſpecies determinata non dicit niſi formale ſic determinatum. Et ſi aliquid aliud diceret, non prædicaretur genus de ſpecie, nec differentia de ſpecie prædicaretur: & ideo conſtat, quòd idem formale dicunt hæc tria. Et quia differentia eſt in genere poteſtate: & poteſtate eſſe in alio ſecundum poteſtatem cauſæ formalis, eſt in ipſo eſſe ſecundum inchoationem, & inchoatio formæ & perfectio ſunt idem in ſubſtantia formæ, diuerſa in eſſe: ideo vnum & idem eſt in potentia & actu. Et ideo diffinitio illa eſt vnum & multa: & quoad hoc ſecundum ſubſtantiam ſimplex eſt eſſentia, quamuis ſint in ea illa quæ differunt natura ſecundum ea. Et ideo dicitur, quòd forma eſt ſimplici eſſentia conſiſtens.

Obiectio.

Solutio.

Quomodo ſpecies eſt forma cum habeat partes.

Genus & differentia non ſunt partes diuiſæ in ſpecie, imo genus ſpecies & differentia idem dicuntur.

Quomodo genus differentia & ſpecies dicũt idẽ formale.

Inchoatio formæ & perfectio eiuſdem ſũt idem in ſubſtantia formæ, & differunt in eſſe.

Eſt autem inuariabilis: quia nihil variatur ſecundum mutationem, niſi materia vel ſubiectum ex materia & forma compoſitum: forma autem (prout vniuerſale forma eſt) neutrum horum eſt: & ideo per ſe immutabilis eſt eſſentia. Variatur tamen per accidens, dum aliquando ſecundum eſſe quod eſt in hoc vel in illo, generatur vel corrumpitur. Sed de variatione quæ eſt ſecundum accidens nos hîc non loquimur. Aliter autem probatur, quòd forma quæ eſt vniuerſale ſiue ſit accidentale ſiue ſubſtantiale, eſt contingens compoſito, & non eſt compoſitum. Talis enim forma compoſitio ſiue compoſitum non eſt: quia vnumquodque compoſitum adueniens alteri compoſito maius aliquid facit aut ſecundum eſſentiam, aut ſecundum quantitatem: forma autem adueniens compoſitioni minimè facit maius aliquid: ergo forma non eſt compoſitum, ſed contingens ſiue compoſitioni, ſiue compoſito. Quod autem forma adueniens compoſito non faciat maius aliquid, probatur tam in forma accidentali, quam in forma ſubſtantiali. In accidentali quidem: quia in eo quod album eſt non dicitur maius vel minus factum, quam ſi non eſſet album, ſed dicitur eſſe alteratum ſolum. In ſubſtantialibus autem: quia in hoc quod corpus & anima coniuncta ſit homo, non dicitur maius vel minus factum, ſed perfectum in forma ſpeciei.

Quare dixit, inuariabile.

Compoſitio enim non eſt, &c.

Quod forma contingat compoſito & non ſit compoſitum.

Solet obiici de aqua addita cineri vel farinæ. vide D. Alb. 4 phyſ. tract. de vacuo. c. 1.

Hoc tamen habet dubitationẽ: quia forma vniuerſalis adueniens eſt eſſentia quædam: & ideo illud cui aduenit, eſſe auctum videtur ſecundum eſſentiam. Ad hoc dicendum, quòd vbiuerſale eſt poſterius eo cuius eſt vniuerſale, quamuis ipſa natura vniuerſalis ſit prius eo de quo prædicatur, & inquantum vniuerſale non habet eſſe niſi intentionale, ſiue vt dicit Boët. notionale hoc non eſt eſſe ſecundum naturam: & ideo nullum eſſentiale addit ſecundum quod eſt notio ei quod eſt ſecundum naturam. Hoc autem eſt planum intelligere ex his quæ ſæpius in ſcientia vniuerſalium dicta ſunt.

Obiectio.

Solutio.

Quia vero de quibuſdam aliis quæ ſunt formæ vniuerſales contingit idem proferre, quod ſcilicet in hoc ſunt ſimplices eſſentiæ, quod non ſunt compoſitæ ex materia & forma, ſicut in anima hominis quæ hoc modo compoſita non eſt: ideo in diffinitione dictum eſt,

Dixit inuariabili etiã ad excludendum animam.

eſt, inuariabili eſſentia conſiſtens: in anima enim hominis ſecundum partem ſenſibilem quæ eſt in ea, alteratio contrarietatis ſecundum motum paſſionum inuenitur, vt triſtitiæ & gaudij: quamuis enim motus paſſionum gaudij & triſtitiæ ſint coniuncti & non animæ, vt ſubiecti, vt dicit Ariſtot. in primo de anima: tamen vt dicit Auerr. in his compatitur anima corpori, & ſic aliquo modo variatur: & ideo non eſt forma prout hîc de forma loquimur.

Tex. com. 12.

Dicit compoſitioni cōtingens vt excinderet animam mundi.

Adhuc autem quoniam, ſicut dicunt quidam, aliquid eſt quod eſt ſubiectum ſimplici, & nulli eſt ſubiectum variationi, ſicut dicunt in ea quæ eſt mundi anima quam & ſimplicem & inuariabilem eſſe dicunt: ideo vt hanc de qua hîc loquimur formam, ab omnibus aliis diſſociarem & diuiderem, addidi compoſitioni contingens. De mundi enim anima quid ſit & qualiter, longum & difficile eſt determinare, & pertinet ad primum Philoſophum ſecundum eam partem in qua de cauſis primariis & vniuerſalibus determinatur. Breuiter tamen dicimus, quòd non cauſa prima eſt, nec eſt aliqua intelligentia, ſed motor mobilis primi quod eſt ſibi principium vitæ & motus in omnibus, ſicut dicitur in lib. de cauſis, & hæc anima non contingens eſt compoſitioni ſiue compoſito, ſed eſt forma vnius quod eſt primum cælum: propter quod forma quæ eſt vniuerſale eſſe non poteſt: quia vniuerſale eſt forma contingens compoſito, & non eſt forma partis, vt ſæpius dictum eſt. Præinducta igitur de forma data diffinitio erit terminus: dicitur enim terminus illa diffinitio quæ includit terminos eſſe illius diffiniti. Hæc enim diffinitio neque ſuperfluum nec minus aliquid quam ad eſſe formæ declarandum ſufficit, videbitur continere ſiquis ſubtiliter & non ſuperſtitioſè voluerit inueſtigare.

Quid ſit anima mundi.

De qua forma vera ſit diffinitio data.

Notandum tamen hoc, quòd ea quæ dicta ſunt, non ſunt vera de forma ſubſtantiali, nec accidentali: ſed vera ſunt de forma quæ eſt vniuerſale, ſiue ſit ſubſtantia, ſiue accidens, prout ipſum eſt prædicabile vt genus, vel differentia, vel proprium, vel accidens in quocunque genere vel principio prædicabilium.

CAPVT III.

De dubitatione vtrum forma ſit variabilis.

Dubitatio textus.

Habet autem dubitationem ex prædictis occaſionatam: loquentes enim de forma ſecundum quod ad accidentalem & ſubſtantialem communis eſt, & ſecundum quod eſt vniuerſale prædicabile ſiue in quid, ſiue in quale, eò quod ipſa ſignificatur vt notio totius eſſe rei ſecundum quod & oratio forma eſt, & albedo de illa albedine prædicata, & ſecundum quod ratio formalis & opinio forma animæ eſt, de hac vel de illa ratione vel opinione prædicata. Dicendo igitur de tali forma quod inuariabilis ſit, videtur eſſe inſtantia in pluribus. Videtur enim, quòd plures formæ variabiles ſint ſiue mutabiles in contraria. Nam eadem oratio veri & falſi ſuſceptiua eſt, me ſedere omninò vera eſt dum ſedeo, & eadem falſa dum non ſedeo. Similiter autem & eadem albedo claritatis & obſcuritatis ſuſceptiua eſt. Et ratio formalis ſiue opinio vna ſuſceptiua eius veri videtur quod eſt in re, & falſi quod non eſt in re: cum tamen omnia hæc formæ ſint totius eſſe notiones & de toto prædicabiles: & ſic ſunt compoſitioni contingentes.

Solutio textus.

Sed ad hoc dicitur, vt dictum eſt, quòd forma eſt inuariabili eſſentia conſiſtens. Et quod dicitur de albedine, non eſt vt dicitur. Non enim eadem albedo ſecundum id quod eſt forma, claritatis & obſcuritatis ſuſceptiua eſt: ſed duæ albedines ſunt in ſubiecto, quarum vna clarior eſt, & altera obſcurior ex opacitate & claritate ſubiecti: nam nihil differt albedinem claram dicere, & ſubiectum ſiue ſuſcipiens clarum dicere, cum albedo ſecundum eſſe albedinis vnum & idem eodem modo ſe habeat: obſcuratur enim & clarificatur ex ſubiecti obſcuritate vel claritate: & illa quæ eſt ea obſcurior, non eadem numero albedo illi quæ eſt clarior. Et ſimile huic eſt quod dicitur in 5. phyſic. quòd non eadem ſanitas eſt in mane & in veſpere, eò quod in humoribus animalis non manet eadem æqualitas, quamuis ſuſceptiuum ſanitatis ſit idem in mane & in veſpere, non tamen ſub eadem forma ſanitatis.

Tex. com. 37.

Non eſt eadem ſanitas mane & veſpere.

Similiter autem eodem modo ratio ſiue opinio & vna numero oratio ſecundum mutationem ſui non ſuſceptiua veri & falſi quod in re eſt vel non eſt, ſed potius, ſicut periherme. dicit Philoſophus, oratio quæ eſt in voce, eſt nota & ſignum paſſionum quæ ſunt in anima, quæ paſſiones illatæ ſunt in animam ex formis rerum conceptis. Et ideo veritas in ratione vel in mente vel opinione eſt adæquatio rerum vel opinionum vel conceptorum. Et falſitas in mente vel opinione eſt inæqualitas mentis & rerum. Et ſimiliter veritas in oratione eſt adæquatio ſigni rem in voce ſignificantis & rei ſignificatæ. Et ideo de vero in falſum mutatur nòn ſecundum ſui mutationem, ſed ſicut mutantur ſigna per mutationem eorum ad quæ referuntur. In eo ergo quod res ſignificata eſt vel non eſt, in hoc mens ſiue opinio & oratio vera vel falſa ſunt abſque omni variatione opinionis vel orationis. Et huius exemplum dat Boët. ſicut vno aliquo immobili exiſtente & altero tranſeunte ad oppoſitum latus, efficitur dexter qui prius erat ſiniſter, abſque omni ſua variatione, ex ſola alterius mutatione quæ refertur ad ipſum, vt dexter vel ſiniſter ſecundum ſitum. De his autem in aliis à nobis dictum eſt.

In primo cap.

Veritas in mente quid, & ſimiliter falſitas.

Veritas in oratione quid.

Exemplum Boet. quòd opinio & oratio ſunt vera vel falſa ſine ſui mutatione.

Eſt tamen hîc intelligendum, quòd duplex veritas eſt in oratione: eſt enim veritas ſigni prout ſignum eſt ſimpliciter ad actum ſigni relatum, & non ad hoc vel ad illud ſignificandum, ſicut dicitur verum ſignum quod non fallit in actu ſignificandi. Et hanc veritatem, vt probat Anſelm. oratio non amittit propter rei ſignificatæ mutationem: hæc enim oratio me ſedere, verum ſignum eſt eius quod ego ſedeam, ſiue ſedeam, ſiue non ſedeam: ſemper enim ſignificat quod ſedeam, & in hoc non fallit

Nota quomodo duplex eſt veritas, & ex hoc poſſunt ſolui argumenta.

fallit: quia hoc ſignificat rectè & verè: quia hoc inquantum ſignum accepit ſignificare: ſignum enim verum eſt quod rectè ſignificat id quod habet ſignificare, & in hoc non fallit. Eſt autem alia veritas in ſigno relato ad hoc ſignificãdum & adæquata illi, ſicut hæc oratio, ego ſedeo, adæquata eſt rei dũ ſedeo: & hoc mutatur ipſius rei mutatione: & de hac loquimur hîc, & nõ de prima: prima enim immobilis manet manente ſigno: propter quod etiã primam quidam putabant eſſe veritatem & vnam & eandem in omnibus veris ſignis, quamuis hoc dubium ſit, cum ſignum ſit rectum & verum quando ſignificat id quod in prima veritate omnia inſtituente & ordinante accepit ſignare, & ſic ſignum ſit rectitudo ſigni ad relata ad primam ſui cauſam exemplarem, tamen relatio poteſt numerari incipiendo à prima veritate, & ſic eſt vna: poteſt etiam numerari ex parte ſignorum relatorum, & ſic cadit in multitudinem & ſic numeratur ſimpliciter: & ideò ſimpliciter eſt multæ, & ſecundum aliquid eſt vna.

CAPVT IV.

Quid ſit ſubſtantiale, & per conſequens quid accidentale.

Subſtantiale quid & quomodo dicitur quatuor modis.

Primus modus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

SVbſtantiale verò, &c. Quia vero omnis forma quæ eſt totũ & notio totius & quę prędicatur de aliquo, aut eſt ſubſtantialis, aut accidentalis, oportet hîc loqui de ſubſtantiali quid ſit, & per conſequens etiam determinare quid ſit accidentale. Dicimus ergo, quòd ſubſtantiale ſecundum ſuum nomen eſt id quod habet modum ſubſtantiæ in eo cui eſt ſubſtantiale, & hoc aliquando eſt ſubſtantia, & aliquando non ſubſtantia ſecundum materiam, habet tamen modum ſubſtantiæ. Subſtãtia quidem eſt, quando eſt in genere ſubſtantiæ, vt animal & ſubſtantia eſt & ſubſtantiale homini, & homo & ſubſtantia eſt & ſubſtantiale Sorti. Et ſimiliter rationale eſt ſubſtantiale homini & Sorti. Eſt autem aliquando non ſubſtãtia habens modum ſubſtantiæ, ſicut color ſe habet ad albedinem, & ſicut qualitas ſe habet ad colorem, vel diſgregatiuum viſus ſe habet ad albedinem, & ſicut extremitatem perſpicui eſſe ſe habet ad albedinem, & ſicut extremitatem perſpicui eſſe ſe habet ad colorem. Eſt enim genus ſubſtantiale vt materia, & differentia eſt ſubſtantiale vt forma. Dicitur tamen ſubſtantiale aliter, ſcilicet quod ſicut in cauſa per ſe eſt in aliquo, ſicut riſibile ſubſtantiale dicitur homini quod in natura homiminis eſt ſicut per ſe cauſa: & id nec ſubſtantia eſt, nec modum habet ſubſtantiæ in conſtruendo ſubſtantiam, ſed inquantum ad ineſſe inſeparabiliter habet modum ſubſtantiæ. Adhuc autem quarto modo dicitur ſubſtantiale, quod ineſt in ratione diffinitiua loco differentiæ, quamuis nihil ſit de eſſentia & eſſe ipſius, ſicut naſus ſubſtantiale eſt ſimo, & oculus luſco, & tibia claudo, & dorſum gibbo, & generaliter ſubſtantia proprio accidenti.

Subſtantiale eſt medium participatiuè inter ſubſtantiam & accidens ſecũdum Boet.

Et quia ſic dicitur ſubſtantiale aliquando quod non eſt ſubſtantia, habens tamen aliquẽ ſubſtantiæ modum, ideo dicit Boët. quòd ſubſtantiale medium eſt inter ſubſtantiam & accidens, ſed non eſt medium per abnegationem vtriuſque extremorum dictum ſecundum propriam ipſius naturam & entitatem: quia tale medium eſſe non poteſt, eò quod omne quod eſt, eſt ſubſtantia, vel accidens ſecundum naturam ſuæ entitatis: ſed eſt medium per hoc quod aliquid vtriuſque participat, ſicut diximus, habet enim naturam accidentis, & modum ſubſtantiæ.

Accidentale dici. tot quatuor modis. ſicut & ſubſtantiale.

Oppoſitis autem modis dicitur accidentale, ſcilicet quod natura eſt aliquando ſubſtantia & habet modum accidentis, ſicut extraneum quod gratia alterius ineſt vel conuenit, ſicut digitus ſextus, qui quamuis ſit ſubſtantia, tamen quia per formationem manus non fit, ſed per abundantiã materiæ, ideo accidentale eſt. Eſt etiam accidentale quod naturam & modum habet accidentis, ſicut albedo Socratis: vel quod ineſt & non per cauſam per ſe & propriam.

Vera compoſitio eſt ex materia & forma: ſed compoſitio ex genere & differentia, eſt quadam compoſitio, & non ſimpliciter.

Differentia eſt in genere vt in inchoatione, ex quo per intellectum agentẽ educitur.

His igitur modis cum dicatur ſubſtantiale & accidentale, dicimus quòd ſubſtantiale eſt, quod confert eſſe compoſitioni, hoc eſt, compoſito ex quadam compoſitione. Dico autem, quòd confert eſſe, ſicut genus vel materia, & ſicut differentia ſiue forma compoſito, quod ex genere & differentia, vel ex materia & forma componitur. Et dico ex quadam compoſitione, quia vera quidem compoſitio eſt ex materia & forma, quæ inter ſe diuiſæ ſunt natura, & neutrum eſt principium alterius. Quædã autem compoſitio & non ſimpliciter compoſitio ex genere eſt & differentia: quia differentia ſicut in inchoatione eſt in genere eſſentialiter, & genus eſt principium ipſius ex quo per intellectum agentem educitur, & propter hoc non abſolutam facit compoſitionem: & ideò diffinitum ex genere & differentia, eſt vnum & non multa: idem enim eſt in potentia & in actu, nec alia eſſentia eſt differentia niſi quæ in generis formalis poteſtate continetur. Hoc ergo ſubſtantiale vt in pluribus eſt, & hoc impoſſibile eſt deeſſe rei illi cui eſt ſubſtantiale. Hoc autem patet in formalibus, ſicut ratio ineſt homini, & ſenſus animali, ſiue horum ſimilia in aliis. Et in accidentibus quidem exemplum eſt vt continuum in continuis eſt linea, ſuperficie, & corpore: & diſcretum in diſcretis oratione & numero. Si autem hoc quod dictum eſt, ſubſtantiale eſt, quod confert eſſe rei, & quod non poteſt abeſſe rei: tunc ſubſtantialium quoddam eſt ſicut materia, & quoddam ſicut forma, ſicut corpus quidem ſubſtantiale eſt homini ſicut materia, anima eſt ſubſtantiale homini ſicut forma, & ſicut eſt corpus homini ſubſtantiale, & anima ſimiliter. Et quia naturali compoſitioni reſpondet compoſitio logica ſiue rationalis, & ideo ratio ſiue rationale eſſet ſubſtantiale homini, & animal genus ſimiliter. Hæc autem in aliis expedita ſunt in ſcientia libri qui de categoriis inſcriptus eſt. Sed hîc aliquid de his dicere oportuit: quia per iſta accipimus principia qualiter quædam in ſex principiis habent ordina-

Compoſitioni naturali correſpondet compoſitio logica.

Quare hic diffiniuit ſubſtantiale.

ri, & quædam excludi à talium coordinatione: quæcunque enim ab aliquo principio ſic pendent, quòd principium illis confert eſſe, & quod eſſe eorum non poteſt eſſe ſine illo principio, proculdubio hæc ſunt de talium principiorum coordinatione. Quæ verò non reſpiciunt ipſa niſi fortè per accidens, ad aliud ſicut ad genus & principium ordinantur, vel fortè ſecundum aliud ſunt in vno, & ſecundũ aliud ſunt in alio: nihil enim prohibet vnum & idem eſſe in diuerſis prædicamentis ſecundum diuerſa quæ ſunt in ipſo: quorum vnum fortè eſt ſubſtantiale, reliquum autem accidentale, ſicut corpus album bicubitum, quod in eo quod corpus eſt, in ſubſtantia eſt: in eo vero quod album eſt, & quale & qualitas eſt: & in eo quod bicubitum, eſt in prædicamento quãtitatis. Et hoc iam ſæpius in aliis tam iſagogis quam in categoriis determinatum eſt. Hac igitur de cauſa à nobis hîc de ſubſtantiali & accidentali introductum eſt.

Non inconuenit idem eſſe in pluribus prædicamentis. ſecũdum diuerſa quæ ſunt in ipſo.

CAPVT V.

De origine formarum, vtrum ſint à natura vel ab operatione artis.

Videtur autem quædam forma ſiue ſit ſubſtantialis, ſiue ſit accidentalis (quæ vt vniuerſale accepta eſt, & ſicut eſt idem toti de quo prædicatur) à natura eſſe producta. Quædam autem ab actu ſiue artis operatione. Ratio enim ſiue rationale forma eſt à natura in ipſo rationali producta. Similiter etiam quæ in accidentium formis. Color enim forma eſt naturalis à natura producta. Et ſimiliter paſſio alia in genere qualitatis, ſicut color, odor, & ſapor, & huiuſmodi, & ſanitas, & ægritudo: in omnibus enim talibus patet, quod hæ formæ tam ſubſtantiales quam accidentales à natura ſunt. Aliæ autem formæ ab actu ſiue ab operatione noſtra ſunt, ſicut domus, & ciphus, lectulus, & huiuſmodi. In quibuſdam dubitatio eſt, verum à natura, an ab actu ſiue opere artis incipiant, ſicut in figura inciſionis, ſicut quando ſculptus eſt lapis vel Hector. In talibus enim ratio dubitationis eſt: quia quòd à natura tales figuræ ſint, videtur ex hoc quòd ars in talibus nihil apponit ad materiam: & ideo quod per naturam infuit, manet: quia quod ars in talibus facit, totum conſiſtit in auferendo & ſeparando partes quaſdam à ſubiecto. Et quia nihil de opere artis apponit, non videtur eſſe de opere artis in figurato. Et ideo tales figuræ videntur eſſe à natura, & non ab arte.

Dubitatio text. De figura inciſionis vtrum ſit à natura, vel ab arte.

Ad hoc autem dicendum eſt, quòd in talibus figuræ hoc eſt ſubiectum, & materia figurarum non eſt ab actu ſiue ab opere artis. Sentiri autem figuras & apparere, eſt ab actu ſiue artis operatione: id enim quod in materia eſt, totum à natura eſt, cui nil ab arte additum eſt. Sed additur ſeparatum ab ipſo. Et ſi ab his quæ in toto naturalia ſunt, aliqua ſeparentur & nihil addatur eiſdem, ea quæ relinquuntur, naturalia & à natura ſunt. Figura ergo talis ſecundum omnia quæ in ipſa ſunt, videtur eſſe à natura. Quod autem viſu ſentiatur ſic vel ſic lineis terminata, non poteſt eſſe niſi ab actu & artis operatione: quia natura non fecit talem linearum terminationem. Hoc autem quod dicitur, valet idem ac ſi dicatur, quòd materia figuræ à natura eſt, & ipſa figura prout figura terminatio eſt quanti, eſt ab actu, ſiue artis operatione. Et hæc eſt veritas: quia quamuis ars nihil addat materiale, tamen ſeparando confert ad eſſe figuræ, ad cuius eſſe formale magis confert partium ſeparatio quã appoſitio alicuius materiæ: quia figuram non dicimus eſſe tale quid quod habeat materiam ex qua ſit, ſed in qua ſit tantum. Ad eſſe autem formale figuræ magis confert ablatio ſiue ſeparatio partium materialium, quam collatio partium materialium aliquarum.

Solutio.

Quomodo figura inciſionis eſt ab arte, & quomodo à natura.

Sed quamuis ſic dicamus de figura inciſionis, quæ in ſeparatione partium ſubiecti conſiſtit: tamen conſtat, quòd quæcunque talium figurarum coniunctionis eſt & non ſeparationis tantum, ſicut dicimus domus figuram lectuli vel tripodis & huiuſmodi, quia in illis aliquid ars per appoſitionis modum operatur, iſtæ ab actu & operatione ſunt artis & non naturæ. Sic ergo dicendum eſt de figura inciſionis, quæ ſola partium inciſione producitur ad actum. Sic ergo quæ ſunt ſicut figura inciſionis, manifeſtum eſt. Et ideò dixit Empedocles in omnibus quæ formam ab arte ſumunt, naturam eſſe materiam, formam vero accidens. Si plantetur lignum lectuli, non pullulabit lectulus, ſed lignum. Cum igitur natura ſit ex qua pullulat pullulans, erit natura lignum, & non forma artis quæ eſt in lectulo.

Figura coniunctionis eſt ab arte, & non à natura.

Dictum Emped. & etiã Auer. 2. de anima. com. 8.

Vide 2. phyſic. tex & com. 13.

Talis autem determinatio non valet in cõmunibus ſiue in vniuerſalibus, quæ ſunt in pluribus, & ſunt de pluribus, quæ prædicantur de illis: eſſentia enim communis ſiue vniuerſalis eorum quæ in pluribus ſunt, prædicata de illis, non poteſt eſſe ab artis operatione: quia talem eſſentiam impoſſibile eſt eſſe ab artis operatione, eò quod omnis forma artis eſt accidens: talis autem forma ſubſtantialis eſt, & per ſe ineſt illis quorum eſt forma. Adhuc autem talis forma communis à natura nõ videtur fieri: iccirco quod ea quæ à naturæ potentia producuntur, ab actu creantis & generantis videntur fieri, & principium ſumunt à creante vel generante. Creantis autem & generantis tunc ſemper eſt particulare & non vniuerſale. Non igitur ab opere naturæ ſunt, vt videmus. Si autem dicatur, quòd creaturæ ſunt huiuſmodi formæ vniuerſales & communes, palam ſtatim poteſt eſſe cuilibet, quòd hoc nõ eſt verum: quia cum terminus creationis ſiue generationis non ſit vniuerſale, ſed particulare, nihil poteſt aſſignari rationis, nihil exempli qualiter commune ſit creatum vel generatum. Oportet igitur dicere, quòd naturales, & à natura huiuſmodi formæ ſunt perfectæ, & non ab artis operatione vel à propoſito.

Vtrum vniuerſalia ſint à natura, vel ab arte.

Solutio sententiæ.

Sed dicendum videtur, quòd natura in talibus occultè operatur, & hæc eſt natura particularis: in agente quidem & patiente inten-

Quomodo vniuerſalia ſunt à natura. ſed natura in iſtis occultè operatur.

dit hunc & producit: vniuerſalis autem quæ hunc ordinat ad eſſe diuinum, intendit ſimplex & vniuerſale. Et quia natura vniuerſalis operatur in particulari, ideò quoniam natura particularis producit hunc, & quia hic eſt homo, natura vniuerſalis producit hunc in homine, & ſic de aliis. Et hoc modo per conſequens producitur id quod eſt vniuerſale, quamuis non ſit vniuerſale ſecundum quod eſt in iſto, ſicut in ſcientia de vniuerſalibus dictum eſt. Eſt autem vniuerſale aptitudine exiſtendi in multis ſiue pluribus. Cum autem actu per generationem diuidatur materia, efficitur in pluribus actu, & hoc facit natura occultè.

Duplex cauſa, quòd natura occultè operetur in vniuerſalibus.

Duabus autem de cauſis natura in his occultè dicitur operari: quarum vna eſt, quòd actus ſemper particularium ſunt. Et ideò natura particularis operans eſt manifeſta. Sed cum particularis operatur natura, non operatur niſi virtute naturæ vniuerſalis quæ eſt in ea occulta, & non niſi per intellectum conſiderata: & ſic natura vniuerſalis eſt operans occultè. Secunda autem cauſa eſt, quod operatur à natura eſt particulare ſenſibus manifeſtum: id autem quo eſt illud habens formam ſpeciei & naturæ, eſt occultum, & per conſequens generatum: & ideò hic generat hunc, & hoc eſt manifeſtum. Sed quia hic generans eſt homo, ideò hic genitus eſt homo: quia aliter generatio non eſſet vniuoca: & hoc eſt occultum quoad nos, ſolo intellectu acceptum: & ideò dicimus naturam occultè in talibus operari. Sicut enim ex coniunctione plurium vnam rationem vnitatis habentium (ſicut plures equi; aut plures homines) efficitur quædam diſcretionis conſtitutio, quæ priorum (ex quibus illa fit coniunctio) conficitur, quæ vniuſcuiuſque illorum excedit quantitatem diſcretam, ita quod omnia ſimul ſunt maioris quantitatis quam ſingulum illorum: ſic ex diſcretione ſingularium quæ vnum ſunt in ſpecie vel genere (quando comparantur adinuicem in forma in qua eſſentialiter ſimilia ſunt) vnum commune omnibus intelligitur: quod tamen in ſingulis eſt totum, quod ſingularium priorum excedit prædicationem in hoc quod quodlibet ſingularium de vno ſolo, illud verò (quod ſimilitudo eorum eſt) de multis prædicatur. Propter quod omnis communitas talis naturalis eſt: quia ex ſingularitate, hoc eſt, ex ſingularium eſſentiali ſimilitudine procedit. Et ſic ſingularitas in vno, ſimilis cauſa eſt communitatis. Natura autem eſt cauſa talis ſingularis. Et ideò natura cauſa eſt communitatis: quia quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati à cauſa illa per aliquem modum. Singularitas autem creationi ſiue generationi coæquatur: quia terminus generationis & creationis eſt ſingulare.

Natura operam artis quandoque attingit.

Subtiliter autem ſpeculantes ſicut naturam in operationibus vel in actionibus artis operari inuenimus, eò quod in animalibus rationis expertibus inuenimus naturam operam artis attingentem, ſicut in caſulis apum & nidis hirundinum: & hoc habet natura inquantum eſt opus & inſtrumentum intelligentiæ. Sic etiam inuenimus creaturarum omnium creatorem primum operantem in creatura. Et hoc deprehendimus ex ipſo actu creatoris. Videmus enim quòd numero quodam & proportione totam ſtabiliuit naturam, quæ proportio non niſi ſapientiæ eſt creatoris. Quod enim intelligentia operatur ad hanc huius vel illius naturæ proportionem, non habet intelligentia inquantum intelligentia eſt, ſed habet inquantum eſt diuina: hæc enim ſapientia illius eſt qui cuncta proportionibus propriis diſponit & producit & ordinat. Sed hæc hactenus à nobis ad explanationem dictorum dicta ſufficiant. Alterius enim hæc & altioris ſunt inquiſitionis: pertinent enim & hæc ad hanc partem primæ philoſophiæ, quæ eſt de cauſis vniuerſalibus & primis.

CAPVT VI.

De formarum prædicabilium diuiſione, de quibus hic intenditur.

Formarum vero, &c. His autem ſic determinatis de prædicabilibus formis accipienda eſt formarum diuiſio, vt ſciatur de quibus formis intenditur in libro iſto. Dicamus ergo, quòd forma quæ eſt vniuerſale ſiue ſubſtantiale ſiue accidentale, alia quidem eſt in ſubiecto vt accidens, & dicitur de alio vt de ſubiecto, quod eſt pars ſubiectiua ipſius, & dicitur ſiue prædicatur in quid, vt ſcientia quidem in ſubiecto eſt in anima hoc modo quo accidens eſt in ſubiecto, & de ſubiecto dicitur, vt de grammatica quæ eſt ſcientiæ ſpecies & pars ſubiectiua. Et talis forma eſt accidens vniuerſale ſubiecto in quo eſt in quale, & ſpeciei quæ ſibi ſubeſt in quid comparatum. Quædam verò forma in ſubiecto eſt vt accidens, & de ſubiecto ſiue de parte ſubiectiua nulla dicitur ſiue prædicatur, vt albedo Sortis. Et ſimiliter his quæcunque formarum ſunt ſicut indiuidua: hæc enim comparantur quidem ad ſubiectum in quo ſunt, & de illo prædicantur in quale: ſed non ad id quod ſubſtet eis poſſunt comparari: quia indiuiduo nihil ſubſtat, eò quod ipſum eſt vltimum ſubſtans. Quædam verò talium formarum de ſubiecto quidem dicuntur, in ſubiecto verò nullo ſunt, ſicut formæ ſubſtantiales quæ non ſunt in ſubiecto vt accidens: quia conferunt ad eſſe, & eius quod eſt eſſe rei pars ſunt. Dicuntur autem de ſubiecto: quia prædicantur in quale ſubſtantiale, vt differentia: vel in quid, ſicut genus. Et huius formæ exemplum eſt ſicut rationale & mortale, & aliæ differentiæ ſubſtantiales.

Earum vero formarum quæ quidem in ſubiecto ſunt vt accidentia, & de ſubiecto indicibilia ſunt, eò quod nihil ſubſtantiale ſubiectum ſibi continent, vt accidentales formæ indiuiduæ: alia quidem ſenſibilia ſunt, hoc eſt, ſenſu proprio vel communi perceptibilia, alia inſenſibilia quæ nullo ſenſu proprio vel communi ſunt perceptibilia. Senſibile enim eſt, quod ſenſu aliquo comprehenditur, vt albedo Sortis, vel ſapor huius, vel calor, vel etiam percuſſio. Hæc ſunt ſecundum ſenſum

ſam tactus percepta, vel percuſſio quæ eſt ſonus hic vel ille, vel dulcedo, vel odor, vel quæcunque talium, quod proprio vel communi ſenſu percipitur, vt magnitudo, vel figura, motus, vel quies, numerus, vel aliquid talium. Inſenſibilia verò ſunt quæ non ſenſu, ſed ratione ſimplici vel intellectu comprehenduntur, vt doctrina & diſciplina, quæ ſecundum intellectum ſunt in anima. Et ſimiliter etiam virtus ſiue intellectualis, ſiue moralis, ſiue etiam œconomica. Nulla enim talium ſenſu perceptibilis eſt. Simpliciter autem ſiue vniuerſaliter nihil quod eſt de numero eorum quæ de ſubiecto dicuntur ſiue vniuerſale vt vniuerſale eſt, ſenſibile eſt. Vniuerſale enim ſecundum quod abſtrahit ab hoc & ab illo, non niſi in intellectu eſt. Et ideo dicit Boët. quòd particulare eſt dum ſentitur, vniuerſale dum intelligitur. Hæc autem omnia in his quæ ſunt de anima, habent determinari & declarari.

Ex his autem quæ iam hic per diuiſionem poſita ſunt, manifeſtum eſt, quòd quædam quæ ſunt de numero formarum particularium, ſita ſunt alicubi ſecundum partem determinatam in ſubiecto in quo ſunt, ſicut nigredo in pupilla oculi. Quædam verò talium particularium formarum tales ſunt, quòd difficile eſt aſſignare ſecundum quam partem ſubiecti ſitæ ſunt, vt ſcientia, paternitas, & ſimilia, vt filiatio. Niſi fortè dicatur, quòd ſitæ ſunt in generantium & componentium complexione. Paternitas enim pro certo eſt forma relationis quæ ſecundum totum ineſt, & non ſecundum partem. Cuius cauſa eſt: quia ab actu generationis actiuæ innaſcitur generanti. Actus autem totius eſt, & non partis. Similiter autem filiatio ineſt ſecundum totum ei qui naſcitur propter generationem paſſiuam quæ totius eſt. Sunt tamen ſecundum cauſam & non ſecundum ſubiectum hæc ſita in complexione generantis, quæ complexio eſt cauſa complexionis ſeminis: & ſecundum cauſam ſunt ſitæ in compoſitione generantium, quæ compoſitio attenditur in ſitu & ordine membrorum in quibus ſemen manifeſtatur ad generationem, ſicut ſunt membra quæ dicuntur vaſa ſeminaria. Scientia autem ſecundum actum quidem accepta, ſitum non habet: ſed accepta ſecundum habilitatem, ſita eſt in complexione ſcientis, quia ſubtilium humorum & ſpirituum magis ſunt habiles ad ſciendum: propter quod etiam Alexander dixit intellectum potentialem, præparationem quandam eſſe in corpore. Dicunt tamen aliqui ſcientiam ſitam eſſe in toto, & non in parte: quia in ea eſt intellectus accipiens vt lumen intelligentiæ & phantaſma à quo accipit: & ſic eſſe dicitur in toto quod pertinet ad intelligentem: quia nec ſine anima eſt, nec ſine corpore, nec ſine intelligentia. De his autem hic non multum curandum eſt, quia non ſunt ad propoſitum.

Paternitas & filiatio in quo ſint vt in ſubiecto.

Quomodo paternitas & filiatio ſunt in complexione & cõpoſitione.

Scientia ſecundum habilitatẽ vbi ſita ſit.

De hac opinione Alex. vide 3. de anima. com. 5.

Hoc autem aduertendum eſt: quia ſingula eorum quæ dicta ſunt, notatio quædam ſiue notamen vel nomen eſt incomplexionis quæ eſt in voce. Singulum enim eorum nota eſt incomplexæ vocis, & non ſignificatur oratione complexa. Hoc autem ſic incomplexa voce notatum, aut erit ſubſiſtens, hoc eſt, ſubſtantia: aut alteri contingens, hoc eſt, accidens. Eorum verò quæ contingunt, hoc eſt, ſubiecto accidunt, ſingulum aut extrinſecus, hoc eſt, per extrinſecam cauſam aduenit ſubſtantiæ: aut ſimpliciter ſecundum eſſe & cauſam intra ſubſtantiam conſideratur, ſicut intra ſubſtantiam cui ineſt ſecundum eſſe & cauſam conſideratur linea, ſuperficies, & corpus quod eſt in trina dimenſione: cauſatur enim quantitas à materia, & eſt de menſurantibus intrinſecus. Similiter etiam de qualitatibus eſt, quæ cauſantur à forma & diſponunt ſubſtantiam intrinſecus. Eorum verò quæ ſecundum ſubſtantiam extrinſecus contingunt ſiue adueniunt ſubſtantiæ, illa ſunt aut actus qui eſt agere, aut pati ſiue paſſio, aut diſpoſitio ſiue ſitus, aut eſſe alicubi ſiue vbi, aut in mora ſiue quando, vt olim, heri, hodie: quia, ſicut dicit Priſcianus, tempus eſt menſura mutabilium rerum: & ſicut quando cauſatur à tempore, vel ſumitur ſecundum habere. Non enim plura ſunt de extrinſecis accidentibus ſubſtantiæ: & ideò non ſunt niſi ſex principia. Hoc autem iam in antehabitis iſtius libri probatum eſt. De his autem prædicabilibus quæ ſubſiſtunt, vt eſt ſubſtantia, & ea quæ in genere ſubſtantiæ continentur. Similiter autem & de his quæ non extrinſecus adueniunt, ſed ſolum ſunt ſecundum cauſam & eſſe in his in quibus ſunt per exiſtentiam, in eo libro qui de categoriis dicitur ſiue inſcribitur, ſufficienter eſt diſputatum & determinatum. Et ſimiliter de aliquid, quod vt frequenter per intrinſeca innaſcitur. De reliquis verò quæ per extrinſeca ſubſtantiæ frequentius adueniunt (quæ etiam ideo prædicabilium nomen non habent, ſed principiorum, eò quod non prædicant aliquid ſimpliciter inhærens, ſed quod aliqualiter ſe habet ad aliud) continuè in ſequentibus erit dicendum.

Sufficientia decem prædicamentorum poſita in textu.

Quantitas cauſatur à materia, & qualitas à forma.

CAPVT VII.

De inuentione formæ ad intellectum dictorum.

AD intellectum autem omnium quæ dicta ſunt, ſciendum eſt, quòd formæ nomen & rationem primi inuenerunt Stoici, & ante eos qui Philoſophi fuerunt Epicuri, omnem cauſam ad materiam retulerunt. Videntes enim quòd nihil eſt in materia per quod id quod formabile formatur, & quòd materia formabilis formantis ſe formæ cauſa eſſe non poteſt, dixerunt formas à materia eſſe ſeparatas: eò quod quæcunque ſunt in materia formæ, in materiam inductæ ſunt: & ideò non poſſunt eſſe cauſæ formationis materiæ. Id enim quod per ſe & ſubſtantialiter & ſecundum ſeipſum cauſa eſt formationis, non eſt formatum, ſed formans ſecundum ſeipſum: & ideò tales formas indifferenter formantes extra materiam eſſe poſuerunt, & ſeparatas in lumine primorum agentium intellectuum exiſtentes: ex quibus ſicut ex quodam ſigillo omnium formæ quæ formantur, produci habent.

Qui primitus inuenerint nomen & rationem formæ.

Has

Has autem formas ſic foris manentes & omnia formantes, cum ipſo lumine agentium intellectuum expandi dixerunt ſuper formanda: & ideò tales formas dixerunt eſſe principia formalia incorruptibilia, per quæ vera habetur ſcientia & notitia rerum, ſicut lumine ſolis color expanditur vel effunditur ſuper colorata viſibilia ſecundum eos qui dicunt (ſicut & verum eſt) quòd colores non ſunt in tenebris, ſed in aduentu luminis expanduntur ſuper corpora terminata: propter quod etiam Pythagorici colorem epiphanium, hoc eſt, ſupereminentem nominauerunt. Hoc igitur modo dixerunt à ſeparatis formis per intelligentiæ agentis lumen formas effundi materiales, & ideo materiales formas non verè dici formas, ſed verarum formarum imagines: ſed tam ſeparatas, quam imagines earum de rebus prædicari: ſeparatas quidem, eò quod in materia lumine intelligentiæ, quod penetratiuum eſt rerum, infunduntur omnibus, & faciunt eſſe, & ſunt principia cognitionis ipſorum: imagines autem ideò quod ſunt ſimilitudines illarum, & ſunt in materia ſecundum eſſe, & mutabiles ſecundum mutationem materiæ. Sed quod imagines ſunt principia cognoſcendi ea quorum formæ ſunt, hoc habent à formis ſeparatis, quæ ſtabiles & certæ ſunt cauſæ rerum.

Huius contrarium videtur dicere 2. de anima ſuper text. com. 67. ſolue per dicta eius ibi per quæ concordas Auicen. & Alexand. cum Auempace & Auicen.

Expoſitio quorundam.

Talem igitur formam dicunt aliqui eſſe formam, quæ compoſitioni contingit, eò quod ſuper compoſitum lumine intelligentiæ diffunditur: & quod hæc ſit quę ſimplici & inuariabili eſſe conſiſtit, quia ſimplex eſt, quod in lumine intelligentiæ eſt: & inuariabile eſt, quod variatione materiæ non variatur: quia quamuis materia varietur ſub iſta forma, tamen ipſa non innititur niſi lumini intelligentiæ, & non variatur, ſicut videmus in arte à coloratis variatis non variari colores, eò quod ſoli innituntur lumini, quod eſt in perſpicuo non inquantum eſt elementum, vel elementatum, vel corpus mutabile ſecundum formam, ſed ſecundum quod perſpicuum communicat cum perpetuo ſuperius corpore. Hæc autem iſtorum expoſitio non facit ad propoſitum: quia talis forma non eſt diuiſibilis in ſubſtantialem & accidentalem, nec vniuerſalem & particularem.

Improbatio expoſitionis.

Expoſitio aliorum.

Ideo alij dicunt, quòd forma quæ eſt cōpoſitioni contingens, eſt forma accidentalis. Accidens enim eſt, quod eſt in aliquo quod perfectum eſt ſecundum eſſe, vt dicit Auicen. Et ideò etiam accidens eſt: quia totum eſſe & perfectum conſequitur. Et quia id quod perfectè eſt, compoſitum eſt, ideo dicunt, quòd hæc forma non contingit niſi ſecundum ſubſtantiam cōpoſitioni, vt ſcilicet compoſitio ſecundum accidens ſemper ſibi præſupponat compoſitionem ſecundum ſubſtantiam. Qualiter autem hæc forma ſimplici & inuariabili eſſentia conſiſtat, non eſt facilè probare: cum accidens, vt probat Ariſtot. in 11. primæ philoſophiæ, non ſit eſſentia, ſed eſſe: nec omninò eſt ſimplex eſſentia, in cuius ratione ſemper eſt ſubiectum: nec inuariabile omninò eſſe poſſit, quòd ſecundum eſſe ſemper innititur ei quod continuè variatur. Ideo enim dicit Ariſt. quòd non eſt eadem ſanitas in mane, & in veſpere: quia ſanitas complexioni animalis innititur, quod continuè variatur propter agentium & patientium continuā actionem & paſſionem. Adhuc autem hæc forma accidentalis non recipit diuiſiones formæ generaliter, quæ inductæ ſunt.

Improbatio eorum, & quod diffinitio data de forma, non poſſit intelligi de forma accidentali. 5. phyſic. text com. 57.

Oportet igitur dici, quòd forma de qua locuti ſumus, ſit forma quæ eſt vniuerſale. Hæc forma totius forma eſt, & non partis, & compoſitio ipſa in compoſito materialis eſt ad illam, ſicut compoſitum ex anima rationali & corpore materiale eſt ad hominem: aliter enim prædicabile non eſſet, niſi eſſet intentio non partis, ſed totius: & hæc eſt forma rationis & logica. Forma vero quæ in phyſicis principium eſt, forma partis eſt, & non totius. Et quia hæc forma eſt totius, ideo diffinitio quæ talis formæ eſt, dicit quidditatem & continet in ſe tam potentialia quam actualia, & tā materialia relata ad formam quam formalia relata ad materiam, ſicut animal rationale & mortale, animal enim potentiale & materiale eſt, alia autem ſunt actualia ſiue formalia. Hoc eſt igitur compoſitioni contingere hoc modo quo dictum eſt ad minus compoſitioni eius quod eſt & quo eſt, de quibus in libro de cauſis habet plenè determinari. Et hæc forma conſiſtit & eſt eſſentia lumine intelligentiæ nitens, & conſiſtens inuariabilis per ſe vel per proprium eſſe ſuum, variata per accidens ſecundum eſſe quod habet in hoc vel in illo. Hæc etiam forma diuiſibilis eſt omni formæ diuiſione quæ determinata eſt. Et hæc forma eſt, ratione cuius omne quod ordinatur in genere vel ſpecie, rationem recipit ſuæ coordinationis. De hac igitur intelligendum eſt omne quod de forma hic dictum eſt.

Diffinitio data de forma eſt intelligenda de forma logica, quæ dicitur forma totius.

TRACTA

TRACTATVS II.

De actione.

CAPVT I.

An actio ſit prædicamentum vel principium.

ACTIO vero, &c. His igitur quæ de forma dicuntur ſic præmiſſis, iam de ſingulis quæ in categoriis dicta non ſunt, reſtat dicendum. Et primum de actione quæ inter alia videtur cum his quæ extrinſecus ſubſtantiæ accidunt conuenire. Cauſatur enim à naturali potentia rei: naturalis autem potentia radicatur in ipſa rei ſubſtantia. Et attende, quòd quidam dicunt actionem non eſſe principium, eò quod principium nihil ponit ante ſe cauſans præcedens ipſum. Actio autem & agens & potentiam naturalem agentis ante ſe ponit per intellectum.

A quo cauſatur actio. Prima obiectio.

Dicunt etiam, quòd Ariſtot. dicere videtur, quòd actio & paſſio idem ſunt numero, ſicut via quæ eſt à Thebis ad Athenas, eadem numero eſt quæ eſt ab Athenis ad Thebas. Sic cum actio ſit comparatio agentis ad patiens, & paſſio ſit econtra comparatio patientis ad agens, videtur actio idem numero eſſe paſſioni. Et ſic iſta duo principia non ſunt dicenda duo, ſed vnum & idem numero: diuerſa tamen per terminos.

Secunda. 3. phyſic. tex.com.11.

Adhuc quia motus eſt actus agentis quo mouetur patiens, & eſt actus patientis quo mouetur ab agente, videtur quòd motus ſit vna natura actionis & paſſionis: & quorum vna eſt natura, illa ſunt vnum: videtur ex hoc, quòd actio & paſſio ſint principium & prædicamentum vnum, & quòd hoc prædicamentum ſit motus.

Tertia.

Adhuc etiam congruentius videtur eſſe, quòd motus ſit prædicamentum quam actio: quia motus ſic eſt actus mouentis ſecundum quem mota ſubſtantia agit: & ſic videtur motus eſſe cauſa actionis in id quod ſubiicitur, quia ſi non moueret, non ageret in ipſum. Eſt ergo motus cauſa actionis, & ſic principium reſpectu actionis. Congruentius ergo videtur dici, quòd motus ſit prædicamentum, quã actio, vel paſſio.

Quarta.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum eſt, quòd actio eſt principium & primum inter principia, ſicut dictum eſt: eò quod ab intrinſeco formali cauſatur: paſſio autem cauſatur ab intrinſeco materiali, & ideò poſteriori modo ſe habet ad ſubſtantiam: & quia ſubſtantia compoſita ex formali & materiali conſiſtit, & in omni natura, vt dicit Ariſtot. eſt aliquid quo eſt agere, & aliquid quo eſt pati & fieri, ideò ſubſtantiæ proprium eſt agere & pati. Et quod dicit, quòd actio ante ſe aliquid ponit, ſcilicet naturalem potẽtiam. Dicendum, quòd verùm eſt, quòd præponit ſibi naturalem potentiam ſecundum efficientem cauſam, ſed non præponit ſibi eam vt formale ſuæ communitatis principium. Efficiens autem cauſa, quia nihil ſui ponit in effectu, nec eſt cauſa vnitatis rei nec diuerſitatis in effectu, ideo non propter hoc impeditur, quin actio poſſit eſſe principium, & ſit principium formale totius illius coordinationis, quæ rem ſuam dicunt vt facere vel agere: hæc enim non in prædicamento qualitatis, ſed in genere actionis coordinantur: hoc enim modo decem genera dicuntur prima rerum principia, quia ſunt primæ formæ, ad quarum modum prædicationis omnia ſibi ſimilia reduci habent, vt in illam communem formam coordinabilia.

Quare actio fuit primum inter principia.

3. de anima. text. com. 17.

Ad primam obiectionem.

Quod autem obiicitur, quòd eadem ſit actio & paſſio. Dicendum, quòd non ſunt eadem niſi in materia quæ eſt quidem in qua eſt actio ſicut in ſubiecto ad quod dirigitur & ad quod terminatur actio agentis, & ipſa eadem materia quæ ſubiectum eſt paſſionis. Propter talem autem materiæ idemtitatem non oportet, quòd idem formale principium ſit actionis & paſſionis, inquantum vnum eſt actio, & alterum eſt paſſio. Hoc enim impoſſibile eſt. Oppoſiti enim modi formales ſunt actionis & paſſionis. Quia modus & forma actionis eſt ſicut imprimentis & influentis. Modus autem paſſionis eſt ſicut impreſſi vel influxi: propter quod etiam voces hæc ſignificantes, diuerſa ſunt prædicamenta vel principia.

Ad ſecundam.

Actio & paſſio ſunt idem in materia, licet formaliter diſtinguantur.

Et quod obiicitur de motu, dicẽdum quòd motus non ſicut vna natura & vna forma eſt mouentis & moti, nec agentis & patientis. Eſt enim actus perfectus prout eſt actus mouentis & agentis: etiam eſt actus imperfectus prout eſt actus mobilis & patientis: & quia non eſt vtriuſque vt vna natura, ideò non poteſt eſſe cauſa, quòd vnum ſit principium vel prædicamentum actio in agente, & paſſio in patiente. Motus etiam in ſe non eſt vnius formæ & naturæ: quia non eſt alicuius ſpeciei entis perfectæ, ſed fluxus de natura in naturam, & de forma in formam, & de potentia in actum. Et ideo per vnitatem naturæ motus nihil probari poteſt de vnitate vel diuerſitate principiorum vel prædicamentorum.

Ad tertiam & quartam. Nota quomodo motus eſt actus perfectus, & quomodo imperfectus.

Motus non eſt vnius formæ.

Et quod obiicitur per ſimilitudinem viæ duorum terminorum, quod eadem numero ſit actio & paſſio. Dicendum, quòd non eſt ſimile:

mile: quia in via ſubſtantia materiæ & ſubſtantia formæ manet eadem, nihil habens diuerſum niſi terminos: motus autem ſecundum formam non manet idem. Vnde ſecundum alias formas mutatur id quod denigratur, & id quod dealbatur. Et ſimiliter eſt quod ſecundum aliam formam eſt paſſum comparatum ad agens, & agens comparatum ad patiens: propter quod diuerſa ſunt prędicamenta. Actio enim ſemper eſt perfecti, ſecundum quod eſt in agente ſicut in cauſa & ſubiecto. Paſſio autem ſemper eſt imperfecti, ſecundum quod eſt in patiente ſicut in ſubiecto & mobili. Ex his omnibus igitur quæ dicta ſunt, relinquitur quòd actio ſit ſpeciale prædicamentum.

Actio eſt perfecti, paſſio autem imperfecti.

Vtrum actio an agere ſit prædicamentum, & quomodo differunt. Et de hoc vide ſupra in prædicamentis, tract. 6. c. 1.

Differt autem agere ab actione in hoc, quòd actio dicit actionem vt conceptam: agere autem actionem dicit vt exercitam. Et hoc modo ſecundo eſt prædicamentum. Quia ſic ſpecialem modum dicit prædicationis, qui ad alium aliquem de decem modis prædicandi reduci non poteſt: qui modus vt voce deſignatur, dat vocem primam quæ eſt vna decem vocum vnius primorum generum ſignificatiua. Actio autem vt conceptus deſignatiua, non dicit illum modum prædicationis: & ideo nomine actionis principium illud non propriè deſignatur, ſed agere nominatur verbaliter ſignificando, quia non deſignat actionem vt exercitam.

Differentia inter agere & facere.

Attendendum etiam, quòd quamuis agere ſecundum Ariſtot. in 6. ethic. differat à facere: agere enim fit actione pertinente ad voluntatem vel electionem, facere autem eſt operari ſuper alienam vel extrinſecam materiam: tamen prout hic ſumitur agere & facere, pro eodem accipiuntur. Vnum enim modum in communi habent prædicationis, ad quem ordinantur omnia prædicabilia ipſorum ſecundum genus & ſpecies. Omne enim illud quod procedit continuè ab agente vel operante in patiens, vocatur hic actio vel agere. Et hoc eſt quod dicit Auer. quòd actio eſt effectiua comparatio agentis ad patiens. Sic enim actio eſt fluens operatio ab agente in patiens: & ideò quia eſt agentis forma fluens in patiens, ideo mouetur patiens: ſicut mouet generans per ſe vel per accidens id in quo inducit formam ſuam: & hoc mouens eſt agens, & motus mouentis eſt actio eius. Et ſimiliter intelligens eſt agens, & intelligere actio eſt: & faciens eſt agens, & facere eſt actio eius. Et in hoc ambitu communitatis dicit agere vel facere genus generaliſſimum principium quoddam: & vox ipſa ſignificat vnam primarum rerum quæ communitate ſua multa, vt genera, & ſpecies, & indiuidua complectitur vna coordinatione ſub primo communi contenta. Cuius ſubalterna genera ſunt agere, quando propriè accipitur quod actio eſt operatio electionis. Et alterum genus eſt facere ſecundum quod facere eſt in extrinſeca materia per artem operari. Species autem ſunt ſicut ſecare ligna vel corpora, & ſicut vrere, & huiuſmodi. Indiuidua verò ſunt ſicut ſectio facta à Sorte hæc vel illa, & alia huiuſmodi. Hoc igitur accidens prædicamentum ad nullum aliud genus eſt reducibile, & ſecundum hunc modum actio eſt in agente, ſicut in cauſa, non quidem vt ſtans & quieſcens in ipſa, ſicut quantitas vel qualitas vel relatio, ſed eſt in agente, vt procedens vt fluens ab ipſo continuè in patiens.

Agere vt commune ad agere & facere propriè eſt generaliſſimum.

Quæ ſint eius ſubalterna genera & ſpecies & indiuidua.

Actio eſt in agente vt in cauſa & non vt in ſubiecto, ſed eſt in paſſo vt in ſubiecto.

Adhuc autem attendendum eſt, quod vniuſcuiuſque perfecti ſecundum formam forma dicitur actus & ab actu nomen verbale formatur actio: & ideo actio eſt ſecundum formam agentis operatio procedens ab agente in patiens. Et ideo forma ſemper eſt principium actionis. Sic igitur accipiendum eſt actionis prædicamentum ſiue principium.

Actio eſt nomen verbale ſecundum formam, formatum ab actu.

CAPVT II.

Quid ſit actio ſecundum diffinitionem.

Actio autem in tali communitate generaliſſima accepta à Gilberto Porretan o ſic diffinitur, Actio eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur. Eſt autem qualiſcunque hæc deſcriptio aſſignatio maioris declarationis quam nomen. Et cum dicitur, ſecundum quam, importatur modus cauſæ formalis. Agens enim informatur actione cum actio nil ſit niſi effectus proceſſus potentiæ agentis ſecundum formam quæ eſt principium actionis & paſſionis: eò quod omnis actio vt actio tranſit in patiens, & omne actiuum hoc modo eſt tranſitiuum. Quia autem in patiens tranſit, ideo additur, in id quod ſubiicitur. Subiicitur enim agenti patiens quod ſuam recipit actionem. Et agentis virtus pręualet ſuper ipſum & imprimit ei per actionem formam. Et quia virtus agentis penetrat in patiens & tranſmutat ipſum, ideo dicitur, in patiens, & non ad patiens, vel ſupra patiens. Dicitur autem, agere dicimur, vt denotetur, quòd agens hoc modo denominatur ab actione ſicut ſubſtantia denominata recipit accidentis prædicationem: & ſic agens ab actione denominatiuè dicitur & prædicatur, & eſt prædicatio accidentis de ſubiecto in quo eſt: hoc enim ſubiectum eſt cauſa actionis: hoc enim modo ſubiectum cadit in diffinitionem accidentis, vt docet Ariſtot. in 7. primæ philoſophiæ. t.c. 17. Sic dicitur ſecans in id quod ſecatur: & ſic dicitur vrens in id quod vrit, quia vſtio procedit ab ipſo in id quod vritur: & ſic eſt in aliis.

Actio eſt ſecundum quam, &c.

Quare dixit ſecundum quam.

Quare dixit in id quod ſubiicitur.

Quare dixit in id, & non ad id.

Quare dixit agere dicimur.

Hic colligitur, quod actio ſit in agente vt in ſubiecto, vt in fine cap. præcedentis videtur allegare.

Sunt tamen quidam ſophiſtæ obiicientes cõtra inductam aſſignationem, dicentes quòd qualitas quæ eſt naturalis potentia, eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur: & ſic videtur naturalis potentia actio eſſe.

Prima obiectio.

Adhuc, Forma eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur: & ſic forma videtur eſſe actio, quod eſt falſum.

Secunda.

Adhuc, Ars eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur, agere dicimur: & ita ars actio videtur eſſe.

Tertia.

Adhuc inſtrumentum, vt gladius, vel foſſorium, eſt ſecundum quod in id quod ſubiicitur

Quarta.

citur agere dicimur: inſtrumentum ergo actio videtur eſſe.

Quinta.

Adhuc, Manus vel pes eſt ſecundum quem in id quod ſubiicitur agere dicimur: ergo tale membrum actio eſſe videtur.

Solutio prima.

Ad omnia autem hæc & his ſimilia ſoluitur per inductam iſtius aſſignationis explanationem, quod ſcilicet cum dicitur, actio eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur, hoc quod dico (ſecundum quam) notat agentis formalem denominationem, vt à ſecando dicitur ſecans, & ab vtendo dicitur vtens, & ſic de aliis. Et in actionibus animæ à docendo dicitur docens, & ab intelligendo intelligens, & ſic de aliis. Hoc enim quamuis ſine paſſione non ſit, quia recipere pati eſt: tamen prout intelligere eſt proceſſus actualis intellectus in intellectum iſta dicuntur actiones à quibus agens denominatur. Hæc igitur eſt ſolutio ad prædicta: quia ſecundum naturalem potentiam non dicimur agere ſecundum actum. Sed nota, quòd naturalis potentia potentiale principium eſt actionis.

Quid notet ly ſecundum quam.

Nota quomodo intelligere eſt actio, & quomodo eſt paſſio.

Secundum naturalem potentiam non dicimur agere: quia ipſa eſt potentiale principium actionis & non actuale.

Ad ſecundam.

Similiter etiam ſoluitur id quod de forma obiicitur, quod cum dicitur, quòd forma eſt ſecundum quam agere dicimur, hoc quod dico, ſecundum quam, non notat id quod formaliter denominat id quod eſt agens ſecundum actum, ſed notat tunc id quod perfectum eſt vt agere poſſit: & ideo forma quæ eſt principium actionis, non denominatur agens vt eſt agens in effectu.

Ad tertiam.

Hoc etiam modo ſoluitur id quod de arte obiicitur: quia ars non dicit niſi facultatem ad actionem, & non dicit id quod eſt actu agens.

Ad quartam & quintam.

Similiter ſoluitur id quod obiicitur de inſtrumento. Inſtrumentum enim non facit agere agentem, nec denominat ipſum, ſed dicit cauſam mediam coadiuuantem in actione. Et ideo hoc quod dico, ſecundum quam, non vniuocè ſumitur in diffinitione & obiectis contra diffinitionem.

Obiectio.

Si autem aliquis obiiciat dicens, quòd hoc dico, ſecundum quam, infinitum eſt, & ideo non eſt cauſa notitiæ, ſed potius ignorantiæ: diffinitiones autem cauſa innoteſcendi fiunt: & ſic hoc quod dico (ſecundum quam) non poteſt eſſe actionis diffinitiuum. Dicendum igitur, quòd quia actio eſt vnum de primis principiis, ideo non poteſt habere diffinitum & certum aliquid per quod diffiniatur: ſed infinitum poteſt habere, quod tamen finitè determinetur ab eis quæ in oratione eadem poſita ſunt. Et hoc modo determinatum & diffinitum poteſt eſſe innoteſcendi principium.

Solutio.

Obiectio.

Et ſi obiicitur, quòd idem ponitur in diffinitione ſuiipſius cum dicitur, actio eſt ſecundum quam agere dicimur: agere & actio in re non differunt, quamuis differant in modo ſignificandi. Dicendum eſt ad hoc, quòd agere per modum ſignificandi dicit actionem vt exercitam, & hoc modo notior eſt nobis quam ſit quando ſignificatur vt conceptus quidam: & ſic diuerſificatum ponitur agere in diffinitione actionis.

Solutio.

Quomodo agere ponitur in diffinitione actionis.

Obiectio.

Si autem adhuc quis obiiciat dicens, quòd hæc diffinitio non valet, cum non data ſit per genus & differentiam: diffinitiones enim per genus & differentiam debent dari. Attendat qui ſic obiicit, quòd diximus iſtam diffinitionem non eſſe diffinitionem propriè, ſed diximus eſſe qualemcunque aſſignationem, quæ maioris declarationis eſt quam nomen. Tales autem aſſignationes non dantur per genus & differentiam, ſed per alia, ſicut accidentia, vel cauſam, vel effectum, vel ſignum. Et generaliter per omnia illa quibus aliquo modo innoteſcere poteſt aſſignatum melius & expreſſius, quam innoteſcat per nomen. Sic igitur actio eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur.

Solutio.

Diffinitio actionis non eſt propriè diffinitio, ſed quædam aſſignatio.

Aſſignationes quæ non ſunt veræ diffinitiones, poſſunt dari per accidentia, vel cauſam, vel effectum, vel ſignum.

CAPVT III.

De diuiſione actionis in actionem corporis & in actionem animæ.

Est autem, &c. Actio autem ſic in genere accepta, diuiditur in actionem animæ, & in actionem corporis, ſiue in actionem animalem & actionem corporalem: hæc enim ſunt primæ & formales differentiæ actionis. Et hoc modo actio animæ dicitur omnis actio non corporalis, ſiue ſit intellectus, ſiue ſit animæ, vt viuificare, mouere prout anima mouet motu proceſſiuo, vel vegetando, vel ſenſificando, hoc enim viuificare eſt: & talis actio eſt non corporalis, quia non eſt ſecundum aliquam formam corporis, & quando nominat agentem, non denominat aliqua forma corporali, ſed forma vitæ alicuius, vt viuens, vel dirigens, vel augens, vel aliquid tale. Actio autem corporis denominatur à corporali forma, ſicut dicitur calefaciens, vel dealbans, vel aliquid tale. Iſtæ igitur primæ ſunt differentiæ & ſpecies actionum, omnem actionem ſub ſe continentes. Omnis enim actio hoc modo aut eſt animalis, aut corporalis. Et hæc ſunt ſubalterna genera, & ſubalternæ ſpecies huius prædicamenti.

Prima & formales differentiæ actionis quæ ſint, & quæ ſit actio animæ.

Actio corporis quæ ſit.

Differt autem actio corporis ab actione animæ in hoc, quòd actio corporis neceſſariò eſt mouens ipſum in quo eſt ſicut in cauſa & ſubiecto: & illud non eſt agens niſi motu ſuo agat: & immobile exiſtens nihil agit: quia ſicut dicit Ariſt. in 16. animalium. Si non tangit, non agit, & ſic non ſequitur alteratio. Et quia corpus non agit niſi motu ſuo, oportet quòd in actione corporis ipſum agens mobile ſit, & vt moueatur id corpus in quo ſicut in agēte denominato ab ipſa actione eſt ipſa actio: ſicut ſecans non ſecat niſi moueatur, & vtens mouetur ipſa vſtione actiua: oportet enim quòd accedat ad id quod vritur, & accedere eſt moueri. Aliquo igitur modo moueri inuenitur, quod corporali agit actione. Anima autem talia incorporalia dũ agit, immobilis eſt & non mouetur: mouet tamen corpus viuificando, & mouendo ſecundum locum in motu proceſſiuo & aliis vitæ motibus eſt ipſa immobilis. Cuius cauſa eſt: quia eſſentialis ſibi eſt omnis

Quomodo differt actio corporis ab actione animæ.

Ex quo patet, quòd actio corporalis ſit per contactum.

Quid agit actione corporali, aliquo modo mouetur.

Quare ani-

ma immobilis eſt, cum corpus moueat: corpus autem cum mouet, neceſſe eſt moueri.

nis actio vitæ, & anima per ſubſtantiam ſuam & ſecundum ſeipſam mouet motu vitæ, & non indiget vt ad aliquid moueatur quo accipiat formam vel locum ſecundum quem fiat motus principium: propter quod agit propria animæ actione ſine motu quo moueatur. Sic autem actio non eſt in corpore: quia corpus per ſeipſum non eſt agens principium: & ideò indiget motu quo moueatur ad formam qua fiat agens principium, & ſic indiget inſtrumento quod ab eo qui vtitur ipſo, formam motus accipiat. Et ideò manus mota prius ad formam motoris mouetur vt motu corporis inducat formam primi motoris in patiens. Animales autem actiones ſimplices ſunt, quibus anima per ſeipſam eſt cauſa: & ideo tales actiones agens non oportet moueri animam. Hæc igitur differentia eſt inter animæ & corporis actiones.

Quod anima ſit immobilis motu corporis, probatio inductiua.

Quod autem anima immobilis ſit motu corporis, probatur inducendo. Anima enim dum agit, non mouet id in quo eſt actio, ſicut animam, ſed coniunctum. Ipſa verò anima dum agit, immobilis eſt: & quamuis ſit immobilis, tamen mouet corpus motu vitæ & motu ſecundum locum ſi ſit perfecta anima. Anima verò in ſeipſa permanet immutabilis, & non mouetur motu quo mouet. Et ideo in ſuo ordine probatur eſſe mouens principium. Non enim mouetur anima ſecundum locum, nec ſecũdum aliorum motuum quemquam, incrementum ſuſcipiendo vel diminutionem, cum non ſit quanta. Nec mouetur recto motu de loco vno ad oppoſitum locum tranſeundo: locus enim locans corpus eſt, cuius ſuperficies locans locus eſt, & in ſe non locat niſi cui principium & medium & finis aſſignatur ſecundum partes loci circunſcribentis. Anima autem eſt non corpus, nec habens principium, medium, & finem ſecundum loci terminos. Non ergo poteſt ſecundum locum moueri. Et propter hoc nullam loci mutationem poteſt ſuſcipere anima: non enim mouetur aliquid ſecundum locum hoc modo niſi corpus, & mouetur ſecundum locum in eo quod tranſit de loco ad locum. Non ergo aliquo modo mouetur anima, niſi fortè motu alterationis, qui tamen motus, vt in antehabitis diximus, non eſt animæ, ſed coniuncti, in quo tamen aliquo modo communicat anima, ſicut in præhabitis determinatum eſt.

Anima non mouetur, niſi fortè motu alterationis.

Obiectio.

Obiiciunt tamen quidam contra prædicta: quia ſuperiora corpora mouent inferiora: & tamen motu illo non mouentur. Si autem ſuperiora corpora mouent, conſtat quòd eſt motus corporis, & non mouent motu corporeo.

Solutio.

Sed ad hoc dicendum eſt, quòd corpora ſuperiora mouent motu virtutis ſuorum motorum, & ſic agunt mota & acta motu & actione motoris ſui.

Aliter.

Vel dicatur, quòd talis motus eſt virtutis quæ eſt à ſpecie: & ſic quamuis ſit corporis, tamen non eſt qualitatis corporalis, ſed virtutis incorporeæ. Et ideo in ipſo non eſt neceſſe corpus moueri: quia non eſt corporalis actio, ſed incorporea.

Dubium.

Adhuc autem dubium videtur, quòd videre, audire, & ſapere, & imaginari, ſunt animæ actiones: & tamen in his omnibus mouetur id in quo eſt actio, & non eſt immobile.

Solutio.

Sed hoc leue eſt ſoluere: huiuſmodi enim actiones omnes verè & ſecundum materiam ſunt paſſiones: quia omnes in corpore conſiſtunt potius quam in actione. Et cum in talibus eſt id quod mouetur, non mouetur motu phyſico, ſed potius motu intentionis qui eſt motus ſecundum rationem.

Dubium.

Siquis autem quærat, qualis ſit iſta diuiſio actionis in actionem animæ & actionem corporis? Dicendum eſt, quòd ſi corpus non dicat niſi agens, & anima ſimiliter: tunc diuiſio accidentis eſt in ſubiecta. Si autem dicat anima agens, & corpus agens formam actionis, ita quòd actio animæ ſit actio ſecundum rationem animalis, corporis autem actio ſit actio corporalis: tunc diuiſio poteſt eſſe generis in ſpecies: & ſic ſumitur hic. Et ideo diximus, quòd iſta diuiſio dat prima ſubalterna genera in hoc generaliſſimo quod eſt actio. Hæc eſt igitur diuiſio actionis, ita quòd actio animæ eſt agentis immobilis. Actio autem corporis eſt agentis moti, eò quod corpus non agit niſi motum.

Solutio. Qualis ſit diuiſio actionis data.

Obiectio.

Obiiciunt autem quidam contra ea quæ dicta ſunt, dicentes, quòd ſubſtantia in eo quod ſubſtantia, nec eſt actiua, nec eſt paſſiua: eò quod actio & paſſio ſunt contrariorum, ſubſtantia autem non habet contrarium. Videtur igitur, quòd actio nec ſit animæ, nec nec corporis ſecundum quod huiuſmodi.

Solutio. Quomodo actio hic diuiſa non eſt inter contraria.

Ad hoc autem eſt dicendum, quòd (ſicut ante dictum eſt) actio hîc largè ſumitur, ſecundum quod etiam mouere eſt agere. Actio animæ idem eſt quod mouere: & ſic competit animæ agere. Si autem actio ſumatur ſtrictè pro actione phyſica: tunc verum eſt, quòd actio eſt contrariorum & inter contraria. Actione ergo largè accepta ſubſtantia agit: quia, ſicut dicit Damaſcenus, nulla ſubſtantia eſt quæ propria deſtituatur operatione. Et ideò probat Ariſtot. quòd vnumquodque habet actum & actionem propriam ad quam eſt virtus ipſius.

CAPVT IV.

De imagine in ſpeculo vbi videtur eſſe inſtantia contra prædicta.

HOc autem, &c. Contra ea vero quæ dicta ſunt, quod ſcilicet non poteſt non corpus corpore moueri, videtur eſſe inſtantia. Habet enim dubitationem in quibuſdam, vtrum generaliter verum ſit non corpus corpore moueri non poſſe: eò quod ſpeculo (quod eſt corpus) immobile permanente, videtur in ſpeculo fieri motus imaginis, quæ eſt non corpus, ad mutationes oppoſitas ſecundum locum: videtur enim moueri à dextro in ſiniſtrum ad motum inſpectoris ſpeculi, & à profundo ad ſuperficiem ſi inſpector ſpeculi accedat & recedat à ſpeculo. Mouetur igitur non corpus motu corporis ſecundum locum, ita quòd principium, medium, & finis aſſignantur ei ſecundum locum. Et ſiquidem concedatur in ſpeculo eſſe imaginem ſicut in recipiente

Obiectio textus.

recipiente

recipiente & ſicut in loco: tunc vel impoſſibile, vel valdè difficile erit ſoluere dubitationem: quia tunc ſequitur, quòd motu ſpeculi imago moueatur: quia ſicut dicit Ariſtot. mouentibus nobis mouentur ea quæ in nobis ſunt, & vaſe moto neceſſe eſt moueri quod eſt in vaſe. Si autem in ſpeculo dicatur eſſe imago, erit ſpeculum locus imaginis ſicut vas, Eſt enim locus vt locus, & eſt locus vt vas, ſicut probatum eſt in 4. phyſic. Si autem dicatur in ſpeculo non eſſe imago, quamuis hoc aliquo modo verum ſit, tamen apud imperitum vulgus, quod iudicium ſenſus ſequitur potius quam rationem, erit hic error intolerabilis, quia viſus nuntiat imaginem eſſe in ſpeculo.

4. top. c.

Cõm. 23.

Solutio obiectionis. *Quomodo cauſatur imago in ſpeculo.*

Ad hanc autem dubitationem ſoluendam oportet vti his quæ in libro de ſenſu & ſenſato, ſubtilius declarata ſunt. Lumen enim per hoc quod eſt forma cæleſtis (cuius eſſe ſpirituale eſt) habet virtutem conferendi eſſe ſpiritualiter perſpicuo ei quod materialiter eſt in corpore materiali terminato. Tranſparens autem terminatum politum & corraſum lumen ſibi incidens reflectere habet ad purum angulum. Hic ergo contingit, quòd lux vel lumen imaginem abſtrahit ab eſſe materiali, & in perſpicuo dat ei eſſe ſpirituale, & hoc eſt eſſe lucis vel luminis. Incidens ergo in ſpeculo terminato cum traducere imaginem per ſpeculum non poſſit, à ſuperficie polita ſpeculi reflectitur: & ſic apparet imago ſub duobus ſitibus: vno quidem luminis incidentis ab inſpectore in ſpeculum, altero verò ſitu luminis reflexi à ſpeculo ad inſpectorem. Et ideo imago illa eſt in corpore quidem inſpectoris materialiter. In lumine autem perſpicui quod eſt medium inter inſpectorem & ſpeculum, eſt ſicut in deferente & ſecundum eſſe ſpirituale quod habet in lumine perſpicui. In ſpeculo autem eſt ſicut in terminante radium incidentem, & reflectente radium reflexum ad inſpectorem.

Quomodo imago eſt in ſpeculo, & in perſpicuo, & in inſpectore, diuerſimodè tamen.

Quare imago non mouetur ad motum ſpeculi.

Propter quod motu ſpeculi non mouetur: quia non eſt in ipſo ſicut in ſubiecto, ſed tantum ſicut in reflectente: & ideò eſt in ipſo ſecundum punctum in quo fit reflexio. Et quantitas imaginis quæ apparet, quantitas eſt intentionalis, & non quantitas diſtenſa per menſuram. Quantitatis autem intentio eſt indiuiſibilis & ineſt ſecundum indiuiſibile: propter quod totum hemiſphærium apparet in paruo ſpeculo & in pupilla oculi muris, quod eſſe non poſſet ſi imago diſtenſam & materialem haberet quantitatem. Cum enim in angulo radij incidentis in ſuperficie ſpeculi & radij reflexi à ſpeculo non ſit niſi punctum, conſtat quòd in puncto videtur imago in ſpeculo, cum tamen quantitas imaginis tota videatur. Et hoc eſſe non poteſt, niſi ideò quia imago quæ apparet, intentio eſt imaginis, & non imago, ſicut dictum eſt. Et quia ad quemlibet punctum ſpeculi talis fit reflexio, ideò imago tota videtur in qualibet ſpeculi parte & quolibet puncto.

Quare in paruo ſpeculo poteſt apparere totum hemiſphærium, & qualibet res quantumuis magna.

Imago quæ apparet in ſpeculo non eſt propriè imago, ſed intentio imaginis, & hæc apparet in puncto ſpeculi.

Cauſa igitur imaginis eſt dicenda quod eſt contra ſpeculum: & illo moto imago videtur moueri. Reflexio autem fit à ſpeculi ſuperficie in qua non eſt imago, ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in puncto à quo fit reflexio. Et ideo cum mouetur ſpeculum, non mouetur imago, ſed in eodem ſitu ſucceſſiuè puncta obiiciuntur à quibus eiuſdem imaginis continuè fit reflexio. Et ideò imago ſpeculi ſtare videtur immobilis.

Quod autem dicitur, quòd incredibilis error fiat in vulgo ſi imago in ſpeculo eſſe non dicatur. Dici poteſt, quòd hoc verum eſt ſi nullo modo in ſpeculo eſſe diceretur. Nos autem dicimus, quòd eſt in ſpeculo per aliquem modum, ſcilicet ſicut in repræſentante per reflexionem. Patet ergo qualiter adhuc ſtat in veritate inducta propoſitio, ſcilicet quod impoſſibile eſt non corpus corpore moueri. Sic ergo patet, quòd alia eſt actio animæ, & alia corporis.

CAPVT V.

De proprio actionis, quod eſt actionem in motu eſſe & motum in actione, & qualiter motus ſit quale & qualitas.

SCire autem oportet, quòd ex quo motus eſt perfectus actus mouentis, & actio eſt effectus proceſſus agentis in patiens, quo mouens imprimit motum in id quod mouetur, & actionem in id quod patitur: & ſic mouendo agit, & agendo mouet: & ſic omne quod eſt in motu, in actione eſt. In motu eſt ſecundum quod motus eſt actus mouentis: & actio quidem à mouente procedens in id quod patitur: & ſic moueri à mouente eſt actio impreſſa ab agente. Si quid igitur hoc modo mouetur, agit neceſſario: quia virtute formæ mouentis ſeipſum agit ad formam agentis primi, ſicut ſemen virtute generantis agit ſe ad formam primi generantis. Sic ergo generando omnis actio quandiu eſt in fieri ab agente eſt in motu, qui eſt actus mouentis in id quod mouetur: & omnis motus qui eſt actus perfectus mouentis, firmatur & ſtabilitur in actione quæ eſt in fieri, & eſt id quod procedit ab agente in patiens.

Mouens mouendo agit, & agendo mouet.

Propter quod proprium actionis ſecundum quod eſt in fieri, eſt eſſe in motu, ſecundum quod motus continuus eſt proceſſus formæ mouentis in id quod mouetur: ſicut etiam è conuerſo proprium eſt motus ſecundum quod eſt actus mouentis, in actione eſſe ſecundum quod actio proceſſus eſt formæ agentis in patiens. Sic enim ſeparari non poſſunt phyſicus motus & actio: nec motus generaliter ſumptus ab actione generaliter ſumpta: quia hoc modo mouere eſt agere, & è conuerſo. Hoc autem palam eſt in omnibus actionibus his in quibus aliquid agitur ſiue generatur ad formam agentis: quia in omnibus his continuis proceſſus virtutis actiuæ & motiuæ in patiens & motum eſt actio, & motus eſt forma inducta poſt formam, vt dicit Auerroes. Et ſic eſt actio poſt actionem.

Proprium eſt actionis in motu eſſe, & proprium eſt motus eſſe in actione.

Sed in his quæ corrumpuntur, in quibus continua

Obiectio textus.

continua eſt abiectio ſubſtantiæ fortè aliquis obiiciet, quòd ibi non ſit actio, quamuis ſit motus: quia in talibus nil agitur vt videtur, ſed potius deagitur, vel corrumpitur id quod actum fuerat. Et ideò qui deſtruit, in motu quidem continuè eſt, & mouet id quod deſtruit, ſed nil agere videtur: nil enim in talibus efficit, ſed potius id quod factum eſt deſtruit. Solutio autem huius eſt, quòd actio ſecundum quod eſt actus agentis, non exigit quid agat ad formam agentis, ſed potius exigit in quid agat, hoc eſt, in quid imprimat ſuam actionem: & illam ſic impreſſam patienti aliquando deſtruit, ſicut quando contrarium inuenit ipſum patiens ad formam agentis: & aliquando conſtruit, ſicut quando aptat patiens ad formam ſuſcipiendam agentis: & ſic deſtruere eſt & agere: & ſic relinquitur verum eſſe quod dictum eſt, quod omnis actio in motu, & omnis motus in actione fundatur.

Solutio. Non omnis actio exigit quid agat cum quandoque ſolum deſtruat, ſed bene exigit in quid agat.

Eſt autem hîc conſiderandum, quòd hoc quod dictum eſt, non eſt verum ſecundum quod motus eſt actus mobilis imperfectus: quia ſic moueri non eſt agere, ſed pati: & ſi hoc modo actus in motu eſſet, cum motus hoc modo ſit in patiente, ſequitur quòd actio eſſet in patiente. Et quia id agit cui ineſt actio, ſequeretur quòd patiens eſſet agens, & actio eſſet paſſio: quæ omnia inconuenientia ſunt: & ideò inconueniens eſt primum, ex quo ſequuntur omnia hæc, ſcilicet quod actio ſit in motu ſecundum quod motus eſt actus mobilis.

Sed contra, iſtud conſequens non videtur inconueniens, imo neceſſarium, vt dixit ipſe ſupra in hoc tract. c. 1. Conſidera in hoc, & ſolue ex dictis ſupra.

Quamuis autem actio ſit in motu quodammodo, & motus in actione: tamen actio non eſt motus, ſed quale. Hoc autem probatur ex hoc, quòd quieſcere eſt quale: propter quod etiam motus ſimpliciter acceptus quale quoddam eſt: quod patet per hoc principium, quod quæcunque contrariorum ſuſcipiunt oppoſitionem, illa eiuſdem generis ſuſcipiunt prædicationem, quia contraria ſunt in eodem genere. Et ideo cum quieſcere ſit quale in qualitate, etiam erit moueri quale in qualitate. Actio autem non eſt quale vel qualitas. Actio igitur non eſt motus.

Eſt autem hic attendendum, quòd motus ſecundum quod eſt actus imperfecti, in omnibus eſt generibus: eò quod in omnibus eſt potentia & actus, & potentia exiens in actum mouetur, & motus eſt actus eius. Et cum potentia & actus ſint eiuſdem generis, ſicut imperfectum & perfectum eiuſdem naturæ ſunt, oportet quòd motus hoc modo ſumptus ſit in omnibus generibus. Motus autem ſecundum ſpeciem naturæ quæ mouetur, vel ad quam eſt motus, conſideratus eſt in quatuor generibus, ſcilicet ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi. Sed motus ſecundum quod eſt forma mouentis à mouente procedens in id quod mouetur, eſt qualitas ſecundum quam quale dicitur mouens: & hoc modo dicitur hic, quòd motus eſt qualitas: & hic eſt motus logicè ſumptus. Sic enim quies eſt ſtatus in forma mouentis, quod eſt quale eſſe ſecundum motum & mouentis formam.

Quomodo motus eſt in omnibus generibus, & quomodo in quatuor tantum, & quomodo in genere qualitatis.

Sed tunc quæret fortaſſe aliquis, ſecundum quam ſpeciem qualitatis motus ſit qualitas? Non enim poteſt eſſe forma vel circa aliquid conſtans figura. Nec poteſt eſſe paſſio vel paſſibilis qualitas inferens vel illata, ſicut cuilibet patet. Nec poteſt eſſe naturalis potentia vel impotentia: quia hæc in ſubſtantialibus eſt radicata. Relinquitur igitur, quòd ſit habitus vel diſpoſitio. Et hoc quidem eſt verum, maxime ſecundum quod motus eſt actus perfecti, & perfectus eſt habitus: ſecundum autem quod eſt actus imperfecti & imperfectus, diſpoſitio diſponens & promouens ad habitum qui eſt actus perfectus.

Dubitatio.

Solutio. Nota ſecundum quam ſpeciem qualitatis motus ſit qualitas.

CAPVT VI.

De proprio actionis, quòd omnis actio efficit paſſionem & qualiter generatur.

NAturalis verò, &c. Naturalis autem proprietas actionis quæ in ipſa natura actionis fundata eſt, & quæ omni conuenit & ſoli & ſemper, eſt id quod actionis eſt paſſionem ex ſe in id quod ſubiicitur ſibi vt patiens inferre. Dicitur autem ex ſe: quia ſecundum quod eſt forma agentis ſecundum quod agens eſt. Et ideo hic ſecundum ſubſtatiam actionis hoc conuenit ei. Omnis enim actio paſſionis eſt alicuius effectiua: quia aliter non tenderet in patiens ab agente, niſi ſuſciperetur ad tranſmutationem in patiente: & tale ſuſcipere pati eſt, & ſuſceptio eſt paſſio. Efficit ergo actio paſſionem, & omne quod per ſe & ſecundum ſuam ſubſtantiam paſſionem infert, eſt actio. Quamuis enim gladius & ignis paſſionem inferant, non tamen ſunt paſſiones vel actiones: quia non faciunt hoc ſecundum ſubſtantiam ſuam, ſed vt inſtrumenta, ſicut in præhabitis dictum eſt.

Quare dicit ex ſe.

Sed contingit aliquando actionem effici & cauſari ab actione ſicut calefacere ignis cauſa eſt, quòd lapis ignitus calefaciat: ſicut etiam patet in his quæ per ſe mouentur vt animalia quæ principium ſui motus habent in ſeipſis, & ideo per ſe mouentur, vt dicit Ariſtot. in 8. phyſic. Sæpè enim actio animalis quod per ſe mouetur, fit effectrix eius actionis quæ eſt actio per aliud. Verbi gratia actio illata ab animali aliquo, ſicut impulſus, vel morſus, vel alicuius impetus, cauſatur ab actione ipſius animalis, ſicut à curſu, vel ambulatione, vel pedis percuſſione, vel etiam dentium compreſſione, vel aliquo huiuſmodi: & ſic actio efficit actionem. Sumit enim principium actio alteri illata, ab ea actione quam agit animal in ſeipſo.

Quomodo actio quandoque fit ab actione.

Tex. com. 27 & 28.

Et ſi fortè aliquis diceret, quòd animal non agit in ſeipſo, ſed potius patitur. Nil intereſt quantum ad propoſitam intentionem. Si enim dicatur pati, ſequitur quòd hæc paſſio eſt illatio actionis. Et quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: vnde ſi paſſio eſt cauſa exterioris actionis, erit actio quæ illius paſſionis effectrix eſt, effectiua illius exterioris actionis. Et ſic habetur, quòd actio aliquando efficit actionem, dummodo primus animalis actus vel prima actio principium ſit paſſionis quæ exterioris actionis eſt effectiua. Quamuis autem actus

(qui

(qui eſt actio pura agentis) ſic primordiale principium. Pati autem (quod cauſatur ab actione) principium permixtum: quia & factum eſt & facit: factum quidem ab actione prima, faciens autem actionem exteriorem, propter quod relinquitur quod actus (qui eſt actio prima) & paſſionis & actionis eſt generatiuus. Et huius eſt exemplum ſicut ambulat animal, & ambulando colliditur, & colliſum cornu vel pede ferit. Sic igitur contingit per accidens actionem eſſe factiuam actionis: per ſe autem paſſionis eſt generatiua & factiua: & ideo per hoc diffinitur quod ei per ſe conuenit, & non diffinitur per hoc quod conuenit ei per accidens. Per ſe autem id quod quale eſt & qualitas gignit & cauſat ex ſe facere, ſicut patet: quia calor quale quoddam & qualitas eſt: & illa qualitas ex ſe gignit calefacere, quod eſt facere & agere. Propter quod nihil eſt actiuum propriè niſi qualitas, vt dicit Ariſt. & in genere qualitatis actiuæ qualitates ſunt paſſiones vel paſſibiles qualitates ſi actio propriè ſumatur. Sed hoc tantum hîc dicere ſufficit, quòd qualitas cauſa per ſe eſt actionis, & cauſatur ab ipſa, ſicut dictum eſt.

Actio per accidens eſt factiua actionis: per ſe autem paſſionis eſt factiua.

Facere verò id quod quale eſt, &c.

Nihil eſt actiuũ propriè niſi qualitas de tertia ſpecie.

Nec tamen ſequitur, quòd actio ſit in prædicamento qualitatis: quia quod eſt cauſa efficiens alicuius, eſt extra ipſum, & ideo per ipſum non ponitur in genere. Sed ſi eſſet formale principium idipſum: tunc per ipſum poſſet poni in genere vel in ſpecie. Hoc ergo modo facere vel agere gignitur à qualitate: & hoc modo non eſt inconueniens rem vnius prædicamenti à re alterius prædicamenti generari: cum tamen non propter hoc ſit in eodem genere à quo cauſatur.

Remouet dubium.

Nihil ponitur in genere vel ſpecie per principium effectiuum, ſed bene per formale.

Non inconuenit rem vnius prædicamẽti, gigni à re alterius prædicamenti: nec propter hoc ſequitur rem eſſe in duobus prædicamentis.

Sic enim qualitatum quarundam particularium eſt effectrix poſitio, & etiam aliquarum quantitatum. Qualitates enim in ſpecie conſideratæ, ſicut aſperitas, vel lene, ſiue lenitas, & huiuſmodi, qualia ſunt à qualitate dicta. Et hæc cauſantur à poſitione, ex eo ſcilicet quòd partes in ſuperficie ſecundum æquè vel non ſecundum æquè poſitæ ſunt.

Qualitatũ autem particularium, &c.

Similiter etiam à poſitione efficiuntur quantitates in particulari conſideratæ, ſicut linea, ſuperficies, & corpus: partibus enim æquè in longitudinis ſpecie poſitis cauſatur linea. Si autem ponantur ad duos diametros longitudinis & latitudinis, fit ſuperficies. Si autem in tres, fit corpus. Quamuis ergo non generaliter qualitas & quantitas cauſentur à poſitione: tamen particulariter quædam qualitates & quædam quantitates cauſantur à poſitione. Nec tamen propter hoc ſunt in genere poſitionis, ſicut in antehabitis dictum eſt. Vniuerſa enim hæc quæ dicta ſunt, à ſitu ſiue poſitione ſubſtantiam & generationem habent.

Quomodo qualitates & quantitates aliquæ cauſantur à poſitione: nec tamen propter hoc ſunt in genere poſitionis.

Similiter autem quantitas eſt effectrix aliquando quantitatis, ſicut linea corporis facit latitudinem, & trina dimenſio corporis facit in corpore quod eſt ſubſtantia, longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Similiter autem qualitas aliquando facit qualitatem, & calor ignis facit calorem in aqua.

Quomodo quantitas facit quantitatem, & qualitas qualitatem.

Situs autem ſiue poſitio aliquando facit pati & agere. Cuius exemplum eſt, quòd in diſpoſitione componibilium in corporibus quæ ex contrariis primis qualitatibus mixta ſunt, fit ipſorum ſimplicium (quæ mixta ſunt) continua quædam generatio vno alterum transmutante: quam generationem ſiue transmutationem neceſſarium eſt conſiſtere in motiua actione, ita quòd continuè vnum moueat alterum, & moueatur ab illo, & continuè vnum agat in aliud, & patiatur.

Quomodo ſitus facit agere & pati.

Eius autem quod eſt vbi, locus cauſa eſt: cum tamen locus ſit quantitas, & vbi ſit aliud genus prædicamenti. Eius autem quod eſt quando, cauſa eſt tempus: & hæc ſunt genera diuerſa. Similiter autem eius quod eſt habere, vt indutum eſſe, vel calceatum eſſe, cauſa eſt aliquo modo corpus: quia habitus mutatur à corporis figura, & quæritur propter corpus. Et ſic multipliciter res vnius prædicamenti, cauſa eſt rei alterius prædicamenti. Nec tamen propter hoc effectus cum cauſa eſt in eodem genere.

Vbi cauſatur à loco.

Quãdo cauſatur à tempore.

Habitus cauſatur à corpore.

Eorum verò indiuiduorum ſubſtantiæ quæ non ſunt in ſubiecto (eo quod non ſunt accidentia) cauſa quidem quare prima ſunt, eſt corruptio ſine generatione: quia prima creata ſunt: quam creationem non præceſſit generatio, ſed ſecuta eſt corruptio. Corruptio autem cauſa eſt talium: quia, ſi in eſſe indiuidui ſubſiſtere poſſent, non eſſent generabilia, ſed in eſſe indiuidui manere non poſſunt, ideò generabilia facta ſunt. Vnde generatio non fuit quidem in primis creatis, ſed generatio fuit & eſt in his quæ mox ſubſiſtunt poſt primorum conſtitutionem. Statim enim in illis fuit generationis propagatio.

Eorum vero quæ in ſubiecto non ſunt, &c.

Eorum vero quæ de his prædicata, &c.

Communium autem vniuerſalium quæ de primis ſubſtantiis prædicantur quæ ſunt ſecundæ ſubſtantiæ, cauſa ſunt ipſæ primæ ſubſtantiæ ſecundum eſſe, à quibus nulla ex his eſt prædicatio: ſicut omnes particulares homines ſunt generatio illius hominis, qui eſt omnibus communis & ad omnes vniuerſalis: quamuis enim ſecundum actum ſit in quolibet, tamen ſecundum quod actu communis eſt & actu prædicatur de multis vel de omnibus, tunc oportet, quòd ſingulis conueniat: & ſic communitas à ſingularitate procedit, & generatur ſiue ex ipſa efficitur.

Communia fiunt à ſingularibus.

In omnibus autem his conſiderandum eſt, quòd eſt aliquando generatio vniuoca, ſicut calor generat calorem. Aliquando autem æquiuoca, ſicut poſitio generat qualitatem, & è conuerſo. Aliquando autem generatio naturalis, ſicut cum linea generat ſuperficiem. Aliquando eſt generatio rationis & naturæ alicuius, ſicut cum commune generatur à ſingularium multitudine.

Generatio vniuoca, æquiuoca, naturalis, rationis.

Omnia autem hæc inducta ſunt ad hoc quod ſciatur non eſſe hoc de coordinatione principiorum vel prædicamentorum, quod attendatur ratio ordinis ſecundum cauſam efficientem, ſed potius ſecundum hoc quod inferius claudit in ſe ſuperius actu & intellectu. Talis enim ordo neceſſariò ſtat in vno ſummo quod eſt coordinatorum primum principium, & ſtat in quibuſdam vltimis, quæ non ſunt de intellectu alicuius.

Ratio ordinis in prædicamentis non attenditur ſecũdum cauſam efficientem.

CAPVT VII.

De proprijs communibus actionis & paſsionis.

REcipit autem,&c. Conſequenter his quæ dicta ſunt determinanda eſt actio per propria, quæ quidem omni conueniunt, ſed nec ſoli conueniunt actioni: hæ enim paſſiones quæ propria ſunt verè propter hoc hîc poſtponuntur, quia verè ſunt propria principia, per quæ illa quæ cauſa ſunt,probari habent de actione. Determinantes autem de his dicimus, quòd facere & pati recipiunt contrarietatem, & recipiunt magis & minus, ſiue intenſionem & remiſſionem. Contrarietatem quidem recipiunt tam in effectu actionum, quam in ſubſtantia & forma: in effectu enim ſecare ſiue ... rere ſeu etiam eradicare, contrarium eſt ad plantare, & ſic actio actioni contraria eſt in effectu: & ſimiliter plantari & ſecari ſunt paſſiones contrariæ in effectu. In ſubſtantia autem actionis & forma calefacere contrarium eſt ad frigefacere,& exiccare ad humida facere: & in paſſionibus calefieri contrarium eſt ad frigefieri,& exiccari ad humida fieri. Sic etiam vrere contrarium eſt ad humidum facere.

Similiter autem actio & paſſio recipiunt magis & minus: calefacere enim magis & minus dicitur. Et eſt calefactio intenſior & remiſſior. Similiter autem eſt in paſſione: quia calefieri & infrigidari eſt magis & minus intenſiori & remiſſiori calefactione vel infrigidatione: & ſic eſt in ſiccari & humidum fieri. Et ſimiliter in paſſionibus illatis, ſicut in triſtari & gaudere dicitur magis & minus.

Siquis autem dicat triſtitiam & gaudium non eſſe paſſiones quæ ſunt in prædicamento paſſionis, ſed potius in qualitate: & ideò non deberent hîc induci. Dicemus ad illum,quòd triſtitia & gaudium non ſunt ſine motu & actione cordis & paſſione. Cor enim in his agit & patitur ſecundum motus, qui dicuntur diaſtoles & ſyſtoles: & ſecundum hæc reducuntur ad genera actionis & paſſionis. Hæc igitur de prædicamento actionis dicta ſufficiant.

Obiectio. *Solutio.* *Quomodo gaudium & triſtitia reducuntur ad genera actionu & paſſionis.*

TRACTATVS III.

De paſsione.

CAPVT I.

Quid ſit paſsio ſecundum quod eſt prædicamentum.

Ratio ordinis.

PAſsio eſt, &c. Poſt principium quod eſt actio ponitur principium quod eſt paſſio ſicut effectus poſt cauſam. Dicamus ergo, quòd paſſio quæ eſt prædicamentum, eſt effectus illatioque actionis. Duo enim ſunt in paſſione, ſcilicet forma agentis à patiente ſuſcepta: & quoad hoc eſt paſſio effectus actionis. Eſt etiam motus ſecundum quod eſt actus imperfecti & imperfectus in patiente: & hic motus continuè fluit à mouente in patiens quod mouetur: & quoad hoc eſt paſſio continua illatio actionis. Et hæc ambo ſimul faciunt, quia aſſignatio paſſionis eſt effectus illatioque actionis. Et ſicut diximus in antehabitis, hæc non eſt vera paſſionis diffinitio, quia generaliſſima veram diffinitionem habere non poſſunt: ſed eſt qualiſcunque aſſignatio quæ maioris eſt declarationis quam nomen. Sicut autem in præhabitis declaratum eſt, quòd cum dicitur, actio eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur: ita dicimus hîc, quòd paſſio eſt id quod infertur ab agente ſecundum quod eſt agens: & hæc eſt forma agentis vt agens eſt: & hæc variatur ſecundum formam agentis:& alia erit in agente per ſe, & alia paſſio in agente per accidens, & alia ſecundum agens vniuocum, & alia ſecundum agens æquiuocum, & alia ſecundum actionem animæ, & alia ſecundum actionem corporis.

Quare dixit effectus, & quare illatio.

Paſſio non propriè diffinitur.

Sed hoc generaliter verum eſt, quòd paſſio eſt ſecundum formam agentis vt agens eſt. Et ideo agens & patiens in forma communicant, & forma quæ eſt actus agentis, eſt paſſio patientis ſecundum quod ab agente eſt recepta: ſed in agente eſt vt perfecta, in patiente eſt vt via ad perfectionem. Et hoc generaliter verum eſt, ita quod etiam verberans inferat ictum formæ imaginatæ ab ipſo quando dedit ictum. Et ideo dicit Ariſtot. quòd in talibus eſt plaga ex plaga, & vulnus ex vulnere, & ſic de alijs. Hæc eſt cauſa, quòd quidam dixerunt idem eſſe actionem & paſſionem,terminis tantum differentes. Sed de hoc in priori tractatu de actione ſatis dictum eſt.

Hic colligitur idem eſſe actionem & paſſionem.

Eſt ergo paſſio effectus illatioque actionis, ſecundum quam illationem actionis quædam quidem patiuntur quæ ſuſceptiua ſiue ſuſceptibilia ſunt formæ agentis & actionis ad ſui tranſmutationem: quædam autem minimè, hoc eſt, non paſſibilia, quæ ſcilicet formæ agentis

Secundum quam hæc magis patiuntur, &c.

Quorum non eſt vna materia, ſtante agunt, nec patiuntur.

agentis & actionis ad ſui mutationem non ſunt ſuſceptibilia, ſicut ea quorum non eſt materia vna, vt dicit Ariſtot. hæc enim nec agunt, nec patiuntur adinuicem. Sed ea quorum eſt materia vna communis, agunt & patiuntur abinuicem. Et ideo in illis quædam ſunt plus paſſibilia ab agentibus: quædam autem minus ſecundum quod differentes mixtiones & complexiones ad animæ actiones in diuerſis ſecundum commixtionum & complexionum differentias. Sicut enim dicit Plato ſecundum merita materiæ dantur & formæ. Et ideo bruta meliores & magis æquales accipientia complexiones ex primarum qualitatum actionibus & paſſionibus, ſunt animantiora, hoc eſt, in viribus animæ & actibus potentius operantia, quam arbores minus paſſam ad æqualitatem habentes complexionem. Et homines eò quod optimè paſſi ſunt ad æqualitatem tactus, ita quod medium complexionis hominis & æqualitati cæli proportionatum eſt: adhuc eſt animantior bruto in virtutibus animæ nobilioribus, & nobilius operans quam bruta. Et ſicut ſemper melius ad æqualitatem paſſa per actionem & paſſionem primorum complexionantium, ſic expeditiora ſunt in operationibus animæ. Non enim dicuntur animantiora, ita quod anima quæ eſt ſubſtantialis forma inſit ſecundum magis & minus, æqualiter enim aſinus participat animam & homo: ſed ideo dicuntur quædam animantiora quibuſdam, quæ expeditius & nobilius agunt ſecundum animæ potentiam.

Dictũ Plat. Brutum eſt animantius planta, & rationale irrationali.

Quomodo intelligitur illud dictũ.

Quomodo paſſio firmatur in motu, ſed aliter quam actio.

Omnia autem quæ in præcedenti tractatu de actione ſiue generatione dicta ſunt, eadem dici poſſunt de paſſione, quæ eſt ab illa actione cuius illa paſſio eſt effectus & illatio, ſcilicet quod in motu firmatur, ſed aliter quam actio. Actio enim firmatur in motu qui eſt actus mobilis & actus imperfecti: id enim quod mouetur, patitur & fit vel ſimpliciter vel ſecundum aliquid, ſicut id quod mouetur in loco ſecundum quod patitur, ſcilicet de potentia in actum exeundo, maximè ſecundum quod motus localis eſt à generante. In aliis autem motibus patitur ſimpliciter & ſecundum ſubiectum. Similiter illud quod dictum eſt, quòd eſt actio animæ, & actio corporis. Similiter eſt paſſio animæ, & paſſio corporis: paſſio quidem animæ eſt quæ ab anima incipit, vt cor in motu, quoniam mouet ſecundum ſyſtolem. Similiter eſt in triſtitia, & gaudio, & ſpe: in omnibus enim his anima concipiens bonum vel malum etiam patitur in his. Paſſio autem corporis eſt ſicut vri, & infrigidari, & percuti, & huiuſmodi. Et ideo dicta de actione dicuntur de paſſione, non quidem recta appellatione, ſed tranſmutata: vt quod vocabat actiuam potentiam, hoc vocet paſſiuam: ſicut mutatur appellatio quando dicitur calefacere, & quando dicitur calefieri, & vrere & vri, & ſic de aliis. Sic etiam eſt id quod dictum eſt, quòd ſicut naturalis proprietas eſt actionis ex ſe paſſionem inferre, ita naturalis proprietas eſt paſſionis inferri ab actione. Et ſic eſt in omnibus aliis. Et hoc modo quæcunque dicta ſunt de actione ſiue de generatione, omnia de paſſione dici poſſunt. Dico autem actionem, generationem quandam eſſe: quia in omni actione generatio eſt formæ agentis in eo quod patitur ſi agit vniuocè. Si autem agit æquiuocè: tunc eſt actio per accidens, & non ſecundum intentionem agentis: & de hoc non eſt curandum, quia eſt infinitum: niſi forte æquiuocum ad vniuocum reducatur: & tunc eadem ſunt re. Et tunc verum erit generaliter, quòd agens vt agens eſt, formam ſuam imprimit in patiente.

Qua ſit paſſio animæ, & qua corporis.

Naturalis proprietas paſſionis qua ſit.

Quare dixit actionem eſſe quandã generationem. Nota, quòd actio æquiuoca eſt per accidens, & præter intentionem agentis.

CAPVT II.

De multiplicitate eius quod dicitur paſſio.

Quomodo actiones animæ dicuntur actiones, & paſſiones, vel paſſibiles actiones.

Eſt enim, &c. Eſt autem paſſio de numero eorum quæ multipliciter dicuntur. Animæ enim actionum vnaquæque paſſio dicitur: quas tamen ſecundum intentionem prædicamenti actionis ſub actione locamus, ſicut eſt amor, & odium, & triſtari, & gaudere, quæ omnia paſſibiles actiones animæ vocamus: hæc enim omnia paſſiones ſunt ſecundum quod à conceptis ſunt illatæ. Concepta enim vel concepta ſunt vt bona, vel concepta ſunt vt mala. Si vt bona ſunt concepta, aut concepta ſunt vt præſentia ad vſum vel fructum, aut vt abſentia. Si ſunt concepta vt præſentia ad vſum vel fructum, dilatatur ad illa cor, & diffunditur ſpiritus, & effunditur cor per diaſtolem ſuper illa: & ſic eſt gaudium. Si autem concipitur vt non præſens: tunc ad ipſum dirigitur cor, & erigitur ſpiritus, & fit paſſio quæ ſpes vocatur. Si verò concipitur vt malum vt contrarium: tunc iterum aut concipitur vt præſens & nocumentum inferens, aut vt futurum & expectatum. Si primo modo: tunc elicit paſſionem doloris vel triſtitiæ. Si autem concipitur vt futurum: tunc elicit paſſionem timoris. In omnibus his tamen agit anima fugiendo, vel ſe contrahendo, vel aperiendo, vel dilatando ſe ad vſum vel expectationem.

Quomodo cauſatur gaudium.

Quomodo ſpes, quomodo dolor, vel triſtitia.

Quomodo timor.

Quare actiones animæ dicuntur paſſiones, & quare actiones.

Et ideò hæ ſunt animæ paſſibiles actiones: & ideo ſunt paſſibiles, quia motibus vel actionibus conceptorum innaſcuntur. Actiones autem ſunt: quia in his agit anima in corpus & mouet corpus ſecundum ſyſtolem & diaſtolem, ſicut diximus. Sic igitur dicitur animæ actio receptio boni vel mali inducens fugam vel apprehenſionem boni vel mali concepti. Sic enim amare agere quoddam eſt paſſione amati inductum, & odire agere eſt paſſione triſtabilis præſentis inductum. Et hoc modo triſtari paſſibilis actio eſt, & gaudere hoc modo actio inducta eſt conceptu conuenientis. Et hoc modo delectari eſt actio animæ ex coniunctione conuenientis cum conueniente inducta: propter quod Ariſtot. in 7. ethicor. dicit delectationem eſſe in genere operationis. Dicit enim quòd delectatio eſt operatio proprij & connaturalis habitus non impedita. Et hoc modo dicitur paſſio à Græco patin, quod Latinè ſonat recipere, & eſt paſſio omne quod animæ infertur ex receptis ſenſibilibus vel aliter apprehenſis ad apprehenſionem vel fu-

Cap. 14. Delectatio eſt in genere operationis, & quid ſit. Paſſio unde dicatur.

gam mouentibus. Et ſic motarum virium animæ motus vel fuga quibus ſic mouent cor, ora, dicuntur paſſibiles actiones: & ſic paſſio large dicitur.

Paſſio propriè quid & de hoc ſignificato vide 5. met. tex. com. 26.

Propriè autem dicitur paſſio quod in naturam ſiue contra naturam agit vt contrarium & nociuum naturæ, ſicut id quod punit: pœna enim non dicitur mala, niſi quia contraria eſt bono naturæ & adimit illud & diminuit, ſiue ſit natura coniuncti, ſiue ſit natura animæ, ſiue ſit natura corporis. Et ſic paſſio eſt diſſoluens coniunctum, vel animæ naturæ contrarium vel diſtemperantiam vel diuiſionem continuitatis corporis inducens: ſicut paſſio dicitur morbus febris & ægritudo contraria complexioni, vel contraria compoſitioni corporis. Et hoc modo paſſio non dicitur à receptione ſimpliciter, ſed dicitur à receptione contrarij & nocentis agentis ad corruptionem naturæ vel eſſe ſecundum quod Boët. diffinit eſſe dicens, Eſſe eſt quod ordinem retinet ſeruatque naturam.

Paſſio vt dicit nocumentum, non dicitur à receptione ſimpliciter, ſed à receptione nocui.

Remouet dubiū, quia

Hanc tamen diſtinctionem paſſionis ante diffinitionem paſſionis non poſuimus: quia ſecundum vtrumque modum paſſionis conuenit diffinitio, ſecundum quod paſſio eſt effectus illatioque actionis: paſſio enim vt dictum eſt, prima eſt generatio, hoc eſt, primum quod ingeneratur patienti ex actione directa ad ipſum ex agente. Et quamuis forma quæ ingeneratur patienti, primo ſit in agente, non tamen propter hoc paſſio eſt in agente: quia ſecundum quod eſt in agente agens eſt: & actio eſt proceſſus eius in patiens. Sed ſecundum quod recepta eſt in patiente per actionem agentis, ſic eſt paſſio & diſpoſitio patientis. Eſt ergo hæc forma paſſio in eo in quod agitur, hoc eſt, in eo quod ſuſcipit actum ſiue actionem operantis ſiue agentis vt impreſſam ſibi ab agente: percutiens enim dans ictum pati non dicitur, ſed potius id quod eſt vt materia ſiue agenti ſubiectum quod vt patiens ſuſcipit ictum percutientis. Et hæc quæ dicta ſunt de paſſione, ſufficiant. Ea enim quæ relinquuntur, tractantur & tractata ſunt in præcedenti tractatu qui eſt de generatione vel actione: ibi enim dictum eſt qualiter ſuſcipit contrarium, & qualiter ſuſcipit magis & minus.

multiplicia ſunt prius diſtinguenda, quam diffinienda.

Non eſt autē in agente, &c.

Paſſio non eſt in agente.

TRACTATVS IV.

De quando.

CAPVT I.

Quid ſit quando ſecundum quod eſt principium vel prædicamentum.

QVANDO vero, &c. Quando vero ſecundum quod eſt principium vel prædicamentum eſt id quod in eo quod tempore vel alia duratione menſuratur, ex menſurante duratione relinquitur in eo quod ſic menſuratur: non enim relinquitur ex adiacentia temporis tantum, ſed etiam ex adiacentia æternitatis & æuiternitatis, vt patebit inferius: dicimus enim, Deus fuit, Deus eſt, Deus erit. Et in omnibus his ſignificamus in præterito Deum fuiſſe & in futuro & in præſenti quando. Quicquid igitur eſt, quod prædicatur in re temporali vel æterna vel æuiterna ex duratione cauſatum in ipſa, vocatur quando generaliſſimum, ſub cuius ambitu communitatis continentur & genera & ſpecies ipſius & indiuidua, ſicut genera ſunt fuiſſe, eſſe, & fore. Species autem tunc fuiſſe, vel nunc eſſe, vel tunc fore. Indiuidua autem hunc fuiſſe, vel hunc eſſe, vel hunc fore. Et ad hunc ambitum prædicationis multa reducuntur, quæ nullius alterius generis per ſe prædicationem ſuſcipiunt, ſicut olim fuiſſe, dudum, iam, & futurum longinquum vel propinquum. Quia igitur hoc genus rerum ſic prima voce ſignificatum, ad nullum aliorum generum reduci poteſt, relinquitur quòd ipſum ſit per ſe prædicamentum & ſuorum coordinationum prædicabilium primum principium. Hoc igitur quando ex adiacentia temporis vel alterius durationis eſſe menſurantis relinquitur.

Quando non relinquitur tantum ex adiacētia temporis, ſed etiam æternitatis, & æuiternitatis.

Quando generaliſſimū quid, & quæ eius genera, ſpecies, & indiuidua.

Locus eſt (vt in lib. de intelligibilibus dicitur) menſura entis quod non eſt diſtenſum ſecundum durationem intelligentiæ, ſed totum ſimul in loco comprehenſum accipitur per intellectum. Tempus autem eſt menſura entis ſecundum eſſe quod accipitur vt protenſum duratione, eò quod eſſe eſt actus entis. Potentia autem eſſendi in omnibus protenſa intelligitur ad menſuram durationis vel per ſe vel per aliud. Per ſe quidem in his in quibus eſſe non totum ſimul eſt, ſed fit continuè. Ad aliud autem in quibus eſſe totum ſimul eſt, quod diſtingui non poteſt niſi ad inferiora, quorum eſſe excedit ſecundum indeficientiam, ſicut cum dicitur Deum fuiſſe qui non defuit, & Deum fore qui non deerit. Ea autem quorum totum eſſe ſimul eſt, quædam ſunt, quorum eſſe & poſſe & actus totum eſt vnum ſimul, & horum menſura eſt æternitas. Quædam autem quorum eſſe quidem ſimul eſt & poſſe quod habent ad eſſe, ſed agere non eſt ſimul, ſicut quidam dicunt intelligentiæ: ſed verum exemplum & philoſophicum eſt de corpore cæleſti.

Locus quid.

Tempus quid.

Diuiſio eorum quorum eſſe eſt ſimul.

Et

Quæ ſint æuiterna.

Et hæc dicuntur à Philoſophis æuiterna, & ipſorum menſura eſt æuum: & ab his in his quibus iſtæ menſuræ extrinſecus adiacent, relinquitur quoddam quod comparationem talis durationis dicit ab ipſa, & illorum comparationem ad durationem:& hoc vocatur quando. Quia ſolum tempus inter hæc tria ſubſtantialiter diuiditur, & differentias accipit, penes quas ipſum quando diſtinguitur in ſpecies. Propter quod non per æternitatem aut æuiternitatem, ſed per tempus quando diffinitur: quia etiam æternitas & æuiternitas non diſtinguuntur per formalas differentias niſi ad temporis diſtinctionem.

Quare diffiniuit quādo per tempus & non per æternitatem vel æuiternitatem.

Quare dixit ex adiacētia temporis.

Per infectionem intelligit impreſſionem vel diſpoſitionem.

Quare quādo dicitur adiacētia & non ineſſe.

Quod autem dicitur, quòd ex adiacentia temporis relinquitur, non eſt idem quod ex tempore adiacenti:quia ex illo modo loquendi modus infectiuus temporis non determinatur: quando autem eſt temporis infectio quam facit in temporali, ſecundum quod dicimus vnum fuiſſe & alterum eſſe, & vnum dicimus ſenem & alterum iuuenem, non quod ſenex vel iuuenis quando dicant,ſed ex tempore per quando, diu vel non diu fuiſſe cauſatur ſenectus & iuuentus. Dicitur autem adiacens, eò quod non eſt tempus aliquod intrinſecarum qualitatum, ſed potius extrinſecus adiacens quæ eſt in periodo ſecundum quod eſt menſura eſſe eius quod eſt:& ideò dicitur adiacere & non dicitur ineſſe. Adiacere autem dicitur: quia vndique iacet vt menſura totum eſſe menſurans,ita quod nulla pars eſſe ſit cui non adiaceat, & in toto eſſe ſuam relinquit infectionem ſecundum ſubſtantiam alicuius quando à tempore præſenti, præterito, vel futuro cauſatam. Sic ergo dicitur quando ſecundum quod prædicamentum eſt, & prædicat rem illam quam relinquit in ſubiecto, ſecundum quod ipſi ſubiecto adiacet menſura durationis. Et hoc eſt quod dicitur, quòd quando eſt id quod ex adiacentia temporis relinquitur: ita quod tempus pro omni menſura quæ adiacet extrinſecus ſecundum quod id quod eſt menſura ipſius, erit eſſe & non entis:eſſe enim eſt vt actus entis & non vt ens:ſicut enim diximus,eſſe eſt actus entis quod eſt:& ideo vt eſt actus, refertur ad durationem, ens autem eſt durans & habens eſſe.

Tempus non eſt quando. Tempus autem quando non eſt, &c.

Et quia cauſa non eſt effectus,& quando eſt quod ex adiacentia temporis relinquitur, ſequitur quòd quando non eſt tempus, ſecundum quod tempus & quando coniunctas habent rationes diffinitiuas ſicut effectus & cauſa: ſicut patet, quòd tempus quidem præteritum quando non eſt, effectus autem præteriti & infectio quam relinquit in eo quod eſt præteritum,eſt quando,ſicut heri fuiſti,vel pridie, vel ante annum,vel olim,vel nuper,vel aliquid huiuſmodi. Similiter inſtans quodcunque vel nunc quando non eſt, ſed ſecundum actum eius vel actus, æquale vel inæquale eſt, ſicut dicitur tempus eſſe vel fuiſſe vel fore, & non quando: quia ſic eſt tempus vt numerus eius quod eſt in tempore: ſed effectus illius temporis æqualis vel inæqualis eſt quando. In tempore enim eſſe,vt dicit Ariſtot. eſt quadam parte temporis menſurari: & ſic tempus inæquale ſi excellit,eſt menſuratio, & ſecundum quod ſic adiacet menſurato, ſic relinquit infectionem in re temporali per motum cuius eſt tempus numerus. Et hæc infectio ſecundum comparationem ad differentiam temporis ex qua relinquitur quando abſolutè quidem in ſubiecto conſideratum, vocatur ætas.

Inſtans non eſt quando.

Quid ſit eſſe in tempore. 4. phyſic. tex. com. 115.

Ætas quid.

Et idem inſtans non eſt tempus, ſed in inſtanti eſſe relinquit quando præſentis, vt nunc eſſe: quamuis nunc non ſit tempus vel aliqua pars ipſius, tamen quia nunc adiacet ei quod mouetur, vel quod eſt, cuius actus eſſe eſt cui adiacet tempus: & ideò quoad adiacentiam extrinſecus non eſt differentia temporis. Et ideò inſtans quando relinquit ſicut & præteritum. Similiter & futurum tempus quando non eſt, ſed potius id quod vt temporale futurum eſt: quoniam contingere neceſſitate motus & numeri motus neceſſarium eſt quantum eſt de temporis ſucceſſione, ſecundum quod dicitur aliquid futurum eſſe. Sic igitur quando eſt quod ex adiacentia temporis relinquitur ex futuro, ſicut cito, vel diu poſt præſens eſſe. Patet igitur ex his quæ dicta ſunt,quid ſit quando ſecundum quod eſt principium vel prædicamentum.

Inſtans relinquit quādo ſicut præteritum.

CAPVT II.

De ſpeciebus ac differentiis eius quod eſt quando.

Eſt igitur,&c. Diuiſio autem eius quod eſt quando, multiplex eſt. Prima eſt diuiſio quæ accipitur ſecundum adiacentias eorum ex quibus cauſatur, ſicut cum dicitur, quòd aliud eſt quando æternitatis, & aliud quando temporis. Quando quod eſt æternitatis, ſicut cum dicitur Deum ab æterno fuiſſe, & Deum ſemper fore, & Deum nunc eſſe. Æternitas enim quamquam ſit indiuiſibilis & ſimplex & inextenſa, eò quod nihil ſui habet extra præſens nunc inſtans, & ſeſe non mouens, neque per influxum ſe in aliquid extendens continuum quod ſit in fieri ſicut motus: tamen in ſui ſimplicitate ſtando non deficit, nec deeſt alicui præſenti,nec defuit alicui præterito,nec deerit alicui futuro. Æternitas tamen eſt menſura exiſtentium temporalium & æuiternorum non per extenſionem, ſed per indeficientiam. Et ideo cuius tempus eſt menſura adæquata,eius mēſura eſt æternitas non adæquata, ſed excellens ſecundum principium, medium, & finem. Et hoc eſt in ſubſtantia omnium ſtantium & neceſſariorum ſecundum illum modum quo neceſſaria ſunt. Et quia ſic eſt menſura temporalium, vt diximus, propter hoc quando æternitatis diſtinguitur per accidens in differentias temporis, & dicitur id quod eſt æternum fuiſſe, & eſſe, & fore.

Quādo æternitatis quid.

Æternitas.

Æternitas eſt menſura temporaliū inadæquata.

Quare quādo æternitatis diuiditur per differentias tēporis.

Exemplū de quādo æternitatis.

Sed hic attendendum eſt, quòd quando dicitur quod eſt Deus: vel prima cauſa quæ eſt neceſſariò eſt cælum, & generatum illud eſt, hoc quod dico quando, ſignificat quando æternitatis:quia hoc eſt in menſura & æuiterni

&

& temporalis, vt dictum eſt, & non poteſt ſignificare quando temporis: quia tempus nulla poteſt eſſe menſura neceſſarij ſiue æterni. Similiter quando dicimus, quando cælum eſt generatum, hoc ipſum quod dico quando ſignificat quando æuiternitatis, non temporis: quia æuiternum menſura eſt temporalium excellens: ideo referri poteſt ad temporalia. Tempus autem non eſt menſura æuiternorum: & ideò quando temporis in æuiternis nihil ſignificat: & ſic diſtinguitur ad differentias temporis per indeficientiam ſicut menſura ſuperior excellens indiuiſa in ſe, diſtinguitur ad diuiſiones menſuræ inferioris quæ ſecundum ſe per proprium eſt diuiſibilis. Hæc eſt ergo prima diſtinctio eius quod eſt quando. Sicut enim æternitas ſe habet ad æternum quod omnibus modis indiuiſibile eſt & neceſſarium, ſic ſe habet æuiternitas ad æuiternum: quod quidem quodammodo non eſt ſimul, quia quamuis ſubſtantia ſit in nunc æternitatis, tamen actus eius eſſentialis qui eſt motus, eſt in tempore, & potentia ad motum relata eſt ad nunc temporis quod continuè fluit. Sic igitur per illud diſtinguitur quando æternitatis & quando æuiternitatis. Et attendendum, quòd ſicut æternitas ad tempus ſe habet, & nunc æternitatis ad nunc temporis: ita ſe habet quando æternitatis ad quando temporis.

Exemplum de quando æuiternitatis.

Quando æternitatis & quando æuiternitatis diſtinguuntur.

Sed notandum eſt, quòd eſſe rerum & eorum quæ generantur & corrumpuntur, dupliciter conſiderari poteſt. Si enim conſideretur ſecundum quod eſt ſimplex actus eſſentiæ ſimplicis: tunc proculdubio indiuiſibile eſt & totum ſimul: & ideo eſt in nunc æternitatis vel æuiternitatis, & ſic non amittit aliquid in præteritum, nec expectat aliquid in futurum, ſed ſimul eſt totum nil ſui extendens extra ipſum. Si autem conſideratur prout in huiuſmodi eſt materia permixta contrariis, ſic eſt eſſe fluidum, quod non eſt ſimpliciter, ſed aliquid habuit in præterito quod non habet, & aliquid habebit in futuro quod nondum habuit in præterito vel præſenti, & ſic recipit differentias temporis, & dicitur fuit, eſt, vel erit.

Eſſe eſſentia eſt in nunc æternitatis vel æuiternitatis.

Eſſe eſſentia eſt in tempore.

Ex his ita traditis accedamus ad certificationem diuiſionis eius quod eſt quando temporis. Hoc autem ſic diuiditur, quod eſt quando aliud ex eo quod abiit, hoc eſt, ex præterito: aliud autem quando eſt ex eo quod nunc inſtat & quod præſens eſt: aliud autem ex eo quod contingere neceſſe eſt pro temporis ſucceſſione, & eſt quando de futuro, & eſt quando relictum ex differentiis temporum. Ipſæ autem temporum differentiæ non habent quando. Dictum eſt etiam in categoriis, quòd præteritum & futurum quantitates ſunt in genere quantitatis vt ſpecies contentæ. Et dictum eſt ibidem, quòd ſunt continuæ quantitates. Continuatur enim præteritum ad præſens: & videtur innuere, quòd præteritum ſit permanentiam habens: manet enim quod eſt continuum exiſtenti. Sed intelligendum, quòd non eſt dictum de præterito quod continuum eſt exiſtenti, ideo quod maneat vel quod in partibus habeat aliquam permanentiam: ſed ideo dictum eſt continuum eſſe ad præſens, quia in exceſſu ſuo, hoc eſt, in vltimo ſuo in quo continuum eſt præſenti, non præteriit: in illo enim continuatur præſenti nunc. Similiter eſt de futuro quod in principio ſui continuatur ad præſens nunc.

Et autem quando, &c. Diuiſio quando temporis.

Quomodo intelligendum ſit, quòd præteritum continuatur ad præſens.

Hoc autem ſignum eſt, quòd omnia quando præterita copulantur præſenti vel per ſe, vel per aliud: præteritum etiam eſt quod præſenti continuú eſt & continuatur ad præſens. Præteritum autem imperfectum quod ſecundum finem non extenditur in præſens, & ad præſens non terminatur. Præteritum autem pluſquam perfectum illud quod in præterito ad præſens terminatum eſt, & per præteritum refertur ad præſens. De futuro autem dicimus relinqui quando ſecundum infectionem ex tempore relictam: quamuis enim futurum nondum ſit, tamen ex ſucceſſione quam habet ad præſens, neceſſe eſt contingere, quod quantum ad ſubſtantiam ipſius quando accipiendam tantundem valet ac ſi inſtaret. Nulla enim quantum ad quando accipienda differentia eſt in eo quod manet inſtans, in eo quod futurum eſt, & in eo quod abiit in præterito: vnum enim nunc eſt tota ſubſtantia temporis: eſſe autem temporis cauſatur à fluxu nunc: & ideò quamlibet partem ipſius relinquit quando in eo quod eſt in tempore: propter quod de futuris agitur & determinatur, cum tamen futurum nondum ſit, & ſecundum futurum aliquid dicitur, & ipſa futura ſortiuntur nuncupationem & nomen exiſtentium. Et ideò quando accipitur à futuro ſicut à præſenti: quia ex ipſo fluxu temporis erit certificatum futurum tempus. Sicut dicimus, cras erit nauale bellum, heri obiit Sortes: hæc enim quando ſignificant. Sic ergo aliquid dicitur quando ſecundum id quod futurum eſt: ideò, ſicut dicimus, futurum neceſſariò ſecundum ſucceſſionem naſcitur de eo quod eſt iam præſens. Hoc etiam fluit in futurum continuo fluxu & neceſſario, & per neceſſitatem motus primi. Vnde dicimus, Callias diſputabit cras, vel Callias non diſputabit cras, actiones noſtras ad futurum tempus referentes ſicut ad præſens: eò quod certi ſumus de ſucceſſione futuri: diſputabit enim futuram ſignificat actionem cuius actionis adhuc nihil eſt in ſubſtantialibus actionibus illius.

Quomodo quando accipitur à futuro.

Sic ergo patet, quòd ex omni differentiâ temporis quando relinquitur: vnde eſt in eo quod eſt in tempore, ſicut in menſura & numero. Sic enim cum tempus ſit cauſa corruptionis per motum qui diſtare facit à principio, tempus infectionem talis diſtantiæ relinquit in re temporali. Hæc igitur infectio duobus modis poteſt conſiderari. Vno quidem modo abſolutè ſecundum quod eſt infectio vt forma exiſtens in ſubiecto exiſtens in re temporali: & ſic eſt ætas. Alio modo prout ipſum in quo eſt, comparatur per illud ad tempus vel differentiam temporis ex quo relinquitur: & ſic eſt quando & aliquando, quæ importantur, cum dicitur olim fuiſſe, vel ante hoc fuiſſe vel eſſe, vel poſtea fore. Et hoc modo quando eſt prædicamentum, vt in antehabitis dictum eſt, & ſecundum hoc ſua communitate

Infectio derelicta à tempore in re temporali, dupliciter conſideratur, vt quando, vt ætas.

Quando quod eſt prædicamentum, ambit

æterna, & æuiterna, & temporalia. munitate ambit quãdo ex æternitate, & quando ex æuiternitate, & quando ex parte, & vnam rem generaliſſimum prædicat, quæ cum aliis diuidunt generaliſſima in decem genera prima. Quamuis enim æternitas ſit in æterno ſicut differens per ſubſtantiam ab ipſo, & non ſecundum rationem nominis, dicit durationem extrinſecam adiacentem: & ipſum eſſe indeficiens omnibus menſurari poteſt. Sic relinquitur ex eo modo eius quod eſt quando, ſicut dicimus id quod eſt omnibus modis, neceſſe eſt eſſe ſemper fuiſſe ſecundum eſſe præteritum, & ſemper eſſe ſecundum eſſe præſens, & ſemper ſecundum eſſe futurum. De tempore autem in 4. phyſicorum diſputatum eſt: de æternitate autem in libro de cauſis dictum eſt.

CAPVT II.

De differentia inter vbi, & quando, & qualiter vnum quando differt ab alio.

Differt autem quando ab eo quod eſt vbi in hoc, quòd in quocunque tempus eſt relinquens ſuam infectionem, ſicut in quocunque eſt fuit vel fuiſſe vel fore vel in præſenti eſſe, eò quod illa quando in eodem ſicut in ſubiecto quod denominat eſt quando, & in eodem fuit vel erit vel eſſe vel fuiſſe vel fore, eò quod illa quando ſecundum tempora illa vel tempus dicuntur. *Quando quod relinquitur ex præſenti, ſemper eſt cum ipſo præſenti: ſed quando derelictum ex præterito, aut futuro, nunquam eſt cum aliquo illorum.* Quando enim ex inſtanti præſenti nunc eſt ſemper cum ipſo præſenti nunc. Vnde cum dicimus, quando es? reſpondetur nunc ſum. Quando autem quæ relinquuntur ex eo quod abiit & quod futurum expectatur, nunquam ſunt cum temporibus ex quibus relinquuntur, ſicut patet inquirentibus à nobis & dicentibus, quando legiſti, quando fuiſti? notamus quando quod eſt cum præſenti nunc: & reſpondetur tempus præteritum dicendo, tunc fui, olim fui, vel iam fui. Similiter quærentibus nobis, & dicentibus, quando leges, vel quando eris? quando eſt cum præſenti nunc, & reſpondetur tempus futurum, ſicut poſt annum, vel diem, vel menſem. Vnde hæc duo quando nunquam inſimul erunt cum temporibus ex quibus relinquuntur.

Quando & tempus prout eſt numerus ſemper ſunt in eodem ſubiecto: non ſic autem vbi & locus. Locus non eſt in locato vt in ſubiecto, ſed in continente cuius ipſe eſt vltimum. Hoc tamen generale eſt, quòd quando & tempus ſecundum quod eſt numerus, ſunt in eodem ſicut in ſubiecto. Vbi vero & locus à quo ſicut à cauſa fit ipſum vbi, nunquam ſunt in eodem ſicut in ſubiecto. Vbi enim ſicut in ſubiecto eſt in circumſcripto & locato corpore. Locus autem, qui eſt vltima ſuperficies continentis, non eſt in locato extenſo ſicut in ſubiecto, ſed eſt in complectente & continente, cuius vltimum eſt ſuperficies locans.

Quomodo tempus diuerſimodè captum eſt in diuerſis ſubiectis. Hîc eſt tamen attendendum, quòd tempus vt continuum, & vt forma extra menſurans, eſt in ſubiecto in primo motu & mobili: vt menſurans autem & numerans eſſentialiter in temporalibus, ſicut numerus materialis, tam decem oues, quam decem canes, quamuis formalis numerus & forma numeri & ſpecies ſit vna, ſicut vnum tempus eſt ouium temporalium, vt vnum numerans vel menſurans, quãuis menſurante modo tot ſunt temporalia quot quando. Et hoc modo dicitur temporale (ſecundum quod conſtat ſub tempore ſicut ſub numero) habere quando: & quando hoc modo eſt in ipſo ſicut in ſubiecto: & tempus hoc modo ſumptum in temporali ſemper eſt in eodem in quo eſt quando. Vbi autem nunquam eſt in eodem in quo eſt locus. Sed, vt dicit Anſelmus, nunc æternitatis ſe habet ad nunc temporis & ad totum tempus, ſicut ſe habet nunc temporis & ad omnem locum & ad omnia quæ in loco ſunt. *Quomodo ſe habet nunc æternitatis ad nũc temporis, & ad totum tempus.* Nunc enim temporis vt indiuiſibile continet locum & locata omnia quæ valdè diuiſibilia ſunt: eò quod per vnum quod eſt in omnibus menſura eſt eorum, & hoc eſt eſſe, cuius propria menſura eſt tempus, vel æternum, vel æuiternum. Similiter nunc æternitatis quod indiuiſibile eſt, per indeficientiam comprehendit nunc tempus, & totum præſens per hoc quod duratio fluens ſicut à cauſa & excluſio fluet à duratione ſtante vel indiuiſibili. Et hoc eſt quod dicit Boet. in conſolatione philoſophiæ. Qui tempus ab æuo ire iubes.

Diſtat autem, quando, quod ex præterito, &c. Eſt etiam adhuc conſiderandum, quòd illud quando quod relinquitur ex eo quod eſt præteritum, differt ab eo quod relinquitur ex futuro, in hoc, quia quando quod ex futuro eſt, præterito eſt ſemper prius: quando autem quod eſt ex præterito, eſt poſterius quam futurum. Si autem vnum & idem quando ſecundum ſubſtantiam temporis accipiatur, hoc eſt, in nunc quod eſt ſubſtantia: tunc quando vnum & idem: primum quidem ex futuro, ſecundum vero ex præſenti, poſterius verò ex præterito ſecundum periodi circulationem, in quo futurum eſt, aut præſens, aut præteritum: quemadmodũ & tempus primum quod eſt futurum, poſteà præſens quando futurum aduenit, deinde præteritum cum præſens abiit. Et ſicut in tempore ſic eſt indeficientia æternitatis quando ad temporis differentias recipit diſtinctionem, ſiue enim diuiſibilis ſecundum ſe menſura eſt, ſiue indiuiſibilis, nihil differt: quia non ex hoc relinquit quando quod eſt ſimplex vel compoſitum, ſed ex hoc quod vt extrinſecus adiacens eſt eſſe menſura in eo quod eſt: ſic enim ſuæ indeficientiæ relinquit impreſſionem in eo quod eſt, per quam id quod habet eſſe, menſuræ extrinſecus adiacenti ſic vel ſic comparatur: & hoc eſt quando ſecundum quod eſt prædicamentum.

Opinio quorundam falſa. Sunt tamen qui dicunt, quòd vnum & idem eſt quando æternitatis & temporis differentia per accidens, hoc ſcilicet quod in æternitate vt ſtans, in tempore autem vt fluens continuè. Sed hanc poſitionem opinamur eſſe falſam, niſi dicant nunc æternitatis exemplariter & cauſaliter eſſe in nunc temporis. Sed tunc ex hoc non ſequetur, quòd ſit idem nunc ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum formam tantum, hoc modo quo exemplum & exemplatum in forma non ſecundum genus vel ſpeciem, ſed ſecundum proportionem ſimilia eſſe poſſunt.

CAPVT

CAPVT IV.

De diuiſione ipſius quando comparata ad tempus à quo cauſatur.

SIcut autem tempus eſt aliud compoſitum, aliud verò ſimplex: & compoſitum quidem eſt, quod eſt in compoſita actione, hoc eſt, quod compoſitæ actionis eſt menſura: ſimplex verò tempus eſt quod procedit cum actione ſimplici, cuius ipſum eſt menſura: ita & quando quod ex adiacentia temporis relinquitur, aliud eſt ſimplex, & aliud eſt compoſitum. Simplex quidem quod in momento eſſe & in nunc eſſe dicitur. Compoſitum autem quod ex compoſito tempore relinquitur, vt in hora eſſe, vel in die, vel hebdomada, vel menſe, vel anno, & ſimilibus.

Quid ſit quando ſimplex & quid compoſitum.

Prima obiectio. Hæc autem quæ dicta ſunt, ſophiſticam habent calumniam. Si enim obiicitur, actio eſt in motu, & omnis motus in actione firmatur, vt in tractatu de actione dictum eſt: nullus autem motus ſimplex eſt: videbitur, quòd actio nulla ſimplex eſſe poſſit, ſed omnis actio compoſita.

Secunda. Adhuc, cum omne tempus ſit continuum, & quælibet pars continui ſit continua & compoſita, videtur quòd nullum ſit ſimplex tempus.

Tertia. Adhuc autem dicitur, quòd ſimplex tempus ſit ſicut in momento & in nunc eſſe: eſt autem momentum indiuiſibile tempus: & ſic momentum nec eſt tempus, nec pars temporis, & ſic nec erit tempus: & ſequitur vlterius, quòd quando non ſit ſimplex.

Quarta. Tex. com. 110. & 121. Adhuc de nunc dicit Ariſt. in 4. phyſic. quòd non eſt tempus, nec pars temporis, ſed temporis ſubſtantia: & ſic videtur habere calumniam quod hîc dicitur.

Ad primam. Ad hæc & ſimilia dicendum eſt, quòd eſt actio ſimplex, & actio compoſita. Actio enim generantis prout generatio eſt finis motus, & non motus, eſt verè actio quæ eſt generatio, & ſimplex eſt omninò & impartibilis, & eſt de non eſſe in eſſe ſimplex & non compoſita mutatio. Et ſimpliciter eſt actio creantis ſecundum quod eſt creans. Et ſimiliter dicit Auer. de illuminatione adhunc vel ad illum locum prout eſt finis motus localis quo mouetur illuminans, quod eſt actio ſimplex, non habens aliquam diuiſionem, ſicut omnis continui finis ſimplex eſt, & cum quodlibet illorum verè actio ſit. Quod autem inducit, quòd omnis actio in motu, & omnis motus in actione firmatur. Ibidem in tractatu de actione patet ſolutio: hoc enim intelligas de motu ſecundum quod motus eſt actus perfecti & perfectus: hoc autem eſt ſecundum quod eſt actus mouentis, & non eius quod mouetur. Motus autem ſecundum hunc modum eſt actus ſimplex, & non continuus, vel compoſitus: ſed ſecundum quod eſt actus imperfectus, ſic eſt continuus & compoſitus.

Illuminatio eſt actio ſimplex.

Quomodo intelligitur, quod omnis actio eſt in motu, & è contra.

Motus prout eſt actus mouentis, eſt ſimplex & non continuus: prout verò actus moti ſic eſt continuus & compoſitus.

Ad hoc autem quod obiicitur de tempore, dicendum quòd tempus dupliciter accipitur, ſecundum eſſe ſcilicet, & ſecundum ſubſtantiam. Secundum eſſe quidem acceptum, verum eſt, quòd nullum eſt tempus ſimplex, ſed omne tempus compoſitum: ſecundum ſubſtantiam autem eſt aliquod tempus ſimplex, nunc ſcilicet & momentum, quod (ſicut iam ante diximus) à tempore non differt in hoc quod ex ipſo quando relinquitur ſicut ex tempore: & ſic intelligitur cum dicitur, tempus eſt ſimplex, & quando ſimplex.

Ad ſecundam, & aliam.

Solutio quorundam quæ eſt fuga. Quidam autem aliter dixerunt, quòd actio ſimplex, ſcilicet ad nos, & non ſimplex quoad nos, quæ repente fit, hoc eſt, in tempore cuius diſtinctio eſt imperceptibilis. Et ſimiliter dicunt de tempore ſimplici. Et hæc fuga eſt, & non verum quod dicunt eſt. Sunt enim multæ actiones ſimplices, ſicut patet per ea quæ inducta ſunt: & ſimpliciter cum verbo ſubſtantiuo dicitur, ſum, es, eſt: tamen totum ſuum condeclineum dicit ſubſtantiam vt actum & actionem: quæ actio ſi accipiatur vt eſſentiæ actio vel actus, non poteſt intelligi niſi ſimplex actio: & cum hoc actio temporalis vel ſimplex tempus, quod adiacentia eſt menſura eius, relinquit quando. Sicut enim tempus adiacet mobili, ſic ei quod mouetur ſecundum quod vnum eſt in toto motu, adiacet menſurans nunc: & ideò quando relinquit nunc ſicut tempus: & quoad hoc quod eſt ſubſtantia temporis quando ex ſe relinquens, hoc tempus eſſe dicitur. Sic ergo intelligendum eſt, quod hîc dictum eſt.

Amplius quemadmodum temporis partes, &c. Amplius autem adhuc & in hoc conueniunt tempus & quando, quòd quemadmodum temporis partes ſibiinuicem ſine mora, ſiue continuè ſuccedunt: ſimiliter ſibiipſa quando, quæ ex temporibus relinquuntur: quando enim quod eſt in præterito, & quando quod eſt in futuro, copulatiuè reducuntur ſiue copulantur ad præſens nunc, ſicut partes continui copulantur ad punctum: non autem ſic copularentur niſi talis eſſet ſucceſſio ex præterito in præſens, & ex præſenti in futurum, vel è conuerſo futuri in præſens, & præſentis in præteritum. Variabilis enim eſt ſucceſſio ſecundum periodum: ſecundum actiones autem quæ tempore menſurantur, eſt ex præterito in præſens, & ex præſenti in futurum.

Differentia inter tempus & quando. Differt autem tempus ab eo quod eſt quando, &c. Quamuis tempus & quando in his quæ dicta ſunt conueniant: tamen tempus differt ab eo: quod eſt quando: quia quod in tempore eſt, in eo eſt ſicut in numero numerante: & quia numerus eſt menſura numerati, ideo ſecundum tempus aliquid eſt menſurabile, ſicut dicimus, quòd aliquis eſt annuus ex tempore ſiue menſura temporis, & aliquis diurnus, & aliquis eſt hebdomadalis menſurati: & aliquando ſine diſtinctione numeri dicimus, quòd motus eſt multus, eo quod motus ille multo tempore permaneat ſiue duret. Secundum quando autem nihil menſuratur, ſed ſimpliciter quando vel aliquando eſſe vel fuiſſe vel fore dicitur: & hoc ſecundum idem ſecundum quod temporale vel variabile variatur temporale: & ſecundum idem etiam quando variatur: & ſic aliud eſt ex præterito, aliud ex præſenti, aliud ex futuro.

CAPVT

CAPVT V.

De propriis quando quæ ſunt non ſuſcipere magis vel minus, & non habere contrarium.

INeſt autem, &c. Proprium autem quod conuenit omni & non ſoli eius quod eſt quando, eſt, quòd ineſt ei quod eſt quando non ſuſcipere magis & minus, ſicut nec tempori conuenit magis & minus ſuſcipere. Non enim dies vna magis vel minus dicitur dies quam alia, nec vna hora magis vel minus tempus quam alia, & ſic de aliis. Et ſimiliter eſt in quando: non enim quando præteriti dicitur magis vel minus quando, quam præſentis vel futuri: nec tempus menſuratum dicitur ſecundum magis & minus ſicut diurnum, quam alterum: nec vnum dicitur diurnius altero. Et ſimiliter autem eſt de omnibus aliis. Concluditur ergo generaliter, quòd omni quando ineſt non ſuſcipere magis & minus. Et quia non ſuſcipere magis & minus cauſatur ab eo quod eſt non habere contrarium, ideò etiam quando nihil habet contrarium. Et hoc eſt etiam proprium quando quod conuenit omni & non ſoli.

Quando quoque nihil eſt cõtrarium, &c.

Non ſuſcipere magis & minus cauſatur ab eo quod eſt non habere contrarium.

Hoc autem ſic probatur: quia vnum & idem quando quantum ad ſubſtantiam nunc (ex quo relinquitur quando) eſt ex præſenti, & futuro, & ex præterito: quia idem quod futurum eſt, efficitur præſens & præteritum. Et hoc eſt propter id quod eſt ſubſtantia temporis, quod idem eſt toto tempore. De eodem autem indiuiſibili ſecundum ſubſtantiam eſt impoſſibile prædicari duas contrarietates: & cum ipſum prædicetur de ſe, impoſſibile quod habeat contrarium quod prædicetur de eodem. Amplius autem contraria in eodem nunquam inſimul erunt: vnum enim natum eſt expellere alterum de eodem ſuſceptibili. Quando autem quod ſecundum præſens, & quod eſt ſecundum præteritum, & quod eſt ſecundum futurum, in eodem inſimul erunt: quia, ſicut dictum eſt, quando eſt non in tempore, ſed in re temporali. Et ideo in vna & eadem re eſt quando ſecundum futurum, & quando ſecundum præſens, & quando ſecundum præteritum: & ſimul & ſemel dicitur, quòd fuit futurum, & eſt præſens, & tranſit in præteritum. Hoc autem eſſe non poſſet ſi eſſet vnum quando contrarium alteri quando ſecundum formam & ſpeciem. Idem enim quod eſt hoc fuiſſe, verum eſt quod eſt permanſurum. Contrariorum autem ratio eſt nunquam in eodem ſimul exiſtere, neque dici de eodem ſecundum idem & in eodem tempore: propter quod generaliter concluditur, quòd contrarietas in hoc genere quod eſt quando, non enuntiabitur.

Prima obiectio.

Sunt tamen ſophiſtæ contra hæc quæ dicta ſunt diſputantes, dicentes tempus eſſe cauſam corruptionis in omnibus in quibus eſt. Vbicunque eſt cauſa corruptionis (ſecundum quod corruptio motus eſt vel mutatio) eſt magis & minus & contrarium. Videtur ergo quod tempori conueniat magis & minus ſuſcipere & contrarium.

Secunda.

Adhuc ad hoc inducunt, quòd tempus facit diſtare à principio: diſtare autem ſecundum magis & minus: tempus igitur ſuſcipere videtur magis & minus: & per conſequens quando videtur magis & minus ſuſcipere.

Ad primam.

Ad hæc dicendum, quòd valdè ſophiſtica ſunt quæ inducuntur: ſicut enim probatum eſt, ita quando nec magis nec minus ſuſcipit nec contrarium habet. Et quando dicitur, quòd tempus eſt cauſa corruptionis, hoc non eſt verum, nec Ariſtot. hoc dicit ſimpliciter, ſed quod eſt magis cauſa corruptionis quam generationis: & hoc non per ſe, ſed per motum cuius eſt menſura.

Quomodo intelligẽdum eſt tempus eſſe cauſam corruptionis.

Ad ſecundam.

Et ſimiliter etiam per motum eſt cauſa diſtantiæ à principio conſtituentis: & ideò non ſequitur, quòd tempus ſecundum ſeipſum ſuſcipiat magis & minus, vel contrarium. Eſt autem notandum, quòd quamuis quando non habeat contrarium, nec ſuſcipiat magis & minus: tamen idem quod eſt quando, modos ſuſcipit: qui ſunt modi quidem contrarij, ſicut punctum indiuiſibile, & idem habet modum inchoantis & modum finientis ſiue terminantis: præterito enim & præſentialitas & futuritio ſunt modi oppoſiti: ſed in talibus non ſunt formæ & ſpecies contrariæ: nec poteſt eſſe in talibus magis & eius quod eſt quando: nec hîc oportet determinare, quia eſt manifeſtum ex præinductis.

Licet quãdo non habeat contrarium, tamen habet modos contrariorum.

Et hoc eſt quod proprium eſt eius quod eſt quando, relinqui ex adiacentia temporis, & non eſſe in tempore, ſed in re temporali ſecundum comparationem quam habet ad tempus vel ad temporis differentias. Et tale proprium eſt etiam quando ſuccedere ad quando, ſicut ſuccedit tempus ad tempus, & alia ſimilia his: quæ omnia facile eſt determinare ex prædictis: quando enim, ſicut dictum eſt, non eſt tempus, ſed infectio quædam vel impreſſio relicta in eo quod temporale eſt, ſecundum quam ad tempus vel ad differentias temporis habet referri. Et ideo coniunctas habent rationes tempus & quando.

Quando non eſt in tempore, ſed in re temporali.

Tempus & quando habent coniunctas rationes.

CAPVT VI.

De ſubiecto eius quod eſt quando.

EſT autem quando, &c. Si autem quæritur, in quo eſt vt in proprio ſubiecto? Dicamus, quòd quando quod ex tempore relinquitur, proprie eſt in omni eo quod incipit eſſe. Dico autem incipere eſſe per naturam ſicut incipiunt eſſe quæ generantur vel fiunt per artem vel electionem ſiue voluntatem: vniuerſalia enim ſuæ habent principia inceptionis, ſicut priuationem & materiam. Quæcunque autem incipiunt quidem, & talia ſuæ inceptionis non habent principia, non oportet, quòd inſit eis quando quod

Quæ incipiũt per naturam.

Quæ ſuſcipiant quãdo æternitatis vel æuiternitatis, & quæ quando temporis.

quod eſt ex parte: quamuis conueniat eis quando æternitatis & æuiternitatis per diſtinctionem accidentalem qua diſtinguitur ad temporis differentias, ſicut in antehabitis dictum eſt. Talia autem ſunt intelligentiæ & ſubſtantiæ corporum cæleſtium.

Alia verò generabilia & corruptibilia ſecundum ſuas ſubſtantias & ſecundum ſuas actiones & opera quando temporis ſuſcipiunt, eò quod tempore variantur.

Quomodo intelligitur illud, quòd omne quod eſt citra primum, eſt mutabile.

Cum autem dicit Damaſcen. quòd omne creabile variabile eſt, & hoc idem dicit Plato, & dicit Boët. quòd omne quod eſt citra primum, eſt mutabile, non intelligitur de mutabilitate temporis vel quando, ſed potius naturæ quæ cauſata eſt, quæ ex ſe non habet vnde ſit, vel vnde ſtare poſſit. Sic ergo omne quod incipit, habens ſuæ inceptionis principia, materiam & priuationem, recipit in ſe quando quod relinquitur ex tempore. Tale autem eſt omne ſiue vniuerſum corpus quod incipit modo prædicto: aliter enim incipiens eſſe, non habet principia ſuæ inceptionis intra ſe: & ideò de illis non habet loqui Philoſophus: quia Philoſophus non determinat aliquid niſi id quod ſuæ determinationis principia habet intra ſeipſum.

Hic totũ intellige quãtum ad quid eſt, non autem quãtum ad ſi eſt: nam ſubſtantia abſtracta cõſiderantur à naturali quantum ad ſi eſt, vt patet primo phyſic. com. vltim.

Sic igitur vniuerſum corpus quod ſic recipit, aliquando eſt, & eſt in tempore: quod probatur ex hoc, quòd temporum ſuſcipit variationem periodi cæleſtis: hoc enim corpus variatur in æſtu æſtatis ad calorem, ariditatem, & caliditatem, in vere ad calidum & humidum, & in autumno ad frigidum & ſiccum: propter quod tunc plantæ folio defluunt, & deſtruuntur in hyeme ad frigidum & humidũm. Talia enim per generationem incipientia ſic ſecundum tempora alterationes ſuſcipiunt: & ideò de ipſis quando denominatiuè prædicatur.

Quomodo in anima eſt quando ſecundũ quod ipſa attingit corpus.

Similiter autem eſt etiam in anima ſecundum quod ipſa attingit ad corpus ſic incipiens: anima enim, vt dicitur in libro de cauſis, eſt in horizonte æternitatis & temporis: & ideò in actionibus & paſſionibus ſuis attingit tempus, & ſic etiam conuenit ei quando. Hoc autem patet in animæ parte ſpeculatiua, quæ tamen magis ſeparata videtur eſſe à corpore, quam pars motiua quæ corpore vtitur in motu.

Quare melancholici acutius ſpeculantur in vere.

Secundum enim partem ſpeculatiuam videmus, quòd quidam acutius ſpeculantur in vere, ſicut melancholici: eò quod tunc ſpiritus qui deferunt formas ſpeculationis, ſubtiliantur & mobiles fiunt ex calido, & humectantur ex humido, vt facilius formas recipiant.

Quare cholerici acutius ſpeculantur in hyeme.

Econtra quidam in hyeme acutius ſpeculantur, & illi ſunt cholerici, quibus calor choleræ quando commultiplicatur, commiſcet operationes, & ſiccitas formarum impedit bonam receptionem. Sed in hyeme vincente frigore temperatur calor operationes commiſcens, ita vt non commiſceat, ſed bene moueat. Et humore hyemis inducente phlegma, temperatur ſiccitas ad bonam ſuſceptionem & bonam retentionem ex naturali ſiccitate choleræ.

Quare phlegmatici acutius in æſtate.

Quidam autem in æſtate acutius contemplantur, ſicut phlegmatici, quorum frigus calido ſeu calore excellente temperatur vt bene moueat ſpiritus, & humor multus temperatur ſicco vt & bene recipiat ex naturali humido & bene retineat ex temporali ſicco.

Quare ſanguinei acutius in autumno.

Quidam autem in autumno acutius ſpeculantur, vt ſanguinei, quibus calorem ſanguinis temperat moderata autumni frigiditas. Humorem autem ſanguinis exuberantem ad temperantiam reſtringit moderata autumni ſiccitas. Hæ autem varietates ſunt ſecundum varietatem inſtrumenti, hoc eſt, corporis quo pro inſtrumento in operationibus ſuis vtitur anima coniuncta corpori. Sequitur enim anima coniuncta corpori, corporis complexiones.

Quare melancholici efficiuntur dementiores in autumno.

Et ideo qui aridæ, ſiue ſiccæ, ſiue gelidæ, ſiue frigidæ ſunt complexionis ſiue compaginis in corpore, ſæpè fiunt dementiores ſeipſis in autumno, ita quod minus valent in operationibus mentis: eò quod tempus autumni multiplicat melancholiam quæ ſpiritus habet obſcuros & tacitos, & frigore augetur frigus, ita quod ſiſtit motum ſpirituum: & ſiccitas tunc auget ſiccitatem complexionis vt non ſit bonæ receptionis.

Quare ſanguinei in vere.

Quibus verò ſanguis principatur, in vere ſunt ſeipſis dementiores: quia tunc calor temporis auget calorem complexionis vt minus moueat, & ideò operationes permixtas faciat: & humor temporis auget humorem complexionis vt quidem bene recipiat, ſed non bene teneat. Similiter eſt de aliis: quia phlegmatici in hyeme fiunt dementiores propter duplex frigus temporis & complexionis, quod ſiſtit motum ſpiritus & inſpiſſat eundem: & propter duplex humidum quod facit non bene retinere formas.

Quare phlegmatici in hyeme.

Similiter autem in aliis, dummodo attendatur ſimilitudo complexionis animalium & temporum. Erit ergo in tempore quicquid temporum ſuſcipiens variationes, alteratur ſecundum temporis aut temporum qualitatem, ſiue illud ſit in corporis complexione vel natura, ſiue etiam ſit in operationibus vel paſſionibus animæ.

TRACTA

TRACTATVS V.

De vbi.

CAPVT I.

Qualiter vbi ſit prædicamentum, & quid ſit vbi.

Quid ſit vbi, & quid circunſcriptio corporis.

VBI verò quod cauſatur ab extrinſecus adiacenti, quod adiacet ei, quod non adiacet ſine duratione rei, eſt circunſcriptio corporis à loci circunſcriptione procedens. Dico autem circunſcriptionem corporis eſſe corporis quidem talem conuenientiam ſecundum quod aſſignantur contento principium & medium ſecundum vltimum corporis continentis, vt ſicut totum eſt in toto, ita primum ſit in primo, & medium in medio, & extremum in extremo, & indiuiſibile in indiuiſibili, & compoſitum in compoſito.

Quid ſit circunſcribi, & quomodo eſt triplex circũſcriptio.

Ad hoc autem intelligendum, qualiter ſit & qualiter eſſe dicat id quod eſt vbi ſecundum quod eſt vbi: intelligendum eſt, quòd circunſcribi eſt figurari, quod ex toto continetur ad figuram continentis, & è conuerſo. Et ideò eſt triplex circunſcriptio. Eſt enim circunſcriptio corporis continentis, & hæc eſt actio quædam. Et eſt circunſcriptio circunſcripti, & eſt quædam paſſio. Et eſt circunſcriptio procedens & cauſata ab vtraque iſtarum, & eſt commenſuratio locati ad locum, ſecundum quam loco in ſe & in communi vel huic particulari loco comparatur. Et hæc circunſcriptio eſt vbi ſecundum quod eſt ſpeciale prædicamentum: quia hæc eſt vna ſpecierum entis quæ eſt prædicamentum quando ſub voce deſignatur: hoc enim modo omne quod eſt alicubi, vbi dicitur eſſe: & hoc eſſe comparatum ſic ad locum in nullo aliorum prædicamentorum ponitur.

Vbi non prouenit à loco, ſed à loci circunſcriptione.

Sic ergo verum eſt quod dicitur, quòd vbi ſecundum quod eſt prædicamentum circunſcriptio eſt à loci circunſcriptione & non immediatè à loco procedens. Cum igitur de tribus fiat mentio, de loco ſcilicet, & locato, & de loci circunſcriptione, locus quidem ſecundum ſubiectum & ſecundum ſubſtantiam eſt in corpore quod capit, hoc eſt, quod continet & locat. Eſt enim vltimum corporis continentis & ambientis in quo capit id quod continet, hoc èſt, locatum & circunſcribit: & ex hoc ſequitur, quòd in loco eſt quicquid à loco circunſcribitur, vt dictum eſt.

Locus non eſt in ſubiecto in quo eſt vbi.

Sicut autem in antehabito tractatu, dictum eſt, non in eodem ſecundum ſubſtantiam & ſubiectum eſt locus & vbi: locus enim eſt in eo quod capit & continet & circunſcribit. Vbi verò eſt in eo quod capitur & continetur & ciſcunſcribitur, & ab alio exteriori complectitur.

Videtur vbi non omni adeſſe, &c.

Locus autem non videtur adeſſe vel non conuenire animæ, vel alicui rei incorporeæ. Anima enim & aliæ ſubſtantiæ incorporeæ nuſquam eſt ſicut in loco. Propterea quod nullum locum occupat circunſcriptiuè, ita quod medium eius ſit in medio, & totum in toto. Omne enim quod ſic occupando totum in loco tóto eſt, locum ſic occupat & implet, quòd ipſe locus (ſi eſt illius rei proprius locus) aliud cum illa re quidem quæ eodem modo in eodem loco ſit, continere non poteſt: & ſic anima nullum locum occupat, nec implet locum aliquem.

Quod anima non ſit in corpore ſicut locatum in loco.

Animatum autem plenum anima prout anima eſt vitæ & motus principium localiter poteſt capere, vt cibum, & potum, & aërem ad ſpirandum. Anima igitur in ipſo corpore non eſt ſicut locatum in loco, ſed ipſa anima eſt in corpore ſicut vitæ & motus principium: nullo enim modo contingere poſſet, quòd locus impletus aliquo implente ipſum aliud cum illo locatum corpus capere poſſit & complecti ſiue continere, niſi id quod prius occupauerat & implebat, prius cedat & aliud locum eius ſubintret. Hoc autem patet per exemplum: granum enim modio adueniens vt vaſi & loco, nullo modo recipitur in modio ſicut in vaſe & loco, aëre qui prius vas implebat in vaſe quieſcente: & ſic eſt de vino, & aqua, & cado, & oleo, & de omnibus aliis huiuſmodi ſimilibus: aëre enim primo excuſſo granum & aliud in vaſe continendum recipitur vtrique: quia duo corpora in eodem loco eſſe non poſſunt.

Duo corpora non poſſunt ſimul eſſe in eodem loco. Sup. tex. com. 76.

Quia ſicut probauimus determinatiuè in 4. phyſic. ſi duo corpora eſſent in eodem loco, ſequitur de neceſſitate, quod duo corpora eſſent vnum & idem corpus numero. Sed hoc hic ſupponatur: hoc enim probare eſt ſcientiæ naturalis.

Vnũ corpus non poteſt ſimul eſſe in diuerſis locis.

Sicut autem duo corpora non poſſunt ſimul eſſe in eodem loco, ita quidem nec idem corpus poteſt eſſe in locis diuerſis ſimul actu. Cuius probatio eſt: quia ſi eſt in vno loco ab alio ſeparato, tunc termini illius corporis ſunt in loco illo contenti, & nihil de illo eſt extra ipſum. Si autem hoc eſſet in loco alio, exiſterent termini eius intra locum illum & extra illum: quod eſt intra vnum totum & ſecundum ſe intra vnum & non intra illud conſiſtere ſimul & ſemel, quod eſt affirmationem & negationem de eodem ſimul veram eſſe,

eſſe, quod eſt impoſſibile. Ergo & hoc eſt impoſſibile, quòd idem corpus in diuerſis locis ſimul poſſit exiſtere.

Ex hoc autem ſequitur, quòd anima nullatenus erit localis cum nullum locum occupet & impleat ſicut locatum implet & occupat locum. Similiter omnia ea quæ à corporis ratione ſecundum quantitatem (dicendo quod corpus eſt menſuratum dimenſione trina) diſſentiunt ſiue recedunt, ſed ſicut ſimplicia & indiuiſibilia ſecundum quantitatem diffiniuntur, in nullo ſunt ſicut in loco: carēt enim omnia talia loci circumſcriptione: quia non poſſunt aſſignari principium & medium & vltimum in loco. Hoc eſt igitur vbi ſecundum quod eſt prædicamentum vel principium.

CAPVT II.

De dubitationibus circa inducta, ſcilicet quod idem corpus ſimul poſſit eſſe in diuerſis locis.

Dubitatio textus.

MOuet autem, &c. Poteſt autem aliquis mouere dubitationem de his quæ dicta ſunt, quòd non poteſt idem corpus in diuerſis locis eſſe ſimul & ſemel. Vox enim in auribus diuerſorum eſt ſimul & ſemel. Vox autem cū ſit aër ictus, vt dicit Priſcianus, ſine aëre nunquam & nuſquam eſſe poterit. Ego nec in auribus eſt ſine aëre. Ego & aër ictus eſt in auribus diuerſorum. Cum igitur vna vox formetur in aëre vno & eodem modo, videbitur vnus & idem aër numero eſſe in auribus diuerſorum. Aër autem corpus. Idem ego & vnum numero corpus ſimul & ſemel videtur eſſe in locis multis & diuerſis.

Solutio textus.

Eadem vox numero non auditur à diuerſis hominibus.

Ratio quæ mouet D. Albert.

Ad hæc autem ſoluentes dicimus, quòd vox omninò vna & eadem ſimul & ſemel in diuerſis aëris partibus nec formari, nec eſſe poſſit. Si ergo concedamus vnam & eandem vocem numero ſimul & ſemel ſentiri in auribus diuerſorum, obligati etiam erimus concedere vnam & eandem particulam aëris in qua vox illa formatur, ad aures diuerſorum & in locis diuerſis ſimul & ſemel peruenire, & in auribus diuerſorum eſſe. Sed hoc eſt impoſſibile: quia impoſſibile eſt id quod eſt ſimpliciter vnum & idem corpus numero, poſſe eſſe ſimul & totum in pluribus locis: quia impoſſibile eſt ipſum eſſe alicubi quam vbi eſt. Ad hoc deducti ſumus, quòd de duobus alterum neceſſe concedere eſt, ſcilicet aut quòd diuerſa ſunt quæ vocante vno aliquo in auribus diuerſorum ſentiūtur, aut quòd vnum & idem corpus numero in pluribus locis & diuerſis ſimul & ſemel inueniatur. Eligitur autem inter hæc duo à quolibet rectè philoſophante, quòd diuerſa ſunt quæ ſentiuntur à diuerſis, & ſunt diuerſa numero, non figura vocis & ſpecie, nec diuerſa accentu ſicut acumine vocis vel groſſitie, ſed ſunt diuerſa numero ad vnam figurā vocis quæ primi vocantis vox figurata formata & vno acumine & groſſitie generata, & hoc imaginabiliter, & ſimiliter vnam vocem ab illa generari ad primæ vocis imaginem & ſimilitudinem: & ſic diuerſa ſunt quæ ſentiuntur, quorum tamen quodlibet ſentitur imagine & ſimilitudine vocis quæ primi vocantis eſt: propter quod idem in auribus non ſentitur.

Obiectio textus.

Ex hoc autem ſequitur, quòd ſecunda & tertia, & ſic deinceps vox in aere imaginata, & ſimiliter formata à voce primi vocantis non eſt immediatè vox animalis ab ipſo vocāte animali formata: eo quòd ab animali immediatè non profertur: & ſic ſequitur, quòd aliqua vox ſit quæ non ſit animalis vox: quod eſt contrarium his quæ in lib. de anima tractantur, vbi dicitur, quòd vox eſt ſonus ab ore animalis prolatus, &c. Ad hoc autem dicimus, quòd omnis vox eſt animalis vocantis: nec aliquis ab initio audiuit vnquam vocem cum omnia ſilerent animalia ſiue in animalium ſilentio: propter quod & animalis eſſe dicitur omnis vox; eò quod omnis vox generatur proferente & vocante aliquo animali. Originaliter autem & cauſaliter omnis vox quæ auditur à pluribus, eſt animalis, & vna ſimilitudine & figura & accentu. Subſtantialiter autem per ſubſtantiam materiæ in qua formatur, plures ſunt voces formatæ in omni circumciſo aëre. Et ſic vniuſcuiuſque animalis vox ad aures diuerſorum dirigitur, quæ originaliter vnius eſt, ſed non contingens, ſed eſt potius impoſſibile, quòd vna numero vox ſit ſimul in auribus diuerſorum: & hæc eſt ſolutio dubitationis.

In 2. text. com. 87.

Solutio textus.

Quomodo vox quæ auditur, eſt vna, & quomodo plures.

Quæ ſint in loco per ſe, & quæ per accidens.

Eſt tamen hîc attendendum, quòd quædam ſunt in loco per ſe, & quædam per aliud vel per accidens. Per ſe enim ſunt in loco ea quæ à loco in principium, medium, & vltimum, ſecundum loci particulas deſcribuntur. Et hæc ſunt corpora in exterioribus ſuis continente indigentia ſecundum naturam, quorum motus eſt ad locum ſicut ad generans & ſaluans. Per accidens autem & per aliud ſunt in loco quæcunque non ſunt ita circunſcriptibilia, vel ſunt in his, vel ſunt eorum quæ ſic circunſcribuntur per locum à circumferentibus, ſicut anima, & accidentia corporis. Anima enim non eſt in corpore ſicut in locó, ſed ſicut principiū vitæ & motus. Et ideo corpus non determinatur ei ſicut locus: & ideo neque eſt in eo ſicut vbique in ipſo, nec ſicut ipſo alicubi exiſtens, ſed eſt in ipſo ſicut in eo quo operatur operatione eſſentiali operationes principij vitæ & motus, & ſecundum hoc eſt in toto tota. Eſt autem viuere multiplex, ſcilicet vegetari, loco moueri, ſentire, & intelligere: qui ſunt actus ſpiritualis vitæ, qui fiunt ſpiritualibus potentiis & organis: & ſecundum hoc nō eſt in toto tota, ſed in vno eſt membro quoad vnum, & in altero quoad alterum. Sic ergo anima non eſt in loco niſi per accidens & per aliud: quia ſcilicet corpus eſt in loco in quo ipſa eſt non ſicut in loco, ſed ſicut in eo quod viuificat & mouet.

Quomodo anima eſt in corpore, & quomodo eſt in loco per accidens.

Quomodo anima eſt tota in toto corpore, & quomodo non.

Quomodo accidentia ſunt in loco per accidēs, ſecundum tamen magis & minus.

Accidentia enim corporis per accidens ſunt in loco & in loco per accidens ſecundū magis & minus: per accidens enim ſicut quædā accidētia ſitualia, vt linea, ſuperficies, & generaliter quantitas, & qualitas ſitualis, vt albedo, ſapor, & odor, & huiuſmodi quæ in magno ſunt maiora, & in paruo minora, & hæc minus per accidens

eidens ſunt in loco quam ea quæ ſitualia non ſunt, vt ſcientia, virtus, & huiuſmodi.

Quomodo eadem quæſtio eſt de viſis, quæ fuit de auditis, ſcilicet vtrum idem numero viſibile videatur à diuerſis.

Eorum autem quæ ſunt per accidens in loco, ſicut ſpecies viſibilium quæ ſunt in aëre, non ſicut in loco, ſed potius ſunt in ipſo ſicut medio deferente. Et quia aër deferens eſt in loco, ideò etiam iſta per accidens dicuntur eſſe in loco. Et quia aër deferens ſimul videtur eſſe in oculis multorum loco diſtantium, ideo eadem quæſtio eſt de viſis in diuerſis locis & in diuerſis oculis, quæ eſt de auditis in auribus diuerſorum. Et quamuis viſibile ſit in aëre perſpicuo ſecundum eſſe ſpirituale, ſonus autem ſecundum eſſe plus materiale, tamen ſecundum eſſe ſpirituale non poteſt vnū & idem terminatum ſimul eſſe in diuerſis locis, niſi illud ſit in diuerſis locis, in quo eſt ſiue ſecundum eſſe materiale ſiue ſecundum ſpirituale. Senſibile enim non eſt ſubſtantia vt per ſe exiſtere poſſit: ſed ſemper oportet, quòd ſit in aliquo ſicut in ſubiecto. Et ideo oportet illud dubitabile ſoluere ſicut prius, quod vnum ſcilicet generatur ab alio ad imaginem & ſimilitudinem ipſius: & ſic originaliter eſt vnum, materialiter autem multa, quod eſt in ſenſibus diuerſorum. Talia autem ſunt in loco per accidens, & ideò diuerſificantur per materiam quando ſunt in locis diuerſis.

Solutio quæſtionis de viſibili.

Quæ ſint in loco diffinitiuè ſecundum Damaſcen.

Ioan. autem Dama. dicit quædam eſſe in loco diffinitiuè: & hæc quidem eſſentialiter non ſunt in loco, ſed quantum eſt de ſe ſunt vbique & ſemper: quia nullum locum neque aliquam differentiam temporis in ſuo eſſe determinant, ſicut intelligentiæ, & ſubſtantiæ quæ dicuntur Angeli, quæ quamuis ex ſe ſibi locum non determinent, tamen per materiam circa quam operantur, ad locum referuntur. Sunt enim eſſentialiter ibi vbi operantur, ſiue ſenſibiliter, ſiue intellectualiter, ſiue ſpiritualiter operentur. Et quia hæc in loco ſunt gratia alterius, ideò per aliud referuntur ad locum: per aliud autem referri vocat Ariſt. per accidens. Sunt etiam in loco quæ nullo iſtorum modorum ſunt in loco, ſed ſunt in aliquo eorum ad quæ referuntur loci principia, ſicut punctus, & ſuperficies, & linea ſunt in loco. Sunt enim principia copulationis dimenſionum loci ad dimenſiones locati: eò quod dictum eſt in prædicamentis, quòd particulæ loci copulantur ad eundem communem terminum ad quem & particulæ locati copulantur, eò quod vna numero eſt diſtantia loci & locati. His itaque modis aliquid dicitur eſſe in loco. Non autem hic diſtinguimus omnes modos quibus aliquid dicitur eſſe in aliquo: quia hoc magis pertinet ad 4. phyſicorum, & non ad logicum.

Quomodo punctus linea & ſuperficies ſunt in loco.

Quid ſit per ſe in loco.

Sed ex dictis patet, quòd aliquid per ſe & propriè dicitur eſſe in loco, quod ſic refertur ad locum, quòd indiuiſibile quo copulatur locus, ſicut punctus, refertur ad indiuiſibile quo copulatur locatum, & longitudo loci ad longitudinem locati, & latitudo loci ad latitudinem locati, & profundum vnius ad profundum alterius. Et hæc circunſcriptio actiuè in loco eſt, vel ſicut in forma: poteſt autem ſumi ſicut in formato in locato: & ſic ſecundum eundem comparabile eſt locatum ad locum. Et hanc comparationem dicit vbi ſecundum quod eſt prædicamentum.

Ex hoc videtur velle, quod locus habeat profundum: & ideò conſidera quomodo accepit locum.

Et ſic poteſt quilibet aduertere qualiter particulæ eſſentiales corporis quanti locati copulantur particulis loci: puncta enim locati aptantur punctis loci, & linea lineis, & ſuperficies ſuperficiebus, & profunda profundis, & vt breuiter dicatur, dimenſiones dimenſionibus, & diametri diametris. Et ex hoc patet, quòd duo corpora ſimul in eodem loco eſſe non poſſunt: quia ſequitur, quòd puncti & dimenſiones duorum corporum efficerentur eſſentialiter eædem, & ſic duo corpora eſſent eſſentialiter vnum corpus, quod eſt impoſſibile. Hoc autem demonſtrari habet in 4. phyſ. Eorum etiam quæ ſunt in loco per ſe multi ſunt modi, vt in ſufficientia dicit Auicen. de quibus nos in ſequentibus faciemus mentionem quantum ad præſentem ſpectat intentionem: eò quod eorum ſubtilis tractatus pertinet ad ſcientiam phyſicorum.

Super t. c. 76.

CAPVT III.

De diuiſione eius quod eſt vbi, in vbi ſimplex, & compoſitum.

Quid vbi ſimplex, & quid compoſitum.

VBi autem, &c. Diuiditur autem ſic vbi, quòd aliquod eſt vbi ſimplex, & aliud compoſitum. Simplex vbi eſt quod à ſimplici loco procedit, ſicut eſt punctus ſimplex, linea autem & ſuperficies quo ſimplicia & quo compoſita, trina autem dimenſio ſimpliciter compoſita eſt. Compoſitum autem vbi eſt quod procedit à loco compoſito: ex quo enim vbi eſt circunſcriptio procedens à loci circunſcriptione, conſequens eſt, quòd à ſimplici loco procedat ſimplex vbi, & à compoſito loco procedat vbi compoſitum. Quia verò iam in prædicamentis oſtenſum eſt, quòd locus eſt quantitas, & nulla quantitas ita ſimplex eſt, quòd non habeat quantitatiuas partes, ideo oportet nos determinare quid locum ſimplicem appellamus.

Quid locum ſimplicem appellamus.

Malus intellectus quorundam.

Non enim hic eſt malè intelligendum, ſicut quidam malè dicunt, quòd locus ſimplex dicitur nō ſimplex, ſed quoad nos qui ſecundū ſenſum eſt indiuiſibilis à nobis. Hoc nihil eſt dictum in logicis niſi ſecundum intellectum ſimpliciter accedere. Sed dicitur, quòd locus ſimplex eſt origo & conſtitutio eius quod eſt de numero continuorum. Conſtat autem ex his quę de quantitate in prędicamentis dicta ſunt, quòd origo omnium continuorum eſt indiuiſibile ſimplex. Locus ergo indiuiſibilis ſimplex, eſt indiuiſibile ſimplex, quòd eſt origo & conſtitutio continuitatis loci ſecundum quod eſt quantitas. Hoc autem indiuiſibile dicitur locus indiuiſibilis: quia ſatis diximus quando locatum egreditur à loco ad locum, non refertur ad locum niſi quia particulæ eius ad loci terminum copulantur: & ſecundum hoc indiuiſibile locati refertur ad loci indiuiſibile, & diuiſibile locati ad loci diuiſibile. Locus enim compoſitus & totus, vt dictum eſt in prædicamentis, habet particulas ad eundem

Id eſt, ponere illam expoſitionem, eſt incedere logice ſecundum intellectum.

Locus compoſitus quid.

dem terminum copulatas, ad quem & particulæ corporis locati coniunguntur ſiue copulantur. Et huius cauſa eſt: quia vna numero eſt diſtantia loci & locati. Hic autem terminus copulationis eſt punctum. Loci igitur partes copulatæ iuxta punctum vel in puncto neceſſe eſt fieri vel copulari. Erit itaque locus ſimplex, in quo punctum adiacens, puncto locati adiacere conſtabit.

Obiectio. Si autem aliquis obiiciat, quòd Ariſt. non dicit punctum eſſe in loco: & ſi in loco eſſe diceretur, non differret locus puncti ab ipſo puncto.

Solutio. Punctùs non eſt in loco vt contentum, ſed vt relatiuè ad punctum loci.

Dicitur, quòd non dicitur punctum eſſe in loco per ſe vt contentum, ſed eſt in loco vt ad quem vt ad loci punctum contenti in loco referatur, & quoad hoc dicitur locus, vt patet ex antehabitis. Et quia ad aliud non poſſunt loci particulæ & locati copulari niſi ad punctum loci. Ad dictum etiam Ariſt. dicendum, quòd punctum non eſt in loco per ſe: & ſi per ſe eſſet in loco, tunc ſequeretur, quòd idem eſſet punctum & locus puncti. Nos autem dicimus, quòd non eſt in loco niſi ſecundum quod refertur ad copulationem particularum loci & locati: & ſic dicitur locus ſimplex, & non quod locus ſimplex per ſe ſit, locus enim ſimplex non eſt, ſed eſt oppoſitio in adiecto & priuat rationem loci. Et ideo locus ſimplex eſt locus ſecundum aliquid: quia ſcilicet ad loci & locati refertur copulationem.

Loci particulæ claudunt, continent, & terminant.

Manifeſtum autem eſt ex inductis, quòd loci particulæ non tantum quantitatiuæ, ſed etiam eſſentiales prout eſt quantitas, vt punctum, & linea, & ſuperficies, claudunt, & continent, & terminant. Et ſic loca ſimplicia punctualia vel linealia vel ſuperficialia, ſunt occupatiua & contentiua & terminatiua eius quod eſt minimum & ſimplex corporis contenti & locati. Sic enim punctus ad punctum, & linea ad lineam, & ſuperficies refertur ad ſuperficiem, & profundum ad profundum, & diameter ad diametrum, & ſic de aliis. Et hæc quidem ſecundum diſtantiam loci & locati eadem ſunt ſubſtantialiter, relata autem ad continens & contentum differentiam habent loci & locati.

Locus non poteſt eſſe ſine corpore, nec è contra.

Ex his autem omnibus concluditur, quòd locus non poteſt eſſe ſine corpore: oportet enim quòd ſuperficies alicuius corporis vltimum ſit. Et quia non poteſt eſſe vacuum, oportet quòd alicuius ſit ſicut contenti in ipſo ſicut in loco. Et ſimiliter ſoliditas corporea videtur non poſſe eſſe ſine loco, hoc eſt, quin ſit in aliquo ſicut in loco.

Obiectio ſophiſtica.

Et hoc ſophiſticè quidam improbare vi- ntur, dicentes quòd omne terminatum in figura & quantitate eſt terminatum ad aliquid in quo finis eſt ſuæ terminationis: in nullo autem quod in mundo eſt, finis poteſt eſſe ſuæ terminationis: quia ſi intra eſt, eſſentiale eſt, & in ipſo eſt eſſe ſuum: finis autem ſiue terminus eſt in quo nihil eſt de eſſe vel natura rei: oportet igitur, quòd terminet ad aliquid extra, & illud iterum ad aliud, & ſic in infinitum, & ſic infinitos mundos dixerunt extra cælum eſſe. Hoc autem non concordat dictis Peripateticorum. Et ideo dicendum, quòd non omne terminatum terminatur ad extra, ſed vltimum non habet terminum niſi ſuperficiē quæ eſt terminus intra. Et quod ante dicitur, quòd terminus intra eſt in quo non deficit eſſe terminati. Dicendum quod non oportet, quòd in ipſo eſſe deficiat, ſed quod deficiat ad ipſum, ita quod vltra ipſum nihil ſit de eſſe: & ideò in vltima ſuperficie eſt terminus & eſſe & loci.

Solutio.

Hæc autem omnia probantur primo de cælo & mundo, & requiruntur: quia ad ſcientiam iſtam non requiritur niſi ſcire, quòd ita ſit: ex naturalibus autem pendet probatio illorum. Nos autem propter facilem doctrinam iſtorum adhuc dicemus de iſtis quæ multipliciter ſunt in loco, & quæ per ſe & naturaliter ſunt in loco, ſicut diximus. Adhuc etiam quodammodo datur locus: & per omnia iſta adhuc de loco quædam ſunt inquirenda dubitabilia ex quibus faciliter intelliguntur quæ dicta ſunt.

CAPVT IV.

Vtrum primum cælum ſit in loco, & qualiter diuerſimodè ſit in loco.

Quæſtio.

Contentio autem, &c. Cum autem dictum ſit, quòd locus & vbi ſemper ſunt in diuerſis, locus enim ſemper eſt in locante corpore, vbi autem in locato, oritur hîc contentio de vltima in aſcendendo ſphæra, quæ eadem prima eſt in deſcendendo, vtrum ipſa in locante ſit aliquo, vel non? Locus enim ſemper eſt in locantis corpore. Si enim non non eſt in loco, tunc non eſt etiam in vbi: & ſi non eſt in vbi, tunc videtur ſequi, quod non moueatur in vbi & ſecundū locum, & hoc eſt contra omnes Philoſophos. Si autem in loco eſſe dicatur vt vbi, ſic videtur eſſe falſum: quia locus eſt ſuperficies exterioris corporis quæ eſt extra locatum: ſed nihil videtur eſſe extra ſuperficiem vltimæ ſphæræ, cum ipſa vltimus ſit terminus omnium. Si dicatur, quòd ipſa ſuperficies locati locus ſit. Hoc ſtare non poterit: quia iam determinatur, quòd locus & locatum ſemper diuerſa ſunt & diuerſorum: & ideo ſuperficies locati, cum ipſius locati ſit, non poteſt eſſe locus, ſed quoddam locati vel locatum. Confitentibus igitur aliquibus ſphęram vltimam localem eſſe, proculdubio confitendum eſt & confiteri oportet, quòd vltimam ſphæram ſit aliud corpus circundans, quod vltra ſphæram locum contineat. Sed conſtat, quòd vltra vltimam ſphæram nihil aliud eſt niſi præter ipſam ſphæram & diuerſum ab ipſa. Oportet ergo dicere, quòd vltima ſphæra in alio ſicut in loco non eſt. Extremitas ergo vltimæ ſphæræ non eſt in loco neque localis.

Hanc opinionem attribuit D. Alb. 4. phyſ. ſup. t.c. 43. ipſi Gilb. & in hac ipſum redarguit.

Et dicunt quidam extremam ſuperficiem & locum corporis cæleſtis ſuperficiem eſſe, & ipſam in loco non eſſe, quod eſt contra omnia quæ dicta ſunt: quia tunc locus eſt aliquid locati, cum locatum moueatur ad locum, commouebitur ad aliquid quod intra ſe habet, quod eſt impoſſibile & contra naturam. Et ideo dicunt quidam, quod huiuſmodi inſolitum

tum eſt, & occultum eſt nuntiare aliquid certum de iſtis, cum iſta propter elongationem nobis ſint inſenſibilia.

Quomodo elementa & mixta ſunt in loco.

Sciendum autem de iſtis, quòd ea quæ ſunt in loco, multipliciter ſunt in loco. Quædam enim ſunt in loco ſicut in generante & ſaluante: & quia à generante & ſaluante motus eſt localis, ideo talia mouentur ad locum, & ſic in loco ſunt mobilia motu recto, quæ indigent continenti exteriori vt ſaluentur, & ſic elementa & elementata mobilia motu recto ſunt in loco. Alio modo ſunt in loco quæcunque ſunt vt locus & vas continens & ſaluans quæ ſunt contenta ab ipſo per virtutem ſaluantis primi, & ſic ſunt in loco quæcunque ſit ſaluant, vt incorruptibilia exiſtentia & in ſe omnia alia continentia, & ſic eſt in loco totum corpus cæleſte, quod in ſe ſaluatiuum eſt omnium aliorum, & ideo mouetur circa locum. In his autem quæ primo modo ſunt in loco, duo ſunt motus. Vnus quidem ad ſubſtantiam ſaluantis, qui eſt motus à medio. Alius autem ad virtutem ſaluantis, qui eſt motus ad medium: virtus enim ſpæræ cæleſtis non congregatur niſi in medio quod eſt centrum ſphæræ cæleſtis. His itaque duobus modis ſunt in loco, quæcunque mouentur, ad locum vel in loco. Eorum autem quæ ſunt in loco ſicut ſaluantia & circundantia, quædam ſunt ſicut ſaluans per ſe, ſicut prima ſiue vltima ſphæra: quædam autem ſunt locus vt vas ſaluans & non per ſe ſed per aliud, ſicut ſphæræ inferiores, quæ habent alias extrinſecus circundantes.

Quomodo totum corpus cæleſte eſt in loco.

Motus à medio eſt ad ſubſtantiam ſaluantis: motus verò ad medium eſt ad virtutem ſaluantis.

Quomodo orbes inferiores, & quomodo prima ſphæra ſunt in loco.

Secundum hoc ergo dicendum, quòd prima ſphæra eſt in loco vt primus locus & vas, & hoc eſt in loco, quia refertur ad locum, hoc eſt, ad loci diſtantiam ſicut primum ſaluatiuum & omnium generatiuum ſecundum formam, & non ſic refertur ad locum ſicut habens extrinſecus circundans, virtute cuius ſit ſaluatiuum & generatiuum. Et hæc eſt vera ſolutio huius quæſtionis.

Ad rationes probantes primam ſphæram non eſſe in loco.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd locus & vbi ſunt in alio & in alio. Dicendum, quòd hoc intelligendum eſt de his quæ ſunt in loco ſicut ſaluante & continente: in his enim ſaluans & continens non poſſunt eſſe idem cum ſaluato & contento. In his autem quæ ſunt in loco, hoc eſt, referuntur ad locum ſicut ſaluantia & continentia, non eſt generaliter verum, ſed eſt verum in his quæ ſaluant & continent non per ſeipſa: in his autem quæ per ſeipſa ita non eſt verum, ſed etiam ſunt locus pluſquam locatum, & vt locus quidem ad rationem loci referuntur.

Aliud eſt moueri in loco, & aliud ad locum.

Ad hoc autem quod obiicitur ita moueri in loco vel ſecundum locum. Dicendum, quòd verum eſt, ſed aliud eſt moueri in loco, vel ſecundum locum, aliud eſt moueri ad locum. Hæc enim vel ideo mouentur, quia mouentur in loci diſtantia vndique æqualiter circa medium: vel mouentur ſecundum locum, quia mouentur ſecundum loci differentias & ſitus, quæ ſunt ante & retro ſecundum ſitum polorum, & à dextro & ſiniſtro ſecundum diſtantiam Orientis & Occidentis, & huiuſmodi. Non autem mouentur ſic in loco, quod ad locum aliquem moueantur. His itaque modis ſunt in loco, quæcunque per ſe in loco eſſe dicuntur. Nec oportet, quòd prima ſphæra quæ per ſe habet loci rationem & non locati, habeat extra ſe continens in quo ſit ſicut in loco continentis: nec propter hoc ibitur in infinitum, quia ſtatur in prima ſphæra, quę per ſe continet & ſaluat.

CAPVT V.

De proprietatibus vbi, quæ ſunt non ſuſcipere magis & minus & non habere contrarium.

Quod vbi non ſuſcipiat magis & minus.

CAret autem vbi intenſione & remiſſione, ita quòd non dicitur ſecundum magis & minus. Et hoc probatur ex hoc quod non dicimus inter ea quæ in loco ſunt, alterum altero magis eſſe in loco: non enim magis eſt in loco quod eſt ſurſum, quam quod deorſum: nec magis eſt in loco quod mouetur circulariter, quod id quod mouetur motu recto. Sed aliter & aliter dicitur eſſe in lco non ſecundum magis & minus. Quamuis ergo vnum ſecundum quantitatem maiorem locum poſſideat quam reliquum, non tamen magis eſt in loco vnum quam alterum: quanto enim aliquid magis fuerit formale quam alterum, vt ſuperiora quam inferiora, tanto poſſidet maiorem locum, ſicut aqua excedit quam terra, & aër quam aqua, & ignis quam aër, & cælum maximum obtinet locum: magis enim & minus ſecundum intenſionem & remiſſionem dictum, non dicitur ſecundum vbi vel ſecundum aliquam quantitatem, ſed dicitur ſecundum qualitatem quæ poteſt intendi ex propriis ſecundum ſui ſubiecti cauſas, vel remitti. Hoc igitur modo vbi proprium eſt (quod conuenit omni, ſed non ſoli) magis & minus non ſuſcipere.

Quod vbi non habeat contrarium. Ineſt autem vbi nihil eſſe contrarium, &c.

Similiter autem proprium erit vbi non habere contrarium. Hoc proprium conuenit omni & ſemper, ſed non ſoli. In loco autem eſſe (quod eſt cauſa eius quod eſt vbi) contrarietas non eſt. Quod autem nulli alij ſit contrarium, per ſe manifeſtum eſt: quia contraria ſunt in eodem genere. Alia autem à loco non ſunt in eodem genere cum loco. Probatur autem etiā hoc quia ſi habet contrarium, hoc erit ſecundum quod antiquis viſum eſt, quòd ſurſum ad deorſum ſit contrarium propter hoc quod multum diſtare videtur id quod eſt ſurſum eſſe ab eo quod eſt deorſum, quemadmodum maximè diſtare videntur ſurſum & deorſum. Propter hoc contrarietas quæ eſt in vbi, maximè videtur pluribus circa ſurſum eſſe & circa deorſum. Surſum enim eſſe vbi eſt, & deorſum eſſe ſimiliter etiam vbi eſt. In his ergo maximè videtur contrarietas in vbi: & quantitatis contrarietas maximè videtur eſſe circa locum.

Si autem ſurſum & deorſum concedant eſſe contraria, ſequitur inconueniens, quòd ſcilicet in eodem numero ſimul contingit eſſe duo contraria: ſurſum enim & deorſum di-

uerſis reſpectibus ſunt in eodem loco vel vbi. Idé enim locus numero eſt ſurſum & deorſum ad diuerſa ſumptus vel comparatus, ſicut patet in exemplo: quia turris altitudo ſurſum eſt ad nos comparata aſpicientibus ab imo in ſublime: comparata autem ad ſphæræ cæleſtis altitudinem eſt inferius & deorſum. Amplius ex hoc ſequitur, quòd idem ſibimet ipſi erit contrarium. Si enim ſurſum & deorſum contraria ſunt, cum idem numero locus ſurſum & deorſum ſit, colligitur per ſyllogiſmum idem ſibimet eſſe contrarium. Nulla igitur contrarietas eſt in vbi. De his autem omnibus patet (quæ dicta ſunt) quòd contraria ſunt ſecundum formas ſuas abſolutas contraria, & hoc non variatur in ipſis per reſpectum ad hoc vel ad aliud. Et ideò ſi ſurſum & deorſum contraria eſſent, eſſent in eis formæ contrariæ, quæ in eodem eſſe non poſſunt, ſiue comparentur ad diuerſa, ſiue non comparentur. De his tamen omnibus quantum ad logici ſpectat intentionem, in libro prædicamentorum in tract. de quantitate, ſatis determinatum eſt. Ex his igitur patet de omnibus propriis eius quod eſt vbi. Si autem quærat aliquis, quare hîc non deſignatur propriè proprium eius quod eſt vbi, & ſimiliter in quando, cum proprium communis ne cognoſcatur ex eo quod eſt vere proprium, & ſic ponendum eſſet verius proprium quam commune. Dici poteſt, ſicut dictum eſt in tractatu de quando, quòd ſcilicet propriè proprium vbi intelligitur ſatis ex prædictis, quòd ſcilicet conuenit ei æquale eſſe ad id in quo eſt, hoc eſt, ad corpus quod eſt cauſa vbi per circunſcriptionem, quod vbi eſt circunſcriptum, & conuenit ei æquale eſſe ad id ex quo ſicut ex cauſa procedit, & alia huiuſmodi quæ facile eſt aſſignare. Poſſet tamen dici in ambobus his principiis, quando ſcilicet & vbi, quòd ſubſtantia eorum in comparatione eſt conſiderata: & non multum ſubſtantiæ habet in ratione, & minus habet in eſſe naturali: & ideo in ſubſtantia iſtorum non multa radicantur propriè propria ſicut in illis quæ habent abſolutas eſſentias: & ideò maximè ſubſtantia habet talia propria, & quantitas poſt ſubſtantiam, & poſt quantitatem qualitas, & ad aliquid habet ea ſecundum dici. Alia autem non habent de propriis huiuſmodi: & ideò non ponuntur. Et ideo puto, quòd hæc ratio vera eſt: quia hîc propriè propria non ponuntur. Et hæc de vbi dicta ſufficiant.

Si aliqua duo ſunt cõtraria, non tollitur illa contrarietas per reſpectũ illorum ad diuerſa.

Obiectio.

Quare nõ aſſignauit propria quarto modo ipſius vbi & quando.

Solutio.

Aliter.

Ex quibus patet quæ habẽt vera propria, & quæ non.

TRACTATVS VI.

De poſitione.

CAPVT I.

Quid ſit poſitio ſecundum quod eſt prædicamentum.

POSITIO ſecundum quod eſt principium vel prædicamentum, eſt quidam ſitus partium & generationis ordinatio. Situs enim communior eſt quam poſitio ſit: quia ſitus dicit ordinationem partium quantitatis, & in mathematicis magis refertur ad locum quam ad partes ſuperficiei inter ſe vel in loco comparatas. Sic autem mathematica ſitum habent. Et quia magis dicit ordinationem in loco, propter hoc differentiæ loci dicuntur etiam differentiæ ſitus, ſicut ſurſum & deorſum, & dextrorſum & ſiniſtrorſum, & ante & retro. Cum autem ſic communiter dicatur ſitus magis quam poſitio, non tamen ad poſitionem generis habet communitatem, quia tunc poſitio non eſſet genus primum: ſed habet analogiæ communitatem: propter quod prius dicitur de naturalibus, & poſterius de mathematicis. Adhuc cum ſitus per prius dicat ordinationem partium in loco, & per poſterius dicat ordinationem in toto. Poſitio autem è conuerſo per prius dicit ordinationem partium in toto & per poſterius dicit ordinationem in loco. Propter hoc vt determinetur ſitus, in aſſignatione poſitionis dicitur, quòd poſitio eſt ſitus partium quidam. Non omnis ſitus eſt propriè & principaliter dicta poſitio, ſed eſt quidam, vt dictum eſt.

Situs eſt cõmunior quã poſitio, tamẽ non eſt eius genus.

Quare differentia loci dicuntur eſſe differentia ſitus.

Differentia inter ſitũ & poſitionẽ, &

quare dixit poſitionẽ eſſe ſitum quendam.

Si autem obiicitur, quòd ſecundum hoc nomen ambiguum ponitur in diffinitione, quod eſt ſitus. Dicendum, quòd (ſicut ſæpè dictum eſt) aſſignationes generaliſſimorum non ſunt diffinitiones propriè acceptæ, ſed ſunt aſſignationes qualeſcunque declarationis maioris quam nomen. Et in talibus aſſignationibus talia ambigua determinata ſic à parte ſuæ ambiguitatis poni conſueuerunt. Et ideo dicit, quòd eſt ſitus. Nec ſitus eſt idem quod poſitio: quia ſic aſſignatio eſſet nugatoria: ſed vocamus quod poſitio ex ſui communitate, quæ tamen non generis eſt, vt dictum eſt.

Obiectio.

Solutio.

Quod autem dicitur partium ſitus, ideò eſt, quod poſitio plus dicit ordinationem partium in toto quam in loco, & determinatur ad hoc ſitus & reſtringitur cum dicitur quidam ſitus.

Quare dixit ſitus partiũ quidam.

Quod autem dicitur & generationis ordinatio, ideo dicit, quòd generatio eius quod habet partes & integrales & quantitatem, eſt

Quare dixit & generationis ordinatio.

ex

ex partium ordinata compoſitione, nec generari poteſt niſi per hanc. Et ideò generatio ipſa per formatiuam virtutem (quæ in generatione operatur ad formam generati) operatur talium partium ordinationem. Et ideò generatio hîc ponitur vt talis ordinationis propria cauſa. Et ideò male dicunt qui exponunt generationem pro generante. In aliis autem quibus non eſt generatio, & tamen eſt partium ordinatio, ſimilis cauſa eſt: forma enim totum terminans, cauſa eſt ordinationis partium ad hunc vel illum ſitum, cum omne quod habet partes, ex partibus componatur ſuis, ſiue ſit generabile, ſiue ſit ingenerabile. Tunc diſtinguendum eſt, quòd quoddam compoſitum habet ſua componentia actu intra ſe, non ante ſe niſi per naturam & intellectum: & hoc modo eſt generatum. Et quoddam eſt quod ſua componentia habet actu ante & extra ſe, & hoc eſt generabile. Et propter hoc quando partes conueniunt ad compoſitionem, tunc generatur ex ipſis. Sic ergo intelligendum eſt cum dicitur, & quædam generationis in partibus ſcilicet generantibus ordinatio.

Reprehenſio quorundam. Quæ ſit cauſa poſitionis in his quæ non generantur.

Quod autem copulatio in medio ponitur, & per hoc id quod dicitur in aſſignatione, non videtur eſſe vnum, ſed congregatum ex pluribus non eſſentialiter vnum conſtituentibus. Dicendum, quòd copulatio quæ in medio ponitur, notat expoſitionem, & non diuerſorum copulationem. Hoc enim quod eſt poſitionem quendam ſitum eſſe, id eſt, & non omnem ſitum eſſe poſitionem. Poſſet eſſe dubium quis & qualis ſitus eſſet: & ideò additur, &, hoc eſt, id eſt generationis ordinatio, quæ partes adinuicem ordinat & ad totum vt ſub forma totius formæ debito modo terminatæ ad totum conſtituendum. Dico autem partium adinuicem: quia oportet partem duplicem habere ordinationem, vnam ſcilicet ad comparere cum qua ſecum conuenienter conſtituit totum in quantitate & figura. Alium autem habet ordinem ad formam totius omnes partes terminantem ad eſſe totius & omnes partes continentem. Nomen enim quod talis ordinationis formam dicit, ſecundum quam partes adinuicem & ad totum referuntur primo & ad locum quem habent in loco totius, illud idem nomen rectè prædicat poſitionem, ſicut ſupra vel infra in toto poni, vel æquè, vel non æquè, ſiue intra extrema poni ſiue extra extrema, vel huiuſmodi. Hoc igitur eſt genus poſitionis.

Ly & tenetur expoſitiuè in diffinitione poſitionis.

Quare dixit partium adinuicem: & quomodo partes habēt duplicem ordinem.

Huius autem ſubalterna ſunt vel æquè vel non æquè poni, vel flexè vel rectè poni, ſicut ſtante, vel ſedente. Specialiſſima autem ſunt, vt ſeſſio, vel ſtatio. Indiuidua verò, vt ſtatio Sor. ſeſſio Platonis, & huiuſmodi.

Quid ſit generaliſſimū poſitionis, quæ ſubalterna, quæ ſpecies, & quæ indiuidua.

CAPVT II.

De his quæ ſunt poſitiones veræ, & de his quæ videntur & non ſunt.

SEcundum autem, &c. Poſitio igitur eſt ſecundum quam alia dicuntur ſedentia & ſtantia & adiacentia quæ verè dicuntur poſitiones. Quia ſedens eſt, cuius ſpondiles rectè renibus porriguntur, ſed crura non porriguntur ad inferiora ad ſuſtentationem. Iacens autem, cuius dextrum vel ſiniſtrum reliquo incumbit lateri. Stans autem, cuius ſuperiora rectè cruribus incumbunt. Accumbens autem, poſitio eſt compoſita ex adiacere & ſedere, ſicut reclinatio a dorſo facta, cum tamen adhuc inferioribus ſuperiora inſidant.

Quomodo ſedēs iacens ſtans & accumbens dicunt poſitionem.

Secundum etiam poſitionem dicuntur lenia vel aſpera, vel quomodolibet aliter ſecundum ſitum diſpoſita, hoc eſt, ſecundum ordinem partium poſita: quamuis lenitas & aſperitas multipliciter poſſint conſiderari, ſicut dictum eſt in prædicamentis. Poſſunt enim conſiderari ſecundum ordinationem quam facit generatio totius ex partibus, & pro certo poſitiones ſunt. Poſſunt etiam conſiderari ſecundum hoc quod in ſenſu agunt per acutum, vel hebes, vel non angulos, & ſic proculdubio ſunt paſſibiles qualitates. Poſſunt etiam conſiderari per modum quo componunt totius figuram & claudunt in angulo terminationem, & ſic pro certo ſunt qualitates quæ ſunt formæ vel circa aliquid conſtantes figuræ.

Quomodo aſperum & lene dicunt poſitionem, & dicūt paſſibiles qualitates & etiā dicunt qualitates de quarta ſpecie ſecūdum quod diuerſimodè conſiderantur.

Attendendum eſt, quòd ſedere & iacere & alia quæ à poſitione denominatiuè dicuntur, poſitiones non ſunt, ſed à poſitionibus denominatiuè dicta & de ſubſtantia poſita prædicata.

Ex his autem quæ dicta ſunt ſolet induci quæſtio de curuo & recto, aſpero & leni, quadrangulo & triangulo, bicubito & tricubito, & magno & paruo, & breui & longo, vtrum iſta dicant differentias poſitionum vel non: omnia enim hæc quandam partium poſitionem ſiue diſpoſitionem ſignificare videntur, & ita videntur differentias poſitionis prædicare. Curuum enim vt dicit Plato, eſt cuius medium exit ab extremis, & ſic partium mediarum dicit ordinem ad extremas. Rectum autem eſt, vt idem dicit Plato, cuius extrema medium tegunt ne videri poſſit cum extremo: & hoc iterum dicit ordinem mediorum ad extrema. Aſperum vero, cuius partes non in vna iacent ſuperficie plana, ſed extra ſuperficiem porriguntur: quod iterum partis expreſſæ & partis eminentis ad ſuperficiem dicit ordinationem. Lene autem eſt, cuius partes æquè iacent in planitie. Quadrangulum autem & triangulum & poliangulum conſiderari poſſunt tripliciter. Si conſiderentur ſecundum latera rectè ad angulos terminata, poſitionem partium videntur dicere. Si autem conſiderentur clauſionis linearum modos, tunc dicunt figuram & qualitatem. Si autem ad actum referuntur prout agunt in ſenſum, tunc videntur hæc dicere paſſibiles qualitates. Bicubitum autem & tricubitum & ſic deinceps dupliciter conſiderantur, ſcilicet prout dicunt ſpecies quantitatis quæ ſubſtantiæ menſura eſt, vel prout ſunt termini inuicem membrorum totum conſtituentium, ſicut iunctura manus ad brachium, & brachij ad iuncturam: ſic enim ordinem dicunt quantorum ad talem modum quantitatis totum conſtituentium, & ſic videntur dicere poſitiones. Eodem modo conſiderantur

Dubitatio textus.

Rectū curuū quid ſecundum Platonem.

Aſperum lene quid.

Triangulus, quadrangulus, & huiuſmodi tripliciter conſiderantur.

Bicubitum tricubitum dupliciter.

Magnum paruum dupliciter. derantur magnum vel paruum vel ſimpliciter ſecundum quantitatem, & ſic non ſunt poſitiones. Conſiderantur etiam ſecundum proportiones ad partes & ad totum ſecundum quod magnum cum toto vel paruum conſtituit, & ſic videntur dicere poſitiones. *Breue longum dupliciter.* Idem enim per omnia de breui & longo. Si enim conſiderantur ſimpliciter, dicunt quantitates. Si autem ſecundum proportionem, vt auris breuis rotundo capiti, & oblongo capiti auris longa, ſic aliquo modo differentias videntur dicere poſitionum. Sic ergo aſperum dicitur, cuius partes ſupereminent ſibijnuicem. Lene autem dicitur, cuius particulæ æqualiter porrectæ ſunt. Et eodem modo eſt de omnibus his quæ partium in toto & in loco totius dicunt quandam ordinationem.

Solutio textus. Attendendum ad quæſtionis inductæ ſolutionem, quòd non omnia quæ dicta ſunt, dicunt poſitiones vel poſitionis differentias, ſed ſunt qualia atque etiam qualitates circa ſitum exiſtentes. Ex eo enim quòd partes ſic vel ſic in toto vel in loco totius diſpoſitæ ſunt, ex eodem tales vel tales ſenſibus inferunt paſſiones, pungendo, vel non pungendo: & ex eodem quod ſic ſenſibus paſſiones inferunt, talia ſiue qualia eſſe à ſenſibus iudicantur. Et ideo in talibus poſitio partium eſt cauſa talis vel talis ſenſus, & non è conuerſo eò quod tales ſenſibus inferunt paſſiones & ſunt talia ſecundum ſenſum, efficitur quod ſunt aſpera vel lenia, vel bicubita vel tricubita. Vnde poſitio cauſa eſt ſenſibilitatis, & non è conuerſo. Similiter autem eſt in aliis huiuſmodi, quæ partium habent diſpoſitionem in toto & in loco totius. *Huius oppoſitum videtur dicere in tractatu de qualitate c. 8. ſolutio patet ex dictis hic.* Erit ergo vnumquodque prædictorum non poſitio principaliter, ſed erit dicens quale quoddam circa poſitionem vel ſitum. Hoc autem ideo quia nomen magis eſt impoſitum effectui quam cauſæ, eò quod ſenſui effectus magis notus eſt, quam cauſa. Vnde cum ſitus cauſa ſit ſenſibilitatis in tactu, quod ſcilicet ſic vel ſic ſecundum tactum id quod poſitum eſt, ſentiatur, erunt iſta nomina qualitatum ex ſitu & circa ſitum cauſatarum & dictarum.

CAPVT III.

De proprio communi poſitionis quod eſt non ſuſcipere contrarietatem.

Videtur autem poſitio ſiue ſitus contrarietatem habere ſecundum apparentiam: ſedere enim ad id quod eſt ſtare, videtur eſſe contrarium ſecundum quandam contrariorum rationem. *Dubitatio textus.* Contraria enim ſunt, quæ in vno & eodem indiuiduo & in eodem tempore impoſſibile eſt reperire, ſed viciſſim eidem poſſunt ineſſe. Sedens autem poſtquam ſurrexerit, ſtare poterit, & ſtans ſedere poſtquam ſteterit: ſed aliquo ſedente impoſſibile eſt aliquem eundem ſtare dum ſedet: & ſic cum ſeſſio & ſtatio viciſſim eidem ineſſe poſſint & nulli ſimul, videntur eſſe contraria ſeſſio & ſtatio: & videtur habere poſitio contrarium, quia vna ſpecies poſitionis alteri eſſe videtur contraria.

Solutio textus. Si autem propter hanc rationem huiuſmodi quæ dicta ſunt ponamus eſſe contraria, cogemur recipere inconuenientia hæc quæ dicentur. Primum quidem, quod idem ſecundum idem pluribus ſit contrarium. *Cap. 1. Quomodo vnum poteſt pluribus eſſe contrarium ſecundum Phil. ſeptimo 5. ethic. & quomodo hoc intelligendum.* Quamuis enim Ariſtot. in 5. ethic. dicat, quòd vnum poteſt eſſe pluribus contrarium, ſicut inuoluntarium per ignorantiam, & inuoluntarium per violentiam opponuntur ambo inuoluntaria voluntario, non intendit Ariſtot. quòd ſecundum idem duo opponantur vni: quia hoc eſt impoſſibile. Hoc autem in his quæ dicta ſunt ſi conceduntur eſſe contraria, ſequitur quòd ſecundum vnum & idem duo opponantur vni contrariè. Si enim confirmamus contraria ſecundum regulas contrariorum, inuenimus quod id quod eſt ſtare, non magis eſt ſedere contrarium quam accumbere. Sicut autem ſedere & ſtare nunquam ſunt in eodem ſimul, ita neque ſtare & accumbere vel ſedere: & ſecundum huiuſmodi diſputationem nulla inerit ſitui ſiue poſitioni contrarietas: quia hoc proculdubio verum eſt, quòd tantum vnum vni ſecundum idem opponitur & eodem oppoſitionis genere.

Obiectio textus. Quod vnū plura ſint contraria. Adhuc autem fortaſsè dicet aliquis, quòd non inconueniens eſt nec inſolitum vnum eſſe pluribus contrarium: pallidum enim ad album & nigrum videtur eſſe contrarium per hanc regulam contrariorum & rationem, quod ſint in eodem genere proximo quod eſt color, & nunquam ſimul ſecundum idem inueniuntur in eodem, ſed mutuo ſe expellunt ab eodem ſuſceptibili & viciſſim poſſunt vni & eidem ineſſe quod ſecundum ea tranſmutatur. Ex hoc fortè videtur, quòd vnum pluribus poſſit eſſe contrarium ſecundum idem.

Solutio textus. Quod tamen non eſt verum: quia pallidum ad nigrum & album non eſt contrarium ſecundum quod contraria ſunt quæ maximè diſtant ſub eodem genere. Horum enim vnum nihil participat de reliquo, ſicut album & nigrum, calidum & frigidum, & dulce & amarum, & alia his ſimilia. Pallidum enim & alij medij colores ex albo & nigro conficiuntur & commiſcentur: propter quod neceſſarium eſt in quocunque pallidum eſt, in eodem eſſe aliquo modo album & nigrum. Similiter autem eſt de cæteris coloribus mediis. Non ergo videtur eſſe contrarium albo & nigro. Et veritas huius eſt: quia Ariſtot. dicit in 5. phyſic. quòd medium comparatum extremo eſt extremum: *Tex. com. 52.* quia comparatur extremo propter oppoſitionem alterius extremi, quod eſt in ipſo eſſentialiter conſtituens ipſum. Et ſic pallidum comparatur nigro per album quod eſt in ipſo, & opponitur ei contrarietatis modo aliquo: *Quomodo pallidū opponitur albo & nigro.* & comparatur albo per nigrum quod eſt in ipſo, & opponitur ei contrarietatis modo quodam ſecundum non plenam oppoſitionem, ſicut habent ſimplicia extrema quæ maximè diſtant eorum quæ ſunt ſub eodem genere. *Quomodo media opponātur pluribus extremis ſed non ſecundū idem ſed ſecundum plura.* Patet autem ex hoc, quòd pallidum non opponitur pluribus ſecundum idem, ſed ſecundum plura quæ ſunt in ipſo: & hoc non eſt inconueniens.

Amplius

Alia ſolutio textus ad primam obiectionem. Tractatu de qualitate c. 21.

Amplius autem & ad ea quæ inducta ſunt dici poteſt, ſcilicet quòd contrariorum ratio & regula eſt, quòd circa idem nata ſunt exiſtere quod eſt ſuſceptibile vtriuſque, niſi alterum inſit per naturam, vt in prædicamentis dictum eſt. Sedere autem & iacere ſi concedantur eſſe oppoſita ex alia ratione, tamen ex hoc patet quòd non ſunt contraria: quia non ſemper circa idem ſpecie & numero nata ſunt fieri, ſed ſeiuncta ſunt ſuſceptibilia eorum. In quibuſdam enim ſedere rationalibus conuenit propriè: iacere autem & accumbere etiam conuenit irrationalibus quæ rationalibus ſunt aduerſa. Huius autem ſignum, quòd equus & homo in hoc ſimilia ſunt, quod ſine dubio probata ratione conuenit vtriſque & iacere & accumbere. Sedere autem non propriè conuenit niſi homini ſoli. Aliquid igitur iacet & accumbit, cui ſedere non conuenit, ſicut equus. Sedere igitur & ſtare & accumbere non ſemper nata ſunt fieri circa idem. Sequitur ergo, quòd hæc non verè ſunt contraria, quamuis modum aliquem habeant contrariorum. Sic ergo ſitui vel poſitioni conuenit non habere contrarium: & in argumento primo quo ſtare & ſedere probari videntur eſſe contraria, paralogiſmus eſt conſtans ex eo quod non ſufficienter enumerantur ea quæ exiguntur ad hoc quod aliqua verè ſint contraria. Et hoc eſt proprium commune quod conuenit omni ſemper, ſed non conuenit ſoli, ſed pluribus etiam aliis prædicamentis.

Sedere propriè conuenit rationalibus. Iacere autem & accumbere conuenit etiam irrationalibus.

CAPVT IV.

De proprio poſitionis quod eſt non ſuſcipere magis & minus.

ADhuc autem communiter proprium poſitionis eſt, neque cum magis, neque cum minus dici per comparationem intenſionis & remiſſionis. Sedere namque cum ſit poſitio quædam, non magis & minus eſt poſitio, quam accumbere, vel ſtare, quæ etiam ſunt poſitiones. Similiter autem in eadem ſpecie poſitionis ſedens vel ſtans, non dicitur minus altero magis ſedens vel ſtans. Et vniuerſaliter loquendo ſecundum nullam poſitionem dicitur aliquid ſecundum magis vel minus altero. Sicut ergo ab inductione concluditur, quòd poſitioni proprium eſt non ſuſcipere magis & minus: habere enim contrarium cauſa eſt eius quod eſt magis & minus ſecundum quod minus eſt magis habere de contrario, vt dicit Ariſtot.

Iuxta illud 4. topic. albius eſt illud quod nigro eſt impermixtius.

CAPVT V.

De propriè proprio poſitionis, quod eſt ſubſtantiæ proximè aſſiſtere.

MAgis autem & conuertibile proprium quod conuenit omni ſoli & ſemper, videtur proprium eſſe poſitionis ſubſtantiæ proximè aſſiſtere inter ea quæ aſſiſtunt ſubſtantiæ. Quædam enim accidentia dicuntur eſſe quæ ſimpliciter inſunt: quædam autem aſſiſtunt plus quam inſunt, quæ non ſimpliciter ſunt, nec cauſantur ab extrinſecis ſubiecti, ſed cauſata ab intrinſeco ſecundum ea ſubiecta comparantur ad alia, ſicut & relatio, & quando, & vbi, & poſitio, & habitus. Et eſt hæc diſtinctio quam primus inuenit Auctor libri ſex principium Gilbertus Porre.

Accidentium quædam inſunt, & quædam aſſiſtunt, & hæc diſtinctio inuenta fuit à Gilb. Porretano.

Proprium igitur poſitionis eſt, quòd inter aſſiſtentia proximè ſubſtantiæ aſſiſtat, ac proximius aſſiſtat ſubſtantiæ omnibus aliis formis quæ aſſiſtere ſubſtantiæ ſuppoſitæ ſunt. Hoc autem ſyllogiſmo probatur per diffinitionem poſitiomis: ſubſtantiæ enim poſitio nihil aliud eſt quam naturalis ſubſtantiæ ſecundum hanc vel illam poſitionem ordo. Naturalis enim ordo ſecundum ſeſſionem eſt ſeſſio, & naturalis ordo ſecundum ſtationem eſt ſtatio, & ſic de aliis poſitionibus. Hæc autem naturalis ordinatio vel à principio quidem compoſitionis ſubſtantiæ innata eſt ipſi ſubſtantiæ: aut innata eſt ipſi ſubſtantiæ conſueto motu naturæ. A principio quidem compoſitionis, ſicut in leni, & aſpero, vel æqualibus ſecundum ſuperficiem, vel inæqualibus ſecundum eandem, ſicut ſunt plana, & hiſpida: naturæ autem motu flexura membrorum, ſicut eſt ſeſſio, & ſtatio, & alia huiuſmodi.

Et quia propriè proprium conuertibile eſt, ideo ſequitur, quòd quicquid proximè ſubſtantiæ inter aſſiſtentia aſſiſtens eſt, id ſecundum veritatem poſitio eſt, quæ huius rationis propriam ſuſcipit prædicationem: inter aſſiſtentia enim proximum ſubſtantiæ dicitur poſitio, & non inter inhærentia: non enim habent poſitionem niſi pro quantitate diſtenſa: & ſic patet, quòd quantitatem ſibi vt ſubſtantiæ proximiorem ſupponit poſitio. Adhuc cum quantitas cauſetur à forma in compoſito, poſitio autem ſit ordinatio compoſitorum, quorum actiua eſt cauſa, quantitas non proximior eſt ſubſtantiæ quam poſitio, præcipuè cum non tantum dicat ordinationem partium in toto, ſed etiam ordinationem partium in loco: quem locum habent partes in loco totius.

Quomodo poſitio proximius aſſiſtit ſubſtantiæ.

Aſſiſtere autem dixit Gilb. has formas quæ rationem non trahunt ab hoc quod inſunt ſubſtantiæ, ſed ab eo quod per ipſas ſubſtantia ad aliquid extra ſe ens comparatur, ſicut relatio, & quando, & vbi, & poſitio, & habitus, quorum nullum nomine ſuo dicit, quod inſit, ſed nomine ſui generis tantum vel ſubſtantiæ vel accidentis, ſed nomine proprio dicit ſubſtantiæ comparationem exterius ad aliquid, ſicut relatio, & quando, & vbi, & huiuſmodi. Relatio enim vt relatio & non vt accidens ſubſtantiæ dicit comparationem ſecundum id quod eſt. Et ſimiliter eſt de aliis, quamuis non relationis dicāt compoſitionem, ſed loci, vel temporis, vel ordinis, vel alicuius huiuſmodi. Et quia hæ formæ aſſiſtunt potius quam inſunt, ideo dixit idem Gilb. quòd ſecundum tales mutationes formarum non propriè mutatur ſubſtantia, ſed talibus formis mutatis ſubſtantia manet immutabilis, ſicut patet

Quid per formas aſſiſtentes intellexerit Gilbertus: & quæ ſunt iſta.

pater eſt viuente filio, & non pater filio mortuo ſine mutatione ſui. Sic etiam dixit de aliis, vt quando, & vbi, quibus nihil mutatur eorum quæ in ſubſtantia ſunt quando mutatio fit ſecundum quando vel vbi: nec eſt in ſubſtantia vel accidente (quod ſit in his) fieri mutationem neceſſe: quod eſſe non poſſet ſi ſimpliciter iſtæ aut aliæ formæ ineſſent. Dixit ergo Gilb. quòd non inſunt propriè, ſed aſſiſtunt quaſi extrinſecus: & ideo mutationes ſecundum ipſas poſſibile eſt fieri, nulla mutatione facta in ſubſtantia vel in aliquo accidente ipſis.

Quomodo

Inter aſſiſtentia autem poſitio, vt dictum eſt, proximius aſſiſtit, & inter omnia relatio proximius aſſiſtit: quia ſola iſta ſecundum id quod eſt non eſt niſi alterius. Quando autem & vbi medio modo aſſiſtunt: quia in his in ſubiecto fit aliqua mutatio. Aliquid enim in præterito abiicitur, & aliquid acquiritur in futuro. Et ſimiliter vbi totum mutatur de loco ad locum. Sed habitus plus aſſiſtit quam relatio: quia habitus mutatur ad formam habentis. Actio autem & paſſio cum ſint à principiis interioribus, non numerantur inter accidentia viciſſim, ſed inter ea quæ inſunt ſimpliciter abſolue. Hæc igitur de poſitione dicta ſunt.

diuerſimodè aſſiſtunt poſitio, quando, vbi, & habitus.

Actio & paſſio non aſſiſtunt, ſed inſunt.

TRACTATVS VII.

De habitu.

CAPVT I.

Quid ſit habitus ſecundum quod eſt prædicamentum.

HABITVS autem eſt corporum & eorum quæ circa corpus ſunt adiacentia, ſecundum quam hæc habere, illa verò haberi dicuntur: habitus enim eſt habentis, & in habente eſt habitus, & de illo prædicatur per denominationem. Vnde ſecundum quod eſt accidentis, ſic eſt in habente vt accidens in ſubiecto. Cum autem dicitur, quod habitus eſt corporum, hoc ipſum quod dico corporum, eſt in habitudine cauſæ finalis: quia propter corpus quæritur habitus. Cum autem dicitur, & eorum quæ circa corpus ſunt, tangitur cauſa materialis, ſcilicet ex qua ſumitur habitus. Et cum dicitur adiacentia, tangitur modus accidentis illius quod eſt habitus. Adiacentia enim habitus ad corpus dicit naturam illius accidentis: hoc enim adiacens eſt vt camiſia, & ab hac dicitur camiſiatus: & aliquid adiacet vt tunica, & ab hoc dicitur tunicatus, & ſimiliter armatus, cal catus, & alia huiuſmodi. Habitus igitur ſecundum quod eſt prædicamentum, eſt habitudo corporis ad circunſtans, quod figuram corporis talem vel talem accipit: quia ab hac vel ab iſta figura dicitur capatus, vel tunicatus, vel calceatus, vel aliter ſecundum habitum veſtitus. Forma igitur quæ eſt in corpore veſtito, ſecundum quam ad circunſtans extra cõparatur & denominatur, eſt res huius prædicamenti, & nomen ſignificans illud huius prædicamenti nomen exiſtit. Hoc igitur prædicamenti nomen eſt ſignificatum: & patet quòd talis forma in nullo aliorum importatur prædicamentorum: & propter hoc ſpecialiter exigit prædicamentum, quod eſt vnum de generaliſſimis, cuius ſubalterna ſunt veſtitum eſſe, & armatum eſſe. Specialiſſima ſunt autem eſſe tunicatum, capatum, loricatum. Indiuidua autem loricatum eſſe Sortem, vel Platonem eſſe tunicatum, & huiuſmodi. Quod autem additur, ſecundum quam hæc dicuntur habere, hoc autem haberi, ſpecificatio eſt habitudinis inter habens & habitum: in hoc enim quod eſt figuram dans & vt cauſa finalis dicitur habens: hoc autem quod figuram eſt accipiens alterius propter alterum aſſumptum, dicitur habitum.

Quare dixit corporum: & quare eorum quæ circa corpus ſunt.

Quare dixit adiacentia.

Quid ſit habitus ſecundum quod prædicamentum.

Quid generaliſſimum huius prædicamenti, quæ ſubalterna, quæ ſpecialiſſima, & indiuidua.

Quare dixit ſecundum quam hæc habere, illa verò haberi dicuntur.

Hoc autem ſpeciale eſt in hoc prædicamento ſiue principio, quia hoc ſimpliciter ineſſe dicitur, ſiue ſit ſecundum totum, ſiue ſit ſecundum particularem diuiſionem: in aliis autem quod ſecundum totum ineſt, ſimpliciter dicitur ineſſe: quod autem ſecundum partem ineſt, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid dicitur ineſſe, vt Æthyops albus eſt ſecundum quid & non ſimpliciter albus: hic autem quod ſecundum partem ineſt, ſimpliciter dicitur ineſſe, vt calceatus ſecundum pedem, ſimpliciter dicitur calceatus, & anulatus ſecundum digitum, ſimpliciter anulatus dicitur eſſe. Eſt igitur habitus ſimpliciter, ſiue ſit ſecundum totum, ſiue ſit ſecundum partem dictum, vt anulatum quidem eſſe ſecundum digitum, & calceatum eſſe quod ineſt ſecundum partem, cum tamen vtrumque dicatur ſimpliciter.

Quomodo ineſſe ſecundum partem eſt ſimpliciter ineſſe in habitibus: non autem in aliis.

His autem neque rebus quæ habitus ſunt & formis quæ habitum prædicant, ſimplicia quidem nomina impoſita ſunt, quibus ea quæ habitus verè ſunt appellentur. Simplicia autem dico nomina, quæ verè primitiua ſunt, & vnum tantum ſignificantia abſolutè, non in comparatione ad alia. Talia enim nomina non habent genera & ſpecies habitus, ſed dicuntur

Quomodo ſpeciebus habitus non ſunt impoſita nomina ſimplicia.

tur habitus nomina, vt armatio, & calceatio, quorum primum ab armis deriuatur, & habitudinem ſignificat: quia corpus armis proportionatur & comparatur. Secundum autem deriuatur à calceo & habitudinem notat, qua pars corporis calceo comparatur. Secundum autem deriuatur à calceo & habitudinem notat, qua pars corporis calceo comparatur & proportionatur. Et ſimiliter autem eſt in reliquis omnibus, quæ generum vel ſpecierum habitus nomina eſſe dicuntur, vt veſtitio, capatio, tunicatio, & huiuſmodi. Propter hoc enim quod ex duobus cauſatur, & vni debetur vt habenti, reliquo autem vt habito, ideò ab vno ſimplici nomen imponi non potuit: ſed oportuit, quòd ab aliis deriuaretur. Quia vero habentis eſt habitus & non habiti, ideò oportuit, quòd denominatiuè nominaretur vt capatus, calceatus, & huiuſmodi.

Quare nomina habituum non fuerunt ab vno ſimplici impoſita.

Quare in quibuſdam habitibus tale ſecundum partem eſt tale ſimpliciter, & in quibuſdam non.

Quia verò in exterioribus eſt habitus non interioribus, ideo id quod eſt ſecundum partem in quibuſdam refertur ad totum: quia qui ſecundum pedem calceatus eſt, ſimpliciter dicitur calceatus eſſe: & galeatus ſimpliciter dicitur, qui ſecundum caput galeatus eſt. Hoc autem eſt in his in quibus habitus partis eſt pro toto. Calceatus enim ſecundum pedes, pro toto eſt calceatus, quia pedes totum protegunt, & anulatus ſecundum digitum, ſimpliciter eſt anulatus, quia anulus digiti eſt ornamentum totius. In quibus autem id quod eſt partis, ad totum referri, non poteſt, non ita: protectus enim ſecundum lumbos, non ſimpliciter eſt protectus, vt velum capitis habens, eſt ſimpliciter velatus: & ſimiliter eſt in aliis.

Quomodo partes ſubſtantiæ corporis non ſunt habitus, ſed ad modum habitus.

In naturalibus autem quamuis intrinſeca & extrinſeca circundantur, tamen eſt habitus ſecundum modum, & non ſecundum veritatem, vt carnatus, & incarnatus, & inoſſatus, & medullatus: hæc enim non verè ſunt habitus, ſed partes corporis ſecundum ſubſtantiam conſtitutam, quamuis ad modum habitus ſint dicta iſta. Et ideo iſta non dicuntur habitus, ſed partes ſubſtantiæ dicuntur ad modum habitus, vt dictum eſt.

CAPVT II.

De propriis communibus habitus, quæ ſunt ſuſcipere magis & minus, & non habere contrarium.

SVſcipit autem habitus magis & minus ſecundum aliquem modum, ſed eſt proprium quod non conuenit ſoli, nec ſemper: dicitur enim eques pedite armatior, eò quod magis paratus eſt ad defendendum & ad impugnandum: quia inſtrumento bellico quod eſt equus paratus eſt, & equo vtitur vt habitu armorum magis quam vtatur eo vt vehiculo: & hoc modo equus vt inſtrumentum bellicum eſt in genere habitus, ſicut & gladius cum dicitur aliquis gladiatus, vel lanceatus, vel aliquo alio inſtrumento bellico denominatus: & hoc modo ſecundum aliam ſpeciem habitus calceatior eſt, qui caligis & calceamentis vtitur, quam qui ſolis vtitur caligis. Hoc autem conuenit habitui ſecundum aliquas ſpecies ipſius: in quibuſdam enim habitibus non eſt verum: quia cum magis & minus prædicentur, ſicut veſtitum eſſe, vel tunicatum eſſe, & ſimilia. Vnus enim alio veſtitior non eſt qui pluribus vtitur veſtibus, quam qui paucioribus: vel qui melioribus, quam qui pauperioribus vtetur indumentis. In habitu enim quædam in ſpecie comparantur ſecundum magis & minus: veſtitum enim eſſe genus eſt ad tunicatum, & togatum, & pelliceatum: ſicut armatum genus eſt ad loricatum, vel gladiatum, & lanceatum, vel in equeſtri bello eſſe, vt ita dicam, dexternatum vel equitũ. Sed in genere armorum recipit magis & minus ſecundum genus & ſpeciem. Sed in genere veſtimenti in neutro ſuſcipit magis & minus. In genere autem calceamentorum ſuſcipit magis & minus.

Quomodo quidam habitus in genere & ſpecie non ſuſcipiunt magis & minus.

Quomodo in genere armorum ſecundum genus & ſpeciem ſuſcipit magis & minus, & in genere calceamentorum.

Prima obiectio.

Videtur tamen etiam, quòd in genere veſtimentorum ſuſcipit magis & minus: dicitur enim vnum magis veſtitum eſſe quam aliud, & alterum minus veſtitum, ſicut dicimus vnum magis calceatum quam aliud. Adhuc autem quæratur cauſa, cum vnus ſit armatior quam alius, & vnus calceatior quam alius, quare vnus veſtitior quam alius non eſt?

Secunda.

Ad primam, & ſecundam.

Ad hoc autem dicendum, quòd veſtimentum refertur in vno vſu tantum, qui eſt calorem fouendo tegere: tegitur autem corpus ſimpliciter & totum vno quocunque veſtimento, & non tegitur plus pluribus quam vno: & ideo quoad hunc actum habitus cum magis & minus non prædicatur. In calceis autem & armis non ſic eſt. Arma enim non ad vnum ſunt belli actum, ſed quædam ſunt impugnationis, quædam defenſionis, quædam talis vel talis inuaſionis. Et hæc omnia reſpiciunt bellum & belli proprios actus in defenſione & in impugnatione: & ideo armatior, eſt, qui ad plura (quæ belli ſunt) paratior eſt. Similiter eſt de calceamentis quæ non quæruntur ad tegimen pedis tantum, ſed etiam ad viæ expeditionem, vt pes melius & à nocumentis defendatur & facilius moueatur & in præſenti motu minus arceatur: & hoc modo calceatior eſt, qui ad plura talia ex calceis & caligis paratior eſt. Similiter etiam in ornatu, quod ornatior eſt, qui ad plures decores ornatior & paratior. Sed in veſtitu vt veſtitus eſt, non eſt niſi vſus vnus, qui eſt tegenda conſeruare, & ita corpus tegitur vno ſicut pluribus, & ita vno ſicut multis: nec minus tectus eſt qui vno tegit, dummodo vno totus & per totum tegatur, quam qui multis tegitur: & veſtitum eſſe non eſt cum magis & minus. Hoc igitur proprium eſt quod nec conuenit omni, nec ſoli, nec ſemper.

Quare habitus in genere veſtimentorum non ſuſcipit magis & minus, ſed bene habitus in genere armorum, & calceamentorum, & ornamenti.

Habitui autem nihil eſt contrarium: & hoc eſt proprium quod conuenit omni & ſemper, ſed non ſoli. Hoc autem probatur inducendo & exemplorum poſitione. Armatio enim non eſt contraria veſtitioni vel calceationi: quia ſi eſſet contraria, non poſſet ſimul eſſe in eodem. Idem autem ſimul & ſemel eſt armatus, calceatus, & veſtitus. Quod autem aliis nihil eſt contrarium habitibus, palam eſt. Simile eſt in aliis ſicut in iſtis, ſicut

facile eſt videre inducenti ſpecies & genera habitus. Et quia non ſuſcipit contrarium, ideo etiam non ſimpliciter ſuſcipit magis & minus. Magis enim & minus ſunt ſecundum vnam & eandem formam ſeparatam à contrario magis & minus. Quando autem dicimus aliquem eſſe magis armatum, vel calceatum, vel ornatum, non dicimus ſecundum vnam aliquam eandem formam, quæ inſit habenti habitum: ſed hoc referendo ad actum quo proficit armatio vel calceatio vel ornatio: & hoc non eſt intenſio vel remiſſio propriè: quamuis enim præparatio ſit vna ad actum hunc vel illum, cũ præparantia non ſint vnum niſi inquantum ſunt armantia vel calceantia vel ornantia, tamen quia hæc non armant vel calceant vel ornant ſecundum vnam & eandem potentiam præliandi vel eundi vel ornandi, ideò non relinquunt formam vnam niſi in comparatione ad actum vnum communem, vt diximus. Et ideo etiam non propriè habitus ſuſcipit magis & minus, ſed per comparationem ad actus perfectionem, vt dictum eſt.

Habitui nihil eſt contrarium, &c.

Habitus nõ ſuſcipit contrarietatem. Remouet dubiũ quomodo habitui nihil eſt contrarium, cum aliqui habitus ſuſcipiant magis & minus. Soluit quòd non propriè ſuſcipiunt magis & minus. De hoc vide ſupra tractatu de qualitate. c. 11.

Hoc autem ex hoc plane videri poteſt: quia non habet ſimpliciter contrarium, niſi genus quod eſt qualitas: ideo etiam nihil ſimpliciter ſuſcipit magis & minus niſi qualitas: habitus ergo non ſuſcipit magis & minus, niſi in comparatione ad actum alicuius in comparatione ad quem habitus eſt perfectior. Quod etiam actio & paſſio ſuſcipiunt magis & minus, ideo oportet, quia actio & paſſio cauſantur ab actiuis & paſſiuis qualitatibus.

CAPVT III.

De propriè proprio habitus quod eſt ſemper in pluribus eſſe.

PRoprium autem habitus eſt quod conuenit omni ſoli & ſemper, quod in pluribus ſit quod non in vno, ſcilicet in corpore ſicut habente, & in his quæ circa corpus ſunt habita, ſicut in veſtitu, & armis, & ornatu: nec vnquam poteſt eſſe in vno niſi cum alio: habitus enim eſt forma quæ non ineſt habenti, niſi ſit cum eo quod actu habetur vt circundans corpus: & hoc non eſt in aliquo coordinationis prædicamento, ſicut facile patet in omnibus, vt in vbi, & quando. Sed in vbi quidem vbi eſt in eo quod eſt in loco, & nullo modo eſt in loco: cuius ratio: quia locus non eſt vbi vel alicubi: quia aliter iretur in infinitum. Similiter quando eſt in tempore ſicut in cauſa: ſed tamen non neceſſario eſt cum tempore: quando enim ex præterito non neceſſe eſt eſſe cum præterito: quia id præteriit. Sed in habitu nunquam verè ineſt habitus habenti, niſi quãdo habitus circundat habentem.

Habitus eſt in pluribus, ſcilicet in habente & re habita circa corpus.

Vbi eſt in locato, & nõ in loco.

Quando eſt in tempore ſicut in cauſa: ſed tamẽ non neceſſario eſt cum tempore.

Soli igitur habitui conuenit hoc non in vno, ſed in pluribus ſemper exiſtere: habitus enim eſt adiacentia corporis, & eſt eorum quæ ſunt circa corpus. Adiacet autem corpus habitui vt cauſans figuram totius vel figuram membri quod induitur vel armatur vel ornatur: habitus autem adiacet corpori vt circũdans ipſum, & ſic vtrumque diuerſo modo adiacet alteri. Et hæc adiacentia duplex cauſa eſt adiacentiæ quæ eſt habitus: vnde corpus adiacet habitui, & habitus corpori. Et hæ duæ adiacentiæ cauſant adiacentiam, quæ importatur per nomina ſpecierum & generum habitus, vt loricatus, anulatus, tunicatus, & generaliter armatus, veſtitus, vel ornatus. Quod autem habitus in pluribus ſemper ſit ſecundum eandem diuiſionem quæ eſt in partibus, non quidem in partibus habentibus poſitionem, vt quidam male dicunt: ſed ideo fit quia diuiſio eſt in his partibus in quibus vt partitis & diuiſis eſt habitus: & hæc ſunt habens quidem in parte vna, & habitus in parte alia, quæ ſubſtantialiter diuiſa ſunt & nullo modo vnita. Quod autem genus vel principium ſic ſit in pluribus, in paucis inuenies. Non enim inuenies rem alicuius principij vel prædicamenti ſic eſſe in pluribus, niſi in quadam quantitate, & in quibuſdam quæ ſunt ad aliquid. In ad aliquid quidem vt figuraliter dicatur ſecundum quod apparet in primo aſpectu, vt ſimilitudo, & diſſimilitudo, æqualitas, inæqualitas, differentia, conuenientia: hæc omnia in pluribus ſunt ſimilibus & diſſimilibus, æqualibus & inæqualibus, vel aliter adinuicem ſe habentibus: quæ tamen omnia vniuntur in vno quod eſt qualitas eadem vel diuerſa quæ eſt cauſa omnium illorum. Quantitas autem quæ in pluribus actu eſt, vt numerus qui eſt in numeralibus, vt in his quæ in actu plura ſunt & numerantur, quæ quidem in pluralitate aguntur ſecundum vnitatum earundem multifariam ſecundum diſcretionem aſſumptionem. Diſcretio enim vnitatis facit numerum.

Quomodo cauſatur habitus qui eſt prædicamentum.

Quomodo habitus ſemper ſit in pluribus, & reprobatio mali intellectus quorundam in hoc.

Pauca principia reperiuntur quæ ſint in pluribus.

Quomodo ad aliquid ſunt in pluribus.

Quomodo quædam quantitates ſunt in pluribus.

Et taliter non eſt in habitu. Ibi enim actu plura ſunt, quæ non multiplicantur ſecundum vnam vnitatis aſſumptionem. Vnde quamuis ſimpliciter nihil inuenias quod tot diſtribui poſſit partibus vt numerum, eò quod in infinitum excreſcit vnitatum appoſitione. Et quamuis etiam concederemus, quòd quantitas quædam & relatio in pluribus conſiſtit, non tamen omnis quantitas & relatio talis eſt, quòd ſemper ſit in pluribus. Continua enim quantitas non eſt in pluribus, nec omnis relatio. Idem enim refertur ad id quod eſt idem, & pater ad filium, & non in pluribus conſiſtit ſimul in actu ex ſeinuicem exiſtentibus. Habitus autem talis eſt omnis quod ſemper conſiſtit in pluribus ſeinuicem complectentibus. Conſiſtit enim in corpore & his quæ circa corpus ſunt, quæ nec idem ſupponunt ex quo cauſantur vt ea quæ ſunt ad aliquid. Nec etiam multiplicantur ex vnius & eiuſdem materiali vnitate. Hoc autem manifeſtum eſt ex eo, quòd omnis habitus conſiſtens eſt in corpore habente & his quæ circa corpora ſunt. Et hoc quia ſit in pluribus nullam vnitatem habentibus, nec ſuper vnam fundatur, habitus nomen ſortitur, & nulli alij prædicamento ſic conuenit eſſe in pluribus. Omnis enim adiacentia mutua corporis & eorum quæ circa corpus ſunt, habitus nomen ſortitur: propter quod proprium eſt habitus & vere proprium adiacentia corporis & eorum quæ circa corpus exiſtunt

Quomodo alio modo habitus eſt in pluribus quam relatio & quantitas.

Quomodo corpus adiacet habitui, & econtra diuerſimodè tamen.

exiſtunt ſecundum eam quæ partium eſt diuiſionem. Verum quod circa corpus exiſtit, multas habet diuiſiones non tantum materiales, ſed etiam formales, vt ſecundum armationem, veſtitionem, bellationem, ornationem, & ludum qui habitu profertur. In omnibus enim his proprium eſt habitus in pluribus exiſtere quæ ad vnitatem nullam poſſunt reduci: & hoc non conuenit alicui alij prædicamento: nomen enim ipſum habitus à pluribus trahit rationem, ab habente ſcilicet, & ab eo quod habetur.

Remouet dubium.

Et licet habens non multiplicetur ſecundum ſubiectum, tamen ſecundum formas & officia multiplicatur, vt aliud habet textor, & aliud habet coriarius, & aliud piſtor, & aliud habet ciuis, & aliud œconomicus, & aliud politicus qui gubernat ciuitates, & ſic de aliis. Propter quod hoc prædicamentum ſemper in pluribus, quæ in actu ſimul ſunt conſiſtit, & illud vere proprium eſt quod nulli conuenit aliorum, ita quod ſcilicet ſecundum plures potentias conſideratur habens, & ſecundum has pluribus indiget, & plura habet ad potentiarum illarum exigentiam ſecundum diuerſitatem potentiarum ipſius habitus, ſecundum quod ſe habet amictu, vel armatione, vel ornatu: nemo enim amicitur ſimplici vno, nec armatur vno ſimplici, nec ornatur vno ſimplici ornamento: ſed ſemper habens vult conſiſtere in pluribus potentiis, & habitus in pluralitate inſtrumentorum.

CAPVT IV.

De modis quibus dicitur habere.

Dicitur autem, &c. Habere autem non eſt habitus prædicamentum, quamuis habitus habetur: & hîc omninò diſtinguendi ſunt modi habendi. Dicitur autem habere multis modis: ſicut aliquis dicitur habere alterationem & affectionem ex alteratione relictam, vt albedinem, vel nigredinem. Quia autem ſimilis eſt modus habendi quantitatem per modum ad ſubiectum ſicut & qualitatem, propter hoc ad eundem modum reducitur habere qualitatem & magnitudinem & longitudinem, quod ſcilicet quantitas ſit menſura qualitatis, cum nihil aliud ſit albedinem habere vel longitudinem vel latitudinem, quam album eſſe vel longum vel latum: quia cum albedo ſit forma corporalis, per accidens diſtenditur cum quantitate ſubiecti: & ſic duo modi in prædicamentis determinati habere, hîc reducuntur ad vnum.

Primus modus habendi.

Hic coniungit in vnum duos modos habēdi quos ſeiunxerat in poſtprædicamentis cap. vltimo.

Secundus modus habendi.

Secundo etiam modo dicitur habere ſicut vas dicitur habere aliquid: & quamuis hoc multipliciter ſit in liquidis & aridis & in aliis huiuſmodi, tamen in communi vna tantum eſt habitudo habentis ad habitum, ſicut modius dicitur habere granum, vel lagena vinum: in huiuſmodi enim nihil aliud eſt habere quam continere, & nihil aliud haberi quam contineri.

Tertius modus.

Habere tertio modo dicitur ſecundum partem & non ſecundum totum, quamuis habitus ad totius decorem referatur, ſicut in membro. Verbi gratia in digito anulum habere dicimur, vel in fronte vel in pede ornatum vel in aure: hæc enim omnia reducuntur ad vnum communem modum. Cum enim dicimur in digito habere anulum, tantundem valet ac ſi digitus in anulo ſit & habeatur: & quia etiam membrum organicum ad vſum totius habetur, ad eundem modum reducitur habere membrum.

Quartus modus.

Dicitur autem habere quarto modo vt vxorem: hic tamen inſolitus eſt habendi modus, vt in prædicamentis dictum eſt, vt quod habetur habens eſt, & habere dicatur: & hoc quidem habere nihil aliud eſt quam cohabitare.

Quot ſint modi ipſius habere.

Si ergo primus modus in duos diuidatur, vt in prædicamentis dictum eſt: tunc modi habere qui magis & communiter dici conſueuerũt, quinario numero terminantur. Si autem pro vno modo ponantur duo qui prædicti ſunt: tunc ſubintelligitur modus qui omnibus manifeſtus eſt, ſicut habere poſſeſſionem: & iterum ſunt quinque: vel ex prioribus relinquitur modus qui eſt habitus prout eſt prædicamentum, vt modi habendi quinario terminentur. Et fortaſsè erunt apparẽtes alij modi habendi præter hos qui dicti ſunt numerati: & hos inueniendos relinquimus diligentiæ legentis.

Remouet dubium. Modi habendi qui magis conueniunt ſex principiis.

In prædicamentis ſeptem poſiti ſunt, hic autem quinque qui magis competunt ſex principiis quæ ſunt determinata. Principia enim actus ſunt & operationem habent ad ſubſtantiam: & de hoc congruit modo primo. Principium enim fluidum ens & diſperſum eſt, & de aſſiſtentibus plus quam inhærentibus: & ad hoc facit modus tertius. Principium enim plus etiam aſſiſtit quam inſit: & ſic quodammodo cohabitant: & ad hoc facit modus quartus. Coniunctus autem modus ſecundum veram intentionem eſt, qui eſt circundans extrinſecus: & ad hoc facit modus quintus. Alij autem modi qui ſunt vt totum habet partem vel huiuſmodi non hic ponuntur: quia hoc modo non eſt accidens in ſubiecto, ſicut quædam pars: & ideò ad principiorum habitum iſte modus nullam habet poſitionem.

Sufficientia modorum ipſius habere.

Quæ autem notanda ſunt ad materiam quæ de habere in prædicamentis dicta ſunt, quod ſcilicet habens in omni genere habendi eſt principium eius quod habetur: hoc autem non niſi accidentis extrinſecus aſſiſtentis eſt quod habetur. Et hoc poteſt conſiderari ſecundum ſe, vel ſecundum eſſentiam, vel ſecundum modum aſſiſtendi ſubſtantiæ. Si primo cum eſſe eiuſdem ſit ineſſe: ſic accipitur modus primus. Si autem in eſſentia conſiſtere cum eſſentia fluida & diſperſa: & quoad hoc ſumitur modus ſcilicet qui continetur in ſubiecho, vt non fluat & diſpergatur. Si autem modus inhærendi conſideretur: tunc dupliciter conſideratur, ſcilicet quantum ad cauſam, & quantum ad effectum: & tunc his duobus modis conſideratur, ſcilicet ſecundum id quod eſt: & ſic eſt modus proprius qui ex habitis relinquitur. Si autem conſideretur ſecundum modum qui ineſt: tunc eſt ſimulis modus inſolitus,

litus, qui non eſt niſi quodammodo cohabitare, ſicut vxor viro.

Hæc igitur de ſex principiis quæ in prædicamentorum ſcientia dimiſſa ſunt, dicta ſufficiant: ſi qua enim alia ſunt & aliqua principia ſunt ſcientiarum & demonſtrationum, in eo libro qui de analyticis poſterioribus eſt, determinari habent & ibi requirantur. Si qua autem alia omiſſa ſunt, vel in libro prædicamentorum dicta ſunt, vel magis propria ſunt primo philoſopho, & in 5. primæ philoſophiæ libro habent determinari, vbi diſtinguitur quoties dicitur vnumquodque quod eſt pars vel ſpecies entis.

TRACTATVS VIII.

De magis & minus.

CAPVT I.

De opinionibus antiquorum de eo quod eſt magis & minus.

DICITVR autem, &c. Quia verò in hac ſcientia & de formis accidentalibus in genere, & de principiis quæ in pluribus formæ ſunt aſſiſtentes, quæ ſecundum ſingula ſecuti ſumus: formis autem accidentalibus quibuſdam conuenit magis & minus ſuſcipere: ideò bene ſe habet de magis & minus determinare, vt eorum quæ dicta ſunt in prædicamentis & hîc, facilior ſit doctrina. De cõtrarietate & oppoſitione quæ cauſa eſt eius quod eſt magis & minus ſuſcipere, in prædicamentis ſatis determinatum eſt. Sicut autem dicit Boët. ab Alexand. affirmans, tres apud antiquos de magis & minus ſuſceptæ ſunt opiniones. Eorum quidem vna qui dicebant, quòd in omni in quo inuenitur magis & minus, inuenitur aliquo modo materia cuius quantitas, vt dicunt, ex indiuiſibilibus conſiſtit, vbi plura ſimilia in vno conueniunt, id dicunt intendi: & vbi pauciora ſunt, illud dicunt remitti: & ideo albiſſima ſunt in quibus plura indiuiſibilia concurrunt albedinis. Remitti autem vbi conueniunt pauciora. Et hæc quidem opinio, vt dicit Boët. fuit Platonis. Videtur autem ab antiquo Anaxagora deriuata, qui dixit ſimile ſimili generari, & omnia eſſe in omnibus, ſed latere: & ideò etiam intendi & remitti, quodcunque ſecundum quod plus & minus apparet de ipſo ſimili.

Opinio Platonis & Anaxagoræ de magis & minus.

Secundi dixerunt, quòd formæ neque creſcunt, neque decreſcunt, nec intenduntur, neque remittuntur, ſed potius ſumunt ſubiectorum crementa vel decrementa: quod enim eſt in partibus bene digeſtis puris & luminoſis creſcit: & quod tales ad augmentum recipit, hoc intenditur ad albedinem: & quod tales partes ad augmentum ſui non recipit, hoc remittitur.

Secunda opinio.

Tertij verò dicebant non omnibus formis fieri intenſiones & remiſſiones, ſed in his quæ mediæ ſunt: & ideo dicunt certiſſimas ſcientiarum vel artium & virtutum non intendi nec remitti, ſicut eſt grammatica perfecta vel iuſtitia: ſed medio modo non perfectè habitas intendi, ſicut de diſpoſitione fit habitus medius.

Tertia opinio.

Iſtæ ergo fuerunt opiniones de magis & minus antiquorum, & ad harum imitationem opinionum dixerunt etiam poſteriores, quòd de magis & minus ſuſcipere tripliciter aiunt: quidam quòd ea quæ magis & minus ſuſcipiunt ſecundum eorum ſubiectorum augmentum (quæ ſubſtantiæ dicuntur) magis & minus ſuſcipiunt: & hoc eſt iuxta modum ſecundum qui dictus eſt in opinionibus antiquorum, & hoc eſt intelligendum ſicut ante eſt expoſitum.

Dicitur autem magis minus ſuſcipere, &c.

Aliter autem & alij dicunt ipſas formas quæ in ſubiecto ſuſcipiuntur, in ipſo quidem ſuſcipiente ſubiecto ſecundum ſeipſas minui & creſcere, non creſcente vel diminuente ſubiecto: & hæc opinio ſumpta eſt iuxta primam Platonis & Anaxagoræ opinionem: & hoc maximè dicebant in qualitatibus incorporeis, vt ſcientia, & virtute, quæ dona deorum eſſe dicebant: & in his primo data per ſecundo addita auget: & hanc eſſe intenſionem & remiſſionem.

Alij autem videntes intendi multas qualitates ex cauſis mutantibus ſubiectum, dicebant intenſionem & remiſſionem & magis & minus fieri ſecundum vtrumque iſtorum, vt quidam aſſerunt ſecundum ſubiecti incrementum & decrementum: & illam ſuperius inductam opinionem conantur imitari: quia motus aliquis & ſubiecti eſt & formæ quæ in ſubiecto: ſubiecti quidem vt eius quod mouetur, formæ autem vt eius quod accipitur in motu.

Inchoantes à primis debemus igitur manifeſtare quæ iſtarum ſententiarum rata ſit in veritate, & firma argumentationis confirmatione: ſic enim melius ſciemus quod verum ſit de iſtis. Hoc tamen præſciendum, quòd ſi quis primam & ſecundam deſtruxerit opinionem: tunc etiam deſtructa eſt tertia opinio quæ etiam nihil eſt niſi duarum, primæ ſcilicet

A primis inchoantes, &c.

licet & ſecundæ coniunctio vel compoſitio. Dico ergo, quòd non dicuntur formæ vel cum magis & minus dici ſine intenſione & remiſſione: quod eſt valdè inconueniens: quia ſubſtantia nec recipit nec magis nec minus, vt in prædicamentis dictum eſt: hæ enim frequenter in partibus ſubſtantiæ incrementum & diminutionem recipiunt. Amplius autem equus & alia animalia & augmenti & diminutionis motus frequenter ſuſtinent: & lapis quidem non ſuſcipit augmentum vel decrementum, niſi numeri: & tunc dicitur equus maior vel minor lapide, qui nunquam accipit augmentum: & hoc non fieret ſi ſecundum hoc fieret intenſio quæ ſecundum corporum duorum adinuicem non eſt in eo niſi quod non eſt in ambobus. Et ideo ſi intenſiuè diceretur equus maior lapide, oporteret, quòd vtrumque ſecundum eandem rationem acciperet magnitudinem: quod falſum eſt: hoc igitur falſum eſt, quòd per ſubiecti incrementum aliquid recipiat intenſionem & remiſſionem vel magis & minus. Adhuc autem mons vnus alio monte maior & minor dicitur, cum neuter per augmentum vel decrementum creſcat vel decreſcat. Amplius quidem margarita albior equo dicitur, qui tamen pedem album habet, qui eſt maior quam margarita: hoc autem non ideo dicitur, quod in quantitate eſſentiæ vel in ſubiecto equus à margarita ſuperetur, cum etiam pes maior eſt quam tota margarita, ſed quia margaritæ albedo plus candet quam albedo equi vel pedis equi. Ex his autem oportet colligi per rationem, quòd vel pronuntietur, quòd margarita equo albior ſit in eo quod vincat equum in magnitudine ſubiecti, quod falſum eſt, cum è conuerſo equus quantitate ſubiecti vincat margaritam: vel dicatur, quòd non eſt verũ, quòd margarita ſit albior equo, quod eſt contra ſenſum: vel dicatur, quòd nihil omninò dicitur magis & minus, ſiue ſecundum intenſionem & remiſſionem ſecundum magnitudinem ſubiectorum vel paruitatem, neque ſecundum incrementum vel decrementum. Et hoc eſt verum: palam enim quòd ſecundum magnitudinem ſubiecti margarita non dicitur albior quam equus: & tamen non eſt falſum, quòd margarita ſit albior equo. Relinquit igitur, quòd nihil dicitur ſecundum magis & minus ſecundum ſubiecti magnitudinem vel paruitatem, & conſtat primam opinionem falſam, & non veram cauſam eius quod eſt magis & minus aſſignaſſe.

Improbatio primæ opinionis.

Amplius autem nec ſecunda opinio vera eſt: non enim magis poteſt dici & minus ſecundum quantitatem qualitatum quæ inficiunt ſubiectum vel afficiunt. Si enim ſecundum magnitudinem albedinis vel alicuius accidentis exterioris (quæ formæ ſunt corporales & in minori maiores, & minori minores) aliquis diceretur albior alio vel propter paruitatem albedinis diceretur minus album alterum altero, vel quomodolibet aliter diceretur ſecundum comparationem formæ, ſic proculdubio diceretur homo vel equus vel aliquid aliud album magnum magis album vel albius quam margarita: accidit enim maior quantitas albedinis equo quam margaritæ. Amplius magis & minus dicitur alterum altero non ſecundum ſubiecti vel ſecundum accidentis decrementum, vel quod maius & paruius dicitur in formis ſecundum intenſionem & remiſſionem. Quia enim non ſecundum ſubiecti crementum vel decrementum vel magnitudinem vel paruitatem aliquid alio magis vel minus dicatur, manifeſtum eſt in his quæ dicta ſunt. Poteſt etiam patere ex dictis, quòd vnum non magis & minus dicitur ad aliud propter ampliorem accidentis quantitatem quam forma corporalis habet in ſubiecto: quantitas enim formæ corporalis vltra ſubiectum protendi non poteſt: quia tunc accidens non eſſet in ſubiecto, quod eſt impoſſibile: quod patet in quantitate, quæ tamen videtur eſſe per ſe magis quam aliquod aliorum accidentium: & illa non poteſt: ergo nulla alia forma accidentalis. Quod autem quantitas ſine ſubiecto non ſit, hoc patet ex hoc, quia terminus quantitatis eſt corpus cui ineſt quantitas, ita quod de quantitate nihil inuenitur extra corpus quantum: quod patet ex hoc, quòd omne quantum magnum vel paruum eſt: paruitas autem quantitatis tota ſupponitur in paruo corpore, & vltra ſubiectum paruum nihil dictæ paruitatis porrigitur: quanto igitur ſubiectum, quod eſt ſubſtantia quanta, paruius efficitur, tanto etiam paruitas quantitatis (quæ in ſubiecto eſt) minoratur. Patet itaque, quòd nihil cum magis & minus prædicatur, neque ſecundum ſubiecti vel accidentis ſolum augmentum vel diminutionem.

Improbatio ſecundæ opinionis. Amplius autem neque, &c.

Propter quod concluditur, quòd neque minus ſit ſecundum vtrumque iſtorum modorum ſimul, ſicut tertia dixit opinio.

Improbatio tertiæ opinionis.

CAPVT II.

De cauſa intenſionis & remiſſionis.

Oportet igitur, &c. Reprobatis igitur opinionibus & refutatis tanquam non veris, alia inuenire oportet de his quæ cum magis & minus dicuntur ſecundum intenſionem & remiſſionem. Huiuſmodi verò ſunt ea quæ ſunt in voce, ſiue nomine impoſito illi formæ, quæ dicitur cum magis & minus. Formæ enim quæ adueniunt ſubſtantiæ & accidentales ſunt, nominibus propriis deſignantur, tunc magis & minus non contingit illis formis ſecundum augmentum ſubiecti mobilis vel diminutionem, ſed potius ſecundum impoſitionem nominum illorum quæ in voce ſunt illarum formarum ſignificatiua. Omnis enim impoſitio nominis eſt à forma: & ideo nomen ſignificat poſitiuam formam, vt album primum ſignificat albedine coloratum: vnde quæcunque priori & principali nominis impoſitioni ſignificatione propinquiora ſunt, magis ſimplicitatem & veritatem illius attingunt, & illa cum magis dicuntur & minus: cum minus autem forma illa prædicatur de his quæ à primaria nominis impoſitione remotiora ſunt, vt album quodcunque magis eſt quod nomine ſignificante quod album eſt ſimilitudine propinquius eſt: minus

minus autem quod talis naturæ diſſimilius eſt: album autem ſimpliciter dicitur in quo eſt pura albedo: quantò igitur ad vocis primam & nominis impoſitionem aliquod accidens puriori albedine inficitur vel afficitur, tantò etiam candidus & albius eſſe pronuntiatur & iudicatur vel aſſignabitur: & hoc quidem eſt in omnibus formis aduenientibus ſubſtantiæ quæ cum magis & minus dicuntur. Quantitas autem quæ cum magis & minus non dicitur, excipitur ab hac: quia paruius ſecundum quãtitatem eſſe dicitur id quod aliis ſecundum quantitatem ſtaturæ comparatum, ipſis in quantitate deficere dicitur: quicquid igitur eſt quod quantitatis menſura ſuperatur, id cõtinuò paruius pronuntiatur ſecundum quantitatis in corpore & quantitate decrementum. Et ſimiliter eſt in aliis ſecundum quantitatem comparatis ſiue ſecundum longitudinem, ſiue ſecundum latitudinem, ſiue ſecundum profunditatem. In omnibus autem aliis quæ intenſionem & remiſſionem habent, eſt intenſio & remiſſio ſecundum acceſſum vel receſſum ad veram nominis impoſitionem, vt paulò ante dictum eſt.

Quot modis fit intenſio. & remiſſio.

Siendum autem multos eſſe modos intenſionis & remiſſionis. Et ideò notandum, quòd quæcunque adinuicem comparantur ſecundum magis & minus, comparantur ſecundum quod ſunt vnum aliquo modo, aut genere, aut ſpecie, aut analogia ſiue proportione: vnum quidem ſpecie, vt album quidem in quo vnum albius eſt quam reliquum: vnum autem analogia ad vnum, ſicut intellectuale, vnum enim intellectualius eſt alio, ſicut intelligentia per eſſentiam eſt intelligentior quam intelligentia per adeptionem intellectus: intellectualius & rationalius eſt id quod per eſſentiam eſt rationale, quam id quod participando dicitur rationale, vt dicit Ariſtot. in 3. ethicorum. Sic igitur oportet vnum ſemper eſſe vnitate ſecundum analogiam, quæ comparantur adinuicem ſecundum magis & minus. Sed ea quæ ſunt vnum genere vel ſpecie, comparantur ſecundum vnam formam quæ eſt in illis: quæ autem ſunt vnum ſecundum analogiam, non habent quidem vnam formam, ſed per formam dictam ſecundum prius & poſterius comparantur ſecundum magis & minus ad vnum actũ, qui eſt intelligere in intellectualibus, vel ratiocinari in rationalibus. Comparatio enim fit etiam ſecundum duo non in genere dicta, ſcilicet ſecundum purius & minus purum: participare formam ſimpliciter, vel participare formam ſecundum comparationem ad actum. Et primo quidem modo eſt intenſio ſecũdum acceſſum ad veram nominis impoſitionem. Et hoc idem eſt quod ſecundum receſſum contrarij permixtione, ſicut cum dicitur album albius. Aut fit ad actus expeditionem: & hoc modo intenſio fit ſecundum quod ſubiectum magis fit diſpoſitum ad actum, & ſecundum hoc ſolum ſecundum ſubiecti diſpoſitionem fit intenſio vel remiſſio.

His igitur modis cum fiat intenſio (ſecundum omnem modum ſimul dicendo) fit intenſio vel remiſſio ſecundum hoc quod res in qua eſt intenſio, fit vel in effectu vel in forma accedente ad veram nominis impoſitionem: quia impoſitio nominis nominat formam quæ ſine impedimento expedita eſt ad agendum illius formæ proprium actum & effectum. Fit autem comparatio ad veram nominis impoſitionem duobus modis, ſcilicet ſecundum receſſum quidem à contrario in his quæ non habent ad quod accedant, vel ſecundum acceſſum, vel ſecundum vtrumque iſtorum ſimul. Secundum acceſſum quidem in eo quod non habet contrarium, ſicut bonum melius: non enim bonum verè habet contrarium, ſed priuatiuè oppoſitum. Si enim haberet contrarium: tunc eſſet illud in aliquo termino in quo eſſet ſtatus. Sed nihil ſummum eſt malum aut in quo ſit ſtatus mali. Secundum receſſum autem à contrario fit ſtatus mali: nam ſecundum receſſum à contrario comparatur ſecundum magis & minus, ſcilicet malus, peior, peſſimus. Non enim aliquid eſt in mali termino ad quod iſta comparentur, ſed ſecundum receſſum ab optimo talem accipiunt comparationem.

Secundum autem iſtorum vtrumque ſimul eſt comparatio in qualitatibus accidentis, ſiue ſint per ſe actiuæ & paſſiuæ, ſiue ſecundum ſuas cauſas, vt calidius & frigidius, humidius & ſiccius, albius & nigrius, & huiuſmodi in ſaporibus & odoribus. Hæc enim omnia ſimul in ſaporibus & odoribus ſecundum receſſum à contrario, & ſecundum acceſſum ad veram nominis impoſitionem tractantur. Comparatur enim in talibus omnibus receſſus à contrario ſecundum eundem modum, ſicut acceſſus ad veram nominis impoſitionem.

CAPVT III.

De cauſa quare quædam non comparantur ſecundum magis & minus.

Dubitabit autem aliquis quamobrem, quædam cum magis & minus dicuntur & comparantur, ſicut quædam qualitates, & quædam alia, vt actio & paſſio, & quidam habitus, ſubſtantiæ vero minime: quia ſubſtantia ſecundum totum ſuum genus nec magis nec minus ſuſcipit. Hoc autem contingit: quia ſubſtantiarum nomina omnia in termino imponuntur, vltra quem tranſire impoſſibile eſt: forma enim ſubſtantiæ quæ in ipſo nomine ſignificatur, vt actus materiæ eſt, quæ totam imperfectionem terminat materiæ: & ideò quod totam terminat, terminus eſt in ipſa forma, & nihil manet de materia quod interminatum ſit: & ideò magis habere non poteſt: propterea acceptio ipſa etiam ipſius formæ in momento eſt, & magis finis motus quam mutatio eſt. Forma autem accidentalis ſubſtantiæ aduenit iam exiſtenti, & non terminat potentiam ſubiecti, vt non ſit ſuſceptibile magis & minus ſecundum quod eius quod eſt magis & minus eſt ſuſceptibilis: & ideò in forma accidentali comparatio eſt ſemper ſecundum magis & minus.

Dubitatio textus.

Solutio textus.

Quomodo omnia ſubſtantiarum nomina imponuntur in termino.

Sicut

Quomodo nomina quorundam accidentium imponuntur in termino.

Sicut autem in ſubſtantiis eſt, quòd impoſitio earum in termino eſt: ita eſt de quibuſdam accidentibus, quæ ideò ſine magis & minus dicuntur, quia in termino eſt eorum impoſitio, vt in quarta ſpecie qualitatis quadrangulum, & triangulum, & ſimilia: non enim dicitur vnum altero magis & minus ſecundum hoc quod in figuræ nomine ſunt, in quo eſt nominum impoſitio: conuenit tamen vnum eſſe quadrangularius altero: ſed hoc non ſecundum quod ſunt nomina figurarum, ſed ſecundum quod denominatiuum & deſignatiuum eſt ſubſtantiarum: quia quadrangulatum corpus dicitur, & quadrangulum qualitas nuncupatur, quæ eſt forma, vel circa aliquid conſtans figura: ſed cum dicitur quadrangulum eſt figura vel qualitas, ſpecies recipit ſui generis prædicamentum. Dicitur etiam corpus quadrangulum quadrangulariter: & hoc dicitur per denominationem & ſecundum ſubiecti diſpoſitionem maiorem vel minorem: vnde quadrangula alteratio eſt in his accidentibus quæ non recipiunt compoſitionem.

Eadem ratio vetat & impedit, quæ dicta ſuperius eſt: quia ſi impoſitio huiuſmodi nominum in termino facta eſt, vltra quem tranſgredi non licet (quadrangulum enim & quadratum non niſi tamen poſitis lateribus & angulis formatur æqualibus: & hoc non eſt niſi vno & eodem modo, quo ſcilicet minus vel plus habeat) nec triangulum quadratum, nec quadrangulum eſſe dici poteſt. Et ſimiliter eſt in aliis accidentibus quæ comparationem cum magis & minus habere non poſſunt: & ideò non comparantur cum magis & minus. Huiuſmodi autem ſignum eſt, quòd etiam in his quæ comparantur, ſi quid comparationem notat in termino, exceſſu huius vlterius comparari non poteſt, ſicut eſt videre in ſuperlatiuis, albiſſimus, & nigerrimus: & omnia ſcilicet quæ ſecundum ſuperabundantiam dicuntur, vni ſoli conueniunt, & ſine magis & minus dicuntur. Impoſitio enim ſuperlatiuorum cum ſit in termino, vltra quem terminum (quia indiuiſibilis eſt) porrigi vlterius in aliquod ſecundum id in quo eſt comparatio participans, impoſſibile eſt: falſo enim & non impoſſibili poſito nullum ſequitur impoſſibile. Vnde ſi poſſibile eſſet iſtud quod eſt in termino porrigi vlterius in aliquid eiuſdem naturæ ſecundum magis, quod ex hoc ſequeretur, eſſet falſum, & non impoſſibile. Eſt autem terminus omnis indiuiſibilis. Sic ergo id quod eſt in termino, vlterius porrigitur, vt indiuiſibile. Sed per indiuiſibile nihil additur & nihil intenditur ſecundum magis & minus: quia ſi omnes puncti componantur, nullam magnitudinem faciunt: eò quod punctus puncto compoſitus, nihil auget: & punctus à puncto demptus, nihil diminuit. Et ſimiliter cum terminus alicuius vlterius dicitur porrigi, nil auget de forma vel minuit: quia terminus eſt indiuiſibilis, cui nec addi, nec diminui poteſt. Et hæc igitur cauſa eſt intenſionis & remiſſionis.

Poſſibile enim ſi contingit, &c.

CAPVT IV.

De diſtinctione generationis ab alteratione per quam intenſio & remiſſio fit.

Est enim, &c. Ad ſciendum autem, quòd magis & minus non eſt eius quod in ipſo eſt termino, oportet ſcire diſtinctionem generationis ab altera generatione, quæ cauſa eſt eius quod eſt cum magis & minus. Dicimus igitur, quòd eſt generatio ſimpliciter in ſubſtantia, & etiam corruptio ſimpliciter. Sed generatio ſimpliciter non fit congregatione atomorum ſimpliciter indiuiſibilium, ex quibus fiant accidentia quæ magis & minus ſuſcipiant: nec etiam corruptio in talibus fit ſegregatione atomorum, ex quibus cauſatur remiſſio intenſorum, ſicut dicebant Democritus & Leucippus, qui formas accidentales ſecundum ſubſtantiam intendi & remitti dicebant, & generari & corrumpi congregatione & ſegregatione atomorum: & ſic dicebant intendi cum procedit ad eſſe, remitti autem quando recedit ab eſſe formæ. Et hoc dicebant atomorum congregatione & ſegregatione: quamuis non ſic fiat intenſio & remiſſio, nec etiam generatio & corruptio.

Opin. Democriti & Leucippi de intenſione & remiſſione, de qua vide primo de genera. t.c. 5. 6. & 7.

Sed potius generatio eſt & corruptio, quando totum compoſitum ex materia & forma tranſmutatur in totum, ſicut eſt videre in aëre ſpecificato, hoc eſt, per formam quæ eſt ſpecies determinata. Quando igitur totum compoſitum tranſmutatur in aliud compoſitum, ſicut aër ſecundum ſpeciem & materiam in aquam: tunc eſt generatio ſimpliciter. Quamuis enim materia ſecundum quod eſt materia vel ſubſtantia quædam, non immutetur, vt dicit Ariſtot. in fine primi phyſicorum, tamen ſecundum quod ipſa ſtans modo ſub hac forma mutatur: quia efficitur ſub alia: & ſic forma corrupti mutatur, dum abiicitur: materia autem eiuſdem corrupti mutatur, dum tranſit ad aliam formam: & ſic totum mutatur. In ſubiecto enim quod, vt dicit Auic. eſt ens in ſe completum, & ſecundum eſſe ſubſtantiæ factum, ſunt duo, quorum vnum eſt forma quæ eſt ſpecies ſecundum rationem, hoc eſt, ſecundum quam accipitur eſſe in ſe completum, & ſecundum eſſe ſubſtantiale perfectum, hoc eſt, ſecundum quam accipitur diffinitio. Aliud autem eſt ens ſecundum ſubiecti naturam. Subiectum eſt enim quod ſubſtat, ſed quod ſubſiſtendi naturam non habet niſi ab eo quod primum ſubſiſtit, & hæc eſt materia. Quando igitur in his duobus ſubſtantialibus modo prædicto eſt tranſmutatio, tunc fit generatio & corruptio ſecundum veritatem & ſimpliciter.

Vide primo de genera. tex. com. 23.

Tex. c. 18.

Quomodo in generatione ſimpliciter tranſmutatur totum in totum.

In ſubiecto verò duo ſunt, &c.

Tamen ſimplex generatio dicitur duobus modis. Vno quidem modo ſecundum quod ſimpliciter opponitur ad ſecundum quid: & ſic ſimpliciter generatio dicitur ſubſtantiæ, & ſecundum quid generatio dicitur ſecundum accidens. Aut alio modo dicitur ſimplex generatio ſimplicis generatio, non quidem ſimpliciter

Generatio ſimplex dupliciter.

 citer

citer ſimplicis, quia hoc immobile eſt, ſed ſimplicis, ſecundum quod ſpirituale reſpectu incorporati dicitur ſimplex, ſicut ignis primo & aër ſecundo ſimpliciter dicuntur reſpectu aquæ & terræ. Et hoc modo dicitur ſimplex vel ſimpliciter generatio huius generati, vt ignis, hoc eſt, quod eſt ignis, magis eſt ſpirituale aliquid & ſpecies & ſimplex, quam terra. Et hoc modo generatio ſimplex opponitur materiali & compoſitæ. His ergo modis generatio dicitur ſimplex. Secundum autem quod generatio ſimplex opponitur generationi ſecundum quid, ſic eſt generatio, ſicut dicimus quando de muſico per muſicæ obliuionem fit immuſicum, quod muſicum corruptum eſt:& hoc modo immuſicus eſt generatus ſaluato ſubiecto vno & eodem in vtroque: hoc enim ſecundum ſubiectum manet idem. Siquidem igitur in his muſica & oppoſitum eius immuſica (inter quæ eſt motus) non eſſet paſſio & qualitas ſecundum ſeipſam, ſed eſſent formæ ſubſtantiales, proculdubio in his eſſet generatio ſimplex & ſubſtantialis, in aliis autem corruptio eſſet: generatio enim quando ex immuſico fieret muſicus: corruptio autem quando ex muſico fit immuſicus. Ideò autem quia hoc non eſt, ſed muſica eſt quædam omnis paſſio ſiue qualitas accidentalis, ideò hominis muſici generatio eſt generatio & non ſimplex,& corruptio ad immuſicum eſt corruptio quædam & non ſimplex. Nũc enim quia hominis manentis in ſubiecto vno & eodem muſica eſt paſſio & immuſica ſimiliter, ideò tales motus alterationis & non generationis ſunt. Hoc autem ex hoc probatur, quod hyle maximè eſt ſubiectum generationis & corruptionis ſuſceptibile, ſed ſubiectum alterationis non eſt hyle, ſed potius ſubſtantia indiuidua compoſita ex materia & forma ſiue hyle & ſpecie. Et quia ſubiecta ſunt diuerſa, ideò etiam mutationes genere diuerſæ ſunt. Et propter hoc diſcens muſicam vel aliam ſcientiam, non dicitur generari ſimpliciter, ſed ſecundum quid generari dicitur: diſciplinabiliter enim generatur, & non ſimpliciter.

Vide 2. de genera. tex. com. 18. 19. & 20.

Eſt autem hyle, &c.

Hæc autem quæ de ſpeciebus nominum dici videbantur ad intentionem logicam facientia, ſatis determinata ſunt in prædicamentis: dictum eſt enim, quòd quædam ſignificant hoc aliquid & ſubſtantiam: quædam autem ſignificant quale in genere qualitatis. Quæcunque igitur non ſubſtantiam, ſed accidentia ſignificant, non dicuntur in ſuis mutationibus ſimpliciter generari vel corrumpi ſecundum illa, ſed ſecundum quid, vt dictum eſt: & in his poteſt eſſe magis & minus ſecundum aliqua accidentium genera, cum in his accidentibus in quibus non generatio ſed alteratio eſt, aliquid eſt quod ineſt ſecundum naturam, ſicut igni ineſt ſecundum naturam ſurſum moueri: & ſicut calidum ineſt igni. Et in his talibus mutatio qualitatis inducit ſubſtantiæ mutationem: & ideo in illis mutatio facit generationem quæ ſimpliciter generatio: ſed hæc generatio alterationi eſt immixta & complementum illius generationis eſt finis alterationis. In omnibus autem aliis generationibus non eſt generatio niſi ſecundum quid.

CAPVT vlt.

De cauſa quæ mouit Auctorem huius libri, & de formis aſſiſtentibus ac de inhærentibus.

AD omnium autem eorum quæ dicta ſunt intelligentiam, ſciendũ quod Gilbertus Porretanus propter hoc compilauit ſcientiam ſex principiorum: quia vidit, quòd ea quæ ad ad ſubſtantiam referuntur vt accidentia, duobus modis referuntur ad ipſam: quædam enim ipſo nomine dicunt aliquid quod eſt ſubſtantiæ & non ſubſtantia, ſicut qualitas quæ ipſo nomine dicit ſubſtantiæ diſpoſitionem, quantitas autem quæ dicit ipſo nomine ſubſtantiam ſolam modificatam ſenſibus, nunquam inuenitur. In multis qualitatibus diſponitur cælum, & elementa & mixta in quantitatibus debitis deſcendunt. Quædam autem alia quæ ipſo nomine nihil dicunt in ſubſtantia, ſed dicunt, quòd ipſa ſubſtantia aliquo modo ad aliquid ſe habet:& quia hæc nihil nomine ſuo prædicant ſubſtantiæ inhærens, dicebat quòd illa dicunt formas aſſiſtentes ſubſtantiæ,& quaſi extrinſecus reſpicientes ſubſtantiam ex quodam alio ad ſubſtantiam comparato. Et ideo harum formarum mutatio nec alterationem nec generationem ſimpliciter inducit, ſed tantum alium modum ad aliquid ſe habendi. Eſt igitur generatio ſimpliciter in ſubſtantia, in qualitate quę contrarium habet & magis & minus ſuſcipit, eſt alteratio. In aliis autem neutrum ſimpliciter, ſed mutatio in his alium inducit modum ſe habendi ad aliquid.

Quod autem has formas dicit aſſiſtere & non ineſſe, non intellexit, quòd non eſſent accidentia, ſed quod non eſſet accidens ſecundum quod accidens eſt id quod ſimpliciter eſt in alio, non ſicut pars quædam: ſic enim ſunt accidentia quantitas & qualitas. Sed dixit accidentia eſſe ſecundum quod accidens eſt quocunque modo ad ſubſtantiam. Et ſic relatio & alia accidentia ſunt: quia non dicunt niſi ad aliquid comparationem, & non dicunt aliquid quod inſit ſimpliciter: propter quod has formas aſſiſtentes potius quam inhærentes vocauit. Actio enim comparatio eſt agentis ad patiens, & paſſio comparatio patientis ad agens, vbi comparatio locati ad locum, & quando comparatio temporalis ad tempus vel differentiam temporis, poſitio autem comparatio partium ad totum & ad locum totius, habitus autem comparatio habentis ad circundans habitum. Hoc igitur modo poſuit formas aſſiſtentes. Et de his propter hoc quod alium modum habeant prædicationis, compleuit ſcientiam ſex principiorum.

Quid per formas aſſiſtentes intellexerit.

LIBER

LIBER I.

PERIHERMENIAS.

TRACTATVS I.

De his quæ præmitti debent ad librum.

CAPVT I.

In quo ordine eſt inter libros logicos.

SICVT à principio iſtius ſcientiæ determinatum eſt, logicæ intentio eſt docere qualiter quis veniat ad notitiam ignoti per notum: quod quidem in omni philoſophia intenditur, quamuis id formaliter non doceatur niſi in logica: propter quod dicit Ariſtot. quòd logica modus philoſophiæ eſt. Et quia logica eſt ſcientia per quam aliquis venit ad notitiam ignoti per notum. Ignotum autem duplex prout eſt in dictione, incomplexum ſcilicet, & complexum. Incomplexum autem ſciri non poteſt niſi diffinitione. Et complexum ſciri non poteſt niſi ſyllogiſmo & demonſtratione. Sicut ad diffinitionem habendam neceſſarium fuit præmittere diffinibilium & diffinientium inuentionem & acceptionem: ad quod neceſſarium fuit ponere ea ſecundum quorum rationem prædicabilia reducuntur ad ordinem, & ſecundo fuit neceſſarium ponere qualiter ipſa prædicabilia ordinata ſunt, & tertio qualiter ex diuiſione colligitur cuiuſlibet incomplexi diffinitio. Ita in modo quo venitur in notitiam complexi, neceſſe eſt primo tractare de his quæ vt poſita & præſuppoſita accipit ſyllogiſmus, per quem venitur in notitiam complexi ignoti: & huiuſmodi ſunt interpretatio & enuntiatio, & ea quæ circunſtant interpretationem & enuntiationem. Interpretatio autem & enuntiatio inquantum talia ſunt, non ſunt ſyllogiſmo concluſa ad manifeſtationem ignoti: quia ſi hoc eſſet verum, ſequeretur quòd omnis interpretatio & omnis enuntiatio eſſet vel poſſet eſſe alicuius ſyllogiſmi concluſio, quod non eſt verum. Sed potius interpretatio dicitur oratio, quæ de rę vt eſt in verbis loquitur ad explanationem: propter quod componitur à præpoſitione inter & prætor: prætor autem eſt qui princeps eſt, & præit præcipiendo, vt dicit Papias: quia quæcunque oratio eſt quæ præit cum modo dicendo & exponendo de re prout eſt vel non eſt, & quod de ea tenendum eſt, illa interpretatio vocatur, eò quod prætor eſt qui vt princeps & præceptor publicè & publica præcipit omnino do quo præcipiendum eſt, hoc eſt, vniuerſaliter, particulariter, & ſecundum affirmationem & negationem.

Interpretatio & enuntiatio inquantum talia, non ſunt in ſyllogiſmo concluſa.

Interpretatio quid & vnde.

Propter hoc ſecundum aliquid differt ab enuntiatione. Interpretatio enim fit multis modis, vt dictum eſt. Enuntiatio autem non dicit niſi aliquid de aliquo dici vel prædicari. Et quamuis enuntiatio ſit potiſſima interpretatio, non tamen conuertitur cum interpretatione quæ dicit expoſitionem rei per omnem modum, ſiue in parte, ſicut in nomine vel in verbo, ſiue in toto, ſicut in qualitate affirmationis vel negationis: ſiue in quantitate, ſicut ineſſe vniuerſaliter particulariter, ſiue finitè, ſiue infinitè, ſiue vna oratione, ſiue non vna: quorum nihil nomine ſuo dicit enuntiatio. Interpretatio autem ſecundum optimum ſuum poſſe non fit, niſi fiat omnibus modis qui dicti ſunt.

Differentia inter enuntiationem & interpretationem.

Propter quod quia interpretatio continet in ſe omnia quæ dicta ſunt, inſcribitur iſte liber melius de interpretatione, quam de enuntiatione. Multa enim in eo determinantur quæ non conueniunt enuntiationi ſecundum quod enuntiatio eſt, ſicut patet ex his quæ dicta ſunt. Dicitur tamen etiam de enuntiatione ſicut de quo eſt potiſſimè, ſicut dicit Auerr. quòd philoſophia eſt de ente ſecundum quod eſt commune omni, ſicut de communi ſubiecto ad quod reducuntur omnia quæcunque in ſcientia determinantur: & eſt de ſubſtantia, ſicut de ſpeciali ſubiecto, de quo potiſſimum intenditur in ſcientia illa. Multipliciter enim datur alicui ſcientiæ ſubiectum, & non vno modo, ſcilicet quòd ſubiectum eſt de cuius partibus in ſcientia probantur paſſiones, vel quod potiſſimum intenditur: propter quod de omnibus aliis determinatur in ſcientia. Et dicitur ſubiectum quod digniſſimum eſt inter ea de quibus tractat ſcientia, ſicut metaphyſica

Inſcriptio huius lib. & cauſa eius.

Multipliciter datur ſubiectum ſcientia.

ca dicitur theologia, quia in digniſſima ſua parte tractat de diuinis.

Quomodo differt propoſitio ab enunciatione & interpretatione.

Hoc autem dicto modo interpretatio & enuntiatio differunt ſecundum rationem à propoſitione. Propoſitio enim eſt enuntiatio ſtans ſub forma ſyllogiſmi. Et illi multa accidunt quæ non accidunt interpretationi vel enuntiationi, ſicut eſt habitudo trium terminorum qui ſunt in prædicato & in ſubiecto, ſine qua habitudine non ſunt partes ſyllogiſmi: & de talibus determinatur in libro priorum, vbi de forma ſyllogiſmi & de eius poteſtate agitur. Interpretationi autem non conuenit hoc, nec etiam enuntiationi: ſed potius ſi interpretatio eſt, conuenit ei interpretari affirmando & negando vniuerſaliter & particulariter, finitè & infinitè, & vt vna eſt & multæ, & vt contradictoria, & contraria, & huiuſmodi, ſine quibus perfecta de re non fit interpretatio per ſermonem. Et ideò quia hæc ſunt ſine ſyllogiſmi complexione & figura, in his ad ſyllogiſmum vt ad totum non debent reduci: & ideò quoad hoc non in libro priorum, ſed in libro proprio, qui perihermenias dicitur, habent hæc ipſa tractari: tales enim paſſiones non accidunt ex ſyllogiſmo, ſed ex hoc quod interpretatio eſt, & acciderent ei quamuis nunquam eſſet ſyllogiſmus.

Quare de enũtiatione & interpretatione agitur hic, & non in lib. priorum: è conuerſo autem de propoſitione.

Hic liber ordinatur in librum priorum materialiter & finaliter.

Ordinatur tamen hic liber ad librum priorum, ſicut prædicamentorum & principiorum libri ad iſtum: quia ſicut ex ordinatis prædicabilibus ſubiecta & prædicata accipiuntur ex quibus interpretatio, ſic ex interpretationibus & enuntiationibus ordinatis fit ſyllogiſmus. Et ideo materialiter & finaliter ordinatur ad ſyllogiſmum interpretatio. Dico autem materialiter non vt materia propinqua vel neceſſaria (ſic enim ad ſyllogiſmum ſe habet propoſitio) ſed ſicut materia remota potens eſſe ſub forma ſyllogiſmi. Finaliter autem ordinatur: quia quæritur propter ſyllogiſmum, in quo poſita elicit ignoti notitiam, vt dictum eſt. Sumitur enim penes ſecúdum rationis actum, qui eſt componere & diuidere, & eſt intellectus compoſitus: quia ſicut Ariſtot. in 3. de anima dicit, intelligentia indiuiſibilium eſt in quibus non eſt verum vel falſum eſt: etiam compoſitio quædam intelligibilium eſt, & in hac compoſitione interpretantur ea quæ ſibiinuicem inſunt ſecundum rem: interpretatio enim omnis eſt ſecundum totum & partem & quantitatem & qualitatem & oppoſitionem & veritatis expreſſionem, quæ ſunt aſſumenda ad declarationem ignoti quod eſt complexum.

Enuntiatio eſt materia remota ſyllogiſmi: propoſitio autem eſt eius materia propinqua.

Tex. com. 21.

Subiectum commune huius libri quid ſit, & quare hic liber dicitur perihermenias.

Et quia hæc omnia ambit interpretatio & enuntiatio, ideò interpretatio commune ſubiectum eſt huius ſcientiæ. Dicitur autem perihermenias à peri quod eſt de Græca præpoſitione, & hermenias interpretatio, hoc eſt, de interpretatione: quia Græci ablatiuum non habent, ſed genitiuo vtuntur pro ablatiuo.

Ordo huius libri inter alios libros logicæ.

Ex iam dictis quatuor quæſtionum patet ſolutio vel quinque, ſcilicet de quo ſit vt ſubiecto, & quis libri titulus, & quis finis, & quem ordinem habet in libris logicæ. Cum enim logica in tria ordinetur, ſcilicet in ſcientiam incomplexorum, quæ per diffinitionem habetur, de quibus iam dictum eſt: & in ſcientiam complexorum, quæ in duo diuiditur, ſcilicet in ſcientiam interpretationis eorum per quæ deuenitur in complexorum notitiam, & in ſcientiarum ſyllogiſmi per quam quis ducitur ad complexorum cognitionem, quæ poſt hunc librum traditur: conſtat, quod iſta ſcientia ſecundum locum obtinet in ſcientia per quam venitur per notum in cognitionem ignotorum. Eſt enim de interpretatione eorum quæ in ſyllogiſmo aſſumuntur ad notitiam ignotorum habendam.

Quare non determinatur de interpretatione in libro priorum.

Patet etiam ſolutio quæſtionis qua quæri poteſt, quare non de interpretatione in eodem libro cum ſyllogiſmo determinatur? Non enim determinatur in hoc libro de interpretatione ſecundum quod ſtat ſub forma ſyllogiſmi, vel ſecundum quod proxima illi. Sed potius determinatur de ea ſecundum paſſiones proprias, quæ conueniunt ei non ſecundum quod eſt materia ſyllogiſmi, ſed conueniunt ei ſecundum ſeipſam, ſcilicet vt interpretatio per eam fit rerum colligibilium in ſyllogiſmo ad eliciendum notitiam ignoti per notum. Omnis enim ſcientia intellectiua fit ex præexiſtenti cognitione.

Cui parti philoſophiæ ſupponatur hic liber.

Patet etiam ſolutiò huius quod quæri poteſt, cui parti philoſophiæ ſupponatur? non enim eſt pars philoſophiæ eſſentialis vel realis, ſed rationalis ſiue ſermocinalis: conſiderat enim ens ſtans ſub ſermone: interpretatio enim valet ad habendam cognitionem ignoti complexi per notum complexum, quod quidem notum eſt in ſermone interpretatio. Medium ergo locum obtinet inter libros logicæ, cui accidens miniſtrat ſubiicibile & prædicabile. Et poſterioribus iſte liber miniſtrat quod in ſyllogiſmo colligitur.

Quod oratio non ſit ſubiectum huius libri, vt voluit Andronicus Rhodius.

Patet etiam (vt dicit Boët.) quòd non bene dicit Andronicus, qui dicit huius libri ſubiectum eſſe orationem. Multæ enim ſunt orationes & orationis partes, de quibus hîc nihil intenditur vel tractatur, & quæ magis ad grammaticam ordinantur ſi ordinentur ad finem congrui, vel ad rhetorem ſi ordinentur ad finem leporis, vel ad poëticum pertinent ſi ordinentur ad illa quæ prouocant ad abominationem vel delectationem vel ad aliquam imaginabilem vtilitatem. Oratio ergo non eſt ſubiectum: multæ enim orationes non ſunt interpretatiuæ vel enunciatiuæ, vt deprecatiua, optatiua, coniunctiua, & infinitiua.

Conſuetudo quærendi de nomine auctoris emanauit à Pythagoricis, & eſt res ſuperflua: quia res non habet firmitatem à cauſa effectiua, ſed à ratione: & ideo dicebat Seneca in de cardinalibus virtuti. ne quis dicat, ſed quid dicat intendito.

Quod autem de auctore quædam quærunt, ſuperuacuum eſt & nunquam ab aliquo Philoſopho quæſitum eſt niſi in ſcholis Pythagoræ: quia in illis ſcholis nihil recipiebatur niſi quod fecit Pythagoras. Ab aliis autem hoc quæſitum non eſt: à quocunque enim dicta erant, recipiebantur, dummodo probatæ veritatis haberent rationem. Cauſa enim efficiens extra rem eſt; & ab ea res non habet firmitatem vel infirmitatem, ſed potius à ratione dictorum. Fuit autem Ariſtot. huius ſcientiæ primus auctor. Et ideò non verum dicit Andronicus, hunc librum aliis attribuens. Et ſic patet de ordine, & cui parti philoſophiæ ſupponatur, & de auctore, & de ſubiecto, & de titulo.

Error Andronici qui hũc lib. dixit non fuiſſe Ariſtot.

CAPVT

CAPVT II.

De modo ſcientiæ & fine.

DE modo etiam ſcientiæ determinandum eſt. Dicendum autem, quòd interpretationis modo procedendum eſt in hoc libro. Hic enim interpretatio omnium eſt quæ enunciationem circunſtant, ſiue ſecundum partes, ſiue ſecundum totam enuntiationem. Eſt tamen in eodem modus ſcientiæ in hoc, quòd tam de enuntiatione ſiue interpretatione, quam etiam de partibus hîc probantur paſſiones & proprietates, qui modus eſt ſcientiæ.

Obiectio.

Quamuis quidam obiiciant, quòd in ſcientia demonſtratiua non probantur paſſiones aliquæ de ſubiecto ſecundum ſe, ſed de partibus eius, vt in geometria Euclidis de continua quantitate nihil probatur, ſed de partibus, vt de triangulo, & circulo, & quadrato, & de proportionabili quantitate & commenſurabili, & ſic de aliis.

Solutio. Quomodo aliqua ſciẽtia probat paſſiones de ſuo ſubiecto, & aliqua non.

Sed ad hoc dicendum eſt, quòd in ſcientia demonſtratiua poteſt fieri demonſtratio de ſubiecto ſecundum ſe, dummodo illa ſcientia in ſe contineat principia ſubiecti illius. Sic autem non eſt in geometria: quia non conſiderat principia quantitatis continuæ, ſed ea conſiderat metaphyſicus, & quantitatem continuam accipit geometer à metaphyſico: ideo de partibus illius & non de ipſa quantitate probat paſſiones. Alia autem ſcientia quæ ſubiectum & principia ſubiecti conſiderat, de ſubiecto & de partibus poteſt probare paſſiones. Et ideo poteſt probare paſſiones de interpretatione vel enuntiatione, & de partibus eius, quæ conſiderat principia interpretationis & enuntiationis.

Prima obiectio.

Et ſi obiiceret adhuc aliquis, quòd pars tractanda eſt cum toto: totum autem enuntiationis eſt ſyllogiſmus, ad cuius venit compoſitionem: ideo cum ſyllogiſmo in lib. priorum debet tractari.

Secunda.

Adhuc autem propoſitio neceſſaria quæ eſt materia demonſtrationis, in eodem lib. tractatur cum ſyllogiſmo demonſtratiuo: & propoſitio probabilis in eodem libro cum ſyllogiſmo dialectico: & ſic videtur, quòd enuntiatio quæ eſt propoſitio ſimplex, non ad hoc vel illud determinata, determinari debet cum ſyllogiſmo ſimiliter in lib. priorum, & non deberet eſſe ſcientia ſpecialis.

Solutio primæ & ſecundæ.

Sed hæc omnia de facili ſoluuntur per antedicta: propoſitio enim vt ſimpliciter propoſitio, non eſt interpretatio, vel enuntiatio, ſed potius eſt propoſitio, quæ in habitudine terminorum ſe habet ad aliam quæ ſecum in ſyllogiſmo compars eſt in habitudine terminorum in ſyllogiſmi complexionem & figuram ordinabilium: & hoc modo de propoſitione in libro priorum determinatur: hoc autem modo non dicitur interpretatio vel enuntiatio: ſed potius dicitur illud quod de re (ſicut eſt vel non eſt) facit interpretationem. Et ſub hoc actu ordinabilis quidem eſt ad ſyllogiſmum remotè, ſed non eſt ſub diſpoſitione propinqua: & ideo inquantum talis eſt, multa accidunt ei quæ non accidunt propoſitioni ſecundum quod eſt propoſitio. Et quoad illas paſſiones conueniens fuit in libro ſpeciali de enuntiatione tractare. Sunt tamen omnes huiuſmodi diſputationes de circunſtantiis ſcientiæ, & non de ipſa materia de qua tractatur. Et ideo parum faciunt ad veram ſcientiam de hoc quod quæritur. Nec etiam antiqui inueniuntur de talibus inquiſiuiſſe.

Hæc dicta ſunt etiam in præcedenti capitulo.

Modus ſciẽtia huius.

Talis autem modus ſcientiæ, ſicut dictum eſt, hic obſeruatur. Poteſt etiam dici, quòd hic mos artis eſt: quia ars eſt circa generationes rerum per artem conſtitutarum: hic autem principia dantur & præcepta quibus conſtituitur interpretatio ſiue enuntiatio. Eſt etiam diffinitiuus, & exemplorum inductiuus. Et inuentiuus quoad hoc, quòd habitudinibus quibuſdam docet inuenire, & quæ ſit interpretatio, & quæ eius oppoſitiones ſint, & vnitas & pluralitas ipſius, & alia huiuſmodi. Eſt etiam reſolutiuus: quia docet reſoluere interpretationem in partes. Et alij huiuſmodi de facili multi inueniuntur: principaliter tamen modum obſeruat doctrinæ, qui eſt per modum ſcientiæ conſiderantis ſubiectum & partes ſubiecti, de quibus per principia propria probat paſſiones. Modus etiam eſt, vt dicit Boët. qui propter breuitatem ſententiarum obſcurior eſt quibuſdam aliis lib.

Ex quo patet, quod non docemur reſoluere ſolũ in lib. priorum & poſteriorũ, nec inuenire ſolum in lib. topic.

Quare autẽ libri illi denominẽtur à reſolutione & inuẽtione & non alij, indiget conſideratione.

Notandum eſt, quòd ſubſtantialis principalis huius ſcientiæ finis eſt conſtituere orationem interpretatiuam de re ſub ſermone veram interpretationem & perfectam perficiente, vt diximus. Vlterius autem habet finem: quia ordinatur ad ſyllogiſmum per quem ſcitur ignotum per notum in oratione interpretatiua.

Finis huius libri & epilogus dictorum.

Et ſic determinatum eſt de forma, materia, & fine, & cauſa efficiente, & etiam cuius philoſophiæ ſit pars, & quo loco ordinata, & quem actum rationis in logica perficiat, & quod debet in ſpeciali libro tractari. Et hæc ſunt quæ præambula ſunt ad propoſitum. Nos autem ſicut in aliis proſequamur dicta Ariſtot. & exponendo & ſupplendo vbi diminuta ſunt & breuia; & probando vbi opportunum, & alios doctores inducendo, & vt generaliter dicatur, omnia faciendo quæ ad doctrinæ faciunt facilitatem & perfectionem. Et omnino ſequemur Ariſtot. ordinem ſicut facimus in aliis. Patet autem ex dictis quid ſit propriè interpretatio, & patet etiam, quòd enuntiatio eſt potiſſima interpretatio.

Dubitatio.

Eſt etiam circa modum dubium: quia Ariſtot. in quibuſdam libris in quibus tractat ea quæ non concernunt materiam, ponit terminos tranſcendentes, ſicut. a. b. c. ſicut patet in libro priorum. Hic autem vbi docet de interpretatione non concernente materiam determinatam, ſed ſimpliciter, non vtitur terminis tranſcendentibus, ſed ponit terminos ſecundum determinatam materiam.

Solutio.

Reſpondetur, quòd hoc eſt ideo: quia ſyllogiſmus vt ſyllogiſmus eſt, formaliter non eſt variabilis ſecundum materiam in qua eſt, ſed eſt forma æqualiter reſpiciens omnem materiam. Et ideò termini determinatæ materiæ tali formæ

Quare in hoc lib. non exemplificat in terminis ſignatis, ſicut fecit in lib. priorum.

formæ non competunt. Sed de interpretatione hîc agitur prout eſt vox ad ſignificationem rei relata à qua accipit & affirmationẽ,& negationem,& vniuerſalitatem,& particularitatem & multitudinem: & ideò oportet,quòd ſecundum diuerſitatem ſignificationis diuerſis terminis fiat conſtitutio interpretationis: ideo traſcendentes termini ſibi non congruũt, præcipuè, quia interpretatio non eſt perfecta, cum de re prout eſt non interpretatur: hoc autem tranſcendentibus terminis fieri non poteſt.

Ad deueniendum in notitiam ignoti per notum tria requiruntur.

Intelligendum eſt, quòd ad hoc quod aliquis deueniat ad notitiam ignoti per notum, exiguntur tria. Primum quidem interpretatio rerum per vocem interpretatiuam. Secundum, copulatio eorum quæ interpretata ſunt ad conſequentiam vnius cum altero. Tertium, probatio,quod ſic ſit & non aliter. Et primum quidem fit in perihermenias,ſecũdum in prioribus, tertium autem diuerſimodè in poſterioribus & topicis. Et ſic ſcitur iſtius ſcientiæ ordo ad conſequentes.

Quæ tractantur in prædicamentis inchoant ſignificationem à re & terminantur in voce: è contra verò ſe habent quæ hic determinantur.

Differt autem modus ſignificandi in voce in prædicamentis & hic. In prædicamentis enim eſt inchoatio ſignificationis à re, & terminatur in voce. Eſt enim liber prædicamentorum de decem vocibus prima principia ſignificantibus, & ſecundum rerum proprietates non vocum. Hic autem in ſcientia de interpretatione (eo quod interpretatio fit per ſermonem) eſt inchoatio à ſermone ſiue voce, & terminatur in rem: quia aliter non eſſet interpretatio. Et propter hoc multa dicuntur de interpretatione, quæ accidunt ei inquantum eſt in voce. Sic ergo patet de modo huius ſcientiæ.

CAPVT III.

De parte proœmiali.

PRocedentes ad tractandum de interpretatione ſiue enunciatione determinabimus primo de enunciatione ſiue interpretatione ſimplici, antequam quicquam dicamus de interpretatione ad maximam contracta. Et determinabimus quæ conueniunt vt partes vel vt paſſiones enunciationi ſimplici. Ad tractandum ergo de enunciatione oportet primum conſtituere, quid ſit nomen, & quid ſit verbum, ſecundum acceptionem logicam: quia compoſitum non cognoſcitur niſi ſciatur ex quot & qualibus eſt: quia principia eſſe compoſiti ſunt componentia. Et quia ſunt principia in eſſe, ſunt etiam principia ſciendi rem illam, cuius iſta ſunt principia. His igitur rationibus præcognoſcere oportet & conſtituere, quid nomen, & quid verbum. Adhuc autem quia enunciatio eſt, in qua enunciatur aliquid de aliquo. Nomen autem eſt de quo enunciatur. Verbum autem eſt quod de alio enunciatur. Et ſic nomen & verbum (ſub ratione enunciati & de quo enunciatur) cadunt in diffinitione enunciationis: propter quod primum oportet conſtituere, quid nomen, quid verbum. Poſteà immediatè, quia verbum non enunciatur de nomine niſi mediante compoſitione cui accidunt affirmatio & negatio, oportet determinare, quid affirmatio, & quid negatio, quæ ſunt circa compoſitionem, & ſunt oppoſitionis principia: quæ quidem oppoſitio licet ſit inter affirmationem & negationem æqualiter, tamen oppoſitio non cauſatur nec completur niſi inter negationem. Ens enim non eſt cauſa oppoſitionis alicuius, ſed potius non ens ad ens relatum: & ideo completur oppoſitio in negatione propterea in diuiſione & proœmio iſto negatio præponitur affirmationi.

Primum oportet conſtituere quid ſit nomen, &c.

Quare his agatur de nomine & verbo, duplex ratio.

Affirmatio & negatio ſunt oppoſitionis principia: quæ oppoſitio cauſatur & completur in negatione.

Quare philoſophus in hoc proœmio preponit negationem affirmationi. Vnde tamen Boet. in ſecunda editione: quia aliam cauſam aſſignat.

Opinio Syriani & Philoxenij de duplici negatione, teſte Boetio hic: & eius impugnatio.

Quod autem quidam dicunt duplicem eſſe cauſam negationis, defectum ſcilicet generalem eſſe, ſicut antequam mundus eſſet nihil fuit de eſſe mundi: & defectum particularem, ſcilicet quod non fuit hoc vel illud. Et dicunt, quòd negatio quæ cauſatur à defectu generali, præcedit affirmationem, ſicut mundi eſſe eſt poſt non eſſe mundi. Negatio autem cauſata à defectu particulari, ſequitur affirmationem quam ſemper ſibi præponit. Hoc truſa eſt, & nihil valet ad propoſitum: quia conſtat, quòd Peripatetici de defectu generalis eſſe nihil loquuntur, nec de negatione ab illo defectu cauſata: vnde hoc eſt friuolum. Sed primo modo dicendum, quòd ſcilicet quamuis negatio affirmationem ſequatur ſecundum naturam, tamen quia oppoſitio completur in negatione, propter hoc aliquando præponitur affirmationi, præcipuè vbi agitur de affirmatione & negatione,prout ſunt principium oppoſitionis ſicut fit hîc. Dico autem de affirmatione & negatione quæ ſunt oppoſita tanquam materialia ad enunciationem, eò quod nomen quidem eſt ſubiectum, verbum autem prædicatum. Eſt autem enunciationis pars compoſitio, cui accidunt affirmatio & negatio, quæ quia partes ſunt enunciationis vel partium accidentia ſiue paſſiones,vocamus materialia enunciationis principia: & ideo de illis præmitti oportet & conſtituere, & poſteà de formalibus conſequenter tractare ſecundum differentiam & ſpeciem diffiniendam (quæ eſt enunciatio) & ſecundum genus proprium quod eſt oratio.

Quare dixit primum, & quare oportet.

Quare dixit conſtituere, & quomodo nomen apud dialecticum aliter conſtituitur, quam apud grammaticum.

Vnde cum dicimus, quod primum oportet conſtituere, intelligimus primum in ratione principij conſtituentis.Et cum dicimus,oportet, intelligimus, quòd hoc habet neceſſitatem ſuppoſitionis ſiuè finis. Si enim debeat cognoſci interpretatio, tunc opottet ſic fieri: non tamen hoc eſt neceſſarium ſimpliciter, ſecundum quod neceſſarium eſt quod non poteſt non eſſe. Propter hoc autem, quòd dicimus conſtituere,intelligitur,quòd hæc conſtituuntur, quæ ipſa conteſtatione ſunt hæc quæ ſunt. Nomen autem à grammatici conteſtatione non ſufficit ad hoc quod pars enunciationis ſit conſtitutiua, ſi ſignificat ſubſtantiam cum qualitate, ſubſtantiam eius cui imponitur, & qualitatem à qua imponitur: & ſic non facit niſi notitiam de re cuius eſt nomen: nec hoc modo aliquid enunciatur de ipſo. Nomen autem prout hîc ſtatuitur, ſtatuitur ſecundum formam qua de ipſo aliquid poteſt

poteſt enuntiari, & ideo conſtitutione dialectica talem accipit formam nomen & verbum.

Affirmatio & negatio non primo conſtituunt enuntiationem: quia accidunt compoſitioni eius.

Conſtitutis autem his poſtea conſequenter intendendum quid ſit affirmatio & negatio. Hæc enim (cum qualitates ſint) non primo conſtituunt enunciationem, ſed conſequenter: quia accidunt compoſitioni enuntiationis. Et huiuſmodi principiis ſic habitis enuntiationis materialibus, circa quæ ponitur forma enuntiationis, intendendum eſt de formalibus principiis, quid ſcilicet enuntiatio ſecundum differentias conſtitutiuas quæ in nomine ſpeciei importantur, & quid oratio quæ eſt genus enuntiationis contrahendum per differentias ad enuntiationis conſtitutionem.

TRACTATVS II.

De inueſtigatione principiorum communium diffinientium partes enuntiationis, & de nomine, & verbo, & oratione.

CAPVT I.

De diffinientibus principium enuntiationis.

QVOD autem aliqua vox ſit ſignificatiua ad placitum quæ ſine inſtitutione nihil ſignificat, ſic probatur: quia ea quæ ſunt extra animam, ſunt res à natura cauſatæ, agentes ſuas cognitiones in anima, per vniuerſale abſtractum à ſingulari, vel per ſenſibile quod accipit ſenſus à quo intellectus per reflexionem ad ſenſum accipit vniuerſale. Sic enim res extra imprimit & agit quodammodo in animam, & infert ei paſſionem: eò quod anima ſecundum mentem & intellectum paſſiua & receptiua eſt. Et quia ſic intellectus patitur & recipit à re extra, ideo dicuntur paſſiones formæ & intentiones rerum quæ ſic fiunt in anima. Et quia voces articulatæ non poſſunt formari niſi ab intelligente & concipiente rem & recipiente paſſionem ſecundum formam rei cognitæ, ideo voces articulatæ à tali conſtituuntur intellectu: non conſtituit autem vocem articulatam niſi ad ſignificandam ſpeciem rei & paſſionem, quam à re intra ſe concepit.

Quare intentiones rerum in anima exiſtentium dicuntur paſſiones.

Quomodo voces ſunt notæ paſſionum animæ. Sunt ergo ea quæ ſunt in voce, &c.

Vox ergo quæ ſic ad rem ſignificandam imponitur, non eſt paſſionis quam ipſe intellectus à re concepit. Et ſic ea quæ ſunt in voce, à tali intellectu ad ſignificandum conſtituta, ſunt notæ paſſionum earum quæ à rebus conceptæ ſunt in anima: res autem ſpeciem ſuam generat in anima, & intellectus ſpecie illa informatus inſtituit vocem; vnde paſſio animæ ſpecies eſt rei: & vox ſignificans ad inſtitutionem intellectus ſic formati dicit notam paſſionis quæ eſt in anima: & ideo ipſa vox inſtituta efficitur ſignum & ſimilitudo rei in eo qui audit. Vnde quod eſt nota paſſionis in ore dicentis, eſt ſignum & ſimilitudo rei in aure audientis. Sic ergo voces ſunt notæ earum paſſionum quæ ſunt in anima.

Quomodo literæ ſunt notæ vocum literatarum.

Literæ autem & figuræ ſunt etiam ad placitum: & ideo figuræ tales & voces inuentæ ſunt, per quas ea quæ dici debent, valeant rectis ſyllabis pronuntiari ad vocem literatam, quam informat vox articulata ſiue ad placitum ſignificatiua. Et ideo ſicut vox articulata ſignificatiua eſt ad placitum, ita & figuræ literarum. Sunt enim literæ ſic vel ſic complexæ notæ vocum ad placitum ſignificatiuarum, ſiue eorum quæ ſunt in voce, hoc eſt, rerum ipſa voce ſignificatarum, ita vt voces ſint notæ paſſionum, & literæ ſunt notæ vocum ſecundum quod ſtant ſub forma vocis literatæ & articulatæ.

Quare paſſiones animæ ſunt eadem apud omnes.

Et ex hoc patet, quòd quemadmodum literæ non omnibus vel apud omnes ſunt eædem, eò quod nec conceptus nec intellectus eas concipiendo apud omnes eſt idem: ita nulla vox literata & articulata eſt omnibus eadem: ſed primæ conceptiones illorum (quorum voces immediatè notæ ſunt) hæ apud omnes eædem ſunt, ſicut animæ paſſiones. Quia generata quæ vnius formæ habent generans, eadem ſunt in forma & ſpecie, paſſiones ſunt ſimilitudines rerum in anima. Res verò ſe habent in anima per ſimilitudinem generantis. Cum ergo res vbique & apud omnes ſunt eædem, eaſdem in ſpecie generabunt paſſiones, & ideò conceptiones ad omnes res rectè concipiendas eædem ſunt in ſpecie. Et ſimiliter etiam res apud omnes & vbique ſunt in ſpecie, quarum paſſiones animæ ſunt notæ: quia rerum ſunt ſimilitudines in animalibus à rebus generatæ. Inſtitutio autem noſtra nihil variat in rebus naturæ. De talibus autem qualiter à rebus rerum ſimilitudines generantur in anima, 3. lib. de anima ſatis dictum eſt, vbi determinatum eſt, quòd res non ſunt in anima, ſed ſimilitudines rerum. Alterius enim negotij ſunt illa, & ad phyſicum pertinent. Tex.c.38.

Sic ergo patet, quòd ea quæ ſunt conſtituenda à nobis, voces ſunt, & per hoc quod illæ voces ſunt notæ, & nulla vox eſt nota niſi

quæ ſignificatiua eſt, habemus quia ea quæ conſtituenda à nobis ſunt, in voce ſignificatiua ſicut in genere, debent conſtitui.

Quomodo voces apud logicum ſunt immediatè notæ conceptuum, apud grammaticum rerum.

Per hoc autem, quòd notæ ſunt paſſionum quæ ex intentionibus rerum cauſantur in anima, habetur quòd non primo ſunt notæ rerum, ſed potius primo ſunt notæ ſimilitudinum quæ ſunt in anima, & per ſimilitudines iſtas ad res referuntur. Et in hoc differunt notæ hîc conſideratæ à conſideratione grammatici, qui conſiderat voces iſtas ſecundum quod ſunt ſigna rerum immediatè: & ideò dicit, quòd nomen ſignificat ſubſtantiam cum qualitate. Logicus autem, quod eſt vox ſignificans ad placitum.

Et per hoc patet, quòd logicus non præſupponit iſta à præcedenti ſcientia, grammatica ſcilicet, ſed conſtituit per diffinitiones proprias conſtituentes iſta ſecundum eſſe quo conſtituere poſſunt & componere enuntiationem. Conſideratur enim vox ſignificatiua ad placitum dupliciter, ſcilicet ſecundum inſtitutionem & vſum, & ſecundum cauſam inſtitutionis. Secundum inſtitutionem quidem & vſum nota eſt conceptus qui eſt in anima. Inſtituens autem non habet reſpectum in inſtituendo niſi ad id vel illud quod iam in anima concepit. Et vtens voce in loquendo, vt dicit Plato, non vtitur ea niſi vt pandat conceptum, quo nunc anima eſt affecta ſiue paſſa eſt. Cauſa autem inſtitutionis: quia cum res efferre non poſſumus, vt nobis inuicem communicemus, rerũ præſentatione, inuentæ ſunt voces articulatæ, quibus ipſas res ſiue intentiones rerum exprimamus, vt nobis inuicem vocibus communicemus. Et hoc modo vltimo voces ad ſignificata rerum referuntur. Et ideò iam ex his quæ dicta ſunt, habitum eſt, quòd conſtituenda per diffinitionem (ad enuntiationis generationem) ſunt in voce tanquam in genere, & in voce ſignificante mentis conceptum quæ eſt paſſio facta in anima à rebus extra: & ideò eſt vox articulata ſignificatiua ad rei deſignationem relata. Et quia non eſt apud omnes eadem vox relata ad idem deſignandum, ſed variatur, oportet quòd cauſam ſuæ inſtitutionis habeat variabilem, quæ eſt voluntas ad placitum inſtituentis.

Nota hanc diſtinctionem: quia per eam ſoluuntur multa argumenta, & ſaluatur, quòd voces primo ſignificent res, & etiam quòd primo ſignificent conceptus ſub diuerſis reſpectibus.

Dictum Auicen.

Propter quod dicit Auic. quòd vox literata ſine placito inſtituentis nihil ſignificat penitus: quia tamen alteri non facit ſignum de re, niſi ſub determinata figura vocis certificatiua, ideo oportet talem vocem eſſe literatam, quia non niſi ſub elementis literarum habent figuræ certitudinem, ſine qua certitudine non poteſt eſſe rei certum ſignum. Et quia literæ deſcribunt figuram vocis in prolatione, & quaſi (vt ita dicam) depingunt eam, ideo ſicut vox ipſa literata ſic literæ ſunt ab inſtitutione: & ideò non ſunt eædem apud omnes, ſed mutantur ſicut & ipſæ figuratæ ad literas mutantur voces.

Quomodo ſonus in plus ſe habet quam vox, & quomodo vox eſt duplex, ſcilicet articulata & inarticulata.

Quamuis ergo vox ſit ſonus, tamen (quia ſonus non eſt niſi fractio & ictus aëris à percutiente ſolido plano percuſſus, tympanum auris immutans) non omnis ſonus eſt vox: quia vox eſt ſonus ab ore animalis, cum imagine alicuius ſignificationis prolatus. Hæc enim imago poteſt eſſe affectiua & mouens ad immutationem vel fugam: & tunc vox ſignificat paſſionem gaudij, vel doloris, vel triſtitiæ, ſicut plerumque ſignificant voces brutorum, & etiam rationalium quorundam, vt gemitus, & ea quæ importantur per interiectiones. Imaginatio poteſt etiam eſſe à re accepta in qua accipit ratio veritatem vel falſitatem, vel cuiuſlibet rei verum conceptum: & hoc modo ſonus cum imaginatione ſermonis prolatus non eſt niſi hominis, etiam illa ſola vox verè erit vox.

Voces ſemper ſunt ſignificatiuæ, licet aliqua dicantur non ſignificatiuæ.

Voces ergo ſemper ſunt ſignificatiuæ: ſignificant enim ad minus ſeipſas: ſed illæ voces quæ (quamuis literatæ ſint) non habent inſtitutionem ad aliquid ſignificandum, nec proferuntur cum imagine alicuius deſignandi per voces, non dicuntur voces ſignificatiuæ, vt bu ba blicteri: quæ exempla conſueuerunt poni, quia non ſunt inſtituta ad aliquid deſignandum. Significatiuarum autem vocum quædam deſignant non per inſtitutionem, ſed per naturam, vt illæ quas diximus, vt eſt gemitus, & exclamatio in dolore vel gaudio, vel in vocibus brutorum: & illæ tamen fiunt ſigna ſuæ ſignificationis ſi per inſtitutionem accipiantur, & efficiuntur ſignificatiuæ conceptus, vt euge, & aliæ interiectiones quæ affectu ſignificant, non vt affectum, ſed vt conceptum affectus, voce literata deſignatum. Vocum autem quæ per inſtitutionem ſunt ſignificatiuæ omnis diuerſitatis ſunt ſignificatiuæ. Articulata vox dicitur: quia articulatim ſignum rei facit. Sed ad hoc quod certum fiat ſignum, oportet quod literata fiat ſignis elementaliter compoſitis ex elementis literarum, quæ non ſunt eædem apud omnes: & ſic iam habemus, quòd conſtituendæ à nobis ſunt ſignificatiuæ voces literatæ, quæ non ſunt eædem apud omnes.

Vocum ſignificatiuarum quædam ſignificant per naturam.

Quomodo voces brutorum ſignificant affectum: tamen ſi per inſtitutionem accipiantur, ſignificant conceptum affectus.

Vox articulata quare ſic dicitur.

Quare non dixit, primum oportet conſtituere, quid dictio, vel terminus.

Hæc eſt cauſa, quòd non oportuit dicere, quòd primum oportet conſtituere, quid dictio, vel quid terminus: ſed diximus, quòd oportet conſtituere, quid nomen, & quid verbum. Non enim hic de omni dictione quæ pars orationis eſt, intendimus, ſed tantum de his ſecundum quod de eis enuntiatur aliquid, vel ipſa de aliquo enuntiantur, ſicut ſunt nomen, & verbum, & horum compoſitio. Nec de termino intendimus: quia non reſoluendo procedimus, ſed potius enuntiationem generando ex ſuæ generationis principiis: propter quod etiam à ſimplicibus inchoamus.

Remouet dubium.

Quamuis præmiſimus, quòd etiam oportet conſtituere, quid oratio, & quid enuntiatio, quæ compoſita ſunt. Non diximus hæc præconſtituenda eſſe, prout compoſita ſunt, ſed prout hæc ſunt formalia principia vt genus & differentia eorum quæ cadunt in diffinitione enuntiationis, ſiue interpretationis: & hac via generationis & collectionis eorum quæ ad interpretationis diffinitionem pertinent, procedemus.

Habito ergo iam, quòd tales ſint voces, & quod ſunt voces ſignificatiuæ, & quod ſunt ſignificatiuæ paſſionum primo, & per conſequens ſunt ſignificatiuæ rerum, & quod ſunt ad placitum, & non per id quod eſt idem apud omnes.

omnes. Habito etiam, quòd ſunt voces articulatæ & literatæ. Reſtat vlterius de aliis inueſtigare, ſcilicet vtrum ſint complexæ, vel incomplexæ.

CAPVT II.

De voce incomplexa quæ nec verum nec falſum ſignificat.

Eſt autem quemadmodum in anima, &c.

QVia ergo voces logicè loquendo ſignificant ea quæ ſunt in anima vt paſſiones, hoc quod cõtingit in anima ſecundum paſſiones, hoc idẽ cõtingit in voce paſſiones deſignãte. In anima autem contingit intellectus paſſionum ſimplicium & indiuiſibilium, ſiue (vt ita dicam) incompoſitorum, ſicut eſt intellectus hominis, vel ligni, vel alterius: qui intellectus idem eſt quod rei per mentem intuitus in ſimilitudine ea quæ apud animam, qui intellectus eſt ſine vero & falſo: quia (ſicut dicit Ariſtot. in 3. de anima) intelligentia indiuiſibilium & incomplexorum eſt, in quibus neque verum neque falſum eſt: & vbi verum & falſum eſt iam compoſitio quædam intelligibilium eſt. Et quia hoc contingit in anima quæ res componit & diuidit, quòd aliquoties intellectus eſt ſine vero & falſo, aliquoties autem cum vero & falſo, ita quod neceſſarium eſt horum alterum intellectui ineſſe, ſcilicet quando concipit hoc de hoc dici vel negari, oportet quod in voce ſignificatiua talis intellectus idem contingat, quòd ſcilicet aliqua vox ſit articulata & literata incomplexa, vt homo, & aſinus: quædam autem cum vero & falſo ſignificant, vt interpretatio vel enunciatio indicatiua, vt homo currit, & homo non dormit.

Intellectus ſimplicium quare ſic dicitur. Tex. com. 21.

Non omnis oratio ſignificat verum vel falſum, ſed ſolum indicatiua.

Non tamen omnis vox literata & articulata complexa ſtatim verum vel falſum ſignificat: quia nec deprecatiua, nec optatiua, nec coniunctiua, nec infinitiua, cum vero vel falſo ſignificant, cum tamen ſint voces complexæ: ſed aliquoties vox complexa ſignificatiua ad placitum ſemper cum vero & falſo ſignificat, quando eſt indicatiua, hoc de hoc enuncians, quæ de re facit interpretationem perfectam. Voces verò ſignificatiuæ ad placitum ſunt nomina & verba, & conſimilia ſunt in hoc quod ſunt notæ conſimiles intellectui qui eſt ſine compoſitione, ſicut eſt homo, vel aſinus, quando non additur aliquid, ſed vtrumque per ſe ſolum accipitur: tunc enim neutrum eorum eſt verum vel falſum, & hoc quando nihil eſt additum quod affirmetur vel negetur de his.

Huius autem probatio eſt per locum à maiori. Videtur enim magis, quòd compoſita dictio aliquid cum vero & falſo ſignificet, quàm ſimplex & incompoſita: nihil autem cum vero & falſo ſignificat compoſita: ergo nec ſimplex. Quod autem compoſita cum vero & falſo nihil ſignificet, probo exemplo: hircoceruus enim compoſitum eſt ex hirco & ceruo: & tamen cum dico hircoceruus, nec verum nec falſum ſignificat, niſi aliquid negatum addam vel affirmatum de hircoceruo: ergo nec aliqua dictio incomplexa aliquid cum vero & falſo ſignificabit: non enim aliquid talium ſignificabit cum vero & falſo, ſi non addatur incomplexo aliquod eſſe vel non eſſe per compoſitionem vel ſimpliciter, vel ſecundum tempus.

Quid per additum ſimpliciter intelligat Ariſtot.

Simpliciter autem aliquid addi dico quod ineſt per ſeipſum & ſemper, vt homo eſt animal: hæc enim enuntiatio ſemper eſt vera, ſiue homo ſit, ſiue homo non ſit, vt in antehabitis libris dictum eſt: quia prædicatum ſemper eſt in ſubiecto ſimpliciter & actu & intellectu. Secundum tempus autem additur, quod ſecundum tempus ineſt & non ſimpliciter, ſicut cum dicitur, homo eſt: quia eſſe accidit homini ſecundum tempus, & non ſimpliciter: vel cum dicitur, homo currit. Et hic eſt verus huius dicti intellectus, in quo concordant Alexander, Auicen. & Boët. Alij tamen dicunt, quòd ſimpliciter de aliquo dicitur quod ſecundum tempus ſimplex dicitur de eo, ſicut ſecundum præſens quod non eſt tempus, ſed temporis continuatio. Secundum tempus dicitur de eo quod dicitur ſecundum præteritum vel futurum. Tertij etiam dicunt, quòd ſimpliciter dicitur de re quod dicitur ſine determinatione huius vel illius eſſe, vt homo eſt. Secundum tempus autem quod determinatè accidit ſecundum ea quæ fiunt in tempore, vt homo eſt hodie. Sic ergo patet, quòd nominis vel verbi partes nihil extra totum ſignificant, exemplo compoſiti nominis pars extra nihil ſignificabat, & quòd nullum talium ſignificat cum vero vel falſo quando per ſe ponitur.

Prima expoſitio.

Secunda expoſitio.

Quomodo partes nominis compoſiti ſeparata nihil ſignificant.

De his autem multa in principio iſtius noſtræ logicæ dicta ſunt: nihil enim dicitur ſignificare quod de intellectu ſui totius nihil ſignificat, ſicut cum dicitur dominus, neque do ſyllaba, neque mi, neque nus, aliquid ſignificant de intellectu totius, vel ſecundum partem vel ſecundum totum. Sic etiam cum dicitur hircoceruus, nec hircus nec ceruus aliquid ſignificant de intellectu totius: hircus enim non ſignificat partem quæ eſt hircus, & ceruus aliam partem, ſed vtrumque per ſe nihil de toto ſignificat, ſed ambo coniuncta ſignificant indiuiſibilẽ intellectum hircocerui totius.

Adhuc autem vt omnia iſta facilius intelligantur, reuocandum eſt ad memoriam quod in ſcientia vniuerſalium dictum eſt: ibi enim dictum eſt, quòd compoſitionis in voce cauſa eſt inhærentia, qua vnum ſecundum rem ineſt alij. Et quamuis vnum ſecundum rem ineſt alij ſine aliqua media compoſitione, tamen intellectus nec ſibi nec alij ſignificare poteſt hoc ſermone interiori apud ſe, nec voce exteriori apud alium, niſi ponat vnum dici de alio mediante compoſitione, quam compoſitionem primo facit intellectus componens, & ſicut facit eam apud ſe, ita deſignat eam per ſermonem extrinſecum apud alium. Et quia hoc quod eſt apud intellectum ſermo nuntiat per ſignum, ideò ſermo exterior apud Græcos angelus intelligentiæ vocatur. Et quia compoſitio primo eſt in anima, ideo dicit Ariſtot. 3. de anima, quòd vbi verum & falſum eſt, iam compoſitio quædam intellectuum eſt. Et in 6. philoſophiæ primæ dicit, quòd verum & falſum ſunt in anima: ſicut enim in agente compoſitionem eſt in anima: ſicut in ſigno autem

Text. com. 21.
Tex. com. 8.

Quomodo verum & falſum ſunt in anima, in voce, & in rebus, diuerſimodè tamen.

eſt in voce enuntiatiua: ſicut autem in cauſa eſt in rebus extra: quia hoc quod vnum eſt in alio in rebus extra, hoc eſt cauſa compoſitionis.

Eſt tamen alia veritas incomplexorum, qua eſſe verum eſt rei impermixtum. Et adhuc multis modis dicitur verum, de quibus alibi dictum eſt: ſed non ſunt præſentis intentionis. Hic enim non loquimur niſi de veritate quæ eſt adæquatio ſermonis & intellectus: quia illa in ſermone cauſatur à paſſione quæ eſt in anima à rebus extra, quæ ſunt proprie actiua in potentiam animæ, quæ acceptionis potentia eſt & paſſiua. Et ideo quod agitur in anima ab extra hoc modo paſſio vocatur. Et ideo prout refertur ad rem, eſt ſimilitudo: prout autem eſt in anima, eſt paſſio: & prout in voce cauſatur ab anima, vocatur nota in ore dicentis: prout procedit in aurem audientis, vocatur ſignum.

Quod agitur in anima à re extra dicitur ſimilitudo, paſſio, nota, & ſignũ reſpectu diuerſorum.

Dubitatio.

Si autem quis quærat, quare non eſt ita in aliis obiectis aliorum ſenſuum ſicut in auditum? Dicendum, quòd obiecta aliorum ſenſuum ſecundum nihil ſui cauſantur ab anima, ſed à re extra: & nihil in ea facit anima, niſi quod recipit ea. In vocibus autem inſtitutionem quandam facit ipſa anima. Et nota quam facit vox, eſt ab anima. Non autem ſic eſt in viſu, vel olfactu, vel guſtu, aut tactu. Hoc autem in voce facit anima: quia in nullo aliorum ſenſibilium poteſt habere notam omnium niſi in auditu: viſibile enim, nec audibile, nec guſtabile, nec odorabile, repræſentat, nec tangibile: ſolum autem obiectum auditus per inſtitutionem fit omnium ſignum, & quodammodo omnia eſt: & ideo in auditu eſt id in quo omnes ſibi ſuos effectus & conceptus communicant. Et hi in anima dicuntur paſſiones. Dicitur tamen paſſio dupliciter, vt dicit Aſpaſius in lib. primo de paſſionibus animæ. Vno modo dicitur paſſio forma quam infert obiectum potentiæ paſſiuæ, ſiue ſit ſenſibilis, ſiue intelligibilis, ſicut viſibile paſſionem infert ſenſui, & intelligibile paſſionem infert intellectui poſſibili. Alio modo dicitur paſſio motus animæ quo mouetur in corpus, & motum oſtendit motu ſpirituum & ſanguinis, ſicut dicitur paſſio iræ, paſſio concupiſcentiæ, paſſio gaudij, & triſtitiæ, miſericordiæ, & timoris, & aliorum huiuſmodi, illo ſenſu quo dicimus pati quod mouetur ſecundum cordis diaſtolem vel ſyſtolem: & hoc modo nos hic non loquimur de paſſione.

Solutio.

Quare obiectũ auditus inter alia ſenſibilia meruit eſſe ſignum conceptuum animæ.

Paſſio animæ dupliciter dicitur ſecundũ Aſpaſium.

Epilogus dictorum.

His ſic determinatis plana ſunt ſatis ea quæ dicta ſunt. Scimus enim, quod nomen & verbum præconſtituenda ſunt, & enuntiatio & oratio, & quòd hæc in communi cauſa ſunt in hoc genere quod eſt vox ſignificatiua ad placitum. Sed quædam eorum ſunt vox quæ eſt ſine vero & falſo, ſicut nomen & verbum: quædam autem illorum ſunt vox quæ eſt aliquando cum vero vel falſo, vt oratio, quædam autem ſemper ſunt vel cum vero vel cum falſo, vt interpretatio vel enuntiatio. Scimus enim etiam, quòd vox ſignificatiua logicè loquendo nota eſt paſſionum animæ & ſignum rei, & quod illa quæ ſunt in anima ſunt paſſiones à rebus in animam actæ: ſed non ſunt paſſiones animam commouentes ad fugam vel proſecutionem alicuius. Scimus etiam qualiter veritas ſit in rebus ſicut in cauſa, qualiter in anima ſicut in efficiente compoſitionem, & qualiter in oratione ſicut in ſigno. Hæc autem pro parte in prædicamentis dicta ſunt, & in ſex principiis. Et ideo iſta hic ſufficiant ad præſentem intentionem.

CAPVT III.

De dubitabilibus quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt.

QVamuis autem in prædictis iam dubia maiora ſoluta ſint, tamen propter doctrinæ bonitatem adhuc ſoluemus quaſdam ſophiſticas importunitates, quæ videntur eſſe contra prædicata. Obiiciunt enim quidam dicentes, quòd intellectus ſiue paſſiones intellectus non ſunt eædem apud omnes. Accidens enim variatur ſecundum ſubiecti diuerſitatem: paſſio autem eſt accidens intellectualis animæ: anima intellectualis verò non eſt eadem apud omnes: igitur nec paſſiones eædem ſunt apud omnes. *Prima obiectio.*

Adhuc probare videntur, quòd voces ſunt eædem apud omnes: quia hæc vox, homo, à quocunque pronuntietur, ſemper eſt eadem: & ſimiliter eſt de aliis vocibus pronuntiatis. *Secunda.*

Adhuc autem inſtant probantes, quòd res non ſunt eædem apud omnes: quia climata & loca habitabilia & inhabitabilia variant ſpecies & naturas rerum apud diuerſos: ergo res non ſunt eædem apud omnes. *Tertia.*

Adhuc autem ex quo ſimilitudines rerum quæ ſunt paſſiones in anima ſunt eædem apud omnes, ſequitur quòd ſcientiæ rerum erunt eædem apud omnes: igitur doctrinæ rerum erunt eædem apud omnes: quod manifeſtè apparet eſſe falſum. *Quarta.*

Ad hæc autem & conſimilia non eſt difficile reſpondere per antedicta. Et quamuis hic multa ab aliis dicta ſint, nos tamen ſecundum propoſitam intentionem dicimus, quòd illud manet idem apud omnes quod ex nobis, id eſt, ex voluntate noſtra, & ex inſtitutione noſtra non accipit diuerſitatem. Et quia paſſionum in anima generatio eſt ad modum naturæ in hoc quod ad ſpeciem mouentis generatur in anima paſſio, & res ſimiliter non à nobis eſt, ſed à natura, ideò res & paſſiones manent eædem apud omnes, non eædem numero, vel proprio, vel genere, ſed natura cauſante, vel extra vel in anima, & à voluntate hominis non diuerſificatæ. *Solutio ad tertiam.* *Quomodo intelligẽdum eſt, quòd res & paſſiones animæ ſint eædem apud omnes.*

Et quod dicitur, quòd non eſt vna anima apud omnes, dicendum quòd hoc modo loquendi falſum eſt. Eſt enim vna anima apud omnes vnitate naturæ producentis, ſed non vnitate numeri. *Ad primam.*

Ad id autem quod obiicitur de voce, quòd ſit eadem apud omnes, dicendum eſt, quòd vocis eſt duplex conſideratio. Vna quidem ſecundum vocis ſubſtantiam ſecundum quod eſt diſcreta quantitas: & ſic vox eſt vna de *Vox dupliciter conſideratur, & quomodo diuerſimodè conſiderata*

eſt eadem apud omnes & diuerſa.

de rebus naturæ & eadem apud omnes. Alio modo conſideratur vox prout inſtitutum ſignum ad ſignificandum ſub certa figura, & certis elementis,& ſic eſt ad placitum, & non eadem apud omnes. Quamuis enim tympanum auris pulſet inquantum eſt res naturæ & ſecundum quod eſt acuta vel grauis, quod accidit ei inquantum eſt res naturæ: tamen non ordinatur ad deſignandum animæ & intellectus paſſionem, niſi inquantum eſt figurata & certis elementis determinata, & ſic ſignificatiua. Et eſt ſolius hominis ſic vocare:propter quod animalium brutorum imperfecta ratione voces ſunt: quia ſunt inarticulatæ, & nullius ad extra deſignatiuæ,ſed in vocante ſignificant affectum. Secundum hoc ergo quod voces à nobis ſunt, ſic diuerſæ ſunt ſecundum inſtitutionem diuerſorum.

Ad quartam. Quomodo eiuſdem ſcibilis eſt eadē ſcientia apud omnes non tamē eadem doctrina.

Ad id autem quod obiicitur de ſcientia, quòd ſit eadem apud omnes, dicendum quòd ſcientia ſequitur naturas rerum de quibus eſt ſcientia, & ſic non diuerſificatur à noſtra inſtitutione, & ideo remanet hoc modo eadem apud omnes. Sed non ſequitur hoc de doctrina: quia doctrina eſt actus docentis, qui procedit à voluntate quæ non eſt eadem apud omnes: & ideo vnum & idem ſcibile vnus docet ſic,& alter aliter.

Redit ad ſolutionē primæ.

Quod autem dicitur,quòd vnus intellectus eſt apud omnes vel non eſt, altioris eſt negotij quam hic poſſit determinari. Tamen quantum nunc ſufficit, dicimus quòd intellectus qui eſt potentia intelligibilis, non eſt idem apud omnes,nec intellectus ſpeculatiuus qui eſt ſpecies in anima poteſt eſſe idem apud omnes,niſi per modum qui ſupra paulo ante dictus eſt. Sed intellectus relatus ad intelligibile, eſt idem apud omnes per hoc quod intelligibile eſt idem apud omnes.

Alia obiectiones. Prima.

Quærunt autem adhuc vlterius ſic circa prænducta, qualiter intellectus aliquoties dicatur ſine vero & ſine falſo, & non ſit dictum, quòd res aliquoties ſit ſine vero vel falſo?

Secunda.

Adhuc autem qualiter dicatur circa compoſitionem & diuiſionem eſſe veritas & falſitas? aut enim verum & falſum ſunt circa compoſitionem & diuiſionem ſicut circa eadem,aut ſicut circa diuerſa. Si dicatur, quòd ſunt ſicut circa eadem, tunc affirmatio & negatio erunt eædem, quod falſum eſt, cum dicant Porphyr. & Boët. quòd ſunt oppoſitæ ſpecies enunciationis.Si autem ſunt ſicut circa diuerſa, tunc videtur, quòd non idem neget negatio quod affirmat affirmatio: quod eſſe non poteſt, quia non opponerentur, niſi circa idem eſſent numero & ſpecie.

Ad primam. 2. metaph. tex. com. 4. Res nūquam eſt ſine vero aut falſo,ſed bene vox & intellectus: & ideo philoſophus dixit aliquoties intellectum eſſe ſine vero & falſo, & non dixit hoc de re ipſa.

Ad hoc autem dicendum, quòd ſicut ſe habet res ad eſſe,ita ſe habet ad veritatem, vt dicit Ariſtot. & ſicut ſe habet ad non eſſe, ſic ſe habet ad falſitatem: & quia non ſimul ſe habet ad eſſe & non eſſe, ideo nunquam res ſimul eſt & non eſt,ſed ad eſſe tantum ſi eſt, vel ad non eſſe tantum ſi non eſt: ideo nunquam res eſt ſine vero vel falſo:ſed verum & falſum ſunt in rebus ſicut in cauſa, vt in antehabitis dictum eſt. Intellectus autem cum ſit ſpecies ſpecierum intelligibilium, vt manus organum organorum, operatur in intelligibilibus & ſine complexione & cum complexione accipiendo eas, & ita deſignat in voce: & ideo intellectus & vox ſine vero & falſo ſunt aliquoties, aliquoties autem cum vero & falſo: res autem altero modo ſemper, ſcilicet cum vero vel cum falſo.

Ad ſecundam. Compoſitio & diuiſio ſunt analoga ad propoſitiones & ad notas.

Ad illud autem quod de compoſitione obiiciunt, dicendum quòd compoſitio & diuiſio ſunt nomina multipliciter dicta per analogiam. Aliquando enim compoſitio ſignificat actum vel compoſitum & vnum de alio affirmatiuè prædicatum: & hoc modo compoſitio eſt propoſitio vel enunciatio affirmatiua, & per oppoſitum diuiſio eſt propoſitio negatiua:& hoc modo compoſitio & diuiſio ſunt diuerſæ propoſitiones. Aliquando etiam compoſitio ſignificat notam compoſitionis in propoſitione, & ſic quidem ſubſtantialiter compoſitio eſt in diuiſione,vt probat obiectio:& ideo dicit Ariſt. quòd omnino eſt in negatione diuiſio. Et quamuis ſubſtantialiter eſt idem,tamen virtute & actu ſunt oppoſita, propter oppoſitas qualitates affirmationis & negationis. Cum ergo dicitur,quod verum & falſum ſunt circa compoſitionem & diuiſionem, debet circa exponi per in, quæ eſt præpoſitio notans continentiam: quia ſunt in compoſitione & diuiſione, & non in eo quod ſimplex & incomplexum eſt. Sunt autem in eo ſicut in relatiuo relatio eſt,ſicut diximus in prædicamentis: & ideo eo quod res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt.

Quæ ſit cauſa veritatis in propoſitione vera, & quare dicitur, quòd verū & falſum ſunt circa compoſitionem & diuiſionem.

Ad hoc autem intelligendum oportet ſcire, quòd compoſitio non eſt cauſa veritatis in propoſitione vera,nec etiam diuiſio,ſed potius adæquatio compoſitionis cum intellectu componente,& cum re extra, & non adæquatio eſt cauſa falſitatis. Et quia talis relatio eſt cauſa veritatis & falſitatis,& relationes ſunt aſſiſtentes extrinſecus, ideo fortè dicitur, quòd verum & falſum ſunt circa compoſitionem & diuiſionem.

Dubitatio ſophiſtarum, quòd aliqua incomplexa ſignificant verum vel falſum.

Sophiſtæ etiam dubitant de hoc quod dicitur,quòd incomplexum neque verum neque falſum eſt: quia in verbis primæ vel ſecundæ perſonæ determinatum intelligitur ſuppoſitum, vt cum dico, lego, eſt idem quod ego lego: legis, id eſt, tu legis: lego igitur eſt incomplexum quod ſignificat verum vel falſum. Eadem eſt obiectio de verbis exceptæ actionis, vt fulminat, tonat, & de verbis impersonalibus, vt legitur: quæ omnia incomplexa ſunt, & tamen habent vim perfectæ enunciationis:& ſic cum vero vel falſo videntur eſſe quædam incomplexa.

Solutio vera.

Ad hæc autem facile eſt reſpondere: quia quamuis aliqua virtutem habeant perfectæ orationis ſecundum grammaticum,tamen non habent virtutem perfectæ orationis ſecundum dialecticum.

Verba primæ & ſecundæ perſonæ.

In verbis enim primæ vel ſecundæ perſonæ certum intelligitur ſuppoſitum, propter hoc quia per conſignificatum verbi determinatur: verbum enim primæ perſonæ refert actum ſuum ad ſubſtantiam cuius eſt idem actus: & ideo ſuppoſitum determinatum eſt per verbum. Et ſimiliter eſt de verbis ſecundæ perſonæ, in quibus etiam ex conſignificato determinatur ſuppoſitum. Et ideo

tale incomplexum iam ſecundum cauſam & virtutem complexum eſt. Et hoc modo verum & falſum ſunt circa ea, ſcilicet vt ſunt complexa, & non prout ſunt incomplexa. Idem eſt de verbis exceptæ actionis, quæ non conſignificato, ſed ex ſignificato verbi quod vni ſoli conuenit, determinant ſibi ſuppoſitum. In verbis etiam impersonalibus idem eſt. Non enim dicuntur impersonalia, quia nullius perſonæ ſint actus: quia hoc eſt impoſſibile, cum agere & pati ſint proprium ſubſtantiæ: ſed dicuntur impersonale, quia certam perſonam non determinant, primam ſcilicet, vel ſecundam, vel tertiam, vt cum dicitur, legitur, ſenſus eſt, quòd ab aliquo legitur: & ſic iterum verbum ratione actus determinat ſibi ſuppoſitum infinitum: & hoc cum verbo ſufficit ad complexionem in qua eſt verum vel falſum: & hanc puto eſſe veram iſtius dubitationis ſolutionem.

Verba exceptæ actionis.

Verba impersonalia quare ſic dicantur.

Dicunt tamen quidam, quòd quamuis in illis verbis perfecta ſit oratio quantum ad grammaticum, non tamen eſt perfecta quantum ad dialecticum: quia grammaticus non intendit de perfectione orationis quoad actũ, & cuius eſt actus, qui per verbum ex conſignificato vel ſignificato determinari poteſt. Dialecticus autem intendit de perfectione orationis ſecundum relationem ad intellectum & ad rem, ſecundum quem modum non eſt oratio perfecta niſi quæ ſecundum actum enuntiat aliquid de aliquo. Hæc enim propriè interpretatio vocatur, quæ de intellectu & de re interpretatur ſicut eſt vel non eſt.

Solutio quorundam.

CAPVT IV.

De diffinitione nominis & eius declaratione.

TRactando ergo de enuntiatione de qua hic intendimus, dicemus primo de principiis materialibus ipſius, quæ ſunt nomen & verbum, in quibus ſtat & ad quæ ſtat reſolutio enuntiationis. In categoriis enim quia de vocibus agitur, vt ſtant ſub ſignificatione rerum, oportet quòd reſolutio ſtet ad decem quæ ſunt prima rerum principia per voces ſignificata. In grammaticis autem quia de omni oratione constructa ex dictionibus congrue agitur, neceſſe eſt quod reſolutio ſtet ad octo partes orationis. In logicis autem in quibus ſunt verum & falſum, non niſi de enuntiatione intenditur, cuius principia non ſunt niſi id de quo enuntiatur, & quod de aliquo enuntiatur vt inhærens vel diuiſum ab ipſo. Id autem de quo enuntiatur, nomen eſt: & quod de alio enuntiatur, verbum eſt: & ideo reſolutio enuntiationis ſtat ad nomen & ad verbum. Prius autem eſt de quo enuntiatur, quam id quod enuntiatur de ipſo: & quia ſubiectum eſt nomen ſicut ens, & id quod de alio enuntiatur eſt ſicut eſſe quoddam inhærens: prius autem eſt id cui aliquid inhæret, quam id quod inhæret: & ideo præponimus tractatum nominis ante tractatum verbi, ſicut ens eſt ante eſſe quod eſt actus entis: verbum enim vt actus nominis eſt cui apponitur, ſicut agenti illum actum.

Ad quæ ſtet reſolutio in categoriis, ad quæ in grammaticis, & ad quæ in logicis.

Quare prius agit de nomine quam de verbo.

Dicamus ergo totam ſimul præmittentes nominis diffinitionem, quòd nomen eſt vox ſignificatiua ad placitum, ſine tempore, cuius nulla pars eſt ſignificatiua ſeparatè. In hac diffinitione ab antiquis Peripateticis data, non diffinitur nomen ſecundum quod dictio vel ſecundum quod pars orationis. Et huius quidem hæc cauſa eſt: quia dictio ad rem dictam refertur, nomen autem ſecundum logicum ad intellectum refertur à quo formatur vt ſit nota conceptus illius. Pars autem orationis non dicitur: quia pars dicit ordinabile in toto ad debitam totius constructionem: debita autem eſt congrua: hoc enim debitum habet ex hoc quod eſt constructiua ad deſignandum de re & modo orantis, ſecundum quod modus varium dicit affectum pronuntiantis orationem, vel indicatiuè, vel deprecatiuè, vel in alio affectu pronuntiantis orationem. Hîc autem ſic non intenditur de nomine & verbo, & de oratione, ſed potius prout ſunt indicia paſſionũ intellectus.

Nomen eſt vox, &c.

Quod non diffiniatur nomen hic ſecundum quod dictio vel pars orationis, ſed potius vt indicium paſſionis intellectus.

Primum autem quod procedit ab intellectu ad declarandum paſſionem quæ eſt in ipſo intellectu, eſt vox: & ideo hîc per vocem nomen & verbum propriè habent diffiniri.

Quare nomen & verbum diffiniuntur hic per vocem.

Prima ratio.

Alia enim ratio huius eſt, & magis conueniens: agitur enim hîc de his quæ ad placitum ſignificant, & quibus ſignis vtimur pro rebus, vt in antehabitis dictum eſt: talia autem non niſi in voce formabilia ſunt: & ideo talium diffinitio eſt per vocem vt per propriam materiam. Quamuis enim in naturalibus materia non prædicetur de eo cuius eſt materia, eò quod forma in naturis eſt ſubſtantia quæ dat eſſe & nomen & rationem. In artibus tamen & in his quæ ſunt à voluntate, quia voluntas ſubſtantiam non dat, ſed accidens quoddam compoſitionis, vel ſculpturæ, vel inciſionis, prædicatur materia: quia ipſa eſt tota ſubſtantia talium: & ideo anulus dicitur aurum, & ciphus argentum, domus lingna & lapides. Et ſic hîc vt materia prædicatur vox de nomine, non quidem materia ex qua, ſed ſicut materia in qua formatur nomen. In talibus enim vbi forma ſubſtantialis materiæ non additur, per quam materia ad aliam ſpeciem & ſubſtantiam trahitur, ſic diuiſio ſpecierum per materiam, ſicut domorum alia lignea, alia lapidea, & ſic de aliis ſimilibus.

Secunda ratio

Vide 2. de anima, com. 8.

Quomodo vox prædicatur de nomine & verbo vt materia.

Si quis tamen dicat, quòd in diffinitione nominis vox ponitur vt genus nihil errat: per differentias enim diuiſum genus diſtrahitur in ſpecies. Diuidimus autem ſic: vocum alia ſignificatiua, alia non. Significatiuarum alia ad placitum, alia non. Significatiuarum ad placitum alia complexa, alia non. Et incomplexarum alia ſine tempore, alia cum tempore: & ſic per diuiſiones differentiarum accipiuntur ſpecies quæ ſunt nomen & verbum, licet per immediatam vocis diuiſionem non ſtatim poſſent accipi. Sic ergo nomen eſt vox vel materialiter, vel formaliter, ſecundum quod genus eſt vox.

Poteſt etiam dici, quòd vox ponitur in diffinitione illorum vt genus.

Quod

Quare dixit ſignificatiua.

Quod autem additur, ſignificatiua, ad excluſionem additur non ſignificatiuæ vocis. Et de hoc quidem in præhabitis dictum eſt: quia quamuis omnis vox ſignificet ſeipſam aut vocantem, tamen illa dicitur ſignificatiua quæ inſtituta eſt ad paſſionem intellectus quæ eſt ſimilitudo rei ſignificandæ. Alia autem quæ licet ſit literata, tamen quia adhuc non eſt inſtituta, dicitur non ſignificatiua.

Quare dixit ad placitum, & differentia inter voluntatem & placitum.

Et quod additur, ad placitum; hoc eſt, ad voluntatem inſtituentis, ſicut in præhabitis dictum eſt. Et quærunt quidam, quæ eſt differentia inter voluntatem & ad placitum? Et dicitur, quòd voluntas dicit animi appetitum ab interiori tendentem ad extra: placitum autem dicit affectum quem facit id quod appetitur procedentem à mouente extra ad intus: & placitum ideo eſt voluntas, quia patitur in volito.

Ly ad, notat triplex genus cauſæ cum dicitur ad placitum.

Et cum dicitur, ad placitum, iſta præpoſitio [ad] notat ſimul tres cauſas, finalem ſcilicet, eò quod finis ſignificationis eſt vt ſatis fiat pro placito per nomen quod rem deſignet: & cauſam efficientem, eò quod placitum eſt inſtituens & faciens, quod rem illam deſignet: & cauſam formalem, quia ſecundum formam paſſionis qua affecta eſt anima inſtituentis, ſignificat, ſecundum quod dicit Ariſt. in 2. phyſ. quòd tres cauſæ, ſcilicet efficiens, formalis, & finalis, coincidunt in vnam rem & eandem. Sic ergo eſt vox ſignificatiua ad placitum. Sed attende, quòd oportet, quòd ſit ſignum certum: quia aliter de re non certificaret. Non fit autem certum niſi per literationem qua in hanc vel illam vocem figuratur. Oportet ergo, quòd ſit vox literata: ſi enim ſine literatione proferretur, non eſſet diſtincta, nec ad hoc ſignificandum vel illud. Et ideo ad hoc quod certum eſſet ſignum, oportet quòd talis vox ſit literata ad certificationem audientis: voci enim ſecundum quod eſt ſignum tantum ad intellectum rei relatum, accidit quod literata ſit.

Tex. com. 70. & 8. meta. tex. 12.

Quod oportet talem vocem eſſe literatam.

Dubitatio.

Quod autem additur, ſine tempore, videtur peccatum eſſe propter hoc quod ſine tempore eſt priuatio quæ in negatione fundatur: diffinitiones autem per priuationem & negationem non debent aſſignari: quia diffinitio dicit eſſe, priuatio autem & negatio tollunt eſſe ab his quorum ſunt. Sed notandum, quod hæc priuatio ſine tempore fundatur in habitu & affirmatione, hac ſcilicet qua ſignificat rem ſuam in quiete, & non in motu vt verbum: & talis priuatio ſic in habitu & affirmatione fundata, nõ tollit eſſe: & hoc modo ponitur in diffinitione. Et per hoc habet nomen, quòd eſt enuntiationis ſubiectũ: quia ſic habet eſſe ſtans & fixum, & manens eſt ſubſtantia in ſeipſa, de qua aliquid poteſt enuntiari quod inſit ei. Quod autem ſignificat cum tempore, ſignificat cum motu: motus autem eſſe in fieri eſt quod ab altero eſt, & non eſt ſecundum ſeipſum: & ideo poteſt quidem enuntiari de altero, ſed nihil poteſt enuntiari de ipſo ſecundum quod verbaliter accipitur: propter hoc ergo quod nomen ſignificat ſubſtantiam, de qua enuntiatur, quod enuntiatur, oportuit nomen ſignificare rem ſine tempore.

Solutio. Poſſumus in diffinitionibus vti priuatione fundata in habitu.

Quare dixit ſine tempore.

Quare dixit, cuius nulla pars ſignificat ſeparata.

Quod autem dicitur, cuius nulla pars eſt ſignificatiua ſeparata, ideo dicitur, quia ſignificatio nominis ſic refertur ad totum nomen, ita quod non ad partes: pars enim prima ſiue ſyllaba ſiue litera non habet primam partem ſignificati, & ſecunda pars ſecundum; & ſic deinceps: ſicut cum dico, dominus, hoc ipſum do, quod prima ſyllaba eſt, non habet primam tertiam ſignificationis, & mi quod eſt ſecunda ſyllaba ſecundam, & nus, quod eſt tertia ſyllaba, non habet vltimam tertiam: & ſic nomen totum dicit & habet totam ſignificationem: quia nulla pars ſeparata habet aliquid ſignificationis, neque ſecundum totum, neque ſecundum partem: & ideo nihil penitus retinet de ſignificatione totius.

Ratio Auicen. quare pars nominis ſeparata à toto nihil ſignificat de conceptu totius.

Hæc autẽ cauſa eſt (vt dicit Auic.) quia inſtitutio eſt cauſa ſignificationis in nomine: nõ eſt autẽ inſtitutum vt pars aliquid ſignificet ſeparata, ſed vt totum ſignificet totum: & ideo pars nihil ſignificat. Et quia ars imitatur naturam, in natura inuenitur ſimiliter, ſicut in motibus animalium, vt in volatu, qui non fit ab vna parte diuiſim ſecundum vnam partem, & ab altera parte altera pars, ſed ab vtraque ala mota ſimul. Mixtum etiam non fit ab aliquo tantum miſcibili, nec ab vno ſecundum vnam partem mixtionis, & ab altero ſecundum aliam partem: ſed cum quodlibet eſt, cum quolibet perficitur mixtio. Non ergo ſignificatio infuſa eſt nomini ſic, quòd ſit conueniens partibus, ſicut eſt in homogeniis, in quibus quælibet pars habet nomen & rationem totius, vt ignis, vel aër: quælibet enim pars ignis eſt ignis, & quælibet pars aëris eſt aër. Nec iterum eſt infuſa ſignificatio vt in heterogeniis, in quibus pars vna habet partem vnam totius, & alteram altera, ſicut caput & pes & cor in corpore hominis, ſed ſic eſt totius, quòd nullius partis eſt, nec ſecundum totam ſignificationem, nec ſecundum partem.

Probatio Ariſt. ad idem, & eſt ratio à maiori.

Hoc autem probatur per locum à maiori: quia ſi ita eſt in compoſito, in quo magis videntur partes aliquid ſignificare de toto, quam in ſimplici: tunc multo magis hoc eſt in ſimplici. Cuius exemplum eſt in hoc nomine compoſito equiferus: ferus enim (prout eſt pars nominis compoſiti huius quod eſt equiferus) nihil ſignificat per ſe ſeparatum de ſignificatione totius: & hoc ideo eſt, quia hoc nomen equiferus impoſitum eſt equo à qualitate feritatis immixtæ in qualitatem equinam: & quia vt immixtam non ſignificat ferus, ideo de toto nihil ſignificat. Nomen enim non eſt impoſitum à duabus qualitatibus diuiſis, ſed vnitis: & ideo quia vnam diuiſam ſignificat, nihil ſignificat de totius nominis ſignificatione: Nihil ergo ſignificat ferus quando eſt pars compoſiti nominis quemadmodum per ſe aliquid ſignificat, quando eſt pars orationis iſtius quæ eſt equus ferus. In hac enim eſt pars orationis, & per ſe ſumptum vt nomen, aliquid ſignificat de toto ſignificato orationis. Significatum enim orationi ſic conuenit, quòd eſt in oratione ſecundum partes, & vna pars vnam partem dicit ſignificationis, & altera reliquam.

In nomine enim quod eſt equiferus, &c.

Quare in hoc nomine, equiferus, ly ferus nihil ſignificat, ſed bene in hac oratione equus ferus.

Quamuis autem ſit dictum, quod nec in

At vero non

quemadmodum in ſimplicibus, &c.

compoſitis nec in ſimplicibus pars aliquid ſignificet de totius ſignificatione, nullus exiſtimet, quòd per omnia ſit ſimile in partibus compoſitorum & ſimplicium nominum, nomen enim compoſitum eſt quod diuiditur in duas partes intelligibiles eiuſdem ſenſus capaces: ſimplex autem quod ſic diuidi non poteſt. Et ideo non quemadmodum ſe habet in ſimplicibus, ita ſe habet omninò in compoſitis. In ſimplicibus enim pars nullo modo eſt ſignificatiua. In compoſitis autem pars ſeparata prout eſt nomen & per ſe ſumpta, vult quidem aptitudine inſtitutionis aliquid ſeparatim ſignificare, ſed tamen nullius eſt ſignificatiua, quod ſit de tota ſignificatione compoſiti, vel ſecundum totum, vel ſecundum partem: cuius cauſa nuper dicta eſt.

Quare dixit ſecundum placitum, & nomen vnde dicitur.

Quod autem additur, ſecundum placitum, ideo additur, quia nomini vt eſt ſonus vocantis & res naturæ non accidit ſiue conuenit ſignificare: vnde ſic nomen non eſt, quia notam non facit: nomen enim à notamine quod facit dicitur, & ad hoc quod aliquid ſignificet, oportet quod nota fiat per ipſum: & tunc eſt nota paſſionum quæ ſunt in anima: quia ſicut dicit Plato, ſermo impoſitus eſt ad hoc vt præſto ſint mutuæ voluntatis indicia. Ab inſtitutione ergo oportet nomen eſſe ſignificatiuum, & non à natura: quia etiam illiterati ſoni aliquos deſignant affectus, vel paſſiones in eis: & tamen nullus talis ſonus eſt nomen: vox enim ſecundum plenam vocis ſignificationem brutis non conuenit, vt paulo ante dictum eſt.

Dictum Platonis.

CAPVT V.

Quid ſit nomen infinitum, & quare non eſt nomen apud logicum.

Non homo vero non eſt nomen, &c. Quomodo nomen infinitum non eſt nomen & quare.

Viſa autem ſic diffinitione nominis poſita & expoſita, patet quod ſecundum hanc diffinitionem nomen infinitũ non eſt nomen. Quia nomen ſignificat ſubſtantiam cum qualitate, & niſi hoc modo ſignificet, de ipſo nihil certum poſſet enuntiari: propter quod quia nomen infinitum deficit in hoc quod nõ eſt finitæ qualitatis, & de quo aliquid enuntiari poteſt, patet quod nomen infinitum non perfectam habet nominis rationem: quia non eſt finitæ qualitatis: ideo dicimus, quòd non homo, quod eſt nomen infinitum, non eſt nomen ſecundum perfectam rationem nominis. Sed tamen quamuis nomen non eſt etiam alia pars orationis: & ideo nomen infinitum cadit à perfecta ratione nominis, & non eſt alia pars orationis, & non eſt ei nomen impoſitum, quo illud appellari oporteat in partibus orationis. Ideo, ſi placet, vocetur nomen infinitum, vt & habeat rationem nominis quoad modum grammaticæ, & quoad dialecticum extra perfectam rationem nominis extrahatur. Hoc ergo modo dicitur nomen non ſimpliciter, ſed nomen infinitum. Non enim ſimpliciter negatio eſt, quia negatio nihil relinquit: nec etiam oratio, quia negatio cum dicitur non homo, per compoſitionem adiungitur ei quod eſt homo, & vna dictio eſt non homo, & non oratio: & ideo cum perfectam rationem nominis non habeat, fit ſecundum noſtram inſtitutionem nomen infinitum.

Nomen infinitum habet rationem nominis quoad grammaticam, non autem quoad dialecticam.

Dubitatio prima.

De hoc autem nomine infinito multæ ſunt dubitationes. Et inter eas prima eſt, per quid negatio nomini per compoſitionem poſſit adiungi? Sed ad hoc ſtatim prompta eſt reſponſio: quia ſicut in verbo quolibet prædicato intelligitur nota compoſitionis, quæ eſt eſt, ſicut cum dico, homo currit, ſenſus eſt, homo eſt currens: ita in nomine quod ſubiicitur, intelligitur ens, ſicut cum dico, homo currit, ſenſus eſt, homo ens vel exiſtens currit, & ratione huius poteſt ei addi negatio quæ facit nomen infinitum.

Solutio. Sicut in verbo quod prædicatur intelligitur ly eſt, ita in nomine quod ſubijcitur intelligitur ly ens.

Secunda.

Si autem quæratur per quid differt nomen infinitum in logicis, à nomine infinito quod vocatur infinitum in grammaticis? Dicendum, quòd in grammaticis nomen eſt infinitum, vt quis, & qualis, quod ab omni determinato numero finitum eſt, vt quis vel qualis duorũ vel trium vel quatuor, & ſic de quolibet alio. Nomen autem infinitum in logicis eſt illud, cuius priuata eſt determinata qualitas, & relicta ſubſtantia infinita, quæ ſubſtantia infinita ſupponitur per hoc quod dico ens: vnde non homo eſt ens non habens formam humanitatis.

Solutio.

Differentia inter nomen infinitum in grammaticis & in dialecticis.

Tertia.

Et ideo quæritur cum non homo ſit nomen, nomen autem infinitum ad aliam partem orationis reduci non poteſt niſi ad nomen, quid habeat pro ſubſtantia, & quid habeat pro qualitate? Dicendum, quòd ſubſtantiam habet indeterminatam & infinitam, & priuationem qualitatis habet pro qualitate: & hoc ſufficit apud grammaticum, ad hoc quod aliquid ſit nomen, quamuis apud logicum non ſufficiat ad perfectam nominis rationem. Et cum dicitur, quod nomen infinitum ſignificat ſubſtantiam infinitam, non opportet, quòd illa ſubſtantia ſit aliquid in rerum natura: ſed ſufficit, quòd ſit aliquid in apprehenſione vel dictione, ſecundum quod dicimus, quod chimera eſt aliquid, & priuationes & negationes ſunt aliquid, per hoc quod aliquid habent in apprehenſione: hoc enim modo ſubſtantia dicitur infinita, quia ad nullam formam entis finita eſt.

Solutio.

Subſtantia infinita quam ſignificat nomen infinitum, non eſt aliquid in rerum natura: ſed ſufficit, quod ſit in apprehenſione.

Quæſtio, vtrum nomen infinitum aliquid ponat.

Propter quod quæritur, vtrum nomen infinitum aliquid ponat, aut non? Et dicunt quidam, quòd ponit aliquid, ad hoc adducentes rationes: quia Ariſtot. dicit in fine priorum, quòd differt dicere, eſt non æquale, & non eſt æquale: quia negatio non eſt æquale, nihil ponit: terminus autem infinitus non æquale, ponit aliquid.

Secunda ratio.

Secundo dicunt & inducunt hoc quod communiter dicitur & verum eſt, quòd differt negatio ab infinitiuo, & priuatiuo: negatio enim cum ſit extra genus, nihil ponit. Infinitũ autem cum ſit negatio in genere & communitate entis, aliquid ponit, ſcilicet ens infinitum. Priuatio etiam in genere eſt, & ponit ſubiectum cum aptitudine & diſpoſitione ad habitum, vt cæcum. Ex quo accipitur, quòd infinitum aliquid ponit.

Differentia inter negationem, priuationem, & infinitationem.

Si autem

In oppoſitum. Prima ratio.

Si autem hoc concedatur, videbitur contrarium per hoc, quod omnis nominis impoſitio eſt à forma, ſicut hoc nomen homo, à forma impoſitum eſt. Ab eadem forma imponitur & nomen habitus, & nomen priuationis habitus eiuſdem: cum ergo dicitur non homo, illud nomen etiam imponitur ab hominis forma. Sed differentia eſt in hoc, quod vnum imponitur ab ipſa forma ſecundum ſe: alterum à priuatione formæ eiuſdem. Si autem hoc nomen homo, à forma ſecundum ſe imponatur, vbicunque inuenitur hæc forma homo, illud eſt homo, & de illo enuntiatur quod homo eſt. Et ab oppoſito vbicunque inuenitur priuatio non homo, de illo enuntiatur quod eſt non homo. Non homo enim inuenitur & in ente & in non ente æqualiter: non ens eſt non homo, & ens diuerſum ab homine, eſt non homo: ergo non homo æqualiter dicitur de ente & de non ente: ergo neutrum determinat. Et ſi non determinat nec ens, nec non ens, nihil ponit: ergo non homo nihil ponit.

Secunda ratio.

Adhuc autem ſi vnum nomen poteſt eſſe infinitum, quod aliquid ponat: tunc omne nomen poteſt eſſe infinitum, ita quod aliquid ponat: quia vna & eadem ratio eſt de vno & de omni nomine: ſed ens eſt nomen: ſi ergo infinitetur vt dicatur non ens, aliquid ponet non ens ſecundum quod eſt nomen infinitum: ponet ergo aliquid quod eſt non entis: ergo eſt aliquid commune enti & non enti: nihil autem eſt commune enti & non enti: ergo nihil ponit penitus: vel reliquitur, quod ſit non ens in rerum natura.

Tertia ratio.

Adhuc autem cum dico, homo, dico formam: & cum dico hic homo, dico formam in hac materia: & in talibus idem eſt eſſe hominis & huius hominis, ſicut eſt idem eſſe vniuerſalis & particularis in quo eſt vniuerſale: ſed vniuerſale in quo eſt, & particulare eſt id quod eſt: ſublato ergo vniuerſali quod eſt in particulari, neceſſe eſt, quòd particulare ſecundum id quod eſt ab vniuerſali auferatur. Cum autem dicitur non homo, aufertur homo quo hic homo eſt hic homo: ergo & aufertur hic homo: & ſic non remanente homine non remanet hic homo: ergo cum dico non homo, nec ponitur vniuerſale nec particulare: & omne quod eſt aut eſt vniuerſale aut particulare alicuius naturæ: videtur ergo, quòd non homo nihil ponat quod alicuius naturæ ſit.

Quarta ratio.

Adhuc autem logicè obiicitur, quòd ſi non homo aliquid ponat, cum hæc propoſitio ſit vera, omnis homo eſt animal, erit hæc vera per conuerſionem per contrapoſitionem factam, omne non animal eſt non homo: & lapis eſt non animal: ergo lapis eſt non homo: ergo à primo ſi omnis homo eſt animal, lapis eſt non homo, & eſt aliquid quod non ſequitur: & ideo cum conſequentia iſta ſequitur, ſi non homo aliquid ponat: ergo videtur, quòd non homo nihil ponit.

Solutio quæſtionis.

Ad hæc autem & conſimilia dici conſueuit communiter & bene ſatis conuenienter, quòd eſt differentia in nominibus infinitis. Aut enim ſunt ſubſtantiua, aut adiectiua. In ſubſtantiuis quidem nomen nihil ponit quod eſt infinitum, propter hoc quod qualitas illius nominis quando priuatur, priuatur & ipſum quod eſt determinatum qualitate illa: & ſic ablata qualitate qua eſt, priuatur & ipſa ſubſtantia ſecundum id quod eſt. Et quia nomen infinitum priuat qualitatem, priuat etiam ſubſtantiam ſecundum id quod eſt, & ſic nihil ponit quod in rerum natura ſit. Et ſi dicitur, quòd relinquit ſubſtantiam infinitam, dicendum quòd illam non relinquit niſi ſub apprehenſione, ſecundum quod ſupponitur per hoc nomen ens infinitum, & ſecundum hoc non eſt in rerum natura. In adiectiuis autem quæ qualitatem habent finitam, & ſubſtantiam habent infinitam, negata qualitate non neceſſariò negatur ſubſtantia ſecundum id quod eſt: & ideo in talibus aliquid ponit. Vnde cum dicitur non æquale, vel non ſimile, ſenſus eſt, ens quod non eſt æquale, & ens quod non eſt ſimile. Et de talibus infinitis loquitur Ariſtot. in fine priorum, ſed non de ſubſtantiuis infinitis. Sic ergo aliquando aliquid ponit, ſicut in adiectiuis, & aliquando nihil ponit, ſicut in ſubſtantiuis: & ſic videtur infinitum nomen commune eſſe enti & non enti, quod non eſt inconueniens hoc modo quo infinitum eſt commune enti & non enti: quia licet aliquando relinquat ens, non tamen relinquit ens quod ſit aliquid in rerum natura. Ex hoc patet qualiter facit negationem in genere entis & cuiuſmodi entis.

Quomodò in ſubſtantiuis nomen infinitum nihil ponit.

Quomodo in adiectiuis nomen infinitum aliquid ponit.

Obiectio.

Sed tunc quæritur, cum (quando dicitur nullus & neuter) negatio veniat in nominis compoſitionem, ſicut quando dicitur non homo, qualiter in vno facit terminum infinitum, & non in alio? Hoc autem ſoluere non eſt difficile: quia cum dicitur, nullus, neuter, diſtributio quæ importatur per ſignum diſtributiuum, diuidit ſuppoſita ſubiecti in comparationem ad prædicatum: & ideo negat prædicatum à partibus ſubiecti, & non negat qualitatem ſubiecti: & ideo non facit nomen infinitum. Cum autem dicitur non homo, negatur qualitas nominis in ſeipſo. Propterea nomen infinitum eſt non homo. Sic ergo patet, quòd nomen infinitum priuat qualitatem, & relinquit ſubſtantiam infinitam, quæ ſupponitur per hoc nomen ens infinitum: ſecundum quod cadit ſub apprehenſione & locutione quod non eſt ens in natura: ſicut dicimus, quòd idem eſt ens aliquo modo circa quod eſt intellectus, & de quo eſt locutio: & ſic aliquando affirmatio entis negationi ſimilis eſt, ſicut cum dico, videns tenebras: videtur enim ibi eſſe affirmatio viſionis. Cum autem conſideratur, quòd tenebræ nihil ſunt, ſcitur quòd videns tenebras nihil videt: & nihil videns non videt: & ſic videns tenebras, non videt: ideo cum dicitur non homo, intelligendo non hominem (cum non homo nihil ponat) nihil intelligit.

Solutio. Quare iſta nomina nullus, neuter, & huiuſmodi, non ſunt infinita, ſicut non homo.

Affirmatio entis quandoque eſt ſimilis negationi.

Sed attende, quod licet nihil ponat & nihil ſignificet, non tamen eſt vox non ſignificatiua, vt bu ba baf: quia vox non ſignificatiua, non excitat intellectum ad aliquid de aliquo intelligendum, ſed non homo excitat ad intelligendum de hoc quod eſt priuatæ qualitatis, quod

Licet nomen infinitum nihil ſignificet, excitat tamen intellectum ad aliquid intelligendum.

& in hoc differt à voce non ſignificatiua.

quod tamen in rerum natura nihil eſt, quamuis ſit in apprehenſione: & hoc modo opinio eſt circa id quod eſt in apprehenſione tantum. Et eſt ſimile ſicut quando dicimus innominabile, hoc nihil eſt, & tamen prout cadit in apprehenſione per ſuum oppoſitum quod eſt nominabile, ad aliquid excitat intellectum. Hoc modo apparet qualiter aliquid ponit, & qualiter nihil ponit nomen infinitum.

Transcendentia non poſſunt infinitari.

Attendendum tamen eſt, quòd nomina tranſcendentia infinitari non poſſunt, ſicut res, ens, & aliquid: quia ablata qualitate iſtorum nominum cum infinita ſint, non poteſt relinqui etiam ſecundum apprehenſionem ſubſtantia infinita: propterea infinitari non poſſunt.

Nota quæ requiruntur ad hoc quòd nomen poſſit infinitari.

Ad hoc enim quod aliquod nomen infinitetur, oportet quòd habeat qualitatem determinatam quam non habent res ens & aliquid. Oportet etiam, quòd habeant ordinatam qualitatem ad ſubſtantiam finiendam & determinandam: & ideo omnis & quilibet & nullus & nemo infinitari non poſſunt: quia huiuſmodi qualitatem non habent. Oportet etiam, quòd non fuerit ante infinitum: & ideo partes indeclinabiles, vt coniunctio, præpoſitio, & huiuſmodi, infinitari non poſſunt: quia caſſe infinitarentur: quia ex ſeipſis infinita ſunt. Et ideo etiam adiectiuum quoad ſubſtantiam quam habet infinitam, non infinitatur per ablationem qualitatis, ſed remanet ſubſtantia infinita, de qua tollitur qualitas: propter quod infinitatio talis æquipollet negationi.

Cauſa præcipua quare nomen infinitum nihil ponat.

Attendendum etiam, quòd nomen finitum determinatæ & circumſcriptæ eſt ſignificationis: & per hoc quod infinitatur, efficitur incircumſcriptæ ſignificationis, quæ nec ad ens, nec ad non ens finiri poteſt: & hæc eſt præcipuè cauſa, quod nihil ponit nomen infinitum.

Quid per ſubſtantiam & quid per qualitatem in ſignificato nominis intelligendum.

Et adhuc notandum eſt, quòd cum dicitur, quòd nomen ſignificat ſubſtantiam cum qualitate, ſubſtantia nominis eſt id quod eſt & quod ſupponitur in nomine: qualitas autem eſt id quo eſt id quod eſt: quæ in pluribus non ſunt accipienda in abſtracto, ſed in concreto, ſicut ſi dicamus, quòd homo eſt quo id quod eſt homo, eſt homo: & ſic apparet, quod ablata qualitate iſta quæ dicitur per hoc nomen homo, non remanet homo id quod eſt homo, & per conſequens nihil relinquitur poſitum de homine: quia quicquid ponitur per finitum, cum dicitur homo, tollitur per infinitum cum dicitur non homo. Et cum dicitur, quòd non homo eſt ens non homo, ſicut ante diximus, illud ens non eſt rei vel naturæ, ſed ens in apprehenſione animæ: & hoc non eſt aliquid vel ens ſimpliciter, ſed eſt ens in opinione, de quo ratiocinari & loqui poſſumus, ſicut in antehabitis dictum eſt.

Primum notandum.

Ad habendum perfectam notitiam partium infinitarum ſciendum primo de infinitatione terminorum, & præcipuè nominis & verbi, quòd negatio eſt tollens verbi vel nominis formam, & relinquens ſubſtantiam quæ eſt in hoc communi quod eſt ens, ſecundum quod ipſum eſt commune ad ens ſecundum naturam, & ens rationis vel in ratione vel in dictione ſignificatiua quocunque modo: hoc enim ens eſt infinitum, hoc eſt, ad nullam certam formam determinatum, quamuis per negationem tollatur ſignificatio, & per conſequens finitas quæ primo fuit: tamen per appoſitionem negationis quæ pro forma additur ſupra ſubſtantiam infinitam, generatur alia dictio quæ eſt nomen vel verbum infinitum, & hoc pro forma vel qualitate habet ipſam priuationem, & ſic ſignificat ſubſtantiam cum qualitate. Et ſimiliter verbum quod ſignificat eſſe & agere, priuationem in agere ſignificatam pro eſſe habet & agere, & dicitur nomen infinitum & verbum infinitum.

Quomodo negatio infinitans relinquit in nomine & verbo ſubſtantiam, & tollit eorū formam vel qualitatem.

Secundum notandum de differētia inter negationem negantem, & infinitatem.

Secundo notandum, quòd quamuis vna negatio poſſit negare duas compoſitiones, vt cum dicitur, non qui currit mouetur: hoc tamen non facit negatio niſi ſit libera non cadens in compoſitionem alicuius partis in illa oratione poſitæ, & niſi ſecunda compoſitio ſit determinatio alicuius partis primæ compoſitionis: negatio autem infinitans cadit in compoſitionem termini infiniti, & ideo extra illum nihil negat: & ideò negatio illa ſimul duas dictiones infinitare non poteſt, vt cum dicitur, non homo albus, vel non lignum album: quamuis enim neget duas compoſitiones prædicati ad ſubiectum, iſtæ compoſitiones dicunt eſſe & non entis compoſitionem. Entis enim compoſitio duplex eſt. Vna quidem ex ſubſtantialibus forma & materia: alia ex accidente & ſubſtantia, quæ eſt adiectiui cum ſubiecto, & illam tollit infinitans negatio: & ideo coniuncta cum termino accidentalis compoſitionis, nihil extra illam reſpicere poteſt: ſed libera exiſtens negatio ad vtramque partem compoſitionis eſſe, quæ eſt ex prædicato & ſubiecto, & determinatione partis illius compoſitionis ſimul, ita quod vnam per alteram negare poteſt.

Tertiū notandū, quòd partes indeclinabiles non poſſunt infinitari.

Tertio notandum, quòd partes indeclinabiles (eo quod infinitæ ſunt ſignificationis in ſe, nec finitur earum ſignificatio niſi per adiuncta) infinitari non poſſunt: negatio enim infinitans ſemper cadit in compoſitionem infiniti termini, & aliquid relinquit, & aliquid tollit, quod in parte indeclinabili eſſe non poteſt: non enim ſignificat quandam compoſitionem vel entis vel eſſe ad quam referri poſſit negatio.

Quartū notandū, quòd pronomina non poſſunt infinitari.

Quarto notandum, quòd pronomen de ſe meram ſignificat ſubſtantiam: & cum qualitas quam acquirit per demonſtrationem vel relationem pronominis, non ſit de pronominis ſignificatione, non poteſt infinitari: quia infinita eſt, & nullam habet poſitam ſine circumſcriptam ſignificationem. Et ſi dicat Ariſtot. aliquando non hoc, non intendit, quòd pronomen infinitetur, ſed quod infinitetur nomen quodcunque demonſtratum vel datum, vt hoc non lignum, & hoc non album. Et quod ſub nomine comprehenditur à dialectico pronomen, hoc non facit, quod pronomen fiat nomen, ſed quod ſupplet vicem nominis in ſupponendo. Et ideo quamuis nomen infinitetur, non tamen infinitari poteſt pronomen. Si enim infinitaretur cum negatio infinitans tollat formam inferiorem finitam, & relinquat ſuperiorem infinitam, ſicut ens eſt forma, ſe-

quereretur

quæretur quòd pronomen haberet compoſitam ſubſtantiam ex forma ſuperiori & inferiori, & ſic ſignificaret ſubſtantiam cum qualitate, & eſſet nomen: quod abſurdum eſt: & ideo infinitari non poteſt.

Quintũ notandũ, quòd non omne nomen poſſit infinitari.

Quinto notandum, quòd non omne nomen infinitari poteſt. Ad infinitationem enim nominis duo exiguntur, quorum vnum eſt, quòd in eo quod infinitandum eſt, ſignificetur qualitas vnica, quæ in ſe finita eſt & ſubſtantiam ſignificatam finiat ad vnum aliquo modo. Secundum autem, quòd non ſit negatum: quia ſi negatum: eſſet, negatio ſuperueniens ad infinitandum tolleret negationem, & illa ablata remaneret nomen finitum.

Signa diſtributiua non infinitãtur.

Ex his patet per primam ſuppoſitionem, quòd ſigna diſtributiua, omnis, & huiuſmodi, non poſſunt infinitari: quia dicunt diſpoſitionem ſubiecti ſecundum quod ſubiectum eſt, & non habent circumſcriptam ſignificationem: ſicut etiam nomina infinita, quis, & qualis, & huiuſmodi, infinitari non poſſunt.

Transcendentia non poſſunt infinita vno modo capta, licet alio modo poſſint.

Adhuc autem cum nomen infinitum priuet inferiorem formam finitam, & relinquat ſuperiorem infinitam, & hoc nomen ens ſuperius nihil habeat, propriè infinitari non poteſt. Similiter autem eſt de aliis nominibus, vnum, res, & aliquid, vt dicit Auicen. ſed tamen ſi ens accipitur vt nomen huius rei quæ eſt ens: tunc poteſt priuari: quia priuatur ens actu, & relinquit commune ad ens actu, & ens imaginatum, vel ſermone quocunque modo ſignificatum, quod eſt nomen infinitum.

Vnum, aliquid, res, quid addant ſuper ens.

Et ſimiliter eſt de eo quod eſt vnum & aliquid, & plus quod vnum addit ſuper ens indiuiſionem, & aliquid addit ſuper ens particularizatum, & res addit ſuper ens ratum: gratia quorum poſſunt illa nomina infinitari.

Termini importãtes naturam ſimplicẽ poſſunt infinitari.

Quamuis enim quædam nomina ſimplicem naturam & nullam ſignificent compoſitionem, & negatio ſiue negans ſiue infinitans velit inuenire compoſitionem aliquam: tamen illa nomina poſſunt infinitari: talia enim nomina ſunt Deus, albedo, linea, & huiuſmodi. Quamuis enim in re ſignificent non eſſe compoſitionem: tamen habent ſubſtantiam, quia ſunt id quod ſunt: & habent qualitatem formam qua ſunt id quo ſunt formaliter: & ſic habent quod eſt, & quo eſt illud quod eſt: & hanc compoſitionem requirit negatio infinitans. Habent etiam potentias quibus determinatè vel indeterminatè ſunt, quarum compoſitionem tollit in eis infinitans negatio.

Sextum notandum. Quomodo ſubſtantiua infinitata de ſe nihil ſignificant, quãuis aliquid ſecum compatiantur.

Sexto notandum, quòd nomen aliud ſubſtãtiuum, aliud adiectiuum. In ſubſtantiuis autem eſt ſubſtantialis qualitas, quæ non eſſentialiter differt à ſubſtantia quam nomen ſignificat: & ideo ablata qualitate ſubſtantiali, etiam ſubſtantia nominis tollitur, & quantum de ſe nihil relinquitur niſi infinitum ens: quod tamen compatitur ſecum ſuppoſitionem eius quod actu non ſub forma negata eſt, ſicut non homo eſt lignum: de ſe tamen illam ſubſtantiam non ſignificat, & ideo de ſe nihil ſignificat, quamuis aliquid ſecum compatiatur. Et ideo non ſequitur ſi aliquis ſic arguat, omnis homo eſt animal: ergo omne non animal eſt non homo: ſed lapis eſt non animal: ergo lapis eſt non homo: & lapis non eſt homo: ergo lapis eſt: ergo à primo ſi homo eſt animal, lapis eſt: hæc enim ideo non valet, quia terminus infinitus de ſe nihil ponit neque ſignificat, quamuis ſecum aliquid compatiatur illa forma carens quam priuat.

Quomodo adiectiua accidentalia infinitata relinquunt aliquid, ſubſtãtialia autem idem habent iudicium cum ſubſtãtiuis.

Adiectiuum autem (cuius qualitas eſſentialiter differt à ſubſtantia infinita quam ſignificat) relinquit aliquid, ſubſtantiam ſcilicet infinitam: quod patet per expoſitionem: non album enim eſt res non alba. Si tamen adiectiuum eſt denominatum à forma ſubſtantiali, vt rationale ſenſibile animatum, & ſic de aliis, idem eſt iudicium de eo quod de ſubſtantiuis, quòd de ſe nihil ponit. Quia tamen priuatio quæ eſt in ipſo, ſaluatur in ente, & inclinationem ponit ad ſubiectum in quo eſt illa priuatio, quod tamen de ſe non ſignificat dictio priuatiua, ideo terminus priuatiuus non eſt negatiuus, nec oratio in qua ponitur terminus priuatiuus eſt negatiua, ſed affirmatiua.

Ens in ſuã cõmunitate acceptũ non poteſt infinitari.

Ens autem in communitate acceptum non infinitatur propriè, niſi accipiatur pro ente actu, vt ante dictum eſt: quia ſi communitate ſua infinitaretur, nihil penitus relinqueret: & hoc non eſt negationis infinitantis propriè, ſed negationis, eò quod dictum eſt, quòd nomen infinitum nihil ſignificat: & qui dicit homo, aliquid poſitum ſignificat: qui autem dicit non homo, quod poſitum eſt tollit, & nihil ponit niſi priuationem, quæ de ſe nihil ſignificat. Et hoc intelligitur de nomine abſoluto ſecundum ſe accepto. Si enim ponatur in oratione vt ſubiectum vel prædicatum: tunc oportet, quòd aliquid ſignificet, vt cum dicitur, non homo eſt album, non homo currit, vel currens eſt non homo.

Septimum notandũ eſt differentia inter nomen priuatiuum apud grammaticos, & infinitum apud logicos.

Septimo notandum, quòd aliter dicitur nomen priuatiuum apud grammaticum, & aliter nomen infinitum ſecundum logicum: nomen enim priuatiuum apud grammaticum ſignificat ſubſtantiam cum qualitate, & vtrumque ſignificat poſitiuè. Nomen infinitum apud logicum nec ſubſtantiam nec qualitatem ſignificat verè, ſed priuationem qualitatis & ſubſtantiam non ſignificat veram, ſed ſignificat ſubſtantiam communem ad veram ſubſtantiam & ad eam quæ eſt in opinione vel dictione, de qua loqui contingit & quoquo modo imaginari: & ideo, vt dicit Boët. nomen infinitum dicitur tam de ente quam non ente.

Octauum notandum. Quomodo negatio quãdoque negat, & quandoque infinitat.

Octauo notandum, quòd negatio veniens in compoſitionem nominis aliquando facit puram negationem, vt cum dicitur, neuter, nemo, & huiuſmodi: & aliquando facit infinitatem & non puram negationem, vt cum dicitur, non homo. Huius enim pro certo ratio eſt: quia aliquando negat & remouet prædicatum ab omnibus partibus nominis ſuppoſiti: & tunc facit puram negationem. Quando autem negat qualitatem eſſentialem quæ eſt in compoſitione ſubſtantiæ ſignificatæ per nomen, tunc fit terminus infinitus.

Nonum notandum. Differentia terminorum priuatiuorum & infinitorum.

Nono notandum de terminis priuatiuis, quòd differunt à terminis infinitis: quia quamuis omne nomen ſignificet per modum cuiuſdam habitus, & omnis habitus priuari poſſit, ſicut id quod ſignificat ſubſtantiam cum qualitate poteſt priuari qualitate: tamen quia habitus

bitus dicit id quod actu eſt in ſubſtantia, & maxime quia priuatio dicit potentiam ad receptionem habitus iteratam, ideò non poteſt proprie loquendo priuari niſi terminus accidentalis, vt iniuſtum, impium, & huiuſmodi: & tunc priuatio illa nomine abſtracto ſignificatur, vt iniuſtitia, impietas: & ideo non dicitur inhomo, vel inſubſtantia: & ideo talis terminus talem ſubſtantiam ſignificat realem cum potentia ad habitum, quod non facit terminus infinitus, vt dictum eſt, ſiue fuerit ſubſtantiuum, ſiue adiectiuum denominatum à forma ſubſtantiali, vt rationale, irrationale, inſenſibile, inanimatum, & huiuſmodi, ſicut patet ex prædictis: non enim relinquunt ſubſtantiam cum potentia redeundi ad habitum, ſed tollunt potentiam & qualitatem, & relinquunt ſubſtantiam ſignificatam per ens commune ad ens verè, & ſecundum puram imaginationem. Pura autem negatio nihil penitus quantum eſt de ſe relinquit. Adiectiuum autem formatum à forma accidentali priuatiuum, tollit habitum, & relinquit ſubſtantiam infinitam realem cum potentia ad habitum reuertendi.

Decimum notandum de infinitatione & priuatione participiorum.

Decimo notandum de infinitate participij ſicut de infinitate adiectiui ſignificantis formam accidentalem, quòd quamuis nomina priuatiua & infinita in talibus non multum ſint poſita, ſi tamen ponerentur, tunc ſic illa infinitarentur & priuatiua efficerentur.

Vndecimum notandũ de infinitatione verbi. Nota quomodo hoc verbum, eſt, quandoque poteſt infinitari, & quãdoque non.

Vndecimo notandum de verbi infinitatione, quòd quamuis dicatur, quòd verbum infinitum priuat actionem in ſpecie ſignificatam, & quòd relinquit actionem in genere ſignificatam: tamen hoc non eſt verum, ſed relinquit actionem in communitate ad ens vel eſſe in actu & ſecundum imaginationem & locutionem: & ideo infinitatur hoc verbum, eſt, quando eſſe in actu ſignificat, ſicut hoc nomen ens, quando ens actu ſignificat. Et ſicut non infinitatur ens in communi ad ens actu & ſecundum imaginationem, ita nec infinitatur hoc verbum eſſe quando ſignificat eſſe in tali communitate, quia ex tali infinitatione nihil relinqueretur.

Nota de quibuſdam verbis communibus ad ens & non ens quomodo poſſunt infinitari.

Adhuc ſunt quædam verba quæ per ſuas ſignificationes poſſunt poni circa ens & non ens, ſicut opinatur, ſolet, conuenit, & huiuſmodi: & quia illa hoc habent ex ſuis formis per potentiam ſignificatiuam, & non ex negatiua particula infinitatem, ideo etiam illa infinitari poſſunt: quia ſuas formas per modum finitum ſignificant: & ideo recipiunt infinitationem.

Quomodo quadã verba ſignificãtia negationem conceptam poſſunt infinitari.

Adhuc cum quædam verba ſignificent negationem infinitam & conceptam & non vt exercitam, ſicut negare, annihilare, & priuari, & huiuſmodi: tamen quia non ſignificant negationem niſi poſitiuè per formas negationis, etiam ipſa poſſunt accipere infinitantem particulam priuantem illam determinatam priuationis formam, vt non negat, non annihilat, non priuat.

Verba exceptæ actionis non poſſunt infinitari.

Sed de verbo exceptæ actionis notandum, quòd determinat ſibi certum ſuppoſitum: & ideo addita ſibi negatione negatur res verbi à determinato ſuppoſito & actuali: & ſic fit hæc negatio pura, & non infinitans verbum: propter quod verbum exceptæ actionis meo iudicio infinitari non poteſt.

Duodecimũ notandum quomodo verbum in oratione poſitum non poteſt infinitari: & ſimiliter verba prima & ſecunda perſona.

Duodecimo notandum, quòd cum dicat Boet. quod verbum infinitum in oratione poſitum non ſit infinitum: ſed negatio quæ ei coniungitur, efficitur negans ſuppoſitum & rem verbi à determinato ſuppoſito. Eadem ratione verbum primæ vel ſecundæ perſonæ in quibus determinata intelliguntur ſuppoſita, non debent dici poſſe infinitari. Et ſi adueniat negatio, erit negans rem verbi à ſuppoſito determinato: quod etiam cauſa eſt in verbo exceptæ actionis in tertia perſona, quod infinitari non poteſt: quia negatio negans efficitur. Niſi forte aliquis velit dicere, quòd omnis dictio per compoſitionem recipiens negationem, eſt infinita: quia ſic etiam verba exceptæ actionis & verba primæ vel ſecundæ perſonæ infinitantur: ſed tunc non erit realis differentia talis verbi ad verbum purè negatiuum ſiue puræ negationis.

Obiectio quod verbũ non poſſit infinitari.

Decimotertio notandum, quòd cum dicitur verbum infinitum, vt non currit, exponibile eſt altero duorum modorum, ſcilicet quod idem eſt non currit, quod eſt non currens. Si primo quidem modo exponitur, tunc magis infirmiratur participium quam verbum. Si autem ſecundo modo, tunc non differt à pura negatione, & ideò videtur nihil ponere, maxime quia dicit Ariſt. quòd æqualiter eſt in eo quod eſt & in eo quod non eſt: hoc enim eſſe non poſſet ſi aliquid poneret: quia nihil eſt cõmune eſſe & nõ eſſe, ſicut nec enti & non enti.

Si dicatur, quòd eſt actio generalis & ſpecialis, & verbum infinitum tollit ſpecialem, & relinquit generalem ſecundum rem: hoc dictum non eſt in omnibus verbis infinitis generale: non enim contingit huic verbo, eſt, quod tamen ſecundum aliquem modum infinitatur, vt prius dictum eſt. Adhuc autem quando dico non currit, verum eſt quando nihil penitus agitur, & quando aliud agitur à curſu: & ſic non poteſt ponere actionem generalem. Et ideo de hoc dicendum videtur, quòd nihil ponit in rerum natura: aliquid tamen ponit ſecundum rationem & locutionem ſicut priuationem actus, quæ compatitur ſecum aliquid quod non eſt illa actio: & hoc tamen de ſe non ponit, ſed relinquit, ita quod hoc non priuat: ſed negatio pura nihil ponit neque aliquid relinquit, ſiue ſecundum rem, ſiue ſecundum rationem. Vnde non currit, exponi habet ſic, non eſt currens: & non ſic, eſt non currens: non tamen eſt verbum puræ negationis: cuius cauſa iam dicta eſt: quia enim in quolibet eſt quod non eſt vel quod eſt, ideo nihil ponit.

Solutio quomodo ly non currit exponitur per ly non eſt currens, & quomodo hoc non eſt verbum puræ negationis, quia licet nihil ponat, aliquid tamen relinquit.

Obiectio.

Si aliquis opponat dicens, quòd ſicut nomina ſe habent ad infinitationem, ita & verba: & ita ſicut quodlibet nomen poteſt infinitari, ita quodlibet verbum. Dicendum quòd nomina diuerſarum ſunt naturarum ad infinitationem, & ſic non eſt de verbis: & ita quamuis aliquod nomen infinitum ponat aliquid, non tamen ſequitur ex hoc, quod aliquid ponat verbum infinitum. Dico autem aliquid quod ſit in rerum natura & ſimpliciter ens. Verbum

Solutio.

tamen

tamen infinitum in oratione cum dicat aliquid alicui ineſſe, vel per modum quo aliquid ineſt alteri, aliquid ponit, & aliquid ſimpliciter negat, ſicut apparet ex ſupradictis: ſed non ſequitur, quòd ideo verbum infinitum ſecundum ſe aliquid ponat, ſed potius magis priuat.

14 Notādū. Vtrum verbum infinitum in oratione differat a ſeipſo negato.

Decimoquarto notādum de hoc quod quæri ſolet, vtrum verbum infinitum in oratione differat ab ipſo verbo ſimpliciter negato, vel non differat ab ipſo? Verbum enim ſignificat eſſe obliquatum & ad ens ſiue exiſtēs: propter quod ſi ponatur illud ens & eſſe in oratione, ſtatim adueniente negatione remouetur res verbi ſecundum eſſe à tali ente: & cum primo inſit tale eſſe, & poſtea fit negatio, fit remotio rei verbi ab actuali ſuppoſito. Et ſic verbum infinitum non differt à verbo purè negato. Adhuc autem ideo: quia ſi actuali compoſitioni (quæ eſt inter actualiter entia) ſuperueniat negatio, ipſa negat verbum ab alio faciens ſimpliciter orationem negatiuam: ſed ſic eſt quando verbum infinitum in oratione ponitur: propter quod ſecundum Boëtium ibi pura eſt negatio: & hoc videtur eſſe verum. Sed notandum quod quamuis verbum infinitum in oratione negatum ſit, hoc non habet à ſe, ſed ab extremis quæ actualiter in oratione ſignificantur: & ideò alterum neceſſariò ab altero per negationem remouetur: verbum autem quod ponitur negatiuum, & quod eſt purè negatiuum, ex ſe habet quod actualiter negat aliquid ab aliquo, & de ſe habet quod facit orationem negatiuam.

Sic ergo patere poſſunt ea quæ de infinitis verbis videntur eſſe quærenda, & quæ ſit natura terminorum infinitorum tam in generali quam in ſpeciali conſideratorum, & quæ ſit natura terminorum priuatiuorum, & quomodo ſe habeat ad terminos infinitos.

CAPVT VI.

De caſu nominis.

DIximus autem in diffinitione nominis, finita & recta. Cum enim duo ſint in nomine ſecundum perfectam nominis rationem, ſubſtantia ſcilicet, & qualitas, infinitum nomen eſſe non poteſt, de quo aliquid enuncietur propter defectum qualitatis.

Quare nomen infinitum & obliqui caſus nō ſunt nomina apud dialecticos.

Similiter caſus nominis ſiue nomen obliquum, nomen hic eſſe non poteſt: quia deficit in ſignificatione ſubſtantiæ, quam ita deſignari oportet, vt de ea aliquid enuntiabile ſit: quod non poteſt fieri niſi in recto: genitiuus enim non ſignificat ſubſtantiam, ſed aliquid eſſe ipſius. Similiter datiuus non ſignificat ſubſtantiam, ſed ſignificat aliquid eſſe illi. Et eodem modo accuſatiuus non ſignificat ſubſtantiam, ſed aliquid ad ipſam. Et ideo nullus caſus directè ſignificat ſubſtantiam niſi rectus, qui ſignificat eam prout aliquid eſt enuntiabile de ea.

Quare caſus verborum ſunt verba, expoſitio quorundam & mala.

Sic autem non eſt in caſu verbi ſecundum præteritum & futurum: præteritum enim & futurum cum recto rectam faciunt enuntiationem, vt homo legit, homo leget: & huius cauſam dicunt quidam eſſe: quia rectum verbum eſt in caſu verbi quod eſt nunc præſens: vnde præſens de præterito præteritum eſt, vt dicunt, & præſens de futuro futurum eſt: & hæc verba deriſibilia ſunt, licet idem nunc ſecundum ſubſtantiam ſit ſubſtantia temporis, tamen hoc aliam formam & aliud eſſe habet in præterito & aliud in futuro.

Expoſitio vera.

Propterea dicendum, quod non eſt ita in verbo ſicut in nomine: quia verbum dicit hoc quod ineſt alteri: & hoc facit æqualiter per omnem differentiam temporis in modo indicatiuo, qui etiam enuntiatiuus dicitur: ideo per rationem modi habet, quòd per totum modum indicatiuum habet virtutem recti.

Totus modus indicatiuus verbi habet virtutem recti.

In aliis autem modis ab illa cadit virtute. Et hæc eſt cauſa quare cum verbo præteriti temporis vel futuri temporis perfecta eſt enuntiatio. Verbum enim per hoc quod verbum eſt, ſemper alterius eſt, vt actus vel paſſio, & non ſignificatur vt hoc vel illud: & hanc obliquitatem habet in omnibus: ſed quod cadit à modo ſignificandi per præteritum & futurum, non facit ipſum obliquari in obliquo ab inhærentia quam dicit in præſenti: & ideo perfecta eſt enuntiatio ſecūdum quodlibet dictorum temporum, dummodo ſit ſecundum modum enuntiatiuum: ſed cum cadit à modo, tunc non eſt interpretatio vel enunciatio, ſed vel deprecatio, vel optatio, vel dubitatio, vel aliquid tale: & ideò cùm modis illis non eſt enuntiatio. Hoc ergo modo dicitur ab Ariſt. quod Catonis & Catoni, & quæcunque talia ſunt de caſibus nominis obliquis, & non ſunt nomina, ſed caſus nominis, qui ſubſtantiam (ſecundum quod aliquid enuntiari poteſt de ipſa) ſupponere non poſſunt.

Nomen in recto & in obliquo conueniunt in ſignificato, & differunt in multis.

Et ratio quidem nominis in recto & in obliquo in multis quidem eſt eadem, quia ſignificatum eſt idem: ſed in hoc differt, quia obliquus coniunctus cum eſt vel erit vel fuit, hoc eſt, cum verbo præſenti præterito vel futuro, neque veram neque falſam facit orationem. Nomen verò adiunctum cum eſt vel fuit vel erit, ſemper vel verum vel falſum eſt. Et ſi dicā, Catonis eſt, vel non eſt, nondum verum dico vel mentior: quia eſt locutio incongrua quæ nihil ſignificat.

Obiectio. Solutio.

Si autem obiicitur de huiuſmodi orationibus, regis eſt hoc facere. Dicendum eſt, quod omnes tales appoſitum habent pro ſuppoſito: & infinitiuus cum caſu in virtute eſt rectus: vnde ſenſus eſt. Hoc facere eſt regis.

TRACTATVS III.

De verbo.

CAPVT I.

Qualiter verbum eſt de conſideratione logica.

INTERPRETATIO (quæ de re ſicut eſt vel non eſt interpretatur) non poteſt fieri ſolo nomine, ſed oportet, quòd verbum adiungatur: quia verbum per hoc quod ſignificat agere vel pati (quod eſt ſubſtantiæ nominis proprium) ſignificat illud quod ineſt nomini. Ineſſe autem in eo quod ineſt, cauſa eſt prædicationis de altero, ſicut in ſcientia vniuerſalium dictum eſt: & ideo interpretatio de eſſe vel non eſſe rei non niſi per verbum fieri poteſt. Propter quod de verbo in ſcientia de interpretatione determinari conueniens eſt: quia eſt alterum interpretationis elementum.

Obiectio. Et ſi obiiciatur, quòd verbum non ſemper eſt prædicatum quod de altero dicitur, ſed vt frequenter prædicantur nomina, vt homo eſt animal, Sortes eſt homo, homo eſt rationale vel riſibile vel album, & ſic de aliis quæ ſub quinque vniuerſalibus & prædicatis continentur.

Solutio. Nota diſtinctionem de prædicato formali & materiali. Et quid ſit vtrumque, & quomodo ſolum verbum eſt prædicatum formale. Facile eſt ſoluere: quia prædicatum eſt duplex, ſcilicet materiale, & formale. Formale quidem eſt, quod intra ſe concipit formam per quam retorquet ad alterum cui ineſt, & de quo eſt vt de ſubiecto: hæc autem forma non eſt niſi compoſitio: & hanc formam verbum (per hoc quod alterius eſt) in ſe concipit. Et ideo ſolum verbum prædicatum formale eſt. Hoc autem probatur exemplo: quia cum dicitur, homo currit, ſenſus eſt, homo eſt currens, vt participium ſit res verbi prædicata materialiter: ipſum autem quod dico (eſt) quod eſt nota compoſitionis, formam dicit qua res verbi refertur ad ſubiectum ſicut inhærens ſibi vel aliquid eius, & vt aliquid quod de ipſo ſit: talis autem forma non eſt concepta in ſignificato nominis.

Dubitatio. Si autem quæritur ratio, quare compoſitio magis concipitur in verbo quam in nomine, præcipuè cum compoſitio media ſit inter cõpoſita, & æqualiter videatur vtrumque extremorum reſpicere? *Solutio.* Dicendum cum Dionyſio, quòd nulla compoſitio eſt à primo: ſed omnis compoſitio incipit & principiatur à ſecundo. Primum enim vt primum nulli ineſt: ſed ſecundum poteſt ineſſe. Adhuc quia per verbum ſignificatur id quod ineſt, ideo in ſecundo concipitur compoſitio & non in primo.

Obiectio. Si ergo aliquis dicat, quòd verè quinque ſunt prædicata quæ ſunt verè vniuerſalia, & ſic non ſolum verbum eſt prædicatum. *Solutio. Quare de pronomine & participio hic non agit.* Patet reſponſio: quia omnia illa materialiter ſunt prædicata: ſolum autem verbum eſt prædicatum formaliter propter iam inductam rationem. Vnde etiam nec pronomen nec participium formaliter eſt prædicatum: propter quod de iſtis in logicis vt de partibus interpretationis non determinatur.

Quare non determinatur hic de verbo vt prædicatum, & de nomine vt ſubiectum. Determinantes ergo de verbo ſecundum logici intentionem & de nomine, non vocamus ea ſubiectum & prædicatum: quamuis tamen nomen ſit ſubiectum de quo alterum eſt, & verbum prædicatum quod eſt de altero: quia ſubiectum in ratione ſubiecti non eſt niſi prout eſt in enuntiatione & ſtat ſub forma enuntiationis: & ſimiliter eſt de prædicato ſi in ratione prædicati accipiatur: & hoc modo notitia ſubiecti & prædicati pendet ex notitia enuntiationis: & ſic ſubiectum & prædicatum ſunt poſteriora in ratione quam enuntiatio & non priora. Cùm ergo hic quærebamus elementa enuntiationis quæ in ratione priora ſunt compoſito, determinamus iſta elementa ſub ratione nominis & verbi, & non ſub ratione ſubiecti & prædicati.

Quare in hoc lib. non determinatur de aliis partibus orationis. Patet etiam ex dictis, quare de aliis partibus orationis non determinamus. Illæ enim vel non ſignificant aliquid, vel ſunt conſignificantes tantum cum aliis vt partes indeclinabiles. Si enim dicam in, vel ſupra, vel olim vel vnde, vel &, vel ergo, nihil penitus ſignificat niſi addatur aliquid circa quod ponitur modus quem illa pars importat, ſicut ſi dicatur in domo, vel ſupra ſtagnum, vel olim fuit bellum Troiæ, vel aliquod tale. Pronomen autem quia ſignificat ſubſtantiam meram ſiue puram, non veram de re poteſt facere interpretationem, & ideo ad logicum non pertinet niſi prout finitum demonſtratione vel relatione ponitur pro nomine finito: propter quod etiam propriè loquendo pronomen infinitari non poteſt: quia quod per ſeipſum infinitum eſt, ſuperflue infinitaretur. Participium autem res verbi eſt, quæ in verbo materialiter continetur: & ideo nec formaliter nec materialiter eſt elementum conſtituens enuntiationem: propter quod de talibus non determinat logicus.

Quomodo grammaticus diuerſimodè de verbo pertractat à logico. Sicut autem de nomine tractamus, ſic etiam de verbo tractabimus ſecundum potiſſimam verbi acceptionem, & non ſecundum quod ipſum conſiderat grammaticus: quia grammaticus conſiderat ipſum ad finem congruæ orationis, & ideo accidentia verbi perquirit

ſecundum

ſecundum quod verbum congruæ vel incongruæ enunciationis poteſt eſſe principium: logicus autem refert ea ad finem veri vel falſi, per quæ fit interpretatio: & ideo non conſiderabimus de verbo niſi illa quæ faciunt ad hanc intentionem.

CAPVT II.

Quid (per diffinitionem logicam) ſit verbum.

Verbum eſt, &c.

DIcamus ergo, quòd verbum logicè conſideratum eſt quod cōſignificat tempus, cuius pars extra nihil ſignificat, & eſt ſemper eorum nota quæ de altero predicantur. Hæc autem diffinitio ab Alpharabio ſic exponitur, quòd conſignificare tempus dicit duo: vnum ex intentione principali, & alterum ex conſequenti. Ex principali intentione conſignificare tempus dicit, quod non eſt ſignificare tempus vel ſignificare rem quæ neceſſariò eſt in tempore, ſed per modum quo cum tempore, hoc eſt, per modum agere vel moueri: quia hoc nomen curſus ſignificat id quod nenneceſſariò eſt in tempore, tamen ſignificat illud vt eſſentiam ſeparatam à tempore, quia ſignificat rem ſuam totam ſimul & non diſtenſam in tempore. Hoc autem non fit niſi ſignificando eam vt agere vel moueri: quia ſic agere in agente ſignificatum eſt in fieri, & illius tēpus eſt menſura. Ex conſequenti dicitur hoc quod præſupponit, ſcilicet quod verbum eſt vox ſignificatiua ad placitum: quia vt dicit Auicen. verbum quod hoc modo conſignificat cum tempore, non habet ex ſe, ſed à placito imponentis.

Expoſitio diffinitionis verbi ſecundum Alpharabium.

Vtrum illa particula, vox ſignificatiua ad placitum debeant præſupponi in diffinitione verbi. Aliter enim ſenſit Alphar. & Auicen. de hoc: & aliter quidam alij.

Sunt tamen qui dicunt, quòd verbum habet duo, ſcilicet rem verbi ſignificare: & hoc dicunt, quòd habet à placito: ſed poſtquam ad ſignificandum rem ſuam determinatum eſt, rem ſuam ſignificare cum tempore vel conſignificare tempus habet ex neceſſitate: quia ſuum ſignificatum neceſſario ſignificatur in aliqua differentia temporis eſſe: omne enim agere & pati in aliqua differentia temporis eſt, cum dicat Philoſophus in 4. phyſic. quòd idem eſt eſſe in tempore, & quadam parte temporis menſurari.

Tex. com. 115.

Quod autem dicitur, quòd eſt ſemper eorum quæ de altero dicuntur nota, propter compoſitionem dictum eſt quæ concipitur in verbo: per hanc enim rem ſuam retorquet ad ſubiectum cui ineſt. Ineſſe autem eſt cauſa prædicationis de altero. Et ideo per rem ſuam & compoſitionem nota eſt eorum quæ de ſubiecto prædicantur per hoc quod in ſubiecto ſunt.

Quare dixit verbum eſſe notam eorū quæ de altero dicuntur.

Sunt autem quæ verba videntur, ſed ſecundum potiſſimam verbi rationem verba non ſunt: verbum enim ſecundum potiſſimam ſui rationem eſt per quod aliquid interpretari poteſt de ſubiecto, & ſecundum hoc non currit, non laborat, verbum dici non poteſt. Et ſimiliter cætera verba infinita. Sed tali parti orationis ſiue tali verbi differentiæ nomen propriè non eſt impoſitum. In hoc enim cum verbo conuenit, quòd ſemper conſignificat tempus, & in hoc quod ſemper eſt prædicatum de aliquo. Et ideo, ſi placet, dicatur verbum infinitum: quia nec ad eſſe nec ad non eſſe finitur. Et hoc eſt ideo quia ſimiliter ſiue æqualiter eſt in quolibet & quod eſt & quod non eſt. Huius autem cauſa eſt: quia ſicut in nomine infinito priuatur forma & remanet ſubſtātia infinita, quæ nec ad ens, nec ad non ens finita eſt, quæ deſignatur per hoc nomen ens, ſecundum quod communiter dicit id quod eſt ſiue in natura ſiue in ratione vel æſtimatione ſola, de qua cogitari vel ſermo haberi poteſt: ita verbum infinitum priuat rem verbi, & relinquit actum infinitum ordinatum ad ſubſtantiam infinitam, ratione cuius conſignificat tempus & compoſitionem in ſe habet, per quam ſic infinitum actum retorquet ad ſubiectum: & per hoc eſt nota eorum quæ de ſubiecto dicuntur. Sed quia nullam rem verbi ſignificat finitam, ideò per ipſum nihil eſt interpretabile de ſubiecto, & ideo non poteſt eſſe pars interpretationis.

Non currit autem & non laborat, &c.

Quomodo verbum infinitum non eſt verbum

ſecundum potiſſimam verbi rationem.

Similiter autem & curret & currebat & alij caſus verbi à verbo declinati, non ſunt verba ſecundum intentionem logicam, ſed caſus verbi. Et huius cauſa non eſt quam dicunt quidam, quòd vnicuique innatum ſit magis interpretari præſens quam præteritum vel futurum. Sed hæc eſt vera cauſa, quòd nihil poteſt prædicari de re vel etiam verè interpretari per infuiſſe, vel infore: ſed quicquid prædicatur de re vel interpretatur de ea, hoc non fit niſi per ineſſe. Et ideo infuiſſe vel infore ſunt caſus verbi, & non verba, ſecundum quod verbum eſt pars orationis vel interpretationis. Attendit enim logicus declinationem ſecundum tempus in verbo: quia accidit verbo ſecundum ſignificatum proprium: declinatio autem ſecundum perſonas aut ſecundum numeros aut ſecundum agentia & patientia & declinatio ſecundum modos accidit verbo ſecundum affectus agentis: & ideò de illis non curat logicus.

Quare curre. & currebat & huiuſmodi non ſunt verba ſecundum logicos.

Quod autem dicit, cuius nulla pars extra ſignificat, ſicut in diffinitione nominis intelligitur, ita ſcilicet, quod nulla dictio quæ verbum eſt, ſignificat quod ſecundum partem vel ſecundum totum ſit de intellectu totius: & ideo etiam hoc hic exponi non oportet.

Sicut autem verbum infinitum non eſt verbum ſecundum logicum, ita verba præteriti temporis & verba futuri temporis non ſunt verba ſecundum logicum: quia non ſignificāt præſens (per quod poteſt ſolum aliquid interpretari, quod inſit, vel poteſt probari ineſſe) ſed ſignificant duo tempora, quæ præſens tempus complectuntur. Præſens abiit in præteritum & extenditur in futurum, & ſic præteritum & futurum ſignificant duo tempora quæ complectuntur præſens, & quorum ipſum præſens continuatio eſt, & quæ pro certo non ſunt ſimpliciter, ſed ſecundum quid ſunt, ſecundum quod ad id quod eſt ſubſtantia temporis & complectentia ipſum reducuntur. Et ſiquidem ſecundum naturale eſſe temporis accipiantur, tunc primum eſt nunc præſens quod

Quomodo præſens eſt prius præterito & futuro, & quomodo futurum & præteritum ſunt priora præſenti.

quod abiit ſecundum eſſe finis in præteritum, & ſecundum eſſe principij extenditur in futurum. Si autem tempus accipiatur in temporali quod prius in potentia quam in actu fit, quoad hoc prius eſt futurum, & deinde præſens, vltimò præteritum. Si autem tempus accipiatur vt ſpatium periodi generatorum, tunc prius eſt præteritum, deindè præſens,& vltimo expectatur futurum.

Sed in hoc cauendum eſt: quia in ordine quo præteritum & futurmm propter hoc verbum de præterito & verbum de futuro faciunt rectum, vt male dicunt quidam: non enim propter hoc verbum eſt rectum vel non rectum, ſed propter hoc eſt rectum, quia quidem per ineſſe (quod ſignificat) rectam de eo quod eſt vel non eſt facit interpretationem: quod in præterito fieri non poteſt, neque in futuro: quia per infuiſſe nihil ſecundum rem poteſt interpretari de re: quia non ſequitur, hoc infuit illi: ergo poteſt prædicari de ipſo: & ſimiliter eſt de futuro, vt cuilibet patet: & ideò ſolum præſens rectam facit interpretationem. Eodem modo id quod diximus de infinito, quòd non eſt verbum, ideò diximus, quia ablata forma & re verbi non remanet niſi priuatio vt actus cum compoſitione quæ ad nihil finita eſt. Et ideo æqualiter eſt in eo quod eſt & quod non eſt, non quidem vt contradictio ſiue vt affirmatio & negatio: quia illius nihil eſt medium ſecundum ſe, ſed eſt in vtroque & quod eſt & quod non eſt ſicut ad neutrum finitum.

Hoc videtur contra dicta ſupra in c. vlt. ſecundi tr. ſtatus, vbi dicit quod totus modus indicatiuus habet virtutem recti. benè conſidera. & ſolues.

Obiectio Sol. ter. Quomodo negatio non eſt infinita ſimpliciter: ſicut nomen & verbum infinitata.

Et ſi dicat aliquis, quod etiam negatio infinita eſt. Dicendum, quòd negatio infinita eſt per hoc quod nihil ponit: ſed per hoc finitatur, quod ea quæ negat ſiue diuidit abinuicem, ſunt finitæ ſignificationis: & hoc modo nomen infinitum & verbum infinitum non ſunt finita: vnde apparet quod non eſt ſimiliter. Et ſi ratio ponatur in forma argumenti, erit fallacia æquiuocationis. Similiter etiam verbum per in ſe conceptá compoſitionem eſt ſemper nota eorum quæ de altero dicuntur vt de ſubiecto: & eſt nota eorum quæ de altero dicuntur per hoc quod eſt in altero vt actus vel paſſio, ſicut diximus. Sic ergo intelligitur inducta verbi diffinitio.

Quare verbum non poteſt infinitari in oratione ſicut extra. Sed hoc videtur contra dicta ſupra ca. 5. ſecundi tract. vbi dicit in 14. notabili, quod verbũ poteſt in oratione infinitari, & quærit vtrum eius infinitatio differat ab eius negatione. Reſpondetur quod hic intelligit verbum non poſſe in oratione infinitari, niſi etiã negetur: ſed benè extra orationem. Ly eſt, non poteſt infinitari ſicut nec ly ens.

Sciendum etiam, quòd verbum infinitum non poteſt eſſe in oratione infinitum: cujus ratio eſt: quia cum negatio eſt quæ per compoſitionem eſt in verbo infinito, non refertur niſi ad rem ſiue ad formam verbi, & tollendo illam relinquit verbum infinitum, quod nec ad ens aliquod, nec ad non ens aliquod finitum eſt. Et hoc ideo eſt: quia verbum ſecundum ſe ſumptum non concipit determinatam compoſitionem & finitam, quæ determinata ſit per ſua componentia ſiue compoſita:& ideo ad compoſitionem referri non poteſt negatio, ſed ad rem & formam verbi.tE ideo in oratione compoſitio quæ eſt in verbo finita eſt: & ideò in oratione neceſſe eſt negationem referri ad compoſitionem: quia eiuſdem eſt diuiſio, cuius eſt compoſitio: & ideo negatio tunc faciet orationem negatiuam, & non verbum infinitum.

Attendendum etiam, quòd ſi verbum aliquod eſt de ſe infinitum, illud infinitari non poteſt, ſicut nec nomen de ſe infinitum. Et ideo ſicut ens infinitari non poteſt, ita nec hoc verbum eſt. Talis igitur eſt diffinitio verbi ſecundum logicos.

CAPVT III.

Quia verba ſecundum ſe dicta nomina ſunt.

Ipſa vero ſecundum ſe verba, &c.

Ipſa verba ſecundum ſe dicta, hoc eſt, ſecundum ſe ſola accepta (non in oratione vt partes orationis poſita) nomina ſunt. Cuius probatio: quia ſignificant aliquod determinatum quod proprium eſt nominis, notam ſcilicet. Et ſi quæratur, Quid eſt nomen huius verbi quod eſt amo: dicetur, quòd nomen eius amor eſt: & dicimus, hoc verbum amo, eſt actiuum verbum. Et talia ſic dicta oſtendunt, quòd verba ſecundum ſe accepta (& non ad ſubiecta per compoſitionem reflexa) ſunt accepta vt nomina. Huius probatio: quia qui primo verbo impoſuit tale nomen, & ſimiliter qui ſimplici dictione dicit vel nominat verbum, talem intendit conſtituere intellectum, vt ſcilicet nomine illo tale verbum ſignificetur. Et qui audit ſic dicentem & nominantem verbum, quieſcit in tali intellectu ſimplici, & non quærit amplius. Si enim dicam verbum, & quæratur quod verbum, & dicatur quod amo vel lego, verbum audiens ſtatim quieſcit, non autem quieſceret niſi eſſet ſciens, quòd amo determinati & certi verbi nomen eſt: & ideò per intellectum ſimplicem quieſcit in illo. Verbum autem per ſe ſumptum nondum ſignificat verum vel falſum: non enim ſignificat de re ſi eſt, vel ſi non eſt per negationem.

Et huius cauſa eſt: quia verbum per ſe ſumptum,neque eſt ſignum eſſe rei,neque ſignum non eſſe. Et eſſe quidem per affirmationem, non eſſe quidem per negationem. Ad hoc autem quod ſignificetur vt eſſe, oportet quod actu componatur cum re cuius eſſe ſecundum aliquem actum vel paſſionem ſignificat: & tunc proprie eſt verbum: quia tunc concipit compoſitionem determinatam ad id cuius eſt: vnde ſecundum ſe ſumptum nihil habet de verbi ſignificatione. Hoc autem à maiori probatur ſic. Si enim aliquod verbum per ſe aliquid ſignificet de intentione verbi,tunc maximè videtur, quòd id verbum per ſe ſumptum ſignificet quod concipitur in omni verbo, & hoc eſt hoc verbum, eſt:ſed ſi hoc verbum,eſt, purum & ſimplex dixeris, ipſum quidem nihil eſt & nihil finitum ſignificat. Cum ſignificet enim infinitè quadam compoſitione, quam ſine extremis non eſt intelligere, vt Auicen. dicit,ſi dicam, eſt, nihil penitus ſignificat, niſi addatur quid eſt vel ſubſtantiali vel accidentali prædicato vt dicatur, eſt lapis, eſt album, vel eſt rationale, vel aliquid huiuſmodi. Tamen huius alia ratio eſt: quia compoſitio eſt medium coniungens compoſita: non coniungit autem niſi per rationem compoſitorum: & ſic

ſic compoſitionis ratio ſumitur à compoſitis: ſic ergo veriſſimè intelligitur illud quod dicitur de verbis ſecundum ſe dictis, quòd nomina ſunt.

Vide S. Th. quia hanc improbat opinionem.

Sunt tamen qui dicunt, quod verba ſecundum ſe dicta ſunt verba in re verbi per infinitum accepta, vt amare, vel legere. Et dicunt illa in vi nominum eſſe: quia ſubiicibilia ſunt ſicut nomina: vt cum dicitur, legere eſt bonum, vel aliquid huiuſmodi. Sed primum melius eſt: quia ille eſt intellectus Philoſophorum.

Obiectio.

Contra hoc tamen quod dictum eſt, quòd verbum ſecundum ſe ſumptum non ſignificat eſſe vel non eſſe, obiicitur per inſtantiam de verbis exceptæ actionis, vt fulminat, tonat.

Solutio.

Sed ad hoc facilis eſt reſponſio: quia verbum illud non habet hoc inquantum verbum eſt, ſed inquantum eſt exceptæ actionis.

Alia obiectio.

Adhuc autem ſi de verbis primæ vel ſecundæ perſonæ obiicitur, in quibus determinatum eſt ſuppoſitum.

Solutio.

Eodem modo ſoluitur. Hoc enim non habent illa verba inquantum verba, ſed inquantum determinant certum agens. Et ideò non eſt inſtantia de iſtis.

Quare hic egit ſolum de nomine & verbo, & non de aliis partibus orationis.

Hæc igitur de verbo dicta ſunt quantum ad naturam interpretationis, de qua hic principaliter quærimus: quia enim non interpretamur niſi aliquid quod eſt vt eſſe, de alio quod eſt vt ens, & nomen ſignificat vt ens, verbum autem vt eſſe, ideo non oportet huius plures partes interpretationis quærere. Pronomen non ſignificat vt ens finitum & perfectum. Participium autem non ſignificat vt eſſe per comparationem ad id ad quod eſt reductum: & ideo non perfecta ratione ſunt elementa interpretationis: propter quod de illis omittendum eſt. Habitis autem elementis interpretationis nunc ea ſunt quærenda quæ formalia ſunt principia interpretationis.

TRACTATVS IV.

De enuntiatione.

CAPVT I.

De diffinitione orationis quæ eſt genus enuntiationis.

Quam orationem hic diffiniat, & quare D. Albertus & Filoxenus ſunt vnius opinionis in hoc. Boët. autem & S. Th. volunt, quòd hic diffiniatur oratio communis ad perfectam & imperfectam.

HABITIS autem his quæ ad elementa enuntiationis pertinent ſiue interpretationis, nunc inueſtigandum eſt quid ſit interpretatio. Et quia interpretatio in oratione eſt ſicut in genere diffinitiuo, ideo ab oratione incipiendum eſt. Et quia immediatum genus interpretationis eſt oratio perfecta, ideo quæremus orationis perfectæ diffinitionem ſecundum logicum. Sic enim compoſitum correſpondebit componentibus: quia cum diffiniuimus nomen & verbum, diffinimus prout ſunt elementa orationis perfectiſſimæ: propterea etiam de oratione loquentes vt de perfecta loquimur.

Oratio eſt vox, &c.

Ly dictio eſt æquiuocum nomen: & quia Ariſt. ſæpè accipit ly dicere pro affirmare: ne quis intelligeret ly dictio pro affirmare, addidit non vt affirmatio: & eſt expoſitio Alexandri.

Dicamus ergo, quòd oratio, quæ genus proximum eſt ad interpretationem, eſt vox ſignificatiua, cuius partium aliquid ſeparatim ſignificat vt dictio, non vt affirmatio. Dictio enim æquiuoca eſt: quia dictio eſt pronuntiatio cuiuſlibet dictionis, vt nominis vel verbi. Dictio etiam eſt enuntiatio affirmatiua alicuius de aliquo: & vt hanc multitudinem diſtinguamus, dicimus vt dictio quæ ſeparatim aliquid ſimplici intellectu ſignificat: ſed ſecundum quod dicitur dictio etiam affirmatio alicuius de aliquo (in qua aliquid dicitur de aliquo) ſic non ſignificat aliquid ſeparatim, quia ſic ſignificaret verum vel falſum: ſed ſignificat aliquid ſeparatum ſecundum quod totum ſignificatur in partibus. Dico autem hoc quod dictum eſt exponendo vt homo quod eſt dictio ſimplicem intellectum conſtituens: & ideo ſignificat aliquid: ſed non ſignificat ſic aliquid, quoniam eſt affirmatiuè vel negatiuè: ſed tunc erit affirmatio vel negatio ſi aliquid addatur vt aliquod affirmatum vel negatum de homine.

Remouet dubium.

Sed non vna nominis ſyllaba, &c.

Quamuis enim dicamus, quòd partes orationis aliquid ſignificant, non intelligimus hoc niſi de partibus orationis, ex quibus immediatè componitur oratio quæ ſunt dictiones. Et non intelligimus de partibus partium, ſicut de vna nominis ſyllaba quæ pars dictionis eſt: quia ſicut diximus, ſyllaba dictionis neque partem neque aliquid in toto habet de ſignificato dictionis.

Et hoc apparet per locum à maiori: quia ſi in aliquibus aliquid ſignificaret per ſe ſyllaba de intellectu totius, magis videretur quod hoc fieret in duplicibus ſiue compoſitis, quam in aliis. Et in his non ſignificat aliquid ſeparatim. Ergo nec in aliis. Sicut in hoc nomine, ſorex, rex per ſe ſumptum nihil ſignificat, neque ſecundum totum, neque ſecundum partem de intellectu totius.

Quomodo intelligitur, quòd pars nominis ſeparata non ſignificat.

Et ideo nec aliorum nominum pars dictionis aliquid per ſe ſeparatim ſignificat: non ſignificat quidem pars compoſitæ dictionis aliquid ſeparatim, hoc eſt dictu, id quod eſt pars ſecundum quod pars eſt nihil ſignificat de intentione totius.

Non ſicut inſtrumentum, &c.

Cum autem dicimus orationem ſignificatiuam, non dicimus eam ſignificatiuam vt inſtrumentum, ſed ſicut dictum eſt, dicimus eam ſignifica

ſignificatiuam eſſe ad placitum: omne enim inſtrumentum alicuius cauſæ eſt inſtrumentum & naturaliter & accidentaliter eſt ordinatum ad vnum & non ad aliud. Vox autem literata & articulata, ſiue ſit dictio ſiue oratio non eſt ad vnum: quia quod in vno idiomate ſonat vnum, in alio ſonat ſtatim oppoſitum vel aliud: & ideo non eſt ſignificatiua vt inſtrumentum, ſed ad placitum.

Hoc dicitur propter Platonem qui voluit orationem naturaliter ſignificare eò ſit inſtrumentum virtutis naturalis, vt inquit Boëtius.

In diffinitione tamen orationis non dicitur, quòd ſignificatiua ſit ad placitum: quia ſignificare ad placitum conuenit ſibi ex partibus plus quam ex ſeipſa: quia cum partes ſignificent ad placitum, accepta illa ſignificatione de natura dictionum ſignificat oratio illud quod ſignificant partes: ſed tamen quia origo ſignificationis ad placitum eſt, ideo per partes attribuitur ei ad placitum ſignificare. In diffinitione tamen non ponitur: quia in diffinitione non ponuntur niſi ea quæ immediatè conueniunt diffinito. Hæc ergo eſt oratio ſecundum quod eſt genus interpretationis ſiue enuntiationis. Oratio autem imperfecta neque perfectè eſt vox ſignificatiua, neque aliquid aliorum perfectè conuenit ei.

Quare non dicitur in diffinitione orationis, quòd ſit ſignificatiua ad placitum.

Obiiciunt tamen ſophiſtæ contra hanc diffinitionem dicentes, quòd oratio quæ coniunctione vna eſt, vt Sortes currit aut dormit: aut ſi Sortes ſtertit, Sortes dormit: aut Sortes currit aut legit. Hæ enim omnes orationes perfectæ ſunt, & eius partes ſignificant ſeparatim vt affirmatio. Ad hoc dicendum, quòd orationis perfectæ inducta eſt diffinitio, ſiue ſit ſimpliciter vna, ſiue coniunctione vna. Sed in diffinitione orationis dicitur, cuius aliquid partium ſeparatim ſignificat, non vt affirmatio: & ex hoc non ſequitur, quòd oratio perfecta nullam habeat partem ſignificantem vt affirmatio, quia partitiua conſtructio hoc impedit: ſed quod per ſe & proximè partes componentes orationem vt oratio eſt, aliquid ſignificent, non vt affirmatio, ſed vt dictio ſimplicis intellectus.

Obiectio Aſpaſij quam etiã tangunt Boet. & S. Thom.
Solutio quæ fuit Ant. Alexandri.
Porphyrius tamen & Aſpaſius dixerunt hic Ariſt. diffiniuiſſe orationem ſimplicem tãquam priorem.
Enũciatiua non omnis, ſed in qua, &c.

Hæc autem oratio perfecta quæ diffinita eſt, diuiditur: non enim omnis oratio enuntiatio eſt, ſed illa ſola inter perfectas orationes enuntiatio eſt, in qua indicatiuè verum vel falſum eſt ſignificatum: hoc enim non omnibus ineſt perfectis orationibus. Deprecatio enim ſeu deprecatiua oratio perfecta eſt, quia perfectum ſenſum generat: & tamen neque vera neque falſa eſt, quia neque verum neque falſum ſignificat. Et ſimiliter eſt de aliis orationibus, vt de optatiua & coniunctiua. Omnes enim tales orationes quæ non dicunt neque verum neque falſum (quod ſolum logicus vt finem intendit) relinquantur: de talibus enim rhetor vel poëta conuenientius ſpeculatur: cum tales valeãt ad ſupplicationem iudicis vel actoris vel rei, & non ad ſignificationem veritatis vel falſitatis. Enuntiatiua enim quæ veritatem & falſitatem ſignificat, ſola eſt præſentis ſpeculationis.

Ex his patet, quòd ſecundum D. Alb. Ariſtot. hic innuit diuiſionem orationis perfectæ in deprecatiuã, imperatiuã, interrogatiuam, vocatiuã, & enuntiatiuam: ſecundũ Boët. autem & S. Thom. hic innuitur diuiſio orationis cõmunis ad perfectam & imperfectam.
Orationes quæ non dicunt verum vel falſum pertinent ad rhetores vel poëtas.

CAPVT II.

De diffinitione enuntiationis in ſpeciebus eius.

HAbitis autem his quæ ad eſſe & diffinitionem pertinent orationis, iam tractandum eſt de diuiſione & partibus ſiue ſpeciebus ipſius. Primo notandum eſt, quòd ſecundum tria quæ ſunt in enuntiatione, tripliciter habet diuidi. Si enim attenditur penes componentia ipſam: tunc pro certo diuiditur, quòd enuntiationum alia ſimplex, alia compoſita, & alia plures, ſimpliciter & quodammodo vna. Si enim vna eſt ratio enuntiationis & vnius tantum enuntiationis: tunc ſicut vnum non diuiditur in multa, ita enuntiatio non diuiditur in plures: quia plures enuntiationes non ſunt enuntiatio, ſed enuntiationes: diuidens enim debet participare diuiſum, & nomen ſuum recipere. Si autem attenditur qualitas enuntiationis: tunc enim diuiditur enuntiatio per affirmationem & negationem: & has omnes exequamur diuiſiones.

Tripliciter diuiditur enuntiatio ſecundum tria quæ ſunt in ea.

Sciendum ergo, quòd enuntiationum alia eſt ſimplex vna, & alia vna eſt coniunctione, & alia plures. Vel ſic diuidi poteſt, quod alia eſt vna, & alia plures. Vnarum autem alia ſimplex vna, alia coniunctione vna. Vna autem quæ ſimplex vna & primo loco vna eſt, ipſa eſt in qua vnum prædicatum de vno ſubiecto dicitur, vel negatur, vt homo currit, vel homo non eſt animal. Compoſita verò ſiue plures in qua vel plura de vno, vel vnum de pluribus, vel plura de pluribus dicuntur. Et hoc eſt duobus modis: eo quod plura poſſunt eſſe per coniunctionem copulata, vel ſine coniunctione coniuncta ſub vna prolatione, vt ſi dicam, Sortes & Plato currunt: vel ſi dicam, Sortes currit & diſputat: vel ſi dicam, Sortes & Plato currunt & diſputant: vel ſine coniunctione ſi dicam, homo albus muſicus legit: vel ſi dicam, homo albus muſicus eſt criſpus citharœdus. Tales ergo ſunt plures & inconiunctæ & coniunctæ per coniunctionem. Vnarum autem quædam ſunt ſimpliciter vnæ, & quædam coniunctione vnæ. Simpliciter autem vnæ ſunt quæ à ſimplici & ab vna forma compoſitionis ſimplicis ſunt, vt homo eſt animal. Coniunctione autem vnæ ſunt, in quibus conſequentia (quam notat coniunctio) facit vnitatem: & hoc non eſt niſi in conditionali & diſiunctiua: quia in conditionali ſequentia ex ordine naturali antecedentis ad conſequens conſequentia contingunt ſe in vno: in diſiunctiua autem ex oppoſitione non manet pluralitas, ſed altero deſtructo infertur reliquum & manet vnum. Et ſecundam Boëtium & Auicennam & Algazelem iſtæ duæ ſolæ coniunctiones faciunt vnam coniunctione enuntiationem, & non copulatiua: quia in copulatis nulla eſt vnitas niſi aggregationis, quæ ſimpliciter eſt pluralitas, & non vnitas. Poteſt etiam dici, quòd ſicut in naturis quædam ſunt à forma ſimplici, ſicut elementum: quædam à formis

Enuntiatio coniunctione vna non eſt niſi conditionalis & diſiunctiua, non autem & copulatiua ſecũdum Boët. Auic. & Alga.

formis ordinis diuerſarum ad vnum per cõpoſitionem vel complexionẽ, ſicut eſt in heterogeniis: ſic ſunt duæ vnitates in enuntiatione. Et ideo quædam eſt ſimpliciter vna; quædam autem coniunctione vna: & quædam coniunctæ, & quædam inconiunctæ ſiue coniunctione prolatæ: ſed hoc parum facit ad propoſitum.

Sed attendendum, quòd enuntiationum vnarum, quædam ſunt vnæ ſignificatione & non voce, & quædam voce & non ſignificatione, & quædam voce & ſignificatione ſimul. Significatione & non voce vna eſt hæc, animal rationale mortale eſt homo: hæc enim eſt vna vnitate ſignificationis, quamuis non vnitate vocis, eo quod omnia diffinientia vniuntur vnitate vltimæ differentiæ quæ realis & naturalis & eſſentialis eſt vnitas. Vocis autem & non ſignificationis vnitate vna eſt in cuius ſubiecto & prædicato eſt terminus multa ſignificans, vt canis. Vocis autem & ſignificationis vnitate vna eſt in qua ſimpliciter vnum prædicatur de vno quod non eſt æquiuocum vel multiplex.

Obiectio.

Sed ſecundum ea quæ dicta ſunt videtur, quòd hæc non ſit vna, Sortes albus currit: quia Sortes & album non ſunt ſimpliciter vnum, ſed aggregatum.

Solutio.

Ad quod dicendum, quod non eſt vnum primo, ſed per accidens, ſicut per accidens vnum eſt vnum.

Obiectio.

Si autem tunc obiicitur, quod hæc etiam eſt vna, homo albus muſicus currit.

Solutio.

Dicendum, quòd non eſt verum: quia album & muſicum propter hoc quod ſunt duo accidẽtia ordinem eſſentialem non habentia ad ſeinuicem, faciunt duo ſubiecta: & ſic propoſitio non eſt vna, ſed plures. Sic autem non eſt hic, homo albus coloratus currit: & ideo illa eſt vna vnitate per accidens.

Eſt autem vna prima oratio, &c. Quomodo affirmatio eſt prior negatione cũ ſint ſpecies coæquæuæ. Vide etiam S. Thom hic.

His itaque prænotatis facile eſt inuenire enuntiationis diuiſionem, & partes eius diuidentes. Dicimus enim, quòd illa quæ vna eſt & prima oratio enuntiatiua, eſt affirmatio, & deinde negatio: quia quamuis affirmatio & negatio ſint ſpecies coæquæuæ enuntiationis, & ſic ex æquo ſe habent ad genus quod eſt enuntiatio: tamen ſi comparentur adinuicem, & per id quo ſunt & ex quo ſunt, affirmatio eſt ante negationem: quia ſicut pars eius & cauſa ipſius: & ideò prius eſt affirmatio, & deinde negatio. Aliæ vero quæ ſunt vnæ enuntiationes, ſunt coniunctione vnæ. Habetur ergo hæc diuiſio enuntiationis: enuntiationum quædam ſunt ſimpliciter & primo vnæ, aliæ ſunt coniunctione potius vnitæ quam vnæ. Sed ſiue primo modo ſit vna, ſiue ſecundo modo, ſiue etiam non vna.

Hîc ſciendum, quòd ex pluribus nominibus tantum, vel ex verbis pluribus tantum non poteſt eſſe oratio enuntiatiua: ſed neceſſe eſt orationem enuntiatiuam eſſe ex nomine & ex verbo, vel ex nomine & caſu verbi.

Obiectio.

Et ſi aliquis obiiciat, quòd oratio enuntiatiua ſit ex nomine infinito (quod non eſt nomen) & verbo: vt cum dico, non homo currit.

Solutio. Neceſſe eſt autem omnem orationem, &c. Quare autẽ non probantis enuntiationem non poſſe eſſe ſine nomine. Vide S. Th. hic qui dat tres reſponſiones.

Obiectio non valet: quia non eſt enuntiatio de nomine infinito. Vel nomen infinitum quamuis non ſit nomen ad interpretandum, tamen nomen eſt ad qualitercunque enuntiandum. Non omnem enim amittit virtutem nominis.

Quod autem ſine verbo per ſola nomina non fiat enuntiatio, probatur à maiori. Si enim aliqua oratio ſine verbo faceret enuntiationem, hoc magis faceret oratio diffinitiua: quia illa dicit eſſe. Oratio autem diffinitiua enuntiationem non facit: Ergo nec aliqua aliarum. Cuius exemplum eſt: quia rationi hominis quæ eſt animal greſſibile bipes ſi non addatur eſt, vel fuit, vel aliquod verbum, nondum faciet enuntiationem: cum enim ſic dicitur animal greſſibile bipes, totum illud eſt vnum quoddam & non multa: quia vnitate vltimæ differentiæ totum vnum eſt. Et quia ſic vnum eſt & non multa, ideò non poteſt dicere vnum de vno: & hoc eſt de ſubſtantia enuntiationis, quòd aliquid de alio dicatur. Et cum ſolum verbum nota ſit dicendi vnum de altero, non poteſt eſſe enuntiatio ſine verbo vel caſu verbi. Ratio enim diffinitiua non propter hoc vnum eſt ſimpliciter, quia partes illius orationis quæ ſunt voces & nomina ea poſita propinquè, hoc eſt, ſine diſtantia proferuntur vel ſine coniunctione copulante: ſed ideo, vt diximus, ſunt vnum, quia præcedentes & generales vniuntur & determinantur vltima differentia quæ eſt vnus ſimplex actus. Sed tamen cauſam determinare, quare diffinitio eſt vnum & non multa, alterius eſt negotij: in 7. enim primæ philoſophiæ eſt hoc determinandum. Text. com. 42.

Eſt autem vna oratio enuntiatiua, &c.

Secundum ergo ea quæ dicta ſunt, tunc vna oratio enuntiatiua eſt, quando vnum prædicatum de vno ſubiecto dici ſignificat ſuæ compoſitionis ſimplicitate. Si autem aliter vel plura de vno, vel vnum de pluribus, vel plura de pluribus dici ſignificat vel negat, non poteſt ſimpliciter eſſe vna: ſed ſi eſt vna, erit vna coniunctione vel terminorum vel enuntiationum, ſicut diximus. Plures autem eſt illa enuntiatio, quæ pluralitatem in his quæ de ſe dicuntur ſignificat vel in ſubiecto, vel in prædicato, vel in vtroque. Plures autem quæ ſunt coniunctæ per coniunctionem copulatiuam. Et plures ſunt quæ inconiunctæ ſunt, & tamen vel plura de vno, vel vnum de pluribus, vel plura de pluribus dici ſignificant.

Adhuc autem inconiunctæ & coniunctæ alio modo dicuntur, vt dicunt quidam, ita quòd coniunctæ ſunt quæ ſine diſtantia vna proferuntur prolatione: inconiunctæ autem quia in pluribus proferuntur cum interruptione continuæ prolationis.

Sicut autem enuntiatio non eſt ſine nomine & verbo, ita ſolo nomine vel ſolo verbo nunquam poteſt fieri enuntiatio: quia nomen eſt dictio vna ſola, & verbum eſt dictio vna ſola. Non enim nomine vel verbo ſimplici voce contingit aliquid enuntiare vel aliquid enuntiatiuè proferre: ſiue proferat hoc ad alium interrogatus ab eo, ſiue proferat hoc apud ſemetipſum non interrogatus. Per ſimplex ergo verbum non fit enuntiatiua oratio: quia ſimplici intellectu non poteſt aliquid enuntiari. *Nomen ergo & verbum, &c.*

Harum autem enuntiationum vnarum ſiue ſimpliciter vnæ, ſiue coniunctione, illa enuntiatio dicitur ſimplex in qua aliquid vnum de aliquo vno prædicari ſignificatur, ſicut in ſimplici categorica affirmatiua: vel aliquid

Harum autem hæc quidẽ ſimplex, &c.

vnum prædicatum negari ſignificatur ab aliquo vno ſubiecto, ſicut in ſimplici categorica negatiua. Hæc autem alia, ſcilicet quæ etiam vna eſt, eſt compoſita & coniuncta ex his vel terminis vel propoſitionibus, ſicut dictum eſt: & tales hypotheticæ conditionales ſunt vel diſiunctiuæ: quia in illis fit ſyllogiſmus hypotheticus. Eſt enim ſimplex enuntiatio vox ſignificatiua de eo quod eſt aliquid ſecundum affirmationem, vel non eſt ſecũdum negationem, vel fuit, vel erit, quemadmodum tempora ſeu differentiæ temporum ſunt diuerſæ quæ accidunt verbis, ſicut in antehabitis dictum eſt. Per qualitatem autem diuiditur enuntiatio in affirmatiuam enuntiatiuam, & negatiuam enuntiatiuam. Affirmatio autem eſt enuntiatio alicuius prædicati de aliquo ſubiecto. Negatio vero eſt enuntiatio alicuius ab aliquo per diuiſionem. Iſtæ ergo ſunt ſpecies enuntiationum.

TRACTATVS V.

De paſſione partium enuntiationis quæ eſt oppoſitio.

CAPVT I.

Quod omni affirmationi negatio eſt oppoſita, & è conuerſo.

Quoniam autem eſt enuntiare, &c.

CONTINGIT autem enuntiare & id quod verum eſt eſſe, ſicut enuntiatur Deum eſſe. Contingit autem etiam enuntiare id quod verum eſt, non eſſe, vt ſi dicam Deum non eſſe, enuncio id quod eſt, non eſſe. Contingit etiam enuntiare aliquando id quod non eſt, eſſe, vt ſi dicam chimeram eſſe. Et iterum contingit enuntiare quod non eſt, non eſſe, vt ſi dicam chimeram non eſſe. Dicit enim Auic. quòd iſta quatuor ſic diuerſificantur: quia contingit quod eſt enuntiare eſſe, in affirmatiua enuntiatione. Et contingit quod eſt, nõ eſſe enuntiare in eiuſdẽ negatiua. Et cõtingit enuntiare quod nõ eſt, eſſe in affirmatiua negatiuè oppoſita. Et contingit enuntiare quod non eſt, non eſſe in negatione negationi oppoſita, vt nullus homo albus eſt, non nullus homo albus eſt. Sic ergo tali modo affirmando & negando de eſſe & non eſſe contingit enuntiatiuam facere orationem. Et ſicut hæc diuerſitas contingit circa enuntiationes quæ ſunt de præſenti, ſic contingit circa alia tempora quæ ſunt extra præſens quæ ſunt præteritum & futurum. In omni enim differentia temporis enuntiatiua oratione omne quod quis affirmauerit, negare contingit. Et omne quod quis negauerit, contingit enuntiatiua oratione affirmare: & hoc eſt ſecundum oppoſitionem in genere acceptam. Manifeſtum ergo eſt, quòd omni affirmationi negatio eſt oppoſita, & omni negationi oppoſita eſt affirmatio ſecundum quodlibet genus oppoſitionis: quia hoc eſt verum tam in contradictione, quam in contrarietate.

Oppoſitio prout eſt paſſio enuntiationis quid ſit.

Ex hoc patet quid eſt oppoſitio. Eſt enim oppoſitio (ſecundum quod eſt paſſio enuntiationis, & ſecundum quod hic intenditur de oppoſitione) affirmatio & negatio oppoſitæ. Et quia negatur in vna quod in alia affirmatur, ideo in communi aliquando vtraque oppoſitio dicitur contradictio, quando ſpecies pro genere ponitur propter rationem quam diximus. Cum autem dicimus, quòd oppoſitio eſt affirmatio & negatio oppoſitæ, dico oppoſitionem eſſe, quando eſt vnius & eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto non æquiuocè accepto. Et omnia talia attenduntur circa oppoſitionem, quæcunque in elenchis attendenda eſſe determinauimus, quando loquebamur de elencho qui ſyllogiſmus eſt cõtradictionis. Et quæ attẽdenda ſunt circa ſophiſticas importunitates: quia importunus fortius inſtat. Et ideo oportet, quòd oppoſitio ſit eiuſdem de eodem, & circa idem & ſecundum idem, eodem tempore. Tunc enim vera eſt oppoſitio quamuis de elencho adhuc non ſit determinatum, cum ea quæ dicta ſunt attenduntur penes elenchum: & ideo iam ſecundum rationem elenchi ſunt declarata & determinata quæ ſunt de ratione elenchi. Iſta ergo eſt oppoſitio quæ accidit circa partes enuntiationis.

Contradictio quandoq; capitur pro oppoſitione, & ſic ſpecies pro genere: & hoc modo capitur hic à Philoſopho ſecundum D. Albert. ſed contra. Hoc dato idẽ poneretur in diffinitione ſui ipſius: nam in ly oppoſita includitur oppoſitio: Reſpondetur quòd hoc nõ inconuenit de eodem diuerſimodè ſumpto. S. Thom. autem vult, quod contradict o hic capitur pro determinata ſpecie oppoſitionis.

Quoniam autem hæc quod ſunt rerum vniuerſalia, &c.

Hæc autem oppoſitio dicitur multipliciter ſecundum vniuerſale & particulare, affirmatiuum & negatiuum. Subiectorum enim in enuntiationibus & prædicatorum ſunt hæc quidem vniuerſalia, iſta verò ſingularia. Dico autem exponendo, quòd vniuerſale eſt ſubiectum vel prædicatum quod de pluribus natum eſt prædicari & ineſſe: quia vniuerſale eſt, quod eſt in multis & de multis. Singulare vero eſt, quod non eſt ſic, ſed ab ipſo nulla eſt prædicatio, quemadmodum in antehabitis dictum eſt. Verbi gratia vt homo quidem vniuerſale eſt ſubiectum vel prædicatum: quia natum eſt eſſe in pluribus & dici de pluribus. Plato enim eſt de numero corũ quæ ſunt ſingularia: quia non aptum natum eſt dici de pluribus & eſſe in pluribus: & ideo aliud eſt vniuerſale ſubiectum & prædicatum, & aliud eſt ſingulare. Cum autem enuntiatio fiat de quolibet & quolibet modo, neceſſe eſt, quòd aliquando enuntietur de aliquo, quòd inſit aliquod

aliquod prædicatum alicui ſubiecto ſecundum omnem modum quo ei poteſt ineſſe & non ineſſe: neceſſe eſt ergo, quòd aliquoties enuntietur ineſſe aliquid alicui aliorum quæ ſunt vniuerſalia ſubiecta, vt ſi aliquid enuntiatur eſſe homo. Aliquoties autem neceſſe eſt enuntiare ineſſe aliquid alicui eorum quæ ſunt ſingularia, vt ſi aliquid enuntiatur ineſſe Platoni.

Quæ ſint propoſitiones contrariæ. Si ergo vniuerſaliter enuntiet, &c.

Ex his ergo diuiſio ſumitur oppoſitionum quæ ſunt enuntiationis. Si enim aliquis enuntiet in vniuerſali vniuerſaliter, quoniam eſt & non eſt, vniuerſaliter affirmando, & vniuerſaliter negando: tunc erunt contrariæ enuntiationes. Dico autem exponendo, quòd in vniuerſali enuntiatio fit vniuerſaliter, quãdo vniuerſale ſubiectum eſt, & per ſignum diſtributiuum capitur vt ſtet pro partibus quæ diuiſim participant prædicatum diſtributum & confuſum, etiam affirmando & negando, vt omnis homo albus eſt, nullus homo albus eſt. Quando autem oppoſitio ſiue contradictio fit in vniuerſalibus terminis non vniuerſaliter per ſignum diſtributiuum diſtributis, non ſunt cõtrariæ enuntiationes, ſed in aliud cadunt genus oppoſitionis. Dico autem exponendo per exemplum in vniuerſali ſiue de vniuerſali enũtiationem fieri & affirmando & negando, vt homo albus eſt, non eſt homo albus. Et ſunt ordinandæ iſtæ propoſitiones ſiue enuntiationes ad debitum ſitum terminorum, qui eſt ſubiecti & prædicati, vt dicatur ſic, homo eſt albus, homo non eſt albus. Et quod hæ indefinitæ particularibus æquipollent his, ſcilicet quidam homo eſt albus, quidam homo non eſt albus: hæ enim non ſunt contrariæ enuntiationes, ſed ſubcontrariæ: quia quamuis non ſint contrariæ propoſitiones, ſubiecta tamen & prædicata quæ in eis ſignantur, contingit eſſe contraria in qualitate: quia id quod affirmatur de vno in vna, negatur de eodem in altera: & talis oppoſitio habet modum contrariorum in qualitate. Et quia in omni oppoſitione ſic fit, quod idem negatur de eodem in vna quod de illo affirmatur in reliqua, ideo ab Ariſtot. ſæpè contradictio extenſo nomine pro omni ponitur oppoſitione. In talibus ergo quæ ſunt ſubcontrariæ cum vniuerſale ſit ſubiectũ propoſitionis: non tamen ſine diſtributione vtitur vniuerſaliter enuntiatione: quia ſine ſigno vniuerſali ſubiectum actu non eſt diſtributum ad ſtandum pro particularibus, quamuis de natura ſit aptum natum ſtare pro multis inquantum appellatiuum ſiue commune eſt & vniuerſale.

Quæ ſint ſubcontraria. Quando autem in vniuerſalibus nõ vniuerſaliter.

Quare ſæpè contradictio capitur pro oppoſitione apud Ariſt.

Ly omnis nõ eſt vniuerſale, ſed ſignum vniuerſalitatis. *Quare ly omnis & huiuſmodi ſigna diſtributiua non ſunt vniuerſalia ſecundũ Auicen.*

Hoc enim ſignum diſtributiuum quod eſt omnis, non eſt vniuerſale propriè loquendo: ſed eſt ſignum per quod ſtat pro particularibus vniuerſaliter vniuerſale, cui tale ſignum eſt adiunctum. Cauſa autem quare non eſt vniuerſale, eſt: quia quamuis ſecundum grammaticum ſit nomen appellatiuum, hoc eſt, multis ſecundum naturæ ſuæ aptitudinem cõueniens: tamen eſt ſecundum formam infinitum, nullam enim naturam vnam dicit: propter quod (omnis) naturæ communis eſt diſtributiuum. Vniuerſale autem eſt quod eſt in multis & de multis ſuæ naturæ ſuppoſitis: & ideò omnis, & nullus, & huiuſmodi ſigna vniuerſalia eſſe non poſſunt, ſed ſunt ſigna deſignantia verum vniuerſale ſit acceptum vniuerſaliter vel particulariter ſecundum ſua ſuppoſita: & hæc ſunt verba Auicennæ.

Quare ſignũ vniuerſale non ſit ponendum à parte prædicati.

In ſubiecto vniuerſali ſignum diſtributiuũ ordinandum: quia per diuiſionem ſubiecti prædicatum partibus attribuitur ſubiecti, vt diuiſim participent id per prædicationem & non in prædicato ponendum: quia cum prædicatum formaliter ſic acceptum, non propriè diuiditur, niſi alterius, hoc eſt, ſubiecti diuiſione: ſed inæqualiter redditur ſubiecto & partibus eius. Vnde id quod eſt vniuerſale, prædicari poteſt, vt omnis homo eſt animal: ſed vniuerſale vniuerſaliter acceptum non poteſt prædicari: nulla enim vera affirmatio eſſe poteſt, in qua de vniuerſali aliquo prædicato prędicetur ſiue prædicatio fiat: quoniam vniuerſaliter ſic patet, quod falſum eſt, omnis homo eſt omne animal, & ſi ponatur, quòd nullum animal ſit niſi homo. Cum enim homo ſubjiciatur gratia partium ſuarum, & prædicata formaliter accipiantur, oportet quod quilibet homo eſſet omne animal, quod falſum eſt.

Obiectio.

Obiiciunt tamen quidam & inſtant per hanc, nullus homo eſt nullum animal: quod probatur per hoc quod eius contradictoria eſt falſa, hæc ſcilicet, non nullus homo eſt nullum animal: ex hac enim ſequitur hæc, aliquis homo eſt nullum animal, quæ eſt falſa & contradictoria primæ. Sed ad hoc ſoluere non eſt difficile ſi hæc propoſitio, nullus homo eſt nullũ animal, debitè ordinetur ſic, quòd vtraq; negatio feratur ad compoſitionem ſic, nullus homo nullum eſt animal hæc enim æquipollet huic, omnis homo non nullum animal eſt. Et ex hac ſequitur hæc, quod quilibet homo eſt aliquod animal, quæ vera eſt: & in hoc ſenſu ſua contradictoria eſt falſa, ſicut apparet cuilibet: & ſic conſtat, quòd ſignum vniuerſale ad prædicatum non eſt ponendum.

Solutio.

Ex omnibus quæ inducta ſunt in hoc capitulo, apparet, quòd oppoſitio eſt paſſio partium enuntiationis: ex quo contingit enuntiare ſecundum omnem modum oppoſitionis & contradictoriæ & contrariæ & ſubcontrariæ. Nunc ergo dandæ ſunt leges harum oppoſitionum.

CAPVT II.

De legibus & conſequentiis dictarum oppoſitionum.

Opponi autem affirmationem, &c.

OPponi ergo dico affirmationem & negationem contradictoriè: quoniam vna vniuerſaliter ſignificat, & alia contradicens ei ſignificat non vniuerſaliter, ſed particulariter, vel indefinite, vel ſingulariter, vt cum dicitur, omnis homo eſt albus: huic enim contradictorie opponitur & immediatè hæc, non omnis homo eſt albus: & huic æquipollet hæc, quidam homo non eſt albus, quæ etiam contradictoria eſt non immediatè, ſed mediante illa cui æquipollet. Similiter ſi dicam, omnis homo albus eſt, Sortes albus non eſt, contra

Quomodo iſti propoſitioni, omnis homo eſt albus, contradicit immediatè hæc, nõ omnis homo eſt albus: mediatè autem contra-

dicunt ſibi illa, aliquis homo non eſt albus, Socrates non eſt albus.

Ex quo patet, quòd particulari affirmatiuæ nõ contradicit immediatè vniuerſalis negatiua, ſed vna quæ ei æquipollet: & ſic dicas de vniuerſali affirmatiua & particulari negatiua.

contradictio eſt: quia affirmatio fuit prædicati de qualibet parte ſubiecti: & Sortes eſt pars ſubiecti: ſequitur enim, Sortes non eſt albus: ergo quidam homo non eſt albus, & ergo non omnis homo eſt albus: & hæc eſt contradictio primæ. Et ſimilis eſt oppoſitio inter vniuerſalem negatiuam & particularem affirmatiuam, vt quidam homo eſt albus, & nullus homo eſt albus. Huic enim quidam homo eſt albus, immediatè opponitur hæc, non quidam homo eſt albus: huic autem æquipollet, nullus homo eſt albus, quæ eſt contradictoria per illam cui æquipollet: & ſic eſt in aliis.

Contrariæ verò, &c.

Quæ ſint propoſitiones contrariæ, & quæ ſit earum lex.

Contrariè vero dico opponi in enuntiationibus vniuerſalem affirmatiuam & vniuerſalem negatiuam. Dico autem vniuerſalem quæ deſignat quoniam vniuerſaliter, vt cum dicitur, omnis homo eſt iuſtus. Et cum dicitur, nullus homo iuſtus eſt. Inter has enim contrarietatis eſt oppoſitio: propterea quod ſunt ambæ vniuerſales. Et non eſt poſſibile, quòd iſtæ vnquam ſint ſimul veræ in aliqua materia: quia ſi prædicatum eſt eſſentiale ſubiecto, tunc erit neceſſaria, & erit vna vera, & altera falſa, vt cum dicitur, omnis homo eſt animal, nullus homo eſt animal. Si autem prædicatum repugnet ſubiecto: tunc eſt impoſſibilis materia, & erit negatiua vera, & affirmatiua falſa. Si autem prædicatum eſt accidentale ſubiecto: tunc enuntiatio erit in materia contingenti, & tunc erunt ambæ ſimul falſæ, ſi accipiatur accidens ad vtrumlibet, videlicet cum dicitur, omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus. Hæ enim ſunt contrariæ, & ſunt ambæ falſæ.

His vero oppoſitis, &c.

Quæ ſint ſubcõtrariæ, & quæ earum lex.

Oppoſitæ autem contrariis in modo ſigni vniuerſalis ſunt ſubcontrariæ: quia vtraque illarum eſt particularis, cum vtraque contrariarum ſit vniuerſalis. Et illarum lex eſt, quòd ambæ poſſunt ſimul eſſe veræ in materia contingenti: ſunt enim ſimul veræ iſtæ, non omnis homo albus eſt, & quidam homo albus eſt. Hæc enim non omnis homo albus eſt, æquiualet huic, quidam homo non eſt albus, quæ eſt ſubcontraria iſtius, quidam homo eſt albus: & ſunt ambæ veræ in materia contingenti ad vtrumlibet.

Quæ ſit lex contradictoriarum in vniuerſalibus.

Quæcunq; contradictiones, &c.

Reſumentes de contradictoriè oppoſitis, dicimus, quòd quæcunque enuntiationes cõtradictiones ſiue contradictoriè oppoſitæ, & ſunt vniuerſalium ſubiectorum & vniuerſaliter diſtributorum, in his neceſſe eſt ſemper vnam enuntiationem eſſe veram & alteram falſam in omni materia: per illud principium quod dicitur, De quolibet affirmatio vel negatio eſt vera, & de nullo ſimul ambæ, vt omnis homo iuſtus eſt, & quidam homo iuſtus non eſt: & omnis homo animal eſt, & quidam homo animal non eſt: nullus homo lapis eſt, & quidam homo lapis eſt.

Quæ lex cõtradictoriarum in ſingularibus.

Et quæcunque in ſingularibus, &c.

Similiter autem eſt in contradictoriis enuntiationibus quæcunque ſunt in ſingularibus ſubiectis, vt Sortes eſt albus, & Sortes non eſt albus. In omnibus enim talibus contradictoriis ſemper vna eſt vera, & reliqua eſt falſa in omni materia. Quæcunque vero contradictiones ſiue oppoſitiones, quia contradictio extenſo nomine contradictionis dicitur de omni oppoſitione communiter, quæ ergo talium oppoſitionum ſunt quidem in enuntiationibus vniuerſalibus (in quibus ſubiecta ſunt vniuerſalia, ſed non vniuerſaliter diſtributa) non ſemper in omni materia contingit vnam eſſe veram & alteram falſam: quia ambæ tales poſſunt ſimul eſſe veræ, vt quæ ſunt ſubcontrariæ. Simul enim eſt verum dicere, quod homo eſt albus, & quod homo non eſt albus: & cum indefinita æquipolleat particulari, ſimul erit verum dicere, quidam homo eſt albus, & quidam homo non eſt albus. Et ſimiliter eſt verum dicere, quòd homo eſt probus, & quod homo non eſt probus: quia ſi moribus eſt turpis, tunc probus non eſt. Et eodem modo ſimul erit verum dicere, quòd homo eſt pulcher ſecundum corpus, & quod homo non eſt pulcher. Si enim fœdus corpore eſt (quod frequenter contingit) ſequitur tunc, quòd non eſt pulcher. Similiter autem eſt in permanentibus quæ contingentibus cauſis fiunt & talibus accidit eſſe: & in talibus ſimul veræ ſunt iſtæ, quoddam contingentium eſt, & quodam contingentium non eſt: quia quod ſic eſt (dum adhuc eſt in fieri) non eſt. Et ſic patet in multis, quòd ſubcontrariæ (in quibus non enuntiatur vniuerſale vniuerſaliter) ſimul veræ eſſe poſſunt.

Obiectio textus.

Videbitur autem inconueniens, &c.

Hoc tamen ſi prima facie & non ſubtiliter inſpiciatur, videbitur eſſe inconueniens. Et hoc ideirco eſt: quia hæc enuntiatio, non eſt homo albus, videtur per æquipollentiam ſignificare idem quod nemo eſt homo albus, ſiue quòd nullus homo eſt albus: hæc enim nemo eſt albus, neque idem eſt cum hac, non eſt homo albus, neque ſimul verificatur cum hac, eſt homo albus. Impoſſibile eſt enim has duas verificari ſimul: quia contradictoriæ ſunt. Hoc autem ideo contingit: quia cum dicitur, non eſt homo albus, negatio, quia præcedit ſubiectum, videtur formaliter reſpicere ſubiectum & negare: & ſic idem eſt, non eſt homo albus, quod nemo eſt albus. Sed, ſicut diximus, ſi termini enuntiationum iſtarum debitè ordinentur: tunc hoc non contingit: vt ſi iſta, non eſt homo albus, reſoluatur in hanc, homo non eſt albus, & tunc non eſt eadem cum hac, nemo eſt albus: & verificatur ſimul cum ſua ſubcontrariè oppoſita, homo eſt albus: quia tunc negatio non refertur ad formam ſubiecti, ſed ad compoſitionem.

Solutio.

Vnius affirmationis eſt vna tantum negatio principalis Boëtius hoc intelligit in contradictoriis. S. Thom. autem & D. Alb. videntur hoc intelligere in omni genere oppoſitionis.

Quam vnitatem requirant propoſitiones oppoſitæ.

Adhuc autem in contradictoriis & in aliis oppoſitionibus attendendum eſt, quòd vna negatio vnius & eiuſdem debet eſſe affirmationis. Et probatur per hoc: quia ſi affirmatio & negatio ſunt oppoſitæ, oportet quòd illud idem neget negatio, quod affirmauit affirmatio: & ſic non poteſt eſſe niſi vna negatio vnius affirmationis. Et ſi plures aliquando ſint voce, ſunt tamen ad vnam primam reductæ, ſicut paulò ante dictum eſt. Oportet etiam, quòd affirmatio & negatio ſint de eodem ſubiecto, ſiue hoc ſit ſubiectum de aliquo ſingularium, vt de Sorte vel Platone, ſiue ſit de aliquo vniuerſalium ſubiectorum, vt de homine, vel de aſino: ſiue etiam illud ſubiectum vniuerſale ſit ſuppoſitum vniuerſaliter diſtributum, ſiue ſit non

non diſtributum. In omnibus enim his requirit vnitatem & identitatem oppoſitio, non quidem tantum generis vel ſpeciei, ſed numeri: quia oppoſitio circa idem numero vult eſſe.

Et ſiquis obiiciat, quòd omnis homo currit, & quidam homo non currit, vel Sortes non currit, non ſunt circa idem numero, ſed circa idem genere vel ſpecie. Dicendum, quòd hoc falſum eſt: quia cum dicitur, omnis homo currit, homo ſtat ibi pro quolibet ſuo ſuppoſito: & ideò ſtat pro illo cui ſupponitur quando dicitur, Sortes currit, vel quidam homo currit. Si ergo omnis homo currit, tunc aliquis homo currit: & ſi quidam homo non currit, tunc quidam homo currit & non currit: & hæc eſt contradictio. Similiter ſi omnis homo currit, tunc Sortes currit: & ſi cum hoc Sortes non currit: tunc ſequitur, quòd Sortes currit & non currit: & hæc eſt contradictio. Oportet ergo, quòd oppoſitio ſit circa idem numero, vt diximus.

Propoſitiones oppoſita debent eſſe de eiſdem extremis.

Huius autem exemplaris ratio ſeu declaratio eſt, ſicut ſi dicam, Sortes eſt albus, & Sortes non eſt albus. Si autem aliquid aliud prædicatum dicam de eodem ſubiecto, vel idem prædicatum de alio ſubiecto, non erit talis enuntiatio iſti oppoſita, ſed alia & ſeparata & diuerſa per diſparationem ab ipſa. Sicut ſi dicam de Sorte, quòd eſt muſicus: & dicam de Platone, quòd eſt albus: neutra enim iſtarum opponitur huic, Sortes non eſt albus; vel huic, Plato non eſt muſicus.

Quomodo vnius propoſitionis plura ſunt contradictoria, non tamen aquè immediatè. Nota, quòd S. Thom. videtur velle iſtas, homo eſt albus, non homo eſt albus, eſſe ſubcontrarias: & ſalnat, quid ſunt oppoſita. Vide ipſum. Expoſitio tamen D. Alb. eſt minus dubitabilis.

Huic ergo affirmationi quæ eſt, omnis homo albus eſt, contradictoriè & immediatè opponitur negatio eiuſdem de eodem quæ eſt, non omnis homo albus eſt: & per illam ſua æquipollens quæ eſt, quidam homo non eſt albus. Illi verò quæ eſt, aliquis homo eſt albus, contradictoriè opponitur illa quæ eſt, non aliquis homo eſt albus, immediatè & per illam ſua æquipollens quæ eſt, nullus homo eſt albus. Et illi indefinitæ quæ eſt, homo albus eſt, contradictoriè opponitur illa quæ eſt, non homo albus eſt: quia hæc æquipollet vniuerſali, nullus homo albus eſt, ſecundum quod negatio formaliter reſpicit ſubiectum.

Manifeſtum eſt autẽ, &c.

Manifeſtum eſt ergo, ſicut diximus, quoniam affirmationi vni vna negatio oppoſita eſt: & ſi ſunt plures ſecundum æquipollentiam, reducuntur ad vnam & eandem. Manifeſtum eſt etiam, quòd enuntiationum aliæ ſunt contrariæ, aliæ contradictoriæ. Nam ſubcontrariæ ſunt, quæ ſub contrariis continentur. Dictum eſt etiam, quæ ſunt contrariæ, & quæ contradictoriæ. Adhuc autem eſt determinatum quando ſiue in quibus non ſemper ſignificat verum vel falſum contradictio, vel oppoſitio quæ extenſo nomine contradictio vocatur. Dictum eſt etiam quare ſiue propter quid. Et dictum eſt etiam, quando vna earum eſt vera vel falſa de neceſſitate.

Dubitatio.

Si autem quæratur, quæ oppoſitio ſit maior, vel contradictionis, vel contrarietatis, eò quòd contrarietas vniuerſaliter, contradictio verò particulariter contradicit vniuerſali. Dicendum, quòd oppoſitio contradictionis maior eſt omnibus: eò quod illa nullum habet medium quin ſemper diuidat per verum & falſum. Contrarietas verò habet medium, in quo non diuidit extrema, ſed ambo erunt falſa. Et quod dicitur, quòd vniuerſaliter negat quod vniuerſaliter affirmatum eſt, dicitur quòd hoc non eſt prædicatum coniungere vni vniuerſaliter & remouere ab altero ſecundum rem & veritatem: ſed eſt tantum ſecundum ſignum & non ſecundum rem: in contradictione autem remouentur abinuicem oppoſitionis extrema per veritatem. Et ſic patet, quòd in aliquo coniungibilia ſunt extrema contrariorum, quia in falſo: in nullo autem coniunguntur extrema contradictionis neque in vero neque in falſo.

Solutio. Quomodo oppoſitio contradictionis eſt maior oppoſitione contrarietatis.

Adhuc autem notandum eſt, quòd quamuis indefinita æquipolleat particulari, tamen non eſt idem dicere, homo currit, & non homo currit: & quidem homo currit, & quidam homo non currit: quia per ſignum particulare trahitur vniuerſale ſubiectum ad ſtandum pro ſuppoſito, quod tamen ad hoc non trahitur quando ſtat per ſeipſum ſine particulari ſigno: & ideo tunc poteſt reſpici materialiter vel formaliter à negatione quæ opponitur ei in eadem enuntiatione. Vnde non eſt idem dicere, homo eſt albus, & non homo eſt albus, cum iſtis, quidam homo eſt albus, & quidam homo non eſt albus: & ſic in aliis iudicandum eſt.

CAPVT III.

Vtrum ſemper altera contradictoriarum determinatè eſt vera.

Contradictoria largè accepta ſunt etiam in æquiuocis.

Nvnc autẽ determinatè relinquitur, vtrum altera contradictoriarum ſit ſemper determinatè vera, alia falſa. Ad hoc autem declarandum, ſumemus extenſo nomine contradictorias, ſecundum quod illæ (quæ ſub vnitate vocis ſunt, quamuis non ſint ſub vnitate ſignificationis) contradictoriæ dicuntur, quando differunt per affirmationem & negationem.

Vna autem eſt affirmatio, &c.

Quod autem altera non neceſſariò ſit vera, ſic probatur. Reſumatur enim illud quod dictum eſt in præcedenti capitulo, quòd vna eſt affirmatio vel negatio, quæ vnum prædicatum de vno ſubiecto ſignificat ſiue ſignificando enuntiat. Et hoc duobus modis, ſcilicet vel ſic, quòd ſubiectum ſit vniuerſale vniuerſaliter ſicut contradicunt iſtæ, omnis homo eſt albus, non omnis homo eſt albus. Signum enim vniuerſale additum ſubiecto non facit compoſitam enuntiationem, cum non dicat aliquam formam vel ens determinatum, ſed formæ ſubiecti diſtributionem, vel etiam cum ſignificat non vniuerſaliter, vt quando particularis opponitur vniuerſali, vt quidam homo albus eſt, nullus homo albus eſt. Et quia etiam iſta, non omnis homo albus eſt, æquipollet particulari: & hæc, non nullus homo albus eſt, particulari æquipollet. In his enim albus quod eſt prædicatum, ſignificat vnum & idem de eodem ſubiecto quod eſt homo.

Si verò propoſitio ſignificatione ſubiecti quidem

quidem plures ſit: cum tamen voce & nomine ſubiecti ſit vna, vt ſi duobus vnum nomen ſit impoſitum, ex quibus duobus non fit vnum, nec poteſt fieri vnum ſicut in diffinitione ex genere & differentia fit vnum: tunc ſecundum ſignificationem non eſt vna affirmatio, in qua vni prædicato ſubiicitur talo ſubiectum: quia propter duas impoſitiones actu factas nomen illud vtrumque illorum actu ſignificat, & ſic plura ſignificat actu. Et huius exemplum eſt, vt ſiquis imponat hoc nomen, tunica, homini & equo duabus actualibus impoſitionibus, & dicat, tunica eſt alba, vel tunica non eſt alba: non eſt ſimpliciter affirmatio vel negatio: quia ſignificatione actuali non eſt vna: quia quamuis dicat Boëtius, quòd termino ſemel ſumpto non contingit vti æquiuocè, tamen nihil prohibet quin duo duabus acceptionibus termini poſſint vti æquiuocè: & ſic inter reſpondentem & opponentem poſſit accipi æquiuocè: & ſic non eſt inter eos contradictio: quia affirmationem & negationem non referunt ad idem: ſecundum hoc enim nihil refert dicere, tunica eſt alba, quam homo & equus eſt albus diuiſim, vt ſit ſenſus, quòd homo eſt albus, & quòd equus eſt albus. Sic ergo hæc enuntiatio, homo & equus eſt albus, multa ſignificet propter diuerſa & explicita ſubiecta plura. Manifeſtum eſt, quoniam & prima multa ſignificat propter multas vnius nominis inſtitutiones ad plura ſignificanda. Inſtitutio enim principalis eſt in ſignificatione nominis, cum nomen ſit vox ſignificatiua ad placitum, & non à natura. Æquali enim ratione qua ſignificat vnum, ſignificat & reliquum. Vnde vel vtrumque ſignificat, vel neutrum, vel ſignificat id quod fit ex duobus: ſed non ſignificat neutrum, nec quod fit ex vtraque, quia non fit vnum aliquod ex duobus, homine ſcilicet & equo: ergo ſignificat actu vtrumque. Propter quod in his & in talibus æquiuocis non neceſſe eſt hanc quidem propoſitionem contradictionis vnam partem eſſe veram determinatè, aliam verò falſam determinatè: ſed vtraque dubia eſt. Et, ſicut diximus, largè hîc accipimus contradictionem, prout contradictio in vnitate vocis conſiſtit, & non vniuocæ ſignificationis: & hæc eſt quæ videtur contradictoria, & non eſt.

Quomodo intelligendum ſit illud Boëtij quòd termino ſemel ſumpto non contingit vti æquiuocè.

In his autem non æquiuocis quæ vel ſunt ſecundum præſens, vel facta ſunt ſecundum præteritum, eò quod illa nullam ſui partem habent in potentia dependentem ad futurum, vt homo eſt, vel homo fuit, vel homo non eſt, vel homo non fuit, ſi affirmatio & negatio ad idem referantur, neceſſe eſt vel affirmationem vel negationem determinatè veram vel falſam eſſe. Dicimus tamen præſentia vel facta, quæ nullam, vt diximus, dependentiam habent ad futurum: quia ſi aliquam ad futurum habent dependentiam, non ſimpliciter ſunt, vel facta ſunt, ſed ſunt & facta ſunt ſecundum quid. Simpliciter autem ſunt in potentia, & dependent in futurum, ſicut ea quæ præſentia vel facta ſunt in aſtrorum diſpoſitione, quæ adhuc ſecundum cauſas inferiores & ſecundum effectum dependent in futurum, & multis modis, vt dicit Ptolemæus, poſſunt impediri. Idem eſt de his quæ modo prophetico enuntiantur.

Quæ ſint præſentia vel facta dependentia à futuro.

In talibus ergo quæ ſunt & facta ſunt non habentia dependentiam ad futurum, neceſſe eſt alteram partem eſſe veram determinatè, & alteram falſam. In vniuerſalibus quidem contradictorijs vniuerſaliter, vt cum dico, omnis homo currit, non omnis homo currit: nullus homo currit, non nullus homo currit. In talibus enim ſemper eſt neceſſe hanc quidem determinatè eſſe veram, illam verò ſibi contradictoriè oppoſitam, determinatè neceſſe eſt eſſe falſam. In his verò quæ ſunt ſingularia etiam alteram neceſſe eſt determinatè eſſe veram, & alteram falſam, vt Sortes currit, Sortes non currit, quemadmodum iam antedictum eſt. In his verò enuntiationibus, quæ quidem in vniuerſalibus ſubiectus non vniuerſaliter diſtributis dicuntur ſiue enuntiantur, ſicut ante diximus in æquiuocis, non eſt neceſſe alteram eſſe veram, vt iam immediatè antedictum eſt de his.

CAPVT IV.

Vtrum in ſingularibus contingentibus de futuro ſit determinata veritas.

IN ſingularibus verò & futuris non eſt ſimiliter determinata veritas in altera contradictoriarum. Singularia verò quæ ſecundum eſſe ſuum & cauſam futura ſunt, contingentia ſunt, & ideò ad vtrumlibet ſe habent, & neutrum eorum determinatè verum vel falſum eſt. Si enim in talibus omnis affirmatio eſſet determinatè vera vel falſa, & eſſent neceſſaria eſſe, ſequeretur quòd omne contingens ſingulare & futurum, neceſſe eſſet eſſe vel non eſſe: quod falſum eſt, cum contingens poſſit eſſe & non eſſe, hoc eſt, poſſit eſſe, & ſimiliter poſſit non eſſe: quia aliter non eſſet contingens. Ponamus enim quòd hic quidem aliquis dicat aliquid eſſe futurum, ille verò ſiue alius dicat illud non eſſe futurum, ſiue neget illud futurum eſſe: hoc ſic dictum per affirmationem & negationem eſt dictum. Manifeſtum eſt enim quòd alter iſtorum verum dicit: & ſic manifeſtum eſt verum dicere alterum iſtorum: quia aut erit, aut non erit, per hoc principium quod in 4. primæ philoſophiæ eſt probatum à text. com. 19. quòd omnis affirmatio vel negatio pro altera parte de quolibet vera vel falſa eſt, & quod vtraque, affirmatio ſcilicet, & negatio nunquam ſimul de aliquo vera erunt. Vnde in talibus contingentibus non erunt affirmatio & negatio contradictoriæ ſimul veræ. Hoc autem tali probatur ratione: ſi enim verum eſt de aliquo dicere, quoniam album eſt, vel ex ex oppoſito, quoniam non album eſt: tunc neceſſe eſt alterum illorum verum eſſe, ſcilicet quòd ſit album, vel quod non ſit album, quodcunque fuerit verum dicere de ipſo. Et ſi neceſſe eſt alterum illorum eſſe verum, quod ſcilicet eſt album, vel non eſt album: tunc alterum verum eſt vel affirmare vel negare de ipſo. Si enim eſt album, vere affirmatur album

In ſingularibus de futuris, &c.

Dixit quæ ſecundum ſuum eſſe & cauſam futura ſunt ad excludendum ſingularis neceſſaria & impoſſibiles, quarum altera contradictoria eſt determinatè vera & reliqua falſa: dicit tamen S. Thomas; quòd Ariſt. loquens de ſingularibus, ideo non fecit mentionem de materia contingenti, quia omnes ſciunt illã eſſe materiam quæ conuenit ſingularibus: imo ſecundum Alex. de Porphyrium per ſingularia dedit intelligere contingentia.

bum de ipſo. Si verò non eſt album : tunc album verè negatur : quia ſi non eſt album, qui dicit eſſe album, ipſe mentitur : & ſi mentitur dicendo eſſe album, tunc non eſt album: propter quod neceſſe eſt aut affirmationem aut negationem determinatè veram eſſe vel falſam.

Si ergo propter hoc neceſſe eſt affirmationem vel negationem eſſe veram determinatè vel falſam de futuro : tunc ſequitur, quòd nihil fit à caſu, & ſequitur, quòd nihil ſit ad vtrumlibet. Si enim duorum alter dicat ſiue affirmet aliquid eſſe futurum, & alter neget illud eſſe futurum, vt nauale bellum : oportet, quòd aut qui dicit ſiue affirmat illud futurum eſſe, verus ſit in affirmando : aut qui negat illud futurum eſſe, in negando illud futurum eſſe verus ſit : quia ſimul ambo verificari non poſſunt. Res enim ipſa cauſa eſt veritatis vel falſitatis:& dicere affirmatiuum vel negatiuum nihil facit ad hoc quod res ſic vel non ſic eueniat : propter dicere ſiue affirmare res non magis ſic vel ſic habebit ſe. Et ideo ſi in ſingularibus & contingentibus de futuro altera pars contradictionis neceſſariò & determinatè ſit vera, quodcunque eueniet, neceſſe eſt, quòd eueniat & non poſſit non euenire, & ſic nihil erit à caſu & nihil erit ad vtrumlibet.

Amplius ſi eſt albus nunc, &c. Amplius hoc idem probatur ex ipſa re per alium modum. Si enim de aliquo eſt verum dicere, quoniam nunc eſt album, de eodem primo ante hoc nunc verum fuit dicere, quoniam hoc erit album : quia omne præſens antequam veniret, fuit futurum. Si enim detur, quòd nunquam fuit futurum, ſequitur quòd nunquam veniet tempus præſens in quo poſſet dici de eo quod eſt album : ergo de quolibet illorum quæ facta ſunt in præſenti aliquo, ſemper in omni præterito (quod eſt ante hoc nunc in quo facta ſunt) fuit ſemper verum dicere de illo, quoniam ipſum eſt, vel erit : quia in præſenti in quo eſt vel factum eſt, verum eſt dicere de ipſo, quia eſt. In præterito autem quod fuit ante hoc præſens, verum fuit dicere, quoniam erit : ſemper ergo verum eſt & fuit verum dicere, quoniam eſt vel erit. Inde arguitur vlterius: quia de quocunque ſemper eſt verum dicere, quoniam eſt vel erit, illud ineuitabiliter & immutabiliter ſe habet ad eſſe & fieri : quod autem ineuitabiliter & immutabiliter ſe habet ad eſſe & fieri, hoc non poteſt non eſſe, & non poteſt non futurum eſſe. Et ex hac ratione iterum arguitur vlterius : quia quod non poteſt non eſſe & quod non poteſt non fieri, impoſſibile eſt non eſſe, & impoſſibile eſt non fieri : & quod impoſſibile eſt non eſſe vel impoſſibile eſt non fieri, neceſſe eſt fieri vel neceſſe eſt eſſe : omnia ergo quæ futura ſunt & in aliquo præſenti erunt, neceſſe eſt fieri. Inter ea ergo quæ fiunt vel ſunt in aliquo præſenti, nihil eſt quod ad vtrumlibet ſe habeat, ſcilicet ad fieri, & ad non fieri, & nihil in talibus fit à caſu. Si enim detur, quòd aliquid talium ſit à caſu, & quod ſe habeat ad vtrumlibet, hoc eſt, ad fieri & ad non fieri, ſequeretur, quòd non eſſet ex neceſſitate : probatum autem eſt, quòd ex neceſſitate eueniet, ſi altera pars contradictionis neceſſariò & determinatè ſit vera.

At vero nec quoniam, &c. Si verò aliquis hæc inconuenientia fugiens dicere velit, quòd in talibus ſingularibus & contingentibus de futuro neutra pars contradictionis eſt vera, ſed ambæ falſæ: vt ſi dicatur, quòd futurum contingens in ſingularibus, nec erit, nec non erit : hoc nullo modo conuenit dicere : quia ex hoc ſequuntur plura inconuenientia, quorum vnum & primum & maximum eſt, quòd in contradictoriis ſecundum hoc eueniet, quòd affirmatio ſit falſa, quando etiam negatio illi oppoſita erit non vera : & ſic contradictoriæ ambæ ſunt falſæ: quod eſt impoſſibile. Et è conuerſo etiam ſequitur, quòd cum negatio in contradictoriis eſt falſa, ſibi oppoſita affirmatio eſt non vera, ſed falſa: & ſic omnis demonſtrationis deſtruitur primum principium, quod eſt, quòd non contingit contradictionem ſimul veram vel falſam eſſe.

Adhuc ſi verum eſt, &c. Adhuc autem inducitur alia ratio : ſi enim verum eſt dicere de aliquo, quoniam ipſum album & magnum, oportet quod ipſum ſit vtrumque illorum : quia copulatiua non verificatur niſi eius vtraque pars ſit vera. Si ergo verum eſt dicere de aliquo, quòd cras erit album & magnum, oportet quod vtrumque illorum fiat cras. Si verò dicatur, quòd neuter eorum cras erit, & dicatur, quòd neque erit cras, neque non erit cras, tunc ſequitur, quòd non eſt ad vtrumlibet : quia nec negatio erit, nec affirmatio. Et detur de hoc exemplum in nauali bello, quod cras fieri poteſt & non fieri poteſt : ſequitur enim ex hoc quod dicitur quod neutra contradictoriarum eſt vera, ſed ambæ falſæ, quia nauale bellum cras oportet, vel neceſſe ſit neque fieri neque non fieri: quod falſum eſt, quia neceſſe eſt nauale bellum cras fieri vel non fieri.

Quæ verò contingunt incōuenientia, &c. Inconuenientia ergo quæ ſequuntur ſiue contingunt ex hoc quod in ſingularibus & contingentibus de futuro altera pars determinatè neceſſariò ſit vera, hæc ſunt quæ dicta ſunt : hæc enim inconuenientia ſequuntur ſi dicatur, quod omnis affirmationis & negationis (ſiue in his contradictoriis quæ dicuntur per oppoſitionem contradictionis in vniuerſalibus ſubiectis vniuerſaliter ſumptis, ſiue in his ſint per oppoſitionem contradictionis accepta quæ ſunt ſingularia) neceſſe eſt oppoſitarum contradictione enuntiationum hanc determinatè eſſe veram, alteram autem determinatè neceſſe eſt eſſe falſam. Si autem ſic eſſet, in his quæ fiunt nihil ſe haberet ad vtrumlibet, & quod poſſet fieri & quod poſſet non fieri: ſed ſecundum hæc omnia quæ fiunt vel ſunt, vel eſſent & fierent ex neceſſitate.

CAPVT V.

De inconuenientibus quæ ſequuntur ex parte eorum quorum nos cauſa ſumus.

Quare non oportebit neque conſiliari, &c. ADhuc autem quorum nos cauſa ſumus oſtenditur, quoniam non neceſſe eſt hanc vel illam contradictoriarum in contingentibus veram vel falſam eſſe : ſi enim omnia vel

ex neceſſitate erunt, vel ex neceſſitate non erunt: tunc non oportet nos de aliquo conſiliari: quia conſilium eſt (vt dicit Ariſtot. in ethicis) de operationibus per nos poſſibilibus aliter fieri.

5. ethic. c. 6.

Adhuc ſi ſic eſſet ſicut dictum eſt, non oporteret nos negotiari de aliquo acquirendo nobis: non enim negotiamur de aliquo niſi quod eſt poſſibile nos habere, & quod etiam poſſumus non habere. Ad quid enim conſiliaremur vel negotiaremur? quia ſi conſiliabimur vel negotiemur, erit neceſſariò alterum contradictoriorum. Et ſi non conſiliemur & non negotiemur, adhuc nihilominus erit neceſſarium quod futurum eſt. Nihil enim prohibet vel in futurum propinquum futurum, vel in remotum, ſicut in milleſimum annum aliqua dicere futura eſſe, vel non eſſe futura.

Et tunc ex dictis ſequitur, quòd quodlibet alterum eorum quæ ſunt partes contradictionis, erit ex neceſſitate quodcunque fuit illud de quo verum erat dicere in præterito, quòd erit, vel quod non erit. Si ergo erit, tunc de neceſſitate erit. Si verò non erit, de neceſſitate non erit. Tunc enim in dicere aliqua & proferre voce contradictoria nulla eſt differentia, ita ſcilicet, quòd aliquis dicat affirmationem vel negationem, vel non dixerit: propter dicere enim in re nihil eueniet. Sed manifeſtum eſt, quòd in ipſa re & cauſis rerum ita ſe habet, vel quod fit, vel quod non fit: vnde in ipſa re eſt & non in hoc quod vnus quidem aliquis vnum contradictoriorum dixerit ſiue affirmauerit, ille verò alius iſti contradicens idem negauerit: non enim propter hominis negare vel affirmare ſic erit vt affirmatur, vel ſic non erit vt negatur: ſed, ſicut diximus, ſic fieri vel non fieri prius eſt in ipſis cauſis rerum contingentibus vel neceſſariis.

At vero nec hoc dicere, &c.

Nec iterum in hoc eſt differentia ſi dicatur futurum in milleſimum annum vel in quamlibet partem temporis magnam vel paruam: quia ſi altera pars neceſſario erit vera determinatè, tunc poſt quantumcunque temporis fiat, ſemper verum erit dicere, quòd ſit de neceſſitate. Et ſi in omni tempore præterito quod eſt antequam fiat ſic ſe habet, quòd vnum contradictoriorum verè dicatur fieri: tunc ſequitur, quòd illud neceſſe eſt fieri: vnumquodque autem eorum quæ ſunt ſic ſe habet, quòd antequam fiat verum eſt dicere, quòd erit ſiue fiet: ſequitur, quòd vnumquodque quod fit, ex neceſſitate fit. Si enim ſic eſt, tunc quandocunque aliquis dixerit de aliquo, quòd illud erit, ſequitur quod ſic erit, quod non poteſt non fieri ſi hoc determinatè eſt futurum: quod enim iam nunc factum eſt, de illo ſemper in omni præterito quod fuit antequam fieret verum erat dicere, quòd hoc erit, & fuit falſum dicere, quod hoc non erit.

Quod ſi hæc non ſunt poſſibilia, &c.

Si autem hæc inconuenientia quæ inducta ſunt poſſibilia non ſunt, ſequitur, quòd impoſſibile eſt in futuris contingentibus alteram partem contradictionis eſſe de neceſſitate veram: ſed ſi erit contingens, erit & poterit non eſſe. Quod autem omne quod contingenter euenit, poſſibile ſit non euenire, probatur ex nobis: multa enim contingentia ſunt operabilia per nos, & nos ſumus principium & cauſa illorum: quod probatur ex hoc, quòd de talibus conſiliamur qualiter vtilius fiant: quod non faceremus ſi aliter euenire non poſſent. Probatur etiam ex hoc, quòd nos per voluntatem agimus talia: voluntas non eſt principium vno modo ſe habens: quod enim aliquis vult, poteſt non velle: & quod per voluntatem agit, poteſt non agere.

Adhuc autem aliter probatur idem generali ratione. Omnino enim ſiue vniuerſaliter in his quæ non ſemper actu ſunt, nec in ſe nec in ſuis cauſis ſemper ſic eſt, quòd ea poſſibile eſt eſſe, & poſſibile eſt ea non eſſe, ſicut eſt videre in omnibus in quibus vtrumque eſt contingens, & eſſe ſcilicet, & non eſſe. In talibus autem etiam contingit, quòd poſſibile eſt ea fieri, & poſſibile eſt ea non fieri: & etiam in ſenſu ſunt nobis manifeſta multa ſingularia quæ ſic ſe habent, ſicut eſt hoc, quòd hanc veſtem quamcunque datam poſſibile eſt incidi violenter, & tamen poteſt eſſe, quòd non incidetur: poſſibile eſt enim, quòd exteratur vſu & vetuſtate conſumatur & non incidatur. Similiter autem eſt poſſibile hanc veſtem non incidi: non enim eſſet poſſibile, quòd vſu & vetuſtate extereretur ſiue conſumeretur, niſi poſſibile eſſet eam non incidi: propter quod etiam in aliis futuris quæ dicuntur ſecundum potentiam ad eſſe & ad non eſſe, ſic eſt, quòd talia poſſibile eſt eſſe, & poſſibile eſt non eſſe. Cum ergo multa talia ſint, manifeſtum eſt, quòd non omnia contradictoria in ſingularibus & de futuro de neceſſitate ſic eueniunt, quòd alterum de neceſſitate ſit futurum: ſed aliqua quidem ſe habent ad vtrumlibet, eſſe ſcilicet, & non eſſe: & non magis eſt in talibus affirmatio quam negatio. Alia verò contingentia quædam ſunt, quæ magis ſe habent ad vnum quam ad reliquum, ita quod vnum magis & in pluribus contingit, alterum verò minimè ſiue in paucioribus contingit fieri: ſed tamen nihilominus vtrumque illorum contingens eſt fieri & non fieri, & neutrum eſt de neceſſitate.

CAPVT IV.

De determinatione dubitationis inductæ.

AD omnium autem eorum quæ inducta ſunt determinationem prænotandum, quòd duplex eſt neceſſitas. Quædam eſt neceſſitas rei qua res in ſe neceſſaria eſt: eò quod habet cauſam ſtantem & neceſſariam. Alia autem eſt neceſſitas poſitionis, quæ eſt ex determinatione aliqua. Et huius exemplum eſt, quòd eſſe quidem quod eſt quando eſt neceſſarium eſt, ſicut neceſſe eſt Sortem ſedere, quando ſedet. Et ſimiliter eſt in negatione, illud quod non eſt quando non eſt neceſſarium eſt non eſſe, ſicut Sortem non ſedere quando non ſedet. Nec tamen propter illam neceſſitatem omne quod eſt, neceſſe eſt eſſe ſimpliciter; nec omne quod non eſt, neceſſarium eſt ſimpliciter non eſſe ſecundum neceſſitatem quæ ipſius

Neceſſitas duplex: ſuppoſitionis, abſoluta.

Igitur eſſe quod eſt quando eſt, &c.

ipſius rei neceſſitas & abſoluta eſt. Hæc enim duo non ſunt idem, ſcilicet neceſſarium eſſe quod eſt quando eſt, & ſimiliter aliquid eſſe de neceſſitate. Et ſimiliter ſe habet in eo quod non eſt: quia non eſt idem id quod non eſt neceſſe non eſſe quando non eſt, & ſimiliter aliquid non eſſe neceſſarium non eſſe.

Eodem autem modo & ſimiliter in contradictione: ſub diſiunctione enim alterum contradictoriorum neceſſarium eſt eſſe, & ſub diſiunctione alterum neceſſarium eſt non eſſe: ſed non determinatè hoc vel illud neceſſarium eſt eſſe vel fieri, ſed vtrumque eſt & fit contingenter.

Vult dicere, quod in contradictoriis neceſſe eſt alterum eſſe verũ neceſſitate diſiunctionis & non neceſſitate diſiunctorum, vt dicit in fine huius capituli.

Vnde cum dicitur, quòd neceſſe eſt eſſe alterum contradictoriorum, ſi neceſſitas referatur ad diſiunctionem indeterminatè, verum eſt quod dicitur. Si autem referatur ad diſiuncta determinatè, tunc eſt falſum quod dicitur. Vnde omne contradictorium neceſſe eſt eſſe vel non eſſe ſub diſiunctione indeterminatè. Similiter eſt in eo quod factum eſt: quia neceſſe eſt fore vel non fore ſub diſiunctione indeterminatè. Non tamen propter hoc diuidendo diſiuncta contingit dicere, quòd alterum determinatum neceſſe ſit fieri vel futurum eſſe. Huius autem exemplum eſt, quòd nauale bellum futurum eſt cras, vel nauale bellum non futurum eſt cras, ſub determinata diſiunctione eſt neceſſarium. Non tamen propter hoc diſiuncta determinatè ſunt neceſſaria: non enim neceſſe eſt nauale bellum cras eſſe, nec iterum neceſſe eſt nauale bellum non eſſe cras.

Dico autem futurũ eſſe nauale bellum, &c.

Quare quoniam ſimiliter, &c.

Cum ergo orationes ſimiliter veræ ſunt quemadmodum & res: quia in eo quod res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa dicitur, & ſic ſe habent orationes ad neceſſitatem & contingentiam ſicut & res. Et ex hoc concluditur, quòd quæcunque res ſic ſe habent, quòd ſunt ad vtrumlibet, hoc eſt, quod contraria eorum vel oppoſita queant vel poſſint contingere de illis rebus, ſi fiant orationes ſiue enuntiationes contradictoriæ, neceſſe eſt, quòd contradictoria ſimiliter ſe habeant ſicut res, hoc eſt, quod vtrumque eorum determinatè acceptum & poſſit eſſe & poſſit non eſſe. Hoc autem contingit in contingenti materia tantum: hæc enim ſunt talia, quòd nec ſemper ſunt, nec ſemper non ſunt: ſed aliquando ſunt, & aliquando non ſunt: quia ad vtrumlibet potentia vel poſſibilia ſunt. In talibus enim neceſſe eſt ſub diſiunctione indeterminatè alteram partem eſſe falſam, & alteram veram. Non enim determinatè hoc eſt falſum, vel illud quod eſt ſibi oppoſitum: quia vtrumque contingit: ſed ambo ſunt ad vtrumlibet, hoc eſt, ad eſſe & non eſſe ſe habentia. Et poteſt eſſe in talibus aliquando: & contingit quidem in talibus aliquando, quòd altera pars contradictionis magis in pluribus eſt vera quam alia: non tamen ex hoc ſequitur, quòd illa determinatè ſecundum actum vera ſit, ſed quòd contingit veram eſſe. Ex omnibus autem quæ dicta ſunt manifeſtum eſt, quòd non eſt neceſſarium, quòd omnes affirmationes & negationes oppoſitarum contradictoriarum ita ſe habeant, quòd vna ſit determinatè vera, & alia determinatè ſit falſa. Sic enim non habet ſe in his quæ ſunt, nec in his quæ non ſunt, quæ ſunt poſſibilia eſſe & non eſſe: ſed in his eſt neceſſitas diſiunctionis & non diſiunctorum: & in his ſe habet quemadmodum dictum eſt.

CAPVT VII.

De ſolutione dubitabilium quæ ſunt circa prædicta.

CIrca iſta quæ dicta ſunt multæ ſunt dubitationes ſophiſticæ, quædam ad propoſitum quidem facientes: ſed ſolui non poſſunt ex huius ſcientiæ principiis. Obiiciunt enim ſophiſtæ dicentes, quòd hæc eſt per ſe, futura contingentia ſunt futura. Si autem eſt per ſe, modificari poteſt modo neceſſitatis, vt dicatur, contingentia futura neceſſariò ſunt futura, & ſic contingentia neceſſariò euenient. Sed ad hoc dicendum, quòd cum dicitur, futura contingentia ſunt futura, hæc non eſt per ſe, niſi futura contingentia formaliter accipiantur, ſcilicet prout ſunt ſub forma futuritionis: quia tunc futurum de neceſſitate eſt futurum: & hoc modo recipit neceſſitatis modum: & ſic procedit argumentum. Si autem ſtet materialiter pro his quæ ſunt futura & contingentia: tunc contingenter eueniunt & non recipiunt modum neceſſitatis. Dicunt tamen aliter quidam, quòd futura contingentia de neceſſitate eueniunt hoc modo quo ſunt futura, hoc eſt, contingenter: & ſic neceſſarium eſt hoc vel illud euenire, ſed non neceſſariò alterum determinatè vt prius dictum eſt.

Obiectio. *Solutio.* *Alia ſolutio.*

Obiiciunt tamen adhuc de ſingularibus & futuris ſic, Antichriſtus erit vel non erit neceſſariò: ergo vel erit neceſſariò, vel non erit neceſſariò. Sed ad hoc iam dictum eſt, quòd cum dicitur, Antichriſtus erit vel non erit neceſſariò, poteſt eſſe neceſſitas diſiunctionis coniunctim, & ſic eſt vera: vel neceſſitas diſiunctorum diuiſim, & ſic eſt falſa.

Obiectio. *Solutio.*

Obiiciunt adhuc quidam, quòd enuntiatio de præterito non ſit vera: quia ſicut ſe habet res ad eſſe, ita ſe habet ad veritatem. Præteritum autem non eſt, ſed abiit in non eſſe. Ergo non poteſt eſſe verum. Adhuc autem quærunt, qualiter verbum præteritum determinatè ſit & non futurum, cum neutrum eorum ſit.

Alia obiectio. *Secunda obiectio.*

Ad hoc autem dicendum, quòd licet præteritum ſecundum ſe prætererit, non tamen prætериit ex præteritione ſua: & ſic accidit enuntiationi: & hoc modo determinatè verum eſt quod eſt de præterito. Ad aliud dicendum, quòd non eſt ſimile de præterito & futuro: quia futurum nunquam fuit: & ideò nec in ſe nec in futuritione ſua determinatum eſt: ſed præteritum ad minus in præteritione ſua determinatum eſt.

Solutio prima. *Solutio ſecunda.*

Quærunt etiam hic quidam de neceſſitate ordinis cauſarum, de fato, de fortuna, de conſilio, de caſu, de certitudine diuinæ prouidentiæ in ſingularibus & voluntariis contingentibus. Sed de his hîc quærere ſtultum eſt:

eſt : quia quæſtiones iſtæ ex iſtius ſcientiæ principiis (cum logica procedat ex communibus quæ in pluribus vel in omnibus inueniuntur) non poſſunt determinari : iſta autem determinari volunt ex propriis.

Epilogat dicta in hoc primo lib.

Iam ergo dicta ſunt omnia quæ ad conſtitutionem enuntiationis pertinent & ſubſtantiam tam diffinitiuè quam diuiſiuè: & determinatæ ſunt ſpecies enuntiationis quæ ſunt partes ſubſtantiales eius: dictũ eſt enim quæ eſt enũtiatio vna & plures, & quæ ſimplex & quæ compoſita, & quæ affirmatiua & quę negatiua, & quæ coniunctione vna & quæ enuntiationes inconiunctæ. Et quia accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt, ideo etiam de propria paſſione ſpecierum & partium enuntiationis determinatum eſt, hoc eſt, de oppoſitione ſecundum omnem modum oppoſitionis quæ enuntiationi accidere poteſt. Hæc autem omnia pertinent ad conſtitutionem perfectam enuntiationis ſecundum ſubſtantiam, & id quod proximè eſt conſequens ſubſtantiam. Quædam autem ſunt quæ enuntiationi conueniunt, non ex ſpecie vel ſubſtantia, ſed ex comparatione oppoſitionum adinuicem, vel ex ipſius oppoſitionis multiplicatione, ſicut conſequentia vnius ad aliam. Et hæc ſub alterius libri principio determinabimus. Hæc igitur de cõſtitutione enuntiationis dicta à nobis ſufficiant ad præſentem intentionem.

Quare determinauit — *de oppoſitionibus enuntiationum.* — *Ordinat ſe ad ſecũdum librum.*

LIBER II.

PERIHERMENIAS.

TRACTATVS I.

De conſequentiis enuntiationum de ineſſe.

CAPVT I.

Qualiter ſumendæ ſunt enuntiationes de ineſſe, inter quas eſt conſequentia, quæ ſunt vnæ, & in quibus eſt ſecundum eſt adiacens.

IAM autem determinatis omnibus quæ ad enuntiationis conſtitutionem pertinent, tam elementaliter, ſicut nomen & verbum, quam formaliter, ſicut oratio. Determinatis etiam his quæ pertinent ad diuiſionem ipſius, eò quod diuiſio fit in partes formales quæ eſt per differentias exeuntes à genere, ſicut eſt enuntiatio vna & plures, & enuntiatio ſimplex & compoſita, & ſicut enuntiatio affirmatiua & negatiua. Determinata etiam oppoſitione quæ eſt paſſio immediatè conſequens qualitatem ſpecierum enuntiationis : quia ex affirmatione & negatione, eò quod talium accidentium cognitio multum valet ad cognitionem eius quod quid eſt, quia propria paſſio fluit à principiis eſſentialibus ſpeciei. Nunc ſub alterius libri principio de conſequentiis enuntiationum. Quoniam enim conſequentia non ſequitur enuntiationem inquantum eſt enuntiatio in genere accepta. Nec ſequitur ſpecies enuntiationis inquantum in ſpecie conſiderantur. Sed ſequitur enuntiationem per aliquam additionem (ad ſubiectum vel ad prædicatum factam) vel negationis infinitantis ſubiectum vel prædicatum, vel caſus, hoc eſt, obliqui alicuius qui ponitur in prædicato vel in ſubiecto : vel per additionem alicuius quod faciat vnum ſubiectum plura, vel vnum prædicatum facit plura: vel per additionem modi, ſcilicet poſſibile, vel contingens, vel neceſſe, vel impoſſibile : quæ omnia diminuunt rationem primæ vel ſimplicis & perfectiſſimæ enuntiationis. Ex his enim omnibus multiplicatur modus oppoſitionis in enuntiationibus & multiplicatur æquipollentia in ipſis : & ex his multiplicatur conſequentia. Multiplicatis his quæ dicta ſunt per indefinitum ſcilicet, vniuerſale, particulare, & ſingulare. Et quia ſic conſequentia non accidit enuntiationi in genere vel in ſpecie ſecundum quod huiuſmodi, ideo de conſequentia in eodem libro cum enuntiationis conſtitutione non erat determinandum. Quia tamen ſequitur enuntiationem variatam ex additione aliqua ad ea quæ conſtituunt enuntiationem, ideo in eadem ſcientia tractandum eſt de conſequentia in qua determinatur de enuntiatione ſub alterius libri principio.

Oppoſitio eſt paſſio immediatè conſequens qualitatem ſpecierum enuntiationis. — *Quare non tractauit de conſequẽtia enuntiationũ in primo lib. ſed tantum in ſecundo.*

Tractantes ergo de conſequentiis enuntiationis prius determinabimus conſequentias

Ordo dicendorum, cauſa ordinis.

earum

earum enunciationum quæ ſunt de ineſſe: & in his ordo eſt: prius enim tractandum eſt de his in quibus prædicatum de vno dicitur ſubiecto, quam de illis in quibus vel vnum prædicatum dicitur de pluribus ſubiectis, vel in quibus plura prædicata dicuntur de vno ſubiecto. Adhuc illæ (in quibus vnum prædicatum de vno dicitur ſubiecto) duobus modis ſunt acceptæ. Sunt enim in quibus ſimplex verbum, eſt, eſt nota compoſitionis: & ſunt in quibus eſt aliud verbum, ſcilicet currit, vel ambulat. Et quia hoc verbum eſt, eſt tanquam radix omnium verborum, primo dicendum de enuntiationum conſequentiis in quibus hoc verbum eſt, facit diuerſitatem, quam de his in quibus aliud verbum cauſa diuerſitatis eſt. Adhuc autem diuerſitas eſt in enuntiationibus in quibus hoc verbum, eſt, facit diuerſitatem: quia hoc verbum, eſt, aliquando eſt ſecundum adiacens, & aliquando eſt tertium adiacens. Et ideo primo ſumendæ ſunt enunciationes in quibus hoc verbum, eſt, eſt ſecundum adiacens: quia illæ omnibus ſunt ſimpliciores & priores. Et quia res non difficilis, ſed intricata eſt tractare de his, ideò quantum poſſibile eſt, ſtudebimus facilitati & ordini, vt faciliter & ordinatè iſta tractentur.

Quoniam autem eſt aliquo affirmatio.

Incipientes ergo dicimus, quoniam affirmatio ſiue enuntiatio affirmatiua quæ eſt vna & ſimplex, eſt ſignificans aliquid vnum prædicatum de aliquo vno ſubiecto. Hoc autem ſubiectum eſt nomen finitum & rectum, vel innominabile ſicut nomen infinitum, quod innominabile dicimus, quia nihil nominat. Dicit enim Boët. Si dico homo, rem conſtituo. Si autem dico non homo, conſtitutionẽ tollo, & nihil entium vel non entiũ pono: propter quod nomen infinitum innominabile vocamus. Sic ergo ſubiectum talis enuntiationis variatur in duo, ſcilicet in nomen, & innominabile. Prædicatum autem variari non poteſt: quia hoc verbum, eſt, prædicatum eſt in talibus, & illud infinitari non poteſt, vt patet per antedicta. Significat enim quandam compoſitionem infinitam, quam ſine compoſitis non eſt intelligere, & infinitum infinitari non poteſt. Sic ergo variato ſubiecto per finitum & infinitum in tali enuntiatione in qua, eſt, eſt ſecundum adiacens in affirmatione ſiue in affirmatiua enuntiatione, oportet vnum prædicatum ſimplex de vno ſubiecto dici.

Quare nomen infinitum dicitur innominabile. Et hac eſt expoſitio Boëty & S. Thom.

Remouet hic dubium, vtrum ſcilicet in propoſitionibus de ſecundo adiacente poſſit fieri variatio pones verbum eſt finitum vel infinitum.

In præcedentibus autem antecedentis libri dictum eſt, quid eſt nomen, & quid innominabile eſt: non homo enim ſecundum logici intentionem non dico nomen: nec tamen in aliam cadit partem orationis: ſed dicitur nomen infinitum, quod eſt nomen ſecundum aliquid, quia ſignificat ſubſtantiam cum qualitate: ſed non habet nominis perfectionem, ſcilicet quòd ſignificet & interpretetur quæ ſit illa qualitas qua ſubſtantia nominis habet determinari: & quia finitam tollit qualitatem quæ in homine eſt humanitas, & nullam ponit, ideo non interpretatur & ſignificat ſubſtantiam niſi infinitam, cuius qualitas ipſa eſt infinitas: ſed talis qualitas ſufficit ad hoc quod ſit nomen ſecundum intentionem grammatici, quæ modos pluſquam res attendit. Hoc enim modo nomen infinitum ſignificat id quod quodammodo eſt vnum: & talis vnitas ſufficit ad vnitatem ſubiecti in propoſitione ſiue in enuntiatione vna. Similiter autem dico de verbo infinito, ſicut eſt non currit, quod quidem non eſt verbum ſecundum logici intentionem, & tamen in aliam non incidit orationis partem: & ideo dicitur verbum infinitum. Ex quo ergo ſubiectum ſic variatur per finitum & infinitum, ſequitur quòd omnis generaliter enuntiatio eſt vel ex nomine & verbo finitis, vel infinito nomine & finito verbo.

Quomodo nomen infinitum nõ eſt verè nomen, ſed ſecundũ quid apud logicos.

Infinitum enim verbum (vt iamdudum dictum eſt) in oratione non poteſt eſſe infinitum. Et huius cauſa eſt: quia ſublata per negationem re verbi infinitantem non remanet niſi verbi radix quæ eſt, eſt. Et hæc eſt nota cõpoſitionis infinita: quam ſine compoſitis non eſt intelligere: propter quod in talibus nihil affirmaret: & negatio ad ipſam fieri non poteſt: quia non dicit niſi verbi reflexionem ad ſubiectum, quæ ſi negaretur, nec verbum eſſet verbum, nec poſſet eſſe prædicatum, & deſtrueretur enuntiatio. Et ideo cum verbum infinitum ponitur in oratione, oportet quòd nagatio feratur ad compoſitionem, & rem prædicati neget ineſſe ſubiecto: & ſic fit negatio infinitans. Omnis ergo enuntiatio vel eſt ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine & verbo.

Quod verbũ in oratione non poteſt infinitari & quæ huius cauſa. Nota tamen ne ſit contradictio inter hæc & dicta in præcedenti lib. quòd intelligit hic verbum non poſſe infinitari in oratione infinitatiõe diſtincta à negatione, hoc eſt, quòd ita infinitetur, quòd non negetur.

Præter autem verbum, &c.

Præter verbum autem nulla poteſt eſſe affirmatiua enuntiatio vel negatiua. In primis autem enuntiationibus hoc verbum eſt, vel hoc verbum fuit, vel hoc verbum erit, vt quidam dicunt, ſunt potentia in præſenti, & præteritionem ſuam vel futuritionem determinant ad præſens. Et alia huiuſmodi verba ſimiliter faciunt: & ideo illa ſunt potẽtia componere ipſam enuntiationem: eò quod illa ex proprio ſuo ſignificato conſignificant tempus in quo prædicatum ineſt ſubiecto.

Secundum hæc ergo quæ dicta ſunt primum omnium enuntiationum eſt affirmatio & negatio, ſcilicet eſt homo, non eſt homo: & ſic ordinentur, homo eſt, homo non eſt: illæ enim oppoſitæ enuntiationes omnibus ſunt ſimpliciores, & ideo omnibus priores. Deinde autem ſunt illæ quæ ſunt de infinito ſubiecto, vt eſt nõ homo, non eſt non homo, & ſic ordinẽtur ſecundum proprietatem Latini ſermonis, non homo eſt, non homo non eſt. Poſt illas autem ſunt quæ maiorem habent additionem vt quæ ſunt de vniuerſali vniuerſaliter ſumpto, vt eſt omnis homo, non eſt omnis homo, & ſic ordinentur, omnis homo eſt, omnis homo non eſt: & eædem ſumptæ de infinito ſubiecto vt ſic dicam, eſt omnis non homo, & non eſt omnis non homo, quæ ſic ordinandæ ſunt, omnis non homo eſt, omnis non homo non eſt. Et ſimilis variatio eſt ſecundum præteritum & futurum quæ ſunt tempora extrinſeca præſenti nunc: quia vnum præcedit ipſum, & alterum ſequitur ipſum.

Quare tacuit de particularibus: de ſingularibus etiam tacuit, vt inquit S. Th. quia non poteſt in eis inueniri omnis differentia & ex parte qualitatis & ex parte quantitatis.

De particulari autem ſigno non facimus variationem: quia nihil addit ſupra terminum indefinitum, niſi quendam vagum reſpectum vniuerſalis ad particulare, quem etiam inde-

Enuntiationes de ſe uno adiacente multiplicata ſecundum ſubiectum ſunt 16.

terminatè importat vniuerſale indefinitum: ſed vniuerſale ſignum ponit pro omnibus vniuerſalibus diſtributionem, & formam quandam ponit circa vniuerſale, quam vniuerſale non habet ex ſeipſo. Iſtæ ſunt ergo primæ enuntiationes quatuor, homo eſt, homo non eſt, non homo eſt, non homo non eſt: quæ quatuor ſi multiplicétur per indefinitum, particulare, vniuerſale, & ſingulare, faciunt 16 quæ ſunt illæ, homo eſt, homo non eſt: non homo eſt, non homo non eſt: omnis homo eſt, omnis homo non eſt: omnis nō homo eſt, omnis nō homo non eſt: quidā homo eſt, quidam homo non eſt: quidam nō homo eſt, quidam non homo non eſt: Sortes eſt, Sortes non eſt: non Sortes eſt, non Sortes non eſt. Quatuor enim indefinitę, & quatuor vniuerſales, & quatuor particulares, & quatuor ſingulares, in vniuerſo faciunt 16. Quãuis enim particulare non addat ſupra indefinitum, niſi quod dictum eſt: tamen variat oppoſitionem, & per conſequens etiam variat conſequentiam. Hæ ergo omnium ſunt primæ in quibus hoc verbum, eſt, ſecundum adiacens eſt prædicatum.

Quare in præcedenti numero propoſitionum de ſecundo adiacente enumerauit etiam particulares.

Regula conſequentiarū in propoſitionibus de ſecundo adiacente.

In his autem omnibus facile eſt aduertere, quòd ad affirmatiuam definito ſubiecto ſequitur negatiua de infinito ſubiecto, & è conuerſo ad negatiuam de ſubiecto infinito ſequitur affirmatiua de ſubiecto finito, tam in indefinitis, quam in vniuerſalibus, quam etiam in particularibus & ſingularibus. Hæc ergo de ſimplicibus enuntiationibus de ineſſe in quibus hoc verbum, eſt, ſecundum adiacens eſt prædicatum, & de conſequentiis earum dicta ſunt & ſufficiant.

CAPVT II.

De multiplicatione & conſequentia enuntiationum in quibus eſt tertium eſt adiacens.

Quando autem eſt tertium adiacens, &c.

Nota quomodo intelligitur hoc verbum, eſt, eſſe tertium adiacens, & quomodo numero eſt tertium adiacens & nō ordine, licet etiam poſſit teneri, quod ordine ſit tertium adiacens. Vide etiam quid dicit S. Tho.

QVando hoc verbum, eſt, tertium adiacens eſt prædicatum, dupliciter dicuntur fieri oppoſitiones: vel quia fiunt ex parte ſubiecti & prædicati finitis vel infinitis: vel quia fiunt in duplo plures, quia fiunt octo, ſcilicet cum iſtæ primæ fuerint tantum quatuor. Attende autem, quòd hoc verbum, eſt, tertium adiacens dicitur in propoſitione in qua hoc verbum, eſt, non eſt prædicatum, id eſt, res prædicata: ſed eſt tantum nota compoſitionis prædicati cum ſubiecto, vt cum dicitur, homo eſt albus. Et tunc dicitur tertium adiacens non ordine, ſed numero: ordine enim ſecundum eſt adiacens. Sed quia coniungibilia ſunt ante coniunctionem eorum, & componibilia ante compoſitionem, cum compoſitionem nō ſit intelligere ſine compoſitis, hoc modo loquendo hoc verbum, eſt (cum ſit nota compoſitionis quam ſine compoſitis non eſt intelligere) etiam ordine eſt tertium adiacens. Exemplariter ergo declarando dico, quòd prædicto modo duplices fiunt oppoſitiones, vt eſt iuſtus homo. In hac enim affirmatione nota vel verbum prædicatum de ſubiecto eſt tertium adiacens. Vnde nota compoſitionis eſt vnum de tribus. Et quando ſic fit, neceſſe eſt primas oppoſitiones quatuor eſſe, quarum duæ qualibet ad affirmationem & negationem ſeſe adinuicem habent ſecundum conſequentiam: duæ autem minimè ſe habent ſecundum conſequentiam. Habent autem ſeſe ad conſequẽtiam vt propoſitiones priuatiuæ. Priuatiuas autem dicimus ſicut iniuſtus, quod priuatiuũ eſt & non infinitum. Dico autem hoc explanando: quia hoc verbum, eſt, adiacebit aut prædicato finito quod eſt iuſtum, aut prædicato infinito quod eſt non iuſtum. Et ſi affirmationes hoc modo ſunt quatuor, ſequitur quòd negationes etiam erunt quatuor, & ſic inter affirmationes & negationes neceſſariò ſunt octo.

Hic breuiter ſe expedit circa expoſitionem verborum textus, ſuper quæ verba Boë. & S. Tho. multas afferunt expoſitiones. Vide eos.

Hoc autem quod dictum eſt, facilius intelligimus ex his diſpoſitionibus enuntiationum quæ ſubſcriptæ ſunt, vt dicamus, eſt iuſtus homo, quæ ſic ordinanda eſt, homo eſt iuſtus: huius autem negatio eſt, non eſt iuſtus homo, ſiue homo non eſt iuſtus. Alia autem cum prædicato infinito quæ eſt, eſt non iuſtus homo, ſiue hæc, homo eſt non iuſtus, affirmatiua eſt de infinito prædicato: huius enim negatio eſt, non eſt non iuſtus homo, ſiue homo non eſt non iuſtus: hoc enim verbum, eſt, in talibus, vt tertium adiacens adiacet, & iuſto prædicato finito & non iuſto quod eſt prædicatum infinitum, adiacet vt tertium adiacens. Hæc ergo omnia ſic ſe habent quemadmodum in reſolutoriis prioribus circa propoſitiones dictum eſt.

Similiter autem ſic ſe habet, &c.

Omnia autem eodem modo ſe habent quãtum ad prædicatum finitum & infinitum, quando affirmatio, id eſt, affirmatiua enuntiatio eſt vniuerſalis nominis: & voco, vniuerſalis, quando ſumitur vniuerſaliter per ſignum diſtributiuum, vt omnis homo iuſtus eſt, non omnis homo iuſtus eſt, quæ ſunt affirmatio & negatio oppoſitæ de ſubiecto & prædicato finitis. Eſt omnis homo non iuſtus, non eſt omnis homo non iuſtus: quæ ſunt oppoſitæ per affirmationem & negationem de prædicato infinito. Sed in talibus non contingit ſimiliter ſicut in prioribus angulares eſſe veras ſimul ſicut contingit in prioribus. Contingit tamen angulares veras eſſe ſimul aliquando. Iſtæ ergo duæ quæ ſunt, eſt iuſtus, & eſt non iuſtus, ſunt oppoſitæ & faciunt duas oppoſitiones & quatuor oppoſita.

Aliæ autem ad non homo, &c.

Aliæ autem duæ oppoſitiones & quatuor oppoſita habent aliquid additum ſiue compoſitionem ſiue coniunctionem ad non homo, ſicut ad ſubiectum infinitum. Dico autem aliquod additum: quia infinitum ſubiectum non propriè ſubiectum eſt, cum quo propriè aliquid componi poſſit: habet tamen prædicatum ad ipſum additum, vt compoſitum cum ipſo faciat enuntiationis modum & non perfectam enuntiationem. Tales autem ſunt, vt iuſtus eſt non homo, ſiue non homo eſt iuſtus: & negatiua huius, non eſt iuſtus non homo, ſiue non homo non eſt iuſtus. Similiter quando infinitum prædicatum dicitur vel non dicitur ineſſe ſubiecto infinito per affirmationem & negationem, vt ſicut dicam, eſt non iuſtus non

non homo,ſiue non homo eſt non iuſtus, quæ eſt affirmatiua,& huius negatiua oppoſita eſt, non eſt non iuſtus non homo, ſiue non homo non eſt non iuſtus. Hæ ergo octo ſunt,ſcilicet, homo eſt iuſtus, homo non eſt iuſtus: homo eſt non iuſtus, homo non eſt non iuſtus: non homo eſt iuſtus,nō homo nō eſt iuſtus:nō homo eſt nō iuſtus, non homo non eſt nō iuſtus.

Magis autem plures, &c.

Magis autem in his plures in quibus hoc verbum,eſt, tertium eſt adiacens,non ſunt oppoſitæ ſiue per oppoſitionem affirmationis & negationis acceptæ: quia plures eſſe non poſſunt. Hæ ergo in quibus hoc verbum,eſt,tertium eſt adiacens, ſunt extra illas, hoc eſt, extra numerum illarum in quibus hoc verbum, eſt, ſecundum eſt adiacens:& illæ quæ ſunt de finito ſubiecto vel prædicato, ſunt extra illas quæ ſunt de ſubiecto & prædicato infinitis, & alia habent oppoſita & alias conſequentias:& ſic ſunt extra illas quæ ipſæ ſecundum ſe ſunt enunciationes perfectæ,ſicut illæ quæ ſunt de finitis ſubiecto & prædicato.Sūt autē extra eas nomine infinito quod eſt in eis ſicut eſt nō homo. Cū termino enim infinito nō fit enunciatio quæ ſecundū ſeipsā ſit enunciatio perfecta.

Numerus omnium propoſitionū de ineſſe eſt 48.

Accipe ergo illas octo quæ ſunt, homo eſt iuſtus, homo non eſt iuſtus: non homo eſt iuſtus,non homo non eſt iuſtus: homo eſt non iuſtus,homo non eſt non iuſtus:non homo eſt non iuſtus, non homo non eſt non iuſtus, & multiplica per hæc quatuor, indefinitum,vniuerſale ſignum, particulare, & ſingulare, ita quod quælibet inductarum affirmatiuarum & negatiuarum accipiatur & indefinitè, & quælibet vniuerſaliter, & quælibet particulariter, & quælibet ſingulariter, & erunt quater octo, ſcilicet indefinitæ,quatuor affirmatiuę,& quatuor negatiuæ,& octo vniuerſales per eundem modum, & per eundem modum octo particulares, & ſimiliter octo ſingulares, & erunt in vniuerſo 32.quia quater octo faciunt 32. quæ prius inductis 16.in quibus hoc verbum, eſt, ſecundum adiacens prædicatur, faciunt 48. enuntiationes de ineſſe, nec poſſunt eſſe plures. Sunt autem ſic diſponendæ, vt quælibet negatiua oppoſita directè & in eadem linea ſtet contra ſuam affirmatiuam ſic vt fiat talis figura: quia per hanc intelligibilius fit quod dicitur quando ad oculum demonſtratur. Sic ergo diſponantur.

Homo eſt. Homo non eſt.	Non homo eſt. Non homo non eſt.
Omnis homo eſt. Omnis homo non eſt.	Omnis nō homo eſt.Omnis non homo nō eſt.
Quidam homo eſt.	Quidam homo non eſt.
Quidam non homo eſt.	Quidam non homo non eſt.
Sortes eſt. Sortes non eſt.	Non Sortes eſt. Non Sortes non eſt.
Quidam homo eſt iuſtus.	Quidam homo non eſt iuſtus.
Quidam non homo eſt iuſtus.	Quidam non homo non eſt iuſtus.
Quidam homo eſt non iuſtus.	Quidam homo non eſt non iuſtus.
Quidam non homo eſt non iuſtus.	Quidam non homo non eſt non iuſtus.
Sortes eſt iuſtus.	Sortes non eſt iuſtus.
Non ſortes eſt iuſtus.	Non Sortes non eſt iuſtus.
Sortes eſt non iuſtus.	Sortes non eſt non iuſtus.
Non Sortes eſt non iuſtus.	Non Sortes non eſt non iuſtns.
Homo eſt iuſtus.	Homo non eſt iuſtus.
Non homo eſt iuſtus.	Non homo non eſt iuſtus.
Homo eſt non iuſtus.	Homo non eſt non iuſtus.
Non homo eſt non iuſtus.	Non homo non eſt non iuſtus.
Omnis homo eſt iuſtus.	Omnis homo non eſt iuſtus.
Omnis non homo eſt iuſtus.	Omnis non homo non eſt iuſtus.
Omnis homo eſt non iuſtus.	Omnis homo non eſt non iuſtus.
Omnis non homo eſt non iuſtus.	Omnis non homo non eſt non iuſtus.

In his contingit angulares, hoc eſt, in angulis directè oppoſitas, non ſemper eſſe veras ſimul. Contingit tamen aliquando: quia in contingenti materia particulares (quæ ſunt ſubcontrariæ angulariter oppoſitæ) ſimul ſunt veræ, vt quidam homo eſt iuſtus, quidam homo non eſt iuſtus.

Numero de conſequentiis fundatis in propoſitionibus de ineſſe,ſuper regulas æquipollentiarū.

Hæc autem patent quæ ſequuntur adinuicē,& quę non per rationes æquipollentiarum. Hæc enim homo eſt iuſtus, ſequitur hanc,homo non eſt non iuſtus. Et ſimiliter iſta, homo non eſt iuſtus, ſequitur hanc, homo eſt non iuſtus. Quia negatiua de prædicato finito & affirmatiua de prædicato infinito æquipollent, & vna ſequitur aliam. Similiter iſta ſequitur ad hanc, & è contra,omnis homo non eſt non iuſtus, & omnis homo eſt iuſtus: & ſimiliter iſta, non omnis homo eſt iuſtus, ſequitur ad hanc, quidām homo non eſt iuſtus: & ſimiliter hæc, non quidam homo eſt iuſtus, ſequitur ad hanc, omnis homo non eſt iuſtus, vel nullus homo eſt iuſtus.

Quomodo ex diuerſa poſitione negationis fiunt æquipollentia in propoſitionibus:& ex his accipiuntur regulæ modernorum de æquipollentiis, & habentur rationes illarum regularum.

Et ſic facile eſt videre in omnibus inductis quæ & ad quas ſequuntur,& quæ nō ſequuntur adinuicem ſecundum æquipollentiarū rationes. Et hoc maximè cōtingit ex negationis diuerſa poſitione:quia(cum negatio ſit forma enuntiationis non tantum informans, ſed etiā tranſmutās eam) negatio tollit illud cui cōponitur.Et ideo cum dicitur,nō homo eſt iuſtus, negatur hic terminus homo formaliter, & hoc modo,non homo nullus homo eſt,& non quidam homo nullus eſt homo.Cum autem poſtponitur,non negat præcedens, ſed negat prædicatum à partibus ſubiecti, vel vniuerſaliter, vel particulariter : & ideo omnis homo non currit,valet illam,nullus homo currit:& ſic eſt cum dicitur, non quidam homo currit, negatur particularitas, & relinquitur vniuerſalitas: & ideò non quidam homo eſt iuſtus, valet hanc,

hanc, nullus homo eſt iuſtus. Et ſic facile eſt videre in omnibus conſiderata poſitione negationis.

Adhuc autem in talibus aliquando duæ negationes æquipollent vni affirmationi propter cauſam quam diximus: quia ſcilicet negatio non eſt eſt tantum formans id ſupra quod cadit, ſed etiam tranſmutans: & ideò ſi superuenit negationi tollit eam: & quia tranſmutare non poteſt niſi in oppoſitum, ideò tranſmutat ad valorem affirmationis, ſicut hæc, non omnis homo non currit, valet hanc, quidam homo currit: & hæc, non quidam homo non currit, valet hanc, omnis homo currit: & ſic eſt in omnibus. Sic ergo de oppoſitionibus & conſequentiis enunciationis de ineſſe (in quibus hoc verbum, eſt, ſecundum eſt adiacens vel tertium adiacens) ſit dictum.

CAPVT III.

De his enuntiationibus in quibus hoc verbum, eſt, non ponitur, ſed aliud.

In his in quibus eſt non contingit, &c.

IN his autem enuntiationibus in quibus hoc verbum, eſt, non ponitur, ſed aliud quodcunque verbum, vt currit, vel legit, vel ambulat, tot quoad oppoſitionem & conſequentiam faciunt enuntiationes ſecundum quod dictum eſt (ſi ſicut dictum eſt ponantur) ac ſi hoc verbum, eſt, adderetur, ſicut eſt videre exemplariter, ſi dicatur, currit omnis homo, non currit omnis homo: quæ ſic ſunt ordinandæ, omnis homo currit, omnis homo non currit: & ſic cum ſubiecto infinito, currit omnis non homo, non currit omnis non homo: & ſic ordinentur, omnis non homo currit, omnis non homo non currit. Variatio tamen iſta non debet fieri niſi ponendo negationem infinitantem ad vniuerſale quod ſit in ſubiecto: quia cum hoc formæ ſit finitæ & determinatæ, poteſt infinitari: ſed negatio infinitans non debet poni ad ſignum vniuerſale diſtributiuum vel etiam particulare: quia illa non dicunt qualitates & formas determinatas & finitas, ſed cuilibet applicabiles: & ideò quia ſunt non finitæ, infinitari non poſſunt.

Nota infinitãs debet apponi ſubiecto & non ſigno ſubiecti.

Obiectio. Si autem quis obiiciat, quòd verbum in oratione nõ poteſt eſſe infinitũ, vt dicit Boët. & ſic iſta variatio non poteſt eſſe ex parte prædicati finiti vel infiniti. *Solutio.* Dicendũ, quòd nec hoc dictũ eſt, quòd tanta fiat variatio ſicut in præhabitis, ſed quia ex parte ſubiecti finiti & infiniti ſimile eſt in iſtis & in illis. *Aliter.* Dicunt aliqui, quòd ſi verbum reſoluatur in hoc verbum, eſt, & in ſuum participium: tunc per omnia idem faciunt iſtæ cum illis. Eſt enim idem, homo currit, & quod homo eſt currens. Sic ergo dicendum, quòd in his ſit variatio vt non negatio non ad ſignum, ſed ad vniuerſale referatur, quando eſt infinitans: eò quod ſignum diſtributiuum non ſignificat vniuerſale quod eſt formæ circumſcriptæ & finitæ, ſed ſignificat quoniam vniuerſaliter, & diſtribuitur vniuerſale cui adiungitur, & ideo eſt infinitæ & circumſcriptæ formæ, quæ infinitari non poteſt.

Numerus propoſitionũ multiplicatarum ex parte extremi vel extremorum ſecundum finitum & infinitum.

Sic ergo pluralitas enunciationum de ineſſe in quibus hoc verbum, eſt, eſt ſecundum vel tertium adiacens, creſcit in 48. enuntiationes, quarum 16. ſunt quando hoc verbum, eſt, ſecundum adiacens eſt, & 32. quando eſt tertium adiacens: quæ inter ſe habent oppoſitionem per affirmationem & negationem: & quædam conſequuntur ad quaſdam, propter multiplicationem negationis & ſitum, diuerſas facientes æquipollentias, ſicut cuilibet conſideranti facile eſt videre, ſi in figura diſponat oppoſitam contra oppoſitam, & poſteà oppoſitam vni reducat ad æquipollentiam oppoſitæ alterius. Et ex hoc quod aliud verbum in enunciatione ponitur, quam hoc verbum, eſt, non ſurgit nouus numerus enunciationum, vel noua oppoſitio, vel noua conſequentia, quæ ex prædictis facile haberi non poſſit: propoſitiones enim facile eſt deſcribere contra ſeinuicem, & oppoſitas contrariè vel ſubcontrariè vel contradictoriè ſibiinuicem opponere, & æquipollentes ad conſequentiam adaptare per lineas ab vna ad aliam tractas, in diſpoſitione ſiue figura in qua deſcribuntur.

Et ſciendum, quòd ex ſitu negationis infinitantis ad ſignum diſtributiuum non poteſt fieri enunciationum variatio: eò quod ſignum infinitari non poteſt. Sic manifeſtum eſt cum dicitur, currit homo, non currit homo: quæ ſubcontrariæ ſunt. Et ſimiliter cum eædem ponantur cum ſubiecto infinito ſic, currit non homo, non currit non homo: quæ etiam ſunt ſubcontrariæ. Iſtæ ergo quatuor indefinitæ ab illis quæ ſunt vniuerſales & contrariæ non differunt, niſi quod illæ vniuerſaliter ſunt diſtributiuæ, & iſtæ non ſunt vniuerſaliter diſtributæ: & non differunt abinuicem in hoc, quòd iſtæ de vniuerſali ſubiecto ſunt, & illæ non: quia tam illæ quam iſtæ conueniunt in hoc quod ſunt de ſubiecto quod eſt vniuerſale.

Ex quo ſequitur, quòd iſta ſigna, omnis, nullus, & quæcunque alia talia fuerint, non ſignificant vniuerſale determinatæ & communis formæ, ſed ſignificant quoniam vniuerſaliter, & ſimiliter particularia ſigna ſignificant quoniam particulariter. In his enunciationibus quæ ſuprà inductæ ſunt, ſignum diſtributiuum nihil aliud ſignificat, niſi quoniam vniuerſaliter de homine vel non homine, vel affirmat vel negat, ille qui enuntiat.

Ex quo ſequitur etiam, quòd cætera illa quæ enunciationem variant, vel oppoſitionem, vel conſequentiam, oportet apponi iſtis in quibus eſt aliud verbum quam hoc verbum, eſt, quæcunque apponuntur illis in quibus hoc verbum, eſt, tertium adiacens cum ſubiecto & prædicato ponitur. Omnia ergo quæcunque apponuntur circa oppoſitiones & conſequentias illarum quæ ſunt cum verbo eſt, quod eſt tertium adiacens, ſunt etiam in his in quibus aliud verbum ponitur quam hoc verbum, eſt.

Quoniam vero cõtraria eſt, &c.

Hoc autem adhuc probatur per hoc quod conſequentiæ ſunt eædem in illis in quibus eſt aliud verbum, & in illis in quibus ponitur hoc verbum, eſt. Patet, quòd affirmatio vniuerſalis

ſalis contraria eſt negationi vniuerſali, vt hæc quæ dicit quoniam omne animal eſt iuſtum, contraria eſt iſti quæ dicit quoniam nullum animal eſt iuſtum. De his manifeſtum eſt, quòd conſequuntur legem contrariorum: quoniam nunquam ſimul erunt veræ, nec poſſunt eſſe ſimul in eodem tempore, hoc eſt, ita quòd ſimul ſint in eodem tempore: illæ autem quæ oppoſitæ ſunt, ſunt ambæ particulares, & ideò aliquando in contingenti materia poſſunt eſſe ſimul veræ, vt quidam homo eſt iuſtus, quidam homo non eſt iuſtus: vel quoddam animal eſt iuſtum, & non omne animal eſt iuſtum: quia hæc, non omne eſt animal eſt iuſtũ, valet iſtam, quoddam animal non eſt iuſtum. Et in talibus eam quidem quæ eſt, nullus homo iuſtus eſt, ſequitur illa quæ eſt, homo eſt non iuſtus, & iſtam quæ eſt, omnis homo eſt non iuſtus: quia negatiua & affirmatiua de prædicato oppoſito æquipollent. Illam verò quæ eſt, aliquis homo iuſtus eſt, ſequitur illa quæ eſt oppoſita præcedenti, hæc ſcilicet, non omnis homo eſt non iuſtus: hæc enim æquipollet illi, quidam homo eſt iuſtus. Iſta tamen conſequentia eſt in his quæ fiunt cum conſtantia ſubiecti, ſcilicet quòd aliquis homo ſit vel aliquod animal. Eadem autem penitus oppoſita & contraria ſunt & in his in quibus aliud verbum ponitur, quam hoc verbum, eſt.

Sequitur verò eam, &c.

Nota hanc limitationẽ: quia deſeruis etiam regulis poſitis in præcedẽti capitulo.

CAPVT IV.

De remotione errorum qui poſſunt eſſe circa ea quæ dicta ſunt.

Ex his colligitur, quòd in ſingularibus nõ refert præponere aut poſtponere negationem.

Manifeſtum eſt quoniam etiã in ſingularibus, &c.

Circa ea quæ dicta ſunt multi poſſunt eſſe errores. Ex hoc enim quòd negatio præpoſita vel poſtpoſita facit differentiam oppoſitionis & conſequentiæ in vniuerſalibus & particularibus & indefinitis, poſſet etiam credi, quòd ſimiliter negatio faceret differentiam oppoſitionis & conſequentiæ præpoſita vel poſtpoſita in ſingularibus: quod non eſt verum. Manifeſtum eſt enim, quòd ſi in ſingularibus aliquis interrogatus poteſt negare hoc de quo interrogatus eſt, tunc etiam poteſt idem affirmare de ſingulari eodem. Huius exemplum eſt, vt ſi dicam, Putaſne Socrates ſapiens eſt? Et reſpondeatur, non, negando concluditur ſtatim dicendo, Socrates ſapiens non eſt: vel igitur Socrates non ſapiens eſt: & eſt idem ſi negatio præponatur vel poſtponatur.

In vniuerſalibus verò illa quæ ſimiliter dicitur per poſitionem negationis non eſt vera, vt ſi dicam, Putaſne omnis homo ſapiens eſt? Si reſpondeas tunc, non: ſi tunc inferam & dicam, ergo omnis homo non eſt ſapiens, poſtponendo negationem poſt ſubiectum diſtributum, male infero: quia vtraque falſa eſt, & illa quæ dicit, omnis homo eſt ſapiens, & illa quæ dicit, omnis homo non eſt ſapiens, quia æquiualet illi, nullus homo eſt ſapiens: quæ contrariæ ſunt & ſimul falſæ: & ideò ipſa non fuit oppoſita contradictoriè illi quam dicit reſpondens. Sed cum interrogatus an homo ſapiens eſt? dicit, non, inferre debuit, igitur non omnis homo ſapiens eſt: hæc enim eſt contradictoriè oppoſita illi, omnis homo ſapiens eſt. Et ſic patet, quoniam ſitus negationis in vniuerſalibus facit oppoſitionis & conſequentiæ diuerſitatem, & non in ſingularibus.

Illæ verò enuntiationes quæ ſecundum infinita, &c.

Eſt etiam error ex infinitatione negationis: quia poſſet aliquis credere, quòd negationes infinitantes eſſent veræ negationes, & propoſitiones de infinito ſubiecto vel prædicato eſſent veræ negatiuæ: & hoc non eſt verum. Illæ enim dictiones finitæ & infinitæ quæ ſunt ſibi contraiacentes ſecundum nomina infinita vel ſecundum verba infinita, vt in eo quod eſt non homo, vel non iuſtum (quæ ſunt nomina infinita contraiacentia ad hoc homo & iuſtum) videntur eſſe negationes quæ ſine nomine & verbo accipiuntur: & hoc inducit in errorem. Videntur enim ſimilia negationibus, & tamen non ſunt veræ negationes ſimpliciter: neceſſe eſt enim ſemper negationem eſſe veram vel falſam in contradictione, & nunquã ſimul cum affirmatione eſt vera vel falſa. Qui vero dixerit, non homo, per terminum infinitum nihil dixit penitus per dictionem de homine: ſed potius cum dicitur, homo, aliquid ponitur: & cum dicitur, non homo, quod dictum eſt tollitur, & nihil ponitur per dictionem: & ideò de homine nihil magis ſed minus verum fuit, vel in toto de homine falſum, ſecundum quod verum conuertitur cum ente, & falſum cum non ente, quando verum & falſum ſunt in incomplexis: & ideo negatio non eſt in termino infinito niſi aliquid addatur: tunc enim poteſt fieri vera affirmatio vel vera negatio, vt cum dicitur, non homo currit, non homo currit.

Negationes infinitantes non ſunt veræ negationes.

Qui dicit non homo, minus verũ dicit quam qui dicit, homo, capiẽdo verum vt conuertitur cum ente.

Poſſet etiam eſſe error ex hoc quod dictum eſt, quòd illa de prædicato infinito ſequitur negatiuam de prædicato finito. Fortè enim putaret aliquis, quòd etiam de infinito ſubiecto affirmatiua ſequeretur negatiuam de ſubiecto finito, & non eſt ita. Hæc enim qua dicitur, omnis non homo eſt iuſtus, nulli illorum idem in conſequendo vel in æquipollendo ſignificat quæ ſunt de ſubiecto finito negatiuæ: & ſimiliter nec negatio contradictoriè oppoſita, quæ eſt non omnis non homo eſt iuſtus, alicui illarum quæ ſunt de ſubiecto finito idem in conſequendo ſignificant: & ideò non illa de ſubiecto finito idem in conſequendo ſignificat illi de ſubiecto finito.. Et ideo non ita de finito & infinito ſubiecto accipitur conſequentia inter affirmatiuam & negatiuam, ſicut accipitur cõnſequentia inter iſtas quæ ſunt de infinito prædicato & finito. Sed vniuerſalis affirmatiua de vtroque, ſubiecto ſcilicet, & prædicato infinitis, ſignificat idem quod vniuerſalis negatiua de ſubiecto infinito & prædicato finito: & ideò ſeinuicem conſequuntur, omnis non iuſtus eſt non homo, & nullus eſt iuſtus non homo: & ſic ſunt ordinandæ, omnis non homo eſt non iuſtus, & nullus non homo eſt iuſtus. Iſtæ ergo duæ idem in conſequendo ſignificant.

Significat autem, eſt omnis homo, &c.

Quia verò dictum eſt ſupra, quòd tranſpoſitio negationis variat oppoſitionem & conſequentiam, poſſet aliquis credere, quòd tranſ-

Tranſpoſita verò nomina, &c.

poſita

poſita nomina & verba non idem facerent: quod non eſt verum. Ergo illi errori ſuccurrendum eſt dicendo, quòd tranſpoſita nomina & verba ſecundum ſe accepta ſecundum oppoſitionem & conſequentiam idem ſignificant, ſicut patet in iſtis, homo albus eſt, & eſt albus homo: quæ ſic ordinandæ ſunt, homo eſt albus, & album eſt homo. Si enim hoc negetur & dicatur, quòd nomina & verba tranſpoſita non idem ſignificant, ſequitur inconueniens, hoc ſcilicet, quòd multæ negationes erunt vnius & eiuſdem affirmationis: & hoc eſt inconueniens: quia in prædictis oſtenſum eſt vnius affirmationis vnam eſſe negationem per contradictionem oppoſitam. Eius enim enuntiationis quæ eſt, eſt albus homo, negatio per contradictionem oppoſita eſt, hæc ſcilicet, non eſt albus homo, in qua idem negatur de eodem quod affirmabatur de eodem in affirmatiua. Eius verò enuntiationis quæ eſt, homo eſt albus, in qua verbum tranſpoſitum eſt, negatio eſt aut eadem ei quæ eſt, eſt albus homo, aut alia. Si eadem, tunc habetur propoſitum, quòd nomina & verba tranſpoſita idem in conſequendo & oppoſitione ſignificant. Si autem non eſt eadem, tunc arguo ſic: quia illius quæ eſt, homo eſt albus (ſi ipſa non eſt eadem illi quæ eſt, eſt albus homo in conſequendo) oportet, quòd alia ſit negatio quam illa quæ negat hanc, eſt albus homo. Aut ergo negatio ſua eſt illa qua dicitur, non eſt non homo albus: vel illa quæ eſt, non eſt homo albus: ſed hæc quidem non eſt non homo albus, eſt negatio alterius propoſitionis, quæ eſt, eſt non homo albus, quæ eſt affirmatiua. Alia verò quæ dicit, non eſt homo albus, eſt negatio alterius enuntiationis, ſcilicet quæ dicit, homo eſt albus, & hæc ſequitur ad hanc, eſt albus homo: & ſic duarum affirmationum ſunt duæ negationes: & ſi hæ ambæ ſunt negationes vnius & eiuſdem, tunc ſequitur, quòd duæ negationes ſunt vnius affirmationis: quod eſt inconueniens. Relinquitur igitur, quòd iſtæ in conſequendo ſunt vna & eadem, eſt albus homo, & eſt homo albus.

Quomodo intelligendũ, quòd tranſpoſito nomine vel verbo eadem eſt affirmatio & negatio.

Manifeſtum eſt ergo, quòd tranſpoſito nomine vel verbo ſi non aliquid impediat, eadem eſt affirmatio & eadem negatio. Et hoc eſt verum quantum ad hoc quod idem ſignificant & idem habent oppoſitum, & idem conſequens ſi nihil ſit ibi niſi tranſpoſitio: ſequitur enim iſta, album eſt homo, hanc, homo eſt albus. Si autem ex conſtructione aliquorum tranſpoſita fiat amphibologia, vel compoſitio, vel diuiſio: tunc non eſt ibi ſola tranſpoſitio: & tunc non eſt verum quod dicitur. Hæc ergo de enuntiationibus de ineſſe in quibus prædicatum vnum de vno dicitur ſubiecto, dicta ſint. Ex his ergo facile eſt ſimilia conſpicere.

CAPVT V.

De conſequentia enuntiationum in quibus plura de vno vel vnum de pluribus dicitur.

His autem habitis determinandum eſt de enuntiationibus in quibus vel plura de vno ſubiecto prædicata dicuntur, vel de pluribus ſubiectis vnum dicitur prædicatum. Cum enim quatuor ſint ſecundum hæc enuntiationum differentiæ, ſcilicet quòd vnum de vno, vel plura de pluribus, vel plura de vno, vel vnum de pluribus dicatur: iam ſatis dictum eſt de eis in quibus vnum de vno dicitur. In quibus autem plura de pluribus dicuntur hîc omittimus: quia non intendimus niſi de enuntiatione quæ aliquo modo eſt vna: illa verò in qua plura dicuntur de pluribus, nullo modo eſt vna: ideò non eſt tractandum de ipſa. Cum ergo de his in quibus vnum de vno dicitur iam tractatum ſit. De his ergo in quibus de vno plura, vel vnum de pluribus dicitur, nunc relinquitur eſſe dicendum.

Quare nihil dixit de enuntiationibus in quibus plura de pluribus.

At verò vnum de pluribus, &c.

Dicamus ergo ſi non eſt affirmare vel negare vnum de pluribus, vel plura de vno, ſed ſemper plura de pluribus affirmare vel negare: tunc talis affirmatio & negatio non eſt vna aliquo modo: quia non eſt vna ex parte ſubiecti, nec eſt vna ex parte prædicati: & de tali enuntiatione hîc non intendimus. In talibus autem dico vnum non quod eſt vnum voce tantum, ſicut in æquiuocis, ſicut ſi vnum nomen pluribus impoſitum ſit, quod tamen actu plura & æque principaliter ſignificat, ex quibus pluribus non fit vnum per eſſentiam vel per accidens, ſicut ſi dicam interrupta pronuntiatione vel prolatione, animal & manſuetum & bipes: hæc enim ſic prolata vnam enuntiationem non faciunt: quia vnumquodque eorum ſignificatur vt actus: actus autem vt actus nihil vnum conſtituunt. Si autem pronuntientur continuè vt actus & potentia, vt dicatur animal manſuetum bipes, ex his vnum fit quod vno nomine dicitur, quod eſt homo, quod nomen non plura ſignificat, ſed vnum: quia actus & potentia ſunt vnum. Et ideo dixi fortaſsè: quia ſi hoc nomen, homo, eſſet animali & manſueto & bipedi impoſitum diuiſim vt actibus, non oporteret eſſe in ſignificando vnum, nec in ſupponendo, nec in prædicando. Quando autem imponitur his quæ dicta ſunt ſicut potentiæ & actui, tunc ſtat pro vno, ſiue ſit ſubiectum, ſiue prædicatum. Ex albo & ambulante non fit vnum ſubiectum: quia nec faciunt vnum ſecundum ſubſtantiam vel eſſentiam, nec vnum per accidens: quia quamuis homo & album & ambulans poſſint eſſe vnum ſubiectum ſecundum ſubſtantiam quæ ſubſtat vtrique, tamen in enuntiatione veram rationem ſupponendi ſiue ſubſtandi verbo non habent homo albus, & homo ambulans: & ideo aliud ſubiectum eſt homo albus, & aliud homo ambulans, & aliud album ambulans.

Vide Boëtium qui aliter expoſuit ly fortaſsè.

Propter

Propter quod etiam ſi aliquis de tali ſubiecto quod eſt plura, affirmet aliquid verum prædicatum, non propter hoc erit affirmatio vna. Similiter autem eſt ſi taliter, vt dictum eſt, plura prædicet de vno ſubiecto: plures enim eſt illa enuntiatio in qua vnum de pluribus, vel in qua plura de vno, vel in qua plura de pluribus prædicantur, ſicut in priori huius ſcientiæ libro determinatum eſt. In talibus ergo enuntiationibus quæ non vnæ, ſed plures ſunt, vox quidem vna eſt quando vna & non interpolata fit pronuntiatio: ſed tamen affirmationes vel negationes ſunt multæ. Quod autem plures ſit huiuſmodi enuntiatio ex hoc patet: quia ſi omnis dialectica interrogatio eſt reſponſionis petitio: & hoc modo petit opponens fieri ſibi reſponſionem quo interrogat: petit enim à reſpondente propoſitionem affirmatiuam vel negatiuam quæ eſt altera pars contradictionis. Tunc ſi ita eſt, ſicut dictum eſt, quòd propoſitio affirmatiua non eſt niſi vnius contradictionis: quia vna propoſitio non habet niſi vnam contradictoriè oppoſitã: tunc huiuſmodi interrogationi quæ plura ſignificat, vt dictum eſt, non erit vna dialectica reſponſio, ſicut nec vna fuit interrogatio. Quãmuis fortè in toto ſiue in pluribus illis quæ ſupponuntur vel prædicantur ſit vna: quia à ſophiſtis qui cauendi ſunt, poſſet argui talis reſponſio. De his autem qualiter interrogandum & qualiter reſpondendum ſit, in dialecticis topicis dictũ eſt. In topicis autem elenchis (quia & ſophiſtici & elenchi topica ſunt quædam) dictũ eſt de interrogatione plures vt vna.

Si ergo dialectica interrogatione, &c.
Ex hoc loco colligitur, quod dialecticus non interrogat niſi vnam partem contradictionis. Contrarium huius habetur primo topic. c 3. in fine. Reſpondetur, quod ſi dialecticus interrogat per propoſitionem dialecticam, tũc tantum vnã interrogat explicitè: ſi autem per problema dialecticum, tunc plura interrogat explicitè. Vocat ſophiſticos elenchos topica quædam.

Patet etiam ſimiliter, quòd propter hoc quod dialectica interrogatio petitio eſt reſponſionis per alteram partem contradictionis (quancunque partem reſpondẽs elegerit) quod de quæſtione quid eſt non eſt dialectica interrogatio, vt ſi quis interroget, quid eſt animal per diffinitionem & ſubſtantiam? In dialectica autem interrogatione oportet reſpondentem ex data quacunque dialectica interrogatione eligere veram velit partem contradictionis. In tali enim interrogatione oportet interrogationem determinare vtrum homo ſit animal de quo interrogat, vel non: hoc autem non licet in quæſtione quid eſt, in qua eſt determinata reſponſio diffinitionis.

Similiter autem manifeſtum, &c.
Contra: diffinitio eſt prædicatum dialecticum, vt patet primo topico. Ergo dialecticus interrogat per quid eſt. Vide Ioann. Grammaticum & Themiſtium. 2. poſteriorum. circa principium pro ſolutione huius.

Ex omnibus autem inductis conſtãt, quòd plures enuntiatio de qua hic intendimus, eſt in qua vel plura de vno vel de pluribus vnum enuntiatur. Iſtæ enim enuntiationes aliquid de vnitate habent: & ideo de his intendimus ad præſens. Quæramus ergo de illis, vtrum ea plura quæ compoſita ſiue coniuncta prædicantur de aliquo vno ſubiecto, prædicentur diuiſa de eodem ſubiecto communi. Ad hoc autem determinandum accipiamus illud quod iam determinatum eſt, quod ſcilicet quædam prædicantur compoſita de vno ſubiecto quæ ſic coniuncta ſunt, vt omne ſiue totum prædicamentum ſiue totum prædicatum fiat ex omnibus illis vel ſubſtantialiter vel eſſentialiter, ita quod quodlibet ſuppoſitorum coniunctorum extra compoſitionem diuiſim acceptum per ſe inferat ſubiectum quando ſumitur extra compoſitionem. Si enim quæramus ſic aut enuntiemus, quòd eorum quæ coniuncta prædicantur plura de vno ſubiecto coniuncta ſiue compoſita, quædam de toto compoſito prædicantur diuiſim, & quædam coniunctim: conuenientia non prædicantur de toto diuiſim, quæ ſic differentia ſunt inter hæc & illa, vt de homine verum eſt dicere quod eſt animal bipes: & iterum verum eſt dicere extra ſiue diuiſim, quod homo eſt animal, & quod homo eſt bipes. Et ſimiliter de hoc toto coniuncto quod eſt animal bipes, verum eſt dicere, quòd eſt animal: quia animal bipes eſt animal. Et iterum de hoc eodem verum eſt dicere, quòd eſt bipes: quia animal bipes eſt bipes, diuiſim prædicatum: & de homine (quod implicitè eſt animal bipes) verum eſt dicere, quod eſt animal diuiſim, & quod eſt bipes: hæc enim coniunctim & ſine interruptione prolata prædicatur, prout vnum eſt ex ipſis, ſiue prout ipſa ſunt vnum. Similiter cum dicitur coniunctim homo albus, de hoc prædicatur diuiſim & albus & homo: quia homo albus eſt albus, & homo albus eſt homo. Et hæc etiam prædicantur vt vnum ſubiecto & vnum per accidens: quia album non habet rationem ſupponendi vel ſubſtandi niſi per ſubiectum in quo eſt: & ideò hoc fuit ſubiecto vnum ſiue ſubſtando: & non multiplicatur in eis ratio ſubſtandi cum non ſint vnum per ſubſtantiam & eſſentiam.

Quoniam hæc prædicantur cõpoſita, &c.

Hoc autem in omnibus non eſt ſimiliter. Si enim dicam, iſte eſt citharœdus bonus, hæc quidem coniunctim prædicantur de iſto homine: & tamen diuiſim non valet prædicatio. Si enim dicam, iſte eſt citharœdus bonus, vera eſt prædicatio ſi ſit ita in re ſicut enuntiatur in prædicatione: tamen non ſequitur, iſte eſt citharœdus bonus: igitur iſte eſt citharœdus, & iſte eſt bonus: nec ſequitur etiam, eſt citharœdus & eſt bonus, ergo eſt citharœdus bonus. Si enim concedatur, quòd quotieſcunque duorum vel plurium alterutrum coniunctim dicatur de aliquo, vtrumque duorum vel vtrunque trium quæ coniuncta dicuntur, diuiſim de eodem prædicantur, multa ſequuntur inconuenientia. Sequitur enim primo in talibus, quòd nugatio in multis erit explicita: nam de homine coniunctim & diuiſim verum eſt dicere, & quod eſt homo, & quod eſt albus. Si ergo vtrunque illorum diuiſim verum eſt dicere de toto coniuncto: tunc verum eſt dicere de homine albo, quòd eſt homo, & quod eſt albus, & ſic homo albus eſt homo: & hoc eſt iterum coniungere, vt dicatur, homo albus homo: & de hoc coniuncto verum eſt dicere iterum diuiſim, quod eſt homo: ergo homo homo albus, eſt homo: ergo eſt homo, homo homo albus. Et ſimiliter eſt de eo quod eſt album: quia homo albus eſt album: & de hoc toto dicetur album: ergo homo albus albus eſt albus: & hoc procedit in infinitum. Et ſimiliter ſi dicam, homo eſt muſicus ambulans quæ coniunctim conueniunt homini. Et ſi de toto coniuncto ea quæ coniuncta ſunt, prædicantur diuiſim, nugatio erit, & nugando procedetur in infinitum: hæc enim & implicita ſiue coniunctim ſunt conuenientia ſubiecto: quia ſubie

Sed non ſi citharœdus, &c.

ſubiecto actu & intellectu & voce ſunt coniuncta. Si iterum dicuntur de eo diuiſim, erit nugatio explicita & expreſſa.

Amplius ſi Sortes eſt & homo & bipes, &c.

Amplius autem in ſubſtantialibus ex quibus fit vnum per ſubſtantiam, idem ſequitur inconueniens, ſi de toto coniuncto diuiſim prædicentur, quæ compoſita ſubiecto conueniunt. Si enim propter hoc quod Socrates diuiſim & homo eſt, & bipes, etiam homo bipes eſt homo & bipes: & ſic homo bipes eſt homo: & de hoc coniuncto iterum prædicatur homo: & ſic homo bipes eſt homo homo bipes: & eadem ratione erit homo bipes homo homo homo bipes: & ſic procedetur nugando in infinitum per hunc modum. Manifeſtum eſt ergo, quòd plura contingunt inconuenientia ſi quis ponat complexionem, hoc eſt, compoſitam prædicationem fieri de hìs quæ diuiſim toti compoſito conueniunt, ſicut iam in parte oſtenſum eſt.

Quod ſi de compoſito cōponentia diuiſim prædicantur tam in accidentibus prædicatis quam in ſubſtantialibus, amplius hoc etiam deducetur ad nugationem implicitam: ſi enim quæcunque prædicantur coniunctim, prædicantur etiam diuiſim: cum ſciamus, quòd Socrates eſt & homo diuiſim, & bipes diuiſim, ſecundũ hoc Socrates erit homo bipes cōiunctim: & de hoc toto coniuncto prædicatur & homo & bipes: ergo Socrates homo bipes erit homo & erit bipes: & iterum illa coniunctim dicentur de Socrate homine bipede: ergo Socrates erit homo homo bipes bipes: & hoc procedet in infinitum ſicut prius.

Expoſitio Alpharabij.

Adhuc in homine actu & intellectu eſt bipes. addere ergo non oportet: & ſi addatur, erit nugatio. Si enim ſic dicatur, Socrates eſt homo, per hoc quod dico homo, ponitur & bipes: & bipes etiā additur: ergo Socrates eſt homo bipes bipes. Similiter ſtatim nominato Socrate intelligitur homo: ſi enim dicam, Socrates homo, ſequitur quòd Socrates eſt homo homo: & ſic in infinitum. Et ſcias, quòd hunc modum ſic ponit Alpharabius, nec aliter exponi poteſt quod perſpicuè ſit verum quod hic ponitur.

Eorum igitur quæ prædicantur, &c.

Quæcunque ergo ſunt de numero eorum quæ prædicantur, vel quæcunque ſunt etiam de numero ſubiectorum de quibus illa prædicantur, ſunt talia quæ ſecundum accidens prædicantur de aliquo: vel talia ſunt, quòd ſecundum accidens prædicatur vnum eorum de reliquo, hæc diuiſim conuenientia non erunt vnum coniunctim prædicatum: vt ſi dicam diuiſim, homo eſt albus, & homo eſt muſicus, n̄on erit idem compoſitum prædicatum muſicus & albus: quia iſta ſunt accidentia eidem, & è conuerſo: & vnum eorum non eſt ſicut potentia, & alterum vt actus: & ideò non faciunt vnum coniunctum prædicatum: vnde quamuis aliquando ſit verum dicere album eſſe muſicum, hoc eſt, quod aliquis albus eſt muſicus, non tamen propter hoc erit vnum coniunctum prædicatum ex his quæ ſunt album & muſicum, ſicut vnum fit ex potentia & actu, vt ſi dicatur coloratum album: hæc enim coniuncta ſicut actus & potentia vnum actum faciunt prædicatum.

Ex quo ſequitur, quòd nec illa quæ ſuperius inducta ſunt, cum dicitur ſi citharœdus bonus ſit, non fuit ſimpliciter vnum, hoc eſt, vniuerſaliter vnum prædicatum: quoniam hoc quod dico bonus, non ſemper dicit bonitatem citharœdi: ſed quando ſimpliciter prædicatur ſine eo cui adiungitur circa quod ponit formam ſuæ bonitatis, dicit bonitatem eius quo prædicatur, vt cum dicitur, homo eſt bonus, dicit hominis bonitatem & non citharœdi. Et ideo ſi illa prædicentur diuiſim ſicut coniunctim, vt cum dicitur, homo citharœdus bonus: ita diceretur homo citharœdus, & homo bonus, variaretur ſecundum æquiuocationem hoc quod dico, bonus: bonus enim per prius & poſterius dicitur de bono moris & de bono citharœdi: quia (vt dicit Ariſt.) alia eſt virtus hominis in bono, & alia eſt virtus citharœdi: vnde non ſimpliciter vnum ſunt bonum & citharœdus ſicut actus & potentia, ſicut vnum ſunt animal & bipes, ſi bipes ponatur differentia conſtitutiua, quæ cum genere ſpeciem conſtituat: quia tunc vnum prædicatum coniunctum ſunt animal bipes, ſicut cum dicitur, homo eſt animal rationale: ſic enim non adinuicem ſe habent citharœdus & bonus.

Non valet hæc conſequentia: Sortes eſt homo & Sortes eſt animal: ergo Sortes eſt homo animal, propter nugationem compoſitionis.

Accidentalis ergo prædicatio impedit, quòd conuenientia diuiſim non ſemper prædicantur coniunctim. Propter quod etiam quia accidit animali hominem eſſe, dicunt quidam, quòd bene dicitur, Sortes eſt homo, & eſt animal: tamen non dicitur, Sortes eſt homo animal, impediente nugatione: quia animal actu & intellectu ſupponitur in homine: & ideo ſi eſt homo animal, erit homo animal animal: & proceditur nugando in infinitum. Sed quia in animali non ſupponitur actu homo & intellectu, ſed potentia ſolum, bene dicitur Socrates animal homo: quia ſe habent adinuicem vt vnum ſubſtantiale: homo enim dicit actum eius quod in potentia eſt in animali.

Amplius nec quæcunque, &c.

Amplius autem adhuc in talibus prædicatis quæ plura ſunt & compoſita, aduertendum eſt, ſi ſunt in aliquo ſicut in ſubiecto per intellectum vel voce vel intellectu ſuppoſita: tunc enim ex coniunctis non licet inferre diuiſum: propter quam conſiderationem vitatur nugatio: quia ſic non ſequitur, quod album frequenter dicatur nec homo: nec aliquid aliud quod eſt in aliquo. Hoc autem eſt ſicut ſi dicam de aliquo vt Cicerone, Cicero albus eſt homo albus. Et ſi eſt homo albus, & eſt homo & eſt albus, & inferam: ergo Cicero albus eſt homo albus, homo albus: vel ſi dicam ſic, Cicero homo eſt animal bipes: ergo eſt animal & eſt bipes: & ſic eſt Cicero homo animal animal bipes. Diuiſim ergo conuenientia cum eis quæ inſunt, non licet componere: in homine enim per intellectum ſunt & actu ſupponuntur & animal & bipes. Verumtamen aliquando verum eſt dicere vel prædicare prædicata compoſita de aliquo, & etiam diuiſim ſiue ſimpliciter ſine compoſitione. Sicut enim verum eſt dicere quēdam eſſe hominem ſimpliciter ſine cōpoſitione: aut ſicut verum eſt dicere quendam qui eſt albus, hominem eſſe album ſimpliciter ſine compoſitione: ita verum eſt dicere quendam hominem album eſſe album, ita quod

ita quod album prædicetur de eo diuiſim ſicut coniunctim cum homine: bene enim ſequitur, Cicero eſt homo albus: ergo eſt albus.

Non autem ſemper, &c.

Hoc autem non ſemper nec in omnibus prædicatis compoſitis verum eſt dicere: falſum enim eſt quotieſcunque in prædicato eſt oppoſitio in adiecto, quod vt compoſitum coniungitur prædicato: tunc enim argumentum non valet à compoſito ad diuiſum, vt ſi dicam, iſte eſt homo mortuus, non ſequitur, ergo eſt homo, & eſt mortuus: eo quod hoc quod dico mortuus, priuat rationem hominis ſimpliciter, & ſic eſt oppoſitum homini. Quando autem in talibus prædicatis compoſitis non eſt aliquid compoſitorum in altero componente, ex quo ſequitur contradictio vel priuatio alterius: tunc verum eſt inferre diuiſim coniuncta: & quando quidem oppoſitio eſt in adiecto ad prædicatum, ſemper eſt falſum, quod procedatur à compoſito coniuncto ad diuiſum. Sed quando in adiecto non eſt oppoſitio, non ſemper eſt verum, quòd ex compoſito diuiſum inferatur. Si enim dicam ſic, Homerus eſt aliquid vt poëta, vel Homerus eſt poëta, non eſt oppoſitio in adiecto prædicati: quia eſſe vt poëta non eſt oppoſitum ad aliquid quod prædicatur de Homero: non tamen ſequitur, Homerus eſt aliquid vt poëta: ergo eſt aliquid, & eſt poëta: quia eſſe vt poëtam accidit Homero: & ideo ex tali accidente non infertur eſſe ſimpliciter: quia eſſe vt poëtam Homero eſt eſſe ſecundum quid, & hoc non infert eſſe ſimpliciter. Adhuc autem ponitur expreſſius aliud exemplum quod eſt. Homerus viuit vt poëta, non ſequitur, ergo viuit: viuere enim vt poëta eſt viuere in memoria poëſis quam fecit.

Quare in quantiſcunque, &c. Dixit ſi diffinitiones pro nominibus ponantur, vt dicit Boët. vt daret modum cognoſcendi oppoſitionem in adiecto ſi eſſet occulta: & eſt regula primæ top. ſecundum D. Albert. autẽ dixit hoc, vt reſtringeret regulã ſuam ad prædicata eſſentialia: talia autem ſunt prædicata loco quorum licet ponere ſuas diffinitiones.

Ex his autem quæ dicta ſunt accipitur, quòd in quantiſcunque vel quibuſcunque prædicatis compoſitis non eſt contrarietas vel aliquo modo oppoſitio in adiecto quod componitur cum prædicato, conſiderandum in talibus ſi diffinitiones prædicatorum illorum prædicentur de ſubiecto, & poſſunt poni loco nominum. Si enim ſic eſt: tunc iſta per ſe & ſubſtantialiter prædicantur, & tunc à compoſito prædicato poteſt inferri diuiſum ſecundum ſe: quia talia non prædicantur ſecundum accidens. Quod ſimpliciter non eſt, non poteſt concludi eſſe propter aliquod opinabile aliquo modo, ſicut diximus de Homero, qui viuit in opinione, hoc eſt, in fama hominum: talis enim opinio eſt accidens Homero: & non eſt de eo quod ſit, ſi eſt de Homero quod ſimpliciter non ſit, ſed ſit ſecundum accidens aliquod.

Nota regulas quando ex diuiſis licet inferre coniuncta, & quando non.

Quia ante iam multa de his & diffuſa dicta ſunt, in omnibus talibus prædicatis data eſt talis doctrina à quibuſdam, quòd conſiderandum eſt in prædicatis compoſitis quæ duo ſunt vel plura: aut enim ambo erunt ſubſtantialia, aut ambo accidentalia: aut vnum ſubſtantiale, & aliud accidentale. Et ſiquidem ambo ſunt ſubſtantialia: aut ſunt conuertibilia inter ſe, aut non. Et ſi quidem ſunt conuertibilia, ex diuiſim conuenientibus non poteſt inferri prædicatum coniunctum impediente nugatione, vt ſi dicam, iſte eſt homo & eſt riſibilis: igitur eſt homo riſibilis. Si autem ſubſtantilia ſint & non conuertibilia: tunc vnum eſt in plus, & aliud in minus: & tunc conſiderandum eſt, quòd vnum illorum in compoſito prædicato præordinetur alij. Si autem præponitur magis commune, & apponitur ei magis commune: tunc ex diuiſim conuenientibus bene concluditur coniunctum, vt iſte eſt animal & eſt homo: igitur eſt animal homo: quia homo non concipitur in ratione animalis, ſed in prædicato animali apponitur ad determinationem. Si autem præponitur minus commune quod in ſe claudit magis commune: tunc ex diuiſim conuenientibus non infertur coiunctum impediente nugatione, vt iſte eſt homo & eſt animal, non ſequitur: ergo eſt homo animal impediente nugatione implicita. Si autem ambo prædicata accidentalia ſunt, debet conſiderari ſi vnum ineſt ſubiecto per alterum vel non. Et ſi quidem vnum ineſt per alterum: tunc illud quod ineſt per alterum, eſt de ratione illius quod ineſt per ipſum: & tunc ex diuiſim conuenientibus infertur coniunctum. Si præponatur in coniuncto illud per quod ineſt alterum: quia illud eſt magis commune, vt ſi dicam, iſte eſt coloratus & eſt albus: ergo iſte eſt coloratus albus. Si autem è conuerſo minus commune præponatur: tunc non ſequitur propter nugationem. Si autem ambo ſunt accidentalia, & vnum non ineſt per alterum: tunc nunquam valet proceſſus à diuiſim conuenientibus ad coniunctum, vt ſi dicam, iſte eſt albus, & eſt muſicus: ergo eſt albus muſicus. Hæc de conſequentia enuntiationum quæ ſunt de ineſſe dicta ſufficiant.

TRACTATVS II.

De conſequentia modalium.

CAPVT I.

Quæ ſint modales enuntiationes.

Prima dubitatio. Secunda. Tertia. Quarta.

POST conſequentias enuntiationum de ineſſe quæ ſimpliciores ſunt, tractandum eſt de enuntiationibus modalibus, quę ex additione modi alicuius dicuntur modales. Et ideo primo videndum eſt, quis modus faciat propoſitionem modalem. Et quot ſunt tales modi: & cuius ſunt modi, prædicati ſcilicet, vel ſubiecti, vel compoſitionis. Et quid ſit prædicatum in enuntiatione modali, & quid ſubiectum ſit in ea, & alia huiuſmodi: quia ſine his non poteſt fieri oppoſitio modalium vel conſequentia.

Ad primam & tertiam. Modus duplex, ſcilicet compoſitionis, & rei prædicatæ.

Dicamus ergo, quòd dupliciter dicitur enũtiatio modalis, ſcilicet à modo compoſitionis, & à modo rei prædicatæ. A modo autem rei prædicatæ, vt quando dicitur, Sortes legit benè vel altè vel malè: & hic modus: quia nõ modificat totam enuntiationem, ſed tantum rem prædicati, non poteſt facere totam enuntiationem modalem. Eſt autem modus compoſitionis, qui ſpecialis modus eſt diſponens & in formam ſpecialem ponens compoſitionem, ſicut poſſibile, contingens, neceſſarium, & impoſſibile, verum, & falſum. Et hi modi ſpeciales ſpecialiter conſtituunt illam enuntiationem, quæ ſpecialiter modalis vocatur.

Quomodo poſſibile, impoſſibile, neceſſarium, & contingẽs ampliãt extra tempus, licet diuerſimodè.

Quatuor enim primi illorum modorum compoſitionem (quæ conſignificat tempus) ampliant extra tempus præſens. Poſſibile enim & contingens ampliant præſens ad futurum, & ad eſſe, & ad non eſſe: quia contingens eſt futurum, & poteſt eſſe, & non eſſe. Neceſſarium autem & impoſſibile ampliant compoſitionem ad omne tempus: quia neceſſarium & impoſſibile ponunt compoſitionem in omne tempus: & ideo illi ſunt modi ſpeciales facientes totam enuntiationem modalem, neceſſarium ſimpliciter omni tempore ineſſe, & impoſſibile ſimpliciter nunquam ineſſe. Et quia tales modi ſunt modi compoſitionis, & compoſitio formaliter ambit compoſita, & eſt principium intelligendi ea ſecundum quod ſtant ſub compoſitione, & ſic modus compoſitionis eſt modus totius enuntiationis: & ideo iſti modi totam modificant enuntiationem & totam faciunt modalem.

Verum & falſum non ampliant ſecundum tempus: ideo non ſunt ſpeciales modi nec faciunt propoſitionem modalem niſi ſecundum quid.

Verum autem & falſum quamuis ſint modi compoſitionem determinantes: tamen quia non ampliant compoſitionem ſecundum tempus, nec in ſpecialem aliquem modum formant compoſitionem, ſed dicunt generalem modum illarum de ineſſe, ideo non ſunt modi ſpeciales, ſed ſunt modi quidam non facientes propoſitionem modalem niſi ſecundum quid: quia in eo quod res eſt vel non eſt, oratio dicitur vera vel falſa: ſed non in eo quod res eſt vel non eſt, oratio dicitur poſſibilis vel contingens, neceſſaria vel impoſſibilis. Sed potius in eo quod ſic vel ſic res ſe habet ad ſuam cauſam, in eo oratio formata ſiue complexa de re eſt poſſibilis vel contingens, vel de neceſſario vel de impoſſibili. Et ideo iſti quatuor modi, poſſibile, contingens, neceſſarium, & impoſſibile, ſpeciales ſunt modi quibus enuntiatio dicitur modalis.

Quare negatio non facit enuntiationem modalem.

Ex hoc etiam accipitur, quòd negatio quæ fertur ad compoſitionem, non facit enuntiationem modalem: quia non ampliat eam ſecundum tempus, nec etiam informat modo ſpeciali, ſed ſimpliciter diuidit ipſam in forma in qua eſt ſignificata.

Enuntiatio dicitur modalis dupliciter.

Ex his ergo patet, quòd modalis enuntiatio dupliciter dicitur, ſcilicet generaliter & ſpecialiter. Et generaliter quidem modalis dicitur à modo generaliter ſumpto, ſiue ſit modus prædicati, ſiue compoſitionis. Specialiter autem modalis dicitur quatuor modis qui dicti ſunt: quia denominatio fit à ſpecie, & non à genere.

Enuntiatio modalis differt ab illa de ineſſe ſubſtantialiter per modum.

Ex hoc autem vlterius patet, quòd enuntiatio modalis ſubſtantialiter & per ſua conſtituentia differt ab enuntiatione de ineſſe ſimplici: quia modus eſt ſubſtantialis enuntiationi modali, & eſt ſubſtantiale conſtitutiuum.

Ad ſecundam, vbi nota ſufficientiam modorum facientium modalem propoſitionem, & in quo differt poſſibile & contingens.

Quatuor autem ſunt tales modi: quia in compoſitione non eſt niſi eſſe. Quod autem dicit eſſe, aut dicit eſſe permixtum potentiæ, aut quod eſt in actu perfecto. Si primo modo: tunc eſt eſſe poſſibile, vel contingens. Et hæc duo differunt in hoc, quòd poſſibile determinat eſſe ſecundum ſe: & contingens autem in comparatione ad cauſam non ſtantem: vnde eſſe non ſtans, eſt poſſibile: contingens autem eſt, quod non habet cauſam ſtantem. Si autem eſt eſſe perfectum ſecundum actum: aut accipitur in ipſo eſſe, & ſic eſt neceſſarium: aut accipitur in ipſo non eſſe, quod ad ſimpliciter eſſe eſt oppoſitum, & ſic eſt impoſſibile. Contingens autem & poſſibile non poſſunt accipi ſecundum diuiſionem eſſe & non eſſe: quia vtrunque dicit eſſe permixtum cũ non eſſe. Hi ſunt ergo modi modalẽ facientes enuntiationem, & facientes enuntiationem differre modalem ab enuntiatione de ineſſe, & oppoſitionem modalis ab oppoſitione illius quæ eſt de ineſſe, & conſequentiam illius à conſequentia quæ eſt in illis de ineſſe.

Si

Ad quartam ſolutio Boëtij & Alpharabij.

Modus eſt prædicatū in enūtiatione modali: ſed contra.

Si autem quæritur, quid ſit prædicatum in enuntiatione modali, dicimus cum Boëtio & Alpharabio, quòd modus eſt prædicatum ineſſe, & eſſe vel non eſſe ſubiecta ſunt, vt patet, cum dicitur, Sortem currere eſt poſſibile: quia accuſatiuus caſus cum infinitiuo reddunt ſuppoſitum huic verbo, eſt.

Si ſic eſſet, tūc non eſſet modus.

Patet: quia idem non poteſt eſſe modus enūtiationis & extremū eiuſdem: cum modus ſit determinatio, & extremū ſit determinabile.

Solue ex dictis D. Alb. infra in c. 6.

Quomodo modus eſt determinatio compoſitionis & cum hoc prædicatum enuntiationis.

Si autem obiicitur contra hoc: quia modus eſt determinatio compoſitionis: prædicatum eſt alterum compoſitorum: & ideo determinatio compoſitionis eſſe non poteſt. Dicendum eſt, quòd in propoſitione modali duplex eſt compoſitio, ſcilicet vna dicti quod ſubiicitur: quia ſicut dicit Ariſtot. nihil aliud eſt dicere Sortem ambulare, quam Sortem ambulantem eſſe: & ſic eſſe & non eſſe cum compoſitione ſubiiciuntur in enuntiatione modali, & illius compoſitionis modus eſt determinatio, & non compoſitionis quæ eſt compoſitio enuntiationis: & ideo poteſt eſſe & determinatio compoſitionis dicti & prædicatum enuntiationis.

Obiectio.

Solutio Alexandri notanda.

Et ſi dicitur, quòd prædicatum non eſt determinatio compoſitionis. Ad hoc reſpondet Alexander, quòd verum eſt quando prædicatum prædicatur vt eſſe, & non vt modus, ſicut currit cum dicitur, homo currit: vel ſicut album cum dicitur, homo eſt albus. In enuntiatione autem modali quia non ſubiicitur ſubſtantia cui inſit prædicatum, ſed ſubiicitur dictum cum ſua compoſitione, prædicatum modus prædicatur non vt eſſe, quia hoc dicit prædicatum dicti: ſed prædicatur vt modus eſſe quod dicit compoſitio dicti: & ideo & eſt prædicatum & eſt modus compoſitionis. Et hæc ſolutio notanda eſt: quia ad multa valet & hic & in ſcientia libri priorum.

Obiectio.

Si autem adhuc obiicitur: quia ſecundū hoc omnis talis enuntiatio eſt ſingularis: de enuntiationibus autem ſingularibus non eſt ſyllogiſmus: & ſic de modalibus non poteſt fieri ſyllogiſmus.

Solutio.

Dicendum, quòd enuntiationis modalis duplex eſt ſubiectum, ſcilicet ſubiectum locutionis, & ſubiectum enuntiationis. Dico autem ſubiectum locutionis id de quo eſt locutio, ſicut in hac, Sortem currere, de Sorte fit locutio: & ideo ſubiectum locutionis eſt Sortes. Subiectum autem enuntiationis non eſt quod ſupponitur infinitiuo, ſed potius ſubiectum eſt totum dictum, hoc eſt, caſus cum infinitiuo. Hoc ergo ſecundo modo enuntiatio modalis ſingularis eſt, & hoc modo non fit ex modalibus ſyllogiſmus: quia in complexione & figura ſyllogiſmi non ſumitur medium ſub toto dicto, nec minor extremitas ſub medio: ſed aſſumitur ſub ſubiecto dicti ſic, omnem hominem poſſibile eſt currere: Sortes eſt homo: ergo Sortem poſſibile eſt currere. Et ab hoc ſubiecto ſumendo quantitatem, dictum eſt talis quantitatis, ſicut eſt ſua præiacens enuntiatio à qua formatur, vt hic Sortem currere eſt poſſibile, dictum eſt ſingulare: quia formatur ab hac, Sortes currit. Hæc autem vniuerſalis, omnem hominem currere, quia formatur ab hac ſua præiacente, omnis homo currit: & ſic fit ſyllogiſmus de enuntiatione ſiue propoſitione modali.

Quomodo propoſitio modalis eſt ſingularis: & ſic non poteſt ingredi ſyllogiſmum: & quomodo non eſt ſingularis: & hoc iuxta diuerſitatē ſubiecti locutionis & enuntiationis.

Obiectio.

Si autem adhuc contra ea quæ dicta ſunt, obiicitur, quòd ſecundum hoc omnis propoſitio modalis eſt compoſita, & non duplex ex compoſitione & diuiſione: & ſic omnes tales eſſent ſimpliciter falſæ, ſicut non currentem currere eſt poſſibile, non legentem legere eſt poſſibile.

Solutio.

Ex hoc patet error modernorum dicētium propoſitionem non eſſe de ſenſu diuiſo niſi quando modus mediat inter partes dicti, nec eſſe de ſenſu cōpoſito niſi modus totaliter præcedat, aut finaliter ſequatur: nam vbicunque ponatur modus, propoſitio ſemper eſt diſtinguēda iuxta cōpoſitionem & diuiſionē, vt etiam innuit D. Alb. hic, & colligitur primo elen.

Dicendum, quòd hoc non ſequitur in prædicato quod non vt eſſe, ſed vt modus prædicatur: quia quod vt modus prædicatur, non prædicatur vt modus ſui, ſed aliorum: & ideo ad alia poteſt referri, vel ſub diuiſione, vel ſub compoſitione, ſicut patet cuilibet parum conſideranti. Sunt tamen qui propter inductas rationes dicunt modos non eſſe prædicata: ſed de dictis eorum non curamus: quia nec commentatoribus concordant, nec innituntur veritati.

Quomodo omne dictū propoſitionis modalis eſt ſingulariter.

Sciendum etiam, quòd omne dictum eſt ſingulare ſecundum quantitatem: quia appellatio eius eſt ſimilis appellationi termini ſingularis: ſub hoc enim communi quod eſt dictum hoc, omnem hominem currere, non appellat niſi pro hoc eodem dicto quod eſt, omnem hominem currere: & non poteſt appellare pro alio: quia non eſt dictum niſi huius ſingularis propoſitionis quæ eſt, omnis homo currit. Non ſic autem eſt in enuntiatione de ineſſe: quia illius ſubiectum eſt vniuerſale vel ſingulare: vniuerſale autem eſt vniuerſaliter acceptum, aut particulariter, aut indefinitè quoad appellata ſua: & ideo quantitatem ab his accipit. Sic igitur de modali enuntiatione eſt intelligendum.

His vero determinatis, &c.

CAPVT II.

Qualiter ſumenda ſit oppoſitio modalium.

His autem ſic determinatis perſpiciendum eſt quemadmodum ſiue qualiter ſe habeant affirmationes & negationes adinuicem ſecundum oppoſitionem contradictionis. Huius autem exemplum eſt vt quæramus qualiter hæ ſe habeant adinuicem ſecundum oppoſitionem, quæ ſunt, poſſibile eſt eſſe, non poſſibile eſt eſſe, contingens eſt eſſe, & non contingere eſſe, & de impoſſibili & neceſſario ſimiliter, vt ſi dicam, neceſſe eſt eſſe, & non neceſſe eſt eſſe: impoſſibile eſſe, & non impoſſibile eſſe: ſiue accipiantur cum modo nominali, ſiue cum modo aduerbiali: hoc enim idem eſt ſecundum præſentem intentionem, vt ſi dicam, Sortes currit contingenter: ſiue dicam, Sortem currere eſt contingens: & ſic de aliis modis ſiue aduerbialiter, ſiue nominaliter accipiantur. Talium ergo enuntiationum modi ſumendi ſunt quantum ad oppoſitionem & conſequentiam.

Dubitatio tex. de oppoſitione modalium.

Hæc enim habent aliquas ſpeciales dubitationes: quia non ſimiliter ſumuntur oppoſitiones in his & in illis de ineſſe: nam ſi enuntiationum (quæ complectuntur ex ſubiecto & præterito complectente) ea compoſitione illæ contradictiones ſunt ſiue ſint ſibiinuicem oppoſitæ ſecundum contradictionem. Quæcunque (ſecundum eſſe quod affirmatur in vna, & ſecundum non eſſe quod negatur in altera) contra

contra ſeinuicem ex oppoſito diſponuntur, ſicut in illis quæ ſunt de ineſſe dictum eſt: tunc ſimilis erit oppoſitio in illis quæ ſunt de ineſſe, & in modalibus: & hoc eſt impoſſibile. Huius autem exemplum ponamus dicentes, quòd in illis quæ ſunt de ineſſe eius quod eſt eſſe hominem, oppoſita negatio eſt, non eſſe hominem: & non eſt eius negatio propoſitio illa quæ eſt eſſe non hominem, quia iſta eſt affirmatiua ſicut prima, quamuis ſit de infinito prædicato: & hoc eſt in illis de ineſſe in quibus hoc verbum eſt, ſecundum adiacens prædicatur: eſſe enim hominem idem eſt quod eſt hominem eſſe. Similiter eſt in illis in quibus hoc verbum, eſt, eſt tertium adiacens: quia eius quod eſt eſſe album hominem, ſiue hominem eſſe album negatio eſt non eſſe album hominem, ſiue hominem non eſſe album: & non illa quæ dicit eſſe non album hominem, ſiue hominem eſſe non album: quia vtraque eſt affirmatiua, quamuis vna ſit de prædicato finito, & alia de prædicato infinito.

Capit dictionem pro affirmatione. & de hoc dictum eſt ſupra in primo huius tract. de enunciatione. cap. primo.

Si enim ſecundum hunc modum eſſet in modalibus oppoſitio ſumenda, ita quod negatio ad eſſe (quod affirmat affirmatio) referatur, cum in contradictione ſemper aut dictio ſiue affirmatio aut negatio ſit vera, cum falſum ſit dicere hominem lignum, verum erit dicere de homine hominem non eſſe lignum. Si autem hoc modo eſt in his in quibus hoc verbum, eſt, ſecundum vel tertium adiacens prædicatur: tunc etiam hoc idem verum eſt in enunciationibus in quibus hoc verbum, eſt, non additur, nec vt ſecundum, nec vt tertium adiacens, ſed aliud verbum ponitur. In his enim enuntiationibus idem (quoad modum oppoſitionis) faciet aliud verbum quod ponitur loco eſſe ſine hoc verbo, eſt, ſicut patet in exemplis: eius enim quæ eſt, ambulat homo, ſiue homo ambulat, negatio contradictoria non eſt, ambulat non homo: ſed potius illa quæ dicit, non ambulat homo: nihil enim quantum ad oppoſitionem differt dicere hominem ambulare, & hominem eſſe ambulantem: ſiue homo ambulat, & homo eſt ambulans.

Si ergo in omnibus, ſcilicet de ineſſe & modalibus enuntiationibus ſic ſecundum eſſe & non eſſe ſumeretur oppoſitio, ſequeretur inconueniens quòd contradictoriè oppoſitæ aliquando erunt ſimul veræ. Si enim eſt verum, quòd ſecundum eſſe & non eſſe in modalibus ſumitur oppoſitio: tunc ſequitur, quòd eius quæ eſt, poſſibile eſt eſſe, negatio eſt, poſſibile eſt non eſſe: & illa quæ eſt, non poſſibile eſt eſſe, in qua negatur modus, non erit eius negatio. Sed contra hoc eſt quod dicitur, quòd idem poſſibile eſt eſſe, & poſſibile eſt non eſſe: omne enim quod poſſibile eſt diuidi, & poſſibile ambulare, poſſibile eſt etiam non diuidi, & poſſibile non ambulare. Ratio autem & cauſa huius eſt: quia quod ſic eſt ad vtrumlibet poſſibile, non ſemper eſt in actu: quinimo in potentia eſt, quæ ſe habet ad eſſe & ad non eſſe: propter quod in taliter poſſibili inerit etiam negatio ſecundum potentiam intermixta: & ſic quod ambulat, poteſt non ambulare: poteſt ergo illud quod eſt ambulabile ſecundum potentiam, etiam non ambulare: & illud quod ſic eſt diuiſibile ſecundum potentiam, poteſt non diuidi. At vero ſicut in antehabitis probatum eſt, impoſſibile eſt, quòd de eodem veræ ſint ſimul oppoſitæ affirmationes & negationes: quia ſi datur, contradictoria poſſunt eſſe ſimul vera. Non ergo illius affirmationis quæ dicta eſt, iſta eſt negatio quæ pro eius negatione inducta eſt: quia ſunt ſimul veræ quando dictum in vtraque in potentia ſumitur. Contingit enim ſecundum hoc ſiue ſequitur, quòd vnum & idem verè ſimul dicitur & affirmatur & negatur ſimul de eodem, quod eſt impoſſibile: aut quod oportet negare, quòd in modalibus ſumatur oppoſitio ſecundum eſſe & non eſſe, & quod affirmationes & negationes contradictoriè oppoſitæ in modalibus non fiunt ſecundum eſſe & non eſſe: ſed oportet dicere, quòd fiant in talibus affirmationes & negationes oppoſitæ ſecundum hoc quod negatio refertur ad modum. Inter hæc autem duo impoſſibilius eſt contradictorias eſſe ſimul veras, quam quod negatio ad modum referatur. Erit ergo magis eligendum, quòd negatio ad modum referatur, quam quod contradictoria ſimul eſſe vera concedantur.

Non igitur eſt illa negatio, &c.

Huic enim quod negatio ad modum referatur non obſtat niſi hoc quod negatio ad compoſitionem habet referri, & modus non eſt compoſitio. Et hoc facile ſoluitur: quia quamuis modus non ſit compoſitio, tamen vt dictum eſt, modus eſt compoſitionis: & ſic negatio mediante modo refertur ad compoſitionem.

Obiectio quod negatio non attendatur penes modum in modalibus.
S. ſolutio.

Secundum hoc ergo quod dictum eſt, negatio contradictoria eius quæ eſt, eſt poſſibile eſſe, ſiue poſſibile eſt eſſe, iſta eſt quæ eſt, non poſſibile eſſe, ſiue non poſſibile eſt eſſe. Eadem autem ratio eſt in ea quæ eſt, contingens eſt eſſe: eſt enim illius negatio, non contingens eſt eſſe: & in aliis quoque modalibus eſt omnino ſimiliter accipienda oppoſitio, vt in neceſſario & impoſſibili. In omnibus enim talibus modalibus fiunt oppoſitiones per affirmationes & negationes modi oppoſiti, ſicut fiunt in his quæ de ineſſe ſunt oppoſitiones ſecundum eſſe & non eſſe. Oppoſitiones enim modorum determinantium compoſitionem in modalibus fiunt, ſicut eſſe & non eſſe ſe habent in enuntiationibus de ineſſe: vt ſicut in illis de ineſſe res ſubiectæ compoſitioni ſubiectum ſunt & prædicatum, vt ſubiectum homo, & prædicatum album: eodem modo hoc loco in modalibus fiunt ſubiecta enuntiationis modalis dicta, eſſe vel non eſſe ſignificantia. Contingens verò & poſſibile & neceſſarium & impoſſibile ſunt oppoſitiones determinantes dicti compoſitionem: propter quod prædicata ſunt eo modo quo ante dictum eſt: & quemadmodum in illis de ineſſe ſecundum eſſe vel non eſſe contingit eſſe veritatem vel falſitatem, ita in iſtis quæ ſunt modales contingit eſſe veritatem & falſitatem ſecundum modorum affirmationem vel negationem.

Secundum ergo ea quæ dicta ſunt illius quæ dicit, poſſibile eſt non eſſe, negatio eſt, non poſſibile eſt non eſſe. Aliæ autem duæ quæ ſunt, poſſibile eſt eſſe, & poſſibile eſt non eſſe, non ſunt contraiacentes ſibiinuicem ſecundum

Eius vero quæ eſt impoſſibile nõ eſſe, &c.

dum contradictionem: quod ex hoc apparet: quia ſimul veræ ſunt, & videntur ſequi adinuicem. Idem enim ſimul & ſemel poſſibile eſt eſſe,& poſſibile eſt non eſſe: ſed poſſibile eſſe, & non poſſibile eſſe, nunquam ſunt vel poſſunt eſſe ſimul veræ. Iſtæ ergo contradictoriè ſunt oppoſitæ quæ ſumuntur ſecundum modi affirmationem & negationem. Similiter autem poſſibile eſt non eſſe, & non poſſibile eſt non eſſe, nunquam ſunt ſimul veræ. Hæ ergo ſunt oppoſitæ per contradictionem, & iſtæ etiam ſumuntur ſecundum modi affirmationem & negationem. Similiter autem eſt in ea quæ dicit, neceſſarium eſt eſſe: huius enim non ea quæ dicit, neceſſarium eſt non eſſe, contradictoria eſt, ſed ea quæ dicit, non neceſſarium eſſe. Eius autem quæ dicit, neceſſarium non eſſe, oppoſita contradictoriè eſt quæ negat modum & dicit, non neceſſarium eſt non eſſe. Similiter eius quæ dicit, impoſſibile eſt eſſe, non eſt illa contradictoria quæ dicit, impoſſibile eſt non eſſe: ſed ea quæ negat modum & dicit, non impoſſibile eſt eſſe. Et ſimiliter ea quæ dicit, impoſſibile eſt non eſſe, illa eſt contradictoria eius quæ dicit cum negato modo, non impoſſibile eſt non eſſe.

Vniuerſaliter quidem ergo & regulariter in modalibus quidem eſſe & non eſſe oportet ponere quemadmodum ſubiecta quæ ſupponant, & de quibus enunciatur modus, quemadmodum iam nuper dictum eſt: ſed affirmationem & negationem facientes hoc quod diximus in modalibus (hoc eſt, contradictionis oppoſitionem) oportet apponere ſiue referre ad vnum tantummodo, hoc eſt, ad modum vnum & eundem, & non ad eſſe vel non eſſe: & ſic illas oportet putare, hoc eſt, repræſentare oppoſitas dictiones ſiue affirmationes ſiue negationes contradictoriè oppoſitas, quæ ſunt cum modi affirmatione & negatione. Verbi gratia poſſibile, non poſſibile: contingens, non contingens: impoſſibile, non impoſſibile: neceſſarium, non neceſſarium: verum, non verum: falſum, non falſum: hi quamuis enim non ſimpliciter ſunt modi, tamen ſunt modi quidam.

CAPVT III.

De conſequentiis modalium ſecundum opinionem antiquorum.

Conſequentia vero ſecundum ordinem ſiue, &c. NVnc autem poſt determinationem oppoſitionum modalium de conſequentiis earum determinandum eſt. Quia vero quidam antiquorum in aliquo erraſſe videntur circa conſequentias modalium, ideo primo diſponamus conſequentias ſecundum quod antiqui diſpoſuerunt eas, & oſtendamus quid verum & quid falſum eſt in conſequentiis eorum, & poſtea diſponamus conſequentias ſecundum veritatem. Sic enim melius declarabitur quod intendimus.

Prima linea modalium conſequentium ſe ſecundum antiquos. Dicamus ergo, quòd conſequentiæ ſecundum aliquos fiunt inter modales ſecundum ordinem quem ponunt inter eas, ita vt ſic diſponantur, ſcilicet vt illi quæ eſt poſſibile eſſe, ſtatim iungatur vel ſubiungatur iſta quæ eſt contingit eſſe: contingere enim eſſe conuertitur cum illa quæ eſt poſſibile eſſe: & vtraque iſtarum antecedit & ſequitur ad aliam. Tertio ſubiungatur ea quæ eſt, non impoſſibile eſt eſſe. Et his quarto loco ſubiunxerunt illam quæ eſt, non neceſſe eſſe. Et has quatuor in prima linea poſuerunt quaſi ſeinuicem conſequentes.

Secunda linea. Deinde in ſecunda linea poſuerunt primo illam de negatiuo dicto, & affirmato modo, quæ eſt, poſſibile non eſſe: & ſubiunxerunt illam quæ eſt de contingenti, quæ eſt, contingens non eſſe. Et illi tertio ſubiunxerunt illam de impoſſibili negato modo, quæ eſt, non impoſſibile non eſſe. Et illi quarto ſubiunxerunt illam de neceſſario, negato modo, quæ eſt, non neceſſe non eſſe. Similiter has in ſecunda linea diſpoſuerunt.

Tertia linea. Illi vero quæ eſt de poſſibili modo negato & dicto affirmato quæ eſt, non poſſibile eſſe, coniunxerunt iſtam per eundem modum, non contingens eſſe: & illi coniunxerunt eam quæ eſt de impoſſibili modo affirmato, & de dicto affirmato, quæ eſt, impoſſibile eſſe: & illi ſubiunxerunt iſtam quæ eſt de neceſſario modo affirmato & negato dicto, quæ eſt, neceſſarium non eſſe. Et has quatuor in tertia linea poſuerunt.

Quarta linea. Illi verò quæ eſt de poſſibili modo negato in negatiuo dicto, quæ eſt, non poſſibile non eſſe, coniunxerunt de contingenti modo negato in negatiuo dicto, quæ eſt, non contingit non eſſe. Et huic tertio, ſicut conſequentem ſubiunxerunt illam de impoſſibili modo affirmato & dicto negato, quæ eſt, impoſſibile non eſſe. Et huic ſubiunxerunt illam de neceſſario modo affirmato & dicto affirmatiuo quæ eſt, neceſſarium eſt eſſe. Et ex his quartam conſtituunt conſequentium ſe lineam. Hæc autem conſiderari facilius poſſunt ex ſubſcriptione talis figuræ quæ ſequitur.

Poſſibile eſt eſſe.	Contingens eſt eſſe.
Poſſibile eſt non eſſe.	Contingens eſt non eſſe.
Non poſſibile eſt eſſe.	Non contingens eſt eſſe.
Non poſſibile eſt non eſſe.	Non contingens eſt non eſſe.
Non impoſſibile eſt eſſe.	Non neceſſe eſt eſſe.
Non impoſſibile eſt non eſſe.	Non neceſſe eſt non eſſe.
Impoſſibile eſt eſſe.	Neceſſe eſt non eſſe.
Impoſſibile eſt non eſſe.	Neceſſe eſt eſſe.

Ergo impoſſibile & non impoſſibile, &c. In hac autem diſpoſitione videamus quid bene ſe habet, & quid non bene. Dicamus ergo, quòd ſicut dicunt impoſſibile & non impoſſibile, hoc eſt, impoſſibile affirmatum, & impoſſibile negatum, bene ſequuntur ad illud quod eſt contingens & poſſibile, & ad non contingens

tingens & non poſſibile, ſicut dicunt antiqui. Et ſequuntur iſta conuerſim, ita quod quælibet earum & antecedit ad aliam & conſequitur eam. Sequuntur autem ſe contradictoriè, ita quod negatio impoſſibilis quæ eſt contradictoria ad impoſſibile affirmatum, ſequitur affirmatum poſſibile & cōtingens. Hanc enim enuntiationem poſſibile eſſe cum modo & dicto affirmatis vtriſque, ſequitur illa quæ eſt de negato modo cum affirmato dicto quæ eſt cōtradictoria ad hanc, impoſſibile eſt eſſe. Vnde negatio impoſſibilis, ſequitur affirmationem poſſibilis & contingentis: & negationem poſſibilis & contingentis, ſequitur affirmatio impoſſibilis: & ſimiliter affirmationem poſſibilis & contingentis, ſequitur negatio impoſſibilis. Hanc enim qua dicitur poſſibile eſſe, ſequitur non impoſſibile eſſe. Et ſimiliter illud quod dicit non poſſibile eſſe, ſequitur impoſſibile eſſe. Hæc enim quæ dicit impoſſibile eſſe, affirmatio eſt. Hæc autem quæ dicit non poſſibile eſſe, negatio eſt. Diximus autē nuper, quòd in talibus negatio de poſſibili, ſequitur affirmationem de impoſſibili, & affirmatio ſequitur negationem. Hoc enim bene dictum eſt ab antiquis in omnibus quatuor conſequentium ſe lineis.

Neceſſariū vero quemadmodum, &c.

Antiqui errabant in conſequentijs modalium ſolum in propoſitone de neceſſario primi ordinis.

Et vt breuiter dicatur in nulla linea peccatum eſt niſi in prima: & hoc non niſi ad quartum, ſcilicet de neceſſario. Et ideò conſiderandum qualiter ſecundum conſequentiam ſe habeat illa quæ de neceſſario. Hoc autem manifeſtum eſt cuilibet conſideranti, quòd non eodem modo ſe habent ſecundum conſequentiam vt illi dixerunt. Sed potius illæ quidem de modo neceſſitatis contrario modo ſequuntur de impoſſibili, & non contradictoriè. Contradictoriè autem ſumptæ modales de neceſſario ſunt extra conſequentiam, & non ſequuntur ad illas de impoſſibili. Hoc autem ſic probatur. Accipiatur enim hæc, neceſſe eſt non eſſe: illius enim negatio contradictoriæ non eſt hæc, non neceſſe eſt eſſe. Contingit enim in eodem aliquando vtraſque iſtas eſſe veras: neceſſe enim eſt hominem non eſſe lignum, & etiam non neceſſe eſt hominem eſſe lignum, quæ ſimul de eodem ſunt veræ, & per conſequens non ſunt contradictoriæ: & ſic contingit vtraſque ſimul eſſe veras: quia omne quod neceſſe eſt non eſſe, non eſt neceſſe eſſe.

Cauſa autem cur, &c.

Huius autem cauſa eſt, quare non ſequitur iſta de neceſſe, illam de impoſſibili ſecundum diſpoſitionem antiquorum: quia non contradictoriè, ſed contrariè opponuntur: & ideò negatione poſtpoſita ad modum reducuntur, vt idem valentia & æquipollentia: enuntiatio quæ eſt de impoſſibili & neceſſario. Et ideò impoſſibile eſſe & neceſſariò non eſſe quæ ſunt de modis affirmatis & dictis contrario modo diſpoſitis per affirmationem & negationem redduntur ſibi per conſequentiam, & idem valent per æquipollentiam. Huius autem exemplum, vt ſic dicam, impoſſibile eſt eſſe de modo & dicto affirmatis, huic opponam de neceſſario dictum contrarium, hoc eſt, negatum, iſtæ ſe ſequuntur: & ideò illi quæ eſt impoſſibile eſſe, redditur ea quæ eſt neceſſarium non eſſe: ſicut hominem impoſſibile eſt eſſe lapidem, ſequitur, quòd hominem neceſſe eſt non eſſe lapidem: quia iſtæ idem valent. Sic ergo congruè ſe ſequuntur & videm valent.

Impoſſibile & neceſſarium æquiualent ſi applicentur ad dicta contrario modo ſe habentia.

Adhuc autem declaratur per ad impoſſible deductionem: quia ſi aliquid impoſſible eſt eſſe, ſequitur, quòd hoc idem neceſſe eſt non eſſe. Si vero aliquid impoſſible eſt non eſſe, ſequitur, quòd illud neceſſarium eſt eſſe: & hoc eſt contrarium illius quæ eſt neceſſarium non eſſe. Patet ergo quod impoſſibile eſt poni ad neceſſarium conſequentias: eo quod opponuntur per contradictionem, hoc eſt, per modi affirmationem & negationem: quia illa ſola oppoſitionem contradictionis faciunt, ſicut in antehabitis probatum eſt. Affirmatio autem dicti & negatio faciunt contrarietatem, hoc eſt, modum contrarietatis: & ideo impoſſibile ſic (vt antiqui ponere dicuntur) neceſſario contradiceret: quod patet: quia quod eſt neceſſe eſſe, poſſibile eſt eſſe, quantum ad conſequentiam.

Ad certe impoſſibile, &c.

Et ſi aliquis ad hoc contradicat, oportet quòd det oppoſitum, quod poſſit ſtare cum præmiſſo: & ſic dabit negationem eius quod eſt, poſſibile eſt eſſe, quæ eſt, non poſſibile eſt eſſe. Neceſſarium enim eſt in omnibus de quolibet affirmare vel negare, hoc eſt, de quolibet affirmationem & negationem in contradictoriis eſſe veram. Porpter quod ſequitur, quòd ſi aliquid non poſſibile eſt eſſe, ſequitur quòd illud impoſſibile eſt eſſe: quia in talibus æquiualent non poſſibile & impoſſibile: & ſic quod illud quod impoſſibile eſt eſſe & non poſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt eſſe, quod eſt valde incōueniens: igitur hypotheſis fuit incōueniens, quæ fuit, quòd oppoſitum huius quod eſt poſſibile eſſe, ſequitur ad hoc quod eſt neceſſe eſſe: ergo ad hoc quod eſt neceſſariū eſſe, ſequitur poſſibile eſſe, ſicut dictum eſt. Hanc autem quæ dicit, aliquid poſſibile eſt eſſe, ſequitur illa quæ dicit, non impoſſibile eſt eſſe. Hæc vero quæ dicit, non impoſſibile eſt eſſe, ſequitur illam quæ dicit, non neceſſe eſt eſſe: & ideo ſecundum antiquos contingit virtute argumentationis illius à primo ad vltimum, quod illud quod non eſt neceſſarium eſſe, neceſſe eſt eſſe, quod eſt valdè inconueniens: quia ſic contradictoria eſſent vera. Sic ergo patet, quòd in ordine neceſſarij ad impoſſibile fallit conſequentia antiquorum.

Nam ſi non negatio ſequitur, &c.

CAPVT IV.

Corrigitur error antiquorum, & oſtenditur vera conſequentia modalium.

His autem habitis veram diſpoſitionem modalium & veram conſequentiam nos oportet inueſtigare. Dicamus igitur, quòd neceſſarium eſſe non ſequitur ad poſſibile eſſe: neque etiam ad poſſibile eſſe, ſequitur neceſſarium non eſſe. Illi enim quæ dicit poſſibile aliquid eſſe, vtraque iſta contingit accidere ſiue ſequi, ſcilicet poſſibile eſſe, & poſſibile

At vero neque neceſſarium eſſe ſequitur, &c.

bile non eſſe. Aliarum autem quæ ſunt de neceſſario, quæcunque vera ſit, altera non erit vera: ſimul enim verum eſt aliquid poſſibile eſſe & poſſibile non eſſe. Si vero aliquid neceſſe eſt eſſe, non poterit non eſſe: & ſi neceſſe eſt non eſſe, non poterit eſſe: & ideò quæcunque iſtarum vera ſit, altera non eſt vera. Relinquitur ergo ex his quæ dicta ſunt, quòd ea quæ dicit non neceſſariū non eſſe, ſequitur ad eā quę dicit poſſibile eſſe: poſſibile enim eſſe verum eſt & de eo quod eſt neceſſe eſſe, & de eo quod eſt non neceſſe eſſe: hæc enim contradictio eſt eius quæ dicit aliquid neceſſe non eſſe. Hæc autem quæ dicit, neceſſe eſt nō eſſe, ſequitur ad hanc, non poſſibile eſt eſſe: illud enim quod eſt, non poſſibile eſt eſſe, ſequitur ad hanc, non poſſibile eſt eſſe: illud enim quod eſt, non poſſibile eſt eſſe, ſequitur ad hāc, impoſſibile eſt eſſe, & hanc ſequitur, neceſſe eſt non eſſe: huius autem negatio eſt, non neceſſe eſt non eſſe. Sic ergo diſpoſitæ contradictiones ſequuntur ſecundum prædictum modum: & nihil penitus impoſſibile contingit ſiue ſequitur, ſic, vt diximus, diſpoſitis. Eſt autem hæc diſpoſitio in figura vt facilius videatur quod dictum eſt.

Prima linea.	*Secunda linea.*
Poſſibile eſt eſſe.	Poſſibile eſt non eſſe.
Non poſſibile eſt eſſe.	Non poſſibile eſt non eſſe.
Contingit eſſe.	Contingit non eſſe.
Non contingit eſſe.	Non contingit non eſſe.
Tertia linea.	*Quarta linea.*
Non impoſſibile eſt eſſe.	Non impoſſibile eſt non eſſe.
Impoſſibile eſt eſſe.	Impoſſibile eſt non eſſe.
Non neceſſe eſt eſſe.	Non neceſſe eſt non eſſe.
Neceſſe eſt non eſſe.	Neceſſe eſt eſſe.
Æquipollent.	Æquipollent.

In hac diſpoſitione ſemper ſuperior conſequitur ad tertiam ad ſe inferiorem, & nihil ſequitur inconueniens. Prima enim linea ſequitur tertiam, & ſecunda quartam per omnes modos poſſibilis, contingentis, & impoſſibilis, & neceſſarij. Et ſic etiā correctus eſt error antiquorum, & vera conſequentia modalium eſt diſpoſita hoc modo.

Si autem conſequentiæ adinuicem accipiantur aliter quam dictum eſt, vt ſi prima linea comparetur ad ſecundam, & ſecunda ad tertiam, fallit conſequentia. Eodem modo ſi prima comparetur ad quartam, & ſecunda ad tertiam, conſequentia non valebit. Hoc autem facile patet cuilibet intuenti. Si autem voluerit conſequentias inuenire, prædicto modo infallibiliter inueniet. Sic ergo diſponendæ ſunt.

CAPVT V.

Soluitur dubitatio de conſequentia poſſibilis ad neceſſe eſſe.

Dubitatio. textus vtrum ad neceſſe eſſe ſequatur poſſibile eſſe. Dubitabit autem, &c. *Argumentum.*

Dvbitabit autem aliquis fortaſſe, an ſit verum quod dictum eſt, quòd ſcilicet poſſibile eſſe ſequitur ad neceſſe eſſe: & ideo oſtendamus primo, quod ſequitur ad ipſum; & poſteà ponamus ad hoc rationes, quod non ſequitur ad ipſum, quæ ſunt apparentes: & poſteà huius dubitationis ponamus ſolutionē & determinationem. Quod ergo poſſibile eſſe ſequitur ad neceſſe eſſe, probatur deducendo ad impoſſibile. Si enim detur, quòd non ſequitur ad ipſum, hoc eſt, ſi detur, quòd poſſibile non ſequitur ad neceſſe eſſe: tunc oportet, quòd contradictio ſiue contradictorium eius quod eſt poſſibile eſſe, verificetur cum neceſſe eſſe: hoc autem eſt non poſſibile eſſe. Erunt ergo iſtæ duæ ſimul veræ, neceſſe eſſe, & nō poſſibile eſſe, & erunt ſimul veræ de eodē. Sequitur ergo, quòd illud quod eſt neceſſe eſſe, non poſſibile eſt eſſe: & quod nō poſſibile eſt eſſe, impoſſibile eſt eſſe: ergo quod neceſſe, eſt eſſe, impoſſibile eſt eſſe: & quod impoſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt non eſſe: ergo quod neceſſe eſt eſſe, neceſſe eſt non eſſe, quod eſt omnino inconueniens: ergo etiam hypotheſis fuit impoſſibilis & incōueniens, quę poſuit, quòd impoſſibile non ſequitur ad neceſſe eſſe. Si fortè dicat aliquis, quòd huiuſmodi enunciationis, poſſibile eſt eſſe, non eſt contradictoria hæc, non poſſibile eſt eſſe, ſed hæc, poſſibile eſt non eſſe. Quamuis hoc falſum ſit: tunc adhuc ſequitur inconueniens, ſi hoc detur: quia ſecundum hoc ſequitur, neceſſe eſt eſſe: ergo poſſibile eſt non eſſe: quod autem neceſſe eſt eſſe, impoſſibile eſt non eſſe: & quod impoſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt non eſſe. Sequitur ergo quod neceſſe eſt non eſſe, & neceſſe eſt eſſe, quod eſt valde inconueniens: hypotheſis ergo fuit impoſſibilis quæ ponit, quòd poſſibile eſſe, nō ſequitur ad neceſſe eſſe. *At vero ruſſus idem, &c.*

In oppoſitum Si autem hoc concedatur, videtur accidere inconueniens: quia quod poſſibile eſt eſſe, cum hoc etiam poſſibile eſt non eſſe: cuius exemplum eſt quod poſſibile eſt incidi, cum hoc etiam eſt poſſibile non incidi: & hunc hominem poſſibile eſt ambulare, & poſſibile eſt non ambulare. Et hoc generabile poſſibile eſt eſſe, & poſſibile eſt non eſſe. Si ergo poſſibile eſſe ſequatur ad neceſſe eſſe, ſequitur ad id quod neceſſe eſt eſſe, poſſibile eſſe, & poſſibile non eſſe: ergo quod neceſſe eſt eſſe, poſſibile eſt nō eſſe: quod autem poſſibile eſt non eſſe, non neceſſe eſt eſſe: ergo quod neceſſe eſt eſſe, non neceſſe eſt eſſe: & ſic contradictoria erunt ſimul vera, quod eſt falſum. Omni ergo modo hypotheſis eſt impoſſibilis quæ dicit, quòd poſſibile ſequitur ad neceſſe eſſe. Et oportet nos reſpondere rationi quæ videtur probare oppoſitum.

Solutio duby. Manifeſtum autem, quod omne poſſibile, &c.

Ad ſolutionem autem huius dubitationis in primis dicimus, quòd cuilibet etiam parum ſcienti manifeſtum eſt, quòd non omnis poteſtas ſiue potentia qua aliquid poſſibile dicitur ad aliquid, valet ad oppoſita. In quibuſdam autem hoc non eſt verum, ſicut patet in quibuſdam eorum quæ habent poteſtates naturales à forma naturali, quæ de neceſſitate actiua eſt. Et non habent poteſtates animales ſiue rationales quæ ſunt animæ rationalis, quæ maxime libera eſt & ex materia non obligatur ad agendum hoc vel illud, ſed poteſt agere hoc vel illud, & etiam oppoſitum. Et poteſt agere hoc & poteſt non agere hoc per voluntatis libertatem. Quæcunque ergo non habent tales poteſtates, ſed naturales, cum natura non ſit niſi ad vnum, non poſſunt niſi ad vnum: & hoc neceſſario faciunt, & non poſſunt non facere illud, ſicut ignis calefactibilis ſiue calefactius eſt.

Per potentias irrationales intelligit non animales, vel naturales.

Patet ergo, quòd quæcunque habent irrationales, hoc eſt, non rationales ſiue non animales poteſtates, ſed naturales & à forma naturali, illa non ſunt ad oppoſita ſecundum ſuas potentias. Sed quæcunque rationales habent poteſtates, ſunt ad oppoſita, & oppoſitorum eſſe poſſunt ſecundum vnam & eandem potentiam & manentem vnam: quia illa (quæ ex ſe non obligatur ad vnum) eſt oppoſitorum. Sed quæcunque non rationalibus ſiue irrationalibus poſſunt poteſtatibus, non omnia, nec ſemper ſecundum vnam & eandem poteſtatem ſunt ad oppoſita, ſicut diximus de igne, quòd calefactiuus eſt, & nō frigefactiuus, nec etiam poteſt eſſe non calefactiuus. Non omnia tamen quæ naturalibus & irrationalibus potentiis poſſunt, ſemper ad vnum ſunt: ſed ea quæcunque poſſunt actiuis potentiis (quæ à forma ſunt) ad vnum ſunt: & quæcunq; ſunt ſemper in actu perfecto. Quæcunq; autem ſecundum potentiam paſſiuam poſſibilia ſunt, illa ad vtrumque oppoſitorum ſe habent. Nec hoc quod dictum eſt, quòd irrationales ſiue naturales potentiæ ad oppoſita non ſunt, ideo generaliter dictum eſt, quia verum ſit: ſed ideò dictum eſt, quòd ferretur inſtantia ad hoc quod dicitur, quòd omnis potentia qua aliquid poſſibile eſt, oppoſitorum eſt, & ad oppoſita. Patet enim, quòd etiam potentiæ quæ in eadem ſpecie ſunt, ſicut naturales quæ inquantum contra rationales ſiue animales diuidunt hoc commune quod eſt potentia, non omnes ſunt ad oppoſita.

Vide Boet. quia ſaluat hoc de potentiis etiam actiuis, ſcilicet quod poſſunt in oppoſita aliqua potentia actiua irrationales.

Quædam veró poteſtates, &c. *Poſſibile eſt analogum.*

Ad ſolutionem ergo inductæ dubitationis ſciendum, quòd potentia & poſſibile æquiuocè dicitur ad ea de quibus dicitur ſecundum potentiam actiuam, & potentiam paſſiuam, hoc modo quo eſt cum dicitur aliquid commune, quod ſecundum prius & poſterius conuenit his de quibus prædicatur. Eſt enim poſſibile agere quod eſt in actu ipſo, ſicut dicimus aliquem poſſibile ambulare, eò quod iam ambulat. Et vniuerſaliter loquendo ſicut dicimus, hoc poſſibile vel poſſe eſſe, quod iam in actu eſt. Aliud autem dicimus poſſibile quod non eſt in actu, ſed forſitan erit in actu, ſicut dicimus poſſibile ambulare quando non ambulat, ſed forſitan ambulabit. Illud enim quod à potentia materiali eſt poſſibile, ad oppoſita ſe habet: & tale poſſibile eſt in his quæ mobilia ſunt ſecundum ſubſtantiam motam, ſicut generabilia & corruptibilia. Aliud vero poſſibile eſt quod eſt ſecundum potentiam actiuam quæ in actu eſt, & in perpetuis & incorruptibilibus. In vtriſque tamen his verum eſt dicere, quòd vtrumque eorum eſt poſſibile. Poſſibile enim eſt ambulare quod iam ambulat, & poſſibile eſt ambulare quod ambulabit: & ſic poſſibile communitate analogiæ commune eſt ad vtrumque.

Dicendum ergo, quòd hoc poſſibile quod eſt ante actum & non in actu, non eſt verum dicere de neceſſario, ſicut probatum eſt. Sed hoc quod eſt in actu, ſequitur ad neceſſarium, ſicut à principio probatum eſt. Quia ergo partem ſubiectiuam ſequitur ſuum vniuerſale, quod vt commune genus vel analogum prædicatur de ipſa: & poſſibile eſt ſicut vniuerſale ad id quod eſt in actu ſicut neceſſarium, & ad id quod eſt ante actum, ſicut poſſibile ad vtrumlibet. Oportet ergo concedere, quòd poſſibile vt commune & vniuerſale ſequatur ad neceſſarium, quamuis poſſibile non omnino, hoc eſt, pro omni ſpecie poſsibilis ſequitur ad neceſſarium.

Et eſt quidem fortaſſe, &c.

Et quod plus eſt ex dictis habetur, quòd illud quod eſt neceſſe vel non neceſſe eſt eſſe, principium eſt omnium aliorum ad hoc quod ſint vel non ſint: & ſic oportet quod omnia alia conſiderentur vt conſequentia ad neceſſarium eſſe vel non eſſe. Et ſecundum hoc oportet diſponere conſequentias ſecundum hunc modum: neceſſe eſt eſſe, non poſsibile eſt non eſſe: non contingens eſt non eſſe, impoſsibile eſt non eſſe. Sic in ſecunda linea neceſſe eſt non eſſe, non poſsibile eſt eſſe: non contingens eſt eſſe, impoſsibile eſt eſſe. In tertia vero non neceſſe eſt eſſe, poſsibile eſt non eſſe: contingit non eſſe, non impoſsibile non eſſe. In quarta vero non neceſſe eſt non eſſe, poſsibile eſt eſſe: contingit eſſe, non impoſſibile eſt eſſe.

Diſpoſitio conſequentiarum in propoſitionibus de poſſibili, impoſſibili, neceſſario, & contingenti.

Manifeſtum ex his quæ dicta ſunt, &c. A. t. c. 13.

Manifeſtum autem vlterius eſt ex his quæ dicta ſunt, quòd ea quæ neceſſaria ſunt, actu ſunt & non habent poteſtatem ante actum: propter quod ſi priora ſunt ea quæ actu ſunt his quæ poteſtate ſunt, ſicut in 9. primæ philoſophiæ determinatum eſt (quia quæ ſemper actu ſunt, ſempiterna ſunt) ſequitur, quòd neceſſaria priora ſunt his poſsibilibus, quæ ante actum ſunt poſsibilia: & hæc quidem quæ ſempiterna ſunt, ſic ſemper actu ſunt, eo quod ſine poteſtate materiali ſunt poſsibilia. Alia verò generabilia ſunt poſsibilia, ita quod fiunt in actu: & quando ſunt in actu, ſunt adhuc cum poteſtate ad oppoſitum actum: quia talis actus non perficit potentiam ſic, quod non relinquat in ea poſsibilitatem ad oppoſitum actum. Et in his ipſis actus & ea quæ ſunt in actu naturali, priora ſunt his quæ potentia ſunt: quamuis tempore potentia eſſe, ſit prius quam in actu eſſe in eodem: quia eſt potentia prius & actu poſterius. Quædam verò nunquam ſunt in actu perfecto, ſed ſunt potentia ſolum, ſicut potentia diuiſionis in infinitum in continuo & potentia excreſcendi in infinitum

Quædam ſunt quæ nunquam ſunt in actu perfecto.

rum in numero, & ſicut eſt in motu & tempore.

Obiectio quam tãgit etiã Boetius & ſoluit.
Solutio.

Et ſi obiiciatur, quòd fruſtra eſt potentia quæ non poteſt reduci ad actum. Hoc facile ſoluitur: quia ſi talis potentia nullo modo reduceretur ad actum: tunc verum eſſet quod obiicitur. Iſtæ autem potentiæ continuè exeunt in actum imperfectum, & nunquam ſtant in actu perfecto, per quem nihil remaneat de potentia.

Ex his omnibus patet hoc quod diximus, quòd poſſibile eſſe vt vniuerſale & commune, ſequitur ad neceſſe, quamuis non omne poſſibile ſequatur ad neceſſarium. Et hoc per eandem rationem patet, quod contingens eſſe, ſequitur etiam ad neceſſe eſſe: quia poſſibile eſſe & contingens eſſe conſequuntur ſeinuicem, ſicut patet per omnes diſpoſitiones conſequentiarum quæ in antehabitis determinatæ ſunt. Hæc autem vt melius intelligantur, oportet quòd interponatur de diſtinctione poſſibilis & contingentis.

CAPVT VI.

De diſtinctione poſſibilis, & de differentia poſſibilis & contingentis.

Ens diuiditur per ens poſſibile, & ens neceſſe eſſe ſecũdum Auicen.

AD intelligentiam ergo eorum quæ dicta ſunt attende, quòd ſicut dicit Auic. ens poſſibile diuidit ens cum eo quod eſt ens neceſſe. Et cum ens neceſſe ſit quod nullo modo eſt in potentia, erit ens neceſſe quod nullam habet cauſam: quia ens quod habet cauſam quocunque modo, eſt in potentia comparatum ad cauſam illam ſecundum id quod eſt in ea. Et per oppoſitum ens poſſibile eſt, quod habet cauſam, & poſſibile eſt ſecundum quod comparatur ad cauſam illam, & ſecundum quod per eſſe dependet ab illa: & ſic omnia cauſata poſſibilia ſunt: & hoc modo ens neceſſe, non eſt ens poſſibile, necè conuerſo: quia impoſſibile eſt, quòd non cauſatum ſit cauſatum, vel quod ens cauſatum ſit non cauſatum.

Quid ſit ens neceſſe, & quid ens poſſibile.

Quid ſit neceſſe eſſe in enuntiationibus, & quomodo tale habet cauſam quandoque.

Dicitur autem aliter neceſſe eſſe in enuntiationibus, quando ſcilicet coinhærentia prædicati cum ſubiecto ineuitabilis & neceſſaria eſt. Tale neceſſarium non eſt ens neceſſe: quia tale neceſſarium eſſe nihil prohibet habere cauſam: quinimo illud poſſibile prædicatur de eo quod eſt neceſſe eſſe cauſam habente.

Quid ſit poſſibile ad operationem & quomodo tale eſt dupliciter, ſcilicet à forma naturali, & ab anima.

Alio modo aliquid dicitur poſſibile non ad eſſe, ſed ad operationem vel actionem: & quia actio vel operatio non eſt niſi ſecundum potentiam actiuam, hoc modo dicitur poſſibile quod aliquid agendi habet poteſtatem ſiue facultatem: & hoc eſt dupliciter. Iam enim illa facultas ſiue poteſtas ineſt ex forma naturali, aut ex anima rationali vel ſenſibili. Et ſi ineſt à forma naturali: tunc agit per neceſſitatem, & quantum eſt de ſe non poteſt non agere: quia ſecundum talem potentiam quantum eſt de ſe ſemper in actu eſt. Et ſi aliquando non agit, hoc eſt per accidens: quia ſcilicet non habet in quod agat: & ideò hoc poſſibile ſecundum ſe non eſt ad oppoſita, ſiue illa ſumantur vt contraria, ſiue vt contradictoria: tale enim poſſibile non agit aliquid, & ſuum contrarium vt calidum & frigidum: & non poſſunt agere & non agere ſimul, quæ ſunt contradictoria. Si autem eſt ab anima: tunc non poteſt eſſe ab anima vegetabili: quia illa vt natura per neceſſitatem agit. Quamuis autem actiones animæ ſunt oppoſitæ, ſicut ambulare, vel non ambulare: videre, vel non videre: imitari aliquid, vel fugere: tamen quia vbi ſenſibilis eſt præter rationem, ibi agitur à natura, & ideo in multis vno modo ſe habet, ſicut hirundo vna nidum facit ſicut alia, & in tempore quo vna facit, facit & alia, & non inuenitur, quod aliqua tunc non faciat: ideo non ita apparet in potentiis animæ ſenſibilis, ſicut in potentiis rationis. Illæ enim à natura aguntur: ſed ipſa ratio domina eſt ſuarum operationum, & poteſt agere & poteſt non agere, & agere hoc & oppoſitum illius per vnam & eandem poteſtatem, qua poſſibilis dicitur ad operationes. His ergo modis dicitur poſſibile ſecundum potentiam actiuam. Et hoc quidem quod eſt ſecundum potentiam naturalem irrationalem, non remouetur à neceſſario, ſed id quod eſt ſecundum potentiam animalem & maximè rationalem.

Anima vegetatiua operatur per neceſſitatem vt natura, & ſimiliter ſenſitiua quãdo eſt præter rationem.

Quid ſit poſſibile ſecundum potentiam materialem.

Dicitur adhuc poſſibile ſecundum potentiam materialem ad eſſe, quæ, inquam, potentia eſt cum priuatione, ſicut poſſibile fieri vel generari vel poſſibile eſſe: & hoc (quia cum priuatione eſt) eſt ad eſſe & ad non eſſe: & ſequitur quod poſſibile eſt eſſe, & poſſibile eſt non eſſe: & hoc poſſibile ſecundum modum opponitur ei quod eſt neceſſe eſſe.

Poſſibile ſecundum potentiam rationalem & actiuam, & poſſibile ſecundum potentiam materialem eſt duplex, ſcilicet ante actum, & in actu exiſtens.

Et attende, quòd ſiue poſſibile actiuè dicatur ſecundum potentiam actiuam, quæ eſt rationalis & ad oppoſita, ſiue ſecundum potentiam materialem diſpoſitam vel indiſpoſitam, vtroque modo dupliciter accipitur, ſcilicet vt ante actum, vel vt in actu exiſtens: & huius exemplum eſt quod dicitur de aliquo, poſſibile eſt eum ambulare quando ſedet vel iacet: & dicitur de eo, quòd poſſibile eſt eum ambulare quando iam ambulat. Dicitur etiam de aliquo, quòd poſſibile eſt eum fieri vel eſſe antequam ſit: & dicitur de aliquo, quòd poſſibile eſt eum eſſe quando eſt, & ante actum plus habet de poteſtate & de potentia. Quando autem eſt in actu, plus habet de actu quam potentia. Et ideo ante actum acceptum eſt ad oppoſita & remouetur à neceſſario. In actu autem exiſtens maiorem habet acceſſum ad neceſſarium quod ſemper in actu eſt. Cum defectu tamen: quia deficit ab eo, ſicut illud quod eſt in actu permixto cum potentia, deficit ab eo quod eſt in actu puro: & quia accedit ad neceſſarium, cum reduplicatione actus fit neceſſarium, ſicut dicimus, quòd hominem neceſſarium eſt ambulare dum ambulat.

Quid ſit illud poſſibile quod ſequitur ad neceſſarium.

Omnibus ergo dictis modis dicitur poſſibile. Poſſibile autem in genere acceptum abſtrahit ab omnibus his, & habet ad iſta vel communitatem generis vel communitatem analogiæ. Et ideò ſicut animal prædicatur de homine, & vniuerſale prædicatur de particulari: nec tamen oportet, quòd ſecundum omnes ſuas ſpecies prædicetur de ipſo: animal

enim

enim de homine non prædicatur ſecundum ſpeciem animalis quæ eſt aſinus: ita poſſibile in genere acceptum (quod commune eſt ad omnes modos poſſibilium qui dicti ſunt) prædicatur de neceſſario: & ſic poſsibile in communi acceptum ſequitur ad neceſſarium.

Quæ ſit differentia inter poſſibile & contingens. Vide Boëtiũ hic: quia aliter ponit differentiam inter iſta.

Adhuc autem contingens eſſe conuertitur cum poſsibile eſſe: & non eſt verum quod quidam dicunt, quòd contingens differat à poſsibili in hoc, quòd contingens dicat extenſionem temporis in futurum, & poſsibile non dicat illud: poſsibile enim ante actum acceptum extenditur in futurum. Sed in hoc differunt poſsibile & contingens: quia poſsibile ſimpliciter dicit potentiam vel agentem vel materialem, & variatur ſecundum potentiæ talis varietatem. Contingens autem reſpicit cauſam quæ non eſt per ſe cauſa: & ideò diſtinguitur ſecundum cauſæ diſtinctionem. Si autem eſt cauſa non per ſe ad eſſe diſpoſita & inclinata, dicitur contingens natum ſiue vt in pluribus. Si autem cauſa eſt indiſpoſita & non inclinata ad vnum plus quam ad aliud, dicitur contingens ad vtrumlibet. In hoc ergo differt à poſsibili, & facit modum diuerſum ab ipſo.

Quid ſit contingens natum, & quid ad vtrumlibet.

Quomodo neceſſarium & impoſſibile ſunt vniuerſalia.

De neceſſario & impoſsibili dictum eſt in præcedentibus: quia vniuerſaliter reſpiciunt omne tempus, & quoad tempus ſunt vniuerſalia, licet non ſecundum diſtributionem ſubiectorum. Et idem eſt, quòd negatio præpoſita vel poſtpoſita facit contrarietatem vel contradictionem: contrarietatem præpoſita, & poſtpoſita contradictionem, vt Sortem non neceſſe eſt eſſe, & Sortem eſſe eſt neceſſe: hoc autem non eſt de aliis.

Quomodo propoſitio modalis eſt ſingularis.

Notandum eſt, quòd ſicut diximus in præhabitis, quòd appellatio dicti de quo prædicatur modus, vt modus compoſitionis ipſius dicti, eſt appellatio termini diſcreti ſub hoc communi quod eſt dictum vel enuntiabile: & ideo hæc eſt ſingularis, omnem hominem currere eſt contingens. Et ideò notandum, quòd quatuor modis propoſitio ſiue ēnuntiatio dicitur ſingularis. Primus modus eſt quando ſubiectum ſiue ſuppoſitum ſignificatione ſua (per qualitatem quam ſignificat) eſt diſcretum, vt Sortes legit. Secundo modo dicitur ſingularis quoad ſignificationem alicuius diſcretionem facientis circa terminum communem in ſubiecto poſitum, ſicut cum dicitur, ille homo legit. Pronomina enim diſcretiua ſunt & maximè per demonſtrationem. Tertio modo dicitur ſingularis quando ſubiectum ſimpliciter ſtat pro eſſentia ſimplici quam ſignificat cum dicitur, homo eſt ſpecies. Quarto modo dicitur ſingularis quando priuatur à termino communi qui eſt in ſubiecto, hoc quod eſt prædicari de pluribus, quod ſolum facit per terminum vniuerſalem ſiue communem, ſicut cum dicitur, omnem hominem currere eſt poſſibile. Huius enim dicti quod ſubiicitur, appellatio, eſt appellatio termini diſcreti.

Quatuor modis enuntiatio poteſt dici ſingularis.

Hæc propoſitio ſingularis, homo eſt ſpecies.

Quomodo modalis propoſitio efficitur omnis quantitatis ex ſitu negationis: & hoc quoad tempus, licet quoad ſuppoſita ſit ſingularis.

Quamuis autem ſic ſingulares ſint modales enuntiationes, tamen ex ſitu negationis efficiuntur omnis quantitatis, hoc eſt, & vniuerſalis & particularis: & hoc eſt ab vniuerſalitate temporis, & non appellationis. Vnde omnes quæ ſunt in prima linea primæ diſpoſitionis, ſuperius determinatæ ſunt particulares affirmatiuæ. De prima enim linea ſunt iſtæ, poſſibile eſt eſſe, contingens eſt eſſe, non impoſſibile eſt eſſe, non neceſſe eſt non eſſe. Omnes autem quæ ſunt in ſecunda linea ſunt particulares negatiuæ, vt poſſibile eſt non eſſe, contingens eſt non eſſe: non impoſſibile eſt non eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Omnes autem quæ ſunt in tertia linea, ſunt vniuerſales negatiuæ, ſcilicet non poſſibile eſt eſſe, non contingens eſt eſſe: impoſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt non eſſe. Omnes autem quæ ſunt in quarta linea ſunt vniuerſales affirmatiuæ, ſcilicet non poſſibile eſt non eſſe, non contingens eſt non eſſe: impoſſibile eſt non eſſe, neceſſe eſt eſſe: & accipienda eſt quantitas quoad tempus & non quoad ſuppoſita, ſicut diximus in antehabitis.

Licet modalis ſit ſingularis quoad totum dictum, tamen quoad ſubiectum dicti poteſt eſſe cuiuſcunque quantitatis. Non inconueniens, quod idem ſit modus & prædicatum reſpectu diuerſorum.

Attendendum etiam eſt, quòd quamuis modalis enuntiatio ſit ſingularis quoad totum dictum: tamen quoad ſubiectum dicti poteſt eſſe vniuerſalis vel particularis vel indefinita vel ſingularis: vniuerſalis, vt omnem hominem currere: particularis, vt aliquem hominem currere: indefinita, vt hominem currere: ſingularis, vt Sortem currere. Modus enim quamuis ſit prædicatum enuntiationis, tamen eſt modus dicti qui ad compoſitionem dicti habet referri. Hoc enim non eſt inconueniens, quod aliquid reſpectu diuerſorum ſit prædicatum & modus.

CAPVT VII.

Qualiter eſt oppoſitio contrarietatis & contradictionis.

QVia omnis conſequentia ſecundum oppoſitionem variatur, ſicut in antehabitis dictum eſt, & oppoſitio ſecundum aliquos accipitur in rebus contrariis, ſicut contraria ſunt bonum & malum, iuſtum & iniuſtum, album & nigrum. Diximus autem nos in præhabitis, quòd ſumenda eſt ſecundum oppoſitionem affirmationis & negationis: ideo oportet nos hic quærere qualiter ſumenda ſit oppoſitio, ne ignorata oppoſitione fiat error in conſequentiis.

Acceptio contrarij largè.

Quæſtio textus. Vtrum autem contraria, &c.

Accipiamus ergo nomen contrarij largè, ita quod comprehendat contradictionem & contrarietatem ſtrictè dictam. Et quæramus, vtrum contraria eſt affirmatio negationi ſiue oratio orationi, quamuis non differant per affirmationem & negationem: quia ſi contraria ſunt quæ de rebus contrariis enuntiantur, affirmatio erit contraria affirmationi, & negatio negationi, ſicut ſtatim in ſequentibus erit manifeſtum. Ponamus autem hoc in exemplis, vt facilius intelligatur. Quæramus ergo, vtrum illi enuntiationi quæ dicit, quoniam omnis homo iuſtus eſt, ſit illa contraria quæ opponitur ei ſecundum modum negationis eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto, ſicut illa quæ dicit, quoniam nullus homo iuſtus eſt, aut iſta non ſit eius contraria, ſed potius illa quæ contrariam rem enuntiat de eodem ſubiecto, ſicut

ſicut ſi diceretur, omnis homo iuſtus eſt, eſſe contraria iſti quæ dicit, omnis homo iniuſtus eſt. Et in ſingularibus ſimiliter contingit quæri, ſicut cum dicitur, Callias iuſtus eſt, vtrum illi contraria ſiue contradictoria eſt illa quæ dicit, Callias iuſtus non eſt, quæ idem prædicatum negat de eodem ſubiecto: vel illa quæ contrarium enuntiat de eodem ſubiecto, ſicut cum dicitur, Callias iuſtus eſt, Callias iniuſtus eſt. Quæramus ergo, quæ illarum alteri ſit contraria.

Ponamus ergo primo rationes ad hoc, quod oppoſitiones contrarietatis ſumendæ ſunt penes res contrarias. Sicut enim dictum eſt in primo huius ſcientiæ libro apud logicum (qui ſignificationes nominum accipit ab inſtitutione facta ad placitum & ad conceptum inſtituentis) ea quæ ſunt in voce, ſequuntur ea quæ ſunt in anima: & conceptus qui ſunt in anima, cauſantur à rebus extra: & ſic erit opinio ſiue conceptus contraria opinioni quæ eſt de rebus contrariis relatis ad idem ſubiectum: & ſic opinio quæ dicit, quoniam omnis homo iuſtus eſt, contraria eſt ei quæ dicit, quoniam omnis homo eſt iniuſtus. Si ergo ea quæ ſunt in voce, vt diximus, ſequuntur ea quæ ſunt in anima: tunc videtur, quòd ſimiliter ſit in affirmationibus quæ ſunt in voce, quod contrarias in eis ſumenda ſit ſecundum res contrarias. Si autem in anima non ſit opinio contraria opinioni quæ eſt de contraria re: tunc etiam vna affirmatio non eſt contraria alteri, propter hoc quod eſt de re contraria. Sed potius affirmationi erit contraria illa negatio quæ dicta eſt, ſicut nullus homo iuſtus eſt, erit contraria ad hanc, omnis homo iuſtus eſt.

Reducit quæſtionem motam de enuntiationibus ad quæſtionẽ de opinionibus: & opinio hic ſumitur largè.

Et quia ea quæ ſunt in voce, ſequuntur ea quæ ſunt in anima immediatè, propter hoc oportet quærere quæ opinio vera ſit quæ falſæ opinioni ſic contrariatur. Opinionem ergo hic largè vocamus quemlibet animæ conceptũ ſiue verum ſiue falſum, qui ſit de rebus apprehenſis in anima. Oportet autem quærere, vtrũ opinio affirmans aliquid de aliquo ſit contraria negationi, quæ negat idem de eodem quod affirmanit affirmatio: aut non ſit illi contraria, ſed ei quæ contrariam rem de eodem opinatur. Dico autem in exemplis ponendo hoc modo, eſt quædam opinio ſiue conceptus de bono, quòd bonum eſt, & hæc eſt opinio vera. Alia eſt conceptio boni etiam, quoniam bonum non eſt bonum, & hæc eſt falſa opinio. Eſt etiam alia falſa quæ eſt de bono, quoniam malum eſt: ex quo ergo duæ falſæ ſunt. Quæramus quæ illarum contraria eſt opinioni quæ dicit & concedit de bono, quoniam bonum eſt.

Naturã arbitrari, &c.

Opiniones nõ ſunt contrariæ: quia de cõtrariis rebus: ſed quia non eas opinamur cõtrario modo: & in hoc apparet ſolutio quæſtionis textus quoad opiniones.

Dicamus ergo, quòd arbitrari, quòd in hoc diffiniantur & determinentur opiniones, quòd contrariæ ſint, propter hoc quod de rebus contrariis ſint, eſt falſum: quod ſic probatur. Et ſupponamus, quòd verum vero non contrariatur, & quod vnum vni eſt contrarium primo & immediatè. Opinio enim de bono, quoniam bonum eſt, & opinio de malo, quoniam malum eſt, ſunt opiniones de rebus contrariis: & tamen fortaſſis ſunt ambæ vna in ſpecie, & forma vnitatis: quamuis materialiter ſint diuerſæ. Sed in hoc quantum ad propoſitam intentionem non eſt vis: quia ſiue ſint ambæ vna opinio, ſiue plures, conſtat quòd ambæ veræ ſunt: verum autem vero non contrariatur. Cum ergo ſint de rebus contrariis, patet quod contrariæ opiniones ſiue conceptiones non determinantur per hoc quod contrariorum ſunt, hoc eſt, de rebus contrariis: ſed magis determinantur per hoc quod contrariæ, hoc eſt, per modum contrarij ſe habent adinuicem ſecundum affirmationem & negationem, vt ſcilicet negatio idem de eodem neget, quod affirmat affirmatio. Si ergo opinio vera eſt bono, quoniam bonum eſt: & quæratur, quæ ſit eius contraria: quamuis multas ſecundum rem habeat contrarias, tamen nulla eſt ponenda eſſe eius contraria, niſi illa quæ dicit, quoniam bonum non eſt bonum, & negat idem de eodem. Quod autem multæ ſint ſecundum res contrarias, ex hoc apparet, quoniam de bono poſſumus opinari quod bonum eſt album, vel quid inhoneſtum, vel quid turpe, vel quid inutile, vel quid non expediens, vel non expetibile, vel aliud quodcunque, quod nec bonum eſt nec bonum eſſe poteſt. Infinita enim talia poſſunt concipi de bono, & quæ ſunt bona, & quæ non ſunt bona, ſicut iam oſtenſum eſt. Bonum enim honeſtum eſt, expetibile eſt, finis eſt, vtile eſt: & talia infita verè de bono opinari poſſunt. Aliquis poteſt etiam opinari, quòd bonum malum eſt, & non expediens, & inhoneſtum: & talia infinita quæ nec bono conueniunt, nec poſſunt conuenire. In omnibus his nulla erit contraria, niſi illa quæ negat idem prædicatum de eodem ſubiecto, & dicit, quoniam bonũ non bonũ eſt.

Solutio quæſtionis textus quoad enuntiationes.

Sed in quibus eſt, &c.

Determinando autem iſtam quæſtionem, vtrum ſcilicet in rebus contrariis, vel in modo enuntiandi contrario attenditur contrarietas in enuntiationibus? Dicimus, quòd oppoſitio contrarietatis vel contradictionis attenditur penes ea in quibus eſt prima fallacia ſiue falſitas. Et dico primam quæ per ſe eſt & non per aliud: quod enim per aliud eſt, hoc accidit & non contingit per ſe & primo. Prima autem falſitas eſt in oppoſitione affirmationis & negationis in enuntiationibus. Eſt enim prima fallacia ſiue falſitas ex quibus fiunt generationes rerum contrariarum. Generationes autem primo & per ſe fiunt in terminis, qui differunt per affirmationem & negationem: homo enim fit ex non homine, & album ex non albo, & muſicum ex non muſico. Et quod generatio in aliquibus fit ex contrario, hoc eſt per accidens: album enim non fit ex nigro, niſi quia accidit nigro non album eſſe. Et huius ratio eſt: quia generatio fit ex priuatione: priuatio autem per negationem enuntiatur. Ex oppoſitis ergo fiunt generationes: & ergo primo & per ſe fallacia ſiue falſitas eſt ex oppoſito per affirmationem & negationem: & illa oppoſitio quæ eſt contrariarum rerum enuntiatarum de eodem, eſt fallacia ſiue falſitas, quæ accidit per illam quæ eſt inter affirmationem & negationem. Si ergo dicamus de bono, quòd bonum eſt. Et dicamus, quòd bonum

Generatio per accidens fit ex contrario: pro quãto ſcilicet fit ex priuatione quæ enũtiatur per negationem.

Si ergo quod bonum eſt bonum, &c.

Iſta propoſitio, bonum eſt bonum,

eſt vera per ſe & primo: ſed iſta, bonum non eſt malum, eſt vera per aliud, id eſt, ratione primæ: & ideo prima eſt verior ſecunda.

bonum malum non eſt, hoc quod dicimus, quòd bonum bonum eſt, per ſe eſt & primo: quia prædicatum non ſolum conceptum eſt cum ſubiecto, ſed etiam cum ſubiecto eſt idem, & ideò per ſe & primo. Sed cum dicimus, quòd bonum non eſt malum, non negatur de ipſo malum, niſi propter hoc quod bonum eſt bonum, & bonum eſt malo contrarium. Et ideò ſimul in eodem eſſe non poſſunt: & ideò non propter ſe & primo negatur malum de bono, ſed propter aliud: & ideò per accidens: bono enim accidit malum non eſſe, propter hoc quod bonum eſt bonum. In vnoquoque autem genere illud quod ſecundum ſe eſt verum, magis eſt verum quam illud quod ſecundum accidens eſt verum: & magis eſt falſum quod ſecundum ſe eſt falſum, quam illud quod ſecundum accidens eſt falſum. Et cum contraria & contradictoria ſint eorum quæ maximè diſtant in vero & falſo: & erit opinio vera quæ eſt boni, quoniam bonum eſt bonum, ei opinioni quæ eſt boni, quoniam bonum non eſt bonum, maximè contraria. Oportet ergo, quòd ſecundum affirmationem & negationem eiuſdem de eodem accipiatur tam contrarietas quam contradictio. Illa enim quæ eſt de bono, quoniam non bonum eſt, ſecundum ſe & primo falſa eſt: illa quæ dicit de bono, quòd malum eſt, eſt falſa per accidens: magis ergo erit falſa de eo quod bonum eſt, quæ eſt negationis, quam ea quæ eſt, quòd bonum contrarium aliquod bono eſt vt malum: falſa autem magis eſt quæ circa ſingula (quæ ſunt partes ſubiecti) habet oppoſitionem contrariam. Sunt enim contraria quæ plurimum diſtant ſecundum idem ſubiectum.

Hæc propoſitio, bonum non eſt bonum, eſt magis falſa quam iſta bonum eſt malum: quia ſecunda non eſt falſa niſi ratione primæ.

Quod ſi etiam detur, quòd altera harum (illa ſcilicet quæ dicit, quoniam bonum malum eſt) etiam eſt contraria illi quæ dicit, quoniam bonum eſt bonum: tamen ex præmiſſis ſequitur, quòd illa quæ contrariatur ei per modum contradictionis, eſt magis contraria quam illa quæ enunciat de bono contrarium ſecundum eſſe: magis enim contraria primo & per ſe contraria eſt. Et ſic inter iſtas duas, bonum eſt bonum, & bonum non eſt bonum, eſt prima contrarietas. Altera autem quæ eſt, quod bonum malum eſt, non eſt contraria, niſi quia eſt implicita huic quæ dicit, quoniam bonum non eſt bonum: quia ex hoc quod bonum non eſt bonum, ei quod non eſt bonum, accidit eſſe malum: & ſic non eſt contraria niſi per aliud: & hoc eſt per accidens eſſe contrarium. Cum enim dicit bonum eſſe malum, neceſſe eſt, quòd opinetur ideo accidere eſſe malum, quia non eſt bonum: & ſi eſſet bonum, non accideret ei eſſe malum.

Quomodo iſta propoſitio, bonum eſt malum, eſt aliquo modo contraria iſti, bonum eſt bonum: non tamen primo eſt ei contraria, ſed per accidens.

Amplius ſi in aliis quæ non habent contrarium, eſt accipere contrarium ſecundum res contrarias: tunc etiam in iſtis quæ habent contrarium, bene dictum eſt: quia contraria ſecundum res contrarias accipiuntur. Si enim eſt ars generalis contrariam enunciationem accipiendi, oportet quòd vbique in omni materia vno & eodem modo accipiantur: & ideò aut vbique erunt contraria, aut nuſquam. In his verò in quibus non eſt contrarium ſecundum rem, ſicut ſubſtantiæ, oportet accipere contrarium per affirmationem & negationem, ſicut de ea quæ eſt eius opinio, quæ putat ſiue opinatur hominem non eſſe hominem, quæ eſt contraria ei quæ opinatur hominem eſſe hominem. Si ergo in tali materia per affirmationem & negationem ſumitur contrarietas in enunciationibus, ſequitur quòd in omnibus contrarietas ſecundum contradictionem affirmationis & negationis accipiatur.

Amplius ſi in aliis, &c. Si contrarium capiatur pro quodam communi ad verè contrarium & contradictorium

vt dicit D. Alb. in fine huius capituli, iſta ratio nulla videtur eſſe: quia nihil eſt aſſumere quod non habeat contrarium hoc modo. Reſpondetur, quòd hic non capit contrarium illo modo largè in principio huius rationis: quia loquitur de incomplexis dum dicit in his quæ non habent contrariũ, &c. D. Albert. autem dicit contrarium hic accipi largè, & hoc intelligit de contrario prout conuenit complexis, ſcilicet pro propoſitione contraria: & ſenſus eſt, quòd contrarium, id eſt, propoſitio contraria capitur pro communi ad propoſitionem verè contrariam & ad contradictoriam.

Amplius ſimiliter ſe habent in veritate opinio boni quæ dicit, quod bonum bonum eſt, & opinio quæ dicit de non bono, quòd non bonum eſt. Et ſimiliter ad has ſe habet in falſitate opinio dicens, quòd bonum non eſt bonum: & quæ dicit, quòd non bonum bonum eſt. Quæramus ergo, quæ ſit contraria huic veræ opinioni, quæ dicit, quòd non bonum non eſt bonum: ea enim quæ dicit, quoniam non bonum malum eſt, non poteſt eius eſſe contraria: hæc enim, quòd non bonum non eſt bonum, & illa quæ dicit, quòd non bonum malum eſt, aliquando ſunt ſimul veræ: vera autem opinio veræ non contrariatur: quia verum vero non poteſt eſſe contrarium: quoddam autem non bonum eſt malum, ſicut iniuſtitia non bonum eſt, quod malum eſt. Et ideò ſi eſſent contrariæ quæ dictæ ſunt, contingeret contrarias eſſe ſimul veras: quod nunquam eſſe poteſt in aliqua materia. Adhuc autem illi opinioni veræ quæ dicit, quòd non bonum non bonum eſt, nec iſta poteſt eſſe contraria quæ dicit, quod non bonum non malum eſt. Hæ enim duæ etiam ſunt ſimul veræ: indifferens enim eſt, eſt non bonum, & eſt malum. Relinquitur ergo ex omnibus his, quòd illi veræ opinioni quæ eſt non boni, quod non eſt, contraria ſit hæc quæ dicit, quod non bonum bonum eſt. Similiter & illi quæ dicit, quòd bonum bonum eſt, contraria eſt illa quæ dicit, bonum non bonum eſt: & ſic per oppoſitionem affirmationis & negationis de eodem & ſecundum idem eſt accipienda contrarietas, & non ſecundum res contrarias quæ de eodem enunciantur.

Manifeſtum eſt etiam, quòd nihil differentiæ eſt quantum ad contrarietatis acceptionem, etiamſi vniuerſaliter ponamus affirmationem: huic enim vniuerſali affirmationi vniuerſalis negatio erit contraria, ſicut illi opinioni quæ opinatur, quoniam omne quod eſt bonum bonum eſt, ſiue quod omne bonum bonum eſt, eſt illa contraria quæ opinatur, quòd nihil eorum quæ bona ſunt bonum eſt, ſiue quod nullum bonum bonum eſt: nam illa opinio quæ eſt de bono dicens, quoniam bonum bonum eſt (ſi vniuerſaliter ſit acceptum bonum) eadem eſt ei quæ dicit, quòd quicquid bonum eſt bonum eſt, ſiue quod omne bonum eſt bonum. Et ſic ſe habet in non bono: quia ſi ponamus non bonum vniuerſaliter, ſiue pro omni non bono, idem eſt dicere non bonum eſſe non bonum, quod omne non bonum eſſe non bonum.

Propter

Propter quod ſi in opinione ſiue in conceptione animæ ſic ſe habet, quòd contraria eſt affirmatio negationi, & contradictoria, vt dictum eſt, oportet, quòd in enuntiatione vocali eodem modo accipiatur oppoſitio contrarietatis & contradictionis, & non in contrariis rebus de eodem enuntiatis: affirmationes enim & negationes quæ ſunt in voce, ſunt notæ earum affirmationum & negationum quæ ſunt in anima, ſicut ſæpè dictum eſt. Manifeſtum eſt ergo, quòd affirmationi contraria eſt illa negatio quæ eſt circa idem vniuerſale vniuerſaliter acceptum, ſicut ei quæ eſt, quoniam omne bonum eſt bonum, vel ei quæ eſt, quoniam omnis homo bonus eſt, illæ ſunt contrariæ quæ dicunt, nullum bonum bonum eſt, & quoniam nullus homo bonus eſt. Contradictoriæ autem earum duarum ſunt quæ dicunt, quoniam non omne bonum bonum eſt, & quoniam non omnis homo bonus eſt. Manifeſtum autem ex prædictis, quoniam veram opinionem vel enuntiationem non contingit eſſe contrariã veræ opinioni vel enuntiationi. Contraria enim ſunt quæ ſunt oppoſita circa idem ſubiectum. Circa autem idem ſubiectum contingit benè plura verè dicere eundem, vt quoniam bonum eſt bonum, & quoniam non eſt malum, & quoniam non eſt non bonum, & pluribus aliis modis. Sed contraria quæ verè & primo contraria ſunt, non contingit eidem ineſſe ſimul: & ideò veræ ambæ contrariæ ſimul eſſe non poſſunt: propter quod vera vero non ſunt contraria.

Et attende, quòd in iſto vltimo capitulo ferè vbique contrarium accipimus largè, quod ſub ſe continet contrarium & contradictorium: & hoc ideo factum eſt, quia oſtendimus contrarium in enuntiationibus debere accipi ſecundum modum affirmationis & negationis, & non ſecundum res contrarias de eodem enuntiatas. Iſte autem modus idem eſt quoad affirmationem & negationem tam in contrariis quàm in contradictoriis, niſi quod in contrariis propter hoc quod vniuerſales ſunt, negatio negat prædicatum materialiter reſpiciendo ſubiectum pro partibus diſtributis. In contradictoriis autem negatio formalis eſt, & non materialis, & negat prædicatum de ſubiecto ſecundum formam accepto. *Quomodo negatio aliter accipitur in contrariis, & aliter in contradictoriis.*

Iam ergo partes duæ logicæ perfectæ ſunt, ſcilicet de ſcientia deueniendi in ignotum incomplexum per diffinitionem acceptam per diuiſionem, & de ſcientia interpretationis. Oportet enim generaliter interpretatum eſſe omne per cuius notitiam poteſt quis deuenire in cognitionem ignoti. Et quia iam præmiſſum eſt omne quod exigitur ad interpretationem, oportet nos attingere ad naturam ſyllogiſmi & demonſtrationis per quam quis poteſt venire in cognitionem ignoti, quod eſt complexum.

LIBER I.

PRIORVM ANALYTICORVM.

TRACTATVS I.

De his quæ præmittenda ſunt ad artem.

CAPVT I.

De ſubiecto, & modo & nomine libri.

TRACTATVRI de ſcientia ſyllogiſtica oportet primum ſcire, quod primo tractanſum eſt de ſyllogiſmo ſimpliciter, qui ſuper rationem & inferentiam ſyllogiſmi nihil addit. Primo determinandum, & poſteà de ſpeciebus ſyllogiſmi, quæ ſecundum materiam determinantur agendum eſt, qui ſunt ſyllogiſmus demonſtratiuus in materia neceſſaria, & ſyllogiſmus dialecticus in materia probabili: & tandem de ſyllogiſmo ſophiſtico & tentatiuo dicemus, qui imitantur ſecundum apparentiam ſyllogiſmum dialecticum: & in his perficietur ſcientia ſyllogiſtica. In libro ergo quod dicitur priorum analyticorum, agemus de ſyllogiſmo ſimpliciter non contracto ad aliquam materiam.

Et ſi aliquis obiiciat, quòd tota logica eſt de ſyllogiſmo ſimpliciter: & ſic aliquis librorum logicæ de ſyllogiſmo ſimpliciter eſſe non *Obiectio.*

non debet. Facile eſt reſpondere: quia logica tota eſt de ſyllogiſmo ſimpliciter, ſecundum quod ſimpliciter eſt idem quod vniuerſaliter acceptum: quia de ſyllogiſmo in communi & in genere vel de partibus tota pertractat logica. Secundum autem quod ſimpliciter dicitur ſimplex formale à ſua accepturn ſimplicitate formali, non tractat de ſyllogiſmo ſimpliciter tota logica, ſed determinatur in vno librorum eius: ſic enim acceptus ſyllogiſmis ſimplex proprias habet paſſiones quæ de ipſo per propria principia ſunt probandæ, vt fiat de ipſo ſcientia ſpecialis. Sic ergo tractabimus de ipſo: & per hoc patet libri ſubiectum & materia.

Solutio. Quomodo tota logica eſt de ſyllogiſmo ſimpliciter, & etiam liber priorum, ſed diuerſimode capiendo ly ſimpliciter. ex quo patet quid ſit ſubiectum huius libri. Modus doctrina huius libri.

Modus autem noſter erit diffinitiuus & diuiſiuus, & collectiuus: & pro tempore, vt facilior ſit doctrina, erit etiam exemplorum ſuppoſitiuus. Per totum autem erit reſolutorius: quia iſta tota ſcientia reſolutoria eſt.

Attendendum eſt autem cum omnis & tota logica ſit ſcientia diſſerendi, & hæc diuidatur in ſcientiam inueniendi, & in ſcientiam iudicandi quod inuentum eſt. Inuentiuum autem fiat per localem habitudinem terminorum adinuicem, iudicium autem fiat per reſolutionem: & quamuis inuentio quoad nos prior ſit reſolutione, eò quod non poteſt reſolui & iudicari niſi quod iam inuentum eſt, tamen quia omnis reſolutio eſt ad priora ſecundum naturam, quia non reſoluitur niſi vel poſterius in prius, vel compoſitum in ſimplex, vel materiale in ſuum formale principium: & ideò ars reſoluendi & iudicandi ſecundum rationem reſolutionis eſt ante artem inueniendi. Nec poteſt eſſe niſi duplex reſolutio, reſolutio ſcilicet rei concluſæ in principia & cauſas per quas concluditur, & ſyllogiſmi collecti iam & conſtituti in principia formalia, ſyllogiſmi inquãtum ſyllogiſmus eſt non poſſunt eſſe niſi duæ reſolutoriæ ſcientiæ. Secundum rationem autem prior eſt reſolutio in formalia ſyllogiſmi, quam rei concluſæ in principia rei, præcipuè in logica quæ ſcientia rationis eſt. Et ideò liber in quo docetur reſolutio formalis ſyllogiſmi in figuram & modum ſyllogiſmi, quæ formalia ſunt ad ipſum ſyllogiſmum ſecundum eſſe ſyllogiſmi inquantum ſyllogiſmus eſt, vocatur liber priorum analyticorum. Alter autem vbi docetur reſolutio rei concluſæ in ſua principia & cauſas, vocatur liber poſteriorum analyticorum. Sic ergo patet de ſubiecto & modo & nomine ſiue titulo libri.

Reſolutio duplex, ſcilicet prior & poſterior.

Ratio inſcriptionis huius libri & libri poſteriorum.

De auctore autem non magna vis eſt niſi hoc quòd ſicut in omnibus aliis Peripateticos & maximè Ariſt. ſecuti ſumus, ita faciemus adhuc. Friuolis quidem abſtinentes, quæcunque autem ad bonitatem doctrinæ faciunt, diligenter ponamus.

Quem auctorem ſequatur in hoc libro.

Finis enim noſter quem in alio intendimus eſt, vt artem ſyllogizandi reſolutoriam ſine impedimento ſciat, qui hunc librum legerit. Finis vero in nobis eſt, vt perfectè tradita ſit ars ſyllogizandi ſyllogiſmo ſimplici. Et hæc de prælibandis ante librum dicta ſint à nobis.

Finis huius libri in alio, & in auctore ipſo.

CAPVT II.

De his de quibus eſt intentio huius ſcientiæ.

VT autem ſciatur quando in hac ſcientia finem habeamus intentum, ea de quibus eſt intentio hæc ſunt duo in genere, ſcilicet de quibus principaliter eſt intentio ſunt demonſtratio & diſciplina demonſtratiua: & propter illa ſecundaria intentione oportet de his in quæ fit reſolutio quæ ſunt propoſitio ad quam fit immediata ſyllogiſmi reſolutio. Et deinde oportet dicere quid terminus ad quem fit ſecunda reſolutio, quæ eſt propoſitionis in terminos. Quos etiam terminos & non nomen & verbum vocamus: quia hic intendimus de ipſis non ſecundum quod conſtituunt enunciationem, ſed potius ſecundum quod in ipſis, ſicut in vltimis indiuiſibilibus ſtat reſolutio: & hoc modo propoſitio non eſt terminus quãuis ad ipſam fiat reſolutio. Et deinde oportet conſiderare quid eſt ſyllogiſmus per ſubſtantiã & diffinitionem: quia reſolui nõ poteſt, cuius ignoratur ſubſtantialis compoſitio. Et oportet conſiderare quis ſyllogiſmus perfectus, & quis imperfectus, quæ ſunt ſyllogiſmi paſſiones, quia cognitio propriorum accidentium multum confert ad ſcientiam quid eſt & ſubſtantiæ. Primo etiam conſideranda principia ſyllogiſmi inquantum ſyllogiſmus eſt decurſus rationis in concluſionem. Ad hoc autem exigitur quid ſit in toto eſſe vel non eſſe vnum in alio, ſiue hoc in illo. Et iterum dicendum eſt quid eſt quod dicimus de omni vel de nullo prædicari: ſine his enim non poteſt eſſe decurſus ſyllogiſticus. Cum autem dicimus, quòd intentio noſtra eſt circa demonſtrationem & diſciplinam demonſtratiuam, vocamus demonſtrationem ſyllogiſmi demonſtratiui conſtitutionem, diſciplinam autem demonſtratiuam vocamus ſcientiam hoc docentem.

Primum oportet dicere, &c.

Quid nomine termini hic intelligatur: & quare non vocauit terminos nomen & verbum.

Differentia inter demonſtrationem & demonſtratiuam diſciplinam.

Si autẽ aliquis hic obiiciat: quia ars reſoluendi non poteſt tradi niſi per ſyllogiſmum: & ſic ſyllogiſmum oportet eſſe ante artem ſyllogizandi: & ſic ad conſtitutionẽ ſyllogiſmi arte non indigemus. Et ad hoc dicẽdum, quod omnis homo in perſuadendo in ipſa ſua ratione quædam ſeminaria habet ad ſyllogizandum & perſuadendum, tum per experientiam, tum per communes animi conceptiones, quæ ſunt apud animam: & ex illo ſyllogiſmo qui quaſi per naturam ineſt, primo inuenta eſt omnis ars ſyllogizandi & aliæ artes: & in illis eſt ſtatus: & ideò hoc non procedit in infinitum. Sic igitur præmiſſum eſt de intentis à nobis, ſiue ſint intenta principaliter, ſiue ſint intenta propter illa quæ principaliter ſunt intenta: de his enim omnibus ante principale propoſitum agendum: quia niſi iſta primo ſciantur, non poteſt ſciri decurſus ſyllogiſticus, ſicut in præhabitis oſtenſum eſt.

Obiectio

Solutio.

Hoc eſt ergo de quo eſt intentum, primum quidem circa demonſtrationem. Præ-

poſitio

Propoſitio circa dicit diligentem conſiderationem.

poſitio circa, dicit motum circumſpicientis rationis in circuitu, & nihil omittentis de his quæ circa talem diſciplinam conſideranda. De autem propoſitio dicit materiam: quia materia de qua vltimo & finali intentione intendimus, demonſtratio eſt, quæ efficaciſſimè probat: ſyllogiſmus autem ſimplex infert ſolum & nihil probat: & ideò in via in qua deuenitur in notitiam ignoti per notum, vltima intentio ſtat in demonſtratione, & alia ordinantur ad illam. Hæc autem quæ dicta, dicta ſunt ad intentionis noſtræ manifeſtationem: nec ſunt hic conſiderationes de quibus ſit curandum.

CAPVT III.

Quid eſt propoſitio.

Quomodo propoſitio & enuntiatio differunt.

SEcundum ordinem de his exequentes, dicimus primo, quòd quamuis propoſitio & enuntiatio non differant ſecundum ſubſtantiam & ſecundum id quod ſunt propoſitio & enuntiatio, differunt tamen ſecundum eſſe, & ſecundum intentiones nominum: quia enuntiatio ſecundum eſſe enuntiationis & ſecundum rationem nominis refertur ad rem deſignatam & interpretatam per enuntiationem, propoſitio autem dicit orationem indicatiuã non ad rem deſignatam relatam, ſed pro altero (quod per ipſam probatur) poſitam, ſicut præmiſſa virtutem & rationem habet principij comparata ad concluſionem. Enuntiatio autem ad rem non habet rationem principij, ſed potius virtutem ſigni: & ideò formaliter loquendo accidit enuntiationi propoſitioné fieri vel eſſe: ſed enuntiare de re deſignata enuntiationi eſt eſſentiale. Et quia hic vtimur enũtiatione prout ponitur vt ſcientiæ concluſionis principium, ideò hîc vocamus propoſitionem, quod in perihermenias vocauimus enuntiationem: quia ibi de indicatiua oratione intendimus ſecundum rationem ſigni, quod de rebus enuntiando interpretatur ſicut ſunt, vel ſicut non ſunt.

Vide primo periherm. c. 1. vbi declaratur hæc differentia.

Propoſitio igitur eſt oratio, &c.

Sic ego ſumpta propoſitione dicimus, quòd propoſitio eſt oratio affirmatiua vel negatiua alicuius de aliquo: & hoc debet accipi diuiſim ſic, quòd propoſitio affirmatiua ſit affirmatiua ſiue affirmatio alicuius prædicati de aliquo ſubiecto, & quòd propoſitio negatiua ſit negatiua ſiue negatio alicuius de aliquo: ſi enim negatio eſt alicuius, tunc negatio eſt & diuiſio alicuius ab aliquo. Et ideo cum dicitur, alicuius de aliquo propoſitio quantum ad ſubiectum vniuocè ſtat, & in affirmatiua & in negatiua: quantum autem ad relationem prædicati ad ſubiectum non ſtat omninò vniuocè: quia in affirmatiua notat inhærentiam prædicati ad ſubiectum, in negatiua autem notat remotionem.

Diffinitio propoſitionis, & eius explanatio.

Quomodo propoſitio diffinitur per affirmationem & negationem.

Attendendum autem eſt, quòd cum inferius non ponatur in diffinitione ſui ſuperioris, tamen affirmatiua & negatiua quæ ſunt partes propoſitionis ſubiectiuæ, ponuntur in aſſignatione propoſitionis: quia de diffinitione propoſitionis ſubſtantiali eſt, quòd ſit oratio alicuius prædicati de aliquo ſubiecto. Quod autem ita ſit probatur à partibus ipſius: eſt enim in affirmatiua, & in negatiua eſt iterum alicuius de aliquo.

Vt ergo ſimul detur diffinitio, & omnibus conuenire probetur, ideo in diffinitione ponitur affirmatiua & negatiua. Et ideo inferius non ponitur in diffinitione ſui ſuperioris vt diffinitiuum, ſed potius vt diuiſiuum, vt ex partibus diuiſis generalis ſiue vniuerſalis probetur eſſe diffinitio: & hoc modo inferius benè ponitur in aſſignatione ſuperioris.

Inferius poteſt poni in diffinitione ſuperioris vt diuiſiuum.

Dubitatio.

Si autem quæratur, cum multis modis diuidatur enuntiatio per vnam & plures, & compoſitam & ſimplicem, & vniuerſalem & particularem, quare de his nulla mentio fit in aſſignatione propoſitionis, ſed tantum de affirmatiua & negatiua? Facilè eſt reſpondere: quia aliæ diuiſiones non fiunt per ita eſſentialia propoſitioni, ſicut quando diuiditur per affirmatiuum & negatiuum: iſta enim reſpiciunt compoſitionem quæ formalis eſt in propoſitione: & ideo ſunt qualitates eſſentiales propoſitioni. Vniuerſale autem & particulare accidunt propoſitioni ex ſubiecto, & ſimiliter vna vel plures propoſitio ex ſubiecto vel prædicato, & ſimiliter ſimplex & compoſita: & ideo non ita eſſentialiter ſpecificant enuntiationem ſicut affirmatiuum & negatiuum, nec tantum faciunt ad diuerſificationem ſyllogiſmi in figura & modo ſicut affirmatiuum & negatiuum: & ideo iſta potius quam alia ponuntur in aſſignatione propoſitionis.

Solutio.

Affirmatio & negatio ſunt qualitates eſſentiales propoſitionis.

Quod autem dicitur, oratio, hoc in diffinitione propoſitionis ponitur vt genus proximum: quia intelligitur de oratione duplici perfectione perfecta, conſtitutione in perfectionem orationis, & conſtitutione in perfectionem ſignificationis. Dico autem conſtitutionem in perfectionem perfectæ orationis, quod fit ex nomine & verbo perfectam notitiam faciente de affectu pronuntiantis: ſicut cum dicitur, fac hoc, per orationem imperatiuam perfectè deſignatur imperantis affectus: & cum dicitur, vtinam bonus eſſem, perfectè deſignatur optantis affectus, & ſic de alijs. Et dico orationis conſtitutæ in perfectionem ſignificationis, propter orationem indicatiuam, quæ non fit ad indicandum affectum pronuntiantis primo & principaliter, ſed potius ad eſſe deſignandum ſicut eſt: & ex conſequenti per rei enuntiationem fit iudicium affectus indicantis rem, ſicut eſt in eſſe vel non eſſe. De tali igitur oratione intelligitur: quia apud logicum non eſt alia conſiderata oratio.

Oratio genus propoſitionis proximum duplici perfectione debet eſſe perfecta.

Dubitatio.

Solutio.

Si vero quæritur, quare non dicitur enuntiatio? Dicendum, quòd enuntiatio ſecundum eſſe & ſubſtantiam non eſt genus ad propoſitionem, ſed potius ſecundum ſubſtantiam conuertitur enuntiatio cum propoſitione: & ideo ſi in diffinitione poneretur, diffiniretur idẽ per ſeipſum. Poteſt tamen etiam dici quod prius dictum eſt: quia enuntiatio dicit relationem ad ſignificatum, & propoſitio dicit relationem principij ad concluſionem: & quoad hanc rationem enuntiatio in diffinitione propoſitionis non debet poni, quia ſic diuerſita-

tem & oppoſitionem quandam habet ad propoſitionem : ſed oratio perfecta perfectionibus dictis genus eſt ſubſtantiale ad enuntiationem & ad propoſitionem, & ideò talis oratio ponitur in propoſitionis diffinitione.

Propoſitio autem ſic diffinita & accepta, ſic diuiditur, quòd hæc quidem eſt vniuerſalis, & alia particularis, & alia indefinita. Singularem autem hic non pono : quia illa non eſt ſyllogiſtica, & ideò pro concluſione ſyllogiſmi non poſita, & ideò non propriè habet nomen & rationem propoſitionis. Quia ſi aliquando fortè in ſyllogiſmo ponitur, non ponitur vt ſingularis, ſed vt particulare ad hoc vel illud determinatum: particulare enim eſt quod ſubſtantialiter ſub vniuerſali accipitur, vt ſub omni homine quidam homo. Singulare autem nec immediatè, nec per ſe ſumitur ſub vniuerſali : quia ſi dicam, omnis homo currit, non aſſumitur Sortes, niſi per hoc quod Sortes eſt quidam homo : nec quidam homo determinatur ad Sortem, niſi per hoc quod accidit cuidam homini Sortem eſſe.

Singularis propoſitio non ponitur in ſyllogiſmo: vide tamen infra tract. 3. c. 1. verſus fi.

Attendendum etiam, quòd quamuis indefinita æquipolleat particulari : tamen nec æquipollentia ſecundum valorem comparatur ad ſuppoſita ſub ſubiecto accepta : quia vtraque pro vno verificatur. Sed ſecundum ſigni determinationem opponitur particularis indefinitæ : quia cum dicitur, quidam homo, vniuerſale per ſignum inclinatum eſt ad ſtandum pro partibus, & huiuſmodi inclinationem nō habet in ea quæ eſt indefinita. Hæ igitur ſpecies ſunt propoſitionis ſecundum quantitatem penes quam attenditur decurſus ſyllogiſticus, vniuerſale, particulare, & indefinitum.

Quomodo differt particularis ab indefinita.

Obiectio.

Et ſi aliquis obiiciat, quòd ars imitatur naturam : & cum indefinitum nihil ſit in natura, videtur quod etiam in arte nihil eſſe debeat indefinitum. Dicendum, quòd iſta obiectio procedit ac ſi indefinitum idem ſit quod infinitum : & hoc non eſt verum : quia infinitum dicitur à priuatione finis intus & extra finientis, cuius vltimum non eſt accipere. Indefinitum autem dicitur à priuatione certificantis ipſum ad hoc vel illud, ſicut neutrum genus dicitur indefinitum, hoc eſt, incertum ad formam maſculini & fœminini : & ſic dicitur propoſitio indefinita, nec ad vniuerſale vel particulare certificata per ſignum ad alterum dictorum certificans ſubiecti quantitatem : & hoc modo indefinitum & eſt in natura, & in arte neceſſarium.

Solutio.

Infinitum & indefinitum differunt.

Per exempla autem declarantur quæ dicta ſunt. Dico autem deſcribendo vniuerſalem propoſitionem, quæ omni aut nulli ineſſe ſignificat. Si enim vniuerſale quod eſt ſubiectum, accipitur diſtributum, vt ſecundum quamlibet partem ipſius inſit ei prædicatum, ſicut cum dicitur, omnis homo currit, & ſic ſignificat prædicatum ineſſe ſubiecto : tunc eſt vniuerſalis affirmatiua. Si autem ſignificat nulli parti ſubiecti ineſſe prædicatum, ſed à qualibet parte ſubiecti remoueri : tunc habet quidem ſubiectum ad ſtandum pro qualibet parte diſtributum per vniuerſale ſignum, ſed per negationem quæ eſt in ſigno reſpicientem compoſitionem, prædicatum remouetur à qualibet parte diuiſim, ſicut cum dico, nullus homo currit, remouetur curſus à quolibet homine. Particularem propoſitionem dico quæ ſignificat prædicatum ineſſe ſubiecto ſub determinatione ſubiecti ad partem, aut ſignificat non omni ſed parti ineſſe affirmatiuè vel negatiuè, vt cum dicitur, quidam homo currit, aut non omnis homo currit : ita quod negatio ſignum diſtributiuum formaliter reſpicit : ſic enim negat vniuerſalitatem in ratione vniuerſalitatis, & relinquit partem ſub diſtributione acceptam. Indefinitam autem dico propoſitionem, quæ prædicatur ineſſe vel non eſſe, & ſignificat ſine certificatione ad vniuerſaliter ſtandum vel particulariter : & hoc eſt vniuerſali ſubiecto accepto ſine ſigno vniuerſali vel particulari, ſicut affirmatiua indefinita eſt, à qua formatur hoc dictum, contrariorum eſſe eandem diſciplinam. Propoſitio autem eſt, contrariorum eadem eſt diſciplina. Indefinita autem negatiua eſt, à qua formatur hoc dictum, voluptatem non eſſe bonum : & propoſitio eſt, voluptas non eſt bonum.

Dico autem vniuerſalem, &c.

Diuidendo autem propoſitionem non per ſpecies, ſed per proprietates ſuas, eſt quædam propoſitio dialectica, & quædam demonſtratiua, ſecundum quod eſt in materia probabili vel neceſſaria. Et dicam omnem illam propoſitionem dialecticam, quæ non ſumit, ſed interrogat conſenſum reſpondentis an ſumendum eſſe concedat, ſicut eſt propoſitio ſophiſtica, & etiam tentatiua : omnes enim illæ hoc modo dialecticæ dicuntur propoſitiones: quia in hoc conueniunt, quòd conſenſum reſpondentis interrogant : quod non facit demonſtrator, qui propter ipſam rei neceſſitatem ſumit & de conſenſu reſpondentis non curat : quia in talibus oportet diſcentem credere, & non in ipſo contradicere.

Propoſitio dialectica & demonſtratiua quid, & quomodo differant.

Propoſitiones ſophiſtica & etiam tentatiua dicuntur dialectica ſecundum modum loquendi Ariſt. hic.

Vnde in hoc differt propoſitio demonſtratiua à dialectica : quoniam demonſtratiua propoſitio eſt ſumptio alterius partis contradictionis quæcunque eſt vera & neceſſaria : non enim interrogat reſpondentis conſenſum, ſed ex ipſa rei veritate & neceſſitate ſumit quaſi conceſſam ille qui demonſtrat. Dialectica verò propoſitio non ſic ſumi poteſt : quia non habet rei certitudinem, ſed ex conſenſu procedit reſpondentis: & ideo dialectica propoſitio eſt cum interrogatione alterius partis contradictionis quomodocunque ſcilicet concedere velit reſpondens. Huius autem vera cauſa eſt : quia neceſſitas in propoſitione non eſt ab homine, ſed à re ipſa: probabilitas autem erit ab homine : probabile enim eſt, quod videtur omnibus aut pluribus aut maximè notis : & ideò in probabilibus oportet, quod habeatur reſpondentis condiſputantis nobiſcum conſenſus.

Differt autem demonſtratiua, &c.

Quare dialectica propoſitio eſt cum interrogatione, non autem demonſtratiua.

Quamuis autem ſic differant dialectica & demonſtratiua propoſitiones : tamen in hoc non diſtabit vna ab alia, quin eiuſdem figuræ & eiuſdem modi fiat ex vtraque formalis & ſimplex ſyllogiſmus, hoc eſt, ſyllogiſmus qui formaliter eſt applicabilis vtriſque, ſcilicet tam demonſtratiuo quam dialectico ſyllogiſmis : vterque enim, ſcilicet & qui demonſtrat,

Nihil autem diſtabit, &c.

Syllogiſmus dialecticus & demonſtratiuus ſunt vnum formaliter, licet mate-

&

rialiter differant.

& qui conſenſus interrogat, ſyllogizant, & vnus ſyllogiſmus ſimplex & formalis eſt demonſtratiuus & dialecticus, quamuis non ſit vna ſpecies materialis ſyllogiſmi in vtroque iſtorum, ſed vnum ſunt in forma ſimplicis ſyllogiſmi, ſicut iſoſceles & iſopleurus ſunt vna figura, quamuis non ſint vnus triangulus, ſicut dicit Ariſt. Manifeſtum eſt enim quod & qui demonſtrat & qui interrogat, ſyllogizans, ſeruat formam ſyllogiſmi ſimplicis in figura & modo: & qui ſyllogizat in propoſitionibus, ſumit aliquid de aliquo affirmatiue eſſe, vel negatiue non eſſe.

Quare erit quidem ſyllogiſtica, &c.

Quia igitur omnis ſyllogizans ſumit vel conceſſam à reſpondente vel acceptam ab ipſius rei neceſſitate, ſequitur quòd ſyllogiſtica propoſitio eſt ſimpliciter ſiue vniuerſaliter affirmatio aut negatio alicuius de aliquo, vel alicuius ab aliquo ſecundum modum qui dictus eſt, ſcilicet quod vel conſenſu ſumit interrogatam, vel ab ipſa neceſſitate accipit conceſſam. Demonſtratiua autem propoſitio eſt, ſi aut per ſe vera ſit, aut ſi non per ſe vera eſt, quod tamen ſit per primas propoſitiones per ſe veras ſic ſumpta & probata. Dialectica autem propoſitio in percunctante quidem & quærente quam partem contradictionis concedat reſpondens eſt interrogatio: quia conſenſum oportet inquirere. Syllogizanti autem (eo quod ſyllogizans ſumit conceſſum ante per interrogationem & colligit ea in quæ iam conſenſit reſpondens) eſt ſumptio apparentis quoad reſpondentem, & eſt ſumptio probabilis quoad rei probabilitatem, quemadmodum in topicis dictum eſt, vbi de interrogatione & probabili ex intentione eſt determinatum.

Quid igitur propoſitio & quid differt, &c.

Quuid eſt igitur propoſitio ſecundum ſe, & quid differt propoſitio ſyllogiſtica in ſyllogiſmo ſimplici & formali poſita, à demonſtratiua & dialectica, ſubtiliter quidem in ſequentibus dicetur: ad præſentem verò vtilitatem, in qua non intendimus niſi prælibare ea quæ neceſſaria ſunt ad propoſitum, ſufficiunt ea quæ nunc à nobis de propoſitione determinata ſunt.

Quid ſit propoſitio ſyllogiſtica.

Hoc enim ſolum ſcire oportet, quòd propoſitio ſyllogiſtica (quæ ſyllogiſtica dicitur à ſimplici forma ſyllogiſmi) nullius ſignificationis eſt ratio determinata: ſed ſumitur à terminis tranſcendentibus, ſicut in a. & b. & c. & huiuſmodi, quæ nihil in ſe ſignificant nec materiam aliquam determinant: ſed materia cui illa forma primo applicabilis eſt, duplex eſt, ſcilicet neceſſaria, & probabilis. Et ideo non ſunt ſyllogiſticæ propoſitiones ſyllogiſmi, ſcilicet ſimplicis & demonſtratiui & dialectici.

CAPVT IV.

Quid eſt terminus.

Terminum autem voco in quem, &c.

TErminum verò voco in quem reſoluitur ſicut in terminum vltimum propoſitio: ſicut terminus eſt prædicatum & ſubiectum de quo prædicatur, hoc eſt, fit prædicatio, & hoc prædicato appoſito per inhærentiam ſubiecto, ſicut fit in propoſitione affirmatiua, vel prædicato diuiſo à ſubiecto, ſicut fit in propoſitione negatiua: & hoc eſt vel ſecundum eſſe ſicut in affirmatiua, vel ſecundum non eſſe ſicut in negatiua.

Proxima partes propoſitionis ſunt ſubiectum & prædicatum, & non nomen & verbum.

Proximæ enim partes & ſubſtanciales propoſitionis non ſunt nomen & verbum: quia propoſitio dicit aliquid de aliquo: & ideo pars eius eſt ſubiectum quod dicit id de quo aliquid dicitur ſub ratione qua ſubſtat illi quod dicitur de ipſo: & talem rationem non habet nomen, vt nomen eſt. Similiter prædicatum dicit id quod de alio dicitur ſub ratione inhærendi qua dicitur de ſubiecto, quod non dicit verbum inquantum verbum eſt: & ideò proximæ partes propoſitionis ſunt ſubiectum & prædicatum, & non nomen & verbum. Quod autem dicitur appoſito vel diuiſo eſſe vel non eſſe, non dicitur niſi propterea quod affirmatiua vel negatiua poteſt eſſe propoſitio.

Tamen ſciendum, quòd eſſe & non eſſe quod notat cohærentiam vel diuiſionem prædicati à ſubiecto, cum prædicato ſemper clauditur, ſicut in perihermenias eſt dictum. Sic & ſi prædicatum ſecundum ſe totum conſideretur ſecundum quod refertur ad ſubiectum, duo habet in ſe, ſcilicet eſſe vel non eſſe, quod notat inhærentiam vel diuiſionem prædicati à ſubiecto, vel cum ſubiecto, & cum hoc dicit rem quæ eſſe vel non eſſe illud ſpecificat, vt Sortes legit, ſenſus eſt, eſt legens: & eſſe ſpecificatur lectione, & hoc eſt prædicatum totum ſimul, eſſe ſcilicet, & id quod eſſe ſpecificat: quia ſicut in ſcientia perihermenias determinatum eſt, compoſitio (quæ eſſe dicit & ſignificat in hoc verbo, eſt) tenet ſe ex parte prædicati, & aliquando etiam per ſeipſum prædicatur, ſicut in propoſitionibus in quibus non tertium, ſed ſecundum adiacens prædicatur, vt homo eſt, non homo eſt: & hoc eſt tam in affirmatiuis appoſito eſſe ſignificante, quam in negatiuis in quibus ſignificat non eſſe. Hic eſt igitur terminus in quo ſtat reſolutio propoſitionis ſyllogiſticæ quoad figuram quæ cognoſcitur habitudine & poſitione terminorum.

CAPVT V.

De ſyllogiſmo quid ſit ſecundum diffinitionem.

Syllogyſmus autem eſt oratio in qua, &c.

SYllogiſmus autem qui componitur immediatè quidem ex propoſitionibus & mediatè ex terminis, in vniuerſali quidem & non in hac vel illa materia acceptus, eſt oratio in qua quibuſdam poſitis aliud quid ab his quæ poſita ſunt, ex neceſſitate accidit ab his quæ poſita ſunt. Accidit autem eo ſiue ideò quod hæc ſunt poſita, ſcilicet & præmiſſa: iſta enim debent in ſyllogiſmo eſſe cauſa conſequentiæ concluſionis: hoc eſt enim dictum, eo quod hæc ſunt, quod ſcilicet ſit concluſionem propter hæc contingere ſiue ſequi. Propter

hæc autem quæ poſita ſunt ſequi ſiue contingere tunc accidit, quando nullius termini vel propoſitionis apponendæ extrinſecus indiget præter ea quæ ſunt de ſubſtantia ſyllogiſmi in figura & modo, quæ ſunt tres termini, & duæ propoſitiones.

Quare ſyllogiſmus dicitur oratio & non orationes.

Hæc autem ſic explanantur, quòd ſyllogiſmus dicitur oratio, & non orationes: quia quamuis in ſyllogiſmo ponanur duæ propoſitiones, quæ ſunt orationes & non oratio: tamen prout in ſyllogiſmo ponuntur, non ponuntur vt orationes, ſed vt oratio propter tres cauſas. Quarum prima & potiſſima eſt: quia vniuntur in medio vniente extremitates in omni figura:& quæ ſunt vnita in formali principio, non ſunt principaliter multa, ſed potius ſimpliciter vnum, materialiter autem & ſecundum aliquid multa. Secunda cauſa eſt: quia minor vt reſtringens maiorem in ſyllogiſmo ponitur: quod autem reſtringit & coarctat aliud, non cadit cum eo in numerum: & ſic iterum ambæ propoſitiones coarctantur ad vnum. Tertia cauſa eſt: quia ambæ præmiſſæ referuntur ad vnam orationem quæ eſt concluſio: & quæ in vno fine vniuntur, non ſimpliciter ſunt diuerſa, ſed relata ad vnum finem: & ideo ſyllogiſmus congruentius dicitur oratio quam orationes, præcipuè quia ſyllogiſmus eſt vnum ordine ad vnum: & ideò quæ componunt ipſum, ordine adinuicem & ad vnum ſunt vnum.

Quare dixit in qua.

Quod autem dicitur, in qua, dicitur propter neceſſarias propoſitiones, quæ ad probandum vel declarandum inducuntur, quæ non ſunt intra ſyllogiſmum, ſed extra ſubſtantiam ipſius.

Quare dixit quibuſdam.

Quod autem dicitur, quibuſdam, dicitur propter enthimema, in quo non quædam orationes, ſed potius vna propoſitio ponitur: & ex illa concluditur ſicut in ſyllogiſmis fit rhetoricis.

Quare dixit poſitis.

Quod autem dicitur, poſitis, hoc duo dicit poſitum eſt enim quod eſt ordine congruo ſecundum ordinem & locum diſpoſitum: & ſic per hoc quod dicitur, poſitis, omnes excluduntur inutiles coniugationes: quia in illis nulla propoſitionum in ordine & loco bene eſt diſpoſita. Poſitum etiam dicit idem quod conceſſum, & ſic ponitur ibi propter ſyllogiſmum dialecticum, cuius propoſitiones interrogant reſpondentis conſenſum: propter quod etiam Boëtius in topicis, vbi eandem ponit diffinitionem, addit dicens poſitis & conceſſis.

Quare dixit aliud.

Aliud autem ab his quæ poſita ſunt, additur, propter concluſionem quæ quamuis materialiter non ſimpliciter ſit aliud à præmiſſis, quia componitur ex maiori & minori extremitatibus quæ ſunt partes maioris & minoris propoſitionis, tamen formaliter eſt aliud à præmiſſis, ſicut effectus & principiatum aliud ſunt à cauſa & principio à quibus cauſantur & principiantur. Dicitur autem etiam aliud propter eius quod eſt in principio petitionem, non quidem ſecundum quod eſt locus ſophiſticus, ſed ſecundum quod eſt peccatum contra ſyllogiſmum, ſicut in ſequentibus iſtius ſcientiæ in 2. libro determinabitur.

Quod autem dicitur ex neceſſitate accidere vel ſequi, de neceſſitate conſequentiæ intelligitur, & non de neceſſitate rei, vel conſequentis. Hoc etiam quod dicitur de neceſſitate accidere, dicitur propter inductionem & exemplum, in quibus conſequentia non eſt neceſſaria.

Quod autem additur, eo quod hæc ſunt, quæ ſunt cauſa illationis & conſequentiæ, dicitur propter non cauſam vt cauſam, non inquantum eſt locus ſophiſticus, ſed potius vt non cauſa vt cauſa peccatum eſt contra ſyllogiſmum, ſicut in ſecundo huius ſcientiæ libro determinabitur. Et ſic patet qualiter dicta diffinitio ſyllogiſmi eſſe ſyllogiſmi diffinit, & ipſum ab omnibus aliis excludit.

Dicitur enim propter ea quæ præmiſſa ſunt contingere, ita quod hoc idem eſt quod nullius extrinſeci, termini ſcilicet vel propoſitionis indigere, vt fiat, hoc eſt, vt appareat neceſſaria, hoc eſt, neceſſario concludens. Et quamuis non indigeat extrinſeco quod ſit propoſitio vel terminus: tamen vt appareat neceſſarium quod in ſe neceſſarium eſt, indiget aliquando ſyllogiſmi vel propoſitionis proprietate, ſicut eſt conuerſio in propoſitione, & ſicut eſt reductio in ſyllogiſmo: aliter enim ſyllogiſmi ſecundæ & tertiæ figuræ non apparebunt neceſſarij, niſi ad primam figuram reducantur. Hæc eſt igitur aſſignatio data de ſyllogiſmo.

Aliter etiam à quibuſdam exponitur inducta diffinitio, & multis modis: ſed ad præſentem ſpeculationem ſufficit quod dictum eſt. Sed hoc aduertendum, quòd dicta ſyllogiſmi diffinitio generaliter conuenit omni ſyllogiſmo, & maximè illi quem dicimus eſſe ſimplicem: quia ille nullam habet neceſſitatem, niſi illam quæ dicitur neceſſitas illationis ſimplicis ex figura & modo: alij autem particulares ſyllogiſmi probationem rei concluſæ habent præter neceſſitatem illationis.

Ex hoc loco colligitur duplicē eſſe ſyllogiſmum, ſcilicet illatiuum tantum, qualis eſt ſyllogiſmus incontractus, & illatiuū probatiuumque vt ſyllogiſmus contractus ad materiam ex veris procedens.

CAPVT VI.

Quis ſyllogiſmus eſt perfectus & quis imperfectus.

Diuidendo autem ſyllogiſmum, quòd quidam ſyllogiſmus eſt perfectus, & quidam imperfectus, non dicitur diuidi ſyllogiſmus ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum apparentiam quoad nos. Omnis ſyllogiſmus qui habet tres terminos & duas propoſitiones diſpoſita in modo & figura quacunque trium figurarum, perfectus eſt in eſſe ſyllogiſmi, & non indiget ad eſſe ſyllogiſmi. Syllogiſmus tamen tertiæ figuræ vel ſecundæ imperfectus dicitur quoad hoc quod appareat eius conſequentia, indiget aliquando reductione ad aliquem modum primæ figuræ, & aliqua conuerſione propoſitionum, vt appareat neceſſaria eius conſequentia: & ideo vterque tam perfectus quam imperfectus ſyllogiſmus eſt, & rationem habet ſyllogiſmi, eò quod de ſubſtantialibus ſyllogiſmi neutri aliquid deeſt: &

Perfectum vero voco ſyllogiſmum, &c.

Diuiſio ſyllogiſmi in perfectum & imperfectum eſt diuiſio ſolum quoad nos.

& imperfectus non dicitur imperfectus, niſi quoad bene eſſe,& non quoad eſſe.

Sic ergo diuidendo ſyllogiſmum dicimus, quòd perfectum voco ſyllogiſmum, qui nullius alicuius ſiue alterius indiget præter ea quæ ſumpta ſunt in terminis & propoſitionibus: quamuis enim alius in eſſe ſyllogiſmi ſit perfectus, tamen quantum ad præſentem intentionem ſpectat hunc voco perfectum, qui etiam in apparentia perfectus eſt ex his quæ continet intra ſeipſum ad hoc vt appareat neceſſarium,hoc eſt,quòd conſequentia qua concludit, appareat neceſſaria. Imperfectum autem illum voco ſyllogiſmum, qui non ad hoc vt ſit ſyllogiſmus, ſed ad hoc vt appareat nobis neceſſarium,indiget vno vel pluribus, ſiue indiget vnius vel plurium ſecundum Græcos, qui carent ablatiuo, & genitiuum ponunt pro ablatiuo. Dico autem vnius: quia aliquando non indiget niſi ſola propoſitionum conuerſione ad hoc quod reducatur in ſyllogiſmum perfectum: aliquando indiget plurium, vt reducatur, ſicut conuerſione & tranſpoſitione, ſicut patebit in ſequentibus, vbi dicitur de ſyllogiſmorum imperfectorum ſecundæ & tertiæ figuræ ad perfectos reductione, qui in prima figura perfecti ſunt.

Hæc autem quibus indiget, neceſſaria ſunt & neceſſariam faciunt ſyllogiſmi conſequentiam per ſumptos terminos, quorum habitudine & ſitu naturali conſtituitur figura. Non autem neceſſaria ſunt per ſumptas & poſitas in ſyllogiſmo propoſitiones: quia in conuerſione quando per conuerſionem reducitur ſyllogiſmus imperfectus ad perfectum, non manent eædem propoſitiones: quia conuerſa & illa in quam conuertitur, non ſunt propoſitio vna: quamuis termini iidem maneant & eundem ſitum naturalem ſeruent, vel intra extrema,vel ante ea,vel poſt ipſa. Iſti igitur & tales ſunt ſyllogiſmi perfecti & imperfecti.

Conuerſa & conuertens nō ſunt vna propoſitio.

CAPVT VII.

De in toto eſſe, & de omni, & de nullo prædicari, quæ ſunt ſyllogiſmorum perfectorum principia.

POſt hæc dicamus de principiis ſyllogiſmorum perfectorum & imperfectorum: quia de illis etiam antequam de ſyllogiſmis tradamus,oportet quædam præcognoſcere. Principia autem ſyllogiſmorum perfectorum ſunt duo, ſcilicet dici de omni,& dici de nullo. De iſtis igitur primo determinandum eſt. Dicimus igitur, quod in toto eſſe vnum in altero, & vnum prædicari de omni altero idem eſt quoad ſuppoſitum & quoad ſubſtantiam.Differunt tamen ratione: quia in toto eſſe alterum in altero dicit comparationem ſubiecti ad prædicatum, eò quod ſubiectum eſt in prædicato propriè loquendo, ſicut materia in forma continente. De omni autem prædicari dicit comparationem prædicati ad ſubiectum, eò quod de omni prædicari eſt quoddam dici de altero: de altero autem dici eſt prædicatum de ſubiecto dici, ſicut patet per antedicta.

In toto autem eſſe alterum altero,&c.

In toto eſſe & dici de omni,ratione differunt.

Si autem quis obiiciat, quòd de omni eſt diſpoſitio ſubiecti & conditio pertinens ad ſubiectum, & ideò non poſſit dicere comparationem prædicati ad ſubiectum: ſed magis è conuerſo dicere videtur comparationem ſubiecti ad prædicatum. Dicendum,quòd quamuis ſignum diſtributiuum ad ſubiectum referatur: tamen dici de omni proprium eſt prædicati: quia dici de omni non eſt aliud, niſi prædicatum cuilibet parti ſubiecti ineſſe, & quod pro qualibet parte ſtet ſubiecti, hoc facit ſignum vniuerſale diſtributiuum: & ideo dici pertinet ad prædicatum, & etiam dici de omni: ſed quod pro qualibet parte prædicatum attribuatur ſubiecto,facit ſignum diſtributiuum. Dicimus igitur de omni prædicari, quando nihil eſt ſumere ſubiecti, hoc eſt, partium ſubiecti, de quo alterum quod eſt prædicatum non dicatur.

Obiectio.

Solutio.

Et attende, quòd quamuis omne & totum ſint ambo ſigna diſtributiua vniuerſaliter: tamen in hoc differunt, quòd totum propriè diſtribuit pro partibus integralibus, omne autem pro partibus ſubſtantiuis. Similiter autem non eſt idem dicere, quando nihil eſt ſumere ſubiecti, & dicere, quando nihil eſt ſumere ſub ſubiecto: quia quando dicitur ſic, quando nihil eſt ſumere ſubiecti, tunc intelligitur, quod nulla partium ſubiecti excipitur ſiue ſit integralis ſiue ſubiectiua: quia & integralis eſt aliquid ſubiecti, & etiam ſubiectiua aliquid eſt ſubiecti. Quando autem dicitur, quando nihil eſt ſumere ſub ſubiecto, non ſtat niſi pro partibus ſubiectiuis: quia illæ ſolæ ſumuntur ſub ſubiecto ſicut communi: integrales autem non ſumuntur ſub ſubiecto,quia totum ſubiectum non prædicatur de ipſis. Et ideo in toto eſſe melius explanatur ſic dicendo, quod in toto eſſe & de omni prædicari eſt, quando nihil eſt ſumere ſubiecti de quo prædicatum non dicatur,quam ſi ſic dicatur,quod in toto eſſe & de omni prædicari eſt, quando nihil eſt ſumere ſub ſubiecto de quo prædicatum non dicatur.

Differentia inter omne & totum.

Differunt nihil ſubiecti & nihil ſub ſubiecto.

Hæc autem quæ dicta ſunt omnia videntur conuenire indefinitæ propoſitioni quando ſumitur in materia neceſſaria, cum ſic dico,homo eſt animal,nihil eſt ſumere ſubiecti de quo prædicatum non dicatur, & ſic talis indefinita videtur eſſe vniuerſalis. Et ad hoc dicendum, quòd cum dicitur,quòd dici de omni eſt quando nihil eſt ſumere ſubiecti de quo prædicatum non dicatur, quòd tunc ſtat ſubiectum actualiter pro partibus, quia actu diſtributum eſt pro partibus: ſed cum ſubiectum eſt indefinitum, non ſtat pro partibus niſi potentialiter & habitualiter: & ideò indefinita non eſt vniuerſalis actu, etiam quando eſt in materia neceſſaria. Eodem autem modo dicendum eſt de eo quod eſt de nullo prædicari.

Obiectio.

Solutio.

Indefinita non eſt vniuerſalis actu etiam quando eſt in materia neceſſaria.

CAPVT VIII.

Qualiter conuerſio principium eſt imperfecti ſyllogiſmi, & quid ſit conuerſio.

QVia conuerſio propoſitionum in terminis eiſdem facta eſt principium per quod perficitur ſyllogiſmus imperfectus, oportet præmittere de conuerſione & tractare de ipſa inter alia principia ſyllogiſmorum, de quibus tractatur ante doctrinam ſyllogiſmi ſimpliciter: & ideò videndum eſt quid ſit conuerſio. Eſt autem conuerſio propoſitionis in terminis ſicut terminorum tranſpoſitio, vt ſubiectum fiat prædicatum, & è conuerſo de prædicato fiat ſubiectum: per hoc enim ſyllogiſmi ſecundæ & tertiæ figuræ imperfecti reducuntur ad primam figuram, cuius ſyllogiſmi perfecti ſunt ſecundum euidentiam neceſſitatis conſequentiæ, qua ſyllogiſmi ſequitur concluſio, vt ſi dicam, nullum. a.b. & nullum. b.a. vel quoddam. a. b. & quoddam. b. a. vel omne. a. b. & quoddam.b.a. his enim modis fiunt conuerſiones propoſitionum in terminis eiſdem.

Conuerſio quid.

Propter quod etiam conuerſionem per contrapoſitionem hîc conuerſionem non vocamus: quia in tali conuerſione iidem termini non manent, ſicut ſi dicam, omnis homo animal, & conuertam reflectendo oppoſitum de oppoſito, & dicam, omne non animal non homo: non homo enim & non animal non ſunt iidem termini cum his, homo animal, qui ſunt termini eius propoſitionis quæ eſt conuerſa. Hæc igitur quæ eſt per contrapoſitionem conuerſio, non eſt conuerſio niſi valdè extenſa & communi ſignificatione huius nominis conuerſio, vt omnis reflexio propoſitionis conuerſio dicatur: qua ſiue in terminis ſiue in oppoſitis terminorum prædicatum reflectitur in ſubiectum. Hoc autem modo hîc non loquimur de conuerſione, ſed tantum de illa quæ eſt in eiſdem terminis, ſicut eorundem terminorum tranſpoſitio: hæc enim propriè dicitur conuerſio: de illa vero eſt quæ per contrapoſitionem, omittimus.

Cõuerſio per cõtrapoſitionem non eſt conuerſio hoc modo.

Attendendum, quòd quamuis tres viæ ſint perficiendi ſyllogiſmos imperfectos, ſcilicet conuerſio, expoſitio, & deductio ad impoſſibile, tamen non præmittimus hîc niſi de conuerſione: quia expoſitio eſt per aliquod ſenſibile determinatum: ſenſus autem in nobis ſunt: & ideo ſenſibilium non oportet tradere doctrinam. Deductio autem ad impoſſibile ſyllogizandi eſt modus quidam: & ideo non ante artem ſyllogizandi doceri poteſt, ſed potius ex ipſa arte iam tradita ducendus eſt talis ſyllogizandi modus. Dicamus igitur quod iam diximus, quid. conuerſio per diffinitionem.

Tres ſunt viæ perficiendi ſyllogiſmos imperfectos.

Sed adhuc reſtat dicendum in quo genere ſit inſtrumentorum artis & doctrinæ. Dudum enim determinatum eſt, quod logica eſt ſcientia docens per notum deuenire ad ignoti cognitionem. Hoc autem eſt aut incomplexum, vel complexum. Et ſi eſt incomplexum, deuenitur in cognitionem ipſius diffinitione, vel diuiſione, vel vtroque modo, ſicut in ſcientia diuiſionum dictum eſt. Et ſi eſt complexum, deuenitur in cognitionem ipſius argumentatione. Si ergo conuerſio eſt vnum principiorum doctrinæ logicæ: tunc oportet, quòd doceat venire ex cognito ad incognitum: erit ergo aliquod dictorum trium, ſcilicet aut diffinitio, aut diuiſio, aut argumentum: conſtat autem, quòd non eſt diffinitio vel diuiſio: videtur ergo, quòd incidat in genus argumenti: & hoc multi conceſſerunt.

Inſtrumenta logica ſunt diffinitio, diuiſio, & argumentatio.

Et ſi quæritur ab eis, in ſpecie cuius ſit argumentationis? Dicunt, quòd in ſpecie ſiue genere ſit enthimematis. Non enim habet tres terminos actu & duas propoſitiones, vt poſſit dici ſyllogiſmus: nec infert ex ſimili aliquo, vt poſſit dici exemplum: nec inducit partes, vt inferat vniuerſale ſicut inductio. Si igitur eſt argumentatio aliqua, relinquitur quod ſit enthimema.

Dicentes cõuerſionem ad inſtrumentũ quod eſt enthimema reduci.

Si autem obiicitur iſtis, quòd enthimema habet tres terminos ſecundum rationem, ſicut ſyllogiſmus, propter retentam in animo ſiue in mente propoſitionem, à qua etiam enthimema vocatur: & ſi illa apponatur, tunc enthimema habet tres terminos & duas propoſitiones, & erit ſyllogiſmus; propter quod enthimema eſt potentia ſyllogiſmus: conuerſio autem ſi fiat in terminis non habet niſi duos terminos: & ideo conuerſio ad enthimema non poteſt reduci. Reſpondent iſti qui dicunt conuerſionem eſſe enthimema, quòd conuerſio habet duos terminos actu & tres ſecundum rationem: quia vnus in duplici ſumitur ratione, ſicut in ſyllogiſmo ex oppoſitis duo ſunt termini tantum, & tres ſecundum rationem, eò quod vnus ſumitur in duplici ratione, ſicut ſi dicam, nulla diſciplina ſtudioſa: omnis diſciplina ſtudioſa: ergo nulla diſciplina eſt diſciplina. Vel nulla voluptas bonum: omnis voluptas bonum: ergo nulla voluptas eſt voluptas. Et hoc modo dicunt de conuerſione, quòd habet duos terminos numero & actu, ſed tres ſecundum rationem: ſi enim dicam ſic, nullum. a.b. nullum.b.a.a. quidem qui alter terminus in duplici ſumitur ratione, & ideo efficitur ſyllogiſmus per additionem minoris propoſitionis ſic, nullum b.a. omne a.a. ergo nullum a.b. quæ eſt conuerſa primæ propoſitionis quæ dixit nullum b. a. & eſt iſte ſyllogiſmus primus ſecundæ figuræ: & ſic enthimema quod eſt conuerſio ſimplex vniuerſalis negatiuæ, eſt potentia ſyllogiſmus primus ſecundæ figuræ. Similiter eſt de enthimemate quod eſt conuerſio vniuerſalis affirmatiuæ, illius enthimema eſt hoc, omne b.a. ergo aliquod a.b. hoc enim enthimema eſt iuxta primum modum tertiæ figuræ: & fit ſyllogiſmus primus tertiæ figuræ per additionem maioris ſic, omne b. a. omne b. b. ergo aliquod a. eſt b. quæ fuit in quam conuertebatur vniuerſalis affirmatiua. Et ſic dicunt, quòd conuerſio eſt enthimema quoddam quod reducibile eſt dicto modo in ſyllogiſmum.

Obiectio.

Solutio.

Similitudo inter ſyllogiſmum ex oppoſitis & cõuerſionem ſecundum quoſdam.

Contra iſtos tamen obiicitur: quia ſi conuerſio eſt enthimema, & enthimema illud perficitur reducendo ipſum ad ſyllogiſmum imperfectum

Contra illos.

perfectum ſecundæ vel tertiæ figuræ, conſtat quod perficitur ſyllogiſmo imperfecto: ſed & ille ſyllogiſmus cum ſit imperfectus, habet perfici per reductionem ad primam figuram: & hic non poteſt fieri niſi per conuerſionem alterius propoſitionis: ergo conuerſio perficit ſyllogiſmum imperfectum: & ſyllogiſmus imperfectus perficit enthimema, quod eſt conuerſio: ergo inter ſyllogiſmum & conuerſionem eſt circularis perfectio: quia vtrumque perficit alterum: & vtrumque perficitur ab altero: quod eſt valde inconueniens. Sequitur enim, quod vtrumque eſt perfectum, & non perfectum: quod eſſe non poteſt: quia contradictoria non verificantur de eodem ſimul.

Euaſio bona.

Si fortè aliquis adhuc reſpondeat, quòd non eſt inconueniens, quia & ſyllogiſmus perficiat enthimema quod eſt conuerſio, & è conuerſo conuerſio perficiat ſyllogiſmum: quia non eſt vna & in vna ratione ſumpta perfectio: quia ſyllogiſmus perficit conuerſionem quæ eſt enthimema quoad neceſſitatem conſequendi & inferendi concluſionem, quia hanc neceſſitatem enthimema de ſe non habet: ſed conuerſio perficit ſyllogiſmum non quoad neceſſitatem, quia illam de ſe habet ſyllogiſmus, ſed perficit ipſum quoad neceſſitatis euidentiam, quia hanc non habet niſi reducatur per conuerſionem ad primam figuram: & ſic cum non ſecundum idem perficiantur à ſeinuicem, non eſt inconueniens, quòd vtrumque perficiat aliud & perficiatur ab illo. Si, inquam, aliquis ſic dicat, videtur contra hoc eſſe, quòd cum ſyllogiſmus conferat enthimemati neceſſitatem, non poteſt conferre neceſſitatem quam non habet: non habet neceſſitatem niſi per conuerſionem per quam reducitur ad perfectionem: de ſe ergo ſyllogiſmus non habet neceſſitatem ſicut imperfectus: ergo perfectionem non confert enthimemati, quod eſt conuerſio, ſed per conuerſionem: ergo oportet, quòd conuerſio ſecundum ſe ſit perfecta & euidentis neceſſitatis: & ſic non accipit perfectionem à ſyllogiſmo hoc enthimema quod eſt conuerſio. Si enim diceretur, quòd conuerſio perficiens ſyllogiſmum imperfectum non de ſe haberet neceſſitatem, ſed acciperet eam ab alio, oporteret, quòd illud abiret in infinitum.

Contra.

Ad hoc tamen etiam reſpondere iſti conantur dicentes, quòd pro certo enthimema quod eſt conuerſio, perfectionem conſequentiæ & neceſſitatem accipit à ſyllogiſmo. Sed ſyllogiſmus imperfectus non accipit niſi euidentiam neceſſitatis à conuerſione: ſed conuerſio à reductione in ſyllogiſmum perfectum accipit neceſſitatem conſequentiæ.

Cõuerſio non eſt enthimema: nec aliqua argumentatio.

Quamuis autem hanc viam multi tenuerint, tamen nobis magis videtur, quòd conuerſio non ſit formaliter loquendo enthimema, neque etiam aliqua argumentatio, & quod conuerſio in doctrina ſiue arte nihil probat: ſed ſumit conuerſam: nec inter conuerſas ſimpliciter eſt diuerſitas ſicut inter probans & probatum, ſed conuerſio ſumptio eſt eiuſdem ſecundum ſitum transmutati. Et propter hoc dicendum eſſe videtur, quod conuerſio eſt proprietas & habitudo eorundem terminorum per eſſe & non eſſe in affirmatiua & negatiua coniunctorum ſecundum ſitum diuerſum: conuerſio enim primo eſt terminorum, ſicut in præhabitis dictum eſt, propoſitionem in terminis conuerti: ſed hoc per ſequentia magis erit manifeſtum: conuertitur enim propoſitio per ſumptos terminos, & non per ſumptas propoſitiones. Hoc autem maximè videtur ex hoc probari, quòd ſi conuerſio eſſet enthimema, oporteret illud enthimema reduci in ſyllogiſmum imperfectum, & illum ſyllogiſmum imperfectum per conuerſionem oporteret reduci in ſyllogiſmum perfectum. Si autem conuertitur altera propoſitio ſyllogiſmi imperfecti, & ſic reducitur, conuerſa erit eadem cum enthimematis conuerſione, quod eſt conuerſio, & ſyllogiſmi qui formatus eſt ex enthimemate. Illa ergo conuerſio non erit aliud à præmiſſis, quod eſt contra ſyllogiſmi diffinitionem datam in antehabitis, vbi dictum eſt, quòd ſyllogiſmus eſt oratio in qua quibuſdam poſitis aliud neceſſe eſt accidere. Et ſic videtur, quòd conuerſio nulla ſit argumentatio, ſed quædam terminorum primo & propoſitionis per conſequens paſſio, & quod non probat, ſed ſumit idem ex eodem, differente tamen ſecundum ſitum terminorum.

Conuerſio eſt paſſio terminorũ primo & ex conſequenti propoſitionum.

Dicendum igitur, quòd conuerſio non eſt argumentum: omne enim argumentum reducibile eſt in ſyllogiſmum: & ideo oportet, quòd in omni argumento ſint termini ex quibus fiant duæ propoſitiones, & vna conuerſio diuerſa à præmiſſis quæ non ſunt in conuerſione: & talis conſequentia quæ eſt ex tribus terminis & duabus propoſitionibus ad inferendam conuerſionem à præmiſſis diuerſam, eſt in omni argumentatione, & eſt ſubſtantialis ei: propter hoc quod omnis argumentatio habet reduci ad ſyllogiſmum. Cum igitur conuerſio non ſic habeat tres terminos & duas propoſitiones à conuerſione diuerſas, non poteſt habere talem virtutem conſequentiæ. Eſt autem & alius modus conſequentiæ qui eſt conuertentiæ conſequentia, quando aliquid ſub vno ſitu partium ſequitur ad ſeipſum ſub alio partium ſitu: & hoc modo vna propoſitio infert ſuam conuerſam, quæ eadem eſt illi quamuis ſub vno ſitu partium eſt magis nota, & ſub alio ſitu minus nota: & ſecundum quod eſt magis nota, infert ſuam conuerſam ſub alio ſitu minus notam.

Quomodo conuerſio eſt quidam modus conſequentiæ.

Contra: ſi ſic, poſſet ergo facere fidẽ: & ſic poſſet reduci ad argumentationem.

Reſpõdetur, quòd aliqualem facit fidem: tamen propriè non probat: quia inter cõuertentem & conuerſam non eſt tanta diſtinctio, quanta requiritur inter probans & probatũ & ſic negatur ſecunda conſequentia.

CAPVT IX.

De conuerſione propoſitionum ſecundum terminos.

QVoniam autem (ſicut in perihermen. dictum eſt) omnis propoſitio ſignificat aut ſimpliciter ineſſe ſine modo aliquo determinante compoſitionem, aut ſignificat neceſſario ineſſe modo neceſſitatis determinante compoſitionem, aut ſignificat contingenter ineſſe modo contingentis determinante compoſitionem: oportet determinare conuerſionem in iſtis, qualiter videlicet iſtæ propoſitiones

Quoniam autem omnis propoſitio aut eſt, &c.

Quare non loquitur de conuerſione indefinita & ſingularis.

nes conuertuntur. Et non dicimus aliquid de indefinita: quia eandem cum particulari habet conuerſionem. Nec dicimus aliquid de ſingulari: quia ad ſenſum determinatur, & ideo ſub arte non cadit.

Iſtæ autem propoſitiones ſiue ſint de ineſſe ſimpliciter, ſiue de modo neceſſitatis vel contingentis, quædam quidem ſunt affirmatiuæ, quædam autem negatiuæ ſecundum vnamquamque allocutionem ſiue propoſitionem, hoc eſt, de ineſſe, & de neceſſario, & contingenti. Rurſum autem vlterius diuidendo per quantitatem tam earum quæ ſunt de ineſſe, quam illarum quæ ſunt de neceſſario & contingenti, affirmatiuarum & negatiuarum quædam ſunt vniuerſales, & quædam particulares, & quædam indefinitæ: oportet de omni harum conuerſione tractare.

Vniuerſalē autem priuatiuā, &c.

Dico igitur, quòd vniuerſalem quidem priuatiuam ſiue negatiuam neceſſe eſt in eiſdem terminis conuerti manente eadem quantitate & qualitate, mutato tantum ſitu terminorum: & hæc vocatur conuerſio ſimplex, in qua nihil mutatur niſi ſitus terminorum, ſicut ſi dicam, quòd nulla voluptas eſt bonum, & conuertam in hanc, nullum bonum voluptas. Prædicatiuam autem ſiue affirmatiuam conuerti quidem eſt neceſſarium, ſed non ſub eadem quantitate, ſed ſub eadem qualitate: vnde non conuertitur vniuerſaliter ſed particulariter, vt ſi detur, quòd omnis voluptas bonum, conuertitur & bonum quoddam eſſe voluptatem: & hæc eſt conuerſio vniuerſalis in particularem. Particularium autem propoſitionum duæ ſunt, affirmatiua ſcilicet, & negatiua. Et affirmatiuam quidem particularium neceſſe eſt ſimpliciter conuerti manente eadem quantitate & qualitate, ſicut quædam voluptas eſt bonum, & bonum quoddam neceſſe eſt eſſe voluptaem. Particularem autem priuatiuam ſiue negatiuam non neceſſarium conuerti, vel potius (quod melius dicitur) neceſſe eſt particularem negatiuam non conuerti: cuius probatio eſt per exemplum: quia dato, quòd homo non ineſt alicui animali, ſicut patet, quòd aliquod animal non eſt homo, non propter hoc ſequitur, quòd animal non inſit alicui homini, ita quod aliquis homo non ſit animal.

Hoc autem quod dictum eſt, probatur per ſyllogyſmum deducentem ad impoſſibile: & primo oſtendamus hoc in vniuerſali priuatiua ſiue negatiua. Et quia de ſyllogiſmo loquimur ſimplici, qui tantum formaliter ſyllogiſmus eſt, & in omni materia habet poni, & nullius materiæ eſt proprius, ideo terminis vtimur tranſcendentibus; nihil & omnia ſignificantibus. Nihil dico: quia nullam determinant materiam. Omnia vero dico ſignificantibus: quia omnibus materiis ſunt applicabiles, ſicut ſunt a, b, c. Et in his ſecundum conſuetudinem Ariſtot. ſemper primus eſt prædicatum, ſecundus autem de quo prædicatur.

Quare Ariſtot. vtitur terminis ignotis, & hoc idem declarat Auer. hic & Boët. in lib. de ſyllogiſmo categorico.

Primũ ergo ſit priuatiua vniuerſalis a. b.

Hos igitur terminos accipientes dicimus, quòd priuatiua ſiue vniuerſalis negatiua ſit hæc quæ deſignatur per a. b. ſi enim nulli eorum quæ ſunt b. ineſt a. dico, quòd per conuertentiam ſequitur, quòd nulli eorum quæ ſunt a. inerit b. & hoc eſt dictu, quòd nullum b. eſt a. ſequitur per conuertentiam, quòd nullam a. eſt b. Et ſi dicatur, quòd non ſequitur, detur oppoſitum: hoc enim poteſt ſtare cum præmiſſa ſi non ſequitur: oppoſitum autem eſt, aliquod a. eſt b. & ſic aliquid ſumptum ſub a. eſt b. ſit illud c. ſequitur ergo, quòd c. quod erat b. eſt a. ergo non fuit verum, quòd nullum b. eſſet a. hoc autem eſt contra hypotheſim: quia datum fuit, quòd nullum b. eſſet a. quia aliter contradictoria verificabuntur de eodem: ex quo c. directè ſumitur ſub a. oportet, quòd c. ſit aliquid eorum quæ ſunt a. ſicut Sortes eſt aliquid eorum quæ ſunt animal.

Si vero omni b. ineſt a.

Similiter autem probatur, quòd vniuerſalis affirmatiua conuertitur in particularem affirmatiuam: ſed non eſt ſimplex conuerſio: quia non eſt eadem quantitas in conuerſa, & in ea in quam conuertitur, vt cauſa exempli ſi dicam, quòd omni b. ineſt a. hoc eſt, quòd omne b. eſt a. conuertitur in hanc, quòd alicui a. ineſt b. ſiue quod aliquod a. eſt b. Si enim detur, quòd non ſequitur, detur oppoſitum: hoc enim poteſt ſtare cum præmiſſa ſi primum non ſequebatur: oppoſitum autem contradictoriè eſt, nullum a. eſt b. hoc enim contradictorium eſt ad hoc, aliquod a. eſt b. & hoc non poteſt ſtare cum hoc, omne b. eſt a. & ex hac ſequitur, quòd nullum b. eſt a. erunt ergo ſimul veræ, omne b. eſt a. & nullum b. eſt a. quod eſſe non poteſt, cum ſint contrariæ. Contrariæ autem non poſſunt ſimul eſſe veræ.

Similiter autem & ſi particularis.

Eodem modo probatur, quòd particularis affirmatiua conuertitur ſimpliciter. Si enim detur, quòd ineſt a. alicui b. hoc eſt, quod aliquod b. eſt a. tunc neceſſe eſt per conuertentiam, quod etiam b. inſit alicui eorum quæ ſunt a. hoc eſt, quòd aliquod a. ſit b. Si enim dicatur, quòd hoc non ſequitur: tunc dare oportet, quòd oppoſitum concluſionis ſtare poteſt cum præmiſſo: oppoſitum autem concluſionis eſt, quòd b. nulli eorum quæ ſunt a. inſit, hoc eſt, quòd nullum a. ſit b. & cum vniuerſalis negatiua conuertitur in hanc, nullum b. eſt a. & hæc non poteſt ſtare cum hac, aliquod b. eſt a. quia eſt eius contradictoria. Oportet igitur, quòd ſimpliciter conuertatur particularis affirmatiua.

Si autem a. alicui, &c. Hæc intellige gratia formæ & non gratia materiæ vt dicit Auer. hic.

Particularis autem negatiua non eſt conuertibilis, neque ſimpliciter, neque in aliam quantitatem. Si enim concedatur, quòd a. non ineſt alicui eorum quæ ſunt b. hoc eſt, aliquod b. non eſt a. non eſt neceſſe, quòd & b. non inſit alicui a. hoc eſt, quod aliquod a. non ſit b. & hoc vt facilior ſit doctrina, ponamus in terminis: ſit enim b. animal, a. verò ſit homo. Homo igitur non omni ineſt animali, quia non omne animal eſt homo: animal vero ineſt omni homini, quia omnis homo eſt animal.

CAPVT X.

De ſolutione inſtantiarum quæ videntur eſſe contra inductas conuerſiones.

Primum argumentum.

Sophiſticæ tamen quædam inſtantiæ contra inductas conuerſiones eſſe videntur: ſi enim

enim vniuerſalis negatiua generaliter conuertitur ſimpliciter in omni materia & allocutione ſiue enuntiatione: tunc ſequitur ſemper ſi ea eſt vera quæ conuertitur, eſt etiam illa vera in quam conuertitur: eſt autem hæc vera, nullus ſenex erit puer: ergo & hæc eſt vera, nullus puer erit ſenex, quæ apertè falſa eſt.

Secundum. Sed ſimiliter eſt de his, nullum dolium eſt in vino: & ſequitur ex hoc, quòd nullum vinum eſt in dolio, quod apertè falſum eſt. Quidam etiam ponunt hanc, nullus ciuis eſt fœmina: ergo nulla fœmina eſt ciuis: ſed hoc non eſt adeo expreſſum, quia ciuis eſt communis generis.

Tertium. Similiter autem contra hoc quod dictum eſt, quòd non conuertitur particularis negatiua videtur obiici: dictum eſt enim quòd conuertitur vniuerſalis negatiua: accipiam ergo illam, nullum b. eſt a. & ex illa inferam iſtam, quoddam b. non eſt a. & accipiam conuerſam primæ, hanc ſcilicet, nullum a. eſt b. & ex illa inferam hanc, quoddam a. non eſt b. & arguo ſic, ſi nullum b. eſt a. ergo aliquod b. non eſt a. & ſi nullum a. eſt b. aliquod a. non eſt b. ergo à ſecundo ad quartum, ſi aliquod b. non eſt a. aliquod a. non eſt b. & ſic videtur conuerti particularis negatiua: quod iam ante negatum fuit.

Nullum b. eſt a. aliquod b. non eſt a. Nulli a. eſt b. aliquod a. non eſt b.

Solutio primi. *Regula appellationum.* Ad hæc autem ſoluenda & ſimilia duo prænotanda ſunt, ſcilicet regulæ appellationum & conſequentiarum. Regulæ autem appellationum ſunt, quòd nomen homo ſupponens verbo præteriti vel futuri temporis poteſt appellare pro homine qui eſt, vel qui fuit, ſi verbum eſt præteriti temporis: vel pro homine qui eſt, vel qui futurus eſt, ſi eſt verbum futuri temporis. Adhuc autem verbum reſoluendum eſt ad verbum ſubſtantiuum præſentis temporis. Et ſecundum has regulas cum dicitur, nullus puer erit ſenex, ſenſus eſt, quòd nullus exiſtens puer vel futurus puer eſt ſenex: & hæc vera eſt ſicut ſua conuerſa, hæc ſcilicet nullus ſenex erit puer: eſt enim ſenſus, quòd nullus exiſtens iam ſenex vel futurus ſenex eſt puer.

Solutio ſecundi. Similiter cum dicitur, nullum dolium eſt in vino ſecundum ea quæ dicta ſunt non conuertitur in hanc, nullum vinum eſt in dolio, ſed potius in hanc, nullum exiſtens in vino eſt dolium: quia & in conuerſa & in ea in quam conuertitur, oportet vnam obſeruare habitudinem terminorum.

Solutio tertij. Similiter etiam ad id quod obiicitur in particulari negatiua, non eſt difficile reſpondere: quia non eſt verum, ſi duo ſunt quorum vnum ſequitur ad alterum, quod propter hoc omne quod ſequitur ad conſequens, ſequitur etiam ad antecedens, niſi in conſequentia tali, in qua vnum ſubſtantialiter ſequitur ad alterum: & ideo non ſequitur, ſi ad vniuerſalem negatiuam ſequitur particularis negatiua, & ſi ad conuerſam vniuerſalis negatiuæ ſequitur conuerſa particularis negatiuæ, quòd propter hoc ad particularem negatiuam ſequatur conuerſa particularis negatiuæ: ſed peccat argumentum ſecundum conſequens: quia quod particularis ſequitur ad vniuerſalem, non eſt ex conuerſione, ſed ex hoc quod vniuerſalis infert particularem: quando autem particularis ponitur antecedens: tunc non poteſt inferre conuerſam generaliter, ſicut in terminis antehabitis probatum eſt: & ideò patet, quòd iſtæ inſtantiæ non interimunt hoc quod dictum eſt.

Vult dicere, quòd variatur modus arguendi: & ideo non valet argumentum. Poſſet etiam dici, quòd argumentum à commutata propoſitione non valet niſi in numeris.

CAPVT XI.

De conuerſione propoſitionum de neceſſario.

Ratio ordinis. POſt propoſitionum de ineſſe ſimpliciter conuerſionem determinandum eſt de conuerſione propoſitionum de neceſſario: quia iſtæ ſimilem cum illis quæ ſunt de ineſſe ſimpliciter: illæ autem de contingente conuerſionem habent diſſimilem: & ideo conuerſio illarum quæ ſunt de neceſſario ineſſe, ſubiungenda eſt conuerſioni illarum quæ ſunt de ineſſe. Dicamus igitur, quòd eadem ſe habebit conuerſio in neceſſariis propoſitionibus ſiue in propoſitionibus quæ ſunt de modo neceſſitatis, ſicut in illis de ineſſe: quia vniuerſalis priuatiua ſiue negatiua de neceſſario vniuerſaliter & ſimpliciter conuertitur ſicut vniuerſalis negatiua de ineſſe. Affirmatiuarum autem propoſitionum de neceſſario, quarum vna eſt vniuerſalis affirmatiua & altera particularis affirmatiua, vtraque per eundem modum conuertitur, ſicut vniuerſalis affirmatiua & ſicut particularis affirmatiua de ineſſe ſimpliciter: conuertitur enim vtraque particulariter, hoc eſt, per particularem affirmatiuam.

Eodem autem modo ſe habet, &c.

Nam ſi neceſſe eſt a. nulli b. Horum autem quæ dicta ſunt exempla ſunt hæc. Accipiamus enim vniuerſalem negatiuam de neceſſario: & ſit hæc, a. nulli b. neceſſe eſt ineſſe: ſiue hæc, neceſſe eſt nullum b. eſſe a. tunc ſequitur per conuerſionem, quòd neceſſe eſt b. nulli a. ineſſe: ſiue ſic, neceſſe eſt nullum a. eſſe b. aut enim hoc ſequitur, aut non. Si ſequitur, habetur propoſitum. Si non ſequitur: tunc oppoſitum concluſionis ſtabit cum præmiſſa. Detur ergo oppoſitum concluſionis, & eſt hæc, quod b. contingit alicui a. hoc eſt, quod aliquod a. eſt b. vel quod aliquod a. contingit eſſe b. oppoſitum enim concluſionis eſt, non neceſſe eſt nullum a. eſſe b. ſed hæc conuertitur cum illa, contingit aliquod a. eſſe b. & ſi contingit aliquod a. eſſe b. tunc etiam contingit è conuerſo aliquod b. eſſe a. hæc

autem

autem condicit primę, huic ſcilicet de neceſſitate nullum b. eſſe a. & ſic patet, quòd ſequitur, de neceſſitate nullum a. eſt b. ergo de neceſſitate nullum b. eſt a.

Quare vocauit modales negatiuas hic illas in quibus negatur verbum & non modus.

Non enim vocamus hic propoſitiones negatiuas quæ ſunt de modo negato, ſed eas quæ ſunt negatiuæ de dicto ſiue de eſſe vel non eſſe: cuius ratio eſt: quia propoſitiones de neceſſario, quæ ſunt de modo negato, ſicut cum dicitur, non neceſſe eſt a. eſſe b. vel non neceſſe eſt a. non eſſe b. ſecundum ipſam rem & realem compoſitionem ſunt de contingenti: hæc enim, non neceſſe eſt eſſe, æquiualet illi quæ dicit, contingit non eſſe: & ſimiliter illa quæ eſt negatiua modi contingentis ſecundum rem eſt de neceſſario, vt patet: quia hæc, non contingit eſſe, æquipollet illi quæ dicit, neceſſe eſt non eſſe. Et ideo in tota iſta ſcientia libri huius negatiuæ & affirmatiuæ dicuntur negatiuæ vel affirmatiuæ de eſſe & non eſſe, & non de affirmatione vel negatione modi. Eodem autem modo eſt de vniuerſali affirmatiua & particulari affirmatiua de neceſſario, quod conuertuntur particulariter ſicut illæ de ineſſe. Si enim detur, quòd a. ex neceſſitate ineſt omni vel alicui b. vt ſic dicatur, de neceſſitate omne b. eſt a. vel ſic in particulari, de neceſſitate aliquod b. eſt a. ſequitur tam ex vniuerſali affirmatiua quam ex particulari affirmatiua, quòd ex neceſſitate aliquod a. eſt b. Si autem dicat aliquis, quòd non ſequitur, & quod non neceſſario aliquod a. eſt b. tunc etiam ſequitur, quòd non neceſſario b. eſt a. datum autem fuit, quòd vel omne vel aliquod b. neceſſario fuit a.

Remouet pulchram dubitationem.

Nec conturbetur aliquis, quòd probantes hic quod vniuerſalis negatiua de neceſſario conuertitur ſimpliciter, vtimur in probatione contingente: cum tamen nihil adhuc probatum ſit vel determinatum de conuerſione contingentis. Non enim fundamus probationem noſtram ſuper conuerſionem contingentis, ſed potius ſuper ad impoſſibile deductionem ſic: ſi neceſſe eſt nullum b. eſſe a. erit conuerſa de neceſſario, quod nullum a. eſt b. de neceſſitate. Et ſi detur oppoſitum, quòd ſcilicet non neceſſario nullum a. eſt b. tunc aliquod a. continget eſſe b. ponatur ergo ineſſe, quod aliquod a. ſit b. ergo etiam aliquod b. eſt a. quia particularis affirmatiua de ineſſe, conuertitur ſimpliciter: hæc autem, aliquod a. eſt b. non poteſt ſtare cum prima, nullum a. de neceſſitate eſt b. Et talis probatio procedit: quia ſi contingit poni, poteſt accidere, & nihil ſequi debet impoſſibile: ſequitur autem impoſſibile, ſicut oſtenſum eſt: quia ſi nullum b. de neceſſitate eſt a. tunc hæc eſt vera, nullum b. eſt a. & ſic illæ erunt ſimul veræ, nullum b. eſt a. & aliquod b. eſt a. quod eſt impoſſibile: conuertitur ergo vniuerſalis negatiua ſimpliciter.

Et eodem modo probatur, quòd vniuerſalis affirmatiua conuertitur particulariter: detur enim, quod de neceſſitate omne b. eſt a. dico quod ſequitur ad hoc a. de neceſſitate eſt b. vel detur oppoſitum, hoc ſcilicet non de neceſſitate aliquod a. eſt b. ſequitur quod aliquod a. contingit non eſſe b. ponatur ergo: erit ergo hæc vera, non aliquod a. eſt b. datum autem fuit, quòd omne b. de neceſſitate fuit a: ergo cum illa de neceſſario relinquat & ponat illam quæ eſt de ineſſe ante ſe, erit hæc vera, omne b. eſt a. ſed hæc conuertitur particulariter, vt in antehabitis oſtenſum eſt: ergo ex hac, omne b. eſt a. infertur illa, aliquod a. eſt b. & hæc non poteſt ſtare cum vltima quæ dicit, non aliquod a. eſt b.

Eodem modo probatur, quòd particularis affirmatiua conuertitur ſimpliciter in particularem: & hæc eſt probatio quá intendimus.

CAPVT XII.

De diſtinctione modorum quibus accipitur contingens.

In contingentibus verò quoniam multipliciter, &c.

Antequam autem determinemus conuerſionem propoſitionum de contingenti, oportet nos diſtinguere modos contingentis: eo quod multipliciter dicitur, & non in omnibus modis ſimilem habent propoſitiones de contingenti conuerſionem. Dicamus igitur, quòd eſt contingens quod eſt neceſſarium: quia ad neceſſarium eſſe ſequitur contingere eſſe: & eſt contingens non neceſſarium, quod ſe habet ad vtrumlibet, hoc eſt, ad eſſe & ad non eſſe: & hoc eſt duorum modorum, ſcilicet contingens natum, & contingens infinitum, quod æqualiter ſe habet ad eſſe & ad non eſſe. Et tertio modo dicitur contingens poſſibile, quod iam in præcedentibus oſtendimus, eſt quaſi genus ad neceſſarium, & ad non neceſſarium: oſtendimus enim, quod poſſibile ſequitur ad neceſſarium, ſicut genus ſiue vniuerſale ad ſpeciem ſuam: & hoc iamdudum in perihermenias probatum eſt: & cum contingens ſit conuertibile cum poſſibili, erit etiam contingens hoc ſicut genus commune ad contingens neceſſarium & ad contingens non neceſſarium, hoc eſt, ad contingens natum & ad contingens infinitum.

Contingens poſſibile, commune & altum idem ſunt.

Et attende, quòd iſta diſtinctio contingẽtis eſt potius modorum contingentis, quam ſpecierum: & ſic eſt accipienda diuiſio. Contingens dicitur ſecundum genus commune, aut ſecundum acceptionem ſpecialem. Si dicitur ſecundum genus commune: tunc eſt contingens quod conuertitur cum poſſibili, & hoc vocatur contingens commune: & quidam vocant ipſum altum, eò quod non deſcendit ad modum ſpecialem: & multa accidunt ſiue conueniunt ei ratione communitatis talis, quę non conueniunt ſpecialibus modis contingentis: & ratione talium (quæ ſibi ſingulariter conueniunt) ponitur hic cum alijs modis contingentis: quamuis enim ſit commune in ſingulis inuentum, tamen ratione eorum quæ ſibi propter talem communitatem conueniút, facit modum ſpecialem diuerſum ab alijs modis contingentis.

Contingens neceſſarium.

Alius autem contingentis modus eſt, quo dicitur contingere id quod eſt neceſſarium: quia ſequitur ſi aliquid neceſſe eſt eſſe, quòd illud idem contingit eſſe: quod ſic probatur. Ponatur enim talis conſequentia, ſi neceſſe illud

eſt eſſe, contingit eſſe: quæ ſequitur, aut non ſequitur. Si ſequitur, habetur propoſitum. Si non ſequitur, detur oppoſitum: hoc enim ſtabit cum primo. Oppoſitum autem eius quod eſt contingere eſſe, eſt non contingit eſſe: ſed quod non contingit eſſe, non poſſibile eſt eſſe: & quod non poſſibile eſt eſſe, impoſſibile eſt eſſe: & quod impoſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt non eſſe: & hoc non eſt compoſſibile primo, quod eſt neceſſe eſſe: quia ſequeretur, quòd id quod neceſſe eſt eſſe, non neceſſe eſt eſſe: quia quod neceſſe eſt non eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Iſte eſt ergo vnus ſpecialis & ſecundus modus acceptionis contingentis.

Contingens non neceſſarium.

Tertio modo dicitur contingens ſpecialiter, quod eſt non neceſſarium, & non impoſſibile: non neceſſarium quidem ad eſſe, & non impoſſibile ad non eſſe. Et hoc tertio modo dictum contingens diuiditur in duo, ſcilicet in contingens natum quod plus ſe habet ad eſſe quam ad non eſſe, tamen ad eſſe non habet neceſſitatem, ſed poteſt non eſſe. Et dicitur contingens infinitum ad eſſe & ad non eſſe ſe habens æqualiter. Propter quod vocatur contingens ad vtrumlicet. Et vtrumque iſtorum contingentium eſt contingens non neceſſarium. Sunt ergo iſti modi contingentis, commune ſcilicet quod cum poſſibili conuertitur: & ſpeciale contingens, quod ſequitur ad neceſſarium: & contingens non neceſſarium, quod eſt duplex, natum ſcilicet & infinitum.

Obiectio.

Siquis autem obiiciat, quod Ariſt. dicit, quòd id quod contingit eſſe, contingit non eſſe: & ideò ſi contingens ſequitur ad neceſſarium: tunc iſta conſequentia valebit, quod neceſſe eſt eſſe, contingit eſſe: & quod contingit eſſe, contingit non eſſe: ergo quod neceſſe eſt eſſe, contingit non eſſe: ſed quod contingit non eſſe, non neceſſe eſt eſſe: ergo quod neceſſe eſt eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Sic inquam ſi aliquis obiiciat, in 2. libro perihermenias ſolutum eſt, vbi determinatur qualiter poſſibile ſequitur ad neceſſarium: non enim poſſibile quod ſe habet ad vtrumlibet, ſequitur ad neceſſarium, ſed poſſibile commune ad neceſſarium & ad non neceſſarium. Et ſimiliter dicendum hic quod contingens commune quod conuertitur cum poſſibili, ſequitur ad neceſſarium. Id autem quod eſt non neceſſarium, vt nâtum & infinitum, non ſequitur ad neceſſarium: quia illud conuertitur ad oppoſitas qualitates, & quod contingit eſſe, contingit non eſſe: & quod contingit omni, contingit etiam nulli: quæ ei quod eſt neceſſe eſſe, conuenire non poſſunt.

Solutio. Tract.2. c.5. & 6.

Obiectio.

Adhuc autem ſiquis obiiciat dicens, quòd impoſſibile eſt non neceſſarium: & ita videtur impoſſibile eſſe contingens. Non valet argumentatio: quia non neceſſarium valdè commune eſt, & multa habet ſub ipſo, ſcilicet & impoſſibile, & contingens natum, & contingens infinitum. Et argumentum procedit ac ſi ſtet pro impoſſibili tantum. Vnde peccat ſecundum locum ſophiſticum conſequentis.

Solutio.

CAPVT XIII.

De conuerſione propoſitionum affirmatiuarum de contingenti.

In affirmatiuis quidem ſimiliter ſe habet, &c.

His ita prælibatis dicamus de conuerſione propoſitionum affirmatiuarum, vniuerſalis ſcilicet, & particularis de contingenti. Dico ergo, quòd in affirmatiuis, vniuerſali ſcilicet affirmatiua, & particulari affirmatiua de contingenti conuerſio ſimiliter ſe habebit in omnibus, ſicut in illis de neceſſario. Et hoc eſt dicere, quòd tam vniuerſalis, quam particularis de contingenti particulariter conuertitur ſic. Si enim detur, quòd a. contingit omni b. hoc eſt, quòd omne b. contingit eſſe a. ſequitur neceſſariò, quòd aliquod a. contingit eſſe b. Similiter ſi detur, quòd aliquod b. contingit eſſe a. ſequitur conuertendo, quòd aliquod a. contingit eſſe b. Si enim non ſequitur: tunc oppoſitum ſtabit cum præmiſſo. Oppoſitum autem vltimæ conſtitutionis eſt, quod nullum a. contingit eſſe b. Tunc ex hac, ſicut ex antecedente ſequitur, quod nullũ b. contingit eſſe a. quæ non poteſt ſtare cum hac, omne b. contingit eſſe a. & hoc quidem in conſimili oſtenſum eſt prius in conuerſione illarum de neceſſario.

Ad hoc autem intelligendum notandum eſt, quòd cum dicitur, omne b. contingit eſſe a. contingens accipitur aut pro neceſſario, aut pro poſſibili quod eſt commune vt genus ad vtrumque iſtorum. Si accipitur pro neceſſario: tunc quando dicitur, omne vel aliquod b. contingit eſſe a. ergo aliquod a. contingit eſſe b. eadem eſt conuerſioni propoſitionis de neceſſario affirmatiuæ: & quando probatur propoſitio affirmatiua de contingenti, ſicut dictum eſt, conuerti in hanc, aliquod a. contingit eſſe b. & dicitur, quod detur oppoſitum ſi ſic non conuerti dicatur: & ſumit oppoſitum, hanc ſcilicet, non contingit aliquod a. eſſe b. & inferretur ex hac dicendo: ergo non contingit aliquod b. eſſe a. idem eſt ac ſi diceretur, non neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. ergo non neceſſe eſt aliquod b. eſſe a. Et eſt idem ac ſi diceretur, ſi antecedẽs eſt poſſibile, oportet quòd conſequens ſit poſſibile: & per hoc quod eſt poſſibile, erit etiam contingens: quia poſſibile & contingens conuertuntur. Hoc autem in antehabito capitulo oſtenſum eſt non ſub conuerſione contingentis, ſed ſub conuerſione neceſſarij ad quod ſequitur tale contingens.

Adhuc autem ſi accipiatur contingens in genere quod ſtat pro poſſibili: tunc iterum planum eſt, quòd conuertuntur tam vniuerſalis affirmatiua quam particularis affirmatiua de contingenti poſſibili in particularem affirmatiuam de eodem contingenti: & tunc cum in probatione conuerſionis dicitur, non contingit aliquod a. eſſe b. ergo non contingit aliquod b. eſſe a. idem eſt ac ſi diceretur, neceſſe eſt nullum a. eſſe b. ergo neceſſe nullum b. eſſe a. quia quod ſic non contingit eſſe, non poſſibile

poſſibile eſt eſſe: & quod non poſſibile eſt eſſe, impoſſibile eſt eſſe: & quod impoſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt non eſſe: & hoc totum oſtenſum eſt prius in vniuerſalis negatiuæ de neceſſario conuerſione.

Hæc propoſitio, non contingit aliquod a. eſſe b. habet duas cauſas veritatis.

Si autem accipiatur contingens pro non neceſſario, hoc eſt, pro contingenti nato vel infinito quod ſe habet ad eſſe & ad non eſſe, & tali contingenti opponitur tam neceſſarium quam impoſſibile: tunc in probatione conuerſionis oppoſitum conuerſionis acceptum, hæc ſcilicet, non contingit aliquod a. eſſe b. poteſt eſſe verum duplici de cauſa, & habet duas cauſas ſuæ veritatis. Aut ergo non contingit aliquod a. eſſe b. quia neceſſe eſt omne a. eſſe b. vel quia neceſſe nullum a. eſſe b. quarum vna eſt vniuerſalis affirmatiua de neceſſario, & alia vniuerſalis negatiua de neceſſario: & conuerſio vtriuſque dictarum vniuerſalium in præcedentibus oſtenſa eſt, vbi conuerſio illarum propoſitionum quæ ſunt de neceſſario eſt oſtenſa. Manifeſtum eſt igitur, quòd in quacunque acceptione ſumatur contingens, quòd tenet hæc conuerſio, aliquod vel omne b. contingit eſſe a. ergo aliquod a. contingit eſſe b. & ſic ſimilis eſt conuerſio affirmatiuarum de cōtingenti cum conuerſione affirmatiuarum de neceſſario: quia vtraque ipſarum conuertitur particulariter, ſicut affirmatiuæ de neceſſario.

Sunt tamen quædam quæ obiici poſſunt contra ea quæ de conuerſione iſta dicta ſunt quantum ad ſecundam acceptionem contingentis, quæ eſt, quòd contingens dicitur non neceſſarium: & in hac acceptione adhuc ſatis manifeſta eſt conuerſio ipſa: ſed dubitatur de probatione conuerſionis, non quantum ad vniuerſalis conuerſionem, quia illa bene probata eſt, ſed quantum ad probationem qua probatur conuerti particularis de contingenti in particularem: probatur enim vniuerſalis de plano conuerti in particularem, ſic. Si contingit omne b. eſſe a. ergo contingit aliquod a. eſſe b. Vel ſi dicatur, quòd non ſequitur: tunc ſtabit oppoſitum cum præmiſſo, hoc ſcilicet, non contingit aliquod a. eſſe b. hæc autem poteſt eſſe vera: vel quia neceſſe eſt nullum a. eſſe b. vel quia neceſſe eſt omne a. eſſe b. ſicut iam ante diximus. Si autem primo modo accipitur: tunc arguitur ſic, neceſſe eſt nullum a. eſſe b. ergo neceſſe eſt nullum b. eſſe a. & hoc non poteſt ſtare cum prima, hac ſcilicet, contingit omne b. eſſe a. ſicut nequit ſtare cum hac, contingit nullum b. eſſe a. quia iſta conuertitur ad ipſam, ſicut patebit inferius. Patet igitur quod conuertitur vniuerſalis affirmatiua de contingenti ſecundum quod contingens accipitur pro non neceſſario.

Dubitatio.

Sed dubitari poteſt de conuerſione particularis affirmatiuæ, non quoad ipſam conuerſionis probationem: conuertitur enim particularis affirmatiua de contingenti ſic, contingit aliquod b. eſſe a. ergo contingit aliquod a. eſſe b. Dico enim, quod oppoſitum hic poteſt ſtare cum præmiſſo, hoc ſcilicet, non contingit aliquod a. eſſe b. hoc autem non contingit pro hac cauſa quæ dicta eſt, ſcilicet quia neceſſe ſit omne a. eſſe b. vel nullum a. eſſe b. ſed quia hæc quæ dicit, neceſſe eſt omne a. eſſe b. conuertitur in hanc, neceſſe eſt aliquod b. eſſe a. & hoc non videtur eſſe inconueniens: hæc enim neceſſe eſt aliquod b. eſſe a. non videtur repugnare primæ, cum vtraque ſit particularis affirmatiua.

Solutio.

Et ad hoc dicendum, quòd ratione particularitatis primæ non repugnat, ſed ratione neceſſitatis: in neceſſaria enim materia tantum valet vniuerſalis, quantum particularis: quia illa de neceſſario ratione habitudinis terminorum dicit inhærentiam ſimpliciter: & in hac materia tantum valet dicere, neceſſe eſt aliquid b. eſſe a. quantum eſt dicere, neceſſe eſt omne b. eſſe a. Vnde ſecundum rem idem eſt dicere ſtare cum prima eam quæ dicit, neceſſe eſt aliquod b. eſſe a. & hanc ſtare cum ipſa, neceſſe eſt omne b. eſſe a. ſed hæc vniuerſalis non poteſt ſtare cum hac, contingit aliquod b. eſſe a. ſicut nec iſta, contingit aliquod b. non eſſe a. quæ cum ipſa conuertitur ſecundum oppoſitas qualitates. Patet igitur, quòd hæc probatio ſufficiens eſt ad probandum, quòd ambæ propoſitiones affirmatiuæ, tam vniuerſalis ſcilicet, quam particularis conuertuntur particulariter: & hoc eſt quod intendimus.

Dubitatio bona.

Adhuc tamen quædam inferuntur inſtantiæ contra hanc conuerſionem in eadem acceptione contingentis prout contingens eſt non neceſſarium. In hoc enim modo contingit, contingit omnem hominem eſſe muſicum, & contingit nullum hominem eſſe muſicum, & contingit aliquem hominem eſſe muſicum: quia etiam contingit aliquem hominem non eſſe muſicum: & ſic contingens in iſtis ſe habet ad eſſe & non ad eſſe. Si tamen iſtæ conuertantur vt ſic dicatur, contingit aliquod muſicum eſſe hominem, non erit eadem acceptio contingentis: quia in primis accipitur contingens pro non neceſſario: cum autem dicitur, contingit muſicum eſſe hominem, accipitur contingens pro neceſſario: quia cum dicitur, contingit muſicum eſſe hominem, non poteſt muſicum non homo eſſe: & ſic muſicum neceſſe eſt eſſe hominem: & ſic videtur, quòd iſtæ propoſitiones non conuertantur, ita quod ea quæ conuertitur & ea in quam conuertitur, in eadem remaneant acceptione contingentis, ſed cum prima ſtet pro contingente nato, ſecunda ad quam conuertitur ſtabit pro contingenti neceſſario.

Solutio quorundam cui adhæret Auen-Bac.

Ad hoc autem dicunt quidam, quòd contingens acceptum pro non neceſſario non conuertitur in eadem contingentis acceptione, ſicut iam probatum eſt: ſed conuertitur in contingens commune quod conuertitur cum poſſibili, & ſequitur ad neceſſarium, ſicut ſequitur vniuerſale ad ſuum particulare. Et hoc videtur velle Ariſt. in litera primi priorum, vbi loquitur de hac conuerſione, quod ſcilicet contingens non neceſſarium non ſemper conuertitur in eadem acceptione contingenti: conuertitur tamen ad contingens acceptum pro poſſibili: & hoc videtur per hoc, quod in probatione non deſcendit ad modos ſpeciales

ciales contingentis: ſi enim de contingenti in ſpeciali intendiſſet, vſque ad modos ſpeciales deſcendiſſet,& in illis oſtendiſſet conuerſioné.

Contingens non neceſſarium duplex.

Scias tamen. quòd ſicut dictum eſt in antehabitis, contingens quod non eſt neceſſarium, duplex eſt, natum ſcilicet, & infinitum: & infinitum quidem conuertitur in eadem acceptione contingentis, ſicut patet cum dicitur, contingit ambulans eſſe hominem, & contingit hominem eſſe ambulans. Contingens autem natum non conuertitur in eadem contingentis acceptione, ſicut patet cum dicitur, contingit hominem eſſe grammaticum, quia naturalem aptitudinem habet ad hoc quod ſit grammaticus: & ſi conuertatur, non erit idem contingens, ſicut patet cum dicitur, contingit grammaticum eſſe hominem: non enim eſt contingens natum quo contingit eſſe hominem, ſed contingens quod ſequitur ad neceſſarium, quia grammaticum neceſſe eſt eſſe hominem. Et ſimiliter eſt in iſtis propoſitionibus, contingit animal eſſe ſanum vel vigilans, ſi conuertantur ſic, contingit ſanum vel vigilans eſſe animal, erit contingens natum mutatum ad contingens commune quod conuertitur cum poſſibili, quod ſequeretur ad neceſſarium.

CAPVT XIV.

De conuerſione negatiuarum de contingenti.

In negatiuis vero non ſimiliter, &c.

Conſequenter agendum eſt de conuerſione negatiuarum propoſitionum de contingenti, qualiter ſcilicet fiat de conuerſione ſcilicet vniuerſalis negatiuæ, & de conuerſione particularis negatiuæ. Dicamus igitur, quòd in negatiuis propoſitionibus de contingenti quibuſdam, non ſimiliter ſe habet conuerſio ad conuerſiones negatiuarum de ineſſe, & ad conuerſiones earum quæ ſunt de neceſſario. Vt autem ſciatur in quibus eſt ſimilis conuerſio ad illas de ineſſe, & in quibus diſſimilis, oportet ſcire, quoniam contingere multipliciter dicitur, ſicut iam ante dictum eſt: quoddam enim ſequitur ad neceſſarium, quoddam autem ſupponit non neceſſarium: & quamuis illud quod eſt genus, ſit ſecundum ſe non neceſſarium: tamen ſpeciem habet quæ eſt neceſſarium. Dicamus igitur, quòd negatiuæ illæ quæcunque ſunt de contingenti neceſſario (ideo contingere dicuntur, quia ex neceſſitate non inſunt prædicata ſuis ſubiectis, quod eſt contingens quod conuertitur cum neceſſario) Itemque illæ propoſitiones negatiuæ quæcunque ſunt de contingenti communi quod eſt genus ad alia (hoc eſt quæcunque contingere dicuntur, eo quod non ex neceſſitate inſunt, ſicut illæ quæ ſunt de contingente quod conuertitur cum poſſibili, quod in genere conſideratum determinatur per non ex neceſſitate ineſſe, quamuis habeat quaſdam ſpecies quæ ſunt de neceſſario non ineſſe) Iſtæ, inquam, propoſitiones de duobus iſtis modis contingentis, ſimiliter ſe habent in conuerſione ad negatiuas de ineſſe, & ad negatiuas de neceſſario, ſiue ſint vniuerſales negatiuæ, ſiue ſint particulares negatiuæ.

Harum autem propoſitionum hæc ſunt exempla: ſiquis enim dicat hominem contingere non eſſe equum, hoc eſt, contingit hominem non eſſe equum, dicet negatiuam de contingenti quod conuertitur cum eo quod eſt ex neceſſitate non ineſſe prædicatum ſubiecto: quia neceſſe eſt, quòd homo non ſit equus. Exemplum autem alterius eſt, quod ſcilicet eſt contingens, eò quod non ex neceſſitate ineſt, vt ſiquis dicat album nulli tunicæ contingere ineſſe, ſic proponens, contingit nullam tunicam eſſe albã: horum enim primum ex neceſſitate non ineſt. Secundum vero non neceſſe eſt ineſſe: quia contingit nullam tunicam eſſe albam, eo quod non eſt neceſſe: hoc enim contingens opponitur neceſſario: & ideò negatur ab ipſo neceſſarium, & dicitur contingere per hoc quod non eſt neceſſarium non ineſſe.

Remouet dubium.

Et attende, quòd hoc non eſt contingens natum, vel contingens infinitum, vt ſtatim in ſequentibus patebit: quia propoſitio vniuerſalis negatiua de contingente nato vel infinito non poteſt conuerti, ſicut in ſequentibus iſtius capituli patebit: ſed intelligitur de contingenti quod conuertitur cum poſſibili quod eſt contingens commune ſiue altum, quod ſecundum ſuum genus determinari habet per non neceſſarium, nec aliter bene poteſt determinari: non enim differt à neceſſario niſi in hoc, quòd ſecundum genus acceptum (ſed non in ſpecie) eſt non neceſſarium. Quamuis ergo detur exemplum de hoc contingente in hoc, quod nulli tunicæ contingit ineſſe album, & hoc exemplum videatur eſſe de contingente ad vtrumlibet: tamen ad hoc non inducitur exemplum, ſed potius manifeſtatur in ſpecie quadam ſui contingens non neceſſarium: cum tamen in ſpecie non accipiatur iſtud contingens, ſed in genere: quia aliter in eadem acceptione contingentis non poſſet conuerti propoſitio negatiua de contingenti.

Quod autem tales negatiuæ de iſtis duobus contingentibus ſimiliter conuertantur ſicut negatiuæ de ineſſe, & ſicut negatiuæ de neceſſario, ſic probatur. Si enim contingit nulli homini equum ineſſe, hoc eſt, ſi hæc eſt vera, nullum hominem eſſe equum eſt contingens: tunc etiam conuerſa eſt vera, hæc ſcilicet quòd nulli equo contingit eſſe hominem, ſiue hæc, nullum equum eſſe hominem eſt contingens, & ſic vniuerſalis negatiua de contingente quod eſt ex neceſſitate non ineſſe, conuertitur in terminis. Similiter autem eſt in alio contingente, quod determinatur per non neceſſarium: quia ſi album contingit nulli tunicæ ineſſe, hoc eſt, quòd nullam tunicam contingit eſſe albam: tunc conuerſio fit ſic, quòd tunicam contingit nulli albo ineſſe, hoc eſt, quod nullum album contingit eſſe tunicam: & hæc ſimiliter conuerſio eſt in terminis. Probare autem non indigemus primam conuerſionem quæ eſt contingentis neceſſarij non ineſſe: quia per ſe manifeſta eſt. Sed

ſecunda quæ eſt de contingente non neceſſario, ſic probatur. Dico enim, quòd ſequitur ſi nullam tunicam contingit eſſe albam, quòd contingit nullum album eſſe tunicam: vel detur oppoſitum, hoc ſcilicet, non contingit nullum album eſſe tunicam: ſed hæc conuertitur cum hac, neceſſe eſt aliquod album eſſe tunicam: ſed ex hac ſequitur, quòd neceſſe eſt aliquam tunicam eſſe albam: & hæc non poteſt ſtare cum prima, hac ſcilicet, contingit nullam tunicam eſſe albam: hoc enim oſtenſum eſt prius in conuerſione illarum quæ ſunt de neceſſario.

Similiter autem fit conuerſio in particulari negatiua de hoc eodem contingente, vt ſi dicam, quendam hominem contingit non eſſe equum, & quendam equum contingit non eſſe hominem. Vel ſic, quandam tunicam contingit non eſſe albam, & quoddam album contingit non eſſe tunicam. Sed oportet, quòd non neceſſarium contingere non accipiatur pro contingente nato, nec etiam pro contingente infinito ſiue ad vtrumlibet: quia in illis vniuerſalis negatiua non conuertitur in terminis, ſicut patebit ſtatim in ſequentibus iſtius capituli. Et ſemper accipiendum eſt contingens in genere quod conuertitur cum poſſibili: & hoc eſt contingenter quod ſtat ſupra non eſſe, & non habet ſe ad eſſe: quia quod ſe habet ad eſſe & non eſſe, eſt cōtingens natum & contingens infinitum: illud autem contingens quod eſt in ſecundo ordine modalium, eſt contingens non eſſe tantum, & non cōtingens eſſe & non eſſe, & ad illud ſequitur neceſſe, ſicut cum dicitur contingens non eſſe, non poſſibile non eſſe, & non neceſſe eſſe: ſecundum hoc enim poſſibile vel contingens non eſſe, eſt quod non eſt neceſſarium eſſe, quamuis non ſit contingens non eſſe & contingens eſſe.

Et ſicut dictum eſt, quòd exemplum quod poſitum eſt in terminis qui ſunt album tunica, qui ſunt de contingente ad vtrumlibet, non eſt propter hoc factum, quòd in eis oſtendatur conuerſio ſecundum contingens ad vtrumlibet: ſed vt daretur exemplum de non neceſſario: & quòd conuerſio fuit facta in exemplo, non fuit vt oſtenderetur conuerſio in tali contingenti fieri ratione ſpeciei contingentis, ſed vt oſtenderetur in genere: nec ſequitur, ſi nulli tunicæ contingat eſſe album, quòd nullum album contingat tunicæ, niſi ſecundum poſſibile & contingens acceptum in genere, ſicut in antehabitis dictum eſt: & ſi eſſet conuerſio ſecundum contingens natum vel infinitum, oporteret quòd vniuerſalis negatiua de contingente ad vtrumlibet conuerteretur in terminis, quod oſtendetur eſſe inconueniens.

Remouet obiectionem. Vnde hæc conuerſio eſt ſecundum contingens, quod per nihil aliud determinatur niſi per non neceſſarium non ineſſe. Et non ſequitur, eſt non neceſſarium ad non eſſe: ergo æqualiter ſe habet ad eſſe, & ad non eſſe: hoc enim non conuenit contingenti in genere, ad quod ſequitur & neceſſarium non eſſe & non neceſſarium non eſſe.

Quæcūque negatiuæ in pluribus, &c. Quæcunque vero ſunt negatiuæ propoſitiones quæ ſunt de contingente quod eſt in pluribus partibus contradictionis, hoc eſt, ſe ad eſſe & ad non eſſe habentia, & dicuntur contingere in eo quod nata ſunt magis ſe habentia ad vnum quam ad alterum, & tamen habent cauſam quæ impediri poteſt. Et ſimiliter illa quæ ſunt æqualiter ſe ad eſſe & ad non eſſe habentia, ſicut illæ quæ ſunt de contingenti infinito, quemadmodum iam ante determinauimus ſiue diſtinximus multiplicitatem contingentis, illæ vniuerſales negatiuæ propoſitiones de contingente nato vel infinito non ſimiliter ſe habebunt in conuerſionibus ſicut vniuerſales negatiuæ de ineſſe & de neceſſario, ita ſcilicet, quòd vt illæ in terminis conuertantur: ſed vniuerſalis quidem priuatiua ſiue negatiua propoſitio in talibus non conuertitur in terminis: particularis vero conuertitur in terminis. Hoc autem quamuis fiat manifeſtum in ſequentibus iſtius libri quando de contingente dicitur, tamen vt facilior ſit doctrina etiam hic dicemus.

Quare vniuerſalis negatiua de contingenti nō neceſſario non conuertitur in terminis. Dico igitur, quòd vniuerſalis negatiua de contingente nato vel infinito, non conuertitur in terminis: quia ſi conuerteretur in terminis, ſequeretur quòd vniuerſalis affirmatiua conuerteretur ſimpliciter & vniuerſaliter, quod fieri non poteſt, ſicut in antehabitis oſtenſum eſt. Hoc autem ſic probatur: ſi enim de contingente nato vel infinito contingit omne b. eſſe a. contingit nullum b. eſſe a. hoc enim probabitur in ſequentibus: & ſi nullum b. contingit eſſe a. ſi dicatur illam conuerti, tunc contingit nullum a. eſſe b. & ſi contingit nullum a. eſſe b. contingit omne a. eſſe b. ergo à primo ad vltimum ſi contingit omne b. eſſe a. contingit omne a. eſſe b. & ſic conuerteretur affirmatiua ſimpliciter & vniuerſaliter, quod eſt inconueniens: & ideo vniuerſalis negatiua de tali contingenti conuerti non poteſt.

Particularis autem negatiua conuertitur de eodem contingente: quia ſi particularis conuertitur de illo contingente, conuertitur ſecundum oppoſitas qualitates: ſi enim aliquod b. contingit eſſe a. aliquod b. contingit non eſſe a. Particularis autem affirmatiua de tali contingente conuertitur in terminis, ſicut & particularis negatiua.

Hoc igitur eſt quod de contingente & de conuerſione propoſitionum de contingenti voluimus dicere: quia alia quæ dici vel obiici poſſunt, ſunt plana: & per ea quæ dicta ſunt (quæcunque obiici poſſunt) facile poſſunt determinari: tamen omnia quæ dicta ſunt, magis erunt in ſequentibus manifeſta quando de contingenti loquemur.

CAPVT XV.

De remotione erroris qui poſſet incidere.

Sed quia hic diximus affirmatiuas & negatiuas ad compoſitionem dicti referentes affirmationem & negationem in earum propoſitionum quæ inductæ ſunt conuerſione, ne putet aliquis affirmatiuam vel negatiuam eſſe propoſitionem, per hoc quod eſt affirmatiua vel negatiua eſſe vel dicti, ſed potius per hoc quod

Nunc autẽ tantum ſit nobis,&c. quod eſt affirmatiua vel negatiua modi, ideo dicimus, quòd nunc quoad propoſitam intentionem tantum ſit nobis manifeſtum quomodo contingere nulli aut alicui non ineſſe (modo affirmato & dicto vniuerſaliter vel particulariter negato) affirmatiuam habet figuram & ſpeciem: & eſt propoſitio affirmatiua vel negatiua quæ eſt de modo affirmato vel negato, ſicut in perihermen. dictum eſt. Huius autem ratio eſt: quia contingit in modalibus & omnibus propoſitionibus de ineſſe quæ ad hoc ſimiliter ordinantur: quia ſicut eſt vel eſſe (quibus eſt prædicatur vt adiacens prædicatum ſubiecto)facit affirmatiuam propoſitionem: & à quibuſcunque vt adiacens per negationem remouetur, facit negatiuam propoſitionem: & hic ita eſt omninò ſiue vniuerſaliter, ſicut patet in exemplis, vt eſt bonum, eſt non bonum: vel eſt ſimpliciter non hoc, hoc eſt, non homo, vel non aſinus: omnes enim illæ ſunt affirmatiuæ: & ſimiliter eſt in modalibus de modo affirmato vel negato. Hoc autem etiam melius oſtendetur per ſequentia.

Secundum conuerſiones autem propoſitiones de contingenti ſimiliter ſe habebunt aliis, vt dictum eſt, excepto quod vniuerſalis nagatiua de contingente nato vel infinito non conuertitur in terminis. Quamuis quidam contra hoc obiicientes contrarium probare videantur hoc modo. Dicunt enim,quòd vniuerſalis negatiua de contingenti nato vel infinito conuertitur, ſed non in eadem acceptione contingentis,ſed conuertitur ad contingens communiter acceptum.

Prima obiectio quorundam. Obiiciunt ergo ſecundum hunc modum dicentes, quòd id quod per ſe ineſt ſuperiori, ineſt cuilibet ſuorum inferiorum.Sed conuerti in terminis vniuerſalem negatiuam ineſt contingenti communi ſiue alto: ineſt ergo cuilibet ſuorum inferiorum: ineſt ergo tam contingenti nato quam infinito: & ſic vniuerſalis negatiua de contingente nato & de contingente infinito conuertuntur in terminis.

Secunda. Adhuc autem ſi aliqua duo conuertuntur, eodem vtrique addito adhuc conuertuntur: ſed iſtæ duæ conuertuntur, nullum b. eſt a. & nullum a. eſt b. quocunque modo ſumantur ineſſe ſiue contingenter ſiue ex neceſſitate: ergo eodem addito vtrobique adhuc conuertuntur: additur autem idem ſic,nullum b.contingit eſſe a.& nullum a. contingit eſſe b. ergo conuertuntur adhuc:& ſic conuertitur vniuerſalis negatiua de contingenti nato & infinito: hoc enim additur vtrobique.

Tertia. Adhuc autem,quod ſequitur ad conſequens, ſequitur ad antecedens, per hoc quod dicitur in prædicamentis,quando alterum de altero dicitur vt de ſubiecto, quæcunque de prædicato dicuntur, omnia de ſubiecto dici neceſſe eſt: ſed contingere non eſſe (ſimpliciter & communiter accepto contingente)ſequitur ad contingens natum & infinitum, ſicut genus ad ſpeciem: ad contingere autem non eſſe,(ſimpliciter accepto contingente) ſequitur conuerſio in terminis in negatiuis propoſitionibus: ergo conuerti in terminis ſequitur etiam ad antecedens eius:antecedens autem contingentis communis eſt contingens natum & contingens infinitum: ergo conuerti in terminis ſequitur ad contingens natum & ad contingens infinitum.

Adhuc autem hoc idem probari videtur per deductionem ad impoſſibile. Dico ergo ſi contingit nullum b. eſſe a. dico, quòd ſequitur, quòd contingit nullum a.eſſe b. vel detur oppoſitum, hoc ſcilicet,non contingit nullum a. eſſe b. poſito tamen quod contingit nullum b. eſſe a. Sed hæc,non contingit nullum a. eſſe b. conuertitur cum hac, neceſſe eſt aliquod a.eſſe b. & ſi neceſſe eſt aliquod a.eſſe b.ſequitur, quòd neceſſe eſt aliquod b.eſſe a.& hæc eſt incompoſſibilis primæ quæ dixit, contingit nullum b.eſſe a.videtur igitur,quòd conuerſio ſtet & ſit bona. *Quarta.*

Solutio ad primam & tertiam. Ad hæc autem & ſimilia per antedicta ſoluere non eſt difficile. Dicendum enim ſicut prius, quòd negatiua de contingenti nato, vel infinito,non conuertitur in terminis, ſicut dictum eſt. Ad id autem quod obiicitur, dicendum quòd per naturam contingentis communiter dicti ſiue alti (quæ inuenitur in contingenti nato & in contingenti infinito ſicut inuenitur natura generis in ſpeciebus) poteſt fieri conuerſio in contingenti nato & infinito: ſed reſpiciendo ad propriam naturam contingentis nati & infiniti conuerſio fieri non poteſt, propter cauſam quæ in antehabitis de conuerſione vniuerſalis affirmatiuæ dicta eſt: & per hoc patet ſolutio ad primum & tertium.

Ad ſecundam. Ad id autem quod obiicitur, ſi aliqua duo conuertuntur, quòd addito vtrobique eodem adhuc conuertuntur. Dicendum, quòd ſi id quod vtrobique additur, eiuſdem virtutis eſt & acceptionis in vtroque:tunc verum eſt quod dicitur. Si autem non ſit vnius acceptionis in vtroque: tunc non oportet, quòd conuertantur. Cum autem ſic dicitur, contingit nullum b.eſſe a.contingit notat contingens natum vel infinitum:& cum conuertitur, ſic dicitur,contingit nullum a. eſſe b. notatur contingens commune, quod pro poſſibili ponitur: & hoc manifeſtum fit, quando ponitur in terminis ſignificatiuis: ſi enim dicatur ſic, contingit nullum hominem eſſe album, notatur contingens ad vtrumlibet. Si autem conuertatur & dicatur ſic, contingit nullum album eſſe hominem,notatur contingens pro poſſibili,quod eſt contingens commune: vnde iſte ſenſus eſt, contingit nullum album eſſe hominem, hoc eſt, non neceſſe eſt aliquod album eſſe hominem.Diximus autem in antehabitis,quòd contingens commune determinatur per non neceſſarium ſolum nullo addito.

Ad quartam. Ad deductionem ad impoſſibile quam ponit, dicendum quòd ſatis bene probat, quòd contingens natum & infinitum conuertuntur ad contingens commune: ſed non probat, quòd conuertantur in eadem acceptione contingentis.

Summatim autem notandum eſt, quòd neceſſarium & contingens natum & contingens infinitum(quæ ſe habent aliquo modo ad eſſe) dicuntur contingere eſſe. Poſſibile autem & contingens natum, & contingens infinitum, dicuntur etiam contingere non eſſe:ſed neceſſarium (quod eſt contingens eſſe)non dicitur con-

contingere non eſſe: hæc enim duo ſunt quaſi ſpecies contingentis communiter accepti. Dicitur etiam poſſibile eſſe contingere eſſe, & etiam poſſibile non eſſe dicitur contingere non eſſe, ſic ſumpto poſſibili & contingenti ſecundum genus.

Adhuc autem notandum, quòd affirmatiua propoſitio de contingenti ſecundum omnem modum acceptionis contingentis conuertitur in terminis ſub eadem acceptione contingentis, eo modo quo conuertuntur propoſitiones de ineſſe, & de neceſſario. Negatiuæ autem de contingenti ſumpto ſecundum genus, & de contingenti ſumpto ſecundum neceſſarium ſecundum quod neceſſe non eſſe dicitur contingere non eſſe. Similiter & per eundem modum conuertuntur ſicut negatiuæ de ineſſe & de neceſſario. Propoſitiones autem de contingente nato & infinito aliter ſe habent in conuerſione, quam aliæ negatiuæ propoſitiones, de ineſſe ſcilicet, & de neceſſario. In illis enim non conuertitur particularis negatiua in terminis: vniuerſalis autem negatiua conuertitur. Sed in propoſitionibus de contingente nato & infinito eſt è conuerſo: quia in his conuertitur particularis negatiua, & non conuertitur vniuerſalis negatiua.

Contingenti nato & infinito opponitur tam neceſſariũ quàm impoſſibile: contingenti autem poſſibili & neceſſario ſolum impoſſibile opponitur.

Eſt autem adhuc his adiiciendum, quòd contingenti nato & infinito opponitur tam neceſſarium quam impoſſibile: quia tale contingens ſe habet ad eſſe & non eſſe: neceſſarium autem tantum ſe habet ad eſſe, & impoſſibile tantum ad non eſſe: contingenti autem ſumpto ſecundum genus, & ſumpto pro neceſſario ſecundũ quod neceſſarium eſſe dicitur contingere eſſe, opponitur tantum impoſſibile.

TRACTATVS II.

De generatione ſyllogiſmorum in figura.

CAPVT I.

De modo procedendi in hac materia.

His verò determinatis dicẽdum eſt, &c.

His vero ſic prælibatis tanquam ſyllogiſmorum principiis, dicendum eſt iam deinceps, per quæ ſicut per terminos & propoſitiones & principia, & quando quantum ad figuras, & quo modo quantum ad modos & coniugationes fit omnis ſyllogiſmus, & poſteà in libro poſteriorum analyticorum dicemus de demonſtratione, & ſcientia demonſtratiua: quia in illa ſaluatur perfectè forma ſyllogiſmi: & non ita ſaluatur in ſcientia dialectica, & ſyllogiſmo dialectico probabili: minus autem ſaluatur in ſophiſtico.

Forma ſyllogiſmi perfectè ſaluatur in demõſtratione, deinde in ſyllogiſmo probabili, vltimò in ſophiſtico.

De ſyllogiſmo autem ſimpliciter prius dicendum: quia à communioribus debet incipere ſpeculatio. Vniuerſalior autem eſt ſyllogiſmus ſimpliciter quam demonſtratio: quia non conuertitur conſequentia à ſyllogiſmo ad demonſtrationem: omnis enim demonſtratio ſyllogiſmus eſt, ſed non omnis ſyllogiſmus demonſtratio. De ſyllogiſmo igitur primo dicendum eſt. Inter alia autem quæ de ſyllogiſmo dicenda ſunt, prius dicendum eſt per quæ quoad terminos & propoſitiones fiat ſyllogiſmus: & prius dicendum erit de generatione ſyllogiſmorum, & ita deſcendendum erit ad alia. Ad generationem autem ſyllogiſmi requiritur ordo terminorum in propoſitionibus ſyllogiſmi poſitorum, ex quo ordine generantur ſyllogiſmorum diuerſæ figuræ. Et cum omnis ſyllogiſmus in figura prima primam ſuam & formalem habeat generationem, oportet quòd de tali ordine terminorum primo dicatur: & quia ordinatio primæ figuræ fit ſecundum naturalem rerum & terminorum ſitum, & taliter non ordinantur termini in ſecunda & tertia figuris, in primo inchoandum eſt de ordinatione terminorum ſecundum generationem primæ figuræ: & poſtea erit dicendum de ordinatione terminorum ad ſecundæ & tertiæ figuræ conſtitutionem: deinceps autem de inuentione medij erit dicendum, quia illa refertur ad ſyllogiſmi generationem. Dicendum autem etiam de ſyllogiſmorum imperfectorum reductione: quia quandiu ſyllogiſmus eſt imperfectus, quæcunque requiruntur ad perfectionem ipſius, ſunt aliquo modo de ipſius generatione. Poſteà verò ſub alterius libri principio determinabimus modos ſpeciales faciendi ſyllogiſmos, ſicut ex hypotheſi, & ad impoſſibile, & alia quæcunque videbuntur ad poteſtatem ſyllogiſmi ſiue ſcientiæ ſyllogiſticæ pertinere: ſic enim ordinatè melius memoriter retinebitur id quod eſt tradendum.

Hoc idem ſupra c. e. dixit de conuerſionibus.

Pro terminis autem vtimur terminis tranſcendentibus: eò quod hæc ars communis eſt, & omni materiæ aptabilis, & nullam ſibi determinat materiam ſpecialem: terminos autem tranſcendentes vocamus a. b. c. eò quod termini illi nihil ſecundum ſe ſignificant: & ideo pro omnibus poſſunt poni. Nos enim non quærimus hîc niſi generationem ſyllogiſmi ſecundum formale eſſe ſuum ſecundum quod ſyllogiſmus eſt: & ideo oportet tales terminos ponere, in quibus non ſignificetur niſi forma ſyllogiſmi: quia ſi aliquid ſignificarent determinatè, non denotaretur in eis forma omnibus applicabilis. Talis igitur erit noſter modus procedendi.

CAPVT

CAPVT II.

De formatione ſyllogiſmorum vniuerſalium, & vtilium coniugationum prima figura, & quid ſit figura, & quid ſit figura prima.

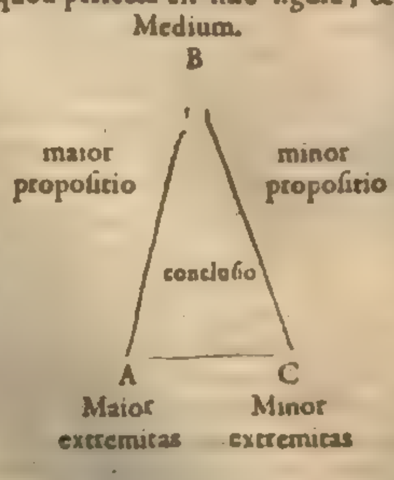
Quare primo ab illis de ineſſe incepit.

LOquitur ergo primo de formatione ſyllogiſmorum ex propoſitionibus de ineſſe formatorum: quia illæ ſunt ſimpliciores quam propoſitiones quæ ſunt cum modo, quæ dicuntur modales. Ad hoc autem ſciendum oportet ſcire quid figura, & quid figura prima. Sciendum autem, quòd figura ſyllogiſmi non eſt niſi poſſibilis ad ſyllogiſmi complexionem trium terminorum diſpoſitio & ordo. Vnde ſicut terminus in hac ſcientia metaphoricè dicitur à termino in quantitate, ita etiam figura metaphorice dicitur à figura quæ eſt terminus quidam in quantitate: figura enim in quantitate dicitur terminatio quanti, quod eſt ſuperficies vel corpus. Sicut autem terminus in quantitate non eſt niſi ſecundum principium, vel medium, vel finem: eſt enim terminus ad quem eſt continuatio, & hoc non poteſt eſſe niſi aut vt à quo, & hoc eſt principium: aut vt ad quod, & hoc eſt finis: aut ſimul vtraque ratione, hoc eſt, vt à quo & ad quod, & hoc eſt medium. Cum ergo transferentes ſecundum aliquam ſimilitudinem tráſferant, non poteſt eſſe terminus in ſyllogiſtica ſcientia, niſi vt à quo eſt decurſus ſyllogiſticus, & hoc eſt maior extremitas: vel ad quod ſtat decurſus ſyllogiſticus, & hoc eſt minor extremitas quæ vltimo ſub medio accipitur: & vlterius poſt ea nihil eſt de decurſu ſyllogiſtico niſi & medium per quod decurrit ratio in curſu ſyllogiſtico. Et ſic non ſunt niſi tres termini in generatione figuræ quæ perfectum format ſyllogyſmum, & in omni ratione termini perfectam habent rationem terminorum. Maior enim extremitas ambitu ſuæ communitatis extra medium eſt: ſecundum ſubſtantiam autem & intellectum & diffinitionem eſt intra medium, & ad medium quaſi continuata. Medium autem ad ſe terminat fluxum maioris extremitatis, & ex ſe dirigit in minorem: & ideo naturali poſitione in prima figura extremitas maior terminus maior eſt, & medium naturali poſitione medium, & minor extremitas naturali poſitione eſt terminus minor.

Ratio metaphoræ horum nominum, figura, & terminus, in ſyllogiſmo.

Quomodo termini in prima figura habent perfectam rationem terminorum.

Propter quod perfecta eſt hæc figura, & dicitur eſſe ad modum triágulí quæ eſt prima figura rectilinearũ figurarum: propoſitiones enim ſecundum debitam quantitaté & qualitatem coniunctæ ſunt quaſi lineæ in vno termino (qui eſt medium) ſeſe contingentes: & concluſio adueniens, & ex his deducta diuiſas à ſe coniungit extremitates: propter quod etiam ab Ariſt. ſyllogiſmus primæ figuræ vocatur ſyllogiſmus extremitatum. Hęc igitur eſt figuræ ratio & terminorum & ſimilitudo tranſlationis.

Dicitur etiam ſyllogiſmus primæ figuræ ſyllogiſmus extremitatum: quia in eo concluduntur extrema de ſeinuicem, quæ ſunt vere extrema: cum in ea ſola ſit etiã verè medium: & hæc cauſa aſſignatur parum infra in hoc c.

Dubitatio.

Siquis autem obiiciat, quòd ſecundum duplicem vel multiplicem ſitum medij deberet prima figura in duas vel plures diuidi: quia medium poteſt primo ſubiici & poſteà prædicari, & è contra poteſt primo prædicari & poſteà ſubiici. Vel vt melius dicatur, poteſt primo accipi maior extremitas ſub medio, & minor ante medium: & adhuc poteſt accipi ſecundum diſtantiam æqualem medium inter extrema, & ſecundum diſtantiam inæqualem: & ſic ſeptem modis diſponitur medium inter extrema, vt docet Ariſt. in libro de ſenſu & ſenſato: & ſic etiam inter extrema ſyllogiſtica multiplex medij diſpoſitio multiplicem deberet facere figuram, vt videtur. Reſpondendum eſt, quod medium rationis in decurſu ſyllogiſtico non habet ſimilitudinem ad mediũ in motu, qui eſt de extremo in extremum per medium, niſi in genere, in hoc ſcilicet, quòd medium eſt quod eſt inter extrema: quia illud in decurſu rationis ſub alio accipitur, & aliud accipitur ſub ipſo: & ideo vlteriorem in hac diſpoſitione non poteſt facere figuræ multiplicitatem: propter quod hæc figura vlterius non habet figuram, ſed per diſpoſitionem terminorum in figura complexionatur in modos. Et ſic termini & propoſitiones ſunt ſyllogiſmorum materia, termini quidem materia remota, propoſitiones autem propinqua, & figura forma eſt ſyllogiſmi remota, & modus forma ſyllogiſmi propinqua.

Solutio.

His autem ſic determinatis ſciendum, quòd in tali diſpoſitione terminorum & propoſitionum complexione 16. reſultant combinationes ſiue coniugationes ſecundum quantitates & qualitates propoſitionum prouenientes. Si enim medium maiori ſubiicitur, & de minori prædicatur: aut erunt ambæ propoſitiones vniuerſales, aut ambæ particulares, aut vna vniuerſalis & altera particularis, hoc eſt duobus modis: quia aut maior erit vniuerſalis, & minor particularis: aut è conuerſo, maior particularis, & minor vniuerſalis: quæ ſunt quatuor acceptæ ſecundum complexionem quantitatis, quarum ſi per affirmationem & negationem quælibet multiplicatur in 4. fiunt in vniuerſo 16. coniungationes ſic. Si enim ambæ ſint vniuerſales: aut erunt ambæ affirmatiuæ, aut ambæ negatiuæ, aut maior affirmatiua & minor negatiua, aut è conuerſo maior negatiua & minor affirmatiua: & iſtæ ſunt quatuor coniugationes. Si autem ambæ ſunt particulares, iterum quatuor coniugationes reſultabunt: quia aut erunt ambæ affirmatiuæ, aut ambæ negatiuæ, aut maior negatiua & minor affirmatiua, aut è conuerſo maior affirmatiua & minor negatiua: & ſic fiunt octo coniugationes. Si autem vna ſit vniuerſalis & altera particularis, & maior ſit vniuerſalis & minor particularis, iterum reſultant 4. coniugationes: quia aut ambæ

Propoſitiones & termini ſunt materia ſyllogiſmorum: figura autem & modus ſunt forma. In prima figura 16. poſſunt fieri combinationes.

ambæ affirmatiuæ, aut ambæ negatiuæ, aut vna negatiua & altera affirmatiua: & hoc erit duobus modis, ſcilicet quòd maior ſit negatiua & minor affirmatiua, aut è conuerſo: & ſic fiunt 12. coniugationes. Si autem minor ſit vniuerſalis & maior particularis, ſecundum eundem 4. reſultabunt coniugationes ſecundum hoc quod vel ambæ ſunt affirmatiuæ, vel ambæ negatiuæ, vel vniuerſalis affirmatiua & particularis negatiua, vel è conuerſo particularis affirmatiua & vniuerſalis negatiua. Et ſic patet, quòd 16. erunt coniungationes, ex quibus quatuor erunt vtiles, & 12. inutiles.

Quãdo igitur tres termini ſic ſe habent, &c.

Quando igitur tres termini in duabus propoſitionibus ſic ſe habeant ſecundum poſitionem & ordinem adinuicem, vt & poſtremus qui eſt minor extremitas, & ſubiectum in minore propoſitione ſit in toto medio: & medius ſecundum eandem poſitionem ſit in toto primo, qui eſt maior extremitas: & prædicatum in prima propoſitione ſiue ſit, ſiue non ſit, hoc eſt, ſiue ſecundum affirmationem ſiue ſecundum negationem propoſitionum, neceſſe eſt in diſpoſitione tali perfectum eſſe ſyllogiſmum extremitatum, hoc eſt, qui maiorem extremitatem concludit de minori extremitate. Et hoc eſt in prima figura, in qua medium verè medium eſt, & extremitates ſunt verè extremitates. In aliis autem medium & extrema non habent perfectam medij & extremorum rationem: & ideo in illis figuris non perfectè fit ſyllogiſmus extremitatum. Quid autem ſit in toto eſſe, per antecedentia eſt manifeſtum: quia in toto eſſe eſt de omni prædicari. Ponamus enim tres terminos ſic diſpoſitos, animal homo riſibile: animal enim in toto eſt medio, hoc eſt, homine, quia vniuerſaliter de omni homine prædicatur: & homo in toto eſt extremo, quia homo de omni riſibili prædicatur.

Quid ſit prima figura.

Obiectio.

Et ſiquis obiiciat, quòd ſi medium in toto ſit poſtremo, & maius in toto ſit medio: tunc ex paribus & conuertibilibus nunquam fit ſyllogiſmus in prima figura, quod falſum eſt, cum potiſſima demonſtrationum ſit iſta quæ fit ex conuertibilibus: & hoc patet ſic ſyllogizando, quod omnis homo eſt animal rationale mortale: omne riſibile homo: ergo omne riſibile animal rationale mortale. Ad hoc autem iam per dicta patet ſolutio: quia in toto eſſe eſt de omni parte eius prædicari: & tunc tam ex conuertibilibus, quam non conuertibilibus quæ vniuerſaliter prædicantur, fit ſyllogiſmus. Dicunt tamen aliqui, quòd duplex eſt prædicatum, ſcilicet prædicatum materiale, & prædicatum formale: qualecunque enim prædicatum ſit materialiter, ſemper formaliter prædicatum eſt in toto ſubiecto: & hoc modo etiam paria & conuertibilia prædicata inquantum prædicata ſunt, communiora ſunt in ſuis ſubiectis. Prima autem reſponſio melior & magis ad propoſitum ſecundum iſtius ſcientiæ proprietatem.

Solutio quomodo ſtante deſcriptione primæ figuræ, adhuc ſaluatur ſyllogiſmus ex terminis paribus.

Alia ſolutio.

Quid ſit medium in prima figura, & quæ extrema.

Voco autem medium per metaphoram ſuperius inductam, quod & ipſum in alio eſt vt maiori, & aliud in ipſo eſt vt minus: contentum enim ſecundum ambitum prædicationis ſemper minus eſt quam continens, & totum eſt in continente: hoc enim in tali figura diſpoſitionis terminorum etiam poſitionis ordine fit medium, quia inter extrema ſecundum ambitum prædicationis conſtitutum. Extrema verò voco hoc quod & ipſum in alio & aliud in ipſo eſt, hoc eſt, quorum vnum eſt in alio contentum per prædicationis ambitum ſicut minus extremum eſt in medio, & ſicut maius extremum in quo eſt medium ſecundum ambitum prædicationis.

Primus modus vtilis primæ figuræ, ſcilicet barbara.

Sic autem formantur duo modi ſyllogiſmorum vniuerſalium ſecundum vtiles coniugationes, vna ſecundum eſſe affirmatum, & altera ſecundum eſſe negatum. Si enim a. de omni b. prædicetur: & b. prædicetur de omni c. neceſſe eſt. a. de omni c. prædicari, ſic, omne b. eſt. a. omne c. eſt. b. ergo omne c. eſt a. Et hic eſt modus primus confirmatus per hoc quod dicitur in prædicamentis, quando alterum de altero prædicatur vt de ſubiecto, quæcunque de prædicato dicuntur, eadem de ſubiecto dici neceſſe eſt. In antehabitis autem prius dictum eſt, quomodo dicimus aliquid de omni prædicari. Similiter autem formatur ſyllogiſmus ſecundus ſecundum non eſſe ſiue ſecundum negatiuam concluſionem ſic: ſi enim a. de nullo b. prædicatur & ab eo vniuerſaliter negatur maior extremitas de medio. b. autem prædicatur de omni c. medium ſcilicet de minori extremitate, ſequitur quoniam a. nulli c. inerit, ſic, nullum b. eſt a. omne c. eſt b. ergo nullum c. eſt. a. Et confirmatur per eandem quæ dicta eſt regulam: quando enim alterum prædicatur de altero vt de ſubiecto, quæcunque negantur de prædicato, neceſſe eſt eadem de ſubiecto negari: & ideo quia medium eſt prædicatum conſequens ad minorem extremitatem, neceſſe eſt, quòd maior extremitas quæ negatur de medio, negetur etiam de minori extremitate. Iſtæ ergo ſunt vtiles & vniuerſales coniugationes primæ figuræ.

Si enim a. de omni b. & b de omni c.

Secundus modus vtilis, ſcilicet celarent.

Similiter autem & ſi. a. de nullo.

CAPVT III.

De inutilibus & vniuerſalibus coniugationibus primæ figuræ.

INutiles autem coniugationes formantur iuxta iſtas ſecundum diuerſam affirmationis & poſitionis complexionem, ſicut paulo ante dictum eſt. Si enim primum quidem ſiue maius extremum omni quidem ineſt medio, medium verò nulli ineſt extremo: tunc maior propoſitio erit affirmatiua & minor negatiua: & ex tali coniugatione nihil ſequetur, & non erit ſyllogiſmis extremitatum, hoc eſt, in quo maior extremitas de minori concludatur: neque ſequetur aliquid eo quod hæc ſunt, hoc eſt, propter figuram & complexionem propoſitionum. Huius autem ſignum eſt, quòd contingit ſecundum talem complexionem primam ſiue maiorem extremitatem, & omni & nulli ineſſe: & ideò ſemper oppoſitum contingit verificari cum oppoſito: ſi enim

Si verò primum quidem omni medio, &c.

Prima coniugatio inutilis.

enim omni ſequitur nulli, cum eodem ipſo verificatur, quod falſum eſt: & è conuerſo ſi nulli ſequitur omni, cum ipſo verificatur: & ſi verificatur omni, verificatur & alicui, quod eſt contradictorium ad nulli: & ſi verificatur nulli, verificatur etiam alicui non, quod eſt contradictorium ad omni: propter quod nec particularis nec vniuerſalis, ſequitur concluſio ex talibus præmiſſis: cum enim nihil neceſſario ſequitur per hæc quæ præmiſſa ſunt, non poteſt fieri ſyllogiſmus, ſicut patet per diffinitionem ſyllogiſmi, quæ eſt, quòd ſyllogiſmus eſt oratio in qua quibuſdam poſitis aliud ex neceſſitate accidit.

Inſtando autem in tali coniugatione demonſtratur in terminis: termini enim in quibus ſequitur omni ineſſe, ſunt animal, homo, equus, ſic, omnis homo eſt animal: nullus equus eſt homo: ergo nullus equus eſt animal: & hoc falſum, quia omnis equus eſt animal. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, animal, homo, lapis, ſic, omnis homo eſt animal: nullus lapis homo: ergo nullus lapis animal. Patet igitur, quòd hæc eſt inutilis coniugatio.

Secunda inutilis. Quando nec primum medij, &c.

Similiter autem eſt ſi ambæ ſint vniuerſales negatiuæ: in his enim ſequitur etiam omni & nulli ineſſe: & termini in quibus ſequitur omni ineſſe, ſcientia, linea, medicina, ſic, nulla linea ſcientia: nulla medicina linea: ergo nulla medicina ſcientia: & hoc eſt falſum: quia omnis medicina ſcientia. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt, ſcientia, linea, vnitas, ſic, nulla linea ſcientia: nulla vnitas linea: ergo nulla vnitas ſcientia.

Vniuerſalibus igitur acceptis terminis & propoſitionibus ex dictis manifeſtum eſt quãdo erit & quando non erit in hac figura ſyllogiſmus, & quando erit vniuerſalis concluſionis ſyllogiſmus. Manifeſtum eſt etiam, quòd quando eſt ſyllogiſmus vtilis coniugationis, neceſſarium eſt quod termini ſe habeant ſicut diximus, hoc eſt, quòd vniuerſalis ſit affirmatiua vel negatiua & maior, minor autem ſit vniuerſalis affirmatiua ſemper: quando enim ſic ſe habent, ſemper erit vtilis coniugationis ſyllogiſmus, ſicut patuit per antedicta.

Obiectio.

Si autem inutilis coniugatio propter hoc eſt: quia in eadem diſpoſitione & complexione ſequitur omni & nulli ineſſe: tunc videtur primus modus eſſe inutilis coniugatio: quia ſequitur omni & nulli ineſſe in eadem diſpoſitione & complexione. Quod enim ſequatur omni, patet in his terminis, omne animatum eſt animal: omne ſenſibile eſt animatum: ergo omne ſenſibile animal. Quod autem ſequitur nulli ineſſe, patet in iſtis, omne æs eſt naturale: omnis ſtatua eſt æs (& hoc ponatur) ergo omnis ſtatua eſt naturale: quod falſum eſt: quia nulla ſtatua eſt naturale, ſed potius artificiale.

Solutio.

Sed ad hoc dicendum, quòd ſyllogiſmus primi modi huius figuræ perfectiſſimus eſt: & non ſequitur nulli ineſſe, ſed omni tantum: nos enim hic loquimur de ſyllogiſmo ſimplici & formali, qui abſtrahitur ab omni materia & demonſtratiua & dialectica & ſophiſtica, & tantum conſideratur in ipſo ſyllogiſmi ſimplicis forma: & cum dicitur, omne æs eſt naturale, ſyllogiſmus non peccat ſecundum formam: ſed prima cum dicitur, omne æs naturale, per ſe vera eſt, hoc eſt, ſi æs ſecundum quod eſt æs accipiatur: per accidens autem falſa eſt: quia in talibus materia prædicatur: & quia ſtatua eſt æs, ideò non omne æs eſt naturale: & quia maior per accidens eſt falſa, ideo ſequitur concluſio talis & falſa. Tamen etiam concluſio per accidens vera eſt, ſi ponatur, quòd nulla ſtatua ſit niſi ex ære: tunc enim ſtatua non per hoc quod eſt ſtatua, ſed per hoc quod eſt æs, eſt quid naturale.

Aliqua propoſitio eſt per ſe vera, quæ tamen per accidens falſificatur: & iſta eſt doctrina Ariſt. 6 phyſ. com. 15. & 2. cæli. com. 104.

CAPVT IV.

De formatione ſyllogiſmorum particulariter concludentium in prima figura ſecundum vtiles coniugationes & inutiles.

Si autem hic quidem terminorum vniuerſaliter, &c.

SYllogiſmi autem particulariter concludentes ſic fiunt in hac figura. Si enim hic terminorum qui eſt maior extremitas, ſe habeat ad medium vniuerſaliter, ita quod vniuerſaliter prædicetur de ipſo: iſte vero qui eſt minor extremitas, particulariter ſe habeat ad medium, ita quod medium particulariter prædicetur de minori extremitate: quando quidem id quod eſt vel ponitur ad maiorem extremitatem, ita quod maior propoſitio in qua prædicatur maior extremitas, ſit vniuerſalis affirmatiua vel negatiua, & minor particularis affirmatiua, ſiue prædicatiua, quod idem eſt: tunc neceſſe eſt ſyllogiſmum fieri perfectum particulariter concludentem. Quando autem ad minorem extremitatem ponitur vniuerſalis, & ad maiorem ponitur particularis. Vel etiam quando negatiua ponitur ad minorem, vel quocunque alio modo diſponantur propoſitiones quam dictum eſt, eſt inutilis coniugatio & non fit ſyllogiſmus. Dico autem maiorem quidem extremitatem, in qua medium ſicut ſubiectum in prædicato. Minorem autem extremitatem, quæ eſt ſumpta ſub medio, & de qua medium prædicatur.

Tertius modus vtilis, ſcilicet darij.

Inſit a. quidem omni b. b autem, &c.

Cuius exemplum eſt, quod a. inſit omni b. b. autem medium inſit alicui c. ſequitur, quòd neceſſe eſt. a. alicui c. ineſſe, ſic formando ſyllogiſmum: omne b. eſt a. quoddam c. eſt b. ergo quoddam c. eſt a. Et confirmatur per dici de omni, à quo fit decurſus ſyllogiſticus: quia ex quo a. ineſt omni b. vniuerſaliter: tunc oportet, quòd inſit omni parti eius, quod eſt b. c. autem aliquod eſt aliqua partium b. oportet igitur, quod illi inſit a. per id quod in prædicamentis habitum eſt, quando alterum de altero vt de ſubiecto, quæcunque de prædicato dicuntur, omnia de ſubiecto dici neceſſe eſt.

Quartus modus vtilis, ſcilicet ferio.

Similiter formatur ſyllogiſmus particulariter & negatiuè concludens, ſi ponatur vniuerſalis negatiua ad maiorem, & particularis affirmatiua ad minorem, vt ſi a. quidem nulli. b. ineſt. b. autem ineſt alicui c. ſequitur enim quòd neceſſe eſt a. alicui c. non ineſſe, ſic formando

mando ſyllogiſmum: nullum b. eſt a. quoddam c. eſt b. ergo quoddam c. non eſt a.

Et iſti duo particulariter concludentes ſyllogiſmi formantur à duobus vniuerſaliter concludentibus: primus à primo, & ſecundus à ſecundo: & per idem principium confirmantur, per quod confirmantur vniuerſaliter concludentes, & hoc eſt per dici de omni, & dici de nullo. Iam enim determinatum eſt qualiter dicimus de omni dici & de nullo. Talis igitur ſyllogiſmus perfectus eſt, nullo indigens præter id quod habet & claudit in ſeipſo. Eodem autem modo & idem fit ſyllogiſmus tam negatiuè quam affirmatiuè concludens, quando non particularis, ſed indefinita affirmatiua ſiue prædicatiua ponitur minor propoſitio quæ deſignatur per b. c. Idem enim erit ſyllogiſmus ex indefinito & ex particulari ſumpto: quia indefinitum æquipollet particulari.

Inutiles.
Si autem ad minorē extremitatem, &c.

Inutiles autem fiunt coniugationes, quocunque alio modo termini & propoſitiones diſponantur. Si enim ad minorem extremitatem ponatur vniuerſale, ita quod minor ſit vniuerſalis ſiue prædicatiuè, ſiue priuatiuè, & particularis ponatur ad maiorem, non erit ſyllogiſmus nec prædicatiuæ nec negatiuæ concluſionis, ſiue indefinita ſit, ſiue particularis quæ ponitur ad maiorem. Huius autem exemplum eſt, ſicut ſi a. ineſt alicui b. vel alicui b. non ineſt. b. autem omni c. ineſt, non fit ſyllogiſmus: nihil enim ſequitur ex tali complexione, quoddam b. eſt a. omne c. b. Similiter nec ex tali, quoddam b. non eſt a. omne b. c. ſequitur enim ineſſe omni & nulli. Termini quidem in quibus ſequitur omni ineſſe, ſunt bonum, habitus, prudentia, ſic, quidam habitus bonum: omnis prudentia habitus: ergo quædam prudentia bonum: quod eſt verum: omnis enim prudentia bonum. Exemplum autem vbi ſequitur nulli ineſſe, eſt in his terminis, bonum, habitus, indiſciplina, ſic, quidam habitus bonum: omnis indiſciplina habitus: ergo quædam indiſciplina bonum: quod non valet: quia nulla indiſciplina bonum.

Rurſum ſi b. quidem nulli c &c. *Vide huius cauſam ſecundo peri herm. tract. 1. c. 1.*

Rurſum autem inutilis coniugatio eſt ſi minor ponatur vniuerſalis negatiua, vt ſi b. nulli c. ponatur ineſſe, & maior ponatur particularis affirmatiua, vt ſi ponatur a. alicui b. ineſſe vel non ineſſe: eo quod particularis poteſt eſſe affirmatiua vel negatiua: vel in maiori ponatur a. non omni b. ineſſe: non omne enim æquipollet ad aliquod non: quia negatio formaliter reſpicit diſtributionem: nec ſic poteſt fieri ſyllogiſmus, quia ſequitur omni & nulli ineſſe. Et termini in quibus ſequitur omni ineſſe in tali diſpoſitione, ſunt album, equus, cignus, ſic, quoddam album equus, vel quoddam album non eſt equus: omnis cignus eſt album: ergo quidam cignus equus. Et conſtat, quòd nullus cignus eſt equus. Vel ſic, quidam equus albus: quidam cignus vel nullus cignus equus: ergo quidam cignus non eſt albus: cum conſtet omnem cignum album eſſe. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt iſti, albbum, equus, coruus, ſic, quidam equus album: nullus coruus equus, vel quidam coruus non eſt equus: ergo quidam coruus non eſt album, cum conſtet nullum coruum album eſſe. Idem autem eſt per omnia ſi propoſitio. a. b. quæ eſt maior, ſit indefinita: quia ſicut diximus, indefinitum æquipollet particulari.

Nec quādo ad maiorem quidem extremitatem, &c
Minori exiſtente negatiua nihil ſequitur in prima figura: & nota, quod hæc regula vera eſt etiā vniuerſaliter de tertia figura: vt patet infra.

Similiter autem inutilis eſt coniugatio, quando ad maiorem extremitatem ſiue ad maiorem propoſitionem ponitur vniuerſalis ſiue ſit affirmatiua ſiue negatiua, & ad minorem ponitur particulare negatiuum: quia minore exiſtente negatiua nihil ſequitur in prima figura: nec in tali complexione fit ſyllogiſmus, ſiue indefinita ſiue particularis negatiua ponatur ad minorem extremitatem. Huius autem exemplum eſt ſi a. quidem quod eſt maior extremitas, dicatur omni b. ineſſe, quod eſt medium. b. autem dicatur non ineſſe, vel per æquipollentiam dicatur non omni b. ineſſe. Cauſa autem huius eſt: quia aliquid acceptum, cui alicui medium non ineſt, hoc & omne & nullum, ſequitur ad primum, quod eſt maior extremitas: & ſic & omni & nulli ineſt maior extremitas minori in concluſione. Ponantur enim termini tales, animal, homo, album, ſic, omnis homo eſt animal: quoddam album non eſt homo: deinde ſub albo accipiantur alba de quibus homo non prædicatur, nix ſcilicet, & cignus: de neutro enim illorum nec vniuerſaliter nec particulariter affirmatiuè prædicatur homo: & fiat primo talis ſyllogiſmus, omnis homo animal: cignus non eſt homo: ergo quidam cignus non eſt animal. Patet autem, quòd omnis cignus eſt animal. Deinde fiat alius ſyllogiſmus in eadem complexione, omnis homo animal: quædam nix non eſt homo: ergo quædam nix non eſt animal. Et patet, quòd nulla nix eſt animal: propter quod etiam ſecundum talem complexionem non fit ſylllogiſmus.

Rurſum ſi a. quidem nulli b. inſit, &c.

Rurſum ſi ponatur maior vniuerſalis negatiua, & minor particularis negatiua, vt ſi a. quidem nulli b. inſit. b. autem alicui c. non inſit, ſequitur omni & nulli ineſſe maiorem extremitatem minori: & ſint termini, inanimatum, homo, album, & ſub albo ſumantur aliqua alba de quibus homo non prædicatur, cignus ſcilicet, & nix: in tali enim diſpoſitione complexionis inanimatum prædicatur de vno, ſcilicet niue: de altero verò nullo, ſcilicet cigno: & ſic ſequitur omni ineſſe ſic, nullus homo inanimatum: quædam nix non eſt homo: ergo nulla nix inanimatum: patet enim omnem niuem eſſe inanimatam. Quod ſequitur etiam nulli ſic, nullus homo inanimatum: quidam cignus non eſt homo: ergo quidam cignus non eſt inanimatum: & patet quia nullus cignus eſt inanimatum.

Amplius quoniam indefinita alicui, &c.
Aliquod c. non eſt b eſt indefinitum: ſed non apparet quomodo illud ſit indefinitum. Reſpondetur quia non habet definitā

Amplius autem: quia cum dicitur, quòd alicui eorum quæ ſunt accepta ſub minori extremitate, non ineſt medium, ſicut cum dicitur, quòd alicui eorum quæ ſunt accepta ſub c. non ineſt b. hoc eſt indefinitum: quia nec vniuerſali ſigno nec particulari determinatur & ideò duobus modis verificatur, ſi dicatur. b. alicui c. non ineſſe: eſt enim hoc verum ſi nulli c. ineſt b. & eſt iterum verum ſi non omni c. ineſt b. ſumptis autem terminis talibus in quibus b. nulli inſit c. in minori propoſitione, non fit ſyllogiſmus: hoc enim iam dictum & oſtenſum

cauſam ſua veritatis: è ideo ſic dicitur. Nam poteſt duobus modis verificari: & hoc idem dicitur infra c. 12.

oſtenſum eſt prius. Manifeſtum eſt ergo, quòd in eo quod ſic ſe habent termini, quod minor ſcilicet ſit particularis negatiua, non fit ſyllogiſmus. Si enim ex tali complexione vniuerſaliter fieret ſyllogiſmus, tunc etiam eſſet ſyllogiſmus in terminis prædicto modo ſe habentibus, quando ſcilicet minor eſſet vniuerſalis negatiua.

Manifeſtum ſequitur ex his quæ dicta ſunt, &c.

Præmiſſæ dicuntur interualla & quare.

Similiter autem in terminis oſtendetur, quòd non fit ſyllogiſmus ſi vniuerſalis propoſitio ponatur priuatiua, dum etiam minor ſit priuatiua.

Nec iterum fit ſyllogiſmus ſi ambo interualla (hoc eſt, propoſitiones in figuram & modum interuenientes) dicuntur eſſe particularia: quia ex vtraque particulari non fit ſyllogiſmus ſiue affirmatiuæ ſint ambæ, ſiue negatiuæ: ſiue vna affirmatiua, & altera negatiua quocunque modo.

Adhuc ſi vna propoſitionum ſit indefinita, alia vero definitè particularis, vel ambo interualla ſint indefinita, nullo iſtorum modorum fit ſyllogiſmus. Termini verò communes omnium iſtarum inutilium coniugationum, in quibus oſtenditur omni & nulli ineſſe, ſunt animal, album, homo: in his ſequitur animal vniuerſaliter ad hominem. Ad nulli autem ineſſe ſunt termini communes animal, album, lapis: animal enim ſequitur nulli lapidi ineſſe.

Manifeſtum eſt igitur ex his quæ dicta ſunt, quoniam ſi fit ſyllogiſmus in hac prima figura particularis, neceſſe eſt, quòd termini ſic ſe habeant, vt diximus: aliter autem habentibus terminis nullo modo fit ſyllogiſmus.

CAPVT V.

De perfectionibus figuræ primæ.

Palam auté quoniam omnis qui in hac, &c.

PAlam autem ex prædictis eſt, quòd omnes ſyllogiſmi qui in hac figura ſunt perfecti, ſunt nullius extra ſe indigentes ad ſui perfectionem: perficiuntur enim omnes per dici de omni, & dici de nullo. Et ideo etiam in prima figura ſemper oportet maiorem eſſe vniuerſalem: quia decurſus ſyllogiſticus incipit à maiori. Ratio autem ſyllogizans non decurrit niſi ab vniuerſali ad particulare. Vnde quod maior eſſet particularis, principiis (quæ ſunt dici de omni, & dici de nullo) non concordaret. Huius tamen etiam alia cauſa eſt, quàre in prima figura maiorem oportet ſemper eſſe vniuerſalem, & minorem affirmatiuam: quia ſi maior poſſet eſſe particularis, tunc poſſet contingere, quòd medium prædicaretur de maiori extremitate: quia inferius prædicatur de ſuperiori particulariter & affirmatiuè & negatiuè, vt quoddam animal eſt homo, & quoddam animal non eſt homo: & ſi ita eſſet, poſſet contingere, quòd maiori propoſitione exiſtente negatiua, extrema eſſent conuertibilia, vel ſicut excedentia & exceſſa ſe habentia: & tunc non poſſet ſequi concluſio negatiua, niſi falſa, quod eſt inconueniens. Termini autem in quibus hoc fit, ſunt homo, animal, riſibile, ſic, quoddã animal non eſt homo: omne riſibile animal: ergo quoddam riſibile eſt homo vel non eſt homo: cum conſtet omne riſibile eſſe hominem. Poſſet etiam contingere, quòd maiore exiſtente affirmatiua, erunt extrema diſparata, quorum neutrum prædicaretur de altero: & tunc non poſſet ſequi concluſio niſi falſa: & termini huius conſequentiæ ſunt homo, animal, aſinus, ſic ſyllogizando, quoddam animal homo: omnis aſinus animal: non poteſt inferri concluſio affirmatiua niſi falſa. Hæc eſt igitur cauſa, quòd maiorem ſemper oportet eſſe vniuerſalem & minorem affirmatiuam in hac figura.

Quare maiorë oportet in prima figura vniuerſalem.

Omnes ſyllogiſmi primæ figuræ ſunt perfecti: nec huic obſtant quinque modi indirectè concludẽtes.

Perfecti ſunt igitur omnes huius figuræ ſyllogiſmi, tam vniuerſales, quam particulares: & perficiuntur per ea quæ à principio iſtius libri dicta ſunt, ſcilicet per dici de omni, & per dici de nullo. Et quamuis adhuc in iſta figura reperiantur quinque modi indirectè concludentium, & ideò imperfectorum ſyllogiſmorum, hîc nullam de illis faciemus mentionem, ſed in ſequentibus (vbi ponemus ſyllogiſmos imperfectos) de huiuſmodi etiam ſyllogiſmis faciemus mentionem.

Et quoniã omnia problemata oſtenduntur, &c.

Manifeſtum eſt etiam, quoniam omnia problemata per hanc figuram oſtenduntur. Oſtenditur per eam omni ineſſe in primo modo, & oſtenditur per eam nulli ineſſe in ſecundo modo, & oſtenditur per eam alicui ineſſe per tertium modum, & oſtenditur per eam alicui non ineſſe per quartum. Huiuſmodi autem voco figuram primam, quæ in maiori propoſitione ſubiicit medium, & in minori prædicat ipſum.

Quod non datur quarta figura: & de hoc vide Auerroëm in digreſſione. c. 11. contra Galenum.

Nec poteſt eſſe figura quæ in maiori prædicat medium, & in minori ſubiiciat ipſum: quia cum medium in hac figura ſit inter extrema, oportet quod medium ſit ſub maiori extremo acceptum, & minus extremum ſit acceptum ſub medio: & quia maiorem oportet eſſe vniuerſalem, eſſent propoſitiones omnes falſæ ſi prædicaretur medium in maiori, ſicut hæc, omne animal homo: & ſi ſubiiceretur in minori, iterum erunt vniuerſales falſæ: & ſic non concluderetur vera concluſio & vniuerſalis: quòd eſſet valdè inconueniens in perfectiſſima figurarum.

CAPVT VI.

De proprietatibus ſecundæ figuræ.

Quãdo verò idem alteri quidem omni, &c.

QVando vero tres termini ita ſe habent adinuicem, quòd idem terminus (qui prædicatum eſt) huic quidem termino qui maior eſt extremitas, ineſt omni: huic autem, hoc eſt, alteri extremitati nulli ineſt: vel ita quod medium vtrique extremitati ineſt omni, ita quod de vtraque vniuerſaliter prædicatur & affirmatiuè: vel vtrique nulli ineſt, ita quod in vtraque præmiſſarum negatur vniuerſaliter de vtroque extremorum, ita ſcilicet quod bis prædicatur medium, in maiori quidem propoſitione de maiori extremitate, in minori autem propoſitione de minori extremitate, quocunque modo hoc fiat ſiue vniuerſaliter, ſiue particulariter,

Ex quibus patet, quòd non valet hac conſequentia. hic ſyllogiſmus vel combinatio non eſt in modo: ergo non eſt in figura.

ticulariter, ſiue particulariter in vna & particulariter in altera, & ſiue hat affirmatiuè ſiue negatiuè, ſiue mixtim vna exiſtente affirmatiua & altera negatiua, ſemper huiuſmodi figuram voco ſecundam. Quamuis enim in hac figura non poſſint eſſe ambæ affirmatiuæ nec ambæ negatiuæ ad conſtituendum modum aliquem huius figuræ: tamen tam in vtili coniugatione, quam in ea quæ inutilis eſt, ſaluatur poſitio terminorum in ſitu & ordine. Et hoc facit ſecundam figuram, de qua hic loquimur, ſecundum ſe conſiderando eam, ſecundum quod ſaluatur in terminorum poſitione abſque alicuius modi conſtitutione.

Mediū autem in hac dico, &c.

Medium autem in hac figura dico id quod prædicatur de vtroque extremorum, de maiori quidem extremitate in maiori, & de minori extremitate in minori. Extremitates verò voco in hac figura, de quibus dicitur ſiue prædicatur hoc ipſum quod eſt medium. Maiorem vero dico in hac figura extremitatem, quæ ſecundum ordinem prædicabilium iuxta medium propinquius poſita eſt, & rationem prædicationis (qua prædicatur medium) plus participat: prædicatur enim maior de minori extremitate, & ſic participat rationem medij, quod in hac figura de vtraque prædicatur extremitate: & quia prædicatur de aliquo, in ordine prædicabilium propinquius eſt ei, quod eſt tantum prædicatum: & hoc modo in hac figura maior extremitas eſt, quæ iuxta medium poſita eſt ſecundum prædicabilium ordinem & ſitum. Minorem vero voco extremitatem, quæ in eo ordine longius à medio ſita eſt: quia non eſt de ordine prædicabilium, ſed ſubiicibilium tantum.

Quomodò maior extremitas eſt propinqua medio in ſecūda figura.

Quomodo in ſecunda figura termini non ſeruant rationes proprias.

In tali autem diſpoſitione & ordine terminorum medium quidem non poteſt poni inter extrema, ſed ponitur foras extremitates: ſed ordine poſitionis prædicabilium & ſubiicibilium primus eſt: quia in tali ordine prædicabile eſt prius ſubiicibili: & id quod eſt prædicabile tantum, habet rationem ſimpliciter primi: & id quod eſt prædicabile & ſubiicibile, habet rationem medij: quod autem eſt ſubiicibile tantum, habet rationem vltimi: & ſic patet, quòd in hac figura ſecundum ordinem prædicabilium extremum eſt poſitione medium, & medium poſitione eſt extremum. Propter quod quoad euidentiam ſyllogiſmorum imperfectam neceſſe eſt eſſe figuram iſtam. Vnde perfectus in hac figura nullus erit ſyllogiſmus: ſiquis enim conſideret rationem perfecti medij in ſyllogiſmis, medium ex duobus eſt medium, quorum ſi alterum defuerit, non habet perfectam medij rationem. Duorum autem vnum quod ſecundum ordinem prædicabilium & ſubiicibilium in linea prædicamentali poſitione ſit medium. Alterum autem eſt, quod ſit vnitiuum & coniunctiuum extremorum. Et in prima quidem figura vtroque modo perfectum eſt medium in ratione & virtute & operatione ſiue effectu medij. In iſta autem figura medium cadit à parte potiori rationis medij, ſcilicet quod non eſt medium extremorum ſecundum ordinem prædicabilium, ſed extra ea: retinens tamen alteram partem, quæ eſt vnitiuum eſſe vel coniunctiuum extremorum: propter quod & imperfectæ ſunt iſtæ figuræ, ſecunda ſcilicet, et tertia: & imperfecti ſunt ſyllogiſmi ſecundum iſtas figuras formati: poſſibiles tamen ad formandum ſunt ſyllogiſmi neceſſario concludentes in hac figura.

Perfectus autem ſyllogiſmus nullo modo. &c.

De ratione medij duo ſunt.

Et vniuerſalibus exiſtentibus terminis, & non vniuerſalibus concludit iſta figura vniuerſaliter, ſi ambæ præmiſſæ ſunt vniuerſales: & concludit particulariter, ſi altera ſit particularis. Hoc autem qualiter fiat, attendendum quòd vniuerſaliter & particulariter & intermixtis propoſitionibus combinatis, & ſecundum affirmationem & negationem variatis, neceſſariò reſultabunt ſexdecim coniugationes, ſicut in figura præcedenti: & cum oſtenſum fuerit per inſtantias terminorum, quod duodecim ex illis ſunt inutiles, relinquitur quatuor vtiles eſſe tantum. Modum autem huiuſmodi combinationis non eſt neceſſe repetere: quia idem qui fuit in figura prima quantum ad varietatem quantitatis & qualitatis in propoſitionibus: & nihil mutatur in eo niſi diſpoſitio terminorum, quod mutat tantum figuram.

Sexdecim ſunt coniugationes ſecunda figura ſicut & prima.

Sed hoc notandum, quòd ſi debeat in hac figura fieri ſyllogiſmus concludens neceſſario, oportet ſemper maiorem eſſe vniuerſalem ſiue affirmatiuam ſiue negatiuam. Et cauſam huius quidam dicunt eſſe: quia ſyllogiſmi huius figuræ oriuntur à ſecundo modo primæ figuræ, & in illum modum iſti ſyllogiſmi reducuntur, ſiue per conuerſionem vniuerſalis negatiuæ quæ ſimpliciter conuertitur, ſiue etiam per conuerſionem & tranſpoſitionem. Quia ergo in ſecundo modo primæ figuræ maior vniuerſalis eſt, neceſſe eſt etiam in modis ſecundæ figuræ ab illo originatis deriuatis maiorem eſſe vniuerſalem: & hoc bene dictum eſt. Poſſet tamen etiam dici, quòd ſi maior in hac figura poſſet eſſe particularis, contingeret aliquando nullam poſſe fieri concluſionem in hac figura. Si enim in hac figura maior poſſet eſſe particularis: tunc poſſet maior extremitas eſſe in plus medio: quia inferius particulariter prædicatur de ſuo ſuperiori, & affirmatiuè & negatiuè: & ſi ſic eſſet, non poſſet fieri vera negatiua. Superius enim de inferiori verè negari non poteſt: & ſic non fit concluſio negatiua: affirmatiua autem concluſio in hac figura fieri non poteſt: & ſic nec concludi poſſet affirmatiuè neque negatiuè: nulla igitur fieri concluſio. Hoc autem exemplariter patet in his terminis, homo, animal, aſinus: quamuis enim aliquod animal ſit homo: & nullus aſinus homo: tamen non eſt neceſſe, quòd nullus aſinus ſit animal, vel quod aliquis aſinus non ſit animal.

Quare oportet, quòd maior ſit vniuerſalis in ſecunda figura.

Proprium etiam eſt huius figuræ, quod altera propoſitionum ſit negatiua. Et huius quidem cauſa eſt: quia ſi eſſent ambæ affirmatiuæ cum medium prædicetur de vtroque extremorum, poſſet medium de duobus diſparatis prædicari, quorum tamen neutrum poſſet affirmari de altero, vt patet, omnis homo eſt animal: omnis aſinus eſt animal: non ſequitur: ergo omnis aſinus homo. Poſſet etiam de duobus prædicari medium, quorum vnum eſt ſub altero,

In hac ſecunda figura oportet alteram præmiſſam eſſe negatiuam, & vnam tantum quantumque tamen fuerit illa.

altero, de quo ſuum ſuperius negari non poſſet, vt omnis homo corpus ſenſibile: omne animal corpus ſenſibile: & ſic nihil ſequetetur. Attendendum tamen, quòd quamuis alteram in hac figura, neceſſe ſit eſſe negatiuam: tamen indifferenter poteſt eſſe negatiua vel maior vel minor. Et huius cauſa eſt, quod in hac figura medium æqualiter reſpicit extrema tanquam ſub ſe poſita: & ideo quantum ad concluſionem negatiuam ſyllogiſmi non eſt vis vtrum negetur medium ab vno extremo, vel ab altero.

Oportet concluſionem eſſe negatiuam in ſecunda figura.

Proprium etiam eſt illius figuræ, quòd neceſſe eſt ſemper concluſionem eſſe negatiuam. Et cauſa huius eſt, quòd hoc eſt ideo quia ſicut probatum iam ante eſt, in hac figura neceſſe eſt alteram præmiſſarum eſſe negatiuam: & per negationem ſignificatur differentia vnius extremitatis ab altera, & negatio vnius ab altera per medium, ideo quia medium de vno affirmatur, & de altero negatur: contingit enim medium vni extremorum, & alteri non contingit.

Quare concluſio aſſimilatur minori in quantitate in hac figura & prima.

Eſt autem adhuc huic figuræ proprium, quòd concluſio ſemper aſſimilatur minori propoſitioni in quantitate: in qualitate autem aſſimilatur indifferenter aliquando maiori, & aliquando minori. Et huius quidem cauſa eſt, quòd idem ſubiectum eſt in hac figura minoris propoſitionis & concluſionis: à ſubiecto in propoſitione diſcernitur quantitas propoſitionis: & ideo minoris propoſitionis & concluſionis, neceſſe eſt eandem eſſe quantitatem. In hac autem figura indifferens eſt ſiue maior ſiue minor ſit negatiua: concluſio autem ſemper negatiua: & ideò in qualitate quandoque aſſimilatur maiori, & quandoque minori. Hæc igitur de proprietatibus ſecundæ figuræ dicta ſunt.

CAPVT VII.

De formatione ſyllogiſmorum vniuerſalium ſecunda figura, ſiue vtilium ſiue inutilium coniugationum.

Vniuerſales igitur quũ ſint, erit ſyllogiſmus, &c.

Dicamus autem deinceps de formatione ſyllogiſmorum vniuerſalium in hac figura. Vniuerſalibus igitur exiſtentibus terminis ad medium, ita quod medium de vtraque extremitate vniuerſaliter prædicetur, ſecundum dici de omni & dici de nullo fit ſyllogiſmus ſecundum huius figuræ modum primum, ſi medium huic quidem quod eſt maius extremum, omni ineſt: illi vero quod eſt minus extremum, nulli ineſt, vtrumlibet ſic priuatiuum, hoc eſt, ſiue maior ſiue minor affirmatiua, dummodo altera ſit vniuerſalis negatiua. Aliter autem in hac figura vniuerſalis non fit ſyllogiſmus. Et hoc probatur hoc modo: & accipiamus literas loco terminorum. m.n.x. ita quod m. ſit medium. n. autem maior extremitas: & x. ſit minor extremitas: & formetur modus primus tali complexione: prædicetur enim m. de n. quidem nullo, de x. vero prædicetur omni eſſe: erit ſyllogiſmus ex

Primus modus vtilis, ſcilicet ceſare.

maiori vniuerſali negatiua & minori vniuerſali affirmatiua, ſic, nullum n. eſt m. omne x. m. ergo nullum x. n. Et oſtenditur euidentia iſtius ſyllogiſmi per conuerſionem vniuerſalis negatiuæ, quæ ſimpliciter & in terminis conuertitur: & ſi nullum n. eſt m. nullum m. eſt n. & tunc ex hac conuerſa fiat maior propoſitio, & aſſumatur minor iam dicti ſyllogiſmi, ſic, nullum m. n. omne x. m. ergo nullum n. x. & iſte eſt ſecundus modus primæ figuræ, qui iam in prima figura oſtenſus eſt perfectus.

Secundus modus vtilis, ſcilicet cameſtres. Rurſum ſi m. n. quidem omni, &c.

Sic iterum formatur ſecundus huius ſecundæ figuræ modus, qui conſtat ex maiori affirmatiua, minori autem negatiua, ſic: ſi enim m. omni n. ineſt: & idem m. nulli x. ineſt: tunc fit talis ſyllogiſmus: omne n. eſt m. nullum x. m. ergo nullum x. n. conuertitur enim minor quæ vniuerſalis negatiua. Vnde & idem ſi m. nulli ineſt x. ſequitur, quòd è conuerſo nullum x. ineſt m. & tunc erit talis ſyllogiſmus tranſpoſita propoſitione: nullum m. eſt x. omne n. m. ergo nullum n. x. & eſt iterum ſecundus primæ figuræ ſyllogiſmus.

Eſt autem oſtendere b. &c.

Hoc autem idem eſt oſtendere per deductionem ad impoſſibile: quia ſi dicatur, non ſequitur concluſio: tunc oppoſitum concluſionis ſtabit cum præmiſſis: & hoc non contingit, ſicut facile patet cuilibet volenti ſumere concluſionis oppoſitum, & contingenti cum altero præmiſſorum: & ſequitur id quod ſtare non poteſt cum primo conceſſo. Quoniã ergo in hac figura fit ſyllogiſmus prædicto modo ſe habentibus terminis ſecundum figuram & complexionem, ex his quæ dicta ſunt manifeſtum eſt. Sed fit ſyllogiſmus non perfectus: quia perfectum eſt cui nihil deeſt, vt dicit Ariſtot. hic autem ad perfectionem euidentiæ aliquid addere oportet præter ea quæ ſunt in ſyllogiſmi conſtitutione: additur enim conuerſio, & etiam aliquando tranſpoſitio: & quando hoc additum eſt, primo apparet neceſſarium quod eſt in conſequentia.

Inutiles. Si autem m. de omni n. & de x. &c.

Inutiles autem coniugationes in vniuerſalibus terminis & propoſitionibus formatæ ſunt multis modis: ſi enim m. medium de omni n. prædicetur: & prædicetur etiam de omni x. ita quòd ambæ præmiſſæ ſint vniuerſales affirmatiuæ, non erit ſyllogiſmus ſecundum hanc figuram neceſſarium aliquid concludens: & hoc patet per inſtantiam probatam in terminis. Et termini quidem ſecundum quos ſequitur omni ineſſe, ſunt ſubſtantia, animal, homo, ſic, omne animal ſubſtantia: omnis homo ſubſtantia: ergo omnis homo animal. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſubſtantia, animal, lapis, ſic, omne animal ſubſtantia: omnis lapis ſubſtantia: & tamen nullus lapis eſt animal. In his terminis medium eſt ſubſtantia, & poſitione primum ſecundum huius ſecundæ figuræ proprietatem.

Nec quando de m. nec de x.

Similiter etiam inutilis eſt coniugatio, & non fit ſyllogiſmus, quando ambæ ſunt præmiſſæ negatiuæ, ſicut quando nec de n. neque de x. m. prædicatur, ſed vniuerſaliter negatur de vtroque: & hoc oſtenditur per inſtantias terminorum: ſequitur enim & omni & nulli ineſſe. Et termini quidem in quibus ſequitur omni

omni ineſſe, ſunt linea, animal, homo, ſic, nullum animal eſt linea: nullus homo linea: ergo omnis homo animal: quod non ſequitur ex complexione præmiſſarum. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, linea, animal, lapis, ſic, nullum animal linea: nullus lapis linea: ergo nullus lapis animal.

Manifeſtum ergo eſt ex prædictis, quoniam ſi fit ſyllogiſmus ex vniuerſalibus terminis, neceſſe eſt terminos ſe habere vt in principio iſtius capituli diximus: aliter enim ſe habentibus terminis vniuerſalibus non fit ſyllogiſmus in quo ſequitur de neceſſitate conſequentiæ concluſio.

CAPVT VIII.

De formatione ſyllogiſmorum particularium ſecundæ figuræ ſecundum vtiles & inutiles coniugationes.

Si autem ad alterum vniuerſaliter, &c.

PArticulariter vero concludens in hac figura fit ſyllogiſmus ſi medium ad extremum quodcunque ſiue maius ſiue minus ſumatur vniuerſaliter ſecuudum dici de omni vel de nullo, ita quod vniuerſaliter medium affirmetur vel negetur de extremo, quando ad maius quidem vniuerſaliter ſe habet medium vel prædicatiuè (ſiue affirmatiuè) vel priuatiuè (ſiue negatiuè) ad minus autem extremum habet ſe medium particulariter & in qualitate oppoſita ad maiorem, ita quod ſi vniuerſalis & maior ſit affirmatiua, minor ſit particularis negatiua: & ſi vniuerſalis & maior ſit negatiua, particularis minor ſit affirmatiua: ſic enim ſe habentibus terminis & propoſitionibus in hac figura, fit ſyllogiſmus neceſſario concludens concluſionem priuatiuam ſiue negatiuam particularem.

Tertius modus vtilis, ſcilicet feſtino.

Nam ſi m. medium. n. hoc eſt, maiori extremitati nulli ineſt, ita quod nullum n. eſt m. & illud idem m. medium ineſt alicui x. quod eſt minor extremitas, ita quod quoddam x. eſt m. ſequitur neceſſario, quod quoddam x. non eſt n. Hoc autem probatur per conuerſionem maioris quæ eſt vniuerſalis negatiua, ſic, nullum m. eſt n. quoddam x. eſt m. ergo quoddam x. non eſt n. hic enim eſt quartus modus primæ figuræ, de quo probatum eſt, quòd eſt perfectus: & cum iſte modus ſecundæ figuræ originetur à perfecta; neceſſe eſt quòd & ipſe concludat neceſſario: talis enim ſyllogiſmus fit per primam figuram.

Rurſus ſi m. &c. Quartus modus vtilis, ſcilicet baroco.

Rurſus fit quartus huius figuræ modus, ſi dicamus m. medium omni n. maiori extremo ineſſe: & idem m. medium omni n. maiori extremo ineſſe: & idem m. medium dicamus alicui x. minori extremo non ineſſe: & fit ſyllogiſmus neceſſario concludens per hunc modum: omne n. m. quoddam x. non eſt m. ergo quoddam x. non eſt n. Et probatur iſte ſyllogiſmus per deductionem ad impoſſibile: aut enim ſequitur concluſio, aut oppoſitum concluſionis cum aliquo præmiſſorum iam in priori ſyllogiſmo ſuppoſito: detur enim oppoſitum huius, ſcilicet quod n. omni x. ineſt, ita quod omne x. eſt n. conceſſum eſt autem, quòd m. prædicatur de omni n. quia dictum eſt, quod omne n. eſt m. ſequitur, quòd omne x. ſit m. & poſitum erat in minore propoſitione prioris ſyllogiſmi, quod aliquod x. non eſſet m. & ſic contradictoria ſimul eſſent vera, quod eſt inconueniens: ergo prima ſequitur concluſio.

Hunc autem ſyllogiſmum per conuerſionem non poſſumus probare: quia non eſt in eo conuertibilis propoſitio niſi vniuerſalis affirmatiua, quæ ſi conuertatur in particularem, erunt ambæ præmiſſæ particulares: & ex particularibus non poteſt fieri ſyllogiſmus in aliqua figura, ſicut in antehabitis probatum eſt. Similiter autem erit ſyllogiſmus ſi dicatur m. medium omni quidem ineſſe n. ita quod omne n. eſt m. & illud idem medium quod eſt m. non ineſt omni x. ita quod non omne x. eſt m. erit ſyllogiſmus concludens, quod non omni x. ineſt n. qui tamen idem eſt qui ex vniuerſali affirmatiua, & particulari negatiua. Quia non omnis & aliquis non æquipollent: vnde eadem eſt demonſtratio huius ſyllogiſmi quæ fuit antecedentis per deductionem ad impoſſibile.

Inutiles. Si autem de x. quid omni, &c.

Quocunque autem alio modo coniungantur termini & propoſitiones adinuicem, erunt coniugationes inutiles. Si enim m. de x. quidem omni prædicetur, ita quod minor ſit vniuerſalis affirmatiua: & hoc idem m. prædicetur de n. non omni, ita quod maior ſit particularis negatiua, vel ei æquipollens, non erit neceſſariò concludens ſyllogiſmus ex tali coniugatione. Et probatur per inſtantias terminorum: ſequitur enim & omni & nulli ineſſe. Termini quidem in quibus ſequitur omni ineſſe, anima, ſubſtantia, coruus, ſic, quædam ſubſtantia non animal: omnis coruus animal: & patet, quòd omnis coruus eſt ſubſtantia. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt animal, album, coruus, ſic, quoddam album non eſt animal: omnis coruus animal: & patet quòd nullus coruus album.

Sed neque quando de x. quidem, &c.

Nec iterum poteſt eſſe ſyllogiſmus neceſſario concludens, quando minor eſt vniuerſalis negatiua, maior autem particularis affirmatiua, ſicut quando m. de nullo x. prædicatur: & illud idem m. prædicatur de aliquo n. ſic, quoddam n. eſt m. omne x. m. nihil enim ſequitur: quod probatur per terminos. Et termini quidē in quibus ſequitur omni ineſſe ſūt animal, ſubſtantia, lapis, ſic, quædam ſubſtantia eſt animal: nullus lapis animal: & patet, quia omnis lapis ſubſtantia. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt animal, ſubſtantia, ſcientia, ſic, quædam ſubſtantia eſt animal: nulla ſcientia animal: & patet, quia nulla ſcientia ſubſtantia. Iam igitur dictum eſt, quando erit & quando non erit ſyllogiſmus particulariter concludens in hac figura, quando in oppoſita qualitate habent ſe præmiſſæ in ſyllogiſmo qui alteram habet vniuerſalem & alteram particularem.

Ex præmiſſis eiuſdem qualitatis nihil ſequitur in ſecunda figura.

Quando autem ambæ præmiſſæ propoſitiones fuerint ſimilis figuræ ſiue formæ in qualitate, ſcilicet quod ſicut ambæ priuatiuæ, aut ambæ affirmatiuæ, ſcilicet vniuerſalis & particularis, nullo modo erit de neceſſitate con

Quando autem ſimilis figuræ ſunt, &c.

cludens ſyllogiſmus. Primo enim ponamus, quòd ambæ propoſitiones præmiſſæ ſint priuatiuæ, & vniuerſale ponatur ad maiorem extremitatem, ita quod maior ſit vniuerſalis negatiua, & minor ſit particularis negatiua: & hoc eſt ſic, quod m. quidem nulli inſit n. & idem m. non inſit alicui x. tunc non erit neceſſario concludens ſyllogiſmus: quia contingit maiorem extremitatem & omni & nulli ineſſe minori extremitati, ita quod n. & omne erit x. & nullum erit x. Et termini in quibus contingit nulli ineſſe, ſunt nigrum, nix, animal, ſic, nulla nix nigrum: quoddam animal non eſt nigrum: & patet, quòd nullum animal nix. Terminos autem in quibus ſequitur omni ineſſe, non eſt ſumere ſi minor (quæ eſt particularis) ponatur particulariter eſſe vera, ita quod m. alicui inſit x. & alicui non inſit: hoc enim eſt particulariter ineſſe, quod eſt alicui ineſſe & alicui non: hæc enim eſt terminorum diſpoſitio: nullum n. eſt m. aliquod x. non eſt m. ſic enim non eſt ſumere terminos omni ineſſe. Et huius hæc eſt ratio: ſi enim detur, quòd omni inſit primum poſtremo, ita quòd omne x. ſit n. accipiatur ergo cum prima propoſitione ſic, nullum n. eſt m. omne autem x. eſt n. per hypotheſim: ſequitur quod nullum x. eſt m. quod eſt contra iſtam hypotheſim, ſiue quæ dixit aliquod x. eſſe m. & aliquod x. non eſſe m. Patet igitur, quòd particularis eſt vera, & quod non eſt ſumere terminos omni ineſſe: non igitur ſic contingit ſumere terminos.

Et quia per terminos omni & nulli ineſſe, non ſufficienter poteſt oſtendi illius coniugationis inutilitas, vt perfectè probetur inutilitas eius. Poteſt oſtendi ex indefinito, quod eſt in particulari negatiuo: hoc enim indefinitam & non ad vnum determinatam habet cauſam ſuæ veritatis: verificatur pro vniuerſali, ſi nulli ineſt: & verificatur pro particulari, ſi alter non ineſt. Ponatur autem vniuerſalis negatiua pro minori ſic, omne n. eſt m. nullum x. m. ſic enim iam ante probatum eſt, quod non valet coniugatio: quia ſequitur omni & nulli ineſſe. Cum igitur particularis negatiua ſequatur ad vniuerſalem negatiuam, & cum vniuerſali negatiua ad minorem poſita ſit inutilis coniugatio, erit etiam inutilis cum particulari poſita ad minorem: quod enim ex inutili coniugatione ſequitur & probatur, neceſſario eſt inutile.

Rurſus ſint prædicatiuæ, & vniuerſale ponatur, &c.

Rurſus erit inutilis coniugatio, ſi medium vt prædicatiuum particulariter ponatur ad minorem extremitatem, ita quod ſit particularis affirmatiua, & maior ſit ſimilis qualitatis cum ea, ſed diſſimilis quantitatis, ita ſcilicet quod ſit vniuerſalis affirmatiua, vt dicatur m. quidem omni ineſſe n. & idem m. dicatur alicui x. ineſſe, ſic, omne n. eſt m. aliquod x. m. tali enim coniugatione poſita contingit n. quod eſt maior extremitas & omni & nulli x. ineſſe in concluſione: & ideò coniugatio eſt inutilis: & termini quidem in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt album, cignus, lapis, ſic, omnis cignus album: aliquis lapis album: patet, quòd nullus lapis cignus. Terminos vero in quibus ſequitur omni ineſſe, non erit ſumere

propter eandem cauſam quæ in priore coniugatione dicta eſt: quia ſcilicet ponitur minor particulariter eſſe vera, & alicui ineſſe, & alicui non ineſſe: & ideò non poteſt maior extremitas minori omni ineſſe. Sed ſicut prius inutilitas iſtius coniugationis monſtranda eſt ex particulari indefinito, quod cum affirmatiuum eſt, poteſt verificari vniuerſaliter & particulariter: hæc enim qua dicitur, quoddam x. eſt n. & vera eſt, ſi omne x. eſt m. & vera ſi non omne x. ſed quoddam eſt m. & quoddam non eſt m. ponatur quidem vniuerſalis affirmatiua loco minoris: & tunc oſtenſum eſt ſupra, quod ſequitur omni & nulli ineſſe: cum igitur particulare affirmatiuum ſequatur ad vniuerſale affirmatiuum: erit etiam inutilis cum particulari affirmatiuo poſito ad minorem: & eſt idem probationis modus qui prius.

Si autem vniuerſale ad minorem, &c.

Adhuc autem erit inutilis coniugatio, ſi ponantur propoſitiones ſimilis qualitatis, & diſſimilis quantitatis, ita quod ſint ambæ negatiuæ, & vna vniuerſalis & altera particularis, & ſit minor vniuerſalis, & maior particularis, ita quod m. quod eſt nota medij, nulli inſit x. & illud idem m. alicui n. non inſit, ſic, quoddam n. non eſt m. nullum x. eſt m. non valet coniugatio: & eſt inſtantia terminorum in quibus ſequitur omni ineſſe, album, animal, coruus, ſic, quoddam animal album: nullus coruus album: & patet, quòd omnis coruus animal. Termini in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt album, lapis, coruus, ſic, quidam lapis non eſt album: nullus coruus album: patet, quòd nullus coruus lapis.

Similiter autem ſi prædicatiuæ, &c.

Similiter autem inutilis eſt coniugatio, ſi ambæ prædicatiuæ ſiue affirmatiuæ fuerint propoſitiones: & ſit maior particularis affirmatiua, minor autem vniuerſalis affirmatiua: talis enim coniugatio probatur eſſe inutilis per inſtantias terminorum: eò quod ſequitur maiorem extremitatem minori & omni & nulli ineſſe. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt album, animal, nix, hoc modo, quoddam animal album: omnis nix album: patet, quòd nulla nix animal. Termini autem vbi ſequitur omni ineſſe, album, animal cignus, ſic, quoddam animal album: omnis cignus album: patet, quòd omnis cignus animal.

Manifeſtum igitur quoniam, &c.

Manifeſtum eſt igitur, quòd quando ſimilis figuræ ſiue formæ qualitatis ſunt propoſitiones in ſecunda figura, & diſſimilis quantitatis, ita quod huius vna præmiſſarum quæcunque datur, eſt vniuerſalis, & alia particularis, ſiue ad maiorem ſiue ad minorem poſita, quoniam hoc modo nullus fit ſyllogiſmus neceſſariò concludens, eò quod hæc ſunt quæ ſunt præmiſſa.

Sed nec ſi alicui vtrique, &c.

Sed nec adhuc fit ſyllogiſmus ſi ponatur vtraque particularis vel æquiualens particulari, vel indefinitæ, ſicut ſi dicatur m. medium vtrique extremitati, n. ſcilicet & x. ineſſe vel non ineſſe. Vel particulariter dicatur, huic quidem extremitati maiori vel minori ineſſe: illi vero minori vel maiori dicatur non ineſſe, ſicut quando propoſitiones ſunt ſimilis quantitatis, quia ambæ particulares, & ſunt diſſi-

milis qualitatis: & ita quod vna eſt affirmatiua, & altera negatiua quæcunque. Vel ſi dicatur medium neutro extremo ineſſe omni: hoc enim æquipollet particulari. Vel dicatur indefinitè vtraque præmiſſarum: quia indefinitum & particulare æquipollent: nulla enim talium coniugationum vtilis erit propter inſtantiam terminorum, in quibus ſequitur omni & nulli ineſſe extremum maius minori. Termini autem communes omnium horum quæ dicta ſunt, quando ambæ ſunt præmiſſæ particulares, vel particularibus æquiualentes, in quibus ſequitur omni ineſſe, ſunt, album, animal, homo, ſic, quoddam animal album: quidam homo album: & patet, quòd omnis homo eſt animal. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, album, animal, inanimatum, ſic, quoddam animal album: quoddam inanimatum album: patet enim, quòd nullum inanimatum animal.

Manifeſtum igitur ex prædictis, &c. Manifeſtum eſt igitur ex prædictis, quoniam ſi ſic ſe habeant termini adinuicem, vt dictum eſt in diſpoſitione vtilium coniugationum, fit ſyllogiſmus ex neceſſitate ſuæ inferentiæ conclusionem concludens: & è conuerſo ſi debeat fieri vtilis ſyllogiſmus, neceſſe eſt, quòd termini ſic ſe habeant, vt dictum eſt.

CAPVT IX.

De corollariis quæ habentur ex præinductis.

Palam autem & quoniam omnes, &c. PAlam autem ex præinductis, quoniam omnes imperfecti ſunt qui ſunt in ſecunda figura ſyllogiſmi: omnes enim perficiuntur aſſumptis quibuſdam quæ vel inſunt terminis ex neceſſitate, ſicut eſt conuerſio, & per conuerſionem terminorum tranſpoſitio: vel ponuntur ſiue conceduntur velut hypotheſis, ſicut in deductione ad impoſſibile, in qua præmiſſæ ſyllogiſmi ex hypotheſi conceduntur, & negatur ſequi concluſio: & ideò ſumpto oppoſito concluſionis ſyllogizatur oppoſitum alterius præmiſſarum ante per hypotheſim conceſſarum, ſicut fit quando per impoſſibile ſyllogiſmum oſtendimus.

Dubitatio. Quamuis quidam dubitent dicentes & quærentes cauſam quæ ſit conſequentia iſta: oppoſitum enim non poteſt ſtare cum præmiſſo: ergo concluſio ſequitur. *Solutio.* Sed ad hoc ſoluendum, eſt ſciendum, quòd quicquid repugnat alicui non repugnat ei, niſi propter oppoſitum illius quod ineſt alicui, cui aliud repugnat: nigrum enim non repugnat albo, niſi propter album quod iam ineſt: & aſinus non repugnat homini, niſi propter humanitatem quæ iam ineſt: & generaliter affirmatio quæ ineſt, facit repugnare negationem, & contraria contrariam: & ſic eſt in omnibus. Si ergo vnum oppoſitorum repugnat, oportet quod alterum inſit: & ideò ſtat conſequentia: vnum oppoſitorum repugnat: ergo reliquum ſtabit, & ineſt.

Quare in ſecunda figura non poteſt Manifeſtum eſt etiam, quoniam in hac figura non fit affirmatiuus ſyllogiſmus, hoc eſt, concludens concluſionem affirmatiuam: & hoc eſt ideò, quod neceſſe alteram præmiſſarum eſſe negatiuam ad medium: & ideò nec extremum extremo poteſt coniungi, niſi per negationem: quia extremum non reſpicit extremum niſi per medium: & ideò omnes ſyllogiſmi vtilis coniugationis in hac figura ſunt omnes priuatiui, ita quod priuatiuas concludunt concluſiones, tam vniuerſales, hoc eſt, vniuerſaliter concludentes, ſicut primus modus & ſecundus huius figuræ, quam particulares, hoc eſt, particulariter concludentes, ſicut modus tertius & quartus in hac figura formati. Hæc igitur de ſecunda figura dicta ſunt. *concludi concluſio affirmatiua.*

CAPVT X.

De proprietatibus tertiæ figuræ.

Si autem eidē hoc quidem omni, &c. SI autem eidem quidem ſubiecto quod medium eſt, hoc quidem extremum maius ineſt omni, ita quod vniuerſaliter extremum prædicatur de medio: illud vero quod eſt minus extremum, nulli ineſt medio, ita quod vniuerſaliter extremum minus remouetur à medio: vel ſi fortè ambo extrema inſint omni medio, ita quod vtrumque extremum de medio prædicatur vniuerſaliter: vel etiam ſi ambo extrema nulli inſint medio, ita quod vtrumque vniuerſaliter remoueatur vel negetur de medio: figuram terminorum huiuſmodi diſpoſitionis & ordinis voco tertiam, in qua medium bis ſubiicitur, & vtraque extremitas de medio prædicatur.

Determinamus hîc figuram prout vna & communis eſt ad coniugationes vtiles, & ad coniugationes inutiles. *Mediū autem in hac dico, &c.* Medium autem in hac figura dico metaphoricè, de quo ſicut de ſubiecto ambo extrema prædicantur: extremitates verò voco in hac figura ipſa prædicata quæ prædicantur de medio in duabus præmiſſis propoſitionibus. Maiorem verò voco extremitatem, quæ longius diſtat à medio. Minorem verò extremitatem voco, quæ propoſita eſt iuxta medium. Ponitur autem in hac figura medium foras quidem extremitatum, ita quod vltimum eſt in poſitione terminorum & ordine. *Ordo in literis iuxta ordinem terminorum in figuris.* Et hoc quidem obſeruabimus in poſitione literarum quæ extrema deſignant & medium, ſicut & modum proprium propoſitionis medij in præhabitis figuris obſeruauimus. In prima enim literam deſignantem medium poſuimus in medio extremorum, & in ſecunda figura literam quæ denotabat medium poſuimus ante extrema: hîc autem eam literam quæ deſignat medium, ponemus poſt ambo extrema, ita quod in ordine literarum & terminorum eſt vltima, & minor extremitas media, & maior extremitas prima.

Quare medium dicitur vltimum in hac figura & foras extremitatum. Cuius hæc ratio eſt: quia ſecundum ordinem prædicabilium in linea prædicamentali, in prima figura medium ſtat ſub maiori extremitate, & minor extremitas ſtat ſub medio, & ſic medium ordine prædicabilium & ſitu eſt medium. Cum autem in ſecunda figura medium tantum prædicetur, & in ordine prædicabilium

bilium prædicatum ſit prius ſubiecto, erit in ſecunda medium ordine & poſitione. Eadem autem ratione cum in tertia ſit medium tantum ſubiicibile & non prædicabile, erit ſecundum poſitionem & ordinem naturalem terminorum vltimum. Et maior extremitas longius diſtat à ſitu & proprietate medij: quia ipſa nunquam ſubiicitur, nec in præmiſſis, nec in concluſione, ſed ſemper prædicatur. Minor autem extremitas propinquior eſt medio & ſitu & conuenientia proprietatis medij: quia minor extremitas aliquando ſubiicitur ad minus in concluſione: propter quod medium ponitur foras extremitatum: quia accipitur vt pars vtriuſque: quia in ordine prædicabilium id quod ſubſtat & ſubiicitur, pars eſt eius cui ſubſtat & cui ſubiicitur, ſicut homo pars eſt animalis, & animal pars animati corporis, & ſic de aliis aſcendendo in linea prædicamentali. Sic etiam in ſecunda figura medium ponitur foras extremitatum: ſed quia prædicatum eſt, habet ſe vt totum ad vtramque extremitatem.

Quare maior extremitas longius diſtat à medio in tertia figura, & minor ei eſt propinquior.

Ex his autem habetur, quòd medium in hac tertia figura non eſt poſitione medium, ſed extremum: & ideo non eſt medium niſi vniens & coniungens extrema, ſicut & in ſecunda figura. Ex quo ſequitur, quòd perfectus non fit ſyllogiſmus in hac figura quantum ad euidentiam concluſionis, poſſibilis ad perfectionem ſyllogiſmus erit in hac figura: poteſt enim reduci ad primam figuram, & tunc eſt perfectus.

Perfectus igitur ſyllogiſmus, &c.

Poteſt autem in hac figura ſyllogiſmus & ambobus terminis vt prædicatis vniuerſaliter ſe habentibus ad medium, ita quod vterque de medio prædicetur vniuerſaliter: & poteſt iterum eſſe ſyllogiſmus, non ambobus terminis ſe vniuerſaliter habentibus ad medium, ita quod vnus de medio prædicetur vniuerſaliter, & alter particulariter. Sint igitur notæ terminorum & ſigna iſtæ literæ p. r. s. & s. quæ eſt vltima ſit medium. r. vero minor extremitas. p. autem ſit maior. Hæc igitur eſt diſpoſitio tertiæ figuræ.

Proprietates tertiæ figuræ.

Cuius proprietates ſunt duæ: vna quidem, quòd minorem non poteſt habere negatiuam. Et alia, quòd non poteſt habere concluſionem vniuerſalem, ſed ſemper particularem. Ratio autem primi, quod ſcilicet minorem oportet habere affirmatiuam, hæc eſt: quia medium eſt pars extremitatum vel in ratione partis acceptum: & ideò ſi minor eſſet negatiua, nec affirmatiue nec negatiuè poſſet aliquando concludi: poſſet enim contingere, quòd extrema eſſent diſparata: & tunc non poſſet concludi affirmatiuè vnum extremum de alio. Poſſet etiam contingere, quod ſe haberent adinuicem vt ſubalterna: & tunc vnum extremum de altero concludi non poſſet negatiuè. Exemplum autem primi eſt, vt ſi dicamus tres terminos, animal, lapis, homo, ita quòd medium ſit homo, ſic, omnis homo animal: nullus homo lapis, vel aliquis homo non lapis: & patet, quòd nullus lapis animal. Exemplum ſecūdi eſt, ſi dicamus terminos eſſe, animal, aſinus, homo, ſic, omnis homo animal: nullus homo aſinus: non poteſt inferri negatiuè: ergo nullus aſinus animal, quia omnis aſinus animal: patet igitur, quòd nihil ſequeretur in hac figura minore exiſtente negatiua.

Eſt autem huius quod dictum eſt & alia cauſa ſatis conuenienter aſſignata, & hæc eſt, quòd modi tertiæ figuræ deſcendunt à modis primæ figuræ per conuerſionem minoris: & quia minor in primo primæ figuræ, & in tertio (qui deſcendit à primo) ſemper eſt affirmatiua: ideo in tertia figura minorem oportet eſſe affirmatiuam.

Obiectio.

Sed tunc obiectio eſt: quia in modis primæ figuræ, à quibus deſcendunt ſyllogiſmi tertiæ figuræ, minor eſt particularis, eò quod affirmatiua vniuerſalis non conuertitur niſi particulariter, deſcendunt ſyllogiſmi primæ figuræ particulares ab vniuerſalibus, ſicut dicetur in ſequentibus. Si ergo minor in ſyllogiſmis primæ figuræ eſt tantum particularis in tertio modo & quarto, quæritur, quæ ſit cauſa, quòd minor in tertia figura poteſt eſſe & vniuerſalis & particularis? Et ad hoc dicendum ſecundum aliquos, quòd quando propoſitio vna conuertitur in aliam, vtraque poteſt dici conuerſa alterius, ſcilicet & illa quæ conuertitur, & illa in quam conuertitur: & hoc modo loquendo & vniuerſalis eſt conuerſa particularis, & particularis eſt conuerſa vniuerſalis: & quia prima à qua fit deſcenſus eſt vniuerſalis, & ideo etiam quod ab illo deſcendit, quamuis per particulare deſcendat, poteſt eſſe vniuerſale, ſicut patet in aliis. Huius autem cauſa eſt: quia quando conuertitur vniuerſalis in particularem, virtus vniuerſalis remanet in particulari: & ſic etiam ipſum particulare in virtute vniuerſalis acceptum poteſt reduci ad vniuerſale.

Solutio.

Eius autem quod dictum eſt, quòd hæc figura non concludit niſi particulariter, cauſa eſt, quòd medium huius figuræ ponitur foras extremitates, & ponitur vt ſubiicibile, & vt pars extremitatum: & ideò per ipſum non poteſt differre extremitas ab extremitate niſi ſecundum partem: nec extremitas poteſt conuenire cum extremitate per medium, niſi ſecundum partem: & ideò eſt, quòd virtute medij non poteſt concludi in hac figura niſi particulariter. Adhuc autem cum in hac figura medium ſe habeat ad extrema ſicut inferius, & ſicut pars, poſſet contingere, quòd extrema ſe haberent adinuicem vt ſubalterna: & tunc poſſet minor extremitas in plus quam maior: propter quod maior non prædicaretur de ipſa niſi particulariter: & tunc inſtantiam haberet talis ſyllogiſmi modus. Exemplum autem eſt in his terminis, animal, corpus, homo, ſic, omnis homo animal: omnis homo corpus: patet, quòd non ſequitur vniuerſalis, ſed particularis, quoddam corpus animal.

Quare tertia figura non concludit niſi particulariter.

Obiiciunt tamen aliqui contra ea quæ dicta ſunt, ſic dicentes, quòd in qualibet figura plus poſſunt duæ vniuerſales coniunctæ quam vniuerſalis & particularis: ſed vniuerſalis coniuncta particulari poteſt inferre concluſionem particularem: cum ergo plus poſſint duæ vniuerſales, & non ſit oſtendere in quo plus poſſunt, niſi in hoc quod inferunt vniuerſalem, videtur quòd in hac tertia figura ex

Obiectio prima.

ex vniuerſalibus poſſit inferri concluſio vniuerſalis.

Secunda. Adhuc autem particularis cum vniuerſali particularem infert concluſionem ſufficienter: cum autem ponitur vniuerſalis cum vniuerſali, plus eſt in vniuerſali quam in particulari: illud ergo plus ad concluſionem particularem videtur eſſe non cauſa vt cauſa: in hac ergo figura nunquam coniungenda eſt vniuerſalis cum vniuerſali: & ſic primus modus & ſecundus huius figuræ non eſſent ſyllogiſmi.

Solutio. Ad primam. Sed ad hæc & ſimilia non eſt difficile ſoluere. Dicendum enim, quòd diſpoſitio medij cauſa eſt, quare in hac figura non eſt vniuerſalis concluſio. Et quod dicitur, quòd plus poteſt vniuerſalis cum vniuerſali quam vniuerſalis cum particulari. Dicendum, quòd hoc verum eſt in decurſu ſyllogiſtico, ſed non ad faciendum quantitatem concluſionis quando medium ſtat ſub extremitatibus: nec in plus poteſt vniuerſalis cum vniuerſali, quam vniuerſalis cum particulari ad faciendam figuram, ſed ad faciendum modum in figura plus poteſt vniuerſalis cum vniuerſali, quam vniuerſalis cum particulari: quia euidentius inferunt, & immediatius reducuntur vniuerſales ſyllogiſmi in primam figuram, quam particulares ſyllogiſmi, qui habent alteram particularem.

Ad ſecundam. Ad hoc autem quod dicitur: quia id quod plus eſt in vniuerſali quam in particulari ad inferendam concluſionem particularem, eſt non cauſa vt cauſa. Dico, quòd non eſt verum: quia facit ad euidentiam neceſſitatis: euidentior enim eſt neceſſitas concluſionis ſyllogiſticæ ex duabus vniuerſalibus, quam ex altera vniuerſali & altera particulari.

Quare maior poteſt eſſe particularis in tertia figura. Sed non refert in hac figura, vtrum maior ſit vniuerſalis, ſiue particularis: ſemper enim infertur concluſio particularis: quod non eſt in aliis figuris, in quibus maiorem ſemper oportet eſſe vniuerſalem: & hoc eſt ideò, ſicut dictum eſt, quòd medium non concludit extremum de extremo ſiue affirmatiuè ſiue negatiuè, niſi ſecundum partem: & ad hoc quod hoc facere poſſit, non refert ſiue maior ſit vniuerſalis, ſiue particularis: quia medium vel eſt pars, vel ſicut pars vtriuſque extremitatis. Adhuc de proprietatibus iſtius figuræ, ſicut iam diximus, eſt quòd concludit tantum particulariter.

Dubitatio. Quare non datur vna figura quæ tantum vniuerſaliter concludat. Sed tunc quæritur, cum ſit figura concludens tantum particulariter ſicut tertia, & ſit figura concludens vniuerſaliter & particulariter ſicut prima & ſecunda, quare non eſt aliqua figura concludens tantum vniuerſaliter? non enim poteſt eſſe quartum membrum, quod ſcilicet ſit figura quæ nec vniuerſaliter nec particulariter concludat: quia hoc non eſſet ſyllogiſmus, & ſic nec figura eſſet nec modus.

Solutio. Ad hoc autem dicendum, quòd habitudo medij ad extrema cauſa eſt concluſionis: & ideò vbi habitudo medij ad extrema eſt vt habitudo partis, ibi medium inter extrema nec ponit conuenientiam nec differentiam niſi ſecundum partem. Vbi autem habitudo medij ad extrema eſt habitudo totius, ſicut in ſecunda figura: vel habitudo medij ad extrema ſe habet vt pars ad vnum & totum ad alterum, vt in prima: ibi poteſt notare & cauſare & vniuerſalem conuenientiam & vniuerſalem differentiam: & ex vno concludit vniuerſalem affirmatiuam, & ex alio cauſat in concluſione vniuerſalem negatiuam: & ideò in prima figura concluditur vniuerſaliter & affirmatiuè & negatiuè, & in ſecunda figura vniuerſaliter negatiuè. Sed quia particulare ſequitur ad vniuerſale ſicut conſequens ad antecedens, ideò neceſſe eſt, quòd figura concludens vniuerſaliter, concludat etiam particulariter: & quia vniuerſalis non ſequitur ad particularem, ideò non poteſt concludere vniuerſaliter, quæ concludit particulariter.

Et ex hoc patet, quòd tam in prima quam in ſecunda & in tertia modi particulares deſcendunt & oriuntur à modis vniuerſalibus eiuſdem figuræ, ſicut tertius primæ figuræ deſcendit à primo eiuſdem figuræ poſita ſubalterna vniuerſalis pro minori: & per eundem modum quartus deſcendit à ſecundo, & ſic eſt in omnibus aliis.

Quare non datur vna figura quæ tantùm affirmatiuè concludat, ſicut datur vna quæ tantum negatiuè concludit. Quia autem vna eſt figura concludens affirmatiuè & negatiuè, ſicut prima & tertia: & eſt vna concludens tantum negatiuè, ſicut ſecunda: & non eſt vna quæ tantum affirmatiuè, non cauſatur niſi ab habitudine medij: quando enim medium habet ſe ad extrema vt pars ad vnum & totum ad alterum, poteſt eſſe cauſa & conuenientiæ & differentiæ extremorum adinuicem, & ſic cauſat tam affirmationem quam negationem. Similiter autem quando habet ſe ſicut pars ad vtrumque extremum. Quando autem eſt extra extrema vt communius vtroque, & vt totum ad ipſa, non poteſt eſſe cauſa conuenientiæ: quia non per hoc affirmatur vnum de alio, quod ſunt ſub vno & eodem communi: ſed cauſa eſt differentiæ & negationis, quia negato ſuperiori de aliquo negatur vnum de alio eorum quæ ſub ſuperiori ponuntur: ſi enim lapis non ſit animal, ſequitur quòd lapis non eſt homo: & ideo medium in ſecunda figura cauſa conuenientiæ affirmationis eſſe non poteſt. Hæc igitur eſt cauſa quare nulla figura concludit tantum affirmatiuè: quamuis quædam tantum negatiuè concludat.

CAPVT XI.

De formatione ſyllogiſmorum vniuerſalium tertiæ figuræ vtilium & inutilium coniugationum.

His ita determinatis coniugationes vtiles & inutiles iſtius figuræ ponamus tam ſecundum modos vniuerſales, quam ſecundum modos particulares. Modi enim vniuerſales in hac figura non dicuntur qui concludunt vniuerſaliter, ſed qui ambas habent præmiſſas vniuerſales. *Qui ſint modi vniuerſales in tertia figura.* Fit igitur vniuerſaliter ſyllogiſmus in hac tertia figura in terminis ſuprapoſitis, quos pro medio & extremis poſuimus p. r. s.

Quando

Primus modus vtilis, ſcilicet darapti. Vniuerſaliter quando p. & r. &c.

Quando p. maior extremitas, & r. minor extremitas, ſicut prædicata inerunt omni s. vt medio, & vtriuſque extremitatis ſubiecto: & concludetur virtute medij, quòd alicui r. inerit p. hoc modo, omne s. p. omne s. r. ergo aliquod r. p. & eſt primus modus vtilis coniugationis in hac tertia figura. Probatur autem iſte ſyllogiſmus per reductionem in tertium modum primæ figuræ per conuerſionem vniuerſalis affirmatiuæ quæ eſt minor propoſitio, & conuertitur particulariter, ſic, omne s. r. quoddam r. s. & hæc ponatur cum maiori prioris ſyllogiſmi, ſic, omne s. p. quoddam r. s. ergo quoddam r. p. & eſt tertius modus primæ figuræ: quia enim p. ineſt omni s. in maiori propoſitione, & s. ineſt alicui r. per conuerſam minoris, ſequitur, quòd & p. neceſſe eſt alicui, r. ineſſe in tertio modo primæ figuræ: ſic enim conuerſa minore fit ſyllogiſmus per primam figuram.

Qua ſit probatio per expoſitionem.

Hic autem idem modus poteſt demonſtrari & per impoſſibile & per expoſitionem. Expoſitionem autem dico, quod ſub vniuerſali aliquod ſenſibile ſumatur, de quo vtraque extremitas vniuerſaliter vel particulariter prædicetur, ſicut ſi dicam, omnis homo ſubſtantia: omnis homo animal: ergo aliquod animal ſubſtantia: & ſi dicatur, quòd non ſequitur, accipio ſub ſubſtantia & animali aliquod ſenſibile de quo prædicetur vtraque extremitas, vt hunc hominem, videlicet Sortem & Platonem: quia enim ille eſt quoddam animal, & quædam ſubſtantia, patet quoniam aliquod animal eſt quædam ſubſtantia: & hoc eſt quod dicit Ariſt. quòd ſi ambo extrema omni s. hoc eſt, medio inſunt, ſi ſumatur aliquod eorum ſenſibilium & particularium quæ ſunt ſub s. & ſic illud s. huic neceſſario ſequitur & p. & r. ineſſe, maiorem ſcilicet & minorem extremitatem: eò quod medium vtrique extremorum ſubiicitur: ſi enim omnis homo eſt animal: & omne riſibile animal: neceſſe eſt quoddam riſibile animal eſſe. Si autem inſunt maior & minor extremitas omni medio, & aliquod ſenſibile ſumatur ſub medio, ſequitur quod huic ſumpto ſub medio inerunt extrema p. & r. & ſic ſequitur, quòd alicui r. quod eſt minor extremitas, inerit p. maior extremitas. Hic ergo eſt tertiæ figuræ modus primus.

Et ſi r omni quidem s p. autem nulli, &c. *Secundus modus vtilis, ſcilicet felapton.*

Secundus autem huius tertiæ figuræ modus eſt ſi dicatur r. quidem minor extremitas omni s. ineſſe, ita quòd minor ſit vniuerſalis affirmatiua, & dicatur s. nulli p. ineſſe, ita quod vniuerſalis ſit negatiua: tunc erit de neceſſitate concludens ſyllogiſmus hanc concluſionem, quod p. aliqui r. non inerit: concludit enim hic ſyllogiſmus particulariter, quòd maior extremitas alicui de minori extremitate non inerit. Idem enim modus erit demonſtrationis qui prius dictus eſt conuerſa r. s. propoſitione quæ minor fuit in ſyllogiſmo præcedenti: hæc enim ſi conuertitur, cum ſit vniuerſalis affirmatiua in præcedenti ſyllogiſmo, conuertitur in particularem: & tunc erit talis ſyllogiſmus, nullum s. p. omne s. r. ſequitur de neceſſitate, quoniam aliquod r. non eſt p. Idem enim modus demonſtrationis eſt conuerſa r. s. propoſitione quæ minor erat in ſyllogiſmo præcedenti ſic, nullum s. p. aliquod r. s. ergo aliquod r. non eſt p. & hic eſt quartus primæ figuræ ſi conuertatur minor, omne s. r. in hanc, aliquod r. s. tunc enim ſic ſyllogizatur, nullum s. p. aliquod r. s. ergo aliquod r. non eſt p.

Hoc autem idem poteſt oſtendi per impoſſibile ſicut in priori modo ſi ſumatur oppoſitum concluſionis & ponatur cum præmiſſa ſic, nullum s. eſt p. omne, s. eſt r. ergo aliquod r. non eſt p. ſi enim non ſequitur, detur oppoſitum: eius autem quod eſt, quoddam r. non eſt p. eſt hoc, omne r. eſt p. accipiatur ergo cum prima prioris ſyllogiſmi ſic, nullum s. p. & conuertatur in hanc, nullum p. s. omne r. p. ſequitur, quòd nullum r. s. & datum fuit, quòd omne s. r. ſi enim nullum s. r. ſequitur, quòd aliquod s. non eſt r. & hæc eſt contradictoria eius quæ data eſt in minore propoſitione prioris ſyllogiſmi: & ſic dupliciter probatur iſte ſyllogiſmus.

Si autem inſunt r. quidem nulli, &c.

Aliis autem modis omnibus, vniuerſaliter ſe habentibus terminis, inutilis eſt coniugatio. Dicamus, quòd maior ſit affirmatiua vniuerſalis & minor negatiua vniuerſalis, ita quod s. medium ſic ſe habet ad r. minorem extremitatem, quòd nulli s. ineſt r. & ſic ſe habet ad p. maiorem extremitatem, quod p. ineſt omni s. nec eſt ſyllogiſmus vtilis coniugationis: & hoc probatur per inſtantiam terminorum: ſi enim accipiantur termini, animal, equus, homo, ſequitur omni ineſſe ſic, omnis homo animal: nullus homo equus: patet, quòd omnis equus eſt animal. Si verò accipiantur termini, animal, inanimatum, homo, ſequitur nulli ineſſe ſic, omnis homo animal: nullus homo inanimatum: patet, quòd ſequitur nullum inanimatum eſſe animal.

Nec quando ambo de nullo, &c.

Adhuc autem inutilis coniugatio eſt, & non erit ſyllogiſmus, ſi ambæ præmiſſæ ſint vniuerſales negatiuæ: hoc enim generale eſt in omni figura, quòd ex omnibus negatiuis nihil ſequatur: & eſt inſtantia terminorum: & termini in quibus ſequitur omni ineſſe, ſunt animal, equus, inanimatum, ſic, nullum inanimatum animal: nullum inanimatum equus: & patet, quòd omnis equus animal. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, homo, equus, inanimatum, ita quod medium ſit inanimatum ſic, nullum inanimatum, homo: nullum inanimatum equus: & patet, quòd nullus equus homo.

Manifeſtum eſt igitur & in hac figura, &c.

Manifeſtum eſt igitur ex dictis, quando erit & non erit in hac figura ſyllogiſmus, ſi vniuerſaliter ſumuntur termini & præmiſſæ propoſitiones: quando enim ambo termini ſunt prædicatiui, ita quod ambæ præmiſſæ ſunt vniuerſales affirmatiuæ, tunc erit ſyllogiſmus, & eſt primus modus iſtius tertiæ figuræ. Quando autem ambo termini erunt priuatiui ad medium, ita quod ambæ præmiſſæ ſunt vniuerſales negatiuæ, tunc non erit ſyllogiſmus. Quando autem hic quidem eſt priuatiuus, alter vero prædicatiuus, ſcilicet maior quidem terminus priuatiuus ad medium, minor autem prædicatiuus, erit ſyllogiſmus, quod alicui non ineſt extremitas maior minori in

concluſione. Et iſte eſt ſecundus modus iſtius tertiæ figuræ. Si autem è conuerſo ponatur maior affirmatiua & minor negatiua, non eſt coniugatio vtilis ad ſyllogiſmum, ſicut patet per antedicta.

CAPVT XII.

De formatione particularium ſyllogiſmorum tertiæ figuræ vtilium & inutilium.

Si autem vnus vniuerſaliter ſit, &c.

PArticulares verò ſyllogiſmi in tertia figura ſic formantur & ſecundum vtiles & ſecundum inutiles coniugationes. Si enim vnus terminorum, maior ſcilicet, vniuerſaliter ſe habeat ad medium, ita quòd maior ſit vniuerſalis: alius vero terminus, minor ſcilicet, ad idem medium ſe habeat particulariter, ita quod minor ſit particularis, ita quod vterque tam maior quam minor ad medium ſit prædicatiuus, & vtraque præmiſſarum affirmatiua: neceſſe eſt in hac figura fieri ſyllogiſmum, quamuis alteruter ſiue maior ſcilicet, ſiue minor terminorum ſit vniuerſalis, & alius particularis: in hac enim figura, vt in antehabitis diximus, maior poteſt eſſe & vniuerſalis & particularis: & hoc habet proprium. Ponamus enim primo, quòd in minori termino ſit vniuerſalis, ita quòd r. minor extremitas inſit omni s. quod eſt medium: & ſit minor vniuerſalis affirmatiua: & p. quod eſt maior extremitas, inſit alicui s. ita quòd maior ſit particularis affirmatiua, neceſſe eſt per neceſſitatem conſequentiæ ſyllogiſticæ, quod aliquod p. ſit r. ſiue quod aliquod p. inſit r. & hic eſt tertius modus iſtius tertiæ figuræ ex maiore particulari & minore vniuerſali ambabus affirmatiuis.

Tertius vtilis, ſcilicet diſamis. Nam ſi r. omni s. inſit, &c.

Et perficitur hic ſyllogiſmus ex conuerſione maioris, quæ eſt particularis affirmatiua & tranſpoſitione propoſitionum, ſic, omne s. r. quoddam p. s. ergo quoddam r. p. & particularis affirmatiua conuertitur ſimpliciter, neceſſe etiam è conuerſo, quod etiam r. inſit alicui p.

Quartus vtilis, ſcilicet datiſi. Rurſum ſi r. alicui s. &c.

Adhuc vtilis coniugationis ſit ſyllogiſmus, ſi fiat è conuerſo, quòd maior ſit vniuerſalis & minor particularis. Sicut ſi ſic dicatur, quod r. alicui s. ineſt in minori. p. vero omni s. ponatur in maiori: ſequitur enim neceſſitate ſyllogiſtica, quòd neceſſe p. alicui r. ineſſe in concluſione: & iſte eſt quartus modus iſtius figuræ.

Et idem modus demonſtrationis eſt in iſto & in priori, ſcilicet per conuerſionem minoris: ſi enim omne s. ſit p. & quoddam s. ſit r. erit quoddam r. p. ſi ergo ſic ſyllogizentur, omne s. p. quoddam r. s. ſequitur per tertium primæ, quòd quoddam r. eſt p. Hic autem modus etiam demonſtrari poteſt per deductionem ad impoſſibile, ſuppoſita contradictoria concluſionis cum altera præmiſſarum, & concludendo oppoſitum alterius præmiſſarum, quod prius conceſſum fuerat. Poteſt etiam per expoſitionem minoris & concluſionis demonſtrari ad ſenſum: quia quandocunque proferatur particulare ſub medio ſumptum & ad ſenſum demonſtratum (cui ineſt maior extremitas) tunc verificata erit particularis propoſitio.

Quintus modus vtilis, ſcilicet bocardo. Si autem vnus quidem ſit, &c.

Adhuc autem vtilis coniugationis erit ſyllogiſmus in hac figura, ſi vnus quidem terminorum fuerit prædicatiuus & alter priuatiuus, dummodo minor fuerit prædicatiuus: quia hoc habet proprium iſta figura, quòd minorem ſemper vult habere affirmatiuam: & quando ſic ſe habent termini, tunc erit ſyllogiſmus: & eſt iſtius figuræ modus quintus: nam r. minor extremitas ineſt omni s. in minori propoſitione: & p. quod eſt maior extremitas, non ineſt alicui s. in maiori propoſitione: neceſſitate ſyllogiſtica ſequitur, quòd neceſſe p. maiorem extremitatem alicui r. hoc eſt, minori extremitati non ineſſe, ſic ſyllogizando: quoddam s. non eſt p. omne s. eſt r. ergo quoddam r. non eſt p.

Et probatur hic modus per deductionem ad impoſſibile: detur enim oppoſitum concluſionis, quod ſcilicet p. ineſt omni r. datum eſt autem, quod omni s. ineſt r. ſequitur, quòd omni s. inerit p. Datum autem fuerat, quod non omni in maiori prioris ſyllogiſmi. Hoc autem modo ſciatur etiam ſine deductione ad impoſſibile per ſimplicem expoſitionem, ſi ſumatur aliquid eorum ſingularium quæ ſunt ſub s. medio, cui non ineſt p. maior extremitas: particularis enim pro vno ſolo ſingulari verificatur.

Inutilis. Quando vero maior fuerit prædicatiuus, &c.

Si autem propoſitiones ſint diſſimilis qualitatis & diſſimilis quantitatis & maior fuerit terminus prædicatiuus ad medium, & minor priuatiuus, erit inutilis coniugatio, & non ſyllogiſmus, vt ſi dicamus, quod p. quidem omni s. inſit in maiori propoſitione. r. autem in minori propoſitione alicui s. non inſit: quia ſicut diximus, minor in hac figura non poteſt eſſe negatiua.

Et probatur iſtius coniugationis inutilitas per inſtantiam terminorum. Termini autem in quibus ſequitur omni ineſſe, ſunt animatum, homo, animal, ſic, omne animal animatum: quoddam animal non homo: & patet, quòd omnis homo animatus. In quibus autem ſequitur nulli ineſſe, non eſt ſumere terminos, ſi particularis ſit vera particulariter: quia tunc r. alicui s. ineſt, & alicui non ineſt. Probatur autem deducendo ad impoſſibile, quòd terminos ad nulli ineſſe non eſt ſumere. Si enim omni s. ineſt p. ſicut dicit maior propoſitio. r. autem alicui ineſt s. ſicut ſupponit minor particulariter vera propoſitio: tunc ſequitur per tertium primæ figuræ ſyllogiſmum, quòd p. ineſt alicui r. ſed qui dicit, quod eſt ſumere terminos in quibus ſequitur nulli ineſſe, dicit per conſequens, quod nulli r. ineſt p. patet ergo, quòd terminos nulli ineſſe non eſt ſumere. Sed coniugationis huius inutilitas oſtendenda eſt quodam modo in prioribus ex indefinito particularis negatiuæ: alicui enim non ineſſe eſt indefinitum, & indefinitam habet cauſam ſuæ veritatis: ſi enim nulli inſit, verum eſt alicui non ineſſe: & ſi alicui non inſit, verum eſt cuidam non ineſſe: quando autem eſt vera, eo quod nulli inſit,

Quomodo alicui non ineſſe eſt indefinitum: & de hoc vide ſupra cap. 4. vſus finem.

ſinſit, ita quod minor ſit vniuerſalis negatiua, non erat ſyllogiſmus, vt iam ante probatum eſt: ergo manifeſtum eſt, quoniam omni alicui non ineſſe non poteſt eſſe ſyllogiſmus: quia alicui non ineſſe ſequitur ad nulli ineſſe: & ſi daretur eſſe ſyllogiſmus omni nulli ineſſe, concluderetur ſtatim etiam eſſe ſyllogiſmum omni alicui non ineſſe. Econtra autem negato nulli ineſſe, negatur alicui non ineſſe: & ideo non exiſtente ſyllogiſmo omni nulli, ſequitur non ineſſe ſyllogiſmum omni alicui non.

Si autem priuatiuus ſit vniuerſalis, &c. Sextus modus vtilis, ſcilicet feriſon.

Si autem vniuerſalis terminus ſit priuatiuus & particularis affirmatiuus, ex tali combinatione plures reſultabunt coniugationes & vtiles & inutiles. Si enim maior fuerit vniuerſalis priuatiuus, & minor terminus ad medium erit particularis & prædicatiuus, erit vtilis coniugationis ſyllogiſmus. Si enim p. maior extremitas, nulli inſit s. in maiori propoſitione. r. autem alicui inſit s. in minori propoſitione: ſequitur de neceſſitate ſyllogiſtica, quòd p. non inerit alicui r. Erit enim ex iſto prima figura per reductionem, quando conuertitur minor propoſitio quæ eſt particularis affirmatiua ſic, nullum s. p. quoddam r. s. ergo quoddam r. non eſt p. hic enim eſt quartus modus primæ figuræ: hic ergo ſyllogiſmus eſt iſtius figuræ modus ſextus.

** Inutiles. Quando autem minor fuerit priuatiuus, &c.*

Quando autem minor terminus erit priuatiuus & maior affirmatiuus, nunquam erit vtilis coniugationis ſyllogiſmus: inutilitas enim talis coniugationis per inſtantias probatur terminorum. In his enim terminis, animal, homo, ferrum, ſequitur omni ineſſe ſic, omne ferrum animal: quoddam ferrum non eſt homo: patet, quòd omnis homo animal. Termini autem in quibus ſequitur nulli ineſſe, in eadem complexione, ſunt animal, ſcientia, ferrum, ſic, omne ferrum animal: aliquod ferrum non eſt ſcientia: patet, quòd virtute terminorum concluditur nulla ſcientia animal: medium autem in vtriſque his terminis eſt ferrum ſecundum huius tertiæ figuræ diſpoſitionem.

Ex puris negatiuis nihil ſequitur in aliqua figura.

Nec iterum quando ambo termini ponuntur eſſe priuatiui: quia hoc generale eſt in omnibus figuris, quòd ex ambabus negatiuis nihil ſequatur ſyllogiſticè: poſſunt enim eſſe ambæ negatiuæ in diſpari quantitate, ita quòd vnus terminorum ſit vniuerſalis,& alter particularis. Probatur autem inutilitas iſtius coniugationis per inſtantias terminorum: ſi enim minor ſit vniuerſalis & maior particularis & ambæ negatiuæ, termini in quibus ſequitur omni ineſſe, ſunt animal, homo, ferrum, ſic, quoddam ferrum non eſt animal: omne ferrum non eſt homo: patet, quòd ex habitudine terminorum ſequitur, quòd omnis homo eſt animal. Termini in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt animal, ſcientia, ferrum, ſic,quoddam ferrum non eſt animal:omne ferrum non eſt ſcientia: patet, quòd ex habitudine terminorum ſequitur, nulla ſcientia animal.

Nec quando ambo priuatiui ponantur, &c.

Quando autem maior eſt vniuerſalis & minor particularis & ambæ negatiuæ,termini in quibus ſequitur nulli ineſſe, ſunt coruus, nix, album, ſic, nullum album coruus: quoddam album non eſt nix: patet, quòd ex habitudine terminorum ſequetur: ergo nulla nix coruus. Terminos in quibus ſequitur omni ineſſe,non contingit dare ſi minor particulariter ſit vera, ita quod alicui s. ineſt r. & alicui non ineſt, eadem de cauſa quæ ſæpius dicta eſt. Si enim dicat aliquis,quòd dare contingit in tali complexione terminos ex quibus ſequatur omni ineſſe: tunc accipiatur hoc, & dicatur quod ſecundum hoc contingit, quòd p. ineſt omni r. ſed datum erat prius, quòd r. ineſt alicui s. ſequitur de neceſſatio, quòd p. inerit alicui s. & poſitum fuit nulli ineſſe in maiori propoſitione: ergo terminos omni ineſſe non contingit ſumere. Sed inutilitas huius coniugationis monſtranda eſt ex indefinito particularis negatiuæ, per omnem eundem modum ſicut prius, quod ſcilicet particularis negatiua pro ſenſu vniuerſalis verificetur, & vniuerſalis negatiua in cuius ſenſu particularis verificatur, loco particularis ponatur, & ex prius dictis concludatur inutilitas coniugationis.

Neque ſi vterque alicui medio ineſt, &c.

Adhuc autem ſunt inutiles coniugationes alio modo quam dictum eſt: neque enim vtilis coniugatio eſſe poteſt, ſi vterque terminus, maior ſcilicet & minor, ineſt alicui in medio particulariter: quia tunc ambæ præmiſſæ particulares: & ex particularibus virtute ſyllogiſtica nihil ſequitur, ſicut ſæpius dictum eſt: vnde ſiue ſimiliter ambo termini particulariter affirmatiui ſecundum ineſſe,ſiue ambo particulariter negatiui ſecundum non ineſſe: ſiue vnus quidem particularis & affirmatiuus ſecundum ineſſe, alter autem particularis & negatiuus ſecundum non ineſſe: ſiue etiam ſumantur in eis qui æquipollent particulari affirmatiuo vel negatiuo, ſicut ſi vnus ſumatur particularis ſecundum ineſſe alicui: alter autem in æquipollentia ad particularem ſumatur negatiuè ſecundum non ineſſe omni ſiue ſecundum non omni ineſſe, vel ſi indefinitè ſumpti termini in vtraque propoſitione loco particularium ponantur: nullo iſtorum modorum erit coniugationis ſyllogiſmus.

Termini autem communes ad omnes iſtas inutiles coniugationes ex quibus ſequitur omni ineſſe, ſunt animal, homo, album, ſic, quoddam album animal: quoddam album homo: patet, quòd habitudo termini concludit,quod omnis homo animal.Termini autem in quibus ſequitur non ineſſe, animal inanimatum, album, ſic, quoddam album animal: quoddam album inanimatum: ex habitudine terminorum ſequitur nullum inanimatum eſſe animal. Idem eſt quocunque modo varientur particulares,vel indefinitæ propoſitiones, vel eis æquipollentes.

Manifeſtum igitur in hac figura, &c.

Manifeſtum eſt igitur etiam in hac figura quando erit & quando non erit vtilis coniugationis ſyllogiſmus. Manifeſtum eſt etiam, quoniam habentibus ſe terminis, vt dictum eſt, in coniugationibus vtilibus fit ſyllogiſmus concludens ex neceſſitate ſyllogiſticæ conſequentiæ: & è conuerſo ſi ſit ſyllogiſmus de neceſſitate concludens, neceſſe eſt, quòd termini ſic ſe habeant, vt dictum eſt.

Mani

Manifeſtum eſt etiam, quòd omnes iſtius figuræ ſyllogiſmi imperfecti ſunt: omnes enim perficiuntur quibuſdam extrinſecus aſſumptis præter ea quæ in ipſis continentur, ſicut eſt conuerſio, & tranſpoſitio, & ad impoſſibile deductio, & expoſitio: & non perficiuntur per ſolum dici de omni, vel dici de nullo, ſicut ſyllogiſmi primæ figuræ.

Manifeſtum eſt etiam, quòd in hac figura non contingit ſyllogizando concludere vniuerſaliter ſumptum vniuerſale, ſiue vniuerſalem concluſionem neque affirmatiuam neque negatiuam.

CAPVT XIII.

De epilogo dictorum & de formatione duorum ſyllogiſmorum indirectè concludentium.

Palam autem & quoniã in omnibus figuris, &c.

PAlam autem ex determinatis quando in omnibus figuris, hoc eſt, in qualibet figurarum, & quando non fit ſyllogiſmus, cum prædicatiui vel priuatiui ſunt vtrique termini, maior ſcilicet, & minor. Deinde verò quod in ſecunda figura non fit ſyllogiſmus affirmatiuus, & in nulla figura ſyllogiſmus fit ex omnibus negatiuis. Similiter etiam quando vtrique termini ſunt particulares, nihil omnino fit per conſequentiam ſyllogiſticam ex tali coniugatione neceſſarium.

Quum autem prædicatiuus & priuatiuus, &c.

Cum autem vnus terminorum ſit prædicatiuus, maior ſcilicet, & alter priuatiuus, minor ſcilicet, ita quod minor qui priuatiuus eſt ſic vniuerſaliter ſumptus, ſemper fit ſyllogiſmus indirectè concludens, qui eſt ſyllogiſmus minoris extremitatis ad maiorem: concludit autem minorem extremitatem de maiori: quod eſt indirectè concludere.

Duo modi indirectè cõcludentes, ſcilicet ſapeſmo & friſeſomorum.

Et huius exemplum eſt in duobus modis ſimul inductis, quorum vnus habet maiorem vniuerſalem affirmatiuam, & minorem vniuerſalem negatiuam: & alter habet maiorem particularem affirmatiuam, & maiorem vniuerſalem negatiuam: & hoc in prima figura ſic: vt dicatur a. quidem omni b. vel alicui b. ineſſe, ſic, omne b. eſt a. vel aliquod b. eſt a. b. autem nulli c. dicatur ineſſe, ſic, nullum c. b. tunc enim fit ſyllogiſmus indirectè concludens minorem extremitatem de maiori, conuerſis propoſitionibus & tranſpoſitis: ſequitur enim, quod c. alicui a. non inſit, hoc eſt, quòd aliquod a. non eſt c. ſic, nullum b. c. omne a. b. vel aliquod a. b. ſequitur, quòd aliquod a. non eſt c. Similiter autem fit & in aliis figuris: quia in talibus ſyllogiſmis ſemper fit reductio ad perfectos ſyllogiſmos per conuerſionem propoſitionum, & aliquando tranſpoſitionem, & per conuerſionem concluſionis.

Quare duos tantum modos indirectè concludentium hic ponit, cum tamen ſint quinque.

Quamuis autẽ Boët. ponat quinque modos indirectè concludentiũ in prima figura, de quibus & Ariſt. facit mentionem: quia duos ponit hîc, & tres alios in ſecũdo huius ſcientiæ libro: tamen hîc non ponuntur niſi duo qui dicti ſunt: quia illi formantur iuxta inutiles coniugationes primæ figuræ, in qua maior eſt ſemper vniuerſalis & minor affirmatiua: cuius contrarium eſt in illis ſyllogiſmis indirectè concludentibus, in quibus maior affirmatiua ſiue vniuerſalis ſiue particularis, & minor negatiua: & ideo ſimilitudinem quandam habent cum inutilibus coniugationibus: quam ſimilitudinem alij tres modi non habent, qui iuxta vtiles formantur coniugationes. Iſti enim hîc ponuntur ad ſciendum, quòd non omnis inutilis coniugatio eſt adeò inutilis, quòd nihil vel directè vel indirectè poſſit concludi per eam. Iſtæ enim duæ coniugationes quando maior vniuerſalis affirmatiua & minor vniuerſalis negatiua, & quando maior particularis affirmatiua & minor vniuerſalis negatiua ineſt, inutiles ſunt reputatæ: & tamen concludunt, ſed indirectè.

Dubitatio.

Quæri tamen poteſt, vtrum iſti duo modi indirectè concludentes poſſint eſſe tam in ſecunda & tertia figuris, ſicut & in prima. Videtur enim, quòd non: quia in terminis inuenitur inſtantia, ſic, nullus homo eſt aſinus: aliquod animal eſt aſinus: ergo aliquis homo non eſt animal: patet, quòd non valet: ergo in ſecunda figura per talem complexionem non poteſt indirectè concludi. Similiter videtur inſtantia in tertia figura, ſic, nullus homo eſt aſinus: aliquis homo eſt animal: ergo aliquis aſinus non eſt animal: patet, quòd non valet, quamuis indirecta concluſio ſecundum complexionem eandem quæ dicta eſt.

Solutio.

Ad hoc autem videtur dicendum, quòd indirectè concludentes modi poſſunt eſſe in omni figura per aliquem modum conuerſionis concluſionis. Sed quod hîc dicitur, non eſt intelligendum niſi de modis in quibus minor eſt vniuerſalis negatiua, & maior vel vniuerſalis affirmatiua, vel particularis affirmatiua. In inſtantiis quæ adductæ ſunt, maior eſt vniuerſalis negatiua, & minor affirmatiua: & ideo non ſunt eiuſdem coniugationis cum his qui in omni figura poſſunt indirectè concludere.

Ex quo habetur, quòd ſapeſmo & friſeſomorum poſſunt in omni figura indirectè concludere.

Dubitatio.

Solutio.

Si autem quæritur, ex quo fiunt iſti in omni figura, an eodem modo vel diuerſo perficiantur in omni figura vel non? Sed ad hoc facile patet ſolutio: quia cum diuerſæ ſint figuræ, oportet quòd diuerſæ ſint reductiones ad perfectos primæ figuræ. In prima figura fit perfectio in conuerſionem vtriuſque propoſitionis, & per tranſpoſitionem earundem: hoc enim fieri oportet propter medij diſpoſitionem debitam & extremorum. In ſecunda autem figura facti iſti ſyllogiſmi ad primam figuram reducuntur per conuerſionem minoris, hoc eſt, vniuerſalis negatiuæ, & per propoſitionum tranſpoſitionem. In tertia autem figura facti iidem ſyllogiſmi reducuntur per conuerſionem maioris, quæ eſt affirmatiua vniuerſalis vel particularis, & per tranſpoſitionem propoſitionum. Et ſic in tribus figuris, tribus modis diuerſis reducuntur: tamen ex omni figura ſemper reducuntur ad vnum modum qui eſt quartus modus figuræ primæ.

Scias tamen, quòd iſti modi non in omni figura manent indirecti: quinimo peccant contra directos primæ & tertiæ figuræ: quia in prima figura vterque modus eſt indirectus, & in tertia ſimiliter: vterque enim modus de duobus dictis modis peccat contra modos directè

rectè concludentes in prima & tertia figura, in hoc, quod habet minorem negatiuam : quod non contingit in modis directè concludentibus in prima & tertia figura. Prima enim & tertia figura ſemper habent minorem affirmatiuam in modis directè concludentibus. In ſecunda autem figura ille tantum peccat contra modos directè concludentes, cuius maior eſt particularis : quia hoc non contingit in modis directè concludentibus in ſecunda figura. Ille vero qui habet maiorem vniuerſalem affirmatiuam & minorem vniuerſalem negatiuam, per talem complexionem non peccat contra modos directos ſecundæ figuræ : & ideò ille modus in ſecunda figura primo & per ſe directus eſt, ſed poteſt fieri indirectus per conuerſionem concluſionis.

Attendendum autem, quòd iſti duo modi indirecti in omni figura in qua ſunt, non poſſunt habere niſi concluſiones particulares & negatiuas. Et hoc contingit ideò quòd in tali complexione quando maior affirmatiua vniuerſalis vel particularis, & minor negatiua vniuerſalis, oportet contineri minorem extremitatem ſub maiori : & cum concluditur indirectè, tunc maior extremitas ſubiicitur in concluſione, & minor prædicatur de maiori. Vnde quia minor eſt negatiua, oportet concluſionem eſſe negatiuam : & quia minor prædicatur in concluſione de maiori, oportet quòd negetur inferius de ſuo ſuperiori : & inferius de ſuperiori non poteſt negari niſi particulariter ſic, aliquod animal non eſt aſinus : ideo de neceſſitate ſequitur, quòd concluſionem oportet eſſe & particularem & negatiuam.

Quare ſapeſmo & friſeſomorum non poſſunt concludere niſi particulariter & negatiuè.

Quod autem in omni figura in tali complexione termini ſint ſic diſpoſiti, quòd minor ſit ſub maiore, patet in terminis in qualibet figura ſecũdum hanc complexionem diſpoſitis. In prima enim talis eſt ſecundum hanc complexionem diſpoſitio, omnis vel aliquis homo animal : nullus aſinus homo. In ſecunda vero figura ſic diſponuntur, aliquod animal homo: nullus aſinus homo. In tertia autem ſic diſponuntur ſecundum hanc complexionem, omnis vel aliquis homo animal : nullus homo aſinus. Et in omnibus his diſpoſitionibus patet quod dictum eſt, quòd ſcilicet maior extremitas eſt ſuper minore, & minor eſt inferior maiore : & ſic manifeſtum eſt, quod non poteſt per tales ſyllogiſmos concludi niſi particulariter & negatiuè, quando ſcilicet in tali ſumuntur complexione & indirectè concludentes.

Dubitatio.

Si autem aliquis quærat, quare non ſunt modi indirectè concludentes, in quibus maior ſit vniuerſalis negatiua & minor affirmatiua vniuerſalis ? Dicendum, quòd talis diſpoſitio terminorum in prima & ſecunda figura non peccat. In prima enim figura maior poteſt eſſe vniuerſalis negatiua & minor affirmatiua, & ſimiliter in ſecunda : & ideo tales ſyllogiſmi de neceſſitate in prima & ſecunda figura directè concludent : & ſimiliter in tertia maior poteſt eſſe vniuerſalis negatiua & minor affirmatiua, & directè concludet talis complexionis modus.

Solutio.

Quod autem in tertia figura non concluditur niſi particularis negatiua, quando maior eſt negatiua, eſt propter hoc quod in tali diſpoſitione terminorum maior extremitas de minori non niſi particulariter poteſt negari, ſicut aliquod animal non eſt homo. Hoc autem iam in antehabitis per cauſam determinatum eſt: in hac enim tertia figura minor extremitas poteſt aliquando continere maiorem, & eſſe ſuperius ad ipſam.

CAPVT XIII.

De præmiſſis quæ dicta ſunt de ſyllogiſmorum reductione.

Ex ante determinatis iterum manifeſtum eſt, quòd indefinitum pro prædicato particulari poſitum in omnibus tribus figuris eundem facit ſyllogiſmum, quem particulare faceret, ſi loco indefiniti poneretur.

Patet etiam quoniã indefinitũ, &c. Hoc intellige remanente eadẽ ſuppoſitione generali in terminis.

Adhuc autem ex præinductis manifeſtum eſt, quoniam omnes imperfecti ſyllogiſmi perficiuntur per primam figuram, quæ ſola perfecta eſt in ſeipſa per dici de omni, & dici de nullo. Aut enim clauduntur intra primam figuram & reducuntur per oſtenſiuam probationem, quando propoſitiones conuertuntur vel tranſponuntur : aut per deductionem ad impoſſibile in prima figura ſyllogizantur. Vtrinque autem in vtroque probationis modo fit prima figura. Siue enim conuertantur propoſitiones, fit prima figura : ſiue fiat ad impoſſibile deductio, iterum fit prima figura : conuerſio enim mutat terminorum diſpoſitionem, & ſic mutat figuram. Ad impoſſibile deductio ſumit oppoſitum concluſionis cum altera præmiſſarum, in quadam complexione etiam iterum neceſſe mutari terminorum diſpoſitionem ad diſpoſitionem figuræ primæ : & ideo quocunque modo fiat probatio, ſemper fit per primam figuram : ad primam ergo figuram omnes imperfecti modi ſecundæ & tertiæ figuræ clauduntur. In oſtenſiuè verò perfectis ideo reduco ad primam figuram : quia per conuerſionem & diſpoſitionem terminorum mutatam claudebantur ad primam figuram, vt dictum eſt. In his autem qui per impoſſibile demonſtrati ſunt, fit clauſio ad primam figuram in hoc, quòd falſo poſito quod eſt concluſionis ſyllogizatæ oppoſitum & ſumpto illo falſo cum altera præmiſſarum, in qua complexione iterum mutatur terminorum diſpoſitio, fit ſyllogiſmus deducens ad impoſſibile per primam figuram, ſicut patet in primo modo poſtremæ ſiue tertiæ figuræ. Si enim ponatur maior extremitas quæ eſt a. & minor extremitas quæ eſt b. omni c. medio ineſſe, ita quod vtraque præmiſſarum ſit vniuerſalis affirmatiua, ſcilicet omne c. a. omne c. b. concluditur, quoniam a. alicui b. ineſt, hoc eſt, quòd aliquod b. eſt a. nam ſi detur oppoſitum concluſionis, quòd nulli b. ineſt a. datum eſt autem, quod b. ineſt omni c. hoc eſt, quòd omne c. b. ſequitur, quòd nulli c. inerit a. ſic ſyllogizando in ſecundo primæ, nullum b. a. & conuertitur in hanc, nullum a. b. & aſſumatur minor prioris ſyllogiſmi, hæc ſcilicet, omne c. b. ſequitur in ſecundo

Manifeſtum eſt autem & quoniã ſyllogiſmi, &c.

ſecundo primæ, quod nullum c. a. & dictum fuerat, quòd omne c. eſſet a. ſic ergo etiam illi qui per impoſſibile probantur, clauduntur intra primam figuram.

Similiter autem & in aliis, &c.

Quomodo diuerſimodè reducuntur vniuerſales & particulares modi ſecundæ figuræ.

Similiter enim eſt in omnibus aliis ſyllogiſmis imperfectis in hoc, quod his duobus modis ad primam figuram reducuntur. Sed tamen non ſimiliter & ſecundum vnum modum omnes reducuntur: ſed vniuerſales ſecundæ figuræ, qui ſunt primi duo modi ſecundæ figuræ, conſtat, quòd per vniuerſales primæ figuræ perficiuntur, & particulares etiam: ſed non ſimiliter vniuerſales & particulares: ſed vniuerſales ſecundæ figuræ reducuntur in vniuerſales primæ figuræ conuerſa negatiua propoſitione: & non poſſunt reduci per impoſſibile: quia concluſio vniuerſalium eſt vniuerſalis: & ſi ſumatur oppoſitum illius, erit particularis affirmatiua: ſed in modis vniuerſalibus particularis non poteſt eſſe præmiſſa: & ideo modi vniuerſales non perficiuntur per ad impoſſibile deductionem. Particularium autem vterque ſecundæ figuræ perficitur per ad impoſſibile deductionem, ſicut in antehabitis dictum eſt.

Eſt etiam reducere ad primæ figuræ vniuerſales, &c.

Quare modi vniuerſales non poſſunt reduci per impoſſibile.

Quomodo in prima ſunt particulares, &c.

Quomodo ſyllogiſmi particulares primæ figuræ reducuntur ad vniuerſales ſecundæ, & tandē ad vniuerſales primæ.

Particulares autem primæ figuræ perficiuntur quidem ex ſeipſis & per ſeipſos per dici de omni & dici de nullo ſicut & vniuerſales: contingit tamen quantum ad maiorem neceſſitatis euidentiam, quòd etiam per ſecundam figuram oſtenduntur per ad impoſſibile deductionem, ſicut patet in tertio primæ figuræ, ſic: ſi enim a. quidem omni b. ineſt. b. autem alicui c. ſequitur, quòd a. alicui c. inerit: & hic eſt tertius primæ figuræ. Si autem non ſequitur, detur oppoſitum, ſcilicet quod nulli c. ineſt a. & ſumatur cum prima propoſitione ſic, nullum c. a. omne b. a. ſequitur in primo ſecundæ figuræ, quòd nulli c. inerit b. quæ eſt contradictoria minoris prius conceſſæ in priori ſyllogiſmo: talem enim ſyllogiſmum eſſe neceſſarium ſcimus per ſecundam figuram, & per ea quæ de diſpoſitione terminorum in ſecunda figura dicta ſunt.

Similiter autem fit demonſtratio in quarto primæ qui priuatiuus dicitur ſyllogiſmus: quia negatiuè concludit. Sic autem hoc probatur. Si enim concedatur a. nulli b. ineſſe, ſic, nullum b. a. & b. alicui c. concedatur ineſſe, ſic, quod aliquod c. b. ſequitur in quarto primæ, quòd a. alicui c. non inerit. Si enim non ſequitur, detur oppoſitum, ſcilicet quod a. ineſt omni c. conceſſum eſt autem prius, quòd a. nulli b. ineſt: concluditur per primum ſecundæ figuræ, quòd nulli c. inerit b. quod eſt contradictorium ad hoc quod dictum eſt in minori propoſitione prioris ſyllogiſmi, quæ dixit, quòd aliquod c. fuit b. talis autem ſyllogiſmus eſt in media figura ſiue ſecunda.

Propter quod cum ſyllogiſmi qui ſunt in media figura, omnes reducantur in primæ figuræ ſyllogiſmos vniuerſales, quia reducuntur in ſecundum primæ figuræ, ſicut in antehabitis dictum eſt: illi verò particulares ſyllogiſmi qui ſunt in prima figura, reducuntur ad eos qui ſunt in media: manifeſtum eſt, quòd etiam particulares primæ reducuntur ad illos vniuerſales ſyllogiſmos qui ſunt in prima; & ſic omnes ſyllogiſmi reducuntur in duos primos primæ figuræ vniuerſales ſyllogiſmos: quamuis particulares primæ reducantur mediatè, & ſyllogiſmi aliarum figurarum reducantur immediatè.

Dubitatio.

Eſt autem hæc quæſtio, quoniam cum primæ figuræ ſyllogiſmi omnes perfecti ſint, ſyllogiſmi autem ſecundæ figuræ omnes imperfecti, videtur ſecundum hoc, quòd perfectum reducatur ad imperfectum: quod eſt contra naturæ ordinem, & etiam contra ea quæ determinata ſunt: quia dictum eſt, quòd aliarum figurarum ſyllogiſmi ad primæ figuræ ſyllogiſmos reducuntur, propter hoc quod illi ſoli perfecti ſunt, alij autem imperfecti. Sed ad hoc dicendum eſt, quòd primæ figuræ ſyllogiſmi non reducuntur ad ſecundæ figuræ ſyllogiſmos vt in eis ſit ſtatus reductionis, quia reductio non ſtat in imperfecto: ſed ideo fit hoc, vt per illos reducantur in primæ figuræ ſyllogiſmos vniuerſales: & in illis ſicut in perfectiſſimis ſtat reductio. Et quod obiicitur, quòd perfectum non habet reduci in aliud perfectum: dictum eſt autem in præhabitis, quòd particulares primæ figuræ perfecti ſunt ſicut & vniuerſales. Dicendum, quòd quantum ad neceſſitatem conſequentiæ perfecti ſunt particulares primæ figuræ ſicut & vniuerſales per dici de omni & dici de nullo: ſed quoad euidentiam neceſſitatis reducuntur in vniuerſales: quia proculdubio euidentior eſt neceſſitas conſequentiæ in vniuerſalibus, quam in particularibus: quia vniuerſalis propoſitio eſt efficacior ad inferendum, quam particularis.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Nota quare particulares primæ figuræ reducūtur in vniuerſales primæ, cum ſint æquè perfecti cum illis vniuerſalibus.

Qui vero ſunt in tertia figura ſyllogiſmi imperfecti, quando termini vniuerſales ſunt, ſicut in primo modo & ſecundo tertiæ figuræ, ſtatim per conuerſionem perficiuntur per illos ſyllogiſmos vniuerſales qui ſunt in prima figura, ſicut in reductione eorundem iam ante oſtenſum eſt. Si autem in tertia figura ſumantur ſyllogiſmi particulares, illi perficiuntur per particulares primæ figuræ, quando perficiuntur per propoſitionum conuerſionem. Hoc autem ideo dico: quia quidam particularium tertiæ figuræ immediatè per impoſſibile reducuntur in vniuerſales ſyllogiſmos primæ figuræ, ſicut ſupra patuit de quinto modo tertiæ figuræ: quintus enim per conuerſionem reduci enim poteſt. Similiter autem tertius modus tertiæ figuræ immediatè poteſt reduci in vniuerſalem primæ, accepto oppoſito concluſionis cum minore præcedentis ſyllogiſmi. Sed quartus modus & ſextus tertiæ figuræ reducuntur per conuerſionem primo in particulares, & per particulares reducuntur ad vniuerſales. Tertius autem & per conuerſionem reducitur in particulares, & per impoſſibile in vniuerſales. Quintus autem per conuerſionem nullo modo poteſt reduci, ſed per impoſſibile ſtatim immediatè reducitur ad vniuerſalem primæ.

Qui verò ſunt in tertia, &c.

Quomodo reducuntur modi tertiæ figuræ.

De modis particularibus tertiæ figuræ, duo ſunt qui poſſunt per impoſſibile ad primū primæ reduci immediatè, ſcilicet deſamis & bocardo.

Cum autem quidam tertiæ figuræ ſyllogiſmi reducantur in particulares primæ, & particulares primæ reducantur in vniuerſales primæ, manifeſtum eſt, quòd etiam tertiæ figuræ ſyllogiſmi, vel mediatè vel immediatè ad vniuerſales ſyllogiſmos primæ figuræ reducūtur.

Manifeſtum

Manifeſtum autem ex his, quòd omnes particulares ſyllogiſmi cuiuſcunque figuræ oriuntur ab vniuerſalibus eiuſdem figuræ ſyllogiſmis: quia particulare ſub vniuerſali ſumitur.

Manifeſtum eſt igitur, quando omnes reducunt, &c.

Manifeſtum etiam, quòd omnes & primæ figuræ & ſecundæ & tertiæ reducuntur in duos vniuerſales primæ figuræ ſyllogiſmos: & ſic dictum eſt ſufficienter quomodo ſe habent ſyllogiſmi ineſſe vel non ineſſe, in propoſitionibus de ineſſe per conſequentiam ſyllogiſticam oſtendentes: dictum eſt enim quomodo ſe habent & ad eos qui ſunt ex eadem figura adinuicem, & quomodo ſe habent ad alios qui ſunt non ex eadem, ſed ex aliis figuris.

Quomodo non poſſunt eſſe plures figuræ quam tres: & ſufficientia figurarum.

Si autem quæratur, quare tantum tres ſunt figuræ & qualiter ordinantur adinuicem, ſatis patet ſolutio per antedicta: diſpoſitio enim medij duorum mediorum variari non poteſt niſi tripliciter, ſcilicet vt aut ſit inter extrema, vel extra ipſa. Si autem eſt inter extrema, non poteſt eſſe niſi ſubiectum in prima & prædicatum in ſecunda: quia aliter accideret, quòd nihil concluderetur, ſicut in antehabitis dictum eſt. Adhuc autem ex quo eſt inter extrema quæ ſunt maius & minus ſecundum lineæ prædicamentalis ordinem, oportet quòd ſubiectum primi ſit prædicatum ſecundi. Si verò medium eſt extra & extremi habet poſitionem, non poteſt eſſe niſi ante vel poſt. Et ante quidem facit figuram ſecundam: poſt autem eſſe facit figuram tertiam.

Nota ordinem figurarum & rationem.

Ordo autem eſt, quod prima præmittitur ſicut principium & metrum & perfectio aliarum. Secunda autem eſt ante tertiam: prima quidem ratione: quia eius medium eſt primum poſitione, tertiæ autem figuræ medium eſt vltimum poſitione. Secunda autem ratione: quia duplex concludit problema, vniuerſale ſcilicet & particulare: cum tertia non concludat niſi particulare. Tertia etiam ratione: quia ſecunda figura deſcendit à prima figura per conuerſionem maioris ſecundi modi primæ figuræ: tertia verò figura deſcendit à prima per conuerſionem minoris eiuſdem modi.

TRACTATVS III.

De generatione ſyllogiſmorum qui ſunt ex propoſitionibus modalibus de neceſſario & contingenti.

CAPVT I.

De cognitione ſyllogiſmorum de modo neceſſitatis.

Quoniam autem diuerſum eſt ineſſe, &c.

QVONIAM autem diuerſum eſt ineſſe ſimpliciter, & cum modo neceſſitatis ineſſe ſiue ex neceſſitate ineſſe, & cum modo contingentis ineſſe ſiue contingere ineſſe. Simpliciter enim ineſſe ſuperius & in plus eſt, quam ex neceſſitate ineſſe: & ſimpliciter ineſſe eſt ineſſe ſine modi determinatione. Contingere autem ineſſe communius eſt, quam ineſſe ſimpliciter: omne enim quod ineſt, contingit ineſſe: & non conuertitur: quia multa contingit ineſſe, quæ non inſunt, ſicut & multa inſunt quæ non ex neceſſitate inſunt: quædam autem ſic ſe habent, quòd nec ex neceſſitate inſunt, nec etiam omnino, hoc eſt, ſimpliciter inſunt: contingit tamen talia ineſſe. Et quoniam ſic eſt in propoſitionibus, manifeſtum eſt, quoniam & ſyllogiſmus factus ex his in vnoquoque horum generum propoſitionum factus, diuerſus erit: & etiam non erit tantum diuerſus vniformiter factus in iſtis propoſitionibus, ſed etiam factus in terminis, non ſimiliter ſiue vniformiter ſe habentibus terminis. Dico autem ſimiliter ſe habentibus terminis, ſicut quando vnius generis tantum ſunt propoſitiones, ſicut quòd ſint ambæ de ineſſe, vel ambæ de modo neceſſitatis, vel ambæ de modo contingentis. Non ſimiliter autem dico, ſicut in mixtione vnius generis cum alio, ſicut quando vna eſt de ineſſe & altera de neceſſe, vel vna de ineſſe & altera de contingenti, vel vna de neceſſario & altera de contingenti.

Remouet dubia.

De poſſibili enim non dicimus eſſe diuerſas propoſitiones ab illis quæ ſunt de contingenti: quia poſſibile conuertitur cum contingente. Nec de impoſſibili propoſitiones ſecundum hanc intentionem diuerſas dicimus ab illis de neceſſario: quia propoſitio affirmatiua de impoſſibili eſt negatiua de neceſſario: quod enim impoſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt non eſſe: & propoſitio negatiua de impoſſibili, eſt affirmatiua de neceſſario: quod enim impoſſibile eſt non eſſe, neceſſe eſt eſſe: & ideò poſſibile & impoſſibile non ita variant propoſitiones, quòd alij ſint ſyllogiſmi qui ſint de poſſibili & impoſſibili, à ſyllogiſmis contingentis & neceſſarij: propter quod de talibus non loquimur ſyllogiſmis: quia illis formatis de neceſſario & contingenti, ſatis ſcitur formatio illorum: & non oportet de ipſis facere tractatum ſpecialem.

Quare de

Similiter autem verum & falſum quamuis ſint

Syllogiſmis de vero & falſo nihil propoſuit ſe dicturum.

ſint modi quidam, tamen quia nihil ad dunt ſupra compoſitionẽ propoſitionis, non variant conſequentiam: & quia non variant conſequentiam, non fit ex ipſis diuerſæ conſequentiæ ſyllogiſmus: & ideò nec de illis oportet facere tractatum ſpecialem. Si tamen aliquid dicendum erit in ſequentibus de ſyllogiſmo qui eſt ex falſis, hoc erit determinandum in loco vbi de poteſtate ſyllogiſmi loquemur: eò quod hoc ſpecialem dicit ſyllogiſmi poteſtatem, & non ſpecialem modum generationis ſyllogiſmorum.

Quare tacuit de generatione ſyllogiſmi iuxta diuerſitatem multarum propoſitionum de quibus in perihermenias.

Quare tacuit de hypotheticis.

Adhuc autem cum multæ ſint diuerſitates propoſitionum in libro perihermenias tactæ ſunt, ſicut categorica, hypothetica, vna, plures, ſimplex, compoſita, & huiuſmodi, nihil variationis fit ex omnibus his circa ſyllogiſmi inferentiam: & ideò non exigitur vt ſecundum illarum propoſitionum diuerſitatem diuerſa tradatur generatio ſyllogiſmorum qui ſimpliciter ſyllogiſmi ſunt. Et ſi de hypotheticis dicendum eſt (cum hypotheticus ſyllogiſmus ſit ſyllogiſmus quidam & non ſimpliciter) alibi erit hoc determinandum, & non hic vbi de ſimplici & formali intendimus ſyllogiſmo. In iſtis enim modis qui ſunt neceſſarium & contingens, non eſt tantum variatio materialis (quæ infinita eſt, ſicut & ipſa materiæ diuiſio, & ſub arte non cadit) ſed iſti qui dicti ſunt modi neceſſarij & contingentis ipſam virtutem variant inferentiæ, quæ ſyllogiſmo quantumcunque ſimplici ſubſtantialis eſt: & ideo ad diuerſitatem illius ſequitur diuerſa ſyllogiſmorum generatio: & hac neceſſitate oportet tractare de ipſis. Categoricum enim & hypotheticum, vna, plures, compoſita, ſimplex, non faciunt niſi materiæ diuerſitatem, quæ non cadit ſub arte, ſicut iam dictum eſt.

Quomodo iſti modi neceſſarium & contingens non ſolum variant materiam ſyllogiſmi, ſed virtutem illationis etiam.

Ergo in neceſſariis quidem fere, &c.

Dicamus ergo primo de formatione ſyllogiſmorum vniformium de neceſſario. Ab his ergo incipientes dicimus, quòd in propoſitionibus de neceſſario, hoc eſt, determinatis per modum neceſſitatis, ferè ſimiliter ſe habet, ſicut in his quæ inſunt, hoc eſt, de ſimplici ſunt ineſſe. Cum enim aliquis ſyllogiſmus fit ex propoſitionibus de neceſſario, & alius ex his quæ ſimpliciter inſunt, & alius ex his quæ ſunt cum modo contingentis, ille qui eſt ex vniformibus propoſitionibus de neceſſario, nec in principiis imperfectorum ſyllogiſmorum, nec in principiis generationis ſyllogiſmorum multum variatur ab illis de ineſſe, niſi quod iſte cum modo, ille autem ſine modo: vnde in talibus propoſitionibus quæ dicunt ineſſe in affirmatiua vel non ineſſe in negatiua cum modo neceſſario, non multum diſſimiliter cum illis de ineſſe, & erit & non erit ſyllogiſmus. Dico autem & erit & non erit, propter vtiles & inutiles coniugationes. Sed ab illis qui ſunt de ineſſe ſyllogiſmis & propoſitionibus diſtabit per differentiam, in eo quod adiacet terminis, hoc eſt, in modo neceſſitatis, qui adiacet compoſitioni propoſitionis, & modificat compoſitionem ſecundum quod termini (qui ſunt prædicatum & ſubiectum) relati ſunt ad compoſitionem ſic modificatam. Differt ergo in hoc, quòd in hoc ſyllogiſmo de neceſſario, terminis adiacet modus, qui dicit ex neceſſitate ineſſe & ex neceſſitate non ineſſe.

Quomodo ſyllogiſmus de neceſſario parum differt à ſyllogiſmo de ineſſe.

Similiter etiam in principiis quibus perficiuntur ſyllogiſmi imperfecti, ſicut conuerſio propoſitionum, non eſt differentia: nam vniuerſalis priuatiua in his quæ ſunt de neceſſario conuertitur ſimpliciter, ſicut in illis de ineſſe. Similiter etiam in toto eſſe, ſiue de omni quæ ſunt ſyllogiſmorum perfectorum principia aſſignabimus eodem modo, ſicut in illis quæ ſunt de ineſſe. Ergo in omnibus aliis omnium figurarum ſyllogiſmis qui vniformis ſunt generationis de neceſſario ſiue cum modo neceſſitatis. Eodem modo oſtendetur & probabitur imperfectorum ſyllogiſmorum perfectio per conuerſionem propoſitionum: & oſtendetur, quoniam talis vel talis ſequitur concluſio neceſſitate ſyllogiſtica. Eodem modo dico quo oſtenſum eſt iſtud in illis quæ ſunt de ineſſe ſimplici.

Præterquam in quarto ſecundæ & in quinto tertiæ. In media enim figura quando fuerit vniuerſalis affirmatiua & maior, particularis verò priuatiua minor; hoc enim eſt in quarto modo ſecundæ figuræ: & rurſum in tertia quando fuerit vniuerſalis quidem prædicatiua & minor, particularis verò priuatiua & maior: quod eſt in quinto modo tertiæ figuræ: non ſimiliter ſicut in illis de ineſſe erit demonſtratio & reductio imperfectorum ad perfectos. Sed in iſtis oportet, quòd exponentes particularem negatiuam in vtroque ſyllogiſmo faciamus demonſtrationem. Dico autem exponentes particularem negatiuam, oſtendentes per ſenſibile aliquod quod eſt, cui alicui ſenſibili vtrumque particulare non ineſt, ſcilicet & illud quod eſt minor propoſitio in quarto ſecundæ, & illud ſimiliter particulare negatiuum quod eſt maior propoſitio in quinto modo figuræ tertiæ: & expoſitione facta oportet de expoſito eundem, hoc eſt, in eadem figura facere ſyllogiſmum. In his enim quæ per expoſitionem ſenſibiliter demonſtrantur, talis ſyllogiſmus eſt neceſſarius & de neceſſitate concludens. Si autem de expoſito ſenſibiliter demonſtrato eſt neceſſarius, ſequitur quòd etiam de illo aliquo particulariter accepto eſt neceſſarius: quia particularis etiam pro vno tantum ſingulari verificatur. Nam expoſitum, hoc eſt, ſingulare per expoſitionem acceptum, ipſum ſecundum ſe ſumptum illud eſt quod eſt ipſum particulare, & de quo particulare prædicatur quod expoſitum eſt. Fit autem vterque ſyllogiſmus, ſcilicet & expoſitus & per expoſitionem probans in propria figura, quando quartus ſecundæ & quintus tertiæ probantur per expoſitionem in propria & eadem figura.

Verum diſtabit, &c.

Quomodo baroco & brecardo diuerſimodè reducuntur in illis de ineſſe & de neceſſario.

Attendendum autem circa expoſitionem, quòd videtur in tali proceſſu expoſitionis eſſe fallacia conſequentis, hoc ſingulare demonſtrato c. de neceſſitate non eſt a. ergo aliquod c. de neceſſitate non eſt a. eſt enim ibi proceſſus ab inferiori cum negatione. Sed ad hoc dicendum, quòd vtraque affirmatiua eſt: quia ſicut in perihermen. determinatum eſt, propoſitio

Dubitatio.

Solutio.

poſitio modalis non eſt negatiua niſi ſit de modo negato: hic autem manet modus affirmatus: & ideo proceſſus eſt ab inferiori ad ſuperius affirmando.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quod cum ſit expoſitio in dictis modis ſic, vt ſumatur aliquod ſenſibile ſub ſubiecto cui non inſit prædicatum minoris vel maioris propoſitionis, qualiter fiat ſyllogiſmus in eadē & propria figura, ita quod & ſyllogiſmus exponens in eadem & propria figura ſint & ſyllogiſmus expoſitus? Et dicendum ad hoc ſecundum aliquos qui dicunt ex ſenſibili ſingulari non poſſe fieri ſyllogiſmum, quòd non debet fieri expoſitio per hoc ſenſibile ſingulare, ſed per aliud quod in ſe quidem eſt vniuerſale, ſed vniuerſale minus quā illud vniuerſale quod exponitur, ſicut patet in quarto ſecundæ. Si enim dicatur ſic, neceſſe omnem hominem eſſe animal: neceſſe eſt quoddam album non eſſe animal: ergo neceſſe eſt quoddam album non eſſe hominem. Dicunt, quòd in exponendo non debet deſcendi ad hoc album vel illud, ſed ad minus commune quam ſit album, ſicut ad niuem, vel cignum: & tunc in eadem figura propria dicunt eſſe ſic ſyllogizandum in ſecundo ſecundæ quæ eſt eadem figura, quamuis non idem modus, ſic, neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal: neceſſe eſt nullam niuem eſſe animal: & ita cum nix ſit aliquod album, neceſſe eſt aliquod album non eſſe hominem. Eodem modo, vt dicunt, facienda eſt expoſitio in quinto tertiæ figuræ: & fiet ſyllogimus in ſecundo tertiæ figuræ ſic, neceſſarium eſt quādam niuem non eſſe animal: neceſſarium eſt omnem niuem eſſe albam: ergo neceſſarium eſt quoddam album non eſſe animal: & hoc quidem multi dixerunt.

Solutio. Nota quomodo ſit expoſitio ſecundum quoſdam.

Bene nota: quia ſupra tract. 1. c. 3. videtur negare propoſitionem ſingularem ingredi ſyllogiſmum abſolute. Solue per dicta hic.

Poſſet tamen dici, quòd expoſitio ſit per ſingulare ſenſui demonſtratum, & ſingulares propoſitiones ponentur in ſyllogiſmo exponente, cum vniuerſales & particulares ponantur in ſyllogiſmis expoſitis. Conſequentia autem ſyllogiſmi exponentis qui in ſingularibus eſt propoſitionibus, non eſt virtute propoſitionum, ſed virtute ſenſus, cuius conſequentia nota eſt per ſeipſam. Et vterque iſtorum modorum dici poteſt, & vterque ſyllogiſmus exponens & expoſitus ſunt in tertia figura, quamuis non in eodem modo. Quia ſicut ex antehabitis conſtat, aliquando figura eſt vbi non eſt modus.

Aliquando aliquis proceſſus eſt in figura, qui tamen non eſt in modo: & hoc idem colligitur ſupra tract. præcedenti, c. 6. in principio.

Eſt autem de his quæ dicta ſunt adhuc alia dubitatio: quia ſi ſyllogiſmi de neceſſario perficiuntur ſicut illi de ineſſe: illi autem qui ſunt de ineſſe in quarto ſecundæ, & in quinto tertiæ, perficiuntur per impoſſibile: ergo & illi qui ſunt de neceſſario in quarto ſecundæ, & in quinto tertiæ, reducuntur per impoſſibile: & ſic reducuntur ſicut illi de ineſſe: & non eſt inſtantia in iſtis duobus modis, vt videtur. Ad hoc autem dicendum eſſe videtur, quòd in veritate non negandum eſt, quin dicti modi reduci poſſint per impoſſibile: ſed hoc dicimus & intendimus, quòd reduci non poſſunt per conuerſionem ſicut alij modi: quia non eſt in eis propoſitio quæ conuerti poſſit niſi vniuerſalis affirmatiua, quæ conuertitur in particularem: & ſic omnes particulares efficerentur, ex quibus nihil ſequitur. Et non negatur quin poſſit fieri oſtenſio per deductionem ad impoſſibile: ſic enim omnis ſyllogiſmus & omnis argumentatio, & etiam principia ſcientiarū prima poſſunt demōſtrari.

Obiectio. Solutio. Quare baroco & bocardo non poſſunt reduci per conuerſionem.

Nota, quòd per impoſſibile poſſunt etiam demonſtrari principia prima ſcientiarum: & hoc idem repetit in cap. ſequenti.

CAPVT II.

De quæſtione vtrum quartus ſecundæ & quintus tertiæ poſſint perfici per impoſſibile.

QVidam de hoc dubitantes dicunt hos ſyllogiſmos qui dicti ſunt, ſcilicet quartum ſecundæ, & quintum tertiæ per impoſſibile reduci: & alij contradicentes iſtis dicunt hoc fieri non poſſe. Illi autem qui dicunt hoc fieri poſſe, ſic hoc probare nituntur. Fiat enim quartus ſecundæ ſic: de neceſſitate omne b. eſt a. de neceſſitate aliquod c. non eſt a. ergo de neceſſitate aliquod c. non eſt b. Aut ſequitur, aut non. Si non ſequitur, oppoſitum concluſionis ſtabit cum altera præmiſſarum, ſcilicet non de neceſſitate aliquod c. non eſt b. quæ æquipollet huic, contingit omne c. eſſe b. Fiat ergo ſyllogiſmus ex iſta & maiori prioris ſyllogiſmi in primo modo primæ figuræ ſic, de neceſſitate omne b. eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo contingit omne c. eſſe a. quæ non ſtat cum minori præcedentis ſyllogiſmi, quæ fuit iſta, de neceſſitate aliquod c. non eſt a.

Quòd baroco & bocardo poſſint reduci per impoſſibile ad barbara in illis de neceſſario. Prima ratio.

Similiter autem videtur probari quintus tertiæ, & fiat primo ſic, de neceſſitate aliquod b. non eſt a. de neceſſitate omne b. eſt c. ergo de neceſſitate aliquod c. non eſt a. aut detur oppoſitum, hoc ſcilicet, non de neceſſitate aliquod c. non eſt a. quæ æquipollet huic, contingit omne c. eſſe a. & fiat ſyllogiſmus in primo primæ ex iſta & minore prioris ſyllogiſmi ſic, contingit omne c. eſſe a. neceſſe eſt omne b. eſſe c. ergo contingit omne b. eſſe a. quæ non poteſt ſtare cum prima, ſcilicet hac, de neceſſitate aliquod c. non eſt a.

Forte autem dicet aliquis, quòd iſti ſyllogiſmi non procedunt: quia non bene fit mixtio neceſſarij & contingentis. Contra hoc eſſe videtur quod inferius dicetur, vbi docetur mixtio neceſſarij & contingentis, quòd ſi maior ſit de neceſſitate, & minor de contingenti, vel è contrario, dummodo maior ſit de neceſſario & affirmatiua, fit ſyllogiſmus in primo primæ concludens de contingente: tales autem fuerunt ambo dicti ſyllogiſmi.

Adhuc autem ad idem obiicitur. Cum enim dicitur, de neceſſitate omne b. eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo contingit omne c. eſſe a. Ponatur minor de ineſſe: hoc enim fieri poteſt ex quo eſt contingens, & nihil ex hoc debet ſequi impoſſibile: & fiat talis ſyllogiſmus, de neceſſitate omne b. eſt a. omne c. b. ergo de neceſſitate omne c. a. talis enim ſyllogiſmus coniugatio vtilis eſt in mixtione neceſſarij & ineſſe, ſicut ſtatim in ſequenti oſtendetur capitulo, ſcilicet quòd maiore

Secunda ratio.

maiore exiſtente de neceſſario, & minore de ineſſe, ſequitur concluſio de neceſſario. Si autem neceſſe eſt omne c eſſe a. patet etiam, quòd contingit omne c. eſſe a. quia contingere eſſe ſequitur ad neceſſe eſſe. Patet igitur, quòd ſyllogiſmus bonus eſt de mixtione neceſſarij & contingentis. Omni eodem modo poteſt probari de quinto tertiæ, ſi illa quæ eſt de contingenter ineſſe, ponatur ineſſe, ſicut factum eſt in antehabito ſyllogiſmo.

Quod illi modi non reducantur per impoſſibile in illis de neceſſario.

Prima ratio.

Qui autem dicunt, quòd non poſſunt iſti ſyllogiſmi reduci per impoſſibile, dicunt ad hæc, quòd in ſequentibus quidem docetur mixtio neceſſarij & contingentis. Sed ibi accipitur contingens pro non neceſſario, quod poteſt eſſe & non eſſe. In ſyllogiſmis autem quia adhuc ſunt, accipitur contingens pro poſſibili quod ſequitur ad neceſſarium: & ſic patet, quòd non accipitur ſecundum doctrinam mixtionis neceſſarij & contingentis: & ſic talis forma argumentandi non valet, vt videtur.

Secunda ratio.

Adhuc propoſitio quæ eſt de contingenti, quæ conuertitur cum negatiua de neceſſario, eſt de contingenti pro poſſibili. Tale autem contingens abſtrahit & à terminis qui ſimpliciter dicunt ineſſe, & ab his qui ſimpliciter dicunt non ineſſe: quia poteſt ineſſe & non ineſſe: & ſic contingens accipiebatur in dictis ſyllogiſmis. Si ergo tale contingens ponatur ineſſe, non oportet, quòd fiat de neceſſario ſyllogiſmus: quia poteſt eſſe de ineſſe vt nunc & non ſimpliciter: ſed maiore exiſtente de neceſſario, & minore de ineſſe vt nunc, non ſequitur concluſio de neceſſario, ſicut conſequenter docebitur. Patet igitur, quòd per talem modum mixtionis non poteſt probari propoſitum.

Determinatio propria in hoc, & eſt mens Auic. hic in c. 14.

Ad hæc autem dici poteſt, quòd Ariſtot. dicit reduci quartum ſecundæ & quintum tertiæ per expoſitionem: ideo quia talis verificatio propriè probat particularem quæ probatur vno demonſtrato ſingulari cui inſit vel non inſit ſingulare: & tamen non negatur, quin etiam poſſit oſtendi per impoſſibile. Hæc enim probatio quæ eſt per impoſſibile, valdè eſt generalis, ita quod etiam principia probantur per eam: tamen quia talis probatio fit per mixtionem neceſſarij & contingentis, de qua adhuc determinatum non eſt, ideo hic locum non habet: ſed exponendo faciliter probatur: & ideò talis probatio hìc ponitur, & ſufficit ad præſens.

Ad argumenta probātia, quod illi modi non poſſint reduci per impoſſibile.

Vt tamen etiam quæſtioni inductæ ſatisfaciamus, qua ſcilicet quæritur, vtrum iſti duo modi poſſint reduci per impoſſibile, vel non? Poteſt dici, quòd per impoſſibile reduci poſſunt per mixtionem neceſſarij & contingentis, ſicut paulo ante oſtenſum eſt. Sed minor quæ eſt de contingenti in tali mixtione (cum maior ſit de neceſſario) poteſt eſſe de contingenti tripliciter, ſecundum quod tribus modis dicitur contingens, vt in antehabitis diſtinctum eſt: aut enim erit de contingenti accepto pro poſſibili, quod eſt contingens ſecundum genus, quod indifferenter ſe habet ad vtrumque contingens ſpeciale, ad contingens ſcilicet neceſſarium, & ad contingens non neceſſarium: aut erit de contingenti non neceſſario quod poteſt eſſe & non eſſe: aut erit de contingenti neceſſario.

Si ſit de contingenti non neceſſario, quod ſcilicet poteſt eſſe & non eſſe: tunc in reductione quarti modi ſecundæ figuræ, maiore exiſtente de neceſſario, & minori de tali contingenti, ſequetur concluſio de contingenti pro poſſibili, ſecundum quod inferius docebitur in mixtione contingentis & neceſſarij. Sed non poteſt probari per hoc quartus ſecundæ figuræ: quia illa propoſitio de contingenti quæ conuertitur cum oppoſito concluſionis, eſt de contingenti accepto pro poſſibili, quod eſt vt genus: alia autem eſt de contingenti non neceſſario: & ideò talis probatio non valet: quia contingens in vna acceptione debet accipi & in ſyllogiſmo probante & in ſyllogiſmo probato.

Si vero eſt de contingente communi, quod ad vtrumque ſe habet, neceſſarium ſcilicet & non neceſſarium. Contra hoc eſt: quia ſecundum tale contingens inutilis eſt coniugatio maiore exiſtente de neceſſario, & minore de tali contingente, ſicut infra patebit. Inutilis autem eſt: quia non poteſt inferre concluſionem de contingente non neceſſario: nec poteſt inferre concluſionem de contingenti pro poſſibili. Quia non oportet, quòd id ſequatur ad conſequens quod ſequitur ad antecedens: talis enim concluſio de tali contingenti ſequitur maiori exiſtente de neceſſario, & minori exiſtente de contingenti pro non neceſſario: & ad tale contingens ſequitur contingens commune. Nec iterum ex tali mixtione ſequitur concluſio de neceſſario, niſi illa de contingenti eſſet talis, quòd ipſa poſita in eſſe eſſet de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc. Sed hoc non eſt contingens commune: quia non oportet, quòd ſi contingens commune ponatur in eſſe, quod ſit de ineſſe ſimpliciter, ſed poteſt eſſe de ineſſe vt nunc.

Si autem in prædicta mixtione contingens in minori propoſitione accipiatur pro contingenti neceſſario, ita quòd ipſa poſita in eſſe ſit de ineſſe ſimpliciter: tunc ſequitur concluſio de contingenti pro poſſibili: & etiam minore poſita in eſſe ſimpliciter, ſequitur concluſio de neceſſario: & vtraque concluſio, hoc eſt, tam illa quæ eſt de neceſſario, quam illa quæ eſt de tali contingenti, deſtruunt minorem propoſitionem quarti modi ſecundæ figuræ: & ſecundum hunc modum accipiendo illam de contingenti poteſt quartus modus ſecundæ figuræ reduci per impoſſibile, & non aliter. Et cum illa propoſitio quæ eſt de contingenti quod conuertitur cum negatiua de neceſſario, accipiatur de contingenti pro poſſibili, non verificatur talis de contingenti, niſi ponatur in terminis de ineſſe ſimpliciter in quibus accipitur contingens pro neceſſario.

Et ex his patere poteſt, quomodo quartus modus ſecundæ perficitur per impoſſibile, & quomodo non. Et patet, quòd illa perfectio non multum eſt ad propoſitum: fit enim per mixtionem neceſſarij & cuiuſdam contingentis. Nos autem loquimur hìc de ſyllogiſmis ſecundum quod vniformiter conſtituuntur per modum neceſſitatis.

Similiter

Similiter dicendum eſt de perfectione quinti tertiæ figuræ. In illa enim reductione etiam fit mixtio de neceſſario & contingenti: ſed maior eſt de contingenti: & quia illa de contingenti accepta pro maiori conuertitur cum negatiua de neceſſario,& ſic eſt de contingenti pro poſſibili: & eſt ita de contingenti pro poſſibili ſecundum quod ipſum vt genus deſcendit in neceſſarium ſicut in ſuam ſpeciem, ita quod ſi ponatur ineſſe ſecundũ quod conuertitur cum negatiua de neceſſario, erit de ineſſe ſimpliciter. Ex tali autem contingenti in maiori propoſitione & minori de neceſſario ſequitur ex neceſſitate contingens pro poſſibili: quod repugnat maiori in quinto modo tertiæ figuræ: & ita per contingens cum neceſſario mixtum, & vt dictum eſt, acceptum, perficitur quintus tertiæ figuræ modus: & ſi poneretur illa de contingenti ineſſe, ſequeretur concluſio de neceſſario, cum maior ſit de ineſſe ſimpliciter vel ad minus de ineſſe.

Si autem aliter quam dictum eſt accipiatur contingens in ſyllogiſmo perficiente hos duos ſyllogiſmos, non poſſunt perfici per impoſſibile: tamen hîc(ad ſolutionem quæſtionis inductæ) quia multo melius perficiuntur per expoſitionem quam per impoſſibile, ideo etiam Ariſtot.non perficit eos niſi per expoſitionem, vt prædictum eſt.

CAPVT III.

De mixtione neceſſarij & ineſſe in prima figura vniuerſalibus ſyllogiſmis.

Mixtio propriè non eſt in ſyllogiſmis, ſed tantum metaphoricè.

NVnc autem videamus de mixtione neceſſarij & ineſſe. Sed hoc primum attendendum eſt, quòd mixtio in ſyllogiſmis metaphoricè mixtio dicitur. Propriè autem dicitur mixtio in phyſicis: quia in phyſicis mixtio dicitur miſcibilium alteratorum vnio ad actum alicuius medij, quod ex omnibus ex ſeinuicem alterantibus mixtis generatur. Propter quod mixta in eo quod ex mixtione generatur, non remanent ſecundum actus ſuos ſimplices niſi potentia. In ſyllogiſmis autem metaphoricè dicitur mixtio ordo diuerſarum propoſitionum de ineſſe & de modo ad vnum eliciendum quod neutra illarum eſt, conueniens tamen cum vtraque, quod eſt concluſio quidem quæ in prædicato conuenit cum maiori, & in omnibus prædicati diſpoſitionibus, ſicut eſt affirmatiuum, negatiuum, & huiuſmodi: in ſubiecto autem & ſubiecti proprietatibus quæ ſunt vniuerſale, particulare, & huiuſmodi, conuenit cum minori. Propter quod in mixtione ſyllogiſmorum mixta manent ſub actibus ſuis ſtantia non alterata ad aliud, quamuis vnum ſit aliquo modo in alio, ſicut medium eſt in toto primo, & poſtremum in toto medio, ſicut in præhabitis determinatum eſt.

Contra Auer. & Auic.

Mixtio in ſyllogiſmis quid.

Hoc idem dicit in cap ſequenti.

Sic ergo loquentes de mixtione dicimus, quòd concluſio de neceſſario quæ eſt cum modo neceſſitatis, non tantum ſequitur ex vniformiter ſumptis ambabus propoſitionibus de neceſſario, ſed accidit quandoque(quando altera propoſitionum eſt de neceſſario & altera de ineſſe) quod ſyllogiſmus ſit concludens propoſitionem de modo neceſſitatis. Verum hoc non fit indifferenter quacunque præmiſſarum exiſtente de neceſſario, ſed quando illa quæ eſt ad maiorem exiſtentem (quæ eſt propoſitio maior) eſt de neceſſario, & minor de ineſſe ſimpliciter, & non de ineſſe vt nunc, ſequitur concluſio de neceſſario: cuius exemplum eſt, vt ſi a. quod eſt maior extremitas ſumptum ſiue poſitum vel conceſſum ſit omni b. medio ex neceſſitate ineſſe, ſic, neceſſe eſt omne b. eſſe a. vel etiam negatiuè ſumatur, ſicut in ſecundo primæ figuræ ſic, neceſſe eſt nullum b. eſſe a. B. autem ſumatur ineſſe c. tantum, vt minor propoſitio ſit de ineſſe ſimpliciter & non ſit cum modo neceſſitatis: ſic enim ſumptis propoſitionibus ſequitur concluſio de modo neceſſitatis, quod ſcilicet minori extremitati quæ eſt c. inerit maior extremitas quæ eſt a. ex neceſſitate, vel non inerit. Et ſic formantur duo vniuerſales ſyllogiſmi primæ figuræ, ſic, de neceſſitate omne b. eſt a. ſed omne c. b. ergo de neceſſitate omne c. eſt a. & hic eſt primus primæ figuræ. Item ſic, de neceſſitate nullum b. a. omne c. b. ergo de neceſſitate nullum c. a. & hic eſt ſecundus primæ.

Accidit autem quandoque & altera, &c.

Quod maiori exiſtente de neceſſario & minori de ineſſe ſimpliciter ſequatur concluſio de neceſſario.

Probantur autem dicti ſyllogiſmi per dici de omni & dici de nullo: quando enim omni b. de neceſſitate ineſt a. ſicut in primo modo: vel ex neceſſitate omni b. non ineſt a. ſicut in ſecundo modo: & quando c. ſubſtantialiter eſt ſub b. & eſt aliquid eorum quæ ſunt b. tunc manifeſtum eſt, quòd ſequitur, quòd etiam a. de neceſſitate inſit vel non inſit c. quia aliter non omni b. vel nulli neceſſario ineſſet a.

Iſtæ ergo in prima figura ſunt vniuerſalium ſyllogiſmorum vtiles coniugationes, quod videlicet maiore affirmatiua vel negatiua exiſtente de neceſſario, & minore affirmatiua non negatiua exiſtente de ineſſe ſimpliciter & non tantum vt nunc, ſequitur concluſio affirmatiua vel negatiua de neceſſario, hoc modo neceſſitatis determinata.

Si autẽ a. b. quidem non eſt neceſſaria, &c.

Si autem maior propoſitio quæ eſt a. b. non ſit neceſſaria(hoc eſt non ſit cum modo neceſſitatis)ſed minor propoſitio quæ eſt b. c. ſit cum modo neceſſitatis, ex tali mixtione non ſequitur concluſio quæ ſit cum modo neceſſitatis: & ſi aliquando ſequi videatur, hoc non erit virtute ſyllogiſtica, ſed ſequetur gratia materiæ & propter habitudinem terminorum ſecundum determinatam materiam acceptorum: vnde tunc non ſequitur concluſio de modo neceſſitatis. Dico autem, quòd minor debet eſſe de ineſſe ſimpliciter & non de ineſſe vt nunc. Et voco ineſſe ſimpliciter idem quod ſubſtantialiter ineſſe, quod ſecundum rem quidem eſt neceſſarium, quamuis non ſit modo neceſſitatis determinatum. Et tunc quidem maiore exiſtente de neceſſario, & minore de tali ineſſe, ſequitur concluſio de neceſſario: & ſi ſit de ineſſe vt nunc, non ſequitur concluſio de neceſſario, ſicut patet ſi ponatur in terminis: omnis homo de neceſſitate eſt animal: omne rationale homo: ergo omne rationale de neceſſitate animal.

Quæ ſit propoſitio de ineſſe ſimpliciter.

Quod maiori exiſtente

Si autem è conuerſo fiat, quod ſcilicet maior

de ineſſe & minori de neceſſario nõ ſequatur cõcluſio de neceſſario. maior non eſt de neceſſario, ſed de ineſſe, & minor ſit de neceſſario, erit inutilis coniugatio ad inferendam concluſionem de neceſſario. Hoc autem ſic eſt, quòd a. b. propoſitio quæ eſt maior, non ſit de neceſſario. b. c. autem minor propoſitio ſit de neceſſario: tunc enim non erit conſequens concluſio de neceſſario, ſic, omne b. a. omne c. de neceſſitate eſt b. non ſequitur, quòd omne c. de neceſſitate ſit a. Et hoc probatur dupliciter, ſcilicet per rationem, & in terminis. Per rationem ſic: detur enim, quòd concluſio ſit de neceſſario, & fiat talis ſyllogiſmus, omne b. eſt a. omne c. de neceſſitate eſt b. ergo omne c. de neceſſitate eſt a. Deinde ſumatur concluſio illa, & ex illa cum minore arguatur in primo tertiæ, ſic, omne c. de neceſſitate eſt a. omne c. de neceſſitate eſt b. ſequitur, quòd aliquod b. de neceſſitate eſt a. Similiter poteſt argui in tertio primæ ſi accipiatur conuerſa minoris, ſic, omne c. de neceſſitate eſt a. aliquod b. de neceſſitate eſt c. ergo aliquod b. de neceſſitate eſt a. Sequitur ergo aliquid ex tali concluſione ſine quo vera eſſe potuit maior propoſitio, quæ eſt, omne b. a. Hæc enim vera eſſe poteſt abſque eo quod neceſſe ſit omne b. eſſe a. Contingit enim aliquando tale eſſe b. cui poſſibile eſt a. nulli ineſſe: & ſic non erit verum, quod b. de neceſſitate ſit a. *Similiter autem & ſi priuatiua ſit a. b. &c.*

Hoc autem (quòd concluſio talis non erit neceſſaria, & ideo modo neceſſitatis non determinanda) patere poteſt ex terminis in quibus eſt inſtantia, vt ſi ponamus, quòd a. quidem maior extremitas ſit motus ſecundum quod motus eſt in eo quod mouetur & actus mobilis. b. autem medium ſit animal: id autem in quo eſt c. minor extremitas ſit homo: homo enim de neceſſitate eſt animal: ſed animal non de neceſſitate mouetur: nec etiam homo mouetur neceſſario. Si ergo talis fiat ſyllogiſmus, omne animal mouetur: homo de neceſſitate eſt animal: ergo homo de neceſſitate mouetur: patet, quòd non ſequitur, & eſt inutilis coniugatio. Similiter eſt in ſecundo modo primæ figuræ in quo priuatiua eſt maior propoſitio quæ eſt deſignata per a. b. quando enim illa eſt de neceſſario, & minor de ineſſe non vt nunc, ſed de ineſſe ſimpliciter, ſequitur concluſio de neceſſario, arguendo ſic, nullum b. de neceſſitate eſt a. omne b. c. ergo nullum c. de neceſſitate eſt a. Et ſi detur, quòd aliquod c. contingit eſſe a. ſequitur, quòd aliquod b. contingit eſſe a. quod non poteſt ſtare cum maiori propoſitione.

Si autem maior ſit de ineſſe negatiua, & minor de neceſſario vniuerſalis affirmatiua, non ſequitur concluſio de neceſſario: & eſt inſtantia ſicut prius, ſic, nullus homo mouetur (ponatur hoc) omne rationale de neceſſitate homo: ergo nullum rationale de neceſſitate mouetur: quod non ſequitur: quia rationale moueri poteſt & non moueri.

Patet igitur, quòd natura huius mixtionis in prima figura talis eſt, quòd maiore exiſtente de neceſſario & minore de ineſſe, ſequitur concluſio de neceſſario: & ſi è conuerſo fiat, quòd ſcilicet maior ſit de ineſſe & minor de neceſſario, eſt coniugatio inutilis quantum ad concluſionem de neceſſario. Sic igitur & tantum dictum ſit de mixtione neceſſatij & ineſſe in prima figura quantum ad vniuerſales ſyllogiſmos.

CAPVT IV.

De mixtione neceſſarij & ineſſe in prima figura particularibus ſyllogiſmis.

In particularibus autem ſyllogiſmis mixtio talis eſt, quòd ſi in tertio modo primæ figuræ (qui formatur à primo modo) maior propoſitio quæ eſt vniuerſalis affirmatiua, eſt de neceſſario, & minor (quæ eſt particularis affirmatiua) de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc, ſequitur concluſio de neceſſario. Et ſi in quarto modo primæ figuræ qui formatur à ſecundo eiuſdem figuræ modo, maior quæ eſt vniuerſalis negatiua, eſt de neceſſario, & minor quæ eſt particularis affirmatiua de ineſſe, ſequitur iterum concluſio de neceſſario. Si autem è conuerſo fiat, coniugatio erit inutilis quantum ad concluſionem de neceſſario: è conuerſo autem fit quando maior (quæ eſt vniuerſalis affirmatiua vel negatiua) fuerit de ineſſe, & minor quæ eſt particularis affirmatiua, fuerit de neceſſario: & tunc non ſequitur generaliter concluſio de neceſſario. *In particularibus autem ſyllogiſmis, &c.*

Ponamus autem primum vniuerſalem affirmatiuam eſſe de neceſſario, ita quod neceſſario a. inſit omni b. b. autem alicui c. inſit ſolum ſine modo neceſſitatis, & inſit ſimpliciter & non vt nunc tantum, ſequitur de neceſſitate coniugationis talis, quòd alicui c. inſit a. ex neceſſitate: cuius probatio eſt, quòd c. minor extremitas eſt ſub b. medio ſubſtantialiter accepta: & ideo oportet, cum a. inſit omni b. ex neceſſitate, quòd inſit etiam ex neceſſitate vel omni vel alicui c. quia quando alterum de altero eſt vt de ſubiecto, quæcunque de prædicato dicuntur, omnia de ſubiecto dici oportet. Et hic eſt tertius motus primæ figuræ. *Si autẽ primũ vniuerſalis propoſitio, &c.*

Similiter autem in quarto primæ in quo maior eſt vniuerſalis priuatiua, & priuatiuam concludit concluſionem: & ideo dicitur priuatiuus ſyllogiſmus. Maiori enim vniuerſali negatiua exiſtente de neceſſario, & minori de ineſſe non vt nunc ſed ſimpliciter, ſequitur concluſio de neceſſario. In tali enim coniugatione nihil euenit ſiue ſequitur impoſſibile, ſicut nec impoſſibile ſequitur ex tali coniugatione in vniuerſalibus ſyllogiſmis iſtius eiuſdem figuræ: & quantum ad coniugationem omnino ſimiliter eſt in ſyllogiſmis priuatiuis, ſecundo ſcilicet & quarto, ſicut in affirmatiuis, primo ſcilicet & tertio: in omnibus enim his oportet maiorem eſſe de neceſſario, & minorem de ineſſe, ſi debeat ſequi concluſio de neceſſario. *Similiter autem & ſi priuatiuus, &c.*

Si autem è conuerſo fiat mixtio, erit inutilis quantum ad concluſionem de neceſſario generaliter inferendam: & eſt inſtantia in terminis, quæ ſunt motus, animal, album, ſic primo in tertio: omne animal mouetur (& hoc ponatur) quoddam album de neceſſitate eſt *Si autẽ particularis ſit neceſſaria, &c.*

eſt animal, vt cignus: ergo quoddam album de neceſſitate mouetur. Patet, quòd non ſequitur. Sic autem in quarto qui negatiuus eſt ſyllogiſmus: nullum animal mouetur (& hoc ponatur) quoddam album de neceſſitate eſt animal: ergo quoddam album de neceſſitate non mouetur. Patet, quòd non ſequitur: quia contingenter non mouetur.

Quare oportet minorem eſſe de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc.

Eſt autem hic attendendum, quòd cum minor in hac mixtione ſit de ineſſe, oportet eam eſſe de ineſſe ſimpliciter, & non vt nunc tantũ: ſi enim ponatur de ineſſe vt nunc (quamuis maior ſit de neceſſario) non ſequitur concluſio de neceſſario, ſicut patet in terminis, ſic, omnis homo de neceſſitate eſt animal: omne album eſt homo (ſit ita) ergo omne album de neceſſitate eſt animal. Patet, quòd non ſequitur.

Quid ſit minorem extremitatem ſumi ſub medio accidentaliter & vt nunc, & quid eſſentialiter.

Huius autem cauſa eſt, quod minor extremitas eſſentialiter debet ſumi ſub medio, ſicut medium in maiori propoſitione quæ eſt de neceſſario, eſſentialiter ſtat ſub maiori extremo: & ideo ſi vel accidentaliter vel vt nunc accipitur minus ſub medio, non ſequitur concluſio de neceſſario. Accidentaliter accipitur ſub homine album vel motum, vt nunc autem Sortes, vel iſte demonſtratus homo: ſubſtantialiter autem accipitur aliquis propter identitatem & indifferentiam cum homine: & ideò non ſequitur, omnis homo de neceſſitate eſt animal: hoc album vel Sortes vel iſte homo eſt homo: ergo hoc album vel Sortes vel iſte homo de neceſſitate eſt animal. Ex quo relinquitur, quòd nihil denominatiuè dictum eſſentialiter accipitur ſub medio, niſi ſit vel conuertibile cum medio, vt riſibile cum homine: vel habeant ſe ſicut ſuperius ad ipſum, ſicut cum dicitur album coloratum.

Quæſtio prima.

Sed tunc ex prædictis oritur quæſtio: cum enim oſtenſa eſt inutilis eſſe coniugatio in hac mixtione, quando minor eſt de neceſſario & maior de ineſſe, data eſt inſtantia de ineſſe vt nunc, & non de ineſſe ſimpliciter. Poſſet ergo alicui videri, quòd etiam in cõiugationibus vtilibus ſufficeret, quòd minor deberet eſſe de ineſſe vt nunc, & non de ineſſe ſimpliciter.

Secunda.

Adhuc autem ſi minor ſit de ineſſe ſimpliciter, tunc minor ſecundum rem eſt neceſſaria quamuis non ſit modo neceſſitatis determinata: & tunc videtur, quòd totus iſte tractatus de mixtione ſuperfluus ſit: quia ſatis ſcitur per vniformem generationem ſyllogiſmorum de neceſſario prius habitam.

Tertia.

Adhuc autem prius habitum eſt, quòd ambabus exiſtentibus de neceſſario ſequitur concluſio de neceſſario: hoc autem dictum eſt, quòd minore exiſtente de ineſſe & maiori de neceſſario, ſequitur concluſio de neceſſario: cum ergo illa de neceſſario aliquid addat ſuper illam quæ eſt de ineſſe, & concluſio de neceſſario ſufficienter concludatur quando altera eſt de ineſſe, videtur quòd quando ambæ ſunt de neceſſario, aliquid ſit in altera propoſitione quod ſit non cauſa vt cauſa ad concluſionem.

Solutio.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd in veritate minorem in hac mixtione oportet eſſe de ineſſe ſimpliciter, vt dictum eſt, ſi debeat ſequi concluſio de neceſſario. Vnde benè concedendum eſt, quòd ambæ ſunt de neceſſario ſecundum rem, quamuis altera modo neceſſitatis non ſit determinata.

Ad primum.

Ad id autem quod obiicitur de terminis inſtantiarum ſupra, dicendum, quod aliter eſt in coniugationibus vtilibus & inutilibus. In his enim quæ vtiles ſunt, maior eſt de neceſſario & minor de ineſſe. In prima vero figura maior comprehendit medium, & minorem extremitatem totam, & concludit eſſentialiter ea intra ambitum ſuæ communitatis: & ideò oportet, quòd minor eſſentialiter ſtet ſub medio quando maior eſt de neceſſario: quia aliter non teneretur ordo terminorum in figura. Et ex hoc ſequitur, quòd oportet minorem eſſe de ineſſe ſimpliciter, & non de ineſſe vt nunc. Quando autem è conuerſo eſt, quòd maior eſt de ineſſe & minor de neceſſario: tunc minor non continetur intra maiorem, nec maior conſtringitur à minore, & ideo poteſt eſſe de ineſſe vt nunc, ſicut manifeſtum eſt in terminis qui paulo ante de inutili coniugatione aſſignati ſunt.

Ad ſecundum.

Ad hoc autem quod obiicitur de ſuperfluitate tractatus, dicendum quòd iſte tractatus non ſuperfluit: quia quamuis ibi ſufficienter determinatum ſit qualiter concluſio de neceſſario ſequitur ex vniformi coniugatione propoſitionum de neceſſario: tamen quia in hac ſcientia docetur ſyllogiſmus in genere applicabilis aliquo modo ad omnem materiam, & ſpecialis modus eſt ſyllogizandi concluſionem de neceſſario per mixtionem neceſſarij & ineſſe, alius à dicto modo qui eſt ex vniformibus propoſitionibus de neceſſario, oportuit de neceſſitate doctrinæ, quod etiam iſte modus doceretur, quia aliter ſcientia eſſet incompleta.

Ad tertium.

Per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens: quia neceſſarium eſt, quòd vtraque ſit de neceſſario in vniformi generatione ſyllogiſmi de neceſſario: & nihil eſt ibi quod ſit non cauſa vt cauſa, ſed totum cauſa eſt quantum ad illum modum ſyllogizandi concluſionem de neceſſario: ſed per hoc non concluditur quin etiam alius modus ſit ſyllogizandi concluſionẽ de neceſſario, ad quem non requiritur, quòd vtraque ſit de neceſſario, ſed maior tantum.

Ad quaſcunque præmiſſas ſequitur concluſio de neceſſario, etiam ſequitur concluſio de ineſſe, non tamen è contrario.

Attendendum autem, quòd cum dicimus, quòd ſequeretur concluſio de neceſſario, non negamus quin etiam ſequatur concluſio de ineſſe: quia neceſſe eſſe antecedit ineſſe: & quod neceſſe eſt eſſe, illud relinquitur eſſe: ſed concluſio de neceſſe eſſe, ſequitur primo & principaliter quando vel ambæ vel maior ſunt de neceſſario: concluſio autem de ineſſe ſequitur ex conſequenti. Similiter autem ſi minor ſit de neceſſario, & maior de ineſſe, bene ſequitur concluſio de ineſſe. Et ſimiliter ſi ambæ ſint de neceſſario, vel ambæ de ineſſe, ſequitur concluſio de ineſſe. Qualiter igitur ſequatur concluſio de ineſſe, non oportet ſtudere per artem: quia leue eſt: & quocunque modo varientur propoſitiones, eſt adhuc coniugatio vtilis, quòd concludat propoſitionem de ineſſe. Sed difficile eſt qualiter concludatur concluſio de neceſſario: & ad hoc ponendum ſtudium, & doctrina artis tradenda.

Solutio dubij quorundam.

Et ex hoc patet ſolutio eius quod quæri ſolet à quibuſdam, quare ſcilicet altera exiſtente de neceſſario, ſcilicet maiore: altera vero de ineſſe, ſcilicet minore: magis ſequitur concluſio de neceſſario quam de ineſſe: vtraque enim ſequitur, ſed primo illa de neceſſario, & ex conſequenti ſequitur illa de ineſſe.

Quomodo concluſio ſequitur maiorem quoad conditiones prædicati, & minorem quoad conditiones ſubiecti.

Maiorem enim propoſitionem (quæ & minorem ſub ſe continet, & totius ſyllogiſtici decurſus eſt principium) principaliter ſequitur concluſio: quia prædicatum maioris prædicatum eſt concluſionis: & ideò in diſpoſitionibus prædicati ſequitur concluſio maiorem propoſitionem: diſpoſitiones autem & proprietates prædicati ſunt affirmatiuum negatiuum, eſſe de ineſſe, & eſſe de neceſſario, & huiuſmodi: in ſubiecto autem conuenit concluſio cum minore propoſitione, & minorem ſequitur in proprietatibus ſubiecti, ſicut eſt vniuerſale particulare eſſe, & huiuſmodi. Hoc autem in antehabitis determinatum eſt.

Sed contra: quæcunque præmiſſa fuerit negatiua vel particularis, ſemper concluſio eſt negatiua vel particularis: ergo concluſio in illis non ſequitur determinationem præmiſſam. Reſpondetur, quòd loquitur ſolum in prima figura tanquam in principaliſſima omnium. Modo in illa ſolum maior poteſt eſſe negatiua & minor particularis.

Si autem quæritur de multiplicatione harum coniugationum vtilium & inutilium, iam in præhabitis dictum eſt, qualiter ex combinatione diuerſa vniuerſalium & particularium & affirmatiuarum & negatiuarum reſultant in omni figura ſexdecim coniugationes, quæ cum multiplicatæ fuerint per ineſſe & de neceſſario eſſe, fiunt trigintaduæ. Et probatur de illis non eſſe vtiles in hac mixtione niſi quatuor: quod non eſt difficile oſtendere ex his quæ dicta ſunt. Ex his autem ſatis patet de natura huius mixtionis de neceſſario & ineſſe in prima figura.

Et propter ea quæ dicta ſunt, quidam dicunt hanc non eſſe neceſſariam, nullum album eſt nigrum: & dicunt etiam, quòd ſi apponatur modus neceſſitatis, illa propoſitio non eſt vera ſic, nullum album neceſſe eſt eſſe nigrum: contingit enim album eſſe nigrum, & contingit album non eſſe nigrum: & horum dictum non eſt improbabile.

Quomodo iſta non eſt neceſſaria, nullum album eſt nigrum.

De ſyllogiſmis igitur de mixtione neceſſarij & ineſſe in prima figura tanta dicta ſunt: ſi qua enim alia dici poſſunt, ex his quæ dicta ſunt, facile ſolui poſſunt.

CAPVT V.

De mixtione neceſſarij & ineſſe in ſecunda figura vniuerſalibus ſyllogiſmis.

In ſecunda autem figura ſi priuatiua, &c.

Quare cum negatiua præmiſſa eſt de neceſſario, ſequitur concluſio de neceſſario in ſecunda figura.

IN ſecunda autem figura in vniuerſalibus ſyllogiſmis talis eſt regula mixtionum, quòd ſcilicet ſi in primis duobus vniuerſalibus modis priuatiua vniuerſalis ſit neceſſaria, ita quod ſit de neceſſario: & affirmatiua vniuerſalis ſit de ineſſe non vt nunc, ſed ſimpliciter, ſequitur concluſio de neceſſario. Sicut enim diximus, quod in prima figura maior appropriat ſibi minorem, eò quod ſub medio eam accipi oportet, quod quidem medium ſtat ſub maiori extremitate: & ideò cum maior ſit de neceſſario, oportet minorem eſſe de ineſſe non vt nunc, ſed ſimpliciter: ita eſt etiam in ſyllogiſmis ſecundæ figuræ, quòd negatiua appropriat ſibi affirmatiuam, quòd cum negatiua vniuerſalis eſt de neceſſario, quòd oportet affirmatiuam eſſe de ineſſe, non vt nunc, ſed ſimpliciter. Et hoc eſt ideo: quia duo primi vniuerſales ſyllogiſmi ſecundæ figuræ oriuntur & formantur a ſecundo primæ figuræ: & ideo ſicut in prima figura maior quæ eſt negatiua vniuerſalis, appropriat ſibi minorem quæ eſt affirmatiua vniuerſalis: ita fit in ſecunda figura: & ideò ſi affirmatiua vniuerſalis in ſecunda figura ſit de ineſſe ſimpliciter, erit concluſio de neceſſario: ſi autem erit de ineſſe per accidens, vel de ineſſe vt nunc, non poteſt eſſe concluſio de neceſſario. Sic ergo facienda eſt mixtio, quòd vniuerſalis priuatiua ſit de neceſſario, & vniuerſalis affirmatiua de ineſſe ſimpliciter. Si enim è conuerſo fiat, quòd vniuerſalis negatiua ſit de ineſſe, & vniuerſalis affirmatiua de neceſſario, non ſequitur concluſio de neceſſario: quia affirmatiua in hac figura non poteſt ſibi appropriare negatiuam ad ſtandum pro ineſſe ſimpliciter: ſed indifferenter erit de ineſſe ſimpliciter, & de ineſſe vt nunc. Accipiatur enim primus modus ſecundæ figuræ, & ſit vniuerſalis priuatiua maior de neceſſario, ita quod a. nulli b. inſit ex neceſſitate. In minore autem propoſitione quæ eſt vniuerſalis affirmatiua, a. inſit omni, c. ſimpliciter, ſequitur quòd b. nulli c. inerit de neceſſitate. Hoc autem ideo eſt: quia in tali ſyllogiſmo c. minor extremitas eſt ſub a. ſtans ſubſtantialiter: & ideò propoſitio minor eſt de ineſſe ſimpliciter, & non vt nunc.

Similiter autem ſi ad c. ponatur priuatiuum, &c.

Similiter autem in ſecundo modo ſecundæ figuræ ſi ad c. minorem extremitatem ponatur propoſitio priuatiua, & ad maiorem ponatur affirmatiua, ita quòd maior ſit vniuerſalis affirmatiua de ineſſe, minor autem ſit vniuerſalis negatiua de neceſſario: tunc enim iterum ſequitur concluſio de neceſſario. Nam ſi accipiatur minor negatiua, tunc a. nulli c. continget ineſſe: & ſic eſt de neceſſario: quia quod nulli contingit ineſſe, neceſſarium eſt nulli ineſſe. Si autem ſic eſt quòd a. nulli c. contingit, cum vniuerſalis negatiua de neceſſario cõuertatur ſimpliciter, tunc ſequitur, quòd etiam è conuerſo nulli a. poterit ineſſe c. & ſic eſt neceſſarium non ineſſe. Et tunc per conuerſionem minoris & tranſpoſitionem propoſitionum conſtituitur prima figura: quia reducitur primus modus ſecundæ ad ſecundum primæ per ſimplicem conuerſionem minoris propoſitionis. Secundus autem ſecundæ reducitur in ſecundum primæ per conuerſionem minoris & tranſpoſitionem propoſitionum, & conuerſionem concluſionis: & ſic fit ſyllogiſmus, omne b. eſt a. nullum c. eſt a. de neceſſitate: ergo de neceſſitate nullum c. eſt b. Fit enim prima figura per conuerſionem minoris & tranſpoſitionem propoſitionum, nullum c. b. de neceſſitate omne a. c. ergo nullum a. b. de neceſſitate. Si autem nullum a. c. conuertatur concluſio, & erit concluſio prima quæ eſt, nullum c. a. de neceſſitate: & ſic probata eſt ſyllogiſmi coniugatio.

Quod affirmatiua exiſtente de neceſſario &

Si autẽ in ſyllogiſmis vniuerſalibus priuatiua vniuerſalis ſit de ineſſe, & vniuerſalis affirmatiua ſit de neceſſario, erit coniugatio inutilis

negatiua de ineſſe non ſequitur concluſio de neceſſario in ſecunda figura.

tilis quantum ad concluſionem de neceſſario, & peccabit contra proprietatem iſtius figuræ, quæ eſt, quòd vniuerſalis negatiua ſit de neceſſario & vniuerſalis affirmatiua ſit de ineſſe, Inſit enim a. omni b. ex neceſſitate, ita quod maior ſit affirmatiua de neceſſario. c. autem inſit nulli a. ita quod minor vniuerſalis negatiua de non ineſſe tantum: conuerſa igitur priuatiua maiori eius ſit reductio ad primam figuram in ſecundo modo primæ figuræ. Eſt autem iam in antehabitis oſtenſum, quòd quando in ſecundo primæ vniuerſalis negatiua quæ eſt ad maiorem extremitatem, non eſt neceſſaria, non ſequitur concluſio de neceſſario. Et ſi hæc coniugatio eſt inutilis in prima, ſequitur, quòd etiam inutilis eſt in ſecunda: quia ſecunda figura formatur à prima, & reducitur in ipſam.

Si autem prædicatiua propoſitio eſt neceſſaria, &c.

Proprietas ſecundæ figuræ in ſyllogiſmis mixtis ex neceſſario & ineſſe.

Amplius autem ſi concluſio eſt neceſſaria, &c.

Amplius autem inutilitas iſtius coniugationis, probatur etiam alio modo ſic, ſcilicet quòd aliquid ſequitur concluſionem de neceſſario, ſine quo vera poteſt eſſe præmiſſa, quæ eſt de ineſſe: & ſic præmiſſa poteſt eſſe vera ſine concluſione: ergo illa concluſio non ſequitur ex ipſa. Hoc autem probatur hoc modo: ponatur enim primo hæc coniugatio, de neceſſitate omne b. eſt a. nullum c. eſt a. ſequitur ſecundum hanc coniugationem (ſi vtilis eſt) ergo de neceſſitate nullum c. eſt b. Sumatur igitur conuerſa concluſionis huius, & conuerſa maioris quæ eſt affirmatiua de neceſſario, & conuertatur in particularem: & arguitur in quarto primæ, ſic, de neceſſitate nullum b. eſt c. quæ eſt conuerſa concluſionis: a. eſt b. neceſſario, quæ eſt conuerſa maioris: ſequitur in quarto primæ, quòd de neceſsitate aliquod a. non eſt c. ſed cõuerſa vniuerſalis negatiuæ de ineſſe quæ eſt hæc, nullum a. eſt c. poteſt eſſe vera ſine hac particulari, de neceſsitate aliquod a. non eſt c. ergo hæc concluſio non ſequebatur ex ipſa: nihil enim in tali coniugatione prohibet a. tale accipi cui omni contingit ineſſe c. ita, quòd omne a. contingit eſſe c. Et ſi ſic accipiatur: tunc vera erit præmiſſa ſine tali concluſione de neceſſario.

Amplius autem & ſi ſic terminos ponentem oſtendere, &c.

Amplius hoc idem probatur tertio ſi aliquis ſic terminos ponens, vt ſi a. dicatur eſſe animal. b. autem homo. c. vero album: & ſint propoſitiones ſumptæ, ſimiliter quantum ad coniugationem: tunc enim contingit animal nulli albo ineſſe: & tunc ſequitur hac poſitione facta, quod exiſtente tali poſitione, quod nec homo inerit alicui albo: quia ſi nullum animal eſt album, ſequitur quòd nullus homo eſt albus: tamen non ſequitur, quòd nullus homo ex neceſſitate ſit albus: quia homo contingenter eſt albus. Sed tamen donec manet illa poſitio, quod nullum animal ſit album, ſequitur quòd nullus homo ſit albus de neceſſitate: ſed hæc eſt neceſſitas poſitionis, & non ſimpliciter neceſſitas ſecundum ipſam rem: & formetur ſyllogiſmus in terminis inſtantiæ ſic, omnis homo de neceſſitate eſt animal: nullum album eſt animal (& hoc ponatur) ſequitur, ergo de neceſſitate nullum album eſt homo: hoc non ſequitur omni modo neceſſitatis, ſicut dictum eſt: ſequitur ergo in tali coniugatione concluſio de ineſſe: ſed non ſequitur concluſio de neceſſitate ineſſe ſimpliciter. Sic ergo probantur coniugationes vtiles & inutiles vniuerſalium ſyllogiſmorum in ſecunda figura.

CAPVT VI.

De ſolutione eorum quæ videntur eſſe contra prædicta.

Obiectio prima.

SVnt tamen quidam qui nituntur probare, quod ſuperius dicta coniugatio inutilis (iuxta primum modum ſecundæ figuræ ſumpta) videri poſſit vtilis, deducendo ad impoſſibile hoc modo, nullum b. eſt a. de neceſſitate omne c. eſt a. ergo de neceſſitate nullum c. eſt b. Si non ſequitur, detur oppoſitum, hoc ſcilicet, non de neceſſitate nullum c. eſt b. quæ æquipollet illi, contingit aliquod c. eſſe b. Arguatur igitur ex hac & maiori ſic, nullum b. eſt a. contingit aliquod c. eſſe b. ergo contingit aliquod c. non eſſe a. Hoc enim ſequitur per mixtionem contingentis & ineſſe, quæ inferius docebitur: ſed hoc non poteſt ſtare cum minori propoſitione præcedentis ſyllogiſmi.

Secunda.

Adhuc autem illa quæ eſt de contingenti quæ opponitur concluſioni, ponatur ineſſe, & arguatur ex vtraque de ineſſe ſic, nullum b. eſt a. aliquod c. eſt b. ſequitur ergo aliquod c. non eſt a. quod non poteſt ſtare cum minore prioris ſyllogiſmi.

Solutio prima.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum, ſicut iam ex præmiſſis in parte patere poteſt, quod illa coniugatio eſt inutilis quantum ad concluſionem de neceſſario. Ad hoc autem quod obiiciunt de mixtione contingentis & ineſſe, dicendum quòd mixtio illa contingentis & ineſſe inutilis eſt, niſi illa quæ eſt de ineſſe ſit de ineſſe ſimpliciter. Hoc autem in ſequentibus erit manifeſtum. In exemplo autem ſyllogiſmi inducti nihil prohibet, quin illa de ineſſe ſit de ineſſe vt nunc & non ſimpliciter: quia ſicut diximus, in tali coniugatione illa quæ eſt affirmatiua de neceſſario, non ſibi poteſt appropriare negatiuam, quin ſtet pro ineſſe vt nunc. Similiter ergo erit de ineſſe vt nunc quando iam accepta eſt in mixtione cum illa quæ eſt de contingenti: & ſic patet quod & obiectio & mixtio nulla ſunt.

Aliter.

Adhuc autem dici poteſt, quod & verum eſt, quòd in mixtione contingentis & ineſſe accipitur illa de contingenti, ſecundum quod contingens ad vtrumlibet poteſt eſſe & non eſſe: hoc autem contingens æquipollet negatiuæ de neceſſario: hîc autem in ſyllogiſmo quem inducunt, accipitur pro contingenti communi quod conuertitur cum poſſibili: & ſic patet, quòd probatio quæ hanc videtur probare coniugationem, non valet.

Solutio ſecunda.

Ad aliud dicendum, quòd cum ponit oppoſitum concluſionis ineſſe, plus accipit quam oppoſitum concluſionis: oppoſitum enim tantum fuit de contingenti eſſe: & hoc poteſt eſſe

&

& non eſſe: & ideò cum talem ponit de ineſſe, plus ſumit quam ſit in oppoſito concluſionis: propter quod non probat, quòd ſequatur concluſio de neceſſario, ſed quod ſequatur concluſio de ineſſe: quia illius ſumit oppoſitum.

CAPVT VII.

De formatione particularium ſyllogiſmorum mixtionis neceſſarij & ineſſe in ſecunda figura.

Similiter autem ſe habebit & in particularibus, &c.

Quomodo in baroco non poteſt eſſe coniugatio vtilis ex vna de ineſſe & altera de neceſſario quoad concluſionem de neceſſario. Et ratio eſt: quia quacunque erit de neceſſario in baroco, nulla talis poteſt effici maior in prima figura: quare, &c.

Si autem primū priuatiuum & vniuerſale, &c.

SImiliter autem ſe habebit in particularibus ſyllogiſmis quantum ad coniugationes vtiles & inutiles ſecundæ figuræ. In his ſyllogiſmis regula eſt mixtionis: quando enim in particularibus ſyllogiſmis propoſitio fuerit priuatiua & vniuerſalis, tunc poteſt ſequi concluſio de neceſſario: quando autem aliter eſt, tunc non poteſt ſequi concluſio de neceſſario. Ex quo ſequitur, quòd iuxta quartum modum huius ſecundæ figuræ coniugatio vtilis ad concluſionem de neceſſario eſſe non poteſt: quia quando prædicatiua vniuerſalis fuerit de neceſſario, & priuatiua particularis fuerit de ineſſe, non ſequitur concluſio de neceſſario. Hoc autem patet in exemplis. Sit enim primum priuatiua ſiue negatiua vniuerſalis de neceſſario, ita quod a. medium ex neceſſitate nulli contingat vel poſſit ineſſe b. ita quod ex neceſſitate nullum b. ſit a. c. autem alicui inſit a. ſimpliciter, ita quod quoddam c. ſit a. ſequitur, quod aliquod c. non ſit b. de neceſſitate.

Quod ſic probatur: quia priuatiua vniuerſalis conuertitur: & ſi nullum b. de neceſſitate eſt a. ſequitur, quòd ex neceſſitate nullum a. eſt b. ſyllogizetur ergo ſic, ex neceſſitate nullum a. eſt b. quoddam c. eſt a. ergo ex neceſſitate aliquod c. non eſt b. quare b vt prædicatum inerit alicui eorum quæ ſunt c. Hic enim eſt quartus primæ figuræ.

Rurſum ſi prædicatiua vniuerſalis, &c.

Omnes autem aliæ coniugationes erunt inutiles. Sit enim vniuerſalis affirmatiua ſiue prædicatiua de neceſſario, & prædicatiuum ponatur ad b. maiorem ſcilicet extremitatem, ita quod maior ſit vniuerſalis & affirmatiua, ſicut eſt in quarto modo ſecundæ figuræ. Si ergo in tali coniugatione a. ineſt omni b. ex neceſſitate, a. autem alicui c. non ineſt tantum, ita ſcilicet quod minor ſit particularis negatiua de ineſſe tantum: tunc manifeſtum eſt, quòd ſequitur concluſio de ineſſe tantum, quod ſcilicet b. non inerit alicui c. hoc eſt, quod aliquod c. non eſt b. Sed non ſequitur concluſio de neceſſario, ſcilicet quod ex neceſſitate aliquod c. non ſit b. hoc autem demonſtratur per inſtantiam in terminis: & erunt iidem termini qui poſiti ſunt in vniuerſalibus ſyllogiſmis.

Sed nec ſi priuatiua neceſſaria eſt, &c.

Adhuc etiam vtilis coniugatio non eſt ſi particularis priuatiua ſit de neceſſario, quæ ad minorem ponitur extremitatem: tunc enim iterum non ſequitur concluſio de neceſſario: & demonſtratur hoc per eoſdem terminos inſtantiæ, qui iam dicti ſunt, ſicut cuilibet patet per ſeipſum. Sed ſunt aliter ordinandi: hic enim homo eſt medium, album maior, & animal minor extremitas ſic: omne album eſt homo: de neceſſitate quoddam animal non eſt homo: ergo quoddam animal non eſt album ex neceſſitate. Patet, quòd non ſequitur.

Dubitatio.

Incidit tamen dubium de quarto modo de quo nunc dictum eſt: videtur enim eſſe vtilis coniugatio maiori vniuerſali affirmatiua de ineſſe, & minori particulari negatiua de neceſſario. Videtur enim, quòd debeat ſequi concluſio de neceſſario ſic, omne b. eſt a. ex neceſſitate quoddam c. non eſt a. ergo ex neceſſitate quoddam c. non eſt b. Si non ſequitur: tunc cum præmiſſis ſtabit concluſionis oppoſitum, ſcilicet, non de neceſſitate quoddam c. non eſt b. Ponatur ergo illa ineſſe: eò quod æquipollet illi, contingit omne c. eſſe b. & ſi ponatur cum maiori propoſitione, ſyllogizatur oppoſitum minoris ſic: de neceſſitate omne b. eſt a. omne c. eſt b. ergo de neceſſitate omne c. a. qui ſyllogiſmus procedit ſecundum mixtionem neceſſarij & ineſſe in prima figura. Ad hoc dicendum, quod cum ſumit oppoſitum concluſionis, & ponit ineſſe, plus ſumit quam oppoſitum concluſionis: ſumit enim oppoſitum eius quæ eſt de ineſſe: & ideò bene oſtendit ſequi concluſionem de ineſſe, ſed non de neceſſario: & hoc iam patet per antedicta circa ſecundum modum iſtius ſecundæ figuræ.

Solutio. Vide ſimilem ſolutionem ſupra in fine capituli præcedentis.

Obiectio prima.

Adhuc tamen videtur poſſe probari circa quartum modum huius figuræ, quod ſi maior ſit vniuerſalis affirmatiua de ineſſe, & minor particularis negatiua de neceſſario, quod ſequitur concluſio de neceſſario ſic, omne b. eſt a. de neceſſitate quoddam c. non eſt a. ergo de neceſſitate quoddam c. non eſt b. Si enim non ſequitur: tunc oppoſitum concluſionis ſtabit cum præmiſſis. Eſt autem oppoſitum concluſionis, non de neceſſitate quoddam c. non eſt b. quæ conuertitur cum iſta, contingit omne c. eſſe b. ex qua & maiore poteſt concludi oppoſitum minoris per mixtionem contingentis & ineſſe, ſic, omne b. eſt a, contingit omne c. eſſe b. ergo contingit omne c. eſſe a.

Secunda & bona.

Adhuc autem etiam per expoſitionem poteſt idem oſtendi vt videtur. Accipiatur ſub c. communi aliquod particulare c. ſiue ſingulare à quo vniuerſaliter remoueatur a. & ſit illud n. & ſyllogizatur ſic per expoſitionem: omne b. eſt a. de neceſſitate nullum n. eſt a. ergo de neceſſitate nullum n. eſt b. quare cum n. ſit aliquod c. patet quòd de neceſſitate aliquod c. non eſt b. Sic enim videtur cum ſyllogiſmus fiat in ſecundo ſecundæ figuræ vniuerſali negatiua exiſtente de neceſſario: & tunc oportet illam quæ eſt de ineſſe, eſſe de ineſſe ſimpliciter, ſicut iam ante dictum eſt: & ſi hoc concedatur, tunc oportet inductam coniugationem eſſe vtilem, vt videtur.

Tertia.

Adhuc autem idem oſtendi poteſt per illam de contingenti quæ conuertitur cum oppoſita concluſionis, quando illa de contingenti ponitur ineſſe: ex illa enim & maiore ſequitur concluſio de ineſſe repugnans minori, ſicut cuilibet patere poteſt per ſeipſum.

Ad primam. Nota quod ratio huius

Ad hæc autem dicendum, quòd illa coniugatio inutilis eſt quantum ad concluſionem de neceſſario.

dicti eſt: quia ſolum illa propoſitio appropriat ſibi aliam quæ poteſt eſſe maior in prima figura. Modo particularis ſecundæ figuræ aut affirmatiua non poſſunt effici maior in prima figura vt conſtat: quare, &c.

neceſſario. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd illa quæ eſt de ineſſe in tali mixtione & in tali coniugatione poteſt eſſe de ineſſe vt nunc & non ſimpliciter: quia in ſecunda figura nec particularis ſibi appropriare poteſt vniuerſalem, nec affirmatiua negatiuam: & ideò particulari exiſtente de neceſſario poteſt vniuerſalis eſſe de ineſſe vt nunc: ſed in mixtione contingentis & ineſſe, oportet illam de ineſſe accipi de ineſſe ſimpliciter, & non vt nunc: & ideo non valet probatio. Adhuc in illa mixtione contingentis & ineſſe accipitur contingens ſecundum quod ſe habet ad eſſe & non eſſe: ſed ſic non accipitur in illa quæ conuertitur cum oppoſito concluſionis: & ſic iterum probatio non valet.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum dicendum, quòd quamuis ſyllogiſmus expoſitiuus fiat in ſecundo modo ſecundæ figuræ, nihil tamen prohibet illam de ineſſe ſumi de ineſſe vt nunc: quia prius in ſyllogiſmo qui exponitur, illa de ineſſe eſt maior: vnde ſicut ibi non potuit particularis negatiua appropriare ſibi vniuerſalem affirmatiuam, ſic nec vniuerſalis iuxta illam particularem poteſt eam ſibi appropriare: & ideo vtrobique ſtat pro ineſſe vt nunc, & non ſimpliciter. Hoc autem poteſt patere per exemplum in terminis, ſic, omne album eſt homo (ponatur hoc) de neceſſitate quoddam animal non eſt homo: ergo quoddam album de neceſſitate non eſt animal: patet, quod non ſequitur. Accipiatur ſub animali aſinus à quo vniuerſaliter & neceſſario remouetur homo: & fiat tunc ſyllogiſmus expoſitiuus in ſecundo ſecundæ figuræ: tunc enim manebit maior de ineſſe vt nunc: & ideo eſt coniugatio inutilis ſic, omne album eſt homo: de neceſſitate nullus aſinus eſt homo: ergo de neceſſitate nullus aſinus eſt album: patet, quod non ſequitur ex præmiſſis.

Ad aliud patet ſolutio per antedicta.

Modus venandi numerum combinationum in hac figura.

Si autem quæritur hîc de numero & multiplicatione coniugationum vtilium & inutilium, de facili inuenitur hoc per antedicta. Accipiantur principia ſecundæ figuræ propria, & accipiantur principia omni figuræ propria, ſcilicet quod ex particularibus nihil ſequitur, nec ex ambabus negatiuis, & quod in ſecunda figura oportet concluſionem eſſe negatiuam, & quod maiorem oportet eſſe vniuerſalem: ſupponatur etiam quod in mixtione neceſſarij & ineſſe in hac figura oportet vniuerſalem negatiuam eſſe de neceſſario. Et fiant combinationes propoſitionum per vniuerſale & particulare, & affirmatiuum & negatiuum, ſicut dictum eſt in præhabitis, & inuenientur combinationes ſexdecim: quæ cum multiplicatæ fuerint per ineſſe & de neceſſario, erunt triginta duæ: de quibus tantum tres erunt vtiles: aliarum autem viginti nouem coniugationum quælibet peccabit contra aliquod principium quod vel commune eſt omni figuræ, vel proprium figuræ ſecundæ, vel proprium mixtioni.

Combinationes huius figuræ quot ſint.

Remouet dubium.

Non tamen hîc omnes enumeratæ ſunt inutiles coniugationes: quia non oportuit enumerare niſi illas quæ peccant contra propria principia iſtius figuræ & mixtionis: aliæ enim facile patent cuilibet conſideranti in combinationibus propoſitionum.

CAPVT VIII.

De mixtione neceſſarij & ineſſe in tertia figura in vniuerſalibus ſyllogiſmis.

In poſtremã autem figura, &c.

A quibus modis primæ figuræ deſcendãt modi vniuerſales tertiæ figuræ.

In poſtrema autem figura notandum eſt, quòd primus modus qui eſt ex ambabus vniuerſalibus affirmatiuis, formatur à tertio modo primæ figuræ, & non deſcendit ab illo & reducitur in illum: & ideò quicquid facit vniuerſalis affirmatiua in tertio modo primæ quando eſt de neceſſario in appropriando ſibi minorem ad ſtandum pro ineſſe ſimpliciter & non vt nunc, hoc facit etiam vniuerſalis affirmatiua in iſta, ita quod appropriat ſibi illam de ineſſe vt ſit de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc. Et ſimiliter ſecundus modus huius figuræ deſcendit à quarto primæ: & ideò ſicut vniuerſalis negatiua in quarto primæ quando eſt de neceſſario, appropriat ſibi minorem quæ eſt de ineſſe, vt ſit de ineſſe ſimpliciter: & ita facit in iſta figura: & ideò ſiue illa de ineſſe ſiue conuerſa eius dicant ineſſe vt nunc & non ſimpliciter, non tenebit coniugatio mixtionis, ſicut cuilibet patere poteſt ſi ponat terminos de ineſſe vt nunc.

Regula generalis ad cognoſcẽdum quando ſequitur concluſio de neceſſario in tertia figura in mixtis ex ineſſe & neceſſario.

Hoc fundamentum applica etiam ad ſuperius dicta in ſecunda figura: & ego ipſum notaui in c. præcedenti.

Vnde de proprietate huius figuræ eſt, quod in modis affirmatiuis vniuerſalis affirmatiua ſit de neceſſario, & alia de ineſſe ſimpliciter. In modis autem negatiuis vniuerſalis negatiua ſit de neceſſario, & altera de ineſſe ſimpliciter. Et hoc ideo eſt: quia vniuerſalis affirmatiua vel eſt maior, vel poteſt eſſe maior in tertio primæ: & vniuerſalis negatiua vel eſt maior, vel poteſt eſt maior in quarto primæ, ad quem reducuntur modi negatiui: & ideò hoc faciunt in hac figura, quod faciunt in eadem mixtione neceſſarij & ineſſe in prima figura.

His ita prælibatis dicimus, quòd in poſtrema figura terminis ſiue extremitatibus, maiore ſcilicet & minore vniuerſalibus exiſtentibus ad medium (quod vtrique extremitati ſubiicitur, & de quo vtraque extremitas prædicatur vniuerſaliter & affirmatiuè ſicut in primo modo huius tertiæ figuræ) vtralibet propoſitio ſit neceſſaria, hoc eſt, de neceſſario, & altera de ineſſe ſimpliciter, ſequitur concluſio de neceſſario. Hæc eſt igitur regula mixtionis in modo primo.

Si autẽ hæc quidem ſit priuatiua, &c.

In modo autem ſecundo in quo maior eſt negatiua vniuerſalis, & minor affirmatiua vniuerſalis, talis eſt regula mixtionis, quòd quando vniuerſalis negatiua eſt de neceſſario, & vniuerſalis affirmatiua de ineſſe ſimpliciter, & non vt nunc, ſequitur concluſio negatiua de neceſſario.

Quãdo autem prædicatiua, &c.

Quare ſi maior in ſolaptiua fuerit de neceſſ.

Quando autem in eodem ſecundo modo tertiæ figuræ vniuerſalis affirmatiua fuerit de neceſſario, cum non poſſit appropriare ſibi vniuerſalem negatiuam, eò quod affirmatiua non poteſt eſſe maior in quarto primæ, non ſequitur concluſio de neceſſario: quia tunc liberè

ſario & alia de ineſſe non ſequitur cōcluſio de neceſſario.

liberè illa de ineſſe, poteſt eſſe de ineſſe vt nunc vel ſimpliciter: & ideo tunc non ſequitur concluſio de neceſſario. Et de vtroque ponamus exemplum. Sint ergo primum vtræque propoſitiones præmiſſæ prædicatiuæ ſiue affirmatiuæ ſicut ſunt in primo modo tertiæ figuræ, ita quod a. maior extremitas, & b. minor extremitas inſint omni c. medio: & a. c. maior propoſitio ſit de neceſſario: quoniam ergo in tali modo minor eſt vniuerſalis affirmatiua de ineſſe ſimpliciter, ita quod b. minor extremitas omni c. ineſt, & vniuerſalis affirmatiua conuertitur in particularem, oportet ſi omni c. ineſt b. quod c. inſit alicui b. propter quod ſi a. ineſt omni c. ex neceſſitate in maiori, & c. ineſt alicui b. in conuerſa minoris, ſequitur concluſio de neceſſario in tertio primæ, quod ſcilicet ex neceſſitate a. ineſt alicui b. & hoc ideo ſequitur, quia b. minor extremitas ſub c. medio eſt ſumpta eſſentialiter: & ideò dicit ineſſe ſimpliciter & non vt nunc. In tali igitur reductione fit prima figura conuerſa minore, quæ eſt de ineſſe, & fit reductio in tertium modum primæ figuræ.

Similiter autē oſtendetur & ſi b.c &c.

Similiter autem oſtendetur, quòd concluſio ſequitur de neceſſario in eodem primo modo tertiæ figuræ ſi minor propoſitio quæ eſt b. c. eſt de neceſſario, & maior de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc: tunc enim conuertitur maior propoſitio quæ eſt a. c. in particularem: ita quod ſi a. omni c. ineſt, quod c. ineſt alicui a. Tranſponantur ergo propoſitiones, & fit iterum tertius modus primæ figuræ: propter quod ſi detur, quòd omni c. ineſt b. ex neceſſitate in minori propoſitione, ſequitur cōcluſio de neceſſario, quòd ſcilicet c. alicui a. inerit ex neceſſitate, ſic, omne c. a. ex neceſſitate: omne c. b. ergo ex neceſſitate quoddam b. a. conuertatur enim maior & fiat tranſpoſitio ſic, ex neceſſitate omne c. b. quoddam autem a. c. ergo ex neceſſitate quoddam a. b. qui eſt ſyllogiſmus in tertio primæ. Sic igitur mixtio fit neceſſarij & ineſſe in primo modo tertiæ figuræ.

Rurſum ſi a. c. quod priuatiua, &c.

Rurſus ſit a. c. maior propoſitio priuatiua. b. c. autem minor propoſitio ſit affirmatiua ſicut in ſecundo modo tertiæ figuræ, & vniuerſalis priuatiua quæ eſt maior ſit de neceſſario, ſequitur concluſio particularis negatiua de neceſſario, & reducitur in quartum primæ per conuerſionem minoris propoſitionis in particularem affirmatiuam de ineſſe ſimpliciter ſic, ex neceſſitate a. nulli c. ineſt. c. autem ineſt alicui b. hæc enim eſt conuerſa illius quæ dixit, omne c. eſt b. ſequitur in quarto primæ, quod ex neceſſitate a. alicui b. non inerit: & hoc ideo eſt: quia b. minor extremitas eſſentialiter eſt ſub c. medio: & ideò minorem oportet eſſe de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc.

Si autem prædicatiua ſit neceſſe, &c.

Si autem in hoc ſecundo modo tertiæ vniuerſalis prædicatiua ſit de neceſſario, & vniuerſalis negatiua de ineſſe, non ſequitur concluſio de neceſſario: quia cum vniuerſalis affirmatiua non poſſit eſſe maior in quarto primæ, in quem iſte modus reducitur, non poteſt appropriare ſibi vniuerſalem negatiuam ad dicendum ineſſe ſimpliciter: ſed poteſt dicere ineſſe vt nunc: & ideo non ſequitur concluſio de neceſſario. Sit enim minor propoſitio quæ eſt b. c. de neceſſario. a. c. autem propoſitio maior ſit de ineſſe, & negatiua, & non de neceſſario. Quia igitur conuertitur vniuerſalis affirmatiua de neceſſario in particularem, ex hac, omne b. c. ex neceſſitate, ſequitur aliquod c. b. ex neceſſitate: propter quod ſi detur iſta, quòd a. nulli eorum quæ ſunt b. ineſt, hoc eſt, quòd nullum b. a. & c. ineſt alicui eorum quæ ſunt b. ex neceſſitate, hoc eſt, quod neceſſario aliquod b. c. ſequitur quidem concluſio de ineſſe, quod ſcilicet a. non ineſt alicui b. ſed non ſequitur concluſio de neceſſario, quod ſcilicet ex neceſſitate a. non inſit alicui eorum quæ ſunt b. Iam enim in prima figura in quarto modo primæ figuræ oſtenſum eſt, quòd quando priuatiua vniuerſalis non eſt de neceſſario, concluſio non erit de neceſſario.

Amplius & ſic per terminos ſit manifeſtum, &c.

Amplius hoc idem per terminos poteſt eſſe manifeſtum. Sit enim a. maior extremitas quidem bonum: id autem in quo eſt b. minor extremitas ſit animal. c. autem medium ſit equus: & formetur ſic ſyllogiſmus: nullus equus eſt bonum: omnis equus de neceſſitate eſt animal: ergo quoddam animal de neceſſitate non eſt bonum. Patet, quòd non ſequitur: contingit enim in hac coniugatione bonum nulli equo ineſſe: animal verò neceſſe eſt omni equo ineſſe: ſed non neceſſe eſt aliquod animal non eſſe bonum: contingenter enim omne animal eſt bonum.

Si autem aliquis dicat, quòd hoc non ſit verum: quia non eſt poſſibile, quòd equus vel animal non ſit bonum: cum bonum quando dicitur de equo vel animali dicat bonum naturæ, & non bonum moris: & non poteſt eſſe, quod animal non ſit bonum bonitate naturæ: tunc ponatur alius terminus loco boni, qui accidat & equo & animali, ſicut eſt vigilare vel dormire: omne enim animal ſuſceptibile eſt contingenter horum, ſcilicet vigiliæ & ſomni: & tunc in his terminis patet, quòd non ſequitur concluſio de neceſſe. Sic igitur dictum eſt quando erit & quando non erit concluſio de neceſſario, quando ambo termini ſiue extrema vniuerſaliter ſunt ad medium, hoc eſt, vniuerſaliter prædicantur de medio ſicut in primo & ſecundo modo tertiæ figuræ.

Obiectio.

Si quis autem obuiat volens oſtendere coniugationem eſſe vtilem, quando minor eſt affirmatiua de neceſſario, & maior vniuerſalis negatiua de ineſſe: & ſumat oppoſitum concluſionis, & cum minori concludat id quod repugnat maiori, ſic, nullum c. eſt a. de neceſſitate omne c. eſt b. ergo de neceſſitate quoddam b. non eſt a. Si non ſequitur, detur oppoſitum, non de neceſſitate quoddam b. non eſt a. hoc autem æquipollet huic, omne b. contingit eſſe a. & hoc ponatur ineſſe, ſic, omne b. eſt a. ergo per conuerſionem quoddam a. eſt b. & ſyllogizetur ſic, de neceſſitate omne c. b. quoddam a. b. ergo de neceſſitate quoddam c. eſt a. hoc non poteſt ſtare cum hac, nullum c. a. quæ ſit maior.

Solutio.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum, ſicut ſuperius determinatum eſt, quòd quando illam de contingenti

Mihi videtur, quòd etiam argumentum peccet in forma: quia eſt ex duabus affirmatiuis in ſecunda figura.

tingenti ponit ineſſe: tunc plus ſumit quam ſit in illa de contingenti: & ideò bene probat, quòd ſequitur concluſio de ineſſe: ſed non probat, quòd ſequatur concluſio de neceſſario: in omnibus enim talibus ſyllogiſmis eſt ſolutio quæ in antehabitis ſæpius dicta eſt.

CAPVT IX.

De mixtione neceſſarij & ineſſe in particularibus ſyllogiſmis tertiæ figuræ.

Si autem hic quidem vniuerſalis, ille verò, &c.

IN ſyllogiſmis autem particularibus huius tertiæ figuræ quando vnus terminus vniuerſaliter ſe habet ad medium, alter verò particulariter, ſi tunc prædicatiuus eſt vterque terminorum, ſicut eſt in tertio modo tertiæ figuræ in quo maior eſt particularis affirmatiua, & minor vniuerſalis affirmatiua: tunc tali regula fit mixtio, vt concluſio ſit de neceſſario, quod ſcilicet vniuerſalis ſit de neceſſario: quia quamuis ipſa ſit minor in modo figuræ tertiæ, tamen habet potentiam vt fiat maior in reductione: reducitur enim hic modus in tertium primæ, in quo maior eſt vniuerſalis affirmatiua: ideo ſicut in prima, ita & hic appropriat ſibi particularem, & facit, quòd ſit de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc: propter quod ſequitur concluſio de neceſſario. Et quod talis ſit vtilis coniugatio, eadem eſt demonſtratio, quæ prius dicta eſt in primo modo huius tertiæ: particulari enim affirmatiua conuerſa & tranſpoſitis propoſitionibus reducitur in tertium primæ. Si enim neceſſe, quod omni c. inſit b. & a. eſt ſumptum ſub c. eſſentialiter, ſequitur quòd neceſſe eſt b. alicui a. ineſſe. Si autem b. ineſt alicui a. tunc per conuerſionem etiam a. ineſt alicui b. de neceſſitate: particularis enim propoſitio conuertitur ſimpliciter.

Per hoc quod dicit a. eſſe ſumptum ſub c. intelligit factam eſſe conuerſionem ſimplicem illius maioris, aliquod c. eſt a.

Similiter autem & ſi a. c. &c.

Similiter autem eſt in quarto tertiæ figuræ, qui conſtat ex maiori vniuerſali affirmatiua & particulari affirmatiua minore: & ſi maior quæ eſt vniuerſalis affirmatiua, eſt de neceſſario, & minor particularis affirmatiua ſit de ineſſe, ſequitur concluſio de neceſſario, propter eandem cauſam quæ ſæpius dicta eſt: tunc enim a. c. propoſitio vniuerſalis eſt de neceſſario, & b. c. minor particularis: ſequitur autem ideò concluſio de neceſſario: quia b. eſt ſub c. & ideo propoſitio eſt de ineſſe ſimpliciter.

Si autem particularis eſt neceſſaria, &c.

Si autem in affirmatiuo ſyllogiſmo tertio huius figuræ vniuerſalis eſt de ineſſe, & particularis de neceſſario, non ſequitur concluſio de neceſſario: quia in reductione particularis non poteſt eſſe maior in prima figura: & ideò non poteſt ſibi appropriare vniuerſalem ad ineſſe ſimpliciter. Sit enim b. c. propoſitio minor particularis & neceſſaria ſiue de neceſſario. a. autem inſit omni c. tantum, & ſit de ineſſe propoſitio a. c. quæ eſt maior. Si ergo conuertatur b. c. propoſitio vt prima fiat figura in tertio primæ: tunc vniuerſalis quidem propoſitio non eſt de neceſſario: particularis autem eſt de neceſſario. Quando autem in prima figura ſic ſe habebant propoſitiones, non erat concluſio de neceſſario ſicut in tertio primæ dictum eſt: propter quod etiam in his ſyllogiſmis qui ſunt tertiæ figuræ talis erit inutilis coniugatio: quia iſte tertius ſecundæ deſcendit à tertio primæ.

Amplius autem ex terminis, &c.

Amplius autem hoc idem etiam eſt manifeſtum in terminis, in quibus eſt inſtantia talis conſequentiæ. Sit enim a. maior terminus vigilatio. b. autem minor terminus ſit bipes: id autem in quo ponitur c. medium ſit animal. Talibus igitur terminis poſitis, b. quod eſt bipes, neceſſe eſt ineſſe alicui, c. hoc eſt, animali. a. autem quod eſt vigilatio, contingit ineſſe c. hoc eſt, animali, & a. quod eſt vigilatio, non neceſſariò inerit b. hoc eſt, bipedi. Non enim neceſſe eſt aliquem bipedem vel dormire vel vigilare. Similiter autem & per eoſdem terminos ſi a. c. propoſitio maior ſit particularis & de neceſſario, & altera ſit vniuerſalis & de ineſſe, quod videlicet eſt inutilis coniugatio quantum ad concluſionem de neceſſario.

Si autẽ hic quidem terminorum, &c.

In particularibus autem ſyllogiſmis negatiuis vtilis coniugatio eſt iuxta ſextum modum tertiæ figuræ quæ habet maiorem vniuerſalem negatiuam, & minorem particularem affirmatiuam: vnde ſi vnus quidem terminorum in particularibus ſyllogiſmis ſit prædicatiuus ſiue affirmatiuus, alter verò priuatiuus ſiue negatiuus: tunc quando terminus maior fuerit vniuerſalis & priuatiuus & de neceſſario, ſequitur concluſio de neceſſario. Cuius formatio & ratio eſt: quia ſi a. maior extremitas nulli c. contingit: tunc de neceſsitate nullum c. eſt a. ſi tunc b. minor extremitas ineſt alicui c. tunc quoddam c. eſt b. & ex his ſequitur in ſexto tertiæ, quod neceſſe eſt a. alicui b. non ineſſe, hoc eſt, quod de neceſsitate quoddam b. non eſt a.

Iuxta autem hanc vtilem coniugationem tres ſunt inutiles, quarum duæ ſunt iuxta quintum tertiæ, qui habet maiorem particularem negatiuam, & minorem vniuerſalem affirmatiuam. Tertia autem ſumitur iuxta ſextum de quo paulò ante dictum eſt. Formantur autem ſic. Si enim vna eſt affirmatiua & altera negatiua, & vna vniuerſalis, & altera particularis: ſi affirmatiua ponatur eſſe de neceſſario, ſiue ſit particularis ſiue vniuerſalis: item ſi particularis priuatiua ponatur eſſe de neceſſario, erit coniugatio inutilis: quia non ſequitur concluſio de neceſſario: & ſunt demonſtrationes eædem inutiles: quas etiam in prioribus inutilibus coniugationibus diximus. Tamen manifeſte probatur inutilitas harum coniugationum per terminos inſtantiarum. Et termini quidem in quibus eſt inſtantia, quando vniuerſalis affirmatiua eſt de neceſſario, ſunt vigilare, animal, homo, ita quod medium ſit homo. Quando autem particularis prædicatiua eſt de neceſſario, & altera de ineſſe, termini ſunt vigilatio, animal, album: & album eſt medium: in talibus enim terminis animal neceſſe eſt alicui albo ineſſe, ita quod de neceſſitate aliquod album eſt animal vt cignus: vigilatio contingit nulli: quia contingens eſt, quod nullum animal vigilet: & iterum non eſt neceſſe alicui animali non

Quãdo autem affirmatiua quidem ponitur, &c.

ineſſe vigilationem: quia contingens eſt aliquod animal non vigilare. Termini autem quando particularis priuatiua ponitur eſſe de neceſſario, & altera de ineſſe, ſunt bipes, moueri, animal: medium autem eſt animal.

Ex quo patet, quòd ly album poteſt ſumi pro qualitate & pro ſubſtantia.

Quod autem diximus in terminis iſtis, quòd animal neceſſe eſt alicui albo ineſſe, non intelleximus de albo ſecundum quod ſignificat qualitatem albedinis in ſubiecto, quia ſic album contingit animali: ſed intelleximus de aliqua ſubſtantia cui neceſſario ineſt albedo, ſicut eſt cignus. Tamen verum eſt, quòd hæc, aliquod album de neceſſitate eſt animal, eſt vera de neceſſitate per accidens: & ſic boni ſunt & declarant propoſitum termini inducti. Poſſet tamen melius inſtari per hos terminos, homo, album, animal, ſic, nullum animal eſt album (& hoc ponatur) de neceſſitate aliquod animal eſt homo: & tamen non ſequitur, quòd de neceſſitate aliquis homo non ſit albus.

Vide ſupra in ca. 2. huius tractatus.
Multiplicatio modorum huius tertiæ figuræ in hac mixtione.
Corollariũ.

Eſt autem aduertendum, quòd iuxta quintum modum tertiæ non eſt poſita mixtio vtilis ad concluſionem de neceſſario: & ſi aliquis illam velit probare per oppoſitum concluſionis, quod eſt de contingenti mixto cum neceſſario, penitus idem dicendum eſt quod dictum eſt in quarto ſecundæ figuræ. Adhuc autem ſi aliquis quærat de multiplicatione harum vtilium & inutilium coniugationum, omnino ſimilis eſt ſicut & in prima & in ſecunda figura in mixtione neceſſarij & ineſſe.

Manifeſtum igitur quãdo ineſſe quidem, &c.

Ex omnibus autem his quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quoniam quidem non eſt ſyllogiſmus concludens propoſitionem de ineſſe, ſi vtræque propoſitiones præmiſſæ non ſunt de ineſſe. Quamuis enim dixerimus, quòd ex talibus concluditur aliquando de ineſſe quando altera eſt de neceſſario: tamen ſciendum, quòd non concluditur ſtatim & immediatè propoſitio de ineſſe per mixtionem neceſſarij & ineſſe: ſed concluditur ex conſequenti, ſecundum quod propoſitio de ineſſe relinquitur ex propoſitione de neceſſario immediatè concluſa: ſed immediatè non concluditur propoſitio de ineſſe. Propoſitio autem de neceſſario concluditur, & per illas quæ ſolum ſunt de neceſſario & per illas quæ ſunt mixtæ de neceſſario & ineſſe.

Remouet dubium. Contra in coniugationibus inutilibus ſequitur concluſio de ineſſe immediatè, vt patet: ergo, &c. Reſpondetur quod non ſequitur immediatè vt per ſe intenta ab illis præmiſſis, ſed vt defectiua concluſionis de neceſſario & vt deficit à concluſione de neceſſario quæ per ſe intẽditur.

In vtriſque autem affirmatiuis & priuatiuis, &c.

Sed hîc ſciendum, quòd in vtriſque ſyllogiſmis tam affirmatiuis quam negatiuis neceſſe alteram propoſitionum præmiſſarum ſimilem eſſe concluſioni ad minus. Dico autem ſimilem, ita ſcilicet, quòd ſi concluſio eſt de ineſſe, præmiſſa ſit de ineſſe. Si autem concluſio eſt de neceſſario, neceſſe eſt alteram præmiſſarum vel ambas eſſe de neceſſario. Ex quo vlterius palam eſt, quòd non erit concluſio ſiue de neceſſario ſiue de ineſſe, niſi altera ad minus propoſitio ſit de neceſſario vel de ineſſe.

Igitur de neceſſario quomodo ſit, &c.

Dictum eſt igitur ſufficienter quantum ad propoſitam intentionem de neceſſario, quomodo ſit ad ſyllogiſmum faciendum, & quam differentiam habeat ad propoſitionem de ineſſe in eo quod eſt particulare: quia adhuc aliquid dicendum erit de eo in mixtione contingentis & neceſſarij in ſequentibus: ſed quãtum ad generationem vniformem ſyllogiſmi de neceſſario, & quantum ad mixtionem neceſſarij cũ his quæ ſunt de ineſſe per omnes figuras, ſatis ſufficiẽter dictũ eſt: ſi qua enim alia ſunt, ſatis intelliguntur per ea quæ dicta ſunt.

TRACTATVS IV.

De generatione ſyllogiſmorum de contingenti vniformi & mixta.

CAPVT I.

De principiis generationis ſyllogiſmorum de contingenti.

De contingenti autẽ poſt hæc dicemus.
Quare prius agit de ſyllogiſmis de neceſſario, quã de illis de contingenti.

De contingente autem & de generatione ſyllogiſmorum de cõtingenti, poſt hæc quæ de neceſſario dicta ſunt, ſecundum rationis ordinem eſt dicendum. Neceſſarium enim eſt ante contingens, eò quod neceſſarium eſt contingẽtis principium, ſicut in perihermenias dictum eſt. Et iterum neceſſarium non variat inhærentiam ſimpliciter ſecundum rem, ſed ſecundum modum tantum: contingens autem variat inhærentiam ſecundum rem & ſecundum modum. His ergo rationibus prius ponenda fuit generatio ſyllogiſmorum de neceſſario, quam de contingenti. Dicemus ergo primo in hoc tractatu huius generationis principia, & illis determinatis, determinabimus coniugationes vtiles & inutiles ad concluſionem de contingenti. Dicemus enim quando & quomodo & per quæ erit ſyllogiſmus de contingenti. Dico autem quãdo quoad figuram, & quomodo quantum ad modum, & per quæ quantum ad terminos & propoſitiones.

Contingens quid.

Diffinientes autem contingere & contingens dicimus, quòd contingens eſt quod cum non ſit neceſſarium: vel melius dicendo, quòd cum ſit non neceſſarium, ſi ponatur eſſe actu, nihil erit ſiue nihil ſequetur propter hoc impoſſibile. Dicitur tamen etiam neceſſarium contingere, ſicut in antehabitis dictum eſt: ſed hoc eſt contingens æquiuocè dictum ad iſtud contin-

Contingens analogè dicitur de neceſſario & non neceſſario.

Probatio diffinitionis contingentis.

contingens, de quo loquimur in generatione ſyllogiſmorum de contingenti, hoc modo æquiuocationis quo analoga dicimus æquiuoca.

Quoniam autem hoc eſt contingens, &c.

Quod autem ſit determinãdum per non neceſſarium, manifeſtum eſt in ordinibus modalium ex affirmationibus & negationibus oppoſitis. In tertio enim ordine ſunt iſtæ, non contingit eſſe, impoſſibile eſt eſſe, & neceſſe eſt non eſſe: & ideo vel eædem ſunt iſtæ propoſitiones in æquipollentia, vel ſequuntur ſeinuicem ſicut conſequẽs ad antecedẽs: ex quo ſequitur, quòd etiam oppoſitæ his affirmationes, hæ ſcilicet quę ſunt in primo ordine, contingit eſſe; non impoſſibile eſſe, non neceſſe non eſſe, vel eadem erunt vel ſequentia ſeinuicem. Probatur enim primus ordo per tertium: eo quod in tertio & quarto ordine nemo vnquam dubitauit: & ita tertius ordo vt omnibus notus ſumitur ad probandum primũ: quia in primo & ſecundo ordine aliqui dubitauerunt, ſicut in ſecundo perihermenias dictum eſt. Quod autem iſta conſequentia ſint, per hoc probatur: quia de omni eo quod eſt, oportet vel affirmationem vel negationem veram eſſe: & ideò ſi negationes ſe conſequuntur, oportet quod etiam affirmationes ſequantur ſeinuicem. Erit ergo ſecundum hoc dupliciter dictum contingens, ita quod contingens eſt neceſſarium, & contingens eſt non neceſſarium.

Vide in ſecundo perihērm. tract. 2. c. 3. & 4.

Accidit autem omnes quæ ſecundum contingens, &c.

Propoſitiones de contingẽti conuerti in oppoſitam qualitatem eſt vnum principium quo perficiuntur ſyllogiſmi imperfecti.

His viſis ſciendum, quòd omnes propoſitiones quæ ſunt ſecundum contingere quod eſt non neceſſarium, conuertuntur ſibiinuicem ſecundum conſequentiam ſecundum oppoſitas qualitates affirmationis & negationis: & hoc eſt vnum principiorum quo perficientur ſyllogiſmi imperfecti. Dico autem conuerti ſibiinuicem ſecundum oppoſitas qualitates, non quod affirmatiuæ conuertantur cum negatiuis: quia ſicut in perihermenias dictum eſt, propoſitiones modales affirmatiuæ vel negatiuæ dicuntur, eo quod ſunt de modo affirmato vel negato: & tales affirmatiuæ non conuertuntur cum negatiuis, ſed potius quæcunque affirmatiuam habent figuram in modo, & in dicto differunt ſecundum affirmationem & negationem: & hoc modo ea quæ eſt, contingit eſſe, conuertitur in illam quæ eſt, contingit non eſſe: & ea quæ eſt, contingit omni ineſſe, conuertitur in eam quæ eſt, contingit nulli ineſſe, vt contraria in contrariam conuertatur, vel conuertatur ad contradictoriam in dicto, vt ea quæ eſt, contingit omni, conuertitur in eam quæ eſt, contingit non omni: vel ea quæ eſt, contingit alicui, conuertitur in hanc quæ eſt, contingit non alicui. Eodem autem modo eſt in omnibus aliis.

Quare propoſitiones affirmatiuæ de contingenti non neceſſario conuertuntur in oppoſitas qualitates.

Huius autem cauſa & ratio eſt: quia contingens, de quo loquimur, eſt contingens de quo negatur neceſſarium, & determinatur nõ neceſſario: & tale contingens eſt permixtum potentiæ, & dicit eſſe in actu: & ſequitur, quòd hoc quòd eſt non neceſſarium, poſſibile eſt nõ eſſe. Manifeſtum eſt ergo, quòd id quod ſic contingit eſſe, contingit etiam non eſſe. Vnde ſi contingit a. ineſſe b. contingit a. etiam non ineſſe b. & ſi omni b. contingit ineſſe a. contingit etiam omni b. non ineſſe a. Similiter autem eſt in particularibus affirmationibus: hoc enim eodem modo demonſtratur ſicut in vniuerſalibus: quia per hoc quod non eſt neceſſarium, ſequitur quod poſſibile ſit ad eſſe & ad non eſſe.

Sunt autem tales propoſitiones prædicatiuæ, &c.

Huiuſmodi autem propoſitiones, ſiue ſint de dicto affirmato, ſiue ſint de dicto negato, omnes ſunt prædicatiuæ ſiue affirmatiuæ: quia modus contingentiæ in eis affirmatur & non cadit ſub negatione: contingere enim quod eſt modus ſecundum eandem ſimilitudinem ponitur in modalibus, ſicut eſſe ponitur in his quæ ſunt de ineeſſe: & ideò ſicut ab eſſe affirmato vel negato illa quæ eſt de ineſſe, affirmatiua eſt vel negatiua: ita modalis quæ eſt de contingenti, à modo affirmato vel negato eſt affirmatiua vel negatiua, quemadmodum dictum eſt prius in libro perihermenias ſecũdo.

Vide in ſecundo lib. tract. 2. c. 2.

Determinatis autẽ his rurſum, &c.

Contingens non neceſſarium duplex, natum, infinitum.

Determinatis autem his quæ dicta ſunt, rurſum adhuc ante generationem ſyllogiſmorum de contingenti, dicimus diſtinguendo contingens quod eſt non neceſſarium, duobus enim modis dicitur. Vno quidem modo dicitur contingens natum, quod plerumque fit & vt in pluribus, tamen deficit ab eo quod eſt neceſſarium, per hoc quod non habet cauſam ſtantem & neceſſariam, vt caneſcere hominem in ſenectute, vel augeri in iuuentute, vel minui deficiente virtute nutritiua, vel omninò ſiue vniuerſaliter loquendo, quod eſt cõtingens natum, eo quod innatam in ſubiecto habet cauſam: quidquid enim tale eſt, non continuam (per cauſam ſtantẽ) habet neceſſitatem ad eſſe, eò quod non ſemper eſt homo actu ens. Sed cum homo eſt, aut ex neceſſitate, aut in pluribus ineſt ſibi caneſcere in ſenectute. Ex neceſſitate quidem: quia in hominis ratione quæ datur per materiam ſupponitur cauſa putreſcendi phlegma in capite: qua de neceſſitate ſequitur motus alterationis ad canitiem. Quia autem cauſa materialis impedibilis eſt propter materiæ inæqualitatem, ne motum talem aliquando perducat vſque ad terminum perfectæ canitiei: tunc conuenit vt in pluribus hominem caneſcere, hoc eſt, canum eſſe in ſenectute: cum omni homini exiſtenti conueniat ex neceſſitate in ſenectute moueri ad canitiem: quia neceſſe eſt calore remiſſo & non terminante humidum multum phlegmaticum quod abundat in capite, phlegma moueri & alterari ad putredinem. Et ſic actualis canities eſt in pluribus ſecundum naturæ habilitatem, ſed motus ad canitiem neceſſariò eſt in omnibus exiſtentibus hominibus: & ſic ex neceſſitate & vt in pluribus ineſt homini caneſcere in ſenectute: & ideò eſt, quòd cum homo eſt, aut ex neceſſitate, aut vt pluribus eſt caneſcere. Caneſcere enim non eſt prædicatum quod conueniat homini ſecundum rationem ſumpto, ſiue homo actu ſit apud naturam, ſiue non ſit actu, ſed tantum ratio eius ſit apud animam.

Quomodo homini ineſt aut de neceſſitate, aut in pluribus caneſcere in ſenectute, & quomodo hoc dictum intelligatur.

Quomodo caneſcere nõ conuenit homini ſecundum rationem ſumpto ſicut animal. Et nota in horum cõfirmationem, quod cauſa defectus ca-

De his in præhabitis de vniuerſalibus dictum eſt, nec oportet hîc repetere: quia hoc non eſt de intentione principali. Sic ergo vno modo contingens quod non neceſſario determinatur, dicitur contingens natum. Alio au-

nitiei in homine quandoque eſt merito ſubiecti, & quandoque merito prædicati, vt dicit Ioan. gram. hic.

tem modo contingens infinitum non neceſſarium dicitur contingens infinitum, quod non ſe habet plus ad eſſe quam ad non eſſe: & ideò dicitur contingens infinitum, quia ſic & ſic poſſibile eſt eſſe, vt animal ambulare, quod eſt ad vtrumlibet in effectu, & animali ambulante heri terræmotum vel coruſcationem, quod eſt ad vtrumlibet in cauſa, nec plus ſe habet ad eſſe quam ad non eſſe: tale enim contingens nihil magis natum eſt ſic fieri, quam è contrario non fieri.

Sed contra. Dicitur etiã contingens rarum. Reſpondetur, quod illud comprehenditur ſub contingenti infinito: nam cum eo conuenit propter cauſam vtriuſque eſſe indeterminatam: & plus reſpexit ad iſtam Ariſt. quam ad non eſſentiam, vt dicit Ioan. grammat.

Patet igitur ex dictis, quòd tripliciter dicitur contingens, ſcilicet vt genus, & vt ſpecies: vt genus quidem quando eſt idem quod poſſibile & non neceſſarium: vt ſpecies autem ſicut non neceſſarium contingens natum: & vt non neceſſarium contingens infinitum. Ex his autem ſumenda ſunt principia perficiendi ſyllogiſmos imperfectos de contingenti, ſicut eſt conuerſio, & huiuſmodi. Dicamus igitur, quòd vtrumque ſpeciale contingens conuertitur ſecundum oppoſitas in qualitate propoſitiones, ſed non eodem modo. Sed contingens natum (quod per cauſam quæ in ipſo eſt, natum eſt eſſe, & non eſt natum non eſſe) conuertitur ad negatiuam, quæ non eſt de contingenti nato, ſed eſt de contingenti in genere, quod eſt non neceſſarium & conuertitur cum poſſibili: ſecundum tale enim contingens continget hominem non caneſcere in ſenectute. Quia cum tale contingens habeat in ſe duo, ſcilicet potentiam ad non eſſe propter imperfectionem cauſæ, & variabilitatem ad eſſe propter habilitatem cauſæ: ex cauſa habet quod eſt, & ex potentia quod non: & ideò ſi contingit hominem caneſcere, contingit hominem non caneſcere, quæ eſt conuerſio ad oppoſitas qualitates. Sed cum dicitur, contingit hominem non caneſcere, non poteſt intelligi de contingenti nato: quia oppoſitum eius quod eſt non caneſcere, innatum eſt homini ineſſe. Nec poteſt intelligi de contingenti infinito quòd æqualiter ſe habet ad eſſe & non eſſe: quia non caneſcere plus ſe habet ad non eſſe, & caneſcere plus ſe habet ad eſſe. A partibus ergo ſufficienter enumeratis relinquitur, quòd intelligatur de contingenti pro poſſibili, quod eſt contingens non neceſſarium, & non neceſſario determinatum. Contingens ergo natum quando ad oppoſitas in qualitate propoſitiones conuertitur, conuertitur ad contingens non natum, ſed ad contingens pro poſſibili acceptum infinitum. Contingens (quod nihil magis ſic eſt quam alio modo, ſiue non ſic) conuertitur in eodem modo contingentis ſecundum oppoſitas propoſitiones in qualitate ſic, ſi contingit hominem ambulare, contingit hominem non ambulare: & vtraque eſt de contingenti infinito.

Quomodo conuertitur affirmatiua de cõtingenti nato, & quare ſic cõuertitur.

Cõuertitur ergo & ſecundum oppoſitam, &c.

Quomodo conuertitur propoſitio de contingenti infinito.

Diſciplina autem vel ſyllogiſmus, &c.

Quomodo propoſitiones de cõtingenti nato poſſunt ingredi demonſtrationem, non autem propoſitiones de cõtingenti infinito.

Cum autem hæ propoſitiones ordinandæ ſunt in ſyllogiſmum, ſyllogiſmus demonſtratiuus & diſciplina demonſtratiua non poteſt fieri de contingenti infinito, eò quod in tali contingenti ordinatum eſt medium in ſubiiciendo ſe vni extremitati & ſubiiciendo ſibi alteram. Sed ex illis propoſitionibus quæ ſunt de contingenti nato, eſt ſyllogiſmus & diſciplina demonſtratiua: Orationes & conſiderationes (ad quæſtiones determinandas, & problemata) penè omnes ſunt de contingentibus, quæ dicuntur ſecundum contingens natum. Dico autem penè: quia in talibus in quibus eſt contingens natum inquantum eſſe poſſunt & non eſſe, non demonſtratur, nec de ipſis eſt diſciplina demonſtratiua, ſed potius inquantum ſtant ſub eſſe & referuntur ad innatam ſibi cauſam: ſic enim conſiderata iſta contingentia conueniunt cum neceſſariis, quamuis deficiant ab ipſis inquantum non habent ſtantem cauſam: intantum enim ſunt neceſſitatis non continuæ.

Sed contra. Demonſtratio eſt eorum quæ non poſſunt aliter ſe habere. primo poſte. ergo, &c. Reſpondetur, quod verum eſt de potiſſima: non autem abſolutè: quia eorũ quæ ſunt vt in pluribus, ſunt etiã demõſtrationes & ſcientia. primo poſte. text. com. 10.

Ex illis autem propoſitionibus quæ ſunt de contingente infinito, poſſibile quidem eſt fieri ſyllogiſmum formalem: hic tamen non ſolet eſſe quæſtio de tali contingente: quia quæſtio eſt de aliquo determinato: illud autem contingens indeterminatum eſt & infinitum. Et ſi quæritur de ipſo, quæſtio non poteſt determinari & finiri nec ad eſſe nec ad non eſſe. Hæc autem magis in ſequentibus diffinientur & determinabuntur. Nunc autem non habemus ſecundum propoſitam intentionem dicere, niſi quando & quomodo & quis erit ſyllogiſmus ex contingentibus ſiue ex propoſitionibus quæ ſunt de contingenti.

CAPVT II.

De dici de omni & dici de nullo in propoſitionibus de contingenti, & de vniuerſalibus ſyllogiſmis de contingenti ſecundum vtiles coniugationes.

Quoniam autem contingere hoc huic, &c.

Quomodo cõtingere hoc huic ineſſe dupliciter poteſt intelligi.

Contingere autem hoc prædicatum huic ſubiecto ineſſe dupliciter dicitur, & dupliciter accipitur. Aut enim dicitur contingere id quod actualiter ineſt ſubiecto. Aut dicitur hoc contingere cui ſubiectum contingit ineſſe. Nam cum dicimus, quòd a. contingit ei de quo b. ſubiectum eſt, ſignificat horum duorum ſenſuum alterum. Significat enim a. prædicatum contingere huic ſubiecto quod eſt b. ſub altero dictorum ſenſuum, vt ſcilicet a. contingat ei quod eſt b. & de quo ſecundum actualem inhærentiam prædicatur: aut quod a. contingat ei quod contingit eſſe b. quod enim contingit eſſe b. non ſtatim ſequitur eſſe b. ſecundum actum. Nihil autem differt ſecundum propoſitam intentionem, quòd dicatur a. contingere ei de quo b. prædicatur, vel prædicari contingit: & ſi dicatur poſſibile eſſe a. dici de eo quod eſt b. vel quod poteſt eſſe b. Quia diximus ſæpius, quòd poſſibile & contingens conuertuntur, & vtrumque determinatur non neceſſario.

Si propoſitio de poſſibili habet duplicem ſenſum: ergo & illa de contingenti.

Manifeſtum eſt igitur ex dictis, quòd dupliciter dicitur a. prædicatum omni b. contingere ſecundum dici de omni: dicitur enim a. de b. omni, aut ſecundum ineſſe, aut ſecundum contingere ineſſe: & quia dictum ſecundum contingere eſſe, eſt propoſitio ſumpta in vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti: illa autem quæ eſt contingere ſed ineſſe, ſumitur in mixtione contingentis & ineſſe,

quæ

Primũ ergo dicamus, de quo c. &c.

quæ non eſt ex propoſitionibus vniformibus, primum eſt dicendum de ſyllogiſmis vniformibus (iſtis videlicet, ſi de quo c. contingit dici. b. contingit dici: & de quo b. contingit dici. a. contingit dici) quis & qualis erit ſyllogiſmus? Sic enim vtræque propoſitiones ſumuntur ſecundum contingere, & ambæ ſunt de contingenti & maior & minor. Quando autem ſumuntur ſecundum alterum modum, ſcilicet quod de quo b. eſt prædicatum, quòd illud contingat eſſe a. tunc vna propoſitionum eſt de ineſſe, & altera de contingenti, quod mixtam facit ſyllogiſmorum generationem.

Quare prius incepit à ſyllogiſmis ex vniformibus, ſcilicet ex ambabus de contingenti.

Propter quod incipiendum eſt ab his quæ ſunt ſimilis figuræ quantum ad modum propoſitionis, quemadmodum & in aliis quæ diximus: præmiſimus enim generationem vniformem de neceſſario generationi mixtæ de neceſſario & ineſſe: ſimile eſt enim ante diſſimile, ſicut vnum ante multa. Per hoc autem quod dici de omni in contingentibus determinauimus, ſatis etiam eſt determinatum dici de nullo: quia vnum conuertitur ad alterum: & quod contingit omni, contingit nulli: & quod contingit eſſe, contingit non eſſe.

Obiectio.

Contra quod tamen quidam opponunt dicentes, quòd eſſe & non eſſe oppoſita ſunt ſecundum affirmationem & negationem, inter quæ nihil eſt medium: nec aliquid habent commune: & ſic modus non cadit ſuper vtrumque.

Solutio. Licet eſſe & non eſſe ſint contradictoria, non tamen contingere eſſe & contingere non eſſe ſunt contradictoria.

Sed hoc planum eſt ſoluere: quia quamuis eſſe & non eſſe opponantur ſicut affirmatio & negatio, tamen contingens eſſe & contingens non eſſe non opponuntur vt affirmatio & negatio: quia vtraque illarum eſt affirmatiua: & ideo in propoſitione de contingenti refertur modus ſuper extrema compoſitionis, & elargat ipſam ad potentiam eſſendi & potentiam non eſſendi, quæ non eſt media inter contradictoria: quia in contradictoriis negatio nihil relinquit, & nihil ponit: ſed in negatione ſuper quam cadit contingens cum dicitur, contingit non eſſe, relinquitur potentia ad eſſe.

Vniuerſales modi & vtiles ex ambabus de contingenti in prima figura. Quãdo igitur contingit a. omni b. &c.

Formemus igitur primo in prima figura vniformes de contingenti ſyllogiſmos, dicentes primo vtiles coniugationes ad concluſionem de contingenti, ſic quod quando a. maior extremitas contingit omni b. medio, ita quod propoſitio ſit, omne b. contingit eſſe a. & b. medium contingit omni c. minori extremitati, ita quod omne c. contingit eſſe b. ſyllogiſmus de contingenti erit perfectus, & ſequitur concluſio de contingenti, quod ſcilicet a. contingit omni c. hoc eſt, quod omne c. contingit eſſe a. & eſt ſyllogiſmus in primo modo primæ figuræ.

Dici de omni in contingentibus quid.

Et hoc manifeſtum eſt per diffinitionem eius quod eſt dici de omni in contingentibus: ſic enim diffinimus in contingentibus dici de omni, quando prædicatum omni ei contingit, cui contingit medium ſiue ſubiectum.

Similiter autem & ſi a. contingit, &c.

Similiter autem vtilis fit coniugatio ad formandum ſecundum modum primæ figuræ ſecundum coniugationem vtilem ad concludendam concluſionem de contingenti, quando maior eſt negatiua vniuerſalis, & minor affirmatiua vniuerſalis, quantum ad dictum de quo prædicatur modus, ſic, quod dicatur a. nulli b. contingere. b. autem contingit omni c. ſequitur concluſio de contingenti, quod a. nulli c. contingit, ſiue quod contingit nullum c. eſſe a. Et hoc probatur per dici de nullo in contingentibus: nam cum dicitur, quod a. non contingit ei de quo contingit b. ſiue quod a. nulli b. contingit, hoc erat per diffinitionem eius quod eſt dici de nullo, nihil dimittere eorum quibus contingit b. ineſſe, à quo non remoueatur a. contingere ineſſe: & ideo ſequitur cum c. ſit aliquod eorum cui contingit ineſſe b. quod nullum c. contingat eſſe a. Iſti ergo ſunt duo vniuerſales ſyllogiſmi primæ figuræ de contingenti.

Inutiles quĩ tamẽ poſſunt fieri vtiles Quãdo autem a. contingit omni b &c.

Inutiles autem & imperfecti ſic formantur. Quando enim a. contingit omni b. in maiori propoſitione, ita quod omne b. contingit eſſe a. b. autem contingit nulli c. in minori propoſitione, ita quod nullum c. contingit eſſe b. per ſumptas quidem taliter propoſitiones nullus fit ſyllogiſmus: & hoc modo coniugatio inutilis: conuerſa autem b. c. minori negatiua ſecundum conuerſionem contingentis quæ eſt in eadem quantitate ad oppoſitam qualitatem, fit idem ſyllogiſmus quemadmodum & prius in primo primæ factus eſt, & ſic eſt coniugatio ad ſyllogiſmum imperfectum. Hæc autem conuerſio talis eſt: quia cum b. contingat nulli c. ineſſe, ſequitur per conuerſionem ad oppoſitam qualitatem, quod contingit b. omni c. ineſſe: hoc autem in ſuperius dictis eſt determinatum: propter quod ex tali conuerſione ſequitur, quod b. contingit omni c. ineſſe, & a. contingit omni b. ineſſe: tranſponantur propoſitiones ſic, omne b. contingit eſſe a. omne c. contingit eſſe b. ergo omne c. contingit eſſe a. qui eſt primus modus primæ figuræ.

Similiter autem & ſi ad vtraſque, &c.

Similiter autem eſt inutilis & imperfecta coniugatio ſi negatio vniuerſalis ponatur ad vtramque extremitatem, ita quod ambæ præmiſſæ ſint de contingenti in vniuerſalibus propoſitionibus negatiuis. Dico autem exemplificando hoc vt ſi dicamus, quod a. nulli b. contingit, & b. nulli c, contingit: nam in tali coniugatione propter ſumptas quidem propoſitiones nullus fit ſyllogiſmus: & ſic coniugatio inutilis eſt: quia ex ambabus negatiuis nihil ſequitur in aliqua figura. Conuerſis autem vtriſque propoſitionibus ſub eadem quantitate ad oppoſitas qualitates, erunt ambæ præmiſſæ de contingenti vniuerſales affirmatiuæ: & tunc fit idem ſyllogiſmus qui dictus eſt in primo primæ figuræ, ſicut cuilibet patet per ſeipſum.

Corollarium. Manifeſtũ eſt, quoniã negatione poſita. &c.

Manifeſtum eſt igitur, quoniam negatione poſita ad minorem extremitatem, ita quod minor ſit negatiua: vel negatione poſita ad vtraſque propoſitiones, ita quod ambæ ſint negatiuæ: aut non erit ſyllogiſmus ex propoſitionibus ſic ſumptis: aut ſi ſit ſyllogiſmus, ille erit imperfectus: & oportet, quòd per conuerſionem quæ eſt in contingenti ad oppoſitas qualitates perficiatur, ſi debeat fieri neceſſarium id quod ſequitur ſyllogiſtica conſequentia. Sic ergo dictum eſt de generatione ſyllogiſmorum de vniformi combinatione propoſitionum de contingenti ſecundum hanc

acceptionem, quod contingit eſſe b. contingit eſſe a. acceptio autem ſecunda quæ eſt, omne quod eſt b. contingit eſſe a. erit immixta de ineſſe, & contingenti ſyllogiſmorum.

Dubitatio. Et ſiquis quærat, quare tertia acceptio contingentis hîc non determinetur, ſcilicet quod omne quod neceſſe eſt eſſe b. contingit eſſe a. cum illa accipiatur in mixtione contingentis & neceſſarij? *Solutio.* Dicendum, quòd ſatis relinquitur ex aliis in mixtione ineſſe & contingentis determinatis. Illa enim quæ eſt de ineſſe in mixtione contingentis & ineſſe, oportet quod ſit de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc: & hæc ſecundum rem non differt ab illa quæ eſt de neceſſario, ſed ſecundum modum tantum: & ideò cum quod eſt b. contingit eſſe a. ſatis intelligitur, quod eſt b. vel quod neceſſe eſt eſſe b. contingit eſſe a.

Attendendum, quòd cum illa de contingenti nato conuertitur ad oppoſitam qualitatem, ſtatim patet, quòd affirmatiua conuertitur ad negatiuam: ſed non adeò euidens eſt, quod negatiua de tali contingenti conuertatur ad affirmatiuam: non enim ſequitur, eſt non neceſſarium ineſſe: ergo contingit ineſſe: ſed quando apponitur modus contingentiæ: tunc patet, quòd negatiua conuertitur ad affirmatiuam, ſic, contingit hominem non caneſcere: ergo non eſt neceſſe hominem non caneſcere: & ſi non eſt neceſſe, poteſt ineſſe oppoſitum: & ſi poteſt oppoſitum ineſſe, illud erit in propoſitione oppoſitæ qualitatis deſignatum.

Remouet dubium. Hic etiam attendendum, quòd ſecundum materiam & non ſecundum argumentandi formam ex ſuperiori infertur inferius: quia cum contingens natum conuertatur ad contingens ſumptum pro poſſibili, & non neceſſario, & infertur contingens natum ex illo: tunc fit proceſſus à genere ad ſpeciem affirmando: qui proceſſus ſecundum formam argumenti non valet. In materia tamen quæ eſt de contingenti, valet gratia terminorum: quia in illis contingens cadens ſuper prædicatum & ſubiectum dicti terminos elargat, quod vterque in ſe includat aliquid de oppoſito. Talis igitur eſt formatio vniuerſalium ſyllogiſmorum de contingenti, & talibus principiis vel perfecti ſunt vel perfici poſſunt quando ſunt imperfecti.

CAPVT III.

De formatione particularium ſyllogiſmorum de contingenti.

Si autem altera quidem propoſitionum, &c. SI autem in hac vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti hæc quidem propoſitionum præmiſſarum ſit vniuerſalis, illa verò altera ſit particularis, & ad maiorem quidem extremitatem poſita vniuerſali propoſitione ſiue affirmatiua ſiue negatiua, & particulari affirmatiua poſita ad minorem, ſyllogiſmus erit perfectus per dici de omni & dici de nullo in contingentibus. Nam ſi a. omni b. contingit, ita quòd omne quod contingit eſſe b. contingit eſſe a. b. autem contingit alicui c. ita quod contingit aliquod c. eſſe b. ſequitur ex iſta coniugatione, quòd aliquod c. contingit eſſe a. & eſt ſyllogiſmus in tertio primæ. Et hunc ſyllogiſmum eſſe perfectum, manifeſtum eſt ex diffinitione eius quod eſt dici de omni in contingentibus.

Rurſum ſi ad maiorem ponatur vniuerſalis negatiua, & dicatur, quòd a. nulli b. contingit, ita quod nullum b. contingit eſſe a. & ad minorem ponatur particularis affirmatiua, ita quod dicatur, quòd aliquod c. contingit eſſe b. ſequitur concluſio, quòd ſyllogiſtica neceſſitate neceſſario ſequitur, quòd aliquod c. contingit non eſſe a. Demonſtratio autem (quod perfectus ſit ſyllogiſmus) eadem eſt: quia per dici de nullo eſt in contingentibus. *Rurſum ſi a contingit nulli b. &c.*

Inutiles autem & imperfectæ fiunt coniugationes, ſi priuatiua propoſitio de contingenti ſumatur particularis, & affirmatiua ponatur de contingenti vniuerſalis, & propoſitiones ſimiliter ſe habeant ſicut prius, ſicut ſi dicamus, quod a. quidem contingit omni b. b. autem contingit alicui c. non ineſſe: tunc per ſumptas quidem propoſitiones non fit manifeſtus & perfectus ſyllogiſmus: quia minor in prima figura non poteſt eſſe negatiua: conuerſa autem particulari ad oppoſitam qualitatem ſub eadem quantitate, ita quod ponatur in particulari, quod b. inſit alicui c. hoc eſt, quod aliquod c. ſit b. eadem erit concluſio quæ prius in tertio primæ, quemadmodum in principio de vtili coniugatione tertij dictum eſt: qui qualiter formandus ſit ex conuerſa minore in oppoſitam qualitatem, vnicuique patet pe ſe ſeipſum. *Si autē priuatiua, &c.*

Si autem illa propoſitio quæ ad maiorem extremitatem ſumatur particularis in prima figura, ita quòd maior ſit particularis, illa vero quæ eſt ad minorem ſumatur vniuerſalis ſiue vtræque propoſitiones ponantur affirmatiuæ ſiue vtræque ſumantur negatiuæ, ſiue etiam ſint non ſimilis figuræ vel formæ ſiue qualitatis, ſed vna ſit affirmatiua, & altera negatiua, ſiue etiam ponantur vtræque indefinitæ, ſiue vtræque particulares, nullo modo erit ſyllogiſmus ad aliquam concluſionem: quia tales omnes coniugationes iam oſtenſæ ſunt in prima figura ſimpliciter inutiles eſſe. In talibus enim omnibus coniugationibus nihil prohibet quandoque b. medium tranſcendere a. maiorem extremitatem, ita quod medium non contineatur ſub maiori extremitate, ita quod medium & maior extremitas de æquis ſiue paribus ſiue eiſdem non prædicentur, ſicut conuenit fieri in prima figura, in qua quicquid prædicatur de maiori extremitate, prædicatur etiam de medio per illud principium, quod in prædicamentis ponitur, quando alterum de altero dicitur vt de ſubiecto, quæcunque de prædicato, etiam de ſubiecto dicuntur: & tunc quando medium tranſcendit maiorem extremitatem ſumatur ſub medio (& ſit illud c.) minor extremitas: de hac enim prædicabitur medium, & negabitur maior extremitas: & tunc maior extremitas non poteſt concludi de minori extremitate: quia huic neque omni neque nulli, neque alicui, neque alicui non, ſiue non alicui contingit ineſſe *Si autem quæ ad maiorem, &c.* *Quare maiori exiſtente particulari in prima figura nihil ſequitur.*

ineſſe a. maiorem extremitatem: & ſic nulla penitus ſequitur concluſio.

Et huius cauſa eſt: quia, ſicut dictum eſt, propoſitiones quæ ſunt ſecundum contingere ſiue de modo contingentis, conuertuntur ſecundum oppoſitas qualitates: in talibus autem coniugationibus b. medium contingit pluribus ineſſe, quam a. quod eſt maior extremitas. Hoc autem patet in terminis, ſi ſumatur medium aliquis terminus accidentalis, extremitates accipiantur duo inter ſe diſparata, contenta tamen ſub medio accidentaliter, ſicut animal, album, tunica.

Amplius autem & ex terminis, &c.

Amplius autem hoc non tantum ex ratione inducta, ſed etiam ex terminis eſt manifeſtum in omnibus inductis coniugationibus. Sic enim, vt dictum eſt, ſe habentibus propoſitionibus contingit primum poſtremo ſiue maiorem extremitatem contingit minori ineſſe, & ex neceſſitate omni, & ex neceſſitate nulli. Termini autem communes ad omnes inductas coniugationes, in quibus ſequitur omni ex neceſſitate ineſſe, ſunt animal, album, homo: & patet formatio ſyllogiſmi vnicuique per ſeipſum, ſic, quoddam album contingit eſſe animal: quendam hominem contingit eſſe album: & tamen ex terminis ſequitur, quòd omnem hominem neceſſe eſt eſſe animal. Termini vero communes, in quibus ſequitur nulli ex neceſſitate ineſſe, ſunt animal, album, veſtis: & patet formatio, quoddam album contingit eſſe animal: quandam veſtem contingit eſſe albam: ſequitur ex terminis, quod neceſſe eſt nullam veſtem eſſe animal.

Manifeſtum eſt igitur, quoniã hoc modo, &c.

Sic igitur manifeſtum eſt, quòd hoc modo ſe habentibus terminis nullus ad aliquam concluſionem fit ſyllogiſmus: omnis enim ſyllogiſmus aut eſt concluſionis de ineſſe, aut eſt concluſionis de neceſſario, vel eſt concluſionis de contingenti. Manifeſtum eſt autem, quòd talis ſyllogiſmus non poteſt eſſe concluſionis de ineſſe, vel concluſionis de neceſſario: quia ſi ſit affirmatiuus de ineſſe vel de neceſſario, ille interimitur priuatiuo, hoc eſt, per hoc quod negatiua oppoſita concluſio ſtat cum præmiſſis: & ſyllogiſmus priuatiuus concludens negatiuam interimitur & annihilatur affirmatiuo, ſiue ex hoc quod affirmatiua de ineſſe vel de neceſſario ſtat cum præmiſſis: & ſic nec affirmatiua nec negatiua de ineſſe vel de neceſſario ſequitur concluſio. Si ergo aliqua ſequitur concluſio, relinquitur quòd ſequatur concluſio de contingenti: ſed hoc eſt impoſſibile: oſtenſum eſt enim iam in terminis, quòd ſic ſe habentibus teminis primum neceſſe eſt & omni poſtremo ex neceſſitate ineſſe, & ex neceſſitate nulli ineſſe: & ex hoc ſequitur, quòd non erit ſyllogiſmus concludens concluſionem de contingenti. Quia tale contingens de quo hîc loquimur, eſt contingens non neceſſarium, quod opponitur & neceſſario & impoſſibili, ſicut à principio iſtius tractatus contingens diffinitum eſt: & quia ſtat cum præmiſſis affirmatiua de neceſſario, non poteſt ſequi negatiua de contingenti: & quia cum eiſdem præmiſſis ſtat negatiua de neceſſario, non poteſt ſequi affirmatiua de contingenti: & ſic nulla penitus ſequi poteſt concluſio taliter ſe habentibus terminis.

Corollarium. Manifeſtũ quoniam quum vniuerſales,

Epilogando ergo dicimus, quòd iam manifeſtum eſt, quoniam cum vniuerſaliter ſumpti ſunt ambo termini in propoſitionibus de contingenti, ſemper fit ſyllogiſmus in prima figura, ſiue ſint ſumpti prædicatiuè ambo, ſiue priuatiuè: verum ex ambabus prædicatiuis perfectus fit ſyllogiſmus, ex ambabus autem priuatiuis fit imperfectus. Oportet autem in iſta generatione ſyllogiſmorum ſumere contingens non neceſſarium, ſed ſecundum dictam in principio iſtius tractatus diffinitionem, pro eo ſcilicet quod nec neceſſarium eſt nec impoſſibile. Et quia multoties latet in qua acceptione ſumatur contingens, hoc aliquando facit difficultatem in his quæ dicta ſunt.

CAPVT IV.

De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa iſtam generationem vniformem, in contingenti.

Dubitatio.

Est autem dubium in hac vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti hîc determinato, qualiter ſumendi ſunt termini in maiori propoſitione, & qualiter in minori? & hoc eſt quærere pro quo ſupponat b. quod eſt medium, & pro quo ſupponat a. quod eſt maior extremitas, & pro quo ſupponat c. quod eſt minor extremitas? omnis enim terminus aut eſt ſubſtantialis, aut accidentalis. Dico autem terminum ſubſtantialem, qui ſubſtantiam ſignificat: accidentalem autem, qui ſignificat accidens concretiuè ſiue denominatiuè. Cum enim maior propoſitio conſtet ex duobus terminis, ſubiecto ſcilicet quod eſt medium, & prædicato quod eſt maior extremitas in prima figura: aut iſti termini ex quibus conſtat maior propoſitio, ſunt ambo ſubſtantiales, aut ambo accidentales, aut vnus ſubſtantialis & alter accidentalis. Si ſunt ambo ſubſtantiales, videtur eſſe non poſſe: quia propoſitio talis non eſt de contingenti, ſed vel de neceſſario vel de impoſſibili. De neceſſario ſi medium accipiatur ſub maiori ſic, omnem hominem contingit eſſe animal: non enim contingit, ſed neceſſarium eſt hominem eſſe animal. De impoſſibili ſi diſparati ſumantur termini, ſicut contingit hominem eſſe aſinum: hæc enim de impoſſibili eſt, & non de contingenti. Si autem debeat ſumi in duobus accidentalibus: tunc ſic accipitur, omne grammaticum contingit eſſe album: & videtur eſſe falſum: quia tunc ſic ſyllogizabitur, omne grammaticum contingit eſſe album: ſed omne nigrum contingit eſſe grammaticum: ergo omne nigrum contingit eſſe album: quod falſum eſſe videtur. Si autem eſt ex vno ſubſtantiali & altero accidentali: aut ergo ſubiectum eſt ſubſtantiale & prædicatum accidentale, aut è conuerſo ſubiectum eſt accidentale & prædicatum ſubſtantiale. Si ſubiectum debeat eſſe ſubſtantiale & prædicatum accidentale: tunc talis erit,

omnem hominem contingit eſſe album: & hoc non videtur: quia ſi aſſumatur ſic, omne nigrum contingit eſſe hominem: ſequitur, quòd omne nigrum contingit eſſe album: quod falſum eſſe videtur. Si autem ſecundo modo debeant accipi termini: tunc ſic accipientur, contingit omne album eſſe animal: & tunc aſſumatur minor ſic, omnem hominem contingit eſſe album: ſequitur, quòd contingit omnem hominem eſſe animal: vel ſic, omne album contingit eſſe hominem: omnem aſinum contingit eſſe album: ergo omnem aſinum contingit eſſe hominem: quod falſum eſt, cum vna iſtarum ſit de neceſſario & altera de impoſſibili: contingens autem de quo hic loquimur, eſt quod nec neceſſarium eſt, nec impoſſibile.

Pro ſolutione notandum.

Ad ſolutionem ergo huius quæſtionis generaliter ſciendum eſt, quod in vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti debet ſumi ſubiectum, non quod eſt, ſed quod contingit, ſicut etiam in præhabitis dictum eſt: cum dicitur, omne b. contingit eſſe a. debet ſumi non quod eſt b. ſed quod contingit eſſe b. contingit eſſe a. Ex quo ſequitur, quòd quandocunque in vniformi generatione de contingenti ſubiectum maioris propoſitionis eſt terminus accidentalis, & prædicatum eſt terminus ſubſtantialis: tunc propoſitio eſt falſa: quia tunc eſt ſenſus, omne quod contingit eſſe b. contingit eſſe a. hoc enim falſum eſt, ſi in terminis ponatur ſic, omne album contingit eſſe animal, hoc eſt, omne quod contingit eſſe album, contingit eſſe animal: hæc enim falſa eſt: quia etſi ponatur, quòd omne quod eſt album ſit animal, tamen multa contingit eſſe alba, ſicut lignum, & lapidem, & veſtem, quorum nullum contingit eſſe animal. In iſta ergo generatione non debet medium eſſe terminus accidentalis, cum maior extremitas ſit terminus ſubſtantialis.

Regula notanda, quam limitat Auctor in fine huius capituli ad propoſitionem vniuerſalē: nam de particulari non eſt vera regula.

Ad formam dubitationis.

Sciendum ergo, quòd maior propoſitio in hac generatione dupliciter accipi poteſt, ſcilicet aut ex vtroque termino accidentali, aut ex ſubiecto ſubſtantiali & prædicato accidentali. Ad id autem quod obiicitur contra hoc, quando vterque eſt terminus accidentalis. Dicendum, quòd cum dicit, omne grammaticum contingit eſſe album, hæc eſt vera: quia ſenſus eſt, omne quod contingit eſſe grammaticum, contingit eſſe album. Cum autem aſſumitur minor dicens, omne nigrum contingit eſſe grammaticum, hæc eſt diſtinguenda ex eo quod iſte terminus, nigrum, poteſt ſtare primo pro qualitate, & ſecundo pro ſubſtantia, aut è conuerſo. Si primo modo accipiatur, falſa eſt. Si autem ſecundo modo, tunc eſt vera. Et in eodem ſenſu in quo minor eſt vera, eſt etiam concluſio vera, hæc ſcilicet, omne nigrum contingit eſſe album: & in eo ſenſu in quo minor eſt falſa, eſt etiam concluſio falſa: quia concluſio diſtinguenda eſt ſicut minor propoſitio. Ad id autem quod obiicitur contra hoc, quòd ſubiectum ſit terminus ſubſtantialis, & prædicatum terminus accidentalis, eadem eſt reſponſio: quia cum dicitur, contingit omnem hominem eſſe album: & contingit omne nigrum eſſe hominem: ergo contingit omne nigrum eſſe album: diſtinguenda eſt concluſio, ſicut prius.

Contra: iſta eſt falſa, cōtingit omnē albedinē eſſe colorē, quia de neceſſitate albedo eſt color: & tamē vterque terminus eſt accidentalis. Reſpondetur, quòd termini non ſunt accidētales: quia per terminos accidentales intelligimus terminos cōcretos, vt dicit Auctor in principio capituli. Sed contra: iſta non eſt vera, cōtingit omne album eſſe coloratū: quia imo eſt neceſſe omne album, &c. Reſpondetur, quod vltra hoc quod ſint termini concreti accidētales, requiritur quod etiā iis non ſit eſſentialis inhærentia prædicati ad ſubiectum: qualiter non eſt in propoſito.

Sed adhuc determinandum, vtrum ſub eadem acceptione contingentis accipienda ſit etiam minor vniuerſalis affirmatiua, vel non. Hoc enim videtur: quia aliter in ſyllogiſmo æquiuocaretur contingens: & ſic argumentatio deficeret, ita quod non valeret proceſſus. Sed ad hoc dicendum, quòd minor (propter hoc quod non continet aliam ſub ſe accipiendam in ſyllogiſmo ad quam referatur, ſicut maior continet ſub ſe minorem in prima figura) accipitur indifferenter in vtraque acceptione, ſiue ſic, omne quod eſt c. contingit eſſe a. ſiue quod contingit eſſe c. contingit eſſe a. & in quocunque iſtorum ſenſuum eſt vera: & non æquiuocabitur propter hoc, ſicut non æquiuocatur terminus in propoſitione poſitus, quæ duas cauſas habet veritatis. Sic igitur dicendum eſt de acceptione contingentis in vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti.

Sciendum etiam, quòd cum contingens tripliciter dicatur, ſcilicet neceſſarium, & non neceſſarium, & contingens aliud quod pro poſſibili ponitur, ſatis determinatum eſt de contingenti ſecundum omnes illas intentiones: quia contingens neceſſarium determinatum eſt, vbi de neceſſario eſt determinatum: de contingenti quod ponitur pro non neceſſario ſecundum generationem vniformem ſyllogiſmorum & mixta per tres figuras determinatur hic in iſto tractatu. Contingens autem pro poſſibili (ſicut in antehabitis dictum eſt) genus eſt ad vtrumque iſtorum, & non eſt niſi in ſpeciebus ſuis: & ideo etiam de generatione ſyllogiſmorum de illo contingenti extra ſpecies ſuas non eſt determinandum.

Adhuc autem hic notandum eſt, circa id quod diximus, quòd quidam modi in hac ſyllogizatione de contingenti dicuntur imperfecti quamuis ſint primæ figuræ, quæ perfectiſſima eſt, & per aliam perfici non poteſt: non enim ſunt imperfecti quantum ad figuram, ſed ſunt imperfecti quantum ad modum primæ figuræ: quia minor eſt negatiua: quod in modis primæ figuræ eſſe non poteſt: & ideo conuerſione indigent in oppoſitam qualitatem, vt habeant & modum & euidentiam neceſſitatis.

Ecce quod ſtat ſyllogiſmos eſſe perfectos quoad figuram, qui tamen ſunt imperfecti quoad modum.

Obiectio.

Adhuc autem ſciendum, quòd in terminis inſtantiarum quos induximus in coniugationibus particularium ſyllogiſmorum, album poſuimus pro medio, quod eſt maioris propoſitionis ſubiectum: cum tamen dixerimus, quòd terminus accidentalis in maiori propoſitione non poſſit eſſe ſubiectum, ita quod terminus ſubſtantialis ſit prædicatum, niſi propoſitio maior ſit falſa. Hoc enim verum eſt in propoſitione vniuerſali affirmatiua, & non eſt verum in particulari affirmatiua: & ideo in particulari terminus accidentalis poteſt eſſe ſubiectum.

Solutio. Limitatio illius regulæ, quādo ſubiectum eſt terminus accidentalis & prædicatum ſubſtātialis, tunc propoſitio eſt falſa.

Si autem quæritur, quare poteſt minor de contingenti in prima figura eſſe negatiua, cum in his quæ ſunt de ineſſe vel de neceſſario in prima figura negatiua eſſe non poſſit? Sed ad hoc leue eſt ſoluere: hoc enim ideo eſt:

quia

quia conuertitur affirmatiua in negatiuam, & è conuerſo, & vtraque quantum ad aliquid potentiæ eſt in altera: & ideo per vtramque in hac figura ſyllogizari poteſt. De numero autem & ſufficientia coniugationum vtilium & inutilium in antehabitis in ſimili ſatis dictum eſt.

CAPVT V.

De mixtione contingentis & ineſſe in prima figura modis vniuerſalibus.

Si autē hæc quidē ineſſe, &c.

IN mixtione autem contingentis & ineſſe primo ponendæ ſunt regulæ ſecundum quas fit ipſa mixtio. Dicamus igitur ſi ſecundum mixtionem contingentis & ineſſe vna quidem præmiſſarum ſumatur de ineſſe, altera vero ſumatur ſecundum contingere, hoc eſt, de modo contingentis: tunc in tali propoſitionum diſpoſitione, quando illa propoſitio quæ eſt ad maiorem extremitatem (& eſt maior) ſignificauerit per modum contingentis appoſitum, hoc eſt, ſignificauerit in expreſſione vocis & orationis compoſitionem & inhærentiam ſecundum contingere, & quæ ad minorem eſt extremitatem, ſignificat ineſſe non vt nunc ſed ſimpliciter, perfecti erunt omnes ſyllogiſmi per dici de omni & dici de nullo ex ipſis ſumptis propoſitionibus concludentes concluſionem de contingenti, quod eſt contingens infinitum, ſecundum dictam in præhabitis determinationem contingentis.

Quando autem illa propoſitio quæ eſt minor (ideo quia eſt ad minorem extremitatem) eſt de contingenti ſuperius diffinito, & maior de ineſſe, erunt quidem ſyllogiſmi, ſed omnes erunt imperfecti, & erunt negatiui concludentes negatiuas de contingenti concluſiones: ſed hoc contingens non erit infinitum ſicut prius, & ſicut determinatum eſt contingens in antehabitis: ſed hoc erit contingens in ſecundo ordine modalium, ſuper quod cadit neceſſarium: erit enim concluſionis concludentis id quod eſt nulli vel non omni ex neceſſitate ineſſe. Cuius probatio eſt: quia ſi dixerimus, quòd aliquod prædicatum vt a. nulli aut non omni ineſt ſubiecto, ſicut b. & hoc ex neceſſitate, ita vt dicamus, ex neceſſitate nullum vel non omne b. eſt a. tunc quia contingens eſt neceſſarium, oportet etiam concedere, quòd contingat nullum vel non omne b. eſſe a. quia tale contingens ſequitur ad neceſſarium: hoc autem contingens eſt commune quod eſt contingens pro poſſibili, & non niſi ſuper non eſſe. Quamuis autem dixerimus, quòd illud contingens ſequitur in negatiuis modis, tamen ſciendum eſt, quòd idem in affirmatiuis in quibus minor eſt de contingenti. Hoc autem patebit in conſequentibus. Iſtæ igitur ſunt duæ regulæ, quibus fit mixtio contingentis & ineſſe ad inferendam concluſionem de contingenti.

Dubitatio.

Eſt autem quæſtio circa regulas inductas: quia in mixtione neceſſarij & ineſſe non fuit vtilis coniugatio ad inferendam concluſionem de neceſſario, niſi maiore exiſtente de neceſſario. Quæritur ergo, quare in iſta mixtione vtilis eſt ad inferendam concluſionem de contingenti, & maiore exiſtente de contingenti, & minore de ineſſe: & è conuerſo minore exiſtente de contingenti, & maiore de ineſſe.

Solutio.

Sed hoc ideo eſt: quia neceſſarium dicitur vno modo, & contingens dicitur multipliciter. Et ideo ad concluſionem de neceſſario (quod ſemper vno modo eſt) coniugatio vtilis eſt quando maior eſt de neceſſario: & hoc non poteſt inferri quando minor (quæ minoris virtutis eſt in inferendo) fuerit de neceſſario, & maior de ineſſe. Et ſimiliter eſſet de contingenti ſi vno modo diceretur, & eſſet ſemper vno modo: propter quod minore exiſtente de contingenti infertur aliquod contingens, quamuis non vno modo ſit acceptũ in cõcluſione & in præmiſſa.

Dubitatio.

Sed tunc iterum quæritur, quare maiore exiſtente de contingenti & minori de ineſſe ſequitur concluſio de cõtingenti ad vtrumlibet: minori autē exiſtente de cõtingenti non ſequitur cõcluſio de cõtigẽti ad vtrũlibet, ſed de cõtingẽti pro poſſibili? Et dicẽdum ad hoc, quòd

Solutio.

quando maior eſt de contingenti in mixtione contingentis & ineſſe, tunc maior eſt de cõtingenti ſecundum illam acceptionem cõtingentis quæ dicta eſt, ſcilicet omne quod eſt b. contingit eſſe a. & non de illa quæ eſt, omne quod contingit eſſe b. contingit eſſe a. ſicut in antehabitis dictum eſt. Et ideo maior appropriat ſibi minorem ſub ſe acceptam, & tota virtus inferendi conſiſtit in maiori propoſitione ſecundum dici de omni in contingentibus: propter quod neceſſe eſt concluſionem eſſe ſimilem maiori in acceptione contingentis. Quando autem minor eſt de contingenti & maior de ineſſe: tunc minor non poteſt ſibi appropriare maiorem, eo quod ſic non fit debita diſpoſitio ſecundum dici de omni vel dici de nullo: propter quod nec ſecundum virtutem maioris nec ſecundum virtutem minoris poteſt inferri concluſio. Quia enim non habet ordinem ſecundum dici de omni vel de nullo, ideo non poteſt inferri concluſio de ineſſe ad ſimilitudinem maioris: & quia in prima figura maioris eſt tota virtus cõſequentiæ, ideo non poteſt fieri concluſio de contingenti ad vtrumlibet ad ſimilitudinem minoris. Sequitur ergo in tali diſpoſitione terminorum medium, quod nec de ineſſe eſt, nec de contingenti ad vtrumlibet: & hoc medium eſt contingens commune, quod contingens pro poſſibili poſitum.

Sic autem prælibatis duabus mixtionum regulis ipſas coniugationes vniuerſalium ſyllogiſmorum ponamus, & primo in ſyllogiſmis perfectis. Dicamus igitur, quòd in coniugationibus talibus prima eſt ſecundum modum affirmatiuum. Secunda ſecundum modum negatiuum per dici de nullo perfectum.

Contingit enim a. omnij b. &c.

Modi vniuerſales vtiles in prima prima figura ex vna de contingenti & altera de ineſſe.

Ponamus enim coniugationem ſecundum primum modum primæ figuræ ſic, quòd contingat a. omni b. ineſſe, ita quod contingat omne b. eſſe a. b. autem in minori propoſitione ponatur ineſſe c. ſimpliciter: ſequitur, quòd omne c. contingat eſſe a. & ideo eſt, quia ſecundum proprietatem primæ figuræ b. eſt ſub a. & c.

ſub

ſub b.& ideo quod contingit omni b. nullo excepto, neceſſe eſt, quòd contingat omni c. quia c. accipitur ſub b. Propterea etiam propoſitio minor erit de ineſſe ſimpliciter,& non vt nunc, & eſt perfectus ſyllogiſmus ſecundum dici de omni in contingentibus. Similiter autem eſt in ſecundo modo primæ figuræ cum priuatiua eſt a. b. maior propoſitio.b. c. autem minor propoſitio eſt affirmatiua,& maior quidem eſt de contingenti, minor autem de ineſſe ſimpliciter: tunc enim perfectus per dici de nullo erit ſyllogiſmus, concludens, quoniam a. contingit nulli c. ineſſe,ſic,nullum b. contingit eſſe a. omne c.b. ergo nullum c. contingit eſſe a. Manifeſtum eſt ergo ex dictis, quòd in vniuerſalibus ſyllogiſmis quando ea quæ eſt de contingenti,ponitur ad maiorem,& ea quæ eſt de ineſſe,ponitur ad minorem,ſecundum hanc mixtionem perfecti ſunt ſyllogiſmi per dici de omni vel dici de nullo in contingentibus.

Similiter autem & quum priuatiua,&c.

Prima obiectio.

Si autem quis obiiciat dicens, quòd inſtantia videtur inueniri in terminis contra coniugationes illas, ſic,contingit omnem hominem eſſe album: omne nigrum eſt homo: non ſequitur concluſio de contingenti ad vtrumlibet: ſequitur enim, quòd contingit omne nigrum eſſe album: quod non eſt contingens, ſed impoſſibile,vt videtur.

Secunda.

Adhuc inſtatur ſic,contingit omne mouens eſſe animal: omnis homo eſt mouens (& hoc ponatur)non ſequitur: ergo contingit omnem hominem eſſe animal: quia hoc eſt neceſſarium: videtur ergo, quòd non ſemper ſit verum, quòd maiori exiſtente de contingenti ad vtrumlibet & minori de ineſſe, ſequatur concluſio de contingenti ad vtrumlibet.

Ad primam.

Ad hoc autem multipliciter poteſt ſolui: poteſt enim dici, quòd minor debet eſſe de ineſſe ſimpliciter, & non de ineſſe vt nunc: eò quod minor extremitas debet ſubſtantialiter contineri ſub medio. In dictis autem inſtantiis minor eſt de ineſſe vt nunc. Poteſt etiam minor diſtingui ex hoc, quod nigrum poteſt principaliter dicere quale, & ſecundario ſubſtantiam qualem: vel è conuerſo: vel ſic, omne quod eſt nigrũ,vel omne quod cõtingit eſſe nigrũ.Et primo quidem modo poteſt eſſe vera minor,ſcilicet pro eo quod eſt nigrum: ſecundo autem modo falſa. Et ſic etiã concluſio diſtinguitur,& in ſenſu in quo eſt vera minor,eſt & concluſio vera:& in ſenſu in quo eſt falſa, eſt etiam concluſio falſa. Sed prima ſolutio eſt melior & magis concordans dictis Ariſt.

Aliter.

Ad ſecundam.

Ad ſecundam inſtantiam dicendum, quòd maior & minor ſunt incompoſſibiles: quia ſi minor ſit vera, maior non poteſt eſſe vera:iſte enim eſt ſenſus maioris, omne quod eſt mouens, contingit eſſe animal: quod non poteſt eſſe verum cum hoc quod dicitur, omnis homo mouens: & ſic deficit coniugatio propter terminorum inutilitatem, & propoſitionum incompoſſibilitatem. Patet igitur, quod dictæ inſtantiæ non impediunt perfectorum & vniuerſalium ſyllogiſmorum in hac mixtione cõiugationem, quin vtiles ſint ad inferendam concluſionem de cõtingente ad vtrumlibet,ſi maior ſit de contingẽte & minor de de ineſſe.

CAPVT VI.

De his quæ antecedere debent coniugationes modorum imperfectorum.

QVando autem propoſitiones præmiſſæ contrario modo ſunt ſe habentes,ita ſcilicet quod maior ſit de ineſſe & minor de contingente, tunc quidem erunt ſyllogiſmi, ſed non oportet per dici de omni vel dici de nullo, ſed per impoſſibile vtilitatem talium coniugationum demonſtrare. Ex quo ſtatim eſt manifeſtum,quoniam tales ſyllogiſmi ſunt imperfecti: quia ex his quæ ſunt in ſumptis propoſitionibus,non poſſunt demonſtrari: ſed oportet alia ad demonſtrandum aſſumere, ſicut oppoſitum concluſionis & huiuſmodi.

Quando autem contrariè ſe habentes erũt, &c.

Ad hoc autem quod demonſtrari poſſint huiuſmodi coniugationes, oportet nos præmittere & oſtendere, quod ſi antecedens ad aliquid eſt neceſſarium, erit conſequens ad illud neceſſarium: & cum antecedens eſt poſſibile,erit conſequens ad illud poſſibile: ſicut ſi dicam, quòd a. ſit antecedens, & b. conſequens: tunc enim ſi neceſſe eſt eſſe a. erit neceſſe eſſe b.& cum poſſibile eſt eſſe a. erit poſſibile eſſe b. per neceſſitatem conſequentiæ. Hoc autem probatur per ad impoſſibile deductionem. Sic enim ſe habentibus terminis,ſcilicet vt antecedens & conſequens ſit id in quo eſt a. antecedens poſſibile: dico ergo, quòd b. conſequens erit poſſibile: vel detur oppoſitum, quod ſcilicet b. non ſit poſſibile,quando a. eſt poſſibile. Si ergo b. non eſt poſſibile, ſequitur ab æquipollenti, quòd b. erit impoſſibile: cum tamen ſit conſequens ad a. Sed id quod eſt poſſibile, eſt hoc quod cum poſſibile ſit fieri,aliquando fiet: impoſſibile vero,quod cum ſit impoſſibile, non fiet vnquam: ſequitur,quòd cum a. ſit poſſibile,& b. impoſſibile, quòd a. aliquando ſit præter b. ſi enim fieri contingit: tunc etiam eſſe contingit a. præter b. quod enim ſit,quando iam factum eſt,tunc eſt in actu: oportet enim hic accipere poſſibile non ante actum tantum (ſecundum quod poſſibile dicimus, quod poteſt fieri quod poſſibile eſt in generatione ſiue in fieri dictum) Sed oportet etiam accipere in actu quando iam eſt,& quando iam verum eſt, quod eſt, & quando iam habet eſſe in actu, & quocunque alio modo etiam in complexis ſicut in propoſitionibus aliter dicitur poſſibile. In omnibus enim ſimiliter ſe habebit: & ſimiliter etiam eſt impoſſibile & ante fieri ſiue generationem, & in actu poſtquam eſt in actu. In omnibus enim ſequitur id quod dictum eſt. Aut ſi conſequens erit impoſſibile, quando antecedens eſt poſſibile, ſequitur quòd antecedens ſit ſine conſequente: & cum antecedens ſit aliquid conſequentis & ſub ipſo, ſequitur quòd aliquid ſemper erit & non erit,& erit idem poſſibile & impoſſibile, quod ſtare non poteſt. Stabit igitur quod dictum eſt, quòd ſi antecedens eſt poſſibile, conſequens eſt poſſibile.

Primum autem oſtendendum, &c.

Quod ſi antecedens eſt poſſibile etiã conſequens eſt poſſibile.

Amplius autem inter ea quæ mixtioni ſyllogiſ-

Amplius

logiſmorum imperfectorum præmittēda ſunt, ſecundum eſt hoc quod cum dicimus cum eſt a. antecedens, quod ſit ante b. conſequens, non oportet opinari, quòd ibi dicamus a. tanquam vnum aliquid ſit ex quo ſyllogiſticè ſequatur b. conſequens: nihil enim ſequitur ſyllogiſticè ex vno & vnico aliquo exiſtente, ſed ex duabus ad minus propoſitionibus & tribus terminis: vnde a. ponitur non pro vno, ſed pro duabus propoſitionibus antecedentibus, & b. ponitur pro concluſione: & tunc antecedens ſunt duæ propoſitiones inferentes concluſionem, quando ſic ſe habent in mixtione contingentis & ineſſe ſicut dictum eſt ſecundum ſyllogiſmum contingentem concluſionem concludentem. In tali enim conſequentia ſi c. vt conſequens dicitur de d. ſicut de antecedente. d. autem per eundem modum vt cōſequens dicitur de e. vt antecedēte, ſequitur per neceſſitatem ſyllogiſticam, quòd etiam c. dicatur de e. in concluſione per id quod in prædicamentis dictum eſt, quando alterum de altero vt de ſubiecto dicitur, omnia quæ de prædicato dicuntur, dici de ſubiecto neceſſe eſt. Et ſi vtrumque in antecedente poſſibile eſt præmiſſorum, erit etiam poſſibilis concluſio. Quemadmodum accidit in neceſſariis, ſiquis ponat propoſitiones eſſe a. & b. ponat eſſe concluſionem. In talibus enim accidit ſiue ſequitur, cum a. ſit propoſitiones neceſſariæ, & b. concluſionem eſſe neceſſariam: ſic etiam ſequitur, quòd poſſibile in propoſitionibus ſequitur poſſibile in concluſione.

Ex vno nihil ſequitur ſyllogiſticè.

Hoc autem oſtenſo manifeſtum, &c. *Quomodo ex falſo poſſibili non poteſt ſequi falſum impoſſibile.*

Ex his autem ſic prælibatis quaſi corollarium ſequitur tertium, ſcilicet quod manifeſtum eſt ex illis, hoc ſcilicet quoniam ex falſo & non impoſſibili poſito in præmiſſis, etiam id quod in concluſione accidit ſiue ſequitur, erit falſum, & non impoſſibile, quando ſequitur propter poſitionem præmiſſarum, ita quod ſequatur ex præmiſſis, vt ſi a. propoſitiones ſit falſum, & non impoſſibile (& cum ſit a. ſequitur eſſe b.) ſequitur, quòd b. concluſio erit falſum & non impoſſibile: quoniam enim iam oſtenſum eſt, quòd cum eſt a. eſt b. & cum poſſibile eſt a. poſſibile erit b. poſitum autem eſt, quòd ſit poſſibile, ſequitur quod & b. erit poſſibile. Si enim detur oppoſitum quod ſcilicet b. ſit impoſſibile cum a. poſitum ſit eſſe poſſibile, ſequitur quod ſimul idem erit poſſibile idem & impoſſibile, quod paulo ante improbatum eſt.

Obiectio.

Hæc autem eſt ſententia Ariſtot. de verbo in verbum, & nihil poteſt contrariari, licet quidam obiiciant de enthimematibus & habitudinibus localibus & de maximis, in quibus ex vno videtur aliquid ſequi, & non ex duobus. Sed hoc facile ſoluitur, ita quod dicatur, quòd ex vno ſecundum vocis expreſſionem bene ſequitur concluſio: ſed oportet, quòd duæ propoſitiones ſint tam in mente proponentis, quā in mente accipientis, quarum ſubticetur altera in enthimemate & in localibus argumentis. Non enim probatur vel accipitur extremum ineſſe extremo, niſi per medium. Medium autem per hoc quod refertur ad vtrumque extremum, duas facit dimenſiones, quaſi duo interualla, quæ ſunt duæ propoſitiones: & ſic patet veritas eius quod dictum eſt.

Solutio. Quomodo ex vno nihil poteſt ſequi ſyllogiſticè, & hanc rationem aſſignat etiam Ioan gramaticus.

CAPVT VII.

De coniugationibus vniuerſalium ſyllogiſmorum imperfectis, & de perfectione earum.

HIs autem ſicut dictum eſt, præmiſſis, coniugationes imperfectas vniuerſalium ſyllogiſmorum ponamus, & oſtendamus, qualite[r] ſunt vtiles, & qualiter perfici habent: imperfectas autem dicimus, in quibus maior eſt d[e] ineſſe affirmatiua vel negatiua, & minor d[e] contingenti. Dicamus igitur primo vbi maio[r] eſt de ineſſe affirmatiua & minor de contingē[n]ti affirmatiua, quia illa ſumitur iuxta primum modum primæ figuræ. Inſit enim a. maior extremitas omni b. medio. b. autem medium cō[n]tingat omni c. minori extremitati, neceſſe e[ſt] igitur a. contingere omni c. in concluſione, ſi[c] formato ſyllogiſmo, omne b. a. omne c. contin[git] eſſe b. ergo omne c. contingit eſſe a. A[t] detur oppoſitum concluſionis, ſic, non contin[git] omne c. eſſe a. Accipiatur ergo illa cu[m] minori quæ fuit de contingenti, ſed poſita in eſſe ſic, non contingit omne c. eſſe a. hoc e[ſt] de neceſſitate aliquod c. non eſt a. per mino[rem] autem poſitam ineſſe dicitur & ponit[ur] omne c. eſſe b. quod quidem falſum eſt, ſe[d] non eſt impoſſibile: quia contingens erat, ſi[c]ut dictum eſt in primo ſyllogiſmo. Ex h[is] autem duabus ſic ſumptis ſequitur, quòd a. n[on] contingit omni b. ineſſe: quod non pote[ſt] ſtare cum maiori in qua dictum eſt, quòd om[]ni b. ineſt a. Hic enim ſyllogiſmus deductio[]nis ſcilicet ad impoſſibile fit per tertiam figu[]ram: eſt enim quintus tertiæ per mixtione[m] neceſſarij & ineſſe, habens maiorem particu[]larem de neceſſario, & minorem vniuerſale[m] de ineſſe: patet igitur, quòd ſequitur prim[æ] coniugationis concluſio, quod ſcilicet omni [] contingat a. ineſſe: quia dato oppoſito conclu[]ſionis ſequetur oppoſitum maioris datæ: quo[d] eſt falſum & impoſſibile, cum in minori qu[æ] fuit de contingenti, non fuerit poſitum n[] falſum & poſſibile: & ex poſſibili non deb[et] ſequi impoſſibile, ſicut nuper determinatu[m] eſt.

Poteſt autem hoc idem oſtendi per prima[m] figuram ſi minor quæ eſt de contingenti, p[o]natur de ineſſe, & ſyllogizetur per propoſiti[o]nes de ineſſe ſic: ponatur enim minor de ine[ſ]ſe, ita quod b. inſit. c. ſic, omne c. b. er[go] omne c. a. & ex his accipiatur concluſio [de] contingenti: quia ſi omne b. eſt a. tunc a. co[n]tingit omni b. ineſſe: quia ſi non continge[ret] ineſſe: tunc ſequeretur, quòd non ineſſet ipſi b. & fiat tunc talis ſyllogiſmus, omne [] contingit eſſe a. omne c. b. ergo omne c. co[n]tingit eſſe a. ſed poſitum erat in oppoſito co[n]cluſionis primi ſyllogiſmi, non contingit o[m]ni c. ineſſe a. patet igitur, quòd vtilis eſt ta[lis] coniugatio.

Sed in hac mixtione contingentis & ine[ſſe] oportet ſcire, quòd accipiendum eſt in [] ſin

pere omni ineſſe, &c. ſimpliciter quod non determinetur ſecundum hoc tempus vt nunc,ſiue in hoc tempore : ſed ſimpliciter inſit & ſemper ſecundum terminorum cohærentiam & habitudinem : quia per huiuſmodi propoſitiones quæ ſic ſunt de ineſſe ſimpliciter , facimus ſyllogiſmos in hac mixtione : quoniam ſi ſumatur maior in hac mixtione de ineſſe vt nunc , non erit ſyllogiſmus , ſed deficiet propter terminorum inutilitatem : hoc autem in terminis manifeſtum,qui ſunt homo,mouens,equus:nihil enim fortaſsè prohibet , ſi ita ponatur omni mouenti hominem ineſſe : ſicut ſi ponatur,quòd omne quod mouetur ſit homo , & nihil moueatur niſi homo. Mouens autem contingit omni equo, ita quod omnem equum contingit moueri. Et tamen non ſequitur , quod omnem equum contingat eſſe hominem:quinimo de neceſſitate nullus equus eſt homo.

Amplius ſit primũ quidē animal, &c. Amplius ex eadem diſpoſitione propoſitionum ſequitur , quod concluſio ſit affirmatiua vniuerſalis de neceſſario ſi tales accipiantur termini,animal, mouens, homo, ita quod primus ſit animal ſiue maior extremitas:medium autem ſit mouens : & minor extremitas ſiue poſtremum ſit homo : ſic enim propoſitiones ſimiliter ſe habebũt in modo & figura vt prius: & non ſequitur concluſio de contingenti , ſed de neceſſario:quia ex neceſſitate homo eſt animal , & non contingenter:& formatur ſic ſyllogiſmus : omne mouens animal : omnem hominem contingit eſſe mouentem:ergo omnem hominem contingit eſſe animal : ſic enim maior eſt accepta de ineſſe vt nunc , & non ſimpliciter: quia igitur ſic accepta maiori de ineſſe vt nunc , ſequitur vniuerſalis negatiua de neceſſario , non poteſt ſequi aliqua concluſio affirmatiua de contingenti : & quia ſequitur affirmatiua de neceſſario, non poteſt ſequi aliqua de contingenti negatiua.

Prima obiectio. Circa hæc autem quæ dicta ſunt , occurrit dubitatio de coniugationibus imperfectis : videntur enim omnes eſſe ſophiſticæ,& per conſequens inutiles : quia cum maior propoſitio ſit de ineſſe ſimpliciter ſiue ſit affirmatiua ſiue negatiua , prædicatum conuenit his quæ actu ſtant ſub ſubiecto quod eſt medium. In minori autem propoſitione illud idem medium eſt prædicatum , & per modum contingentis ampliatur ad ſtandum pro pluribus quam ſtet in ea quæ fuit de ineſſe ſimpliciter.Ergo medium pro pluribus ſtat in minori quam in maiori. In omnibus igitur huiuſmodi coniugationibus incidit fallacia figuræ dictionis,vel fallacia conſequentis.

Secunda. Adhuc autem ex præmiſſis habitum eſt, quòd alteri præmiſſarum debet aſſimilari concluſio : ſed hic non eſt hoc modo : quia minor eſt de contingenti ad vtrumlibet , concluſio autem eſt de contingenti pro poſſibil: & ſi. concluſio nec aſſimilatur maiori , nec minori : & ſic videtur , quòd inutilis ſit coniugatio.

Ad primam. Ad hæc autem non eſt difficile ſoluere ſi præmiſſa ad memoriam reuocentur : quando enim maior eſt de ineſſe ſimpliciter , medium quod eſt ſubiectum maioris ſtat pro omnibus quæ actu vel habitudine ſunt ſub ipſo , & de omnibus his poſſibiliter prædicatur prædicatum : de quibus enim poſſibiliter prædicatur homo , de omnibus iſtis poſſibiliter prædicatur animal,etiamſi actu non ſtent ſub homine: quia prædicatio prædicati de ſubiecto eſt propter cohærentiam terminorum, & ad ampliora medium in minori per modum contingentis ampliari non poteſt , quia æqualis eſt ſuppoſitio in vtraque : propter quod fallacia non incidit,nec ſecundum figuram dictionis,neque ſecundum conſequens.

Ad ſecundam. Ad aliud dicendum , quòd concluſio eſt de contingenti ſicut altera præmiſſarum , vel eſt de ineſſe ſicut reliqua : nec oportet propter coniugationem , concluſionem vlterius alteri præmiſſarum aſſimilari. Qualiter autem ex talibus conſequatur concluſio de ineſſe & concluſio aſſimiletur illi quæ eſt de ineſſe, patebit inferius.

Obiectio alia. Adhuc autem dubitatur de perfectione huiuſmodi ſyllogiſmorum imperfectorum : in præhabitis enim primus modus iſtius mixtionis qui eſt ex vtraque affirmatiua perfectus eſt deducendo ad impoſſibile circa quintum tertiæ mixtum de neceſſario & ineſſe. In præhabitis autem vbi determinatum eſt de mixtione neceſſarij & ineſſe , nulla coniugatio vtilis inuenta eſt de illa mixtione circa quintum tertiæ. Igitur deductio ad impoſſibile facta eſt per inutilem coniugationem : non enim aliqua vtilis coniugatio poſita eſt in mixtione neceſſarij & ineſſe circa quartum ſecundæ , vel circa quintum tertiæ. Videtur igitur, quòd probatio non valeat. Et ſimiliter probata eſt inutilitas coniugationis negatiuæ per deductionem ad impoſſibile , & factus eſt ſyllogiſmus iuxta tertium tertiæ maiori particulari exiſtente de neceſſario , & minore vniuerſali de ineſſe : quæ coniugatio reputata eſt inutilis in præhabitis.

Euaſio. Si fortè aliquis dicat ad hæc , quòd tales coniugationes in præhabitis reputatæ ſunt inutiles : quia ſimpliciter inutiles : ſunt enim inutiles quotieſcunque illa de ineſſe eſt de ineſſe vt nunc : hic autem reputantur vtiles, quia hîc ſumitur illa de ineſſe pro ineſſe ſimpliciter : & ſic quoad hoc reputantur hic vtiles , propter terminorum in hac materia electionem. *Impugnatio euaſionis.* Contra hoc autem eſſe videtur,quòd in ſyllogiſmo mixto de neceſſario & ineſſe, minor quæ eſt de ineſſe , accepta eſt à minore primi ſyllogiſmi , quæ eſt de contingenti ad vtrumlibet poſito in eſſe : quando autem tale contingens ponitur ineſſe,non poteſt illa propoſitio eſſe niſi de ineſſe vt nunc:& ideo quamuis fortè in mixtione ſuperius determinata quando illa de ineſſe fuerit de ineſſe ſimpliciter,ſit vtilis talis coniugatio : tamen in propoſito non valet, quia hîc illa de ineſſe erit de ineſſe vt nunc.

Alia euaſio. Si fortè aliquis dicat , quòd contingens ad vtrumlibet duplex eſt,natum ſcilicet,& infinitum : & dicit,quod in talibus coniugationibus in quibus maior eſt de ineſſe ſimpliciter & minor de contingenti , minor eſt de contingenti nato : ideo quia maior de ineſſe ſimpliciter appropriat ſibi minorem : & cum maior ſit de ineſſe ſimpliciter , non poteſt minor eſſe

de

de contingenti infinito: relinquitur ergo, quòd ſit de contingenti nato: contingens autem natum poſitum ineſſe dicit ineſſe ſimpliciter, per hoc quod cauſam habet in ſubiecto: & ſic adhuc ſtabit, quòd in ſyllogiſmo ad impoſſibile illa quæ eſt de ineſſe, dicit ineſſe ſimpliciter, & non vt nunc. Sed contra hoc iterum videtur: quia ſecundum ea quæ in præcedentibus dicta ſunt, nulla propoſitio poteſt ſibi appropriare aliam niſi quæ vel maior in ſyllogiſmo perfecto primæ figuræ ſecundum dici de omni vel dici de nullo, vel poteſt eſſe maior in ſyllogiſmo perfecto per reductionem. Maior autem de ineſſe in iſtis coniugationibus, nec maior eſt in ſyllogiſmo perfecto, nec poteſt fieri maior per reductionem. Ergo non poteſt appropriare ſibi minorem de contingenti, vt ſecundum eius exigentiam ſtet pro contingenti nato. Stabit ergo indifferenter ſiue pro contingenti nato, ſiue pro infinito: & ſic nulla eſt dicta ſolutio. Adhuc autem etiam in terminis manifeſtum eſt, quòd in tali coniugatione aliquando ſequitur concluſio de contingenti nato & pro poſſibili, & aliquando ſequitur concluſio de contingenti infinito: ponantur enim termini, coloratum, album, homo: & formetur ſyllogiſmus ſic, omne album coloratum: omnem hominem contingit eſſe album: ergo omnem hominem contingit eſſe coloratum, quod eſt contingens non neceſſarium, & contingens natum. Si autem ſic ponantur termini, motum, ambulans, homo: & formetur ſyllogiſmus ſic, omne ambulans mouetur: omnem hominem contingit ambulare: ergo omnem hominem contingit moueri: patet, quòd concluſio eſt de contingenti infinito: & ſic patet, quòd minor à maiore non appropriatur, vt ſtet ſecundum exigentiam maioris: & hoc videtur eſſe concedendum.

Impugnatio prima.

In ſyllogiſmo autem deducente ad impoſſibile, ex oppoſito concluſionis & minore poſita ineſſe concluditur concluſio de ineſſe, quæ non poteſt ſtare cum maiore primi ſyllogiſmi. Quamuis ergo tales coniugationes inutiles ſint ad concluſionem de neceſſario, ſicut præhabitum eſt: ſunt tamen vtiles ad concluſionem de ineſſe: & ſic concluditur concluſio de ineſſe, quæ non ſtat cum maiore propoſitione de ineſſe. Et per hoc patet ſolutio ad omnia quæ inducta ſunt.

Solutio obiectionis.

Adhuc autem notandum eſt, quòd in ſecunda perfectione iſtarum coniugationum, quæ fit per primam figuram, vt ſuperius dictum eſt, quidam dicunt, quòd maior quæ eſt de ineſſe ponenda in modum contingentis, vt ſic ex duabus affirmatiuis de contingenti ſit modus perfectus iſtius mixtionis. Et hoc non poteſt eſſe verum: quia in modo perfecto iſtius mixtionis quando ambæ præmiſſæ ſunt de contingenti, oportet maiorem eſſe de contingenti ad vtrumlibet: & illa quæ eſt de ineſſe ſimpliciter, non poteſt modificari per contingens ad vtrumlibet: non ergo hæc coniugatio ſic poteſt perfici vt dicunt. Adhuc autem in coniugatione in qua vtraque eſt de contingenti, concluditur contingens ad vtrumlibet, vt in antehabitis dictum eſt. In modorum autem iſtorum imperfectorum perfectione oportet concludere contingens pro poſſibili, vt iam ante dictum eſt. Et ideò modi iſti perfici non poſſunt illo modo, quod maior quæ eſt de ineſſe, modificetur per modum contingentis. Hoc autem verum eſſe videtur.

Notandum quorundam & eorũ impugnatio.

Et ideo dicendum, quòd iſti modi non dicuntur perfici niſi per poſitionem minoris (quæ de contingenti eſt) ineſſe, vt ſic ex duabus de ineſſe concluſio de ineſſe ſequatur, ex qua vlterius concludenda eſt illa de contingenti, ſicut ſupra iſti modi perfecti ſunt.

CAPVT VIII.

De coniugationibus imperfectis vniuerſalium negatiuorum ſyllogiſmorum.

SVnt adhuc coniugationes imperfectæ vniuerſalium & negatiuorum ſyllogiſmorum. Sit enim propoſitio maior vniuerſalis negatiua de ineſſe a.b. ita quod ſumatur in maiori a. nulli b. ineſſe. Minor autem ſumatur de contingenti vniuerſalis affirmatiua, ita quod b. contingat omni c. ineſſe. His igitur terminis & propoſitionibus ſic diſpoſitis ſequetur neceſſitate conſequentiæ ſyllogiſticæ, quòd a. contingat nulli c. ineſſe. Si enim non ſequitur, detur oppoſitum, hoc ſcilicet, non contingit a. nulli c. ineſſe: tunc neceſſe eſt aliquod a. eſſe c. & ponatur minor, quæ eſt de contingenti ineſſe, ſic, omne c. b. & ſyllogizetur in tertio tertiæ, vbi maior eſt particularis affirmatiua de neceſſario, & minor vniuerſalis affirmatiua de ineſſe, ſic, quoddam c. neceſſe eſt eſſe a. omne c. b. ergo quoddam b. neceſſe eſt eſſe a. quæ non ſtat cum maiore prius poſita & conceſſa, quæ eſt, nullum b. eſt a. Cum ergo hoc ſit impoſſibile, quia ſecundum hoc contradictoriæ eſſent ſimul veræ, patet quòd ſequitur prior concluſio quæ eſt, nullum c. contingit eſſe a. quia poſito falſo poſſibili, quando minor ponebatur de ineſſe ſequitur falſum & impoſſibile, quòd ſcilicet contradictoriæ ſint veræ: hoc autem non contingit, ſicut in antehabitis oſtenſum, vbi probatum eſt, quòd ſi antecedens eſt poſſibile, & conſequens eſt poſſibile.

Rurſum ſi priuatiua propoſitio, &c.

Hic autem ſyllogiſmus non eſt concludens concluſionem de contingenti ſecundum ſuperius dictam contingentis diffinitionem, ſed eſt contingentis pro poſſibili, cui ſolum opponitur impoſſibile & non neceſſarium: & hoc contingens commune eſt ad neceſſarium, & non neceſſarium. Hoc autem ſic probatur: concludit enim ſyllogiſmus ita contingere a. nulli c. ineſſe ſub hoc ſenſu, quòd nulli c. inſit a. ex neceſſitate: ſub hoc enim ſenſu accipitur contradictio concluſionis, hæc ſcilicet, non cõtingit nullum c. eſſe a. quæ conuertitur cum hac, neceſſe eſt aliquod c. eſſe a. ergo pro hypotheſi ſiue propoſitione data & conceſſa in ſyllogiſmo ad impoſſibile, accipitur contingens non ad vtrumlibet, ſed pro poſſibili: ergo etiam in concluſione priori cuius oppoſitum ſumitur, contingens ſtat pro poſſibili: quia aliter non eſſet contradictio: ſyllogiſmus autem deducens

Hic igitur ſyllogiſmus non eſt, &c.

ad impoſſibile eſt oppoſitæ contradictionis, & ex oppoſito concluſionis, & minore poſita ineſſe ſyllogizat oppoſitum maioris in tertio modo tertiæ figuræ, ſicut dictum eſt.

Amplius autem & ex terminis, &c.

Nota modũ probandi, quod ſequitur concluſio de cõtingenti pro poſſibili quando maior eſt de ineſſe & minor de cõtingenti in prima figura.

Amplius autem hoc idem probatur ſi iſta coniugatio ponatur in terminis diuerſis ex quibus aliquando ſequitur neceſſarium & aliquando contingens ad vtrumlibet: ponantur termini ſic, quod a. quidem maior extremitas ſit coruus. b. autem medium ſit intelligens, & c. minor extremitas ſit homo. Sic ergo poſitis terminis conſtat, quòd nulli. b. ineſt a. quia nullum intelligens eſt coruus. b. autem contingit omni c. quia omni homini ineſt intelligere ſecundum actum contingentis: & ſequitur, quòd a. ex neceſſitate nulli ineſt c. prior ergo concluſio non fuit de contingenti ad vtrumlibet, ſed de contingenti pro poſſibili, cui non opponitur neceſſarium, ſed potius negatiua de contingenti ponit affirmatiuam de neceſſario.

Sed neque neceſſaria ſemper, &c.

Adhuc autem non ſemper ſequitur concluſio de neceſſario: ponantur enim termini ſic, quòd a. maior extremitas ſit mouens. b. autem medium ſit ſcientia. c. verò minor extremitas ſit homo. Sic ergo ſumptis terminis a. quidem nulli b. inerit, quia nulla ſcientia eſt mouens. b. autem omni c. contingit, quia omnem hominem contingit eſſe ſcientem: & ſequitur concluſio non de neceſſario, ſed de contingente ad vtrumlibet, hæc ſcilicet, quòd contingit nullum hominem moueri. Moueri enim nullum hominem non eſt neceſſarium.

Manifeſtum eſt ergo, quòd hæc concluſio non eſt de eo quod eſt nulli ex neceſſitate ineſſe: quia non eſt neceſſe nullum hominem moueri. Patet igitur, quòd aliquando ſequitur concluſio de contingenti pro neceſſario, aliquando autem de contingenti pro non neceſſario: iſtis autem nihil eſt commune, niſi contingens pro poſſibili: ſemper ergo ſequitur concluſio de contingenti pro poſſibili.

Si autem termini vltimi alicui non videntur ſatis conueniens, eò quod oportet maiorem non eſſe de ineſſe vt nunc, & oportet medium variari per concretum & abſtractum, ſumantur melius termini in quibus maior ſit de ineſſe ſimpliciter, & in quibus medium non oportet variari, ſic, nullum ſedens eſt ambulans: contingit omnem hominem ſedere: ergo contingit nullum hominem eſſe ambulantem.

Si autẽ priuatiuũ quidem, &c.

Sunt etiam coniugationes imperfectorum ſyllogiſmorum, in quibus minor eſt negatiua, & ſunt duæ, quarum prima eſt, quòd priuatiuum vniuerſale ponatur ad minorem extremitatem, & ſignificet contingens, ita quod ſit de modo contingentis, & maior ſit vniuerſalis de ineſſe ſimpliciter, quamuis in tali coniugatione ex ipſis ſic ſumptis propoſitionibus nullus erit ſyllogiſmus, eò quod minor in prima figura non poteſt eſſe negatiua: tamen minore quæ eſt de contingenti in oppoſitam conuerſa qualitatem, erit ſyllogiſmus in primo primæ, ſicut & in prioribus coniugationibus de quibus iam ante habitum eſt. Inſit enim a. omni b. in maiori propoſitione. b. autem contingat nulli c. in minori. Sic ergo ſe habentibus terminis & propoſitionibus nihil ſequitur ſyllogiſtica neceſſitate. Si autem ad oppoſitam qualitatem conuertatur minor quæ eſt de contingenti b. c. propoſitio, ſcilicet ita quod ſumatur b. contingere omni c. fiet ſyllogiſmus in primo modo primæ figuræ, ſicut in priore coniugatione: ita tamen, quòd ſimiliter ſe habeant termini, quod ſcilicet maior ſit de ineſſe affirmatiua, & minor affirmatiua de contingenti, & non tranſponantur, nec aliter conuertantur, ſed ſtent vt prius.

Eodem autem modo & quũ, &c.

Ex quo patet, quòd ex ambabus præmiſſis negatiuis quãdoque ſequãtur cõcluſio.

Secunda autem coniugatio quando ambo interualla ſiue propoſitiones ſunt priuatiuæ, ſicut ſi a. dicatur vniuerſaliter non ineſſe b. b. autem dicatur vniuerſaliter contingere non ineſſe c. ſic enim per ea quæ ſumpta ſunt in terminis & propoſitionibus nullo modo fit ſyllogiſmus propter cauſam ſuperius aſſignatam: conuerſa autem minore propoſitione quæ eſt de contingenti ad oppoſitam qualitatem, erit ſyllogiſmus in ſecundo modo primæ figuræ. Si enim ſumatur in prima propoſitione a. nulli b. ineſſe, & in minori ſumatur b. contingere nulli c. per hæc quidem ſic ſumpta nihil ſequitur neceſſitate ſyllogiſtica. Si autem conuertatur minor ad oppoſitam qualitatem, ita quod ſumatur b. omni c. contingere: quod quidem verum eſt, eò quod in terminis contingentibus minor ſumenda eſt, & propoſitio maior quæ eſt a. b. ſimiliter ſe habeat in ordine & ſitu ſicut prius: tunc ſicut in priori coniugatione erit ſyllogiſmus in ſecundo modo primæ figuræ.

Si autem non ineſſe ponatur, &c.

Sunt etiam inutiles coniugationes iuxta coniugationes vniuerſales imperfectas, & ſunt duæ: ſi enim minor propoſitio ſit de ineſſe, & vniuerſalis negatiua, ita quod b. dicatur nulli c. ineſſe, & non accipiatur de contingenti, ita quod non dicatur b. nulli c. contingere ineſſe, nullo modo fit ſyllogiſmus habens ſyllogiſticam conſequentiam & neceſſitatem, ſiue maior propoſitio quæ eſt a. b. ſit vniuerſalis priuatiua, ſiue vniuerſalis affirmatiua: termini autem communes ad inſtantiam, quòd non inferatur ſemper concluſio de contingenti ſiue maior ſit affirmatiua, ſiue negatiua, ſunt communes. Quod enim concluſio ſequatur de neceſſe ineſſe, termini ſunt album, animal, nix, ſic, omne vel nullum animal album (& hoc ponatur) nulla nix animal: & tamen omnis nix alba de neceſſitate. Termini autem ad non contingere ineſſe ſiue ex neceſſitate non ineſſe, ſunt album, animal, pix, ſic, omne vel nullum animal album: nulla pix animal: ergo nulla pix alba, quod eſt neceſſarium & non contingit.

Quomodo minori exiſtente de cõtingẽti quãdo ambæ præmiſſæ ſũt vniuerſales, ſemper fit bonus ſyllogiſmus in hac mixtione de contingenti & ineſſe.

Manifeſtum eſt igitur ex his quæ dicta ſunt, quòd cum vniuerſales ſunt ambo termini in præmiſſis, & vna quidem propoſitionum ſumitur de ineſſe, & altera de contingenti, quando quidem illa propoſitio quæ ponitur ad minorem extremitatem, & cum minor ſumitur de contingenti, ſemper fit ſyllogiſmus. Sed aliquando quidem ex ipſis ſumptis propoſitionibus fit ſyllogiſmus: aliquando autem conuerſa minore propoſitione, vt dictum eſt, ad oppoſitam qualitatem.

CAPVT

CAPVT IX.

An concluſio de ineſſe ſequi poſſit ex coniugationibus ſyllogiſmorum imperfectorum.

Quæſtio virum ex maiori de ineſſe & minori de contingenti poſſit ſequi cõcluſio de ineſſe.

QVærendum autem vtrum concluſio de ineſſe ſequi poſſit ex coniugationibus ſyllogiſmorum imperfectorum. Hoc enim videtur per eundem modum probandi qui dictus eſt,ſic,omne b.eſt a.contingit omne c.eſſe b. concludatur, ergo omne c. eſt a. Si non ſequitur,detur oppoſitum, aliquod c. non eſt a. & accipiatur minor poſita ineſſe ſic, omne c. eſt b. ſequitur ex oppoſito concluſionis dato & minore poſita ineſſe in quinto modo tertiæ figuræ, quod aliquod b. non eſt a. quæ eſt oppoſita maioris,iſtius ſcilicet,omne b.eſt a.

Ratio, quòd ſic.

Nota, quod infra in c.15. in prima dubitatione tãguntur duo argumenta quæ poſſunt applicari ad probandum, quod ex maiori de ineſſe & minori de contingẽti ſequatur cõcluſio de ineſſe: licet ibi adducãtur ad aliud propoſitum.

Similiter autem videtur eſſe in modo negatiuo ſic, nullum b. eſt a. contingit omne c. eſſe b.concludatur,ergo nullum c. eſt a. Si non ſequitur, detur oppoſitum, aliquod c. eſt a. & ponatur minor ineſſe ſic, aliquod c.eſt a.omne c.eſt b. ſequitur in tertio tertiæ, quod aliquod b.eſt a.& datum fuit,quòd nullum b.eſt a.& ſic videtur, quòd iſtæ coniugationes poſſunt in concluſiones de ineſſe.

In oppoſitum.

Quod ſi concedatur, videtur contrarium in terminis: ponatur enim, quòd nullus homo moueatur,& ſyllogizetur ſic in modo affirmatiuo: omne ambulans eſt mouens: contingit omnem hominem ambulare: ſequitur per concluſionem de ineſſe: ergo omnis homo mouetur. Patet,quòd ambæ præmiſſæ ſunt veræ, & tamen concluſio eſt falſa.

Similiter autem eſt de modo negatiuo, ſic, nullum album eſt nigrum: contingit omnem hominem eſſe album: ſequitur per concluſionem de ineſſe, quòd nullus homo eſt niger: quod non eſt verum, ſi ponatur, omnis homo eſt niger: & ſic iterum concluſio erit falſa, & ambæ præmiſſæ ſunt veræ. Videtur igitur, quòd ex iſtis coniugationibus non poteſt ſequi concluſio de ineſſe, & hoc eſt concedendum.

Solutio quæſtionis & reſponſio ad rationem ante oppoſitum.

Dicendum autem ad inſtantias quæ inducuntur,quòd cum datur oppoſitum concluſionis quæ eſt de ineſſe, erit illius concluſionis oppoſitum de ineſſe, & illud ſtat cum vtraque præmiſſarum: quia cum b. ſit ſub a. ſicut medium eſt ſub maiori extremitate in prima figura, quamuis omne b. ſit a. poſſibile tamen eſt, quod b. medium contingenter inſit omni c. minori ſcilicet extremitati: & ſic hæc erit vera,omne c. contingit eſſe b.& ſic oppoſitum concluſionis verificatur cum illa de contingenti quæ eſt minor: poſſibile eſt enim, quòd aliquod c. non ſit a. & tamen omne c. contingat eſſe b. Sed non eſt poſſibile,quòd verificetur oppoſitum concluſionis cum minore poſita ineſſe: accipiatur enim oppoſitum concluſionis, quod eſt, aliquod c.non eſt a.cum minore poſita ineſſe,ſcilicet, omne c. eſt b. ſic non verificatur cum ipſa oppoſitum concluſionis:quia cum omne b.ſit a. & omne c. b. ſequitur,quòd omne c. a. cuius oppoſita minori poſitæ ineſſe repugnat: quia per primam relinquitur cum c. ſit ſub b. quod aliquod c.ſit a. vel quod omne c. ſit a. cum quo non poteſt ſtare oppoſitum concluſionis: & tamen ſtat cum ipſa minore quæ eſt de contingenti: quia iſtæ ſimul poſſunt eſſe veræ,aliquod c. non eſt a. & omne c. contingit eſſe b. quamuis b. ſit ſub a. & c. ſit ſub b.& ideò minor non debet poni ineſſe:quia ſtatim vt ponitur ineſſe, erit incompoſſibilis oppoſito concluſionis:& ex iſta incompoſſibilitate ſequitur prædictum inconueniens.

Eodem modo dicendum eſt in modo negatiuo: quia non debet admitti, quòd minor de contingenti ponatur ineſſe: quia oppoſitum concluſionis compoſſibile eſt illi quæ eſt de contingente, & non eſt compoſſibile illi quæ eſt de ineſſe, quæ ſumitur ab illa quæ eſt de contingente. Ex maiore enim habetur, quòd nullum c. ſit a. propter hoc quod c. eſt ſub b. & in maiori ponitur nullum b. eſſe a. cum hoc autem non ſtat, quod aliquod c. ſit a. quia iſta ſunt contradictoria: tamen ſimul ſtare poſſunt iſtæ,aliquod c.eſt a.& quòd omne c.contingit eſſe b.& ita ſi minor ponatur ineſſe, erit incompoſſibilis oppoſito concluſionis, & ex illa incompoſſibilitate cauſatur inconueniens quod inductum eſt.

Obiectio prima.

Si fortè aliquis contra hoc obiiciens dicat, quòd falſo & non impoſſibili poſito, quod accidit eſt falſum & non impoſſibile: cum autem minor quæ eſt de contingenti ponitur ineſſe, non erit impoſſibile: & ideò ex illo non poteſt ſequi impoſſibile: ſequitur autem falſum: patet igitur,quòd inducta ſolutio non videtur eſſe ſufficiens.

Secunda obiectio & apparens.

Adhuc autem ſi inducta ſolutio eſt ſufficiens, tunc videtur, quòd non valet probatio, qua probatur,quòd in his modis ſequitur contingens pro poſſibili: oppoſitum enim concluſionis incompoſſibile eſt minori poſitæ ineſſe. Verbi gratia ſi in modo affirmatiuo ponatur omne b. eſſe a. erunt incompoſſibilia hæc duo, aliquod c. de neceſſitate non eſt a.& omne c.eſt b. quia b.eſt ſub a. & c. ſub b.quorum primum eſt oppoſitum concluſionis de contingenti, & ſecundum eſt minor poſita ineſſe.

Similiter etiam eſt in modo negatiuo. Si enim nullum b.eſt a.ſicut dicitur in maiori negatiua, iſta duo ſunt incompoſſibilia, neceſſe eſt aliquod c.eſſe a.& omne c. eſt b. quia b. eſt ſub a.& c.ſub b. primum autem eſt oppoſitum concluſionis de contingenti, & ſecundum eſt minor poſita ineſſe: propter quod ſi inducta ſolutio eſt bona, non videntur valere huiuſmodi probationes, quæ tamen ſunt probationes Ariſtot. in libro priorum in loco vbi de talibus determinat coniugationibus.

Ad primam bona ſolutio.

Videtur autem ad hæc dicendum, quòd probatio bona eſt, quia probatur, quòd in his modis ſequitur contingens pro poſſibili in concluſione. Ad id ergo quod obiicitur, quod falſo & non impoſſibili poſito, quod accidit eſt falſum,& non impoſſibile. Dicendum,quòd ſi aliquod abſolutè poſſibile ponatur, non ſequitur ex hoc aliquod impoſſibile: ſed multa ſunt quæ abſolutè ſumpta ſunt poſſibilia, quæ tamen

Digitized by Google

tamen aliis iuncta & comparata, ſunt incompoſſibilia, vt me ſedere eſt poſſibile, & poſſibile eſt me ſtare: hæc tamen ſimul iuncta ſunt incompoſſibilia: & ſic eſt in propoſito, ſicut oſtenſum eſt.

Ad ſecũdam ſolutio notanda.

Ad ſecundum autem dicendum, quòd aliter eſt de oppoſito concluſionis de contingenti, & aliter de oppoſito concluſionis de ineſſe. Oſtenſum eſt enim, quia oppoſitum concluſionis de ineſſe, compoſſibile quidem eſt minori quæ eſt de contingenti, ſed eſt incompoſſibile minori poſitæ ineſſe. Oppoſitum autem concluſionis de contingenti eſt incompoſſibile vtrique, & minori ſcilicet quæ eſt de contingenti, & minori poſitæ ineſſe. Si enim omne b. eſt a. ſicut proponitur in maiori in modo affirmatiuo, ſic, eſt b. ſub a. ſumptum, & c. ſub b. & ideo tunc hæc impoſſibilia ſunt, de neceſſitate aliquod c. non eſt a. & omne c. contingit eſſe a. quia ſi aliquod c. de neceſſitate non eſt a. tunc ſequitur, quod aliquod eſt c. quod impoſſibile eſt eſſe b. & ita non contingit omne c. eſſe b. & ita non contingit c. eſſe b. ſi neceſſe eſt aliquod c. non eſſe a.

Similiter autem eſt de modo negatiuo: quia ſi detur, quòd nullum b. eſt a. ſicut propoſitum eſt in ſecundo modo primæ figuræ, tunc incompoſſibilia ſunt hæc duo, de neceſſitate aliquod c. eſt a. & contingit omne c. eſſe b. quia ſi neceſſe eſt aliquod c. eſſe a. cum ſuppoſitum ſit nullum b. eſſe a. aliquod eſt c. quod non poterit eſſe b. hoc autem ex hoc patet: quia maior negatiua eſt de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc: & ideo hæc duo neceſſario opponuntur adinuicem, & ideo ſimul ſtare non poſſunt, quòd omne c. contingit eſſe b. & quòd neceſſe ſit aliquod c. eſſe a. propter quod manifeſtum eſt, quòd oppoſitum concluſionis de contingenti eſt incompoſſibile minori.

Et ideo quamuis minor ponatur ineſſe, & adhuc ſint incompoſſibilia, non tamen cauſatur incompoſſibilitas illa per poſitionem minoris ineſſe: & ideo bene poteſt eſſe probatio ad concluſionem de contingenti pro poſſibili, quando accepto oppoſito concluſionis de contingenti, minor ponitur ineſſe: quia ex hoc non cauſatur aliquod inconueniens, quod prius non fuit. Accepto autem oppoſito concluſionis de ineſſe, non debet poni minor ineſſe: quia per poſitionem illam cauſatur inconueniens quod non erat prius. Nec tamen ſequitur impoſſibile ex minore poſita ineſſe ſimpliciter & abſolutè, ſed potius ex relatione eius ſiue comparatione eius ad oppoſitum concluſionis, quod eſt eidem incompoſſibile. Ex his autem manifeſtum eſt, quòd in prædictis coniugationibus ſequitur concluſio de contingenti ſecundum inductas probationes: & per eaſdem probationes non poteſt haberi, quod ſequitur concluſio de ineſſe.

CAPVT X.

Quid ſit ineſſe ſimpliciter.

Eſt autem adhuc determinandum quid ſit ineſſe ſimpliciter, propter hoc quod in præhabitis mixtionibus dictum eſt, quòd oportet maiorem eſſe de ineſſe ſimpliciter. Cum enim quædam per ſe inſint, & quædam per accidens: illa autem quæ inſunt per accidens, videntur ineſſe vt nunc, per ſe autem inhærentia videntur ineſſe ſimpliciter. Si autem ſic ſit: tunc aut ſolum illa dicuntur ineſſe ſimpliciter quæ inſunt ſecundum primum modum dicendi per ſe, aut illa quæ dicuntur inhærentia in ſecundo modo dicendi per ſe, aut vtroque modo. Si dicuntur ineſſe ſimpliciter, quæ ſunt in primo modo dicendi per ſe: tunc hæc non eſt de ineſſe ſimpliciter, homo eſt grammaticus: quia prædicatum non cadit in diffinitione ſubiecti: hoc tamen falſum eſt, quia iſta eſt de ineſſe ſimpliciter, homo eſt grammaticus. Si autem dicuntur ineſſe ſimpliciter, quæ ſunt inhærentia in ſecundo modo dicendi per ſe: tunc hæc propoſitio non eſt de ineſſe ſimpliciter, homo eſt animal: quia ſubiectum non cadit in diffinitione prædicati: hoc autem iterum falſum eſt. Si autem de ineſſe ſimpliciter ſunt in vtroque modo dicendi per ſe: tunc hæc non erit de ineſſe ſimpliciter, grammaticum eſt animal: quia nec prædicatum cadit in diffinitione ſubiecti, nec è conuerſo ſubiectum in diffinitione prædicati: & hoc iterum eſt falſum.

Dubitatio, quæ ſint propoſitiones de ineſſe ſimpliciter.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd illa inſunt ſimpliciter, quæ ſunt in vno trium modorum, ſcilicet aut in primo modo dicendi per ſe, aut in ſecundo, aut vt proxima reducta ad alterum iſtorum modorum, ſicut eſt contingens natum in quo prædicatum cauſam habet in ſubiecto. Et ideo eſt iuxta ſecundum modum dicendi per ſe: & ideo quando propoſitio de contingenti nato ponitur ineſſe, ipſa eſt de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc. Ad hoc autem quod obiicitur de hac, animal eſt grammaticum, vel grammaticum eſt animal. Dicendum quòd illa eſt de ineſſe ſimpliciter: quia animal quamuis non ſecundum ſe cadat in diffinitione grammatici, tamen cadit in ſuo proximo inferiori (in quo eſt actu & intellectu) in diffinitione grammatici, hoc eſt, in homine in quo actu & intellectu eſt animal.

Solutio dubij & declaratio quid ſit propoſitio de ineſſe ſimpliciter.

Contingens natum eſt prædicatum iuxta ſecundum modum dicendi per ſe.

Animal cadit in diffinitione grãmatici per hominem, id eſt, quia homo cadit in eius diffinitione, in quo homine actu & intellectu includitur animal.

Sciendum tamen eſt, quòd aliter ſumenda eſt illa de ineſſe ſimpliciter in mixtione neceſſarij & ineſſe ad concluſionem de neceſſario, & aliter accipitur in mixtione contingentis & ineſſe reſpectu concluſionis de contingenti. In mixtione enim neceſſarij & ineſſe oportet illam de ineſſe eſſe de neceſſario ſecundum rem, quamuis ſit de ineſſe, eò quod non eſt modificata: & ideo non poteſt illa de ineſſe accipi ab illa quæ eſt de contingenti nato, ſed oportet ſumi ab illa quæ eſt de neceſſario, ſicut in exemplo, omne grammaticum de neceſſitate eſt ſciens: omnis homo eſt grammaticus: ergo omnis homo de neceſſitate eſt ſciens. Patet, quòd non valet: quia illa de ineſſe tranſumitur ab illa quæ eſt de contingenti nato.

Nota quomodo propoſitio de ineſſe ſimpliciter, non ſumitur eodem modo in omni

Attendendum etiam eſt, quòd in his modis qui ſunt coniugationum imperfectarum tam in modo affirmatiuo, qui ſumitur iuxta primum modum primæ figuræ, quam in modo negatiuo, qui ſumitur iuxta ſecundum modum

dum primæ figuræ, debet maior eſſe de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc: hoc enim conſtat in affirmatiuo per eà quæ dicta ſunt: & per eandem rationem qua probatur de affirmatiuo, manifeſtum eſt, quòd ſimiliter debet eſſe in modo negatiuo.

CAPVT XI.

Qualiter iſti modi imperfecti inferunt concluſionem de contingenti pro poſſibili.

ADhuc autem ad intellectum eorum quæ ante dicta ſunt, oportet ſcire, quòd in his coniugationibus ſyllogiſmorum, ſicut in modo negatiuo eſt concluſio de contingenti pro poſſibili: ita per eundem modum concluſio quæ eſt de contingenti in modo affirmatiuo, eſt de contingenti pro poſſibili. Et hoc probatur ex diſpoſitione terminorum ſicut in modo negatiuo: ex aliqua enim diſpoſitione terminorum ſequitur concluſio de neceſſario, & ex aliqua ſequitur concluſio de contingenti ad vtrumlibet: & cum nihil ſit commune illis duobus, oportet quòd contingens quod ſemper ſequitur in tali modo, ſit contingens pro poſſibili, quod ſolum commune eſt ad illa duo: hoc enim in modo affirmatiuo inuenitur ſicut in negatiuo. Accipiantur enim termini, in quibus poſtremum de neceſſitate inſit omni medio, ſic, omne album coloratum: contingit omnem hominem eſſe album: patet, quòd de neceſſitate eſt omnis homo coloratum: vnde ſi inferatur, ergo contingit omnem hominem eſſe coloratum, erit contingens pro neceſſario, & quod ſequitur ad neceſſarium. Si autem termini accipiantur, in quibus primum de neceſſitate ineſt omni medio, ſic, omne ambulans mouetur: contingit omnem hominem ambulare: ergo contingit omnem hominem moueri: patet, quòd concluſio eſt ad vtrumlibet: & hoc eſt concedendum.

Quod maiori exiſtente de ineſſe & minori de contingenti ſequatur concluſio de contingenti pro poſſibili in modo affirmatiuo ſicut probatum eſt ſequi in negatiuo.

Tamen ſciendum, quòd hoc plus apparet in modis affirmatiuis quam in modis negatiuis. In modis enim affirmatiuis medium & maior extremitas adinuicem ſe habent vt inferius & ſuperius. Patet autem per ſe: quia regulariter verum eſt, quod inferius & ſuperius vni alicui poſſunt ineſſe neceſſario, & alicui ambo contingenter: ſi enim album inſit, neceſſariò ineſt coloratum: aliquando autem ambo poſſunt ineſſe contingenter, ſicut ambulans & mouens inſunt homini. Et ſic per ſe patet, quòd in modis affirmatiuis aliquando ſequitur contingens neceſſarium, & aliquando contingens non neceſſarium: & ſic ſemper ſequitur contingens pro poſſibili. In modis autem negatiuis medium & maior extremitas ſe habent adinuicem ſicut oppoſita vel diſparata: & in illis regulariter verum eſt, quòd ſi vnum oppoſitorum contingenter ineſt, reliquum contingenter remouetur ab eodem: & ideo vbi maior eſt de tali contingenti, videtur ſemper ſequi concluſio de contingenti ad vtrumlibet. Et quia non eſt ita manifeſtum, quòd ſequatur concluſio de contingenti pro poſſibili in modis negatiuis ſicut in modis affirmatiuis, ideo de modo negatiuo oportuit hoc probari, & in modo affirmatiuo tanquam per ſe manifeſtum relinqui ſine probatione: & ideo in præmiſſis non eſt hoc probatum de modo affirmatiuo.

In modis negatiuis minus apparet, quod ex maiori de ineſſe & minori de contingenti ſequatur concluſio de contingenti pro poſſibili, quã in affirmatiuis.

Remouet dubium.

Adhuc tamen dubium eſt de iſtis modis coniugationum imperfectorum ſyllogiſmorum: quia videtur, quòd coniugationes inutiles ſunt ad inferendam concluſionem de contingenti pro poſſibili: omnis enim coniugatio inutilis eſt, quæ non ex diſpoſitione ſyllogiſtica formali & ex conſequentia ſyllogiſtica, ſed ex materia talium vel talium terminorum concludit. Cuius probatio: quia terminorum diſpoſitio in figura & modus in combinatione propoſitionum eodem modo ſe habent, quando ſequitur concluſio de neceſſario, & quando ſequitur concluſio de non neceſſario, & quando ſequitur contingens pro poſſibili, & ſunt eadem, & ſic quoad hoc concluſio deberet eſſe eadem. Quando ergo non eadem, ſed quandoque ſic, quandoque aliter, hoc eſt per naturam & habitudinem materialem terminorum adinuicem: talis autem argumentatio in forma non valet. Videtur ergo, quòd tales coniugationes inutiles ſint.

Vtrum ex maiori de ineſſe & minori de contingenti ſequatur concluſio de contingenti pro poſſibili Quod non. Prima ratio.

Adhuc hactenus reputata eſt inutilis coniugatio quæ habet inſtantiam in terminis: quia quando ſequitur concluſio de neceſſario, non poteſt ſequi aliqua concluſio de contingenti ad vtrumlibet: & quando ſequitur concluſio de contingenti ad vtrumlibet, non poteſt ſequi aliqua de neceſſario: & ſic nulla ſequitur. Termini autem ad concluſionem de neceſſario, ſicut diximus, ſunt coloratum, album, homo. Termini autem ad concluſionem de contingenti ad vtrumlibet, ſunt mouens, ambulans, homo: & formantur ſyllogiſmi, ſicut ſupra formati ſunt.

Secunda ratio.

Adhuc nihil eſt in genere quod non ſit in aliqua ſpecierum: ergo nihil eſt contingens commune ad neceſſarium & ad non neceſſarium, niſi ſit aut in contingenti neceſſario, aut in contingenti non neceſſario: & ſic nulla eſt concluſio de contingenti pro poſſibili in communi ad vtrumque iſtorum, quæ diſtincta ſit à concluſionibus ſpecialibus, quæ ſunt de contingenti pro neceſſario, & de contingenti pro non neceſſario.

Tertia ratio

Si autem hoc concedatur, videtur obiici in contrarium: quia in omnibus & vbique infertur genus ex ſpeciebus: conſtat autem ex præhabitis, quòd in talibus coniugationibus ſequitur concluſio de contingenti pro neceſſario, & quod ſequitur concluſio de contingenti pro non neceſſario, quæ ſunt ſpecies contingentis pro poſſibili: ergo oportet, quòd ſequatur concluſio de contingenti pro poſſibili.

In oppoſitum. Prima ratio.

Adhuc autem ſicut contingere ineſſe commune eſt ad neceſſario ineſſe, & ad poſſibile ineſſe & non ineſſe: ſimiliter ineſſe commune eſt ad ineſſe ſimpliciter, & ad ineſſe vt nunc. Sed duabus propoſitionibus ſic ſumptis, quòd vna ſit de ineſſe ſimpliciter, & altera de ineſſe vt nunc, coniugationem dicimus vtilem ad concluſionem de ineſſe in communi, quamuis in

Secunda ratio.

Digitized by Google

in aliquibus terminis ſequatur concluſio de ineſſe ſimpliciter, & in aliquibus concluſio de ineſſe vt nunc. Ergo ſimiliter erit coniugatio vtilis ad contingens in communi pro poſſibili, quamuis in aliquibus terminis ſequatur in dictis coniugationibus contingens pro neceſſario, & aliquibus contingens pro non neceſſario.

Reſponſio ad dubium. Et hoc videtur eſſe concedendum: quamuis enim dictæ coniugationes inutiles ſint ad cõtingens pro neceſſario tantum, & ad contingens pro non neceſſario tantum: tamen vtiles ſunt ad contingens ſumptum in communi pro poſſibili: ſicut quando duæ propoſitiones ſumuntur de ineſſe, quarum vna eſt de ineſſe ſimpliciter, & altera de ineſſe vt nunc: quamuis talis coniugatio inutilis ſit quantum ad concluſionem de ineſſe ſimpliciter, & ſimiliter quantum ad concluſionem de ineſſe vt nunc: eſt tamen vtilis ad concluſionem de ineſſe in communi ſumpto.

Ad primam rationẽ ante oppoſitum. Ad obiecta autem in contrarium, dicendum quod re vera contingens in communi ſequitur ex forma illarum coniugationum: contingens autem pro neceſſario in ſpeciali & pro non neceſſario in ſpeciali, ſequitur gratia terminorum ſub tali forma acceptorum: & ſic coniugatio formaliter concludit contingens pro poſſibili. Gratia autem materiæ ſequitur contingens in ſpeciali quod eſt hoc vel illud.

Ad ſecundam. Et quamuis ſatis probatũ eſt, quòd dicta cõiugatio inutilis ſit ad concludendum hoc vel illud in ſpeciali: tamen ex hoc non ſequitur, quin vtilis ſit ad concludendum contingens in communi, ſicut dictum eſt in propoſitionibus ſumptis de ineſſe.

Ad tertiam. Et patet iam ſolutio ad hoc quod obiicitur, quòd nihil eſt in igne quod non ſit in aliqua ſpecie: & eius quod poteſt obiici, quòd è quocunque remouẽtur omnes ſpecies alicuius generis, ab illo remouetur genus: hoc enim verum eſſet ſi in toto remouerentur ſpecies ab aliquo: hoc autem non fit, quia vtrumque iſtorum gratia terminorum ſequitur diuiſim: ſed gratia formæ eſt conſequentia ad concluſionem contingentis pro poſſibili. His autem ſic intellectis ſatis ſufficienter dictum eſt de coniugationibus imperfectis ſyllogiſmorum vniuerſalium iſtius mixtionis.

CAPVT XII.

De formatione particularium ſyllogiſmorum perfectorum & imperfectorum coniugationum vtilium & inutilium mixtionis contingentis & ineſſe.

Si autem hæc quidẽ propoſitionum, &c. Modi particulares perfecti in hac mixtione prima figura. IN particularibus autem modis, tertio ſcilicet, & quarto, quorum tertius habet maiorem vniuerſalem affirmatiuam & minorem particularem affirmatiuam, & quartus maiorem vniuerſalem habet negatiuam & minorem particularem affirmatiuam: in talibus ſyllogiſmis particularibus in iſta mixtione, quando vnum interuallorum ſumitur vniuerſale, & aliud particulare: & quando id quod eſt ad maiorem vniuerſale ponitur & de contingenti ſiue ſit affirmatiuum ſicut in tertio, ſiue negatiuum ſicut in quarto: & id quod ad minorem extremitatem ſit particulare affirmatiuum de ineſſe ſimpliciter, erit ſyllogiſmus perfectus per dici de omni vel dici de nullo: ſicut etiam perfectus eſt, quando ambo termini & ambæ propoſitiones ſunt vniuerſales, ſicut iam ante dictum eſt. Quod autem perfectus ſit talis ſyllogiſmus particulariter concludens, demonſtratur eodem modo per dici de omni & dici de nullo in contingentibus, ſicut & prius in vniuerſalibus ſyllogiſmis demõſtratum eſt.

Quãdo autem vniuerſalis quidem. Modi particulares imperfecti, quã tamen poſſunt perfici. Quando autem vniuerſalis quidem ad maiorem extremitatem & ſit de ineſſe & non de contingenti: alterum autem interuallorum ſit particulare quod eſt ad minorem, & ſit de cõtingenti ſiue affirmatiuæ ſiue negatiuæ ponãtur vtræque propoſitiones, ſiue vna affirmatiua ponatur, & altera negatiua: in omnibus talibus coniugationibus erit ſyllogiſmus imperfectus, qui indiget reductione qua perficiatur: ita quod aliqui per impoſſibile perficiuntur, quidam autem per conuerſionem contingentis ſecundum oppoſitas qualitates, & quidam vtroque modo: & illa eſt melior perfectio, ſicut etiam factum eſt in prædictis vniuerſalibus ſyllogiſmis.

Erit autem ſyllogiſmus per conuerſionem, &c. Erit autem in talibus ſyllogiſmus per conuerſionem tunc quando vniuerſalis quidem ad maiorem poſita extremitatem ſignificauerit ineſſe, ſicut in affirmatiua, vel non ineſſe, ſicut in negatiua. Particularis autem cum fuerit priuatiua, ſumet contingens, hoc eſt, ſit de modo contingentis, cuius exemplum eſt, vt ſi a. quidem omni b. ineſt ſicut in tertio, vel non ineſt ſicut in quarto primæ figuræ. b. autem alicui c. contingit non ineſſe: conuerſa enim b. c. minore propoſitione ſecundum cõuerſionem eius quod eſt contingere ad oppoſitam, ſcilicet qualitatem, fit ſyllogiſmus vel in tertio primæ, vel in quarto primæ.

Quãdo autem non ineſſe, &c. Quando autem illa propoſitio quæ eſt particulariter poſita, ſumit non ineſſe (ſicut particularis negatiua ſumit non ineſſe, quando non eſt de contingenti) tunc non erit ſyllogiſmus ad inferẽdam concluſionẽ de contingenti. Et probatur per terminos inſtãtiarum: & ſunt termini ad ineſſe, albũ animal, nix: ad non eſſe autẽ termini ſũt album, animal, pix, ſicut patet. Si enim ſic ſyllogizetur, omne animal contingit eſſe albũ: nulla nix eſt animal: non ſequitur concluſio de contingenti: ergo omnis nix contingenter eſt alba. Similiter eſt in aliis terminis: omne animal contingenter eſt album: nulla pix eſt animal: ergo nullam picem contingit eſſe albam: non ſequitur: quia de neceſſitate nulla pix eſt animal. In talibus autem vbi minor eſt negatiua de ineſſe, per indefinitum eſt ſumenda demonſtratio: quia duas cauſas habet ſuæ veritatis talis propoſitio: & ſicut in præcedentibus diximus, quod non ſequitur ad antecedens, non ſequitur ad conſequens: & cum non ſequatur quoad minorem quæ eſt vniuerſalis negatiua, non ſequitur etiam ad particularem negatiuam quæ ſequitur ad vniuerſalem per omnem modum, ſicut in præhabitis dictum eſt de indefinita demonſtratione.

Si aũ

Si autẽ vniuerſale quidem ponatur, &c.
Inutiles qui non poſſunt perfici.

Si autem vniuerſale quidem ſiue vniuerſalis propoſitio ponatur ad minorem propoſitionem, particulare autem ponatur ad maiorem, ita quod maior ſit particularis ſiue particulare, vel vniuerſale ſit priuatiuum ſiue affirmatiuum, ſiue de contingenti ſiue de ineſſe: quodcunque aliquis voluerit, nullo modo erit ſyllogiſmus: quia ſemper inutilis erit coniugatio ad inferendam concluſionem de contingenti.

Nec quum particulares vel, &c.

Similiter autem non erit ſyllogiſmus, quando particulares vel indefinitæ ſunt ambæ præmiſſæ propoſitiones: quia ex particularibus & indefinitis nihil ſequitur ſecundum totam diſpoſitionem ſyllogiſmorũ: ſiue ſumantur ſecundũ contingere, ſiue ſumãtur ambæ de ineſſe, ſiue etiam permutatim, ita quod vna ſit particularis, & alia indefinita: nullo enim tali modo fit ſyllogiſmus: ſed omnes coniugationes tales ſunt inutiles. Hoc autem habet eandem demonſtrationem per terminos inſtantiarum, ſicut in prioribus. Termini communes in omnibus his coniugationibus ad ineſſe quidem ex neceſſitate, ſunt animal, album, homo: quia albo contingenter ineſt animal: & album homini contingenter ineſt: & tamen homo de neceſſitate eſt animal. Ad non ineſſe autem termini quidem ſunt animal, album, tunica: quia animal contingenter ineſt vel non ineſt albo & album tunicæ: & tamen de neceſſitate animal non ineſt alicui tunicæ.

Manifeſtum ergo quoniam, &c.

Manifeſtum eſt igitur ex omnibus inductis, quoniam vniuerſali poſita ad maiorem extremitatem, ita quòd maior ſit vniuerſalis affirmatiua vel negatiua, ſemper fit ſyllogiſmus in hac mixtione concludens concluſionem de contingenti. Poſito autem de contingenti interuallo, quod eſt ad minorem extremitatem & particulare, nunquam fit ſyllogiſmus, vt patet per antedicta.

Si autem quæritur de numero iſtarum coniugationum, ſatis patet reſponſio per antedicta in aliis.

Manifeſtum eſt etiam, quòd perfecti ſunt ſyllogiſmi in hac figura, qui ſtatim per dici de omni & dici de nullo probantur, quæ ſunt in ipſis ſumptis propoſitionibus. Imperfectos autem ſyllogiſmos neceſſe perfici vel per deductionem ad impoſibile, vel per conuerſionem ſecundum quod conuertitur contingens ad oppoſitam qualitatem, vel per vtrumque iſtorum. In particularibus ſyllogiſmis quando minor fuerit affirmatiua & de contingenti, fit probatio ſiue perfectio per deductionem ad impoſſibile: ſed in eiſdem particularibus ſyllogiſmis, quando minor fuerit negatiua de contingenti, fit perfectio & per conuerſionem minoris ad oppoſitam qualitatem, & vlterius per deductionem ad impſſibile, ſicut conſtat per ea quæ in antehabitis determinata ſunt.

Quomodo imperfecti ſyllogiſmi huius mixtionis diuerſimodè perficiuntur.

* * *

CAPVT XIII.

De regulis mixtionis neceſſarij & contingentis in prima figura, & de coniugationibus vtilibus & inutilibus vniuerſalium ſyllogiſmorum iſtius mixtionis.

Quãdo autẽ hæc propoſitionum, &c.

POſt hæc autem de mixtione neceſſarij & contingentis dicendum eſt. Ponamus autem primò regulas ſecundum quas iſtam oportet fieri mixtionem, quæ ſunt quinque numero diuerſis deſeruientes, quæ in iſta attendi debent mixtione. Prima igitur regula quæ communis eſt hæc eſt, quod quando altera propoſitionum fuerit de neceſſario, ſiue ſit ex neceſſitate ineſſe, ſicut in affirmatiua, ſiue fuerit de eo quod eſt ex neceſſitate non ineſſe ſicut in negatiua, & altera propoſitionum fuerit de contingenti, poterit eſſe ſyllogiſmus & perfectus hoc modo ſe habentibus terminis: & hæc eſt regula prima.

Prima regula in mixtione neceſſarij & contingentis.

Secunda.
Et perfectio quando, &c.

Regula autem ſecunda eſt, quòd minore exiſtente de neceſſario, & maiore contingenti, perfectus erit ſyllogiſmus: & hoc intelligendum eſt, quòd minor ſit affirmatiua & maior vniuerſalis: & hæc regula deſeruit modis perfectis.

Tertia.
Concluſio autem ſi, &c.

Teria regula eſt quæ deſeruit modis affirmatiuis, & eſt hæc, quòd concluſio ſerit de contingenti & non & de ineſſe, ſi prædicatiui ſint ambo termini & propoſitiones, ſiue vniuerſaliter, ſiue non vniuerſaliter ponantur ambo termini.

Quarta.
Si autẽ ſine hic, &c.
Siue vniuerſaliter. ſcilicet: quãtum ad ambas præmiſſas, ſiue nõ vniuerſaliter, ſcilicet quãtum ad minorem.

Quarta autem deſeruit modis negatiuis, & eſt hæc, quòd quando alter quidem terminus fuerit affirmatiuus, alter verò priuatiuus, dummodo affirmatiuus fuerit de neceſſario, ſequitur concluſio de contingenti, & non ſequitur concluſio de ineſſe. Quando autem priuatiuus fuerit de neceſſario, ſequitur concluſio de contingenti & de eo quod eſt non ineſſe, ſiue vniuerſales ſint termini ſiue non vniuerſales.

Quinta.
Contingere autẽ in concluſione, &c.

Quinta autem regula eſt, quòd in omnibus his coniugationibus mixtionum contingere quod ſequitur in concluſione, eodem modo accipiendum eſt ſicut in præcedenti mixtione, ita ſcilicet, quòd in modis perfectis ſequitur contingens ſecundum ſuperius inductam determinationem.

In modis autem imperfectis ſequitur contingens pro poſſibili. Modi enim imperfecti negatiui non concludunt contingens non eſſe, quod eſt idem cum neceſſe non eſſe, ſed quod eſt idem cum non neceſſe eſſe: & tale eſt idem quod contingens pro poſſibili. Illius enim quod eſt ex neceſſitate non ineſſe concluſionis, non erit ſyllogiſmus in modis imperfectis. Aliud eſt enim ex neceſſitate non ineſſe, aliud non ex neceſſitate ineſſe: quia in vno negatur modus & affirmatur dictum, in altero autem affirmatur modus & dictum negatur.

Quoniam igitur affirmatiuis exiſtentibus vtriſque terminis, ita quòd vtraque præmiſſarum ſit affirmatiua, & maior de neceſſario, minor autem de contingenti, non ſequitur con-

 cluſio

Digitized by Google

Quoniam igitur vniuerſalibus affirmatiuis, &c.

Quid ſequatur quando ambæ præmiſſæ ſunt affirmatiuæ in mixtione neceſſarij & contingentis.

cluſio de neceſſario. Manifeſtum eſt ex his quæ ſtatim dicentur. Ponamus enim primo coniugationem ex affirmatiuis huius mixtionis, ita quòd maior ſit de neceſſario, & minor de contingenti, ita quod de neceſſitate inſit a. omni b. b. autem contingat omni c. in minori propoſitione: in tali enim diſpoſitione terminorum vniuerſalium & affirmatiuorum erit concludens ſyllogiſmus imperfectus: quoniam a. contingit omni c. ineſſe: & non ſequitur concluſio de neceſſario. Perficitur autem hic ſyllogiſmus per deductionem ad impoſſibile ex oppoſito concluſionis & minore poſita ineſſe: concludit enim aliquid quod poteſt ſtare cum maiori. Poteſt etiam perfici per ſolam poſitionem minoris ineſſe, ſicut in præcedenti mixtione in modis imperfectis dictum eſt.

Rurſum a. quidem contingat, &c.

Rurſum autem ponamus aliam ex affirmatiuis vniuerſalibus coniungationem ad perfectum ſyllogiſmum: tunc iterum patebit, quòd non cõcluditur cõcluſio de neceſſario. Sit enim maior de cõtingenti & minor de neceſſario, ita quod a. contingat omni b. ineſſe. b. autem omni c. inſit ex neceſſitate: erit vtique ſyllogiſmus concludens in primo primæ: quoniam a. contingit omni c. ineſſe: & hæc eſt concluſio de contingenti & non de neceſſario: nec etiam ſequitur concluſio de ineſſe, quæ concludat, quoniam a. inſit omni c. ſed quod contingit ineſſe. Accipitur enim illa de contingenti ſecundum illam acceptionem cõtingentis, quod omne quod eſt a. contingit eſſe b. & non ſecundum illam, quòd omne quod contingit eſſe a. contingit eſſe b. eſt autem hic ſyllogiſmus perfectus per dici de omni in contingentibus.

Si autẽ non ſimilis figuræ, &c.

Quid ſequatur ſi maior ſit negatiua de neceſſario, & minor affirmatiua de contingenti.

Similiter autem fiunt coniugationes vtiles in ſyllogiſmis vniuerſalibus negatiuis. Si propoſitiones præmiſſæ in qualitate non ſint ſimilis formæ vel figuræ, ſed vna affirmatiua, & altera negatiua, eo quod ex ambabus negatiuis nihil ſequitur, ponamus primo maiorem eſſe de neceſſario & negatiuam, & minorem affirmatiuam & vniuerſalem de contingenti, ita quod in maiori a. ex neceſſitate nulli b. contingat ineſſe. b. autem contingat omni c. ineſſe. Sequitur igitur concluſio de ineſſe, hæc ſcilicet, quod ex neceſſitate ſyllogiſticæ conſequentiæ a. nulli c. ineſt. Eſt autem ſyllogiſmus imperfectus & perficitur per deductionem ad impoſſibile. Formetur enim ſic ſyllogiſmus, de neceſſitate nullum b. eſt a. omne c. contingit eſſe b. ergo nullum c. eſt a. Si non ſequitur, detur oppoſitum ſiue contradictorium ſiue contrarium. Et ſi detur contradictorium: tunc ex illa & conuerſa maioris concluditur oppoſitum minoris, ſic, de neceſſitate nullum a. eſt b. aliquod c. eſt a. ergo de neceſſitate aliquod c. non eſt b. quod eſt oppoſitum minoris per ſyllogiſmum mixtum ex neceſſario & ineſſe in quarto primæ. Si autem detur concluſionis contraria, deſtruetur minor per ſyllogiſmum factum in ſecundo ſecundæ figuræ, ſicut cuilibet per ſeipſum patere poteſt: cum enim concluditur, quòd neceſſe eſt a. nulli c. ineſſe, accipiendo oppoſitum contradictoriè vel contrariè, accipitur quod vel omni vel alicui c. ineſt a. poſitum autem in maiori propoſitione erat, quòd a. nulli b. contingit ineſſe: quoniam igitur maior negatiua conuertitur in terminis, ſi nulli b. contingit ineſſe a. ſequitur, quòd etiam nulli a. contingit ineſſe b. poſitum eſt autem in oppoſito concluſionis, quod a. aut omni c. ineſt, aut alicui; ſequitur ergo, quòd aut nulli aut non omni c. contingit ineſſe b. quod deſtruit minorem in qua poſitum fuit, quòd omne c. eſt b. quando minor de contingenti poſita fuit ineſſe.

Manifeſtum eſt autem quoniã, &c.

Manifeſtum eſt igitur, quòd in tali coniugatione ſequitur concluſio de ineſſe. Et ex hoc vlterius manifeſtum eſt, quòd ſequitur etiam concluſio de contingenti: quia contingens & affirmatiuè & negatiuè ſequitur ad ineſſe: ſi enim c. eſt a. ſequitur, quòd c. contingit eſſe a. & ſi c. non eſt a. ſequitur, quòd c. contingit non eſſe a. Et ſic patet, quòd vtraque concluſio ſequitur, & de non ineſſe & de contingere non ineſſe: ſed de non ineſſe ſequitur immediatè, de contingere autem non ineſſe ſequitur mediatè.

Quid ſequatur ſi maior ſit negatiua de contingenti, & minor affirmatiua de neceſſario.

Rurſum ſit affirmatiua propoſitio neceſſaria, &c.

Sunt autem in hac mixtione adhuc coniugationes vtiles & inutiles circa ſyllogiſmos vniuerſaliter concludentes, habentes maiorem negatiuam de contingenti, & minorem affirmatiuam de neceſſario. Sit enim rurſus talis terminorum diſpoſitio, quòd affirmatiua minor ſit de neceſſario, maior autem negatiua ſit de contingenti, ſic quod a. quidem contingat nulli b. ineſſe in maiori. b. autem inſit omni c. ex neceſſitate in minori: ex tali enim coniugatione ſyllogiſmus erit perfectus per dici de nullo in contingentibus: ſed iſte ſyllogiſmus non erit ad concludendum concluſionem de ineſſe, ſed erit perfectus ad concluſionem de contingenti, hoc eſt, eius quod eſt contingere non ineſſe: ſic enim ſumpta eſt propoſitio maior, quæ eſt ad maiorem extremitatem, cui maximè in compoſitione & pertinentibus ad compoſitionem aſſimilatur concluſio. Et iſtum ſyllogiſmum non contingit ducere ad impoſſibile, ſi accipiatur concluſio de ineſſe: illa enim eſt hæc, nullum c. eſt a. oppoſita autem huius eſt hæc, aliquod c. eſt a. in ea enim ponitur a. non nulli c. ineſſe: poſitum eſt autem in maiori propoſitione a. contingit nulli b. ineſſe. Ex his autem duabus ſimul iunctis nihil ſequitur impoſſibile quod deſtruat minorem: & ſic ad impoſſibile non eſt ducere. De hoc tamen in ſequentibus plura erunt dicenda.

Vide infra cap. 6.

Imperfecta combinatio.

Si autem ad minorẽ extremitatem, &c.

Inutiles.

Alia autem adhuc eſt vtilis ad imperfectum ſyllogiſmum coniugatio, quando priuatiua eſt quæ ad minorem ponitur extremitatem, & cum minor propoſitio ſignificauerit per modum contingentis contingere: perficitur enim talis ſyllogiſmus per conuerſionem minoris ad oppoſitam qualitatem, quemadmodum in prioribus dictum eſt, quòd contingens conuerti habet.

Quãdo autẽ non contingere, &c.

Quando autem minor quidem fuerit negatiua & non eſt de contingenti, non erit vtilis ad ſyllogiſmum coniugatio: quia tunc minor erit verè negatiua: quod non poteſt eſſe in prima figura. Dico autem verè negatiua: quia illa quæ eſt de contingenti, non eſt verè negatiua, cum potentialiter in ſe habeat

Propoſitio de contingenti ad vtrumlibet negatiua, non eſt verè negatiua.

beat oppoſitam qualitatem. Similiter autem ad ſyllogiſmum inutilis coniugatio eſt, quandoque vtraque & maior & minor eſt negatiua, & minor non fuerit de contingenti: quia ſi eſt de contingenti, tunc conuertitur ad oppoſitam qualitatem, & tunc erit ſyllogiſmus in ſecundo primæ figuræ. Inutilitas autem iſtarum coniugationum oſtenditur per inſtantiam terminorum: & termini concludentes de neceſſitate ineſſe, ſint album, animal, nix: quamuis enim album contingat omni animali: animal autem de neceſſitate nulli inſit niui: tamen omnis nix de neceſſitate eſt alba. Termini autem adde neceſſitate nulli ineſſe, ſint album, animal, pix: de neceſſitate enim nulla pix eſt alba. Iſti igitur ſunt vniuerſales iſtius mixtionis ſyllogiſmi ſecundum ſententiam Ariſtot. in prioribus: & ſunt in eis aliquæ dubitationes.

CAPVT XIV.

De ſolutione duorum quæ ſunt circa coniugationes perfectorum ſyllogiſmorum iſtius mixtionis.

Prima dubitatio.

Eſt autem dubitatio prima, quòd cum contingens non habeat niſi duas acceptiones, ſicut in præhabitis dictum eſt, ſcilicet omne quod contingit eſſe a. contingit eſſe b. & omne quod eſt a. contingit eſſe b. & ſecundum primam acceptionem deſeruiat vniformi generationi ſyllogiſmorum de contingenti, & ſecundum ſecundam deſeruiat mixtioni de contingenti & ineſſe, & non ſit tertia acceptio contingentis, videbitur quòd nulla eſt in qua poſſit accipi in mixtione contingentis & neceſſarij. Et ſic videtur, quòd omnis coniugatio vbi maior eſt de contingenti, & minor de neceſſario, ſit inutilis ad ſyllogiſmum iſt us mixtionis generandum: quia talis mixtio videtur per dici de omni in contingentibus non poſſe regulari.

Secunda & apparens.

Idem videtur per hoc, quòd in prima figura (cum medium poſitione ſit medium in affirmatiuis ſyllogiſmis) oportet accipere medium ſub maiori, & minus oportet accipi ſub medio: ſed neceſſarium & contingens ſecundum ſuperius determinatam acceptionem opponuntur & mutuò ſe deſtruunt: vnum ergo ſub alio accipi non poteſt: ſequitur, quòd in tali mixtione non poteſt eſſe ſyllogiſmus affirmatiuus & vniuerſalis, vt videtur.

Ad primam.

Ad hæc autem non eſt difficile ſoluere, ſi ea quæ habita ſunt, ad memoriam reuocentur. Si enim in hac mixtione maior ſit de contingenti, & minor de neceſſario, ſyllogiſmus regulabitur per dici de omni in contingentibus, ſecundum illam acceptionem contingentis quæ dicit, omne quod eſt b. contingit eſſe a. ſicut & mixtio contingentis & ineſſe: quia per hoc quod dicitur, omne quod eſt b. ſignificatur minor propoſitio accepta ſecundum actualem inhærentiam prædicati cum ſubiecto. Sub tali autem actuali inhærentia ſumitur tam illa quæ eſt de ineſſe, quam illa de neceſſario: & ſic vno & eodem modo poſſunt per dici de omni regulari.

Ad ſecundam.

Sic etiam conſiderando contingens dicendum, quòd contingens & neceſſarium in eiſdem accepta terminis opponuntur, & mutuò ſe expellunt: quia ſi neceſſe eſt hominem eſſe animal, tunc non contingit hominem eſſe animal: & ſi contingit hominem eſſe album, tunc hominem eſſe album non eſt neceſſe: & ſic vnum non poteſt ſumi ſub altero propter oppoſitionem quam habent. Si autem contingens & neceſſarium ſimpliciter conſiderentur ſecundum ſeipſa, adhuc dupliciter conſiderari poſſunt: aut enim conſiderantur ſecundum modum enuntiandi circa compoſitionem & modificandi compoſitionem, & ſic iterum à ſeinuicem diſtinguuntur & ſeparantur: aut accipiuntur ſecundum terminos diuerſos in quibus ſunt, & ſic nihil prohibet neceſſarium accipi ſub contingenti, quia ſæpè contingit hoc modo, quòd termini in quibus eſt contingens, & termini in quibus eſt neceſſarium, ſe habent adinuicem ſicut totum & pars. Cuius exemplum eſt: contingit omnem hominem eſſe album: omnis autem homo de neceſſitate eſt animal: & hoc modo fit coniugatio perfecta ex ſumptione neceſſarij ſub contingenti.

Dubitatio bona.

Eſt autem adhuc dubium: cum enim in hac mixtione neceſſarium & contingens æqualiter ſe habeant ad generationem huius ſyllogiſmi, videtur quòd æqualiter debent ſe habere coniugationes ad generationem perfecti ſyllogiſmi, ea ſcilicet quæ habet maiorem de contingenti & minorem de neceſſario, & ea quæ è conuerſo habet maiorem de neceſſario & minorem de contingenti: & hoc non eſt verum: quia prima eſt ad ſyllogiſmum perfectum: ſecunda autem ad ſyllogiſmum imperfectum.

Solutio notanda.

Rationem autem huius non eſt difficile aſſignare: dici enim de omni in neceſſariis & in illis de ineſſe vult minorem in prima figura ſemper habere affirmatiuam & ſecundum actualem inhærentiam prædicati cum ſubiecto. Quando ergo maior eſt de contingenti (quod eſt ſecundum actualem inhærentiam, ſicut diximus in acceptione contingentis, ſic, omne quod eſt b. contingit eſſe a.) & minor accipitur de neceſſario vel de ineſſe ſecundum actualem inhærentiam, fit per dici de omni perfectus decurſus ſyllogiſticus à primo per medium vſque ad extremum: & ideo coniugatio talis eſt ad ſyllogiſmum perfectum. Quando autem maior eſt de neceſſario & minor de contingenti, per contingens ampliatur inhærentia ad potentialem inhærentiam: & tunc non poteſt eſſe decurſus perfectus per dici de omni: & ideo coniugatio in qua maior eſt de neceſſario & minor de contingenti, eſt ad ſyllogiſmum imperfectum.

Dubitatio.

Siquis autem quærat, quare in modis perfectis iſtius mixtionis concluditur contingens ad vtrumlibet, quod eſt contingens ſecundum ſuperius datam determinationem contingentis, modi imperfecti autem non poſſunt concludere niſi contingens pro poſſibili? Videtur enim, quòd tam perfecti quam imperfecti deberent concludere contingens dictum ſecundum

Solutio.

dum vnum & eundem modum. Huius autem cauſa eſt, quod in modo perfecto propter dici de omni minor propoſitio eſt quaſi diſpoſitio naturalis maioris propoſitionis: contrahit enim minor maiorem ſecundum regulam quæ eſt data de dici de omni: & ideo per minorem fit contractio maioris ad id quod eſt vera pars eius. Et ideo cum maior ſit de contingenti ſecundum dictam contingentis determinationem, & minor ſit vera pars eius, oportet concluſionem ſimilem eſſe maiori, quod ſit de tali de quo eſt maior: hoc autem eſt contingens ad vtrumlibet. Quādo autem è conuerſo eſt, quòd maior de neceſſario & minor de contingenti, non fit diſpoſitio terminorum ſecundum dici de omni: & ideo maior non poteſt facere ſibi ſimilem concluſionem. Minor etiam propoſitio non habet principaliter virtutem inferentiæ in ſyllogiſmo: & ideò nec illa poterit facere concluſionem ſibi ſimilem: & ideò oportet, quòd ſequatur aliquod medium inter neceſſarium & contingens ad vtrumlibet: & hoc non eſt niſi contingens pro poſſibili, quod in aliquibus terminis eſt de neceſſario, in aliquibus autem de non neceſſario.

Dubitatio bona.

Si autem aliquis quærat, quare ſyllogiſmi perfecti huius mixtionis non poſſunt concludere concluſionem de ineſſe vel de neceſſario ſicut concludunt concluſionem de contingenti? Dicendum, quòd cauſa huius eſt, quod

Solutio ſatisfaciens.

quado maior eſt de contingenti, ex modo ipſo contingentiæ ſignificatur, quod prædicatum refertur ad ſubiectum ſecundum potentialem inhærentiam, & non actualem habet prædicationem maior extremitas de omnibus quæ continentur ſub medio quod eſt ſubiectum propoſitionis maioris: concluſio autem de ineſſe & de neceſſario notat actualem inhærentiam prædicati de omnibus quæ continentur ſub ſubiecto: & ideò in tali coniugatione nec poteſt ſequi concluſio de ineſſe, nec concluſio de neceſſario.

Sicut autem dictum eſt de natura modorum perfectorum iſtius mixtionis, qui perficiuntur per dici de omni, eodem modo dicendum eſt de modis perfectis ſyllogiſmorum negatiuorum vniuerſalium qui perficiuntur per dici de nullo. Et ſic per hæc quæ dicta ſunt, poteſt ſciri natura ſyllogiſmorum perfectorum vniuerſalium tam affirmatiuorum quam negatiuorum iſtius mixtionis.

CAPVT XV.

De ſolutione dubitationum quæ ſunt circa coniugationes imperfectas iſtius mixtionis.

Dubitatio, verum ex maiori negatiua de neceſſario, & minori de contingenti ſequatur concluſio de ineſſe.

CIrca coniugationes etiam imperfectas vniuerſalium ſyllogiſmorum iſtius mixtionis multi dubitauerunt. De his enim dictum eſt, quòd quæ habent maiorem negatiuam de neceſſario & minorem affirmatiuam de contingenti, poſſunt concludere concluſionem de ineſſe. Contra hoc autem quidam obiiciunt: in mixtione contingentis & ineſſe maiori exiſtente negatiua de ineſſe, & minore de contingenti, non poteſt, vt videtur, concluſio ſequi de ineſſe. Hoc enim videtur hac ratione cum maior ſit conuenientia illius de ineſſe ad illam de ineſſe quam illius de neceſſario ad illam de ineſſe. Si ergo illa de neceſſario poteſt in concluſionem de ineſſe quando coniungitur cum illa de contingenti, multo fortius illa de ineſſe cum alia de contingenti poteſt in talem quæ eſt ineſſe concluſionem.

Reſponſiones quod non.

Adhuc in mixtione contingentis & ineſſe quando maior eſt de ineſſe, ipſa maior eſt de ineſſe ſimpliciter: propter quod ſecundum rem virtutem habet propoſitionis de neceſſario: propter quod videtur, quòd ſi negatiua de neceſſario poterit in concluſionem de ineſſe, quod & negatiua de ineſſe in mixtione contingentis & ineſſe poſſit in concluſionem de ineſſe.

Ad hoc tertium argumentum nō ſoluit Auctor: quia ſupra in c. 9. huius tract. ad plenum ſatisfecit: ideo recurre ad dicta ibi.

Adhuc formetur ſic ſyllogiſmus: nullum b. eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo nullum c. eſt. a. Si non ſequitur, detur oppoſitum, hoc ſcilicet, aliquod c. eſt. a. quæ accipiatur cum minore poſita ineſſe, ſequitur oppoſitum maioris, ſic, aliquod c. eſt a. omne c. eſt b. ergo aliquod b. eſt a. per tertium modum tertiæ figuræ: nullum autem b. eſſe a. & aliquod b. eſſe a. ſunt oppoſita contradictoriè.

Alia rationes ad idem.

Vlterius autem videtur, quòd maiore exiſtente negatiua de neceſſario, non ſequitur cōcluſio de ineſſe: quod patet in terminis ſic; de neceſſitate nullum album eſt nigrum: contingit omnem hominem eſſe album: non tamen ſequitur, quòd nullus homo ſit niger, niſi hoc ita eſſe ponatur. Patet autem, quòd præmiſſæ ſunt veræ, & concluſio eſt falſa. Similiter autem eſt hic, de neceſſitate nullus lapis eſt homo: contingit omne motum eſſe lapidem: nō tamen ſequitur, quòd nullum motum ſit homo rebus ſe habentibus vt nunc, ita quod per poſitionem non accipiatur nullum mouens eſſe hominem.

Adhuc autem vlterius obiicitur: quia ſi ex tali coniugatione ſequitur concluſio de ineſſe: aut ergo ſequitur concluſio de ineſſe ſimpliciter tantum, aut de ineſſe vt nunc tantum, quia ineſſe non poteſt pluribus modis variari. Si ſequitur concluſio de ineſſe ſimpliciter, patet, quòd non eſt verum: quia in terminis nuper inductis concluſio eſt de ineſſe vt nunc: & ſimiliter eſt inuenire in multis aliis terminis. Si autem ſequitur concluſio de ineſſe vt nunc, videtur iterum falſum in his terminis, de neceſſitate nullum album eſt intelligentia: contingit omnem hominem eſſe album: ergo nullus homo intelligentia: hæc enim concluſio eſt de ineſſe ſimpliciter. Propter quod cum neque ſequatur generaliter concluſio de ineſſe ſimpliciter, neque de ineſſe vt nunc, non videtur, quòd ſequatur aliqua concluſio de ineſſe.

Adhuc autem ſæpius iam in præmiſſis habitum eſt, quòd oportet alteram præmiſſarum eſſe ſimilem concluſioni: cum autem altera præmiſſarum eſt de neceſſario & altera de cōtingenti, neutra præmiſſarum ſimilis eſt concluſioni de ineſſe: ergo ex tali coniugatione concluſio de ineſſe non ſequitur.

Ad

Solutio dubitationis, & reſponſio ad primas rationes.

Ad hæc autem dicendum eſt, quòd maiore exiſtente negatiua de ineſſe, & minore de cõtingenti affirmatiua, non ſequitur concluſio de ineſſe virtute præmiſſarum: ſequitur tamen cum maiore exiſtente negatiua de neceſſario concluſio de ineſſe. Et cauſa huius eſt hæc: quia in propoſitione negatiua de ineſſe actualiter remouetur prædicatum ab omnibus his quæ actualiter ſunt ſub ſubiecto ſiue ſub medio quod primæ propoſitionis eſt ſubiectum. Non autem remouetur ab his quæ contingunt eſſe ſub ſubiecto, vt cum dico, nullum album eſt nigrum, iſte eſt ſenſus, nihil quod eſt albũ eſt nigrum: & non iſte, nihil quod contingit eſſe album eſt nigrum: & propter hoc cum negatiua de ineſſe eſt maior, & minor de contingenti affirmatiua, non ſequitur actualis remotio maioris extremitatis ab his quæ contingenter ſumuntur ſub medio per minorem propoſitionem: ſed ſequitur remotio potentialis vnius ab alio: & ideò non ſequitur concluſio de ineſſe quæ actu remouet maiorem extremitatem de minori, ſed concluſio de contingenti ſequitur. Dico autem, quòd concluſio de ineſſe non ſequitur virtute præmiſſorum.

Ad argumenta facta in primo medio Vult dicere, quòd non valet iſta conſequẽtia in modis imperfectis: maior eſt de ineſſe vel de neceſſario: ergo concluſio erit de ineſſe vel de neceſſario. Inſtantia patent in mixtionibus de quibus in argumento, in quarum vna ſequitur concluſio de contingẽti, in altera vero ſequitur concluſio de ineſſe & contingẽti. Sed ſi aliquando valet illa conſequentia, hoc erit in coniugationibus perfectis, in quibus maior eſt cauſa cõſequentiæ totius, vt patet quando maior eſt de neceſſario, & minor de ineſſe: tunc enim ſequitur concluſio de neceſſario.

Aliter autem eſt in propoſitione negatiua de neceſſario: propter enim neceſſariam remotionem prædicati à ſubiecto, & ſub modo neceſſitatis in ipſa remouetur prædicatum à ſubiecto, & ab omnibus quæ ſunt ſub ſubiecto contenta, & ab his quæ contingit eſſe ſub ſubiecto. Et ideo tali propoſitione poſita pro maiori, & minori accepta de cõtingenti, ſequitur actualis remotio maioris extremitatis à minori, ab his quæ contingenter ſumuntur ſub medio per minorem propoſitionem: & ideo ſequitur concluſio negatiua de ineſſe. Patet igitur ratio quare maiore exiſtente negatiua de ineſſe non ſequitur concluſio de ineſſe, & propter quod ſequitur concluſio de ineſſe cum maior eſt negatiua de neceſſario.

Ad ea autem quæ contra hæc inducuntur, dicendum ad primum, quòd quamuis propoſitio de ineſſe ſimilior ſit concluſioni de ineſſe quam propoſitio de neceſſario, non tamen ſequitur, quòd maioris virtutis ſit ad inferendam concluſionem de ineſſe, quam propoſitio de neceſſario: quia propoſitio de ineſſe non dicit tantam virtutem inhærentiæ, quantam dicit propoſitio de neceſſario. Et maximè non ſequitur hoc in coniugationibus imperfectis, in quibus maior eſt de ineſſe vel de neceſſario: & ſi aliquando locum habet hoc, hoc erit in coniugationibus perfectis in quibus maior eſt cauſa conſequentiæ totius.

Ad id autem quod ſecundo inducitur, dicendum quòd propoſitio de ineſſe ſimpliciter ſecundum quod huiuſmodi non eſt neceſſaria, neque virtutem habet neceſſariæ propoſitionis: propoſitio enim de ineſſe ſimpliciter non plus exigit, niſi quod rationes terminorum quocunq; modo cohæreant vel ſecundũ modũ dicendi per ſe, vel ſecundum modũ aliquẽ reducibilẽ ad modũ dicendi per ſe, vel hoc modo diſcohæreant in propoſitione negatiua. Propoſitio autem de neceſſario & hoc exigit & addit, quòd termini propoſitionum adinuicem habeant cohærentiam cauſalem vel diſcohærentiam. Hoc autem ex hoc patet: quia quando contingens natum ponitur ineſſe, eſt propoſitio de ineſſe per ſe: non tamen eſt neceſſaria: nec poteſt modificari per modum neceſſitatis: & ideò non ſequitur, quòd ſi propoſitio de neceſſario poteſt in concluſionem de ineſſe ſimpliciter, quòd propoſitio de ineſſe ſimpliciter poſſit etiam in concluſionem de ineſſe: quia propoſitio de ineſſe ſimpliciter non totam habet virtutem illius quæ eſt de neceſſario.

Differentia inter propoſitionem de ineſſe ſimpliciter & propoſitionẽ de neceſſario veram.

Ad alias rationes. Quod hæc propoſitio ſit falſa, de neceſſitate nullum album eſt nigrum.

Ad ea autem quæ inducuntur ad ſecundam partem iſtius quæſtionis. Dicendum ad primum, quòd hæc propoſitio eſt falſa, de neceſſitate nullum album eſt nigrum: ad hoc enim, quòd vera eſſet, oporteret prædicatum remoueri ab omnibus his, & quæ actu & quæ potentia ſunt alba, ſiue ſub ſubiecto ſub hoc ſenſu, nihil quod poteſt eſſe album, de neceſſitate eſt nigrum, vel poteſt eſſe nigrum: hoc autem falſum eſt. Similiter autem eſt de hac, nullum album eſt nigrum: quamuis enim hæc vera ſit ſimpliciter, non tamen eſt neceſſaria.

Ad aliam quæ inducitur inſtantiam, diſtinguendum eſt: cum enim dicitur, contingit omne mouens eſſe lapidem: aut enim dicitur, quòd omne quod contingit eſſe mouens, contingit eſſe lapidem: & ſic falſa eſt: & concluſio quæ ſequitur, eſt falſa. Aut accipitur ſub hoc ſenſu, omne quod eſt mouens, contingit eſſe lapidem: & ſic eſt vera, ſi ponatur, quòd nihil mouetur niſi lapis: & hoc modo ipſa exiſtente vera, neceſſe eſt concluſionem eſſe veram, ſcilicet quòd nullum mouens ſit homo: & ſic prout minor propoſitio eſt vera, & ipſa concluſio eſt vera. Poſſet tamen fortè melius dici, quòd vtraque inſtantia eſt ſophiſtica: quia in vtraque minor propoſitio accipitur de contingenti infinito, cum deberet eſſe de contingenti nato per exiſtentiam maioris quæ eſt de neceſſario. *Aliter.*

Ad aliud dicendum quod concluſio quæ ſequitur eſt de ineſſe ſimpliciter: & inſtantia quæ adducitur eſt ſophiſtica: quia minor de contingenti infinito, cum deberet eſſe de contingenti nato.

Ad hoc autem quod obiicitur de ſimilitudine concluſionis ad præmiſſas. Dicendum, quòd propoſitio de ineſſe ſimpliciter & propoſitio de neceſſario in hoc ſimiles ſunt, quod vtraque eſt de ineſſe ſecundum cohærentiam actualem terminorum propoſitionis, hoc eſt, prædicati ad ſubiectum.

Dubitatio.

Si autem aliquis quærat dicens, cum ex iſtis coniugationibus ſequatur duplex concluſio, ſcilicet de ineſſe & de contingenti, quæ illarum ſequatur principaliter & primo? Dicendum, quòd primo & principaliter ſequitur cõcluſio de non ineſſe. Et huius eſt duplex ratio. *Solutio.* Vna quidem & principalis: quia cum maior ſit de neceſſario non ineſſe, remouetur in ea prædicatum ab omnibus quæ ſunt vel poſſunt eſſe ſub medio: & ſic ſequitur ratione maioris (ex qua eſt virtus conſequentiæ) concluſio de ineſſe. Alia ratio eſt: quia ſecundum ordinem

Digitized by Google

ordinem naturalem propoſitionum de ineſſe & de contingenti propoſitio de ineſſe antecedit propoſitionem de contingenti. Propterea in præhabitis probatum eſt, quòd concluſio de contingenti ſequitur per hoc: quia concluſio de ineſſe ſequebatur, ex qua vlterius concluditur illa de contingenti.

Vide ſupra in c. 13. Dubitatio.

Adhuc autem ſi aliquis quærat dicens, quod ex quo iſtæ coniugationes poſſunt in concluſionem de ineſſe, & in concluſionem de contingenti, vtrum etiam poſſint in concluſionem de neceſſario? Videtur enim probari poſſe, quod ſic: quia cum maior eſt de neceſſario in qua eſt virtus conſequentiæ, & maior ſit virtus neceſſarij ad neceſſarium, quam neceſſarij ad ineſſe, videtur magis poſſe in concluſionem de neceſſario, quam in concluſionem de ineſſe: & poteſt in illam de ineſſe: ergo multo magis poteſt in illam de neceſſario.

Adhuc hæc concluſio, nullum c. eſt a. aut eſt vera ſub hoc ſenſu, quod nullum c. neceſſe eſt eſſe a. aut ſub hoc ſenſu, quod contingit aliquod c. eſſe a. Si primo modo, habetur propoſitum. Si ſecundo modo, tunc ex concluſione & minore coniunctis deſtruitur maior in tertia figura ſyllogizamdo per vniformem generationem ſyllogiſmorum de contingenti, ſic, contingit aliquod c. eſſe a. contingit omne c. eſſe b. ergo contingit aliquod b. eſſe a. quæ eſt oppoſita maioris.

Solutio.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd non ſequitur concluſio de neceſſario ex tali coniugatione, ita quod ad illam concluſionem inferendam ordinetur vtilitas coniugationis: in aliquibus tamen terminis ex habitudine terminorum poterit eſſe concluſio neceſſaria. Et ratio huius eſt: quia maior remouet prædicatum ab omnibus his quæ ſunt vel eſſe poſſunt ſub medio: & ideò quia ſequitur remotio actualis maioris extremitatis à contentis ſub medio, ideò ſequitur concluſio de ineſſe primo & principaliter, quæ concluſio de ineſſe in aliquibus terminis eſt vera ſimpliciter & neceſſaria, & in aliquibus vera ſimpliciter & non neceſſaria: & per hoc patet ſolutio ad primum.

Ad hoc autem quod vlterius quæritur, vtrum hæc, nullum c. eſt a. ſit vera ideo quia nullum c. eſſe a. ſit neceſſe, aut ideo quia contingit aliquod c. eſſe a. Dicendum, quòd aliquando eſt vera ideò quia nullum c. neceſſe eſt eſſe a. & aliquando ideò quia contingit aliquod c. eſſe a. In quibuſdam enim terminis ſequitur vnum, & in aliquibus alterum: & ideò neutrum iſtorum ſequitur primo: ſed commue vtriſque ſequitur ſimpliciter ex tali coniugatione: commune autem non eſt niſi concluſio de ineſſe quæ ſimpliciter eſt vera: & ideò illa ſola ſequitur virtute coniugationis.

* * *

CAPVT XVI.

De conſequentia coniugationum impefectarum in quibus maior eſt affirmatiua de neceſſario.

Dubitatio, vtrum maiori affirmatiua exiſtente de neceſſario, & minori de contingenti, ſequatur concluſio de ineſſe & de neceſſario.

Circa coniugationes imperfectas in quibus maior eſt affirmatiua de neceſſario, adhuc reſtant quædam dubitabilia: ex his enim dictum eſt, quòd ſolum ſequitur concluſio de contingenti: cum tamen videatur poſſe probari, quòd ſequitur etiam concluſio de neceſſario, & etiam concluſio de ineſſe. Quod enim ſequatur concluſio de neceſſario, videtur probari ſic. Maiore enim exiſtente affirmatiua de neceſſario, & minori de contingenti, ponatur minor quæ eſt de contingenti ineſſe: & tunc patet per hoc quod in antehabitis de mixtione neceſſarij & ineſſe dictum eſt, quòd ſequitur concluſio de neceſſario: quia maiore exiſtente de neceſſario, & minori de ineſſe ſequitur concluſio de neceſſario. Et per eandem etiam rationem oſtendi poteſt, quòd in modis perfectis ſequitur concluſio de ineſſe, ſi maior in talibus modis quæ eſt de contingenti, ponatur ineſſe.

Solutio ad dubitationem & notanda.

Et proculdubio hoc videtur eſſe verum, ſi concedatur, quòd minor quæ eſt de contingenti, ponatur ineſſe: tunc enim pro certo ſequitur concluſio de neceſſario, & etiam de ineſſe ſimilis maiori propoſitioni. Sed non ſequitur concluſio de neceſſario vel de ineſſe quandiu minor manet de contingenti. Vnde per poſitionem minoris ineſſe, generatur alia coniugatio, ex qua ſequitur concluſio quæ quandiu manet de contingenti, non ſequebatur. Cauſa autem propter quam non ſequitur concluſio de neceſſario vel de ineſſe, quãdiu manet minor de contingenti, hæc eſt: quia vniuerſalis affirmatiua de neceſſario, affirmat prædicatum quod eſt maior extremitas, non niſi de his quæ actu ſunt ſub medio, quod eſt ſubiectum maioris propoſitionis, & non de his quæ contingit eſſe ſub ſubiecto: hæc enim propoſitio, omnis homo de neceſſitate eſt animal, non dicit, quòd quicquid poteſt eſſe homo, eſt animal: ſed dicit, quòd quicquid eſt homo, eſt animal: & ideò tali propoſitione pro maiore poſita & minori de contingenti, non ſequitur actualis affirmatiua de his quæ contingenter ſunt ſub medio: & ideò non ſequitur concluſio de neceſſario affirmatiua neque de ineſſe, niſi ſumatur illa de contingenti in ſenſu compoſitionis: quia in vtraque actualiter affirmatur prædicatum de ſubiecto. Dico autem ſub ſenſu compoſitionis ſumptam, in qua modus refertur ad totum, ſicut cum dico, contingit omnem hominem eſſe animal, hoc eſt, omnem hominem eſſe animal eſt contingens: ſic enim in vtraque, hoc eſt, tam in illa quæ eſt de neceſſario, quam in illa quæ eſt de contingenti, actualiter affirmatur prædicatum de ſubiecto.

Notandum tamen, quòd affirmatiua de neceſſario

neceſſario ſecundum ſenſum compoſitionis ſumpta aliter ſe habet quam in ſyllogiſmis: quia ſumpta in ſenſu compoſitionis termini in ea ſumpti ſupponunt ſimpliciter, ſed ſecundum hunc ſenſum non ſumuntur propoſitiones de neceſſario quando ex eis fit ſyllogiſmus. Et ex his poteſt eſſe manifeſtum propter quid maiori exiſtente de neceſſario affirmatiua, non ſequitur concluſio de ineſſe, ſicut ſequitur concluſio de ineſſe maiore exiſtente negatiua de neceſſario. In negatiua enim de neceſſario remouetur prædicatum actualiter de his quæ actu & quæ potentia ſunt ſub ſubiecto. In affirmatiua autem tantum affirmatur actualiter de his quæ actu ſunt ſub ſubiecto. Et hoc facit negatio quæ plus tollit quam ponit affirmatio.

Nota quare maiori exiſtente affirmatiua de neceſſario & minori de contingenti non ſequitur concluſio de ineſſe. Sed bene quando maior eſt negatiua de neceſſario. Negatio enim ſe extendit etiam ad nõ entia: cuius ſignũ: quia cõmuniter dicitur, quod nomen infinitũ dicitur de ente & non ente indifferẽter: vt patet primo periher. non autem affirmatio ſe extendit ad illa.

Poteſt autem adhuc eſſe dubium, vtrum ex tali coniugatione ſequatur concluſio de ineſſe. Videtur autem, quòd ſic: quia ſicut ſe habet negatiuum de ineſſe ad negatiuum de neceſſario, ita ſe habet affirmatiuum de ineſſe ad affirmatiuum de neceſſario: propter quod cum negatiuum de neceſſario poſſit in negatiuum de ineſſe, videtur quòd affirmatiuum de neceſſario poſſit in affirmatiuum de ineſſe.

Adhuc fiat hoc modo ſyllogiſmus: de neceſſitate omne b. eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo omne c. eſt a. Aut ſequitur, aut non. Si ſequitur, habetur propoſitum. Si non, detur oppoſitum: oppoſitum autem eſt, aliquod c. non eſt a. Ex hac autem & minore poſita ineſſe deſtruitur maior per quintum modum tertiæ figuræ. Sic etiam poteſt dari inſtantia in terminis notis, de neceſſitate omne grammaticum eſt ſciens: contingit omnem hominem eſſe grammaticum: non tamen ſequitur, quòd omnis homo eſt ſciens: poſſumus enim ponere, quod omnis homo ſit ignorans.

Ad primum autem iſtorum dicendum eſt, quòd diuerſa eſt virtus negatiuæ de neceſſario & affirmatiuæ de neceſſario: & ideo poteſt ex negatiua ſequi illa de ineſſe, quamuis non ſequatur ex affirmatiua. Hoc autem patet ex prædictis.

Ad aliud dicendum, quòd dandum eſt oppoſitum concluſionis: ſed minor quæ eſt de contingenti, non eſt ponenda ineſſe: quia oppoſitum concluſionis de ineſſe, eſt compoſſibile minori de contingenti: ſed incompoſſibile eſt eidem poſitæ ineſſe: & ideò ſi ponatur minor ineſſe, iam noua fit repugnantia quæ prius non erat: & ideò ſequitur impoſſibile.

Quod maiori exiſtente affirmatiua de neceſſario & minori de contingenti ſequatur cõcluſio de ineſſe.

Si autem obiiciatur, quòd ſecundum hoc malè probat Ariſtot. in prioribus, vbi probat concluſionem de contingenti ex iſta coniugatione, quando ponit illam de contingenti ineſſe. Dicendum, quòd oppoſitum concluſionis de contingenti pro poſſibili non ſolum eſt incompoſſibile minori poſitæ ineſſe, ſed etiam ipſi minori dum eſt de contingenti: quia cum omne c. ex neceſſitate ſit a. incompoſſibiles ſunt hæ duæ, aliquod c. ex neceſſitate non eſt a. & contingit omne c. eſſe b. ſicut patet ex dictis immediatè in mixtione præcedenti de contingenti & ineſſe. Potuit itaque Ariſtot. probando conſequentiam concluſionis de contingenti bene ponere minorem ineſſe: eadem enim eſt incompoſſibilitas oppoſiti concluſionis & minoris ante poſitionem eius ineſſe, & poſtquam ineſſe poſita eſt, & non fit noua incompoſſibilitas.

Obiectio. Siquis autem obiiciat, quòd poſito poſſibili non accidit impoſſibile. *Solutio.* Dicendum, quòd hoc verum eſt abſolutè, ſicut etiam in præhabitis dictum eſt: ſi enim conſideretur abſolutè poſſibile ſecundum quod tale eſt, nihil ex eo ſequitur impoſſibile: ſed ex poſitione poſſibilis (cum comparatione ad aliquid cui hoc impoſſibile eſt) poteſt accidere impoſſibile.

Dubitatio apparens circa probationem Ariſt. coniugat. ex maior. negatiua de neceſſario & minori de contingente.

Adhuc autem in hac coniugatione videtur dubium de probatione quæ facta eſt ſecundum ſententiam Ariſtot. qua probatur, quòd concluſio de ineſſe ſequitur: hæc enim probatio nulla eſſe videtur: fit enim in illa probatione mixtio neceſſarij & ineſſe: cum tamen illa de ineſſe poſſit eſſe de ineſſe vt nunc. Cuius probatio eſt: quia ſi maior ſit negatiua de neceſſario, & minor ſit affirmatiua vel negatiua de contingenti, ſequitur duplex concluſio: vna de ineſſe, & altera de contingenti pro poſſibili: ſed ſi concluſio de contingenti pro poſſibili ponatur ineſſe, aliquando erit de ineſſe vt nunc, & aliquando de ineſſe ſimpliciter: cum ergo accipitur oppoſitum concluſionis talis cum conuerſa maioris, accipit propoſitionem, quæ poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: & hoc modo ſyllogiſmus mixtus de neceſſario & ineſſe vt nunc, nihil valet & nihil probat, vt videtur. *Solutio.* Sed ad hoc dicendum, quòd probatio eſt bona & mixtio neceſſarij & ineſſe non eſt de ineſſe vt nunc: quia ſicut ineſſe continet ſub ſe ineſſe ſimpliciter & ineſſe vt nunc, ſic contingens in antehabitis per non neceſſarium determinatum continet ſub ſe & contingens natum & contingens infinitum. Vnde ſicut in mixtione neceſſarij & ineſſe maior quæ eſt de neceſſario, appropriat ſibi minorem ad ſtandum pro ineſſe ſimpliciter, ſic in mixtione neceſſarij & contingentis maior quæ eſt de neceſſario, appropriat ſibi minorem quæ eſt de contingenti ad ſtandum pro contingenti nato. Minore autem ſic exiſtente de contingenti nato, oportet concluſionem concludi de ineſſe ſimpliciter in modo negatiuo: & ideo oppoſitum talis concluſionis aſſimilatur conuerſæ maioris: & tunc bona eſt mixtio de neceſſario & ineſſe ſimpliciter ſecundum hunc modum. Hoc autem probatur per exemplum hoc modo, de neceſſitate nullum muſicum eſt lignum: contingit omnem hominem eſſe muſicum: ergo nullus homo eſt lignum.

Quãdo maior eſt de neceſſario & minor de cõtingẽti, ſemper minor debet accipi de contingenti nato.

Ex dictis ergo patet, quòd in modis huius mixtionis neceſſarij & contingentis minor accipi debet de contingenti nato.

Obiectio. Secundum autem ea quæ dicta ſunt oritur quæſtio: quia cum maior de ineſſe (in mixtione contingentis & ineſſe) ſit de ineſſe ſimpliciter, videtur quòd exigat maior de ineſſe ſimpliciter minorem eſſe de contingenti nato, cum maior de neceſſario in mixtione contingentis & neceſſarij ſic exigat minorem eſſe de contingenti nato. *Solutio.* Dicendum ad hoc, quòd hoc non oportet: maior enim de ineſſe non appropriat aliquam ſibi minorem niſi ad ſumendum

Quomodo maior de ineſſe non

appropriat minorem de contingenti ad b c vt ſit de cõtingenti nato, ſicut facit maior de neceſſario:

mendum ſub ipſa, ſed non ad ſic vel ſic ſumendum. Maior autem de neceſſario appropriat ſibi minorem ad hoc quod ſit de ineſſe ſimpliciter: & ideo illa de neceſſario appropriat ſibi minorem de contingenti, vt ſit de contingenti nato: quia illa poſita ineſſe erit de ineſſe ſimpliciter. Hanc autem appropriationem non poteſt facere maior quæ eſt de ineſſe tantum.

Obiectio.

Si autem aliquis obiiciens dicat, quòd tam in modis affirmatiuis quam in modis negatiuis illa quæ eſt de ineſſe, ſumitur de ineſſe ſimpliciter: videtur ergo, quòd in vtriſque modis deberet ſequi concluſio quæ ſit de ineſſe ſimpliciter, vel concluſio de ineſſe ad minus.

Solutio.

Dicendum eſt ad hoc, quòd argumentum non valet: quia acceptio minoris de contingenti nato non eſt cauſa quare ſequitur concluſio de ineſſe, ſed potius virtus propoſitionis negatiuæ, ſicut paulò ante dictum eſt. Quod autem minor in talibus ſyllogiſmis efficitur de ineſſe ſimpliciter, hoc facit minor quæ eſt de cõtingenti nato. Cauſa ergo propter quam ſequitur concluſio de ineſſe, deficit in modis affirmatiuis: & ideò non valet argumentum inductum.

Quare maior negatiua de neceſſario infert cõcluſionem de ineſſe ſimpliciter, cum minor eſt de contingenti: non autem maior de neceſſario affirmatiua.

Cauſa autem huius in modis negatiuis patere poteſt hoc modo. Si enim impoſſibile eſt aliquod b. eſſe a. cum b. inſit c. ſecundum cauſam ei innatam, oportet quod minor ſit de contingenti nato: patet, quòd non poterit c. eſſe a. in concluſione: & ideo erit concluſio negatiua de ineſſe ſimpliciter, ſicut patet in ſuperius poſitis terminis, lignum, muſicum, homo. In his enim maior extremitas impoſſibiliter ſe habet ad medium: medium autem ad minus ſecundum contingens natum. Si autem in affirmatiuo ſyllogiſmo omne b. de neceſſitate ſit a. quamuis b. contingat ineſſe omni c. ſecundum cauſam innatam & ſit de contingenti nato, non oportet, quòd a. (quod in prima figura eſt ſupra b.) inſit c. actualiter, ſicut patere poteſt in his terminis, ſciens, muſicum, homo, in quibus maius ad medium ſe habet ex neceſſitate, medium autem ad minus ſecundum contingens natum. Hæc tamen omnia plenius patent per virtutem negatiuæ diuerſam ab affirmatiua, quando vtraque fuerit de neceſſario.

Dubitatio.

Sed ex his quæ dicta ſunt, oritur dubitatio: prius enim dictum eſt, quòd in iſta mixtione contingentis & ineſſe maior propoſitio de ineſſe ſiue affirmatiuè ſiue negatiuè tantum prædicatur de his quæ actu ſunt ſub ſubiecto: cum tamen dictum ſit, quòd ſubiectum maioris, quod eſt ad concluſionem probandam, ſtat in maiori in qua eſt ſubiectum propoſitionis de ineſſe ſimpliciter ſicut in minori in qua eſt prædicatum de contingenter ineſſe: aliter enim videbatur fieri fallacia figuræ dictionis.

Solutio. Habitudo terminorũ in propoſitione de ineſſe ſimpliciter poteſt dupliciter conſiderari.

Sed ad hod dicendum, quòd termini propoſitionis de ineſſe ſimpliciter poſſunt conſiderari ſecundum habitudinem naturalem eorum adinuicem circumſcr:pro eſſe actuali: & ſic in ipſis eſt ampliatio: quicquid enim poteſt eſſe ſub altero illorum, poteſt eſſe reliquum vel remoueri à reliquo. Dictum autem [illegible] ampliari ſecundum ipſius naturam in maiori de ineſſe ad habitudinem comparatam ad prædicatum ſecundum ipſius naturam circumſcripto eſſe actuali & accidentali. Vel poſſunt termini de ineſſe ſimpliciter taliter ſe habere vt ſub eſſe actuali, ita vt componantur & diuidantur per eſſe actuale: & ſub iſta conſideratione non cadit ampliatio ſuper eos: & ſic dictum eſt hîc prædicatum actualiter affirmari vel negari de his tantum quæ actu continentur ſub ſubiecto.

Dubitatio.

Adhuc autem dubitatur de hoc quod dictum eſt, quòd ſcilicet minorem de contingenti affirmatiuam non ſequitur concluſio de ineſſe: & ſi aliquis dicat, quòd ſequitur, non contingit illum ducere ad impoſſibile, cum tamen dicat falſum.

Solutio.

Sed ad hoc dicendum, quòd bene poteſt improbari falſum quod dictum eſt ex conceſſis: tamen non eſt ducere illud ad impoſſibile: quia ſi accipiatur concluſio de ineſſe, quam dicit ſequi: & combinetur cum maiori propoſitione ad deſtruendam minorem (ſic, contingit nullum b. eſſe a. nullum c. eſt b.) fit inutilis coniugatio in mixtione contingentis & ineſſe in ſecundo figuræ primæ: in illa enim non fit ſyllogiſmus niſi vniuerſalis affirmatiua ſit de ineſſe ſimpliciter: hoc autem modo non eſt hic: quod patet: quia ex quo contingens quod ſequitur in modo perfecto iſtius mixtionis eſt contingens primo in hoc tractatu determinatum, quod ſcilicet eſt contingens infinitum, quod aliquando vel æqualiter poterit eſſe: patet quòd talis concluſio poſita ineſſe poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: & non oportet, quòd ſit de ineſſe ſimpliciter: & ideò fit inutilis coniugatio ex acceptione eius & combinatione cum illa de contingenti. Si autem accipiatur oppoſitum concluſionis quæ eſt de ineſſe cum minori ad deſtruendum maiorem (ſic, nullum c. eſt a. neceſſe eſt omne c. eſſe b.) fiet inutilis coniugatio in mixtione neceſſarij & ineſſe in ſecundo tertiæ: ibi enim non fit ſyllogiſmus niſi vniuerſali negatiua exiſtente de neceſſario. Et ſic patet, quòd quamuis dicatur ſequi concluſio de ineſſe in dicta coniugatione, non erit tamen ſic dicentem ducere ad impoſſibile.

Duo principia pro coniugationibus vtilibus huius primæ figuræ, & numerus omnium coniugationum huius mixtionis in prima figura.

Si autem quæritur de ſufficientia modorum iſtius mixtionis. Dicendum eſt, quòd multiplicantur hic ſicut in aliis: ſed ad diſcernendas vtiles ab inutilibus ſupponenda propria principia iſtius mixtionis, & ſunt duo, ſcilicet quod maior ſit vniuerſalis, & quod minor non ſit negatiua de neceſſario: tunc enim patebit hîc, quòd duodecim ſunt vtiles coniugationes, & 32. inutiles, ſicut in præcedenti mixtione & in aliis. Ratio autem quare illud ſupponendum ſit, & ratio ſufficientiæ coniugationum & inutilium, patet ex prædeterminatis in aliis mixtionibus.

CAPVT

CAPVT XVII.

De formatione particularium ſyllogiſmorum in prima figura mixtionis neceſſarij & contingentis.

Eodem autem modo ſe habebit, &c.

EOdem autem modo ſicut dictum eſt de vniuerſalibus huius mixtionis ſyllogiſmis, ſic etiam ſe habebit in perfectione & imperfectione coniugationum, & vtilitate & inutilitate coniugationum ordinatarum ad particulares ſyllogiſmos. Inter particulares primo dicamus de his coniugationibus quæ habent propoſitionem de neceſſario negatiuam: hæ enim quatuor ſunt: aut enim minor particularis eſt de neceſſario, aut maior vniuerſalis. Si quidem minor particularis ſit de neceſſario, ſic fiunt duæ coniugationes: poteſt enim maior de contingenti eſſe affirmatiua vel negatiua: ſed quia ambæ iſtæ coniugationes ſunt inutiles, ipſas omittamus. Si autem maior eſt de neceſſario,& minor de contingenti,ſic fiunt iterum duæ coniugationes: quia minor erit aut affirmatiua de contingenti, aut negatiua de contingenti,& ambæ ſunt vtiles,& poſſunt in duplicem concluſionem, ſicut patebit. Ponamus ergo primo illam quæ habet maiorem vniuerſalem de neceſſario, & minorem particularem de contingenti, quæ eſt quartus modus primæ figuræ, & oſtendamus, quòd illa concludit concluſionem de ineſſe, ſic, ſi dicamus a. nulli b. contingere ineſſe, ita quod de neceſſitate nullum b. ſit a. b. autem alicui c. contingat ineſſe,ita quod aliquod c.contingat eſſe b. ſequitur neceſſitate ſyllogiſtica, quod aliquod c. non eſt a. Hoc autem probatur deducendo ad impoſſibile ex oppoſito concluſionis & conuerſa maioris de neceſſario ſic: ſumatur enim oppoſitum concluſionis de ineſſe quod eſt, omne c.eſt a. & ſumatur conuerſa maioris quæ eſt hæc, nullum a. de neceſſitate eſt b. ſic, nullum a. de neceſſitate eſt b. omne c.a.ſequitur, quòd nullum c. de neceſſitate eſt b. quæ eſt oppoſita minoris per ſyllogiſmum mixtionis neceſſarij & ineſſe in ſecundo primæ figuræ. Similiter ſi omni c.ineſt a.& a.nulli b. contingit ineſſe, ſequitur quòd nulli c. contingit ineſſe b. quod eſt oppoſitum minoris: quia in minori poſitum fuit, quòd alicui b. contingit ineſſe a. Alia autem coniugatio quæ habet minorem negatiuam de contingenti,intelligi poteſt per iſtam: quia ſimilem iſti habet poteſtatem, & ſimiliter perficitur, niſi in hoc ſolo, quòd oportet minorem conuerti ad oppoſitam qualitatem: tunc enim eſt ſyllogiſmus in quarto primæ, ſicut & ille de quo dictum eſt.

Quãdo autem particularis affirmatiua,&c.

Similiter autem quatuor ſunt illæ quæ habent propoſitionem affirmatiuam de neceſſario. Si enim minor particularis eſt de neceſſario,fiunt duæ coniugationes: ſi autem maior & vniuerſalis, fiunt aliæ duæ. Variantur enim per affirmatiuum & negatiuum: & omnes iſtæ coniugationes ſunt inutiles reſpectu concluſionis de ineſſe. Et duæ illarum coniugationum perfectæ ſunt, illæ ſcilicet, quæ habent maiorem de contingenti affirmatiuam vel negatiuam,& concludunt contingens ſecundum ſuperius dictam determinationem, quod eſt contingens ad vtrumlibet. Aliæ autem duæ ſunt imperfectæ, ſcilicet vbi minor eſt de contingenti affirmatiua vel negatiua, & concludunt contingens pro poſſibili. Quod autem omnes iſtæ coniugationes inutiles ſunt ad concluſionem de ineſſe, ſimiliter oſtenditur ſicut oſtenſum eſt vniuerſalibus ſyllogiſmis. Ex quo patet, quòd quando particularis affirmatiua de neceſſario eſt in ſyllogiſmo priuatiuo(ſicut eſt quartus primæ, in quo minor eſt particularis affirmatiua, quæ eſt b.c. propoſitio) aut quando vniuerſalis affirmatiua maior eſt in ſyllogiſmo affirmatiuo (ſicut eſt tertius primæ, in quo a. b. propoſitio maior eſt affirmatiua) non eſt ſyllogiſmus concludens aonclusionem de ineſſe: & hoc eodem modo demonſtratur, ſicut in vniuerſalibus ſyllogiſmus (in ſimilibus coniugationibus) eſt demonſtratum.

Si autẽ vniuerſale ponatur ad minorem, &c.

Coniugationes autem particulares habentes minorem vniuerſalem, ſimiliter variantur in octo coniugationes, quarum quatuor habent minorem negatiuam de neceſſario: quæ ambæ ſunt inutiles ſicut per inſtantiam terminorum oſtendi poteſt. Si enim vniuerſale quidem ponatur ad minorem extremitatem ſiue affirmatiuum ſiue negatiuum & ſit de contingenti,particulare autem ad maiorem & ſit de neceſſario, non erit coniugatio huius mixtionis. Termini autem ex quibus ſequitur ex neceſſitate omni ineſſe, ſunt animal, album, homo: & ſi forte iſti termini non ad omnes dictas coniugationes ſufficiunt ad ex neceſſitate ineſſe, ponatur loco eius, quod eſt homo, ſenſibile, prout conuertitur cum animali: & tunc ſufficiunt: & formatio ſyllogiſmorum facilis eſt cuilibet: animal enim maior extremitas contingenter ſe habet ad medium quod eſt album: ex neceſſitate autem ſe habet ad minorem extremitatem quæ eſt homo vel ſenſibile. Termini autem ad non contingere ineſſe ſiue ex neceſſitate non ineſſe, ſunt animal, album, tunica, in quibus maior extremitas ſe habet ad medium ſicut prius, ad minorem autem ſe habet per impoſſibile, & per nulli ex neceſſitate ineſſe.

Quãdo autem vniuerſale quidem, &c.

Quando autem vniuerſalis propoſitio eſt de neceſſario, & particularis eſt contingens, & vniuerſalis eſt priuatiua, eſt inutilis coniugatio: & probatur per inſtantiam terminorum. Et termini quidem omni ex neceſſitate ineſſe, ſunt animal, album, coruus, ſicut cuilibet patet ex prædictis. Ad nulli autem ex neceſſitate ineſſe, termini ſunt animal, album, pix.

Quum autem affirmatiuum, &c.

Si autem vniuerſalis affirmatiua de neceſſario & particularis de contingenti, eſt iterum inutilis coniugatio: & probatur per terminorum inſtantiam & ſunt termini ad de neceſſitate omni ineſſe, animal, album, cignus, ſicut per ſe patet. Termini autem ad contingere ſiue de neceſſitate nulli ineſſe, ſunt animal, album, pix.

Nec quãdo indefinitæ.

Adhuc autem nec erit vtilis coniugatio huius

Digitized by Google

huius mixtionis, quando ambæ imdefinitæ vel particulares ſunt propoſiones: termini autem communes inſtantiam ferentes contra has coniugationes ad ex neceſſitate ineſſe omni, animal, album, homo. Ad nulli autem ex neceſſitate ineſſe termini, animal, album, inanimatum. In talibus & animal alicui albo ſicut cigno, & album neceſſarium eſt ineſſe alicui inanimato vt niui, & alicui inanimato non contingit ineſſe: & in contingenti eſt ſimiliter, quòd alicui contingenter ineſt, & alicui non, propter quod ad omnes huiuſmodi coniugationes oſtendendas inutiles eſſe, prædicti termini ſunt vtiles.

In quo conuenit mixtio de neceſſario & contingenti cum mixtione de contingenti & ineſſe, & in quo ab illa differt.

Si autem mixtio iam determinata comparetur mixtioni præcedenti, quæ fuit mixtio contingentis & ineſſe, inuenietur quòd conuenientia iſtius mixtionis & illius in hoc eſt, quòd tot & ſimiles ſunt coniugationes vtiles & inutiles in iſta & in illa. Differentia autem inter eas eſt, quòd maiore exiſtente negatiua de ineſſe, non ſequebatur niſi concluſio de cótingenti: maiore autem exiſtente negatiua de neceſſario, ſequitur duplex concluſio: vna ſcilicet negatiua de ineſſe, alia negatiua de contingenti. Et ſunt omnes iſtæ coniugationes imperfectæ in quibus maior eſt de neceſſario, vel de ineſſe, & perficiuntur per figuras quæ prædictæ ſunt, ita quod habentes minorem affirmatiuam de contingenti quædam perficiuntur per primam figuram, quædam autem per ſecundam, & quædam per tertiam, ſicut patet per antedicta. Habentes autem minorem negatiuam de contingenti, perficiuntur per conuerſionem illius ad oppoſitam qualitatem, & vlteriorem reductionem ad impoſſibile.

Manifeſtũ eſt ergo, &c.

Manifeſtum eſt ergo ex his quæ dicta ſunt, quoniam quando ſimiliter ſe habent termini, maior ſcilicet & minor in mixtione neceſſarij & contingentis, & in mixtione contingentis & ineſſe ſecundum coniugationes vtiles & imperfectas, & fit ſecundum coniugationes vtiles, & non fit ſecundum coniugationes inutiles ſyllogiſmus. In mixtione autem neceſſarij & contingentis quando priuatiua eſt de neceſſario, fit concluſio & ſecundum contingere non ineſſe, & ſecundum non ineſſe: quod non fit quando illa de ineſſe eſt negatiua: & in hoc differunt.

Palam autem vlterius ex dictis eſt, quòd omnes tales ſyllogiſmi imperfecti ſunt, & quod perficiuntur per prædictas figuras, ſicut ante perfecti ſunt per prædicta à nobis.

CAPVT XVIII.

Quia non poteſt eſſe generatio vniformis de contingenti in ſecunda figura.

In ſecunda autem figura, &c.

Acturi autem de generatione vniformi ſyllogiſmorum de contingenti in ſecunda figura inutilium & vtilium coniugationũ, primo ponendæ ſunt regulæ, per quas regulantur huiuſmodi ſyllogiſmi, ſi fieri poſſunt in ſecunda figura.

Prima regula.

Prima autem regula eſt, quòd in ſecunda ſiue in media figura quando vtræque propoſitiones præmiſſæ ſunt contingentes ſiue de contingenti ad vtrumlibet qualitercunque combinentur ad modum aliquem cóſtituendũ, non fit ſyllogiſmus in ſecúda figura.

Secunda. Quando autem hæc quidem ineſſe, &c.

Secunda vero regula per quam regulari habent ſyllogiſmi contingentis & ineſſe, ſiue in mixtione contingentis & ineſſe, in ſecunda figura eſt hæc, quòd in ſecunda figura fit mixtio contingentis, & ineſſe, ſi vna propoſitionum fuerit affirmatiua & altera negatiua: & ſi illa propoſitio quæ eſt de ineſſe, fuerit vniuerſalis affirmatiua, non erit ſyllogiſmus in ſecunda figura. Si autem illa de ineſſe fuerit vniuerſalis negatiua, erit ſyllogiſmus in ſecunda figura ex mixtione contingentis & ineſſe.

Tertia. Eodem autem modo quando, &c.

Tertia regula eſt ſecundum quam regulatur mixtio contingentis & neceſſarij in ſecunda figura, & eſt hæc, quòd eodem modo eſt in mixtione contingentis & neceſſarij in ſecunda figura ſicut eſt in mixtione contingentis & ineſſe in ſecúda figura, quòd ſcilicet vniuerſali negatiua exiſtéte de neceſſario, fit ſyllogiſmus, ſed non fit ſyllogiſmus, vniuerſali affirmatiua exiſtente de neceſſario.

Quomodo in ſecunda figura non poteſt concludi niſi contingens pro poſſibili, & quare hoc fit.

His autem ita poſitis adhuc addendum eſt, quòd contingens quod concluditur in concluſionibus ſyllogiſmorum ſecundæ figuræ oportet accipere eodem modo, quemadmodum & in prioribus eſt acceptum, hoc eſt, quòd in tota iſta generatione ſyllogiſmorum de contingenti ſecundum mixtiones contingentis & ineſſe & neceſſarij & contingentis, non concluditur niſi contingens pro poſſibili. Si enim ſyllogiſmus talis vel talis mixtionis reducatur in primam figuram, erit in prima figura maior vniuerſalis negatiua, vel de ineſſe, vel de neceſſario: propter quod ſicut talis coniugatio in prima figura nó cócludit niſi cótingés pro poſſibili, ſic nec in ſecúda figura vniuerſales ſyllogiſmi, de quibus hic loquimur, nó poſſunt concludere niſi contingens pro poſſibili.

Quare ambabus de contingenti nihil ſequitur in ſecunda figura.

Has autem regulas verificabimus hoc modo, quibus verificatis ſatis patet generatio ſyllogiſmorum vniformium & mixtorum in ſecunda figura. Ad verificationem ergo primæ præponimus iſtam rationem: quoniam ſi perfici debat ſyllogiſmus ſecundæ figuræ, oportet quòd aut per conuerſionem propoſitionis de contingenti perficiatur, aut per deductionem ad impoſſibile. Sed neutro iſtorum modorum poteſt perfici ſyllogiſmus ſecundæ figuræ, qui eſt ex vtraque de contingenti. Ergo vtraque exiſtente de contingenti in ſecunda figura non erit ſyllogiſmus.

Primum igitur oſtendendum, &c.

Oſtendamus autem primo, quòd non poteſt perfici per conuerſionem, ita ſcilicet quòd vniuerſalis negatiua conuertatur in terminis ſecundum idem genus contingentis: ſed bene conuertitur in terminis in contingens commune, quod eſt contingens pro poſſibili, ſicut à principio iſtius libri determinatum eſt: nullo modo tamen conuertitur illa negatiua de contingenti ad vtrumlibet ſecundum idem genus contingentis.

Quod vniuerſalis negatiua de contingenti ad vtrumlibet non conuertitur.

Quod autem non conuertatur de contingenti ad vtrumlibet vniuerſalis negatiua, ſupponamus ex prius habitis, quia conuertitur illa de tali contingenti in oppoſitam qualitatem. Dicamus

uertatur in terminis: quia ſi ſic conuerteretur, tunc vniuerſalis affirmatiua conuerteretur in terminis.

camus igitur hoc ſuppoſito, quòd in contingere non conuertitur vniuerſalis priuatiua, vt ſi dicamus, quod a. contingit nulli b. quòd nullũ b. contingit eſſe a. non eſt neceſſe per conſequentiã conuerſionis, quòd è conuerſo b. contingat nulli a. hoc eſt, quòd nullum a. cõtingat eſſe c. hoc autẽ oſtenditur deducẽdo ad impoſſibile. Faciamus ergo iſtam conſequentiam conuerſionis ſic, nullum b. contingit eſſe a. ergo nullum a. contingit eſſe b. ſi enim ſequitur hoc, detur hæc, nullum b. contingit eſſe a. quoniam ergo iam oſtenſum eſt, quòd in contingenti conuertuntur affirmationes negationibus, ita quod contraria in contrariam, & contraiacentes ſibi per contradictionem in ſuas contraiacentes conuertuntur, ita quòd ſint affirmari modi, & contrariè vel contradictoriè in dicto ſiue propoſitione quæ modificatur: tunc ex hoc ſequitur ſi nullum a. contingit eſſe b. quod omne a. contingit eſſe b. ſed hoc eſt falſum: non enim ſequitur, ſi aliquod prædicatum alicui ſubiecto omni ſiue vniuerſaliter contingit ineſſe, quòd etiam è conueſo ſubiectum illud omni prædicato per conuerſionem contingat ineſſe: quare ſi contingit nullum a. eſſe b. non ſequitur, quòd contingat nullum b. eſſe a. ſi enim hoc detur, ſequitur, quòd contingit omne a. eſſe b. quod falſum eſt: quia vniuerſalis affirmatiua non conuertitur ſimpliciter in terminis. Hoc autem ſequitur ex hoc, quòd ponitur vniuerſalis negatiua conuerti in terminis in contingenti. Ergo talis hypotheſis eſt impoſſibilis.

Amplius autem nihil prohibet, &c.

Hoc autem idem per inſtantiam in terminis oſtenditur ſic: quia nihil prohibet in quibuſdam terminis a. quidem prædicatum nulli b. contingere: & tamen b. ſubiectum alicui quod eſt ſub a. prædicato de neceſſitate non ineſſe: ſit enim b. homo, & a. album: contingit enim album omni homini non ineſſe, ſiue nulli homini ineſſe: quia contingit nullum hominem eſſe album: quod probatur per hoc, quia contingit omnem hominem eſſe album propter conuerſionem in oppoſitam qualitatem: non tamen contingit nullum album eſſe hominem: quia quædam alba neceſſe eſt nõ eſſe hominẽ, ſicut cignum, & niuem, & margaritã, & huiuſmodi. Quod autem neceſſarium eſt non eſſe, nõ poteſt eſſe contingens eſſe vel non eſſe: quia neceſſarium & tale contingens oppoſita ſunt.

Sed nec ex impoſſibili, &c.

Hoc autem idem etiam per ſignum oſtendi poteſt: quia ſi vniuerſalis negatiua conuertitur in terminis, quando eſt de contingenti, ſignum eſſet, quòd talis conuerſio oſtendi poſſet per deductionem ad impoſſibile, ſicut aliæ conuerſiones oſtenduntur. Si autem oſtendi poſſet hoc per impoſſibile, oporteret quod ſic oſtenderetur: contingit nullum b. eſſe a. ergo contingit nullum a. eſſe b. ſi non ſequitur, tunc ſtabit oppoſitum cum præmiſſa: oppoſitum autem eſt, non contingit nullum a. eſſe b. hæc autem conuertitur cum iſta, neceſſe aliquod a. eſſe b. Si autem neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. neceſſe eſt aliquod b. eſſe a. & hæc non poteſt ſtare cum prima, hac ſcilicet, contingit nullum b. eſſe a. ſic ergo ſi conuertitur, deberet oſtendi per impoſſibile: ſed patet, quòd conuertens propoſitionem vniuerſalem negatiuam de contingenti, per impoſſibile conuerſionem illam non oſtendet, ita quòd oſtendendo aſſumat quod eſt oppoſitum cõuertentis, ſcilicet quod dicat falſum eſſe quod b. contingat nulli a. & verum eſſe oppoſitum huius, ſcilibet quod b. non contingit nulli a. eò quod iſta duo ſunt affirmatio & negatio oppoſitæ. Si autem hoc detur, quòd non contingit b. nulli a. tunc verum erit, quod ex neceſſitate alicui a. oportet ineſſe b. quia æquipollent iſtæ duæ, & vna cõuertitur cum alia: & ſi detur, quòd aliquod a. de neceſſitate eſt b. tunc per conuerſionem particularis ſequitur, quòd etiam aliquod b. neceſſe eſt eſſe a. hoc autem eſt impoſſibile: quia non ſtat cum prima, quæ dicit, quòd contingit nullum b. eſſe a. Eſt ergo hoc impoſſibile: vnde ſi per impoſſibile oſtendatur iſta conuerſio, ſicut dictum eſt, oportet quod oſtendatur: & non ſequitur impoſſibile: quia non ſequitur, quod ſi a. non contingit nulli b. ita quod non contingit nullum b. eſſe a. quòd propter hoc neceſſe ſit alicui b. ineſſe a.

Nam ſi cõtingere nulli dupliciter dicitur.

Huius autem cauſa eſt, quòd cum dicitur, nullum b. contingit eſſe a. hæc negatiua de cõtingenti duas habet cauſas veritatis: nam non contingere nulli dupliciter dicitur: hoc quidem in vno ſenſu eſt verum ſi ex neceſſitate alicui ineſt: & hic ſenſus eſt ex oppoſitione contingentis & neceſſarij: aliud autem dicitur alicui non contingere, ſi ex neceſſitate alicui non ineſt, ita quod impoſſibile ſit ineſſe. Patet igitur, quòd ſic ducens ad impoſſibile procedit à propoſitione quæ duas habet cauſas veritatis ad vnam illarum cauſarum: & ſic peccat ſecundum fallaciam conſequentis. Hoc autem ſic declaratur: quia igitur manifeſtum eſt iſtã propoſitionem, non contingit nullum a. eſſe b. quæ eſt oppoſita conuertentis, verificari pro hoc ſenſu, neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. ideo iſte ſenſus ſupponatur: & oſtendamus, quoniam adhuc & alium ſenſum habet ſuæ veritatis, ſcilicet quod neceſſe eſt aliquod a. non eſſe b. Hoc autem oſtenditur per ſimile in negatione vniuerſalis affirmatiuæ de contingenti: etiam hoc non ſequitur, ſi b. alicui eorum quæ ſunt a. non ineſt ex neceſſitate, quòd propter hoc b. contingit omni a. ineſſe: ſicut non ſequitur, quod id quod alicui ineſt ex neceſſitate, quòd propter hoc omni illi contingit ineſſe. Sicut ergo hæc negatiua, non contingit omne a. eſſe b. verificatur pro iſta, neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. ſequitur enim, ſi neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. non contingit omne a. eſſe b. ſic etiam hæc negatiua, non contingit nullum a. eſſe b. verificatur pro iſta, neceſſe eſt aliquod a. non eſſe b. & ita ſequitur, ſi neceſſe eſt aliquod a. non eſſe b. quòd non contingit nullum a. non eſſe b. Patet igitur, quòd inducta propoſitio duas habet cauſas ſuæ veritatis.

Adhuc autem (vt melius hoc declaretur) oſtendamus, quòd negatio vniuerſalis affirmatiuæ de contingenti ſequitur ad particularem affirmatiuam de neceſſario, ſic non contingit omni ineſſe, ſequitur ad neceſſe ineſſe alicui, & verificatur pro illa negatiua de contingenti, & non conuertitur. Si ergo ſic arguatur, non contingit omne d. eſſe c. ergo neceſſe eſt aliquod d. non eſſe c. illud non ſequitur: quia po-

terit eſſe vera, ſi neceſſe eſt aliquod d. eſſe c. cum igitur iſta negatiua de contingenti, non contingit omne d. eſſe c. habeat duas cauſas veritatis, ſcilicet vel quia neceſſe eſt aliquod d. eſſe c. vel quia neceſſe eſt aliquod d. non eſſe c. & quod huic affirmatiuæ, contingit omne d. eſſe c. opponatur vtraque dictarum, ſcilicet & illa, neceſſe eſt aliquod d. eſſe c. & neceſſe eſt aliquod d. non eſſe c. patet per ſe: & ſi hæc affirmatiua habet iſtas duas ſibi oppoſitas, ſua negatio, hæc ſcilicet, non contingit nullum d. eſſe c. verificari poteſt ſecundum vtramque iſtarum: & hæc eſt ſolutio argumenti.

Si ergo aliquis, &c. Si ergo aliquis putet, quoniam non contingit c. omni b. ineſſe: & ex hoc ſumat, quoniam c. ex neceſſitate non ineſt b. falſum ſumit: quia omni c. ineſt b. Sed propter hoc quod quibuſdam non ex neceſſitate ineſt, ideò dicimus & concedimus, quòd non omni c. contingit b. ineſſe. Et ex hoc concluditur, quòd illi propoſitioni quæ eſt contingere omni ineſſe, opponitur & illa, quæ eſt ex neceſſitate alicui ineſſe, & illa quæ eſt ex neceſſitate alicui non ineſſe, & eædem duæ opponuntur illi quæ dicit, quòd nullum c. contingit eſſe b.

Palam eſt ergo quoniam, &c. Palam ergo eſt ex his quæ dicta ſunt, quòd ad ſic contingens, vel non contingens (ſecundum quod à principio iſtius tractatus diffinitum eſt, quod eſt contingens ad vtrumlibet) duo ſunt oppoſita pro quibus verificari poteſt, ſcilicet ex neceſſitate alicui ineſſe, & ex neceſſitate alicui non ineſſe: hæc enim propoſitio, non contingit nullum a. eſſe b. poteſt verificari pro hoc ſenſu: quia neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. vel pro hoc, neceſſe eſt aliquod a. non eſſe b. & tunc non eſt dandum, quòd verificetur pro primo, ſed pro ſecundo: & ſi hoc ſumatur, nihil ſequitur, vel accidit impoſſibile. Sequitur ergo quòd non ſit ſyllogimus ex proproſitionibus de contingere: & patet, quòd non poteſt oſtendi per conuerſionem: quia non conuertitur priuatiua de contingenti: patet ergo, quòd talis ſyllogiſmus non perficitur per conuerſionem.

Hoc autem oſtenſo, &c. Hoc autem oſtenſo probatur etiam, quòd non perficitur per deductionem ad impoſſibile. Diſponantur enim propoſitiones in primo modo ſecundæ figuræ, ſic: ponatur enim a. nulli b. contingere, ſic, nullum b. contingit eſſe a. & hæc ſit maior: & ponatur a. contingere omni c. ſic, omne c. contingit eſſe a. & hæc ſit minor: in tali autem diſpoſitione non erit ſyllogiſmus qui perficiatur per conuerſionem: quia iam dictum eſt, quòd propoſitio negatiua in eodem genere contingentis non conuertitur. Sed nec per impoſſibile poteſt probari, vel perfici: quia ſi accipiatur oppoſita concluſionis pro contrarietate quæ eſt, omne c. contingit eſſe b. nihil accidit falſum: quia accepta contraria concluſionis cum maiori ſyllogizabitur per primam figuram ex vniformibus de contingenti, quòd contingit nullum c. eſſe a. quæ non repugnat minori: quia a. contingit & omni & nulli c. ineſſe: & ſi contingit omni, contingit nulli, & è conuerſo. Similiter autem ſi contradictoria concluſionis accipiatur cum minore, non deſtruetur maior, propter eandem cauſam. Sic ergo patet quod diximus, quòd nec per conuerſionem, nec per impoſſibile poteſt demonſtrari.

Alia probatio, quòd ex ambabus de contingenti nihil ſequatur in ſecunda figura. Hoc autem adhuc & alia probatur ratione: omnino enim ſiue vniuerſaliter loquendo, ſi erit ſyllogiſmus in ſecunda figura ex vniformibus de contingenti vniuerſalis, palam eſt quoniam ille ſyllogiſmus eſt contingentis concluſionis: eò quod ambæ propoſitiones præmiſſæ ſunt de cōtingente, & neutra ſumpta eſt de ineſſe. *Omnino autem ſi eſt ſyllogiſmus &c.* Oportet autem concluſionem in aliquo ſimilem eſſe præmiſſis, vt ſæpius dictum eſt. Hic autem contingentis ſyllogiſmus, aut eſt affirmatiuus vt affirmatiuam habeat concluſionem, aut negatiuus vt habeat concluſionem negatiuam. Sed neutram iſtarum poteſt concludere, ſicut patet per inſtantiam in terminis factam. Si enim ponatur, quòd concludat vniuerſalem affirmatiuam de contingenti, oſtendetur pe terminos, quòd non neceſſe concluſionem eſſe de contingenti, & quod id quod concluſum eſt non contingit ineſſe, ſed ineſſe eſt neceſſarium omni. Similiter autem ſi dicatur vel ponatur, quòd eſt priuatiuus concludens vniuerſalem negatiuam de contingenti, ſic oſtendetur per terminos, quòd illa non eſt de contingenti ſemper, ſed de neceſſario nulli ineſſe.

Sit enim a. quidem album, &c. Sit enim a. album. b. autem homo: id autem in quo c. equus ſit. Patet ex habitudine terminorum, quòd a. quod eſt album & eſt medium, contingit huic quidem maiori extremo omni ineſſe. Illi vero minori extremo contingit idem album nulli ineſſe, ſic, omnem hominem contingit eſſe album: nullum equum contingit eſſe album: & non ſequitur: ergo omnem hominem contingit eſſe equum, vel nullum hominem contingit eſſe equum: maius enim extremum, neque cōtingit ineſſe minori, neq; non ineſſe: quia neceſſe eſt non ineſſe: tale autem contingens de quo loquimur, opponitur neceſſario. Quod enim nō ſit poſſibile ineſſe affirmatiuè, manifeſtum eſt ex hoc quod de neceſſitate nullus equus eſt homo. Adhuc autem manifeſtum eſt, quòd non eſt poſſibile maius minori contingere non ineſſe ex hoc, quod neceſſe eſt nullum equum eſſe hominem. Dictum eſt autem, quod neceſſarium non eſt contingens, ſed opponitur illi. Patet igitur, quòd non ſit ſyllogiſmus de vniformiter contingentibus in ſecunda figura: quia enim ſequitur vniuerſalis affirmatiua de neceſſario, ideo non poteſt ſequi aliqua negatiua de contingenti: & quia ſequitur vniuerſalis negatiua de neceſſario, non poteſt ſequi aliqua affirmatiua de contingenti vniuerſalis vel particularis.

Similiter autem oſtēdetur, &c. Similiter autem oſtendetur in ſecundo modo ſecundæ figuræ ſi è conuerſo ponatur vniuerſalis priuatiua, ita vt ſit minor in ſyllogiſmo, & maior ſit vniuerſalis affirmatiua: & ſi affirmatiua vel negatiua ponatur vtraque de contingenti, quòd non ſit ſyllogiſmus, & per eoſdem terminos erit demonſtratio per inſtantiam.

Et quando hæc quidem vniuerſalis, &c. Adhuc autem ſimiliter oſtendetur in particularibus ſyllogiſmis, quando vna quidem

fuerit

fuerit vniuerſalis & alia particularis, & vtraque de contingenti: & quando vtræque præmiſſæ ſumuntur particulares, vel indefinitæ, vel quolibet modo alio, poſſunt permutari propoſitiones ad modos ſecundæ figuræ conſtituendos: ſemper enim & in omnibus per eoſdem terminos inſtantiarum erit demonſtratio, quòd non fit ſyllogiſmus ex vniformiter contingentibus præmiſſis. Manifeſtum eſt ergo generaliter, quoniam vtriſque propoſitionibus præmiſſis ſumptis de contingenti non fit in ſecunda figura ſyllogiſmus, nec vniuerſalis, nec particularis.

CAPVT XIX.

Quare ex vtraque de contingenti non fit ſyllogiſmus in ſecunda figura.

Dubitatio. QVæret autem fortaſsè aliquis, propter quid non poteſt fieri ſyllogiſmus ex vtraque de cõtingenti in ſecũda figura, cum tamen ſecunda figura deſcendat à prima: & ſcimus iam per prædicta, quòd in prima figura fit ſyllogiſmus ex vtraque de contingenti. *Solutio notanda.* Sed huius cauſa ſatis patet: cum enim in his quæ ſunt de contingenti ad vtrumlibet negatiuæ conuertantur affirmatiuis, & ex affirmatiuis non poſſit ſyllogizari in ſecunda figura, patet quòd ex contingentibus ſyllogizari non poteſt. Et ſi ſecunda figura deſcendit à prima, hoc fit per conuerſionem propoſitionis negatiuæ: iam autem probatum eſt, quòd negatiua de contingenti conuerti non poteſt: & ideo quoad ſyllogiſmum de contingenti ſecunda figura à prima non deſcendit.

Attendendum autem, quòd in contingentibus negatiuæ conuertuntur affirmatiuis, & è conuerſo: & ideo in contingentibus nulla eſt ſimpliciter negatiua: quia ſemper remanet in ea potentia ad affirmatiuam. In ſecunda autem figura oportet alteram propoſitionem eſſe ſimpliciter negatiuam ad hoc quod fiat ſyllogiſmus: & ideò quia negatiua conuertitur affirmatiuæ in ſecunda figura ſyllogiſmus ex contingentibus fieri non poteſt.

Obiectio. Si autem contra hoc obiiciens dicat, quòd ſecundum hoc in ſecunda figura non poſſet fieri ſyllogiſmus ex negatiua de neceſſario, & ex negatiua de contingenti pro poſſibili: quia illæ non ſunt verè negatiuæ: quod tamen falſum eſt: ex talibus enim fit in ſecunda figura ſyllogiſmus. *Solutio.* Sed ad hoc poteſt dici, quòd negatiua de neceſſario, & negatiua de contingenti pro poſſibili, negatiuæ ſunt cuiuſdam compoſitionis, & quoad illam ſunt ſimpliciter negatiuæ, quamuis non negent principalem compoſitionem propoſitionis modificatæ: & ſic ſunt quodammodo verè negatiuæ. Potentia autem & virtute non ſunt verè negatiuæ: quod per hoc patet: quia negatiua de neceſſario conuertitur cum negatiua de contingenti, vt ſi neceſſe eſt non eſſe, non contingit eſſe: quamuis ſic non eodem modo ſint negatiuæ: quia vna eſt negatiua dicti, & altera eſt negatiua modi, vt ſi contingit non eſſe, non neceſſe eſt eſſe, & eſt contingens pro poſſibili. S[...] autem non eſt in contingenti ad vtrumlibe[...] cuius negatiua ſemper virtute eſt affirmatiu[...] & ideo ex illis ſyllogizari poteſt in ſecund[...] figura: ex iſtis autem quæ ſunt de contingen[...] ad vtrumlibet, non poteſt in ſecunda figur[...] fieri ſyllogiſmus.

Quomodo propoſitiones de cõtingenti poſſibili & de neceſſario negatiuæ de dicto, veriùs ſunt negatiuæ quã illæ de cõtingenti ad vtrumlibet, quia ha[...]

Eſt autem hic notandum, quòd quamu[...] vniuerſalis negatiua & vniuerſalis affirmatiu[...] in contingenti conuertantur adinuicem, ta[...] men vniuerſalis negatiua non eodem mod[...] conuertitur in affirmatiuam, ſicut è conuerſ[...] affirmatiua conuertitur ad negatiuam: qu[...] vniuerſalis negatiua conuertitur in termini[...] & hoc modo non conuertitur vniuerſalis affir[...] matiua ad quam conuertitur negatiua: ſed [...] conuerſo quando affirmatiua quæ conuerti[...] tur particulariter, conuertitur ad negatiuam[...] illam etiam conuerti particulariter nihil e[...] inconueniens: ſi enim nullus homo eſt albus[...] quoddam album non eſt homo: & ideò quam[...] uis negatiua conuertatur ad affirmatiuam, no[...] tamen in terminis conuertitur ad eam. Sed [...] conuerſo quando affirmatiua conuertitur a[...] negatiuam, nihil inconueniens eſt etiam i[...] terminis conuerti ad ipſam, eo modo quo vn[...] uerſalis affirmatiua conuertitur particulariter[...] vt dictum eſt.

Notandum etiam, quòd cum ſit talis con[...] ſequentia, neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. erg[...] non contingit omne a. eſſe b. Similiter neceſſ[...] eſt aliquod a. non eſſe b. ergo non contingi[...] nullum a. eſſe b. iſtæ conſequentiæ ſunt imme[...] diatæ: quia cum contingens ad vtrumlibet, & neceſſarium ſint oppoſita, ſequitur immediat[...] ſi neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. non contingi[...] aliquod a. eſſe b. & ſi non contingit aliquod a[...] eſſe b. non contingit omne a. eſſe b. ergo à pri[...] mo ad vltimum ſi neceſſe eſt aliquod a. eſſe b[...] non contingit omne a. eſſe b. Similiter eſt e[...] parte vniuerſalis negatiuæ: quia ſi neceſſe eſ[...] aliquod a. non eſſe b. non contingit aliquo[...] a. non eſſe b. & ſi non contingit aliquod a. no[...] eſſe b. non contingit nullum a. eſſe b. à deſtru[...] ctione conſequentis: ergo à primo ad vltimun[...] ſi neceſſe eſt aliquod a. eſſe b. non contingi[...] nullum a. eſſe b. propter oppoſitionem neceſ[...] ſarij & contingentis.

Eſt etiam hic notandum, quòd in præhabi[...] tis dictum eſt, quod ſyllogiſmus vniformis e[...] contingenti in ſecunda figura non poteſt pro[...] bari per deductionem ad impoſſibile. Deducendo enim ad impoſſibile ſumpta eſt contraria concluſionis huius, nullum c. contingit eſſe b. hæc, contingit omne c. eſſe b. hæc autem non videtur eſſe oppoſita cum iſtæ duæ propoſitiones, nullum c. contingit eſſe b. & omne c. contingit eſſe b. in contingentibus conuertantur adinuicem. Adhuc autem in deductione ad impoſſibile ſumpta eſt contraria, cum contradictoria potius videatur eſſe ſumenda. Sed ad hoc dicendum, quòd ſumendo contrariam concluſionis debet ſupponi, quòd concluſio ſit de contingenti pro poſſibili: quia aliud contingens non concluditur in ſecunda figura: & hoc modo non conuertuntur adinuicem hæc, nullum c. contingit eſſe b. & omne c. contingit eſſe b. Quia autem contraria ſum[...]

 pta[...]

pta eſt & non contradictoria, ideò eſt, quia etiam ſumpta contradictoria, hac ſcilicet, aliquod c. contingit eſſe b. cum altera præmiſſarum maiore vel minore non ſyllogizatur aliquod inconueniens contra reliquam: & ideò non oportet ſumi contradictoria: quia intelligitur per contrariam ſicut conſequens in antecedente: & quod non ſequitur ad contrariam, non ſequitur ad contradictoriam: quia quod non ſequitur ad vniuerſalem, non ſequitur ad particularem.

Notandum tamen eſt, quòd quamuis ſecundum proprietatem ſecundæ figuræ non poſſit eſſe concluſio niſi de contingenti pro poſſibili: tamen ſi reſpiciatur virtus præmiſſarum, quæ ambæ ſunt de contingenti ad vtrumlibet, non poteſt ſequi concluſio niſi de contingenti ad vtrumlibet: & ideò dicit Ariſtot. quòd ſi aliqua concluſio ex tali coniugatione ſequeretur, illa eſſet de contingenti ad vtrumlibet, cum tamen nulla ſequatur, vt dictum eſt. Hoc autem ex hoc patet: quia etiamſi accipiatur concluſio de contingenti ad vtrumlibet, non contingit propter hoc ducere ad inconueniens: hæc enim negatiua, non contingit nullum c. eſſe b. duplicem cauſam habet veritatis, ſcilicet vel quia neceſſe eſt aliquod c. eſſe b. vel quia neceſſe eſt aliquod c. non eſſe b. & ſi accipiatur altera iſtarum cum maiore, fiet mixtio contingentis & neceſſarij in prima figura, quæ mixtio non interimit minorem præcedentis ſyllogiſmi. Si autem altera prædictarum accipiatur cum minore, fiet mixtio contingentis & neceſſarij in tertia figura, quæ non interimit maiorem. Adhuc autem quamuis fortè ex altera illarum & altera præmiſſarum concludi poſſet oppoſitum alterius præmiſſæ, ex hoc tamen non oſtenderetur coniugatio eſſe vtilis: oppoſitum enim concluſionis ſequitur ad vtrumque prædictorum, & non è conuerſo: & non eſt verum, ſi aliquid ſequatur ad antecedens, quòd ipſum etiam ſequatur ad conſequens. Et ideo patet, quòd ex duabus de contingenti ſemper eſt inutilis coniugatio in hac ſecunda figura.

CAPVT XX.

De mixtione contingentis & ineſſe in ſecunda figura.

Si autem altera quidem ineſſe, &c. Regula.

IN mixtione contingentis & ineſſe in ſecunda figura talis primò ſupponenda eſt regula, quod ſi altera quidem propoſitionum præmiſſarum fuerit de ineſſe ſimpliciter, & altera de contingenti, ſi affirmatiua quidem fuerit de ineſſe, & priuatiua fuerit de contingenti, nunquam fit ſyllogiſmus huius mixtionis in ſecunda figura, ſiue vniuerſaliter, ſiue particulariter ſumantur termini ſiue propoſitiones. Hoc autem demonſtratur per eoſdem terminos, qui in præmiſſis adducti ſunt, ſcilicet album, homo, equus.

Quãdo autem affirmatiua, &c.

Quando autem affirmatiua ſignificat contingere & ſit de contingenti, & negatiua de ineſſe ſimpliciter, ſemper erit ſyllogiſmus. Huius autem ratio & cauſa eſt: quia quamuis ſyllogiſmi ſecundæ figuræ deſcendant à prima per conuerſionem propoſitionis, & quamuis talis mixtio quæ eſt ex affirmatiua de ineſſe poſita, & negatiua de contingenti accepta, ſit vtilis in prima figura: tamen quia iſti ſyllogiſmi huius mixtionis non deſcendunt à perfectis coniugationibus primæ figuræ, ſed à quadam imperfecta coniugatione, quæ in hac mixtione in prima figura poſita eſt, quæ habet maiorem negatiuam de ineſſe & minorem affirmatiuam de contingenti: ideo oportet quòd omnes iſtæ vtiles coniugationes habeant maiorem de ineſſe negatiuam, & minorem affirmatiuam de contingenti: quia aliter non haberent propoſitionem quæ poſſit eſſe maior in prima figura dictæ coniugationis imperfectæ, ad quam habent immediate reduci. Hæc igitur cauſa eſt, quòd oportet habere maiorem negatiuam de ineſſe. *Ratio regulæ.*

Obiectio. Si autem aliquis quærat, quare non deſcendat aliquis ſyllogiſmus huius mixtionis in ſecunda figura à modo imperfecto qui habet affirmatiuam de ineſſe: talis modus in prima figura iam in antehabitis poſitus eſt, ſicut & ille qui habet maiorem negatiuam de ineſſe. *Solutio.* Sed hoc facile ſoluitur: hæc enim figura ſecunda non habet niſi ſyllogiſmos negatiuos: modus imperfectus primæ figuræ qui habet illam quæ eſt affirmatiua de ineſſe, eſt modus affirmatiuus: & ideò ab illo modo non poſſunt deſcendere ſyllogiſmi huius ſecundæ figuræ.

Dubitatio. Solutio. Si autem quæritur, quare ſyllogiſmi iſti non deſcendunt à coniugationibus perfectis? Dicendum eſt, quòd modus perfectus in prima figura in hac mixtione contingentis & ineſſe habet maiorem de contingeti: ſyllogiſmi autem ſecundæ figuræ deſcendunt à ſyllogiſmis primæ figuræ per conuerſionem maioris: propter quod cum vniuerſalis negatiua (quæ maior eſt) ſit de contingenti in modis perfectis: & vniuerſalis negatiua de contingenti non poſſit conuerti, non poteſt ab illo modo deſcendere aliquis huius figuræ ſyllogiſmus in hac mixtione. Patet igitur ex dictis, quòd omnes ſyllogiſmi huius ſecundæ figuræ iſtius mixtionis deſcendunt à ſyllogiſmo primæ figuræ, qui eſt vniuerſalis negatiuæ in ſecundo modo primæ figuræ eiuſdem mixtionis: ille enim habet maiorem negatiuam de ineſſe. *Quare ſyllogiſmi ſecundæ figuræ ex vna de ineſſe & altera de contingenti non deſcendunt à modis perfectis primæ figuræ.*

Modi vniuerſales vtiles ex vna de cõtingenti & altera de ineſſe in ſecunda figura. His autem ſic determinatis, ponamus vtiles & vniuerſales per hanc mixtionem coniugationes: & primo ponamus mixtionem iuxta primum modum habentem maiorem vniuerſalem negatiuam de ineſſe, & minorem vniuerſalem affirmatiuam de contingenti, ſic, ſumatur a (quod eſt medium) b. quidem (quod eſt maior extremitas) nulli ineſſe ſimpliciter, vt hæc ſit vera, nullum b. eſt a. & ſumatur in minori affirmatiua, quòd a. contingit omni c. ita quod hæc eſt vera, omne c. contingit eſſe a. perficitur autem hic ſyllogiſmus concludens, quòd nullum a. contingit eſſe b. per conuerſionem maioris propoſitionis, vt conuertatur in hanc, nullum a. eſt b. omne c. cõtingit eſſe a. ergo nullum c. contingit eſſe b. qui eſt ſecundus primæ figuræ. *Quãdo autem affirmatiua, &c.*

Similiter

Similiter autem & ſi, &c. Similiter autem eſt in formatione ſecundi, quando ſcilicet ad c. minorem extremitatem ponitur priuatiua vniuerſalis, ſic, omne b. contingit eſſe a. nullum c. eſt a. ergo nullum c. contingit eſſe b. Sed hic ſyllogiſmus perficitur per conuerſionem minoris, & per tranſpoſitionem propoſitionum, & per conuerſionem concluſionis in terminis. Hæc enim conuerti poterit in terminis: quia eſt de contingenti pro poſſibili, ſicut ſæpius dictum eſt: & his duobus modis fiunt vtiles coniugationes concludentes ex ipſis ſumptis propoſitionibus.

Vide ſupra cap. 12.

Si autem vtræque ſint priuatiuæ, &c. Sunt autem vtiles, ſed non ex ſumptis propoſitionibus, habentes vtramque præmiſſarum negatiuam. Si enim vtræque præmiſſæ ſint negatiuæ, & vna de ineſſe, & altera de contingenti: tunc enim per ea quæ ſumpta ſunt, non poteſt fieri ſyllogiſmus: quia ex vtraque negatiua non fit ſyllogiſmus: quando autem conuertitur illa quæ eſt de contingere ſiue maior ſiue minor ſecundum conuerſionem eius quod eſt contingere, hoc eſt, in oppoſitam qualitatem, & per conuerſionem illius de ineſſe in terminis, fit ſyllogiſmus ſicut prius: & fiunt hic duo modi vniuerſales ſicut prius, ſicut cuilibet patere poteſt per ſeipſum.

Dubitatio. Eſt autem dubium de iſtis vtilibus coniugationibus: videntur enim habere inſtantiam in terminis ad concluſionem de contingenti, ſic, nullum animal eſt album (& hoc ponatur) omnem equum contingit eſſe album: & patet, quòd non ſequitur, contingit nullum equum eſſe animal. *Solutio.* Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd omnes inſtantiæ ſunt ſophiſticæ, in quibus propoſitio de ineſſe accipitur de ineſſe vt nunc: oportet enim negatiuam ſemper eſſe de ineſſe ſimpliciter.

Si autem adhuc quæritur ratio huius. Dicendum, quòd illi ſyllogiſmi deſcendunt à coniugatione imperfecta quæ habet maiorem de ineſſe negatiuam: & ideo oportet, quòd etiam in iſta ſit illa de ineſſe negatiua, quæ vel ſit maior vel poſſit eſſe maior in ſyllogiſmo primæ figuræ, ad quem ſyllogiſmi vniuerſales primæ figuræ reducuntur: & ſicut ibi propoſitio de ineſſe eſt de ineſſe ſimpliciter, ita oportet, quòd ſit de ineſſe ſimpliciter etiam hìc.

Dubitatio. Adhuc autem ſi aliquis hìc opponat ſicut in præcedentibus, quod ſequitur concluſio de ineſſe, ponendo minorem ineſſe cum oppoſito concluſionis. *Solutio.* Dicendum ſicut in præcedentibus, quòd non poteſt minor poni ineſſe: quia per poſitionem eius ineſſe fit incompoſſibilitas: eò quod maior eſt de ineſſe ſimpliciter: oppoſitum enim concluſionis incompoſſibile efficitur minori per poſitionem eius ineſſe.

Vniuerſales inutiles in hac figura. Si autem vtræque ponantur prædicatiuæ, &c. Inutiles autem coniugationes in hac mixtione in hac ſecunda figura ſunt iſtæ. Prima quidem, ſi vtræque præmiſſæ ponantur prædicatiuæ, & vna de contingenti, & altera de ineſſe, ſiue maior fuerit de ineſſe & minor de contingenti, ſiue è conuerſo: tunc enim non erit ſyllogiſmus: & probatur per inſtantiam terminorum ad concluſionem de contingenti. Et termini quidem ad ineſſe ex neceſſitate, ſunt ſanitas, animal, homo, ſic, omne animal contingit eſſe ſanum: omnis homo eſt ſanus: ſit ita: nec tamen ſequitur, omnem hominem contingit eſſe animal. Idem eſt ſi minor ſit de contingenti. Termini autem ad non ineſſe ex neceſſitate, ſunt ſanitas, equus, homo, ſic, omnem equum contingit eſſe ſanum: omnis homo eſt ſanus (& hoc ponatur) non tamen ſequitur, quòd omnem equum contingit eſſe hominem: quia equus de neceſſitate non eſt homo.

Dubitatio. Dubium tamen eſt de huiuſmodi coniugationibus inutilibus: videtur enim, quòd coniugatio in qua minor eſt de ineſſe vniuerſalis & affirmatiua, ſit vtilis: talis enim coniugatio videtur eſſe vtilis, contingit nullum b. eſſe a. omne c. eſt a. ergo contingit nullum c. eſſe b. & accipiatur in concluſione contingens pro poſſibili. Accipiatur enim oppoſitum concluſionis cum maiore poſita ineſſe, & ſequitur oppoſitum minoris, ſic, nullum b. eſt a. aliquod c. de neceſſitate eſt b. ergo aliquod c. non eſt a. ſequitur enim ad minus concluſio de ineſſe: ſed hæc concluſio eſt contradictoria minoris. Similiter autem oſtendi videtur talis coniugatio vtilis eſſe reſpectu concluſionis de ineſſe, ſic, contingit nullum b. eſſe a. omne c. eſt a. ergo nullum c. eſt b. Si dicatur, quòd non ſequitur, detur oppoſitum & ponatur maior ineſſe ſic, nullum b. eſt a. aliquod c. eſt b. ergo aliquod c. non eſt a. quæ eſt contradictoria minoris. Similiter autem eſt omnino de omnibus inutilibus coniugationibus, & vniuerſalibus & particularibus concluſionibus habentibus vniuerſalem negatiuam de contingenti & illam de ineſſe affirmatiuam.

Solutio. Ad hæc autem dicendum eſt, quòd iſtæ coniugationes inutiles ſunt reſpectu vtriuſque concluſionis: & quando petitur oppoſitum vtriuſque concluſionis, dandum eſt: quia ſtabit cum præmiſſis: ſed non eſt admittenda poſitio maioris ineſſe: & huius hæc eſt ratio: cum enim minor ſit vera de ineſſe, & non eſt poſſibilis vt fiat maior in prima figura: per reductionem poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: quo exiſtente oppoſitum vtriuſque concluſionis eſt compoſſibile maiori ante poſitionem eius de ineſſe: ſed poſt poſitionem eiuſdem ineſſe non eſt compoſſibile: & ideò cum oppoſito concluſionis non debet admitti poſitio maioris ineſſe. Cuius exemplum eſt: quia contingit nullum hominem eſſe album: omne animal eſt album (& hoc ponatur) neque tamen ſequitur concluſio de ineſſe, neque concluſio de contingenti. Minore enim exiſtente vera compoſſibiles ſunt, & oppoſitum concluſionis de ineſſe, ſcilicet aliquod animal eſt homo: & contingit nullum hominem eſſe album. Similiter compoſſibiles ſunt maior & oppoſitum concluſionis de contingenti, ſcilicet aliquod animal de neceſſitate eſt homo: & contingit nullum hominem eſſe album. Sed minore exiſtente vera, non poteſt ſtare oppoſitum concluſionis cum maiore poſita ineſſe: & ideo non poteſt maior poni ineſſe. Hæc autem omnia per ea quæ dicta ſunt, ſufficienter

patere

patere poſſunt cuilibet in iſtis conſideranti: quia hoc non eſt difficile.

CAPVT XXI.

De formatione particularium ſyllogiſmorum mixtionis contingentis & ineſſe in ſecunda figura.

Eodem autem modo ſe habebit, &c.

Modi particulares vtiles in ſecunda figura perfecti & imperfecti.

EOdem autem modo, ſicut dictum eſt, in vniuerſalibus huius mixtionis ſyllogiſmis in ſecunda figura, ſic etiam eſt in particularibus ſyllogiſmis eiuſdem mixtionis. Quando enim in tertio vel quarto propoſitio affirmatiua erit de ineſſe ſiue vniuerſalis, ſiue particularis ſit, nullus erit ſyllogiſmus ad concluſionem de contingenti, vel de ineſſe. Hoc autem per eoſdem terminos inſtantiarum demonſtratur, quibus & prius in vniuerſalibus ſyllogiſmis demonſtratum eſt, qui ſunt ad ineſſe quidem omni, ſanitas, animal, homo: non ineſſe autem contingenter, ſanitas, equus, homo, & facile eſt formare ſyllogiſmos.

Quãdo autem priuatiua, &c.

Quando autem fuerit illa de ineſſe negatiua: tunc poterit eſſe ſyllogiſmus per conuerſionem in terminis factam illius de ineſſe quæ in tertio eſt maior & vniuerſalis, minor autem particularis affirmatiua de contingenti, ſicut ſcitur per ordines modorum in figuris.

Rurſum ſi ambæ quidem, &c.

Rurſum ſi ambo quidem interualla ſiue propoſitiones fuerint negatiuæ, ita quod maior ſit vniuerſalis negatiua de ineſſe, minor autem particularis de contingenti & negatiua: tunc quidem ex ipſis ſumptis propoſitionibus nullus fit ſyllogiſmus: conuerſa autem propoſitione quæ eſt de contingenti ad oppoſitam qualitatem, erit, & conuerſione illius de ineſſe in terminis facta.

Modi inutiles in eadem figura.

Si autem nõ ineſſe quidem, &c.

Si autem particularis negatiua fuerit de ineſſe, quocunque modo reliqua propoſitio ſe habeat, nullo modo erit ſyllogiſmus, ſiue altera ſit vniuerſalis affirmatiua, ſiue ſit vniuerſalis negatiua. Adhuc autem nec tunc erit ſyllogiſmus, quando vtræque præmiſſæ ponuntur eſſe indefinitæ, vel vtræque ſumuntur particulares. Et in omnibus iſtis coniugationibus demonſtratur inutilitas per eoſdem terminos, qui prius inducti ſunt.

Dubitatio.

Hic tamen dubium eſſe videtur de quarto iſtius ſecundæ figuræ, qui eſt ex vniuerſali affirmatiua maiori, & negatiua particulari minori in quo ſecundum ea quæ dicta ſunt non poteſt eſſe vtilis coniugatio in hac mixtione: videtur enim quod maiori affirmatiua vniuerſali exiſtente de contingenti, minore autem particulari negatiua exiſtente de ineſſe, fit vtilis coniugatio hoc modo, contingit omne b. eſſe a. quoddam c. non eſt a. ergo quoddam c. contingit non eſſe b. & oſtendatur per expoſitionem: ſi enim quoddam c. non eſt a. ſicut dicit minor propoſitio, accipiatur illud, & ſit tale à quo vniuerſaliter remouetur a. & fiat ſic ſyllogiſmus, contingit omne b. eſſe a. nullum c. eſt a. ergo contingit nullum c. eſſe b. iſte ſyllogiſmus eſt vtilis, vt videtur: & eſt in ſecundo modo huius figuræ ſecundum mixtionem contingentis & ineſſe: fit enim hic ſyllogiſmus ſecundum principia ſuperius data ad hanc mixtionem.

Solutio.

Ad hoc dicendum eſt, quòd in iſta mixtione oportet illam de ineſſe eſſe de ineſſe ſimpliciter, & non vt nunc tantum. In ſyllogiſmo autem expoſitorio poteſt illa de ineſſe eſſe de ineſſe vt nunc: & ideò non valet probatio. Quod autem in expoſito ſyllogiſmo non oporteat illam de ineſſe eſſe de ineſſe ſimpliciter, ex hoc oſtenditur, quòd accipitur ſub particulari negatiua poſita in priori ſyllogiſmo, quæ potuit eſſe de ineſſe vt nunc, & non potuit appropriari per coniunctam, vt ſtaret pro ineſſe ſimpliciter.

Numerus omnium cõiugationum huius ſecundæ figuræ in mixtione cõtingentis & ineſſe.

Regula.

Ad ſufficientiam autem harum coniugationum oportet ſcire, quòd in hac mixtione ſicut in aliis de neceſſitate trigintaduæ ſunt coniugationes. Oportet autem in hac figura generaliter in omnibus ſyllogiſmis maiorem eſſe vniuerſalem: cuius cauſa in præhabitis oſtenſa eſt. Specialiter etiam oportet, quòd in hac mixtione illa de ineſſe ſit vniuerſalis negatiua, ſicut prædictum eſt.

Ex his autem facile manifeſtum eſt, quòd octo coniugationes ſunt, quæ habent vtramque particularem. Et ſimiliter octo quæ habent maiorem particularem & minorem vniuerſalem. De illis autem octo quæ habent vtramque vniuerſalem quatuor ſunt vtiles, de quibus habitum eſt, & quatuor ſunt inutiles. De illis verò quæ habent maiorem vniuerſalem & minorem particularem, quæ etiam octo ſunt, duæ ſunt vtiles, de quibus dictum eſt, & ſex ſunt inutiles. Et ſic patet, quòd non niſi ſex ſunt hîc vtiles coniugationes, quatuor ſcilicet vniuerſales, & duæ particulares: & hoc ſufficit de mixtione ineſſe & contingentis in hac ſecunda figura. Dicendum ergo de mixtione neceſſarij & cõtingentis in ſecunda figura.

Numerus vtilium cõiugationum.

CAPVT XXII.

De principio quo regulatur mixtio contingentis & neceſſarij in ſecunda figura, & formatione vtilium coniugationum ad vniuerſales huius mixtionis ſyllogiſmos.

Si autẽ hæc quidẽ propoſitionum, &c.

IN mixtione autem contingentis & neceſſarij in ſecunda figura hoc obſeruãdum, quod ſi vna propoſitionum præmiſſarum ſignificat ex neceſſitate, ita quòd modificata eſt modo neceſſitatis: alia vero ſignificat contingere, ita quod eſt de modo contingentis, quando quidem in vniuerſalibus ſyllogiſmis, primo ſcilicet, & ſecundo, vniuerſalis negatiua eſt de neceſſario, erit ſyllogiſmus duplicis concluſionis: non enim ſolum ſequitur concluſio negatiua de contingenti, ſcilicet quia contingit non ineſſe: ſed etiam ſequitur concluſio negatiua de ineſſe, ſcilicet quia non ineſt maior extremitas minori.

Affirmatiua autem non erit, &c.

Si autem affirmatiua fuerit de neceſſario, & negatiua de contingenti, non erit ſyllogiſmus vtilis coniugationis ad concluſionem de contingenti vel de ineſſe.

Oportet

Ratio huius regula eſt: quia negatiua de contingenti includit affirmatiuam: & ſic illæ præmiſſæ eſſent eiuſdem qualitatis, &c.

Oportet ergo maiorem vel illam quæ poteſt fieri maior in reductione, eſſe negatiuam & de neceſſario. Huius autem cauſa eadem eſt quæ fuit in immediatè præcedenti mixtione, huiuſmodi ſcilicet, quòd omnes modi iſtius mixtionis originantur ab illo modo imperfecto mixtionis neceſſarij & contingentis in prima figura, quæ habet maiorem vniuerſalem negatiuam de neceſſalio: & quia oriuntur ab illo, oportet quòd etiam hic vel maior vel quæ poteſt eſſe maior, ſit vniuerſalis negatiua de neceſſario.

Vide Ioan. gram.
Dubitatio.
Solutio. cui ſimilem poſuit ſupra in c. 10.

Si autem quæritur, quare non deſcendunt à modis perfectis eiuſdem mixtionis in prima figura? Dicendum eſt, quòd omnes ſyllogiſmi iſtius figuræ deſcendunt à modis primæ figuræ & maximè ſecundo primæ per conuerſionem maioris ſimpliciter. In modis autem perfectis mixtionis neceſſarij & contingentis primæ figuræ, non eſt conuertibilis maior cum ſit de contingenti: & ideò modi iſtius à modis perfectis primæ figuræ deſcendere nõ poſſunt.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quare non deſcendunt à modis imperfectis primæ figuræ huius mixtionis habentibus maiorem affirmatiuam de neceſſario? Dicendum, quòd omnes ſyllogiſmi ſecundæ figuræ ſunt negatiui.

Solutio.

Adhuc autem maior vniuerſalis affirmatiua de neceſſario ſimpliciter conuerti non poteſt. Et ideò cum modi iſtius mixtionis in ſecunda figura deſcendãt à modis eiuſdem mixtionis in prima figura, & affirmatiua vniuerſalis ſimpliciter conuerti non poſſit, nec negatiuè concludere, ideo ab illis modis imperfectis quæ habent maiorem affirmatiuam de neceſſario iſtius ſecundæ figuræ mixtionis neceſſarij & contingentis deſcẽdere non poſſunt. Hæc igitur eſt cauſa, quare in ſecunda figura mixtionis neceſſarij & contingentis oportet habere maiorem vniuerſalem negatiuam de neceſſario.

Ponatur enim a nulli quidem b. &c.

Secundum verò ea quæ dicta ſunt formetur primus ſyllogiſmus huius mixtionis in ſecunda figura, ita quod ponatur a. medium nulli b. ineſſe ex neceſſitate: & ſumatur ſic propoſitio, de neceſſitate nullum b. eſt a. & ponatur a. omni b. contingere, ita quod hæc ſit minor, contingit omne c. eſſe a. ſequitur concluſio de contingenti, quòd contingit nullum c. eſſe b. Et probatur vtilitas coniugationis ad concluſionem de contingenti per conuerſionem maioris ſimpliciter & in terminis: tunc enim conuertitur illa quæ dicit, de neceſſitate nullum b. eſt a. in hanc, de neceſſitate nullum a. eſt b. & ſumitur minor, contingit omne c. eſſe a. & ſyllogizatur in ſecundo primæ eiuſdem mixtionis, quòd nullum c. contingit eſſe b.

Similiter autem manifeſtum, quoniam non ineſt, &c.

Ex hoc eodem probatur, quòd ſequitur cõcluſio de non ineſſe. Reſumatur enim ſyllogiſmus ſic, de neceſſitate nullum b. eſt a. contingit omne c. eſſe a. & concludatur: ergo nullum c. eſt b. Si non ſequitur, tunc ſtabit oppoſitum concluſionis cum præmiſſis: eſt autem hæc oppoſita huius, ſcilicet aliquod c. eſt b. & accipiatur cum maiori ſic, de neceſſitate nullum b. eſt a. aliquod c. eſt b. ſequitur per mixtionem neceſſarij & ineſſe, quòd aliquod c. nõ eſt a. de neceſſitate: quod non poteſt ſtare cum minori quæ dicit, contingit omne c. eſſe a. B. enim alicui non contingit a. & neceſſe omne b. non eſſe a. æquipollent.

Dubitatio.

In hac autem conſequentia aliqui dubitauerunt: probatur enim concluſio de ineſſe ſequi per mixtionem neceſſarij & ineſſe, cum illa quæ eſt de ineſſe & oppoſita concluſioni, poſſit eſſe de ineſſe vt nunc. Propoſitio enim de ineſſe in modis huius mixtionis ſequitur contingens pro poſſibili: quod poſitum ineſſe aliquando ſignificat ineſſe vt nunc, & aliquando ineſſe ſimpliciter. In ſyllogiſmo ergo probante accipit illam quæ poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: & ſic videtur non valere conſequentia.

Solutio.

Ad quod dicendum per antedicta, quòd ſicut in mixtione neceſſarij & contingentis in prima figura quando maior eſt de neceſſario & minor de contingenti, maior appropriat ſibi minorem vt ſit de contingente nato, ita facit hic: quia iſta mixtio deſcendit ab illa: & ſicut ibi oportet eſſe concluſionem de ineſſe ſimpliciter, ita & hic: vnde vniuerſalis negatiua de neceſſario (quæ eſt in potentia vt fiat maior in prima figura in reductione ſyllogiſmi) habet poteſtatem appropriandi ſibi minorem de cõtingenti, vt ſtet pro contingenti nato: & ideo oportet, quòd concluſio de ineſſe ſit de ineſſe ſimpliciter ſicut in prima figura: & ideo accepto cõcluſionis oppoſito cũ maiore de neceſſario bona fit mixtio neceſſarij & ineſſe. Et huius exemplum eſt in terminis, ſic, de neceſſitate nullum lignum eſt muſicum: contingit omnem hominem eſſe muſicum: ergo nullus homo eſt lignum.

Sed tamen notandum eſt hic, quod quando fuerit vniuerſalis affirmatiua de neceſſario, nõ poteſt appropriare ſibi minorem de contingenti vt ſignificet contingens natum: & hoc eſt ideo: quia nec maior eſt, nec maior eſſe poteſt in reductione ad primam figuram: & ideo cum illam concluſio de ineſſe non ſequatur, nec poteſt oſtendi per inductam mixtionem neceſſarij & ineſſe: quia in tali coniugatione tam ipſa concluſio, quam ſua oppoſita, poteſt eſſe de ineſſe vt nunc. Sic ergo probatum eſt, quòd in primo modo ſecundæ figuræ in quo vniuerſalis negatiua eſt de neceſſario & maior, & minor vniuerſalis affirmatiua de contingenti, ſequitur duplex concluſio.

Eodem autem modo oſtenditur &c.

In ſecundo autem modo iſtius ſecundæ figuræ huius huius mixtionis, eſt etiam vtilis coniugatio ad duplicem concluſionem, quando ſcilicet priuatiua propoſitio vniuerſalis ponitur ad c. minorem ſcilicet extremitatem: ſed hæc perficitur per hoc, quòd minor conuertitur, & quòd tranſponuntur propoſitiones: & ideò etiam oportet conuertere concluſionem: hoc enim fieri poteſt cum ſit de contingenti pro poſſibili.

Obiectio.

Sunt autem quidam qui nituntur ferre inſtantiam contra hanc ſecundam & vtilem coniugationem, & etiam contra primam ſic, contingit omne animal quieſcere: de neceſſitate nullum vigilans quieſcit: non tamen ſequitur, quòd contingit nullum vigilans eſſe animal: quia omne vigilans de neceſſitate eſt animal.

Solutio.

Et dicendum ad hoc, quòd minor falſa eſt: quia vniuerſalis negatiua de neceſſario remouet prædicatum & ab his quæ ſunt & quæ

quæ poſſunt eſſe ſub ſubiecto; ſicut in antehabitis determinatum eſt. Vnde ſenſus minoris eſt, de neceſſitate nihil quod eſt vel poteſt eſſe vigilans, quieſcit: & patet, quod hæc eſt falſa. Patet igitur, quòd iſtæ duæ coniugationes vtiles ſunt ad duas concludendum concluſiones.

CAPVT XXIII.

De inutilibus coniugationibus huius mixtionis ſumptis circa vniuerſales ſyllogiſmos ſecundæ figuræ.

Rurſum ſit prædicatiua &c.

RVrſum autem circa inutiles coniugationes huius mixtionis in modis vniuerſalibus ſecundæ figuræ, ſciendum eſt, quòd ſi prædicatiua vniuerſalis ſiue affirmatiua in primo vel ſecundo modo huius mixtionis ſit de neceſſario, altera propoſitio quæ eſt vniuerſalis negatiua ſit de contingenti, ita ſcilicet quod a. nulli b. contingat ineſſe, & a. inſit omni c. ex neceſſitate: ſic enim habentibus ſe terminis, nullus erit alicuius concluſionis penitus ſyllogiſmus: ſequitur enim concluſio nō de cōtingenti vel de ineſſe, ſed potius, quòd b. maior extremitas de neceſſitate non inſit c. minori extremitati. Et hoc patet in terminis: ſit enim a. medium album: in quo autem ponitur b. maior extremitas, ſit homo: in quo autem eſt c. ſit cignus: tunc enim patet, quòd album quod eſt medium, cigno quidem quod eſt minor extremitas, ineſt ex neceſſitate: ſed album contingit nulli homini ineſſe, & homo nulli cigno ineſt ex neceſſitate. Ex quo patet, quòd talis coniugatio inutilis eſt ad concluſionem de contingenti. Dictum eſt enim in antehabitis, quòd contingens non eſt neceſſarium, ſed potius non neceſſario determinatum.

Quoniam igitur eius quod eſt contingere, &c.

Neque etiam ſequitur concluſio de neceſſario: quia concluſio de neceſſario non ſequitur niſi vel quando vtraque præmiſſarum eſt de neceſſario, vel quando negatiua vniuerſalis eſt de neceſſario, & altera de ineſſe ſimpliciter: & ideo quamuis negatiua vniuerſalis de neceſſario ſtare poſſit, non tamen ſequitur ex præmiſſis. Patet etiam cum neceſſarium repugnet contingenti ad vtrumlibet, quando ſequitur concluſio de neceſſario non ineſſe, ſicut cum dicitur, nullus cignus eſt homo, quòd neque ſequitur affirmatiua neque negatiua de contingenti, cum neceſſarium & contingens opponantur. Dico autem contingens ad vtrumlibet. Et ex eodem patet, quòd neque ſequitur affirmatiua de ineſſe, neque affirmatiua de neceſſario, neque affirmatiua de poſſibili, & ſic nulla ſequitur affirmatiua.

Amplius autem & poſſibile eſt, &c.

Amplius autē hoc idem oſtenditur per hoc, quòd talibus propoſitionibus ſic poſitis, quòd vniuerſalis affirmatiua ſit de neceſſario, & vniuerſalis negatiua de contingenti, poſſibile eſt inuenire terminos in quibus poſſibile eſt b. ineſſe c. hoc eſt, maiorem minori extremitati: in talibus enim terminis ſtabit affirmatiua de ineſſe concluſio. In tali enim diſpoſitione nihil prohibet, quòd c. ſit ſub b. ſiue quod minor extremitas ſit ſumpta ſub maiori extremitate, & quod tamen a. quod eſt medium, contingat omni b. ineſſe contingenter, & quod idem a. medium inſit c. maiori extremitati de neceſſitate, ſicut patet in his terminis, ſi c. minor extremitas ponatur eſſe vigilans. b. autem maior extremitas ponatur eſſe animal. in quo autem a. quod eſt medium, ponatur eſſe motus ſine motum. Nam patet, quòd vigilanti ex neceſſitate ineſt motus: quia vigilia ſecundum actum non eſt aliud niſi motus caloris & ſenſuum ad exterius ab intrinſis: animali autem omni contingit ineſſe motum: & tamen ſequitur, quòd omne vigilans de neceſſitate eſt animal, ſic, contingit nullum animal moueri: omne vigilans de neceſſitate mouetur: ergo omne vigilans de neceſſitate eſt animal. Quod enim contingat nullum animal moueri, ex hoc patet, quia contingit omne animal moueri, & conuertitur contingens in oppoſitam qualitatem: ergo ſi contingit omne, contingit & nullum. Ex hoc autem quod ſequitur concluſio de neceſſario, manifeſtum eſt, quòd non ſequitur concluſio negatiua de non ineſſe: quia ſic ſe habentibus terminis ſequitur concluſio de neceſſe ineſſe & ad neceſſe ineſſe ſequitur ineſſe: & ſic non poteſt ſtare concluſio de non ineſſe. Neque etiam ſequitur concluſio dictionum ſiue affirmationum iſtis negationibus quæ ſunt contingenter ineſſe vel ineſſe ſimpliciter, hoc eſt, ſine modo, ſicut paulo ante dictum eſt: & ſic nulla ſequitur concluſio neque negatiua neque affirmatiua.

Apparens obiectio. ſolutio. Quomodo minori exiſtente ſub maiori extremitate poteſt mediū contingenter ineſſe maiori & exiſtente ineſſe minori.

Hoc autem quod hîc dictum eſt (quod minore exiſtente ſub maiori extremitate poteſt medium contingenter ineſſe maiori & ex neceſſitate minori) habet calumniam ſecundum quoſdam: quia ſi medium contingenter ſe habet ad maiorem, extremitatem, & vniuerſaliter prædicatur de ipſa, ſic, contingit omne b. eſſe a. contingenter ſe habebit a. ad omne b. ſed c. eſt aliquod eorum quæ ſunt b. ergo etiam contingenter ſe habebit ad c. Et ad hoc dicendum eſt, quòd hoc ſequeretur, ſi c. eſſentialiter ſub b. contineretur: nunc autem accidentaliter continetur ſub ipſo, & eſt pars accidentalis ipſius: & hoc patet in ipſis terminis: vigilans enim eſt ſub animali ſicut pars accidentalis & non ſicut eſſentialis: & ideò nihil prohibet motum contingere omni animali & nulli: & tamen ex neceſſitate ineſſe omni vigilanti.

Si autem ſimilis figuræ ſint, &c.

Sicut autem oſtendimus inutilem eſſe coniugationem ſumptam iuxta modum primum ſecundæ figuræ, ſimiliter oſtendetur inutilis eſſe coniugatio ſumpta iuxta modum ſecundum eiuſdem figuræ, quando è conuerſo à primo modo poſita affirmatiua vniuerſalis de neceſſario, ſcilicet quod maior eſt vniuerſalis affirmatiua de neceſſario, & minor vniuerſalis negatiua de contingenti. Si in qualitate ſimilis figuræ ſiue formæ ſint propoſitiones, adhuc erunt inutiles coniugationes & vtiles iuxta vtrumque modum, primum ſcilicet, & ſecundum ſumptæ. Accipiamus autem primo vtilem iuxta primum modum: ſint enim primo

ambæ

ambæ præmiſſæ priuatiuæ ſiue negatiuæ: ex his enim fit ſyllogiſmus quando minor quæ eſt de contingenti, conuertitur ſecundum contingere in oppoſitam qualitatem, & fit ſyllogiſmus per omnia ſicut in prioribus dictum eſt. Et eodem modo perficitur & reducitur, & concludit duas concluſiones, de non ineſſe ſcilicet, & de non contingere ineſſe. Sumatur enim iuxta primum modum a. b. ex neceſſitate non ineſſe, ita, ex neceſſitate nullum b. eſt a. & ſumatur in minori, quòd a. nulli c. contingit, hoc eſt, contingenter non ineſt, ſic, contingit nullum c. eſſe a. ſequitur, quòd nullum c. contingit eſſe b. Cuius probatio eſt, quòd conuerſis propoſitionibus, maiore quidem ſimpliciter in terminis, & minore ad oppoſitam qualitatem, tunc in conuerſa prima b. nulli ineſt a. ex neceſſitate, ſic, ex neceſſitate nullum a. eſt b. & conuerſa minore ad oppoſitam qualitatem, ſic, omne c. contingit eſſe a. ſequetur in ſecundo primæ, quòd nullum c. contingit eſſe b. & omnino perficitur ſicut prius huius mixtionis ſyllogiſmus.

Et ſi ad c. ponatur priuatiua, &c. Alia autem coniugatio vtilis eſt ſumpta iuxta modum ſecundum, quando ſcilicet priuatiua de neceſſario ponitur ad c. minorem extremitatem, ſic, nullum b. contingit eſſe a. de neceſſitate nullum c. eſt a. ergo contingit nullum c. eſſe b. conuertatur enim maior in oppoſitam qualitatem, & minor conuertatur ſimpliciter in terminis, & conuertatur concluſio quæ eſt de contingenti pro poſſibili, & tranſponantur propoſitioens, erit iterum prima figura in ſecundo primæ: perficitur ergo ſicut ſecundus huius mixtionis modus, de quo in præcedenti capitulo dictum eſt.

Si autem prædicatiuæ, &c. Inutiles autem coniugationes ex ſimilibus in qualitate propoſitionibus factæ ſunt. Prima quidem, ſi ambæ præmiſſæ ponantur eſſe prædicatiuæ ſiue affirmatiuæ: tunc enim non erit huius mixtionis ad aliquam concluſionem ſyllogiſmus. Manifeſtum enim, quòd affirmatiuis vtriſque propoſitionibus exiſtentibus, non erit ſyllogiſmus eius concluſionis, quæ eſt de non ineſſe: nec etiam eius concluſionis, quæ eſt ex neceſſitate non ineſſe: quia tales concluſiones ex affirmatiuis ambabus non ſequuntur. Vnde manifeſtum eſt, quòd non erit talis concluſio: quia in tali coniugatione nulla ſumpta eſt priuatiua propoſitio, neque in eo quod eſt ineſſe ſumptæ ſunt priuatiuæ, neque etiam in eo quod eſt ex neceſſitate ineſſe priuatiuæ aliquæ ſumptæ ſunt. Adhuc neque ſequitur concluſio eius quod eſt contingere non ineſſe: ſic enim ſe habentibus terminis patet quod b. maior extremitas, ex neceſſitate non inerit c. minori extremitati. Ponatur enim a. medium eſſe album: in quo autem b. maior extremitas dicatur eſſe cignus: in quo c. minor extremitas ponatur eſſe homo ſic, omnis cignus de neceſſitate eſt albus: omnem hominem contingit eſſe album: quia contingit & nullum: & patet, quòd ſequitur concluſio de neceſſe non ineſſe, ſcilicet quòd nullus cignus eſt homo. Cum autem ſtet iſta concluſio vniuerſalis negatiua de neceſſario, quæ repugnat tam affirmatiuæ quam negatiuæ de contingenti, repugnat etiam affirmatiuæ de ineſſe & affirmatiuæ de neceſſario. Patet igitur, quòd nulla ſequitur affirmatiua dictæ negatiuæ de neceſſario repugnans: & ſic nulla ſequitur affirmatiua quæ ſit oppoſita ad illam. Omnes autem prius inductæ concluſiones ſunt oppoſitarum affirmationum ad negatiuam de neceſſario, quæ inducta eſt. In illa enim negatiua oſtenſum eſt b. maiorem extremitatem ex neceſſitate non ineſſe c. minori extremitati.

Eſt autem hîc attendendum, quòd cum ponuntur termini ad inſtantiam conſequentiæ ſyllogiſticæ, animal, vigilans, motus, concluſio quæ ſtat, de neceſſitate debet intelligi de ineſſe: & ponatur exemplum vt dicatur, quòd cum his præmiſſis contingit nullum animal moueri, de neceſſitate omne vigilans mouetur, ſtat iſta de ineſſe, omne vigilans eſt animal, & non iſta de neceſſario, de neceſſitate omne vigilans eſt animal: quia illa de neceſſario non poteſt accipi vera, cum ſua conuerſa ſit falſa, hæc ſcilicet, quoddam animal de neceſſitate vigilat: non ergo hæc, omne vigilans eſt animal, eſt accipienda de neceſſario, ſed de ineſſe: ſic enim poteſt accipi vera, & non aliter, vt videtur. Adhuc autem ſi omne vigilans de neceſſitate mouetur: & omne vigilans de neceſſitate eſt animal: ergo aliquod animal de neceſſitate mouetur, per primum tertiæ figuræ: ſed hoc non poteſt ſtare cum maiore, ſcilicet hac, omne animal contingit moueri: ſi ergo non poteſt ſtare concluſio de neceſſario, ſtabit illa de ineſſe.

Adhuc probatur, quòd ex tali coniugatione ſequitur concluſio de contingenti pro poſſibili negatiua, ſic, ſi contingit nullum b. eſſe a. & omne c. de neceſſitate ſit a. ſequitur, quòd omne c. contingit non eſſe b. ſi enim dicatur quòd non ſequitur, tunc detur oppoſitum, hæc ſcilicet, non omne c. contingit non eſſe b. hæc autem æquipollet ei quod eſt, neceſſe eſt aliquod c. eſſe b. ex qua & minore ſequitur oppoſitum maioris, ſic, de neceſſitate omne c. eſt a. de neceſſitate aliquod c. eſt b. ergo de neceſſitate aliquod b. eſt a. & ſic patet, quòd ſequitur concluſio de contingenti pro poſſibili negatiua. Ergo termini inducti non debent concludere talem negatiuam: & ſic oportet quòd intendatur concluſio de ineſſe: quia ſi intenderetur in prædictis terminis concluſio de neceſſario non ineſſe, excluderetur ſequens concluſio negatiua de contingenti pro poſſibili: oportet igitur, quòd in terminis inductis intendatur concluſio de ineſſe & non de neceſſario.

Si autem concedatur, in contrarium eſſe videtur (ſicut ex dictis terminis patet) quòd non ſit omninò alicuius concluſionis affirmatiuæ ſyllogiſmus. Concluſio ergo talis debet ſequi ex dictis terminis, quæ excludat conſequentiam cuiuſlibet concluſionis: oportet igitur, quòd excludatur etiam conſequentia concluſionis negatiuæ de contingenti pro poſſibili: ſed non excludit illam negatiuam de contingenti pro poſſibili, niſi dicta concluſio ſit affirmatiua de neceſſario: negatiua enim de contingenti pro poſſibili, neque repugnat negatiuæ de neceſſario, neque affirmatiuæ de ineſſe,

ineſſe, ſed ſoli affirmatiuæ de neceſſario: & ſic videtur, quòd dicta concluſio debet eſſe affirmatiua de neceſſario & vniuerſalis. Sed ad hoc dicendum videtur, ſicut dictum eſt, quòd dicta concluſio debet eſſe de ineſſe & non de neceſſario: quia aliter concluderetur ſequi concluſio negatiua de contingenti pro poſſibili, ſicut iam paulò ante probatum eſt.

Dubitatio. Sed tunc dubitari poteſt, verum cum talibus præmiſſis poſſit ſtare concluſio de ineſſe affirmatiua. Videtur enim, quòd non ex illa concluſione & minore propoſitione ſequitur oppoſitum maioris, ſic, de neceſſitate omne c. eſt a. omne c. eſt b. ergo de neceſſitate aliquod b. eſt a. iſtud ſequi videtur per mixtionem neceſſarij & ineſſe in primo tertiæ. *Solutio.* Ad hoc autem dicendum, quòd illa de ineſſe quæ aſſumitur, poterit eſſe de ineſſe vt nunc: hoc autem non poteſt ſumi in dicta mixtione ſi debeat concludi concluſio de neceſſario, ſicut ſatis patet ex his quæ in præcedentibus dicta ſunt.

Dubitatio. Adhuc tamen reſtat dubitatio de terminis inductis: quia hæc concluſio, omne vigilans eſt animal, eſt de ineſſe ſimpliciter: propter quod ſi accipiatur cum minore, ſequetur oppoſitum maioris, ſic, de neceſſitate omne vigilans eſt mouens: omne vigilans eſt animal: ergo de neceſſitate aliquod animal eſt mouens: malè ergo poſiti videntur eſſe termini: quia poteſt (concluſio de ineſſe) eſſe de ineſſe ſimpliciter in terminis illis, & non de ineſſe vt nunc tantum. *Quorundam ſolutio.* Ad hoc autem dixerunt aliqui, quòd non eſt vis in terminis poſitis: quia non intenditur per terminos poſitos, niſi quod aliqua concluſio de ineſſe ſtare poſſit cum præmiſſis. *Aliter.* Poſſet tamen, vt videtur, melius dici, quòd in mixtione neceſſarij & ineſſe in tertia figura illa quæ eſt de neceſſario, appropriat ſibi conuerſam illius de ineſſe, ſi accipiatur prædicatum eſſentialiter ſub ſubiecto, ſicut infra patebit, vbi de illa mixtione tractabitur: oportet ergo, quòd in tali mixtione accipiatur illa de ineſſe, quod ſit de ineſſe ſimpliciter, & non quod qualitercunque termini ſe habeant adinuicem, ſed quod eſſentialiter ſe adinuicem habeant, & vnus ſit eſſentialiter ſub altero: ſed hæc propoſitio, omne vigilans eſt animal, non ſic ſe habet: & ideo nec ſua conuerſa vtilis eſt ad talem mixtionem: & ſic patet, quòd deficit ſyllogiſmus mixtus quem adducit ad deſtruendam maiorem, ex parte illius de ineſſe, quæ ſi conuertitur, non erit in prima figura maior extremitas eſſentialiter ſub medio: non enim eſt animal eſſentialiter ſub medio: nec etiam è conuerſo, maximè ſi vigilans ſecundum actum accipiatur.

Dubitatio. Aliter tamen adhuc dubium eſt circa iſtas coniugationes inutiles. Videtur enim, quòd maiore exiſtente affirmatiua de neceſſario ſit vtilis coniugatio ad concluſionem de contingenti pro poſſibili negatiuam, & ad concluſionem negatiuam de neceſſario: ad concluſionem enim de contingenti ſic formetur ſyllogiſmus, de neceſſitate omne b. eſt a. contingit nullum c. eſſe a. ergo contingit nullum c. eſſe b. cuius contradictoria æquipollet iſti, neceſſe eſt aliquod c. eſſe b. cum ſit de contingenti pro poſſibili: ex hac autem & maiore ſequitur oppoſitum minoris ex vtraque de neceſſario in prima figura, ſic, de neceſſitate omne b. eſt a. neceſſe eſt aliquod c. eſſe b. ergo neceſſe eſt aliquod c. eſſe a. quod cum minori ſtare non poteſt. Adhuc autem etiam videtur ſequi negatiua de ineſſe ſic, nullum c. eſt b. ſi enim hæc non ſequitur ex prædicta coniugatione, detur oppoſitum ex quo & maiore ſequetur oppoſitum minoris per mixtionem neceſſarij & ineſſe in prima figura, ſic, de neceſſitate omne b. eſt a. aliquod c. eſt b. ergo de neceſſitate aliquod c. eſt a. & ſimilis eſt obiectio de omnibus illis quæ habent maiorem affirmatiuam de neceſſario. Adhuc etiam opponitur de illis quæ habent minorem affirmatiuam de neceſſario, ſic, contingit nullum b. eſſe a. neceſſe eſt omne c. eſſe a. ergo contingit nullum c. eſſe b. & eſt contingens pro poſſibili in concluſione: ex oppoſito enim concluſionis & minore ſequitur oppoſitum maioris per vtramque de neceſſario in tertia figura, ſic, de neceſſitate omne c. eſt a. de neceſſitate aliquod c. eſt b. ergo de neceſſitate aliquod b. eſt a. Similiter etiam poteſt oſtendi, quòd ſequitur negatiua de ineſſe per mixtionem neceſſarij & ineſſe in tertia figura, ſic, de neceſſitate omne c. eſt a. aliquod c. eſt b. quæ eſt oppoſita concluſionis de ineſſe: ergo de neceſſitate aliquod b. eſt a. quæ eſt oppoſita maioris. Et eſt ſimilis oppoſitio de omnibus coniugationibus quæ habent minorem affirmatiuam de neceſſario.

Solutio. Ad omnia autem huiuſmodi dici poteſt, quòd negatiua de contingenti pro poſſibili, ſequitur habitudinem rerum, ſicut ante oſtenſum eſt in præcedentibus: & ita cum dicitur in contingentibus ſequi concluſionem vniuerſalem in tertia figura, & affirmatiuam in ſecunda, hoc non eſt niſi gratia terminorum & non gratia formæ ſyllogiſticæ: quia non ſequitur talis concluſio virtute præmiſſarum ſic in dictis coniugationibus diſpoſitarum, & ſub tali figura, ex quo vtraque eſt affirmatiua, quod repugnat proprietati ſecundæ figuræ. Vnde reſpiciendo tales coniugationes à proprietate figuræ proculdubio debent reputari inutiles. Nunquam enim gratia formæ ſyllogiſticæ ex vtraque affirmatiua immediatè ſequitur negatiua. Et ideo per tales terminos poſitos ad inſtantiam non excluditur, quòd non ſequatur concluſio de contingenti pro poſſibili, ſed reſpiciendo ad conſequentiam rerum ſequitur talis concluſio. Ponuntur tamen tales coniugationes inutiles: quia ex forma ſyllogizandi & proprietate figuræ non poſſunt in talem concluſionem: & hoc modo vbique concluditur in his mixtionibus.

Ad hoc autem quod videtur probari ſequi concluſionem de ineſſe. Dicendum, quòd hoc non eſt verum: & dicendum, quòd ſyllogiſmus mixtus ducens ad impoſſibile non valet: quia illa de ineſſe, quam aſſumit, poterit eſſe de ineſſe vt nunc: ſequitur enim concluſio de contingenti pro poſſibili, quæ poſita ineſſe aliquando erit de ineſſe vt nunc, & aliquando

quando de ineſſe ſimpliciter: & ita oppoſitum illius quod aſſumitur in ſyllogiſmo mixto, poterit eſſe de ineſſe vt nunc: contingens autem quod ſequitur in concluſione in modis habentibus vniuerſalem negatiuam de neceſſario, ſi ponatur ineſſe, ſemper exigit quod concluſio ſit de ineſſe ſimpliciter: & cauſa huius eſt aſſignata in præcedentibus.

CAPVT XXIV.

De particularibus ſyllogiſmis mixtionis neceſſary & contingentis in ſecunda figura.

His autem habitis ponendæ ſunt vtiles & inutiles coniugationes iſtius mixtionis in particularibus ſecundæ figuræ ſyllogiſmis. Dicamus igitur primo, quòd ſimiliter ſe habet in particularibus ſyllogiſmis ſicut in vniuerſalibus: quando enim in particulari ſyllogiſmo priuatiua fuerit & vniuerſalis & de neceſſario, & particularis de contingenti affirmatiua, ſemper erit ſyllogiſmus, ſicut in tertio modo ſecundæ figuræ: & ſequetur duplex concluſio, ſcilicet & eius quod eſt contingere non ineſſe, & eius quod eſt non ineſſe. In illis enim coniugationibus eadem eſt demonſtratio quæ prius, ſcilicet per conuerſionem maioris ſimpliciter. *Similiter autem & in particularibus, &c.*

Quando autem vniuerſalis affirmatiua fuerit de neceſſario, ſicut in quarto ſecundæ, nunquam erit huius mixtionis vtilis coniugatio ad ſyllogiſmum, quæ ſit vel de contingenti vel de ineſſe concludens. Inutilitas autem huius coniugationis eodem modo probationis oſtendetur, & per eoſdem terminos inſtantiarum, quo oſtenſa fuit inutilitas eiuſdem coniugationis in ſyllogiſmis vniuerſalibus, in quibus vniuerſalis affirmatiua eſt de neceſſario & vniuerſalis negatiua de contingenti. *Quãdo autem affirmatiua nũquam, &c.*

Nec adhuc erit vtilis coniugatio, quando vtræque propoſitiones præmiſſæ & vniuerſalis & particularis fuerint affirmatiuæ: inutilitas enim etiam huius coniugationis demonſtratur per eoſdem terminos inſtantiarum, qui in vniuerſalibus ſyllogiſmis in ſimilibus coniugationibus adducti ſunt. Iſtæ igitur ſunt inutiles coniugationes ſimpliciter. *Nec quãdo vtræque ſumuntur, &c.*

Eſt autem alia adhuc coniugatio ex oppoſito iſtius ſumpta, quando ſcilicet vtræque propoſitiones fuerint priuatiuæ: vniuerſalis autem propoſitio ſit de neceſſario, & negatiua quæ ſignificet non ineſſe ſimpliciter & de neceſſitate: tunc enim per eaſdem propoſitiones quæ ſumptæ & poſitæ ſunt non fit ſyllogiſmus: quia ex ambabus negatiuis nihil ſequitur in aliqua figura. Sed quando conuertitur propoſitio minor particularis quæ eſt de contingenti ſecundum modum contingentis ad oppoſitam qualitatem, hoc eſt, in affirmatiuam: tunc fit ſyllogiſmus, ſicut in tertio modo iſtius mixtionis dictum eſt, quòd fit ſyllogiſmus in ſecunda figura. *Quãdo autẽ vtræque quidẽ priuatiuæ, &c.*

Si autem vtræque præmiſſæ vel indefinitæ vel particulares ponantur, & vna de neceſſario, & altera de contingenti, non poteſt eſſe ſyllogiſmus ſicut & in nulla alia figura vel mixtione. *Si autem vtræque indefinitæ, &c.*

Epilogando ergo dicimus, quòd manifeſtum ex prædictis eſt, quoniam quando ponitur in ſecunda figura in hac mixtione vniuerſalis priuatiua de neceſſario, & altera de contingenti, ſemper fit ſyllogiſmus & in vniuerſalibus & in particularibus ad duplicem concluſionem: non enim ſolum ſequitur concluſio eius quod eſt contingere non ineſſe, ſed etiam ſequitur concluſio eius quod eſt non ineſſe ſimpliciter. Si autem affirmatiua in hac mixtione ponatur de neceſſario, & altera de contingenti negatiua, nunquam fit ſyllogiſmus neque in vniuerſalibus, neque in particularibus ſyllogiſmis. *Manifeſtum igitur, &c.*

Palam etiam eſt, quod tam in neceſſariis propoſitionibus, hoc eſt, quando propoſitiones ſumuntur de neceſſario, & in his quæ inſunt, hoc eſt, quando propoſitiones ſumuntur de ineſſe ſimpliciter, eodem modo fit & non fit ſyllogiſmus: quia propoſitiones de neceſſario ſimiliter conuertuntur cum illis de ineſſe, & ſimiliter ordinantur ad mixtionem contingentis. *Et quoniam eodem modo, &c.*

Palam eſt etiam, quòd omnes iſtius mixtionis in ſecunda figura ſyllogiſmi ſunt imperfecti, & palam eſt, quia per prædictas figuras per reductionem ad primam figuram perficiuntur: quamuis enim in probatione ſyllogiſmi aliquando ſyllogizetur in ſecunda, & aliquando in tertia, tamen finalis perfectio eſt in reductione ad primam figuram. *Palam autem quoniam, &c.*

Hic tamen dubitatio eſt de quarto modo ſecundæ figuræ, in quo ſecundum ea quæ dicta ſunt non videtur huius mixtionis eſſe vtilis coniugatio. Quartus enim habet maiorem vniuerſalem affirmatiuam, & minorem particularem negatiuam, & non poteſt eſſe vtilis coniugatio vniuerſali affirmatiua exiſtente de neceſſario, & particulari exiſtente de contingenti, nec è conuerſo, ſicut per antedicta manifeſtum eſt. Contra hoc autem obiicitur, ſit quod maior ſit de contingenti & minor de neceſſario, ſic, contingit omne b. eſſe a. neceſſe eſt quoddam c. non eſſe a. ergo quoddam c. non eſt b. ex oppoſito enim concluſionis & maiore ſequitur oppoſitum minoris in prima figura per mixtionem contingentis & ineſſe, ſic, contingit omne b. eſſe a. omne c. eſt b. ergo contingit omne c. eſſe a. Ad hoc autem dici poteſt, quod ſyllogiſmus mixtus nullus eſt: quia oppoſitum concluſionis de ineſſe quod aſſumit, poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: in mixtione aute contingentis & ineſſe debet eſſe de ineſſe ſimpliciter. *Dubitatio.* *Solutio.*

Sed tunc oritur obiectio de contingenti pro poſſibili: contingens enim pro poſſibili videtur ſequi ſic, quòd ex oppoſito concluſionis & maiore videtur ſequi oppoſitum minoris in prima figura per mixtionem contingentis & neceſſarij, ſic, contingit omne b. eſſe a. neceſſe eſt omne c. eſſe b. hæc enim æquipollet oppoſito concluſionis: ergo contingit omne c. eſſe a. de contingenti ad vtrumlibet: & eſt modus perfectus, & maior eſt de contingenti tali. *Obiectio.*

tali Adhuc autem oſtenditur idem per expoſitionem: quia ſi quoddam c. neceſſitate non eſt a. ſit illud f. & tunc erit verum dicere, quòd de neceſſitate nullum f. eſt a. ſyllogizetur ergo ſic, contingit omne b. eſſe a. de neceſſitate nullum f. eſt a. ergo contingit nullum f. eſſe b. hoc enim ſequi videtur in ſecundo ſecundæ per vtilem iſtius mixtionis coniugationem: ſed ſi contingit nullum f. eſſe b. & f. eſt aliquod c. ergo contingit aliquod c. non eſſe b. & eſt concluſio negatiua de contingenti pro poſſibili: & ex hoc videtur, quòd regula illa falſa ſit quæ dicit, quòd ſi vniuerſalis negatiua non fuerit de neceſſario, eſt inutilis coniugatio. Et dicendum videtur, quod iſta concluſio ſequitur. Sed tamen non reputantur vtiles coniugationes, niſi quæ deſcendunt à primo modo ſecundæ figuræ, in quo eſt maior vniuerſalis negatiua: & non reputantur vtiles illæ particulares coniugationes quæ deſcendunt à ſecundo ſecundæ, vbi eſt maior vniuerſalis affirmatiua, & minor eſt vniuerſalis negatiua, à qua deſcendit quartus ſecundæ figuræ. Et huius cauſa eſt ſecundum quoſdam, quòd hîc non debent reputari vtiles coniugationes quæ per conuerſionem non poſſunt reduci in primam figuram, quia debitam non habent originem: non poſſunt autem reduci in primam figuram per conuerſionem, niſi quæ habent maiorem vniuerſalem negatiuam de neceſſario: & ideo illæ ſolæ reputantur vtiles.

Solutio ambigua Contra: tunc modi probandi quibus vtitur ſæpe Ariſt. nulli eſſent. Præterea, tunc à pari baroco & bocardo in illa de ineſſe eſſent modi imperfecti: quia non poſſunt reduci per conuerſionem: immo eſſent inutiles. Et ideo ego dicerem ad primum, quod illa concluſio illata vniuerſalis affirmatiua de contingenti non contradicit particulari negatiuæ de neceſſario quæ fuit minor in primo ſyllogiſmo. Sed tamen contradicit illi & ſua ſub contraria ſumptis ſub disiunctione Ad ſecundum dicendum quod argumentum non plus concludit, niſi quod modus ille concludit vt eſt ſecundus ſecundæ & non inquantum quartus eiuſdem.

Si autem quæritur de ſufficientia harum coniugationum. Dicendum quòd à principio ſupponendum, quod in hac mixtione maior debet eſſe vniuerſalis negatiua: & tunc patet, quod tantum ſex ſunt coniugationes vtiles hîc in hac mixtione, quatuor ſcilicet vniuerſales, & duæ particulares, & ſex inutiles, ſicut in mixtione præcedenti quæ fuit de contingenti & ineſſe.

CAPVT XXV.

De vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti in tertia figura.

In poſtrema autem figura, &c. Prima regula.

IN poſtrema autem figura ante generationem ſiue formationem vniformem & mixtam ſyllogiſmorum de contingenti, ponendæ ſunt regulæ, & principia ſecundum quæ regulanda eſt generatio ſyllogiſmorum. Et ſunt tres quarum prima eſt ad regulandam vniformem generationem de contingenti, & eſt hæc, quòd quando in tertia figura vtræque propoſitiones ſunt de contingenti, erit concluſio de contingenti.

Secunda.

Secunda eſt qua regulantur ſyllogiſmi mixti de contingēti & ineſſe, & eſt hæc quando vna propoſitionum eſt de contingenti & altera de ineſſe, ſequitur concluſio de contingenti: ſed hoc eſt verum, quando maior fuerit de contingenti, & minor de ineſſe: tunc enim in hac mixtione ſequitur in tertia figura concluſio de contingenti.

Tertia.

Tertia autem regulatur mixtio contingentis & neceſſarij, & eſt hæc, quòd quando altera propoſitionum ponitur eſſe de neceſſario & altera de contingenti, ſi maior propoſitio eſt de contingenti & reliqua de neceſſario ſit affirmatiua, non ſequitur concluſio de ineſſe, neque ſequitur concluſio de neceſſario, ſed tantum de contingenti. Si autem illa de neceſſario fuerit vniuerſalis negatiua, ſequitur duplex concluſio, ſcilicet de ineſſe, & de contingenti pro poſſibili.

Sed notandum, quòd contingens quod cōcluditur in his concluſionibus, accipiendum ſicut in præcedentibus, hoc eſt, quòd in ſyllogiſmis huius generationis (qui poſt ſuam reductionem fiunt modi perfecti primæ figuræ) concluditur contingens à principio determinatum, quod eſt contingens ad vtrumlibet. In illis autem qui reducuntur ad modos imperfectos, concluditur contingens pro poſſibili: ſic enim factum eſt in mixtione præcedenti.

His autem ſic præmiſſis coniugationes vtiles ponamus in tertia figura ad generationem vniformem ſyllogiſmorum de contingenti, ſic quòd primum ſit vtilis & vniuerſalis & vniuerſalis coniugatio de vtraque affirmatiua de contingenti ſic, quòd c. ſit medium quod ſubiicitur. a. autem maior extremitas. & b. minor: ſumatur enim & a. & b. contingere omni c. ineſſe, ſic, omne c. contingit eſſe a. & omne c. contingit eſſe b. tunc enim ille ſyllogiſmus concludit, quoddam b. contingit eſſe a. & perficitur per conuerſionem minoris, in terminis, ſic, omne c. contingit eſſe a. quoddam b. contingit eſſe c. ergo quoddam b. contingit eſſe a. Hic enim eſt ſyllogiſmus in tertio primæ figuræ de contingenti: quoniam enim conuertitur vniuerſalis affirmatiua in particularem in terminis. Dictum eſt autem quod b. contingit omni c. in minori propoſitione: tunc per conuerſam etiam c. contingit alicui b. & ideo ſi a. quidem contingit omni c. in maiori. c. autem contingit alicui b. in conuerſa minoris: ſequitur in tertio primæ, quòd a. contingit alicui b. hæc igitur eſt coniugatio iuxta primum modum ſumpta.

Coniugationes vniuerſales vniformium de contingenti in tertia figura. Sit ergo primum contingentes, &c.

Ponamus autem coniugationem iuxta ſecundum modum ſumptam, qui habet maiorem vniuerſalem negatiuam & minorem vniuerſalem affirmatiuam concludens particularem negatiuam, ſic quòd ſi a. quidem contingit nulli c. ineſſe: ita quod hæc ſit vera, nullum c. contingit eſſe a. b. autem contingit omni c. ineſſe, ita quod in minori, hæc eſt vera, omne c. contingit eſſe b. ſequitur neceſſitate ſyllogiſtica, quò a. contingat alicui b. non ineſſe: & iſte eſt ſecundus tertiæ: erit enim in perfectione huius ſyllogiſmi rurſus prima figura per conuerſionem minoris propoſitionis in terminis, ſic, nullum c. contingit eſſe a. quoddam b. contingit eſſe c. quoddam b. contingit non eſſe a. hic eſt enim quartus primæ figuræ.

Et ſi a. quidem contingit nulli c. &c.

Tertiam autem ponemus coniugationem ex vtriſque negatiuis præmiſſis. Si enim vtræque priuatiuæ propoſitiones præmiſſæ ponantur: tunc ex his quidem quæ ſumpta ſunt non erit neceſſarium aliquid ſequi neceſſitate ſyllogiſtica: ſed conuerſis propoſitionibus

Si autem vtræque priuatiuæ, &c.

primo

primo quidem in oppoſitam qualitatem, & deinde conuerſa minore in terminis, erit ſyllogiſmus, quemadmodum in prioribus de primo primæ dictum eſt. Si enim maior extremitas a. & b. minor. contingant c. nulli ineſſe: ſi transmutatur ſiue conuertitur contingens non ineſſe in contingens ineſſe, hoc eſt, in oppoſitam qualitatem, rurſum eſt prima figura per conuerſionem minoris in particularem, & in terminis, ſic, nullum c. contingit eſſe a. & omne c. contingit eſſe a. nullum c. contingit eſſe b. & omne c. contingit eſſe b. & hæc conuertatur, quoddam b. contingit eſſe c. tunc rurſum erit prima figura in tertio primæ figuræ, quemadmodum in prioribus dictum eſt.

Remouet dubium. Hic autem omittimus quartam coniugationem, quæ habet maiorem affirmatiuam & minorem negatiuam, & vtramque de contingenti, de qua quidam dubitant, vtrum ſit vtilis vel inutilis: & ſtatim patere poteſt cuilibet, quòd ſit vtilis: quia per conuerſionem minoris in oppoſitam qualitatem & poſtea per conuerſionem in terminis factam melius reducitur in tertium modum primæ figuræ, ſicut patet per antedicta: & ideo etiam omittitur: quia ex illis nota poteſt eſſe cuilibet. Si enim quando vtræque ſunt priuatiuæ contingat a. & b. non ineſſe c. ita quod nullum c. contingit eſſe a. & nullum c. contingit eſſe b. tunc transmutatur, hoc eſt, conuertitur in minore primo contingens non ineſſe in contingens ineſſe, per conuerſionem ad oppoſitam qualitatem: & poſtea conuerſa in oppoſitam qualitatem conuertitur in terminis: & tunc rurſum erit prima figura, & ſyllogizatur in quarto primæ, & concluditur de contingenti ſecundum generationem vniformen ſyllogiſmorum de contingenti: & hoc quidem modo duo formantur ſyllogiſmi vniuerſales.

Coniugationes particulares vniformium de contingenti in tertia figura. **Si autē hic quidem terminorum vniuerſalis, &c.** Formationes autem particularium ſyllogiſmorum huius mixtionis in tertia figura fiunt per hunc modum: & primo quidem ponamus eas quæ ſunt ex propoſitionibus affirmatiuis in maiore ſcilicet & minore ſiue vniuerſali ſiue particulari, eodem modo ſe habentibus terminis in quantitate ſicut in illis de ineſſe quoad vniformem generationem ſyllogiſmorum de ineſſe. Et hoc, ſicut diximus, verum eſt quoad quantitatem propoſitionum: quia fit ſyllogiſmus maiore vel minore exiſtente vel vniuerſali vel particulari, ſicut in illis de ineſſe, & ſic ſimiliter illis de ineſſe, & fit & non fit ſyllogiſms. Quoad hoc ponatur primo coniugatio in qua maior eſt vniuerſalis affirmatiua & minor particularis affirmatiua, ſic: detur enim, quòd in maiori contingat a. omni c. & in minori contingat b. alicui c. ſic, omne c. contingit eſſe a. quoddam c. contingit eſſe b. tunc enim neceſſario erit rurſum prima figura minore particulari propoſitione conuerſa in terminis. Si enim a. omni c. contingit in maiori propoſitione. c. autem contingit alicui b. in conuerſa minoris: ſequitur quod a. contingit alicui b. in concluſione per tertium primæ.

Et ſi ad b.c. ponatur, &c. Et quia tertius modus figuræ tertiæ habet maiorem particularem, in reductione poſt conuerſionem particularis quæ eſt maior, oportet tranſponere propoſitiones, vt vniuerſalis fiat maior & in tertio primæ: & hoc quando maior eſt particularis & minor eſt vniuerſalis, ſicut ſi ad b. c. ponatur vniuerſalis (b. c. enim minor eſt) ſic, contingit quoddam c. eſſe a. contingit omne c. eſſe b. tunc oportet conuertere maiorem & tranſponere propoſitiones.

Similiter autem & ſi a.c, &c. Aliæ autem ſunt coniugationes ex diſſimilibus propoſitionibus, altera ſcilicet affirmatiua, & altera negatiua: & in talibus quidem ſi maior ſit negatiua & minor affirmatiua, vt ſi a. c. quidem maior propoſitio ſit negatiua. b. c. autem propoſitio minor ſit affirmatiua, erit vtilis coniugatio per conuerſionem maioris in terminis. Tamen hæ coniugationes quatuor ſunt, quarum duæ habent maiorem negatiuam vniuerſalem ſcilicet vel particularem & minorem affirmatiuam: quæ intelliguntur per regulas inductas. Et omnium iſtarum facile patet perfectio: affirmatiua enim quando maior fuerit, conuertenda eſt in terminis tantum. Si autem fuerit vniuerſalis negatiua, primò conuertenda eſt ad oppoſitam qualitatem, & poſteà in teminis. Si autem maior ſit particularis, conuertendæ ſæpè dicto modo, & propoſitiones ſunt tranſponendæ.

Si autem vtræque priuatiuæ, &c. Si autem vtræque propoſitiones ponantur eſſe priuatiuæ: tunc iterum ſunt duæ coniugationes: vna quidem in qua maior vniuerſalis & in reliqua minor eſt vniuerſalis: & tunc quamuis per ea quidem quæ ſumpta ſunt non fiat ſyllogiſmus, eò quod ex ambabus negatiuis nihil ſequitur: conuerſis tamen propoſitionibus, vt in prioribus dictum eſt, fit ſyllogiſmus, ita ſcilicet vt quando maior eſt vniuerſalis, perficiatur per duplicem minoris conuerſionem, ſcilicet in oppoſitam qualitatem primò, & poſteà in terminis. Illa autem in qua minor eſt vniuerſalis, perficitur per duplicem conuerſionem maioris, primo ad oppoſitam qualitatem, & poſtea in terminis, & per tranſpoſitionem propoſitionum.

Quādo autē vtræque indefinitæ, &c. Sunt autem & inutiles coniugationes quatuor, quando ſcilicet vtræque præmiſſæ ſumuntur particulares indefinitæ, vel ambæ affirmatiuæ, vel ambæ negatiuæ, vel maior negatiua & minor affirmatiua, vel è conuerſo: & omnes ſunt inutiles, & ex eis non erit ſyllogiſmus. Et inutilitas earum oſtenditur in terminis in quibus ſequitur, quòd neceſſe eſt a. maiorem extremitatem & omni & nulli b. minori ſcilicet extremitati ineſſe. Termini autem ad neceſſe ineſſe omni, ſunt animal, homo, album: medium autem eſt album. Termini autem in quibus ſequitur de neceſſitate nulli ineſſe, equus, homo, album: & medium eſt album.

Obiectio. Iſtæ tamen omnes coniugationes quas vtiles diximus & vniuerſales & particulares inſtantiam videntur habere in terminis, ſic, contingit omne mouens eſſe hominem: contingit omne mouens eſſe equum: non tamen contingit aliquem hominem eſſe equum. Et ſimiliter in particularibus videtur eſſe inſtantia, ſic, contingit aliquod mouens eſſe hominem:

contingit omne mouens eſſe equum: non tamen contingit aliquem equum eſſe hominem.

Solutio. Ad hæc dicendum, quòd quando maior eſt vniuerſalis in hac figura in iſta generatione ſyllogiſmorum, illa etiam poſt reductionem fit maior in prima figura: propter quod ſicut maior in prima figura in vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti accipitur ſecundum iſtam acceptionem contingentis, omne quod contingit eſſe b. contingit eſſe a. ita etiam maior in hac figura in iſta generatione eſt accipienda: & ideo ſi vera debeat eſſe propoſitio maior, non poteſt ſubiici terminus accidentalis & prædicari ſubſtantialis: ſic enim erit propoſitio falſa, vt in antehabitis determinatum eſt. Vnde hæc falſa eſt, omne mouens contingit eſſe hominem: quia ſenſus eſt, omne quod contingit eſſe mouens, contingit eſſe hominem. Similiter autem quando maior eſt particularis: quia illa quæ in ſyllogiſmo primo eſt minor, fit maior poſt reductionem: & ideo idem obſeruandum eſt in iſta quod in illa: & ex hoc patet, quòd ſophiſtice accipiuntur termini ad inſtantiam inducti.

Dubitatio de ſufficientia coniugationum huius figuræ. Communis etiam quæſtio eſt hîc de ſufficientia coniugationum vtilium & inutilium iſtius generationis in hac tertia figura. *Solutio.* Sed ad hoc ſciendum ſupponendum eſt hîc quòd ſi altera propoſitionum ſit vniuerſalis, ſemper fit ſyllogiſmus. Hic enim & fit ſyllogiſmus ex ambabus negatiuis & ex minore negatiua: omnes enim negatiuæ hic æquipollent affirmatiuis. Hoc autem ſuppoſito patet, quòd duodecim fiunt coniugationes vtiles, ſcilicet quatuor vniuerſales (ſcilicet vel ambæ affirmatiuæ, vel ambæ negatiuæ, vel maior affirmatiua & minor negatiua, vel è conuerſo) & quatuor per eandem multiplicationem in quibus maior eſt vniuerſalis & minor particularis, & quatuor in quibus eſt è conuerſo maior particularis & minor vniuerſalis. Quatuor autem in quibus vtraque eſt particularis, manent inutiles: & ſic omnes ſunt ſexdecim coniugationes.

CAPVT XXVI.

De mixtione contingentis & ineſſe in tertia figura.

Si autẽ hæc quidẽ propoſitionum, &c. De mixtione autem contingentis & ineſſe tractantes, reſumamus primo principium ſiue regulam ſecundum quam fit hæc mixtio, dicentes quòd ſi altera propoſitionum in tertia figura ſignificat, quòd ſit de ineſſe, & reliqua de contingenti, ſequitur concluſio de contingenti, & non ſequitur concluſio de ineſſe. Syllogiſmus autem erit in iſta mixtione, quando eodem modo ſe habent termini ſicut in præcedenti generatione ſyllogiſmorum de contingenti. Dico autem eodem modo ſe habentibus terminis quoad hoc, quod ſicut in præcedenti generatione vniformi fit aliquando ſyllogiſmus ex vtraque affirmatiua, & aliquando ex vtraque negatiua, aliquando autem ex altera negatiua & altera affirmatiua: ita fit & hîc in mixtione contingentis & ineſſe.

Sint enim primũ quidem, &c. Ad hanc ergo regulam demus coniugationes primo vniuerſales, & inter vniuerſales primo ponamus affirmatiuas duas, quarum prima habet maiorem de ineſſe & minorem de contingenti, ſecunda autem è conuerſo. Sint enim primum ambæ præmiſſæ prædicatiuæ vniuerſales, ita quod in maiori quæ eſt de ineſſe, a. inſit omni c. medio: & in minori quæ eſt de contingenti, b. contingat ineſſe omni c. ſic, omne c. a. omne c. contingit eſſe b. tunc enim conuerſa b. c. minori propoſitione in terminis fit prima figura, & ſequitur concluſio de contingenti, ſcilicet quod contingit a. alicui b. ineſſe, ſic, omne c. a. quoddam b. contingit eſſe c. ergo quoddam b. contingit eſſe a. qui eſt ſyllogiſmus in tertio primæ. Iam enim dictum eſt in præcedentibus, quòd cum altera propoſitionum in prima figura ſignificabat contingere, ita quod fuerit de contingenti, quod ſequebatur concluſio de contingenti.

Similiter autem & ſi b.c. &c. Similiter autem eſt vtilis coniugatio minore exiſtente de ineſſe, & maiore de contingenti: quia ſi b. c. propoſitio minor ſignificet ineſſe. a. c. autem propoſitio maior ſignificet contingere: & iſta ſicut prior perficitur & reducitur in tertium primæ per conuerſionem minoris in terminis.

Et ſi a. c quidem priuatiua, &c. Secundo ponamus coniugationes vtiles vniuerſales negatiuas. Primum autem ponamus eas, quæ habent minorem affirmatiuam & maiorem negatiuam, quæ etiam duæ ſunt, ſecundum quod maior poteſt eſſe de ineſſe, & minor de contingenti, aut è conuerſo. Si enim a. c. propoſitio maior ſit priuatiua. b. c. autem propoſitio minor ſit prædicatiua, & alterutra harum propoſitionum ſignificet de ineſſe, hoc eſt, quæcunque earum ſiue maior ſiue minor, & altera ſit de contingenti: ex vtraque enim coniugatione ſequitur concluſio de contingenti per conuerſionem minoris duplicem, ſcilicet in oppoſitam qualitatem, & poſtea in terminis reducuntur ad primam figuram, reducuntur enim in quartum primæ: oſtenſum eſt enim, quòd ſi in prima figura altera propoſitionum ſignificat contingere, ſequitur concluſio de contingenti. Aliæ etiam duæ ſunt, quæ habent maiorem de contingenti affirmatiuam vel negatiuam, & minorem de ineſſe negatiuam, quæ abiiciendæ ſunt: quia manifeſtum eſt de eis, quòd ſunt inutiles, eò quod habeant minorem verè negatiuam: quod nec in prima figura, nec in tertia fieri poteſt, ita quod ſit vtilis coniugatio.

Si autem contingens priuatiua, &c. Si autem ponatur propoſitio quæ eſt de contingenti priuatiua, & ad minorem extremitatem, ita quod minor ſit negatiua de contingenti, quæ non eſt verè negatiua, quia cum affirmatiua conuertitur: vel ſi vtraque ponatur priuatiua, ſcilicet & maior quæ eſt de ineſſe, & minor quæ eſt de contingenti: tunc quidem in illis duabus coniugationibus per ſumptas propoſitiones (eo quod minor eſt negatiua aliquo modo, quod primæ & tertiæ figuris non congruit) non erit ſyllogiſmus per ſumptos terminos. Conuerſis autem propoſitionibus primo ad oppoſitam qualitatem, &

poſtea

poſtea vlterius in terminis conuerſa minori, erit ſyllogiſmus quemadmodum in primo huius figuræ, qui reducitur in tertium figuræ primæ, ſicut in prioribus ſyllogiſmis dictum eſt.

Obiectio. Si fortè feratur inſtantia contra vtiles coniugationes, quæ poſitæ ſunt, ſic, omne mouens eſt homo (ponatur) contingit omne mouens eſſe equum: non tamen contingit aliquem hominem eſſe equum.

Solutio. Similiter autem & per eoſdem terminos poteſt ferri inſtantia ad modos negatiuos, & vniuerſales & particulares. Dicendum autem ad hoc, quòd non valet inſtantia: quia inſtantia illa de ineſſe eſt de ineſſe vt nunc, & debet eſſe de ineſſe ſimpliciter. Cuius ratio eſt: quia in eadem mixtione in prima figura à qua iſta tertia figura deſcendit & in quam reducitur, illa de ineſſe eſt de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc.

Dubitatio. Si autem vlterius quæritur, vtrum illæ coniugationes vtiles poſſunt in concluſionem de ineſſe ſicut poſſunt in concluſionem de

Solutio quorundam. contingenti? Dicendum, quòd non: quamuis hoc quidam probare videantur ſic, omne c. eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo aliquod b. eſt a. aut detur oppoſitum, & ponatur minor quæ eſt de contingenti ineſſe, ſic, nullum b. eſt a. omne c. eſt b. ſequitur, quòd nullum c. ſit a. quæ eſt contraria maioris, & non verificatur

Aliter. cum ipſa. Et dicendum, quòd hæc probatio non valet: quando enim datur oppoſitum tantum, tunc nullum ſequitur inconueniens: ſed cum minor ponitur ineſſe, non eſt admittendum: quia ex hoc cauſatur inconueniens quod prius non erat: ſi enim maior ſit vera & de ineſſe ſimpliciter: tunc compoſſibilia ſunt oppoſitum concluſionis de ineſſe & minor: poſteà autem quando minor ponitur ineſſe, efficiuntur incompoſſibiles: & iam ſuperius dictum eſt, quòd in tali caſu vbi hoc accidit, non eſt ponenda ineſſe illa de contingenti. Poſſet tamen iſta oſtenſio ſufficere ad hoc quod ſequatur concluſio de contingenti: quia oppoſitum concluſionis de contingenti ſtatim repugnat minori, & per poſitionem eius ineſſe non fit noua incompoſſibilitas quæ prius non erat: & ideò procedendo ad oſtendendam ſequi concluſionem de contingenti, probatio aliquid valere videtur. Similis autem iſti eſt & obiectio & ſimilis ſolutio circa modos negatiuos.

Si autem hæc quidem propoſitionum fuerit, &c. His habitis ponamus iſtius mixtionis coniugationes particulares, quæ proculdubio ſunt octo. Si enim vtraque fuerit affirmatiua, quatuor erunt coniugationes: quia maior poteſt eſſe vniuerſalis & minor particularis, aut è conuerſo: & maior poteſt eſſe de ineſſe & minor de contingenti, aut è conuerſo. Et vtraque iſtarum perficitur per conuerſionem minoris quando maior eſt vniuerſalis: tunc enim duæ ſunt, eò quod maior poteſt eſſe de ineſſe, & minor de contingenti, aut è conuerſo.

Quando autem maior fuerit particularis & minor vniuerſalis, aut maior eſt de ineſſe & minor de contingenti, aut è conuerſo: & ſic iterum ſunt duæ, quæ perficiuntur per conuerſionem maioris, & per tranſpoſitionem propoſitionum. Adhuc autem ſi vniuerſal[is] ſit priuatiua maior, & minor ſit particular[is] affirmatiua, per eandem diuiſionem fiunt ite[rum] duæ per eſſe maiorem de ineſſe, minore[m] autem de contingenti, vel è conuerſo, qua[rum] illa vtilis eſt quæ habet maiorem [de] contingenti: quæ ambæ perficiuntur per co[n]uerſionem minoris. Si autem è conuerſo fue[rit], ſcilicet quod maior ſit particularis affir[]matiua, & minor vniuerſalis negatiua, & ill[] per eundem modum diuiſionis iterum fiun[t] duæ coniugationes, quarum illa vtilis eſt qu[æ] habet minorem de contingenti, & perficitu[r] per conuerſionem maioris & tranſpoſitione[m] propoſitionum: illa vero inutilis quæ habe[t] minorem de ineſſe & affirmatiuam, quia ill[] habet minorem verè negatiuam, quod hui[c] tertiæ figuræ non congruit. Adhuc autem [] vniuerſalis ſit affirmatiua & particularis ne[]gatiua, quatuor fiunt coniugationes: aut eni[m] maior eſt vniuerſalis & minor particularis, au[t] è conuerſo. Si maior eſt vniuerſalis: aut maio[r] eſt de ineſſe & minor de contingenti, aut [] conuerſo. Et ſi maior eſt vniuerſalis de ineſſ[e] & minor de contingenti, eſt vtilis coniugatio[] aut è conuerſo maior eſt de contingenti & minor de ineſſe, & eſt inutilis coniugatio. S[i] autem maior ſit particularis & minor vniuer[]ſalis: aut maior eſt de ineſſe & minor de con[]tingenti: & talis coniugatio eſt inutilis. Si ve[]ro ſit è conuerſo maior de contingenti & mi[]nor de ineſſe, eſt coniugatio vtilis. Sic erg[o] multiplicantur iſtæ particulares coniugatio[]nes, quarum cauſam Ariſtot. (cuius ſenten[]tiam hîc ſequimur) non ponit niſi vltimam. Dicit enim Ariſtot. in formatione particula[]rium ſyllogiſmorum, quòd ſi propoſitionu[m] præmiſſarum vna ſit particularis & altera vni[]uerſalis, quando vtraque propoſitiones ſun[t] affirmatiuæ: aut quando vniuerſalis quide[m] eſt priuatiua & particularis affirmatiua, ſicu[t] eſt in ſexto huius tertiæ: idem modus per ta[]les coniugationes erit ſyllogiſmorum: qui per conuerſionem vnam vel duas omnes tale[s] reducuntur & clauduntur per primam figu[]ram: propter quod manifeſtum dicit eſſe, quò[d] in talibus erit ſyllogiſmus eius quod eſt con[]tingere, hoc eſt, quod ſequitur concluſio d[e] contingenti, & non ſequitur concluſio eiu[s] quod eſt de ineſſe.

In coniugatione tamen in qua vniuerſali[s] eſt affirmatiua & minor, & particularis nega[]tiua & maior, ſicut eſt in quinto tertiæ, opor[]tet quod vtilitas coniugationis oſtendatur pe[r] impoſſibile: formetur enim ſic ſyllogiſmus quòd in minori ſit vniuerſalis affirmatiua d[e] ineſſe, ita quod b. minor extremitas inſit omn[i] c. quod eſt medium, ſic, omne c. eſt b. & maio[r] ſit particularis negatiua de contingenti, it[a] quod a. maior extremitas contingat alicui c[.] non ineſſe: tunc enim neceſſitate ſyllogiſtic[a] contingit a. alicui b. non ineſſe in concluſione[:] ſi enim non ſequitur, detur oppoſitum: ho[c] autem eſt ſecundum veritatem, non contingi[t] aliquod b. non eſſe a. hoc autem æquipolle[t] huic, neceſſe eſt omne b. eſſe a. Fiat ergo mix[]tio neceſſarij & ineſſe ex hac & minore ad de[]ſtruendum maiorem, ſic, neceſſe eſt omne b[.]

 eſſe

eſſe a. omne c. eſt b. ergo neceſſe eſt omne c. eſſe a. hoc enim ſequitur: quia minor eſt de ineſſe ſimpliciter, & eſt ſyllogiſmus huius mixtionis in primo primæ. Si enim omni b. ineſt a. ex neceſſitate, ſicut dicit illa quæ æquipollet oppoſito concluſionis. b. autem omni c. poſitum eſt ineſſe in minori, ſequitur quòd a. omni c. ex neceſſitate inerit, quæ eſt maiori oppoſita. Poſitum eſt enim in maiori prioris ſyllogiſmi, quod a. contingit alicui c. non ineſſe.

Quādo autem indefinitæ vel particulares, &c.

Inutiles autem coniugationes & particulares ſunt, quando in hac mixtione ambæ præmiſſæ ſumuntur particulares vel indefinitæ: ex talibus enim nunquam fit ſyllogiſmus. Inutilitas autem harum coniugationum demonſtratur per eoſdem inſtantiæ terminos, qui poſiti ſunt paulò ante ad inutiles coniugationes demonſtrandas in vniuerſalibus ſyllogiſmis. Intelligendum tamen, quòd adhuc ſunt quatuor coniugationes habentes vtramque negatiuam: ſed quia omnes inutiles ſunt præter vnam, ideò eas ponere non oportet. Cum enim vtraque ſit negatiua: aut maior eſt vniuerſalis & minor particularis, aut è conuerſo. Si maior eſt vniuerſalis: aut ergo maior eſt de ineſſe & minor de contingenti, & eſt vtilis coniugatio: aut è conuerſo, & eſt inutilis. Adhuc ſi maior eſt particularis & minor vniuerſalis: aut maior eſt de ineſſe & minor de contingenti, aut è conuerſo, & ſemper eſt inutilis coniugatio. Nunquam enim in hac mixtione in tertia figura eſt vtilis coniugatio quando illa de ineſſe eſt negatiua particularis, propter hoc quod in reductione efficitur minor verè negatiua, quod eſſe non poteſt in prima & tertia figuris.

Dubitatio prima.

Dubitatur autem hìc à quibuſdam de iſtis coniugationibus, quæ habent maiorem particularem de ineſſe & minorem vniuerſalem affirmatiuam de contingenti, quæ dictæ ſunt inutiles: videntur enim iſtæ eſſe vtiles ad concluſionem de contingenti, ſic, aliquod c. non eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo contingit aliquod b. non eſſe a. exponatur enim c. per aliquid quod ſub ipſo eſt à quo vniuerſaliter remouetur a. & ſit illud n. & fiat talis ſyllogiſmus, nullum n. eſt a. contingit omne n. eſſe b. ergo contingit aliquod b. non eſſe a. & videtur hoc ſequi: quia hæc eſt vtilis iſtius mixtionis coniugatio in ſecundo modo ſecundæ figuræ.

Secunda.

Adhuc autem idem oſtendi poteſt per deductionem ad impoſſibile. Sic enim ex oppoſito concluſionis & minore poſita ineſſe ſequitur oppoſitum maioris in primo primæ per propoſitiones quæ omnes ſunt de ineſſe.

Reſponſio prima.

Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd nec ſequitur concluſio de ineſſe, nec de contingenti. Ad ſyllogiſmum autem expoſitiuum dicendum, quòd eſt inutilis ſyllogiſmus expoſitiuus: ideo quia vniuerſalis negatiua accepta ſub particulari poteſt eſſe de ineſſe vt nunc, ſicut & ipſa particularis: & ideo facit inutilem ſyllogiſmum: quia poſt reductionem in primam figuram, nec poteſt fieri maior neque minor in hac mixtione: non enim habet aliquid vnde cogatur ad hoc quod ſit de ineſſe ſimpliciter, ſed remanet de ineſſe vt nunc.

Ad ſecundam.

Ad hoc autem quod deducit ad impoſſibile. Dicendum ſicut in præcedentibus, ſcilicet quòd oppoſitum concluſionis tam de ineſſe quam de contingenti ſtare poteſt cum minori, ex quo maior eſt de ineſſe vt nunc: ſed cum minor ponitur ineſſe, ipſa incompoſſibilis efficitur vtrique iſtarum: & ideò non eſt ponenda minor ineſſe, ſi aliæ conceduntur.

Ad habendam autem ſufficientiam coniugationum hìc poſitarum ſupponendum eſt quantum ad omnes coniugationes vtiles, quòd altera propoſitionum ſit vniuerſalis. Specialiter autem quantum ad modos negatiuos ſupponendum eſt, quòd illa de ineſſe ſit vniuerſalis negatiua & maior. Et dico modos negatiuos ſolum illos in quibus illa de ineſſe negatiua eſt. Quibus ſuppoſitis manifeſtum eſt, quod ex vtraque exiſtente vniuerſali ſex fiunt coniugationes vtiles, & duæ inutiles. Adhuc autem maiore exiſtente particulari & minore vniuerſali fiunt quatuor vtiles, & quatuor inutiles. Si autem vtraque ſit particularis, omnes erunt inutiles. Ex quibus omnibus facile eſt colligere, quòd ſexdecim ſunt huius vtiles coniugationes, & ſexdecim inutiles: quæ ſunt trigintaduæ coniugationes ſicut in aliis.

Numerus coniugationum tam vtiliū quam inutilium huius figuræ, &c.

Si autem quæritur cauſa ſecundæ ſuppoſitionis, ſcilicet quare in modis negatiuis in quibus illa de ineſſe eſt negatiua, oportet quod ſit vniuerſalis & maior? Et dicendum eſt ad hoc, quòd omnes coniugationes huius mixtionis in hac figura deſcendunt à modis particularibus huius mixtionis in prima figura, minore conuerſa, ſicut in antehabitis dictum eſt: ita quod illæ quæ habent illam de ineſſe affirmatiuam, deſcendunt ab illis quæ in prima figura eandem habent affirmatiuam. Illæ autem quæ habent illam de ineſſe negatiuam, deſcendunt ab his quæ in prima figura habent eandem negatiuam in eadem mixtione. Conſtat autem, quòd modi huius mixtionis in prima figura habentes illam quæ eſt de ineſſe negatiuam, habent eandem vniuerſalem & maiorem: propter quod oportet, quòd ſimiliter ſit hìc. Ad idem etiam facit, quod negatiui ſyllogiſmi huius figuræ reducuntur in negatiuos primæ figuræ eiuſdem mixtionis, & ſunt qui habent maiorem negatiuam de ineſſe & vniuerſalem: propter quod oportet, quòd obſeruetur hic quod iſti habeant illam propoſitionem de ineſſe quæ poſſit eſſe maior in prima figura in ſyllogiſmis ad quos reducuntur. Non autem poſſunt eam habere minorem: eò quod minor in tertia figura non poteſt eſſe ſimpliciter negatiua, ſicut nec in prima. Relinquitur igitur, quòd habeant eam maiorem: oportet igitur, quòd in modis negatiuis vniuerſalis de ineſſe negatiua ſit & maior: & hæc eſt cauſa ſuppoſitionis.

Quare in modis negatiuis in quibus illa de ineſſe eſt negatiua in hac mixtione, oportet quòd ſit vniuerſalis & maior in tertia figura.

***

CAPVT

CAPVT XXVII.

De mixtione neceſſarij & contingentis in tertia figura ad ſyllogiſmos vniuerſales.

IN mixtione autem neceſſarij & contingentis in tertia figura oportet primum reſumere regulam ſecundum quam hæc debet fieri mixtio: deinde modos huius figuræ ſecundum illam mixtionem ad regulam verificare. Regula igitur hæc eſt, quòd ſi vna quidem propoſitionum fuerit de neceſſario, & altera de contingenti, & prædicatiuæ ſiue affirmatiuæ fuerint propoſitiones, ſemper erit ſyllogiſmus eius quod eſt contingere, hoc eſt, concluſionis de contingenti. Si autem in vna propoſitionum ad vnum terminum fuerit affirmatiuus, & ad alterum terminum ſiue extremum fuerit negatiuus ſiue priuatiuus: ſi ille fuerit de neceſſario qui eſt affirmatiuus (ita quod propoſitio affirmatiua fuerit de neceſſario) ſequitur concluſio negatiua de contingenti, eius ſcilicet quod eſt contingere non ineſſe. Si autem priuatiuus terminus ſiue priuatiua propoſitio ſit de neceſſario, & affirmatiua de contingenti, ſequitur duplex concluſio, ſcilicet & de contingenti negatiua, & negatiua de ineſſe: & hoc eſt quod dicitur, quod ſequitur concluſio eius quod eſt contingere non ineſſe, & eius quod eſt ex neceſſitate non ineſſe: quia numquam ſequitur concluſio de neceſſario, ſicut nec in aliis figuris in hac mixtione ſequitur concluſio de neceſſario.

Si autem hæc quidem propoſitionum neceſſaria, &c.

Sint ergo prædicatiui termini primum, &c.

Hac regula ſic poſita modos huius mixtionis in tertia verificemus figura, & primò primum, qui conſtat ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis: ſint enim primum prædicatiui ambo termini, ita quod in maiori a. quod eſt maior extremitas, inſit omni c. medio ex neceſſitate. b. autem (quod eſt minor extremitas) contingat ineſſe omni c. ita quòd maior ſit vniuerſalis affirmatiua de neceſſario, & minor ſit vniuerſalis affirmatiua de contingenti, ſic, ex neceſſitate omne c. eſt a. contingit omne c. eſſe b. ſequitur concluſio affirmatiua de contingenti, quod a. contingit alicui b. ineſſe. Et perficitur hic ſyllogiſmus per conuerſionem minoris in terminis factam, & fit talis ſyllogiſmus in tertio primæ: quia cum a. omni c. ineſt ex neceſſitate (ſicut dicitur in maiori) & contingit quoddam b. eſſe c. (ſicut dicit conuerſa minoris) ſequitur in tertio primæ, quòd a. contingens erit ineſſe alicui b. & non ſequitur concluſio de ineſſe, ſcilicet hæc, quòd a. inerit alicui b. ſine modo contingentis: & hoc quidem eſt veritas.

Prima obiectio.

Sunt tamen qui nituntur probare, quòd in iſto modo ſequitur etiam concluſio de ineſſe, & non tantum de contingenti, ſic, de neceſſitate omne c. eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo aliquod b. eſt a. Si non ſequitur, detur oppoſitum, hoc ſcilicet, nullum b. eſt a. ex quo & minore ſequitur oppoſitum maioris per mixtionem contingentis & ineſſe in prima figura, ſic, nullum b. eſt a. contingit omne c. eſſe c. ergo contingit nullum c. eſſe a. quod non ſtat cum maiore, quæ dicit, quòd de neceſſitate omne c. eſt a.

Secunda.

Sic etiam quidam probare nituntur, quòd ſequitur concluſio de neceſſario, ſic, omne c. de neceſſitate eſt a. contingit omne c. eſſe b. ergo aliquod b. de neceſſitate eſt a. aut detur oppoſitum, hoc ſcilicet, non de neceſſitate aliquod b. eſt a. quæ æquipollet iſti, contingit nullum b. eſſe a. ex qua & minore ſequitur oppoſitum maioris in prima figura ex vtraque de contingenti, ſic, contingit nullum b. eſſe a. contingit omne c. eſſe b. ergo contingit nullum c. eſſe a.

Ad primam.

Dicendum autem ad hæc, quòd neutra iſtarum concluſionum ſequitur: cum enim datur oppoſitum concluſionis de ineſſe, illud poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: & quando propoſitio de ineſſe miſcetur cum propoſitione de contingenti, oportet quòd propoſitio de ineſſe ſit de ineſſe ſimpliciter: & ideò mixtio quam inducit, non valet. Quod autem oppoſitum concluſionis poſſit eſſe de ineſſe vt nunc, ex hoc probatur: quia ex tali coniugatione (qualis eſt inducta) ſequitur contingens pro poſſibili, quod ſi ponatur ineſſe, aliquando erit de ineſſe vt nunc, & aliquando de ineſſe ſimpliciter.

Ad ſecundam.

Ad id autem quod inducitur ad hoc quod ſequatur concluſio de neceſſario. Dicendum, quòd in vniformi generatione ſyllogiſmorum de contingenti in prima figura, oportet quòd accipiatur contingens ſuperius determinatum, hoc eſt, ad vtrumlibet. Maior autem in ſyllogiſmo deducente ad impoſſibile fuit oppoſitum concluſionis de contingente pro poſſibili: & ideò & ipſa eſt de contingenti pro poſſibili. Non valet talis proceſſus: quia ſi aliquid ſequitur ad antecedens, non propter hoc oportet, quòd ſequatur ad conſequens: vnde quamuis ſequatur concluſio de contingenti ſuperius determinato: concluſio dico ſyllogiſmi ad impoſſibile ducentis: non tamen ſequitur ex contingenti pro poſſibili. Sicut autem ſequitur concluſio de contingenti & non de ineſſe, quoniam ambæ ſunt affirmatiuæ & vniuerſales, & maior de neceſſario & minor de contingenti: ita ſequitur concluſio de contingenti & non de ineſſe in primo tertiæ figuræ, quando fuerit maior de contingenti & minor de neceſſario, ſcilicet quando b. c. minor propoſitio fuerit de neceſſario, & a. c. de contingenti quæ eſt maior propoſitio.

Obiectio.

Quamuis contra hoc iterum obiiciatur, & videatur probari, quòd ſequatur concluſio de ineſſe, ſic, contingit omne c. eſſe a. neceſſe eſt omne c. eſſe b. ergo aliquod b. eſt a. aut detur oppoſitum, hoc ſcilicet, nullum b. eſt a. & accipiatur cum maiore, ſic, nullum b. eſt a. contingit omne c. eſſe a. patet, quòd ſequitur oppoſitum minoris per mixtionem contingentis & ineſſe in ſecunda figura.

Solutio.

Patet autem ſolutio ad hoc ſicut prius: quia illa de ineſſe (quæ eſt oppoſitum concluſionis de ineſſe) poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: & ideò mixtio non valet.

Hæc

Ampliat obiectionem quandam ad multa.

Hæc autem obiectio de concluſione de ineſſe & concluſione de neceſſario, ferè contra omnes iſtius figuræ & mixtionis modos fieri poſſet: ſed in omnibus eſt vna & eadem ſolutio.

Accedamus igitur ad ſecundum modum iſtius figuræ ponendum: ille enim eſt de maiori vniuerſali negatiua & minore vniuerſali affirmatiua, ita quod diſſimiles in qualitate ſunt propoſitiones. Rurſum ergo dicamus, quod ſi vnum quidem terminorum ad medium aliquis ponat priuatiuum maiorem, illud vero quod eſt minor terminus ponat quis affirmatiuum, & de neceſſario: ita quod a. quidem contingat nulli c. ineſſe in maiori de contingenti. b. autem omni c. inſit ex neceſſitate in minori ſumpta de neceſſario: tunc rurſum erit prima figura per conuerſionem minoris in terminis factam. Et hoc ideo: quia priuatiua propoſitio quæ maior eſt, ſignificat contingere: & propterea cum prima propoſitio influat in totam ſyllogiſmi conſequentiam, oportet quod concluſio ſit de contingenti negatiua. Cuius cauſa eſt: quia quando in prima figura (ad quam iſta reducitur) propoſitiones iſtius mixtionis hoc modo ſe habebant, ſequebatur concluſio de contingenti: & ideo oportet, quod hîc ſimiliter fiat.

Rurſum ſit hoc quidem priuatiuum, &c.

Maior propoſitio influit in totam ſyllogiſmi conſequentiam.

Si autem è conuerſo dictæ coniugationi, priuatiua propoſitio maior vniuerſalis negatiua ſit de neceſſario, & alia minor ſit vniuerſalis affirmatiua de contingenti, ſequetur duplex concluſio negatiua, ſcilicet de contingenti, & de ineſſe: quoniam maiorem extremitatem contingit alicui minori extremitati non ineſſe, & quoniam non ineſt, quæ eſt concluſio negatiua de ineſſe: ponatur enim a. nulli ineſſe c. ex neceſſitate, ſic, de neceſſitate nullum c. eſt a. & ponatur in minori quod b. contingit omni c. ſic, contingit omne c. eſſe b. erit ſyllogiſmus, quòd aliquod b. & contingit non eſſe a. & quod aliquod b. non eſt a. & perficitur conuerſa in terminis b. c. minore propoſitione: & ſyllogizabitur in quarto primæ, in quo maior propoſitio vniuerſalis priuatiua eſt de neceſſario. Quando autem ſic ſe habebant propoſitiones in quarto primæ dictum eſt in mixtione iſta in prima figura, quòd ſequebatur duplex concluſio, ſcilicet quòd a. contingebat non ineſſe alicui c. & alia de ineſſe, quòd a. non inerat alicui c. propter quod & hîc ſequitur concluſio de contingenti & de ineſſe, quod ſcilicet a. non inſit alicui b.

Si autem priuatiua propoſitio ſit neceſſaria, &c.

Quando autem id quod eſt priuatiuum & vniuerſale ponitur ad minorem extremitatem, ita quod ſit de contingenti, ſic quòd minor ſit vniuerſalis negatiua de contingenti, & maior vniuerſalis de neceſſario: tunc ſequitur concluſio de contingere non ineſſe, & perficitur per duplicem conuerſionem minoris, primam quidem in oppoſitam qualitatem, ſecundam autem in terminis: & ſyllogizatur in tertio primæ figuræ ſecundum eandem mixtionem, ſicut cuilibet patere poteſt.

Quando autem priuatiua ponitur ad minorem, &c.

Quando autem minor fuerit vniuerſalis negatiua de neceſſario, & maior vniuerſalis de contingenti: tunc non erit ſyllogiſmus, eò quod ſequitur in terminis inſtantiæ & ex neceſſitate omni ineſſe, & ex neceſſitate nulli ineſſe: propter quod vniuerſalis affirmatiua vel negatiua de contingẽti concluſio ſequi poteſt. Termini autẽ ad omni de neceſſitate ineſſe, ſunt ſomnus, equus dormiens, homo: ita quod dormiens equus ſit vnus terminus, qui eſt minor extremitas in terminis ad omni ex neceſſitate ineſſe. In terminis autem ad nulli ineſſe, minor extremitas eſt equus vigilans: & termini ſunt ſomnus, equus vigilans, homo. Medium autem homo, & ſomnus maior extremitas: contigit omnem hominem dormire, vel omni homini ſomnum ineſſe: de neceſſitate nullus homo eſt equus: & tamen non ſequitur, quòd contingat dormientem equum dormire: quia neceſſe eſt, quòd omnis equus dormiens dormiat. Adhuc contingit omnem hominem dormire: neceſſe eſt nullum hominem eſſe equum vigilantem: & tamen non ſequitur, quòd contingit equum vigilantem dormire: quia neceſſe eſt, quòd nullus equus vigilans dormiat. Sic igitur probatur, quod eſt inutilis coniugatio.

Si autem neceſſarium non erit, &c.

CAPVT XXVIII.

De mixtione neceſſarij & contingentis in tertia figura ad ſyllogiſmos particulares.

Similiter autem ſe habebit ſecundum regulam ſuperius inductam in particularibus ſyllogiſmis, in quibus vnus terminorum ſe habet vniuerſaliter ad medium, alter autem particulariter. In tali enim coniugatione ſi vtrique termini ad medium (vniuerſalis ſcilicet & particularis) ſint prædicatiui ſiue affirmatiui, ſicut in tertio & quarto huius figuræ, ſequitur concluſio eius quod eſt contingere ineſſe, & non ſequitur concluſio eius quod eſt ineſſe in tali particulari ſyllogiſmo.

Similiter autem ſe habebit & ſi hic quidem, &c.

Similiter autem quando diſſimilis qualitatis ſunt præmiſſæ propoſitiones, vna ſcilicet affirmatiua & altera negatiua: tunc quando vnum ſumitur priuatiuum, & alterum negatiuum, & illa quæ eſt affirmatiua ſumitur de neceſſario, ſicut eſt in quanto tertiæ, iterum ſequitur concluſio de contingenti, & non de ineſſe.

Et quando hoc quidem priuatiuum, &c.

Quando autem id quod ſumitur de neceſſario ſit priuuatiuum & de neceſſario & vniuerſale & maius (ſicut in ſexto tertiæ) tunc ſequitur duplex concluſio, ſcilicet de contingenti non ineſſe, & de non ineſſe: & de hoc quidem idem modus eſt demonſtrationis, qui in ſimili coniugatione paulo antehabitus, quando vniuerſales ſunt termini in vtraque præmiſſarum: oportet enim omnes tertiæ figuræ ſyllogiſmos perfici per primam figuram: & propter hoc quod in hac mixtione ſequitur in illis qui ſunt particulares primæ figuræ, neceſſe eſt, quòd ſequatur etiam in iſtis: quia iſti ab illis deſcendunt, & reducuntur in illos.

Quando autem priuatiuum neceſſarium, &c.

Quando autem vniuerſalis priuatiua ponitur

Quando autem priua-

tionum fuerit vniuerſaliter, &c. tur ad minorem extremitatem, ita quod minor eſt vniuerſalis negatiua, & ſumitur de contigenti, erit ſyllogiſmus per duplicem conuerſionem minoris ad oppoſitam qualitatem, & in terminis, ſicut ante dictum eſt.

Si autem neceſſe, &c. Si autem minor fuerit de neceſſario, non erit ſyllogiſmus alicuius concluſionis: & inutilitas iſtius coniugationis oſtendetur eodem modo, ſicut eſt oſtenſa in ſimili coniugatione in vniuerſalibus ſyllogiſmis, & per eoſdem terminos ad ineſſe omni, & ad ineſſe nulli, qui ſunt ſomnus, dormiens equus, homo: & ſomnus, equus vigilans, homo: & eodem modo, vt prius formetur inſtantiæ ſyllogiſmus, niſi quod loco vnius vniuerſalis propoſitionis ponitur particularis eiuſdem modi propoſitio.

Manifeſtum ergo in hac figura, &c. Manifeſtum eſt ergo quando & quomodo erit ſyllogiſmus in hac figura tertia, & quando erit ſyllogiſmus eius concluſionis, quæ eſt contingere, & quando erit cum hac etiam eius concluſionis quæ eſt de ineſſe. Palam etiam ex dictis eſt, quòd omnes iſtius mixtionis in tertia figura ſunt ſyllogiſmi imperfecti, & quod perficiuntur per primam figuram, quando vel per conuerſionem propoſitionum, vel per impoſſibile reducuntur ad ipſam.

Dubitatio. Poteſt autem hîc eſſe dubium de modo quinto huius tertiæ figuræ in hac mixtione, qualiter ſit hæc vtilis coniugatio, quando illa quæ eſt de neceſſario eſt particularis & negatiua: æquales enim ſunt coniugationes in mixtione contingentis & ineſſe, & in mixtione contingentis & neceſſarij in prima figura, & ſimiliter in ſecunda, ſicut præhabitum eſt: propter quod cum tertia figura deſcendat à prima ſicut & ſecunda, videtur, quòd etiam debent æquari in tertia figura. Sed in mixtione contingentis & ineſſe in tertia figura non fuit vtilis coniugatio circa quintum modum, illa de ineſſe exiſtente particulari negatiua. Ergo nec in mixtione neceſſarij & contingentis in eodem quinto modo poterit eſſe vtilis talis coniugatio, particulari exiſtente negatiua de neceſſario.

Solutio. Ad hoc autem dicendum eſt, quod iſtæ duæ mixtiones in prima figura æquales ſunt quoad coniugationes: in ſecunda autem & tertia non ſunt æquales quoad hoc. In ſecunda enim figura fit inutilis coniugatio iuxta quartum modum in mixtione contingentis & ineſſe, quando illa de ineſſe eſt particularis negatiua: fit tamen in eodem modo ſyllogiſmus in mixtione contingentis & neceſſarij, illa de neceſſario exiſtente particulari negatiua: & vtrumque iſtorum in præcedentibus eſt determinatum.

Gloſſat dictum Ariſt. Quod autem & Ariſtot. dixit (& nos in antehabitis expoſuimus) in ſecunda figura tot eſſe ſyllogiſmos in vna mixtione quot ſunt in alia. Intelligendum eſt de illis qui per conuerſionem maioris reducuntur in primam figuram. Similiter etiam dicitur hic, quod in tertia figura in mixtione contingentis & ineſſe non eſt vtilis coniugatio in quinto modo (illa de ineſſe exiſtente particulari negatiua, ſicut prius oſtenſum eſt) fit tamen vtilis coniugatio in eodem modo in mixtione contingentis & neceſſarij, illa de neceſſario exiſtente particulari negatiua.

Obiectio. Sed tunc poteſt quæri, quare magis in his mixtionibus fit vtilis coniugatio in quarto ſecundæ & in quinto tertiæ, particulari exiſtente negatiua de neceſſario, quam ipſa exiſtente de ineſſe? & hoc eſt quærere, quare magis mixtio contingentis & neceſſarij vtilis eſt in iſtis duobus modis (illa de neceſſario exiſtente particulari negatiua) quam mixtio contingentis & ineſſe, illa de ineſſe exiſtente particulari negatiua?

Solutio. Et ad hoc iterum dicendum eſt, quòd reſponſio patet: quia mixtio contingentis & ineſſe nuſquam tenet, niſi illa de ineſſe ſit de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc, particularis autem negatiua de ineſſe, eò quod non poteſt fieri maior in prima figura per reductionem, talis eſt, quòd non ei appropriatur, quòd ſit de ineſſe ſimpliciter: ſed poteſt eſſe de ineſſe vt nunc: & ideò in mixtione contingentis & ineſſe non fit vtilis coniugatio in dictis modis. Aliter autem eſt in propoſitione de neceſſario. Hæc enim & ex natura & ex modo habet inhærentiam quæ ſimpliciter eſt & eſſentialis inhærentia, & habet intellectum propoſitionis de ineſſe ſimpliciter: & ideò in mixtione neceſſarij & contingentis in dictis modis fit vtilis coniugatio, ſicut etiam fieret in mixtione contingentis & ineſſe, ſi illa de ineſſe diceret ineſſe ſimpliciter.

Dubitatio de ſufficientia coniugationum in hac mixtione. Eſt autem communis adhuc quæſtio de ſufficientia coniugationum in iſta mixtione poſitarum. Ad quam habendam duo oportet hîc ſupponere: vnum quidem, quòd altera propoſitio ſit vniuerſalis: aliud autem, quòd minor non ſit negatiua de neceſſario.

Solutio. Quibus ſuppoſitis patet, quòd vtraque exiſtente vniuerſali duæ erunt coniugationes inutiles, & ſex vtiles. Adhuc ſi maior ſit particularis & minor vniuerſalis, ſex erunt vtiles, & duæ inutiles. Vtraque autem exiſtente particulari, erunt omnes inutiles. Ex quo manifeſtum eſt, quòd hîc ſunt nouem coniugationes vtiles & nouem inutiles. Ratio autem ſuppoſitionum facile patet ex his quæ dicta ſunt.

CAPVT XXIX.

Breuiter colligitur harum mixtionum vtilitas.

Nota recapitulationē omniū mixtionum pulchram & vtilem. IN ſumma autem breuiter poteſt harum mixtionum colligi vtilitas ſic dicendo, quòd triplex eſt in omni figura mixtio, ſcilicet neceſſarij & ineſſe, contingentis & ineſſe, & contingentis & neceſſarij. Prima autem inter has mixtiones (quæ eſt neceſſarij & ineſſe) non concludit propoſitionem ſiue concluſionem de neceſſario in figura prima, niſi maiori exiſtente de neceſſario & minori de ineſſe: nec in ſecunda & tertia, niſi vniuerſali negatiua exiſtente de neceſſario: nec in affirmatiuis modis tertiæ figuræ, niſi vniuerſali exiſtente de neceſſario: nec in negatiuis tertiæ niſi vniuerſali negatiua exiſtente de neceſſario. Et in his omnibus obſeruandum eſt, quòd illa de ineſſe ſit de ineſſe ſimpliciter, ita quod in ſyllogiſmo primæ figuræ ſit medium ſub maiori

maiori extremitate ſimpliciter & eſſentialiter, & minor extremitas eodẽ modo ſit ſub medio.

Secunda vero mixtio (quæ eſt contingentis & ineſſe) inutilis eſt in prima figura, niſi maior ſit vniuerſalis, & minor non ſit negatiua de ineſſe. In ſecunda verò figura etiam inutilis eſt, niſi vniuerſalis negatiua ſit de ineſſe, & ſic maior ſit vniuerſalis. In tertia vero figura etiam inutilis eſt, niſi altera propoſitionum ſit vniuerſalis, & niſi in modis negatiuis ſit maior de ineſſe vniuerſalis. Iſta autem mixtio in omni figura non concludit, niſi contingens: in prima tamen figura maiore exiſtente de contingenti concludit contingens ad vtrumlibet, eadem autem maiore exiſtente de ineſſe concludit contingens pro poſſibili. In ſecunda autem figura non concludit niſi contingens pro poſſibili. In tertia verò figura concludit contingens ad vtrumlibet in modis illis qui poſt reductionem habent maiorem de contingenti: in aliis modis qui poſt reductionem habent maiorem de ineſſe, concludit contingens pro poſſibili. Et patet ex prædictis, quòd in neutra iſtarum mixtionum vtilis eſt coniugatio, quæ ſumitur iuxta quartum ſecundæ, & iuxta quintum tertiæ.

Tertia autem mixtio quæ eſt contingentis & neceſſarij inutilis eſt in prima figura, niſi maior ſit vniuerſalis, & minor non ſit negatiua de neceſſario. In ſecunda autem figura etiam inutilis eſt, niſi vniuerſalis negatiua ſit de neceſſario & maior vniuerſalis: & hoc intelligendum eſt de modis qui per conuerſionem perficiuntur. In tertia autem figura inutilis eſt, niſi altera ſit vniuerſalis, & minor non ſit negatiua de neceſſario. Illa autem mixtio in figura prima vbi maior eſt de contingenti, concludit contingens prius determinatum, quod eſt contingens ad vtrumlibet: vbi verò maior eſt de neceſſario & affirmatiua, concludit contingens pro poſſibili: vbi autem maior eſt de neceſſario & negatiua, concludit contingens pro poſſibili, & etiam cõcluſionem de ineſſe. Sunt tamen ibi modi vtiles iuxta quartum modum ſumpti qui poſſunt in concluſionem de contingenti pro poſſibili, quos non ponit Ariſt. in prioribus, ſicut in antehabitis oſtenſum eſt. In tertia verò figura in modis qui poſt reductionem habent maiorem de contingenti, concluditur contingens prius determinatum quod eſt ad vtrumlibet. In illis autem qui poſt reductionem habent maiorem affirmatiuam de neceſſario, concluditur contingens pro poſſibili, & etiam concluſio de ineſſe. Præter iſtos modos ſunt quidam modi vtiles iuxta quintum modum tertiæ ſumpti, qui non reducuntur per conuerſionem, qui concludũt contingens pro poſſibili, illi ſcilicet qui habent particularẽ negatiuã de neceſſario.

Corollarium. Ex his autem patet, quòd mixtio contingentis & ineſſe, & mixtio contingentis & neceſſarij in prima figura differunt tantum in hoc, quòd maiore exiſtente negatiua de ineſſe, ſolum ſequitur concluſio de contingenti: maiore autem exiſtente negatiua de neceſſario, ſequitur duplex concluſio, ſcilicet de contingenti, & de ineſſe. In ſecunda autem figura & tertia habent eandem differentiam: & præter hoc habent aliam, ſcilicet, quòd in mixtione contingentis & ineſſe non eſt vtilis coniugatio in quarto ſecundæ & quinto tertiæ, particulari exiſtente negatiua & de ineſſe: in mixtione autem contingentis & neceſſarij vtrobique eſt vtilis coniugatio, particulari negatiua exiſtente de neceſſario. Hæc igitur de mixtionibus dicta ſint.

TRACTATVS V.

De ſufficientia figurarum trium habitarum.

CAPVT I.

Quod omnis ſyllogiſmus eſt ſecundum aliquam trium figurarum.

IN generatione ſiue formatione ſyllogiſmorum quædam ſunt principia ſuppoſita quoad figuram, & quædam quantum ad modum in figura. Quantum ad figuram quidem ſicut illud, quod omnis ſyllogimus eſt in aliqua trium figurarum, & quod ſit figura ex diſpoſitione trium terminorum, & quod omnis ſyllogiſmus ſit ex duabus propoſitionibus & vna concluſione: quæ perfectè oſtendi & declarari non poterant, niſi omnibus ſyllogiſmis in figura & modis formatis. Quia igitur ſyllogiſmi omnes ſecundum diuerſitates figurarum poſiti ſunt, conſequenter nunc illa principia declaranda ſunt, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia principia generalia ſyllogiſmorum. Et formalia quæ ſunt de figura, & formalia quantum ad modum, in hoc tractatu ſunt declaranda: & ad hoc ſpecialem oportet inducere tractatum.

Dicamus igitur, quoniam igitur omnes qui in dictis figuris ſunt ſyllogiſmi, perficiuntur per eos ſyllogiſmos vniuerſales duos qui ſunt in prima figura, vniuerſalem ſcilicet affirmatiuam primum, & vniuerſalem negatiuam ſecundum, palam eſt ex prædictis in tractatu præcedenti. *Quoniam igitur qui in his figuris ſunt, &c.*

præcedenti. Quoniam autem omnis ſyllogiſmus ſemper ſic ſe habebit, quòd ſit in aliquo modo trium figurarum, hoc nunc in hoc tractatu erit manifeſtum, poſtquam oſtenſum fuerit, quòd omnis ſyllogiſmus eſt & ſit per aliquam trium figurarum.

Ad hoc autem oſtendendum, primo proponimus hanc propoſitionem à finali cauſa omnis ſyllogiſmi ſumptam, ſcilicet quòd neceſſe eſt omnem ſyllogiſmum in concluſione demonſtrare alterum duorum, ſcilicet aut ineſſe aliquod prædicatum alicui ſubiecto, ſicut ſyllogiſmus affirmatiuus, aut non ineſſe aliquod prædicatum alicui ſubiecto, ſicut ſyllogiſmus negatiuus: & hoc aut vniuerſaliter, aut particulariter: vniuerſaliter quidem quando concludit vniuerſaliter, particulariter autem quando concludit particulariter.

Diuiſio formalis ſyllogiſmi in ſpecies.

Adhuc accipiendo partes diuidentes formaliter ſyllogiſmum in ſpecies, dicimus quòd neceſſe eſt omnem ſyllogiſmum eſſe vel oſtenſiuum, vel ex hypotheſi. Si enim diſputatur ad rem declarandam, neceſſe eſt oſtenſiuum eſſe. Si autem diſputatur ad poſitionem aliquam datam, neceſſe eſt ſyllogiſmum eſſe ex hypotheſi. Vnde eius ſyllogiſmi qui eſt ex hypotheſi pars eſſentialis & ſpecies eſt ille ſyllogiſmus qui eſt ad impoſſibile. Syllogiſmus enim ad impoſſibile, datum ex hypotheſi ſumit concluſionis oppoſitum, & ex illo & altera præmiſſarum ſyllogizat oppoſitum alterius præmiſſorum. Vnde quoad illam concluſionem quam infert ex oppoſito concluſionis, eſt ipſe ex hypotheſi, quamuis quantum ad primam concluſionem quam probat & probare intendit, ſit oſtenſiuus.

Syllogiſmus qui eſt ad impoſſibile, eſt ſpecies ſyllogiſmi ex hypotheſi, licet aliquo modo ſit etiã oſtenſiuus.

Primũ ergo dicemus de oſtenſiuis, &c.

Primo ergo dicamus de ſyllogiſmis oſtenſiuis probantes, quòd omnis ſyllogiſmus oſtenſiuus eſt in aliqua trium figurarum. His enim oſtenſis, quòd ſint in aliqua trium figurarum, manifeſtum erit, quòd hi qui ad impoſſibile ſunt, etiam ſunt in aliqua trium figurarum: & omnino ſiue vniuerſaliter erit hoc manifeſtum de ſyllogiſmis qui ſunt ex hypotheſi.

Quod in ſyllogiſmis oſtenſiuis neceſſarium ſit vnum medium vniens extrema.

Ad probandum ergo, quòd omnis ſyllogiſmus oſtenſiuus eſt in aliqua trium figurarum, primo ſumimus hanc propoſitionem, quod ſi in ſyllogiſmi concluſione oporteat a. prædicatum de b. ſubiecto ſyllogizare ſecundum eſſe affirmatiuum, vel non eſſe negatiuum, neceſſe eſt ad hoc probandum ſumere aliquid de aliquo in propoſitionibus: quia complexum

Complexum non probatur niſi per complexum.

(ſicut in principio huius ſcientiæ oſtenſum eſt) non probatur niſi per complexum aliquid de aliquo enuntians affirmatiuè vel negatiuè: aut ergo ſumetur idem quod concluditur, ſic quod ad probandum a. de b. ſumatur a. de b. ſic. b. eſt a. ergo b. eſt a. & ſic erit ſumere id quod eſt in principio, & peccatum erit in argumentatione tali: quia idem per ſeipſum non poteſt probari: quia ſic idem eſſet notius & ignotius ſeipſo, quod eſſe non poteſt. Si autem non idem erit aſſumendum, hoc iterum poteſt eſſe duobus modis: aut enim accipitur aliquod quod eſt communicans cum a. & b. aut non. Si eſt non communicans vtrique extremo quod eſt in concluſione, erit ſicut ſi ſumatur ſub vno extremorum, ſicut ſi dicam, quòd ſumitur a. de c. quod ſub a. continetur. Si autem ſic ſumatur c. quod c. de nullo prædicetur, eò quod nihil accipiatur ſub ipſo c. de quo a. ſumptum eſt, ſicut fit in prima figura: nec iterum aliquod communius illo ſumatur de c. quod ſub a. ſumptum eſt, ſicut fit in tertia figura: nec etiam ſumatur alterum aliquod prædicatum de a. ſicut fit in ſecunda figura, in qua vnum prædicatum ad duo refertur ſubiecta: nullus erit ſyllogiſmus: quia medium ſumptum ad extrema in nullo communicat extremis: quia nec eſt prædicatum vnius & alterius ſubiectum, nec ſubiectum amborum, nec vtriuſque prædicatum: & ideo in nulla complexione & terminorum diſpoſitione communicat cum ipſis: incommunicans autem ex incommunicante concludi non poteſt. Dico autem incommunicans ſecundum diſpoſitionem & complexionem enuntiantis aliquid de aliquo, vel aliquid diuidi ab aliquo: ſecundum hoc enim etiam differentia & oppoſita communicant. In eo enim quod vnum prædicatum de vno ſumitur ſubiecto, nihil accidit ſiue ſequitur ex neceſſitate ſyllogiſtica, ſicut in antehabitis oſtenſum eſt: quia ſi concluditur aliquid de aliquo, oportet quod concludatur per aliquid, quod ſit vtrique communicans: oportet igitur aſſumere etiam alteram propoſitionem, vt in vna medium ſe habeat ad vnum extremorum, & in altera ad alterum extremorum.

Si igitur ſumatur a. de alio, &c.

Si igitur hoc modo ſumatur a. extremum de alio aliquo cui inſit vt prædicatum: aut ſumatur aliud prædicatum de a. quod quidem ſit c. & ſi de c. (quod eſt prædicatum de a.) ſumatur alterum prædicatum: tunc nihil prohibet fieri ſyllogiſmum ad aliquid cui communicat c. ſed ille ſyllogiſmus non erit ad a. probandum de b. quia c. non communicat cum b. neque ſicut ſubiectum ipſius, neque ſicut prædicatum: & ideò de b. nihil poteſt probari per c. ſic ſumptum, per ea quæ ſic ſumpta ſunt, cum in nullo ſint communicantia.

Nec quãdo c. ineſt, &c.

Adhuc autem ſi ad probandum a. de b. ſumatur c. cui ineſt a. & ſumatur c. ineſſe alteri quam b. & illud alteri: & a. ſumatur iterum ineſſe alteri quam b. & ſit illud e. & illud iterum alteri, vt f. & ſic procedatur ſemper, ita quod ſumptum ſub a. non referatur aliquo modo ad b. nec aliquo modo copuletur ad b. id quod ſumptum eſt ſub a. nec hoc modo erit ſyllogiſmus ad b. de quo probatur a.

Omnino enim dicimus, &c.

Omnino enim & vniuerſaliter dicimus, quoniam nullus vnquam erit ſyllogiſmus vnius de alio quod ſubiicitur vel prædicatur de ipſo, ſi non ſumatur aliquod medium quod communicando vtrique extremorum non ſe habeat ad vtrumque extremorum, vel vt prædicatum de vno & ſubiectum alteri, vel prædicatum de vtroque, vel vt ſubiectum vtrique. Oportet igitur, quòd quoquo modo prædicationibus (ſiue ſecundum aliquem modum prædicandi) ſe habeat ad vtrumque extremorum. Cuius probatio eſt ex fine & ratione ſyllogiſmi. Syllogiſmus ſimpliciter, hoc eſt, abſolutè & in ſua communitate ſumptus, eſt ex propoſitionibus enuntiantibus aliquid de aliquo. Syllogiſmus autem hic & ille qui eſt ad

ad probandum hoc determinatum prædicatum de hoc determinato ſubiecto, eſt ex propoſitionibus determinatis, quæ ſunt ad probandum & enunciandum hoc de hoc determinatè. Syllogiſmus autem qui eſt huius extremi ad hoc extremum, eſt ex propoſitionibus determinatis habentibus medium, quod eſt habitudo huius ad hoc. Eſt autem impoſſibile ſumere propoſitionem quæ probet de b.a. ſumendo talem in qua nihil prædicetur, neque negetur de b. Aut rurſum dicendo, quòd impoſſibile ſumere propoſitionem talem, quæ ſit probans a. de b. ita quod ſumatur talis in qua nulla ſit habitudo communitatis ad a. & ad b. ita quod ad vtrumque talis propoſitio (quæ nihil communitatis habet cum a. & b.) ſumatur, & ſi vtriuſque iſtorum ſumuntur propria in quibus cum altera non communicat, neque ſecundum affirmationem, neque ſecundum negationem. Propter quod oportet, quòd tale ſumatur medium ad extrema, quod copulet & vniat ea ſecundum prædicationes, ſiue ſecundum aliquem modum prędicationis: quia etiam in negatiuis aliquis eſt modus prædicationis, ſi debeat eſſe huius extremi ad hoc alterum extremum ſyllogiſmus.

Ergo ſic neceſſe eſt aliquid, &c.

Mediū non poteſt communicare cum extremis in ſyllogiſmo niſi tribus modis: & ideò non ſunt niſi tres figuræ ſyllogiſticæ.

Sic ergo neceſſe eſt ſumere medium quod ad vtraque extrema ſe habeat in aliqua communitate ſiue communicatione. Si autem ſic ſe habeat habitudo medij ad extrema, ſtatim probatur numerus figurarum. Communicationem enim medij fieri ad extrema ambo non contingit niſi tripliciter. Aut ſic communicat medium, ſicut ſit a. maius extremum prædicatum de c. medio, & c. medium ſit prædicatum de b. minori extremo: & ſic eſt prima figura. Aut c. medium prædicatum eſt de vtriſque extremis, ſicut in ſecunda figura. Aut vtraque extrema ſunt prædicata de c. medio, ſicut in tertia figura. Hæ medij communicationes cum extremis ſunt tres dictæ figuræ, ſecundum quas determinatæ ſunt ſyllogiſmorum generationes. Et cauſa huius eſt: quia prædicationis & enuntiationis modo non poteſt communicare medium cum extremis pluribus modis. In enuntiatione enim huius de hoc non eſt habitudo niſi ſubiectionis vel prædicationis: vnde communicatio medij ad extrema non eſt niſi per alteram iſtarum habitudinum, vel per vtramque. Si autem per alteram eſt: aut eſt per ſubiectionem, aut per prædicationem. Et ſi eſt per vtramque, non poteſt eſſe per vtramque ad vtrumque. Oportet ergo, quòd per vnum modum ſe habeat ad vnum, & per alterum modum ad alterum. Non autem poteſt ad maius ſe habere niſi modo ſubiectionis, quia aliter primum non eſſet primum: nec ad minus ſe poteſt habere niſi prædicando, quia aliter poſtremum non eſſet poſtremum.

Obiectio.

Solutio.

Si autem aliquis dicat, quòd inter a. & b. ſunt plura media copulantia a. & b. Dicendum, quòd non obſtat hoc: quia quoad ſubiectionem & prædicationem idem modus eſt in pluribus & in vno: omnia enim illa ſubiiciuntur maiori, & prædicantur de minori. Vnde eadem ratio eſt in pluribus & in vno quoad figuram quæ conſequitur talem vel talem terminorum diſpoſitionem.

Manifeſtum quoniā omnem ſyllogiſmum, &c.

Remouet dubium.

Manifeſtum eſt igitur, quòd omnes oſtenſiui ſyllogiſmi per tres figuras (quæ dictæ ſunt) terminantur. Nec eſt hîc petitio eius quod in principio eſt, quando figuram probamus per terminorum habitudinem & diſpoſitionem: quia figura quamuis ſit forma conſequens terminorum diſpoſitionem, non tamen eſt ipſa diſpoſitio, ſed potius terminorum diſpoſitio cauſa efficiens eſt figuræ. Adhuc autem quamuis figura ſit de primis principiis ſyllogiſmorum, & ideò videatur figura probari non poſſe, quia non eſt prius aliquid per quod videatur poſſe probari: tamen figura non eſt ita prima, quòd non habeat aliquid prius ea, & per illud figura probari poteſt.

Remouet dubium, & nota reſponſionem: quia poteſt applicari ad argumentum de ſyllogiſmo per quē probatur paſſio ſyllogiſmi de ſyllogiſmo in communi.

Et quamuis ſyllogiſmus (per quem figura probatur) ſit in aliqua figura: tamen per ipſum figura probatur: quia ille ſyllogiſmus (per quem ſit probatio) eſt vt rationis inſtrumentum generale ad omnia, & non eſt ſyllogiſmus vt in arte vel ſcientia conſtitutus: ſicut & fabri inſtrumentum eſt malleus, quo & malleus & alia fabricantur. Sic ergo patet, quòd omnes ſyllogiſmi oſtenſiui per dictas tres figuras terminentur.

CAPVT II.

Hic declaratur, quòd ſyllogiſmus ex hypotheſi ſit in aliqua trium figurarum.

SIcut autem iam oſtenſum eſt omnem ſyllogiſmum oſtenſiuum in aliqua eſſe trium figurarum, ita oſtenditur omnem ſyllogiſmum ad impoſſibile, & omnem qui eſt ex hypotheſi, eſſe ſecundum aliquam trium figurarum.

Quoniam autem & hi qui ad impoſſibile, &c.

Quoniam autem ſyllogiſmus qui eſt ad impoſſibile, ſit in aliqua trium figurarum, palam erit per hæc quæ ſtatim dicentur. Omnes enim ſyllogiſmi qui probant per impoſſibile quod ex hypotheſi ſequitur concluſionem quam intendunt, falſum quidem ſyllogizant ex dato oppoſito concluſionis cum altero præmiſſorum. Id autem quod ex principio ſyllogizatum eſt, hoc eſt, concluſio quam ſyllogizant antequam accipiatur eiuſdem concluſionis, hoc demonſtrant ex hypotheſi: quando enim ex hypotheſi inconueniens ſyllogizatum eſt, tunc redeunt dicentes, quòd ex quo non ſtat oppoſitum datum ex hypotheſi, oportet quòd ſtet primo ſyllogizata concluſio. Huius exemplum eſt, quod dicamus eſſe ſyllogizatum, quoniam diameter eſt aſimeter lateri ſiue coſtæ quadrati ſiue incommenſurabilis: & dicat reſpondens, quòd non eſt aſimeter: & detur, quòd eſt ſimeter ſiue non incommenſurabilis: & ex hoc dato ſyllogizemus, quod ſit ſimeter: quia abundantia in numeris (quæ ſunt imparia) ſunt æqualia perfectis ſiue paribus: numerus enim impar abundat vnitate in vna parte ſuper aliam: quia in duo æqualia diuidi non poteſt. Perfectus autem dicitur par numerus: quia ex æqualibus perfecta diſcretione conſtituitur. Cum autem hoc inconueniens ſequatur ex hac hypotheſi data, quòd diameter eſt ſimeter: tunc demonſtrant ſyllogizantes, quòd

Quare numerus impar dicatur abūdans, & par perfectus.

diameter eſt aſimeter, ex hoc quod falſum accidit ſiue ſequebatur propter contradictionem quam dedit reſpondens in oppoſito primæ concluſionis: hoc enim ſecundum ſuperius determinata fuit ad impoſſibile ſyllogizare, oſtendere aliquid ſequi impoſſibile propter priorem datam hypotheſim in oppoſito primæ concluſionis.

Quartum quoniã falſus oſtenſiuus ſyllogiſmus, &c. Propter quod cum in deductione ad impoſſibile falſi alicuius fiat ſyllogiſmus ex data hypotheſi in oppoſito concluſionis & illius falſi, talis ſyllogiſmus fit oſtenſiuus: in talibus ſyllogiſmis qui ad impoſſibile deducunt,& quod à principio in primo ſyllogiſmo monſtratur ex hypotheſi, ſicut prius dictum eſt: patet quòd ſyllogiſmus ad impoſſibile eſt alicuius oſtenſiuus concluſionis. Iam autem habitum eſt, quòd omnes oſtenſiui terminantur per has tres figuras. Manifeſtum eſt quoniam etiam ſyllogiſmi qui probant per impoſſibile quod ſequitur ex hypotheſi, oportet quòd tales ſyllogiſmi fiant per has figuras.

Similiter autem & alij, &c. Quomodo in ſyllogiſmo circulari, conuerſiuo, & ex oppoſitis, ex hypotheſi fit ſyllogiſmus ad principale propoſitum, diuerſimodè tamen. Similiter autem eſt in omnibus aliis ſyllogiſmis qui fiunt ex hypotheſi, ſicut in circulari, & conuerſiuo,& ex oppoſitis,& huiuſmodi ſyllogiſmis. In omnibus enim talibus ſyllogiſmis fit ſyllogiſmus ad tranſumptum, hoc eſt, ab hypotheſi ſumpta ad principale propoſitum, aut à contrario, aut à ſimili, aut ab oppoſito. A contrario quidem ſicut ſi ſyllogizatum ſit, quòd homo eſt ſanus, ſequitur quod non eſt æger. A ſimili autem ſicut ſi poſitum ſit, quòd quantum ad animæ immortalitatem ſimiliter ſe habet in vno homine & in omnibus, & probatum ſit, quòd anima Sortis ſit immortalis, ſumitur quòd anima omnis hominis ſit immortalis. Vel ſi probetur, quòd contrariorum eſt idem ſenſus, ſumitur quod contrariorum eſt eadem diſciplina. Ab oppoſito autem quando ex hypotheſi ſumitur oppoſitum concluſionis, & deducitur ad inconueniens, & ex illo inconuenienti reditur ad primam concluſionem: in omnibus enim talibus ſyllogiſmis id concluſum (quod eſt à principio intentum) terminatur, hoc eſt, concluditur per confeſſionem alicuius poſitionis quam dat reſpondens, aut per aliquam aliam hypotheſim à reſpondente datã. Si autem hoc quod dictum eſt, verum eſt (quod ſcilicet ſyllogiſmus ex hypotheſi eſt alicuius concluſionis oſtenſiuus) & omnis oſtenſiuus ſyllogiſmus per aliquam trium terminatur figurarum, ſequitur quòd neceſſe eſt omnem demonſtrationem & omnem ſyllogiſmum fieri per tres prædictas figuras.

Hoc autem oſtenſo, &c. Hoc autem ſic oſtenſo palam eſt ex olim in hoc libro dictis, quoniam omnis ſyllogiſmus perficitur per primam figuram per reductionem in illam. Et adhuc vlterius palam eſt, quòd omnis ſyllogiſmus reducitur in primos duos primæ figuræ vniuerſales ſyllogiſmos. *Remouet dubium.* In hac autem deductione & inductione ſumpſimus pro partibus ſpecificis ſyllogiſmum oſtenſiuum & ex hypotheſi: quia iſtæ duæ ſunt ſpecies formales ſyllogiſmi, & ſufficienter diuidunt ipſum. Nec ſumpſimus demonſtratiuum & dialecticum & rhetoricum: quia iſti materialiter ſyllogiſmum diuidunt: & ideò ex talibus partibus ſumptis vniuerſalis inferri non poſſet quantum ad propoſitam intentionem, in qua de formalibus ſyllogiſmi loquimur principiis. Quod autem in exemplo dicimus, quòd diameter eſt aſimeter, ex propriis iſtius ſcientiæ logices principiis probari non poteſt, ſed à logicis eſt ſumendum, probandum autem à geometra.

Nona ratio, quod omnis ſyllogiſmus fit in aliqua trium figurarum. Ex omnibus igitur his conſtat, quoniam omnis ſyllogiſmus perficitur per aliquam trium figurarum. Reducitur namque omnis ſyllogiſmus in primam, vel per conuerſionem propoſitionum, vel per ad impoſſibile deductionem. Non autem in primam figuram reducitur, niſi quod exit ab illa:& non exeunt à prima niſi duæ figuræ, ſcilicet per conuerſionem maioris ſecunda, & per conuerſionem minoris tertia: ergo non poſſunt eſſe niſi tres figuræ. Hæc autem omnia ex prædeterminatis ſunt manifeſta.

CAPVT III.

Quod nullus eſſe poteſt ſyllogiſmus ad propoſitum ſine vniuerſali propoſitione quæ principium eſt ſyllogiſmi quantum ad modum.

Amplius autem in omni, &c. Amplius autem adhuc declarandum eſt quod in præhabitis eſt ſuppoſitum,& eſt principium ſyllogiſmi quantum ad modum. Hoc autem eſt, quòd in omni ſyllogiſmo cuiuſcunque modi ſit in omnibus tribus figuris, oportet aliquem terminorum eſſe prædicatiuum ſiue affirmatiuum ad medium,& oportet aliquem eſſe vniuerſalem vniuerſaliter acceptum ad medium: quia aliter per dici de omni vel dici de nullo perfici non poſſet. Sine vniuerſali enim propoſitione aut non erit ſyllogiſmus, aut ſi erit, non erit ad propoſitum probandum quod intenditur, aut erit petere quod eſt in principio.

Hoc autem in communibus & moralibus terminis oſtendi poteſt ſic: Ponatur muſicam voluptatem, hoc eſt, voluptatem quæ eſt in muſicis, eſſe ſtudioſam, ſicut ſunt ea quæ ſunt de numero laudabilium bonorum: & hæc ſit concluſio quam aliquis probare intendit. Dico ergo, quòd hanc concluſionem probare intendens poſuerit hanc propoſitionem voluptatem eſſe ſtudioſam, per quam probet, quòd muſica voluptas eſt ſtudioſa, ſumens id quod eſt commune (ſicut genus vel ſicut ſpecies ad muſicam voluptatem) & non acci-piat vniuerſale vniuerſaliter, hoc eſt, vniuerſali ſigno diſtributum, ita, quod dicat omnem voluptatem eſſe ſtudioſam: muſicam autem voluptatem eſſe voluptatem: & ergo ſtudioſam: non erit ſyllogiſmus, ſed potius argumentum peccabit ſecundum conſequens: ſic enim arguε, voluptas eſt ſtudioſa: muſica voluptas eſt: voluptas ergo eſt ſtudioſa: à ſuperiori ad inferius procedit affirmando: nec ſub hoc quod quid eſt voluptas, poteſt ſumi muſica voluptas, niſi ſit voluptas vniuerſaliter diſtributa ad ſtandum pro qualibet ſingulari *Quomodo arguendo ex puris particularibus fit fallacia conſequentis.*

Quare ab inferiori ad ſuum ſuperius affirmatiuè valet argumentum, ſed non è conuerſo, niſi cum diſtributione.

voluptate Sed è conuerſo ſequetur ſic, muſica voluptas eſt ſtudioſa: ergo voluptas eſt ſtudioſa. Quia ſuperius eſt in inferiori ſecundum actum & intellectum: & ideò infertur ex ipſo. Inferius autem non eſt in ſuo ſuperiori niſi potentia:& ideò non poſſunt ex ipſo inferri, niſi ſuperius ſit diſtributum ad ſtandum pro illo, & pro quolibet alio: tunc enim infertur ex ipſo ſicut pars actualis infertur ex ſuo toto.

Quomodo procedens ex puris particularibus, aut non ſyllogizat, aut non probat intentum.

Si autem is qui probare intendit muſicam voluptatem eſſe ſtudioſam, non aſſumpſerit ad hoc probandum commune ad voluptatem muſicam, ſed ſumpſerit particulare ſic dicens, aliqua voluptas eſt ſtudioſa: aut ergo quando ſumit aliquam voluptatem eſſe ſtudioſam, intendit hoc de alia quadam voluptate quæ ſit ſtudioſa, quæ non eſt muſica voluptas:& tunc nihil faciet hoc ſic ſumptum ad hoc quod poſitum eſt eſſe probandum: non enim ex hoc quod agoniſtica voluptas eſt ſtudioſa, probari poteſt, quòd muſica voluptas ſit ſtudioſa:quia non infertur ex hoc ſicut pars ex ſuo toto. Si autem quando ſumit quandam voluptatem ſtudioſam, intelligit quandam voluptatem eandem eſſe voluptatem quæ eſt muſica voluptas: tunc eſt ac ſi ſic argueret, quædam voluptas quæ eſt muſica, voluptas eſt ſtudioſa:ergo muſica voluptas eſt ſtudioſa: & tunc petet id quod eſt in principio.

Obiectio.

Si autem aliquis obiiciat, dicens, quòd cum petit quod eſt in principio nõ eſt ſyllogiſmus: & ideò horum trium membrorum, ſcilicet quod aut non eſt ſyllogiſmus, aut non ad propoſitum, aut petit principium, primum continetur in tertio:& ideo diuiſio nulla.

Solutio. In tertia figura poteſt quoquo modo argui ex ſingularibus.

Dici debet, quòd in tertia figura (in qua medium ſumitur pars extremorum) quoquo modo poteſt ex ſingularibus argui: & ſic diuerſa ſunt primum & tertium: quia cum duo ſint in ſyllogiſmo, ſcilicet illa neceſſaria conſequentiæ illatio, & concluſionis notificatio per præmiſſas ſiue declaratio, petitio principij non peccat contra primum, quia de neceſſitate infertur idem ex eodem: ſed peccat contra ſecundum, quia non poteſt notificari idem per idem: & ideo aliquo modo eſt ſyllogiſmus in petitione principij. Poteſt enim eſſe verè ſyllogiſmus nihil probans & nihil notificans, ſicut iſte, omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. concludit quidem de neceſſitate: & tamen nihil notificat, vel probat.

Hoc autem quod diximus (ſcilicet quòd oportet in omni ſyllogiſmo eſſe terminum vniuerſaliter diſtributum) magis manifeſtum eſt in demonſtrationibus mathematicarum figurarum: quia illæ non ex ſignis, ſed ex cauſa & forma eſſentiali concludunt: ſicut ſi ponamus eſſe probandum & concludendum, quòd anguli trianguli (qui dicitur æquicrurus, vel æquilaterus) qui anguli ſunt ſuper baſim eiuſdem trianguli, ſunt æquales: tunc enim oportet deſcribere circulum: quia æquicrurus eſſe æquicrurus non poteſt probari niſi per circulum & per lineas quæ à centro ducuntur ad circunferentiam: & hoc ſupponit probanda concluſio, quòd æquicrurus ſit æquicrurus.

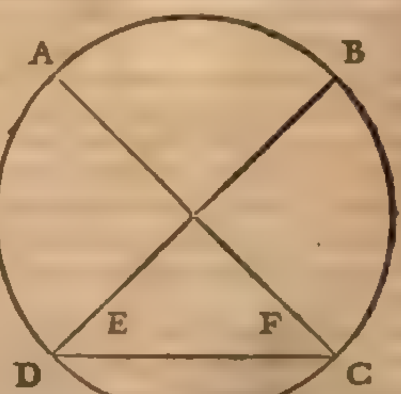
Magis autem fit manifeſtũ, &c.

Sit ergo circulus a.b.c.d. & ducantur lineæ diametraliter per centrum circuli a.c.& b.d.& deinde ducatur linea ex c. in d. quæ claudit triangulum in vna quarta circuli portione: & ſic erit illa linea baſis trianguli æquilateri, cui baſi ſubtenditur quarta circuli portio quæ eſt c. d. qui triangulus ſuper baſim verſus angulum trianguli qui eſt in centro circuli habebit duos angulos: & ſint illi e. vnus:& f. alius: & ſic in hac figura ſunt duo genera angulorum, anguli ſcilicet portionum, qui vocantur anguli inciſionum qui fiunt ex linea curua portionis circuli & linea recta quæ eſt ſemidiameter: ſicut eſt angulus a.b. in vna portione,& angulus b.c. in alia portione,& angulus c.d. in tertia,& angulus a. d. in quarta: & vocantur iſti anguli anguli portionum circuli ad diametrũ clauſi. Sunt etiam anguli trianguli qui in centro per duas diametros ſe orthogonaliter ſecantes clauduntur in circuli centro. Alij autem duo acuti clauduntur baſe trianguli ad duas ſemidiametros. Adhuc ſunt duo alij acuti anguli, quia clauduntur baſe trianguli & circunferentia: quia baſis trianguli chorda eſt ſubtenſa arcui qui eſt quarta portio circuli: quæ portio eſt c.d. & ideo illi duo anguli ſignantur per d.c. Et ideo hi duo anguli vocantur & ſunt anguli inciſionum ſiue portionum circuli:quia vnus in vna parte vbi linea e.f. incidit circulum in puncto d. & alius eſt vbi eadem linea incidit circulum in puncto c.

Demonſtrationes mathematicæ non concludunt ex ſignis, ſed ex cauſa & forma eſſentiali.

Anguli inciſionum circuli.

His ergo ſic deſcriptis, ponamus quòd aliquis volens probare, quòd anguli trianguli ſunt æquales, aſſumpſerit primo in proſyllogiſmo angulum a. c. lineæ diametralis (quam facit diameter cum linea circuli in a. vna parte,& in c. alia ſui parte) æqualem eſſe ei angulo qui eſt b.d. hoc eſt, ei quem facit alia diameter cum circunferentia: & ſumat hoc particulariter,& non ſumpſerit vniuerſaliter, probans quòd omnes anguli ſe in circulorum vel quartarum circuli ex diametro & circulari clauſi ſunt æquales: ſed dicat angulum c. eſſe æqualem ei qui eſt d. vel b.& non aſſumit vniuerſaliter dicens, quod omnes anguli inciſionum qui claudunt ad diametrum in puncto vbi incidit vel ſecat circulum, ſunt æquales.

Amplius ſi volens concludere, quòd anguli æquicruri ſuper baſim ſunt æquales, & ſumpſerit ſingulariter, quòd ab iſtis angulis per conum qui ſunt d. c. æqualibus demptis quæ relinquuntur ſunt æqualia, & non ſumpſerit vniuerſaliter ſic, quòd ab omnibus æqualibus demptis æqualibus, quæ relinquuntur, ſunt æqualia: ille petit quod eſt ex principio.

Et eſt hîc triplex ſyllogiſmus, duo ſcilicet pro

proſyllogiſmi, & vnus principalis, ſic, omnes anguli portionum circuli clauſi ad diametrum ſunt æquales: anguli a. b. c. d. ſunt portionum circuli clauſi ad diametrum: ergo ſunt æquales. Rurſus in ſecundo ſyllogiſmo volens probare, quòd anguli quos conſtituit baſis trianguli cum linea arcus, quæ ſubtenditur ei in duabus partibus, ſunt æquales, facit talem ſyllogiſmum, omnes anguli inciſionum ſunt æquales: angulus d. & angulus c. ſunt anguli inciſionum: ergo ſunt æquales. Tertius ſyllogiſmus probans, quòd anguli trianguli ſuper baſim conſiſtentes ſunt æquales ſit ſic, ſi à quibuſlibet æqualibus æqualia demantur, quæ relinquuntur, ſunt æqualia: ſunt autem æqualia anguli portionum d. & c. ergo demptis æqualibus ab eis, quæ relinquuntur, adhuc erunt æqualia: demuntur autē d. & c. anguli qui clauduntur ex baſi tanquam chorda, & c. d. arcu: ergo quæ relinquuntur, ſunt æqualia: relinquuntur autem e. f. anguli trianguli qui ſunt ſuper baſim: ergo anguli duo e. f. (qui ſuper baſim ſunt) erunt æquales. Et in quolibet iſtorum ſyllogiſmorum ſi vniuerſalis propoſitio non ſumatur, non erit ſyllogiſmus. Et ſi idem particulare ſumatur quod concluditur, erit petitio principij. Et ſi commune ſine diſtributione ſumatur, quod pro alio particulari verificari poteſt, non erit ſyllogiſmus ad propoſitum. Et ſi commune ſecundum ſe ſumatur ad probandum, erit fallacia conſequentis.

Manifeſtū ergo, quoniam in omni, &c. Manifeſtum eſt igitur, quoniam in omni ſyllogiſmo oportet eſſe vniuerſalem terminum vniuerſaliter ſumptum. Manifeſtum eſt etiam, quoniam vniuerſale in concluſione (quod eſt propoſitio vniuerſalis concluſa) oportet monſtrare & concludere ex omnibus terminis ſiue ex ambabus præmiſſis vniuerſalibus. Particulare autem ſiue propoſitio particularis, & concluditur ex ambabus vniuerſalibus, ſicut in primo & ſecundo tertiæ figuræ: & concluditur aliter, ex altera ſcilicet vniuerſali, & altera particulari, tam in prima quam in ſecunda & tertia figuris. Propter quod ſi concluſio quidem in ſyllogiſmo ſit vniuerſalis, neceſſe eſt ambos terminos ad mediū vniuerſales eſſe: ſed non conuertitur: contingit enim, quòd vniuerſales ſint termini ad medium, & tamen concluſio non erit vniuerſalis, ſicut in tertia figura. Et huius cauſa iam determinata eſt: quia ſcilicet medium in tertia figura eſt ſicut pars extremorum & ideò extremum cum extremo non poteſt vniuerſaliter copulare & coniungere.

Quare non oportet concluſionem eſſe vniuerſalem ſi præmiſſæ ſunt vniuerſales, ſed bene è conuerſo.

Quare neceſſe eſt vnā præmiſſam eſſe affirmatiuā in omni ſyllogiſmo. Patet eſſet, quòd alteram oportet eſſe affirmatiuam: quia negatio nihil copulat, & non diuidit & remouet aliquid ab aliquo, niſi per aliquid quod affirmatum eſt de altero, & ineſt ei: & ideo medium non coniungeret extrema nec ſepararet, niſi affirmatiuè ſe haberet ad alterum extremorum.

Palam etiā quoniā, &c. Palam etiam eſt, quoniam in omni ſyllogiſmo aut vtramque aut alteram præmiſſarum neceſſe eſt eſſe ſimilem concluſioni in compoſitione. Dico autem, quòd non ſolum ſimilem eſſe neceſſe ſit in affirmatione vel negatione, ſed etiam in eo quod ſit cum modo neceſſitatis vel contingentis aut ineſſe concluſio ſimilis ſit alicui præmiſſarum. Nihilominus tamen in hac ſimilitudine conſiderare etiam oportet alia prædicamenta ſiue modos prædicandi, ſicut eſt verum, & falſum, & huiuſmodi.

Manifeſtū autem ſimpliciter quādo, &c. Manifeſtum eſt etiam ex prædictis quando erit ſimpliciter & vniuerſaliter ſyllogiſmus in omnibus figuris quoad modum & figuram, & quando non erit ſyllogiſmus, ſicut in coniugationibus inutilibus. Adhuc autem manifeſtum eſt quando erit ſyllogiſmus imperfectus, poſſibilis tamen ad perfectionem, ſicut in ſecunda & tertia figuris: & manifeſtum eſt quando erit perfectus, ſicut in prima figura. Manifeſtum eſt etiam, quòd quando eſt ſyllogiſmus, neceſſarium eſt, quòd termini in præmiſſis ſe habeant in figura & modo ſecundum aliquid in prædictis dictorum modorum.

Quare neceſſe eſt concluſionem eſſe particularem, altera præmiſſarum exiſtente particulari. Quod autē dictum eſt, quòd oportet concluſionē eſſe particularem, quando altera præmiſſarum particularis eſt, ideo eſt: quia quando medium coniungitur alteri extremorum particulariter, non poteſt eſſe vnitiuum & copulatiuum vniuerſaliter: quia id quod eſt in parte, non infert id quod eſt in toto, ſed è conuerſo.

Quare oportet concluſionem eſſe negatiuam altera præmiſſarum exiſtente negatiua. Adhuc autem cum altera præmiſſarum eſt negatiua, oportet concluſionem eſſe negatiuam: quia cum alterum extremorum diuiditur à medio, vel è conuerſo, non poteſt medium coniungere extrema per vnionem quam extrema habeant cum ipſo: & ideò particulariter coniunctum vni & remotum ab altero, cauſa eſt ſeparationis extremi ab extremo.

Quomodo intelligendū eſt illud dictum, quod idem non poteſt probari per ſeipſum. Adhuc autem quod dictum eſt, quòd idem non poteſt probari per ſeipſum, non intelligitur de his quæ ſunt idem per ſubſtantiam, ſed de his quæ eadem ſunt ſecundum principia quibus ſumuntur & cognoſcuntur: & ideò diffinitio probat diffinitum, quia ſub notioribus principiis eſt diffinitio quam diffinitum: ſic eſt hîc in probatione quam induximus. Hæc eſt igitur vera ſententia de illis.

CAPVT IV.

Quod nullus vnus ſyllogiſmus habet plus quam tres terminos, probatur.

Palam autem & quoniam omnis, &c. PAlam autem hic erit, quoniam omnis demonſtratio ſiue omnis oſtenſio ſyllogiſtica erit per tres terminos & non plures ad eandem concluſionem contendentes, & vnam & eandem concluſionem inferentes, niſi fortè per alia & alia media fiat ſiue concludatur vna & eadem concluſio: ſicut fit in dialecticis & probabilibus, in quibus vna & eadem concluſio per plura media ſæpè probatur: ſed tunc non eſt ſyllogiſmus vnus, ſed plures ad vnam tendentes concluſionem.

Duobus modis poſſunt eſſe plura media ad eandem concluſionem. Hoc autem duobus modis fieri poteſt. Poſſunt enim plura media ad vnam concluſionem ordinata inter ſe eſſe non continua ſiue communicantia, & poſſunt eſſe communicantia in aliquo vno quod ſe habeat vt continuans inter illa

illa & connectens ea. Et exemplum primi eſt, vt dicatur e. eſſe concluſio principalis intenta, & concludatur per a.b.ſicut per vnum mediũ, & concludatur etiam per c. d. ſicut per aliud medium, quæ in nullo vno iunguntur inter ſe quòd ſi connectens ea, & ſic ad vnam concluſionem ordinata media conſtituunt duos diuerſos ſyllogiſmos, qui non ſunt vnus ſyllogiſmus, ſed ſunt vnius concluſionis. Exemplũ autem ſecundi eſt ſicut ſi e.concluſio principalis intenta, dicatur concludi per a. b. ſicut per medium vnum, & per a.c.ſicut per medium alterum, & per b.c.ſicut per medium tertium: quæ tamen media inter ſe communicant in e. quod eſt commune ſecundo & tertio, vel in a. quod eſt commune primo & ſecundo, ſicut fit in proſyllogiſmis, qui inducuntur ad maioris vel minoris declarationem; hos enim neceſſe eſt communem habere aliquem terminum, ſicut & ipſa maior & minor in principali ſyllogiſmo in vno termino medio communicant. His enim duobus modis plura eſſe media ad eandem concluſionem nihil prohibet.

Multiplicatis mediis multiplicantur & ſyllogiſmi.

Hæc autem media cum his duobus modis ſumpta, non ſunt vnus ſecundum ſubſtantiam ſyllogiſmus, ſed ſunt plures ſecundum ſubſtãtiam ſyllogiſmi. Hoc autem fit in proſyllogiſmis, ſicut ſi a.b.ſint duæ propoſitiones habentes tres terminos ad concludendũ quod principalem diximus eſſe concluſionem, & ad eam probandam ſiue concludendam ſumuntur a. propoſitio, & b.propoſitio, & a. propoſitio ſit probanda & probetur per d.c.duas propoſitiones communicantes in vno medio: & rurſum b.ſecunda propoſitio probanda ſit per f.g.alias duas propoſitiones in alio medio communicantes: aut vnum quidem principalis ſyllogiſmi probetur inductione: aliud autem quod eſt ſecundum in principali ſyllogiſmo, probetur ſyllogiſmo, qui proſyllogiſmus vocatur, inductio enim ad ſyllogiſmum habet reduci. Sed omnibus his modis ſunt plures ſyllogiſmi ſecundum ſubſtantiam, & non vnus: cuius ſignũ eſt: quia ſunt plures ab eis concluſæ concluſiones, ſicut concluſio a. quæ concluditur in inductione, & concluſio b.quæ concluditur in proſyllogiſmo, & concluſio e. quæ concluditur in ſyllogiſmo principali.

Si autem nõ plures, ſed vna, &c.

Si autem iſtæ concluſiones ab aliquo non dicantur eſſe plures, ſed vna: eò quod vna eſt concluſio finaliter intenta, ad quam aliæ in proſyllogiſmis inductæ ſunt: ſic benè conceditur, quòd contingit fieri vnam vltimo intentam concluſionem per plura media ſic ad vnũ ordinata. Sed hoc modo hoc fieri; quod eſt principalis concluſio concludatur per a.b.ſicut per plura media ſecundum ſubſtãtiam eſt impoſſibile: quia cum ſyllogiſmus ſit cauſa immediata concluſionis, & per ſuam ſubſtantiam ſit cauſa, ſequeretur quòd plurium cauſarum ſecũdum vnum modum cauſalitatis eſſet vnus & idem ſubſtantialis effectus. Et hoc eſt impoſſibile, ſi cauſæ ſunt æquè immediatæ & ſecundum idem genus cauſalitatis.

Sub quo ſenſu concedit media poſſe multiplicari ad vnam concluſionẽ.

Sit enim e. concluſum ex a.b.&c.

Sit enim gratia exempli e. principaliter intenta concluſio, concluſum ex a. vna propoſitione, & b. alia, & ex c. & d. aliis propoſitionibus aliud habentibus medium, & ſic ſit vnum concluſum per plura: ſequitur ex prius habitis, quòd in vtroque ſyllogiſmo neceſſe eſt, quòd vnum ſe habeat ad alterum ſicut totum ſe habet ad partem, ſicut vniuerſalis ſe habet ad particularem, & vnus terminus ſe habeat ad alterum ſicut totum ad partem, ſicut maior extremitas ſe habet ad medium & medium ad minorem in prima figura: medium autem ſe habet vt totum ad vtrumque extremum in ſecunda figura, & extrema ſe habent ad medium ſicut totum ad partem in tertia: quia ſine tali habitudine totius ad partem non fit decurſus ſyllogiſticus. Diximus enim in præhabitis, quoniam ſi eſt ſyllogiſmus, neceſſe eſt, quòd aliqui terminorum ſyllogiſmi ſic ſe habeant vt totum & pars adinuicem.

Sine habitudine totius ad partem non fit decurſus ſyllogiſticus.

Habeat ergo a. ſe ſic ad b.&c.

Ponamus ergo, quòd a. ſic ſe habeat ad b. ſicut totum ſe habet ad partem: ſequitur itaque, quòd concluſio eſt ex eis aliquid quod ſequitur ex ipſis per conſequentiam ſyllogiſticam. Hæc ergo concluſio: aut eſt concluſio e. quam diximus eſſe propriam, aut eſt alia concluſio quam e.ſicut ſi dicamus, quòd alterum iſtorum concludatur quæ ſunt c. d. quæ alia ſunt ab e. ſicut ſi præmiſſarum altera cõcludatur per ſyllogiſmum. Aut ſi dicamus, quòd aliquod aliud concludatur quodcunque quod eſt aliud & à præmiſſis & à concluſione principali, & eſt præter omnia hæc tria.

Et ſi e. quod ex a,b. &c.

Et ſi primum membrum huius detur diuiſionis, quod ſcilicet ex a. b. propoſitionibus vt totum & pars ſe habentibus, concluditur e. concluſio principalis: tunc ex a.b. propoſitionibus erit ſyllogiſmus ad e. & illæ duæ propoſitiones non habent niſi tres terminos, in quorum vno communicant & connectuntur. Si autem & aliæ propoſitiones quæ ſunt c. d. ſic ſe habeant adinuicem vt totum & pars: tunc etiam aliquid quod eſt concluſio, ſequitur etiam ex illis: aut igitur ex illis ſequitur etiam e. quæ eſt primi ſyllogiſmi concluſio: aut ſequitur altera præmiſſarum in primo ſyllogiſmo, ſicut aut a. aut b. maior ſcilicet vel minor: aut ſequitur aliud aliquid præter hæc tria, quod nihil horum eſt. Et ſiquidem datur huius diuiſionis primum membrum, quòd ſcilicet ſequitur e. tunc erit ſyllogizatum per plura media & plures ſyllogiſmos. Si autem datur ſecundum membrum, quòd ſcilicet ſequitur alterum, aut a. ſcilicet aut b. erunt plures proſyllogiſmi: & ſic ſemper aut erunt plures ſyllogiſmi ſicut proſyllogiſmi ſunt plures, & cadunt in numeris cum principali ſyllogiſmo: aut ſunt plures ſyllogiſmi ad vnam concluſionem inducti, ſicut dicimus paulo ante, quòd accidit idem ſiue eandem concluſionem per plura media & per plures terminos concludi: hoc enim ſæpè contingit in dialecticis, & etiam in demonſtratiuis, vbi idem per plures cauſas demonſtratur demonſtrationibus diuerſis. Si autem datur tertium membrum, ſcilicet quòd concluditur aliquod aliud præter hæc tria quæ dicta ſunt, ſcilicet quod nec principalis concluſio, nec maior, nec minor ſyllogiſmi principalis: tunc plures erunt illi ſyllogiſmi & inconiuncti adinuicem & in communicantes in terminis.

Etſi e. quidẽ aut eorum quæ ſunt a. b.&c.

Contingit in dialecticis & etiam in demonſtratiuis eandẽ concluſionem per plura media concludi.

Si autem aliud quidẽ præter hæc, &c.

Si au

Si autem nō ſic ſe habeāt &c.

Si autem dicatur, quòd c. & d. propoſitiones non ſe habeant adinuicem vt totum & pars, vt facere poſſint ſyllogiſmum ſiue decurſum ſyllogiſticum : tunc variè aſſumpta ſunt ad propoſitum nihil concludentia ; niſi fortè dicatur, quòd vt præter neceſſaria accepta ſint: ſicut ea quæ aut inductionis probantis vniuerſalem, vel relationis propoſiti, vel alterius alicuius talium gratia aſſumantur. Sed tamen quocunque modo ſumantur, ſemper erunt ſecundum ſubſtantiam plures ſyllogiſmi. Si autem dicatur, quòd ex a. b. propoſitionibus non eſt conſequens e. concluſio principalis, ſed aliquod aliud fiat concluſio ex a.b. propoſitionibus, quam e. ex c.d. autem aliis propoſitionibus aſſumptis fiat conſequens concluſio horum alterum, ſcilicet aut a. aut b. ſicut in proſyllogiſmis : aut fortè dicatur, quòd alia quæcunque concluſio ſequitur & concluditur ex c.d. propoſitionibus præter hæc tria quæ dicta ſunt : conſtat, quòd omnibus his modis plures ſunt ſyllogiſmi, ſed non ad hoc quod eſt propoſitum : quia non fiunt ad primam concluſionem. Ponebatur enim à nobis paulò ante, quòd a. b. propoſitiones ſunt eius concluſionis quam diximus eſſe e. c. d. autem propoſitiones, ſicut iam dictum eſt, non ſunt eiuſdem concluſionis: & ſic plures ſunt non communicantes ſibi ſyllogiſmi.

Si autem nō fiat ex c. d.

Si autem dicat aliquis, quòd ex c. d. propoſitionibus nulla fit penitus concluſio omninò, nec eadem quidem primæ, nec alia : tunc accidit ſiue ſequitur, quòd c.d. propoſitiones vanè ſunt aſſumptæ, & non ſunt eius concluſionis quæ ſequitur ex principio per primum concluſa ſyllogiſmum. Propterea manifeſtum eſt ex dictis, quòd omnis ſyllogiſmus & omnis demonſtratio erit tantum per tres terminos & non per plures, niſi ſint plures ſyllogiſmi ſecundum ſubſtantiam.

Quare manifeſtum, quoniam omnis, &c.

Obiectiones.

Si autem aliquis obiiciat contra hæc & dicat, quòd ſyllogiſmus ex oppoſitis non habet niſi duos terminos, ſic, nulla diſciplina eſt ſtudioſa : omnis diſciplina eſt ſtudioſa : ergo nulla diſciplina eſt diſciplina. Adhuc enthymema quod eſt conuerſio propoſitionis non habet niſi duos terminos : & hoc tamen reducitur in ſyllogiſmum : quia omnis argumentatio ad ſyllogiſmum habet reduci. Conuerſio autem propoſitionis in duabus propoſitionibus non habet niſi duos terminos : & ſic etiam ſyllogiſmus in quem tale reducitur enthymema, non niſi duos habebit terminos. Similis obiectio eſt eſt de inductione, quæ multos terminos habet, & abſque alicuius termini diminutione reducitur in ſyllogiſmum. Et ſimilis iterum obiectio eſt de exemplo, quod quatuor habet terminos, & abſque alicuius termini diminutione reducitur in ſyllogiſmum.

Solutio.

Nota quomodo ſyllogiſmus poſſit habere plures terminos quoniam tres aut pauciores & quomodo nō

Ad hæc autem omnia & ſimilia iam olim in huius ſcientiæ libro reſponſum eſt, quòd ſcilicet ſyllogiſmus ad plus & minus habet tres terminos, ſed aliquando habet tres ſecundum ſubſtantiam & rationem & actum proprium terminorum, ſicut in ſyllogiſmo perfecto: aliquando habet pauciores, ſcilicet ſecundum ſubſtantiam, ſed tres ſecundum rationem, ſicut in ſyllogiſmo ex oppoſitis, in quo maior extremitas ſecundum ſubſtantiam vna, duplex eſt ſecundum rationem : quia maior eſt etiam minor, quando ſecundo ponitur in minori propoſitione. Et ſimile aliquid iſti eſt in enthymemate, in quo altera propoſitio retinetur in mente. Aliquando autem habet plures terminos ſecundum ſubſtantiam, ſed non ſecundum rationem, ſicut in inductione : in quo omnia ſingularia ſub vno communi inducta rationem habent vnius termini, qui eſt minor extremitas. Aliquando habet plures terminos ſecundum ſubſtantiam & rationem, ſicut in exemplo : ſed tunc non reducitur argumentatio illa in vnum ſyllogiſmum, ſed in plures ſicut fit in exemplo, ſicut in conſequentibus ſecundi libri oſtendetur.

Remouet dubium.

Ad omnia tamen hæc notandum, quòd quamuis maior extremitas aliquando cum ſeipſa ponat in numerum : ſicut in ſyllogiſmo ex oppoſitis, in quo fit vt duo : tamen medium ſecundum actum mediandi non ponit cum ſeipſo in numerum, vt faciat duos terminos bis poſitum in duabus propoſitionibus : nec quatuor erunt termini propter duo ſubiecta & duo prædicata, quia vnus actus vnius medij qui eſt actus vniendi & coniungendi extrema, non poteſt eſſe, niſi medium vnum referatur ad vtrumque extremorum : qui actus mediandi perfici non poteſt, niſi medium bis ponatur, ſemel cum vno extremo in propoſitione maiori, & ſemel cum altero in altera propoſitione : & ſic patet, quòd non ſunt niſi tres termini.

Quare medium pluribus literis ſignificatur.

Quamuis etiam in propoſitione iſta medium pluribus literis ſignificatum ſit : tamen non eſt niſi vnum ſecundum actum & rationem medij, ſed pluribus literis ſignificatur relatio eius ad diuerſa : & ideò quando ſignificatur litera vna, ſecundum ſubſtantiam ſignificatur : quando autem duabus ſignicatur literis, ſignificantur duæ eius habitudines : quando autem tribus, ſignificatur vt vnum vniens duo : & quando quatuor ſignificatur, ſignificatur vt ſitum habens in duabus propoſitionibus, quæ duo habent ſubiecta & duo prædicata.

CAPVT V.

De numero propoſitionum in ſyllogiſmo & ſimpliciter vno & non ſimpliciter vno, & qualiter ſe habet numerus propoſitionum ad numerum terminorum & concluſionum.

Hoc autem manifeſto palam, &c.

HOc autem (quod dictum eſt de numero terminorum ſicut dictum eſt) manifeſto ſiue manifeſtato, oſtendendum eſt, quòd ſyllogiſmus omnis ſimpliciter vnus ex duabus eſt propoſitionibus & non pluribus : nam tres termini ſecundum ſubſtantiam & actum & rationem terminorum materialiter ſunt duæ propoſitiones : eo quod medium ſecundum rationem & actum mediandi neceſſe in vtraque accipi propoſitione : & niſi ſic fiat non

Quomodo tres termini ſunt duæ propoſitiones.

erit medium in ratione & actu mediandi: ſecundum enim vnum actum mediandi dicitur medium terminus vnus: & hoc modo tres termini ſunt completa & ſufficiens materia duarum propoſitionum.

Obiectio. Solutio.

Et ſi obiicitur de enthymemate, vbi ſunt duo termini, & vna propoſitio. Facile eſt ſoluere, dicendo, quòd enthymema non eſt ſyllogiſmus apertus & perfectus, ſed occultus. Quia vna propoſitio eius (ſecundum quod occultus ſyllogiſmus eſt) tenetur in mente: & hoc modo habet tres terminos & duas propoſitiones. Et patet ex ratione iam inducta, quòd tres termini ad ſeinuicem ſecundum rationem & actū terminorum terminati conſtituunt de neceſſitate duas propoſitiones.

Quomodo enthymema eſt occultus ſyllogiſmus, & quomodo habet tres terminos & duas propoſitiones.

Obiectio.

Et ſi obiiciatur, quòd duæ propoſitiones habent quatuor terminos. Vel poteſt dici ſicut in præcedenti capitulo hoc ſolutum eſt. Vel melius poteſt dici, quòd alij ſunt termini ſyllogiſmi, & alij propoſitionū. Termini enim ſyllogiſmi ſunt terminantes ſufficienter conſequentiam ſyllogiſticam vnius ex alio: & tales termini de neceſſitate ſunt tres: quia non cōcluditur vnus de alio niſi per tertium qui eſt medium. Termini autem propoſitionis ſunt, in quibus ſtat propoſitionis reſolutio: vnde hoc modo duarum propoſitionum ſunt quatuor termini: qui tamen quatuor termini non ſunt niſi tres termini ſyllogiſmi.

Solutio. In ſyllogiſmo ſunt quatuor termini propoſitionum, & tres tantum termini ſyllogiſmi.

Secundum hunc igitur modum tres termini ſunt duæ propoſitiones, niſi aliqui plures termini aſſumantur ad probandum maiorem vel minorem principalis ſyllogiſmi ſiue perfectionem: eò quod aliquando ſecundum probationē ſufficientem ſyllogiſmus in ſuis propoſitionibus perfectus non eſt: tunc autem ſic coaſſumptis pluribus terminis, non eſt ſyllogiſmus ſimpliciter vnus ſecundum ſubſtantiam, quemadmodum in prioribus præcedentis capituli dictum eſt: quod fit in proſyllogiſmis qui ad perfectionem ſyllogiſmi principalis adducuntur, qui ſyllogiſmus finaliter eſt vnus, quamuis ſecundum ſubſtantiam non ſit ſimpliciter vnus.

Niſi aſſumantur quemadmodū, &c. *Poſſunt eſſe plures termini quam tres in ſyllogiſmo qui nō eſt ſimpliciter vnus.*

Ex hoc autem manifeſtum eſt, quoniam in quacunque oratione ſyllogiſtica ad inferendum concluſionem perfectam non ſunt niſi pares propoſitiones, hoc eſt, duæ. Quia duo eſt primus par numerus, ſicut ternarius eſt primus impar. Propoſitiones dico, per quas ordinatas in modo fit concluſio ſyllogiſmi principalis. Dico autem principalis: quia etiam ſuperiorum concluſionum quæ concluduntur in proſyllogiſmis, neceſſarium eſt eſſe quaſdam propoſitiones, per quas concluduntur: ſed ſicut concluſio non eſt principalis, ita nec illæ propoſitiones ſunt principalis ſyllogiſmi propoſitiones, & ideo talis oratio non eſt ſyllogiſtica: quia non eſt ſimpliciter vnus ſyllogiſmus: aut plura interrogauit ad concluſionem principalem & pro concluſione: aut non eſt ſyllogizata in modo & figura: interrogantur enim aliquando plura ad propoſitam concluſionem in dialecticis ſyllogiſmis, ſicut in octauo topic. docet Ariſt.

Manifeſtū igitur quoniam, &c.

Sed ſumptis ſyllogiſmis ſecundum propoſitiones principales ſyllogiſmi, omnis ſyllogiſmus eſt ex propoſitionibus perfectis (hoc eſt paribus) quia ex duabus, & eſt ex terminis abundantibus (hoc eſt, imparibus) quia ex tribus terminis: terminis enim ſunt vno plures, quam propoſitiones. Quia aliter conſequentia extremi ad extremum terminari non poteſt, niſi par medium. Vnde propterea quod vnū de vno concluditur, ſunt duo termini, & propter conſequentiam oportet eſſe tertium qui eſt medius terminus, qui bis ſumptus duas facit propoſitiones: & conſequentiam tertiæ quæ eſt concluſio ex duabus: quam conſequentiam facere non poſſet, niſi referretur ad extremum vtriuſque propoſitionis. Propter quod etiam talis proportio eſt inter propoſitiones ſyllogiſmi & concluſionem, quòd concluſio eſt dimidietas propoſitionum: quia concluſio principalis eſt vna, & propoſitiones præmiſſæ duæ. Quamuis in præhabitis de mixtionibus oſtenſum, quod aliquando ex vno ſylloſgimo ſequuntur duæ concluſiones: tamen illæ ambæ concluſiones non ſunt æquè immediatæ, nec æquè principales: ſed vna eſt concluſio immediata, & alia ſecundaria quæ concluditur per illam quæ eſt principalis.

Secundum principales

igitur propoſitiones, &c.

Quare termini ſunt tres in ſyllogiſmo.

Remouet dubium.

Quando autem per anteſyllogiſmos (qui dicuntur proſyllogiſmi) concluditur altera propoſitionum præmiſſarum, ſuper alteram præmiſſarum vel ſub alteram, medium accipiendo ad proſyllogimum: tunc ſunt quaſi media continua, quaſi ſecundum candem lineam ad vnam accepta concluſionem: immediatò tamen vnum accipiendo ſuper vel ſub altero extremorum, tunc dicuntur media continua. Aut quando diuerſæ concuſiones concluduntur per plura media non continua, quæ ſecundum vnam lineam non accipiuntur ad eandem concluſionem, ſicut in ſyllogiſmis qui non ſunt vnus ſyllogiſmus finali concluſione vna, ſicut ſi a. b. ſit concluſio quæ concludatur per c. d. duo media continua vel non continua: tunc adhuc multitudo terminorum in propoſitionibus talium ſyllogiſmorum poſitorum, vno ſecundum numerum ſuperabit multitudinem propoſitionum.

Quando autem per anteſyllogiſmos, &c.

Hoc autem ſic probatur: ſi enim in continuis terminis ſecundum vnam lineam ſuperioris & inferioris acceptis, accipiatur terminus qui ſyllogiſmo principali eſt extrinſecus, & in proſyllogiſmo eſt neceſſarius, qui etiam intercidens terminus vocatur: aut ille ſecundum lineam & ordinem terminorum ſumetur extrinſecus in linea, aut ponetur intrinſecus ad ordinem medij inter extrema in principali ſyllogiſmo poſita. Dico autem extrinſecus idem quod ad extrinſecus in ordine terminorum, vt ſumatur medium aliquod ſuper extremum maius aſcendendo, ſicut ſuper hominem animal, & ſuper animal viuum, & ſuper viuum corpus, & ſuper corpus ſubſtantia: aut ſumatur deſcendendo ſub minori extremitate, ſicut ſi medium ſit viuum, & ſumatur ſub viuo animal, & ſub animali homo, & ſub homine aliquis homo, & ſic deinceps: vtrumque enim vocatur extrinſecus aſſumptum. Ad medium autem ſiue ad intrinſecus dicitur poni intercidens terminus, quando ſumitur inter extrema principalis ſyllogiſmi, ſub maiori ſcilicet,

&

& ſuper minorem extremitatem ſit aſſumpto termino intercidente: & hoc fit quando nõ per immediatum medium concluditur extremum diſtans de extremo, ſicut ſi concludatur ſubſtantia de quodam homine per viuum: tunc enim inter viuum & quendam hominem inferius poſſunt ſumi media animal & homo, & inter ſubſtantiam & viuum poſſunt ſumi media corpus & animatum & huiuſmodi: quæ omnia ad medium (quod eſt inter extrema) ordinantur: & vtroque modo, extrinſecus ſcilicet & intrinſecus aſſumendo multiplicantur termini per talium mediorum aſſumptionem.

Vtrumque autem accidit vno, &c.

Vtrumque autem iſtorum modorum accidit ſemper vno minus eſſe interualla (quæ ſunt propoſitiones) quam terminos: ſemper enim aſſumptum medium eſt inter extrema coniungibilia per medium: & talis coniungibilitas non poteſt eſſe niſi termini in vno (mediante inter duo) ſuperent propoſitiones. Propoſitiones autem interualla dicuntur: quia æquales ſunt interuallis: & hoc in antehabitis æqualiter ſic expoſitum eſt.

Non tamen quidem ſemper perfectæ, &c.

Et quamuis ſic terminorum numerus vno excedat numerum interuallorum, non tamen ſemper propoſitiones ſic aſſumptæ perfectæ ſunt (hoc eſt, ſecundum numerum) & termini abundantes (hoc eſt, ſecundum numerum impares) quia & ad extrinſecus & ad intrinſecus poſſunt & pariter & impariter aſſumi. Sed in hoc permutatim ſe habent termini & propoſitiones: quia cum propoſitiones ſunt perfectæ ſiue pares ſecundum numerum: tunc termini aſſumpti ſunt abundantes, ſiue impares, & è conuerſo cum propoſitiones ſunt impares, ſiue abundantes, termini ſunt pares: vno enim modorum numerus terminorum ad numerum propoſitionum ſe habere non poteſt: cum medium ſemper ſit neceſſarium ad extrema coniungenda, & cum extrema ſint duarum propoſitionum, neceſſe, quod numerus terminorum vno vincat numerum propoſitionum in talibus proſyllogiſmis ſic aſſumptis. Et huius cauſa eſt, quòd ſemper cum termino vno ſic aſſumpto additur vna propoſitio, per illius termini relationem ad medium, vndecunque ſiue extrinſecus, ſiue intrinſecus ſumptum addatur. Propter quod quando termini ſunt abundantes, propoſitiones erunt perfectæ, & è conuerſo: & ideo neceſſe eſt ſic transmutari ſecundum par & impar terminos & propoſitiones addita vna & eadem forma in terminis.

Quomodo propoſitiones ſyllogiſmi & termini eiuſdem non poſſunt eſſe in eodem numero, & quare.

Si termini ſunt pares præmiſſæ ſunt impares & è conuerſo.

Concluſiones autem non iam habebunt, &c.

Concluſiones autem ex talibus terminis & propoſitionibus concluſæ non iam eundem habebunt ordinem ſecundum numerum parem vel imparem, neque ad terminos, neque ad propoſitiones: vno enim termino aſſumpto addito, concluſiones tunc adiungentur, quòd non ſunt niſi vna vnitate pauciores præexiſtentibus terminis: quilibet enim ſuperior de inferiori concludi poteſt, & ſolus vltimus in tali ordine non poteſt concludi de aliquo: quia inter vltimum & aliquod inferius ſumptum nihil eſt medium: eò quod nihil ſit ſub ipſo vlterius quod accipi poſſit ſub ipſo: ad alios autem terminos ſuperiores omnes fit concluſio ſuperioris de inferiori per medium ſumptum. Huius autem exemplum eſt, ſicut ſi dicamus, quòd eis terminis vnius ſyllogiſmi qui ſunt a. b. c. in quibus a. de c. per b. adiacet terminus aſſumptus intrinſecus, qui eſt d. ſic a. b. c. d. tunc enim ſtatim duæ adiacebunt concluſiones: quia vna concluſio eſt, quæ eſt a. maius extremum concluſum de b. per c. medium: & illa quæ eſt ad b. concluſum de c. per d. medium aſſumptum. Similiter autem eſt & in omnibus aliis aſſumptis terminis, quoad portionem numeri terminorum ad numerum concluſionum in ordine, quando ad extra ſumitur terminus, ſiue aſcendendo, ſiue deſcendendo.

Si autem ad medium, &c.

Si autem ad medium intrinſecus ſumptus intercidit terminus, eodem modo ſe habebit quoad numerum concluſionum: quia ad vnum ſolum vltimum in ordine terminorum non faciet ſyllogiſmum: quia hoc de nullo concludi poteſt. Propter quod patet, quòd in tali aſſumptione multo plures erunt concluſiones quam termini ſint vel propoſitiones. Eſt tamen hîc attendendum, quòd quamuis vltimus terminus in deſcendendo ſolus nunquam de aliquo concludi poſſit in vno ordine terminorum, & primus in aſcenſu ſit de quo nihil concludi poſſit, eò quod inter ipſum & eum qui concludi deberet de ipſo, non poteſt eſſe medium: quia aliter ſequeretur, quòd aliquid eſſet ſuperius ſupremo, quod eſſe non poteſt: & hoc modo ad neutrum vltimorum poteſt fieri concluſio: ſed ad quodlibet mediorum fit concluſio: & quolibet vno medio ſumpto intrinſecus inter extrema ad medium adduntur duæ propoſitiones: ſint enim termini ſyllogiſmi principalis a. b. c. tunc concluditur a. de c. per b. & ſunt iſtæ propoſitiones, omne a. eſt b. omne c. b. & tres termini: ſumatur vnus terminus inter a. & b. & ſit ille d. tunc erunt duæ nouæ (noui ſyllogiſmi) aliæ propoſitiones, hæ ſcilicet, omne d. eſt a. & omne b. eſt d. & concluditur a. de b. per d. & tunc videntur eſſe quatuor termini & quatuor propoſitiones: & ſic tot eſſe termini quot propoſitiones. Tamen hoc non eſt ad vnam & eandem concluſionem, ſed ad duas, ſed cum propoſitio in talibus ſyllogiſmis non ſit interuallum inter duos terminos immediatè ſumptos, qui ſunt ſubiectum & prædicatum: tunc aliæ duæ propoſitiones prioris ſyllogiſmi diſparent & deficiunt, quæ fuerunt omne b. a. & omne c. d. quia tunc b. non eſt immediatum ad a. ſed potius coniungitur ei in concluſione noua per d. per d. enim concluditur a. de b. & ſic remanet adhuc, quòd duarum propoſitionum ſunt tres termini, & non quatuor: quia priorum propoſitionum diſparet vna, & duæ nouæ ex aſſumptione vnius termini generantur. Et omni eodem modo eſt ſi inter medium & minorem extremitatem terminus aliquis aſſumatur, vt cum dicitur, quòd termini ſint a. b. c. & inter b. & c. ſumatur e. tunc enim per e. concluderetur b. de c. & hoc modo etiam patet, quòd vno termino addito duæ fiunt concluſiones: quia concluditur a. de c. per b. & concluditur a. de b. per d. & ſimiliter eſt ex alia parte inter medium & minorem extremitatem:

Obiectio, quòd tot ſint termini, quot propoſitiones. Quomodo ad neutrum vltimorum poteſt fieri concluſio.

mitatem: tunc enim concludetur medium de minori extremitate, & medium fit extremum per nouum aſſumptum medium. Si autem omninò fiunt diuerſi ſyllogiſmi, ſicut ſi vnus ſit a. b. c. & alter d. e. f. tunc oportet ſex eſſe terminos, & quatuor propoſitiones: & hoc non eſt contrarium ad ea quæ dicta ſunt. Sed ad intrinſecus inter maius extremum & medium, & inter medium & minus extremum ſumuntur media in proſyllogiſmis: omnino autem diuerſi termini ſumuntur ad eos qui poſiti ſunt diuerſi ſyllogiſmos.

Et patet, quòd in vno ordine terminorum vno addito termino ſemper additur noua concluſio præter vltimum, ſicut dictum eſt: quia nouum inter extrema medium vnam facit concluſionem: ſed tunc quæ prius fuerunt extrema in ſyllogiſmo principali, efficiuntur non extrema niſi aliquod medium alterum ſumatur extremorum, cum quo id quod prius erat medium, efficitur extremum: & hoc eſt quod in iſta parte probatur. Et patet, quòd impoſſibile eſt, quòd ad diuerſas concluſiones quocunque modo factas, non ſint diuerſæ propoſitiones & diuerſi termini, ſi ſecundum rationem terminorum accipiantur.

CAPVT VI.

De propoſitionibus quæ faciliter, & de his quæ difficulter probantur.

Quoniam autem habemus, &c.

QVoniam autem ex his quæ determinata ſunt habemus de quibus ſicut materialibus principiis fiunt ſyllogiſmi: & per formalia principia in antehabitis determinata habemus quales, & quando, & quare fiunt in vnaquaque figura. Quales ſecundum affirmationem & negationem. Et quando ſecundum perfectionem & imperfectionem, & coniugationes vtiles & inutiles. Et quare quantum ad conſequentiam quæ vel per conuerſionem vel per dici de omni vel dici de nullo vel per ad impoſſibile deductionem. Habemus etiam quot modis fit & quot modis demonſtratur in qualibet figura. Ex his etiam facile manifeſtum eſt nobis etiam quæ propoſitio ſit difficile, & quæ facile ſit argumentabilis per ſyllogiſmum. Illa enim propoſitio ad quam ſunt plures viæ, & in pluribus figuris, & per plures caſus ſiue modos figurarum concluditur, facilis eſt ad arguendum: quæ autem in paucis concluditur figuris, & per pauciores figuræ modos, difficilius eſt argumentalis, quia pauciores viæ rationis habentur ad ipſam.

Ergo affirmatiua quidem vniuerſalis, &c.

Ergo affirmatiua vniuerſalis per primam ſolam figuram monſtratur: & per hanc etiam non niſi ſimpliciter, hoc eſt, in vno ſolo modo primo concluditur: & ideo non niſi vna via rationis habetur ad illam. Priuatiua verò propoſitio vniuerſalis quamuis per inductionem particularium æqualiter probetur cum vniuerſali affirmatiua, tamen per ſyllogiſmum plures viæ habentur ad ipſam probandam quam ad vniuerſalem affirmatiuam: quia & per primam figuram probatur, & per mediam figuram: per primam quidem ſimpliciter in vno modo, ſecundo ſcilicet: per mediam autem probatur dupliciter, per primum ſecundum modum, & ſecundum ſecundæ figuræ. Particularis autem affirmatiua adhuc dictis duabus facilius probatur ſyllogiſticè: quia probatur & per primam figuram, & per poſtremam: ſimpliciter quidem ſiue vno modo concluditur per primam, quia in tertio primæ tantum particularis affirmatiua: tripliciter vero concluditur per poſtremam, quia per primum modum tertiæ, & per tertium & per quartum. Omnibus autem facilius probatur particularis negatiua ſiue priuatiua: quia illa in omnibus figuris monſtratur: ſimpliciter quidem in prima, dupliciter in ſecunda, & tripliciter in tertia, ſcilicet in ſecundo modo & quinto & ſexto: vnde in prima quidem ſemel concluditur: in media autem & poſtrema etiam concluditur: in media quidem dupliciter, & in poſtrema tripliciter concluditur.

Ex his autem manifeſtum, quoniam vniuerſalem affirmatiuam conſtruere quidem eſt difficile: eò quod paucæ viæ rationis ſunt ad eam conſtruendam. Deſtruere autem eam facillimum eſt: omnino enim ſiue vniuerſaliter facilius eſt interimi ſiue deſtrui vniuerſalia quam particularia. Vniuerſale enim & contrario & contradictorio deſtruitur: ſi enim nulli inſit quod eſt contrarium ad omni ineſſe, & ſi alicui non inſit quod eſt contradictorium, vtroque modo interemptum eſt vniuerſale affirmatiuũ, quod eſt omni ineſſe. Horum autem duorum contradictorium, ſcilicet quod eſt alicui non ineſſe, in omnibus figuris monſtratur & in multis modis figurarum: contrarium autem, quod eſt nulli ineſſe, per quod etiam deſtruitur vniuerſale affirmatiuum, monſtratur & concluditur in duabus figuris, prima ſcilicet & ſecũda.

Manifeſtũ igitur quoniam vniuerſalem, &c.

Eodem autem modo facilis deſtructio & difficilis conſtructio eſt in vniuerſalibus priuatiuis plus quam in particularibus, licet minus ſit quam in vniuerſali affirmatiua: vniuerſale enim negatiuum dupliciter interimitur, ſcilicet contrario & contradictorio: ſi enim omni ineſt contrario interemptum eſt vniuerſale negatiuum: & ſi alicui ineſt, tunc iterum contradictorio eſt interemptum: horum autem duorum contradictorium, ſcilicet particularis affirmatiua concluditur in duabus figuris, vniuerſalis autem affirmatiua in vna.

Eodem autem modo, &c.

In particularibus autem facilis eſt deſtructio: deſtruitur negatiuum ſi omni oſtendatur ineſſe, & affirmatiuum deſtruitur ſi nulli oſtendatur ineſſe: ſub contrario enim non deſtruitur, ſed contradictorio tantum. Sed conſtruere particulare vtrumque, ſcilicet affirmatiuum & negatiuum eſt facilius quam deſtruere: vtrumque enim particulare ſyllogizatur in pluribus figuris, & per plures caſus ſiue modos figurarum: negatiuum enim particulare in omnibus concluditur figuris, & particulare affirmatiuum in duabus, & concluduntur per plures caſus ſiue modos figurarum.

In particularibus autem, &c.

Omninò autem ſiue vniuerſaliter non oportet nos latere, quoniam contingit deſtruere ſe per ſeinuicem & vniuerſalia & particularia: deſtruuntur enim vniuerſalia particularia ſicut per

Omnino autẽ oportet non latere, &c.

per contradictoria, & particularia deſtruuntur per vniuerſalia ſibi contradictoria. Conſtruere autem non contingit vniuerſalia per particularia: quia ſi particularis affirmatiua ſit vera, non ſequitur propter hoc vniuerſalem eſſe veram. Sed è conuerſo per illam quæ eſt vniuerſalis, conſtruitur particularis ſibi ſubalterna: ſi enim vniuerſalis affirmatiua ſit vera, ſequitur quòd particularis affirmatiua ſit vera: nam ſi omni ineſt, ſequitur & alicui ineſſe. Et ſimiliter eſt de vniuerſali negatiua ex qua concluditur particularis negatiua. Simul autem cum hoc manifeſtum eſt, quoniam facilius eſt deſtruere quam conſtruere: quia per duo deſtruitur, & per vnum tantum conſtruitur.

Facilius eſt deſtruere quam conſtruere.

Quomodo ergo ſit omnis ſyllogiſmus, &c.

Epilogus omnium dictorum à principio huius primi libri huc vſque.

Ex omnibus autem quæ à principio iſtius libri vſque huc dicta ſunt, manifeſtum eſt quomodo quoad generationem ſit ſyllogiſmus, & per quot terminos, & per quot propoſitiones, & quomodo in complexione & commixtione ſe habentes adinuicem. Amplius autem manifeſtum eſt quæ propoſitio in vnaquaque figura concluditur: quia vniuerſalis affirmatiua in vna, vniuerſalis negatiua in duabus, particularis affirmatiua in duabus, particularis negatiua in omnibus. Vnde manifeſtum eſt quæ propoſitio in pluribus figurarum caſibus ſiue modis & quæ in modis paucioribus ſyllogiſticè monſtratur: hoc enim totum palam eſt ex his quæ dicta ſunt.

Finis primi ſegmenti huius primi libri.

Et ideo antiqui commentatores huius lib. hîc dixerunt finiri primam pericopen (hoc eſt, ſectionem) quæ eſt de generatione ſyllogiſmorum & principiis ad generationem ſyllogiſmorum pertinentibus. Abhinc autem dixerunt incipere ſecundam pericopen, in qua docetur facultas & idoneitas ſyllogizandi in ſyllogiſmo ſic generato vt præſcriptum eſt. Quare autem hæc vel illa propoſitio in hac vel illa figura concludatur, in antehabitis dictum eſt.

TRACTATVS VI.

De medij inuentione.

CAPVT I.

Ad quæ inſpiciendum ſit ad medij inuentionem.

Quomodo autem idonei erimus, &c.

HABITA (ſicut determinatum eſt) generatione ſyllogiſmorum, videndum eſt quomodo nos idonei erimus ſemper ſyllogiſmorum, ſiue ſyllogiſmis: quia genitiuum Græci ponunt pro ablatiuo: idonei autem erimus ex facultate & poteſtate ſyllogizandi. Hoc enim maximè deſiderandum eſt in hac ſcientia: quia (ſicut à principio dictum eſt) ſyllogiſmus eſt inſtrumentum per quod in complexis ignoti per notum accipitur ſcientia: & ideo qui idoneus eſt in ſyllogizando, idoneus erit ad accipiendum cuiuſlibet complexi ſcientiā: non autem poteſt eſſe idoneus niſi per medij inuentionem: quia (ſicut in præcedenti capitulo probatum eſt) additio medij facit additionem concluſionum quæ ſunt ignoti ſcientia. Oportet igitur docere medij inuentionem: quamuis enim hoc fieri non poſſit arte reſolutoria à qua hîc liber denominatur: tamen neceſſarium eſt propter bonitatem doctrinæ, vt huius inuentio doceatur. Nec reſolutio fieri poſſet, niſi medium erit inuentum.

Prima cauſa quare hic agatur de inuentione medij.

Secunda cauſa.

Docebimus igitur in hoc tractatu quomodo erimus nos idonei ſyllogiſmis inueniendis ad propoſitionem ſiue propoſitam quancunque quæſtionem terminandam, & docebimus per quam viam ſumemus principia ſyllogizandi quæ ſunt circa vnumquodque propoſitum nobis ad terminandum ſiue concludendum. Docebimus autem primo in communibus omni quæſtioni propoſitæ ad quæ inſpiciendum ſit, & poſtea dicemus etiam ad qualia reſpiciendum eſt, & ſic tranſibimus ad propriorum inſpectionem: hoc enim nunc iam dicendum reſtat. In ſcientia enim iſta non ſolum oportet conſiderare generationem ſyllogiſmi, quod ad reſolutoriam pertinet ſcientiam: ſed (cum iſta ſcientia ſit modus aliarum ſcientiarum) vtilitas maxima conſiſtit in hoc quod habeamus potentiam ſiue facultatem faciendi ſyllogiſmos. Vnde quamuis ex natura ſimus habiles, ars tamen naturæ ſuperueniens potentiam dat ſyllogiſmos faciendi: cui ſi adiungatur vſus, erimus ex natura habiles, & ex arte potentes, & ex vſu faciles, vt dicit Victorinus. Ad medij igitur inuentionem primo ponenda eſt diffinitio prædicabilium & ſubiicibilium in quæſtione quæ proponitur terminanda.

Nota ſententiam Victorini.

Omnium igitur quæ ſunt, &c.

Dicamus igitur, quòd omnium eorum quæ ſunt, quædam ſunt talia vt de nullo alio à ſe prædicentur vniuerſaliter vel prædicari poſſint, ita quod vera ſit prædicatio, Cleon & Callias, & vt generaliter dicatur, quodlibet quod eſt ſingulare & ſenſibile: quia ſenſus proprius non eſt niſi huius ſingularis: talia autem ſunt prima ſubſtantia, de quibus omnia alia prædicata prædicantur, ſicut patet in exemplis inductis de Cleone & Callia: de vtroque enim illorum prædicatur & ſpecies & genus: quia vterque eorum eſt & homo, & animal, & rationale, & riſibile, & accidente proprio diſcretus. Alia autem ſunt prædicata tantum, quæ ipſa

ipſa quidem de aliis ſibi ſubiectis prædicantur, de eis autem alia ipſis priora ſecundum intellectum non prædicantur, ſicut ſunt generaliſſima. Alia autem ſunt quæ & ipſa de quibuſdam prædicantur vt de ſubiectis,& de ipſis alia prædicantur, ſicut ſunt media inter generaliſſimum & ſingulare, ſicut homo, quod eſt ſpecies, prædicatur de Callia, & de homine prædicatur animal:& ſic homo & prædicatum eſt ad quædam, & ſubiectum eſt ad alia. De his ſufficienter dictum eſt in prædicamentis.

Quoniam ergo quædã eorum, &c.

Huius autem diuiſionis probatio eſt: quoniam ergo quædam eorum quæ ſunt, de nullo nata ſunt dici ſiue prædicari (ſicut dicit primum iſtius diuiſionis membrum) palam eſt hoc modo:natura ſenſibilium ſiue ſingularium penè vnũquodque eſt huiuſmodi quod de nullo prædicatur.

Quare dixit penè.

Penè autem dico propter indiuiduum vagum:quod tamen quando prædicatur, prædicatur gratia ſpeciei, & non gratia ipſius ſecundum quod ipſum indiuiduum eſt. Propter quod ſenſibilium ſiue ſingularium quodlibet tale eſt vt de nullo prædicetur, niſi prædicetur vt ſecundum accidens: dicimus enim quandoque album illud demonſtratum in ſenſu Socratem eſſe: & hoc modo Socrates non inquantum ſingulare prædicatur, ſed potius diſcretum in ſenſu (quod formale eſt)prædicatur de Socrate: ſenſus enim eſt, Socrates eſt album illud, & album illud demonſtratum determinatur per Socratem. Hoc enim modo album illud habet naturam prædicabilis accidentis, ſicut indiuiduum vagum habet naturam ſpeciei cum dicitur,quòd Socrates eſt aliquis homo. De hoc autem & in ſcientia vniuerſalium & in ſcientia prædicamentorum ſatis dictum eſt: & hoc modo dicimus hoc veniens eſſe Calliam.

Singulare de nullo prædicatur niſi ſecundum accidens.

Quoniam autem in ſurſum pergentibus, &c.

Quoniam autem in ſurſum pergendo in linea prædicabilium ſtatur quandoque in vno quod eſt prædicatum tantum & non ſubiectũ: hoc quamuis dictum ſit in prædicamentis, tamen adhuc rurſum dicemus hoc in poſterioribus per demonſtrationem: & ideo ſit hoc hic ſuppoſitum:quia per iſtam ſcientiam hoc probari non poterit. Et ſic ſecundum membrum patet inductæ diuiſionis. De his ergo quæ ſuprema ſunt in linea prædicamentali, non contingit demonſtrare aliquod prædicatum aliud quod per ſe prædicetur de ipſis: & ſi prædicatur aliquid de ipſis, non prædicabitur niſi ſecundum opinionem, hoc eſt,ſecundum communitatem quæ non eſt generis vel ſpeciei,ſed eſt communitas opinionis, hoc eſt, analogiæ: quæ communitas non eſt niſi opinionis, quia quamuis ſit in multis,tamen id quod prædicatur non eſt niſi in vno, & in aliis aliquis modus eius, quod ad communitatem confert & refert opinio. Hæc tamen generaliſſima vera prædicatione prædicantur de aliis inferioribus: & ſingularibus in hoc ſunt contraria,quia ſingularia non prædicantur de aliis, ſed alia prædicantur de ipſis.

Ex quo ſequitur ens non eſſe vniuocum decem prædicamentis: & hoc colligitur ex verbis Philoſophi in hac parte, vt notat etiam Ioan. grammat.

Generaliſſima & ſingularia ſunt quoquomodo contraria.

Quæ autem in medio ſunt, &c.

Ea autem quæ in medio iſtorum ſunt,manifeſtum eſt quoniam vtrumque contingit: quia & hæc de aliis, & alia de ipſis dicentur ſiue prædicabuntur. Maximè enim de his, intermediis ſcilicet ſunt penè omnes rationes ſyllogiſticæ ſiue ratiocinationes. Et de his tibus oportet etiam conſiderare rationes in mediorum inuentione. Penè autem dicimus: quia aliquando in ſyllogiſmis extrema fiunt media, ſicut in ſecunda figura & tertia: ſed hoc raro contingit:maximè tamen in talibus quæ ſubiiciuntur & prædicantur reſpectu diuerſorum, inſpicitur in medij inuentione: quia iſta poſitione ſunt media, ſicut medium in prima figura.

Quare dixit penè.

Oportet ergo propoſitiones, &c.

Oportet ergo propoſitiones ad concludendum propoſitum circa vnumquodque propoſitum, hoc eſt, propoſitam quæſtionem ſic ſumere, ita quod prius proponat & accipiat ante alia diffinitiones ſubiecti, vel etiam (vt quidam dicunt)prædicati:& accipiat alia quæcunque ſunt propria ſubiecto, vt deſcriptiones, & notificationes quaſcunque,quæcunque propriè ſunt rei quæ ſubiicitur,& de qua quæritur quod de ipſa poſſit concludi: quia per propria magis ſyllogizatur ad propoſitum: conuertibile enim magis facit ad propoſitum, quam non conuertibile. Poſt illa autem inſpiciendum eſt in ea quæcunque ſequuntur, hoc eſt, conſequentia eſſentialiter ſunt ad ſubiectum, ſicut animal ad hominem: ſub talibus enim accipiendum medium in prima figura & in tertia, & ſuper talia accipiendum eſt medium in figura ſecunda. Deinde etiam poſt hæc tertio inſpiciendum in ea quæcunque ſequuntur rem quæ eſt ſubiectum, & rurſum quæ res ſequitur, hoc eſt, quæ ipſum ſubiectum antecedit, vt homo eſt antecedens ad animal. Et etiam illa ad quæ ſubiectum ſequitur, ſicut homo ſequitur aliquem hominem. Et oportet etiam propter negatiuos ſyllogiſmos inſpicere omnia repugnantia quæcunque eidem ſubiecto non contintingit ineſſe propter diſparationem vel oppoſitionem. Sed non oportet accipere vel inſpicere ea quibus ipſa res ſubiecta non contingit ineſſe:hoc enim ſuperfluum eſſet:quia habitis repugnantibus quę vniuerſaliter à re remouentur, habetur etiam quibus ipſa res ſubiecta non ſequitur:eò quod ſimpliciter & in terminis conuertitur vniuerſalis negatiua: & ideò ſcito cui prædicatum aliquod repugnat, ſcitur etiam quibus repugnat ſubiectum, conuerſa propoſitione vniuerſali negatiua.

Remouet dubium.

Diuidẽdum autem eſt & eorum, &c.

Adhuc autem in his quæ ſequuntur ſubiectum quæſtionis(vt antecedens)diuidendum eſt, & inſpicienda ſunt quæcunque ſequuntur ſubiectum in eo quod quid eſt, & ſubſtantialiter prædicantur de ſubiecto: & inſpiciendum eſt in illa conſequentia quæcunque ſequuntur non in eo quod quid eſt,ſed quæcunque etiam ſequuntur ea & prædicantur de eis vt propria & conuertibilia: per hoc enim magis concluditur ad propoſitum, quia ſunt conuertibilia, vt riſibile cum homine, & ſenſibile cum animali. Et oportet etiam inſpicere in ea quæ ſequuntur ſubiectum vt accidentia: quia concluſio accidentalis non concluditur de aliquo niſi per medium accidentale. Et adhuc horum quæ ſequuntur vt accidens, oportet conſiderare, vtrum prædicetur vt ens probabile quod determinatur ad opinionem, ſic quod ſcilicet videtur omnibus vel pluribus vel ſapientibus,

&

& maximè notis, faciunt propoſitionem probabilem. Et iterum inſpiciendum eſt quæ prædicantur de ſubiecto vel ſequuntur ad ſubiectum ſecundum rei veritatem, quæ ſunt de rei eſſentia, ex quibus fiunt propoſitiones demonſtratiuæ & neceſſariæ. Quanto enim plurium talium aliquis idoneus fuerit per facultatem intellectus in accipiendo, tantò ſolertior eſt, & citius inueniet concluſiones: & quantò horum veriorum & eſſentialiorum talium fuerit inſpector, tantò magis & efficacius demonſtrabit propoſitionem: quia demonſtratiuus ſyllogiſmus ex propoſitionibus eſt eſſentialibus.

Oportet autem eligere non quæ, &c.

In his autem quæ dicta ſunt non oportet eligere ea quæ dicta ſunt tantum, ſed oportet etiam eligere quæ magis & quæ minus ſunt eligenda: maximè ergo eligenda ſunt talia conſequentia non quæ ſequuntur particulariter vel indefinitè, ſed quæ ſequuntur totam rem ſubiecti in omnia ſua particularia diſtributam. Verbi gratia non oportet eligere quod ſequitur hominem quendam vel aliquem, ſed id eligendum eſt quod ſequitur omnem hominem: & hoc ideo vtilius eſt, quia omnis decurſus ſyllogiſticus eſt per vniuerſales propoſitiones: & medium quod vniuerſaliter ſequitur minus extremum, magis infert vniuerſaliter quam aliud. Quando ergo medium eligitur ſecundum conſequens indefinitum, tunc incertum eſt ſi vniuerſalis eſt propoſitio quæ concluditur: quia indefinitum & pro toto & pro parte poteſt verificari: cum verò finitum eſt in quantitate per ſignum vniuerſale, tunc manifeſtum eſt quid ſequi poteſt ex tali medio. Similiter autem magis eligendum eſt in antecedentibus ad ſubiectum quæſtionis quæ ipſum ſubiectum totum (hoc eſt, vniuerſaliter) ſequitur, hoc eſt, de quibus ſubiectum quæſtionis vniuerſaliter prædicatur propter eandem (quæ dicta eſt) cauſam: quia ſcilicet vniuerſales potentiores ſunt in decurſu ſyllogiſtico.

Ipſum autem quod ſequitur, &c.

Sed ea quæ ſequuntur ad ipſum ſubiectum quæſtionis non eſt ſumendum ſecundum totum, hoc eſt, vniuerſaliter ſequi ad ipſum, ita quod ſignum vniuerſale ponatur ad prædicatum quod ſequitur ad ſubiectum: ſicut ſi dicam hominem ſequi omne animal, aut ſi dicam muſicam ſequi omnem diſciplinam, vt ſi dicam, muſica eſt omnis diſciplina. Sed tantum eſt accipiendum prædicatum quod ſimpliciter ſequitur ſubiectum ſine ſigno diſtributiuo, quemadmodum & protendimus ſiue proponimus in propoſitionibus ſyllogiſmi. Si enim vniuerſaliter prædicatum prædicetur de ſubiecto indefinitè ſumpto, inutile erit quantum ad decurſum ſyllogiſticum, qui penes diſtributionem prædicati non attenditur: & erit impoſſibile quantum ad veritatem propoſitionis: quia diſparata vel oppoſita prædicabuntur de eodem. Eſt enim impoſſibille omnem hominem vel hominem eſſe omne animal: quia ſic omnis homo vel homo eſſet aſinus & leo & huiuſmodi: & hoc modo impoſſibile eſt iuſtitiam eſſe omne bonum. Sed ſubiectum cui ſiue ad quod ſequitur prædicatum in illo, dicitur omne, quia ſubiectum diſtribuitur ſigno vniuerſali: hoc enim vtile eſt ad decurſum ſyllogiſticum, & non facit impoſſibilem propoſitionem.

Iuxta illud primi perihermen. c. 5. nulla affirmatio erit vera in qua de vniuerſali ſubiecto vniuerſaliter prædicatur prædicatum.

Quàdo autem ab aliquo continetur ſubiectum, &c.

Quando autem ab aliquo ſuperiori ſuo continetur ſubiectum quæſtionis, cuius (ſcilicet ſubiecti) ſequentia oportet ſumere ad medij inuentionem: tunc non eſt eligendum ſumere ea quæ in his quæ eſſentialiter continent ſubiectum: quia illa actu & intellectu clauduntur in ſubiecto, & in his quæ ſunt in ſubiecti ratione. Similiter etiam non multum oportet ſumere quæ non inſunt vniuerſaliter: quia illa ſunt eſſentialiter repugnantia: & omnia iſta ſtatim ſumpta ſunt ipſo ſubiecto ſumpto: & ideò ſuperfluum eſt iterum ſtudere ad talium acceptionem. Et hoc patet per hoc: quia quæcunque ſequuntur eſſentialiter animal, hæc ſequuntur & hominem, per id quod in prædicamentis dictum eſt, quando alterum de altero, quæcunque de prædicato, etiam de ſubiecto dicuntur. Et ſimiliter eſt de repugnantibus, quæcunque vniuerſaliter non inſunt conſequenti, hæc etiam non inſunt antecedenti: quia quæcunque remouentur ab animali, remouentur etiam ab homine.

Quæ autem in vnoquoque ſunt, &c.

Inter tamen extranea repugnantia magis ſumenda ſunt quæcunque ſunt magis propria & magis propinqua, quam illa quæ ſunt magis extranea & magis remota: & hoc bene contingit: quia quædam ſunt ſpeciei quæ ſibi ſunt propria & propinqua præter genus: neceſſe eſt enim diuerſis ſpeciebus inquantum ſpecies ſunt quædam propria præter genus ineſſe: & illorum oppoſita ſunt ſpeciei etiam magis propinqua, quam oppoſita generum. Adhuc autem etiam illud vniuerſale quod ſequitur id quod continetur (hoc eſt, ſubiectum vel antecedens) non oportet eligere, vt animal quod ſequitur id quod eſt homo: & hoc ideò quia ſumpto ſubiecto ſiue antecedente omnia illa ſumpta ſunt quæ vt vniuerſale & eſſentiale ſequuntur ad ipſum: ſicut neceſſe eſt, quod hominem ſequatur animal: & ſimiliter omnia alia eſſentialia prædicata neceſſe eſt, quod ſequantur ad ipſum antecedens: quia hæc omnia ſunt in hominis electione: & ideo accepto & generaliter accepto antecedente, iſta omnia accepta ſunt in hominis electione.

Sumẽda autem ſunt, &c.

Adhuc etiam ſumenda ſunt & eligenda etiam ea quæ plerunque & non ſemper ad ſubiectum ſequuntur, hoc eſt, vt in pluribus: & etiam talia ad quæ ſequitur aliquid plerumque, quæ ſunt prædicata quidem de ſubiecto: ſed ad ipſa ſumpta ſequuntur quædam vt in pluribus, quæ vtilia ſunt in mediorum ſumptione: quia ad problemata terminanda quæ plerumque ſiue in pluribus ſunt, fit ſyllogiſmus qui eſt ex propoſitionibus quæ vt in pluribus ſunt aut omnibus aut ad minus aliquibus: vniuſcuiuſque enim ſyllogiſmi concluſio in talibus ſimilis eſt principiis ſiue propoſitionibus per quas concluditur.

Amplius quæ omnium, &c.

Amplius autem ea quæ omnibus ſequuntur & antecedentibus & conſequentibus ſiue ſubiectis & prædicatis, non eſt eligendum: quia ex talium terminorum coniunctione non poteſt eſſe vtilis coniugatio ad ſyllogiſmum: hæc enim omnia diſponentur vt prædicata ſecundum

dum affirmationem, quod non valet in ſecunda figura: tamen propter quam cauſam iſta non eligenda ſint, in ſequentibus erit manifeſtum.

Dubitatio. Attendendum autem de his quæ hic dicta ſunt, vt ſanè intelligantur: quod enim dictum eſt, quòd aliquod conſequens ad antecedens ſequitur vt frequenter, & aliquod vt ſemper, poſſet habere calumniam: quia conſequens quod ſemel ſequitur ad antecedens, ſemper ſequitur ad ipſum, vel nunquam: quod autem frequenter ſequitur, aliquando ſequitur, & aliquando non: & ſic non eſt verè conſequens. *Solutio.* Sed ad hoc dicendum, quòd in tota iſta ſcientia antecedens vocatur ſubiectum, & conſequens vocatur prædicatum: & non vocantur antecedens & conſequens ſecundum conſequentiam ſecundum quam id quod eſt in alio ſecundum actum & intellectum ſequitur ad ipſum: & quia prædicatum aliquando ineſt ſubiecto vt nunc, aliquando vt in pluribus, aliquando autem ſimpliciter: propter hoc in conſequente & antecedente ſupradictæ accipiuntur conſiderationes. *Quare ſubiectum & prædicatum vocauit nomine antecedentis & conſequentis.* Appellantur autem iſta antecedens & conſequens potius quam ſubiectum & prædicatum: quia ſubiectum & prædicatum non dicunt ordinem medij ad concluſionem, ſed conſequens & antecedens medij dicunt ordinem: omnis enim habitudo medij affirmatiua ad concluſionem exprimitur per has intentiones, antecedens, & conſequens: omnis autem habitudo medij negatiua ad concluſionem ſatis exprimitur per repugnans & extraneum: & ideo talibus intentionibus intendendum eſt hic.

Quod etiam dictum eſt, ſignum vniuerſale non eſſe addendum ad prædicatum affirmatiuæ propoſitionis, eo quod eſt & ſemper falſum, & facit locutionem falſam, ſatis planum eſt. Quod quoad decurſum ſyllogiſticum eſt ſuperfluum. Falſum autem eſt ideo, quia prædicatum ſecundum quamlibet partem facit dici de qualibet parte ſubiecti: & ſic contingeret, quòd diſparata dicerentur de eodem: *Limitatio illius propoſitionis: quādo prædicatū ſumitur vniuerſaliter, propoſitio eſt falſa.* quod eſſe non poteſt. Tamen poteſt dici in negatiua ſignum vniuerſale additum ad prædicatum, ſic, omnis homo non eſt animal: quia cum affirmatiua cum ſigno vniuerſali ſit falſa, ſuperueniens negatio tollit illam falſitatem: & ideo conuenienter additur in negatiua. Et ideo etiam dicitur in lib. perihermenias, quòd *In primo c. 5.* nulla eſt prædicatio in qua prædicatum eſt vniuerſaliter cum ſigno vniuerſali acceptum.

Quare magis eligēdum conſequens antecedentis quam conſequentis, & adhuc magis propinquum quam remotum. Adhuc etiam diximus, quòd magis eligendum eſt conſequens antecedentis, quam conſequentis: & quòd magis eligendum eſt conſequens propinquum, quam remotum: & de extraneo ſimiliter idem dictum: quia quicquid ſequitur ad conſequens, ſequitur ad antecedens, & non conuertitur: & quicquid ſequitur ad remotum, ſequitur ad propinquum, ſed non conuertitur: & ideò plura accipiuntur in antecedente, quam in conſequente: & plura accipiuntur in propinquo, quam in remoto: & ideo ad inuentionem medij plus valet accipere antecedens, quam conſequens: & plus valet accipere propinquum, quam remotum.

CAPVT II.

Qualia & quomodo ſe habentia principia ſunt eligenda ad quodlibet propoſitum quoad mediorum inuentionem.

IN hac autem arte de medij inuentione primo dabimus regulas qualiter inueniatur medium ad conſtruendum omne propoſitum problema, ſiue ſit vniuerſale affirmatiuum, ſiue vniuerſale negatiuum, ſiue particulare affirmatiuum, ſiue negatiuum: & primo qualiter conſtruitur vniuerſale affirmatiuum.

Dicimus igitur, quod conſtruere volentibus de aliquo ſubiecto toto vniuerſaliter *Conſtruere autem volentibus, &c.* ſumpto quod eſt ſubiectum eius prædicati quod conſtruitur de ipſo (hoc eſt, quod prædicatur de ipſo vniuerſaliter gratia omnium partium ſuarum) inſpiciendum eſt in medij inuētione ad antecedentia prædicati quæ ſunt ſibi ſubiecta, de quibus ipſum dicitur ſiue prædicatur vniuerſaliter, & de quibus ipſum prædicatum oportet prædicari vniuerſaliter: & hoc eſt quod eſſentialiter eſt ſub ipſo prædicato: illa enim ſunt conſequentia ſubiectum (de quo ſubiecto prædicari oportet) quæcunque ipſum ſubiectum ſequuntur, ſicut in prædicamentis dicendum eſt per illud principium, quando alterum de altero vt de ſubiecto, quæcunque de prædicato dicuntur, omnia de ſubiecto dicentur. Si enim in antecedentibus prædicatum & conſequentibus ſubiectum, aliquid vnum inueniatur, quod idem ſequatur ſubiectum, & antecedat prædicatum, per illud ſicut medium concluditur, quòd neceſſe eſt alterum illorum, quod ſcilicet eſt prædicatum, alteri quod eſt ſubiectum ineſſe vniuerſaliter: & concluditur vniuerſalis affirmatiua. Et huius exemplum eſt, vt ſi animal ſit prædicatum & homo ſubiectum, erit medium quod eſt conſequēs ſubiectum & antecedēs prædicatū, ſicut rationale per quod vniuerſaliter animal concluditur de homine.

Secunda regula obſeruanda eſt ad particulare affirmatiuum concludendum, & eſt hæc: *Si autem nō quoniam omniū, &c.* quia ſi aliquis vult conſtruere aliquod prædicatum de aliquo ſubiecto, non quoniam inſit omni, ſed quia inſit alicui particulariter, oportet reſpicere in aliquod antecedens, quod vtrumque ſequatur, ſcilicet tam ſubiectum, quam prædicatum: ſi enim antecedit ad vtrumque horum, per illud concludetur prædicatum de ſubiecto illo particulariter.

Tertia regula eſt ad concludendum vniuerſale negatiuum, & eſt hæc: quia ſiquis velit *Quādo autem nulli, &c.* concludere, quòd prædicatum nulli ſecundum omnes partes oportet ineſſe ſubiecto, oportet inſpicere in extraneum ſiue repugnans prædicato, cui ipſum prædicatum oportet non ineſſe, ſiue à quo prædicatum neceſſario remouetur, & ad ſequentia ſubiectum: ſi enim repugnans prædicato, & conſequens ſubiectum fuerit idem, hoc erit medium ad concludendum vniuerſalem negatiuam per primam figuram in ſecundo modo primæ, & per primum modum ſecundæ, qui conſtat ex vniuerſali negatiua

gatiua maiore, & vniuerſali affirmatiua minore, ſicut ſecundus primæ.

Quarta autem regula conuerſa tertiæ, quod ſcilicet ad concludendum vniuerſalem negatiuam adhuc oportet inſpicere in conſequens prædicati, & in repugnans ſubiecto: quia ſi hæc idem ſunt, hoc eſt medium ad concludendum vniuerſalem negatiuam in ſecundo modo ſecundæ figuræ, qui habet maiorem vniuerſalem affirmatiuam, & minorem vniuerſalem negatiuam. Et hoc eſt quod dicit Ariſtot. quòd quando aliquis vult concludere, quòd aliquod prædicatum nulli de ſubiectis oporteat ineſſe, inſpiciendum primo repugnans, cui non oportet ineſſe prædicatum, & inſpiciendum ad ſequentia ſubiectum, ſicut dicit regula tertia: & ita inſpiciendum eſt ad quod oportet non ineſſe prædicato, quod medium eſt ad ea concludenda, quæ non contingit ineſſe ſubiecto vniuerſaliter. Aut conuerſim iſta ſunt accipienda ſicut dicit regula quarta, hoc eſt, quòd qui vult concludere vniuerſaliter non ineſſe prædicatum ſubiecto, inſpiciat ad ea repugnantia ſubiecto, quæ non contingit illi ſubiecto adeſſe, & tale quod non contingit ineſſe ſubiecto, comparet ad ſequentia prædicatum: quia ſi hæc repugnantia & conſequentia ſint eadem ad alterutrum, tunc concluditur, quòd nulli contingit alterum, quod eſt prædicatum, alteri quod eſt ſubiectum, ineſſe.

Remouet dubium. Has autem duas regulas dari oportebat de medio per quod concluditur vniuerſalis negatiua: quia aliquando concluditur in prima figura, & aliquando in ſecunda: & alio medio in primo modo ſecundæ, & alio in ſecundo: propter quod vna regula regulari non poterit medium.

Si autem alicui non ineſſe, &c. Quinta regula eſt ad concludendum particulare negatiuum: tunc enim inſpiciendum eſt in antecedens ſubiecti, & repugnans prædicato. Si enim illa ſunt eadem, per tale medium concluditur particulare negatiuum. Et hoc eſt quod dicit Ariſtot. verbis difficilibus ſic, quod ſi aliquis vult concludere prædicatum alicui ſubiecto particulariter non ineſſe, oportet quòd cōſideret antecedētia illius ſubiecti, quibus ſequitur ipſum ſubiectō cui oportet non ineſſe prædicatum in concluſione: & oportet, quòd conſideret repugnans prædicato, quod non poſſibile eſt eidem prædicato ineſſe. Si enim taliter repugnantium prædicato & antecedentiū ſubiectū, aliquid ſit idem: tunc per illud medium concluditur prædicatum alicui ſubiecto non ineſſe, hoc eſt, particulariter.

Magis autem fortaſsè erit, &c. Hoc autem quod dictum eſt, fortaſsè erit magis manifeſtum circa vnumquodque eorum quæ dicta ſunt propoſitorum, ſi in terminis generalibus ponatur vnumquodque inſpiciendorum in medij inuentione. Sit ergo prædicatum in omnibus his a. litera deſignatum. Et conſequentia prædicatum ſint in quibus eſt b. hoc eſt, per literā b. deſignentur. Et antecedentia prædicatum, quibus ſiue ad quæ ipſum ſequitur prædicatum, ſint in quibus pro ſigno ponitur litera c. Repugnantia autem prædicatō, quæ prædicato non contingit ineſſe, ſint in quibus eſt litera d. Et ſic ſignata ſunt prædicatum & conſequentia & antecedentia, & repugnantia prædicato. Rurſus autem ſubiectum in omnibus his ſit ſignatum litera e. Et conſequentia ſubiectum quæ inſunt ſubiecto ſicut conſequentia ipſum, ſint ſignata per literam f. Antecedentia autem ſubiectum, quibus ipſum ineſt ſubiectum & ſequitur ad ipſa, ſignentur & ſint in quibus ponitur ſignum g. Oppoſita autem ſiue repugnantia ſubiecto, quæ non contingit ſubiecto ineſſe, ſint ea in quibus eſt h. poſitum pro ſigno.

Si vero idē erit aliquid eorum, &c. Conſiderandum eſt in antecedentibus prædicati quæ ſunt c. & conſequentibus ſubiectum quæ ſunt f. quia ſi aliquid eorum quæ ſunt c. idem fuerit alicui eorum quæ ſunt f. conſequentia ſubiectum, hoc erit medium ad concludendum vniuerſalem affirmatiuam, ita quòd concludetur, quòd neceſſe eſt a. prædicatum, om̄ni e. ſubiecto per tale medium ineſſe: quia tale medium eſt in toto primo, & tale poſtremū eſt in toto medio: & fit primus primæ figuræ ſyllogiſmus: nam ſecundū hoc quidem f. infuit omni e. c. autem omni infuit a. prædicatum: quia c. poſitum eſt eſſe antecedens ad a.

Si autem c. & g. idem, &c. Si autem in talium inſpectione inūeniatur c. quod eſt antecedens prædicati, & g. quod eſt antecedens ſubiectum, idem, hoc erit medium ad concludendum particulare affirmatiuum: ita quod concludetur, quòd neceſſe eſt alicui a. prædicatum ineſſe. Et huius cauſa eſt: quia in tali terminorum poſitione ad id quod eſt c. omnino ſiue vniuerſaliter ſequitur a. ita quod omne c. eſt a. ad id autem quod eſt g. vniuerſaliter ſequitur ſubiectum quod eſt e. quia poſitum eſt, quòd g. ſit antecedēs ſubiecti.

Si autem f. & d. ſint idem, &c. Si autem in horum terminorum prædicta poſitione inueniatur, quòd f. quod eſt conſequens ad ſubiectum, & d. (quod eſt prædicato repugnans) ſint idem, hoc acceptum medium erit ad concludendum vniuerſalem negatiuam, hanc ſcilicet, quòd nulli e. ſubiecto ineſt a. prædicatum. Hoc enim probatur ex proſyllogiſmo qui fit ad probandum, quòd nullum f. eſt a. Sic autem formantur iſti ſyllogiſmi in primo modo ſecundæ figuræ, ſic, nullum a. eſt d. omne f. eſt d. ergo nullum f. eſt a. & in proſyllogiſmo ſi nullum f. eſt a. & omne e. eſt f. ſequitur, quòd nullum e. eſt a. & hoc quidem fit per ſyllogiſmos in ſecunda figura. Si autem conuertitur maior ſic, nullum d. eſt a. & hæc fiat maior proſyllogiſmi, fiet ſecundus modus in prima figura. Eodem modo idem ſyllogizari poteſt per vnum ſyllogiſmum in ſecundo primæ, vel in primo ſecundæ, ſi a. f. hoc eſt, prædicatum & conſequens ſubiectum ponantur pro termino vno. Cum autem dicitur, quòd ex proſyllogiſmo ſyllogizatur nullum f. eſſe a. non intenditur, quòd ſit verè proſyllogiſmus: ſed intenditur per hoc quod per regulam datam non ſyllogizatur vniuerſalis negatiua in prima figura immediatè, ſed potius in prima figura ſyllogizabitur per conuerſionem huius propoſitionis quæ eſt, nullum a. eſt d. & per hoc ſignificare intendimus, quòd propriè dici habet, nullum a. eſt d. & non ita propriè è conuerſo, nullum d. eſt a. d. enim (cum ſit tanquam proprietas ipſius a.) magis debet remoueri ab a. quam è conuerſo: poteſt tamen è conuerſo dici per conuerſionem, vt dicatur, nullum

Iuxta illud primi poſterio. hæc prædicatio, albū eſt lignum, eſt ſecūdum accidens & innaturalis: hæc vero ſecundum ſe & naturalis, hoc lignū eſt album. Rurſus ſi b. & h. &c.

nullum d. eſt a. & ideo non fit talis ſyllogiſmus immediatè in prima figura, ſed potius mediante dicta conuerſione.

Rurſus ad concludendam vniuerſalem negatiuam in ſecundo ſecundæ figuræ inſpiciendum eſt in conſequentia prædicati, quæ ſunt b. & in oppoſita ſubiecto quæ ſunt h. litera deſignata: ſi enim b. & h. ſunt idem, erit hoc medium ad concludendum in ſecundo ſecundæ, quòd nulli e. ſubiecto inerit a. prædicatum: cuius ratio eſt, quòd ſecundum ſuperiorem terminorum poſitionem b. quod eſt conſequens a. ineſt omni a. ita quod omne a. eſt b. ei autem ſubiecto in quo eſt e. nullum inerit b. quod eſt medium: & hoc eſt ideò, quia poſitum eſt, quod h. quod eſt oppoſitum ſubiecti, & b. (quod eſt conſequens prædicati) ſint idem: cum igitur b. nulli inſit e. propter oppoſitionem ſequitur, quòd a. nulli inſit e.

Si autem ei quod eſt g. ſit h. idem, &c.

Secundum quintam autem regulam ad concludendum particularem negatiuam inſpiciendum eſt in oppoſitum prædicati, & antecedens ſubiecti: quia ſi d. oppoſitum prædicati, & g. antecedens ſubiecti fuerint idem, per tale medium concluditur particulariter, quòd a. prædicatum alicui e. ſubiecto non inerit. Cuius ratio eſt: quia ei quod eſt g. antecedens ſubiecti, non inerit a. eò quod non poteſt ineſſe ei quod eſt d. quod eſt oppoſitum prædicati. g. autem eſt ſub c. eò quod eſt antecedens ad ipſum: & ideò ſequitur, quòd non inerit particulariter a. alicui e. hoc eſt, quòd aliquod e. non eſt a.

Iuxta autem regulas datas poteſt accipi alia in præhabitis non data regula ad ſyllogizandum indirectè minorem extremitatem de maiori. Si enim reſpiciatur in antecedens ſubiecti, & in conſequens prædicati: ſi enim ei quod eſt g. antecedens ſubiecti, idem fuerit ei quod eſt b. conſequens prædicati: tunc conuerſus erit ſyllogiſmus, concludens minorem de maiori extremitate. Cuius ratio eſt: quia in tali terminorum diſpoſitione ei quod eſt g. omni quidem ſiue vniuerſaliter inerit a. prædicatum: eò quod b. conſequens prædicatum, ineſt omni a. g. autem quod eſt antecedens ſubiecti, inerit ei quod eſt b. conſequens prædicati. Datum enim eſt, quòd idem erat b. ei quod eſt g. (hoc eſt, conſequens prædicati idem dictum eſt eſſe cum antecedente ſubiecti) & ex tali quidem regula non ſequitur vniuerſalis affirmatiua, hæc ſcilicet, quòd e. ſit neceſſarium omni a. ineſſe, ita quod concludatur hæc, omne a. eſt e. ſed ſequitur particularis affirmatiua indirectè concludens in prima figura, ſcilicet quod aliquod a. eſt c. Et huius ratio eſt: quia cōuertitur vniuerſalis affirmatiua ad particularē quæ concluditur. Ex his igitur patet omnium ſuperius inductarum regularum verificatio.

Vocat ſyllogiſmum conuerſum illū qui cōcludit indirectè.

CAPVT III.

De deſcriptione figuræ ad hæc quæ dicta ſunt.

VT autem clarius videantur quæ dicta ſunt, conſueuit ab antiquis deſcribi figura in qua ter ternæ, hoc eſt, nouem ſunt combinationes antecedentium & ſequentium & oppoſitorum quæ dicta ſunt: quarum tres ſunt inutiles & ſex vtiles: quòd planum eſt videre ſecundum ea quæ dicta ſunt.

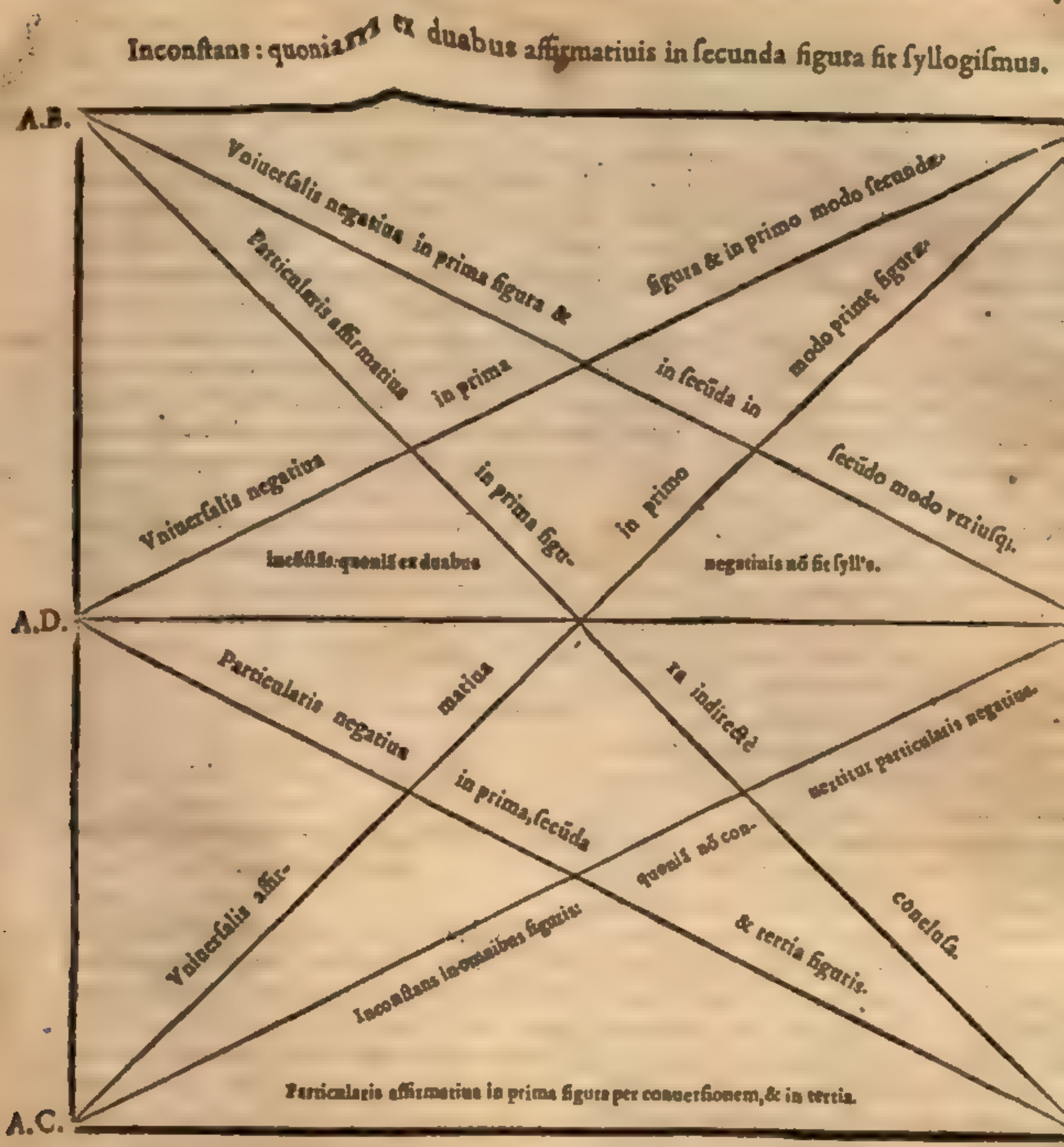
Hæc autem eſt figura: protrahatur enim linea primò ab a. b. quod eſt prædicatum cum ſuo conſequente in f. e. quod eſt ſubiectum cum ſuo conſequente: deinde ſub iſta in altera parte quadranguli ducatur linea æquidiſtans priori ab a. c. quod eſt prædicatum cum ſuo antecedente in g. e. quod eſt ſubiectum cum ſuo antecedente, & continuentur lineæ b. c. & f. g. ad perfectionem quadranguli. In linea autem b. c. accipiatur medius punctus & ponatur ibi a. d. quod eſt prædicatum cum ſuo extraneo ſiue oppoſito: & ex oppoſito in linea f. g. ſumatur medius punctus & ſignetur ille per h. e. quod eſt ſubiectum cum ſuo oppoſito: & ducantur ab angulo b. linea b. h. & linea b. g. & a. puncto d. ducantur tres lineæ, ſcilicet d. f. d. h. & d. g. Similiter à puncto c. ducantur duæ lineæ in oppoſitum, ſcilicet linea c. f. & linea c. h. Linea autem tertia eſt quæ fuit ducta ad latus quadranguli, quæ eſt linea c. g.

Et in hac figura linea prima quæ eſt b. f. ſignificabit combinationes inconſtantes inter a. b. in vna parte, & f. e. in altera parte: & ſunt inutiles: quia ex tali antecedentium & conſequentium electione reſultabit figura ſecunda ex duabus affirmatiuis, quod non contingit. Linea autem b. h. ex conſideratione antecedentium & conſequentium & oppoſitorum continet concluſionem vniuerſalis negatiuæ in prima figura & in ſecunda in ſecundo modo ſecundæ: & eſt vtilis & conſtans coniugatio. Linea autem b. g. eſt particularis affirmatiua in prima figura indirectè concluſa per conuerſionem propoſitionis & concluſionis.

In medio autem puncto lineæ b. c. linea d. f. ex conſideratione antecedentium & conſequentium concludit vniuerſalem negatiuam in prima figura & in primo modo figuræ ſecundæ. Linea autem d. h. inconſtans ſiue inutilis eſt ex conſideratione antecedentium & conſequentium prædicati & ſubiecti & antecedentibus & conſequentibus vtrorumque: quia ex tali combinatione nihil ſequitur ſyllogiſticè: quia omnes erunt negatiuæ, ex quibus nihil ſequitur in aliqua figura. Linea autem d. g. ex conſideratione antecedentium & conſequentium & oppoſitorum concludit particularem negatiuam in prima & ſecūda & tertia figuris.

Linearum autem quæ producuntur à puncto c. vna producitur ad punctum f. & hæc ex conſideratione antecedentiū & conſequentiū oppoſitorum concluditur vniuerſalis affirmatiua in prima figura. Deinde producta linea c. h. ex conſideratione antecedentium & conſequentiū eſt incōſtans ſiue inutilis in omnibus tribus figuris: eò quod non cōuertitur in terminis particularis negatiua. Linea autē c. g. cōſtans eſt & vtilis: quia in ea cōcluditur particularis affirmatiua, in prima quidē figura per conuerſionem, & ſimiliter in tertia. Hæc autē diſpoſitio ſic deſcribitur ſecundū terminos in præhabitis poſitos. In his ergo conſiderationibus antecedentium & conſequentium ſunt combinationes nouem, quarum tres ſunt inconſtantes, ſex verò reſiduæ ſunt conſtantes ſiue vtiles.

Inconſtans:

Manifeſtum ergo quoniā ad prædicta, &c.

Manifeſtum eſt igitur ex his quæ dicta ſunt, quoniam ad prædicta antecedentia & conſequentia & extranea eſt perſpiciendum vtriuſque prædicati & ſubiecti in vnaquaque trium figurarum: quia per hæc quæ dicta ſunt quantum ad medij ordinationem fit omnis ſyllogiſmus ſecundum omnem figuram. Eſt tamen idoneitas ſpecialis ad eligendum medium vniuerſalis affirmatiuæ ad concludendum vniuerſalem affirmatiuam: ſi enim debeat ad concludendam vniuerſalem affirmatiuam accipi conſequens ad ſubiectum, quod ſit antecedens ad prædicatum, eligendum eſt maximè vniuerſale omnium exiſtentium, ſiue ſecundum ordinem poſitorum inter ſubiectum & prædicatum, dummodo illud ſit antecedens ad prædicatum: quod quidem vniuerſalius omnium eſt id quod proximius eſt prædicato: quia ſi prædicatum ineſt vniuerſaliter ſuperiori continenti inferiora, tunc neceſſario inerit & inferiori: & quod omni ineſt animali, inerit & homini, & ſic inerit & ipſi ſubiecto. Si autem non inſit vniuerſaliter ſuperiori, ex hoc ſequitur, quòd prohibetur ipſum ineſſe vniuerſaliter alicui inferiori. Similiter autem ſi debeat accipi antecedens ad prædicatum, eligendum eſt maximè vniuerſale omnium antecedentium, & hoc eſt quod propinquius eſt ipſi prædicato, eadem de cauſa quæ prius dicta eſt. Et hæc quidem dicit Ariſtot. ſic, quòd oportet ſequentium ad prædicatum & ſubiectum antecedentium ad vtrumque iſtorum ſi lum referre ad maximè prima & vniuerſ & ad hoc reſpicere, vt c. quidem quod ſubiectum magis oportet referre ad k. f. c ſignificat minus commune coniunctum gis communi, & in ipſo acceptum inte quentia ſubiectum, quam referre ad f. ſo quod ſignificat minus commune in ſeipſo ceptum. Et ſi debeat inſpici in conſequ vel antecedentia prædicati, magis accip dum quod a. referatur ad k. c. quod ſig cat minus commune relatum ad magis c mune, quam ad c. ſolum quod eſt m commune acceptum in ſeipſo (& huius eſt: quia in tali terminorum diſpoſitione ineſt ei quod eſt k. f. hoc eſt, magis com ni vniuerſaliter) tunc etiam inerit ei q eſt f. quod eſt minus commune in ſeipſo ceptum: quia quod vniuerſaliter ineſt mali, hoc etiam ineſt homini: & quod i f. etiam inerit ei quod eſt c. quia e. ſu ctum contentum eſt ab f. quod eſt co quens ſubiecti. Si vero non ſequitur quod eſt ſuperius, adhuc poſſibile eſt, q adhuc ſequatur id quod eſt f. quod eſt infe in ſe acceptum.

Similiter autem conſiderandum eſt in quod eſt c. quod eſt antecedens prædicat videnc

videndum eſt in quibus ſiue ad quæ idem antecedens ſequitur: quia ſi aliquid ſequitur ad prima & magis vniuerſalia, tunc proculdubio ſequitur ad omnia illa quæ ſunt ſub ipſis. Si autem non ſequitur ad ea quæ ſunt prima & ſuperiora, adhuc tamen aliquando in aliquibus contingit, quòd ſequitur ad inferiora: & ideò eorum quæ ſunt magis vniuerſalia in antecedentibus & conſequentibus magis ſunt conſideranda.

Remouet dubium. Attende autem, quod quamuis principia perficiendi ſyllogiſmorum generationem (quæ ſunt dici de omni & dici de nullo, & conuerſio propoſitionum) diuerſificentur in ſyllogiſmis de ineſſe & de modo neceſſarij & contingentis, & ideò neceſſarium fuerit dare diuerſitatem in generatione ſyllogiſmorum de ineſſe & de modo: tamen vnus modus eſt inueniendi medium per antecedentia & conſequentia in omnibus iſtis, & non diuerſificatur quoad hoc per materiam diuerſam: & ideò ſecundum talem diuerſitatem non debuit dari diuerſa ars ad medij inuentionem.

Dubitatio. Adhuc autem quæret aliquis, quare plures regulæ ſunt ad determinandum ſiue concludendum vniuerſalem negatiuam, & non niſi vna ſola ad concludendum vniuerſalem affirmatiuam? *Solutio.* Ad hoc autem dici poteſt, quòd huius cauſa eſt, quòd vniuerſalis affirmatiua conuertitur per aliquid quod eſt vtrique extremorum conueniens vniuerſaliter, quod quidem oportet ponere medium: vniuerſalis autem negatiua concluditur per medium conueniens vni extremorum ſoli, & ab alio extremo differens vniuerſaliter: ſed hæc differentia & conuenientia poteſt alternatim eſſe reſpectu ſubiecti & prædicati, ita quòd ſit conuenientia reſpectu ſubiecti, & differentia reſpectu prædicati, aut è conuerſo: & ſecundum hoc aſſignandæ fuerunt hæ duæ regulæ: & hoc facit vniuerſalis comparatio medij ad extrema cum negatione.

Dubitatio. Adhuc autem quæri poteſt, quare non ponitur regula ad concludendum particularem affirmatiuam niſi in tertia figura, cum tamen etiam concludi poſſet in prima figura? *Solutio. Nota, quòd loquitur de tertio modo ſecunda figura & non de quarto.* Et dicendum ad hoc, quòd regula quam poſuimus ad concludendum particularem affirmatiuam, ſufficit ad concludendum eam tam in prima quam in tertia: quia in tertia non oportet niſi minorem conuertere, & in ſecunda ſyllogizatur etiam particularis negatiua: & ad illius reductionem non oportet adeſſe niſi conuerſionem vnius propoſitionis.

Dubitatio. Adhuc autem aliquis poteſt quærere de terminis qui poſiti ſunt in præhabitis. Medium enim in ſyllogiſmo vnum eſt, propter quod in inſpectione medij oportet reſpicere ad vnum & non ad plura: in terminis autem ſuprapoſitis reſpicere ad multa docetur, & eligere multa pro medio, ſicut dictum eſt f. & c. accipi aliquando ad concludendum omne e. eſſe a. & ſic eſt in multis aliis. *Solutio.* Et ad hoc dicendum, quòd non eſt reſpiciendum niſi ad vnum ſecundum rem & ſecundum rationem medij, quod tamen ſecundum comparationem refertur ad plura: quia ſi idem ſint f. & c. termini, tunc per ea ſicut per vnum terminum ſyllogizatur omne e. eſſe a. & aliter non: & ſic patet, quòd non eſt inſpectio niſi ad vnum.

Dubitatio. Adhuc autem poteſt quæri de hoc quod cum docetur idoneitas concludendi vniuerſale affirmatiuum, docetur inſpicere & eligere conſequens ſubiecti vniuerſale maxime remotum à ſubiecto: in præhabitis autem ad eandem concluſionem concludendam dictum eſt, quòd vtile eſt inſpicere ad conſequens ſubiecto magis proprium. *Solutio.* Et ad hoc dicendum eſt, quòd in antehabitis docuimus accipere conſequens ſubiecti abſolutè non comparando illud ad prædicatum, hic autem docetur eligi conſequens ſubiecti quod tantum ſit accidens ad prædicatum: ante enim dictum eſt de antecedentibus vniuerſaliter & conſequentibus: poſtea autem quod dictum eſt, couenit conſequentibus, quæ eadem manentia conſequuntur ad ſubiectum & antecedunt ad prædicatum.

CAPVT IV.

Quod hæc ars ſufficiat ad omne problema concludendum.

QVod ars quæ præinducta eſt ad omne ſufficiat problema propoſitionum concludendum per ſyllogiſmum, patet ex hoc quod iam palam eſt per prædicta: quoniam per tres terminos & duas propoſitiones omnis eſt conſideratio ſyllogiſtica: habitudo enim medij non ſe extendit niſi ad duos terminos qui ſunt extrema qui cum medio habente ſe ad terminum ſecundum habitudinem ſubſtandi vel prædicandi vel ſecundum vtrumque eorum non poſſunt conſtituere niſi duas propoſitiones: & ſic in tribus terminis & duabus propoſitionibus eſt omnis medij inſpectio. *Palam autē eſt quoniam, &c.*

Palam etiam eſt ex prædeterminatis, quoniam ſyllogiſmus fit per aliquam trium figurarum. Hoc autem in omni problemate per ordinem ſic monſtratur: accipiatur in ſyllogiſmo vniuerſale affirmatiuum, vt quoniam omni e. ſubiecto concluditur ineſſe a. prædicatum: hoc autem concluditur ideò, quoniam medium ad hoc ſumitur quod eſt idem c. quod eſt antecedens prædicati, & f. quod eſt conſequens ſubiecti: & tale medium eſt in primo modo primæ figuræ, quod ſcilicet ſit conſequens ſubiecti, ita quod medium ſit in toto maiori, & minus ſit in toto medio: tale autem medium ſemper eſt conſequens ad ſubiectum & prædicatur vniuerſaliter de ſubiecto, & eſt antecedens ad prædicatum, ita quod prædicatum vniuerſaliter prædicatur de ipſo: & illæ duæ habitudines ſimul ſignantur per duas literas c. f. quarum vna ſignificat antecedens prædicati, & altera conſequens ſubiecti, extremitates a. & e. e. enim poſitum eſt eſſe ſubiectum, & a. prædicatum, & fit ſic ſyllogiſmus: omne c. f. eſt a. omne e. eſt c. f. ergo omne e. eſt a. ſic enim fit prima figura in tali medij habitudine.

Si

Alicui autem quando, &c.

Si autem concludi debeat particulare affirmatiuum, ſumemus medium quod ſit antecedens ſubiecti, & antecedens prædicati idem, vt ſi dicamus, quòd medium ſit c. & g. idem. c. enim eſt antecedens prædicati, & g. eſt antecedens ſubiecti. Si autem medium eſt antecedens vtriuſque: tunc medium ſubiicietur vtrique, & ſic erit ſecundũ poſitionem terminorum in tertia figura, ſic, omne g. c. eſt a. & omne g. c. eſt e. ergo quoddam e. eſt a. & eſt primus modus tertiæ ſecundum ſuperius inductas medij inſpectiones, & medium ſit g. c.

Nulli autem quando d. & f. idem, &c.

Si autem debeat concludi vniuerſale negatiuum, ſumendum eſt medium, quod idem ſit conſequens ſubiecti, & oppoſitum ſiue repugnans prædicati, ſicut ſi d. & f. ſint idem. Sic autem fit & prima figura, & figura media ſiue ſecunda: ſed ſecunda figura erit primo & prima per conuerſionem maioris: ſicut enim in præhabito capitulo dictum eſt, d. magis propriè remouetur ab a. quam è conuerſo a. remouetur ab eo quod eſt d. cum d. ſit quaſi proprietas eius quod eſt a. vnde non immediatè fit iſte ſyllogiſmus per primam figuram, ſed per ſecundam: & in prima fit deinde per conuerſionem maioris, ſic, nullum a. eſt d. f. omne e. eſt d. f. ergo nullum e. eſt a. Per primam autem figuram ſi conuertatur maior, ſic, nullum d. f. eſt a. omne d. f. e. ergo nullum e. a. In prima enim figura in prima propoſitione ſubiicitur medium: ſicut quia nulli d. f. ineſt a. f. d. autem ineſt omni e. Media autem figura ex hoc fit d. f. nulli quidem ineſt a. hoc eſt, quòd nullum a. eſt d. f. e. autem omni ineſt d. f. ſic enim fit primus modus ſecundæ figuræ.

Huius ratio eſt: quia ſubiectum non prædicatur ſecundum ſe & naturaliter de accidente, nec ſubiectum de paſſione: ſed bene è conuerſo, vt colligitur primo poſteriorum.

Alicui autem non ineſſe, &c.

Si autem concludi debeat particulare negatiuum, ſumemus medium quod idem eſt oppoſitum conſequentis ſiue prædicati, & antecedens antecedentis ſiue ſubiecti: ſicut ſi idem ſit d. & g. tunc enim concluditur, quòd quoddam e. non eſt a. vel quod a. non ineſt alicui e. & talis ſyllogiſmus fit in poſtrema figura, & quod a. conſequens nulli inerit g. propter hoc quod g. quod eſt antecedens ſubiecti, idem eſt cum oppoſito conſequentis, & ideò vniuerſaliter remouetur ab ipſo, ſic, nullum g. d. eſt a. omne g. d. eſt e. ergo quoddam e. non eſt a. qui eſt ſecundus modus tertiæ figuræ.

Manifeſtum eſt ergo, &c.

Manifeſtum eſt igitur quaſi ex inductione, quoniam per prædictas figuras fit omnis ſyllogiſmus ad quodlibet problema concludendum: & hoc quidem ſtatim patet, quòd omnis ſyllogiſmus oſtenſiuus per tales fit medij inſpectiones, & per tres prædictas figuras, & ſecundum ſex vtiles medij inſpectiones, quæ in antehabito capitulo determinatæ ſunt.

Et quoniã non eligendum.

Sunt autem tres aliæ medij inſpectiones penitus inutiles. Prima verò inter eas eſt ſi conſequens ſubiecti & prædicati fuerint idẽ: non enim eligendum eſt ea pro mediis quæcunque omnibus & ſubiectis & prædicatis ſequuntur. Et huius cauſa eſt, quòd nullus penitus ex talibus poteſt fieri ſyllogiſmus in aliqua figurarum: conſtruere enim aliquod problema affirmatiuum non contingit ſyllogiſticè ex conſideratione conſequentium ſubiectum & prædicatum: quia non ſequitur, ſi aliquid prædicatur de antecedente, & illud idem vniuerſaliter prædicatur de conſequente, quòd propter hoc conſequens tale de ſe prædicetur antecedente vel vniuerſaliter vel particulariter: talis enim diſpoſitio facit figuram ſecundam, in qua ex ambabus affirmatiuis non fit ſyllogiſmus. Similiter autem priuatiuè vel negatiuè non contingit vnum extremum de alio dici vel vniuerſaliter vel particulariter ex tali medio ſumpto quod ſequitur & ad antecedens & ad conſequens: quia non ſequitur, ſi ſuperius dicitur de aliquo vniuerſaliter, quòd inferius dicatur vniuerſaliter. Priuatiuè autem ſiue negatiuè concludere non contingit: quia ex tali medij inſpectione reſultant duæ vniuerſales affirmatiuæ, & in ſecunda figura in qua medium bis prædicatur: ex talibus autem nihil ſequitur priuatiuum ſiue negatiuum: patet igitur, quòd talis inſpectio medij eſt inutilis.

Manifeſtum autem eſt, quia & aliæ inſpectiones inutiles ſunt ad faciendum ſyllogiſmum, quæ in præhabitis inutiles eſſe dictæ ſunt: ſicut enim iam dictum eſt, ſi ſumatur pro medijs quæ ſunt ſequentia ad vtrumque extremum, inutile eſt. Iterum autem ſecunda inutilis eſt inſpectio, vt ſi eligatur medium ex his quæ conſequuntur conſequens, & quæ non contingit ineſſe antecedenti, ſicut oppoſita ipſius. Tertia autem inſpectio inutilis eſt, ſi accipiantur oppoſita vtriuſque quæcunque non contingit ineſſe nec prædicato nec ſubiecto, ſeu antecedenti & conſequenti. Nullus ſyllogiſmus enim fit per iſtas tres medij inſpectiones. Nam ſi inſpiciatur medium per ea quæ ſunt eadem ſequentia ſubiectum & prædicatum, ſicut ſi idem accipiatur b. quod eſt conſequens prædicati, & f. quod eſt conſequens ſubiecti, media fit figura prædicatiuas habens vtraſque propoſitiones: & hoc non valet ad ſyllogiſmum. Si autem accipiantur ea quæ ſequuntur a. prædicatum, & oppoſita ſubiecto quod eſt e. iterum erit inutilis inſpectio: quia ſic ſumitur antecedens prædicati de quo vniuerſaliter prædicatur a. & remouetur vniuerſaliter ab e. quia ſecundum illam accipitur minor negatiua in prima figura: & hoc non contingit, ſicut in præhabitis eſt oſtenſum: vnde ſi ſumitur c. antecedens prædicati, & hoc oppoſitum ſubiecti idem pro medio, prima erit figura ex tali terminorum diſpoſitione, habens mediam (quæ ad minorem extremitatem) negatiuam: quæ eſt coniugatio inutilis. Rurſus autem tertio ſi accipiantur pro medio quæcunque repugnant vtrique, & ſubiecto & prædicato, ſicut ſunt d. & h. quando pro eodem medio accipiuntur, erunt vtræque propoſitiones priuatiuæ vel in prima vel in media vel in poſtrema figura: habitum eſt autem in præmiſſis, quòd ex ambabus negatiuis non erit ſyllogiſmus in aliqua figura.

Palam autem ex dictis eſt, quæ eadem ſumendum inter prædicta antecedentia & conſequentia, & quæ ſumendum vt contraria in medij inſpectione. Vnde patet, quòd ſi conſe-

quens prædicati & conſequens ſubiecti contraria fuerint ſiue repugnantia, poteſt ſyllogizari vniuerſalis negatiua. Adhuc autem ſi conſequens prædicati & antecedens ſubiecti fuerint contraria, poteſt ſyllogizari particularis negatiua: ſed iſtæ duæ coniugationes non ſunt omnino conuenientes ad concluſionis perfectam manifeſtationem: & ſic ſunt quodammodo vtiles, & quodammodo inutiles. Hæ ergo etiam quodammodo remouentur ab arte, & quodammodo admittuntur. Cuius ſunt duæ rationes. Vna quidem: quoniam omnis inſpectio eſt medij vnius inueniendi gratia. Medium autem vnius ſyllogiſmi & eiuſdem eſt non diuerſum: cum autem ſint contraria, non eſt reſpectus ad aliquid vnum: patet igitur, quòd non conuenienter ſumptum fuit medium. Deinde etiam ſecunda ratio eſt ad idem, quòd ſi prædicto modo accipiantur contraria, adhuc non fit ſyllogiſmus niſi alterum contrariorum ſit conſequens prædicati, & extraneum ſubiecti: & accipiendo ſit contraria, contingit latere vtrum fiat ſyllogiſmus: quia contingit latere vtrum contrariorum ſit conſequens prædicati & extraneum ſubiecti: accipientem ergo contraria prædicto modo contingit latere vtrum fiat ſyllogiſmus vel non. Vnde etiam in his in quibus contingit fieri ſyllogiſmum, eò quod taliter, vt dictum eſt, ſumantur contraria. Aut ea quæ vt repugnantia non contingit eidem ineſſe, omnes in duos iam dictos reducuntur modos, ſcilicet quod contraria ſint conſequentia prædicati & extranea ſubiecti. Ergo accipientem contraria prædicto modo contingit latere vtrum fiat ſyllogiſmus vel non.

Quod autem iſtæ duæ inſpectiones inconuenientes ſint, probatur hoc modo quoad primam: quia ſi b. quod eſt conſequens prædicati, & f. quod eſt conſequens ſubiecti, ſint contraria, aut talia quòd ea non contingat eidem ineſſe, vt diſparata, patet quòd non conueniens eſt inſpectio talis ad medium accipiendum: erit enim his quidem ſumptis ſyllogiſmus quidem, quoniam nulli e. ineſt a. ſed non erit ſyllogiſmus ex ipſis quæ dicuntur eſſe medium, quæ ſunt duo contraria, conſequens ſcilicet prædicati, & conſequens ſubiecti, ſed potius ex prædicto modo, ſcilicet quod id quod eſt conſequens vni, eſt extraneum alteri. In tali enim habitudine terminorum b. quidem (quod eſt conſequens prædicati) inerit omni a. quod eſt prædicatum propoſitionis primæ, & problematis ſiue quæſtionis: & illud idem b. nulli inerit e. cum ſit extraneum ſubiecti, per hoc quod eſt contrarium ad f. quod erat conſequens ad ſubiectum: quia quod repugnat conſequenti, repugnat & antecedenti: propter quod neceſſe eſt, quod b. (quod eſt conſequens prædicati) ſit idem ſumptum alicui h. quia h. ſignum eſt omnium eorum quæ ſunt repugnantia ſubiecto: datum autem eſt, quòd conſequens prædicati ſit repugnans ſubiecti.

Rurſum ſi b. & g. &c. Rurſum autem in ſecunda inſpectione (hac ſcilicet ſi conſequens prædicati & antecedens ſubiecti ſint contraria) vt ſi b. & g. ſint contraria ſiue repugnantia (ita quod non contingat eidem ſimul adeſſe) ſyllogizabitur quoniam alicui e. non inerit a. hoc eſt particularis negatiua. Nam etiam media ſic erit figura. Sed hoc non eſt verum in principali ſyllogiſmo, ſed in proſyllogiſmo, ſic, omne a. eſt b. nullum g. eſt b. ergo nullum g. eſt a. Deinde fiat principalis ſyllogiſmus in tertia figura, ſic, nullum g. eſt a. omne g. eſt e. ergo quoddam e. non eſt a. & ſic patet, quòd non ſyllogizatur per contraria inquantum huiuſmodi, ſed potius inquantum vnum illorum eſt antecedens ſubiecti, & extraneum prædicati: quia cum b. & g. repugnantia accipiantur in illa inſpectione, quod repugnat ad g. (quod eſt antecedens ſubiecti) pro parte repugnat ad e. g. quod eſt ſubiectum: quia quod repugnat antecedenti, in parte aliqua repugnat conſequenti. Secundum hanc enim inſpectionem in proſyllogiſmo b. quidem omni inerit a. ita quod omne a. eſt b. & idem b. nulli inerit g. ita quod nullum g. eſt b. propter quod neceſſe eſt, quod b. ſit idem alicui eorum quæ ſunt h. quia h. ſignificat repugnantia ſubiecto. Nihil enim differt quantum ad propoſitam intentionem, quòd dicatur b. & g. non contingere eidem ineſſe vt repugnantia, aut quòd dicatur, quòd b. eſt idem alicui h. quia non repugnat ad g. niſi per hoc quod eſt idem alicui h. quod eſt oppoſitum ſubiecti: omnia enim quæ non contingit ſubiecto ineſſe, ſumpta ſunt ſignificata per h.

Manifeſtum ergo quoniam ex iſtis, &c. Manifeſtum eſt igitur, quòd ex iſtis duabus quidem inſpectionibus nullus fit ſyllogiſmus, niſi reducantur ad priores inſpectiones ſex vtiles quæ in præhabitis dictæ ſunt. Et patet, quòd ſi b. conſequens prædicati, & f. conſequens ſubiecti ſint contraria, quòd neceſſe eſt, quòd b. conſequens prædicati ſit idem alicui eorum quæ ſunt h. quod eſt oppoſitum ſubiecti, & ſyllogiſmum fieri per hæc inquantum contraria hoc modo qui paulo ante dictus eſt. Accidit ergo ſic inſpicientibus conſiderare viam aliam ſimpliciter vtilem, quæ ſit concludens neceſſariò & apertè: eò quod iſta inſpectione quandoque latet identitas eorum quæ ſunt b. & h. hoc eſt, conſequentis ad prædicatum & oppoſiti ad ſubiectum.

Obiectio. Poteſt tamen obiici de illa inſpectione quæ ſumit conſequens prædicati contrarium ad antecedens ſubiecti: hæc enim vtilis eſſe videtur, ſic, nullum c. h. eſt e. omne c. h. eſt a. ergo aliquod a. non eſt e. *Solutio.* Dicendum autem ad hoc, quòd hoc modo proculdubio vtilis eſt ad ſyllogizandum ſubiectum de prædicato, ſed non eſt vtilis ad ſyllogizandum prædicatum de ſubiecto: & hoc modo reputatur inutilis.

Obiectio. Adhuc autem quæritur, quare duæ inſpectiones quæ ſunt ad contraria cum ſint vtiles, dicantur non conuenientes? ſi enim dicatur, quòd ideo ſunt inconuenientes, quia poteſt latere vtrum per eas fiat ſyllogiſmus vel non: probetur, quod ſunt conuenientes hoc modo ſi oppoſitum de oppoſito & propoſitum de propoſito. Sed inſpicere ad medium vnum & ad contraria media opponuntur: ſimiliter ſyllogizare concluſionem affirmatiuam & ſyllogizare concluſionem negatiuam opponuntur.

Cum

Cum igitur affirmatiua concluſio ſyllogizetur per inſpectionem ad medium vnum, negatiua contra ſyllogizatur per inſpectionem ad plura ſiue contraria. Adhuc affirmatiua concluſio ſyllogizatur per aliquid conueniens vtrique extremorum: ergo per oppoſitum videtur negatiua concludi per aliquid differens ab vtroque: propter quod aut accipietur idem quod eſt contrarium vtrique extremorum, vel accipietur aliquid conueniens minori & differens à maiori, vel è conuerſo aliquid differens à minore & conueniens maiori: ſic enim accipitur differentia vtriuſque extremitatis ad alteram: & ſic videtur ſyllogizari negatiua concluſio inſpiciendo ad multa quæ ſunt contraria.

Solutio. Ad hoc autem dicendum, quòd omnis concluſio ſyllogizatur per inſpectionem ad vnum. Ad obiectum autem dicendum, quòd illa conſideratio quæ eſt ad contraria, inutilis eſt, niſi ſub vno oppoſitorum ex parte vna contineatur vtrumque oppoſitorum ex parte altera: cuius exemplum eſt, quòd mortale continet ſub ſe rationale & irrationale: & ideò non oportet ſi rationale & irrationale ſunt oppoſita, & mortale & immortale ſunt oppoſita, & omne irrationale eſt mortale, & quòd etiam propter hoc omne rationale ſit immortale. Et ſimiliter eſt in propoſito: quia tam concluſio negatiua quam affirmatiua concluditur inſpiciendo ad medium vnum: & ſic ſub vno oppoſitorum ex parte vna continetur vtrumque oppoſitorum ex parte altera.

Quomodo nulla inſpectio medij inutilis peccat contra figuram, ſed bene contra modum. Scias autem, quòd quamuis ſint duæ formales diſpoſitiones in ſyllogiſmo, ſcilicet figura & modus, omnes iſtæ inſpectiones medij inutiles & inconuenientes peccant contra modum, & nulla contra figuram. Et huius cauſa eſt: quia figura eſt id quod reſultat ad diſpoſitionem trium terminorum in duabus propoſitionibus, qua ablata nulla remanet diſpoſitio ad ſyllogiſmum: & ideò poſito ſyllogiſmo ponitur figura, & nihil peccati poteſt eſſe contra eam. Similis etiam cauſa eſt, quòd nulla inſpectio medij peccat contra quantitatem: quia ſine quantitate non eſt decurſus ſyllogiſticus à præmiſſis in concluſione, & ideo illa ſupponitur in omni ſyllogiſmo: non ſic autem eſt de qualitate quæ variatur in hoc & illo ſyllogiſmo: & ideò peccare accidit contra qualitatem, & non contra quantitatem in medij inſpectione.

Quare nulla inſpectio medij peccat contra quātitatem.

Differentia ſyllogiſmi quantum ad formalia & quantum ad materialia differenter ſumuntur. Adhuc autem attendendum, quòd ſi aſpiciatur ad formalia quæ ſunt figura & modus, immediatæ differentiæ diuidentes hoc commune quod eſt ſyllogiſmus, ſunt oſtenſiuus, & ex hypotheſi, ſiue ad impoſſibile. Si autem aſpiciatur ad materialia, tunc differunt: & primo quidem dicitur ſyllogiſmus in propoſitionibus de ineſſe oſtenſiuus, & ſecundo ſyllogiſmus ad impoſſibile qui eſt ad poſitionem datam in oppoſito concluſionis, & tertio eſt ſyllogiſmus in propoſitionibus de modo: quia propoſitiones de modo ex additione ſe habent ad illas de ineſſe: & quoad iſtas differentias diuiſim oſtenditur ſufficientia artis iſtius in ſyllogiſmo oſtenſiuo, & ex hypotheſi, & in ſyllogiſmo de modo.

CAPUT V.

Quod ars inducta ſufficiens eſt in ſyllogiſmis ex hypotheſi qui ſunt ad impoſſibile, & in aliis qui ſunt ex hypotheſi.

Eodem autem modo quoad hanc artem inſpiciendi medium ſe habent etiam illi ſyllogiſmi qui ad impoſſibile deducunt cum ſyllogiſmis oſtenſiuis. Hoc autem ex hoc probatur, quòd etiam ſyllogiſmi ad impoſſibile fiunt per inſpectionem eorum quæ ſequuntur & quibus ſequitur (hoc eſt, conſequentium & antecedentium) Conſequentia enim ſunt quæ ſequuntur, & antecedentia ſunt ea quibus (hoc eſt, ad quæ) ſequitur vtrumque, ſcilicet prædicatum & ſubiectum. Fit enim inſpectio tam in antecedens quam in conſequens tam prædicati quam ſubiecti. Et propter hoc eadem eſt conſideratio & eadem ars tam in oſtenſiuis, quam in illis qui ſunt ad impoſſibile. Cuius eſt cauſa: quia quicquid monſtratur oſtenſiuè, monſtratur etiam per impoſſibile ſumpto oppoſito concluſionis cum altera præmiſſarum, quæ eſt manifeſtè vera, & in ſyllogiſmo oſtenſiuo conceſſa, & per eoſdem terminos, medium ſcilicet & extrema: & è conuerſo quod monſtratur per impoſſibile, monſtratur etiam oſtenſiuè. Sicut ſi oſtenſiuè monſtratum ſit, quoniam a. nulli e. ineſt, ita quod concluſio oſtenſiui ſyllogiſmi ſit, quòd nullum e. eſt a. & ſumatur oppoſitum huius cum aliquo vero in oſtenſiuo ſyllogiſmo conceſſo, ſic, omne a. eſt b. & hoc eſt manifeſtè verum: & aſſumatur oppoſitum concluſionis, aliquod e. eſt a. & concludatur manifeſtè falſum, & ex hoc inferatur, quòd hypotheſis data de oppoſito concluſionis eſt falſa: & ex hoc inferatur, quòd verum ſit nullum e. eſſe a. ſi enim manifeſtè verum ſit, quod b. ineſt omni a. & detur ex oppoſito concluſionis, quòd alicui e. ineſt a. concludetur, quòd b. alicui e. inerit, quod eſt non ſtans cum minore prioris ſyllogiſmi, ex quo ſequitur prima concluſio, quòd nullum e. eſt a. Patet igitur, quòd vniuerſalis negatiua concluditur & oſtenſiuè, & per impoſſibile, & per eandem artem inſpiciendi medium ex antecedentibus & conſequentibus & extraneis. Similiter autem eſt & in aliis propoſitionibus quæ ſunt concluſiones oſtenſiuorum ſyllogiſmorum.

Eodem autem modo ſe habent, &c.

Quod monſtratur oſtenſiuè, poteſt monſtrari & per impoſſibile, & econtra. Sed contra: principia prima poſſunt monſtrari per impoſſibile, vt patuit ſupra, & tamen non poſſunt oſtenſiuè monſtrari. Vide huius ſolutionem in fi. huius capituli.

Rurſus enim ſit oſtenſa particularis affirmatiua per oſtenſiuum ſyllogiſmum, ſicut quoniam alicui e. ineſt a. & accipiatur oppoſitum illius, huius ſcilicet, quoniam nulli e. ineſt a. & ſumamur alia propoſitio prius conceſſa & manifeſtè vera, & ſit hæc, quòd e. ineſt omni g. ſequitur concluſio falſa: hæc ſcilicet, quòd nulli g. inerit a. hæc enim oppoſita eſt illi quod alicui g. ineſt a. quæ conceſſa eſt in ſyllogiſmo oſtenſiuo, in quo propoſitum fuit, quòd omne g. eſt a. Similiter autem eſt & in aliis propoſitionibus, ſicut eſt

Rurſū quoniam alicui ineſt, &c.

eſt vniuerſalis affirmatiua & particularis negatiua quæ oſtenſiuè concludi poſſunt. Semper enim & in omnibus propoſitionibus per impoſſibile oſtenſis ex inſpectione conſequentium & antecedentium quibus ſequuntur conſequentia & oppoſitorum & in vnaquaque propoſitione oſtenſiuè concluſa & ad impoſſibile deducta eadem conſideratio quoad medij inſpectionem, ſiue aliquis velit ſyllogizare oſtenſiuè, ſiue velit ad impoſſibile deducere: quia ex eiſdem terminis ſunt vtræque demonſtrationes, ſcilicet oſtenſiuæ, & deducentes ad impoſſibile: ſicut ſi oſtenſum eſt oſtenſiuè nulli c. ineſſe a. oſtendetur per impoſſibile b. alicui c. ineſſe, quod eſt impoſſibile, ſi detur, quòd in oſtenſiuo ſumptum ſit c. quidem nulli b. ineſſe in maiori, & in minore ſumptum ſit omni a. ineſſe b. manifeſtum enim eſt, quòd ex hoc ſequitur nulli c. ineſſe a.

Rurſum ſi oſtenſiuè ſyllogizatum, &c. Rurſum ſi oſtenſiuè ſyllogizatum ſit a. nulli c. ineſſe, ſi aliquis dans oppoſitum concluſionis, & per hypotheſim ſupponat ineſſe per deductionem ad impoſſibile monſtrabitur id quod oſtenſiuè concluſum erat, hoc ſcilicet, quòd nulli c. ineſt a. hæc eſt enim concluſio intenta, ad quam fit reditus ab impoſſibili concluſo, ſic, nullum b. eſt a. omne c. eſt b. ergo nullum c. eſt a. accipiatur oppoſitum, aliquod c. eſt a. & ſyllogizetur impoſſibile, ſic, nullum b. eſt a. aliquod c. eſt a. ergo aliquod c. non eſt b. quod eſt oppoſitum minoris prius conceſſæ: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo ſtabit primo concluſum, hoc ſcilicet, nullum c. eſt a. Similiter autem eſt in omnibus aliis. In omnibus enim ſyllogiſmis qui ducunt ad impoſſibile, neceſſe eſt communiorem terminum, hoc eſt, medium alium ſumere ab his terminis ſiue mediis qui ſubiecti ſunt in oſtenſiuo ſyllogiſmo, ſicut in prædicto exemplo, vbi in oſtenſiuo ſyllogiſmo medium eſt b. in ſyllogiſmo autem ad impoſſibile (qui fit in tertio modo ſecundæ figuræ) medium eſt a. & ideò etiam mutantur extrema & figura & modus: & ad illum terminum ſic ſumptum alium à ſubiectis in oſtenſiuo ſyllogiſmo fit mendacij ſyllogiſmus qui ducit ad impoſſibile, & monſtrat, quòd mendax eſt hypotheſis. Propter quod conuerſa propoſitione concluſa in oſtenſiuo ſyllogiſmo in ſuum oppoſitum, & altera vel maiori vel minori ſimiliter ſe habente, & cum oppoſito datæ concluſionis ſumptæ generatur ſyllogiſmus oſtenſiuus & per eoſdem terminos aliter tamen diſpoſitos.

Differt enim oſtenſiuus ab eo, &c. Differunt enim iſti ſyllogiſmi ad impoſſibile & oſtenſiuus in hoc, quòd in oſtenſiuo quidem ſecundum veritatem ambæ ponuntur propoſitiones: quia ad minus ſunt vt veræ poſitæ & conceſſæ. In eo autem ſyllogiſmo (qui eſt ad impoſſibile, falſo per hypotheſim vel vt falſo) ponitur vna quæ eſt oppoſita concluſionis veræ. Hæc autem erunt in ſecundo huius ſcientiæ libro magis manifeſta, quando dicemus de ſyllogiſmo qui eſt ad impoſſibile. Nunc autem ad propoſitam intentionem ſufficit, quòd manifeſtum iam ex dictis, quoniam perſpiciendum in medij inuentione ad hoc quod diximus in antecedentibus & conſequentibus & extraneis, & volentibus oſtenſiuè ſyllogizare, & volentibus ad impoſſibile deducere.

Obiectio. Attendendum tamen circa hoc quod diximus, quòd omne quod contingit oſtenſiuè demonſtrare, contingit demonſtrare per impoſſibile, & è conuerſo. Hoc enim falſum videtur: quia principia in quarto primæ philoſophiæ demonſtrantur per impoſſibile, & non poſſunt demonſtrari oſtenſiuè. *Solutio.* Sed hoc ſtatim ſoluitur: quia oſtenſiuè demonſtrari dupliciter dicitur. *Nota quomodo principia poſſunt oſtenſiuè monſtrari, & quomodo omne quod per impoſſibile mõſtratur, poteſt etiam oſtenſiuè monſtrari.* Vno modo demonſtratur oſtenſiuè, quod demonſtratur per cauſam: & ſic principia prima non poſſunt oſtenſiuè demonſtrari. Alio modo oſtenſiuè demonſtratur, quod modum oſtenſionis imitatur in hoc quod directo curſu ſyllogiſtico per dici de omni vel dici de nullo concluditur: & hoc modo ſyllogiſmus oſtenſiuus opponitur in genere ſyllogiſmi ſyllogiſmo ad impoſſibile: & hoc modo verum eſt, quod quicquid monſtratur oſtenſiuè, monſtratur per impoſſibile, & è conuerſo. Hoc modo etiam principia concluduntur oſtenſiuè: quia non monſtrarentur per impoſſibile, niſi ſupponeretur quod eadem concluſio cuius ſumitur oppoſitum, oſtenſiuè monſtrata eſſet.

Differentia inter ſyllogiſmum ad impoſſibile, & per impoſſibile. Notandum etiam, quòd alius eſt ſyllogiſmus per impoſſibile, & alius ſyllogiſmus ad impoſſibile. Syllogiſmus enim ad impoſſibile eſt, qui accepto oppoſito concluſionis quæ principaliter intenditur, cum altera præmiſſarum prius vt vera poſita & conceſſa, ſyllogizat impoſſibile. Syllogiſmus autem per impoſſibile eſt, qui ex falſitate concluſionis concluſæ per ſyllogiſmum ad impoſſibile redit & concludit hypotheſim eſſe falſam, & ſic vlterius propoſitum ſiue concluſionem primi ſyllogiſmi eſſe veram. Et ſyllogiſmus quidem ad impoſſibile non ſumit medium aliud ab extremis concluſionis principaliter probandæ & intentæ: nec eſt idem medium ipſius & ſyllogiſmi oſtenſiui. Syllogiſmus autem per impoſſibile accipit idem pro medio quod ſyllogiſmus oſtenſiuus. Medium enim ſyllogiſmi oſtenſiui in ſuperius inductis ſyllogiſmis eſt b. Syllogiſmus autem ad impoſſibile ad b. terminum concludit ſiue terminat propoſitum. Syllogiſmus igitur per impoſſibile accipit medium terminum alium ab extremis concluſionis probandæ: accipit enim medium terminum eundem quem & ſyllogiſmus oſtenſiuus: & ad illum terminum medium fit mendacij ſyllogiſmus ſiue deducens ad impoſſibile. Syllogiſmus enim ad impoſſibile concludit falſum terminatum ad illum terminum qui medium erit in ſyllogiſmo oſtenſiuo. Quod patet in exemplo ſic: demonſtretur enim oſtenſiuè quod nullum c. eſt a. ſic, omne b. eſt a. nullum c. eſt b. ergo nullum c. eſt a. hoc enim eſt medium aliud ab extremis, quod eſt b. extrema autem c. & a. Deinde oſtendatur idem per impoſſibile, ſic, omne a. eſt b. quoddam c. eſt a. (hoc enim eſt oppoſitum concluſionis prius concluſæ) ergo quoddam c. eſt b. datum autem fuit, quòd nullum c. eſt b. In hoc ſyllogiſmo medium

medium eſt a. quod eſt vnius extremorum concluſionis primæ: accipitur in ſyllogiſmo oſtenſiuo medium aliquod ab extremis concluſionis principaliter probandæ, ſed non in ſyllogiſmo deducente ad impoſſibile.

CAPVT VI.

Quod idem eſt quoad medij inſpectionem in ſyllogiſmis ex tranſumptione, & in his qui ſunt ex propoſitionibus modalibus, & quod generalis eſt ars iſta.

In aliis autem ſyllogiſmis qui, &c. Quid per trāſumptionem intelligendum.

IN aliis autem ſyllogiſmis à ſyllogiſmo ad impoſſibile, qui etiam ſunt ex hypotheſi, ſicut quicunque ſyllogiſmi fiunt ſecundum tranſumptionem, ſiue iuxta locum à tranſumptione formati, eadem eſt inſpectio medij. Tranſumptionem autem vocamus tranſlationem à minus noto ad magis notum, vel è conuerſo à magis noto ad minus notum. Idem etiam eſt quoad medij inſpectionem in illis ſyllogiſmis qui fiunt ſecundum vnam qualitatem in ſubiectis diuerſis, ſicut in his qui formantur iuxta locum à ſimili, & à minori, & à maiori, & à proportione, & à caſibus, & coniugationibus, & huiuſmodi, non quidem in concluſionibus prioribus quæ inferuntur ex talibus hypotheſibus, ſed in tranſumptis, hoc eſt, in his ad quas reditur ex tranſumptione ad propoſitum principale. In omnibus enim his erit conſideratio eadem ad inſpectionem medij quantum ad antecedentia & repugnantia. Modus autem inſpectionis ad medij inuentionem erit idem.

Conſiderare autē oportet, &c.

Conſiderare autem oportet in talibus & diuidere per diſtinctionem quot modis fiunt ſyllogiſmi ex hypotheſi, vt in quolibet differentia & ſpecies hypotheſis debitè ſumantur antecedentia & conſequentia & repugnantia. Contingit autem & alio modo à prædictis ſyllogizare quædam problemata, vt ſi ſyllogizetur vniuerſale per particulare, eò quod in omnibus ſimiliter ſe habeant, vt ſi anima vnius hominis ſit mortalis, inferatur, ergo anima cuiuſlibet hominis: & ſic ex hypotheſi conceſſa prius, concluditur vniuerſale per particularem inſpectionem. Hoc autem fit, quando antecedens prædicati, & antecedens ſubiecti idem ſint, & antecedens ſubiecti conuertibile ſit, ita quod ſcilicet ſoli & omni conueniat ſubiecto, concludetur vniuerſale per particulare: ſicut ſi dicam, quòd ſecundum ſuperius poſitam terminorum inſtitutionem e. quod eſt antecedens prædicati, & g. quod eſt antecedens ſubiecti ſint idem, & ſumatur ex hypotheſi, quòd ſoli e. ineſt g. ita quod ſit conuertibile omni & ſoli conueniens, infertur ex hoc quod alicui e. inerit g. & quod omni e. inerit g. & quod omni e. inerit a. per c. quod omni g. ineſt, & per conſequens omni c. ineſt. Et ſimiliter infertur negatiua vniuerſalis ex particulari. ſi ſumatur d. repugnans prædicati, & g. ſcilicet antecedens ſubiecti idem eſſe, & eſſe hæc duo conuertibilia: tunc enim ſimiliter ſe habebit in omnibus, & ſic concludetur, quòd ſi aliquod e. non eſt g. quod nulli e. inerit a. quia à quo remouetur conſequens, remouetur & antecedens. Manifeſtum eſt igitur, quoniam in omnibus ſyllogiſmis ex hypotheſi ſic, vt dictum eſt, inſpiciendum eſt ad medij inuentionem.

Trāſumptio dupliciter dicitur.

Attendendum autem hic, quòd tranſumptio dicitur duobus modis, ſcilicet generaliter, & ſpecialiter. Generaliter quidem tranſumptio eſt in omni eo vbi tranſitur de vno ad aliud, ſicut à concluſo non principaliter intento, ad concluſum principaliter intentum: & ſic ſyllogiſmus ad impoſſibile eſt à tranſumptione. Dicitur etiam ſpecialiter tranſumptio tranſlatio à minus noto ad magis notum: & ſic loquimur hic de tranſumptione, & ſic ſyllogiſmus ad impoſſibile eſt ab hypotheſi & non à tranſumptione, ſed eſt in ſyllogiſmis qui formantur iuxta locos ſuperius inductos.

Syllogiſmus ex falſis eſt oſtenſiuus, & ſyllogiſmus circularis.

Hic tamen attendendum eſt, quòd ſunt adhuc alij ſyllogiſmi, ſicut ex falſis, & circularis, & conuerſiuus, & ex oppoſitis, qui omnes fiunt ſecundum dicta ſuperius principia in medij inſpectione: quia ſyllogiſmus ex falſis oſtenſiuus eſt ſi largè extendatur nomen oſtenſiui, quod ſcilicet oſtenſiuus dicatur omnis ſyllogiſmus qui ex duabus propoſitionibus vnam concludit concluſionem, & ibi ſiſtit. Similiter autem circularis oſtenſiuus eſt, ſi vnuſquiſque circularium ſyllogiſmorum ſecundum ſe conſideretur. Conuerſiuus autem ſyllogiſmus & ſyllogiſmus ex oppoſitis continentur ſub ſyllogiſmo ad impoſſibile ſiue per impoſſibile communiter accepto: & ſic patet, quòd in omni ſyllogiſmo eodem modo eſt medij inſpectio.

Syllogiſmus conuerſiuus & ex oppoſitis continentur ſub ſyllogiſmo ad impoſſibile.

Eodem autem modo, &c.

Eodem autem modo eſt etiam in ſyllogiſmis qui fiunt ex propoſitionibus modalibus ſicut in neceſſariis & contingentibus: nam in his erit eadem conſideratio quoad medij inſpectionem, & per eoſdem terminos quoad antecedentia & conſequentia & repugnantia erit ſyllogiſmus in ordine modalium contingentis & ineſſe. Quod autem idem ſit in neceſſariis & ineſſe ſimpliciter, patet per antecedentia quæ dicta ſunt in generatione ſyllogiſmorum. In contingentibus autem ſumendum eſt talia contingentia, non tantum quæ inſunt actuali inhærentia, ſed etiam quæ non inſunt, poſſibilia tamen ſunt ineſſe: oſtenſum eſt enim, quoniam etiam per talia contingentia fit ſyllogiſmus de contingenti. Et ſimiliter ſe habebit quantum ad medij inſpectionem in omnibus aliis prædicamentis, hoc eſt, prædicandi modis, ſcilicet de neceſſario, & poſſibili, & impoſſibili, & vero & falſo.

Manifeſtum ergo ex prædictis, &c.

Vlterius autem manifeſtum eſt ex prædictis, quoniam non ſolum poſſibile eſt per hanc viam ſiue artem inſpectionis medij fieri omnes ſyllogiſmos, ſicut dictum eſt, ſed etiam cum hoc manifeſtum eſt, quoniam impoſſibile eſt per aliam viam fieri aliquem ſyllogiſmorum. Oſtenſum eſt enim in præcedentibus, quòd omnis ſyllogiſmus fit per aliquam trium figurarum: figuras autem tres determinatas quoad medij & extremorum ordinem non contingit

contingit per aliam viam ſeu artem conſtrui ſeu conſtitui niſi per ſequentia & antecedentia, quibus ſequitur conſequens vnumquodque: ex his enim fiunt ſyllogiſmorum propoſitiones & ſumptio medij ſyllogiſmorum: propter quod patet, quòd nec ſyllogiſmum vniuerſaliter poſſibile eſt fieri per alia.

Erit ergo iſta quæ nunc determinata eſt methodus in omnibus quidem ſyllogiſmis eadem & adaptãda circa philoſophiam primã & circa artes rationales, ſicut logicam, & rhetoricam, & circa diſciplinam in ſcientiis diſciplinabilibus quadriuij. In omnibus enim his oportet in medij inuentione colligere prædicata quæ inſunt, & ſubiecta quibus inſunt illa prædicata, & his collectis vtplurimis abundare: & hæc & horum differentias per tres terminos conſiderare, antecedentium ſcilicet, & conſequentium, & repugnantium: & deſtruentem quidem qui vult negatiuam concludere, oportet iſta conſiderare ſic, hoc eſt, vno modo, ad repugnantia ſcilicet: conſtruẽtem autem qui vult propoſitionem affirmatiuam concludere, oportet conſiderare aliter, ſcilicet ſecundum habitudines antecedentium & conſequentium: & qui vult concludere ſecundum rei veritatem & ſecundum ea quæ ſimpliciter & actu inſunt, oportet iſta conſiderare ſecundum rei veritatem quæ ſcripta eſt de his quæ ſimpliciter & ex neceſſitate inſunt. Ad dialecticos autem ſyllogiſmos faciendos oportet iſta conſiderare ex propoſitionibus quæ dicunt ineſſe ſecundum opinionem: quia illi fiunt ex his quæ videntur omnibus vel pluribus vel ſapientibus vel maximè notis.

Principia autem ſyllogiſmorum, &c.

Patet igitur, quòd principia ſyllogiſmorum quoad formalia & materialia & medij inſpectionem (vniuerſaliter quidem & in communi accipiendo) ſunt quæ dicta ſunt: & dictum eſt iam, quomodo ſe habent ad ſyllogiſmi conſtitutionem, & determinatum eſt quomodo ſeu ex quibus oportet ea inquirere: & hoc factum eſt ad vitandum diſpendium quatenus in faciendo ſyllogiſmum non ſit confuſus noſter intellectus ad omnia illa quę dicuntur vel dici poſſunt inſpiciendo, & vt ſciamus, quòd non eſt aſpiciendum ad eadem quando volumus aliquid affirmatiuè conſtruere, & quando volumus aliqua negatiuè deſtruere. Adhuc autem vt ſciamus, quòd non aſpiciendum ad eadem media, quando volumus conſtruendo concludere de omni, vniuerſali ſcilicet affirmatiuo, & quando volumus conſtruere de aliquo particulariter concludendo: & ſimiliter in deſtruendo quando volumus deſtruere vniuerſaliter: quoniam ab omnibus partibus ſubiecti remouetur prædicatum, aut quoniam particulariter remouetur ab aliquibus. Sed vt gratia compendij reſpiciatur ad pauciora, & ad illa quæ determinata ſunt. Ex his enim citius & facilius medium inuenitur.

Intelligendum autem hic, quòd quamuis appropriata principia non poſſint eſſe ad determinandum omnia prædicata eadem, ſicut prædicatum vt accidens, & vt genus, & vt proprium, & vt diffinitio: & ſi eſſet talis ars, raro eſſet vtilis, vt dicit Ariſt. in topicis: & quamuis dicatur in elenchis, quòd quamuis omnia eſſent vnius generationis, non tamen poſſibile eſſet omnia ſub eiſdem principiis contineri: tamen vna poteſt eſſe methodus vniuerſalis & communis ad inferentiam ſimplicem concluſionis, inquantum concluſio infertur ex præmiſſis quæ hic determinata eſt: & propter ſyllogiſmum probantem qui conſiderat ſpeciales terminorum habitudines, aliæ artes ſub iſta acceptæ non ſuperfluunt, ſicut in poſterioribus & in topicis oſtendetur.

CAPVT VII.

Quod in communi iam ars eſt habita: circa propria autem in ſingulis ſcientiis adaptanda.

HÆc autem quamuis ad artem iſtam in communi ſufficiant, quæ ars eſt de ſyllogiſmo formali inferente & non probante, eſt enim ex terminis per a. b. c. ſumptis, qui omnia & nihil ſignificant: tamen in determinatis ſcientiis & artibus ſecundum ſingulum eorum quæ ſunt illarum ſcientiarum ſiue artium ſubiecta, propriæ ſiue vnicuique appropriatæ ſunt inſpectiones mediorum plures, vt de bono de quo agitur in moralibus, aut de diſciplina qualibet de qua agitur in diſciplinabilibus ſcientiis, vt arithmetica, geometria, aſtrologia, & muſica. Propter quod principia inuentionis medij quæ ſunt circa ſingula, eſt ſiue contingit tradere per experimẽtum quod communiter à memoria ſenſibiliter in vno communi acceptorum per rationis collationem. Dico autem per exemplum exponens hoc, vt per aſtrologicam experientiam traditur aſtrologica diſciplina quoad medij inuentionem. In hac enim ſufficienter ſumptis apparentibus, hoc eſt, quæ apparent eſſe antecedentia & conſequentia & repugnantia, ex quibus ſumuntur media ad terminanda aſtrologica: ſic inuentæ ſunt aſtrologicæ demonſtrationes. Similiter autem quantum ad medij inuentionem circa aliam quamlibet ſe habet artem quæ eſt ex probabilibus expertis, & diſciplinam quæ eſt ex neceſſariis expertis.

Et ſecundum ſingulum eligere, &c.

Quare ſi ſumantur quæ inſunt, &c.

Propter quod ſi ſumantur inſpectiones mediorum circa ea quæ inſunt, & ſumantur propria circa ſingulum eorum quæ quærimus, noſtrum eſt iam, ſiue noſtræ facultatis iam eſt (ſicut ex arte perfectis) promptè demonſtrationes circa ſingula declarare. Si enim nihil omittitur ſecundum hiſtoriam ſiue enarrationem propriorum & ſingulorum eorum quæ ſubtiliter per cauſam eſſentialem & verè ſecundum naturam inſunt ſingulis rebus & propriè, habebimus ex habitu & facultate determinatæ ſcientiæ de omni & de quolibet, cuius ſiue de quo eſt demonſtratio, inuenire hanc demonſtrationem quæ eſt de illo: & ſic de ipſo quod ſibi ineſt demonſtrare. Cuius autem non nata eſt demonſtratio, ſicut principiorum, & probabilium, vel rethoricorum,

mani

manifeſtum etiam eſt ex hic determinatis hoc ipſum facere de ipſis ad inuentionem mediorum, quæ non ſunt media demonſtrationum.

Vniuerſaliter ergo quomodo oportet, &c.

Dicamus igitur epilogando, quòd vniuerſaliter iam pene dictum eſt, quo oportet modo propoſitiones eligere ad medij cuiuſlibet inuentionem. Et dico penè propter ſcientiam poſteriorum, quæ etiam vniuerſalis eſt in ſuo genere. Quare non ſuperfluit iſta arte poſita: communia enim dicit in genere demonſtrabilium. Hæc autem quæ dicta ſunt ſtudiosè per diuiſiones & differentiam demonſtrabilium & non demonſtrabilium pertranſeamus deſcribendo in eo negotio, quod eſt circa dialecticam: in topicis enim hæc dicta ſunt pertranſeundo in communi: circa ſingulas autem ſcientias non pertranſeundo in communi, ſed immorando circa ſingula dici habent.

CAPVT VIII.

Quod ars quam quidam ex diuiſione ponebant ad medij inuentionem, non ſufficiat.

Quoniam autem diuiſio, &c.

QVoniam autem diuiſio per genera (quam quidam ponebant ad medij inuentionem) parua quædam eſt particula huius (quæ dicta eſt) methodi ſiue viæ, facile eſt declarare. Dicebant enim quidam, quòd diuiſio & maximè diuiſio generis in ſpecies (quæ eſſentialis & formalis eſt) eſt ars inueniendi medium: quia per diuiſionem inueniemus diffinitionem, quæ eſt medium in demonſtrationibus. Et hoc non eſt verum: quia quamuis faciat ad inuentionem diffinitionis, & quantum ad hoc ſit parua quædam particula huius artis faciens ad medij cuiuſdam declarationem, tamen non eſt ſufficiens ad inueniendum medium ſecundum quod medium eſt, & ſecundum quod ex ipſo neceſſitate ſyllogiſtica concluditur concluſio: ſed in ea aliqua particula eſt: quia per diuiſionem inueniuntur particulæ diffinitionis: vnde diuiſio eſt velut infirmus ſyllogiſmus, hoc eſt, non habens medij perfectam habitudinem. Petit enim quod oportet oſtendere: & hoc ideò eſt, quia medium non eſt perfectum ad inferendum cum ſit communius maiori extremitate. Antecedens enim ex conſequente inferri non poteſt niſi negatiuè: vnde diuiſio non eſt ad inſpiciendum medium perfectum, ſed ſi ſyllogizat immediata concluſione & prima, ſyllogizat ſemper aliquid ſuperiorum quod eſt communius intento: ſicut ſi dicatur ſic, omne animal eſt mortale vel immortale: homo eſt animal: ergo eſt mortale vel immortale: quod eſt communius intento, quod ſyllogizari deberet de homine. Vnde diuiſio vel petet principium, vel ſumet medium communius intento, in quo intentum ſiue propoſitum non eſt niſi in potentia.

Opinio quorundam de diuiſione.

Primum autem hoc quidem latuit, &c.

Hoc autem primum latuit omnes illos qui vſi ſunt diuiſione ad medij inuentionem. Et ſuadere ſunt conati, quòd per diuiſionem ponatur medium velut eſſet poſſibile de ſubſtantia (quæ eſt diffinitio) demonſtrationem fieri per diuiſionem: cum hoc non ſit verum: quia in demonſtratione medium eſt diffinitio, & non fit demonſtratio de ipſa: quia de eo quod quid eſt per diffinitionem, non eſt demonſtratio per diuiſionem: & propter hoc non intellexerunt, quòd non contingit ſyllogizari per hoc aliquid: communius enim eſt intento quod ſumitur. Huius autem exemplum eſt: quia ſi ſic fiat ſyllogiſmus, quem ipſi dicunt fieri per diuiſionem: omne animal eſt rationale vel irrationale: omnis homo eſt animal: non ſequitur ſyllogiſticè, niſi quod homo eſt vel rationale vel irrationale: quod communius eſt propoſito: quia ad diffinitionem hominis non ſumitur de homine niſi rationale. Si autem ſic ſyllogizetur: omne animal eſt rationale vel irrationale: homo eſt animal: ex hoc non ſequitur, quòd homo ſit rationale: & ſi ſumitur, petitur quod erat probandum, & non probatur.

Adhuc autem diffinitio prædicatur affirmatiuè, & vniuerſaliter de eo cuius eſt diffinitio: & ſi concluditur, vniuerſaliter & affirmatiuè debet concludi: vniuerſalis autem affirmatiua concludi non poteſt per id quod eſt communius intento, & per medium quod communius eſt maiori extremitate. Extremitas autem maior (quæ de homine debet concludi) non eſt rationale vel irrationale, ſed rationale ſolum: & ſic medium communius eſt maiore extremitate: & per hoc non concluditur vniuerſalis affirmatiua, ſicut dictum eſt: ergo nec diffinitio concluditur: quia diffinitio prædicatur vniuerſaliter & affirmatiuè. Et ideò non intellexerunt, quod non contingit ſyllogizare diffinitionem eos qui diuidunt, hoc eſt, diuiſionem ad medij inuentionem ponunt.

Ergo in demonſtrationibus, &c.

Patet igitur, quòd in demonſtrationibus in quibus oportet aliquando quid ſyllogizare per diffinitionem, oportet medium (per quod fit ſyllogiſmus) minus, hoc eſt, minus commune ſemper eſſe maiori extremo: & oportet ipſum medium non prædicari vniuerſaliter de tota priori ſiue maiori extremitate: quia quod ſic prædicatur de alio, communius eſt illo: & ideo non fit ſyllogiſmus diuiſiuus: quia diuiſio è contrario facit ſemper ponens medium vniuerſalius: eo quod ſicut maius extremum debet concludi de minori, ſicut paulo ante dictum eſt.

Sit enim animal in quo a, &c.

Hoc autem in terminis tranſcendentibus patet: ſit enim animal quod in tali ſyllogiſmo eſt medium in quo eſt a. mortale autem quod ſicut maius extremum debet concludi, ſit in quo eſt b. & quia per diuiſionem accipitur, oportet quod ſint duo: ſit ergo immortale (quod cum mortali in eadem diuiſione ponitur) in quo c. homo vero minus extremum (cuius terminum, hoc eſt, diffinitionem de ipſo prædicatam) oportet ſumere (hoc eſt, concludere) ſit in quo eſt d. Sic ergo per diuiſionem accipiens ſyllogiſmum accipit omne animal eſſe mortale aut immortale: hoc autem idem eſt ac ſi dicat, quòd quicquid eſt a. vniuerſaliter eſſe aut b. aut c. ſiue quod om-

ne a. eſt b. vel c. & patet, quòd hoc communius eſt intento: quia non debet concludi de d. niſi b. & non b. vel c. & ſi ſumatur quod d. eſt b. petetur id quod probandum eſt, & non erit probatum.

Rurſum ille qui ſub tali diuiſione ad diffinitionem hominis concludendam ſemper ponit in minori propoſitione hominem eſſe animal: quia medium eſt animal: propter quod ſumit in eadem minori propoſitione, quod de d. ſit a. prædicatum, quia poſitum eſt a. eſſe animal, & quod d. ſit homo: ſyllogiſmus ergo non concludit, niſi quia d. aut eſt b. aut c. ſub diſiunctione: propter quod homo ſit aut mortalis aut immortalis diuiſim oportet ſumere ſine propoſitione: & petet illud quod erat probandum. Mortale quidem aut immortale neceſſarium eſt eſſe animal, ſicut proponitur in maiori propoſitione: ſed quod homo ſit mortale cum ſit animal, aut quod ſit immortale diuiſim, non neceſſarium ex ſyllogiſmo illo concludere: ſed petitur. Hoc autem erat quod oportebat ſyllogizare ſecundum intentam in diffinitione hominis concluſionem. Sed ſi ſic argueretur per diuiſionem: homo eſt animal aut mortale aut immortale: ſed non eſt immortale: ergo eſt mortale: tunc eſſet probatum: ſed hoc ex ſyllogiſmo inducto non concluditur: ſyllogiſmus enim inductus non concludit ex poſitis in ipſo, niſi quod homo ſit animal mortale vel immortale: & hoc non eſt de diffinitione hominis, cuius partes concludi debent de homine, cuius diffinitionis partes tanquam maiores extremitates intenduntur concludi de homine vt minori extremitate.

Rurſum ponens a. quidem animal, &c.

Et rurſus ad concludendam aliam differentiam ad diffinitionem hominis pertinentem: & accipit medium communius maiori extremitate, accipiens maius extremum ſub diuiſione eodem modo concludit aliquid communius intento ſiue propoſito, & non probabit ex poſitis in ſyllogiſmo propoſitum, ſed petet ipſum ſine probatione: & huius exemplum eſt, ſicut ſi ponamus diffinitionem eſſe animal mortale pedes habens: & debemus concludere hanc differentiam de homine, pedes habens: ſi enim ponamus a. eſſe animal mortale, ita quod hoc totum ſit ſyllogiſmi medium, animal mortale: & hanc differentiam, pedes habens, dicamus b. hanc autem non pedes habens, differentiam dicamus eſſe c. hominem vero qui eſt minus extremum dicamus eſſe d. ſicut prius: quia partes diffinitionis hominis intendimus concludere: tunc ſic volens ſyllogizare ſimiliter ſicut prius in maiori propoſitione a. aut c. aut b. eſſe, ſic, omne animal mortale aut eſt habens pedes, aut non habens pedes: in maiori autem propoſitione ſumet prædicatum de d. nam in minori ſumit hominem eſſe animal mortale vniuerſaliter, ſic, omnis homo eſt animal mortale: propter quod ex hoc ſyllogiſmo ſequitur ex poſitis in ipſo propoſitionibus, quod neceſſe eſt hominem eſſe animal habens pedes, vel non habens pedes. Hæc autem non eſt intenta ad hominis diffinitionem concluſio: quia in diffinitione hominis non ponitur, quòd ſit animal habens pedes, vel non habens, ſed quod ſit animal habens pedes. Intenta ergo concluſio eſt, quod homo ſit animal habens pedes: & hæc in ſyllogiſmo illo non concluditur, ſed petitur & ſumitur petendo, & non probatur. Hoc autem (ſcilicet quod homo eſt animal mortale pedes habens) erat, quod rurſus ad aliam hominis differentiam quæ complet diffinitionem oportebat oſtendere probando per concluſionem ſyllogizatam: ergo nec prima differentia diffinitionis, nec vltima complens diffinitionem concludi poteſt per artem diuiſionis.

Ad hunc enim modum per omnes partes diffinitionis accipiendas eis qui diuidunt ſemper accidit ſumere vniuerſale communius intento, ita quòd medium ſemper communius eſt maiori extremo, de quo oportebat ex poſitis in ſyllogiſmo oſtendere, quòd illa extrema per omnes differentias poſitas in diffinitione, quòd ſunt extremitates maiores concludendæ de homine tanquam de minori extremo. Ad finem autem poſtquam omnes differentiæ ſic concluſæ & collectæ ſunt, inferre oportebat, quòd hoc totum collectum eſt homo per diffinitionem, aut quicquid aliud erit, quod quæritur quid ſit per diffinitionem. Manifeſtum eſt igitur, quòd dantes artem diuiſionis ad medij inuentionem vel inſpectionem, nihil planum dicunt, quod ſit neceſſarium ad propoſitum omne concludendum: faciunt enim omninò aliam viam eſſe ad medij inſpectionem, quam eam quam nos in antehabitis docuimus: neque opinantes ſunt, quòd illi viæ (quæ à nobis poſita eſt) inſint idoneitates ad omne propoſitum concludendum, ſed viæ diuiſionis tales idoneitates opinantur ineſſe: & ideo errant & falſum dicunt.

Manifeſtum eſt autem, neque, &c.

Manifeſtum autem eſt, quòd etiam in aliis prædicatis à diffinitione (ſicut eſt genus proprium, accidens, & huiuſmodi, quæ in topicorum conſiderationibus determinantur) non contingit per talem medij inſpectionem conſtruere vel deſtruere per talem viam diuiſionis: non enim contingit aliquid de accidente, neque de proprio, neque de genere, neque etiam in problematibus in quibus ignoratur verum hoc modo vel illo ſe habet, hoc eſt, vtrum inſit vt proprium, vel vt accidens, vel vt genus, vel alio modo, aliquid per hanc viam planum & neceſſarium ex poſitis in ſyllogiſmo ſyllogizare: vt ſi quæratur in problemate ſic, putalne diameter eſt aſimeter? proponitur enim diameter eſſe longitudo: ex taliter enim poſitis non ſyllogizatur, niſi quòd diameter eſt aut aſimeter vel ſimeter, ſic, omnis longitudo eſt ſimetra vel aſimetra: diameter eſt longitudo: non ſequitur ex hoc ſyllogiſmo propter poſita, niſi quòd diameter eſt aut ſimeter aut aſimeter: & hoc nihil eſt planum & certum. Si autem ſumat, quòd eſt ſimeter: tunc petet & ſumet quod oportebat ſyllogizare, hoc eſt, per ſyllogiſmum probantem concludere. Patet igitur, quòd per hanc viam non contingit oſtendere aliquod propoſitum: hæc enim proculdubio eſt via diuiſionis quam ponunt: & patet, quòd per hanc viam ex poſitis

ſitis in ſyllogiſmo non eſt oſtendere vtrum diameter ſit ſimeter vel aſimeter: & ponantur termini ſyllogiſmi tranſcendentes, qui de omnibus ſunt propoſitis oſtendendi: & ſit id in quo eſt a. longitudo vt medium. b. autem ſit maior extremitas ſub diuiſione accepta: diameter autem quod eſt minor extremitas, ſit c. ſic autem formetur ſyllogiſmus, omne a. eſt b. quia omnis longitudo eſt aſimetra vel ſimetra: omne c. a. quia omnis diameter eſt linea ſiue longitudo: ſequitur, quod omne c. b. ſed hoc nihil eſt certum & planum. Hæc igitur via inutilis eſt ad medij inſpectionem.

Manifeſtum eſt igitur, quoniam, &c.

Manifeſtum eſt igitur, quoniam iſte inquiſitionis modus etiam ad omnem inſpectionem medij non congruit, ſiue quod ad nullam congruit conſiderationem: quia neque in illa congruit inquiſitione diffinitionis ſcilicet: in quibus tamen conſiderationibus diffinitionum maximè videbatur conuenire. In his enim inutilis eſt, ſicut eſt oſtenſum. Si autem via diuiſionis generis per differentias & ſpecies ad medij inſpectionem inutilis eſt, quæ maximè vtilis eſſe videbatur, planum eſt, quòd viæ (quæ per alios modos diuiſionum ſumi poſſent) magis ſunt inutiles.

Ex quibus ergo demonſtrationes, &c.

Dicamus igitur hunc tractatum epilogandum, quod iam manifeſtum ex prædictis ex quibus medij inſpectionibus demonſtrationes fiunt, & quomodo ad medium inſpiciendum eſt, & ad quæ oportet reſpicere ſecundum vnamquamque propoſitionem vniuerſalem vel particularem & affirmatiuam & negatiuam concludendam. Et hîc antiqui ſecundam pericopen, ſiue ſectionem de generatione ſyllogiſmi terminabant.

CAPVT IX.

De excluſione quorundam dubiorum circa ea quæ dicta ſunt.

Quomodo ſyllogiſmus diuiſiuus eſt ratio dialectica, & non petit: & quomodo petit, & non eſt ratio dialectica.

ESt autem hîc notandum, quòd quamuis ratio diuiſiua ſit ſyllogiſmus dialecticus, & ſic ſit ex probabilibus & notioribus, & ideò non petat quod eſt in principio. Quod etiam patet: quia ſi dicatur ſic, homo eſt animal mortale vel immortale: ſed non eſt immortale: ergo eſt mortale: vtraque enim præmiſſarum communior, & ideò notior eſt concluſione: & ideò non petitur quod eſt in principio, ſed probatur. Adhuc autem intentio eſt per talem rationem probare hominem mortalem eſſe: & hoc idem concluditur: & ſic diuiſio non ſyllogizat aliquid communius intento. Quamuis, inquam, ita ſit: tamen antequam in diuiſione negetur alterum diuidentium, & ex negatione illius inferatur affirmatiua alterius: tunc non eſt ſyllogiſmus dialecticus, nec procedit ex notioribus, nec concludit minus commune, ſed æquè: quia non concludit, niſi quod homo eſt animal vel mortale vel immortale, ſicut dictum eſt: & ideò non valet talis proceſſus: quia ex ſub diſiunctione concluſo ſine remotione alterius diuidentium petit, quòd homo ſit animal mortale ſine diſiunctione & determinatè: hoc enim eſt intentum in diffinitione.

Quomodo intelligendum eſt, quòd in primo modo primæ figuræ oportet medium eſſe ſub maiori extremitate.

Adhuc autem notandum eſt, quòd cum dicitur, quòd in omni ratione concludentem vniuerſalem affirmatiuam oportet medium eſſe ſub maiori extremitate, & non communius ipſa, accipiendum quod medium eſt quidem vt pars, & vt minus commune maiori extremitate: quia ſe habet vt ſubiectum ad maiorem extremitatem, & ſic eſt in ratione inferioris ad ipſam: non tamen ſemper eſt inferius & minus ſecundum rem: & hoc patet ex hoc, quòd potiſſimæ demonſtrationes & potiſſimæ ratiocinationes dialecticæ fiunt in terminis conuertibilibus, in quibus medium ſecundum rem non eſt minus maiori extremitate ſecundum rem, ſed ſolum ſecundum rationem.

Quomodo in ſyllogiſmo diuiſiuo concluditur aliquid communius principali propoſito.

Adhuc autem notandum, quòd ſicut diximus, quod cum volumus partes diffinitionis de ſubiecto diffinito concludere, concluſio intenta eſt, quòd illa ſola differentia (quæ eſſentialis eſt ſubiecto) concludatur de ipſo vt maior extremitas de minori: vnde non eſt maior extremitas totum diſiunctum in ambabus partibus diſiunctionis acceptum: quod tamen concluditur in ſyllogiſmo in quo maior extremitas ponitur totum diſiunctum: & ideò in tali ſyllogiſmo diuiſiuo ſemper concluditur id quod communius eſt principali intento, & concluſio principaliter intenta petitur ſine ſyllogiſtica probatione. Et his intellectis planum erit cuilibet quod in antehabitis dictum eſt.

TRACTATVS VII.

De ſyllogiſmorum reductione.

CAPVT I.

Quibus de cauſis tractandum eſt de reductione, & quot modis ſit reductio: & de ordine reductionum.

Quomodo autem reducemus, &c.

QVOMODO autem reducere poſſumus ſyllogiſmos (ſicut dictum eſt generatos) in prædictas figuras, dicendum ſiue docendum eſt poſt hæc duo quæ iam determinata ſunt: hæc enim ſola conſideratio reſtat adhuc de generatione ſyllogiſmorum: quia ſyllogiſmus non eſt perfectè generatus niſi ad vltimam formam ipſius ſit deductus. Si enim & generationem ſyllogiſmorum in figura & modo inſpeximus (hoc eſt, ſubſtantialiter inſpiciendo determinauimus) in pericope ſiue ſectione prima. Et inueniendi medium habemus ex arte poteſtatem ſiue facultatem, ſicut in ſecunda pericope determinatum eſt. Amplius autem in iſta tertia pericope factos ſyllogiſmos reducemus ſiue reducere docebimus in prædictas figuras ſicut in ſua principia, finem habebit intentum noſtrum, quod in primo iſtius ſcientiæ libro propoſitum eſt quantum ad perfectam ſubſtantiam ſyllogiſmi & generationem ſyllogiſmorum. Ex hoc enim ſufficienter ſcitur ſyllogiſmi ſubſtantia & generatio. Quamuis adhuc quędam dicenda remaneant in ſecundo libro de modis & poteſtate ſyllogiſmorum, quæ non ſunt de ſubſtantia & generatione ſyllogiſmorum. Hæc igitur eſt vna & prima cauſa propter quam agi oportet hic de ſyllogiſmorum generatorum reductione.

Quibus de cauſis oportet de reductione ſyllogiſmorum tractare. Prima.

Secunda. Accidit etiã ſimul, &c.

Secunda autem cauſa eſt vtilitatis: quia ſi bene determinabitur ſyllogiſmorum reductio, accidit etiam ex ipſius reductionis determinatione confirmari & manifeſtiora fieri ea quę dicta ſunt de eorum generatione & de medij inuentione. Ex hîc enim dicendis patebit, quoniam ſic ſe habent, vt dictum eſt, ea quæ in antehabitis dicta ſunt: oportet enim ad bonitatem doctrinæ perfectæ tradendam, omne quod verum eſt in aliqua arte & doctrina, ipſum ſibi omnino (hoc eſt, omni modo) manifeſtum eſſe: quia niſi omni manifeſtetur, non cognoſcitur perfectè: non cognitum autem perfectè, non perfectè regit & dirigit ad finem artis.

Tertia.

His igitur de cauſis oportet de reductione ſyllogiſmorum tractare, & maximè adhuc duabus de cauſis, ſcilicet quia niſi reducatur ſyllogiſmus, non ſcitur perfectus eſſe, & ſecundum propriam ſubſtantiam generatus. Et ſecundo quia iſta ars reſolutoria eſt: & omnis ſyllogiſmorum reſolutio in ea debet determinari. Eſt enim quadruplex reſolutio ſyllogiſticæ orationis: aut enim oratio ſyllogiſtica eſt potentia tantum ſyllogiſtica, aut actu tantum. Dico autem potentia tantum ſyllogiſticam eſſe, quando eſt oratio inordinatè diſputata ſiue propoſita, quæ tamen reducibilis eſt in ſyllogiſmum: & cum reducitur, fit actu ſyllogiſtica. Actu autem ſyllogiſticam dico, quæ ſtat ſub forma ſyllogiſmi. Vna igitur reductio eſt quando oratio potentia ſyllogiſtica, reducitur ad actum formalem ſyllogiſticę orationis. Si autem omnino ſit actu ſyllogiſtica, iſta adhuc habet reduci in figuram & modum.

Quarta.

Quadruplex eſt reſolutio ſyllogiſticæ orationis.

Aut ergo eſt indifferens reductio omnium figurarum & in omnem figuram adinuicem; & hoc fit quando eadem oratio ſyllogizari docetur in pluribus vel omnibus figuris per aliquam medij variationem: & hæc eſt ſecunda reductio ſyllogiſmorum: & de iſta duplici reductione in hoc tractatu eſt determinandum. Aut eſt differens reductio: & hoc fit dupliciter. Primo enim ſit reductio figurarum imperfectarum in perfectam, quæ eſt prima reductio: aut fit reductio modorum in modos perfectiſſimos, ſicut omnes alij modi tam primæ figuræ quam ſecundæ vel tertiæ reducuntur in duos modos vniuerſales perfectiſſimos primæ figuræ: & de his duabus reductionibus in prima pericope ſiue ſectione iam ſatis ſufficienter dictum eſt.

Remanet dubium.

Attendendum etiam, quòd quamuis illa reductio (quam primo hîc poſuimus inter quatuor) prima ſit ſecundum rem & generationem ſyllogiſmi ſimpliciter, tamen non eſt prima in via doctrinæ: non enim poteſt cognoſci reſolutio de potentia ad actum, niſi actu præcognito: & ideò oportuit prius agere de generatione ſyllogiſmorum ſecundum actum vt actus cognoſceretur per quem poſſet cognoſci hæc reductio. Actui ſyllogiſmorum perfectè cognoſcendo annexa eſt duplex reductio, ſcilicet ſecunda & quarta: & ideò de illis duabus oportuit determinare cum ipſorum ſyllogiſmorum generatione, & poſtea conſequenter dicendum eſt de duabus aliis reductionibus. Inter quas duas etiam ordo eſt: quia illa quæ eſt potentia ſyllogiſticæ orationis, in actu ſyllogiſticam præcedit illam quæ eſt reductio mutua figurarum adinuicem, vt oſten

oſtendatur quot modis poteſt idem concludi medij variatione: eò quod per hæc parum vel nihil facit ad ſyllogiſmi (ſecundum ſui ſubſtãtiam) perfectionem. Et hæc eſt cauſa, quòd hic primo determinabimus de prima, & vltimo tangemus ſecundam.

CAPVT II.

De reductione orationis in ſyllogiſmum per inſpectionem propoſitionum.

Primum ergo oportet tentare, &c.

IN reductione autem orationis ad formam ſyllogiſmi quæ diſputata eſt ſine ordine ſyllogiſmi, oportet tentare primo (hoc eſt, tendando inſpicere) duas propoſitiones præmiſſas excipere (hoc eſt, extra capere de ipſa diſputata ſic oratione) & hoc antequam in terminos in ipſa oratione poſitos inſpiciatur, ita quod prima reſolutio illius orationis fiat in propoſitiones prius quam reſoluatur in terminos. Et huius ratio eſt: quia à facilioribus eſt inchoandum in omni arte: facilius autem eſt omne compoſitum in maiora diuidere, quam in minora: quia maiora propinquiora ſunt compoſito quam minora: compoſita autem ſunt maiora, quam ea ex quibus componuntur: ſicut propoſitiones maiores ſunt, quam termini ex quibus fiunt propoſitiones: & ideò oratione propter formam ſyllogiſmi diſputata, prius reſoluenda eſt in propoſitiones quam in terminos, & prius conſideranda eſt habitudo propoſitionum quam terminorum.

Deinde cõſiderare, vt in toto, &c.

Conſideratis & exceptis propoſitionibus de ipſa diſputata oratione, oportet conſiderare propter dici de omni & dici de nullo, quæ ſunt principia decurſus ſyllogiſtici neceſſaria illarum propoſitionum, quæ de oratione exceptæ ſunt quæ ſit in toto, hoc eſt, vniuerſalis & neceſſaria, & quæ ſit in parte ſiue particularis. Et ſi in oratione diſputata non ambæ poſitæ ſunt explicitè propoſitiones præmiſſæ, oportet conſiderare eum qui in oratione diſputat alteram illarum præmiſſarum: & alia ſumenda eſt quæ clauditur in intellectum ſicut in enthymemate fit: aliquoties enim tales orationes diſputantes proponunt vniuerſalem ſtatim ex illa inferentes, & alteram propoſitionem (quæ per intellectum eſt in vniuerſali propoſita) explicitè non ponunt, neque ſcribentes, hoc eſt, deſcribentes lineas & figuras quas demonſtrare intendunt, vt in geometricis, arithmeticis, muſicis, & aſtronomicis, in omnibus enim his per figuras deſcriptas fit demonſtratio: neque etiam interrogantes (hoc eſt, interrogatiuas orationes diſputantes) ſicut in probabilibus dialecticis, & aliis ſcientiis talibus: & hoc quidem faciunt in ipſis principalibus ſyllogiſmis. Aliquando etiam has quidem propoſitiones explicitè proponunt, ex quibus concluditur in principali ſyllogiſmo: & tamen quantum ad proſyllogiſmos omittunt illas propoſitiones per quas illæ (quæ ſunt principalis ſyllogiſmi propoſitiones) concludi & probari debent: alia verò quædam nec ad ſyllogiſmum nec ad proſyllogiſmum faciẽtia vanè aſſumunt. Dico autem vanè: quia nec faciunt ad propoſitum, nec ad propoſiti declarationem.

Conſiderandum ergo primo ſi quid (hoc eſt, ſi aliquid) in ipſa oratione taliter diſputata ſuperfluum ſit, & vanè appoſitum, & ſi aliquid de neceſſariis ſit omiſſum tam ad ſyllogiſmum quam ad proſyllogiſmum. Et ſi eſt aliquid de neceſſariis ſic omiſſum, illud ponendum eſt ex intellectis in oratione diſputata: & ſi aliquid eſt ſuperfluè & vanè poſitum, illud eſt auferendum: & hoc continuè faciendum eſt donec ſic reſoluens orationem diſputatam aliquis veniat ad duas propoſitiones ſyllogiſmi vel proſyllogiſmi, in cuius formam intendit reducere orationem: ſine his enim propoſitionibus (ex quibus fit ſyllogiſmus) non poteſt aliquis reducere in formam ſyllogiſmi ſic interrogatas ſiue diſputatas orationes quæ ſine forma ſyllogiſtica diſputatæ.

In aliquibus autem talibus orationibus facile eſt videre quod minus eſt, & aliquid omiſſum ad propoſitiones pertinens. Aliquando autem aliquid eſſe omiſſum latet: & tales orationes ſine forma ſyllogiſmi diſputatæ videntur ſyllogizatæ: eo quod per eas aliquid (quod eſt concluſio) ex neceſſitate inferentiæ accidit ſiue ſequitur ſicut in ſyllogiſmo: ſequitur enim concluſio ex his quæ poſita ſunt in oratione: & ideò videntur eſſe ſyllogiſticæ: quia ſyllogiſmus eſt oratio in qua quibuſdam poſitis aliquid accidit ex neceſſitate ex his quæ poſita ſunt in ſyllogiſmo: cum tamen non ſint ſyllogizatæ, nec habeant formam ſyllogiſmi quamuis in hoc ſimilitudinem habeant cum ſyllogiſmo: eò quod formam ſyllogiſmi in complexione propoſitionum habeant. Cuius exemplum eſt in hac oratione, vt ſi ſumatur non ſubſtantia interempta ſubſtantiam non interimi, & ex quibus eſt compoſitum aliquod interemptis, etiam corrumpi compoſitũ quod eſt ex ipſis: hæc enim oratio ſine forma ſyllogiſmi eſt: & tamen infert de neceſſitate: neceſſario enim ſequitur, quòd non ſubſtantia interempta, non interimatur ſubſtantia: quia ſubſtantia non componitur niſi ex ſubſtantiis. Similiter neceſſario ſequitur, quòd corrupti his ex quibus ſubſtantialiter eſt aliquid, quod & ipſum corrumpatur & interimatur. His enim ſic poſitis in oratione prædicta, ſequitur quòd neceſſarium eſt, quòd ſubſtantiæ partes ſint ſubſtantiæ: quia interemptis eis interimitur ſubſtantia ex eis compoſita. Hæc tamen oratio non eſt ſyllogizata: quia ad formam ſyllogiſmi non eſt reducta, cum propoſitionem primam habeat negatiuam & cõcluſionem affirmatiuam, quod nunquam contingit in ſyllogiſmo, & debitam non habeat in propoſitionibus complexionem & ordinem: & ideo per ea quæ in tali oratione ſumpta ſunt hoc modo oratio illa non eſt ſyllogizata: ſed debitæ ad ſyllogiſmum & proſyllogiſmum deſunt propoſitiones. Si autem ſuppleri debeat quod deeſt ad ſyllogiſmum iſtius concluſionis (qua concluditur partes ſubſtantiæ eſſe ſubſtantias) oportet ſic proponere: quibus interemptis interimitur ſubſtantia, ſunt ſubſtantiæ: ſed partibus ſubſtantiæ interemptis interimi-

rimitur ſubſtantia:ergo partes ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ. Et prima quidem huius ſyllogiſmi intelligitur in prima inductæ orationis, minor autem in ſecunda. Adhuc autem ex hoc arguitur per proſyllogiſmum ſic, quæ ſunt & non ſunt non ſubſtantia, ſunt ſubſtantiæ: partes ſubſtantiæ ſunt & non ſunt non ſubſtantiæ: ergo ſunt ſubſtantiæ. Et ſic oratio illa ad formam ſyllogiſmi reducta eſt.

Obiectio. Siquis autem obiiciat, quòd diffinitio ſyllogiſmi dictæ orationi videtur conuenire, & ita videtur eſſe ſyllogiſmus: eſt enim oratio in qua quibuſdam poſitis aliud ex neceſſitate accidit. *Solutio.* Dicendum, quòd habitudinem habet ex materia & locali habitudine, ſed non habet formam ſyllogiſmi in modo & figura: & ideo non eſt ſyllogiſmus, nec infert ex forma ſyllogiſmi. Adhuc autem in ſyllogiſmo quicquid eſt in præmiſſis, eſt in concluſione præter medium: & hoc non eſt hic: ergo non eſt ſyllogiſmus, deſunt enim propoſitiones, quarum vna ſe deberet habere vt totum, & altera vt pars, & quarum termini duo conſtituere deberent concluſionem.

Rurſum verò quum eſt homo, &c. Rurſum aliud exemplum orationis abſque forma ſyllogiſmi diſputatæ eſt, ſi ſic aliquis ratiocinetur ex ſyllogiſmo hypothetico: cum eſt homo, neceſſe eſt eſſe animal: & cum eſt animal, neceſſe eſt eſſe ſubſtantiam: ergo à primo ad vltimum, cum eſt homo, neceſſe eſt eſſe ſubſtantiam. Hæc enim oratio non habet formam ſyllogiſmi oſtenſiui, de cuius forma hic intendimus: quia ille ſimpliciter eſt vnus & vnius formæ: de forma enim hypothetici ſyllogiſmi in proprio libro de hypotheticis ſyllogiſmis habet determinari. Iſtæ enim propoſitiones ſic à primo ad vltimum concludentes, non ſe habent adinuicem ſecundum figuram & modum, vt diximus ſe eas habere debere in ſyllogiſmo oſtenſiuo.

Fallimur enim in talibus, &c. Fallimur enim in talibus putantes tales orationes eſſe ſyllogiſticas: eò quod neceſſarium inferre in eis accidit ex his quæ poſita ſunt in ipſis, ſicut in ſyllogiſmo: quia etiam ſyllogiſmus neceſſarium tale quoddam eſt quod eſt neceſſarium neceſſitate conſequentiæ ex his quæ in oratione ſyllogiſtica poſita ſunt: tale autem conſequentiæ neceſſarium in pluribus eſt quam ſyllogiſmus. *Neceſſarium neceſſitate conſequentia in plus ſe habet quam ſyllogiſmus.* Et hoc patet: quia conſequentia non conuertitur inter ſyllogiſmum & tale neceſſarium: nam omnis ſyllogiſmus neceſſarium tale eſt: non eſt autem è conuerſo omne tale neceſſarium ſyllogiſmus. Propter quod ſi quid accidit ex neceſſitate ex quibuſdam poſitis in oratione, non ſtatim quidem tentandum eſt reducere: ſed primum ſumendum eſt duas propoſitiones debito modo ordinatas, ſicut diximus, ſic, omnis homo eſt animal: omne animal ſubſtantia: ergo omnis homo ſubſtantia: hîc enim non eſt peccatum niſi in ordine propoſitionum, quod ſtatim corrigitur, ſic, omne animal ſubſtantia: omnis homo animal: ergo omnis homo ſubſtantia: & tunc reducta eſt oratio in formam veram ſyllogiſmi. Talis igitur eſt reductio orationis non ſyllogizatæ in propoſitiones in quibus ſtat forma actualis ſyllogiſtica, ſicut cuilibet patet inſpicienti.

CAPVT III.

De reſolutione propoſitionis non ſyllogizatæ ad formam ſyllogiſticam per terminorum conſiderationem.

Deinde ſic diuidendum in terminos, &c. Deinde autem poſtquam talis oratio reducta eſt in propoſitiones, ſic vlterius procedendo in reductione ad formam ſyllogiſticam, diuidendum eſt in terminos debitè ſe habentes ad figuræ conſtitutionem. Medium autem quod contingit extrema & quod eſt medium terminorum, tale ponendum eſt, qui dicitur vel ſubiectiuè vel prædicatiuè vel vtroque modo in vtriſque propoſitionibus: neceſſe eſt enim medium in vtriſque propoſitionibus eſſe in omnibus tribus figuris. Si ergo in reſolutione & reductione inueniatur, quòd medium in duabus propoſitionibus, & ſubiiciatur in vna, & prædicetur in altera: aut quod ipſum quidem prædicetur affirmatiuè in vna, aliud autem ab ipſo medio abnegetur in altera propoſitione: prima erit figura, & oratio reducta eſt ad formam primæ figuræ. Si autem prædicetur, & in vna propoſitione negetur ipſum medium ab extremo aliquo maiori vel minori, media erit figura, quæ (ſicut habitum eſt) affirmatiuè non concludit: & ideò affirmatur in vna & abnegatur in altera: & tunc oratio reducta erit in formam ſecundæ figuræ. Si verò tale ſit medium, quòd in vtraque propoſitione alia extrema de illo (vt ſubiecto) prædicentur, ſicut fit in affirmatiuo ſyllogiſmo: aut ſic ſe habeat, quòd vnum quidem extremorum de ipſo prædicetur vt de ſubiecto, aliud verò extremum de ipſo negetur vt de ſubiecto: tunc ſecundum talem terminorum diſpoſitionem erit tertia figura ſiue poſtrema: ſic enim vt prædeterminatum eſt, ſe habuit medium in poſtrema figura.

Similiter autem & ſi non, &c. Similiter autem (quoad inſpectionem medij & extremorum) ſe habet etiam quando non ſunt vniuerſales propoſitiones, ſicut in particularibus ſyllogiſmis trium figurarum: eadem enim eſt determinatio medij quantum ad poſitionem inter terminos vel ante terminos vel poſt terminos in vniuerſalibus & particularibus. Ex his autem patet, quoniam in quacunque oratione diſputata ſi aliquis non dixit idem frequenter (hoc eſt, bis) illa non fit nec eſt ſecundum actum ſyllogiſmus: eò quod in tali oratione medium vt medians & vniens extrema non eſt ſumptum: & ideo oratio non eſt actu ſtans ſub forma ſyllogiſmi.

Quoniam autem habemus quæ, &c. Quoniam autem habemus ex præmiſſis in generatione ſyllogiſmorum quæ propoſitio clauditur (hoc eſt, concluditur) in quacunque figura ſigillatim in vna vel in pluribus: habemus enim in qua figura concluditur vniuerſalis affirmatiua, quoniam tantum concluditur in prima: & in qua vniuerſalis negatiua, quia concluditur in prima figura & ſecunda: & habemus in qua concluditur particularis, quia particularis affirmatiua concluditur in prima & in tertia: particularis autem negatiua concluditur

cluditur in omnibus figuris. Manifeſtum eſt, quoniam non eſt perſpiciendum in aliqua oratione diſputata & concludente ad omnes indifferenter figuras: ſed in vnaquaque propoſitione quæ ex tali vel tali oratione concluditur, reſpiciendum eſt ad propriam figuram, quæ illam concludit propoſitionem. Quæcunque verò propoſitiones concluduntur ſimul in pluribus figuris vel omnibus figuris, in his ad quam figuram reduci debeant cognoſcimus ipſa medij poſitione: quia ſecundum naturam qua reſpicit extrema, vel ponitur inter vel ante vel poſt terminos.

Frequenter ergo falli accidit, &c.

Obſeruandum etiam eſt, quòd (ſicut dictum eſt) frequenter accidit falli circa ſyllogiſmos, ſicut iam dictum eſt, propter neceſſarium conſequentiæ quod ſimile eſt in talibus orationibus, & in ſyllogiſmo. Aliquoties autem propter ſimilitudinem poſitionis terminorum in vniuerſalibus & ſingularibus accidit error in reductione ſyllogiſmorum: & hoc oportet non latere nos: quia ſi hoc lateat, non poteſt reduci oratio in formam ſyllogiſticam. Verbi gratia ſi a. maior extremitas de b. medio dicitur ſiue prædicatur, & b. medium prædicatur ſiue dicitur de c. minori extremitate tantum ſecundum vocalem ſubiectionem & prædicationem, & non ſit ibi dici de omni quod perficit decurſus ſyllogiſtici conſequentiam: videbitur enim ſic ſe habentibus terminis (ita quod medium in prima ſubiicitur & in ſecunda prædicatur) eſſe ſyllogiſmus in talibus terminis: cum tamen hoc non ſit verum: quia vna propoſitionum non ſe habet vt totum, & reliqua vt pars illud.

Non fit autem neque neceſſariũ, &c.

Ex tali ergo ſimplici poſitione terminorum nihil ſequitur neceſſarium per orationem, neque etiam ſic fit ſyllogiſmus: quia non eſt ibi dici de omni vel dici de nullo, ex quibus fit conſequentia vnius ex altero. Hoc autem patet in exemplis, ſi termini tranſcendentes determinentur ad ſingularia, quæ ſignum diſtributiuum recipere non poſſunt: ſit enim in quo eſt a. maior extremitas ſemper eſſe (hoc eſt, incorruptibile eſſe ſicut vniuerſale eſt incorruptibile) in quo autem b. medium ſit intelligibilis Ariſtomenes, hoc eſt, hoc diſcretum quod nomine Ariſtomenis intelligitur: in quo verò c. minor extremitas ſit Ariſtomenes ſimpliciter ſub nomine Ariſtomenis ſignificatum: tali enim poſitione terminorum facta, verum eſt in maiori propoſitione a. maiorem extremitatem ineſſe b. medio: ſemper enim eſt intelligibilis Ariſtomenes (hoc eſt, Ariſtomenes ſemper eſt id quod per Ariſtomenem intelligitur) quia ſemper eſt id quod eſt: & hoc eſt intellectum per Ariſtomenem. Sed & b. medium tali facta poſitione eſt c. quia verum eſt, quòd Ariſtomenes eſt intelligibilis Ariſtomenes, hoc eſt, Ariſtomenes eſt id quod per Ariſtomenem intelligitur, hoc eſt, id quod eſt ſignificatum per nomen. a. autem maius extremum non ineſt c. minori extremo in concluſione virtute alicuius conſequentiæ ſyllogiſticæ: & hoc ideo: quia Ariſtomenes quocunque modo ſumatur, eſt corruptibilis, hoc eſt, ſenſibilis & ſingularis: quia ſola ſingularia ſenſibilia & generabilia corruptibilia ſunt: & ideo ſignum diſtributiuum ſecundum dici de omni vel dici de nullo ſuſcipere non poteſt. Sic autem ſe habentibus terminis, quòd vniuerſaliter medium diſtribui non poteſt, dictum eſt in generatione ſyllogiſmorum, quòd non fiebat ſyllogiſmus: quia ex particularibus vel indefinitis vel ſingularibus in nulla figura fit ſyllogiſmus. Sed ſi debeat eſſe ſyllogiſmus, oportet propoſitionem a. b. maiorem ſumere vniuerſaliter per ſignum vniuerſale diſtributiuum, quod in termino diſcreto ſingulari fieri non poteſt: propter quod hoc falſum eſt, hoc eſt, incongrue propoſitum, quod proponebat omnem intelligibilem Ariſtomenem ſemper eſſe: quia dicit illud diſtribui per ſignum vniuerſale quod diſtribui non poteſt, cum Ariſtomenes ſit corruptibilis, hoc eſt, ſenſibilis & ſingularis.

Expoſitio Alpharabij.

Attendendum eſt hic, quòd quidam & ſatis bene in eodem ſenſu hoc aliquantulum aliter exponunt, quantum ad hoc quod dicunt, quòd intelligibilis Ariſtomenes, vt dicunt, eſt intellectiuus ſiue ſapiens Ariſtomenes, & multa intelligens: & cætera non mutantur ab expoſitione prædicta: & hæc eſt expoſitiò Alpharabij & vera. Quidam autem ſomniando hic multa finxerunt, de quibus non curamus: certum eſt enim, quòd ſi nomen ſingulare ſit & vni ſoli conueniat, & partem non habeat, quòd diſtribui pro partibus non poteſt: & ſi addatur adiectiuum ſubiecti, non ex illo recipit communitatem, ſed potius adiectiuum ex ſingulari ſibi ſubſtante recipit ſingularitatis diſcretionem: & ideò cum adiectiuo ratione adiectiui diſtribui non poteſt: & ideo non eſt curandum de ſomniis illorum.

Rurſum in quo quidem, &c.

Aliud autem exemplum æqualis cum inducto exemplo potentiæ ad idem oſtendendum eſt ſic. Sit enim rurſum in alio exemplo c. quidem Micales ſimpliciter, ipſo nomine diſcreto ſignificatus: in quo autem eſt b. medium ſit Micales muſicus: ſicut in alio exemplo fuit Ariſtomenes intelligibilis: in quo a. maior extremitas ſit corrumpi cras ſiue in futuro. In tali ergo terminorum poſitione verum b. medium de c. minori extremitate ſingulariter prædicari in minori propoſitione: quia Micales eſt muſicus Micales. Adhuc autem etiam a. maior extremitas prædicatur de b. in maiori propoſitione: quia Micales muſicus corrumpetur cras, hoc eſt, in futuro: & ideò eſt ſingularis & ſenſibilis. a. autem de c. in concluſione virtute conſequentiæ prædicari falſum eſt: quia quamuis in ſubiiciendo & prædicando medium videatur eſſe diſpoſitio primæ figuræ, tamen non ſunt termini ſuſceptibiles ſigni diſtributiui per quod ſit dici de omni, per quod ſyllogiſmi primæ figuræ perficiuntur. Hoc autem ſecundum exemplum quantum ad id quod intendimus oſtendere per ipſum, idem eſt cum priore, quod paulo ante inductum eſt: nam verum eſt & congruum, ſi dicatur vniuerſaliter, Micales muſicus corrumpetur cras: eò quod nomen diſcretum, nec per ſe neque cum adiectiuo ſuſceptibile eſt diſtributionis.

Hæc ergo fallacia ſiue error in terminis talibus fit in eo quod penè videtur ibi eſſe diſ-

poſitio figuræ in poſitione terminorum: quia non deficit niſi in dici de omni vel de nullo: quod principium eſt ſyllogiſmi ſecundum quod conſtituitur in forma modi perfecti in ſeipſo ſyllogiſmi: concedimus enim talem diſpoſitionem terminorum aliquando eſſe ſyllogiſticam: quia videtur nobis quoad figuræ formam nihil differre hoc huic ineſſe ſine diſtributione, & hoc huic omni ineſſe cum diſtributione: & ideò fallimur in eo quod iudicamus ibi eſſe formam ſyllogiſmi, vbi eſt forma ſyllogiſmi in eo quod penè.

CAPVT IV.

De errore qui accidit circa reſolutionem duarum propoſitionum in tres terminos ex praua expoſitione vel ſumptione terminorum ſecundum abſtractum & concretum.

Frequenter enim mentiri, &c.

FRequenter autem euenit vel accidit mentiri in reſolutione duarum propoſitionum in tres terminos: eò quod non bene modo debito termini poſiti in propoſitionibus exponuntur, ſiue ponuntur termini ſecundum exigentiam propoſitionis alterius quæ in eodem ſyllogiſmo ponitur in qua aliter exponuntur: & ſic vno modo exponuntur in vna, & alio modo in alia. Cuius exemplum eſt, vt ſi a. quidem ſit ſanitas in abſtracto expoſita. b autem ſit ægritudo. c. verò ſit homo: tunc enim medium quod eſt ægritudo, comparatur ad maiorem extremitatem vt abſtractum ad abſtractum: & hoc modo non poteſt comparari ad minorem extremitatem, quæ eſt homo, ſed potius in concretione comparabitur ad ipſam: quia ſubiectum eſt ipſius: tali enim diſpoſitione terminorum facta verum eſt dicere: quòd a. nulli b. contingit ineſſe: eò quod nulli ægritudini ineſt ſanitas: quia oppoſitum remouetur ab oppoſito: & rurſum verum eſt dicere in minori, quoniam b. ineſt omni c. omnis enim homo ſuſceptibilis eſt ægritudinis: & ex tali habitudine terminorum adinuicem videtur accidere per conſequentiam nulli homini contingere ſanitatem ineſſe. Sic autem formatur ſyllogiſmus: de neceſſitate nulla ægritudo eſt ſanitas: ſed omnis homo eſt æger: & ex hoc non ſequitur: ergo de neceſſitate nullus homo eſt ſanus, licet ſequi videatur. Huius autem cauſa eſt: quia non bene (hoc eſt, vniformiter) in vtraque propoſitione exponuntur termini. In maiori enim propoſitione in qua ſumuntur termini in abſtractione, debent ſumi in concretione: & tunc eſſet maior falſa cum modo neceſſitatis: tunc enim maior eſſet hæc, de neceſſitate nullum ægrum eſt ſanum, quæ falſa eſt. Si autem maior ſit in concretum mutata, & accipiatur de contingenti: tunc erunt præmiſſæ ambæ veræ, & concluſio ſequetur de contingenti ſic, contingit nullum ægrum eſſe ſanum: ſed omnis homo eſt æger: ergo contingit nullum hominem eſſe ſanum.

Huius autem cauſa eſt, &c.

Patet igitur, quòd cauſa erroris eſt, quòd non bene exponuntur termini ſecundum locutionem quæ conuenit propoſitionibus: ſumuntur enim in maiori ſecundum abſtractionem, & in minori ſecundum concretionem: & hoc patet: quia ſi termini qui ſecundum ipſas habitudines abſtractæ ſanitatis & ægritudinis accipiuntur in maiori, tranſmutantur ad concretionem: tunc non erit ſyllogiſmus: quia maior cum modo neceſſitatis eſt falſa, vt pro ſanitate quidem ponatur ſanum, & pro ægritudine ponatur ægrotum: tunc non erit verum dicere: quoniam non contingit ægrotanti ineſſe ſanum: non contingere autem ineſſe æquipollet ad neceſſe non eſſe. Hoc autem modo ſumpta maiori in concretis & cum modo contingentis non fit ſyllogiſmus ad concluſionem de neceſſe non eſſe, ſed fit ad concluſionem de contingenti: & hoc contingens eſt quod non eſt impoſſibile eſſe: & hoc patet: quia contingit nulli homini ineſſe ſanitatem hoc modo, quo non eſt impoſſibile nullum hominem eſſe ſanum actu. Sic igitur patet qualiter hic error vitatur in prima figura.

Rurſum in media figura, &c.

Rurſum in media figura ſimiliter erit falſum ex eadem cauſa ſumptionis terminorum: quia etiam in ſecunda figura ſic variatis terminis per abſtractum & concretum contingit in maiori propoſitione per conſequentiam ſyllogiſticam ægritudinem quidem nulli ineſſe ſanitati, & in minori contingit omni homini ineſſe ſanitatem: & ex hoc videtur ſequi in concluſione, quòd nulli homini ineſt ægritudo ſic, nulla ægritudo eſt ſanitas de neceſſitate: omnis homo eſt ſanus: non ſequitur concluſio de neceſſario, quod omnis homo de neceſſitate non ſit æger. Si autem præmiſſæ veræ ſumantur ambæ in terminis concretiuis, & ita quod altera ſit de contingenti, ſequitur concluſio de contingenti, ſicut prius.

In tertia autem figura, &c.

In tertia autem figura ſic per abſtractum & concretum variatis terminis, concluſio quæ eſt de contingenti, erit falſa præmiſſis exiſtentibus veris, vna ſcilicet ſumpta de contingenti, & altera de ineſſe, ſic, omni homini contingit ineſſe ſanitatem, vel omnem hominem contingit eſſe ſanum: quod ſimiliter contingit omni homini ineſſe ægritudinem, vel omnem hominem contingit eſſe ægrum: non enim ſequitur ex hoc, quòd contingat omnem ægritudinem eſſe ſanitatem. Et cauſa huius eſt: quia eidem quod eſt medium & ſubiectum contingit ineſſe contraria concretiuè, etſi non ſimul: non tamen propter hoc vnum contrariorum contingit ineſſe alteri. Palam enim eſt, quòd ſanitatem & ægritudinem, & diſciplinam & ignorantiam: & vt omninò ſiue vniuerſaliter dicatur, omnia contraria contingit omni ſubiecto eidem ineſſe. Sibi verò inuicem impoſſibile eſt contraria ineſſe in abſtracto: quia ſic contraria ſunt ipſæ habitudines ſiue habitus ſiue diſpoſitiones contrariæ: hoc autem manifeſtum eſt in prædictis terminis, ſicut dictum eſt, per abſtractum & concretum variatis: quando enim eidem ſubiecto contingit plura contraria ineſſe concretiuè ſumpta:

ſumpta : tunc ſequitur, quòd etiam ſibiinuicem contingit ineſſe concretiuè ſumpta, vt ſanum contingit ineſſe ægro, & ægrum contingit ineſſe ſano.

Manifeſtum ergo, quoniã in omnibus, &c. Manifeſtum eſt igitur, quoniam in omnibus talibus fit fallacia reductionis propoſitionis in terminos, propter terminorum prauam expoſitionem ſiue ſumptionem : quia ſi tranſmutantur hi termini qui abſtracti ſunt ſecundum habitudines ſiue diſpoſitiones, quæ ſi non contraria, tranſmutantur ad concretos. Eſt autem hic attendendum, quòd ſi fiat talis argumentatio, de neceſſitate nulla ægritudo eſt

Nota hic dicta. ſanitas : omnis homo eſt æger : ergo nullus homo eſt ſanus : ſequitur quidem concluſio de ineſſe, ſed non ſequitur virtute ſyllogiſmi, ſed per locum ab oppoſitis : talis enim concluſio ſequitur ex ſola minori, etiamſi maior auferatur : vnde patet, quòd non ſequitur virtute ſyllogiſtica, quia decurſus ſyllogiſticus maximè fit à maiori propoſitione. Adhuc ſi ſic arguatur, de neceſſitate nulla ſanitas eſt iuſtitia : ergo nullum ſanum eſt iuſtum : hæc concluſio ſequitur per locum à coniugatis, ſed non virtute ſyllogiſtica. Vbique enim fallit habitudo ſyllogiſtica per variationem terminorum à concretis in abſtractos, & è conuerſo. Adhuc autem ſi ſic arguat aliquis, de neceſſitate nulla ſanitas eſt ægritudo : omnis autem homo ſanus : & dicat, quòd hæc maior eſt de neceſſitate & minor de ineſſe, & ideò debeat ſequi concluſio de neceſſe : patet quòd mixtio nulla eſt : quia in tali mixtione minor (quæ eſt de ineſſe) debet eſſentialiter eſſe ſub maiori : & hoc non eſt in ſyllogiſmo qui inductus eſt.

Attendendum etiam eſt, quòd Ariſtot. hanc dicit eſſe falſam, de neceſſitate nullum ſanum eſt ægrum : & huius cauſa eſt : quia quamuis ſoleat diſtingui per compoſitionem & diuiſionem, & in ſenſu compoſito dicatur eſſe vera, & in ſenſu diuiſo falſa. Et ſimiliter dictum quod à tali formatur propoſitione, hoc ſcilicet, nullum ſanum eſſe ægrum eſt neceſſe. In ſenſu enim compoſitionis negatio materialis eſt ad modum, & modus cadit ſupra negationem, & totam dicti compoſitionem. Tamen hoc non mouit Ariſtot. vt diceret eam falſam in hac materia, vbi loquitur de abſtractis & concretis : ſed potius hoc mouit eum, quòd nunquam alicui ineſt ſic vnum contrariorum, quin relinquatur potentia formalis ad hoc quod inſit alterum : quia aliter non eſſet motus de contrario ad contrarium : & ideò hæc, omnis homo eſt ſanus, & ſimiliter hæc, nullus homo eſt ſanus, eſt contingens ad vtrumlibet: hoc autem contingens ad vtrumlibet opponitur & neceſſario & impoſſibili. Et ex hoc ſequitur, quod hæc ſit falſa, nullum ſanum eſſe ægrum eſt neceſſe : quia omne ſanum eſſe ægrum eſt contingens.

Obiectio. Si autem aliquis obiiciat, dicens, nullum ſanum eſſe ægrum eſt verum, & non poteſt

Solutio. non eſſe verum : ergo eſt neceſſarium. Dicendum eſt, quòd non ſequitur : quia cauſa quare poteſt ineſſe ægrum, eſt in ſubiecto per formalem inchoationem. Si autem eſſet in ſubiecto cauſa quare non poſſet ineſſe ægrum : tunc verum eſſet, quòd eſſet neceſſarium, ſicut cum dicitur, hominem eſſe aſinum eſt falſum, & non poteſt non eſſe falſum : & ſimiliter hominem non eſſe aſinum eſt verum, & non poteſt non eſſe verum : ſequitur, quòd eſt neceſſarium : & ſic patet qualiter hæc eſt falſa, nullum ſanum eſſe ægrum eſt neceſſarium.

Attendendum etiam, quòd cum dicitur, quòd in tali variatione terminorum per concretum & abſtractum eſt error in ſecunda figura ſicut in prima, & quod in ea ſequitur concluſio de contingenti ſicut in prima, ſic, contingit nullum ſanum eſſe ægrum : omnis homo eſt æger : ergo contingit nullum hominem eſſe ſanum : quod videtur non valere: quia in antehabitis de mixtione contingentis & ineſſe dictum eſt, quod talis mixtio non valet vbi affirmatiua eſt de ineſſe, & negatiua de contingenti, ſed è conuerſo.

Tamen iſte error qui hic determinatur, communis eſt ad primam & ſecundam & tertiam figuram quocunque modo varietur in propoſitionibus, hoc eſt, ſiue affirmatiua ſit de ineſſe, ſiue negatiua, dum talis ſit ibi variatio concreti & abſtracti: ſed hoc verum, quòd ſi fiat mixtio contingentis & ineſſe, oportet quòd negatiua ſit de ineſſe.

Adhuc autem notandum, quòd in tertia figura in tali variatione terminorum contingit, quòd præmiſſis exiſtentibus veris non ſequitur concluſio : & hoc ideo quia variatur habitudo terminorum in minori, & in concluſione : in minori enim ſunt concreti, in concluſione autem abſtracti : & abſtractum de abſtracto non prædicatur, ſicut patuit in antehabitis. His autem ſic notatis plana ſunt ea quæ dicta ſunt.

CAPVT V.

De errore qui accidit in reductione propoſitionum in terminos ex hoc, quòd quærantur ſemper termini incomplexi ſiue ſimplices.

Non oportet autem ſemper terminos, &c. IN tali enim reductione propoſitionum in terminos non oportet terminos ſemper quærere ſimplices ſiue incomplexos, qui vno nomine ſignificantur, vt per tales tantum fiat reductionis expoſitio. Et huius quidem cauſa prima eſt : quia ſæpe erunt tales termini in propoſitionibus, quibus vnum nomen ſimplex non eſt poſitum, & in talibus oportet oratione circumloquente vti loco nominis ſimplicis : propter quod etiam nimis difficile eſt (hoc eſt, plus difficile quam in aliis) reducere huiuſmodi ſyllogiſmos. Secunda cauſa eiuſdem eſt : quia aliquoties etiam accidit falli in ſyllogiſmo, propter huiuſmodi in ſimplicem terminum reductionem, & maximè in demonſtratiuis, quando immediatorum eſt ſyllogiſmus. Sit enim a. maior extremitas duo recti per æqualitatem, b. autem medium ſit triangulus, c. verò minor extremitas ſit iſoſceles

ſceles ſiue æquicrurus : tali enim poſitione facta, patet quod ei quod eſt c. ineſt a. per b. medium : ei autem quod eſt b. idem ineſt, non per aliud medium, ſed immediatè : quia inter paſſionem & eius proprium ſubiectum non eſt aliud ſubiectum medium : per ſe enim & non per medium habet triangulus duos rectos : propter quod non erit aliquod medium inter a. & b. quando a. de b. ſit demonſtratum, quod ſcilicet medium ſit ſimplex nomen ſubiecti. Oportet tamen in tali demonſtratione eſſe medium : quia omnis ſyllogiſmus habet medium per quod extrema concluduntur : & hoc quidem medium erit diffinitio vel oratio aliqua diffiniens vel declarans vel nomen ſubiecti vel paſſionis, quod medium eſt cauſa cohærentiæ extremitatis maioris & minoris. Manifeſtum eſt ergo, quòd non eſt ſemper ſumendum medium vt hoc aliquid ſimplex ſiue ſimplici nomine deſignatum.

Propoſitio dicitur immediata dupliciter. Notandum tamen, quod poſſet addi tertiũ membrum, ſcilicet quod aliqua eſt immediata immediatione ſenſus, de qua Themiſtius primo poſter ſuper illa parte, immediati autẽ principij ſyllogiſtici, &c.

Sciendum autem, quòd propoſitio dicitur immediata dupliciter. Vno quidem modo ab immediatione cauſæ : quia ſcilicet cauſam non habet per quam valeat demonſtrari & hoc modo principia ſunt immediata. Alio modo dicitur immediata appellatione ſubiecti medij : & hoc modo habere duobus rectis æquales tres immediatum eſt triangulo & non æquicruro.

Siquis autem obiiciat dicens, quòd omnis propoſitio ſuæ veritatis habet aliquam cauſam, & ſic habet medium per quod poteſt demonſtrari, & ſic videtur eſſe mediata. Dicendum, quòd hoc verum eſt : ſed tale medium non eſt medium per quod poſſit demonſtrari : quia medium per quod fit demonſtratio, eſt notius & prius eo quod demonſtratur per ipſum : & tale medium non eſt cauſa veritatis principiorum.

CAPVT VI.

De errore qui prouenit ex hoc quod termini ſumuntur ſecundum obliquitatem alicuius caſus.

Ineſſe primum medio & hoc poſtremo, &c.

IN reductione propoſitionum in terminos etiam oportet tales terminos ſumere ſicut ea quæ ſemper prædicantur de ſeinuicem ſecundum rectum ſecundum vnam & eandem ſimilitudinem, ita quod in recto prædicetur primum de medio, & medium de poſtremo ſecundum eundem caſum prædicetur : & hoc ſimiliter obſeruandum eſt in non eſſe quod ſignificatur in negatiua. Sed toties variare oportet hoc, quoties ſecundum caſus aliquid eſſe dicitur ſiue prædicatur, & quoties ſiue quot modis verum eſt vnum de alio dici vel ſignificari. Cuius exemplum, quòd obliquus ſubiicitur, & rectus prædicatur, ſicut quando dicimus, quoniam contrariorum vna eſt diſciplina : tunc enim cum obliquo ſubiecto ſyllogizatur. Sit enim a. maior extremitas vnam eſſe diſciplinam, b. autem medium ſit contraria ſibiinuicem. a. ergo (facta tali poſitione) ineſt b, non tali prædicatione facta in recto : ſicut dici poſſet, quòd contraria ſunt vna diſciplina : ſed ideo dicimus a. ineſſe b. quoniam verum vnam eſſe diſciplinam de ipſis genitiue ſubiectis.

Accidit autem quandoque, &c.

Accidit enim quandoque in propoſitionibus ſyllogiſmi primum de medio dici ſiue prædicari ſecundum rectum, medium autem de tertio, minori ſcilicet extremo non dici ſecundum rectum, ſed ſecundum aliquem obliquum : ſicut cum dicimus, ſophia ſiue ſapientia eſt diſciplina : boni autem ſophia : concluſio ex his eſt, quoniam boni eſt diſciplina : & prædicatur hîc primum de medio ſecundum rectum, medium autem de poſtremo ſecundum obliquum, & concluditur primum de poſtremo ſecundum obliquitatem poſtremi: & patet vlterius, quòd bonum non eſt diſciplina ſecundum rectum : ſophia autem eſt diſciplina, ita quod vtrumque refertur ad alterum ſecundum rectum.

Quãdoque autem medium de tertio, &c.

Quandoque autem medium de tertio ſiue minori extremo dicitur ſecundum rectum: primum autem de medio non prædicatur ſecundum rectum, vt ſi ſic proponatur, quod qualis alicuius ſit omnis diſciplina, aut quod omnis diſciplina eſt alicuius contrarij : bonum autem dicitur ſecundum rectum & contrarium, & quale ſecundum rectum : omne enim bonum eſt alicuius contrarium, & omne bonum eſt quale : concluſio ex his, quoniam boni eſt diſciplina : & ſic prædicatur primum de medio in prima propoſitione obliquè : & ſimiliter in concluſione prædicatur primum de tertio ſiue poſtremo ſecundum obliquitatem, non eſt bonum diſciplina nec quale, ſed qualis : nec contrarium, ſed contrarij, in prædicta acceptione terminorum : ſed omnium talium dicitur eſſe diſciplina ſecundum obliquitatem genitiui : & non dicitur hoc, quod bonum ſit diſciplina in concluſione : quia nec concluſio eſt ſecundum prædicationem recti, ſed ſecundum obliquitatem genitiui.

Eſt autem quandoque neque primum, &c.

Eſt autem aliquando neque primum de medio prædicatum ſecundum rectum, neque medium de tertio, ita quod primum de tertio in concluſione quandoque quidem ſecundum rectum dicitur, quandoque autem non dicitur de ipſo ſecundum rectum : vt ſi taliter proponamus, quòd cuius eſt diſciplina, huius eſt genus : boni autem eſt diſciplina: concluſio, quoniam boni eſt genus : & facile eſt videre, quòd primum de medio in prima propoſitione, neque medium de tertio in minori propoſitione ſecundum obliquitatem prædicatur, ita quod nullum trium de nullo trium in præmiſſis & in concluſione ſecundum rectum prædicatur. Si autem ſic proponatur, quoniam id cuius eſt diſciplina, hoc eſt genus ſecundum rectum ſiue recti prædicationem : & aſſumatur, quòd boni eſt diſciplina : erit ſecundum recti prædicationem: quoniam bonum eſt genus quoddam. Patet ergo, quòd ſic proponendo de extremo quidem ſecundum rectum prædicatum primum in concluſione : de ſe autem inuicem in præmiſſis non prædicantur termini ſecundum rectum.

Eodem autem modo & in non ineſſe, &c.

Eodem autem modo fit variatio terminorum

rum ſecundum caſus in non eſſe quod ſignificatur in negatiua: non enim ſemper negatiuè ſignificant hoc non ineſſe huic ſecundum obliquitatem datiui caſus, vel non eſſe hoc ſecundum accuſatiuum: ſed ſignificant aliquando hoc non eſſe huius ſecundum obliquitatem genitiui, aut hoc huic ſecundum obliquitatem datiui, ſicut ſi ſic proponamus, non eſt motionis motio, vel non eſt motus motus genitiuè, aut generationis generatio: voluptatis autem ſiue delectationis eſt motus ſiue motio ſiue generatio: & concludimus, non ergo voluptas eſt generatio vel motus, ſicut dixit Plato, quòd omnis voluptas eſt generatio. Aut rurſus quando ſic proponimus, quoniam omnis riſus eſt ſignum ſecundum recti prædicationem: ſigni autem non eſt ſignum ſecundum genitiui obliquitatem: & concludimus, ergo riſus non eſt ſignum ſecundum prædicationem recti. Similiter autem in aliis negatiuis, in quibus interimitur propoſitio ſiue negatur non ſecundum rectum: ſed ideò quia genus ſiue aliud prædicatum aliquo modo ſecundum obliquitatem alicuius caſus dicitur ad ipſum ſubiectum.

Rurſū quoniam æſtas, &c.

Rurſum ſi ſic proponimus in obliquitate datiui dicentes, quòd Deo non eſt tempus opportunum: eo quod nihil Deo poteſt eſſe proficiens in tempore vel ſimpliciter: ſed Deo eſt æſtas: concludentes, quòd æſtas non eſt tempus opportunum: ſic enim proponendo terminos ponendum eſt æſtatem pro minori, tempus opportunum pro maiori, & Deum pro medio: propoſitio autem vtraque eſt ſumenda ſecundum nominis caſus.

Simpliciter hoc dicimus de omnibus, &c.

Simpliciter enim hoc & vniuerſaliter dicimus de omnibus: quoniam terminos ſemper eſt ponendum in propoſitionibus ſecundum debitos caſus acceptos ſecundum declinationes nominum, vt in recto eſt homo, aut bonum, aut contrarium hominis, aut boni, aut contrariorum. Propoſitiones autem ſumendæ ſunt ſecundum vniuſcuiuſque nominis caſus, & poſteà reducendæ prædicationes ſecundum obliquum acceptæ ad eas quæ ſecundum rectum: aut enim in datiuo ſumitur, vt quoniam huic, vel æquale hoc huic: aut in genitiuo, vt quoniam hoc huius, vt diſciplina contrariorum, & duplum dimidij duplum: aut in accuſatiuo, vt quoniam hoc accuſatiuè, vt feriens ſiue percutiens vel videns hoc vel hunc: aut in recto, vt proponentes dicimus, quoniam homo eſt animal: aut ſi quolibet modo aliter ſecundum alium caſum idem nomen in diuerſos caſus declinatum inuenitur poſitum ſecundum propoſitionem alicuius ſyllogiſmi in ſubiecto poſitum vel in prædicato.

Ineſſe autem hoc huic, &c.

Ineſſe autem hoc prædicatum huic ſubiecto, & verum eſſe hoc prædicatum de hoc ſubiecto toties ſiue tot modis eſt ſumendum, quoties in libro prædicamentorum prædicamenta ſiue prædicata diuiſa ſunt & diſtincta: & quodlibet illorum eſt accipiendum aut quo, hoc eſt, ſecundum quid inhærens ſubiecto, aut ſimpliciter & vniuerſaliter. Amplius autem iſta prædicata ſunt accipienda aut ſimplicia (hoc eſt, incomplexa) aut complexa. Similiter autem eſt faciendum etiam in negatiuis quæ ſignificant non eſſe. Hæc autem omnia diligenter conſiderandum eſt, & in vnoquoque iſtorum in reſolutione determinandum eſt id quod eſt melius, hoc eſt, vtilius & conueniens ad ſyllogiſmorum reductionem, vel propoſitionum reſolutionem in terminos.

Attendendum eſt hîc, quòd quamuis obliquus non ſit pars enuntiationis, tamen eſt pars propoſitionis: quia licet nihil enuntietur de re ipſa, tamen facit ad hoc quod ſubiectum ſic vel ſic ſubiiciatur prædicato, vel prædicatum ſic vel ſic inſit ſubiecto, ex hoc quod eſt determinatio alterius eorum in enuntiatione quæ ad rem refertur, non eſt ita: & hoc ſubtilius requirendum eſt in libro de interpretatione: & quamuis hoc modo obliquus ſit ſubiectum in propoſitione, non tamen ſubiicitur actui vel diſtributioni: quia determinatio eſt ſubiecti vel prædicati, ſicut dictum eſt: & quia ſubiicitur reſpectu alterius prædicati, & dicit modum inhærendi. Hic autem modus ſyllogizandi ex obliquis ſuperius in generatione ſyllogiſmorum tradendus non erat: quia non facit diuerſitatem in forma ab eis qui in antehabitis traditi ſunt in proceſſu ſyllogiſtico, ſed diuerſitatem facit in reductione.

Obiectio prima.

Quod autem quidam obiiciunt, quòd talis ſyllogiſmus fallere debeat propter diuerſitatem medij quæ cauſat deceptionem; vt cum dicitur, omnium oppoſitorum eſt diſciplina: ſanum & ægrum ſunt oppoſita.

Secunda.

Adhuc autem quia diſpoſitio primæ figuræ non tenet niſi accipiatur minor ſub medio: ſed ſi ſic dicam, philoſophia eſt diſciplina: boni eſt philoſophia: minor non videtur eſſe ſub medio.

Solutio prima.

Dicendum eſt taliter obiicienti, quòd talis diuerſitas ſecundum rectum & obliquum non eſt niſi ſecundum accidentales materias; & hæc non variat habitudinem eſſentialem medij ad extrema in prima figura; & ideò non impedit ſyllogiſmum.

Solutio ſecunda.

Ad aliud dicendum, quòd non ſemper in prima figura accipitur minor ſub medio ſicut in linea prædicamentali ſubſiſtens eidem, ſed vt quoquo modo verè ſe habeat ad ipſum: & ideo bene ſatis accipitur bonum ſub ſophia, ſed in obliquo: & hoc modo bonus eſt ſyllogiſmus.

Notandum etiam, quòd licet concluſio in aliquo ſimilis debeat eſſe vtrique præmiſſarum, tamen in hoc non attenditur illa ſimilitudo quantum ad obliquos: & ideò quamuis in vtraque præmiſſarum termini ſint in obliquo, poſſunt eſſe in recto in concluſione.

Remouet dubium.

Attendendum etiam, quòd non eſt facta mentio de ablatiuo: & hoc ideo eſt: quia Græci carent ablatiuo, ex quibus iſta ſcientia deriuata eſt: ſed loco ablatiui ponunt genitiuum, & aliquando datiuum ſecundum diuerſas exigentias conſtructionum. Per vocatiuum autem non fit indicatiua oratio.

Sciendum etiam, quòd iſta varietas ſyllogizandi non diuerſificatur per tres figuras ſecundum omnem varietatem modorum & figurarum:

guratum: ſecundum exempla tamen inducta patet, quòd in omnibus figuris talis ſit ſyllogiſmus: quia exemplum illud quod non eſt motionis motio, facit ſyllogiſmum ſecundæ figuræ. Vltimum autem exemplum, quod Deo non eſt tempus opportunum, facit ſyllogiſmum tertiæ figuræ: & alia exempla ſunt ſecundum modum primæ figuræ.

CAPVT VII.

De errore ſiue difficultate reſolutionis propoſitionis in terminos propter reduplicationem.

ANtequam determinetur difficultas reduplicationis, ſiue quæ prouenit ex reduplicatione medij ſuper extrema, vtile eſt ſcire quid ſit reduplicatio, & qualiter debeat fieri. *Reduplicatio quid & qualiter fieri debeat.* Dicamus igitur, quòd reduplicatio eſt iterata enuntiatio medij ſuper extremum, vt notetur cauſa inhærentiæ prædicati in ſubiecto: & ideò reduplicatio proprietas eſt à prædicato inchoans, & in ſubiectum procedens, & in ipſo manifeſtans cauſam inhærentiæ prædicati. *Cui extremo ſit addenda reduplicatio & cui diſtributio.* Propter quod in ſyllogiſmo medij quidem eſt reduplicari: ſed reduplicatio ad prædicatum quod eſt maius extremum, debet fieri, ſic, homo eſt animal inquantum homo. Secus autem eſt de diſtributione quæ inchoat diuidendo à partibus ſubiecti, & terminat ſic diuiſas in receptionem prædicati: & ideo ſubiecto ſemper additur in ſyllogiſmis. Vnde idē dicit reduplicatio quod hæc conditio, ſecundum quod ipſum: homo enim eſt animal ſecundum quod ipſe eſt homo, & ſecundum nomen refert ſubiectum ſuper prædicatum, vt determinetur inhærentia prædicati ſecundum cauſam. Propter quod prædicatum non poteſt reduplicari: quia locutio erit falſa: ſi enim homo eſſet animal vel ſecundum quod animal vel ſecundum quod ipſum animal, ſequeretur quòd homo eſſet omne animal. Hoc igitur eſt reduplicatio, & iſta eſt vtilitas reduplicationis. His habitis oſtendamus qualiter fit reduplicatio medij in primæ figuræ ſyllogiſmis.

Reduplicatum autem in propoſitionibus, &c. Dicamus igitur cum Ariſt. quòd reduplicatum in propoſitionibus ſyllogiſmorum primę figuræ medium ipſum ſub reduplicatione ad primam ſiue ad maiorem extremitatem eſt ponendum, & non eſt reduplicatio medij medio quod in prima propoſitione ſubiectum eſt adiungenda. Dico autem hoc explanando, vt ſi fiat in terminis ſyllogiſmus concludens, quoniam iuſtitiæ eſt diſciplina, quoniam bonum, hoc eſt, ſecundum quod bonum: tunc illa reduplicatio (quoniam bonum vel in eo quod bonum) ad primam extremitatem eſt ponenda. Sit enim a. extremitas adiuncta ſibi reduplicatione, & ſit diſciplina, quoniam bonum ſiue inquantum bonum. Id autem in quo eſt b. medium dicatur bonum abſolutè non coniuncta ſibi reduplicatione. Ergo tali facta terminorum poſitione a. verum eſt prædicari de b. nam boni eſt diſciplina quoniam bonum ſiue inquantum bonum: ſed etiam b. de c. dicetur tali facta poſitione: nam iuſtitia eſt quod bonum eſt per ſe, & non per accidens: & hic ſyllogiſmus ſic formatur, omne bonum eſt diſciplinatum quoniam bonum vel ſecundum quod bonum: iuſtitia eſt bonum: ergo iuſtitia eſt diſciplinatum quoniam bonum. Sic ergo fit reſolutio propoſitionum in tres terminos, vt maior terminus ſit prædicatum primæ propoſitionis iuncta ſibi reduplicatione medij, & medium ſit abſolutum, & etiam minor extremitas.

Similiter autem ad b. ponatur, &c. Si autem ad b. hoc eſt, ad medium ponatur ſiue iungatur hæc reduplicatio, quoniam bonum, non erit ſyllogiſmus: nam a. quidem maior extremitas verum erit de b. quia verum eſt, quod bonum quoniam bonum eſt diſciplinatum. b. autem de c. minori extremitate in ſecunda propoſitione non erit verum: bonum enim quoniam vel ſecundum quod bonum prædicari quidem de iuſtitia falſum eſt: quia ſic iuſtitia eſſet omne bonum, quod falſum eſt. Et etiam eſt non intelligibile: quia ſequeretur, quòd idem eſſet cauſa ſuipſius, quod non eſt intelligibile: reduplicatio enim dicit cauſam, quæ ſi poneretur ad medium, notaretur quòd medium eſſet cauſa ſuipſius.

Similiter autem & ſi ſalubre, &c. Similiter autem eſt ſi in ſyllogiſmo aliquo oſtendatur ſiue concludatur, quòd ſalubre eſt diſciplinatum quoniam bonum, ſiue ſecundum quod bonum, talis ſyllogiſmus fiat reduplicatione medij iuncta cum maiori extremitate, ſic, omne bonum eſt diſciplinatum, quoniam bonum, ſiue ſecundum quod bonum: omne ſalube bonum: ergo omne ſalubre diſciplinatum inquantum bonum. In iſtis autem terminis diſciplinatum non denominatur à diſciplina quæ eſt diſciplinalis ſcientia, ſed à diſciplina quæ eſt moris ordinatio & compoſitio: & hoc in Græco expreſſius eſt: quia diſciplinalis ſcientia dicitur Græcè epiſemon: diſciplina autem moris Græcè dicitur phedia. Similiter autem fit in ſyllogiſmo in quo concluditur, quòd hircoceruus eſt opinabilis in eo quod non exiſtens, & formatur ſic, non exiſtens eſt ens opinabile in eo quod non exiſtens: hircoceruus eſt non exiſtens: ergo hircoceruus eſt ens opinabile in eo quod non exiſtens: inquantum enim non exiſtens non eſt ens ſecundum veritatem, ſed ſecundum opinionem ſolam. Similiter autem eſt in ſyllogiſmo in quo concluditur, quòd homo corruptibile aliquid eſt in eo quod ſenſibile aliquid eſt, & formatur ſic, ſenſibile eſt corruptibile in eo quod ſenſibile: homo autem ſenſibile: ergo homo corruptibile in eo quod ſenſibile. *Exemplum abſolutè pro extremo maiori.* In omnibus enim prædicatis vel dictis ſyllogiſticarum propoſitionum ad extremum (hoc eſt, ad maius extremum quod ſimpliciter extremum dicitur) reduplicatio medij ſemper ponenda & iungenda eſt. Quia ſi reduplicatio iungatur ad medium: tunc in prima figura faciet minorem falſam: quia reduplicatio ſignificat, quòd terminus cui adiungitur, vniuerſaliter tenetur: & ideò cum medium in prima figura ſit prædicatum minoris propoſitionis, oporteret quod prædicatum minoris propoſitionis vniuerſaliter referretur

ferretur ad ſubiectum, ſicut ſi dicatur, quòd iuſtitia eſt bonum inquantum bonum, oporteret quòd iuſtitia eſſet omne bonum, quod falſum eſt. Quando autem in maiori propoſitione reduplicatio medij fit ſic, omne bonum inquantum bonum eſt diſciplinatum, non ſignificatur, quòd medium vniuerſaliter accipiendum eſt ſub maiori extremitate: & hoc eſt conueniens & non falſificat propoſitionem.

Adhuc autem notandum, quòd quamuis ſyllogiſmus fiat cum reduplicatione medij ſuper maiorem extremitatem, & cum reduplicatione minoris ſupra medium, ſicut in ſequenti oſtendetur capitulo: tamen non poteſt fieri in aliqua figurarum ſyllogiſmus cum reduplicatione maioris extremitatis. Et huius cauſa eſt: quia in omni figura concluditur maior extremitas de minori, & oportet, quòd in concluſione reduplicaretur prædicatum ſupra ſubiectum, quod eſt contra naturam & poſitionem reduplicationis, ſicut iam paulo ante determinatum eſt. Adhuc autem ſi fieret reduplicatio maioris extremitatis ſupra medium, tunc in prima & in tertia figura fieret reduplicatio prædicati ſupra ſubiectum, quod iam dictum eſt eſſe non poſſe. In ſecunda etiam figura non poteſt maior extremitas (licet ſubiiciatur) reduplicari ſupra medium in vtraque propoſitione: eò quod ſubiecta maioris & minoris oppoſitionem habent in ſecunda figura.

Remouet dubium. Attendendum etiam, quòd quamuis non ſint poſiti in exemplis inductis niſi ſyllogiſmi affirmatiui, fit tamen etiam reduplicatio tam medij quam minoris extremitatis etiam in negatiuis. Et de reduplicatione medij eſt hoc exemplum: nullum eligendum eſt malum inquantum eligendum: omne bonum eſt eligendum: ergo nullum bonum eſt malum inquantum eligendum. Exemplum autem reduplicationis terminorum extremitatis eſt illud: nullum corpus inquantum ægrum eſt ſanum: omne ægrum eſt corpus: ergo nullum ægrum eſt ſanum inquantum ægrum. De negatiuis enim & aliis modis reduplicationis fieri non oportet ſpecialem mentionem: quia in affirmatiuis qui dicti ſunt, omnes alij modi poſſunt intelligi: non enim difficile eſt formare huiuſmodi ſyllogiſmos.

CAPVT VIII.

De reductione propoſitionum in terminos vbi eſt reduplicatio minoris extremitatis.

Non autem eadem poſitio, &c. IN reduplicatione autem minoris extremitatis ſupra medium primo notare oportet, quòd non eſt eadem poſitio ſiue diſpoſitio terminorum in propoſitionibus quando ſimpliciter ſine reduplicatione aliquid ſyllogizatum fuerit cum reduplicatione reſtringente ad hoc aliquid, hoc eſt, ad partē ſubiectiuam, aut quomodo quantum ad reſtrictionem factam ad modum eſſentialem aliquem, aut quomodo quantum ad reſtrictionem factam ad partem in modo ſiue accidentalem. Dico autem exponendo quæ dicta ſunt, quòd alia eſt hinc & inde diſpoſitio terminorum: aliter enim diſponuntur quando de aliquo concluditur, quod bonum ſimpliciter ſit diſciplinatum ſine reduplicatione: & aliter quando concluditur de aliquo, quòd eſt diſciplinatum bonum quoniam bonum, ſiue inquantum eſt bonum. Si enim ſimpliciter ſine determinatione reduplicationis oſtenſum eſt bonum eſſe diſciplinatum, medium ponendum eſt ens ſine reduplicationis additione. Si autem oſtendi debeat, quòd bonum eſt diſciplinatum, quoniam bonum, vel inquantum bonum: tunc medium ponendum quid ens, hoc eſt, aliquod ens cui per ſe conueniat diſciplinatum eſſe.

Sit a. quidem diſciplina, &c. Huius autem exemplum eſt, quòd ponamus eſſe maiorem extremitatem diſciplinam ſiue diſciplinatum cum reduplicatione entis alicuius cui conuenit eſſe diſciplinatum. In quo autem eſt b. medium, ſit ens quid, cui conuenit eſſe diſciplinatum, & non ens ſimpliciter. Id autem in quo ponitur c. minor extremitas, ſit bonum abſolutè: & hoc eſt ſi ponamus maiorem extremitatem quæ eſt a. diſciplinam ſiue diſciplinatum cum reduplicatione minoris extremitatis: & hoc eſt quod ſit diſciplinatum non ex hoc quod ſit ens, ſed quoniam vel inquantum eſt aliquid, cuius per ſe & ſecundum ipſum eſt diſciplina, & ſit illud honeſtum ſiue etiam proficiens. In quo autem eſt b. medium, ſit ens non abſolutè, ſed ens quid contractum ad aliquid cuius per ſe eſt diſciplina. In quo autem eſt c. minor extremitas, ſit bonum abſolutè & ſine reduplicatione acceptum. Tunc enim verum eſt a. de b. prædicari, erat enim diſciplina alicuius entis inquantum eſt aliquod ens, ſtudioſum ſcilicet. Sed & b. medium prædicatur de c. minori extremitate: quia poſuimus, quòd id in quo eſt c. erat bonum: & ex his concluditur a. de c. in concluſione, hoc eſt, quod diſciplina eſt boni, quoniam bonum: & hæc eſt reduplicatio minoris extremitatis ſuper maiorem ſic, omne ſtudioſum diſciplinatum inquantum bonum: bonum omne ſtudioſum: ergo bonum diſciplinatum inquantum bonum. Quando enim dicimus quid ens & non ens ſimpliciter, ſignum datur propriæ & determinatæ ſubſtantiæ per reduplicationem contractæ, ſicut eſt bonum inquantum ſtudioſum: bonum enim vtile vel delectabile non pertinet ad diſciplinam moris, quæ phedia vocatur, ſicut paulò ante dictum eſt. Sic ergo reſolutio ſit in propoſitione quæ eſt cum minoris extremitatis reduplicatione.

Sit autem ens med ū, &c. Si autem ens (quod eſt medium in ſyllogiſmo) poſitum ſit ad maiorem extremitatem quæ dicitur extremum ens in ſyllogiſmo, & ſit poſitum ſimpliciter & ſine reduplicatione, non erit ſyllogiſmus concludens cum reduplicatione minoris extremitatis ſuper maiorem, vt ſi quidem ens ſit medium & non ſit reduplicando contractum ad aliquod ens cui per ſe inſit maius extremum: tunc enim non

erit ſyllogiſmus cum reduplicatione: non enim tunc concludetur, quod diſciplina ſit boni quoniam bonum: ſed ſimpliciter concluditur, quòd diſciplina eſt boni, ſic, omne ens diſciplinatum: bonum autem ens: ergo bonum diſciplinatum.

Obiectio.

Si quis autem objiciat, quòd ſuperius determinatum, quoniam non oportet ſubiectum quærere ex hoc quod ſequitur omnia: hic autem ante ponimus ſubiectum ex hoc quod omnia ſequitur, hoc eſt, ens: & ita videtur in dictis eſſe contradictio.

Solutio. Ens ſimpliciter, non pro ente communi, ſed pro ente ſumpto ſine reduplicatione.

Non eſt difficile ſoluere. Ens enim in ſua communitate non quærimus pro ſubiecto, ſed aliquod ens vt proficiens vel ſtudioſum: & tale ens dicitur ſimpliciter ens non à communitate entis, ſed quia ſumitur ſine reduplicatione. Ex his autem quæ iam in vniuerſalibus ſyllogiſmis diximus, etiam manifeſtum eſt, quòd etiam in particularibus ſyllogiſmis quantum ad terminos cum reduplicatione & ſine reduplicatione ſumptos, ſimiliter (ſicut in vniuerſalibus ſyllogiſmis) ſumendi ſunt termini, ſcilicet quòd quando eſt reduplicatio medij, in tali reduplicatione debet ſumi maior cum reduplicatione medij coniuncta ſibi: quando autem eſt reduplicatio minoris extremitatis, tunc debet vnus terminorum poni maior extremitas, & alter medium cum reduplicatione minoris extremitatis.

Eſt autem hîc attendendum, quòd in prima figura ſyllogizari poteſt cum vtraque reduplicatione, & medij ſcilicet ſupra maiorem extremitatem, & minoris extremitatis ſupra medium, ſicut paulò ante oſtenſum eſt. In ſecunda autem figura poteſt ſyllogizari cum reduplicatione minoris extremitatis, & non cum reduplicatione medij. In tertia autem è conuerſo ſyllogizatur cum reduplicatione medij, & non cum reduplicatione minoris extremitatis. Et hoc ſic patet. Si enim in ſecunda figura fieret reduplicatio medij: aut illa fieret ad medium, aut ad aliquid aliud de extremis. Et patet, quòd non ad medium: quia medium eſt prædicatum, & reduplicatio ad ipſum poſita faceret vniuerſaliter teneri prædicatum, & eſſet propoſitio falſa: fieret enim ſic illa reduplicatio, nullum malum eſt eligendum inquantum eligendum. Aut poneretur ad maiorem extremitatem quæ ſubiicitur in maiori termino medio: & hoc etiam inconueniens eſt: ſic enim fieret, nullum malum inquantum eligendum eſt eligendum: hic enim ſignificatur oppoſitio eſſe cauſa oppoſiti. Poteſt tamen minoris extremitatis fieri reduplicatio in ſecunda figura: & concludit cum reduplicatione minoris, ſic, nullum malum eſt eligendum: omne bonum eligendum inquantum bonum: ergo nullum bonum malum inquantum bonum. In tertia autem figura poteſt concludi cum reduplicatione medij, ſic, omne eligendum bonum inquantum eligendum: & omne eligendum expediens vel ſtudioſum: ergo aliquod expediens eſt bonum inquantum eligendum. Cum reduplicatione autem maioris concludi non poteſt in tertia figura. Aut enim reduplicatio poneretur ad maiorem extremitatem, quæ prædicatur in maiori propoſitione: aut ad ſubiectum quod eſt medium: & vtroque modo erit propoſitio falſa, ſicut facile eſt videre in terminis nuper inductis: eſt enim hæc falſa, omne eligendum expediens inquantum expediens: & ſimiliter hæc, omne bonum expediens inquantum expediens. Multa ſunt enim & eligenda & bona quę non ſunt expedientia.

Obiectio.

Si autem contra hæc quæ dicta ſunt (quòd in ſecunda figura non poteſt fieri ſyllogiſmus cum reduplicatione medij) aliquis obiiciat, quòd ſyllogiſmus ſecundæ figuræ deſcendit à ſecundo modo primæ figuræ conuerſa maiori propoſitione: & ideò ſi in ſecundo modo primæ figuræ ſyllogizatur cum reduplicatione, conuertatur maior propoſitio & ſyllogizetur cum eadem reduplicatione in ſecunda figura.

Solutio.

Si, inquam, ſic aliquis obiiciat, dicendum quòd non poteſt maior conuerti manente reduplicatione medij: ſed conuertitur acceptis terminis principalibus ſine reduplicatione: bene enim dicitur, nullum malum eligendum, & è conuerſo nullum eligendum malum. Similiter bene dicitur, nullum malum eligendum inquantum malum. Sed non è conuerſo bene dicitur, nullum eligendum eſt malum inquantum malum.

Obiectio.

Si autem adhuc contra hoc obiicitur, quòd ſecundum hoc non eſt generale quod dictum eſt negatiuā vniuerſalem conuerti in terminis. Adhuc in conuerſionibus obſeruandum eſt, quòd termini ſtent ſub eiſdem determinationibus in conuertente & conuerſa: & ita ſi fuerit reduplicatio poſita ad prædicatum; conuerſa propoſitione erit eadem reduplicatio ad ſubiectum quod prius fuerat prædicatum: & hoc ſtare non poteſt.

Solutio. Determinationes extremorum in propoſitione ſunt duplices.

Vnde ſciendum, quòd quædam ſunt diſpoſitiones quæ diſponunt ſubiectum & prædicatum ſecundum id quod ſunt ſecundum rem, & non ſecundum quod ſunt ſubiectum & prædicatum, ſicut album, & nigrum, & huiuſmodi: & tales diſpoſitiones manent in conuerſione. Quædam autem ſunt quæ diſponunt ſubiectum ſecundum quod eſt ſubiectum, & prædicatum ſecundum quod eſt prædicatum: & tales non manent cum ſubiecto & prædicato, niſi quandiu manent ſubiectum & prædicatum: & illæ non manent in conuerſione: & talis diſpoſitio ſubiecti ad ſignum diſtributiuum: & ideò in conuerſa in qua ſubiectum non manet ſubiectum, diſpoſitio non manet: vnde omnis homo eſt animal, non conuertitur in hanc, quoddam animal eſt omnis homo, ſed in hanc, quoddam animal eſt homo. Similiter hæc, nullus aſinus eſt homo, non conuertitur in hanc, homo eſt nullus aſinus, ſed in hanc, nullus homo eſt aſinus. Similiter eſt de reduplicatione quæ eſt, ſicut dictum eſt, diſpoſitio inchoans à prædicato, & complens ſe in ſubiecto: quia eſt prædicati per comparationem ad ſubiectum: & in conuerſa, vbi prædicatum deſinit eſſe prædicatum, deficit ipſa reduplicatio: & ideò ſic habet conuerti, nullum malum eſt eligendum inquantum malum: ergo nullum eligendum eſt malum inquantum eligendum, ita quod ſemper fiat reduplicatio ſubiecti ad prædicatum: aliter enim

enim erit propoſitio falſa, & aliquando nugatoria.

Corollarium.

Ex his etiam patet, quare in prima figura non ponitur reduplicatio medij ad minorem extremitatem: minor enim extremitas in prima figura de medio non prædicatur: reduplicatio autem medij ad prædicatum neganda eſt in prima figura.

CAPVT IX.

Qualiter facilis ſit reſolutio propoſitionum in terminos.

Oportet autem accipere, &c.

VT autem facilius fiat reſolutio propoſitionum præmiſſarum in terminos, oportet aliquando accipere ea quæ idem valent, ſed notiora ſunt, & nomina pro nominibus, & orationes pro orationibus: ita tamen, quòd ſemper notius accipiatur pro minus noto & in nominibus & orationibus: & ſic oportet accipere & nomen aliquando, & aliquando orationem: ita tamen, quòd ſemper pro oratione accipiatur nomen ſimplex: dummodo (ſicut ſupradictum eſt) nomina ſimplicia inueniantur, quæ ſumi poſſint: ſi enim illa non inueniantur, tunc accipiendæ ſunt orationes notiores pro terminis: ſic enim facilior eſt terminorum expoſitio in quos reſoluuntur propoſitiones.

Vt ſi nihil dicant, &c.

Huius autem exemplum eſt, vt ſi dicantur hæ duæ orationes, ſuſpicabile non eſt genus opinabilis, & quod non eſt idem opinabile quod quid ſuſpicabile, hoc eſt, quod ſpecies ſuſpicabilis: quia quid ſuſpicabile eſt ſuſpicabile contractum ad ſpeciem, ſicut quid animal eſt animal contractum ad ſpeciem: & ideò idem ſignificatur in vtraque oratione: & ideo vna pro alia accipi poteſt, ita quod notior accipiatur pro minus nota: idem enim diuerſimodè in voce ſignificatum nihil prohibet eſſe minus notum ſub vna voce, & magis notum ſub alia. Hoc tamen ſic obſeruandum eſt, quòd pro oratione dicta termini ponendi ſunt ſuſpicabile & opinabile: ſi enim ſuſpicabile non prædicatur de opinabili vniuerſaliter & ſine conuerſione, non erit genus ipſius.

Idem ſub vna voce poteſt eſſe notius ſeipſo ſub alia voce.

Quoniã vero non idem eſſe, &c.

In hac tamen reſolutione cauendum eſt, vt terminus medius cum reduplicatione minoris ſumptus, aut terminus maior cum reduplicatione medij ſumptus ad terminum ſimplicem relicta reduplicatione reducatur: quia reduplicatio debet manere cum termino cui coniungitur, ſicut in antehabitis dictum eſt: eò quod dicit cauſam inhærentiæ prædicati in ſubiecto. Et huius exemplum eſt, quòd non eſt idem voluptatem eſſe bonum ſimpliciter ſine contractione facta per reduplicationem, & eſſe voluptatem quid bonum per contractionem reduplicationis: & ideò non ſimiliter ſiue eodem modo ponendum eſt terminos. Sed ſi fit ſyllogiſmus concludens, quòd voluptas eſt bonum ſine reduplicatione: tunc ponendum eſt, quòd terminus ſit bonum ſimpliciter. Si autem debeat fieri ſyllogiſmus concludens, quoniam voluptas eſt quid bonum contractum per reduplicationem: tunc oportet terminum ponere non ſimpliciter, ſed quid bonum per reduplicationem determinatum, ſicut patet in exemplis in antehabito capitulo inductis.

CAPVT X.

De difficultate reſolutionis quæ prouenit ex vniuerſali ſigno addito vel non addito ad ſubiectum primæ propoſitionis.

ADhuc autem difficultas eſt in reſolutione propoſitionis ex his quæ neceſſe eſt in ſyllogiſmo coniungi ſubiecto, ſicut eſt diſtributio, ſiue ſignum diſtributiuum: quia niſi maior ſit vniuerſalis in prima figura, non erit ſyllogiſmus: & hoc aliquando generat propoſitionum in terminos reſolutionis difficultatem. Non eſt enim idem eſſe ſecundum rem, neque idem eſt dicere in ſermone, cui b. medium ineſt (ſicut minori extremitati) huic eidem b. medio ineſt a. omni: & dicere, cui minori extremitati b. ineſt omni, & a. maior extremitas ineſt omni vniuerſaliter: quia cum dicitur, cui b. ineſt, non facit vniuerſalem propoſitionem, ſed particularem, vel indefinitam: & ideò tunc fortè non ſequitur vniuerſalis affirmatiua. Quando autem dicitur, cui omni ineſt b. eidem omni ineſt a. facit vniuerſalem affirmatiuam minorem, & vniuerſalem concluſionem affirmatiuam. Et hoc patet, quod non eſt idem iſtis duobus modis enunciare. Nihil enim prohibet b. medium ineſſe c. minori extremitati, & non omni vniuerſaliter ineſſe, ſed indefinitè, vel particulariter, vt ſi in terminis exponentes dicamus, quòd in minori propoſitione b. (quod eſt medium & prædicatum) ſit pulchrum. c. autem minor extremitas ſit album: pulchrum enim non vniuerſaliter prædicatur de albo: aliquod enim album eſt pulchrum, & aliquod album non pulchrum. Si autem alicui albo ineſt pulchrum particulariter: tunc ſequetur indefinitè & ſimpliciter, quoniam pulchrum ineſt albo & album eſt pulchrum, ſed non fortaſsè ineſt omni albo pulchrum. Propter hoc dico autem fortaſſe: quia in terminis eſſentialibus ſequitur, quòd ſi ineſt, omni ineſt, vt ſi homo eſt animal, ſequitur quod omnis homo eſt animal: quia vna ratio eſt de omnibus. Sed in accidentalibus non ſequitur hoc: in his enim poteſt ineſſe, ita quod non omnibus ineſt.

Non eſt autem idem neque eſſe, &c.

In termino eſſentiali ne quod ineſt, omni ineſt: non ſic in accidentalibus.

Si ergo a. ineſt b. non omni, &c.

Sicut autem iam diximus de medio, quòd ſic dupliciter ſe habet ad minorem extremitatem: ita dupliciter ſe habet extremum maius ad medium, ſcilicet pro ineſſe, & pro omni ineſſe. Si ergo a. maior extremitas ineſt b. medio ſimpliciter & non vniuerſaliter, ita quod non ineſt a. omni ei de quo dicitur vel prædicatur b. ſic maior non poteſt eſſe vniuerſalis aliquo modo, hoc eſt, ſiue minor ſit vniuerſalis, ſiue ſit particularis: vniuerſalis quidem ſi omni c. minori ineſt b. medium: particularis autem quando alicui c. minori extremitati ineſt

ineſt b. medium: & ſiue vniuerſalis ſiue particularis ſit minor,& maior eſt particularis vel indefinita,nulla in prima figura penitus ſequitur concluſio: ex talibus enim propoſitionibus non eſt neceſſe (neceſſitate ſyllogiſtica) a. maiorem extremitatem, vel ineſſe c. indefinitè, vel non ineſſe, vel ineſſe vel non ineſſe non omni ſiue particulariter in concluſione, quando maior extremitas concluditur de minori: quia in prima figura maiori non exiſtente vniuerſali nihil concludi poteſt. Si autem vniuerſaliter de quocunque dicitur b. (vt de minori extremitate) vere huic omni vniuerſaliter ineſt a. maior extrèmitas: tunc accidit ſiue ſequitur ſyllogiſticè, quòd a. maior extremitas in concluſione de omni illo dicitur & prædicatur, de quo in minori propoſitione dicitur b.medium:& tunc fit ſyllogiſmus in prima figura. Si autem a.non de omni,ſed de aliquo dicatur particulariter in maiori propoſitione,de quo b.dicitur in minori propoſitione: tunc nihil prohibet ei quod eſt c. (minori ſcilicet extremitati) ineſſe b. medium in minori propoſitione: & a. maior extremitas eidem minori extremitati in concluſione ſequitur ineſſe non omni (particulariter ſcilicet non ineſſe) aut etiam non ineſſe omninò, hoc eſt, vniuerſaliter non ineſſe. Propoſitio igitur particularis affirmatiua maior non eſt ſyllogizabilis: & ideo ipſam in terminos reſoluere non oportet: vniuerſalis autem ſyllogizabilis eſt.

In tribus ergo terminis manifeſtum, quoniam,&c.

Et tunc patet, quòd in tribus terminis ſtat reſolutio duarum propoſitionum ſyllogizabilium: quoniam tunc ſic ſe habent termini, quòd maior eſt vniuerſalis: quia de quo b. medium omni ſiue vniuerſaliter dicitur vt minori extremitate, & a. ſimiliter maior extremitas de eodem omni (hoc eſt,vniuerſaliter) dicetur: hoc autem eſt idem dicere ac ſi dicatur, quòd de quocunque b.dicitur ſiue prædicatur pro omnibus (hoc eſt, vniuerſaliter) de illis omnibus vniuerſaliter dicitur & a. & ſi b.quidem de omni vniuerſaliter aliquo prædicatur vt de c. & a. ſimiliter dicetur de illis vniuerſaliter. Si autem non de omni minori dicitur b. medium, tunc non eſt neceſſe,quòd in concluſione a. de omni minori extremitate dicatur.Hoc igitur in reſolutione diligenter eſt conſiderandum.

Remouet dubium.

Eſt autem hîc attendendum,quòd quamuis determinatum ſit, quòd ex particulari maiore in prima figura non fit ſyllogiſmus: tamen non eſt hîc ſuperfluum dicere de hac (de qua dictum eſt) particulari: eò quod hæc, de qua dictum eſt, particularis quandam ſimilitudinem habet cum vniuerſali: & poſſet aliquis putare, quòd propter illam ſimilitudinem fieret ex ea ſyllogiſmus: cum enim dicitur, cui ineſt b. illi omni ineſt a. ſignificatur medium ſumi ſub extremo, & minus ſub medio, & a. ineſt vniuerſaliter contentis ſub b. quamuis non ſignificetur, quòd vniuerſaliter inſit omni b. & ideò verè eſt particularis & non ſyllogizabilis pro maiore propoſitione in prima figura:& ideo hoc impedimentum hîc oportuit determinari.

Notandum etiam, quòd huiuſmodi modi ſignificandi poſſunt etiam fieri in negatiua ſic, cui nullum ineſt b.illi nulli ineſt a. vel cui alicui non ineſt b. illi nulli ineſt a. vel cui omni ineſt b. illi nulli ineſt a. vel cui alicui ineſt b. illi nulli ineſt a. Et adhuc cui omni ineſt b. illi alicui non ineſt a. vel cui alicui ineſt b. illi alicui ineſt vel non ineſt a. & aliter multis modis poteſt variari,de quibus per ſingula dicere non oportet: quia ex hoc quod dictum eſt de vniuerſali affirmatiua qualiter circa eam ſit impedimentum, & quod hoc eſt remouendum: ita intelligitur in omnibus aliis non ſyllogizabilibus propoſitionibus, ſicut quando minor negatiua in prima figura, vel quando ambæ negatiuæ vel ambæ particulares, & huiuſmodi quando ſumuntur in ſimilitudine propoſitionum ſyllogizabilium: cum tamen non ſunt ſyllogizabiles.

CAPVT XI.

Qualiter fiat vel ſit facta propoſitionis per terminos expoſitio.

Non oportet arbitrari propter expoſitionem, &c.

Cvm autem in propoſitionum reſolutione in terminos aliquando accipiantur termini in abſtractione, qui in concretione poſiti erant in propoſitione: aliquando autem in recto,qui in propoſitione poſiti ſunt in obliquo: non oportet, quòd propter taliter exponere terminos aliquod accidat inconueniens:quando enim in obliquis ſyllogizatur vel in concretis, non intendimus de illis terminis quos ponimus ſyllogizari, ſed de illis qui per hos intelliguntur, ſcilicet rectos & abſtractos. Vnde non laboramus ſyllogizando, vt terminus poſitus hoc aliquid ſit quod ſyllogizatur: ſed potius facimus ſicut fit in geometricis: deſcriptam enim lineam quamcunque dicit geometer eſſe pedalem vel rectam, & magnitudinem ſiue longitudinem ſine latitudinem: quæ tamen talis non eſt, quia fortè nec pedalis,nec recta,nec ſine latitudine eſt: ſed tamen in demonſtrando ſic vtitur linea deſcripta: quia nec demonſtrat de iſta protracta vel deſcripta, ſed de ea quæ per iſtam intelligitur quando ex talibus ſyllogizat.

Vide primo poſter. text. com. 25.

Omnino enim quod non eſt, &c.

Omnino enim & vniuerſaliter quod in propoſitionibus primæ figuræ & aliis non eſt ſe habens vt totum vniuerſale, & vniuerſaliter ſumptum ad partem ſumptam ſub ipſo, ita quod aliud quod ſub ipſo ſumptum eſt ſe habeat ad id ſub quo ſumitur vt pars ad totum, ex nullo talium oſtendit vel ſyllogizat demonſtrator vel ſyllogizans: eò quod ex taliter ſe non habentibus adinuicem non fit ſyllogiſmus. Cum autem ex talibus terminis propoſitionum facimus expoſitionem in reſoluendo eam in terminos, expoſitione vtimur ſic ſiue tali modo, vt ſentiat ſiue intelligat ipſe qui diſcit vel reſpondet: ita ſcilicet,quòd impedimentum quod intendit & diſcat & hoc remoueat: non enim ſic aſſumimus terminos illos in propoſitione tanquam ſine his non poſſit per terminos aliter ſumptos demonſtrari, ſicut demonſtratur ex quibus fit

verè

verè ſyllogiſmus: ſed quia facilius intelligitur in his, quam in aliis.

CAPVT XII.

Qualiter aliquando eſt impedimentum ex hoc quod ea quæ in vno ſyllogiſmo poſita ſunt, in diuerſis figuris concludantur.

IN ſyllogiſmo autem qui non eſt ſimpliciter vnus, ſed vnus dicitur, quia ad vnam concluſionem principalem ſunt ordinati (ſicut proſyllogiſmus & ſyllogiſmus dicuntur vnus ſyllogiſmus, quia ad vnam concluſionem vltimam ſunt ordinati) & hoc aliquando facit impedimentum in reſolutione propoſitionum duarum in tres terminos. Et ideò non lateat nos, quoniam in eodem ſyllogiſmo non ſimpliciter vno, ſed vno & eodem in hoc quod plures ſunt ad vnam concluſionem manifeſtandam ordinati, non omnes concluſiones, quæ ſcilicet ſunt in ſyllogiſmo ſic vno ex proſyllogiſmis & principali ſyllogiſmo compoſito: quia ille multas habet concluſiones, quamuis ſyllogiſmus ſimpliciter vnus non habeat niſi vnam concluſionem: & talis ſyllogiſmi qui non ſimpliciter eſt vnus, concluſiones plures non poſſunt omnes per vnam & eandem figuram terminari. Sed contra vna quidem concluſio terminatur per hanc aliquam figuram: illa vero alia concluſio terminatur per aliam, ſicut patet in ſecundo tertiæ figuræ, in quo maior in proſyllogiſmo concluditur per primam vel ſecundam figuram, minor autem per primam tantum, & concluſio principalis per tertiam. Palam autem eſt ex arte ſuperius inducta, quoniam & reſolutiones propoſitionum in terminos ſecundum vniuſcuiuſque concluſionis proprietatem & figuram ſunt faciendæ.

Non lateat autem nos, &c.

Quoniam autem non omnis propoſitio concluſa ſcilicet in omni vel in qualibet figura, ſed potius in vna figura, quæcunque propoſitiones concluſæ ſunt diſpoſitæ, hoc cuilibet manifeſtum eſſe poteſt ex concluſione in qua figura propoſitio quælibet ſit quærenda: quia vniuerſalis negatiua concluditur in prima & ſecunda, & vniuerſalis affirmatiua in prima tantum, & particularis affirmatiua in prima & tertia: particularis autem negatiua in omnibus. Poteſt etiam cognoſci per extrema ad medium comparando: ſi enim inter extrema eſt medium, eſt prima figura: ſi autem ante extrema eſt, ſecunda eſt figura: ſi vero poſt extrema, tunc eſt tertia figura: & ſecundum hoc factæ ſunt propoſitionum in terminos reſolutiones.

Quoniam autem non omnis, &c.

* * *

CAPVT XIII.

De impedimento quod fit ex diffinitione.

ADhuc autem eſt vnum in reſolutione impedimentum, non in reſolutione ſyllogiſmi ſimpliciter, ſed in reſolutione ſyllogiſmi oſtenſiui redarguentis ad diffinitionis alicuius deſtructionem. Vnde ad diffinitiones quæ ſunt de numero non incomplexorum, ſed orationum complexarum, quæcunque per ſyllogiſmum ſunt redargutæ & reprehenſæ ad vnum aliquem terminum in diffinitione inconuenienter poſitum, non oportet niſi ponere terminum illum ad quem diffinitio redarguta eſt omnium illorum terminorum qui ſunt poſiti in termino qui eſt diffinitio, & non oportet ponere totam diffinitionem ſiue orationem diffinitiuam. In reſolutione talium minus contingit conturbari propter longitudinem, ſcilicet ablatam, quæ eſſet ſi tota oratio diffinitiua pro termino poneretur.

Et ad diffinitiones orationum, &c.

Huius autem exemplum eſt, vt ſi dicatur, quòd aqua eſt humidus potus: & velit aliquis hanc diffinitionem reprehendere & oſtendere, quòd humidus potus non eſt differentia aquæ: non oportet in ſyllogiſmo ponere totum, ſed diffinitum cum illa differentia quam reprehendat, ſicut aqua & potus ſic, nihil quod alicui accidit eſt ponendum in diffinitione ipſius: aquæ autem accidit potum eſſe: ergo per diffinitionem eſſentialem aqua non eſt potus.

CAPVT XIV.

Quod ſyllogiſmi ex hypotheſi ſic in terminos reduci non poſſunt.

AMplius autem quia ſyllogiſmi ex hypotheſi ex habitudine locali ſuam habent conſequentiam, & non ex ordine terminorum & poſitione propoſitionum in ſyllogiſmo, ideò ſyllogiſmos ex hypotheſi non eſt tentandum hoc modo in tres terminos reducere. In ſyllogiſmis enim ex hypotheſi non eſt, ſiue contingit reducere ex his quæ poſita ſunt in ſyllogiſmo: quia non ſunt poſita ex ordine trium terminorum, ſed potius ex habitudine locali. Tales enim ſyllogiſmi ex hypotheſi non ſunt oſtenſi per habitudinem terminorum per ſyllogiſmum oſtenſiuum, qui ſolus veram habet formam ſyllogiſmi. Sed potius in his qui fiunt per habitudines, ſunt conceſſiones quædam ad placitum reſpondentis, ſicut quando conceſſum eſt, quòd ſi in vno ſe ſic habet, in omnibus ſimiliter eſſe. Sicut ſi aliquis ponat, quod ſi vna quædam poteſtas non ſit aliquorum contrariorum, quod ſequatur ad hoc neque vnam aliquam non eſſe diſciplinam contrariorum: & hoc conceſſo diſputet aliqua inducendo contraria, vt ſanum &

Amplius autem ex hypotheſi, &c.

& ægrum,ſiue ſanatiuum & ægrotatiuum non eſſe vnius poteſtatis : quia ſi eſſent vnius poteſtatis,eſſent vnius actionis : & ſi eſſent vnius actionis eſſentialis, ſequeretur quod eſſent idem : & ſic idem ſimul eſſet ſanatiuum & ægrotatiuum : & ex hoc dicat eſſe oſtenſum, quoniam non omnium contrariorum eſt vna poteſtas : quia inſtantia eſt in ſano & ægro. Sed non adhuc eſt ex hoc oſtenſum, quòd non ſit vna diſciplina contrariorum, quamuis ex ipſa rei habitudine confiteri ſit neceſſe, quòd quorum non eſt poteſtas, quod illorum non ſit etiam vna diſciplina : ſed hoc confiteri non cogitur ex ſyllogiſmo, ſed potius ex conditione, hoc eſt, confeſſione dicta, hac ſcilicet, quod ſi probetur non eſſe vnam poteſtatem contrariorum, quòd probatum ſit non eſſe vnam diſciplinam. Talem igitur rationem non eſt reducere illa reductione, quæ reſolutio eſt propoſitionum in tres terminos. Sed benè probatur ſyllogiſticè, quod ſi ſanatiui & ægrotatiui non eſt vna poteſtas, quòd non omnium contrariorum eſt vna poteſtas : ſic enim fortaſſe fuit & ſit ſyllogiſmus oſtenſiuus hoc concludens. Illud autem quod ex hoc infertur, quòd non omnium contrariorum ſit vna diſciplina, eſt conditio ex confeſſione & habitudine locali & non ex conſequentia ſyllogiſtica.

Similiter autem & in his quæ impoſſibile, &c.

Similiter autem eſt etiam in his ſyllogiſmis qui per impoſſibile datum à reſpondente in oppoſito concluſionis verè per ſyllogiſmum oſtenſiuum ſyllogizatæ, per quod oppoſitum ſumptum cum maiore vel minore deducitur ad oppoſitum alterius præmiſſarum, quod eſt etiam impoſſibile. Hos enim vtiles ſyllogiſmos(cum non inferant ex diſpoſitione terminorum in figura, & ex modo combinationis propoſitionum, ſed arguant ex poſitione dantis oppoſitum) non eſt vel contingit reſoluere tali reſolutione, qua propoſitiones in terminos reſoluuntur, & alterum præmiſſorum, quod datum eſt in oppoſito concluſionis, & pro altera propoſitione ponitur in ſyllogiſmo deducente ad impoſſibile, non eſt ſecundum rem & diſpoſitionem figuræ & modi ſecundum realem ordinem medij ad extrema : ſed in tali ſyllogiſmo ſemper concluditur ex conditione data in oppoſito concluſionis, quod cum præmiſſis eundem terminorum non habuit ordinem, vt medium vel eſſet inter extrema, vel ante ea, vel poſterius eis.

Differunt autem à prædictis, &c.

Iſti tamen ſyllogiſmi qui ducunt ad impoſſibile, differunt à prius dictis ſyllogiſmis ex hypotheſi, qui fundantur ſuper ſimile (ſicut prius dictm eſt) in hoc, quoniam in illis qui ſunt per ſimilitudinem oportet reſpondentem prius confiteri poſitionem, quòd ſicut eſt in vno, ita ſit in aliis : eò quod ſecundum rem hoc non habet neceſſitatem : & ideò ad poſitionem reſpondentis tunc ſyllogizatur : oportet igitur in illis reſpondentem prius confiteri ſi debeant concedere vel non debeant ipſius reſpondentes. Cuius exemplum eſt, quòd ſi debeat concludi vnam eſſe diſciplinam contrariorum per hoc, quòd vna eſt poteſtas eorum : tunc enim prius confiteri oportet, quòd vna ſit poteſtas; & concedere oportet eſſe vnam diſciplinam omnium contrariorum per hoc, quod quorundam eſt vna poteſtas & vna diſciplina per hoc quod ſimiliter ſe habet in omnibus, ſicut in vno. Hoc autem in ſyllogiſmo ducente ad impoſſibile de neceſſitate concedens, etiamſi non confiteantur: quia coguntur per hoc principium, quòd contradictoria non ſunt ſimul vera, & quod de omnibus alterum eorum eſt verum. Concedent igitur neceſſario : eò quod ex ipſa oppoſitione contradictionis falſum ſtatim ex ipſa re manifeſtum ſit : ideò enim non ſtat cum altera præmiſſarum : quia contradictoria ſimul vera eſſe non poſſunt. Cuius exemplum, quòd ſi detur hoc inconueniens, quòd diameter eſt ſimeter, quod oppoſitum eſt huic veræ, diameter non eſt ſimeter : deducens ad hoc manifeſtè falſum, quod imparia in numeris ſunt æqualia paribus,ſiue fiunt paria,quod eſt impoſſibile ſecundum rem & non tantum ſecundum conceſſionem.

Plures autem & diuerſi, &c.

Sunt plures modi ſyllogiſmorum ex hypotheſi, ſicut in parte in antehabitis dictum eſt, & ſunt modi illi diuerſi in quibus concluditur ex conditione, & non ex diſpoſitione terminorum in figura & modo : & omnes iſtos modos oportet diligenter perſpicere, & pernotare diligenter differentias in quibus differunt à ſemuicem & ab oſtenſiuo ſyllogiſmo, & videre qui in terminos poſſint reduci,& qui non. Quæ autem ſint horum ſyllogiſmorum differentiæ, & quoties ſiue quot modis vtiliter fiunt ſyllogiſmi qui ſunt ex hypotheſi, poſtea in ſecundo iſtius ſcientiæ libro,& in proprio de ſyllogiſmis hypotheticis libro dicemus. Nunc autem quantum ad præſentem intentionem pertinet, tantum ſit nobis manifeſtum, quoniam huiuſmodi ſyllogiſmos hypotheticos non eſt reſoluere in terminos ſecundum figuræ diſpoſitionem : & iam diximus ob quam cauſam huiuſmodi reſolutio fieri non poteſt.

Dubitatio.

Si autem aliquis quærat, propter quid hoc ſit, quòd in ſyllogiſmo hypothetico (qui fit per ſimilitudinem ad conſtructionem vniuerſalis per particularem) oporteat vti præconfeſſione, in ſyllogiſmo autem ad impoſſibile quoad deſtructionem particularis non oportet vti præconfeſſione aliqua ?

Solutio.

Sed huius plana eſt ratio, hæc ſcilicet, quod deſtructo particulari neceſſario deſtruitur vniuerſale, ſiue quis confiteatur, ſiue non : ſed poſitio particularis non de neceſſitate ponit vniuerſale : & ideo in illo oportet vti præconfeſſione, vel non ſequitur concluſio.

Obiectio.

Siquis autem iterum obuiet, & dicat, quòd omne genus argumentationis reduci habet ad ſyllogiſmum : eſt autem ex hypotheſi ſyllogiſmus quoddam genus argumentationis : ergo reducitur in ſyllogiſmum. Adhuc autem arguatur : quorumcunque oppoſitorum non eſt vna poteſtas, non eſt eadem diſciplina : contrariorum non eſt vna poteſtas : ergo nec vna diſciplina : hic eſt ſyllogiſmus ex hypotheſi in formam oſtenſiui ſyllogiſmi reductus. Et ſi dicat aliquis, quòd non eſt ſyllogiſmus in prima figura, quia minorem habet negatiuam, formetur idem in ſimilitudine affirmationis,

tionis, ſic, quorumcunque eſt idem ſenſus, horum eſt vna diſciplina: oppoſitorum autem eſt idem ſenſus: ergo vna diſciplina.

Solutio. Ad hæc autem & omnia ſimilia dicendum, quòd omnis verus ſyllogiſmus infert ex his quæ poſita ſunt in ſyllogiſmo in terminorum diſpoſitione & modo combinationis propoſitionum, & non ex aliqua conditione vel locali habitudine antecedentis ad conſequens, vel è conuerſo: & ideò ſyllogiſmus ex hypotheſi ſecundum hunc modum ſyllogiſmi non eſt verè ſyllogiſmus: quia talem non habet terminorum diſpoſitionem & propoſitionum complexionem: & ideò etiam hac reductione reduci non poteſt. Et quod obiicitur, quòd omne genus argumentationis reducitur in ſyllogiſmum. Dicendum quòd verum eſt: ſed quodlibet genus argumentationis reducitur in ſuum ſyllogiſmum ſibi appropriatum: & ideò argumentatio quæ vim habet ex hypotheſi, reducitur in ſyllogiſmum hypotheticum: & alia quæ habet virtutem ex diſpoſitione terminorum, reducitur in ſyllogiſmum categoricum ſiue oſtenſiuum. *Ad quem ſyllogiſmum habeat reduci argumentatio ex hypotheſi.* Et per hoc patet, quòd ex argumentatione quam inducit, non formatur niſi ſyllogiſmus hypotheticus immediatè, ſic, quorumcunque eſt idem ſenſus, horum eſt eadem diſciplina: ſed contrariorum eſt idem ſenſus: ergo eadem diſciplina: ibi enim arguitur à poſitione antecedentis: & ideò tales concluſiones dicuntur non eſſe ſyllogizatæ ſyllogiſmo, qui verè ſyllogiſmi formam habet.

TRACTATVS VIII.

De reductione orationis ſyllogizatæ in vna figura in aliam figuram.

CAPVT I.

De reductione primæ figuræ in ſecundam, & è conuerſo.

Deinde dicendum eſt de propoſitione in vna figura ſyllogizata qualiter contingat eam reduci in figuram aliam. *Quæcunque autem in pluribus, &c.* Dicamus igitur, quòd talis reductio non contingit niſi in propoſitionibus quæ in pluribus figuris concluduntur: talem enim propoſitionem ſi concluditur in vna figura, eſt reducere in aliam, in qua eadem etiam concluditur propoſitio. Propter quod primus modus primæ figuræ non reducitur ad aliam: quia non concluditur niſi in prima figura. Similiter affirmatiui ſyllogiſmi primæ figuræ, ſicut tertius primæ, in ſecundam figuram reduci non poſſunt: quia ſecunda figura non concludit niſi negatiuè: ſed negatiui primæ, ſecundus ſcilicet & quartus, reducuntur in ſecundam: quia ſecundus primæ per conuerſionem maioris reducitur in primum ſecundæ. & ſimiliter ſyllogiſmus ſecundæ figuræ reducitur in primam figuram per conuerſionem propoſitionis, & aliquando tranſpoſitionem. Non tamen omnes ſyllogiſmi per conuerſionem propoſitionis alicuius poſſunt reduci: quia quartus ſecundæ ſic reduci non poteſt. Hoc autem manifeſtum erit in ſequentibus.

Si enim a. nulli b. &c. Incipiamus igitur à ſecundo primæ qui conſtat ex vniuerſali negatiua maiori & vniuerſali affirmatiua minori, ſic: ſi enim a. nulli b. ineſt. b. autem omni c. ineſt, concluditur quòd nulli c. ineſt a. in ſecundo primæ. Si autem conuertatur maior propoſitio vniuerſalis priuatiua ſiue negatiua: tunc iam variata poſitione medij erit ſyllogiſmus in media ſiue in ſecunda figura: nam in tali poſitione terminorum b. nulli a. ineſt: ita quod nullum a. eſt b. c. autem ineſt omni b. & concluditur in primo ſecundæ, quòd c. nulli a. ineſt, quæ eſt eadem concluſio quæ prius concluſa fuit per ſecundum primæ.

Similiter autem & ſi non vniuerſalis. Similiter autem fit reductio ſyllogiſmi primæ figuræ in ſecundā, quando non ſit ſyllogiſmus vniuerſalis, ſed particularis, ſicut in quarto primæ, qui conſtat ex vniuerſali negatiua maiori, & particulari affirmatiua minori, ſicut ſi dicamus a. quidem nulli b. ineſſe. b. autem ineſſe dicamus alicui c. concludetur enim in quarto primæ, quòd alicui c. non ineſt a. tunc enim iterum conuerſa ſimpliciter priuatiua vniuerſali maiori fit ſyllogiſmus in tertio ſecundæ, ſic, nullum a. b. quoddam c. b. ergo quoddam c. non eſt a. quæ eadem concluſio quæ prius in prima figura ſyllogizata eſt in quarto primæ.

Horum autem ſyllogiſmorum, &c. E conuerſo etiam eorum ſyllogiſmorum qui concludunt in ſecunda figura, eſt reductio in primam: & duo quidem vniuerſales ſecundæ figuræ reducuntur in ſecundum primæ: particularium autem ſyllogiſmorum ſecundæ figuræ alter ſolus (tertius ſcilicet) reducitur. Et hoc ſic patet per exemplum. Formetur enim primus ſecundæ, ſic, quòd a. medium nulli inſit b. & idem a. inſit omni c. ſic, nullum b. a. omne c. a. concluditur, quòd nullum c. b. in primo ſecundæ. Si autem conuertatur vniuerſalis priuatiua maior: tunc variato ſitu medij erit prima figura: tunc enim tali conuerſione facta b. nulli a. ineſt, & a. inerit omni c. & concluditur, quòd nullum c. b. ſicut prius per

ſecundum primæ. Si autem prædicatiuum ſiue propoſitio vniuerſalis affirmatiua ſit ad b. hoc eſt, ad maiorem extremitatem, hoc eſt, quòd maior ſit vniuerſalis affirmatiua, ſicut eſt in ſecundo ſecundæ figuræ: priuatiuum autem ſiue propoſitio vniuerſalis negatiua ſit ad c. minorem extremitatem, ita ſcilicet quod minor ſit vniuerſalis negatiua: tunc eodem modo per conuerſionem minoris vniuerſalis negatiuæ reducitur in ſecundum primæ figuræ: ſed tunc per tranſpoſitionem propoſitionum primus terminus ſiue maior ponendus eſt ad c. quod prius fuit minor extremitas: quod non fit niſi tranſpoſitione propoſitionum. Et huius cauſa eſt: quia minor propoſitio in prima figura non poteſt eſſe negatiua: taliter enim diſpoſitis terminis hoc idem c. nulli inerit a. b. autem omni c. inerit. a. autem inerit omni b. ſic. nullum a. c. omne b. a. concludetur per ſecundum primæ, quòd nullum c. b. & tunc conuertatur concluſio, nullum b. c. & erit eadem quæ concluſa fuit in ſecundo ſecundæ. Hoc igitur modo ſe habet reductio in vniuerſalibus ſyllogiſmis.

Si autem particularis ſit ſyllogiſmus, &c. Si autem particularis ſit ſyllogiſmus ſecundæ figuræ quando quidem priuatiuum vniuerſale fuerit ad maiorem extremitatem ſicut in tertio ſecundæ, reſolutio illius ſyllogiſmi fiet in primam figuram, vt ſi dicamus in maiori propoſitione, quòd a. medium nulli b. ineſt: & idem a. inſit alicui c. in minori propoſitione: concluditur enim, quòd aliquod c. non eſt b. per tertium ſecundæ: tunc enim conuerſa maiori priuatiua propter medij variationem prima erit figura: nam ſecundum hoc in maiori quidem propoſitione b. prædicatum nulli a. inerit. a. autem inerit alicui c. ſic, nullum a. b. quoddam c. a. concludetur quoddam c. non eſſe b. per quartum primæ: quæ eſt eadem concluſio, quæ prius concluſa per tertium ſecundæ.

Quando vero prædicatiuum. Quando verò prædicatiuum eſt ad maiorem extremitatem ſicut in quarto ſecundæ: tunc non poteſt fieri reſolutio ad primam figuram per conuerſionem, ſicut ſi dicamus in quarto ſecundæ, quòd a. prædicatum inſit omni b. & idem a. inſit non omni, ſed alicui c. ſic, omne b. a. quoddam c. non eſt a. concludetur per quartum ſecundæ, quòd non omne vel quoddam c. non eſt b. & tunc per conuerſionem non poteſt fieri reductio: quia maior propoſitio vniuerſalis affirmatiua non conuertitur, niſi particulariter: & ſi ſic conuertatur, ambæ præmiſſæ erunt particulares, & ex talibus non fit ſyllogiſmus.

Remouet dubium. Attendendum autem, quòd huiuſmodi reductio figurarum (de qua hìc loquimur) alia eſt ab illa de qua locuti ſumus in præhabitis, quando tractatum eſt de generatione ſyllogiſmorum: ibi enim reduximus ſyllogiſmos imperfectos ſecundæ & tertiæ in primam, & particulares primæ reduximus in vniuerſales primæ: eò quod in primo primæ perfectiſſimum eſt dici de omni, & in ſecundo primæ perfectiſſimum eſt dici de nullo, per quæ confirmatur primo & principaliter omnis ſyllogiſmus directam & oſtenſiuam habens confirmationem. Hic autem per reductionem figurarum tractantes, nihil aliud intendimus, niſi conformitatem figurarum oſtendere, & qualiter vna oritur ab alia, medij & extremorum variatione in ſitu duarum propoſitionum. Propter quod ad hoc quod hic intendimus oſtendendum, non oportet ad ſingulorum ſyllogiſmorum reductionem, nec per excluſionem inſtantiarum iſtam reductionem verificare: quia in quibuſdam ſic de figura in figuram reductis ſatis oſtenſa eſt conformitas figurarum.

CAPVT II.

De reductione ſyllogiſmorum particularium primæ figuræ in tertiam, & è conuerſo.

Rurſum qui in tertia quidem, &c. Hanc autem quæ dicta eſt reductionem proſequentes per ſingulas figuras in ſe inuicem dicimus, rurſus reſoluendo ſyllogiſmos primæ in tertiam, & è conuerſo, quòd non omnes ſyllogiſmi qui ſunt in tertia figura, reſoluuntur in primã: quia quintus tertiæ per conuerſionem propoſitionis reſolui non poteſt, ſed per impoſſibile reducitur: de qua reductione non eſt hìc noſtra intentio. Syllogiſmi autem particulares primæ figuræ ambo reſoluuntur in tertiam: & hoc primo patet in tertio primæ. Inſit enim a. maius extremum omni b. medio. b. autem medium inſit alicui c. minori extremo: concluditur per tertiam primæ, quòd aliquod c. eſt a. cum ergo ſimpliciter in terminis conuertatur minor propoſitio quæ eſt particularis affirmatiua, hæc ſcilicet, quoddam c. eſt b. tunc è conuerſo quoddam b. eſt c. a. vero omni b. inerat in maiori propoſitione: quare ſiue propter quod variato medio ex conuerſione minoris fit tertia figura.

Et ſi priuatiuus ſit ſimiliter, &c. Similiter autem eſt & ſi ſit quartus primæ qui eſt ſyllogiſmus priuatiuus: quia etiam ille reducitur minoris propoſitionis (quæ eſt particularis affirmatiua) conuerſione: eſt enim talis quartus primæ, nullum b. eſt a. quoddam c. eſt b. ergo quoddam c. non eſt a. & ſi conuertatur particularis affirmatiua minor, tunc erit talis ſyllogiſmus, nullum b. eſt a. quoddam b. eſt c. & concluditur, quod quoddam c. non eſt a. per quartum tertiæ: & vtriuſque ſyllogiſmi eſt eadem concluſio.

Horum autem ſyllogiſmorum qui, &c. Eorum autem ſyllogiſmorum qui ſunt in tertia figura (quæ poſtrema eſt inter figuras) vnus tantum eſt, ſcilicet quintus tertiæ, qui per conuerſionem propoſitionis non reſoluitur in primam figuram. Et huius cauſa: quia in eo priuatiua propoſitio minor non ponitur vniuerſaliter quæ conuerti poſſit, ſed eſt vniuerſalis affirmatiua, & maior eſt particularis negatiua. Alij autem omnes ſyllogiſmi tertiæ figuræ reſoluuntur in primam figuram: & hoc patet in primo tertiæ qui conſtat ex ambabus vniuerſalibus affirmatiuis, ſic: prædicetur enim de omni c. medio, & a. maior extremitas, & b. minor extremitas, ſic, omne c. a. & omne c. b. concludetur per primum tertiæ, quod quoddam c.

dam c. eſt b. cum igitur conuertatur vniuerſalis affirmatiua in particularem, ſequitur, quod c. conuertetur ad vtrumque, ſcilicet a. & b. particulariter: ſequitur ergo, quòd a. inerit alicui b. quia ſi conuertatur minor, ſequitur, quòd a. inerit alicui b. per tertium primæ, ſic, omne c.a. quoddam b.c. ergo quoddam a. b. & ſic erit prima figura reſoluto primo modo tertiæ in tertium primæ: ſiquidem a. inerit omni c. in maiori. c. verò inerit alicui b. in minori: & ſequitur, quòd aliquod b. eſt a.

Si quidem a. omni c. &c.

Similiter autem eſt de reductione quarti tertiæ in primam figuram, qui etiam eſt affirmatiuus, & reducitur in tertium primæ: quartus enim tertiæ conſtat ex vniuerſali affirmatiua maiori & particulari affirmatiua minori, & reducitur in tertium tertiæ per conuerſionem minoris, ſic, omne c.a. quoddam b. c. ergo quoddam c. a. & ideò ſimilis ratio eſt in primo & quarto: quia in minori propoſitione particulari affirmatiua in quarto conuertitur b. ad c. hoc eſt, prædicatum in ſubiectum.

Si autem b. quidem omni c. &c.

Similiter autem eſt in tertio tertiæ, in quo maior eſt particularis affirmatiua, & minor vniuerſalis affirmatiua, vt ſi dicamus, quòd b. minor extremitas ineſt omni c. in minori. a. autem maior extremitas alicui c. ineſt in maiori: tunc fiet reſolutio conuertendo maiorem, & per tranſpoſitionem propoſitionum: & ideò oportet tunc, quòd b. primus terminus ponatur ſiue maior, propter propoſitionum tranſpoſitionem: tunc enim talibus conuerſione & tranſpoſitione factis b. inerit omni c. c. autem alicui a. inerit: & tunc ſequitur in tertio primæ, quòd b. ineſt alicui a. & quoniam conuertitur particularis affirmatiua, tunc etiam conuertetur concluſio, ita quòd b. alicui a. inerit: & ſic conuerſione maioris & tranſpoſitione propoſitionum & conuerſione concluſionis erit tertius primæ figuræ.

Et ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, &c.

Et ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus in tertia figura, ſiquidem vniuerſales ſint ambo termini in maiori & minori propoſitione ſumpti, ſicut in ſecundo tertiæ, qui conſtat ex vniuerſali negatiua maiori, & vniuerſali affirmatiua minori: ſimiliter ſumendum eſt quantum ad reductionem in primam figuram. Inſit enim b. omni c. in minori propoſitione. a. autem inſit nulli c. in maiori: ergo per conuerſionem minoris vniuerſalis affirmatiuæ alicui b. inerit c. a. autem in maiori nulli inerit c. propter quod in tali ſyllogiſmo medium erit c. & fiet ſyllogiſmus talis, nullum c.a. aliquod b.c. ergo aliquod b. non eſt a. qui eſt quartus primæ: & ſic ſecundus tertiæ reducitur in quartum primæ.

Similiter autem & ſi priuatiua vniuerſalis, &c.

Similiter autem eſt in ſexto tertiæ: quia ſimiliter eſt quantum ad reductionem ſi vniuerſalis maior in ſyllogiſmo tertiæ ſit priuatiua, ſicut eſt in ſexto modo tertiæ, & particularis affirmatiua ſit minor: ſecundum talem enim diſpoſitionem a. quidem nulli c. ineſt in maiori. c. autem alicui b. inerit in minori conuerſa: & concludetur per quartum primæ, quòd quoddam b. non eſt a.

Si autẽ particularis ſumatur priuatiua, &c.

Si autem particulariter ſumatur priuatiua propoſitio maior, & minor ſit vniuerſalis affirmatiua, ſicut eſt in quinto tertiæ, non erit illius ſyllogiſmi reſolutio in primam figuram per conuerſionem alterius propoſitionis. Et huius exemplum eſt, vt ſi b. quidem omni c. ineſt in minori. a. autem alicui c. non ineſt in maiori propoſitione: tunc non erit per conuerſionem reductio: quia non eſt ibi propoſitio quæ conuerti poſſit, niſi minor vniuerſalis affirmatiua, quæ eſt b. c. propoſitio: quæ ſi conuertatur, vtræque propoſitiones præmiſſæ erunt particulares: & ex ambabus particularibus nihil ſequitur in aliqua trium figurarum. Sic ergo tertia in primam, & prima in tertiam reducitur.

Manifeſtum autem quoniam, &c.

Ex his autem quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quòd ad reſoluendum iſtas duas figuras, ſcilicet primam & tertiam ad ſeinuicem, conuertendam eſt propoſitio minor, quæ eſt ad minorem extremitatem: hac enim conuerſa in vtraque figura variabitur medium: & fit tranſmutatio vnius figuræ in aliam.

Obiectio.

Attendendum autem, quod inſtantia videtur eſſe contra ea quæ dicta ſunt de tertio modo tertiæ figuræ, in quo fit reductio per conuerſionem maioris. Sed hoc citius ſolui poteſt

Solutio.

& faciliter, dicendo, quòd id quod dictum eſt in illius modi conuerſione, intelligitur de his qui habent maiorem vniuerſalem. Poſſet etiam

Aliter.

dici, quòd minor vocatur in qua poſt conuerſionem prædicatur medium, & ſubiicitur minor extremitas.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quare prima figura reducitur in ſecundam potius per conuerſionem maioris, quam per conuerſionem minoris?

Solutio.

Dicendum ad hoc, quòd prima figura & ſecunda conueniunt in ſitu medij & in ſitu minoris extremitatis, ſed diſcordant in ſitu maioris extremitatis: & illam oportet conuertere quæ eſt ad maiorem extremitatem. Huius etiam cauſa eſt: quia ſecunda figura deſcendit à prima per maioris propoſitionis conuerſionem, ſicut in antehabitis dictum eſt.

CAPVT III.

De reductione ſecundæ in tertiam, & è conuerſo.

Horum autem qui in media, &c.

HOrum vero particularium ſyllogiſmorum duorum qui in media ſunt figura, alter quidem per conuerſionem & reſoluitur in tertiam, ſcilicet tertius: alter verò, ſcilicet quartus, per conuerſionem in tertiam figuram non reſoluitur: nam in tertio vbi maior eſt vniuerſalis negatiua quæ conuerti poteſt, ſyllogiſmus reſoluitur in tertiam per vtriuſque propoſitionis conuerſionem. Si enim a. medium nulli b. ineſſe dicatur in maiori, & idem a. alicui c. dicatur ineſſe in minori, conuertitur vtraque propoſitio: & tunc conuerſa maiore b. nulli a. dicetur ineſſe, & c. dicitur ineſſe alicui a. & tunc medium eſt a. ſic, nullum a. b. aliquod a.c. & patet, quòd eſt tertia figura.

Quãdo autem a. omni b. &c.

In quarto autem ſecundæ qui conſtat ex vniuerſali affirmatiua maiori & particulari negatiua minori, quando ſcilicet in maiori propoſitione a. dicitur ineſſe omni b. & idem a. alicui

alicui c. dicitur non ineſſe: tunc non poteſt reſolutio fieri. Et huius cauſa eſt: quia ex conuerſione fit, quod neutra propoſitionum conuerſarum eſt vniuerſalis: quia vniuerſalis affirmatiua non niſi particulariter conuertitur: ex ambabus autem particularibus non fit ſyllogiſmus.

Quādo autē ex tertia ſunt figura, &c.

E conuerſo autem ſyllogiſmi qui ſunt in tertia figura, reſoluuntur in mediam figuram quantum ad modos negatiuos: eò quod ſecunda figura non concludit niſi negatiuè: & ideo ſecundus & ſextus tertiæ reducuntur in ſecundam figuram, ſed non primus & tertius & quartus: quia illi affirmatiuas habent concluſiones. Secundus autem & ſextus in ſecundam reducuntur per conuerſionem vtriuſque propoſitionis. Quando ergo vniuerſalis priuatiua eſt maior, vt ſi dicatur, quòd a. nulli c. ineſt, & in minori, quòd b. alicui c. ineſt, ſicut in ſexto tertiæ. Aut ſi dicatur a. nulli c. ineſſe in maiori, & b. dicatur omni c. ineſſe in minori, ſicut in ſecundo tertiæ. Tunc enim in conuerſione vtriuſque propoſitionis c. nulli inerit a. quæ eſt conuerſa maioris, & idem c. inerit alicui b. ex conuerſione minoris: & facta eſt ſecunda figura in tertio modo ſecundæ figuræ.

Si autē particularis, &c.

Si autem particularis propoſitio ſit priuatiua & maior, ſicut eſt in quinto tertiæ, non poteſt reſolui in ſecundam per propoſitionis conuerſionem: eò quod particularis negatiua non conuertitur in terminis: & ſi vniuerſalis affirmatiua quæ eſt minor, conuertatur, ambæ præmiſſæ erunt particularess: & ex talibus non fit ſyllogiſmus.

Manifeſtum autem, quoniam, &c.

Et ex his manifeſtum eſt, quòd iidem ſyllogiſmi, ſcilicet quartus ſecundæ, & quintus tertiæ, in his figuris (media ſcilicet & tertia) non reſoluuntur, qui nec in primam ex ſecunda vel tertia ſunt reſoluti. Manifeſtum eſt etiam pro omnibus aliis ſyllogiſmis ſecundæ figuræ & tertiæ in primam figuram per conuerſionem propoſitionum reductis, quòd iſti duo ſoli clauduntur ſiue reducuntur per impoſſibile: quia per conuerſionem propoſitionum reduci non poſſunt. Ex prædictis ergo manifeſtum eſt, quomodo oportet ſyllogiſmos reducere: & ex hoc manifeſtum eſt, quòd figuræ omnes reſoluuntur ad ſeinuicem & qualiter hoc fit.

Omnes ſyllogiſmi poſſunt reduci, et impoſſibile.

Attendendum autem eſt hic, quòd licet dictum ſolum quartum ſecundæ & quintum tertiæ reduci per impoſſibile, per hoc non excluditur quin omnes alij ſyllogiſmi per impoſſibile poſſint reduci: ſed hoc ideò dictum eſt, quia cum alij & per conuerſionem & per impoſſibile poſſint reduci, duo dicti ſyllogiſmi ſolum per impoſſibile reducuntur.

Quare in reductione tertia figura ad ſecundam, oportet vtramque conuerti propoſitionem.

Attendendum etiam eſt, quia ſecunda figura & tertia diſconueniunt in ſitu vtriuſque extremitatis, & etiam in ſitu medij: ideò in reductione vnius illarum figurarum ad aliam, oportet vtramque conuerti propoſitionem.

Remouet dubium.

Adhuc notandum, quòd quamuis per impoſſibile ſit quædam reductio, tamen nihil de ea determinatur hic: quia reductio per impoſſibile non eſt niſi argumentationis oſtenſio, & non eſt ad figuram conuerſio, ſed conuerſio propoſitionis & oſtenſio eſt argumentationis & mutatio poſitionis terminorum in ſitu: & per hoc oſtendit formam ſyllogiſmi quæ eſt figura vel figuræ mutatio.

TRACTATVS IX.

De excluſione erroris dicentium negatiuam de prædicato finito idem eſſe cum affirmatiua de prædicato infinito.

CAPVT I.

De differentia earum adinuicem.

Qvia verò termini ſyllogiſmorum in quos reſoluuntur, aliquando finiti, & aliquando ſunt infiniti: & quando ſunt infiniti, videntur eſſe negatiui: ita quòd quidam dicebant, quod tales termini vniuerſaliter conuertibiles eſſent cum negatiuis: oportet hic de talium terminorum interponere conſequentia.

Remouet dubium.

Quamuis enim in lib. perihermenias aliquid dictum ſit ratione oppoſitionis de qua ibi agitur, tamen quia incidenter ibi dictum eſt & diminutè, oportet quòd hîc ſufficientius determinetur.

Differt autē in conſtruēdo, &c.

Dicamus igitur, quòd differentiam habet (in conſtruendo in ſyllogiſmo affirmatiuo, vel deſtruendo in ſyllogiſmo negatiuo) opinari vtrum idem aut diuerſum ſignificent affirmatiua de prædicato infinito, & negatiua de prædicato finito: ſicut ſi dicamus, non eſt hoc, & eſt non hoc: & hæc duo ad idem ſubiectum aliquod referamus: & hoc eſt ac ſi dicamus, quòd non eſſe album idem ſignificet ei quod eſt eſſe non album. Hæc enim non idem ſignificant: quod ſic probatur: quia eius quæ dicit propoſitio eſſe album, non eſt oppoſita negatio ea propoſitio quæ eſt eſſe non album: eò quod ambæ iſtæ ſunt affirmatiuæ: ſed eius quæ eſt eſſe album, negatiua eſt non eſſe album, quando ambo prædicata, affirmatiuum

ſcilicet

ſcilicet & negatiuum, ad idem ſubiectum referuntur. Ratio autem huius prima eſt hæc: quia ſimiliter ſe habent hæc prædicta ad vnum ſubiectum in propoſitionibus de ineſſe ſicut in modalibus ſe habent. Nam ſicut ſe habet, poſſibile eſt ambulare, ad poſſibile eſt non ambulare: ſic ſe habet ea quæ eſt album, ad eam quæ eſt non album. Poſſunt autem ſimul eſſe veræ, poſſibile eſt ambulare, poſſibile eſt non ambulare: propter quod ſequitur, quòd vna non eſt negatio alterius: ergo nec illa quæ dicit, eſt non album, negatio eſt eius quæ dicit, eſt album: eſt autem negatio eius hæc, non eſt album: ergo ea quæ dicit, eſt non album, non idem ſignificat cum ea quæ dicit, non eſt album. Quod ex hoc patet: quia hæc duo prædicata, ſcit bonum vel eſt ſciens bonum, in ſignificando nihil differunt, ſicut nec iſta prædicata differunt, poteſt ambulare, vel eſt potens ambulare: propter quod ſequitur, quòd oppoſita iſtorum nihil differunt: oppoſita autem ſunt, non poteſt ambulare, & non eſt potens ambulare. Si autem detur, quòd ea quæ dicit, non eſt potens ambulare, idem ſignificat cum ea quæ dicit, eſt potens non ambulare: tunc ea quæ dicta ſunt eſſe oppoſita, ſimul inerunt eidem, ſcilicet eſt potens ambulare, & non eſt potens ambulare, ſi hoc idem eſt ei quod eſt potens non ambulare: quia idem ſimul poteſt ambulare, & poteſt non ambulare: ſicut & idem ſimul eſt ſciens boni, & ſciens non boni: quamuis non ſit ſimul ſciens boni, & non ſciens boni: affirmatiua autem & negatiua oppoſitæ non erunt vnquam ſimul in eodem: ſequitur igitur, quòd eſſe non bonum & non eſſe bonum, non ſunt idem ſecundum ſignificatum. Cuius ratio eſt: quia omnium proportionalium ſecundum æquipollentiam & conuertibilitatem, hæc proportio eſt, quòd ſi alterum inſit alicui, quod inſit & reliquum: & ita ſi idem eſſet eſſe non album quod eſt non eſſe album, cuicunque ineſſet vnum, eidem ineſſet & reliquum.

Neque eſſe non æquale, &c. Secunda ratio ad idem probandum hæc eſt, & fundatur in hoc, quòd affirmatiua de prædicato infinito aliquid ponit, negatiua autem de prædicato finito nihil ponit: quod patet per hoc, quòd eſſe non æquale, & non eſſe æquale, non ſunt idem: huic enim quæ dicit eſſe non æquale, ſubiacet aliquid quod quidem eſt inæquale quando ad magnitudinem comparatur: illi verò quæ dicit non eſſe æquale, nihil ſubiacet ſiue ad magnitudinem comparetur ſiue non: quia negatio nihil relinquit eorum quæ poſuit affirmatio. Et hoc ideò eſt: quia non omne ens vel non ens æquale eſt vel inæquale: quia quod non eſt quantum, nec æquale neque inæquale eſt. Omne autem quod eſt, vel non eſt, aut æquale eſt, aut non eſt æquale: de quolibet enim ente vel non ente alterum contradictoriorum eſt verum: & ſicut inæquale aliquid ponit propter priuationem, ſic terminus infinitus ponit aliquid, quamuis ſit infinitum quod ponit.

Amplius eſt non album, &c. Amplius autem tertia ratio ad idem eſt: quia iſtæ duæ propoſitiones, eſt non album lignum, & non eſt album lignum, non ſunt ſimul in vno ſignificato. Quod patet: quia ſi eſt lignum non album, patet quòd ſupponitur eſſe lignum, quamuis priuetur ab ipſo album. Cum autem dicitur, non eſt album lignum, non neceſſe eſt lignum eſſe: quia negatio tollit totum: eſt enim de amphora verum dicere, quòd non eſt lignum album, cum nec lignum ſit, nec album: ſed de amphora non eſt verum dicere, quòd eſt lignum non album.

Ex his ergo tribus rationibus manifeſtum eſt, quòd eius propoſitionis quæ dicit, eſt bonum, non eſt negatio illa quæ dicit, eſt non bonum. Si ergo de omni vno ente vel non ente eſt affirmatio vel negatio vera: & patet iam, quòd iſta quæ dicit, eſt non bonum, non eſt negatio, palam eſt, quoniam affirmatio erit aliquo modo: eſt enim affirmatio de prædicato infinito, qui eſt modus quidam affirmationis. Omnis autem affirmationis eſt aliqua negatio. Sequitur ergo, quòd & huius quæ dicit, eſt non bonum, ſit aliqua negatio: & eſt ea quæ dicit, non eſt non bonum. Patet igitur, quòd non idem ſignificant affirmatiua de prædicato infinito, & negatiua de prædicato finito in terminis vel conſequentiis ſyllogiſmorum.

Hic autem aduertendum eſt, quòd cum dicitur, de quolibet dicitur eſſe æquale vel non eſſe æquale, fit diſtributio pro quolibet ente & non ente: ſicut cum dicitur, quòd de quolibet eſt affirmatio vel negatio vera. Cum autem dicitur, quòd non de quolibet dicitur eſſe æquale vel eſſe non æquale, diſtributio fit eodem modo: & ideò non de quolibet dici poteſt: quia non æquale ponit aliquid, ſicut dictum eſt in antehabitis.

CAPVT II.

De conſequentiis propoſitionum affirmatiua de prædicato infinito, & negatiua de prædicato finito adinuicem.

Habent autem ordinem, &c. Propoſitiones autem affirmatiuæ de prædicato infinito, & negatiuæ de prædicato finito, hunc quem dicemus ordinem conſequentiæ habent adinuicem. Sit enim eſſe bonum in quo a. non eſſe autem bonum ſit in quo b. eſſe autem non bonum in quo c. & hoc ſit ſumptum ſub b. & poſitione ſitus in conſequentia, & ſub poſitione eſſentiali ſicut ſpecies accipitur ſub genere: non autem eſſe non bonum, ſit in quo d. quod eodem modo accipiatur ſub a. ſicut c. acceptum eſt ſub b. tali autem facta diſpoſitione terminorum omni ei quod eſt vel non eſt, inerit aut a. aut b. quia inter illa eſt contradictio ſimplex: & hæc duo nulli inerunt eidem ſimul. Adhuc autem ſic, omni ineſt aut c. aut d. & nulli eidem ſimul: quia inter c. & d. eſt contradictio de prædicato infinito. Adhuc autem ſequitur, quòd cuicunque ineſt c. prædicatum infinitum, eidem omni neceſſe eſt ineſſe b. prædicatum negatum: quod ex hoc probatur: quia ſi verum eſt dicere de aliquo infinitè, quoniam eſt non album, de eodem verum erit dicere negatiuè, quoniam non eſt

eſt album: impoſſibile enim eſt aliquid ſimul eſſe album & eſſe non album, & impoſſibile eſt ſimul eſſe lignum album, & eſſe lignum non album: propter quod ſi alicui non inerit affirmatio, oportet negationem ineſſe.

Si autem quod eſt b. &c. Et quamuis ſic ad priuationem ſequatur negatio, non tamen conuertitur, quòd etiam ad negationem ſequatur priuatio. Vnde ei quod eſt b. (quod eſt negatio ſimplex) non ſemper ſequitur c. quod eſt priuatiuum: & eſt inſtantia: quia quod omnino non eſt lignum, nec eſt lignum album, nec lignum non album: & ſic ad hoc quod eſt, non eſt lignum album, non ſemper ſequitur, eſt lignum non album.

E conuerſo autem cui ineſt, &c. In oppoſitis autem iſtorum eſt conſequentia è contrario: quia cuicunque ineſt a. (quod eſt ſimplex affirmatio) illi omni vniuerſaliter ineſt d. quod eſt negatio prædicati infiniti: quia omne quod eſt album, non eſt non albū. Quod autem a. ſit antecedens & inferens d. probatur ex hoc: quia ſi de quolibet alterum contradictoriorum eſt verum, & c. & d. contradictoria, alterum illorum dicetur de a. aut ergo de ipſo verificabitur c. aut d. & quia c. non verificatur de a. eò quod aliquid non poteſt ſimul eſſe album & eſſe non album, ſequitur quòd hoc inerit quod eſt d. quod eſt contradictorium ad c. Et hoc patet in terminis: quia de eo quod eſt album, verum eſt dicere, quoniam ipſum non eſt non album. E conuerſo autem a. non ſequitur ad d. ſemper: quia de eo quod omnino non eſt lignum, non eſt verum dicere, quòd ſit a. quod eſt lignum album: propter quod contingit d. eſſe verum de aliquo, de quo a. non eſt verum: quod enim omninò non eſt lignum, non eſt lignum non album: & tamen non ſequitur, quod ſit lignum album. Palam etiam eſt, quoniam a. c. quæ ſunt contradictoria, nulli eidem inſunt, quamuis b. & d. contingat aliquando eidem ineſſe: eò quod neutrum eſt oppoſitum ad aliud. b. enim eſt negatio ſimplex prædicati finiti. d. autem negatio prædicati infiniti: & hæ duæ negationes non ſunt oppoſitæ.

Similiter autem ſe habent, &c. Sicut autem dictum eſt, quòd ſecundum conſequentiam prædicata infinita ſe habent ad ſubiecta ſecundum poſitionem oppoſitionis vel conſequentiæ: ita ſe habent etiam ad prædicata poſitiua finita priuatiuè dicta prædicata: ſicut inæquale ſe habet ad æquale, & iuſtum ad iniuſtum: & hoc patet ſi in conſequentia ponatur in terminis: ſit enim æquale in quo a. non æquale negatum in quo b. inæquale priuatum in quo c. non inæquale ſit in quo d. qui ſunt iidem termini qui fuerunt finitorum & infinitorum. Et ideò ex iſtis ſequuntur quatuor concluſiones, ſcilicet quod ad affirmatiuam prædicati priuatiui ſequitur negatiua finiti prædicati, & non è conuerſo, ſicut, eſt inæquale: ergo non eſt æquale, & non è conuerſo. Et quod è contrario ad affirmatiuam de prædicato finito, ſequitur negatiua de prædicato priuatiuo, & non è conuerſo, ſicut, eſt æquale: ergo non eſt inæquale, & non è conuerſo. Et quod affirmationes quæ antecedunt, ſunt incompoſſibiles de eodem, ſicut, eſt æquale, eſt non æquale: & quod negationes ſunt de eodem compoſſibiles, ſicut, non eſt æquale, & non eſt inæquale, vel non æquale.

Nota quatuor concluſiones vel regulas.

In pluralibus autem quorum, &c. Idem autem eſt ſi termini accipiantur in materia contingenti: quantum ad hoc autem eſt idem, quòd eodem modo differunt negationes & affirmationes de prædicato infinito ſcilicet & de prædicato finito: & hoc ſiue accipiantur in numero plurali ſiue in numero ſingulari. In pluribus autem dico ſumi de numero, quorum his quidem ineſt prædicatum, aliis autem non ineſt: hoc enim oportet, quòd ſit in materia contingenti, & accipiatur in tota vniuerſaliter pluralitate cum ſigno vniuerſali diſtributiuo. In pluribus enim talibus ſiue vniuerſalibus, quorum his quidem ineſt prædicatum, ſicut in affirmatiua: his autem non ineſt, ſicut in negatiua: ſimilis eſt differentia affirmationis de prædicato finito, & negationis de prædicato finito, ad affirmationem de prædicato infinito, & negationem eiuſdem de prædicato infinito: negatiua enim de prædicato finito ſimpliciter eſt vera ſiue in plurali ſiue in ſingulari ſumatur, ſic, non ſunt omnia animalia alba, ſiue in ſingulari cum diſpoſitione vniuerſali, ſic, non omne vel non vnumquodque animal eſt album: ambæ enim iſtæ ſunt veræ in materia contingenti: ſed illæ de prædicato infinito in eadem materia ſunt falſæ: hæ enim ambæ falſæ ſunt, quoniam vnumquodque vel omne animal eſt non album: & ſimiliter in plurali accepta, quoniam omnia animalia ſunt non alba. Patet igitur, quòd cum ſint veræ, iſtæ autem falſæ, quòd differunt abinuicem. Similiter autem eſt etiam ſi vniuerſaliter in ſingulari numero ſumatur. Vnde patet, quòd eius propoſitionis quæ eſt, omne animal eſt album, non eſt contradictoriè oppoſita ea quæ dicit, omne animal eſt non album: ambæ iſtæ falſæ ſunt ſimul in contingenti materia: ſed iſta erit ſua contradictoria, non omne animal eſt album.

Quomodo intelligenda ſunt prius dicta. Et attendendum, quòd illud quod dictum eſt, non tenet niſi in materia contingenti, & non in materia neceſſaria vel impoſſibili: ſi enim dicatur, omnis homo eſt non aſinus, & nullus homo eſt aſinus, iſtæ ſimul ſunt veræ. Adhuc autem cum dicitur conſequentia hæc eſſe bona: eſt non bonum: ergo non eſt bonum, & non è conuerſo: intelligendum, quòd hæc conſequentia tenet in terminis communiter, prout communiter hæc prædicata comparari poſſunt ad vnum ſubiectum ſiue vniuerſaliter ſiue non vniuerſaliter ſumptum, dummodo tamen fiat horum prædicatorum ad idem ſubiectum comparatio & in antecedente & in conſequente propoſitione. Vnde in vniuerſalibus benè ſequitur, ſi vtrobique ſumatur ſignum vniuerſale, ſic, omnis homo eſt non bonus: ergo non omnis homo eſt bonus: vel ergo omnis homo non eſt bonus. Similiter etiam ſequitur in non vniuerſalibus, homo eſt non bonus: ergo homo non eſt bonus.

Obiectiones. Videtur tamen in his deficere conſequentia à prædicato infinito ad prædicatum negatum: & hoc oſtenditur in terminis ſic: video non hominem: non ſequitur, non video hominem. Et ſi dicat aliquis, quòd conſequentia

tia prædicta non tenet, niſi cum verbo ſubſtantiuo, & non cum verbo adiectiuo. Adhuc hoc dato videtur non valere: non enim ſequitur. Sortes fuit non iuſtus: ergo Sortes non fuit iuſtus. Similiter non ſequitur. Sortes erit non albus: ergo Sortes non erit albus. Si fortè dicatur, quod conſequentia iſta eſt intelligenda cum verbo ſubſtantiuo de præſenti, & non de præterito, vel de futuro. Adhuc ſi etiam hoc concedatur, videtur non valere: non enim ſequitur, eſt non duplum: ergo non eſt duplum: ſicut nec ſequitur, eſt non æquale: ergo non eſt æquale.

Solutiones.

Ad huiuſmodi autem notandum, quòd conſequentia prædicta non tenet niſi in prædicatis quæ dicunt formas abſolutas, ſicut ſunt album, nigrum, & huiuſmodi, & non tenet in relatiuis. Et ideò notandum eſt, quòd ad hoc quod ex termino infinito ſequatur terminus negatiuus, oportet quod fiat conſequentia cum verbo ſubſtantiuo de præſenti, & in terminis abſolutis & non relatiuis. Adhuc autem notandum, quòd cum dictum eſt has duas negationes, non eſſe bonum, & non eſſe non bonum, alicui vni ſimul poſſe ineſſe, intelligendum eſt, quòd iſtæ duæ negationes, quamuis nulli actu exiſtenti ſimul poſſint ineſſe, eò quod non eſt aliquod ens cui non conueniat vel non eſſe iuſtum, vel non eſſe non iuſtum, & hæc duo nulli enti ſimul inſunt: tamen non enti ſimul conueniunt: quia id quod non eſt, non eſt iuſtum, & non eſt non iuſtum. Sed tamen aliæ duæ, ſcilicet non eſſe lignum album, & non eſſe ligum non album, eidem exiſtenti poſſunt ſimul conuenire ſicut lapidi. Adhuc autem intelligendum eſt, quòd terminus priuatiuus & infinitus ſic ſe habent adinuicem, quod ſequitur terminus infinitus ad priuatiuum: terminus enim priuatiuus ponit potentiam ad ſuam aptitudinem, ſed priuat formam: terminus autem infinitus neutrum iſtorum ponit: & ideò ſequitur, ſi eſt iniuſtum: ergo eſt non iuſtum: ſed non conuertitur: quia plus tollitur per terminum infinitum, quam per priuatiuum.

Limitationes illius regula ab affirmatiua de prædicato infinito ad negatiuam de prædicato finito valet conſequentia.

Quare terminus infinitus ſequitur priuatiuum, & non è contra.

Quoniam autem palam, &c.

Quoniam autem iam palam eſt, quòd aliud ſignificant negatiua de prædicato finito, & affirmatiua de prædicato infinito, ſicut patet cum dicitur, eſt non album, & non eſt album: vna enim iſtarum eſt affirmatio, & altera negatio. Manifeſtum eſt ex hoc quod etiam per totum quod dictum eſt, intendimus, quòd non eſt idem modus demonſtrandi ſiue oſtendendi per ſyllogiſmum has duas: quia vna oſtenditur per negatiuum, & altera per affirmatiuum: ſicut in exemplo videri poteſt: quia non eodem modo oſtendetur hæc, quicquid eſt animal, ſiue omne animal non eſt album, aut ſi cum modo accipiatur ſic, quicquid eſt animal, contingit non eſſe album, cum iſta alia de prædicato infinito, ſicut cum dicitur, quòd verum eſt dicere, quicquid eſt animal eſt non album: hoc enim quod verum dicere aliquid non album, idem eſt cum eo quod dicitur hoc eſſe non album: quia verum non addit aliquid ſuper inhærentiam. Sed idem modus demonſtrandi eſt in figura & modo hæc duo, verum eſt dicere hoc eſſe album, & verum eſt dicere hoc eſſe non album, etiamſi vniuerſaliter ſumantur propoſitiones: ambæ enim iſtæ affirmatiuæ, & ſi ſunt vniuerſales, per primam oſtenduntur figuram in primo modo figuræ primæ. Id enim quod dico, verum, quod eſt modus quidam, ſimiliter ordinatur ei quod eſt, eſt, quod eſt nota compoſitionis.

Et ideo dicitis aliquod,

quòd verum & falſum non ſunt modi. Et ex hoc etiam patet verificatio illius regulæ, quod ex omni propoſitione ſequitur ſuum dictum fore verum.

In hoc autem ſimiliter ordinatur, quòd negatio modi facit negatiuam, ſicut negatio compoſitionis in illa de ineſſe, & affirmatio modi facit affirmatiuam, ſicut affirmatio compoſitionis in ea quæ eſt de ineſſe: nam iſtius propoſitionis qua dicimus, quod verum eſt dicere aliquid eſſe album, non eſt negatio ſibi oppoſita qua dicitur, verum eſt hoc dicere eſſe non album, ſed iſta qua dicitur, non eſt verum dicere album: & ideò non vno modo iſtæ poſſunt oſtendi per ſyllogiſmum. Si autem hæc debeat concludi qua dicitur, quòd verum eſt dicere, quòd quicquid eſt homo, ſiue omnis homo eſt muſicum vel non muſicum ſub diſiunctione: tunc in maiori propoſitione ſumendum eſt, quod quicquid eſt animal, ſiue omne animal eſt muſicum vel non muſicum: & aſſumendo, quòd omnis homo eſt animal, ſtatim oſtenſum eſt, quòd omnis homo eſt muſicum vel non muſicum: & ſic patet, quòd omnem hominem eſſe muſicum, & omnem hominem eſſe non muſicum, affirmatiuè monſtratur in ſolo primo primæ figuræ: ſed hæc, quicquid eſt homo non eſt muſicum, ſiue omnis homo non eſt muſicum, & hæc ſimiliter, omnis homo non eſt non eſt non muſicum, negatiuè monſtrantur quando ſunt vniuerſales, ſecundum dictos ſuperius tres modos vniuerſalem negatiuam concludentes, qui ſunt ſecundus primæ & primus & ſecundus ſecundæ figuræ. Sic igitur patet, qualiter propoſitiones negatiuæ de finito prædicato, ſe habeant ad propoſitiones affirmatiuas de infinito prædicato, & qualiter differenter concluduntur.

CAPVT III.

De conſequentiis ex habitudine antecedentis & conſequentis conuertibilium cauſatis.

Simpliciter quando ſic ſe habent, &c.

SImpliciter ſiue vniuerſaliter quando ſic ſe habet a. & b. hoc eſt, conſequens aliquod & oppoſitum eiuſdem conſequentis (vt animal & non animal) quòd hæc duo ſimul eidem non contingant ineſſe: eò quòd contradictoria ſunt: omni autem quod eſt & non eſt, ex neceſſitate alterum iſtorum contingat ineſſe: eò quod de quolibet alterum dicitur contradictoriorum: & rurſum c. antecedens, & d. oppoſitum antecedentis ſe habeant ſimiliter per oppoſitionem contradictionis, ita quod nulli ſimul poſſint ineſſe, ſed omni ei quod eſt vel non eſt, neceſſe ſit alterum ineſſe, ſicut ſe habent homo & non homo: & dicatur, quòd id quod eſt c. antecedens, ſequitur

Digitized by Google

Nota regulam.

a. conſequens ſine conuerſione, ſicut animal ſequitur ad hominem, & non conuertitur: tunc neceſſarium eſt, quòd ad id quod eſt b. (oppoſitum ſcilicet conſequentis) ſequatur d. oppoſitum ſcilicet antecedentis,& non conuertitur. Et hoc eſt dictu ſi aliquod conſequens ſequitur ad aliquod antecedens abſque conuerſione, ſequitur ad oppoſitum conſequentis oppoſitum antecedentis, & non conuertitur: ſicut ſi animal loquitur ad hominem, ad non animal ſequitur non homo, & non conuertitur, quòd ad non homo ſequatur etiam non animal. Adhuc autem in tali conſequentia & a. quidem conſequens, & d.quod eſt oppoſitum antecedentis, continget eidem ſimul ineſſe, ſicut idem contingit eſſe animal & non hominem,vt aſinum: & in eadem conſequentia b.(quod eſt oppoſitum conſequentis) non continget eidem ineſſe cum c. antecedente: ſicut non contingit eidem ineſſe antecedens & oppoſitum conſequentis,vt quod idem ſit homo & non animal. Hæc autem quatuor ſunt conſequentiæ. Prima inter antecedens & conſequens. Secunda inter oppoſitum conſequentis & oppoſitum antecedentis, quarum vtraque ſequitur affirmatiuè ſine conuerſione. Tertia inter oppoſitum antecedentis & conſequens, quæ contingunt eidem. Quarta inter oppoſitum conſequentis & antecedens, quæ non contingunt eidem.

Nota quatuor regulas de antecedente & conſequente & ſuis oppoſitis.

Quod ex oppoſito conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis.

Primum ergo quoniam ei quod eſt b. &c.

Secunda autem harum conſequentiarum (ſcilicet quod ad oppoſitum conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis) oſtendatur primo. Primum ergo probando has conſequentias dicamus, quòd ad b.oppoſitum conſequentis, ſequitur d. oppoſitum ſcilicet antecedentis: hoc enim hinc (ſiue ex his quæ dicentur) eſt manifeſtum: dictum eſt enim, quòd alterum contradictoriorum quæ ſunt c. d. (hoc eſt, antecedens, & oppoſitum contradictorium antecedentis) ex neceſſitate omni ineſt, & ei quod eſt & quod non eſt: & cui contingit vnum illorum ineſſe, illi non ineſt reliquum, eò quod nulli ſimul inſunt: ſequitur quòd cui ineſt b. nullo modo contingit ineſſe c. & hoc eſt ideo: quia c. antecedens ſimul infert a. conſequens: cui enim ineſt antecedens, eidem neceſſe eſt ineſſe conſequens: vt cui ineſt homo, illi neceſſe eſt ineſſe animal. Sed a. & b. non contingunt eidem ſimul ineſſe: quia non eſt idem animal & non animal. Manifeſtum eſt ergo ex quo aut a. aut b. dicebatur de d. & a. non dicitur: ergo b. dicetur de d. & ſic probatum eſt, quòd oppoſitum antecedentis ſequitur ad oppoſitum conſequentis.

Quod conſequens & oppoſitum antecedentis ſtant ſimul.

Rurſum quoniam ei quod eſt a. &c.

Rurſum autem, quoniam iam ſuppoſitum eſt, quòd ei quod eſt a. conſequens non conuertitur c. antecedens (vt homo & animal ſe habent) omni autem ei quod eſt vel non eſt, contingit vel c. vel d. ineſſe: quia ſunt oppoſita contradictoriè c. & d. tunc ſequitur, quòd continget a. conſequens & d. oppoſitum antecedentis eidem ineſſe: quia oppoſitum antecedentis non opponitur conſequenti: & quæ non opponuntur per affirmationem & negationem, contingit eidem ineſſe: quæ enim contraria ſunt vel diſparata, negantur de ſeinuicem: quia in talibus affirmatio vnius eſt cauſa negationis alterius: & hæc eſt tertia conſequentia.

B. autem & c non contingit, &c.

Quod oppoſitum conſequentis non ſtet cum antecedente.

B. autem oppoſitum conſequentis, & c. antecedens non contingit eidem ineſſe: & hoc ideò: quia a. ſequitur ad c. & ſi oppoſitum conſequentis verificaretur cum antecedente, verificaretur etiam cum conſequente: & ſic contradictoria eſſent ſimul vera: & ſic accideret impoſſibile, quod dictum eſt.

Manifeſtum quoniam neque b. &c.

Quod oppoſitum conſequentis non conuertatur cum oppoſito antecedentis.

Manifeſtum eſt etiam ex his, quòd neque b. oppoſitum ſcilicet conſequentis conuertitur cum eo quod eſt d. quod eſt oppoſitum antecedentis: ſicut non animal non conuertitur cum non homine: & hoc ideò quia contingit alicui vni ſimul ineſſe a. conſequens, & d. oppoſitum antecedentis ineſſe: aſinus enim & animal eſt & non homo.

Obiectio textus.

Accidit autem aliquoties & huiuſmodi, &c.

Quamuis autem iſtæ conſequentiæ veræ ſint & generales, accidit tamen aliquoties in huiuſmodi ordine terminorum (eò quod antecedentia ad conſequentia non debitè ordinantur) falli: eò quod, ſicut diximus, non rectè ſumuntur oppoſita ſecundum contradictionem: quorum contradictoriorum neceſſe eſt alterum omni ei quod eſt vel non eſt ineſſe: ſicut ſi dicam ſi a. conſequens & b. contradictoriè oppoſitum conſequenti, vt animal & non animal, non contingat ſimul alicui eidem ineſſe: tamen cuicunque non contingit ineſſe vnum iſtorum contradictoriorum, illi neceſſe eſt ineſſe alterum. Rurſum autem ſimiliter,, vt oppoſita contradictoriè ſe habent adinuicem c. antecedens & d. contradictoriè oppoſitum antecedentis: & ideò in illis verum eſt, quòd de omni alterum illorum dicitur, & de nullo dicuntur ambo. Dictum eſt autem in præhabitis, quòd omni cui ſequitur c. ad illud ſequitur a. conſequens: quia quicquid antecedit ad antecedens, antecedit ad conſequens: & ſic oppoſitum conſequentis non verificatur cum antecedente, ſed cum oppoſito antecedentis, ſicut non animal eſt non homo, & non eſt homo: & ſi oppoſitum huius dicatur, tunc ſequitur ei cui d. ineſt, ineſſe b. ex neceſſitate, hoc eſt, quod non homo de neceſſitate ſit non animal: quod falſum eſt: quia aſinus eſt non homo, & tamen non eſt non animal.

Sumatur enim negatio eorum quæ ſunt, &c.

Hoc autem ſic probatur: ſumatur negatio iſtorum amborum ſimul quæ ſunt a. conſequens, & b. oppoſitum conſequentis, vt ſi dicam, quòd negatio huius ſumatur, homo eſt animal, & eſt non animal: ſicut ſi dicam, non homo eſt animal,& non animal: & ſit illa amborum negatio ſignata per f. Et rurſum eorum quæ ſunt c.d. antecedentis f. & oppoſiti antecedentis ſumatur negatio, vt ſi dicam, quòd horum ſimul amborum ſumatur negatio homo & non homo, vt ſi dicam, non eſt homo & non homo: & ſic illa negatio quæ ſic quodammodo in pluribus eſt, in quibus ſignatur litera h. tunc tali poſitione facta neceſſe eſt omni ei quod eſt, vel non eſt, ineſſe, vel a. conſequens, vel f. negationem conſequentis, & ſui oppoſiti: & ſic f. negatio eſt ipſius a.& etiam ſimiliter erit negatio ipſius b. quod eſt oppoſitum ad a. & ſimiliter h. erit

negatio

negatio ipſius c. & etiam ipſius d. quia vtraque negatio erit duorum negatio. Sequitur ergo, quod omni ei quod eſt & non eſt, neceſſe eſt ineſſe aut a. vel f. aut enim affirmationem neceſſe eſt ineſſe, aut negationem omni ei quod eſt vel non eſt. Et rurſum omni ei quod eſt aut non eſt, neceſſe eſt ineſſe aut c. aut h. quia etiam illa opponuntur vt affirmatio & negatio. Adhuc autem omni ei cui c. ineſt, illi ſubiacet conſequens a. quia cui ineſt antecedens, neceſſe eſt ineſſe conſequens: propter quod ſequi videtur, quòd cui omni ineſt f. negatio conſequentis, illi etiam omni videtur ineſſe h. negatio antecedentis. Arguatur enim ſic, Si ad c. ſequitur a. & non è conuerſo: cum oppoſitum ipſius a. ſit f. & oppoſitũ ipſius c. ſit h. tunc per conſequentiam è contrario nuper oſtenſam, ad f. negationem conſequentis ſequitur h. negatio antecedentis, ſi oppoſitum ipſius f. eſt b. quia fuit f. negatio, etiã eius quod eſt a. & eius quod eſt b. & eadẽ ratione oppoſitum ipſius h. eſt d. quia h. fuit negatio, & c. & d. Propter quod cum ad f. ſequatur h. per conſequentiam è contrario factam, eadem ratione ad d. ſequetur b. ergo arguendo à primo ad vltimum, ſi ad c. ſequitur a. ad d. ſequitur b. & videtur, quòd ad oppoſitum antecedentis ſequitur oppoſitum conſequentis.

Rurſus quoniam eorum quæ ſunt, &c.

Rurſum quoniam alterum duorum quæ ſunt f. b. omni ei quod eſt vel non eſt videtur ineſſe alterum, eò quod vnum ad alterum ſe habet vt negatio ipſius. f. enim fuit negatio & a. & b. hoc autem idem ſimiliter eſt in h. d. quia h. eſt negatio d. & tunc videtur, quòd omni inſit alterum iſtorum, & nulli ſimul ambo: ſequitur h. negatio antecedentis & oppoſiti antecedentis, & ei quod eſt f. hoc eſt, negationi conſequentis & oppoſiti conſequentis: & ſequitur idem h. etiam ei quod eſt d. oppoſitum antecedentis: hoc enim ſcimus per conſequentiam è contrario factam: & ita videtur, quòd ſi a. ſequitur c. videtur quòd etiam ei quod eſt d. oppoſitum antecedentis ſequatur b. oppoſitum conſequentis: & ſic videtur, quòd ad oppoſitum antecedentis ſequatur oppoſitum conſequentis.

Hoc autem falſum, &c.

Hoc autem falſum eſt, & his quæ prædicta ſunt contrarium. In his enim quæ ſic ſe habent vt oppoſitum antecedentis, & oppoſitum conſequentis, erit conſequentia è contrario, hoc eſt, quòd ſicut conſequens ad antecedens, ita è contrario oppoſitum antecedentis ſequitur ad oppoſitum conſequentis.

Solutio obiectionis textus.

Vnde dicendum ad obiectionem quæ probare videtur, quòd ad oppoſitum antecedentis ſequitur oppoſitum conſequentis, quod non ſunt contradictoria f. & a. nec ſunt contradictoria f. & b. f. enim non eſt negatio ipſius a. neque eſt negatio ipſius b. ſed ſunt duæ negationes diuerſæ: & ideò fortaſſe non eſt neceſſarium omni ineſſe aut a. aut f. aut etiam f. & b. quia non ſunt contradictoria. Id enim quod eſt f. non eſt negatio contradictoriè oppoſita ei quod eſt a. quia ſi eſſet negatio eius contradictoria, eſſet idem cum eo quod eſt b. cum vnius non poſſint eſſe duæ negationes contradictoriè oppoſitæ. Sic enim boni negatio contradictoria eſt non bonum. Sed hoc quod eſt f. quod eſt negatio & conſequentis & oppoſiti conſequentis eſt ſicut negatio quæ dicit, quod aliquid nec bonum eſt, nec non bonum: & huius negatio non eſt eadem illi quæ dicit non bonum. Similiter autem & in d. c. dicendum eſt, quòd eius quod eſt c. vel d. non ſit negatio contradictoria id quod eſt h. quia negationes quæ ſumptæ ſunt (vna ſcilicet in oppoſito antecedentis, & altera in negatione antecedentis & ſui oppoſiti) ſunt duæ & non vna: & ideò ſi vna opponitur antecedenti contradictoriè, ſequitur quòd altera non eſt contradictoria: & ſic patet, quòd non procedit ſophiſma inductum.

Vtrum affirmationis & negationis copulatarũ poſſit eſſe negatio.

Hic autem notandum eſt, quòd copulatiuæ (quæ copulatur ex duobus copulatis contradictoriè oppoſitis, vt Sortes currit, & Sortes non currit) non poteſt eſſe vna negatio, niſi negatio referatur ad copulationem, ſicut ſi ſic dicatur, Sortes currit & Sortes non currit, hæc copulatiua eſt falſa: ergo eius contradictoria vera, hæc ſcilicet, non Sortes currit & Sortes non currit: cuius ſenſus eſt, hæc copulatiua eſt falſa, Sortes currit & Sortes non currit: & tunc patet, quòd neutra pars copulatiuæ negatur per negationem præpoſitam. Si autem negatio præpoſita feratur ad copulata, & non ad copulationem: tunc cum vnius compoſitionis ſit vna negatio, negatio ſtabit in prima parte copulatiuæ, & non feretur ad ſecundam: & tunc ſenſus eſt, Sortes non currit, & Sortes non currit: & ſic iterum negatio non eſt duorum ſimul & vtriuſque, ſed alterius tantum, ſcilicet partis affirmatiuæ in copulatiua.

Dubitatio. Vtrum negationis ſit negatio.

Si autem aliquis quærat, vtrum negationis ſit negatio? propter hoc quod dictum eſt hic eſſe duas negationes f. & b. Hoc enim quidam probare conantur per hoc, quòd omnis affirmationis eſt negatio: omnis autem propoſitio ſecũdum aliquem modum eſt affirmatiua: quia omnis propoſitio ſui dicti eſt affirmatiua: & ideò negari poteſt. Adhuc quia negatio ſuperueniens tollit negationem inuentam: tollere autem eſt negare: ergo videtur, quòd negatio neget negationẽ: & ſic negationis eſt negatio.

In contrarium huius videtur eſſe: quia ſi negationis eſt negatio: tunc illius negat onis eadem ratione eſt tertia negatio, & tertiæ quarta, & ibit hoc in infinitum. Adhuc omnis negatio eſt alicuius affirmationis præexiſtentis: ergo quod negatur, prius eſt affirmatum: ſed negatio non eſt affirmatio: ergo negatio non eſt negationis.

Solutio. Secunda negatio non eſt verè negatio & ſecũdum rem, ſed ſolum ſecundum vocem.

Ad hoc autem dicendum videtur, quòd negatio negari poteſt: & ſic aliquo modo negationis eſt negatio. Sed tamen ſecunda negatio non eſt verè ſecundum rem negatio, ſed potius affirmatio ſecundum rem, & negatio ſecundum vocem ſiue ſermonem: & ideò non poteſt addi tertia negatio: quia ſi tertia negatio addatur, non inuenit negationem, ſed affirmationem: nec eſt negandum, quin talis poſſit fieri additio negationum, ſed quælibet erit affirmationis ſecũdum rem, ſicut dictũ eſt.

Remouet dubium.

Quamuis autẽ in natura ſimile cõſtruat & non deſtruat ſimile: tamen in rationibus negatio deſtruit negationem propter huius principij neceſſitatem, de quolibet affirmatio vel negatio.

LIBER II.

PRIORVM ANALYTICORVM de poteſtate ſyllogiſmi generati.

TRACTATVS I.

De poteſtate ſyllogiſmi penes propoſitiones accepta.

CAPVT I.

De poteſtate accepta penes formam præmiſſarum.

In quantis ergo figuris, &c.

IN quot igitur ſiue quantis figuris (quia in tribus) & per quales propoſitiones in qualitate & quantitate coniugatas,& per quot(quia per duas propoſitiones) & quando quantum ad vtiles coniugationes, & quomodo fit (quantum ad diſtinctiones modorum in figuris) omnis ſyllogiſmus. Amplius autem ad quæ media antecedentia vel conſequentia vel oppoſita perſpiciendum eſt conſtruenti per affirmatiuum ſyllogiſmum , vel deſtruenti per negatiuum,& quomodo oporteat quærere de quolibet propoſito ſecundum vnamquamque artem ſyllogiſticam. Amplius autem per quam viam reſolutionis ſumamus terminos vel propoſitiones quæ in ſingulis ſyllogiſmis ſunt principia ipſorum , iam in ſuperiori libro (qui de perfecta ſyllogiſmi generatione eſt) ſecundum omnia ſubſtantialia ipſius pertranſiuimus ſufficienter quantum ad generationem ſyllogiſmi ſecundum ſubſtantiam ipſius. Reſtat ergo nunc dicere de poteſtate generati ſyllogiſmi quantum ad concluſiones quas poteſt inferre : ſicut & in naturis poſt rem in ſubſtantia perfectam primum conſequens eam eſt poteſtas ipſius , quæ conſequitur perfectionem ſubſtantiæ. De poteſtate igitur ſyllogiſmi generati deinceps dicemus. Dicemus autem primò de poteſtate ſyllogiſmi , quantum ad propoſitiones præmiſſas , quæ accipitur ex forma ipſarum propoſitionum.

Quoniam autem alij quidem ſyllogiſmorum, &c.

Incipientes igitur dicimus, quoniam ſyllogiſmorum quidam ſunt vniuerſales , ex ambabus præmiſſis vniuerſalibus conſtituti:alij vero ſunt particulares , ex altera particulari conſtituti. Vniuerſales quidem omnes habent eandem poteſtatem , quòd plura (hoc eſt , plures concluſiones) ſyllogizant , vnam quidem immediatè, aliam autem ex conuerſione concluſionis , quæ ſemper ſuam infert conuerſam. Sed particularium ſyllogiſmorum illi qui ſunt prædicatiui ſiue qui concludunt affirmatiuas concluſiones,concludunt plures concluſiones. Illi verò qui ſunt negatiui concludunt vnam ſolam concluſionem.

Et huius cauſa eſt , quòd quædam propoſitiones concluſæ in vniuerſalibus ſyllogiſmis & particularibus, conuertuntur ſimpliciter,vel per accidens in terminis , ſicut vniuerſalis affirmatiua conuertitur in particularem , & particularis affirmatiua ſimpliciter, & vniuerſalis negatiua conuertitur ſimpliciter. Quædam autem propoſitiones concluſæ non conuertuntur in terminis, ſicut particularis negatiua: concluſio enim propter hoc quod eſt propoſitio enuntians aliquid de aliquo , conuerſionem ſuſcipit , ſicut & alia propoſitio : propter quod quidam ſyllogiſmi (vt vniuerſales affirmatiui & negatiui , & particulares affirmatiui) plures concluſiones ſyllogizant , quia concluſionem principalem,& conuerſam ipſius:cuius exemplum eſt, vt ſi oſtenſum ſit & concluſum a.omni b.aut alicui b. ineſſe ſimul,cum hoc ex conuerſione concluſionis oſtenſum erit b. alicui a.ineſſe. Vniuerſalis enim affirmatiua conuertitur in particularem , & particularis conuertitur ſimpliciter. Similiter autem ſi oſtenſum ſit & concluſum nulli b. a. ineſſe, ex conuerſione vniuerſalis negatiuæ oſtenſum erit b. nulli a. ineſſe. Hæc autem concluſio alia eſt à priore quam immediatè concludit ſyllogiſmus:tamen aliquo modo eſt concluſio facti ſyllogiſmi : quia conuerſa ſubſtantialiter & implicitè continetur in ea quæ conuertitur in ipſam. Si autem in particulari ſyllogiſmo aliquo concluſum eſt vel oſtenſum , quòd alicui b.non ineſt a.non eſt neceſſe per ſyllogiſmum, quòd alicui b.non inſit a. eo quod aliqua contingit omni ineſſe : aliquod enim animal non eſt homo,& tamen omnis homo eſt animal : & ſic

ſic non poteſt eſſe vera conuerſa particularis negatiuæ quæ eſt, aliquis homo non eſt animal: quia contradictoria eſt eius quæ dicit, omnis homo eſt animal.

Hæc ergo cauſa (quòd concluſio conuertitur) prima & communis omnium cauſa eſt concludendi plures concluſiones: quia quicunque ſyllogiſmus concludit aliquam propoſitionem, ille in ſe ſubſtantialiter habet etiam conuerſam concluſionis: & ideò ex ſuis ſubſtantialibus concludit etiam illam. Si autem concluſio conuerti non poteſt: tunc per ſua ſubſtantialia non concludit niſi vnam ſolam concluſionem: & hæc eſt poteſtas tam vniuerſalium quam particularium ſyllogiſmorum.

Obiectio. Siquis autem dicat, quòd hoc quod dictum eſt, quòd omnes concluſiones vniuerſales tam affirmatiuæ quam negatiuæ conuertuntur, inſtantiam habere videtur: quia vniuerſalis negatiua de contingenti non neceſſario, non conuertitur, ſicut in priori libro habitum eſt. Similiter & hoc quod dictum eſt, quòd particularis negatiua non conuertitur, inſtantiam habere videtur: quia particularis negatiua de contingenti non neceſſario conuertitur.

Solutio quorundam. Ad hæc autem diuerſi diuerſa reſpondent. Dicunt enim quidam, quòd vt frequentius conuertuntur vniuerſalis affirmatiua & negatiua, & particularis affirmatiua: particularis verò negatiua vt frequentius non conuertitur, licet quam raro & in paucis ſit inſtantia. *Alia ſolutio eſt, quòd dicta Philoſophi ſupra ſunt vera in vniuerſali & per ſe, licet in particulari & per accidens falſificentur.* Alij dicunt (quod tamen in idem redit) quòd in omni materia & neceſſaria & contingenti & impoſſibili in communi conſiderata, illæ quæ dictæ ſunt fiunt conuerſiones, quamuis in aliquo ſpeciali contingenti non fiunt. Adhuc attendendum eſt, quòd cum hic dicitur, quòd eſt eadem propoſitio conuerſa, & in quam conuertitur, quando fit conuerſio concluſionis, non intelligitur hoc quantum ad formam propoſitionis quæ attenditur in ſitu & poſitione terminorum, ſed quantum ad terminorum ſubſtantiam: & hoc eſt ſecundum propoſitionum materiam: ſic enim vna eſt in alia, & concluſa vna & alia concluſa eſt in illa.

Eſt autem de vniuerſalibus, &c. Eſt autem de vniuerſalibus ſyllogiſmis adhuc aliter dicere, qualiter vnus & idem ſyllogiſmus habet poteſtate plures concluſiones, quamuis ſecundum actum non concludat niſi vnam. In prima enim figura in qua medium ponitur inter extrema & ſubiicitur in prima propoſitione, & prædicatur in ſecunda, accipiendo primo vniuerſales ſyllogiſmos primum & ſecundum, omnium illorum quæ ſunt ſub medio, & omnium eorum quæ ſunt ſub minori extremitate, quæ ſubiicitur in ſecunda propoſitione & diſtribuitur vniuerſaliter, omnium illorum erit idem ſyllogiſmus: & de omnibus illis concluditur maior extremitas, ſicut ſi dicam ſic, omne animal eſt ſubſtantia: omnis homo animal: ergo omnis homo ſubſtantia. Et accipiatur ſub medio ſic, omne ſenſibile ſubſtantia: omnis homo ſenſibile: ergo omnis homo ſubſtantia. Vel ſi accipiatur ſub minori extremitate ſic, omnis homo ſubſtantia: omne riſibile homo: ergo omne riſibile ſubſtantia. Talis autem ſyllogiſmus fit ſi hoc quidem quod ſumitur ſub medio, ponatur in medio ſicut ſubiectum eſt in prædicato, ita quòd ſumptum ſub medio ſubiiciatur ei quod fuit medium in primo ſyllogiſmo: tunc enim erit ſubiectum minoris propoſitionis, & erit minor extremitas de qua concluditur extremitas maior. Et ſi illud quod ſumitur ſub minori extremo, ponatur ſubiectum concluſionis: quia tunc etiam erit minor extremitas & ſubiectum in minori propoſitione: & tunc per id quod in priori ſyllogiſmo fuit minor extremitas ſumpta pro medio, concluditur maior extremitas de eo quod ſumptum eſt ſub minori: & eodem modo de eo quod ſumitur ſub medio, per medium ipſum concluditur maior extremitas: & hoc eſt facile.

Et huius exemplum in terminis tranſcendentibus eſt, vt ſi dicamus, quòd hæc concluſio, omne b. eſt a. concluſa ſit per c. medium, quæcunque ſunt ſumpta ſub b. minori extremitate, aut ſub c. medio, neceſſe eſt, quòd de omnibus illis concludatur a. dici ſiue prædicari, ſicut ſi d. ſumatur ſub b. erit d. in toto b. quia omne d. erit b. & b. eſt in toto a. ita quod omne b. eſt a. & ſic concluditur, quòd d. eſt in toto a. per eundem ſyllogiſmum. Rurſus autem ſimiliter erit ſi ſub c. medio accipiatur e. tunc enim erit e. in toto c. & c. in toto a. & concluditur, quòd e. eſt in toto a. *Vt ſi a. b. concluſio per c.*

Similiter autem eſt in ſecundo primæ figuræ, in quo vniuerſalis & priuatiuus fit ſyllogiſmus, ſicut ſi dicatur, nullum animal lapis: omnis homo animal: ergo nullus homo lapis. Siue ſumatur ſub medio, ſiue ſub minori extremo, ſequetur remotio maioris extremitatis de omnibus illis: & eſt facile formare huiuſmodi ſyllogiſmos.

In ſecunda autem figura quod ſub concluſione, &c. In ſecunda autem figura in primo & ſecundo modo (qui ſunt vniuerſales ſyllogiſmi) non contingit maiorem extremitatem ſyllogizari de ſumptis ſub medio: eò quod medium eſt prædicatum, & ſub prædicato ſecundum decurſum ſyllogiſticum nihil ſumi poteſt: ſed id ſolum eſt ſyllogizare vt concludatur de eo maior extremitas quod eſt ſumptum ſub concluſione (hoc eſt, ſub minori extremitate, quæ ſubiectum eſt concluſionis) quia illa eſt etiam ſubiectum minoris propoſitionis quæ vniuerſaliter diſtributa in ſyllogiſmis duobus primis ſecundæ figuræ: & ideò ſyllogiſticè aliquid poteſt ſumi ſub ipſa de quo negatiuè concludatur maior extremitas, ſicut ſic ſyllogizando in primo ſecundæ, nullus lapis eſt animal: omnis homo eſt animal: ergo nullus homo lapis. *Capit concluſionē pro minori extremitate.* Et ſub medio accipi non poteſt cum ſit prædicatum, & ſtet ſecundum ſeipſum, ſed ſub homine accipi poteſt riſibile ſic, nullus lapis animal: omne riſibile animal: ergo nullum riſibile lapis. Similiter eſt in ſecundo ſecundæ. Patet igitur, quòd in ſecunda figura ſolum id quod ſub concluſione (hoc eſt, ſub minori extremo quod in concluſione eſt ſubiectum) contingit hoc modo ſyllogizare negatiuè, quod de ipſo negatiuè concludetur maior extremitas: medium enim in ſecunda figura non poteſt ſtare pro partibus quæ ſub ipſo accipiantur.

Digitized by Google

Vt ſi a. inſit nulli b.

Huius autem exemplum in terminis generalibus ſiue tranſcendentibus eſt, vt ſi dicamus, quod a. medium nulli b. inſit in maiori propoſitione, concluſio erit quoniam nulli c. ineſt b. Si autem ſub c. minori extremo eſt ſumptum d. manifeſtum eſt, quòd etiam illi non ieſt b. maius extremum: quia aliter non negaretur vniuerſaliter de c. quod enim vniuerſaliter negatur de ſuperiori, negatur de omni ſuo inferiori per ſyllogiſmum. Si autem ſumantur aliqua ſub a. medio in ſecunda figura, quamuis fortè de illis maius extremum remoueatur & non inſit eis, tamen hoc non poteſt eſſe palam ſiue manifeſtum per ſyllogiſmum, ſicut ſi dicamus, quòd e. eſt ſumptum ſub a. medio. Sed quod a. nulli c. inſit, hoc eſt oſtenſum per ſyllogiſmum primum: ſed quod eidem a. non inſit b. (quod dicit conuerſa maioris propoſitionis) hoc eſt ſumptum & non demonſtratum per ſyllogiſmum: & propter hoc per ſyllogiſmum concludi non poteſt, quòd b. maius extremum non inſit e. quod ſub medio eſt acceptum.

In particularibus in his quidem, &c.

Quaſi dicat, quòd non poteſt ſumi ſub extremitate minori. Tum quia tunc maior eſſet particularis in prima figura. Tum etiam quia particularis non eſt ſemper talis, vt ſub ea liceat ſumi aliquid.

In particularibus autem ſyllogiſmis primæ figuræ de his qui ſunt ſub minori extremitate in concluſione ſubiecta, non eſt ſiue contingit neceſſarium aliquid ſyllogizare per ſyllogiſmum: cuius cauſa eſt: quia particularis eſt, & ſyllogiſticè ſub particulari ſumi nihil poteſt, vnde minor extremitas ſumpta fuerit particulariter ad ea quæ poſſent ſumi ſub minori extremitate: per ſyllogiſmum enim maior extremitas non poteſt concludi de contentis ſub minori extremitate. Eorum autem quæ ſunt ſub medio ſumpta, erit maior extremitas in omnibus: quia in illis qui ſunt in prima figura, medium eſt in toto primo vel in nullo: & ideò neceſſe eſt, quòd de omnibus his verificetur maior extremitas, vel remoueatur ab omnibus illis: tamen maior extremitas non concluditur ineſſe his quæ ſub medio per ſyllogiſmum primum, ſed potius per ſyllogiſmum in ſyllogiſmo primo implicitum, ſicut in præhabitis dictum eſt, in quo de eo quod eſt ſub medio per hoc quod ſubiicitur medio fit minor extremitas, de qua concluditur per medium maior extremitas. Et huius exemplum eſt in tertio primæ figuræ, vt ſi a. maior extremitas omni b. medio dicatur ineſſe in maiori propoſitione, & b. medium alicui c. dicatur ineſſe in minori: tunc enim eius quod ſub ſub c. minori extremitate poſitum, non erit ſyllogiſmus, quia contingit maiorem eſſe particularem in prima figura: eius verò quod eſt præſumptum ſub b. medio, erit quidem implicitus in primo ſyllogiſmo ſyllogiſmus: ſed hoc non erit propter illum ſyllogiſmum qui prius factus eſt, ſed (vt diximus) propter eum qui implicitus eſt in illo.

Similiter autem & in alijs figuris, &c.

Similiter autem in particularibus ſyllogiſmis aliarum figurarum: in omnibus enim figuris in particularibus ſyllogiſmis non erit ſyllogiſmus eius quod eſt ſub minori extremitate acceptum qui eſt ſubiectum in concluſione: alterius autem termini (qui eſt medium) erit quidem ad contenta ſyllogiſmus: hoc tamen non eſt per ſyllogiſmum: ſed talia per indemonſtratam & non concluſam propoſitionem oſtendebantur, ſicut & in vniuerſalibus ſyllogiſmis primæ figuræ dictum eſt: aut ſi erit in illis ad ſumpta ſub minori extremo ſyllogiſmus, tunc erit & in his qui particulares ſunt ſyllogiſmis. Iſta eſt ſententia dictorum Ariſt. & ſunt in ea plures dubitationes & opiniones.

CAPVT II.

De ſolutione dubitationum & diuerſitate opinionum quæ ſunt circa poteſtatem quæ inducta eſt.

HIc autem notandum primum, quòd quæcunque dicta de poteſtate concludendi plures conclusiones propter conuerſam concluſionis, abſque dubio vera ſunt, & ita ſubiiciantur ſicut probata ſunt. In his autem quæ de poteſtate concludendi maiorem extremitatem de contentis ſub medio vel minorem extremitatem dicta ſunt, quidam dubitauerunt. Dicunt enim quidam, quod eſt ſyllogiſmus ſimpliciter, & eſt ſyllogiſmus implicitus in illo. Syllogiſmus enim ſympliciter eſt, qui per ſe ſtat in tribus terminis & duabus propoſitionibus. Syllogiſmus autem implicitus in illo eſt, qui accipitur ex intellectu maioris propoſitionis, quæ ſemper eſt vniuerſalis in prima figura. Verbi gratia, omne b. a. omne c. b. vel aliquod c. b. Vel ſi maior ſit vniuerſalis negatiua, nullum b. a. omne c. b. vel aliquod c. b. Et hic eſt ſimpliciter ſyllogiſmus. Implicitus autem eſt, qui fit ex intellectu maioris propoſitionis: cum enim dicitur omne b. a. vel in terminis ponendo, omnis homo eſt animal, ſenſus eſt, omne id eſt animal quod eſt homo: & hæc propoſitio ſecundum hoc in ſe duo continet. Per hoc enim, quòd dicitur, omne id eſt animal, accipitur maior propoſitio quæ eſt ad maiorem extremitatem. Per hoc autem quod dicitur, quod eſt homo, accipitur minor. Et de duabus illis propoſitionibus factus ſyllogiſmus dicitur implicitus ſyllogiſmus: & fit acceptio ſub medio per hoc quod dicitur, quod eſt homo. Acceptio autem ſub maiori fit per hoc quod dicitur, omne id eſt animal.

Dubitatio quorundam circa dicta Ariſt. &c.

Dictum illorum & eſt prima opinio circa primam poteſtatem ſyllogiſmorum.

Dicunt iſti, quòd implicitus ſyllogiſmus idem dicitur cum ſyllogiſmo ſimpliciter ſiue explicito, per hoc quod implicitus per intellectum continetur in explicitò, & quod ſic vnus ſyllogiſmus (ſicut implicitus in explicito eſt vnus) concludit plures concluſiones accipiendo contenta ſub medio vel ſub minori extremitate. Quia verò hoc modo ea quæ ſunt ſupra maiorem extremitatem, non ſunt implicita in maiori propoſitione, propter hoc non dicuntur poſſe concludi de maiori extremitate per eundem ſyllogiſmum, quamuis concludi poſſint per alium ſyllogiſmum ſumpto ſuperiori pro medio, & maiori extremo ſumpto pro minori ſic, omne corpus animatum ſubſtantia: omne animal corpus animatum: ergo omne animal ſubſtantia.

Aliud dictum illorum.

Dicunt etiam iſti, quòd hæc eſt cauſa, quòd in

in ſecunda figura maior per ſyllogiſmum implicitum in maiori non poteſt concludi de de contentis ſub medio, non implicatur in maiori propoſitione: quia cum dico, nullus lapis eſt animal, hic non ſignificatur niſi remotio medij ab extremo, & non è conuerſo: & ideò non ſignificatur hic remoueri extremum à medio vel à contentis ſub medio: ſed ſignificatur remoueri à contentis ſub minori extremo propter oppoſitionem maioris extremi ad minus extremum: & ideò virtute ſyllogiſmi impliciti ab illis remouetur, ſed non à contentis ſub medio. Sed ſi conuertatur maior ſic, nullum a. eſt b. ibi ſignificaretur maius extremum remoueri à contentis ſub medio: ſed illa conuerſa non implicatur in maiore: & ideò abſque ſyllogiſmo primo quaſi indemonſtrata explicitè vel implicitè ſumitur: & ſi ſyllogizatur maius remoueri à contentis ſub medio, hoc fiet per ſyllogiſmum implicitum in conuerſa maioris, & non in maiori.

Si autem ab iſtis quæritur, quare magis in ſecunda figura dicitur maior ſumi indemonſtrata ad concludendum maiorem extremitatem remoueri à contentis ſub medio, quam in prima, vbi etiam quando maior concluditur de contentis ſub medio, maior propoſitio per ſyllogiſmum non demonſtratur, ſed ſumitur? Dicunt, quòd maior de ordine ſuorum terminorum dicit ordinem & poteſtatem concludendi maius extremum de medio: & quia per ſeipſam ſe habet ad hoc, propter hoc immediatius ſe habet ad illud virtute demonſtrationis. In ſecunda autem figura non per ordinem ſuorum terminorum ſe habet ad illud, ſed mediatè, ſcilicet per conuerſam ipſius: & ideò potius dicitur maior in ſecunda figura ſumi indemonſtrata, quam in prima.

Si autem adhuc quæritur ab iſtis, quare hæc poteſtas (ſcilicet concludendi maiorem remoueri à contentis ſub medio ex propoſitione indemonſtrata) potius determinatur in ſyllogiſmo habente maiorem vniuerſalem negatiuam, ſicut habet primus modus ſecundæ, quam in ſecundo modo eiuſdem ſecundæ figuræ in quo maior eſt vniuerſalis affirmatiua? Dicunt, quòd in ſyllogiſmo ſecundæ figuræ in quo maior affirmatiua, non eſt accipere ſub medio, de quo dicatur maius extremum: ſed quando maior eſt negatiua, ab omnibus contentis ſub medio remouetur extremum: & ideò dicitur hoc de modo primo & non de ſecundo.

Si autem vlterius quæritur ab iſtis, quare in particularibus ſyllogiſmis primæ figuræ dicitur maior concludi de contentis ſub medio, ſed non per ſyllogiſmum: cum tamen in maiori particularium ſyllogiſmorum implicitus ſit ſyllogiſmus, & ſic implicitè probata ſit maior per explicitum, & inferri poſſit ex ipſa, & ſic videatur per ſyllogiſmum demonſtrata ſecundum quendam modum? Dicunt iſti, quòd proculdubio implicitè in talibus maior demonſtrata eſt: ſed quia per primum explicitum ſyllogiſmum non eſt concluſa, ideò dicitur non indemonſtrata, ſed dicitur non per eum (qui prius factus eſt) ſyllogiſmum concluſa. De particularibus autem ſecundæ figuræ quantum ad acceptionem ſub medio idem dicunt quod in vniuerſalibus ſecundæ figuræ ſyllogiſmis dictum eſt, quòd ſcilicet accipiunt maiorem propoſitionem indemonſtratam: non ſyllogizant autem per acceptionem concluſionis quæ demonſtrata eſt: & ſic ex indemonſtrata procedunt.

Si autem vlterius quæritur de particularibus tertiæ, in quibus aliquando maior eſt particularis: tunc enim fit ſyllogiſmus maioris extremitatis ad ea quæ accipiuntur ſub medio, vt videtur: & videtur, quòd tunc ſecundum hanc reſponſionem maior in prima figura poſſit eſſe particularis. Et dicunt ad hoc iſti, quòd quando maior eſt particularis in tertia figura, non poteſt ſyllogizari maior extremitas de contentis ſub medio propter cauſam quæ prædicta eſt: ſed tantum ſyllogizari poteſt in his in quibus maior eſt vniuerſalis. Adhuc dicunt iſti, quòd maiori extremitate particulari exiſtente in figura tertia, contingit ſyllogizare minorem extremitatem de contentis ſub medio: ſed in omnibus accipitur propoſitio maior indemonſtrata: & non concluditur propoſitum per ſyllogiſmum prius factum explicitum vel implicitum in illo qui radicaliter idem ſyllogiſmus eſt cum illo. Dicunt etiam iſti, quòd in nullo ſyllogiſmo particulari cuiuſcunque figuræ concludi poteſt maior extremitas de contentis ſub minore extremitate: & in omnibus eſt eadem cauſa, ſcilicet quia maior non poteſt eſſe particularis in prima figura. Hæc eſt prima opinio circa poteſtatem iſtam.

Secunda opinio circa primam poteſtatem ſyllogiſmorum. Nota ſtrictum modum ſumendi ſyllogiſmum oſtenſiuum, & latum modum ſumendi ſyllogiſmum ex hypotheſi.

Secunda verò eſt, quòd quidam dicunt hanc doctrinam huius poteſtatis datam eſſe de ſyllogiſmo oſtenſiuo ſtrictiſſimè ſumpto, & de ſyllogiſmo ex hypotheſi ſumpto communiſſimè: hic enim ſolus ille ſyllogiſmus vocatur oſtenſiuus, cuius omnes præmiſſæ per ſyllogiſmum oſtenſæ ſunt: & omnis ille ſyllogiſmus hic vocatur ex hypotheſi, cuius præmiſſæ per ſyllogiſmum non oſtenduntur. Et hoc modo ſyllogiſmus ille oſtenſiuus eſt, qui aſſumpto aliquo ſub concluſione primi ſyllogiſmi concludit de illo maiorem extremitatem per concluſionem primi ſyllogiſmi poſitam pro maiori, procedit enim ille ex demonſtrata propoſitione: ille verò qui aſſumit ſub medio ad concludendum de illo maiorem extremitatem, aſſumit maiorem præexiſtentis ſyllogiſmi quæ indemonſtrata eſt: & ideò eſt ex hypotheſi: & ideò dicitur, quòd talis ſyllogiſmus concludit ex indemonſtrata propoſitione. Et iſti qui ſic dicunt, ponunt quòd ſyllogiſmorum proſyllogiſmi (ex quibus oſtenduntur propoſitiones præmiſſæ ſyllogiſmi primi expliciti) continuè procedunt vſque ad principia prima, in quibus fit ſtatus: & ſi alicubi fit ſtatus in proſyllogiſmis antequam perueniatur ad principia prima, adhuc erit ex hypotheſi ſyllogiſmus, donec omnia principia vſque ad prima fuerint explanata.

Si autem quæratur ab his, quare magis dicitur fieri ad contenta ſub medio in ſecunda figura ex indemonſtrata propoſitione, quam in

in prima? Dicunt, quòd in maiori primæ figuræ nihil deeſt niſi eius deſcenſio. In maiori autem ſecundæ figuræ deeſt & oſtenſio & conuerſio ad hoc quod fiat oſtenſiuus ſyllogiſmus: & ſic iſte ſyllogiſmus in ſecunda figura magis eſt ex hypotheſi, quam in prima. Et quando dicitur, quòd non fit ſyllogiſmus, eò quod accipitur indemonſtrata propoſitio: dicitur propter hoc ſolum quia non fit ibi ſyllogiſmus oſtenſiuus, eò quod procedit ex propoſitione non oſtenſiua. Et hoc quidem multi & ſubtiliter dixerunt, & habet aliquam veritatem.

Si autem quæritur, ad quem vſum eſt iſta duplex poteſtas, ſcilicet accipiendi ſub medio, & accipiendi ſub minori extremitate? Dicendum, quòd vtilis eſt ad exercitium & dialectico & ſophiſtæ. Secunda etiam poteſtas accipiendi ſub minori extremitate, eſt vtilis in parte ad demonſtrationes, inquantum illæ augentur in poſt aſſumendo.

Opinio Alpharabij. Facillimam opinionem de iſta doctrina videtur ponere Alpharabius, qui dicit, quòd vnus eſt ſyllogiſmus virtute, qui per idem dici de omni vel idem dici de nullo confirmatur: & ideò in prima figura in dici de omni non includitur niſi quod eſt ſub termino, & non quod eſt ſuper ipſum: & ideò quæ ſupra maiorem extremitatem ſunt, de maiori extremo vel de medio vel minori per dici de omni (quod in primo ſyllogiſmo eſt) concludi non poſſunt: & ſi ſyllogizantur de maiori extremo, oportet quod ex indemonſtrato per dici de omni primi ſyllogiſmi, & ad virtutem concludendi (quæ in illo eſt ſyllogiſmo) referri non poſſunt. Similiter in ſecunda figura: quia per dici de omni & dici de nullo (quod in ſecunda figura eſt) nihil poteſt ſumi ſub medio, ſed tantum ſub minori extremitate: & ideò in illa nihil de medio vel de his quæ ſunt ſub medio concludi poteſt: & ſi fiat, erit ab indemonſtrato: quia oportet, quòd non ſciatur per dici de omni vel dici de nullo, quod eſt in primo ſyllogiſmo: quia virtute infra ipſum non continetur: & ideò ab indemonſtrato aſſumitur.

In particularibus autem ſyllogiſmis non poteſt fieri ſyllogiſmus maioris extremitatis ad ea quæ ſunt ſub minori extremitate: quia illa de contentis ſub minori extremitate accipi non poſſunt per dici de omni, cum minor propoſitio ſit particularis: ſed poteſt tamen maior extremitas de contentis ſub medio & affirmari & negari, non tamen per id quod virtute ſit in ſyllogiſmo prius facto, per dici de omni quod eſt in ipſo: quia medium in prima quidem propoſitione vniuerſaliter ſubiicitur & in ſecunda propoſitione particulariter prædicatur: & ſi ſub medio aliquid accipiatur de hoc non vniuerſaliter, maior extremitas concluditur: & ſi eſſet directè ſub medio ſumptum, & medium ſub maiori vniuerſaliter concluderetur: & hoc non fit. Patet igitur, quòd non (per id quod virtute ſit in primo ſyllogiſmo) id quod eſt maius extremum concluditur de contentis ſub medio.

Laudat expoſitionem Alphara. Et huic expoſitioni magis videtur conſentire litera Ariſtot. ſi enim aliquid ſumatur ſub medio particulariter, de illo non concluditur maior extremitas, niſi per medium ſubiectum maiori extremitati vniuerſaliter, & prædicatum de minori particulariter. Id autem quod ſumitur ſub medio, erit tunc minor extremitas de qua medium particulariter oportet prædicari in particularibus ſyllogiſmis. Id autem inferius quod particulariter prædicatur de aliquo, facit ſuum ſuperius particulariter concludi de illo: & ſi illa concluſio ſumpta ſit pro maiori in proſyllogiſmo in quo maius debet concludi de contentis ſub medio, tunc ſyllogiſmus erit ex particularibus ambabus, & non valebit: & ideò talis ſyllogiſmus non continetur virtute in priori: ſed erit aſſumptus extra dici de omni, quod perficit primum ſyllogiſmum. Hoc eſt igitur quod de iſta doctrina diuerſi tradiderunt.

Cōparat tres opiniones ſupra poſitas inter ſe. In duabus autem his opinionibus, prima ſcilicet & tertia ſemper vnus dicitur ſyllogiſmus explicitus & implicitus per virtutem in illo: quia radicaliter vnus ſunt, & concluſio impliciti virtute eſt in explicito, & quantum ad hoc dicitur, quòd vnius ſyllogiſmi plures ſunt concluſiones.

Secunda autem opinio eſt eorum, qui dicunt ſecundum librum priorum diuidi à primo, per hoc quod in primo determinetur de ſyllogiſmo oſtenſiuo, in ſecundo verò de ſyllogiſmo ex hypotheſi, quem dicunt fieri quotieſcunque non à demonſtrata propoſitione quæ eſt concluſio primi ſyllogiſmi ſumpta cum altera concluditur: ſed ſumitur maior à poſitione reſpondentis & conſenſu: & deficit in ea demonſtratio. Prima tamen inter has ſubtilior & communior eſt opinio. Tertia verò ſtudio indiget vt verificetur, & præcipuè in particularibus ſyllogiſmis.

CAPVT III.

De poteſtate quomodo ſecundum materiam ex falſo verum eſt ſyllogizare.

Eſt ergo ſic ſe habere vt veræ, &c. CVm autem ex combinatione duarum propoſitionum fiat ſyllogiſmus, eſt vel contingit ſic ſe habere propoſitiones, quòd ambæ veræ ſint per quas fit ſyllogiſmus: & eſt, id eſt, contingit eas ſic ſe habere vt ambæ falſæ: & eſt, quòd ſic ſe habent, vt hæc (vna ſcilicet) ſit vera, illa vero ſiue alia ſit falſa, concluſio autem conſequens ex omnibus his modis, aut vera aut falſa eſt in omnibus his modis. Cum enim quatuor modis verum & falſum in conſequendo adinuicem poſſint comparari (ſcilicet quod verum ex vero, & falſum ex falſo, & verum ex falſo, & falſum ex vero) non oportet nos oſtendere niſi qualiter falſum non ſequitur ex vero, & qualiter verum ſequitur ex falſo: quia hoc non eſt notum, & eſt difficile, & eſt ſyllogiſmi poteſtas: quia qualiter verum ex vero, & qualiter falſum ex falſo ſequitur, facile eſt, & ex dictis in primo libro de diſpoſitione in terminis & propoſitionibus ſatis eſt manifeſtum.

Obiectio, quòd ex veris ſequatur falſum. Dicendum ergo primo, quòd ex veris non eſt falſum ſyllogizare. Quamuis quidam obiiciant

ciant contra hoc dicentes, quòd ſi concludatur concluſio falſa ex duabus in toto falſis in primo ſecundæ, ſumantur contrariæ illarum duarum propoſitionum quæ erunt in toto veræ & ſyllogizabitur eadem concluſio falſa ex duabus illis in toto veris in ſecundo ſecundæ: & ſic ex vero ſequitur falſum. *Solutio.* Sed ad hoc dicendum, quòd præmiſſis exiſtentibus in toto falſis in primo ſecundæ, neceſſe eſt extrema diſparata eſſe: & ita vnum ab altero vere poterit remoueri vniuerſaliter: propter quod ſic ſe habentibus præmiſſis neceſſe eſt concluſionem eſſe veram: & ſic falſum eſt quod in quæſtione ſupponitur, ſcilicet quòd ex duabus in toto falſis falſum poſſit ſyllogizari. Ex falſis autem ex verum ſyllogizare: ſed non contingit hoc quod illæ propoſitiones quæ ponuntur in ſyllogiſmo tali, ſint cauſa veræ concluſionis, propter quid dicens: ſed ſunt cauſa quia (ſiue quoniam ſequitur concluſio vera ex falſis) nam eius cauſæ (qua præmiſſæ ſunt cauſæ propter quid) non eſt ex falſis ſyllogiſmus qui veram concludit concluſionem: ob quam autem cauſam hoc contingit, in ſequentibus dicetur.

Dubitatio. Sed antequam determinetur qualiter ex falſo ſequitur verum, determinandum eſt an hoc eſt poſſibile, quòd ex falſo verum ſequatur. Videtur enim hoc eſſe impoſſibile: quia concluſio eſt effectus principiorum præmiſſorum: cauſa autem & effectus generis vnius debent eſſe. Tum etiam propter hoc, quòd verum eſt ens, & falſum non ens, & entis non poteſt eſſe cauſa niſi ens. Tum etiam propter hoc, quòd verum & falſum ſunt oppoſita: oppoſitorum autem vnum non eſt cauſa alterius. Adhuc cum dicitur verum ſequi ex falſo, falſum non poteſt eſſe cauſa illati, ſed illationis. Si autem eſt cauſa illationis: aut hoc eſt quia eſt cauſa ſecundum materiam: aut quia eſt cauſa illationis ſecundum formam. Si ſecundum materiam: tunc iterum non ſequetur ex falſo ſimpliciter, ſed gratia materiæ, & vt nunc: & hoc non eſt ſequi ſemper & ſimpliciter. Si autem eſt cauſa illationis ſecundum formam: contra hoc eſſe videtur: quia manente eadem forma in aliis terminis erit ex falſis ſyllogizare falſum. Si enim ſic dicam, omnis lapis eſt animal: omnis homo lapis: ergo omnis homo animal. Ambæ præmiſſæ ſunt in toto falſæ, & concluſio vera. Si autem ſic proponatur, omnis lapis animal: omne lignum lapis: ergo omne lignum animal. Erunt præmiſſæ in toto falſæ, & concluſio falſa. Et tamen vtrobique manet eadem forma. Idem ergo ſecundum formam eandem cauſabit oppoſita.

Solutio. Ad hæc ergo & ſimilia notandum, quòd falſum non poteſt eſſe cauſa veri quantum ad rem concluſam, ſicut neceſſario probatum eſt. *Quomodo præmiſſæ falſæ ſunt cauſa per accidens illationis veræ concluſionis.* Sed præmiſſæ poſſunt eſſe cauſa illationis veræ concluſionis dupliciter, ſcilicet aut per ſe, aut per accidens: & non poſſunt eſſe cauſa per ſe, ſed per accidens poſſunt eſſe cauſa talis illationis: non enim ſunt cauſa illationis veri inquantum ſunt falſæ præmiſſæ, ſed ex parte materiæ, ſicut duo impares numeri cauſa ſunt paris, quia par diuiditur aliquando in duos impares, & componitur ex duobus imparibus, ſicut ſenarius ex duobus ternariis, quem non conſtituunt inquantum ſunt impares, ſed per materiam per quam ſunt duæ partes numeri parium. Sic præmiſſæ falſæ conſtituunt concluſionem veram, non inquantum ſunt falſæ, ſed per materiam inquantum vtraque per terminum in ea poſitum eſt medietas veræ concluſionis. Et hoc modo loquendo cauſa & effectus ſunt ſecundum aliquid vnius naturæ. *Quomodo falſum eſt cauſa veri & non ens entis.* Et hoc modo falſum non eſt cauſa veri vt conſtituens ipſum, ſed vt habens in ſe aliquid per quod conſtituitur ſecundum materiam. Et hoc modo non ens habens in ſe aliquid entis, poteſt eſſe cauſa entis per accidens. Hoc etiam modo patet, quòd præmiſſæ falſæ cauſa ſunt illationis veræ concluſionis, non quantum ad formam, ſed quantum ad diſpoſitionem materiæ in terminis poſitis in propoſitionibus præmiſſis, ſicut nuper dictum eſt. *Remouet dubium.* Hîc autem determinari habet de ſyllogiſmo ex falſis inquantum eſt in potentia ad formam probabilis & apparentis, & abſtrahit ab vtroque: ſic enim in communi conſideratus pertinet ad iſtius libri priorum ſcientiam. In materia autem probabili conſideratur in topicis, & in materia apparente conſideratur in elenchis.

Quomodo ſyllogiſmus ex falſis concludit ex neceſſitate, & quomodo non. Et eſt hic attendendum, quòd ſyllogiſmus ex falſis dupliciter poteſt conſiderari, ſcilicet reſpectu concluſionis in communi ſiue ſit vera, ſiue falſa: & ſic concludit ex neceſſitate ſyllogiſtica, ſicut qualibet alia ſpecies argumentationis: quandocunque enim ſunt tres termini in duabus propoſitionibus ſecundum figuram & modum, neceſſe eſt aliquam ſequi concluſionem. Poteſt etiam comparari ad concluſionem veri: & ſic non concludit ex neceſſitate: quia peccat in materia.

Materia ſyllogiſmi duplex: & quomodo ſyllogiſmus ex falſis caret quadam materia. Adhuc autem notandum, quòd ſyllogiſmi materia eſt duplex. Vna quidem ſyllogiſmi inquantum eſt ſyllogiſmus quæ eſt tres termini & duæ propoſitiones: & hæc non poteſt deficere ſyllogiſmo ſi ſyllogiſmus eſt. Alia eſt materia ſyllogiſmi oſtenſiui & probantis: & hoc modo ſyllogiſmus ex falſis determinata caret materia: & ideò quoad hoc eſt ſyllogiſmus ſecundum quid, & non ſimpliciter: habet enim formam in modo & figura oſtenſiui, ſed non habet materiam. Vnde etiam ſecundum materiam omni & nulli ſequitur in ſyllogiſmo ex falſis in eadem figura & modo ſic, omnis lapis animal: omnis homo lapis: ſequitur, omnis homo animal. Nulli autem ineſſe ſic, nullum animal lapis: omne lignum animal: ergo nullum lignum lapis.

Quomodo ſyllogiſmus ex falſis eſt ſyllogiſmus quia, & non propter quid. Ex his etiam patere poteſt, qualiter ſyllogiſmus ex falſis reſpectu concluſionis veræ dicitur ſyllogiſmus quia, ſiue quoniam: & non dicitur ſyllogiſmus propter quid. Dicitur enim ſyllogiſmus quia: eò quod ſumitur penes cauſam accidentalem & remotam: cauſa enim illationis eſſentialis & proxima neceſſariæ concluſionis eſt præmiſſarum debita diſpoſitio in figura & modo, & eſt cauſa formalis: cauſa autem accidentalis & valdè remota ipſius illationis eſt poteſtas materialis

trium

trium terminorum in conſtituenda quacunque concluſione, ſicut prius dictum eſt: & ſecundum primam iſtarum cauſarum non infert verum ſyllogiſmus ex falſis, ſed infert ſecundum ſecundam: & ideò eſt ſyllogiſmus quia.

Eſt autem vtilitas iſtius ſyllogiſmi in hoc, quòd poteſtas eius iſta conſideratur, & res non perfectè ſcitur, niſi ſciatur omnis poteſtas ipſius. Valet enim & dialectico, ſecundum quod falſa accipiunt probabilitatem: ſic enim ſæpè ex falſis arguit dialecticus. Et valet ſophiſtæ, inquantum falſa habent apparentiam. Et ſunt etiam ad ipſius ſyllogiſmi ſubſtantiam cognoſcendam, inquantum falſa principia comparantur ad quamcunque concluſionem in communi ſiue veram ſiue falſam.

CAPVT IV.

Qualiter ſyllogiſmi vniuerſales primæ figuræ fiunt ex falſis, & quod ex vero non ſequitur falſum.

Primum ergo quoniam ex veris non poſſibile, &c.

PRimo ergo oſtendemus, quoniam ex veris non eſt poſſibile falſum ſyllogizare: hoc enim ex his quæ dicemus erit manifeſtum. Si enim ſumamus habitudinem antecedentis ad conſequens, neceſſe eſt, quòd cum eſt antecedens, quod ſit conſequens, & deſtructo conſequente deſtruitur antecedens, ſicut in antehabitis oſtenſum eſt: ſi enim a. ſit antecedens, & b. conſequens, cum eſt a. neceſſe eſt eſſe b. & cum b. non eſt, neceſſe eſt a. non eſſe.

Si ergo verum eſt a. &c. *Si ex veris ſequeretur falſum, accideret tunc idem ſimul eſſe & non eſſe.*

Si ergo verum eſt a. antecedens, neceſſe b. conſequens verum eſſe: aut ſi detur oppoſitum, accidit ſiue ſequitur idem ſimul eſſe & non eſſe: hoc autem eſt impoſſibile: quia ſic contradictoria eſſent ſimul vera. Si enim dicatur, quòd antecedente vero exiſtente poteſt conſequens non eſſe: tunc cum conſequens actu & intellectu ſit in antecedente, ſequitur quod ſi eſt antecedens, eſt conſequens: dictum autem eſt non eſſe: & ſic ſimul eſt & non eſt. Adhuc ſi conſequente non exiſtente vniuerſaliter tollitur conſequens pro omnibus contentis ſub ipſo: continetur autem antecedens ſub conſequente: ergo tollitur ipſo ſublato: ſed ponitur eſſe: ergo ſimul eſt & non eſt. Si autem ſic eſt cum præmiſſæ ſint ſicut principium & antecedens ad concluſionem, ſi præmiſſæ ſunt veræ, oportet concluſionem veram eſſe, concluſione exiſtente falſa, oportet præmiſſas ambas vel alteram eſſe falſas.

Non autem quoniã poſitum eſt a. vnus, &c.

Sed hoc cauendum eſt, ne (ideò quia diximus a. quod eſt vnus terminus tantum, eſſe principium & antecedens) aliquis opinetur, quòd ex vno aliquid ſequatur ſyllogiſticè. Hoc enim non contingit: quia ex vno termino nihil poteſt ſequi ſyllogiſticè: quia illud quod ſyllogiſticè contingit ſiue ſequitur, hoc eſt concluſio: per quæ autem hoc fit, quod ſic ſequitur concluſio, ad minimum ſunt tres termini, & duo interualla ſiue propoſitiones: quia duæ propoſitiones ex ordine trium terminorum fiunt dum medium refertur ad vtrumque extremorum, vel vt ſubiectum vtrique, vel prædicatum vtriuſque, vel ſubiectum vnius & prædicatum alterius. Si ergo tales præmiſſæ veræ ſumantur, ita quod in maiori medium ſumatur ſub maiori extremitate, ita quod nihil ſit cui ineſt b. medium, quin eidem inſit a. maius extremum, ita quod omni b. inſit a. & minus extremum ſumatur ſub medio, & ſit c. quod ſumatur ſub b. ita quod cuicunque ineſt c. illi eidem ineſt b. ſequitur ſyllogiſticè, quod cui ineſt c. quòd illi inſit a. & non poteſt hæc concluſio falſa eſſe præmiſſis (vt dictum eſt) ſe habentibus: quia ſi detur, quòd concluſio eſt falſa, veris exiſtentibus præmiſſis, ſequitur, quòd idem ſimul erit & non erit, ſicut paulò ante oſtenſum eſt: & ſic ſe habet habitudo a. ad b. quia poſitum eſt a. duas propoſitiones colligere, hoc eſt, ſimul collectas in figura & modo ſignificare.

Similiter ſe habet in priuatiuis, &c.

Similiter autem eſt in ſyllogiſmis priuatiuis quoad hoc quod per hos non contingit falſum ex veris concludere, generaliter verum eſt, quòd ex veris non eſt falſum ſyllogiſticè concludere, tam in affirmatiuis, quam in negatiuis ſyllogiſmis, tam vniuerſalibus quam particularibus.

Ex falſis autem verum eſt ſyllogizare, &c.

Ex falſis autem ſequitur verum ſyllogiſticè, & ſequitur ex falſo verum & vtriſque propoſitionibus falſis & vna. Sed cum ſequitur ex altera falſa, non ſequitur ex vtralibet falſa indifferenter ſumpta, ſed ſecunda, quando tota ſiue in toto ſumatur falſa, ita quod prædicatum nulli parti contentæ ſub ſubiecto conueniat. Si autem non tota ſumatur falſa, ſed pro aliqua parte: tunc ſequitur verum ex falſa altera præmiſſarum vtralibet ſumpta vel maiore vel minore. Hoc autem patet per ſingulos primæ figuræ ſyllogiſmos. Accipiantur enim tres termini a. b. c. in tali habitudine ſe habentes adinuicem, quòd ſecundum rem a. maior extremitas inſit omni c. minori extremitati: & idem a. nulli inſit quod eſt de numero eorum quæ ſunt ſub b. medio contenta. Accidit autem hoc in talibus terminis qui ſunt vt animal, lapis, homo: quia nullus lapis animal: omnis homo animal: ergo nullus homo lapis. Si igitur tunc in primo modo primæ a. omni b. ineſſe, & b. dicatur ineſſe omni c. ſequitur ex vtriſque falſis vera concluſio: quia in concluſione a. omni c. inerit ſic, omnis lapis animal: omnis homo lapis: ergo omnis homo animal.

Similiter autem & in priuatiuis, &c.

Similiter autem ex vtriuſque falſis ſequitur verum in ſecundo modo primæ qui eſt vniuerſalis & priuatiuus ſyllogiſmus. Inſit enim c. minor extremitas nulli neque a. maiori extremitati, neque b. medio: & hoc eſt quando repugnat vtrique. a. autem maior extremitas inſit omni b. medio: & hoc ſi iidem termini (qui dicti ſunt) ſumantur, & medium (quod prius fuit lapis) nunc ponatur homo, ſic, animal, homo, lapis: lapidi enim minori extremitati neque homo medium nulli ineſt, neque animal quod eſt maior extremitas: & tamen omni homini ineſt animal: propter quod ſi ſumatur nulli ineſſe illi cui omni ineſt ſecundum rem, falſa erit propoſitio. Similiter ſi ei cui nulli ineſt, ſumatur omni ineſſe, falſa erit

erit propoſitio. Si autem ſumptis propoſitionibus ex falſis vtriſque vera ſequitur concluſio, ſic, nullus homo animal: omnis lapis homo: ergo nullus lapis animal. Sic igitur patet qualiter in ambobus vniuerſalibus ſyllogiſmis primæ figuræ ex vtriſque falſis ſequitur vera concluſio.

Si autem altera ponatur falſa, &c.

Oſtendamus qualiter ex altera falſa vera ſequitur concluſio. Dicamus igitur, quòd ſi altera propoſitionum præmiſſarum ponatur falſa, ſi prima quidem propoſitio (quæ eſt a. b.) in toto, hoc eſt, vniuerſaliter, ſit falſa, non erit ſiue non ſequitur ex taliter falſa concluſio vera. Si autem minor propoſitio quæ eſt b.c. ſit in toto falſa, ſequitur concluſio vera ex taliter falſa minore. Dico autem totam ſiue in toto falſam, quæ contraria eſt toti veræ: cuius exemplum eſt, ſicut ſi illa quæ nulli ineſt, ſumatur omni ineſſe: aut è conuerſo, ſi id quod omni ineſt, ſumatur nulli ineſſe vniuerſaliter.

Inſit a. nulli b. &c.

Oſtendatur ergo primo, quòd maiore in toto falſa non poteſt ſequi concluſio vera. Ponamus enim a. nulli b. ineſſe in maiori propoſitione. b. autem ponamus omni c. ineſſe in minori propoſitione. Si ergo tali facta poſitione b. c. minorem propoſitionem ſumo veram. a. b. autem maiorem propoſitionem ſumo in toto falſam, ita quod ſumo omni b. ineſſe a. in maiori (cum nulli inſit) impoſſibile eſt concluſionem eſſe veram ex taliter falſa maiori. Cuius cauſa eſt: quia c. eſt ſub b. & poſitum eſt a. nulli ineſſe b. & tunc etiam nulli ineſt c. quia c. eſt ſub b. ſiquidem hoc ſit verum quod poſitum eſt, quod nulli eorum quæ ſunt b. inſit a. & quod b. inſit omni c. Manifeſtum eſt igitur, quoniam prima ſiue maiore ſumpta tota falſa, & minori vera,. non poteſt ſequi vera concluſio.

Similiter autem neque ſi a. omni b. ineſt, &c.

Similiter autem eſt ſi a. quidem omni b. ineſt. b.& omni c. in minori, dúmodo ſumpta ſit b. c. minor propoſitio vera.a.b. autem propoſitio ſit ſumpta in toto falſa ſecundum primum modum primæ figuræ, ita quod nulli eorum quæ ſunt b. inſit a. ſecundum rem: quia aliter non in toto falſa maior eſſet propoſitio: tunc enim ex taliter falſa maiore, non vera, ſed falſa erit concluſio. tali enim poſitione facta omni c. inerit a. in concluſione quæ falſa eſt concluſio. Cuius cauſa eſt: quia poſitum eſt, quòd omni illi cui ineſt b. ineſt a. b. autem ineſt omni c. neceſſe eſt igitur, quòd a. inſit omni c.

Manifeſtum igitur, quoniam, &c.

Manifeſtum eſt igitur, quoniam prima tota falſa ſiue ſit affirmatiua, ſicut in primo primæ: ſiue priuatiua ſit, ſicut in ſecundo primæ: altera autem propoſitione minore ſumpta vera, non fit ſiue non ſequitur ex taliter falſa maiore concluſio vera ſed falſa, ſicut patet in terminis, omne animal lapis: omnis homo animal: ergo omnis homo lapis. Nullum animal ſenſibile: omnis homo animal: ergo nullus homo ſenſibile. Falſæ & non veræ ſunt ambæ concluſiones.

Non toto autem ſumpta, &c.

Si autem maior non in toto falſa ſumatur, ſed in parte, ſequitur concluſio vera ex taliter falſa propoſitione. Si enim ponamus, quod a. maius extremum omni ineſt c. quod eſt minus extremum, & idem a. ineſt alicui b. medio, & b. medium inſit omni c. minori: cuius exemplum in terminis eſt, ſicut animal maius extremum ineſt omni cigno, ſicut minori: albo autem quod eſt medium, maior extremitas quod eſt animal ineſt particulariter, quia aliquod album eſt animal: ſed album medium ineſt omni cigno minori extremitati. Si ergo iam poſitione terminorum facta ſumatur a. omni b. ineſſe in maiori, quæ non eſt in toto vniuerſaliter falſa,& ſumatur b. omni c. ineſſe in minori propoſitione, erit concluſio, quod omni c. ineſt a. & eſt concluſio vera ex falſis: omnis enim cignus eſt animal, ſic, omne album animal: omnis cignus album: ergo omnis cignus animal: & eſt vera concluſio ex maiore non in toto falſa, & minore in toto vera.

Similiter autem & ſi priuatiua ſit a. b. &c.

Similiter autem fit in ſecundo primæ ſi priuatiua ſit a. b. maior propoſitio, & non in toto falſa: cuius ratio eſt: quia taliter ſe habentibus terminis poſſibile eſt, quòd maior extremitas (a. ſcilicet) inſit alicui b. medio,& quod a. nulli inſit c. minori extremitati, & quod b. medium inſit omni c. minori extremo, vt patet in his terminis, animal, album, nix: animal enim ineſt alicui albo: ſed nulli niui ineſt animal: album autem ineſt omni niui. Si ergo ſumatur a. quidem nulli b. ineſſe in maiori, erit maior non in toto falſa. b. autẽ ſumatur omni c. ineſſe, erit minor in toto vera, ſequitur quòd a. nulli c. inerit, quæ eſt vera concluſio.

Si autem a. b. propoſitio, &c.

Si autem è conuerſo maior ſumatur in toto vera, & minor in toto falſa, ex taliter falſa altera propoſitione erit ſyllogiſmus veræ concluſionis: ſicut ſi a. b. propoſitio in toto ſit vera b. c. autem in toto ſumatur falſa: tunc enim erit ſyllogiſmus veræ concluſionis: nihil enim eſt quod prohibeat a. maiorem extremitatem & omni b. medio ineſſe,& idem a. omni c. ineſſe: & tamen b. medium nulli c. inerit minori extremitati: ſicut ſi ſumatur in terminis in his quæcunque ſunt ſpecie ſubalternæ eiuſdem generis, ſicut equus & homo ſub animali ſunt. Subalternas autem hic ſpecies dicimus, quæ ſub vno & eodem genere ex æquo continentur: animal enim genus & equo & homini omni ineſt: equus autem nulli homini ineſt. Si ergo in maiori ſumatur a. ineſſe omni b. maior in toto erit vera: & ſi ſumatur in minori b. omni c. ineſſe, minor in toto erit falſa, ſequitur concluſio vera, quod ſcilicet omne c. eſt a. cum tamen propoſitio quæ eſt b. c. in toto ſit falſa.

Similiter autem & ſi priuatiua a. b. propoſitio, &c.

Similiter autem eſt in ſecundo primæ ſi priuatiua ſumpta ſit a. b. maior propoſitio, & ſit in toto vera: contingit enim a. maius extremum nulli b. & nulli c. ineſſe, medio ſcilicet & minori extremo: & contingit, quòd b. medium nulli c. minori ineſt extremo, ſicut ſe habet genus ad ſpecies ſumptas ex alio genere, ſicut animal ad muſicam & medicinam (quæ ſunt ſpecies ſcientiæ) ſe habet: nam animal neque muſicæ ineſt vniuerſaliter, neque medicinæ, neque muſica quæ medium eſt, ineſt medicinæ quæ eſt minus extremum. Si ergo tali ſumptione terminorum facta, ſumatur a. nulli b. ineſſe, erit vera in toto propoſitio: & ſi ſumatur b. omni c. ineſſe minori, in toto falſa

falſa erit minor propoſitio: & ſequitur ex taliter falſa minori vera concluſio, ſcilicet quod nullum c. ſit a. ſiue nulla muſica ſit medicina.

Et ſi non tota falſa ſit b.c. &c.

Similiter autem ſi propoſitio minor quæ eſt b.c. non ſit in toto falſa, ſed ſit falſa in aliquo, adhuc ſic ex taliter falſa minore ſequitur vera concluſio: taliter enim ſe habentibus terminis nihil prohibet quin a. inſit omni b. in maiori, & etiam inſit omni c. in minori propoſitione, ſicut genus ad ſpeciem & differentiam ſe habet, ſicut animal ineſt omni homini & omni greſſibili ſecundum eſſe ſumpto: homo autem quod eſt medium, alicui ineſt greſſibili & non omni. Si ergo a. ſumatur ineſſe omni b. & b. omni c. ſequitur, quòd a. omni c. inerit, quod erit verum in concluſione: & ſequitur ex maiori in toto vera & minori in parte falſa.

Similiter autem & quum priuatiua, &c.

Similiter autem ſequitur verum ex altera (hoc eſt, minori) in parte falſa & maiori in toto vera in ſecundo modo primæ figuræ, quando priuatiua eſt a.b. maior propoſitio: contingit enim inuenire terminos, in quibus a. maius extremum neque b. neque c. nulli ineſt: & tamen b. medium alicui ineſt minori extremo, ſicut aliquod genus ſumptum ſe habet ad ſpeciem & differentiam quæ ſumuntur ex alio ſiue diuerſo genere: nam animal quod eſt genus, neque vlli prudentiæ ineſt (quæ eſt ſpecies ſcientiæ) neque ineſt vlli contemplationi (quæ eſt differentia ſcientiæ) Prudentia autem ineſt alicui contemplationi: quia aliqua contemplatio ſiue contemplatiua virtus eſt prudentia. Si ergo ſumatur a. nulli b. ineſſe in maiori, erit in toto vera maior. b. autem ſumatur omni c. ineſſe in minori (& erit tunc minor in parte falſa) ſequitur, quòd nulli c. ineſt a. quod eſt vera concluſio: quia nulla prudentia eſt animal, & nulla contemplatio eſt animal. Sic igitur patet qualiter in vniuerſalibus primæ figuræ ex vtriſque falſis & ex altera falſa vera ſequitur concluſio.

Dubitatio. Combinationes ex falſis quot ſint.

Si autem hic quæritur, cum in vniuerſalibus ſyllogiſmis primæ figuræ octo ſint combinationes (ſcilicet aut enim eſt vtraque falſa, aut altera: ſi vtraque aut in toto, aut in parte: adhuc ſi altera falſa: aut maior, aut minor: & tunc aut maior in toto & minor in parte, aut è conuerſo: ſic enim octo fiunt coniugationes) quare ſex manifeſtatæ ſunt, duæ autem omittuntur, quarum altera habet maiorem in toto falſam & minorem in parte falſam, reliqua autem è conuerſo minorem in

Solutio.

toto falſam & maiorem in parte falſam. Et dici poteſt ad hoc, quòd illæ duæ intelliguntur per illas duas vbi altera in toto falſa, & altera non in toto falſa: & ita etiam fit in aliis figuris, in quibus dictæ duæ combinationes omittuntur.

Dubitatio.

Si autem quæritur, vtrum illæ duæ combinationes quæ omittuntur, vtiles ſint reſpectu veræ concluſionis? Dicendum, quòd illa quæ habet maiorem falſam in toto, poteſt in con-

Solutio.

cluſionem veram. Cuius exemplum eſt in primo modo primæ ſic, omne album eſt animal: omnis coruus albus: ergo omnis coruus animal. In ſecundo autem primæ ſic, nullum nigrum eſt animal: omnis nix nigra: ergo nulla nix animal. Illa verò coniugatio quæ habet maiorem totam falſam, & minorem in parte falſam, non poteſt in concluſionem veram: ideo quia oportet contradictoriam concluſionis veram eſſe: quia ex contraria maioris (quæ vera eſt) & ſubalterna minoris (quæ ſimiliter vera eſt) ſequitur contradictoria concluſionis: & ideò non poteſt concluſio vera eſſe ſic ſe habentibus præmiſſis, quod maior ſit in toto falſa, & minor in parte ſit falſa.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quare maiore in toto falſa exiſtente non poteſt concluſio eſſe vera, præcipue cum concluſio poſſit eſſe vera vtraque præmiſſarum in toto exiſtente falſa, vbi plus eſt de falſitate reſpectu concluſionis, quam vbi maior tantum eſt in toto falſa? Et dicendum, quòd hoc aliquo modo poſſet eſſe ſi præmiſſæ talis ſyllogiſmi dicerent propter quid reſpectu concluſionis veræ; nunc autem non eſt ita. Quia ergo vtraque exiſtente in toto falſa poteſt maior extremitas continere minorem, vel etiam eſſe diſparata ab ea, ideò verè poteſt vna affirmari de alia vel ab ea remoueri. Quia verò tantum maiore exiſtente in toto falſa, oportet maiorem extremitatem continere minorem vel ſecundum totum vel ſecundum partem: ſi enim in affirmatiuo ſyllogiſmo minor eſt vera, oportet quod contineat eam ſecundum totum: ſi autem in parte eſt falſa, tunc continet eam ſecundum partem: in negatiuo autem ſyllogiſmo eſt maior extremitas diſparata ad minorem ſecundum totum vel ſecundum partem tantum: & ideò non poteſt maior extremitas verè affirmari vel negari de tota minore extremitate: propter quod non poteſt ibi eſſe concluſio vera.

Solutio. Nota quomodo ex ambabus falſis poteſt ſequi concluſio vera, non tamen ex maiori in toto falſa, minori autem vera, & quare hoc.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quare minore in toto falſa ſequitur vera concluſio, & non maiore in toto falſa? Adhuc etiam, quare maiore in parte falſa & non in toto ſequitur concluſio vera? Dicendum, quòd ſi minor eſt in toto falſa: tunc medium & minor extremitas ſunt diſparata: & nihil prohibet aliquid vnum & idem diſparatis ineſſe, ſicut patet in ſyllogiſmo affirmatiuo, vt animal ineſt homini & equo. Similiter nihil prohibet vnum & idem remoueri ab vtroque diſparatorum, vt lapis remouetur & ab homine & ab equo: & ideò minore tota falſa poteſt concluſio eſſe vera. Si autem maior ſit in toto falſa: aut hoc erit in ſyllogiſmo affirmatiuo, aut in negatiuo. Si in affirmatiuo: aut ergo minor eſt vera, & tunc repugnat maior extremitas minori ſicut & medio: aut minor eſt in parte falſa, & tunc maior extremitas pro parte repugnat minori extremitati: & neutro iſtorum modorum maior extremitas verè poteſt affirmari de minori vniuerſaliter. Sed ſi fuerit in negatiuo ſyllogiſmo: aut ergo minor eſt vera, & tunc maior extremitas ſub ſe continet minorem: aut in parte eſt falſa, & tunc maior extremitas continet minorem in parte: & neutro iſtorum modorum verè & vniuerſaliter poterit remoueri maior extremitas de minori. Et ſic maiore exiſtente falſa (quocunque ſe habeat minor) non poteſt ſequi vera concluſio. Minore autem in toto exiſtente falſa, bene poterit ſequi

Solutio.

qui

qui concluſio vera. Sic igitur patet, quando & propter quid in modis vniuerſalibus primæ figuræ ſequitur verum ex falſo.

CAPVT V.

Qualiter in particularibus ſyllogiſmis prima figura contingit verum ex falſo ſyllogizare.

In particularibus autem ſyllogiſmis, &c.

IN particularibus etiam ſyllogiſmis contingit verum ex falſo ſyllogizare, & prima propoſitione in toto falſa, altera autem vera: ſic enim contingit veram ſyllogizare concluſionem. Adhuc autem iterum contingit verum ex falſo ſyllogizare ſi prima non in toto, ſed in aliquo ſit falſa, & altera (minor ſcilicet) ſit vera. Adhuc autem hoc idem contingit ſi maior vniuerſalis ſit vera, & altera particularis minor ſit falſa. Adhuc autem hoc idem contingit ex vtriſque falſis. Cuius probatio eſt: quia in prima ponatur, quòd a. maior extremitas nulli b. inſit medio, & quod idem a. inſit alicui c. in concluſione, & quod b. inſit alicui c. in minori propoſitione, ſicut in his terminis, animal, nix, album: animal enim nulli ineſt niui: albo autem alicui ineſt animal. Si igitur in his terminis medium ponatur nix, primum autem extremum ponatur animal, & ſumatur a. quidem toti b. ineſſe, & ſumatur b. alicui c. ineſſe, erit a.b. maior propoſitio in toto falſa. b.c.autem propoſitio minor vera erit: & ſequitur concluſio vera ſic, omnis nix animal: quoddam album nix: ergo quoddam album animal: & eſt in tertio primæ, & eſt concluſio vera ex prima in toto falſa.

Similiter & cum priuatiua eſt a. b. &c.

Similiter autem ſequitur concluſio vera cum priuatiua eſt a. b. maior propoſitio, ſicut in quarto primæ: contingit enim a. maiorem extremitatem toti vniuerſaliter ineſſe b. medio in maiori propoſitione, & idem a. contingit non ineſſe alicui c. ita quod b. medium alicui c. particulariter inſit, ſicut animal omni ineſt homini, & ipſum animal non ſequitur aliquod album: quia quoddam album non eſt animal: & homo ineſt alicui albo: propter quod ſi inter iſtos terminos medium ponatur eſſe homo, & ſi ſumatur a. nulli b. ineſſe, & b. ſumatur alicui c. ineſſe, ſequitur quòd quoddam c. non eſt a. & vera erit concluſio, cum maior ſit in tota falſa quæ eſt a. b. propoſitio, & minor vera.

Et ſi in aliquo ſit falſa, &c.

Similiter ſi non in toto falſa, ſed in aliquo falſa ſumatur a. b. maior propoſitio: adhuc enim etiam iſto modo erit concluſio vera ex tali falſa ſyllogizata: nihil enim prohibet, quòd a. maior extremitas inſit particulariter, & b. medio, & c. minori extremitati, & quod b. medium inſit particulariter alicui c. vt in his terminis, animal, pulchrum, magnum: animal enim ineſt alicui pulchro, & animal ineſt alicui magno, & pulchrum ineſt alicui magno. Si ergo tali poſitione terminorum facta ſumatur a. omni b. ineſſe, & b. alicui c. ineſſe: tunc a. b. quidem propoſitio in parte aliqua falſa erit. b.c. autem minor propoſitio erit vera: & ſequitur concluſio vera: ſcilicet quod aliquod c. inſit a. Similiter autem eſt in quarto primæ quando priuatiua eſt a. b. maior propoſitio: nam iidem termini erunt, & ſimiliter quoad medium & extrema poſiti ad demonſtrandum, ſicut cuilibet etiam parum ſcienti patere poteſt.

Rurſum ſi a. b. quod, &c.

Rurſum ſi è conuerſo fiat, ita quod a. b. quidem propoſitio maior ſit vera. b. c. autem minor propoſitio ſit falſa: ſic enim iterum ſequitur concluſio vera. Cuius ratio eſt: quia nihil prohibet, quòd a. maius extremum inſit toti b. medio, & quod idem a. in concluſione inſit alicui c. & quod b. medium nulli inſit c. in minori propoſitione. Cuius exemplum eſt in his terminis, animal, cignus, nigrum: animal enim cigno quidem omni ineſt, & idem animal ineſt alicui nigro particulariter, ſed cignus nulli ineſt nigro: propter quod ſi ſumatur a. omni b. ineſſe. & b. dicatur ineſſe alicui c. vera erit concluſio, ſcilicet quod aliquod c. eſt a. cum tamen falſa ſit b. c. minor propoſitio.

Similiter autem & priuatiua ſumpta, &c.

Similiter autem verum ſequitur hoc modo ex falſo in quarto modo primæ figuræ, ſi priuatiua ſit a. b. maior propoſitio: contingit enim a. maius extremum. b. quidem nulli ineſſe: & idem a. contingit alicui c. minori extremitati non ineſſe, & contingit, quòd b. medium nulli c. minori ineſt in minori propoſitione: ſicut ſi ſumatur genus aliquod comparatum ad ſpeciem & accidens, quæ ſunt ſub alio genere: nam animal nulli numero ineſt, qui eſt ſpecies quantitatis: animal tamen ineſt alicui albo quod eſt accidens diuerſi generis à quantitate: & numerus nulli ineſt albo per eſſentialem prædicationem. Si ergo tali poſitione terminorum facta medium quidem nulli b. ineſſe. b. autem dicatur ineſſe alicui c. ſequitur, quòd a. alicui c. non inerit, quod eſt verum, & a. b. quidem propoſitio maior fuit vera. b. c. autem minor propoſitio fuit falſa.

Et ſi aliquo ſit falſa, &c.

Adhuc autem ſi maior ponatur in aliquo & non in toto falſa, vt a. b. & ponatur etiam falſa propoſitio minor quæ eſt b. c. ſequitur ex vtriſque falſis concluſio vera. Cuius cauſa eſt: quia nihil prohibet a. maius extremum & alicui b. medio & alicui c. minori extremitati ineſſe. b. autem nulli c. ineſſe in minori propoſitione: ſicut ſi tales terminos ſumamus, quod b. medium ſit contrarium c. minori extremitati, & ambo hæc contraria ſint accidentia eidem generi, ſicut animal, album, nigrum: animal enim ineſt alicui albo, & alicui nigro, album autem nulli ineſt nigro. Si ergo tali ſumptione facta terminorum a. ſumatur omni b. ineſſe, & b. ſumatur ineſſe alicui c. ſequitur, quòd aliquod c. eſt a. & erit vera concluſio ex falſis. Similiter autem verum ſequitur ex falſo, ſi priuatiua ſumatur a. b. maior propoſitio in quarto primæ: nam iidem termini & in ordine medij & extremorum ſimiliter ſumpti ſunt ad demonſtrandum & iſtud & antecedens, ſicut cuilibet etiam parum ſcienti patere poteſt.

Et vtriſque falſis, &c.

Et adhuc ex vtriſque etiam falſis ſequitur con-

concluſio vera. Poſſibile eſt enim a. maius extremum b. quidem nulli ineſſe: & idem a. ineſſe alicui c.& quod b. medium nulli c. inſit, ſicut ſe habet genus aliquod ad ſpecies & accidens quod accidit ſpeciebus ex alio genere ſumptis, ſicut ſunt animal, numerus, album: animal enim numero quidem nulli ineſt, & idem animal ineſt alicui albo, & numerus nulli ineſt albo. Si ergo tali facta terminorum ſumptione a.ſumatur omni b.ineſſe, & b. alicui c.dicatur ineſſe, ſequitur quòd aliquod c.eſt a.& concluſio quidem erit vera: propoſitiones autem ambæ erunt falſæ.

Similiter autem & quum priuatiua,&c.

Et hoc ſimiliter eſt quando a. b. maior propoſitio eſt priuatiua, ſicut in quarto primæ: quia nihil prohibet a. maius extremum b. medio toti ineſſe, & idem a. alicui c. minori non ineſſe in concluſione, & b.nulli c.ineſſe in minori propoſitione, vt in his terminis, animal, cignus, nigrum: animal enim ineſt omni cigno,& animal alicui nigro non ineſt, cignus autem nulli ineſt nigro: & ideò ſi ſumatur a. nulli b. ineſſe, & dicatur b. alicui c. ineſſe in minori, ſequetur, quòd a. alicui c. non ineſt, & eſt concluſio vera: propoſitiones autem ambæ falſæ.

Sufficientia particularium ſyllogiſmorum concludentium ex falſis veram concluſionem.

Notandum autem, quòd in particularibus ſyllogiſmis quinque ſunt combinationes ſiue complexiones quæ poſitæ ſunt. Aut enim vtraque eſt falſa, aut altera. Si vtraque eſt falſa: aut ergo maior eſt in toto falſa, aut in parte: & ſic ſunt duæ. Si autem altera eſt falſa: aut maior, aut minor. Si minor, iam ſunt tres. Aut maior, & hoc vel in toto, vel in parte: & ſic ſunt quinque.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quòd cum modi particulares ab vniuerſalibus deſcendant,& in modis vniuerſalibus maiore tota falſa non ſequitur verum, quomodo poſſit eſſe, quòd in modis particularibus maiore tota falſa ſequitur verum?

Solutio.

Dicendum autem ad hoc, quòd cum maior extremitas diſparata eſt à minori ſecundum partem: quia minor eſt particularis, & continet maior extremitas minorem ſecundum partem,& non ſecundum totum, quantum eſt de virtute minoris: & ideò poteſt maior extremitas ineſſe minori ſecundum partem, vel ab ea remoueri ſecundum partem. Aliter autem eſt in modis vniuerſalibus, vbi in concluſione debet maior affirmari de toto minori, vel vniuerſaliter & in toto remoueri ab ipſo, ſicut patet per antedicta. Ad id autem quod dicitur, quòd particulares ab vniuerſalibus deſcendunt. Dicendum, quòd in ipſo deſcenſu particularium ab vniuerſalibus ablata eſt cauſa veræ concluſionis: propter quod non poteſt concluſio vniuerſalis eſſe vera in talibus: & ideò in particularibus nihil prohibet concluſionem veram eſſe, quamuis maior in toto ſit falſa.

***

CAPVT VI.

Qualiter verum ſequitur ex falſo in ſecunda figura in vniuerſalibus ſyllogiſmis.

In media autem figura,&c.

IN media autem figura omninò qualitercunque variatis propoſitionibus falſis vel altera falſa quacunque, ſiue in toto, ſiue in parte, per falſa verum ſyllogizare contingit. Et vtriſque propoſitionibus falſis ſumptis in toto, vel in aliquo (ſiue in parte) vtraque ſumpta propoſitione, contingit etiam hac quidem vera ſumpta, illa autem aut in toto vel in aliquo falſa, vtralibet propoſitione falſa vel in toto vel in parte poſita. Adhuc autem hoc idem contingit, ſi vtræque in aliquo (hoc eſt, in parte) falſæ ſint. Adhuc autem idem contingit, ſi hæc ſiue vna ſit ſimpliciter vera, illa autem (ſiue alia) ſit in aliquo falſa. Adhuc autem hoc idem contingit, ſi hæc quidem ſit in toto falſa, illa verò in aliquo ſiue in parte ſit vera: & hæc variatio eſt tam in vniuerſalibus quam in particularibus ſyllogiſmis.

Si enim a.b. quidē nulli,&c.

Accipiamus enim terminos a. b. c. & ſit a. medium. b. maius, & c. minus extremum: & accipiamus, quòd a. nulli b. inſit in maiori propoſitione, & idem a. inſit omni c. in minori propoſitione: cuius exemplum eſt, vt animal medium nulli ineſt lapidi, & idem animal ineſt omni equo. His ita poſitis, ſi contrariæ harum duarum accipiantur præmiſſæ propoſitiones, ita quod ſumatur a. quidem omni b. ineſſe, & idem a. ſumatur nulli c. ineſſe, in ſecundo ſecundæ ex totis falſis propoſitionibus erit vera concluſio, ſic, omnis lapis eſt animal: nullus equus eſt animal: ergo nullus equus eſt lapis.

Similiter autem & ſi a. ineſt b.

Similiter autem eſt in primo ſecundæ,& in eiſdem terminis demonſtratur. Si enim ſumatur a. tale, quòd omni b. inſit, & idem a. nulli c. inſit, & ſumantur contrariæ illarum & tranſmutentur propoſitiones ſic, nullus lapis eſt animal: omnis equus eſt animal: idem erit ſyllogiſmus quantum ad materiam, eò quod in eiſdem ſit terminis.

Rurſum ſi altera quidem, &c.

Similiter autem rurſus quando altera præmiſſarum eſt falſa: & primo oſtendamus hoc quando altera eſt tota falſa, & altera tota vera: nihil enim prohibet, quòd a. tale ſit medium, quod omni b. & omni c. inſit ſecundum rem, & quod b. maius extremum nulli inerit c. minori extremo: ſicut ſi genus aliquod ponatur medium prædicatum de ſpeciebus coæquæuis, quæ non ſe ſibi ſubalternant: nam animal ſic & equo omni & omni homini ineſt, & vniuerſaliter prædicatur de ipſis, & homo nulli ineſt equo, quia nullus homo eſt equus. Si ergo ſumatur animal huic quidem ſpeciei omni ineſſe, illa erit in toto vera: & ſumatur alteri ſpeciei nulli ineſſe animal, illa erit in toto falſa: & ſequitur concluſio vera ad quodlibet extremorum poſita priuatiua propoſitione, ſiue ad maius (ſicut fit in primo modo ſecundæ) ſiue ad minorem, ſicut fit in ſecundo ſecundæ.

Et ſi altera in aliquo falſa, &c. Similiter autem ex altera falſa ſequitur concluſio vera, ſi altera propoſitionum non ſit in toto falſa, ſed in parte, dummodo altera ſit in toto vera: poſſibile eſt enim tale medium eſſe a. quod b. alicui ineſt, & idem a. medium ineſt omni c. minori extremitati, vt animal ineſt alicui albo, & idem animal ineſt omni coruo, & album nulli ineſt coruo. Si ergo ſumatur in contrariis propoſitionibus a. quidem nulli ineſſe b. erit propoſitio maior non in toto falſa, ſed in parte: & ſumatur idem a. toti ineſſe c. vniuerſaliter, erit a. b. propoſitio maior in aliquo falſa. a. c. autem propoſitio minor erit in toto vera: & ſequitur concluſio vera ſic, nullum album animal: omnis coruus animal: ergo nullus coruus album: & eſt primus modus ſecundæ.

Et tranſpoſita priuatiua, &c. Si autem tranſponatur ad minorem priuatiua propoſitio, erit in eiſdem terminis in ſecundo modo ſecundæ idem ſyllogiſmus, & per eoſdem terminos (ſicut diximus) huius eſt demonſtratio.

Et ſi affirmatiua quidem propoſitio, &c. Adhuc autem idem ſequitur ſi affirmatiua propoſitio ponatur in aliquo eſſe falſa, & priuatiua ponatur in toto vera. Nihil enim prohibet a. tale eſſe medium, quòd b. alicui ineſt particulariter ſecũdum rem, & idem a. toti ſiue omni c. non ineſt (hoc eſt, quòd nulli c. ineſt) & quòd b. maius extremum nulli ineſt c. minori: ſicut animal medium ineſt albo quidem alicui, & idem animal nulli ineſt pici, & album nulli ineſt pici: propter quod ſi ſumatur, quòd a. inſit omni & toti b. & idem a. nulli inſit c. tunc a. b. propoſitio maior erit in aliquo falſa, a. c. autem minor propoſitio erit in toto vniuerſaliter vera: & ſequitur concluſio vera ſic, omne album animal: nulla pix animal: ergo nulla pix album. Et tales ſyllogiſmos facile eſt formare.

Et ſi vtræq; propoſitiones, &c. Idem autem eſt quoad hoc quòd ex falſo ſequatur verum, ſi vtræque propoſitiones ſumantur non in toto falſæ: ex talibus enim ſequitur concluſio vera. Poſſibile eſt enim a. medium & b. alicui & alicui c. ineſſe, maiori ſcilicet & minori extremitatibus: ita tamen, quòd b. maius extremum nulli c. minori inſit extremo ſecundum rem, ſicut in his terminis, animal, album, nigrum: animal enim ineſt alicui albo, & idem animal ineſt alicui nigro, & album nulli ineſt nigro. Si ergo taliter poſitis terminis ſumatur a. quidem omni b. ineſſe, & idem a. ſumatur nulli c. ineſſe: ambæ quidem propoſitiones in aliquo & non in toto falſæ erunt, & concluſio erit vera ſic, omne album animal: nullum nigrum animal: ergo nullum nigrum album.

Similiter autem tráſpoſita, &c. Similiter ſequitur verum ex vtriſque in parte falſis ſi priuatiua tranſumatur & fiat maior, ſicut in primo ſecundæ figuræ, & per eoſdem terminos, qui poſiti ſunt, animal, album, nigrum, facilis eſt demonſtratio.

Numerus & ſufficientia ſyllogiſmorum vniuerſalium concludentium verum ex falſis in ſecunda figura. Attende autem hic, quòd in vniuerſalibus ſecundæ figuræ octo ſunt coniugationes: quia aut vtraque eſt falſa, aut altera. Et ſi vtraque eſt falſa: hoc fit quadrupliciter: quia aut vtraque in toto eſt falſa, aut vtraque in parte falſa, aut maior in toto falſa & minor in parte, aut è conuerſo maior in parte & minor in toto falſa. Si autem fit ex altera falſa, hoc iterum fit quadrupliciter: quia aut maior eſt falſa & minor vera: & hoc dupliciter, quòd maior ſit in toto vel in parte falſa: aut minor eſt falſa & maior vera: & hoc ſimiliter duplicatur ſecundum totum, vel ſecundum partem. Duæ ex his hîc omiſſæ ſunt, & ſex poſitæ: ſunt enim iſtæ duæ omiſſæ, vbi altera eſt in toto falſa, & altera in parte. Sed hoc planum eſt per antedicta: quia ſatis intelliguntur per illas in quibus altera eſt in toto falſa, & altera vera. *Remouet dubium.*

Dubitatio. Si autem quæritur, vtrum vtraque illarum poſſit in concluſionem veram? *Solutio.* Dicendum, quod ſic: quia vniuerſaliter omnes coniugationes quæ ſunt in ſecunda figura, poſſunt in concluſionem veram.

Obiectio. Contra hoc tamen videtur eſſe, quòd ſecunda figura deſcendit à prima: & ideò ſicut coniugatio quæ eſt ex prima tota falſa & minore vera vel in parte falſa, non poteſt in concluſionem veram: ita videtur, quòd nec in ſecunda. Fiat enim ſyllogiſmus in prima figura ex maiore tota falſa, & conuertatur poſtea maior, & erit ſyllogiſmus in ſecunda figura ex maiore tota falſa, & non erit concluſio vera, ſicut nec in prima. *Solutio.* Ad hoc autem dicendum, quòd in prima figura maiore tota falſa, & minore vel vera vel in parte falſa, erit minor extremitas ſub maiore vel ſecundum totum vel ſecundum partem: & ideò non poteſt ab ea remoueri maior extremitas vniuerſaliter in ſyllogiſmo qui eſt ſecundus primæ. In ſecunda autem figura erit minor extremitas diſparata à maiore: & ideo poteſt maior à minore remoueri vniuerſaliter: & ideò non ſequitur: quia licet ſe ſic habentibus terminis in prima figura non poſſit eſſe concluſio vera, poteſt tamen in ſecunda: diuerſitas enim in ſitu medij & extremorum cauſat diuerſitatem iſtam in prima figura & ſecunda. Si enim conuertatur maior quæ eſt in toto falſa, non eſt neceſſe eam in quam conuertitur eſſe in toto falſam: hæc enim in toto falſa eſt, nullus homo eſt animal, & ſua conuerſa (quæ eſt nullum animal eſt homo) non eſt in toto falſa: & vniuerſaliter loquendo nunquam erit tam conuerſa quam ea in quam conuertitur in toto falſa, niſi in his in quibus termini ſunt conuertibiles: & ideo maior in toto inferre poterit concluſionem veram in ſecunda figura: quod non poterit facere in prima.

Obiectio. Si autem aliquis obiiciat, quòd ſecundum hoc ſic ſe habentibus terminis erit concluſio vera in prima figura: eadem enim concluſio concluditur in ſecundo primæ, & in primo ſecundæ: & non differunt niſi in conuerſione maioris: & ideo ſi vera eſt concluſio in primo ſecundæ, videtur etiam vera eſſe in ſecundo primæ. *Solutio.* Sed dicendum ad hoc, quòd cum concluſio ſit vera in primo ſecundæ, & maior ſit in toto falſa, conuerſa maiore erit ſyllogiſmus in prima figura: ſed maior erit in parte falſa, & non in toto, ſicut iam patuit per antedicta.

CAPVT VII.

Qualiter verum ſequitur ex falſo in ſecunda figura particularibus ſyllogiſmis.

Manifeſtum & in particularibus ſyllogiſmis, &c.

HOc autem (quod verum ex falſo ſequitur in ſecunda figura) manifeſtum eſt etiam in particularibus ſyllogiſmis: nihil enim prohibet a. medium tale quidem accipere, quod b. quidem omni ineſt, & idem a. ineſt alicui c. particulariter, ita quod b. alicui c. particulariter non ineſt: vt animal ineſt omni homini, & idem animal ineſt alicui albo ſecundum rem, & homo non inerit particulariter alicui albo. Si ergo taliter ſe habentibus terminis ponatur a. quidem nulli b. ineſſe, & idem a. ponatur alicui c. ineſſe, erit vniuerſalis propoſitio in toto falſa, particularis autem vera, & erit concluſio vera, ſic, nullus homo animal: quoddam album animal: ergo quoddam album non eſt homo: & eſt ſyllogiſmus in tertio ſecundæ.

Similiter autem & affirmatiua ſumpta, &c.

Similiter ſequitur concluſio ex maiore in toto falſa & minore vera, ſi maior propoſitio a. b. affirmatiua vniuerſalis eſſe ponatur, ſicut fit in quarto ſecundæ. Poſſibile eſt enim in terminis inuenire in quibus a. quidem nulli ineſt b. & idem a. alicui c. non inerit particulariter: vt animal nulli ineſt inanimato: animal autem ineſt alicui albo: & in concluſione inanimatum non inerit albo alicui particulariter. Si ergo (tali poſita terminorum ſecundum rem ipſam habitudine) a. ineſſe omni b. ponatur, & a. alicui c. non ineſſe. a. b. quidem propoſitio vniuerſalis affirmatiua erit in toto falſa. a. c. autem minor propoſitio erit vera: & ſequetur concluſio vera, ſic, omne inanimatum animal: quoddam album non eſt animal: ergo quoddam album non eſt inanimatum. Eſt ſyllogiſmus in quarto ſecundæ.

Et vniuerſalibus quidē tota vera poſita, &c.

Adhuc ſequetur verum ex falſo ſi ponatur vniuerſalis eſſe vera & particularis falſa: nihil enim prohibet, quod a. medium neque ſequatur b. vt prædicatum de ipſo, neque etiam ſequatur c. vt prædicatum de illo, & quod b. maius extremum alicui c. minori extremo non inſit particulariter: ſicut animal nulli ineſt numero: neque ineſt alicui inanimato: & numerus etiam non ſequitur inanimatum vt prædicatum de ipſo. Si ergo ſic ſe habentibus terminis ponatur a. quidem nulli b. ineſſe, & idem a. ponatur ineſſe alicui c. concluſio quidem vera erit, & vniuerſalis propoſitio erit vera maior, particularis autem minor erit falſa, ſic, nullum inanimatum animal: quidam numerus animal: ergo quidam numerus non eſt inanimatum.

Affirmatiua autem vniuerſali poſita, &c.

Similiter autem concluſio vera ſequitur ſi vniuerſalis ponatur affirmatiua & vera, & particularis negatiua & falſa, ſicut eſt in quarto ſecundæ: cuius ratio eſt: quia poſſibile eſt a. medium, & b. maiori & c. minori toti ineſſe vniuerſaliter ſecundum rem, & quod b. maius extremum aliquod c. minus extremum non ſequatur vt prædicatum de ipſo, ſicut ſe habet genus ad ſpeciem & differentiam ſecundum eſſe conſideratam: animal enim genus ſequitur omnem hominem: & omne greſſibile ſequitur vniuerſaliter prædicatum de ipſis: homo verò non ſequitur omne greſſibile prædicatum de ipſo: & ideò ſi in ſyllogiſmo ſumatur in maiori a. quidem toti & omni ineſſe b. & idem animal in minori ſumatur alicui c. non ineſſe particulariter, vniuerſalis quidem propoſitio erit vera, particularis autem falſa, & concluſio erit vera, ſic, omnis homo animal: quoddam greſſibile non eſt animal: ergo quoddam greſſibile non eſt homo.

Manifeſtum autem quoniam ex vtriſque, &c.

Manifeſtum autem eſt adhuc etiam in particularibus ſyllogiſmis, quoniam ex vtriſque falſis præmiſſis erit concluſio vera. Cuius ratio eſt: quia contingit a. medium in aliquibus terminis, & b. & c. extremitatibus, huic quidem omni, illi verò nulli ineſſe & indifferenter: & quod b. non ſequatur aliquod c. particulariter negatum ab ipſo. Sic igitur ſe habentibus terminis, ſi ſumatur in maiori propoſitione, quòd a. quidem nulli b. ineſt, & idem a. alicui ineſt c. propoſitiones quidem ambæ erunt falſæ, concluſio autem vera.

Similiter autem & quum prædicatiua, &c.

Similiter autem eſt etiam quando vniuerſalis propoſitio eſt prædicatiua (ſicut eſt in quarto ſecundæ) & cum particularis eſt priuatiua. Et huius ratio eſt: quia poſſibile eſt, quòd a. medium nullum ſequatur b. ita quòd nullum b. ſit a. & quod idem a. ſequatur omne c. & quod b. alicui c. non inſit particulariter, vt animal nullam quidem diſciplinam, & idem animal ſequitur omnem hominem, quia nulla diſciplina eſt animal: omnis autem homo animal. Si autem taliter ſe habentibus terminis ſumatur a. toti b. ineſſe, & idem a. dicatur non ſequi quoddam c. ſed particulariter ab eo remoueri, propoſitiones ambæ erunt falſæ, concluſio autem vera, ſic, omnis diſciplina animal: quidam homo non eſt animal: ergo quidam homo non eſt diſciplina. Et eſt ſyllogiſmus in quarto ſecundæ.

Numerus & ſufficientia ſyllogiſmorū particulariū concludentium verum ex falſis in ſecunda figura.

Eſt autem hîc notandum, quòd in particularibus ſyllogiſmis quinque ſunt coniugationes: aut enim vtraque eſt falſa: & tunc maior aut eſt in toto falſa, aut in parte, aut tantum altera eſt falſa: & hæc, aut maior, aut minor: & vtraque iſtarum, aut in toto, aut in parte. Et ſic patet, quòd ſunt quinque, quarum duæ hîc omiſſæ ſunt: vna quidem habens maiorem falſam in parte, & minorem veram, vel minorem falſam: iſtæ enim ſatis intelligi poſſunt per eas quæ poſitæ ſunt: omnes enim coniugationes quæ fiunt in ſecunda figura, poſſunt in concluſionem veram.

CAPVT VIII.

Qualiter ſyllogizatur verum ex falſo in ſyllogiſmis tertia figura & vniuerſalibus & particularibus.

Erit autem & in poſtrema, &c.

ERit autem & in poſtrema figura per vtraſque falſas & totas & in parte, ſiue ſit vtraque

que falſa, ſiue altera falſa & altera vera. Et quando vna quidem in aliquo falſa eſt, & alia in toto vera, ſiue è conuerſo, vna quidem in toto falſa, & reliqua in aliquo vera, & quotquot modis aliter ſecundum verum & falſum contingit tranſumere ſiue variando combinare propoſitiones, ſemper & in omni ſequitur ex falſo verum.

Nihil enim prohibet, &c.

Hoc autem ſtatim probatur in primo tertiæ: nihil enim prohibet (c. poſito medio, & a. maiori extremitate. b. autem minore) ſecundum rem neque a. maius extremum, neque b. minus extremum, nulli c. ineſſe, ita quod nullum c. ſit a. & nullum c. ſit b. ita tamen quod a. inſit alicui b. particulariter, ſicut in his terminis, homo, greſſibile, inanimatum: ipſum enim quod eſt inanimatum (ſubiectum & medium) neque homo ſequitur vt prædicatum de ipſo, neque greſſibile ſequitur ipſum vt de ipſo prædicatum: nullum enim inanimatum eſt homo, & nullum inanimatum eſt greſſibile: & homo vt prædicatum ſequitur particulariter alicui greſſibili, quia aliquod greſſibile eſt homo. Si ergo ſumantur contrariæ dictarum propoſitionum, vt c. medio omni vniuerſaliter ineſſe a. & eidem c. omni ineſſe b. propoſitiones quidem erunt in toto falſæ, & concluſio vera in primo tertiæ, ſic, omne inanimatum homo: omne inanimatum greſſibile: ergo quoddam greſſibile homo.

Similiter autem eſt & cum hęc eſt priuatiua, &c.

Similiter autem eſt in ſecundo tertiæ in quo hæc quidem propoſitio maior eſt vniuerſalis priuatiua: illa verò (minor ſcilicet propoſitio) eſt vniuerſalis affirmatiua. Cuius probatio eſt: quia poſſibile eſt ſecundum rei veritatem, quod b. nulli c. inſit, ita quod nullum c. inſit b. & quod a. ſecundum rem inſit omni c. & quod a. maius extremum particulariter non inſit alicui b. ſicut eſt in his terminis, animal, nigrum, cignus, in quibus nigrum nulli cigno, animal autem omni cigno ineſt, & animal particulariter non omni ineſt nigro. Propter quod ſi ſumantur harum propoſitionum contrariæ, ita quod b. dicatur omni c. ineſſe in minori, & idem c. nulli a. dicatur ineſſe in maiori propoſitione, ſequitur in ſecundo tertiæ, quòd a. particulariter alicui b. non inerit, ſic, nullus cignus animal: omnis cignus niger: ergo quoddam nigrum non eſt animal. Et concluſio quidem eſt vera: propoſitiones autem vtræque in toto ſunt falſæ. Sic igitur ſcitur, quòd in duobus vniuerſalibus modis tertiæ ex vtriſque totis falſis ſyllogizatur verum.

Et ſi in aliquo ſit vtraque falſa, &c.

Idem fit quando quidem vtraque non in toto, ſed in aliquo eſt falſa: ex talibus enim ſequitur concluſio vera: nihil enim prohibet & a. maius extremum, & b. minus alicui c. medio particulariter ineſſe ſecundum rei veritatem, & quod a. maius inſit alicui b. minori particulariter, ſicut patet in his terminis, album, pulchrum, animal. Album enim alicui ineſt animali particulariter, & ſimiliter pulchrum alicui ineſt animali particulariter, & album ineſt alicui pulchro particulariter. Si ergo ſumantur vniuerſales ſubalternantes iſtas particulares, & dicatur, quòd a. omni c. ineſt, & quod b. ineſt omni c. propoſitiones quidem præmiſſæ ambæ erunt in aliquo falſæ, & concluſio vera erit in primo tertiæ, ſic, omne animal eſt album: & omne animal eſt pulchrum: ergo aliquod pulchrum album.

Et priuatiua a. c. poſita ſimiliter, &c.

Similiter autem in ſecundo tertiæ in quo priuatiuè ponitur a. c. maior propoſitio. Cuius exemplum eſt: quia nihil prohibet a. maiorem extremitatem particulariter alicui c. non ineſſe, & b. minorem extremitatem particulariter alicui c. medio ineſſe ſecundum rem, ſicut ſe habent hi termini, pulchrum, album, animal: pulchrum enim alicui animali non ineſt particulariter, & album ineſt alicui animali particulariter, & tunc a. non omni b. ineſt in concluſione ſecundum rei veritatem: propter quod ſi ſumantur vniuerſales loco particularium, & ſumatur in maiori, quòd a. nulli c. ineſt, & quod in minori b. ineſt omni c. vtræque quidem propoſitiones erunt non in toto, ſed in aliquo falſæ, concluſio autem vera in ſecundo tertiæ, ſic, nullum pulchrum eſt animal: omne pulchrum album: ergo quoddam album non eſt animal.

Similiter quidẽ & hac tota falſa, &c.

Similiter ſequitur ex falſo verum ſi vna ſit in tota falſa (maior ſcilicet) alia verò ſcilicet minor ſit in toto vera. Poſſibile eſt enim inuenire terminos tales, in quibus & a. ſequitur omne c. vt prædicatum de ipſo, & in quibus etiam omne b. ſequitur c. & prædicatur vniuerſaliter de ipſo ſecundum rei veritatem, & quod a. particulariter non ineſt alicui b. in concluſione, ſicut in his terminis, animal, album, cignus: omnis enim cignus animal: & omnis cignus album: & tamen non omne album animal: taliter igitur poſitis terminis ſi ſumatur b. quidem toti c. vniuerſaliter ineſſe in minori, & ſumatur a. toti c. non ineſſe in maiori vniuerſaliter b. c. quidem propoſitio minor in toto erit vera. a. c. autem propoſitio maior tota erit falſa, & concluſio erit vera, ſic, nullus cignus animal: omnis cignus album: ergo quoddam album non eſt animal. Et eſt in ſecundo tertiæ.

Similiter autem & ſi ſi b. c. quidem falſa, &c.

Similiter autem eſt ſi b. c. minor propoſitio ponatur eſſe in toto falſa. a. c. autem maior ponatur in toto vera: nam iidem termini ſunt per quos hoc demonſtratur, nigrum ſcilicet, cignus, inanimatum, ſic, nullus cignus inanimatum: omnis cignus niger: ergo quoddam nigrum non eſt inanimatum. Et eſt in ſecundo tertiæ.

Sed & ſi vtraque ſumantur affirmatiuæ, &c.

Idem autem fit in primo tertiæ ſi vtræque præmiſſæ aſſumantur affirmatiuæ, & concludatur particularis affirmatiua. Nihil enim prohibet tales inuenire terminos, in quibus ſecundum rei veritatem b. ſequitur omne c. & a. ſecundum rem toti c. non ineſt vniuerſaliter, & quod tamen ſecundum rem a. ineſt alicui b. particulariter, ſicut eſt in his terminis, animal, nigrum, cignus: omni enim cigno ſequitur animal: eſt enim omnis cignus animal: nigrum verò nulli cigno ſequitur: & nigrum ineſt vt prædicatum particulariter alicui animali. Si ergo ſumantur contrariæ iſtarum, & ſumatur a. ineſſe omni c. & ſumatur b. ineſſe omni c. erit b. c. minor propoſitio in toto vera. a. c. autem maior propoſitio erit in toto falſa: & ſequitur concluſio vera, ſic, omnis cignus

cignus niger: omnis cignus animal: ergo quoddam animal nigrum.

Similiter autem & a. c. ſumpta vera, &c.

Similiter autem eſt quando a. c. propoſitio maior ſumitur in toto vera, & b. c. minor ſumitur in toto falſa: nam per eoſdem terminos tranſpoſitos eſt demonſtratio, ſic, omnis cignus animal: omnis cignus niger: ergo quoddam nigrum animal.

Rurſum hac quidem tota vera, &c.

Rurſum ſi ſecundum aliam variationem in vniuerſalibus ſyllogiſmis factam ſumatur vna præmiſſarum tota vera, & alia ſumatur in aliquo falſa, & non in toto, adhuc in tertia figura ſequitur verum ex falſo: poſſibile eſt enim ſecundum rem, quod b. minus extremum omni c. inſit vniuerſaliter, & quod ſecundum rei veritatem a. maius extremum particulariter inſit alicui c. & quod a. inſit alicui b. particulariter, vt in his terminis, bipes, pulchrum, homo: bipes enim ineſt omni homini, quia omnis homo eſt bipes: pulchrum autem non omni homini ineſt: & ſimiliter pulchrum ineſt alicui bipedi ſecundum rem. Si ergo contrario modo ſumantur propoſitiones, ita quòd a. dicatur omni & toti ineſſe c. & ſimiliter b. dicatur in minori toti ineſſe c. tunc in primo tertiæ b. c. minor propoſitio in toto erit vera. a. c. autem maior propoſitio in aliquo erit falſa, & concluſio erit vera, ſic, omne bipes pulchrum: omne bipes animal: ergo quoddam animal pulchrum. Et eſt ſyllogiſmus in primo tertiæ.

Similiter autem & a. c. quidem vera, &c.

Similiter autem ſequitur verum ex falſo in primo tertiæ ſi a. c. maior propoſitio ſumatur tota vera. b. c. autem minore propoſitione falſa ſumpta ſecundum partem: tranſpoſitis enim eiſdem terminis vt extremitas maior fiat minor & è conuerſo, erit demonſtratio, ſic, omne bipes animal: omne bipes pulchrum: ergo quoddam pulchrum animal.

Et quum hæc quidem eſt priuatiua, &c.

Idem autem fit in ſecundo tertiæ cum hæc quidem præmiſſarum eſt priuatiua, alia verò fuerit affirmatiua vniuerſalis, minor ſcilicet: quoniam enim euenit in aliquibus terminis ſecundum rei veritatem b. quidem toti c. ineſſe in minori. a. autem ſecundum rem alicui c. tantum particulariter ineſſe: & quando ſic habent propoſitiones & termini, tunc non omni b. ineſt a. in concluſione. Si ergo ſumatur in minori b. toti & omni c. ineſſe. a. autem ſumatur nulli c. ineſſe in maiori priuatiua, priuatiua quidem maior erit in aliquo falſa, altera autem vniuerſalis affirmatiua erit in tota vera, & ſequitur concluſio vera in ſecundo tertiæ, ſic, nullum bipes pulchrum, omne bipes animal: ergo quoddam animal non eſt pulchrum.

Rurſum quia quum oſtenſum eſt, &c.

Rurſum autem (cum iam immmediatè ante oſtenſum eſt, quoniam cum a. nulli c. ineſt ſecundum rem, & quod b. ineſt alicui c. particulariter ſecundum rem: tunc euenit ſecundum veritatem, quòd a. alicui b. non ineſt in concluſione) ex hoc eodem manifeſtum eſt, quoniam etiam cum a. c. propoſitio maior tota eſt vera. b. c. autem propoſitio minor in aliquo falſa, contingit concluſionem eſſe veram. Si enim ſic ſe habentibus terminis & propoſitionibus, ſumatur quòd a. nulli c. ineſt in maiori, & quod b. ineſt omni c. in minori a. c. quidem maior propoſitio erit in toto vera. b. c. autem propoſitio minor in aliquo erit falſa, ſic, nullum nigrum cignus: omne nigrum animal: ergo quoddam animal non eſt cignus.

Manifeſtum autem & in particularibus, &c.

Cum autem iſta varietas iam oſtenſa ſit in vniuerſalibus ſyllogiſmis, manifeſtum eſt etiam, quoniam in omnibus particularibus tertiæ figuræ ſyllogiſmis omninò & vniuerſaliter ſecundum omné varietatem propoſitionum contingit verum per falſa vel per falſum ſyllogizare: nam iidem termini ſunt ſumendi ad demonſtrationem, & quando vniuerſales, & quando particulares ſumuntur præmiſſæ propoſitiones, negatiui quidem ad negatiuos, affirmatiui autem ad affirmatiuos referantur mutata quantitate alterius propoſitionis, ſicut diximus in categoricis ſiue prædicatiuis (hoc eſt, affirmatiuis ſyllogiſmis) ſicut in tertio & quarto tertiæ, qui ſumuntur iuxta primum eiuſdem figuræ. In priuatiuis autem ſyllogiſmis ſumantur priuatiui, ſicut in quinto & ſexto tertiæ, qui ſumuntur iuxta ſecundum modum eiuſdem tertiæ: nihil enim differt in tertia figura, quæ particulariter concludit (quantum ad terminorum poſitionem ſiue ſumptionem) cum nulli ineſt ſecundum rem omni ſumere per contrarium ineſſe: & vniuerſaliter in omni variatione propoſitionum quæ iuducta eſt, ſi ſumptum eſt particulariter alicui ineſſe, hoc vniuerſaliter alicui ineſſe ſumere in terminorum poſitione. Poteſt enim particularis ſumi ſub vniuerſali in eiſdem terminis. Similiter autem eſt etiam in priuatiuis ſyllogiſmis acceptis ſub ſecundo tertiæ, ita quod particularis ſub vniuerſali ſumatur: nec oportet hos ſyllogiſmos formare, quia faciles conſiderata habitudine terminorum in vniuerſalibus.

Numerus & ſufficientia modorum vniuerſalium tertiæ figuræ concludentium verum ex falſis. Remouet dubium.

Eſt autem hîc attendendum ſicut in aliis, quod in vniuerſalibus tertiæ figuræ ſunt octo combinationes: aut enim vtraque eſt falſa, aut tantum altera. Si vtraque: aut in toto, aut in parte, aut maior in toto, & minor in parte, aut è conuerſo minor in toto & maior in parte. Si autem tantum altera eſt falſa: aut maior, aut minor. Si maior: aut in toto falſa, aut in parte: & ſi minor, aut in toto, aut in parte. Et ſic ſunt octo coniugationes, quarum duæ omiſſæ ſunt, illæ ſcilicet quæ habent alteram in toto falſam, & alteram in parte falſam: quia illæ ſatis intelliguntur per illas quæ habent alteram in toto falſam & alteram veram.

Obiectio.

Si autem aliquis obiiciat dicens, quòd prima figura per conuerſionem minoris facit tertiam, & ſic maior primæ figuræ adhuc manet in tertia: ſed maiore tota falſa non concludebatur concluſio vera in prima figura, minore exiſtente vera vel partim falſa: ergo videtur, quòd nec in tertia maiore tota falſa exiſtente, & altera vera vel partim falſa, poſſit eſſe concluſio vera.

Solutio.

Dicendum, quòd illa ratio non valet: tria enim ſunt in cauſa, quare in tali habitudine propoſitionum non poterat eſſe concluſio vera in prima figura, quorum vnum eſt falſitas maioris in toto, ſecundum acceptio concluſionis vniuerſalis, tertium autem talis ſitus medij ad extrema, quòd minus extremum

accipitur

accipitur ſub medio, & medium ſub maiori extremo: & quocunque iſtorum trium deficiente poterit ſequi concluſio vera ex ſic falſa, vel falſis: vnde in ſyllogiſmis particularibus primæ figuræ (ſicut dictum eſt) ſe habentibus propoſitionibus poterit eſſe vera concluſio particularis. Et ſimiliter in vniuerſalibus ſecundæ figuræ, & in ſyllogiſmis tertiæ figuræ ſimiliter.

Numerus & ſufficientia modorum particularium, vt ſupra.

Eſt etiam notandum, quòd in ſyllogiſmis particularibus tertiæ figuræ ſunt quinque coniugationes in hac habitudine propoſitionum ſicut & in aliis, & omnes vtiles. Aut enim eſt vtraque falſa: & hoc dupliciter, ſcilicet vel in toto falſa, vel in parte falſa: vel altera tantum eſt falſa, & hoc vel particulari, vel vniuerſali: & hoc dupliciter, aut in toto, aut in parte.

In ſumma autem notandum eſt, quòd in omnibus figuris in vniuerſalibus ſyllogiſmis ſunt octo coniugationes, & in particularibus ſunt quinque, & omnes generaliter poſſunt in concluſionem veram, exceptis duabus coniugationibus vniuerſalium ſyllogiſmorum primæ figuræ, vbi maior eſt in toto falſa, minor autem vel vera, vel in parte falſa.

Obiectio quorundam.

Sunt tamen qui generaliter obiiciunt contra omnia quæ de omnibus figuris in hoc capitulo dicta ſunt & in præhabitis de hac materia tractatibus: dicunt enim, quòd falſitas eſt priuatio veritatis, ſicut negatio priuatio eſt affirmationis. Sed ex minori negatiua non fit ſyllogiſmus in prima figura & tertia, nec ex ambabus negatiuis fit ſyllogiſmus in aliqua figura. Ergo nec ex minori falſa fiet ſyllogiſmus in prima & tertia, neque ex vtraque falſa fit ſyllogiſmus in aliqua figurarum, vt videtur.

Solutio.

Ad hoc autem dicendum, quòd ad ſyllogiſmum primæ & ſecundæ figuræ ſufficit minorem propoſitionem eſſe affirmatiuam ſecundum ſermonem: & hoc quidem etiam ſufficit in omnibus figuris: non enim exigitur, quòd affirmatiua poſitiua ſit ſecundum ſe, ſiue ſecundum rem: ſed ſufficit, quòd ſit poſitiua ſecundum ſermonem ſolum quantum ad figuram & modum ſyllogiſmi.

CAPVT IX.

De probatione, quod verum non ſequitur ex falſo, niſi quia & non propter quid.

Manifeſtum ergo, quoniam, &c.

Cvm autem præmiſſæ ſe habeant ad concluſionem, ſicut antecedens & principium, concluſio autem ad præmiſſas, ſicut conſequens, manifeſtum eſt, quoniam ſi ſit concluſio falſa, neceſſe ea falſa eſſe ex quibus (vt propoſitionibus) eſt oratio ſyllogiſtica, aut omnia ſiue ambo, aut aliqua ſiue altera præmiſſarum: & hæc eſt cauſa eius, quod probatum eſt primo, ſcilicet quòd falſum non ſequitur ex vero. Quando autem vera eſt concluſio, non neceſſe eſt veras eſſe præmiſſas: quia non eſt neceſſe, quòd poſito conſequente vero ponatur antecedens: & ideò concluſione vera exiſtente non eſt neceſſe principia eſſe vera in quid ſiue in quoddam, ſiue omnia, ſiue ambo: ſed cum nullum ſit verum præmiſſorum in ſyllogiſmis, contingit adhuc concluſionem eſſe veram ſimiliter ſicut quando præmiſſæ ſunt veræ: & hęc eſt cauſa eius quod ſecundo probatum fuit, ſcilicet quòd verum ſequatur ex falſo.

Cauſa autem, &c.

Cauſa autem eius quod dictum eſt, hæc eſt: quia quando duo ſic ſe habent adinuicem, vt cum vnum ſit vel eſſe dicatur, ex eſſentiali & naturali conſequentia neceſſe ſit eſſe reliquum, ſicut ſe habent antecedens & conſequens, quando conſequens actu eſt de intellectu antecedentis, tunc cum hoc non ſit (quod eſt conſequens) ſequitur alterum non eſſe quod eſt antecedens: quia deſtructo conſequente deſtruitur antecedens: cum autem ſit conſequens, non propter hoc neceſſe eſt antecedens.

Idem autem cum ſit & non ſit, &c.

Ad idem autem antecedens cum ſit & non ſit (hoc eſt, acceptum ſecundum eſſe & non eſſe) impoſſibile eſt idem eſſe conſequens. Dico autem hoc exponendo in terminis, vt cum dicimus, quòd ſit a. antecedens album, & quod b. conſequens (quod eſt eſſe magnum) ſit ex neceſſitate (ſequitur enim ſi album eſt, magnum eſt, eò quod magnum eſt ſubiectum albi cadens in diffinitione eius: album enim non eſt niſi in magnitudine, ſicut ſimum non eſt niſi in naſo: vnde ſicut ſequitur, ſi ſimum eſt, naſus eſt: ita ſequitur, ſi a. album eſt, b. magnum neceſſe eſt eſſe) & cum hoc quod dicatur, a. album non eſt: ad hæc enim duo a. eſſe & non eſſe, impoſſibile eſt idem conſequens ſequi, ſcilicet quod ſit b. magnum. Quando enim ponitur inter tres terminos, conſequentia ſcilicet, quod quando eſt a. album poſitum, neceſſe eſt b. magnum eſſe: & cum eſt b. magnum, ſequatur neceſſario c. non album eſſe: ſequitur neceſſario à primo ad vltimum, quod ſi a. album eſt, quod etiam c. album non eſt: quod tamen eſt impoſſibile: ſed ſumitur ex aduerſario concedente, quod idem conſequens ſequitur ad antecedens eſſe & non eſſe: & tunc quidem à primo ad vltimum eſt in duobus ſicut in tribus.

Et quando duobus exiſtentibus, &c.

Quando igitur duobus exiſtentibus (antecedente ſcilicet & conſequente) cum vnum eorum (ſcilicet antecedens) ſit, neceſſe eſt alterum eſſe, quod eſt conſequens: & ſi hoc (ſcilicet conſequens) non eſt, neceſſe alterum non eſſe quod eſt antecedens: cum ergo b. magnum (quod eſt conſequens) non ſit a. album (quod eſt antecedens) non poteſt poni eſſe: quia deſtructo conſequente deſtruitur antecedens. Si ergo dicatur, quòd cum a. album non ſit, neceſſe ſit b. magnum eſſe (quod eſt conſequens: & hoc dicit qui concedit, quòd ad deſtructionem antecedentis neceſſario ſequitur conſequens) ſequitur & accidit de neceſſitate à primo ad vltimum arguendo, quòd cum b. magnum non ſit, idem b. magnum ſit: ſi enim idem eſt conſequens ad eſſe & non eſſe antecedentis, ſequitur autem ſi antecedens eſt, conſequens eſt: & ſi conſequens non eſt, antecedens non eſt: ſequitur ad idem eſſe, eſſe conſequens, & ad

Quaſi dicat, quòd benè ſequitur, ſi conſequens non eſt, antecedens non eſt: & ſi antecedens non eſt per aduerſarium adhuc conſequens eſt: ergo à primo ad vltimum ad non eſſe

conſequens ſequitur eſſe conſequens.

ad non eſſe, eſſe conſequens: ergo à primo ad vltimum à non eſſe conſequens, ſequitur eſſe conſequens: hoc autem eſt impoſſibile: nam in conſequentiis talibus deſtructo conſequente deſtruitur antecedens: vnde ſi b. magnum non eſt, a. album antecedens non eſt, ex neceſſitate conſequentiæ. Si igitur detur, quòd cum non ſit antecedens, adhuc erit conſequens, ſicut ſi dicam cum non ſit a. album antecedens, adhuc erit b. magnum quod eſt conſequens, accidit per duo ſicut per tria, quòd ſi b. magnum non eſt, quod b. magnum eſt: eſſe enim accidit ex poſitione antecedentis, non eſſe autem ex hypotheſi concedentis, quòd idem eſt conſequens ſequens ad poſitionem antecedentis & deſtructionem antecedentis.

Et ex hoc concluditur, quòd verum ex falſo non ſequitur per ſyllogiſmum dicentem propter quid vt cauſam concluſionis, ſed per ſyllogiſmum quia: & ſic ad idem eſſe & non eſſe, non ſequitur aliquid ex neceſſitate eſſe. Sed ad antecedens eſſe vel eſſe verum ſequitur conſequens eſſe vel eſſe verum, quod idem eſt: ergo ad antecedens non eſſe vel eſſe falſum, quod idem eſt, non ſequitur conſequens eſſe vel eſſe verum, quod idem eſt. Et ſic non ex neceſſitate cauſæ dicente propter quid ſequitur verum ex falſo: quia ſi conſequens non eſt, antecedens non eſt: & ſi idem conſequens ſequitur ad eſſe & non eſſe antecedentis: ſi antecedens non eſt, conſequens eſt: ergo à primo ad vltimum: ſi conſequens non eſt, conſequens eſt: quod eſt impoſſibile: & ſic probatum eſt propoſitum.

TRACTATVS II.

De ſyllogiſmo circulari.

CAPVT I.

Cuius ſit poteſtatis, & an ſyllogiſmus, & ad quem vſum, & quid ſit per diffinitionem ſyllogiſmus circularis.

POST hæc de ſyllogiſmo circulari tractandum eſt: quia in illo poteſtas ſyllogizandi conſideratur, quæ eſt ex concluſione ſuper præmiſſas. In præcedentibus poteſtas ſyllogizandi conſiderata eſt, quæ eſt ex præmiſſis ſuper concluſiones duas, vel vnam, vel ſecundum quod aliquid poteſt inferri ex præmiſſis. Primum attendendum eſt, quòd quamuis non ſit de arte vel natura, quod idem prius & poſterius ſit ſeipſo, & aliquid notius & ignotius ſeipſo: tamen idem ſub vno modo acceptum & ſub alio modo acceptum poteſt eſſe notius & ignotius ſeipſo quantum ad nos, & prius & poſterius, ſicut eſt videre in diffinitione & diffinito, quorum vtrumque infert reliquum, cum tamen idem ſint: & ſic eſt in conuerſa & conuertente, & in multis aliis: & hoc modo fit in circulari ſyllogiſmo, ſicut patebit in ſequentibus.

Idem diuerſimodè acceptum poteſt eſſe nobis notius & ignotius.

Obiectio.

Adhuc autem ſiquis obiiciat, quòd in omni ſyllogiſmo eſt decurſus ab vniuerſali ad particulare: in circulo autem de pari in par decurritur. Facile eſt reſpondere: quia ſicut propoſitio conſtituitur ex conuertibilibus, & tamen ſubiectum eſt in ratione partis, & prædicatum in ratione totius: ita fit decurſus in ſyllogiſmo in terminis conuertibilibus, & tamen maior eſt in ratione vniuerſalis, & concluſio in ratione partis præmiſſarum: & non oportet in ſyllogiſmo ſecundum quod ſyllogiſmus eſt, talem decurſum eſſe ſecundum rem, ſed ſecundum modum tantum, ſecundum ſigna diſtributiua acceptum. Hic autem ſyllogiſmus circularis vtilis eſt & demonſtratori, & dialectico: demonſtrator enim oſtendit per cauſam immediatam effectum eſſentialem, & è conuerſo cauſam per talem effectum: & ſic reflectetur circulus ſi à primo ad vltimum prædicatur: ſi enim per a. cauſam oſtenditur b. effectus, & per b. effectum oſtenditur a. cauſa: ergo à primo ad vltimum a. cauſa oſtenditur per ſeipſam. Dialectico autem eſt vtilis: quia ille procedit ex opinatis: & ſufficit ei idem per idem oſtendere ſecundum rem, dummodo reſpondenti vel aliis videatur notius eſſe ſub vno modo quam ſub alio.

Solutio. Quomodo intelligendum eſt, quòd ſubiectum ſe habet per modũ partis & prædicatum per modum totius, & quomodo in omni ſyllogiſmo eſt decurſus ab vniuerſali ad particulare.

Quomodo ſyllogiſmus circularis eſt vtilis demõſtratori & dialectico.

Siquis autem obiiciat quod in tali proceſſu videtur eſſe petitio eius quod eſt in principio. Dicendum, quòd non eſt: petitio enim principij non eſt niſi in propoſitione, quæ non eſt nata per ſe oſtendi, & oſtenditur per ſeipſam vel per æquè dubia ſibi. In iſtis autem propoſitionibus quæ ſunt natæ per ſeipſas oſtendi, non fit petitio eius quod eſt in principio: & tales ſunt propoſitiones quæ ſunt in terminis conuertibilibus, quæ licet ſecundum rem idem ſint, non tamen ſecundum modum accipiuntur vt idem, ſed vt notius vno modo, & ignotius alio modo. Tractabimus ergo hîc de ſyllogiſmo circulari ſecundum quod in communi conſideratus abſtrahit à terminis cauſalibus & opinabilibus: quia talis conſideratio pertinet ad hanc ſcientiam. In ſecundo autem poſteriorum ſecundum quod in terminis cauſalibus conſideratur, agendum erit de ipſo.

Obiectio.

Solutio.

Remouet dubium.

Dicamus

Circulo autem & ex ſeinuicem oſtendere, &c.

Dicamus igitur, quòd idem eſt circulo ſiue circulariter aliquid oſtendere, ei quod eſt ex ſeinuicem oſtendere: & hoc quidem (per diffinitionem) eſt per concluſionem facti ſyllogiſmi & prædicationem vnam ſiue præmiſſam propoſitionem acceptam in ſitu terminorum è conuerſo (ſicut fit in omni conuerſa in terminis propoſitione) concludere reliquam ſiue maiorem ſiue minorem, cuius conuerſa cum concluſione non ponitur: & hæc eſt reliqua præmiſſarum, quam prius ſumpſerat in primo ſyllogiſmo non reflexo. Cuius exemplum eſt: ſi enim velimus oſtendere, quomodo ex concluſione & conuerſa minoris ſyllogizatur maior, fiat ſic principalis & directè procedens ſyllogiſmus: omne b. eſt a. omne c. b. ergo omne c. a. Deinde ſumatur ad reflexum ſyllogiſmum illa maior quæ fuit concluſio, ſcilicet omne c. eſt a. cum conuerſa minoris quæ eſt, omne b. eſt c. & inferatur concluſio quæ fuit maior prioris ſyllogiſmi, ſic, omne c. a. omne b. c. ergo omne b. a. Vnde ſi oportet monſtrare maiorem, hanc ſcilicet, quoniam a. ineſt omni c. oſtendat hoc aliquis per b. medium quod in priori ſyllogiſmo fuit minus extremum.

Aut ſi quoniam b. ineſt c. &c.

Similiter autem ex concluſione & conuerſa maioris ſyllogizabitur minor propoſitio reflexo ſyllogiſmo, ſic, omne a. eſt b. omne c. a. ergo omne c. b. quæ fuit minor primi ſyllogiſmi ſyllogizata ex concluſione, & conuerſa maioris primi ſyllogiſmi: & fit medium a. prius enim ſumptum fuit per ſyllogiſmum a. prædicatum de b. quod eſt è conuerſo ſumptum: quia nunc ſumitur conuerſa maioris vbi ſumitur b. prædicatum de a. quod in terminis conuertibilibus nihil eſt inconueniens. Aliter verò (quam per concluſionem & conuerſam alterius præmiſſarum) non eſt ex ſeinuicem circulariter oſtendere ſiue ſyllogizare. Siue enim aliud medium ſumatur à tribus terminis in primo ſyllogiſmo poſitis, tale medium nihil concludit præmiſſorum: & tunc non fit reflexio ad principium, vnde incipit proceſſus, eò quod tunc nihil ſumitur pro medio de numero eorundem terminorum qui ſunt in primo ſyllogiſmo: ſiue etiam accipiatur pro medio quod eſt de numero horum eorundem terminorum qui ſunt in primo ſyllogiſmo: & tunc neceſſe eſt, quod alterum ſolum conuerſum cum concluſione primi ſyllogiſmi accipiatur. Si enim ambo accipiantur (quæ erant in priori ſyllogiſmo & non concluſio cum conuerſa alterius) eadem erit ſiue ſequetur concluſio quæ prius: & neutro iſtorum modorum erit reflexio in circulo. In circulari enim ſyllogiſmo oportet concluſionem eſſe diuerſam à concluſione primi ſyllogiſmi: quia aliter non fieret reflexio à concluſione ſecundi in alterum principiorum primi. Eſt igitur conueniens & conuertibilis inducta diffinitio, & patet ex quibus ſic fit circularis ſyllogiſmus,

Quare dixit circulũ fieri ex concluſione & cõuerſa alterius præmiſſarũ, & non ex cõcluſione & altera præmiſſa, vel ex conuerſione vtriuſque præmiſſarum.

& quòd aliter fieri non poteſt. Dicitur autem melius fieri per concluſionem & conuerſam alterius præmiſſarum, quam per concluſionem & alteram præmiſſam, vel quam per conuerſionem vtriuſque præmiſſarum, vel per conuerſam vtriuſque præmiſſarum: quia concluſio ſumpta cum vna præmiſſarum, vel conuerſa vtriuſque facit diſpoſitionem ſecundæ vel tertiæ figuræ: tertia autem figura non concludit vniuerſalem, & ſecunda non concludit affirmatiuam: & ideò neceſſe eſt in ſyllogiſmo circulari ad concludendam vniuerſalem affirmatiuam præcipuè accipi præmiſſas ſub diſpoſitione primæ figuræ: ſic autem ſe habent concluſio & conuerſa vnius præmiſſarum: & ideò conuenientius dicitur circulus fieri ex concluſione & conuerſa alterius præmiſſarum, quam ex concluſione & vna præmiſſarum, vel ex conuerſione vtriuſque præmiſſarum.

Obiectio.

Siquis autem obiiciens dicat hanc diffinitionem non eſſe generalem, nec omni circulari ſyllogiſmo conuenire: quia aliqua circularis oſtenſio fit per conuerſam concluſionis, & per alteram propoſitionem ad ſyllogizandum conuerſam alterius: & illi diffinitio non conuenit, quia non dicit niſi quod fit per concluſionem & conuerſam alterius.

Solutio.

Dicendum eſt ad hoc, quòd in primo modo primæ figuræ duæ ſunt oſtenſiones circulares. Vna eſt quæ per principales præmiſſas primi ſyllogiſmi oſtendit concluſionem, & è conuerſo per concluſionem & conuerſam alterius præmiſſarum oſtendit aliam præmiſſam: & hæc ſemper ſumit concluſionem cum conuerſione alterius præmiſſarum, ſecundum quod directè dicit diffinitio. Alia eſt quæ per conuerſas propoſitionum principalium concludit conuerſam concluſionis principalis, & è conuerſo per eiuſdem concluſionis conuerſam (quæ conuerſa eſt) & per alteram propoſitionem conuerſam concludit conuerſas propoſitionum principalium. In hac autem ſecunda circulatione quæ concludit conuerſam concluſionis principalis, & huiuſmodi concluſio accipitur cum conuerſa alterius præmiſſarum in reflexo ſyllogiſmo circulariter. Huic enim ſyllogiſmo eſt concluſio conuerſa concluſionis principalis, & præmiſſa eius eſt conuerſa principalis præmiſſæ, & conuerſa præmiſſæ eius eſt principalis præmiſſa. Et ex hoc patet, quòd ſicut in prima circulatione ſyllogizatur vna concluſio ex concluſione & conuerſa alterius propoſitionis, ſic etiam fit in ſecunda circulatione: & ſic patet, quòd vnicuique circulationi ſecundum ſe conſideratæ conuenit ſuperius inducta diffinitio.

Dubitatio.

Ex iam dictis autem facile eſt ſoluere id quod hic quæri ſolet, ſcilicet cum (ſicut dictum eſt) fiat ſyllogiſmus circularis, vtrum vnuſquiſque circulorum ſecundum ſe circulus ſit, aut ſint omnes vnus circulus: neutrum enim horum videtur eſſe: quia nec primo modo nec ſecundo fit reditus in idem à quo incipit decurſus ſyllogiſmi.

Solutio.

Patet enim ex hoc verum eſſe, quòd non ſit in idem reditus: ſed cum fiant ſex ſyllogiſmi iuxta primum modum primæ figuræ (vt oſtendetur poſtea) iſti ſex duos faciunt circulos.

CAPVT

CAPVT II.

Qualiter ſit circularis ſyllogiſmus in prima figura vniuerſalis affirmatiuus & vniuerſalis negatiuus, & qualiter particularis affirmatiuus & negatiuus.

In his ergo quæ non conuertuntur, &c.

AD ſciendum autem qualiter in ſingulis figuris circularis fit ſyllogiſmus, primo ſciendum eſt, quòd in his terminis vel propoſitionibus quæ non conuertuntur ſiue quæ ſunt in terminis non conuertibilibus ſi fiat ſyllogiſmus circularis, oportet quòd procedat ex indemonſtrata propoſitione: non eſt enim demonſtrare ſiue oſtendere circulariter per hos terminos qui non ſunt conuertibiles, quòd medio inſit tertium (hoc eſt minus extremum quod tertium eſt in diſpoſitione figuræ primæ) per conuerſionem minoris: quia tales termini non conuertuntur: & ideò ſubiectum non poteſt fieri prædicatum, & è conuerſo vniuerſaliter accepta minori propoſitione: & eadem de cauſa non eſt accipere in maiori propoſitione, qualiter primum, id eſt, maius extremum inſit medio, ſicut ſubiectum eſt contentum in prædicato.

In his verò terminis qui conuertuntur & pares ſunt inuicem, eſt omnia demonſtrare ſiue oſtendere per ſeinuicem circulariter, ſicut patet in his terminis, a. b. c. in primo modo primæ figuræ, & primo in principali ſyllogiſmo oſtendatur hæc concluſio, omne c.a. per b. medium, ſic, omne b.a. & omne c.b. ergo omne c. a. Et in reflexo ſyllogiſmo rurſum oſtendatur maior quæ eſt, omne b.a. per concluſionem inductam, & per b. c. minorem propoſitionem conuerſam, ſic, omne c. a. omne b.c. ergo omne b. a. quæ fuit maior in principali ſyllogiſmo. Similiter autem circulariter reflectendo oſtendetur minor quæ eſt c. b. propoſitio per concluſionem & maiorem conuerſam, ſic, omne a. b. quæ eſt conuerſa maioris: omne c. a. quæ eſt concluſio: ſequitur, quòd omne c. b. quæ fuit minor principalis ſyllogiſmi. Iſte igitur eſt vnus circulus tribus ſyllogiſmis concluſus.

Oſtendatur enim a. c. &c.

Oportet autem & b. c. & b. a. &c.

Oportet autem & conuerſas harum propoſitionum per alium circulum demonſtrare: & ideo oportet demonſtrare & concludere & b.c. propoſitionem (quæ eſt conuerſa minoris) & b.a. propoſitionem (quæ eſt conuerſa maioris) per circulum demonſtrare ſiue concludere. Nam his ſolis vſi ſumus in præcedenti circulatione in demonſtratis: eò quod illæ concluſæ non fuerunt per aliquem ſyllogiſmum circuli prius poſiti. Dicamus igitur, quòd ſi ſumatur minor principalis ſyllogiſmi quæ eſt b. omni c. ineſſe, ſiue quòd omne c. eſt b. & iungatur ei a.c. propoſitio quæ eſt conuerſa concluſionis, ſic, omne a. c. erit ſyllogiſmus concludens conuerſam maioris, hoc eſt, b. ad a. vniuerſaliter prædicari, ſic, omne c. b. omne a. c. ergo omne a. b. Rurſum autem ſi ſumatur c. omni a. ineſſe, quod eſt conuerſa concluſionis principalis: & ſumatur a. omni b. ineſſe, quod eſt conuerſa maioris: neceſſe eſt ſequi c. ineſſe omni b. quod eſt conuerſa minoris.

In vtriſque ergo, &c.

In vtriſque autem his ſyllogiſmis circularibus ſumpta eſt a.c. propoſitio (quæ eſt conuerſa concluſionis) indemonſtrata: eò quod per nullum dictorum ſyllogiſmorum eſt concluſa: omnes enim aliæ propoſitiones & conuerſæ earum probatæ ſunt & concluſæ: propter quod ſi hanc circulari ſyllogiſmo demonſtrauerimus ſiue concluſerimus, omnes erunt approbatæ ſiue concluſæ per ſeinuicem. Si ergo ſumatur c. omni b. ineſſe, quæ eſt conuerſa minoris principalis ſyllogiſmi: & ſumatur conuerſa maioris, ſcilicet quod b. inſit omni a. & vtræque dictæ propoſitiones ſumantur demonſtratæ & concluſæ per circularem ſyllogiſmum in ſecundo circulo poſitum, ſequitur quod c. neceſſe eſt ineſſe a. quæ eſt conuerſa concluſionis principalis ſyllogiſmi.

Manifeſtum ergo, quoniam, &c.

Manifeſtum eſt igitur ex his quæ dicta ſunt, quoniam in ſolis his terminis qui conuertuntur, circulo & per ſeinuicem contingit fieri demonſtrationes ſiue concluſiones. In aliis autem non conuertibilibus fiunt oſtenſiones, quemadmodum prius in anteriori libro dictum eſt. In his autem quæ conuertibilia ſunt eodem ſumpto, hoc eſt, eadem concluſione quæ demonſtratur in primo ſylogiſmo, accidit vti pro propoſitione ad demonſtrationem alterius concluſionis, quæ eſt concluſio reflexi ſyllogiſmi in circulum: cuius ſignum eſt: quia in ſyllogiſmo reflexo c. de b. quæ eſt conuerſa minoris, & b. de a. quæ eſt conuerſa maioris, monſtratur ſumpto c. de a. dici, conuerſa ſcilicet concluſionis. c. autem de a. (conuerſa ſ. concluſionis) oſtenditur per has propoſitiones acceptas conuerſas: propter quod concluſione ſumpta in circulari ſyllogiſmo pro præmiſſa vtimur ad demonſtrationem præmiſſarum.

In priuatiuis autem ſyllogiſmis, &c.

Remouet dubium.

In priuatiuis autem ſyllogiſmis vniuerſalibus primæ figuræ circularibus hoc modo concluſionis & propoſitionum fit demonſtratio ex ſeinuicem. Et dico priuatiuis ſyllogiſmis: quia licet vnus ſolus ſit in prima figura priuatiuus & vniuerſalis ſyllogiſmus: tamen quia duobus circulis clauditur, plures ad hoc in circulari ſyllogiſmo neceſſe eſt fieri ſyllogiſmos. Fiat autem ſyllogiſmus principalis ſic: accipiatur enim minor vniuerſalis affirmatiua, ita quod b. dicatur omni c. ineſſe: & accipiatur maior negatiua, ita quod dicatur a. nulli b. ineſſe: concluſio erit principalis ſyllogiſmi, quoniam a. nulli c. inerit, ſic, nullum b. a. omne c. b. ergo nullum c. a. Si ergo rurſum in reflexo ſyllogiſmo oporteat concludere maiorem principalis ſyllogiſmi (hanc ſcilicet) quod a. nulli inſit b. ſiue quod nullum b. eſt a. quod prius in principali ſyllogiſmo ſumptũ erat pro maiori: tunc ſumetur concluſio principalis ſyllogiſmi, hæc ſcilicet quod a. nulli c. ineſt, & adiungetur cõuerſa minori, hæc ſcilicet quod c. ineſt omni b. (ſic enim ẽ cõuerſo ſumitur minor propoſitio) & concluditur, quòd nullum b. a. ſic, nullum c. a. omne b. c. ergo

nullum

nullum b. a. quæ fuit maior principalis ſyllogiſmi.

Si autem quoniam b. omni ineſt c. &c. Si autem oportet concludere circulari ſyllogiſmo minorem principalis ſyllogiſmi, hanc ſcilicet, quoniam b. ineſt omni c. ſiue quod omne c. eſt b. non ſimiliter vt prius in affirmatiuo ſyllogiſmo conuertenda eſt a. b. maior propoſitio: nam eadem quantum ad qualitatem eſt propoſitio maior quæ dicit, quoniam a. nulli ineſt b. & ſua conuerſa quæ dicit, quòd nulli a. ineſt b. ambæ enim ſunt negatiuæ: & affirmatiua (quæ eſt minor concludenda) non ſequitur ex negatiua: & ideo maioris conuerſa reducenda eſt in affirmatiuam ſic: maior enim eſt, nullum b. eſt a. & conuertenda in hanc, cui a. nulli ineſt, huic omni ineſt b. hæc enim eſt affirmatiua, ſcilicet c. nulli ineſt a. quæ fuit concluſio: ergo c. omni ineſt b. quæ fuit minor in ſyllogiſmo principali.

Quare quū ſint tria. Propter quod cum tria ſint in ſyllogiſmo principali, vnumquodque illorum concluſio facta eſt: tria enim ſunt maior & minor & concluſio: circulo enim demonſtrare (ſicut diximus) hoc eſt aliquem ſumentem concluſionem principalis ſyllogiſmi cum conuerſa alterius præmiſſarum reliquam (quæ non conuertitur) ſyllogizando in reflexo ſyllogiſmo concludere.

Dubitatio. Si autem quæritur, quare iuxta modum vniuerſalem negatiuum primæ figuræ non fiunt ſex ſyllogiſmi, ſicut circa modum affirmatiuum: hic enim non ſyllogizantur niſi præmiſſæ tantum, & non ſyllogizatur concluſio earum. *Solutio.* Dicendum quod hoc ideo eſt: quia in negatiuo vniuerſali ſyllogiſmo primæ figuræ non fit niſi vna circulatio, quamuis iuxta primum modum fuerant duæ circulationes: ex conuerſis enim præmiſſarum poteſt oſtendi conuerſa concluſionis: nec ex conuerſa concluſionis & minore poteſt oſtendi conuerſa maioris, eò quod vtrobique hic & ibi accipitur minor negatiua, quod in prima figura eſſe non poteſt: nec ex conuerſa concluſionis & maiore concluditur conuerſa minoris, quia vtraque eſt negatiua, & ex vtraque negatiua non fit ſyllogiſmus in aliqua figura.

Dubitatio. Sed adhuc fortè quæret aliquis, quare non tranſponuntur illæ negatiuæ in affirmatiuas, ita quod ex illis ſyllogizaretur, ſicut ſyllogizatur ad oſtendendam minorem principalis ſyllogiſmi. *Solutio.* Et dicendum eſt ad hoc, quòd tranſpoſitio talis in illis conuerſis eſſet inutilis, & nihil faceret ad propoſitum: quod ſic patet: fiat enim ſyllogiſmus principalis ſic, nullum b. a. omne c. b. ergo nullum c. a. Si debeat oſtendi conuerſa concluſionis, hæc ſcilicet, nullum a. c. per conuerſas præmiſſarum. Accipiatur ergo conuerſa minoris, hæc ſcilicet, omne b. eſt c. & deinde iungatur conuerſa maioris tranſpoſita in affirmatiuam, ſic, cui nulli ineſt a. illi omni ineſt b. & patet, quòd hoc nihil eſt ad propoſitum: ex his enim duabus (omne b. eſt c. cui nulli ineſt a. omni illi ineſt b.) non poteſt ſyllogizari, quod c. nulli inſit a. Similiter autem eſt & in aliis conuerſis concludendis: & hæc quidem eſt veritas.

Obiectio quorundam. Tamen quidam non ſubtiliter iſta perſpicientes, concedunt quod conuerſæ principalium propoſitionum ſyllogizari poſſint per tranſpoſitionem negatiuam in affirmatiuas, eo modo quo dictum eſt. *Obiectio.* Eſt tamen quæſtio de huiuſmodi conuerſione: quia videtur non eſſe generalis huiuſmodi conuerſio, & non tenere niſi in materia contingenti. Adhuc autem vbi vera conuerſio eſt, ſi conuertens eſt vera, eſt etiam vera eius conuerſa: ſed in iſta conuerſione non eſt ſic: ſi enim ſic dicam, nullus homo eſt aſinus, hæc vera eſt: & ſi conuertatur, ſic, cui nulli ineſt aſinus, illud omne eſt homo, falſum erit: quia nulli ligno ineſt aſinus: & tamen non omne lignum eſt homo.

Solutio. Dicendum autem ad hoc, quod non vera eſt conuerſio, ſed tranſlatio conuerſæ negatiuæ in affirmatiuam: vnde negatiua primo eſt conuertenda, & poſtea conuerſa transferenda, ſic, nullum b. eſt a. in hanc conuertatur, nullum a. b. & poſtea transferatur, ſic, nulli cui ineſt a. illi omni ineſt b. Sicut autem in affirmatiua propoſitione termini ſunt conuertibiles, ita & in negatiua termini quantum poſſunt debent accedere ad conuertibilitatem, ita quod ſint contradicentes negatiuè & immediati, ita quod neceſſe ſit alterum ineſſe ſicut in contradictoriis: ſicut enim dicitur, nullum æquale eſt inæquale: hæc enim ſi tranſmutaretur in affirmatiua, affirmatiua erit vera ſicut negatiua, ſic, cui nulli ineſt inæquale, ei omni ineſt æquale: vnde talis conuerſio non eſt niſi quædam coarctatio circa maiorem propoſitionem in ſyllogiſmo negatiuo: quæ coarctatio fit ad terminos conuertibiles, vel ad conuertibilitatem accedentes, & oppoſitionem immediatam quæ eſt per modum contradictionis.

Poſſet tamen dici, quòd in tali conuerſione non fit coarctatio ad terminos conuertibiles: ſed cum dicitur, cui nulli ineſt a. illi omni ineſt b. per hoc quod dicitur, cui, intelligendum eſt quid particulare à quo vniuerſaliter remouetur a. & cui vniuerſaliter inſit b. & illud oportet neceſſario eſſe c. quia, ſicut dictum eſt in huius tractatus antecedentibus, in circulari oſtenſione non debet a. ſumi terminus nouus extra præacceptos in principali ſyllogiſmo: quia aliter non eſſet oſtenſio circularis: propter quod per id quod dicitur, cui, per virtutem oſtenſionis circularis oportet intelligere c. & ſic eſt propoſitio vera ſic, alicui ſicut c. cui nulli ineſt a. omni illi ineſt b.

Dubitatio. Si autem quæritur de ſyllogiſmo qui fit ex huiuſmodi conuerſa ſic, cui nulli ineſt a. illi omni ineſt b. ſed c. eſt cui nulli ineſt a. ergo omni c. ineſt b. Talis enim conuerſio non videtur eſſe ſyllogiſmus: quia maior eſt particularis reſpectu concluſionis: propter hoc quod dico, cui, particulariter ſupponit pro c. & etiam propter hoc quod minor eſt negatiua: quorum vtrumque eſt inconueniens in prima figura. Adhuc quia concluſio eſt affirmatiua, & vna præmiſſarum negatiua: quod in nulla figura fieri poteſt in forma ſyllogiſtica. Adhuc ſi dicatur eſſe ſyllogiſmus primæ figuræ, quæritur in quo modo ſit, & non erit aſſignare. Si autem diceretur ſyllogiſmus eſſe in tertia figura, hoc ſtare non poteſt: quia tunc oporteret

oporteret concluſionem conuerti ſicut maiorem: & hoc fieri non debet: quia ſyllogizatur ex concluſione & altera præmiſſarum conuerſa. Adhuc in tertia figura non ſyllogizatur vniuerſalis: hic autem concluditur vniuerſalis propoſitio.

Solutio. Ad hoc autem dicendum, quod talis ſyllogiſmus eſt quidem in prima figura, ſed non in aliquo modorum primæ figuræ, eò quod non directè oſtenſiuus: nec habet virtutem inferendi ab eo quod eſt dici de omni & dici de nullo, ſed virtutem inferendi quaſi ſicut conditionalis quæ talis eſt, quod ſi ab aliquo remoueatur vnum, quod continuè inferatur reliquum, vt ſi non eſt homo, eſt non homo. Vnde totus ſyllogiſmus ille eſt quaſi hypotheticus, & inferens a poſitione antecedentis: nec maior eſt particularis reſpectu concluſionis, ſed eſt in æquè ei: eo quod hoc quod dico, cui, pro c. ſupponit, quod idem c. ſubiicitur in concluſione. Nec etiam eſt inconueniens in tali ſyllogiſmo à poſitione antecedentis inferre ex minori negatiua: quia negatio non cadit ſuper totum medium: quinimo pars ipſius medij negatio eſt: nec inconueniens eſt ex ſic & taliter negatiua inferre affirmatiuam.

In particularibus autem ſyllogiſmis, &c. In particularibus autem ſyllogiſmis duobus primæ figuræ, ſcilicet tertio & quarto hic communiter notandum, quòd vniuerſalem propoſitionem talis ſyllogiſmi (maiorem ſcilicet) non eſt demonſtrare ſiue concludere per circulum: quia ſi concluderetur, non poſſet concludi niſi per concluſionem quæ particularis eſt, & per conuerſam minoris, quæ iterum eſt particularis, & ex vtraque particulari non fit ſyllogiſmus in aliqua figura: ſed particularis circulo demonſtratur. Quoniam autem non eſt demonſtrare vniuerſalem propoſitionem in particulari ſyllogiſmo, ſic probatur. Vniuerſalis enim non demonſtratur ſiue concluditur niſi per vniuerſales vtraſque propoſitiones: ſed concluſio (ex qua proceditur in reflexo ſyllogiſmo) non eſt vniuerſalis. Dictum autem eſt, quòd in reflexo ſyllogiſmo oporteret fieri oſtenſionem ex concluſione & altera præmiſſarum conuerſa.

Amplius omnino non fit, &c. Amplius omninò & vniuerſaliter in nulla figura fit ſyllogiſmus conuerſa minori propoſitione quæ particularis eſt affirmatiua: quia ſi illa conuerſa accipiatur cum concluſione, quæ & ipſa eſt particularis, vtræque propoſitiones præmiſſæ fiunt particulares: & ex talibus in nulla figura eſt ſyllogizare. Particularem autem propoſitionem in ſyllogiſmo particulari poſitam, eſt oſtendere & concludere circulariter. Oſtendatur, hoc eſt, concludatur a. maius extremum de aliquo c. minori particulariter per medium b. ſic, omne b. a. quoddam c. b. ergo quoddam c. a. Si ergo ſumatur maior propoſitio conuerſa, ita dicatur b. omni a. ineſſe, & concluſio maneat principalis ſyllogiſmi, huius ſcilicet, quoddam c. a. concluditur minor prioris ſyllogiſmi, ſcilicet quod b. alicui c. inerit, ſic, omne a. b. quoddam c. a. ergo quoddam c. b. Sic enim fit prima figura, & a. fit medium quod in principali ſyllogiſmo fuit maius extremum.

Si autem fit priuatiuus ſyllogiſmus, &c. Si autem fit priuatiuus ſyllogiſmus particularis ſicut in quarto modo primæ figuræ, ſic, nullum b. a. quoddam c. b. ergo quoddam c. non eſt a. Vniuerſalem maiorem negatiuam non eſt demonſtrare per circulum: propter hoc quod prius dictum eſt in tertio modo primæ: quia eædem cauſæ impediunt & hic & ibi. Sed particularem propoſitionem affirmatiuam minorem eſt vel contingit demonſtrare per circulum. Hoc autem fit ex concluſione & conuerſa maioris, ſi ſimiliter conuertatur maior propoſitio a. b. ſicut in vniuerſali ſyllogiſmo negatiuo dictum eſt, ſic ſcilicet, vt cui alicui non ineſt a. huic alicui ineſt b. & ſyllogizatur ſic, cui alicui non ineſt a. illi alicui ineſt b. ſed c. alicui non ineſt a. ergo c. alicui ineſt b. Nam aliter non poteſt fieri ſyllogiſmus: eò quod negatiua eſt particularis propoſitio, quæ eſt concluſio ſyllogiſmi principalis, ex qua procedit reflexus ſyllogiſmus, quæ cum alia particulari nihil infert: & cum maiore conuerſa negatiua ex vtraque negatiua ſyllogiaaret: quod fieri non poteſt in aliqua trium figurarum: ſic igitur conuertenda eſt maior, & fiat circulus.

Dubitatio. De his tamen particularibus ſyllogiſmis poſſet aliquis dubitare: quia in affirmatiuo ſyllogiſmo (qui eſt tertius primæ) non docetur ſyllogizari niſi minor, & non maior, nec conuerſa maioris, nec conuerſa concluſionis, & quod maior tam in ſyllogiſmo affirmatiuo, quam in negatiuo concludi non poteſt, ſatis in prædictis oſtenſum eſt: quia vtraque eſt vniuerſalis: & vniuerſalis concludi non poteſt: conuerſa autem concluſionis concludi non poſſet, niſi per conuerſionem maioris, quæ in affirmatiuo non conuertitur niſi in particularem: & tunc illa cum concluſione (quæ etiam particularis eſt) ſumpta non facit ſyllogiſmum. In negatiuo autem quando conuertitur maior, & ſumitur cum concluſione, concludit minorem: ad concludendam autem maiorem vel conuerſam eius oporteret, quòd particularis vel minor, vel concluſio, vel earundem conuerſæ, efficerentur maiores in prima figura: quod eſſe non poteſt. Et per idem patet, quòd in vniuerſali modo primæ perfectus eſt circulus, in modo autem negatiuo vniuerſali imperfectus. Sed in particularibus modis penitus eſt circulus diminutus. Adhuc autem circa quartum modum primæ figuræ negatiuum, ſi præinducto modo reflectatur in circulum, videtur ſyllogiſmus fieri ex particularibus. Adhuc videtur concludere concluſionem negatiuam ex affirmatiuis: quorum neutrum fieri debet.

Solutio. Sed ad hoc (ſicut ſuperius dictum eſt) reſponderi habet: quia pro certo cum dicitur, cui alicui non ineſt a. illi alicui ineſt b. propoſitio iſta virtutem habet hypotheticæ propoſitionis conditionalis: & virtus inferendi in tali ſyllogiſmo tota concluditur in maiori: & ideò non infert per dici de omni & dici de nullo, ſed infert à poſitione antecedentis: & quia concludit minorem quæ eſt affirmatiua, oportet quod transferatur in affirmatiuam, ſicut ſuperius dictum eſt: & tamen quia hic eſt particularis ſyllogiſmus, hic transferenda in terminos particulares. Superius autem in vniuerſali

uerſali negatiuo transfertur in terminos non particulares, ſed vniuerſales: & ſub b. non poteſt accipi niſi c. per virtutem ſyllogiſmi circularis, in quo non debet ſumi nouus terminus. Nec eſt inconueniens ex tali particulari concludere & facere eam maiorem: quia (ſicut dictum eſt) non infert per dici de omni vel de nullo, ſed ex virtute hypotheſis à poſitione antecedentis. Et debent iſti ſyllogiſmi ſic formari: vniuerſalis quidem ſicut ſupra dictum eſt: particularis autem ſic, cui alicui vt c. non ineſt a. illi alicui ineſt b. ſed c. eſt cui alicui non ineſt a. ergo c. alicui ineſt b.

Dubitatio. Si autem quæritur, quare ſyllogiſmi ſic formati reducuntur ad formam oſtenſiuorum ſyllogiſmorum in prima figura? *Solutio.* Dicendum, quod ille qui fit iuxta modum vniuerſalem (ſecundum ſcilicet primæ figuræ) ſic poteſt reduci, omne c. non ens a. eſt b. ſed c. eſt c. non ens a. ergo omne c. eſt b. Particularis autem qui fit iuxta quartum modum primæ figuræ, reduci ſic habet in categoricum & ſimplicem & oſtenſiuum ſyllogiſmum, omne c. non ens a. eſt b. aliquod c. eſt c. non ens a. ergo aliquod c. eſt b. quia cum concluſio affirmatiua ſit, oportet tam conuerſam maioris quam concluſionem transferre in affirmatiuam, & ſic ſyllogizare. Ex his igitur patet qualiter ſit circulus in prima figura.

CAPVT III.

Qualiter circulus fit in ſecunda figura.

In ſecunda autem figura, &c.

IN ſecunda autem figura affirmatiuam propoſitionem non eſt oſtendere circulo, ſed priuatiuam in ſecunda figura eſt per circulum oſtendere. Prædicatiua quidem ſiue affirmatiua in ſecunda figura non oſtenditur hac de cauſa: quia cum per circulum oſtendere ſit, cum concluſione & conuerſa vnius alteram ſyllogizare, oportet quòd altera ſemper eſſet negatiua: quia concluſio in ſecunda figura ſemper eſt negatiua: ſed ex altera negatiua non ſequitur concluſio affirmatiua: ergo affirmatiuam non contingit concludere in ſecunda figura: affirmatiua enim non ſequitur niſi ex vtraque affirmatiua.

Obiectiones. Contra hoc tamen eſſe videtur: quia in ſequentibus oſtendetur, quòd ex conuerſa negatiuæ tranſpoſita in affirmatiuam, ſyllogizatur affirmatiua. Adhuc in modis negatiuis primæ figuræ ſyllogizatur affirmatiua, in quiquibus non eſt vtraque negatiua: videtur igitur, quòd hoc etiam hîc fieri poſſit in ſecunda figura. Adhuc autem in primo modo ſecundæ videtur ſyllogizari affirmatiua ex negatiua maiore tranſpoſita in affirmatiuam, ſic, cui nulli ineſt b. illi omni ineſt a. c. autem eſt cui nulli ineſt a. ergo omni c. ineſt b.

Solutio. Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd non fit circularis oſtenſio, niſi vbi concluſio ſumitur cum conuerſa alterius præmiſſarum ad concludendam reliquam: & hoc modo non poteſt ſyllogizari in ſecunda figura affirmatiua ſecundum circulum. Si autem conuerſa negatiuæ transferatur in affirmatiuam, nihil faciet hoc modo ad circularem oſtenſionem: in ſequentibus in tertio modo ſyllogizabitur affirmatiua, non ex concluſione & conuerſa maioris tranſpoſita in affirmatiuam, ſed ex ipſa maiore ſic tranſpoſita in qua eſt tota virtus illationis, ſicut dictum eſt: ſed ſic ſyllogizare non eſt circulo oſtendere. Et licet ſic ſyllogizetur affirmatiua ſyllogiſmorum vniuerſalium ſicut obiectum eſt: non tamen fit hoc ſecundum circulum, ſicut patet ex diffinitione circularis oſtenſionis, cum ibi ſumitur concluſio cum altera præmiſſarum conuerſa: quia ſi ſumeretur conuerſa negatiuæ tranſpoſita in affirmatiuam, non eſſet ad propoſitionum ad concludendam concluſionem circulariter: ſed vel ſumitur ipſa propoſitio tranſlata in affirmatiuam cum concluſione vel cum conuerſa concluſionis. Ad id autem quod obiicitur de negatiuis primæ figuræ, dicendum quòd aliud eſt de negatiuis primæ figuræ, & aliud de negatiuis ſecundæ. In prima enim figura ex concluſione & conuerſa alterius præmiſſæ ſyllogizatur reliqua. Sed in ſecunda figura hoc nihil facit ad propoſitum concluſio & conuerſa negatiuæ: quia ex concluſione negatiuæ non ſyllogizatur affirmatiua. Cauſa enim præciſa quare hic non ſyllogizatur affirmatiua, hæc eſt: quia non fit circularis oſtenſio niſi ex concluſione & altera præmiſſarum conuerſa: ex concluſione autem & conuerſa non fit hic ſyllogiſmus ad propoſitum in ſecunda figura. Sic igitur patet, quòd circularis oſtenſio non fit de affirmatiua propoſitione in ſecunda figura.

Priuatiua autem propoſitio circulariter in ſecunda figura ſic oſtenditur: & accipiatur primo in ſecundo ſecundæ, in quo maior eſt vniuerſalis affirmatiua, minor autem vniuerſalis negatiua ſic: ſint enim termini a. b. c. & medium ſit a. & inſit a. omni b. in maiori, & idem a. nulli inſit c. in minori propoſitione, concluſio erit in principali ſyllogiſmo, quod nulli b. ineſt c. Si ergo ſumatur conuerſa maioris (hæc ſcilicet quæ dicit nulli a. ineſſe b.) cum concluſione quæ dicit nulli c. ineſſe b. ſequitur neceſſitate ſyllogiſtica nulli c. ineſſe a. fit enim ſecunda figura in eodem modo, ſecundo ſcilicet ſecundæ figuræ, in quo factus eſt ſyllogiſmus principalis. *Priuatiua verò ſic oſtenditur, &c.*

Si autem a. b. propoſitio maior ſit priuatiua ſicut in primo modo ſecundæ figuræ, & altera propoſitio minor ſit vniuerſalis affirmatiua ſicut in primo modo ſecundæ figuræ, & altera propoſitio minor ſit vniuerſalis affirmatiua: tunc in circulo non obſeruabitur eadem ſecunda figura, ſed fit prima figura: in tali enim coniugatione in minori propoſitione c. inerit omni a. b. autem nulli inerit c. & ſequitur, quòd b. nulli inerit a. & per conuerſam illius vlterius ſequitur, quòd neque a. inerit nulli b. non ergo fit hic ſyllogiſmus ex concluſione & conuerſa minoris ad maiorem concludendam, ſed & ex his & conuerſa maioris. Et attende, quòd non fit hic circulus obſeruata eadem figura ſicut in ſecundo modo paulo ante factum eſt. Et huius ratio eſt: quia ex concluſione & conuerſa maioris ſecundæ figuræ *Si autem a. b priuatiue, &c.*

guræ ſemper fit diſpoſitio figuræ ſecundæ: ſed ex concluſione & conuerſa minoris ſemper fit diſpoſitio figuræ primæ, ſicut cuilibet patere poteſt conſideranti conuerſas illarum propoſitionum, & cum concluſione ſumenti eas.

Similiter non vniuerſalis, &c.

Si autem non vniuerſalis ſit ſyllogiſmus (ſicut in tertio & quarto) illa quidē propoſitio quæ eſt in toto ſiue vniuerſalis in tertio & quarto, non poteſt oſtendi circulo, propter eandem cauſam quæ in præhabitis de ſyllogiſmis particularibus primæ figuræ dicta eſt: ſed particularis ſyllogizatur, & præcipuè in quarto, in quo vniuerſalis maior eſt prædicatiua. Sit principalis ſyllogiſmus iſte, omne b. eſt a. aliquod c. non eſt a. ergo aliquod c. non eſt b. ſiue ſic, inſit a. omni b. c. autem non omni inſit a. concluſio negatiua erit propoſitio. b. c. hoc eſt, quod aliquod c. non eſt b. tunc ex concluſione & conuerſa maioris ſyllogizatur minor in eodem modo eiuſdem figuræ ſic, omne a. eſt b. aliquod c. non eſt b. quæ fuit concluſio: ergo aliquod c. non eſt a. quæ fuit minor propoſitio prioris ſyllogiſmi. Si ergo ſumatur in conuerſa maioris, quod b. (vt medium) inſit omni a. & quod non omne c. eſt b. ſiue quod non omni c. ineſt b. ſequitur alicui c. a. non ineſſe, quæ fuit minor, vt diximus, in quarto ſecundæ figuræ.

Si autem eſt vniuerſalis & priuatiua, &c.

Si autem maior eſt vniuerſalis & priuatiua (ſicut eſt in tertio modo ſecundæ figuræ) non oſtendetur minor propoſitio per concluſionem & conuerſam maioris quæ eſt a. b. propoſitio vniuerſalis negatiua, dicens, nullum b. eſt a. & fiat ſyllogiſmus principalis ſic, nullum b, a. aliquod c. eſt a. ergo aliquod c. non eſt b. Patet, quòd hic minor propoſitio affirmatiua eſt, ad quam concludendam exigitur, quòd vtraque præmiſſarum ſit affirmatiua. Si enim cum concluſione negatiua particularis ſumatur conuerſa maioris, quæ etiam negatiua eſt, ſequitur quòd aut vtraque præmiſſarum in circulo, aut altera ſit negatiua: & neutro modo contingit concludere particularem affirmatiuam qualis eſt minor: & idcirco non erit circularis ſyllogiſmus ad concludendam minorem. Sed hæc minor aliter oſtendetur per tranſlationem negatiuę in affirmatiuam, quemadmodum in antehabitis de vniuerſalibus ſyllogiſmis dictum eſt in prima figura, ſic ſcilicet quod maior vniuerſalis negatiua transferatur in affirmatiuam ſic, cui alicui non ineſt b. illi alicui ineſt a. ſed c. eſt cui alicui non ineſt b. ergo alicui c. ineſt a. quæ eſt minor in principali ſyllogiſmo. Sic ergo ſyllogiſmus circularis fit in ſecunda figura. De iſto autem tertio ſecundæ figuræ hoc idem intelligendum quantum ad tranſlationem in affirmatiuam, quod dictum eſt in quarto primæ: transfertur enim in terminos particulares, eò quod particulariter concludit.

CAPVT IV.

Qualiter in tertia figura fit circularis oſtenſio.

In tertia autem figura quandoque quidem, &c.

IN tertia autem figura in vniuerſalibus ſyllogiſmis (ſcilicet primo & ſecundo) quando vtræque quidem propoſitiones vniuerſaliter ſumuntur, non contingit oſtendere cum concluſione aſſumpta cum conuerſa alterius præmiſſarum per ſeinuicem præmiſſas propoſitiones. Cuius cauſa eſt: quia vniuerſalis propoſitio non oſtenditur ſiue concluditur, niſi per ambas præmiſſas vniuerſales: ſed concluſio quæ in circulo affirmatur cum conuerſa alterius eſt particularis, eò quod in tertia figura non concluditur niſi particulariter. Propter quod manifeſtum eſt, quoniam omnino ſiue penitus non contingit oſtendere circulariter vniuerſalem alteram præmiſſarum per hanc tertiam figuram.

Obiectio.

Si autem quis obiiciat contra hoc dicens, quod in terminis conuertibilibus contingit ſyllogizare propoſitionem vniuerſalem in tertia figura. Adhuc autem quia propter conuertibilitatem terminorum contingit transferrę particularem in vniuerſalem, ſicut transfertur negatiua in affirmatiuam: ex vniuerſali autem & conuerſa vnius præmiſſarum poteſt concludi reliqua. Et dici ſolet ad hoc, quòd quamuis termini vniuerſalis propoſitionis conuertibiles ſint, non tamen propter hoc neceſſe eſt, quòd termini particulares propoſitionis ſint conuertibiles: & ideò non poſſunt particulares propoſitiones in vniuerſales transferri. Poſſet tamen dici, quòd ſyllogiſmus circularis ſaluat in ſe formam ſyllogiſmi ſimpliciter: vnde cum de forma ſyllogiſmi ſimpliciter ſit, quòd vniuerſalis non concluditur niſi ex vniuerſalibus: & de forma ſyllogiſmi in tertia figura ſit, quòd non concludat niſi particulariter: non debet ſyllogiſmus circularis in aliqua figura vniuerſalem propoſitionem concludere ex altera particulari: nec in tertia figura debet concludere niſi particularem, eò quod nihil debet ſupponi in ſyllogiſmo circulari quod ſit oppoſitum formæ ſyllogiſticæ: ſupponi tamen poteſt aliquod quod eſt oppoſitum alicui formæ, cuiuſmodi eſt conuerſio ſimplex vniuerſalis affirmatiuæ: & ideo quamuis ſint termini conuertibiles, non tamen debet concludi vniuerſalis in tertia figura.

Solutio.

Aliter.

Obiectio.

Si autem aliquis dicat, quòd eadem ratione poteſt ſupponi conuerſio particularis in vniuerſalem, ſicut ſupponitur conuerſio ſimpliciter vniuerſalis affirmatiuæ. Dicendum, quòd ad hoc quod fiat ſuppoſitio alicuius conuerſionis, oportet quod tantum dicatur per primam, quantum dicitur per ſecundam vel plus: hoc enim in omni obſeruandum eſt conuerſione, vt tantum ponatur per conuertentem, quantum ponitur per conuerſam vel plus. Et ſic eſt in vniuerſali affirmatiua conuerſa ſimpliciter: ſed ſic non eſſet ſi transferatur particularis in vniuerſalem: plus enim ponitur per

Solutio.

per vniuerſalem, quam per particularem: & ideo quamuis vtraque iſtarum tranſlationum tranſponat formam ſyllogiſmi, tamen licet alteram ſupponere conuerſionem, ſcilicet vniuerſalis affirmatiuæ ſimpliciter, & non licet ſupponere alteram tranſlationem, ſcilicet particularis in vniuerſalem.

Obiectio. Si autem quis opponat, quòd ſecundum hanc rationem non deberet ſupponi tranſlatio negatiuæ in affirmatiuam: quia plus ponitur per ſecundam, quam per primam. *Solutio.* Et dicendum, quod ponitur plus per ſecundam, quam per primam: quia negatiua de ſe ſimpliciter conſtantiam terminorum non exigit: tamen prout eſt in ſyllogiſmo circulari, requirit quandam conſtantiam terminorum: communicat enim cum affirmatiua propoſitione, cuius termini conſtantiam habent in altero termino: idem enim dicitur per iſtam, nullum a. eſt b. & per iſtam, cui nulli ineſt a. illi omni ineſt b. ſecundum quod in circulo accipiuntur. Alio tamen modo dicitur per vnam, & alio modo per aliam.

Si autē hæc quidē vniuerſalis ſit, &c. Si autem hæc quidem propoſitionum vniuerſalis ſit, illa verò particularis, quandoque quidem erit circularis oſtenſio propoſitionis particularis, quandoque verò non erit: quando enim minor eſt vniuerſalis & maior particularis, tunc oſtenditur circulariter particularis: quando autem maior eſt vniuerſalis & minor particularis, tunc circulariter particularis oſtendi non poteſt. Hoc autem ideo dictum eſt: quia non fit in tali oſtenſione circulus completus ad oſtendendam particularem propoſitionem, niſi aliquo alio aſſumpto, ſicut paulo poſt patebit. Primo tamen oſtendamus hoc quod dictum eſt in affirmatiuis ſyllogiſmis. Dicamus igitur, quòd quando vtræque præmiſſæ in tertia figura affirmatiuæ ſumuntur, & vniuerſalis propoſitio ponitur ad minorem extremitatem: tunc circularis fit oſtenſio particularis, quæ eſt maior propoſitio, ſicut in tertio tertiæ figuræ. Quando autem vniuerſalis propoſitio ponitur ad maiorem extremitatem: tunc non poteſt oſtendi propoſitio partitularis per circulum. Et ponamus primo quartum modum, in quo particularis non perfectè per circulum oſtenditur, & ſit primus ſiue principalis ſyllogiſmus. Inſit enim a. maior extremitas omni c. medio: & eidem c. alicui ſiue particulariter inſit b. minor extremitas: concluſio erit, quod aliquod b. eſt a. ſic, omne c. eſt a. aliquod c. eſt b. ergo aliquod b. eſt a. Si ergo ſumatur conuerſa maioris, ſcilicet quod omni a. inſit c. cum concluſione quæ eſt, quòd alicui b. ineſt a. oſtenſum eſt per circulum, quòd c. ineſt alicui b. ſed conuerſa illius quæ fuit minor prioris ſyllogiſmi (quæ eſt quod aliquod c. ſit b.) & illa quidem non eſt oſtenſa, ſiue immediatè per circulum demonſtrata, ſic, omne a. eſt c. aliquod b. eſt a. ergo aliquod b. eſt c. Hic enim eſt tertius primæ figuræ: & hæc non eſt minor, ſed conuerſa minoris: ſed ex hac per conuerſionem ſequitur minor, ſcilicet quod aliquod c. eſt b. & quia ad illam non attingit ſyllogiſmus, ideò circulus non eſt complexus. Vnde quod b. alicui c. inſit, non eſt oſtenſum per circulum: quamuis neceſſe ſit per conuerſionem concluſionis, ſi c. ineſt alicui b. quod etiam è conuerſo b. inſit alicui c. Sed tamen vna conuerſarum non eſt idem omnino alij: non enim idem eſt hoc huic ineſſe, & è conuerſo aliud iſti ineſſe. Sed aſſumendum eſt ad circulum, quòd ſi hoc alicui illi inſit particulariter, quod etiam è conuerſo illud iſti inſit: quia particularis affirmatiua conuertitur ſimpliciter. Hoc autem aſſumpto, tunc non fit ſyllogiſmus reflexus ex concluſione & conuerſa alterius propoſitionis concludens minorem, ſed conuerſam minoris, ex qua vlterius per conuerſionem concluditur minor & non per circulum.

Si autem b. omni c. a. autem alicui c. In tertio autem modo, in quo maior eſt particularis affirmatiua & minor vniuerſalis affirmatiua, fit oſtenſio circularis. Fiat enim ſyllogiſmus principalis, & inſit b. omni c. in minori propoſitione. a. autem inſit alicui c. in maiori: erit circulariter oſtendere, quòd a. ineſt alicui c. quæ fuit maior propoſitio, quando ſumitur conuerſa minoris (hæc ſcilicet, quòd c. inſit omni b.) & cum hac ſumitur concluſio (hæc ſcilicet, quòd a. inſit alicui b.) quia ſi c. ineſt omni b. a. autem ineſt alicui b. ſequitur, quòd neceſſe eſt, quòd a. inſit alicui c. & medium in hoc ſyllogiſmo circulari eſt b. Et hoc planum eſt: ſi enim ſyllogiſmus principalis ſic fiat, aliquod c. eſt a. omne c. b. ergo aliquod b. a. Tunc enim ex conuerſa minoris & concluſione ſyllogizatur maior ſic in eodem modo, aliquod b. eſt a. quæ eſt concluſio: omne b. eſt c. quæ eſt conuerſa minoris: ſequitur maior, ergo aliquod c. eſt a. Sic igitur patet qualiter fit circularis oſtenſio in affirmatiuis ſyllogiſmis tertiæ figuræ particularibus. Oſtendamus ergo qualiter fit circularis oſtenſio in modis negatiuis particularibus, & oſtendamus hoc in quinto modo.

Et cū fuerit hæc quidem prædicatiua, &c. Dicamus igitur, quòd cum fuerit præmiſſarum propoſitionum hæc quidem prædicatiua ſiue affirmatiua, illa verò priuatiua, ſicut in quinto modo, & ſexto tertiæ figuræ: & quando fuerit vniuerſalis quidem prædicatiua & minor, particularis autem priuatiua & maior, ſicut eſt in quinto tertiæ: tunc per circulum oſtenditur altera propoſitio, maior ſcilicet particularis negatiua. Inſit enim in minori principalis ſyllogiſmi b. omni c. a. autem alicui c. particulariter non inſit in maiori: concluditur in quinto tertiæ, quòd a. particulariter non ineſt alicui b. Si ergo ſumatur conuerſa minoris, & dicatur c. omni b. ineſſe, cum concluſione quæ dixit, quòd a. non omni b. particulariter inerat, neceſſe eſt alicui c. non ineſſe, quæ fuit maior principalis ſyllogiſmi. In hoc autem circulari ſyllogiſmo medium eſt b. cum in principali ſyllogiſmo medium fuerit c.

Cum autem priuatiua ſit vniuerſalis, &c. In ſexto autem modo vbi maior eſt vniuerſalis negatiua, & minor particularis affirmatiua, particularis concludi circulariter non poteſt, niſi per tranſlationem vniuerſalis negatiuæ in affirmatiuam, ſicut in præhabitis factum eſt: vnde cum priuatiua ſit vniuerſalis & maior, & minor particularis affirmatiua, non oſtendetur circulariter altera quæ eſt particularis minor, niſi ſicut in prioribus. Sit enim principalis ſyllogiſmus, nullum c. eſt a. aliquod c. eſt

c, eſt b. ergo aliquod b. non eſt a. Tunc ex conuerſa maioris tranſpoſita in affirmatiuam & concluſione ſyllogizatur conuerſa minoris, ſed non minor ipſa ſecundum ſe, ſic, cui alicui non ineſt a. illi alicui ineſt c. ſed b. eſt cui alicui non ineſt a. ergo b. alicui ineſt c. ex qua ſequitur conuerſa illius, quòd aliquod c. eſt b. quæ erat minor ſyllogiſmi principalis. Aliter autem non contingit, quòd ille qui conuertit vniuerſalem propoſitionem negatiuam, & ſumit eam cum concluſione, poſſit circulariter oſtendere alteram particularem, ſcilicet negatiuam: quia aliter non poteſt fieri ſyllogiſmus circularis, quia minor quæ concludenda eſt affirmatiua, per negatiuam alteram concludi non poteſt.

CAPVT V.

Qualiter fit circulus in qualibet figura, determinatur in communi.

Manifeſtum igitur quoniam in prima quidem figura, &c.

EX his autem quæ dicta ſunt manifeſtum eſt, quia circularis oſtenſio (quæ eſt oſtenſio propoſitionum per ſeinuicem facta) in prima quidem figura fit, aut per tertiam figuram, aut per primam. In modis enim affirmatiuis (in quibus prædicatiua eſt concluſio) fit talis oſtenſio per primam figuram. Adhuc etiam in modis negatiuis ad concludendam circulariter propoſitionem negatiuam fit per primam. Sed in eiſdem modis negatiuis ad concludendam circulariter propoſitionem affirmatiuam, fit per tertiam figuram: eò quod tunc ad concludendam affirmatiuam negatiua tranſponitur in affirmatiuam: ſumitur enim cui hoc nulli ineſt, alterum omni illi ineſſe. In media autem figura quando quidem vniuerſalis eſt ſyllogiſmus, ſicut ſunt primus & ſecundus ſecundæ figuræ, aliquando fit talis oſtenſio per ipſam ſecundam figuram, aliquando autem per primam, & aliquando per poſtremam ſiue tertiam. Per primam enim fit oſtenſio ad concludendam propoſitionem negatiuam in primo ſecundæ. Per ſecundam autem ad concludendam negatiuam propoſitionem ſumptam in ſecundo ſecundæ. Per tertiam autem ad concludendam affirmatiuam propoſitionem ſumptam iuxta vtrumque modum & primum & ſecundum ſecundæ figuræ. In modis autem ſecundæ figuræ particularibus (in quibus particularis eſt oſtenſio) fit oſtenſio talis aut per ipſam ſecundam figuram, aut per poſtremam. Per ſecundam quidem ad concludendum particularem propoſitionem modi quarti ſecundæ figuræ. Per tertiam autem ad concludendam propoſitionem particularem tertij. In tertia autem figura omnes quotquot fiunt circulares ſyllogiſmi, fiunt per ipſam tertiam figuram.

Manifeſtum & quoniam in tertia & mediũ, &c.

Manifeſtum etiam eſt ex dictis, quoniam in tertia & in media figuris omnes circulationes quæ non fiunt per ipſam eandem figuram, aut non ſunt circulares oſtenſiones, aut ſi ſunt, erunt circuli imperfecti.

Obiectio.

Siquis obiiciat contra hoc quod dictum eſt, ſyllogiſmum circularem ad concludendam affirmatiuam propoſitionem in ſecundo primæ fieri per tertiam figuram, eò quod tertia non concludit niſi particulariter, cum illa propoſitio affirmatiua quæ eſt in ſecundo primæ, ſit vniuerſalis. Dicendum, quòd non intenditur per hoc quod dictum eſt, quòd concluſio fiat per tertiam figuram. Nec etiam intenditur, quòd ſyllogiſmus eius diſponatur in tertia figura. Sed intenditur, quòd oſtenſio illius concluſionis fiat per virtutem figuræ tertiæ: fit enim oſtenſio illa quaſi hypotheticè per virtutem conditionis implicitæ in maiori propoſitione, in qua quidem fit diſpoſitio tertiæ figuræ: quia cum dicitur, cui nulli ineſt a. illi omni ineſt b. ſignificatur in hac propoſitione diſpoſitio tertiæ figuræ, & virtute illius diſpoſitionis fit oſtenſio quaſi à poſitione antecedentis. Duo enim extrema referuntur ad idem ſubiectum, cum dicitur, cui nulli ineſt a. illi omni ineſt b. Et ſimiliter dicendum eſt de omnibus præhabitis diſpoſitionibus, in quibus fit tranſlatio negatiuæ in affirmatiuam. *Solutio.*

Poſſet etiam dubitari de hoc quod dictum eſt, quòd omnes circulationes in tertia figura factæ, fiunt per eandem tertiam figuram: hoc enim falſum eſſe videtur in quarto modo, vbi concluditur propoſitio altera circulariter per primam figuram. Sed ad hoc dicendum, quod ille ſyllogiſmus non ſimpliciter eſt circularis, ſed incompletè: concludit enim conuerſam propoſitionis illius quam concludere deberet: ſed completæ circulationes quæ fiunt in tertia figura, fiunt per ipſam figuram tertiam. *Dubitatio.* *Solutio.*

Quæri etiam poteſt, quæ ſint oſtenſiones in ſecunda & tertia non concludentes in figura propria, quæ circulares non ſunt, & quæ ſunt circulares, ſed incompletæ. Et dicendum ad hoc, quòd illæ quæ non fiunt ſecundum diffinitionem circularis oſtenſionis (hoc eſt, ex concluſione & conuerſa vnius præmiſſarum) non ſunt circulares. Tales autem ſunt omnes oſtenſiones ſecundæ figuræ concludentes propoſitiones affirmatiuas, ſicut patet ex antedictis: tales enim omnes fiunt per virtutem tertiæ figuræ, ſicut ante dictum eſt. Illæ autem oſtenſiones quæ fiunt ex concluſione & conuerſa vnius præmiſſarum, & non poſſunt niſi conuerſam propoſitionis concludendæ oſtendere, & non ipſam propoſitionem concludendam, niſi per conuerſionem propoſitionis iam concluſæ, circulationes ſunt quodammodo, ſed incompletæ: quia non de ſe attingunt in redeundo ad idem id à quo fiebat exitus primi ſyllogiſmi. Tales autem ſunt oſtenſiones factæ in quarto & ſexto tertiæ, & in primo ſecundæ figuræ ad concludendam negatiuam, ſicut prædeterminatum eſt. Alia autem quæ hic poſſent facere dubium, facilia ſunt & plana ex his quæ iam ſæpius dicta ſunt. Hæc igitur de circulari ſyllogiſmo dicta ſufficiant, & deinceps dicatur de ſyllogiſmo conuerſiuo. *Dubitatio.* *Solutio.*

TRACTA

TRACTATVS III.

De conuerſiuo ſyllogiſmo.

CAPVT I.

Quid ſit conuertere & conuerſiuus ſyllogiſmus.

Conuertere autem eſt tranſponentem, &c.

DE ſyllogiſmo autem conuerſiuo (qui in aliquo circulari ſyllogiſmo ſimilis eſt: eò quod ex concluſionis poteſtate conuertitur ſupra præmiſſam) poſt hæc dicemus. Primo dicendum quid conuertere: quia ſcito quid ſit conuertere, ſcitur quid per diffinitionem ſit conuerſiuus ſyllogiſmus. Dicimus igitur, quòd conuertere eſt eum qui conuertit tranſponendo concluſionẽ facti ſiue præſyllogizati ſyllogiſmi in oppoſitum contrariè vel contradictoriè: & ſic oppoſitum concluſionis cum altera præmiſſarum ſumendo facere ſyllogiſmum ad alterius præmiſſarum interemptionem. Propter quod ſemper neceſſe eſt ponere oppoſitum concluſionis loco propoſitionis interimendæ, ita ſcilicet quod ſi maior antefacti ſyllogiſmi ſit interimenda, oppoſitum concluſionis ponatur cum minore: & ſi interimenda ſit minor, oppoſitum concluſionis ponatur cum maiori: tunc enim ſyllogizabitur in prima figura, quoniam vel extremum maius medio non inerit quando interimitur maior, vel medium non inerit poſtremo quod eſt extremum minus, ſicut quando per conuerſiuum ſyllogiſmum interimitur minor propoſitio ſyllogiſmi antefacti.

In ſyllogiſmo conuerſiuo ſemper neceſſe eſt ponere oppoſitum concluſionis loco propoſitionis interimenda.

Remouet dubia.

Scito enim qualiter fit conuerſiuus in prima figura, ſcitur facilè qualiter fit & quid in aliis figuris: quia aliæ figuræ oriuntur à prima. Adhuc autem ſcito qualiter fit contra modum affirmatiuum primæ figuræ (in quo extremum medio ineſt, & medium poſtremo vniuerſaliter) facile eſt ſcire qualiter fit contra modum negatiuum: quia in illo extremum medio non ineſt, & per conuerſiuum oſtenditur ineſſe per oppoſitum concluſionis. Intentio enim conuerſiui ſyllogiſmi eſt interimere alteram propoſitionem (ſiue ſit affirmatiua ſiue negatiua) vt ſic oſtendatur ſyllogiſmi prius facti neceſſariam eſſe conſequentiam, per hoc quod ante ſæpe dictum eſt, quòd ſi aliquid ſequitur ad aliquid ſicut ad antecedens, ſequitur quod deſtructo conſequente deſtruitur antecedens: propter quod concluſione conuerſa per qualitatem in oppoſitum contrariè vel contradictoriè, & altera propoſitione ſyllogiſmi antefacti manente, neceſſe eſt interimi reliquam propoſitionem eiuſdem antefacti oſtenſiui ſyllogiſmi. Cuius cauſa eſt: quia ſi illa præmiſſa (loco cuius ſumitur oppoſita concluſionis in conuerſiuo ſyllogiſmo) erit (hoc eſt, maneat & conſtet) cum oppoſito concluſionis, ſequitur quòd etiam concluſio primi ſyllogiſmi erit cum oppoſito concluſionis: quia ad poſitionem antecedentis ſequitur poſitio conſequentis: & ſic ſequeretur duo oppoſita ſimul eſſe vera, quòd non contingit in contrariis & contradictoriis. Patet igitur, quòd ex oppoſito concluſionis dati ſyllogiſmi cum altera præmiſſarum ſequitur deſtructio alterius. Ex his igitur patet, quid eſt ſyllogizando conuertere concluſionem facti ſyllogiſmi in oppoſitum, & ex oppoſito cum altera præmiſſarum reliquam interimere.

Intentio ſyllogiſmi conuerſiui.

Remouet dubium.

Attendendum autem, quòd quamuis non ſequatur hoc, quod ſi concluſio conſtituti ſyllogiſmi ſit falſa, quod eius contraria ſit vera, eò quod contrariæ aliquando ſunt ambæ falſæ: tamen conuertens accipit contraria, eò quod non intendit conuertens niſi oſtendere conſequentiam, quam ſufficienter oſtendit oſtendendo interemptionem alterius ex oppoſito concluſionis, ſiue concluſio ſit vera, ſiue falſa: quia contrarium deſtruitur per contrarium. Vnde vno contrariorum poſito neceſſe eſt deſtrui reliquum quoad conſequentiam, quamuis ambo ſint ſimul falſa: quia aliter ſequeretur omni & nulli ineſſe quod fieri non poteſt, ſicut ſæpius oſtenſum eſt.

Differt autem oppoſitè, &c.

In contradictione eſt prima ratio oppoſitionis.

Differt tamen concluſionem præconſtituti ſyllogiſmi conuertere oppoſitè ſiue contradictoriè: eò quod in contradictione eſt prima ratio oppoſitionis: aut conuertere eandem concluſionem contrariè. Dico autem conuertere oppoſitè, quando ſumitur contradictoria concluſionis cum altera præmiſſarum: contrariè autem quando cum altera præmiſſarum concluſionis antefacti ſumitur contraria. Non enim fit idem ſyllogiſmus alterutra concluſione ſic vel ſic conuerſa. Huius autem cauſa patebit per huius tractatus ſequentia. Dico autem opponi quidem contradictoriè, vt gratia exempli dicamus, ei quod eſt omni ineſſe, opponitur contradictoriè non omni ineſſe: & ſicut ei quod eſt nulli ineſſe, contradictoriè opponitur alicui ineſſe. Contrariè autem dico opponi, ſicut ei quod eſt omni ineſſe, opponitur nulli ineſſe: & ſic (largè ſumendo contraria etiam pro ſubcontrariis) opponitur ei quod eſt alicui ineſſe id quod eſt alicui non ineſſe.

Contraria

Talis igitur eſt ſyllogiſmus conuerſiuus oſtendens

Large ſumpta pro ſubcontrariis eſſe.

oſtendens conſequentiam prioris ſyllogiſmi oſtenſiui per conuerſionem concluſionis in oppoſitam vel contrariam: eò quod deſtructo conſequente deſtruitur antecedens: concluſio enim eſt conſequens & præmiſſa eſt antecedens. Qui quidem ſyllogiſmus & vtilis eſt potiſſimum dialectico ad obuiationem & exercitationem. Demonſtratori autẽ vtilis eſt contra cauillatorem conſequentiæ. Sophiſtę non eſt vtilis in ſyllogiſmo peccante in forma, eò quod tunc conſequentia non valet: ſed in ſyllogiſmo peccante in materia in quo conſequentia bona eſt: & ſi negetur, probatur per ſyllogiſmum conuerſiuum. Et eſt hic ſyllogiſmus conuerſiuus diffinitus ſecundum hoc quod eſt in primo modo primæ figuræ: quia in illo eſt in ſui eſſe potiſſimo: & per hoc quod eſt in primo modo, facile eſt ſcire qualiter eſt in aliis figuris & modis.

Quomodo ſyllogiſmus conuerſiuus eſt vtilis dialectico, demonſtratori, & ſophiſtæ.

Remouet dubia quæ remouet etiam à principio huius capituli.

CAPVT II.

Qualiter fit conuerſiuus ſyllogiſmus in modis vniuerſalibus primæ figuræ tam contrarium quam contradictorium concluſionis accipiendo.

OStendimus igitur qualiter fit conuerſiuus ſyllogiſmus in ſingulis figuris, & primo in prima figura, & in vniuerſalibus ſyllogiſmis tam affirmatiuo quam negatiuo: & poſtea qualiter fit in particularibus modis primæ figuræ. Sit enim in primo modo primæ figuræ oſtenſum a. maius extremum oſtenſum ſiue concluſum de c. minori extremo per medium b. ſic, omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. Si ergo ſumatur contraria concluſionis cum maiori facti ſyllogiſmi ſyllogizabitur per ſecundam figuram contraria minoris ſic. Sumatur enim a. nulli c. ineſſe, quæ eſt contraria concluſionis: & ſumatur idem a. omni b. ineſſe, ſicut dixit maior ſyllogiſmi antefacti: ſequitur contraria minoris, hæc ſcilicet, quod nulli c. inerit b. ſic, omne b. eſt a. nullum c. eſt a. ergo nullum c. b. qui eſt ſecundus modus ſecundæ figuræ. Et ſi ſumatur quidem contraria concluſionis cum minori, ſequetur contraria maioris: & hoc eſt ſi ſumatur in contraria concluſionis a. quidem nulli c. ineſſe, & ſi ſumatur b. ineſſe omni c. ſicut dixit minor propoſitio prius facti ſyllogiſmi, ſequetur per tertiam figuram, quòd a. non omni ineſt b. quæ eſt contradictoriè oppoſita maioris: & non ſequetur omnino ſiue vniuerſaliter, quòd nulli b. inſit a. quæ eſt contraria maioris: ſic enim formatur conuerſiuus ſyllogiſmus, nullum c. eſt a. omne c. eſt b. ergo aliquod b. non eſt a. Et non ſequitur, quòd nullum b. eſt a. eò quod oppoſita maioris non ſyllogizatur niſi per tertiam figuram: figura autem tertia non concludit vniuerſalem propoſitionem: & ideo illam propoſitionem quæ eſt in primo modo primæ figuræ ad maiorem extremitatem (& eſt propoſitio maior) non eſt deſtruere conuerſiuè omninò, hoc eſt, vniuerſaliter per contrariam, ſed particulariter contradictoriam: cuius cauſa: quia maior propoſitio ſemper interimitur per tertiam figuram: & ideò in conuerſiuo ſyllogiſmo interimente maiorem neceſſe eſt vtramque extremitatem accipere relatam, ſicut prædicata ad poſtremam extremitatem prioris ſyllogiſmi, quæ medium efficitur in conuerſiuo ſyllogiſmo interimente maiorem.

Sit enim oſtenſum a. de c. &c.

Oppoſita maioris non ſyllogizatur niſi per tertiam figuram.

Similiter autem eſt in ſecundo modo primæ figuræ, in quo priuatiuus fit ſyllogiſmus: oſtẽdatur enim in antefacto ſyllogiſmo a. nulli c. ineſſe per medium b. ſic, nullum b. a. omne c. b. ergo nullum c. a. Et accipiat contraria concluſionis cum maiore ad interimendum minorem per ſecundam figuram, ſic, nullum b. omne c. a. ergo nullum c. b. Hic enim eſt ſyllogiſmus in primo ſecundæ figuræ. Patet igitur, quòd ſi ſumatur a. omni c. ineſſe in contraria concluſionis, & idem a. dicatur nulli b. ineſſe, ſicut dixit maior præcedentis ſyllogiſmi: tunc ſequitur, quòd nulli c. inerit b. quæ eſt contraria minoris prioris ſyllogiſmi. Si autem accipiatur contraria concluſionis cum minore prioris ſyllogiſmi, ſyllogizabitur contradictoria maioris per tertiam figuram, ita quòd & a. maior extremitas, & b. minor extremitas ſumantur ineſſe omni c. medio: ſyllogizabitur per primum modum tertiæ figuræ, quòd a. inerit alicui b. quæ eſt contradictoria maioris prioris ſyllogiſmi, ſic, omne c. a. omne c. b. ergo quoddam b. a. quæ contradicit primæ quæ dixit, quòd nullu b. a. maior enim in conuerſiuo ſyllogiſmo non interimitur niſi per cõtradictoriam: eo quod per tertiam figurã non concluditur niſi particularis.

Et ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, &c.

Maior in conuerſiuo ſyllogiſmo non interimitur niſi per contradictoriam.

Si autem concluſio non conuertatur in contrariam, ſed in oppoſitam per contradictionem, non poſſunt tunc ſyllogiſmi conuerſiui ad interimendum maiorem vel minorem fieri vniuerſales, ſicut vniuerſales ſunt prius facti ſyllogiſmi: eò quod altera propoſitio quæ eſt contradictoria concluſionis, eſt particularis. Sit enim prius factus ſyllogiſmus in primo primæ affirmatiuus & vniuerſalis ſic, omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. Conuertatur concluſio in contradictoriam ſic, aliquod c. non eſt a. & hæc ſumatur cum maiore prioris ſyllogiſmi ad interimendum minorem ſyllogizando in quarto ſecundæ, ſic, omne b. a. aliquod c. non eſt a. ergo aliquod c. non eſt b. quæ eſt contradictoria minoris, quæ dicit omne c. eſſe b. Si autem eadem contradictoria concluſionis ſumatur cum minore, ſyllogizabitur contradictoria maioris per tertiam figuram, ſic, aliquod c. non eſt a. omne c. b. ergo aliquod b. non eſt a. Hic eſt enim ſyllogiſmus in quinto tertiæ. Patet igitur, quòd ſi in tali conuerſione ſumatur in contradictoria concluſionis a. non omni c. ineſſe, & idem a. ſumatur omni b. ineſſe (quæ eſt maior prioris ſyllogiſmi) concludetur b. non omni c. ineſſe per ſecundam figuram quæ eſt contradictoria minoris. Et ſi a. quidem ſumatur non omni c. ineſſe (quæ eſt concluſionis contradictoria) b. autem ſumatur omni c. ineſſe, quæ eſt minor prioris ſyllogiſmi, concludetur per tertiam figuram, quòd a. non ineſt omni b. quæ eſt contradictoria maioris.

Si autem oppoſitè conuertitur concluſio, &c.

Similiter

Similiter autem & ſi priuatiuus ſyllogiſmus &c.

Similiter autem eſt in ſecundo modo primæ figuræ, in quo priuatiuus eſt ſyllogiſmus: quod ſic patet: quia ſi a. alicui c. ineſt (quod dicit contradictoria concluſionis negatiui ſyllogiſmi) & dicatur a. nulli b. ineſſe, ſicut dicit maior prioris ſyllogiſmi: ſequitur, quòd b. alicui c. non ineſt, quæ eſt contradictoria minoris: & fit ſyllogiſmus in ſecunda figura, ſic, nullum b. a. aliquod c. a. ergo aliquod c. non eſt b. Et non ſequitur ſimpliciter ſiue vniuerſaliter, quod nullum c. b. quia altera propoſitio in conuerſiuo ſyllogiſmo fuit particularis: vniuerſalis autem concluſio non ſequitur niſi ex vtraque vniuerſali. Et ſi ſumatur a. quidem alicui c. ineſſe (quæ eſt eadem concluſionis contradictoria.) b. autem omni dicatur ineſſe c. ſicut dixit minor prioris ſyllogiſmi: ſequitur, quòd a. inerit alicui b. quæ eſt contradictoria maioris.

CAPVT III.

De conuerſiuis ſyllogiſmis particularibus primæ figuræ.

In particularibus autem ſyllogiſmis, &c.

IN particularibus autem primæ figuræ conuerſiuis ſyllogiſmis quando quidem oppoſitè per contradictionem conuertitur concluſio prioris ſyllogiſmi, interimuntur vtræque propoſitiones præmiſſæ prioris ſyllogiſmi: quando autem concluſio conuertitur contrariè (ita quod contraria concluſionis ſumitur) neutra præmiſſarum interimitur. Dico autem contrariam large accipiendo contrariam, ita quod ſubcontraria dicatur contraria. Et huius ratio eſt: quia in tali conuerſione non accidit interimere præmiſſas, ſicut accidebat in vniuerſalibus ſyllogiſmis quando contraria concluſionis accipiebatur: eò quod concluſio deficit ab vtilitate: propter quod verè contrariæ nunquam ſunt ſimul veræ: ſubcontrariæ autem aliquando ſunt ſimul veræ. Quia igitur concluſio deficit ſecundum conuerſionem, ideò non poteſt interimere præmiſſas. Vnde non poteſt concludi omninò ſiue vniuerſaliter interimi altera præmiſſarum: oſtendatur enim a. de aliquo c. per tertium primæ, ſic, omne b. a. quoddam c. b. ergo quoddam c. a. Ergo ſi ſumatur a. nulli c. ineſſe (quæ eſt concluſionis contradictoria) & ſi ſumatur, quòd b. alicui c. ineſt, ſicut dicit minor: ſequitur, quòd a. alicui b. non inerit per ſextum tertiæ, ſic, nullum c. a. quoddam c. b. ergo quoddam b. non eſt a. quæ eſt contradictoria maioris. Et ſi ſumatur a. nulli c. ineſſe quæ eſt concluſionis contradictoria, & dicatur, quòd idem a. ineſt omni b. ſicut dixit maior prioris ſyllogiſmi: concludetur, quòd nulli c. inerit b. quæ eſt contradictoria minoris, quæ dixit aliquod c. eſſe b. & eſt ſyllogiſmus in primo ſecundæ figuræ. Propter quod patet, quòd concluſione conuerſa in contradictoriam & cum altera præmiſſarum ſumpta, vtræque præmiſſæ per ſuas contradictorias auferuntur ſiue interimuntur.

Sit enim oſtenſum a. de aliquo c. &c.

Si autem contrariè neutra, &c.

Si autem concluſio conuertatur in contrariam (hoc eſt, ſubcontrariam) neutra præmiſſarum interimitur: & hoc eſt ideò: quia ſi contraria ſiue ſubcontraria concluſionis accipiatur cum maiori propoſitione, concludet particularem negatiuam, quæ non interimit minorem: quia ambæ ſimul poſſunt eſſe veræ: nam ſi a. alicui c. non ineſt (quæ eſt concluſionis ſubcontraria) & ſi dicatur a. omni b. ineſſe (ſicut dixit maior) ſequitur quod b. alicui c. non ineſt: ſed per hanc non interimitur minor, quæ ex principio prioris ſyllogiſmi dixit aliquod c. eſſe b. quia ſimul poſſunt eſſe veræ: quia in contingenti materia b. contingit alicui c. ineſſe, & idem b. alicui c. contingit non ineſſe. Propoſitione autem maiori (quæ eſt vniuerſalis a. b. dicens, quòd omne b. a.) non fit ſyllogiſmus ad interimendum ea. Si enim ſumatur ſubcontraria concluſionis, & dicatur, quòd a. alicui c. non ineſt, & iungatur cum minore quæ dicit quod b. alicui c. ineſt, neutra propoſitionum in conuerſiuo ſyllogiſmo vniuerſalis, ſed ambæ particulares, ex quibus nihil ſequitur in aliqua figura.

Vniuerſaliter autem a. b. &c.

Similiter autem & ſi priuatiuus, &c.

Similiter autem in quarto primæ (in quo eſt priuatiuus & particularis ſyllogiſmus) quoad hoc quod concluſio conuerſa contradictoriè & iuncta cum altera propoſitione interimit vtramque. Si autem conuertatur in ſubcontrariam, neutram deſtruit præmiſſarum. Fiat enim ſyllogiſmus in quarto primæ ſic, nullum b. a. quoddam c. b. ergo quoddam c. non eſt a. & ſumatur contradictoria concluſionis, hæc ſcilicet, omne c. a. cum maiore, ſequitur interemptio minoris: & ſumpta cum minore, ſequitur interemptio maioris, ſicut per ſe patet. Si autem ſumatur a. alicui c. ineſſe, quæ eſt concluſionis contraria ſiue ſubcontraria, & iungatur cum altera præmiſſarum, non deſtruitur: & huius eſt eadem demonſtratio quæ dicta eſt in tertio modo primæ, qui eſt affirmatiuus ſyllogiſmus: quia ſi ſumatur cum maiore, concludet ſubcontrariam minoris quæ non interimit eam.

Si autem alicui, &c.

Nota bene hæc tria dicta.

Si autem accipiatur cum minore, ambæ præmiſſæ fiunt particulares, & ex illis nihil ſequitur ſyllogiſticè. Eſt autem hîc generaliter notandum, quòd in conuerſiuo ſyllogiſmo qui fit circa primam figuram, generaliter interimitur maior per tertiam figuram: minor autem interimitur ſyllogizando per ſecundam figuram: & quod ſemper accipitur oppoſitum concluſionis in conuerſiuo ſyllogiſmo propoſitionis interimendæ.

Sufficientia ſyllogiſmorum conuerſiuorum qui ſunt circa primam figuram.

Sunt autem circa primam figuram duodecim ſyllogiſmi conuerſiui, qui ſic accipiuntur. Aut enim accipitur contraria concluſionis, aut accipitur contradictoria eiuſdem. Si accipitur contraria: aut ſyllogiſmus antefactus eſt vniuerſalis, aut particularis. Si enim particularis ſit, per conuerſiuum ſyllogiſmum non interimitur aliqua præmiſſarum. Si autem ſit vniuerſalis: tunc aut eſt affirmatiuus ſyllogiſmus iuxta modum primum, aut negatiuus iuxta modum ſecundum. Si eſt iuxta modum primum, ſic ſunt duo ſyllogiſmi conuerſiui, vnus ſcilicet ad interimendum maiorem, alter autem ad interimendũ minorem. Si-

militer ſunt duo iuxta modum ſecundum: vnus ad interemptionem maioris, & alter ad interemptionem minoris: & ſic accipiendo contrariam concluſionis quatuor ſunt ſyllogiſmi conuerſiui. Si autem accipiatur contradictoria concluſionis: aut ergo ſyllogiſmus antefactus eſt vniuerſalis, aut particularis. Si eſt vniuerſalis, aut per modum primum, aut ſecundum ſecundum. Si iuxta primum, ſic iterum ſunt duo: vnus ad interimendum maiorem, & alter ad interimendum minorem. Et ſi eſt iuxta modum ſecundum: ſic & eodem modo ſunt duo. Si autem ſyllogiſmus antefactus ſit particularis: aut ergo eſt conuerſiuus ſyllogiſmus iuxta tertium, aut iuxta quartum. Et iuxta tertium quidem ſunt duo, & iuxta quartum iterum duo. Et ita ſunt octo ſyllogiſmi ſuppoſita contradictoria concluſionis: ſuppoſita autem contraria ſunt quatuor: & ſic duodecim in vniuerſo.

CAPVT IV.

De ſecunda figura conuerſiuis ſyllogiſmis tam particularibus quam vniuerſalibus.

In ſecunda autem quidem quę eſt ad maiorem.

IN ſecunda autem figura eam quidem propoſitionem quæ eſt ad maiorem extremitatem (& eſt maior in ſyllogiſmo antefacto) non eſt ſiue contingit interimere contrariè, hoc eſt, contrariam concluſionis in vniuerſalibus ſyllogiſmis cum minore aſſumendo, quolibet modo ſiue quocunque modo facta conuerſione concluſionis: ſiue ſcilicet aſſumendo contrariam concluſionis ſiue contradictoriam. Cuius cauſa eſt: quia concluſio conuerſiui ſyllogiſmi interimentis maiorem ſemper fit in tertia figura: eò quod ſicut in prima figura, ita & in ſecunda maior non interimitur niſi per tertiam figuram: ſed in tertia figura non fit ſyllogiſmus vniuerſalem habens concluſionem. Contraria autem vniuerſalis concluſionis eſt vniuerſalis: & ideò contraria maioris in vniuerſalibus ſyllogiſmis ſecundæ figuræ concludi non poteſt per conuerſiuum ſyllogiſmum: alteram autem propoſitionem, ſcilicet minorem in duobus primis vniuerſalibus ſyllogiſmis ſimiliter interimemus conuerſione. Dico autem ſimiliter: quia ſi concluſio conuertitur contrariè, fit interemptio minoris contrariè (hoc eſt, per contrariam minoris) Si autem oppoſitè conuertitur concluſio in contradictoriam, fit deſtructio minoris per ſuam contradictoriam.

Remouet dubium.

Hoc autem quod dictum eſt, oſtendatur in modis ſingulis ſecundæ figuræ, & primo in vniuerſalibus, deinde particularibus. In vniuerſalibus autem hoc oſtendendo incipiamus à modo ſecundo ſecundæ figuræ: quia in illo prima eſt vniuerſalis affirmatiua, & ſecunda vniuerſalis negatiua: in primo autem modo è conuerſo eſt prima negatiua, & ſecunda affirmatiua, & ambæ vniuerſales.

Inſit enim a. omni b. &c.

Ponamus enim a. medium omni b. ineſſe, & idem a. dicamus nulli ineſſe c. concluſio erit, quòd nullum c. eſt b. ſic, omne b. a. nullum c. a. ergo nullum c. b. Si ergo ſumatur contraria concluſionis huius quæ dicit, quòd omne c. eſt b. & propoſitio maior maneat (hæc ſcilicet, omne b. a.) ſyllogizatur contraria minoris, quod ſcilicet a. omni c. inerit: tunc enim fit prima figura ſic, omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. Hic eſt primus modus primæ figuræ. Si autem contraria concluſionis ſumatur cum minore propoſitione, per tertiam figuram ſyllogizatur contradictoria maioris & non contraria: cuius exemplum eſt, quòd ſumatur contraria concluſionis, quod ſcilicet b. ineſt omni c. & apponatur minor, ſcilicet quod a. nulli c. ineſt: ſequitur quòd a. non omni ineſt b. ſic, nullum c. a. omne c. b. ergo aliquod b. non eſt a. Hic enim eſt ſecundus modus tertiæ figuræ.

Si autem oppoſitè conuertatur, &c.

Si autem non contrariè ſed oppoſitè per contradictionem conuertatur concluſio, eadem contradictoria accepta cum maiore, ſyllogizabit contradictoriam minoris: & accepta cum minore, ſyllogizabit contradictoriam maioris, ſicut patet in eodem ſecundo modo ſecundæ figuræ. Si enim oppoſitè per contradictionem conuertatur concluſio b. c. prioris ſyllogiſmi: tunc propoſitio maior quæ eſt a. b. ſimiliter oſtendetur, ſicut prius. a. c. autem quæ propoſitio minor, oſtendetur oppoſitè, hoc eſt, per ſuam contradictoriam: nam ſi b. ineſt alicui c. (ſicut dicit concluſionis contradictoria) & aſſumatur minor quæ dicit, quòd a. nulli c. ineſt: ſequitur quòd a. alicui b. non inerit, quæ eſt contradictoria maioris, ſic, nullum c. eſt a. quoddam c. eſt b. ergo quoddam b. non eſt a. Eadem autem ſumpta cum maiore, ſyllogizabit contradictoriam minoris, ſic, omne b. a. quoddam c. b. ergo aliquod c. eſt a. quæ eſt contradictoria minoris.

Rurſum ſi b. alicui c. &c.

Vnde rurſum formando eundem ſyllogiſmum ad interimendum minorem ſumatur contradictoria concluſionis: quia ſi detur b. alicui c. ineſſe, hæc eſt enim concluſionis oppoſita. a. autem dicatur ineſſe omni b. quæ eſt maior: ſequitur, quòd a. inerit alicui c. quæ eſt contradictoria minoris, ſic, omne b. a. aliquod c. b. ergo aliquod c. a. Hic eſt ſyllogiſmus in tertio modo primæ figuræ. Similiter autem oſtendetur in primo modo ſecundæ figuræ, in quo è conuerſo ſe habent propoſitiones ad modum ſecundum: eſt enim in primo maior negatiua vniuerſalis, & in ſecundo minor negatiua vniuerſalis.

Si autem in parte ſyllogiſmus, &c.

Si autem in parte ſiue in particulari fiat ſyllogiſmus, & concluſio conuertatur contrariè, quia hoc vocamus in ſubcontrariam conuerti, neutra propoſitionum præmiſſarum prioris ſyllogiſmi interimitur per talem conuerſiuum ſyllogiſmum, quamuis fiat ſyllogiſmus, quemadmodum etiam eſt in particulari ſyllogiſmo primæ figuræ. Sed ſi conuertatur concluſio oppoſitè (hoc eſt, in ſibi contradictoriè oppoſitam) & iungatur cum altera præmiſſarum, vtræque præmiſſæ interimuntur per ſyllogizatas ſibi contradictorias. Et gratia exempli formetur tertius ſecundæ figuræ ſic, nullum b. a. aliquod c. eſt a. ergo aliquod c. non eſt b. Si enim ponatur in maiori a. medium, nulli

nulli b. maiori extremo ineſſe, concluſio erit b.c. propoſit o, hoc eſt, quòd quoddam c. non eſt b. hic enim eſt tertius figuræ ſecundæ. Si ergo conuertatur concluſio in ſubcontrariam, ita quod dicatur b. alicui c. ineſſe, & a. b. propoſitio maior maneat, quæ dicit nullum b. eſſe a. concluſio quæ ſequitur, erit quòd a. alicui c. non ineſt. Sed per illam non interimitur minor quæ poſita eſt ex principio altera eſſe præmiſſarum prioris ſyllogiſmi: contingit enim a. alicui c. ineſſe, & alicui c. non ineſſe in contingenti materia.

Rurſum ſi b. alicui c. &c.

Rurſum ſi ſubcontraria concluſionis iungatur cum minore, vt ſi dicatur, quòd b. ineſt alicui c. quæ eſt ſubcontraria concluſionis: & dicatur a. ineſſe alicui c. quæ eſt minor prioris ſyllogiſmi: tunc non erit ſyllogiſmus, quia ambæ præmiſſæ ſunt particulares, & neutrum eorum (quæ ſumpta ſunt pro præmiſſis) eſt vniuerſale: propter quod a. b. maior propoſitio non poteſt interimi per talem conuerſionem concluſionis.

Si autẽ oppoſitè, &c.

Si autem in eodem modo tertio ſecundæ figuræ concluſio conuertatur oppoſitè in ſuam contradictoriam, interimuntur vtræque propoſitiones prioris ſyllogiſmi per conuerſiuè ſyllogizatas ſuas contradictorias: nam ſi conuertatur concluſio quæ dicit quoddam c. non eſſe b. in ſuam contradictoriam vniuerſalem affirmatiuam: & dicatur b. ineſſe omni c. & iungatur cum maiori, quæ dicit a. nulli b. ineſſe: ſequitur contradictoria minoris, quæ dicit aliquod c. a. eſſe: ſequitur enim, quòd nulli c. ineſt a. ſic autem facile eſt formare huiuſmodi ſyllogiſmos.

Rurſum ſi b. omni c. &c.

Rurſum ſi b. omni c. dicatur ineſſe (quæ eſt contradictoria concluſionis) & iungatur cum minore quæ dicit a. alicui c. ineſſe: ſequitur, quòd alicui b. ineſt a. per tertiam figuram, quæ eſt contradictoria maioris. Eadem eſt demonſtratio in conuerſiuo ſyllogiſmo in quarto ſecundæ figuræ, in quo maior eſt vniuerſalis prædicatiua ſiue affirmatiua. Notandum ergo eſt hic, quòd in ſecunda figura ſemper per conuerſiuum ſyllogiſmum interimitur maior propoſitio per tertiam figuram, minor autem ſemper per primam. Item notandum, quòd vbique oppoſitum concluſionis ponendum eſt pro minori in ſyllogiſmo conuerſiuo.

Nota regulas.

Sufficientia ſyllogiſmorũ conuerſiuorum in ſecunda figura.

Notandum etiam, quòd ſunt in hac figura duodecim coniugationes conuerſiui ſyllogiſmi. Aut enim ſumitur contraria concluſionis, aut contradictoria. Si contraria: aut in ſyllogiſmo vniuerſali, aut particulari. Si in particulari ſumitur contraria, neutra præmiſſarum interimitur. Si eſt circa vniuerſalem: aut ergo iuxta modum primum, aut iuxta ſecundum. Si iuxta primum, ſic ſunt duo. Et ſi iuxta ſecundum, ſic ſunt alij qui fiunt quatuor ſupponendo contrariam concluſionis in modo vniuerſali. Adhuc ſi ſupponatur contradictoria: hoc iterum eſt aut iuxta ſyllogiſmum vniuerſalem, aut iuxta particularem. Si vniuerſalis aut eſt primus, & circa illum ſunt duo: & ſi eſt ſecundus, circa illum ſunt iterum duo. Si autem eſt circa particularem: tunc ſunt duo iuxta tertium, & duo iuxta quartum. Et ſic ſuppoſita contradictoria fiunt hic octo conuerſiui ſyllogiſmi, qui cum aliis quatuor faciunt hic in vniuerſo duodecim ſyllogiſmos conuerſiuos, ſicut & in prima figura duodecim fuerunt.

CAPVT V.

De conuerſiuis ſyllogiſmis in tertia figura tam vniuerſalibus quam particularibus, & tam affirmatiuis quam negatiuis.

In tertia autem figura quando contrariè, &c.

IN tertia verò figura regulariter attendendum eſt, quod quando quidem contrariè ſiue ſubcontrariè conuertitur concluſio, neutra propoſitionum præmiſſarum interimitur ſecundum aliquem ſyllogiſmum qui fit in tertia figura. Quando autem concluſio antefacti ſyllogiſmi conuertitur oppoſitè in contradictoriam, vtræque propoſitiones interimuntur: & hoc in omnibus modis tertiæ figuræ. Quod autem hoc verum ſit, probatur per ſingulos modos: ſed primo hoc oſtenditur in modis affirmatiuis, deinde in negatiuis, & affirmatiuis primo in vniuerſalibus, & deinde in particularibus.

Sit enim oſtenſum a. alicui b. &c.

Sit enim in primo modo tertiæ oſtenſum ſiue concluſum a. maius extremum alicui b. ineſſe, & medium ſit ſumptum c. & ſint ambæ præmiſſæ vniuerſales propoſitiones & affirmatiuæ, ſic, omne c. eſt a. omne c eſt b. ergo aliquod b. eſt a. hic enim eſt primus tertiæ. Si ergo ſumatur ſubcontraria concluſionis quæ dicit a. alicui b. non ineſſe, & ſumatur minor quæ dicit b. omni c. ineſſe, non fit ſyllogiſmus ad maiorem interimendam, quæ dicit, quòd omne c. eſt a. quia ſic quidem non fit diſpoſitio primæ figuræ, ita quod maior eſt particularis: quod in prima figura eſſe non poteſt: & ſic maior non interimetur per primam figuram.

Neque ſi a. b. quidem alicui, &c.

Adhuc autem neque fit ſyllogiſmus ſi ſumatur ſubcontraria concluſionis, hæc ſcilicet, quòd a. alicui b. non ineſt cum maiore, quæ dicit, quod omni c. ineſt a. non erit conuerſiuus ſyllogiſmus eius propoſitionis interemptiuus, quæ eſt b. c. hoc eſt, quæ dicit omne c. eſſe b. Aut enim ſubcontraria concluſionis erit maior, aut minor. Si maior: tunc fit diſpoſitio ſecundæ figuræ maiore exiſtente particulari, quod non contingit. Aut erit minor, & tunc erit ſyllogiſmus, ſed non interimit maiorem, ſed eius conuerſam: tunc enim ſic ſyllogizabitur, omne c. a. aliquod b. non eſt a. ergo aliquod b. non eſt c. quæ non eſt oppoſita minori, ſed conuerſa eius. Minor enim fuit, omne c. eſt b. quæ conuertitur in hanc, aliquod b. eſt c. & huic oppoſita ſubcontrariè eſt hæc, aliquod b. non eſt c.

Similiter autẽ oſtendetur & ſi non, &c.

Similiter autem oſtendetur regula dicta, quod ſcilicet contraria aſſumpta non interimitur aliqua præmiſſarum in modis particularibus affirmatiuis, tertio ſcilicet & quarto tertiæ figuræ, in quibus non vniuerſales ſunt ambæ præmiſſæ, ſed altera particularis. In tertio enim modo ſi accipiatur ſubcontraria concluſionis

ſionis cum maiori ad interimendum minorem, ambæ præmiſſæ in conuerſiuo ſyllogiſmo erunt particulares, ex quibus nihil ſequitur. Si autem ſubcontraria concluſionis accipiatur cum minore ad interimendam maiorem, tunc erit prima figura, & maior erit particularis: & ſic iterum non valet ſyllogiſmus. Si autem in quarto modo tertiæ accipiatur ſubcontraria concluſionis cum minore, ambæ erunt particulares: & ſic inutilis eſt coniugatio. Si autem accipiatur cum maiore: aut ergo ſubcontraria concluſionis fiet maior, aut minor. Si minor, erit quidem ſyllogiſmus, ſed non interimet maiorem. Si autem erit maior contraria ſiue ſubcontraria concluſionis: tunc erit diſpoſitio ſecundæ figuræ, ita quod maior eſt particularis: & talis coniugatio iterum eſt inutilis. Et ſic patet, quòd in ſyllogiſmis affirmatiuis tertiæ figuræ nunquam interimitur aliqua præmiſſarum aſſumpta contraria ſiue ſubcontraria concluſionis: aut in tali conuerſione neceſſe eſt vtraſque præmiſſas fieri particulares ex tali conuerſione concluſionis: aut neceſſe eſt vniuerſalem propoſitionem fieri, & poni ad minorem extremitatem & fieri minorem propoſitionem, & particularem poni ad maiorem, quod in prima & ſecunda figuris non contingit ſecundum vtilem coniugationem.

Si autem oppoſitè conuertatur propoſitiones interimuntur, &c.

Si autem concluſio conuertatur oppoſitè in ſuam contradictoriam, vtræque præmiſſæ interimentur: quod quidem primo oſtendatur in modis affirmatiuis, & poſtea in negatiuis. In modis autem affirmatiuis oſtendatur primo in modo vniuerſali primo tertiæ: reſumatur enim ſuperius factus ſyllogiſmus in primo tertiæ, hic ſcilicet, omne c. a. omne c. b. ergo quoddam b. a. & ſumatur contradictoria concluſionis, hæc ſcilicet, nullum b. a. cum minore quæ dicit, omne c. eſt b. concludetur per primam figuram contraria maioris, hæc ſcilicet, quòd a. nulli c. ineſt, hoc eſt, quòd nullum c. eſt a. quæ eſt contraria huius, omne c. eſt a. quæ fuit maior prioris ſyllogiſmi. Rurſum ſi a. quidem nulli dicatur ineſſe b. in contradictoria concluſionis, & ſumatur cum maiore quæ dicit, quod omne c. eſt a. ſequitur concluſio per ſecundam figuram, quòd b. nulli ineſt c. quæ eſt contraria minoris.

Et ſi altera non ſit vniuerſalis ſimiliter, &c.

Similiter autem eſt in modis particularibus affirmatiuis tertiæ figuræ: & hoc eſt planum in modo quarto tertiæ figuræ: fiat enim ſyllogiſmus in quarto tertiæ, ſic, omne c. a. aliquod c. b. ergo aliquod b. a. Et ſumatur contradictoria concluſionis, hæc ſcilicet, quæ dicit, quòd a. nulli b. ineſt, ſiue quòd nullum b. eſt a. & iungatur cum minore prioris ſyllogiſmi, & hæc fiat maior: ſyllogizatur contradictoria per primam figuram maioris, ſic, nullum b. eſt a. aliquod c. eſt b. ergo aliquod c. non eſt a. quæ eſt contradictoria huius, omne c. eſt a. quæ fuit maior prioris ſyllogiſmi. Vnde ſi a. nulli b. ineſt (vt dicit concluſionis contradictoria) & ſi b. ineſt alicui c. (vt dicit minor quarti modi tertiæ) ſequitur, quòd a. alicui c. non inerit quæ eſt contradictoria primæ. Si autem a. quidem nulli ineſt b. quæ eſt concluſionis contradictoria, & idem a. ineſt omni c. vt dicit maior prioris ſyllogiſmi, ſequitur ex his duabus (contradictoria ſcilicet concluſionis & maiore) quod nullum c. eſt b. quæ eſt contradictoria minoris per ſecundam figuram, ſic, nullum b. a. omne c. a. ergo nullum c. b. eſt enim primus modus ſecundæ figuræ. Quod autem diximus de quarto modo tertiæ, omnino ſimiliter verum eſt etiam de tertio modo tertiæ, ſicut cuilibet etiam per ſe patere poteſt accipienti contradictoriam concluſionis & copulanti eam cum maiore & cum minore: tertius enim & quartus in qualitate & quantitate propoſitionum non differunt, ſed in poſitione ſola, quia tertius habet maiorem particularem affirmatiuam & minorem vniuerſalem affirmatiuam, quartus autem è conuerſo maiorem habet vniuerſalem affirmatiuam & minorem particularem affirmatiuam.

Similiter & ſi priuatiuus ſit ſyllogiſmus, &c.

Similiter autem verificatur quod dictum eſt de conuerſione concluſionis in contradictoriam, ſi priuatiuus fiat ſyllogiſmus: & hoc primo monſtratur in modo vniuerſali qui eſt ſecundus tertiæ: fiat enim ſyllogiſmus in ſecundo tertiæ, ſic, nullum c. a. omne c. b. ergo quoddam b. non eſt a. quia ſi oſtendatur ſiue concludatur a. alicui b. non ineſſe, & ſit propoſitio minor prædicatiua, quæ eſt propoſitio b. c. dicens, quod omne c. eſt b. a. c. autem propoſitio maior ſit negatiua, quæ dicit nullum c. eſſe a. ſic enim fiebat ſecundus modus tertiæ figuræ.

Quando ergo contrarium, &c.

Quando quidem ergo contrarium ſiue ſubcontrarium ſumitur concluſioni, non erit ſyllogiſmus: quia ſi accipiatur cum maiore, & fiat maior contraria concluſionis, erit ſecunda figura maiorem habens particularem: & hoc eſt inutile. Si autem fiat minor, erit quidem ſyllogiſmus, ſed non interimet minorem, ſed interimet minoris conuerſam: nam ſi in ſubcontraria concluſionis dicatur a. alicui b. ineſſe, & in minore dicatur b. ineſſe omni c. non fit ſyllogiſmus eius propoſitionis quæ eſt a. c. quæ fuit maior dicens, quod nullum a. c. ſic enim ſyllogizabitur, omne b. c. aliquod b. a. ergo aliquod a. c. quæ eſt conuerſa eius quæ dixit omne c. eſſe a.

Neque ſi a. alicui b.

Neque iterum fiet ſyllogiſmus ſi a. dicatur alicui b. ineſſe in ſubcontraria concluſionis, & iungatur cum maiore quæ dixit nulli c. ineſſe a. non fit ſyllogiſmus propoſitionis minoris, quæ dicitur b. c. quæ dicit omne c. eſſe b. ſed fit ſyllogiſmus ad conuerſam ipſius, ſic, nullum c. a. aliquod b. a. concludetur per tertium ſecundæ, quod aliquod b. non eſt c. quæ eſt conuerſa eius minoris quæ dixit omne c. eſſe b. Propter quod patet, quòd tali facta concluſionis conuerſione in ſubcontraria, non interimuntur propoſitiones præmiſſæ per conuerſiuum ſyllogiſmum.

Quando verò oppoſitum, &c.

Quando verò in conuerſione concluſionis ſumitur contradictoriè oppoſitum, ambæ præmiſſæ interimuntur in negatiuis ſyllogiſmis tertiæ figuræ: cuius exemplum eſt, quòd ſi a. omni b. dicatur ineſſe in contradictoria concluſionis negatiui ſyllogiſmi ſecundi modi tertiæ figuræ, & b. dicatur omni c. ineſſe, ſicut dicit minor ſecundi: ex illis duabus concluditur in primo modo primæ figuræ, quòd a.

inerit

inerit omni c. quæ eſt contraria maioris, quæ dixit, quòd a. nulli c. inerat.

Rurſum ſi a. omni b. &c.

Rurſum in eodem modo ſi dicatur a. omni b. ineſſe (quæ eſt concluſionis primæ contradictoria) & iungatur cum maiore, quæ dicat a. nulli c. ineſſe: ſequitur per ſecundam figuram, quòd b. nulli ineſt c. ſic, omne b. a. nullum c. a. ergo nullum c. b. hic eſt enim ſecundus figuræ modus: & hæc eſt contraria minoris quæ dixit, quòd omni c. inerat b.

Similiter autem monſtratur, &c.

Similiter autem fit demonſtratio dictarum de conuerſione concluſionis regularum in modis particularibus, in quibus non ambæ propoſitiones ſunt vniuerſales: & hoc planum eſt in ſexto modo tertiæ figuræ, qui conſtat ex maiori vniuerſali negatiua & minori particulari affirmatiua, concludens particularem negatiuam. Sit enim a. c. propoſitio maior vniuerſalis priuatiua, dicens nullum c. a. altera autem ſit particularis & prædicatiua, dicens quoddam c. eſſe b. concludetur in ſexto tertiæ, quòd quoddam b. non eſt a. ergo ſi ſumatur contradictoria concluſionis dicens, quòd a. omni b. ineſt, & iungatur cum minore quæ dicit, quòd b. alicui c. ineſt, concludere accidit ex concluſione per primam figuram, quòd a. alicui c. inerit, quæ eſt contradictoria maioris, quæ dixit, quòd nullum c. eſt a.

Rurſum ſi a. omni b. nulli autem c. &c.

Rurſum autem in eodem modo ſi in contradictoria concluſionis dicatur, quòd a. ineſt omni b. & iungatur cum maiore, quæ dixit, quòd nulli c. ineſt a. vel quòd nullum c. eſt a. ſequitur per ſecundam figuram, quòd b. nulli c. inerit ſic, omne b. a. nullum c. a. ergo nullum c. b. Et eſt ſecundus modus ſecundæ figuræ.

Si autem a. &c.

Si autem fiat conuerſio concluſionis in ſubcontrariam, & dicatur in ſubcontraria a. alicui b. ineſſe, ita quod aliquod b. eſt a. & iungatur cum minore in affirmatiuo particulari ſyllogiſmo, ſicut in quarto tertiæ, quæ dicit b. alicui c. ineſſe, non fit ſyllogiſmus: quia ambæ præmiſſæ ſunt particulares.

Neque ſi a. alicui b &c.

Neque iterum fit ſyllogiſmus aſſumpta ſubcontraria concluſionis, quæ dicit alicui b. ineſſe a. & iuncta cum maiore, quæ dicit nulli c. ineſſe a. nec ſic enim fit ſyllogiſmus. Aut enim illa concluſionis ſubcontraria erit maior, aut minor. Si erit maior: tunc erit ſecunda figura, & maior erit particularis, quod eſſe non poteſt. Si autem minor, erit quidem ſyllogiſmus, ſed per eum minor non interimetur: cuius cauſa ſuperius dicta eſt. Propter quod patet, quòd illo modo, quando in oppoſitum contradictoriè conuertitur concluſio, ambæ interimuntur præmiſſæ. Sic autem ſiue alio modo quando in ſubcontrariam concluſio conuertetur, non interimuntur præmiſſæ: & hoc quod dictum eſt de modo ſexto, etiam de quinto eſt intelligendum.

Numerus & ſufficientia ſyllogiſmorum conuerſiuorum in tertia figura.

Attendendum autem, quòd in iſta tertia figura duodecim ſunt coniugationes ſyllogiſmi conuerſiui ſicut & in prima & in ſecunda figura, qui ſic ſunt accipiendi. Aut enim ſupponitur contraria ſiue ſubcontraria concluſionis, aut contradictoria. Si ſubcontraria, ſic nunquam erit in hac figura conuerſiuus ſyllogiſmus, cuius ſæpius eſt aſſignata cauſa. Si autem contradictoria: hoc erit vel in modis negatiuis, vel in modis affirmatiuis. Si in affirmatiuis: aut igitur iuxta modum vniuerſalem, aut iuxta particulares. Si iuxta modum vniuerſalem ſunt duo conuerſiui ſyllogiſmi: vnus interimens maiorem, & alter minorem. Si iuxta modos particulares, hoc eſt dupliciter. Aut enim eſt contradictoria particularis concluſæ per tertium modum: & ſic ſunt duo conuerſiui ſyllogiſmi: ad maiorem vnus, & ad minorem alius. Aut eſt contradictoria particularis concluſæ per quartum modum: & ſic iterum & eodem modo ſunt duo: & ſic iuxta modos affirmatiuos ſex ſunt ſyllogiſmi. Si autem ſupponitur contradictoria concluſionis negatiuæ: aut eſt circa modum vniuerſalem, aut circa modum particularem. Si circa modum vniuerſalem: ſic ſunt duo modi, vt dictum eſt, iuxta ſecundum modum accepti. Si autem ſunt iuxta modos particulares: aut iuxta quintum, aut iuxta ſextum: & iuxta vtrumque ſunt duo modi, & ſic iuxta modos negatiuos ſunt ſex modi conuerſiuorum ſyllogiſmorum: & ſic fiunt in vniuerſo duodecim. Ex quo patet, quòd in omnibus figuris æquales ſunt numero conuerſiui ſyllogiſmi.

Manifeſtum ergo ex his quæ dicta ſunt, &c.

Ex omnibus autem his quæ in hoc tractatu dicta ſunt, conſtat & manifeſtum eſt, quomodo concluſione conuerſa in contrariam vel oppoſitam in vnaquaque figura fit conuerſiuus ſyllogiſmus, & quando eſt contrarius propoſitioni interimendæ, & quando opponitur contradictoriè. Et manifeſtum eſt, quoniam in prima figura fiunt ſyllogiſmi conuerſiui per mediam figuram, & per poſtremam: interimitur enim maior in prima per tertiam, minor autem interimitur per ſecundam: & ideò patet, quòd propoſitio quæ eſt ad minorem extremitatem in prima figura, ſemper interimitur per mediam figuram: quæ autem ad maiorem, ſemper interimitur per tertiam ſiue poſtremam figuram. In ſecunda autem figura fit interemptio, aut per primam figuram, aut per poſtremam: propoſitio enim quę eſt ad minorem extremitatem, ſemper interimitur per primam figuram: quæ verò eſt ad maiorem, ſemper interimitur per poſtremam. In tertia verò figura fit interemptio per primam figuram, & per mediam: quæ enim eſt ad maiorem extremitatem, ſemper interimitur per mediam. Ex dictis ergo iam patet, quid eſt conuertere, & quomodo fit conuerſio in vnaquaque figura, & quis ſit ſyllogiſmus conuerſiuus, manifeſtum eſt.

Quid ergo eſt conuertere, &c.

Dubitatio.

Si autem quæritur cauſa, quare in prima figura deſtruitur maior per tertiam figuram, & minor per ſecundam? Dicendum, quòd hoc eſt ideo: quia oppoſitum concluſionis & minor communicant in ſubiecto, quæ communicatio in termino medio facit diſpoſitionem tertiæ figuræ: oppoſitum autem concluſionis & maior communicant in prædicato, quæ communicatio ſecundæ figuræ facit diſpoſitionem.

Solutio.

Dubitatio.

Similiter poteſt quæri, quare in ſecunda figura interimitur maior per tertiam & minor per primam? Et ad hoc ſimiliter dicendum, quòd

Solutio.

quòd hoc ideo eſt: quia minor & oppoſitum concluſionis communicant in ſubiecto. Maior autem & oppoſitum concluſionis communicant in prædicato: & ſic faciunt primæ figuræ diſpoſitionem, ſicut cuilibet patere poteſt.

Dubitatio. Similiter quæritur, quare maior in tertia interimitur per primam, & minor per ſecundam? *Solutio.* Et dicendum, quòd hoc eſt ideò: quia oppoſitum concluſionis & minor faciunt diſpoſitionem primæ figuræ: oppoſitum autem & maior in prædicato communicant: & ideo faciunt ſecundæ figuræ diſpoſitionem.

Dubitatio. Quæri etiam poteſt, quare oppoſitum in prima figura ſemper ponitur loco propoſitionis interimendę, in ſecunda autem figura ſemper ponitur loco minoris propoſitionis, in tertia vero ſemper ponitur loco maioris? *Solutio.* Et ad hoc dicendum, quòd hoc eſt ideò: quia ſi aliter ordinarentur propoſitiones cum oppoſita, aut non fieret ſyllogiſmus: aut ſi fieret ſyllogiſmus, propoſitio concluſa ad interimendum præmiſſam non communicaret cum illa propoſitione quam interimit in vtroque termino ad eundem ordinem, ſed ad ordinem commutatum, & ſic illa concluſa non eſſet oppoſita propoſitioni interimendæ: quod non eſſet conueniens in ſyllogimo conuerſiuo.

TRACTATVS IV.

De ſyllogiſmo per impoſsibile.

CAPVT I.

Quid ſyllogiſmus per impoſſibile, & in quo differat, & in quo conueniat cum ſyllogiſmo conuerſiuo.

Differentia inter ſyllogiſmum conuerſiuum & per impoſſibile. POST ſyllogiſmum conuerſiuum tractandum eſt de ſyllogiſmo per impoſſibile: quia ſyllogiſmus conuerſiuus procedit ex concluſionis oppoſito prius ſyllogizatæ, ſyllogiſmus autem per impoſſibile procedit ex oppoſito concluſionis prius non præſyllogizatæ actu, niſi fortè potentialiter & habitualiter. *Per impoſſibile autem ſyllogiſmus, &c.* Dicamus igitur, quòd per impoſſibile ſyllogiſmus oſtenditur quando contradictio ſiue contradictoria ponitur ex conſenſu reſpondentis pro præmiſſa, & aſſumitur altera propoſitio prioris ſyllogiſmi maior vel minor manifeſtè & ſecundum rem ipſam innegabiliter vera. *Remouet dubium.* Et quamuis concluſio oſtendatur in ſyllogiſmo, & non ipſe ſyllogiſmus, tamen hic dicimus, quod ſyllogiſmus oſtenditur: quia in ſyllogiſmo per impoſſibile ex oppoſito concluſionis oſtenditur concluſio prius concluſa ſequi: & ſic ſyllogiſmus in ſuo effectu, hoc eſt, concluſionis prius concluſæ oſtenditur eſſe bonus. In ſyllogiſmo enim tali ſyllogiſmus oſtenditur eſſe concludens hoc quod intenditur. *Remouet dubium.* Et cum dicitur quando non intelligitur, quòd aduerbium, quando, de ſubſtantia fit diffinitionis per impoſſibile, ſed quando denotat tempus quod eſt menſura factionis ſiue formationis talis ſyllogiſmi.

Obiectio. Quod autem dicitur, quòd ſyllogiſmus oſtenditur, & tamen nullus iam antefactus actualiter ſyllogiſmus ponitur: & ſimiliter hoc quod dicitur, quando concluſionis contradictio, cum nulla ſit facta actualiter concluſio. Et ſimiliter quod dicitur quòd aſſumitur altera propoſitio, cum nulla propoſitio ſit propoſita ante ſyllogiſmum. *Solutio.* Ideo dicitur, quòd concluſio quidem & ſyllogiſmus non ſunt antefacti, vel etiam propoſitio propoſita actualiter, ſed habitualiter ſecundum ipſius rei naturam. *Nota pro intellectione diffinitionis ſyllogiſmi per impoſſibile.* Vnde in ſyllogiſmo per impoſſibile ſupponitur contradictoria concluſionis habitualiter concluſæ, & propoſitio habitualiter propoſita ſumitur ſyllogiſmi ante habitualiter facti: & hæc propoſitio debet eſſe manifeſtè vera, quia ſumi non poſſet ad concluſionem inconuenientis in ſecundo ſyllogiſmo qui per impoſſibile ducit ad inconueniens, ex quo inconuenienti reducitur reſpondens ad conceſſionem concluſionis prius factæ habitualiter vel actualiter. Similiter autem per hoc quod dicitur altera propoſitio aſſumi, cum non ſit altera niſi in ſyllogiſmo, & in ſyllogiſmo non ſit niſi ſit copulata ad vnum medium cum contradictoria data. Oportet quòd propoſitio altera cum contradictoria data in altero termino (qui medium eſt) conueniat: quia aliter ex illis duabus non fieret ſyllogiſmus. Hoc igitur modo intelligenda eſt inducta diffinitio, quod ſcilicet per impoſſibile ſyllogiſmus oſtenditur, quando in formatione ſyllogiſmi contradictoria concluſionis prius actualiter vel habitualiter ſyllogizatæ, ponitur data a reſpondente, & aſſumitur (per manifeſtam rei veritatem & per medij conuenientiam) altera propoſitio prius habitualiter ad priorem cōcluſionem propoſita, & ex his duabus concluditur inconueniens, quod cogit reſpondentem concedere intentam concluſionem, per hoc principium quod eſt, de quolibet eſt affirmatio vel negatio vera.

Quinque ſunt differentia inter ſyllogiſmum Vnde quinque differentias habet ad conuerſiuum ſyllogiſmum, quarum prima eſt, quòd conuerſiuus ſyllogiſmus fit ex præſyllogizato oppoſito hypotheſis: ſyllogiſmus autem

conuerſiuum & ad impoſſibile deducentem.

tem per impoſſibile non de neceſſitate fit ex præſyllogizato oppoſito hypotheſis: conuerſiuus enim accipit oppoſitum actu concluſi, & ſyllogiſmus per impoſſibile pro hypotheſi accipit oppoſitum concludendi. Secunda eſt, quòd conuerſiuus fit ſupponendo tam contrarium quam contradictorium hypotheſis: ſyllogiſmus autem per impoſſibile fit ſupponendo contradictorium hypotheſis tantum. Tertia eſt, quòd conuerſiuus oſtendit conſequentiam prioris ſyllogiſmi tantum: ſyllogiſmus autem per impoſſibile oſtendit intentum fieri, & per concluſionem ex impoſſibili concluſam oſtēdit propoſitum eſſe verum. Quarta eſt, quòd id ſupponitur in ſyllogiſmo conuerſiuo, cuius oppoſitum concluditur in ſyllogiſmo ad impoſſibile, & è conuerſo id ſupponitur in ſyllogiſmo ad impoſſibile, cuius oppoſitum concluditur in ſyllogiſmo conuerſiuo. Quinta eſt, quòd conuerſiuus indifferenter ſupponitur vel verum vel falſum, & concludit indifferenter verum vel falſum: ſyllogiſmus autem ad impoſſibile ſupponit & concludit ſemper falſum.

Fit autem in omnibus figuris, &c.

Hic autem ſyllogiſmus ad impoſſibile fit in omnibus figuris: eò quod iſte ſyllogiſmus ſimilis eſt conuerſioni conuerſiui ſyllogiſmi in multis, ſicut patebit ſtatim. Sed in hoc differt à conuerſiuo (vt diximus) quoniam conuertitur, hoc eſt, conuerſio fit, & conuerſiuus ſyllogiſmus, iam facto ſyllogiſmo priori ſecundum actum: quia aliter concluſio (quæ conuertenda eſt) haberetur, & fit iam ſecundum actum ſumptis vtriſque propoſitionibus, quarum oppoſitum ſyllogizat conuerſiuus: ſed in ſyllogiſmo ad impoſſibile deductio ad impoſſibile, fit etiam non actu præſyllogizato eo quod poſitum ſine ea concluſione quæ ponitur eſſe vera à ſyllogizante, ſed ſecundum rem ipſam manifeſtato quoniam eſt verum: & ſi detur oppoſitum, deducitur ad impoſſibile reſpondens, qui hoc dedit.

Termini ſimiliter ſe habent, &c.

Sed in vtroque tam conuerſiuo quam per impoſſibile eſt conuenientia in hoc, quòd termini ſecundum aliquid ſimiliter ſe habent in hoc, quod in vtroque ſumitur oppoſitum concluſionis, & in hoc, quòd eadem ſumptio vtrorumque, ſicut patet in exemplo. Sit enim a. ſyllogizatum in prima figura, ſic de omni b. hoc eſt, quòd omne b. eſt a. per medium c. ſic, omne c. a. omne b. c. ergo omne b. a. Si ex oppoſito ſupponatur a. non omni vel nulli b. ineſſe, hoc eſt, ſumatur contraria vel contradictoria concluſionis, & accipiatur maior prioris ſyllogiſmi, hæc ſcilicet, quòd a. ineſt omni c. cum contraria vel contradictoria concluſionis quod fuit: & ſecundum ipſam veritatem manifeſtum ſequitur ex his duobus combinatis, quòd neceſſe eſt, quòd c. aut nulli, aut non omni inſit b. quæ eſt vel contraria vel contradictoria minoris quæ dixit omne b. eſſe c. hoc autem cum ſit impoſſibile, quia prius datum eſt, quòd omne b. eſt c. & nec contraria, nec contradictoria poſſunt ſimul eſſe vera: propter hoc ſequitur, quòd falſum ſit oppoſitum concluſionis quod ſumptum eſt per hypotheſim à reſpondente ſiue aduerſario: & ex hoc vlterius concluditur, quòd oppoſitum hypotheſis ſit verum, quod eſt concluſio intenta. Similiter autem in aliis figuris, tertia ſcilicet, & ſecunda, quæcunque in omnibus figuris ſuſcipiunt cōuerſionem concluſionis in oppoſitum, illa etiam in omnibus figuris ſuſcipiut per impoſſibile ſyllogiſmum.

Quomodo ſyllogiſmus ad impoſſibile pertinet ad demonſtratorem & ad dialecticum.

Circa hæc tamen quæ dicta ſunt, attendendum eſt, quòd iſte ſyllogiſmus (qui eſt per impoſſibile) & ad demonſtrationem pertinet inquantum cum cauillatore diſputat, qui negat principia: hunc enim conuincere non poterit oſtenſiuè probando principia, quia non habent priora: & oportet ex effectu & poſterioribus tunc procedere, & ex dato à cauillatore ad inconueniens deducere, & ab illo redire ad intentum. Vtitur enim demonſtrator omni differentia ſiue ſpecie demonſtrationis: & ideò vtetur ſyllogiſmo per impoſſibile: quia ſpecies quædam eſt demonſtrationis, qua præcipuè vtitur contra cauillatorem negantem principia, ſicut patet in quarto primæ philoſophiæ, vbi per impoſſibile probantur principia. Eſt etiam vtilis hic ſyllogiſmus dialectico, inquantum eſt obuiatiuus proteruo reſpondenti, & præcipuè ſecundum quod ducit ad manifeſtè falſum: & ſi non ducat ad manifeſtè falſum, poteſt proteruiens reſiſtere dicendo, quod non ſit falſum, quod pro falſo concluſum. Et propter hoc ſolum dicit Ariſt. in 8. topicorum, quòd ſyllogiſmo ad impoſſibile non multum eſt vtile vti dialectico. Omnis autem Philoſophus vtitur ſyllogiſmo tali in demonſtratione ſuorum principiorum contra cauillantem principia, ſicut dictum eſt.

Quomodo non eſt multum vtilis dialectico.

Remouet dubium.

Notandum etiam, quòd in præhabitis tam circularis ſyllogiſmus quam conuerſiuus ex ſuis actibus diffiniti ſunt, hoc eſt, ex eo quod eſt conuertere, & ex hoc quod eſt circulationem facere: & hoc ideò eſt: quia iſti ambo exigunt ante ſe factum ſyllogiſmum perfectum, cuius ſubſtantia ſecundum ſe manifeſta non eſt, ſed oportet ſubſtantias eorum ex ſuis actibus propriis cognoſcere: & ideò per actus ſuos diffiniti ſunt. Syllogiſmus autem per impoſſibile non exigit ante ſe factum ſyllogiſmum: & ideo ſecundum ſeipſum in ſua ſubſtantia noſcibilis eſt & diffinibilis: & ideo non per actum, ſed per ſuam ſubſtantiam ſecundum ſeipſum diffinitur.

Quare in ſyllogiſmo conuerſiuo poteſt ſumi tam contrarium quam contradictorium, in ſyllogiſmo vero ad impoſſibile oportet ſumi contradictorium.

Attendēdum eſt etiam, quòd in conuerſiuo ſyllogiſmo poteſt ſupponi tam contrarium concluſionis, quam oppoſitum contradictoriè: & hoc ideo eſt: quia oſtendit conſequentiam, & fundat ſe in hoc principio, quod ſi destructo conſequente deſtruitur antecedens, tunc neceſſariò conſequens ſequitur ad antecedens: & quia hoc probatur tam contrario ſuppoſito, quam contradictorio (nec contraria enim nec contradictoria ſimul ſtant in veritatem) ideò accipit vtrumque horum ab hypotheſi reſpondentis. Hic autem ſyllogiſmus qui eſt per impoſſibile, non probat conſequentiam, ſed concluſionem intentam: & ideò oportet, quòd interempto vno ſequatur aliud eſſe verum: quod non poteſt fieri niſi ſumpto contradictoriè oppoſito: quia non eſt oppoſitio diuidens verum vel falſum niſi illa: & ideò contrarium non ſumit.

Obiectio. Si autem quis obiiciat contra ea quæ dicta ſunt, quòd paulo ante ex dictis ſecundum Ariſtot. dictum eſt, quòd ſupponitur aliquando contrarium per hypotheſim in ſyllogiſmo per impoſſibile, ſicut & in conuerſiuo. *Solutio.* Dicendum eſt ad hoc, quòd benè concluditur aliquod impoſſibile, quando ſupponitur contrarium: ſed per hoc non neceſſariò concluditur intentum: quia quamuis in quadam materia (ſicut in neceſſaria) nec ſint ſimul vera, nec ſimul falſa: tamen forma argumentandi non valet, ſi vnum contrariorum eſt falſum, quod reliquum propter hoc ſit verum: ſed ſolum tenet hoc in oppoſitis ſecundum contradictionem. Hæc igitur de diffinitione ſyllogiſmi per impoſſibile dicta ſunt.

CAPVT II.

Qualiter fit ſyllogiſmus per impoßibile: & quod vniuerſalis affirmatiua per impoßibile non probatur in prima figura.

Dicamus igitur qualiter fit ſyllogiſmus per impoſſibile in omnibus figuris, & primo qualiter fit in prima. In prima autem primo oſtendamus, quòd vniuerſalis affirmatiua per impoſſibile non oſtenditur in prima figura.

Ergo aliæ quidē propoſitiones. Incipientes igitur dicimus, quòd aliæ quidem propoſitiones omnes, ſiue problemata omnia, vniuerſalia & particularia, & affirmatiua & negatiua, per impoſſibile oſtenduntur in omnibus figuris. Aliæ dico ab vniuerſali affirmatiua. Vniuerſalis enim prædicatiua per impoſſibile bene monſtratur in media, & in tertia figura: ſed in prima vniuerſalis affirmatiua monſtrari non poteſt: quia aſſumpto contrario vel contradictorio concluſionis cum altera propoſitione, aut non fit ſyllogiſmus ſecundum vtilem coniugationem, aut ſi fit, non valet ad demonſtratum propoſitum. Hoc autem ſic probatur. Si enim in prima figura debeat oſtendi, quòd omne b. eſt a. aut ſub hypotheſi ponitur eius contraria, aut contradictoria. Si contradictoria, non erit ſyllogiſmus omninò in prima figura: aut enim accipietur altera propoſitio ſupra prædicatum hypotheſis quod eſt a. aut accipietur ſub ſubiecto quod eſt b. Si primo modo: aut ſumetur propoſitio vniuerſalis, aut particularis, & aut affirmatiua, vel negatiua: his enim quatuor modis & non pluribus contingit accipi propoſitionem ſupra prædicatum hypotheſis, vel ſub ſubiecto ipſius. Et ſi aliquo iſtorum quatuor modorum ſumpta erit propoſitio ſupra prædicatum hypotheſis: tunc oportet, quòd hypotheſis minor ſit in ſyllogiſmo, & ſumpta propoſitio ſupra prædicatum erit maior: & hoc modo non eſt vtilis coniugatio in prima figura: quia hypotheſis quæ eſt propoſitio minor, erit negatiua, quod in prima figura eſſe non poteſt. Sic ergo patet, quòd non erit ſyllogiſmus, ſi pro hypotheſi ſupponatur contradictio concluſionis intentæ. Si autem accipiatur contraria ipſius concluſionis pro hypotheſi: tunc iterum altera propoſitio ſumetur, aut ſub ſubiecto hypotheſis, aut ſupra prædicatum ipſius. Si accipiatur ſub ſubiecto: tunc hypotheſis erit maior propoſitio: & tunc aut accipietur negatiua, aut affirmatiua. Si negatiua, non erit in prima figura ſyllogiſmus: quia illa ſumpta erit minor in ſyllogiſmo: & hoc modo non fit ſyllogiſmus in prima figura: & hoc eſt verum ſiue ſit negatiua vniuerſalis, ſiue particularis. Si autem ſumitur affirmatiua: aut vniuerſalis, aut particularis: & tunc poterit eſſe ſyllogiſmus in ſecundo modo ſi vniuerſalis ſumitur: ſed non erit ad propoſitum: quia quamuis interimatur hypotheſis, tamen ex hoc non poteſt concludi propoſitum eſſe verum: quia quamuis vnum contrariorum ſit falſum, non oportet reliquum eſſe verum: contingit enim ambo ſimul eſſe falſa. Si autem accipiatur particularis, non erit ſyllogiſmus: quia maior in prima figura non poteſt eſſe particularis. Si vero accipiatur ſupra prædicatum hypotheſis: tunc hypotheſis erit minor propoſitio & negatiua: & talis coniugatio in prima figura eſt inutilis.

Manifeſtum eſt igitur, quòd quocunque modo accipiatur altera propoſitio ad hypotheſim, non fiet ſyllogiſmus ad oſtendendam vniuerſalem affirmatiuam per impoſſibile in prima figura. *Quare manifeſtum, quoniā omni ineſſe, &c.* Ex omnibus autem dictis facile eſt intelligere quod dicit Ariſtot. quòd ſi ponatur per hypotheſim a. aut non omni b. aut nulli b. ineſſe: quorum vnum eſt contradictorium, & alterum contrarium ad hanc concluſionem (omne b. eſt a.) & aſſumatur alia propoſitio ad hanc hypotheſim quolibet modo, ſiue ſumpta ſub ſubiecto hypotheſis aliquo quatuor modorum, ſiue ſupra prædicatum vno quatuor dictorum modorum, ſiue ſumatur vniuerſaliter, vt omni a. ineſſe c. hoc enim eſt ſub ſubiecto, ſiue ſumatur b. ineſſe omni d. quod eſt ſupra prædicatum. Si enim tantum & non aliter fit prima figura, ſcilicet aut ſumendo ſub ſubiecto, ſiue ſupra prædicatum: quia aliter medium non erit in toto primo, & poſtremum in toto medio: quia hæc ſola diſpoſitio facit primam figuram. Si ergo ſupponatur contradictoria vniuerſalis affirmatiuæ quæ eſt, omne b. eſt a. vt ſi dicatur a. non omni b. ineſſe, non fit ſyllogiſmus in prima figura quocunque modo ſumatur aſſumpta cum hypotheſi propoſitio, ſicut iam ante probatum eſt. Si autem ſupponatur contraria eius (quæ eſt nulli b. ineſſe a.) ſi altera propoſitio ſumatur cum hypotheſi quæ eſt b. c. minor propoſitio affirmatiua, poteſt quidem eſſe ſyllogiſmus in ſecundo vel quarto modo primæ figuræ oſtendens falſum eſſe quod eſt in hypotheſi ſuppoſitum, ſed non per hoc oſtendetur propoſitum: nam ſi ponatur a. nulli d. ineſſe. d. autem dicatur omni b. ineſſe in minori, ſequitur per ſecundum primæ, quòd a. nulli b. ineſt, quæ eſt contraria maioris. Hoc autem fit impoſſibile & falſum: quia contraria non ſtant ſimul in vero: bene ſequitur, quòd falſum eſt, quòd nulli b. inſit a. quod dedit hypotheſis. Sed non ſequitur ex hoc, quòd ſi nulli ineſſe ſit falſum, quod eius contrarium (quod eſt omni

omni ineſſe) ſit verum: quia contraria poſſunt eſſe ambo ſimul falſa. Si autem aſſumatur propoſitio quæ eſt c.a.(quæ fuerat maior in priori ſyllogiſmo) tunc non fit ſyllogiſmus, etiam quando ſupponitur contradictoria concluſionis (quæ eſt non omni b. ineſſe a.) quia minor erit negatiua: propter quod manifeſtum eſt, quoniam omni ineſſe ſiue vniuerſalis affirmatiua nullo modo oſtenditur per impoſſibile in prima figura.

Dubitatio. Poteſt tamen eſſe quæſtio, quare vniuerſalis affirmatiua non oſtenditur per impoſſibile in prima figura, ſed in aliis, & quomodo ſit hoc intelligendum? vniuerſalis enim affirmatiua non oſtenditur niſi in prima figura, & non in ſecunda, vel tertia, vt dudum in antehabitis oſtenſum eſt. Adhuc autem conuerſiuus in prima figura eſt ad oſtendendum vniuerſalem affirmatiuam in prima figura: & dictum eſt, quòd ſyllogiſmus per impoſſibile ſimilis eſt conuerſiuo.

Solutio. Ad hæc autem dicendum, quòd vniuerſalis affirmatiua (ſicut dictum eſt) non demonſtratur per impoſſibile in prima figura: & huius cauſa eſt quæ dicta eſt: quia ſuppoſita concluſionis oppoſita vel contraria, aut non erit ſyllogiſmus, aut non erit ad propoſitum inferendum. Et quod dicitur, quòd vniuerſalis affirmatiua non ſyllogizatur, niſi in prima figura. Dicendum, quòd non demonſtratur per impoſſibile in prima figura, nec per impoſſibile eſt ſyllogizata, ſed ex ex oppoſito eius ſyllogizatur falſum aliquod, mediante quo habetur propoſitum: & ſic ſyllogiſmus falſi illius non habetur in prima figura ad propoſitum, ſed fit in ſecunda vel tertia figura. Si autem illa vniuerſalis ſyllogizata concluderetur ſolum in prima figura, non concluderetur in ſecunda & tertia figura. Ad hoc autem quod dicitur de conuerſiuo ſyllogiſmo, dicendum quòd ſi demonſtratur vniuerſalis affirmatiua in prima figura, & deinde fiat conuerſio, ſyllogiſmus conuerſiuus erit per aliam figuram quam per primam: & ſimiliter in ſyllogiſmo per impoſſibile. Si enim debeat monſtrari vniuerſalis affirmatiua per impoſſibile, oportet quod ſyllogiſmus concludens falſum fiat per aliam figuram à prima. Vnde ſimiles ſunt in hoc conuerſiuus & ſyllogiſmus per impoſſibile: ſemper tamen ſyllogiſmus concludens vniuerſalem affirmatiuam, fit per primam figuram.

Quamuis autem ſyllogiſmus per impoſſibile, procedat non ex præſyllogizato, ſed ex manifeſtè falſo dato per hypotheſim: tamen adhuc oportet reſpondentem ad manifeſtius falſum deduci: quia quædam ſecundum rem manifeſtè falſa, nobis aliquando ſunt immanifeſta & ignota: quod per hoc patet: quia cauillator etiam negat aliquando principia, & ſupponit oppoſita principiorum: & quoad hoc præcipuè neceſſarius eſt ſyllogiſmus per impoſſibile. Si enim poſitum eſſet ita à nobis, ſicut in re eſt falſum, non oporteret vlterius ad inconueniens aliquod deducere. Sic ergo oſtenſum eſt, quòd in prima figura non oſtenditur vniuerſalis affirmatiua.

CAPVT III.

Qualiter per impoſsibile alia ab vniuerſali affirmatiua demonſtrantur in prima figura.

PRopoſitiones particulares quæ dicunt non omni b. ineſſe a. Et propoſitiones vniuerſales negatiuæ, ſicut illa quæ dicit nulli b. ineſſe a. & ſimiliter particularis negatiua quæ dicit non omni b. ineſſe a. oſtenduntur per primam figuram in ſyllogiſmo per impoſſibile. Supponatur enim in hypotheſi concluſio, nulli b. ineſſe a. b. autem in maiori ſit ſumptum omni aut alicui c. ineſſe: ſequitur in ſecundo primæ, quòd neceſſe eſt a. nulli c. ineſſe, aut in quarto primæ, quòd neceſſe a. non omni c. ineſſe. Hoc autem eſt impoſſibile: quia non ſtat ſimul cum hac, omni c. ineſſe a. quæ fuit maior prioris ſyllogiſmi: quare debet poni & verum eſſe & manifeſtum nobis, quòd alicui c. ineſt a. Propter quod ſi hoc quod ſuppoſitum eſt, falſum eſt (quod ſcilicet nulli c. inſit a.) neceſſe eſt propoſitum eſſe verum, ſcilicet quòd neceſſe eſt a. alicui b. ineſſe: quia hoc eſt eius contradictorium: & ſi vnum contradictorium eſt falſum, reliquum de neceſſitate eſt verum. *Alicui autẽ & nulli & non omni oſtendetur, &c.*

Si autem ad a. maiorem extremitatem ſumatur altera propoſitio (hoc eſt, ſupra prædicatum hypotheſis ſumatur propoſitio maior, quæ ſumitur cum concluſione data ad deſtructionem minoris) non erit ſyllogiſmus: neque quando contrarium, hoc eſt, ſubcontrarium concluſioni, ſupponimus, vt alicui b. non ineſſe a. quia tunc minor in prima figura erit negatiua. Hæc eſt Ariſtot. ſententia, & poteſt colligi ſic ad oſtendendam particularem affirmatiuam, quæ eſt, aliquod b. eſt a. ſuppoſita eius contradictoria quæ eſt, nullum b. eſt a. & altera propoſitione accepta ſub ſubiecto affirmatiuè ſiue vniuerſaliter ſiue particulariter, erit ad propoſitum ſyllogiſmus. Si ſumatur affirmatiua vniuerſalis, erit ſyllogiſmus per ſecundum modum primæ. Si autem ſumatur particularis affirmatiua, erit ſyllogiſmus in quarto primæ. Et hoc etiam cuilibet per ſe patet: ſic, nullum b. a. omne c. b. vel ſic, nullum b. a. quoddam c. b. Similiter intelligendum, quòd ſi accipiatur negatiua ſub ſubiecto hypotheſis, non eſſet ſyllogiſmus, propter hoc quod vtraque erit negatiua: & propter hoc: quia minor in prima figura erit negatiua, quod eſſe non poteſt. Ex his igitur manifeſtum eſt, quòd in ſyllogiſmo per impoſſibile oppoſitum contradictoriè & non contrarium ſiue ſubcontrarium eſt ſumendum. *Si autem ad a. ſumatur altera, &c. Contrarium pro ſubcontrario. Corollarium.*

Ruſum ad oſtendendum per ſyllogiſmum per impoſſibile vniuerſalem negatiuam, ſupponatur contradictoria ipſius, hæc ſcilicet, aliquod b. eſt a. quæ contradicit huic, nullum b. eſt a. & accipiatur alia propoſitio ſupra prædicatum hypotheſis (ſiue affirmatiua ſiue negatiua) quæ erit vniuerſalis, quæ ſit, quòd omne a. eſt c. ſequitur, quòd neceſſe eſt, quòd aliquod b. ſit c. & erit ſyllogiſmus in tertio vel *Ruſsũ ſupponatur a. alicui b. &c.*

quarto primæ. Si enim accipiatur vniuerſalis affirmatiua, erit in tertio: ſi autem vniuerſalis negatiua, erit in quarto: & cum concluſio ſit incompoſſibilis præmiſſis, & cum eis ſtare non poſſit, relinquitur quòd eius contradictoria ſit vera, quæ eſt, nullum b. eſt a. ſic autem formantur ſyllogiſmi. Detur enim oppoſitum eius quod eſt, nullum b.a. hoc eſt, quoddam b.a.& ſupra prædicatum ſumpta ſit hæc, omne a. eſt c. neceſſe eſt tunc c. alicui b. ineſſe ſic, omne a.c. quoddam b.a. ergo quoddam b.c. Similiter autem & ſi a.c. propoſitio ſit ſumpta priuatiua, ſic, nullum a.c. quoddam b.a. ergo quoddam b. non eſt c. Si autem ſub ſubiecto (quod eſt b.) ſumpta ſit propoſitio, non erit ſyllogiſmus: quia ſic ſemper maior erit particularis: quod non poteſt eſſe in prima figura.

Si verò cõtrariũ quod ſupponatur, &c.

Si autem contrarium & non contradictorium vniuerſalis negatiuæ ſupponatur, ſyllogiſmus quidem erit in forma & figura ſyllogiſmi, & impoſſibile erit quod concluditur. Sed non per hoc oſtenditur propoſitum: quia non ſequitur, quòd ſi vna contrariarum eſt falſa, quod reliqua ſit vera: quia contraria aliquando ſunt ambo falſa: cuius exemplum eſt, quod ſupponatur a. omni b. ineſſe, quod eſt contrarium eius, quod eſt nulli b.a. ineſſe, & in altera propoſitione ſumpta ſit a. ineſſe omni c. ergo neceſſe eſt c. omni b. ineſſe, quod eſt contrarium ad nulli b. ineſſe c. & ideò ſequitur, quòd eius ſit falſum contrarium quod eſt omni b. ineſſe a. & ideò non omni b. ineſt a. ſed ex hoc non ſequitur propoſitum, quod ſcilicet nulli b. inſit a. quia nulli non ſequitur ad non omni.

Ad oſtẽdendum autem non omni, &c.

Ad oſtendendum autem non omni b. ineſſe a. (quæ eſt particularis negatiua) ſupponendum eſt contradictoriam & non contrariam, hanc ſcilicet omni b. ineſſe a. & accipiatur ſupra prædicatum altera propoſitio vniuerſalis ſiue affirmatiua ſiue negatiua: vel ſi ſub ſubiecto hypotheſis accipiatur propoſitio vniuerſalis, aut particularis, erit ſyllogiſmus ad propoſitum, vno ſcilicet modo per primum modum, ſi accipiatur vniuerſalis affirmatiua: alio autem modo per ſecundum, ſi accipiatur vniuerſalis negatiua: tertio modo per tertium, ſi accipiatur particularis affirmatiua ſub hypotheſi. Si autem accipiatur ſupra hypotheſim propoſitio particularis ſiue ſub hypotheſi accipiatur negatiua, non erit ſyllogiſmus: quia primo modo maior erit particularis, ſecundo autem modo minor erit negatiua: cuius exemplum eſt: quia ſi a. omni b. dicitur ineſſe in contradictoria, & c. dicatur ineſſe omni a. in aſſumpta ſupra hypotheſim propoſitione, ſequitur in primo primæ, quòd c. ineſt omni b. Propter quod ſi hoc eſt impoſſibile, ſequitur quòd falſum eſt quod pro vero ſuppoſitum fuit, ſcilicet quod quoddam b. non eſt c.

Similiter autem ſi ad b. &c.

Similiter autem fit ſyllogiſmus per impoſſibile ſi ſubiecto hypotheſis quod eſt b. ſumpta ſit altera propoſitio quæ cum dicto contradictorio combinatur: ſed tunc fit in tertio modo ſyllogiſmus. Similiter autem fit ſyllogiſmus per impoſſibile, ſi priuatiua ſumpta ſit vniuerſalis propoſitio ſupra prædicatum hypotheſis, ſicut a. c. propoſitio quæ dicit nullum c. a. ſic enim iterum fit ſyllogiſmus in ſecundo modo primæ figuræ. Si autem ad b. quod eſt ſubiectum hypotheſis, ita quod ſub ipſo ſumatur negatiua propoſitio, nihil oſtendetur ſyllogiſticè: quia ſic minor erit negatiua, quod in prima figura eſſe non poteſt.

Si autem non omni, &c.

Si autem oſtendendum per impoſſibile particularem negatiuam non ſupponatur omni quod eſt contradictorium, ſed ſupponatur alicui ineſſe quod eſt eius contrarium ſiue ſubcontrarium: tunc ex tali combinatione non oſtendetur, quoniam non omni quod eſt contrarium vel ſubcontrarium, ſed oſtendetur per impoſſibile, quoniam nulli quod eſt contradictorium ad alicui ineſſe. Si enim a. ineſt alicui b. c. autem ineſt omni a. ſequitur, quòd alicui b. inerit c. & ſi hoc eſt falſum & impoſſibile: tunc falſum eſt alicui b. ineſſe c. cui æquipollet hæc, nulli b. ineſſe c. hæc ergo erit vera, nullum b. eſt a. hoc autem oſtenſo ſimul cum illo cointerimitur verum. Poſitum eſt enim, quod a. alicui b. inerat & alicui non inerat: quia ſubcontrariæ poſſunt ſimul eſſe veræ: & ſi nulli ineſt, cum hoc non poteſt ſtare alicui ineſſe, alicui autem non ineſſe: omnis enim ſyllogiſmus ad impoſſibile interimit falſum: ſed hic ſyllogiſmus interimit verum: ergo non propriè eſt ſyllogiſmus ad impoſſibile. Si enim ſupponatur pro hypotheſi aliquod b. non eſſe a. quæ eſt contraria huius, aliquod b. eſſe a. & accipiatur cum illa alia propoſitio, & ex his ſyllogizetur, interimetur hæc hypotheſis aliquod b. eſſe a. & oſtendetur nullum b. eſſe a. Sed ſi hoc ſequitur: tunc interimitur verum: hæc enim hypotheſis (ſcilicet aliquod b. eſſe a.) vera eſt, & verificatur cum principali concluſione, hac ſcilicet, aliquod b. non eſſe a. quia ſubcontrariæ ſimul verificantur.

Amplius oſ per hypotheſim, &c.

Amplius autem hoc etiam alia probatur ratione: quia in ſyllogiſmo per impoſſibile falſum quod ſequitur, accidere debet propter ipſam falſi hypotheſim: ſed ſic non accidit ſi ſupponatur particularis negatiua: ergo ex tali ſuppoſitione non fiet ſyllogiſmus ad impoſſibile: falſa enim erit coaſſumpta cum contradictoria concluſionis. Cuius probatio eſt: quia ex quo ex ea ſequitur falſum, ipſa erit falſa, & non vera: quia ex veris non contingit falſum ſyllogizare: nunc autem verum eſt quod ſequitur: quia ſubcontrariæ ſunt ſimul veræ aliquando: patet autem, quòd ea quæ ſequitur, vera eſt, quia a. ineſt alicui b. & alicui non ineſt: propter quod patet, quòd non eſt aſſumenda contraria concluſionis ſiue ſubcontraria in probatione particularis negatiuæ quæ eſt alicui ineſſe, ſicut aliquod b. eſſe a. ſed contradictoria ſupponenda eſt, quæ eſt omni ineſſe.

Similiter autem & ſi alicui b. &c.

Similiter autem eſt (quantum ad modum probationis) in particulari accepta cum ſigno particulari ſequente negatione, & eius quæ eſt cum ſigno vniuerſali præcedente negatione, propter æquipollentiam: alicui enim non ineſſe, aut non omni ineſſe, aut idem ſunt in æquipollentia, aut ſi non penitus idem ſunt in modo ſignificandi, tamen eadem propter æquipollentiam eſt vtriſque demonſtratio.

Ex

Manifeſtum ergo, quoniam non contrarium, &c.

Ex omnibus autem quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quoniam non ſemper contrarium, ſed oppoſitum contradictoriè ſemper ſupponendũ eſt in omnibus ſyllogiſmis qui ſunt per impoſſibile: ſic enim ſumpto contradictorio, neceſſarium erit quod ſequitur quantum ad concluſionem intentam: & axioma, hoc eſt, principium per quod probatur ſyllogiſmus per impoſſibile, erit probabile apud omnes ſapientes acceptum, & hoc eſt, quia de omni eſt affirmatio vel negatio vera: oſtenſo ergo per ſyllogiſmum per impoſſibile, quia non vera eſt negatio, ſtatim ſequitur, quòd neceſſe eſt affirmationem veram eſſe. Et rurſum ſi aliquis non ponat veram eſſe affirmationem, continuè conſtat veram eſſe negationem: contrarium verò ſupponendo neutro modo continget ſiue ſequitur ratum eſſe: neque enim ſequitur neceſſario, quod ſi nulli ineſſe eſt falſum, quod omni ineſſe ſit verum: quia poſſunt eſſe ambo falſa: neque etiam eſt probabile, ita quod ſapientibus videatur, quod ſcilicet ſi alterum contrariorum eſt falſum, quod reliquum ſit verum.

Axioma cui innititur ſyllogiſmus per impoſſibile.

Manifeſtum ergo, quoniam, &c.

Manifeſtum eſt ergo, quoniam in prima figura aliæ quidem ab vniuerſali affirmatiua propoſitiones omnes oſtenduntur per ſyllogiſmũ per impoſſibile. Vniuerſalis autem affirmatiua per impoſſibile non oſtenditur in prima figura.

Eſt autem hic attendendum, quòd in ſyllogiſmo per impoſſibile in prima figura ſemper accipienda eſt vna propoſitio ſupra hypotheſim, & altera ſub ipſa: quia aliter non fieret diſpoſitio primæ figuræ, in qua propoſitiones ſe habent adinuicem ſicut pars ad totum.

Declaratio vnius ſupra dicti.

Adhuc autem notandum, quòd hoc quod dictum eſt, quòd vniuerſalis negatiua non poteſt probari ſupponendo contrarium, ſic intelligendum eſt, quòd quamuis probari poſſit per contrarium quod eſt falſum, non tamen ita poteſt probari quod ex illo inferatur propoſitum eſſe verum: quia non ſequitur ſi vnum contrariorum ſit falſum, quòd reliquum ſit verum.

Dubitatio.

Adhuc autem videtur dubium eſſe quod dictum eſt, quod ſcilicet particularis negatiua oſtendi non poteſt ſupponendo ſubcontrariam ipſius: hoc enim videtur falſum: quia dictum eſt, quòd ſuppoſita particulari affirmatiua oſtenditur nullum b. eſſe c. ſic, omne a. eſt c. aliquod b. eſt a. ergo aliquod b. eſt c. ſed hoc falſum: ergo falſa hypotheſis: ergo eius oppoſitum verum, hoc ſcilicet, nullum b. eſt c. ſed ſequitur, ſi nullum b. eſt c. aliquod b. non eſt c. quare oſtendetur per impoſſibile particularis negatiua.

Solutio.

Et hoc quidem eſt verum: ſed ſic non oſtenditur conuenienter ad propoſitum: non enim ſupponit falſum & incompoſſibile propoſito, ſed potius ſupponit verum & propoſito compoſſibile: neque concludit falſum propter hypotheſim: & ideò in tali oſtenſione non ſaluantur conditiones ſyllogiſmi per impoſſibile.

Sufficientia coniugationum per impoſſibile in figura prima.

Eſt autem hic notandum, quòd in prima figura in ſyllogiſmo per impoſſibile ſunt octo coniugationes, quæ ſic accipiuntur. Si enim per primam figuram oſtendi debeat aliquid per impoſſibile: aut ergo oſtendetur concluſio affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua: aut vniuerſalis, aut particularis: ſi affirmatiua vniuerſalis, aut penitus non erit ſyllogiſmus, aut ſi ſit, non erit ad propoſitum. Si autem oſtendenda ſit affirmatiua particularis, ſupponenda eſt eius contradictoria, ſcilicet vniuerſalis negatiua: & tunc negatiua propoſitio aut ſumitur ſupra hypotheſim, aut ſub ea. Si ſupra eam: aut vniuerſalis, aut particularis: & hoc aut affirmatiua, aut negatiua. Sed nullo dictorum modorum eſt ſyllogiſmus: quia hypotheſis cum ſit negatiua, non poterit eſſe minor in prima figura. Si autem accipiatur reliqua propoſitio ſub hypotheſi: aut vniuerſalis, aut particularis. Si vniuerſalis: aut affirmatiua, aut negatiua. Si ſumatur affirmatiua & vniuerſalis, erit ſyllogiſmus ad propoſitum in ſecundo primæ. Si autem negatiua, non erit ſyllogiſmus: quia minor non erit negatiua. Si autem ſub hypotheſi ſumatur particularis: aut affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua, ſic erit ſyllogiſmus ad propoſitum in quarto primæ. Si autem negatiua, non erit ſyllogiſmus. Et ſic patet, quòd octo ſunt combinationes, ſed tantum duæ ſunt vtiles.

Ad oſtendendam autem particularem negatiuam, oportet quod eius contradictio ſupponenda ſit vniuerſalis affirmatiua: & ſi ſupra illam accipiatur reliqua propoſitio: aut accipietur vniuerſalis, aut particularis. Si vniuerſalis: aut affirmatiua, aut negatiua. Si vniuerſalis affirmatiua, erit ſyllogiſmus in primo primæ. Si autem negatiua vniuerſalis ſumatur, erit ſyllogiſmus in ſecundo primæ. Si autem ſupra hypotheſim ſumatur particularis: tunc non erit ſyllogiſmus: quia maior erit particularis. Si autem accipiatur ſub hypotheſi: aut vniuerſalis, aut particularis. Si vniuerſalis: aut affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua, erit ſyllogiſmus in primo modo primæ. Si autem negatiua vniuerſalis ſumatur, non erit ſyllogiſmus: quia minor erit negatiua. Si autem reliqua propoſitio ſumpta ſit particularis: aut affirmatiua, aut negatiua. Si particularis affirmatiua, erit ſyllogiſmus in quarto primæ. Si autem negatiua, non poteſt eſſe ſyllogiſmus: eò quod minor in prima figura erit negatiua. Et ſic octo ſunt hîc coniugationes, ſed tantum duæ vtiles ad concludendam particularem affirmatiuam per primam figuram.

Si autem concluſio concludenda ſit negatiua: aut erit vniuerſalis, aut particularis. Si eſt vniuerſalis, ſupponenda contradictoria eius erit particularis affirmatiua. Sed ſi ſub illa accipiatur reliqua propoſitio, ſiue vniuerſalis, ſiue particularis, ſiue affirmatiua, ſiue negatiua, nullo modo erit ſyllogiſmus: quia maior erit particularis. Si autem ſupra hypotheſim reliqua ſumatur propoſitio: aut ſumpta erit vniuerſalis, aut particularis: & aut affirmatiua, aut negatiua. & vtroque modo erit ſyllogiſmus ad propoſitum: cum affirmatiua quidem in tertio, cum negatiua autem in quarto. Si autem reliqua ſumpta eſt particularis ſupra hypotheſim ſumpta: aut affirmatiua, aut negatiua, non erit ſyllogiſmus: quia ex particularibus nihil ſequitur. Et ſic ſunt hic octo coniugationes, ſed duæ vtiles tantũ.

Si autem concluſio oſtendenda ſit particularis negatiua, eius contradictoria ſupponenda erit vniuerſalis affirmatiua, ſupra quam ſi accipiatur reliqua propoſitio, aut erit vniuerſalis, aut particularis. Si vniuerſalis: aut affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua, erit ſyllogiſmus in primo primæ. Si autem negatiua vniuerſalis, erit ſyllogiſmus in ſecundo primæ. Si autem reliqua ſumpta ſit particularis, non erit ſyllogiſmus: quia maior erit particularis. Si autem reliqua ſit accepta ſub hypotheſi: aut erit vniuerſalis, aut particularis. Si vniuerſalis & affirmatiua, erit ſyllogiſmus in primo primæ. Si autem vniuerſalis & negatiua, non erit ſyllogiſmus: quia minor erit negatiua. Si autem ſit particularis & affirmatiua, erit ſyllogiſmus per tertium primæ. Si autem particularis negatiua, non erit ſyllogiſmus: quia minor erit negatiua. Patet igitur, quòd in prima figura ſunt octo coniugationes: vtiles autem ſunt quatuor tantum. Octo igitur ſunt vtiles in prima figura coniugationes, duæ ſcilicet ad oſtendendum particularem affirmatiuam, & duæ ad oſtendendum vniuerſalem negatiuam, & quatuor ad oſtendendam particularem negatiuam.

Remouet dubium. Attendendum etiam, quòd quia ſyllogiſmus conuerſiuus fit ad ſyllogiſmum ante ſe factum, qui in modis & figuris diuerſificatur, ideò non potuit ſufficienter determinari niſi deducendo eum per omnes modos ſyllogiſmorum in tribus figuris: quia verò ſyllogiſmus per impoſſibile non præſupponit ſibi ſyllogiſmum ante factum, ſed tantum concluſionem datam, ideò non ſecundum ordinem modorum, ſed ſecundum ordinem concluſionum determinatur ſufficienter, ſcilicet cum oſtenſum eſt qualiter vniuerſalis affirmatiua & vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua & particularis negatiua per impoſſibile demonſtrantur.

CAPVT IV.

Quid & qualiter oſtenditur per impoſſibile in ſecunda figura.

In media autem figura, &c. IN media autem figura & in poſtrema ſiue tertia cum aliis concluſionibus etiam hoc oſtenditur per impoſſibile quod eſt vniuerſale affirmatiuum. Ponatur enim a. non omni. b. ineſſe, quod eſt contradictorium vniuerſalis affirmatiuæ, quæ dicit omne b. eſſe. a. ſumptum ſit autem extra pro reliqua propoſitione ſub prædicato hypotheſis pro manifeſtè vero omni c. ineſſe a. ergo ſi b. quidem non omni dicatur ineſſe a. & idem a. dicatur omni ineſſe c. in aſſumpta propoſitione, ſequitur per quartum ſecundæ, quòd non omni b. ineſt c. Sic ſi debeat demonſtrari, quòd omne b. eſt a. ſuppponatur contradictorium, ſcilicet quod aliquod b. non eſt a. & aſſumatur manifeſtè vera, hæc ſcilicet, quòd omne c. eſt a. & ſyllogizetur ſic, omne c. eſt a. aliquod b. non eſt a. ergo aliquod b. non eſt c. Hoc autem impoſſibile: quia pro manifeſto ſuppoſitum eſt, quòd omne b. eſt c. propter quod falſum eſt quod eſt ſuppoſitum pro hypotheſi, ſcilicet quòd non omne b. eſt a.

Si autem contrarium ſupponatur, &c. Si autem ſupponatur contrarium vniuerſalis affirmatiuæ quæ probanda eſt, erit quidem ſyllogiſmus concludens falſum & impoſſibile, ſed non poteſt oſtendi per talem ſyllogiſmum propoſitum: quod patet: quia ſupponatur nulli b. ineſſe a. (quod eſt contrarium ad omni b. ineſſe a.) ſumatur autem manifeſtè vera, quòd omni c. ineſt a. ſequitur, quòd nulli b. ineſt c. hoc autem fit impoſſibile: & ideò falſum eſt nulli b. ineſſe c. Sed non ſequitur vlterius, ſi contrarium eſt falſum (quod eſt nulli ineſſe) quòd eius contrarium eſt verum (quod eſt omni ineſſe) quia contraria ſimul poſſunt eſſe falſa. Si enim ſic procedatur in ſecundo ſecundæ, omne b. a. nullum c. a. ſequitur, quòd nullum c. b.

Quando autem alicui b. ineſt a. &c. Ad demonſtrandum autem particularem affirmatiuam in ſecunda figura, hanc ſcilicet, quoniam alicui b. ineſt a. (hoc eſt, quòd aliquod b. eſt a.) ſumatur contradictorium eius, & ponatur in hypotheſi a. nulli b. ineſſe (hoc eſt, quod nullum b. eſt a.) & aſſumatur manifeſtè verum, hoc ſcilicet, quòd omni c. ineſt a. (hoc eſt, quòd omne c. eſt a.) ſequitur igitur ex his duabus in ſecundo ſecundæ, quòd neneceſſe eſt c. nulli b. ineſſe: propter quod ſi hoc eſt impoſſibile & falſum, eius contradictorium erit verum, ſcilicet quòd neceſſe eſt alicui b. ineſſe c. Si autem ad probandam particularem affirmatiuam ſupponatur eius contraria ſiue ſubcontraria, quæ eſt alicui non ineſſe, non poteſt probari particularis affirmatiua: quoniam eadem obſtant quæ obſtabant in prima figura, ſcilicet quòd ſuppoſitum non neceſſariò eſt falſum, nec eſt etiam incompoſſibile propoſito: quia ſubcontraria poſſunt eſſe ſimul vera: & quia non accidit falſum propter hypotheſim falſam.

Rurſum ſupponatur a alicui. &c. Similiter autem in ſecunda figura oſtenduntur concluſiones negatiuæ: monſtratur enim vniuerſalis negatiua per impoſſibile in ſecunda figura ſic. Rurſum enim ſi ſupponatur a. alicui b. ineſſe (quod eſt contradictorium ad vniuerſalem negatiuam, hanc ſcilicet nullum b. eſt a.) & aſſumatur manifeſtè verum, & hoc ſit, quòd nullum c. eſt a. ſequitur in tertio modo ſecundæ, quòd c. non inſit alicui b. ſic, nullum c. eſt a. aliquod b. eſt a. ergo aliquod b. non eſt c. Hoc autem falſum: quia dictum eſt, quòd omni c. ineſt b. ſiue quòd omne c. eſt b. ergo falſum eſt quod ſuppoſitum eſt in hypotheſi: ergo eius contradictorium eſt verum, hoc ſcilicet, quòd nullum b. eſt a. ſiue quod nulli b. inerit a.

Quoniam autem non omni b. ineſt a. &c. Si autem oſtendenda ſit particularis negatiua, & hæc ſcilicet, quoniam non omni b. ineſt a. ſiue quòd quoddam b. non eſt a. accipiatur eius contradictorium, hoc ſcilicet quod ponatur, quòd omni b. ineſt a. & aſſumatur manifeſtè verum in negatiua, hæc ſcilicet, quòd nulli c. ineſt a. ſequitur per impoſſibile, quòd neceſſe eſt c. nulli b. ineſſe: ſyllogizatur enim in primo modo ſecundæ, ſic, nullum c. a. omne b. a. ergo nullum b. c. Hoc autem impoſſibile: propter quod ſequitur, quòd verum

rum eſt eius contradictorium quod eſt non omne b. eſſe c. vel al: quod b. non eſſe c.

Manifeſtum ergo, quoniam, &c.

Manifeſtum eſt ergo, quòd omnium concluſionum ſyllogiſmi per mediam fiunt figuram: quia & concluditur per eam vniuerſalis affirmatiua & vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua & particularis negatiua.

Eſt autem hic attendendum, quòd in ſyllogiſmo per impoſſibile propoſitio manifeſte vera (quæ extrinſecus aſſumitur) ſemper ſumitur ſub prædicato hypotheſis. Et huius cauſa eſt: quia propoſitiones diſpoſitæ ad ſecundam figuram communicant in prædicato: & ideò ſub illo oportet aſſumere.

Remouet dubium.

Adhuc notandum, quòd non oportet docere ſupponere contrariam negatiuarum concluſionum, ſicut determinata eſt ſuppoſitio contrariarum ad affirmatiuas concluſiones: quia idem modus eſt vtrobique, & per vnum intelligitur reliquum.

Numerus & ſufficientia ſyllogiſmorum per impoſſibile in ſecunda figura.

Notandum etiam, quòd octo fiunt hic in ſecunda figura ſyllogiſmi per impoſſibile. Si enim demonſtratur concluſio per impoſſibile in ſecunda figura: aut erit concluſio affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua: aut vniuerſalis, aut particularis. Si vniuerſalis, ſupponatur eius contradictoria quæ eſt particularis negatiua, ſub cuius prædicato oportet accipere manifeſtè verum, eo modo quo prædictum eſt in formatione ſyllogiſmorum. Si autem accipiatur particulare: aut affirmatiuum, aut negatiuum: & hoc aut fiet maior, aut minor: & nullo modo erit ſyllogiſmus: quia ex particularibus nihil ſequitur: & ideò ſi particulare aſſumatur cum contradictorio, non fit ſyllogiſmus. Si autem vniuerſale ſumatur: aut erit affirmatiuum, aut negatiuum: & ſiue illud fiat maior ſiue minor, non erit ſyllogiſmus. Si enim negatiuum ſumatur, non erit ſyllogiſmus: quia ex omnibus negatiuis nihil ſequitur. Si autem ſit affirmatiua, non erit ſyllogiſmus: quia maior debet eſſe vniuerſalis in ſecunda figura: tunc enim hypotheſis erit maior propoſitio quæ eſt particularis. Si autem aſſumptum ſit vniuerſale affirmatiuum & fiat maior, erit ſyllogiſmus in quarto modo ſecundæ. Octo igitur ſunt hîc coniugationes, ſed tantum vnica vtilis eſt ad demonſtrandum vniuerſalem affirmatiuam.

Si autem oſtendi debeat particularis affirmatiua, ſupponatur contradictoria vniuerſalis negatiua, & accipiatur ſub prædicato vniuerſaliter, vel particulariter. Si vniuerſaliter & negatiuè, erunt duæ coniugationes inutiles: quia ex negatiuis nihil ſequitur. Si autem ſumatur vniuerſaliter & affirmatiuè: aut ergo hypotheſis erit maior, & reliqua propoſitio minor, & erit ſyllogiſmus ad propoſitum in primo ſecundæ: aut ſumatur è conuerſo, erit ſyllogiſmus ad propoſitum in ſecundo modo ſecundæ. Si autem ſub prædicato hypotheſis accipiatur particularis negatiua, erunt duæ coniugationes inutiles ſicut prius. Si autem ſumpta ſit particularis affirmatiua: aut ergo hypotheſis fit minor, & particularis aſſumpta maior, & tunc non erit ſyllogiſmus, quia maior fit particularis: aut è conuerſo, & erit ſyllogiſmus ad propoſitum in tertio ſecundæ. Octo ergo ſunt hic coniugationes, ſed tantum tres ad propoſitum vtiles.

Si autem concluſio demonſtranda ſit negatiua: aut vniuerſalis, aut particularis. Si vniuerſalis, ſupponatur contradictio particularis ſcilicet affirmatiua, & aſſumatur alia ſiue reliqua propoſitio: & hæc erit, aut vniuerſalis, aut particularis. Si particularis, nullo modo erit ſyllogiſmus, propter cauſam quæ dicta eſt. Si autem eſt vniuerſalis & affirmatiua, iterum non erit ſyllogiſmus: quia in ſecunda figura ex affirmatiuis nihil ſequitur. Si autem eſt vniuerſalis negatiua, erit vniuerſalis ſi ipſa ſit maior & hypotheſis minor, & erit in tertio ſecundæ. Et ita patet, quòd ſunt hic octo combinationes, ſed omnes inutiles præter vnam.

Si autem oſtendi debeat particularis negatiua, ſupponitur contradictio vniuerſalis affirmatiua, & aſſumatur alia propoſitio: & hæc erit aut vniuerſalis, aut particularis. Si eſt vniuerſalis & affirmatiua, ſunt duæ coniugationes inutiles. Si autem negatiua ſumatur, erunt vtiles duæ coniugationes, iuxta primum modum vna, & iuxta ſecundum modum alia. Si autem aſſumatur ſubcontraria particularis affirmatiua, erunt duæ vtiles. Si autem aſſumatur particularis negatiua, erit vtilis maiore exiſtente vniuerſali, & non aliter. Et ſic ſunt hic octo coniugationes, ſed tantum tres vtiles. Sunt igitur coniugationes hic omnes inutiles præter octo, quarum vna oſtendit vniuerſalem affirmatiuam, & tres particularem affirmatiuam, & vna vniuerſalem negatiuam, & tres particularem negatiuam.

CAPVT V.

Qualiter fit ſyllogiſmus in impoſſibile in tertia figura.

Similiter autem & per vltimam.

Similiter autem fit ſyllogiſmus per impoſſibile ad concluſiones demonſtrandas per vltimam figuram: ad oſtendendam enim vniuerſalem affirmatiuam (quæ eſt, omne b. eſt a.) ponatur contradictoria eius quæ eſt, aliquod b. non eſt a. quæ dicit alicui b. non ineſſe a. & aſſumatur ſub ſubiecto hypotheſis manifeſtè verum, hæc ſcilicet, omne b. eſt c. ſiue c. ineſſe omni b. & ſequitur per quintum tertiæ, quod a. alicui c. non ineſt, ſic, aliquod b. non non eſt a. omne b. eſt c. ergo aliquod c. non eſt a. Si ergo hoc impoſſibile falſum eſt, quod poſitum fuit (ſcilicet a. alicui b. non ineſſe) ergo eius contradictorium eſt verum, quod eſt omni b. ineſſe a. ſiue quòd omne b. eſt a. quod idem valet.

Si vero ſupponatur, &c.

Si verò ad vniuerſalem affirmatiuam ſupponatur contrarium (quod eſt nulli b. ineſſe a.) ſyllogiſmus quidem erit concludens impoſſibile, ſed per eum non oſtenditur propoſitum eſſe verum: quia non ſequitur, ſi vnum contrariorum ſit falſum, quòd reliquum ſit verum: & eſt eadem ratio quæ in prioribus.

Si ad oſtendendum, &c.

Si vero oſtendi debeat particularis affirmatiua in tertia figura quæ eſt alicui b. ineſſe a.

ſiue quod aliquod b. eſt a. eadem ponenda eſt hypotheſis, ſcilicet quod ſupponatur contradictoria, quòd hæc ſcilicet, nullum b. eſt a. nam ſi a. nulli b. ineſt, & aſſumatur manifeſtè vera particularis affirmatiua, hæc ſcilicet, quòd alicui b. ineſt c. ſequitur in ſexto tertiæ, quòd a. non omni ineſt c. ſiue quod aliquod c. non eſt a. Si autem hoc eſt falſum, eius contradictorium eſt verum, ſcilicet quod a. ineſt alicui b. ſiue quod aliquod b. eſt a. hoc enim contradicit ad id quod eſt omne b. non eſſe a. Si autem ſupponatur eius ſubcontraria, non erit ſyllogiſmus, ſicut in antehabitis ſæpè dictum eſt.

Quoniā autem nulli b. ineſt a. &c. Concluſiones etiam negatiuæ oſtenduntur in tertia figura: vniuerſalis enim negatiua ſic oſtenditur: ſicut ſi debeamus oſtendere hanc concluſionem, quoniam nulli b. ineſt a. ſupponatur contradictorium eius quod eſt alicui b. ineſſe a. ſumptum autem ſit pro vero extrinſecus, quòd omni b. ineſt c. ſyllogizatur in tertio tertiæ, quòd neceſſe eſt a. alicui c. ineſſe. Si autem hoc impoſſibile, contradictorium eſt verum, ſcilicet quod datum fuerat, hoc ſcilicet, nulli b. ineſſe a. & illius contradictorium eſt falſum, quod eſt alicui b. ineſſe a. Si autem in tali oſtenſione vniuerſalis negatiuæ ſupponatur contrarium & non contradictorium, hoc ſcilicet, omni b. ineſſe a. non oſtendetur propoſitum, ſicut ſæpius habitum eſt.

Sed ad a. b. non omni, &c. Si autem oſtendenda ſit particularis negatiua, ſicut hæc, non omni b. ineſt a. hæc eadem ſumenda eſt hypotheſis, ſupponendo ſcilicet contradictorium: nam ſi a. omni b. ineſt (ſicut dicit hypotheſis contradictionis) & iterum c. ineſt omni b. (ſicut dicit extrinſecus aſſumpta ſub ſubiecto hypotheſis) ſequitur in primo tertiæ, quod a. alicui ineſt c. hoc autem cum non ſit (quia ſtare non poteſt) patet quòd falſum eſt quod poſitum eſt, quòd omni b. inſit a. Si autem hoc eſt falſum: ergo contradictorium verum eſt, quod eſt non omni b. ineſſe a. ſiue aliquod b. non eſt a. Si autem in tali oſtenſione particularis negatiuæ ſupponatur eius ſubcontraria quæ eſt alicui b. ineſſe a. eadem ſequuntur quæ ſæpius in prioribus dicta ſunt, & non oſtenditur propoſitum.

Manifeſtum ergo, quoniam, &c. *In ſecunda & tertia figuris quodammodo oſtenditur vniuerſalis affirmatiua.* Manifeſtum ergo eſt ex his quæ dicta ſunt, quòd in omnibus ſyllogiſmis qui fiunt per impoſſibile, oppoſitum contradictoriè ſupponendum eſt. Palam etiam eſt ex dictis, quoniam etiam in media figura oſtenditur quodammodo vniuerſalis affirmatiua, & etiam in poſtrema: quia licet vniuerſalis affirmatiua non concludatur in media & in tertia, tamen per ſyllogiſmum ad impoſſibile deuenitur in oſtēſionem ipſius. Eſt autem hic notandum, quòd in tertia figura non aſſumitur niſi ſub ſubiecto hypotheſis: ideò quia propoſitiones conſtituentes tertiam figuram debent communicare in ſubiecto: & ideo oportet idē ſubiectum eſſe in hypotheſi & in vero extrinſecus aſſumpto.

Numerus & ſufficientia ſyllogiſmorū ad impoſſibile in tertia figura. Notandum eſt etiam, quòd hic ſunt duodecim ſyllogiſmi, qui ſic accipiuntur. Si enim debeat oſtendi concluſio vniuerſalis affirmatiua, ſupponatur contradictoria quæ eſt particularis negatiua: & quando cum illa aſſumitur verum extrinſecus, aut eſt vniuerſale, aut particulare. Si particulare, hoc fit quatuor modis, ſed nullo modo erit ſyllogiſmus, quia nihil ſequitur ex particularibus. Si autem ſumitur vniuerſale & negatiuum, hoc fit duobus modis, ſed iterum non eſt ſyllogiſmus, quia minor in tertia non poteſt eſſe negatiua. Si autem vniuerſale & affirmatiuum ſumatur, erit ſyllogiſmus ad propoſitum, ſi minor ſit affirmatiua, & non aliter: & ſic vnicus eſt ſyllogiſmus ad oſtendendam vniuerſalem affirmatiuam.

Si autem oſtendi debeat particularis affirmatiua, ſupponatur contradictoria quæ eſt vniuerſalis negatiua: & tunc propoſitio extrinſecus aſſumpta: aut erit vniuerſalis, aut particularis. Si eſt vniuerſalis & negatiua, duæ fiunt inutiles coniugationes. Si autem eſt vniuerſalis & affirmatiua, erit vtilis quando minor eſt affirmatiua, & non aliter. Si autem aſſumatur particularis, per omnia ſimiliter erit. Vnde hic ſunt duo ſyllogiſmi.

Si autem debeat oſtendi vniuerſalis negatiua, ſupponatur contradictoria particularis affirmatiua, cum qua ſi ſumatur particularis, nullo modo erit ſyllogiſmus. Si autem cum ipſa ſumatur vniuerſalis, aut erit affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua: aut erit maior, & tunc erit quartus modus tertiæ: aut erit minor, & tunc erit modus tertius tertiæ: & ambo ſunt ad oppoſitum oſtendendum. Si autem ſumatur vniuerſalis negatiua, erit ſyllogiſmus ad propoſitum quando minor eſt affirmatiua: & ſic ſunt hîc tres ſyllogiſmi.

Si autem oſtendi debeat particularis negatiua, ſupponatur contradictoria vniuerſalis affirmatiua, & omnibus modis erit ſyllogiſmus ad propoſitum, niſi duobus modis, ſcilicet quando minor eſt negatiua vniuerſalis, vel particularis, ſicut in formatione ſyllogiſmorum prius poſita patet. Sic igitur ſunt hic ſex coniugationes vtiles. Patet igitur, quòd hîc non ſunt niſi duodecim vtiles coniugationes: vna ſcilicet ad oſtendendam vniuerſalem affirmatiuam, duæ autem ad oſtendendam particularem affirmatiuam, tres verò ad oſtendendam vniuerſalem negatiuam, ſex autem ad oſtendendam particularem negatiuam.

CAPVT VI.

De differentia ſyllogiſmi per impoſſibile & oſtenſiui, & de conuenientia eorundem.

Differt autem ea demonſtratio quæ eſt ad impoſſibile, ab ea demonſtratione ſiue oſtenſione quæ eſt & dicitur oſtenſiua. Et prima differentia inter eas accipitur ex parte propoſitionum. Demonſtratio enim ad impoſſibile primo ponit & ſupponit hoc quod vult interimere: per hoc enim deducit ad indubitabile falſum, & ſic procedit ex falſo poſito in altera præmiſſarum. Oſtenſiua autem demonſtratio incipit ab indubitabilibus (hoc eſt, poſitis & conceſſis propoſitionibus & veris) & procedit ad probationem dubitatæ concluſionis. Differt autem quæ ad impoſſibile, &c.

Ex quo patet, quòd duplex eſt propoſitio indubitabilis, ſcilicet vera & falſa.

cluſionis. Et ſic conueniunt in hoc, quòd vtræque iſtæ demonſtrationes (& oſtenſiua ſcilicet, & ad impoſſibile) ſumunt in ſyllogiſmo propoſitiones indubitabiles. Sed hæc quidem, oſtenſiua ſcilicet, ſumit indubitabiles vt veras, ex quibus eſt ſyllogiſmus. Illa verò quæ eſt ad impoſſibile, ſumit vnam illatum ſic indubitabilem, & alteram indubitabiliter falſam, quæ eſt contradictoria datæ concluſionis. Et quod dicimus indubitabiles eſſe propoſitiones in oſtenſiua, intelligimus quantum ad ponentem: quia ponit eſſe notas & indubitabiles: quia aliter non probaretur per eas ignota & dubitata concluſio.

Remouet dubium.

Alia autem differentia eſt in concluſionibus: quia huic quæ eſt oſtenſiua, non neceſſe eſt ante ſyllogiſmum notam eſſe concluſionem: neque neceſſe eſt prius opinari de concluſione, vtrum eſt, vel non eſt: ſiue verum eſt vera, vel falſa, quod idem eſt: quia ad hoc fit ſyllogiſmus oſtenſiuus, quòd nota fiat concluſio, & quod cadat in opinione verum eſt, vel non: & ideò ante ſyllogiſmum concluſio eſt vt ignota. In ſyllogiſmo autem ad impoſſibile neceſſe eſt præcognitam eſſe concluſionem, quoniam non eſt, ſiue quia falſa eſt: quia aliter ex ipſa ad maius inconueniens non procederet.

Capit quod non eſt, pro falſo, iuxta illud primo poſita.

Quod nō eſt, non eſt ſcire.

Differt autem nihil, &c.

Secundum conuenientiam autem comparantur: quia in oſtenſiua & per impoſſibile nihil differt aut affirmatiuam, aut negatiuam eſſe concluſionem: ſed ſimiliter ſe habent adinuicem iſtæ duæ in hoc demonſtrationes: quia vtraque habet tam affirmatiuam, quam negatiuam concluſionem: quia omnis concluſio ſiue affirmatiua ſiue negatiua, quæ oſtenſiuè oſtenditur, eadem in eiſdem terminis demonſtratur etiam per impoſſibile: & è conuerſo omne quod monſtratur per impoſſibile, oſtenditur etiam in eiſdem terminis oſtenſiuè. Hoc autem ſic probatur: quia quando ſyllogiſmus per impoſſibile fit in prima figura: tunc oſtenſiuè id quod verum & intentum ad probandum ſyllogizatur in media vel tertia figura. Priuatiua quidem concluſio per impoſſibile concluſa in prima, oſtenſiuè concluditur in media quæ non habet niſi negatiuas concluſiones. Prædicatiua autem ſyllogizata per impoſſibile in prima, oſtenſiuè concluditur ſiue probatur in tertia ſiue poſtrema. Quando autem in media figura per ſyllogiſmum ad impoſſibile aliquid probatur: tunc id quod verum eſt & intentum, oſtenſiuè concluditur in prima figura per omnes propoſitiones. Quando verò in poſtrema fit ſyllogiſmus per impoſſibile: tunc quod verum eſt, oſtenſiuè concluditur in prima & media: affirmatiua quidem in prima, & negatiua concluſio oſtenſiuè concluditur in media quæ non habet niſi negatiuam concluſionem.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quare per impoſſibile ſyllogizatum in vna figura, non poteſt in eiſdem terminis oſtenſiuè concludi in eadem, ſed in alia?

Solutio.

Dicendum, quòd hoc eſt ideò, quòd ſyllogiſmus oſtenſiuus qui concludit intentam concluſionem, ſemper procedit ex oppoſito concluſionis ſyllogiſmi ad impoſſibile & altera præmiſſarum: non poteſt autem ex oppoſito concluſionis & altera præmiſſarum fieri eiuſdem figuræ diſpoſitio: ſed fit diſpoſitio terminorum ad alteram figuram: & ideo ſyllogiſmus per impoſſibile & oſtenſiuus in eiſdem terminis ordinati ad eandem concluſione intentam, non poſſunt eſſe in eadem figura. Si enim ſyllogiſmus ad impoſſibile fiat in prima figura, oſtenſiuus fiet ex oppoſito concluſionis eius & vna præmiſſarum: ſed concluſio cum minore facit tertiam figuram, concluſio autem cum maiore facit figuram ſecundam. Similiter facto ſyllogiſmo ad impoſſibile in ſecunda figura, ex oppoſito concluſionis cum minore fiet tertia figura, & eodem oppoſito ſumpto cum maiore fiet prima figura. Similiter facto ſyllogiſmo ad impoſſibile in tertia figura, ex oppoſito concluſionis cum minore fiet prima figura: ex eodem autem concluſionis oppoſito ſumpto cum maiore fiet figura ſecunda.

Dubitatio.

Si autem quæritur, vtrum negatiua oſtenſa per impoſſibile in prima, non poſſit oſtenſiuè ſyllogizari in ſecunda?

Solutio.

Dicendum, quòd vniuerſalis negatiua per impoſſibile oſtenſa in prima, tantum per ſecundam ſyllogizatur oſtenſiuè. Particularis autem negatiua ſyllogizata per primam per impoſſibile, tam per ſecundam quam per tertiam concluditur oſtenſiuè. Cuius eſt duplex cauſa. Vna quidem: quia vniuerſalis non concluditur per tertiam, ſed particularis. Alia autem eſt, quòd propinquius eſt reſpiciendo ad hypotheſim demonſtrare particularem, quam quamcunque aliam concluſionem. Si enim oſtendatur vniuerſalis per impoſſibile in prima, hypotheſis erit particularis: & ita verum aſſumptum erit propoſitio maior, ex qua & oppoſito concluſionis erit ſecundæ figuræ diſpoſitio. Si autem oſtendatur per impoſſibile particularis negatiua in prima figura, hypotheſis erit tam maior aliquando quam minor aliquando: & ſimiliter erit tam maior quam minor vera propoſitio aſſumpta: & ideò oppoſitum concluſionis cum vero aſſumpto aliquando conſtituit ſecundam figuram & aliquando tertiam.

Dubitatio.

Si autem adhuc quæritur de particulari affirmatiua concluſa per impoſſibile in prima, an alibi, quam in tertia poſſit in eiſdem terminis oſtenſiuè ſyllogizari?

Solutio.

Dicendum, quòd non: per ſecundam enim non concluditur niſi negatiua: & etiam ideò quia ad oſtendendam particularem affirmatiuam hypotheſis eſt vniuerſalis negatiua, quæ ſolum maior erit in prima figura: & ita vera propoſitio aſſumpta erit minor propoſitio, ex qua & concluſione non niſi tertia conſtituitur figura.

Remouet dubium.

Notandum etiam, quòd quia vniuerſalis affirmatiua per impoſſibile non probatur in prima figura, ideò conſequentius eſt oſtendere quæ dicta ſunt per vniuerſalem negatiuam per impoſſibile concluſum in prima, quam aliter: & quia vniuerſale eſt ante particulare, ideò prius oſtenditur in vniuerſali negatiua, quam in particulari negatiua: poſt vniuerſalem autem negatiuam oſtenditur in particulari negatiua propter earum conformitatem in qualitate: vltimo autem in particulari affirmatiua.

Google

affirmatiua. In aliis autem figuris è conuerſo eſt: quia in illis oſtenditur per impoſſibile vniuerſalis affirmatiua. Adhuc autem negatiuæ per impoſſibile demonſtratæ in prima figura, ſi ſunt vniuerſales, oſtenſiuè concluduntur in ſecunda: & particularis affirmatiua per impoſſibile oſtenſa in prima, oſtenditur oſtenſiuè in tertia: ſed ſecunda figura præcedit tertiam: & ex his ſumitur ordo procedendi in concluſionibus iſtis.

Dubitatio. Adhuc autem quæri poteſt, vtrum tantum per primam concludi poſſunt oſtenſiuè concluſiones per impoſſibile probatæ in ſecunda figura? *Solutio.* Et ad hoc dicendum, quòd vniuerſalis oſtenſa per impoſſibile in ſecunda, tantum in prima ſyllogizatur oſtenſiuè in eiſdem terminis. Particularis autem ſyllogizata per impoſſibile in ſecunda, oſtenſiuè probari poteſt & in prima & in tertia: & hoc cuilibet etiam per ſe poteſt patere conſideranti: quia tantum particularis concluditur in tertia: & quia oppoſita concluſionis particularis eſt vniuerſalis quæ poteſt eſſe tam maior quam minor in ſecunda figura: oppoſitum autem concluſionis vniuerſalis eſt particularis, quod non poteſt eſſe eius minor in ſecunda figura.

Dubitatio. Similiter autem poteſt quæri de concluſionibus per impoſſibile demonſtratis in tertia figura, vtrum ſcilicet affirmatiuæ oſtenſiuè concludantur tantum per primam & negatiuæ tantum per ſecundam? *Solutio.* Et dicendum ad hoc, quòd affirmatiua oſtenſa per impoſſibile in tertia ſolum oſtenſiuè ſyllogizatur in prima, ſicut patet ex prædictis: quia affirmatiua non ſyllogizatur in ſecunda. Sed negatiua per impoſſibile oſtenſa in tertia, poteſt oſtenſiuè ſyllogizari tam in prima quam in ſecunda.

Dubitatio. Si autem quæritur, vtrum idem ſit ſyllogizare conuerſiuè & ad impoſſibile, eò quod vterque ſyllogiſmus accipit oppoſitum concluſionis? *Solutio. Differentia inter ſyllogiſmum conuerſiuum & ad impoſſibile ducentem.* Dicendum, quòd non: quia conuerſiuus ſyllogiſmus contentus eſt vna concluſione: ſyllogiſmus autem ad impoſſibile duas habet concluſiones. Adhuc autem quia conuerſiuus accipit pro oppoſito concluſionis tam verum quam falſum: ſed demonſtratio per impoſſibile ſemper accipit falſum: vnde in plus eſt conuerſiuè ſyllogizare, quam oſtendere per impoſſibile: ſequitur enim ad ipſum, & non conuertitur.

CAPVT VII.

De oſtenſione eorum quæ dicta ſunt per formationem ſyllogiſmorum.

Oſtendamus igitur ea quæ dicta ſunt, & primo quod negatiua per impoſſibile probata in figura prima, oſtenſiuè ſyllogizatur per figuram ſecundam: quia ex hypotheſi & vero aſſumpto ſupra ipſam ſit ſyllogiſmus in tertio primæ, ſic, omne a.c. aliquod b.a. ergo aliquod b.c. ſed hoc eſt falſum: ergo oppoſitum hypotheſis eſt verum, hoc ſcilicet, nullum b.a. Deinde ex oppoſito falſæ concluſionis & vero aſſumpto prius ſyllogizatur oſtenſiuè propoſitum in ſecundo ſecundæ, ſic, omne a.c. nullum b.c. ergo nullum b.a.

Sit enim oſtenſum a. nulli b. ineſſe aut a. non omni b. ineſſe: prima enim eſt vniuerſalis negatiua quæ concluditur in ſecundo primæ, non omni autem concluditur in quarto primæ: & ſit horum quodcunque oſtenſum per primam figuram: ergo hypotheſis ſumens oppoſitum eius quod oſtenſum eſt, erat alicui b. ineſſe a. quod eſt oppoſitum ad nulli. c. autem ſumebatur omni a. ineſſe pro manifeſtè vero, & ſumebatur nulli ineſſe b. ſic enim fiebat ſyllogiſmus, & ſequebatur impoſſibile: ex tali autem terminorum diſpoſitione fiebat media figura hoc modo, ſi c. a. quidem omni ineſt, & a. nulli ineſt b. & manifeſtum eſt, quòd concluditur ex his quoniam nulli b. ineſt a. in ſecundo ſecundæ, ſic, omne a.c. nullum b.c. ergo nullum b.a. Et attende, quòd ſyllogiſmus ad impoſſibile ſemper fit ex hypotheſi oppoſitæ concluſionis & vero aſſumpto, & concludit manifeſtè falſum. Syllogiſmus autem oſtenſiuus ad eandem concluſionem ſemper fit ex eodem vero aſſumpto & oppoſito falſæ concluſionis: & iſtæ tres propoſitiones ſunt materia horum duorum ſyllogiſmorum. *Sit enim oſtentum a. nulli, &c.*

Oſtendamus etiam qualiter particularis negatiua oſtenſa per impoſſibile in prima, oſtenſiuè ſyllogizatur per ſecundam. Similiter enim ſicut diximus de nulli ſyllogizato in prima per impoſſibile, dicimus de non omni vel alicui non oſtenſo in prima per impoſſibile: nam huius oppoſitum quod eſt hypotheſis data, eſt omni ineſſe, ſicut eius quod eſt non omne b. eſſe a. vel aliquod b. non eſſe a. oppoſitum quod ſumit hypotheſis, eſt omne b. eſſe a. c. autem medium ſumebatur pro manifeſtè vero. a. quidem omni ineſſe b. in maiori. b. autem non omni ineſſe c. in minori. Et hoc patet ſic: quia ſumpta hypotheſis contradictione, & accepto vero extrinſecus ſupra hypotheſim fiet ſyllogiſmus ad impoſſibile per primam primæ, ſic, omne a. c. omne c. a. ergo omne b.c. quod eſt manifeſtè falſum. Deinde ex oppoſito concluſionis & vero aſſumpto oſtenditur propoſitum in quarto ſecundæ, ſic, omne a.c. quoddam b. non eſt c. ergo quoddam b. non eſt a. Si autem verum extrinſecus ſumatur ſupra hypotheſim negatiuam, fiet ſyllogiſmus ad impoſſibile in ſecundo primæ, & ſyllogiſmus oſtenſiuus in tertio ſecundæ ad eandem concluſionem. Similiter autem fit oſtenſio per impoſſibile in prima, & oſtenſiuè in ſecunda, ſi maior propoſitio quæ eſt a. c. ſit priuatiua, ſicut in ſecundo & quarto primæ: ſic enim ſumendo oppoſitum concluſionis ſyllogiſmi per impoſſibile, & verum prius aſſumptum, fit media figura. *Similiter autem & ſi a. non omni b. &c.*

Rurſum particularis affirmatiua per impoſſibile oſtenſa in prima, oſtenſiuè ſyllogizatur in tertia. De vniuerſali enim affirmatiua non dicimus: quia non oſtenditur per impoſſibile in prima. Sit enim oſtenſum per impoſſibile in prima alicui b. ineſſe a. tunc hypotheſis contradictoria erit nulli b. ineſſe a. b. autem ſumebatur *Rurſum ſit oſtenſum alicui, &c. Remouet dubium.*

ſumebatur omni c. ineſſe (hoc eſt verum extrinſecus ſumptum) & a. ſumebatur omni vel alicui c. ineſſe: ſic enim & non aliter ſequebatur impoſſibile. Hæc autem terminorum diſpoſitio facit poſtremam figuram:& manifeſtum eſt ex his, quod ſequitur a. alicui b. ineſſe, ſiue quod aliquod b. eſt a. Similiter autem fit quando ponitur alicui c. ineſſe b. vel alicui b. ineſſe a. hoc autem ſic patet:quia ad oſtenſionem particularis affirmatiuæ per impoſſibile concluſæ in prima figura,ſumpta contradictoria, & aſſumpto vero extra ſub hypotheſi affirmatiua & vniuerſali, erit ſyllogiſmus ad impoſſibile in ſecundo primæ ſic, nullum b.eſt a. omne c. eſt b. ergo nullum c. eſt a. ſed hoc falſum. Ex oppoſito autem concluſionis & eodem vero ſyllogizatur oſtenſiuè oppoſitum maioris in tertio modo tertiæ figuræ ſic, aliquod c. eſt a. omne c. eſt b. ergo aliquod b.eſt a. Si autem verum acceptum ſub hypotheſi ſit particulare affirmatiuum, erit ſyllogiſmus ad impoſſibile in quarto primæ, & oſtenſiuus in quarto tertiæ, ſicut cuilibet per ſe patere poteſt:ſi enim tam a. quam b.inſit c.ſubiecto vniuerſaliter, ſequitur per primum tertiæ, quòd a. inſit alicui b. ſimiliter ſi alterum inſit c.vniuerſaliter, & reliquum particulariter, ſequitur idem per tertium vel quartum eiuſdem tertiæ figuræ.

Oſtenſum eſt igitur, quòd quando impoſſibile ſyllogizatum eſt in prima figura,quod verum oſtenſiuè ſyllogizatur in media, aut in poſtrema:priuatiuum quidem in media,prædicatiuum autem in poſtrema.Oſtendamus ergo ſecundam propoſitionem in ſuperioribus ſuppoſitam, hanc ſcilicet, quòd quando in media figura fit ſyllogiſmus ad impoſſibile, verum erit oſtenſiuè oſtenſum in prima in affirmatiuis propoſitionibus. Oſtendamus autem primo in vniuerſali affirmatiua quæ per impoſſibile oſtenditur in ſecunda figura.

Rurſum in media figura, &c. Rurſum enim ſit per impoſſibile probatum in media figura a.omni b.ineſſe,ſiue quòd omne b. eſt a.ergo contradictoria per hypotheſim ſumpta ſit a. non omni b. ineſſe, vel alicui b. non ineſſe a. ſed ſumptum verum manifeſtum in altera propoſitione eſt a. omni c.ineſſe, & c. ineſſe omni b. ſic enim ſequitur impoſſibile. Hæc autem diſpoſitio terminorum facit primam figuram, ſi a. omni ineſt c.& c.omni ineſt b. ſic, Omne c. a. omne b.c. ergo omne b.a.

Similiter autem & ſi alicui. Similiter ſe habet quoad mutationem figuræ, & ſi alicui b. oſtenſum ſit ineſſe a. tunc enim hypotheſis contradictoria erit nulli b. ineſſe a. ſumptum autem eſt in præcedenti ſyllogiſmo a. omni c. ineſſe, & c. alicui b.ſicut fit ſyllogiſmus in tertio primæ concludens particularem affirmatiuam: ſi enim hypotheſis ſit minor in ſyllogiſmo ad impoſſibile quo oſtenditur vniuerſalis affirmatiua in ſecunda, erit ſyllogiſmus ad impoſſibile in ſecundo ſecundæ: ex oppoſito autem falſæ concluſionis & eodem vero erit ſyllogiſmus oſtenſiuus in tertio primæ. Idem autem eſt in concluſionibus negatiuis. Si enim priuatiuus fiat ſyllogiſmus ad impoſſibile in vniuerſali negatiua:tunc hypotheſis contradictorij ſumpta erit a. alicui b. ineſſe: hoc enim contradictorium eſt ad nulli: ſumptum autem verum in ſyllogiſmo eſt nulli c. ineſſe a. & omni b. ineſſe c. Ex hac autem diſpoſitione fit prima figura.

Et ſi non vniuerſalis ſit ſyllogiſmus. Et in particulari negatiua ſimiliter eſt. Si enim non vniuerſalis ſit ſyllogiſmus ad impoſſibile in ſecunda figura, ſed per impoſſibile ſit oſtenſum a. alicui b. non ineſſe: nam tunc erit contradictoria hypotheſis omni b.ineſſe a. ſumptæ autem propoſitiones manifeſtæ veræ ſunt a. nulli b. ineſſe, & c. ineſſe alicui b. tali enim diſpoſitione terminorum fit prima figura:ex hypotheſi enim (quæ eſt oppoſitum particularis affirmatiuæ negatum) & vero negato aſſumpto pro maiori ſyllogizatur falſum in tertio ſecundæ: ex oppoſito autem falſæ concluſionis,& eodem vero ſyllogizatur oſtenſiuè verum intentum per quartum primæ:& hoc facile patet formando ſyllogiſmos in terminis a. b. c.

Tertia autem propoſitio ſuperius propoſita eſt, quòd quando in poſtrema figura fit ſyllogiſmus ad impoſſibile,quod verum eſt ſyllogizatur oſtenſiuè in prima & in media:affirmatiua quidem in prima,priuatiua autem in media. Oſtendamus autem primo, quòd affirmatiua per impoſſibile demonſtrata in tertia,oſtenſiuè ſyllogizatur in prima.

Rurſum in tertia figura oſtenſum ſit,&c. Rurſus enim incipientes dicimus, quòd in tertia figura per impoſſibile oſtenſum ſit a. omni b. ineſſe, ſiue quòd omne b. ſit a. ad hoc ergo per impoſſibile concludendum hypotheſis quidem fuit non omni b. ineſſe a. ſumptum autem verum adiunctum hypotheſi fuit c.ineſſe omni b. & a. ineſſe omni c. ſic enim ſequebatur impoſſibile quod dictum eſt. Talis autem terminorum diſpoſitio eſt prima figura:ex hypotheſi enim & vero aſſumpto ſupra ſubiectum hypotheſis ſyllogizatur falſum in quinto tertiæ. Ex oppoſito autem falſæ concluſionis & eodem vero oſtenditur propoſitum in tertio primæ.

Attendendum eſt autem hic, quòd hucuſque nos exponendo tres ſupra inductas propoſitiones ſecundum ſententiam Ariſt. in prioribus (quæ tres propoſitiones præmiſſæ ſunt duorum ſyllogiſmorum)ſemper poſuimus primò hypotheſim, ſecundò verum aſſumptum,& tertiò oppoſitum concluſionis falſæ. Deinceps autem mutato ordine, primo ponemus hypotheſim, ſecundo oppoſitum concluſionis falſæ, & tertio verum aſſumptum.

Similiter autem & ſi in aliquo ſit demonſtratio,&c. Similiter autem in tertia figura eſt in particulari affirmatiua oſtenſa per impoſſibile, ſicut ſi in aliquo particulari ſit demonſtratio per impoſſibile in tertia figura: quia ex oppoſito eius & vero aſſumpto concluditur falſum in ſexto tertiæ: ex oppoſito autem illius falſi & eodem vero oſtenditur propoſitum in tertio primæ: nam hypotheſis contradictorij ad particulare affirmatiuum fuit (nulli b. ineſſe a.) ſumptum autem in ſyllogiſmo erat (c.alicui b. ineſſe, & a. ineſſe omni c.) & hæc diſpoſitio facit primam figuram.

Si autem priuatiuus ſit ſyllogiſmus,&c. Similiter oſtenditur, quòd negatiua oſtenſa per impoſſibile in tertia, oſtenſiue ſyllogizatur in ſecunda:& hoc primo oſtenditur in vniuerſali negatiua. Si enim priuatiuus ſit ſyllogiſmus ad impoſſibile oſtendens vniuerſalem negatiuam,

gatiuam. Si enim oſtenſa ſit vniuerſalis negatiua per impoſſibile, ſicut nulli b. ineſſe a. hypotheſis contradictorij erit a. alicui b. ineſſe, ſiue quod aliquod b. eſt a. ſumptum autem in ſyllogiſmo eſt in maiori, quòd nulli a. ineſt c. & quod c. ineſt omni b. Hæc autẽ diſpoſitio facit mediam ſiue ſecundam figuram: ſumpta enim contradictoria vniuerſali negatiuæ cum vero extrinſecus poſita pro maiore propoſitione erit ſyllogiſmus falſi in quarto tertiæ, ſic, omne b. eſt c. aliquod b. eſt a. ergo aliquod a. eſt c. Sed hoc falſum. Ex oppoſito autem huius concluſionis falſæ & vero aſſumpto oſtenſiuè ſyllogizatur propoſitum in primo ſecundæ, ſic, nullum a. eſt c. omne b. c. ergo nullum b. a.

Similiter autem & ſi non vniuerſaliter, &c. Similiter autem eſt in particulari negatiua quando non eſt vniuerſalis demonſtratio quæ eſt ad impoſſibile in tertia: nam hypotheſis contradicens particulari negatiuæ huic (quoddam b. non eſt a.) erit hæc (omne b. eſſe a.) ſumptum verum in ſyllogiſmo eſt c. quidem nulli ineſſe a. b. autem alicui ineſſe c. hoc eſt, quòd aliquod c. ſit b. ſic enim ſyllogizatur falſum in tertio tertię, ſic, aliquod b. eſt c. omne b. a. ergo aliquod a. c. Quod falſum eſt. Deinde ex oppoſito iſtius falſæ concluſionis & eodem vero ſyllogizatur propoſitum in tertio ſecundæ, ſic, nullum a. c. aliquod b. c. ergo aliquod b. non eſt a. Hæc enim eſt media figura.

Manifeſtum ergo, quoniam per eoſdem, &c. Manifeſtum eſt ergo ex his quæ dicta ſunt de tribus propoſitionibus inductis, quoniam per eoſdem terminos eſt demonſtrare omnem concluſionem ſiue propoſitionem & oſtenſiuè & per impoſſibile. Similiter autem erit cum fiunt ſyllogiſmi oſtenſiui. Hos enim erit ad impoſſibile deducere in ſumptis eiſdem terminis quando ſumpta fuerit propoſitio oppoſita concluſioni cũ vero aſſumpto. Cuius cauſa eſt, quòd iidem & ſimiles fiunt ſyllogiſmi qui ſunt per impoſſibile, his qui ſunt ſyllogiſmi per conuerſionem ſiue cõuerſiui, de quibus in antehabitis dictum eſt: propter quod ſtatim per conuerſionem habemus etiam figuras per quas vnumquodque concluſorum ad impoſſibile & oſtenſiuè erit demonſtrare.

Palam ergo, quoniam, &c. Palam eſt igitur, quoniam omnis propoſitio oſtenditur per vtroſque modos, per impoſſibile ſcilicet, & oſtenſiue: & non contingit alterum iſtorum ſeparari ab altero, quamuis ambo ſyllogiſmi non in eadem fiant figura.

TRACTATVS V.

De ſyllogiſmo ex oppoſitis, qui eſt ſyllogiſmus ex incompoſſibilibus, cum omnes prahabiti ſyllogiſmi ſint ex propoſitionibus compoſſibilibus.

CAPVT I.

Quot ſunt genera oppoſitionum, & quod in prima figura non ſit ſyllogiſmus ex oppoſitis.

In qua autem figura, &c. IN qua autem figura contingit ex oppoſitis propoſitionibus ſyllogizare, & in qua non contingit, poſt hæc eſt dicendum: eò quod iam determinatum eſt de ſyllogiſmis in quibus poteſt ex non oppoſitis, ſed compoſſibilibus propoſitionibus ſyllogizari. Hoc autem qualiter & ex qualibus & in qua figura fiat huiuſmodi ſyllogiſmus, ſic erit manifeſtum, vt ſtatim dicetur.

Oppoſitio duplex, ſecundum rem, & ſecundum locutionem. Dico autem diſtinguendo oppoſitas propoſitiones, alias eſſe ſecundum rem, & alias ſecundum locutionem. Secundum rem quidem oppoſitæ ſunt quæ à ſeinuicem remouentur, ita quod ſimul non poſſunt. Secundum locutionem autem dico oppoſitas quæ quamuis ſecundum rem ſimul eſſe poſſunt in eſſe, tamen in ſermone differunt per affirmationem & negationem. Et hoc modo loquendo, quatuor ſunt modi oppoſitionum: ſic enim omni ineſſe, & nulli ineſſe opponuntur vt contrariæ propoſitiones. Secunda oppoſitio eſt eius quod eſt omni ineſſe, & non omni ineſſe: & hæc eſt oppoſitio contradictionis. Et ſecundum locutionem in modo ſignificandi differt ab illa alicui ineſſe, & nulli ineſſe, quamuis ſecundum rem & æquipollentiam ad idem referatur genus oppoſitionis. Quartum ſecundum locutionem genus oppoſitionis eſt alicui & non alicui ineſſe: quod facit genus oppoſitionis quod ſubcontrarietas vocatur: quod tamen ſecundum rem non eſt ſpecies oppoſitionis, quia ſubcontraria ſimul ſtant in eſſe & vero. Contraria autem quæ ſunt falſa, in nullo ſtant ſimul: quia in falſo ſimul eſſe, eſt in nullo ſimul eſſe: quia falſum non eſt. Secundum veritatem igitur (ſi modus locutionis ad rem referatur) tria ſunt genera oppoſitarum propoſitionum quæ ſimul ſtare non poſſunt: nam alicui ineſſe & non alicui ineſſe cum ſint ſubcontraria, & ſimul in vero & in eſſe ſtare poſſunt, ſecundum modum vero loquendi, quo propoſitio affirmatiua opponitur in modo loquendi negatiuæ, opponuntur ſolum & non ſecundum rem.

Modi oppoſitionum ſecundum vocem ſunt quatuor.

Subcontraria non ſunt oppoſita re, ſed voce tantum.

Remouet dubium. Nos autem non facimus mentionem de priuatiuè oppoſitis, & de relatiue oppoſitis: quia illa genera oppoſitionis ſunt in incomplexis

plexis, ex quibus non poteſt fieri ſyllogiſmus. Hæc autem tria genera oppoſitionis oppoſitas & incompoſſibiles faciunt propoſitiones, quarũ ordine in figura & modo fit ſyllogiſmus ſpecialem in concludendo habens poteſtatem.

Quæ ſint contrariæ propoſitiones & quæ contradictoriæ.

Harum autem trium oppoſitionum illas quæ ſunt ambæ vniuerſales & opponuntur per affirmationem & negationem, dicimus eſſe contrarias: eò quod materialem habent oppoſitionem: ſicut cum dicimus vniuerſaliter affirmando omnem diſciplinam eſſe ſtudioſam, & vniuerſaliter negando nullam diſciplinam eſſe ſtudioſam. Alias autem duas oppoſitiones (quæ formaliter opponuntur) dicimus eſſe ſimpliciter oppoſitas, quod eſt contradictoriè opponi, vt omni & non omni, & alicui & nulli. Sic igitur ſatis dictum eſt de oppoſitione propoſitionum incompoſſibilium ex quibus fit ſyllogiſmus. Qualiter autem fiat per tres figuras, ſic intelligendum eſt.

Ergo in prima quidem figura, &c.

Dicimus igitur, quòd in prima figura propter ordinem medij & extremorum (quorum nihil vt ſubiectum vel prædicatum ad idem ordinatur, cum oppoſita ſemper velint eſſe circa idem) non poteſt fieri ſyllogiſmus ex oppoſitis contrariè vel contradictoriè in prima figura. Hoc autem patet: quia ſi eſſet in prima figura talis ſyllogiſmus: aut eſſet affirmatiuus, aut negatiuus. Affirmatiuus autem in prima figura eſſe non poteſt: quia in affirmatiuo ſyllogiſmo vtraſque præmiſſas oportet eſſe affirmatiuas: ſed oppoſitæ propoſitiones (ſecundum omnem modum oppoſitionis prædeterminatum) ſunt oppoſitæ vt affirmatio & negatio: quia ſemper vna eſt affirmatiua, & altera negatiua. Ex talibus igitur non poteſt fieri ſyllogiſmus affirmatiuus. Priuatiuus autem ſimiliter ex oppoſitis propoſitionibus in prima figura eſſe non poteſt: quia oppoſitio propoſitionum eſt quando idem prædicatum de eodem ſubiecto affirmatur & negatur: oppoſitæ enim propoſitiones idem prædicatum de eodem ſubiecto & prædicant & denegant. In prima autem figura medium non dicitur de vtriſque extremis vt idem: ſed de altero quidem extremo in priuatiuo ſyllogiſmo negatur, & idem de alio extremo prædicatur in affirmatiua propoſitione: idem autem de vno prædicari & de altero negari non ſunt oppoſita, neque incompoſſibilia. Patet igitur, quòd in prima figura non poteſt eſſe ſyllogiſmus ex oppoſitis.

Dubitatio.

Si autem quis quærat, Propter quam cauſam ſyllogiſmus negatiuus ex oppoſitis non poteſt eſſe in prima figura, cum prima figura ſit origo figurarum ad quam reducitur omnis ſyllogiſmus: & ita videatur, quòd ſi non fit in prima figura, nec in aliis fieri poteſt. Adhuc autem ſi ſyllogiſmus ex oppoſitis fiat in primo ſecundæ, conuerſa maiore propoſitione erit ſyllogiſmus in ſecundo primæ: & adhuc erunt propoſitiones oppoſitæ. Adhuc autem ſic ſyllogizando, nullum riſibile eſt homo: omnis homo eſt riſibile: ergo nullus homo eſt homo: erunt præmiſſæ incompoſſibiles & oppoſitæ: & ſic videtur, quòd poſſit ex oppoſitis ſyllogizari in prima figura.

Solutio.

Dicendum autem ad hæc, quod oppoſitio dupliciter poteſt conſiderari: habet enim in ſe duo, ſcilicet incompoſſibilitatem & repugnantiam. Poteſt ergo conſiderari prout comprehendit vtrumque iſtorum: & ſic poteſt ex oppoſitis ſyllogizari in prima figura: ſed hoc modo non fit hic ſermo de oppoſitis. Poteſt etiam accipi oppoſitio propriè prout conſiſtit in modo & forma propria oppoſitionis: & hoc eſt quando idem de eodem, & ſecundum idem affirmatur & negatur. Hoc autem contingit dupliciter, vt ſcilicet idem vtrobique ſubiiciatur, & ſecundum rem, & ſecundum vocem: vel idem ſit ſecundum rem, & non ſecundum vocem. Primo modo ſunt oppoſita per ſe. Secundo autem ſunt oppoſita ſecundum accidens. Sic autem in ſecundo modo oppoſitionis ſe habent adinuicem ſuperius & inferius, aut è conuerſo inferius & ſuperius. Neutro autem modo ex oppoſitis fit in prima figura ſyllogiſmus.

Oppoſitio dupliciter poteſt conſiderari.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet omnes ſyllogiſmi oriantur à prima figura ſecundum figuram: tamen in hac vel illa materia propoſitionum poteſt ſyllogiſmus fieri in aliis figuris, & non in prima.

Ad ſecundum autem patet ſolutio ex dictis. Ad tertium autem dicendum, quòd contraria & oppoſita per accidens non faciunt diſpoſitionem primæ figuræ. Probatur: quia relatio duorum prædicatorum ad vnum ſubiectum (ſi prædicata ſunt oppoſita) facit diſpoſitionem figuræ tertiæ, & vnius prædicati ad duo ſubiecta facit diſpoſitionem figuræ ſecundæ: & talis relatio duorum ad vnum facit propoſitiones oppoſitas: & hoc in prima figura eſſe non poteſt, vbi vnum refertur ad vnum vt ſubiectum, & ad alterum vt prædicatum: & hoc nullo modo faciunt propoſitiones oppoſitæ.

Obiectiones.

Sunt autem qui obiiciunt, quòd ſyllogiſmus ex oppoſitis non ſit ſyllogiſmus propter hoc: quia diffinitio ſyllogiſmi non videtur conuenire ſyllogiſmo ex oppoſitis: ſyllogiſmus enim eſt oratio in qua quibuſdam poſitis & conceſſis aliud euenit ex neceſſitate. Oppoſitæ autem propoſitiones à nullo ponuntur & conceduntur. Aliud etiam adducunt ad hoc quod in ſyllogiſmo ſunt tres termini ad minus, in ſyllogiſmo ex oppoſitis non ſunt niſi duo. Et ſi dicatur, quòd duo ſunt ſecundum ſubſtantiam, & tres ſecundum rationem, eadem ratione ſunt quatuor: quia ſicut multiplicatur extremum vnum & alterum ſecundum rationem, & ita etiam ſunt ſex: quia multiplicatur & medium. Adhuc ſecundum hoc ex vno poſſet fieri ſyllogiſmus, ſi vnum ſecundum rationem multiplicatur in duo, & duo in tria. Adducunt etiam, quòd non datur ars ſyllogizandi niſi ad vtilitatem alicuius Philoſophi. Syllogiſmus autem ex oppoſitis ad nullum videtur pertinere Philoſophum: nec enim ad dialecticum pertinet, quia fidem nullam facit: nec ad demonſtratorem, quod ex veris non procedit, nec ex concluſionis oppoſito ſicut demonſtratio ad impoſſibile: nec ad ſophiſticum videtur pertinere, cum ex neceſſitate concludat.

Solutio.

Ad hæc autem & huiuſmodi non eſt diffi-

Quod ſyllogiſmus ex oppoſitis ſit ſyllogiſmus.

cile reſpondere. Dicendum enim, quòd ſyllogiſmus ex oppoſitis ſyllogiſmus eſt, & eſt in ipſo poteſtas ſpecialis ſyllogizandi in figura & modo. Et quod dicitur de diffinitione ſyllogiſmi, dicendum quòd propoſitiones ſunt poſitæ in figura & modo, & ſunt conceſſæ non ſimpliciter ad acquieſcendum ei quod dicitur per propoſitiones: ſed conceſſæ ſunt ad comparationem alterius, vt ex conceſſione minoris inconuenientis oſtendatur maius inconueniens: & hæc eſt conceſſio poſitionis propter aliud non propter ſeipſum. Dicendum etiam, quòd ſunt in duabus propoſitionibus ſyllogiſmi ex oppoſitis duo termini ſecundum ſubſtantiam, & tres ſecundum rationem: ſicut enim videmus, quòd punctus continuans vnus eſt ſecundum ſubſtantiam, & duo ratione medij continuantis, ita medium in ſyllogiſmis vnum eſt ſecundum ſubſtantiam & rationem, extrema tamen diuerſa aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum rationem ad minus. Extremum enim multiplicabile eſt ſecundum rationem, medium autem non: quia medium in ratione medij ſemper manet. Et ideò iſta multiplicatio non procedit in quatuor: quia vnum extremum poteſt in duplici ratione eſſe, & hoc non conuenit medio. Nec fieri poteſt ex vnico termino ſecundum ſubſtantiam ſyllogiſmus: quia ille non haberet concluſionem diuerſam à præmiſſis in altero termino qui eſt medium. Medium autem nunquam intrat in concluſionem. Pertinet autem hic ſyllogiſmus ad dialecticum obuiando diſputanti: ſic enim intendit ex minori inconuenienti dato deducere maius inconueniens: & in hoc maxime vtitur ſyllogiſmo ex oppoſitis: quia aliquando à reſpondente conceduntur implicitè oppoſita. Pertinet autem principalius ad demonſtratorem contra cauillatorem diſputantem: quia, vt in quarto primæ philoſophiæ dicitur, concedit oppoſita: dicit enim, quòd contradictoria ſimul vera ſunt: & ex hoc conceſſo deducitur ad maius inconueniens.

Cui artifici ſit vtilis ſyllogiſmus ex oppoſitis.

Dubitatio in qua figura ſit ſyllogiſmus ex oppoſitis.

Si autem quæritur de huius ſyllogiſmi diſpoſitione, hoc eſt, in qua figura ſit: hoc enim dubium eſt: quia cum idem ſubiiciatur in ipſo in vtraque propoſitione, ſyllogiſmus videtur eſſe in tertia figura: & cum idem prædicetur in vtraque, videtur eſſe ſyllogiſmus in ſecunda figura.

Solutio.

Sed dicendum, quòd ſi conſideretur materia iſtius ſyllogiſmi antequam pertractetur ad concluſionem, indifferenter ſe habet ad ſecundam figuram, & tertiam: ſed poſtquam ad concludendum pertractata eſt & ordinata, tunc apparet in qua figura eſt: concluditur enim ſemper extremitas de extremitate: & ideò ſi concludat de ſubiecto extremitatem de extremitate eſt in tertia: ſi autem de prædicato concludat extremum de extremo, tunc erit in ſecunda figura.

CAPVT II.

Qualiter ſit ſyllogiſmus ex oppoſitis in ſecunda figura.

In media autem figura, &c.

OStendamus igitur qualiter in media figura ex oppoſitis ſit ſyllogiſmus. Dicimus igitur, quòd in media figura & ex oppoſitis contradictoriè & ex contrariis ſit ſyllogiſmus: & hoc primo oſtendamus in ſecundo ſecundæ figuræ: quia in illo magis eſt manifeſtum. Sit enim bonum ſiue ſtudioſum in quo eſt a. ſignum: diſciplina autem ſit in quo eſt b. & in quo eſt c. quia in ſyllogiſmo ex oppoſitis neceſſe eſt vnum terminum bis ſumi ſecundum rationem. Si ergo aliquis in maiori propoſitione ſumpſit nullam diſciplinam eſſe ſtudioſam: tunc a. ineſt omni b. in maiori, & ineſt nulli c. in minori: propter quod concluditur quod b. nulli c. ineſt, ſic, omnis diſciplina eſt ſtudioſa: nulla diſciplina ſtudioſa: ergo nulla diſciplina eſt diſciplina. Hoc idem oſtenditur in oppoſitis per accidens: quæ autem ſint oppoſita per accidens in anteriori capitulo dictum eſt.

Similiter autem & ſi omnem, &c.

Similiter enim ſit ſyllogiſmus in ſecundo ſecundæ, ſi in maiori propoſitione aliquis ſumpſit omnem diſciplinam eſſe ſtudioſam, & in minori ſumpſit medicinam eſſe diſciplinam non ſtudioſam. In tali enim terminorum diſpoſitione a. quidem ineſt omni b. ita quod omne b. eſt a. quia omnis diſciplina ſtudioſa. Idem autem a. nulli inerit c. quia nulla medicina ſtudioſa: cum tamen ſit diſciplina: & ideò ſequitur quandam diſciplinam non eſſe diſciplinam: formatur enim ſic ſyllogiſmus, omnis diſciplina ſtudioſa: nulla medicina ſtudioſa: ergo nulla medicina eſt diſciplina. Ex hoc autem per quartum primæ ſequitur, quòd cum aliqua diſciplina ſit medicina, aliqua diſciplina non eſt diſciplina.

Et ſi a. c. quidem omni b. autem nulli, &c.

Hoc autem modo oſtenditur etiam, quòd ſyllogizatur ex oppoſitis in primo ſecundæ, & hoc in contrariis ſecundum accidens oſtenditur, ſic. Si enim aliquis accipit a. quidem omni ineſſe c. in minori propoſitione, & ſumatur idem a. nulli b. ineſſe in maiori propoſitione, & ſit (ſicut prius poſitum eſt) b. diſciplina. c. autem ſit medicina. a. vero ſit opinio: ſic enim nullam diſciplinam eſſe opinionem ſumens in maiori propoſitione ſumpſit in minori quandam diſciplinam eſſe opinionem: & formatur ſic ſyllogiſmus in primo ſecundæ, nulla diſciplina eſt opinio: omnis medicina eſt opinio: ergo nulla medicina eſt diſciplina. Ex hoc autem (cum aliqua medicina ſit diſciplina) ſequitur quòd aliqua diſciplina non ſit diſciplina. Hic autem modus nunc dictus differt à prius dicto in terminorum conuerſione ad oppoſitas qualitates: quia prius dictus minorem habuit negatiuam & maiorem affirmatiuam, iſte autem è conuerſo minorem habet affirmatiuam & maiorem negatiuam: prior enim ſyllogiſmus habuit affirmatiuum ad b. maiorem extremitatem: nunc autem

autem ſecundo poſitus, habet affirmatiuum ad c. minorem extremitatem.

Et ſi ſit non vniuerſalis, &c.

Similiter autem ex oppoſitis propoſitionibus fit ſyllogiſmus in particularibus, quando non ſunt ambæ propoſitiones vniuerſales, ſed altera particularis. Hoc autem per ſe cuilibet patere poteſt, & in tertio ſecundæ & in quarto, ſi ſumantur oppoſitæ propoſitiones, vna vniuerſalis, & altera particularis. Semper enim medium eſt in ſecunda figura, quod ab altero quidem extremo negatiuè dicitur, ſiue remouetur, de altero verò extremo dicitur affirmatiue: propter quod contingit oppoſita de ſe concludi: verum hoc non contingit ſemper & omni modo ſiue quocunque modo ſumptis oppoſitis, ſed hoc modo tantum & non aliter, ſi ſic ſe habent oppoſita quæ ſunt ſub medio, vt vel eadem ſint re & nomine, & tunc fit ſyllogiſmus ex oppoſitis per ſe: vel quod ſint ſe habentia vt totum & pars, ſiue vt ſuperius & inferius, & tunc fit ſyllogiſmus ex oppoſitis per accidens. Aliter autem ſumptis quæ ſunt ſub medio eſt impoſſibile fieri ſyllogiſmum ex oppoſitis: quia non erunt propoſitiones in ſyllogiſmo vllo modo, aliter ſumptæ contrariæ, vel oppoſitæ. Oportet autem in ſyllogiſmo ex oppoſitis, aut eſſe contrarias, aut oppoſitas.

CAPVT III.

Qualiter fit ſyllogiſmus ex oppoſitis in tertia figura.

In tertia quidem figura affirmatiuus, &c.

IN tertia verò figura affirmatiuus quidem ſyllogiſmus nullo modo erit ex oppoſitis propoſitionibus, propter prædictam cauſam in prima figura: quia ſcilicet in affirmatiuo ſyllogiſmo, oportet ambas eſſe affirmatiuas: in oppoſitis autem propoſitionibus altera ſemper eſt negatiua. Negatiuus autem ſyllogiſmus ex oppoſitis erit in tertia figura tam in vniuerſalibus ſyllogiſmis, ſicut in ſecundo tertiæ, quam in non vniuerſalibus ſicut in quinto & ſexto. In vniuerſali autem ſyllogiſmo, ſecundo ſcilicet tertiæ. Sit enim diſciplina in quo b. pro maiori extremitate, & in quo eſt c. pro minori extremitate: medicina autem ſit in quo eſt a. & ſit medium. Si ergo ſumatur in maiori omnem medicinam eſſe diſciplinam, & nullam medicinam eſſe diſciplinam, ita quod vniuerſalis negatiua ſit maior, & vniuerſalis affirmatiua ſit minor: tunc qui ſic ſyllogizat, ſumpſit b. ineſſe omni a. in minori, & ſumpſit c. nulli a. ineſſe in maiori: quare ſequitur, quòd quædam diſciplina non eſt diſciplina, ſic, nulla medicina eſt diſciplina: omnis medicina eſt diſciplina: ergo diſciplina non eſt diſciplina.

Similiter autem & ſi non vniuerſaliter, &c.

Similiter autem eſt in particularibus ſyllogiſmis, ſi non vniuerſalis accipiatur b. a. maior propoſitio ſicut fit in ſexto tertiæ. Nam ſi eſt quædam medicina diſciplina in minori propoſitione, & rurſum nulla medicina diſciplina in maiori propoſitione, accidit in concluſione diſciplinam quandam non eſſe diſciplinam per ſextum tertiæ, ſic, nulla medicina eſt diſciplina: aliqua medicina eſt diſciplina: ergo aliqua diſciplina non eſt diſciplina.

Sunt autem vniuerſalibus quidem, &c.

Idem autem eſt in quinto. In hoc autem eſt differentia ad ſyllogiſmum vniuerſalem, quod terminis in vtraque propoſitione vniuerſaliter ſumptis propoſitiones ſunt contrariæ. Si autem particularis ſit altera propoſitionum, ſunt oppoſitæ per contradictionem. Hoc enim obſeruandum eſt, quòd in tota generatione ſyllogiſmorum ex oppoſitis vniuerſales ſyllogiſmi fiunt ex contrariis propoſitionibus: particulares autem ſyllogiſmi fiunt ex oppoſitis contradictoriè.

Oportet autem ſcire, &c.

Secundo etiam notandum, quòd oportet ſcire, quoniam contingit quædam ſic oppoſita ſumere, ſecundum quod prius determinatam eſt in capitulo præcedenti: quia ſecundum alia genera oppoſitionum non fit ſyllogiſmus ex oppoſitis, niſi ſecundum contrarietatem vel ſecundum contradictionem: ex quibus eſt inferre ex vno oppoſitorum conceſſo reliquum per concluſionem per ſyllogiſmum, vel per præter neceſſarias propoſitiones: ſicut ſi dicamus omnem diſciplinam eſſe ſtudioſam, & rurſus in altera propoſitione nullam diſciplinam eſſe ſtudioſam, aut in particularibus ſyllogiſmis omnem diſciplinam eſſe ſtudioſam, & in alia propoſitione aliquam diſcipl nam eſſe non ſtudioſam: quod non ſolet latere aliquem, quia oppoſitiones illæ non latent cum maximè opponantur: non enim ſemper per eundem ſyllogiſmum ſumitur oppoſitum, ſed etiam per alias interrogationes erit ſumere oppoſitum, quæ ſunt præterneceſſariæ propoſitiones, quemadmodum in topicis dictum eſt.

Quoniam affirmationum oppoſitiones, &c.

Ad multiplicationem autem ſyllogiſmorum ex oppoſitis notandum eſt, quoniam cum ſint tres affirmationum ſiue affirmatiuarum propoſitionum oppoſitiones negatiuæ ſiue modi oppoſitionum: quia ad omni opponitur nulli contrariè, & ad omni opponitur non omni, & ad alicui opponitur nulli contradictoriè, ſexies ſiue ſex modis accidit ſumere oppoſita: quia tribus modis affirmatio erit maior & negatio minor, & tribus modis erit è conuerſo, ſcilicet aut omni & nulli, aut omni & non omni, aut alicui & nulli: & contingit hoc conuerti in terminis in minorem & maiorem, vt a. ineſt omni b. affirmatiua poſita in maiori, & nulli c. negatiua poſita in minori: aut è conuerſo a. nulli c. negatiua in minori, aut huic quidem omni in vna propoſitione, illi verò non omni in altera propoſitione: & rurſus hoc conuertitur ſecundum tranſpoſitionem propoſitionum & terminorum. Similiter fit in tertia figura ſicut in ſecunda: propter quod ex dictis iam manifeſtum eſt quoties ſiue quot modis, & in quibus figuris fit ſyllogiſmus ſiue contingit fieri ſyllogiſmum per oppoſitas propoſitiones.

Obiectio.

Poſſet tamen aliquis dubitare de hoc quod dictum eſt, quòd ſex ſunt combinationes ſiue coniugationes in ſecunda, & ſex in tertia: quia hoc videtur falſum: quia non fit ſyllogiſmus in ſecunda figura maiore exiſtente particulari, nec in tertia fit ſyllogiſmus minore exi-

Solutio. ſtente negatiua. Ad quod quidem dicendum, quòd ſex ſunt coniugationes ſyllogiſmi ex oppoſitis, ſicut dictum eſt: ſed quædam earum ſunt inutiles, & quædam vtiles ſunt.

Dubitatio. Si autem quæritur de numero coniugationum inutilium in ſecunda figura & tertia. *Solutio.* Dicendum, quòd omni ineſſe & nulli ineſſe faciunt duas coniugationes. Aut enim maior eſt negatiua, & minor affirmatiua, & eſt primus modus ſecundæ: aut è conuerſo, & eſt modus ſecundus ſecundæ figuræ. Iterum cum omni ineſſe & non omni ineſſe faciunt duas. Aut enim maior eſt vniuerſalis & minor particularis, & tunc eſt quartus ſecundæ: aut è conuerſo, & eſt inutilis coniugatio in ſecunda figura. Adhuc nulli ineſſe & alicui ineſſe faciunt duas, quarum vna facit tertium ſecundæ quæ habet maiorem vniuerſalem negatiuam & minorem particularem affirmatiuam. Illa autem quæ eſt è conuerſo, inutilis eſt. Et ſic in ſecunda figura ſunt quatuor ſyllogiſmi ex oppoſitis. In tertia autem etiam ſunt ſex coniugationes, ſed tantum tres vtiles, ſcilicet quæ habent minorem affirmatiuam. Et hoc modo in vniuerſo ſunt niſi ſeptem ſyllogiſmi ex oppoſitis.

Manifeſtum etiam, quoniam, &c. Differt autem ſyllogiſmus ex oppoſitis ab illo qui eſt ex falſis: quia in ſyllogiſmo qui eſt ex falſis, contingit verum ſyllogizare, quemadmodum in antehabitis dictum eſt prius. In ſyllogiſmo autem ex oppoſitis nunquam contingit verum ſyllogizare, ſed ſemper falſum: ſemper enim fit ſyllogiſmus in concluſione contrarius rei, hoc eſt, contrarius illi modo ſecundum quem ſe habet res: vt ſi eſt bonum ſecundum rem, per ſyllogiſmum oſtenditur eſſe non bonum: aut ſi eſt animal, oſtenditur eſſe non animal: eò quod ex oppoſitis contradictoriè eſt ſyllogiſmus, quæ vera ſimul eſſe non poſſunt: & in ſyllogiſmo ex oppoſitis termini ſubiecti ſiue poſiti pro extremitatibus: aut idem ſunt, aut vnus ſe habet ad alium vt totum, & alius ad iſtum vt pars: quæ ſecundum rem à ſeinuicem remoueri non poſſunt: & ideò falſum eſt quod concluditur, quòd vnus ab alio remoueatur. *Remouet dubium.* Conuenientiam autem inter hos ſyllogiſmos, ex falſis ſcilicet, & ex oppoſitis aſſignare non oportet: quia multum conueniunt, & conuenientia eorum eſt manifeſta.

Palã etiam in paralogiſmis, &c. Palam etiam eſt ex omnibus quæ dicta ſunt, quoniam in talibus paralogiſmis (qui ſunt ſyllogiſmi ex oppoſitis) nihil prohibet fieri hypotheſim contradictionis: quia nihil prohibet, quòd reſpondens concedendo oppoſita implicitè vel explicitè ducatur ad maius inconueniens, ſcilicet quod idem de ſeipſo negetur, quod maximum eſt inconueniens: & per hoc ducatur ad hypotheſim quam primo conceſſit, quando conceſſit oppoſita contradictoriè: quia ex hoc conuincitur, quòd hypotheſis eſt falſa quam conceſſit. Et hoc eſt ſicut ſi ducatur ad hoc quod numerus impar non eſt impar: quia ex oppoſitis propoſitionibus quas conceſſit reſpondens, fuit ſyllogiſmus ex hypotheſi primæ contrarius, in hoc quod ad maius deduxit & euidentius inconueniens. Si ergo reſpondens ſumpſerit & conceſſerit huiuſmodi oppoſita ſimul implicitè vel explicitè, erit, ſicut dictum eſt, per maius inconueniens hypotheſis contradictio.

Oportet autem conſiderare, &c. Oportet autem conſiderare adhuc, quoniam ſic quæ ſimul ſint contraria, non eſt ſyllogizare ex ſyllogiſmo vno, vt ſcilicet ſit concluſio vnius & eiuſdem ſyllogiſmi concludens, quòd idem eſt bonum & non bonum, vel è conuerſo, aut aliud quid tale, in quo idem a ſe remoueatur, niſi ſtatim huiuſmodi in maiori propoſitione ſumatur, in qua ad maiorem extremitatem oppoſita copulentur, ſic, omne animal eſt album & non album: homo eſt animal: ergo homo eſt album & non album. Aliter autem duos ſyllogiſmos oportet eſſe, quorum vnus concludit vnum oppoſitorum, & alius concludit reliquum: ſicut ſi ſumatur & ponatur, quòd omnis diſciplina eſt opinio & non opinio: deinde aſſumere in maiori, quod medicina eſt quædam diſciplina: & fiat ſyllogiſmus in ſecundo tertiæ, ſic, nulla medicina eſt opinio: omnis medicina diſciplina: ergo aliqua diſciplina non eſt opinio. Quemadmodum fiant redargutiones ex duobus ſyllogiſmis: primo ſyllogizante vnum quod concedit reſpondens, & ſecundo ſyllogizante oppoſitum quod eſt redargutio prius conceſſi. Hi autem ſyllogiſmi paralogiſmi dicuntur: quia concludunt ex falſis, ſicut aliquando fit in ſophiſticis: & præcipuè quia tali ſyllogiſmo demonſtratur contra cauillantem principia: & quia ex propriis procedit, ex falſis falſa concludens, cum ex primis & veris concludere deberet, dicitur & eſt paralogiſmus diſciplinæ.

Quare eſſe quod contraria, &c. Patet etiam ex prædictis, quòd eſſe contraria ſiue oppoſitas propoſitiones ad ſyllogiſmum ex oppoſitis pertinentes, alio modo quam hoc modo qui dictus eſt & quemadmodum diximus, non eſt poſſibile. Hoc autem dictum eſt prius. *Quomodo ſyllogiſmus ex oppoſitis continetur ſub ſyllogiſmo ex falſis, & quomodo non.* Attendendum autem, quòd accipiendo ſyllogiſmum ex falſis communiter prout ſyllogiſmus ex falſis poteſt concludere verum vel falſum, ſiue concluſionem veram vel falſam, ſic ſub ſyllogiſmo ex falſis continetur ſyllogiſmus ex oppoſitis. Sic autem ſyllogiſmus ex falſis non eſt ſuperius determinatus. Accipiendo autem ſyllogiſmum ex falſis prout concludit verum tantum ex falſis (ſicut in præhabitis determinatum eſt de ipſo) ſic non continet ſub ſe ſyllogiſmum ex oppoſitis.

Obiectio. Adhuc autem notandum circa hoc quod dictum eſt, quòd ſyllogizantur aliquando oppoſita per ſyllogiſmum vnum, ſcilicet quando oppoſita implicantur circa vnam extremitatem: hoc enim videtur eſſe falſum: quia talis propoſitio plura habet prædicata ex quibus non fit vnum, & ideò eſt plures, & ex talibus propoſitionibus non fit ſyllogiſmus: ergo nec ſyllogiſmus vnus. *Solutio.* Ad hoc autem dicendum, quòd ex propoſitione in qua implicantur plura circa vnum (cum ſimpliciter habeat plura prædicata) poteſt fieri ſyllogiſmus vnus hoc modo vnitatis quo propoſitio eſt vna: & ſicut propoſitio reſolubilis eſt in duas, ita & talis ſyllogiſmus in duos reſolubilis eſt ſyllogiſmos.

TRACTA

TRACTATVS VI.

De peccato contra ſyllogiſmum circularem, quod eſt principij petitio.

CAPVT I.

Quid ſit diffinitiuè petitio eius quod eſt in principio, & quot modis fiat.

DETERMINATIS autem iam poteſtatibus ſyllogiſmi & modis ſyllogiſmorum ex hypotheſi, iam tractandum de peccatis quæ fiunt circa dictos modos ſyllogiſmorum qui inducti ſunt. Inter peccata autem iſta, primum eſt peccatum quod eſt petitio principij, quod accidit circa ſyllogiſmum circularem: & de hoc primum eſt determinandum. Determinemus ergo primum quid ſit, & quod modis fiat. Inueſtigando autem quid ſit accipiamus primo genus ipſius dicentes, quòd id quod eſt in principio petere & accipere, vt in genere ſit ſumere eſt (in eo quod eſt) per id quod ſumitur non demonſtrare propoſitum: vnde in genere petere quod eſt in principio eſt aliquid tale ad probandum accipere, per quod propoſita concluſio non nata eſt demonſtrari ſyllogiſticè vel oſtendi. (*In principiò autem petere, &c.*)

Hoc autem quod eſt ſic petere id quod eſt in principio, accidit multipliciter. (*Hoc autem accidit multipliciter, &c.*) Primo quidem modo, ſi tale aliquid accipitur per quod omninò propoſitum non ſyllogizatur: quia penitus idem eſt ei quod ſyllogizari debet, & non habet rationem inferendi & probandi propoſitum, vt ſi dicam, homo eſt animal, per hoc quod homo eſt animal, & hoc eſt quod idem eſt cum propoſito & nomine & re & ratione. Secundus modus eſt, ſi propoſitum ſyllogizatur per ignotiora, ita quod concluſio concluſa magis nata ſit eſſe principium ad concludendam præmiſſam, quam præmiſſa ſit ad concludendam concluſionem: vt ſi ſyllogizetur, quòd ſtellæ meridianæ (per hoc quod ſunt velocioris motus ſtellis aquilonaribus) ſunt minores ſecundum quantitatem circuli ſuper horizontem: hoc enim eſt ignotius, quam quod ſtellæ meridianæ ſunt velocioris motus per hoc quod ſunt maioris circuli, & in eodem tempore tranſeunt ſpatium maius, in quo aquilonares tranſeunt ſpatium minus. Ad idem redit ſi aliquid demonſtratur per ſimiliter ſiue æqualiter ignota, vt quando aliquid oſtenditur per hoc quod eſt idem ipſi, etſi non nomine & ratione, tamen conuertibilitate eſt idem ipſi: vt ſi homo riſibilis eſſe monſtretur per hoc quod eſt aptus natus ridere, & non per hoc quod eſt animal admiratiuum. Tertio autem modo fit hoc, ſi per poſteriora ſua aliquid demonſtretur: ſicut ſi contingat, quòd parallelas non concurrere demonſtretur per hoc quod vbique in tota poſitione æqualiter diſtant, bene demonſtratur: ſi autem è conuerſo fiat, quòd ſcilicet vbique æqualiter in tota poſitione diſtant per hoc quod eſt non concurrere, ignotum per ignotius demonſtratur. Demonſtratio enim eſt ex notioribus & prioribus: vel ſimpliciter, & hæc eſt vera demonſtratio: vel quoad nos, & hæc eſt demonſtratio quædam.

Horum autem trium ſimpliciter acceptum nihil eſt petere ea quæ ex principio ſimpliciter, quamuis petatur principium fortè quoad aliquid, hoc eſt, quamuis petatur id quod ex tali principio (quale ad demonſtrandum aſſumitur) probari ſecundum naturam non poteſt. (*Horũ ergo nullum eſt petere, &c.*) Aliam igitur diuiſionem faciendo dicamus, quòd quia quædam ſunt nata per ſeipſa cognoſci, alia verò per alia & non per ſeipſa: nam principia nata ſunt cognoſci per ſeipſa, hoc eſt, ſua propria luce conſenſum audientis in ſui inclinant conſenſum. Dignitas enim eſt, vt dicit Boëtius, quam quiſque probat auditam. Alia autem ſunt nata cognoſci per alia, & illa ſunt quæ ſunt ſub principiis, non ſicut genus ſub ſpecie, ſed ſicut principiatum & cauſatum ſub principio & cauſa, quod non niſi luce principiorum cognoſcitur & non luce propria.

Vnde prima conditio petitionis principij eſt, quando id quod non per ſe natum eſt cognoſci, conatur oſtendere ſicut ſit natum cognoſci per ſeipſum, & ad ſui oſtenſionem non aſſumit aliud quo probetur, ſed ſine probatione per alterum petit illud concedi a reſpondente ſicut ſi ſit principium: tunc petit quod eſt in principio. (*Quando quod non per ſe natum eſt, &c.*) Hoc autem dupliciter fit. Vno quidem modo in quo maximè eſt petitio principij, ſic vt ſtatim proponat idem nomine & re & ratione ad ſuiipſius probationem: quod tamen natum eſt non per ſe, ſed per aliud cognoſci, & per illud probet vel dicat ſe probare quod poſitum eſt ſine propoſitum. Secundus autem modus eſt, quo contingit petere principium tranſgredientes ad alia quæ ſunt antecedentia vel conſequentia propoſitum, & quando ſumuntur talia in illis quæ nata ſunt per illud quod propoſitum eſt, oſtendi potius quam propoſitum oſtendatur per ipſa, & ſi conetur propoſitum oſtendere per illa quæ oſtenduntur per propoſitum. Cuius

Cuius exemplum eſt ſicut ſi a. oſtendatur per b. & b. per c. c. autem natum ſit oſtendi per a. quod fuit principium,hoc eſt,à principio propoſitum: tunc enim accidit ſiue ſequitur idem per ſe oſtendi in tali probatione: quia ſi a. oſtenditur per c. c. prius eſt a. & ſi oſtenditur c. per a. a. prius eſt c. & ſic eſt prius & poſterius ſeipſo. Adhuc ſi a. per b. oſtenditur, & per c. oſtenditur b. virtus probandi (qua b. probat a.) eſt ex c. & ſi c. oſtenditur per a. virtus (qua b.& a. oſtenditur per c.) eſt ex a. & ſic virtus probandi a. eſt ex ſeipſa, ita quod a. probatur per a.

Quod faciunt qui parallelas, &c.

Quod faciunt illi in geometricis qui parallelas arbitrantur ſcribere & ex diſtantia deſcripta probare,quòd non concurrunt:parallelæ enim ex hoc quod æquidiſtantes & directè in continuum protrahuntur, non concurrunt: vnde ſiquis è conuerſo dicat parallelas ex hoc eſſe parallelas, quia non concurrunt, effectum inducit ad cauſæ probationem, qui effectus natus eſt probari per cauſam. Idem enim quod nunc dictum eſt, latet eos ipſos qui talia ſumunt quæ per principium nata ſunt oſtendi, quæ non valent demonſtrare propoſitum: eò quod poſteriora ſunt propoſito, & potius probantur per propoſitum, quam è conuerſo propoſitum per ipſa: quia non valent demonſtrare, quòd non concurrunt ſi primo non ponantur eſſe parallelæ. Propter quod ſic priora ex poſterioribus ſyllogizantibus accidit per rationem argumentationis ſingulum dicere ſic vel ſic eſſe propter hoc quod eſt ſingulum: & ſi eſt, eſt: & ſi non,non eſt: & ita ſunt ſingula probata ex ſeipſis. Et ex hoc ſequitur, quòd omnia ſint per ſe nota, quod eſt impoſſibile, quia ſic omnia eſſent principia & nihil eſſet principiatum. His ergo duobus modis petitur id quod eſt in principio: & ideò petere id quod eſt in principio, eſt idem ad probationem ſuiipſius aſſumere ſtatim nomine idem & ratione, vel ad aliud tranſgrediendo quod non probat niſi principij virtute, ſicut dictum eſt.

Si ergo aliquis dubitet, &c.

Hoc autem qualiter fiat in prima figura, primo declaremus: in prima enim figura medium eſt in toto primo & poſtremum eſt in toto medio. Oſtendamus autem qualiter in prima figura petitur principium in maiori propoſitione dicentes, quòd ſi aliquis dubitet de hac concluſione, quoniam a. ineſt c. ſiue quod c. eſt a.& ſit ſic ſyllogizata, omne b. eſt a. omne c. eſt b. ergo omne c. eſt a. Dubitet autem ſimiliter de maiori, hac ſcilicet quoniam a. ineſt b. ſiue quod omne b. eſt a. & petit ſine probatione a. ineſſe b. ſiue quod omne b. eſt a. ex tali proceſſu non eſt manifeſtum ſi petit id quod eſt in principio. Sed manifeſtum eſt, quòd in tali proceſſu nihil demonſtrauit: non enim poteſt eſſe principium demonſtrationis poſitum in ipſa demonſtratione pro maiori quod ſimiliter ſiue æqualiter eſt incertum concluſioni: quia non demonſtratur minus notum niſi per magis notum. Si autem in tali ſyllogiſmo qui eſt primus primæ figuræ b. medium ad c. minorem extremitatem ſic ſe habet, vt b. idem ſit cum c. ſubſtantia & diffinitione, aut palam ſit, quoniam conuertuntur b. & c. ſicut homo & riſibile, aut quod ineſt vnum alteri ſicut ſunt idem quæ accidente conuertibili ſunt eadem: tunc proculdubio petet quod eſt in principio: quia tunc ſicut per b. probatur a. de c. ita per c. probatur a. de b. quæ eſt maior probata per concluſionem & conuerſionem minoris, ſicut concluſio probatur per maiorem, ſic, omne c. a. omne b. c. ergo omne b. a. Monſtrabit ergo per illa (hoc eſt, concluſionem & minorem) quoniam a. ineſt b. quæ fuit maior, ſi b. & c. conuertantur: nunc autem ſi non conuertantur, hoc prohibet principij petitionem: ſed non prohibet petitionem principij modus talis terminos ſumendi. Si autem hoc faciant aliqui, quòd termini mediū & minor extremitas conuertantur: tunc fiet quod dictum eſt, petitio ſcilicet principij, & conuertent ſyllogiſmum in probationem maioris per eoſdem tres terminos ex conuerſa minoris cum concluſione ſumpta ſyllogizando maiorem: quia ſic maior probabit concluſionem, & concluſio maiorem: & ſic ſequitur in ſecundo modo petitionis principij, quòd maior probatur per maiorem.

Similiter fit petitio principij in prima figura in minori propoſitione. Similiter enim eſt (petitio principij ſcilicet) ſi ad probationem eiuſdem concluſionis qua probatur a. de c. per b. ſumpſerit minorem æquè dubiam concluſioni, ſcilicet quod ſumat b. ineſſe c. hæc enim fuit minor: & ſi ſimiliter vel æqualiter incertum b. ineſſe c. ſicut a. ineſſe c. non quidem ex hoc dicetur petere id quod eſt in principio: ſed certum eſt, quòd non demonſtratur propter cauſam quæ ante dicta eſt. Si autem idem ſit a. minor extremitas, & b. medium, aut ſint ſe habentia in eo quod conuertuntur adinuicem, aut in eo quod accidente aliquo ſequitur generaliter a. ad b. & è conuerſo: tunc propter eandem cauſam (quæ dicta eſt) petet id quod eſt in principio: quia ſcilicet ſicut per minorem probauit concluſionem, ita ex concluſione & conuerſa maioris concludet minorem: & ſic idem probatur per ſeipſum. Dictum eſt enim à nobis iam in antehabitis quid valet in ſecundo modo id quod eſt petere id quod eſt in principio: dictum eſt enim, quòd quando per ſeipſum monſtrat aliquid quod non eſt per ſe monſtrandum nec per ſe manifeſtum, eſt id quod eſt in principio petere. Si ergo id quod eſt in principio, eſt per ſeipſum monſtrare, quod non per ſe manifeſtum. Hoc autem eſt ſiue contingit non oſtendere quando ſimiliter dubia ſunt principia ſyllogiſmi, ſicut concluſio quæ monſtratur: & id per quod monſtratur, eſt idem in eo quod ipſa ſunt eadem eidem, quia conuertuntur: vel eadem medium & extrema quæ de ſeinuicem concluduntur per medium: vel in eo ſunt idem, quòd idem accidens eſt eiuſdem & eiſdem ineſſe ſumitur: tunc fiet petitio eius quod eſt in principio. Si autem in principio petere, eſt per ſeipſum monſtrare quod non per ſe monſtrandum eſt, ſed per aliud: quia non eſt per ſe manifeſtum. Hoc autem quod dictum eſt, non oſtendere contingit quando ſimiliter vel ęqualiter dubia ſunt quod oſtenditur ſiue monſtratur vt concluſio, & per quod monſtratur ſicut altera præmiſſarum

Similiter autem & ſi b. ſumpſerit, &c.

miſſarum vel ambæ. Contingit autem dupliciter, ſcilicet vel in eo quod eadem eidem conuertuntur in altera propoſitione, vel in hoc quod idem eiſdem ineſſe ſumitur, ſicut in prima figura, in qua tam maior extremitas quam medium ineſſe ponuntur minori extremitati: & hæc ſi fuerint eadem, oportet quod termini maioris conuertantur cum minori: in prima enim figura ſumitur maior extremitas ineſſe tam medio quam poſtremo: quæ ſi ſint eadem, oportet quod termini minoris conuertantur: ſic enim fit minor propoſitio ex medio & poſtremo.

In media quidem figura, & tertia, &c.

Et quod nunc dictum eſt de prima figura, commune eſt ad ſecundam & tertiam, ſi ineſſe ſumatur communiter ad hæc duo, ſcilicet ad modum quo prædicatum ineſt ſubiecto, & ad modum quo e conuerſo ſubiectum ineſt prædicato. Et ſic per hoc quod dictum eſt (in hoc quod eadem eidem, & in hoc quod idem eiſdem ineſt) intelligitur conuertibilitas terminorum, in hoc ſcilicet quod termini maioris propoſitionis conuertuntur vel minoris. Sic ergo, ſicut dictum eſt, fit petitio principij. In media autem figura & in tertia vtrinque ſiue vtroque modo contingit terminorum conuertibilitas, tam in maiori, quam in minori: & ſequitur, quòd contingit id quod eſt principio petere tam in media, quam in tertia figura. Sed in hoc eſt differentia, quòd in prædicatiuo ſyllogiſmo propter dictam conuertibilitatem contingit in prima figura & tertia, ſed in negatiua contingit in ſecunda figura. Quando autem negatiuæ ſunt propoſitiones & negatiui ſyllogiſmi, tunc petitur quod eſt in principio quando eadem remouentur ab eodem, hoc eſt, quando idem remouetur ab eiſdem. In negatiuo enim ſyllogiſmo fit petitio principij petendo negatiuam, quando alterius propoſitionis quę eſt affirmatiua, termini conuertuntur: quando enim eadem remouentur ab eodem, fit petitio principij in modo negatiuo in quo maior eſt affirmatiua, & termini eius ſunt conuertibiles, ſicut in ſecundo & quarto ſecundæ figuræ. Per hoc autem cointelligitur, quòd etiam fit petitio principij, quando ponitur idem remoueri ab eiſdem ſicut in modo negatiuo in quo minor eſt affirmatiua, & termini eius conuertibiles, ſicut in ſecundo primæ, & in primo ſecundæ: quia eadem remoueri ab eodem contingit in ſecunda figura, vbi maior eſt affirmatiua, ſi termini maioris conuertantur: ibi enim remouetur tam medium quam maior extremitas à minori extremitate: & ideò ſi conuertuntur termini maioris, oportet quod idem remoueatur ab eiſdem. Idem autem remoueri ab eiſdem contingit vbi maior eſt negatiua, ſi termini minoris (quæ affirmatiua eſt) conuertuntur: ibi enim remouetur primum tam à medio quam à minori extremitate, quæ conuertuntur ſi termini minoris conuertantur. Patet ergo, quòd non ſimiliter petuntur vtręque propoſitiones in negatiuo ſyllogiſmo: propoſitio enim negatiua poteſt peti quando termini affirmatiuæ propoſitionis conuertuntur, & eſt euidens principij petitio: ſed non ſimiliter eſt euidens petitio principij, quando petitur affirmatiua: quia termini negatiuæ non conuertuntur ſicut termini affirmatiuæ, eò quod termini negatiuæ propoſitionis habent quandam inter ſe oppoſitionem. Sic igitur fit petitio principij in prima & tertia figura.

Similiter autem & in media, &c.

Similiter autem fit petitio principij etiam in media figura in modo negatiuo, ſicut in aliis figuris: eò quod non conuertuntur termini ſecundum negatiuos ſyllogiſmos in hoc quod non conuertuntur ſicut in affirmatiuis propoſitionibus: quia, ſicut diximus, non ſimiliter fit petitio principij ſecundum vtraſque propoſitiones. Sic ergo fit petitio principij in omnibus figuris.

Eſt autem in principio petere, &c.

Petitio tamen principij (ſicut nunc determinatum eſt de ipſa) in demonſtratiuis eſt ſecundum veritatem: quia ibi & re & ratione idem petitur: quia ſic habent eſſe demonſtratiua. In dialecticis autem fit petitio principij ſecundum opinionem: quia ibi ſufficit idem eſſe ſecundum opinionem. Sic ergo fit petitio principij. Ex hoc autem patet, quòd de petitione principij aliter determinandum eſt in elenchis, & aliter in topicis, & aliter hîc in prioribus analyticis. In ſophiſticis enim determinatur vt pars principalis ſophiſticorum locorum: quia eſt vnum de principiis illius ſcientiæ. In topicis autem & hîc non tanquam intentum principaliter, ſed tanquam vitium quod cauendum eſt.

De petitione principij diuerſa intentione determinatur in diuerſis logicæ partibus.

Quomodo differunt petitio principij ſecundum veritatem & ſecundum opinionem.

Si autem quæritur, quæ ſit differentia inter petitionem principij ſecundum veritatem & ſecundum opinionem. Dicendum, quòd petitio principij ſecundum veritatem eſt, quando non per ſe notum ſecundum rem & veritatem vt per ſe notum ſumitur. Secundum opinionem autem eſt quando non per ſe notum ſecundum opinionem reſpondentis vt per ſe notum ſumitur: & quia cadit in ſyllogiſmo circulari, qui modus ratiocinandi hic determinatur, ideò hîc habet determinari, quamuis demonſtratori vt inſtrumentum pręparetur: quia à principio dictum eſt, quòd intentio finalis eſt circa diſciplinam demonſtratiuam.

CAPVT II.

De excluſione duorum quæ ſunt circa petitionem principij.

In petitione principij eſt neceſſitas illationis ſicut in aliis ſyllogiſmis.

Ex quo ſequitur, quòd non peccat contra ſyllogiſmum ſimpliciter, ſed contra ſyllogiſmum probatiuum, de quo tamen eſt conſiderandum.

Circa ea autem quæ dicta ſunt, primo quidem notandum eſt, quòd cum dicitur, quòd in petitione principij non oſtenditur propoſitum (cum tamen in petitione principij ex neceſſitate concludatur ſicut in alio ſyllogiſmo) intelligendum eſt hoc, quòd ad hoc quod oſtendatur propoſitum, oportet quod præmiſſæ natæ ſint oſtendere, & notam facere propoſitam concluſionem cum hoc quod concludunt de neceſſitate modi & figuræ: & hoc deficit in petitione principij. Adhuc autem cum dicitur non demonſtrari propoſitum quando id quod prius eſt per poſteriora oſtenditur, quod tamen ſemper con-

tingit quandò cauſa per effectum oſtenditur, intelligitur, quòd non oſtenditur ſic propoſitum ſimpliciter, ſed cui vel alicui (ſiue quoad nos) hoc modo propoſitum poteſt oſtendi. Similiter cum dicitur, quòd non fit petitio principij, quando ignotum per æquè ignotum oſtenditur, intelligitur, quòd non ex hoc fit petitio principij, ſed potius ex hoc quod idem non notum per ſe vt notum per ſe ſumitur, cui accidit æquè ignotum eſſe.

Adhuc autem notandum, quòd quamuis principia cognoſcamus inquantum terminos ſcimus: quia tamen termini ſunt ſubſtantialis cauſa materialis principiorum, ſciendo ea per terminos, ſcimus ea per ſeipſa: & ſi etiam inductione probentur, non probantur per alia quam quæ in ipſis ſunt. Boetius tamen dicit, quod de ſe nota ſunt & approbantur ab omni bene diſpoſitum habente intellectum, quamuis fortè alicui indiſpoſito per inductionem quoad ſenſum oſtendantur: nec eſt inconueniens idem eſſe notius & ignotius ſeipſo ſecundum rationes diuerſas: & hoc modo nihil prohibet principia in ſuis partibus materialibus conſiderata notiora eſſe ſeipſis conſideratis in eſſe totius complexi ſecundum compoſitionem alicuius de aliquo. Attendendum etiam, quòd petitio principij fit, vt diximus, quando non per ſe natum oſtendi vt per ſe notum accipitur: quia aliter in principiis quæ ſeipſa oſtendunt & ſunt nata per ſeipſa cognoſci, fieret petitio principij. Quamuis etiam effectus demonſtretur per cauſam, & eadem cauſa per eundem effectum ſit nata demonſtrari: tamen non fit petitio principij: quia cauſa non eſt nata demonſtrari per effectum ſecundum eandem ſpeciem demonſtrationis.

Obiectio. Si autem aliquis obiiciat dicens, quòd in circulari ſyllogiſmo videtur fieri petitio principij. In ſyllogiſmo enim circulari ſic ſe habent termini & propoſitiones, quòd vna eſt æquè dubia concluſioni, & termini alterius conuertuntur. *Solutio. Quomodo in ſyllogiſmo circulari non eſt petitio.* Sed dicendum ad hoc, quòd ſi in ſyllogiſmo circulari ſupponatur propoſitio æque dubia concluſioni quæ non eſt nata noſci per ſe, proculdubio fit petitio principij. Si autem ſumatur propoſitio immediata, & per ſe nota ad oſtendendum effectum, & conuertatur & fiat circularis oſtenſio, non fit petitio principij: quia non accipitur propoſitio æquè dubia concluſioni ſecundum veritatem: & etiam ideò quia idem oſtendit ſe, quod natum eſt oſtendere ſeipſum.

Petitio principij in ſyllogiſmis fit quandoque euidenter & quandoque non euidenter. Sciendum etiam, quòd in omni figura & in omni modo in quo fit ſyllogiſmus circularis (ſiue vniuerſalis ſiue particularis, ſiue affirmatiuus ſiue negatiuus) poteſt incidere petitio principij, ſi ſumatur aliquid quod non eſt per ſe notum vt per ſe notum, ſed aliquando hoc fit euidenter, & aliquando minus euidenter. Euidenter quidem, quando ex conuerſa concluſionis & altera præmiſſarum abſque aliquo alio ſyllogizatur conuerſa reliqua. Non tam euidenter autem fit, quando ad hoc indiget aliquo alio, ſicut tranſpoſitione negatiuæ in affirmatiuam. Et quando ſuperius dictum eſt ſecundum Ariſtot. quòd non ſimiliter in negatiuo ſyllogiſmo petitur vtraque propoſitio, ſic intelligitur, quòd negatiua petitur euidenter ſi termini affirmatiuæ conuertantur, ſed affirmatiua minus euidenter petitur, eò quod ad conuerſiuè ſyllogizandum oportet negatiuam tranſponi in affirmatiuam.

Dubitatio. Solutio. Quot modis petitur principium in prima figura. Si autem quæritur, quot modis petitur principium in qualibet figura? Dicendum, quod in prima figura in modo primo dupliciter petitur: & hoc euidenter: petitur enim maior & petitur minor. In ſecundo autem modo ſimiliter bis petitur, ſed maior petitur euidenter, minor autem latenter. In tertio autem modo ſemel petitur tantum, ſcilicet minor ſi termini maioris conuertuntur. Similiter in quarto modo ſemel petitur: non tamen euidenter: petitur enim in minori propoſitione. Sic igitur in prima figura ſexies fit petitio principij, ſed quatuor modis euidenter, duobus autem ineuidenter, ſicut ibidem fit circularis oſtenſio. *Quot modis in ſecunda figura & quot in tertia.* In ſecunda autem figura tripliciter fit petitio principij ſicut & circulatio, ſed in ſecundo & quarto euidenter, in primo autem non euidenter. In tertia autem figura in quatuor, ſcilicet in tertio & quinto euidenter, in quarto autem & ſexto non euidenter: & hoc fit ſemper petendo particularem propoſitionem.

Patet igitur, quòd tot modis principium petitur, quot modis circulariter oſtenditur. Patet etiam, quòd in modis vniuerſalibus negatiuis fit principij petitio in vtraque propoſitione, ſicut & in modis vniuerſalibus affirmatiuis. Patet etiam, quòd in modis particularibus nunquam fit petitio principij petendo propoſitionem vniuerſalem, ſed petendo particularem: cuius cauſa eſt, quòd vniuerſalis non ſyllogizatur ex particularibus. In modis autem vniuerſalibus tertiæ figuræ omnino non petitur quod eſt in principio ſicut nec circulariter ſyllogizatur in eiſdem.

CAPVT III.

De modis eius quod eſt non propter hoc accidere falſum.

Non propter hoc accidere falſum, &c. Vitium autem ſecundum quod eſt non propter hoc accidere falſum (quod dicitur accidere ſiue ſequi) & quod ſæpè in diſputationibus reſpondentes opponentibus ſolemus dicere, primum & principaliter eſt in ſyllogiſmis qui fiunt ad impoſſibile, in quibus primum ſupponitur falſum, ex quo dicitur ſequi aliud falſum quod eſt maius inconueniens quam primum: quando quidem falſum (quod ſecundo concluditur ex falſo dato) eſt ad contradictionem eius falſi quod demonſtratum eſt in ſyllogiſmo qui primo fuit ad impoſſibile. Secundum enim falſum (per hoc quod eſt maius quam primum) contradicit primo: quia oſtendit ipſum eſſe falſum & non eſſe concedendum. Hoc autem ex hoc patet: quia ille qui non contradicit (hoc eſt, qui non contradicere intendit ad hypo

hypotheſim primo poſitam) nunquam diſputando dicit, quòd falſum ſiue falſa concluſio non ſequitur propter hoc quod poſitum eſt: quia ille non diſputat ad aliquam hypotheſim: ſed ſi ſequitur falſum, dicit indeterminatè quod falſum aliquod poſitum eſt in præmiſſis, & non dicit non accidere falſum vel accidere propter hypotheſim determinatam: & ideò non dicitur hoc in ea demonſtratione quæ oſtendit ſiue in oſtenſiua: oſtenſiua enim non ponit primo hypotheſim cui contradixit ille qui ſyllogizat ad impoſſibile.

Amplius quando interimitur, &c. Amplius autem ad idem eſt alia ratio: quia quando aliquid interimitur oſtenſiua demonſtratione, ſecundum rem ſyllogizatur per tres terminos, ſicut ſi ſyllogizatur per a. b. c. & ſyllogizatur aliquid falſum eſſe ſecundum rem: & tunc non eſt vel contigit dicere, quòd concluſio non ſit ſyllogizata, non propter hoc quod determinatè poſitum eſt in hypotheſi, quia nulla hypotheſis eſt antepoſita: & ideò non dicitur tunc à reſpondente, quòd non eſt factus ſyllogiſmus impoſſibilis ſecundo concluſi: quia nos dicimus tunc fieri non propter hoc quod poſitum eſt concluſionem quæ concluditur, quando interempto hoc determinatè quod prius poſitum eſt in hypotheſi, nihilominus concluditur ſyllogiſmus eiuſdem inconuenientis: quia non poteſt eſſe cauſa qua ablata adhuc remanet idem effectus: & talis modus non eſt in oſtenſiuis ſyllogiſmis. Interempta propoſitione quam ponit hypotheſis & ablata non poteſt fieri ille ſyllogiſmus qui eſt ad hanc eandem interimendam.

Manifeſtum ergo, quoniam &c. Manifeſtum eſt igitur ex his quæ dicta ſunt, quoniam non propter hoc accidere falſum in his ſyllogiſmis eſt, qui ſunt ad impoſſibile: & ex hoc concludi poteſt diffinitio eius quod eſt non propter hoc accidere. Eſt enim non propter hoc accidere, quando ſic ſe habet concluſio ſecundi ſyllogiſmi (quæ eſt impoſſibilis) ad eam hypotheſim contra cuius poſitionem procedit ſyllogiſmus, & è conuerſo hypotheſis ad impoſſibile concluſum, vt & cum ſit & cum non ſit hæc eadem hypotheſis: nihilominus accidit vel ſequitur impoſſibile concluſum. Huius autem peccati tres ſunt modi.

Ergo maniſeſtiſſimus, &c. Manifeſtiſſimus autem & primus & poriſſimus eſt, quod ſcilicet non ſecundum poſitionem impoſſibile concluſum accidat, quando hypotheſis in coniuncta eſt à terminis per quos medios concluditur impoſſibile: & hoc eſt quando in nullo termino communicat cum ſyllogiſmo qui contra hypotheſim inducitur: & hoc quidem dici habet in topicis ſophiſticis qui elenchi dicuntur: hoc enim non eſt cauſam vt cauſam ponere. Huius autem exemplum eſt, vt ſi aliquis volens oſtendere hanc concluſionem, quòd diameter quadrati eſt aſimeter coſtæ ſiue lateri, ſumat ad hoc oſtendendum vel conetur ſumere rationem Zenonis, qui probat quod nihil contingit moueri, eò quod in ſpatio non contingit pertranſiri infinita: & ad hoc inducat concludendo hoc impoſſibile, quòd diameter eſt ſimeter ſic, non contingit pertranſire infinita: ergo diameter non eſt ſimeter: nullo enim modo falſum (quod concludit) eſt continuum ſiue coniunctum per aliquam præmiſſarum vel terminorum locutioni ſiue propoſitioni præmiſſæ quæ ſumitur ex principio ad probandum, quòd diameter eſt ſimeter: quia in ſyllogiſmo communicant falſum concluſum, & propoſitio quæ ad hoc concludendum præmittitur.

Per topicos ſophiſticos intelligit elenchos.

Alius autem modus, ſi &c. Alius autem modus ſecundus (minus vero manifeſtus quam ille qui dictus eſt) fit, ſi dicatur continuatum ſiue coniunctum impoſſibile cum hypotheſi in altero termino, ſiue ille ſit ſubiectum hypotheſis ſiue prædicatum: tamen falſum quod concluditur, dicatur non accidere propter hypotheſim: hoc enim eſt poſſibile, ſcilicet quod & coniunctum ſit cum hypotheſi falſum, & tamen falſum non accidat propter hypotheſim. Fit autem dupliciter, ſcilicet & in hoc quod eſt ſuperius ſupra prædicatum hypotheſis, & in hoc quod eſt inferius ſub ſubiecto hypotheſis. Inferius quidẽ ſub ſubiecto ſumẽdo vt ſi ſit hypotheſis hæc a. ineſſe b. ita quod ſupponitur omne b. eſſe a. hoc autem ſumatur ſub ſubiecto quod eſt b. & ſumptum ſub b. ſit c. & ſub c. ſumatur d. & arguatur ſic, omne c. b. omne d. c. ergo omne d. b. Et ſit hoc impoſſibile: ſed hoc non accidit propter hypotheſim primam: quia ipſa poſita & ipſa remota nihilominus accidit idem ex aliis poſitis, quia ſi ablato eo quod dictum eſt a. eſſe b. nihilominus b. inſit c. & d. tunc patet, quod falſum (quod conclusum eſt) non accidit propter eam hypotheſim quæ eſt ex principio ſumpta.

Aut rurſum ſi quid, &c. Aut rurſum tertius modus ſi in ſuperiori ſupra prædicatum hypotheſis ſumatur id quod continuat ſiue coniungit ad hypotheſim, vt ſi dicamus eandem quandam eſſe hypotheſim quæ eſt (b. eſt a.) & accipiamus e. ſuper a. dicendo, omne a. eſt e. & accipiamus ſuperius ad e. dicendo, omne e. eſt f. & ſyllogizemus ſic, omne e. eſt f. omne a. eſt e. ergo omne a. eſt f. Et ſit hoc impoſſibile: ſed hoc non accidit propter hypotheſim poſitionem primam: quia ſic nihilominus ſequitur, vel erit idem impoſſibile interempta ſiue remota prima poſitione: quia in talibus oportet aliquem ſyllogizare rectè volentem ex hypotheſi aliqua (impoſſibile quod ſequitur) copulare per terminos propoſitionum copulare vſque ad hypotheſim, ita quod ipſa hypotheſi poſita ſequatur, & ipſa remota non ſequatur: quia aliter erit petitio principij, & falſum non ſequitur propter hypotheſim: ſed ſi continuatur vſque ad terminos hypotheſis: tunc falſum ſequitur propter hypotheſim, ſicut patet ſi ad inferius (ſub ſubiecto hypotheſis ſumendo) fiat continuatio: ſumatur enim ſub b. ſubiecto c. & ſub c. ſumatur d. ſicut prius, & concludatur hoc impoſſibile, omne d. eſt a. ſic, omne c. b. omne d. c. ergo omne d. eſt b. Et fiat continuatio ad hypotheſim, ſic, omne d. eſt b. omne b. eſt a. ergo omne d. eſt a. Et hoc falſum. Sed hoc accidit propter hypotheſim: quia ſi deſtrueretur hypotheſis, non accideret impoſſibile: ſic enim erit ſequens propter hypotheſim falſum in affirmatiuis ſyllogiſmis, ſi ſit copulatio vſque ad prædicatiuum terminum hypotheſis primæ. Nam ſi impoſſibile eſt a.

eſt a. ineſſe d. (quod pro impoſſibili concluſum eſt) interempto a. (quod primum fuit prædicatum hypotheſis) iam amplius non erit ſiue ſequitur falſum illo interempto.

In ſuperiori autem de quo prædicatur, &c.

In ſuperiori autem fit copulatio ſi accipiatur id quod ſupra prædicatum de quo exit prædicatio: quia hoc prædicabitur de prædicato hypotheſis ſic: accipiatur enim e. ſupra a. & ſupra e. ſumatur f. & concluditur, quòd omne b. eſt f. ſic, omne c. eſt f. omne a. e. ergo omne a. f. Sed ſi hoc detur, & omne b. eſt a. ergo omne b. eſt f. quod eſt impoſſibile: quod ſequitur ex hypotheſi copulatum vſque ad hypotheſim ipſam: nam f. non eſt poſſibile ineſſe b. & interempto b. prima poſitione non erit ſiue ſequitur amplius impoſſibile. Hoc autem quod diximus in affirmatiuis ſyllogiſmis, per omnem eundem modum ſimiliter fit in ſyllogiſmis in quibus ſunt termini priuatiui ſiue negatiui. Manifeſtum igitur ex his quæ dicta ſunt, quoniam cum impoſſibile quod concluditur non eſt copulatum ad eos terminos qui ſunt ex principio, hoc eſt primæ hypotheſis ſubiectum & prædicatum: tunc enim non accidit falſum quod concluditur propter poſitionem, hoc eſt, primam hypotheſim, & eſt hypotheſis non cauſa.

Differentia inter non cauſam vt cauſam, & non propter hoc accidere falſum.

Eſt tamen differentia inter non cauſam vt cauſam, & inter falſum non propter hoc accidere, & habent ſe ſicut inferius & ſuperius: quia vbique & ſemper vbi eſt falſum non propter hoc accidere, eſt hypotheſis non cauſa: ſed non oportet, quòd ſit non cauſa vt cauſa: quia omne quod eſt non cauſa vt cauſa, eſt non cauſa, ſed non conuertitur: & ſic omnis non cauſa vt cauſa eſt non propter hoc accidere: ſed non conuertitur, quòd omne quod eſt non propter hoc accidere, ſit non cauſa vt cauſa.

Attendendum autem, quòd falſum non propter hypotheſim accidere (quod fit propriè in ſyllogiſmo ad impoſſibile) iam probatum eſt fieri in ſyllogiſmo oſtenſiuo: quia etiam diffinitione eius quod eſt id quod in principio eſt petere, ſicut ex diffinitione ſua patet in oſtenſiuo ſyllogiſmo: eſt enim petitio principij, quando non per ſe notum vt per ſe notum oſtenditur vel ſumitur ad oſtendendum.

Non cauſa vt cauſa dupliciter dicitur.

Sciendum etiam, quòd hoc modo dicta non cauſa quo dictum eſt non propter hoc accidere falſum, cadit propriè circa ſyllogiſmum ad impoſſibile. Dupliciter enim dicitur non cauſa. Vno quidem modo quando propoſitiones de neceſſitate conſequentiæ non inferunt concluſionem: & hoc modo non cauſa eſt in omni ſyllogiſmo apparente & non exiſtente: & hoc etiam frequenter iuxta ſyllogiſmum oſtenſiuum. Hoc autem modo non dicitur hîc non cauſa id quod eſt non propter hoc accidere. Alio autem modo dicitur non cauſa propoſitio, qua dempta & ablata non minus ſequitur impoſſibile: & hoc modo dicitur non cauſa eſſe non propter hoc accidere falſum: & hoc modo hîc dicitur non cauſa, & accidit circa ſyllogiſmum ad impoſſibile. Modos autem eius quod eſt non propter hoc accidere non oportet per ſyllogiſmos & figuras variare: quia aliæ figuræ deſcendunt à prima, & primæ

Remouet dubium.

figuræ particulares ab vniuerſalibus: & ideò ſufficit in primo primæ oſtendiſſe, & dicere, quòd ſimiliter in negatiuo.

Quot modis dicatur non cauſa.

Adhuc autem notandum, quòd licet quatuor modis dicatur cauſa, & totidem modis in communi dicatur non cauſa: tamen non cauſa (quæ eſt non propter hoc accidere falſum) non dicitur niſi duobus modis, ſcilicet per defectum cauſæ materialis: & per defectum cauſæ efficientis, & per defectum materialis dicitur in primo modo qui maniſeſtiſſimus eſt, per defectum autem efficientis in aliis. Si enim id quod ſequitur, copuletur ad vtrumque terminum hypotheſis, tunc erit cauſa, & propter hoc accidere: ſi autem fiat copulatio ad alterum tantum, tunc erit non cauſa, & hæc copulatio vel fiet ad ſubiectum, & erit ſecundus modus: vel ad prædicatum, & erit modus tertius.

CAPVT IV.

De ſolutione obiectionis ſophiſticæ quæ eſt contra prainducta.

Aut nec ſic ſemper, &c.

HÆc autem quæ dicta ſunt de eo quod eſt non propter hoc accidere, vera ſunt: aut fortè aliquis opponens contra præinducta dicet, quòd nec ſic (prout ante determinatum eſt) propter hypotheſim dicetur accidere falſum: quia ſcilicet falſum copuletur ad terminos hypotheſis: etenim ſi non ei quod eſt b. quod eſt ſubiectum hypotheſis, poſitum eſt a. ineſſe, quod prius per c. & d. ſyllogizatum eſt, ſed fortè ei quod eſt r. ineſſe a. quod etiam eſt ſumptum ſub b. & hoc ſit etiam inconueniens & impoſſibile, & r. dicatur ineſſe c. ita quod hæc ſit vera, omne r. eſt c. & ſub c. ſumptum ſit d. ita quod omne d. c. & ſic manet adhuc impoſſibile ſyllogizatum per aliud medium, ſcilicet quod omne b. a. Similiter autem fit idem impoſſibile in ſurſum ſumendo terminos per alia media aſcendenti: & ſic patet, quòd adhuc ſequitur impoſſibile per aliud medium, & cum eſt & cum non eſt prima hypotheſis: & ſic non videtur eſſe verum quod dictum eſt, quòd non propter hoc accidere tunc ſit quando hypotheſi poſita & non poſita ſequatur impoſſibile: quia per aliud medium deſcendendo vel aſcendendo ſequitur idem inconueniens. Sic ergo opponi poteſt.

Aut quum non eſt hoc, &c.

Sed ad hoc dicendum, quòd nunc ita dicendum eſt ſicut determinatum eſt. Aut addendum eſt ad ſuperius dicta, quòd cum eſt poſitio aliquando & cum non eſt, nihil minus dicendum eſt fieri (ſiue ſequi) falſum: & hoc non eſſe ſatis ad ſolutionem, quòd dicatur, cum eſt hoc, eſt hoc, vel non eſt, nihilominus fieri ſiue ſequi falſum: hoc enim non ſic ſumendum eſt, quòd alio medio poſito, hoc eſt, per aliud medium idem accidat impoſſibile. Sed hoc addendum, quòd hoc quod eſt hypotheſis ablato, per alias propoſitiones remanentes & non per aliud medium, adhuc idem accidit impoſſibile, quod tunc hypotheſis non eſt cauſa impoſſibilis.

Hoc autem ideo addendum eſt: quia forſaſſè

caſè idem inconueniens vel falſum poteſt accidere per plures hypotheſes ſiue ſuppoſitiones, quarum vna ad alteram non ordinatur, ſicut parallelas coincidere vel concurrere probatur per duo media: ſi enim protractis parallelis, & linea media perpendiculariter ducta ab vna ſuper aliam, ſi angulus illius perpendicularis lineæ quem facit ſuper parallelam interior, maior ſit quam angulus eiuſdem exterior cum ambo debeant eſſe recti & æquales: tunc ſequitur, quòd coincident parallelæ verſus angulum minorem, ſi protrahantur in continuum. Idem autem inconueniens ſequitur ſi triangulus rectangulus habeat plures rectos vel æquales rectis quam duos: ſi enim linea quæ cadit ſuper duas parallelas, duos rectos facit, cum parallela ſupra cadit, & claudatur triangulus ab angulo lineæ inferioris ad ſuperiorem linea recta ducta, anguli extrinſecus (ſuper parallelam ex illa linea ſuper parallelas facti) ſunt æquales duobus rectis. Eſt autem ſuperior angulus primæ lineæ ſuper parallelam rectus. Oppoſiti ergo anguli æquipollent duobus rectis. Si autem contineant plus quam duos rectos, oportet quod angulus prius ductus ſit maior recto: oppoſitus ergo erit minor recto: intrinſecus ergo & extrinſecus non erunt anguli æquales: & ſic iterum verſus minorem angulum concurrent lineæ. Huius autem exemplum eſt ſic.

Remouet dubium. Eſt autem hîc notandum, quòd hîc de hoc impedimento oportuit tantum determinare, & non de aliis locis ſophiſticis: quia hoc peccatum directè eſt contra ſyllogiſmi conſequentiam de qua hic intendimus. Alij autem loci ſophiſtici ſunt contra propoſiti probationem, & non contra conſequentiam principaliter. Hæc igitur dicta ſint de hoc quod eſt non propter hoc accidere falſum.

CAPVT V.

De remotione erroris qui poteſt eſſe circa hoc quod dictum eſt, quod falſum accidit propter hypotheſim.

CVm autem hypotheſis aliquando ſit vera, & dictum eſt, quòd falſum accidit propter hypotheſim, ne aliquis credat ex vero falſum aliquando accidere, ideò ſcire oportet, quòd falſa oratio concluſa in aliquo ſyllogiſmo ſiue ſimpliciter vno ſiue non ſimpliciter vno, fit & concluditur propter aliquod primum falſum in præmiſſa ſuppoſitum. Et hoc ſic probatur: quia omnis ſyllogiſmus aut fit ex duabus propoſitionibus ſi eſt ſimpliciter vnus, aut ex pluribus ſi non eſt ſimpliciter vnus, ſed compoſitus ex principali ſyllogiſmo & proſyllogiſmis: talis enim ſyllogiſmus vno fine vltimæ concluſionis vnus dicitur, ſicut in præhabitis determinatum eſt. Si ergo eſt ſimpliciter vnus & ex duabus propoſitionibus ſi concluſio eſt falſa, neceſſe eſt aut alteram aut vtramque falſam eſſe: & hoc ideò quia (ſicut in antehabitis probatum eſt) ex veris propoſitionibus vtriſque non erit falſus ſyllogiſmus, hoc eſt, falſum concludens. Si vero ex pluribus erit compoſitus ſyllogiſmus, ex ſyllogiſmo ſcilicet & proſyllogiſmis, vt ſi c. quidem concluſio probetur per a. & b. ſyllogiſmum, & hic ſyllogiſmus a. & b. per d. e. duas propoſitiones proſyllogiſmi, & d. e. probentur per propoſitiones iterum alterius proſyllogiſmi, quæ ſint ſcilicet f. vna, & g. altera, ſi vltima concluſio eſt falſa, neceſſe eſt, quòd ſuperiorum aliquid (hoc eſt, præmiſſarum) in aliquo proſyllogiſmorum ſit falſum: & propter hoc quod præmiſſa falſa eſt, etiam oratio concluſa eſt falſa: quia a. & b. quæ ſunt præmiſſæ principalis ſyllogiſmi concluduntur, quæ ſuperiora ſunt in præmiſſis proſyllogiſmorum, ſicut ſi concludatur a. per d. e. duas propoſitiones vnius proſyllogiſmi probantis maiorem, & b. minor probetur per f. g. præmiſſas alterius proſyllogiſmi concludentis minorem: & ideò propter illorum quæ in proſyllogiſmis ſunt, aliquid quod falſum eſt, accidit ſiue ſequitur concluſio, & falſum quod concluditur.

Sophiſticè autem opponitur contra hoc: *Obiectio ſophiſtica.* quia videtur ex poſſibilibus veris ſequi falſum impoſſibile, ſic, omnis homo eſt albus: nullus homo eſt albus: quæ ambæ ſunt poſſibiles & aliquando poſſunt fieri veræ: ſequitur, quòd nullus homo eſt homo: quæ nunquam poteſt fieri vera. Sed ad hoc dicendum, quòd *Solutio.* ex veris & compoſſibilibus nunquam ſequitur falſum, ſed ex poſſibiliter veris & non compoſſibilibus nunquam ſequitur verum: iſtæ autem, omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus, ſunt incompoſſibiles.

Adhuc autem notandum, quòd de oratione *Remouet dubium.* falſa ſecundum quod ex ea ſequitur verum, determinatum eſt in principio huius ſecundi libri: hic autem tactum eſt de oratione falſa ex incidenti, ſcilicet inquantum falſum aliquando non accidit propter hypotheſim, eò quod hypotheſis eſt vera aliquando.

CAPVT VI.

De cautela reſpondentis qualiter caueat ne propter ſuam hypotheſim videatur ſequi falſum, & qualiter opponenti cauendum eſt contra reſpondentem.

VT autem non ſyllogizet (hoc eſt, per *Vt autem non ſyllogizetur, &c.* ſyllogiſmum concludere non poſſit opponens contra hypotheſim reſpondentis) obſeruandum eſt reſpondenti, & hoc dupliciter: aut præſcit, aut præſentit vel præconcipit concluſionem quam contra hypotheſim intendit concludere opponens, aut non. Et ſi quidem non

Falſa autem oratio fit, &c.

Omnis ſyllogiſmus aut fit ex duabus propoſitionibus, aut ex pluribus.

non præcognoſcit quod concludere intendit opponens: tunc quando ſine tali præcognitione concluſionis interrogat ſiue conſenſum reſpondentis interrogando proponit opponens, cauendum eſt reſpondenti ne detur ab eo aliquid in duabus propoſitionibus bis, hoc eſt, ne dentur duæ propoſitiones communicantes in vno termino qui bis ſit in eis: quia ille terminus ſtatim poſſet eſſe medium in ſyllogiſmo. Et hoc ideo cauendum eſt: quia iam ſcimus ex præmiſſis, quòd ſine medio non fit ſyllogiſmus, & quod medium eſt quod plerumque (hoc eſt bis) dicitur in propoſitionibus: non habens autem medium non poteſt facere ſyllogiſmum. Si autem præſcit reſpondens quid contra hypotheſim concludendum ſit: tunc aduertendum eſt reſpondenti quomodo oporteat eum obſeruare, ne det propoſitionem quæ poſſit eſſe medium ad vnamquamque concluſionem, quam contra hypotheſim poteſt facere opponens. Quæ autem tales ſint propoſitiones, manifeſtum eſt ex antehabitis, ex quibus ſcitur quid ſiue quæ concluſio in vnaquaque figura oſtenditur, vniuerſalis ſcilicet vel particularis, vel affirmatiua vel negatiua. Hoc autem nos reſpondentes non latet: eò quod iam ex arte tradita viderimus quomodo, hoc eſt, ex quantis & qualibus propoſitionibus habemus concludere orationem quamlibet concludendam. Vniuerſalis enim affirmatiua non concluditur niſi ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis in primo modo primæ, & negatiua non concluditur niſi ex altera negatiua: & ideò ſi reſpondens præſentit, quòd opponens vult concludere vniuerſalem affirmatiuam, caueat ne det vniuerſalem affirmatiuam. Et ſi vult concludere negatiuam, caueat ne det negatiuam. Et tunc opponens non poteſt venire ad concluſionem intentam.

Oportet autem cuſtodire quod, &c.

Similiter autem ècontra opponenti (qui aliquid concludere intendit contra hypotheſim) cauendum eſt: quia ſicut annuntiamus debere cauere reſpondentes, ne opponens aliquid concludere poſſit contra ſuam hypotheſim: ſic etiam dicimus, quòd oportet opponentes cauentes eſſe & tentare latere reſpondentes, ne perpendant ad quid nititur opponens. Inter omnia talia per quæ latere poſſunt & celare, primum & principale eſt hoc, quod ſcilicet concluſiones intentas prius non manifeſtent per hoc quod eas ſyllogizant. Sed etiam iam ſumptis neceſſariis propoſitionibus præmiſſis ad concluſionem concluſiones adhuc reſpondenti non manifeſtæ ſunt: tunc enim conceſſis præmiſſis reſpondens cogetur concedere concluſionem, quam non præuidens videre non potuit.

Amplius ſi non propinqua, &c.

Si autem reſpondens præcognoſcat concluſionem quam opponens intendit: tunc opponenti alia cautela eſt vtendum: aut enim interrogat per multa media, ſicut in proſyllogiſmis: aut per vnum, ſicut in ſyllogiſmo principali. Si quidem per multa, maximè latebit reſpondentem intentio eius, ſi non proponat propinqua primo, ex quibus ſtatim ſequitur propoſitum, ſed proponat quam maximè longè diſtantia: quia de illis minus cauebit reſpondens. Huius exemplum eſt, vt ſi concludere velit in concluſione principaliter intenta a. de f. ſcilicet quod f. ſit a. & ſit hoc concludere per media multa quæ ſint b. c. d. e. tunc non oportet opponentem inquirere ſiue interrogare ſi a. eſt b. quia b. eſt immediatum medium ad a. nec iterum ſi b. eſt c. quia c. immediatum eſt ad b. ſed interrogare oportet longinqua, vt ſi d. eſt e. & deinde venire ad propinquiora, quærendo ſi b. eſt c. & ſic ſemper approximando reliqua oportet interrogare. Si autem per medium fit ſyllogiſmus ſecundum intentionem opponentis: tunc oportet incipere à medio ſecundum quod eſt in minori propoſitione, & non à maiori in qua eſt tota virtus conſequentiæ ſyllogiſmi. Maximè ſic interrogando apparens latebit reſpondentem. Hanc autem reſpondendi & opponendi artem & cautelam in 8. topicorum ex intentione ſubtiliter determinabimus. Hæc autem quæ diximus, ex incidenti dicta ſunt ad hypotheſim defendendam vel impugnandam.

Remouet dubium.

CAPVT VII.

Quod habito ex quibus ſyllogiſmus, habetur ex quibus ſit elenchus, & qualiter differunt elenchus & ſyllogiſmus.

Quoniam autem habemus quãdo & quomodo, &c.

QVoniam autem iam per artem traditam habemus quando & quomodo in figura & modo ſe habentibus terminis fit ſyllogiſmus, manifeſtum eſt per eandem artem etiam quando (quoad figuram & modum) fit elenchus, & quando non erit quoad figuram & modum: nam vel ex affirmatiuis & negatiuis commutatim poſitis, ita quod maior aliquando ſit affirmatiua & minor negatiua, & aliquando è conuerſo maior negatiua & minor affirmatiua: ſic enim poſitis reſponſionibus (hoc eſt, propoſitionibus à reſpondente conceſſis) contingit fieri elenchum ſicut & ſyllogiſmum: quia ſic erit ſyllogiſmus, vt in primo huius ſcientiæ libro determinatum eſt: quia & ſic ex omnibus affirmatiuis vel ex affirmatiua & negatiua commutati poſitis erit ſyllogiſmus: propter quod ſi id quod poſitum eſt in hypotheſi reſpondentis, ſit contrarium ſiue oppoſitum contradictoriè concluſioni facti ſyllogiſmi, neceſſe tunc talem ſyllogiſmum dici & fieri elenchum: quod patet per diffinitionem elenchi: quia elenchus eſt ſyllogiſmus contradictionis ſyllogizatæ ad hypotheſim reſpondentis. Si verò nihil concedatur vel ſupponatur in hypotheſi, impoſſibile eſt fieri elenchum: quia nulla concluditur contradictio.

Si vero nihil ſit conceſſum, &c.

Et bene dico, quòd oportet propoſitiones vel affirmatiuas eſſe vel commutatim affirmatiuas & negatiuas in elencho: quia ſecundum artem in primo huius ſcientiæ libro traditam non erat ſyllogiſmus in aliqua figura, cum omnes termini in ambabus præmiſſis erant priuatiui vel negatiui: propter quod nec elenchus fit ex ambabus priuatiuis: nam ſi elenchus

elenchus fieret ex ambabus negatiuis, tunc ſequeretur, quòd etiam ſyllogiſmus eſſet ex negatiuis ex neceſſitate, quia elenchus eſt ſyllogiſmus: cum autem ſit ſyllogiſmus, non neceſſe eſt elenchum eſſe: quia ſyllogiſmus habet ſe ad elenchum, ſicut genus ad ſpeciem.

Similiter non eſt elenchus ſi nihil poſitum ſit in hypotheſi vniuerſaliter in reſponſione reſpondentis: quia tunc non contradicit, cum elenchus ſit ſyllogiſmus contradictionis. Eadem enim eſt diffinitio elenchi & ſyllogiſmi, ſicut diffinitio generis eſt in ſpecie, & ſubſtantia idem ſunt elenchus & ſyllogiſmus: ſed elenchus ſupra ſyllogiſmum quoddam addit accidens: & ideò vnam habent diffinitionem ſecundum ſubſtantiam, hoc eſt, per id quod ſubſtantiale eſt elencho. Sed ſi diffiniatur quoad accidens quod addit: tunc differt in hoc diffinitio elenchi à diffinitione ſyllogiſmi. Nec vlterius in hoc libro oportet determinare de illo: quia ex ſuperius determinatis ſatis ſcitur inquantum eſt ſyllogiſmus: contradictio autem quam addit ſupra ſyllogiſmum, ſatis ſcitur ex determinatis in libro perihermenias.

CAPVT VIII.

De peccato contrariæ deceptionis quod eſt circa ſyllogiſmum ex oppoſitis.

Accidit autem quandoque, &c.

ACcidit autem quandoque tertium peccatum (quod cadit circa ſyllogiſmum ex oppoſitis) quod dicitur ſecundum opinionem quæ vocatur fallacia contrariæ deceptionis: quia ex eo quod in ſyllogiſmo ex oppoſitis ſupponuntur contraria in propoſitionibus, ſic aliquis putaret ſe ſimul opinari contraria eſſe vel non eſſe. Et ideò hîc oſtendendum quando quis conuenienter poteſt opinari contraria, & quando non: accidit enim quandoque ſecundum opinionem contraria vel oppoſita accipientem fieri fallaciam, ita quod aliquis putet ſcientiam & ignorantiam ſimul ſe habere de eodem: & fallimur in talibus in poſitione terminorum. Fallebamur in ſyllogiſmo ad impoſſibile qui adducitur ad hypotheſim deſtruendam, & non deſtruet aliquando propter inordinatam terminorum poſitionem: & ſicut in petitione principij incidit id quod eſt non propter hoc accidere propter terminorum inordinatam poſitionem: & ſimiliter accidit fallacia opinionis ſimul accipientis contrarias propoſitiones terminorum: & ideò vtile eſt hoc hîc determinare. Hæc autem peccatum dicitur contrariæ deceptionis, quod cum putat ſe recipere vnum, in illo quodammodo accidit accipere contrarium. Hoc autem primum quidem oſtendamus in his quæ formaliter contraria ſunt & per ſe. Et hoc poteſt eſſe dupliciter: poteſt enim vnum in alio accipi in his quæ directè ſunt ſub ſeinuicem, vt homo ſub animali, & animal ſub corpore, & hoc ſub ſubſtantia. Poteſt etiam fieri, quod vnum ineſt duobus aut pluribus, quorum vnum non eſt ſub alio, ſed æquè immediatè ineſt eis aliud.

Vt ſi contingit idem principaliter, &c.

Oſtendamus igitur primum qualiter eſt in his quorum vnum non ſub alio: & hoc eſt ſi dicamus, quòd contingat idem prædicatum in pluribus ſic principaliter ineſſe, ita quod neuter ineſt per alterum, ſed vterque ſecundum ſeipſum: & contingit hoc quidem aliquem latere: & cum inſit, contingit putare nulli ineſſe, vt ſi gratia exempli dicamus a. ineſſe b. & c. per ſe, ita quod neuter per alterum, & dicatur hoc (ſcilicet b. & c.) ineſſe d. Si tunc aliquis putet nulli ineſſe, & illud putet ſe ſcire, ſcilicet quod a. inſit omni b. & omni c. & quod omne b. & omne c. inſit d. eiuſdem ſecundum idem habet diſciplinam in vniuerſali, & ignorantiam in particulari. Et hoc patet: quia ſi opinetur omne b. eſſe a. & omne d. eſſe b. Adhuc autem ſi opinetur nullum c. eſſe a. & omne d. eſſe c. eiuſdem & ſecundum idem habebit ſcientiam & ignorantiam: quia opinabitur contraria, ſcilicet quòd omne d. ſit a. & quod nullum d. ſit a. Si enim opinatur omne d. eſſe b. & omne b. a. opinabitur omne d. eſſe a. Si autem non opinabitur c. eſſe a. cum omne c. ſit d. opinabitur nulllum d. eſſe a. & ſic opinabitur contraria.

Et eſt huius exemplum in terminis quidem ſubſtantialibus, corpus, animal, ſenſibile, homo: tunc enim corpus ineſt omni animali, & omni ſenſibili: & neuter per alterum, quia ſenſibile non eſt ſub animali, nec animal ſub ſenſibili; & ambo hæc inſunt homini. Si ergo aliquis opinatur omne animal eſſe corpus, & opinetur cum hoc omnem hominem eſſe animal, & omne ſenſibile eſſe animal, ille ſimul opinabitur omnem hominẽ eſſe corpus & nullum ſenſibile eſſe corpus: & ſi nullum ſenſibile eſt corpus, cum omnis homo ſit ſenſibile, nullus homo erit corpus: & ſic opinatur omnem hominem corpus eſſe, & in vniuerſali nullum hominem corpus eſſe, per hoc quod opinatur nullum ſenſibile corpus eſſe: & ſic eiuſdem ſecundum idem habebit ſcientiam & ignorantiam. Exemplum autem in terminis accidentalibus, conueniens ſatis in his terminis, coloratum, animal, album, cignus: coloratum enim ineſt tam animali quam albo, & neuter per alterum, ſed vterque per ſe, hoc eſt, non mediante reliquo, & vtrumque ſcilicet coloratum & animal ineſt cigno: propter quod ſiquis opinetur nullum animal eſſe coloratum, & omne album coloratum, & cum hoc omnem cignum eſſe animal & album, ſimul opinatur contraria eadem ratione qua prius.

Rurſum ſi quis fallatur circa, &c.

Rurſum ſiquis fallatur circa ea quæ ſunt ex eadem coniugatione in qua vnum directè ſumitur ſub alio, ſicut ſpecies ſub genere, vt ſi gratia exempli a. ineſt b. hoc autem quod eſt b. inſit c. & c. inſit d. Vt ſiquis in terminis ponat & dicat, quòd ſubſtantia ineſt corpori: corpus autem animato corpori: & animatum corpus inſit animali, & animal inſit homini: & ſic vlterius quantum poteſt fieri ſumatur ſecundum ordinem prædicamenti: & aliquis opinetur omne b. eſſe a. & nullum c. eſſe a. ſequitur, quòd ſimul idem ſciet & ignorabit, quod eſt inconueniens. Cum enim opinatur omnẽ

omne b. eſſe a. tunc in vniuerſali opinatur omne c. eſſe a. quia omne c. eſt b. & omne b. a. & ſic aliquo modo ſcit omne c. eſſe a. quia ſcit hoc in vniuerſali. Sed ex altera parte opinatur nullum c. eſſe a. in ſeipſo ſiue in particulari: quia particulare ſcitur aliquo modo in vniuerſali: propter quod ſequitur, quia id quod aliquo modo ſcit (in vniuerſali ſcilicet) hoc probat ſe omninò non opinari ſecundum idem: & hoc eſt inconueniens & impoſſibile. Sic igitur probatum eſt, quòd inconueniens eſt ſimul opinari contraria, & in his quæ ſunt ex eadem coniugatione, & in his quæ non ſunt ex eadem coniugatione.

In eo autem quod dictum eſt prius, &c. Oſtendamus autem nunc quomodo contingit opinari contraria ſine inconuenienti, & quomodo non contingit hoc. Hoc autem videtur fieri in his tantum quæ ſunt ex diuerſa coniugatione. Et oſtendamus primo quomodo non contingit opinari contraria ſine inconuenienti, ſic dicentes, quod in eo quod prius à principio dictum eſt, ſi medium ſiue media ſumpta ſub ſeinuicem non ſint ex eadem coniugatione: tunc ſecundum vtrumque (in vniuerſali ſcilicet & particulari) ambas propoſitiones (vniuerſalem ſcilicet & particularem, ſiue priorem & poſteriorem) non contingit opinari ſine inconuenienti & ignorare, vt ſcilicet aliquis opinetur omnes quatuor propoſitiones ſimul, vt ſcilicet opinetur omne b. eſſe a. & omne d. eſſe b. & ſimul cum hoc opinetur nullum c. eſſe a. & omne c. eſſe d. ſic enim opinaretur, quòd a. quidem omni b. ineſſet, & quod idem a. nulli c. ineſſet, & quod hæc vtraque, a. ſcilicet & b. ineſſent omni d. ſi enim omnes quatuor propoſitiones ſimul opinatæ ſunt, ſequitur eiuſdem propoſitionis contraria & contradictoria ſimul opinari: quod eſſe non poteſt: quia intellectus nec contraria nec contradictoria ſimul concipit ſecundum opinionem vel æſtimationem. Si enim opinetur omne b. eſſe a. & è conuerſo omne a. eſſe b. opinabitur omne a. eſſe a. Adhuc ſi opinetur nullum c. eſſe a. & omne a. eſſe c. & opinabitur nullum d. eſſe a. Sed ex hac concluſione & minore prioris ſyllogiſmi ſequitur contradictoria primæ per ſecundum modum tertiæ figuræ, ſic, nullum d. eſt a. omne d. eſt b. ergo aliquod b. non eſt a. Et ſic ſimul accidit opinari primam propoſitionem quæ eſt, omne b. eſt a. & eius contradictoriam quæ eſt, aliquod b. non eſt a. quod eſt inconueniens. Si autem b. & d. conuertantur: tunc ſequeretur, quòd opinaretur contrariam eius, ſic, nullum d. eſt a. omne d. eſt b. ergo nullum b. eſt a. Sic igitur manifeſtum eſt, quòd contingit ſimul opinari contraria vel contradictoria: quod eſt inconueniens. Accidit enim per ſyllogiſmum aut ſimpliciter (hoc eſt, vniuerſaliter) aut in aliquo particulariter, vt in contradictoria, contrariam cum maiori ſumere propoſitionem. Cuius cauſa eſt: quia ſi nouit, quòd omni ei cui ineſt b. ineſt etiam a. & hoc opinatur: nouit autem cum hoc, quòd b. ineſt omni d. tunc ſequitur, quòd nouit etiam quoniam a. ineſt omni d. propter quod ſi ponatur rurſum, quòd nulli eorum quæ ſunt c. putat ineſſe a. ſequitur, quòd alicui cui ineſt b. huic non putat a. ineſſe, quod eſt inconueniens, cum omni b. inſit a. & ſic opinabitur contradictoria ſimul: quod enim omni putat cui b. ineſt ineſſe a. & rurſum dicitur non putare, quòd a. inſit alicui b. aut ſimpliciter & vniuerſaliter, eſt contrarium primæ propoſitioni, aut eſt contrarium in aliquo contradictoriè oppoſitum. Sic ergo patet, quòd vtramque propoſitionem non contingit opinari contraria.

Oſtendamus igitur conſequenter, quomodo contingit idem ignorare & ſcire ſine inconuenienti. Et dicamus primo, quòd ſecundum vtrumque medium primi ſyllogiſmi & ſecundi contingit ignorare in vtroque ſyllogiſmo vnam propoſitionem, ſcilicet aut maiores ſine minoribus, aut minores ſine maioribus. Secundum alterum autem, ſiue vnum medium contingit ignorare vnam propoſitionem, ſiue maiorem, ſiue minorem: ſicut ſi aliquis opinetur a. ineſſe omni b. & b. ineſſe omni c. & rurſus cum hoc opinetur a. nulli c. ineſſe, quamuis omne c. ſit b. Hæc enim fallacia ſimilis eſt velut vel ſicut fallimur circa particulares propoſitiones quas ſcimus in vniuerſali. Cuius exemplum eſt, vt ſciamus a. omni b. ineſſe in vniuerſali, & b. ineſſe omni c. in vniuerſali: tunc enim ex hoc vniuerſali ſequitur, quòd a. inerit omni c. Si ergo aliquis nouit in maiori propoſitione, quoniam a. omni ei ineſt cui ineſt b. proculdubio iſte nouit in vniuerſali, quoniam a. ineſt omni c. quia omne c. eſt b. ſed nihil prohibet eundem ignorare in particulari, quoniam c. (quod eſt hoc ſingulare & ſenſibile) verum ſit a. **Secundum vtrumque autem ſcire, &c.**

Cuius exemplum in terminis eſt, vt ſi dicamus, quòd a. maior extremitas ſint duo recti, & id in quo poſuimus b. medium ſit triangulus, & id in quo poſuimus c. minorem extremitatem, ſit ſenſibilis triangulus ligneus vel ferreus: opinabitur enim tunc aliquis ſine inconuenienti c. non eſſe duorum rectorum: quia ſenſibilis triangulus non eſt indiuiſibilium linearum ſecundum ſenſum, & videtur habere tres angulos vel maiores vel minores duobus rectis: cum tamen ſciat in vniuerſali, quòd omnis triangulus habet tres duos rectis æquales: & propter hoc ſimul ſciet idem in vniuerſali, & ignorabit in particulari: & hoc non eſt inconueniens. Quia ſcire, quòd omnis triangulus in vniuerſali habet tres duobus rectis æquales, non eſt ſimplex ſiue ſimpliciter, & vno modo dictum, ſed dupliciter. Sed hoc quidem in vniuerſali vno modo acceptum, vniuerſalem habet diſciplinam: & ſic diſciplinaliter ſcitur, & per demonſtrationem. Illud verò alio modo in ſenſibili triangulo acceptum, habet ſingularem ad ſenſuum oſtenſionem. Sic ergo aut quis vniuerſaliter nouit, & diſciplinaliter nouit, quòd c. habet tres æquales duobus rectis, ſenſibile ſingulare in vniuerſali accipiens, & non ſecundum ſenſum: ſingulariter autem in ſenſu accipiens c. ſenſibilem triangulum poteſt non noſſe, & fortè non nouit. Hoc enim non eſt inconueniens: & propter hoc non ſequitur, quòd habeat contrarias opiniones & ignorantias de eodem, & ſecundum idem: quia ſcientia in **Vt ſi a. quidem duo recti, &c.**

vniuer

Scientia in vniuerſali non opponitur ignorantiæ in particulari.

vniuerſali, non opponitur ignorantiæ in particulari.

Similiter autem & quæ in Mennone, &c.

Hoc autem etiam patet in ſimili oratione, in qua talis eſt ignorantia, & hæc eſt oratio quæ eſt in libro Platonis qui inſcriptus eſt nomine diſcipuli ſui qui dicebatur Mennon: eò quod fuit epiſtola Platonis reſpondens quæſtioni Mennonis. Oratio autem eſt qua probat, quòd diſciplina ſiue ſcientia intellectiua rememoratio eſt: arguit enim ſic: quicquid addiſcitur & prius ſciebatur, per rememorationem accipitur: ſed omne quod addiſcitur, prius ſciebatur: ergo omne quod addiſcitur, rememoratione accipitur. Quod autem omne quod addiſcitur, prius aliquo modo ſciebatur, per hoc probauit, quòd non accipitur aliquid in aliquo niſi per hoc quod ſecundum aliquid eius intus eſt antequam recipiatur. Ergo quod ſcitur, prius fuit in ſciente: rememoratio enim reditus eſt reminiſcentiæ ſuper id quod prius infuit, & notum fuit. Hoc enim eandem habet ſolutionem, ſcilicet quod in vniuerſali eſt intus & ſcitum. In particulari autem & in propria natura eſt extra & ignoratum. Et hoc non eſt inconueniens: nunquam enim accidit præſcire quod ſingulare eſt. Præſcire dico ſecundum intellectum & ſecundum quod eſt in ſe & ſingulare. Sed accidit ſimul accipere particularium ſiue ſingularium ſcientiam cum inductione eorum in ſenſum ſiue ſenſibilem cognitionem. Et hoc fit velut nos cognoſcamus ſingularia re ipſa, hoc eſt, rei in ſenſu manifeſtatione. Nos enim quædam ſcientes de triangulo, ſtatim ſcimus cum his, quoniam habet tres duobus rectis æquales. Cuius exemplum eſt: quia cum ſcimus de aliquo, quod ipſum eſt triangulus, ſtatim in illo vniuerſali ſcimus, quod habet tres duobus rectis æquales, & tamen ignoramus in particulari & ſenſibili: & hoc eſt: quia in vniuerſali quidem aliquo modo ſpeculamur particularia. Propria autem ipſa & ſingularia neſcimus, niſi per inductionem in ſenſu: propter quod etiam contingit falli circa talia. Sed non contrariè ſe habet hæc ignorantia ad ſcientiam: quia, ſicut diximus, ignorantia in particulari non eſt contraria ſcientiæ in vniuerſali: & ideò contingit talium ſcientiam habere in vniuerſali, & circa eadem decipi propter ignorantiam in particulari.

Et ſimiliter contingit in prædictis de ſcientia in vniuerſali & particulari: non enim contraria eſt ea fallacia quæ eſt ſecundum medium, ei fallaciæ quæ eſt ſecundum ſyllogiſmum diſciplinæ. Dico autem ſyllogiſmum qui eſt per medium, ignorantiam particularem: eò quod ſingulare non oſtenditur in ſenſu per medium inuentum per diſciplinam: per ſyllogiſmum autem diſciplinæ intelligimus ſcientiam in vniuerſali. Similiter autem eſt de ſcientia quæ non eſt ſecundum vtrumque medium, ſed ſecundum alterum, hoc eſt, vnum mediorum: contingit enim opinari ſecundum vnum medium ambas propoſitiones quæ non ſunt ex eadem coniugatione, & non tantum has quæ ſunt ex eadem coniugatione cum ipſa. Et ignorantia quidem quæ eſt ſecundum alterum mediorum, non eſt contraria ſcientiæ quæ eſt ſecundum ipſum idem medium. Cuius exemplum eſt: quia nihil prohibet, quòd ille qui ſcit, quòd a. maior extremitas ineſt vniuerſaliter toti vel omni b. medio, & ſcit rurſum in minori propoſitione, quoniam b. ineſt toti vel omni c. minori extremitati, putare quoniam in concluſione a. non ineſt omni vel toti c. Et huius cauſa eſt: quia non pertractat & confert maiorem cum minori ſecundum ſcientiam in agere, vt videat qualiter concluſio ſequitur ex maiori & minori. Cuius exemplum in terminis eſt, vt ſciens, quoniam omnis mula eſt ſterilis, & quod hæc eſt mula, & putat hanc in vtero habere & non eſſe ſterilem: quia non pertractat maiorem cum minore referendo ad concluſionem: & ideò non ſcit, quòd a. eſt c. conferendo & pertractando non videns (hoc eſt, ſcientiam in agere non percipiens) quod eſt ſecundum alterum, hoc eſt, non videns id quod ſequitur ſecundum vnum comparatum ad alterum: quia ſi hoc perciperet, ſtatim ſciret, quòd hæc mula eſt ſterilis.

Propter quod manifeſtum eſt, quoniam & ſi aliquis hoc quidem nouit in maiori & in minori: illud verò quod eſt pertractatio vnius ad alterum non nouit, falletur circa hoc de quo habet ſcientiam. Et hoc quidem habent vniuerſales ſcientiæ comparatæ ad particulares quæ ſunt ſcientiæ in agere extra ſenſum: nullum enim ſenſibilium cum extrinſecum ſit, ſcimus per ſeipſum in ſingulari: nec etiam ſi ſcientes fuerimus ipſum, non ſcimus ipſum niſi in vniuerſali in maiori: & ſi ſcientes fuerimus ipſum in propria natura in minori, in qua habet propriam diſciplinam ſecundum ſcire in particulari: ſed non propter iſtum duplicem ſciendi modum ſcimus ipſum in eo quod agit quis ſecundum ſcientiam in agere, quæ eſt in collatione præmiſſarum adinuicem & ad concluſionem: & ideo ſicut in ſcientia in agere poteſt ipſum ignorare, & talis ignorantia tali ſcientiæ non eſt contraria: & ideò ſic de eodem ſcientiam & ignorantiam habere non eſt inconueniens.

Ex quo patet quid ſit ſcientia in agere.

Ex hoc autem patet, quòd ſciens omnem mulam eſſe ſterilem, & ignorans hanc eſſe mulam, ſcit in vniuerſali quod ignorat in particulari. Sciens autem vtrumque & omnem mulam eſſe ſterilem, & hanc eſſe mulam, & non pertractans, ſcit in vniuerſali & particulari id quod ignorat ſecundum ſcientiam in agere, & tales ignorantiæ talibus ſcientiis non ſunt contrariæ.

CAPVT IX.

Quod ſcire dicitur tripliciter, quod adducitur ad intellectum eorum quæ determinata, in quo etiam de aliis dubitabilibus ad intellectum dictorum facientibus determinatur.

VT autem melius intelligatur, quòd ſcire aliquid vno modo ſciendi non opponitur ad ignorare idem ſecundum alium modum.

Nam ſcire dicitur tripliciter.

Et ad intelligendum quæ ſcientia cui ignorantiæ opponitur, oportet ſcire, quòd ipſum ſcire in complexis propoſitionibus ſcitis vel ignoratis dicitur tripliciter. Aut enim dicitur ſcire in vniuerſali: & hoc ſcire eſt in potentia: quia particulare quamuis ſciatur in vniuerſali, tamen non ſcitur niſi inquantum particulare eſt in vniuerſali. Hoc autem eſt in potentia: quia quodlibet vniuerſale principium eſt particularis, per hoc quod vniuerſale virtute & potentia eſt particulare, & efficitur actu particulare per hoc quod deducitur & determinatur ad particulare. Hoc igitur eſt ſcire in vniuerſali. Eſt etiam ſcire in propria natura: & hoc dicitur ſcire in particulari: quia res quælibet per propriam ſuam naturam particularis eſt particulata & determinata ſub communi & vniuerſali natura cui ſubſtat. Aut tertio modo dicitur ſcire in agere quando aliquis hoc quod ſcit, actualiter pertractando & referendo ipſum ad ſua principia, conſiderat. Si autem ſic ſcire dicitur tribus modis, ſequitur quòd decipi ſiue ignorare dicitur totidem modis. Et ſic patet, quòd nihil prohibet aliquem ſcire & decipi circa eadem ſubiecta & eadem prædicata, ſed non contrariè ſimul: non enim ſimul de eiſdem & circa eadem aliquis habet ſcientiam & deceptionem ſiue ignorantiam illi contrariam, vt ſcilicet habeat de aliquo & ſcientiam in vniuerſali & ignorantiam vel deceptionem in vniuerſali, vel ſcientiam in propria natura, & ſcientiam in agere & ignorantiam in agere de eodem: hoc enim eſſe non poteſt.

Quare ſcire in vniuerſali dicitur ſcire in potentia.

Quid ſit ſcire in agere.

Quamuis ergo aliquis ſciat ſecundum maiorem propoſitionem & minorem aliquid & in vniuerſali, & in particulari, tamen poteſt decipi ſecundum ſcientiam in agere. Scientia enim in vniuerſali eſt ſecundum primam propoſitionem, præcipuè in prima figura, in qua maior eſt ex medio quod in toto eſt primo: minor autem eſt ex medio in quo totum eſt poſtremum: & ita in propria natura accepto, quia minor in illa determinat ad propriam naturam, eò quod ſub medio deſcendendo extremum minus accipitur. Scientia autem concluſionis eſt ſecundum ſcientiam in agere, in quo maius ad minus comparatur, & elicitur concluſio quæ conſiſtit ex vtroque extremorum. Contingit enim aliquid ſcire ſecundum vtramque propoſitionem, & tamen decipi circa concluſionem: & hoc accidit ei qui non pertractauit prius referendo minorem ad maiorem, & ambas has ad concluſionem: ſciens enim in vniuerſali omnem mulam eſſe ſterilem, & hanc eſſe mulam: & tamen putans hanc in vtero habere, non habet illam diſciplinam quæ eſt pro actu hoc ſecundum actum conſiderare & pertractare; nec tamen habet propter talem opinionem contrariam fallaciam directè diſciplinæ illi quam habet. Syllogiſmus enim ſecundum actum manifeſtans concluſionem, eſt contraria fallacia diſciplinæ illi quæ eſt ſecundum agere: quia ſyllogiſmus ſecundum quod ſyllogiſmus cauſa efficiens eſt ſcientiæ quæ ſecundum agere eſt in concluſione: vnde ignorare ſecundum agere, contraria eſt fallacia ſcientiæ ſecundum agere. Syllogiſmus autem ſecundum hoc quod eſt ex vniuerſali primo (in quo eſt tota vis conſequentiæ & inferentiæ.) eſt contraria fallacia ſiue deceptio ſcientiæ in vniuerſali, & ſyllogiſmus in particulari accepta ſub vniuerſali, contraria eſt ſcientia ad fallaciam in particulari, & ſcientia ſyllogiſmi in concluſione contraria eſt fallaciæ circa concluſionem quæ eſt deceptio ſecundum ſcientiam in agere. Sic igitur patet, qualiter non eſt inconueniens quod in antehabitis dictum eſt, in omnibus his quæ ſecundum formam ſunt contraria vel oppoſita, in quibus contraria ſiue oppoſita contingit circa idem opinari & ignorare.

Scientia in vniuerſali eſt ſecundũ maiorem, ſcientia in particulari eſt ſecundum minorem, ſcientia autem in agere eſt ſecundum concluſionem.

Quomodo cõtingit aliquid ſcire ſecundum vtramque propoſitionem, & tamen decipi circa concluſionem.

Sciendum autem hîc, quòd hoc peccatum (vt diximus) cadit circa ſyllogiſmum ex oppoſitis, non ex parte concluſionis, ſed ex parte principiorum: quia ſyllogiſmus ex oppoſitis habet oppoſita principia: & iſtud peccatum eſt circa oppoſitionem principiorum: & hæc opinari vno modo eſt conueniens, alio modo non, ſicut dictum eſt in præhabitis. Hoc enim peccatum licet fallacia dicatur, tamen nec eſt fallacia in dictione, nec extra: quia dicitur fallacia ab eo quem fallit & decipit, non ex apparentia, & non ex exiſtentia quæ in re ſcibili ſit vel dictione ſignificante ipſam, ſed ex fallacia eius qui fallitur: eò quod accipit id quod accipi non debet, eò quod non videt id quod eſt videndum & accipiendum: & dicitur fallacia opinionis, non ſenſus, vel intellectus: quia circa complexa eſt, circa quæ non eſt ſenſus particularis. Et quamuis intellectus compoſitus ſit circa complexa, tamen eſt verorum & certorum circa quæ non eſt deceptio. Opinio autem eſt circa complexa tremens & nutans habitus, qui ex ſignis accipitur: ſicut ex ſignis talium accipitur ſcientia: & ignorantia ex defectu talium ſignorum: & ideò dicitur ignorantia opinionis.

Scias etiam, quòd quando dictum eſt, quòd ſi aliquis accipiat contraria ſecundum omnes quatuor (quæ ſunt ex diuerſa coniugatione) propoſitiones, quod contingit eum ſecundum idem ſcire & ignorare, non dicitur hoc, quòd ſecundum eadem media idem ſciat & ignoret, ſed accipitur ſcire pro opinari: & quod dictum eſt ſecundum idem, intelligitur ſecundum eadem accepta in ſcito & ignorato, hoc eſt, de eodem ſubiecto & eodem prædicato: non tamen ſciet & ignorabit ſecundum idem medium.

Scias etiam, quòd inconueniens eſt ſecundum rem ſcire omnes quatuor propoſitiones quæ ſunt ex diuerſa coiugatione cum ſuis contrariis ſecundum eſſe: quia hoc non poteſt eſſe: quia ſic eſſet ſecundum idem opinari & ignorare oppoſita circa idem: & ideò in bene diſpoſita anima vel ratione hoc non continget, ſed in anima eius qui deceptus eſt ex aliquo quod omittit in conſideratione proprietatum ſyllogiſmi, ſicut qui non conſiderat vniuerſale in virtute vniuerſalis qua infert, & non conſiderat particulare in proprietate qua appropriat vniuerſale, & non conſiderat concluſionem in relatione qua ſequitur ex principiis præmiſſis. Omnes autem quatuor propoſitiones tales oppoſitas contingit (ſicut dictum eſt)

opinari

opinari ab aliquo decepto ſine concluſione: ſed non contingit eas opinari ſine inconuenienti, quod ſequitur ex ſua opinione: quia ſi aliquis opinatur præmiſſas, de neceſſitate aliquo modo opinatur concluſionem, quantum ad habitualem opinionem opinabilis, ſed deeſt ei pertractatio actualis: & ideò poteſt habere opinionem ſecundum quod eſt opinantis & non opinabilis. Secundum prædicta autem iam clarum eſt, quòd contingit opinari omne b. eſſe a. & tamen dubitare omne c. eſſe a. quia licet c. ſit ſub b. tamen ſcire b. eſſe a. eſt ſcire in vniuerſali, & ſcire c. eſſe a. eſt ſcire in particulari. Eadem ratione contingit ſcire omne b. eſſe a. & nullum d. eſſe a. ſicut patet. Sed non contingit ſcire omne d. eſſe a. & nullum d. vel aliquod d. non eſſe a. quia hoc eſſet ſcire & ignorare idem & ſecundum idem & eadem ſcientia.

Adhuc etiam ſciendum, quòd maiores propoſitiones diuerſorum mediorum, vt nullum d. eſſe a. & omne b. eſſe a. poſſunt opinari ſimul ſine inconuenienti, ſi nihil addatur eis de minori propoſitione, ex quo valeant pertractari & comparari adinuicem & ad concluſionem: ſed ſi tantum aliquid additur, non poſſunt ſimul opinari vel ignorari: & quando ſimul opinantur, habetur de eis plus ignorantia, quam ſciẽtia vel opinio: quia ſimpliciter ignorantur, ſecundũ quid autem opinantur: res autem denominatur ab eo quod ſimpliciter conuenit ei, & non ab eo quod ſecundum quid.

Quomodo contingit ſcire maiorem & minorem, & ignorare concluſionem.

Sciendum etiam, quòd contingit opinari duas propoſitiones ſecundum idem medium vt maiorem & minorem, & ſic ſcire in vniuerſali & in particulari: & tamen ignorare concluſionem. Et huius cauſa eſt, quòd ſine pertractatione minoris propoſitiones opinantur: & non eſt plenè perfectum ſcire in vniuerſali & particulari, niſi addatur pertractatio: quia particulare duobus modis ſcitur: vno modo vt in propria natura, & hoc modo non eſt pars ſyllogiſmi: alio modo accipitur vt actu ſtans ſub vniuerſali & determinans ad concluſionem, & hoc modo non ſcitur ſine pertractatione, & tunc facit perfectum ſcire in eo quod ſcitur in vniuerſali & particulari.

Particulare dupliciter ſcitur.

Dubitatio.

Si autem quæritur, vtrum contingat propoſitiones quæ ſunt in eadem coniugatione ſimul opinari & ignorare, vt ſi quatuor ſumantur termini a. b. c. d. & ſit b. ſub a. & c. ſub b. & d. ſub c. vtrum ſcilicet contingat opinari omne b. eſſe a. & omne c. eſſe b. & tamen cum hoc, nullum d. eſſe a. & cum hoc nullum c. eſſe a. & omne d. eſſe c.

Solutio.

Dicendum, quòd hoc non contingit ſine inconuenienti: quia ex his ſic diſpoſitis ex neceſſitate ſequitur opinio oppoſiti, ſcilicet omne d. eſſe a. hæc enim ſibiinuicem ſunt media: & ſi non contingit in modis non ſubalternis opinari & ignorare omnes quatuor propoſitiones, tunc multo minus hoc contingit in his quæ ſubalternatim ſe habent adinuicem. Et hoc dictum eſt in his quæ cum pertractatione actuali accipiuntur collata adinuicem. Si enim habitualiter tantum eſſent pertractabilia, contingeret opinari & ignorare ſimul, ſicut dictum eſt in capitulo immediatè præcedenti.

Sciendum etiam, quòd ſciendo maiorem ſecundum medium proprium in vniuerſali ſcitur minor, & in vniuerſali ſcitur concluſio. Si enim ſcitur omne b. eſſe a. & ſcitur, quod c. eſt ſub b. medio, ſcitur quod c. eſt b. & ſcitur quod c. eſt a. & ideò ſecundum idem medium non poteſt ſciri oppoſitum concluſionis: quia ſic ſequeretur, quòd id quod ſcitur in agere & in particulari, ignoraretur in vniuerſali: & hoc eſſe non poteſt: quia cum triplex ſit ſcire, in vniuerſali, & particulari, & in agere, ſcire in agere ſupponit ante ſe ſcire in particulari, & ſcire in particulari ſupponit ante ſe ſcire in vniuerſali: & ideò non poteſt ſimul ſcire in agere & in particulari, & ignorare in vniuerſali: poteſt tamen non pertractare, ſicut diximus: & ideò ſciens in vniuerſali, poteſt non ſcire in particulari: & ſciens in particulari & vniuerſali, poteſt non ſcire ſecundum agere, quamuis non omnino ignoret.

Sciens in agere & particulari non poteſt ignorare in vniuerſali, & econtra.

CAPVT X.

De opinione & ignorantia eorum quæ ſunt ſecundum materiam oppoſita per accidens.

IN oppoſitis quæ ſunt contraria per accidens in propoſitionibus (& non ſunt affirmationes & negationes contrariæ, ſed gratia terminorum, & ſic per accidens & non ſecundum formam ſunt propoſitiones contrariæ) contingit etiam opinari idem ſecundum idem, & ignorare ſecundum diuerſos ſciendi modos qui ante determinati ſunt. Qui enim opinabitur id quod bonum eſt, malum eſſe, idem ſubiectum opinabitur in oppoſitis eſſe paſſionibus prædicatorum: quia idem opinabitur bonum eſſe & malum: & hoc reducatur ad propoſitiones. Sit enim bonum quidem in quo a. quod eſt maior extremitas. Malum autem ſit in quo b. quod eſt medium. Rurſum autem bonum hoc ſit in quo c. minor extremitas. Sic enim habentur termini ſyllogiſmi. Quoniam ergo talis qui opinatur bonum eſſe malum, opinatur a. d. eſſe b. & c. hoc eſt, medium & minorem extremitatem ſecundum ſcire in particulari: & opinatur omne c. eſſe b. & rurſum opinabitur b. eſſe a. in maiori ſecundum ſcire in vniuerſali: ſequitur neceſſario, quod opinabitur c. eſſe a. in concluſione ſecundum ſcire in agere: & ſic opinabitur bonum eſſe bonum, quod eſt oppoſitum maioris quæ dicit bonum eſſe malum. Cuius cauſa eſt: quia quemadmodum ſi verum fuerit dicere, quòd de quo c. prædicatur, quod de illo prædicatur b. & quemadmodum fuit verum, quod de quo dicitur b. de illo dicitur a. ſecundum ordinem primæ figuræ, ſimiliter verum erit dicere, de quo dicitur c. de illo prædicatur a. ſicut maior de minore extremitate concluditur in concluſione, & ſicut eſt dicere, eſt ita opinari, & ſimiliter in eſſentia rei: quia in eo quod res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt, & ſimiliter opinio. Vnde ſi ponatur idem

Qui autem opinatur, quòd bonum, &c.

eſſe c. & b. in minori, & rurſum idem dicatur eſſe b. & a. in maiori, ſequitur quod idem erit c. & a. in concluſione: propter quod in opinione erit ſimiliter, & ſic opinabitur bonum eſſe bonum, & bonum eſſe malum, quod eſt inconueniens: tamen hoc eſt neceſſarium, ſi quis det primum in maiori & in minori propoſitione.

Sed fortaſsè illud falſum, &c.

Sed fortaſsè falſum eſt aliquem opinari quod bonum eſt per ſe & non ſecundum accidens, malum eſſe, vt felicitatem eſſe malum, vel virtutem. Sed quod per accidēs eſt bonum, vt inciſio, vel vſtio, vel acceptio pharmaciæ, poteſt alicui malum videri. Multipliciter enim dicitur bonū, & multipliciter malum, & in aliquo illius multiplicitatis poteſt alicui aliquod bonum per accidens, malum videri: & ſic contingit illum opinari, quòd ſic bonum eſt malum eſſe: & quia ſic multipliciter dicitur bonum & malum, perſpiciendum eſt hoc melius ſiue ſubtilius, & diſtinguendum in quo ſenſu bonum quis malum eſſe opinetur.

TRACTATVS VII.

De reductione aliarum argumentationum in ſyllogiſmum.

CAPVT I.

De conuerſione medij cum extremis & conuerſione extremorum ad medium.

QVIA verò iam de poteſtate ſyllogiſmi dicta ſunt quæ dicenda videbantur, & quia perfectiſſima argumentationum eſt ſyllogiſmus: conſequens nunc tandem eſt, quòd de aliis argumentationibus imperfectis, & reductione earum ad ſyllogiſmum in finali tractatu huius operis quædam determinentur. Et quia aliæ argumentationes reduci non poſſunt ad ſyllogiſmum, niſi prius ſciatur qualiter medium conuertitur ad extrema & extrema ad medium, ideò primum in hoc tractatu de conſequentiis talium conuerſionum eſt dicendum.

Quādo autem cōuertuntur extremitates, &c.

Sex igitur talium conſequentiarum regulas primo determinabimus, per quas argumentationes imperfectæ ad ſyllogiſmum habent reduci. Quarum prima talis eſt, quòd quando conuertuntur extremitates, neceſſe eſt medium conuerti ad vtramque extremitatem: & hoc primo declarabimus in ſyllogiſmo affirmatiuo. Oſtendimus igitur, quòd ad conuerſionem concluſionis in qua extrema conuertuntur (ita quod de prædicato fit ſubiectum, & de ſubiecto prædicatum) conuertitur medium ad maius extremum, ſic. Si enim maior extremitas eſt concluſa de c. ſicut prædicatum de ſubiecto per b. medium, ſic, omne b. eſt a. omne c. eſt b. ergo omne c. eſt a. Si conuertitur concluſio, ita quod cuicunque vniuerſaliter ineſt a. omni illi ineſt c. ita quod dicatur, omne a. eſt c. tunc illa conuerſa concluſionis ſumpta cum minore concludit conuerſam maioris, quæ fuit b. a. propoſitio, & concludetur, quòd omni illi cui conuenit eſſe a. inerit b. ſic, omne c. eſt b. quæ fuit minor: omne a. eſt c. ergo omne a. eſt b. & ſic medium c. Similiter autem & propoſitio minor quæ eſt c. b. conuertitur per medium a. hoc eſt, conuerſa minoris quæ eſt c. b. concluditur ex conuerſa concluſionis & maiore, ſic, omne a. eſt c. omne b. eſt a. ergo omne b. c. Et tunc fit medium a. & ſic maius extremum in primo ſyllogiſmo fit medium. In ſecundo autem medium fuit primi ſyllogiſmi minus extremum. b. ergo medium conuertitur & ad maius & ad minus extremum: & ſic in affirmatiuo ſyllogiſmo probatum eſt, quòd medium conuerſis extremis conuertitur ad vtrumque extremum.

Et in non eſſe ſimiliter, &c.

Hoc autem oſtenditur etiam in negatiuo ſyllogiſmo: quia in non eſſe ſimiliter eſt ſicut in eſſe, & oſtendimus primo, quòd ſi medium conuertitur, tunc extrema conuertuntur. Diſponatur enim ſyllogiſmus negatiuus in ſecundo primæ ſic, vt ſcilicet minor ſit vniuerſalis affirmatiua, ita quod b. ineſt c. vniuerſaliter & affirmatiuè. a. autem non ineſt b. in maiori vniuerſaliter & negatiuè: ſequitur in concluſione, quod a. vniuerſaliter non ineſt c. ſic, nullum b. eſt a. omne c. eſt b. ergo nullum c. eſt a. In hac autem ex conuerſa maioris & minore concluditur conuerſa concluſionis, ſic, omne c. eſt b. quæ fuit minor: nullum a. eſt b. quæ eſt conuerſa maioris: ergo nullum a. eſt c. quæ eſt conuerſa concluſionis: & eſt ſyllogiſmus in ſecundo modo ſecundæ figuræ. Et conſtat, quòd medium eſt b. ſed maius extremum in primo ſyllogiſmo fuit a. & minus fuit c. In iſto autem maius extremum eſt c. & minus a. & b. medium: conuerſum autem ad vtrumque ſit prædicatum vnum ad duo ſubiecta. Patet igitur, quòd ſi b. conuertatur ad a. & efficiatur prædicatum ipſius, & c. conuertatur in concluſione ad a. & concludetur de ipſo, ſicut prædicatum de ſubiecto. Similiter ex conuerſa minoris & maiore concluditur conuerſa concluſionis, ſic, omne b. eſt c. quæ eſt conuerſa minoris: nullum b. eſt a. quæ fuit maior: ergo nullum a. eſt c. Et huius ratio eſt: quia cum b. & c. conuertantur, à quocunque remouetur vnum, remouetur & reliquum. Vnde ſi b. quidem

dem non ineſt a. & remouetur ab eo, ſequitur quòd neque c. ineſt a. ſed remouetur ab ipſo: quia poſitum eſt in minore primi ſyllogiſmi, quòd omni c. ineſt b. & quod conuertitur b. cum c. & ſi b. conuertitur cum c. tunc etiam a. conuertitur ad b. quia b. & c. conuertuntur: quia de quocunque omni & vniuerſaliter prædicatur b. de illo omni & vniuerſaliter prædicatur c.

Et ſi e. ad a. conuertitur, &c.

Ex his igitur patet, quòd ſi medium conuertitur cum extremis, & extrema inter ſeinuicem conuertuntur, oſtenditur etiam è conconuerſo, quòd ſi extrema conuertuntur, tunc etiam medium conuertetur cum extremis: ex conuerſa enim concluſionis in qua extrema conuertuntur, & minore ſequitur conuerſa maioris, ſic, omne b. eſt a. nullum c. eſt a. ergo c. eſt b. Eſt enim ſyllogiſmus in ſecundo ſecundæ figuræ: quia ſi c. conuertitur ad b. tunc etiam b. conuertitur ad a. cuicunque enim ineſt b. illi ineſt etiam c. cui autem ineſt c. illi non ineſt a. & ideò etiam a. remouetur ab ipſo b.

Et ſolum hoc à concluſione incepit, &c.

Sed eſt notandum, quòd in his rationibus differentia eſt ſolum in hoc: quia cum in prædicatiuo ſyllogiſmo oſtenſum ſit, quòd ſi extrema conuertantur, quòd & medium conuertitur cum vtriſque extremis: & in ſyllogiſmo negatiuo paulò ante oſtenſum eſt è conuerſo, quod ſi medium cum extremis conuertitur, quòd extrema conuertuntur: hæc vltima ratio modo inducta iuxta ſyllogiſmum negatiuum incepit à concluſione & terminabatur ad præmiſſam, ſicut factum eſt in ſyllogiſmo affirmatiuo: aliæ autem rationes non ſimiliter præceſſerunt. Hoc autem ſolum quod nunc dictum eſt, à concluſione incepit & ad præmiſſas terminatur: alia autem quæ dicta ſunt in rationibus ſyllogiſmi negatiui, non ſimiliter proceſſerunt. Vnde iſta vltima à concluſione incepit, ſicut in prædicatiuo ſyllogiſmo. Hæc eſt igitur regula conſequentiæ primæ.

Dubitatio.

Si autem quæritur, de qua conuerſione hîc intenditur, vtrum ſcilicet de conuerſione quæ eſt in terminis, de qua habitum eſt in principio primi libri iſtius ſcientiæ quæ dicitur priorum analyticorum, aut de conuertibilitate in qua vtrumque de vtroque vniuerſaliter prædicatur. De conuerſione enim ſimplici quæ fit in terminis non videntur eſſe vera quæ dicta ſunt: quia particularis affirmatiua conuertitur ſimpliciter & in terminis, & tamen in ſyllogiſmo in quo concluditur particularis, non contingit oſtendere medium conuerti ad vtrumque extremorum per conuerſionem extremorum adinuicem. Adhuc autem vniuerſalis affirmatiua non conuertitur ſimpliciter, cum tamen in præhabitis accipiatur vt conuerſa ſimpliciter. Si autem dicatur, quòd de conuertibilitate ſecundum proprietatem prædicationis intenditur, contrarium videtur eſſe, quod cum dicitur, omnis homo eſt aſinus: omne riſibile homo: ergo omne riſibile aſinus. Hic enim extrema non conuertuntur: cum tamen medium conuertatur cum minori extremitate. Adhuc regula inducta, ſicut dictum eſt, oſtenſa eſt in ſyllogiſmo negatiuo, in quo extrema non conuertuntur, nec habent conuertibilitatem: quia vnum extremorum remouetur ab alio.

Solutio.

Dicendum autem ad hæc meo iudicio, quòd ea quæ dicta ſunt, iuxta ſententiam Ariſt. intelliguntur de conuerſione ſimplici in terminis in qua ſubiectum fit prædicatum, & è conuerſo: & in qua per ſyllogiſmum maius extremum fit minus extremum, & è conuerſo: & medium ſit extremum, & è conuerſo, eadem ſeruata propoſitionum quantitate: propter quod conuertitur vniuerſalis in vniuerſalem. Et hæc regula de iſta conuerſione non ſe extendere poteſt ad modos particularium ſyllogiſmorum: quia non per hoc quod particulariter ſe habet ad extrema conuerſione poteſt oſtendi extremorum. Vnde non ſe extendit niſi ad modos vniuerſalium ſyllogiſmorum, in hoc quod oſtendatur quod medium conuertitur ad vtrũque extremorum. Hoc enim non contingit in modis particularibus, quamuis extrema conuertantur.

Remouet dubium.

Quod autem in ſyllogiſmo negatiuo potius quam in affirmatiuo oſtenſum eſt, quòd ſi medium conuertitur cum extremis, quòd extrema conuertuntur inter ſe: ideò factum eſt, quia hoc in ſyllogiſmo affirmatiuo per ſe cuilibet manifeſtum eſt: nec oſtendi oportuit, quia quæcunque vni & eidem conuertuntur, & ipſa inter ſe conuertuntur: ſicut quæcunque vni & eidem ſunt eadem, & ipſa ſunt eadem. Sic autem non eſt in ſyllogiſmo negatiuo in quo termini habent oppoſitionem: & ideo in ſyllogiſmo negatiuo in quo non videbatur eſſe verum, oſtendi hoc oportuit.

Dubitatio.

Eſt etiam dubium de hoc quod dictum eſt, quod ex conuerſa maioris vel minoris concluditur conuerſa concluſionis in negatiuo ſyllogiſmo. Si enim hoc fiat, ex conuerſa minoris erit diſpoſitio tertiæ figuræ minore exiſtente negatiua, & concluſione vniuerſali in tertia figura: quorum vtrumque eſt inconueniens. Si autem accipitur conuerſa maioris cum conuerſa minoris, fiet tunc ex tali diſpoſitione prima figura, & minor fiet negatiua, quod eſt iterum inconueniens. Hæc autem manifeſta ſunt ſi ex eiſdem terminis a. b. c. primo fiat ſyllogiſmus in ſecundo primi, & deinde ordinentur & diſponantur adinuicem conuerſa maioris & minoris, aut e conuerſo conuerſa minoris & maioris.

Solutio.

Sed ad hoc non eſt difficile reſpondere: quia ſequitur conuerſa concluſionis ſiue accipiatur maior ſiue conuerſa eius: ſed non ſequitur propter formam ſyllogiſticam, ſed virtute terminorum conuertibilium minoris propoſitionis: quia cum b. & c. conuertantur, quicquid remouetur ab vno, remouetur & à reliquo: & a quocunque remouetur vnum, remouetur & reliquum.

Dubitatio.

Similiter autem dubium eſt de hoc quod dictum eſt, quòd oſtenditur conuerſa maioris in negatiuo ſyllogiſmo per conuerſam concluſionis & minorem propoſitionem: ſic enim minor propoſitio in prima figura fit negatiua, quod eſt inconueniens: ſic enim formabitur ſyllogiſmus, omne c. eſt b. quæ fuit minor: nullum a. eſt c. quæ eſt conuerſa concluſionis: ergo nullum a. eſt b. quæ eſt conuerſa maioris.

Solutio quorundam.

Ad hoc autem aliquando ab aliquibus dictum eſt, quòd oportet intelligere negati-

tiam in terminis immediatam oppoſitionem habentibus in aliquo genere determinato, ſicut par & impar opponuntur circa numerum, & rectum & curuum circa lineam: & tunc debet conuerſa concluſionis tranſponi in affirmatiuam, ſic ſyllogizando, omne c. eſt b. quæ eſt minor prioris ſyllogiſmi: omne non ens a. eſt c. quæ eſt tranſpoſitio conuerſæ concluſionis, huius ſcilicet, nullum a. eſt c. ergo omne non ens a. eſt b. Propter quod nullum a. eſt b. & erit tunc vera & affirmatiua propoſitio in quam tranſponitur negatiua, ſicut iſtæ ſunt veræ, nullus numerus par eſt impar: omne non ens par in numeris eſt impar: & hoc eſt propter conuertibilitatem & immediatam oppoſitionem in terminis. *Aliter.* Poſſet tamen dici, ſicut ſupra dictum eſt, quòd in tali oſtenſione debet ſumi conuerſa concluſionis non cum minore, ſed cum conuerſa minoris ad concludendam conuerſam maioris in ſecundo ſecundæ, ſicut in antehabitis (cum hæc probantur) factum eſt.

Dubitatio. Si autem aliquis quærat, quare contingit vti in tali oſtenſione conuerſa minoris cum non ſit demonſtrata ex conuerſa concluſionis & maiore, vel conuerſa maioris? *Solutio quorundam.* Dicunt aliqui, quod hoc eſt: ideò quia in tali oſtenſione tam concluſio quam maior & conuerſæ earum ſunt negatiuæ, ex quibus non poteſt oſtendi affirmatiua: conuerſa autem maioris eſt *Obiectio contra ſolutionem.* propoſitio affirmatiua. Sed contra hoc eſſe videtur quod hic oſtenditur pro conſequentia: & regula eſt hæc, quod quando conuertuntur extremitates, neceſſe eſt medium conuerti ad vtramque extremitatem: & ſi hoc eſt verum, tunc oportet medium conuerti ad minorem extremitatem: propter quod vel regula falſa eſt, vel oportet, quòd poſſit oſtendi conuerſa minoris. Niſi forte aliquis dicat, quòd regula non extendit ſe ad ſyllogiſmos negatiuos, ſed ſolum ad affirmatiuos. Sed contra hoc eſſe videtur: quia ſi conuerſa concluſionis tranſponitur in affirmatiuam, & maior ſimiliter in affirmatiuam tranſponitur, ſicut factum eſt in ſyllogiſmo circulari, oſtenderetur minor, ſic, cui nulli ineſt a. illi omni ineſt c. b. nulli ineſt a. ergo b. omni ineſt c. ergo omne b. eſt c. quæ eſt conuerſa minoris. Et ſatis poteſt concedi, quòd ſic oſtendi poteſt conuerſa minoris: tamen hoc ſubticuit Ariſt. & quia patet ex ſuperius determinatis, & quia improprius quidam modus eſt oſtenſionis.

Remouet dubium. Poteſt etiam dici, quòd non tota hæc regula ſe extendit ad ſyllogiſmos negatiuos: & ideò non poteſt oſtendi conuerſa minoris, nec licet hic vti tranſpoſitione negatiuæ in affirmatiuam, ſicut factum eſt in ſyllogiſmo circulari: quod enim talis ſit tranſpoſitio in ſyllogiſmo circulari, hoc fuit propter naturam circulationis, in qua non licet aliquem terminum extra accipere: & ideò manet vera affirmatiua inquantum tranſponitur negatiua, ſicut & ipſa negatiua vera eſt: hic autem non contingit vti tali tranſpoſitione: quia nihil oſtenditur hic reſpiciendo ad naturam circulationis niſi per accidens: non enim oſtenduntur hic conuerſæ propoſitionum per conuerſam concluſionis, ideò quod debeat fieri circulatio, ſed ideo quia per talem conuerſionem debeat oſtendi terminorum conuerſio. Et hæc dicta ſint de regula prima.

CAPVT II.

De ſecunda regula ſiue conſequentia, & tertia, & quarta, & quinta.

Rurſum autem in talibus terminorum conuerſionibus ſecunda regula conſequentiæ eſt hæc, quod ſi a. & b. conuertantur, & c. & d. conuertantur: & vniuerſaliter vnum ſequatur, & antecedat ad alterum: & omni ei quod eſt, neceſſe ſit a. vel c. ineſſe, & nulli vni poſſint ambo ineſſe: tunc regulariter verum eſt, quod b. & d. ſimiliter ſe habebunt, ita quod omni ei quod eſt, alterum inſit, & nulli vni inſint ambo, ſicut eſt in oppoſitis per affirmationem & negationem: quorum alterum ineſt omni ei quod eſt, & nulli vni inſunt ambo. *Rurſum ſi a. & b. conuertantur.* Hoc enim ſic oſtenditur: quoniam enim verum eſt generaliter, quòd cui conuenit a. illi conuenit eſſe b. cum dictum ſit, quod a. & b. conuertuntur, cui conuenit eſſe c. illi conuenit eſſe d. cum datum ſit c. & d. conuerti: omni autem quod eſt, conuenit eſſe a. vel c. & nulli vni ſimul: hoc enim datum eſt in hypotheſi, ſequitur quod & b. aut d. conuenit omni & nulli ſimul. Huius autem exemplum eſt, vt ſi ingenitum eſſe & incorruptibile eſſe conuertantur, ita quod omne ingenitum eſt incorruptibile, & omne incorruptibile eſt ingenitum: tunc neceſſe eſt, quòd & factum & corruptibile conuertantur: & omne factum erit corruptibile, & omne corruptibile factum, ſicut hac propoſitione vtitur Plato in prima parte Tymæi: & ideo ſi ingenitum ſit a. & incorruptibile ſit b. & factum ſit c. corruptibile ſit d. tunc enim omne quod eſt, vel eſt ingenitum, vel factum, & nihil vnum eſt factum & ingenitum: & omne quod eſt, aut incorruptibile, vel corruptibile, & nihil vnum eſt corruptibile & incorruptibile. Ad hoc enim probandum duo ſyllogiſmi ſunt conſtituti. Prima enim pars conſequentiæ oſtenditur ſyllogiſmo vno, & ſecunda pars eiuſdem conſequentiæ oſtenditur ſyllogiſmo ſecundo. Prima enim pars oſtenditur ſic, omne quod eſt a. vel c. eſt b. vel d. ſed omne quod eſt, eſt a. vel c. ergo omne quod eſt, eſt b. vel d. Alia autem pars eiuſdem conſequentiæ oſtenditur alio ſyllogiſmo, ſic, quicquid eſt b. vel d. eſt a. vel c. ſed nihil idem eſt c. & a. ergo nihil idem eſt b. & d. Præmiſſæ autem manifeſtæ ſunt: quia ex hypotheſi ſumuntur. Et ſic patet, quòd tenet vniuerſaliter regula & conſequentia prædicta.

Rurſum ſi omni quidem a. vel b. &c. Tertia quaſi conuerſa eſt præcedentis, & eſt hæc. Si omni ei quod eſt, ineſt a. vel b. & ſimiliter c. vel d. ſimul autem nulli inſunt a. & b. & c. & d. ſi conuertitur a. cum c. ita quod omne a. eſt c. & è conuerſo omne c. a. oportet, quòd & b. & d. conuertantur, ita quòd omne b. ſit d. & omne d. b. Huius autem probatio eſt per impoſſibile, ſic. Si enim b. & d. non conuertuntur: tunc vnum eorum erit

erit in plus quam reliquum. Dicatur ergo d. de pluribus quam b. ergo alicui non ineſt b. cui ineſt d. ſicut alicui non ineſt homo cui ineſt animal. Si autem b. illi non ineſt: tunc illi cui non ineſt b. illi inerit a. quia a. & b. ſunt de omni & de nullo ſimul. Si autem a. ineſt illi: tunc illi eidem ineſt c. quia dictum eſt, quòd c. & d. conuertuntur: ergo alicui ſimul conuenit eſſe & c. & d. Hoc autem eſt impoſſibile: quia eſt contra hypotheſim. Dictum eſt enim, quod c. & d. ſunt de omni & de nullo ſimul. Hoc autem planum eſt in terminis ſuperius inductis, ſi a. ſit ingenitum, & b. incorruptibile, c. autem factum, & d. ſit corruptibile.

Quando autem a. omni ineſt b. & c. &c.

Quarta conſequentiæ regula hæc eſt, quod quando a. prædicatum omni ineſt b. & c. ſubiectis, ita quod a. vniuerſaliter prædicatur de his duobus ſubiectis, quæ ſunt b. & c. & de ſolis illis, ita quod de nullo altero prædicatur: ſi vnum ſubiectorum illorum de altero prædicatur vniuerſaliter, ita quod b. ſubiectum ineſt omni c. tunc neceſſe eſt etiam a. prædicatum conuerti cum b. Huius autem probatio eſt hæc. Conſtat enim ex hypotheſi, quòd de ſolis b. c. ſubiectis dicitur a. prædicatum. Conſtat autem, quòd b. ſubiectum prædicatur de ſeipſo: quia b. eſt b. Datum eſt etiam, quòd b. prædicatur de c. Prædicatur ergo de b. & c. & de ſolis illis prædicatur a. ergo b. prædicatur de eiſdem & ſolis de quibus prædicatur a. ergo oportet, quòd conuertantur: quia de eiſdem & de ſolis illis ambo prædicantur. Manifeſtum eſt enim ex prædictis, quòd de quibus a. prædicatur omnibus & ſolis, de omnibus & ſolis prædicatur b.

Rurſum quando a. & b. toti c. &c.

Quinta regula conſequentiæ eſt, quòd quando a. & b. prædicata toti c. ſubiecto inſunt, ita quod de c. vniuerſaliter ambo prædicantur: & ſi conuertitur c. cum b. tunc neceſſe eſt a. primum prædicatum omni b. ineſſe & vniuerſaliter prædicari de ipſo. Hoc autem probatur per ſyllogiſmum qui eſt in primo primæ figuræ: quoniam enim omni c. ineſt a. & c. ineſt omni b. ſequitur, quòd neceſſe eſt a. omni b. ineſſe. Sic autem formatur ſyllogiſmus, omne c. eſt a. omne b. c. quia conuertuntur: ergo omne b. eſt a.

Ad quid ſint vtiles quinque regulæ conſequentiarum primo poſitæ.

Iſtæ autem quinque regulæ conſequentiarum ſic accipiendæ ſunt, quòd primæ tres, ideò ponuntur, quia vtiles ſunt ad conuerſionem terminorum pertinentium, & ad reductionem orationum ſimpliciter, & ad reductionem pertinentium. Duæ autem, ſcilicet quarta & quinta, pertinent ad reductionem quarundam orationum ſpecialium. Primarum autem trium prima datur ad euidentiam reductionis quæ fit in oratione vna ſyllogizata in aliam ſyllogizatam. Aliæ autem duæ (ſecunda ſcilicet & tertia) dantur propter euidentiam orationis non ſyllogizatæ, ſed ſyllogizandæ. Sed oratio ſyllogizanda vel eſt affirmatiua, vel negatiua. Et ſecunda quidem regula datur propter conuerſionem terminorum orationis negatiuæ ſyllogizandæ, & per conſequens propter reductionem eius. Tertia verò datur propter conuerſionem terminorum orationis negatiuæ ſyllogizandæ, & per conſequens per reductionem eiuſdem. Hæc autem ex hoc manifeſta ſunt: quia ſecunda regula concludit terminorum oppoſitionem, tertia verò concludit terminorum conuertibilitatem, quarta verò & quinta poſitæ ſunt propter quaſdam ſpeciales argumentationes reducendas. Quarta enim propter enthymema & propter ordinationem ſigni & prodigij in ſyllogiſmum. Quinta autem ponitur propter inductionem & reductionem eius in ſyllogiſmum.

Obiectio.

Si autem aliquis obiiciat, quòd ſecundum hoc deberet aliqua eſſe regula docens reductionem exempli & deductionis & inſtantiæ, vel dicatur quare iſtæ non dantur. Et dicendum ad hoc, quòd inſtantia & deductio verè ſyllogizatæ ſunt, & ideò non indigent reductione in ſyllogiſmum, ſicut indigent enthymema & inductio. *Solutio.* Exemplum autem non eſt reducibile in ſyllogiſmum, quia conſtat ex quatuor terminis: nec etiam reducibile eſt in ſyllogiſmos, quia de ſe neceſſarij ſunt, ſicut patebit in ſequentibus: & ideò non dantur regulæ docentes reductionem deductionis exempli & inſtantiæ, ſicut dantur regulæ inductionis & enthymematis. Ex his igitur patet, qualiter ſumuntur inductæ regulæ, & ad quid ſunt hîc neceſſariæ, licet quædam talium ante in ſyllogiſmo circulari videantur eſſe determinata.

CAPVT III.

De ſexta regula docente conſequentiam eligendorum.

Quando autem duo fuerint oppoſita, &c.

QVando autem duo fuerint oppoſita, ſicut a. & b. ita quod a. ſit eligendum & b. fugiendum. Similiter alia duo ſint oppoſita, ſcilicet c. & d. ſit eligendum, & c. fugiendum. Adhuc detur, quòd magis eligenda ſint a. c. coniuncta quam b. d. ſi tali poſitione facta magis eligenda ſint a. c. coniuncta quam b. d. coniuncta, ſequitur quòd a. magis eſt eligendum per ſe ſolum quam d. Hoc autem probatur per ad impoſſibile deductionem: detur enim, quòd a. non eſt magis eligendum quam d. hoc autem ex duabus poteſt eſſe cauſis, ſcilicet vel ex hoc quod æqualiter eligenda ſunt a. & d. vel quia a. minus eligendum quam d. Siquidem æqualiter ſint eligenda a. & d. ſed iam datum eſt in hypotheſi, quod ſimiliter ſiue æqualiter eligendum eſt a. ſiue ſequendum, ſicut b. fugiendum: hæc enim dicta ſunt eſſe oppoſita: & c. & d. ſimiliter dicta ſunt eſſe oppoſita: quia & hæc quæ ſunt c. d. opponuntur, ſicut a. & b. Si ergo detur, quòd a. ei quod eſt d. ſimiliter eſt eligendum: & ei quod eſt c. dicatur ſimiliter fugiendum eſſe b. ita quod c. & b. æqualiter fugienda ſint: datum eſt enim, quòd vtrumque, ſcilicet a. & d. & c. & b. vtrique ſuorum oppoſitorum, ſimiliter eſt ſiue æqualiter fugiendum & ſequendum ſiue eligendum: propter quod relinquitur, quòd etiam coniuncta ambo ſimul

a. ſcilicet

a.ſcilicet cum b.& b.cum d. ſint æqualiter eligenda vel fugienda: magis enim eligendo magis fugiendum opponitur,& æqualiter eligendo opponitur æqualiter fugiendum, & minus eligendo minus fugiendum: cum ergo c. & b. ſint fugienda,ſequitur quòd aggregatum ex a. & c.erit ſimiliter eligendum,ſicut aggregatum ex b.& d. cuius oppoſitum datum eſt in hypotheſi quæ dixit coniunctum ex a. & c. magis eſſe eligendum, quam coniunctum ex b. & d. quando enim datum eſt, quòd magis aliquid alicui eligendum eſt: tunc non eſt poſſibile, quòd ſimiliter eligendum ſit illi. Si enim a.ſimiliter ſit eligendum ſicut d. & a. c. ſimiliter erunt eligenda, ſequitur quod etiam b. d. ſimiliter erunt eligenda ſicut a. c. quod eſt contra hypotheſim.

Si autem d. magis eligendum, quam a.&c.

Si autem detur ſecundum, quod ſcilicet ideò non ſequitur quod a. c. ſit magis eligendum,quam c. d. ideò quia d. eſt magis eligendum quam a.tunc ſequitur, quòd b. ſit minus fugiendum quam c. quia magis eligendo magis fugiendum opponitur, & minus eligendo minus fugiendum,& æqualiter eligendo æqualiter fugiendum: & ita quod minus eſt eligendum, minus fugiendo opponitur: conſtat autem, quòd magis eligendum eſt magis bonum & minus malum coniuncta, quam minus bonum & magis malum coniuncta: vniuerſum igitur b. d. coniunctum magis erit eligendum, quam vniuerſum a. c. ex ambobus coiunctum. Nunc autem non eſt ſic: quia hoc eſt contra hypotheſim quæ dixit a. c. magis eſſe eligendum. Si autem hoc eſt impoſſibile: tunc ſequitur concluſio prima,quòd ſcilicet a. ſit magis eligendum quam d.& quod c.minus ſit fugiendum quam b.

Si ergo eligat omnis amans,&c.

Hoc autem patet in exemplo determinato: ſit enim a. velle concedere. b. autem ſit nolle concedere. d. autem ſit concedere ſecundum actum. c. autem ſit non concedere: ita quod concedere ſit agere ſecundum amorem, velle autem concedere ſit de hoc habere voluntatem agendi ſecundum amorem ſine actu, & d. ſit agere ſine voluntate. c. autem non concedere ſiue non agere ſecundum amorem, & tamen agendi habere voluntatem. Si ergo magis eſt expetendum ab amico vt amicus velit agere, quamuis non agat, quam nolle agere cum tamen agat, patet quòd magis eſt eligenda bona voluntas ſine actione,quam actio ſine bona voluntate. Ad terminos autem tranſcendentes hoc reducitur ſic. Si enim eligat omnis amans ab amico ſecundum amorem ſic ſe habere, vt concedere velit quamuis non agat: non concedere autem ſit in quo c. concedere autem ſit in quo d.& non talem eſſe vt ſecundum amorem concedere velit, ſit in quo eſt b. tunc enim manifeſtum eſt ex dictis, quoniam a. quod eſt huiuſmodi, vt concedere velit ſecundum amorem, magis eſt eligendum quam d.quod eſt concedere & non velle.

Magis eligenda eſt bona voluntas ſine actione quam actio ſine bona voluntate.

Ex hoc vlterius infertur,quod diligere(quod eſt ſecundum amorem velle bonum) magis eſt eligendum, quam coitus qui eſt agere ſecundum amorem actione corporali.Et vlterius patet,quòd amor magis eſt dilectionis ſicut finis, quam coitus ſit finis amoris. Si autem maximè eſt huius ſicut finis: tunc ſequitur, quòd dilectio finis eſt amicitiæ & non coire. Et vlterius concluditur, quòd huius quod eſt coire, aut omnino non eſt amor amicitiæ ſicut finis: aut ſi eſt eius quod eſt coire,tunc eſt eius ſicut gratia alterius quod eſt cauſa diligendi: quia ex coitu dilectio inducitur. Nam & aliæ concupiſcentiæ & artes ſic ſunt, quod ſunt propter vltimum & optimum ſicut propter finem.

Ergo diligere magis quam coitus, &c.

Quomodo ergo ſe habent termini,&c.

Ex dictis igitur manifeſtum eſt, quomodo ſe habent & habere debent termini ſecundum conuerſionem. Et adhuc vlterius manifeſtum eſt quomodo ſe habent in conſequentiis in eo quod magis fugiendi vel magis eligendi ſunt. Attendendum autem eſt hîc, quod quamuis iſta ſcientia generalis ſit rectificans in omnibus: tamen quia in moribus eligenda & fugienda non omnino ſequuntur regulas vniuerſales,vt dicit Ariſtot. in ethicis, ideò oportuit hic aliquid addere communi arti, quod non eſt neceſſe in phyſicis, mathematicis, vel metaphyſicis, quæ generales ſequuntur regulas.

Obiectio.

Adhuc tamen poteſt opponi contra hoc quod dictum eſt, quod ſcilicet magis eligendo opponitur magis fugiendum, & æquè eligendo æquè fugiendum,& minus eligendo minus fugiendum. Hoc enim inſtantiam habere videtur: quia bene viuere,magis eſt eligendum quam viuere: & tamen non bene viuere, non eſt magis fugiendum quam non viuere. Adhuc eſſe perfectè bonum, magis eligendum eſt quam eſſe bonum: & tamen eſſe imperfectè bonum, minus eſt fugiendum quam non eſſe bonum. Sed ad hæc & ſimilia dicendum eſt, quòd ea quæ dicta ſunt, intelliguntur de his vbi vnum eligendorum non eſt in altero, nec eſt pars alterius, ſicut ſe habent virtus & ſcientia: cum enim virtus magis ſit eligenda quam ſcientia, vitium magis eſt fugiendum quam ignorantia.

Solutio.

Nota gloſſ. circa illud dictum, magis eligendo opponitur magis fugiendum,&c.

CAPVT IV.

De reductione inductionis in ſyllogiſmum.

His autem ſic habitis, de reductione aliarum argumentationum in ſyllogiſmum dicendum eſt: quoniam autem non ſolum dialectici & demonſtratiui ſyllogiſmi fiunt per prædictas figuras, ſed etiam rhetorici qui imperfectas habent argumentationes, fiunt per prædictas figuras, & ſimpliciter ſiue vniuerſaliter quæcunque fides fit ſecundum quamcunque argumentationem ſecundum vnamquamque artem, illæ argumentationes reductæ in ſyllogiſmum ſecundum dictas fiunt figuras: & hoc quidem nunc deinceps dicemus. Primum autem de inductione: quia plus inter alias habet de forma argumentationis. Omnia autem credimus fidem accipiendo, aut per ſyllogiſmum, aut per inductionem: ſub his enim duobus comprehenditur exemplum & enthymema.

Quoniam autem non ſolum dialectici, &c.

Inductio plus habet de forma argumentationis, quã rhetorica argumentationes.

Diffiniamus enim primò inductionem dicentes,

Ergo inductio quidem eſt,&c.

centes, quòd inductio & ſyllogiſmus qui eſt ex inductione, eſt alterum extremum de medio per alteram ſiue tertiam extremitatem ſyllogizare. Dico autem tertium: quia tria ſunt primum & medium & tertium: & ſyllogizatur in ſyllogiſmo inductiuo primum de medio per tertium. Cuius exemplum in terminis tranſcendentibus eſt, vt iſtorum extremorum quæ ſunt a.c.medium ſit b. tunc per c. oſtendere a.ineſſe b.eſt inductiuus ſyllogiſmus: ſic enim facimus inductiones ſiue ſyllogiſmos inductiuos. Hoc autem patet in terminis materialibus, ſic. Sit enim a.(quod eſt primum) eſſe longæuum: id autem in quo b. ſit choleram non habere: id autem in quo c. ſit ſingulare longæuum, vt homo, & equus, & mulus, & ſingula huiuſmodi: & ſic primum eſt longæuum, medium autem erit non habens choleram, tertium autem ſingularia non habentia choleram. Patet igitur, quòd primum ineſt tertio: quia ſingulare non habens choleram, eſt non habens choleram: & cum omne non habens choleram, conuertatur cum ſingularibus non habentibus choleram, patet quòd omne longæuum dicetur de non habente choleram: & erit tunc ſic formandus ſyllogiſmus, omne quod eſt equus, vel mulus, vel homo, & ſic de aliis, eſt longæuum: ſed omne non habens choleram, eſt equus, & mulus, & homo, & ſic de aliis: ergo omne non habens choleram eſt longæuum. Toti enim c. ſecundum hanc poſitionem ineſt a. omne enim quod ſine cholera eſt, longæuum eſt: ſed b. (quod eſt non habere choleram) omni ineſt c. Hoc autem oſtenditur per coniunctam in antecedenti capitulo datam regulam: quia ſi tam primum quam medium dicatur de tertio, & medium & tertium conuertantur, neceſſe eſt primum vel vltimum dici de medio: quia oſtenſum eſt, quòd ſi duo prædicata dicantur de aliquo ſubiecto, & vnum prædicatorum illorum conuertatur cum illo: tunc reliquum de illo dicetur vniuerſaliter quod cum ſubiecto conuertitur: oſtenſum eſt enim prius in antecedenti capitulo, quoniam ſi duo aliqua prædicata eidem ſubiecto inſunt, & ad alterum illorum conuertatur ſubiectum quod eſt extremum in ſyllogiſmo: quoniam ei quod conuertitur, etiam alterum inerit vniuerſaliter prædicatum.

Oportet autem intelligere c. ex omnibus, &c.

Quomodo differt inductio à ſyllogiſmo

Inductio eſt ad propoſitiones immediatas, vt colligitur hic & primo phyſic. text. c. 1 1. ſyllogiſmus autem eſt ad mediatas.

Intelligendum eſt enim eſſe terminum c. ſcilicet ex omnibus ſingularibus ipſius medij aggregatum ſiue compoſitum: eo quod inductio eſt per omnia ſingularia nullo omiſſo. Differentia autem inductionis ad ſyllogiſmum (quoad concluſiones ipſorum) eſt hæc, quòd inductio eſt ſyllogiſmus propoſitionis primæ & immediatæ. Syllogiſmus autem eſt quoad concluſionem propoſitionis mediatæ: propoſitionum enim quarum eſt medium, ſyllogiſmus eſt talium propoſitionum per medium illud quod habent: quarum autem propoſitionum non eſt medium, ſicut principiorum, eſt fides per inductionem. Quo autem ad præmiſſas differentia eſt inter inductionem & ſyllogiſmum, quòd inductio quodammodo opponitur ſyllogiſmo: nam ſyllogiſmus quidem per medium oſtendit extremum ſiue primum tertio ineſſe. Inductio verò oſtendit per tertium primum extremum ineſſe medio. Ergo ex hoc vlterius concluditur, quòd ſyllogiſmus eſt per medium, quod eſt natura prius & euidentius ſecundum rei naturam. Inductio autem ſiue inductiuus ſyllogiſmus eſt per nobis manifeſtius & euidentius.

Quare inductio non habet ſpecialem artē in qua determinetur de ipſa.

Attendendum autem eſt hic, quòd hîc determinatur de inductione prout communiter ſe habet ad dialecticum & demonſtratorem, in topicis autem prout ſe habet ad dialecticum tantum. Et quia inductio nullam habet neceſſitatem niſi à ſyllogiſmo, ideò non habet ſpecialem artem in qua determinetur de ipſa ſicut habet ſyllogiſmus: non enim oportet ſpecialem artem tradere de inductione, quia ex diffinitione ipſius aſſignata & expoſita ſatis patet qualiter fieri debeat inductio.

Dubitatio.

Si autem quæritur, quomodo inductio reducitur in ſyllogiſmum, cum inductio & ſyllogiſmus habeant oppoſitionem? Dicendum, quòd inductio in ſyllogiſmum reducitur materialiter & non formaliter, ita quod forma inductionis reducatur in formam ſyllogiſmi: ſed quia materia nunc exiſtens ſub forma inductionis reducitur ad acceptionem formæ ſyllogiſticæ. Syllogiſmo enim communiter dicto non opponitur inductio: quinimo ſic ſumendo ſyllogiſmum eſt verum dicere, quòd inductio eſt ſyllogiſmus, ſed ſyllogiſmo propriè dicto opponitur inductio. Quamuis autem inductio reducatur in ſyllogiſmum primi modi primæ figuræ, qui perfectiſſimus eſt omnium ſyllogiſmorum, & ſit ſyllogiſmus immediatæ propoſitionis, ſicut dictum eſt: tamen non reducitur niſi in ſyllogiſmum communiter & non propriè dictum: ſyllogiſmus enim primi modi primæ figuræ perfectiſſimus & nobiliſſimus eſt quantum ad modum: non tamen ſemper ſaluatur natura & ratio ſyllogiſmi propriè dicti: & ideò cum inductio reducitur in ipſum, non ſaluatur in eo natura ſyllogiſmi propriè dicti ſecundum modum, hoc eſt, ſecundum quod eſt oſtendere in ipſo primum de medio per tertium: quod proprium eſt inductionis. Nec ſequitur, ſi eſt ſyllogiſmus immediatæ propoſitionis, quòd ſit ſyllogiſmus ſimpliciter: quia omnis ſyllogiſmus propriè dictus eſt ſyllogiſmus mediatæ propoſitionis: quia oſtendit per medium, cum inductio oſtendat per extremum.

Solutio.

Quomodo inductio reducitur in ſyllogiſmum, & quomodo non.

Dubitatio.

Si autem quæritur, qualiter ſint ſumenda ſingularia cum inductio reducitur in ſyllogiſmum, verum ſcilicet vel ſub diſiunctione, vel copulatione? Dicendum, quòd ſub diſiunctione ſunt ſumenda, ſic, omne quod eſt iſte vel ille, & ſic de ſingulis, eſt animal: omnis homo eſt iſte vel ille, & ſic de ſingulis: ergo omnis homo eſt animal. Et ſimiliter debet accipi inductio in negatiua vniuerſali. Cuius ratio eſt: quia eodem modo debent ſumi ſingularia quo ipſa ordinantur ſub medio: ſed ſub medio ordinata ſunt ſub diſiunctione, & non ſub copulatione. Alia autem ratio eſt: quia collectum ex omnibus debet prædicari in oratione inductiui ſyllogiſmi: eo ergo modo debet vnum eſſe quo totum vniuerſale eſt prædicabile: totum autem vniuerſale eſt prædicabile de multis

Solutio.

Quare ſingularia ſumi debeant ſub diſiunctione cum inductio reducitur in ſyllogiſmum.

tis ſub diſiunctione collectis : propter quod etiam ſingularia ſub diſiunctione debent ordinari.

Sciendum etiam, quòd inductio cum concludat vniuerſalem oppoſitionem, non poteſt reduci in tertiam figuram : ſed omnis inductio affirmatiua reducitur in primum primæ figuræ, & omnis inductio negatiua reducitur primò in ſecundum primæ. Sed deinde poteſt transferri ad ſecundam figuram per conuerſionem maioris, ſicut in antehabitis dictum eſt.

Quomodo omnia ſingularia ſumuntur in inductione ſub illo debito medio.

Adhuc autem quamuis ſingularia ſint infinitæ multitudinis, vt dicit Plato : tamen ad inductionem perfectam oportet in ſumma inducere, non quod omnia ſigillatim numerentur, ſed vt breuiter collecta inſinuentur, dicendo, & ſic de ſingulis, vel ſic de aliis. Ad inductionem autem probabilem ſufficit de pluribus inductio, dummodo non videatur inſtantia, ſicut dicitur in topicis. Tantum ergo dictum ſit de inductione.

CAPVT V.

De exemplo, quid ſit & qualiter ſe habeat ad ſyllogiſmum & ad inductionem.

CVm exemplum annexum ſit inductioni, eò quod ex multis exemplariter acceptis fit inductio, poſt inductionem determinandum eſt de exemplo, quid ſit in genere argumentationis, & qualiter ſe habeat ad ſyllogiſmum & ad inductionem.

Exemplum autem eſt quando, &c.

Dicimus igitur, quòd exemplum eſt argumentatio, quando ſiue in qua medium extremo ineſſe oſtenditur per id quod eſt ſimile tertio : & ſic exemplum quatuor terminos habere neceſſe eſt. Oportet autem in exemplo ſumi, quod primum inſit tertio per medium, & quod primum ſit ſimile tertio, hoc eſt, primum ineſſe tertio per ſimile tertio, & quod hoc ſimile ſit euidentius. Et hoc oſtenditur facilius in terminis ſic, vt primum ſit malum in quo ſit a. b. autem ſit contra conciues inferre bellum: & hoc autem in quo eſt c. ſit Athenienſes pugnare contra Thebanos : in quo vero d. ſit pugnare Thebanos contra Phocenſes. Si ergo volumus oſtendere, quoniam Thebanis, hoc eſt, contra Thebanos pugnare malum eſt Athenienſes, quod eſt oſtendere primum de tertio per medium : & ideò ſumendum eſt medium, id ſcilicet, quoniam contra confines pugnare malum eſt. Et ſi volumus oſtendere primum de medio, hoc oſtendemus per ſimile vel ſimilia tertio : quia huius quod eſt primum ineſſe (quod prius ad medium ſumptum eſt quando primum de tertio concludebatur) fides fit & efficitur ex ſimili vel ſimilibus notis & notioribus, quam notum ſit primum ineſſe tertio, vt verbi gratia, quoniam Thebanis contra Phocenſes confines ſuos pugnare malum fuit, & quòd euidens ſit & notum. Sic ergo argumentandum eſt primum de tertio per medium concludendo ſic, confines contra confines pugnare malum eſt : Athenienſes pugnare contra Thebanos, eſt pugnare confines contra confines : ergo manifeſtum eſt malum eſſe Athenienſes pugnare contra Thebanos. Manifeſtum eſt enim, quoniam b. (quod eſt contra confines pugnare) ineſt ipſi c. hoc eſt Athenienſes contra Thebanos pugnare: quia hoc eſt contra confines pugnare : & idem etiam ineſt ipſi quod eſt d. quia Thebanos & Phocenſes pugnare eſt confines contra confines pugnare : & ideo vtrumque iſtorum, & c. & d. eſt contra confines pugnare. Manifeſtum etiam eſt, quoniam a. (quod eſt malum) ineſt d. & eſt manifeſtius & euidentius, quam quod a. inſit c. hoc eſt, quod primum ineſt quarto, quod eſt ſimile tertio, manifeſtius eſt, quam quod primum ineſt medio : quia quod a. ineſt b. (hoc eſt, primum medio) oſtenditur per d. quod eſt ſimile tertio.

Eodem etiã modo & ſi per plura, &c.

Similiter autem eſt ſiue eodem modo ſi per plura ſimilia fides ſit vel fiat medij ad extremum, quo ſcilicet probetur primum extremum ineſſe medio : quæ tamen omnia ſint ſimilia tertio. Et quamuis plura ſimilia inducantur : non tamen omnia induci debent: quia ſic eſſet inductio. Attendendum autem, quòd in exemplo ſecundum ea quæ dicta ſunt, duæ ſunt argumentationes : oſtenditur enim primum de tertio per medium : & hoc fit per ſyllogiſmum. Secundo autem quaſi in proargumentatione (quæ loco proſyllogiſmi eſt) oſtenditur primum de medio per ſimile tertio: & in illa argumentatione trahitur fides ab exemplo: in priori autem argumentatione fides trahitur à medio.

Quomodo in exemplo ſunt duæ argumentationes.

Obiectio.

Siquis autem opponat, quòd non ſic diffinit Boëtius exemplum in topicis ſuis, qui dicit, quòd exemplum eſt quando particulare oſtenditur de particulari per particulare ſimile : particulare autem non poteſt eſſe medium, ſicut oſtenſum eſt ſupra in his quæ de inuentione medij dicta ſunt : & ſic falſum videtur eſſe, quod dictum eſt de oſtenſione primi de tertio per medium, & oſtenſione primi de medio per ſimile tertio. Sed ad hoc dicendum, ſicut dictum eſt paulò ante, quod in hoc completur diffinitio exempli, quando primum oſtenditur de medio per ſimile tertio: & in tali oſtenſione oportet euidentius eſſe, quod primum ineſt ei quod eſt ſimile tertio, quam quod primum ineſt tertio : & ideò exempli ſubſtantia conſiſtit in comparatione primæ præmiſſæ ad vltimam concluſionem : & prima præmiſſa eſt particularis, & vltima concluſio ſimiliter eſt particularis : præmiſſa enim eſt malum eſſe Athenienſes pugnare contra Phocenſes : & vltima concluſio eſt Athenienſes pugnare contra Thebanos : hoc enim fuit probandum per exemplum: & ideò quod primum probatur de medio, non facit exemplum : ſed quod primum de tertio per ſimile tertio, hoc facit exemplum : & ideò nihil eſt quod obiicitur de medio.

Solutio.

Manifeſtum eſt autem, &c.

Ex quibus colligitur differentia inter exemplum & ſyllogiſmum.

Manifeſtum eſt igitur ex his, ex quo præmiſſa eſt particularis & vltima concluſio eſt particularis, quoniam id in quo completur exempli ratio, eſt ſicut pars ad partem ſe habens. Probatur enim in eo particulare per particulare, & non habet ſe exemplum ad id per quod probatur, nec vt pars ad totum vniuerſale,

uerſale, neque vt totum vniuerſale ad partem, ſicut eſt in ſyllogiſmis qui per dici de omni probantur: ſed ſe habet ſicut pars ad partem, ſiue ſicut particulare ad particulare, quando ambo duo particularia ſunt ſub eodem communi, ſicut Athenienſes pugnare Thebanis,& Thebanos pugnare Phocenſibus, ambo ſunt ſub hoc medio quod eſt confines pugnare contra confines, & hoc eſſe malum: ſed alterum iſtorum particularium euidens eſt:& ideò ex illo infertur primum. In hoc igitur exemplum differt à ſyllogiſmo. Vnde exemplum reducitur ad duos ſyllogiſmos, ſicut in antehabitis iſtius capituli oſtenſum eſt.

Obiectio.

Si autem quis obiiciat, quòd tunc quando primum concluditur de medio, aut concluditur de medio vniuerſaliter ſumpto, aut de medio ſumpto indefinitè. Si concluditur de medio vniuerſaliter ſumpto, fallacia conſequentis erit in argumento, in quo primum de medio concluditur per ſimile tertio: quia vniuerſale infertur ex particulari, quod non contingit: ſed potius è conuerſo particulare debet inferri ex vniuerſali. Si autem concluditur primum de medio ſumpto indefinitè: tunc non valet ſecundum argumentum: eò quod non habet vniuerſalem propoſitionem, ex qua ſola fit illatio ſyllogiſtica.

Solutio.

Ad hoc autem dicendum, quòd primum oſtenditur de medio vniuerſaliter ſumpto per ſimile tertio, ſed non ex neceſſitate, ſed potius ex præconfeſſione reſpondentis, ſcilicet ſi concedatur ſimiliter eſſe in vno & in aliis, ſic vt ſi Thebanis malum eſt pugnare contra Phocenſes, quòd omnibus confinibus ſit malum confines impugnare. Et ſic cum reducitur in duos ſyllogiſmos, ſecundus de ſe habet neceſſitatem: primus autem qui proſyllogiſmus eſt vel loco proſyllogiſmi, probabilis eſt, non de ſe,ſed ex præconfeſſione habet neceſſitatem. Primus enim probat primum de medio per ſimile tertio: & illo facto ſecundus probat propoſitum per medium iam probatum.

Exemplum reducitur in duos ſyllogiſmos, quorum primus non habet neceſſitatem niſi ex præconfeſſione reſpondentis, ſecundus autem de ſe habet neceſſitatem.

Et differt ab inductione, &c.

Exemplum autem differt ab inductione in hoc, quod inductio ex omnibus indiuiduis inductis oſtendebat extremum ineſſe medio, & ad extremum non copulabat ſyllogiſmum: oſtendit enim inductio oſtendendum primum de medio per omnia medij particularia,& non concludit primum de poſtremo. Exemplum autem concludit primum de tertio per medium, & non per omnia particularia, ſed per aliquod vel aliqua. Vnde inductio ex omnibus indiuiduis extremum oſtendebat ineſſe medio, & ad extremum non copulabat ſyllogiſmum: hoc autem quod eſt exemplum, & copulat ad extremum, & non ex omnibus ſingularibus, ſed ex quodam vel quibuſdam oſtendit.

Quomodo exemplum reducitur in inductionem.

Reducitur autem exemplum ad inductionem in hoc,quòd multa exempla faciunt vnam inductionem, per hoc quod multa exempla multa concludunt particularia, ex quibus aggregatis fit vniuerſale quod concluditur in inductione:& ſic multa exempla faciunt vnam inductionem.

Remouet dubium.

Quamuis autem multa exempla faciant vnam inductionem,& inductio vna reducatur in ſyllogiſmum vnum: non tamen propter hoc exemplum reducitur in ſyllogiſmum vnum: quia exemplum eo modo quo in ſyllogiſmum reducitur, quatuor habet terminos, & ideò non poteſt reduci in ſyllogiſmum vnum.

Quare exemplum non poteſt reduci in vnum ſyllogiſmum tantum.

Eo autem modo quo multa exempla vnam faciunt inductionem, aufertur medium in eis, & remanent tres tantum termini, ſcilicet primum, & tertium, & ſimile tertio: ſed multa tertia in vnum tertium aggregantur, & multa ſimilia tertio aggregantur in vnum tertio ſimile. Et ſic multa exempla eo modo quo faciunt vnam inductionem,in vnum reducuntur ſyllogiſmum immediatè. Tamen eo modo quo exemplum quatuor habet terminos,exemplum in vnum ſyllogiſmum reduci non poteſt. Hoc autem manifeſtum eſt, ſiquis conferat adinuicem vnius generis multa exempla.

Quomodo exemplum aliquo modo poteſt reduci in ſyllogiſmum vnum.

Notandum autem cum exemplum nullam ſecundum ſe faciat neceſſitatem, quòd principaliter nec pertinet ad dialecticum, nec ad demonſtratorem, ſed ad rhetorem: ſecundum tamen quod non ex ſe, ſed ex præconfeſſione facit probabilitatem, poteſt referri ad dialecticum.

Quomodo exemplum pertinet ad rhetorem, & quomodo ad dialecticum.

CAPVT VI.

De deductione, quid & quot modis fiat.

Deductio autem (quia opponitur per aliquem modum inductioni) poſt hæc ordinanda: habet enim deductio medium magis notum ſecundum naturam concluſione, & propinquius ſcientiæ, quam inductio quæ ſecundum naturam rei habet minus notum & remotius à ſcientia ſecundum naturam: infert enim vniuerſale ex ſingularibus, quæ ſecundum naturam minus nota ſunt,& magis remota à ſcientia quam vniuerſale.

Deductio autem eſt quando,&c.

Eſt igitur deductio, quando ipſi medio palam eſt ineſſe primum extremum ſiue maius extremum in maiori propoſitione,in qua maius extremum prædicatur de medio: ſic enim ſe habentibus terminis, primo ſcilicet, & medio, propoſitio maior efficitur per ſe nota. Sed dubium eſt, an poſtremo quod eſt minor extremitas,inſit medium in minori propoſitione,in qua medium prædicatur de minori extremitate ſecundum diſpoſitionem primæ figuræ:& quamuis dubium ſit hoc, tamen vel ſimiliter vel æqualiter debet eſſe credibilis, aut etiam magis credibilis quam concluſio ſiue concluſione: tunc enim quia non eſt certa minor, perfectam ſcientiam facere non poteſt: & quia aliquid habet credulitatis aliquo modo diſpoſita in formam ſyllogiſmi,deducit & vicinat ad ſcientiam, quamuis non attingat perfectè vſque ad ſcientiam. Iſte eſt igitur vnus & prior modus deductionis.

Amplius autem ſi pauciora, &c.

Amplius autem ſecundus modus deductionis eſt, ſi quidem minor mediata ſit propoſitio, ſicut & concluſio: tamen pauciora ſunt media ad probandam minorem, quam ad probandam concluſionem: tunc enim omnino accidit minorem (eo quod pauciora habet media, quam concluſio) propinquiorem eſſe ſcien-

tiæ: quamuis enim medium ſit cauſa ſcientiæ, tamen quod plura habet media, incertius eſt & longius à ſcientia, quam id quod pauciora, quia longinquius eſt à primis principiis per ſe notis & immediatis. Iſti igitur duo modi ſunt deductionis. Penes diuerſitatem enim maioris deductio ſumi non poteſt: quia in ipſa eſt tota virtus inferendi in ſyllogiſmo: & concluſio eſt pars ipſius: & ideo ſi ipſa eſſet dubia, nulla oratio fieret deductio ad ſcientiæ viciniratem.

Quod plura habet media, incertius eſt & longius à ſcientia, vt colligitur etiam primo poſterio. text. com. 9.

Remouet dubium.

Vt ſi a. docibile, &c.

Explanatio autem primi modi deductionis eſt in terminis a.b.c. tranſcendentibus: qui tamen ad materiam determinantur in exemplo Platonis poſito in libro qui dicitur Mennonis, vbi quæritur, vtrum virtus ſit diſciplinabile vel aſſueſcibile bonum, vel donum à diis donatum? Sit enim a. docibile, quod eſt maior extremitas. Id autem in quo eſt b. medium, ſit diſciplina. c. autem minor extremitas ſit iuſtitia generalis, quæ eſt virtus in genere. Tali autem diſpoſitione terminorum facta, manifeſtum eſt per ſe, quòd omnis diſciplina docibilis eſt, & incrementum accipit experimento & doctrina. Quod autem iuſtitia generalis ſiue virtus ſit diſciplina (quamuis hoc dixit Socrates) dubium eſt. Si ergo in tali ſyllogiſmo ſimiliter ſiue æqualiter vel magis credibilis ſit propoſitio minor (quæ eſt b.c.) quam concluſio quæ eſt a.c. propoſitio: tunc talis ſyllogiſmus deductio vocatur. Cuius ratio eſt: quia propinquius eſt ſcientiæ: eò quod ſic ſyllogizantes aſſumpſerint a.c. concluſionem talem eſſe, cuius prius nullam habuerint diſciplinam ſiue ſcientiam. b. c. autem propoſitionem ſumpſerunt quidem dubiam, ſed non penitus ignoratam.

Obiectio.

Siquis autem obiiciat dicens, quòd vbi minor propoſitio eſt dubia, ibi petitur id quod eſt in principio.

Solutio.

Dicendum, quòd hoc non eſt verum vbi minor penitus ſit ignorata. Adhuc autem cum minor ſit dubia, ſi debeat eſſe petitio principij, oportet conuerti terminos maioris propoſitionis: hic autem non eſt ſic. Sic ergo explanatus eſt modus primus deductionis: & arguitur ſic in primo primæ, omnis diſciplina docibilis: omnis virtus diſciplina: ergo omnis virtus docibilis.

Aut rurſum ſi pauciora, &c.

Aut rurſus in modo ſecundo talis ſit explanatio, & per terminos tranſcendentes, & per terminos in materia ſpeciali ſumptos. Secundus enim modus eſt, ſi pauciora ſunt media ad hoc quod c. ſit b. (quod dixit minor propoſitio) quam ad concluſionem: nam & ſic minor eſt aliquid propinquius ſcientiæ, quam penitus ignorata concluſio, vt ſi d. ſit quadrangulari vel quadrari, & ſit maior extremitas. Id autem in quo eſt e. ſit recta linea, quæ eſt medium. In quo autem eſt f. minor extremitas, ſit circulus. Si ergo eius quæ eſt minor e. f. propoſitio, ſit vnum ſolum medium, hoc ſcilicet, per lunares figuras ſiue portiones æquales ſumere lineas curuas rectæ lineæ quæ eſt quadrati radix, & ſic circulum æqualem fieri rectæ lineæ quadrati: ad concluſionem autem plura habeantur media, quam hoc quod dictum eſt: tunc iſte eſt ſecundus modus deductionis: quia tunc iterum minor propinquior eſt ſcientiæ, quam concluſio: & ſyllogizatur ſic, omnis linea recta quadratur per lunares figuras: per conum circuli eſt accipere lineas curuas lineis rectis æquales: ergo per lunares figuras contingit quadrari circulum.

Quãdo autem neque credibilius eſt, &c.

Quando autem minor propoſitio quæ eſt b. c. neque credibilior eſt, neque æquè credibilis concluſione, quæ eſt a.c. neque pauca ſiue pauciora media ſunt ad minorem quam ad concluſionem: tunc non dico talem argumentationem eſſe deductionem: quia non conducit ad aliquid vel per aliquid propinquius ſcientiæ. Similiter etiam non dicitur deductio, quando immediata & per ſe nota eſt minor propoſitio ſicut maior: talis enim ſyllogiſmus demonſtratio eſt, & diſciplina ſiue perfecta ſcientia eſt, quod eſt huiuſmodi, & non eſt deductio in ipſo, ſed ſtatus & finis. Quamuis autem deductio ſecundum vtrumque modum dicta, in prima figura tantum hîc diſpoſita ſit à nobis: poteſt tamen fieri in qualibet figura, dummodo caueatur, quòd illa quæ fiet maior (cum ſyllogiſmus ſecundæ vel tertiæ figuræ in primam figuram reducitur) ſemper ſit per ſe nota & altera dubia, ſed non ignorata.

Deductio poteſt fieri in qualibet figura.

Deductio autem modus rationis eſt deficiens à demonſtratione quando eſt in demonſtratiuis, & deficiens à certitudine ſyllogiſtica quando eſt in probabilibus & dialecticis. Et hæc de deductione dicta ſunt. Hic enim poſita ſunt ea quæ dicta ſunt propter oppoſitionem quam habet ad inductionem: & non eſt vſus eius multum in ſcientiis vel artibus.

Quomodo deductio deficit à demonſtratione, & quomodo à certitudine ſyllogiſtica.

Deductio non eſt multum in vſu in ſcientiis vel artibus.

CAPVT VII.

De inſtantia ſiue inſtantiuo ſyllogiſmo, quid ſit & per quas fiat figuras.

Quare hic determinandum de inſtantia.

POſt hæc autem determinandum eſt de inſtantia ſiue de inſtantiuo ſyllogiſmo qui in aliquo opponitur exemplo: quia exemplum conſtat ex quatuor terminis, quorum quartus ſimilis eſt tertio. Similiter in inſtantiuo ſyllogiſmo ſunt quatuor ad minus ſecundum rationem, quorum tertius & quartus habent rationem oppoſitionis. Vnus enim ſub affirmatione ſumitur, & alter ſub negatione: ſunt tamen idem tertius & quartus, circumſcribendo affirmationem & negationem: & ideò cum iam determinatum ſit de exemplo, nunc hîc determinandum eſt de inſtantia.

Quomodo inſtantia dicitur dupliciter & de qua hic habeatur ſermo.

Attendendum autem, quòd inſtantia dicitur duobus modis. Vno enim modo dicitur inſtantia propoſitio inſtans abſolutè conſiderata. Alio modo ipſa ratio (per quam probatur talis propoſitio & concluditur) dicitur inſtantia. Et conſiderabimus hîc de inſtantia communiter ad vtrumque modum dicta. Et cum dicitur, quòd inſtantia eſt propoſitio, non intelligitur, quòd ſit propoſitio abſolutè conſiderata, ſed etiam quod ſit propoſitio concluſa ſecundum eius ordinationem ad ſua principia, ita quod nomen propoſitionis quodammodo pro altero dicat poſitionem, & importet totam ſubſtantiam rationis & ſyllogiſmi inſtantiui,

Remouet dubium.

ſtantiui, & ita in nomine propoſitionis comprehenditur inſtantia vtroque modo dicta. Hoc igitur modo determinantes de inſtantia (hoc enim modo dicta inſtantia ſubſtantialiter non differt ab elencho, ſed ſecundum rationē tantum: elenchus enim eſt ſecundum quod ſyllogizat oppoſitum reſpondentis, inſtantia autem ſecundum quod ſyllogizat oppoſitum prius concluſæ propoſitionis.) Dicamus igitur, quòd inſtantia ſiue inſtantiuus ſyllogiſmus eſt propoſitio propoſitioni contraria, ita quòd per contrariam intelligantur verè contraria & oppoſita per contradictionem.

Quomodo inſtantia dicitur ab elēcho ſyllogiſmo ſolum ratione.

Differt autem inſtantia à propoſitione in hoc, quoniam contingit inſtantiam aliquando in parte ſiue particularem, propoſitionem autem aut omnino non contingit eſſe particularem cui fertur inſtantia, vt in demonſtratiuis, vbi omnes propoſitiones neceſſariæ ſunt & vniuerſales: aut etiam in illis quæ verè ſunt propoſitiones quaſi pro altero poſitæ: quia in illis eſt tota vis illationis: & illæ ſunt vniuerſales, aut etiam in vniuerſalibus ſyllogiſmis ad quos omnes alij ſyllogiſmi reducuntur: talium enim ſyllogiſmorum verè ſunt propoſitiones ſecundum rationem propoſitionum dictæ: tali enim vniuerſali propoſitioni ſoli verè fit inſtantia: quia omnis inſtantia propriè eſt contra vniuerſalem.

Inſtantia enim eſt propoſitio, &c.

Fertur autem inſtantia contra propoſitionem prædicto modo acceptam per duos modos propoſitionum, & per duas figuras, ſi inſtantia ſit contra propoſitum ſyllogizata propoſitio. Dico autem duobus modis fieri inſtantiam quantum ad quantitatem duplicem propoſitionis inſtantis: eſt enim omnis inſtantiua propoſitio, aut vniuerſalis, aut particularis. Dico autem ex duabus figuris: quia inſtantiæ oppoſito modo feruntur propoſitioni illi quæ verè eſt propoſitio: & illa eſt, ſine qua non eſt ſyllogiſmus vniuerſalis, ſcilicet affirmatiua: oppoſita autem tali propoſitioni, non concluditur niſi in prima & tertia figura tantum, ſicut patebit per ſequentia. Quod autem per primam fiat inſtantia, patet ex hoc: quia ſi aduerſarius concludat omni ineſſe minori extremitati maiorem: tunc inſtamus dicentes contrariam, quoniam nulli ineſt: aut ferentes contradictoriam dicentes, quoniam alicui non ineſt. Horum autem duorum per quæ inſtamus, nulli quidem minori maiorem extremitatem ineſſe concludimus per primam figuram in ſecundo primæ: alicui autem non ineſſe eidē ſubiecto quod eſt, concludimus per tertiam.

Fertur autē inſtantia duobus modis, &c.

Oſtendamus igitur quomodo fertur inſtantia per primam & tertiam figuras dictas. Dicamus igitur gratia exempli quomodo fertur inſtantia contra propoſitionem affirmatiuam: ſi enim a. maior extremitas ſit vnam eſſe diſciplinam. b. autem medium ſit ſic contraria, de quo prædicatur a. quia contrariorum eſt vna diſciplina: propoſito ergo vnam eſſe contrariorum diſciplinam, ita quod omne b. ſit a. illi qui inſtant, aut ſic inſtant, quod ferunt huius contrariam: dicunt enim quoniam omninò (hoc eſt, vniuerſaliter) dicentes, quoniam omninò, hoc eſt, nullorum oppoſitorum eſt eadem diſciplina: accipietur commune ſupra ſubiectum propoſitionis cui inſtant, ſicut oppoſita ſunt ſuper contraria: quia omnia contraria ſunt oppoſita, ſed non conuertitur: propter quod tunc fit in prima figura in ſyllogiſmo inſtantia, ſic, nullorum oppoſitorum eſt eadē diſciplina: omnia contraria ſunt oppoſita: ergo nullorum contrariorum eſt eadem diſciplina. Sic enim fit prima figura in ſecundo primæ.

Vt ſi ſit a. vnam eſſe diſciplinā, &c.

Aut inſtant concludendo particularem cōtradictoriè oppoſitam, ſumendo particularem minorem ſub ſubiecto propoſitionis, cui inſtatur, ſicut ſi ſub contrariis ſumatur notum & ignotum, & iſta ſint ſumpta pro contrariis ſic, noti & ignoti non eſt eadem diſciplina: ſed notum & ignotum ſunt contraria: ergo aliquorum contrariorum non eſt eadem diſciplina. Hic enim eſt ſyllogiſmus in ſecundo tertiæ: nam de c. (quod eſt minor extremitas, & ſtat pro noto & ignoto) verum eſt prædicari contraria ipſa eſſe: ſed non eſt verum prædicari de illo c. ſtante pro noto & ignoto vnam eſſe diſciplinam: quia ſic vna ſcientia ſciretur & notum & ignotum.

Aut quoniā noti vel ignoti, &c.

Rurſum in priuatiua propoſitione vniuerſali contingit inſtare ſimiliter per duas propoſitiones & per duas figuras. Probante enim aliquo & proponente nullorum contrariorum eſſe vnam diſciplinam, inſtamus dicentes: aut quoniam omnium oppoſitorum eſt vna diſciplina, ſumentes medium ſupra ſubiectum propoſitionis cui inſtamus, & ſub prædicato ipſius ſic arguentes, omnium oppoſitorum eſt vna diſciplina: omnia contraria ſunt oppoſita: ergo omnium contrariorum eſt vna diſciplina. Et eſt ſyllogiſmus in primo primæ: aut ferimus inſtantiam ſumentes medium ſub ſubiecto propoſitionis cui ferimus inſtantiam ſic dicendo, quod aliquorum contrariorum eſt eadem diſciplina, ſic, ſani & ægri eſt eadem diſciplina: ſanum & ægrum ſunt aliqua contraria: ergo aliquorum contrariorum eſt eadem diſciplina. Et eſt ſyllogiſmus in quarto tertiæ. Patet igitur, quòd inſtantia quæ fit vniuerſaliter dicendo omnium contrariorum eſſe vnam diſciplinam, fit ex prima figura. Illa autem quæ fit particulariter per hoc quod aliquorum non eſt vna diſciplina, illa fit per tertiam figuram.

Rurſum in priuatiua propoſitione, &c.

Si enim aliquis ſit inſtans ſimpliciter in omnibus, neceſſe eſt dicere contradictionem, hoc eſt, contradicentem ſiue contrarietatem inſtantiam dicere ſimpliciter in omnibus ſumendo medium ſupra ſubiectum propoſitionis cui inſtat. Verbi gratia, ſi aliquis probet vnam eſſe diſciplinam contrariorum, inſtans accipiat omnium oppoſitorum vnam eſſe vel non eſſe diſciplinam: tunc enim quia ſupra ſubiectum accipit medium, & ſub prædicato, neceſſe eſt primam fieri figuram: quia medium enim ſic acceptum vniuerſale ſit ad hoc quod eſt à principio ſubiectum propoſitionis cōtra quam fertur inſtantia.

Simpliciter autem in omnibus, &c.

Particulariter autem volens inſtare, ſumere debet ſub ſubiecto propoſitionis (cui inſtandum eſt) aliquid cui illud vniuerſale ſubiectum ineſt, vt ſic accipiat ſub contrariis quorum dicitur eſſe vna diſciplina, noti & ignoti vnam non eſſe diſciplinam: contraria enim ſunt

Particulariter autem ad hoc, &c.

ſunt vniuerſale ad hoc quod eſt notum eſſe & ignotum: & hoc modo figura fit tertia: quia medium erit particulariter ſub ſubiecto vniuerſali ſumptum, ſicut notum & ignotum particulare eſt ſumptum ſub contrariis quod eſt vniuerſale: nam ex his ex quibus eſt ſyllogizare contrarium dicto reſpondentis ſiue oppoſitum, ex his eiſdem conabimur inſtantias adducere per ſyllogiſmum. Propter quod ex his ſolis figuris (prima ſcilicet & tertia) ferimus inſtātias. In ſolis enim his duabus figuris fiunt ſyllogiſmi oppoſiti hoc eſt, oppoſitorum contrarie vel contradictoriè: eo quod propriè inſtantia non fertur niſi contra vniuerſalem propoſitionem: per mediam enim figuram non contingit affirmare, hoc eſt, affirmatiuè concludere: & ſic per eam non contingit inſtare negatiuæ propoſitioni. Euidenter ergo non continget inſtare per ſecundam figuram, ita quod non indigeat inſtans alia oratione niſi ſyllogizata.

Amplius autem & ſi oratione indigeat, &c.

Amplius contingit quidem inſtare per mediam figuram: & ſi ſic inſtans plurima præter inſtantiam ſyllogizatam indigeat oratione. Vt gratia exempli ſi aliquis non concedat a. ineſſe b. & velit inſtare per ſecundam figuram, accipiens c. eſſe medium, & dicat (inſtans ad hanc, omne b. eſt a.) quòd a. non ineſt b. eò quod a. non ſequitur c. ſic ſyllogizans in primo ſecundæ, nullum a. eſt c. omne b. eſt c. ergo nullum b. eſt a. Maior enim in hoc ſyllogiſmo non euidenter opponitur propoſitioni cui fit inſtantia, ſed eius conuerſa: oportet autem in inſtantia ſumi propoſitionem euidenter oppoſitam. Hoc autem (quod maior hic opponatur) manifeſtare oportet per alias propoſitiones, ſicut per conuerſionem, & huiuſmodi: & ita quamuis inſtantia per ſecundam figuram fiat, tamen nō fit per ipſam inſtantia euidens, & nullo alio indigens: non enim oportet inſtantiam ad alia conuerti, ſed ſtatim quando concluſa eſt manifeſtam per ſyllogiſmum habere propoſitionem ſine alio aliquo propoſito inſtantem. Et quia ſecunda figura affirmatiuè non concludit: à ſigno autem non trahitur argumentum niſi affirmatiuè: idcirco à ſigno non ſyllogizatur in ſecunda figura: & ſignum in ea (à quo arguatur) non eſt.

In ſecunda figura licet fiat quandoque inſtantia: non tamen ita euidenter vt in prima & tertia.

Perſpiciendum autem & de aliis, &c.

Quamuis autem inſtantia ſecundum potiſſimam ſui rationem fiat per primam vel tertiā figuram, vt dictum eſt: tamen (quia dicitur etiam inſtantia ſecundum extenſionem & elargationem nominis aliquando in ſyllogiſmo ex hypotheſi quando contradicitur hypotheſi) perſpiciendum eſt diligenter & diſtinguēdum etiam de aliis inſtantiis communiter & non propriè dictis, vt de his quæ ſunt ſumptæ ex contrariis vel ex ſimili vel ex opinione (hoc eſt, ex auctoritate alicuius Philoſophi hoc dicentis) perſpiciendum etiam eſt ſi eſt ſumere inſtantiam particularem communiter & non propriè dictam ex prima figura, & ſi eſt ſumere priuatiuam inſtantiam ex media figura: hæc enim erit communiter & non propriè dicta inſtantia & euidens inſtantia.

Horum autem exempla ſunt per locum ab oppoſitis, vt ſiquis dicat, quòd omne gaudium eſt bonum: & inferatur ex hoc manifeſtè falſum, quod omnis triſtitia eſt mala: multæ enim triſtitiæ bonæ ſunt: ergo non omne gaudium bonum. Per locum autem à ſimili, vt ſiquis dicat, quod punctum eſt pars lineæ: & arguat aliquis contrarium à ſimili dicens, ſicut ſe habet punctus ad lineam, ſic linea ad ſuperficiem: ſed linea non eſt pars ſuperficiei: ergo nec punctus eſt pars lineæ. Ex opinione autem ſiue auctoritate ſic, ſi dicat aliquis, quòd anima ſit mortalis, dicimus inſtantes, quod Socrates & Plato dicunt, quòd anima ſit immortalis.

Fit autem particularis inſtantia per primam figuram ſic. Dicto enim, quòd omnium contrariorum ſit eadem diſciplina, dicatur, nullorum oppoſitorum eſt eadem diſciplina: quædā contraria ſunt oppoſita: ergo quorundam oppoſitorum non eſt eadem diſciplina. Qualiter autem inſtatur affirmatiuæ propoſitioni per ſecundam figuram, ſatis in præhabitis dictum eſt.

Quomodo ſyllogiſmus inſtātia pertinet tam ad dialecticum, quam ad demonſtratorem.

Pertinet autem inſtantiæ ſyllogiſmus, tam ad dialecticum, quam ad demonſtratorem: ſed ad demonſtratorem pertinet inſtantia vniuerſalis, ad dialecticum autem tam vniuerſalis quam particularis. Cum enim procedit demonſtrator ex vniuerſalibus & neceſſariis, cauillator inſtare non poteſt niſi ponendo aliquod falſum. Hæc igitur de inſtantia & inſtantiæ ſyllogiſmo dicta ſint.

Quid per oppoſita intelligendum hic.

Sed de hoc quod dictum eſt (quòd oppoſita non concluduntur per ſecundam figuram) notandum eſt, quòd oppoſita non dicuntur oppoſitæ propoſitiones: ſed omnia dicuntur oppoſita, quæ ferri poſſunt ad inſtantiam propoſiti, quæ non euidenter in ſecunda figura concluduntur. Cauſa autem quare in ſecunda figura non concluditur euidens inſtantia, eſt: quia in euidenti inſtantia oportet ſumi propoſitionem alteram quæ euidenter repugnet propoſitioni cui fit inſtantia: ſed in ſecunda figura non ſic eſt: conuerſa enim propoſitionis aſſumptæ euidenter contradicit propoſitioni cui fit inſtantia, ſed non ipſa propoſitio aſſumpta. Cuius exemplum eſt, ſi debeat aliquis inſtare huic, omne b. eſt a. per ſecundam figuram inſtabit ſic, nullum a. eſt c. omne b. eſt c. ergo nullum b. eſt a. Sed prima non euidenter repugnat huic, omne b. eſt a. ſed eius conuerſa, hæc ſcilicet, nullum c. eſt a. In hac enim & in reliqua idem affirmatur & negatur, ſed in hac, nullum a. eſt c. non idem negatur in prædicato quod affirmatur in prædicato huius, omne b. eſt a. ſed ſicut conuerſim ſe habet hæc, nullum a. eſt c. & ideò non eſt euidens inſtantia: non enim eſt manifeſtum niſi per eius conuerſam.

Quare in ſecunda figura non concluditur euidens inſtantia.

CAPVT VIII.

De icote & ſigno ex quibus fit enthymema.

TAndem de argumentatione quæ enthymema vocatur, determinandum eſt: ſed quia hæc ex icotibus procedit & ſignis, altera propoſitione poſita, & altera dimiſſa, ideo

primo

Icos dupliciter dicitur.

primo de icote & ſigno dicendum eſt. Sciendum autem, quod icos dicitur propriè, & metaphoricè. Propriè autem eſt idem quod imago:& ideò icones Græcè vocantur tabulæ imaginibus depictæ & inſignitæ. Metaphoricè autem dicitur icos ad huius ſimilitudinem: & tunc dicitur icos propoſitio probabilis, in qua ſicut in imagine & non ſicut in cauſa ſubſtantiali, quaſi prædepictum reſultat aliud, illud ſcilicet, ad quod ponit probabilitatem. Et ideò Philoſophorum mos eſt quando ex talibus procedunt propoſitionibus, dicere, quòd figuraliter de re tangunt: quia non ex cauſis eſſentialibus tunc procedunt.

Icos autem & ſignum nó eſt idem, &c.

Icos autem & ſignum non idem eſt, ſed icos quidem eſt propoſitio probabilis, vt dictum eſt, per extrinſeca & communiter in re inuenta de re conſiciens & enuntians. Quod enim aliqui ſciunt ſcientia æſtimationis vt in pluribus, ſic factum eſſe, vel non factum eſſe in præterito, aut eſſe aut non eſſe in præſenti, hoc eſt icos vocatum, ſicut eſt hoc, odire vel odiſſe inuidentes ſiue inimicos: quod Plato in libro Mennonis ponit in hominis diffinitione, eò quod eſt ſignum vel icos profundatum in natura animalis. Tale eſt etiam diligere amantes ſiue amicos. Hoc igitur eſt icos.

Signum autem vult eſſe propoſitio, &c.

Signum autem eſt, quod præter ſpeciem quam cognoſcenti offert, ad aliquid ducit cuius eſt ſignum: & ideò ſui ſignificatione vult eſſe propoſitio demonſtratiua, vel neceſſaria, vel probabilis. Dico autem vult: quia aptitudine ſigni & relatione ad ſignatum, aliquando ducit in cauſam eſſentialem, & tunc vult eſſe propoſitio neceſſaria, quamuis ſecundum ſe & ſecundum ſui rationem non ſit ita: aliquando autem ducit in ea quæ communiter ſunt in re, & extrinſecus adhærentia, & tunc vult eſſe propoſitio probabilis. Dico autem ſignum propoſitionem demonſtratiuam ſecundum quod demonſtratiuum communiter ſumitur pro oſtenſiuo, ſiue in demonſtratiuis, ſiue dialecticis. Id enim quo exiſtente in præſenti, res eſt, & infertur ex ipſo: vel quo facto in præterito, res facta eſt in præterito: vel quo poſterius facto, indicat factum eſſe aliquid, ſicut pallor conceptum factum indicat: aut id quod indicat, quoniam erit res illo prius facto, ſicut in ægroto tremor in labro inferiori factus indicat vomitum futurum, hoc dicitur ſignum.

Differentia icotis & ſigni: & quomodo ſignum dupliciter dicitur.

Vnde notanda eſt differentia icotis & ſigni: & dicendum, quòd ſignum dicitur communiter, & propriè. Signum quidem communiter dictum eſt omne illud quod ex ſui ſpecie (quam cognoſcenti exhibet) aliud prætendit quod inferri poteſt ex ipſo: & ſic icos continetur ſub ſigno, ſicut ſpecies ſub genere: & hoc modo ſignum eſt in omni figura: icos autem propriè in ſecunda & tertia. Et quando dicitur, quòd icos eſt propoſitio probabilis, accipiendum eſt probabile quod verè & ſecundum rem ipſam probabile, & quod apparet tale eſſe cognoſcenti. Propriè autem ſumptum ſignum, tunc ſignum eſt quod oſtenſibiliter & quaſi demonſtrando ſiue oſtendendo ducit in rem ſignificatam: & ſic dicitur ſignum prodigium, quaſi præ digitis oſtenſum, & ſic eſt in prima figura medium quod eſſentialiter & poſitione eſt medium pars vnius extremorum & totum ad alterum: & hoc modo ſignum non eſt icos, vt dictum eſt, ſed icos erit ſignum in ſecunda figura in qua medium eſt extra extrema & ante ipſa: quia multa ſunt prædicata de pluribus, quæ non eſſentialiter radicantur in ipſis. Erit etiam in tertia figura: eò quod vnum ſubiectum frequenter multis ſubſtat, quæ non radicantur in ipſo. Et quando dicitur, quod ſignum eſt demonſtratiua propoſitio neceſſaria, vel probabilis, eſt ſignum in prima figura acceptum in demonſtratiua materia neceſſaria, & in dialectica probabilis, vt paulo ante dictum eſt.

CAPVT IX.

De enthymemate, quid ſit, & quibus modis fiat, & qualiter ad ſyllogiſmum reducitur.

Enthymema ergo eſt ſyllogiſmus, &c.

EX diffinitione autem icotis & ſigni, diffinitio concluditur enthymematis, dicendo quòd enthymema eſt ſyllogiſmus procedens ex icotibus & ſignis. Quamuis enim diuerſæ argumentationes ſint ſyllogiſmus & enthymema, tamen ſubſtantialiter enthymema eſt ſyllogiſmus: quamuis enim non niſi vna propoſitio ponatur in enthymemate, duæ autem in ſyllogiſmo ſecundum vocem: tamen in enthymemate vna ſecundum vocem poſita, altera ſubintelligitur ſecundum rem & decurſum rationis: & ſic ſecundum rem & decurſum rationis enthymema ſubſtantialiter dicitur eſſe ſyllogiſmus ex icotibus in ſecunda & tertia figuris, & ſignis ſiue prodigiis in prima figura.

Accipitur autẽ ſignum tripliciter, &c.

Modi autem quibus fiunt enthymemata, ex hoc inueniuntur, quod ſignum (quod eſt quaſi medium enthymematis) tripliciter ſecundum poſitionem & ordinem terminorum accipitur: quoties enim medium ſecundum diuerſitatem poſitionis accipitur in figuris: aut enim poſitio ſigni accipitur vt in prima figura accipitur medium, quod poſitione & ordine terminorum eſt medium, vt pars vnius & totum alterius: aut accipitur ſicut medium accipitur in figura ſecunda, in qua medium eſt extra extrema vt vnum commune prædicatum de pluribus: aut accipitur ſicut accipitur medium in tertia, vt vnum commune ſubiectum ſubſtans pluribus prædicatis. Cuius exemplum eſt, vt ſi velimus oſtendere primam figuram, hoc eſt, per enthymema, cuius ſignum medij habet virtutem ſecundum modum medij primæ figuræ, arguimus ſic, hæc mulier habet lac in mamillis: ergo peperit: reducitur enim ad ſyllogiſmum primæ figuræ, ita quod medium quod eſt lac habere, ſit b. a. autem quod eſt maior extremitas, ſit parientem eſſe: in mamillis autem habere, minor extremitas ſit c. & reſultabit forma ſyllogiſmi in prima figura, ſic, omne b. eſt a. quia omnis mulier lac habens in mamillis pariens eſt: quoddam c. eſt b. quia hæc mulier lac habet in mamillis: ergo quoddam c. eſt a. quia hæc mulier peperit: eſt enim ſyllogiſmus in tertio primæ. Lac autem habere

ſignum eſt,& non cauſa: quia ſi etiam ea quæ non peperit, fricet mamillas vrtica & ſale, lac habebit in mamillis, ſed non vbertim fundent illud mamillæ ipſius. Sic ergo fit enthymema in prima figura ex ſigno conuertibili tacita maiori propoſitione: eò quod illa reputatur manifeſta.

Quoniam autem ſapientes ſtudioſi,&c.

In tertia figura quæ in multis conuenit cum prima,accipitur ſignum quod eſt in minus: vt ſi concludere velimus, quoniam ſtudioſi ſunt ſapientes ſic: eſt ſtudioſus: ergo ſapiens: accipiemus quòd Pitacus ſtudioſus, & ex hoc ſapiens. Pitacus autem erat quidam Pythagoricus Pythagoræ diſcipulus, & à Pythagora ſic denominatur. Reducitur autem in ſyllogiſmum tertiæ ſic: ſit enim in quo a. ſtudioſum eſſe: id autem in quo b. ſit eſſe ſapiens: id autem in quo c. ſit Pitacus ſtudioſus: ſic enim iterum erit a. ſtudioſum,& de b.& de c.prædicari: quia & ſapientes ſunt ſtudioſi, & Pitacus eſt ſtudioſus: & tunc arguitur ſic, Pitacus eſt ſtudioſus: Pitacus eſt ſapiens: ergo ſapiens ſtudioſus. Sed hoc (quod eſt maior propoſitio) non dicunt vocali expreſſione, ſcilicet quod omnis ſapiens ſtudioſus: eò quod reputatur hoc palam eſſe. Illud vero quod eſt minor propoſitio, ſumunt, & ex illo arguunt vocaliter expreſſo: maiori tamen ſubintellecta, quia ſine illa nullus eſſet decurſus rationis.

Peperiſſe quoniam pallida, &c.

In ſecunda autem figura fit enthymema accipiendo ſignũ quod eſt plus ſicut eſt medium in ſecunda figura: ſicut enthymemate arguimus aliquam peperiſſe ex hoc, quoniam eſt pallida: hoc enim enthymema reductum ad ſyllogiſmum vult (quantum ad terminorum ordinem & diſpoſitionem) eſſe per mediam figuram ſecundum quod apparet, quamuis in veritate non ſit: quia ſic arguitur affirmatiuè, & in ſecũda figura nihil affirmatiue concluditur: propter quod in antehabitis dictum eſt, quod in ſecũda figura non eſt ſignum: quoniam enim parientes plerumque ſuequitur pallor: ſequitur autem & hanc: arbitrantur oſtenſam eſſe per concluſionem, quoniam peperit hæc, & arguunt ſic, quæcunque peperit, eſt pallida: hæc eſt pallida: ergo peperit. Et in terminis tranſcendentibus ſic, quòd pallor ſit in quo a. parere autem (quod eſt maior extremitas) ſit in quo b. mulier autem hæc quæ eſt minor extremitas, ſit in quo eſt c. ſic, omne b. eſt a. quoddam vel hoc c. eſt a. ergo hoc vel quoddam c. eſt b. Et eſt affirmatiuus ſyllogiſmus in ſecũda figura: & talis ſyllogizatio præcedit verum ſyllogiſmum: iſte autem ſyllogiſmus ſupponitur ab eo qui enthymemate ſic arguit: eſt pallida: ergo peperit.

Ergo ſi vna quidem dicatur propoſitio, &c.

Eſt autem differentia enthymematis ad ſyllogiſmum: quia enthymema ex vna procedit propoſitione: ſyllogiſmus autem ex duabus: quia ſi vna quidem tantum dicatur vel exprimatur vocaliter propoſitio, tunc ſignum fit ex quo ſumitur enthymema. Si autem cum illa & altera ſumatur vniuerſalis propoſitio & vocaliter exprimatur: tunc ſyllogiſmus in forma perfectus ſecundum figuram & modum & materiam proximam, quæ eſt duæ propoſitiones ex tribus terminis formatæ. Hoc autem oſtenditur per exemplum tam in prima figura, quam in tertia. In prima quidem figura ſic, vt quando volumus probare, quòd ambitioſus liberalis: tunc enim ſic arguimus. Omnis ambitioſus liberalis: Pitacus eſt ambitioſus: ergo Pitacus eſt liberalis. Aut rurſus in tertia figura concludentes, quoniam ſapientes ſunt boni vel ſtudioſi: ſic arguentes. Pitachus eſt ſapiens: Pitacus eſt bonus: ergo boni ſapientes.

Sic ergo fiunt ſyllogiſmi: verũ qui per primam, &c.

Sic ergo per omnes figuras enthymematis fiunt ſyllogiſmi. Sed in hoc differũt enthymemata primæ figuræ, ab enthymematibus ſecundæ & tertiæ figuræ: quia ſyllogiſmi enthymematis quod fit per primam figuram, ſunt inſolubiles & perfecti, non ſoluti à forma ſyllogiſmi: quia fundantur ſuper propoſitionem vniuerſalem, penes quam perfectus eſt ſyllogiſmi decurſus. Et hoc dico quando verus eſt ſyllogiſmus in forma, & verum & verè concludens. Et hoc ideò eſt, vt diximus: quia vniuerſalis eſt in ipſo propoſitio per quam arguitur. Syllogiſmus autem enthymematis quod fit per tertiam, eſt ſolubilis nõ habens formam, quamuis verus ſit, ita quod verum concludat: quia eſt ex ſingularibus ſiue particularibus & non ex vniuerſali: ex qua forma nihil ſequitur ſyllogiſticè. Vniuerſalis autem propoſitio non eſt in tertia figura, ex qua ſit virtus inferendi. Adhuc tamen talis ſyllogiſmus in tertia figura factus, non eſt ad rem: quia non concludit extremitatem de extremitate: cum non vtatur vniuerſali propoſitione: non enim ſi Pitacus eſt ſtudioſus & ſapiens, propter hoc neceſſe eſt alios ſapientes ſtudioſos, vel bonos eſſe, ſiue aſſumatur vniuerſalis propoſitio, quod omnes ſapientes ſunt ſtudioſi. Syllogiſmus verò qui fit per mediam figuram ex ſecundæ figuræ enthymemate, ſemper & omnino ſiue vniuerſaliter eſt ſolubilis ſiue ſolutus & imperfectus & ſophiſticus, ſiue aſſumatur vniuerſalis, ſiue non: quia ſemper eſt affirmatiuus: quia nunquam ſic ſe habentibus terminis fit ſyllogiſmus in ſecunda figura: non enim ſequitur per virtutẽ ſyllogiſmi ſecundæ figuræ, quòd ſi quæcunque parit, pallida eſt: pallida autem eſt & hæc: quòd hanc parere ſit neceſſe: ſed eſt fallacia conſequentis. Verum quidem igitur per ſyllogiſmum enthymematis concluditur in omnibus figuris: ſed etiam ſyllogiſmi differentias habent quæ iam dictæ ſunt, & etiam enthymemata differunt hoc modo.

Sic ergo diuidendum ſignum, &c. *Differentia inter ſignum & prodigium.*

Sic ergo, vt dictum eſt, diuidendum eſt ſignum quod medij habet rationem in enthymemate. Horum autem ſignorum id quod verè & poſitione medium eſt (ſicut ſignum in prima figura) prodigij habet rationem: nam hoc ſignum Philoſophi dicunt eſſe prodigium, quod facit ſcire ſicut facit medium in prima figura: quod verè medij habet ratione: quia tale eſt maximè medium ſecundum medij rationem vel ſecundum naturam. Sed quæ ſigna ſunt ſumpta in extremitatibus, & ſunt extremitates ſecundum naturam, licet ſint loco mediorum accepta, ſicut in figura ſecunda & tertia: in ſecunda enim ſignum eſt primum, & in tertia eſt poſtremum: in neutra autem poſitione eſt medium: & ideo illa dicenda ſunt ſigna tantum & non prodigia. Quod autem ſignum ſumitur ex medio quod verè eſt medium poſitione, aut

&

& natura, illud eſt prodigium: probabiliſſimum enim eſt maximè verum, quod concluſum eſt per primam figuram: cuius ratio iam ſæpius dicta eſt.

Ars generalis reducendi omne enthymema in ſyllogiſmum.

Ex hoc autem facile patet, quæ ſit ars generalis reducendi omne enthymema in ſyllogiſmum. Cum enim enthymema tantum exprimat vnam propoſitionem cum concluſione, neceſſe eſt, quòd fiat ex terminis tribus. Aut ergo propoſitio & concluſio communicabunt in vno ſubiecto, aut in vno prædicato: aut quod ſubiicitur in vna, prædicatur in altera. Et ſiquidem communicant in vno prædicato: tunc illud enthymema vel fit in prima figura, vel in tertia, & fit ex maiore & concluſione: & addita minore fit ſyllogiſmus. In quam autem harum figurarum reducitur, patet ex naturali poſitione terminorum ſecundum quam ordinatur in ſyllogiſmum primæ vel tertiæ figuræ. Si autem communicant in ſubiecto, erit enthymema vel primæ vel tertiæ figuræ, in & fit ex minore & concluſione: & fiet ſyllogiſmus per additionem maioris, quæ addi debet ſecundum terminorum poſſibilitatem & inhærentiam. Si autem quod ſubiicitur in vna, prædicatur in alia: aut ergo quod ſubiicitur in præmiſſa, prædicatur in concluſione, aut è conuerſo. Si pro modo, erit ſyllogimus in ſecunda figura ex ex maiore & concluſione: & fiet ſyllogiſmus addendo minorem. Si autem ſecundo modo, erit enthymema in tertia figura ex minore & concluſione: & fiet ſyllogiſmus addendo maiorem.

Quod enthymema pertineat demonſtratori, vel dialectico & quod pertineat rhetori.

Cum autem ſit enthymema, ſicut dictum eſt, ex prodigio & ſigno, hoc eſt, ex propoſitione quæ eſt prodigium vel ſignum, tacita altera propoſitione, pertinet enthymema ex prodigio vel ad dialecticum, vel ad demonſtratorem, ſecundum diuerſitatem materiæ probabilis vel neceſſariæ. Enthymema autem ex ſigno communiter accepto pertinet ad rhetorem, vt dicit Ariſt. in primo poſte. Et cum dicitur, quòd enthymema eſt ex icotibus & ſignis ſyllogiſmus, non hoc dicitur ideo quod omne enthymema ſit ex pluribus ſignis & pluribus icotibus: ſed ideo dicitur, quia enthymema in genere acceptum, quandoque fit ex ſigno vno, & quandoque ex alio, & non ex vno ſemper.

Remouet dubium.

CAPVT X.

De inuentione ſigni quod eſt loco medÿ in enthymemate.

TAndem autem hoc determinandum eſt, qualiter inueniatur ſignum in enthymemate, per quod oſtendatur & concludatur paſſio de ſubiecto. Et hoc quidem in inductione & exemplo doceri non oportuit: quia ambo illi modi arguendi ex particularibus inferunt quæ in ſenſibus ſunt, & inuenire ea non eſt difficultas. Cum autem ſolum prodigium faciat ſcire, docebimus inuenire prodigium tantum, aliorum ſignorum inuentionem tranſeuntes. Pertinet autem huiuſmodi ſignorum conſidertio ad logicum ſimpliciter: quibus tamen aliquando vtitur dialecticus, & aliquando demonſtrator, vt dictum eſt. Quamuis enim logicus intentiones rerum conſideret, & non res: principaliter tamen logicus intentiones conſiderat relatas ad res: & ſic conſiderat res ſtantes ſub intentionibus quas conſiderat: & hoc modo hic conſiderabimus ſigna naturalium paſſionum. Adhuc autem cum multiplex ſit diuiſio paſſionis. Eſt enim paſſionis ſecundum ſe diuiſio, quòd eſt quædam paſſio conuertibilis, quædam autem non conuertibilis. Adhuc ſecundum ſubiecta in genere diuiditur, quòd quædam eſt paſſio rationalis, quædam moralis, & quædam naturalis: quæ diuiſio data eſt ſecundum cauſam quam habet paſſio in ſubiecto. Adhuc autem paſſio naturalis à natura communiter dicta diuiditur in metaphyſicam, mathematicam, & phyſicam: & quælibet paſſio ſignum habet aliquod in ſubiecto. Ex omnibus diuiſionibus non conſiderabimus, niſi ex prima diuiſione paſſionem conuertibilem, ex ſecunda autem paſſionem naturalem, ex tertia paſſionem phyſicam: quia procedimus via logica, quæ in communi tradit artem applicabilem ad quamlibet materiam, non deſcendendo ad materiam niſi gratia exempli: & exemplum ponimus in materia magis manifeſta, vt ſimiliter intelligatur in aliis.

Multiplex eſt diuiſio paſſionis.

Naturas autẽ rerum cognoſcere, &c.

Ad ſigni igitur talis (quod prodigium eſt) inuentionem, dicamus, quòd naturas (hoc eſt, naturales paſſiones) cognoſcere poſſibile eſt per ſigna quæ ſunt in enthymematibus loco mediorum, tali ſuppoſitione præhabita, ſiquis concedat ſimul corpus & animam (hoc eſt, totum coniunctum ex corpore & anima) mutari (hoc eſt, tranſmutari) à paſſionibus talibus quæcunque ſunt naturales paſſiones coniuncti totius: ita vt paſſiones mutent corpus & animam, ita quod in eis ſit ſignum paſſionis naturalis. Si autem aliquis patitur paſſione non naturali, ſed accidentali: tunc hoc non erit neceſſarium. Diſcens enim aliquis fortaſsè muſicam, ſecundum aliquid paſſionis alicuius animalis & intellectualis mutauit in animam, & mutatus eſt in anima, & non oportet huius paſſionis eſſe ſignum in coniuncto: quia naturalis non eſt talis paſſio: ſed paſſiones naturales ſunt, vt iræ naturales & concupiſcentiæ quæ ſunt paſſiones & paſſibiles dictæ paſſiones: ſunt enim illæ naturalium motuum quibus mouent coniunctum.

Si igitur & hoc det & vnum, &c.

Secundum autem ſupponendum eſt, quòd det & concedat aliquis vnum commune in natura communi, vnius paſſionis communis in illa natura eſſe ſignum, ita quod hoc ſignum comitetur totam illam naturam cuius eſt illa paſſio: tunc per talia ſigna arguendo per enthymema poterimus ſumere concludendo vniuſcuiuſque generis, quod illam paſſionem communicat propriam & conuertibilem paſſioné, & ſignum illius paſſionis in natura illa: & ſic poterimus illam naturam cognoſcere ſecundum quod illi ſubiecta eſt paſſioni.

Si enim eſt propriè alicui generi, &c.

Sic auté procedemus, & tali modo conſiderabimus. Si enim eſt aliqua paſſio propria ſpecialiter alicui generi indiuiduato ad ſpecié ſiue in ſpecie determinato conueniens, ſicut fortitudo, ſiue animoſitas conuenit leonibus ſecundum ſuam ſpeciem determinatis: tunc cum

conceſſum ſit, quòd paſſio naturalis tranſmutat coniunctum, neceſſe eſt in tota ſpecie leonum huius paſſionis eſſe ſignum aliquod poſitum, & compati ſibiinuicem in corpore & anima coniunctum in tali paſſione: vt ſi dicamus, quod hoc huius paſſionis ſignum in leone ſit, magnas habere ſummitates ſiue extremitates: conſiderabimus ergo hoc ſignum in aliis animalibus fortibus quibus hæc paſſio non vniuerſaliter in totis ſuis generibus vel ſpeciebus contingit, ſicut in hominibus fortibus & animoſis per naturam & non per habitum acquiſitum. Signum enim per quod talem de ſubiecto concludimus paſſionem, ſic vocamus proprium: quia totius illius generis eſt hoc modo propria paſſio, quo dicimus proprium quod conuenit omni generi & non ſoli. Hoc enim modo ſæpè ſolemus proprium dicere. Erit ergo & in alio genere proprium hoc ſcilicet non vniuerſaliter, vt in hominibus fortibus per naturam: & erit hoc modo per naturam fortis homo, & aliud forte quodlibet ſiue omne animal quod per naturam eſt forte: & cum illud animal vel homo cum leone naturaliter communicet paſſionem illam, ſequitur quod habebit idem fortitudinis ſignum per primam ſuppoſitionem. Dictum enim eſt in ſecunda ſuppoſitione, quòd vnum commune vnius communis paſſionis fuit ſignum in omnibus in quibus eſt illa paſſio. Si ergo hæc vera ſunt quæ dicta ſunt: tunc nos ex arte iſta poterimus talia talium paſſionum ſigna colligere in his animalibus, quæ tantum vnam ſecundum totum genus vel ſpeciem habent illam paſſionem & communem: vnumquodque enim habet ſignum illius paſſionis ſecundum totam illius ſpeciei multitudinē: neceſſe enim per ſecundam ſuppoſitionem, quòd ſuæ paſſionis quæ eſt ſpeciei ſuæ propria, tamen commune habet ſignum: tunc ex hoc ſigno poterimus naturas propriarum paſſionum cognoſcere: conſiderabimus enim in homine forti vel alio animali, quod quodlibet forte per naturam habet magnas ſummitates: & conſiderantes hoc ſignum in leone generaliter arguimus ſic. Leo generaliter habet magnas ſummitates: ergo leo generaliter eſt fortis.

Si vero duo habet propria, &c.

Si vero aliqua natura vna in genere vno vel ſpecie duo habet propria vniuerſaliter ſibi conuenientia ſecundum totum genus ſuum, ſicut leo fortitudinem habet & liberalitatem: eſt enim & per naturam forte animal animoſum, & eſt prædæ communicatiuum etiam per naturam: tunc dubium eſt quomodo cognoſcimus, verum hoc ſignum determinatum ſic vnius illarum paſſionum, ſit ſignum vel alterius quæ ambo ſiue ambæ paſſiones ſpecialiter, hoc eſt, totam ſequuntur ſpeciem: hoc enim ſcire non poterimus, niſi conſideremus, quòd & alij ſpeciei non generaliter toti vniuerſaliter, ſed particulariter: nec ambæ paſſiones, ſed altera ineſt. Et conſideremus tunc in his in quibus non totis ineſt illa paſſio naturalis: & conſideremus in quibus non vtrumque nec totis ineſt: quando hoc quidem ſignum habet, quod eiuſdem paſſionis ſignum eſt in leone, vt magnas ſummitates. Illud vero alterius paſſionis ſignum non habet, ſicut & ipſa paſſione caret. Si enim homo eſt fortis cum leone per naturam, habet autem duum ſiue duorum ſignorum hoc quod eſt fortitudinis ſignum: palam ex concluſione enthymematis, quoniam etiam in leone hoc fuit ſignum fortitudinis, & non liberalitatis.

Eſt ergo naturas cognoſcere, &c.

Oſtendamus igitur per hunc modum concludere vel oſtendere paſſionem de ſubiecto. Dicamus, quòd eſt naturas ſiue paſſiones naturales de quolibet ſubiecto cognoſcere in prima quidem figura, ſupponendo medium conuerti cum priori ſiue maiori extremitate, ſicut eſſe forte & habere magnas ſummitates conuertuntur. Medium autem in plus eſſe quam minorem extremitatem: eſſe enim forte in plus eſt quam leo. In tertia autem oportet minorem extremitatem tranſcendere & non conuerti, ſicut patet in exemplis, ſi ſit fortitudo vel forte eſſe a. quæ eſt prima extremitas: ſummitates vero magnas habere ſit in quo b. quod conuertitur cum a. c. autem tertia extremitas poſt medium ſit leo: quod minus eſt, quam forte eſſe. Patet enim ſic diſpoſitis terminis, quòd omni c. ineſt b. quia omnis leo magnas habet ſummitates: ſed hoc non ineſt ſoli leoni, ſed & aliis animalibus ineſt particulariter: cui autem b. ineſt, omni illi ineſt a. quia omne habens magnas ſummitates, eſt forte: & non ineſt pluribus, quia conuertitur cum ipſo. Si autem dicatur ſic non eſſe vt dictum eſt, ſequitur inconueniens contra ſecundam hypotheſim: quia ſequitur, quòd non erit vnum commune vnius paſſionis communis ſignum. Huius autem probatio patet per quartam conſequentiam in antehabitis determinatam, in capitulo vbi dictum eſt, quòd quando conuertuntur extremitates, neceſſe eſt & medium conuerti: ſi enim a. dicitur de ſolo b. & a. & b. de omni c. tunc a. & b. conuertuntur: & ſic patet inuentio medij in prima figura, in qua ſignum eſt prodigium. Quando autem per habere magnas ſummitates oſtenditur leo eſſe fortis, hoc ſumitur & non probatur: quia hoc conſtat in leone ſignum eſſe per hoc quod in aliis talis paſſionis eſt ſignum. Non autem ſic poteſt oſtendi hoc eſſe ſignum fortitudinis in alio animali per hoc quod eſt ſignum talis paſſionis in leone: quia leoni ineſt vniuerſaliter, aliis autem non: & ideò per differentias eorum qui non habent magnas extremitates, oſtenditur hoc fortitudinis eſſe ſignum in leone.

Obiectio.

Siquis autem obiiciat & dicat hanc artem nullam eſſe: quia probat idem per ſeipſum: oſtendit enim paſſionem per ſignum, & è conuerſo ſignum per paſſionem, & ſic idem per ſeipſum.

Solutio.

Dicendum, quòd paſſio oſtenditur per ſignum, & è conuerſo, ſed non eodem modo: oſtendit enim ſignum per paſſionem in ſubiecto non proprio paſſionis, oſtendit paſſionem per ſignum in ſubiecto proprio paſſionis: & hoc non eſt inconueniens. Adhuc ſignum oſtenditur per paſſionem per viam ſenſus, paſſio autem per ſignum per viam ſyllogiſmi & rationis. Scias autem, quòd tota ſcientia quæ dicitur phyſiognomia, ſuper hanc artem fundata eſt.

LIBER I.

POSTERIORVM.

TRACTATVS I.

De his quæ præmitti habent ante ſcientiam, & de vniuerſali ſciendi modo.

CAPVT I.

De præambulis ante ſcientiam.

SICVT in principio priorum analyticorum dictum eſt, intentio noſtra in ſcientia de ſyllogiſmo eſt circa demonſtrationem, & circa ſcientiam de demonſtratione, quæ eſt inſtrumentum demonſtratoris, per quod facit ſcientiam concluſionis: eò quod intentio omnis ſapientis eſt circa finem, qui eſt vltimum & optimum in his de quibus conſiderat. In ſcientia autem ſyllogiſtica vltimum & optimum (proximum conſiderationi tradentis ſcientiam ſyllogiſticam) eſt demonſtratio, ideò eſt finis proximi operis tradentis notitiam ſyllogiſticam. Sed quia omne inſtrumentum & organum ad aliquid aliud refertur, ideò finis vltimus intendentis de ſyllogiſmo eſt ſcientia demonſtratiua, hoc eſt, ſcientia docens modum & artem demonſtrandi vniuerſaliter in qualibet particulari ſcientia demonſtratiua, ſicut ſunt ſcientiæ mathematicæ, geometria, aſtronomia, & muſica, & multa alia.

Intentio huius libri.

Dico autem, quòd intentio eſt circa talem ſcientiam in vniuerſali qualiter ſciat quilibet in omni ſpecie demonſtrationis demonſtrare: quæ ſcientia ſit regula regulans ſcientem eam, qualiter facultatem habeat ex ſcientia tradita demonſtrationem faciendi in qualibet materia demonſtrabili, per quam ſcientiam deuenire poteſt ad certam ſcientiam concluſionis vniuſcuiuſque ſcibilis per demonſtrationem.

Dignitas huius libri ſuper alias partes logicæ

Hæc enim ſcientia in nobilitate ſubiecti præfertur aliis ſcientiis & certitudine demonſtrationis ſiue oſtenſionis vel probationis. His duobus modis vna ſcientia præfertur alij, ſicut dicit Ariſtot. in prima propoſitione de anima. Inter omnes logicas ſcientias hæc ſcientia nobilioris ſubiecti eſt, vt patet: quia tota logica de ſyllogiſmo eſt & partibus eius. Nobilior autem ſyllogiſmus eſt demonſtratio. Huiuſmodi etiam ſcientia certior eſt in demonſtrationibus: quia cum aliæ ſcientiæ de ſyllogiſmo ſolam habeant neceſſitatem conſequentiæ ex ordine terminorum & propoſitionum in figura & modo vel exiſtentem vel apparentem, & non habeant neceſſitatem conſequentis, iſta ſola inter ſcientias logicas, vtramque facit neceſſitatem & conſequentiæ & conſequentis: propter quod inter logicas ſcientias omnibus ex duplici cauſa præfertur ſubiecti, ſcilicet admirabilitate & certitudine oſtenſionis. Et ideo ſequitur ſecundum Ariſtot. in 7. ethic. quod hæc ſcientia virtus & vltimum & optimum eſt ſcientiæ logicæ. Propter quod immediate ſcientiæ de ſyllogiſmo coniungenda eſt: quia ſupra neceſſitatem conſequentiæ non addit niſi neceſſitatem conſequentis: quæ additio ita ſpecificat hanc ſcientiam ſub genere communi quod eſt logica. Hæc enim ſcientia id quod addit, non diminuit neceſſitatem conſequentiæ (quæ ſubſtantialis eſt ſyllogiſmo, ſicut patet ex eius diffinitione cum dicitur, quòd ſyllogiſmus eſt argumentatio ſiue oratio, in qua quibuſdam poſitis aliud accidit ex neceſſitate) hæc enim neceſſitas in terminatione ſui eſt in terminorum ordine & propoſitionum diſpoſitione. Perficitur autem in figura & modo, & ad neceſſitatem vltimam deducitur per poteſtatem ſyllogizandi & concludendi, ſicut in ſecundo priorum oſtenſum eſt. Perficitur autem addita neceſſitate conſequentis in ſcientia iſta. Et ex hoc patet perfectiſſimam iſtam eſſe inter omnes logicas ſcientias. Id enim quod addit ſupra conſequentiæ neceſſitatem ſyllogiſmo ſubſtantialem ſyllogiſmus dialecticus, potius diminuit neceſſitatem conſequentiæ quam promoueat: quia probabile non habet conſequentiæ veram neceſſitatem. Sophiſticus autem addit apparentem & non exiſtentem probabilitatem ſupra conſequentiæ neceſſitatem: & ideo in talibus non poteſt eſſe vltimum & optimum ſciētiæ ſyllogizandi. Propter quod dicit Ptolemæus in primo Almageſti, quòd

Ordo huius libri ad librum priorum.

Similē ſententiam dicit Alex. primo topicorum.

quòd non probabilibus & opinabilibus debet homo replere animam ſuam, quia non faciùnt ſtantem habitum in anima, ſed demonſtratiuis & certis quæ certificant & ſtabiliunt intelle-ctum, quia certa ſunt & æternaliter ſtantia. Et ex hoc patet, quòd hæc ſola ſimpliciter eſt deſiderabilis inter ſcientias logicas. Eſt ergo finis & perfectiſſima & ſola ſimpliciter deſiderabilis inter logicas ſcientias & ſola nobilior & aliis certitudine probationum excellentior.

Subiectum huius libri.

Eſt autem hæc ſcientia, vt de ſubiecto de ſyllogiſmo demonſtratiuò: de hoc enim inquirit differentias & paſſiones & modos quibus fiat: & ſic patet quæ ſit materia eius, ſicut patet per ea quæ dicta ſunt in principio lib. priorum. Eſt etiam hæc ſcientia in genere logicæ ſcientiæ: quia & demonſtratio & ſcientia demonſtratiua conſideranda eſt hîc per differentias ſermonum & non per rerum differentias: logica enim non res, ſed intentiones rerum conſiderat, vt vniuerſale, particulare, orationem, argumentationem, & ſyllogiſmum: quæ omnia in ſermone accipiunt differentiam: & ideò hæc ſcientia non eſt realis ſed ſermocinalis. Vel fortè dicitur, quòd eſt modus ſciendi nobiliſſimus, & non propriè ſcientia: ſic enim loquitur Ariſtot. in tertio primæ philoſophiæ.

Quod hæc ſcientia non ſit realis.

Text. com. vltim.

Vtilitas autem ex hoc vltimo dicto elicitur, & eſt vtilis vt regula recta in architectonicis, qua regulatur omne quod aptandum eſt ædificio: per hunc enim modum regulatur per hanc ſcientiam omne quod demonſtrandum eſt in particularibus ſcientiis demonſtratiuis. Per quod patet, quòd vtilitas eius vniuerſalis eſt: & ideò vtilior quam illæ ſcientiæ quæ particulariter vtiles ſunt.

Vtilitas huius libri.

Obiectio.

Siquis autem obiiciat dicens, quòd antequam particulares ſcientiæ demonſtratiuæ fierent vel quando fiebant, iſta ſcientia ſiue ſciendi modus vtilis eſſe poterat: ſed nunc ipſis iam factis videtur inutilis, ſicut & regula videtur inutilis iam facto omni ædificio, quod faciendum fuerat. Dicendum, quòd ſcientiæ demonſtratiuæ non omnes factæ ſunt, ſed plures reſtant adhuc inueniendæ: quæ ſi etiam omnes factæ eſſent, adhuc eſſet vtilis hæc ſcientia tripliciter. Vno modo quidem in vſu particularium ſcientiarum, qui non eſt rectus niſi menſuretur ad regulam. Secundo autem modo in demonſtratione particularium ſcientiarum, quod bene inuentæ & bene traditæ ſunt, & quod homo eis innititur vt veris: hoc enim fieri non poteſt niſi referantur ad regulam. Tertio autem modo propter cauillatorem, cuius calumnia refelli non poteſt, niſi propter hoc quod refertur ad regulam: cauillatio enim eius refellitur per hoc quod regulæ non concordat: & ſic conſtat vniuerſalis vtilitas iſtiuſmodi ſcientiæ. Manifeſta igitur eſt vtilitas & finis & nobilitas, certitudo & perfectio iſtius ſcientiæ ſic determinata.

Solutio.

Alia vtilitas vel nobilitas huius ſcientiæ, quæ potius eſt in ſciẽte ipſam quam in ipſa.

Eſt etiam finis eius & vtilitas & nobilitas quædam, quam ponit Auicen. (ſed hæc eſt potius in ſciente, quam in ſcientia) quod ſcilicet perficit hominem & ad felicitatem contemplatiuam diſponit ſecundum nobiliorem eius partem, quæ (vt dicit Ariſtot. in 10. ethic.) eſt intellectus contemplatiuus non continuo coniunctus & tempori, ſed in ſimpliciter intelligibilibus ſimpliciter accipiens ſcientiam contemplatiuam: & ideò non eſt opinatiuus talis intellectus, nec ſuſpicatiuus, ſed ſimpliciter intellectus ad ſimpliciter intelligibilia relatus.

Cap. 10.

Quare aliæ partes logicæ non ſunt ita perfectæ ſicut iſta.

Ex his patet, quòd aliæ ſcientiæ logicæ non ſunt perfectæ ſpecies modi ſciendi: quia hoc quod addunt ſupra neceſſitatem conſequentiæ, diminuit neceſſitatem conſequentiæ ſyllogiſmi. Omnis autem differentia diminuens poteſtatem generis, addita generi, facit ſpeciem imperfectam, & ſecundum Pythagoram ponitur in ſtichia ſiue in coordinatione malorum: hæc autem quæ complet id quod eſt in poteſtate generis, ſola eſt perfectus ſcientiæ ſyllogiſticæ modus, & perfecta ſcientiæ ſyllogiſticæ ſpecies.

Modus autem iſtius ſcientiæ (quantum eſt de ipſius ſcientiæ proprio modo) eſt diffinitiuus & diuiſiuus & collatiuus: & hic modus ſumitur ex ipſo ſcibili relato ad ſcièntiam ſecundum quod eſt in vniuerſali, vel particulari, vel ſecundum agere: diuiſio enim deſeruit ſcientiæ in vniuerſali, diffinitio autem eidem deſeruit in propria natura, & collatio deſeruit ſcientiæ in agere & collatione concluſionis ad principia. Reſolutoria enim eſt hæc ſcientia: quia reſoluit & reſoluere docet concluſiones in principia, quæ ſunt cauſæ eſſentiales & propriæ ſiue conuertibiles immediatè: & hic etiam modus ſcientiæ deſeruit ſecundum agere dictum. Modus autem qui eſt ex diſcente potius quam ex ſcientia, eſt modus qui dicitur exemplorum ſuppoſitiuus.

Nomen libri huius & ratio nominis.

Nomen autem libri & titulus qui præſignat nomen, patet ex dictis: nomen enim, Poſteriora analytica. Et ratio quidem analyſis ſiue reſolutionis iam dicta eſt. Poſteriora autem reſolutoria vocantur: ſicut enim demonſtratio addit ſupra ſyllogiſmum ſimpliciter, & ideò fit poſterior ipſo, & ſpecies eius: ita reſolutio in cauſas conſequentis addit ſupra reſolutionem in terminos & in propoſitiones conſtituentes in figuram & modum: & ideò hæc analyſis poſterior eſt illa quæ in prioribus traditur: ſicut prius eſt natura & intellectu, à quo non conuertitur conſequentia. Titulus autem eſt. Incipiunt poſteriora analytica. Qui titulus iam ſatis intelligitur ex dictis.

Cauſa efficiens huius ſcientiæ.

Cauſa autem efficiens eſt duplex, faciens ſcilicet, & inſtrumentalis. Faciens quidem (vt dicit Auicen.) eſt intelligentia vel decimi ordinis vel primi, quæ ſuper alias irradiat ad horum quæ dicenda ſunt manifeſtationem. Inſtrumentalis autem cauſa ex his qui ad nos venerunt Philoſophis fuit, Ariſtot. Stagirita, ad hoc illuſtratus ab intelligentia, & primus inter eos qui venerunt ad nos. Fertur tamen quod Zeno ante Ariſtot. fecit hanc artem ſiue ſcientiam, & illius ſcientiæ Zenonis ad nos venerunt quædam excepta. Sic ergo ſatis patet de his quæ ſunt huic ſcientiæ præambula.

Ordo huius libri ad ſciẽtiam de ſyllogiſmo.

Multa autem ſunt propoſitionum genera (vt dicit Algazel) in quibus nihil proximius eſt ſyllogiſmo quam neceſſitas in materia propoſitionum:

Quid per ſcientiam de ſyllogiſmo intelligendum.

ſitionum: & ideò hæc ſcientia immediatè poſt ſcientiam de ſyllogiſmo eſt ordinanda. Sed ſcientia ſyllogiſmi dicitur tota ſcientia libri priorum primi & ſecundi, & etiam ſcientia de ſyllogiſmis hypotheticis, quam fecit Boëtius, quam & nos expoſuimus ſuo proprio loco poſt librum priorum. Ad adminiculum autem libri priorum fecit Boëtius librum categoricorum ſyllogiſmorum, quem & nos ante librum priorum à nobis expoſitum breuiter ordinauimus. Patet igitur iſtius libri ordo in ſcientia logices.

CAPVT II.

De probatione Auicennæ & Algazelis, quòd iſte liber ſequitur immediatè librum priorum.

QVod autem iſte liber immediatè ſequatur librum priorum ſecundum quod continet & categoricos & hypotheticos ſyllogiſmos, & hoc eſt, ſcientiam formationis categoricorum & hypotheticorum ſyllogiſmorum, tam in coniunctis, quam in diſiunctis hypotheticis ſyllogiſmis, ſic probant Auicen. & Algazel, & ante hos Alpharabius. Scientia enim ſyllogiſmorum formatiua in figura & ordine prima eſt inter ſcientias quæ ſunt de ſyllogiſmo: propoſitiones enim ex quibus fit ſyllogiſmus, vt dicunt, ad ſyllogiſmum ſe habent in quinque ordinibus, vt quinque modis ſe habet aurum ad artificiatum quod fit ex auro. Materia enim ſyllogiſmi propoſitiones ſunt, quæ quando fuerint credibiles & veræ, ſequitur concluſio credibilis & vera: ſi verò fuerint falſæ, concluſiones non ſequuntur credibiles ſiue probabiles: ſi verò fuerint propoſitiones opinabiles tantum, non poſſunt ex his concludi propoſitiones certæ veritatis æternæ ſiue neceſſariæ. Sicut quando eſt aurum materia numi & rotunditas numi forma, aliquando falſificatur numus, eò quod à rotunditate inflectitur forma: & priuatione quidem formæ numus amittit nomen numi, eò quod à forma fit numi denominatio: aliquando vero falſificatur numus vitio materiæ, ſcilicet cum fuerit ex auro falſificato, ferro, vel ære: ſed tunc non amittit nomen numi, quamuis amittat numi valorem. Similiter ſyllogiſmus eſt vitioſus aliquando vitio materiæ, aliquando vitio formæ. Vitio quidem formæ quando peccat in figura, vel modo, ex quibus eſſe debet: aliquando vitio materiæ, quando forma quidem bona eſt, ſed propoſitiones non ſunt certæ, ſicut eſt propoſitio ex qua eſt ſyllogiſmus inopinabilis vel falſitatis.

Propoſitiones ex quibus fit ſyllogiſmus ſunt quinque ordinũ, ſicut aurum eſt quinque modorum in reſpectu ad artificiatum quod fit ex auro.

Quinque ordines in auro.

Et ſunt quinque ordines talium propoſitionum ſicut in auro: quod quidem primo in ordine obrizum, examinatum, & depuratum. Secundum autem ex illo habet ex fabricatione aliquid admixtum, quod tamen non participat niſi purum. Tertium autẽ vt habeat tantum de alieno admixtũ, quod non percipiat in apparentia eius niſi peritus in auri natura, & aliquando quamuis percipiat hoc imperitus. Quarto gradu vt quidem quando falſum fuerit, ſicut ſi ſit de ære: ſed adeò ſit hoc ſimile auro, quòd per depurationem æris etiam poſſit fallere peritum, vt aurichalcum, quod calcamine & ſtanno & magis argento accipit ſimilitudinem auri. Quinto ergo gradu eſt cuius falſitas omni homini apparet.

Quinque ordines propoſitionum ex quibus quinque ſyllogiſmorum modi conſtituuntur.

Similiter propoſitio habet quinque ordines. In primo enim ordine eſt illa quæ eſt verè credibilis ſine dubitatione & ſine deceptione, ſicut eſt propoſitio neceſſaria: & ex talibus compoſita argumentatio vocatur demonſtratio. In ſecundo ordine eſt propoſitio proxima veritati, ita vt difficile accidat fallacia opinionis: ſed tamen cum diligentiſſimè conſideratur, poteſt mutari veritas eius & ſic fallere: & ex talibus propoſitionibus compoſita argumentatio vocatur ſyllogiſmus vel ratio dialectica. In tertio autem ordine eſt propoſitio opinabilis opinione plurium non ſapientum: & argumentatio ex his compoſita vocatur ratio vel argumentatio rhetorica. In quarto autem genere ſunt propoſitiones veriſimiles quæ cum dolo & ſimulatione occulta habent ſimilitudinem verarum propoſitionum, quæ ſecundum veritatem nec eſt opinabilis, nec probabilis, nec vera: & ex talibus compoſitus eſt deceptiuus & ſophiſticus. In quinto ordine eſt propoſitio quæ ſcitur eſſe falſa: tamen ex aliquo ſigno mouet animum audientis vel mouere poteſt ad aliquem modum opinandi, quod videatur vera vel dubia. Argumentatio compoſita ex talibus Græcè quidem vocatur ſuttoica: apud nos autem tentatiua. Et de omnibus his quidem propoſitionibus oportet differere.

Propoſitio quæ non eſt veritatis ſtabilita, diuiditur in 13.

Dicamus igitur, quòd omnis propoſitio quæ non eſt veritatis ſtabilitæ & rationis certæ, ſed ſumitur ab opponente inquantum conceditur à reſpondente, diuiditur in 13. partes, ſcilicet primas, quæ primæ ſunt inſenſibiles, ſiue ſenſu imperceptæ. Et in ſenſibiles quæ ſunt ſecundæ. Et experimentales quæ ſunt tertiæ, & ſunt aliquando corruptæ ſine ratione mutatæ. Et in famoſas quæ ſunt quartæ: famoſæ autem dicuntur quæ ſui famoſitate conceduntur magis amore boni, quam veri quod eſt in eis, vt propoſitiones morales. Et quinto in propoſitiones mediatas, ſed eorum medium intelligere & propoſitionem per medium eſt in promptu. Et ſexto loco exiſtimatiuas. Et ſeptimo loco maximas ab omnibus conceſſas. Et octauo loco ſyllogizatorias. Et nono loco eas quæ ſunt receptibiles ſua probabilitate. Et decimo loco eas quæ videntur eſſe maximæ propter ſimilitudinem, ſed non ſunt. Vndecimo putabiles apud vulgus. Et duodecimo imitatorias verorum in ſimilitudine. Et tredecimo in apertè falſas.

Quæ ſint propoſitiones primæ.

Primæ autem ſunt vt hæc, duo ſunt relinquentia & ponentia vnum, & omne totum eſt maius ſua parte: & quæcunque ſunt æqualia eidem, & inter ſe ſunt æqualia: hæ enim ſunt, de quibus dicit Boëtius, quòd ſunt dignitates quas quiſque (etiam ſine doctore) probat auditas, quando intelligit terminorum ſignificationem: hoc enim auditum, vt dicit Auic. fixum eſt, neque eſt ſeparabile ab intellectu, & non

non per ſenſum acceptum, eò quod ſenſus non accipit res indiuiſibiles in ſenſibili deſignatas.

Quæ ſint ſenſibiles. Senſibiles autem ſunt vt hæc, ſol eſt lucidus, ſicut dixit Empe. quod ſol eſt res alba & calida, & accepit ex ſenſu, quòd nix eſt alba: & ideo dixit Ariſt. quòd qui dubitat niuem eſſe albam, indiget ſenſu. *Primo topic. cap. 9.*

Quæ ſint experimentales. Experimentales autem ſunt, quas accipimus intellectu orto ex ſenſu, ſicut ſcimus, quòd ignis congregat homogenea, & quod ſcamonea purgat choleram, & quod vinum inebriat: ſenſus enim apprehendit inebriationem poſt potationem vini ſæpius factam: & percipit intellectus, quod hoc vini virtute accidit: & ſi eſſet caſuale, non contigeret ſæpiſſime: & ſic in intellectu generatur illius rei ſciẽtia firma, de qua non eſt dubium.

Quæ ſint famoſæ. Famoſæ autem ſunt, quas vulgo referente didicimus, ſicut quod Roma eſt ſolennis ciuitas, quamuis fortè Romam nunquam viderimus: de quo ſi nullatenus dubitauerimus, vocatur propoſitio famoſa: nec tamen omnia famoſæ æqualiter creduntur.

Quæ ſint mediatæ. Mediatæ autẽ ſunt, quæ nõ per ſe ſtatim, ſed per mediũ accipiuntur: quod tamen quando in promptu eſt intelligere, putatur propoſitio eſſe prima: cũ tamen illa quæ verè eſt prima, ſciatur ſine medio termino: intentio enim argumentationis ſyllogiſticæ eſt inuenire medium terminũ ab antecedentibus vel conſequentibus vel repugnantibus. Quæſita autem in ſyllogiſmo ſunt maior & minor extremitas. Cuius exemplum eſt, quod cum auditur hæc propoſita propoſitio, binarius eſt quaternarij medietas, hæc ſtatim ſcitur per medium ſic, medietas eſt vna partium totius æqualis alteri: ſed binarius eſt vna partium quaternarij æqualis alteri: ergo binarius eſt medietas quaternarij: & tale accipit intellectus frequenter ſine medio & argumentatione (cum tamen ſine medio non ſit) quia in promptu eſt medium.

Quæ ſint opinabiles. Opinabiles autem ſunt propoſitiones falſæ, quæ tamen ita fixæ ſunt in animo, vt nemo de eis dubitet: & hoc cõtingit: quia æſtimatio agit in talibus ſine collatione ſenſus & ſenſibilium. Cuius exemplum eſt, quòd æſtimatio accipit, quòd nihil eſt cuius pars oſtendi nõ poſſit: ideo æſtimatur, quòd locus nihil ſit in mundo vel extra mundum, & ſicut hæc, quod mundi totalitas terminatur in pleno vel vacuo quod eſt extra mundum: ſicut hæc, quòd corpus nec augmẽtatur nec creſcit nec decreſcit ex ſeipſo, ſed ab extrinſecus addito. Et cauſa quidem iudicij huius æſtimationis hæc eſt: quia hæc non ſunt conuenientia ſenſui nec ſenſu accipiuntur. Et talium falſitas ſcitur: quia ſi omne quod æſtimatio accipit non à ſenſu, eſſet falſum: tunc ipſa æſtimatio eſſet falſa: quia non recipitur à ſenſu. Et ſimiliter eſſet de ſcientia & potentia & omnibus alijs formis quæ à ſenſu non accipiuntur, quamuis cum ſenſibilibus comparatis adinuicem accipiantur. Error enim æſtimationis non percipitur in argumentationibus compoſitis ex primis propoſitionibus, quas æſtimatio recipit & concedit: ſed poſtquam illata fuerit concluſio inconueniens, abhorret eam: & quod abhorret eam, ſcitur quod nõ eſt ex alia cauſa, niſi quia abhorret quę non ſunt ſenſibilia vel cũ ſenſibilibus accepta.

Quæ ſint maximæ. Maximas autem propoſitiones opinamur eſſe, quæ non recipiuntur niſi inquantum ſunt manifeſtæ: & putat vulgus commune & alij ſimplices & non periti, quòd ſint primæ ex ſui veritate communicantes omnem intellectum, ſicut eſt iſta propoſitio, mendacium eſt turpe, & innocens puniri non debet, & iuſtitia neceſſaria eſt, & iniuſtitia turpis, & quòd pudenda celanda ſunt, & alia quæ audiuntur à pueritia, & in quibus obſeruantiis morum conueniunt homines propter communem vtilitatem & honeſtatem, & quæ propter conſuetudinem facilè recipiũtur, ſicut ea quæ ſunt legis & ciuilitatis, & quæ non facile recipiet aliquis non imbutus lege & conſuetudine talis ciuilitatis: & talium propoſitionũ multæ ſunt falſæ.

Quæ ſint receptibiles. Receptibiles vero propoſitiones ſunt illæ, quæ propter auctoritatem hominum recipiuntur, vel quia ſancti ſunt, vel Philoſophi, vel quia antiqui & experti, vel à libris talium ſcriptis, vel ab his qui fuerunt vitæ laudabilis: hæc omnia enim faciunt fidem earum.

Quæ ſint conceſſæ & quomodo differunt à maximis. Conceſſæ autem propoſitiones ſunt, quas concedit reſpondens ſiue aduerſarius, quæ aliquando recipiuntur ab vno & non ab alio. Iſtæ autẽ conceſſæ propoſitiones non differũt ab illis quæ dicũtur maximæ, niſi quod illas approbat vulgus ſicut maximas, iſtas autem reſpondens aduerſarius.

Quæ ſint ſimilatoriæ. Similatoriæ autem ſunt quas ſtudet homo aſſimilare primis, vel expertis, vel à vulgo approbatis & maximis reputatis: cum tamen non ſint vt illæ, ſed vt illæ eſſe videntur: ſicut cum dicitur iuuandus eſſe frater, cum tamen ſemper in iuſtis ſit iuuandum.

Quæ ſint putabiles, & quomodo faciunt præſumptiones rhetoricas. Putabiles autem ſunt, quæ faciunt putare aliquid, quãuis ſit non ita, quia poteſt eſſe oppoſitũ: putatio enim eſt indeterminatus motus rationis ſuper vtrãque partem contradictionis ad neutrã partem per rationem probabilẽ adiutus, ſicut cum dicitur, qui nocte vadit, malefactor eſt: & iſtæ faciunt præſumptiones rhetoricas: & ſicut hoc quod dicitur, qui aſſociat inimicum, inimicus eſt, quamuis fortè non ſit ita.

Imaginatiuæ vel imitatiuæ quæ ſint. Imaginatiuæ vel imitatiuæ ſunt propoſitiones, quas dicimus eſſe falſas, ſed per id cui aſſimilantur, horrendum vel appetendum imprimunt in anima recipientis: ſicut quando dicitur, mel eſt cholera crocea quam euomit aliquis: & ideo abhorretur ſicut ſi eſſet verum, cum tamen ſciatur eſſe falſum: & tales ſunt propoſitiones poeticæ.

Et ex omnibus talium generum propoſitionibus conſtituuntur argumentationes diuerſarum facultatum, quæ omnes ſunt ſub logica in genere accepta: propter quod etiam poetica ſecundum Ariſt. ſub logica generali continetur. Quinque autem ſpecies harum propoſitionum, ſcilicet primæ, ſenſibiles, experimentales, famoſæ, & mediatæ (quæ tamen ſecum in ſeipſis habent medium ſuæ probationis) congruunt demonſtrationi in genere acceptæ: eò quod demonſtrationis vtilitas eſt & finis manifeſtatio veritatis & acquiſitio certitudinis. Maximæ verò & conceſſæ congruunt logicæ, ſiue dialecticæ, quod eſt melius. Putabiles *Quibus conueniant illæ ſpecies propoſitionum quæ ſunt veritatis non ſtabilita.*

les autē & ſimilatoriæ propoſitiones ſunt aptæ argumentationibus ſophiſticis, nec proſunt niſi vt ſciatur ad cauendum eas. Maximæ autem in apparentia & putabiles, ſiue opinabiles apud plures & receptibiles à pluribus, aptæ ſunt argumentationibus rhetoricis & argumentationibus quibus vtuntur probantes apologos legum diuerſarum & omni argumentationi quæ non certificare rem ſed perſuadere tantum intendit reſpondenti vel audienti: quæ argumentationes exhortationes dicuntur: de his quidem ſunt ſcientiæ propriè his rationibus vtentes. Transformatiuæ autem propoſitiones ſunt propriæ argumentationi quam ſuroicam ſuperius Græco nomine vocauimus vel tentatiuam. Ex his omnibus patet ad quid ſe extendit logica in genere accepta, & quod immediatè conſequens ſcientia ad ſcientiam de ſyllogiſmo ſimpliciter, eſt ſcientia demonſtratiua. Et hæc quæ dicta ſunt, de ſcientiis Arabum ſunt excerpta, quorum commentum ſuper hunc poſteriorum librum ex ſententia Alpharabij Arabis ad nos deuenit.

Obiectio prima. Si autem talis eſt comparatio libri poſteriorum ad librum priorum & ad alias ſcientias ſpeciales demōſtratiuas: tūc videtur, quòd ſciētia poſteriorum ſubalternat ſibi ſciētiam priorum: quia cum liber priorum demonſtret medium, modum demonſtrationis accipit à libro poſteriorum. *Secunda.* Similiter & omnes ſpeciales demonſtratiuæ accipiunt modum & regulam demonſtrandi à ſcientia poſteriorum: & ideo videntur ſcientiæ poſteriorum ſubalternari.

Solutio prima. Sed ad hoc dicendum, quòd ſcientia poſteriorum magis ſubalternatur libro priorum, quam è conuerſo: cum ſubiectum huius ſit ſub ſubiecto illius. Quod enim artifex libri priorum modum accipit demonſtrandi, non eſt à libro poſteriorum, ſed à demonſtratione quæ eſt per experimentum & per viam ſenſus, à quo oritur omnis ſcientia: & de tali modo demonſtrandi non eſt ſcientia poſteriorum. *Solutio ſecunda.* Ad hoc autem quod de ſpecialibus ſcientiis demonſtratiuis obiicitur, dicendum quòd iſtæ non ſubalternantur niſi ſecundum quid & non ſimpliciter: quia non ſubalternantur ei quoad ſubiectum & quoad alia quæ requiruntur ad veram ſubalternationem: ſed quia ſuum modum demonſtrandi regunt & regulant ad ſciētiam poſteriorum. Ex his igitur quæ dicta ſunt, patet quæcunque ante hanc ſcientiam ſunt requirendæ, & vt bene & ſufficienter intelligantur, ex Philoſophis Arabum hæc ſunt interpoſita. Et vt ſciatur ad quantum ſe extendit ſcientia quæ communi nomine vocatur logica, & quæ rhetoricam includit & poeticam: quas omnes antecedit grammatica, quam cum cum logica & rhetorica & poetica tradit Ariſt.

CAPVT III.

Quod ſcientia intellectiua eſt ex præexiſtenti cognitione.

DEterminemus igitur primo vltimum modum cognoſcendi eorum quæ verè intellectiua ſunt, & intellectualem compoſiti non ſimplicis habent intellectus cognitionem: hoc enim congruit, cum ſcientia demonſtratiua ſimpliciter intellectiua ſit, & non imaginabilis vel ſenſibilis in complexis per intellectum ſimplicem acceptis: & poſteà determinemus modum ſciendi per demonſtrationem quæ ab antiquis Peripateticis diſcurſiua diſciplina vocatur: eò quod eſt per diſcurſum intellectus ab vno in aliud, quem intellectum Iſaac in libro diffinitionum vocat ratiocinationem facientem currere cauſam in cauſatum. Modum autem cognoſcendi intellectualem ex duobus maximè ſcimus, ſcilicet ſciendo ex quibus præexiſtentibus cognitis eſt, & quot modis contingit aliquid præcognoſcere.

Omnis doctrina & omnis diſciplina intellectiua fit ex præexiſtenti cognitione. Manifeſtū eſt autem, &c.

Dicamus igitur in primis. Omnis diſciplina intellectiua, ſiue (vt Arabica habet tranſlatio) cogitatiua ex præexiſtenti aliquorum (quæ ſunt apud intellectum præcognita) fit cognitione, vel quæ ſunt præcognita apud ſenſum. Hoc autem probatur per inductionem in omnibus demonſtratiuis ſcientiis & intellectiuis quæ docent per demonſtrationem quod docent, quamuis forte in communi vſu demonſtratione non vtantur: manifeſtum eſt enim hoc ſpeculantibus in omnes intellectiuas ſciētias: mathematicæ enim ſcientiæ, ſicut geometria, aſtronomia, arithmetica, & muſica, per hunc modum intellectualiter & demonſtratiuè traditæ ſunt ex præexiſtenti videlicet apud nos cognitione. Similiter autem & aliarum vnaquæque artium & potentiarum grammatica, rhetorica, poetica, & logica, & huiuſmodi omnes potentiæ ſiue virtutes quæ vt docentes ſunt (quamuis non in vſu) vtuntur demonſtratione. Similiter etiam eſt circa orationes ſiue argumentationes omnes ſiue quæcunque per ſyllogiſmos, & quæcunque ſiue quæcunque fiunt per inductionem: omnes enim illæ ex præexiſtenti aliquorum procedunt cognitione. Vtræque enim argumentationes tam ſyllogiſmus quam inductio, doctrinam faciunt concluſionis ex quibuſdam prius notis. Non enim poſſunt ignotum facere notum niſi ex prius noto: & hoc idem cum cauſa ſua oſtendimus à principio iſtius ſcientiæ quando ſcientiæ logices intentionem declarauimus, quæ eſt de ignoto per notum notitiam facere. Et hoc quidem ſi facit in incomplexis, facit per diffinitionem in qua diffinientia oportet eſſe præcognita: ſi autem facit notitiam ignoti complexi (quod eſt propoſitio) facit hoc per argumentationem in qua oportet præcognoſcere principia: & ſic omnis doctrina & diſciplina intellectiua faciens notum quod eſt ignotum quocunque modo, oportet quòd ſit ex præexiſtenti aliquorum cognitione.

Incomplexū ignotum fit nobis notum per diffinitionem, complexum autem per argumentationem.

Huius autem cauſa eſt, per quam hoc demonſtratur, quòd non educitur intellectus poſſibilis vt fiat actu ſciens, niſi per inſtrumenta & principia quæ habet apud ſeipſum: & ideò quorum principium apud ſe non habet, illa nunquam intelligere poteſt. Inſtrumenta autem illa ſunt principia ex quibus cognitionem accipit, & quæ quaſi lumina ſunt prima illuminantia ipſum, vt in ipſo fieri poſſint etiā eorum cognitiones quæ ignota ſunt, ſecundum

quod diaphanum non eſt receptibile colorum, niſi prius ſecundum actum lucidi ſit diſpoſitum. Et hoc lumen ſecundum quod eſt à ſuperiori agente, ſic à Philoſophis vocatur intelligentiæ irradiatio: ſecundum autem quòd formale eſt formaliter ad intelligibilia ſe habens, dicitur eſſe habitus principiorum per naturam intellectus apud intellectum exiſtentium.

Nota dictũ Boëtij.

Propter quod Boët. aſſimilat intellectum accipientem notitiam ignoti, homini qui vniuerſalia retinet & ſingula vel ſingularia perdit: quia lumen principiorum primorum in ipſo eſt, & ſine hoc lumine non erit receptibilis ſcientiæ. Concluſiones autem vocat ſicut ſingularia, quorum notitiam non habet niſi per nota apud ſe & præcognita accipiat eam. Et hoc quidem Theophraſtus ſic probauit dicens, quòd nihil eſt receptibile alicuius niſi ex inchoatione vel confuſione: quia aliter ſicut eſſet receptibile vnius alicuius in genere vel ſpecie vel numero, ita eſſet receptibile omnium: quod enim ex ſola ſubſtantia ſubiecta recipit, non plus ſe habet ad vnum recipiendum quam ad aliud: & ſic aut omnia reciperet, aut nihil: ſi autem omnia recipit, non erit motus inter proprios terminos, ſed ex omni in in omne fiet motus, quod Ariſtot. reprobauit in primo phyſic. Si autem nihil recipit: tunc ſequitur, quòd non eſt motus omninò, quod eſt abſurdum. Relinquitur igitur, quòd id quod mouetur ex aliquo in aliquid, apud ſe habeat aliquid eius ad quod mouetur. Similiter igitur eſt de intellectu recipiente ignoti ſcientiam, quòd aliquid ignoti habeat apud ſe: hoc autem non eſt niſi illud in quo ignotum eſt in formali potentia. Eſt igitur apud intellectum eorum quæ intelligibilia ſunt per ipſum, formalis potentia, in qua omnia intelligibilia ſunt in ſuo formali inchoatiuo. Huiuſmodi autem ſunt principia prima intelligibilium, in quibus intelligibilia ſunt in formali potentia, ſicut colores ſunt in actu lucidi ſiue diaphani. Eſt igitur omnis doctrina intellectiua ex præexiſtenti cognitione. Et hæc Theophraſti probatio procedit & eſt neceſſaria, & ſuper eam fundauit Ariſtot. ſuam intentionem.

Text. com. 45.

Nota illam expoſitionẽ: quia alij expoſitores aliter exponunt illa verba.

Patet quod vtræque argumentationes, hoc eſt, inductio & ſyllogiſmus, per prius nota faciunt concluſionis doctrinam: nec aliter fieri poteſt: quia ignoti non accipitur ſcientia, niſi per nota, ſicut in omnibus patet ſcientiis tam demonſtratiuis, quam aliis non demonſtratiuis. Hæ quidem quæ inductiones dicuntur vel ad inductionem reducuntur, vt exemplum, accipientes concluſionis notitiam tanquam à notis ſenſui ſingularibus: quæ licet ſecundum ſe ignota ſint, tamen quoad nos tanquam nota accipiuntur: quia cum cauſata ſint & principia formalia habeant ex quibus propriè habent cognoſci, tamen quoad nos accipiuntur tanquam prima & in ſenſu per ſeipſa cognita. Illæ verò aliæ argumentationes quæ ſunt ſyllogiſmus & enthymema, reducuntur in ſyllogiſmum, demonſtrantes ſiue oſtendentes ſunt per notum ſimpliciter, quod eſt medium & vniuerſale quod ſimpliciter eſt notum & quoad naturam & intellectum prius.

Innuit aliã expoſitionem illorum verborum: & eſt expoſitio cõmunis.

Et ſic vtræque viæ per prius nota faciunt doctrinam concluſionis, ſyllogiſticè quidem accipientes concluſionis doctrinam tanquam à notis ſimpliciter: inductiuè autem demonſtrantes ſiue probantes vel oſtendentes vniuerſale per id quod in ſenſu manifeſtum eſt particulare ſiue ſingulare.

Opinio Alpharabij ponentis ſingulare in intellectu.

Hic autem Arabicum commentum quædam ponit ab Alpharabio, quæ meo iudicio non ſunt neceſſaria: dicit enim, ſingulare quoddam in ſenſu eſt, quoddam in intellectu. Singulare quidem in ſenſu eſt materiale accidente proprio & incommutabili determinatum: ſingulare autem in intellectu dicit hanc formam ab hoc ſingulari abſtractam, quæ eſt in anima accidens, quod vocatur habitus vel diſpoſitio: & eſt ſingulare per indiuiduationem animæ cui ineſt determinatum ad ſingularitatem. Vniuerſale autem in ſenſu dicit Alphara. eò quod in ſingulari eſt mixtum & confuſum, quo hic homo eſt homo, & hoc animal eſt animal, & hoc lignum eſt lignum. Vniuerſale autem in intellectu dicit id quod in vniuerſalitate ex ſingulis apprehenſis agit intellectus ex hoc quod vnam rationem videt in omnibus ſingulariter apprehenſis, quæ ſunt vnius generis vel ſpeciei. Et hanc opinionem videntur approbare Auicenna & Algazel & quidam alij, quam & ego non vitupero: eò quod multorum eſt, & ferè omnium etiam Latinorum. Sed hoc dico, quod hæc opinio non congruit dictis Ariſtotelis, nec vniuerſaliter eſt vera: quia ex hoc quod vniuerſale denudatur à materia & indiuiduantibus, eò ipſo eſt vniuerſale: & quod hoc modo abſtrahitur ab vno, eſt idem cum eo quod abſtrahitur ab alio: vnde eo ipſo quod eſt in intellectu, eſt vniuerſale.

Improbatio.

Quomodo vniuerſale non indiuiduatur per intellectum, nec recipitur in eo ſicut accidens in ſubiecto.

Et quod quidam dicunt, quòd indiuiduatur per intellectum ſicut per ſubiectum, non eſt dictum ſecundum Ariſtot. nec ſecundum Peripateticos: quia non eſt in intellectu ſicut accidens in ſubiecto, nec intellectus vniuerſalis hoc modo eſt receptiuus, ſed potius prout eſt in lumine intelligentiæ, formaliter illuſtratur: & ideò recipit ipſum ſicut ſpecies eius quod eſt intelligibile, ſicut lucidum ſecũdum actum ſpecies eſt formalis colorum, & recipit ipſum ſecundum quod ſunt in eſſe abſtractionis. Aliter enim ſequeretur, quòd intellectus à quolibet intelligibili denominaretur ſicut ſubiectum denominatur ab accidente: & ſicut homo dicitur albus, vel niger, vel coloratus, & qualis: & ſic intellectus diceretur humanus ab hominis forma, & aſininus ab aſini forma, & ligneus à forma ligni, quod abſurdum eſt. Et ideò ſecundum Ariſtot. vniuerſale eſt in intellectu in eſſe abſtractionis: & hoc eſt ſibi in intellectu eſſe quod eſt abſtractum eſſe, quod eſt in actu lucidi eſſe. Et ideò non denominat intellectum: quia ſpecificatum non denominat ſpeciem vel ſpecificans, ſed potius ſpecies & ſpecificans denominat ſpecificatum: intellectus ſpecies eſt intelligibilium: & ideo id quod intelligitur, dicitur intellectuale ſecundum ſuum eſſe, & dicitur vniuerſale ſecundum ſuam potentiam: & intellectus non dicitur

Prima ratio.

Quomodo vniuerſale eſt in intellectu in eſſe abſtractionis.

vniuerſalis, neque humanus, neque aſininus. Iſta eſt directè opinio & ſententia Ariſtot. loquentis contra Theophraſtum, qui fuit de priori opinione quæ dicta eſt, quòd intellectus receptiuus ſit formæ abſtractæ, ſicut materia receptiua eſt formæ.

Secunda. Huius autem adhuc alia ratio eſt: quia vniuerſalis mixti in ſingularibus cauſa indiuiduationis non eſt ſubſtantia vniuerſalis quæ de ſe communicabilis eſt, nec poteſt eſſe idem principium communicabilitatis & incommunicabilitatis, ſed cauſa indiuiduationis eſt materia & proprium accidens: ceſſante ergo cauſa vniuerſale remanet vniuerſale: ceſſat autem cauſa ſeparata materia & accidente proprio indiuiduante: manet ergo vniuerſale ſicut fuit de ſui natura & ſubſtantia: ſic autem ceſſat cauſa per intellectum: ergo in intellectu eſt vniuerſale, & eſt vniuerſale per hoc quod eſt in intellectu, & ſecundum quod eſt in intellectu.

Tertia. Adhuc ſi quod abſtrahitur à Sorte, ſingulariter eſt in intellectu, & id quod abſtrahitur à Platone, & ita de aliis: tunc ſequeretur, quòd eiuſdem penitus rationis formæ multæ ſimul & ſemel & ſecundum idem eſſent in eodem ſubiecto, quod eſt impoſſibile & non intelligibile.

Quarta. Adhuc autem vanè & fruſtra eſſent ibi multa diuerſa à ſingularibus accepta: quia idem iudicium intellectus eſt per vnum ſicut per multa. Et hæc omnia dicit Ariſtot. in diuerſis locis, & ſunt vera: & ideo opinio ſua eſt, quòd vniuerſale eſt vniuerſale per hoc quod in intellectu eſt, nec aliquo modo poteſt indiuiduari in ipſo.

Dicat tamen quilibet quod vult, quòd ego non præiudicio alicui, ſed dico quod dictum Ariſtot. intelligo: dictum autem illorum qui dicunt vniuerſale per eſſe indiuiduum eſſe in intellectu ſicut in ſubiecto, nullo modo poſſum intelligere. Sicut autem eſt in ſcientiis perfectam argumentationem habentibus, ita etiam eſt in potentiis & artibus habentibus argumentationem imperfectam, quòd omnes fiunt ex præexiſtenti cognitione & ex præcognitis.

Similiter autem & rhetoricæ perſuadent. Quare dixit, rhetorica perſuadent, & non dixit probant. Similiter enim, ſicut dictum eſt, & rhetoricæ ſcientiæ perſuadent. Dico autem perſuadent: quia non verè probant vel concludunt propter mediorum ſuorum & principiorum imperfectionem, quæ generalia non ſunt, & dici de omni vel de nullo non habent: & ideò ex veriſimilibus potius generant perſuaſionem & ſuſpicionem quam certam ſcientiam: aut enim perſuadent per exempla prius nota, quod eſt facere quandam inductionem, quia multa exempla inductionem faciunt, non quidem ſola, ſed addito quod ſimile ſit in omnibus, vel quod ſic ſit de ſingulis: & ideò exempla ſola non ſunt vera inductio, ſed inductionis aliquid, & tunc perſuadent ex prius notis, vt paulò ante dictum eſt: aut perſuadent per enthymemata, quod ſcilicet perſuadere verè eſt ſyllogiſmus: quia duo enthymemata ſine omni alio addito faciunt ſyllogiſmum verè: & hæc in fine ſecundi priorum demonſtrata ſunt: & ſi ſyllogiſmus eſt ex præexiſtenti cognitione: tunc ſequitur, quòd etiam enthymema ſit ex præexiſtenti cognitione. Probatum eſt ergo & per inductionem ſcientiarum & per inductionem argumentationum & perfectarum & imperfectarum, quòd omnis ſcientia intellectiua eſt ex præexiſtenti cognitione.

Quare dixit, diſciplina intellectiua. Nec dicitur ſcientia intellectiua, eò quod aliqua ſit ſcientia ſenſibilis: ſed ideò dicitur, quia aliqua cognitio eſt experimentalis quæ non eſt ex præexiſtenti cognitione, ſed potius ex immediata acceptione ſenſibilium & ſenſibilium collatione per intellectum reflexum ad ſenſum, non per intellectum ſecundum ſe & purum.

Quomodo litera Arabica habet, cogitatiua, & quomodo illa litera intelligenda: & eſt alia expoſitio à prima. Habet autem Arabica tranſlatio, cogitatiua, innuens hic illud quod dicit Auguſt. quòd cogitatio eſt coagitatio aliquorum per intellectum, ſicut fit in ſcientia per argumentationem accepta: in illa enim cogitantur principia adinuicem & ad concluſionem: & talis eſt logica ſcientia & pars eius quæ eſt demonſtratiua: & ſic intellectiua eſt in compoſito intellectu, qui verorum eſt, vt dicit Ariſtot. in ſecundo de anima. Et tunc dicitur intellectiua ſcientia ad differentiam ſcientiæ incomplexorum, quæ dicitur ab Auicenna ſcientia per informationem & non per actum intellectus. Et ſcias, quòd ſecundum hæc ſcientia intellectiua eſt ſecundum ſcientiam in agere dictam, quam agit intellectus ex ſcientia in vniuerſali & ex ſcientia in particulari ſiue in propria natura dicta.

Differentia inter doctrinam, diſciplinam, & ſcientiam ſecundũ quoſdam. Scias etiam, quòd ab omnibus dicitur, quòd doctrina & diſciplina & ſcientia differunt ſecundum quid: cum hæc omnia ſint ſubiecto vnum, ſcientia ſcilicet concluſionis: ſed dicitur ſcientia prout ſecundum ſe adepta quieſcit in anima, ſed doctrina prout eſt ab ore doctoris transfuſa, diſciplina autem prout eſt à diſcente ſuſcepta.

Differentia inter illa ſecundum Ariſtotelem. Sed ſcias, quòd hic non eſt intellectus Ariſtot. ſed vocat ſcientiam habitum concluſionis, doctrinam ſecundum quod emanat ex principiis. Vnde dicit in principio metaphyſicæ, quòd ſignum ſcientis & maximè ſapientis eſt poſſe docere. Diſciplinam autem: quia non niſi per medium & per principia eſt ſuſcepta, & ſine quibus non ſuſciperetur: & tunc diſciplina non eſt niſi ſcientia mediata & principiata.

Et hoc modo planè verum eſt & cuilibet manifeſtum, quòd omnis doctrina & omnis diſciplina eſt ex præexiſtenti cognitione: & hoc totum fundatur ſuper hoc quod dudum eſt dictum & probatum eſt: quia nihil ignotum poteſt fieri notum niſi per aliud notum, & quòd intellectus non accipit ſcientiam aliquorum, niſi quorum principia & inchoationes ſunt apud eum: & hic proculdubio Ariſtot. eſt intellectus. Et eſt aduertendum, quòd cum demonſtratiua ſcientia ſit intellectiua & maximè & præcipuè ſit doctrina & inter omnes magis ſit hoc modo dicta diſciplina, de ipſa præcipuè eſt vera propoſitio quæ dicit, quòd omnis doctrina & omnis diſciplina intellectiua eſt ex præexiſtenti cognitione. Sic propoſitio prima reducitur in ſyllogiſmum & demonſtrationem. Hæc enim de pertinentibus ad primam propoſitionem dicta ſunt.

CAPVT IV.

Quod duplex eſt præcognoſcere & præcipuè in ſcientia demonſtratiua.

QVia igitur doctrina eſt ex præexiſtenti cognitione, oportet determinare quibus & quot modis contingit præcognoſcere, & hoc primo determinando circa principia, deinde circa concluſiones. Determinemus igitur primo modos præcognoſcendi, & dicamus quæ oportet circa illos præcognoſcere. Dicamus igitur, quòd de quibuſdam oportet præcognoſcere & præopinari, quia ſunt, vt de dignitatibus. De quibuſdam autem præcognoſcere oportet quid eſt quod dicitur per nomen, vt de paſſionibus. De quibuſdam verò oportet vtroque modo præcognoſcere, vt de ſubiectis. Exemplum autem iſtorum eſt, quòd de iſta dignitate (quæ omnibus aliis eſt prior, vt dicit Ariſtot. in quarto primæ philoſophiæ) quòd de omni eſt affirmatio vel negatio vera, oportet præcognoſcere & præſupponere quia eſt: hæc enim ſi negetur, oſtenſiuè probari non poteſt, quamuis probetur per deductionem ad impoſſibile: quod tamen impoſſibile non reputaretur ab eo qui dicit contradictoria ſimul eſſe vera. De paſſione autem quæ eſt triangulus, quoniam hoc quidem ſignificat, hoc eſt, quid dicitur per nomen eius: & hoc eſt ideo: quia non poteſt ſciri quid eſt paſſio niſi per ſubiectum & ſubiecti proprij diffinitionem, per quam ſubiecto probatur ineſſe: & hoc eſt poſt demonſtrationem qua probatur ineſſe ſubiecto, & non ante ipſam: ſed ſi neſciatur quid eſt quod dicitur per nomen, de ſubiecto paſſio probari non poteſt: quia per diffinitionem paſſionis probatur ineſſe ſubiecto: vnde in paſſione quid eſt, eſt præcognitio: principium enim eſt ad cognoſcendum quia eſt: & ideò cognitio quid eſt, præcedit demonſtrationem: & cognitio quia eſt, ſequitur eandem. Nec eſt inconueniens, quòd triangulus denominatiuè dictus ſit paſſio: quia quamuis triangulus ſecundum quod dicit ſubiectum & figuræ ſpeciem, ſit ſubiectum multarum paſſionum, tamen ipſe triangulus circa figuram paſſio eſt, quæ probatur de ſubiecto, ſicut patet in omnibus figuris quæ ſunt de compoſitione trianguli, ſicut eſt prima Euclidis, & multæ aliæ quæ de compoſitione trianguli ſunt, vel huius trianguli vel illius in ſpecie triangulationis determinati.

Dupliciter autem neceſſariũ eſt præcognoſcere, &c.

Tex.com.9. Hæc dignitas, de quolibet dicitur eſſe vel non eſſe, poteſt probari per impoſſibile. Innuit hic medium potiſſima demonſtrationis eſſe diffinitionem ſubiecti: & huic videtur immediatè contradicere in ſequentibus verbis: ergo contradictio. Reſponſio capitur in fine huius capituli.

Quomodo triangulus poteſt eſſe ſubiectum & paſſio.

Quædam autem oportet præcognoſcere vtraque præcognitione, ſiue vtroque modo, vt de ſubiecto (ſicut de vnitate) oportet præcognoſcere & quia eſt, & quid eſt quod dicitur per nomen: quia aliter paſſio non poteſt probari de illo, ſicut patebit in ſequentibus. Non enim ſimiliter (hoc eſt, vno modo præcognitionis) horum vnumquodque præmanifeſtum ante demonſtrationem eſt nobis. Cum enim dicitur, quòd oportet præcognoſcere principium, communiter accipitur principium vt comprehendit principium complexum quod eſt dignitas, & principium incomplexum quod eſt ſubiectum vel paſſio: quamuis enim paſſio ſecundum ſuam diffinitionem non ſit principium, ſed principiatum vt ex alio fluens & alij inhærens, oportet tamen quod ſit præiacens ad demonſtrationem ſcire quid ſit: quia aliter per demonſtrationem non poſſet probari ineſſe ſubiecto.

Sed vnitatem, &c.

Quomodo de paſſione oportet præcognoſcere quid, cum ſuum quid non ſit principium, ſed principiatum.

Attendendum tamen, quod etiamſi dignitate debeat vti demonſtrator, oportet quod ſciat quicquid dicitur per nomina in dignitate poſita: tamen quia ſcientia quid quod dicitur, eſt per diffinitionem, & diffinitio propriè eſt incomplexorum, ſicut ſæpius in hac ſcientia oſtendimus, & maximè in libro diffinitionum, & non refertur ſcientia quid eſt, ad complexa niſi per conſequens: ideo dicit Ariſtot. quòd oportet præcognoſcere de dignitate quia eſt, & tacet de præcognitione quid eſt. Et hoc eſt quod multi dicunt. Veritas autem ſecundum intellectum Ariſtot. eſt, quòd demonſtrator in demonſtratione non præutitur ſcientia quid eſt de dignitate, ſed ſcientia quia eſt tantum, quod ſcilicet verum ſit quod dicit dignitas: & ideo demonſtrator in demonſtratione non cognoſcit quid eſt de dignitate, quamuis putatur in præcognitione dignitatis, quid eſt quod dicitur per nomen: quia dignitatem ſcire non poteſt niſi ſciat quid eſt quod dicitur per nomina poſita in dignitate. Et hic eſt intellectus Ariſtot.

Quare de dignitate nõ dixit eſſe præcognoſcendum quid eſt.

Adhuc autem notandum, quòd præcognitio quia eſt, non primo ineſt incomplexis & per ea complexis per conſequens, ſed vtriſque ineſt æque primo, ſecundum quod verum & eſſe conuertitur cum omni ente: vnde de aſino eſt præcognoſcere quia eſt, & de homine, & ſic de aliis. Sed non oportet præcognoſcere quid eſt ipſa complexio complexi principij quod eſt dignitas, per diffinitionem: & ideo non oportet præcognoſcere quid eſt de dignitate: & hoc quidem planum eſt omni homini etiam parum de hoc cogitanti & conſideranti.

Remouet dubium.

Adhuc autem notandum, quòd quamuis in dignitate prædicetur aliqua paſſio de aliquo ſubiecto: non tamen gratia illius paſſionis oportet præcognoſcere & præſupponere quid eſt in dignitate, & gratia ſubiecti, quia eſt & quid eſt: ita quod propter duo quæ ſunt in dignitate, oporteat præcognoſcere de dignitate & quid eſt & quia eſt: quia proprietas inhærens ſubiecto dignitatis, non eſt paſſio probata & concluſa de ſubiecto dignitatis per ſcientiam demonſtratiuam: & ideo de dignitate præcognoſcitur quia eſt & non quid, vt dictum eſt.

Remouet dubium.

Adhuc autem principia demonſtrationis non ſunt tãtum dignitates, ſed etiam ſuppoſitiones & petitiones, ſicut patet in principio Euclidis, quæ omnia oportet præcognoſcere: & ideo talia omnia ſupponuntur hîc in nomine dignitatum largè ſumendo dignitatem.

Remouet dubium.

Adhuc autem quamuis medium ſit neceſſarium in demonſtratione: tamen non dicitur, quòd de ipſo oportet præcognoſcere vel quid eſt vel quia eſt: quia medium inueſtigandum eſt, vt dicit Ariſtot. in primo priorum, & ideò de ipſo præcognoſcere non oportet. Fortè tamen

men quid ſit oportet in medio præcognoſcere ante demonſtrationem: ſed hoc poſtquam inueſtigatum eſt medium: cum enim in omni doctrina & diſciplina addiſcendæ ſint res ſuper quas fundatur illa ſcientia per propria & inſtituta illius ſcientiæ vocabula ſiue nomina: cum nihil contingat ſecundum veritatem vel addiſcere vel cognoſcere, niſi per ſignificationem nominum, vt dicit Ariſtot. in quarto primæ philoſophiæ: neceſſe eſt de omnibus præcognoſcere quid eſt quod dicitur per nomen: quia aliter doctrina fieri non poteſt.

Tex. com. 10.

Omnium autem horum ratio & cauſa hæc eſt, quòd res ſignificatæ in ſcientia, aut ſunt principia, aut ſunt principiata. Et ſiquidem ſunt principiata, eſſe ſuum quia ſunt, habent ab aliis:& ideò non poteſt hic (quia ſunt) ſupponi de ipſis, ſed debet probari per principia. De principiis autem quia eſſe ſuum non habent ab aliis, in ipſa ſcientia oportet relinqui quia ſunt, nec poteſt probari de ipſis. Principiata autem ſunt paſſiones quæ cauſantur ab ſubiectis, & ideò probantur de ipſis.

Sic ergo patet qualiter duplex eſt præcognitio, ſcilicet quia eſt,& quid dicitur per nomen, quæ communis eſt omnibus tam complexis quam incomplexis per aliquem modum. Et ſic patet ſufficientia præcognitionum: cum præcognitio aut ſumatur ex parte vocis ſignificantis, aut ex parte rei:& præcognitio ex parte rei ſit præcognitio quia eſt, ex parte autem nominis ſignificantis rem ſit præcognitio quid eſt quod dicitur per nomen. Quamuis autem duæ ſunt præcognitiones tantum, tamen tripartita eſt præcognitio: quia in quibuſdam duæ præcognitiones coniunguntur & faciunt vnum præcognoſcendi modum, in aliis autem diuiſæ faciunt duos: & ſic ſunt tres modi præcognoſcendi.

Sufficientia præcognitionum.

Vult tres eſſe præcognitiones, ſcilicet quid tãtum, quia tãtum, & ſimul quid & quia.

Sciendum etiam, quòd eſſe de ſubiecto, ſiue quia eſt, ſimpliciter & per eſſentiam non poteſt ſciri, niſi præcognoſcatur quid eſt ſubiectum. Quæſtio enim quæ eſt ſi eſt, ſciri non poteſt per ſe & per eſſentialia, niſi ſciatur & cognoſcatur quæſtio quid eſt: poteſt tamen ſciri per accidentalia ſi eſt ſubiectum etiam non cognito quid eſt. Et ſimiliter de paſſione, quòd non ſcitur quia eſt, niſi ſciatur quid eſt, ſi per eſſentialia debet ſciri quia eſt: ſed per medium accidentale ſciri poteſt quia eſt, non præcognito quid eſt per eſſentialia. Hæc ſunt quæ à Commentatoribus hîc dici conſueuerunt.

Dictum autem Porphyrij in commento eſt, quòd in demonſtratione tria ſunt, ſcilicet id quod eſt cauſa conſequentiæ, & hoc eſt principium: & paſſio quæ probatur ineſſe ſubiecto, & ſubiectum cui per ſe & non per alterum ineſt paſſio. De principio igitur oportet ſupponi & præſciri quia eſt, & quia verum eſt: quia eſſe & eſſe verum conuertuntur: quia niſi hoc præſciatur, nulla erit conſequentia demonſtrationis, cum principium per hoc quod eſt, & per hoc quod de neceſſitate eſt verum, ſit cauſa conſequentiæ. De paſſione autem præſcitur quid eſt: quia per ſuum quid eſt, hoc eſt, per diffinitionem, multoties probatur ineſſe ſubiecto. De ſubiecto autem & quid eſt & quia eſt: quia per quid eſt, quod eſt eius diffinitio, ſcitur eſſe ſubiectum per ſe paſſionis: eò quod paſſio manat de ſubſtantialibus ſubiecti: nec poteſt ſciri, quòd proprium ſubiectum ſit paſſionis, niſi per quidditatem eſſentialium ſubiecti. Oportet etiam præcognoſcere quia eſt: aliter paſſioni non ſubſtaret. Et quia ſubiectum ſic dupliciter ſe habet ad paſſionem, vt cauſa ſcilicet, & ſubiectum: ideo de ipſo inquantum eſt cauſa, oportet præcognoſcere quid eſt: & de eodem inquantum immediatè ſubſtat paſſioni, oportet præcognoſcere quia eſt. Et iſte proculdubio eſt intellectus Ariſtot.

Dictum Porphyrij in cõmento, quod tria ſunt in demonſtratione, de quibus oportet præſupponere aliquid.

Innuit diffinitionem paſſionis eſſe medium in demonſtratione, & poſtea dicit illud eſſe ſubiecti diffinitionem: tamen hoc eſt diuerſimode, vt elicitur ex verbis iſtis: & per hoc tollitur contradictio. Quare de ſubiecto oportet duo bis præcognoſcere, ſcilicet quid & quia.

Quod autem vnitas dicitur ſubiectum, in arithmeticis & in ſeptimo Euclidis ſatis patet: quia multa probantur de ipſa, quod ſcilicet ſit indiuiſibile, quod non habeat poſitionem, quod ſit ſubſtantia numeri, & multa alia. Hæc igitur de præcognitione principiorum dicta ſunt: quæ enim quæri poſſunt, facilè patent ex dictis.

Quod rectè ſumpſerit vnitatẽ pro ſubiecto.

CAPVT V.

De cognitione concluſionum.

POſt cognitionem principiorum determinandum eſt de præcognitione concluſionum. Quia verò concluſiones ſunt duplices, ſcilicet vniuerſales, & particulares, determinabimus vtrarumque concluſionum præcognitionem. Dico autem hanc ſolam concluſionem vniuerſalem, in qua proprium ſubiectum & per ſe ſubiectum ſigno vniuerſali diſtributum, ſubiicitur paſſioni propriæ quæ eſt per ſe prædicatum ipſius. Concluſionem autem particularem voco, in qua idem ſubiectum determinatum ad propriam naturam, eidem ſubiicitur paſſioni ſine ſigno vniuerſali: ſicut ſi probatur, quòd iſte triangulus (qui eſt in ſemicirculo qui eſt triangulus ſuper circumferentiam) habet tres, hæc eſt concluſio particularis: & vtramque oportet cognoſcere.

Hoc ergo modo procedentes dicimus, quòd eſt cognoſcere alia ſiue quædam prius per cognoſcentem ea, hoc eſt, quaſdam concluſiones, ſicut vniuerſales contingit ſcire, ita quòd ſciens eas, cognouit eas in ſuis principiis per quæ concluduntur, ſicut patet in omnibus Euclidis theorematibus, quorum eſt ſemper præcognitio in principiis per quæ concluduntur: & eſt iſta præcognitio in potentia præcognoſcere & in vniuerſali, in quo illa concluſio eſt in potentia formali & actiua.

Eſt autem cognoſcere alia quidem prius, &c.

Præcognitio concluſionis in principiis ſuis, eſt præcognitio in vniuerſali & in potentia formali.

Quorundam autem ſicut concluſionum particularium eſt ſimul cum vniuerſali, in quod inducuntur, accipere notitiam, ſicut ſunt concluſiones particulares quæcunque contingunt eſſe, acceptæ ſub vniuerſalibus concluſionibus, in quas inducuntur: quorum vniuerſalium iam habent cognitionem per ſyllogiſmum demonſtratiuum. Huius autem exemplum eſt, quòd aliquis præſciuit per demonſtrationem ex propriis principiis, quòd omnis triangulus habet tres æquales duobus rectis, & hoc per demonſtrationem concluſit. Quod vero is

Quorundam autem ſimul accipere notitiam, &c.

particularis qui eſt in ſemicirculo triangulus ſit, & duobus rectis æquales tres habeat, ſimul inducens cognoſcit, hoc eſt, quòd particulare in vniuerſale induxit ſic: omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: triangulus in ſemicirculo eſt triangulus: ergo habet tres æquales duobus rectis. Particulare enim probatur per vniuerſale: & ideo ſic præcognoſci habet inquantum inducitur in vniuerſale: & hæc inductio in minori propoſitione eſt, in qua medium de minori prædicatur extremitate: & nihil aliud eſt inductio niſi mediū applicatum ad minorem extremitatem ſumptam ſub medio quod per ſe ſubiectum paſſionis eſt.

Quorūdam enim hoc modo diſciplina eſt, &c.

Quorundam ſiue quarundam concluſionum ſicut particularium hoc modo per reductionem in vniuerſale eſt diſciplina ſiue acceptio ſcientiæ: & illa non cognoſcuntur per medium demonſtratiuum: quia vltimum non cognoſcitur per medium demonſtratiuum: eò quod per ſe paſſio non ineſt particulari, ſed vniuerſali ineſt primò & per ſe & immediatè. Poſſunt tamen hæc per aliud non demonſtratiuum cognoſci, quia hoc hic non negatur, & huiuſmodi ſunt quæcunque iam per ſenſus (eò quod ſingulare per ſenſus oſtenditur) & quæcunque iam de numero ſingulariū ſub vniuerſali acceptorum contingunt eſſe. Et dico contingunt: quia talibus contingit paſſio, & non primò & per ſe conuenit eis, ſed per aliud: ſic enim cognoſcuntur quæcunque ſunt ſingularia & non dicuntur de ſubiecto aliquo, ſicut dictum eſt in prædicamentis, de ſubſtātia prima, quæ principaliter & maximè dicitur, quæ omnibus ſubſtat & de nullo prædicatur vt de ſubiecto: hoc non cognoſcitur per medium demonſtratiuum, ſed cognoſcitur per ſubiectum primum quod immediatum eſt paſſioni quando inducitur in ſubiectum illud. Quod autem hîc quidam dicunt, quòd cognitio refertur ad ſenſibilem particularium cognitionem, & ſcire refertur ad acceptionem vniuerſalis per intellectum vel mentem, non eſt curandum: quia hîc non habet locum: quamuis commentum hoc dicat, quod ferè concordat cum Themiſtio.

Differentia inter cognitionem & ſcientiam ſecundum Arabicum commentū: licet Themiſtius hanc expreſsè non ponat.

His habitis dicendum eſt, quòd inuenitur alius modus præcognitionis à prædictis, & eſt ille quo præſcitur concluſio in ſuis præmiſſis vel principiis tanquam id quod ſcitur in altero quod formaliter eſt cauſa ipſius antequam ſciatur in ſeipſo.

Antequam autem ſit inducere aut ſyllogiſmū accipere, &c.

Concluſio ſcitur in principiis ſuis in potentia formali.

Quaſi dicat quod dixit fortaſſe propter opinionem Platonis & Socratis & aliorū Stoicorum.

Vnde antequam ſit inducere, hoc eſt, per inductionem aliquam concluſionem accipere, aut antequam ſit accipere concluſionem aliquam per ſyllogiſmum ſicut accipitur illius concluſio, quodam quidem modo dicendum eſt ſcire ſiue præſcire illam concluſionem: ſcire enim contingit eam in ſuis principiis, in quibus ſcitur in potentia formali: fortaſſe enim hoc verum: quinimo verum eſt: quamuis Plato & Socrates aliter dixerint & multi de ſecta Stoicorum. Alio autem modo ſciendi ſecundum ſcire in actu & in propria natura tales concluſiones non contingit præſcire. Id enim quod aliquis neſciuit vel non ſciuit ſimpliciter, hoc eſt, in propria natura & ſecundum actualem ſcientiam ſi eſt vel non eſt, hoc quodammodo ſciuit vel ſcire potuit: & eſt ſcire in ſuis principiis ſcitis, in potentia & ſecundum quid ſcire vel præſcire, & non ſimpliciter: ſicut præſcire contingit, quòd trangulus habet angulos valentes per æqualitatem duos rectos, in præmiſſis ſiue principiis quibus hoc probatur: ſimpliciter autem neſciuit, hoc eſt, non habuit ſcientiam de ipſo, quæ ſimpliciter eſt ſcientia quæ eſt cognitio concluſionis in propria natura & ſecundum agere per determinatam concluſionem comparatiue ad præmiſſas acceptam. Sed manifeſtum eſt ex inſpectione modorum præcognoſcendi, quod qui ſcit in alio ſiue in principiorum potentia aliquid, ſcit ſecundum quid: ſimpliciter autem non ſcit, quia res ſcita ſecundum quid eſt in ſuis principiis & non ſimpliciter, & ideò in illis ſcitur ſecundum quid: ſimpliciter autem non ſcitur, eò quod res eſt ita & ſcitur, quia eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi, ſicut probatur in prima propoſitione primi phyſicorum.

Tex. com. 1.

Si verò nō. Mennonis ambiguitas continget, &c.

Mennon Socratis & Platonis diſcipulus.

Quæſtio Mennonis.

Quòd hæc quæ dicta ſunt, vera ſint, probatur per ad impoſſibile deductionem ſi detur oppoſitum, quòd ſcilicet ſimpliciter concluſiones præſciantur, & non tantum ſecundum quid. Si enim hoc detur: tunc contingit ambiguitas eſſe vera & probata. Mennon autem Mennonis media producta, vt Græci pronuntiant, fuit quidam Platonis & Socratis diſcipulus, ad quem per modum epiſtolæ ſcripſit reſponſionem factam ad quæſtionem Mennonis, quæ fuit, virtutes intellectuales ſicut eſt ſapientia, ſcientia, intellectus, prudentia, & ars: & virtutes morales, fortitudo, temperantia & iuſtitia: vtrum eſſent bonum aſſueſcibile, vel diſcibile, vel à diis datum per conuerſionem animæ ad ſeipſam & ad ea quæ habuit à ſeculis æternis, in quibus fuit (vt Socrates & Plato dixerunt) intra ſeipſam. Et conſentiunt in hoc Plato & Socrates multique alij, Boëtius, & Auguſtinus, & etiam vt videtur, Gregor. Niſſenus, quòd virtus ſit nec aſſueſcibile bonum, nec diſcibile, ſed à Deo vel diis datum per conuerſionem animæ ad ſeipſam: quod vocant illi intellectum adeptum. Sic enim diſcere non eſſet niſi immemores recordari vel reminiſci: & hoc quidem accidit ſi concedatur ante conceptam concluſionem eam præſciri ſimpliciter: quia quod ſcitur ſimpliciter, nō ſemper actualiter conſideratur: & tunc recordatur actu cum ex eo quod prius apud ſe habuit ad conſiderationem rei conuertitur, & hoc eſſet ſcire quod eſt prioris quod apud ſe habuit recordari. Aut enim ſecundum hoc nihil diſcit aliquis: aut omnis qui diſcit, diſcet ea quæ prius nouit ſimpliciter.

Aut enim nihil diſcēt, aut quæ nouerant, &c.

Hoc autem probauerunt: aut enim aliquis diſcit hoc quod præſciuit ſimpliciter & nullo modo ignorat, aut quod ſimpliciter ignorat & nullo modo præſcit, aut ſimpliciter præſcit & ſecundum quid ignorat, aut è conuerſo ſimpliciter ignorat & ſecundum quid præſcit. Si primo modo, ſcilicet ſimpliciter præſcit & nullo modo ignorat: tunc ſequitur, quòd diſcere ſecundum actum ſit reminiſcentia prius ſcitorum. Si ſecundo modo, ſcilicet quod ſimpliciter ignorat & nullo modo præſcit: tunc quæſitum quando inueait non cognoſcit eſſe inuentum:

inuentum:quia nihil habet apud ſe vnde illud cognoſcat eſſe quæſitum quod quæſiuit. (Et Auguſtinus quidem dat exemplum de ſeruo fugitiuo, quem nullo modo cognoſcit dominus:& tamen quærit eum:quem ſi inuenit,caſu inuenit: & quia inuentum non cognoſcit vel præcognoſcit,ideo neſcit ſe inueniſſe eú quando inuenit) & ſi hoc : tunc non contingit aliquid diſcere: quia diſcitur quod inuenitur & cognoſcitur poſtea: hoc autem poſtquam inuentum eſt,non ſcitur & non cognoſcitur. Si verò ſimpliciter præſcit & ſecundum quid ignorat: tunc quod diſcitur, non diſcitur niſi ſecúdum quod quod ignoratur,ad reminiſcentiam reducitur: & hæc eſt reminiſcentia quæ ſecundum Ariſtot. in libro de reminiſcentia, eſt ſuper partem obliti. Tribus ergo membris inductæ diuiſionis falſis exiſtentibus, relinquitur quartum membrum eſſe verum, quod ea ſcilicet quæ ſyllogiſmo vel inductione docentur vel addiſcuntur, ſimpliciter quidem præignorantur & ſecundum quid præſciuntur, vt ſupra dictum eſt. Nos autem in ſequentibus vt perfectior ſit doctrina, iſtam determinabimus quæſtionem. Patet igitur, quòd ſi oppoſitum detur, quòd alterum duorum ſequitur: aut quod nihil diſcet, quod ſequitur ex ſecundo membro diuiſionis: aut quod diſcit quod prius ſimpliciter cognouit, quod ſequitur ex primo membro diuiſionis & ex tertio.

Reminiſcentia eſt ſuper partē obliti.

Non enim ſicut quidā argumentantur ſoluere, &c.

Et hanc quidem Mennonis ambiguitatem quidam ſoluere conati ſunt, quamuis non ſoluant. Non enim dicendum eſt ſoluere hanc ambiguitatem ſicut quidam argumentantur, hoc eſt,ratione ſophiſtica probant eam ſoluere.

Solutio quorundam.

Cum enim quæritur ab aliquo à reſpondente & dicente poſt factam demonſtrationem,nunquid ſciuiſti (per demonſtrationem vniuerſalem quæ probat, quòd dualitas eſt par numerus per hoc quod diuiditur in duo æqualia) omnem vniuerſaliter dualitatem eſſe parem, vel non? Dicente autem reſpondente, quòd ſcit ſic per demonſtrationem factam, hoc eſt, quòd omnis dualitas eſt par,inſtant:attulerunt enim proferendo in publicum quandam particularem dualitatem fortè lapidum quam in ſinu vel manu abſconderant,quam reſpondens in particulari non opinatus eſt eſſe, hoc eſt, de qua verum eſſet vel non eſſet, nullam habuit opinionem: & dixerunt,de hac dualitate neſciuiſti, verum eſſet vel non eſſet par: ergo non omnem dualitatem ſciuiſti eſſe parem. Hoc enim quidam malè ſoluunt dicentes, quòd cum dicit reſpondens per demonſtrationem factam ſe ſcire omnem dualitatem eſſe parem,intelligitur de omni quam ſciuit eſſe dualitatem ſiue quod dualitas ſit.

Sed etiam ſciunt quidem cuius demonſtrationem habent,&c.

Hæc enim ſolutio nulla eſt:quia in ſe continet oppoſita per contradictionem:quia quamuis alia ſint ſcita, tamen omnes diſcentes & accipientes doctrinam, ſi accipientes ſciunt ſimpliciter illud cuius veram habent demonſtrationem(cum ille ſit veriſſimus ſciendi modus) & ſciunt illam concluſionem cuius acceperunt demonſtrationem ſimpliciter: acceperunt autem demonſtrationem non de omni de quo ſciunt: quia hoc demonſtrationis non poteſt eſſe ſubiectum, cum nec per ſe nec de omni conueniat ei paſſio:quia hæc propoſitio, omnis dualitas quam ſcio dualitatem eſſe, eſt par,nec ſimpliciter vniuerſalis eſt, nec per ſe conuenit ei prædicatum: vnde demonſtratio non concludit de dualitate quam ſciunt, ſed ſimpliciter de omni: & ſimiliter demonſtratio concludens, quòd triangulus habet tres æquales duobus rectis, non cócludit de omni quem ſciunt, ſed concludit ſimpliciter de omni numero dualitatis & de omni figura triangula trilatera & rectilinea: quia de alia figura quæ componitur ex lineis curuis, non eſt verum: hæc enim aliquando habet tres angulos maiores tribus rectis. Cuius ratio eſt: quia neque vna, hoc eſt,nulla propoſitio in demonſtratiuis ita accipitur: quia propoſitiones demonſtratiuæ ſimpliciter ſunt vniuerſales & per ſe:vnde nulla harum ſic accipitur de eo quem tu noſti numerum, aut quam noſti rectam lineam: ſed propoſitio demonſtratiua accipitur demonſtratiuè ſimpliciter de omni. Propter quod dicens hanc ſolutionem,oppoſita dicit: demonſtratione enim facta ſcit de omni concludi ſimpliciter: addens autem quæ ego noui,dicit non eſſe de omni: & ſic includit illa ſolutio contradictoriè oppoſita: & ſic patet,quòd non valet.

Quomodo illa ſolutio implicat cōtradictionē.

Sed nihil vt opinor,&c.

Soluitur autem verè inducta dubitatio, dicendo quòd nihil vt opinor. Et vt opinor dico propter Platonis & Socrat. reuerentiam, non tanquam incertum ſit quod dicitur. Dico igitur, quòd nihil de inductis rationibus prohibet: quoniam eſt ſiue contingit id quod diſcit aliquis per ſyllogiſmum & inductionem, ſic,hoc eſt, quidem in alio & in potentia ſcire ſiue præſcire: eſt autem ſic,hoc eſt,alio modo ignorare, ſimpliciter ſcilicet & in propria natura & in ſcientia ſecundum agere. Inconueniens enim non eſt ſi quodammodo & ſecundum quid ſcit, quod ſimpliciter addiſcit: ſed hoc eſt inconueniens ſi eodem modo dicatur præſcire quo addiſcit: quia ex hoc ſequeretur, quòd ſecundum idem ſciret & ſecundum idem ignoraret. Hæc igitur eſt vera ſolutio ambiguitatis,quod id quod ſyllogiſmo vel inductione addiſcitur ſimpliciter, poteſt in ſuis principiis ſecundum quid præſciri.

CAPVT V.

De dubitatione Mennonis & ſolutione.

Quomodo dubitatio Mennonis fundabatur ſuper opinionem Anaxagoræ.

HIc autem vt perfectior ſit doctrina,interponenda eſt dubitatio Mennonis & ſoluenda, quamuis hoc ad metaphyſicum pertinere magis videatur. Scias ergo, quòd dubitatio Mennonis ſuper antiquiſſimam Anaxagoræ opinionem de latentia formarum fundata eſt, qui dicebat omnes formas per motum accipiendas, iam intus eſſe in quolibet accipiente eas,ſed latere & non apparere, & per motum non niſi deputari materiam vt appareat quod intus latebat: & dabat exemplum de metallo vel lapide pretioſo, cuius ſplendor etiam quando rudis eſt, iam intus eſt, ſed per

terſionem & poſitionem præparatur vt appareat, ſicut dicunt & Damaſc. & Gregor. Niſſenus, qui ſic hanc opinionem exponunt. Hanc autem probauerũt ſic, quòd nihil exit in actum de potentia, niſi per id quod exiſtit in actu in eodem: quia oportet, quod agens in motu coniunctum ſit mobili quod mouetur: ſi ergo educens materiam in actum coniunctum materiæ, in actu ſit, nihil recipit materia niſi quod prius ſecundum actum fuit in ipſa: & ſic moueri ſecundum formam, nihil eſt niſi de occulto & ſecundum actum in extrinſecus exiſtente venire ad apertum.

Similiter autem dixerunt eſſe in anima in acceptione veritatis intellectualis & moralis: eo quod putabant ita ſe habere intellectum ad virtutem, ſicut ſe habet materia ad formæ ſuſceptionem. In quo errore etiam fuit Theophraſtus, quamuis ab ipſo magiſtro ſuo Ariſtot. correctus fuerit, vt dicit Commentator ſuper tertio de anima. & ideò dixerunt intus eſſe ſcita ſimpliciter, ſed latere, eo quod intellectus in hominibus non eſt poſſeſſus vel adeptus, ſed potius paſſionibus & phantaſiis inuolutus & impeditus: adeptum enim vel poſſeſſum intellectum vocant, quando homo liberè & ſine impedimento poteſt ex facilitate conuerti ad intellectum purum & verum ſui puritate per auerſionem ſui à paſſionibus & phantaſiis: & tunc dicunt talem intellectum omnia inuenire apud ſeipſum, & per doctrinam depurationem fieri & per aſſuefactionem boni: per ſyllogiſmum autem & inductionem nihil accipere nouum, ſed omnia habentem intellectum reduci ad illius vel illius actualem conſiderationem: quod tamen ſimpliciter ante habuit in ſeipſo.

Quinque rationes pro opinione Mennonis & Stoicorum. Hi autem ſuæ poſitionis potiſſimas dabant quinque rationes. Vna quidem quæ dicta eſt, quòd ſi nihil ſit in actu, niſi per id quod in actu eſt, & per id quod facit in actu eſſe: conueniunt tamen ei quod fit & mutatur de potentia in actum. *Prima ratio.*

Secunda ratio. Text. com. 25. Secundam autem dicebant eſſe quæ ſuperius poſita eſt, quòd ſi ſcita non ſunt intus, quod nihil ſcitorum cognoſcitur quando inuenitur: quia non cognoſcitur, niſi ſimile ſimili, ſicut in primo de anima probatum eſt in Empedo. opinione. Cuius igitur non eſt ſimile in diſcente, nunquam cognoſcitur.

Tertia ratio. Tertia fuit cui maximè innitebantur: quia formæ formantes omnem rem, ante rem formatam ſunt, ſicut ſigillum ante ceram: & cum formãs quod vocatur in phyſicis formatiuum, ſemper ſit intra formatum, ſicut patet in omni generatione: formatiuum autem non format, niſi ad ſuam ſpeciem: & nihil aliud format, niſi ſuam ſpeciem transferendo in formatum: oportet, quòd omne formatum per ſpeciem ſuam fuerit ante ſimpliciter intra id quod formatur: propter quod dicebant ſemen generationis eſſe parua animalia, ſed actu animalia in ſpecie illius conſeruata: & ita dicebant intellectum agentem in anima (qui eſt omnia intellecta facere) eſſe habitum actu omnem ſpeciem ſciri apud ſe habentem. Hæc igitur eſt ratio tertia iſtorum.

Quarta ratio. Quarta ratio ipſorum quamuis infirma ſit, tamen videbatur eis fortis: & propter hoc frequenter poſuerunt eam, ſcilicet quod debilis non agit in fortius, & ignobilius non agit in id quod eſt nobilius: exteriora autem debiliora ſunt & ignobiliora quam anima: ergo non agunt in ipſam: agerent autem ſi à ſenſibus & ſenſibilibus acceptis ad ſcientiam & virtutem proficeret anima: hoc igitur modo non perficitur: & perficitur vel ab extrinſecis, vel ab intrinſecis: ergo relinquitur, quòd intrinſecus habet quibus perficitur, & non accipit ea per inuentionem vel doctrinam.

Quinta ratio eſt, quæ in ipſo libro Mennonis continetur, & eſt quaſi per inſtantiam: quia ſi acceptio veritatis intellectualis vel moralis eſſet per ſtudiũ vel doctrinam: tunc vbicunque talia eſſent, ibi eſſet virtus: ſed non eſt ita: videmus enim aliquando peſſimos ab optimis viris educatos & doctos, qui nec doctrina neque educatione nec exemplo boni profecerunt: à doctrina igitur & conſuetudine non eſt acceptio virtutis. Super has igitur tales rationes poſitiones ſuas Stoici fundauerunt. *Quinta ratio.*

Has igitur quæ dictæ ſunt impugnauerunt Peripatetici rationes, inducentes quæ ſuperius dictæ sũt, maximè ad incõueniẽs & impoſſibile ducentes: quia ſecundum hoc non eſt doctrina neque diſciplina: quia nihil noui accepimus in vtrumque: omne enim quod diſcit immemor recordatur: & omnis generatio eſt tantum alterans de occulto ad manifeſtum: & huiuſmodi inconuenientia multa accidunt valde. *Opinio Peripateticorũ & impugnatio opinionis Stoicorum.*

Ad hæc igitur ſecundum Boëtiũ ſic reſpondetur: quia ea quæ accipiuntur per motum & mutationem & doctrinam & aſſuetudinẽ, intra quidẽ ſunt vniuerſaliter & ſecundũ potentiam: ſcibilia enim ſecundum habitum principiorum priorum ſunt intra, quæ ſtatim ſciũtur terminis cognitis, & quæ nullus diſcipulorum accipit à docente ſiue magiſtro, vt de quolibet eſt affirmatio & negatio vera, & quod totum eſt maius ſua parte, & huiuſmodi: generaliter enim verum eſt, quòd intellectus poſſibilis nihil accipit, cuius apud ſe non habet lumina prima, quæ ſunt quaſi inſtrumenta & media ad alia recipienda & ad quæ examinat & cognoſcit quæcunque inuenta, & ſcit vtrum ſint vera vel falſa: & hæc communiſſima & prima veri & boni quod adipiſci poteſt per virtutem & intellectualem & moralem, ſicut principiatum examinatum ad ſua principia, & ad hæc cognoſcit. Et ideo dicit Boëtius, quod vniuerſalia retinet intellectus & ſingularia perdit. Et hoc eſt quod dictum eſt, quòd ſecundum quid præſcit, & ſimpliciter non præſcit ſed ignorat: quamuis enim res in vniuerſali ſit & incorruptibili & in principio quod nobilius eſt principiato, tamen ſcientia in vniuerſali non eſt niſi ſecundum potentiam & ſecundum quid: ſcientia autem in particulari ſiue in propria natura & in agere, eſt ſciẽtia ſimpliciter: quia res in ſuo vniuerſali nõ eſt niſi vniuerſaliter & ſecundũ potentiã & ſecundũ quid: & ſicut ſe habet ad eſſe, ſic ſe habet ad ſcire. Hoc igitur modo non ſcitur niſi ſecundum quid, & ſimpliciter ignoratur: & in materia hoc modo eſt ſecundũ quid, & ſimpliciter non eſt: & generatur ſimpliciter, & ſecũdũ aliquid quod fuit in materia, nõ generatur. *Reſponſio Boëtij ad rationes Mennonis.*

TRACTA

TRACTATVS II.

Ex quibus & qualibus eſt demonſtratio.

CAPVT I.

De diffinitione eius quod eſt ſcire, quod finis eſt demonſtrationis.

CVm autem iam habitum ſit de modis præcognoſcendi qui exiguntur ad ſcire demonſtratiuum quod eſt finis demonſtrationis, determinandum eſt de ipſo ſcire. Intendimus enim ex quibus & qualibus eſt demonſtratio: nec poſſunt ſciri quæ ſunt ad finem, niſi ex proportione ad finem ipſum, & vtrumque illorum referatur: & ſic ſcientia finis dirigit intentionem omnium aliorũ quæ ad finem ordinantur: & hac ratione præmittenda eſt determinatio finis omnibus aliis.

Scire autem opinamur vnumquodque ſimpliciter, &c.
Scire ſophiſticum quid.

Scire autem quo aliquis opinatur ſe ſcire quælibet, & quo nos opinamur ſcire aliquid per ſe & non ſophiſtico modo: quia ſcilicet videatur aliquis aliquid ſcire per ſe, & tamen per ſe non ſciat illud, quod ſcire eſt per aliud. Quia quod per aliud ſcitur, non per ſe ſcitur, non gratia ſui ſcitur, ſed gratia alterius, & ideò per accidens: & hoc quidem eſt ſophiſticum in hoc quod apparet per ſe eſſe, & non eſt: & ideò illud ſcire eſt deceptorium. Hoc, inquam, ſcire eſt, cum nos opinamur vel arbitramur cognoſcere cauſam propter quam res eſt & ſine qua non eſt: hæc enim conuertibilis eſt: & quando opinamur, quoniam illius cauſa eſt comparando eam ad cauſatum eſſentiale: & quando opinamur, quòd non eſt contingere hoc aliter ſe habere: tunc enim neceſſe eſt per hunc modum ſic ſe habere: quia quod non contingit non eſſe, neceſſe eſt eſſe. Iſtæ igitur differentiæ ſunt diffinientes hoc quod eſt ſcire veriſſimè. Et prima quidem eſt de medio quod verè cauſa eſt, & quid & propter quid dicens: quia hoc eſt ſciendi principium. Secunda autem accipitur ex comparatione cauſæ illius ad cauſatum, quod ſcilicet illius cauſa ſit: nec etiam illius vt illius eſt cauſa niſi ſit propria & eſſentialis & immediata. Tertia vero quæ dicit, & non contingit hoc aliter ſe habere, accipitur ex parte conſequentiæ. Ita quod primæ duæ reſpiciunt conſequens quod ſcitur: tertia reſpicit conſequentiam ſecundum quod ex ſyllogiſmo ſcitur. Et prima quidem duo ſunt demonſtrationis ſecundũ quod demonſtratio eſt: tertium eſt demonſtrationis ſecundum quod demonſtratio eſt ſyllogiſmus: eſt enim omnis demonſtratio ſyllogiſmus, ſed non omnis ſyllogiſmus eſt demonſtratio: & ſic patet, quòd nec plus nec minus ad ſcire exigitur quam continet inducta eius (quod eſt ſcire) notificatio.

Quid intelligat per ly cauſam in diffinitione ſcire, & quid per particulas ſequẽtes.

Manifeſtũ autẽ, quòd huiuſmodi aliquid ſcire ſit, &c.

Probatur tamen per ſignum, quòd ſcire verum huiuſmodi ſit aliquid quale iam dictum eſt: & hoc eſt ſignum: quia quoties verè ſcientes & non verè ſcientes opinantur ſe ſcire (cũ id quod omnes opinantur ſit probabile) illud eſt ſignum, quòd ſit verum ſcire hoc modo qui dictus eſt, cum omnes etiam non verè ſciẽtes opinantur ſcire quando habent cauſam, & ſciunt quod illius cauſa eſt, & quod non contingit illud ſe aliter habere: ergo hoc eſt verum ſcire. Sed differentia eſt: quia ſcientes tunc arbitrantur ſe ſcire & verè ſciunt: non ſcientes autem propter ſimilitudinem quam habent cum ſcientibus opinantur ſe hoc modo verè ſcire, quamuis non verè ſciant. Propter hoc omnis eius, cuius eſt ſcientia (quæ ſimpliciter & per ſe eſt ſcientia) hoc eſt impoſſibile aliter ſe habere quam dictum eſt.

Admiratio quid.
Primus liber metaphyſicæ aſcribitur Theophraſto: cuius ſignũ: quia in trãſlatione Arabica non habetur.

Hæc probatur ex origine ſcientiæ, quæ in primo ponitur primæ philoſophiæ, quòd ex admirari, & tunc & nunc philoſophari inceptum. Admiratio enim eſt ſuſpenſio ad cauſam eius quod apparet: ſuſpenſio autem cauſa eſt inquiſitionis & cauſæ ad effectum comparationis quod illius cauſa ſit, & ipſum philoſophari ſic cauſatum, conſiderat conuenientiam effectus ad cauſam ſecundum non contingere aliter ſe habere. Hoc modo naturale deſiderium (quo omnes homines ſcire deſiderant) procedit ad ſcire ſecundum actum: quod deſiderium eſt & in verè ſcientibus, & in non verè ſcientibus. Hoc igitur modo eſt verum ſcire. Et hanc probationem ponit Theophraſtus qui etiam primum librum (qui incipit, Omnes homines ſcire deſiderant) metaphyſicæ Ariſtot. traditur addidiſſe: & ideò in Arabicis tranſlationibus primus liber non habetur. Iſta igitur eſt vera eius quod eſt ſcire notificatio, & hoc modo ſumendæ & intelligendæ & probandæ ſunt differentiæ in notificatione illa poſitæ. Scire igitur propriiſſimè, ſicut dictum eſt, determinatur.

Siquidem & alius eſt ſciendi modus, &c.
Principia etiam verè ſciuntur, licet non per demonſtrationem. Hæc eſt expoſitio Ioan. Gram. & etiam Themiſtius addit ſcire diffinitionẽ.

Siquis igitur & alius aliquis eſt verè ſciendi modus, de illo dicemus poſterius, & circa finem libri, vbi de ſcientia loquemur principiorum, quæ etiam verè ſciuntur quantum ad ſuorum terminorum certitudinem, quamuis non habeant hunc modum demonſtrationis, quòd ſciantur per medium demonſtrationis. Hic ſenſus innuitur in Arabico commento: nam dicit Alpharabius, quod iſte alius modus ſciendi eſt per intelligentiam per quam verè res comprehenditur. Siquis autem dicere velit, quod alius eſt ſciendi modus, quo ſciuntur

quæ

quæ fiunt frequenter ex his quæ ſunt ſemper, vt dicit Ariſt. 6. primæ philoſophiæ, non peccabit meo iudicio. Sed tunc quod poſterius dicendum eſt, ad poſteriorem ſcientiam referendum eſt, ſiue ad primam philoſophiam quæ poſterior quoad nos, quamuis natura ſit prior.

Tex. com. 6. Poteſt etiam per ly poſterius, intelligi primus poſteriorum in illo ca. Sed quia differunt & propter quid ſcitur. & fortè non eſt mala expoſitio.

Ex his igitur concluditur quod ſupponendum eſt, quòd dicamus, quòd ſcire eſt per demonſtrationem intelligere: quia demonſtratio colligit ea quæ dicta ſunt: primum quidem in medio, ſecundum autem in conſequente comparato ad cauſam, & tertium in conſequentia ſyllogiſmi. Et propter hoc oportet diffinire demonſtrationem per proprium effectum, dicendo quòd demonſtrationem dico (cuius effectus eſt ſcire) ſyllogiſmum qui propriè dicitur apodicticó Græcè, Latinè autem dicimus ſyllogiſmum facientem ſcire. Apodicticon dicimus ſyllogiſmum, ſecundum quem in habendo ipſum perfectè in principiis & conſequentia & conſequente ſcimus verè, ſiue veram ſcientiam habemus. Hoc igitur modo determinatur finis demonſtrationis, in quem omnia alia referenda ſunt.

Demonſtrationem autem dico ſyllogiſmũ, &c.

Quare diffinivit ſcire & non ſcientiam, & demonſtrationem & non demonſtrare.

Eſt autem hic attendendum, quòd diffinitur ſcire & non ſcientia: quia accipitur ſcire prout eſt in concluſione, & hoc eſt ſcire in agere: & ideò per modum actus diffinitur & non per modum entis vel ſubſtantiæ. Demonſtratio autem eſt ſubiectum huius ſcientiæ, & ideo per modum ſubſtantiæ & non per modum actus diffinitur, qui eſt demonſtrare.

Tangit diviſionem quadrimembrem ipſius ſcire quam ponit Lincolnienſis.

Scias autem, quòd ſecundum quoſdam quadrupliciter dicitur ſcire. Cóprehenſio enim rei per ea per quæ poteſt quocunque modo concludi, largiſſimè dicitur ſcientia: & ſic etiã quæ ſunt contingentia ad vtrumlibet, ſciuntur. Et quia etiam poteſt concludi per ea quæ frequẽter vno modo ſe habent, quamuis non ſemper, ideò ſecundo modo magis propriè dicitur ſcire comprehenſio veritatis rei per ea quæ contingunt frequenter: & ſic ſcitur contingens natum. Adhuc quia concluditur per ea quæ vno modo ſemper ſe habent & ſunt immutabilia, dicitur ſcire. Adhuc magis propriè comprehenſio veritatis vno modo & immutabiliter ſe habentium, quod ſcire eſt commune principiis & concluſionibus demonſtratiuis. Maximè autem & quarto modo dicitur ſcire comprehenſio veritatis vno modo ſe habentis & immutabilis per acceptionem alterius prioris à quo habet ſuam veritatem per ſuum eſſe: & hoc modo diffinitum eſt hic ſcire.

Quare dixit, ſcire eſt cum cauſam, &c. & non cum cauſas, triplex expoſitio.

Cum autem dicimus cum cauſam cognoſcimus, non cauſas in plurali: ideo quia vna eſt principalis cauſa, quæ eſt cauſa cauſarum, quæ eſt finis, per quam potiſſimè ſcitur: quia vnumquodque maximè fine ſuo & optimo eſſentiali determinatur & ſcitur. Dicitur etiam cauſa vt ſubiecto intelligatur vna: quia tres quæ principium ſunt ſciendi, in vnam coincidunt, efficiens & forma & finis, vt dicit Ariſt. in ſecundo phyſicorum. Adhuc autem quamuis multæ ſint cauſæ alicuius, vna autem ſemper eſt completiua quæ potiſſimè eſt cauſa, & ad illam reſpiciendo dicitur, quòd ſcire eſt cum cauſam cognoſcimus.

Tex. com. 70.

CAPVT II.

Demonſtrationis propoſitiones quas conditiones requirant.

Si igitur eſt ſcire vt poſuimus in diffinitione prænducta, neceſſe eſt demonſtratiuam ſcientiam conſtitui ex veriſque propoſitionibus, ſcilicet quod ſit ex veris & primis. Et primis quidem talibus, ita quod ex primis exiſtendo ſit ex immediatis ad quæ medium non habetur, & ita quòd exiſtendo ex primis ſit ex notioribus & prioribus ſecundum rem quam concluſio, & ſic ſit ex primis exiſtendo ex cauſis concluſionũ: & ſic neceſſe eſt demonſtratiuã ſcientiam ex veriſque conſtitui, ex veris ſcilicet & primis talibus qualia dicta ſunt: & ex veris exiſtendo, oportet quòd ſit ex neceſſariis: quia neceſſaria ſola nec potentia nec actu habent aliquid falſitatis admixtum.

Si igitur ſcire eſt vt poſuimus, &c.

Hoc enim modo exiſtentibus principiis demonſtrationis, etiam talia principia ſic aſſumpta, propria ſiue appropriata erunt ei quod demonſtratur, hoc eſt, concluſioni. Sic enim habentibus ſe principiis, vt dictum eſt, appropriantur ei quod demonſtratur, & aliter non. Oportet igitur, quòd demonſtratiua ſcientia ſit ex talibus. Et ſyllogiſmus quidem erit ſine talibus principiis: quia poteſt eſſe ſyllogiſmus non ex veris & primis: ſed demonſtratio quæ addit ſuper ſyllogiſmum, ſine talibus conditionibus principiorum non erit: eò quod ſine his conditionibus demonſtratio non facit ſciẽtiam hoc modo quo diffinitum eſt ſcire demõſtratiuum: quia demonſtratio non facit ſcire, niſi ſit à principiis appropriatis rei ſcitæ, hoc eſt, concluſioni, cuius eſt proprium vt ſciatur per demonſtrationem.

Sic enim erunt, &c.

Iſtæ autem conditiones in ſpeciali & ſigillatim verificantur. Verum quidem igitur oportet principium demonſtrationis eſſe: quoniam id quod non eſt, hoc eſt, falſum, non eſt ſiue non contingit ſcire: vt verbi gratia, quod diametros ſiue linea diagonalis in quadrato ſit ſimetros, hoc eſt, commenſurabilis lateri quadrati.

Vera quidem igitur oportet eſſe, &c.

Per quod non eſt, intelligit falſum. Et eſt expoſitio Ioan. Gram.

Ex primis autem eſt: quia ex indemonſtrabilibus ſiue immediatis eſt: quia niſi ſit ex primis & immediatis, non ſcit quis concluſionem ſimpliciter per ea: eò quod non habet demonſtrationem illorum, hoc eſt, per illa quæ non ſunt prima & immediata. Scire enim demonſtrationis eſt ſcire ſimpliciter: quando autem ſcitur per non prima & per non immediata, non ſcitur ſimpliciter, ſed ſub conditione ſi prima ſint probata per alia priora ſe, quæ medium ſunt ad prima probanda ſiue concludenda. Patet igitur, quòd demonſtratio non facit ſcire ſimpliciter niſi ſit ex primis & immediatis. Scire enim ſecundũ veriſſimum modum ſciendi, eſt eorum quorum demonſtratio eſt, non ſecundum accidens, hoc eſt, ex demonſtrabilibus per alia: quia illa faciunt ſcire per alia vera ſecundum accidens.

Ex primis autem & indemonſtrabilibus, &c.

Adhuc principia & propoſitiones oportet eſſe

eſſe cauſas rei concluſæ, & notiores concluſione: quia (ſicut ſæpe dictum eſt) ignotum non fit notum niſi per notum: concluſio autem ante demonſtrationem accipitur vt ignota. Et oportet eſſe primas. Et quod oportet eſſe cauſas, probatur ex hoc quod dictum eſt in diffinitione eius quod eſt ſcire: quoniam tunc verè ſcimus quando cauſam cognoſcimus. Si autem verè cauſæ ſunt: tunc ſequitur, quòd ſint priores ſimpliciter: quia cauſa prior ſimpliciter eſt, & effectus ſimpliciter poſterior. Et ſi ſint verè priores: tunc ſequitur, quòd verè ſint notiores: quia quod prius eſt, verè notius eſt per hoc quod eſt principium cognoſcendi alterum: principium autem cognoſcendi alterum prius & notius eſt illo, quod niſi notius eſſet, non eſſet principium cognoſcendi illud.

Cauſas quoque & notiores oportet eſſe, &c.

Non ſolum altero modo intelligendo, &c.

Nec oportet quòd tantum notiora ſint altero modo, ſcilicet præintelligendo quid eſt quod dicitur per nomen, ſed etiam in ſciendo, quoniam ſunt vel quia ſunt: quia enim ſunt non poteſt ſciri, niſi ſciatur quid eſt quod dicitur per terminos in principiis poſitos: & niſi ſciatur quia ſunt, non erunt probantia concluſiones: & ideò dictum eſt, quòd de principio oportet ſcire quia eſt. Quia enim ſcire prædiffinitum non eſt niſi verorum, ideo oportet demonſtrationem ex veris eſſe: non enim cauſaretur verum niſi per verum quod eſt in principio.

Quomodo ex diffinitione ſcire ſequantur omnes particula ſupra poſita, ſcilicet ex primis, veris, immediatis, &c.

Et quia ſcire eſt ſimpliciter, & non ſophiſtico modo, quod eſt ſecundum accidens, ideo oportet, quòd ſit ex immediatis & primis. Si enim eſſet ex mediatis & non primis, per huiuſmodi non faceret ſcire niſi ſub conditione, hac ſcilicet, quod principia prius ſciantur quam quæ per priora ſunt & mediata: & talis ſcientia non eſſet ſcientia ſimpliciter, ſed ſecundum accidens. Adhuc quia ſcire eſt inductum per demonſtrationem quæ eſt per cauſam, oportet quod demonſtratio ſumat cauſam. Adhuc autem quia tale ſcire eſt inductum per cognitionem cauſæ quam neceſſe eſt eſſe cauſam illius, ideò neceſſe eſt ipſam demonſtrationem ex talibus cauſis eſſe, quæ ſint cum conditionibus prius dictis, hoc eſt, prioribus & notioribus. Cognoſcens enim cauſam, quoniam eſt cauſa illius, pertractat cauſam comparando ad cauſatum & pertractat cauſam in ratione prioris & notioris, & cauſatum pertractat in ratione poſterioris & minus noti. Adhuc autem quia ſcire ſuperius diffinitum eſt tale, quòd impoſſibile eſt aliter ſe habere: tale autem eſt neceſſarium: oportet demonſtrationem eſſe ex neceſſariis. Ex tali autem ſcire concluditur per effectum, vel ſicut id quod eſt ad finem, concluditur per finem habitum & iam inductum.

Quomodo ly ex, cum dicitur ex primis, veris, &c. poteſt dicere duplicem circunſtantiam cauſæ ſecundum quod ly demonſtratiua ſcientia dupliciter ſumi poteſt.

Sed attendendum eſt, quòd quando demõſtratiua ſcientia concluditur ex diffinitione eius quod eſt ſcire, & concluditur, quod ſi tale eſt vt diffinitum eſt, quòd tunc demonſtratiuam ſcientiam neceſſe eſt ex veris & primis & immediatis & notioribus & prioribus & cauſis concluſionis, poteſt per demonſtratiuam ſcientiam accipi demonſtratio: & tunc concluſio eſt diffinitio materialis demonſtrationis demonſtrata per diffinitionem eius quod eſt ſcire. Et hoc quidem eſt verum ſecundum intellectum Ariſt. & tunc præpoſitio quæ proponitur cum dicitur, ex veris & primis, notat circunſtantias cauſæ materialis. Dicunt tamen aliqui, quòd demonſtratiua ſcientia dicit ſcientiam in anima, qui eſt habitus acquiſitus per demonſtrationem: ſed tunc non erit diffinitio demonſtrata de diffinito: & tunc propoſitio, ex, notat cauſam vel circunſtantias cauſæ efficientis: præmiſſæ cum tales cauſa ſunt efficiens talis habitus.

Sicut diffinitur ſcire potiſſimum: ita diffinitur demonſtratio potiſſima

Attendendum autem, quòd ſicut accipitur ſcire (ex cuius diffinitione concluditur quid eſt demonſtratiua ſcientia) pro ſcire propriiſſimè dicto, ita demonſtratio cuius diffinitio cõcluditur, accipitur pro demonſtratione potiſſimè & propriiſſimè dicta: & hæc eſt demonſtratio quid & propter quid dicens: & ſic dicta & concluſa diffinitio non extendit ſe ad demonſtrationem per impoſſibile, quæ eſt ex falſis: neque extendit ſe ad demonſtrationem quia, quæ eſt per effectum vel per cauſam mediatam.

Quomodo differunt immediatum, primum, & prius.

Primum autem dicitur per priuationem anterioris: quia ſcilicet ante ipſum non eſt aliud: immediatum autem, eo quod inter ipſum & ſubiectum nullum eſt medium. Primum autem & prius in hoc differunt: quia primum per priuationem eius quod eſt ante, dicitur: prius autem dicit comparationem ad poſterius. Prius autem & notius in hoc differunt: quia dicitur prius comparatum ad rem: notius autem dicitur per comparationem ad noſcentem. Et ſic patet intellectus omnium conditionum demonſtrationis hic inductarum in diffinitione demonſtrationis.

Iſta autem ſunt quæ dici conſueuerunt de conditionibus principiorum. Siquis intuetur dicta Ariſt. ſubtiliter, inueniet intellectum Ariſt. eſſe, quòd ipſe ponit conditiones principiorum demonſtrationis ſiue demonſtratiuæ propoſitionis duobus modis. Si enim principium eſt, oportet quod habeat id ex quo principiat, ex quo & ipſum principium habet principandi virtutem, & habet actualem influentiam ſuper principiatum. Et primo quidem modo conſideratum principium, eſt primum, verum, & immediatum. Ex quo enim principiat, principium illud per ſe eſt in eſſe vero: & oportet, quòd ſit determinatum ad hoc quod ſit proprium ad principiatum: quia aliter non inferretur illud per ſe, & non aliud. Dicamus ergo, quòd principium ex hoc quod eſt per ſe, oportet quod primum ſit: quia per ſe eſt, & non per aliud, ſed per ipſum eſt principium. Verum autem: quia principium eſt ſecundum verum, propter quod cognoſcitur de ipſo quia eſt. Per hoc autem quod eſt appropriatum & eſſentiale, oportet quod ſit immediatum: ita quod inter ipſum & id cuius eſt principium, nihil ſit medium. Secundum modum autem principiandi conſiderandum eſt, quòd modus aut eſt ex parte illius ex quo principiat, & ſic eſt prius: vel ex parte veri ex quo principiat, & ſic eſt notius: aut ex parte proprij ex quo principiat, hoc eſt, ex parte illa qua immediatum eſt, & ſic eſt vera cauſa. Vnde cum ſex ſint conditiones principiorum, primæ tres ſumuntur ab eis, ex quibus

quibus principiant: tres verò ſequentes ſumuntur penes modos principiandi ex parte eorum trium, ex quibus principiant.

Præſcias autem, quòd inter tria prima primum eſt in ſecundo, & primum & ſecundum ſunt in tertio. Primum enim eſt in vero per ſe: quia per hoc quod eſt primum, eſt ſecundum ſeipſum verum & cauſa veritatis in ſequentibus: & per hoc quod primum appropriatur, non amittit quòd ſit primum: ſecundum enim ſupponit primum: & primum eſt in ſecundo, & in tertio, & ſic deinceps vſque ad proximum immediatum: quia aliter ſequentia non eſſent primi nota: quia Ariſtot. vult, quòd primum & principium ſunt idem. Et hoc patet: quia in ordine theorematum Euclidis ſecundum ſupponit primum, & tertium ſupponit ſecundum & primum, & ſic deinceps ſiue per compoſitionem ſiue per reſolutionem accipiatur, ſicut animatum ſupponitur in animali, & animatum & animal ſupponitur in homine. Similiter eſt de aliis quæ ſunt modi iſtorum in principiando ſecundum actum: quia prius eſt in notiori, & prius & notius ſupponuntur in cauſa. Cauſa enim eſt: quia ad eam de neceſſitate ſequitur aliud; & quia non conuertitur, eſt prius: & quia principium quod eſt cauſa, eſt lumen cognitionis per quod cognoſcitur aliud, ideò eſt notius: & ſecundum quod fluit ab eo eſſe ſecundum ſubſtantiam, eſt cauſa. Et ita quia cauſa eſt, non poteſt eſſe quin ſit prius in ordine eſſendi, & notius in ordine cognoſcendi, & cauſa in influendo eſſe cauſati. Iſte videtur eſſe intellectus Ariſtot.

CAPVT III.

Quibus modis principium eſt prius & notius.

Priora autem & notiora, &c.

PRiora autem & notiora dicuntur aliqua aliis dupliciter quæ ſunt dicta. Non enim idem eſt ſimpliciter & natura primum vel prius, & quoad nos prius: neque idem eſt notius ſimpliciter & quoad naturam, & notius quoad nos ſiue nobis notius. Dico autem (explanando ea quæ dicta ſunt) quoad nos ſiue nobis priora, quæ proxima ſenſui ſunt: ſimpliciter autem & ſecundum naturam ſunt priora & notiora, quæ longius ſunt ſiue longinquiora à ſenſu. Et exemplum huius eſt, quòd longiora à ſenſu ſunt vniuerſalia: & quo magis ſunt vniuerſalia, ſunt à ſenſu diſtantiora: & quæ maximè vniuerſalia ſunt, maximè à ſenſu longinquiora. Proxima autem ſenſibili acceptioni ſunt ſingularia. Et hæc opponuntur quoad modum, & non quoad naturam vel ad formam adinuicem. Sic ergo dupliciter dicitur prius & notius: & cum duo ſint prius & notius, vnum eſt cauſa alterius: quia prius eſſe eſt cauſa quod notius ſit, ſicut patet per antedicta.

Quod natura primum & manifeſtum, nobis eſt poſterius & immanifeſtum.

Scias autem, quòd quamuis multi multa dixerint, dicentes quod natura qua aliqua dicuntur priora, eſt natura vniuerſalis quæ non mouet niſi per intelligentiam motori proximo coniunctam: & ſic ſecundum intellectum prius, eſt natura prius: hoc totum fabula eſt, & nihil penitus facit ad propoſitum. Sed dicendum eſt, quòd ſecundum intellectum Ariſtot. natura qua aliquid prius eſt, eſt ipſa natura eius quod prius eſt: hæc enim natura eſt qua principium principiat principiatum & dat ei naturam qua ſit & qua diffiniatur in eſſe: & hæc eſt natura quam antiqui vocabant naturam naturantem: quia naturando ſic conſtituit naturam ſibi ſuppoſitam: & quæ habent hanc naturam vt principium, ſunt natura priora: quia talis natura eſt eis cauſa quòd ſint priora. Et ex oppoſito nobis priora ſunt ea, quæ per ſuam formam non habent hanc naturam: ſed cum ſint conſtituta in natura per id quod ſunt formis ſenſibilium (ſuper quæ cadit ſenſus) proxima, ita quod in ipſis ſenſibilium formis determinata accipiuntur: & hæc ſunt quæ vocantur ſenſibilia per accidens: hæc enim ſunt hic homo, & hoc animal in ſenſibilibus confuſum, & ſenſibilibus determinatum, quod eſt verè particulare & ſingulare: particulare enim eſt ſub natura communi per materiam particularizatum: & per accidens proprium ſingulare indiuiduans ad eſſe ſingulare deductum, dicitur & eſt ſingulare.

Quid ſit illa natura qua aliqua dicuntur priora natura.

Et ideo vniuerſale ſecundum id quod eſt, & particulare ſecundum id quod eſt, & ſingulare ſecundum id quod eſt, non differunt per naturam & ſubſtantiam: ſed differunt per eſſe: quia aliud eſt eſſe vniuerſalis ſecundum rationem vniuerſalis, & aliud eſſe particularis ſecundum eſſe particularis, & aliud eſſe ſingularis ſecundum eſſe ſingularis. Et illud quod eſt vniuerſale, fit particulare diuiſum ſecundum eſſe per indiuiduationem, & idem fit ſingulare ab accidente proprio & indiuiduante. Et hæc vocatur viae compoſitionis ſecundum quam vniuerſale (ſecundum id quod eſt) principium formale eſt particularis: & particulare ſe habet ad ſingulare, ſicut ſubiectum & ſuppoſitum in ipſo: & hoc modo prius ſecundum naturam eſt vniuerſale, & poſterius ſecundum naturam eſt particulare, & poſtremum ſecundum naturam eſt ſingulare, ſuper quod immediatè cadit ſenſus. In via autem reſolutionis vltimum efficitur primum, & è conuerſo primum fit vltimum. Reſolutio enim eſt compoſiti in ſimplicia, & poſterioris in prius, & cauſati in cauſam: & incipit ab vltimo ſecundum naturam quod immediatum ſenſibile eſt ſenſuum, non quidem per ſe vel commune ſenſatum, ſed per accidens: quia in hoc albo criſpo accipitur hic homo, & in hoc homine homo, & ſic vſque ad primum in quo ſtat reſolutio. Et hoc igitur modo differunt nobis priora & notiora, ab his quæ natura ſunt priora & notiora.

Vniuerſale particulare & ſingulare non differũt per naturã, ſed per eſſe.

Vniuerſale fit particulare & ſingulare via compoſitionis: è contra autem via reſolutionis.

Et dicuntur natura priora, ſecundum intellectum notiora: quia via reſolutionis eſt via intellectus abſtrahentis, quæ vadit ad primam naturam formaliter naturantem, quæ eſt etiam principium intelligendi id quod naturat: & non dicitur ſecundum intellectum agentem & poſſibilem ſiue ſuperiorem intelligentiam: ſed dicitur prius natura prius intellectu ab intellectu formali, qui principium eſt intelligendi id

Quare priora natura dicuntur ſecundum intellectum notiora.

di id cuius eſt natura. Et dicuntur ſingularia quoad nos prima: quia ſenſibili iudicio ſunt proxima. Proximum enim ſenſibili non eſt ſenſibile per ſe ſiue commune ſiue proprium quia nihil eſt ſibiipſi proximum: ſed proximum eſt ſenſibile per accidens quod eſt in natura particularizata & ad ſingulare deducta acceptum.

Proximum ſenſibili non eſt ſenſibile propriũ vel cõmune, ſed ſenſibile per accidens.

Quare quoad nos dicitur quoad ſenſum & non quoad intellectum.

Quod autem dicitur quoad nos, diſputat Ariſtot. in 7. ethic. verum quoad nos dicatur quoad intellectum, cum homo ſecundum quod homo ſit tantum intellectus: vel dicitur quoad nos ſecundum ſenſum qui nobis & brutis eſt communis. Et determinat, quòd quoad nos dicitur ſecundum ſenſibilem acceptionem: quia quoad nos dicit diſcretum in ſenſu & diſtans ab eo quod verè eſt natura: & ideò plures iudicant ſecundum ſenſum. Et ideo quoad nos prius, oppoſitum eſt in modo cognoſcendi ei quod eſt notius & prius quoad naturam & intellectum. Et hic eſt intellectus Ariſtot. Et quod dicunt quidam, quod natura inferior non mouet niſi coniungatur virtuti ſuperioris, & quod illa intelligentia vel Angelus intendit vniuerſale & eſſe perpetuum, natura particularis intendit hoc particulare: nihil facit ad propoſitum, & pro maxima parte eſt falſum. Sunt etiam alij potius hic ſomniantes quam vera docentes, qui dicunt naturæ ſiue formæ (quæ principaliter natura eſt) quatuor eſſe virtutes, quarum prima eſt perficere naturam ſiue ad eſſe terminare. Secunda autem eſt (vt dicunt) determinare & conſtituere in eſſe naturæ ſuppoſitum quod eſt hoc aliquid: & hoc dicunt eſſe indiuiduum habituale. Tertiam dicunt virtutem naturæ multiplicare ſe per indiuidua: & hanc dicunt vniuerſale eſſe quod primo eſt multa, & per hoc vnum de multis dicitur: quia multa procedunt ex vno participantia totum ſecundum eſſentiam: quodlibet enim eſſentiam totam habet naturæ. Quartam dicunt eſſe virtutem conſtituendi in natura hoc ſingulare: & ſic vniuerſale primum eſſet apud naturam, & eſſet ante ſingulare. Et talia dicere deliramentum eſt: quia nihil horum eſt verum ſecundum aliquem Peripateticorum: quia hæc natura non eſt per hoc vniuerſale: quia multiplicatiua eſt ſui per generationem: quia ſicut probat Ariſtot. in 5. phyſicorum hic generat hunc: conditio generantis eſt, quòd ſit ſingulariter conſtitutum in eſſe & potentia generantis. Nihil ergo horum dicendum eſt, ſed primus intellectus eſt verus & perfectus.

Text. com. 23.

Nota ſolutiones apparentium cõtradictionum.

Lib. primo. text. com 4.
Lib. primo. text. com. 8.
Cap. 1.

Quod autem hic dicitur, vniuerſale longius eſt à ſenſu: & quod in principio phyſicorum dicitur, quod vniuerſale ſecundum ſenſum eſt notius: intelligitur de ſenſibili apprehenſione, vt dicit Auicen. in ſufficientia. Similiter autem quod in principio de anima dicitur, quòd animal quod eſt vniuerſale aut nihil eſt aut poſterius eſt: & quod in ſex principiis dicitur, quòd omnis communitas à ſingularitate procedit. Non ſunt contraria his quæ dicuntur, quod ſcilicet vniuerſale longinquius ſit à ſenſu: quia vniuerſale duobus modis conſideratur. Vno ſcilicet modo prout confuſum & mixtum in particulari: & hoc modo in ſignis citius ſentitur vniuerſale, quam particulare per ſenſum: quia citius ſentiuntur ſigna ſubſtantiæ, quam animalis: & citius ſigna animalis, quam hominis: & citius ſigna hominis, quam Sortis. Et hoc modo exponit Auicen. illud quod eſt in phyſicis. Poteſt etiam accipi vniuerſale in ſua puritate, in qua ſeparatum eſt à particulari: & hoc modo non eſt niſi in intellectu, ſicut in antehabitis dictum eſt, & eſt propinquum intellectui & longinquius à ſenſu, ſicut hic dicitur. Poteſt etiam accipi vniuerſale vt confuſum in ſenſibili, nec etiam purum intellectu, ſed prout eſt vniuerſale in eſſe vniuerſalis: ſic enim ab eo quod ſibi accidit, dicitur, ſcilicet ab eo quod relatum ad ſuppoſita ſecundum ſuam totam eſſentiam eſt in omnibus. Sic enim acceptum ſecundum ſubſtantiam naturæ vel eſſentiam, habet relationem vnius rationis ad omnia inferiora, in quibus eſt per vnam rationem: eò quod ipſum actu & intellectu vno modo eſt in omnibus: & hoc modo in intellectu eſt ſecundum hoc eſſe: & nihil eſt in inferioribus in natura ſecundum hoc eſſe, ſed eſt poſterius eis: quia non eſt in eis, niſi quia per intellectum vno modo eſt in omnibus abſtractum: hoc autem modo quo à ſingulari procedit commune, idem numero eſt cum illo quo vniuerſale eſt poſterius, prout ſcilicet vnum commune quod eſt in ſingulis per vnum modum exiſtens in eis: ſic enim eſt eorum, quorum & nomen commune eſt & ratio ſubſtantiæ ſecundum illud nomen eſt eadem: & hoc modo longinquius eſt à ſenſu, & proximum intellectui. Ex his igitur patet, quòd alia ſunt notiora quoad nos, & alia notiora apud naturam. Et ſic patet, quòd iam expoſitum eſt quod dicitur, quod demonſtratio ſit ex prioribus & notioribus.

Dictum illud Gil omnis communitas à ſingularitate procedit, intelligitur de vniuerſali, quod aut nihil eſt, aut poſterius ſingularibus.

CAPVT IV.

Qualiter demonſtratio ſit ex primis, & quid ſit hoc dictum.

EX primis autem eſt demonſtratio: eò quod dicitur eſſe ex principiis primis & ſubſtantialibus, inter quæ & concluſiones nihil eſt medium quo demonſtrari poſſit concluſio: & ſic primum eſt propinquiſſimum effectum demonſtrando: & hoc modo primum non dicitur communiſſimum ante quod nihil: ſed primum dicitur immediatum quod eſt eſſentiale principium, inter quod & principiatum nihil eſt medium: hoc enim modo acceptum primum, eſt idem quod ſubſtantiale principium: hoc enim propriè & ſimpliciter eſt principium.

Ex primis autem eſt, quod ex propriis principiis, &c.

Et hoc modo primum & principium eſt propoſitio demonſtrationis immediata, hoc eſt, inter quam & id quod demonſtratur, non eſt alia propoſitio per quam poſſit demonſtrari. Aliter nihil prohibet vnum immediatorum principiorum eſſe prius altero, hoc eſt, communius, ſicut patet: quia omnium principiorum hoc communius, de quolibet eſt affirmatio vel negatio vera, & de nullo ſimul: & tamen

Eſt autem principium demonſtrationis, &c.

men multa ſunt immediatiora quam ipſum ſit. Vnde immediata propoſitio eſt, qua non eſt altera prior per quam poſſit demonſtrari: & hoc modo dicitur prior propoſitio, quæ eſt ad demonſtrandum potior.

Propoſitio eſt enunciationis, &c.

Et vt hoc melius intelligatur, dicimus, quòd propoſitio quæ ponitur in notificatione primi & immediati, eſt altera pars enuntiationis vna in prædicato de vno ſubiecto: & hæc eſt potiſſima propoſitio illius potiſſimæ demonſtrationis quæ paulo ante diffinita eſt: hæc enim pars enuntiationis eſt vniuerſalis affirmatiua per ſe: quia in illa potiſſimè eſt vnum de vno.

Dialectica quæ vna eſt, &c.

Hæc autem propoſitio à dialectica differt propoſitione. Et quia ex probabilibus procedit dialectica, & ex probabili non accipit vnam partem contradictionis niſi cum formidine alterius, & ſic quodammodo veramque accipit: ideo propoſitio dialectica ſimiliter eſt accipiens quamlibet partem contradictionis: non enim accipit affirmationem ſine negatione, nec negationem ſine affirmatione.

Demonſtratiua autem alteram, &c. Enunciatio autē quamlibet partem, &c.

Demonſtratiua autem in potiſſima & oſtenſiua demonſtratione accipit determinatè alteram, affirmatiuam ſcilicet & vniuerſalem, & vnam de vno, quod his dictis conditionibus verum eſt. Enuntiatio autem quæ adhuc communior eſt quam propoſitio, accipit contradictionis quamlibet partem ſiue affirmatiuam ſiue negatiuam, ſiue vniuerſalem ſiue particularem, ſiue veram ſiue falſam, ſiue vnam ſiue plures.

Contradictio eſt oppoſitio, &c.

Vt ſciatur quid ſit altera pars contradictionis, dico quòd contradictio ſecundum formalem & generalem diffinitionem ipſius, eſt oppoſitio cuius non eſt medium ſecundum ſe: eſt enim contradictio in genere oppoſitionis: & cum ſint oppoſita mediata, vt contraria quorum poteſt eſſe medium, contradictio eſt oppoſitio cuius non eſt medium ſecundum ſe: quoniam de quolibet alterum eſt verum, & non eſt aliquid de quo ambo ſimul niſi ſint contradictoria per accidens & non ſecundum ſe: aliquid enim eſt quod neque cæcum, neque videns eſt: & aliquid quod nec ſanum, nec ægrum: & aliquid quod nec pater, nec filius: & hoc modo medium non eſt in contradictione.

Pars contradictionis quæ aliquid, &c.

Pars autem vna contradictionis quæ enuntiat aliquid vnum prædicatum de aliquo ſubiecto vno, prædicatiua eſt, & vocatur affirmatiua propoſitio, ſiue enuntiatio vel affirmatio, materialiter accipiendo affirmationem pro affirmatiua propoſitione. Altera autem pars quæ negat vel remoueri ſignificat aliquid vel aliquod prædicatum vnum de vno ſubiecto, eſt negatio materialiter, hoc eſt, negatiua propoſitio ſiue enuntiatio.

Immediati autem principij ſyllogiſtici, &c.

Immediatum autem principium eſt propoſitio immediata, vt dictum eſt, immediati enim principij ſyllogiſtici & demonſtratiui aliud eſt poſitio, & aliud dignitas. Poſitionem quidem dico, quam propter hoc quod eſt immediata, non eſt monſtrare: & ideò ponitur, & ea poſita vtitur demonſtrator, ſicut patet in primo Euclidis: & quamuis non habeat demonſtrationem, tamen non eſt neceſſe, quòd aliquis docendus ante doctrinam habeat eam apud ſeipſum, & non ſumat eam à doctrina doctoris. Illam enim propoſitionem immediati principij (quam neceſſe eſt habere apud ſe per naturalem habitum eum qui eſt docendus, & non accipit eam per doctrinam) dicimus dignitatem vel maximam propoſitionem, quæ (vt dicit Boëtius) communis animi conceptio eſt, quam ſcilicet cognitis terminis quilibet probat auditam. Hæc autem dignitas vocatur: quia omnibus dignior eſt: eò quod omnibus influit cognitionem & veritatem. Maxima dicitur: eò quod virtute influentiæ lucis & veritatis omnia excedit immediata principia. Quædam enim immediata principia ſunt huiuſmodi virtutem habentia, ſicut de quolibet affirmare vel negare & de nullo ſimul, & quod omne totum maius eſt ſua parte, & huiuſmodi. & hæc non ponitur, ſed per ſeipſam eſt, & prius non habet quo demonſtretur: & ideo non petitur ad ponendum. Et hoc nomen quod eſt dignitas vel maxima propoſitio vel communis animi conceptio, maximè conſueuimus in huiuſmodi ſiue in talibus propoſitionibus dicere, & illis adaptare. Et quamuis multiplex ſit earum diuiſio, quòd quædam ſcilicet communis eſt ad omnes res, & quædam determinati generis: & quamuis illæ in diuerſis ſcientiis ſint diuerſæ, tamen hanc diuiſionem & diuerſitatem non proſequemur: quia non eſt niſi ſecundum vſum & ſecundum analogiam plurium ad vnum, & nos non intendimus hîc niſi diuiſionem principij demonſtratiui ſecundum differentiam ſubſtantialem.

Dignitas & maxima propoſitio quare ſic dicatur.

Quare tamen diuiſionem dignitatis in communem & propriam.

Poſitionis autem ſunt duæ differentiæ: vna enim quæ quamlibet partem ſiue affirmatiuam ſiue negatiuam accipit enuntiationis (Dico autem eſſe in affirmatiua, vel non eſſe in negatiua) vocatur ſuppoſitio quando eſt immediata, de qua dicit Alexander & Themiſtius, quòd vtitur ea demonſtrator vt probata & demonſtrata, quamuis ſit mediata, ſicut patet de ſuppoſitionibus Euclidis in primo geometriæ. Quæ verò ſine hoc eſt, quod eſſe aliquid vel non eſſe non ſignificet, & tamen ponitur, diffinitio eſt, ſicut ibidem patet in primo geometriæ. Diffinitio enim poſitio eſt & non concluſio demonſtrabilis: quia arithmet. ponit & non demonſtrat vnitatem hoc ſiue tale indiuiſibile eſſe, quod ſcilicet non habet poſitionem in continuo, per quod ſeparatur à puncti indiuiſibilitate: & ponit geometer punctum eſſe, cuius pars non eſt poſita in continuo, & lineam eſſe longitudinem ſine latitudine, & huiuſmodi: quorum nihil demonſtrat. Diffinitio autem ſuppoſitio non eſt: quod probatur ex hoc, quod quidem eſt vnitas per nomen & diffinitionem, non eſt idem quod eſſe vnitatem hoc vel illud: quia eſſe vnitatem, eſt eſſe aliquid verè: & hoc non eſt niſi prædicetur aliquid de vnitate per modum enuntiationis: diffinitio autem non eſt niſi pars propoſitionis, ſiue ſit ſubiectum, ſiue prædicatum.

Poſitionis autem quæ quidem eſt, &c.

Et ſi dicatur, quòd diffinitio poſitio eſt: & poſitio eſt propoſitiò: ergo diffinitio propoſitio. Dicendum, quòd hæc non eſt generalis, poſitio eſt propoſitio: quia quædam poſitio propoſitio eſt: & non omnis poſitio propoſitio eſt: poſitio enim hic dicitur quod ſuppo-nere

Quæ diffinitio ſit principium demonſtrationis potiſſimæ.

nete neceſſe eſt in demonſtratione & non demonſtratur.

Quod Ariſt. dimiſit diuiſionem ſuppoſitionis in ſuppoſitionē tantum, & petitionem, de qua Io. grammat. hic.

Et quamuis multis modis diuidatur diffinitio, non diuidemus hic, nec proſequemur modos multiplicitatis ipſius: eo quod tantum vno modo principium eſt potiſſimæ & veriſſimæ demonſtrationis:& hæc eſt quæ dicit quid & propter quid. De petitione autem quæ eſt principium demonſtrationis, vt patet in primo Euclidis, non curamus: quia hic de partibus immediati principij determinamus. Petitio autem mediata eſt: & hæc eſt cauſa quare etiam de aliis quæ ad demonſtrationem exiguntur, hic tacendo pertranſimus.

CAPVT V.

Qualiter ſit demonſtratio ex notioribus.

Quoniam autē oportet credere, & ſcire, &c.

HAbito qualiter demonſtratio ſit ex primis ſiue prioribus concluſione, nunc oſtendemus qualiter demonſtratio eſt ex notioribus. Sumamus igitur quod prius probatum eſt: quia oportet credere fidem adhibendo conſequentiæ, & ſcire certiſſimè rem concluſam, accipiendo conſequens per certam & ſtātem apprehenſionem & habitum in habendo huiuſmodi ſyllogiſmū quem vocamus demonſtrationē:quia, ſicut dictum eſt, ſyllogiſmus eſt faciens ſcire:hoc autem eſt:quia ſcimus per talem ſyllogiſmum ea ex quibus eſt talis concluſio, hoc eſt, ex quibus principiis ſiue propoſitionibus præmiſſis componitur ſyllogiſmus: tunc neceſſarium eſt, quòd non ſolum oportet præcognoſcere prima ſiue principia ſiue propoſitiones ex quibus eſt ſyllogiſmus, aut omnia, aut quædam: ſed inſuper oportet talia principia (quæ ſunt præmiſſæ in ſyllogiſmo) magis ſcire concluſione. Dico autem aut omnia, aut quædam: quia fortè contingit, quòd in ſecundis demonſtrationibus quædam præmiſſarum per alia ſciuntur ſicut & concluſiones:quia talis eſt ordo theorematum, quod id quod eſt concluſio in præcedenti, eſt præmiſſa in ſequenti: & tunc quoddam præmiſſorum poteſt eſſe per ſe notum,& aliud per aliud notum:ſicut quando aliquid probatur per principiū,& fortè per tertium & quartum. Sed oportet tamen illud quod habet æqualem notitiam concluſioni (in hoc quod per aliud eſt notum ſicut concluſio) primo fieri notum,& accipi vt notius concluſione:quare oportet magis ipſum ſcire quam concluſionem. Dico autem magis ſcire: quia quod contingit per ſe ſcire & vt principium quod non ſcitur per aliud ſed per ſeipſum, tale eſt magis ſcire quam id quod ſcitur per aliud: quia ſemper magis eſt res id quod conuenit ei per ſe, quam illud quod conuenit ei per aliud. Et hoc totum fundatur ſuper hoc, quod non ſcitur ignotum niſi per notum, nec minus notum ſcitur niſi per magis notum.

Quare dixit omnia aut quædam.

Remouet dubium contra ſuam expoſitionem.

Semper enim propter quod vnumquodque tale eſt, &c.

Semper enim & vniuerſaliter propter quod vnumquodque eſt aliquid tale, illud propter quod eſt aliquid tale, illud magis eſt tale: & hoc eſt in omnibus cauſis vniuocè agentibus: ſicut ſi aliquid eſt calidum propter ignem, ignis magis eſt calidus: & ſic in omnibus eſt in quibus agens & effectus vnam formam ſecundum quam eſt cauſatio participant. In entibus autem per accidens agentibus non eſt hoc verum. Vinum enim per accidens inebriat:ex hoc enim inebriat, quòd eſt euaporatiuum: & ideò non ſequitur:homo eſt ebrius propter vinum: ergo vinum eſt magis ebrium:homo eſt calidus propter motum: ergo motus magis calidus: terra eſt calida propter ſolem: ergo ſol eſt magis calidus. Nec ſequitur etiam hoc in his quæ dicuntur magis & minus (per intenſionem factam per accidens) calefieri, & non per motum caliditatis: ſicut patet, quod lapis eſt calidus propter ignem & ſolem:& tamen lapis calidior eſt igne, vt vult Ariſtot. in 4. metheororum: quia propter ſpiſſitudinem & conſtantiam partium & denſitatem, intenſioris caliditatis eſt lapis calidus quam ignis. Sed in omnibus per ſe & vniuoce agentibus, in quibus paſſio eſt formalis & ſubſtantialis effectus actiui actionis, verum eſt ſemper quod propter quod vnumquodque ſicut agens per ſe & vniuocum eſt tale, illud magis eſt tale.

Tex. com. 13.

Et hoc in cauſis finalibus etiam eſt verum. Vnde propter quod ſicut propter finem amamus aliquid, illud eſt nobis magis amicum & amatum: vt quia diligimus filium propter patrem: ergo patrem magis:diuitias & potentatum propter felicitatem amamus:ergo felicitatem magis amamus. Ergo ſequitur, quòd iſta propoſitio ſit probata, quòd ſi ſcimus concluſionem quoniam adeſſe credimus conſequentiam concluſionis per prima, hoc eſt, propter principia formaliter agentia (ex notitia quidem ipſorum & ex habitudine eorum accipimus conſequentiæ fidem) quod prima magis ſcimus & credimus: eò quod propter illa credimus etiam poſteriora, quæ ſunt ex ipſis conſequentes concluſiones.

Obiectio.

Siquis autem obiiciat, quòd non eſt vniuoca ſcientia præmiſſarū & concluſionis:quia prima per ſe, concluſiones vero per aliud cognoſcuntur. Dico, quòd præmiſſæ quæ ſunt cauſa per ſe concluſionis, vniuocantur in forma comprehenſionis ſcientiæ, ſicut cauſa per ſe vniuocatur in forma eſſendi cum cauſato per ſe:quia eadem ſunt principia eſſendi & ſciendi: & quorum vna eſt forma eſſendi, eſt vna forma ſciendi: & hæc eſt forma comprehenſionis neceſſariorum vno modo ſemper exiſtentium. In hac enim forma vniuoca eſt ſcientia præmiſſarum & concluſionis demonſtratæ.

Solutio. Quomodo ſcientia præmiſſarum & concluſſionis vniuocantur.

Non poteſt autem credere magis quæ ſcit, quæ non contingunt, neque ſciens, neque melius diſpoſitus, quam ſciens. Hæc eſt vera litera Ariſt. & ſic ordinanda. Sciens per principia concluſiones, & ſciens melius diſpoſitus, hoc eſt, per intellectum qui eſt habitus principiorum:qui melius eſt diſpoſitus, quia per meliora diſpoſitus, quia eſt diſpoſitus per ea quæ per ſe nota ſunt, cum ſciens concluſiones ſciat per alia. Talis igitur vtroque modo ſciens ſcientiam non poteſt magis credere, hoc eſt, firmiorem credulitatem habere. Et altera negatio ſuperfluit more Græcorum. Et eſt ſenſus & litera ſit ordinanda. Sciens & melius diſpoſitus

Non poteſt autem magis credere quæ ſcit quæ, &c.

ſitus quam ſciens, ſicut intelligens, non poteſt magis credere ea quæ ſcit ſicut concluſiones quas conuenit ſcire per alia: magis dico his quæ non contingunt, hoc eſt, principiis quæ per ſe ſciuntur:& ideo non contingunt: contingunt enim ſciri quæcunque per alia ſciuntur:quia contingit quod ſit per aliud: ſi enim illa ſciret vel crederet æque vel magis quam principia, tunc ſciret principia, quaſi contingeret per aliud eorum ſcientia:& hoc eſt,quaſi ipſe ſciens contingeret ſcire ea.

Accidit autem hoc niſi,&c. *Nota,quòd hac expoſitio eſt conformis expoſitioni Græcorum, & eſt melior quam illa Lincc.*

Ex quo ſequitur, quod principia non ſolum ſunt credibiliora & notiora concluſione: ſed quod etiam non poſſunt concluſiones magis ſciri vel credi quam principia. Accidit autem hoc inconueniens niſi dicatur, quòd aliquis, hoc eſt, quicunque de numero credentium, id eſt, fidem concluſionis accipientium, præcognouerit (hoc eſt, melius nouerit & notiora habuerit principia) credentium dico concluſiones propter demonſtrationem iam factam ex principiis magis creditis. Magis enim neceſſe eſt credere principiis quæ ſunt demonſtrationis, aut omnibus, vt primis,aut quibuſdam, vt ſecundo ordine poſitis, quam concluſioni, ſicut ex ratione inducta probatum eſt. Et hoc non tantum eſt in credulitate principiorum comparatorũ ad ſuas concluſiones,ſed etiam in oppoſitis principiorum comparatis ad concluſiones falſas quæ ſequuntur ex ipſis. Non enim tantum oportet principia eſſe notiſſima in veritate:ſed etiam oportet, quòd oppoſita principiorum notiſſima ſint in falſitate.

Magis enim debentem habere ſciẽtiam,&c. *Volunt Græci,quod hæc litera ſit poſita propter oppoſita principiorum, vt quaſi dicat, quòd oportet principiorum oppoſita non eſſe credibiliora ipſis principiis:& hanc expoſitionem videtur ſequi Lincon. & tunc illa litera, neque notius oppoſitis,&c. eſt legenda de per ſe.*

Vnde addendo ad ea quæ dicta, dicimus magis ſiue amplius, quòd eum qui debet habere ſcientiam per demonſtrationem, non ſolum oportet principia magis ſiue maximè cognoſcere & magis ipſis credere quam concluſioni quæ demonſtratur: ſed oportet etiam, quòd nihil aliud credibilius ſit apud ipſum, nec notius in falſitate oppoſitis principiorum, ex quibus erit materialiter ſyllogiſmus contrariæ deceptionis ſiue contrarij erroris in quo decipitur qui contraria ſuſcipit principiorum. Hæc autem ratio eſt: quia quidem ſcientem ſimpliciter, hoc eſt, demonſtratiuè, oportet nullo modo in principiis incredibilem eſſe, ſed omnia certius credere & principia & oppoſita principiorum, quam concluſiones: quia aliter ignotum fieret notum per ignotum, quod eſt impoſſibile, quia concluſio antequam concludatur, eſt ignota.

CAPVT VI.

De excluſione duorum errorum ex prædictis antiquorum.

Quibuſdam quidem igitur,&c.

QVibuſdam autem erratibus (ex hoc quod dictum eſt, quòd omnis doctrina intellectiua eſt ex præexiſtenti cognitione, & quod oportet præcognoſci & præcognoſcere aliquo modo omne quod ſcitur) videtur, quòd ſcientia non ſit alicuius rei demonſtratiua: quibuſdam autem ex hoc eodem videtur eſſe quidem ſcientia, ſed cum hoc videtur eſſe, quòd omnium ſit demonſtratio,& quòd omnia ſciantur per demonſtrationem. Quorum neutrum neque neceſſarium eſt,neque apparet eſſe verum: & ideo erroneum & ſine cauſa dictum eſt quod dicunt: quia enim non eſt neceſſarium ex his quæ dicunt, malis & falſis vtuntur principiis quæ ſunt oppoſita verorum principiorum:quia autem etiam non habent veri apparentiam, etiã modum philoſophiæ ſimilem non habent in ponendo: faciunt tamen quaſdam rationes ſui erroris.

Et primi quidem ſupponentes, quòd non ſit omnino ſcire, ex hoc quod oportet præcognoſcere omne quod ſcitur,hi in infinitum volunt reduci ipſum ſcire in præcognoſcendo: & hoc dicunt tanquam aliqui non ſcientes poſteriora propter talia priora, quorum non ſint aliqua priora prima. Et hoc quidem rectè dictum eſt quoad hoc quod poſteriora re & natura non ſciuntur niſi præſcitis prioribus. Et hoc quidem dicunt hac ratione:quia ſi omnia quocunque modo ſcita non ſciuntur niſi præcognitis quibuſdam: tunc illa præcognita, etiam non ſciuntur niſi præcognitis aliis: & illa alia non ſciuntur niſi iterum quibuſdam aliis præcognitis:& hoc vadit in infinitum.ſed impoſſibile eſt infinita tranſire ſic præcognoſcendo: ergo non eſt deuenire ad primum in quo ſtatur. Virtute autem primi omnia alia ſciuntur. Ex quibus ſcitur, quòd demonſtrationes recurrunt vſque ad primum. Ergo per nihil ſecundorum ſciri poterit aliquod:& ſic peribit ſcientia:quia nihil poteſt ſciri niſi per demonſtrationem. Si autem ſtetur in aliquo primo, & ſic ſtent principia in illis quæ non habent alia priora in quibus præſciantur, dicitur quod illa ſunt ignota: quia non habent demonſtrationem ex aliis prioribus ex quibus præſciri poſſunt. Dicunt enim quòd non eſt verè ſcire niſi quando ſcitur res per demonſtrationem: & ideò prima quæ in principiis ſuæ demonſtrationis non præſciuntur, dicuntur non verè ſciri. Si verò, vt dicunt, non eſt prima verè ſcire:tunc ſequitur, quòd neque quæ ſunt ex his eſt verè ſcire: quia ignotum non efficitur ſcitum,niſi per verè ſcitum:& ſic ſi non contingit verè & ſimpliciter ſcire priora, non contingit ſimpliciter & propriè ſcire poſteriora:ſed ex cõditione oportet, quòd ſciantur ex talibus, hac ſcilicet conditione, quòd verè ſciuntur poſteriora ſi verè & propriè ſciuntur principia.

Supponentes quod,&c.

Quidam ponentium, quòd nihil ſcitur verè niſi præcognitis quibuſdam, conſitentur quòd non deſtruitur ſcire: dicunt enim hoc ſolum eſſe ſcire, quod per demonſtrationem eſt ſcire, & quod illud ſemper oportet præcognoſcere: ſed dicunt, quòd nihil prohibet omnium eſſe demonſtrationem:dicunt enim,quòd bene contingit circulariter fieri demonſtrationem ex his quæ adinuicem & per ſeinuicem demonſtrantur, ita quod concluſio per præmiſſas, & per concluſionem præmiſſæ demonſtrantur, ſicut in lib. priorum de circulari ſyllogiſmo eſt determinatum. Et ſcias, quòd prima poſitio in primo errore fuit Heraclitorum, qui nihil ſcire dicebant, ſicut dicitur in 4. primæ philoſophię. Secunda autem poſt fuit Empe. qui ſimile

Quidam autem quod ipſum ſcire ſit,&c.

Heraclitus fuit auctor primæ opinionis. & Empedo ſecunda. Text com. 11.& 5.

ſimili

ſimili dixit ſciri: dixit enim, quòd nihil eſt ſimilius quam idem ſibi: & idem dixit idem ſeipſo vel conuertibile conuertibili cognoſci. Omnes tamen ſupponebant, quòd non eſt cognoſcere niſi ignotum per notum: quia hoc quaſi ipſa veritate coacti ſupponebant omnes. Hæ ſunt igitur opiniones erroneæ antiquorum cum rationibus ſuis.

Nos autem dicimus, &c.

Nos autem ad iſta quæ dicta ſunt reſpondentes, dicimus quòd nec omnis ſcientia demonſtratiua eſt hoc modo, quod omne quod ſcitur, per aliquod ſciatur & per demonſtrationem: ſed quod quædam ſciuntur non per demonſtrationem, ſed per ſeipſa: & ideò ſcientia principiorum eſt indemonſtrabilis, quia non eſt per aliud. Sicut in viſu quædam videntur in luce propria, vt per ſe lucentia: quædam autem non videntur niſi luce aliena, ſicut colorata. Et quod hoc quidem neceſſarium ſit, manifeſtum eſt. Si enim ea quæ priora ſunt & principia, ſciuntur per demonſtrationem neceſſario, & aliter ſciri non poſſunt (cum aliquando in aliquo ſummo ſui neceſſe ſit ſtare immediata, quia per ſe ſibiinuicem immediata ſunt) tunc hæc quidem in quibus eſt ſtatus (cum ſint priora ex quibus eſt demonſtratio) neceſſe eſt, quod hæc in quibus ſtat demonſtratio (cum ſint priora, quæ ante ſe nihil habent) indemonſtrabilia neceſſe eſt eſſe. Et hæc quæ ſic indemonſtrabilia ſunt, non ſolum dicimus eſſe priora & indemonſtrabilia, & ſcientiam eſſe primam de ipſis: ſed etiam dicimus eſſe principium omnis ſcientiæ: quia hæc influentiam ſuæ lucis intellectualis influunt ſuper omnia ſequentia: & ideo magis ipſa nota ſunt & ſcita omnibus aliis. Et hæc dicimus ſciri non ex aliis, ſed ipſa cognoſci inquantum terminos in ipſis poſitos ſcimus: omnis enim ſciens quid affirmatio & quid negatio, ſcit quod de quolibet eſt affirmatio vel negatio vera: & omnis ſciens quid eſt totum & quid eſt pars, ſcit quòd omne totum maius eſt ſua parte.

Exemplum pulchrum, quòd quædā ſciantur & non per demonſtrationem.

Circulo quoque quod impoſſibile ſit, &c.

Rationes autem quibus hoc quod dicunt probare videntur, non eſt difficile ſoluere: quod enim circulo ſit aliquid impoſſibile demonſtrari, ita quod ſimpliciter demonſtretur, manifeſtum eſt ſi verè (ſicut determinatum eſt) ex prioribus & notioribus oportet eſſe demõſtrationem. Verè autem dico: quia idem ſibi nõ eſt verè prius, ſicut fit in circulari demonſtratione. Impoſſibile enim eſt eadem ſibiipſis eſſe priora ſimul & notiora, niſi alio & alio modo ſumatur prius & notius, ſic ſcilicet quod prius ſecundum naturam ſit poſterius quoad nos. Quo etiam modo inductio facit notum & non demonſtratio: quia inductio ex prioribus quoad nos notum facit vniuerſale quod notius eſt quoad naturam. Adhuc autem ſi ſic eſt, vt dicunt Heraclitici, quòd non eſt ſcientia, vel etiā quod ſcire eſt ex prioribus quoad nos: tunc non verè erit in phyſicis determinatum vel diffinitum ſcire, quod eſt negare ſuppoſitionē.

Nota dictū Alexan.

Dicit enim Alexander in commento ſuper librum de ſenſu & ſenſato, quòd determinatis & probatis deinceps pro ſuppoſitione vtimur. Et hæc quidem dicta ſint contra eos qui putāt non eſſe ſtatum demonſtrationis, ſed quod in infinitum oportet abire in præcognoſcendo.

Accidit autem dicentibus circulo, &c.

His autem qui circulo demonſtrationem dicunt eſſe: vt idem per idem demonſtretur, non ſolum inconueniens quod nunc dictum eſt (quod ſcilicet non ſit ſcientia demonſtratiua) ſed etiam hoc inconueniens accidit (quod ex dicto eorum ſequitur) quòd nihil ſit aliud circulo demonſtrare, quam quod dicatur, quòd ſic fiat demonſtratio, quod hoc eſt concluſum ſi hoc ipſum eſt, ita quod idem probetur per ſeipſum: ſic autem facile eſt omnia demonſtrare: cum autem demonſtrare ſit difficile, patet quod hoc eſt falſum. Quod autem accidat idem ſeipſo demonſtrari, manifeſtum eſt tribus terminis poſitis, qui gratia exempli ſint a.b.c. tres enim termini ad hoc oſtendendum ſufficiunt: quia dicere, quòd ab eodem in idem per multa & pauca media circularis demonſtratio reflectatur in idem, nihil differt quoad propoſitam intentionem: nec differt dicere per paucos aut duos fieri reflexionem. Cum enim ſupponatur, quod cum eſt a ex neceſſitate ſequitur eſſe b. & cum eſt b. ex neceſſitate ſequitur eſſe c. ſequitur à primo ad vltimum, quòd cum eſt a. ex neceſſitate erit c. Si igitur in tali proceſſu fit circularis cõuerſio, ita quod cum ſit a. neceſſe ſit b. eſſe: & fit conuerſio & regyratio circuli, ita quod cum ſit b. è contra neceſſe ſit eſſe a. hoc enim erat (ſicut in prioribus dictum eſt) circulo demonſtrare. Ponantur ergo eſſe c. b. idem cum a. eò quod a. non dici ponatur niſi de c. & b. tali igitur poſitione facta, quòd idem ſit dicere a. quod eſt dicere c. (ſcilicet quia in conuertibilibus tantum eſt circulus) hoc autem quod eſt eſſe non eſt dicere quando ponitur eſſe c. ſed poſitum eſt c. cum a. idem eſſe: propter quod ſequitur, quòd nihil alterum eſt dicere (quantum ad eos qui dicunt circulo eſſe demonſtrationem) niſi cum ſit a. eſt a. & idem probari & demonſtrari per ſeipſum.

Hoc autem ſic intelligendum eſt, quòd ſi c. probatur per a. & c. per b. ſiquis dicat, quòd a. ſit idem cum c. inquantum c. ſequitur ad b. idē erit dicere, ſi a. eſt, c. eſt, quod eſt dicere, ſi a. eſt, a. eſt. Tres autem terminos ponimus, ne aliquis cauillando dicat, quòd non ex duobus terminis ſed ex tribus: & duas conditionales poſuimus: quia in paucioribus quam duabus, non fit proceſſus à primo ad vltimum. Scias autem, quòd totus iſte proceſſus fundatur ſuper hoc quod quicquid eſt principium principij, eſt etiam principium principiati: & quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: & ideò ſi b. probatur per a. & c. per b. ſequitur, quòd c. probatur per a. & ſi è conuerſo a. probatur per c. cum c. probatur per a. ſequitur quod a. probatur per a. & ſic idem prius & notius eſt ſeipſo: & iſte verus eſt intellectus Ariſtot. Sic autem omnia probare in qualibet figura leue eſt, & arte non indigens neque ſtudio.

At verò nõ hoc poſſibile eſt niſi in his, &c.

At verò nec hoc poſſibile eadem circulariter per ſeinuicem oſtendere, niſi in his quæcunque ſunt conuertibilia & quæcunque alternatim ſe ſequuntur, ita quod vtrumque ſit accidens & conſequens ad alterum, ſicut ſunt propria & ſpecies quarum ſunt propria, vt homo & riſibile, vel diffinitio & diffinitum. Et

ex hoc etiam ſequitur aliud inconueniens, ſcilicet quod aliquid demonſtratiuè ſequitur ex vno, quod non poteſt eſſe: quia oſtenſum eſt in prioribus, quòd vno quidem poſito nequaquam ex illo vnico ſequitur ſyllogiſticè alterum. Dico autem vno poſito: quia neque ex termino vno, neque ex poſitione ſiue ex propoſitione vnica poſita. Ex duabus autem propoſitionibus primis ſiue præmiſſis, & minimis ſiue ad totum minus, & tribus terminis aliquid ſequi contingit ſyllogizare. Patet igitur, quòd ſi a. inhæreat vt principium ipſi b. & ipſi c. & hæc inhæreant ſibiinuicem: ita quod b. c. & c. b. & è conuerſo inhæreant ipſi a. ſicut principiato ex ipſis & demonſtrato: ſic quidem contingit ex alterutris monſtrare & inconuertibilibus in prima figura, in cuius primo modo & ſolo eſt perfecta circulatio, ſicut oſtenſum eſt in his quæ de ſyllogiſmo per ſe conſiderato ſunt in lib. priorum determinata. Oſtenſum autem eſt ibidem, quòd in aliis figuris aut non fit circularis ſyllogiſmus, aut non fit de acceptis, hoc eſt, ſumptis ad propoſitum. Ea autem quæ non ſunt æqualiter prædicantia vel prædicata ad ſeinuicem & conuertibilia, nequaquam contingit monſtrare circulo vel circulariter: cum tamen multa talia demonſtrabilia ſint.

Perfecta circulatio fit tantum in primo modo primæ figuræ.

Præterea, quia valde pauca huiuſmodi ſunt in demonſtrationibus, manifeſtum eſt, quòd vanum ſit pro conuertibilibus, & impoſſibile pro omnibus aliis eſſe demonſtrationem ex his quæ ſunt adinuicem demonſtratis. Et propter hoc ſequitur ex neceſſitate, quòd error ſic dicentium ſit manifeſtatus, quod contingit omnium eſſe demonſtrationem, ſicut iſti dicebant. Et ſic ſtat, quòd antedictum eſt, alia & meliori ſcientia ſciri principia, & alia concluſiones: & concluſiones eſſe demonſtrabiles, principia autem indemonſtrabilia.

Quare dixit vanum. & quare impoſſibile.

Attendendum autem hic, quòd circularis demonſtratio eſſe non poteſt ſecundum hoc quod ſimpliciter & prius natura aliqua & per cauſam ſcita non poſſunt demonſtrari ex ſeinuicem circulariter: quia ſic in præhabitis accepta eſt demonſtratio ſecundum propriiſſimè ſcita. Adhuc autem non intelligitur quòd, in circulariter generatis non poſſit eſſe quæcunque demonſtratio, vt in nube, vapore, & pluuia, ſicut in ſecundo huius eiuſdem ſcientiæ lib. probabitur. Sed intelligitur hic, quòd illæ demonſtrationes non faciunt ſcire ſimpliciter ſecundum quod diffinitum eſt: aut enim neutrum illorum eſt prius altero ſecundum naturam, aut ſicut vnum prius altero ſecundum naturam, ſic vna demonſtratio erit per cauſam, & altera per effectum. Poſſet tamen dici, quòd hæc poſſent per ſeinuicem demonſtrari, vt in ſecundo dicitur: nec tamen fit circulatio vera: quia non fit motus ab eodem in idem penitus: quia cum nubes generat pluuiam, & iterum ex pluuia nubes generatur, non eſt eadem nubes generans & generata: & ſic non eſt ibi vera circulatio. Extenſo tamen nomine demonſtrationis poteſt aliquid circulariter demonſtrari, vt cauſa per effectum, & effectus per cauſam.

Circularis demonſtratio abſolutè non eſt neganda, ſed negãdum eſt ipſam eſſe verã demonſtrationem.

Demõſtrationes in circulari et generatis nõ ſunt veræ circulares demonſtrationes.

CAPVT VII.

Quæ ſint conditiones magis contrahentes prædictas conditiones demonſtrationis, & quod demonſtratio eſt de neceſſariis, & quæ ſunt de omni & ſemper.

CVm autem iam determinatæ ſint conditiones primæ & vniuerſales demonſtrationis, quæ extrahuntur ex diffinitione eius quod eſt ſcire ſecundum quod propriiſſimè ſumitur, ſecundum quas demonſtratio eſt ex primis & veris & immediatis & ex prioribus & notioribus & cauſis concluſionis: hic determinandæ ſunt conditiones ſpecialiores, per quas illæ vniuerſales conditiones quæ dictæ ſunt determinantur & contrahuntur & applicantur ad demonſtrationem: & illæ conditiones ſunt, quod demonſtratio ſit ex neceſſariis, ita quod ſint de omni & per ſe & vniuerſalia ſint & propria. Non enim ſufficit, quòd demonſtratio ſit ex primis & veris: poſſunt enim hæc omnia eſſe: & tamen non eſſe neceſſaria ſecundum rem, nec per ſe, nec vniuerſalia, nec propria, ſicut patet in multis dialecticæ principiis. Ideò poſt conditiones prius in antehabitis determinatas, oportet addere alias conditiones quibus illæ determinentur ad conditiones veræ demonſtrationis ſecundum eſſe & vſum veræ demonſtrationis. Prima enim illarum conditionum eſt, quòd ſit demonſtratio ex neceſſariis, & de omni, & per ſe, & vniuerſalis, & alias huiuſmodi habeat conditiones quæ ſolius ſunt demonſtrationis. Et ideò primum oſtendemus, quòd ex neceſſariis & per ſe & de omni & propriis ſit demonſtratio: poſtea autem oſtendemus ex quibus & qualibus eſt talis demonſtratio.

Stat quod aliquæ propoſitiones ſint primæ veræ immediatæ, &c. & tamẽ non erũt neceſſariæ nec per ſe nec vniuerſales, ſicut patet de principiis dialecticis.

Oſtendamus igitur primo, quòd ex neceſſariis eſt demonſtratio. Dicamus igitur primum, quoniam impoſſibile eſt aliter ſe habere id cuius eſt ſimpliciter ſcientia, quod ſcitum eſt & ſcibile. Dico autem id ſcibile, quod eſt ſecundum demonſtratiuam ſcientiam ſcitum & ſcibile: demonſtratiua autem ſcientia eſt, quam habemus in habendo demonſtrationem: concluſionis enim habitæ per demonſtrationem eſt demonſtratiua ſcientia: igitur ſyllogiſmus ex neceſſariis propoſitionibus ſimpliciter eſt demonſtratio. Accipiendum igitur eſt ex quibus & qualibus neceſſariis ſit demonſtratio vel demonſtrationes ſecundum omnem diuerſitatem conditionum earum quæ ſunt veræ & neceſſariæ: & hoc eſt quod eſt de omni, & per ſe, & vniuerſale. Et primo accipiamus hanc, quòd ſit neceſſarium, & de omni.

Quoniam autem impoſſibile eſt aliter ſe habere, &c.

Dicamus igitur primo, quòd in demonſtratiuis neceſſariis eſt dici de omni. Dico igitur, quòd de omni dicit comparationem prædicati ad ſubiectum, quod cum inſit, ineſt ſecundum quamlibet ſui partem, non ita quod ſit in aliquo quodam, & in quodam non: & ſecundum omne tempus, non ita quod inſit aliquando, & aliquando non. Hoc enim ſufficit in his quæ ſunt de omni vt nunc: ſed non ſufficit in his quæ

De omni igitur dico quod non, &c.

quæ ſunt de omni ſimpliciter. In illis enim quæ neceſſaria ſunt, quæ ſupra tempus ſunt & æterna (vt dicit Ariſtot. in 6. ethicorum) oportet, quòd ſemper inſit, & non inſit aliquando, & aliquando non, ſed ſemper. Et quia hoc dupliciter contingit, ideò de hoc duo dabimus exempla: & de hoc quod omni ſubiecto & ſemper inſit, exemplum eſt, ſicut animal dicitur de omni homine, non de aliquo dicitur, & de aliquo non: & non aliquando dicitur, & aliquando non: & ideò ſiue homo ſit actu in natura, ſiue non, ſemper hæc eſt vera, homo eſt animal: & quia cum animal ſit principium intelligendi hominem, neceſſe eſt quod & actu & intellectu ſemper ſit in homine: & ideò ſemper eſt prædicatum de ipſo: & ideò ſi verum eſt dicere hominem, verum eſt dicere animal. Sicut enim diximus, neceſſaria ſunt ſupra tempus & ſemper vera & nunc & ſemper. Contingentia vero vt nunc vera ſunt & non ſemper. Exemplum eius quod eſt principium & non prædicatur vt de ſubiecto, ſed ſicut principium exiſtens in omni & ſemper, eſt

Punctum eſt formale principium lineæ & non materiale contra quoſdam.

punctum in linea: ſi tamen in omni linea punctum eſt formale principium vt terminans & continuans qui eſt actus formæ. Et hoc dico: quia quidam dixerunt punctum in linea eſſe materiale principium, & punctum componere ſubſtantialiter lineam, ita quod linea ſit ex punctis, ſicut in libro de indiuiſibilibus lineis determinatum eſt. Hoc igitur dicimus in demonſtratiuis & neceſſariis.

Signũ namque eſt, nam, &c

Quod autem verum ſit quod dicitur, probatur per ſignum quod ab vſu Philoſophorum diſputantium accipitur. Sic enim contra de omni inſtantias proferimus, ſicut eſt videre: de omni enim interrogati, hoc eſt, ſi interrogamus in demonſtratiuis an probatio ſit de omni demonſtratiuo, volentes oſtendere, quòd non eſt de omni, inſtamus dicentes, quòd in quodam non eſt: aut inſtamus per hoc ſi aliquando non eſt: & ſic probamus, quòd non eſt de omni in neceſſariis & demonſtratiuis. Per hoc enim quod dicitur, quod non eſt aliquando, & aliquando non, ſignificatur, quòd nulla parte temporis menſuratur neceſſarium, quod ſimpliciter neceſſitate rei neceſſarium eſt, & non neceſſarium per accidens, ſicut quod poſitione vel conditione eſt neceſſarium.

Quare diffinuit de omni cum negatione.

Scias etiam, quòd in aliquibus eſt dici de omni demonſtratiuè, in quibus non eſt actualis multitudo contentorum, ſicut in ſole & ſimilibus aliis: & ideò de omni non poteſt diffiniri per hoc, quòd ſit vniuerſaliter de omnibus: ſed cum additur negatio, quòd non eſt de quodam & de quodam non, hoc de omnibus conuenit ſcire, ſiue habeant actualem multitudinem, ſiue non habeant. Propter quod etiam per negationem oportuit determinare id quod eſt de omni, & per affirmationem determinari non potuit.

Differentia inter dici de omni prioriſticum & poſterioriſticũ.

Et hoc quidem principium quod eſt dici de omni, & quod eſt dici de nullo, determinata ſunt in libro priorum ſecundum quod ſunt communia principia ſyllogiſmum in communi præcedentia, & ſignificant cómunem ſubiectorum vniuerſalitatem, qua propoſitiones ſyllogiſmi vniuerſales dicuntur quantum ad continentiam ſubiectorum: hic autem determinatur de omni prout conſequitur propoſitionem vniuerſalem & demonſtratiuam. Quæ vniuerſalitas duplici conditione determinanda eſt, ſcilicet vniuerſalitate ſubiectorum & vniuerſalitate temporum, propter duo quæ ſunt in ſyllogiſmo demonſtratiuo, in quo neceſſe eſt vniuerſalitatem ſubiectorum eſſe propter decretum ſyllogiſticæ argumentationis: & neceſſe eſt eſſe vniuerſalitatem temporum propter neceſſitatem concluſionis & propoſitionum in ſyllogiſmo inquantum demonſtratiuus eſt ſyllogiſmus.

Aliquod neceſſariũ conuertitur cum per ſe.

Aduertendum autem eſt, quòd ex neceſſitate ineſſe dicitur duobus modis. Vno quidem modo quando id quod ineſſe dicitur, non poteſt non ineſſe: propter hoc quod id quod ineſt, ſubſtantiale dat ei cui ineſt: ita etiam id cui ineſt, egreditur eſſentialiter ab eſſentia eius quod ineſſe dicitur: & hoc modo quicquid ex neceſſitate ineſt, per ſe ineſt. Alio modo dicitur ex neceſſitate ineſſe quod ſemper ineſt ei cui ineſt, ſed non dat ei eſſe per hoc quod ineſt ipſi: quinimo id cui ineſt (non obſtante natura eius cui ineſt) poſſet eſſe ſine ipſo, ſicut multis ſubiectis multa inſunt accidentia inſeparabilia. Et ſic patet, quòd omne quod eſt de omni prout hic determinatur, eſt de neceſſitate: non tamen omne tale eſt per ſe. Et ſic patet, quòd hoc principium quod eſt per ſe, adddit ſuper id principium quod eſt de omni.

Omne de omni poſterioriſticum eſt neceſſarium, non tamen omne tale de omni eſt per ſe.

CAPVT VIII.

De modis dicendi per ſe qui ſunt quatuor, & de primo & per ſe.

Remouet dubium.

Conditionem demonſtrationis quæ eſt per ſe, non oportet diffinire: quia hoc commune (quod eſt per ſe) de ſuis modis dicitur multipliciter ſecundum analogiam & non vniuocè, vt dicit Ariſtot. in 5. primæ philoſophiæ, in capitulo de diffinitione modorum per ſe.

Text. com. 23.

Hoc quod eſt per ſe eſt maximè neceſſarium demõſtrationi.

Et quia hoc quod eſt per ſe, maximè neceſſarium eſt demonſtrationi, ideò diligentius hic tractandum eſt: & vt hoc fiat, diſtinguendi ſunt modi eius omnes, & ſinguli ſunt tractandi: & ſecundo videamus qualiter ſe habent ad demonſtrationem. In modis autem dicendi per ſe duæ ſunt diuerſitates. Dicuntur enim duo modi primi, hoc eſt, primus & ſecundus modi per ſe inhærendi, vel prædicatum ſubiecto, vel ſubiectum prædicato: & illi cadunt in ſimpliciter ſcibilibus. Alij autem duo differunt in hoc, quòd tertius modus dicit modum per ſe exiſtendi, & quartus dicit modum non per ſe exiſtendi, ſed per ſe cauſandi prædicatum in ſubiecto in eſſendo: & illi duo non cadunt in ſimpliciter ſcibilibus, licet cadant in demonſtratione. In ſimpliciter enim ſcibilibus cadunt quæ ſunt principium & exiſtendi & ſciendi hoc eſſe in hoc vel de hoc per ſuam ſubſtantiam propriam, qua ſcibile conſtituunt ſecundum quod in ſuis ſubſtantiis cadere & eſſe conſiderantur: quæ autem non dicunt huiuſmodi

Tertius & quartus modus non cadunt in ſimpliciter ſcibilibus, ſed tantum duo primi.

iuſmodi cauſam & principium, non dicuntur cadere in verè ſcibilibus.

Per ſe autē ſunt quæcunque ſunt in eo quod quid eſt, &c.

Hoc autem ſic probatur, Cum per ſe dicatur quatuor modis, per ſe primo modo ſunt, quæcunque in communi ſubſtantialiter & formaliter ſunt in eo quod quid eſt, hoc eſt, in diffinitione ſubſtantiali & formali ſiue directè ſiue indirectè ſecundum obliquum prædicetur de ipſo, hoc eſt, quæcunque ſubſtantialiter prædicantur ſiue ſecundum rectum, ſiue ſecundum obliquum: & iſte eſt modus primus: ſicut ineſt animal homini & ſecundum rectum prædicatur de ipſo: & ſicut linea ineſt triangulo ſecundum obliquum prædicata de ipſo: eſt enim triangulus figura tribus rectis lineis ſeu angulis contentá, habens tres angulos æquales duobus rectis. Et ſic lineæ finitæ & rectæ ineſt punctum obliquè cadens in eius diffinitione. Eſt enim linea recta finita longitudo ſine latitudine, cuius extrema vel termini ſunt duo puncta, ſicut dicitur in primo Euclidis. Hoc autem modo non eſt punctum in linea infinita, nec in circulari linea. In linea quidem infinita non eſt: quia illa non eſt niſi in potentia, & non in actu: omne enim terminatum per punctum, actu eſt finitum: & ideò propriè loquendo infinitum non habet eſſentialem diffinitionem. Circulari autem non conuenit: quia circulus non habet ſuæ exiſtentiæ terminum in ſeipſo, ita quod ſit in ipſa circumferentia, ſed extra ſe in centro: quod patet per diffinitionem circuli in primo Euclidis, quæ ſic dicit, circulus eſt figura plana, vna linea contenta, in cuius medio eſt punctum à quo omnes lineæ productæ ad circumferentiam, ſunt æquales: propter quod punctum illud vndique à circumferentia æqualiter diſtat: & patet ex hoc, quòd punctum non cadit vt terminans eſſentialiter lineam circularem.

Circulus non habet terminum ſuæ exiſtentiæ in ſeipſo, ſed extra ſe, ſcilicet in centro.

Subſtantia enim ipſorum ex his eſt, &c.

Iſte ergo eſt vnus primus modus dicendi per ſe, quoniam ſubſtantia formalis diffinitorum ex his eſt quæ cadunt in diffinitione eorum, & ſubſtantia quæ diffinitur, formaliter conſtituitur ex illis: & hoc eſt quando prædicatum velut formale principium cadit in diffinitione ſubiecti, ſicut ſubſtantia hominis eſt ex animali rationali, & ſubſtantia lineæ ex punctis in actu formæ acceptis & ſecundum materiam: & hoc modo cadit in linea in diffinitione figuræ vt terminans & finiens eſſe ipſius.

Nota opinionem quæ videtur eſſe Linconien. hic.

Quod autem quidam dicunt, quòd punctum vt materialiter & ſubſtantialiter lineam conſtituens, cadit in diffinitione lineæ, & linea in diffinitione figuræ, eſt contra Ariſtot. & eſt dictum Platonis, quod quidam affirmant diſtinguentes duplicem eſſe lineam, finitam ſcilicet, & infinitam: & dicunt, quòd lineæ quidem infinitæ punctus non eſt ſubſtantia nec principium, ſed finitæ. Adhuc autem dicunt, quòd punctum ſubſtantialiter conſtituens lineam, aut ſumitur infinities in linea & ſecundum nullum numerum finitum, aut ſumitur finities & ad aliquem numerum determinatum. Si ſumitur finities, dicunt, quòd non conſtituit lineam: quia ſic in linea punctum eſſet conſequens ad punctum, & punctum contingeret punctum, & punctum continuaretur ad punctum: quæ omnia probata ſunt eſſe impoſſibilia in principio 6. phyſicorum. *Tex. com. 1.* Si autem infinities ſumitur, dicunt, quòd punctum ſubſtantialiter conſtituit lineam finitam.

Si autem quæritur ab his, quare punctum infinities ſumptum, non eſt conſequens vel contingens vel continuum cum puncto in linea infinita, non poſſunt dicere, niſi quia in infinito non eſt primum nec medium nec vltimum. Sed tamen talis finita linea eſt continua, & in tali continuo (ſi ita eſt vt dicunt) neceſſario punctum continuatur ad punctum, ſi linea eſt ex punctis etiam infinities ſumptis. Adhuc ſecundum Ariſtot. diffinitio conſequentis & diffinitio contingentis & diffinitio continui faciunt, quod indiuiſibile in continuo non ſequitur indiuiſibile, nec contingit ipſum, nec continuatur ad ipſum. Quia conſequentia ſunt, quorum non eſt medium ſui generis: inter quælibet autem duo puncta in continuo cadit linea quæ eſt ſui generis. Et contingentia ſunt, quorum vltima ſunt ſimul: indiuiſibile autem non habet vltimum. Continua etiam ſunt, quorum eſt terminus vnus: & ideò continuum terminatum eſt. Punctus autem non habet terminum. Non ergo eſt ex linea, quòd punctus non ſequitur nec contingit nec continuatur ad punctum, ſed ex puncto: & ideò ſiue infinities ſiue finities ſumatur, ſemper quandiu eſt punctus, nec conſequi nec contingere nec continuari poteſt in continuo: propter quod dictum illud Platonis nullum eſt, & probatum ab Ariſtot. quod falſum eſt & impoſſibile: & ideò primo modo eſt dicendum. Adhuc ſi linea ſic ſubſtantialiter eſſet ex punctis, quid eſſet quod lineæ dat formam continuitatis, & quid ponit eam in genere continuitatis? hoc enim non poteſt facere infinities ſumptum punctum, ſicut patet ex ratione inducta: & ideò dictum illud impoſſibile eſt, & non dictum ſecundum philoſophiam.

Impugnatio opinionis Linco.

Et Plato quando hoc dixit, non ſicut iſti dicunt intellexit: ſed dixit, quòd motus imaginatiuus puncti in continuum, facit lineam: & quia illud quod imaginatur moueri eſt indiuiſibile, ideò ſubſtantia eius eſt ab eo quod imaginatur moueri, & continuitas eſt à motu continuo imaginatiuo: ſicut à motu eius quod mouetur in vbi, continuitas ſignificatur in vbi per quod mouetur. Tale igitur dictum eſt erroneum. Sed dicendum eſt, quòd punctum eſt principium lineæ ſine quo non eſt linea, & linea principium figuræ ſine quo non eſt figura, & ex quo ſicut terminante ſubſtantialis eſt diffinitio ipſius. Iſte igitur primus modus eſt dicendi per ſe.

Quomodo dictum Platonis de puncto, quod ſcilicet materialiter conſtituat lineam, ſit intelligendum.

Punctum nõ ingreditur diffinitionem lineæ niſi ſicut terminans illam.

CAPVT IX.

De ſecundo modo dicendi per ſe, & de tertio.

Et quibuſcunque eorum quæ inſunt ipſis, &c.

Eſt autem ſecundus modus dicendi per ſe, quando ſubiectum ineſt in diffinitione prædicati, hoc eſt, quibuſcunque ſubiectis eorum

eorum prædicatorum quæ inſunt ipſis ſubiectis ipſa ſubſtantia ſunt in ratione diffinitiua & ratione quid eſt demonſtranti. Et dico demonſtranti: quia per talem diffinitionem paſſio demonſtratur ineſſe ſubiecto: & talis diffinitio ex ſubiecto ſecundum quod eſt cauſa talis paſſionis, dicit quid eſt paſſio per cauſam & eſſentiam: vt hoc rectum ineſt lineæ, & linea cadit in diffinitione recti. Quod patet in primo Euclidis in diffinitione recti: dicit enim Euclides, quòd rectum eſt breuiſſima linea inter duo puncta. Plato autem, quod rectum eſt linea cuius prima pars vel primum punctum totam operit lineam: vel cuius medium non exit ab extremis: & ideo primum punctum totam lineam operit. Et hoc modo circulare ſiue etiam curuum inſunt lineæ: quia curuum eſt, cuius medium exit ab extremis: & ideò principium lineæ totum medium lineæ non operit. Hoc etiam modo par & impar inſunt numero: quia par eſt numerus in duo æqua diuiſibilis: impar autem, quia in duo media numerus non poteſt diuidi, vnitate indiuiſibili intercidente. Hoc modo etiam ſe habent ad numerum primum & compoſitum: eſt enim primum in numeris, qui ex ſola componitur vnitate, vt binarius: & ideò binarius primus eſt numerus. Compoſitum autem eſt in numeris numerus, qui ex vnitate & numero vel numeris componitur. Et ſicut iterum in numero & in continuo ſunt æquilaterum, & altera parte longius: in horum enim diffinitionibus cadit ſubiectum: quia ſiue in numeris ſiue in continuis æquilaterum eſt, cuius in ſeipſum ductus æqualis eſt radici, vt linea ducta in ſeipſam vel numerus ductus in ſeipſum: & vtrumque facit quadratum numerum, ſicut dicitur in ſecundo arithmeticæ, quòd numeri cuiuſlibet ductus in ſeipſum facit quadratum numerum: vel de continuo quadrato quod ſic fiat, dicitur in quarto Euclidis.

Rectum quid ſecundum Euclidem & quid ſecundum Platonem.

Quid primũ in numeris & quid compoſitum.

Quod autem numerus quadratus ductus in ſeipſum facit quadratum in numeris, dicitur ſecundo arithmeticæ quod fecit Pythagoras. Et generaliter loquendo dicimus, quòd omnibus his prædicatis ſubiecta inſunt in ratione dicente quid eſt paſſio: ſicut hinc quidem, hoc eſt, in diffinitione recti & curui ineſt linea: & inde verò, hoc eſt, in diffinitione paris & imparis, vel primi vel compoſiti, vel quadrati & altera parte longioris quadranguli ineſt in vna parte linea, in alia parte numerus: eſt enim quadrangulum altera parte longius numerus vel linea cuius ductus longior eſt radice: ſicut quando numerus minor ducitur in maiorem, vel è conuerſo, vt ter in quatuor: vel quum linea bicubita ducitur in circulatam. Similiter autẽ eſt in omnibus aliis huiuſmodi. Dico eſſe per ſe quæcunque vel primo modo quo prædicatum ineſt ſubiecto, vel ſecundo modo cum ſubiectum eſt in ratione prædicati omnia talia per ſe eſſe dico.

Ductus cuiuſlibet numeri in ſeipſum facit numerum quadratum.

Quæcunque verò prædicata vel ſubiecta neutraliter inſunt prædicatis vel ſubiectis, accidentia ſunt & accidentaliter inſunt, ſicut muſicum & album inſunt animali: ita quod nec prædicatum eſt de ratione ſubiecti, nec ſubiectum in ratione prædicati: & ideo prædicatum tale accidit ſubiecto, & eſt commune non proprium & ſubiectum accidit prædicato. Eſt autem attendendum, quòd in hoc ſecundo modo ſubiectum intrans in diffinitionem prædicati, loco eſt differentiæ contrahentis & ſpecificantis: & id quod eſt genus paſſionis, eſt reſpectu eius in potentia, ſicut patet in diffinitione ſimi & aquili circa naſum: concauitas enim in medio naſi facit ſimum, gibboſitas autem facit aquilum: in quibus curuitas & gibboſitas loco generis ſunt: naſus autem determinat ad ſpeciẽ paſſionis ſicut vltima differentia: & ideò ſubiectum eſt cauſa propria paſſionis, & diffinitio ſubiecti dicit quare & quia paſſio eſt in ſubiecto.

Quæcunque verò neutraliter inſunt, &c. *Vide expoſitionem Themiſtij ſuper illa partes Quæcunque verè neutraliter inſ.at, &c. quia aliter expoſuit, quam alij expoſitores.*

Subiectum ponitur in diffinitione propria paſſionis tanquam differentia eius.

Amplius autem tertio modo dicitur eſſe per ſe potius quam dici per ſe, quod de alio quodã hoc eſt, alterius naturæ ſubiecto, non dicitur ſecundum ſuum proprium modum eſſendi ſiue exiſtendi modum, vt ambulans, cum ſecundum modum exiſtendi alterum & alterius naturæ ſit ambulatio quæ ineſt, & id quod ambulat cui ineſt ambulatio & a quo vt à ſubiecto egreditur actus ambulationis: & album cum alterius naturæ ſit albedo, & id cui ineſt albedo & a quo ſicut à ſubiecto proprio cauſatur albedo: & ideò talia non dicuntur eſſe per ſe: quia eorum eſſe eſt ineſſe alteri. Subſtantia autem & præcipue ſubſtantia prima & quæcunque vt prima ſubſtantia, hoc aliquid ſignant, non alterum aliquid quidem ſunt quam quod verè eſt proprio modo exiſtendi per ſeipſum: & non per hoc habet eſſe, quòd ipſa ſit in alio, ſed à ſeipſa habet ſuum eſſe ſecundum hoc quod ipſa eſt, & verè eſt quod eſt. Quæcunque igitur non de ſubiecto aliquo prædicata ſunt, quo eſſe habeant, dico eſſe per ſeipſa: quæ verò de ſubiecto ſunt prædicata, à quo eſſe habent, dico eſſe accidentia.

Amplius quod non de ſubiecto dicitur alio quodam, &c.

Si autem quæritur, quid iſte modus facit facit ad demonſtrationem? Dico, quòd ſicut in demonſtratione eſt paſſio per ſe quæ immediatè exit à ſubiecto, ita quod inter eam & ſubiectum non eſt aliud ſubiectum mediante quo inſit, ſicut habere tres angulos æquales duobus rectis ineſt triangulo non mediante ſuperiore quæ eſt figura, & non mediante inferiore quod iſoſceles vel iſopleurus: ita igitur, quòd in demonſtratione ſit per ſe ſubſtans & ſtans ſubiectum, ſicut naſus per ſe, hoc eſt per ſuam rationem qua diffinitur vt ſubiectum immediatè, ita quod non per aliam aliquam paſſionem ſubſtat paſſioni: & triangulus ſubſtat tribus angulis æquis duobus rectis. Et ad hoc determinandum in vera & potiſſima demonſtratione neceſſarius eſt iſte tertius modus: eſt enim proprius modus ſubiecti ſubſtare per propriam rationem & non ineſſe alicui.

Dubitatio. Solutio.

Quid faciat tertius modus ad demonſtrationem.

Si autem talis eſt tertius modus, vt dictum eſt: tunc tertius non videtur differre à modo ſecundo in his quæ dicuntur etiam per ſe: quia in ſecundo modo quando ſubiectum eſt in ratione prædicati, ex ſubiecti ratione contrahitur ratio prædicati propter quam prædicatũ ineſt ipſi ſubiecto, & ſic ſubiectum per ſe oſtenditur ſubſtare per paſſionem. Sed ad hoc dicendum eſt, quòd in veritate ſecundus modus & tertius conueniunt in hoc quod vterque dicit

Obiectio.

Solutio.

cauſam

Quomodo conueniunt ſecundus modus & tertius, & quomodo differunt.

cauſam per ſe inhærentiæ prædicati in ſubiecto, ſed conuerſo modo. Quia ſecundus dicit qualiter per ſe prædicato ineſt ſubiectum per id quod ſubiectum eſt principium prædicati. Tertius autem modus dicit cauſam propter quam ſubiectum non alij ſubſtat, quam prædicato, non ex ratione ſubiecti, ſed ex ratione prædicati, in cuius diffinitione cadit hoc non aliud ſubiectum ſiue ſuperius ſiue inferius acceptum, & ſic conueniunt in cauſa inhærentiæ quæ eſt per ſe inhærentia: vterque enim dicitur ideò modus inhæredi per ſe, quia per ſe prædicatum eſt in ſubiecto: & ideò modus ſecundus non excluditur à tertio quantum ad hoc.

Secundus modus dicitur per ſe, ſecundum quod per ſe opponitur ad per accidens: tertius autem modus dicitur per ſe vt per ſe opponitur ad non primo.

Sed eſt notandum, quòd ſecundus modus dicitur per ſe ſecundum quod opponitur per ſe & id quod eſt per accidens: quia immediata eſt inhærentia in ſubiecto, in cuius ratione diffinitiua cadit ipſum ſubiectum: quia inter paſſionem & ſubiectum non eſt aliud ſubiectũ per quod inſit paſſio, vt propterea quod per aliud inſit, dicatur ineſſe per accidens. In tertio autem modo eſt per ſe ſecundum quod per ſe eſt primo eſſe, & non eſt hoc oppoſitum ei quod eſt per accidens, ſed ei quod eſt non primo, ſicut non primo ſubſtat quod ratione alterius ſubſtat. Et totum hoc quod dictum eſt, conſiſtit in hoc, quòd in ſecundo modo ineſt paſſio non per accidens, ſed per ſe. In tertio autem modo ſubiectum eſt per ſe, ita quod non per aliud ſubiectum, quamuis illud ſubiectum non ſit per accidens.

Obiectio.

Sed tamen contra ea quæ dicta ſunt eſſe videtur, quòd paſſio propria dicitur de ſubiecto primo & immediatè prædicari. Sed ad hoc dicendum, quòd re vera primum & immediatum ſunt eadem ſubiecto, ſed differunt ratione: quia immediatum dicitur dupliciter: dicitur enim immediatum à priuatione medij quod eſt cauſa, aut à priuatione medij quod eſt ſubiectum. Dico autem à priuatione cauſæ quæ ſit cauſa eſſendi ſubiectum, & à priuatione ſubiecti quod ſit ſubiectum proprium & immediatum & per ſe. Modus quidem ſecundus eſt per ſe & immediatus inmediatione paſſionis & ſubiecti, ita quod paſſio immediata ex ſubſtantialibus ſubiecti egreſſa & cauſata prædicatur de primo ſuo & immediato ſubiecto, ita quod inter eam & ſubiectum non eſt aliud ſubiectum. In modo autem tertio ſtat ſubiectum quod per ſe ſubiectum eſt, & ſuæ ſubiectionis cauſa propter quam ſit ſubiectum, & non habet aliam cauſam: & ideò à priuatione cauſæ dicitur per ſe & non per aliud ſubiectum: & hoc ſubiectum eſt primum: quia non habet aliud à quo ſubiiciatur quod ſit cauſa ſubiectionis eius. Et ſic ſecundus modus eſt per ſe: eò quod ſubiectum non per accidens, ſed per ſua eſſentialia a quibus fluit paſſio, tali ſubiicitur paſſioni. Tertius autem modus eſt per ſe, eò quod ſubiectum non habet ante ſe & præter ſe quo ſubſtet omnibus quæ ſunt in demonſtratione & circa demonſtrationem. Tamen in ſequenti capitulo adhuc dicemus verba Alphara. de hoc: & tunc melius intelligetur huiuſmodi ſententia.

Solutio. Quomodo ſecundus modus eſt immediatus à priuatione medij quod eſt ſubiectum: tertius autem eſt immediatus à priuatione medij quod eſt cauſa.

Epilogus

Tres ergo modi eius quod eſt per ſe, ſic ſunt, quòd primus eſt quando prædicatum ineſt ſubiecto per hoc quod in ſubiecto eſt primum & cauſa propter quam prædicatum eſt in ipſo: quia eſſentiam trahit ab ipſo: & ideò in ipſo eſt actu & intellectu. Secundus autem modus eſt, quando ſubiectum eſt in prædicato, ita quod prædicatum eſt in ſubiecto, eò quod paſſionis eſſe eſt in ſubiecto eſſe: & ideò quod inſit, eſt in paſſione & non in ſubiecto: quia ſubiecti eſſe non eſt ineſſe: ſed cauſa illius inhærentiæ propter quam huic ſubiecto inſit (cum in ſubiecto non in paſſione inſit) cauſa eſt paſſionis. Sed cauſa, quod huic inſit, eſt in ſubiecto: quia materialiter paſſio diffinitur per ſubiectum vt per cauſam, & ſic per diffinitionem materialem probatur ſubiecto ineſſe. Tertius autẽ modus ita ponit ſubiectũ per ſeipſum, quòd non habet aliud his omnibus quæ ſunt in demonſtrationem & circa demonſtrationẽ.

Trium primorum modorum per ſe.

Ex his patet, quòd primæ ſubſtantiæ & quæ ſubſtant in eis, vt ſecundæ ſubſtantiæ quæ ſubſtant in prima, ſunt (quæ non dicuntur de ſubiecto aliquo quod illis conferat eſſe) ſubiecta: ſicut ambulans quod de quodam alio dicitur, quod alterius naturæ & prædicamenti eſt quam ambulatio: & album quod denominatiuè dicitur ab alio quod alterius naturæ & prædicamenti eſt, quam albedo: eò quod alterum & alterius naturæ eſt id quod denominatur ab actu ambulationis, cum dicitur ambulans, quam ambulatio: & album quod denominatur ab albedine, alterius naturæ eſt quam albedo: ſubſtantia autem ſecunda & præcipuè quæcunque ſubſtantiæ hoc aliquid ſignificant, non ſunt alterum aliquod ſubiectum, quam id quod verè ſunt ſecundum id quod ſunt: quãuis enim dicam, hic homo eſt homo: tamen eadem natura eſt hic homo qui in vno ſumitur, non particularizata ſecundum eſſentiam, in altero autem particularizata ſecundum eſſe: & hoc naturam non facit diuerſam.

Sed hoc obſeruandum eſt, quòd cum dicitur, quòd id per ſe eſt quod non eſt de ſubiecto quodam alio, aliter ſumitur dici de ſubiecto, quam in prædicamentis. In prædicamentis enim de ſubiecto eſt, quod eſt prædicatum in eo quod ſubiicitur naturæ communi: hic autem non dicitur de ſubiecto, ſed de alio quodam ſubiecto, & non conuenit niſi accidenti: & ideo quæ quidem non ſic de ſubiecto ſunt, dico eſſe per ſe ſtantia: quæ verò ſunt de ſubiecto alio quodam ſecundum naturam, ſunt accidentia, quæ per ſe ſecundum tertium modum dicendi per ſe eſſe non poſſunt, & tamen poſſunt eſſe per ſe ſecundum primum modum aliquando, vt cum dicitur, album eſt coloratum, & aliquando ſecundum ſecundum, vt cũ dicitur, linea eſt recta vel curua. Vnde omnes prædicationes in quibus effectus prædicatur de cauſa, reducuntur ad ſecundum modum. Omnes autem in quibus cauſa prædicatur de effectu, reducuntur ad primum. Omnes autem in quibus aliquid gratia ſuiipſius ſubſtat, reducuntur ad tertium.

Dici de ſubiecto aliter ſumitur hic quam in prædicamentis.

Accidentia non poſſunt eſſe in tertio modo per ſe: ſed in in primo & ſecundo.

CAPVT

CAPVT X.

De quarto modo dicendi per ſe, qualiter ſe habet ad demonſtrationem.

Item alio modo quod quid propter ipſum ineſt, &c.

ITem alio modo & quarto dicitur per ſe quod propter ipſum & cauſam immediatam ineſt vnicuique ſubiecto, quod indefinitè ſignatur & ſubiicitur vt cauſa indefinitè implicitè vel explicitè circa ſubiectum vel ſubiecta ſignata: & quod non ſic prædicatur de ſubiecto, vt cauſa ſignata quæ ſit immediata cauſa prædicati, ſiue quod non conuenit ſecundum ipſum & quod non concernit cauſam, dicitur quod eſt accidens: cuius exemplum in eo quod eſt per accidens iſti modo oppoſitum, eſt in caſualibus & fortuitis, & in omnibus in quibus ſubiectum non concernit in ſe veram cauſam prædicati: vt ſi dicam, quòd ambulante aliquo homine vel equo indefinitè ſignato coruſcauit: ambulatio enim quam concernimus cum ſubiecto, non eſt cauſa coruſcationis: vnde dicimus, quòd talis prædicatio eſt accidens ſiue per accidens eiuſdem temporis in quo iſte ambulauit, & de coruſcatione nihil intendit, & nubes ſonuit & nihil intendit de ambulatione: hæc enim duo non habent vnum ad aliud ordinem cauſalitatis, ſed caſus, in quo ſemper duæ cauſæ concurrunt, quarum neutra habet ordinem cauſalitatis ad alteram.

Si verò propter ipſum per ſe, &c.

Si verò prædicatum eſt propter ipſum, quod cum ſubiecto concernitur implicitè vel explicitè: tunc eſt per ſe. Et huius exemplum eſt ſi aliquod interfectum ſiue decollatum interiit ſecundum interfectionem vel decollationem: tale enim prædicatum ineſt ſubiecto propter cauſam quæ conſignificatur in ſubiecto: cùm enim dicitur interfectum, ſubiectum ſignificatur indefinitè vt aliquid interfectum & per interfectionem quæ conſignificatur circa illud indefinitum ſubiectum quod cauſa eſt prædicati quod eſt interiiſſe. Et quod additur ſecundum interfectionem, non eſt de ſubſtantialibus huius exempli, ſed de expoſitione, vt explicitè ſignificetur quod implicitè erat in ſubiecto de cauſa prædicati, propter quam tale prædicatum ineſt cuicunque.

Quomodo quartus modus per ſe differt à tertio ex parte ſubiecti, & à ſecundo ex parte prædicati. Differentia quarti modi per ſe à ſecundo quantum ad modum inhærentiæ.

Vnde in hoc nec ſubiectum eſt per ſe determinatum quod gratia ſui ſubſtet ſicut fuit in tertio, nec prædicatum neceſſariò eſt propria paſſio ſicut in ſecũdo modo fuit, ſed prædicatũ eſt generaliter propria paſſio vel aliud quod per cauſam ſignificatam ineſt cuicunque ſubiecto. Nec modus inhærentiæ ſimilis eſt ſecundo modo: quia quamuis cauſa quare paſſio eſt in ſubiecto, ſit in ſubiecto in modo ſecundo: tamen non concernitur aliqua cauſa cum ſubiecto diffinito & determinato: ſed ipſa natura ſubiecti cauſa eſt paſſionis. Hoc autem concernitur implicitè vel explicitè. Implicitè quidem quando ipſa forma ſubiecti cauſa eſt, quare ineſt hoc vel illud prædicatum: ſicut cũ dicitur, homo eſt homo, & aſinus eſt aſinus: cauſa enim quòd homo eſt homo, non eſt alia quam humanitas vel homo: eò quod hoc talis propoſitio a nullo habet. In ſecundo autem modo determinatum & definitum eſt ſubiectum. Adhuc autem in ſecundo diffinitum & determinatum eſt prædicatum quod eſt propria paſſio: hic autem talis cauſa eſt relata ad quodcunque prædicatum: vnde in hoc modo dicendi per ſe ſunt omnes propoſitiones, in quibus idem de ſeipſo prædicatur. In talibus enim omnibus cauſa inhærentiæ prædicati in ſubiecto eſt in ſubiecto, & eſt forma ipſius ſubiecti in ſubiecto ſignificata. Aliquando tamen aliter prædicati cauſa implicatur in ſubiecto cum cauſæ reduplicatione, vt cum dicitur, interfectum interiit ſecundum interfectionem. Cum enim dicitur interfectum, circa ſubiectũ concretiuè ſignificatur cauſa prædicati talis: & cum additur reduplicatio, ſecundum interfectionem, hoc eſt de bene eſſe ad illius cauſæ declarationem: quia ſine hoc tota cauſa prædicati ſignificatur cum dicitur, interfectum interiit. Et cum dicitur ſecundum interfectionem, quamuis reduplicatio ponatur ad prædicatum, tamen non eſt prædicati, ſed ſubiecti: & ideo refertur ad ſubiectum ſic, interfectum ſecundum interfectionem interiit: determinat autem ſubiectum ſecundum quod eſt cauſa talis prædicati: quorum nihil eſt in modo ſecundo. Patet igitur, quòd cum dicitur, interfectum interiit, per ſe eſt, quia interiit propter id quod interfectum eſt, & non propter cauſam accidentalem qua accidat interfectum interire. Conueniunt ergo ſecundus modus & quartus in hoc, quòd in vtroque cauſa inhærentiæ prædicati ponitur in ſubiecto: ſed differunt modo ſubiecti & modo prædicati & modo cauſalitatis inhærentiæ, ſicut dictum eſt.

Quomodo quartus modus per ſe habeat ſe ad demonſtrationem.

Si autem quæritur, qualiter iſte modus habeat ſe ad demonſtrationem? Dicendum, quòd ſemper cadit in maiori propoſitione ſyllogiſmi demonſtratiui ſiue debeat demonſtrari paſſio de ſubiecto, ſiue demonſtrari debeat diffinitio materialis per formalem: & hoc eſt ideò, quia in maiori propoſitione demonſtrationis ſubiectum ſemper eſt pręciſè de de medio prout medium eſt cauſa talis prædicationis. Et ad hoc autem intelligendum, notandum quòd demonſtratio quæ ſimpliciter demonſtratio eſt, aliquando demonſtrat paſſionem de ſubiecto: & tunc ſemper ſecundus modus eſt in concluſione: tunc enim prædicatur propria paſſio de ſubiecto. Aliquando autem demonſtratur diffinitio materialis ſubiecti de ſubiecto per diffinitionem formalem eiuſdẽ ſubiecti: & tunc primus modus eſt in concluſione: prædicatur enim diffinitio materialis in concluſione de ſubiecto: cuius exemplum eſt, quicquid habet appetitum contrarij doloris, habet circa cor accenſionem ſanguinis ex cooperatione fellis: iratus habet appetitum contrarij doloris: ergo circa cor habet accenſionem ſanguinis ex cooperatione fellis. In maiori autem poteſt dici quartus modus: quia comparat cauſam ad cauſatum: quia appetitus contrarij doloris eſt cauſa accenſionis ſanguinis circa cor ex cooperatione fellis, hoc modo quo accidentia animæ ſunt cauſa accidentium corporis.

Accidentia animi ſunt cauſa accidentiũ corporis ſecundum medicos.

tis, vt dicit medicus. In minori verò eſt tertius modus: quia prædicatur diffinitio formalis de ſubiecto quod ſubſtat primo.

In præmiſſis autem illius demonſtrationis quæ concludit paſſionem de ſubiecto, ſi diffinitio paſſionis ſit medium (cum illa diffinitio exprimat cauſam paſſionis) dicitur quòd in maiori propoſitione eſt quartus modus, qui comparat cauſam ad cauſatum, vel modus primus conuerſus. In minori autem propoſitione poteſt dupliciter contingere: cauſa enim paſſionis per modum cauſæ expreſſa vel eſt aliquid ſubiecti, & tunc in minori propoſitione eſt primus modus: vel eſt aliquid conſequens ad ſubiectum, & ſic eſt ſecundus. Verbi gratia, omne continuò ſonans propter extinctionem ignis in nube, eſt tonitruus: nubes humida, in qua eſt extinctus vapor igneus, eſt continuò ſonans propter extinctionem ignis in nube: ergo nubes talis tonat vel eſt tonitruus. Si autem in demonſtratione quæ concludit paſſionem de ſubiecto, ſit formalis diffinitio ſubiecti medium: tunc in maiori propoſitione eſt modus ſecundus: quia prædicatur paſſio de diffinitione ſubiecti, & eadem eſt comparatio paſſionis ad ſubiectum & ad ſuam diffinitionem. In minori autem propoſitione tunc erit modus primus: quia prædicatur diffinitio de diffinito: cuius exemplũ eſt, omne quod eſt ſuperficies plana, tribus lineis contenta, habet tres angulos æquos duobus rectis: triangulus eſt ſuperficies plana, tribus rectis lineis contenta: ergo habet tres angulos æquos duobus rectis. Hoc ergo modo faciunt ad demonſtrationem modi per ſe qui determinati ſunt.

Quomodo modi per ſe diuerſimodè ingrediuntur demonſtrationẽ cõcludentem paſſionem de proprio ſubiecto ſecũdum quod ponimus mediũ eius vel diffinitionẽ paſſionis vel diffinitionem ſubiecti.

CAPVT XI.

De comparatione modorum dicendi per ſe ad demonſtrationem & de ſufficientia eorundem.

Quæ igitur dicuntur in ſimpliciter ſcibilibus, &c.

COmparantur autem iſti modi ad demonſtrationem, & accipitur numerus eorum per hunc modum: quia quæcunque dicuntur in ſimpliciter ſcibilibus, hoc eſt, in ſcientia concluſionum demonſtratiuarum & verè ſcitarum ſic ſe habent aut ſicut ineſſe ſubiectis prædicantibus ipſis, hoc eſt, prædicatis, ita quod prædicata inſunt ſubiectis ſicut in primo modo: illa enim omnia inſunt ſubiectis & rationi ſubiectorum, ſicut ea quæ inſunt prædicantibus eſſentialia prædicata de ſubiectis per illud in prædicamentis determinatum, quando alterum de altero vt de ſubiecto prædicatur, tunc quæcunque de prædicato dicuntur, omnia de ſubiecto dici neceſſe eſt. Aut ineſſe ea quæ inſunt ex neceſſitate propter ipſa ſubiecta quæ ſunt ex neceſſitate in ipſis prædicatis ſiue in diffinitionibus ſuorum prædicatorum.

Quod autem hæc ex neceſſitate inſint quæcunque contingit altero duorum modorum ineſſe in ſimpliciter ſcibilibus, hoc eſt, in his quæ ſimpliciter ſciuntur per demonſtrationem factam per medium quod eſt diffinitio prædicati vel ſubiecti, patet ex hoc quod talia non contingit non ineſſe aut ſimpliciter, hoc eſt, ſine diſiunctione vt triangulo habere tres æquos duobus rectis: aut oppoſita ſub diſiunctione, vt lineæ rectum aut curuum, & numero par aut impar. Quæcunque enim inſunt & non contingit non ineſſe, illa inſunt de neceſſitate. Omnia autem quæ ex prædicato eſſentiali inſunt ſubiecto, & ex ſubiecto intrante in diffinitione prædicati inſunt prædicato, ita inſunt, quòd non contingit non ineſſe vel ipſa abſolutè vel ſub diſiunctione ad oppoſita: ergo omnia talia inſunt aliquo iſtorum modorum. Aut enim eſt contrarium immediatum ſub diſiunctione acceptum ad ſuum contrarium, vt omne animal aut ſanum aut ægrum, & omnis linea aut recta aut curua, & omnis numerus aut par aut impar, & vniuerſaliter loquendo quæcunque immediata ſunt circa idem ſubiectum, quorum vtrumque per poſitionem formæ ſignificat contrarium in ſpecie determinatum. Aut talia ſunt oppoſita vt priuatio & habitus, vt omne animal, vel omnis homo, aut cæcum, aut videns, quorum vnum ſignificat habitus alicuius poſitionem, & alterum eiuſdem priuationem cum poſitione ordinis naturæ ad habendum habitum illum. Aut ſunt oppoſita vt contradictio ſiue contradictoria in genere eodem & non extra genus, vt par & impar: hoc non eſt par in genere numeri: par & impar ſunt ſicut contradictoria ſecundum quod de omnibus ſequitur alterum intra genus, & de nullo ſimul propriè. Quia dicitur, quod ſi neceſſe eſt affirmare & negare ſiue aut negare de omnibus extra genus: tunc etiam neceſſe eſt in eodem genere alterum talium oppoſitorum ineſſe: & ideò neceſſe eſt hæc quæ dicta ſunt per ſe ex neceſſitate ineſſe. De duobus ergo principiis ſeu conditionibus principiorum de omni, & de hoc quod eſt per ſe, determinatum ſit hoc modo quo dictum eſt.

Non enim contingunt non ineſſe, &c.

Numerus autem modorum eorum quæ ſunt per ſe, ſic accipi poteſt. In natura enim ſubiectorum & prædicatorum non ſunt niſi tria, ſcilicet quod eſt, & quod ineſt, & cauſa propter quam vnum alteri ineſt. Modi igitur qui ſunt per ſe, in ſubiectis & prædicatis multiplicantur penes hæc tria. Omnis ergo modus eius quod eſt per ſe, aut eſt circa hoc quod ineſt: & hoc dupliciter: omne enim inhærens alteri per ſe, aut dat eſſe ei cui ineſt, & ſic eſt modus primus: aut egreditur ab eſſentia eius cui ineſt, & ſic eſt modus ſecundus: aut dicit cauſam propter quam ineſt, & ſic eſt modus quartus. Vel ſic, per ſe aut eſt diſpoſitio alicuius entis per ſe perfectè & abſolutè, & ſic eſt modus tertius: vel eſt diſpoſitio entis vnius ordinati ad alterum, aut ordine eſſendi ſicut cauſa dicit ordinem eſſendi vnius ad alterum, & ſic eſt quartus modus: aut ordine prædicandi & ſubiiciendi: & hoc dupliciter: ſi enim ordo eſt ingrediendi prædicatum in ratione ſubiecti, eſt modus primus: aut è conuerſo, ita quod ſubiectum ſit de quidditate prædicati, & ſic eſt modus ſecundus. Et ſic patet etiam ordo: tres enim primi accipiuntur abſolutè: quartus autem cũ reduplicatione cauſæ quæ eſt in ſubiecto in

Sufficientia quatuor modorum per ſe.

cto in comparatione ad prædicatum. Adhuc primi duo ſic pertinent ad demonſtrationem, quod cadunt in ſimpliciter ſcibilibus: tertius autem non ſic, ſed cadit in ſubiectis eorum quæ ſciuntur.

Sententia Alphara. ſequentis Porphyr. & Alexand.

Scias autem, quòd Alpharabius ſuper locum iſtum in commento aliquantulum ſequens Porphyr. & Alexand. aliter dicit: dicit enim quòd tres ſunt modi dicendi per ſe ſubiectum de prædicato, & prædicatum de ſubiecto: & ponit primum modum qui potiſſimus eſt, quando in natura principij & principiantis eſt vt ſit in natura principiati: & iterum cum hoc in natura ſubiecti eſt vt prædicatum ſit in eo, ſicut eſt in natura principiati per eſſentiam vt principians ipſum ſit in ipſo, ſicut in natura animalis eſt, quòd ſit in homine, & in natura hominis eſt vt animal ſit in ipſo: quia natura animalis ad actum determinatur in homine, & natura hominis inchoatur in animali & perficitur in rationali: & quia hic modus eſt & in natura ſubiecti & prædicati, ideo eſt primus & potiſſimus. Secundus autem modus eſt, quando in natura & in diffinitione prædicati quidem eſt vt dicatur de ſubiecto, & non eſt in natura ſubiecti vt prædicatum dicatur de eo, ſicut ſe habent adinuicem corpus & coloratum. In natura enim colorati eſt vt dicatur de corpore terminato, quia non eſt niſi in corpore terminato: ſed non eſt in natura vel ratione corporis vt ſubſtet colorato, quia poteſt eſſe ſecundum diffinitionem & non ſubſtare colorato: & hoc modo ſe habent riſibile & homo, & generaliter loquendo paſſio & ſubiectum. Tertius autem modus eſt vt ſit quidem in natura ſubiecti vt prædicatum de eo dicatur, & non in natura prædicati & ratione vt ipſa ſit in tali ſubiecto, ſicut mors & decollatio ſe habent adinuicem. In natura enim decollationis eſt vt ſit in ea mors: ſed in natura mortis non eſt vt ſit in decollatione, poteſt enim mors eſſe ſine decollatione. Et hæc ſunt verba Alpharabij ſine additione & diminutione & ſine expoſitione.

De tertio autem modo quem poſuit Ariſtot. dicit Alpharab. Subſtantias primas eſſe per ſe dicit Ariſtot. & ſubſtantias primas intelligit eſſe indiuidua, ſiue ſint extra intellectum, ſiue in intellectu: & dicuntur per ſe, non quod ſint prædicata de aliis, ſed quod exiſtant per ſe, non quod ſint aliis eſſentialia, & non continentur ſub aliquo trium modorum: ſed ideo dixit ea eſſe per ſe vt oſtenderet, quòd non ſunt per accidens, quamuis non ſint ſubiecta demonſtrationis. Hæc ſunt verba Alpharab. & hoc videtur eſſe intellectus Ariſtot. plus quam omnia alia quæ dicta ſunt.

Numerus & ordo eorum quæ dicũtur per ſe ex verbis Alphar. ſumptus.

Et patet numerus & ordo eorum quæ dicuntur per ſe ex ipſius verbis: quia per ſe eſt, aut diſpoſitio tam prædicati quam ſubiecti, & eſt modus primus: aut eſt diſpoſitio prædicati tantum, & eſt modus ſecundus: aut ſubiecti tantum, & eſt modus tertius. Dicit etiam, quòd per ſe & ſecundum ipſum in tertio modo qui eſt per cauſam eſt reduplicatio ſubiecti ſecundum quod ſtat ſub cauſæ determinatione, ſed reſpectu prædicati: vt ſit ſenſus, homo ſecundum quod homo eſt animal: ſi enim poneretur reduplicatio ad prædicatum ſic, homo eſt animal ſecundum quod animal, eſſet ſenſus, quod homo eſſet omne animal, quod falſum eſt: ſed hoc in antehabitis expoſitum eſt. Hæc igitur dicta ſunt de conditione demonſtrationis quæ eſt per ſe.

CAPVT VII.

De vniuerſali quid ſit in demonſtratiuis.

Vniuerſale autem dico quod cum de omni, &c.

VNniuerſale autem dico (ſecundum quod vniuerſale in neceſſariis & demonſtratiuis accipitur) quod cum ſit de omni, hoc eſt, omnibus partibus eſſentialibus ſubiecti prædicatum, & ſit per ſe prædicatum de illis omnibus, eſt prædicatum de illo ſubiecto & partibus ſecundum quod ipſum eſt nomine & diffinitione acceptum. Propter quod patet, quod hoc quod dico de omni & per ſe, conditiones ſunt prædicati, relatæ tamen ad ſubiectum. Id autem ſecundum quod ipſum eſt, eſt conditio ſubiecti: vt ſit ſenſus, quòd vniuerſale ſit alicuius ſubiecti prædicatum de ipſo quoad omnes partes ſubiecti, non ſecundum quod partes ſunt, ſed ſecundum quod vniuocãtur & vniuntur in forma ſpeciei communis: & per ſe, ſiue eſſentialiter, ita conuenit omnibus partibus ſubiecti, quòd cuilibet conuenit inquantum ſtat ſub forma ſpeciei, & non ſecundum quod eſt determinata in ſubſtantia & forma partis.

Per ſe & de omni ſunt conditiones prædicati: ſecundũ quod ipſum autẽ, ſubiecti.

Per ſe autẽ & ſecũdum quod ipſum idem, &c.

Quomodo per ſe & ſecundũ quod ipſum, idem ſint: & eſt expoſitio Ægidy. Tho. autem aliter videtur exponere.

Per ſe autem & ſecundum quod ipſum eſt idem quoad ſuppoſitum, quamuis differant hæc ſecundum rationem: ſunt enim idem ſicut particulare & vniuerſale: quia per ſe communius eſt quam ſecundum quod ipſum, ſicut paulò inferius patebit. Et huius exemplum eſt, quòd lineæ ineſt punctum per ſe ſecundum primum modum dicendi per ſe, ſicut principium eſſentiale non prædicabile ſecundum rectum: & rectitudo & curuitas inſunt lineæ ſicut paſſiones, & ſecundo modo dicendi: & hæc alio modo inſunt lineæ ſecundum quod linea.

Remouet dubium.

Sed hic intelligendum, quod hæc inſunt lineæ ſecundum quod ipſum ſiue ſecundum quod linea eſt, ſecundum quod linea contrahitur ad extenſionem quæ fit inter duo puncta: & ſecundum hoc rectitudo cum ſuo oppoſito accipitur per diſiunctionem, vt dicatur, quòd linea extenſa inter duo puncta, recta eſt vel curua ſecundum quod talis eſt linea. Et hoc modo in ſecundo modo dicendi per ſe triangulus ſecundum quod ipſum, hoc eſt, ſecundum quod triangulus eſt perfectus habens ſpeciem & rationem trianguli, eſt duo recti per angulorum trium æqualitatem ad duos rectos: cuius ratio: quia triangulus (in angulis tribus quibus terminatur) duobus rectis angulis eſt æqualis. Et hæc iam ante oſtendimus intelligi de triangulo rectilineo: quia ſi ſphæricas vel portiones circuli vel curuas habeat lineas, poteſt habere tres angulos tribus & duobus rectis maiores.

Quomodo intelligẽdum ſit, quòd triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales.

Vniuerſale autem eſt tunc cum in quolibet, &c.

Vniuerſale autem tunc eſſe dicitur in demonſtratiuis ſecundum inductam determinationem

tionem, cum demonſtratur eſſe in quolibet, hoc eſt, in qualibet parte ſubiecti: quia aliter non eſſet de omni: & monſtratur primo, hoc eſt, immediatè ineſſe cuilibet per ſubiectum primum. Et ſic primum eſt, quod inter ipſum & paſſionem aliud ſubiectum non intercidit, ſicut quod conuenit omni triangulo inquantum triangulus, & conuertitur cum ipſo inquantum eſt triangulus: ita quod hoc ſubiectum ita eſt cauſa paſſionis, quòd non indiget maiori ſe & ſuperiori quod eſt figura in triangulo, ad hoc quod fluat ex ipſo: nec ſufficiat minus & inferius quod in triangulo eſt iſoſceles ad cauſandum totum ſecundum ambitum & communitatem prædicationis ipſius paſſionis: habere enim tres æquos duobus rectis & iſoſceles in minus eſt quam quod totum cauſare poſſit.

Vt duos rectos habere neque cuilibet figuræ ineſt, &c.

Vnde duos rectos habere, neque cuilibet figuræ ineſt: quod pro certo ſequeretur, quòd omni ineſſet figuræ: & ideò non omni ineſt figuræ: & tamen hanc paſſionem eſt demonſtrare de figura, non qualibet, ſed de tali quæ duos habet ſecundum æqualitatem ad tres, & illa eſt triangulus, quæ eſt figura tres habens duobus rectis æquales. Sed tamen talis paſſio non cuiuſlibet figuræ eſt: quia quadrati vel quadranguli non eſt: neque demonſtrans eam de proprio ſubiecto in demonſtrando vtitur pro ſubiecto qualibet figura, ſed illa ſola quæ in ſpecie & forma triangulus eſt: quadrangulus enim, ſicut diximus, figura eſt: non autem habet tres angulos duobus rectis æquales: ſed iſoſceles habet quidem fortaſsè duobus rectis æquales tres angulos, ſed non habet tres primum ſiue primò vel primitus, hoc eſt, ſicut immediatum ſubiectum ex quo tota illa fluit paſſio. Et dico fortaſſis: quia iam fortuitò ſortitur aliquid, quod per aliud quoddam ſortitur ipſum. Primum autem dico: quia iſoſceles non eſt primum ſiue immediatum ſubiectum paſſionis ſecundum ſe totius: ſed dicitur capi in tempore ſecundum quod triangulus eſt: ſed triangulus habet hanc paſſionem prius ſiue immediatius quam iſoſceles.

Quare dixit iſoſceliſ fortaſſis habere tres & non dixit abſolutè.

Quod ergo primũ monſtratur quodlibet duos rectos, &c.

Id igitur ſubiectum quod demonſtratur habere tres æquos duobus rectis quodlibet, hoc eſt, pro qualibet parte ſua, & primum ſiue immediatum, ita quòd non attribuatur ei paſſio propter aliud propinquius ſubiectum potiſſimum, huic primo ineſt & ineſſe attribuitur vniuerſale prædicatum quod eſt paſſio. Et huius ſubiecti eſt demonſtratio oſtendens paſſionem ineſſe ſubiecto vniuerſaliter & per ſe. Et dico per ſe eſſe huiuſmodi: quia vt eſt de hoc (ſicut antediximus) ſubiecto quod eſt triangulus: ita eſt de alio ſubiecto tali quodcunque eſt illud de quo paſſio demonſtratur. Huius autem talis ſubiecti paſſio talis eſt vniuerſaliter pro omnibus partibus conueniens. Aliorum autem ſubiectorum ſiue ſint ſuperiora ſiue inferiora, ſunt quodammodo & non per ſe neque ſecundum ipſa: eſt enim ſuperioris, ſicut figuræ, inquantum determinatur ad ſpecies huius inferioris: inferioris autem eſt, vt iſoſcelis, inquantum ſtat in ſpecie trianguli: & ſic vtriuſque eſt non per ſe, ſed quodammodo. Neque eſt iſoſcelis vniuerſaliter accepta paſſio in omni ambitu ſuæ prædicationis, ſed vt frequentius, hoc eſt, prout eſt in multis, non in omnibus: eſt enim in partibus iſoſcelis materialibus: & hoc eſt eſſe frequenter & non ſemper in omnibus: quia etiam in eo qui eſt ſcalenon qui non eſt iſoſceles. Hoc igitur eſt vniuerſale in demonſtratiuis.

Vniuerſale quid de quo hic: & eſt ſententia Lincolnienſis hic.

Eſt tamen notandum ad habendum primam notitiam vniuerſalis, quòd vniuerſale eſt, quod ſecundum ſe totum eſt, ex quo fluit tota paſſio: ita quod nihil vniuerſalis eſt, quod ſit non cauſa paſſionis: & nihil paſſionis, quod non ſit cauſatum à ſubiecto. Verbi gratia triangulus eſt totum & ſufficiens, ex quo fluit hæc paſſio, habere tres æquos duobus rectis: ſed iſoſceles & iſopleuros addit aliquid ſupra trianguli naturam, quo contrahitur triangulus vt ſit hic triangulus: & illud additum non eſt principium, vel non eſt cauſa huius habitus qui eſt habere tres æquos duobus rectis: & ideò hæc paſſio, habere tres non eſt primo iſoſcelis & iſopleuri, nec vniuerſaliter conuenit ei: quia non primo ineſt ei. Figura autem in genere accepta, non habet aliquid vnde ſit cauſa talis paſſionis: & ideò nec figuræ eſt paſſio primo & per ſe: ſed figuræ conuenit per conſequens; quia ſequitur ad triangulum ſicut animal ad hominem. Iſoſceli autem conuenit per aliud: quia conuenit ei inquantum eſt triangulus.

Differentia vniuerſalis ad de omni & per ſe, vbi nota quod videtur contradicere his quæ dixit à principio huius cap. conſidera. quia ſolutio patet.

Adhuc autẽ nota, quòd vniuerſale (ſecũdum quod determinatum eſt) conditio eſt prædicati ſicut & de omni, & ſicut per ſe: ſed hæc ſunt prædicati in comparatione ad ſubiectum. Aliquando tamen dicitur vniuerſale ſubiectum in comparatione ad prædicatum. quia ſubiectum per ſe omne & ſemper prædicatum participat. Vniuerſale etiam determinatum eſt in Porphyrio & in prædicamentis & perihermenias: ſed illud eſt vniuerſale, quod aptitudinem habet vt ſit de multis tantum. Iſtud autem eſt de omni & per ſe & ſemper. Vnde illud quod in antehabitis libris determinatur, eſt materiale ad iſtud vniuerſale quod eſt in demonſtratiuis.

Differentia vniuerſalis de quo hic, ab vniuerſali de quo in Porphy. & in prædicamentis & in Periher. agitur.

Adhuc autem cum dicitur, quòd vniuerſale eſt, quod cum ſit de omni & per ſe eſt & ſecundum quod ipſum eſt, patet ex his quæ in eodem capitulo habita ſunt, quòd vniuerſale neceſſariò ineſt & eſſentialiter. Omne autem quod ſic neceſſario ineſt, aut eſt quid diffinientium, aut non. Si non eſt diffinientium, & tamen neceſſario ineſt, ſic eſt de omni. Si autem eſt diffinitiuum, aut ineſt ſibi, ita quod non diffinitionis completiuum, & ſic eſt per ſe, ſicut genus per ſe & neceſſario ineſt ſpeciei. Si autem eſt complementum diffinitionis, tunc eſt illud quod dicitur ſecundum ipſum. Vnde de omni dicit indiffinitiuum ad diffinitionem: per ſe autem accedit plus: & ſecundum quod ipſum, dicit id quod maximè facit & complet. Hoc igitur eſt vniuerſale.

CAPVT

CAPVT XIII.

De erroribus & cauſis errorum qui ſumunt paſſionem de vniuerſali probatam.

Oportet autem non latere, &c.

OPortet autem nos non latere, quoniam multoties contingit peccare in demonſtrando, & non eſſe quod demonſtratur vniuerſale primum ſecundum quod ipſum eſt vniuerſale immediatum: quia hoc eſt primum quod immediatum ſecundum quod decepto alicui videtur demonſtrare vniuerſale primum, hoc eſt, immediatum illi paſſioni quæ demonſtratur de ipſo vel videtur demonſtrari: & hoc quidem eſt valdè cauendum. Hæc autem deceptio tribus fit modis, & tribus de cauſis, quas dicemus ſimul cum vnoquoque trium errorum, ſuam cauſam propter quam erratur in ipſo demonſtrantes.

Oberramus autē hanc, &c.

Dicimus igitur, quod oberramus hanc deceptionem, hoc eſt, ſecundum hanc deceptionem: primo quidem cum tale ſit accipere vniuerſale, cuius vniuerſalis à ſuperiori differens nihil eſt (aut extra) ſingulare: ideo quod extra ſuum vnicum ſingulare nihil de vniuerſali inuenitur, quam ſit ipſum ſuum ſingulare. Tamen Boëtij tranſlatio habet quam ſingularia, quam Boët. exponit in commento. Nos autem vtramque exponemus literam: primo quidem ſi litera eſt extra ſingulare (vt habet Arabica tranſlatio quam exponit Alpharabius) hoc eſt, de tali vniuerſali quod in vno tantum eſt ſingulari, ſicut eſt mundus, & ſol, & luna, & omnia de quibus dicit Ariſtot. quòd ſunt ex materia ſua tota, & nihil eius neque potentia neque actu inuenitur de vniuerſali extra illud vnicum ſecundum eſſe vel potentiam. Putatur enim tunc ab aliquo dececepto, vel putari poteſt, quòd vna & eadem ſit intentio vniuerſalis & particularis in talibus: eò quod de vniuerſali nihil extra illud particulare inuenitur: cum tamen impoſſibile ſit, quòd in talibus non ſit alia intentio vniuerſalis, alia particularis: ſicut impoſſibile eſt, quòd idem ſit quod eſt, & quo eſt: & idem de ſe communicabile, quamuis non communicetur, & de ſe incommunicabile, ſicut quo ſol eſt & ſol, & quo mundus eſt & mundus, & quo luna eſt & luna, & ſic de aliis. Communicabilis enim forma eſt & prædicabilis: & quod non communicatur, hoc eſt ideò, quod id quod eſt in quo eſt & quo eſt id quod eſt, indiuiſibile eſt in plura ſecundum actum, quibus diuiſis ſecundum actum inſit quo eſt, hoc eſt, ſpeciei & vniuerſalis natura. Eſt autem indiuiſibile id quod eſt, ea de cauſa quam diximus: quia ſcilicet nihil extra ſe habet ſuæ materiæ quæ potentia ſit ſub forma illius naturæ quæ ipſum eſt quod eſt: & ideò putatur, quòd in talibus ſit idem vniuerſale & particulare: & quando paſſio quæ primo eſt vniuerſalis, & immediatè demonſtratur de particulari hoc quod eſt ſub natura vniuerſali, putatur eſſe demonſtrata de vniuerſali: ideo quod in talibus vniuerſale putatur idem eſſe cum particulari.

Expoſitio Alpha. iuxta literam ſuam, quæ dixit extra ſingulare.

Expoſitio Boëty iuxta literā ſuam, quæ dixit extra ſingularia.

Boëtius autem exponit hanc literam: nihil ſit accipere à ſuperiori, hoc eſt, de ſuperiori quod eſt vniuerſale ens, quod ſui natura eſt extra ſingulare: quoniam omne vniuerſale de ſui natura eſt extra ſingulare intellectu: & ſic hoc quod dico, extra ſingulare, eſt determinatio determinans vniuerſale ſuperius ens ſuper ſingulare: & quando nihil illius vniuerſalis eſt accipere extra ſua ſingularia, in quibus eſt. Et dat exemplum Boëtius in vniuerſali quod non nomine vno deſignatur, ſed per certam locutionem deſignatur ſub diſiunctione duorum, ſicut eſt vniuerſale hoc, linea recta cadens ſuper lineam rectam, facit duos angulos rectos vel æquales duobus rectis: de hoc enim vniuerſali quod eſt, faciens duos angulos rectos vel æquales duobus rectis, multæ probantur paſſiones in primo Euclidis: & non inuenitur hoc vniuerſale aliquid habens extra ſua particularia ſub diſiunctione accepta: non enim inuenitur in altero eorum ſecundum quod ſubſtat illi paſſioni quæ demonſtratur de ipſo. Prima autem expoſitio Alpharabij eſt & planior & communior. Hæc eſt enim prima cauſa erroris & primus error.

Aut ſi quidē eſt, ſed indenominatiuū ſit, &c.

Aut ſecundo modo erroris, ſi quidem vniuerſalis aliquid inuenitur extra particulare vnum, eò quod multa habet actu vel potentia particularia in quibus eſt & de quibus prædicatur: ſed hoc commune (de quo probanda eſt paſſio) indenominatum eſt vno communi & vniuoco nomine, ſecundum quod ipſum vniuerſale eſt in rebus ſpecie differentibus: & ſi habeat vnum nomen, illud erit æquiuocum vel analogum in illis: & hoc nomen non eſt ſimpliciter vnum, ſed ſimpliciter eſt multa, & ſecundum quid eſt vnum, ſicut de nomine æquiuoco in prædicamentis & in periher. eſt determinatum. Sicut hoc ipſum ens eſt in genere & ſpecie differentibus, & eſt vnum per analogiam in illis. Et hoc modo quo vnum eſt in ſe extra illa in quibus eſt, accidit ei aliqua paſſio quæ propter hoc putatur eſſe inferioris: quia non ſecundum illam rationem quæ ineſt illi, inuenitur in alio, & putatur demonſtrata eſſe de vniuerſali ſecundum ipſum, quando demonſtrata eſt de particulari: & ideo accidit error: quia hoc non eſt ita. Et ſecundum hanc naturam communem in multis diuerſis rationibus exiſtentem & non in vno primo, ens eſt ſubiectum meta. de quo creditur ſecundum ipſum paſſio eſſe demonſtrata, quando eſt demonſtrata de ſubſtantia quæ eſt ſimpliciter ens. Et hic eſt error, quia ens ſecundum ipſum extra ſubſtantiam eſt, cuius ſunt multæ paſſiones quæ ſecundum ipſum ſubſtantiæ & primo non conueniunt. Iſte igitur eſt ſecundus error, & ſecunda cauſa erroris ſecundum Boëtium & Alpharabium.

Aut ſi contingat eſſe ſicut in parte, &c.

Aut etiam tertio contingit eſſe vniuerſaliter totum ſicut eſt in parte, hoc eſt, in particulari: eò quod vniuerſale eſſe in toto ſecundum ſe & in parte ſui, id eſt, in ſuo particulari eſſe non videatur habere differentiam: & hoc eſt quando latet differentia qua inferius exit à ſuperiori, verum aliquid addat ſupra ſuperius: particulare enim per aliquid eſt particulare: quia addit ſupra vniuerſale cuius ipſum eſt

eſt pars, ſicut homo addit ſuper animal, & iſoſceles ſuper triangulum: & quando latet id quod addit, tunc putatur idem eſſe vniuerſale & particulare: & ideò demonſtratum de particulari, creditur eſſe demonſtratum de vniuerſali ſecundum ipſum. Et hic eſt error. Huius autem exemplum eſt vt in ente, & ente in potentia. Potentia enim ens non putatur eſſe realiter ſupra ens: & ideò putatur potentia ens ab ente non differre: & demonſtratum de potentia ente, putatur demonſtrari de ente. Et hic eſt error tertius & cauſa tertij erroris. In talibus enim eis quæ ſunt in parte, ineſt quidem demonſtratio, hoc eſt, paſſio demonſtrata, propter hoc quod eſt de omni: & hoc eſt: quia de omni erit talis de parte facta demonſtratio. Sed tamen talis demonſtratio ſiue demonſtrata paſſio, non erit huius quod eſt in parte vt primi & immediati ſubiecti, cuius talis demonſtratio vniuerſaliter facta eſt, eò quod eſt diminuta: tamen illius partis non erit vt ſubiecti primi. Dico autem huius exponendo primi ſecundum quod demonſtratio vera & potiſſima eſt primi ſubiecti, quando demonſtratur de eo cuius vt primi eſt vniuerſalis ſecundum ipſum. Iſte igitur eſt tertius error, & cauſa huius erroris.

Si igitur aliquis demõſtrabit, &c. Expoſitio Boët. ſuper exemplo tertij erroris.

Exempla autem horum errorum ſuper ſingula ſpecialiter ponemus. Et primò ponemus exemplum tertij erroris: & ibi cauendum eſt: quia litera illa à multis male legitur. Eſt autem ſic legenda & intelligenda ſecundum Boëtium. Si igitur aliquis deceptus tertio errore demonſtrabit, quòd rectæ lineæ in infinitum protractæ æquè diſtantes ſiue parallelæ non intercidant, hoc eſt, non concurrant: videbitur quidem huius ſubiecti, quod eſt rectas eſſe lineas, propter hoc quod paſſio ineſt quibuſdam rectis lineis & angulis: non autem ineſt hoc rectis vt rectæ ſunt: niſi quidem inſit eis: quoniam anguli intercidentes ſic recti ſint, prout (ſupple) ſunt cauſa paſſionis iſtius quod eſt non concurrere: & hoc non eſt niſi quod ſi duæ lineæ rectæ æquidiſtantes & in continuum protractæ fuerint, inter quas ab vna ſuper alia linea perpendiculariter protracta, facit ſuper vtraque linearum ex vna & alia parte ſuperius & inferius duos angulos rectos, illæ nunquam concurrent. Vnde niſi ita ponatur ſubiectum, vt ſic rectæ ſint æquidiſtanter protractæ, quòd linea perpendiculariter tendens intercidens, & ſuper ſuperiorem faciat duos angulos rectos, & ſimiliter ſuper inferiorem faciat duos angulos rectos, non erit ſubiectum cauſa illius paſſionis: & ſic probatur hæc paſſio de parallelis in primo Euclidis. Et hæc eſt vera expoſitio iſtius exempli quod putatur eſſe de rectis vt de ſubiecto: quia ignoratur quid parallelæ addunt ſupra rectas lineas.

Alia expoſitio exempli Ariſtot. minus tamen bona.

Dicunt autem quidam, quod hæc paſſio, non concurrere, paſſio eſt rectarum ſub hoc modo quod lineam ſimpliciter & non perpendiculariter intercidentem, ſed ſiue perpendiculariter ſiue obliquè intercidentem, facere duos angulos rectos vel æquales duobus rectis: & ſiquis parti tribuat quod toti conuenit, ſub diſiunctione facere, ſcilicet duos rectos vel æquos duobus rectis, quòd ille decipitur: quia omnino impoſſibile eſt, quòd lineæ rectæ inter quas cadens linea recta facit non rectos, ſed æquos duobus rectis, de neceſſitate concurrent ſi in continuum & in infinitum protrahantur. Vnde prima ſtat expoſitio, & ſic probatur ab Euclide. Quod autem addit Ariſtot. Sed aut in quolibet æquales, referendum eſt ad angulos quos deſcribit linea perpendiculariter intercidens inter vtraſque parallelas, quod ſint in quolibet deſcripto angulo æquales: tunc enim non concurrent. Quod dicit, aut, nota eſt, quòd aut ſic ponetur ſubiectum, aut non demonſtrabitur paſſio.

Et ſi triangulus non eſſet, &c.

Exemplum autem erroris primi eſt, quòd ſi triangulus ipſa ſpecies figuræ non eſſet aliud aliquod particulare quod ſub ſe haberet triangulos niſi vnum & ſolum qui dicitur iſoſceles ſecundum quod eſt iſoſceles, par, hoc eſt, paris ſiue æqualis communitatis, videtur vtique eſſe, ſicut ſol & hic ſol, mundus & hic mundus: quia de ſpecie communi nihil inuenitur extra illud particulare: & tunc videtur, quòd illud quod demonſtratur de iſoſcele, eſſet demonſtratum de triãgulo: & tamen non eſſet ſic.

Et proportionale quod & commutabiliter eſt, &c.

Exemplum autem erroris ſecundi eſt in hac paſſione quæ dicitur eſſe proportionale quod commutabiliter eſt, quod intelligitur eſſe commutatio proportionis, vt proportio eſt primi ad ſecundum, ſicut tertij ad quartum: ſequitur à commutatione proportionis, quod ſicut ſe habet primum ad tertium, ſic ſecundum ad quartum. Verbi gratia ſicut ſe habent 6. ad 12. ſic 8. ad 16. ergo permutatim ſicut 6. ad 8. ſic 12. ad 16. Hæc ergo eſt quædam paſſio, quæ vocatur commutatio proportionis ſiue proportionalitatis, ſiue proportionale quod commutabiliter eſt, quod inuenitur in quatuor generibus quantitatum: eſt enim in numeris ſecundum quod numeri ſunt quantitates menſurantes & certitudinem quanti reddentes: & inuenitur in firmis ſiue continuis ſecundum quod continua ſunt menſurantia & reddentia quantitatem alicuius, vt bicubita, & huiuſmodi: & inuenitur in temporibus ſecundum quod tempus eſt duplum, vel ſubduplum, & huiuſmodi alterum. Quod igitur in omnibus illis inuenitur, inuenitur per naturam vnam menſurandi quæ eſt in illis, hoc eſt, paſſio illa inuenitur in omnibus illis per naturam quæ non diuerſificatur, quæ eſt eſſe menſuram eius quod quantitas eſt: & ſic propriè & per ſe & de omni eſt ipſius communis. Tamen aliquando ab aliquo decepto demonſtratum eſt ſeorſum diuiſim, ſcilicet de quolibet illorum, ac ſi diuiſim partibus conuenit quod per ſe non conuenit omnibus, ſed propter naturam communem quæ eſt in ipſis: & ſi contingit de omnibus ſiue ſingulis ipſorum monſtrari particulariter inductis omnibus ſigillatim: & ſic vna demonſtratio communis ſit de omnibus in communi: & hoc eſt dicere, quòd inductio ſyllogiſmus demonſtratiuus ſit: ſed hoc eſt propter hoc quod commune (ſecundum quod omnibus ineſt hæc paſſio) eſt indenominatum aliquod quo hæc omnia quæ inducuntur, vnum ſunt & vnam naturam communem communicant, ſcilicet numeri

numeri longitudines, hoc eſt, continua tempora: firma, hoc eſt, corpora: huiuſmodi enim ſeorſum accipiuntur & ſingulariter conſiderata ſunt abinuicem ſpecie differentia. Vnde cui ſic diuiſim demonſtratur ineſſe, non eſt vniuerſale verum in quo iſta quatuor communicant: & ideo tunc monſtrando de particularibus diuiſim vel ſimul acceptis, non probatur de vniuerſali: quia iſta diuiſim vel ſimul accepta, non ſunt vniuerſale ſecundum ipſum quod vniuerſale eſt: non enim accidit eis diuiſim illa paſſio ſecundum quod diuiſim particulariter accipiuntur, hoc eſt, ſecundum quod lineæ, aut ſecundum quod numeri diuiſim accepti: ſic enim non inerat eis paſſio: ſed ineſt eis ſecundum quod hoc eſt aliqua natura communis in eis omnibus, quod Philoſophi ponunt eſſe vniuerſale, quod ſecundum ſeipſum eſt vniuerſale ſubiectum primum. Hoc eſt igitur exemplum ſecundi erroris.

Prædicantia de pluribus, ſunt in quadruplici differentia.

Ad notitiam autem huius nota, quòd ea quæ prædicantur de pluribus, vno aliquo quatuor modorum prædicantur de pluribus, aut nomine & intentione & natura vna, vt vniuoca: aut prædicantur de pluribus nomine vno, intentione & natura diuerſis, vt æquiuoca: aut medio modo: & hoc dupliciter, ſcilicet aut quod vna quidem ſit intentio in pluribus, ſed per naturas diuerſas cauſata, ſicut eſt menſurale vel proportionale eſſe in omnibus ſpeciebus quantitatis: ſed in numeris cauſatur ab vnitate, in continuis à puncto, & in tempore ab inſtanti ſiue à nunc. Secundo modo fit hoc, ita quod in tota communitate alicuius dicatur vna natura ſub intentionibus diuerſis, appropinquantibus tamen ad vnum primum, quod aliis appropinquantibus dico longius vel propinquius: ſicut ſanum dicitur de animali, & vrina, medicina, & diæta. Primo ergo modo & vltimo modo poteſt eſſe paſſio vna communis, quæ omnibus ineſt propter illud commune quod in omnibus illis eſt: & eſt cauſa paſſionis, quæ ita eſt communis, quòd non ſcitur niſi per illud commune: quia hoc ſolum eſt cauſa ipſius.

Propter hoc neque ſi aliquis demõſtraret vnũquemque triangulum, &c.

Ex his autem omnibus quaſi ex corollario ſequitur & accipitur, quòd ſi aliquis monſtret vnumquemque triangulum ſigillatim demonſtratione vna facta de omnibus particulariter inductis, aut altera & altera, eò quod vnumquodque ſingulariter demonſtrat, non demonſtrat paſſionem de proprio ſubiecto quod eſt vniuerſale: ſicut ſi habeat paſſionem quod eſt duos rectos, hoc eſt, tres valentes duos rectos habet triangulus, demonſtrat ſecũdum vnumquodque triangulum ſeorſum: vt ſi monſtret ſeorſum, quòd iſopleurus ſeorſum habet tres æquales duobus rectis: aut demonſtrat ſeorſum, quòd ſcalenon ſiue gradatus habet tres duobus rectis æquales: quamuis de omni cognouerit triangulo, tamen nondum cognouit demonſtratiuè, quod triangulus per ſe & ſecundum quod ipſum duos rectos habet, hoc eſt, quod habet angulos valentes duos rectos, niſi ſophiſtico modo, ſiue per accidens: quia cognouit per ea quæ ita ſe habent ad triangulum, quod triangulo accidit illa eſſe. Accidit enim triangulo iſoſcelem vel iſopleurum eſſe: poteſt enim triangulus eſſe ſine his, vt patet per ſe cuilibet: quia ratio triãguli ſeparata eſt à particularibus triangulis, ſicut ratio animalis ſeparata eſt à particularibus animalibus, vt dicit Porphyrius, quod nullo in ſpecie vel numero animali exiſtente, poteſt intelligi ſubſtãtia animata ſẽſibilis, quæ eſt intẽtio & ratio animalis.

Obiectio.

Si autem aliquis contra ea quæ dicta ſunt, obiiciat dicens, quòd vnitas vniuoci maior eſt, quam vnitas talis naturæ, quæ ſic eſt in multis ſpecie differẽtibus, quæ innominata eſt: & vnitas vniuoca non ſufficit ad vnitatem ſubiecti vniuerſalis ad hoc quod vna ſcientia demonſtratiua ſit de tali vniuoco: quia videmus, quòd de quantitate quæ vniuoca eſt ſecundum omnem ſpeciem quantitatis, non eſt vna ſcientia demonſtratiua, ſed multæ, vt geometria de cõtinuis, & arithmetica de diſcretis, & muſica de diſcreto, quod eſt oratio, & ſcientia de põderibus: & ſic de aliis: ergo nec vnica talis natura communis quæ in multis, ad vnam debet ſufficere formam demonſtratiuam habendam de illa vna natura.

Solutio.

Sed ad hoc facile eſt reſpondere. Vnitas enim vniuoci non ſufficit: quia quamuis vna ſit intentio quantitatis, tamen non vnum eſt quo cauſatur quælibet quantitas, vt diximus: & ideò in partibus ſunt ſubiecta diuerſa, & ex aliis aliæ cauſantur diuerſæ paſſiones non ad vnum ordinatæ: propter quod fiunt diuerſæ ſcientiæ. Quamuis autem illa communis natura, quæ eſt menſurabile, ſit in diuerſis: tamen in omnibus eſt ex vno primo, hoc eſt, ex vno numero numerante: numerus enim eſt, qui primo quantum certificat: linea autem per numerum proportionem: propter quod dicitur linea dupla, vel tripla, vel huiuſmodi: & ſimiliter facit pondus, & tempus: & ideò vnica eſt illa demonſtratio de illo communi. Nec etiam quantitas in omnibus quantitatis ſpeciebus vnius intentionis eſt & vniuocationis niſi logicè loquendo: logica enim ratio non profundat ad cauſas inueſtigandas, ſed ſufficit ei communis modus prædicationis. Dicamus igitur, quòd non demonſtrantur paſſiones niſi de ſubiecto proprio demonſtrationis, quod ſecũdum quod ipſum eſt cauſa immediata paſſionis, ſicut eſt triangulus in eo quod triangulus, ad hoc quod eſt habere tres æquos duobus rectis: & hoc vniuerſale non ſunt trianguli particulares: quia licet prædicationem trianguli recti recipiant, tamen proprium eſt, quod triãgulo eſt proprium: quia triangulus prædicatur de particularibus ſecundum eſſe: cauſa autem paſſionis eſt ſecundum ſui ſubſtantiam. Nec iterum demonſtratum eſt ſubiectum proprium paſſionis per hoc quod de inferiori probatur, etiamſi ponatur nullus eſſe triangulus alius niſi ille de quo fit demonſtratio. Deficit enim in hoc quod eſt per ſe & ſecundum ipſum cõuenire quod eſt in diffinitione vniuerſalis, ſicut dictum eſt: talis enim non cognouit triangulum habentem æquos duobus rectis ſecundum quod triangulus; nec cognouit omnem triangulum habere ſic tres ſecundum quod eſt triangulus: ſed aut non cognouit omnem triãgulum habere tres: aut ſi cognouit niſi ſecundum numerum, hoc eſt, ſecundum multitudinem

Quantitas non eſt vniuoca omnibus quantitatibus niſi logicè.

nem numeralem inductam,ſed ſecundum ſpeciem & formam trianguli (ſecundum quam cauſa eſt talis paſſionis) non cognouit omnem triangulum habere tres : quamuis ponatur, quòd ſecundum numerum nullus eſt triangulus, quem non nouit habere tres æquos duobus rectis:nouit enim per id quod accidit eſſe ſubiecto proprio quod eſt cauſa paſſionis. Habere enim tres æquos duobus rectis non conuenit figuræ per ſe : quia quamuis dicatur de figura,tamen figura per nihil (quod actu ſit in ipſa) eſt in ratione prædicati : & ideò hæc non eſt in ſecundo modo dicendi per ſe, figura habet tres æquos duobus rectis : triangulus enim non eſt in figura niſi per accidens:ſecundus autem modus dicendi per ſe , vult eſſe quando ſubiectum per ſe vel aliquid ſui quod actu eſt in ipſo , eſt in prædicato. Cum autem dicitur , iſoſceles habet tres , hæc quidem eſt de omni & per ſe quantum ad hoc quod iſoſceles per aliquid ſui quod actu eſt in ipſo , eſt in prædicato : ſed non conuenit primo,ſed per medium illud quod ſupponitur in ipſo.

Attende etiam , quòd quamuis paſſio non conueniat per ſe ſuperiori , ſicut neque inferiori:tamen non ita erratur circa ſuperius ſicut circa inferius : quia ſtatim videtur, quòd id quod vniuerſaliter ineſt inferiori, non vniuerſaliter conuenit ſuperiori : & ita in ſuperiori defuit de omni,quod primum eſt in diffinitione vniuerſalis:propter quod ſtatim ſcitur,quòd non conuenit ſuperiori:& nemo in hoc decipitur : & ideò nullus error in hoc ponitur iuxta vniuerſale : ſed ſecus eſt in vniuerſali cui vniuerſale de omni ineſt ſuperius & per ſe aliquo modo : & ideo non erratur in ipſo , niſi quantum ad hoc quod eſt ſecundum ipſum conuenire. Et hoc eſt occultum & ſæpè decipit:& ideò neceſſe fuit modos illius deceptionis determinare.

CAPVT XIV.

De arte vitandi errores inductos.

Quando ergo non nouit vniuerſaliter,&c.

QVia verò non ſatis vtilitatis eſt errores cognoſcere , niſi quis ſciat qualiter eos valeat euitare , tractanda eſt ars qualiter dicti errores ſunt euitandi. Quæramus igitur primo , quando aliquis deceptus non nouit cui vniuerſali paſſio ineſt vniuerſaliter , & quando aliquis non deceptus nouit ſimpliciter & perfectè quæ paſſio cui vniuerſali inſit ſimpliciter & vniuerſaliter & primo ſiue immediatè.

Manifeſtũ quod ſi idẽ eſſet,&c.

Dicamus igitur , quod ad hoc ſubtiliter intuendo propoſita aliqua paſſione de aliquo ſubiecto , ſicut eſt habere tres æquos rectis de triangulo : tunc conſiderandum ſi idem ſit eſſe triãgulo in comparatione ad cauſandum talem paſſionem, quod eſt iſoſceli vel iſopleuro, qui ſunt ſpeciales trianguli reſpectu eiuſdem paſſionis : ſicut ſecundum idem eſſe adinuicem ſe habent eodem modo enſis, mucro, ſpata, gladius : & ſic multa in quibus eſt cõmunis forma in diuerſis ſpecie differentibus:ſicut dicimus, quòd ſecundum vnum aliquod eſſe & eſt in ipſis cauſa huius paſſionis quod eſt proportionale quod commutabiliter eſt. Si enim non eſt idem eſſe ſecundum quod ineſt communi & ſpeciali,hoc eſt,triangulo & iſoſceli & iſopleuro : tunc probatam paſſionem manifeſtum eſt, quòd non nouit ſecundum eſſe vt ineſt vniuerſali , quando propter hoc quod de omni eſt inferiori , putat quod illud ſit vniuerſale : non enim idem eſt ineſſe particulari vni , aut pluribus, aut omnibus,quod eſt ineſſe vniuerſali:& particulare vnum vel plura vel omnia (per hoc quod addunt ſuper vniuerſale) ſunt non cauſa talis paſſionis. Quia autem hac arte cognoſcitur quando non eſt vniuerſale de omni & per ſe & ſecundum ipſum ſubiectum : & hoc non ſufficit niſi detur ars , qua ſciatur quando eſt per certitudinem vniuerſale.

Verum autem ſecundum quod triangulus, &c.

Vnde verum illa paſſio, habere tres angulos æquos duobus rectis,inſit triangulo ſecundum quod ipſum eſt triangulus,aut inſit ſecundum quod eſt iſoſceles:& ad cognoſcendum quando ſecundum hoc poſitum ſubiectum eſt primum ſiue immediatum & vniuerſale , ſicut illud cuius eſt ſiue de quo eſt demonſtratio,manifeſtum eſt ex his quæ nunc dicentur.Intuendum ergo ſubtiliter ſi paſſio illa adhuc inſit remoto illo cui dicebatur ineſſe vel non:ſi enim remoto illo ineſt , manifeſtum eſt , quòd illud non fuit vniuerſale ſubiectũ illius paſſionis. Et attende,quòd quãdo dicitur,remoto illo,intelligitur inferius remoueri ſecundum hoc tantum quod addit ſuper commune & vniuerſale, ita quod commune remaneat,ſicut remota ſocratitate remanet homo , & remoto eo ſecundum quod eſt homo , remanet animal : ſicut etiam remoto illo quo iſoſceles eſt iſoſceles, remanet triangulus. Cum ergo paſſio dicta de iſoſcele remoto eo quo iſoſceles eſt iſoſceles, adhuc ineſt triangulo , conſtat quòd iſoſceles non eſt ſubiectum vniuerſale & per ſe illius paſſionis. Similiter ſi probatur paſſio de æneo triangulo qui eſt particularis , remoto eo quo æneum eſt, adhuc ineſt paſſio triangulo. Vnde æneum eſſe remoto , & iſoſcelem eſſe remoto, adhuc paſſio ineſt : & ideò hæc non ſunt vniuerſale ipſius paſſionis. Vnde hoc eſt ſubiectum verum & verè, quo poſito ponitur cauſa paſſionis , & quo remoto paſſio remouetur:remoto enim eo quod inferius addit ſuper ſuperius , non propter hoc remouetur ſuperius:ſed ſuperiori remoto,remouetur inferius:& remoto vniuerſali prædicabili,remouetur inferius:vt remota figura , remouetur triangulus : quia ſi non eſt figura , non eſt triangulus. Similiter remoto principio non prædicabili , remouetur principiatum inferius : & remoto puncto vel linea, remouetur triangulus:& tamen ſuperiori non conuenit paſſio ſecundum ipſum. Et ideò perfecta eſt ars quæ dicit , quo remoto non ineſt paſſio,& quo poſito ponitur,perfecta cauſa eſt paſſionis. Sic igitur tali arte vitantur errores inducti.

Quid ſit verum ſubiectum paſſionis.

Sed non figura aut termino, &c.

Cuius igitur primi, &c.

Si igitur quæritur , cuius primi vniuerſalis eſt talis paſſio ? Dicatur , quòd ſi triangulus eſt vniuerſale cui per ſe & ſecundum ipſum ineſt paſſio , & ſecundum hoc ineſt aliis quæ ſunt ſub triangulo & iſoſceli & æneo:& ſubiecti huius , ſiue de hoc , eſt vniuerſalis demonſtratio

ſtratio quando illa paſſio de ſubiecto demonſtratur.

CAPVT XV.

Qualiter oſtenditur, quòd iſtæ conditiones ſunt neceſſariæ demonſtrationi.

Si igitur eſt demonſtratiua ſcientia, &c.

QVod autem iſtæ conditiones neceſſariæ ſint ad demonſtrationem, deinceps oſtendimus, de omni & neceſſarium prætermittentes: quia hoc per ſe patet oſtenſis aliis. Dicamus igitur, quòd ſi ſcientia demonſtratiua eſt ex neceſſariis principiis, ſicut in antehabitis oſtenſum eſt: quod probatur per hoc: quia quod ſcitur demonſtratiuè, & quod eſt concluſio demonſtrationis, non poteſt ſe aliter habere, ſicut probatum eſt per diffinitione eius quod eſt ſcire: quæcunque autem per ſe ſunt rebus ſubiectis neceſſaria, ſunt realiter. Taliter autem neceſſaria ſunt in aliquo modorum per ſe: hæc quidem enim ſiue quædam realiter neceſſariorum ſunt in eo quod quid eſt prædicantibus ſiue prædicatis de ipſis, ſicut in ſecundo modo dicendi per ſe, vbi ſubiectum eſt in diffinitione prædicati: quibuſdam autem ſubiectis taliter neceſſariorum, alia ſcilicet prædicata inſunt in eo quod quid eſt, ſicut in primo modo dicendi per ſe: quæcunque autem ſic per ſe ſunt rebus, ſunt neceſſaria, & ſunt talia quæ ſecundum ſe vel ſub diſiunctione cũ oppoſito ſemper alterum oppoſitorum neceſſe eſt ineſſe ſubiecto: manifeſtum eſt, quòd ex neceſſariis quæ ſunt per ſe, erit vtique demõſtratiuus ſyllogiſmus.

Quædam ſunt propoſitiones neceſſaria, & non per ſe.

Quamuis ſint quædam propoſitiones neceſſariæ, & non per ſe, ſicut riſibile eſt coloratum, & grammaticum neceſſe eſt eſſe hominẽ. Hoc non obſtat: quia non probamus, quòd omnia neceſſaria per ſe, ſed è conuerſo quòd quæcunque propoſitio eſt per ſe, illa eſt neceſſaria: & hoc eſt manifeſtè verum: & ſequitur, ſi eſt per ſe, quòd ſit neceſſaria: quamuis non ſequatur, quòd ſi non eſt per ſe, quòd non ſit neceſſaria. Super hoc ergo conſiſtit virtus medij, ſcilicet rationis, quod ſi eſt per ſe: tunc ſequitur, quòd ſit neceſſaria propoſitio demonſtrationis. Eſt enim duplex neceſſitas. Vna ex ſimplici inhærentia prædicati ſubiecto, vt cignus eſt albus, & coloratum eſt corpus, & grammaticum eſt homo. Et alia eſt ex cauſa neceſſitatis, quæ eſt in ſubiecto vel prædicato, hoc eſt, ex relatione talis ſubiecti ad tale prædicatum, cuius ipſum ſubiectum ſecundum ſe eſt cauſa: aut ex relatione prædicati ad ſubiectum, cuius prædicatum eſt cauſa: & talis neceſſitas eſt cauſata ab eo quod eſt per ſe, & eſt illa quæ eſt in demonſtrationis principiis ſiue propoſitionibus. Omne enim prædicatum acceptum & prædicatum de aliquo ſubiecto: aut ſic ineſt per ſe, vt dictum eſt: aut ineſt ſecundum accidens, ita quod nec prædicatum eſt cauſa ſubiecti, nec ſubiectum eſt cauſa prædicati, ſed ſic accidentis ſiue accidentalem inhærentiam habentis.

Neceſſitas duplex: vna quæ cauſatur à per ſe, alia quæ in plus ſe habet quam per ſe. Vide Themiſtium.

Aut igitur ſic dicẽdum, aut, &c.

Aut ergo ſic dicendum eſt, quòd ſcilicet demonſtratio ſit ex per ſe inhærentibus & neceſſariis, quæ talem, vt dictum eſt, cauſam habent ſuæ neceſſitatis: aut nobis ponentibus, quòd demonſtratio neceſſarium aliquid ſit, redeundum eſt vt ponamus aliud principium demonſtrationis, quam id quod diximus per ſe: & hoc eſſe non poteſt: quia in his quæ ſunt per ſe, maior extremitas erit cauſa medij, & medium erit cauſa minoris ſi per ſe ſunt demonſtrationes: & ſic optimè perficitur demonſtratio: & ſi aliquis hoc modo demonſtret, dicendum eſt ſic demonſtratum aliter ſe non poſſe habere. Ex omnibus igitur quæ dicta ſunt, patet ex neceſſariis eſſe ſyllogiſmum demonſtratiuum. Contingit tamen ex veris & non neceſſariis aliquem etiam non demonſtrantem ſyllogizare: ſed ille non demonſtrabit. Ex neceſſariis autem dicto modo in quibus per ſe cauſa eſt neceſſitatis, non eſt abſolutè ſyllogizare: ſed aut demonſtrantem hoc modo contingit ſyllogizando demonſtrare ſolum, vel oportet ponere aliud demonſtrationis principium: erit igitur demonſtratio ex neceſſariis, & non niſi ex neceſſariis poterit eſſe demonſtratio. Nec moueat aliquem iſte proceſſus propter hoc quod eſt in ſecunda figura exiſtens: quia eſt ex conuertibilibus. Arguitur enim ſic: demonſtratio eſt ex neceſſariis: ea quæ ſunt per ſe, ſunt neceſſaria: ergo eſt ex his quæ ſunt per ſe. Per ſe enim & hoc modo dictum neceſſarium, conuertuntur: & in talibus tenet proceſſus in ſecunda figura ex affirmatiuis. Hoc eſt ergo proprium demonſtrationis, quòd ſit ex talibus neceſſariis.

Nota tamẽ, quòd I. Ioan. Gram voluit rationẽ text. formandam eſſe hypotheticè: tum propter rationẽ tactam hic ad D. Albert. & Lin. tum propter verba textus in principio cap.

Signum autẽ eſt, quod demonſtratio, &c.

Hoc autem etiam probatur per ſignum, quod ſcilicet demonſtratio ſit ex ſic neceſſariis: cum enim ferimus inſtantias contra propoſitiones demonſtrationis vel concluſionem, ad eos ſiue contra eos qui ex non neceſſariis opinantur demonſtrare, ferimus inſtantias dicentes, quoniam non ſit neceſſe quod dicunt, ſcilicet nec id ex quo & quod demonſtrant: volentes ex hoc inſtare, quòd non ſit demonſtratio id quod inducunt pro demonſtratione, quamuis illi ſic opinentur demonſtrare. Aut ferimus inſtantias, dicentes omninò contingere aliter eſſe, quam illi dicunt. Aut ferunt inſtantiam ad concluſionem, dicentes quòd orationis ſiue rationis cauſa contingit concluſionem ſimpliciter aliter ſe habere ſicut ea quæ non ſunt neceſſaria.

Manifeſtum igitur ex his eſt, quoniam. &c.

Secundum Auer. & Græcos & Lincol. tangit hic Philoſophus rationem Protagoræ: & ideo aliter exponunt.

Manifeſtum autem hoc etiam eſt ex alio ſigno, ex hoc ſcilicet, quòd ſtulti ſunt, qui hoc modo non neceſſaria accipiendo opinati ſunt ſe bene omnis demonſtrationis accipere principia, ſi ſcilicet propoſitio aſſumpta pro demonſtrationis principio probabilis & vera ſit, ſicut ſophiſtæ apparentes accipiunt propoſitiones. Huius autem probatio eſt, quòd verè ſcire eſt certam ſcientiam rei habere: & non ſcitur certiſſimè, quod probabile eſt: nec ſcitur verè id quod non verè eſt principium demonſtrationis, eo quod habet cauſam ſuæ veritatis & neceſſitatis in ſeipſo: & quod tale eſt, non poteſt eſſe principium demõſtrationis. Quamuis etiam ſit verum neceſſarium, oportet principium in genere ſuo eſſe primum, hoc eſt, immediatum, & ideò indemonſtrabile: quia non

habet medium per quod demonſtretur. Et oportet, quod ſit verum: & hoc non ſufficit: ſed vlterius oportet, quòd ſit proprium & conuertibile: & hoc non poteſt eſſe, niſi ſit illo modo neceſſarium, quo in præhabitis dictum eſt. Sicut autem principia oportet eſſe neceſſaria, ita & concluſionem oportet eſſe neceſſariam.

Quod autẽ ex neceſſariis oportet eſſe ſyllogiſmum, &c.

Quod autem ex neceſſariis oportet eſſe ſyllogiſmum demonſtratiuum, manifeſtum eſt ex his quæ dicta ſunt. Si autem aliquis demonſtratione iam facta & exiſtente, non habens rationem ſiue ratiocinationem quæ dicat cauſam propter quam, iſte talis non eſt verè ſciens, ſicut demonſtrat exiſtente demonſtratione, verè ſciens, quando habet ſcientiam per cauſam dicentem propter quid. Hoc autem oſtenditur per artem traditam in libro priorum. Sit enim vtique, quod a. concludatur de c. ex neceſſitate per b. ſic, omne b. neceſſe eſt eſſe a. omne c. neceſſe eſt eſſe b. ergo omne c. neceſſe eſt eſſe a. & ſi b. (per quod demonſtratum eſt a. de c.) non ſit ex neceſſitate, ſciens a. de c. concluſum eſſe, non ſciuit per cauſam dicentem propter quid. In tali enim ratione hoc quod concluditur quantum ad conſequens, non eſt conſequens propter medium quod ſit cauſa propter quid. Cuius probatio eſt: quia tale medium contingit non eſſe: concluſionem autem oportet eſſe neceſſariam: & ideò æternam eſſe & ſemper. Cum ergo medium poſſit non eſſe, ponatur non eſſe: hoc enim non erit: & ſic ſequetur, quòd non ens eſt cauſa entis neceſſarij & æterni, quod eſt impoſſibile.

Amplius ſi aliquis neſciuit, &c.

Amplius ſi corruptibile dicatur eſſe medium, ſi aliquis per tale medium quod corruptum eſt nunc in præſenti, neſciuit quando medium eſt corruptum: & non eſt cauſa neſcientiæ in ipſo cognoſcente, ſed ſaluatum eſt ſciens in potentia cognitionis quantum ad cognitionem: non enim factus eſt inſanus vel oblitus eius quod ſciuit propter aliquid quod factum ſit in ipſo cognoſcente: & ſaluata etiam eodem modo eſt res cognita, hoc eſt, concluſio neceſſaria & æterna, cuius corruptum eſt medium, ſequitur proculdubio, quòd per tale medium corruptibile, nec prius ſciuit verè ſciens: cuius probatio eſt, quod vtique medium corrumpetur, niſi ſit neceſſarium & hoc modo neceſſarium vt dictum eſt. Quare ſequitur, quòd aliquis habebit quidem rationem acceptiuam ſcientiæ ſaluam & ſanam & integram, ſalua etiam re ſcita, & cauſam neſciuit, hoc eſt, non habet ſcientiam propter medij corruptionem: ergo neque prius per tale medium non corruptum, ſed corruptibile ſciuit. Si verò non corruptum eſt medium, ſed corruptibile quod contingit corrumpi: tunc vtique id quod accidit ſiue ſequitur, erit non neceſſarium, ſed poſſibile & contingens habens ſe ad eſſe & ad non eſſe: ſic autem ſe habentem & per tale medium accipientem, impoſſibile eſt verè ſcire, ſicut probatur per diffinitionem eius quod eſt ſcire ſuprapoſitam.

Cum ergo concluſio ex neceſſitate eſt, &c.

Ad cauillatorem autem qui fortè calumniabitur demonſtrationis proceſſum. dicendo quòd concluſio eſt aliquando ex neceſſitate ſecundum neceſſitatem conſequentiæ, & non conſequentis. Dicendum, quòd nihil prohibet, cum concluſio ſit ex neceſſitate, medium eſſe non neceſſarium per quod demonſtratum eſt, hoc modo demonſtrationis, quo demonſtratio largè dicitur ſyllogiſmus de neceſſitate concludens, quamuis non concludat neceſſarium quod ſecundum eſſe ſit neceſſarium, ita quod cauſa neceſſitatis eius ſit id quod eſt neceſſarium per ſe. Eſt enim neceſſarium hoc modo ex non neceſſariis ſyllogizare: ſicut etiam ex non veris ſyllogizatur verum. Cum autem medium ex neceſſitate eſt ſecundum rem, ita quod neceſſitas cauſetur ab eo quod eſt per ſe in primo vel ſecundo modo dicendi per ſe: tunc ſequitur, quòd etiam concluſio erit ex neceſſitate etiam, ſicut ex veris ſemper ſequitur verum, vt in prioribus probatum eſt. Sic enim a. de b. dicitur ex neceſſitate in prima propoſitione: & hoc quod eſt b. ex neceſſitate dicitur de c. in minori: & concluditur neceſſitate conſequentiæ, quòd a. dicitur de c.

Demonſtratio largè pro ſyllogiſmo.

Sed cũ non neceſſaria ſit concluſio, &c.

Sed cum non neceſſaria ſit concluſio neceſſitate rei quæ vocatur neceſſitas conſequentis: tunc ſequitur, quòd medium non ſit neceſſarium. Sit enim ſecundum poſitionem a. de b. non ex neceſſitate prædicatum, & b. ſit de c. ex neceſſitate prædicatum in minori: tunc ſequitur, quòd & a. in c. erit ex neceſſitate per artem quæ tradita eſt in libro priorum: hoc tamen fuit non conceſſum ab his qui dicebant ex non neceſſariis neceſſarium ſyllogizare.

Quoniam igitur ſi ſcit demonſtratiuè, &c.

Ex omnibus his quæ dicta ſunt, patet quod ſi aliquis ſcit demonſtratiuè, oportet eum demonſtrationem habere, aut non ſcit verè: quia non ſciet neque propter quid, hoc eſt, demonſtratione quæ habet medium dicens cauſam propter quid: neque ſciet demonſtratione quia, in qua demonſtratur cauſa per effectum, quod ſit neceſſe illud eſſe in concluſione: ſed aut, hoc eſt, ſolum, vel tantum opinabitur, neſciens ſi accipiat per ſyllogiſmum tanquam neceſſarium, vel per medium non neceſſarium. Similiter autem eſt ſiue quia demonſtrationem ſciat per media: quia demonſtratio efficiens per cauſam habet media cauſas per quas demonſtratur: ſiue ſciat propter quid per immediata: & quocunque modo ſciet per corruptibilia, ipſe opinabitur, & non ſciet.

Accidẽtium autem non per ſe, &c.

Huius autem ratio eſt: quia accidentium quæ non per ſe accidentia ſunt, ſed communiter (per ſe autem dico hoc modo quo modo determinatum per ſe in præhabitatis) non eſt nec eſſe poteſt ſcientia demonſtratiua: quia in talibus non eſt vel contingit de neceſſitate, hoc eſt, per neceſſariam cauſam demonſtrare concluſionem: quia accidentaliter inſunt & poſſunt abeſſe & adeſſe: accidens enim non contingit non ineſſe: quia de tali hic loquimur accidente.

Et tamen opponet fortaſsè aliquis, &c.

Et tamen fortaſsè aliquis opponet dicens ſi ita eſt, quòd per accidentale medium non poteſt concludi concluſio neceſſaria: cuius cauſa oportet interrogare, hoc eſt, conſenſum reſpondentis interrogando proponere tales accidentales propoſitiones: nihil enim differt

quoad

quoad neceſſarium concluſionem, ſi aliquis interrogatus contingentia concedat ea, vel non concedat: poſtea dicat ex conceſſis inferens concluſionem: quia ſiue concedantur talia, ſiue non, ex talibus nunquam poteſt inferri concluſio neceſſaria. Et ideò videtur inutile, quòd tales interrogantur propoſitiones. Sed ad hoc ſoluendo dicimus, quòd talia accidentalia interrogantur in dialecticis non tanquam neceſſarium propter propoſitiones interrogatas: ſed propter quod neceſſe eſt neceſſitate conſequentiæ ſyllogiſticæ ſiue inferentiæ dicere, hoc eſt, concedere talem concluſionem per illa quæ ſunt præmiſſa dicenti vel concedenti ſi vera erunt quæ ſunt præmiſſa.

Quomodo ex neceſſitate præmiſſarũ probatur neceſſitas concluſionis, & è conuerſo non tamen circulariter. Nota, quod demonſtrationem per cauſam finalem vocat demõſtrationem quia.

Attende autem, quòd quamuis hic probata ſit neceſſitas concluſionis per neceſſitatem præmiſſarum, & è conuerſo neceſſitas præmiſſarum per neceſſitatem concluſionis: non tamen eſt circularis demonſtratio. Neceſſitas concluſionis per præmiſſas probatur, vt per cauſam efficientem & demonſtrationem propter quid: neceſſitas autem præmiſſarum per concluſionem probatur, vt per cauſam finalem & demonſtratione quia: & ſic non eſt circulus: quia iſtæ demonſtrationes non eadem via procedunt: & hoc modo non eſt circulus.

Text. com. 135.

Attende etiam, quod ſuper hanc artem fundatur illa demonſtratio, qua in primo cæli & mundi probat Ariſtot. quòd corruptibile non habet potentiam ad ſemper eſſe. Sic igitur probatum eſt, quòd demonſtratio oportet quod habeat hanc conditionem quæ eſt ex per ſe neceſſariis eſſe.

CAPVT XVI.

Quod hæc conditio, ſecundum quod ipſum eſt, conuenit demonſtrationi, & qualiter de genere tranſcendit in genus.

Quoniam autem ex neceſſitate inſunt, &c.

Ex his autem quæ dicta ſunt, probatur quod hæc conditio quæ eſt, quòd prædicatum in ſubiecto ſecundum ipſum eſt conditio neceſſaria ad demonſtrationem, ſic. Quoniam enim iam habitum eſt, quòd illa quæ ſunt per ſe circa vnumquodque genus rerum, ſunt neceſſaria, manifeſtum eſt, quòd inſunt ſubiectis prædicata ſecundum quod vnumquodque eſt præcisè & propriè: manifeſtum eſt enim iam per prædicata, quòd demonſtratiuæ ſcientiæ ſunt de his: & ex talibus concluduntur ea quæ ſciuntur demonſtratiuè vt concluſiones. Sicut enim iam habitum eſt, communiter accidentia ſiue prædicata & ſubiecta ſibi accidentaliter inhærentia, ſunt non neceſſaria media, per quæ concludi poſſit demonſtratiua concluſio: propter quod non ſunt neceſſaria ad hoc quod concluſio verè ſciatur per cauſam dicentem propter quid ſit talis concluſio: & propter hoc oportet in demonſtratione, quod è conuerſo medium per ſe inſit tertio in minori propoſitione, & quod medium referatur ad vtrumque ſicut cauſa: & ſic neceſſe eſt, quod prædicatum ſecundum ipſum inſit ſubiecto: accidentalia enim media non neceſſaria ſunt: & ideò per talia non neceſſe eſt ſcire concluſionem ſecundum ſcientiam propter quid: neque oſtenditur per accidentalia, quòd concluſio ſemper ſit & æterna ſi præmiſſæ ſint non per ſe. Et hæc quidem de communiter accidentibus.

Neque ſi ſint ſemper, non per ſe autem, &c.

Accidentia autem inſeparabilia ſunt etiam non per ſe, quamuis per ipſa ſyllogiſmi ſint ſicut per media quæ ſunt ſigna non cauſa propter quid, ſicut, quæcunque lac habet in vberibus peperit: hæc lac habet in vberibus: ergo peperit. Vel ſic, omne coloratum eſt corpus: hoc eſt coloratum: ergo hoc eſt corpus. Concluſio eſt neceſſaria, ſed non per ſe, & ex propoſitionibus quæ non ſunt per ſe: vnde etſi concluſio ſit per ſe & neceſſaria, & propoſitiones & medium ſint non per ſe, ſed ſint talia accidentia ſigna, ex quibus ſunt ſyllogiſmi, hoc per ſe, hoc eſt, talem concluſionem quæ ſic per ſignum de ſubiecto prædicatur (propter quod talis concluſio per ſe eſt) quia taliter concludens concludit per ſignum, non ſciet per ſe, neque ſciet propter quid: propter quid enim ſcire eſt cauſam ſcire: tale autem medium non eſt cauſa, ſed ſignum. Et quia talis eſt conditio ſciti per demonſtrationem, propter hoc ergo, vt diximus, oportet & medium tertio ſecundum ipſum & per ſe ineſſe in minori propoſitione, & primum ipſum ſecundum ipſum & per ſe oportet ineſſe medio in maiori propoſitione. Quamuis autem per ſe & ſecundum ipſum & de omni idem ſit, & probatur hoc ſecundum ipſum ineſſe per hoc quod eſt per ſe ineſſe: non tamen petitio eſt eius quod eſt in principio: hæc enim in antehabitis probata ſunt: ſed hic in generali oſtenſione deſcendimus ad hoc quod oſtendimus hæc obſeruanda eſſe in maiori propoſitione & in minori quæ ſunt principia demonſtrationis.

Remouet dubium.

Non eſt ergo ex alio genere deſcendentem, &c.

Eadem eſt per ſe cauſa ſubiecti, & per conſequẽs paſſionis.

Ex his autem quæ dicta ſunt, vlterius quaſi ex corollario concluditur, quòd non eſt ſiue contingit ex alio genere deſcendentem in aliud genus demonſtrare. Genus autem hic non dicimus prædicabile vnum vel primum ſecundum ordinem prædicati: ſed dicimus genus, quod eſt generationis principium ſicut cauſa: eadem enim eſt per ſe cauſa ſubiecti, & per conſequens paſſionis principium: quia quod eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati: vnde generãs ſubiectum, generat per ſe paſſiones. Et quia in diuerſis talibus non poſſunt eſſe eadem, ideò non poteſt demonſtratio vnius generis deſcendere in genus aliud: ſicut geometricum, hoc eſt, concluſio geometrica, non poteſt demonſtrari in arithmetica. Cuius cauſa eſt, quod tria ſunt in omnibus demonſtrationibus. Vnum quidem quod demonſtratur, quod eſt concluſio, in qua paſſio concluditur de ſubiecto: hæc autem eſt paſſio, ſcilicet quæ eſt id quod ineſt alicui generi ſubiecto per ſe, ſicut ſæpè dictum eſt. Vnum ſiue ſecundum eſt dignitates per quas fit demonſtratio: ex talibus enim ſicut ex materia fit demonſtratio. Tertium autem eſt genus ſubiectum, cuius paſſiones & per ſe accidentia de ſubiecto oſtendit demonſtratio.

Dignitates

Ex quibus igitur demonſtratio contingit eadem, &c.

Dignitates igitur ex quibus eſt demonſtratio, contingit aliquando idem vel eaſdem eſſe in diuerſis ſcientiis: ſed non ſic eſt de ſubiecto & paſſione, quæ ſunt vniuſcuiuſque generis propria. Vnde in his quorum alterum & alterum eſt genus, alterum & alterum eſt ſubiectum,& aliæ & aliæ paſſiones,ſicut eſt in arithmetica & geometria: alia enim ſubiecta & aliæ paſſiones ſunt arithmeticæ & geometriæ: & ideo non eſt vel non contingit arithmeticam demonſtrationem (quæ perfectam numeri paſſionem concludit ineſſe numero) conuenire in accidentia ſiue paſſiones magnitudinis continuæ, quæ conſiderat geometer per ſe & propriè, niſi magnitudines ſint numeri. Et hoc dicimus ne aliquis calumniator calumniari poſſit hoc quod dictum eſt. Si enim magnitudines ſunt numeri, cum ſubiectum quod eſt magnitudo,efficitur ſub ſubiecto quod eſt numerus, & tunc ita efficiuntur vnius generis ſicut ſuperius & inferius: & tunc ex cauſis & ſubiectis & paſſionibus ſuperioris inferiori appropriatis per principia ſuperioris probantur ea quæ ſunt in inferiori ſcientia ſicut magnitudines numeri, prout in decimo Euclidis linea rationalis numeratur & menſuratur numero per digitum iteratum in ipſa,vel manum, vel palmam, vel pedem, vel cubitum,vel paſſum,& numeratur quantitate ipſius:cum enim ipſa linea numerus eſt numeratus, tunc per cauſas & principia numeri probantur multæ paſſiones de tali linea. Et hoc modo arithmetica deſcendit in geometriam: quia ſubiectum geometriæ quoad hoc efficitur ſub ſubiecto arithmeticæ. Qualiter autem hoc ſæpius contingit in quibuſdam ſcientiis,poſterius in proprio loco dicetur.

Quomodo magnitudines ſunt numeri.

Sed arithmetica demonſtratio, &c.

Sed arithmetica demonſtratio ſecundum ſe ſumpta ſemper habet genus proprium, circa quod fit ſua ex propriis demonſtratio. Et ſimiliter de aliis: quia aliæ ſcientiæ ſimiliter habent ſua propria genera, ex quibus in ipſis ſcientiis propriæ fiunt demonſtrationes. Quare autem ſiue propter quid ſimpliciter in demonſtratione neceſſe idem eſſe genus quod ſit proprium principium generationis eorum quæ ſunt in ſcientia: aut neceſſe eſt ſic eſſe genus, quod vnius ſcientiæ ſubiectum ſit ſub ſubiecto alterius, vt dictum eſt de magnitudine & numero,ſi debeat eſſe propria & vera demonſtratio,vt patet per prædicta.Et ſi demonſtratio vnius ſcientiæ ſecundum ſuas cauſas debeat deſcendere in genus alterius ſcientiæ, aut ſcientia demonſtrationis ferri de genere in genus aliter quam dictum eſt, manifeſtum eſt impoſſibile eſſe.

Ex eodem enim genere, &c.

Et huius cauſa eſt: quia in demonſtratione potiſſima vltima, hoc eſt, extrema, neceſſe eſt eſſe ex eodem genere: quia aliter non primum medio & medium poſtremo per ſe ineſſet: ſi enim talia non ſunt ſiue non inſunt per ſe, ſequitur,quòd accidentia erunt quoad hoc quod accidentaliter inſunt. Et propter hoc quod non deſcendit demonſtratio de genere in genus, niſi ſicut dictum eſt, propter hoc geometriæ quæ eſt ſpecialis ſcientia, non eſt monſtrare, quòd contrariorum eadem ſcientia ſiue diſciplina: quæ eſt ſcientiæ communioris & vniuerſalioris,quia eſt philoſophiæ primæ.Sed nec eſt geometriæ oſtendere id quod eſt alterius ſcientiæ particularis, ſicut quod duo cubi ſunt vnus cubus, hoc eſt, quod cubus numerus ductus in cubum numerum, facit duos cubos: quod demonſtratio ſpecialis ſcientiæ eſt quæ eſt arithmetica. Neque vniuerſaliter loquendo alteri ſcientiæ conuenit demonſtrare quod alterius eſt ſcientiæ: eò quod nec adhuc ſunt ſubiecta propria,nec paſſiones,nec media, quæ ſunt propriæ cauſæ: ſed aut,hoc eſt,ſolum quæcunque habent ſic ſe adinuicem, ſicut dictum eſt,quòd alterum,hoc eſt,alterius ſubiectum ſit ſub altero,hoc eſt,alterius ſubiecto,ſicut ſpecialius ſub generaliori, ſicut perſpectiua quæ eſt de linea viſibili,quæ radius eſt, ſe habet ad geometriam quæ eſt de linea ſimpliciter: & ſicut ſe habet conſonatiua quæ eſt de cantu conſonante (quæ dicitur harmonica ſiue muſica) ad arithmeticam: arithmetica enim proportiones numerorum demonſtrat: muſica autem determinat proportiones numerorum in cantu.In talibus enim quando ſubiectum eſt ſub ſubiecto, ſuperior ſcientia circa inferiorem (per cauſas quæ in ipſa communes ſunt, appropriatas inferiori) multas paſſiones de inferiori ſubiecto demonſtrat.

Neque ſi aliquid ineſt, &c.

Huius autem probatio eſt: quia ſi aliquid ineſt lineis, hoc eſt, aliqua paſſio ineſt lineis, non ſecundum quod lineæ ſunt in genere vel ſpecie conſideratæ, quod non ineſt eiſdem lineis ſecundum quod lineæ ſunt, nec inquantum ex principiis propriis ſunt linearum: hoc etiam non habet demonſtrare geometria quæ conſiderat de lineis: hoc enim accidit lineis ex alio quodam genere ſubiecti & ſcientiæ: vt ſi debeat demonſtrari ſi pulcherrima linearum ſit recta linea: hoc enim non accidit lineæ inquantum linea eſt, ſed ex hoc quòd recta linea naturalis vel phyſica eſt. Aut ſi demonſtratur ſi linea recta contrario modo ſe habeat in poſitione partium ad lineam circularem: hoc enim non niſi ex phyſicis cognoſcitur cauſis: talia enim non accidunt eis quæ lineæ ſunt ſecundum quod eſt proprium genus ipſarum linearum, ſed inquantum quoddam commune generalioris ſcientiæ ſubiectum. Sic ergo tripliciter deſcendit demonſtratio de genere in genus,ſcilicet vel quia ſubiectum eſt ſub ſubiecto,ſicut ſpeciale ſub generali,ſicut perſpectiua ſub geometria: vel ſubiectum vnius eſt ſub ſubiecto alterius per accidens aliquod determinans ſubiectum vnius ad formam ſubiecti alterius, vt linea rationalis & numerabilis ad arithmeticam ſe habet, & muſica ad arithmeticam: aut ſiquidem eidem ſubiecto de quo probat vna ſcientia paſſiones, accidat aliquid gratia materiæ in qua eſt, cuius cauſa non ſit in ſuperiori ſcientia, vt quod linea recta ſit pulcherrima vel contraria lineæ circulari: hoc enim non accidit niſi per cauſam materiæ recti vel circularis.

Tripliciter deſcendit demonſtratio de genere in genus.

Ex his igitur patet qualiter demonſtratio vnius generis ſcientiæ de genere deſcendit in genus.

CAPVT

CAPVT XVII.

Quod demonſtratio eſt ex his quæ ſunt per ſe & ſecundum ipſum quantum ad concluſionem, & de diffinitione quod ſit incorruptibilium & demonſtratio & ſcientia ſimiliter.

Manifeſtum autem, & ſi ſint propoſitiones vniuerſales, &c.

MAnifeſtum eſt ex præinductis, quòd ſi ſint propoſitiones ex quibus eſt ſyllogiſmus & neceſſariæ & per ſe, quòd neceſſe eſt concluſionem perpetuam eſſe: & hoc patet per vniuerſale quod eſt in demonſtratiuis quod de omni, & non de quodam & de quodam non, ſed de omni ſimpliciter, & quod non eſt quandoque & quandoque non, ſed ſemper: ſic enim de omni ſecundum quod cadit in diffinitione vniuerſalis, in præhabitis determinatum eſt. Ex tali autem vniuerſali ſequitur concluſionem perpetuam & incorruptibilem eſſe, quando principia ſiue præmiſſæ ſic ſunt vniuerſales. Sic ergo manifeſtum eſt, quòd ſi ſint propoſitiones vniuerſales ex quibus eſt ſyllogiſmus demonſtratiuus, neceſſe eſt & concluſionem perpetuam eſſe & de omni & ſemper, & huius demonſtrationis quæ tales habet propoſitiones: & hæc eſt demonſtratio quæ ſimpliciter & abſolutè dicitur demonſtratio.

Non ergo eſt demonſtratio corruptibiliũ, &c.

Ex quo vlterius concluditur, quòd corruptibilium quæ ſunt ſingularia, non eſt demonſtratio: ſed ſicut dicit Alphara. in commento, alia ratiocinatio eſt de talibus ex cauſis materialibus, quæ non eſt demonſtratio, quamuis in hoc demonſtrationi in aliquo ſit ſimilis, & in hoc quod concludit. Neque de talibus, ſingularibus ſcilicet & corruptibilibus eſt ſcientia, quæ ſimpliciter ſcientia eſt, ſecundum quod ſcire in antehabitis diffinitum eſt. Sed ſic eſt de eis ſicut ſecundum accidens. Et exponens Alphara. dicit. Sic eſt de eis ſcientia ſicut ſunt: ſunt autem per caſum & fortunam quæ ſunt cauſæ per accidens: ſic ergo ſcientia eſt de ipſis: & hæc non eſt ſcientia per ſe, ſed habet aliquod accidens ad ſcientiæ acceptionem, ſcilicet per materialem diffinitionem per quam per accidens ſcitur quod ſcitur.

Quomodo ſingularium eſt ſcientia per accidens ſecundum Alphara. Them. & Alexand.

Alia expoſitio.

Quamuis autem hæc expoſitio ſit Alpharabij & etiam Themiſtij & Alexandri: tamen fortè melius dicitur, quòd id quod eſt vniuerſale, hoc eſt, illa ſimplex natura cui (à relatione ad multa quæ poſſunt eam participare) accidit, quòd ſit vniuerſale, habet duplex eſſe. Vnum quidem in lumine intelligentiæ, cuius ipſa natura eſt actus ſiue effectus ſicut efficientis cauſæ, quæ ex forma ſua facit: & hoc eſt eſſe principium & incorruptibile, & fortè vbique & ſemper. Aliud autem eſſe habet ſecundum quod eſt natura iſtius vel illius, & ſecundum hoc eſſe eſt corruptibile. Et primo quidem modo per ſe intellectus eſt & ſcientia de ipſo. Secundo autem modo non niſi ſecundum accidens. Quod autem eſt eſſe vniuerſaliter ipſius talis naturæ, non eſt ſecundum quod eſt in iſto, ſed eſt aliquando: & ſic prout eſt in iſto, & non per ſe, ſcientia eſt de ipſo ſecundum quod eſſe ſuum (quod eſt in iſto) refertur ad eſſe ſimpliciter, & ſecundum quod eſt aliquando, non refertur ad eſſe ſemper: & hoc modo per accidens eſt de ipſo ſcientia. Et hæc expoſitio bona eſt & concordat cum his quæ dicit Ariſtot. in 6. primæ philoſophiæ. Sed ſyllogizare vniuerſaliter de talibus non erit: quia deficit in tempore & aliquando non erit, ſed aliquando erit: & ſic prout ſcilicet hoc in particulari ens refertur ad vniuerſale. Com. 4.

Cum autem ſic ſit, neceſſe eſt alterã non eſſe vniuerſalem, &c.

Cum autem ſic accipitur: tunc ad minus neceſſe eſt alteram talis ſyllogiſmi propoſitionem non eſſe vniuerſalem, quam neceſſe eſt eſſe corruptibilem, quæ aliquando erit & aliquando non erit; corruptibilis autem erit altera. Quod ſi ſic, etiam concluſionem neceſſe eſt eſſe non vniuerſalem. Et in tali quidem propoſitione hoc quidem erit prædicatum, vel ſubiectum: aut non erit, ſcilicet prædicatum vel ſubiectum: & ſic compoſitio non erit ſemper, vel altera quidem propoſitio erit ſemper, & altera non erit ſemper, ſed aliquando. Ex quibus quidem propoſitionibus eſt talis concluſio non vniuerſalis in omnibus & ſemper: propter quod ex talibus non contingit ſyllogizare vniuerſaliter: ſed ſi ſyllogizatur ex talibus, hoc eſt, quoniam nunc eſt, & non ſimpliciter quoniam ſemper eſt.

Similiter ſe habet de diffinitione quoniam eſt, &c.

Diffinitio tripliciter ſe habet ad demonſtrationem.

Similiter autem eſt & de diffinitione: quia ipſa corruptibilium & ſingularium eſt per accidens, inquantum ſcilicet participant ſua vniuerſalia, & per ſe incorruptibilium & vniuerſalium. Huius autem probatio: quoniam diffinitio tripliciter ſe habet ad demonſtrationem: quoniam quidem diffinitio aut eſt principium demonſtrationis, quando ſcilicet eſt medium. Aut eſt demonſtratio, poſitione ſola ſiue ſitu differens à demonſtratione: quod ſecundum Alphara. eſt, quia partim ponatur in maiori propoſitione, partim in minori, & partim in concluſione: & ſic poſitione differens eſt, non ſubſtantia. Aut etiam concluſio demonſtrationis: quoniam ſicut oſtendit Ariſtot. in principio ſecundi de anima, concluditur diffinitio dicens quid per diffinitionem dicentem propter quid, ſicut quod anima eſt endelechia phyſici corporis potentia vitam habentis, per hoc quod anima eſt principium & cauſa vitæ talis corporis. Et hæc eſt expoſitio Alpharabij & Commentatorum.

Prima expoſitio & eſt Alphara. de tertia diffinitione quã tangit Ariſtot. hic.

Tex. com. 12.

Iſta eſt ſententia Linco. & eſt ſecunda expoſitio.

Dicunt tamen ſatis ſubtiliter quidam modernorum, quòd eſt diffinitio formalis, & eſt diffinitio materialis, & fortè diffinitio perfecta colligitur ex vtraque iſtarum, vt dicit Iſaac in lib. diffinitionum. Et in demonſtratione in qua concluditur diffinitio materialis de ſubiecto per diffinitionem formalem, diffinitio formalis eſt principium, & materialis eſt concluſio: & tertia quæ compoſita eſt, demonſtratio poſitione differens eſt: quia continet in virtute quicquid habet demonſtratio: quamuis ſecundum ſitum non ita ponatur in diffinitione ſicut in demonſtratione. Cuius exemplum eſt, quòd formalis iræ diffinitio

nitio eſt appetitus contrarij doloris: materialis autem, accenſus circa cor ſanguis ex euaporatione fellis: compoſita autem, appetitus contrarij doloris ortus ex accenſione circa cor ſanguinis ex euaporatione fellis. Et ſi fiat demonſtratio ſic, quicunque habet appetitum contrarij doloris, ei ineſt accenſio circa cor ſanguinis ex euaporatione fellis: iratus habet appetitum contrarij doloris: ergo iratus habet accenſionem caloris & ſanguinis ex euaporatione fellis: ex euaporatione enim fellis (addunt Damaſcenus & Niſſenus) vt materia quæ ſola cauſa non eſt, cum habeat principium efficiens & motiuum.

Tertia expoſitio.

Alij autem dixerunt, quòd quicquid eſt, aut eſt ſicut hoc conſtans & ſubiectum: aut ſicut huius, ſicut prædicatum & paſſio: vtriuſque autem horum diffinitio eſt in demonſtratione: diffinitio ergo ſubiecti principium eſt demonſtrationis: eò quod oportet, quod demonſtratio ipſam habeat ſicut & ſubiectum. Diffinitio autem paſſionis duplex eſt: aut enim ſolam indicat eſſentiam paſſionis: aut indicat cauſam inhærentiæ ſubiecto. Si primo modo: tunc poteſt concludi de ſubiecto ſicut paſſio: & tunc eſt ſicut concluſio. Si ſecundo modo: tunc dicitur poſitione differens à demonſtratione: quia in ipſa eſt quicquid de ſubſtantia demonſtrationis: ſed primo ponit paſſionem, ſecundo ſubiectum, & vltimo cauſam paſſionis, ſicut patet ſic dicẽdo, eclipſis eſt priuatio luminis in luna per obiectum terræ eueniens. Demonſtratio autem primo locat ſubiectum, ſecundo medium, tertio paſſionem.

Quarta expoſitio.

Alij dicunt, quòd diffinitio dicitur ſola poſitione differre à demonſtratione: quia omnia tria prædicta, ſubiectum ſcilicet, paſſionem, & medium, ſiue cauſam ſub vnius incomplexi comprehendit intentione: in demonſtratione autem conſiderantur vt plura & vt in maiorem & in minorem & concluſionem poſita; & hoc ferè idem eſt cum eo quod primo poſitum eſt ex commento Alphara. Arabico. Adhuc dicunt, quòd eadem quæ in diffinitione per abſtractionem dicuntur, vt cum dicitur, eclipſis eſt priuatio luminis in luna obiectu terræ inter ſolem & lunam in nodo capitis vel caudæ proueniens, dicuntur in demonſtratione ſub concretione, ſicut eclipſatur priuatur lumine ex obiectu vmbræ terræ inter ſolem & lunam: talis enim diffinitio medium eſt demonſtrans paſſionem de ſubiecto: dicit enim quid eſt & propter quid eſt paſſionis: illa verò quæ concludi poteſt de ſubiecto, non dicit niſi quid eſt: illa verò diffinitio quæ eſt ſubiecti, dicitur diffinitio ſecundum ſpeciem quæ non demonſtratur.

Laudat primam expoſitionem qua fuit Alphara.

Prima magis eſſe videtur ſecundum intentionem Ariſtot. vt ſit ſenſus, quòd formalis eſt principium, materialis verò concluſio, & compoſita differens, hoc eſt, diuerſa poſitione, quia partim ponitur in maiori, partim autem in minori, & continet ſubſtantiam demonſtrationis. Et omnis modus diffinitionis ſic tactus eſt præter illum qui eſt per nomina alia magis nota: qui modus magis eſt etimologia quam diffinitio.

Diffinitio de qua agit hic Ariſtot. non extenditur ad etimologiam.

Quamuis autem ſit eorum quæ ſunt ſemper ſic diffinitio: ſic etiam demonſtratio eſt eorum quæ ſæpè fiunt & non ſemper, & ſcientiæ ſunt de ipſis, ſicut eſt lunæ defectus vel ſolis & huiuſmodi. Sed ſcientiæ & demonſtrationes ſunt de his: quia manifeſtum eſt, quòd hæc ſecundum quod huiuſmodi ſunt, hoc eſt, relata ad cauſas proximas & neceſſarias, ſemper ſunt. Inquantum autem non ſemper ſunt: tunc ſunt ſecundum partem, hoc eſt, ſecundum ſingulare: hæc autem cauſa decidens: & ſic defectus eſt vniuerſalis quod eſt de omni & ſemper. Similiter autem eſt in aliis huiuſmodi. Eclipſis enim vel alia paſſio poteſt comparari ad ſubiectum tantum, ſicut ad lunam, & ſic non ſemper eſt. Poteſt etiam comparari ad ſubiectum cum cauſa ſicut ad lunam exiſtentem in nodo capitis vel caudæ latitudine determinata: & ſic ſemper eſt eclipſis vniuerſalis, quæ cum eueniat ſecundum ordinem motus ſolis & lunæ & motum capitis & caudæ, ſemper eſt & neceſſaria. In ſe autem hæc vel illa conſiderata, neque neceſſaria eſt, neque ſemper, ſiue æterna.

Eorum quæ ſæpe fiunt, demonſtrationes ſunt, &c.

Paſſio poteſt dupliciter cõparari ad ſuaiectum.

CAPVT XVII.

Quod demonſtratio non eſt ex communibus, ſed ex propriis.

QVoniam autem ex prædeterminatis manifeſtum eſt, quòd non eſt vel contingit vnumquodque vel quodlibet demonſtrare: ſed aut, hoc eſt, ſolum illa demonſtrare contingit, quæ ſunt ex vnoquoque propriorum principiorum ſuorum per quæ demonſtrari habet: hoc enim neceſſe eſt dicere ſi concedatur quod ante probatum eſt, quod ſcilicet id quod demonſtratur, hoc eſt, paſſio demonſtrata de ſubiecto, & inſit ſubiecto ſecundum ipſum, hoc eſt, appropriatè ſecundum quod illud eſt ſibi attributum, ſicut paulò ante probatum eſt. Ex hoc autem accipitur, quod demonſtratiuè non eſt quidem ſcire quodcunque demonſtrabile propter hoc ſi ex veris & communiſſimis non appropriatis, quamuis tamen indemonſtrabilibus monſtratur & immediatis, quia communiſſima non ſunt demonſtrabilia, eò quod non habent alia priora quæ ſint media quibus poſſint demonſtrari.

Quoniam autem manifeſtum, quod vnũquodque, &c.

Si autem ex communioribus demonſtretur & non appropriatis: tunc fieret demonſtratio ſicut Briſſo tetragoniſmon, hoc eſt, quadrangulum ſeu figuram quadrangulam demonſtrauit æqualem eſſe circulo: rationes enim huiuſmodi qualis eſt Briſſonis, ſecundum commune medium quod alteri ineſt & conuenit, tales ſumunt rationes: propter quod tales rationes etiam in aliis demonſtrationibus, quæ non ſunt eiuſdem generis, conueniunt & non ſunt ex proximis: & ex hoc ſequitur, quòd non conueniunt iſti ſecundum ipſum ſecundum quod illud vel ipſum eſt: nec ſic ſciens per tales rationes, ſcit ſecundum quod illud eſt, ſed ſecundum accidens, hoc eſt, ſecundum aliud, quia

Eſt enim ſic monſtrare ſicut, &c.

quia conuenit iſti ſecundum communius quod quod eſt in ipſo à quo ipſum non eſt hoc quod ipſum eſt ſecundum hoc quod ipſum eſt: & ſic ſciens non ſcit quia aliter oporteret, quòd demonſtratio deſcenderet de genere in genus, quod ſuperius improbatum eſt. Vnumquodque autem quod per ſui communius & non conuertibile cognoſcitur, cognoſcitur ſecundum accidens: & quod ſic cognoſcitur, non cognoſcitur ſecundum hoc quod ipſum eſt: non enim cognoſcitur ſecundum quod eſt ex principiis propriis illius inquantum ipſum eſt, ſicut in exemplo quod ſuperius induximus, eſt videre: tres angulos enim æquos duobus rectis habere iam quidem dictum eſt cui ſubiecto per ſe ineſt: illi enim ineſt, ex quo fluit ſicut ex propriis principiis ipſius, & quod ſecundũ ſeipſum tota & ſufficiens cauſa eſt paſſionis: propter quod ſi per ſe ineſt, & illud ineſt quod eſt paſſio, & ſecundum ipſum, neceſſe eſt medium per quod probatur ineſſe, in eadem eſſe cum ſubiecto & paſſione proximitate: quia proprium per commune non probatur ineſſe, niſi ſicut eſt in communi: hoc eſt autem in potentia tantum, & ſecundum ſcire in vniuerſali, quod eſt ſcire imperfectum.

Ratio Briſſonis.

Briſſonis autem talis dicitur ex communioribus fuiſſe demonſtratio, quod omne id quod eſt minus aliquo, & inuenitur maius eodem, ſi minus debeat excreſcere in æqualitatem maioris, aliquando attingit æquale quod eſt inter hæc. Eſt autem quadrandolum minus circulo, ſicut quadrangulum inſcriptum circulo. Cum igitur quadrangulum circumpoſitum gnomone, poſſit creſcere in infinitum, aliquando de minori ad maius creſcens, æquale erit circulo: & ſic quandoque quadrangulum vel quadratum æquale erit circulo. Et patet, quòd principia ſunt valdè communia non tantum in hac demonſtratione de quadratura circuli, ſed etiã in phyſicis & in multis aliis communia. Vel fortè aliter Briſſo voluit quadrare circulum in quo non eſt vis, niſi in hoc quod communiora accepit principia & non appropriata huic paſſioni & huic ſubiecto, vt ſcilicet primum medio & medium minori inſit ſecundum ipſum & per ſe: & ad hoc tantum inducimus Briſſonis rationes.

Si vero non, ſed ſicut harmonica, &c.

Si verò non ſic fiat demonſtratio per propria: tunc deſcendit demonſtratio de genere in genus, ſicut ſuperius dictum eſt, ſcilicet à ſubalternante ſcientia in ſubalternatam; ſicut harmonica paſſio aliquando demonſtratur per arithmeticam: eò quod harmonica conſiſtit ex proportionali numero notarum taliter ſe habentium: ſimiliter demonſtratur hoc ex eiſdem principiis. Sed hæc differunt in hoc quod quia demonſtratum, alterius eſt ſcientiæ quam ipſum propter quid: genus enim quod eſt ſubiectum, eſt alterum: quia ſubalternatum quod alterum eſt à ſubalternante: ſed propter quid, ſicut dictum eſt, ſuperioris ſiue ſubalternantis eſt ſcientiæ, cuius etiam, illæ quæ probantur de inferiori ſubiecto, per ſe ſunt paſſiones, ſicut dictum eſt de perſpectiua ſubalternata ſub geometria, ſicut ſi tres angulos habere æquales duobus rectis probetur de triangulo qui reſultat ex radiis reflexis: huiuſmodi enim paſſio, quia ſuperioris ſcientiæ eſt per ſe, oportet quod probetur per ſuperioris ſcientiæ principia. Propter quod manifeſtum eſt; quod non eſt demonſtrare in inferiori ſcientia vnumquodque demonſtrabilium ſimpliciter, hoc eſt, vniuerſaliter: ſed ſi debeat demonſtrari, oportet quòd demonſtretur appropriatum per demonſtrationem ſuperioris & contractionem ſecundum quod competit proprium demonſtrari ex propriis vniuſcuiuſque principiis, quod ſicut contrahitur ſubiectum & ſicut contrahitur paſſio & determinatur, ſic etiam contrahatur medium quod eſt cauſa.

Sed horum princ. habēt commune, &c.

Sed horum ſic appropriatorum principia propria habeat commune, quo & ipſa demonſtretur. Si autem quod nunc dictum eſt, manifeſtum eſt eſſe verum: tunc etiam manifeſtum eſt cum hoc, quòd non eſt vniuſcuiuſque demonſtrabilis propria principia demonſtrare: quia communis ſcientiæ propria principia ſunt communia: illa enim communis ſcientia eſt prima philoſophia, & illius principia erunt omnia principia communiter & communia: & ſcientia illorum communium principiorum eſt demonſtrans omnibus propria principia. Quod autem hoc verum ſit, per hoc patet quod antehabitum eſt, quod ille magis ſciuit ex ſuperioribus cauſis: quia habitum eſt, quod propter quod vnumquodque tale, illud eſt magis: ex ſuperioribus enim ſciuit propter quid, cum taliter ſciens non ſciat cauſam ex cauſatis demonſtratione quia, ſed potius proprias cauſas ſciuit ex ſuperioribus cauſis: propter quod ſi magis ſciuit qui ſciuit ex ſuperioribus cauſis, quam ille qui ſciuit ex inferioribus appropriatis: tunc ſequitur, quòd magis ſciuit qui ſciuit ex omnium primis: ergo & illa communiſſima & prima philoſophia erit, & magis ſcientia quam particularis & propria, & ſimpliciter erit maxima ſcientia, quia eſt omnium prima.

Sed demonſtratio non conuenit, &c.

Sed non ſequitur propter hoc, quòd demonſtrationi conueniat deſcendere de vno genere in aliud genus omnino diuerſum: ſed ſi deſcendit, non deſcendit, niſi aut, hoc eſt, ſolum, ſicut dictum eſt, à ſubalternante in ſubalternatam, & communi in propriam, ſicut geometricæ deſcendunt in mechanicas quæ ſunt manuales, vt coſmetria, altimetria, & profundimetria: vel ſicut geometricæ deſcendunt in mechanicas quæ dicuntur ſcientiæ de ingeniis: aut ſicut deſcendunt geometricæ in ſpeculatiuas quæ dicuntur perſpectiuæ ſcientiæ: & ſicut arithmeticæ ſcientiæ deſcendunt in harmonicas in quibus eſt proportio numeri notarum. Hoc autem ideo eſt: quia ſubalternatum habet in ſe actu & intellectu ſuum ſubalternans: & ita tunc ſubalternatum eſt ex primis in ſe contentis ſicut ſubalternans eſt ex propriis ſimpliciter.

Subalternatum habet in ſe actu & intellectu ſuum ſubalternans.

TRACTATVS III.

De vſu principiorum in demonſtrationibus.

CAPVT I.

De vſu principiorum incomplexorum.

POSTQVAM autem iam conditiones principiorum determinatæ ſunt, conſequens ratio poſtulat, vt de vſu ipſorum in demonſtrationibus determinetur, ſiue ſint ſubiecta, ſiue paſſiones & dignitates: & primo oſtendatur hoc in incomplexis, & deinde in complexis. Sed ante hoc dicimus, quòd ex quo oportet ſcire ſecundum ipſum & per ſe & proprium ſi ſcitur aliquid per demonſtrationem, difficile eſt noſſe ſi aliquis verè ſciuit vel non ſciuit illud. Cuius cauſa & probatio eſt: quia difficile eſt noſſe ſi ſcimus aliquid ex vniuſcuiuſque principiis propriis, aut non ſcimus ex propriis: quod tamen ſcire ex propriis ſolum eſt verè ſcire in particulari & in agere: quia inquantum ſcitur ex propriis, ſcitur in propria natura: & inquantum ſcitur vt ex principiis, eſt ſcire in agere. Opinamur autem communiter (quamuis decepti ſumus) ſcire aliquid verè ſi habeamus ex veris aliquibus principiis & propoſitionibus & primis (ſecundum quod primum dicitur ante quod nihil ſecundum quod communia indemonſtrabilia dicuntur principia) ſyllogiſmum concludentem illud quod ſcire opinamur: ſed tamen hoc non eſt, quod ſcilicet ex talibus veris & primis vera ſciamus: ſed oportet principia ex quibus veriſſimè ſcimus eſſe proxima primis: & hoc cum hoc quod ſunt principia oportet eſſe proxima: & hoc non poteſt eſſe niſi cum ſunt prima per coarctantia approximata: quia tunc in proximis ſunt propria virtute & actu & intellectu & cauſa, ſicut ſuperiora ſunt his tribus modis in ſuis inferioribus ſubalternatis: & ſicut primæ cauſæ ſunt in proximis, quando eſſentiales ſunt & primæ & proximæ.

Difficilè autē eſt noſſe, ſi ſciuit, aut non, &c.

Dico autem principia ſiue complexa ſiue incomplexa in vnoquoque genere ſiue ſubiecto, quæ cum ſint in ipſo ſubiecto, non contingit ea demonſtrare per aliqua quæ ſunt illius generis vel ſcientiæ, cuius ſunt principia. Et huius cauſa eſt: quia ad illa demonſtranda non habet aliqua priora: nam ſi haberet aliqua priora ex quibus illa demonſtraret, tunc ipſa non eſſent principia. In qualibet ergo ſcientia demonſtratiua accipitur ſine demonſtratione quid ſignificent per nomen, diffinitionem, vel expoſitionem, & prima quæ ſunt ſubiecta, & quæ ſunt ex his, hoc eſt, paſſiones quæ cauſantur à ſubiecto: & quid ſignificent dignitates quas ſcimus inquantum terminos cognoſcimus: & ſimiliter cognoſcitur quid ſignificent per nomina quæ ſunt ex his vt paſſiones probatæ de ſubiecto quæ ſunt concluſiones.

Dico autem principia in vnoquoque genere, &c.

Adhuc autem ſi ſciuntur quid ſignificetur per nomina in incomplexis & in his quæ ſunt ex his, ſcilicet incomplexa. Omnia autem hæc vera ſunt, & à diuerſis hic locus ſic exponitur. Alia verò contingit demonſtrare, vt ſcilicet paſſionem eſſe: vel quia ſit, quia paſſionis vt paſſionis eſſe eſt ineſſe ſubiecto: & hæc eſt concluſio quæ non ſcire contingit niſi demonſtretur. Horum autem exempla in incomplexis ſint: quia contingit accipere ſine demonſtratione quid vnitatis, hoc eſt, quid ſignificetur per nomen vnitatis: quia eſt indiuiſibile primum in diſcretis non habens poſitionem. Aut quid rectum, hoc eſt, quid ſignificetur per nomen recti: quia rectum eſt extenſio inter duo puncta latitudine indiuiſibilis, cuius medium (vt dicit Plato) non exit ab extremis, vel cuius primum punctum recta poſitione tegit totum. Et quid triangulus: quia eſt figura tribus rectis lineis concluſa habens tres æquos duobus rectis. Eſt autem vnitatem accipere quia eſt, & magnitudinem ſimiliter accipere quia eſt: quia vnitas ſubiectum eſt in arithmeticis, de qua multa demonſtrantur: & magnitudinem ſimiliter in geometria oportet accipere quia eſt, quia de ipſa in geometria multa demonſtrantur. Altera autem quæ ſunt paſſiones & prædicata, non eſt accipere quia ſunt: ſed potius quia ſunt, talia oportet in ſcientiis demonſtratiuis demonſtrare. Cuius ratio iam dicta eſt: quia paſſionis eſſe eſt ineſſe: & ſic cadit in intentionem concluſionis, in qua concluditur paſſio de ſubiecto.

Quare de paſſione non præcognoſcitur quia eſt.

Sed quantum ad dignitates hic conſiderandum eſt, quòd ea quibus pro dignitatibus vtimur in demonſtratiuis ſcientiis, alia quidem ſunt propria vnicuique ſcientiæ, & illi ſcientiæ appropriata, quibus in aliis ſcientiis demonſtratiuis vel non contingit ad proprias concluſiones. Alia verò ſunt communia, prima ſcilicet non appropriata & approximata per coarctationem. Communia autem ſunt in genere: quia non ſunt plures ſcientiæ de genere vno: ſed communia pluribus ſcientiis ſecundum analogiam, hoc eſt, ſecundum proportionem ad eam cui conuenit id vt primo, & aliis per relationem & reſpectum ad illud: ſicut id quod vtile eſt, in totum id quod in genere eſt ordinabile ſub ſcientia illa quantumcunque illud eſt, hoc eſt, quantumcunque commune eſt

Sunt autem quibus vtimur, &c.

eſt ſecundum analogiam, quod ſicut ad indiuiſibilem ordinatum eſt. Et propria principia quidem ſunt vt geometriæ lineam eſſe huiuſmodi, ſcilicet extenſionem inter duo puncta indiuiſibilem: & rectum in cótinuo eſſe huiuſmodi, hoc eſt, extenſionem breuiſſimam quæ eſt inter duo puncta. Hæc enim appropriata inſunt huic ſubiecto quod proprium eſt geometriæ.

Æqualitas analogicè communis numeris & continuis.

Communia autem ſecundum analogiam ſunt, vt æqualia ſi auferas ab æqualibus, reliqua, hoc eſt, relicta ſunt æqualia. Æqualitas enim prima in numeris eſt, per analogiam eſt in quantis continuis numeratis. Si ergo contingat vti propriis, nó oportet coarctari proprium. Si autem contingat vti communibus, ſufficiens eſt ad vſum ſi coarctantur quantumcunque conueniens eſt in genere ſubiecto illius ſcientiæ, in quo quis vtitur ipſo communi. Idem enim faciet quantum ad demonſtrationem in illo genere ſubiecto ſic coarctatũ principium, etſi, hoc eſt, quamuis non de omnibus generibus accipiat, de quibus fuit acceptum in communi ſiue in ſua prima communitate, vt ſi hoc principium, vt ſi ab æqualibus æqualia demas, quæ relinquuntur, æqualia demas, acceptum in magnitudinibus ſolum in geometria idem facit quod faceret acceptum in communi quantum ad concluſionis ſiue probationis paſſionem: & idem faciet arithmetico acceptum in numeris propriè vel appropriatum quod faceret acceptum in communi: & eandé virtutem demonſtrandi habebit in hoc genere coarctatum, quam in communi acceptum habuit in omnibus. Et huius cauſa eſt: quia ſemper priora actu, & intellectu & eſſentia & virtute remanent in ſecundis, quæ per additionem coarctantem exeunt à primis.

Sunt autem propria quę accipiuntur, &c.

Si autem quæritur, quæ ſunt propria? Dicimus, quòd illa ſunt propria principia quidem & imcomplexa, quæ ſine demonſtratione accipiuntur eſſe, hoc eſt, quia ſunt & quia verè ſunt conſtantia in eſſe, ſicut ſubiecta circa quæ demonſtratiua ſcientia per demonſtrationem ſpeculatur ſiue ratiocinatur ea quæ ſunt & inſunt per ſe tali ſubiecto conuenientia: ſicut ſpeculatur vnitates arithmetica, de quibus multas ſpeculatur paſſiones: ſimiliter autem vt ſubiecta propria geometriæ ſpeculatur ſigna ſiue puncta & lineas, de quibus multas concludit paſſiones. Hæc enim talia ſubiecta non recipiunt eſſe quo ſunt in ſeipſis, ſed recipiunt hoc eſſe quod habent ex hoc quod paſſiones inſunt eis: eas autem quæ ſunt de numero paſſiones horum principiorum, ſcientiæ particulares accipiunt ſine demonſtratione quid ſit vel quid quidem ſignificet vnaquæque, hoc eſt, quid ſignificetur per nomen vniuſcuiuſque paſſionis per ſe ſeparatim. Quia aliter nec poſſet demonſtrari de ſubiecto quid eſt & quid ſignificet paſſio: quia diffinitio paſſionis aliquando medium eſt in demonſtratione in qua concluditur paſſio de ſubiecto: & idem eſt concludere paſſionem de ſubiecto &. concludere diffinitionem quæ dicit quid eſt paſſio per eſſentiam, & & non dicit propter quid eſt de ſubiecto: & ideò de paſſione oportet accipere quid per eſſentiam & quid ſignificet per nomen.

Par & impar ſunt paſſiones numeri abſoluti, quadrangulus autem & cubus ſunt paſſiones numeri figuralis.

Si enim arithmetica in demonſtratione ſua accipit quid eſt impar, aut quid eſt par, aut quid quadrangulus numerus, aut cubus: cum tamen omnia hæc paſſiones numeri ſint ſiue abſoluti numeri cuius paſſiones ſunt par & impar, vt patet in primo arithmeticæ. Numeri autem figuralis & corporalis paſſiones ſunt quadrangulus & cubus, ſicut patet in ſecundo arithmeticæ Pythagoræ. Geometria verò in demonſtrationibus geometricis accipit & ſupponit quid eſt per diffinitionem dicentem quid, & quid ſignificetur per nomen cum dicitur rationale ſiue rationalis: hæc eſt enim, vt dicit Euclides in 10. geometriæ, qua ratiocinamur, ſicut eſt linea per aliquem numerum proportionalis: aut quid reflecti, quod etiam eſt paſſio lineæ à geometria conſiderata & de linea probata, accipit & ſupponit quid ſit per eſſentiam & quid ſignificetur per nomen: aut quid ſit curuare, quod eſt paſſio de linea probata, de qua etiam accipit quid curuum per diffinitionem dicentem quid, & quid ſignificetur per nomen, quam etiam demonſtrando conſiderat geometer.

Quid per rationalem lineam vel magnitudinem intelligendum in geometria.

Quod autem ſint, demonſtrant per communia, &c.

Quod autem ſint ſiue quia ſint hæ paſſiones (cum earum eſſe ſit ſubiecto ineſſe, nec ſit ineſſe verè niſi quia inſint ſubiecto) demonſtrant ſcientiæ demonſtratiuæ ex his principiis communibus, per quæ omnia demonſtrantur: & ex his, propriis ſcilicet ſiue communibus appropriatis, demonſtrantur ea quæ demonſtrantur vt paſſiones de ſubiectis. Similiter autem his ſcientiis facit aſtrologia & circa ſubiectum & circa paſſiones & circa dignitates. Omnis enim ſcientia demonſtratiua in demonſtrando circa tria eſt, ſicut ante diximus: & hæc ſunt quæcunque in demonſtratiuis eſſe ponuntur ſecundum quidditatem & nominis ſignificationem. Hæc autem tria ſunt genus quidem quod eſt in genere illo primum & per ſe ſubiectum & ſecundum ipſum, cuius generis ſubiecti illa ſcientia paſſionum (quæ per ſe illi ſubiecto inſunt) ſpeculatiua eſt. Et ſecundo illæ quæ communes dicuntur dignitates, quæ veriſſimæ & notiſſimæ ſunt: & ideò primæ dignitates in ſcientia demonſtratiua obtinent locum. Ex his enim vt primis & immediatis vt indemonſtrabilibus demonſtrant in potiſſima demonſtratione quæ eſt demonſtratio oſtenſiua dicens propter quid & quid in medio per quod demonſtrat. Tertium circa quod verſantur ſcientiæ demonſtratiuæ, paſſiones, quarum, hoc eſt, de quibus accipit ipſa ſcientia quid ſignificet per nomen & diffinitionem dicentem quid vnaquæque paſſionum.

Quaſdam tamen ſciẽtias nihil prohibet, &c.

Quamuis autem omnes demonſtratiuæ hæc tria conſiderent & determinent: tamen quaſdam demonſtratiuarum ſcientiarum nihil prohibet quædam horum trium deſpicere, ita quod propter hoc quod ſenſui manifeſta ſunt, nec determinant quid ſint & quid ſignificent per nomen: eò quod non oportet ſtudium ponere ad ea manifeſtanda, quia ſenſu manifeſtata ſunt, & de quibus nemo eſt qui dubitet niſi ſenſu indigens: ſicut nec oportet, quòd petat à reſpondente genus illud ſupponere eſſe: ſi etiam ſecundum ſenſum ſit manifeſtũ quo

quoniam eſt, & eſſentiam habet conſtantem: & hoc maximè eſt in phyſicis quibuſdam, vt quod calidum ſit aut frigidum: quia ſenſu manifeſtum eſt. In alijs autem in quibus ſecundum ſenſum non eſt manifeſtum, oportet cum reſpondente pertractare, quod tale ſubiectũ eſſe ſupponatur, ſicut in arithmetica quod numerus ſit: non enim ſimiliter ſiue æqualiter manifeſtum eſt in ſenſu, quod numerus ſit & conſtans ſit ſecundum eſſe, & quod calidum & frigidum. Numerus enim fit ex iteratione vnitatis ſecundum mentem acceptæ: propter quod etiam numerus dicatur nutus mentis, vel memeris, hoc eſt, diuiſionis: quia ſicut dicit Ariſtot. in 3. phyſic. numerum cognoſcimus diuiſione continui. Calidum autem & frigidum manifeſta ſunt in primo & communi animalis ſenſu, ita quod etiam apud bruta animalia hæc nota ſunt.

Tex. com. 68.

Similiter autem & paſſiones non eſt in pertractatione cum reſpondente recipere quid ſignificent per nomen ſi ſint apud ſenſum cuiuſlibet manifeſtæ, ſed etiam talia, ſicut neque communia, hoc eſt, propoſitiones communes quæ dignitates dicuntur, quoniam manifeſtæ ſunt, non recipit cum pertractatione ſignificationis terminorum quid ſignificent, ſicut eſt illa dignitas de qua nemo dubitat, quòd ſi æqualia ab æqualibus demantur, quæ relinquuntur, æqualia ſunt. Et hoc ideo eſt: quia talia omnibus nota ſunt. Sed tamen nihil minus (quamuis fortè quædam talium concernantur) cum natura, hoc eſt, de natura demonſtrationis tria hæc quæ dicta ſunt circa quæ & demonſtrant & demonſtrando verſantur demonſtrationes, hoc eſt, ſubiectum circa quod demonſtrat, & ea quæ demonſtrant de ſubiectis quæ ſunt paſſiones, & principia ſiue dignitates ex quibus demonſtrant.

CAPVT II.

De vſu principiorum complexorum in demonſtrationibus.

Principia complexa demonſtrationis ſunt quinque.

SVnt autem demonſtrationis non tantum principia incomplexa, ſed etiam complexa, quæ ſunt quinque, ſcilicet dignitas, ſuppoſitio, diffinitio, petitio, & quæſtio. Et horum quidem quædam ſunt indemonſtrabilia, ſicut dignitas, & diffinitio: quædam autem demonſtrabilia ſunt, ſicut ſuppoſitio, petitio, & quæſtio. Hæc ergo demonſtranda ſunt in ſe quid ſint, & comparanda ſunt inter ſe per conuenientiam & differentiam, & oſtendenda ſunt in relatione ad demonſtrationem. Dicamus igitur primo, quòd dignitas eſt, vt dicit Boët. propoſitio quam propter ſui euidentiam quiſque probat auditam. Et hoc dicit etiã Themi. dicit enim, quòd dignitas eſt, quam diſcens nõ habet à doctore, ſed ſcit eam per naturam intellectus naturalẽ, quam habet apud ſeipſum: nec oportet quod habeat aliquid ad notitiam eius niſi notitiam terminorum. Propter quod etiam communis animi conceptio vocatur: quia communiter ab omni habente rationem cõcipitur, & ei propter ſeipſam & non propter aliquid aliud demonſtrans ipſam conſentitur.

Quid ſit dignitas apud Boët. & apud Themiſtium.

De hac igitur tali dignitate dicit Ariſtot. quòd non eſt ſuppoſitio, neque eſt petitio: quia ipſa eſt tale aliquid in propoſitionibus, quod neceſſe eſt eſſe verum, non propter aliud, ſed propter ſeipſum, cum ſit primum, & non habeat aliquid ante ſe primum: & quod neceſſe eſt videri propter ſeipſum, cum ipſa notiſſima ſit, & nihil habeat ante ſe notius ea, per quod poſſit notificari. Huius autem cauſa eſt, quia dignitas non eſt vera vel nota ad rationem ſiue ratiocinationem quæ exterius afferri poſſit ad probandum ipſam, ſed eſt neceſſaria & nota ad rationem quæ eſt in anima, hoc eſt, ad habitum naturalem intellectus qui eſt in anima. Quia ſicut extra quædam viſibilia ſunt non ad lucem alienam ſuper ſe cadentem, ſed ſua propria luce manifeſta ſunt, ſicut ſol, ſub cuius luce omnia alia videntur: ſic eſt in intelligibilibus, quòd quædam propria luce videntur ab intellectu, quorum omnia alia manifeſtantur: & hæc apud ſe habet intellectus, & ſunt in ipſo ſicut prima inſtrumenta, per quæ accipit omnium aliarum ſciẽtiarum, in omnibus ſcibilibus nihil accipit quod eſt contra illa, & per ſingularem intellectum accipit illa nullo alio indigens, niſi quod extendat intellectum ad illa, ſicut viſus accipit per ſe viſibilia nullo indigens niſi quod conuertat viſum ad ea.

Non eſt autem ſuppoſitio neque petitio, &c.

Quod autem ad talia non ſit extrinſecus ratio dicens vel probans ea, per hoc patet, quòd nec ſyllogiſmus ad illa, qui potiſſimus eſt inter omnes extrinſecus rationes. Et ratio huius eſt: quia priora non habent ex quibus doceri vel concludi poſſint. Alia autem ratio ad idem eſt: quia illa quæ habent exterius rationem, talia ſunt, quòd ſemper ad ea contingit inſtare, ſecundum quod inſtantiam habere dicimus omne illud quod in aliquo accipitur & in aliquo non recipitur: niſi enim in aliquo non reciperetur à reſpondente & in aliquo reciperetur, non haberet extrinſecus rationem: ſed vniuerſaliter & ſimpliciter in omnibus concederetur. Sed ad illa quæ habent interius rationem acceptam, non ſemper contingit inſtare reſpondẽtem, ita quod illa in aliquo non accipiat, ſed illa propter lucem rationi ſuæ intrinſecã vniuerſaliter & ſpecialiter accipit. Hæc igitur & hac de cauſa ſunt dignitates vt indemonſtrabiles acceptæ ſine ſyllogiſmo & ſine inſtantia.

Quoniam nec ſyllogiſmus, &c.

Semper enim eſt inſtare ad, &c.

Vide Them. hic qui aliter exponit hanc partem.

Aliorum autem conceptuum ſiue acceptorum quæcunque quidem de numero talium vt demonſtrabilia accipit intellectus, ita quod ipſe opponens non demonſtrat ea, cum tamen demonſtrabilia ſint: hæc ſiquidem intellectus reſpondentis vel diſcentis accipit vt probabilia ſibi (per hoc quod ſibi ſine ſyllogiſmo vera videntur) illa ſupponuntur & ſuppoſitiones vocantur. Et ſi quidem in hoc ſupponuntur, quod vera diſcenti videntur: tunc non ſuppoſitiones ſimpliciter, ſed tantum ad illum qui vtitur eis tanquam ſuppoſitis: & per hoc habetur, quòd ſi vtitur eis veris ſimpliciter, ſunt ſuppoſitiones ſimpliciter: ſicut ſæpe facit Euclides & ipſe Ariſt. qui probatis in vno, in alius pro ſuppoſitionibus vtuntur.

Quæcunque igitur demonſtrabilia, &c.

Suppoſitio quid.

Si

Si verò nec opinionis vnius, &c.

Si verò demonſtrabilia quidem ſint, ſed talia, quòd diſcens vel audiens ea, nec opinetur de ipſis quod vera ſunt, nec habeat opinionem contrarij de ipſis, & tamen opinans non demonſtret ea: tunc illa talia opponentem oportet petere à diſcente, & dicuntur tales propoſitiones petitiones. Petitio enim eſt propoſitio non ex ſeipſa vel ex demonſtratione ſuppoſita, vel ex opinione diſcentis, ſed ab audiente petita. Et in hoc quidem differt ſuppoſitio & quæſtio, quòd quidem quæſtio eſt, quæ eſt in contrarium diſcentis opinioni, & de qua dubitat audiens. Vnde Boet. dicit, quòd quæſtio eſt dubitabilis propoſitio. Aut quæſtio eſt quærens aliquid ſi hoc eſt: & ſi quis accipiat non demonſtrans illud & vtatur eo ſine demonſtratione qua demonſtretur: cum tamen ſit demonſtrabile & dubitabile apud audientem. Hæc igitur ſunt ſuppoſitiones & petitiones & quæſtiones.

Petitio quid.

Quæſtio quid.

Termini igitur non ſunt ſuppoſitiones, &c.

Termini autem ſiue diffinitiones non ſunt ſuppoſitiones: quia non ſunt propoſitiones: nihil enim dicunt enuntiatiuè eſſe per affirmationem, aut non eſſe per negationem: & ideo nec affirmatiuæ nec negatiuæ ſunt propoſitiones: ſed in propoſitionibus ſicut in genere ſunt ſuppoſitiones. Terminos autem ſiue diffinitiones non oportet ita componere vel diuidere vt affirmatiuam vel negatiuam propoſitionem, ſed ſolum ſimplici non compoſito intellectu intelligere vt vnum non vt multa: vt enim dicit Ariſt. in 3. de anima. intelligentia eſt indiuiſibilium, in quibus non eſt falſum. In quibus autem verum vel falſum eſt, iam compoſitio quædam intellectuum eſt. Talia enim ſimplici & expanſo intellectu accipiuntur: diffinitum accipitur ſimplici intellectu non expanſo, ſicut viſus colorem accipit ſimplici viſu ſiue intuitu, colorem autem ſuperficie tota diffinitum accipit viſu ſuper ſe expanſo & diffuſo. Tale autem quod ſic ſimplici intellectu accipitur non componente ſubiectum cum prædicato, non eſt ſuppoſitio, niſi fortè aliquis impropriè loquens dicat, quòd quodlibet audire per vocem (cui acquieſcit intellectus) ſit ſuppoſitio: eò quod in illo acquieſcit intellectus audito: ſed ſuppoſitio eſt quorumcunque exiſtentium ſiue verorum, ex quibus in eo quod illa ſunt conceſſa & poſita, fit concluſio, ſicut ſunt propoſitiones ſyllogiſmi. Hęc igitur ſunt demonſtrationis principia complexa, quæ ſic accipi poſſunt, quod dicatur, quod omne quod eſt in demonſtratione, vel eſt principium, vel principiatum. Si principiatum, eſt paſſio. Si autem eſt principium: aut eſt commune, aut proprium: & hoc dupliciter: aut enim erit incomplexum, aut complexum. Si enim incomplexum, eſt ſicut ſubiectum. Si autem complexum: aut demonſtrabile, aut indemonſtrabile. Et ſi demonſtrabile: & hoc dupliciter: aut probabile diſcenti, aut non probabile. Si demonſtrabile probabile diſcenti & complexum: tunc eſt ſuppoſitio ad aliquem. Si demonſtrabile non probabile: & hoc dupliciter: aut eſt contrarium opinioni diſcentis, & tunc eſt quæſtio: aut neutro modo opinatum ab ipſo, & tunc eſt petitio propriè loquendo. Notandum tamen, quòd nomen petitionis ſiue quæſtionis aliquando largè & extenſè accipitur pro ſuppoſitione quę eſt ſuppoſitio ad aliquem, & pro quæſtione, & petitione. Si autem penitus indemonſtrabile: ſic eſt poſitio quæ vel eſt complexa, vel incomplexa. Si complexa: tunc eſt ſuppoſitio ſimpliciter. Si autem incomplexa: tunc eſt diffinitio.

Tex. com. 21.

Sufficientia principiorum demonſtrationis.

Dubitatio textus. Neque geometer falſa ſupponit, &c.

Quia autem ex his quæ dicta ſunt, aliquis credere poſſet, quòd geometer falſis vtitur ſuppoſitionibus, dicimus, quòd neque geometer ex hoc falſa ſupponit, quod deſcribendo lineas ſupponit lineam ſcriptam monopedalem, vel eſſe minoris quantitatis, vel fortè infinitam, ſicut quidam affirmant dicentes, quòd non oportet lineis deſcriptis geometram mentiri: mentitur enim, vt dicunt, cum dicit lineam deſcriptam in continuo vnius pedis eſſe, quæ non eſt vnius pedis, ſed minor vel maior, & quod mentitur quando accipit rectam ſiue porrectam lineam, quæ non eſt recta deſcripta in continuo. Sed dicendum ad hæc & ſimilia, quòd geometer demonſtrans nihil concludit ſecundum hanc lineam deſcriptam quam ipſe poſuit deſcriptam in continuo ſenſibilem: ſed omnia demonſtrat de hac linea, quæ per hanc intelligitur quæ eſt in intellectu.

Solutio.

Amplius petitio & ſuppoſitio, &c.

Amplius autem alia differentia diffinitionis ſiue termini & ſuppoſitionis eſt: quia omnis petitio & omnis ſuppoſitio eſt aut ſicut totum, aut ſicut in parte: quia eſt propoſitio vniuerſalis, aut particularis: aut ſicut ponenda pro maiori quæ eſt ſicut totum, aut ſicut ponenda pro minori quæ eſt ſicut pars in ſyllogiſmo: termini autem ſiue diffinitionis eſt neutrum illorum, eò quod non eſt propoſitio. Quia quamuis (ſicut inferius oſtendemus) generaliter & vniuerſaliter attribuatur diffinitio: tamen non eſt propoſitio, cui ſecundum omnem partem ſubiecti conueniat prædicatum per ſignum vniuerſale & particulare.

Remouet dubium.

Species autem eſſe aut vnum aliquid extra multa, &c.

Sed quia diximus, quòd demonſtratio eſt eſt de his quæ ſunt in intellectu, ne aliquis putet, quòd ſit de ſpeciebus idealibus, quas Plato poſuit eſſe in intellectu, & ſecundum eſſe non eſſe in rebus ſingularibus, ſed extra ea: dicimus, quòd ſpecies quidem tales eſſe, quæ extra res ſingulares ſunt, aut vnum aliquid ſeparatum, extra multa, hoc eſt, multitudinem ſingularium ſecundum eſſe non neceſſe eſt, propter hoc quod dictum eſt de lineis in intellectu exiſtentibus, de quibus eſt demonſtratio: non enim propter hoc ſi erit de his demonſtratio quæ in intellectu ſunt, neceſſe eſt tales eſſe ſpecies ſiue formas. Tamen verum eſt dicere, quòd neceſſe eſt vniuerſale de quo fit demonſtratio, eſſe vnum quod ſit de multis quoad prædicationem vel actu vel aptitudine: hoc enim eſt neceſſe ſi ſit vniuerſale: non enim erit vel eſſe poterit vniuerſale, niſi hoc ſit quod ſit vnum de multis & in multis: ſi verò non ſit vniuerſale, medium in demonſtratione non erit: quia, ſicut ante habitum eſt, demonſtratio de ſingulari eſſe non poterit: & ſi non ſit medium, non poteſt eſſe demonſtratio: quia omnis demonſtratio eſt per medium quod eſt de omni & ſemper: oportet

namque medium demonſtrationis aliquod vniuerſale vnum & idem eſſe de pluribus & non æquiuocum in omni demonſtratione. Dico autem vnum ſecundum rationem, & idem ſecundum ſubſtantiam & naturam, vt ſit nomen vnum & ratio ſubſtantiæ eadem & non diuerſa. Taliter igitur in vſu demonſtrationis oſtenſiuæ ſe habent principia completa.

Quare dixit vnum & idem.

CAPVT III.

De principio communi quod eſt dignitas, quod raro ingreditur demonſtrationem oſtenſiuam.

Contingere autē ſimul affirmare, &c.

EST autem quoddam principium commune quod eſt de quolibet affirmare vel negare, quod aliquando demonſtrationem oſtenſiuam ingreditur, ſed rarò: non enim ingreditur niſi quando aliquod prædicatum de medio vniuerſaliter contingit affirmare & eſſe in multis, & oppoſitum eius negare: vt ſi debeat oſtendi, quòd homo eſt animal, & quod non eſt non animal: tunc enim oportet vti hoc principio, quòd de quolibet eſt affirmare vel negare & de nullo ſimul: ac ſi ſic arguitur, de quolibet affirmare vel negare & de nullo ſimul: animal affirmatur de homine, non animal negatur de eodem: ergo homo eſt animal & non eſt animal. Hoc poſito planum eſt, quod contingere ſimul affirmare & negare ſecundum ſuam communitatem neque vna, hoc eſt, nulla recipit demonſtratio, hoc eſt, nulla demonſtratio recipit hoc principium in ſua communitate, quòd non contingat ſimul affirmare & negare: ita quod cum dicitur, neque vna recipit demonſtratio, primum ponatur, & poſteà ſubiungatur contingere ſimul affirmare & negare in ſua communitate. Sed aut, hoc eſt, ſolum recipit hoc principium illa demonſtratio tunc ſi indigeat ſic monſtrare concluſionem, ſcilicet in qua affirmetur maior extremitas de minori, & de eodem negetur ſimul oppoſitum, & ſimul vtroque poſito in concluſione, ſicut & ipſum dicit principium: quod ſi contingit aliquid de aliquo affirmare, non contingit illud idem de eodem negare.

Oſtenditur autem accipientibus primò, &c.

Sic autem contingit oſtendere illis qui ſunt accipientes primum, hoc eſt, maiorem extremitatem de medio prædicari vniuerſaliter & affirmatiuè, & quod negare eandem de eodem ſit non verum: tunc enim maior extremitas prædicatur, & oppoſitum maioris extremitatis ab eodem remouetur ſic: omnis homo eſt animal & non eſt non animal: riſibile vel Callias eſt homo: ergo riſibile vel Callias eſt animal & non eſt non animal. Similiter & medium relatum ad maiorem vel minorem extremitatem ſub affirmatione vnius & negatione oppoſiti, nihil differt accipere quoad talem concluſionem obtinendam, vt ſic dicatur: homo & non non homo eſt animal, & non eſt non animal: riſibile eſt homo, & non eſt non homo: ergo riſibile eſt animal, & non eſt non animal: ſic enim medium accipitur eſſe & non eſſe. Similiter autem quoad talem concluſionem obtinendam nihil differt minorem extremitatem ad medium & ad maiorem extremitatem eſſe relatam ſub affirmatione & negatione, & hoc eſt, eſſe & non eſſe: ſi enim aſſignetur homo de homine ſingulari, hoc eſt, de aliquo homine ſingulari, vt de Callia, de quo ſit verum dicere animal, & non ſit verum dicere non animal: quamuis tamen verum ſit dicere, aliquid quod non eſt homo, eſt animal, vt aſinus: tamen adhuc eadem habebitur concluſio ſic: omnis homo eſt animal & non eſt non animal: Callias & non Callias eſt homo: ergo Callias & non Callias eſt animal & non eſt non animal. Hoc autem fit in terminis non conuertibilibus, in quibus maior extremitas excedit medium, & medium excedit in communitate minorem extremitatem ſecundum primæ figuræ diſpoſitionem.

Sed ſi ſolum hominem eſſe, animal omne, &c.

Sed ſi fiat in terminis tribus, qui omnes conuertibiles ſunt adinuicem, non ſequitur talis concluſio: ſicut ſi dicamus hominem & nihil aliud eſſe animal: quia tunc animal non erit communius homine, ſed conuertibile cum ipſo: quia tunc dicemus, quòd omne animal eſt homo, ſicut omnis homo eſt animal: & dicemus, quòd non homo ſit non animal: quia tunc conuertuntur termini: quia vniuerſaliter prædicantur de ſeinuicem, & negatur oppoſitum vtriuſque de altero: vt omnis homo eſt animal & non eſt non animal; & omne animal eſt homo & non eſt non homo. Sic autem, vt dictum eſt, non conuertibiliter ſumptis terminis verum erit dicere Calliam & non Calliam, & de vtroque dicitur animal & negatur ab eo non animal, ſicut Callias eſt homo & non eſt non homo, & Callias eſt animal & non eſt non animal, & non Callias, vt Sortes eſt homo & non eſt non homo: & Sortes ens non Callias, eſt animal & non eſt non animal. Propter quod probatur, quòd non conuertibiles ſunt termini, ſed maior in plus quam medium, & medium in plus quam minor.

Cauſa autem eſt, quod primum non ſolum de, &c.

Cauſa autem talis demonſtrationis ſiue argumentationis eſt: quia primū in plus eſt quam medium, & non ſolum prædicatur de medio, ſed etiam de alijs: propter quod & de pluribus prædicatur quam medium: propter quod ſi medium idem eſt prædicato in prædicatione affirmatiua, & non eſt idem ei ratione aliorum de quibus prædicatur maior, quæ contraria & diſparata ſunt à medio, nihil differt ad talem habendam concluſionem. Sic exponitur litera Ariſto. ferè ab omnibus. In Arabico autem commento continetur, quòd cum dicit Ariſto. quòd medium nihil differt accipere eſſe & non eſſe & tertium, intendit Ariſto. quòd ſi talis modus prædicandi & oppoſitum negandi de eodem ponatur ad medium & minorem extremitatem, quòd nihil differt, hoc eſt, nullam affert diferentiam ad talem habendam concluſionem: quia non habetur niſi ponendo eam ad maiorem extremitatem. Sed prima expoſitio melior eſt & verior.

Expoſitio Comment. Arabici cui non aſſentit.

Omne autem affirmare, &c.

Hoc autem principium quod commune eſt valde, quod dicit, quòd omne quod eſt vel non

non eſt, eſt affirmare vel negare, recipitur in demonſtratione quæ eſt ad impoſſibile: quia illa per illud confirmatur. Hoc autem non ſemper accipit quælibet ſcientia particularis demonſtratiua ſecundum ſuam communitatem vniuerſaliter, ſed contractum ad ſuum genus inquantum illi generi ſufficiens eſt: ſufficiens autem eſt in genere ſuo acceptum. Dico autem in genere acceptum, quando ad illud genus ſubiecti contrahitur, circa quod eſt demonſtratio ſcientiæ illius quæ fert demonſtrationes, ſicut de alijs communibus principijs dictum eſt prius.

CAPVT IV.

Qualiter ſcientiæ communicant & differunt in vſu principiorum communium & propriorum.

Determinatis principijs demonſtrationis complexis & incomplexis, dicendum qualiter communicant & differunt ſcientiæ in vſu principiorum determinatorum.

Communicant autem omnes ſcientiæ, &c.

Dico igitur, quòd omnes ſcientiæ demonſtratiuæ communicantes ſunt ſecundum communia principia, hoc eſt in hoc quod principijs cómunibus vtuntur maximè in vſu principiorum communium quæ dicuntur dignitates, quæ (ſicut dicit Alphara.) demonſtrationes ſpecialium ſcientiarum ſubſtantialiter non ingrediuntur, ſed tantum per illa principia confirmantur. Communia autem dico principia, quæ ſunt talia principia quibus vtuntur ſcientiæ tanquam ex his demonſtrantes, hoc eſt, per hæc demonſtrationes ſuas confirmantes: ſed non communicant neque conueniunt in propriis quæ ſunt ſubiectum proprium & paſſiones propriæ: ſubiecta enim ſunt de quibus ſuas paſſiones demonſtrant: paſſiones autem propriæ ſunt id quod demonſtrant de ſubiectis. Ex quo patet communicatio & differentia ſcientiarum ſpecialium in vſu principiorum.

Et dialectica eſt de omnibus, &c.

De communibus autem ſcientiis ſciendum, quòd dialectica quæ communis eſt omnibus, vtitur principiis communibus, & etiam alia ſi aliqua talis eſt in demonſtratiuis ſcientiis quæ tenet vniuerſaliter, hoc eſt, per vniuerſalia monſtrare prima aliarum ſcientiarum, ſicut eſt prima philoſophia, quæ tamen medio modo inter logicam & demonſtratiuam procedit, vt dicit Auer. ſuper 4. Philoſophiæ primæ. Quæ autem ſunt communia in quibus ſcientiæ communicant, dico exemplificans, ſicut eſt illud, quòd omne quod eſt aut non eſt, contingit affirmare vel negare, & nihil vtrumque: aut quod eſt æqualia ab æqualibus demere, & reliqua eſſe æqualia: aut talium dignitatum quælibet, quibus vnaquæque ſcientia vtitur ad ſibi ſufficiens, vt in antehabitis dictum eſt.

Com. 5.

Sed dialectica non eſt ſic diffinitorum, &c.

Differunt tamen ſcientiæ communes & propriæ in hoc, quòd dialectica quæ communis eſt ſcientia, non eſt ſicut aliæ diffinitorum, hoc eſt, determinatorum quorundam quantũ ad ſubiectum & paſſiones, neque eſt generis ſubiecti alicuius determinati ſicut aliæ ſpeciales ſcientiæ. Et hoc dico quantum ad dialecticam vtentem, quæ non habet ſubiectum ſyllogiſmum dialecticum, ſed vtitur ipſo tanquã inſtrumento, & per ipſum negotiatur circa cõmunia. Dialectica autem docens determinati generis ſubiecti eſt, & ſyllogiſmus dialecticus determinatum ſubiectum eius eſt, cuius demonſtrat determinatas paſſiones & differentias. Si enim dialectica vtens haberet determinatum ſubiectum & determinatas paſſiones, ipſa non eſſet interrogatiua, neque interrogaret ſecundum quod interrogare eſt inter duo oppoſita conſenſum in alterum rogare: demonſtrãtem enim & determinatæ ſcientiæ, non eſt ſic interrogare: quia illa eſt determinatè vnius oppoſitorum quod intendit demonſtrare, & ad oppoſitum viam demonſtrandi nõ habet: non ergo ſic interrogat propter id quod non demonſtrat idem eſſe oppoſitorum, quantum ſcilicet ad viam qua vtitur principiis: quia hæc via non demonſtrat idem, hoc eſt, eadem ad eſſe vtriuſque oppoſitorum, ſicut eſt via ex principiis, quibus vtitur dialectica vtens, quæ habet ſemper viam ad oppoſita per principia communia quibus vtitur. Oſtenſum eſt autem hoc in his quæ tractata ſunt de ſyllogiſmo, quæ imitantur ſyllogiſmum dialecticum in elenchis.

Dialectica docens eſt determinati generis, non autem dialectica vtens.

Interrogare quid.

Quomodo interrogat demonſtratiua.

Si autem idem eſt interrogatio ſyllogiſtica, &c.

Quamuis autem non ſic interroget demonſtratiua & determinati generis ſcientia, ſicut logica, vt inter duo oppoſita conſenſum in alterum quodlibet interroget: tamen alio modo interrogat ſecundum quod interrogatur reſpondens ad inſtruendum opponẽtem de quo opponat vel oſtendat. Hoc autem probatur ex hoc quod in ſcientia demonſtratiua ſyllogiſtica interrogatio (quæ quæſtio eſt & concluſio) & propoſitio contradictionis eſt idem: primo enim eſt quæſtio, & ſecundo concluſio, & tertio iam probata ad alterum aliquid vlterius probandum eſt propoſitio: & hæc tria ſunt in ſubſtantia idem, quamuis ratione differant. Propoſitiones autem propriæ ſecundum vnãquamque ſcientiam ſunt, ex quibus vt propriis eſt ſyllogiſmus illius ſcientiæ & ad propriam de ſubiecto paſſionem demonſtrandam. Interrogatio enim & propoſitio quæ eſt altera pars contradictionis, ſubſtantia ſunt idem: propoſitiones autem propriæ ſecundum vnamquamque ſcientiam ſunt, ex quibus vt propriis eſt ſyllogiſmus ſecundum vnamquamque ſcientiam: ſequitur quod vtique erit aliqua determinati generis interrogatio determinati ſcibilis, ex quibus propoſitionibus vel interrogationibus ille fit ſyllogiſmus, qui ſecundum vnamquamq; ſcientiam eſt proprius: quia ſi interrogatio & propoſitio ſunt ſubſtantia idem, ſi concedatur quod propoſitio propria eſt, ſequitur quod interrogatio propria erit ſiue quæſtio.

Quomodo, concluſio, & propoſitio, ſunt idem realiter, licet ratione differant.

Non ergo omnis interrogatio erit geometrica, &c.

Et ex hoc quod in propriis interrogationibus & propoſitionibus differunt determinatæ & demonſtratiuæ ſcientiæ, manifeſtum eſt, quòd non omnis interrogatio demonſtratiuæ ſcientiæ erit geometrica neque medicinalis. Similiter autem eſt & in aliis particularibus ſcien-

ſcientiis, quod quælibet habet ſuas proprias interrogationes & propoſitiones: ſed interrogationes vel propoſitiones geometricæ ſunt, de quibus vtrique demonſtratur aliquid quod verè geometricum eſt, & de quibus eſt geometria: aut ſi non eſt de his de quibus verè eſt geometria, eſt tamen de his de quibus demonſtratur aliquid geometricè, ſicut eſt ſpeculatiua, hoc eſt, perſpectiua quæ geometriæ ſubalternatur: in illis enim (quia geometria dicit propter quid) interrogationes & propoſitiones geometricæ ſunt. Similiter autem eſt & in aliis ſcientiis ſubalternatis & ſubalternantibus. Et de his quidem ſic geometricæ ſubalternatis dico rationem dicentem propter quid ponendam eſſe ex geometricis principiis & concluſionibus: quia ſic ſe habent: quòd ſubalternans dicit cauſam eorum quæ ſunt in ſubalternata. Sed geometricæ vel alterius ſpecialis demonſtratiuæ ſcientiæ dico rationem & cauſam non ponendam eſſe de ſuis principiis ſecundum quod eſt geometrica: quia nulla ſcientia particularis rationem reddit de ſuis principiis, ſed relinquit & ſupponit de eis quòd ſunt, & ſuperior & communis ſcientia de eis reddit rationem ſuæ veritatis. Similiter autem eſt & in alijs ſcientiis determinatis quãtum ad hoc quod de ſuis principiis non reddunt rationem.

Non omnẽ eſſe itaque, &c.

Ex quo patet, quòd non eſt conueniens vnũquemque ſcientem in aliqua ſcientia omnem interrogare interrogationem ſiue quæſtionem: quia de principiis non eſt interrogandum ab illo ſciente, qui principiis vtitur in ſcientia determinata: neque cuiuſlibet ſcientis indeterminata eſt ſcientia reſpondere de vnoquoque generaliter interrogato, ſed de his interrogatis conueniens eſt quemlibet ſcientem reſpõdere quæ ſunt ſecundum ſcientiam in qua eſt ſciens determinata, & ſunt ſub principiis ſuæ propriæ ſcientiæ. Si autem diſputat geometer cum geometra ſecundum quod eſt geometer, hoc eſt, ſecũdum quod eſt ex propriis geometriæ principiis diſputatis, ſic manifeſtum eſt, quòd bene & diſputat & interrogat, ſi ex his quæ geometricæ propriè ſunt, aliquid interrogatorum demonſtrat. Si verò non ſic diſputat, nec ex talibus demonſtrat aliquid interrogatorum, non bene diſputat. Manifeſtum autem eſt hoc ex hoc quod taliter ex propriis diſputatis non arguit geometram ſi demonſtrat, ſed aut, hoc eſt, ſolum ſecundum accidens, hoc eſt, per aliud, ſicut ſi ex arithmeticis cum geometra aliquis diſputans arguat ipſum. Propter quod patet, quòd non erit propriè in non geometricis principiis vel ſubalternatis eis de geometria diſputandum: in talibus enim latebit eum & obuiare neſciet ei qui prauè diſputat. Prauè autem dico diſputare, qui non ex propriis diſputat. Similiter autem & in aliis ſe habet ſcientiis particularibus demonſtratiuis.

Quoniam autem ſunt geometricæ, &c.

Ex his autem quæ dicta ſunt, tres reſultant quæſtiones. Quæratur igitur primo, quoniam quia ſunt geometricæ interrogationes ex propriis geometriæ principiis acceptæ, nonne ſunt & non geometricæ? & ſimilis interrogatio vel quæſtio eſt ſecundum vnamquamque ſcientiam particularem. Secunda quæſtio eſt interrogatio quæ facit quamcunque ignorantiam in geometria, ſit geometrica, aut non? & conſtat, quòd interrogatio quæ facit ignorantiam negationis, nullo modo eſt de geometria, ſicut interrogatio facta per terminos alterius ſcientiæ. Et tertia quæſtio eſt, vtrum ſyllogiſmus ſecundum ignorantiam, hoc eſt, qui facit ignorantiam in geometrica vel alia ſcientia particulari, ſicut ille qui eſt ex oppoſitis principiorum illius ſcientiæ, in qua inducit fallaciam, hoc eſt, concludit falſum: aut ſit paralogiſmus ſecundum aliquam fallaciam, ſicut ille qui eſt ſecundum geometriam, hoc eſt, ex oppoſitis principiorum geometriæ, aut ex aliqua alia arte vel ſcientia particulari, ex cuius oppoſitis principiorum procedit.

Nota, quod aliqui expoſitores volunt, quòd ſint niſi duæ quæſtiones non tres.

Secundum geometriã autem aut ex alia arte, &c.

Soluuntur autem inductæ queſtiones dicendo ad primam, quòd ſunt interrogationes quædam non geometricæ neque ſecundum formam neque materiam, vt muſicæ interrogationes, ſiue propoſitiones nullo modo ſunt geometricæ, ita etiam quod nullo modo ſunt in geometria neque ſecundum ſubalternationem relatæ adinuicem. Ad ſecundam queſtionem dicendum eſt per diſtinctionem, quòd eſt ignorantia negationis puræ & ſecundum materiam & ſecundum formam, ſicut illa quæ eſt in propoſitionibus non geometricis, eò quod alterius ſunt ſcientiæ, vt muſicæ: & quædam eſt ignorantia prauæ diſpoſitionis, & hæc eſt ingnorantia per contradictionem oppoſita, quia eſt circa eandem materiam & non habet formam. Dicendum ergo, quòd de geometria interrogatio non facit ignorantiam, ſicut ea propoſitio vel interrogatio quæ dicit parallelas ſubire. Ex hac enim aliquis opinatur hoc falſum, quòd æquidiſtantes concurrunt: & ſic facit ignorantiam. Hæc autem eſt geometrica quodammodo, quia quoad materiam: & eſt non geometrica alio modo, quia non ſecundum formam geometrica, quia formam geometricæ in demonſtratione non ſeruat, cum nec prædicatum per ſe in ſubiecto, nec ſubiectum prædicato, ſed oppoſitum prædicati dicatur ineſſe ſubiecto: & hæc eſt ignorantia prauæ diſpoſitionis, quia eſt circa geometrica ſecundum oppoſitum principium demonſtrationis. Duplex enim eſt non geometricum, ſicut & dupliciter dicitur in muſicis arithmon, hoc eſt, ſine rithmo. Non geometricum enim dicitur vno modo in non habendo aliquid geometricum, ſicut arithmon, id eſt, non habendo aliquid rithmi nec formam nec materiam. Alterum dicitur in prauè habendo geometricum aliquid, ſicut arithmon in prauè habendo aliquid materiale rithmi: & his duobus modis dicitur ignoratia hæc propoſitio non geometrica faciens ignoratiam. Et ignorantia, hoc eſt, propoſitio ignorantiam faciens per prauas diſpoſitiones, ſiue ignorantia quæ eſt ex huiuſmodi principiis ſiue propoſitionibus cauſata quæ ſunt geometricæ per materiam, non geometricæ per formam, eſt ignorantia ſcientiæ contraria: illa verò quæ negationis ſecundum contradictionem, illa non contraria, ſed contradictoria: quia non eſt

Ignorantia diſpoſitionis eſt contraria ſcientiæ, ignorantia verò negationis eſt contradictoria ſcientiæ.

eſt ſecundum eandem materiam ſicut ſunt contraria, ſicut muſica interrogatio ad geometricam ſe habet.

In doctrinis autē non eſt ſimiliter paralogiſmus, &c.

Solutio autem tertiæ quæſtionis iam patere poteſt ex ſolutione quæſtionis ſecundæ: in dialecticis enim poteſt eſſe paralogiſmus ſecundum aliquam ſophiſticam importunitatem, in doctrinis ſiue demonſtratiuis non ſimiliter paralogiſmus ſicut in dialecticis. Et huius cauſa eſt: quia medium in doctrinalibus ſemper in duplici eſt habitudine: eſt enim de hoc quod eſt minor extremitas de omni & per ſe & ſecundum ipſum: & hoc iterum quod eſt maior extremitas eſt de illo quod eſt medium de omni & per ſe ſecundum id quod prædicatur, & quod prædicatum eſt, non dicitur omne, ita quod ſignum diſtributiuum ad prædicatum feratur: quia propoſitio falſa eſſet, vt homo eſt omne animal. Hæc autem quæ ſcilicet ſunt in doctrinis, ſunt certa & non multiplicia, nec aliquam apparentiam ſophiſticam habentia, ſicut patet: quia ſunt ea quæ videntur in re demonſtrata, quæ ſunt intellecta: quando enim intellecta diſtribuuntur in re & demonſtrantur, tunc certificantur ad vnum quod intelligitur, & non faciunt ſophiſticam apparentiam alterius.

Si ſignum vniuerſale ponatur ad prædicatum, propoſitio fit falſa, vt patet in Periher.

Sed in rationibus latet, &c.

Sed in rationibus logicis, quæ ſunt circa communia ad rem non determinata, latet hoc: & aliquando videtur eſſe in talibus quod non eſt. Huius autem exemplum eſt ſicut ſi quæratur & dicatur, quid autem (ſupple dicendum) in tali interrogatione quærēte, ſuntne carmina circulus? Hoc enim in doctrinis ſtatim per ipſam deſcriptionem circuli in plano factam, manifeſtum eſt, quòd non ſunt carmina circulus: quia figura deſcripta oſtendit, quòd circulus non poteſt eſſe carmen. Sed in omnibus logicis etiam hoc latet: ſi enim ſic arguam: circulus eſt figura plana, vna linea contenta. Et aſſumam: carmen eſt circulus: ergo carmen eſt figura plana, vna linea contenta. Patet, quòd in logica prima propoſitio diſtinguenda per æquiuocationem, & minor tunc neganda, & concluſio falſa. In doctrinalibus autem maior concedenda, & minor per figuræ deſcriptionem ad viſum oſtenditur falſa. Hoc quidam aliter exponunt, quòd ſcilicet intellectus ſimpliciter & non multipliciter ſicut & viſus: & non eſt curandum.

CAPVT V.

De differentiis inter logicam & ſcientias ſpeciales.

Non oportet autem inſtantiam in ipſum ferre, &c.

Differentia autem inter logicam & ſcientias ſpeciales eſt, quòd in doctrinalibus ſiue in demonſtratiuis ſcientiis non oportet inſtantiam ferre in ipſum quod vniuerſaliter proponitur ſicut propoſitio inducta per particulare. Cuius cauſa ſiue ratio eſt: quia in doctrinalibus ſicut propoſitio non eſt, quæ non in pluribus nec in omnibus, ita nec eſt inſtantia: talis enim propoſitio non eſt in omnibus, cum omnis propoſitio demonſtratiua in omnibus ſit & vniuerſalis: ex vniuerſalibus autem in doctrinalibus eſt omnis ſyllogiſmus: quia (ſicut habitum eſt) de particulari non probatur paſſio niſi per accidens: propter quod manifeſtum eſt, quòd nec propriè inſtantia. In omnibus enim verum eſt, quòd in omni ſcientia eædem ſubſtantia ſunt propoſitiones & inſtantiæ, quamuis ratione differant. Cuius probatio eſt: quia quicunque fert aliquam inſtantiam, illam etiam eandem facit propoſitionem ſyllogizando oppoſitum ſiue ſit dialectica inſtantia & propoſitio, ſiue demonſtratiua inſtantia & propoſitio. Dialecticis autem per propoſitionem particularem & ſingularem contingit inſtare in propoſitione vniuerſali inductiua, hoc eſt, quæ per inductionem probatur.

De particularibus non probatur paſſio niſi per accidens

Inſtantia & propoſitio ſunt idem ſubſtantia.

Contingit autē quoſdam non ſyllogiſticè, &c.

Secunda differentia eſt hæc, quod in demonſtratiuis ſiue doctrinalibus contingit quoſdam demonſtratores non ſyllogizare, hoc eſt, non ſecundum formam generalem ſyllogiſmi in prioribus determinatam: eò quod in demonſtratiuis contingit in terminis conuertibilibus in ſecunda figura ex affirmatiuis ſyllogizare, quod eſt contra formam ſyllogiſmi in dialecticis determinatam, quando ſcilicet accipiunt media vtriſque extremitatibus conuertibiliter inhærentia: ſic enim fit diſpoſitio ſecundæ figuræ in qua medium bis prædicatur. Hoc autem in dialecticis non contingit. Hunc modum Cæneus Philoſophus fecit in ſyllogizando: volens enim probare Cæneus, quod ignis vt formale elementum eſt facilis generationis, & ideò primum elementorum immediatè à motu orbis generatum, ſic ſyllogizauit: quicquid in multiplicata analogia ſe habet ad alterum, citius generatur: ignis in multiplicata analogia ſe habet ad quodlibet elementum: ergo facilis eſt generationis & citius generatur. Et ſic formandus eſt ſyllogiſmus: velocis eſt generationis, quod in multiplicata analogia ſe habet ad alterum: ignis in multiplicata analogia ſe habet ad quodlibet alterum: ergo citò generatur ſiue velocis generationis eſt. Dicitur autem in multiplicata analogia ignis ſe habere ad alterum: quia ex vno pugillo terræ multi pugilli fiunt aquæ, & ex vno pugillo aquæ multi pugilli fiunt aëris, & ex vno pugillo aëris multi pugilli fiunt ignis: & ſic ignis formalior eſt omnibus aliis: & quantò aliquid formalius eſt, tantò eſt velocioris generationis: in multiplicata analogia ſic eſſe aliquid, conuertitur cum eo quod eſt eſſe facilis generationis. Propter quod gratia materiæ & in ſecunda figura aliquando ſyllogizatur ex talibus: quoniam medium eſt cauſa maioris extremitatis & minor extremitas continetur ſub maiori: & ideò per tale medium concluditur de ipſa, ſicut patet in ſyllogiſmo inducto. Ex ſic ergo acceptis in terminis conuertibilibus aliquando ſyllogizare contingit: ſed tamen non videtur, eò quod forma ſyllogizandi non ſeruatur. Hæc eſt ſecunda differentia.

Vide hæc primo priorum in titulo de ſecunda figura.

Argumentum quo vtebatur Cæneus Philoſophus.

Quomodo ignis ſe habet in multiplicata analogia ad quodlibet aliud elementum.

Si eſſet impoſſibile ex falſis verum monſtrare, &c.

Tertia autem differentia inter dialecticam & demonſtratiuam eſt, quòd in dialecticis eſt difficilis reſolutio, in doctrinalibus autem facilior: & huius tres dabimus cauſas. Quarum vna & prima eſt: facilius enim eſt reſoluere

vno

vno modo compoſita, quam pluribus modis compoſita: pluribus autem modis compoſita ſunt in verum & falſum compoſita, quam in verum compoſita tantum: in verum ergo tantum compoſita facilius eſt reſoluere, quam compoſita in verum & falſum. Propter quod ſi in dialecticis eſſet impoſſibile ex falſo verum ſyllogizare ſiue monſtrare, facile vtique eſſet reſoluere ſyllogiſmum dialecticum: quia tunc vtique in omni materia conuerteretur concluſio ſuper præmiſſas. Cuius exemplum eſt: quia ſi a. eſſet concluſio vera quæ ſequeretur ex b. præmiſſa, ſcilicet poſito quòd ex falſis non verum ſyllogizaretur: tunc ſicut ſequitur per viam generationis, ſi b. eſt, a. eſt: ſic ſequeretur reſoluendo, ſi a. eſt, b. eſt: ſic enim a. eſſet verum & concluſio aliqua: hoc autem cum ſit, ea vtique erunt vera quæ noui vera eſſe in præmiſſis: noui enim illa ſicut concluſionis principia: vnde noui ea quoniam vera ſunt: & hæc ſunt b. quia præmiſſæ per b. ſignificantur: ex his enim talibus præmiſſis tanquam notis & ſcitis demonſtratur, quoniam illud verum, quod eſt in concluſione. Hoc autem patet in his quæ maximè ſunt demonſtratiua, quæ ſunt mathematica: termini enim qui ſunt in mathematicis, maximè conuertuntur, eò quod pro medio nullum accidens, hoc eſt, accidentale recipiunt: ſed pro mediis accipiunt vel recipiunt diffinitiones, & in hoc differunt ab his ſyllogiſmiss qui ſunt in dialecticis, hoc eſt, in dialecticis qui ſunt per modum dialogi, in hoc quod opponens interrogat conſenſum reſpondentis.

Augentur autem non per media, &c.

Quarta differentia eſt inter dialecticam & demonſtratiuam, quòd quoad vnam & eandem concluſionem non ſunt multa media in demonſtratiuis: ſed in dialecticis ſunt multa media ad vnam & eandem concluſionem. Cuius cauſa eſt, quòd demonſtrationes non augentur per immediata, niſi in poſt aſſumendo, ſcilicet continuè ſub ſubiecto de quo probatur paſſio, ſicut ſub figura triangulus, & ſub triangulo iſoſceles: cuius exemplum, vt de b. quod ſub a. ſumptum eſt, dicatur a. & b. dicatur de c. quod proximè eſt ſub ipſo: & hoc modo ſumatur c. dici de d. & hoc in infinitum, ſi ſumptio vnius ſub alio procedit in infinitum: vlterius enim probabitur, quòd ſtat etiam ſuperius & ad inferius. Aliter tamen dicunt aliqui & bene ſatis, quòd theoremata demonſtrationum ſic habent procedere, quòd vnum ſemper probatur ex alio, quòd aliter non procederet demonſtratio ex immediatis, ſicut patet in theorematibus Euclidis per totam geometriam: & numerus hoc modo procedit in infinitum vnitatis additione: & paſſiones aliæ probantur de binario & aliæ de trinario, & ſic in infinitum. Similiter figuræ geometriæ in infinitum procedent lineæ vel ſuperficiei additione, vt trigonum, tetragonum, pentagonum, & ſic de aliis in infinitum, de quibus omnibus diuerſæ probantur paſſiones.

Expoſitio quorundam, & eſt ſententia Linconien.

Et in latus vt a. de c. &c.

Augentur & demonſtrationes in latus, hoc eſt, ad lateralem latitudinem, quando ſub eodem accipiuntur oppoſita lateraliter coæquæua, vt aſinus, leo, lupus, ſub animali: trigonum, tetragonum, pentagonum, ſub figura: quamuis non ſit omninò ſimile: quia figuræ quamuis ſint differentes ſpecie, denominatione tamen numeri ſpecificantur, ſicut trigonum, tetragonum: & ideo in generatione vna eſt potentia in altera ex ea protractione actuali linearum: & ideò trigonum eſt in tetragono. Huius autem augmenti ad latus exemplum eſt in terminis tranſcendentibus, ſicut ſi a. aliqua paſſio communis demonſtretur de duobus vel pluribus ſubiectis coæquæuis, vt de c. ſubiecto, & de e. ſubiecto, ſicut ſenſibile de homine & de equo, ſicut ſi de multis numeris lateraliter acceptis demonſtretur, quòd quilibet illorum eſt numerus quantus: aut ſi demonſtretur, quòd quilibet eſt infinitus numerus in potentia per additionem principij ſuæ generationis, ſicut docet Pythagoras in primo arithmeticæ generationem numerorum pariter parium & pariter imparium, & impariter parium & impariter imparium, & in proportionibus ſimiliter: omnis generatio numerorum eſt ex aliquo vſque in infinitum diſpoſitis numeris: quæ diſpoſitio principium eſt generationis talium numerorum.

Pythagoras in ſua arithmetica.

Huius autem exemplum eſt in terminis tranſcendentibus & demonſtratiuis, ſicut ſi dicamus, quòd a. ſit paſſio numeri quanti, ſicut quòd ſit numerus finitus vel infinitus, vt perfectus vel imperfectus, vel abundans vel diminutus vel in alia numeri paſſione: & hoc eſt quod dicit Ariſtot. quòd numerus quantus, aut infinitus ſit: hæc autem, id eſt, talis paſſio ſit in quo eſt a. ac ſi dicat, hæc paſſio per literam a. deſignetur quæ erit maior extremitas: impar autem numerus quantus ſit in quo ſit b. & erit medium in demonſtratione: impar autem numerus ſit in quo eſt litera c. & erit in demonſtratione minor extremitas. Secundum hanc itaque diſpoſitionem eſt concluſum a. de c. per b. quia omne b. eſt a. & omne c. b. Item ab alio litera ponatur, quòd par numerus quantus ſit d. medium: & ponatur, quòd par numerus ſit in quo eſt e. quod erit minor extremitas: & a. remanet ſicut prius paſſio finiti vel infiniti numeri: tali ergo facta diſpoſitione concluditur a. de e. per d. medium ſicut prius concluſa fuit de c. per medium b. & ſic in latus augentur demonſtrationes.

Reſponſio ad tactam dubitationem.

Sed attende, quòd cum in poſt augentur non poteſt eſſe, quòd paſſio quæ ſuperiori ineſt per ſe & ſecundum ipſum & de omni, inſit etiam in inferiori per ſe & ſecundum ipſum, ſed inerit ei eſſentialiter & de omni & non per ſe & ſecundum ipſum. Eodem autem modo non poteſt eſſe, quòd eadem paſſio ſecundum ipſum & per ſe inſit oppoſito coæquæuo, ſed de omni poteſt eſſe in duobus oppoſitis: & ideò dictum eſt de demonſtratione communiter dicta & non de demonſtratione potiſſima.

Alia reſponſio.

Quidam tamen dicunt, quòd quando in poſt aſſumendo deſcenditur ſub ſubiecto, dicitur etiam in poſt aſſumendo deſcendi in prædicato quod eſt paſſio, vt ſi iſoſceles accipitur ſub triangulo, debet etiam ſub paſſione habere tres æquos duobus rectis, deſcendi ad tales tres quales habet iſoſceles. Similiter quando augentur ad latus & accipitur oppoſitum

tum

eum ſubiecti, dicunt quòd etiam debet accipi oppoſitum paſſionis. Sed primum magis eſt ſecundum intentionem Ariſtotelis.

CAPVT VI.

Qualiter differunt demonſtratio quia & demonſtratio propter quid in eadem ſcientia ſumpta.

Nota, quòd eſt diſcordia inter expoſitores, vtrum intendat loqui de differentia inter demonſtrationem quia & propter quid, an inter ſcire quia & propter quid: poſſunt tamen concordari iſtæ opiniones.

Sed quia differunt & propter quid ſcire, &c.

Per hæc verba poteſt ſolui vna ratio alterius opinionis quæ fundat ſe in verbis Ariſt. poſitis in principio huius capituli.

SIc autem ex præcedentibus determinata demonſtratione potiſſima propter quid (cum ſit etiam demonſtratio quia, quæ minus eſt potens & tamen refertur ad principia demonſtrationis quæ dicta ſunt de omni & per ſe & ſecundum ipſum) conueniens eſt hîc determinare de differentiis harum demonſtrationum, ſecundum quod differunt in vna & eadem ſcientia ambæ exiſtentes, & ſecundum quod differunt exiſtentes in diuerſis. Et primo harum determinemus differentias in vna & eadem ſcientia.

Dicimus igitur, quòd quia differt ſcire quia & ſcire propter quid, oportet quod differant iſtæ duæ ſcientiæ ſiue iſti duo modi ſciendi: & ſic alia eſt ſcientia quia, & alia propter quid. Et ſi differunt ſcientiæ, neceſſe eſt, quòd differant etiam demonſtrationes quia ſcilicet & propter quid, quæ ſunt cauſæ talium ſcientiarum. Primum quidem in eadem ſcientia acceptæ dictæ demonſtrationes, & in vna & eadem ſcientia acceptæ differunt dupliciter. Vno quidem modo dicitur ſcientia quia ſi fiat ſyllogiſmus demonſtratiuus per id quod eſt non medium, hoc eſt, ſi fiat per mediatum medium: tale enim medium eſt non medium, quia non eſt immediatum: immediatum autem debet eſſe medium, & hoc eſt tantum tranſcendens medium & non conuertibile cum extremis: hoc enim non erit ſufficiens & proxima cauſa: tunc enim in tali medio non accipitur prima cauſa, hoc eſt, proxima & conuertibilis: per tale igitur tranſcendens medium non generatur niſi ſcientia quia: ſed quæ eſt ſcientia propter quid, eſt ſcientia generata ex medio quod eſt prima, hoc eſt, proxima & eſſentialis concluſionis cauſa. Alio verò modo ſecundo fit demonſtratio quia in eadem ſcientia quia, quando in demonſtratione accipitur pro medio id quod non eſt medium, hoc eſt, aliquid quod eſt immediatum, ſed eſt non medium in hoc quod immediatum eſt non cauſa, vt quando fit demonſtratio per immediatum effectum & cum cauſa conuertibile: tunc enim fit per conuertentia, ſiue per conuertibilia & proxima, & ſit per notius quoad nos: nihil enim prohibet inter ea quæ æquè & conuertibiliter prædicantur (ſicut cauſa proxima & cauſatum) id quod eſt non cauſa, ſed effectus, eſſe notius quoad nos: & tunc quoad inſtructionem neceſſariam vtilius eſt demonſtrare per effectum quam per cauſam: & ideo tunc per hanc ſcientiam quæ eſt quia, erit demonſtratio.

Vt quod propè ſunt planetæ.

Huius autem exemplum eſt, vt volens demonſtrare, quòd planetæ ſunt propè per id quod non ſcintillant: ſic enim cauſa concluditur per effectum: ſit enim in quo eſt litera c. planetæ, quod eſt ſubiectum: & in quo eſt litera b. ſit non ſcintillare, quod eſt medium: in quo autem eſt litera a. quod eſt maior extremitas, ſit prope eſſe, ſecundum quod concludi debet de minori extremitate: verum igitur erit dicere in tali ſyllogiſmo demonſtratiuo b. medium de c. minori extremitate in minori propoſitione: planetæ enim non ſcintillant: ſed etiam a. maiorem extremitatem verum eſt dicere de b. medio in maiori propoſitione: verum eſt enim non ſcintillãs prope eſſe: veritas enim huius accipitur per inductionem in ſenſu de quolibet planeta factam: neceſſe eſt ergo a. ipſi b. ineſſe in concluſione: & ſic demonſtratum eſt demonſtratione quia, quòd erraticæ propè ſunt. Hic ergo ſyllogiſmus non eſt demonſtratio propter quid, ſed quia: quia planetæ non ex hoc quod ſcintillant, propè ſunt, ſed è conuerſo propter hoc quod propè ſunt, non ſcintillant: & ideo in iſto ſyllogiſmo demonſtrata eſt cauſa per ſuum effectum.

Contingit autem è conuerſo per alterum quod eſt cauſa, alterum quod eſt effectus, demonſtrare: & erit propter quid demonſtratio: ſicut ſi ponamus, quòd c. litera quæ eſt minor extremitas, ſit erraticæ ſiue planetæ: ſed in quo eſt b. litera medium & cauſa, ſit propè eſſe. a. autem maior extremitas ſit non ſcintillare, ſic, omne b. eſt a. omne c. b. ergo omne c. a. tunc pro medio accepta eſt prima, hoc eſt, immediata & proxima cauſa.

Iterum fit per effectum demonſtratio quia, vt ſi demonſtret aliquis in aſtrologia, quòd luna circularis ſit ſiue ſphærica per incrementa, hoc eſt, per modum incrementorum & decrementorum, quod corniculata ſunt & ſphæricitatem lineæ oſtendunt, quod eſt per ſignum effectus cauſam demonſtrare: & ideo ſic ipſius quia & non propter quid fit demonſtratio, & ipſius quia effectus eſt ſyllogiſmus ſic: omne quod ad ſolem relatum, incrementa per receſſum à ſole corniculata accipit, ſphæricum eſt: luna ſic ad ſolem relata, incrementa luminis accipit: ergo eſt ſphærica vel circularis: ſic enim ipſius quia per effectum probata cauſa factus eſt ſyllogiſmus. Si autem è conuerſo ponatur medium quod verè cauſa eſt: tunc fiet ſyllogiſmus propter quid: non enim luna propter augmenta corniculata circularis eſt: ſed è contra quia circularis eſt, ideò augmenta corniculata accipit. Et ponatur lunam eſſe in quo c. quod eſt minor extremitas: in quo autem b. medium ſit augmentum tale accipere: in quo autem a. maior extremitas ſit eſſe circulare, ſic, omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. ſiue omne circulare recipiens lumen à ſole, conuerſum ad ſolem, augmenta luminis circulariter accipit: luna eſt ſphærica, lumen à ſole accipiens: ergo augmenta luminis à ſole circulariter accipit.

In quibus autem demonſtrationibus media quæ ſunt effectus, non conuertuntur cum cauſa, eò quod non eſt effectus immediatus, & tamen medium eſt effectus & non cauſa, & effectus tamen ille mediatus notior quoad nos: ſi fiat demonſtratio per talem effectum, iterum erit demonſtratio per talem effectum demonſtra-

Demonſtratio quæ per effectum non immediatum non eſt ita vera demonſtratio quia, ſicut illa quæ eſt per effectum immediatum.

demonſtratio quia, & non demonſtratio propter quid: ſed debilioris virtutis erit hæc demonſtratio quam ſi fiat per effectum immediatum: ſicut ſi demonſtraretur lunam eſſe ſphæricam per hoc quod ipſa exiſtens ſub ſole, motu circulari à ſole per diſtantiam, talia accipit corniculata incrementa. Sic ergo per effectum fit demonſtratio quia, & non propter quid, ſecundum primum & vnum modum & principalem.

Amplius in quibus medium extra ponitur, &c.

Amplius autem ſecundo modo fit demonſtratio quia in his in quibus medium quod eſt cauſa, ponitur extra extrema excellens vtrumque extremorum: in talibus enim medium eſt cauſa remota non conuertibilis & non ſufficiens ad cauſandum effectum ſecundum ſeipſam. Vnde in his talibus ipſis quia & non eius quod eſt propter quid, demonſtratio eſt: non enim datur proxima cauſa & eſſentialis & conuertibilis per tale medium. Huius autem exemplum eſt, vt ſi quæſtio fiat qua demonſtrari debeat quare paries non reſpirat, & ponatur cauſa remota per quam hoc demonſtratur dicendo, quod cauſa eius quod paries non reſpirat, eſt: quia non eſt animal: ſi enim hoc quod eſt non eſſe animal, non reſpirandi cauſa eſſet: tunc oporteret, quòd oppoſitum huius eſſet cauſa oppoſiti, ita ſcilicet quòd aliquid eſſe animal, eſſet cauſa quare reſpirat: quia ſi negatio cauſa eſt ipſius non eſſe ſiue negationis, tunc affirmatio erit cauſa eſſe ſiue affirmationis: hoc enim eſt in omnibus cauſis immediatis verum: ſicut ſi elementa in complexione ſine menſura eſſe calida, & ſine menſura eſſe frigida (quod eſt negatio æqualitatis calidi & frigidi in complexione) eſt cauſa non ſanandi, hoc eſt, negationis ſanitatis: tunc cum menſura æqualitatis complexionis eſſe calida, & cum menſura eſſe frigida, quod eſt affirmatio, eſt cauſa ſanandi ſiue ſanitatis, quod eſt etiam affirmatio. Similiter autem in omnibus talibus quæ immediatæ ſunt cauſæ, quod ſi affirmatio ipſius eſſe eſt cauſa, & negationem oportet eſſe cauſam ipſius non eſſe. In his autem quæ dicta ſunt ſic demonſtratis per cauſam communem & tranſcendentem non contingit quod dictum eſt, quòd ſcilicet affirmatio non eſt cauſa affirmationis: diſpoſitio autem terminorum (quia medium excedit extrema & eſt primum poſitione) indicat, quòd talis ſyllogiſmus eſt in media figura. Huius autem exemplum in terminis tranſcendentibus eſt, vt dicamus, quòd a. medium poſitione ſit animal: id autem in quo eſt b. quod eſt maior extremitas, ſit non reſpirare: in quo autem eſt c. minor extremitas, ſit paries: ſecundum igitur hanc diſpoſitionem a. ineſt omni illi in quo eſt b. omne enim reſpirans eſt animal: in c. autem nullo eſt a. & ſic ſequitur in ſecundo ſecundæ, quod neque b. in c. nullo eſt, hoc eſt, quod nullum c. eſt b. non igitur reſpirat paries.

Comparantur enim huiuſmodi cauſarum, &c.

Hæc enim quæ ſunt de numero huiuſmodi cauſarum excedentium, comparantur dictis extremis ſecundum excellentiam, id eſt, quæ excedunt extrema & non conuertuntur cum eis: hoc autem dicere eſt aſſignare cauſam plurimum diſtantem ab extremis. Sicut eſt illud quod Anacharſides Philoſophus pro cauſa aſſignauit, quòd in Scythis ſiue in Scythia (quæ terra Sclauorum eſt) non ſunt ſibilatores ſiue tibicines: dixit enim eſſe cauſam huius: quia non ſunt ibi vites. Cum non eſſe in Scythia vites valde remota, cauſa ſit ad hoc quod non ſint tibicines in Scythia. Vites enim vinum faciunt: vinum autem lætificat: lætitia autem cauſa eſt quæ tibiam canere facit. Similiter autem cauſa remota quare non reſpirat paries eſt, quod non eſt animal: animal enim eſſe: & hoc animal eſſe circa ſuperiora calens, & ſufflatiuum ad mitigationem illius caloris pulmonem habens, cauſa eſt reſpirandi. Hæc autem in libro de reſpirando & inſpirando dicta ſunt. Secundum autem eandem ſcientiam & ſecundum diſpoſitionem eorum quæ oſtendunt ſcientiam quia, & ſcientiam propter quid, ſunt hæ quæ dictæ ſunt differentiæ eius quod eſt quia, ſiue ſyllogiſmi qui oſtendit quia, ad eum qui eſt propter quid eſt, ſyllogiſmum.

CAPVT VII.

De differentia demonſtrationis quia & propter quid in diuerſis ſcientiis.

Alio autem modo differt propter quid, &c.

Alio autem modo differt demonſtratio propter quid ab ipſa demonſtratione quia, in hoc quod per aliam ſcientiam vtrumque iſtorum eſt ſpeculari: ita ſcilicet quòd vna ſcientia ſpeculatur propter quid, & alia ſcientia ſpeculatur quia. Huiuſmodi autem ſcientiæ ſunt quæcunque ſic ſe habent adinuicem, quòd alterum (hoc eſt, ſubiectum quod in vna earum determinatur) eſt ſub altero quod in altera ſcientia determinatur, ſicut ſubalternatum eſt ſub ſubalternante, ſicut ſe habent ſpeculatiuæ ſiue perſpectiuæ ſcientiæ ad geometriam. Et ſicut ſe habet ſcientia machinatiua de machinis quæ proprio nomine vocatur ſcientia de ingeniis, ad ſtereometriam, hoc eſt, ad illam partem geometriæ, quæ eſt de ſtereis, hoc eſt, de menſura ſolidorum ſiue corporum, quæ traditur in 11. & 12. Euclidis: machinatiua enim ſine de ingeniis ſcientia, ſequitur menſuras ſolidorum in ponderibus & quantitate & erectione ingeniorum & proportione. Et ſicut ſe habet harmonica in muſicis cantibus & inſtrumentis, monochordo ſcilicet, vigella, & lira, & huiuſmodi, ad arithmeticam: quia proportiones numerorum conſiderat arithmeticus: quam proportionem in cantu & diuiſione chordarum ponit harmonica: ſicut paſſiones lineæ conſiderat geometria, quas in linea viſuali (quæ radius vocatur) ponit perſpectiua. Et ſicut ſcientia naualis (quæ apparentia vocatur) ſe habet ad aſtrologiam quantum ad illam partem quæ eſt de angulis & de diuerſitate aſpectus: ad hanc enim naualis ſecundum apparentiam in ſtellis vias nauiũ imaginatur & dirigit. Vel fortè melius ad lunæ quartas: quia ex illis elementum aqueum mouetur ad effluxum & refluxum, & ex illis oriuntur venti ſecundi vel non ſecundi de

Machinatiua aliter dicitur ſcientia de ingeniis.

Stereometria eſt ſcientia de menſuris ſolidorum quantum ad ponderare.

Quomodo naualis de apparentiis ſubalternatur aſtrologia.

di de fundo maris. Et hoc apparet in criſpatione vndarum. Ad quamcunque enim plagam mouentur criſpantes vndulæ, primo in aquæ ſuperficie, ad illam flabit ventus in puncto proximæ quartæ, maximè ſi ibi erit luna. Quartas autem voco puncta Orientis, medij cæli, Occidentis, & angulum mediæ terræ.

Ferè autem vniuocæ ſunt harum quædam, &c.

Harum autem ſcientiarum ſubalternantium & ſubalternatarum quædam ferè ſunt vniuocæ, hoc eſt, de vniuoco ſubiecto & paſſionibus. Et dico ferè propter id quod addit ſubalternata ſuper ſubalternantem, ſicut linea viſualis addit ſupra lineam, & ſicut angulus reflexionis ad ſpeculum addit ſupra angulum ſimpliciter qui eſt contactus duarum linearum. Hoc autem modo fere vniuocæ ſunt aſtrologia mathematica quæ conſiderat diuerſitates motuum & præuentionum & coniunctionum & aſpectuum in ſtellis, & naualis aſtrologia quæ fere idem conſiderat referendo hoc ad actum & vias nauigantium. Etiam ſic ferè vniuocæ ſunt harmonica mathematica ſiue muſica, & illa quæ eſt ſecundum auditum in chordis & fidibus & inſtrumentis muſicis: hoc enim in omnibus talibus ipſum quia eſt ſcire ſenſibilium, hoc eſt, ſubiectum ſenſibile & paſſiones conſiderantium, ſed propter quid conſiderare habent mathematicæ quæ non conſiderant ſenſibile, ſed abſtractum à ſenſibili ſecundum rationem diffinitiuam quæ medium eſt in demonſtratione.

Quare dixit ferè vniuoca.

Attendédum autem, quòd paſſiones ſubiecti poſſunt conſiderari dupliciter, ſcilicet inquantum ſunt ſubiecti quod eſt per ſe & ſecundum ipſum, vel inquantum ſunt huius ſubiecti determinati ad hanc naturam vel materiam. Quantitatem autem per omnes differentias quantitatis (quæ ſunt linea, ſuperficies, & corpus, quæ ſunt differentiæ quantitatis continuæ primæ ſecundum ipſam naturam quantitatis exeuntes ab ea) habet conſiderare geometer: & quia paſſiones quantitatis cauſantur ab ipſa natura quantitatis ſecundum ſe & ſecundum ſeipſam, ideò geometer habet dicere propter quid in omnibus illis ſiue ſint abſtractæ, ſiue ſint ad materiam determinatæ: tales enim paſſiones ſunt quantitatis ſecundum quod eſt quantitas, & non iſtius vel illius ſecundum quod eſt hoc vel illud ſecundum ipſum, ſed ſunt quantitatis in iſto. Si autem paſſiones aliquæ ſunt, quæ cauſantur ab hoc vel illo ſecundum quod eſt hoc vel illud, in illis non dicit propter quid ſcientia ſuperior, ſed inferior.

Huius exemplum eſt radius qui eſt linea: quia linea ſecundum quod eſt linea, habet rectum eſſe vel curuum: & per contactum alterius facere angulum & anguli quantitatem ex hoc quod perpendiculariter vel obliquè contingit: quæ omnia quia quantitatis ſunt, ſecundum ipſum conſiderat ſecundum cauſam geometer. Sed inquantum radius habet reflecti ad terſum & politum, & in ſpeculo concauo reflecti ad medium, & in rotundo peruio reflecti ad punctum oppoſitum: quæ paſſiones quia cauſantur non à linea ſecundum quod quantitas eſt, ideo lineæ ſecundum ipſam non conueniunt, nec poſſunt à geometra cauſari ex propriis principiis quantitatis: & ideo non dicit propter quid in illis: ſed ſunt paſſiones lineæ viſualis ſecundum ipſum quod viſualis eſt: & ideo propter quid in talibus dicitur à perſpectiua. Nec etiam in hoc, ſiquis ſubtiliter inſpiciat, ſubalternatur perſpectiua geometriæ: quinimo ſcientia eſt per ſe conſideratiua paſſionum ſui ſubiecti. Et hoc eſt quod dicit Ariſtot. quòd mathematicorum aſtrologorum & harmonicorum & non ſenſibilium eſt ſcire propter quid: eò quod illi in talibus habent demonſtrationem facere ex quibus tales cauſæ talium paſſionum accipi poſſunt.

Quæ requirantur ad ſubalternationem.

Sunt autem quidam dicentes, quòd tria exiguntur ad hoc quod vna ſcientia alteri ſubalternetur. Et dicunt primum eſſe quod ſubiectum ſubalternatæ concipiat in ſe ſubiectum ſubalternantis cum additione differentiæ contrahentis ipſum ad naturam vel materiam determinatam, vt linea viſibilis ſe habet ad lineam, & pyramis viſibilis ſe habet ad pyramidem, & circulus viſibilis qui eſt baſis pyramidis, ſe habet ad circulum, & diameter pyramidis ſe habet ad diametrum, & triangulus pyramidis ex radiis exeuntibus ad illuminatum, ſe habet ad triangulum cuius motu imaginatiuo generatur pyramis, & ſic numerus modulorum ſe habet ad numerum, & ſic de aliis. Secundum dicunt eſſe, quòd id quod addit inferior & ſubalternata ſcientia, oportet quod contrahat ipſum ad rem alterius naturæ & generis: quia aliter ſcientia de ſpeciebus & differentiis diuiſiuis ſubalternata eſſet ſcientiæ de genere, quod falſum eſſe dicunt. Tertium autem dicunt eſſe, quòd id quod addit ſupra ſubiectum ſuperioris, non ſit cauſatum vel procedés à ſubſtantia & natura ſubiecti ſuperioris: aliter ſcientia paris & imparis ſubalternaretur ſcientiæ de numeris, quod falſum eſt, cum ſint vna & eadem ſcientia: & ſic etiam ſi hoc eſſet verum, prima philoſophia ſibi ſubalternaret omnes alias, eò quod ex ſuo ſubiecto ſtabilit ſubiecta ſcientiarum omnium aliarum.

Quid de hoc ſenſerit Ariſtot.

Hæc igitur ſunt quæ dicuntur communiter & ſatis ſubtiliter & bene: ſed quantum ex natura demonſtrationis eſt, & ex dictis Ariſt. perpendi poteſt, non exigit niſi quod ſubalternans & ſubalternata ſint circa idem in ſubſtantia ſubiectum, & diuerſum ſecundum eſſe: quia aliud habet eſſe in ſuis principiis conſideratum, & alias paſſiones fluentes ab ipſo ſecundum eſſe quod habet in ſuis principiis ſubſtantialibus acceptum, quod ſecundum hoc ipſum cauſatur ab ipſo: & aliud habet eſſe ſecundum hoc quod relatum eſt ad hoc vel illud, ſecundum quod in inferiori ſcientia conſideratur: & quia accidit ei eſſe in hoc, & ſic, ideo cauſas illarum paſſionum quæ inſunt ei ſecundum ſe, non poteſt ſcire ſcientia inferior, ſed expectat eas à ſuperiori: ſicut patet: quia ſic medicina conſiderat corpus humanum, non ſecundum quod eſt magnum, ſed ſecundum quod eſt ad complexionis æqualitatem commixtum: inueniens tamen impedimentum in ipſo ex corruptione compoſitionis & continuitatis & figuræ, cauſam illius medij non

Medicina non conſiderat cauſam impediti-

nam compoſitionis continuitatis & figura, ſed geometria. Scientia de ponderibus & diſtantia graduum maximè exigitur in medicina. Quomodo phyſicus conſiderat iridē ſecundum cauſam, & etiam perſpectiuus, licet diuerſimodè. Quomodo quadam ſcientia ſubalternantes & ſubalternata ſunt verè vniuoca, & quadam non.

Et multoties neſciūt ipſum quia, &c.

non conſiderat, ſed ſcientia ſuperior, geometria, vel alia: ſicut maximè ſcientia de ponderibus & diſtantia graduum exigitur in medicina, vt in lib. de gradibus dicit Alchindus. Et hoc modo in iride quam ſecundum cauſam conſiderat phyſicus, ſecundum cauſam dico ſuæ generationis in nube aquoſa hoc modo: ſecundum cauſam autem reflexionis cauſata ab oppoſito ſole conſideratur à perſpectiuis.

Ex hoc patet quare quædam ſubalternantes & ſubalternatæ ſunt verè vniuocæ, in quibus ſcilicet inferior recipit nomen ſuperioris & rationem: numerus enim relatus ad morulas & modulos ſonorum eſt numerus, & linea viſualis eſt linea non additione contrahente. Sed quædam ſunt, in quibus ſubiectum ſuperioris non nomine & ratione prædicatur de ſubiecto inferioris, ſicut magnitudo continua non prædicatur de corpore humano: quia non conſideratur à medico: & id quod addit, non eſt de quantitate nec de principiis quantitatis: ſed omnino præter ipſam, quamuis ſit in ipſa ſecundum eſſe aliquod.

His igitur ſic notatis planum eſt quod dicitur: & ſicut vna conſiderat quia, & altera propter quid in talibus: ita contingit multoties, quòd conſiderantes ipſum propter quid, neſciunt ipſum quia. Et huius cauſam quidam dicunt eſſe: quia non pertractant. Sed vera cauſa eſt: quia vniuerſale (ex quo accipitur cauſa propter quid) cognoſcunt: & ex illo particulare (quod ex vniuerſali in propria natura cognoſci non poteſt) pertractare ex propriis non poſſunt: & hoc eſt quod additur: quia ſuperius ſicut vniuerſale conſiderantes, multoties quædam ſingularium neſciunt: quia in ſubiecto vniuerſali non habent vnde hoc ex principiis vniuerſalis facere poſſint: & etiam propter id quod particulari & propriæ naturæ non intendunt ex principiis vniuerſalis, vnde ſunt conſiderantes. Hæc autem ſunt & talia quæcunque per additionem ad ſuperioris ſcientiæ ſubiectum alterum quiddam ſunt: quia id quod additur ſubiecto ſuperioris ſcientiæ, trahitur in alterum genus, & non cauſatur illud à principiis ſubiecti vniuerſalis ſcientiæ & ſuperioris: illæ enim ſcientiæ vtuntur ſpeciebus & formis vniuerſalis ſecundum ſubſtantiam & materiam ſui ſubiecti, hoc eſt, ſecundum quod relatæ ſunt ad hoc vel illud: mathematica autem quæ ſimpliciter mathematica & abſtracta ſunt (ſicut ea quæ ſunt ſcientiæ altioris) ſunt ſimpliciter circa ſpecies abſtractas: tales enim non ſunt de ſubiecto aliquo ſenſibili: quia quamuis geometrica aliqua de ſubiecto aliquo ſenſibili ſint, non ſunt tamen de illo ſecundum quod eſt ſubiectum aliquod ſenſibile, ſicut patet per antedicta.

Habet autem ſe ad ſpeculatiuam, &c.

In talibus autem inferior etiam ſubalternat alterum ad minus quantum ad modum: & hoc eſt quod dicit, habet autem ſe ad ſpeculatiuam ſiue perſpectiuam ſicut ſe habet perſpectiua ad geometriam: ita enim ſe habet alia quæ ſub iſta (quoad aliquid) ad iſtam, ſicut perſpectiua ſe habet ad geometriam, quamuis non ſimpliciter ſubalternetur eidem: ſicut eſt id quod eſt de iride, de quo (ſicut dictum eſt) ipſum quia phyſici eſt ſcire, qui iridem quantum ad materiam ſecundum quod eſt in nube aquoſa habet conſiderare: ſed propter quid eſt iris quantum ad reflexionem radiorum ſolis, eſt conſiderare perſpectiui: aut ſimpliciter, quia ex principiis ſuæ ſcientiæ dicit propter quid eſt iris: aut ſecundum hoc quod eſt doctor vel ſecundum doctrinam, quia docentis eſt ſcire cauſam propter quid.

Multæ autem etiam earum quæ non ſunt ſibiinuicem ſcientiarum, vt ſubalternans & ſubalternata, ſic ſe habent adinuicem, ſicut medicina ad geometriam ſe habet in aliquo: quod enim vulnera circularia tardius ſanātur, medici chirurgici eſt ſcire: ſed propter hoc eſt ſic ſcire geometræ. Hoc enim ex hoc eſt, quòd circulus eſt capaciſſima figurarum: & ex hoc eſt capaciſſima, quia latera ipſius ad circulum vndique diſtantia ſunt & magis difficulter vnibilia, & ex hoc ſequitur, quòd tardius ſanabilia.

Quare vulnera circularia tardius ſunt ſanabilia.

CAPVT VIII.

De ſyllogiſmis, & primo in qua forma ſyllogiſmi potiſſimè fiant.

Determinatis autem ſic principiis potiſſimæ demonſtrationis formalibus, quibus eſt demonſtratio & habet formam demonſtrationis, quia omnis demonſtratio ſyllogiſmus eſt & non conuertitur, conueniens eſt determinare in qua forma ſyllogiſmi potiſſimè fiant: hoc enim eſt etiam de principiis demonſtrationis, quamuis non ſit principium eius inquantum demonſtratio, ſed inquantum eſt ſyllogiſmus. Dicimus, quòd potiſſima demonſtratio quæ facit ſcientiam propter quid, maximè fit per primam figuram: ad quod quatuor Ariſtot. inducit rationes. Quarum prima eſt, quòd figurarum trium quæ magis facit ſcire, maximè ſiue præcipuè eſt figura prima. Cuius probatio eſt: quia illæ de numero ſcientiarum, in quibus eſt maximè ſcire, ſunt ſcientiæ mathematicæ: mathematicæ autem ſcientiæ, ſiue ſubalternantes, vt arithmetica & geometria: ſiue ſubalternatæ, vt perſpectiua: &, in eo quod ferè eſt dicere de omnibus ſcientiis etiam mathematicis, propter quid, & non quia faciunt demonſtrationem ſiue ſpeculationem.

Figurarum autem magis faciens ſcire, &c.

Aut enim omninò, hoc eſt, vniuerſaliter, aut ſicut frequentius & in pluribus: & per hanc primam figuram eius quod eſt propter quid, fit ſyllogiſmus: propter hoc etiam per hanc figuram, primam ſcilicet eſt ſyllogiſmus maximè faciens ſcire: & maximè erit per hanc figuram ſpeculari concluſionem ſiue ſcientiam propter quid: quæ ratio maximè eſt de primo modo primæ figuræ, & non de ſecundo, nec de modis particularibus, vt patebit inferius. Scias enim, quòd ſecundus modus (qui negatiuus eſt) primæ figuræ non facit ſcire propter quid: nec fit in ipſo demonſtratio

Aut enim ſicut, &c.

Hoc idem Lincolnienſis ſentit in commento, ſed alter exponit ly maximè. Secundus modus primæ figuræ

non facit ſcire propter quid, ſed bene modi vniuerſales ſecundæ figuræ ſaltem per cauſam remotam, quæ non eſt proprie propter quid, ſed quia.

monſtratio propter quid, habens proximam & conuertibilem cauſam pro medio: medium autem in prima figura ſubiicitur in maiori propoſitione & prædicatur in minori: & ideò maior in prima figura in tali ſyllogiſmo non poteſt eſſe negatiua niſi ſit falſa: quia ſubiicitur in ea cauſa eſſentialis & proxima ſuo effectui: in negatiuo autem ſyllogiſmo primæ figuræ oportet, quod maior ſit negatiua, quia minor in prima figura negatiua eſſe non poteſt.

Et ex hoc patet, quòd in primo modo negatiuo vniuerſali primæ figuræ nullo modo fit demonſtratio propter quid, ſed in vniuerſalibus ſecundæ figuræ, in quibus ſyllogizatur per cauſam remotam, fieri patet ſic: ſint enim termini ſecundum diſpoſitionem ſecundæ figuræ, non habens pulmonem, non reſpirans, paries: & ſyllogizetur ſic in primo ſecundæ: nullum non reſpirans habet pulmonem: omnis paries eſt non habens pulmonem, vel pulmone caret: ergo nullus paries eſt reſpirans. Vel in ſecundo ſic: omne non reſpirans eſt pulmonem non habens: nullus paries eſt pulmonem habens: ergo nullus paries eſt reſpirans. Et ideo dictum eſt paulo ante, quòd demonſtrationes dicentes propter quid, ferè ſunt per primam figuram tantum: nec demonſtratio inducta eſt propter quid, ſed demonſtratio quia.

Tãgit Lincon. hic qui iſto modo exponit.

Quidam tamen hanc rationem in duas diuidunt, dicentes vnam eſſe à ſigno, quia mathematicæ ſcientiæ ſunt per hanc figuram: ſecundam autem à cauſa, quia prima figura eſt, per quam frequentius fit demonſtratio propter quid. Quòd autem mathematicæ ſint in quibus maximè ſit ſcire, probat Ptolemæus in principio Almageſti dicens, quòd naturales de mobili ſunt, in quibus non ſtans cauſa: metaphyſicæ autem de ſublimibus, quarum cauſa in quibuſdam non attingitur: & ideo per veram cauſam non poteſt eſſe ſcientia. Reſtat ergo, quòd in mediis ſit, quæ & cauſam ſtantem habent, & quorum cauſa attingitur: & ſic in mathematicis quæ mediæ ſunt inter phyſicas & metaphyſicas cauſas, habentur veræ & incorruptibiles ſcientiæ.

Poſtea ipſius quod quid eſt, &c.

Poſtea tertia ratio eſt: quia non eſt poſſibile venari ſcientiam ſiue venerabilem præ aliis ſcientiis (quæ eſt ſcientia quid & propter quid) accipere, niſi per primam figuram: quod ſic probatur: quia in media figura non fit ſyllogiſmus categoricus ſiue affirmatiuus ſyllogiſmus: ſed ſcientia quæ eſt ipſius quod quid & propter quid, eſt ſcientia affirmationis ſiue affirmatiuæ concluſionis. In vltima autem ſiue in tertia figura fit quidem affirmatiuus ſyllogiſmus, ſed non fit ſyllogiſmus vniuerſaliter concludens: ſed ſcientia per id quod quid eſt de numero vniuerſalium: diffinitio enim ſubiecta maiori extremitati vniuerſaliter & affirmatiuè recipit prædicationem ipſius, & in minori prædicatur diffinitio de hoc quod continetur ſub medio ſubſtantialiter & per ſe, de illo etiam prædicabitur vniuerſaliter & affirmatiuè. Duabus autem præmiſſis vniuerſalibus & affirmatiuis ſecundum primæ figuræ diſpoſitionem neceſſe eſt concludi concluſionem vniuerſalem & affirmatiuam quæ eſt ſcientia quid & propter quid. Et ſic eſt planum, quòd non niſi in prima figura, & in primo modo, & non in aliis modis, nec etiam in aliis figuris concluditur ſcientia propter quid. Hoc autem manifeſtatur per exemplum: ſit enim hominis diffinitio, animal bipes: patet, quòd non in quodam particulari modo quodam de ſubiecto per accidens dicto qui negari poſſit, eſt homo animal bipes, ſed ſimpliciter & vniuerſaliter.

Dubitatio.

Fortè autem aliquis dubitat, vtrum hoc verum ſit, quòd in negatiuo ſyllogiſmo non poſſit concludi diffinitio quæ facit ſcientiam propter quid: poteſt enim eſſe diffinitio medium in negatiua demonſtratione, & negari ab vna extremitate, & affirmari de alia: & ſic in negatiua propoſitione & demonſtratione poteſt fieri ſcientia propter quid, vt videtur: quia quãuis non concluditur in tali demonſtratione diffinitio, tamen demonſtratio elici poteſt ex tali ſyllogiſmo.

Solutio.

Dicitur autem ad hoc communiter, quòd re vera diffinitio maioris extremitatis nunquam poteſt elici ex ſyllogiſmo negatiuo in prima: quia ſi ſit ſyllogiſmus negatiuus in prima figura, maior erit negatiua: & erit tunc maior propoſitio falſa, vt paulo ante dictum eſt: ſed diffinitio minoris extreminatis poterit eſſe medium in ſyllogiſmo negatiuo, eò quod minor in prima figura eſt affirmatiua, & prædicari poteſt diffinitio minoris extremitatis de ipſa minori extremitate. Et cum dicitur, quòd diffinitio non poteſt concludi in negatiuo ſyllogiſmo: hoc quidem generaliter verum eſt pro generibus ſingulorum: nec enim concluditur diffinitio quæ eſt concluſio demonſtrationis, nec diffinitio quæ eſt demonſtratio poſitione differens, ſed ſolum illa quæ eſt vt principium demonſtrationis, contingit ex negatiua demonſtratione cognoſcere: ex affirmatiuis autem contingit omnes diffinitiones demonſtrare. Sed in ſecunda figura eſt aliquando dicere diffinitionem maioris extremitatis quando maior eſt affirmatiua, vt in antehabitis dictum eſt.

Amplius hęc quidem illarum nihil indiget, &c.

Amplius quarta ratio eſt: quia prima figura aliis duabus figuris nihil indiget ad ſuæ oſtenſionis euidentiam: illæ autem aliæ duæ figuræ per hanc primam figuram denſantur & augmentantur, donec ad immediata veniant.

Nota triplicem expoſitionem, quomodo aliæ figuræ denſantur per primam & non econtra.

Quod tripliciter fit, vt dicunt diuerſi. Vno quidem modo, ſicut dictum eſt: quia quoad euidentiam ſuæ inferentiæ & illationis aliæ figuræ reducuntur ad primam. In reductione autem modo per conuerſionem, modo per tranſpoſitionem, modo per impoſſibile denſantur per figuræ ad figuram reductionem: ſed augentur per reductionem particularium modorum in modos primos vniuerſales, & maximè in primum modum vniuerſalem. Alij dicunt, quòd quia demonſtrationes augentur in poſt aſſumendo, & condenſantur continuè in poſt aſſumendo, donec veniant ad immediatum quod eſt denſum: quia denſum metaphoricum formalis eſt, cuius partes ſunt propinquæ: immediatæ autem partes ſunt propinquæ & non habent medium inter ſubiectum & prædicatum in his quæ ſunt per ſe. Illi autem adhuc dicunt,

dicunt,quòd ſecunda & tertia figura augentur & denſantur, ſed non prima. In ſecunda enim fit demonſtratio per cauſam remotam, ſicut paries non reſpirat, quia non eſt animal: quæ demonſtratio ſi debet fieri conuertibilis,oportet quòd denſetur per additionem eorum quæ contrahunt medium:ſicut animal eſt medium, addam animal habens calorem circa cor & ſuperiora, & huic addam habens pulmonem, & huic trahens refrigerantem aërem ad mitigationem caloris: & ſic denſabo medium,donec fiat conuertibile. In tertia autem figura præcipuè demonſtrationes augentur: medium enim in illa exceditur ab extremis, quia ſubijcitur: & ideo cum paſſio prædicatur, ſic excedit ſubiectum: & ideò in illo oportet reſtringi paſſionem per additionem contrahentium ad æqualitatem & conuertibilitatem ſubiecti,vel ſubiectum per abſtractionem continue augeri, donec ad qualitatem deueniat paſſionis in communitate: quia tunc non conuertuntur ſubiectum & paſſio. Et omnibus his tribus modis bene & conuenienter dicitur: ſed primus modus magis videtur eſſe de intentione Ariſtot. Hæc ergo dicta ſunt de principiis & vſu principiorum in ſcientia vna & diuerſis: & in his habet finem tractatus.

TRACTATVS IV.

De oppoſitis principiorum demonſtrationis quæ faciunt ignorantiam.

CAPVT I.

De his quæ præambula ſunt ad tractatum de propoſitione neceſſaria.

IAM autem determinatis omnibus principiis veræ demonſtrationis quæ facit veram ſcientiam, determinandum eſt de oppoſitis principiorum quæ faciunt ignorantiam, ex quibus fit ſyllogiſmus contrariæ deceptionis. Dictum eſt enim, quòd nihil demonſtratori oportet eſſe notius oppoſitis principiorum in falſitate. Determinabimus ergo primò cauſas veras ignorantiæ, & conſequenter cauſas ignorantiæ ſecundum diſpoſitionem: eò quod illa contraria eſt ſcientiæ: & poſtea cauſas tangemus ignorantiæ ſecundum negationem. Adhuc autem volentes determinare cauſas ignorantiæ ſecundum diſpoſitionem,oſtendemus primum quædam præambula quibus nos vti oportet ad oſtenſionem illarum.

Sicut autem a. eſſe in b. contingit, &c.

Dicamus igitur, quòd ſicut in affirmatiuis propoſitionibus contingit prædicatum quod eſt a.eſſe in ſubiecto quod eſt b.indiuidualiter, hoc eſt, immediatè in affirmatiua propoſitione: ſic etiam in negatiua propoſitione conceditur indiuidualiter, hoc eſt, immediatè non eſſe in eodem, vt hæc immediata ſit negatiua, b. non eſt a. ſicut affirmatiua immediata eſt b. eſt a. Dico autem indiuidualiter eſſe affirmatiuè,aut non eſſe negatiuè. Hoc autem verificatur quidem homo modo. Videamus igitur primo qualiter contingat negatiuam non eſſe immediatam: tunc enim ex oppoſito videre poſſumus quomodo fiat immediata: hoc enim eſt eſſe immediatum, quando non eſt medium aliquod inter extrema, per quod vnum extremum ſyllogizetur de alio. Dico ergo, quòd cum a. prædicatum in toto aliquo ſit, in quo non ſit b. ſubiectum, in toto autem dico vniuerſale: aut è conuerſo b. ſubiectum in toto aliquo ſit vniuerſali in quo non ſit a.vel vtrumque diuiſim ſit in toto aliquo in quo non ſit reliquum: non erit propoſitio immediata negatiua quæ dicit,quoniam nullum b.eſt a.Hæc autem ſic verificatur: ponamus enim primo, quòd a. prædicatum ſit in toto c. b. ſubiectum non ſit in eodem toto c. (& hoc enim fieri poteſt, quod a. quidem ſit in quodam toto, & quod b.non ſit in illo vt in toto) tunc neceſſario erit aliquod medium per quod fit ſyllogiſmus, per quod medium concluditur, quod a. non ſit in b. & ſic propoſitio erit mediata quæ dicit nullum b. eſſe a. Termini autem in quibus hoc euidenter apparet, ſunt, vt a.ſit linea. c. autem totum ſimile vel idem cum linea ſit quantitas. b. autem ſit ſubſtantia:tunc ſyllogizatur in ſecundo ſecundæ figuræ ſic: omnis linea eſt quantitas: nulla ſubſtantia eſt quantitas: ergo nulla ſubſtantia eſt linea. Si enim a. quidem omni eſt c.quia omnis quantitas linea: in b.autem nullo eſt, quia nulla ſubſtantia eſt quantitas: ſequitur,quòd in nullo b.eſt a.quia nulla ſubſtantia linea.

Similiter autem eſt propoſitio negatiua non immediata ſi dicatur, quòd b. ſubiectum ſit in aliquo vt in toto vniuerſali, & ſit hoc d.in quo non ſit a. prædicatum primum:erit verum medium ad ſyllogizandum, quoniam nullum b. ſit a. ſit enim b. animal cuius totum vniuerſale quod eſt d.ſit ſubſtantia.a.autem ſit quantitas: & erit ſyllogiſmus in ſecundo primæ ſic:nulla ſubſtantia eſt quantitas: omne animal ſubſtantia: ergo nullum animal eſt quantitas. *Similiter autem eſt & ſi b. in toto, &c.*

Quod

Quod enim in omni b. eſt d. a. autem in nullo b. ſicut dictum eſt, erit ſyllogiſmus negatiuæ & mediatæ propoſitionis.

Eodẽ autem modo demonſtrabitur, &c.

Eodem autem modo ſyllogizatur ſi eam a. quam b. diuiſim fuerit in toto aliquo, in quo non ſit reliquum. Quod autem poſſit in aliquo eſſe in quo non eſt b. & è conuerſo b. in aliquo in quo non eſt a. manifeſtum eſt ex coordinationibus prædicabilium quæcunque non commutantur, hoc eſt, non commiſcentur adinuicem, ita quod coordinatio vnius generis commutetur & commiſceatur prædicabilibus alterius generis: hoc enim maximè verum eſt in his quæ per ſe prædicabilia ſunt. Sit igitur vna vnius generis coordinatio prædicabilium a.c.d. ſicut animal, ſubſtantia, corpus: alia autem, ſcilicet b.e.f. ſicut linea, longitudo, quantitas. Si ergo nihil eorum quæ ſunt in a. c. d. coordinatione, de nullo eorum prædicatur quæ ſũt in b.e.f. coordinatione, ita quòd ſit in illo vt in toto ſicut eſt in ſubſtantiali prædicatione. Si ergo tunc dicatur a. eſſe in p. ſicut in toto, ita quòd ſit de ſua coordinatione, manifeſtum eſt, quod b. quod eſt alterius coordinationis, non erit in p. ſicut in toto vniuerſali. Si enim daretur oppoſitum, quod ſcilicet b. ſit in p. toto: cum a. ſit in p. toto, ſequeretur, quòd commutantur ſiue permiſcentur prædicabilium per ſe coordinationes, quod inconueniens eſſet. Similiter autem è conuerſo ſi d. dicatur eſſe in aliquo ſicut in toto vniuerſali in quo ſit etiam a. idem enim ſequitur inconueniens. Sic ergo patet qualiter propoſitio negatiua ſit mediata: id enim in quo vnum in toto eſt & in quo aliud non eſt, medium eſt ad probandum, quòd vnum alteri non ineſt: quia prædicatur de vno, & remouetur de altero.

Ex hoc loco colligitur communis illa auctoritas, ſcilicet quòd prædicamenta ſunt impermixta.

Si verò neutrum ſit in toto nullo, &c.

Si verò neutrum nec ſubiectum nec prædicatum ſit in aliquo ſicut in toto in quo non ſit reliquum: & dicatur a. prædicatum non eſſe in c. ſubiecto, neceſſe eſt indiuidualiter, hoc eſt, immediatè non eſſe in ipſo. Huius autem exemplum eſt, ſicut ſi dicatur, nullum corporeum eſt incorporeum: ambo enim iſta ſunt in ſubſtantia quæ totum vniuerſale eſt ad vtrumque illorum: & hoc non poteſt eſſe medium per quod vnum negatur de altero: quia de vtroque vniuerſaliter prædicatur. Si enim daretur, quòd totum tale eſſet medium per quod vnum extremorum negaretur ab alio: cum hoc non poſſit eſſe niſi per repugnantiam quam haberet ad alterum extremorum, ſequeretur, quòd alterum ipſorum eſſet in toto quodam in quo non eſſet reliquum: quod eſt contra hypotheſim: poſitum eſt enim ambo eſſe in vno eodem ſicut in toto, & vnum non eſſe in aliquo in quo non ſit reliquum. Et ſi daretur, quòd eſſet medium tale totum in quo toto ſunt ambo: tunc talis ſyllogiſmus in quo per tale medium probatur vnum extremorum non ineſſe alij, aut fit in prima figura, aut in media: in tertia enim non eſt vniuerſalis ſyllogiſmus. Siquidem igitur ſit ſyllogiſmus in prima figura: tunc b. minor extremitas erit in toto quodam vniuerſali quod in minori propoſitione prædicatur affirmatiuè de ipſo: quia in prima figura oportet & minorem propoſitionem eſſe affirmatiuam, & medium in minori prædicari de minori extremitate: & in illo eodem non erit a. quia maior extremitas in ſyllogiſmo negatiuo in maiori negatur de medio: & hoc eſt contra hypotheſim. Si verò in media fiat ſyllogiſmus: in illa quidem quæcunque propoſitio contingit, ſiue maior, ſiue minor, poteſt eſſe negatiua vel affirmatiua: ad vtramque enim extremitatem poſito priuatiuo diuiſim, ſiue ad maiorem, ſiue ad minorem, fit ſyllogiſmus: ſed cum vtræque propoſitiones ſint negatiuæ, in nulla figura fit ſyllogiſmus: & ſi altera quæcunque ſit affirmatiua, in illa ſicut in toto erit vnum, & in eodem non erit alterum: & hoc iterum eſt contra hypotheſim. Si ergo vnum vt in toto ſit in aliquo, & reliquum vt in toto ſit in eodem, & negetur vnum de altero, erit hæc negatiua indiuidualiter ſiue immediatè negatiua.

Notandum autem, quòd negatiua eſt immediata tribus de cauſis, & propter duas erit vera, propter tertiam autem erit falſa. Prima eſt, ſi neutrum extremorum ſit in aliquo vt in toto vniuerſali. Secunda ſi vtrumque illorum vt in toto aliquo eodem primo. Tertia autem cauſa propter quam eſt falſa propoſitio eſt: quia prædicatum eſt id ſub quo primo continetur ſubiectum & immediatè, ſicut corporeum ſub ſubſtantia: & ipſa ſunt oppoſita & repugnantia ſub illo, quæ à ſeinuicem remouentur in negatiua propoſitione. Epilogando autem manifeſtum eſt, quòd contingit aliquando vnum extremorum in alio non eſſe indiuidualiter ſiue immediatè in negatiua propoſitione: & manifeſtum eſt quando hoc contingit, & quando non. Et diximus etiam quomodo hîc contingit.

CAPVT II.

De ignorantia malæ diſpoſitionis, quid ſit & quæ cauſa ipſius, &. primo circa affirmatiuas & negatiuas.

NVnc igitur de ignorantia determinandum, & primo de ignorantia diſpoſitionis: circa quam primo oſtendamus, quid ſit ipſa ignorantia, quia tunc melius dicere poſſumus cauſas eius. Ignorantia igitur illa quæ non eſt ſecundum negationem, ſed ſecundum prauam diſpoſitionem dicta eſt deceptio facta per ſyllogiſmum. De cauſis tamen talis ignorantiæ determinantes dicimus, quòd talis ignorantia aliquando accidit in his quæ ſunt primo inhærentia, hoc eſt, immediatis, quæ ante ſe non habent aliquod medium per quod probentur ineſſe, aut non ineſſe. Primo autem inſunt affirmatiuæ & immediatæ, & primo non inſunt in negatiua immediata: & de his primum dicendum eſt, & poſtea qualiter & quibus de cauſis fiat in his quæ ſunt vel non ſunt mediatis. Dicamus igitur, quòd in his quæ primo ſunt vel non ſunt, hæc ignorantia dupliciter contingit, hoc eſt, duobus modis: aut enim eſt in his cum aliquis ſimpliciter, hoc eſt ſine ſyllogiſmo in ipſis principiis accipiat aut eſſe quod non eſt, aut non eſſe quod

Ignorantia autem non ſecundum negationem, &c.

quod eſt. Aut etiam ſecundo modo accidit hæc ignorantia, cum aliquis per ſyllogiſmum deceptorium accipiat de concluſione opinionem talem, quod ſcilicet opinetur eſſe quod non eſt, aut opinetur non eſſe quod eſt: quodlibet enim illorum trium ignorantiam habet prauæ diſpoſitionis circa mediata vel propoſitiones vel ſyllogiſmum.

Hoc etiam notat Lin. ſed videtur dare aliam rationem huius dicti.

Et non miretur aliquis, quòd ante diffinientes hanc ignorantiam diximus, quod eſt per ſyllogiſmum facta deceptio, & modo diuidimus eam in ignorantiam ſimpliciter, & per ſyllogiſmum factam: intendimus principaliter de ignorantia facta per ſyllogiſmum, nec aliam inducimus niſi vt illam ab ea quæ per ſyllogiſmum fit, ſegregemus. Simplicis quidem igitur falſæ opinionis ſimpliciter eſt deceptio non facta per ſyllogiſmum deceptorium, ſed ſimpliciter pro vero accipit quod falſum eſt, & pro falſo quod verum eſt in contrariis principiorum: ſicut ſi accipiat quis, quòd omnis ſubſtantia eſt quantitas, vel quod nulla ſubſtantia eſt ſubſtantia: hoc enim modo Alexander accipit nullam ſubſtantiam eſſe ſubſtantiam, & nullam ſubſtantiam eſſe niſi materiam, & ſubſtantiam formatam eſſe actum materiæ, ſicut apparet in libro de atomis, quem ſcripſit Alexander primus.

Sed quæ eſt per ſyllogiſmum, &c.

Sed illa quæ eſt per ſyllogiſmum ignorantia concluſionis, plures ſunt cauſæ facientes eam, & talis eſt plures ſecundum modos & cauſas. Ponamus enim in terminis generalibus, quod a. non ſit in nullo b. hoc eſt, quod a. remoueatur a b. vniuerſaliter ſic dicendo: nullum b. eſt a. & nullum a. b. ita quòd non inſit vnum alteri indiuidualiter, hoc eſt, immediatè, hoc eſt, quòd hæc negatiua ſit immediata, nullum b. eſt a. ſi ergo aliquis ſyllogizet ſiue per ſyllogiſmum concludat, quòd ſit in b. medium accipiens c. per quod concludat a. de b. deceptus erit per ſyllogiſmum: deceptus quidem, quia accipit eſſe quod non eſt: & deceptus, quia accipit mediatum quod immediatum eſt. Et hæc deceptio per ſyllogiſmum concludentem facta ſimpliciter, dupliciter poteſt accidere, ſcilicet ex vtriſque præmiſſis falſis, & ex altera falſa & altera vera: contingit enim in tali ſyllogiſmo deceptorio vtraſque propoſitiones eſſe falſas, & contingit aliquando alteram tantum eſſe falſam. Si enim dicatur, quòd neque a. maior extremitas in nullo c. erit medio in maiori propoſitione, ita quòd hæc ſit vera & immediata, nullum c. eſt a. & ſimiliter c. medium ſit in nullo b. in minori propoſitione, ita quod hæc ſit vera, nullum b. eſt c. & vtraque iſtarum propoſitionum ſit è contrario accepta, ita quod contrariæ iſtarum accipiantur per oppoſitas qualitates, vt omne c. eſt a. & omne b. c. vtræque propoſitiones erunt falſæ.

Contingit igitur vtraſque, &c.

Poteſt autē ſic ſe habere c. ad a. &c.

Quod autem talis diſpoſitio terminorū poſſibilis ſit, patet ex hoc, quòd poſſibile eſt, quòd c. medium ſic ſe habeat ad a. maius extremum & ad b. minus extremum, quòd ipſum medium neque ſit ſub a. ſicut vniuerſali prædicato, neque ſupra b. ſicut prædicatum vniuerſaliter de b. Dictum eſt enim in hypotheſi, quòd b. impoſſibile ſit eſſe in aliquo toto. Dictum eſt enim, quòd non eſt in ipſo a. ſicut in toto. Dictum eſt etiam, quòd neceſſe eſt omnibus ineſſe quæ ſub b. neceſſario: propter quod vtræque ſunt falſæ. Horum autem omnium exemplum eſt in terminis ſpecialibus qui ſunt tales, quòd concluſio deceptionis ſit, quòd primo dicatur, nulla ſubſtantia eſt quantitas: hæc eſt enim immediatè vera. Syllogizetur autem per medium, & ſit illud qualitas, ſic, omnis qualitas eſt quantitas: omnis ſubſtantia eſt qualitas: ergo omnis ſubſtantia eſt quantitas: hoc enim neque medium eſt in toto primo, ſed vniuerſaliter remouetur ab ipſo: nec medium eſt vniuerſaliter ſupra minorem extremitatem: & ſic patet, quòd poſſibile eſt vtraſque eſſe falſas. Iſte ergo eſt vnus modus deceptionis in ſyllogiſmo deceptorio.

Sed alteram contingit accipere veram.

Aliter autem modus eſt, quòd etiam talis concluſio deceptionis concluditur ex altera falſa: contingit enim in tali deceptione alteram veram & alteram falſam accipere: non tamen contingit accipere quamcunque veram aut falſam: ſed ſi vera debeat eſſe altera: tunc poteſt a. c. propoſitio maior eſſe vera: quia minor propoſitio quæ eſt b. c. ſemper erit falſa in propoſitionibus immediatis. Duæ enim ſunt cauſæ propter quas minor ſemper erit falſa. Vna quidem cauſa eſt, quòd b. minor extremitas eſt in nullo, neque in maiori extremitate, neque in medio: ſi enim non erit in aliquo toto, ſequitur quòd non erit in c. medio: ſed illa quæ eſt a. c. propoſitio maior, poteſt eſſe vera. Verbi gratia, ſi a. & in c. medio, & in b. minori extremitate ſit indiuidualiter, hoc eſt, immediatè. Sit autem in c. affirmatiuè, ſecundum vniuerſalem affirmatiuam: in b. autem negatiuè, ſecundum vniuerſalem negatiuam: cum enim primum, hoc eſt, maius extremum prædicetur idem, hoc eſt, vniuocè de pluribus in maiori, & in minori remoueatur a minori extremitate, ſequitur per ſecundum modum ſecundæ figuræ, quod neutrum extremorum in neutro eſt, ſed vtrumque extremorum remouetur à reliquo.

Termini autem in quibus hoc oſtenditur, ſint duo generaliſſima, ita quod tertium ſit aliqua ſpecies vnius eorum ſiue immediata ſiue mediata, ſic, omne corpus eſt ſubſtantia: omnis quantitas eſt corpus: ergo omnis quantitas eſt ſubſtantia. Nihil tamen differt ad talem habendam concluſionem, etiamſi non indiuidualiter, ſed mediatè inſint. Patet igitur, quòd ipſius eſſe in affirmatiuis propoſitionibus immediatis ſyllogiſmus deceptorius ſit per iſtam quæ diximus: & ſic, hoc eſt, propter iſtas cauſas duas ſolum & in prima figura: non enim erat ipſius eſſe vniuerſalis, ſcilicet affirmatiuè ſyllogizare, neque in aliquo modo primæ figuræ, niſi in modo primo. Quidam tamen iſta quæ dicta ſunt de ſecunda cauſa ignorantiæ, alio modo & ſatis conuenienter interpretantur dicentes, quòd contingit alteram veram accipere: non tamen quamlibet, ſed eam quæ eſt maior, quæ eſt a. c. propoſitio: minor enim quæ b. c. nunquam poteſt eſſe vera: eò quod b. non eſt in aliquo toto: & ſic ſequitur, quòd non erit in c. ſed illa quæ eſt a. c. poteſt eſſe vera, vt ſi a. & in c. & in b. ſit indiuidualiter. Et exemplum huius eſt: quia animal

mal eſt in rationali & in irrationali immediatè. Et inde arguunt ſic: omne rationale eſt animal: omne irrationale eſt rationale: ergo omne irrationale eſt animal.

Obiectio. Et vt iſtud magis ſit euidens, obiiciatur ſic: ſi a.& in c.& in b.eſt indiuidualiter, ſicut patuit in ſyllogiſmo inducto: quia animal indiuidualiter eſt in rationali & irrationali, maior propoſitio & concluſio ſunt veræ & minor falſa: & hoc videtur eſſe magis incompetens in ſyllogiſmo deceptionis, in quo cõcluſio debet ſemper eſſe falſa. *Solutio.* Huius autem obiectionis communis eſt ſolutio, quòd cum dicitur, quod a.& in b.& in c. eſt indiuidualiter, debet intelligi, quòd in vno ſit affirmatiuè, & in altero negatiuè, ſicut in antehabita expoſitione dictum eſt, vt ſubſtantia in corpore eſt immediatè affirmatiuè, in quantitate autem eſt immediatè & negatiuè, vt omne corpus eſt ſubſtantia: omnis quantitas eſt ſubſtantia: ergo omne corpus ſubſtantia. Sic enim maior vera eſt: minor autem & concluſio falſæ ſunt, ſicut in anteriori expoſitione oſtenſum eſt. Sed contra hæc videtur eſſe Themi. dicens quod Ariſt. dicit, quòd idem prædicatur de pluribus. Vocat autem Ariſtot. prædicari de pluribus, quando idem prædicatum pluribus affirmatiuè attribuitur, & non quando prædicatum à ſubiecto remouetur. Et ideò videtur poſſe dici, quòd a. eſt in c.& in b. indiuidualiter, vt animal in rationali & irrationali. Vt omne rationale eſt animal: omne rationale eſt irrationale: ergo omne irrationale eſt animal. Et ſi dicatur, quòd concluſio vera eſt, dici poteſt, quòd exemplum non eſt oſtendens, niſi quòd maior eſt vera & minor falſa: & non eſt exemplum de ſyllogiſmo ignorantiæ ſiue deceptionis. Nihil autem differt ſi non indiuidualiter inſit a.c.& b. quãtum ad hoc quod maior ſit vera & minor falſa. Sic ergo planum eſt quod dicit Ariſtot.

CAPVT III.

Qualiter fit ſyllogiſmus ignorantiæ in prima figura circa immediatas negatiuas.

Sicut autem ſyllogiſmus ignorantiæ ſecundum diſpoſitionem ex affirmatiuis qui eſt contrariæ deceptionis, contrarius eſt immediatæ negatiuæ: ſic è contra ſyllogiſmus contrariæ deceptionis in prima figura ex negatiuis immediatis, contrarius erit affirmatiuæ immediatæ: & ideò oſtendendum eſt qualiter fiat talis ſyllogiſmus. *Quæ verò ipſius non eſſe in prima & media, &c.* Dicamus igitur, quòd ignorantia ſiue ſyllogiſmus ignorantiæ ipſius quod eſt non eſſe ſiue ex negatiuis propoſitionibus, qui contrarius eſt immediatæ affirmatiuæ propoſitioni, fit & in prima & in ſecunda figura. In tertia autem non fit: eò quod ſyllogiſmus ignorantiæ contrarius eſt ſcientiæ: ſcientia autem eſt vniuerſalis: vniuerſalia autem vniuerſaliter non concluduntur, niſi in prima & in ſecunda figura, & non in tertia. Propter quod ſyllogiſmus ignorantiæ non fit in tertia figura, ſed in prima & in media. Dicamus igitur primum quot modis fit in prima figura, & quomodo in veritate & falſitate ſe habentibus propoſitionibus.

Contingit quidem igitur ex vtriſque falſis, &c. Dicamus igitur, quòd contingit fieri ſyllogiſmum ignorantiæ in prima figura ex vtriſque falſis, & ex altera falſa quacunque ſiue maiori ſiue minori. Ex vtriſque quidem falſis, vt ſi detur, quòd a. quod eſt maius extremum, ſit & in c. (quod eſt medium) & in b. (quod eſt poſtremum) indiuidualiter ſiue immediatè. Tali enim hypotheſi facta, ſi a. maius extremum accipiatur in nullo eſſe c. & c. medium accipitur omni ineſſe b. ambæ erunt falſæ propoſitiones. Cuius exemplum eſt, quòd a. ſit generaliſſimum aliquod, & c.& b. ſint duæ ſpecies coæquæuæ ſic ad concludendum, quòd nullum b. ſit a quod eſt immediatè falſum: ambæ propoſitiones prædicto modo acceptæ & in ſecundo modo primæ figuræ erunt falſæ, ſic, nullum c. a. omne c. b. ergo nullum b. a. Termini. Nullum corporeum ſubſtantia: omne incorporeum eſt corporeum: ergo nullum incorporeum eſt ſubſtantia.

Contingit autem & altera falſa, &c. Contingit autem & hoc idem altera falſa exiſtente propoſitione: & hoc quacunque contingente, ſiue maiori, ſiue minori. Et primo oſtendamus qualiter ex maiori vera & minori falſa hoc contingit: poſtea autem qualiter hoc contingit è conuerſo ex maiori falſa & minori vera. Primo igitur dicamus qualiter ex maiori vera & minori falſa hoc contingit. Dicimus igitur, quòd poteſt maior quæ eſt a.c. propoſitio vera eſſe: quæ verò b. c. eſt minor propoſitio, hanc contingit eſſe falſam: ſed illam quæ eſt a. c. maiorem propoſitionem contingit eſſe veram. Cuius ratio eſt, quòd ſcilicet maior poteſt eſſe vera & minor falſa: ideo quia a. (quod eſt maior extremitas) non ineſt omnibus quæ ſunt: & ideo poteſt eſſe aliquid à quo verè remoueatur. Sit ergo illud a. à quo remoueatur c. quod eſt medium: & tunc erit vera maior quæ eſt a. c. quia nullum c. erit a. quia a. vniuerſaliter remouetur ab eo quod eſt c. cui non ineſt: ſed quæ eſt c. b. minorem propoſitionem contingit eſſe falſam neceſſariò, quando maior eſt vera. Cuius duæ ſunt rationes. Prima autem eſt deducens ad impoſſibile, & eſt: quia tali facta poſitione, quod ſcilicet in nullo c. & in omni b. ſit a. impoſſibile eſt, quòd in b. ſit c. in quo c. nullo ſit a. Si enim hoc detur, ſequitur etiam, quòd a. c. maior propoſitio non ſit vera: quod eſt contra hypotheſim prius factam. Huius autem ratio eſt: quia ſi minor ſit vera hæc, omne b. eſt c. & contraria concluſionis ſit vera, hæc ſcilicet, omne b. eſt a. ex his ſequitur in primo tertiæ conuerſa concluſione, quòd aliquod c. eſt a. quæ eſt contradictoria maioris: & ſic maior quæ eſt, nullum c. eſt a. eſt falſa: quod eſt contra hypotheſim: propter quod neceſſariò ſequitur, quòd cum maior ſit vera, neceſſariò oportet minorem eſſe falſam.

Secunda ratio eſt hæc: quia ſimul cum hoc quod dictum eſt, ſequitur ex his quæ in prioribus analyticis dicta ſunt, quòd ſi maior ſit vera, & cum hoc minor etiam ſit vera, concluſio erit vera: quia dictum eſt ibi, quòd ex falſo ſequitur verum, & ex veris vtriſque non

ſequitur niſi verum. Si autem hæc ita ſe habent, non erit deceptorius ſiue ignorantiæ ſyllogiſmus: quod eſt inconueniens: manifeſtum ergo, quod ſi maior ſit vera, oportet neceſſario, quod minor ſit falſa. Termini autem in quibus hoc patet, ſunt duo generaliſſima,& propriè proprium alterius ſic in ſecundo primæ: nulla quantitas eſt ſuſceptibilis contrariorum: omnis ſubſtantia eſt quantitas: ergo nulla ſubſtantia eſt ſuſceptibilis contrariorum.

Sed & c. b. contingit veram eſſe quum altera ſit falſa, &c.

E conuerſo autem fit iſte ſyllogiſmus ex maiore falſa & minore vera, ſic ſcilicet quòd eam propoſitionem quæ eſt c. b. minorem propoſitionem contingit veram eſſe, cum altera, maior ſcilicet quæ eſt a. c. ſit falſa. Hoc autem contingit. Et ſi dicatur, quod b. quod eſt poſtremum, & in a. primo & in c. medio erit, ita ſcilicet quod b. poſtremum ſit ſub a. primo & c. medium ſcilicet ſub b. poſtremo: tunc enim neceſſe eſt, quòd a. ſit ſub c. vel è conuerſo: ſic enim neceſſe eſt alterum ſub altero eſſe. Tali autem facta terminorum diſpoſitione ſi accipiat aliquis a. maiorem extremitatem in nullo c. eſſe medio, falſa erit propoſitio maior quæ eſt, nullum c. eſt a. & eſt immediatè falſa: & quia aliquando a. ſub c. eſt, ideò aliquod c. eſt a. propter quod hæc falſa erit, nullum c eſt a. quæ eſt maior & minor vera: omne b. eſt c. & ſequitur concluſio falſa, ergo nullum b. eſt a. Termini autem in quibus hoc declaratur, ſunt generaliſſimum, & huius principium diuidēs ipſum in ſpecies cum tertio propriè proprio eiuſdem generis, ſic in ſecundo primæ: nullum ſuſceptibile contrariorum, eſt ſubſtantia: omne corporeum eſt ſuſceptibile contrariorum: ergo nullum corporeum eſt ſubſtantia. Manifeſtum eſt igitur, quoniam & cum altera, quæcunque ſit falſa, & etiam vtriſque falſis exiſtentibus, erit in prima figura talis ignorantiæ ſyllogiſmus.

Notandum eſt autem, quòd hæc negatiua, nullum b. eſt a. poteſt eſſe immediatè falſa. b. minori extremitate exiſtente in aliquo toto: non tamen poteſt eſſe vera, b. minori extremitate exiſtente in aliquo toto: quia ſicut affirmatiua eſt immediatè vera, ſic ſua negatiua eſt immediatè falſa: ſed affirmatiua non eſt immediatè vera, niſi ſuum ſubiectum ſit in aliquo toto immediatè: ergo negatiua non poteſt eſſe immediatè falſa, niſi ſubiectum ſit in aliquo toto. Manifeſtum eſt igitur, quoniam & cum altera falſa ſit, & etiam in vtriſque falſis erit ſyllogiſmus falſus ſecundum hanc ignorantiam.

Sed in media figura totas quidem propoſitiones, &c.

Qualiter autem talis ignorantiæ ſyllogiſmus fiat in media figura vt intelligatur, præmittere oportet, quòd in media figura in duobus primis modis qui ſunt vniuerſales, concluditur negatiua vniuerſalis quæ cum ſit ignorantiæ ſyllogiſmus, contraria contra quam cōcludit, erit vniuerſalis affirmatiua. Hoc autem ſuppoſito dicimus, quòd in media figura tali hypotheſi facta qualis à principio iſtius capituli facta eſt (quod ſcilicet a. & in c. & in b. ſit) totas propoſitiones præmiſſas ſiue vniuerſaliter non contingit eſſe falſas, ita quòd vtraque ſit tota falſa: cum enim a. in omni b. ſit, vt dicit hypotheſis, vt ſcilicet illa propoſitio ſit vera, omne b. eſt a. tunc nihil poteſt accipi pro medio quod in altero quidem omni, in altero autem nullo ſit: quod tamen exigitur in primis duobus modis ſecundæ figuræ, in quibus ſolum poteſt eſſe ſyllogiſmus ignorantiæ: ſi enim omne b. eſt a. ſequitur, quòd quicquid ineſt a. hoc ineſt b. quia quando alterum de altero dicitur vt de ſubiecto, quicquid dicitur de prædicato, dicitur etiam de ſubiecto: & ſic nihil dicibile eſt de prædicato vniuerſaliter, quod de ſubiecto vniuerſaliter remoueatur.

Adhuc ſi omne b. eſt a. tunc per tertiam figuram ſequitur, quod ineſt b. particulariter, ineſt alicui a. & ſic quod vniuerſaliter ineſt b. non poteſt vniuerſaliter remoueri ab a. ergo nihil erit accipere quod in altero quidem ſit omni, in altero autem nullo ſit: & ſic in duobus primis modis ſecundæ figuræ, in quibus vna eſt vniuerſalis affirmatiua & altera vniuerſalis negatiua, non poſſunt eſſe propoſitiones præmiſſæ in toto falſæ: ſicut enim in prioribus analyticis dictum eſt, in duobus primis modis ſecundæ figuræ oportet recipere ſic propoſitiones præmiſſas, quod in vna earum medium in hoc quidem vno extremo in toto ſit, in alio autem extremo in toto non ſit: quia vterque illorum modorum conſtat ex vna vniuerſali affirmatiua, & altera vniuerſali negatiua: & ideò dicto modo oportet accipere propoſitiones ſi verè debeat in primis duobus modis in ſecunda figura fieri ſyllogiſmus. Sit enim a. maior extremitas, & c. ſit medium, & b. ſit minor extremitas, ſicut in antehabitis poſitum eſt: tunc ſi ambę præmiſſæ ſunt in toto falſæ, hæ ſcilicet, omne a. eſt c. nullum b. eſt c. tunc contrariæ earum erunt in toto veræ, hæ ſcilicet, nullum a. eſt c. omne b. eſt c. ſed in iſtis veris contrariis iam primò remouetur c. ab a. vniuerſaliter & de omni, in ſecunda ſignificatur ineſſe omni b. vniuerſaliter: & ſic idem verè erit dicibile de altero omni & de reliquo nullo: quod impoſſibile eſt, cum iam poſitum ſit omne b. eſſe a.

In quodam autem nihil, &c.

Sed vtramque propoſitionem nihil prohibet in quodam eſſe falſam in primis duobus modis ſecundæ figuræ in ignorantiæ ſyllogiſmo, vt ſcilicet ſi c. medium tam in a. maiori extremitate, quam in b. minori extremitate ſit quodam, hoc eſt, particulariter, & non vniuerſaliter: ſi enim tunc c. accipiatur eſſe in omni a. & vniuerſaliter, & idem c. medium accipiatur in nullo b. eſſe vniuerſaliter, vtræque propoſitiones erunt falſæ in parte: non tamen totæ ſiue vniuerſaliter erunt falſæ, ſed non in toto falſæ erunt, ſed in quodam ſiue particulariter: & hoc eſt in ſecundo ſecundæ.

Similiter autem & alteram falſam, &c.

Similiter autem poteſt fieri in primo ſecundæ ſi è conuerſo ſecundo modo ponatur priuatiua propoſitio pro maiori, & vniuerſalis affirmatiua pro minori propoſitione, alteram falſam in toto & alteram veram in toto quamlibet ſiue maiorem ſiue minorem contingit ad concludendum ignorantiæ ſyllogiſmum contra vniuerſalem affirmatiuam. Et hoc oſtendamus primo in ſecundo ſecundæ quomodo fit ex maiori vera & ex minori falſa: ſi enim

c. me

c. medium inſit & omni b. quia quod ineſt in omni a. hoc etiam eſt in omni b. quod b. eſt ſub a. vt dicit hypotheſis. Tali igitur facta diſpoſitione ſi accipiatur c. omni a. ineſſe in maiori propoſitione quæ dicit, quòd omne a. eſt c. (tunc enim c. in toto eſt a.) & accipiatur idem c. medium in b. toto non ineſſe, ſic, nullum b. eſt c. & concludatur, quòd nullum b. eſt a. quæ eſt contraria illi, omne b. eſt a. tunc propoſitio illa maior quæ quidem eſt a. c. erit vera: ſed minor quæ eſt b. c. erit falſa. Termini autem in quibus hoc eſt manifeſtum, ſunt generaliſſimum, & eius ſpecies contenta, & propria paſſio ipſius generis, ſic, omnis ſubſtantia ſuſceptibilis contrariorum: nullum corpus ſuſceptibile contrariorum: ergo nullum corpus ſubſtantia.

Iterum quod in b. nullo eſt, &c. Item in eodem modo oſtenditur, quòd fit ignorantiæ ſyllogiſmus contra vniuerſalem affirmatiuam maiori exiſtente falſa & minori vera. Si enim accipiatur minor vniuerſalis negatiua, ita quod c. in nullo ſit b. Si enim hoc ponitur: tunc ſequitur, quòd non in omni ſit a. quia omne b. eſt a. ſicut dixit hypotheſis. Vnde ſi in a. eſt c. ſequitur, quòd etiam ſit in b. ſed iam datum erat, quòd non erat in b. hoc eſt, quòd c. nulli inerat b. patet ergo, quod id quod nulli ineſt b. non omni inerit a. Si igitur vniuerſaliter & affirmatiuè accipiatur c. in toto eſſe a. ſic, omne a. eſt c. in maiori propoſitione: & accipiatur idem c. in toto b. non ineſſe, ita quòd nullum b. eſt c. ſequitur, quòd nullum b. eſt a. in ſecundo modo ſecundæ figuræ, ſicut prius: & erit propoſitio minor quæ eſt b. c. vera: altera autem quæ eſt a. c. erit falſa. Termini autem in quibus hoc eſt manifeſtum, ſunt duo generaliſſima, & proprium alterius eorum, ſic, omnis ſubſtantia eſt quantitas: nullum ſuſceptibile contrariorum eſt quantitas: ergo nulla ſubſtantia eſt ſuſceptibilis contrariorum.

Similiter fit tranſpoſito priuatiuo, &c. Similiter autem fit iſte ignorantiæ ſyllogiſmus in primo ſecundæ figuræ tranſpoſito priuatiuo termino: ita quòd maior ſit negatiua vniuerſalis, & minor affirmatiua: ita quòd maior ſit vera, & minor falſa. Prima enim hypotheſi ſeruata, quòd b. ſit ſub a. ſequitur neceſſariò, quòd id quod vniuerſaliter in nullo eſt a. quod hoc idem in nullo b. eſt. Si igitur taliter ſe habentibus terminis accipiatur c. medium in toto quidem a. non eſſe, ſic, nullum a. eſt c. & accipiatur in toto b. eſſe, ſic, omne b. eſt c. concludetur, quòd nullum b. eſt a. & erit quæ eſt a. c. maior propoſitio vera: alia autem quæ eſt b. c. minor propoſitio, erit falſa. Termini autem iidem ſunt qui proximè ſuperius ſuppoſiti ſunt, ſic, nulla ſubſtantia eſt quantitas: omne ſuſceptibile contrariorum eſt quantitas: ergo nullum ſuſceptibile contrariorum eſt ſubſtantia.

Et iterum quod in omni b. eſt, &c. Et iterum in eodem modo fit ignorantiæ ſyllogiſmus ex maiore falſa in minori vera: hypotheſi enim prima ſeruata, quòd omne b. ſit a. contra hanc debet fieri ignorantiæ ſyllogiſmus: poſitione enim ſeruata tali tunc c. medium quod in omni b. eſt, non poteſt verè accipi in nullo a. ineſſe: quia aliquod a. eſt b. vnde in nullo a. illud accipere eſt falſum: neceſſe eſt enim ſi in omni b. eſt, etiam in quodam a. eſſe. Si igitur accipiatur c. medium in omni quidem eſſe b. in minori propoſitione: & accipiatur idem c. in nullo eſſe a. tunc propoſitio minor quæ eſt b. c. vera erit: maior autem quæ eſt a. c. erit falſa: & erit idem qui prius ſyllogiſmus. Termini ſunt generaliſſimum, & eius ſpecies ſub ipſo contenta, & proprium eiuſdem, ſic, nulla ſubſtantia eſt ſuſceptibilis contrariorum: omne corpus eſt ſuſceptibile contrariorum: ergo nullum corpus eſt ſubſtantia. Manifeſtum eſt igitur, quòd & vtriſque falſis propoſitionibus præmiſſis, & altera tantum falſa poteſt fieri, & erit ſyllogiſmus deceptiuus ſiue ignorantiæ in indiuiduis, hoc eſt, immediatis.

CAPVT IV.

Qualiter fit ignorantiæ ſyllogiſmus in propoſitionibus mediatis.

Dicto autem de ſyllogiſmo ignorantiæ qui peccat contra ſyllogiſmum ſcientiæ circa immediatas affirmatiuas & negatiuas, nunc tractandum eſt qualiter fiat ignorantiæ ſyllogiſmus contra ſyllogiſmum ſcientiæ qui ſit circa propoſitiones mediatas tam affirmatiuam quam negatiuam. Et primò oſtendamus qualiter fit contra affirmatiuam vniuerſalem quæ eſt concluſio ſyllogiſmi ſcientiæ: quia contra illam eſt ſyllogiſmus ignorantiæ concludens negatiuam. Et poſteà qualiter fit contra ſyllogiſmum ſcientiæ concludentem vniuerſalem negatiuam. Contra illum enim eſt ſyllogiſmus ignorantiæ concludens vniuerſalem affirmatiuam. Sic enim directo ordine refertur ſyllogiſmus ignorantiæ ad ſyllogiſmum ſcientiæ, vt ſicut demonſtratio affirmatiua eſt ante negatiuam, ita ſyllogiſmus ignorantiæ negatiuus (qui eſt contra affirmatiuam demonſtrationem) ſit ante ſyllogiſmum ignorantiæ affirmatiuum, qui eſt contra ſyllogiſmum ſcientiæ negatiuum.

In his autem quæ non indiuidua ſunt, &c. Dicamus igitur, quòd in his concluſionibus ſyllogiſmorum ſcientiæ quæ non ſunt indiuiduæ (hoc eſt, immediatæ) ſed mediatæ hoc eſt, aliquo medio concluſæ affirmatiue vel negatiuè vniuerſaliter: tales vel ſunt vt affirmatiuæ, vel non ſunt vt negatiuæ: tunc quidem quando per proprium medium ſyllogiſmi ſcientiæ fiat falſitatis ſiue concludens falſitatem ſyllogiſmus, non eſt poſſibile falſas eſſe vtraſque propoſitiones præmiſſas, ſed ſolum illam propoſitionem poſſibile eſt eſſe falſam quæ eſt ſecundum ſitum ſubiecti ſui (quod eſt medium) ante illud vltimum, hoc eſt, ante extremum quod eſt maius: in illa enim prædicatur maior extremitas, & medium in ſitu partium propoſitionis eſt ante ipſum, ſicut ſubiectum ante prædicatum. Vnde ſi ſyllogiſmus ignorantiæ fiat per idem medium quod demonſtrationis (in ſyllogiſmo ſcientiæ) eſt proprium, oportet ſemper minorem eſſe veram: maior autem poteſt eſſe falſa. Dico autem medium proprium per quod fit contradictionis

traditionis ſyllogiſmus: ſi enim ſyllogiſmus ignorantiæ contradicere debeat ſyllogiſmo ſcientiæ, oportet quòd vterque in eiſdem terminis fiat. Termini autem ſecundum diſpoſitionem primæ figuræ ſunt, quòd minor in toto ſit medio in affirmatiuis: & cum minor in prima figura ſit affirmatiua, nec poteſt eſſe negatiua, ſemper erit vera & mutari non poterit. Ignorantiæ autem ſyllogiſmus concludit falſum: & hoc non ſequitur niſi ex falſo. Oportet ergo in tali diſpoſitione maiorem eſſe falſam. Huius autem exemplum in terminis generalibus eſt, quod ponatur concluſio demonſtratiua per ſyllogiſmum ſcientiæ eſſe vniuerſalis affirmatiua, ſcilicet omne b. a. ita quod a. ſit in b. in toto, & ſit concluſa per c. medium: ſi enim a. erit in b. per medium, c. quoniam in prima figura neceſſe eſt propoſitionem minorem quæ eſt b. c. eſſe affirmatiuam, eò quod aliter non valet conſequentia ſyllogiſmi, oportet quòd in ſyllogiſmo ignorantiæ maneat minor affirmatiua, quæ eadem minor fuit in ſyllogiſmo ſcientiæ: manifeſtum eſt ergo, quòd hæc minor ſemper erit vera in ſyllogiſmo ignorantiæ, ſicut fuit in ſyllogiſmo ſcientiæ: ſemper enim vera propoſitio eſt in qua totum vniuerſale de parte ſua ſubiectiua prædicatur: hæc enim minor propoſitio non conuertitur in contrariam in ſyllogiſmo ignorantiæ, ſed accipitur ſemper affirmatiua, ſicut fuit in ſyllogiſmo ſcientiæ: ſed illa maior propoſitio quæ eſt a.c. poteſt eſſe falſa in ſyllogiſmo ignorantiæ: eò quod hac conuerſa in contrarium, contrario (hoc eſt, ad contrarium concluſionis ſyllogiſmi ſcientiæ) fiet ignorantiæ ſyllogiſmus: ſic enim ſyllogizabitur in ſyllogiſmo ſcientiæ: omne c. eſt a. omne b. c. ergo omne b. a. Termini autem in materia ſpeciali in quibus hoc apparet, ſunt continuè ordinati adinuicem in aliquo genere ſic in ſyllogiſmo ſcientiæ: omne corpus eſt ſubſtantia: omne animatum eſt corpus: ergo omne animatum eſt ſubſtantia. In ſyllogiſmo ignorantiæ ſic: nullum corpus eſt ſubſtantia: omne animatum eſt corpus: ergo nullum animatum eſt ſubſtantia. Sic ergo fit ſyllogiſmus ignorantiæ per proprium medium quod quidem proprium medium eſt demonſtratiuum: quia aliter non eſſet proprium niſi eſſet eiuſdem coordinationis cum extremis quæ demonſtrantur ſibi ineſſe, ita quod maior probetur ineſſe minori.

Similiter autem ſi ex alia coordinatione, &c.

Similiter autem eſt in hoc (ſcilicet quod maior erit falſa, & minor vera) & ſi ex alia coordinatione (quæ non ſit in linea vna cum extremis) accipiatur medium per quod vnum maius extremum probetur ineſſe minori: & hoc eſt medium ſyllogiſticum & non demonſtratiuum. Vt gratia exempli, alterius coordinationis ſit d. ita tamen quòd id d. medium in toto ſit a. & b. minus extremum in toto ſit d. ita quod d. de omni b. prædicetur: quia aliter non poſſet concludere vniuerſalem affirmatiuam, contra quam fit ignorantiæ ſyllogiſmus. In tali enim diſpoſitione medij neceſſe iterum eandem propoſitionem minorem manere, & non conuerti in contrariam propter primæ figuræ conſequentiam: alteram autem propoſitionem (quæ maior eſt) quæ eſt d. a. neceſſe eſt conuerti in contrariam in ſyllogiſmo ignorantiæ: propter quod hæc quidem quæ eſt minor ſecundum diſpoſitionem primæ figuræ, ſemper erit vera: illa autem quæ maior eſt (conuerſa in contrariam in ignorantiæ ſyllogiſmo) ſemper erit falſa: eò quod contraria eſt vera in ſyllogiſmo ſcientiæ: contrariæ autem non poſſunt eſſe ſimul veræ. Et huiuſmodi quidem deceptio & cauſa ignorantiæ ferè eſt eadem ei quæ dicta eſt fieri per proprium medium. Non enim differt ab ea niſi quod in illa eſt proprium medium. Proprium dico demonſtratiuum: hic autem non proprium, ſed dialecticum ſiue ſyllogiſticum. Termini in materia ſpeciali ſunt in ſyllogiſmo ſcientiæ quicunque ordinati ſunt eiuſdem coordinationis quantum ad extrema cum aliquo alterius coordinationis, cui vniuerſaliter inſit maius & ipſum minori, ſic, omne coloratum ſubſtantia: omnis homo coloratus: ergo omnis homo ſubſtantia: tunc enim erit ſyllogiſmus ignorantiæ, ſic, nullum coloratum ſubſtantia: omnis homo coloratus: ergo nullus homo ſubſtantia.

Si verò non per propriũ medium, &c.

Si verò non per proprium medium fiat ſyllogiſmus ignorantiæ. Et voco proprium medium demonſtrationis ſcientiæ per quod ſcilicet in eiſdem terminis poteſt demonſtrari concluſio vera ex veris propoſitionibus. Ex oppoſito dicitur medium non proprium, per quod hoc fieri non poteſt, hoc eſt, per quod in eiſdem terminis ex veris propoſitionibus concluſio vera demonſtrari non poteſt. Si ergo per tale medium non proprium fiat ſyllogiſmus, quando quidem ſub maiori extremitate ſit medium illud non proprium, ſicut ſub ambitu prædicationis, ita quòd a. ſit in toto illo medio, & in nullo ſit b. minore extremitate: tunc neceſſe eſt vtraſque propoſitiones præmiſſas falſas eſſe: & hoc ideo eſt: quia in ignorantiæ ſyllogiſmo propoſitiones recipiendæ ſunt contrario modo, quam ſe habeant in ſyllogiſmo ſcientiæ, ita quod conuertantur in contrarias ſi debet fieri ignorantiæ ſyllogiſmus. Sic autem acceptis propoſitionibus vtræque fiunt falſæ. Cuius quidem exemplum in terminis generalibus eſt vt ſi a. quidem ſecundum veritatem in toto eſt d. medio, ita quod omne d. eſt a. d. autem medium in nullo eſt b. minore extremitate: tunc enim conuerſis in ſuas contrarias propoſitionibus, ignorantiæ ſyllogiſmus quidem erit, & propoſitiones vtræque erunt falſæ: ſic enim accipientur, quod ſcilicet a. nulli inſit b. & d. inſit omni b. ſic, nullum d. a. omne b. d. ergo nullum b. a. Termini autem ſpeciales in quibus hoc apparet, ſunt duo eiuſdem coordinationis ſibiinuicem ordinata, & his adiungatur tertium quod ſub ſuperiori contineatur & non contineat inferius, ſic, nullus lapis eſt ſubſtantia: omnis homo eſt lapis: ergo nullus homo eſt ſubſtantia.

Quum verò non ſit ſub a. medium, &c.

Fit etiam ignorantiæ ſyllogiſmus ex altera falſa contra vniuerſalem affirmatiuam concluſa per ſcientiæ ſyllogiſmum. Hoc autem fit cum medium non proprium non eſt ſumptum ſub maiori extremitate, & totum non eſt ſuper minorem extremitatem: ſicut cum d. non proprium

prium medium non ſit ſub a. maiori extremitate: tunc enim a.d. maior propoſitio erit vera: quia illa erit negatiua, & ſignat a. remotum ab ipſo d. quod non eſt ſub ipſo. Alia autem minor propoſitio quæ eſt d.b. erit falſa. Et huius ratio eſt: quia propoſitio maior quæ quidem erat a. d. vera eſt, eò quod d. non erat in a. & hoc ſignificat negatiua propoſitio. Quæ verò d.b. minor eſt falſa: quia ſi illa eſſet vera, quum etiam maior ſit vera, tunc ſequeretur, quòd in ſyllogiſmo ignorantiæ concluſio eſſet vera, quod eſſe non poteſt: quia ſic non eſſet ſyllogiſmus ignorantiæ. Et hoc eſt notandum, quòd non poteſt fieri iſte ſyllogiſmus per medium huiuſmodi quod eſt non proprium minore exiſtente vera & maiore falſa: eo quod ſi maior eſſet falſa in toto & negatiua, affirmatiua ei contraria eſſet vera, quod eſt a. d. ſic, omne d. eſt a. & minor quæ eſt, omne b. d. ergo ad minus poſſet fieri huiuſmodi ſyllogiſmus per medium verum & proprium concludens a. ineſſe b. & ſic non fieret per medium non proprium, ſed per proprium. Verumtamen poteſt iſte ſyllogiſmus fieri ex maiore partim falſa & minore vera, ſic, nulla ſubſtantia eſt corpus: omnis homo eſt ſubſtantia: ergo nullus homo eſt corpus.

CAPVT V.

Qualiter ſit ſyllogiſmus ignorantiæ in ſecunda figura contra vniuerſalem affirmatiuam.

Sed per mediã figuram facta deceptione, &c.

SEd per mediam figuram (quæ in primis duobus modis concludit vniuerſalem negatiuam contrariam vniuerſali affirmatiuæ quam concludit ſyllogiſmus ſcientiæ) ſi fiat deceptio, hoc eſt, deceptorius ſiue ignorantiæ ſyllogiſmus, non contingit vtraſque propoſitiones præmiſſas in toto falſas eſſe: & hoc quidem conſtat per idem quod & ſuperius dictum eſt, vbi oſtendimus qualiter ſit ignorantiæ ſyllogiſmus ex immediatis: cum enim b. minor extremitas ſit accepta ſub a. maiore extremitate, ſicut concludit ſyllogiſmus ſcientiæ, omne b. eſſe a. taliter ſe habentibus extremitatibus adinuicem nihil contingit accipere pro medio, quod in hoc extremo omni ſit: in illo autem altero extremo ſit nullo modo, ſicut in antehabitis dictum eſt: hoc enim in antehabitis planè probatum eſt: & ideò hoc leuiter dictum ſufficit: quia per omnia hîc & ibi ſimilis & eadem eſt ratio. Tamen bene fit ignorantiæ ſyllogiſmus in ſecunda figura ex vtriſque falſis in parte. Verbi gratia, omnis ſubſtantia eſt animal: nullum corpus animatum eſt animal: ergo nullum corpus animatum eſt ſubſtantia. Sed & hoc in antehabitis ſufficienter oſtenſum eſt: & ideò ſufficit hoc hic breuiter tangere.

Altera verò poteſt eſſe & quæcunque contingit, &c.

Doceamus ergo qualiter fit ſyllogiſmus ignorantiæ in ſecunda figura ex altera falſa: & primo in ſecundo modo ſecundæ figuræ, & poſtea qualiter fit in primo. Dicamus igitur, quòd altera propoſitione falſa poteſt eſſe ignorantiæ ſyllogiſmus in ſecundo ſecundæ: & hoc quæcunque contingit ſiue maiore ſiue minore: ſi enim c. medium & in a. maiori extremitate eſt, & etiam idem c. in b. minore extremitate ſecundùm veritatem, ita quod de vtraque extremitate prædicetur vniuerſaliter & affirmatiuè, ſicut prætendit ſyllogiſmus ſcientiæ concludens omne b. eſſe a. ſi capiatur deceptiuè, & c. medium in a. quidem eſſe vniuerſaliter & affirmatiuè, & accipiatur in b. minore extremitate non eſſe vniuerſaliter & negatiuè, ſic, omne a. eſt c. nullum b. c. tunc propoſitio maior quæ quidem eſt a.c. erit vera: quia c. prædicatur de eo quod ſubeſt ei: altera autem (quæ eſt minor propoſitio vniuerſalis negatiua) erit falſa: quia in ea negatur ſuperius de inferiori. Termini autem dictæ coniugationis ſunt, omne animal eſt ſubſtantia: nullus homo eſt ſubſtantia: ergo nullus homo animal. Et eſt attendendum, quòd in hoc eodem modo ſecundæ figuræ poteſt fieri iſte ignorantiæ ſyllogiſmus è conuerſo, ſcilicet ex maiore falſa & minore vera: quod quia ex præhabitis manifeſtum eſt, ideò non oportet hic circa hoc intendere.

Iterum ſi in b. quidem accipiatur c. eſſe, &c.

In primo autem ſecundæ ſit ex maiore falſa & minori vera, iterum ignorantiæ ſyllogiſmus, ſi medium accipiatur ineſſe b. cum in a. nullo idem c. accipiatur ineſſe: tunc enim ſuperiori hypotheſi ſeruata minor propoſitio quæ eſt b. c. vera erit: altera autem maior quæ eſt a.c. erit falſa. Et hoc patet per terminos proximos antepoſitos, ſic, nullum animal ſubſtantia: omnis homo ſubſtantia: ergo nullus homo eſt animal. Similiter autem intelligendum & hic fieri ſyllogiſmum è conuerſo ex maiori vera & minori falſa. Sed circa hoc ſtudere non oportet: quia ſæpè iam dictum eſt.

Si quidem igitur priuatiuus, &c. Remouet dubium.

Siquidem igitur priuatiuus deceptionis ſiue ignorantiæ ſit ſyllogiſmus in ſecunda figura, dictum eſt à nobis, & quoniam, & per quæ ſiue per quales propoſitiones ſit deceptio. Non proceditur autem in hac figura diuidendo per proprium & non proprium medium, ſicut factum eſt in præcedentibus: quia quæ hîc eſt affirmatiua, eſt minor in prima figura: & quæ negatiua, in eadem prima figura ſit maior: & ideò eædem regulæ (quæ dictæ prima in figura fuerunt de maiore) ſunt hic obſeruandæ de negatiua: & quæ ibi dictæ ſunt de minori, ſunt hîc obſeruandæ de affirmatiua. Et hæc plana ſunt ei qui collationem facit de figura ad figuram: & ideò in ſecunda figura exiſtente falſa diſtinguendum eſt: aut enim ſit per medium proprium, & tunc ſolum negatiua poteſt eſſe falſa: & eodem modo diſtinguendum eſt quando altera tantum eſt falſa, ſicut ſatis diſtinguendo dictum eſt in prima figura.

CAPVT

CAPVT VI.

Qualiter ſit ignorantiæ ſyllogiſmus in prima figura concludens affirmatiuam immediatam.

IGnorantiæ autem ſyllogiſmus concludens affirmatiuam mediatam quæ contraria eſt negatiuæ concluſæ in ſcientiæ ſyllogiſmo fit quidem in prima figura per medium proprium,& per medium non proprium:& quando fit per medium proprium,dupliciter fit,ſcilicet per medium proprium eiuſdem coordinationis , & fit per medium proprium non eiuſdem coordinationis.

Si verò fit affirmatiuus, &c. Quando igitur fit per medium eiuſdem coordinationis : tunc impoſſibile eſt vtraſque præmiſſas eſſe falſas : ſed maior tantum in ſyllogiſmo ignorantiæ erit falſa : quia illa poteſt mutari ſecundum oppoſitas qualitates : ſed minorem propoſitionem quæ eſt b. c. neceſſe eſt manere in eadem qualitate : quia minor in prima figura ſemper eſt affirmatiua ſiquidem fiat à prima figura , ſicut dictum eſt in præhabitis : propter quæ neceſſe maiorem propoſitionem quæ eſt a. c. ſemper eſſe falſam : hæc enim ſola in prima figura conuerſa eſt ad oppoſitam qualitatem : maior enim ſyllogiſmi demonſtratiui quæ eſt negatiua & vera in ſyllogiſmo ſcientiæ , tranſmutatur in contrariam in ſyllogiſmo ignorantiæ. Cuius exemplum eſt , quòd ſyllogiſmus ſcientiæ demonſtratiuus fit ſic , nullum ſenſibile eſt incorporeum : omne rationale mortale eſt ſenſibile: ergo nullum rationale mortale eſt incorporeum. Syllogiſmus autem deceptionis formatur ſic : omne ſenſibile eſt incorporeum: omne rationale mortale eſt ſenſibile : omne ergo rationale mortale eſt incorporeum.

Similiter autem eſt & ſi ex alia, &c. Similiter autem eſt deceptio eodem modo ſi ex alia coordinatione accipiatur medium proprium , ſicut dictum eſt in illa quæ eſt priuatiua deceptio. Cuius exemplum eſt: omnis color eſt albus : omnis albedo color : ergo omnis albedo eſt alba. Si enim iſtæ propoſitiones in contrarias tranſmutantur, erit ſyllogiſmus ſcientiæ : ſemper enim neceſſe eſt manere propoſitionem minorem quæ eſt b.d.ſiue ſit medium proprium in eadem coordinatione, ſiue ſit ex alia : propoſitionem autem maiorem (in medio proprio quod ex alia coordinatione aſſumptum eſt quæ eſt a. d.) neceſſe conuerti ſecundum oppoſitas qualitates in ignorantiæ ſyllogiſmo : vnde hæc deceptio eadem & ſyllogiſmus eſt priori.

Quum verò fit non per proprium, &c. Cum verò fit deceptionis ſyllogiſmus per medium non proprium , poteſt fieri pluribus modis. Poteſt enim fieri ex vtriſque falſis , & poteſt fieri ex altera falſa:& hac qualibet contingente , maiore ſcilicet falſa & minore vera, vel è conuerſo minore falſa & maiore vera. Ex maiori quidem vera & minori falſa , ſiquidem d. medium non proprium ſit ſub a. maiori acceptum extremitate : tunc enim quæ eſt maior, erit vera , altera autem erit falſa quæ eſt minor : quia tunc d. medium non eſt ſupra b. eo quod a.maior extremitas poteſt eſſe in pluribus quæ non ſunt ſubinuicem. Termini autem in quibus hoc apparet , ſunt : omne corpus eſt ſubſtantia : omnis quantitas eſt corpus : ergo omnis quantitas eſt ſubſtantia. Sumptis autem minore & concluſione contrariè,erit concluſio vera in eiſdem terminis,licet maior ſit falſa & minor vera, ſic, omne corpus ſubſtantia : nulla quantitas corpus : ergo nulla quantitas ſubſtantia.

Si verò non ſit d. ſub a. Si verò d. non proprium medium non ſit ſub a.ſumptum : ſed ſit in b. tunc manifeſtum eſt,quòd hæc quæ eſt maior affirmatiua & vniuerſalis,erit falſa:minor autem erit vera : affirmatiua enim accipitur maior , & ideo falſa: quia affirmatur prædicatum de ſubiecto quod non eſt in eo : eam enim propoſitionem quæ eſt b. d. quæ eſt minor,contingit & falſam eſſe & veram : nihil enim prohibet a. quidem maiorem extremitatem in d. medio non proprio nullo eſſe,& tunc maior eſt falſa. d.autem medium eſſe in omni b. minori extremitate , & tunc minor eſt vera. Sint termini , animal, ſcientia, muſica, ſic, omnis ſcientia eſt animal: omnis muſica eſt ſcientia : ergo omnis muſica eſt animal. Si autem conuertantur maior & concluſio in contrarias , ſequitur concluſio ſyllogiſticè,ſic,nulla ſcientia eſt animal:omnis muſica ſcientia : ergo nulla muſica eſt animal. Et ſic exemplum patet eſſe improprium : quia fit per medium proprium , cum per improprium fieri deberet : ſed de exemplo non eſt curandum. Poſſunt tamen termini ſatis congruè accipi ſic maiore in parte exiſtente falſa: omnis ſubſtantia eſt lapis: omne animal eſt ſubſtantia : ergo omne animal lapis.

Non autem iterum neque a. in nullo d. &c. Non autem iterum nihil prohibet (dicit Ariſtot.) & altera negatio ſuperfluit : & eſt ac ſi dicat, nihil prohibet a. eſſe in nullo d.hoc eſt , a. in nullo d. eſſe : altera enim negatio ſuperfluit , & d. eſſe in nullo b. & tunc ambæ præmiſſæ affirmatiuæ & vniuerſales acceptæ erunt falſæ , ex quibus vniuerſalem affirmatiuam concludens erit ignorantiæ ſyllogiſmus, ſic,omnis linea eſt ſubſtantia : omnis altitudo eſt linea : ergo omnis altitudo eſt ſubſtantia. Manifeſtum eſt igitur , quoniam cum non ſit medium ſub a. & vtræque propoſitiones poſſunt eſſe falſæ , & altera quæcunque contingit in ignorantiæ ſyllogiſmo.

Quot quidem igitur modis & per quæ ſiunt per quas propoſitiones & terminos poſſunt fieri ſecundum ignorantiæ ſyllogiſmum deceptiones , & in his propoſitionibus quæ ſunt ſine medio ſiue immediatæ, & in his quæ ſunt mediatæ (per medium demonſtrationis concluſæ)iam ſatis dictum eſt.

CAPVT VII.

De cauſis ignorantiæ ſecundum negationem dictæ.

Ignorantia negationis contradictoriè opponitur ſcientiæ. POſtquam iam de cauſis ignorantiæ quæ ſecundum prauam diſpoſitionem(quantum ad

ad præſentem ſufficit intentionem) ſatis dictum eſt, relinquitur nunc cauſas ignorantiæ ſecundum negationem dictæ determinare, quæ negatiuè ſecundum contradictionem opponitur ſcientiæ. Huius autem cauſa eſſe non poteſt niſi defectus eius virtutis per quam prima eſt acceptio ſcibilis. Si tamen ſupponatur, quòd ſcibile in homine accipitur, & non per naturam quæ eſt intra nos, vt dixerunt Socrat. & Plato, & omnes Stoici, & Epicurei: ſed de hoc diſputare non eſt præſentis intentionis. Sed Peripateticos hic ſupponentes ponimus ſcientiam ſcibilium non ineſſe in nobis niſi per acceptionem: tunc enim relinquitur, quòd deficiente prima virtute acceptiua, deficiet in nobis ſcientia non ſecundum prauam diſpoſitionem, eò quod ignorantia prauæ diſpoſitionis eſt in his quæ prauè accepta ſunt, & ideo non eſt ſine omni acceptione: ſed hæc ignorantia erit ſecundum negationem, eò quod talis nihil accipit, neque praue, neque bene diſponitur ad ſcibilia. Prima autem virtus ſcibilium acceptiua eſt ſenſus: & ſcientiam taliter ſcibilium perficit intellectus ad ſenſum reflexus.

Socrat. Plato. & omnes Stoici, ac Epicurei dixerunt, quòd noſtrum ſcire eſt per naturam quæ eſt intra nos.

Manifeſtum autem eſt. & ſi aliquis ſenſus defecerit, &c.

Et ex hoc manifeſtum eſt, quòd ſi aliquis defecerit ſenſus, neceſſe eſt & ſcientiam aliquam deficere: deficit enim ſcientia illius ſcibilis, quod accipiendum erat ex intellectu ad illum ſenſum reflexo. Dico autem ſenſum deficere quando in totum deficit & per naturam, ſicut in cæco nato deficit viſus, eò quod nunquam habuit viſum. Si enim habitum perdidiſſet, per præteritam acceptionem ſcientiam haberet illius ſenſibilis quod in præterito per ſenſum (quem perdidit) accepit. Cauſa autem quare deficit ſcientia ſenſu acceptiuo ſcibilium deficiente, eſt: quia impoſſibile eſt accipere ſcibile deficiente ſenſu, hoc ſuppoſito quod Peripatetici dicunt, quòd ſcilicet ſi verè addiſcimus non ſcita prius, & diſcimus ea aut per inductionem ſenſibilium accipiendo vniuerſale, aut per demonſtrationem factam ex eo vniuerſali quod per inductionem acceptum eſt, ſicut ait Ptolemæus recte dicens, quòd experientia artem & ſcientiam facit, inexperientia autem caſum: quia omnis actio eius qui per experientiam non didicit, caſualis eſt, eò quod non habet habitum regitiuum operationum. Inductio enim eſt ex his quæ ſunt ſecundum partem, hoc eſt, particularia & ſingularia. Impoſſibile eſt autem vniuerſalia ſpeculari ex quibus eſt ars & ſcientia, & non per inductionem.

Quid per ſenſum deficere intelligat Ariſtot.

Quoniam & quæ ex abſtractione dicuntur, &c.

Et ſi aliquis cauillator inſtet dicens, quòd ſpeculamur mathematica quæ ſunt ſeparata: & ſi ſunt ſeparata, non poſſunt eſſe ſingularia, & ita non per inductionem ſcita. Dicimus ad hoc, quòd mathematica ſecundum eſſe ſunt ſingularia, quamuis per rationem diffinitiuam ſint ſeparata & abſtracta: & ideo prima acceptio mathematicorum eſt per ſenſum, & ſenſus per inductionem talia nota facit: & hoc eſt quod in vnoquoque genere prædicamentorum ſunt quædam in ſingularibus (ſecundum quod vnumquodque eorum accipitur ſecundum eſſe quod non habet niſi in ſingularibus) accepto tali per ſenſum, reflexus ad ſenſum intellectus acceptum conſiderat & pertractat & percipit: quia quamuis hoc quod accepit ſenſus, ſit in ſenſibili confuſum & mixtum, non tamen trahit ſubſtantiam & rationem à ſenſibili: quia in hoc ſenſibili & illo eſt vnius rationis: & ſic concipitur de illo, quòd ſit ſecundum ſubſtantiam & rationem mathematicum vel diuinum: ſic enim accipiuntur mathematica & diuina. Patet igitur, quòd prima acceptio talium eſt per ſenſum, & ſine ſenſu non eſt acceptio eorum: eos enim quæ ſunt non habentes ſenſum, impoſſibile eſt inducere per ſenſibilia: eò quod ſenſus eſt ſingularium ſecundum hoc quod ſingularia ſunt, hac materia & hoc accidente proprio ad ſingularitatem deducta. Si enim contingat ſenſu ipſorum ſingularium vel vniuerſalium accipere ſcientiam, hoc ideò eſt: quia id quod eſt potentia, non efficitur in actu niſi per id quod eſt in actu: vniuerſale autem ſecundum id quod eſt, non eſt in actu ſecundum id quod eſt niſi in ſenſibili: & ideò non facit intellectum in actu niſi acceptum de ſenſibili: ſicut figura accepta de ſigillo ſiue metallo facit in actu ceram ſigillatam, & non faceret ceram in actu niſi in metallo eſſet in actu: hoc enim ſimile licet ponatur in ſenſu, tamen etiam verum eſt, & in omni virtute animæ quæ acceptiua eſt formę. Vnde ſine ſenſu non eſt accipere ſcibilium ſcientiam: ſcientia enim non fit ex vniuerſalibus ſine inductione ex ſenſibilibus eliciente vniuerſale, neque fit acceptio vniuerſalis per inductionem ſine ſenſu.

Scias autem, quòd ex principiis iſtius ſcientiæ logicę non poteſt demonſtrari natura intellectus humani, & cauſa propter quam non accipit vniuerſale niſi ex ſenſibili: ſed hoc ex principiis primæ philoſophiæ accipi oportet: & de hoc hic non eſt quærendum: ſed ſupponendum eſt, quod ſic ſit. In communi autem ſciendum, quòd intellectus hominis, quia non eſt niſi in ſenſitiuo & vegetatiuo, & ex illis actu intelligentiæ eductus ad hoc quod intellectus ſit, & non intelligentia, & eſt in illis, ſicut actus in potentia eſt: ſecundum eſſe & non ſecundum ſubſtantiam & rationem, ſicut trigonum eſt in tetragono, & eſt ex illis ſicut trigonum ex tetragono: propter quod omnis humanus intellectus eſt coniunctus continuo & tempori, & ex coniunctione cum continuo accipit a ſenſu communi ea quæ eliciuntur ex ſenſibilibus compoſitis & diuiſis: ex coniunctione autem cum tempore ſiue temporali non poteſt accipere niſi à ſenſu & ad ſenſum reflexus: quia inſenſibile ſecundum eſſe & actum eſt proprium obiectum intellectus quod eſt vniuerſale: quia illud prout eſt lumen intelligentiæ agens ad eſſe formale ſenſibilia, agit ad intellectum prout eſt in actu intelligentiæ, ſicut color agit in viſum prout ipſe color eſt in actu lucidi: & ideò oportet ipſum ad ſenſibilia reflecti vt ſcibile accipiat: propter quod etiam ſenſibile quod perficit intellectum, non eſt ſenſibile per accidens, ſicut quod hoc album eſt hic homo vel hoc coloratum: hoc enim ſenſibile non accipit ſenſus niſi per reflexionem ſuperioris potentiæ

potentiæ in ſenſum, quæ quidem in ſimplicibus intellectus eſt. In his autem quæ cum ſenſibus coniuncta ſunt, eſt illa quæ vocatur æſtimatiua, qua ouis viſo lupo in colore & figura æſtimat hoc acceptum eſſe inimicum & fugit. Alia autem quæ de cauſis eorum quæ dicta ſunt, quærenda ſunt, hîc demonſtrari non poſſunt.

CAPVT VIII.

De ſuppoſitionibus duabus quæ exiguntur ad deſtructionem cauſæ ignorantia apparentis & non verè exiſtentis.

Hanc continuationem ponit etiam Lincolnien. licet Ægid. & Græci alio modo dicant.

CAuſa autem apparens ignorantiæ & non exiſtens quam quidam ponebant, eſt infinitas in medus & extremis his ex quibus accipiuntur termini demonſtrationis: & ideò oportet nos hanc cauſam apparentem deſtruere, vt verè oſtendatur, quod ſcientia effectus eſt demonſtrationis. Ad hoc autem oportet nos præmittere ſuppoſitiones ex quibus hoc poterit oſtendi, quæ ſunt duæ.

Eſt autem omnis ſyllogiſmus per tres terminos, &c.

Dicamus igitur, quòd ex prioribus analyticis ſupponendum eſt, quòd omnis ſyllogiſmus eſt per tres terminos: & hoc quidem (licet in prioribus determinatum ſit) tamen facile eſt hic demonſtrare & poſſibile: quóniam quidem in concluſione a. maior extremitas eſt in c. minori extremitate propter id quod a. eſt in b. ſicut in medio, & b. eſt in c. ſicut medium in extremo. Hæc ergo eſt ſuppoſitio vna. Secunda autem eſt, quòd ſyllogiſmus priuatiuus eſt omnis alteram habens priuatiuam & alteram affirmatiuam. Affirmatiua quidem eſt, quæ dicit, quoniam eſt alterum extremorum in altero quod eſt medium. Manifeſtum autem, quòd hæ duæ ſuppoſitiones principia ſunt ad demonſtrandum, quæ oportet ſupponere ſi debeat eſſe demonſtratio. Cum enim quemlibet accipientem quæ dicta ſunt pro principiis accipere contingit, eſt demonſtrare tam concluſionem principalis ſyllogiſmi quá præmiſſas in proſyllogiſmis, vt ſcilicet a. (quod eſt nota concluſionis principalis) ſit probata per b. medium, & quod in tali ſyllogiſmo erit a. b. maior propoſitio: tunc in proſyllogiſmo iterum probabitur a. eſſe in b. per aliud medium per quod concluditur maior propoſitio: & ſi debeat probari minor principalis ſyllogiſmi, quod ſcilicet b. ſit in c. probabitur per aliud medium quod inter ſubiectum & prædicatum minoris propoſitionis accipitur. Et ſic ſemper omnis ſyllogiſmus neceſſario habet tres terminos ſiue ſit dialecticus ſiue demonſtratiuus.

Secundum ergo opinionem ſyllogizantibus, &c.

Ex quo ſequitur, quòd ſtat aliquem ſyllogiſmum eſſe demonſtratiuum in ſe, licet quoad ſyllogizantem ſit dialecticum.

Sed differentia eſt in ſyllogiſmo dialectico & demonſtratiuo, quòd quidem ſecundum opinionem in probabilibus ſyllogizantibus & ſolum dialecticè, manifeſtum eſt, quòd intendendum ſit in terminis & propoſitionibus veriſimilibus, ſi veriſimilis fiat ſyllogiſmus & ex veriſimilibus: quamuis fortè vera non ſint, dummodo veriſimilia propter quid: & ſi fortè eſt aliquod medium in veritate ſiue ex neceſſitate & demonſtratiuè quod ſit neceſſarium medium propoſitionis a. b. (hoc eſt, per quod propoſitio a. b. concludi poſſit ex neceſſitate) & tamen non videtur ſyllogizanti illud eſſe medium ex neceſſitate, ſed videtur ſibi veriſimile, & non neceſſarium, ſyllogiſmus per tale medium ſyllogizatus (quoad ſyllogizantem) ſyllogizatus eſt non demonſtratiuè, ſed dialecticè: ad veritatem autem rei & neceſſitatem oportet ſyllogizantem intendere ex his quæ ſunt ſecundum rem eſſe vera, & non tantum ſecundum opinionem vel probabilitatem apparentem. Demonſtratio enim ſic ſe habet, ſicut ſe habet res in ipſa veritate.

Quoniam autem eſt quod ipſum quidem, &c.

Album prædicatur de homine ſecundum ſe, non tamen ſubijcitur homini ſecundum ſe.

Sed adhuc prænotandum eſt, quòd duo ſunt modi prædicandi: quoniam eſt aliquod prædicatum quod ipſum ſecundum ſeipſum & de natura ſui de alio dicitur, & quod in ſe & ſecundum ſui eſſe non poteſt ſecundum accidens habere hoc, ſed ſecundum ſe: & quia ſua talis eſt natura, quòd oportet ipſum eſſe in alio, ſicut eſt accidens quod ſemper eſt in alio. Dico autem hoc explanando vt ſicut aliquod album dicimus eſſe hominem: quia ineſt homini non propter aliud aliquid, ſed ſecundum ſeipſum. Et ideò non ſimiliter dicimus album eſſe hominem, & hominem album: homo enim eſt albus ſic quod tunc dicitur albus cum non ſit alterum aliquid per quod accidat ei album eſſe, ſed album ſecundum ſe ineſt homini. Dicimus autem album eſſe hominem, non quod homo ſecundum ſe inſit albo, ſed quia album accidit alicui quod eſt homo, & accidit ei albi natura ſiue eſſentia albedinis. Sunt igitur in prædicatis quædam prædicata huiuſmodi, quæ hoc modo ſecundum ſe prædicantur, quamuis prædicantur per ſe in primo modo dicendi per ſe vel in ſecundo. Similiter autem eſt de ſubiectis, quod quædam ſunt quæ ſecundum ſe ſubiiciuntur, vt prima ſubſtantia: quædam autem non ſecundum ſe, vt adiectiua, vt cum dicimus, muſicum eſt album. Hæc autem ideo diſtinximus, vt ſecundum ſe ſubiecta & prædicata accipiantur, hæc enim finita eſſe probantur: prædicata autem non ſecundum ſe vel ſubiecta dimittantur, quia illa ſunt quodammodo infinita. Infinita verò ſunt, quæ accidere poſſunt vni & eidem.

Ex quibus ſequitur, quòd nulla prædicatio ſecundum accidens vel innaturalis poteſt eſſe per ſe, contra modernos dicentes iſtas eſſe per ſe & conſimiles, animal eſt homo, riſibile eſt homo, &c. Prædicata enim ſecundum accidens ſunt infinita: prædicata verò per ſe ſunt finita.

CAPVT IX.

De quæſtionibus an ſit ſtare in extremis & mediis, ita quod non procedant in infinitum.

Prima quæſtio.

Sit igitur c. huiuſmodi quidem quod ipſum &c.

HIs igitur prælibatis quærimus tres quæſtiones de extremis & mediis. Et prima quidem eſt de extremo in ſurſum aſcendendo ſic: ſit enim c. infimum quod ipſum quidem ſecundum ſeipſum non ſit in alio vt ſibi ſubiecto, ſed in hoc quod eſt c. infimum & omnibus ſubiectum, ſit b. prædicatum quod eſt ſupra ipſum, ita quod ſit b. in c. primo, hoc eſt, immediatè: ita quod non ſit aliud medium inter

inter c. & b. per quod b. inſit c. iterum in b. quod eſt prædicatum immediatè ſupra c. ſit a. ſimiliter, ita quòd non ſit aliud medium inter a. & b. Quæro igitur, nunquid hic in tali aſcenſu ab infimo vſque ad ſummum aſcendendo neceſſe eſt ſtare in aliquo ſummo, aut contingat ſic aſcendendo in infinitum abire, eò quod talis aſcenſus quamuis habeat infimum à quo incipit, tamen ſummum non habet in quo deſinit?

Secunda. Et iterum ſi de a. quidem nihil prædicatur per ſe, &c.

Et iterum ſecundo quæro de extremis, ſcilicet in deſcenſu. a. quidem ponatur eſſe ſummum, ita quod nihil ſupra ipſum ſit quod in eadem coordinatione poſitum poſſit de a. vniuerſaliter dici ſiue prædicari. a. autem ſit in c. ſibi ſuppoſito immediatè, ita quòd c. medium in nullo ſit priori & primo quam in a. ita quod in a. ſit ſtatus in ſummo, ſed c. ſit in i. quod eſt ſub c. & i. ſit in b. ſibi immediatè ſuppoſito. Quæro igitur, nunquid & hic taliter deſcendentem ſtare aliquando neceſſe eſt in aliquo infimo, quo inferius nihil eſt accipere in eadem coordinatione, aut etiam hic ſic deſcendendo contingat in infinitum abire, eò quod nullum ſit vltimum in quo ſtet deſcenſus in illa coordinatione? Differt autem iſte proceſſus à priori, & iſta ſecunda quæſtio differt à priori: quoniam quærere hoc ſiue iſtud primum, eſt quærere, nunquid inceptum ab huiuſmodi infimo (quale dictum eſt ante ſcilicet quod in nullo eſt inferiori altero, ſed aliud ſuperius eo eſt in illo ſicut prædicatum in ſubiecto) in ſurſum aſcendendo in infinitum contingat abire ſic aſcendendo? Alterum autem ſiue ſecundum quod quæritur, eſt vtrum aliquem inceptum ab huiuſmodi ſummo quod ipſum quidem prædicatur de alio, ſed de illo nihil prædicatur in eadem coordinatione prædicabilium (eò quod ſummum eſt in illa coordinatione) ſit in deorſum intendere deſcendendo ſtatus, vel ſi contingit ſic deſcendendo in infinitum abire?

Tertia. Amplius autem media nunquid, &c.

Amplius autem tertio quæro, cum inter ſummum & infimum ſint multa media ſi (determinatis & definitis terminis in ſurſum & deorſum) contingit media quæ ſunt inter hæc infinitare, hoc eſt, infinita eſſe. Dico autem hoc explanando, vt ſi a. ſummum ſit in c. infimo per medium quod inter ea eſt, & ſit illud medium b. & ſit iterum aliud medium ab a. & b. per quod b. inſit c. & horum duorum mediorum ſint ſic altera & altera. Quæro igitur, nunquid & hic accipiendo ſemper altera & altera contingit in infinitum abire, aut eſt hoc impoſſibile ſi contingit ſtare in mediis finitis?

Eſt autem hoc intendere, &c.

Quod autem iſtæ quæſtiones ad propoſitum faciant, ex hoc patet, quòd hoc intendere eſt intendere ſi demonſtrationes veniant in infinitum: & hoc eſt intendere ſi demonſtratio eſt omnis rei vel non, & ſi demonſtratio circulariter adinuicem includatur, ita quod demonſtrans demonſtretur per demonſtratum.

Remouet dubium.

Similiter autem eſt in negatiuis propoſitionibus & ſyllogiſmis quantum ad tertiam quæſtionem quæ eſt de mediis. Quia quantum ad extrema eſt diſſimile: extrema enim à ſuperiori deſcendendo non negantur, ſed prædicantur de inferioribus: & ideò non quæritur, an extrema in negatiuis ſint infinita? ſed quæritur, an media infinita ſint? vt ſi dicam, quòd a. ineſt omni b. & iterum a. ſit in alio priori, vt ſi hoc ſit c. quod ſit in omni i. quia ſicut eſt in affirmatiuis, quod id ſecundum ſe ineſt, quod non ineſt per aliud medium: ita eſt quod id ſecundum ſe negatur, quod non habet aliud ſuperius propter quod negetur de alio. Sicut ſi dicam, quòd homo non eſt linea, quia linea non eſt animal: & non eſt animal, quia non eſt animatum: & non eſt animatum, quia non eſt ſubſtantia. Et namque in his quæritur, vtrum infinita ſunt in quibus ſic non ineſt inferiori, quia negatur à ſuperiori: aut ſtatur in aliquo à quo ſicut ſupremo immediatè negatur & gratia ſuiipſius, ita quod non per aliud à quo ſicut priori negetur? Vnde quidam libri habent ſic, Et ſi a. non ineſt in b. nulli autem primo: aut erit aliquid infra cui priori non ineſt, vt ſi eſt proprium c. quod in b. eſt omni, & iterum hoc in alio etiam priori, vt ſi c. eſt quod eſt in omni i. & namque aut infinita ſunt quibus non ineſt prioribus, aut ſtatur? Et hæc litera melior eſt, & eſt tranſlatio Ioannis à Græco facta, ſicut tranſlatio Boëtij.

Alia litera quæ eſt tranſlationis Ioannis.

Sed in conuertibilibus non ſic ſe habet, &c.

Sed in conuertibilibus terminis non ſimiliter ſe habet quoad has tres quæſtiones quæ dictæ ſunt. In his enim quæ æquè de ſeinuicem prædicantur, quærere non eſt de quo aliquid prædicatur primo & de quo prædicatur vltimo: omnia enim conuertibilia ad omnia ſiue ad ſeinuicem ſic, hoc eſt, in modo prædicandi, ſimiliter ſe habent, quod prædicantur de ſeinuicem æquè primò & æquè vltimò: & ſi ſunt talia infinita quæ de ipſo aliquo prædicantia ſunt conuertibiliter, & ſi ſunt infinita ſic conuertibiliter de ſeinuicem prædicata: tunc ſunt infinita in vtraque tam aſcendendo, quam deſcendendo: quia vnumquodque & ſubiicitur alteri, & prædicatur de altero.

Obiectio.

Niſi quis cauillator dicat, quòd non ſimiliter iſta conuertibilia conuertuntur, & ſic vnum non ſtat ad alterum.

Solutio.

Sed hoc non eſt verum in conuertibilibus: quia vnum illorum eſt ſicut accidens, quod eſt paſſio quod ſecundum ſe prædicatum eſt de alio: aliud verò quod eſt ſubiectum, non eſt prædicatum niſi ſecundum accidens: quia de paſſione prædicatur gratia ſuppoſiti quod eſt in paſſione. Poſſet tamen dici, quòd licet cauillando aliquis diceret, quòd prædicatio conuertibilium abiret in infinitum, non tamen in aſcendendo vel deſcendendo: eò quod omnia ſimiliter ſe habent adinuicem, & nullum ſupereminet alteri: neque etiam ſunt infinita eo modo quo accipitur iſta prædicatio: quia infinita per ſe eſſe non poſſunt accidentia eiuſdem ſubiecti. Et ſi conuertatur, ita quod ſubiectum prædicetur de accidenti, iam eſt prædicatio per accidens, de qua prædicatione non eſt hic loquendum: & hæc videtur eſſe intentio Philoſophi.

CAPVT X.

De ſolutione tertiæ quæſtionis, an media ſint infinita tam in affirmatiuis quam in negatiuis.

Ægidius alıter conti nuat hanc partem: ſed continuatio D. Albert. eſt Linco. Auerr. & Græcorum. Quod quidem igitur non contingit media, &c.

INductas determinando quæſtiones incipiemus ab vltima quæ eſt, an ſtantibus extremis contingat infinita eſſe media: à ſolutione enim iſtius dependet ſolutio aliarum. Dicamus igitur, quòd manifeſtum eſt, quòd non contingit infinita media eſſe extremis ſtantibus & finitis: & manifeſtum, quòd prædicamenta ſiue prædicata cuiuſlibet coordinationis vnius generis ſtent tam in ſurſum accipiendo media ſuper prædicatum, quam in deorſum accipiendo media ſub ſubiecto concluſionis quæ concludi habet per demonſtrationem. Dico autem explanando quid voco ſurſum. Surſum eſt & dicitur, quod ſtat magis omnibus vniuerſale, ſicut eſt generaliſſimum quod magis eſt vniuerſale omnibus prædicatis ſuæ coordinationis. Deorſum autem dico, quod ſtat in particulari quod vlterius indiuiſibile eſt formaliter per differentias: & hoc eſt omnibus his quæ pro ſubiecto ſumuntur particularius, & hæc eſt ſpecies ſpecialiſſima vlterius indiuiſibilis per ſpecies.

Si enim a. prædicante de c. &c.

Quod igitur infinita non ſint media, primo oſtendemus in affirmatiuis, & deinde in negatiuis propoſitionibus & ſyllogiſmis. Si enim a. (quod eſt ſummum) prædicante vel prædicato eſſentialiter exiſtente de c. quod eſt infimum ſubiectum, quorum vtrumque ſtat, ſicut dicit hypotheſis quæ extrema ſtare ſupponit, infinita dicam eſſe media, in quibus omnibus eſt b. eſt enim b. poſitum loco infinitorum mediorum: & ideo ſi b. ſit infinita media per quæ ab a. deſcenditur in c. vel a. c. aſcenditur in a. manifeſtum eſt, quòd vtique continget, quòd ab a. ſummo & generaliſſimo accipiendo ſub ſubiecto ſemper ſecundum rectam lineam in deorſum verſus c. deſcendendo contingit ſemper alterum prædicatum de altero ſubiecto prædicari in infinitum per media infinita. Cuius probatio eſt: quia ex quo b. dicit media infinita, iſte proceſſus eſt in infinitum: quia antequam ab a. ſummo in c. infimum veniat, infinita ſunt media: & antequam ſimiliter è conuerſo à c. infimo prædicatum ſuper prædicatum aſſumendo veniat in a. infinita pertranſibit media. Propter quod ſi b. quod eſt media infinita impoſſibilia ſunt eſſe: tunc ſequitur, quòd ipſius a. ſummi, & c. infimi impoſſibile eſt eſſe intermedia infinita. Huius exemplum eſt ſubſtantia quæ eſt ſummum, & homo quod eſt infimum in coordinatione ſubſtantiæ: & dicatur, quòd extrema ſtant finita in ſummo & infimo, quod infimum contingit ſummum in aſcendendo, & ſummum contingit infimum in deſcendendo: & quòd media, ſicut animal, viuens, corpus ſunt infinita: & hoc eſt impoſſibile: quia omne aſcendens ab infimo ad ſummum, prius eſt in medio, quam in extremo: & ſimiliter omne deſcendens à ſummo ad infimum, prius eſt in medio, quam in extremo: cum igitur infinita ſint media, & non contingat pertranſire infinita, nunquam eſt deuenire per media ad extremum: ſed hoc eſt contra hypotheſim quæ ponit eſſe extrema finita & ſtantia, & ſic ponit per conſequens, quòd poſſit ab extremo in extremum aliquis deuenire: probatum eſt ergo, quòd ſtantibus per finitam diſtantiam extremis, impoſſibile eſt media infinita.

Neq; enim ſi aliquis dicat, &c.

Neque huic rationi obſtat, quod ſi aliquis cauillator dicat, quòd hæc quidem proxima ſummo quæ ſunt a. b. c. ſint contingentia, hoc eſt, conſequentia adinuicem: propter quod neceſſe ſit illa vera eſſe media & finita. Illa verò quæ à ſummo diſtant, & ſunt iuxta infimum, non accipere pro mediis contingentibus ſe ab a. & dicere, quòd illa ſint infinita: ita tamen, quòd ſint eiuſdem coordinationis, ſed quia infinita ſint iuxta ſummum. Sic enim dicere nihil differt ab hoc quin ſemper ſint media infinita: ſiue enim continuo proceſſu ſint infinita, ſiue ſuperiora quædam ſint finita & inferiora in eadem linea ſint infinita, nullam habet differentiam: ex vtroque enim ſequitur, quòd media ſunt infinita, & quod procedentem à ſuperiori ad inferius, vel è conuerſo ab inferiori ad ſuperius, oporteret tranſire media infinita. In omni enim proceſſu, ſicut dicit Zeno, procedens prius eſt in medio, quam in extremo: & prius eſt in medio ſibi immediato, quam in medio mediato: & prius in proximo, quam in diſtante ab ipſo. Quodcunque enim vtique accipio eorum infinitorum quæ ſunt b. (quod ſignat media infinita) hoc erat medium ſe continens ad a. ſummum, aut ad c. infimum: aut ergo hæc erunt infinita media, aut non erunt infinita. Et nihil differt à propoſito à quo terminorum accepta fuerint in ſummo ſiue in infimo primum ſicut infinita: & ſiue ſtatim continuè ſint, ſiue non ſtatim, vt dicatur, quòd continentia ad vnum terminum ſint finita, & diſtantia ab illis verſus alium terminum ſunt infinita: in omnibus enim his nulla differentia eſt: quia ſi dicatur, quòd continentia ad vnum extremum finita ſunt: tunc adhuc quæ ſunt poſt hoc verſus aliud extremum, ſunt infinita: & ſemper ſequitur, quòd media ſunt infinita, & quòd infinita non contingit pertranſire: & ſic non contingit ab extremo in extremum deuenire, quod eſt inconueniens ſi ſtant extrema vt poſitum eſt.

Dictum Zenonis.

Manifeſtum autem in priuatiua demonſtratione, &c.

Quod autem diximus in affirmatiuis propoſitionibus & ſyllogiſmis, quod media non poſſunt eſſe infinita ſtantibus finitè extremis, hoc manifeſtum eſt etiam in priuatiuis & propoſitionibus & ſyllogiſmis: quia ſuper idem fundatur propoſitio huiuſmodi in affirmatiuis & negatiuis. Planum eſt igitur, quòd ſtatur in mediis finitis, etiam in demonſtrationibus negatiuis ſi ſtent extrema finitè: & hoc quidem ex hoc manifeſtum eſt, ſiquidem ſtatur in mediis finitis in ea demonſtratione quæ eſt affirmatiua, ſicut iam probatum eſt. Non enim eſt contingens in priuatiua demonſtratione ab vltimo quod eſt deorſum infimum, in ſurſum procedendo in infinitum ire per media aſcendendo ab eo vltimo ſiue infimo in quo

ſtatur,

ſtatur, ita quòd ſub ipſo nihil remanet accipiendum. Dico autem explanando in quo ſtatur dupliciter, ſcilicet quod in illis illud dicatur vltimum in quo ſtatur, quod ſecundum illam coordinationem in alio nullo eſt ſicut inferior, ſed in illo eſt aliquid quodlibet ſuperius eo ſecundum rectam lineam, ſicut diximus, quod hoc eſt c. neque à primo quod eſt ſummum, ſecundum rectam lineam deſcendendo in id in quod ſtatur vltimo, ſunt infinita media. Primum autem in ſummo dicò illud quod ipſum quidem vniuerſaliter prædicatur de alio quolibet inferiori, ſed de ipſo nullum aliud prædicatur vniuerſaliter & vniuocè quod ſit eiuſdem coordinationis, & hoc eſt generaliſſimum. Si igitur ſic eſt in affirmatiuis: tunc probatur, quod etiam in negatione ſiue negatiuis ſtabitur ad media finita: & hoc probabimus tripliciter, hoc eſt, per tres figuras: quia negatiua tripliciter probatur, quæ dicit non eſſe, in prima ſcilicet, ſecunda, & tertia.

Tripliciter enim demonſtratur non eſſe, &c.

In prima verò figura concluditur negatiua. Vnde & probatur ſic, quòd termini ſumantur a.b.c. ita quod c. ſit medium, & a. maior extremitas, & b. minor: & fiat ſyllogiſmus in ſecundo primæ ſic: nullum c.a. omne b.c. ergo nullum b.a. tunc enim tali modo probatur non eſſe ſiue negatiua, quòd in omni in quo eſt c. eſt b. & in minori propoſitione, ſed in quo eſt b. nulli ineſt a. in concluſione. Tunc enim tali ſyllogiſmo facto propoſitionis minoris affirmatiuæ quæ eſt b. c. neceſſe eſt ire probationem ſi mediata ſit & probari hanc: & ſic neceſſe eſt deuenire in ſtantem finem, ſicut iam probatum eſt, quòd in affirmatiuis ſtatur in mediis: & quia in omni ſyllogiſmo altera propoſitio eſt affirmatiua, neceſſe eſt in omni ſyllogiſmo in affirmatiua ſtare ad media finita. b. c. enim propoſitio minor ſemper in prima figura prædicatiua eſt.

Sed alterum manifeſtum eſt, quod ſi, &c.

Sed alterum (quod eſt negatiuum in maiori propoſitione) manifeſtum eſt, quòd mediata ſit, & probari debeat: & ſimiliter erit ſtatus in mediis. Sic enim cum dicitur, nullum c.a. vel in concluſione, nullum b.a. aut illa eſt immediata, aut mediata. Si immediata: ergo b. in altero non eſt priori quàm in c. gratia cuius negetur de b. de b. enim minori extremitate negatur a. in concluſione ideò quia a. de c. negatur in maiori cum b. in toto ſit c. Si autem eſt mediata: tunc eſt in altero priori propter quod negatur de c. & ſit illud d. igitur d. verè prædicabitur de omni b. & de ipſo negabitur a. & per ipſum negabitur de c. inferiori medio ſic; nullum d. a. omne c. d. ergo nullum c. a. Et ſi dicatur, quod iterum eſt aliud medium ſuper d. per quod a. negatur de d. illud iterum vniuerſaliter prædicatur de d. & a. negatur de ipſo, & per ipſum negatur de d. & ſit illud g. & de g. iterum quæritur, an gratia ſui negetur a. de ipſo, vel propter aliud medium de quo prius negatur: & ſic ſemper proceditur ad negatiuas ab affirmatiuis: & ſi eſt ſtatus in affirmatiuis, erit ſtatus in negatiuis.

Et ſequitur, quòd (cum in affirmatiuis deſcendendo à prædicatis in ſubiecta de quibus affirmatiuè prædicantur, ſuperiori via directè ſtetur in mediis finitis) oportet quòd è conuerſo in via ſurſum quæ tenetur in negatiuis negando inferius propter hoc quod negatur ſuperius: à quo enim negatur ſuperius, negatur & inferius, & non conuertitur: & ideo in prima figura in qua eſt medium in toto primo, & poſtremum in toto medio, quodcunque medium accipitur aſcendendo ſupra prædicatum, ſi prædicatum negatur de illo (cum minor extremitas in toto ſit illo in minori propoſitione) neceſſe eſt, quòd per medium aliquid negetur de minori extremitate: & ſi ſtatur, ita quod aliquid prædicatur ſecundum ſe non per medium de minori extremitate, oportet quòd prædicatum illud & illius negetur non per aliud, & erit illa negatiua immediata. Verbi gratia, nulla ſubſtantia quantitas: omnis homo ſubſtantia: ergo nullus homo quantitas. Non inuenitur aliquod medium ſuperius accipiendo per quod ſubſtantia prædicetur de homine: ergo etiam non inuenitur medium, per quod quantitas negetur de homine in ſuperius accipiendo: ſtante enim prædicatione affirmatiua in his quæ ſumuntur ſuperius, ſtabit & negatiua in via eadem. Et ſimiliter eſt deſcendendo ſumendo ſub ſubiecto, & prædicatum ſubiecti referendo ad ea quæ ſub ſubiecto ſumuntur, vt ſub ſubſtantia corpus, & ſub corpore viuum, & ſub viuo animal, & ſub animali hominem: de omnibus his enim prædicatur ſubſtantia, & ſic deinceps: & ſi de aliquo illorum negatur ſuperius, de eodem negetur inferius: & vbi ſtat affirmatio, ibi ſtabit negatio: quia ſicut primum medium prædicabitur vniuerſaliter de minori extremitate, ita quodlibet ſumptum ſuperius medium, prædicabitur de minore extremitate, & maior extremitas de medio negabitur & de minore extremitate ſecundum primæ figuræ diſpoſitionem. Sic igitur patet, quòd ſtante via affirmatiua in deorſum, negatiua ita ſtabit in ſurſum: & erit in illa via negationis quoddam in ſummo principium, in quo non erit ſecundum ſeipſum medium à quo primo negatur maior extremitas.

Iterum ſi b. quidem in omni a. &c.

Et in minori propoſitione hoc iterum oſtenditur in ſecunda figura, quod ſcilicet ſtante affirmatiua in mediis, ſtabit & negatiua ſupra medium ſemper accipiendo: quia omnia ſic accepta affirmantur de medio, & negabuntur de minori extremitate ſicut & medium: & diſponatur ſyllogiſmus in ſecundo modo ſecundæ figuræ ſic, quòd b. quidem maior extremitas ſit in omni a. medio, & idem a. medium in nullo c. minori extremitate ſic, omne b.a. nullum c.a. ergo nullum c.b. Conſtat, quòd affirmatiua, aut eſt immediata, aut ſtabit ad immediata, ſicut prius probatum eſt. Si autem mediata ſit negatiua maior quæ eſt nullum b.a. & ſic oporteat eam probare: manifeſtum eſt autem per viam quæ eſt in ſurſum accipiendo ſuper prædicatum, ſicut factum eſt in prima figura paulò ante, aut demonſtrabitur per hanc ſecundam figuram, aut demonſtrabitur per tertiam figuram. Primus igitur modus dictus eſt, qualiter ſcilicet negatiua demonſtratur per primam mediis finitis acceptis ſupra medium;

quæ omnia per medium prædicantur de minori, & de quibus omnibus negatur maior: & ideo per illa negatur maior de minori.

Secundus autem demonſtrabitur ſic, &c. Secundus autem modus demonſtrandi negatiuam oſtendetur ſic. Sumatur enim aliquid de recta linea ſupra medium quod eſt prædicatum de a. hoc enim eſt in omni b. maiori extremitate, & in nullo c. minori extremitate: & ſit illud d. hoc igitur erit medium: hoc enim affirmabitur de a. & remouebitur de b. ſic: omne a. d. nullum b. d. ergo nullum b. a. Adhuc vlterius quæritur de huius ſyllogiſmi negatiua quæ eſt, nullum b. a. an mediata ſit, aut immediata? Et ſi eſt mediata, accipiatur medium ſupra d. ſic: omne b. g. nullum b. g. ergo nullum b. d. & ſi ſtat in prædicatiua, ſtabit in negatiua. Patet igitur, quòd ſicut in eſſe ſiue in affirmatiua ſemper ſtatur in ſuperiori aſſumendo, ſequitur, quòd ſumptio medij ſtabit etiam in non eſſe.

Notandum eſt hoc etiam, quòd in iſti duo modi qui dicti ſunt, ad oſtendendum vniuerſalem negatiuam ſunt vel quod ſubiectum eſt in aliquo toto, vel quòd prædicatum eſt in aliquo toto: ſed modus oſtendendi negatiuam per aliquid quod eſt totum vniuerſale ad ſubiectum, debetur primæ figuræ, & reliquus modus debetur ſecundæ figuræ, & hoc propriè ſecundo modo ſecundæ. Si autem debeant multiplicari media per primum modum ſecundæ ad oſtendendam negatiuam vniuerſalem, hoc erit accipiendo media ſupra ſubiectum, ſicut in prima figura: quia ſecundus modus primæ & primus ſecundæ non differunt, niſi conuerſione maioris. Sic ergo patet quomodo & in prima & in ſecunda figura multiplicando media ad oſtendendam negatiuam eſt ſtatus: quia in illis duobus modis (qui in illis duabus figuris appropriantur ad oſtendendum negatiuam) eſt ſtatus.

Tertius autem eſt ſi. a. in b. omni inſit, &c. Tertius autem modus ad oſtendendum vniuerſalem negatiuam per finita media eſt: & ſiunt oſtenſiones per id med ium quod prius, ſcilicet quod ſtant affirmatiuæ, & ideò etiam ſtabunt negatiuæ. Multiplicantur acceptiones mediorum continuè ſecundum prædicationes affirmatiuarum in deorſum: & quia in affirmatiuis eſt ſtatus, ideò etiam in negatiuis oportet eſſe ſtatum. Fiat enim ſic ſyllogiſmus in ſecundo tertiæ, quòd b. ſit medium, & a. minor extremitas. c. autem maior ſic, quòd a. minor extremitas in b. ſit in minori propoſitione. c. verò maior extremitas ſit in nullo b. in maiori propoſitione: tunc enim ſequitur, quòd c. non in omni ſit in quo eſt a. hoc eſt, quòd non omne a. eſt c. ſic: nullum b. c. omne b. a. ergo quoddam a. non eſt c. tunc enim maior quæ eſt negatiua, ſi dicatur eſſe mediata, poterit oſtendi per ſupradictos modos in prima & ſecunda figura: vel poteſt oſtendi ſimiliter in eadem figura in qua ſit ſyllogiſmus, hoc eſt, in tertia figura, in qua ſit ſyllogiſmus: illo enim vtroque modo qui ſupradictus eſt, monſtratur. Si verò per tertiam figuram oſtendatur, accipitur medium ſub ſubiecto, ſicut e. accipitur ſub b. ſic: quoddam e. non eſt c. omne e. eſt b. ergo quoddam b. non eſt c. ſic enim oſtenſa eſt maior particulariter. Similiter ſi maior huius ſecundi ſyllogiſmi quæ eſt negatiua vniuerſalis, vlterius debeat oſtendi, eo quod mediata eſſe dicitur, accipiatur vlterius medium deſcendendo ſub c. & ſic deinceps deſcendendo ſemper accipiuntur media quouſque veniatur ad immediatam ad oſtendendam negatiuam per tertiam figuram ſecundum prædicationes acceptas ſub b. ſubiecto & medio etiam in tertia figura continuè in deorſum: quoniam conceſſum eſt ſtare prædicationes ſiue affirmationes in deorſum, manifeſtum, quòd ſtabit quod non eſt, hoc eſt, negatiua quæ eſt in c. quando dicitur nullum b. c.

Manifeſtum eſt etiam, quoniam & ſi non vna, &c. Ex his autem quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quòd ſi negatiua non vna via, ſed omnibus tribus dictis viis demonſtretur, aliquando quidem ex prima, aliquando verò ex ſecunda, aliquando autem ex tertia figura, quoniã & ſic ſtabitur ad media finita: omnes enim viæ finitæ ſunt in mediis: finitæ enim finities ſiue finitæ multoties acceptæ ſimul neceſſe eſt finiri ad numerum determinatum & non ad infinita. Manifeſtum eſt igitur, quòd in priuatione ſiue in negatiua demonſtratione ſtatur ad numerum certum mediorum: propterea quod ſtatur in eſſe ſiue affirmatione affirmatiuæ prædicationis, manifeſtum eſt ex inductis.

Remouet dubium. Attendendum tamen, quòd id quod dictum eſt, vniuerſalem negatiuam poſſe oſtendi per tertiam figuram, non eſt intelligendum vniuerſaliter, ſed particulariter, ſicut prædictum eſt: nec hoc ideò dictum eſt, quia in tertia figura concludatur vniuerſaliter: ſed ideò dicitur, quòd quamuis concluderetur vniuerſaliter, tamen eſſet ſtatus in mediis.

Obiectio. Si autem opponat aliquis contra illum modum quo oſtenſa eſt negatiua in tertia figura, dicens, quòd accipiendo ſic medium ſub ſubiecto mediata non reducitur ad immediatam, ſed magis mediatam. *Solutio. Nota tamen, quòd Ægidius aliter ſoluit.* Dicendum, quòd hoc proculdubio verum eſt, quòd tertia figura non poteſt propoſitiones mediatas facere immediatas: nec hoc hic intenditur: ſed tantum intenditur hic, quòd ſtatus eſt in acceptione mediorum in deorſum in negatiuis, poſito quod ſit ſtatus in deorſum in affirmatiuis.

CAPVT XI.

De ſolutione prima & ſecunda quæſtionum, quòd ſcilicet ſtant extrema finita, &c. Solutio logica ſuppoſito quod eſt diffinire.

Aliter continuat Ægidius. AD ſolutionẽ autem primę & ſecundę quæſtionum (verum ſcilicet demonſtrationes ſtent in ſurſum & deorſum ſecundum ea quæ in demonſtratione vt ſubiecta & prædicata recipiuntur) oportet præmittere quædã de prædicatis & ſubiectis. Dicamus igitur, quòd hoc quod aliqui (in illis quæ media ſunt) ſpeculantur logicè ſiue per logicas & communes rationes, quæ propriæ ſunt huic negotio, hoc ſit hic manifeſtum in conſideratione ſtatus extremorum. *Sed quod in illis, logicè quidem, &c.*

Quid per rationem logicam intelligendum. Aliter tamen exponit Auer. & aliter Alex.

tremorum, quia inter extrema finita non poſſunt eſſe media infinita. Dico autem hanc rationem ſiue ſpeculationem logicam quæ diuiditur è diuerſo contra rationem analyticam: & hæc eſt quæ per modum inuentionis procedit, ſicut eſt inuenire ſtatum ex ratione medij & ex ratione extremi. Analyticam autem voco, quæ procedit per iudicium reſoluendo principiatum in principia: & ex illo iudicare finitum eſſe ſtatum tam in mediis quam in extremis. Procedendo igitur logicè extremorum conſiderando finitatem palam fit magis de finitate medij. Præmittatur ergo diuiſio: quia diuiſionis modus logicus eſt, vt accipiantur ea quæ ſecundum ſe ſubiiciuntur, & quæ ſecundum ſe prædicantur, ab his quæ ſubiiciuntur & prædicantur ſecundum accidens: quia illa quæ ſecundum ſe ſubiiciuntur & prædicantur ſecundum ſe, finita ſunt: quæ autem ſecundum accidens ſubiiciuntur, & prædicantur, ad finitatem certam per artem redigi non poſſunt.

In his quidem igitur quæ in eo quod quid eſt, &c.

Dicamus ergo, quòd in his quæ in quid eſt ſimpliciter & ſecundum eſſe prædicantur (ſicut in coordinatione prædicabilium ſubſtantiæ) patens eſt, quòd ſtant extrema & in ſummo & in infimo: ſi enim eſt vel contingit diffinire in ſubſtantia in qua eſt diffinitio ſimpliciter, aut ſi notum quod aliquod erit eſſe ſiue quidditas quæ eſt diffinitio: tunc hoc ſuppoſito erit ſtatus in extremis. Quia id quod eſt in infimis ſtans, hoc diffinitur tantum: & id quod eſt in ſummo, eſt diffiniens tantum: & media in linea recta & laterali ſunt ſecundum aliquid diffinientia, & ſecundum aliquid diffinita. Oportet ergo, quod ſint finita & ſtantia ſuperius & inferius: quia diffinientem non contingit tranſire infinita. Diffinitio autem ab infimo recurrit vſque in ſummum: cuius ratio eſt: quia quod in ſe non eſt finitum, non diffinit: medium niſi reducatur in terminum, de ſe non eſt finitū: & ideo medium non diffinit niſi ſit reductum in primum, quod eſt finis.

Vniuerſaliter autem ſic dicamus, &c.

Vniuerſale autem ſiue vniuerſaliter ſic dicamus vt accipiantur quæ ſic diffinita ſunt. Eſt enim verè dicere album ambulare, ita quod accidens prædicatur de accidente, ſiue accidentale de accidentali: & eſt etiam verè dicere magnum illud demonſtratum ſenſibiliter, lignum eſſe, & prædicatur ſubiectum de accidente: & iterum verè eſt dicere lignum magnum eſſe, ita quod prædicatur accidens quod verè ineſt, de ſubiecto quod ſecundum ſe ſubiicitur: & ſimile iſti prædicationi eſt cum dicimus hominem ambulare. Alterum igitur eſt & differt ſecundum rationem ſic dicere vno iſtorum dictorum modorum, aut dicere illo altero modo, tam ratione ſubiecti quam prædicati. Cum enim quoddam album dico eſſe lignum, album ſubiiciendo & lignum prædicando: tunc non dico ſubiici id quod ſecundum ſe ſubiicitur: ſed dico, quod aliquid ſubiicitur cui accidit eſſe albi ſiue eſſe albedinis. Sic enim dicit Auic. ſubiectum quod verè ſubiectum eſt, eſt ens in ſe completum & occaſio alteri exiſtendi in eo: & tale non eſt album ſecundum eſſe albedinis: &

Quid ſit verè ſubiectum ſecundum Auic.

ideo quum dicitur, album eſt lignum, dicitur quòd illud ſubiicitur, cui accidit eſſe albi: ſed non dicitur, quòd album in eo quod huiuſmodi per albi eſſe, ſubiectum ſit ligno. Et huius ratio eſt: quia ſubiectum verè eſt quod in motu alterationis idem manet & mutatur ſecundum qualitates: ſed cum dico, album eſt lignum, album ſecundum albi eſſe non ſic manet idem, mutatum ſecundum ſuas qualitates: igitur album ſecundum albi eſſe non eſt ſecundum ſe ſubiectum. Siue ſi dicam album quod verè album eſt in vniuerſali, ſiue dicam in particulari id quod verè album aliquid eſt: neutrum enim horum factum eſt lignum ſecundum aliquam qualitatis alterationem in qua ipſum ſubſtantia maneat idem: propter quod non eſt hoc ſecundum ſe ſubiectum ligni: ſed aut, hoc eſt, niſi ſecundum accidens: quia id cui accidit albi eſſe, ſubiectum eſt, & non album in eſſe albi. Similiter autem cum dicitur album eſſe lignum, lignum ſecundum ſe non eſt prædicatum: prædicari enim ab eo quod eſt in eſſe cauſatur: & ideò non ſecundum ſe prædicatur: cuius etiam non eſt in eſſe vel quod ſecundum ſe alteri non ineſt vt genus vel differentia: neutrum autem conuenit ligno: quia nec eius eſſe eſt ineſſe, nec ineſt vt genus vel differentia.

Prædicari cauſatur ab ineſſe: & ideò idem non prædicatur de ſeipſo, ſicut nec ineſt ſibiipſi.

Cum verò dico lignum eſſe album, tunc ſubiicitur quod ſecundum ſe ſubiectum eſt, & prædicatur quod ſecundum ſe prædicatum eſt: dicitur enim lignum album, non quia alterum aliquid ſit album, ſed quia ipſum lignum per ligni eſſe ſecundum ſe album ſit, & albi eſſe ſubiiciatur, & non alterum cui accidat ligni eſſe: ſicut cum muſicum album eſſe dico: tunc enim dico, quòd alterum (cui accidit muſicum eſſe) album eſt, ſicut homo (cui accidit muſicum eſſe) albus eſt: ſed lignum eſt ſubiectum quod verè ſecundum rem ligni eſt factum ſubiectum alterationi, & non dico lignum eſſe ſubiectum, eò quod aliquid alterum ſit cui accidat ligni eſſe quam quod vniuerſale lignum eſt ſecundum ligni eſſe, aut aliquod in particulari demonſtratum lignum eſt. Dico autem ſubiectum in ſpecie, demonſtrans quod lignum eſt: eò quod ſpecies eſt paſſionis ſubiectum. Et dico hoc lignum aliquod: quia prima ſubſtantia ſecundum ſe ſubiectum eſt omnium.

Si igitur oportet nomina ponere, &c.

Si igitur iſtis modis prædicandi conuenit nomina ponere quæ antepoſita non ſunt, ſic dictis prædicari modis ſit ſic dicere, vt ſcilicet dicatur de illo quod ſecundum ſe non prædicatur, ſed ſecundum ſe ſubiicitur, aut nequaquam prædicari: aut quod prædicatur, prædicari non ſimpliciter, hoc eſt, ſecundum ſe: quia ratio eius repugnat rationi prædicati: cum ſubiecti ratio non ſit ineſſe, ſed quod ſit in ſe completum cui aliud inſit: quod autem non ſecundum ſe prædicatur, ſi prædicabitur, ſecundum aliud prædicatur: & ideo ſecundum accidens prædicabitur. Ex his autem patet, quòd id quod ſecundum ſe prædicatur, eſt tanquam album quod ſecundum ſe habet ineſſe à quo cauſatur prędicatio: ſed ſubiectum de quo prædicatur & ſecundum ſe ſubiicitur, eſt ſicut lignum.

Illud quod ſecundum ſe prædicatur, eſt ſicut album: & illud quod ſecundum ſe ſubijcitur, eſt ſicut lignum.

Subiiciatur igitur prædicatum prædicari, &c.

Subiiciatur igitur nobis, & pro ſuppoſitione habeatur, quòd id quod prædicatur, ſemper prædicetur de ſubiecto quod ſimpliciter, hoc eſt, ſecundum ſe eſt ſubiectum: & quod prædicatur, prædicetur id quod ſecundum ſe prædicatur & non ſecundum accidens. Sic enim de talibus ſubiectis & talia prædicata demonſtrationes demonſtrant: & hæc monſtrabimus ſtare & eſſe finita. Sunt autem talia prædicata & ſubiecta multiplicata ſecundum coordinationes prædicabilium in prædicamentis. Harum enim primò prædicationum quædam ſunt in id quod quid eſt ſecundum ſubſtantiam, aut quoniam quantum, aut quoniam ad aliquid, aut quoniam agens, aut quoniam patiens, aut quoniam vbi, aut quoniam quando, per quod intelligitur quod ſimiliter in ſitu & habitu, cum vnum de iſtis de vno ſubiecto prædicabitur. Prædicatur autem vnum de vno, quando prædicatur ſecundum ſe de vno quod ſecundum ſe ſubiicitur: non autem vnum de vno prædicatur, quando vnum prædicatur gratia alterius quod accidit ei, vel ſubiicitur gratia alterius quod ei accidit: & ſic patet, quòd in prædicatione per accidens non vnum de vno prædicatur. Per accidens autem dico quod opponitur ad id quod eſt ſecundum ſe, & non opponitur ad id quod eſt per ſe.

Ex quo patet, quòd per accidens dupliciter poteſt ſumi, ſcilicet vt diſtinguitur contra per ſe, & contra ſecundum ſe.

Amplius autem ſubſtantiam ſignificantia, &c.

Amplius ea quæ ſubſtantiam ſignificant & in quid eſt prædicantur, aut ſunt ſignificantia quod vere illud eſt de quo prædicatur, ita ſcilicet quod totum illud eſt ſicut diffinitio prædicata de diffinito, aut ſunt ſignificantia quod illud aliquid eſt ſicut prædicata quæ partem eſſe ſubiecti ſignificant, vt genus & differentia diuiſim de ſubiecto prædicata. Quæcunque verò prædicata non ſignificant aliquid ſecundum ſubſtantiam ſubiecti, ſed ſic de aliquo ſubiecto prædicantur, quòd prædicant id quod vere eſt aliquid ipſum ſiue illius ſecundum partem eſſe & quidditatis, illa prædicata accidentia ſunt, ſicut de homine album prædicatur. Propter quod patet diſtinctio ſecundum ſe prædicatorum ab his quæ per ſe prædicantur: album enim ſecundum ſe prædicatur de homine, ſed non per ſe: quia nihil prædicat ſubſtantiæ hominis: homo enim neque eſt id quod vere eſt album, ita quod album prædicet totum eſſe hominis vt diffinitio: neque eſt homo album, ita quod aliquid ſit homo vel hominis ſecundum partem eſſe ipſius. Sed hoc modo per ſe prædicandi forſan homo animal eſt: quia homo ſecundum hominis eſſe, eſt quod verè eſt animal, & de quidditate ſua eſt animal. Dico autem forſan propter eos qui eſſentialia rei ponebant extra, de quibus non hic, ſed in prima philoſophia conſiderandum eſt. Quæcunque verò prædicata non ſubſtantiam ſignificant, oportet prædicari de quodam ſubiecto quod ſecundum ſe ſubiectum ſit: & oportet in talibus, quòd album non ſit aliquod ſubiectum quod non ſubiiciatur ſecundum ſe: ſed cum alterum aliquid ſit, ſubiicietur albo: ſicut lignum ſecundum ſe eſt ſubiectum, cum non alterum aliquid ſit cui accidat lignum eſſe: ſic enim album non ſecundum ſe ſubiectum, ſed ſubiecti, cum alterum ſit cui accidat albi eſſe. Sic autem etiam eſt in aliis prædicamentis ſubſtantiam non ſignificantibus.

Differentia inter prædicata ſecundum ſe, & per ſe.

Quare dixit hominem forſan eſſe animal.

Species enim gaudeant, monſtra enim ſunt, &c.

Ex omnibus igitur his patet, quòd prædicata ſecundum ſe & per ſe in ſubiectis ſunt & non extra ea. Propter quod deriſibilis eſt poſitio eorum qui ponunt formas de rebus prædicatas eſſe extra res: & ideo gaudeant genera & ſpecies & aliæ formæ ideales: quia ſecundum dicta eorum monſtra quædam ſunt extra res accepta, quarum formæ ſunt, ſicut monſtrum eſt extra naturæ intentionem: & ſi ſic ſunt extra ſubiecta, nihil ſunt ad rationem naturæ vel ſcientiæ vel demonſtrationis: hæc enim omnia formas quæ ſunt in ſubiectis, conſiderant. Sic igitur ſe habet in ſubſtantiæ coordinatione.

Amplius ſi hoc non eſt huius qualitas, &c.

Amplius autem aliorum generum coordinationibus ſimiliter eſt quoad hoc quod prædicantur de inferioribus, vel ſunt eſſe ſubiectorum de quibus prædicantur, vel pars eſſe ipſorum, vel prædicantur de ipſis ſecundum accidens. Si autem ſic eſt, & non eſt hoc prædicatum huius qualitas accidentalis, & hoc huius, neque eſt qualitatis qualitas vſque in infinitum: impoſſibile eſt, quòd ea quæ ſic prædicantur, æquè prædicentur ſic adinuicem. Quia æquè prædicantur, quæ conuerſim prædicantur. Iſta autem prædicantur ſicut ſuperiora de inferioribus. Sed verum eſt, quòd vere prædicantur, & quod contingit ea verè prædicari: ſed non contingit ea æquè de ſeinuicem verè prædicari: quia ſicut ſuperiora de inferioribus prædicantur: aut enim prædicabitur, hoc eſt, prædicatio fiet de talibus, quod prædicatur vt ſubſtantia vel aliquid ſubſtantiæ, hoc eſt, quidditas vel aliquid quidditatis, ſicut cum genus ſit vel differentia id quod prædicatur. De his autem omnibus quæ prædicantur, oſtenſum eſt, quoniam non erũt infinita per hoc: quia ſi eſſent infinita, non contingeret diffinire: vnde patet, quòd hæc non ſunt infinita, neque in ſurſum, neque in deorſum: ſicut patet ſi ſurſum accipiantur ſiue laterali linea, vt homo bipes: ſiue recta linea, vt homo animal: neque in deorſum, vt animal prædicatur de homine, homo autem de Callia, & ibi ſtabit: & hæc prædicantur in tali coordinatione de alio in eo quod quid eſt ſecundum totum eſſe, vel ſecundum partem eſſe: & hoc non procedit in infinitum. Cuius ratio eſt, quod omnem ſubſtantiam ſubiectam eſt diffinire per eſſentialia ipſius: & ideò ſunt finita diffinientia: quia infinita non contingit intelligentem & comprehendentem eſſe rei per terminos ipſius pertranſire: comprehenſio enim eſt contactus intellectus ſuper terminos rei: propter quod talia neque in ſurſum, neque in deorſum infinita ſunt. Illam enim ſubſtantiam ſiue eam ſubſtantiam non eſt diffinire, de qua infinita in ſurſum prædicantur.

Sic quidem igitur genera adinuicem, &c.

Sic quidem igitur genera adinuicem prædicantur, non quod vnum de alio, ſed de ſuis ſubiectis æqualiter prædicantur: quia quod ſic prædicatur, erit ipſum aliquid eius de quo prædicatur, quod vere ipſum (hoc eſt, eſſentialiter

tialiter) eſt: nec cum de qualitate vel alio genere aliquod aliorum generum prædicatur, niſi ſecundum accidens, vt dictum eſt: omnia enim hæc genera accidentium accidit, non tantum de ſuis inferioribus, ſed etiam de ſubiectis in quibus & à quibus eſſe habent, prædicari. Sed quoniam, ſicut dictum eſt, in ſurſum non erunt infinita: vnumquodque enim quod ſic de ſuo inferiori prædicatur, aut ſignificat quid, aut quale, & in illo ſtat in ſummo: aut quantum, & hoc ſtat in quanto in ſummo: aut huiuſmodi aliquod generaliſſimum, in quo ſtat ſicut in ſummo: aut ſecundum accidentalem prædicationem ſignificat genera accidentium, quæ ſunt in ſubſtantia ſicut in ſubiecto. Hæc autem omnia finita ſunt: & ideò ſtatus eſt in ipſis. Similiter autem & genera prædicamentorum omnia ſimul accepta ſunt finita: aut enim ſignificant quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando, & ſtant in numero finito.

Conceſſum eſt autem vnum de vno, &c.

Conceſſum autem eſt iam in præhabitis vnum de vno ſecundum ſe prædicari: & conceſſum eſt ipſa accidentia de ipſis accidentibus (quæcunque non aliud ſunt aliquid quod de eis ſecundum ſe ſubiiciatur) non prædicari: accidens enim de ſe non habet vnde ſubiiciatur accidenti: eò quod omnia ſunt accidentia, quorum nullum de ſe habet vnde alteri ſubiiciatur: ſed hæc quidem accidentium prædicantur ſecundum ſeipſa de ſuis inferioribus. Alia verò accidentium prædicantur ſecundum alium modum de aliis: qui modus eſt per accidens prædicari. Hæc autem omnia genera accidentium de ſubiecto quodam quod ſecundum ſe ſubiectum eſt, prædicari dicimus, vt de ſubſtantia: & non dicimus, quòd aliquod accidentium ſimpliciter ſecundum hoc quod eſt accidens, ſit ſubiectum: ſed potius dicimus omnia talia eſſe in ſubiecto: nihil enim talium quæ ſunt accidentia eſſe dicimus, quod ſi ſubiectum dicitur, quòd non dicatur aliud eſſe aliquid gratia cuius ſit ſubiectum: ſed dicimus ipſum accidens eſſe in aliis quæ ſunt ſubſtantiæ: & dicimus, quòd accidentia ſunt quædam alia à ſubſtantiis, & ſunt alia quædam de altero vt de ſubiecto dicta.

Neque in ſurſum, ergo vnum de vno, &c.

Patet igitur ex omnibus quæ dicta ſunt, quòd ſi vnũ de vno gratia ſui & non gratia alterius dicatur, neque in deorſum in infinitum dicetur: de quibus enim ſubiectis vt ſecundum ſe ſubiectis dicuntur accidentia, dicuntur de talibus ſubiectis quæcunque ſubiecta in ſubſtantia, hoc eſt, in diffinitione accidentium ſunt: ita quod in vniuſcuiuſque accidentis diffinitione cadat ſuum ſecundum ſe ſubiectum & per ſe: hæc enim ſubiecta non ſunt infinita, ſi ſupponatur quòd diffinire contingit ſecundum ſurſum accipiendo ipſa ſubiecta, & etiam accidentia cadentia in diffinitione ſuarum ſpecierum, vtraque ſubiecta & accidentia accipiendo non ſunt infinita. Naſus enim in diffinitione ſimi accipitur, & loco nominis diffinitio ponitur naſi, per ſuperius accipiendo non vadit in infinitum. Similiter curuitas ſi diffiniatur formaliter per depreſſum in medio, & hoc per aliud, non vadit in infinitum. Neceſſe eſt ergo aliquod eſſe primum in vtroque, & de quo primum, hoc eſt, immediatè prædicetur, & de hoc aliquid prædicabitur immediatè: & neceſſe eſt hæc ſtare in aliquo de quo nihil prædicetur, quod eiuſdem ſit coordinationis: & neceſſe eſt illud primum eſſe tale, quod non amplius prædicetur, nec de alio priori ſicut inferius particulariter de ſuo ſuperiori prædicatur, neque de illo aliud prædicetur ſicut prius & ſuperius ad ipſum. Vnus quidem igitur demonſtrationis modus, quòd prædicata & ſubiecta ad ſuperius & inferius finita ſunt, eſt hic qui eſt ex ſuppoſitione diffinitionis: quia aliter non contingeret diffinire.

CAPVT XII.

Qod ſtatur in ſummo & infimo ſi ſcire per demonſtrationes ſupponatur.

Adhuc autem alius, & de quibus, &c.

ADhuc autem alius modus ad idem oſtẽdendum eſt, ſuppoſito eo quod eſt ſcire per demonſtrationem. Si enim erit demonſtratio de ſubiectis, de quibus quædam paſſiones demonſtrantur quæ ſcire faciunt: tunc aliquod potius, hoc eſt, potiorem aliquem habitum ad ipſa concipienda habebimus quam ſcientiam factam per demonſtrationem, vt dicit cauillator, hoc eſt, de his mediis & propoſitionibus ſiue per hæc, vt dicit cauillator, de quibus mediis & propoſitionibus alia quædã priora prædicantur, per quæ illorum fit demõſtratio: neque aliqui poſſunt ad illa principia quæ prædicantur de mediis & propoſitionibus demonſtrationis concipienda aliquid habere potius, hoc eſt, potiorem habitum quam ſcire ſcientiæ factæ per demonſtrationem, eo quod ſcire, vt dicit cauillator, non eſt per demonſtrationem. Si autem hoc eſt, hoc eſt concluſio, per hoc principium notum eſt hoc quod eſt principium, vt dicit cauillator: & ad hoc ſciendum, non habemus aliquid melius, hoc eſt, meliorem habitum quam ſcire per demonſtrationem, neque per hoc quod eſt ſcire per demonſtrationem hoc principium notum factum ſciemus: tunc ſequitur pro certo, quòd aut nihil ſcimus niſi ex ſuppoſitione ſi prima vera ſunt, aut omnium erit demonſtratio, aut abibit in infinitum & nunquã ſtabit, neque in ſurſum, neque in deorſum. Si ergo (à deſtructione conſequentis) eſt aliquid ſcire per demonſtrationem, ſicut in antehabitis probatum eſt: & non contingit verè ſcire ex aliquibus, hoc eſt, ex particularibus quæ aliquando ſunt & aliquando non ſunt: neque eſt vere ſcire ex ſuppoſitione, vt dicatur concluſio eſſe vera ſi præmiſſæ veræ ſunt: tunc manifeſtum eſt, quòd ſtant & finita ſunt prædicamenta ſine prædicata quæ media ſunt ad concludendum hanc vel illam concluſionem.

Si enim non ſteterint, &c.

Si enim non ſteterint talia prædicata pro mediis probationum aſſumpta, ſed eſt ſemper vno accepto in ſuperius ſuper prædicatum concluſionis aliud iterum accipere & ſuper illud

illud aliud in infinitum: tunc ſequitur, quòd omnium erit demonſtratio & principiorum & principiatorum:& ſequitur ex hoc, quod quia non contingit ſcientem tranſire infinita, quod hæc quæ ſcire volumus, non ſciemus per demonſtrationem. Si igitur, vt dicit cauillator, neque aliquid melius habemus ad principia ſcienda quam ſcire per demonſtrationem, & illa per demonſtrationem ſcire non poſſumus: ſequitur, quòd nihil ſcietur per demonſtrationem ſimpliciter: ſed tantum ſcietur (quod ſcitur) ex ſuppoſitione, quod inconueniens eſt. Inconueniens enim eſt dicere, quòd principia non ſtant: & quia ſi ſciuntur per demonſtrationem, quod etiam non ſtat in aliquo fine demonſtratio. Dictum autem cauillatoris hoc qui dicit, quòd non habemus aliquid melius ad accipienda principia quam ſcire, falſum eſt: habemus enim intellectum quo accipimus principia, qui melior habitus eſt quàm ſcire: & ſi nos ſcire dicamus principia, hoc erit extenſo nomine ſcientiæ, ſicut in antehabitis dictum eſt.

Logicè quidem igitur ex his, &c.

Logicè (hoc eſt per rationes logicas communes ſumptas ex ratione eius quod eſt ſcire, & eius quod eſt diffinire) ex his quæ dicta ſunt vtrique aliquis credet perſuaſus de eo quod dictum eſt, quod ſcilicet prædicata & ſubiecta pro mediis accepta, ſuper prædicatum vel ſub ſubiecto inferius ſtabunt & finita ſunt.

CAPVT XIII.

Quod ſtant principia demonſtrationis, analyticè probatur.

Analyticè autem manifeſtum eſt, &c.

Analyticè autem propriè procedendo per reſolutionem demonſtratæ concluſionis in ſua principia, probatur quòd finita ſunt & ſtant demonſtrationis principia: & hoc velocius & breuius quam fieri poſſit in logicis oſtentionibus. Quia talis analytica oſtenſio non colligit niſi demonſtrationi propria quæ pauca ſunt. Logica autem conſiderat communia quæ ſunt valdè multa. Analyticè igitur oſtenditur, quòd nec in ſurſum accipiendo ſuper prædicatum, neque in deorſum accipiendo ſub ſubiecto prædicantia media ſcilicet quæ de inferioribus prædicantur, infinita contingit eſſe in demonſtratiuis ſcientiis, de quibus in hoc opere nobis intentio eſt. Eſt autem in hac oſtentione præmittendum, quòd demonſtratio eſt ex talibus & de talibus quæ ipſa (ſecundum quod ipſa ſunt) inſunt, & ſecundum ſeipſa ſiue per ſe inſunt rebus. Secundum ſeipſa autem ſiue per ſeipſa inſunt dupliciter, vt ſcilicet in primo modo dicendi per ſe, vel in ſecundo. Quartus enim modus non pertinet ad propoſitiones, ſed ad conſequentiam: & tertius modus eſt ſubiecti ad prædicatum non comparati. Vnde primus & ſecundus ſunt propoſitionis: primus quidem eſt prædicati comparati ad ſubiectum, ſecundus autem ſubiecti comparati ad prædicatum.

Nota differentiã inter quatuor modos per ſe, hoc tamen indiget conſideratione.

Secundum ſeipſa dupliciter, &c.

Duo autem modi ſunt: primus quidem eorum prædicatorum quæ in illis ſubiectis ſunt in eo quod quid eſt per diffinitionem:& ſecundus modus eſt in quibus prædicatis ipſa ſubiecta inſunt ipſis prædicatis in eo quod quid eſt in diffinitiua ratione. Et huius ſecundi modi eſt exemplum ſicut in numero eſt impar: quia numerus cadit in diffinitione imparis: eſt enim impar numerus in cuius diuiſione per æqualia intercidit vnitas, vt dicit Pythagoras: & quod eſt impar, ineſt in numero ſicut paſſio in ſubiecto: numerus autem vt ſubiectum ineſt in ratione diffinitiua ipſius imparis. Et iterum vt exemplum ponamus de primo modo dicendi per ſe, multitudo, aut diuiſibile, quæ ſunt eſſentialia prædicata de numero, inſunt in ratione diffinitiua numeri, ſicut prædicatum eſt in ratione diffinitiua ſubiecti. Eſt enim numerus multitudo aggregata per vnum, vel numerus eſt diuiſibile ſiue diuiſum ad vnum.

Impar quid ſecundũ Pythagoram.

Numerus quid.

Hæc autem neutra contingit eſſe infinita, &c.

Hæc autem (quæ ſic cadunt in modis dicendi per ſe primo vel ſecundo) neutra contingit eſſe infinita: nec enim contingit abire in infinitum, ſicut imperfectum vel impar eſt numeri, vt paſſio, ita ſcilicet, quòd ſuper paſſionem quæ eſt prædicatum accipiatur alia paſſio, cui inſit prima paſſio: ſicut ſi dicam ineſſe impari eſſe impariter imparem, & illi dicam ineſſe aliam vlterius paſſionem in infinitum, cui paſſioni inerat prior paſſio exiſtenti in ſubiecto. Hoc autem ſubiectum (cui exiſtenti ſtatim ineſt paſſio ſicut primum ſubiectum quod ſecundum ſeipſum ſubiectum paſſionis eſt) ſi dicatur eſſe numerus, inerit his omnibus paſſionibus (quæ inſunt ipſi ſubiecto) in ratione diffinitiua: quia quicquid eſt in ratione diffinientis, eſt in ratione diffiniti: ſecunda autem paſſio diffinitur per primam, & tertia per ſecundam, & ſic deinceps, & ſubiectum eſt in ratione primæ paſſionis: igitur erit in ratione omnium aliarum. Si igitur (à deſtructione conſequentis) non contingit infinita huiuſmodi eſſe in numero (hoc eſt, infinitas paſſiones) ſequitur, quòd prædicata (in quorum ratione ſunt ſubſtantia) quæ in ſurſum accipiuntur ſupra prædicatum concluſionis, quod eſt paſſio, non erunt infinita in ſurſum accepta: ſtant ergo finita in ſurſum.

At verò neceſſe eſt omnia ineſſe primo, &c.

At verò quæcunque talia ſint paſſiones ſubiecti, neceſſe omnia illa ineſſe primo ſubiecto, quod ſubiectum eſt primæ paſſionis, vt numero quod eſt primum ſubiectum imparis, & impariter imparis, & diuiſibilis in æqua, & huiuſmodi: propter quod ſequitur, quòd omnia talia prædicata ſic accepta erunt conuertibilia, & inter ſe, & cum ſubiecto: quia quarta conuertitur cum tertia, & tertia cum ſecunda, & ſecunda cum prima, & prima cum ſubiecto: & quæcunque conuertuntur cum conuertibili, conuertuntur etiam cum eo quod conuertitur cum illo: ſicut quicquid conuertitur cum riſibili, conuertitur cum homine, ſicut animal admiratiuum eſſe conuertitur cum riſibili & cum homine. Si autem ſunt conuertibilia: tunc nullum eorum excedit reliquum: igitur ad ſe reuertuntur ſibiinuicem ſubiecta & de ſeinuicem prædicata: non ergo abeunt ſemper in ſurſum accipiendo. Patet igitur: quod in ſecundo modo dicendi per ſe non contingit abire in infinitum: & in primo modo etiam dicendi per

per ſe hoc non contingit, quum illa ſtent quæ in ſecundo ſunt dicta per ſe.

Nec tamen quæcunque in eo quod quid eſt, &c.

Non autem propter hoc quæcunque ſunt in eo quod quid eſt in diffinitiua ratione ſubiecti, infinita ſunt: quia non ſunt infinita quæ ſunt in ſecundo modo dicendi per ſe. Si enim infinita eſſent illa, ſequeretur quod non contingeret diffinire. Propter quod ſi talia prædicantia non prædicant id quod eſt in definita ratione ſubiecti, omnia dicentur eſſe per ſe prædicata: hæc autem infinita non ſunt neque eſſe poſſunt: ſtabunt vtique hæc in ſurſum accepta, ita quod vnum ſuper aliud continuè accipiatur vſque ad primum, quod ideo ſummum eſt, quia ipſum in nullo eſt ſuperiori. Propter quod ſequitur, quòd ſtabunt etiam in deorſum ad infimum: quia per eadem deſcenditur per quæ aſcenditur: & ſi aſcenſus ab infimo ad ſuperius eſt finitus, erit etiam deſcenſus à ſummo ad infimum finitus. Si autem ſic eſt, quòd termini aſcenſus & deſcenſus ſunt finiti: tunc non diſtabunt termini per infinita media.

Quare vnius ſubiecti non poſſunt eſſe infinita propria ſecundum Boëtium.

Item ſequitur, quòd quæ ſunt in medio duorum terminorum, ſunt finita. Et ſic perfectè patet trium quæſtionum ſuppoſitarum ſolutio. Sciendum autem, quòd ideo vnius ſubiecti non poſſunt eſſe infinita propria: quia ſicut dicit Boët. proprium manat de ſubſtantialibus potentiis ſubiecti. In vno autem & finito ſubiecto non poſſunt eſſe ſubſtantiales potentiæ infinitæ.

Quare prædicata ſubſtantialia non poſſunt eſſe infinita.

Quod autem prædicata ſubſtantialia non ſunt infinita, ideo eſt, quod nihil finitum eſſentialiter componitur ex infinitis: & ideò prædicata quæ ſunt de ſubſtantia finiti ſubiecti, non pòſſunt eſſe infinita. Et hęc eſt vera ratio eorum quæ dicta ſunt.

Si verò hoc eſt manifeſtum iam eſt, &c.

Si verò hoc eſt verum quod dictum eſt: tunc quaſi ex corollario manifeſtum eſt vlterius, quòd etiam demonſtrationum neceſſe eſt eſſe quædam principia in quibus ſtant demonſtrationes: & manifeſtum, quòd non omnium ſunt demonſtrationes: quia principiorum non ſunt demonſtrationes: quod etiam parum poſt huius libri principium diximus quoſdam vere dicere. Si enim principia ſunt: tunc ſequitur, quòd ante ea nihil eſt, per quæ poſſunt demonſtrari: & ſic ſequitur, quòd non omnia ſunt demonſtrabilia, & quod demonſtrationes non poſſunt in infinitum abire. Dicere enim, quod quodlibet illorum eſt, ſcilicet quod omnium ſit demonſtratio: vel dicere, quòd demonſtratio in infinitum abeat, idem eſt dicere & nihil aliud, quam dicere, quòd nullum ſit ſpatium (hoc eſt, nulla propoſitio) quæ ſit ſine medio, & ita indiuidua vel indiuiſibilis vel quod ſit immediata, ſed quod omnis propoſitio mediata ſit, & ideo concludi poſſit per medium: & hoc dicere eſt dicere omnia quæ ſunt propoſitiones, eſſe diuiſibilia medio accepto inter ſubiectum & prædicatum ipſius, per quod probatur prædicatum eſſe in ſubiecto.

Tantum enim immittendo terminum, &c.

Demonſtratur enim omne quod demonſtratur in propoſitionibus, intra ſiue intermittendo terminum medium, per quem demonſtratio fit inter ſubiectum & prædicatum, ita quod ſit coniungens prædicatum (quod eſt maior extremitas) cum ſubiecto quod eſt minor extremitas in demonſtratione: ſed non demonſtratur aſſumendo ſuper prædicatum vel aſſumendo de ſubiecto: penes tales enim aſſumptiones augentur demonſtrationes, & augmentum demonſtrationis non eſt demonſtratio. Hæc autem iamdudum in antehabitis determinata ſunt.

Quare ſi hæc contingit in infinitum ire, &c.

Propter quod ſi terminos, inter quos ſumitur medium demonſtrationis, contingit in infinitum abire abinuicem ſecundum diſtantiam, tunc etiam contingit vtique duorum terminorum infinitè diſtantium infinita eſſe media intus ſiue intra ſubiectum & prædicatum imponenda: ſed hoc impoſſibile eſt, ſi detur (ſicut oſtenſum eſt) quòd prædicamenta ſiue prædicata ſteterint in ſuperius & ad inferius accipiendo: quia vbi ſteterint, nihil remanet vlterius accipiendum. Quod autem ſic ſtent prædicata (pro mediis accipiendo) demonſtratum eſt logicè prius duobus modis, & nunc in iſta demonſtratione demonſtratum eſt hoc analyticè.

CAPVT XIV.

De corollario quod ſequitur ex dictis.

Monſtratis autem his, manifeſtum eſt, &c.

His autem ſic monſtratis, quaſi ex corollario habetur ex his quæ determinata ſunt, quòd ſi aliquid (ſicut paſſio aliqua eadem) ineſt duobus diſparatis vel oppoſitis, ſicut ſi a. prædicatum continuè dicatur ineſſe duobus quæ ſunt c. & d. diſparata vel oppoſita, ita quòd vnum non prædicetur de altero aut nullo modo (hoc eſt, vniuerſaliter) aut non de omni (hoc eſt, nec particulariter) quod illud commune quod eſt eis, non eſt ſemper in eis ſecundum aliquod commune quod ſit in ambobus illis. Exemplum autem eius, quòd aliquid quod prædicatur de duobus diſparatis ineſt ſecundum commune quod eſt in ambobus eſt, vt iſoſceli (qui eſt æquitibiatum triangulus) & ei qui eſt ſcalenon (nullam tibiam alij habens æqualem) ineſt habere tres angulos æquos duobus rectis: hoc enim ineſt iſoſceli & ſcaleno: ſed hoc commune vtrique rectilineus triangulus eſt. Ineſt enim eis ſecundum quod vterque figura quædam eſt, quæ eſt triangulus rectilineus, & non eſt in eis ſecundum alterum quam ſecundum illud in quo illa duo vnum ſunt: quia iſoſceles & ſcalenon vna figura ſunt triangula: quia ſecundum diuiſionem figuræ abinuicem non diuiduntur, quamuis ſint duo trianguli.

Hoc autem non ſemper ſic ſe habet &c.

Hoc autem non ſemper ſic ſe habet, quod ſcilicet quando aliquid vnum ineſt duobus, quod ſit in eis ſecundum aliquid vnum quod ſit in ambobus. Cuius probatio eſt: ſit enim b. illa natura communis in duobus ſecundum quod ſiue ſecundum quam a. eſt vtrique, id eſt, herens c. & d. tunc manifeſtũ, quòd b. (quod eſt illa natura communis ſecundum quam a. ineſt & d. & c.) vtrique illorum ineſt ſicut & a. ergo & illud b. iterum ineſt ſecundum aliud commune quod ineſt c. & d. & illud iterum ſecundum aliud: & ſic in infinitum: quod eſt impoſſibile,

poſſibile, cum probatum ſit, quòd ſtatur in medijs. Probatum eſt ergo, quod licet aliquando vnum inſit duobus per aliquod commune quod eſt in illis, non tamen hoc eſt ſemper in infinitum: ſed aliquando eſt ſtatus: aliter enim in medijs duorum terminorum vtrique incident ſiue intercidenc termini infiniti medij: ſed hoc impoſſibile eſt ſicut iam antea probatum eſt. Secundum igitur commune aliquod eſſe vel ineſſe non neceſſe eſt ſemper idem prædicatum in pluribus: quoniam aliqua ſpatia (hoc eſt, propoſitiones quædam) vera erunt immediata, quibus prædicatum non per aliud ineſt, ſed per ſeipſum.

In eodem tamen genere & ex eiſdem atomis, &c.

Sed tamen illos terminos quibus pluribus idem ineſt (ſi illud quod ineſt eis commune, ineſt eis per ſe) neceſſe eſt in eodem genere, hoc eſt, in eodem principio ſuæ generationis: & neceſſe eſt, quòd ſit ex eiſdem atomis, hoc eſt, principiis primis indiuiſibilibus: quia aliter non idem per ſe ineſſet eis: quia paſſio fluit ex eſſentialibus principiis, vt dicit Boëtius: & quorum eſt vna paſſio, neceſſe eſt eorum eſſe eadem eſſentialia principia prima indiuiſibilia quæ ad alia vlterius non reſoluuntur. Et ſi ita non eſſent, ſed eſſent diuerſorum generum generantium ea, & tamen vna paſſio ineſſet eis: tunc (cum quælibet paſſio de ſuo ſubiecto ſit demonſtrabilis) illa paſſio de vno & de alio demonſtraretur: & ſic demonſtratio erit de genere in genus, quod iam ante improbatum eſt. Probatum eſt enim, quòd non erat aliquam demonſtrationem de alio genere in aliud genus deſcendere: neque etiam ea quæ demonſtratur, quia paſſio vnius generis non eſt paſſio alterius.

CAPVT XV.

De reductione mediatarum ad immediatas.

EX omnibus autem quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quòd propoſitiones mediatæ ſunt quædam, & quædam ſunt immediatæ. Oportet ergo dicere qualiter mediatæ reducuntur ad immediatas: hoc autem prius faciendum eſt in affirmatiuis, & poſteà in negatiuis. Dicamus igitur, quod iam ex præhabitis manifeſtum ſit, quòd a. prædicatum ſit in b. ſubiecto in aliqua propoſitione, vt dicatur, quod omne b. eſt a. aut propoſitio hæc erit immediata, aut mediata. Si mediata eſt, ita quod aliquod medium ſit inter a. & b. & ſit ſupra b. & ſub a. tunc per illud medium interpoſitum erit demonſtrare a. de b. ſicut gratia exempli ſit c. inter b. & a. poſitione medium, quod ſit in toto a. & in quo toto ſit b. Sic ergo fiet demonſtratio: omne c. a. omne b. c. ergo omne c. a. Et elementa, hoc eſt, elementalia & immediata principia ſunt huius demonſtrationis ſiue demonſtratiui ſyllogiſmi hæc eadem quæ ſunt media: quia eadem media ſecundum quod media ſunt bis ſumpta, faciunt propoſitiones & componunt ſubſtantialiter, ex quibus ſunt ſyllogiſmi demonſtratiui: & tot ſunt: quia ſicut medium bis ſumitur, ita mediando duas facit propoſitiones quæ ſunt ſyllogiſmi demonſtratiui elementa. Immediatæ enim propoſitiones ad quas reducuntur mediatæ propoſitiones, vera elementa ſunt, aut omnes, aut maximè vniuerſales & primæ: inter vniuerſales enim quædam ſunt magis vniuerſales quam aliæ, & iſtæ maximè ſunt elementa ſecundùm hanc elementi rationem quam dat Ariſtot. in tertio de cælo, quòd elementum eſt, quod non reſoluitur ſecundum formam ad formam aliam: & hanc dicit Ariſtot. intentionem Ioannes Grammaticus in ſuo commento.

Manifeſtum autem, & quod quum a. inſit b. &c.

Quomodo elemēta demonſtratio-

nis ſunt tot, quot media.

Prima expoſitio quomodo immediata propoſitiones ſunt elementa, aut omnes, aut vniuerſales.

Secunda expoſitio.

Tex. com. 31.

Tertia expoſitio.

Sunt tamen qui dicunt, quòd elementa dicuntur ambæ propoſitiones, maior ſcilicet & minor ſecundum virtutem conſequentiæ quæ fluit ab ipſis, ſimul adunatam ex vtraque: & tunc ſunt vnum medium, ſicut vna virtus adunata quæ eſt elementum. Et hoc eſt quod dicit Ariſtot. aut omnes ambas propoſitiones, vocans ambas propoſitiones in vna adunata conſequentiæ virtute: inter quas tamen maior eſt magis vniuerſalis in cauſa conſequentiæ: & ideò illa etiam dicitur elementum, eò quod ſit vnum medium quod ſubiicitur in maiori propoſitione, in cuius prædicato eſt elementale prædicatum concluſionis: & hoc ſignificare dicunt Ariſtot. cum dicit, aut vniuerſales. Primum inter hæc magis videtur eſſe de intellectu Ariſtot. Sic ergo ſi mediata eſt affirmatiua vniuerſalis, demonſtranda eſt per medium extremis interpoſitum. Medium dico ſecundum primam figuram, quod poſitione ſit medium. Si vero tale medium non eſt inter extrema, ſubiectum ſcilicet & prædicatum: tunc prædicatum ineſt ſubiecto immediatè: & tunc non amplius erit demonſtratio: quia propoſitio talis eſt immediata, & ideo demonſtrabilis. Sed via hæc quæ habetur in principia cognoſcenda, habetur ad talis propoſitionis cognitionem, quæ eſt aut inductio, aut terminorum expoſitio: his enim duabus viis principia habent cognoſci & non per demonſtrationem.

Qua via innoteſcant nobis principia.

Similiter autem in negatiuis propoſitionibus quædam ſunt mediatæ, quædam verò immediatæ. Vnde ſicut fuit a. in b. per medium & ſine medio, ſimiliter erit ſi negatiuè a. maior extremitas non ſit in b. minori extremitate: ſiquidem cum dicitur, b. non eſt a. ſiue nullum b. eſt a. aut medium eſt quo a. non eſt in b. (quod exponendo dicimus eſſe medium vt prius, hoc eſt, ſuperius ad b. cui per prius non ineſt a. & gratia huius a. negatur de b.) tunc erit demonſtratio, & medium erit poſitione medium: quia eſt ſupra b. & infra a. ſicut ſi ſit illud c. tunc per c. demonſtratur a. non ineſſe b. ſic: nullum c. a. omne b. c. ergo nullum b. a. Si autem tale medium propter quod maior extremitas negatur de minori, non inuenitur: tunc propoſitio erit immediata, & non ſit de ea demonſtratio. Sed principia & elementa talis propoſitionis mediatæ & demonſtrabilis tot ſunt quot ſunt termini tales, qui ſunt medium interpoſitum extremis, qui faciunt demonſtrationem. Et dicuntur principia inquantum ſunt cauſa conſequentiæ: elementa autem inquantum ex his fit propoſitio, & ex propoſitione demonſtratio. Eſt enim terminus elementum

Similiter autem erit & ſi a in b. non ſit, &c.

Quomodo principia & elemēta propoſitionis mediata tot ſunt, quot media interpoſita extremis.

elementum propoſitionis immediatæ: propoſitio autem immediata eſt elementum propoſitionis mediatæ: & propoſitio mediata elementum demonſtrationis. Vnde horum terminorum, hoc eſt, ex his terminis conſtitutæ propoſitiones ſunt principia & elementa demonſtrationis. Et ſicut in affirmatiuis principia quædam indemonſtrabilia: eò quod ſunt immediata, dicentia quod ſit hoc illud affirmatiuè in recto: & quædam affirmatiuè, quòd ſit, hoc eſt, in illo ſiue illius in obliquo: ſic ſunt quædam principia in negatiuis ad demonſtrandum, quòd hoc non ſit illud in recto, & quod hoc non ſit in illo in obliquo. Propter quod patet, quòd alia quædam principia ſunt demonſtrantia aliquid eſſe, & alia quædam ſunt demonſtrantia aliquid non eſſe.

Quum autem indigeat demonſtrare aliquid, &c. *Vid. Linco. hic: quia impugnat expoſitionem Ioan. Gran. ſuper hoc textu: & conſidera qualiter Io. Gran. poteſt ſuſtineri.*

Modus autem reducendi propoſitiones mediatas ad immediatas eſt iſte, quòd cum aliqui indigent demonſtrare mediatam in prima figura, vt demonſtrent aliquid de aliquo, accipiendum eſt tale medium quod de b. minori extremitate primum prædicetur: quia in prima figura minorem oportet eſſe affirmatiuam, in qua medium de minori extremitate prædicatur: & illud ſit c. & concludatur per illud a. de b. & ſi inter c. & b. ſit medium, ſit illud d. & per illud concludatur c. de b. & hoc medium in affirmatiuis tale ſit, quod ſimiliter ſit: quia medium in affirmatiua eſt in toto primo: primum autem diximus eſſe a. & ſic ſemper vadens demonſtrator à magis mediata ad minus mediatam, & de minus mediata ad immediatam, nequaquam propoſitio aſſumpta per medium (quod ſumitur) erit extra: quia ſemper manebit infra terminos, ſupra ſcilicet minorem extremitatem, & infra maiorem, donec deueniat ad immediatam: nec vnquam aſſumat per medium vel pro medio eſſe ſiue diffinitionem ipſius a. hoc eſt, maioris extremitatis, quandiu inueniet media quæ ſunt inter maiorem & minorem extremitatem accipienda, ſed ſemper media poſt media accipiendo denſetur mediata propoſitio, quouſque partes (prædicatum ſcilicet & ſubiectum) fiant indiuiſibilia hoc modo indiuiſibilitatis quo indiuiſibile dicitur quod non habet medium in quod diuidatur: & talis propoſitio verè dicitur vnum ſecundum quod vnum dicitur indiuiſum per ſe, ab aliis autem diuiſum, vt dicitur primo phyſ.

Tex.com. 16.

Eſt autem vnum cum immediatum.

Quomodo propoſitio immediata eſt vna & ſimplex.

Eſt autem ſic vnum propoſitio, quando ſit immediata, non habens medium quo prædicatum inſit ſubiecto vel concludatur de ipſo: tunc enim propoſitio, ſimplex & immediata hoc modo ſimplicitatis, quod non componitur ex multorum virtutibus & poteſtatibus, ſicut mediata propoſitio multorum componitur virtutibus, quia virtutes omnium mediorum ſunt in ipſa: immediata autem in ſimplicis inhærentiæ, virtute conſiſtit.

Quemadmodum in aliis, &c.

Et quemadmodum in aliis demonſtratiuis ſcientiis principium cuiuſlibet eſt ſimplex non diuiſum in illa ſcientia, ſed ſicut primum acceptum quo omnia alia menſurentur & conſtituantur: ita eſt etiam in ſcientia demonſtrationis. Primum enim vt principium & elementum ſuppoſitum non idem eſt in omnibus, quamuis in quolibet genere ſit aliquod tale vnum primum: ſed in graui (de quo ſcientia de ponderibus conſiderat) primum indiuiſibile quod ſupponitur, eſt vncia: & hoc ponatur eſſe primum. In melodia autem (de qua conſiderat muſica) primum eſt tonus: & hoc ponatur. In membris autem (de quorum diuiſione conſiderat illa pars phyſicæ quæ dicitur anatomia) primum eſt diuiſio ſiue articulus qui colon Græcè dicitur: hoc enim eſt in quo diuiditur iunctura ſtricta vel laxa. Et ſicut ſemper aliquod primum & indiuiſibile in alio genere, ſic eſt etiam in genere ſyllogiſmi demonſtratiui vnum primum propoſitio immediata: in demonſtratione autem & ſcientia, hoc eſt, in demonſtratiua ſcientia (ſi habitus ad habitum reducatur) primum eſt intellectus qui eſt habitus principiorum immediatorum.

Primum principium in genere ſyllogiſmi demonſtratiui eſt propoſitio immediata: primum autem in ſcientia demonſtratiua eſt intellectus.

In demonſtratiuis quidem igitur, &c.

Quomodo condenſanda eſt negatiua in prima figura.

Sic igitur in demonſtratiuis ſyllogiſmis eius quod eſt (hoc eſt, affirmatiuis) qui affirmatiuas concludit, condenſando mediatam ad immediatam, ſumendo ſemper propinquius medium, nihil mediorum vel principiorum cadit extra extrema propoſitionis: ſed quodlicet cadit inter extrema, vt poſitione ſit medium. Sed in priuatiuis demonſtrationibus condenſandis quando mediatæ ſunt, extra id quod oportet eſſe, id eſt, extra affirmatiuum, nihil cadit mediorum quæ aſſumi oportet: omnia enim illa aſſumuntur ſupra ſubiectum maioris propoſitionis quod in minori propoſitione affirmant de minori extremitate: eò quod medium in prima figura ſubiicitur in maiori & prædicatur in minori: & minorem ſemper oportet eſſe (hoc eſt, affirmari in prima figura) & ſic ſumptum medium erit de quo tali negabitur maior extremitas: & per illud negabitur etiam de minori extremitate: quia minor extremitas eſt in illo. Et huius exemplum eſt, vt a. non ſit in b. per medium c. ſic autem fiat ſyllogiſmus: nullum c. a. omne b. c. ergo nullum b. a. ſi enim in b. omni ſit c. in minori propoſitione: in nullo autem c. eſt a. in maiori propoſitione: ſi debeat condenſari maior quæ eſt negatiua, & ſi illo indigeat demonſtrator, hanc ſcilicet, nullum c. a. condenſabit accipiendo medium propoſitionis a. c. quod ſit ſupra ſubiectum vel medium c. a. quo negetur a. & ſit illud d. ſic: nullum d. a. omne c. d. ergo nullum c. a. & ſic ſemper denſando procedet donec non plus inueniat aliquod aliud medium. Hoc igitur modo negatiua condenſanda eſt in prima figura.

Si verò indigeat demonſtrare, &c.

Si verò indigeat condenſari negatiua in ſecunda figura, ad hoc demonſtrandum diſponatur talis ſyllogiſmus in ſecundo modo ſecundæ figuræ, & ſint termini e. d. c. ſic: omne c. d. nullum e. d. ergo nullum e. c. & ſi iſta negatiua ſit mediata & indigeat demonſtrari per medium quod d. non ſit in e. ſumet medium c. & proponet in maiori propoſitione,

poſitione, quòd c. eſt in d. omni: & in minori autem aſſumet, quòd idem c. eſt in nullo e. ſic: omne d. c. nullum e. c. ergo nullum e. d.

Quomodo denſetur negatiua præmiſſa in ſecunda figura per primum & ſecundum modum.

Condenſando autem cauebit demonſtrator, quòd nullum medium aſſumat quod cadat extra e. quod eſt ſubiectum minoris propoſitionis: & ſic cōdenſabit ſumendo media quæ ſunt ſupra minorem extremitatem: quia propter illa negabitur ſemper maior extremitas de minori. Hoc autem gratia exempli medium (quod ſic ſupra e. accipitur) ſit g. & ſyllogizetur ſic: omne c. g. nullum e. g. ergo nullum e. c. & ſic ſemper vadit condenſando: & ſic procedendo erit aliquando ſtare ad immediatam, quæ eſt primum principium demonſtrationis illius negatiuæ. In talibus enim cui oportet ineſſe, eſt ſubiectum affirmatiuæ propoſitionis: & cui oportet non ineſſe, ſubiectum eſt propoſitionis negatiuæ: quod autem oportet non ineſſe, prædicatum eſt negatiuæ propoſitionis.

Poſitus eſt ergo modus condenſandi negatiuam per ſecundam figuram, quando ſcilicet medium accipitur ſupra ſubiectum negatiuæ: & per tale medium oportet ſyllogizari in ſecundo ſecundæ figuræ. Si autem debeat ſyllogizari ad condenſandum negatiuam per primum modum ſecundæ figuræ non eſt alius modus condenſandi vel medium accipiendi, quam modus dictus per primam figuram: quia non differunt primus modus ſecundæ & ſecundus primæ niſi per conuerſionem maioris. Et ſic tantum duo modi ſunt condenſandi negatiuam propoſitionem: vnus quidem per medium acceptum ſupra ſubiectum, & eſt per primam figuram: alius per medium acceptum ſupra prædicatum, & eſt per ſecundam.

Duo tantum ſunt modi condenſandi propoſitionem negatiuam.

In tertio autem modo, &c.

Hoc habito oſtendamus quomodo oportet condenſare negatiuam in tertio modo, hoc eſt, in tertia figura ſyllogizando ſi ſit mediata. Dicamus ergo, quòd medium ſumptum ad condenſandum negatiuam vniuerſalem in tertia figura oportet non extraire, nec extraibit extra ſubiectum negatiuæ à quo oportet priuari & negari quod negatur: nec ibit extra prædicatum quod priuari oportet in negatiua: ſed accipiatur ſupra prædicatum, & non extra ipſum.

Quomodo denſetur negatiua præmiſſa tertia figura tam per primam quam per ſecundam figuram.

Contingit negatiuam in tertia figura condenſari, tam per primam figuram, quam per ſecundam. Per primam quidem ſi medium non accipiatur extra id quod oportet priuari, hoc eſt, prædicatum negatiuæ, ſed accipiatur ſupra ipſum prædicatum. Cuius exemplum eſt in ſecundo tertiæ: nullum b. c. omne b. a. ergo quoddam a. non eſt c. ſed maior quæ eſt negatiua, ſi ſit mediata, condenſabitur accipiendo medium ſupra c. prædicatum continuè, donec veniatur ad immediatam, & tunc condenſabitur per primam figuram. Vel poteſt condenſari accipiendo medium ſupra b. ſubiectum, & tunc condenſabitur per ſecundam figuram, & per ſecundum eiuſdem figuræ modum, & deducetur ad immediatam.

Quomodo & quare in tertia figura non poteſt denſari negatiua, nec vniuerſalis, nec particularis.

Eſt enim notandum, quòd per tertiam figuram non poteſt condenſari vniuerſalis negatiua, neque particularis negatiua. Quod quidem particularis non poſſit per tertiam condenſari, patet ſic, quoddam c. non eſt a. & omne c. eſt b. hic eſt quintus tertiæ: ergo quoddam b. non eſt a. Si maior negatiua ſit mediata, condenſetur per medium acceptum ſub ſubiecto, ſi debeat oſtendi per tertiam figuram, & accipiatur d. ſub c. ſic: nullum d. a. & omne d. c. tunc maior efficietur magis mediata, quam hæc, aliquod c. non eſt a. eò quod d. remotius eſt ab a. quam c. quia inferius eſt quam c. & ſic ſemper ſumendo fiet magis & magis mediata: & ſic nunquam ad immediatam deueniet per tertiam figuram.

Vniuerſalis autem negatiua per tertiam figuram condenſari non poteſt tam propter cauſam quæ dicta eſt, quia magis mediata efficitur: tam etiam propter hoc quod tertia figura non concludit vniuerſalem negatiuam. Sic igitur mediatæ reducuntur ad immediatas per condenſationem, vt demonſtratum eſt.

TRACTA-

TRACTATVS V.

De comparatione demonſtrationis ad demonſtrationem.

CAPVT I.

De intentione tractatus de comparatione demonſtrationis particularis ad vniuerſalem.

DETERMINATIS in ſuperioribus principiis demonſtrationis abſolutæ, cum poſt demonſtrationem in ſe & abſolutam conſiderandæ ſint partes demonſtrationis, & comparationes partium, & iam de partibus in quas diuiditur demonſtratio, determinatum ſit in præhabitis cum ipſa demonſtratione, quæ ſunt vniuerſalis particularis, affirmatiua negatiua oſtenſiua, & ad impoſſibile, ſequitur hîc tractare de comparatione partium adinuicem. Tangenda autem prius comparatio particularis & vniuerſalis, affirmatiuæ & negatiuæ, quia hæ differentiæ ſunt demonſtrationis ex parte principiorum demonſtrationis quæ ſunt propoſitiones, quam ſcilicet oſtenſiuæ & ad impoſſibile, quæ ſunt differentiæ demonſtrationis ex parte ſyllogiſmi demonſtratiui. Adhuc autem cum vniuerſalis & particularis ſint differentiæ demonſtrationis ex parte ſubiecti propoſitionis, affirmatiua autem & negatiua ſint differentię acceptæ ex parte prędicati vel compoſitionis, manifeſtum eſt, quòd rationabiliter in primis ponitur comparatio demonſtrationis particularis ad vniuerſalem.

Quare primo comparatur demonſtratio vniuerſalis particulari, & affirmatiua negatiuæ ſecundum dignitatem, quam oſtenſiua ducenti ad impoſſibile.

Quare primo comparatur vniuerſalis particulari, quam affirmatiua negatiuæ.

Dicamus igitur, quòd cum ſit demonſtratio alia quidem particularis, alia verò vniuerſalis ſecundum ſubiecti demonſtrationis diuiſionem: & iterum hæc quidem ſit categorica ſiue prædicatiua, hoc eſt, affirmatiua, illa verò alia ſit priuatiua, hoc eſt, negatiua, penes diuerſitatem qualitatis compoſitionis: dubitatur vel dubitari poteſt à quibuſdam, qualis ſit potior, ſi quælibet ſibi ex oppoſito diuidenti demonſtratione comparetur. Potiorem autem dicimus ſiue dignitate, ſiue bonitate, ſiue certitudine, vt bonitas referatur ad virtutem comparatam ad actum meliorem: quia meliora ſunt, quorum virtus, hoc eſt, vltimum poteſtatis eſt ad actum meliorem. Dignitas autem referatur ad bonitatem illius eiuſdem actus, vt quæ melius attingit finem qui eſt actus vel operatio illa. Certitudo autem referatur ad nos vel rem quæ inferendo magis certificat: melior eſt enim virtus hominis (quæ eſt ratiocinari) quam virtus aſini quæ eſt ad aſini operationem ſubſtantialem: & dignior eſt domus quæ magis protegit ab imbribus, & certior eſt ſyllogiſmus demonſtratiuus quam dialecticus, eò quod magis certificat. Secundum hæc igitur tria ſpecierum & partium demonſtrationis faciemus comparationem. Similiter autem comparationem faciemus de ea demonſtratione quæ demonſtrare dicitur oſtenſiuè: quia illa verè demonſtrat quæ oſtendit, & demonſtratione ducente ad impoſſibile. Primum quidem igitur intendamus & de vniuerſali & particulari, quæ illarum ſit potior bonitate, dignitate, & certitudine.

Quam autem ſit demonſtratio alia quidem particularis, &c.

Quomodo potius, dignius, & certius differũt in demonſtratione.

Videtur quidem igitur per rationes veriſimiles aliquorum fortaſſis quibuſdam ſic per tales rationes intendentibus, particularis demonſtratio eſſe dignior vniuerſali demonſtratione. Eſt autem prænotandum, quòd particularem & vniuerſalem demonſtrationem non vocamus illas quæ particulari ſigno vel vniuerſali determinantur ad hoc quod ſint particulares vel vniuerſales demonſtrationes: ſed dicimus particularem quæ vniuerſaliter eſt de re in propria natura conſiderata: ſicut cum dicimus, omnis iſoſceles habet tres æquos duobus rectis. Vniuerſalem autem dicimus eam quę conſiderat paſſionem relatam ad ſubiectum quæ eſt vniuerſale conſideratum ſecundum ipſum: ſicut cum dicimus, quòd triangulus habet tres æquos duobus rectis. Hoc igitur modo comparantes vniuerſalem ad particularem, quidam veriſimiles afferunt rationes tres, ex quibus probare conantur particularem demonſtrationem potiorem eſſe quam ſit vniuerſalis demonſtratio.

Videtur quidem igitur fortaſſis, &c.

Quid per demonſtrationem vniuerſalem & particularem intelligendum.

Quarum prima hæc eſt, quòd ſupponunt, quòd illa demonſtratio potior eſt, ſecundum quam maximè ſcimus, eò quod primus effectus demonſtrationis eſt facere ſcire: & hæc eſt virtus vltima demonſtrationis: magis autem ſcimus vnumquodque cum ipſum in propria natura cognoſcimus ſecundum ipſum, hoc eſt, ſecundum quod eſt in ſeipſo in propria natura ipſius, quam quando cognoſcimus ipſum ſecundum aliquid quod non eſt propria natura ipſius: ſed communis in qua ipſum non niſi in potentia eſt: ſicut gratia exempli dicamus, quòd Coriſcum muſicum ſub accidente quo Coriſcus eſt & natura magis cognoſcimus & diſtinctius & determinatius, quam cum cognoſcimus ſub hoc communi

Prima ratio, quod demonſtratio particularis ſit potior vniuerſali.

muni quod homo muſicus eſt. Similiter autem eſt in aliis quæ etiam in propria natura & non communi cognoſci poſſunt. Hoc ſuppoſito aſſumunt: quia vniuerſalis demonſtratio (hoc eſt, paſſionem demonſtrans de vniuerſali ſecundum ipſum) demonſtrat aliud quoddam, & non demonſtrat quoniam contingit paſſio ipſa in propria natura: demonſtrat enim quidem, quod hæc paſſio, habere tres æquos duobus rectis, eſt trilaterarum figurarum æquilinearum, quia aliter non eſſet de omni demonſtratio: & non demonſtrat, quòd hæc paſſio ſit æquilinearum figurarum trilaterarum, ſecundum quod æquilineæ ſunt, ſed quod eſt æquilinearum ſecundum quod æquilineæ quiddam aliud ſunt quod eſt commune, & eſt triangulus, in quo cum aliis trilateris figuris æquilineæ ſicut in vniuerſali vniuocè conueniunt. Sed particularis demonſtrat paſſionem de ſubiecto particulari: quoniam ipſum ſubiectum in propria natura eſt acceptum. Si igitur (ſicut illi ſic intendentes dicunt) potior eſt quæ eſt demonſtrans de re ſecundum ipſum (hoc eſt, propriam naturam rei ſecundum quod huiuſmodi eſt) videtur, quòd particularis demonſtratio magis ſit demonſtratio & potior vtique (eò quod ſecundum partem, hoc eſt, ſecundum propriam naturam eſt) quam vniuerſalis. Hæc igitur eſt ratio prima.

Amplius ſi vniuerſale quod non eſt, &c. Secunda ratio ad idem.

Amplius autem ſecunda ratio. Si vniuerſale non aſt aliquid præter ſingula habens eſſe actuale in ipſis: demonſtratio autem vniuerſalis demonſtrat de vniuerſali non ſecundum quod eſt in ſingulis, ſed ſecundum quod eſt in ſeipſo, per hoc ipſum quod ſic demonſtratum de ipſo facit opinionem quod ſit aliud in ſeipſo propter ſingularia ſecundum quod demonſtrant de ipſo, non prout ipſum in ſingularibus: & ſic conficit talis demonſtratio opinionem, quod ſit quædam natura ſeparata in numero eorum quæ ſunt, quæ ſit in eſſe actuali præter ſingularia: ſicut gratia exempli dicamus, quòd conficit trianguli naturam quandam eſſe quæ ſit ſeparata præter quoſdam particulares triangulos, & cōficit opinionem, quòd figuræ ſit quædam natura communis quæ ſit præter aliquas particulares figuras: & ſic conficit opinionem, quòd ſit quædam natura numeri quæ ſit præter quoſdam, hoc eſt, particulares numeros: & hoc quidem non eſt: quia talis natura non eſt: ergo videtur vniuerſalis eſſe de eo quod non eſt, particularis autem de eo quod eſt & verè eſt in natura: potior autem eſt demonſtratio quæ eſt de eſſe & de eo quod eſt, quam quæ eſt de non eſſe vel de eo quod non eſt: vniuerſale enim præter multa (in quibus eſt) non eſt: potior ergo videtur eſſe particularis demonſtratio, quam vniuerſalis. Hæc igitur eſt ratio ſecunda.

Et propter quam non errabitur, &c. Tertia ratio.

Tertia autem ratio, quòd potior eſt demonſtratio, propter quam non errabitur de quo fiat demonſtratio, hoc eſt, propter quam non dubitabitur de quo demonſtretur, quam illa propter quam errabitur & dubitabitur de quo demonſtretur. Eſt autem vniuerſalis demonſtratio (ſecundum quod maximè vniuerſalis eſt) huiuſmodi quæ facit errare & dubitare de quo demonſtretur: cuius probatio eſt: quia demonſtratores procedentes ad magis vniuerſale, quod eſt analogum ſiue ſecundum analogiam commune multis, ſicut proportionale quod commutabiliter eſt in numero, tempore, linea, ſolido, & plano, demonſtrant de ipſo ſecundum quod eſt aliquid in ſe præter hæc: vnde neque in linea eſt ſecundum quod linea, neque in numero ſecundum quod numerus, neque eſt ſolidum ſecundum quod ſolidum, neque planum ſecundum quod planum, ſed ſecundum quod eſt aliquid præter hæc. Si igitur hæc demonſtratio eſt magis vniuerſalis inter demonſtrationes, & eſt de eo quod minus eſt quam particularis, & ſic facit opinionem falſam, quod hoc ſcilicet quod minus eſt, magis ſit quam id quod magis ſit: indignior vtique erit demonſtratio vniuerſalis, quam particularis. Id enim quod verè in natura ſingulare eſt, & quod illi propinquius eſt, magis eſt quam quod ab illo eſt remotius: & ideò res in propria natura accepta (quæ ſingulari propinquior eſt) magis videtur eſſe, & illa quæ in maximè vniuerſali conſideratur, videtur minus eſſe, quia à ſingulari eſt remotior. Hæc igitur ſunt rationes, ex quibus probare quidam conantur particularem demonſtrationem potiorem eſſe quam vniuerſalem.

Aut primū quidē nihil magis. &c. Reflexio prima rationis.

Nos autem antequam ponamus rationes ad oppoſitum, ſoluentes ad iſtas dicimus, quòd ſi ita eſt ſicut dicunt iſti: aut primum quidem quod adducunt pro ratione prima, nihil magis ratio eſt in vniuerſali demonſtratione probanda eſſe potiore quam in particulari: quia plus valet ad ſuæ intentionis oppoſitum, quam valeat ad ſuæ intentionis propoſitum: ſi enim hæc paſſio, habere tres æquos duobus rectis, ineſt quidem, ſed non ineſt triangulo ſecundum quod eſt æquilinearum triangulus, ſed ineſt ei ſecundum quod triangulus eſt propria natura ſecundum quam ineſt, paſſio eſt vniuerſalis & non particularis. Cognoſcens ergo hanc paſſionem ineſſe æquilineo inquantum æquilineus eſt, minus cognouit ſecundum propriam naturam ſecundum quam ineſt paſſio, quam cognoſcens quoniam ineſt ei talis paſſio ſecundum quod triangulus eſt: quia in particulari demonſtratione cognoſcens non cognouit ſecundum ipſum, ſed in vniuerſali cognoſcens ſecundum ipſum cognouit. Cognoſcens autem ſecundum ipſum, magis cognouit quam cognoſcens non ſecundum ipſum: & omninò, hoc eſt, vniuerſaliter ſi non ſit paſſio dicta demonſtrata de triangulo ſecundum ipſum ſecundum quod eſt triangulus, & poſteà de inferioribus demonſtratur, non vtique erit demonſtratio: quia deficit à principio demonſtrationis quod eſt ſecundum ipſum. Si verò cognouit vnumquodque ſecundum quod ipſum eſt (vt dicunt & confitentur illi) magis cognouit. Si igitur triangulus qui eſt in plus, hoc eſt, communior quam æquilineus, & eſt eadem ratio ipſius in omnibus particularibus ſiue ſpecialibus triangulis, & non eſt commune hoc nomen, triangulus, ſecundum æquiuocationem quo triangulus prædicatur de multis in propria natura conſideratis, & ineſt omni triangulo paſſio quæ eſt tres duobus rectis æquales habere: tunc ſequitur vtique,

vtique, quòd triangulus ſecundum quod eſt æquilineatum, non habet duobus rectis tres æquales, ſed potius è conuerſo æquilineus non ſecundum quod æquilineus, ſed ſecundum quod triangulus eſt, habet huiuſmodi angulos, tres ſcilicet æquos duobus rectis. Propter quod vniuerſaliter ſciens hoc modo per demonſtrationem vniuerſalem, magis & potiori demonſtratione cognoſcit ſecundum quod eſt res ſecundum ſe & vt ipſum, quam ſecundum demonſtrationem particularem. Falſum igitur fuit quod dixerunt, quòd in particulari cognoſcens, verius ſemper cognoſceret, quam cognoſcens in vniuerſali. Potior vtique vniuerſalis, quam particularis, & per ſuam quam cauillator inducit rationem.

Obiectio.

Sed quod in hac ſolutione dictum eſt, videtur contrarium ei quod in ſecundo priorum determinatur, quòd ſcilicet cognitio in propria natura potior eſt quam ſcientia in vniuerſali, & vtraque potior illa quæ eſt in agere.

Solutio.

Sed ſciendum, quod eſt cognitio rei in ſeipſa, & hæc non eſt demonſtratiua, & hac cognitione melius cognoſcitur res in propria natura, quam in vniuerſali: & eſt cognitio rei ſecundum poteſtatem qua fluunt de ea ſuæ paſſiones naturales & conuertibiles, & ſic potiſſimè cognoſcitur res quando ſecundum hoc cognoſcitur quod in ipſa eſt principium illarum paſſionum. Et hanc diſtinctionem ignorauerunt iſti, qui dicta ratione particularem demonſtrationem demonſtrationi vniuerſali prætulerunt. Et hoc modo dicit Ariſtot. in primo de anima, quòd cognitio accidentium maximè prodeſt ad cognoſcendum quod quid eſt. Hæc igitur eſt ſolutio rationis primæ.

Amplius ſi quidem ſit quædam ratio, &c.

Amplius ſolutio ſecundæ rationis, quòd vniuerſale ſit quædam ratio vna non æquiuoca eius quod eſt in pluribus, ſecundum vnam & eandem rationem: illa enim ratio erit alicuius naturæ ſiue ſubſtantiæ formalis, ſicut dicit Ariſtot. in prædicamentis, quòd in vniuocis ratio ſubſtantiæ eſt eadem: quod eſſe non poſſet, niſi ipſa cuius ratio eſt, vna eſſet. Eſt autem vna per vnum & indiuiſum reſpectum ad multa: & multa ſunt in ipſa vnum per vnum & indifferentem multorum reſpectum ad illam naturam ſiue ſubſtantiam: hanc enim vnitatem non habet æquiuocum neque analogum. Si autem tale eſſe in ſingularibus dicatur habere, proculdubio vniuerſale nihil minus erit & eſſe habebit ſingularibus, hoc eſt, quam ſingularia: & ſic non erit minus quibuſdam, hoc eſt, particularibus ſecundum partem, hoc eſt, particulariter exiſtentibus: ſed etiam magis erunt & magis eſſe habebunt vniuerſalia quam ſingularia, quantò vniuerſalia incorruptibilia ſunt, & eſſe vniuerſalium, vt vniuerſalium eſt incorruptibile, illis quæ ſunt ſingularia comparata, quorum eſſe eſt corruptibile.

Vnitas vniuerſalis eſt vnitas rationis: de hoc tamen ſunt opiniones diuerſæ Scoti & ſancti Thomæ, vt patet 7. met.

Scias autem, quòd vnitas vniuerſalis eſt vnitas rationis eius quæ eſt in multis, & quod cauſa vnitatis illius nec eſt intelligentia prima, nec aliqua ſecundarum intelligentiarum, vt quidam dicunt: ſed eius cauſa eſt (quæ dicta eſt) indifferens reſpectus ad multa, & indifferens reſpectus multorum, ſcilicet ſuppoſitorum ad ipſum: & incorruptibilitatis eius cauſa eſt, quia vt vniuerſale acceptum, ſecundum potentiam elongatum eſt à materia & accidentibus: ſecundum enim eſſe quod habet in illis, corruptibile & variabile eſt, & ſecundum hoc eſſe non eſt vniuerſale. De hoc autem plura in principio libri vniuerſalium diximus: ſed in prima philoſophia hæc habent cum ſtudio determinari.

Quidam voluerunt primam vel aliquam intelligentiarũ ſecundarum eſſe cauſam vnitatis vniuerſalis.

Non omnia ſingularia ſunt corruptibilia, vt colligitur ex textu philoſophi hic. Mordet Linconienſem hic.

Sciendum etiam, quòd quædam ſingularia corruptibilia dicit Ariſtot. & non omnia, propter ſolem & lunam & huiuſmodi quæ incorruptibilia ſunt: eò quod ſunt ex materia ſua tota, & nullum illorum in ſe habet vniuerſale quod actu prædicetur de multis vel ſit in multis. Et non dicit hoc propter intelligentias, vt quidam dicunt. De his autem in prima philoſophia in libro decimo intendendum eſt: quia ex principiis illius ſcientiæ hæc non poſſunt determinari.

Quod vniuerſalia ſint incorruptibilia.

Sed hic notandum eſt, quia niſi eſſent vniuerſalia incorruptibilia hoc modo quo dictum eſt, non eſſet vna ratio hominum præteritorum præſentium & futurorum: eò quod non eſſet vna ſubſtantia & natura: nec propter hoc hominem eſſe ſingulariter ſubiectum, cum dicitur hominem eſſe, neceſſe eſt.

Amplius neque vna neceſſitas eſt opinari, &c.

Amplius tertiæ rationis ſolutio, quod neque vna, hoc eſt, nulla neceſſitas eſt, quòd aliquis opinetur hoc vniuerſale aliquid eſſe actu diſtinctum in eſſe actuale apud naturam præter hæc ſingularia (in quibus eſt, & quorum, vt dicit Boet. ſimilitudo ſubſtantialis eſt) propter hoc quod demonſtrationes ipſum oſtendunt eſſe vnum, cui ſecundum ſe inſit paſſio: non enim propter hoc eſt vnum ſeparatum ab aliis ſecundum eſſe, & nihil eſt magis propter hoc vnum ab aliis ſecundum eſſe actuale ſeparatum, ſicut in aliis prædicamentis accidentium quæcunque non ſignificant hoc aliquid ſicut ſubſtantia, ſed ſignificant aut quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut facere: de illis enim multa probantur quæ non conueniunt eis ſecundum eſſe quod habent in ſubiecto, & tamen non propter hoc intelliguntur habere eſſe ſeparatum à ſubiecto. Similiter ergo non propter hoc vniuerſale intelligitur ſecundum eſſe ſeparatum a ſingulari, propter quod quædam ſibi conuenire demonſtrantur quæ non conueniunt ei ſecundum eſſe quod habet in ſingularibus: & quod ſic intelligatur habere eſſe actuale præter ſingularia, non eſt cauſa illius erroris demonſtratio, ſed malè audiens demonſtrationem, qui eam quid & de quo concludat & qualiter, non intelligit. Ex omnibus his igitur patet, quòd particularis demonſtratio non eſt potior propter dictas rationes.

CAPVT II.

De ſex rationibus quibus probatur, quod vniuerſalis demonſtratio potior eſt particulari.

Amplius ſi demonſtratio eſt ſyllogiſmus demonſtratiuus.

QVod autem vniuerſalis demonſtratio dignior ſit particulari, propriis probatur rationi-

tionibus. Quarum prima eſt: quia ſi demonſtratio eſt ſyllogiſmus demonſtratiuus, iam potiſſima demonſtratio eſt ſyllogiſmus demonſtratiuus cauſæ, hoc eſt, per cauſam propter quid & quid dicentem: vniuerſale autem ſubiectum (quod ipſum eſt) magis eſt cauſa paſſionis quæ ineſſe probatur: & huius cauſa non eſt particulare in propria natura acceptum, ſicut in antehabitis probatum eſt: ſubiectum enim cui per ſe ineſt prædicatum, hoc idem prædicari cauſa eſt: tale autem ſubiectum primum & ſecundum ſe paſſionis eſt vniuerſale & non aliquid in propria natura acceptum: quare demonſtratio vniuerſalis dignior, quam particularis: ſubiectum enim vniuerſale magis eſt cauſa propter quod ſiue propter quam aliquid eſt, hoc eſt, propter quam & eſt & ineſt prædicatum quod eſt paſſio.

Amplius vſque ad hoc quærimus, &c.

Secunda autem ratio ad idem eſt, quòd in eo quod demonſtrandum eſt, cauſam quærimus vſque ad hoc, quod ſcilicet prima & immediata & conuertibilis & per eſſentiam cauſa eſt & propter quid: tunc opinamur nos ſcire per demonſtrationem, cum in demonſtratione non ſit aliquid aliud medium quam hoc quod eſt talis cauſa: & ſic cauſa quod fiat res, ſicut cauſa efficiens prima & per ſe: aut quod ſit res in eſſe, ſicut eſt cauſa formalis. Finis enim & terminus, hoc eſt, diffinitio, iam ſic eſt per talem modum cauſæ. Simile enim eſt in finalibus cauſis ad cauſas demonſtrationis: quia in finalibus terminis recurritur vſque ad vltimum: & ab hoc incipit operatio efficientis ad finem illum inſpicientis: & ſic in demonſtrationibus recurritur ad cauſam vltimam quæ eſt proxima & immediata. Cuius exemplum eſt, vt cuius cauſa venit aliquis? & dicitur, vt accipiat argentum: hoc enim intendit veniens. Et ſi quæritur, cuius cauſa accipit argentum? & dicitur, vt reddat illi cui debetur: hoc enim intendit accipiens. Et ſi quæritur, cuius cauſa reddit? reſpondetur, vt non iniuſtè agat debitori non reddens quod debuit: hoc enim intendit reddens. Et ſic procedentes ad vltimum, cum venitur ad id quod non amplius eſt aliquid quod ſit vlterius præcedentis cauſa, propter hoc ſicut propter vltimum finem dicimus venire eum qui venit: quia ille (ſicut diximus) principium fuit mouens ad veniendum, & ab illo incipit operatio venientis: & ideò propter illum dicimus & eſſe quod eſt & fieri quod fit, ſicut per vltimum & proximum in cauſis: & tunc dicimus nos cognoſcere magis & maximè propter quid venit: hic enim mouit ad veniendum. Si igitur ſimiliter ſe habet in aliis cauſis quæ ſunt propter aliquid cauſandum in eſſe vel fieri. In aliis autem cauſis à cauſa finali quæcunque cauſæ ſic ſunt vltimatæ & immediatæ factæ, ſicut illa quæ eſt cuius cauſa fit (quia illas ſtatim ſequitur effectus) ſic (hoc eſt, per tales cauſas) ſcimus maximè & per tales vltimas etiam in aliis cauſis: ergo tunc maximè ſcimus cum non amplius ſit aliqua cauſa quæ aliud eſt, hoc eſt, propter aliud eſt: illa enim eſt vltima & immediata & eſſentialis & conuertibilis.

Quam igitur cognoſcatur quidem, &c.

Hoc ergo ſic determinato ad cognoſcendum cauſam vltimam, illud aptemus ad propoſitum in exemplo ſuperius inducto de particulari & vniuerſali demonſtratione. In particulari enim concluditur, quòd æquilineus eſt habens tres æquos duobus rectis: & aſſignatur cauſa, quòd quatuor anguli qui ſunt extra, hoc eſt, exteriores lineis omnibus trianguli à quolibet angulo protractis in continuum & directum qui reſultant in quolibet angulo trianguli, computatis tribus exterioribus cum vno interiori: & per hanc cauſam probamus, quòd æquilinearum triangulus habet tres æquos duobus rectis. Adhuc autem deeſt cauſa vltima dicens, propter quid æquilineus habet tres duobus rectis æquales. Huius autem cauſa eſt: quia æquilineus triangulus eſt, & hic adhuc vlterius habet angulos: quia eſt figura trilatera rectis lineis concluſa: & recta linea quocunque modo cadens ſupra rectam lineá, vel facit duos angulos rectos, vel æquos duobus rectis. Si autem hæc eſt vltima cauſa: tunc non quærendum amplius propter quid aliud ſit: quia aliter non ſtarent principia demonſtrationis: & tunc habendo illam cauſam maximè ſcimus: ſed tunc vniuerſale eſt cui ſecundum ſe conuenit paſſio: ergo per vniuerſalem demonſtrationem maximè ſcimus: & per quam ſcimus maximè, eſt potior: ergo vniuerſalis demonſtratio potior eſt particulari.

Amplius quantocunque vtique, &c.

Amplius tertia ratio ad idem eſt hæc: quia quantocunque magis aliquid ſiue aliqua demonſtratio eſt ſecundum partes (hoc eſt, particularis) eò magis accedit ad infinitum, cuius (vt dicit Plato) non poteſt fieri diſciplina: ſic enim cadit in infinita: & quò aliquid fuerit magis vniuerſalis demonſtratio, magis accedit in ſimplex primum & finem ſiue vltimum in quo ſtat reſolutio. Eſt autem (hoc eſt, contingit) quòd ſecundum partem accepta ſecundum quod ſunt infinita, non ſunt ſcibilia, quia talium non poteſt fieri diſciplina: ſed ſecundum quod ſunt finita ad vniuerſale, ſcibilia ſunt: itaque ſecundum quod ſunt vniuerſalia magis ſunt ſcibilia, quam quo ſunt (hoc eſt, ſecundum quod ſunt) ſecundum partem accepta: & quæ magis ſcibilia, magis ſunt demonſtrabilia: ergo demonſtrabilia magis vniuerſalia quam ſecundum partem accepta: ſed in magis demonſtrabilibus eſt demonſtratio magis & potior: cuius probatio eſt: quia ea quæ ſunt ad aliquid, ſi vnum eſt magis, reliquum eſt magis: cum igitur demonſtratio & demonſtrabile relatiua ſint adinuicem, & vniuerſale ſit magis demonſtrabile particulari, erit vniuerſalis demonſtratio potior quam demonſtratio particularis: igitur & dignior eſt demonſtratio vniuerſalis quam particularis, quo magis demonſtratio eſt.

Infiniti non poteſt haberi diſciplina, vt inquit Plato.

Si vnum relatiuorũ eſt magis, & reliquum eſt magis.

Amplius ſi magis præponenda, &c.

Amplius quarta ratio. Si demonſtratio illa ſecundum quam cognoſcitur hoc quod demonſtratur & illud quod in illo continetur, præponenda illi alteri ſecundum quam cognoſcitur hoc vnum ſolum & nihil in illo, ſi verè talis præponenda eſt: tunc vniuerſalis præponenda eſt particulari: quia qui vniuerſale cognouit (habens ipſum vt vniuerſale eſt) cognouit

cognouit & particulare in quo vniuerſale eſt & actu & intellectu: hic autem qui cognouit particulare vt particulare, non propter hoc vniuerſale ſciuit: quia accidit vniuerſali eſſe in particulari, & ideo ex particulari non poteſt ſciri per demonſtrationem propter quid: & ſic per talem rationem præponenda eſt vniuerſalis demonſtratio particulari.

Amplius autem & ſic, &c.

Amplius autem & ſic quinta ratione probatur idem: inter vniuerſalia enim magis eſt demonſtrare & certius quando per medium demonſtratur quod eſt principio proprio propinquius: & quantò demonſtratur per medium & cauſam principio propinquius, tantò melius demonſtratur: proximum autem principio eſt immediatum: quia hoc eſt principium demonſtrationis primum. Si igitur ea demonſtratio quæ eſt ex principio & cauſa, certior eſt ea demonſtratione quæ non ex principio & cauſa, ſicut eſt illa quæ dicitur demonſtratio quia: tunc ſequitur etiam, quòd illa quæ magis & propinquius eſt ex principio (hoc eſt, per medium propinquius principio primo) magis & certior demonſtratio ſit, quam illa quæ minus eſt ex principio, ſicut illa quæ demonſtrat per medium plus diſtans à principio: illa autem quæ magis eſt vniuerſalis, eſt per cauſam propinquiorem principio demonſtrans: & illa quæ eſt particularis, demonſtrat per cauſam à principio longiorem: igitur vniuerſalis magis dignior vtique erit particulari.

Vt ſi oportet demonſtrare, &c.

Huius autem exemplum eſt vt ſi oportet a. prædicatum de d. ſubiecto demonſtrare: & ſint media duo per quæ poteſt fieri demonſtratio, ſcilicet b. & c. ita quod b. ſit medium propinquius principio, & c. ſit longinquius à principio: ſic enim magis ſurſum iuxta principium erit b. quam c. propter quod ſi per b. (quod eſt magis vniuerſale) fiat demonſtratio, magis eſt demonſtratio: & ſic conſtat, quòd illa quæ eſt per magis vniuerſale, magis eſt demonſtratio: & ſic vniuerſalis magis eſt demonſtratio & potior, quam illa quæ eſt particularis.

Sed eorum quæ dicta ſunt, &c.

Si autem comparentur rationes quæ dictæ ſunt: tunc patet, quòd quædam dictorum logica ſunt vt tertia & quarta rationes. Maximè tamen manifeſtum per quartam rationem, quòd vniuerſalis demonſtratio magis propria ſit: quoniam propoſitionum (hoc eſt, de numero propoſitionum) hanc quidem magis vniuerſalem priorem & vt principium habentes quodammodo, & poſteriorem, hoc eſt, particularem habemus potentia ad minus. Cuius exemplum eſt: quia ſi aliquis cognouit, quòd omnis triangulus habet tres æquales duobus rectis, ſciuit quodammodo ad minus in potentia, quòd æquilineus triangulus habet tres æquos duobus rectis: quia potentia cognouit cum æquilineus triangulus ſit potentia: quamuis fortè non cognouit in propria natura vel actu, quòd æquilineus ſit triangulus: eò quod fortè vniuerſale non reducit ad particulare, vel non comparat præmiſſas ad concluſionem hac vniuerſalem per vniuerſalem demonſtrationem: quia in demonſtratiuis vniuerſale eſt de omni & ſemper: vniuerſalis igitur demonſtratio potior eſt particulari. Cognoſcens enim particulare nullo modo cognouit vniuerſale, neque potentia, neque actu.

Et vniuerſalis quidem intelligibilis eſt, &c.

Et ſexta ratione hoc idem probatur, quòd vniuerſalis quidem demonſtratio eſt eius quod intelligibile eſt, ſed particularis in ſenſus dirigens perficit ſuam oſtenſionem: nobilior autem intellectus ſenſu, & nobilius & certius intelligibile quam ſenſibile: ergo vniuerſalis potior eſt demonſtratione particulari. Quod igitur vniuerſalis demonſtratio dignior ſit particulari, tot nobis dicta ſint, quæ etiam ſunt concedenda: potior enim eſt vniuerſalis demonſtratio quam particularis.

CAPVT III.

De rationibus probantibus, quòd affirmatiua demonſtratio potior eſt, quam negatiua, & ſunt ſeptem.

Quod autem demonſtratiua, &c.

AD determinandum autem ſecundam quæſtionem, ſcilicet vtrum affirmatiua demonſtratio potior ſit quam negatiua, nunc intendimus. Quod enim demonſtratiua (hoc eſt, affirmatiua) potior ſit quam priuatiua hinc (hoc eſt, ex nunc dicendis) manifeſtum ſit. Concedatur enim, quòd omnibus aliis conditionibus paribus exiſtentibus vna demonſtratio potior ſit & dignior quam alia, quæ eſt aut de minoribus quæſtionibus, aut ex paucioribus ſuppoſitionibus, aut ex paucioribus propoſitionibus. Dico autem quæſtiones & ſuppoſitiones, principia extrinſeca demonſtrationis, inter quæ primum eſt quæſtio, ſecundum ſuppoſitio, quo tanquam principio vtimur ad probandum. Propoſitiones autem dico, quæ ingrediuntur in ſubſtantiam ſyllogiſmi, ſicut maior & minor. In qua enim pauciora quæruntur, citius determinantur: & in qua pauciores ſuppoſitiones ſunt neceſſariæ, facilius declarantur: & in qua pauciores ſuppoſitiones ſunt neceſſariæ, facilius declarantur: & in qua pauciores propoſitiones vniformiores ſecundum qualitatem, per illam citius habitudo medij videtur ad extrema. Si enim notæ ſunt pauciores ſimiliter vt plures, & ſint in aliis æqualia (non in hoc quod huius demonſtrationis ſunt pauciora, illius autem plura) tunc velocius eſt cognoſcere per pauciora, quam per plura. Dico autem nota ſimiliter, vt ſi plura ſunt priora ſiue nota ſimpliciter, & non quoad nos: & pauca ſint nota ſimpliciter, & non quoad nos: vel è conuerſo: & ſimiliter ad æqualitatem reducantur in omnibus aliis conditionibus, præterquam in hoc quod vna ſit ex paucioribus, & alia ex pluribus quæſtionibus & ſuppoſitionibus & propoſitionibus: tunc enim velocius eſt cognoſcere ex paucioribus. Cognoſcere autem velocius, eſt appetibilius: quia facilius eſt pertranſire pauca, quam multa. Vniuerſalis autem ratio (hoc eſt, in omnibus tenens & concludens) eſt, quòd propoſitio melior ſit quæ eſt ex minoribus, hoc eſt, paucioribus.

Quæſtio & ſuppoſitio ſunt principia extrinſeca demonſtrationis.

Huius autem exemplum eſt: quia ſi debeat

Et enim per media demonſtratio, &c.

demonſtrari, quòd a. ſit in e. hoc eſt, quòd omne c. ſit a. & ſit propoſitio mediata tribus mediis quæ ſint b. c. d. altera ſit demonſtratio demonſtrans, quòd a. ſit in d. hoc eſt, quòd omne d. ſit a. quæ etiam ſit mediata per duo media quæ ſint b. c. & quòd ſimiliter in prioritate & notioritate ſe habeant media ad probandum, quòd a. ſit in d. quæ duo ſunt, & media ad probandum quòd a. ſit in e. in omnibus conditionibus, præterquam in hoc quod illa ſunt duo, iſta autem tria: ſed quod a. ſit in d. prius eſt cognoſcibilius, eò quod per pauciora, quam quod a. eſt in e. quod cognoſcitur per plura. Cuius probatio eſt: quia per hoc quod a. in d. eſt, demonſtratur, quòd a. ineſt e. quia d. medium eſt ad demonſtrandum a. de e. & ſic per b. c. oportet demonſtrari a. de d. & poſteà hoc demonſtrato per d. oportet demonſtrari a. de e. & ſic a. de e. demonſtratur per a. d. Credibilius autem eſt illud per quod aliquid demonſtratur, quam id quod demonſtratur. Itaque demonſtratio melior eſt, quæ eſt per minima, hoc eſt, per pauciora media, quam illa quæ eſt per plura, aliis omnibus paribus exiſtentibus. Hæc autem ratio ſecundum quod eam adducit Ariſt. in pluribus & paucioribus mediis ad demonſtrationem mediatæ propoſitionis ordinatis vt pauciora media pars ſunt mediorum plurium, ſicut duo ſunt pars trium, & b. c. d. ſe habent ad b. c. ſicut ſexquialterum ad ſubſexquialterum ſecundum proportionem.

Vtræque quidem igitur, &c.

Ne autem aliquis ea quæ dicta ſunt calumniari poſſit, dicimus, quòd vtræque demonſtrationes (tam affirmatiua ſcilicet, quam negatiua) fiunt per tres terminos, & duas propoſitiones: quia (ſicut in libro priorum oſtenſum eſt) omnis ſyllogiſmus fit ex tribus terminis, & duabus propoſitionibus. Sed hæc quidem demonſtratio quæ affirmat in præmiſſis, non accipit niſi eſſe aliquid affirmatiue: demonſtratio enim affirmatiua eſt, quæ concludit affirmatiuam concluſionem: & hoc non ſequitur niſi ex ambabus præmiſſis affirmatiuis. Illa verò quæ eſt demonſtratio negatiua, accipit & eſſe affirmatiuè & non eſſe negatiuè: quia ex ambabus negatiuis nihil ſequitur: & ideò in negatiua demonſtratione vna præmiſſarum eſt affirmatiua, & altera negatiua: & ſic per plura non numero, ſed qualitate fit negatiua, quam affirmatiua: & media quibus probatur affirmatiua, quæ eſt altera præmiſſarum in negatiua demonſtratione, ſunt tot numero, quot ſunt quibus probatur affirmatiua in demonſtratione affirmatiua: & inſuper debet habere alia media quibus probatur altera præmiſſarum eiuſdem negatiuæ demonſtrationis, quæ eſt negatiua: & ſic plura ſunt media quibus probantur principia affirmatiuæ demonſtrationis: media enim affirmatiuè accipiuntur à conſequentibus vel antecedentibus: negatiuæ autem media, ſi mediata eſt propoſitio negatiua, à repugnantibus accipiuntur: & hoc modo oportet adaptare rationem Ariſtot. & niſi ſic coaptetur, concluſio non reſpondebit præmiſſis. Hæc igitur eſt ratio prima.

Quomodo demonſtratio negatiua ſit per plura quam affirmatiua.

Amplius

Amplius autem ſecunda ratio ad idem eſt, quòd illa demonſtratio potior eſt, quæ eſt ex principiis quæ non variata ad aliam qualitatem, perfectè conſtituunt demonſtrationem, quam illa quæ eſt ex principiis demonſtrationum in eadem qualitate non conſtituentibus demonſtrationem, quinimo ad hoc quod conſtituant, oportet ipſa variare ſecundum qualitatem. Eſt autem in prioribus analyticis oſtenſum, quoniam impoſſibile eſt ſyllogiſmum fieri per vtramque præmiſſarum negatiuam: quia ex ambabus negatiuis nihil ſequitur ſyllogiſticè: ſed in ſyllogiſmo priuatiuo oportet propoſitionum vnam eſſe huiuſmodi, hoc eſt, negatiuam, alteram vero affirmatiuè dicere quoniam eſt: ex affirmatiuis igitur conſtituitur demonſtratio ambabus in vna qualitate manentibus: ex negatiuis autem ambabus non conſtituitur. Ergo potior eſt propoſitio affirmatiua ad conſtituendam demonſtrationem, quam negatiua: potior autem eſt demonſtratio quæ eſt ex potioribus principiis: ergo potior affirmatiua demonſtratio quam negatiua.

Quoniam oſtenſum eſt, &c. B

Amplius iuxta hoc oportet, &c.

Amplius tertia ratio ad idem eſt per rationem augmentationis ſyllogiſmorum ad probandas propoſitiones mediatas, in qua augmentatione ad probationem maioris & ad probationem minoris in ſyllogiſmo negatiuo oportet vti pluribus affirmatiuis quam negatiuis. Si autem in affirmatiuo ſyllogiſmo propoſitiones ſint mediatæ, & oportet augere ſyllogiſmos ad probationem maioris & ad probationem minoris per inductionem medij inter prædicatum & ſubiectum maioris & minoris propoſitionis, non vtitur ſic augens aliqua negatiua.

Ordinatio litera Ariſt. ſatis obſcura.

Hoc obſcure dicit Ariſtot. & declarat in generalibus terminis: & eſt ſua litera ſic ordinanda. Amplius iuxta hoc quod dictum eſt, quòd per affirmatiuam probatur negatiua, & non è conuerſo, oportet in hoc accipere (quia ad idem facit) quòd prædicatiuas quidem propoſitiones (augmentata in proſyllogiſmos demonſtratione negatiua) ad probationem maioris quæ negatiua eſt, & ad probationem minoris quæ affirmatiua eſt, neceſſe eſt fieri plures: quia oportet eſſe vnam ad probationem maioris, & duas ad probationem minoris: & ſic fiunt plures vna. Sed in tali demonſtrationis augmento ad probandum maiorem & minorem priuatiui ſyllogiſmi, negatiuæ non poſſunt eſſe plures vna in omni ſyllogiſmo negatiuo. Cuius exemplum in terminis generalibus eſt, quòd a. maior extremitas ponitur in propoſitione primæ figuræ ſic, in nullo illorum in quibus eſt b. hoc eſt, quòd nullum b. ſit a. in maiori propoſitione. b. autem medium ſit in omni c. in minori propoſitione, ita quod hæc ſit vera, omne c. eſt b. ſicut diſponuntur propoſitiones in ſecundo modo primæ figuræ: concluditur ergo, quòd nullum c. eſt a. Si igitur dicatur, quòd vtraque præmiſſarum mediata ſit, ita quod neceſſe eſt augere vtramque propoſitionem vt poſſit concludi per medium in proſyllogiſmo: tunc ſecundum artem datam de reductione mediatarum ad immediatas propoſitiones, medium immittendum eſt inter ſubiectum

&

& prædicatum illius propoſitionis quæ concludenda eſt & probanda: & ſi vtraque ſit mediata, medium immittendum eſt dicto modo in vtramque. Sit ergo medium d. quod immittendum eſt in maiorem propoſitionem quæ eſt a. b. quod ſit medium per quod concluditur a. non ineſſe b. ſed medium quod eſt immittendum in minorem propoſitionem quæ eſt b. c. ſit e. per quod affirmatiuè concludatur b. de c. quia minor in prima figura erit affirmatiua. In iſto autem demonſtrationis augmento e. quidem quod eſt medium inter minorem propoſitionem, neceſſe eſt ad vtramque extremitatem in maiori & minori prædicatiuum eſſe ad concludendam minorem, quæ eſt affirmatiua, ſic, omne e. b. omne c. e. ergo omnè c. b. quæ fuit minor in negatiuo ſyllogiſmo: ſed d. quod eſt medium immittendum in negatiua in ſyllogiſmo concludentem maiorem, neceſſe eſt prædicatiuum ad b. minorem extremitatem in minori propoſitione proſyllogiſmi: ad a. autem maiorem extremitatem in maiori propoſitione proſyllogiſmi, concludentem maiorem principalis ſyllogiſmi ponitur: & neceſſe eſt poni negatiuè, ſic, nullum d. a. omne b. d. ergo nullum b. a. quæ eſt maior principalis ſyllogiſmi. In proſyllogiſmo enim oportet in minori propoſitione d. de omni b. prædicari: ſed in maiori propoſitione oportet a. in nullo eſſe d. In augmento ergo priuatiui ſyllogiſmi vna tantum & vnica ſit priuatiua propoſitio quæ eſt a. d. qua vtimur in probatione negatiuæ maioris: duæ autem fiunt affirmatiuæ, vna quidem d. b. & altera c. d. Ad probationem ergo negatiuæ demonſtrationis pluribus vtimur affirmatiuis, & vnica negatiua tantum. Sic ergo patet, quòd prædicatiua propoſitione vti oportet ad demonſtrationem ſiue oſtēſionem negatiuæ. Si igitur notius per quod demonſtratur aliquid, quam id quod demonſtratur: demonſtratur autem priuatiua quidem per prædicatiuam, prædicatiua autem per illam quæ priuatiua eſt, non demonſtratur: prædicatiua erit prior & notior & vniuerſalior, quam negatiua: melior autem demonſtratio eſt, quæ melioribus & notioribus principiis vtitur: affirmatiua ergo demonſtratio melior & potior eſt, quam negatiua.

Amplius ſi principium ſyllogiſmi, &c.

Amplius quarta ratio eſt. Si principium ſyllogiſmi ingrediens in ipſam ſyllogiſmi ſubſtantiam eſt propoſitio vniuerſalis immediata: eſt autem in demonſtratiua (hoc eſt, affirmatiua) demonſtratione tale principium, vniuerſalis propoſitio affirmatiua immediata: in priuatiua autem demonſtratione vniuerſalis negatiua immediata. Vniuerſalis autem affirmatiua eſt potior & notior, quam negatiua: cuius probatio iam habita eſt: quia per affirmatiuam negatiua nota fit & probatur: tunc ſequitur, quòd prior eſt affirmatio quam negatio: potior autem eſt demonſtratio quæ potioribus vtitur principiis: ergo demonſtratio affirmatiua potior, quam negatiua.

Et prior affirmatiua eſt ſicut eſſe, &c.

Adhuc autem vnum medium ad probandum hoc idem quod affirmatiua dicit eſſe, negatiua autem non eſſe: & ideò ſicut eſſe potius & prius eſt quam non eſſe, ſic affirmatiua potior eſt quam negatiua, & potior demonſtratio quæ vtitur affirmatiua quam quæ vtitur negatiua: dignioribus enim principiis vtitur: & ideò dignior eſſe probatur.

Adhuc & principalior eſt, &c. *Affirmatio eſt cauſa negationis, & non è conuerſo.*

Adhuc ſexto probatur idem: principalior enim eſt in hoc quod ſine demonſtratiua, hoc eſt, affirmatiua non poteſt eſſe priuatiua: quia affirmatio eſt cauſa negationis: homo enim non eſt aſinus: & cauſa huius eſt, quia homo eſt homo: ſed negatiua non eſt cauſa affirmationis, & affirmatiua poteſt eſſe ſine negatiua: potior autem eſt cauſa & quæ poteſt eſſe ſine alia, quam illa quæ ſine alia non poteſt eſſe: potior igitur affirmatiua, quam negatiua.

Opinio quorundam circa numerum rationum textus.

Sunt autem quidam dicentes hîc eſſe tantum quatuor rationes: quia tertiam coniungunt cum ſecunda, eò quod ferè ſupra idem fundatur: & quintam coniungunt cum quarta, propter eandem cauſam: & hoc quod diximus, magis cum intentione Ariſt. concordat. Quod quidem igitur categorica, hoc eſt, affirmatiua demonſtratio dignior ſit quam negatiua, manifeſtum eſt ex rationibus inductis.

CAPVT IV.

De rationibus quibus probatur, quòd oſtenſiua demonſtratio potior eſt ea quæ ducit ad impoſſibile.

Et ad impoſſibile ducentem, &c.

ET demonſtratione ad impoſſibile ducentem potior eſt oſtenſiua demonſtratio. Sed ad hoc probandum oportet prius ſcire differentiam ipſarum adinuicem, oſtenſiuæ ſcilicet, & ducentis ad impoſſibile., & maximè negatiuæ oſtenſiuæ, & eius quæ ducit ad impoſſibile: quia ſimilior videtur negatiua oſtenſiua ei quæ ducit ad impoſſibile, quam oſtenſiua affirmatiua. Diſponatur ergo primò oſtenſiua negatiua ſic: ſit enim maior propoſitio in oſtenſiua negatiua, quod a. in nullo eſt b. hoc eſt, quòd nullum b. eſt a. in minori autem ſic, quòd in omni c. eſt b. hoc eſt, quòd omne c. eſt b. ſequitur in ſecundo primæ, quòd neceſſe eſt, quòd in nullo c. ſit a. ſiue quòd nullum c. ſit a. ſic igitur diſponitur oſtenſiua negatiua demonſtratio. Sic quidem igitur acceptis præmiſſis ſecundum dictam coniugationem erit demonſtratiua, hoc eſt, oſtenſiua priuatiua: & erit demonſtratio oſtenſiua concludens, quòd a. in c. nullo ſit, ſiue quod nullum c. ſit a.

Et hoc ſupra: quia demonſtratio ducens ad impoſſibile, nunquam abſoluitur à negatione.

Quæ verò ad impoſſibile, &c.

Quæ verò ducit ad impoſſibile, ſic ſe habet, vt ſtatim dicemus, ſi opus eſt demonſtrare ex hypotheſi negantis hanc propoſitionem prioris ſyllogiſmi, quòd a. in b. nullo ſit, & debeat demonſtrari per impoſſibile eadem propoſitio, quòd a. ſcilicet non ſit in b. omni, accipiendum huius propoſitionis, nullum b. eſt a. contrariè oppoſitum, ſcilicet accipiendum a. in b. omni eſſe, & accipienda eſt ex hypotheſi minor prioris ſyllogiſmi quæ fuit, quòd b. eſt in omni c. & ex illis ſyllogizanda eſt contraria concluſionis: propter quod accidit per ſyllogiſmum a. in c. omni eſſe, hoc eſt, quòd

quòd omne c. eſt a. & hoc ſit notum & certum, quòd hoc impoſſibile ſit eſſe, quòd ſcilicet a. in c. omni ſit: quare ex illo concluditur, quòd maior vera ſit, quæ dicebatur eſſe falſa, ſic: omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. quæ eſt contraria concluſionis, quæ dixit nullum c. eſſe a. & hæc falſa eſt: ergo eius concontraria eſt vera & neceſſaria in materia neceſſaria: & ſic probata eſt per impoſſibile: quia hæc eſt neceſſaria, nullum b. a. Termini quidem igitur in vtraque demonſtratione ſimiliter ordinantur: quia oppoſita ſunt circa idem & eodem modo acceptum: ſed tamen termini accipiuntur in præmiſſis & concluſione ſecundum oppoſitas qualitates in vna demonſtratione & in altera: differentia autem potioritatis aut præeminentiæ vnius ad alteram accipienda eſt in principiis ſiue propoſitionibus quæ ponuntur in eis.

Differt autem concluſio qualis, &c.

Differt enim multum quo vna negatiua notior ſit alia: & differt qualis negatiua notior ſit: vtrum igitur notior ſit, quia a. in b. nullo eſt (vt dicit maior demonſtrationis oſtenſiuæ) aut concluſio ſit notior quæ dicit, quia a. eſt in nullo c. & quæcunque illarum notior eſt, ab illa incipiet demonſtratio. Cum igitur concluſio (quòd a. ſcilicet in c. non eſt) notior eſt, quoniam non eſt (hoc eſt, in falſitate) tunc ab ea incipiet demonſtratio quæ eſt ad impoſſibile: quia ſi concluſio notior in falſitate, tunc contraria eius vel oppoſita notior erit in veritate: & ideò demonſtrando incipiendum ab ipſa. Si autem maior quæ eſt a. b. propoſitio, ſiue nullum a. b. notior eſt: tunc prius ſyllogizandum eſt incipiendo ab illa: quamuis enim ſit contra rationem concluſionis, quòd prior & notior ſit quam præmiſſa ſimpliciter: tamen poteſt eſſe notior quoad nos: & ſic incipiemus ab ipſa. Sunt autem in vtriſque ſyllogiſmis præmiſſæ acceptæ vt notæ: ſed quærendum eſt quæ ſint notiores. Cum autem negatiua ſimpliciter in ſyllogiſmo ſit vel ponitur: tunc fit demonſtratio oſtenſiua. Patet etiam, quòd hæc negatiua quæ eſt maior in ſyllogiſmo oſtenſiuo (quæ dicit, quòd a. in b. non ſit) prior eſt natura, quam concluſio quæ dicit, quòd a. in nullo ſit c. quia illa eſt præmiſſa, & iſta eſt concluſio. Ea enim ex quibus ſicut præmiſſis vel principiis eſt concluſio, priora ſunt concluſione. Ea autem quæ eſt, quòd a. non ſit in c. eſt concluſio: quod autem a. in b. non ſit, eſt præmiſſa vna ex his ex quibus eſt concluſio. Patet igitur, quòd præmiſſa negatiuæ demonſtrationis & oſtenſiuæ prior eſt, quam concluſio ſua.

Remouet dubium.

Si autem dicat cauillator, quòd tam in vna demonſtratione, quam in alia præmiſſæ ſunt notiores concluſione: & ideò licet hæc propoſitio quæ dicit, nullum c. eſt a. ſit concluſio in demonſtratione oſtenſiua, & ſic ſit poſterior: tamen ipſa vel oppoſita eius eſt præmiſſa in demonſtratione ducente ad impoſſibile: & ſic eſt notior. Dicemus contra hoc, quòd hoc non eſt ſimpliciter concluſio aut principium, ex quo contingit aliquid poſteà remoueri & oſtendere non ſequi alterum ex falſitate illius: imo eſt hæc concluſio ſecundum quid, ſcilicet ad hypotheſim reſpondentis vel cauillatoris & non ſimpliciter: Et propter hoc principium quodammodo eſt illud: illa enim quæ ſunt in demonſtratiua, oſtenſiua ſunt principia, ex quibus ſimpliciter eſt concluſio: ſed hoc aliud quod eſt concluſio, eſt principium non ſimpliciter, ſed principium ex quo eſt ſyllogiſmus, qui fit contra hypotheſim reſpondentis. Illa autem quæ ſunt in ſyllogiſmo oſtenſiuo, ſunt ſimpliciter principia, ex quibus eſt principiata concluſio. Et quod vtique ſic ſe habet: aut ſe habet vt totum ad partem, aut ſicut pars ad totum. In prima enim figura vtroque modo ſe habet: quia maior eſt totum ad minorem, & minor vt pars ad totum. In ſecunda autem medium eſt totum & extrema partes. In tertia autem medium pars & extrema totum. Hæ autem duæ propoſitiones, nullum b. eſt a. quæ eſt præmiſſa, & nullum c. a. concluſio ſic ſe habent adinuicem, quòd illa quæ eſt, nullum b. eſt a. eſt vt totum ad illam, nullum c. eſt a. inquantum ſequitur ex illa. In demonſtratione autem ad impoſſibile (in qua præmiſſa eſt, omne b. eſt a. & concluditur, nullum b. eſſe a.) non ſic habent: quia nec oppoſitæ ſic ſe habent: quia hæc, nullum c. eſt a. non ſit totum ad illam, nullum b. eſt a. ſed potius è conuerſo.

Non enim ſi contingit remoueri, &c.

Si igitur ex notioribus & credibilioribus, &c.

Omnibus his præſuppoſitis quæ habita ſunt, arguatur ſic. Si igitur ea demonſtratio dignior eſt, quæ eſt ex credibilioribus ſimpliciter & notioribus: & ſunt vtræque demonſtrationes credibiles ex non eſſe, hoc eſt, ex negatiuis, vt dictum eſt: vna enim incipit à negatiua maiore, alia autem à negatiua concluſione: ſed hæc quidem oſtenſiua procedit, ſcilicet ex priori ſimpliciter, poſteriori tamen ſecundum quid, ſequitur quod prior vtique & potior erit demonſtratio oſtenſiua priuatiua, quam ea quæ ducit ad impoſſibile. Prædicatiua autem dignior, quam priuatiua (ſicut in antehabito capitulo oſtenſum eſt) ergo etiam dignior ea quæ ducit ad impoſſibile: quia quod potius & dignius potiore & digniore, eſt etiam potius & dignius minus digno & minus potiore.

Dubitatio.

Notandum eſt autem hic quod in libro priorum ducit Ariſtot. ſemper rationem oſtenſiuam & rationem ad impoſſibile ducentem ad eandem concluſionem: hic autem (ſi vna procedit ex prioribus ſimpliciter, & altera ex prioribus quoad nos) hoc non fit, ſed ad diuerſas ducuntur. Ex hoc fit vt diuerſa ſignificentur. Quod enim ducuntur ad eandem concluſionem, ideò fit vt ſignificetur, quòd quicquid poteſt ſyllogizari oſtenſiuè, poteſt etiam ſyllogizari per deductionem ad impoſſibile. In hoc autem quod ad diuerſas referuntur concluſiones, ſignificatur quod non ſemper poteſt ſyllogizari oſtenſiuè quod poteſt demonſtrari per impoſſibile: propoſitio enim immediata quæ eſt dignitas, non poteſt oſtendi oſtenſiuè, oſtenditur tamen per impoſſibile.

Solutio.

Demõſtratio oſtenſiua & ducens ad impoſſibile, quum appropriantur ad ſuas concluſiones, non poſſunt proprie conferri ad concluſionem eandem in eiſdẽ terminis.

Notandum etiam, quòd comparando has demonſtrationes adinuicem, innuitur quòd oſtenſiua eſt ex prioribus ſecundum naturam. Ea autem quæ eſt per impoſſibile, eſt ſecundum naturam ex poſterioribus, & ſic differunt: & tunc cum appropriantur ad ſuas concluſiones,

nes, non poſſunt propriè conſerri ad eandem concluſionem in eiſdem terminis: quia demonſtratio oſtenſiua quantum ad concluſionem intentam eſt ex prioribus. Si autem oſtendatur aliqua concluſio oſtenſiuè, & poſtea ex oppoſito illius concluſionis inferatur oppoſitum alicuius præmiſſæ, quod ſcilicet oppoſitum eſt manifeſtè impoſſibile: & ex impoſſibilitate illius iterum concludatur prior concluſio eſſe vera: tunc quoad concluſionem ſyllogizatam eſt ex poſterioribus ſimpliciter, & quoad concluſionem intentam ex prioribus ſimpliciter, & hoc eſt contra naturam demonſtrationis per impoſſibile ſi propriè accipiatur. Propter quod dici poſſet ſine præiudicio, quòd iſtæ rationes hic poſitæ compoſitæ ſunt ex ſyllogiſmo oſtenſiuo & conuerſiuo. Ratio enim conuerſiua eſt, quæ ex oppoſito concluſionis infert oppoſitum præmiſſæ: quæ autem procedit ex prioribus ſimpliciter, eſt oſtenſiua.

Obiectio, quòd demonſtratio ducés ad impoſſibile, ſit potior quæcunque alia.

Adhuc ſiquis obiiciat, quòd demonſtratio per impoſſibile digniſſimo vtitur principio, & vtitur illo, quod eſt, de quolibet affirmatio vel negatio eſt vera, & de nullo ſimul: & ideò deberet eſſe dignior omni demonſtratione & prior.

Solutio.

Dicimus, quòd dignitas demonſtrationis ſumitur à principiis intrantibus in demonſtrationem, & non extrinſecis: ſed dictum principium non intrat in demonſtrationem per impoſſibile, ſed extra manens, confirmat decurſum neceſſitatis ſyllogiſticæ in ſyllogiſmo ad impoſſibile.

CAPVT V.

De comparatione demonſtrationis ad demonſtrationem ſecundum proprium effectum eius qui eſt ſcientia.

COmparatur autem etiam demonſtratio ad demonſtrationem ſecundum proprium demonſtrationis effectum qui eſt ſcientia. Et prima quidem eſt comparatio ſecundum quam ſcientia excellit ſcientiam ſecundum certitudinem: quia illa ex ipſis cauſatur demonſtrationis principiis.

Certior autem ſcientia, &c.

Dicamus ergo, quòd certior eſt vna ſcientia quam alia: primo quidem in hoc, quòd vna eademque eſt ipſius quia & propter quid ſimul: ſed tunc non eſt ſcientia ipſius quia extra eam ſcientiam quæ eſt propter quid.

Hæc eſt prima ſolutio quam ponit Ægid. hic in dubitatione de hoc: licet ponat etiam aliam quam dicit eſſe meliorem.

Hoc autem quando fieri poſſit, ſic intelligendum: dicitur enim ſcientia quia aliquando per cauſam remotam vel per effectum remotum: ſed ſcientia propter quid, eſt per cauſam proximam eſſentialem: & hoc modo ſcientia quia in eadem re eſt, in qua eſt ſcientia propter quid: hæc igitur certiſſima quæ eſt ex vtroque ſimul.

Et quæ non eſt, &c.

Et ſecundo certior eſt, quæ eſt de eo quod ſubiectum non eſt, hoc eſt, ſubtus in actu, ſicut res particularis quæ eſt de eo quod concretum eſt: dicitur enim ſubiectum illud quod eſt ſubiectum ad aliam ſcientiam, ſicut quando ſuperior ſcientia eſt de aliquo ente communi, & alia ſcientia eſt de eo quod ſubalternatur illi: tunc illa ſcientia quæ eſt de eo quod non ſic ſubiicitur, ſed eſt de non ſubalternato, ſed ſubalternante, quantum ad ſubiectum certior eſt quam illa quæ eſt de ſubalternato: hæc enim quæ eſt de ſubalternante, dicitur eſſe de non ſubiecto, hoc eſt, de non ſubalternato: ſicut arithmetica & harmonica ſe habent adinuicem: quia arithmetica eſt de numero ſimpliciter, harmonica autem de numero concreto ad materiam quæ eſt ſonus vel tonus. Tunc enim illa quæ non eſt de ſubiecto hoc modo dicto, dicit quia: & illa quæ eſt de non ſubiecto, dicit propter quid. Propter quod cum aliqua ſcientia eſt de vtroque, ſcilicet & propter quid, & quia, certior eſt: quia cum ſcientia dicens propter quid & quia, non differat à ſcientia quia, in eo quod eſt quia, quoniam in hoc conueniunt, ſed differt ab ea in eo quod eſt propter quid, oportet quod in eo quod eſt propter quid, præponatur illi.

Et quæ eſt ex minoribus, ea quæ eſt ex appoſitione, &c.

Tertio autem erit ſcientia ſuper ſcientiam in eo quod ex minoribus ſiue paucioribus dicitur certior ſcientia ea quæ eſt ex appoſitione, ſicut ſe habent adinuicem vnitas & punctum: vnitas enim eſt ſubſtantia ſine poſitione, punctum autem eſt ſubſtantia poſita.

Quomodo punctum eſt ſubſtantia poſita.

Cum autem dicimus, quòd vnitas eſt ſubſtantia ſine poſitione, ſubſtantiam intelligimus non illam quæ eſt prædicamentum, ſed ſubſtantiam dicimus quid in diſcreta quantitate, quod ſecundum ſui rationem non concernit poſitionem.

Numerus eſt in habẽtibus poſitionem, & in non habentibus.

Et ideo numerus eſt & in habentibus poſitionem & in non habentibus ſecundum rationem vnam: quia numerus eſt ex principio quod ſecundum ſui diffinitionem non habet poſitionem in quantitate: punctum autem è contrario eſt ſubſtantia poſita, hoc eſt, habens poſitionem: eſt enim quid extenſibile: punctum enim extenditur in lineam & linea in ſuperficiem, & ſuperficies extenditur in corpus.

Quomodo punctus habet poſitionẽ in partibus, & quomodo eſt quid extenſibile.

Et ideo punctum licet ſit indiuiſibile, tamen non conuenit his quæ non habent poſitionem: & ideò punctum ex appoſitione ſe habet ad vnitatem: quia vnitas eſt quid indiuiſibile in quantitate non habens poſitionem, punctum autem eſt quid in quantitate poſitionem habens.

Quomodo vnitas & punctus non ſunt eiuſdem rationis in genere proximo.

Et quid quod ponitur in diffinitione vtriuſque, non omninò eſt eiuſdem rationis in genere proximo: quia cum forma aduenit ad materiam terminando & diuidendo & diſtinguendo eam, terminatio ipſius facit vnitatem ipſius. Poteſt ergo aduenire ad materiam non ſecundum quod eſt extenſibilis in continui formam: & ſic per modum ſuæ terminationis facit vnitatem, cuius iteratione conſtituitur numerus.

Quomodo omnis quantitas fluit ab indiuiſibili.

Et poteſt aduenire ad materiam ſecundum quod potentia extenſibilis eſt in tres diametros longitudinis, latitudinis, & profunditatis, & ſic perficit puncti indiuiſibilitatem. Motus enim imaginatiuus puncti facit lineam, & motus lineæ in partem qua indiuiſibilis eſt, hoc eſt, in latum facit ſuperficiem, & motus ſuperficiei in ſitum quo indiuiſibilis eſt, facit corpus vel ſolidum: & ſic omnis quantitas fluit ab indiuiſibili: & hoc modo addit punctum ſuper vnitatem, non quod vnitas ſit in ratione puncti, ſed quia punctum dicit indiuiſibile

ſibile poſitum, vnitas autem non in eodem genere proximo, ſed remoto dicit indiuiſibile non poſitum.

Sic enim ſimpliciter dicitur vna ſcientia certior alia, aut ex demonſtratione quæ certior eſt, aut ex ſubiecto quod mirabilius in eo quod ſimplicius, & ex eo quidem quod mirabilius, eſt dupliciter, ſcilicet quia eſt vel ſubalternans & non ſubalternata, vel quia non ex appoſitione ſe habens ad alteram quæ ex appoſitione ſe habet ad iſtam: & ſic ex ſubiecto dupliciter eſt certior, & vno modo ex demonſtratione. Et hoc eſt quod in primo de anima dicit Ariſtot. quòd magis vna ſcientia quam altera honorabilior eſt: aut quia melior, aut mirabilior eſt, aut propter certitudinem demonſtrationis. Tamen aliter ibi loquitur, & aliter hic. Ibi enim magis conſiderat honorabilitatem ſcientiæ ad ſcientiam, hic autem magis mirabilitatem. Mirabilius enim eſt, quod altius eſt, ſicut ſubalternans, & non ea quæ ex appoſitione ſe habet: quamuis fortè honorabilius ſit ſubalternatum & quod ex appoſitione ſe habet, quam ſubalternans & quod non ſe habet ex appoſitione, vt aſtronomia (quæ conſiderat quantitatem motam ſecundum diſtantias & præuentiones & coniunctiones moti ad ad motum) ad geometriam ſe habet quæ eſt de quantitate immobili: & tamen aſtronomia nobilior eſt, quam geometria: ſed geometria mirabilior, quam aſtronomia, inquantum magis primas cauſas dicit figurarum in præuentionibus & coniunctionibus ſtellarum.

Tex. com. t. & 8. topic. c. 4.

Differentia inter honorabilitatem ſcientiæ & mirabilitatem.

CAPVT VI.

De comparatione ſcientiæ ad ſcientiam ſecundum vnitatem vel identitatem.

COmparatur etiam ſcientia ad ſcientiam ſecundum vnitatem & identitatem, ſecundum quod dicitur ſcientia vna cum alia vel altera ad alteram. Dicitur enim ſcientia vna quæ eſt vnius generis, hoc eſt, ſubiecti. Genus enim eſt primum ſubiectum in quolibet ad quod referuntur differentiæ & ſpecies, ſicut ad ſubiectum primum. Sic ergo ab vnitate ſubiecti dicitur vna ſcientia quæ eſt vnius generis. Quæcunque ex primis immediatis ſcilicet principiis componitur, quæ principia ad illud vnum ſubiectum referuntur. Et partes etiam ſubiectiuas & integrales ſiue eſſentiales habet, ad quæ illa principia referuntur. Aut etiam referuntur ad paſſiones horum quæcunque ſunt per ſe paſſiones ſubiecti, aut partium eius ſubiectiuarum, vel eſſentialium, ſiue integralium. Ad vnitatem ergo ſcientiæ exigitur vnitas ſubiecti in genere, & quòd principia ipſius ſint ad vnitatem & proprietatem ſubiecti vnificata: & tertio exigitur, quòd habeat partes vnificatas ſubiecto, ita quod ſint ſubiectæ ei, vel integrantes, vel eſſentiales ipſi: & quarto, quod paſſiones quæ probantur de ipſo ſubiecto vel partibus eius, ſint per ſe ſubiecto & partibus eius inhærentes. Iſta quatuor requiruntur ad vnitatem ſcientiæ.

Vna autem ſcientia eſt quæ eſt, &c.

Genus pro ſubiecto ſcientiæ.

Ad vnitatem ſcientiæ quatuor requiruntur.

Altera autem ſiue diuerſa eſt ſcientia ab altera dupliciter. Vno quidem modo quæcunque habet principia quæ nec penitus ſunt ex eiſdem, nec etiam penitus ex alteris, ſicut ſubalternans & ſubalternata ſunt alteræ, & ſicut ſunt alteræ aliæ ſcientiæ, quarum vna ex appoſitione ſe habet ad alteram. Et illæ ſcientiæ non penitus ſunt diuerſæ. Illæ autem ſunt ſimpliciter alteræ adinuicem, quarum ſubiecta & principia penitus ex alteris ſunt, ad vnum aliquid non reſpicientibus.

Altera ſcientia eſt ab altera, &c.

Dupliciter vna ſcientia dicitur altera ab alia.

Signum, quòd primæ ſint dictæ alteræ ſcientiæ abinuicem, eſt, quòd cum principia ex quibus eſt ſcientia demonſtratiua, veniunt vel reducuntur ad principia immediata & indemonſtrabilia, tunc oportet ipſa eſſe in eodem genere cum eo de quo eſt demonſtratio: & tunc planè videtur, quòd nec penitus ſunt altera ex alteris, nec penitus eadem: in ſubalternante enim & ſubalternata nec penitus ex alteris ſunt, nec penitus ex eiſdem. Signum huius quod ſecundo dictum eſt, ſcilicet quòd ſcientiæ penitus ſunt diuerſæ, eſt, quod cum reſoluuntur principia ad immediata, tunc oportet ipſa eſſe in eodem genere cum eo de quo demonſtrant: & tunc in ſimpliciter diuerſis inueniuntur penitus diuerſa: quia immediata ſunt proxima, & proximum vni, non eſt proximum alteri.

Huiuſmodi autem ſignum, &c.

Signum autem eſt & huius, &c.

Quamuis ſic demonſtratio in ſcientia dicatur vna & plures, & ſcientia ſit effectus demonſtrationis: tamen nemo propter hoc opinetur, quòd vnius ſcientiæ vel ſcibilis non poſſint eſſe plures demonſtrationes & plura media etiam contraria, & in diuerſo ordine eſſe accepta, & non ſolum per plura media in vno ordine accepta. Hoc autem fit demonſtratori accipienti non continuum vnius ordinis medium, ſed fortè oppoſitum. Cuius exemplum eſt, vt ſint vnius ordinis media a. b. c. & media alterius ordinis ſint d. f. g. ſed hæc media ſint ex altero ordine quam illa. Et exemplum in ſpecialibus terminis eſt, vt ſit a. tranſmutari, in quo d. ſit moueri: ſed b. ſit lætari: hæc enim ſunt eiuſdem ordinis. Et iterum adhuc ponamus, quòd i. ſit quieſcere, & ſyllogizemus dicentes: omne mouens ſe, tranſmutatur: omne lætans eſt mouens ſe: ergo omne lætans tranſmutatur. Verum eſt enim & d. de b. & a. de d. prædicari in hoc ſyllogiſmo: lætans enim mouetur, quæ fuit minor propoſitio: & quod mouetur, tranſmutatur, quod fuit maior propoſitio. Fiat etiam alius idem concludens ſyllogiſmus ſic: omne quieſcens tranſmutatur: lætans eſt quieſcens: ergo lætans tranſmutantur. Iterum enim verum eſt a. de i. prædicari: quia quieſcens tranſmutatur, & hæc eſt maior ſecundi ſyllogiſmi: & verum eſt i. de b. prædicari: quia lætans quieſcit, quod fuit minor ſecundi ſyllogiſmi. Et ita tranſmutari probatur de eodem, & per moueri, & per quieſcere, quæ non ſunt eiuſdem ordinis media. Propter quod per altera & non ex eodem ordine ſumpta media ſyllogiſmus eſt eiuſdem paſſionis de eodem ſubiecto. Propter hoc autem de altero & altero ordine ſunt media: quia neutrum de neutro contingit dici vel prædicari mediorum cum ſint oppoſita. Nec idem ſeruatur ordo cauſarum:

Plures autem demonſtrationes, &c.

Sed ex altero vt ſit a. tranſmutari, &c.

cauſarum : quia cum tranſmutatum eſſe de ſubiecto demonſtratur per mouens, fit ſecundum genus cauſæ formalis : cum autem per quieſcens probatur, fit ſecundum ordinem cauſæ finalis. In talibus verò in quibus ſic idem de eodem probatur per oppoſita, neceſſe eſt eidem vtraque illa oppoſita ineſſe. Et ideo talis demonſtratio maximè in phyſicis fit, quæ ex oppoſitis componuntur. In mathematicis hoc fieri non poteſt.

Attendendum enim, quòd exemplum eſt poſſibile quod poſitum : quia appetens & deſiderans mouetur ſpiritus & ſanguinis protenſione, qui mouetur in id quod deſiderat:& ſic tranſmutatur ſe mouens per appetitum. Habens autem quod deſiderat, ab hoc motu quieſcit & delectatur. Delectatio autē eſt diffuſio ſpiritus & animæ ſuper fruitionem habiti:& iſte iterum eſt quidam motus, quo mouetur quieſcens à motu appetitiuo. Et ſic neceſſe eidem ſubiecto vtraque ineſſe:quod quidem contingit per tertiam figuram ſi media colligantur in vnum, ſic, omnis lætans eſt mouens: omnis lætans eſt quieſcens : ergo quoddam quieſcens eſt mouens. Sic enim duo contingit eidem ineſſe,quorum tamen neutrum alterum eſt. Et hæc eſt diſpoſitio tertiæ figuræ:& ſic videtur figura tertiæ deficere in concluſione quando præmiſſæ ſunt veræ : quia duobus inhærentibus eidem ſubiecto,cum vnum non ſit alterum,alterum de altero per medium(in quo ſunt ambo) concludi non poteſt, niſi valdè per accidens,vt patuit in ſyllogiſmo, quem poſuimus in tertia figura:quod quidem contingit in concretis. In abſtractis enim ſi duo inſint tertio, alterum alteri inerit per tertiam figuram: ſed hoc non eſt neceſſe in concretis niſi valdè per accidens,vt dictum eſt. Benè enim poteſt contingere duo concreta (quorum eſſentiæ ſunt oppoſitæ) natura ineſſe eidem ſubiecto,& ita de illo prædicantur ſecundum ſe : & tamen accidens accidenti non ſubiicitur, & præcipuè cum eſſentiæ eorum ſunt oppoſitæ : & ſic non poteſt eſſe vnum ex altero niſi per accidens:& ſic contingit in tertia figura præmiſſas veras eſſe per ſe,& tamen concluſio veritatem per ſe non habebit niſi valdè per accidens.

Quid eſt delectatio, & quomodo quieſcens à motu appetitiuo, mouetur, ſcilicet alio motu. Et de hoc vide etiam Lincon. hic.

Nota defectum tertiæ figuræ in cōcretis.

Intendere autem cum ſtudio oportet etiam per alias figuras, quam per primam quot modis eiuſdem paſſionis in eodem ſubiecto fiat ſyllogiſmus : in naturalibus enim hoc ſæpè contingit : quia illa componuntur ex naturis diuerſis & oppoſitis : quia cum aliquid componitur ex oppoſitis, vnumquodque illorum eſt cauſa compoſiti : & ideò vnumquodque eorum poteſt eſſe medium ad demonſtrandum hoc, cuius cauſa de ipſo : in aliis autem quæ vno modo ſe habent,hoc non contingit.

Intendere autem eſt & per alias figuras, &c.

CAPVT VII.

Quod de fortuito & ſenſibili non eſt ſcientia demonſtratiua.

CVm autem iam dictum ſit quæ ſcientia ſit vna,& quæ plures:ne autem dubitari poſſit de quibus eſt ſcientia,& de quibus non poteſt eſſe, ideò ſciendum eſt, quòd fortuitorum & ſenſibilium ſcientia eſſe non poteſt. Vnde dicimus, quòd eius quod eſt à fortuna vel caſu quæ cauſam habent per accidens & non per per ſe,non eſt ſcientia facta per demonſtrationē:talia enim non habent cauſam ſtantē & immobilem,ſicut neceſſaria. Neque habent cauſam ordinatam ſecundum circuli reuolutionem,ſicut ea quæ fiunt in terra ordinata ſecūdum circuli allationem & receſſionem,ſicut ea quæ fiunt frequēter,ſicut quæ periodo menſurātur,vt docet Ariſt. in ſecundo de generatione & corruptione. Id enim quod à fortuna vel caſu, neque fit ſemper, neque frequenter, vt probatur in ſecundo phyſico. Sed eſt eius fortuna & caſus quod extra hoc fit: quia neque fit ſemper, neque frequenter. Omnis autem ſyllogiſmus demonſtratiuus eſt, aut per neceſſarias, aut per eas propoſitiones quæ ſunt tanquam frequenter. Et ſiquidem propoſitiones neceſſariæ ſunt & ſemper & æternæ, tunc etiam concluſio neceſſaria eſt & ſemper & æterna,hoc eſt,immutabilis.Si verò ſunt propoſitiones ſicut frequenter per aliquam cauſam ordinatam, tunc etiam concluſio eſt huiuſmodi.

Sed eius quod eſt à fortuna, &c.

Text. com. 57.

Text.com. 48.

Propter quod ſi aliquid fiat frequenter ſine cauſa ordinata, non eſt de illo demonſtratio : propter quod ſi id quod à fortuna vel caſu, neque eſt ſicut id quod frequenter eſt, neque ſicut id quod eſt ſemper (hoc eſt, neceſſariò) tunc non vtique erit ipſius demonſtratio, vel ſcientia demonſtratiua. Hæc igitur ſunt, quorum neque demonſtratio, neque cognitio valet, & facit aliquid ad ſcientiam demonſtratiuam.

Demonſtratio non eſt de omni quod fit frequenter, ſed ſolum de illo quod fit frequenter, & cum hoc habet cauſam ordinatam.

Sed neque per ſenſum & ſenſibilium cognitionem eſt ſcire : ſed tamen hæc cognitio valet & facit aliquid ad ſcientiam demonſtratiuam. Si enim detur, quòd ſenſus eſt talis quidem huius quod eſt ſingulare, & non eſt huius alicuius quod eſt vniuerſale:quamuis inquam, ſic ſit : ſed tamen neceſſe eſt ſentire quod ſentitur,vt hoc aliquid ſingulare, & vt hic & nūc, ſiue vbi(hoc eſt,alicubi)& aliquando (hoc eſt, tempore) quia ſicut dicit Boët. ſi omnia alia accidentia communia ſint, tamen hic & nunc ſingularium communia eſſe non poſſunt:quia quodlibet habet ſuum locum, & quodlibet ſuam periodum in tempore ſingulariter. Vnde quamuis fortè ſenſus ſit huius ſingularis & nō huius (hoc enim ſecundum aliquem modum eſt vniuerſalis ſecundum quod confuſum eſt in ſingularibus, vt dicitur in principio phyſicorum) tamen ſemper accipit id quod accipit cum hic & nunc. Et hic eſt verus intellectus literæ Ariſtot.

Neque per ſenſum eſt ſcire, &c.

Dictū Boët.

Text.com. 4.

Vniuerſale autem quod eſt in omnibus & ſecundum quod eſt in omnibus, impoſſibile eſt ſentire : vniuerſale enim vt vniuerſale non eſt hoc (hoc eſt,ſingulare) vt hic, neque nunc. Si enim hoc eſſet quod eſt hic & nunc, non vtique eſſet vniuerſale,ſed ſingulare:quod enim ſemper & vbique eſt, in demonſtratiuis vniuerſale dicimus. Semper autem eſt : quia in eſſe ſuo vniuerſali ſecundum quod vniuerſale, nullam concernit differentiam temporis in

Vide Linco. quomodo vniuerſale eſt vbique.

Quomodo vniuerſale eſt ſemper.

in qua ſit, ſicut in periodo. In tempore enim eſſe eſt quadam parte temporis menſurari, vt dicit Ariſtot. in quarto phyſicorum. Hoc autem non eſt: quia nullum locum ſui particularis concernit, extra quem non ſit ita vere ſicut eſt in iſto qui eſt hic vel ibi. Et iſte eſt verus intellectus huius propoſitionis. Quod autem ſic non concernit per ſuam diffinitionem neque locum neque differentiam temporis, & eſt vbique & ſemper: vniuerſale dictum in ſua ratione hic non concernit: ergo vbique & ſemper eſt.

Text. com 114. & 119.

Quoniam igitur demonſtrationes vniuerſales ſunt, &c.

Quoniam igitur demonſtrationes vniuerſales ſunt ſiue per cauſam vniuerſalem: has autem (vt ſimplices & vniuerſales ſunt) non contingit ſentire ſiue per ſenſum accipere: manifeſtum eſt, quòd neque contingit ſcire, hoc eſt, ſcientiam cauſæ vniuerſalis habere per ſenſum. Sed manifeſtum eſt hoc quod diximus etiam alia ratione: quia etiamſi diceretur, quòd contingeret ſentire triangulum, quod eſt cum duobus rectis habere æquales tres angulos: quod contingere poſſet per menſuram ſuppoſitionis trium angulorum trianguli ſuper quantitatem duorum rectorum angulorum, vt dicit Euclides: & ſic oculis videremus, quòd æquales ſunt tres ad duos: adhuc vtique quæreremus cauſam per demonſtrationem: quia cauſa vniuerſalis oculis non eſt viſibilis, & non ſcimus eam, ſicut quidam Heraclitici fatentur, qui ſcientiam dicebant eſſe idem quod ſenſibilem acceptionem: ſentire quidem enim neceſſe eſt ſingulare, hoc eſt, neceſſe eſt, quòd id quod ſentitur, ſit ſingulare. Scientia autem eſt in cognoſcendo vniuerſale ſiue vniuerſalem cauſam.

Heraclitici dicebant ſcientiam eſſe ſenſibilem acceptionem.

Vnde etſi in luna eſſemus, &c

Cuius ſignum eſt: quia etſi in luna eſſemus & videremus terram & vmbram terræ interponi inter ſolem & lunam, non tamen propter hoc vtique ſciremus vniuerſalem cauſam defectus: ſentiremus enim, quòd ex interpoſitione vmbræ deficeret tunc luna: ſed non ſentiremus propter quod omninò (hoc eſt, vniuerſaliter in omni tempore & in omni loco circuli) deficeret. Et hoc ideo eſſet: quia ſenſus talis (quem in luna exiſtentes haberemus) non eſſet vniuerſalis, ſiue eius quod eſt vniuerſalis cauſa talis defectus. Sed tamen ſenſus facit aliquid aliud ad ſcientiam demonſtrationis: quia ex conſideratione ſiue ex conſiderata re multoties hoc modo accidente (quia ſcilicet multoties hoc accidit, quod ſcilicet vmbram terræ luna tangens multoties eclipſatur) vniuerſalem venantes, quod ſcilicet ſemper & vbique ita fit eclipſis, demonſtrationem, hoc eſt, demonſtratiuam habemus ſcientiam. Ex ſingularibus enim pluribus experimento & memoria acceptis cum vna cauſa & ſimul fit in omnibus, vniuerſale manifeſtum eſt nobis.

Quomodo ſenſus iuuat ad ſcientiã. Vide Themiſtium hic: quia tangit tres vtilitates.

Vniuerſale autem honorabilius, &c.

Propter quod vniuerſale & honorabile eſt & admirabile: quoniam oſtendit cauſam, cum ſenſus non habet niſi quia: propter quod huiuſmodi vniuerſalis ſcientia honorabilior ſenſibus, hoc eſt, ſenſuum acceptione: & eſt honorabilior: quia eſt de illorum in ſenſu apparentium vniuerſali cauſa. Sed de primis quæ ſunt vniuerſalia & prima principia, eſt alia ratio ſiue alius cognoſcendi modus: quia neceſſe eſt illa per cauſam intelligibilem cognoſcere, cum ſenſibilia cognoſcantur, per quæ de exterius ſenſibus obiicitur.

Manifeſtum eſt igitur, &c.

Manifeſtum igitur ex dictis eſt, quòd impoſſibile eſt ſic ſcire demonſtrantem aliquid demonſtratorum ſentiendo (hoc eſt, ſenſus acceptione) niſi aliquis vulgariter loquens ſentire dicat ſcientiam habere per demonſtrationem, propter hoc quod ſenſu accepta ſunt certa: & hoc eſt extenſo nomine ſcientiæ.

Sunt autem quædam reducta, &c.

Sunt tamen quædam quæ neſcimus: eò quod hæc in propoſitis (hoc eſt, coram nobis poſitis) reducta ſunt in defectum ſenſus: quædam enim ſi nos videremus & experimento acciperemus, non vtique quæreremus cauſam ipſorum: quia ſtatim videntes cauſam cognoſceremus: non quidem tanquam ſcientes cauſam in videndo per ſenſum, ſed tanquam per intellectum habentes vniuerſale ex eo ſenſibili quod videmus vel ſemel vel multoties. Cuius exemplum eſt vt ſi videremus vitrum perforatum, hoc eſt, poros quibus perforatum eſt vitrum, vt videremus lumen pertranſiens poros vitri: tunc ſtatim cum illo ſenſu manifeſtum eſſet vtique nobis. & propter quid vitrum eſt perſpicuum: ſic enim videremus in ſingulis perſpicuis ſeorſum. Intelligere autem eſt ex taliter diuiſim viſis, quoniam in omnibus perſpicuis ſic eſt: & hoc vniuerſale per ſenſum non accipitur, neque eſt de his quæ accipiuntur vt annexa ſenſibilibus, ſed à ſenſibilibus abſtracta.

Sciendum autem eſt hic, propter exemplum, quòd poroſitas in perſpicuo non vocatur foraminum vacuitas, vt pleríque opinantur: ſed vbi non opponitur terra opacitate determinate hoc vocatur porus, etſi ibi ſit alia ſubſtantia elementi, vel elementalis ſubſtantia quæ viſum non terminat, ſed tranſducit, ſicut eſt in aëre, igne, cælo, & aliis peruiis.

CAPVT VIII.

Quod diuerſarum ſcientiarum & ſyllogiſmorum diuerſorum & demonſtrationum diuerſarum ſunt principia diuerſa.

Quia autem in antehabitis dictum eſt, quòd vna ſcientia eſt, in qua principia ex quibus componitur, vniuocantur per vnitatem ſui ſubiecti: & diuerſa ſunt ſcita, quibus principia non vnificantur, ſed remanent diuerſa: & iam oſtendimus qualiter vnificantur principia ſcientiæ: nunc oportet nos oſtendere qualiter diuerſarum ſcientiarum principia ſunt diuerſa. Sciamus ergo, quòd eadem eſſe principia omnium ſcientiarum propria eſt impoſſibile: & hoc oſtendamus primum quidem ſpeculantibus hoc aliquibus logicè, hoc eſt, per media vel omnibus vel pluribus communia. Incipiemus enim hanc ſpeculationem à ſyllogiſmo in communi & logica ſpeculatione. Inter ſyllogiſmos enim hi veri ſunt, ex veris principiis veras concludentes concluſiones.

Eadem autem principia eſſe omnium, &c.

ſiones. Alij autem ſunt falſi, ex principiis falſis falſas concludentes concluſiones: falſorum autem & verorum non ſunt eadem principia: ergo non omnium ſyllogiſmorum ſunt eadem principia.

Et ſi namque ſit verum, &c.

Et ſi namque aliquis cauillator dicat, quòd ex falſis principiis eſt vel contingit verum ſyllogizare: & ſic eadem videntur eſſe principia verorum ſyllogiſmorum & falſorum. Dicamus, quòd hoc contingit ſemel tantum, ſicut ſi gratia exempli a. maior extremitas de c. minori extremitate vera ſit: tunc enim erit concluſio vera: medium autem ſumitur b. quod falſum ſit, & ad a. maiorem extremitatem, & ſit falſum ad c. minorem extremitatem: quia nec maiori ſubiicitur, nec de minori prædicatur: nec enim a. maior extremitas eſt in b. ſicut prædicatum in ſubiecto, nec b. medium eſt in c. minori extremitate ſicut prædicatum in ſubiecto, nec b. medium eſt in c. minori extremitate ſicut prædicatum in ſubiecto: & ideo vtraque præmiſſarum eſt falſa, & concluſio vera. Cuius exemplum eſt: omnis lapis eſt animal: omnis homo eſt lapis: ergo omnis homo eſt animal. Et hoc quidem ſemel contingit: contingit enim quoad concluſionem propriam & proximam tali coniugationi in qua maior extremitas repugnat medio, & idem medium repugnat minori extremitati, & maior extremitas non repugnat minori extremitati, ſed eſt de conſequentibus ad ipſam: & in nulla alia contingit coniugatione, ſed in prima figura & in primo modo verum ex falſis ſyllogizare. Sed hoc patere facile poteſt ſi accipiantur horum principiorum quæ præmiſſa ſunt media, per quæ maior falſa & minor falſa concludantur, ſemper ex falſis ſequitur falſum & non verum: & iterum ſi illa falſa in tertio ſyllogiſmo concludi debeat per alia falſa, iterum ex falſis ſequitur falſum & non verum: & hoc quantumcunque poſſit fieri reſolutio talis, vt principia ſyllogiſmi per alia concludantur, ſemper ſyllogizabitur falſum ex falſo. Semel ergo contingit verum ex falſo ſyllogizare, & non pluries. Huius exemplum, quòd ſi debeat ſyllogizari hæc falſa, quæ fuit maior, omnis lapis eſt animal, accipiatur medium inter lapidem & animal, & ad eam concludendam, ſemper ex falſo ſequitur falſum. Si accipiatur medium ad minorem inter prædicatum & ſubiectum per quod concludi poſſit minor, ſemper ex falſis falſum concludetur quantumcunque fiat reductio ad proſyllogiſmum maioris & minoris, vel vtraque falſa, vel altera. Hoc autem ideò: quia omnis concluſio falſa in proſyllogiſmis ex falſis falſa eſt. Veræ autem concluſiones ſunt ex veris principiis. Alteræ autem ſunt propoſitiones veræ & alteræ falſæ propoſitiones ſunt quæ ſunt ſyllogiſmorum principia: ergo verorum ſyllogiſmorum & falſorum diuerſa & altera ſunt principia.

Litera Arabica & expoſitio eius ſecundum Alphar. & quomodo verum ex falſis non contingit ſyllogizare niſi caſu.

Scias autem, quòd in commento Arabico, quod fuit Alpharabij, vbi hęc tranſlatio Boëtij habet ſemel, habet vna vice: & gloſſat Alpharab. vna vice pro rarò: dicit enim, quòd caſu accidit: caſum vocans, quod cauſam ordinatam non habet: quia verum non ſequitur ex falſo ſecundum cauſam qua præmiſſæ ſunt cauſa concluſionis: ſed per accidens ſequitur ex tali complexione qualis dicta eſt ſolum, & non ex habitudine terminorum in ſyllogiſmo poſito: & hæc expoſitio eſt plana & facilis. Sic igitur probatum eſt, quòd falſorum & verorum ſyllogiſmorum non ſunt principia eadem: non ergo omnium ſyllogiſmorum eadem, ſed diuerſa ſunt principia.

Poſtea neque falſæ ex eiſdem ſunt, &c.

Poſteà autem ſic probatur, quòd nec falſæ ratiocinationes ſyllogiſmorum falſorum ex eiſdem ſunt principiis: eſt enim vel contingit accipere falſas propoſitiones concludentes quæ adinuicem ſunt contrariæ, & ſunt impoſſibiles, quia ex diſparatis: & ſunt impoſſibiles, eò quod prædicatum repugnat ſubiecto, ſicut ſi dicam iuſtitiam eſſe iniuſtitiam, falſa eſt ex compoſitione contrarij cum contrario: & idem redit ſi componam propoſitionem ex genere & ſpecie contrarij, vt ſi dicam iuſtitiam generalem eſſe timorem, quæ eſt iniuſtitia ſpecialis. Ex diſparatis autem, ſicut ſi dicam hominem eſſe equum, aut bouem eſſe hominem, aut equum. Ex impoſſibilibus autem, ſicut ſi dicam, quòd æquale alicui maius eſt vel minus eſt eodem: ex terminis enim poſitis (hoc eſt, ſic diſpoſitis) ſic fiunt diuerſi falſi ſyllogiſmi: & falſus ſyllogiſmus fit ex ſic compoſitis & conceſſis talibus propoſitionibus, aut ex contrariis, aut ex diſparatis, aut ex incompoſſibilibus compoſitis: cum iſta ſint diuerſa ex diuerſis compoſita principiis.

Neque enim verorum eadem principia, &c.

Adhuc autem nec omnium ſyllogiſmorum verorum eadem ſunt principia: veri enim ſyllogiſmi non in vno tantum genere, ſed in multis ſunt: eorum enim (quæ altera & diuerſa ſunt genere) principia (ex quibus ſunt) altera neceſſe eſt eſſe & talia principia: nec etiam conueniunt in genere, ſicut vnitates punctis non conueniunt in genere: quamuis enim conueniant in vno genere logico, eò quod vtrumque reducitur ad quantitatem: tamen non conueniunt in vno genere naturæ vnius quod poſſit eſſe principium paſſionum eiuſdem rationis in genere, vel à qua fluant eadem principia quæ in vno ſubiecto vnius communis naturę poſſint vnificari hoc modo, ſicut prius dictum eſt in præhabito capitulo, quòd vna ſcientia eſt vnius generis ſubiecti, in quo vnificātur & vniuntur principia, ex quibus ipſa ſtatim cōponitur. Hoc autem modo vnitates ex quibus fit numerus, in genere ſubiecti non conueniunt punctis, ex quibus fluunt ſpecies continuæ quantitatis, vt linea, ſuperficies, corpus, & partes illarum, vt angulus, & huiuſmodi. Ratio autem propter quam non conueniunt in genere ſubiecti, eſt: quia hæ ſcilicet vnitates non habent poſitionem: illa autem ſcilicet puncta habent poſitionem in cōtinuo.

Neceſſe eſt igitur aut in media, &c.

Adhuc autem in his ſcientiis (quæ ſunt ex eiſdem principiis) neceſſe eſt, quod ſcientiæ conueniant in mediis, ita quod eadem ſint media iſtius & illius: quia vna ſcientia quæ eſt habitus concluſionis, ex eiſdem mediis demonſtratur: aut neceſſe eſt, quòd conueniant in extremis: extremum autem maius in prima figura, eſt in ſurſum ſupra medium acceptum: aut eſt in deorſum, ſicut extremum

minus quod ſub medio accipitur. Vel dicatur in ſurſum acceptum in ſecunda figura, quia accipitur ſupra prædicatum: & in deorſum acceptum medium in tertia figura, quia accipitur ſub ſubiecto. Aut oportet hos quoſdam ſyllogiſmos media interius habere inter maiorem & minorem extremitatem, ſicut in prima figura: illos autem alios aliarum figurarum duarum ſyllogiſmos oportet media ſua exterius extra extremitates habere: ſicut ſecunda medium habet ante extrema primum poſitione, & tertia habet medium poſt extrema vltimum poſitione, vt in libro priorum eſt determinatum: ſed diuerſarum ſcientiarum non eadem ſunt media vel extrema, ſed potius diuerſa: ergo eorum quæ ſunt diuerſorum generum ſyllogiſmorum non ſunt eadem principia quæ ſint media vel extrema.

Sed neque communiũ principiorum, &c.

Adhuc de numero principiorum quæ communiora ſunt, ſicut de quolibet affirmatio vel negatio vera, vel totum maius parte, vel ſi de æqualibus æqualia demas, relicta ſunt æqualia. Hæc autem ſunt communiora multis generibus appropriabilia, & talium communium principiorum non poſſunt eſſe ſcientiæ diuerſæ, ita quod diuerſarum eadem ſint principia, quia vniuerſalia talia communia poſſunt eſſe: ex quibus etiam diuerſa in ſingulis ſcientiis demonſtrentur, ſicut ex principiis. Dico autem communia principia omnibus, vt eſt illud, quòd omne quod eſt, contingit affirmare vel negare, & alia quæ paulo ante poſita ſunt: genera enim eorum quæ ſunt de quibus ſcientiæ fiunt, ſunt altera & diuerſa: & quando principia communia appropriantur (ſicut dudum in antehabitis dictum eſt) tunc fiunt & ipſa principia appropriata alia in quantitatibus & ſciẽtiis quæ de quantitate ſunt, & alia in qualitatibus & ſcientiis quæ ſunt de qualitate, ſolum acceptum principium ad illam ſcientiam appropriant cum quibus propriis demonſtrantur concluſiones per communia ſic appropriata.

Amplius principia nõ multũ minora, &c.

Amplius & ad idem, principia ex quibus ſcientia ſiue ſcita concluſio nota eſt, non ſunt multò minora, hoc eſt, pauciora concluſionibus quæ concluduntur ex eis. Et ſcias, quod apud Philoſophos vſus eſt in proportionibus numerorum multum plus vel multum minus dicere quod diſtat in infinitum, & cuius nulla eſt proportio, vt dicit Alphar. ſiue autem in multo ſic dicat in infinitum & non proportionale ſecundum numerum, ſiue dicat multò deficientius ſecundum numerum, ſemper tenet ratio quam inducemus: quia concluſiones multæ & principia cuiuſlibet concluſionis ſunt immediatæ propoſitiones, quæ non in multo excedunt concluſiones: propoſitiones autem ſunt aut aſſumpti termini in duabus figuris, ſecunda & tertia: aut ſunt termini immiſſi inter maiorem & minorem extremitatem, ſicut in prima figura: quia aſſumpto termino ſupra prædicatum vel ſub ſubiecto, vel immiſſo inter prædicatum & ſubiectum, ſemper apponitur vna propoſitio quæ eſt principium: & ſic propoſitiones non multo ſunt pauciores concluſionibus: ſed ſi eſſent principia omnium eadem, eſſent propoſitiones multò pauciores concluſionibus in qualibet ſcientia: quia omnes concluſiones probarentur per eadem media, quæ valdè multa ſunt. Cum ergo hoc ſit inconueniens, patet quod non omnium eadem ſint principia immediata nec in vna & eadem ſcientia.

Dictum Alphar.

Adhuc concluſiones infinitæ ſunt, &c.

Adhuc autem ad idem inconueniens: quia concluſiones infinitæ ſunt ad minus potentia per medij multiplicationem, vt poteſt probari de triangulo, quòd tres habeat: de quadrato, quòd quatuor: de pentagono, quòd quinque: & ſic in infinitum: quod totum probatur per triangulum. Termini autem immiſſi vel aſſumpti (hoc eſt, medij) ſunt finiti ſecundum numerum determinatum in tribus figuris: & ſi eſſent eadem omnium principia, tunc probarentur concluſiones infinitæ per principia finita, quod eſt inconueniens, quia finiti ad infinitum nulla eſt proportio. Patet ergo, quòd in vna ſcientia non omnia eadem ſunt principia. Hũc puto eſſe intellectum Ariſtotelis, & quòd nulla alia vis ſit rationibus ſuis.

Quomodo intelligendũ illud dictũ Philoſophi, quòd principia non ſunt multum minora concluſionibus.

Ad euidentiam autem eorum quæ hic dicta ſunt (quòd termini ſic aſſumpti vel immiſſi nõ ſunt multò pauciores concluſionibus) intelligendum eſt, quòd principia, hoc eſt, præmiſſæ poſſunt comparari ad ſuas concluſiones vltimas, quæ vlterius concludi non poſſunt: eò quod deniatæ ad immediatas reductæ ſunt: & ſic in veritate non ſunt pauciora concluſionibus: quia vnaquæque ſcientia habet vltimarum hoc modo concluſionum multa media, & tot quot habet media, tot habet principia: quia medium principium eſt concluſionis. Et poſſunt comparari non ad concluſiones vltimas, ſed ad quaſcunque indefinitè: & ſic principia ſunt non multò pauciora cõcluſionibus. Huius exemplum poteſt eſſe ſi oſtendatur ſubſtantia de iſto homine per media quæ ſunt corpus, animal, rationale, & homo, ſex erunt concluſiones & quatuor principia. Concluditur enim ſubſtantia de animali per corpus, & de rationali per animal, & de homine per rationale: & ſic tres ſunt concluſiones. Et iterum concluditur corpus de rationali per animal, & de homine per rationale: & ſic ſunt concluſiones quinque. Et iterum concluditur animal de homine per rationale: & ſic ſunt ſex concluſiones, & quatuor principia quæ ſunt propoſitiones immediatæ ad iſtas concluſiones, ſicut patet: ſunt enim quatuor penes quatuor media: & ſic ſex erunt concluſiones, & quatuor principia immediata ad ſex concluſiones concludendas: & ſic multo ſunt pauciora principia concluſionibus: & hoc eſt quod dicit Ariſtot.

Expoſitio leuis quorundam.

Sunt tamen qui faciliter hic tranſeunt, & dicunt, quòd principia ideò dicuntur non multò pauciora concluſionibus: quia ſunt multo plura. Si enim principia ſunt mediatæ propoſitiones, ad quamlibet concluſionem duplicantur præmiſſæ: & ſic principia ſunt in duplo plura, quam concluſiones. Veritas autem ſecundum intellectum Ariſtot. eſt id quod primo dictum eſt. Vnde tranſlatio Arabica habet, quòd principia non ſunt elongata à concluſionibus. Adhuc autem cum dicantur propoſitiones eſſe termini aſſumpti vel immiſſi, non ita intelligitur, quòd termini formaliter prædicentur de propoſitionibus: ſed

Quomodo intelligitur dictum Philoſophi, quòd propoſitiones ſunt termini aſſumpti aut immiſſi.

ſed materialiter intelligitur: quia propoſitiones immediatæ ſunt materialiter ex talibus terminis. A terminis enim mediis nominantur & numerantur præmiſſæ: quia præmiſſæ ſuper concluſionem nihil addunt niſi tantum medium: quicquid enim eſt de maiori propoſitione & de minore præter medium, totum eſt in concluſione: quia concluſio eſt medietas vtriuſque præmiſſarum. Attendendum etiam, quòd concluſiones in alia materia & alia vadunt in infinitum. Et ſiquis dicat, quòd concluſio eſt ſcita & ſcita, non cadunt ſuper infinitum. Dicendum, quòd concluſiones actu ſcitæ ab homine, ſunt finitæ, & tamen potentia ſunt infinitæ, vt demonſtratur in quarto Euclidis: ex quo probatur, quod ſi poligonia inſcribatur circulo angulis multiplicatis in infinitum, ad quantitatem circuli non deueniet: quotieſcunque autem accreſcit nouus angulus, fit noua figura ſuas habens paſſiones in infinitum: ergo multiplicantur. Si ergo omnium eſſent eadem principia, per finita probarentur infinita ſicut per propria: quod non eſſe poteſt.

Quomodo concluſiones vadunt in infinitum: & tamen cum ſunt ſcita.

Amplius principia hoc quidem ex neceſſitate, &c.

Amplius ad idem ratio eſt, quod ſcilicet non eadem principia omnium ſunt: quia conſtat proxima principia quidem alia ſiue quædam eſſe ex neceſſitate, ſicut neceſſariorum: alia contingentia contingentium principia, quando ſunt propria & eſſentialia: de talibus enim hîc loquimur principiis. Sic ergo tali intentione habitis his rationibus (quæ dictæ ſunt) impoſſibile eſt illa principia neceſſariorum & contingentium eſſe eadem, & impoſſibile principia propria eſſe finita cum infinitæ ſint concluſiones.

Si vero aliter quodammodo dicat, &c.

Si verò quodammodo ad hominem & non ad rationem inſtans aliquis cauillator dicat, quòd hæc quidem determinata principia geometriæ, & quod aliæ propoſitiones ſint principia ſyllogiſmorum (hoc eſt, ſcientiæ ſyllogizandi quæ eſt logica) & aliæ propoſitiones ſint medicinæ: quid vtique erit hoc aliud dicere, niſi quod propriarum ſcientiarum ſunt propria principia, & diuerſarum ſcientiarum principia diuerſa? Sed propter hoc, quod iſta ſunt principia & illa principia, dicere omnium principia eadem eſſe, reſponſio ſophiſtica eſt ſecundum conſequens: quia ex hoc ſequitur, quòd eadem eiſdem ipſa ſunt eadem. Vnde ſic omnia ſunt eadem, ſicut principiis principia ſunt eadem, & principiata ab illis ſunt eadem: & ſic omnia ſunt vnum, ſicut dixit Meliſſus: & hoc eſt etiam ſpeciale medium octauæ rationis ad idem, per aliud inconueniens intentionem concludens.

At vero neque quod eſt, &c.

At verò etiam non contingit dicere, quòd quodlibet, hoc eſt, omnem concluſionem eſt demonſtrare ex omnibus (hoc eſt, ex quolibet) vt ſcilicet omnia demonſtrentur ex omnibus indifferenter: horum enim (qui hoc dicunt) eſt quærere omnium eſſe eadem principia: quia ſic omnia eiſdem demonſtrarentur: talia enim dicere multum eſt inſipiens & ſtultum: hoc enim non poſſibile in his quæ manifeſtæ doctrinæ ſunt ſiue doctrinales, vt ſunt mathematicæ. Nec in reſolutione alicuius concluſionis in præmiſſas eſt hoc poſſe:

Vocat mathematicas ſcientias doctrinales ſeu manifeſta doctrina.

ſunt enim principia propria propoſitiones immediatæ: accepta autem altera propoſitione immediata pro præmiſſa fit, hoc eſt, ſequitur etiam altera concluſio, vt in libro priorum eſt probatum: ergo in vna & eadem ſcientia diuerſarum concluſionum diuerſa ſunt propria principia.

Si autem aliquis dicat primas, &c.

Si autem ex his quæ dicta ſunt (aliquis errorem concipiens ſecundum ea quæ dicta ſunt) dicat primas & immediatas propoſitiones eſſe principia propria, & hoc principium eſt vnius modi in vnoquoque genere vno, & diuerſum in diuerſis: ſi vero (ſecundum dicta) non ex omnibus (hoc eſt, ex quolibet) demonſtrari quodlibet contingit, vt opus eſt (hoc eſt, illo modo quo oportet quodlibet demonſtrari) iterum contingit ſic vt opus eſt, ex altera ſcientia (hoc eſt, alterius principiis) demonſtrare concluſiones ſcientiæ alterius. Sequitur ex hoc vniuſcuiuſque ſcientiæ altera & altera eſſe principia. Relinquitur ergo (ſi proxima & non communia ſunt principia omnium) quòd nulla ſunt communia omnium principia, ſed ex his propriis principiis demonſtratur hæc concluſio: ex illis autem aliis propriis demonſtratur alia concluſio, & nulla erunt principia communia in omnibus. Si, inquam, hoc dicat aliquis, manifeſtum eſt ex ſuperius determinatis, quòd non contingit, & eſt falſum nulla eſſe communia propter hoc quod in ſcientiis determinatis alia ſunt propria principia, & diuerſa in diuerſis. Principia enim ſunt duplicia, hoc eſt, dupliciter dicta vel tripliciter, ſicut principia ex quibus eſt demonſtratio, & quæ ſunt in ipſa demonſtratione, & circa quæ eſt demonſtratio. Ex quibus autem fit demonſtratio, ſunt dignitates non ingredientes demonſtrationes, ſed extra ſtantes & confirmantes decurſum ſyllogiſticum demonſtrationis: & hæc ſunt communia. Quæ autem demonſtrantur & ſunt in ipſa demonſtratione, ſunt paſſiones: & circa quæ fit demonſtratio, ſunt ſubiecta: & propoſitiones in quibus hæc ſunt prædicata & ſubiecta: & hæc ſunt propria & in diuerſis diuerſa. Patet ergo, quòd principia ex quibus, hoc eſt, ex quorum virtute eſt demonſtratio, communia ſunt: quæ autem & circa quæ propria, ſunt vt numerus in arithmeticis, & magnitudo in continuis, ſicut in geometria. Hæc eſt, vt puto, ſententia Ariſt. vnde principale intentum eſt, quòd non omnium concluſionum eadem ſunt principia. Quod ex hoc patet: quia ſi omnium concluſionum eſſent eadem principia: tunc ponamus concluſiones eſſe e. f. g. & principia a. b. c. d. concluderetur quælibet concluſio e. f. g. quolibet penitus ſigillatim a. b. c. d. ita quòd quælibet ex a. & quælibet ex b. & ſic de aliis. Hoc autem falſum eſt.

Principia demonſtrationis triplicia, ſcilicet ex quibus, quæ, & circa quæ.

Remouet dubium.

Attendendum autem, quòd licet metaphyſicus probet & ſtabiliat principia omnium: non tamen ſuum eſt determinare verum eadem omnium concluſionum, ſed iſtius eſt, hoc eſt, ſcientiæ quæ docet componere principia ad concluſionem. Adhuc autem, quamuis vna ſit ſcientia ſyllogiſtica, qua vtuntur omnes ſcientiæ, in libro priorum determinata: non

Remouet dubium.

tamen propter hoc eadem omnium ſunt principia concluſionum: principia enim eadem ſunt quantum ad ea quibus regulatur ſyllogiſmi compoſitio, & habitudo trium terminorum in modo & figura: ſed quando dicitur, non ſunt eadem principia omnium, intelligitur de principiis quæ ſunt præmiſſæ relatæ ad concluſionem immediate ſequentem ex præmiſſis.

Attendendum etiam, vt quidam dicunt in explanatione vltimæ partis capituli, quod quidam dicant intendere Ariſtotelem excludere dictum cauillatoris dicentis, quòd licet reſolutio concluſionis facta ad proxima & propria principia oſtendat diuerſorum diuerſa eſſe principia, tamen reſolutio facta ad prima in quolibet genere, oſtendit omnium concluſionum eadem eſſe principia, dicunt, quòd non ſtat reſolutio, niſi deducatur vſque ad prima ante quæ nihil eſt accipere: prima autem dicunt, quæ enuntiantur de ſubiecto primo: quia eſt vel prædicatum de ſubiecto primo per propriam eius diffinitionem, vt de magnitudine in geometria, & de numero in arithmetica, & ſic de aliis: & illas propoſitiones eſſe communia principia in ſcientiis ad diuerſas concluſiones. Et quando dicit Ariſt. non contingit, gloſſant, quòd hoc non eſt contingens, ſed neceſſarium. Primum autem quod dictum eſt, etiam videtur magis eſſe de intentione Ariſtot. Hæc igitur de vnitate ſcientiæ ad ſcientiam & de diuerſitate dicta ſint.

CAPVT IX.

De diuerſitate ſcientiæ, intellectus, & opinionis.

Habitis iam omnibus quæ ad principia demonſtrationis pertinét, & habitis comparationibus demonſtrationum adinuicem ſecundum nobilitatem & certitudinem, ſequitur hîc comparare ſcientiam quæ eſt verè effectus demonſtrationis, ad alios habitus: ſuperiores quidem, vt intellectus: & inferiores, ſicut eſt opinio. Et quia ſcientia eſt habitus concluſionum, intellectus autem habitus principiorum, & de intellectu per media deuenitur ad concluſionem, oportet addiſcere ſolertiam quæ eſt habitus inueniendi medium: hæc enim tria ſunt in demonſtratione, principia, concluſiones, & media: & habita differentia & conuenientia iſtorum trium, ſufficienter comparata ſunt ea quæ ſunt in demonſtratione.

Remouet dubium. *Scibile autem & ſciētia, &c.* Dicamus igitur, quòd quia ſcibile & ſcientia referuntur adinuicem, & ſimiliter opinio & opinabile; ad differentiam vnius ſequitur differentia alterius: ſcibile igitur & ſcientia differunt ab opinabili & opinione, ita quod ſcientia ab opinione differt, ſicut differt ſcibile ab opinabili: quoniam ſcientia eſt eius quod eſt vniuerſale ſecundum conditiones vniuerſalis in præhabitis determinatas: & de illis eſt per neceſſaria media, ſiue ſit ſcientia quia, ſiue propter quod. Opinio autem etſi aliquando ſit circa neceſſaria, non tamen eſt per neceſſaria media vt neceſſaria accepta. Neceſſaria autem ſunt, quæ non contingunt aliter ſe habere: & ideo immutabilia ſunt & æterna, vt dicitur in 6. ethic. & ſunt per talia media immutabilia & æterna hoc modo æternitatis quo immutabile æternum dicitur. Ex quo concluditur, quòd manifeſtum eſt, quod circa hæc ſingularia, ſcilicet ad ſenſum demonſtrabilia & contingentia aliter ſe habere non eſt ſcientia: & ſi daretur, quòd ſcientia eſſet circa hæc, ſequeretur inconueniens, hoc ſcilicet quòd impoſſibilia aliter ſe habere eſſent poſſibilia aliter ſe habere: & ſic vlterius ſequeretur (vt dicitur in primo de cælo & mundo) quòd poſſibile eſſet contradictoria eſſe vera: quia poſſibile non eſſe, aliquando non erit: impoſſibile non eſſe, nunquam non erit: & ſic ſequeretur, quòd idem non eſſet & ſemper eſſet, quod eſt impoſſibile. Hæc igitur ſcientiæ & opinionis differentia ſumpta eſt ex parte ſubiectorum de quibus ſunt ſcientia & opinio, & eſt eſſentialis & propria. *Cap. 4.* *Tex. com. 120. ex.*

At vero nec intellectus, &c. At vero nec intellectus eſt ſcientia, vel opinio: dico enim hoc ſecundum iſtam intentionem qua hic loquendum eſt de intellectu habitu principiorum demonſtrationis: & ideo eſt principium ſcientiæ ſicut principia ſunt cauſa concluſionis: non tamen intellectus propriè principium opinionis: propter quod magis conuenit cum ſcientia, quam cum opinione. Omnes autem iſti tres habitus conueniunt in hoc, quòd ſunt circa verum quod eſt in complexis non in incomplexis: ſunt enim alicuius exiſtentis in hoc, ſicut prædicati in ſubiecto, vel exiſtentis in ipſo.

Neque ſcientia eſt indemonſtrabilis, &c. Adhuc alia differentia eſt: quia neque ſcientia eſt indemonſtrabilis, ſed demonſtrabilis: vnde eſt propoſitionis mediatæ, quæ per medium poteſt demonſtrari. Hoc autem principium (quod hic vocamus intellectum) eſt opinio, hoc eſt, certa acceptio & fides, quam credulitatem Arabes vocant, immediatæ propoſitionis & indemonſtrabilis, quæ melioris eſt habitus, quam ſit ſcientia & dignioris. Dicitur autem talis acceptio (quæ fides certa eſt) opinio: quia ſicut dicit Ariſtot. in 2. de anima, opinio rationibus firmata, fit fides, hoc eſt, certa conceptio veritatis: & hæc eſt quæ Græco idiomate vel certa opinio vel fides vocatur. Verus enim intellectus eſt & ſcientia & opinio in hoc quod iſti habitus ſunt circa verum quod eſt in complexis ſicut in propoſitionibus vel enuntiationibus, & in hoc conueniunt: & verum eſt etiam illud quod per hoc dicitur ſiue denotatur vt ſcitum & intellectum & opinatum, ſiue ſcibile & intelligibile & opinabile: quia ſcientia & intellectus, vt dictum eſt, ſunt circa intranſmutabilia vera, opinio autem circa tranſmutabilia: relinquitur opinionem eſſe circa verum & falſum, intellectum autem & ſcientiam circa verum tantum: verum enim & falſum accidunt orationi & opinioni, & orationi ex rerum tranſmutatione, vt dicit Ariſt. in prædicamentis: ſed contingens eſt opinabile, & ideo contingens eſt ſiue poſſibile aliter ſe habere. Hæc enim opinio eſt aliquando acceptio *Tex c. 157.*

ptio immediatæ propoſitionis non neceſſariæ, hoc eſt, non neceſſario modo, ita quod neceſſe ſit aduerbium. Aliquando enim opinio eſt acceptio propoſitionis, ſcilicet immediatæ: ſed non accipit eam per modum neceſſitatis & immediationis, vt patebit in ſequentibus. Opinatum autem de ſe non certum eſt, ſed certum efficitur ſic apparentibus (hoc eſt, illis quibus ita videtur & apparet) & non eſt certum niſi inquantum talis opinio immediatæ propoſitionis cadit ſuper ipſum: quia ſic eſt ſcitum, quamuis per modum ſcientiæ non ſit acceptum: & ſic dicitur ſcire vehementer opinari & non falli: opinio enim de ſe incertum quid eſt, & ipſum opinabile de natura ſua (inquantum eſt opinabile huiuſmodi) incertum ſicut & opinio.

Adhuc autem nullus, &c.

Adhuc autem alia differentia eſt, quòd nullus opinatur aliquid probare, hoc eſt, ad aliquid ſe probabiliter habere (ſicut opinatio probabiliter ſe habet ad opinata) cum opinetur (hoc eſt, concipiat de aliquo) quod impoſſibile ſit aliter ſe habere: quia tunc ſcit, & non opinatur: & ideo tunc opinatur ſe ſcire: ſed aliquid aliquando quidem ſic eſſe, ſed tamen aliter ſe habere poſſibile nihil prohibet probare aliquem (hoc eſt, probabiliter ſe habere ad illud:) & hoc eſt ſignum, quòd opinio ſit tanquam huius alicuius quod poſſibile ſit aliter ſe habere, ſed quod ſcientia ſit eius quod eſt neceſſarium.

Dubitatio Textus. Qualiter igitur eſt idē opinari & ſcire, &c.

Sed tunc ſurgit quæſtio, qualiter hoc poſſit eſſe, cum idem ſit in hoc quod de eodem eſt opinari & ſcire, & quod idem per eadem media contingit ſcire & opinari? tunc enim quæſtio eſt, quare opinio non eſt ſcientia? ſi enim idem eſt opinari & ſcire, tunc ſcibile eſt opinabile: ergo videtur, quòd etiam ſcientia ſit opinio: conſequitur enim hæc quidem ſciens: illa verò ſæpiſſimè conſequitur ad opinans in propoſitionibus mediatis denſando de medio in medium quouſque veniat in immediata: & tunc videtur eſſe ſcientia. Propter quod ſiquidem ſciens per immediatum ſciuit ſcitum: tunc etiam opinans ſciuit vt videtur: ſicut enim quia eſt vel contingit opinari, ſic contingit & opinari propter quid: & quando hoc opinatur, tunc ſtat in immediato. Hoc autem ideo eſt: quia mediū eſt quod ſcilicet eſt propter quid. Sic ergo & quia circa eadem & per eadem media ſunt opinio & ſcientia, videntur eſſe indifferentia & idem opinio & ſcientia.

Solutio textus. Aut ſiquidē ſic arcitiatur, &c.

Soluentes autem ad hæc quæ ſic obiiciuntur, dicimus quòd aut oportet concedere, quòd ſcientia & opinio ſint idem: aut oportet reſpondendo dicere, quòd ſcientes ea quæ non ſunt contingentia aliter ſe habere, arbitrantur talia eſſe ſicut ſe habent diffinitiones ad diffinita dicentes quid & propter quid: quia ſic ſe habent diffinitiones ad quas fiunt demonſtrationes, & ſic arbitrabitur medium neceſſarium ſubſtantiale & neceſſarium: & ideo talis non opinabitur, ſed ſciet. Si autem aliquis arbitretur talia immediata eſſe, ſed non arbitrabitur hæc eadem media ipſis extremis ineſſe ſubſtantiam (hoc eſt, vt ſubſtantiam ſiue ſubſtantialiter) neque arbitrabitur, quod ſecundum ſpeciem & formam ſubſtantialem inſint: tunc talis opinabitur (& non ſciet verè) & propter quid & quia. Hoc autem ideo eſt: quia qui ſic opinatur, opinatur per immediata: ſi vero non opinatur per immediata, ſed per effectum vel cauſam remotam, tunc ſolum opinabitur ipſum quia, non propter quid: & ſic ſolutum eſt id quod obiicitur, quòd opinio & ſcientia per eadem media ſint.

Ex quo patet, quod dupliciter eſt opinari ſicut & ſcire, ſcilicet quia, & propter quid.

Eiuſdem autem opinio & ſcientia, &c.

Ad aliud quod obiicitur, quòd ſcientia & opinio eiuſdem ſint (hoc eſt, de eodem) dicimus, quòd non penitus de eodem ſunt: ſed ſicut falſa & vera opinio eiuſdem & de eodem quodammodo eſt, ſic & ſcientia & opinio eiuſdem quodammodo eſt: quia ſcilicet idem eſt ſubiecto, ſed non eſt idem ſecundum rem & rationem. Dicunt enim quidam & veram opinionem & falſam quodammodo eiuſdem eſſe (hoc eſt, de eo quod idem ſubiecto, & non idem ſecundum eſſe & rationem) accipiuntur enim ſcientia & opinio & per eadem media, differunt tamen in modo accipiendi, ſicut circa vnam & eandem rem aliquando eſt opinio vera & opinio falſa, non tamen penitus eſt eadem, ſed ſecundum eſſe differens: eſſe dico quod habet eadem res accepta ſecundum quod refertur ad diuerſa per quæ accipitur, vel ad diuerſum modum accipiendi: & ſic opinio vera vel falſa non ſunt penitus circa idem. Siquis autem dicat, quòd opinio vera & falſa ſunt circa penitus idem, quod idem eſt & ſubiecto & eſſe, multa inconuenientia accidunt, inter quæ accidit & non opinari aliquem (qui falsò opinatur) quod falſum eſt, ex quo opinio diuiditur vero & falſo, vt alibi dictum eſt. Hoc autem ſic poteſt perpendi: opinatur aliquis verum per vera: & ſi opinio veri & falſi eſſent idem ſecundum idem, tunc opinans verum & opinans falſum eſſent idem in opinando: ſed opinio opinans verum ſecundum quod verum eſt falſum, nulla eſt opinio: ergo falſa opinio nulla eſt opinio. Primus modus opinionis melior eſt & planior: vnde talia dicere eſt inconuenientia appetere quæ multa ſequuntur.

Linconien. aliter facit conſequentiam, & aliter ipſam deducit.

Quoniam autem idem multipliciter dicitur, &c.

Ratio autem inductæ ſolutionis ſtat in hoc, quòd idem multipliciter dicitur, ſcilicet ſubiecto, & eſſe. Et ideo eſt ſicut contingit ſcientiam & opinionem eiuſdem eſſe, quod ſubiecto eſt idem. Eſt autem ſicut non contingit: quia non ſunt eiuſdem ſecundum eſſe. Cuius exemplum eſt: quia diametrum eſſe commenſuratum ſiue commenſurabilem eſſe lateri, inconueniens eſt aliquem vere opinari: quia hoc non poteſt aliquis verè opinari, ita quod opinetur per vera. Vnde circa hoc eſt opinio falſa: quia ſicut in prima philoſophia dicit Ariſt. non geometricus multum mirabitur ſi aliquid numerorum & finitorum non commenſuretur: ſed tamen diameter circa quem ſunt opiniones veræ & falſæ, idem eſt ſubiecto, & non eſſe ſecundum rationem qua refertur ad rationem aliam vel ad communia & logica, ſicut eſt quodlibet finitum alij finito eſſe commenſurabile. Si etiam ſcientia & opinio eiuſdem eſt: quia ambo ſunt circa rem vnam, ſed non ſecundum eſſe vnum & idem: vnde id quod aliquid erat eſſe, ſecundum rationem non idem eſt, ſecundum quod de ipſo eſt opinio ſecundum quod de ipſo eſt ſcientia.

EEe 4 Similiter

Similiter autem & ſcientia & opinio, &c.

Similiter igitur ſicut dictum eſt, & ſcientia & opinio eiuſdem eſt ſubiecto, ſed non eiuſdem ſecundum eſſe. Cuius exemplum eſt: ſi enim dicatur de animali ſcientia eſſe & opinio: tunc hæc quidem enim ſcientia, ſcilicet eſt animalis (hoc eſt, de animali) ſecundum ea quæ non eſt contingere aliter ſe habere, ſed in eſſentialibus & vno modo ſe habere animal: ſcientia enim animalis eſt de animali per eſſentialia non determinata per materiam ſenſibilem, in quibus animal ſemper eſt, & non contingit aliter ſe habere: ſed illa quæ eſt opinio, eſt conceptio de animali ſecundum quod eſt ad materiam ſenſibilem determinata per ea quæ contingit aliter ſe habere, vt ſi hæc quidem (ſcientia ſcilicet) conſideret quod verè hominis per vera eſſentialia vt animal rationale: illa autem (opinio ſcilicet) conſideret quod quidem hominis eſt, ſed non verè, ſed accidentaliter eſt hominis: idem eſt enim ſubiecto tunc circa quæ ſunt ſcientia & opinio: quia ipſum eſt idem homo. Hoc autem quod conſiderat ſcientia & opinio, tale eſt ſicut non idem ſecundum eſſe: aliud enim eſt eſſe hominis ſecundum quod refertur ad eſſentialia vera, & aliud ſecundum quod refertur ad accidentalia & tranſmutabilia.

Manifeſtum autem ex his, &c.

Ex his autem quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quòd eundem hominem ſecundum idem tempus & per eadem non contingit ſimul idem penitus ſecundum eſſe & ſubiectum opinari & ſcire. Si enim hoc daretur, ſequeretur, quòd ſimul in eodem tempore & ſecundum idem haberet & opinionem de aliquo aliter ſe habendi, & non aliter ſe habendi: quia ſic ſcientia eſſet opinio: & in diffinitione ſcientiæ eſt, quòd ſit de his quæ non aliter ſe habent: in diffinitione autem opinionis eſt, quòd ſit de his quæ aliter ſe contingit habere: & quidem hoc verè & ſecundum idem in eodem non contingit. In alio quidem homine opinante, vel in alio & alio opinabili, vel in alio & alio tempore contingit opinionem & ſcientiam eſſe eiuſdem, ſicut iam paulò ante dictum eſt: ſed in eodem homine opinante ſecundum idem & in eodem tempore, nihil ſic poteſt eſſe vt penitus eiuſdem habeat ſcientiam & opinionem: ſi enim hoc daretur, tunc ſequeretur, quòd talis haberet opinionem ſimul cum ſcientia de hoc quod homo eſſet quod verè eſt animal, hoc eſt, per eſſentialia acciperet opinionem, quod eſſet animal, quod verè & per eſſentialia eſt: & hoc eſſe non poteſt: quia talia faciunt in homine ſcientiam & non opinionem. Sic igitur de differentia opinionis & ſcientiæ dictum ſit.

Reliqua autem quomodo oportet diſtribuere, &c.

Reliqua autem quæ ſunt in anima, quæ ſunt potentiæ & habitus intellectus, ſicut in potentiis eſt intellectus, ratio, memoria, & aliæ acceptiuæ potentiæ: in talibus autem ſcientia, ſapientia, intellectus, prudentia, & ars: quomodo oporteat quidem hæc diſtribuere, hoc eſt, abinuicem diſtinguere, hæc quidem eſt phyſicæ diſtinguere (quoad potentias & partes animæ) illa autem (quantum ad intellectiuos habitus) ethicæ ſpeculationis magis, & non pertinet ad logicum, niſi ſecundum quod in generalibus & communibus intentionibus accipiuntur.

Quomodo ſaluatur dictum Philoſophi, quod opinio ſit acceptio propoſitionis immediatæ non neceſſariæ, cum ſæpius circa mediatam & neceſſariam verſetur opinio.

Sciendum autem, ſicut dictum eſt, quòd quamuis opinio cadat ſuper immediatas & neceſſarias propoſitiones vt eſt illa, de quo prædicatur ſpecies & genus, & de quocunque prædicatur diffinitio & diffinitum, & huiuſmodi multa, qualia ſunt in conſiderationibus topicis: non tamen, ſicut dictum eſt, cadit ſuper tales propoſitiones vt ſunt neceſſaria & per neceſſaria & modo neceſſitatis. Et cum dicitur, quòd opinio eſt acceptio propoſitionis immediatæ non neceſſariæ, hoc non ideò eſt dictum propter hoc quod ſemper opinio ſit acceptio propoſitionis immediatæ, quinimo maximè eſt acceptio propoſitionis mediatæ, & aliquando etiam immediatæ propoſitionis eſt acceptio: & quando accipit immediatam, non accipit eam vt neceſſariam: cum tamen maximè videatur, quòd talis acceptio deberet eſſe neceſſarij & per modum neceſſitatis. Tamen propoſitio immediata dicitur dupliciter, ſcilicet aut ſecundum veritatem, aut ſecundum opinionem: principium enim demonſtrationis eſt propoſitio immediata ſecundum veritatem, & omnis talis propoſitio eſt neceſſaria: propoſitio autem immediata ſecundum opinionem eſt ſicut illa de qua ſunt conſiderationes topicæ, & ſecundum quod accipitur, acceptio non eſt neceſſaria, ſed probabilis: quia non accipit eas topicus vt neceſſarias, ſed vt probabiles. Non enim propoſitio immediata eſt omninò neceſſaria, ſed opinio accipit eam ſicut non neceſſariam.

Propoſitio immediata duplex: ſecundum veritatem; & ſecundum opinionem.

Obiectio.

Adhuc autem cùm demonſtratio ſit cauſa ſcientiæ, & ſcientia ſit neceſſarij: tamen videbitur fortè alicui, quòd demonſtratio non ſit neceſſarij, cuius contrarium dictum eſt ſuperius: quia demonſtratio eſt eius quod eſt frequenter, ſicut ſunt demonſtrationes naturales. Sed ad hoc facile eſt ſoluere ſicut ſuperius ſolutum eſt, quòd demonſtratio eſt eius quod eſt frequenter, ſecundum quod reducitur ad illud quod eſt ſemper ſecundum cauſæ ordinationem, ſicut in ſecundo de generatione cauſam generationis & corruptionis quæ frequenter eſt, reducit in circulum obliquum, in quo ſolis acceſſus ſemper eſt.

Solutio.

Tex. com. 56.

CAPVT X.

De ſolertia.

IAm determinatum eſt de intellectu principiorum quæ ingrediuntur demonſtrationem in præmiſſis, & de ſcientia quæ eſt in demonſtratione & concluſione: & quia ſcientia & opinio ſunt circa idem, ideo oportuit determinare differentiam ſcientiæ & opinionis. Vt ergo completè tradatur de his qui in demonſtratione habitibus, reſtat nunc vltimo determinare de ſolertia.

Remouet dubium.

Dicimus igitur, quòd ſolertia eſt ſubtilitas quædam medij, hoc eſt, ad medium inueniendum (qualiter extremum ſit in extremo) ſyllogiſticè in non perſpecto tempore (hoc eſt, in paruo tempore, ſiue non magna deliberatione) Cuius exemplum eſt in demonſtratiuis in aſtronomia,

Solertia autem eſt ſubtilitas, &c.

aſtronomia, vt ſi aliquis videns (hoc eſt, conſiderans) quòd luna ſemper deſinat acceſſione ad ſolem, & in luminis ſui decremento ſplendorem ſemper habet in parte conuerſa ad ſolem, & cornua verſa in oppoſitum ſint, ſtatim intellexit propter quid (hoc eſt, propter quam cauſam) hoc ſit: & intellexit, quòd hoc ſit propter hoc, quòd luna non habet lumen à ſe, ſed illuſtrata à ſole. Aut in communibus moralibus exemplum eſt aliquem fortè pauperem diſputantem ſiue diſceptantem cum diuite, ſtatim ſine deliberatione magna cognouit, quoniam accommodatum eſt pauperi quod repetit diues. Aut propter id quod amici ſunt in aliqua coniunctione, ſicut determinatur ſpecies amicitiæ: aut quia ambo ſunt eiuſdem alicuius inimici, de cuius tractatur nocumento. Omnis enim qui cauſam videt, quæ ſunt media cognouit & vltimas, hoc eſt, extremitates, quarum vna de alia concluditur per medium quod iam videt per ſolertiam.

Splendidum enim eſſe ad ſolem, &c.

Huius autem in figura & modo exemplum eſt id quod ante diximus de lunæ acceſſione. Sit enim in quo a. maior extremitas, ad ſolem eſſe ſplendidum: ſit b. medium lucere à ſole: c. autem minor extremitas ſit luna à ſe lumen non habens: & tunc ſyllogizetur ſic, omne b. eſt a. & omne c. eſt b. ergo omne c. eſt a. Omnis enim ſtella non habens de ſe, ſed à ſole lumen, ſplendet in parte conuerſa ad ſolem: luna eſt ſtella de ſe non habens lumen, ſed à ſole: ergo ſplendet à parte ad ſolem conuerſa. Ineſt enim lunæ (quod eſt c.) b. medium quod eſt lucere à ſole, per ſe lumen non habere: & hoc eſt in minori propoſitione: ipſi autem b. medio ineſt a. quod eſt ad hoc, hoc eſt, ad ſolem eſſe ſplendidum, hoc eſt, in parte ad ſolem conuerſa ſplendere, à quo ſplendor eſt in parte quæ conuertitur ad ſolem: propter quod ſequitur, quòd & ipſi minori extremitati ineſt a. maior extremitas in concluſione: & hoc concluditur per b. medium.

Remouet dubium.

De aliis autem habitibus, vt ſuſpicione, & exiſtimatione, dicere non oportet: quia non ſunt circa ea quæ ſunt demonſtrationis.

LIBER II.

POSTERIORVM ANALYTICORVM.

TRACTATVS I.

De numero ſcibilium demonſtrabilium in ſcientia demonſtratiua.

CAPVT I.

Quod numerus verè ſcibilium accipitur de numero quæſtionum, & quot, & quæ ſint quæſtiones.

HABITIS iam eis quæ pertinent ad principia demonſtrationis, ex quibus & qualibus fit demonſtratio, oportet tradere demonſtrandi facultatem in quolibet demonſtrabili, quæ (inquam) ars conſiſtit in inuentione medij demonſtratiui: hunc enim modum tenuimus in prioribus reſolutoriis ſiue analyticis, prius oſtendentes ex quibus & qualibus eſt ſyllogiſmus, & poſteà tradentes artem ſyllogizandi per medij ſyllogiſtici inuentiones, & ſyllogizandi facultatem & poteſtatem. Antequam autem nos doceamus inuentionem medij demonſtratiui, quia omne medium conſiſtit vt per ipſum ad ſcientiam ſcibilis complexi notitiam per demonſtrationem veniatur, ideo oportet primo docere quid ſit verè ſcibile, & quot ſunt genere ſcibilia quæ ſciri poſſunt per demonſtrationem: hæc enim ſcientia finis eſt inquiſitionis medij demonſtratiui, & vt dicit Ariſtot. oportet præſtituere finem, vt ſciamus omnem ſequentem tractatum dirigere in illum, ſicut ſagittarius metam præſtituit, in quam dirigat ſagittam: & hoc eſt exemplum Auicen. in hoc loco. Adhuc autem quia quæſtio in accipiendo ſcientiam antecedit ſcitum, quia quæſtio fit ex admiratione, & ideo excitat ad inquirendum cauſam in eo quod demonſtrabile eſt, ideo conueniens eſt incipere à quæſtione ex qua incipit philoſophari omnis rectè inquirens per philoſophiam. Adhuc quia quæſtio & ſcitum idem ſunt ſubiecto, ſed ſecundum rationem quæſtio præambula eſt ſcito ſecundum actum in quo qui verè accipit ſcientiam

Facultas demonſtrandi conſiſtit in inuentione medij demonſtratiui.

Quare incœpit à quæſtione.

Quæſtio præambula eſt ſcito.

ſcientiam admirabilium, primo admiratur: & ideo dicit Ariſtot. in primo primæ Philoſophiæ, quòd ex admirari, & tunc & nunc philoſophari inceptum eſt: incipientes à quæſtione, dicimus quòd quæſtiones (quæ, vt dicit Alpharabius, ſunt de rebus demonſtrabilibus & non aliis) ſunt æquales numero his quæcunque ſunt vera & per demonſtrationem ſcita. Et ſi ſint verè ſcita, vel meliori habitu quam ſcientia comprehenſa, & non ſint demonſtrabilia, ſicut principia, & huiuſmodi, de his non oriunt quæſtiones quæ de ipſis relinquuntur, quia ſunt talia omnis, vt in antehabitis determinatum eſt.

Quæſtiones autem ſunt æquales numero, &c.

Remouet dubium.

Adhuc autem notandum eſt, quòd quæſtiones non multiplicantur ſecundum vere ſcita ſecundum materiam ſcibilium: hoc enim modo pauciores ſunt quæſtiones quam vere ſcita, ſed quæſtiones multiplicantur ad formam ſcitorum. Quæcunque enim verè ſcimus, non ſunt ſophiſtica, vel ex his quæ per accidens ſcita, vel etiam opinabiliter ſcita, ſicut topica: ſed ſunt (vt dicit Auct.) ſcita vel per demonſtrationem, vt complexa, vel per ea quę ſunt in demonſtratione, ſicut per medium quod eſt diffinitio: ſicut quia eſt, ſcitur ex concluſione demonſtrationis: ſcientia autem propter quid, ſcitur per medium demonſtrationis potiſſimæ ſecundum quod actu mediat inter extrema: ſcientia autem quid eſt habetur per diffinitionem non inquantum medium, ſed inquantum eſt diffinitio: & ſcientia ſi eſt, relinquitur ex illa. Ideo quia ſicut dicit Alphar. quæſtio an eſt, vel ſi eſt, propoſitione categorica terminari non poteſt: eò quod non ſupponitur vel ſcitur ſubiectum quæſtionis, ad quod prædicatum referatur categorica propoſitione: & ideo conditionali terminatur quęſtio an eſt, ſicut ſcitum relinquitur eſſe, quod ſcitur iam quid ſit. Hæc eſt ſententia Alpharabij. Hoc igitur modo quæſtiones eorum quæ demonſtrantur (hoc eſt, per demonſtrationē & principia demonſtrationum accipiuntur) ſunt æquales numero, ſpecie, & forma, his quæ vere ſcimus, hoc eſt, per demonſtrationem accipimus, vel ea quæ ſunt in demonſtratione. Multæ tamen aliæ quæſtiones ſunt ſecundum numerum, quæ excedunt incomparabiliter numerum verè ſcitorum.

Quæſtiones multiplicantur ad formam ſcitorum.

Quod eſt, ſcitur ex concluſione demonſtrationis: propter quid ſcitur per medium: quid ſcitur per diffinitionem: ſi eſt verò relinquitur ex diffinitione, vel terminatur propoſitione conditionali & non categorica, vt inquit Alphara.

Quærimus autem de demonſtratiuè ſcibilibus quatuor, ſcilicet quia eſt, & propter quid eſt, ſi eſt, & quid eſt. Et cum dicitur quia eſt, intelligitur de vero complexo. Vnde alia tranſlatio habet, pro quia eſt hoc, an inſit huic: quæſtio enim quia eſt hoc, ſupponit complexum: & ideo ſi quærimus quia eſt, cum hoc quærimus de quo eſt. Quia autem eſt hoc, eſt hoc eſſe hoc: quia aliter non diceretur quia ipſum eſt. Vnde quæſtio quia eſt, eſt quæſtio an hoc ſit hoc, ſiue an hoc prædicatum quod dicitur, inſit huic. Hæc eſt igitur prima quæſtio de complexo, in quo enuntiatur hoc de hoc: & hæc concluditur in demonſtratione quia. Illa enim ſimpliciter concluditur hoc de hoc.

Quærimus autem quatuor, &c.

Quæſtio quia eſt, concluditur per demonſtrationem quia eſt.

Sciens autem hoc quia ineſt huic, non quieſcit quærens: quinimo adhuc de complexo quærimus propter quid inſit, volentes ſcire inhærentiæ cauſam eius quod ineſt: & hoc concluditur in demonſtratione propter quid. Et iſtæ duæ quæſtiones ſunt de complexo & ſubiecto & prædicato, & terminabiles ſunt per demonſtrationem vel quia, vel propter quid.

Si autem ſciamus ipſum quia, &c.

Quæſtio quia eſt, & quæſtio propter quid, ſunt terminabiles per demonſtrationem.

Quærimus autem de ſimplici ſiue incomplexo ſiue de ſubiecto ſiue de prædicato quod eſt paſſio, ſi eſt (hoc eſt, an eſt) & quid eſt. Vnde alia tranſlatio habet, an eſt & quid eſt: & quod dicitur, ſi eſt, ſiue an eſt, quærit eſſe eius quod eſt. Propter quod dicit Auic. quòd cum eſſe ſimpliciter (& non eſſe hoc vel illud) ſit eſſe primum (quod nihil ſupponit ante ſe): non eſt terminabilis hæc quæſtio, niſi per primam cauſam, quæ ſic cauſat, quia nihil ſupponit ante ſe cauſans: quia eſſe cauſam eſt effectus entis primi quod eſt cauſa prima: & quia ignoratur ſecundum huiuſmodi eſſe, ideò non eſt determinabilis niſi per conditionalem, & non per propoſitionem categoricā, ſicut in præhabitis dictum eſt. Cauſa autem prima quæ ſimpliciter prima eſt, non cadit in demonſtratione, eò quod nulli eſt proportionalis. Scientes autem eſſe quod eſt, quærimus quid eſt, hoc eſt, quidditatem ipſius per diffinitionem. Eſſe enim quod quærimus, aut compoſitum terminabile per demonſtrationem per quam peruenitur in notitiam complexi: aut eſt complexum, aut ſimplex & incomplexum. Siquidem eſt complexum, vel terminatur demonſtratione quia, vel demonſtratione propter quid, ſicut dictum eſt. Si autem eſt quæſtio incomplexi: aut quæritur de eſſe ſimplici, aut de quidditate. Et de eſſe quæritur per quæſtionem in qua hoc verbum, eſt, ſimpliciter acceptum eſt alterum extremorum & non tertium adiacens, ſicut de homine quærimus an eſt, an non: tunc enim quærimus ſimpliciter, an homo habet eſſe ſimpliciter, ſecundum quod eſſe ſimplex conceptus eſt, qui accipitur per hoc, & conceptus indeterminatus ad hoc vel illud. Quærendo autem quid eſt, de quidditate quærimus eius quod eſt: & illa quæſtio ſupponit eſſe illius quidditatis ſubiectum. Et ideo per conditionalem quæſtio ſi eſt, terminatur per determinationem quæſtionis quæ quærit, quid eſt.

Quædam autem alio modo quærimus, &c.

Quare quæſtio ſi eſt, non eſt terminabilis categoricè cum non habeat cauſam.

Cauſa ſimpliciter prima non cadit in demonſtratione.

Et hæ igitur ſunt quæſtiones de ſimplici & compoſito, quæ quæri poſſunt in demonſtratiuis. Et has exponendo addimus, quòd cum quærimus de aliquo per quæſtionem, quia eſt, vtrum hoc aut hoc ſit (hoc eſt, vtrum hoc prædicatum illi inſit vel non) quærimus in numero ponentes. In numerum autem dicunt quidam Commentatores: quia eſſe non ponit in numerum, vbi ſimpliciter de eſſe quæritur per quæſtionem, ſi eſt, vel an eſt: ſed ſimpliciter quæritur de eſſe non determinato: ſed in numerum ponitur & contrahitur vt cum alio numeretur, quando quæritur, vtrum ſit hoc vel illud eſſe non in communi acceptum, & ſecundum quod ſignificatur in hoc verbo, eſt, alterum adiacens in illo per aliquid additum numerabile: quia differentia ſubſtantiali vel accidentali diuiditur vt poſſit in numerum cadere: differentia enim ſemper eſt cauſa numeri: quæſtio ergo, ſi eſt, vel an eſt,

Cum quidē enim vtrumque hoc, aut hoc, &c.

Quomodo quæſtio ſi eſt, non ponit in numerum ſecundum Auic. & Alphar.

Differentia ſemper eſt cauſa numeri.

eſt, in numerum non ponit. Sed cum quæritur quia eſt (hoc eſt, verum eſt hoc vel illud) in quæſtione ſupponit ſubiectum quod importatur per hoc quod dicitur, ſi hoc eſt hoc vel illud, & quæritur de inhærentia prædicati in ſubiecto: prædicatum autem eſt differentia ſubſtantialis vel accidentalis, per quam eſſe ſubiecti ponitur in numerum. Hæc eſt expoſitio vera, & eſt Auicen. & Alpharabij.

Alia expoſitio, quomodo quæſtio quia eſt, ponit in numerum, non autem quæſtio ſi eſt.

Quidam tamen dicunt, quòd quæſtio quia, vel verum eſt hoc vel illud, in numerum ponit: ideo quia quærit de inhærentia prædicati in ſubiecto: & ſic ponit in numerum: quia prædicatum & ſubiectum ſunt duo. Quæſtio autem ſi eſt, vel an eſt, non quærit niſi de vno, hoc eſt, de eſſe, non ſupponens ſubiectum. Prima autem expoſitio melior eſt: quia etiam eſſe refertur ad id quod eſt ſicut ad ſubiectum: ſed hoc verum eſt, quod ſubiectum eſſe non eſt determinatum.

Vt verum ſol deficiat, &c.

Exemplum autem quæſtionis quia eſt (quæ in numerum ponit) eſt quando quærimus, vt verum ſol deficit, aut non: tunc enim quærimus, an tale prædicatum inſit tali ſubiecto: cum prædicatum & ſubiectum ſint diuerſæ naturæ numeratæ, per quarum aliam (hoc eſt prædicatum) eſſe ſubiecti determinatur & diſtinguitur & numeratur: & tunc quærimus ipſum quia, verum inſit ei, quod dicitur ineſſe, quod concluditur per demonſtrationem vel ſyllogiſmum quia ſimpliciter inferentem. Huius autem ſignum eſt (quòd ſcilicet nihil aliud quærimus) quoniam per demonſtrationem quæſtionis quia ſol deficit, pauſamus, de hoc quia vlterius non inquirentes: & ſi in principio ante quæſtionem ſciremus, quòd deficit ſol, non quæreremus, verum deficeret aut non: quæritur autem de hoc quod cum habetur & ſcitur, pauſatur in quæſtione. Hæc igitur eſt quæſtio quia.

Cum autem ſciamus ipſum quia, &c.

Cum autem ſciamus ipſum quia: tunc ſtatim, vt dicit Auicen. agoniamur & admiramur quæ ſit cauſa, quòd tale prædicatum tali ineſt ſubiecto, & ex illa admiratione, agonia, ſiue ſuſpenſione ad cauſam, ipſum quærimus propter quid eſt, hoc eſt, propter quam cauſam tale prædicatum ineſt ſubiecto: ſicut ſcientes, quia deficit ſol, vel quia mouetur & tremit terra, quærimus propter quid deficit ſol, & propter quid tremit vel mouetur terra: & ab hoc (vt dicit Auer.) incipit homo philoſophari: primum enim quia deficit, de cognitione ſenſibili & de communi: ſuſpendi autem & admirari cauſam facit quærere: & hoc eſt philoſophari. Hæc igitur duo ſic quærimus de complexo quod concluditur per demonſtrationem. Et has duas quæſtiones præmiſimus: quia per demonſtrationem (de qua hic intendimus) ſunt terminabiles, & demonſtrationi magis coniunctæ, quamuis aliæ duæ ſecundum viam naturæ ſint priores.

Quare propoſuit quæſtiones compoſitas.

Quædam autem alio modo quærimus, &c.

Quædam incomplexa (quæ per ea quæ in demonſtratione terminabilia ſunt, & non propriè per concluſionem demonſtrationis) quærimus alio modo quæſtionis, ſiue per alias quæſtiones: quærimus enim de ſubiecto in ſe conſiderato, & ſic quærimus ſi eſt, vel non, ſiue an eſt, an non eſt centaurus, aut ſi eſt vel non eſt Deus. Hoc autem ſi eſt aut non eſt, ſimpliciter dico: quærit enim talis quæſtio ſimpliciter de eſſe non determinato, ſiue ſine determinatione accepto, ſecundum quod per hoc verbum, eſt (prout eſt alterum adiacens) ſignificatur: ſed non quærimus tunc de eſſe per differentiam aliquam ſubiectum determinantem, vt ſi eſt albus, aut non eſt albus: aut ſi hoc eſt homo, aut non eſt homo: & ideo in numerum non ponit hæc quæſtio: quia non diſtinguit & diuidit: omnis autem numeri cauſa diſtinctio eſt & diuiſio. Hæc tamen quæſtio demonſtratione non determinatur, ſed ex conſequenti, & per conditionem determinatur per conſequentem quæſtionem.

Ex quibus colligitur, quid per quæſtionem ſimplicem ſeu non ponentem in numerum intelligendum.

Cognoſcentes quia eſt, &c.

Cognoſcentes autem quia eſt, hoc eſt, ſi eſt, cui reſpondetur quia eſt, hoc eſt, quia eſt abſolutè & confusè: tunc (quia in confuſione non quieſcit intellectus) ſuſpendimur admiratione, & quærimus, quid eſt, vt quid igitur eſt Deus, & quid eſt homo? Vnde quæſtio ſi eſt, ſe habet ad quæſtionem quid eſt in ſimplici: ſicut quæſtio quia, ſe habet ad quæſtionem propter quid eſt, in complexo: & hoc quia ſcientes priorem, ſuſpendimur admiratione ad ſecundam. Et ſicut in quæſtione propter quid, perficitur ſcientia quæſtionis quia: ſic in ſcientia quæſtionis quid eſt, perficitur ſcientia quæſtionis ſi eſt, vel an eſt. Et ſicut ad quia via ſenſus eſt ad cognitionem, in ſcientia autem propter quid demonſtratio eſt via ad ſciendum: ita ad ſciendum ſi eſt, via ſenſus eſt, & ad cognoſcendum quid eſt diffinitio, quæ ponitur in demonſtratione.

Quomodo quæſtio ſi eſt ita ſe habet ad quid eſt in ſimplicibus: ſicut quæſtio quia ad quæſtionem propter quid in compoſitis.

Quæ quidem igitur quærimus, &c.

Quæ quidem igitur quærimus primo in ſciendi deſiderio, & quæ (vt verè ſcita) inuenientes, per quæſtionum determinationem ſcimus, hæc ſunt quæ dicta ſunt, & tot quot dicta ſunt. Sic enim numerus etiam verè ſcitorum concluditur in numero quæſtionum, & ſic quæſtiones ſunt æquales numero his quæ verè ſcimus: & quærimus quatuor: igitur verè ſcita ſunt quatuor. Et è conuerſo numerus quæſtionum ſyllogizatur ex numero verè ſcitorum. Sic quæſtiones ſunt æquales numero his quæ verè ſcimus: verè ſcimus autem quatuor: ergo quærimus quatuor. Sic igitur patet intellectus primæ propoſitionis de quæſtionibus, & ſcitis, & æqualitate ipſorum ſecundum numerum.

CAPVT II.

De excluſione dubitabilium circa principia.

Obiectiones, quòd plures ſint quæſtiones quam quatuor.

SI quis autem hic obiiciat, quòd videmus quæſtiones multo plures quam quatuor: quæritur enim ſuppoſitum per quid, & qualitas per quale, & quantitas per quantum, & multa alia huiuſmodi, quæ hic non tanguntur. Adhuc quæritur de poſſe: quæ quæſtio hic non tangitur. Quæritur etiam quid ſignificetur per nomen, quorum hic nihil tangitur.

Ad

Solutiones. Ad hæc autẽ & ſimilia ſi aduertatur diligenter ad dicta, non eſt difficile reſpondere. Ex quo enim quæſtiones ſunt de his ſecundum quæ oritur cognitio in nobis, & per viam ſenſus non accipitur prædicatum ſine ſubiecto, ſed in ſubiecto, ſicut eclipſis per ſenſum accipitur in luna & non ſine luna: tunc per viam ſenſus accipitur ſuppoſitum: & ſic perit quæſtio per quid facta de ſuppoſito. Per quale autem vel quantum quæſtio reducatur ad quæſtionem quia, quæ quærit indiffinitè vtrum hoc inſit huic. De poſſe autem non quæritur ad minus materiali: quia demonſtratio ſi verè ſumatur, eſt in æternis & neceſſariis, in quibus poſſe non antecedit eſſe nec vnquam eſt ſine eſſe. Ad id autem quod de nominis ſignificatione obiicitur: reſpondet Themiſtius, quòd communis ſignificatio nominum ſupponitur in omni demonſtratione, & eſt communis & docenti per demonſtrationem & diſcipulo: & ideò dicit Ariſtot. in quarto primæ philoſophiæ, quòd primum oportet ſupponere, quod nomina aliquid ſignificent, & quod non ſignificent infinita: aliter non poteſt fieri demonſtratio: & ideò de tali nominum ſignificatione nulla ponitur quæſtio.

Nulla eſt quæſtio de quid nominis.

Tex. com. 10.

Obiectio. Siquis autem obiiciat, quòd in eo quod ineſt, relinquitur adhuc quæſtio de modo inhærendi, & hæc non eſt tacta ſuperius. *Solutio.* Non eſt difficile reſpondere: quia de hoc quod certum eſt, non oportet ponere quæſtionem: certum autem omnibus eſt, quòd in demonſtratiuis non eſt modus inhærendi niſi neceſſarius & per ſe: & ideo de hoc non oportuit ponere quæſtionem.

Obiectio, quòd pauciores ſint quæſtiones quam quatuor. Sed magis ad oppoſitum obiicitur, & dicitur, quòd pauciores quam quatuor ſunt quæſtiones: ſi enim ſcientia demonſtratiua ſupponit de ſubiecto quia eſt: tunc videtur, quòd quæſtio ſi eſt, ſiue an eſt, ſit ſuperflua. Et ſi dicatur, quòd ſcientia demonſtratiua quamuis ſupponat de ſubiecto quia eſt, non tamen facit hoc de paſſione: & ideò de illa an eſt poteſt eſſe quæſtio: de paſſione enim non relinquitur quia eſt, ſed quid eſt, quod dicitur per nomen. Sed tunc fortius obiicitur: ſi enim paſſionis eſſe eſt ineſſe, idem eſt quærere de paſſione an ſit & an ſit in ſubiecto: ſed de paſſione in ſubiecto eſt quæſtio quia: & ſic de paſſione quæſtio an eſt & quia eſt, ſunt vna quæſtio: & vna poſita non fuit neceſſe alteram ponere. *Solutio.* Ad hæc autem dici poteſt, quòd ſicut circa paſſionem non differt ſubiecto quid eſt paſſio & propter quid eſt, & tamen quæſtiones in ſe differunt: quia quod quid eſt dicit quidditatem paſſionis ſecundum quod eſt eſſentia quædam diſtincta à ſubiecto ſecundum quod eſt eſſentia, propter quid autem dicit cauſam per quam eſt in ſubiecto: ita circa eandem differunt an eſt, & quod eſt: quia an eſt, quærit eſſe illius eſſentiæ ſecundum quod eſt natura diſtincta ab aliis naturis in ſeipſa: quod autem quærit eſſe eius in hoc quod eſſe aliud eſt ſecundum rationem ab illo.

Dubitatio, ad quem artificem pertinet quæſtio ſi eſt ſubiecti. Si autem tunc quæritur, vtrum quæſtio an ſit (quæ eſt demonſtratiua) ſit de ſubiecto vel non. Et ſi ad demonſtratorem pertinet hæc quæſtio ſecundum quod eſt de ſubiecto, vel non? Et ſi non pertinet ad demonſtratorem, quæratur ad quem pertineat? Et ſi dicatur, ad primum Philoſophum pertinet, cuius conſiderare eſt de ente à quo fluit eſſe quod quæritur per quæſtionem an eſt. Si, inquam, hoc dicitur, iterum contra hoc eſſe videtur, quòd metaphyſica ſicut omnis ſcientia alia ſupponit ſuum eſſe ſubiectum & non quærit de ipſo: non ergo quæſtio an eſt, ad metaphyſicum pertinere videtur. *Solutio.* Ad hoc autem dicendum videtur, quòd quamuis quælibet ſcientia ſubiectum ſupponit eſſe ſecundum quod ſubiectum eſt in ſua communitate acceptum, ſicut metaphyſica ſupponit ens eſſe, & geometria ſupponit magnitudinem eſſe, & arithmetica numerum, quæ ſunt quædam partes ſubiecti, de quibus dubitari poteſt an ſint ſub ſubiecto exiſtentes: vnde in primo Euclidis in primo theoremate docetur conſtitutio & compoſitio trianguli, qui ante conſtitutionem non habuit, & quærebatur de eſſe eius & certificatur eſſe ipſius, eò quod ſuper datam lineam docetur conſtitutio trianguli æquitibij: ad minus tamen rei veritas eſt, quòd verè docetur omnis trianguli & ſimpliciter, trianguli conſtitutio & compoſitio: & hoc modo nihil prohibet quæſtionem an eſt, de partibus ſubiecti à cauſa eſſe mediata, & per demonſtrationem terminabilem dici. *Quomodo de paſſione diuerſimodè conſiderata poſſint quæri omnes quæſtiones.* Similiter poteſt conſiderari paſſio dupliciter, ſcilicet vt eſt eſſentia quędam & hæc, & ſic nihil prohibet de ea quæri per quæſtiones an eſt & quid eſt. Poteſt etiam conſiderari vt eſt hoc in hoc: & ſic quæritur de ea per quia, & propter quid: quæſtiones enim quia & propter quid, ſemper & ad paſſionem referuntur, quæſtiones autem an eſt & quid eſt, & ad paſſionem & ad ſubiectum referuntur vel aliquo modo retorquentur. Secundum dicta autem quæſtio an ſit, quærit circa ſimpliciter, & quęſtio quia quęrit eſſe huius in hoc.

Differentia inter quæſtionem ſi eſt, & quia eſt. Et tunc non videntur quæſtiones differre, niſi ſicut albedo, & albedo in hoc: & hęc non eſt differentia formalis, ſed materialis tantum. Nec etiam ſecundum numerum differre videntur: quia eſſe ſimpliciter ſecundum totum non ponit in numerum cum eſſe in parte, ſicut totum in parte non ponit in numerum, quia pars à toto non differt nec ſecundum ſpeciem nec ſecundum numerum.

Dubitatio. Adhuc dicit Ariſtot. eſt quærere quid, & quærere propter quid, præcipuè de paſſione. Et etiam videtur, quòd altera iſtarum quæſtionum ſuperfluat. *Solutio.* Ad omnia etiam hæc & huiuſmodi dicendum, quòd alio modo ſe habet quęſitum ad quæſtionem, quam paſſio vel accidens ad ſubiectum: quæſitum enim dat ſpeciem quæſtioni, ſed ſubiectum non dat ſpeciem accidenti: & ideo non eſt ſimile quod de albedine & albedine in hoc dictum eſt: quęſtio enim motus eſt quærentis & eſt animę actio: omnis autem animæ actio ſpecificatur eo de quo eſt, quia hic eſt finis eius. Similiter etiam eſt quamuis totum vt totum conſiſtens in omnibus partibus ſuis, & pars vt pars totius, in numerum non ponant: tamen id quod eſt totum, & id quod eſt pars, ponunt numerũ: & ſic diuerſæ quęſtiones ſunt de ipſis.

Adhuc

Differentia inter quæſtionem quid, & propter quid.

Adhuc autem licet quid & propter quid non differant ſubſtantia & ſubiecto, differunt tamen ratione, quæ ratio ſufficit ad faciendam differentiam quæſtionis à quæſtione: quod enim quærit de natura quidditatis ſecundum ſe, propter quid quærit de eadem inquantum per cauſam eſt in ſubiecto, ſicut prius dictum eſt.

Quare non diffiniuit quæſtionẽ in cõmuni ante eius diuiſionem.

Quare in vno libro tractetur de quatuor quæſtionibus.

Sufficientia quæſtionum.

Adhuc autem notandum, quòd hæ quæſtiones diuiſim numerantur, & ad commune nullum reducuntur, vt intelligatur, quòd demonſtratiua procedit ex propriis & non communibus: & ideo non diffinitur quæſtio vt poſteà diuidatur, vt problema diffinitur in topicis & poſtea diuiditur. Et quia eadem via terminatur quid & propter quid, ideo in vnius libri continuo tractatu de quæſtionibus traditur: quia omnes ad vnam reducuntur, vt ſtatim patebit in ſequenti capitulo: quamuis de probabilibus in diuerſis diſtinctionibus librorum determinetur. In topicis autem ſunt hæ quatuor quæſtiones ſic accipiendæ: omnis enim quæſtio aut quærit de rei eſſentia, aut de inhærentia vnius in altero. Sed quæſtio de eſſentia, aut eſt per medium compoſitionis, aut per medium reſolutionis. Si per medium compoſitionis, eſt quæſtio ſi eſt, vel an eſt: ſi per medium reſolutionis, eſt quæſtio quid eſt. Si autem quærit de inhærentia, aut per modum compoſitionis, & ſic eſt quæſtio quia: aut per modum reſolutionis, & ſic eſt quæſtio propter quid.

Quid quæſtio ſimplex & quid compoſita.

Attende autem, quòd quæſtio ſimplex eſſe dicitur, cuius vltimum quæſitum & intentum eſt ſcire ſimplex, ſicut quæſtio an, & quid: aut dicitur compoſita, cuius vltimum quæſitum & intentum non eſt ſimplex, ſed compoſitum, ſicut quæſtio quia, & quæſtio propter quid.

Circa quæ verſantur quæſtiones de quibus hic agitur.

Hæ autem quæſtiones in demonſtratiuis ſunt, & non in contingentibus: quia motus quærentis eſt ad ſcire. In contingentibus autem (maximè ad verumlibet) non poteſt eſſe certa ſcientia.

CAPVT III.

De reductione quatuor quæſtionum ad duas, & duarum adinuicem.

Quærimus autem cum quæramus, &c.

QVærimus autem cum quæramus per quæſtionem quia, aut per quæſtionem ſi eſt, an eſt ſimpliciter, hoc eſt, cum quærimus per quia, ens ſcilicet partitum & determinatum per prædicatum in ſubiecto determinato: & cum quærimus per quæſtionem ſi eſt vel an eſt, per quam quæritur de eſſe rei ſimpliciter & abſolutè, & non de eſſe partito & determinato per prædicatum quod ſit in ſubiecto determinato: hæc enim iſto modo in duabus quæſtionibus quærimus, ſcilicet vtrum ſit medium ipſius rei de qua quærimus definitum, aut non ſit medium ipſius ad hoc definitum. Et ſic quæſtio quia, & quæſtio an eſt, ſiue ſi eſt, in idem quæſitum referuntur non differens ſubſtantia vel ſubiecto, ſed differens ſecundum eſſe tantum, quod ſcilicet quæſitum partitum quæritur per quæſtionem quia. Simpliciter autem & non partitum quæritur per quæſtionem ſi eſt. Iſtæ ergo duæ quæſtiones ſunt circa idem quæſitum.

Cum autem cognoſcentes, &c.

Cum iam ſcimus per duarum dictarum determinationem, ſcilicet quia eſt, aut ſi eſt ſimpliciter, & quod eſt, & quod hoc in hoc eſt: & ſic ſcimus quod ſimpliciter eſt, & quod eſt ens partitum & determinatum: tunc enim quærimus verum eſt in parte, ſicut ens partitum & determinatum: hoc enim quæritur per quia: & per ſi eſt, quærimus verum ſimpliciter, hoc eſt, vtrum ſimpliciter & non partitum & determinatum. Et iſtis quæſtionibus quæ circa idem quæſitum ſunt, ſic determinatis, quòd ſcimus ipſum quæſitum & eſſe ſimpliciter & eſſe in hoc ſicut determinatum: tunc iterum ſupponentes, quod eſt, & quod aliquid eſt, quærimus duas alias quæſtiones propter quid eſt, aut quid eſt: & in his ambabus quæſtionibus iterum quærimus idem, ſcilicet medium: & ſic iſtæ duæ quæſtiones, quid eſt, & propter quid eſt, reducuntur in vnum quæſitum ſecundum rationem, tamen ſecundum eſſe differens, vt prius dictum eſt. Omnes ergo quæſtiones reducuntur ad duas quæ ſunt, ſi eſt, & quid quid eſt. Dico autem quia eſt quæſtio & ſi eſt, quæ quærunt ambæ ſi eſt medium, ſcilicet verum eſt ſicut ens in parte quod quærit quia, aut verum eſt ſicut ens ſimpliciter non partitum. In parte quidem quærimus verum eſt vel non eſt, ſicut quando quærimus, vtrum deficit luna vel augetur ad ſolem? In huiuſmodi enim quæſtione quærimus, ſi eſt aliquid aut non aliquid defectus in luna? Simpliciter autem dico quod quæritur per ſi eſt, ſicut ſi quæramus ſi eſt vel an eſt luna, an non eſt? aut quando quærimus ſi eſt nox aut non eſt? quæſtio enim an eſt, communiter tam ad ſubiectum quam ad paſſionem refertur. Ex quo igitur ſi eſt & quia eſt quæſtiones ad idem quæſitum, & quid & propter quid eſt ad idem referuntur: tunc quæſtiones quatuor reducuntur in duo quæſita. Contingit enim in omnibus quæſtionibus quærere, aut ſi eſt medium, aut quid eſt medium. Huius autem probatio quia in omnibus inductiuè quæritur, vtrum ſit medium & quid ſit medium.

Quomodo an eſt, tam ad ſubiectũ quam ad paſſionem refertur.

Cauſa quidem enim & medium idem, &c.

Huius autem ratio eſt, quòd medium quæritur: quia quærens mouetur ad notitiam ignoti, quod non poteſt ſciri ſecundum eſſe & ſecundum veritatem, niſi per cauſam quæ eſt medium cognoſcendi. In omnibus enim quæſtionibus hoc quæritur: quia non niſi per illud venitur ad notitiam ignoti: & hoc patet inducendo quærimus ſic, vt quando quærimus, vtrum luna deficit? tunc enim quærimus, vtrum aliquod ſit medium quod ſit cauſa defectus, aut non eſt? nihil eſt enim cuius ortum legitima cauſa non præceſſerit, vt dicit Plato. Poſtea ſcientes quia eſt aliquid defectus in luna, & quia eſt aliquod medium & cauſa illius, tunc quærimus, quid igitur hoc ſit quod eſt medium? cauſa enim ipſius eſſe ſimpliciter quod quærebat quæſtio ſi eſt, & non eſſe hoc per ſubſtantiale prædicatum partitum vel accidentale, ſed ſimpliciter eſſe ſubſtantiam, hoc eſt, ſimpliciter ſit aliqua ſubſtantia vel natura, aut non

Dictũ Platonis.

non ſit aliquid ſimpliciter, ſed ſit aliquid eorum quæ ſunt per ſe, ſicut ea quæ ſubſtantiali prædicato determinata, aut aliquid eorum quæ ſunt per accidens, hoc eſt, accidentali prædicato particulata: hæc (inquam) talis cauſa eſt medium quod quæritur in quæſtione quia.

Dico autem ſimpliciter, &c.

Dico autem exponendo quid intelligatur per ſimpliciter ens, ſicut cum dicimus abſolutè eſſe lunam, aut terram, aut triangulum, quæ omnia dicunt ſubiectum ſecundum rem abſolutum & non particulatum: quid autem (hoc eſt ens exiſtens quid particulatum) ſicut cum dico defectum, æqualitatem, inæqualitatem: & ſi in medio aliquid ſit vt terra in centro, vel æquale inter maius & minus aut non, & alia his ſimilia quæ ſunt nomina paſſionum & dicunt hoc eſſe in hoc, ſiue eſſe particulatum. In omnibus enim his quæſtionibus manifeſtum eſt (quantum ad quæſitum quod intenditur) quòd idem eſt & quid eſt quærere & propter quid: & ſic ad duas quæſtiones (ſcilicet quia eſt & quid eſt) omnes quatuor quæſtiones reducuntur. Hæc quidem igitur quæ dicta ſunt, vſque hic ſunt poſita ad hoc, quòd quatuor quæſtiones ad duas reducuntur.

Amplius quid eſt defectus, &c.

Amplius adhuc probatur, quòd idem quæritur in quæſtione quid & propter quid: quia idem quæritur per quæſtiones ad quas per idem reſpondetur: ad quid eſt autem & propter quid eſt, idem reſpondetur: ergo idem quærunt. Cum enim quæritur dicendo, quid eſt defectus qui eſt eclipſis in luna? reſpondetur, quòd eclipſis in luna, ſiue defectus in luna, eſt priuatio luminis à luna à terræ obiectu inter lunam & ſolem recto cum diametro. Et cum quæritur, propter quid deficit luna? reſpondetur idem quod prius. Dicitur enim, quòd deficit luna propter defectum luminis in luna, oppoſita terra inter lunam & ſolem recto diametro.

Quid eſt conſonantia, &c.

Similiter eſt in alio exemplo muſico cum quæritur, quid eſt harmonia? & reſpondetur, quòd eſt conſonantia: conſonantiæ autem diffinitio eſt, quod eſt ratio ſiue proportio numeri inter acutum & graue ſecundum numerum notarum. Et ſi quæritur, propter quid conſonat harmonia in acuto & graui? reſpondetur idem, quod ſcilicet conſonat, quia acutum & graue in harmonia habet rationem, hoc eſt, proportionem numeri in numero notarum ſiue neumatum.

Vtrum ſit in numeris ratio eorum, &c.

Quæſtiones ergo iſtæ ſic ordinantur, quòd primum quærimus, vtrum ſit numerus ratio ſiue proportio, quæ ſunt acutum & graue: & hoc quærimus per ſi eſt: quærimus enim per ſi eſt, an eſt harmonia in numeris talis proportio quæ eſt numerus harmoniæ? Accipientes autem per reſponſionem, quia eſt harmonia in numeris: tunc quærimus dicentes, quid igitur eſt per diffinitionem talis ratio quæ vocatur harmonia? & ex hoc ordine quæſtionum ſcitur, quòd quæſtio an eſt, & quæſtio quid eſt, ſunt circa idem quæſitum.

Hic autem eſt dubitatio de his quæ dicta ſunt, quòd quæſtio an eſt & quia eſt, reducuntur ad vnum: & quæſtio quid eſt & propter quid, reducuntur ad vnum: quia ſi quæſtio an eſt & quid eſt, ſunt de eſſentia rei: quia autem & propter quid ſunt de ineſſe in hoc, & complexione rei cum re: tunc magis videntur circa vnum & idem eſſe quæſtio an eſt & quid eſt, quam quæſtio an eſt & quia eſt: & ſic magis debent reduci ad vnum quæſtio ſi eſt & quid eſt, quam quæſtio an eſt, ſiue ſi eſt, & quæſtio quia eſt. Similiter obiectio eſt de quid eſt, & propter quid eſt: quia cum quia & propter quid ſint circa complexionem rei, magis videntur reduci ad vnum, quam quid eſt & propter quid.

Quare quæſtiones ſimplices non reducuntur in ſimpliciter poſita ſed in compoſitas, & quæſtiones complexæ in compoſitas.

Sed ſciendum, quòd licet ſecundum ſubiectum quæſtio ſi eſt & quid eſt conueniant, non tamen conueniunt magis in modo quærendi & interrogatione: quia quæſtioni an eſt & ſi eſt, directè ſatisfit per quia: & ideò ad vnum referuntur: quærit tamen vna de eſſentia rei ſimpliciter ſiue medij, quærit enim an medium ſit: ſecunda autem quærit eſſe medij in hoc & illo, ſecundum quem modum medium eſt. Similiter in ratione & modo quærendi conueniunt quid eſt & propter quid eſt: quid enim paſſionis eſt ineſſe, & cauſa inhærentiæ eſt, quia ſubiectum eſt principium paſſionis: & ideò ſcito, quòd ſit & inſit paſſio, quæritur cauſa propter quam ineſt. Adhuc autem notandum, quòd quamuis aliud res & medium rei communiter loquendo, tamen in potiſſima demonſtratione eſt: quia medium eſt diffinitio, & res eſt diffinitum: diffinitio autem & diffinitum idem ſunt.

Quod autē ſit ... quæ dix. &c.

Quod autem omnis quæſtio ſit medij quæſtio, & ſic omnes quæſtiones ad vnum quæſitum reducantur, ex ſigno tali probatur: quia quandoquidem ſenſibile eſt, & non ſumus ſentientes ipſum: tunc abſentia medij nobis eſt cauſa quærendi: & tunc quærimus videntes effectum, & non videntes cauſam quæ eſt medium: ſicut quando videmus defectum lunæ ſi ponatur eſſe defectus: tunc enim videmus maiorem & minorem extremitates, & maiorem extremitatem minori ineſſe, quod eſt concluſio: & non videmus ſenſu corporeo cauſam quæ eſt medium. Si verò eſſemus ſuper lunam: tunc ſenſu de omnibus certificato non vtique quæreremus medium: neque quæreremus tunc per quæſtionem an eſt, ſi ſit defectus, quia hoc oculis fidelibus videremus: neque quæreremus quæſtione propter quid, propter quid ſit defectus, quia viſu pateret terra interpoſita ſoli & lunæ: vnde tunc nōn quæreremus: quia ſimul vtique vtrumque horum eſſet manifeſtum.

Ex eo enim quod ſenſimus, &c.

Ex eo enim, hoc eſt, poſt hoc quod accipimus per ſenſum, & quod luna deficit, & quod terra interponitur, fit nobis vniuerſale per abſtractionem ab hoc particulari, cuius eſt vna ratio in omnibus, & ex hoc vniuerſali factum eſſet nobis ſcire per cauſam, quæ vniuerſalis eſt virtute ſecundum regularem motum circuli ad ſolis & lunæ diametrum, in qua terra interponitur: quamuis ſentire non ſit ſcire, nec vniuerſale ſit ſenſibile, ſicut in antehabitis dictum eſt, ſed ſenſibile per abſtractionem fit vniuerſale quod in nobis eſt principium ſcientiæ.

Obiectio.

Videtur tamen hoc aliquibus fortè inconueniens. Si enim omnes quæſtiones reducantur

tur ad quæſtionem medij,& quæſtio medij eſt quæſtio propter quid, videtur quòd omnis quæſtio & omnis demonſtratio ſit propter quid. Sed ad hoc dici poteſt, quòd omnis quæſtio medij eſt ſicut omnis deuenire volens in finem quærit medium per quod deuenire poſſit: eò quod finis certus eſt ei qui ſe dirigi cupit in finem. Sed medium dupliciter conſideratur, ſcilicet ſecundum id quod eſt medium, & ſecundum id quod eſt in ratione medij: & quid quidem quærit de medio, hoc eſt, de hoc quod eſt medium: propter quid autem dicit medium ſecundum id quod eſt medium, ſiue in ratione medij. Et quando dicitur, quòd omnis quæſtio eſt de medio, medium ſumitur in ratione communi ad vtrumque iſtorum modorum: & ideò non ſequitur, quòd omnis quæſtio de medio ſit quæſtio propter quid. Adhuc autem ſciendum, quòd quæſtio vel eſt de paſſione ſecundum ſe, vel de eſſe paſſionis in hoc: & tamen non dicitur, quòd omnis quæſtio ſit paſſionis, ſed medij: quia quæſtio illius dicitur eſſe per quod determinatur: determinatur autem per medium: & ideo medij eſſe dicitur: eſt igitur omnis quæſtio medij ſicut eius per quod determinatur, & omnis quæſtio eſt medij ſicut finis.

Solutio. Quomodo omnis quæſtio eſt medij, non tamen omnis quæſtio eſt propter quid. Vult dicere, quod mediũ poteſt ſumi identicè, ſcilicet pro eo quod eſt medium: alio modo formaliter, ſcilicet inquantũ eſt medium.

Sicut igitur in priori parte iſtius capituli diximus, quòd quid eſt ſcire idem eſt quod eſt propter quid. Hoc autem quod eſt quid, differt in ratione ab hoc quod eſt propter quid: quia quid eſt ſcire, eſt eorum quæ ſunt ſimpliciter ſecundum quidditatem ſuæ eſſentiæ: & non eſt aliquid de numero eorum quæ inſunt, ſicut eſt hæc paſſio triangulo inhærens, quoniam ſcilicet tres anguli per æquipollentiam æqualitatis ſunt duo recti, aut quoniam idem triangulus ſecundum valorem trium angulorum aliquid maius aut minus eſt aliquo cui comparatur. Quod quidem igitur omnia quæ quæruntur, medij ſiue de medio ſint quæſtiones (vt in ſecunda parte capituli oſtenſum eſt) manifeſtum eſt ex dictis.

Sicut igitur dixit, &c.

TRACTATVS II.

De cognitione medij demonſtratiui & quorum ſit diffinitio.

CAPVT I.

De medio ſecundum quod quid eſt.

POSTQVAM autem determinatum eſt de ſcibilibus per demonſtrationem per numerum & reductionem quæſtionum, conſequens eſt tractare de medio demonſtrationis cognoſcendo, & inueniendo etiam, quia non poteſt inueniri niſi aliquo modo cognoſcatur. Ideò de cognitione medij prius dicemus. Et cum medium quid eſt ſit & propter quid eſt, & quid eſt ſimplicius ſit quam propter quid, ideò primo notificabimus medium ſecundum quod quid eſt. De hoc igitur intendentes præmittimus quatuor quæſtiones, quarum præmiſſio neceſſaria eſt ad cognitionem eius quod quid eſt.

Quomodo autem quod quid eſt demonſtratur, &c.

Quærimus igitur prima quæſtione, quomodo id quod quid eſt, demonſtretur, hoc eſt, verum demonſtratione cognoſcatur vel non? Secunda quæſtio qua quærimus, quis modus ſit introductionis notitiæ in cognitionem diffinitionis, vel diffinitionis in notitiam? Tertia autem quæſtio eſt, quid eſt diffinitio? Quarta verò, quorum eſt diffinitio? Tractantes autem de his procedemus opponentes & diſputantes primum de iſtis.

Principium autem, &c.

In tali autem proceſſu principium (à quo incipiamus) ſit illud quod magis eſt proprium habitis (hoc eſt, conſequenter dicendis, quia habitum eſt idem quod conſequens) ab illo conuenientius incipitur, & ſecundum hoc à diſputatione incipiendum.

Dubitabit enim aliquis, &c.

Dubitabit enim aliquis vel dubitare poterit, vtrum ſit vel contingat idem & ſecundum idem ſcire diffinitione, & ſcire demonſtratione: aut hoc eſt impoſſibile, quòd idem & ſecundum idem ſciatur diffinitione & demonſtratione: per quod ſcitur quod vltimo quæritur, ſcilicet quorum ſit diffinitio & quorum demonſtratio. Prima quidem ratio eſt: quia diffinitio quidem id quod quid eſt ſcire & declarare videtur: diffinitio autem dicens quid eſt eſſe tale, vniuerſale eſt de diffinito, & prædicatur eſſentialiter. Syllogiſmi autem concluſiones ſuas concludentes in demonſtratione, alij quidem ſunt priuatiui, alij verò non vniuerſales, ſicut in ſecunda figura priuatiui omnes ſunt ſyllogiſmi, in tertia verò ſunt non vniuerſales. Tunc ex hoc arguo: omnis diffinitio eſt vniuerſalis & affirmatiua de diffinito: aliquando demonſtratio nec vniuerſalis eſt, nec prædicatiua: ergo aliqua demonſtratio non eſt de his de quibus eſt diffinitio. Et ex illa ratione non poteſt inferri plus quam dictum eſt.

Poſtea eorũ quæ ſunt, &c.

Poſtea ad idem ſecunda ratio: quia neque omnium eorum quæ concluduntur vel demonſtrantur in prima figura vniuerſaliter & affirmatiuè, eſt diffinitio: quòd enim omnis triangulus tres habet duobus rectis æquales, demonſtratur in prima figura: & hoc non diffinitur

finitur: cuius ratio eſt: quoniam ſcire demonſtratiuè eſt demonſtrationem habere, & per demonſtrationem ſcientiam accipere: propter quod ſi in talibus demonſtratio eſt in quibus paſſio de ſubiecto demonſtratur, tunc manifeſtum eſt, quòd non erit ipſorum diffinitio dicens quid: quia diffinitio non colligit accidentia, ſed ſubſtantiam ſolum. Propter quod

Text. com. 11.

in primo de anima dicitur, quòd cognitio accidentium confert quidem ad cognoſcendum quid eſt, ſed non intrant in diffinitionem, neque ſunt diffinitio.

Sciet enim vtique aliquis, &c.

Aliquis enim vtique ſcit aliquid ſicut ſubiectum ſecundum diffinitionem per ſubſtantialia, non habens demonſtrationem de eodem: quia non nouit per ſe accidentia: nihil enim prohibet non ſimul (ſiue per eadem) habere diffinitionem & demonſtrationem.

Sufficit autem fides. &c.

Et ad hoc probandum ſufficit fides quæ per inductam rationem facta eſt: & ſufficit, quòd probetur ex inductione: quia in ſingulis ſic eſt, quòd nihil demonſtrabilium (quæ ſunt accidentia per ſe) colligit diffinitio vera. Nos enim verè diffinientes aliquid nihil aliquando (hoc eſt, nunquam) cognoſcimus aliquid de numero eorum accidentium quæ ſunt per ſe: & hoc exponendo dicimus, quòd neque cognoſcimus aliquid eorum quæ ſunt per accidens colligendo diffinitionem: ergo non omnium eorum eſt diffinitio, quorum eſt demonſtratio.

Amplius ſi diffinitio, &c.

Amplius ad idem tertia ratio eſt: quia ſi diffinitio eſt quædam cognitio ſubſtantiæ diffiniti & quidditatis: quia ſubſtantiam & quidditatem facit cognoſcere diffinitio. Quod autem eſt huiuſcemodi, quale eſt demonſtratio, manifeſtum eſt, quòd non ſit ſubſtantiæ, & quod ſubſtantiam non facit cognoſcere paſſionem de ſubiecto. Per hanc rationem concluditur, quòd diffinitio non ſit demonſtratio, & quòd demonſtratio non eſt eiuſdem cuius eſt diffinitio. Epilogando ergo dicimus, quòd quoniam igitur non eſt diffinitio omnis cuius eſt demonſtratio, manifeſtum eſt ex dictis.

Quid autē cuius eſt diffinitio, &c.

Quæramus è conuerſo ergo dicentes, quid aut ex quo cuius eſt demonſtratio, non eſt diffinitio, & propriè loquendo nunquid omnis cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio, aut non? Vna quidem & conſimilis ratio & de hoc eadem eſt cum præcedenti: quia iſta ad quam diſputabimus, eſt conuerſa præhabitæ concluſionis, huius ſcilicet ſi omnis cuius eſt demonſtratio, ſit diffinitio? cuius conuerſa eſt, ſi omnis eius cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio, vel non? Et prima quidem ratio ad hoc quod nullius cuius eſt diffinitio, ſit demonſtratio, hæc eſt, quæ ducit ad impoſſibile. Vnius inquantum vnius vna eſt ſcientia & vnus modus ſciendi: propter quod ſi ſupponatur, quòd verè ſcire contingit id quod demonſtrabile ſiue demonſtratum (ſicut in principio primi libri probatum eſt) tunc accidit quoddam impoſſibile, hoc ſcilicet quod diffinitionem habens, ſciet ſine demonſtratione per ſolam diffinitionem, & ſic veram habebit ſcientiam ſine cauſa veræ ſcientiæ: ergo non eorum quorum eſt diffinitio, eſt demonſtratio.

Amplius principia demonſtrationū diffinitiones, &c.

Amplius ſecunda ad idem ratio eſt: quia inter principia demonſtrationum & principalia principia, ſunt diffinitiones quæ ſunt media, quæ principaliter ſunt principia: principiorum autem demonſtrationes non eſſe demonſtratum eſt prius in huius ſcientiæ libro primo: quia ſi diceretur, quòd principiorum eſſent demonſtrationes (cum illæ demonſtrationes eſſent ex principiis, & illæ iterum ex aliis) eſſent alia principia demonſtratiua, & illorum principiorum iterum principia, & hoc in infinitum abibit: aut oportet dicere, quòd primæ primorum diffinitiones erunt indemonſtrabiles: & hoc verum eſt: & ex hoc quidem concluditur, quòd eius cuius eſt diffinitio, non eſt demonſtratio.

Sed verum ſi non omnis, &c.

Sed oſtenſo, quòd non omnis cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio, remanet adhuc quærendum ſi detur, quòd non omnis eiuſdem cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio, verum cuiuſdam eiuſdem ſit diffinitio & demonſtratio, aut nullius eiuſdem eſt diffinitio & demonſtratio? Ad hoc igitur ſunt inducendæ rationes, quòd nullius eiuſdem ſit demonſtratio & diffinitio. Huius enim quod hoc impoſſibile ſit, quòd cuius eſt diffinitio, ſit demonſtratio, prima ratio eſt: quia omnis diffinitio eſt quid eſt, hoc eſt, quidditatis ſignificatiua: quidditas enim rei eſt, & diffinitio illius quidditatis ſignificatiua eſt: propter quod diffinitio & quidditas differunt ſicut ſignum & ſignatum:

Diffinitio & quidditas differunt ſicut ſignum & ſignatū.

diffinitio quidem igitur eſt ipſius quid eſt, & eſt ſubſtantiæ indicatiua & per ſubſtantialia: ſed demonſtrationes omnes videntur ſupponere ſuas diffinitiones, hoc eſt, ſubiectorum ſuorum & non demonſtrare: & ſimiliter ſupponunt mathematicæ diffinitiones ſuorum ſubiectorum, vt quid vnitas: & diffinitiones ſuarum paſſionum, vt quid impar: & aliæ ſcientiæ demonſtratiuæ ſimiliter faciunt, & non demonſtrant ſuas diffinitiones: ergo videtur, quòd nullius cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio in nulla ſcientia demonſtratiua.

Amplius omnis demonſtratio, &c.

Amplius ad idē alia ratio eſt: quia omnis demōſtratio aliquid (hoc eſt, aliquam paſſionem) de aliquo ſubiecto demōſtrat, ſicut & demonſtratur, quia eſt hoc affirmatiuè, aut quia nō eſt hoc negatiuè. In diffinitione autē de omnibus quæ ponuntur in diffinitione, nihil alterum de altero prædicatur per modum affirmationis vel negationis, ſed colliguntur in ea, ſicut potentiæ referuntur ad actum vltimum. Hoc autem patet per inductionem: quia cum diffiniendo dicitur, homo eſt animal bipes, neque animal prædicatur affirmatiuè de bipede, nec è conuerſo bipes de animali: & in mathematicis cum dicitur, quòd triangulus eſt figura plana, tribus rectis lineis contenta, neque de plano prædicatur figura, non enim planum eſt figura: neque planum prædicatur de figura, quia non dicitur affirmatiuè, quòd planum ſit figura: ergo nullius eius cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio.

Amplius alterum eſt, &c.

Amplius ad idem eſt tertia ratio. Alterum eſt demonſtrare ſiue monſtrare & oſtendere quod quid eſt, & alterum demonſtrare quia eſt: ſed diffinitio oſtendit ſignificando quod quid eſt: ſed demonſtratio oſtendit demonſtrando quod quia eſt, hoc eſt, prædicatum de hoc ſubiecto

iecto

ſecto affirmatiuè: aut quia hoc non eſt, hoc eſt negatiuè: quid eſt autem, & quia eſt diuerſa ſunt. Et alterius ab altero ſiue diuerſi à diuerſo eſt alia & diuerſa demõſtratio, hoc eſt, oſtenſio & ſcientia, niſi vnum ſe habeat ad alterum ſicut pars ſubiectiua ad ipſum ſicut ad totum vniuerſale. Hoc autem ideò dico explanans: quia quodammodo oſtenſum eſt, ſicut in ſuo toto vniuerſali, quòd iſoſceles tres habet duos rectis æquales, ſi oſtenſum eſt, quòd omnis triangulus habet tres duobus rectis æquales: pars enim ſubiectiua eſt hoc quod eſt, iſoſceles. Hoc autem quod dico, triangulus, eſt totum vniuerſale ad iſoſcelem: hæc autem (quæ ſunt ſcientia quid & ſcientia quia) adinuicem (hoc eſt, vnum ad aliud) non ſe habent ſic, quòd vnum ſit totum vniuerſale, & aliud ſit pars eius ſubiectiua: ergo ſequitur, quod eius cuius eſt definitio, nullo modo ſit demonſtratio.

Manifeſtũ itaq; quòd nec cuius eſt diffinitio, &c.

Vlterius ergo vniuerſaliter concludendo manifeſtum eſt, quòd neque cuius eſt diffinitio, huius omnis eſt demonſtratio: neque huius cuius omnis eſt demonſtratio, huius omnis eſt diffinitio. Propter quod etiam vniuerſaliter ſequitur tertia concluſio: quare omnino (hoc eſt, vniuerſaliter) nulli eidem contingit vtrumque habere, hoc eſt, diffinitionem & demonſtrationem: & ſic nullius cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio. Manifeſtum itaque vlterius concludendo, quòd neque diffinitio eſt demonſtratio: neque enim hæc idem erunt, neque alterum horum eſt in altero ſicut pars ſubiectiua in ſuo toto vniuerſali. Cuius ratio eſt: quia ſi diffinitio eſſet demonſtratio, vel pars eius ſubiectiua: tunc ſubſtantia diffinita ſimiliter ſe haberet: quia ſi diffinitio eſſet demonſtratio, tunc diffinibile eſſet demonſtrabile, quod falſum eſſe oſtenſum eſt. Hæc quidem igitur oppoſita ſunt vſque huc de his duabus quæſtionibus, quid ſcilicet, & quorum ſit diffinitio.

CAPVT II.

An via ſyllogiſtica ſit via veniendi in cognitionem diffinitionis.

QVærendum autem relinquitur, quæ ſit via in introductionem & cognitionem diffinitionis: & quærendum primò, vtrum ipſius quod quid eſt (ſiue diffinitionis) ſit ſyllogiſmus, aut demonſtratio, hoc eſt, vtrum in cognitioné ipſius diffinitionis veniatur, ita quod concludatur per ſyllogiſmum vel demonſtrationem, aut non, ſicut in præhabito capitulo ratio ſupponit, quæ probauit, quòd non omnis eius cuius eſt diffinitio, eſt demonſtratio: ſupponit enim hæc ratio, quòd via ſyllogiſticalis demonſtratiua non ſit modus veniendi in notitiam diffinitionis.

Ipſius autẽ quod quid eſt vtrum, &c.

Syllogiſmus quidem enim, &c.

Quod autem via ſyllogiſtica vel demonſtratiua non ſit deuenire in cognitionem quod quid eſt, ſic probatur. Syllogiſmus quidem aliquid de aliquo demonſtrat per medium, ſed quid eſt ſiue diffinitio eſt proprium & conuertibile & immediatum: quia inter diffinitionem & diffinitum non eſt medium, quo diffinitio de diffinito concludatur: prædicatur enim diffinitio in eo quod quid, ita ſcilicet, quod prædicatur diffinitio de diffinito cum hac reduplicatione in eo quod quid eſt, per quam reduplicationem diſtinguitur modus diffinitionis ab aliis modis ſubſtantialium prædicatorum: hoc autem quod ſic prædicatur, neceſſe eſt conuerti & reduplicari ad vtramque extremitatem.

Nullũ prædicatũ ſubſtantiale prædicatur cum hac reduplicatione in eo quod quid eſt, præter diffinitionem.

Si enim c. a. proprium eſt, &c.

Ponamus enim terminos generales, in quibus hoc manifeſtetur, qui ſint a.b.c. ita quod b. medium ſit quo concluditur a. de c. (quod eſt minor extremitas) tunc oportet, quòd a. ſit diffinitio, & b. medium inter diffinitionem & diffinitum: quod non poteſt eſſe, niſi b. ſit alia diffinitio, per quam diffinitio primò ſumpta de diffinito concludatur: & tunc extremum maius prædicatur de medio in eo quod quid eſt, ſicut diffinitio de diffinito, & b. medium prædicabitur de c. minore extremitate in eo quod quid eſt, ſicut diffinitio de diffinito: & ſic a. erit proprium b. & b. erit proprium ipſi c. & ſic omnia tria ſunt adinuicem conuertibilia & propria: & erit talis ſyllogiſmus: omne b. eſt a. in eo quod quid eſt: & omne c. b. in eo quod quid eſt: ergo omne c. a. in eo quod quid eſt.

At vero & ſi a. in eo quod quid eſt, &c.

At vero & ſi a. eſt in eo quod quid eſt in omnibus quæ ſunt b. & vniuerſaliter prædicatur b. de omni c. in eo quod quid eſt in minori propoſitione: tunc ſequitur, quòd etiam neceſſe eſt a. in eo quod quid eſt de c. dici ſiue prædicari in concluſione, ſicut patuit in ſyllogiſmo inducto, in quo reduplicatio medij ponitur tam in maiori propoſitione quam in minori: & ſic neceſſe eſt, quòd etiam ponatur in concluſione. Eſt enim omne b. a. in eo quod quid eſt: & omne c. b. in eo quod quid eſt: ergo omne c. eſt a. in eo quod quid eſt. Et in hoc Arabicum commentum reputat inconueniens ſi medium ſit inter diffinitionem & diffinitum: quia tunc illius diffinitionis (quæ medium eſt) erit iterum medium alia diffinitio: & hoc ibit in infinitum: & hæc ſunt verba commenti Arabici quod fecit Alphar. Si ergo talis reduplicatio medij ponitur ad vtrumque extremorum, erit concluſio cum reduplicatione.

Reſponſio Alphar. quòd non ſit medium inter diffinitionem & diffinitum.

Si verò non ſic aliquis acceperit, &c.

Si verò non ſic aliquis accipit medium duplicans ſiue reduplicans in vtraque præmiſſarum ad maiorem & ad minorem extremitates: tunc non neceſſe erit in concluſione a. de c. prædicari cum reduplicatione in eo quod quid eſt: neque tunc autem neceſſe in maiori propoſitione a. de b. prædicari cum reduplicatione de omnibus de quibus dicitur b. vt ſi ſic ſyllogizetur: omne b. a. omne c. b. in eo quod quid eſt: ergo omne c. a. in eo quod quid eſt. Non enim ſequitur: omne c. a. in eo quodquideſt. Non enim ſequitur: omne c. a. in eo quod quid eſt, niſi reduplicatio in vtraque ponatur præmiſſarum: ſi enim debeat ſequi concluſio cum reduplicatione eius quod quid eſt, oportet quòd vtraque præmiſſarum hanc eandem habeat reduplicationem: oportet igitur, quòd ſicut a. de b. eſt cum reduplicatione, inſit etiam in minori b. de c. cum reduplicatione eius quod quid eſt: quia cum

concluſio ſit vtriuſque præmiſſarum medietas, & à maiori quidem habet prædicatum, & à minori ſubiectum, ſi reduplicatio debeat eſſe in concluſione, oportet quòd in maiori ſit reduplicatio ad prædicatum, & in minori ad ſubiectum: & tunc in concluſione erit ad vtrumque.

Sic igitur quod quid eſt, &c.

Si igitur iſtam reduplicationem quod quid eſt & quod quid erat eſſe, vtraque præmiſſarum habuerit: tunc prius in præmiſſis in medio (quod ſubiicitur in prima, & prædicatur in ſecunda) erit iſta reduplicatio quod quid eſt quam in concluſione: & ſic in præmiſſa petitur id quod eſt in principio, & ſic non poteſt concludi quid eſt ſecundum quod quid eſt, impediente peccato quod eſt petitio principij. In præmiſſa enim petitur id quod eſt in concluſione. Non ergo poteſt concludi quid eſt in eo quod quid eſt per medium aliquod.

Et omnino ſi eſt monſtrare, &c.

Sicut in terminis ſpecialibus hoc apparet: quia eſt vel contingit monſtrare ſyllogiſticè quid eſt homo ſecundum quod quid eſt: ſit enim c. minor extremitas homo. a. autem maior extremitas ſit quod quid eſt homo, hoc eſt, hominis diffinitio, ſiue hæc diffinitio ſit animal bipes, ſiue aliud aliquid quod ſit diffinitio hominis. Si igitur ſyllogizatur, hoc eſt, debeat eſſe ſyllogiſmus in quo a. diffinitio hominis per medium d. de c. hoc eſt, homine debeat ſyllogizari, neceſſe eſt, quòd de omni b. medio prædicetur a. quod eſt diffinitio hominis, & b. de omni c. & tunc oportet, quòd & huius prædicationis in maiori & minori ſit ad medium ratio (hoc eſt, alia diffinitio) quæ etiam dicit quid eſt homo, ſic: omne animal bipes in eo quod quid eſt, animal rationale mortale in eo quod quid eſt: omnis homo eſt animal bipes in eo quod quid eſt: ergo omnis homo eſt animal rationale mortale in eo quod quid eſt. Et ſic diffinitio concluditur per diffinitionem: oportet enim reduplicationem eius quod quid eſt in duabus propoſitionibus & primis ſiue præmiſſis conſiderare ſi debeat concludi in concluſione: & tunc incidet petitio principij.

Maximè enim manifeſtum eſt, &c.

Hoc autem quod dicit hic, maximè manifeſtum eſt per conuerſionem, hoc eſt, ſi aliquis per conuertibilia (quæ tota ſubiecta ſunt) ſyllogizet: quia tunc prius petitur in præmiſſis, quam concludatur ex præmiſſis in concluſione ſi prædicto modo diffinitio de diffinito debeat concludi in eo quod quid eſt: ſi enim per conuerſionem (hoc eſt, per conuertibilia) ſimus demonſtrantes quid eſt animal & quid eſt homo, aut aliud aliquid quodlibet de numero eorum quæ ſunt diffinibilia (quaſi diffinitio de diffinito concludi debeat) oportet quòd medium ſit diffinitiuum: & tunc reduplicatio in maiori & minori repeteret hoc quod eſt ex principio.

Vt ſi quis diffiniret animam, &c.

Vt ſi aliquis diffiniat animam ſic dicens, quòd anima eſt id quod eſt ſibi cauſa viuendi: & huius daret aliam diffinitionem quæ de iſta concluderetur, vel è conuerſo: & diceret, quòd illud quod ſibiipſi eſt cauſa viuendi eſt numerus ſeipſum mouens, ſicut dixit Plato: & ſecundam diffinitionem dixit eſſe cauſam primæ: tunc ſyllogizando, neceſſe eſt repetere animam quæ medium erit cum reduplicatione vtriuſque diffinitionis: quod verè (hoc eſt, inquantum quod verè eſt per diffinitionem) & ſic reperitur ſicut idem in præmiſſis & in concluſione, ſic: omnis anima eſt numerus ſeipſum mouens in eo quod quid eſt, vel in eo quod verè: omne quod eſt ſibiipſi cauſa viuendi eſt anima in eo quod quid eſt: ergo omne quod eſt ſibiipſi cauſa viuendi eſt numerus ſeipſum mouens in eo quod quid eſt.

Non enim ſi conſequitur, &c.

Non enim ſequitur concluſio cum reduplicatione eius quod dicitur in eo quod quid eſt, ſi ſimpliciter & ſine reduplicatione accipiantur præmiſſæ: ſi enim b. prædicatur ſimpliciter de c. in minori propoſitione, vt dicatur, omne c. b. tunc non erit concluſio, quòd a. de c. in concluſione dicatur in eo quod quid eſt: quia non ſequitur: omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. in eo quod quid. Sed verum erit dicere ſiue concludere, quòd erit ſolum ſine reduplicatione a. de c. concluſum, & non concludetur in eo quod quid eſt.

Neque ſi eſt a. quod quid eſt, &c.

Neque iterum concluſio cum reduplicatione in terminis generalibus ſequitur, ſi dicatur a. maior extremitas de medio b. cum in eo quod quid eſt: & non ſit eadem reduplicatio in minori: non ſequitur concluſio cum reduplicatione medij. Quod patet: quia animal eſſe (hoc eſt, animalis diffinitio) prædicatur de hominis eſſe (hoc eſt, de hominis diffinitione) ſicut etiam prædicatur animal de homine, cum dicitur omnem hominem eſſe animal: ſed non prædicatur ſic ſicut ea prædicantur de ſeinuicem quæ conuertibilia ſunt in eo quod quid ſunt, quorum vnum & idem eſt eſſe per diffinitionem: & ideò vna de alia concludi non poteſt in eo quod quid erat eſſe.

Siquidem igitur non ſic accipiat, &c.

Siquidem igitur non ſit (hoc eſt, cum reduplicatione) accipiat in præmiſſis, non ſyllogizatur, quòd in concluſione a. ſit in c. ſecundum hoc quod quid erat eſſe in ſubſtantia ſiue ſubſtantiali diffinitione. Si verò ſic cum reduplicatione accipiat vtraſque præmiſſarum: tunc prius erit accipiens in minori propoſitione, quòd c. eſt in b. in eo quod quid eſt, quam demonſtretur in concluſione propter quid, cum ſit de quæſitis & non de notis & notioribus: ſed potius accipit & petit id quod in principio eſt. Sic ergo patet, quòd diffinitio non poteſt per demonſtrationem vel ſyllogiſmum concludi vt diffinitiuo: non ergo modus introductionis in diffinitione eſt via ſyllogiſtica.

Notandum autem, quòd in proceſſu qui habitus eſt, petitur id quod eſt in principio: quia in tali proceſſu a. & b. ſunt idem, cum vnum ſit diffinitio alterius: quod ſignificat reduplicatio facta in maiore propoſitione: diffinitionis autem non eſt diffinitio, niſi diffinitio dicatur tantum aliorum nominum magis notorum poſitio: & ſic ſupponere b. de c. in minori propoſitione prædicari, eſt idem quod ſupponere a. de c. prædicari. Supponere autem a. de c. prædicari, eſt ſupponere ipſum quod probare intendit: & ita petit in minori id quod eſt in principio. Notandum etiam, quòd cum dicitur, b. eſt a. in eo quod quid eſt,

quid eſt, non intelligitur aliud per tales ſermones niſi quod non prædicatur ſolum vnum de altero, ſed in ſe habet modum, quod prædicatur vt diffinitio & idem ſecundum eſſe. Adhuc autem notandum, quòd cum ſic ſyllogizetur: omne b. eſt a. in eo quod quid eſt: bene ſequitur ſyllogiſticè, quod omne c. eſt a. in eo quod quid eſt: & tamen eſt petitio principij: nec eſt contra conſequentiam ſyllogiſmi, ſed contra probationem: non enim impedit, quin ſequatur concluſio, ſed facit ad hoc quod non probat propoſitum.

Ex quo patet, quòd petitio principij non peccat contra ſyllogiſmum.

CAPVT III.

An modus introductionis in diffinitione poßit eſſe ſyllogiſmus.

At verò neque per diuiſionem, &c.

AT verò neque per diuiſionem (hoc eſt, per diuiſiuum ſyllogiſmum) via eſt ſyllogizare diffinitionem, ſicut & in prioribus reſolutorijs quæ circa figuras ſyllogiſmorum ſunt (hoc eſt in primo priorum, vbi de figuris agitur & de reſolutione figurarum adinuicem) dictum eſt, vbi docetur inuentio medij, & vbi docetur reſolui ſyllogiſmus ad propoſitum. Quod autem per diuiſiuum ſyllogiſmum probari non poſſit, ratio quidem prima eſt ad hoc: quia in diuiſiuo ſyllogiſmo nequaquam fit vel ſequitur tunc illam rem eſſe quæ concluſa eſt his entibus, hoc eſt, cum hæc ſint quæ præmiſſa ſunt in præmiſſis, hoc eſt, concluſio non ſequitur neque probatur ex præmiſſis.

Sed neque ſicut inducens demõſtrat, &c.

Si autem debeat concludi diffinitio in eo quod quid eſt, oportet, quod fiat per ſyllogiſmum probantem qui ſit cauſa concluſionis: diuiſiuus autem ſyllogiſmus non demonſtrat, hoc eſt, non probat: quia ex prioribus non procedit: ſicut neque inducens probat, eò quod ex prioribus non procedit: & ideò potius colligit vniuerſale quam probet: ſingularia enim non ſunt cauſa vniuerſalis, ſed potius per illa colligitur ſicut mixtum & confuſum in ipſis. In his enim quæ vera & completa ratione probantur, non oportet concluſionem (poſtquam concluſa eſt) interrogare ac ſi non ſit probata: neque oportet eam eſſe in concedendo, & præcipuè in demonſtratione per immediata facta, ſiue reſpondens concedat talem concluſionem ſiue non, ſemper erit probata & vera: ſed neceſſe eſt eſſe concluſionem & ſequi cum illa ſint quæ præmiſſa ſunt, etiamſi non dicat hoc concedendo reſpondens.

Vt vtrum homo animal aut inanimatum, &c.

Cuius exemplum eſt ſi aliquis diuidens ita procedat quærens hominis diffinitionem, & dicat primo diuidendo, homo eſt & eſt animal vel non eſt animal, ſiue eſt animal vel inanimatum: & poſteà ſic arguat: ſed non eſt non animal: ergo eſt animal: ſiue ſic: ſed non eſt inanimatum: ergo eſt animatum ſiue animal (quia accipitur hic pro animato) tunc enim accipit, quòd non eſt non animal, & non probat: & ex hoc non probato infert, quòd eſt animal per diuiſionem à partibus ſufficienter enumeratis: vnde id quod poſteà accipit animal, non eſt ſyllogizatum ſyllogiſmo probante, licet aliquo modo ſyllogiſmo diuiſiuo probatũ ſit: habens autem, quod homo eſt animal, & volens vlterius procedere ad hominis diffinitionem, diuidendo animal dicit: ſi homo eſt animal, aut ergo eſt greſſibile animal, aut aquaticum ſiue natabile: & tunc iterum per negationem aquatilis accipit, & non probat, quòd homo eſt animal greſſibile: & ſic dicit hominem totum (hoc eſt, ſecundum totum eſſe) per diffinitionem explicantem eſſe animal greſſibile concludens ſic: homo eſt animal, & non animal: & homo eſt animal greſſibile, & non aquaticum: ergo homo eſt per diffinitionem & in eo quod quid eſt, animal greſſibile: hoc enim non eſt neceſſe ſequi ex dictis ſiue præmiſſis: ſed accipit illud ſine probatione.

Differt autem nihil in multis aut paucis, &c.

Et hoc quia antediximus diuiſionem producendo ad omnes differentias imponendas in hominis diffinitione, vt vlterius diuideremus greſſibile in bipes & quadrupes, & hoc vlterius in rationale vel irrationale, & hoc iterum in mortale & immortale, vt ſic vſque ad vltimum indiuiſibile deduceretur diuiſio, nemo calumnietur: quia quoad propoſitam intentionem, verum in paucis vel in multis deducatur diuiſio, nihil differt: quia in omnibus eſt vna & eadem ratio, & ſemper alterum diuidentium accipit ſine probatione: vnde idem eſt in paucis & in multis diuidere: & in ſic procedentibus non fit vſus ſyllogiſticus; quia in vſu ſyllogiſtico nihil accipitur, niſi quod probatur ex præmiſſis. Ratio autem huius eſt: quia cum dicitur, homo eſt animatum vel non animatum, & negatur altera ſic, non eſt inanimatum: tunc commune diuiſum cum negatione alterius diuidentis ipſum idem alteri fit penitus. Quod ſic patet: homo eſt animal vel non animal: & dicatur, homo non eſt non animal, idem eſt ac ſi dicatur, homo eſt animal: & ſic ex iſta, non eſt non animal, non probatur iſta ſecuudum rem, ſed eſt idem illi & petitur in illa, & non probatur.

Nota quomodo in proceſſu diuiſiuo petatur principium.

Quid enim prohibet hoc verum quidem eſſe, &c.

Qui enim diffinitionem vult ſyllogizare, oportet quòd ſyllogizet eam ex conuenientibus diffinitioni: & hæ ſunt cauſæ concludentes eam in eo quod quid eſt: & hoc non facit ſyllogiſmus diuiſiuus. Cuius ratio eſt: quia quæramus quid prohibet eſſe quod quidem per diuiſionem acceptum eſt, prædicari de homine: & tamen non diuiſim nec ſimul neceſſe eſt prædicari in eo quod quid eſt: neque propter hoc quod ſic prædicantur, ſunt diffinitiones oſtendentes quid erat eſſe: non enim quicquid prædicatur de aliquo per diuiſionem acceptum, eſt diffinitio eius.

Amplius ad id alia ratio eſt, &c.

Amplius ad idem ratio eſt alia: quia quæramus quid prohibet aut in diuiſione apponere aliquid quod non eſt in diffinito ſicut diffiniens, & quid prohibet etiam per diuiſionem auferre vel omittere aliquid, quod tamen eſt in diffinito ſicut diffiniens ipſum, quamuis in diffinitione non ſit acceptum: aut quid prohibet etiam in diuiſione excellere, hoc eſt, per excellentiam diuidere ſubſtantias, vt ſi dicatur, homo eſt ens. Entium autem aliud actu & aliud

potentia: cum tamen excellentia non ſint ponenda in diffinitione. Patet igitur, quòd via veniendi in diffinitionem non eſt ſyllogiſmus diuiſiuus. Hæc quidem igitur diuitrantur: quia ad probationem propoſiti ſufficiunt ea quæ dicta ſunt.

Contingit autẽ ſoluere in accipiendo, &c.

Contingit ſoluere, ita quod dicunt per diuiſionem concludi diffinitionem in accipiendo omnia adiacentia in eo quod quid eſt prædicari de diffinito & eſſentialiter, & quod eſt ſic facere diuiſionem in proximum id quod conſequenter eſt priori accepto, & quod diuiſio fiat per ſubſtantialia & immediata, & tertio quod nihil relinquatur indiuiſum vſque ad vltimum indiuiſibile in quo ſtat diuiſio quod vlterius diuidi non poteſt. Hoc autem eſt neceſſarium, quod ſic fiat, & ducatur diuiſio: quia id in quo vltimo ſtat, iam oportet eſſe indiuiduum ſiue indiuiſibile ſpecie, hoc eſt, ſecundum formam, quod formaliter vlterius non poſſit diuidi.

Sed ſyllogiſmus tamen non eſt, &c.

Sed hæc ſolutio nulla eſt: quia omnibus quæ dicta ſunt obſeruatis, non habet diuiſio formam ſyllogiſmi probantis diffinitionem de diffinito eſſe in eo quod quid eſt. Syllogiſmus enim non ponit, neque accipit quod non eſt per ſe notum vel notius: diuiſio autem accipit non probatum, vt dictum eſt. Sed ſi diuiſio vel diuiſiuus ſyllogiſmus verus eſt, cognoſcere facit diffinitionem: tamen alio modo, quam probando via ſyllogiſtica facit hoc: & hoc quidem non eſt inconueniens, neque contra ea quæ dicta ſunt: quia ratio inducta non dicit, quòd nihil faciat ad diffinitionem, ſed quòd via ſyllogiſtica diffinitio vt diffinitio de diffinitione probari non poteſt.

Neque inducens fortaſsè demõſtrat, &c.

Hoc autem patet in ſyllogiſmo, quòd etiam inducens & concludens ex inductione fortaſsè non demonſtrat (hoc eſt, non verè probat) cum ex poſterioribus procedat: & tamen oſtendit aliquid quocunque modo oſtenſionis ex notis quoad ſenſum: vnde quamuis aliquid faciat diuidens ad diffinitionem, tamen ſyllogiſmum non dicit ille, qui ex diuiſione vult probare diffinitionem. Et huius adhuc aliud eſt ſimile: quia ſicut in concluſionibus quæ concluduntur enthymematicè ſine mediis in quibus deeſt aliquid quod facit euidentiam oſtenſionis, ſi aliquis dicat, quoniam his exiſtentibus (quæ enthymematicè præmiſſa ſunt) neceſſe eſt hoc eſſe quod concluſum eſt, poſt concluſionem factam contingit adhuc interrogare, propter quid ſequitur concluſio? eo quod medium & ordinatio propoſitionum in figuram & modum differunt, quæ faciunt conſequentiæ euidentiam. Sic etiam aliquo accepto per diuiſionem, & concluſa tandem diffinitione contingit interrogare, propter quid ſequitur concluſio? quia in diuiſione non ſunt ea ex quibus de neceſſitate via ſyllogiſmi concludatur diffinitio, eò quod hæc ſunt, ſicut dictum eſt: vnde in terminis diuiſis (hoc eſt, per diuiſionem acceptis) cuiuſlibet illationem poſt concluſionem contingit interrogare, propter quid ſequitur concluſio? quia non eſt probata per præmiſſa, ſicut patet in exemplo. Vt ſi quis volens diffinitionem hominis colligere, quærit quid eſt homo per diffinitionem, & accipit per diuiſionem hanc: aut animatum, aut inanimatum: & non eſt inanimatum: ergo eſt animal: & habito, quòd eſt animal, accipiat per eundem modum diuiſionis, quod eſt mortale: & vlterius dicendo accipiat, quòd eſt pedes habens, greſſibile ſcilicet & non volatile, nec natatile, & hoc ſine pennis, ſecundum vnamquamque quidem appoſitionem differentiæ per diuiſionem acceptæ contingit quærere, propter quid ſequitur? & ideò non eſt probata. Diuidens enim ſic dicet & demonſtrabit ſiue oſtendet diuiſione (hoc eſt, quod opinatur ex diuiſione) oſtendendo, quòd ſcilicet omne animal mortale aut immortale ſit: hoc autem facit accipiendo & ſupponendo. Hæc autem ratio omnis (hoc eſt, tota) ſic per diuiſionem collecta, non eſt diffinitio concluſa & probata per ſyllogiſmum dico diuiſiuum: quia non probat diffinitionem propter quid, quamuis diuiſione demonſtrauit (hoc eſt, aliquo modo declarationis oſtendit) ea quæ ponuntur in diffinitione: ſed tamen diffinitio non fit ſyllogiſmus concludens diffinitionem in eo quod quid eſt eſſe. Vnde in Arabica tranſlatione illud ſic eſt. Iam ergo manifeſtum eſt, quòd diffinitio poſſibile eſt vt extrahatur per viam diuiſionis, & quia impoſſibile eſt vt ſciatur per viam ſyllogiſmi.

Poſſibile eſt vt diffinitio extrahatur per viam diuiſionis, licet non poſſit ſciri per viam ſyllogiſmi, ut dicit tranſlatio Arabica.

Attendendum autem eſt hic, quòd cum ſyllogiſmus diuiſiuus ſit ſyllogiſmus dialecticus, non videtur eſſe peccatum in ipſo, præcipuè cum vtraque præmiſſarum notior ſit concluſione, cum ſic dicitur, homo eſt animal, vel non eſt animal: ſed non eſt animal: ergo eſt animal: & ſic non erit ibi petitio principij, vt in præhabitis dictum eſt. Adhuc autem communiter dicitur, quòd ſi in ſyllogiſmo diuiſiuo probarentur præmiſſæ, non eſſet petitio principij: cum autem non probatur, tunc eſt principij petitio: quia commune quod diuiditur, eſt negatione alterius diuidentis idem cum reliquo: & ideo petitur in ipſo, vt ante dictum eſt. Et quamuis in tali proceſſu non eſt peccatum contra ſyllogiſmum dialecticum, tamen eſt peccatum contra demonſtrationem: quia non eſt per cauſam: cum enim ſic proceditur: homo eſt animal, vel non animal, hæc vera: & cum aſſumitur: ſed non eſt non animal: ergo eſt animal: hæc propoſitio, non eſt non animal, non eſt cauſa concluſionis: non enim eſt ideò animal, quia non eſt non animal: ſed ſi vna eſt cauſa alterius, potius è conuerſo ideò non eſt non animal, quia eſt animal.

Nota quomodo ſyllogiſmus diuiſiuus petat, cum ſit proceſſus dialecticus.

Attendendum etiam, quòd ſi aliquis diuidendo percurrat per próximas differentias diuidens prius acceptum & omittat aliquid, & primum poſtea coniungat ſequentibus, non faciet diffinitionem explicantem totum eſſe rei propriè: vt ſi aliquis diffiniens hominem, dicat, quòd homo eſt corpus rationale mortale. multa enim inter corpus & rationale omiſſa ſunt, quæ non explicantur in diffinitione.

Quare in diffinitione ponendum ſit genus proximum.

Et ſi obiicitur, quòd eſt oratio explicans eſſe & conuertibilis: ergo eſt diffinitio. Reſpondetur, quòd non eſt propriè diffinitio: quia non poteſt explicari quod eſt in eſſe ipſo vel quidditate:

Obiectio. Solutio.

quidditate:& ideò extenſo nomine & non propriè dicitur diffinitio.

Obiectio. Si autem obiicitur, quòd, in qualibet diffinitione explicitè ſecundum hoc oportet ponere omnia ſuperiora genera vſque ad vltimum. *Solutio.* Dicendum, quòd hoc non ſequitur: quia poſito genere ſubalterno ponuntur omnia ſuperiora quæ actu & intellectu ſunt in ipſo: ſed non eſt ſic de differentia, quia inferior differentia non continet in ſe ſuperius genus, eò quod differentia non dicit aliquid coniunctum ex genere & differentia: & ideò non ita intelligitur genus in differentia, ſicut ſignificatur in ipſa ſecundum intellectum. Sed ſi intelligitur genus poſita differentia, hoc ſic intelligitur, vt potentia intelligatur poſito actu: non tamen ſic, quòd potentia aliquis ſit actus: & ideò ex genere remoto & differentiis vltimis & proximis diffinito, propriè loquendo diffinitio fieri non poteſt.

CAPVT IV.

An via introductionis in diffinitionem ſit per diffinitionem diffinitionis vel contrarij.

OStenſo autem, quòd nec via ſyllogiſmi nec via diuiſionis eſt ad demonſtrandam diffinitionem & introductionem notitiæ in ipſam, quærendum eſt, vtrum propria via aliqua ſit veniendi in notionem ipſius. Quæramus ergo ſic, ſi viæ ſyllogiſmi & diuiſionis non ſunt introductoriæ in notitiam diffinitionis? *Sed vtrum ſit demonſtrare, &c.* Sed tamen quærendum eſt, vtrum ſit demonſtrare quod quid eſt ſecundum ſubſtantiam (hoc eſt, diffinitionem ſubſtantialem) aliquem accipientem (hoc eſt, ſupponentem & non demonſtrantem) & quid erat eſſe (hoc eſt, diffinitionem diffinitionis) quod quidem quid erat eſſe ſiue diffinitio diffinitionis dicit quòd diffinitio eſt conſtitututum ex his quæ ſunt *Diffinitio diffinitionis quæ ſit.* prædicata in eo quod quid eſt (hoc eſt, ſubſtantialiter) de diffinito, & eſt ex propriis, & conuertibilis eſt cum ipſo diffinito. Hoc eſt vt ſi dicatur, diffinitio eſt id quod eſt collectum ex propriis & ſubſtantialibus diffinito: vel ſic, diffinitio eſt oratio colligens ſubſtantialia & propria diffinito: & per illam diffinitionem diffinitionis concludat diffinitionem eſſe diffinitionem, vt ſic arguatur. Omnis oratio collecta ex ſubſtantialibus alicuius & conuertibilis cum ipſo, eſt illi diffinitio: hæc oratio, homo eſt animal rationale mortale, eſt collecta ex ſubſtantialibus homini & conuertibilis cum ipſo: ergo eſt eius diffinitio. Probatio autem, quòd hæc ſit diffinitio diffinitionis eſt: quia hæc talis oratio eſt ſola (hoc eſt, ſolum) in eo quod quid eſt (hoc eſt, ſolum ex eſſentialibus) & omne (hoc eſt, totum collectum in ea) eſt proprium & conuertibile cum diffinito: hoc enim, quòd talis ſit diffinitio, eſt eſſe illi, & quidditas ipſius.

Aut iterum accipit quod quid erat eſſe, &c. Si autem ſic ſyllogizetur vt dictum eſt: aut tenebit ſyllogiſmus, & tunc per diffinitionem ſcietur diffinitio: quod eſſe non poteſt, vt ſuperius habitum eſt: aut dicetur ſoluendo ad quæſtionem inductam, quòd iterum accipit & petit quod quid erat eſſe quod concludendum erat, etiam in hoc ſicut in ſyllogiſmo diuiſiuo: & ideò non probat talis proceſſus: cum enim dicit, omnis oratio colligens omnia ſubſtantialia alicuius, & conuertibilis cum ipſo, eſt diffinitio ipſius, verum dicit. Cum autem dicit, hæc oratio, homo eſt animal rationale mortale, eſt huiuſmodi, petit quod in principio eſt: quia non eſt notius hanc orationem eſſe talem, quam ſit hoc quod animal rationale ſit diffinitio hominis & eſt idem illi: petit igitur quod probare debuit: ſi enim aliquid debeat demonſtrari demonſtratiuè, tunc neceſſe eſt, quòd probetur per medium notius ipſo & diuerſum ab ipſo: quod non fit in tali proceſſu. Scias autem, quòd hîc inquiritur in genere, an quod quid eſt in ratione quod quid eſt, poſſit oſtendi vel demonſtrari per diffinitionem: quod ſi fieri poſſet, oporteret, quòd fieret per diffinitionem diffinitionis, vel per diffinitionem contrariam vel contrarij diffinitionis, ſicut ſuperius in ſyllogiſmo inducto patet, quòd ſi talis proceſſus fiat in maiori propoſitione quæ communior eſt, ponetur diffinitio diffinitionis, & in minori petetur principium, ſicut genus petitur in ſua ſpecie: & hoc modo fit petitio principij.

Videtur tamen quibuſdam hoc mirabile quod hîc dicitur: quia proceſſus qui hic dictus eſt ad probandum, quòd hoc eſt diffinitio, dicetur in 6. topicorum: & ideò tenere videtur. *Obiectio.* Sed ad hoc dicunt aliqui ſatis probabiliter, quòd aliud eſt intendere probare, quòd a. ſit diffinitio b. & aliud quòd a. inſit b. vt diffinitio & ſecundum modum diffinitionis. *Solutio.* Et primum quidem docetur in topicis: ſecundum autem pertinet ad demonſtrationem, & probari non poterit. Qui enim primum probat, fundat intentionem ſuam ſuper id quod eſt b. qui autem ſecundum probare intendit, ſuam fundat intentionem ſuper habitudine quæ eſt in a. & b. & ideo probare non poterit: quia petitur principium. Propter quod aliqui dixerunt, quòd duplex eſt petitio principij: ſecundum opinionem, & ſecundum veritatem. *Alia ſolutio.* Secundum opinionem non eſt hic petitio principij: ſecundum autem veritatem eſt. Et quia in demonſtratiuis procedit ſecundum veritatem, ideò eſt hic petitio principij.

Amplius ad idem inducitur ratio per ſimile: *Amplius ſicut neque in ſyllogiſmo, &c.* ſicut enim quando per ſyllogiſmum aliquid debet ſyllogizari, non accipitur diffinitio ſyllogiſmi: ita nec fit in diffinitione, ita quod ſi per diffinitionem debeat aliquid manifeſtari fiat hoc per diffinitionem diffinitionis. Quod autem in ſyllogiſmo non accipiatur diffinitio ſyllogiſmi vt aliud per ipſum declaretur, patet: quia ſyllogiſmo compoſito in figura & modo ſecundum diſpoſitionem primæ figuræ ſi debeat aliquid probari per ſyllogiſmum, non accipitur quid ſyllogizare (hoc eſt, diffinitio ſyllogiſmi) ſed in ſyllogiſmo in prima figura ad probandum aliquid ordinatè, prima propoſitio ſemper accipitur vt totum, & minor accipitur vt pars, ex quibus duabus eſt ſyllogiſmus: & non oportet, quòd diffinitio ſyllogiſmi accipiatur:

piatur : ſic neque oportet) ineſſe ſyllogiſmo demonſtratiuo demonſtrante diffinitionem alicuius de ipſo quod quid eſt eſſe, hoc eſt, diffinitionem diffinitionis.

Sed ſeorſum hoc à poſitis, &c.

Sed talem ſyllogiſmi diffinitionem oportet ſeorſum poſitam haberi & non intra ſubſtantiam ſyllogiſmi : & oportet ad dubitantem (hoc eſt, contra dubitantem) & quærendo dicentem interrogatiue, ſyllogizatum eſt hoc, aut non eſt ? per illam diffinitionem ſyllogiſmi contradicere, & oſtendere per diffinitionem ſyllogiſmi, quoniam hoc bene ſyllogizatum eſt : & ita oſtendere quoniam hoc quod ſic argutum eſt, erat verus ſyllogiſmus. Et ſimiliter eſt de diffinitione diffinitionis, quòd non ponitur in ſyllogiſmo in quo probatur de aliquo diffinitio, ſed ſeorſum habetur : vbi ſi aliquis probata iam diffinitione velit contradicere & dicere, quòd non ſit diffinitio, conuincatur per diffinitionem diffinitionis, quòd hæc vera ſit diffinitio quæ concluſa eſt per demonſtrationem. Hæc autem ratio oſtenditur, quòd non vtimur diffinitione diffinitionis in declarando diffinitionem, hoc non oſtendit niſi ex conſequenti. Si enim declaratum eſt b. per ſuam diffinitionem vt diffinitum: tunc cognoſcendo b. ſecundum quod diffinitum eſt, cognoſco ſuam diffinitionem : & ſic declarata eſt ſua diffinitio : & ſicut non vtor diffinitione diffinitionis in declarando eam eſſe diffinitionem diffiniti, ſic non debeo vti diffinitione diffinitionis in declarando diffinitionem eſſe diffinitionem. Sic ergo extra oportet habere diffinitionem ſyllogiſmi & diffinitionis ad conuincendum contradicentem, & proferre hanc diffinitionem diffinitionis ad hunc (hoc eſt, contra hunc) qui dicit, quòd non quod quid erat eſſe eſt id quod ſyllogizatum eſt: & dicere, quoniam vtique hoc quod ſyllogizatum eſt, eſt quid erat eſſe (hoc eſt, diffinitio) & inducat rationem : quia hoc quod eſt diffinitio diffinitionis poſitum eſt nobis & conceſſum quaſi principium quod quid erat eſſe quod dictum eſt, hoc eſt orátio ex ſubſtantialibus rei quæ conuertibilis eſt cum diffinito: & ſimiliter probari debet, quòd ſyllogizare aliquid eſt ſyllogizare ita vt quid erat eſſe : quia ſyllogizato congruit ratio diffinitionis : & ſic conuincitur aduerſarius.

Et ſi ex cõditione alia, &c.

Adhuc autem ad idem quod ſcilicet diffinitione contrarij non ſit demonſtrare quod quid : & ſi aliquis ex conditione (hoc eſt, ſuppoſitione) demonſtret (hoc eſt, demonſtrare conetur) aliter quam per diffinitionem diffinitionis : ſed ſi intendat quod quid eſt vnius contrarij concludere per quid alterius contrarij : ille enim petet principium, ſicut & ille qui demonſtrare intendit per diffinitionem diffinitionis. Cuius exemplum eſt in terminis ſpecialibus : vt ſi aliquis probet, quòd quia malo ineſt diuiſibile eſſe vt diffinitiuum, quòd contrarium diuiſibilis, hoc eſt, indiuiſibile eſſe vt diffinitiuum, eſt in contrario mali quod eſt bonum : hoc autem fit in omnibus in quibuſcunque eſt contrarium vt diffinitiuum : tunc contrarium illius erit diffinitiuum contrarij : ſi enim contrarium in contrario, etiam propoſitum in propoſito. Bonum autem malo eſt contrarium : & hoc ſupponatur : eſt enim dictum Pythagoræ. Similiter indiuiſiuile & diuiſibile ſunt contraria. Arguatur ergo ſic : eſſe quod quid eſt in eo quod quid eſt malo, eſt eſſe diuiſibile : ergo eſſe quod quid eſt in eo quod quid eſt bono, eſt eſſe indiuiſibile. Hic enim ſic arguens eſt accipiens & petens quod quid erat eſſe & demonſtrans : cum enim in minori dicit, ſed eſſe diuiſibile eſt diffinitiuum mali, accipit concluſionem antequam probetur: quia in eo quod eſt diuiſibile eſſe mali, accicipitur bonum eſſe indiuiſibile : ſic ergo petit principium, & non probat propoſitum.

Accipere autem ad demonſtrandum, &c.

Adhuc autem ad idem ratio eſt ſimul probans, quòd nec per diffinitionem contrarij probatur quod quid eſt in eo quod quid eſt: quia accipere medium ad demonſtrandum quod quid eſt, erit hoc medium cum alterum ſit à demonſtrato & ab eo à quo demonſtratur: etenim in omnibus demonſtrationibus ſic eſt, quòd medium eſt hoc de hoc vt alterum de altero, & non vt idem de ſeipſo, hoc eſt, ſed non ipſum accipitur ſibiipſi medium, neque accipitur ratio eius cuius eſt ratio, & conuertitur cum ratione propoſiti : quia ſi bonum eſt indiuiſibile, malum eſt diuiſibile, & è conuerſo: vnde vnum illorum accipitur in alio. Et ſic ſiue per diffinitionem propoſiti probet quod quid eſt in eo quod quid eſt, ſiue hoc faciat per diffinitionem contrarij, ſemper petit principium, & non probabit quid eſt in eo quod quid eſt, ſicut quæſtio quid eſt debet terminari.

Ad vtrumque autem & ſecũdum diuiſionem, &c.

Eſt autem vna oppoſitio ad vtrumque (hoc eſt, contra vtramque viam inductam) contra vtrumque enim, hoc eſt, ſecundum diuiſionem ſiue diuiſiuum ſyllogiſmum probantem, & contra ſic per diffinitionem diffinitionis vel contrarij ſyllogizantem vna & eadem obiectio eſt. Et hoc eſt, quòd in demonſtrationibus talium non ponitur cauſa, ſed adhuc poſt demonſtrationem quæritur, propter quid eſt homo animal bipes greſſibile & vt vnum : quia in omni demonſtratione probante quod quid eſt, in eo quod quid eſt, probantur multa eſſe vnum : vnde probatur, quòd homo eſt animal greſſibile bipes & vnum : ſed non probatur, quod ſit animal & bipes, quæ per copulationem tantum coniuncta ſunt, & non ſicut ſubſtantialiter vnum : huius enim (quod ſic quidem ſit vnum & non multa) neque vna neceſſitas eſt (hoc eſt, nulla) ex acceptis & non probatis in diuiſiuo ſyllogiſmo, vel illius qui eſt per diffinitionem diffinitionis vel contrarij. Non enim probatur vnum fieri quod prædicatur vt diffinitio : ſed vtique ſecundum talem probationem homo erit vniuerſale ſubiectum vnum illorum, ſicut homo idem ſubiecto dicitur muſicus grammaticus. Si ergo ſic demonſtrans non oſtendit multa prædicari vt eſſentialiter & ſubſtantialiter vnum, non demonſtrabit quod quid eſt in eo quod quid eſt.

Qualiter igitur diffiniens monſtrabit, &c.

Quæratur ergo, qualiter diffiniens demonſtrabit ſiue oſtendet ſubſtantiam (hoc eſt, ſubſtantialem diffinitionem) aut quod quid eſt: non enim demonſtrabit eam ſicut facit oſtenſiuè demonſtrans ex certis & notioribus principiis ſiue præmiſſis manifeſtam & probatam

faciens

faciens concluſionem, quæ prius non fuit manifeſta: ſic enim probat & manifeſtat concluſionem per principia, quòd neceſſe eſt ſequi concluſionem: & eſſe cum illa altera quæ ſunt præmiſſa ex quibus ſequitur concluſio: ratio enim ſic demonſtrans eſt demonſtratio & non diffinitio: neque diffiniens ſic ex principiis certis procedere poteſt ad diffinitionis manifeſtationem.

Neque ſicut inducens per ſingularia.

Neque iterum diffiniens manifeſtare poteſt diffinitionem in eo quod quid eſt, ſicut inducens ſingularia, cum ipſa ſingularia manifeſta ſint: hoc tamen de ſingularibus manifeſtum eſt, quòd omnia ſic ſunt vno modo ſecundum prædicari per compoſitionem, & nulla ſit inſtantia: quia ſunt omnia talia id quod quodlibet eſt tale cui nihil aliter eſt quam aliis: ſed ſicut eſt in vno, ita & in aliis: talis enim tali ſyllogiſmo inducto non quid eſt demonſtrat, ſed quia, ſiue quoniam eſt affirmatiuè, vel negatiuè demonſtrat quoniam non eſt: & non demonſtrat quid eſt in eo quod quid eſt: quia aliud eſt quia eſt, & aliud quid eſt: & ſicut ſunt diuerſæ quæſtiones, ita diuerſas vias habent ſuæ determinationis.

Quis igitur eſt alius modus relictus, &c.

Quis igitur eſt alius modus relictus quo quæſtio quid valeat determinari, ex quo nec oſtenſiuè per demonſtrationem, nec per ſyllogiſmum diuiſiuum, neque per diffinitionem diffinitionis, nec per diffinitionem contrarij valet determinari: nec aliquis dicat, quòd ſenſibili demonſtratione diffiniens demonſtret diffinitionem in eo quod quid eſt in intelligibilibus, & non in ſenſibilibus non demonſtrabit hoc ſenſu aut digito.

CAPVT V.

Vtrum diffinitio ſecundum ſe ſit demonſtrabilis vel non.

SVperius autem quatuor quæſitæ ſunt quæſtiones, ſcilicet quomodo & quid eſt quod demonſtratur, & quis modus introductionis, & quid eſt diffinitio, & quorum: & iam habitum eſt, quid & quorum eſt diffinitio, & quis eſt modus introductionis: reſtat determinare primam quæſtionem, quomodo ſcilicet quid eſt demonſtretur, & an ipſa diffinitio ſecundum ſe & in eo quod quid ſit demonſtrabilis vel non.

Amplius autem quomodo monſtrabit, &c.

Et de hac quæſtione prima determinantes dicimus amplius quomodo aliquis monſtrabit vel demonſtrabit quod quid eſt (hoc eſt, diffinitionem) in eo quod quid eſt: hoc enim eſt quærere, vtrum ipſa diffinitio ſecundum ſe demonſtrabilis eſt, vel non? Et hic attendendum eſt diligenter, quoniam in hoc capitulo & tranſlationes & verba Commentatorum valdè ſunt varia: & nos tres (quæ magis videntur) proſequemur expoſitiones. Si enim ſic demonſtretur de aliquo, neceſſe eſt prius ſcire de ipſo quia eſt, antequam ſciatur, quid eſt de ipſo. Si enim neſciatur quia eſt: tunc non poteſt ſciri quid eſt: quia eſſe aliquid, eſt antequam ſit quid vel quidditas ipſius: & hæc duo ſe habent ſicut eſſe ſimpliciter & eſſe quid: eſſe autem diffinitionem vt dicit communiter Commentum Arabicum, eſt eſſe diffinitionem cuius eſt diffinitio. Cuius exemplum eſt: quia in eo quod eſt de homine, neceſſe eſt prius ſcire quia eſt homo, antequam ſciatur quid eſt homo. Niſi enim ſit homo in ſuis eſſentialibus principiis, ſciri non poteſt quid ſit: & ideo prius neceſſe eſt ſcire quia eſt in talibus principiis, antequam ſciatur quid eſt: & ideo hæ duæ quæſtiones, quia eſt, & quid eſt, ordinantur, quòd quæſtione quia eſt, oportet primum ſcire, verum ſcilicet eſt in ſuis principiis, aut non: & tunc poſt hoc ſcietur quæſtio quid eſt, ſicut ſi eſt homo, vel non eſt, vel aliud quodlibet de quo ſcire volumus quid eſt.

Quomodo oportet prius ſcire de aliquo quod ſit, quam ſcire quid eſt de eodem.

Eius quod non eſt ſaltem in ſuis principiis, nullus poteſt ſcire quid eſt.

Huius autem cauſa & ratio eſt: quia quod non eſt, & eſſe non habet in ſuis principiis conſtituentibus ipſum, nullus ſciet quid eſt: quia ex ſuis principiis in quibus eſt, habet determinari quæſtio quid eſt per diffinitionem. Aliquid enim ſignificat ratio, quæ (inquam) ratio eſt vel diffinitio ſecundum rei ſubſtantiam data, vel eſt nomen (hoc eſt, nominis interpretatio) quod implicitè dicit eſſe diffiniti: ſicut cum dico, tragelaphus (hoc eſt, hircoceruus) à tragos quod eſt hircus, & laphos quod eſt ceruus: hoc enim habet nominis interpretationem ad minus: & ideò oportet, quòd habeat eſſe ſecundum imaginationem in ſuis componentibus ipſum, ex quibus ſcitur quid eſt ipſum, quoniam eſt quid imaginatione hirci & cerui confictum. Quid autem ſit tragelaphus ſecundum eſſe & naturæ veritatem, impoſſibile eſt ſcire: quia ſecundum modum eſſe, qui reſpondet quæſtioni, quia eſt, nec habet nec habere poterit.

Quomodo ficticia habent quid nominis, non autem poſſunt habere quid rei.

At vero ſi demonſtrabilis, &c.

At verò ſi hæc quæ dicta ſunt, ita ſe habent, ſi aliquis demonſtrabit quid eſt in eo quod quid eſt, oportet ſupponere quia eſt: quia vtrunque ſimul vna demonſtratione demonſtrare non poterit. Detur enim, quòd vtrunque demonſtret vna demonſtratione: tunc qualiter hoc poteſt eſſe, quod vtrunque vna poterit demonſtratione demonſtrare? diuerſæ enim viæ ſunt oſtendendi hæc duo: diffinitio enim dicit quid eſt: & demonſtratio quia eſt, hoc de hoc (vt ante dictum eſt) demonſtrabit quia eſt: & diffinitio eſt vnum quod eſt via in quid eſt, & aliud eſt demonſtratio quod eſt via in quia eſt cognoſcendo: & ideò non poteſt videri qualiter eadem ratione vtrumque iſtorum aliquis demonſtrabit. Id autem quod quid eſt homo, & eſſe hominem, ſiue quia homo eſt, aliud & aliud in numero quæſtionum: & alia eſt via ad terminandum quæſtionem vnam, & alia ad determinandum queſtionem aliam: & hæc ſimul ſciri non poſſunt: quia prius oportet ſcire quia eſt in ſuis principiis, antequam ſciatur quid eſt: nec poteſt ſcire aliquis quid, niſi prius ſciat quia eſt: & quid eſt, ſcitur diffinitione: & quia eſt, ſcitur demonſtratione: & aliud eſt diffinitionis via notificans quidditatem incomplexi ſecundum quod quid eſt, & aliud demonſtratio notificans & demonſtrans quia eſt.

Id

Iuxta illud primi huius t. c. 5. Id enim quod quid eſt vnitas, & vnitatem eſſe non eſt idem.

Id autem quod quid eſt homo, & eſſe hominem, aliud: quia quid eſt homo, ſignificat quidditatem hominis: & eſſe hominem, ſiue etiam quia eſt homo, dicit hominem habere eſſe per prædicatum de ipſo, vel negatum ab ipſo. Patet igitur, quòd in omni quod eſt, quia eſt, vel eſſe illud, præcedit ſcire quid eſt illud, & non poſſunt eſſe ſimul, & vnum antecedit aliud neceſſario.

Poſtea & per demonſtrationem, &c.

Hoc autem ſic habito & ſuppoſito, poſteà vlterius ratiocinando procedimus, & dicimus, quòd neceſſe eſt, quòd per demonſtrationem demonſtretur de omni re demonſtrabili quia eſt, niſi ſit ſubſtantia quæ demonſtrari non poteſt: quia eſſe & ens nulla eſt ſubſtantia: & ſubſtantia ſi demonſtrari poſſet, non demonſtraretur niſi per ens: & hoc eſt ideo, quia quid eſt (hoc eſt ens) non eſt genus, ſed tranſcendens quod de ſubſtantia non vt genus prædicatur: quod ſi genus eſſet, ſubſtantia eſſet compoſitum ex genere & differentia, & haberet eſſe in differentiis & paſſionibus, & hoc eſſet demonſtrabile de ſubſtãtia per ſubſtãtiæ diffinitionem. Ex his igitur ſequitur, quòd pro certo demonſtratio eſt via ad hoc quod quid (hoc eſt, quod aliquid eſt) hoc eſt, qua probatur, quòd aliquid eſt, ſiue qua probatur quia eſt aliquid, & non diffinitur.

Quod veræ & nunc faciunt ſcientiæ, &c.

Cuius ſignum eſt: qua hoc veræ & nunc quibus vtimur, faciunt ſcientiæ demonſtratiuæ mathematicæ: per demonſtrationem enim non demonſtrat geometer quid eſt per diffinitionem quod ſignificat triangulus (hoc eſt, trianguli diffinitionem) ſed accipit illud per diffinitionem: ſed quod hoc quid quod accipit, aliquid eſt, & quia eſt, demonſtrat per ſyllogiſmum demonſtratiuum. Quæramus igitur quid demonſtrabit diffiniens, & quæramus, verum diffiniendo monſtrabit quid eſt, vel quia eſt? velut ſi dicam gratia exempli, vtrum de triangulo diffiniens monſtrabit quia eſt, vel quid eſt? Et ſi dicatur, quòd demonſtrat quid eſt, quia aliud non poteſt monſtrare diffiniens: cum non ſit monſtratum quia eſt, tunc ſequitur, quòd aliquis ſciens aliquid quod quid eſt, & ſecundum quod quid eſt diffinitione, neſciet ipſum ſi eſt: quod falſum eſt: quia probatum eſt, quòd quia eſt (quod determinat quæſtionem ſi eſt) prius oportet ſcire: vnde hoc eſt impoſſibile: & ſic videtur, quòd diffiniens non poſſit demonſtrare vel oſtendere quid eſt, niſi prius oſtendat quia eſt: ſed quia eſt non poteſt oſtendere: ergo nec quid eſt circa diffinitionem.

Et vt hoc melius intelligatur, dictum Alpharabij in Commento Arabico eſt attendendum, quod quid eſt oſtendere circa diffinitionem, eſt demonſtrare diffinitionem: quod facere non poteſt diffiniens, vt præhabitum eſt: quia diffiniens nullo modo neque per ſyllogiſmum oſtenſiuum, neque diuiſiuum, neque per diffinitionem contrarij poteſt oſtendere diffinitionem quia eſt. Aut oſtendere diffinitionem, eſt oſtendere, quia diffinitio eſt huius diffinitio. Et hoc iterum non poteſt facere diffiniens: quia non ponit intentionem ſuam circa hoc cuius ſit diffinitio, ſed tantum quid ſit diffinitio, quòd ſit ex eſſentialibus collecta: & non ſtudet circa hoc cuius ſit vel quia ſit.

Manifeſtum autẽ, quod ſecundum nunc dictos, &c.

Hoc autem manifeſtum eſt ſecundum modum terminorum (hoc eſt, diffinitionum) quibus nunc vtimur in diffinitiuis: quia diffinientes non demonſtrant quod quid eſt (hoc eſt, quid ſit huius vel illius diffinitio) hoc eſt enim demonſtrare quid quod ſic ſit, ſiue quia ſit, quando oſtenditur cuius ſit vt diffinitio. Si enim diffiniatur circulus, quòd eſt id ex cuius medio aliquid ſemper eſt æquale: vbique enim medium circuli æqualiter diſtat à circumferentia: quod non conuenit alicui figuræ angulari: ſed tunc datur diffinitio formalis circuli, quæ dicit propter quid eſt id quod diffinitur in tali eſſe & quidditate, hoc eſt, propter quid eſt circulus: quia hoc directè dicit cauſam & eſſe circuli, quod medium æqualiter vndique diſtat: & tunc ſic diffiniens non demonſtrat, cuius ſit iſta diffinitio, vel cui inſit vt diffinitio, ſed tantum, quòd circulus tale quid ſit ſecundum ſe, & ſecundum ſui quidditatem: ſi enim demonſtraret cuius ſit iſta diffinitio vt quid eſt: tunc diceret vtrum eſſet ænei circuli, vel lignei: & tunc eſſet ipſam dicere montis ænei qui in conuexo circularis eſt.

Litera tranſlationis Arabicæ, & expoſitio Alphar.

Arabica tranſlatio non habet montis, ſed dicit, quòd eſſet ipſum dicere, quòd eſt ens: neque enim conſiderat diffiniens quando dicit quid eſt ſecundum quod quid eſt conſiderat, quia poſſibile ſit eſſe in aliquo ſubiecto, ſicut diffinit quando aſſignantur termini ſiue diffinitiones. Neque conſiderat diffiniens, quia illud eſt (hoc eſt, eſſe habet) quod diffinit (hoc eſt, quòd ſit alicuius ſubiecti in quo eſſe habeat) quando dicuntur à diffinientibus diffinitiones. Sed ſemper in talibus diffinitionibus formalibus licet & oportet dicere cauſam propter quid: quia illa eſt quid in talibus: & ſic nunquam demonſtrat quia, & non poteſt demonſtrare quid niſi per demonſtrationem ſciat quia: ergo diffiniens non demonſtrat quid, ſed ſumit ipſum. Patet ergo, quòd quid eſt in eo quod quid eſt, ſecundum ſe eſt indemonſtrabile. Huius enim eſt expoſitio Commenti Arabici: & in hanc magis conſentit Boëtij tranſlatio, & etiam tranſlatio Ioannis.

Expoſitio aliorum.

Sunt tamen qui parum ab iſta deuiant expoſitione, in in eo quidem quod quid, & quia eſt non ſic exponunt vt dictum eſt: ſed de quolibet dicunt oportere prius ſciri quia eſt, quam quid eſt: & non eſt poſſibile, quòd quia eſt: vel cum quid eſt, ſciatur vel poſt ipſum, & hoc quidem eſt verum: ſed cum ad hoc quod ad diffinitionem refertur quid ſit, ſcilicet diffinitio, & quia eſt, magis videtur facere ad propoſitum: & quod quia eſt diffinitio ſic demonſtraretur cuius eſt, & cui ineſt vt diffinitio. In hoc enim eſt quod eſt ipſa diffinitio.

Alia expoſitio.

Alius modus eſt expoſitionis & ſatis conueniens, quòd cum dicitur, quòd dicimus per demonſtrationem demonſtrari eſſe quia niſi ſic dicatur ſubſtantia: ſubſtantia ſubiectum quod ſubiicitur paſſionibus & differentiis ſicut genus ſubſtat differentiis. Talis autem ſub

ſubſtantia non demonſtratur, ſed eſſe ipſius quod eſt ſecundum aliquod prædicatum quod ineſt ei vt paſſio vel differentia quæ eſt ſubſtantialis qualitas ipſius: eſſe autem tale non eſt ſubſtantia: eò quod non eſt ſicut genus ſubiectum differentiis & paſſionibus. Et ex his tunc patet, quòd demonſtratio erit de hoc quod aliquid eſt, hoc eſt, quia aliquid eſt eſſe habet per diffinitionem: quod veræ & nunc faciunt ſcienciæ. Et per hoc probatur ſicut per ſignum, quod ita ſit: quia in ſcientia demonſtratiua ita procedit geometer, qui accipit & ſupponit quid eſt quod per diffinitionem ſignificat triangulus: ſed quod triangulus eſt quid, ſecundum illam diffinitionem demonſtrat: & ſic demonſtrat quia & non quid. Quæramus igitur, quid monſtrabit diffiniens? Monſtrabitne quid eſt, vel monſtrabit neque quia eſt, velut triangulum oſtendat ſecundum quid eſt? & ſi conceditur, quòd demonſtrat quid eſt, ſequitur impoſſibile: quia ſciens quid eſt: non enim demonſtraret niſi ſciret: & ſic ſciens quid eſt, ignorabit ſi eſt: & hoc eſt impoſſibile.

Et tunc manifeſtum eſt, quòd diffinientes non demonſtrant quid eſt ſecundum modos terminorum (hoc eſt, diffinitionum) qui nunc dicti ſunt. Hoc autem dicimus: quia eſt alius modus terminorum ſecundum quem modum expoſitio nominum dicitur diffinitio, de quo in ſequenti inquirimus capitulo. Huius exemplum eſt, quòd ſi circulus dicatur, quod ex medio, hoc eſt, à medio eſt æquale per differentiam, & ſit conuertibile cum circulo: & hoc demonſtrator probat adhuc, tali ratione vel diffinitione concluſa contingit quærere, propter quid eſt diffinitum? ſi eſt vel propter quid eſt circulus? quia per illud quod ſic diffinitur, non oſtenditur eſſe: quia quod eſt vel eſſe oportet ſciri ante quid eſt: propter quod talis diffinitio eſt non dicens eſſe quid: ſicut ſi diceretur diffinitio montis ænei qui eſſe non habet.

Et attende ſemper, quòd quia eſt, non præſumitur nec præſcitur ante quid eſt: ita quòd ſit in actu & ſecundum naturam in rebus naturalibus extra, ſed quia eſt ante in ſuis principiis eſſentialibus: & non in illis ſic ſciatur: quia ſic in illis non poteſt aliquo modo diffiniri per quid eſt. Mons autem æneus & alia impoſſibilia ſimpliciter non habent eſſe in principiis aliquibus: & ideò talia realiter non diffiniuntur: & ideo cum tales termini aſſignãtur à diffinientibus, non determinatur quia poſſibile ſit eſſe quod dicitur cum aſſignant termini: neque probant, quòd illud eſt, cuius dicunt eſſe diffinitiones ipſi diffinientes: ſed ſemper adhuc licet quærere, propter quid, ſi eſt quod diffinitur. Diffinitio ergo per ſeipſam non demonſtratur. Primum quod poſitum eſt, melius eſt, & hoc eſt in commento.

***

CAPVT VI.

Quod diffinitio nominis non eſt quid demonſtrabile, ſicut nec diffinitio rei.

SI ergo aliquis dicat, quòd diffinitio non ſemper demonſtrat quid eſt res ſecundum quod quid eſt de re, ſed aliquando demonſtrat quid ſignificat nomen, hoc eſt, nominis diffinitionem ſiue ſignificationem, & ſic demonſtrat quid eſt aliquo modo: oſtendemus, quoniam diffiniens non demonſtrat diffinitionem nominis ſicut non demonſtrat diffinitionem rei. Si enim non eſt nullo modo (negatio ſuperfluit & eſt ſenſus) ſi nullo modo demonſtratio erit eius quod quid ſecundum quod quid eſt ſecundum ſubſtantiam & naturam: tunc fortè dicet aliquis, quòd ſit alia diffinitio demonſtrabilis quæ eſt ratio ſiue diffinitio nominis idem ſignificans, hoc eſt, quæ eſt de nominis ſignificatione. Si ergo diffiniens demonſtrat, &c.

Sed talem diffinitionem eſſe demonſtrabilem inconueniens eſt. Primum quidem inconueniens quod ex hoc ſequitur, eſt, quòd ſecundum hoc non ſubſtantiarum (hoc eſt, eorum quæ non ſunt) eſſet diffinitio: eò quod contingit per nomen ſignificare ea quæ non ſunt ſicut ea quæ ſunt, ſicut ſignificatur hircoceruus & chimera: cum autem demonſtratio neceſſariorum ſit, & per diffinitiones proprias, patet quòd talium non eſt diffinitio quæ medium ſit demonſtrationis vel concluſio. Sed inconueniens eſt, &c.

Amplius ſecundum inconueniens quod ex hoc ſequitur, eſt, quòd omnes rationes & orationes erunt vel habebunt diffinitiones: quia omnes ſermones poſſunt ſignificari per nomen aliquod poſitum, de quo detur diffinitionem, quę dicat nominis ſignificationem. Ex hoc ſequitur, quòd omnis noſtra locutio & diſputatio eſſent termini ſiue diffinitiones: quod falſum eſt: & ſecundum hoc Ilias (hoc eſt, Troianæ hiſtoriæ) eſſet diffinitio: quia dicitur quod hoc nomen, Ilion, Troianam hiſtoriam ſignificat per materiam: quia principale quod tangitur in hiſtoria illa, fuit turris Ilion quæ cecidit. Amplius rationes omnes, &c.

Amplius à ſigno probatur idem: neque vna enim ſcientia (hoc eſt, nulla) de omnibus ſic procedit demonſtrando, quòd demonſtret, quòd hoc nomen vel illud per ſuam ſignificationem ſignificat quod quid eſt: neque ipſæ ſcientiæ demonſtratiuæ tales aſſignant diffinitiones, quæ ſint nominum ſignificationes. Ex quo concluditur, quòd diffinitio vera non eſt ex his. Adhuc autem iam habitum eſt ex præmiſſis, quòd diffinitio nihil demonſtrat, & quod non demonſtratur quod quid eſt: neque diffinitione, neque demonſtratione cognoſcere eſt quod quid eſt: ſi enim diffinitione cognoſceretur, eſſet diffinitionis diffinitio: ſi autem demonſtratione, tunc oporteret, quòd alia diffinitio eſſet medium quo probaretur diffinitio eſſe diffinitio: & hoc iam in antehabitis improbatum eſt. Amplius neque vna ſcientia, &c.

Poſſet tamen hic quæri, an hoc verum ſit ſemper,

ſemper, quòd ante quid eſt oportet ſemper ſcire quia eſt? Et an oporteat quia eſt præcedere in re & in actu vel in anima? Et qualiter hoc ſit quod dictum eſt, quòd non ſimul ſcitur quid & quia. Sed ad hoc iam ſatis dictum eſt, quod quia præcedit quid ſecundum quod res eſt verè in ſuis principiis, quamuis non ſit in actu vel in anima: & ſecundum hoc quia ſemper præcedit quid: & ex his aliquis venatur ex diffinitione inquirens ex quibus principiis & qualiter: & hoc modo non aliter præſcire oportet quia ante quid eſt: & ſuper talia ponitur & fundatur demonſtratio, & non ſuper alia quæ tantum ſunt in ſenſu per partes, quas componendo coniungit anima, vt chimera, nomina habent ſignificantia id quod eſt in anima: ad ea enim quæ ſunt in anima, voces habent primam relationem ſiue compoſitionem, eò quod voces ſunt notæ eorum quæ ſunt in anima. Et ſecundum hoc quod ſunt, ponitur ratio eorum: ſed hæc non eſt ratio vel diffinitio ſuper quam fundetur demonſtratio. Dicendum quod quia eſt per medium accidentale poteſt haberi ante quid eſt, vt dictum eſt: ſed ſi quia eſt probetur per medium eſſentiale, hoc non erit diffinitio, & ratio quia eſt & quid eſt ſimul ſcientur: & hoc expreſsè dicit Commentator. Et tunc cum ſcitur per medium eſſentiale, tunc etiam non ſimul aliquo modo: quia non æquè immediatè ſequitur vtrumque ex demonſtratione: quia non ſequitur ex demonſtratione tali immediatè: & tunc cognoſcendo ſi eſt per eſſentialia, percipitur & colligitur diffinitio ipſius.

Solutio. Vtrū ſemper ante quid eſt oporteat ſcire quia eſt.

Quia eſt poteſt haberi ante quid eſt per medium accidentale.

Ad intelligendum autem quod quæritur à quibuſdam, vtrum eorum quæ non ſunt, poſſit eſſe demonſtratio, vel diffinitio, vel ſcientia? Notandum eſt, quòd impoſſibilium quidem nullo modo exiſtentiam habentium, nec in ſe, nec in cauſis ſuis vel principiis, non poteſt eſſe diffinitio, vel demonſtratio, vel ſcientia demonſtratiua: ſed poſſibilium, & iam in ſuis cauſis & ordine principiorum ſuorum eſſentialium, poteſt eſſe diffinitio & demonſtratio & ſcientia, vt de eclipſi futura, & ortu & occaſu ſtellarum, & aliorum ſimilium: & planum hoc eſt ex dictis. Et ſi dicat aliquis, quod ſciens quid, ſcit ipſum eſſe: iam patet reſponſio, quòd ſcit ipſum eſſe in ſuo ordine ſuorum principiorum, vt dictum eſt. Et ex hoc patet, quòd nullo homine exiſtente hæc adhuc vera eſt, homo eſt animal. Sed de talibus multa in antehabitis libris dicta ſunt.

Dubitatio.

Solutio. Vtrū eorum quæ nō ſunt, poſſit eſſe demonſtratio, & ſcientia, & diffinitio.

Nullo homine exiſtente, hæc eſt adhuc vera, homo eſt animal.

Obiiciunt tamen quidam etiam de impoſſibilibus, ſicut de hac, vacuum eſt locus priuatus corpore, & chimera eſt opinabilis: hæc enim nunquam eſſe poſſunt: & tamen iſtæ locutiones videntur eſſe veræ. Sed ad hæc & omnia talia dicendum, quòd talia per partes ad minus ſignificantur à natura, ſed componit ea anima: & ideò ſicut talia habent nomina & ſignificationes & diffinitiones ſecundum quod ſunt in anima componente, quæ tamen referuntur ad naturam, & ſic ſunt veræ locutiones, vacuum eſt locus priuatus corpore: quia per ſeparationem alicuius corporis à loco accipit anima ſeparabilitatem cuiuſlibet, & ſic locum ſiue ſpatium ſine corpore. Et ſic non entium extra animam aliquo modo eſt eſſe, & impoſſibilium aliquo modo eſt acceptio ſecundum naturam componentem ea quæ in natura compoſita non ſunt.

Obiectio.

Solutio.

CAPVT VII.

Qualiter ſecundum modum demonſtrationis inductorum & diffinitio demonſtrari vel ſyllogizari poßit.

POſtquam autem de his quæ dicta ſunt, diſputatum eſt, iterum ſpeculandum quid horum quæ diſputata ſunt, dicitur bene, & quid non bene: & poſtea dicemus quid ſit diffinitio, & quid ſit diffinitio eius quod quid eſt, ſiue quidditatis explicabimus. Quæramus igitur quæſtionem (quæ principalis eſt intentio) dicentes, nunquid diffinitio quodammodo eſt demonſtratio, aut nullo modo? hoc eſt, videamus & quæramus, an diffinitionis ſcientia ſit diffinitio, aut demonſtratio, aut neutro modo ſciatur quid eſt diffinitio? Vnde commentum Arabicum ſic habet, an ſcientia de ea cadat vt ſit diffinitio, an demonſtratio, aut neutro modo cadat ſcientia?

Iterum autem ſpeculandum, &c.

Quoniam autem (ſicut à principio iſtius ſecundi libri diximus) idem eſt ſcire quod quid eſt, & ſcire cauſam ipſius, ſi tamen eſt ipſius aliqua cauſa: quia ſi ipſius non eſt aliqua cauſa, tunc non ſcitur per demonſtrationem, ſed nobiliori & meliori modo. Ratio autem huius eſt: quoniam ſi eius quod quid eſt, eſt aliqua cauſa, hæc erit aut eadem, aut alia. Commentum Arabicum exponit, hoc eſt, cauſa ex eiſdem eſſentialibus ſumpta: aut alia quæ eſt accidentalis, ſicut cum dicitur, omnis homo eſt riſibilis: omne riſibile eſt rationale mortale: ergo omnis homo eſt animal rationale. Vnde vtrique illa quæ eſt alia cauſa & accidentalis, aut eſt demonſtrabilis, aut indemonſtrabilis, hoc eſt, talis quod per eam poſſit demonſtrari, aut non? Si contingit per eam demonſtrari: tunc neceſſe eſt, quòd illa cauſa accidentalis ſit medium: & neceſſe eſt in primo modo primæ figuræ fieri ſyllogiſmum, ſiue demonſtrari, ſiue ſyllogizari: eò quod concluſio ſit vniuerſalis & prædicatiua quæ demonſtratur, hoc eſt, ſyllogizatur: quod non poteſt fieri niſi in primo modo primæ figuræ.

Quoniam autem ſicut diximus, &c.

Expoſitio commenti Arabici.

Vnus quidem igitur modus nunc exquiſitus eſt id quod quid eſt (hoc eſt, diffinitionem) per aliquid (hoc eſt, ſecundum accidentale medium quod alterius naturæ eſt) diffinitionem demonſtrare. Diximus autem in præcedenti diuiſione, quòd ſi aliqua eſt cauſa, aut eſt eadem, aut alia: & oſtendimus, quòd ſi alia eſt, per eam poteſt quod quid eſt ſyllogizari: & hoc modo demonſtrari quo id quod ſyllogizatum eſt, demonſtratum eſſe dicitur.

Vnus quidē igitur modus, &c.

Si autem eadem cauſa eſt: tunc eſt horum quod quid eſt: quia de natura & eſſentialibus eadem accipitur: & tunc tale medium (quod eſt eadem cauſa) eſt de numero eorum quod quid eſt: & eſt diffinitio diffinitionis, & eſt de numero propriorum & conuertibilium, & eſt proprium:

Et horum enim quod quid eſt, &c.

proprium: & de hoc ſupra oſtenſum eſt, quod per ipſum non eſt ſyllogizare vel demonſtrare diffinitionem: propter quod hoc quidem quod eſt cauſa alia, monſtrabit diffinitionem: illud verò quod eſt cauſa eadem, non monſtrabit eam diffinitionem quæ eſt de numero eorum quæ quid erant eſſe eiuſdem rei cuius eſt cauſa.

Hic quidem igitur modus, &c.
Expoſitio Alphar.

Talis autem modus concludendi diffinitionem, quòd non ſit verè & propriè demonſtratiuus, dictum eſt prius: quia non eſt ex eſſentialibus & propriis, ſed per communia & accidentalia ſyllogizatus eſt ſyllogiſmus ipſius quod quid eſt, hoc eſt, diffinitionis. Hæc directè de verbo ad verbum expoſitio eſt commenti Arabici, quod Alpharabio inſcribitur.

Expoſitio Latinorum.

Sunt tamen Latini qui in hac parte profundant intellectum, & fingunt quædam mirabilia, dicentes, quòd Ariſtot. intendit hic dicere, quòd aliqua diffinitio demonſtratur: & hoc ſoluendo ad ſuperius inductas quæſtiones & certificando eas. Probat autem, vt dicunt, intentum per duas rationes: quarum vna eſt, quòd aliqua cauſa demonſtratur: diffinitio autem aliqua cauſa eſt: cauſa autem aut eadem, aut alia: & ſi ſit eadem, habetur propoſitum: & ſi ſit alia, aut demonſtrabilis, aut indemonſtrabilis: ſi ſit alia & demonſtrabilis tunc alia cauſa, habetur iterum propoſitum: & diffinitionem ſic demonſtratam neceſſe eſt eſſe medium de numero eorum quæ quid ſunt, & de numero conuertibilium, & quod tunc ſit ſyllogiſmus dialecticus concludens diffinitionem ſecundum inhærentiam ſolum, & non ſecundum modum inhærentiæ, qui eſt vt inſit quid in eo quod quid eſt. Et vt hanc ſuam confirment intentionem, multa oportet intelligere. Primum quidem eſt, quòd illud idem quod dicitur cauſa ſecundum id quod dat eſſe alteri, diffinitio eſt eiuſdem ſecundum quod eſt principium cognitionis ipſius.

Expoſitio quorundam.

Et cum dicitur, quòd cauſa quædam eſt eadem, & quædam alia, quidam dicunt, quòd ſic intelligitur, quòd illæ dictiones (eadem & alia) ſint ablatiui caſus, hoc eſt, quod quædam eſt cauſa eadem, hoc eſt, in ſeipſa non habens aliam cauſam, & illa non eſt demonſtrabilis: quædam autem alia, hoc eſt, ab alia, & illa eſt demonſtrabilis, illa alia cauſa poſita pro medio demonſtrationis: & hoc eſt planum, ſed non concordat cum alia tranſlatione, nec cum commento.

Expoſitio aliorum & ſubtilis.

Alij autem dicunt, quòd cum dicit, eadem & alia, nominatiui ſunt caſus, quæ dicuntur eadem & alia: quædam enim eſt cauſa eadem illi rei, cuius eſt cauſa, & quædam non. Dicitur autem cauſa eadem cum re cauſata cauſa formalis, non quia ſit omninò eadem cum re cauſata, ſed quia tota eſſentia rei eſt ab ipſa, & ipſa ſecundum quod diffuſa eſt in materia: formæ enim quæ ſunt ſine materia, meliori modo & puriori habent eſſe, quam illæ quæ ſunt in materia: & ſi formæ naturales poſſent eſſe ſine materia, veriùs eſſent & melius repræſentarent eſſe, quam ſecundum quod ſunt in materia. Sic ergo cauſa eadem cum re dicitur cauſa formalis. Cauſa autem alia dicitur quæcunque alia, vt cauſa efficiens, & finalis, quæ extra ſtant & non ſunt de rei integritate: cauſa autem materialis quamuis de integritate rei ſit, non eſt tamen de quidditate rei & eſſentia verè rei, ſed aſſumpta eſt tantum propter formæ neceſſitatem: quia vt forma ſit, neceſſe eſt materiam talem eſſe vel talem: & ſic cauſa quodammodo alia à re, eſt materialis, finalis, & & efficiens. Quod autem dicitur, quòd cauſa alia demonſtrabilis, alia indemonſtrabilis, dicunt quòd cauſa alia indemonſtrabilis eſt cauſa finalis, quæ ideò demonſtrari non poteſt, quia omnium cauſarum cauſa eſt: & ſi fortè demonſtratur, demonſtratur ſecundum id quod eſt finis, non ſecundum id quod eſt cauſa finalis. Alia autem cauſa demonſtrabilis, dicunt, quòd eſt materialis, quæ ſecundum quod diſpoſita eſt ad formam, per formam poteſt demonſtrari. Cauſa autem alia quæ eſt efficiens, inquantum talis cauſa eſt, per finem poteſt demonſtrari, & non per formam. Cauſa autem eadem quæ eſt forma, dupliciter conſideratur, ſcilicet ſecundum quod eſt effectus operationis efficientis in materia: & ſic cauſæ propriè non habet nomen, ſed effectus, & poteſt per efficientem demonſtrari. Secundum autem quod informat materiam & dat ei eſſe, ſic cauſæ nomen habet, & demonſtrari non poteſt. Hoc eſt igitur quod dicunt quidam & ſubtiliter, ſed non eſt ſecundum intellectum commenti.

Expoſitio aliorum.

Alij dicunt, quòd totum hoc quod dicitur, cauſa eadem & alia, refertur ad intellectum & diffinitionem paſſionis quæ poteſt eſſe formalis tantum & dicens quid: & ſic eſt eadem, & non demonſtratur. Vel dari poteſt ad ſubiectum, quod eſt alterius naturæ, & tunc eſt alia, & ratio dari poteſt per ſubiectum proprium, & tunc eſt demonſtrabilis: vel per ſubiectum non proprium & accidentale, & tunc eſt indemonſtrabilis.

Adhuc autem alij ſunt, qui dicunt intelligi per cauſam eandem, diffinitionem ſub eo quod diffinitio ſubiecti ſit ſemper ex his quæ ſunt eiuſdem generis: per cauſam autem aliam diffinitionem paſſionis quæ fit per ſubiectum quod eſt alterius generis: & tunc alia cauſa quædam demonſtrabilis, vt diffinitio paſſionis dicens quid ſolum: quædam autem indemonſtrabilis, vt diffinitio paſſionis dicens quid & propter quid.

Obiectio.

Et ſi obiicitur, quòd contra rationem cauſæ eſt, quòd ſit demonſtrabilis, cum cauſa ſit, quam de neceſſitate ſequitur aliud, & non quæ ſequitur ad aliud. Dicunt, quòd non eſt inconueniens id quod eſt cauſa, eſſe demonſtrabile: quia hoc quod eſt vni cauſa, poteſt eſſe cauſatum ab alio.

Solutio.

Laudat expoſitionem Alphar. præ aliis, non abiiciẽdo tamen alias.

Hæc igitur ſunt quæ dicunt. Primum autem horum eſt ſententia commenti & veritas intentionis Ariſtot. vnde tranſlatio Arabica quam ipſe exponit, habet ſic: quia non euacuatur cauſa quin ſit per vnum modum, ſcilicet quia eſt talis, ex qua conſtituitur rei eſſentia: aut quia non conſtituitur rei eſſentia: tamen etiam alia ſubtiliter dicta ſunt, & ideò non abiicienda.

CAPVT VIII.

Qualiter ex demonſtratione elicitur diffinitio, quamuis non demonſtretur.

Quo autem modo contingat, &c.

QVo autem modo contingat ex demonſtratione elici diffinitionem, nunc in hoc capitulo dicemus, dicentes iterum & incipientes ex principio, hoc eſt, conſiderantes in his quæ à principio ſunt quæſita, ſcilicet ſi quid eſt demonſtrabile? & quorum eſt demonſtratio?

Dicimus igitur, quòd ſicut prius habentes quia, quærimus ſtatim propter quid, & non ante propter quid, quam quia ſciamus, & aliquando, hoc eſt, in aliquibus modis ſimul ſunt manifeſta: quia per eadem media efficiuntur: ſed tamen neque propter hoc poſſibile prius cognoſcere propter quid quam quia: quia ipſum quia immediata eſt concluſio demonſtrationis: & ex mediis illius elicitur propter quid. Et ſicut ſe habet quæſtio propter quid ad quæſtionem quia: ſic ſe habet quæſtio quid ad quæſtionem ſi eſt. Nunc manifeſtum eſt, quòd ſimiliter & quod quid erat eſſe quod quæritur per quæſtionem quid, non ſcitur ſine ſcientia quia eſt, hoc eſt, ſi eſt: ſed oportet quia eſt, & ſi eſt, ante cognoſcere. Cuius ratio eſt: quia impoſſibile eſt ſcire quid eos qui ignorant ſi eſt, vel quia.

Hoc autem ſi eſt aliquãdo quidem, &c.

Procedamus igitur in illo & videamus quibus modis ſciamus ſi eſt vel quia eſt. Dicamus igitur, quòd aliquando ſi eſt vel quia eſt, habemus aliquando ſecundum accidens, hoc eſt, per medium accidentale quod potius eſt ſignum quam cauſa. Aliquando autem ſcimus & quia eſt & ſi eſt habentes quid, hoc eſt, eſſentialem cauſam eſſe ipſius probantem, ſicut patet in exemplis naturali & mathematico. Scimus enim aliquando, quia tonitruus eſſentialiter ſonus eſt, qui de extinctione ſcilicet ignis factus eſt nebularum, hoc eſt, nubium ſpiſſarum ad modum nebulæ: talis enim ſonus eſſentialis cauſa eſt tonitrui. Et ſic ſcimus quia eſt eclipſis ſiue defectus in luna, quando ſcimus, quòd eſt quædam priuatio luminis in luna, obiectu ſcilicet terræ proueniens: & quando ſcimus hominem, quoniam homo eſt animal quoddam, hoc eſt, rationali & mortali determinatum: & quando ſcimus, quia anima eſt numerus ſeipſum mouens, ſi hæc ponatur eſſe animæ diffinitio eſſentialis. Et in omnibus aliis ſimiliter ſumitur, quando ſcimus de aliquibus quia ſunt hoc quod ſunt.

Sed quæcunque quidem ſecundum accidens, &c.

Sed quandocunque quædam de aliquibus ſcimus quia ſunt, & ſcimus illud ſecundum accidens, hoc eſt, per accidentalia media, hoc tale ſcire quia ſunt, neceſſarium eſt nullo modo ſe habere ad ſciendum quod quid eſt, vel propter quid eſt: quia quid eſt ex accidentalibus non conſtituitur. Et huius ratio eſt: quia cum per accidentalia ſcimus quia, etiam non rectè ſcimus quia ſunt hoc quod ſunt: vnde tunc ſcimus quia ex conſequenti, ſcilicet quia eſt cui accidit aliquid: & tamen neſcimus quia ſunt hoc quod ſunt. Quærere autem quid eſt non habentes quia eſt per eſſentialia, nihil eſt quærere: quia tali quæſtione nunquam deuenitur in quid eſt. Sed quando per eſſentialia ſcimus quia ſunt aliqua hoc quod ſunt, vt quod homo eſt homo, & eclipſis eſt eclipſis, & tonitrus eſt tonitrus: tunc facile eſt elicere quid eſt: vnde ſecundum quæcunque media eſſentialia habemus quia eſt, facile eſt elicere quid eſt: propter quod ſequitur, quòd quemadmodum habemus quia, per eadem & quid eſt, vel reſoluendo concluſionem in præmiſſas ſicut effectum in cauſam, vel colligendo media ipſius: quia & hæc collecta & ordinata dicunt quid eſt.

Quorũ autem habemus aliquid, &c.

Hæc autem ad modum & figuram ſyllogiſticam ſic reducere habemus. Sunt enim aliqua quorum per ſcientiam quia, habemus aliquid ipſius quod quid eſt, hoc eſt, aliquod medium eſſentiale quod eſt diffinitiuum ipſius. Et gratia exempli ſit hoc lunæ eclipſis: & ponatur primum (hoc eſt, maius extremum) quod eſt defectus, quod de luna concludi debet, & ſit illud in quo ponitur hæc litera a. luna autem minor extremitas ſit id in quo c. litera ponitur: medium autem quod eſt eſſentialis cauſa quod eſt terræ oppoſitio inter lunam & ſolem, ſit in quo eſt litera b. & facile eſt facere ſyllogiſmum in primo primæ: omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. vel in terminis ſic: omne corpus recipiens lumen à ſole, obiectu terræ in medio deficit: luna eſt corpus recipiens lumen à ſole: ergo obiectu terræ deficit. Manifeſtum eſt autem, quòd quærere in tali terminorum diſpoſitione (quando quæritur vtrum luna deficit, aut non deficit) eſt quærere b. hoc eſt, eſſentiale medium quod eſt cauſa defectus quod ſignificatur per b. ſecundum quæcunque autem media habemus, quia luna eſſentialiter deficit, ſecundum eadem prædicto modo facile eſt elicere quid defectus per cauſam eſſentialem. Propter quod ſequitur ex præmiſſis, quòd quemadmodum habemus quia eſt per medium, quæro dicens, nunquid eſt vel nonne eſt hoc idem quid eſt, aut non eſt quid per eadem media? ac ſi dicatur, quòd proculdubio per eadem habetur quid eſt. Hoc autem quod eſt b. medium quærere nihil differt quam ſi hoc medium (quod quæritur ad ipſum quia) ſit ratio & diffinitio ipſius: & ſic eſt quid eſt: & ſi eſt ratio ipſius ſi eſt vel quia eſt, tunc illud dicimus eſſe quid eſt: & ſi non eſt cauſa vel ratio ipſius ſi eſt vel quia eſt, tunc non dicimus ipſum eſſe quid eſt: tunc enim quærimus dicentes, quod hæc eſt ratio & quid eſt, vel dicatur qualis contradictionis, hoc eſt, qualis partis contradictionis ſit ratio, aut affirmatiuæ, aut negatiuæ: ſicut manifeſtando per exemplum patet, quando aſſignamus eſſe vniuerſalem cauſam, quia triangulus habet tres duobus rectis æquales, quærimus, vtrum cauſa aſſignata ſit ratio & cauſa habendi duos rectos aut non habendi: vnius enim duorum eſt cauſa: quia vel eſt cauſa, vel non eſt cauſa: & ſi eſt cauſa, non poteſt eſſe cauſa niſi habendi: ſi autem eſt, & non eſt cauſa huius, tunc erit cauſa non habendi duobus rectis æquales: cum autem inueniamus in medio, quia eſt cauſa eius, quod quia vel ſi eſt: tunc ſimul cum quia

ſcimus

ſcimus & propter quid: quia eadem eſt cauſa quid: ſi tamen hoc quod quæritur per media illa ſic ſcimus, aut eliciendo, quamuis in modo quærendi non ſciatur quid per quia, quia aliæ ſunt quæſtiones adinuicem & diuerſæ. Si verò non ſic per talia media eſſentialiter, ſed ſicut media accidentalia: tunc per talia media habemus quidem quia, ſed non habemus propter quid. Hoc autem patet in terminis ordinabilibus in modo & figura accidentali medio poſito.

Sit igitur, ſicut prius, luna minor extremitas c. defectus verò maior extremitas ſit a. medium autem ſit hoc totum ſimul, lunam plenam vmbram non poſſe facere nullo modo medio exiſtente manifeſto: & hoc totum ſit medium in quo eſt b. hoc eſt, quando luna plena, quòd tunc non poſſit vmbram facere ad eclipſim, ſi nullus noſtrum vel aliquod corpus manifeſtum & vmbroſum ſit medium: hoc enim conſtat, quòd ſine tali manifeſto & ſpiſſo & opaco interiecto non poteſt facere vmbram ad eclipſim: & tunc non facere vmbram, eſt ſignum accidentale & non cauſa: & ideo per illud non cum illo ſcitur quid. Si igitur in tali terminorum diſpoſitione in omni c. eſt b. medium in minori propoſitione, quod ſcilicet b. medium eſt lunam plenam non poſſe facere vmbram, cum nullus noſtrum ſiue nullum opacum medium ſit inter lunam & ſolem: in hoc autem b. ſcilicet ſit a. in maiori propoſitione quod eſt maior extremitas, quod poſitum eſt eſſe deficere lunam: tunc manifeſtum in concluſione, quia luna deficit: ſequitur enim concluſio dicens, quòd eſt defectus: ſed ex tali accidentali medio nondum manifeſtum id quod eſt propter quid: quia medium cauſa non fuit, ſed accidentale ſignum: & tunc per tale medium ſcimus, quia defectus eſt: quid autem per propriam diffinitionem & cauſam eſſentialem ſit talis defectus neſcimus, nec ex tali poteſt elici demonſtratione.

Cum manifeſtum eſt autem quia, &c. Cum autem manifeſtum per demonſtrationem, quia a. maior extremitas eſt in c. minori extremitate, vt defectus in luna, & ſonus in nube: tunc enim ſcitur paſſio eſſe in ſubiecto vt prædicatum ipſius. Sed eſt adhuc quærere, propter quid ſit defectus in luna, vel ſonus in nube: tunc hoc quærere eſt quærere hoc, ſcilicet verum medium & cauſa defectus ſit obiectio alicuius opaci inter ſolem & lunam, aut ſit lunæ conuerſio, vt quidam dixerunt, quòd luna ſit nigra in vna parte, & luminoſa in altera, & tunc conuertat ad nos partem nigram, & hoc ſit cauſa defectus: aut ſit extinctio, vt alij quidam dixerunt, quòd lumen lunæ eſt extinguibile: & quando extinguitur, tunc eſt defectus. Vel quòd extinctio referatur ad aliud exemplum de tonitruo, cuius cauſam eſſentialem extinctionem ignis in nubibus dixit eſſe Democritus. Hoc autem tale eſſentiale medium ratio & diffinitio & cauſa alterius termini qui eſt maior extremitas, & per illud medium maior extremitas probatur ineſſe minori in concluſione: quia ipſum medium ineſt minori extremitate in propoſitione aſſumpta pro minori.

Aliter exponit Lincolnienſis licet Ægidius hoc modo exponat.

Ægidius tenet primam expoſitionem, tamen ſecunda eſt bona.

Quid eſt tonitruum, &c. Huius autem exemplum eſt ſi quæratur dicendo, quid eſt tonitruus? vt dicatur ſecundum Democritum, quòd eſt ignis extinctio in nube: & ſi hæc in demonſtratione ordinanda ſunt ſic: nubes (quæ eſt ſubiectum & minor extremitas) ſit c. tonitruus autem maior extremitas ſit a. extinctio autem ignis, quod eſt medium, ſit b. in c. igitur, hoc eſt, in nube eſt b. medium: extinguitur enim in ipſa nube ignis: & hoc eſt minor propoſitio: hoc autem b. eſt ſonus per cauſam eſſentialem, & b. eſt ratio ſiue quid eſt ipſius a. quod a. eſt primus terminus, hoc eſt, maior terminus in maiori. Si autem iterum huius quod diximus, ſcilicet quia a. ſit in c. hoc eſt maior extremitas in minori, dicatur eſſe aliud medium quod non ſit eſſentiale & dicatur eſſe ratio maioris extremitatis data per accidentalia, hæc erit ex reliquis rationibus logicis & non ex demonſtratione: & ideo ex illa non elicitur quid eſt.

Aliter D. Albert. & aliter Linco. & aliter D. Th. exponit hanc partem.

Sicut quidem igitur accipitur quid eſt, &c. Iam igitur dictum eſt, ſicut ſiue qualiter eliciendo accipitur quid eſt, & ſit notum. Propter quod patet, quòd non ſit ſyllogiſmus ipſius quod quid eſt neque demonſtratio: manifeſtum tamen eſt per ſyllogiſmum & demonſtrationem eliciendo quid eſt ex medio ſyllogiſmi & demonſtrationis. Propter quod relinquitur, quia neque ſine demonſtratione eſt cognoſcere quid eſt in eo quod quid eſt: non enim poteſt ſciri cuius eſt cauſa ſine demonſtratione: nec tamen eſt demonſtratio ipſius quid eſt in eo quod quid eſt ſicut & in oppoſitionibus in præcedenti capitulo diximus.

CAPVT IX.

Cui diffinitioni conueniat, quòd eliciatur ex demonſtratione, & cui non.

CVm autem iam dictum ſit, quòd quandam diffinitionem non eſt demonſtrare, ſed contingit elicere de demonſtratione, & hoc non de omni diffinitione ſit verum: oportet nos diſtinguere in diffinitionibus, vt ſciatur quæ ſunt non demonſtrabiles, ſed eliciuntur ex demonſtratione. Dicamus igitur, quòd quorundam terminorum ſiue eorum quæ ſunt quid, eſt altera cauſa, per quam demonſtrari poſſunt: quorundam autem terminorum ſiue eorum quæ dicunt quid eſt diffinitionum, non eſt altera cauſa, per quam poſſint demonſtrari. Diffinitiones enim & quid eſt ſecundum ſpeciem (hoc eſt, formam) factæ, nullum habent medium, quod ſit cauſa per quam valeant demonſtrari: ſed diffinitiones ſecundum materiam factæ, poſſunt habere medium per quod demonſtrentur.

Eſt autem quorundam quidam altera cauſa, &c.

Quare manifeſtum eſt, quoniã eorum, &c. Propter quod manifeſtum iam ex dictis eſt, quòd de numero eorum quæ ſunt quid eſt ſiue diffinitionum, alia quidem ſunt ſine medio: & hæc ſunt principia per quæ demonſtratur, quæ & eſſe, hoc eſt, quia ſunt: & quid ſunt, ſupponere oportet, & non demonſtratione accipere: ſicut & de ſubiecto ſupponitur,

tur, & quia eſt: aut oportet alio modo talia manifeſta facere, quam per demonſtrationem, ſicut per inductionem ſenſibilem: quod verè arithmeticus in ſua facit demonſtratiua ſcientia: & namque arithmeticus ſupponit de vnitate ſicut ſubiecto, & quid eſt per diffinitionem, & quia.

Hoc dicit etiam Themiſtius hic.

Sed habentium medium, &c.

Sed diffinitiones quæ ſunt de numero eorum quid eſt quæ habent medium, & quorum terminorum vel quid eſt altera cauſa per quam poſſunt demonſtrari, quæ cauſa eſt ſubſtantiæ, hoc eſt, diffinitionis, & eſt cauſa ipſius eſſe, & quia ſit: illas enim eſt (ſiue contingit) oſtendere per demonſtrationem, ſicut dictum eſt: quia habentium medium eſt demonſtratio: non tamen eſt per demonſtrationes demonſtrantes quod quid eſt ſecundum quod quid eſt, ſed demonſtrat ſimplicem inhærentiam rei, & quod diffinitio ſit in diffinito.

Eſt autem hic notandum, quòd iam ſoluta eſt quæſtio ſuperius facta, an ſcilicet quid eſt ſit demonſtrabile, vel non? & ex ſolutione iſtius quæſtionis patet ſolutio alterius quæ fuit, quis ſit modus introductionis in quid eſt? vna enim iſtarum ſoluta & alia ſoluta eſt.

Quid ſit diffinitio data ſecundum ſpeciem, & quid data ſecundum materiam.

Sed ſcias, quòd diffinitio data ſecundum ſpeciem, eſt diffinitio data ſecundum formam quæ eſt ſpecies materiæ, & eſt cauſa eius, quod materia eſt talis vel talis: & ideo quodammodo eſt cauſa materiæ & demonſtrationis. Ea autem quæ data eſt ſecundum materiam, propriè eſt illa quæ concernit materiam in qua eſt cauſa ipſius quod diffinitur materialis: ſicut cum dicitur, quòd ira eſt accenſio ſanguinis circa cor ex euaporatione fellis, quia euaporatio fellis cauſa materialis eſt iræ.

CAPVT X.

De dubitatione antiquorum, quæ ſit diffinitio ſecundum ſpeciem, & quæ ſecundum materiam.

DVbitabile enim eſt, vtrum diffinitio ſecundum ſpeciem ſit diffinitio ſubiecti: eò quod ſubiectum eſt quid in ſpecie determinata conſtitutum, & diffinito ſecundum materiam ſit diffinitio paſſionis: eò quod paſſionis eſſe ſemper eſt in ſubiecto aliquo determinato eſſe, ex quo ſicut ex cauſa, & in quo eſt eſſe ipſius, eſſe cuius paſſionis ſemper refertur ad ſubiectum. Aut fortè ſi non ſit ſic, vtrum vtraque diffinitio ſit ſubiecti, eò quod ſubiectum conſtituitur ex materia & ex forma, & poteſt diffiniri ſecundum propriam materiam, vel ſecundum propriam formam: aut vtraque ſit paſſionis, eò quod etiam illa dari poteſt ſecundum formalia, ex quibus eſt eſſentia paſſionis, vel ſecundum materialia coniungendo formalibus paſſionis ſubiectum inquantum eſt talium paſſionum ſubiectum: quia tunc diffinitio paſſionis data ex formalibus ipſius paſſionis, imperfecta eſt & non ſpecificata reſpectu diffinitionis quæ eſt per ſubiectum quod ſpecificat paſſionem: & ſic diffinitio quæ datur per formalia, erit materialis (hoc eſt, imperfecta) reſpectu diffinitionis datæ per ſubiectum, & ſpecificantis, & quaſi in eſſe formali ponentis paſſionem, vt in ſeptimo primæ philoſophiæ, & in octauo dicit Ariſt. Text. 15. & 16.

Quod diffinitio ſecundum ſpeciem non ſit diffinitio ſubiecti, ſed paſſionis, obiectio.

Ex his autem quæ dicta ſunt in præhabitis ſecundum intentionem Ariſtot. videtur, quòd diffinitio ſubiecti non ſit diffinitio ſecundum ſpeciem: quia dictum eſt, quòd diffinitio (quę eſt medium demonſtrationis) ratio eſt primi termini: cum ergo primus terminus ſit paſſio concluſa de minori termino qui eſt ſubiectum, videtur quòd diffinitio paſſionis ſit illa quæ eſt ſecundum ſpeciem: quia illa quæ eſt ſecundum ſpeciem demonſtrationis, eſt illa quę eſt medium demonſtrationis. Adhuc diffinitio ſubiecti ſi detur ſecundum ſpeciem, erit ex genere & differentia: & illa, ſicut dicitur in primo de anima, vana eſt ad demonſtrationem. Com. 16.

Quod diffinitio ſecundum ſpeciem non ſit paſſionis, obiectio.

Si autem forte propter hoc aliquis dicere velit, quòd diffinitio ſecundum ſpeciem demonſtrans ſit diffinitio paſſionis & demonſtrans, diffinitio autem ſubiecti ſit demonſtrata & ſit ſecundum materiam: contra hoc eſſe videtur, quòd paſſio prior ſit ſubiecto: & ſic in demonſtratione potiſſima (de qua hic loquimur) erit demonſtratio ex poſterioribus ſecundum naturam: & ſic demonſtratio non demonſtrat propter quid, ſed ſolum quia: quod valdè eſt inconueniens.

Quod non vtraque diffinitio, ſcilicet formalis & materialis ſit ſubiecti, aut paſſionis, obiectio.

Si fortè dicatur, quòd vtraque ſit ſubiecti, aut vtraque & formalis & materialis ſit paſſionis. Procedamus primo contra hoc quòd vtraque ſit ſubiecti: hoc enim videtur non eſſe verum, cum diffinitio ſubiecti formalis ſit data per genus & differentiam, quæ diffinitio vana eſt ad demonſtrationem, & ſic non eſt eſt demonſtrans: dictum eſt autem, quod diffinitio ſecundum ſpeciem eſt demonſtrans. Si autem dicatur, quòd vtraque ſit paſſionis: & formalis demonſtrans, materialis autem detem demonſtrata: contra hoc eſſe videtur, quòd tonitruus formaliter diffinitus (quæ eſt paſſio) dicitur eſſe continuus ſonus: materialiter autem diffinitus, dicitur eſſe extinctio ignis in nube aquoſa: & tamen illa quæ eſt materialis, demonſtrat: & illa quæ formalis eſt, demonſtratur: quod omninò non poteſt eſſe ſecundum dicta Ariſtot.

Videtur autem quibuſdam, quòd vtraque ſit ſubiecti: cum enim ſit ex materia, poteſt per materiam diffiniri: adhuc autem cum ſit per formam, poteſt etiam & debet ſecundum formam diffiniri: & quia forma principium cognitionis eſt reſpectu materiæ, & ſit cauſa, quòd materia ſit talis vel talis, videtur quòd diffinitio formalis ſic ſicut demonſtrans, & diffinitio materialis ſubiecti ſicut demonſtrata. Videtur autem quibuſdam, quòd vtraque ſit paſſionis, & quòd illa quæ non dicit niſi quid paſſionis & ex eſſentialibus paſſionis data, ſit imperfecta demonſtrabilis, & demonſtrans illa quæ eſt perfecta, & illa quæ eſt dicens ſolum quid paſſionis ſit materialis dicta propter ſui imperfectionem & poſſibilitatem ad alia: alia verò demonſtrans propter ſui determinationem & cauſalitatem & perfectionem

nem ſit demonſtrans formalis, ſicut expreſsè dicit Ariſt. in 8. primæ philoſophiæ.

Solutio. Ad hæc autem & ſimilia dicendum, quòd ſi loquimur de potiſſima & principaliſſima demonſtratione, illa eſt in qua demonſtratur paſſio de ſubiecto per diffinitionem paſſionis, quæ dicit & quid & propter quid, & in qua eadem ratione diffinitio paſſionis demonſtratur quæ dicit quid ſicut demonſtratur & ipſa paſſio: quia ſicut demonſtratur paſſio, ſic demonſtratur & diffinitio paſſionis dicens quid ſolum: ſic ergo loquendo de diffinitione diffinitio data ſecundum formam, eſt diffinitio ſubiecti, & dicitur ſecundum formam data, eò quod datur de re in forma ſpecifica conſtituta quam ad formam determinat: & hæc (ſicut & ipſum ſubiectum) ſupponitur, & quia eſt & quid eſt: ſed non intrat in demonſtrationem, quia nec demonſtrat ſicut intrinſecum demonſtrans principium, nec demonſtratur. Eſt autem diffinitio paſſionis dicta ſecundum materiam: quia eſt rei cuius eſt eſſe in materia ſubiecta quæ eſt cauſa & principium ipſius: & hæc eſt duplex, ſcilicet ea quę dicit quid tantum, & non datur niſi per eſſentialia paſſionis prout ipſa eſt eſſentia formaliter conſtituta in materia, & hæc eſt demonſtrata ſicut ipſa paſſio. Eſt autem alia paſſionis diffinitio, quæ dicit & quid & propter quid, quæ cum formalibus & eſſentialibus paſſionis concernit ſubiectum quod cauſa eſt paſſionis: & hæc dicit propter quid, quia ſubiectum eſt principium & cauſa paſſionis. Prima ergo formalis diffinitio ſubiecti, eſt ſicut demonſtrationis principium, nec demonſtrans, nec demonſtrata: ſecunda autem materialis paſſionis diffinitio dicens quid tantum, eſt ſicut demonſtrationis concluſio demonſtrata, & non demonſtrans: tertia autem eſt ſicut demonſtratio poſitione differens à demonſtratione, quia ſicut ratio maioris extremitatis ponitur in maiori, & ſicut cauſa ponitur in minori propoſitione, & illa eſt demonſtrans & non demonſtrata ſic: omne priuatum lumine propter terræ obiectum, deficit: luna priuatur lumine propter terræ obiectum: ergo luna deficit.

Secundum autem illum modum facile eſt determinare hanc quæſtionem: quia deffinitio data ſecundum ſpeciem, eſt diffinitio ſubiecti, & data ſecundum materiam, eſt diffinitio paſſionis: & cum dicitur, quòd illa quæ eſt ſecundum ſpeciem, demonſtrabit, ſi generaliter intelligitur, falſum eſt: quia diffinitio ſubiecti nec demonſtrat, nec demonſtratur, nec hoc dicit Ariſtot. ſed dicit, quòd quædam data ſecundum ſpeciem, non habet medium quo demonſtratur.

Solutio. Si autem dicat quis, quòd ambæ poſſunt eſſe ſubiecti & vna demonſtrans, & alia demonſtrata. Dicendum, quòd hoc verum eſt: *Obiectio.* ſed ille modus demonſtrandi non eſt potiſſimus & principaliſſimus. Sic igitur dicendum eſt de principaliſſima demonſtratione.

Si autem extendamus naturam demonſtrationis ad quamcunque demonſtrationem: tunc demonſtratio erit, quæ demonſtrat diffinitionem dicentem quid, per illam quæ dicit quid & propter quid: & tunc dicemus, quòd diffinitio quæ eſt ſecundum ſpeciem & propter quid, datur per formam: quia datur de re ſubſiſtente in forma & ſpecie conſtituta. De ſubiecto autem duplex eſt diffinitio: vna quid eſt per materiam, hoc eſt, per cauſam ſubiecti materialem, & hæc demonſtratur: & alia datur per eandem ſubiecti cauſam formalem: & hæc demonſtrat, ſicut patet in iræ diffinitione, cuius materialis cauſa eſt accenſio ſanguinis circa cor ex euaporatione fellis, & eius diffinitio formalis eſt appetitus contrarij doloris: & hæc demonſtrat ſic: cuicunque ineſt appetitus contrarij doloris, illi ineſt accenſio circa cor ſanguinis ex euaporatione fellis: irato ineſt appetitus contrarij doloris: ergo irato ineſt accenſio circa cor ſanguinis ex euaporatione fellis. Formalis enim eſt cauſa materialis, ſicut dicit Auer. ſuper ſecundum de anima, ſicut ea quæ ſunt animæ, ſunt cauſa eorum quæ ſunt corporis in compoſito ex corpore & anima. *Com. 3.* Dicitur autem materialis diffinitio paſſionis, non quia ſemper aſſumat materiam, ſed quia eſt rei exiſtentis in materia & cauſatæ ab ea. Et materia, hoc eſt, ſubiectum & principia ſubiecti ſunt, ex quibus oritur paſſio. Dicit enim Rabbi Moyſes, quòd verius dicitur materialis quæ eſt in corpore, vel in materia, vel ex materia, ſicut ſubiecto & origine.

Patet igitur, quòd triplex eſt materialis diffinitio, & vna ſola ſimpliciter formalis. *Diffinitio materialis eſt triplex, formaliter autem ſimpliciter eſt vna* Vna materialis eſt ſubiecti per formalem demonſtrata. Et ſi dicitur, quòd formalis ſubiecti logica eſt vana ad demonſtrationem. *Obiectio.* Dicendum, quòd vana eſt ad paſſionem demonſtrandam, ſed non ad demonſtrandam diffinitionem materialem. *Solutio.* Vel poteſt dici, quòd *Aliter.* diffinitio logica paſſionis, quæ tantum formaliter dicit quid, vana eſt: hæc enim non demonſtrat, ſed demonſtratur. Secunda materialis diffinitio eſt paſſionis, quæ non dicit niſi quid: quamuis enim illa non concipiat in ſe materiam vel ſubiectum, tamen datur de re conſtituta in materia & non habente ſpeciem per ſeipſam: & ideò hæc paſſionis diffinitio, eſt ſicut concluſio, & demonſtratur. Tertia autem diffinitio eſt paſſionis, in qua concipitur ſubiectum quod eſt cauſa paſſionis: & & quia hæc dicit & quid & propter quid, ideò iſta eſt medium demonſtrationis & demonſtrat.

Eſt ergo diffinitio, vt principium demonſtrationem non ingrediens: & diffinitio vt concluſio, quæ eſt materialis ſubiecti diffinitio, & formalis paſſionis dicens quid: & eſt diffinitio vt medium demonſtrationis, & hæc duplex, formalis ſcilicet ſubiecti, & alia paſſionis quę dicit & quid & propter quid, illa enim in ſe concernit paſſionis eſſentiale principium.

***

CAPVT XI.

Cuiuſmodi diffinitio debet eſſe medium in demonſtratione paſſionis.

SVnt autem qui dubitant cuiuſmodi diffinitio debeat eſſe medium in demonſtratione qua paſſio de ſubiecto demonſtratur. Sunt enim qui aſſerunt,quòd diffinitio paſſionis debet eſſe medium in tali demonſtratione: ad hoc inducentes rationes quinque, ſcilicet prima harum: quia idem eſt quid & cauſa rei eſſentialis: ſed per cauſam eſſentialem fit demonſtratio: cum igitur cauſa eſſentialis rei demonſtratæ (quæ eſt paſſio) ſit diffinitio paſſionis,videtur quòd diffinitio paſſionis ſit medium demonſtrationis in qua paſſio concluditur de ſubiecto. Secunda eſt: quia ſecundum habita medium demonſtrationis eſt illa diffinitio paſſionis quæ dicit quid & propter quid. Tertia eſt: quia ſi paſſio demonſtratur, per propriam ſuam cauſam debet demonſtrari: non autem eſt cauſa propria paſſionis niſi quidditas ſua,& non ſubiecti.Quarta:quia medium in demonſtratione potiſſima debet eſſe verè & poſitione medium, poſterius primo, & antecedens ſecundum: hoc autem eſt diffinitio paſſionis, & non ſubiecti: hæc enim diffinitio ſubiecto poſterior eſt, & prior ſuo diffinito quod eſt maior extremitas: ſi autem eſſet diffinitio ſubiecti hæc eſſet prior primo & non eſſet poſitione medium: talis enim paſſionis diffinitio ex prioribus paſſione eſt & poſterioribus ſubiecto. Adhuc cognitio eius quod quid eſt ſubiecti, vtilis eſt ad cognoſcendas cauſas paſſionum, vt dicit Ariſtot. in principio de anima. Si autem vtile eſt ad cognoſcendas cauſas, tunc per ſeipſum non eſt cauſa: & ſic per ſubiecti diffinitionem non poteſt demonſtrari paſſio, ſed per cauſam paſſionis, ad quam cognoſcendam vtile eſt ſcire quid eſt ſubiecti. Sic igitur dicentes paſſionem demonſtrari de ſubiecto per diffinitionem paſſionis, ſuam confirmant intentionem.

Prima ratio dicentium diffinitionem paſſionis eſſe medium in potiſſima demonſtratione. *Secunda ratio.* *Tertia ratio.* *Quarta ratio.* *Quinta ratio.* Tex. com. 11.

E contra autem dicunt alij, quòd demonſtratio in qua paſſio demonſtratur de ſubiecto, debeat fieri per ſubiecti diffinitionem: quatuor ad hoc inducentes rationes,in quibus vis eſſe videtur. Vna quidem: quia ſi per diffinitionem paſſionis paſſio demonſtratur de ſubiecto:cum diffinitio & diffinitum ſint idem, incidet in demonſtratione petitio principij. Secunda eſt: quia in primo poſteriorum, vbi vniuerſalis demonſtratio comparatur ad particularem, dicit Ariſtot. quòd illud cui per ſe ineſt paſſio: hoc autem eſt ſubiectum: oportet igitur, quòd fiat per ſubiecti diffinitionem. Tertia ratio eſt: quia conſtat, quòd demonſtratur paſſio de ſubiecto per medium. Quæratur ergo de medio, vtrum ſit eſſentiale ſubiecti,aut accidentale.Et ſi ſubſtantiale:tunc vel eſt tota eſſentia ſubiecti,& ſic erit ſubiecti diffinitio: ſi autem eſt pars, tunc erit aliqua pars diffinitionis eius: & ſic iterum habetur propoſitum. Si autem eſt accidentale:conſtat, quòd non eſt accidens per accidens, ſed accidens per ſe, cuius cauſa eſt ſubiectum & eſſentialia ſubiecto:& ita per illa debet demonſtrari. Quarta eſt: quia loquimur de accidente facto in ſubiecto: cum enim hoc ſit propria paſſio, erit de ſubiecto proprio demonſtrabile. Aut ergo per diffinitionem propriam: & hoc non: quia ens incompletum vt in altero factum non habet diffinitionem:eò quod in genere aliquo non conſtituitur vt ſpecies perfecta in illo. Demonſtrabilis ergo per ſubiecto diffinitionem. Addunt etiam: quia medium per quod demonſtratur paſſio,aut eſt ſubiecto eſſentiale, aut accidentale. Si ſubſtantiale, habetur propoſitum. Si accidentale, conſtat, quòd illud iterum per aliud inerit. Aut ergo & illud eſt accidentale,vel ſubſtantiale: & hoc vel ibit in infinitum, vel ſtabit in aliquo quod eſt ſubiecto eſſentiale: & per illud tunc demonſtratur paſſio vt per primam cauſam: hoc autem eſſentiale ſubiecto erat diffinitio ſubiecti: & ſic diffinitio ſubiecti medium eſt ad demonſtrandam paſſionem de ſubiecto.

Prima ratio dicentium diffinitionem ſubiecti eſſe medium in potiſſima demonſtratione. *Secunda ratio.* *Tertia ratio.* *Quarta ratio.* *Quinta ratio.*

Ad hæc autem ſecundum præinducta dicendum eſt, quòd omnis paſſio completa & vt eſſentia completa accepta, demonſtratur de aliquo ſibi proprio ſubiecto:& hoc ſemper demonſtratur per diffinitionem propriam, quæ concernit ſubiectum, & dicit quid & propter quid. Quando autem eſt paſſio non per ſe, ſed in ſubiecto accepta vt ens incompletum: hæc (quia inter ſubiectum vt orta de ipſo accipitur) per diffinitionem ſubiecti demonſtratur. Quamuis paſſio & ſua diffinitio eadem ſint, non tamen ſecundum totum ſunt idem: quia diffinitio notior eſt, & per diffinitionem vt notior eſt, fit demonſtratio:ſubiectum enim quamuis ſit cauſa paſſionis, non tamen ſecundum totum eſt cauſa,quia aliquid paſſionis ex rebus ſui generis cauſatur ſicut ens conſtitutum in genere accidentis: & tunc oportet cognoſcere in medio, quòd paſſio ſit ex illis: & ſic oportet,quòd diffinitio paſſionis ſit medium: & ideò oportet, quòd diffinitio & dicat quid paſſionis & propter quid, & concernat ſubiectum quod eſt cauſa: & talis diffinitio eſt verum medium demonſtrationis. Et per hoc patet ſolutio eorum quæ inducebantur. Cum autem demonſtratio ſit per cauſam materialem & formalem & efficientem, ſicut dictum eſt, quòd principium eſt ſubiectum: hæc enim cauſa eſt efficiens. Tamen attendendum,quod licet finalis ſit cauſa rei & ſit prima intentione, quamuis ſit vltima in executione: tamen in naturalibus paſſionibus non fit demonſtratio per cauſam finalem: ad eſſe enim rei ſufficit materialis & efficiens & formalis: quia efficiens facit, forma dat eſſe, & materia perficitur ipſo & tenet eſſe: & ideo finis in talibus eſt poſterior: ex poſterioribus autem ſecundum eſſe non fit demonſtratio: finis autem ſecundum eſſe poſterior: & ſi mouet efficientem,hoc eſt metaphoricè dictum: actum enim & opus mouentis non facit, niſi efficiens: & ideo ad demonſtrandum eſſe paſſionis non oportet congregare niſi efficientem & formam & materiam. Quamuis tamen non fiat demonſtratio per ipſam,tamen conſideratur à naturali inquantum

Solutio dubitationis de medio potiſſimæ demonſtrationis, quid ſit ſecundum propriam opinionem. *In naturalibus non fit demonſtratio per cauſam finalem.* *Finis non mouet niſi metaphoricè.* *Remouet dubium.*

inquantum natura non facit fruſtra, ſed ſemper propter finem ipſum: eſt tamen finis non tantum ipſius fieri, ſed etiam ipſius eſſe: ſed quia poſterior eſt ipſo eſſe, & ex poſterioribus non fit demonſtratio, ideò non oportet, quòd in demonſtratione potiſſima finis ponatur cum aliis tribus terminis.

Quare demonſtratio potiſſima non fit per finem.

Licet mathematicus abſtrahat à materia ſenſibili, non tamen abſtrahit paſſiones à ſubiectis.

In demonſtrationibus autem mathematicis attendendum, quòd quamuis mathematicus abſtrahat à materia ſenſibili, & quamuis abſtrahat ſua ſubiecta, vt lineam, & ſuperficiem, & corpus, à materia ſenſibili, non tamen paſſiones ſubiectorum abſtrahit à ſubiectis: & ideò in diffinitione paſſionis mathematicæ ponitur ſubiectum, quando dicunt quid & propter quid.

Quomodo aſtrologus conſiderat quantitatem motam & motum.

Adhuc autem quamuis abſtrahat à motu qualitatiuo, vt dicit quidam, non tamen abſtrahit à motu locali, vt patet in aſtrologia. Quamuis hoc non ſatis bene ſit: quia aſtrologus non conſiderat quantitatem motam ſecundum principia motus, ſed ſecundum quod quanti tantum: & ſic etiam ipſum motum conſiderat vt eſt quantitas quædam diuiſibilis & menſurabilis vt quantum: & quia paſſiones non abſtrahit, patet quòd diffinitiones paſſionum, quæ ſunt media demonſtrationis, concipiunt in ſe ſubiectum & cauſam formalem paſſionis, & ſic dantur per materiam in qua eſt paſſio: paſſio enim materiam ex qua fit, non habet: & ſic etiam mathematicæ diffinitiones concipiunt ſubiectum vt materiam in qua ſint. Quod patet in hac paſſione, habere tres æquos duobus rectis: hæc enim probatur per hanc diffinitionem, figura plana, tribus lineis contenta, habens exteriores angulos intrinſecis ſibi oppoſitis æquales: cum enim diffinitur & dicitur, figura plana, tribus lineis contenta, dicitur totum eſſe trianguli: quia non ſecundum partem, ſed ſecundum totum ſuum eſſe cauſa eſt huius paſſionis: cum autem additur, habens exteriores angulos duobus intrinſecis ſibi oppoſitis æquales, tota cauſa formalis dicitur paſſionis: & ſic diffinitio quæ dicit quid & propter quid paſſionis, eſt ex formalibus paſſionis & ſubiecto, ſicut & in aliis. Sicut autem in naturalibus paſſionibus quando diffiniuntur, aliquando ſubticetur forma, quia manifeſta: ita in mathematicis aliquando ſubticetur ſubiectum, quia eſt manifeſtum: cum enim dicitur, tonitruus eſt extinctio ignis in nube, & non dicitur ſonus continuus vel contentus in nube propter extinctionem ignis, quia manifeſtum eſt: ſic etiam aliquando tacetur ſubiectum in mathematicis propter eandem cauſam.

Subiectū ſecundū totum ſuum eſſe & non ſecundū partem eſt cauſa paſſionū: licet non ſit cauſa totius eſſe paſſionis, vt dixit ſupra à principio ſolutionis huius.

Quare mathematicus non diffinit per efficientem, aut finalem cauſam.

Adhuc autem notandum, quòd quamuis mathematica ſecundum eſſe ſint ab efficiente aliquo, & habeant aliquem finem propter quem fiunt, tamen quia mathematicus non conſiderat ea ſecundum quod ſunt à tali efficiente & ad talem finem, ideo non diffinit paſſiones, neque per efficientem, neque per finem, ſed tantum per formam & materiam intelligibilem. Et tunc ſequitur, quòd naturalis conſiderat & demonſtrat per omnes cauſas, & mathematicus per duas tantum. Et tamen nobilior & certior eſt cognitio mathematica quam naturalis: & hoc eſt propter puritatem & certitudinem cognitorum, quæ in abſtractione à motu & materia conſiderat: naturalis autem conſiderat ea permixta ad materiam, & vt accipiunt incertitudinem & contingentiam & mutabilitatem.

Naturalis demonſtrat per omnes cauſas, mathematicus per duas tantum: & tamen cum hoc demonſtrationes mathematicæ ſunt certiores naturalibus.

Artificialia moralia, contingentia, & fortuita demōſtrari non poſſunt, & quare.

Sciendum etiam, quòd artificialia moralia & contingentia & fortuita demonſtrari non poſſunt: quia demonſtratio vel eſt eorum quæ ſemper, vel eorum quæ fiunt frequenter ſecundum cauſam ordinatam: & ideò in talibus, quamuis habeant cauſas, non poteſt eſſe demonſtratio, niſi demonſtratio extenſo nomine vocetur oſtenſio per cauſam & ſyllogiſmum. Non enim eſt demonſtratio niſi eorum quæ habent cauſam ordinatam & ſtantem, & quæ ſecundum eſſe præcedat effectum, & huiuſmodi non eſt cauſa finalis talium: & ideò per finem in talibus nihil poteſt demonſtrari: quum tamen cauſa finalis potiſſimè in talibus attendatur: tamen eo modo quo in talibus poteſt eſſe demonſtratio, maximè eſt per cauſam finalem ſic: omne defendens à caumatibus & imbribus, eſt domus: hoc artificiatum defendit à caumatibus & imbribus: ergo eſt domus. Demonſtratur etiam aliquando per formam coniunctam materiæ, vel materiam coniunctam formæ, quod idem valet, ſic: compoſitum ex lapidibus & lignis in talem figuram, eſt domus: artificiatum ſic & in talem figuram eſt compoſitum: ergo eſt domus. Sed iſtæ non ſunt veræ demonſtrationes.

In artificialibus eſt demonſtratio per finem, licet ſit impropria demonſtratio.

Vltimo autem notandum, quòd cum metaphyſicus conſideret omnia ſecundum veritatem & ſubtilitatem, quod ſine demonſtratione fieri non poteſt, pro certo demonſtrat: ſed hoc verum eſt, quòd ex parte illa qua conſiderat ſubſtantiam ſimplicem, non diffinit, neque demonſtrat per materiam: & ex parte qua conſiderat partes entis de quibus ſunt ſcientiæ ſpeciales, conſiderat etiam cauſas, & argumentatur de ipſis cauſis, non per cauſas, ſed per rationes communes: hoc enim ſibi congruit, cum ſit ſapiens communis, & conſideret omnia in communi ſecundum veritatem, quæ aliæ ſcientiæ conſiderant in ſpeciali: & cum demonſtrat, per omnes cauſas poteſt demonſtrare, eò quod non eſt aſtrictus lege alicuius ſpecialis ſcientiæ: habet enim determinare qua diffinitione & quibus cauſis ſcientia ſpecialis habet demonſtrare & diffinire. Hæc igitur ad intelligentiam aliorum interpoſita dicta ſunt.

CAPVT XII.

An idem ſit diffinitio & demonſtratio aliquo modo; & qualiter ſe habeat diffinitio ad demonſtrationem.

NVnc conſequens eſt determinare an idem ſit diffinitio & demonſtratio, an non, & quomodo ſe habet diffinitio ad demonſtrationem. Adhuc autem præmittere oportet quot & quæ ſunt genera diffinitionum, vt de quolibet

bet genere ſciatur qualiter ſe habeat ad demonſtrationem.

Diffinitio autem quoniam quidē dicitur ratio ipſius quod quid eſt, &c.

Dabimus igitur primo quatuor diffinitionum genera, & ſumemus omnia illa ſecundum illam rationem diffinitionis de qua dicit Ariſt. quod diffinitio generaliter dicitur ratio ipſius quod quid eſt, hoc eſt, ratio quidditatem ſignificans: quia enim eſt diffinitio aliquid rei quæ ſignificatur per nomen, manifeſtum eſt, quoniam etiam aliqua erit ratio ipſius communis, qua dicitur quid ſignificat ipſum nomen: aut etiam quæ eſt ratio altera nomina ponens ad nominis declarationem: quod idem eſt cum eo quod dictum eſt, oratio explicans nominis ſignificationem: nomen enim habet implicitè idem quod explicat oratio ſignificationem nominis declarans, & hoc ſub aliis nominibus poſitis quæ magis nota ſunt, quam ipſum nomen. Hæc igitur eſt diffinitio quædam ſignificans id quod dicitur per nomen, vt quid ſignificat illud nomen quod datur triangulo ſecundum quod triangulus eſt, ab ipſius rei forma impoſitum: ſi enim eſſet nomen ab accidente impoſitum, non daretur de ipſius ſignificatione talis ratio ſiue diffinitio: hæc autem ſignificat quoddam quid eſt, quod (hoc eſt, quam diffinitionem) verè habentes (inquantum per ipſam innoteſcit nomen) & quod genus diffinitionis verè habentes, quærimus vlterius, quia eſt, vel ſi eſt: & quærimus propter quid, quando accipimus ſi eſt. Difficile autem eſt per talem diffinitionem accipere: quia eſt res de his quæ neſcimus alio modo quam per nominis expoſitionem, quia ſunt, & an ſunt. Cauſa autem huius difficultatis eſt dicta prius: quia per talem nominis expoſitionem de re quacunque neque ſcimus ſi eſt verè, neque ſcimus verè ſi non eſt: ſed aut (hoc eſt tantum) ſecundum accidens ſcimus per talem rationem nominis de re ſi eſt, aut ſi non eſt. Hoc autem accidens eſt: quia neſcimus niſi inquantum in apprehenſione cadit per nomina, & non ſcimus per rei eſſentialia. Hæc igitur nominis declaratio eſt vna.

Ratio autē vna eſt duplex, &c.

Ratio autem vna, hoc eſt, altera de re ipſa data, eſt duplex, ſecundum quod duplex eſt vnum: eſt enim vnum ordine & connexione multorum: vnde ſicut vnum dicitur Ilias, hoc eſt, verſus Homeri de hiſtoria Troiana, quæ connexio eſt multorum, & ordine vnum: & hæc vnitas vocatur coniunctio multorum adinuicem: & huic ſimilis eſt ratio ſubiecti, quæ datur ex genere & differentiis, ad vnum vltimum complementum ordinata per modum ordinis quo potentiæ plures ordinantur ad actum vnum: & hæc eſt diffinitio quæ extra ſtat, & non ingreditur demonſtrationem, vt in antehabitis diximus, & eſt principium demonſtrationis extrinſecum. Alia verò ratio eſt vnius verè: & hoc eſt vnum de vno oſtendens, & non eſt ſecundum accidens (hoc eſt, ſecundum accidentalia data, ſed per ſubſtantialia dicentia & quid & propter quid) ſicut eſt diffinitio paſſionis, quæ dicit eſſe vnius de vno ſubiecto, in quo & per quod diffinitur.

Vna quidem igitur eſt terminus, &c.

Vna quidem harum diffinitionum eſt terminus, & hæc eſt diffinitio ſubiecti coniungens ſubſtantialia ſubiecti vſque ad terminum qui eſt vltima differentia. Vnde dicitur terminus: quia eſt termini (hoc eſt, ſubiecti) vſque ad vltimum actu terminati. Alia verò (quæ eſt paſſionis terminus) eſt etiam paſſionis ratio demonſtrans paſſionem de ſubiecto, & eſt propter quid dicens cauſam propter quam paſſio eſt in ſubiecto. Propter quod prima quidem diffinitio ſignificat quid eſt ſubiectum, ſed non demonſtrat ſicut ingrediens per ſubſtantiam demonſtrationem, ſed eſt principium demonſtrationis ſtans extra & ſtatuens ſubiectum & confirmans illud contra illum qui fortè diceret ſubiectum proprium non eſſe. Illa verò diffinitio paſſionis quæ poſterius eſt poſt ſubiecti diffinitionem dicens quid & propter quid, manifeſtum eſt, quoniam erit vt demonſtratio eius diffinitionis quod quid eſt, hoc eſt, illius diffinitionis quæ ſolum dicit quid eſt paſſio: quia illa concluditur ſicut & ipſa paſſio. Manifeſtum quia illa quæ dicit quid & propter quid, erit vt demonſtratio, poſitione differens à demonſtratione. Hoc autem diuerſi diuerſimode exponunt.

Quomodo diffinitio dicens quid & propter quid differat à demonſtratione poſitione.

Dicunt enim quidam breuiter ſe abſoluentes, quòd poſitione differre eſt per concretum & abſtractum differre: quia cum in demonſtratione concluditur, vt in ſubiecto eſt, oportet eam accipere in concreto ſic, ignis extinctus in nube tonat. Cum autem ſumitur vt diffinitio (eò quod diffinitio ſignificat quidditatem) oportet quod ſignificetur vt in abſtracto ſic, tonitrus eſt ignis extinctio in nube, vel ſonitus extincti ignis.

Secunda.

Aliter dicunt alij & ſubtilius, quòd talis diffinitio dicens quid & propter quid, continet omnia quæ ſunt in demonſtratione alio ordine poſitionis, quam in demonſtratione ſunt: dicendo enim ſic, tonitrus eſt in nube aquoſa ignis extincti ſonus continuus, ibi eſt ſubiectum demonſtrationis nubes, & medium demonſtrationis ignis extinctus, & maior extremitas ſonus continuus. Sed in hoc differt, quòd extremitas quæ in diffinitione eſt vltima, in demonſtratione eſt prima: & ſubiectum quod primum eſt in diffinitione, eſt tertium in demonſtratione: & minor extremitas de qua maior extremitas eſt concludenda, & medium eſt poſitione medium.

Tertia quæ eſt Alpharabij & parum diſtat à ſecunda.

Iſta ergo quæ dicunt, Alpharabius dicit (vt in antehabitis expoſitum eſt) quòd differt poſitione: quia talis diffinitio in demonſtratione partim ponitur in maiori propoſitione, partim in minori, & partim in concluſione. Id enim quod dicit quid paſſionis tantum (quod eſt maior extremitas) ponitur in maiore: medium autem dicens propter quid, ponitur in minori cum ſubiecto: & ſubiectum & id quod dicit quid paſſionis, ponitur in concluſione: & ita quod continuè poſitum eſt in diffinitione, interruptam & diſcontinuam poſitionem habet in demonſtratione, & ſic poſitione differt à demonſtratione in qua ponitur: ita quod præpoſitio a. dicat cauſam differentis poſitionis: quia demonſtratio hoc exigit in ordine præmiſſarum vt ſic differentem accipiat (ad ea quæ in diffinitione continua ſunt) poſitionem.

Differt enim dicere quid tonat, &c.

Differt enim dicere in demonſtratione & demonſtrare id quod tonat (hoc eſt, quòd alicui tonus ineſt vt paſſio & prædicatum) & dicere

dicere diffiniendo quid eſt tonitruum: differunt enim dicere id quod tonat in eo quod tonat: & dicere quid eſt tonitruum. Dicet enim ſic ille qui dicit quod hoc tonat, & demonſtrat quod hoc tonat, ſic, quòd propter hoc tonat hoc vel illud, quòd extinguitur ignis in nubibus. Dicens autem diffinitiuè quid eſt tonitruum, dicet quòd tonitruum eſt extinctio ignis in nubibus, hoc eſt, ſonus extinctionis ignis in nube: quid enim paſſionis aliquando ſubticetur: eò quod manifeſtum eſt, ſicut in antehabitis dictum eſt. Propter quod patet, quod eadem ratio (hoc eſt, diffinitio dicens quid & propter quid) alio modo (hoc eſt, diuerſo modo) dicitur: & ſic quidem demonſtratio continua, hoc eſt, omnia habens quæ diffinitio continua habet. Sic autem (hoc eſt, alio modo ſumpta ſecundum poſitionem) continua diffinitio & dicens quid & propter quid. Tres igitur iam ſunt determinatę diffinitiones, nominis ſcilicet & ſubiecti, & paſſionis, quæ dicit quid & propter quid.

Amplius eſt terminus, &c.

Amplius adhuc præter dictos terminos eſt alius terminus qui eſt dicens quid paſſionis ex ſolis eſſentialibus paſſionum: ſicut ſi dicatur, quòd tonitrus eſt continuus ſonus in nubibus: & talis terminus eſt qui eſt ipſius demonſtrationis concluſio, quia concluditur ſicut paſſio. Illa verò quæ eſt in medio inter hanc & illam, quæ dicit quid & propter quid, eſt diffinitio ipſius quid eſt ſubiecti & eſt indemonſtrabilis: quia neque concluditur, neque demonſtrationem ingreditur. Vna (hoc eſt, altera) quæ eſt paſſionis dicens quid & propter quid, ſicut ſyllogiſmus demonſtratiuus caſu differens à demonſtratione in hoc quod vna pars cadit in diuerſum cum alia. Tertium autem terminorum genus eſt, quod eſt ipſius demonſtrationis concluſio. Diffinitio igitur nominis demonſtrat quid ſignificat id quod dicitur. Diffinitio paſſionis dicens quid & propter quid, principium eſt demonſtrationis ingrediens in ſubſtantiam eius. Diffinitio autem paſſionis dicens quid, eſt ſicut id quod concluditur. Diffinitio autem ſubiecti dicens quid ſubiectum, neque ingreditur, neque concluditur: & ideo medium iſtorum dicitur ſicut dicitur medium per abnegationem extremorum.

Manifeſtum igitur ex dictis, &c.

Manifeſtum igitur ex dictis eſt, & qualiter ipſius quod quid eſt, eſt demonſtratio, hoc eſt, diffinitionis, & qualiter non: & quorum ſiue quarum diffinitionum ſiue terminorum eſt demonſtratio, & quorum terminorum non eſt demonſtratio. Amplius autem vlterius manifeſtum eſt ex dictis, diffinitio quot modis dicitur, & qualiter quod quid eſt (ſiue diffinitio) demonſtratur (hoc eſt, demonſtratione concluditur) & quomodo non demonſtratur: quia diffinitio ſubiecti & paſſionis quæ dicit quid & propter quid, non demonſtratur: ſed illa quæ dicit quid tantum paſſionis: demonſtratur: & quorum terminorum eſt demonſtratio, & quorum non eſt demonſtratio. Adhuc autem ex dictis manifeſtum eſt etiam, quomodo ſe habet diffinitio ad demonſtrationem, & quomodo contingat eiuſdem eſſe diffinitionem & demonſtrationem, quia incomplexi eiuſdem ſunt ſicut paſſionis, & complexi quod eſt paſſionis dicens quid tantum diffinitio: & qualiter non contingat eiuſdem eſſe diffinitionem & demonſtrationem: & ſic quæ quæſita ſunt in præcedentibus, ſoluta ſunt.

TRACTATVS III.

Qualiter demonſtratio ſit in ſingulis cauſis.

CAPVT I.

Quod cum demonſtratur per cauſam, cauſa debet ordinari in medio.

IAm in præhabitis determinatum eſt de medio (quod eſt quid eſt) ſecundum viam cognitionis, hoc eſt, qua via cognoſcatur. Quia autem quid eſt, etiam eſt cauſa, ideò tangendum eſt de medio ſecundum quod cauſa eſt, & hoc eſt de eo quod eſt quid inquantum eſt propter quid: & ideo etiam oportet tangere de aliis cauſis.

Quoniam autem ſcire

Dicimus igitur, quoniam ſcire opinamur cum ſciamus cauſam, oportet hic determinari de medio demonſtrationis ſecundum quod eſt cauſa. Cauſæ autem ſunt quatuor, quarum vna quidem eſt formalis, quæ quid erat eſſe ſignificat, & diffinitionem ſecundum formam, quæ totum eſſe dicit. Vna verò (hoc eſt, alia ſiue ſecunda, quæ eſt cauſa materialis) cauſa eſt neceſſitas. Hæc autem talis, quod cum hæc ſint (quæ ad vltimam neceſſitatem adducunt materiam) neceſſe eſt hæc eſſe, hoc eſt, cauſata ipſius: quia aliter materia non poteſt poni in demonſtratiuis in quibus ex neceſſitate ſequitur concluſio. Si enim materia deſcriberetur ſecundum quod eſt in potentia, non de neceſſitate inferret concluſionem: nec etiam eſſet cauſa materia aut diſpoſita vltima diſpoſitione ad formam: eò quod iam accepit formam, neceſſariò infert cauſatum. Aliter autem & tertio genere

opinamur quum cauſam ſcimus, &c.

cauſalitatis

cauſalitatis dicitur cauſa mouens ſiue efficiens, quod ad primum (hoc eſt, per ſe & formaliter) mouet ad effectum. Quarta quoque cauſa dicitur, per cuius medium omnes iſtæ cauſæ demonſtrantur: quia illa eſt cauſa cauſarum, & eſt cauſa finalis.

Et hæc quidem quum ſit, neceſſe eſt, &c.

Diximus autem de cauſa materiali, quòd cum ſit hæc, neceſſe eſt eſſe aliquid quod eſt effectus. Hoc autem non eſt intelligendum ſic, quòd vna propoſitione neceſſe ſit aliquid ſequi, ſi tamen vna propoſitio accipiatur: quia ex vno nihil ſequitur ſyllogiſticè: ſed duabus propoſitionibus acceptis ad minus ſequitur ſyllogiſticè concluſio. Hoc autem eſt cum duæ propoſitiones vnum habeant medium, in quo communicant extrema illarum duarum propoſitionum. Hoc igitur medio vno accepto ſecundum quod eſt vnitiuum extremorum, concluſionem neceſſe eſt eſſe ſiue ſequi.

Remouet dubium, quomodo ſcilicet hic & 2. phyſ. & 5. metaphyſ. agatur de cauſis à 1. com. 27.

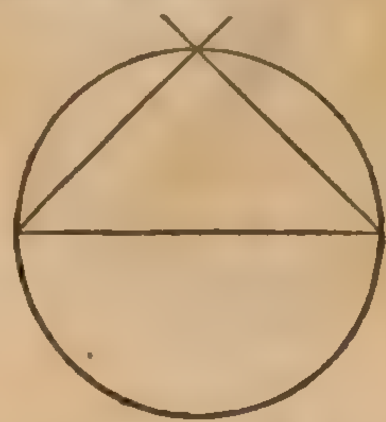
Sufficientia quatuor cauſarum.

De cauſis enim hic intendimus ſecundum quod ſunt principium cognitionis, ſcilicet medium: ſecundum quod autem ſunt relatæ ad eſſe & fieri quod cauſant, pertinet ad ſecundum phyſicorum determinare de ipſis: ſed in communi prout ſunt differentiæ entis ſecundum quod ſingulæ ſcientiæ conſiderant has vel illas, determinare de ipſis pertinet ad quintum primæ philoſophiæ librum. Sunt enim cauſæ aut eſſe, aut fieri. Si eſſe: aut eſt formalis, quæ dat eſſe: aut materialis, cui datur. Si autem ſunt cauſæ fieri: aut eſt cauſa quæ fieri inchoat, & eſt efficiens: aut quæ fieri terminat, & eſt finalis: quia motus efficientis durat vſque ad vltimum finem incluſum, & tunc quieſcit.

CAPVT II.

Qualiter ſit demonſtratio per cauſam materialem & formalem.

De his autem omnibus demus exempla qualiter per quamlibet cauſam ſit demonſtratio cum pro medio ordinatur ad concludendum effectum, ſicut paſſionem de ſubiecto. Primum autem de cauſa materiali. Materia autem ſunt partes aliquod totum materialiter & integraliter componentes. Dicamus igitur, quòd id dictum eſt de cauſis in communi, quòd ſcilicet ipſis in medio ordinatis concluditur effectus. Hoc autem in communi de cauſis manifeſtum eſt, & ſic ſigillatim, ſcilicet inducendo cauſas & vnamquamque pro medio ordinando. Ponamus autem primo in cauſa materiali: & vt bene intelligatur exemplum, deſcribatur primo circulus & diuidatur per diametrum per centrum eductum ex vtraque parte ad circumferentiam: deinde ab extremitatibus diametri ex vtraque parte ducantur duæ lineæ directè ad punctum, in quo directè eſt medietas ſemicirculi. Iſtæ duæ lineæ cum diametro faciunt triangulum, cuius illæ angulus qui ſtat in concauo circuli, rectus eſt, ſicut vides in margine. Deinde protrahantur lineę duæ à terminis diametri protractæ extra circulum in continuum & directum. Tunc patet, quòd linea recta perpendiculariter cadens ſuper lineam rectam facit duos angulos rectos: & ſic duæ lineæ alicuius diametri protractæ & perpendiculariter ſe ſecantes in concauo ſemicirculi, faciunt quatuor angulos rectos: vna ſcilicet duos ex vtraque parte ſui vnum: & altera duos, quorum vnus eſt angulus trianguli qui eſt in ſemicirculo, & ipſe eſt pars media duorum angulorum ab vnaquacunque vis linearum illarum conſtitutorum.

Sic diſpoſita figura procedamus ſic ad demonſtrationem, quòd angulus in ſemicirculo ſtans eſt rectus: angulus enim qui eſt medietas duorum rectorum, rectus eſt: angulus ſuper arcum circuli ſtans eſt duorum rectorum medietas: ergo eſt rectus: & probatum eſt per cauſam materialem. Attende etiam, quòd angulus apud Græcos eſt fœminini generis, & in exemplo Ariſt. ponitur ſic: propter quid recta angula (ſcilicet vt ita liceat loqui) in medio circulo deſcripta recta eſt, hoc eſt, per cauſam materialem, quam notat cum dicit, propterea probatur eſſe recta.

Hoc idem Lincon. notat hic.

Sit igitur recta in quo eſt a. &c.

Et vt hoc in demonſtratiuis terminis ordinetur, ſit recta angula (quæ eſt maior extremitas) in quo eſt litera a: hæc enim rectitudo angulæ concludenda eſt de angula in ſemicirculo conſtituta: medium autem huius demonſtrationis (quod eſt cauſa materialis prout eſt neceſſitas) eſt angulam illam mediam, hoc eſt, medietatem duarum angularum rectarum ſit in quo litera b. angula autem quæ eſt in medio circulo ſiue in ſemicirculo (quæ eſt minor extremitas) ſit in quo eſt litera c. concludetur igitur, quòd cum rectam angulam eſſe eſt in c. hoc eſt, in angula ſemicirculi. Cauſa autem per quam concluditur, eſt b. hoc enim quod eſt b. æquale eſt cum a. quia medietas duorum rectorum eſt vna angula recta: & vna angula recta eſt a. b. ergo & a. æqualiter angulæ ſunt: & b. eſt recta: ergo & a. recta. Ei verò quod eſt c. (hoc eſt, angulæ in ſemicirculo poſitæ) ineſt b. medium: eò quod b. poſitum eſt eſſe duarum angularum rectarum medium. Exiſtente autem c. medio duarum rectarum angularum (ſicut dicit minor propoſitio) concludetur, quòd a. maior extremitas (quæ eſt rectam eſſe angulam) in c. eſt in concluſione, ſicut maior extremitas eſt in minori. Hoc autem quod eſt c. erat angulam in ſemicirculo

circulo exiſtentem rectam eſſe: & hoc erat propoſitum.

Huic autem idem eſt, &c.

Huic autem concluſioni idem eſt (quoad concluſionem eandem inferendam) id quod erat eſſe (hoc eſt, diffinitio) recti, cum hoc aliquis demonſtrare volens per cauſam formalem ratione diffinitiua ſignificando pro medio poneret. At verò ſi aliquis diceret, quòd diffinitio medium eſſe non poſſet. Dicimus, quòd cauſa formalis quid erat eſſe in diffinitione dicens, iam in antehabitis ſignificata & probata eſt eſſe medium: & tunc ſic erit arguendum: omne cuius ratio rectitudinis habetur, rectum eſt: anguli in ſemicirculo conſtituti ratio eſt rectitudinis: ergo eſt rectus. Ratio enim rectitudinis eſt in angulo æqualitas angulorum ex vtraque lineæ perpendiculariter ſuper aliam lineam ſtantis & duos rectos ex vtraque parte ſui facientis, ſicut vides in margine. Secundum autem cauſam materialem ſic arguitur: omne quod eſt medietas duorum rectorum, eſt rectum: angulus in ſemicirculo eſt medietas duorum rectorum: ergo eſt rectus. Hoc igitur modo arguitur per cauſam materialem & per cauſam formalem. Exempla autem quæ ponuntur, non ſunt potiſſimæ demonſtrationis, ſed inducuntur ad oſtenſionem, quòd ex ordinatione cauſæ pro medio concluditur effectus.

CAPVT III.

Qualiter fit per cauſam efficientem, & qualiter per cauſam finalem.

Hoc autem propter quid, &c.

HOc autem propter quid (ſicut efficientem cauſam) Medorum (hoc eſt, contra Medos) bellum factum eſt Athenis (hoc eſt, ab Athenis) ſicut ſi quæratur, quæ cauſa efficiens eſt præliari (hoc eſt, quare prælientur Athenienſes contra Medos?) & reſpondetur cauſa efficiens quæ facit præliari Athenienſes, hæc, ſcilicet quoniam primo in Sardos amicos & ſocios Athenienſium commiſerunt bellum Medi: propter hoc enim ſicut per cauſam efficientem & inductiuam, primum eſt bellum Athenienſium contra Medos. Et ſi hoc in terminis demonſtratiuis aliquis vult ordinare, ſit bellum quod eſt maior extremitas in quo a. medium quod eſt cauſa (quod eſt prius committens bellum cum Sardis) in quo eſt b. Athenienſes autem minor extremitas ſit c. Eſt igitur b. medium in c. minori extremitate in minori propoſitione: prius enim committere bellum Athenienſibus (hoc eſt, contra Athenienſes) Medos, per hoc quod contra Sardos prius commiſerunt. a. vero eſt in c. in concluſione: quia Athenienſes debellant eos, qui prius iniuſti fuerunt in eos bellum Sardis mouentes. Eſt itaque etiam in b. a. in maiori propoſitione: quia Athenienſes debellant prius incipientes bellare, per quod ad bellum moti ſunt Athenienſes. b. autem eſt in Athenienſibus ſicut cauſa mouens eos ad bellum: eò quod Medi prius bellum inceperunt. Medium itaque hoc in hac demonſtratione cauſa eſt mouens & efficiens: finalis autem cauſa eſſe non poteſt: quia nemo bellat propter bellum: & ſic arguitur: omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. omni enim mouenti prius bellum ad rebellandum mouendum eſt. Athenienſibus prius illatum eſt bellum. Ergo Athenienſibus bellum mouendum eſt.

Quorumcunque autem cauſa eſt, &c.

Quarumcunque autem efficientium cauſatum eſt propter aliquid (hoc eſt, propter effectum vel finem) in his & finis concluditur per efficientem, & è conuerſo efficiens per finem. Et dicatur gratia exempli, vt propter quid ambulat poſt cœnam? ſic enim interroganti dicimus, vt ſanus fiat: hic enim finis intentus eſt illud quod ſanus ſit. Vlterius eſt ad hunc finem vt ſaluet ſubſtantiam indiuidui. Dicere autem propter quid ſicut efficiens oportet poſt cœnam ambulare, & cuius gratia oportet ambulare, in talibus quoad demonſtrationem nihil differt: quia vtrunq; habetur per alterum. Si autem in terminis demonſtratiuis oſtendi debet, oportet vt cauſa efficiens ſit medium ſic: ambulare poſt cœnam ſit in quo eſt c. quod eſt minor extremitas: non eminere cibos ſiue ſuperius eſſe (quod eſt cauſa & medium) ſit in quo b. ſanari autem (quod eſt maior extremitas) ſit in quo a. in eo enim quod eſt poſt cœnam aliquis ambulat (quod eſt minor extremitas) eſt facere non eminere cibos ad os ſtomachi: & hoc eſt cauſa inductiua & factiua eius quod eſt ſanum eſſe: in hoc enim quod eſt ambulare (quod eſt c.) videtur ineſſe ſicut cauſa id quod eſt b. medium in minori propoſitione. b. enim eſt non eminere cibos. In hoc autem quod eſt b. videtur eſſe a. quod eſt ſanatiuum eſſe in maiori propoſitione. Quæratur, quæ ſit cauſa efficiens vel inductiua, quòd a. maior extremitas ſit in c. minori extremitate in concluſione, quæ inquantum cauſa ſit propter quid, ſiue propter quam ſit talis effectus: illa eſt b. quod ſignificat non eminere cibos: & formatur ſic demonſtratio: omne b. a. omne c. b. ergo omne c. a. ſic: omne faciens non eminere cibos ad os ventris, eſt ſanatiuum: deambulare poſt cœnam, facit non eminere cibos ad os ventris: ergo ambulare poſt cœnam eſt ſanatiuum. Hoc autem vltimum (quod eſt ſanatiuum) eſt ſicut ratio (hoc eſt, cauſa finalis) ad illud quod eſt deambulare: finis enim eſt ratio motus efficientis. a. enim (quod eſt ſanari) ſic demonſtrabitur & concludetur per cauſam dicentem propter quid, quia ſi b. eſt in c. quoniam hæc litera quæ eſt a. eſt ſanari vel ſanatiuum eſſe.

Oportet autem commutare rationes, &c.

Oportet autem in tali demonſtratione (quæ eſt per cauſam finalem) commutari propoſitiones & terminos propoſitionum: quia finalis cauſa dicitur eſſe medium, quæ prius fuit maius extremum: & quæ fuit medium, erit maius extremum ſic: omne a. b. omne c. a. ergo omne c. b. ſicut in materia ſpeciali: omne ſanatiuum facit non eminere cibos: deambulatio ſanatiuum: ergo deambulatio facit non eminere cibos. Sic enim commutatis rationibus de cauſa efficienti in finalem, & è conuerſo, magis apparebit & manifeſta erit vnaquæque

que demonſtratio, vtrum ſit per cauſam efficientem vel finalem.

Generationes autem è contrario, &c.

Generatione autem & tempore è contrario hic ſe habet medium, hoc eſt, in cauſis finalibus & in cauſis ſecundum motum ſiue efficientibus: ſiquidem enim in cauſis efficientibus medium (quod eſt cauſa) oportet primum eſſe generatione & tempore: hoc autem ipſum c. (ſubiectum ſcilicet in quo maior extremitas) erit vltimum generatione: & ideo concluditur ex illo. Vltimum autem generatione & tempore eſt propter quid eſt, hoc eſt, cauſa finalis. Et hoc eſt vltimum generatione, & primum intentione: & ideo cum ſit demonſtratio per cauſam finalem, tunc ponitur primum, quamuis generatione ſit vltimum. Sic igitur demonſtratur per cauſam efficientem & finalem, vt prius dictum eſt, qualiter demonſtratur per cauſam materialem & formalem: & ideo de cauſis per ſingulas cauſas dictum eſt.

CAPVT IV.

De his quæ per plures cauſas demonſtrantur.

Contingit autem idem & vnũ, &c.

CONTINGIT autem idem & vnum in concluſione vel effectu demonſtrari, & per quid eſt, hoc eſt, per formam: & propter quid eſt, hoc eſt, per finem: & ex neceſſitate, hoc eſt ex materia, quæ eſt neceſſitas demonſtrari: ſicut eſt exemplum in hoc effectu vel concluſione per lucernæ pellem lumen tranſire: & hoc patet: & namque ex neceſſitate diſgreditur, quod in parua eſt partibilius, & per maiores poros, hoc eſt, per maiores poros diſgreditur ex materiæ neceſſitate, quod partibilius eſt, hoc eſt, valdè partibile. Et hoc poteſt eſſe ex neceſſitate pellis per quam egreditur lumen, vel ex neceſſitate materiæ luminis, vel fortè ex neceſſitate vtriuſque. Et melius exponitur ſi ex neceſſitate pellis: quia pellis diuiditur per maiores poros, quam terreſtres ſoliditates poris interpoſitæ: ita quod maiores habet poros, quam ſint continuitates interpoſitæ: & ideo luminis emiſſionem non impediunt, ſed pori tranſducunt lumen emiſſum. Ex parte luminis ſic, quòd lumen propter ſuæ ſubſtantiæ ſubtilitatem diuiſibile in ſubtiliores radios à luminoſo corpore (quod in lucerna eſt) emiſſos, quam ſint pori pellis: & ideo radiales lineæ vbique pertranſeunt poros: & ſic egreditur lumen, & lumen ſic emiſſum diſgreditur & latè illuminat: quia à quolibet puncto luminoſi protractum, à quolibet poro egrediens diſgreditur in figuram pyramidis, cuius conus eſt in puncto luminoſi vel in poro pellis: baſis autem locus illuminatus: radius enim inferius adueniens à luminoſo, aſcendit ſurſum: & radius ſuperius à luminoſo ad porum veniens, deſcendit deorſum: & à dextro veniens, vadit ad ſiniſtrum: & à ſiniſtro veniens, vadit ad dextrum: & ſic efficitur pyramis latior, quò magis diſtat à luminoſo vel à poro: ſiquidem ignis luminoſus plus & plus fit diſgrediendo, hoc eſt, per reflexiones ad poroſum ſe ſpargendo. Hoc eſt de forma & natura luminoſi, quòd ſic ſpargitur & multiplicatur ad poroſum. Hoc eſt commentum.

Opinio quorundam de luce & lumine.

Quidam autem dicunt, quòd lumen vel lux eſt ſubſtantia, cuius natura formalis eſt ſe multiplicare per emiſſionem partis à parte: ſed hoc nunquam aliquis dixit auctor: ſed fictiones ſunt quorundam ita dicentium. Et ſic coniunctæ ſunt duæ cauſæ: formalis, & materialis ad idem oſtendendum, vt ſic per aliquod genus cauſæ vel per aliquot numero plura vnum oſtendamus effectum. Siquidem per materiam arguitur, tunc talis erit demonſtratio: omne corpus diuiſibile per poros maiores, quam ſint ſoliditates interpoſitæ poris, tranſducit luminis tranſitum. Per cauſam autem formalem ſic: omne corpus ex ſua forma penetratiuum & reflexibile, pertranſit pellem lucernæ ad maiorem illuminationem: forma ignis vel alterius lucentis eſt talis: ergo pellem lucernæ pertranſit ad maiorem illuminationem. Propter aliquid autem & propter finem ſic: quod eſt conſeruatiuum vel contentiuum luminis, faciens ne ambulans offendatur, luminis permittit tranſitum: tale eſt lucerna: ergo permittit & multiplicat tranſitum luminis. Et ſic idem per tres cauſas demonſtratur. In talibus autem ſi eſſe contingit (hoc eſt, demonſtrari) aliquid per plures cauſas ſecundum eſſe: tunc etiam contingit fieri, hoc eſt, demonſtrari per plures cauſas ſecundum fieri.

Sicut ſi tonat extincto igne, &c.

Hoc autem patet in alio exemplo præhabito (hoc enim exemplum quod iam induximus, fuit in perſpectiuis) ſicut ſi tonat extincto igne in nube aquoſa, ſicut dixit Democritus: tunc enim ſonus tonitrus probatur per ignis extinctionem ſicut per cauſam efficientem: extincto enim igne in nube aquoſa neceſſe extinctum & ignitum ſiſinire & ſonare: ſiſinum enim vocatur ſtrepitus & ſonus quem ignis extinctus facit in humido: ſic ergo demonſtratur per cauſam efficientem.

Et ſi eſt quemadmodum Pythagorici, &c.

Et ſi quemadmodum Pythagorici dicunt, tonitrus ſit minarum & terroris cauſa his qui ſunt in tartaro, quatenus timeant illi qui ſunt in tartaro iuxta fluuios infernales: tunc poteſt demonſtrari per cauſam finalem: quia tunc tonat Iupiter quatenus timeant illi qui in tartaro ſunt.

Plurima autem huiuſmodi, &c.

Plurima autem huiuſmodi ſunt, quæ ſic efficiente & fine & materia demonſtrata ſunt in his quæ natura dicuntur ſubſiſtere. In his enim & efficiens & materia & forma & finis ſunt in natura conſtantibus: hoc quidem (hoc eſt, quædam) propter hoc determinatum ſcilicet finem natura fecit: illa verò fiunt ex neceſſitate. Neceſſitas autem duplex: hæc quidem ſecundum naturam, ſicut eſt neceſſitas materiæ: & alia ſecundum motum alicuius exterioris violenter mouentis, ſicut lapis ex neceſſitate violentiæ fertur ſurſum, & ex neceſſitate materiæ fertur deorſum. Sed non ſic fit propter eandem & vnius rationis neceſſitatem: quia illa quæ eſt ſecundum violentiam, eſt neceſſitas efficiens. In naturalibus autem eſt neceſſitas materiæ.

Neceſſitas dupliciter, ſcilicet naturæ, & violentiæ.

Sed in his quæ fiunt ab intra, &c.

Sed in his quæ fiunt ab intelligentia agente ſiue à propoſito, alia quidem, hoc eſt, quædam

nequaquam

nequaquam fiunt ab eo quod eſt per ſe fruſtra (hoc eſt, ſine cauſa finali) ita quod fiant fruſtrà, ſicut artificialia in quibus vel actio ipſa vel opus factum finis eſt, vt domus effigies (hoc eſt, imago vel idolum) quod fit vt repræſentet abſentem. Neque ex neceſſitate materiæ fiunt: quia materiæ neceſſitas non eſt niſi ad naturalia, quæ potentia ſic ſunt in materia, quòd motore naturali educuntur de illa: ſed ſunt talia propter hoc quod determinant finem: & ideo talia per finem habent demonſtrari. Alia verò talium ſunt à fortuna vel caſu quæ ſunt per accidens, vt ſanitas aliquando, & ſalus aliquando: vt qui non intendens ſanari ambulauit, & ambulando ſanatus eſt: & qui intendit exire de domo non vt ſaluetur, domo poſteà cadente ſaluatus eſt exeundo.

Maximè autem in quibuſcunque, &c. Maximè autem attenditur finis in quibuſdam naturalibus & artificialibus in quibuſcunque poſſibile eſt fieri & ſic & aliter: quia contingentia ſunt, in quibus fortuna non eſt cauſa: quia in illis non intenditur finis in quibus generationis (hoc eſt, effectus) fortuna eſt cauſa: in illis enim non eſt finis. Propter quod patet, quòd finis bonus (hoc eſt, finis qui eſt bonum) ſemper eſt in eo quod propter aliquid fit: & fit tale quid aut natura aut arte: & in talibus eſt demonſtratio ex efficiente vel fine: à fortuna autem nihil propter aliquid: & ideò in talibus nihil per finem demonſtratur. *In his quæ ſunt à fortuna, nihil per finem demonſtratur.*

CAPVT V.

Quod eiſdem cauſis demonſtratur res eſſe & futura eſſe & facta eſſe & cauſa variata ſecundum differentias temporum.

Eadem autem cauſa eſt, &c. EAdem autem cauſa ſecundum ſubſtantiam eſt & in his quæ fiunt in præſenti, & factis in præterito, & futuris, hoc eſt, his quæ fient ex futuro, quæ verè eſt his quæ ſunt in eſſe cauſa: ſed cauſa variabitur ſecundum eſſe fieri, & factum eſſe, & fore in futuro. Cauſa enim quæ media eſt (ſiue medium) in his quæ ſunt in eſſe, eſt, quæ eſt ſtans in eſſe. Ipſis autem quæ fiunt, cauſa eſt quæ fit & generat, & fiendo cauſa eſt, ſicut in his quorum eſt eſſe in fieri: factis autem in præterito cauſa eſt, quæ facta eſt in præterito ſecundum cauſalitatem: & futuris quæ fient cauſa eſt futura ſecundum futuritionem ſuæ cauſalitatis.

Vt propter quid factus eſt defectus, &c. Sicut patet in exemplo ſi quæratur, propter quid factus eſt defectus lunæ ſiue eclipſis in præterito? & reſpondetur cauſa de præterito, dicendo, quòd propter id facta eſt, quod interpoſita terra inter lunam & ſolem, facta eſt ſecundum interpoſitionem in præterito: fit autem in præſenti propter id quod in præſenti terra interponitur: erit autem defectus in futuro propter id quod interpoſitio terræ erit in futuro: & eſt eclipſis propter id quod in præſenti terra interpoſita eſt.

Similiter & quid eſt cryſtallus, &c. Aliud autem exemplum eſt phyſicum, vt ſi quæratur, quid eſt cryſtallus ſecundum eſſe? & ſi debeat ad modum & figuram demonſtrationis ordinari: accipiatur igitur per diffinitionem materialem, quoniam cryſtallus aqua denſata eſt. Sit igitur cryſtallus ſubiectum, & minor extremitas ſit c. denſata aqua, ſit in quo a. quod eſt maior extremitas concludenda de cryſtallo. Id autem in quo eſt b. medium & cauſa, ſit defectus caloris penitus. Eſt igitur ſecundum hanc terminorum diſpoſitionem in c. quidem b. in minori propoſitione: in b. autem eſt a. in maiori propoſitione: quia a. eſt denſatum eſſe quod eſt maior extremitas vt dicta de medio: fit autem cryſtallus in fieri quando fit b. in fieri ſuæ cauſalitatis: factus eſt autem facto b. ſecundum cauſalitatem: erit autem cryſtallus quando futurum eſt b. ſecundum cauſalitatem. Et effectus quorum eſt aliqua cauſa, ſimul ſunt cum cauſis, quando cauſæ vt cauſæ ſunt: & ſimul cauſata fiunt, quando fiunt cauſæ ſecundum cauſalitatem: & in eo quod factum eſt in præterito & fiet in futuro ſimiliter eſt: quia cauſatum præteritum cum cauſa præterita, & cauſatum futurum cum cauſa futura.

CAPVT VI.

De demonſtratione in cauſis & cauſatis quæ non ſunt ſimul.

In his autem quæ nõ ſimul, &c. IN his autem cauſis & cauſatis quæ non ſimul ſunt, ſicut eſt in artificiatis, in quibus præcedens cauſa & incompleta eſt conſequentis, vt deciſio lapidum cauſa eſt fundamenti, & fundamentum cauſa incompleta domus: & talis cauſa vocatur cauſa ſine qua non, & eſſentialiter eſt in cauſato: & ipſa cauſa poſita non de neceſſitate ponitur cauſatum, ſed è conuerſo cauſato poſito de neceſſitate ponitur cauſa. In his ergo cauſis & cauſatis (quæ ſic non ſimul ſunt, quòd cauſa poſita ponatur cauſatum) quæramus quæſtionem primo dicentes, nunquid cauſa & cauſatum ſunt in continuo tempore, ita quod illud tempus quo cauſa eſt, continuetur tempori, quo effectus eſt, ſicut videtur ex præhabitis alias cauſas, neceſſitas ſcilicet & completas, aliorum effectuum cauſas eſſe in continuo tempore cum ſuis cauſatis: quia continuo tempore quando interponitur terra inter lunam & ſolem, eſt eclipſis continuo tempore, & nullum tempus intercidit medium. In talibus enim videtur nobis hoc facti eſſe (hoc eſt, effectus) & alterum huius facta cauſa ſit cum facto effectu, & è conuerſo: & futuri effectus tempus videtur nobis eſſe cum futura cauſa, quia futura terræ interpoſitio erit ſimul cum eclipſi futura: & eius quid ſit nunc, quæritur, ſi eius aliquid anteaquam ipſum fiat, aliqua cauſa eſt, ex qua fit quæ ſimul ſit cum ipſo, qua poſita ponatur effectus, vel non?

Solutio textus. Ad determinationem ergo huius quæſtionis procedentes dicimus, quòd in talibus incompletis cauſis, ſine quibus non eſt effectus, & quæ poſitæ non continuè ponunt effectum, à priori *Eſt igitur a. poſterius facto ſyllogiſmus, &c.*

à priori cauſa non poteſt inferri vel ſyllogizari effectus: ſed ab effectu infertur & ſyllogizatur cauſa. Eſt igitur ſyllogiſmus (hoc eſt, medium quod eſt principium ſyllogiſmi) à poſterius facto accipiendus, hoc eſt, ab effectu qui tempore poſterior quam cauſa: igitur principium quod eſt medium horum ſyllogiſmorum, eſt illa quæ facta ſunt: quia à ſuo effectu inferri & ſyllogizari poteſt cauſa, & non è conuerſo.

Remouet dubium. Et quamuis cauſa ſit aliquod principium eſſendi effectum, quia incompleta eſt, non poteſt eſſe principium & medium inferendi cauſatum: ſed cauſatum (quia completè continet cauſam) eſt principium completum inferendi & ſyllogizandi cauſam. Vnde & in his quæ fiunt tempore ſucceſſiuo, inter cauſam & cauſatum ſimiliter eſt, quoad hoc quod à poſteriori ſumendum eſt principium inferendi prius, & non è conuerſo: à priori enim non eſt inferre poſterius, vt inferatur, quòd hoc factum eſt, quoniam eſt cauſa incompleta. Ideò quia hoc idem effectus qui poſterius cum tempore factus eſt (hoc eſt, quia poſterius factum eſt) ideo neceſſe eſt illud quod eſt cauſa incompleta huius, prius factum eſſe tempore: & in futuro ſecundum omnem futuritionem ſimiliter eſt, quod ſcilicet prius infertur ex poſteriori poſito in eſſe.

Neque enim infiniti aut finiti, &c. Huius autem probatio eſt: quia medium temporis inter cauſam poſitam & effectum nec finiti nec infiniti erit temporis, in quo ſequatur, cauſa eſt, vel erit: ergo cauſatum eſt, vel erit tempore determinato vel aliquando infinito tempore, hoc eſt, indeterminato: non enim ſequitur, lapides deciſi ſunt: ergo domus eſt: nec ſequitur, lapides deciſi ſunt, vel erunt: ergo domus erit tunc, vel aliquando infinitè & indeterminatè: quia cauſa non completa, nec ſimul cum cauſato: ſi enim eſſet tempus finitum vel infinitum accipere: tunc in illo tempore medio verum eſſet dicere factum eſſe hoc quod eſt effectus: altero facto quod eſt quidem cauſa: & hoc eſt falſum: quia nunquam ſequitur, quòd tali cauſa facta factus ſit, vel fiat, vel futurus ſit effectus: nunquam enim ſequitur, lapides deciſi ſunt: ergo ſit vel facta eſt vel eſt vel erit domus. Eadem ratio eſt in futuro: neque enim per omnem futuri ſucceſſionem ſequitur, quòd quia hoc factum eſt quod eſt cauſa, ideo hoc continuè erit.

Mediū enim ſimul genitum, &c. Medium enim ad inferendum reliquum, genitum ſimul oportet eſſe cum hoc quod infertur ex ipſo, & factorum in præterito oportet ſimul eſſe factum, & futurorum medium oportet ſimul eſſe in futuro: ſicut cum domo genita ſimul deciſio lapidum eſt genita, ſed non cum deciſione lapidum genita ſimul domus genita eſt: & cum his quæ ſunt in fieri, oportet & illud ſimul fieri: & cum his quæ ſunt in eſſe, oportet & illud quod infertur ex ipſo eſſe: ſed futurum quod non infertur ex cauſa, & erit, hoc eſt, quia erit, & non ſtatim ſequitur ex cauſa, non contingit eſſe ſimul cum cauſa genitum effectum, ita quod poſita cauſa ponatur effectus.

Amplius neque infinitum, &c. Amplius reſumamus adhuc, quòd tempus medium inter talem cauſam & tale cauſatum, nec contingit eſſe finitum, neque infinitum: falſum enim erit in medio tempore dicere, quòd cauſa poſita ponatur effectus: nec contingit dicere quanto tempore finito ſequatur effectus, nec tempore infinito: quia nunquam ſequitur, ſi lapides deciſi ſunt, erit domus: quia poteſt eſſe, quòd nunquam erit domus etiam lapidibus deciſis. Et hoc non eſt in aliis in quibus cauſa futura eſt: ſi enim interpoſitio terræ erit inter ſolem & lunam, verum erit dicere, quòd aliquando determinato tempore vel indeterminato erit eclipſis. In cauſis autem incompletis nunquam contingit hoc dicere.

Speculādum ergo quid eſt contingens, &c. Speculandum autem eſt in talibus quod eſt illud ſic contingens, quod eſt ſic poſitum in eſſe, vt poſt hoc quod factum eſt, hoc fieri, hoc eſt, ſequatur aliud fieri in rebus talibus, aut conſequenter ſe habentibus: aut iam fortè hoc manifeſtum eſt, quia non eſt continuum in talibus id quod fit in effectu cum facto eſſe cauſam: non enim ad factum eſſe cauſam, ſequitur fieri vel factum eſſe effectum ſimul cum primo, hoc eſt, cum prima cauſa facta eſt: quia non ſequitur, quòd cum factam eſſe deciſionem lapidum ſit fieri vel factam eſſe domum: factum enim eſſe primum vt fundamentum, eſt terminus cuiuſdam fieri: & factam eſſe domum, eſt terminus cuiuſdam fieri ex lapidibus deciſis: & quia terminus ſunt hæc duo facta eſſe: atomi, hoc eſt, duo indiuiſibilia ſunt: quia fieri non terminatur niſi indiuiſibili ſicut & motus: & ſicut duo indiuiſibilia non continuātur, ita duo facta non continuantur, præcipuè quorum vnum ex alio ſicut ex cauſam factam eſſe eſt cauſatum factum eſſe: ſed oportet, quòd fieri ſit in medio, ſicut inter duo puncta eſt linea, quando vnum punctum ponitur fluere ex altero. Neque puncta ſunt immediatè copulata per continuationem. Et ſic etiam ex his quæ fiunt ex inuicem (in talibus cauſis & effectibus) duo facta, cauſa ſcilicet, & cauſatum, non copulantur adinuicem: vtraque enim facta & puncta ſunt indiuiſibilia: & ſimilium non eſt copulatio adinuicem: quia continua & copulata ſunt ad vnum terminum, cum indiuiſibile ſit terminus, ad terminum aliquem copulari non poteſt: & ideò ſequitur, quòd illud quod fit (vt effectus) cum eo quod factum eſt (vt cauſa præcedens) ſecundum factum eſſe non copulatur niſi fieri intercedat: & in tempore illius non ſequitur fieri factum eſſe cauſati ad factum eſſe cauſæ: ſicut non ſequitur ad factam eſſe deciſionem lapidum, factam eſſe domum, vel tempore determinato ex aliqua differentia temporis, vel indeterminatè, vt ante dictum eſt.

Neque igitur quod fit cum quod factum, &c. Propter idem autem nec ſequitur, quòd continuetur quod fit in effectu cum eo quod factum eſt in cauſa: quod quidem enim fit ſecundum generationem, diuiſibile eſt, ſicut motus, & tempus: quod autem factum, eſt indiuiſibile: ſicut ergo linea ad punctum ſe habet, quòd ſcilicet ex illo fluit, & ad illud continuatur, & ſic inter duo puncta intercedit linea: ſic ſe habet id quod fit ad factum eſſe: quia ex illo fluit & ad factum eſſe terminatur: & ſic fieri intercedit medium inter duo facta eſſe in cauſa & effectu: ſunt enim infinita

Sicut ſe habet linea ad punctum, ita fieri ad factum eſſe.

facta

facta in eo quod fit ſecundum fieri medium intercidens inter duo facta, ſicut infinita puncta. De his autem magis manifeſtè & ſubſtantialiter oportet dicere in lib. 6. phyſ. in quo loquendum & tractandum erit de vniuerſalibus quæ ſunt de motu determinanda: de motu enim vniuerſali & immobili & paſſionibus motus non contracti ad hoc vel illud ibi loquemur. Intantum autem nunc acceptum ſit de his ſecundum quod hæc ſe habent ad cauſam mediatam, hoc eſt, quæ ſumenda eſt pro medio inferentiæ ad inferendum ſyllogiſticè illud quod in talibus incompletis cauſis fit conſequenter ex illo. Sicut enim in aliis mediatum ad immediatum docuimus reducere, ita neceſſe eſt in his quæ incompletæ ſunt cauſæ & non ſimul cum ſuis effectibus mediam quæ eſt prima cauſa inferentiæ immediatam eſſe: & hæc eſt vltima tempore à qua incipit inferentia ſyllogiſmi, ſicut quod diximus, quòd deciſio lapidum eſt prima, fundamentum poſitum ſecunda, erectio parietum tertia, tecti compoſitio quarta, perfectio domus quinta & vltima, & hæc eſt immediata non habens medium à quo inferatur, & eſt inferens omnes alias: quia ſi domus eſt, tectum eſt, & parietes ſunt, & fundamentum, & lapidum deciſio: ſed domum eſſe ex nullo illorum poteſt inferri.

ex. com. 7. & 58.

Huius autem exemplum in terminis communibus eſt a. c. d. & ſit a. deciſio lapidum. c. parietum erectio, vel aliud medium. d. autem domus: tunc enim à poſteriori ſyllogizando prius, ſequitur, quod a. factum eſt, quoniam c. factum eſt: ante autem eſt a. ſi enim fundamentum vel erectio parietum eſt, deciſio lapidum eſt: principium ergo inferendi eſt in c. propter hoc quod ipſum c. proximum eſt ipſi nunc temporis in quo factum eſt a. & ideò concluditur ex c. ſicut ex proximo poſteriori: nunc enim principium eſt temporis in quo fit c. ſed ſequitur, quod c. factum eſt facto d. ergo cum fiat d. quod eſt domus, neceſſe eſt a. (quod eſt deciſio lapidum) factum eſſe. c. autem eſt cauſa ad d. ſine qua non eſt d. ergo cum factum ſit d. neceſſe eſt factum eſſe c. c. autem facto poſteriori, neceſſe eſt a. prius factum eſſe. Sicut autem accipiens ſemper aliquod medium inter primum & vltimum, ſtabit alicubi, & hoc eſt immediatum, vt domus: quia non vadit in infinitum in cauſis, vt in antehabitis oſtenſum eſt.

Vt a. factum eſt, &c.

Et ſi diceretur, quòd non ſtabit: tunc ſemper medium extra medium accipitur in infinitum: non enim continuè in talibus cauſis eſt factum, ita quod ſit ſemper conſequẽs ad illud, quemadmodum dictum eſt: ſed incipere neceſſe eſt à medio & ab ipſo nunc primo quod proximum eſt præcedenti facto: cuius fieri eſt à priori factum eſſe: quia ab illo infertur antecedens. Similiter autem eſt in eo quod erit in futuro ſecundum omnem futuritionem: quia ſemper poſterius infert prius: ſi enim in futurum verum erit dicere, quoniam d. erit, domus ſcilicet, neceſſe eſt neceſſitate inferentiæ, quòd erit verum dicere, quòd erit a. deciſio ſcilicet lapidum: huius autem cauſa eſt c. & ſic reducitur ad immediatam hoc modo: ſi d. eſt a. etiam erit, cuius cauſa eſt c. ergo c. neceſſe eſt, quod erit: ſiquidem enim d. erit, ſequitur quod prius erit c. ſi vero c. erit, ſequitur quod prius a. erit.

Aut ſemper extra, &c.

Similiter autem erit infinita deciſio, hoc eſt, non terminata ad aliquem terminum certi numeri in futuritione futurorum: & in his enim futuris quæ erunt, ita quod vnum ex alio conuenientia, hoc eſt, conſequentia adinuicem, ita quod vnum eſt ex alio: principium autem quod eſt primum medium ad alia inferenda, eſt acceptum ſine medio ſiue immediatum: & hoc erit vltimum ſecundum eſſe & generationem, primum autem in intentione, quod intenditur ante omnia alia.

Similiter autem erit deciſio, &c.

In operibus autem artium quæ apoteleſmata dicuntur, plerumque ſic ſe habent, quòd ab vltimo (quod ſolum immediatum eſt) incipienda eſt demonſtratio: in his enim ſi facta eſt domus (quæ generatione vltima eſt) ſequitur, quod neceſſe eſt deciſos lapides eſſe: & factum eſt hoc propter quid (hoc eſt, propter aliud) hoc ſcilicet quoniam neceſſe eſt fundamentum factum eſſe in quo ſunt lapides deciſi, ſequitur à poſteriori ſi fundamentum domus eſt, neceſſe eſt lapides deciſos eſſe: & ſic refertur ad immediatum vltimum per medium fundamentum: ſi enim non ſit fundamentum, tunc ſequitur dicendum, quòd & domus facta non eſt: & ideo fundamentum cauſa domus eſt, ſine qua non eſt, & non perfecta & completa cauſa. Si verò fundamentum eſt, lapides prius eſt neceſſe deciſos eſſe: quia lapides deciſi ſunt cauſa ſine qua non eſt fundamentum: & etiam ponuntur fundamento poſito. Iterum ſi erit domus, ſimiliter ſequitur, quòd neceſſe eſt prius lapides deciſos eſſe: & ſic primum ſequitur ex medio, & ex vltimo medium, cum inſit virtute vltimi quod eſt immediatum, quia ſimpliciter eſt vltimum: erit enim fundamentum (quod medium eſt) prius ſecundum inferentiam ad lapides deciſos, & prius ſicut cauſa ſine qua non ad domum.

Habent autem ſic ſe in operibus, &c.

CAPVT VII.

De demonſtratione eorum quæ frequenter ſunt & circularem habent generationem.

QVoniam ſecundum ordinem talium cauſarum videmus circulo quandam eſſe generationem, contingit hoc eſſe in demonſtrationibus ſicut in cauſis, ſi conſequuntur ſecundum conuertibilitatem ſe adinuicem medium & termini quæ ſunt extrema, ſicut in ſecundo priorum dictum eſt. Hæc autem conuertibilitas attenditur, ita quod vnumquodque ſit primum & vltimum & medium ad aliud ſecundum cauſam & cauſatum, quæ vocatur cauſa ſine qua non, & non neceſſario cum ſuo ſimul effectu: in his enim talibus eſt conuerti demonſtratione. Oſtenſum autem eſt & hoc in primis (hoc eſt, in prioribus analyticis)

Quoniam autem videmus in his quæ fiunt circulo, &c.

lyticis) quòd concluſiones conuertuntur ſuper præmiſſas ad inferendum eas: hoc autem eſt circulo eſſe demonſtrationem , concluſionem ſcilicet conuerti ſupra præmiſſas vt concluſiones inferant.

In operibus autem videtur ſic, &c.

Exemplariter autem hoc videtur fieri in operibus (hoc eſt , in effectibus naturæ) in quibus fit reiteratio ſubſtantia corruptibili mota, ſicut doceri habet in ſecundo de generatione : ſicut quia depluta terra per calorem vaporantem humida terra , neceſſe eſt vaporem fieri. Hoc autem vapore ſic facto, neceſſe eſt fieri nubem, frigiditate medij interſtitij aëris condenſante vaporem in nubem. Hac vero facta ſic nube condenſata , neceſſe eſt deplutam terram eſſe. Hoc autem erat quod aſſumptum erat ex principio ad inferendum vaporis generationem. Et ſic ex principio infertur concluſio, & ex concluſione infertur principium. Propter quod talis demonſtratio circulo (hoc eſt, circulariter) circuiuit. Cuius probatio eſt: quia cum vnum horum quodlibet eſt (ſiue principium ſiue concluſio eſt vel eſſe ponatur) ſequitur alterum eſſe ex illo : & cum illud quod concluſum eſt, ponitur eſſe , iterum ſequitur alterum eſſe concluſum , quod prius erat principium. Attendendum tamen , quòd in talibus eſt circulatio ad idem ſpecie non numero : quia circulatio in idem numero fieri non poteſt, vt in primo huius ſcientiæ libro probatum eſt : & huius cauſa ponitur in ſecundo de generatione : quia quæ habent ſubſtantiam corruptibilem moram in circulo, non reiterantur eadem numero ſed ſpecie.

Tex. com. 24. & 70. & 59.

Tra. 2. c. 6. in fine. Tex. c. 70.

Sunt autem quædam quæ fiunt, &c.

Sunt autem in cauſis & cauſatum demonſtrationibus quædam quæ fiunt vniuerſaliter & ſemper, & in omni ſuo inferiori & in omni tempore ſic ſe habent, quòd ſemper & in omni fiunt , & ſunt ſicut ſtellarum conuerſiones & orbium , & in illis veræ ſunt per ſtantem cauſam demonſtrationes : alia vero non ſemper fiunt nec in omni fiunt, ſed ſicut frequenter, quæ non ſemper ſimul ſunt cum ſuis cauſatis , ſed vt frequenter , ſicut in generationibus præhabitis : ſicut exemplariter patet, quòd non omnis homo eſt maſculus , quamuis omnis pater maſculus ſit generans , & ſemen patris quantum eſt de ſe ſimilitudinem patris in omnibus generans inducat, & ſic ſemper maſculum generare intendit : tamen (vt dicitur in ſecundo de generatione animalium) propter materiæ inæqualitatem ſecus fit , & aliquando fit fœmina. Vnde in talibus eſt ſicut frequenter eſſe, quod à maſculo maſculus generetur : neceſſe eſt ergo in talibus etiam medium (à quo ſumitur inferentia) ſicut frequenter eſſe : quia aliter concluſio diſſimilis eſſet præmiſſis : ſicut enim ſe habet in his quę ſemper ſunt, ita ſe habet in his quæ ſunt frequenter.

Com. 5.

Fœmina generatur propter materiæ inæqualitatem.

Si enim a. de b. vniuerſaliter prædicatur, &c.

Si enim a. prædicatum de b. ſubiecto , vniuerſaliter prædicatur & ſemper in maiori : & hoc quod eſt b. medium vniuerſaliter & ſemper prædicatur de c. ſubiecto in minori propoſitione : ſequitur, quòd neceſſe eſt a. de c. in concluſione ſemper & de omni prædicari: hoc enim iam in primo huius ſcientiæ libro determinatum eſt , quum vniuerſaliter prædicari in demonſtratiuis dicatur, quod vniuerſaliter prædicatur de omni & ſemper : ſed hic ſuppoſitum eſt, quod ſint ſicut frequenter eſſe : neceſſe ergo medium quod eſt cauſa ſicut frequenter & non ſemper : medium autem eſt in quo eſt litera b. de quo maior , & quod de minori prædicatur extremitate : eſſe igitur in demonſtratione eorum quæ ſunt frequenter oportet prima principia (à quibus accipitur virtus conſequentiæ) ſine medio , hoc eſt , immediata , in his quæcunque frequenter, ſic ſunt aut fiunt: quia aliter non immediatè ſtaret demonſtratio.

Quomodo igitur quod quid eſt, &c.

Quomodo quidem igitur quod quid eſt ſiue diffinitio inter terminos (hoc eſt , inter extrema) ponendum , vel inter terminos qui diffinitiones diuerſæ ſunt, aſſignatum eſt dudum in præhabitis. Iterum qualiter ſit demonſtratio eius quod quid eſt & qualiter non, prius ante illud dictum , & etiam qualiter ſit ipſius diffinitio, & qualiter non , in præhabitis determinatum eſt.

TRACTATVS IV.

De venatione diffinitionis quod eſt inuentio medij demonſtrationis per viam inuentionis.

CAPVT I.

Quomodo per diuiſionem in venatione diffinitionis ſubiecti procedatur.

Quomodo autem oportet venari, &c.

QVOMODO autem oportet venari in eo quod quid eſt venantia, hoc eſt, venata, ſiue venatione diffinientium accipienda , nunc dicemus in hoc tractatu. Primum igitur in hoc accipiendum eſt, quòd eorum quæ inſunt vnicuique vt prædicata ſubſtantialia, quædam ſecundum communitatem & ambitum ſuæ prædicationis extenduntur in plus quam ſit communitas ſubiecti vel ſpeciei quæ diffinienda eſt : ita tamen , quòd ambitus ille prædicationis non extenditur extra genus eius quod diffiniendum eſt.

Dico autem exponendo, quòd illa dicuntur in plus (hoc eſt, in maiorem communitatem) extendi, quæcunque inſunt alicui alteri diffiniendo vniuerſaliter , & vniuerſaliter prædicantur

cantur de ipſo: at verò non inſunt ſoli illi, ſed & alij: vt exemplariter ſit dicere, aliud eſt quod ineſt trinitati (hoc eſt, trinario) omni & non ſoli, ſed & alij ſpeciei numeri ineſt, qui non eſt trinitas ſiue trinarius. Hoc autem duplex eſt: quia vel eſt extra genus, vel in genere eodem quod eſt numerus. Si eſt extra genus: tunc eſt ſicut id quod eſt (hoc eſt, ens quod eſt transſcendens omne genus) ineſt trinitati ſiue trinario, & non trinitati, hoc eſt, non trinario: ſed eſt extra genus: quia ineſt ei quod eſt non numerus, vt albedini: & ideo remouendum a diffinitione: quia in diffinitione non ponitur niſi id quod eſt in eodem genere cum diffinito: ſed impar (ſi accipiatur pro numeri differentia) tale prædicatum eſt quod ineſt omni trinitati, & eſt in plus quam trinitas: quia non ſoli ineſt trinitati ſiue trinario: quia etiam quinarius eſt impar numerus: ergo eſt in plus quam trinitas. Et namque, ſicut diximus, ipſi quinque, hoc eſt, quinario ineſt, qui non eſt trinitas, quamuis ſit in genere numeri eodem in quo eſt trinitas ſiue trinarius: quinque enim numerus,& nullum (quod eſt extra numerum ponere) impar eſt: & ideò quinarius in eodem genere cum trinario eſt. Huiuſmodi enim genus diuidentia (ſcilicet genus eius quod diffiniendum eſt) accipienda ſunt, & diuidentia generis diuiſione & ſubdiuiſione, vſquequo tot accipiantur ſubdiuidendo, quorum acceptorum vnumquodque quidem ſecundum ſe acceptum in plus ſit actu vel potentia,quam quod diffiniendum eſt: totum autem ex omnibus diuidentibus collectum ſit inæquè cum diffiniendo & non in plus quam ipſum quod diffiniendum eſt. Hanc enim orationem ex omnibus diuidentibus ad illud ordinatis ſic collectam, neceſſe eſt ſubſtantiam (hoc eſt, ſubſtantialem diffinitionem) eſſe rei diffiniendæ quæ eſt ſpecies vt ſubiectum demonſtrationis: ſicut trinitati ineſt vt diffinitio, quòd ſit numerus impar vtrobique primus: cum enim numerus qui impar eſt, diuiditur, etiam impar eſt: & ideò eſt numerus impar, & eſt vtrobique primus,qui componitur ex vtroque numero (hoc eſt, ex vnitate quæ eſt primum in numero prout eſt vnitatum aggregatio) & ex binario qui eſt primum & multitudinis principium inquantum numerus eſt multitudo, & non fit ex ductu numeri in numerum: & quamuis hæc ſimul accepta (ſcilicet numerus impar vtrobique primus)ſit diffinitio conuertibilis cum trinario, tamen & numerus eſt in plus, & impar eſt in plus, & vtrobique ex primo eſſe eſt in plus. Et de numero quidem & impari per ſe patet.Id autem quod eſt vtrobique primum eſſe, etiam eſt in plus: quia etiam binario conuenit, qui non ex ductu alicuius numeri in numerum aliquem, ſed ex aggregatione vnitatum prima, quæ facit primum numerum. Totum autem ſimul non niſi trinario conuenit ſiue trinitati: quia binarius non eſt impar: nullus autem inter binarium numerus eſt vtrobique primus præter trinarium: & ideo hæc diffinitio omnia quæ ſunt trinitati ſubſtantialia, colligit, & ab omnibus aliis ſeparat. Patet igitur, quòd eſt diffinitio ipſius. Sic autem conuenit etiam trinitati, quòd ſit numerus qui non menſuratur numeris ſiue numero, & ſicut conuenit eidem non componi ex numeris, ſed ex numero & vnitate quæ non eſt numerus.

Sic igitur procedendum eſt, quòd numerus aut impar, aut par: & conſtat, quòd non par, ſed impar: trinarius igitur eſt numerus impar. Et aut numerus vtrobique primus, aut non vtrobique primus. Et ſi eſt numerus, aut numero menſuratus,aut non: & conſtat, quòd non eſt numerus numero menſuratus: eſt igitur trinitas numerus impar vtrobique primus, numero non menſuratus. Adhuc ſi eſt numerus, aut ex numeris compoſitus, aut non: & conſtat, quòd non ex numeris compoſitus: igitur trinitas eſt numerus impar vtrobique primus, numeris non menſuratus, neque ex numeris compoſitus. Et ponatur quod ſiet ibi numeri diuiſio: hæc igitur oratio ex omnibus his collecta quæ vniuerſaliter & ſubſtantialiter in hac diuiſione de trinario prædicantur, eſt per diffinitionem ſubſtantialem trinitas ſiue trinarius, qui eſt numerus impar primus: & ſic primo conuenit ei, quòd ſit numerus impar.

Horum enim quodlibet (hoc eſt, ſingulum) imparibus omnibus ineſt: quia omnis impar numerus eſt numerus,ſed non conuertitur. Vltimum autem (quod eſt vtrobiq; eſſe primum, & numero non menſurari, & ex numeris non componi) ineſt quidem omni dualitati: & ſic quodlibet illorum: ſed hæc omnia ſimul collecta, nulli conueniunt trinario: & ſic diffinitio trinarij eſt numerus impar vtrobique primus, & incompoſitus, & nullo numero menſuratus. *Horum enim vnumquodque, &c.*

Quoniam autem iam in præhabitis oſtenſum eſt à nobis, quòd ea quæ neceſſaria ſunt, illa ſunt quæ in eo quod quid eſt prædicantur de aliquo: & quòd ea quæ ſic prædicantur de aliquo, ſunt vniuerſalia ſuperiora & communiora prædicata, quæ de omni ſemper prædicantur: & ideò in diffinitiones ingrediuntur talia prædicata quæ ſunt in primo modo dicendi per ſe, in quo prædicatum eſt in ratione ſubiecti: & talia prædicata de trinitate (hoc eſt, trinario) & etiam in hoc numero de quo prædicantur talia prædicata in eo quod quid eſt, ita quod ſunt de diffinitionibus illorum ſubiectorum de quibus ſic prædicantur: & ideò (ſicut dictum eſt) per diffinitionem ſic accepta & collecta ſimul, erunt hic ſimul collecta per diffinitionem trinitatis, hoc eſt, trinarius eſt ſecundum quid eſt & diffinitione. *Quoniam autem oſtenſum, &c.*

Quoniam autem ſubſtantia (hoc eſt, ſubſtantialis diffinitio vniuſcuiuſque) ſit ex his (ſcilicet ex ſubſtantialibus ſic per diffinitionem acceptis) manifeſtum eſt: neceſſe enim eſt,& neceſſariò ſequitur, quòd niſi hoc modo dicto collecta eſſet trinitatis (hoc eſt, trinarij) eſſe & diffinitio: cum prædicetur in quid, & tale prædicatum in quid & non in quale, aut eſt diffinitio, aut genus. Si ergo non eſt diffinitio tale prædicatum, ſequitur neceſſario, quòd ſit genus. Si autem conceditur, quòd ſit genus: tunc ſequitur, quòd prædicatur ſine *Quod autem ſubſtantia ſit ex his, &c.*

conuerſione de eo cuius eſt genus: eò quod genus eſt in plus quam quod ineſt ſoli trinitati: genus enim pluribus ineſt ſpeciebus: conceſſum enim & probatum in antehabitis, genus eſſe huiuſmodi prædicatum quod ſit in plus quam ſpecies de qua prædicatur, ſecundum ambitum & potentiam ſuæ communitatis: tale autem prædicatum non eſt diffinitio, ſicut dictum eſt, collecta. Si ergo genus non eſt, ſequitur ergo, quod ſit prædicatum vt diffinitio: & ſi nulli ineſt alij quam atomis (hoc eſt, ſingularibus) & ſecundum communitatem indiuiſibilibus trinitatis, vt huic trinario, & illi, & ſic de alijs trinarijs: tunc ſequitur hoc ſic collectum eſſe trinitatis ſiue trinarij eſſe (hoc eſt, eſſentialem eſſe diffinitionem) ſoli enim conuenit trinitati & omni atomo trinitatis, & eſt prædicatum in quid eſt. Supponatur enim ex dictis & pro ſuppoſitione habeatur, quòd hoc ſit ſubſtantia & ſubſtantialis diffinitio vniuſcuiuſque, quod vltimum eſt prædicamentum ſiue prædicatum quod vlterius non eſt diuiſibile, & ideò conuertibile cum ſpecie ſpecialiſſima diffinita.

Quare ſimiliter & cuilibet alij, &c.

Propter quod, ſicut dictum eſt de trinario & diffinitione eius, ſic in omnibus alijs ſpeciebus ſpecialiſſimis eſt: ita quod cuilibet ſpeciei ſpecialiſſimæ erit illud diffinitio, quod ſic vltimo collectum eſt ex ſubſtantialibus differentijs & genere in omnibus quæ ſic demonſtrantur, vt ſpecies ſpecialiſſimæ & diffinienda proponuntur.

Dubitatio quomodo partes diffinitionis in plus ſe habeant quam diffinitum.

Attendendum autem quod dictum eſt, quòd diffinientia ſingula ſunt in plus quam diffinita ſpecies, & totum collectum in æquè, quod eſt contra hoc quod dicitur 7. primæ philoſophiæ, vbi oſtenditur, quòd vltima differentia eſt conuertibilis. Sed hoc quamuis multoties à nobis ſit ſolutum, tamen hic poteſt dici, quòd ſi diuiſio deducitur vſque ad atoma quæ vlterius ſecundum formam communem indiuiſibilia ſunt, oportet quod vltimum prædicatum (quod eſt, differentia) cum ſpecie conuertibilis ſit: quia aliter vlterius eſſet diuiſibilis: ſed quia differentiæ vltimæ prout ſunt diuiſiuæ, innominatæ ſunt, communiores autem nominatæ: ideò dicitur, quòd inter nominatas quælibet communior eſt ſpecie ſpecialiſſima diffinita.

Solutio quorundam. Com. 43.

Dicunt tamen quidam & ſatis rationabiliter, quòd diuiſio poteſt eſſe dupliciter, ſcilicet per vltima, vel per ea quæ ſunt ante vltima. Et ſi ſit per vltima: tunc planum eſt quod dicitur in 7. primæ philoſophiæ: quia illa conuertibilia ſunt. Si autem ſit non per vltima: aut accipiuntur vna, hoc eſt, vnius diuiſione, aut pluribus diuiſionibus. Si vna diuiſione, iterum eſt diuiſio per vltima & vltimi generis quod diuiſibile eſt, & hoc eſt proximum ſpeciei ſpecialiſſimæ: & ſic iterum vltima conuertibilia ſunt. Si autem accipiuntur pluribus diuiſionibus: aut illæ diuiſiones accipiuntur ordinatæ à primo ad vltimum, aut coæquæuæ, ita vt vnum per plura coæquæua diuidatur, quorum vnum non eſt ſub alio. Exemplum primum eſt vt ſubſtantia, quæ diuiditur per corpoream & incorpoream: & poſteà corporea per animatum & inanimatum: & ſic decurrit diuiſio: & tunc tales differentiæ diuiſiuæ acceptæ ſecundum ſingulas, ſemper ſunt in plus quam ſpecies ſpecialiſſima quæ diffinienda eſt: & de talibus eſt verum quod hic dictum eſt: quia differentia differentiæ nomen habet ab eo quod eſt diuiſiuum, & non ab eo quod eſt conſtitutiuum. Si autem accipiantur plures diuiſiones non ordinatæ, ſed in coæquæuis: tunc planè verum eſt quod dictum eſt, quòd ſingula ſunt in plus, & totum in æquè. Cuius exemplum ſi diuidatur numerus, vt paulò ante dictum eſt, in numerum vtrobique primum, & non vtrobique primum: & iterum numerus diuidatur in ex numeris compoſitum, & non ex numeris compoſitum: & iterum diuidatur in numerum numero menſuratum, & in non menſuratum: omnes diuiſiones ex æquo ſunt ei quod diuiditur, & non ſunt ordinatæ per ſucceſſionem, ita quod id quod diuidit ſuperius, ſubdiuidatur, & ſic ad vltima decurrat diuiſio: & in tali diuiſione acceptæ differentiæ ſunt in plus: totum autem collectum efficitur in æquè propter abnegationem alterius & contradictionem adinuicem in ſingulis: ſicut rationale excludit irrationalia, & mortale excludit immortalia. Et hoc modo quod dictum eſt, planum eſt partes eſſe in plus, totum autem in æquè.

Differentia habet nomen differentia ab eo quod eſt diuiſiuum, & non ab eo quod eſt conſtitutiuum.

CAPVT II.

De modo inueniendi diffinitionem ſpeciei ſubalternæ.

Congruum autem eſt, &c.

Congruum autem eſt cum totum vniuerſale quod eſt ſpecies ſubalterna, diffinire velit aliquis, & negotietur ad diffiniendum ſpeciem talem ſubalternam, quòd ille qui ſic negotiatur departiatur illud genus vel ſpeciem ſubalternam in atoma ſpecie, hoc eſt, quod diuidatur illud primo quod diffiniendum eſt, vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas quæ ſunt atoma ſpecie, hoc eſt, indiuiſibilia in alias ſpecies: & prius diffiniat omnes illas ſpecies ſpecialiſſimas in quas diuiſit ſubalternum: hæc enim ſunt ſpecie prima, hoc eſt, ſpecialiſſima. Verbi gratia, vt ſi numerus, qui eſt ſubalterna ſpecies, diffiniendus eſt, diuidatur numerus in ſpecialiſſima, vt dualitatem, & trinitatem, & alias numerorum ſpecies ſpecialiſſimas: & poſtea ſtudeat ſic (hoc eſt, per artem diffiniendi quæ iam tradita eſt in præcedenti capitulo) illorum quæ ſpecialiſſima ſunt tentare accipere diffinitiones. Vt gratia exempli, ſi linea vel angulus diffiniendus eſt, vel quodlibet aliud ſubalternum, diuidatur linea in ſpecialiſſimas lineas, rectam ſcilicet, & curuam, & circularem: & diffiniantur omnes illæ ſpecialiſſimæ. Vt dicatur, quòd recta linea eſt longitudo ſine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. Linea autem circularis, linea regulariter curua in idem punctum reflexa, cuius medium eſt punctum, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam, ſunt æquales, & eſt ſine latitudine. Curua autem eſt longitudo ſine latitudine, cuius medium exit ab extremis & in idem punctum non recuruatur. Adhuc idem faciat de angulo primo in ſpecialiſſima

ſpecialiſſima diuidendo, ſicut in rectum, & acutum,& obtuſum.

Poſt hæc autem accipiendum, &c.

Genus angulorum eſt qualitas circa quantitatem dicta.

Et poſtquam omnia ſpecialiſſima per diuiſionem acceperit, oportet aliquem diffinire volentem ſubalternum, eſſe accipientem quod genus ſit omnium diuidentium, verum ſcilicet ſit genus quantitatum aut qualitatum, vt numerorum & linearum genus eſt quantitas, angulorum autem genus eſt qualitas circa quantitatem dicta. Genere omnium illorum accepto oportet ſpeculari proprias paſſiones, hoc eſt, differentias quæ ad id ſe habent, ſicut propriæ paſſiones ad ſubiectum, quia ſunt eſſentiales qualitates ipſius, ſicut propriæ paſſiones ſunt qualitates ſubiecti. Hæc autem oportet ſpeculari per communia prima, quæ primo genus diuidunt, & poſtea quæ proximè diuidunt: compoſitis enim illis differentiis, & ſic genus diuidentibus & ſubdiuidentibus vſque ad atoma ſiue indiuiſibilia ſpecie, oportet conuenientia (hoc eſt, communia) quæ omnibus diffinitis & ſpecialiſſimis conueniunt, colligere: & illa erunt manifeſta ex omnium diffinitionibus ſimul comparatis: quia in illam parebunt communia quæ in omnium ſpecialiſſimorum diffinitionibus ponuntur.

Per proprias paſſiones exponit differentias eſſentiales: quia conueniunt in eſſe qualitatis.

Propterea quod principium omnium, &c.

Propterea quia principium omnium diffinitionum eſt id quod ſimplex eſt, hoc eſt, ſubalternum, quod ſimplex eſt reſpectu ſpecialiſſimorum: eò quod ex illis differentiis quæ per diuiſionem ipſius accipiuntur, non eſt compoſitum: quia non ſunt in ipſo actu, ſed potentia tantum: & tunc videbis, quòd ſolum ſimplicibus ſiue ſubalternis illa inſunt vt diffinientia quæ omnibus ſpecialiſſimis ſunt conuenientia: & quod hæc aliis inferioribus non conueniunt niſi ſecundum illa, hoc eſt, ſecundum quod illa ſubalterna prædicantur de illis. Cuius exemplum eſt ſi linea quæ eſt ſubalternum, diffiniri debeat, diuidatur in ſpecialiſſima, rectam ſcilicet, & curuam, & circularem: & diffiniantur ſingulæ ſicut paulo ante dictum eſt, & reſpiciatur in quibus differentiis omnes illæ diffinitiones conueniunt: omnes enim conueniunt in hoc, quòd quælibet eſt longitudo ſine latitudine: differunt autem in hoc quod recta eſt, cuius medium non exit ab extremis: in circulari autem, quòd medium eſt centrum à quo lineæ eductæ ad circumferentiam, ſunt æquales: & in hoc quod in curua medium non tegitur extremo. Coniungat ergo ea in quibus omnium ſpecialiſſimorum diffinitiones conueniunt cum genere in quo ſunt ſubalterna quæ diffinienda ſunt, & diffinitionem ſubalterni: ſicut cum dicitur diffiniendo lineam, linea eſt quantitas continua longitudo ſine latitudine. Hæc igitur eſt ars inueniendi diffinitionem ſubalternæ ſpeciei.

CAPVT III.

De inuenienda diffinitione per diuiſionem, & quòd vtilis eſt hæc via.

Sed diuiſiones quæ ſũt ſecundũ differẽtias, &c.

Sed quamuis dictum ſit, quòd oportet venari diffinitionem ſubſtantialem per diuiſionem, ſi tamen via vtilis ad inuenienda diffinientia debeat haberi, tunc in hac via conſideranda oſtendendum eſt vt perueniamus ad differentias vtiles ad diffinitionem eius quod diffiniendum eſt. Vtiles autem ſunt in eo quod ſic quæramus per diuiſionem & colligamus: tamen dictum eſt in prioribus ſicut & qualiter demonſtrant tales argumentationes diuiſiuæ: non enim demonſtrant, ſed accipiant alterum diuidentium abſque probatione. Vtiles enim ſunt tales diuiſiones ſic ſolum vt alterum diuidentium acceptum ſit ex aliqua diuiſione, quod proportionale ei quod debet diffiniri: & ſic ad colligendum quod quid eſt, & non ad ſyllogizandum & etiam ſtatim videatur vtique nihil ſyllogiſticè facere: ſed videntur mox ſine probatione accipere omnia tanquam ſi ex principio petendo & non probando acceperit aliquis: propter quod ad colligendum vtiles ſunt & non ad probandum diffinitiones.

Diuiſio eſt vtilis ad colligẽdũ quod quid eſt: non autem ad ipſum inueniendum.

Differt autem aliquid prius & poſterius, &c.

Differentia diuiſiua generis non debet poni ante illud genus in diffinitione.

Differt autem quando talia per diuiſionem accipiuntur, quòd prædicamentorum (hoc eſt, prædicatorum generum vel differentiarum) aliquid ſecundum ordinem prius vel poſterius prædicetur vel ordinetur. Vt gratia exempli dicatur in diffinitione hominis animal manſuetum bipes, ita quòd genus ponatur primo, & differentia communior: poſt hæc adiungatur minus communis: hic enim eſt debitus ordo partium diffinitionis. Et ſi dicatur bipes animal manſuetum, ita quod differentia (quæ per diuiſionem exit à genere) ponatur ante genus, eſt indebitus ordo partium diffinitionis: quia ſic partes non procedunt reſtringendo & coarctando diffinitum, & ſignificatur actus eſſe ante potentiam in eodem, quod ſecundum ordinem naturæ non contingit.

Licet actus abſolutè ſit prior potentia, tamen in eodem eſt è conuerſo, vt patet 9 metaph.

Et iterum ex hoc, &c.

Vide quid dicunt alij expoſitores circa hanc literam.

Et iterum ex hoc differentia eſt, quæ attendi debet, vt alia accipiat & colligat quæ ſunt eſſe, & ex quibus eſt eſſe ſubſtantialiter, vt homo ſecundum ſubſtantiale eſſe, aut quodlibet aliud quod ex ſuis ſubſtantialibus habet eſſe: ſi enim alia accipiat per diuiſionem, non valebit ad diffinitionem. Vnde ſiue propter quid, hoc eſt, per talia, neceſſe eſt diuidentem, hoc eſt, per diuiſionem diffinitionem colligentem repetere, hoc eſt, quaſi repetendo incidere de communiori ad minus commune. Quidam autem legunt petere: & falſa eſt litera.

Amplius autem ad nihil, &c.

Amplius autem ſtudendum eſt ſic diuidenti ad nihil relinquendum de differentiis & generibus inferioribus quod ſit ponendum in eo quod quid eſt, hoc eſt, in diffinitione: ſic enim ſolummodo contingit: quia ſic diffinitio ſufficiens erit, neque abundans, neque diminuta. Hoc autem ſic contingit, quòd in diffinitione aliquis vt diuidendum accipiat primum (hoc eſt, commune genus quod eſt prima potentia, & ſubiectum eius quod diffiniendum eſt) tunc illud diuidat per proximas & immediatas ſibi differentias: ſi enim accipiatur primum genus, & ſub illo accipiat non proximas (ſed alicuius ſub illo inferiorum generum) diuiſiones & differentias, tunc primum genus cui non immediatæ differentiæ acceptæ ſunt, non totum ſiue omne incidit in differentias diuidentis ſub disiunctione acceptas. Cuius exemplum eſt, vt ſi animal accipiat ſicut ſuperius genus, & diuidat

diuidat ipſum per differentias auis (quod eſt genus ſub animali acceptum) cum dicat ſic: omne animal aut totum pennatum, aut diuiſum pennis: tunc enim non totum animal ſecundum ambitum ſuæ communitatis cadit ſub altero diuidentium: quia multa animalia ſunt, nec pennata, nec pennis diuiſa: ſed è conuerſo omne pennatum, vel diuiſum pennis, animal eſt, & non conuertitur: & ideò pennati animalis diuiſio & differentia eſt quæ inducta eſt, & non animalis ſecundum quod in ſua communitate animal diuiditur. Dicimus autem hoc diuiſum pennis, hoc eſt, alis, quod alas habet pennis multis conſitas: pennatum autem (hoc eſt, alatum) quod habet alas membranales ad modum veſpertilionis, qui habet alas non conſitas pennis diuiſis. Prima autem differentia (hoc eſt, diuiſio per differentias) eſt, in quam omne & totum animal incidit: ſicut ſi dicatur, quòd omne animal aut eſt rationale, aut irrationale.

Similiter autem eſt, &c.

Similiter autem faciendum in vnoquoque aliorum generum, vt ſcilicet non diuidatur his differentiis quæ ſunt extra genus, & vt non diuidatur differentiis generum inferiorum quæ ſunt ſub generibus ſuperioribus. Extra ſunt dupliciter, ſcilicet quæ ſuperioris generis, vel quæ ſunt per accidens. In eas autem quæ ſunt inferioris generis, non totum incidet ſuperius genus. Cuius exemplum, ſicut ſi diuidatur hoc genus auis, in quod incidet omnis auis, ſiue pennata, ſiue diuiſa pennis: & ſicut eſt in piſce in cuius diuiſione propria incidet omnis piſcis. Sic quidem ambulans ſiue repens id quod eſt verè ſcire per quid eſt (ſiue diffinitionem) quando nihil relictum eſt ſub aliis, quod per diuiſionem non acceptum ſit: aliter autem ambulantem neceſſe aliqua de neceſſariis ad diffinitionem relinquere: & hoc non eſt ſcire perfectè ea quæ pertinent diffinitioni.

Nihil autē oportet diffinientem, &c.

Nihil autem pertinet ad diuidentem & diffinientem ſcire omnia quæ per diuiſionem accepta ſunt: ſed ſufficit vt ea ſciat, quæ eſſentialia ſunt diffinito, & oppoſita illorum ſcire non oportet, neque quid ſint, neque de quibus prædicentur, vel quorum ſunt. Cum enim animal diuiditur in rationale, & irrationale, nihil erit hoc ad eum qui vult diffinire hominem, de ſcientia irrationalis: quia hoc non pertinet ad diffinitionem. Et tamen quamuis verum ſit quod dictum eſt, ſunt quidam errantes (& fuerunt Heracliti diſcipuli & ſequaces) qui dixerunt impoſſibile eſſe omnes differentias rerum diffiniendarum cognoſcere, quæ differentiæ ſunt vniuſcuiuſque ad vnumquodque, niſi quis cognoſcat vnumquodque: & dixerunt, quòd non eſt vnumquodque ſcire, niſi cognoſcantur omnes differentiæ quas quodlibet habet ad quodlibet. Et ratione illud probabant dicentes, quòd idem eſt illi vnumquodque, à quo non differt differentia: vt ergo cognoſcatur determinatè in ſeipſo diſtinctum ab aliis, oportet omnes differentias ad alia omnia cognoſcere: hoc autem eſt impoſſibile: ergo nihil poteſt cognoſci per diffinitionem: quia à quo non differt, illi idem eſt: & à quo differt, ab illo alterum eſt, vt dixerunt.

Opinio Heracliti & ſequacium.

Ratio eorum.

Primū quidem igitur, &c.

Iſti enim falſum dicunt, quòd oporteat omnes differentias cognoſcere. Et primum quidem falſum eſt quod dicunt, per inſtantiam quæ eſt ad illos qui hoc dicunt: non enim quodlibet diffiniendum ſecundum omnem differentiam eſt alterum ab alio quod diffiniendum eſt. Non enim diffinitur niſi ſpecies: & multæ ſunt differentiæ accidentis (in his quæ ſpecie eadem ſunt) quæ non ſunt differentiæ ſecundum ſubſtantiam, neque per ſe prædicatæ de diffinito, ſed per accidens: & illas non oportet ſcire: quia diffinitio non inducit niſi ſubſtantiam. Hæc tamen inſtantia eſt ad illos: quia illi dicebant omnes modos differentiarum oportere colligi in diffinitione.

Quaſi dicat, quòd iſta ratio eſt ad hominem.

Poſtea ſi accipiātur oppoſita, &c.

Poſtea alia & vera eſt inſtantia: quia cum per diuiſionem accipiantur oppoſita (hoc eſt, oppoſitæ differentiæ) & cum omne ſiue totum genus diuiſum incidat aut hinc in iſtam differentiam, aut inde in aliam, & in altero diuidentium accipiat illud quod quæritur (hoc eſt, cuius diffinitio quæritur eſſe eſſentialiter) & hoc cognoſcet quod eſſentiale eſt ei quod diffinitur, nihil differt oppoſitum & condiuidens ſcire, aut non ſcire in quibuſcunque prædicantur aliæ differentiæ de aliis quæ ſunt acceptæ oppoſita: quia illæ non ſunt de ſubſtantia eius quod diffinitur. Manifeſtum eſt enim ſi ſic vadens per diuiſionem veniat ad vltimum in hoc, quorum non eſt amplius aliqua differentia in qua formaliter & ſubſtantialiter diuidatur: & conſtat, quòd non habebit (colligendo differentias diffinito eſſentiales cum diuiſo genere) rationem ſubſtantiæ, hoc eſt diffinitionem totam ſubſtantiam diffiniti dicentem.

Omne autē incidere & diuiſionem, &c.

Si autem aliquis dicat, quòd ſic accipere diuidentia immediata, eſt petitio principij: vel ſi dicat, quòd ponere ſuperius cum inferiori vocaliter (cum ſuperius intelligatur in inferiori) eſt repetitio nugatoria. Dicimus hoc non eſſe verum: quia via diuiſiua non eſt per modum ratiocinationis: & ideò quia omnia ſuperiora genera vel tota incidant in diuiſionem, hoc eſt, diuidentes differentias (cum ſint oppoſita immediata quibus nihil intereſt medium) non eſt principij petitio, ſed collectio debita diffinientium: & cum diffinitio explicitè dicat eſſe ſubſtantiale diffiniti, ſi hoc modo ponuntur explicitè diffinientia, non eſt inutilis repetitio. Neceſſe enim eſt omne vel totum diuiſum in aliquo ipſorum diuidentium eſſe, ſiquidem diuidentia ſunt ipſius diuiſi differentiæ, totum poſſe diuiſi ſub diffinitione continentes.

CAPVT IV.

Quot & quæ in diuiſione ſunt conſideranda.

Ad probandum autem terminum, &c.

AD probandum autem terminum (hoc eſt, diffinitionem) per diuiſiones, tria oportet coniecturari. Ad probandum autem dico, & vt pro medio per diuiſionem diffinitio habeatur, & vt oſtendatur perfecta eſſe diffinitio.

Primo

Primo quidem coniecturandum eſt, quòd accipiat talia prædicamenta (hoc eſt, prædicata) per diuiſionem quæ prædicentur in eo quod quid eſt. Secundum autem eſt (quòd coniecturandum eſt) quod hæc (quæ prædicantur in eo quod quid eſt) accipiat ordinatim, ſemper actum proximum cum proxima potentia ponendo, & ſemper minus commune eſt poſt magis commune ordinandum, & accipiat quid primum aut ſecundum, & ſic de aliis. Et tertio commenſurandum hoc eſſe hoc quod diffinitur, & nihil ſuperfluum & nihil diminutum ſit, quam quod hæc ſint eſſe diffiniti.

Semper minus commune poſt magis commune ordinandum in deffinitione.

Eſt autem horum principium, &c.

Eſt autem horum vnum primum quidem, quòd prædicatum inſit & in quid prædicetur: hoc enim oportet conſiderari, & quod inſit, & quod inſit vt quid: vnde hoc primum (quantum ad ineſſe) oportet per artem indagare quam in topicis poſuimus, ſicut ad accidens ineſſe: quia ibi docetur ineſſe ſimpliciter, quod oportet per methodum accidentis conſiderare & colligere, quoniam eſt & ineſt ſimpliciter: inquantum autem ineſt vt quid, oportet per methodum colligere de genere, quę in quarto traditur topicorum, & ſic probare, quòd prædicata inſunt & in quid.

Ordinari autem ſicut oportet, &c.

Id autem quod ad diffinitionem exigitur, eſt ordinare ſicut oportet, quod fuit ſecundum enumeratum inter coniecturanda, ſi primum (hoc eſt, primitus) in diuiſione & diffinitione accipiant genus communiſſimum, quod ſicut prædicatum omnibus ſequentibus inhæret. Illi verò vt ſubiecto non inhærent omnia. Neceſſe enim tale aliquid in omni coordinatione eſſe, quod de omnibus eſt communiſſimum. Hoc autem ſic accepto ſecundo huius ordinis gradu, aliorum inferiorum primum illi adiungere oportet: quia in inferioribus idem modus eſt accipiendi quod ſecundum habentium (hoc eſt, conſequentium) illi ſecundo immediatè adiungatur: remoto enim à diuiſione, quia iam acceptum eſt & poſitum quod eſt ſurſum (hoc eſt, ſupremum) quod per diuiſionem non accipitur, ſed in inferiora diuiditur: tunc poſt hoc aliorum inferiorum primum eſt accipiendum, & ſupremo coniungendum. Similiter faciendum eſt in omnibus aliis.

Quod autem omnia hæc ſint, &c.

Quod autem omnia hæc ſimul collecta ſint (quod tertium fuit inter ea quæ coniecturanda ſunt) manifeſtum eſt ex eo quod recipimus primum ſecundum diuiſionem quod eſt genus: quoniam totum ſimul cum primo genere acceptum, aut homo quidem diffinitum eſt, aut animal: homo quidem ſi ſpecies ſpecialiſſima diffinienda eſt, animal autem ſi ſpecies ſubalterna. Cum autem hoc (quod additum eſt generi proximo) totius differentia, hoc eſt, generis, & quando ſimul congregatum eſt ex genere & differentia, à toto diffinito quod compoſitum eſt ex omnibus diffinientibus, ſpecie & forma nihil differt: quia omnia quæ formaliter ſunt in diffinito, ſimul colligit diffinitio.

Amplius manifeſtum: quoniam

Amplius autem hoc manifeſtum eſt: quoniam in diffinitione neque plus apponitur quam eſt in diffinito: omnia enim quæ ſunt de numero eorum quæ ſunt in eo quod quid eſt, accipiuntur, quæ ex tali diuiſione colliguntur: neque à primo vſque ad vltimum talium nihil penitus deficit quod relictum ſit: ſi enim aliquid deficit, hoc eſt vtique aut genus, aut differentia: genus quidem non deficit: quia hoc primum eſt quod poſitum eſt & eſt acceptum prius ante alia cum differentiis per ordinem ſecundum diuiſionem acceptis ſibi adiunctis: differentiæ autem omnes ſub genere vſque ad ſpeciem quæ diffinitur, continuè acceptæ per diuiſionem & collectæ continentur cum genere vſque ad diffiniti ſpeciem: non enim amplius vltra ſpeciem diffinitam ſunt vltima, quæ ſint ſpeciem diffinitam vlterius diuidentia: ſi enim eſſent aliqua vlterius diuidentia formaliter id quod diffinitur, tunc ſequeretur, quòd vltimum diffinitum (quod eſt ſpecies ſpecialiſſima) differret ſpecie, hoc eſt, quod prædicaretur de pluribus differentibus ſpecie, quod eſt impoſſibile, cum ſit ſpecies ſpecialiſſima.

neque plus apponitur, &c.

CAPVT V.

De inuentione diffinitionis paſſionis.

Quærere autem oportet, &c.

INtendentem autem ad inueniendam diffinitionem paſſionis, quæ non eſt vt ens ſtans per ſeipſum, ſed ſicut ens in hoc quod inclinatum ad aliquid ſicut ad ſubiectum in quo habet eſſe, oportet quærere (intendentem in ſimilia & indifferentia ſpecie) primum quæ per vnam naturam & rationem communem illam paſſionem participant: & oportet inſpicere quid omnia illa in ſpecie indifferentia idem habeant ſecundum quod inſit eis illa paſſio communiter: quia ſecundum illud inerit eis illa paſſio. Poſtea autem iterum proſpiciendum in alteris indiuiduis, quæ cum primo conſideratis indiuiduis in eodem genere ſunt & ſpecie, quibus illa paſſio ineſt ſecundum alteram & alteram rationem inuentam in eiſdem quæ cum primis quidem ſunt idem ſpecie, & illorum alteri ineſt per aliam rationem illorum ſiue ab illis, ita quod iſta cum illis non participant illam paſſionem per eandem rationem. Cum autem in his (quæ illam paſſionem per vnam rationem participant) accipiatur quod omnia, ſiue quod in omnibus illis idem ſunt, ſcilicet quæ illam paſſionem participant: & in aliis quæ illam paſſionem per aliam rationem participant, accipiatur ſimiliter quæ eandem participant paſſionem. In acceptis ſic dupliciter ſingularibus intendendum ſi ſit idem quo illam participant paſſionem: & hoc quidem per omnia ſingularia ſic faciendum eſt, ſemper à ſingularibus incipiendo, & reſoluendo ad communem, quouſque illud (ſecundum quod omnibus illa ineſt paſſio) veniat ad communem rationem illius ſecundum quod ineſt omnibus illis illamet paſſio: & quando congregata fuerint ſecundum quod ineſt paſſio, hoc

hoc vtique congregatum erit illius diffinitio paſſionis.

Si verò non vadit, &c. Si verò conſideratis omnibus ſingularibus (& his quibus ſecundum vnam naturam ineſt, & his quibus ineſt ſecundum plures) non vadit per reſolutionem in vnam rationem, ſed in duas, vel plures rationes, manifeſtum eſt, quòd non vtique eſt vnum ſecundum naturam & nomen & rationem, quod quæritur diffiniendum (hoc eſt, paſſio diffinienda) ſed eſt plura ſecundum rem & rationem & nomen: vnde illa plura habet æquiuocè.

Vt cum dico, ſi quid eſt magnanimitas, &c. Vt dico per exemplum, ſi quærimus, quid eſt per diffinitionem magnanimitas (quæ paſſio eſt magnanimi) intendendum in quoſdam magnanimos, qui magnanimitatem per vnam & eandem participant rationem, quos ſcimus per eandem rationem eſſe magnanimos: & videndum quid vnum ſecundum ſpeciem & rationem habent omnes ſecundum quod magnanimi ſunt, hoc eſt, inquantum huiuſmodi ſunt, ſecundum quod dicitur Alcibiades magnanimus, aut Aiax dicitur eſſe magnanimus, aut Achilles, conſiderandum quid vnum ſecundum ſpeciem & rationem ſint, ſecundum quod dicuntur eſſe magnanimi: ſicut quod eſt non tolerare iniurias, hoc eſt, quòd iniuriati ſint, & iniuriam non patiantur: quia videntur ſibi indigni eſſe, quòd iniurias ſuſtineant aliquorum: propter hoc enim quòd iniurias pateretur aliquorum Alcibiades, pugnauit & periculo bellorum ſe commiſit. Ille verò Achilles inſaniuit, indignans quòd iniurias pateretur. Hic verò tertius, Aiax ſcilicet interfecit ſeipſum, ne iniurias pateretur: & ſic omnibus his magnanimitas infuit ſecundum vnum & idem ſpecie, quod eſt non poſſe tolerare iniurias.

Quomodo Alcibiades, Aiax & Achilles fuerint magnanimi.

Iterum in alteris, &c. His autem conſideratis iterum in aliis qui magnanimi ſunt, non per eãdem rationem alicuius quod eis inſit, vt in Lyſandro & Socrate qui magnanimi eſſe dicti ſunt, non per idem quo ſupradicti magnanimi eſſe dicti ſunt: ſed iſti indifferentes ſpecie ab illis, quod & illi & iſti homines fuerunt: & dicuntur magnanimi, quod proſperati & improſperati indifferenter ſe habuerunt, nec proſperis elati, nec improſperis & infortuniis deiecti fuerunt. Hæc igitur duo, ſcilicet eundem animum in proſperis & aduerſis habere, & iniurias non poſſe ſuſtinere, intendendo quid idem habent ſecundum quod ineſt vtriſque his magnanimitas: aut quid idem habent impoſſibilitas deiectionis animi quæ eſt circa fortunas proſperas & aduerſas, aut non tolerantia iniuriarum quæ fuit ſecundum quod dicebantur magnanimi tres primi inducti: & ſi hæc in vno aliquo conueniant, ſicut in amplitudine animi contemnentis minorantia. Si verò nullum ſit in quo iſta conueniant: tunc duę vtique erunt ſpecies magnanimitatis, & non habent niſi nomen vnum æquiuocè de illis dictum. Si autem omnibus his commune ſecundum quod magnus & non minoratus attenditur animus: tunc vna ratione & nominè vniuoco participant magnanimitate: hoc enim vnum quod in illis eſt vniuerſale ſecundum quod ineſt illis magnanimitas, & ſemper hoc danda eſt magnanimitatis diffinitio.

Quomodo Socrates & Lyſander fuerint magnanimi.

Semper enim eſt omnis diffinitio vniuerſalis, &c. Semper enim in demonſtratiuis omnis diffinitio eſt vniuerſalis: cuius probatio eſt: quia & medicus aſſignans oculi paſſionem quæ eſt ſanabile, non dicit (hoc eſt, non diffinit) ſanabilitatem prout eſt in quodam oculo, & quædam ſanabilitas: ſed aut dicit eam prout in omni vniuerſaliter, aut diffinit eam ſecundum ſe, ſed non ſecundum accidens: aut diffinit tantum in ſpecie vniuerſaliter determinans, hoc eſt, diffiniens ipſam. Sed à ſingularibus inſpiciendum eſt ſi per vnum aliquid conueniat omnibus: quia facile (hoc eſt, facilius) eſt diffinire (hoc eſt, vniuocationem nominis & rationis inuenire) in ſingulari quam in vniuerſali: inquantum enim aliquid communicat nomine, plus appropinquat vniuerſali quam ſingulari, & plus conuenit cum æquiuocis quam ſingulare: & ideo vnitas naturæ (ſecundum quam ineſt paſſio in vniuerſali) minus videtur. Vnde, vt videtur, oportet in conſideratione talium diffinitionum à ſingularibus in ſingularium inſpectione ad vniuerſalia procedere, & ſic vniuerſale inuentum diffinire: & namque hoc eſt: quia æquiuocationes magis latent in vniuerſalibus quam in his quæ differentia numero ſunt & ſingularia. Et hæc ratio iam dicta eſt.

Æquiuocationes plus latent in vniuerſalibus quam in ſingularibus.

Sicut in demonſtrationibus oportet, &c. Sicut enim in demonſtrationibus oportet ſyllogizari eſſe aliquid vel non eſſe ſecundum complexionem certam & determinatam in eſſe & ſubſtantia: hoc autem conuenienter erit ſi per ea ſigillatim inſpecta quæ ſingularia ſunt in vnoquoque genere vel ſpecie ſecundum aliquam paſſionem diffiniri ſtudeant ſeparatim inſpecta, in quo illam paſſionem participent. Cuius exemplum eſt ſi ſimile vel ſimilitudo diffiniri debeat (quæ eſt paſſio eandem qualitatem habentium) non ſtatim diffinietur vt omne eſt (ſiue prout in omnibus eſt) ſed inſpicitur primo ſimile prout eſt in coloribus, & prout eſt in figuris. Et ſi acutum debeat diffiniri, inſpicitur primo prout eſt acutum in voce, & prout eſt in angulis, & prout eſt in ſaporibus, & ſic in ſingularibus inſpecta paſſio eſt: & viſo ſecundum quid eſt in ſingulis, tunc & aſcenditur in commune quod eſt vniuerſale, ab aliquo timente ne æquiuocatio contingat in communi niſi per ſingula inſpiciatur. Si autem ita procedat, non erit ambigua diffinitio: ambigua enim eſſe non debet in demonſtratiuis: quia ſi in demonſtratiuis non eſt diſputare (hoc eſt, demonſtrare) metaphoris (hoc eſt, ambiguis) multipliciter per ſimilitudinem aliquam factis: ſic neque quæcunque dicuntur (hoc eſt, diffiniuntur) dici vel diffiniri debent in metaphoris ſiue ambiguis: ſi enim aliquid in metaphoris diffiniatur, neceſſe erit etiam diſputare (hoc eſt, demonſtrare) in metaphoris: quia diffinitio eſt medium demonſtrationis & principium.

Remouet dubium. Sic igitur colligitur diffinitio paſſionis quæ dicit quid tantum paſſio, quæ eſt ex communibus quæ conſiderat logicus. Diffinitio enim paſſionis quæ dicit quid & propter quid, quia eſt propria ſcientiæ metaphyſicæ, refer

reſeruanda eſt ei. Hæc autem ars tradita eſt in adinuentionem diffinitionis, quod quid inſit vt diſſinitio ad determinationem problematis de diffinitione pertinet: & hæc reſeruanda eſt dialectico topico in ſexto topicorum.

CAPVT VI.

De inuentione propter quid ſiue cauſa in demonſtratione particulari.

Vt habeamus autem propoſita, &c.

VT autem habeamus propoſita (hoc eſt, cauſam in qualibet queſtione demonſtrabili nobis expoſita, ſiue facta nobis, propter quid hæc paſſio inſit ſubiecto, vel propter quid non inſit?) eligere oportet, hoc eſt, electione vnam diuiſionem vtilem alteri in vnum præoptare: quia, ſicut diximus, non omnes diuiſiones ad hoc ſunt vtiles: oportet ergo eligere deciſiones vtiles ad inutilibus. Deciſiones autem dico totius integri diuiſiones, in quibus aliquando per partem aliud demonſtrat ineſſe toti, vt criſpitudo demonſtratur ineſſe homini propter caput quod criſpum eſt. Diuiſionem autem voco quæ fit diuiſione totius vniuerſalis in partes ſuas ſubiectiuas. Sic ergo oportet primo eligere diuiſiones & deciſiones vtiles ab inutilibus, ſi veram cauſam in quæſtionibus propoſitis volumus inuenire. Si autem electis deciſionibus & diuiſionibus (in quas diuiditur propoſitum genus vel propoſitum totum) oportet eligere genus ſubiectum, quod ſubiectum communiter eſt omnibus diuidentibus quæ per diuiſionem electa ſunt, quod eſt commune omnium illorum, & illud inuenire: vt ſi quædam ſunt quæ conſiderantur per diuiſionem animalia, hoc eſt, ſpecies animalium, quarum nulla eſt ſubalterna: ſed ex æquo diuidunt genus, oportet & eligere talia qualia eſſentialia & per ſe inſunt omni animali, hoc eſt, animali vniuerſali vniuerſaliter conſiderato: de illis enim conſideratio eſt vtilis: quia quæcunque participant aliquod genus commune, participant omnia conſequentia illius generis per illam communem naturam generis, & illa communis natura generis erit cauſa participandi conſequentia ad illam naturam. Vnde ſi animalia ſunt quæ conſiderantur per diuiſionem accepta & propoſita, accipiendum eſt animal quod eſt genus commune omnibus iſtis, & conſiderandum qualia inſunt animali ſecundum quod eſt animal, hoc eſt, tales paſſiones eligendæ ſunt, & cauſæ quæ ſequuntur eſſentialia animalis in eo quod eſt animal, & non in eo quod eſt hoc animal vel illud in ſpecie cōſideratū vel indiuiduo. Acceptis autem his per electionem, tunc poſteà conſiderandum eſt de reliquis quæ ſub animali per diuiſionem ſunt accepta, & conſiderandum qualia illi etiam inhæreant, quod vt ſpecies vel genus proximum ſub animali communi acceptum eſt. Vt ſi gratia exempli, acceptum ſub animali eſt auis, conſiderandum eſt qualia (hoc eſt, quales paſſiones & paſſionum cauſæ) omni aui inhæreant, & non huic vel illi tantum: & ſic ſemper deſcendendo à communi ad proximum ſub illo, conſiderandum eſt & videndum eſt quid ſequatur ad illud in communi acceptum: ſic enim manifeſtum eſt & hoc erit, quoniam habebimus iam dicere cauſam per ſe propter quid inſunt eſſe quæ ſpeciebus animalis per diuiſionem dicuntur ineſſe vt paſſiones: quæ paſſiones ſunt reductæ ſub commune quod eſt animal. Vt verbi gratia, habebimus dicere cauſas vel cauſam propter quid hæc quæ inhærent homini, inſunt aut equo: inſunt enim his propter hoc quod animalia ſunt: quorumcunque enim eſt vna natura communis, iſtis inſunt omnia quæ ſunt conſequentia ad illam naturam.

Quare dixit deciſiones & diuiſiones.

Hoc autem ſi ad demonſtrationem in terminis communibus debeat reduci, ponamus quòd a. medium in tali demonſtratione ſit animal: quia animalitas eſt cauſa inhærentium animali. b. autem (quod eſt maior extremitas) ſit ea quæ inhærent animali vt paſſiones. c. d. e. minor extremitas ſint quædam animalia in ſpecialiſſimis conſiderata, quorum nullum eſt ſub alio, ſed omnia coæquæua ſub animali accepta & diuerſa: de quolibet in propria natura particulari accepto debet demonſtrari paſſio propoſita, ſicut ſi dicatur, quòd c. d. e. ſunt homo, leo, & equus. Manifeſtum igitur tali diſpoſitione terminorum facta propter quid vt cauſam eſt b. paſſio in d. hoc eſt, in leone: quia propter hoc quod d. eſt a. Similiter autem manifeſtum eſt propter quid idem b. eſt in aliis, ſcilicet c. & e. quæ ſunt homo & equus: cuilibet enim illorum ineſt propter a. ſic enim ſyllogizatur: omne a. eſt b. omne c. a. ergo omne c. b. In terminis autem ſpecialibus: omne animal ſenſibile: omnis homo animal: ergo omnis homo ſenſibilis. Et eſt demonſtratio particularis: quia id de quo probatur paſſio, in particulari & propria natura eſt conſideratum: talis enim (vt dudum determinatum eſt) vocatur particularis demonſtratio. Similiter autem conſiderandum eſt in aliis communibus ſub illo communi primo acceptis, & ſemper in aliis ſubdiuiſis communibus acceptis deorſum à communi prædeſcendendo: quia in illis omnibus eſt eadem ratio quoad hoc, quod acceptis inferioribus & conſiderato quod cuilibet ineſt &. non tantum vni: hoc enim commune ſequitur ad ipſam rationem proximæ communis naturæ quæ eſt in eis.

Sit autem animal in quo a, &c.

Nunc quidem igitur in hac arte inueniendi cauſam dicemus communia nomina generum, & per illam naturam generis omnibus communem talibus inſunt eis: & quamuis de communi hoc dicamus, tamen oportet non ſolum conſiderare communia ſecundum naturam, ſed etiam conſiderare in ea quæ ſunt communia ex accidente naturali: quia in illis hoc commune & naturale accidens erit cauſa quare inſit paſſio, quæ ſub illo communi ſunt accepta. Vnde conſiderare etiam oportet ſi aliud aliquod commune accipiatur ſecundum accidens commune pluribus: tunc enim oportet

Nunc quidem igitur ſecundum ea quæ, &c.

tet conſiderare in ſuis partibus, ſcilicet ſpecialibus ſub illo communi proximo acceptis: hoc enim inſit eis ſecundum illud commune accidens. Vnde oportet accipere qualia ſunt illa quæ hic per diuiſionem accepta ſub communi ſequantur omnia communiter: hæc enim omnia ab illo accidente communi cauſantur.

Vt cornua habentia, &c.

Exemplum, ſicut ſi ſub animali accipiamus cornua habentia ſiue cornuta: omne enim cornutum, animal: ſed non conuertitur: omne autem cornutum ſequitur habere plures ventres, & ſequitur non in vtraque mandibula, ſuperiori ſcilicet & inferiori dentes anteriores eſſe qui inciſores vocantur: & hæc reducenda ſunt in proximum commune, quod eſt cornua habere ſiue cornutum eſſe: quia illa omnia ſequitur habere plures ventres & dentes inciſores in mandibula ſuperiori non habere: ſic enim manifeſtum eſt propter quid hoc quod dicitur, quod eſt paſſio talis, eſt in illis quæ per diuiſionem ſub illis accepta ſunt, ſicut in ariete, boue, & ceruo, & hirco, & huiuſmodi ſyllogizando ſicut prius: propter idem enim quod eſt in particularibus omnibus (ſicut propter habere cornua ſiue cornuta eſſe) ineſt eis talis paſſio qualis eſt plures ventres habere, & carere anterioribus dentibus in ſuperiori mandibula. Propter quam autem naturam particularem hoc ſit in hoc & illo animali, ad ſcientiam libri animalium pertinet ſubtiliter probare. Sed in communi duos ventres habent animalia dentibus carentia, quibus (vt durus cibus conteri poſſit ad minima) his natura dedit ventrem vnum in quo cibus non ſufficienter diuiſus traiiciatur & mollificetur, a quo primo quum mollificatus eſt, reuocetur, quibus talibus dentibus exiſtentibus mollis cibus conteratur, & tunc in ſecundum ventrem, qui eſt ſtomachus, traiiciatur ad dirigendum. Debilium autem dentium in ſuperiori mandibula & aliquando deficientium eſt vt frequenter cauſa euaporatio materiæ terreſtris (ex qua dentes generari deberent & fortificari) in cornua: hæc tamen ad ſcientiam libri animalium pertinent, & hic gratia exempli inducti ſunt ponenda. Sic igitur per commune accidens particularibus demonſtrantur ineſſe paſſiones illius communis.

Quare animalia cornuta propter carentiam dentium in ſuperiori mandibula habuerunt duos vētres.

Amplius alius modus, &c.

Amplius autem quia commune aliquando non eſt vt genus, neque ſicut commune accidens, ſed potius aliquando commune ſecundum analogiam ſiue ſecundum proportionem, ideò alius modus eſt aliquando commune ſecundum analogiam eligere quod omnibus inſit in propria natura & particulari ſub illo communi acceptus. In aliquibus enim eſt accipere vnum quod ſit omninò idem in natura vel accidente vniuocè, ſicut patet in eo quod (quia proprium nomen non habet) oportet vocare ſepion, & eſt loco oſſis in piſce qui ſepia vocatur, & ſpinam piſcis & os animalis terreſtris: hæc enim non poſſunt habere aliquod vnum quod vniuocè dicatur de illis: quia ſepion carneæ eſt ſubſtantiæ, compoſitionis magis continuæ & flexibilis: os autem magis durum & non flexibile & non paſſibile. Sunt tamen quædam paſſiones quæ ſequuntur etiam huius ratione communis quod per analogiam eſt in eis cauſa huius quod eſt in eis, ſicut vna natura per analogiam ad vnum, ſicut quod eſt continere mollia corporis ne decidant.

Eadem autem propoſita, &c.

Eadem autem propoſita (hoc eſt, paſſiones propoſitæ) ſunt omnia hæc conſequentes, quæ quidem idem habent medium in communi analogo, hoc eſt, eandem cauſam: quia medium eſt cauſa per quam cauſam ſyllogizantur omnibus ſubiectis in eſſe, & eſt durities vel ſoliditas in ſepion, & ſpina, & oſſe: omnia hæc dura ſunt, & per hoc continent mollia ne decidant, & ſyllogizatur ſic: omnia quæ dura habent in mollibus, habent ea vt contineant mollia: ſepia habet ſic dura: ergo, &c. Similiter eſt de piſce & ſpina, & terreſtri animali & oſſe. Amplius autem talia communia (per quæ particularibus probantur ineſſe paſſiones illud commune conſequentes quod vnum eſt in particularibus in propria natura acceptis) diuerſimodè ſunt: horum enim quædam ſunt eadem genere, vt primo inducta, homo, leo, equus, & quæcunque habent differentias proprias conſtitutiuas ſpecierum: ex quo communi deriuata ſunt aliorum ſpecialium: aut aliter ſunt per analogiam vel per accidens commune, ſicut iſtis quæ dicta ſunt, ſepion, ſpina, & os: quibus commune eſt contrarius ſtatus: ſiſtunt enim omnia hæc & continent mollia in contrario ſtatu: natura enim mollium eſt concidere deorſum, & illa tenent ea ad ſitum membris proportionatum. Et in vno communi genere ſunt vel ſecundum analogiam communem echo, iris, & idolum in ſpeculo apparens: omnia enim hæc tria idem medium quod eſt cauſa propoſita & quæſita: in genere enim illius ſunt vnum: omnia enim iſta repercuſſio vel reflexio ſunt: ſed ſunt ſpecie altera: quia repercuſſio idoli eſt reflexio ad ſpeculum, echo reflexio ſoni ad ſolidum planum concauum, iris autem reflexio luminis ſolis ad aquoſam nubem ſoli ſecundum ſitum appoſitam.

Echo, iris, & imago ſpeculi, ſunt vnū in genere analogo, ſcilicet in reflexione.

Alia autem ex eo quod mediū, &c.

Quare Nilus magis fluit in fine menſium.

Alia autem de numero oppoſitorum differunt in hoc quod medium & cauſa (propter quam probantur ineſſe his quibus inſunt) eſt ſubalternum medium poſitum quod eſt cauſa cauſæ vel medij: vt ſi quæratur, propter quid Nilus finiente menſe quando luna deficit (quia de menſe lunari intelligitur) magis fluit? reſpondetur propter illud quod vernior (hoc eſt, humidior & calidior) eſt finis lunaris menſis: quia vernum tempus eſt calidum & humidum, & calidum plus mouet ad fluxum, humidum autem miniſtrat materiam. Et hoc eſt ſub alia cauſa & medio: vt ſi quæratur, propter quid eſt vernior finis menſis? & reſpondetur, quod hoc eſt propter hoc quod luna deficit: quia in defectu luna ſoli coniungitur, & ſolis coniunctione iuuatur à ſole per calorem vt magis fluat humidum maiori calore motum, & defectu lunæ augetur humidum: & ſic Nilus & alia humida magis fluunt: hæc enim (ſcilicet lunæ defectus & fluxus in augmento Nili) ſic habent adinuicem, quia vnum eſt ſub altero ſicut ſub medio & cauſa. Cauſa autem fluxus Nili (vt dicit Ariſtot. in capitulo de Nili inundatione) eſt, quòd terra circunſtans Nilum vndique

Quare fines menſiū ſunt calidiores & humidiores, & quare tūc humida magis fluunt.

vndique calore ex defectu lunæ deſtituta non trahit à Nilo humidum:& ideò non diminuto humido in fine menſis plus inundat. Alijs autem temporibus cum lunæ lumen exhauritur, humidum minus fluit. Hæc autem ad phyſicum pertinent. Et quod alij huius alias aſſignant cauſas, falſum eſt, & contra Ariſtot. qui Ariſtot. iſta (quæ dicta ſunt) dicit.

CAPVT VII.

Dubitatio de habitudine cauſæ ad cauſatum, & è conuerſo cauſati ad cauſam.

ANtequam autem determinemus artem inueniendi medium propter quid in demonſtratione vniuerſali, mouenda eſt dubitatio ex cuius determinatione hoc totum oſtendetur, qualiter in demonſtratione vniuerſali medium propter quid inueniatur.

De cauſa autem & cuius eſt cauſa, &c.

Dicimus igitur mouendo dubitationem, quòd de cauſa propter quid & de eo cuius cauſa eſt, dubitabit aliquis quærens & dicens, nunquid cum eſt cauſatum ſiue effectus, eſt cauſa? hoc eſt, nunquid cauſato poſito ſtatim ponitur cauſa? Cuius exemplum eſt. vt ſi folia fluunt de arbore, quod eſt vnus effectus in naturalibus: & ſi deficit luna, quod eſt alius effectus in aſtronomicis: quòd ſtatim ſcilicet poſitis illis cauſatis, ponantur neceſſariò & cauſa deficiendi lunam, & cauſa folia cadendi poſito caſu foliorum, ita quod cauſa erit ſi effectus erit: vt ſi huius effectus qui eſt folia fluere, cauſa quidem eſt lata folia habere: & ſi alterius effectus (qui eſt lunam deficere) cauſa eſt terram interpoſitam in medio eſſe inter lunam & ſolem: verum ſcilicet poſito effectu in eſſe ſtatim ſequatur cauſam eſſe? Si enim non effectibus poſitis ponitur cauſa: tunc ſequitur, quòd non eſt iſta, ſed aliæ quædam erunt cauſæ ipſorum: quia in demonſtratiuis loquimur de cauſa, et ſe, ad quam de neceſſitate ſequitur effectus, & è conuerſo ſequitur per conſequentiam effectus ad cauſam: & ideo ſi non ſint ſimul cauſa & cauſatum, quòd poſito vno ponatur & alterum, ſequitur ſi iſte effectus non habebit per ſe hanc cauſam, quòd vtique habebit cauſam aliam: oportet ergo ſimul cauſam eſſe & cauſatum, & poſito vno ponitur reliquum: vt ſi in medio inter ſolem & lunam recto diametro eſt terra, ſequitur quòd luna deficit: aut ſi ponitur, quòd latum folium eſt, quod illa folia fluunt: & ſic poſita cauſa ponitur effectus. Si autem ſic eſt, quòd cauſa ponit effectum, & effectus ponit cauſam: tunc ſequitur, quòd cauſa & effectus ſimul vtique erunt: & ſic demonſtrentur per altera, hoc eſt, per ſe adinuicem, ita quod vtrumque per alterum.

Sit enim folium fluere in quo a. &c.

Cuius exemplum eſt in terminis communibus, quòd cauſatum demonſtretur per cauſam: ſit enim folium fluere (quod eſt maior extremitas & effectus medij) in quo eſt a. latum autem folium habere (quod eſt cauſa & medium) ſit in quo eſt b. vitis autem ſubiectum & minor extremitas, cui ineſt paſſio in quo eſt c. Et arguatur ſic: omne b. a. omne c. b. ergo omne c. eſt a. Omne enim latum habens folium, folia fluit. b. autem medium eſt cauſa huius: & hoc eſt in minori: quia vitis habet latum folium, propter hoc ſequitur, quòd vitis folio fluit in concluſione: & ſic probatur effectus per cauſam.

Sed quoniā latus folijs, &c.

Sed etiam è conuerſo erit demonſtrare cauſam per effectum, ſicut quod vitis latis folijs ſit, probatur per hoc quod folio fluit. Sit enim d. maior extremitas quod eſt habere latum folium. e. autem medium ſit folio fluere: vitis autem ſubiectum & minor extremitas ſit in quo eſt z. Patet igitur, quòd in z. eſt e. quod eſt folio fluere, omnis enim vitis fluit. In e. autem eſt d. omne enim folio fluens, latum habet folium: concluditur cauſa per effectum ſic: omne quod fluit folio, latum habet folium: omnis vitis folio fluit: ergo omnis vitis latum habet folium. Cauſa autem conſequentiæ & non conſequentis (quæ eſt medium) eſt folio fluere.

Si autem non contingit cauſas, &c.

Si autem hic fortè vellet aliquis concedere hoc, quòd ſic poſſet fieri in demonſtratiuis, in contrarium huius eſt, quòd in demonſtratiuis cauſa prius in eo cuius eſt cauſa: & ſi deficiendi quidem cauſa eſt, in medio inter ſolem & lunam recto diametro terram eſſe, non eſt cauſa deficere: ſiquidem igitur demonſtratio propter quid eſt, tunc erit per id quod verè eſt cauſa conſequentis, ſicut patet in priori demonſtratione. Si verò non eſt per cauſam veram conſequentis, ſed eſt per cauſam conſequentiæ tantum (cuiuſmodi cauſa eſt effectus) tunc eſt demonſtratio quia, & non propter quid, quæ non eſt demonſtratio potiſſima: per talem enim demonſtrationem cognouit aliquis, quòd terra eſt in medio inter ſolem & lunam, ſed non cognouit per cauſam propter quid, ſed per effectum. Quod autem id quod eſt deficere lunam, non ſit cauſa huius quod eſt terram in medio eſſe, ſed hoc quod eſt in medio ſolis & lunæ eſſe terram, ſit è conuerſo, cauſa lunam deficiendi, manifeſtum eſt: in ratione enim diffinitiua dicente cauſam propter quid eius quod eſt lunam deficere, eſt id quod eſt terram in medio ſolis & lunæ eſſe, & non è conuerſo: propter quod manifeſtum eſt, quòd per hoc quod eſt terram in medio eſſe ſicut per cauſam, id quod eſt lunam deficere, cognoſcitur demonſtratione propter quid, ſed non hoc per illud, hoc eſt, terram in medio eſſe per id quod eſt lunam deficere.

Aut contingit vnius plures, &c.

Sic ergo quæſtio eſt, ſi cauſa ponit cauſatum determinatè, & cauſatum ponit determinatè cauſam? Diſputetur autem ad vtramque partem: & primo, quòd cauſatum poſitum non determinatè ponit vel concludit cauſam. Et namque ſi eſt vel contingit idem (hoc eſt, eandem paſſionem) de pluribus ſubiectis prædicari æquè immediatè: tunc ponamus, quòd a. paſſio ſit eſſe in b. ſicut in ſubiecto primo & immediato: & eadem paſſio a. ſit in c. alio ſubiecto ſicut primo & immediato: & b. ſit in d. & c. ſit in e. ita quod d. ſit paſſio eius quod eſt b. & e. ſit paſſio eius quod eſt c. Hac diſpoſitione ſic facta ſequitur, quòd a. ſit in d. & in

e. & cauſa quare ſit in d. eſt b. & cauſa quare idem a. ſit in e. eſt c. & ſic eiuſdem eſſent duæ cauſæ: quia cauſæ eius quod eſt d. eſſent b. & c. quia a. erit in d. & in e. & quod eſt in d. huius cauſa eſt b. & quod eſt in e. huius cauſa eſt c. a. enim, ſicut poſuimus, eſt paſſio quæ eſt in duobus ſubiectis primis. Ex quo patet, quòd bene ſequitur, ſi cauſa eſt, cauſatum eſt: ſed non ſequitur è conuerſo, ſi cauſatum eſt, quòd ſit diffinita & determinata cauſa: ſed ſequitur, ſi effectus eſt, quòd aliqua cauſa eſt: ſed non ſequitur, quòd ſit omne illud quod eſt determinata huius cauſa: & ſic videtur, quòd non ſemper cum effectu ſit cauſa, & quod cauſa determinata ſemper ſit ſimul cum ſuo effectu, quod eſt vna pars quæſtionis propoſitæ, negatiua ſcilicet.

Aut ſi ſemper eſt vniuerſale, &c.

Ad oppoſitum autem, hoc eſt, ad partem affirmatiuam ſic obiicitur. Oportet concedere dictam rationem, quòd non ſemper ſequitur cauſa diffinita ad effectum determinatum: aut dicere oportet, quòd ſi oppoſitum (hoc eſt, quæſtio propoſita) ad demonſtrandum ſemper eſt vniuerſalis alicuius & de vniuerſali, quod ſecundum ipſum de omni & ſemper eſt: & ſic cauſa totum quoddam eſt ſecundum indiuiſum in cauſando, & id cuius cauſa eſt (hoc eſt, cauſatum) & ſic æqualia & conuertibilia ſunt cauſa & cauſatum. Cuius exemplum eſt, ſicut ſi dicamus hanc paſſionem, quod eſt folio fluere, in toto quodam vniuerſali ſubiecto determinatam eſſe, quamuis illius totius vniuerſalis fortè ſunt ſpecies quædam, quibus non primo ineſt paſſio: & dicamus, quòd iſta ineſt illi ſubiecto vniuerſaliter, omni ſcilicet & ſemper. Igitur ſi ſic ineſt: aut ineſt plantis in eo quod plantæ ſunt vniuerſaliter: quod non eſt verum de hac paſſione, quæ eſt folio fluere, niſi per accidens: aut ineſt huiuſmodi plantis determinatis, ſuccum ſcilicet aqua facile condenſabilem per frigus paruum conſtringens habentibus: & hoc eſt verum. Et ſi plantis ineſt, hoc eſt per conſequens: quia tales plantæ ſunt. Propter quod in talibus vniuerſaliter propoſitis medium (quod eſt cauſa) oportet æquale eſſe (hoc eſt, conuertibile) cum maiori extremo, quod eſt paſſio vel effectus, cuius illud medium eſt cauſa, & oportet conuerti cum ipſo. Vt ſi gratia exempli quæratur & ſit quæſtio propoſita, propter quid arbores folio fluunt? Si igitur propter denſitatem, hoc eſt, ſuccum facile frigore ipſo condenſabilem huiuſmodi folio fluit arbor, oportet denſitatem, hoc eſt, plantam facile in ſucco condenſabilem eſſe cauſam: ſi tamen verè ſiue cauſa nunc vera denſitas (hoc eſt, ſucci denſabilitas) non eſt in qualibet arbore, ſiue folio fluat, ſiue non: quia ſi in talibus ineſſet, non eſt conuerti: ſed ſi in arbore folio fluente: tunc enim conuertitur cum effectu. Hæc enim diſputatio eſt quæſtionis tam ad partem negatiuam, quam ad partem affirmatiuam.

***

CAPVT VIII.

De determinatione quæſtionis inductæ.

Vtrum autẽ contingat non cádem cauſam, &c.

HAnc autem quæſtionem determinare cupientes reſumimus adhuc quæſtionem vt melius intelligatur determinatio. Eſt igitur hæc quæſtio, vtrum in demonſtratiuis contingat eiuſdem effectus & vnius non eandem eſſe cauſam cum effectu conuertibilem, ſed alteram, aut hoc non contingat? Ad hoc autem dicimus, quòd ſiquidem per ſe fiat demonſtratio, ita ſcilicet quod paſſio per ſe demonſtretur de ſubiecto per ſe & per cauſam per ſe, & fiat demonſtratio ſecundum accidens (hoc eſt, per medium accidentale) quæ eſt demonſtratio vera & potiſſima, non poteſt eſſe, quòd idem habeat plures cauſas, & quòd cauſa diffinitè & determinatè non ſequatur ad effectum determinatum. Si vero non ſic eſt demonſtratio, ſed per medium accidentale, vel ſignum, quæ eſt demonſtratio non potiſſima: tunc contingit in his quibus paſſio ineſt vt duobus primis ſubiectis, vt præhabitum eſt. Eſt autem in demonſtratiuis cauſam, & id cuius eſt cauſa ſiue effectum aliter conſiderare ſecundum accidens: hoc enim ſæpe contingit: quamuis tale accidens intendatur ad ea quæ propoſita ſunt, & pertinent eſſentialiter ad demonſtrationem: & tunc aliquantulum aliter ſe habebit cauſa ad cauſatum, ita quod poſito cauſato non diffinitè ponitur cauſa. Si autem non ſit ſecundum accidens, ſed per ſe & per ſuam ſubſtantiam ſit cauſa: tunc penitus ſimiliter (hoc eſt, in habitudine vna) ſe habebit medium ad extremum quod cauſatum eſt, ita quod ſicut eſt vnum, ita eſt alterum, hoc modo quod ſecundum eandem adinuicem ſe habent habitudinem, ita quod ſiquidem æquiuocum eſt medium quod cauſa eſt, & cauſatum erit æquiuocum. Si verò medium eſt ſicut in genere vno, cuius ratio vna & vniuoca eſt, ſimiliter ſe habebit effectus, ita quod vnius generis & vniuocus eſt. Si autem medium eſt analogum ſecundum proportionem ad vnum in multis generibus vel ſpeciebus acceptum: tunc etiam effectus vel cauſa erit analogicè in multis, ſicut in paſſione quam dudum in terminis habitis poſuimus, proportionale quod eſt commutabiliter, eſt in multis, ſcilicet in numeris & lineis & tempore & motu & ponderibus & multis aliis, & eſt in numeris primo, in aliis autem ſecundum proportionem ad numerum.

Si ergo quæratur, propter quid commutabiliter proportio eſt in iſtis? medium (quod eſt cauſa in hac quæſtione per demonſtrationem determinanda) eſt analogum commune omnibus iſtis ſecundum analogiam ad numerum. Alia enim cauſa in particulari accepta huius demonſtrationis eſt in numeris, & alia particulariter accepta in lineis, licet in communi proportio ſit ad vnum, inquantum eſt linea ſecundum ſe particulariter accepta, alia eſt cauſa & diuerſa. Inquantum autem linea eſt quantitas

titas per diuiſionem numeri ſuſcipiens proportionale augmentum, ſic ſecundum analogiam eadem cauſa eſt talis paſſionis & in numeris & in lineis, ſicut & in omnibus aliis in quibus attenditur communicatio proportionis.

Similem autem eſſe colorem, &c.

In æquiuocis autem exemplum eſt, vt ſimilem eſſe colorem colori & figuram figuræ, aliam oportet ponere cauſam in ſimilitudinibus in coloribus, & aliam in figuris: quia ſimilitudo in figuris & ſimilitudo in coloribus diuerſa ſunt, non analogica, neque æquiuoca: & ideò aliud & aliud medium oportet dare: nec habebit hoc vnum nomen non æquiuocè: & quod illud medium eſt cauſa, ideò cauſa erit æquiuoca. Similiter ſimilitudo eſt æquiuocum in omnibus diuerſis ſimilitudinibus, & in diuerſis hæc quidem ſimilitudo quæ eſt in figuris vel figuratis inquantum vnius figuræ ſunt, & analoga (hoc eſt, ſecundum idem proportionata) habere latera, & habere æquales angulos: quia figuræ ſimiles ſunt, latera & angulos habentes æquales ſecundum proportionem vnius ad alterum. In coloribus autem ſimile vel ſimilitudo eſt habere ſenſum vnum formalem ſecundum vnum & idem ſpecie ſubiectum, aut aliud aliquod huiuſmodi in vna qualitate acceptum: & ideò ſimile in coloribus & figuris eſt æquiuocum: & quæ paſſiones ſecundum analogiam eædem ſunt, plerumque illæ etiam in demonſtratione qua demonſtrari debent de communi illorum ſubiecto, medium habebunt commune ſecundum analogiam. Hæc autem omnia ideò dicta ſunt, vt ſciatur quæ paſſio vniuoca vel analoga vel æquiuoca de quo ſubiecto & per quam cauſam habeat demonſtrari.

Habet autem ſic conſequi cauſam, &c.

Et gratia huius materiæ dicimus, quòd cauſa & cauſatum ſic ſe habent ſecundum conſecutionem adinuicem, & etiam ſubiectum in quo cauſa eſt & de quo per cauſam paſſio habet demonſtrari. Hæc autem habitudo talis eſt, quòd accipiente aliquo vnumquodque ſubiectum particulare cui ineſt paſſio & cauſa paſſionis, ſemper paſſio & cauſa paſſionis eſt in plus quam illud particulare ſubiectum. Sicut patet in hac paſſione, quod eſt interiores & exteriores quatuor angulos rectis æquales habere: eſt enim paſſio quadrati & quadranguli & trianguli: & ideo in plus eſt, quam particulare ſubiectum quod eſt triangulo eſſe, aut quam in hoc particulari quod eſt eſſe in quadrangulo. Si autem accipiatur hoc in quo omnia hæc ſunt: tunc ſunt in æqualibus, ita quòd ſubiecto quod ſecundum ipſum illi paſſioni ſubiectum eſt, æquale eſt, & non eſt in plus vnum quam alterum: ſi enim hoc accipiatur cui ſecundum ſe ineſt paſſio, tunc eſſent æqualia: ſicut ſi dicatur, quòd omnis figura in qua linea ſuper lineam cadens, conſtituit angulos exteriores & interiores his ſubiectis & ſupra quatuor recta, æquales ſunt; tunc illud ſubiectum & medium & paſſio ſimiliter, hoc eſt, æqualiter eſt, quia conuertibilia erunt: cuius æqualitas cauſa eſt: quia medium dicens quid & propter quid, eſt ratio diffinitiua primi termini, hoc eſt, paſſionis, quæ in demonſtratione ſecundum verum eſt primus & maior terminus: quia non ſubiicitur, ſed prædicatur tantum. Prædicatum autem eſt in ratione primi, & ideo conuertitur cum paſſione: & cum ſubiectum ſit cauſa dicens propter quid & in diffinitione dicente quid & propter quid, conuertitur etiam hæc cum ſubiecto vniuerſali quod ſecundum ſeipſum ſubiectum eſt. Et ſic maior extremitas & medium & ſubiectum in tali demonſtratione (quæ potiſſima eſt) conuertitur. Ex tali enim medio quod eſt primi termini ratio, omnis ſcientiæ concluſionum demonſtratiuarum fiunt in his demonſtrationibus, quæ perfectæ & potiſſimæ demonſtrationes ſunt, ſicut folia fluere (quæ eſt quædam paſſio communis relata ad ſubiectum, ſicut dictum eſt, ſequitur particulariter ad vitem, ſicut ad ſubiectum particulare, & excellit eam, quia in pluribus eſt quam ſit vitis: & ſimiliter ſequitur ficum ſicut particulare ſubiectum, & excellit eam, quia in pluribus eſt quam ficus: ſed non excellit omnia ſimul accepta in illo quòd verè eſt ſubiectum, & in quo omnia particulariter accepta vniuntur, ſicut in vniuerſali quod eſt cauſa talis paſſionis.

Si enim accipiat aliquis, &c.

Si verò accipiat aliquis primum & immediatum medium ſiue cauſam, quod medium eſt: vera ratio ſiue cauſa fluendi folia: tunc non excedit nec paſſio ſubiectum, nec cauſa cauſatum: quia tunc primum tale ſubiectum erit etiam in altera particularia ſubiecta medium, & erit cauſa per quam etiam collecta ſimul ſunt vnum ſubiectum immediatum talis paſſionis. Cuius exemplum eſt, quòd accipiatur tale generale medium ad hanc paſſionem, folia fluere, ſicut eſt cuius ſuccus ad frigus facilè denſatur: huius enim facilè fluunt folia: aut aliud aliquid accipiatur ex huius ſimilibus quod ſit vniuerſale ſubiectum huius paſſionis, & quod ſecundum ipſum ſubiectum ſit: ſicut ſi quæratur, quid ſecundum ſubiectum & cauſam eſt folio fluere plantam? & reſpondetur cauſa quare talis paſſio eſt in ſubiecto, dicendo quòd folio fluere per cauſam & ſubiectum eſt denſari (hoc eſt, denſabile eſſe) in contactu ad porum arboris vnum folium ſemen vel ſuccum trahit: ibi tamen in poro denſato humido, conſtringitur porus, & conſtricto poro cadit folium.

CAPVT IX.

Quod in demonſtratione quæ eſt per accidens & particularis vel vnius paſſionis, poſſunt eſſe plures cauſæ.

QVamuis autem in demonſtratione quæ eſt per ſe, & primo demonſtratio vnius cauſati, non poſſit eſſe niſi cauſa vna: tamen in demonſtratione quæ dicitur per accidens (quæ demonſtrat paſſionem de ſubiecto particulari) vna & eadem paſſio ſiue effectus de pluribus ſubiectis particularibus demonſtratus, cauſas poteſt habere plures in iſtis ſubiectis acceptas. Et hoc quidem in figuris quantum

In figuris autem ſic aſſignabit, &c.

tum ad diſpoſitionem terminorum ad diſpoſitionem figuræ ordinatorum in figura prima ſic aliquis aſſignabit ſatisfaciendo per figuram ſyllogiſmi quærentibus conſecutionem cauſæ & effectus ſiue eius cuius cauſa eſt, verum ſcilicet ſemper vnica cauſa ſequatur vnicum effectum vel non? ſed vnius effectus poſſunt eſſe plures cauſę in ſubiectis diuerſis. Sit enim a. maior extremitas & paſſio quæ ſit in omni b. medio quod eſt cauſa paſſionis in proprio ſubiecto. b. autem medium (quod eſt cauſa) ſit vniuerſaliter in vnoquoque eorum quæ ſunt d. quod eſt minor extremitas, ita quod medium vniuerſaliter inſit omnibus contentis ſub d. tunc patet per ſyllogiſmum, quòd a. maior extremitas in concluſione vniuerſaliter erit in ipſis omnibus quæ ſunt d. ſic: omne b. a. omne d. b. ergo omne d. a. Hoc autem hic dico explanando vniuerſale quod non conuertitur, hoc eſt, quod non conuerſim prædicatur de ſubiecto: ſed prædicatur de ipſo ſicut ſuperius de inferiori: & hoc eſt quando paſſio communis prædicatur de ſubiecto particulari, ſicut fluere folio, prædicatur de vitæ: quia quamuis omnis vitis ſit folio fluens, non tamen omne folio fluens eſt vitis: omnia autem talia particularia reducta in vnum commune ſubiectum & in illo ſimul accepta, prædicantur de paſſione conuerſim: & hoc eſt quia extrahuntur à particularibus ſubiectis ad commune quod per ſe talis paſſionis eſt ſubiectum: ſed omnia ſigillatim accepta non niſi particulariter prædicantur de illa communi paſſione, & exceduntur ab ipſa: quia prædicatum in plus eſt quam ſubiectum. Tali autem diſpoſitione terminorum poſita, quòd a. ſit in ipſis d. (hoc eſt, omnibus ſubiectis quæ ſunt ſub a.) cauſa eſt medium b. oportet igitur, quòd a. extendatur ſecundum communitatem in plus quam b. (hoc eſt, quod paſſio in plus ſit quam particularis cauſa paſſionis) quia b. non eſt cauſa a. ſecundum totum ambitum ipſius a. ſed tantum ſecundum hoc quod a. eſt in d. b. enim eſt cauſa inhærentiæ, quòd a. eſt in d.

Si verò aliquis diceret, quòd non eſt in plus, ſed in æquè: tunc cum medium in prima figura accipiatur ſupra ſubiectum & ſub prædicato, & ſic cauſa eſt medium: tunc quæremus, quid hoc eſt quare vel propter quid, hoc, ſcilicet b. magis eſt cauſa illius, quòd a. inſit d. quam è conuerſo, quòd a. eſſet cauſa qua b. eſt in d. & non eſſet rationem aſſignare: quia in conuertibilibus vtrumque ſubiicitur alteri & prædicatur de altero: oportet igitur ſecundum diſpoſitionem primi modi in prima figura maius extremum in plus eſſe quam medium. Vlterius quia a. medium poſitum eſt eſſe in pluribus particularibus ſubiectis quam in d. in quo eſt per b. medium & cauſam, ſit aliquod ſubiectum particulare in quo eſt a. communis paſſio, ita quod a. ſit in omnibus particularibus ſubiectis ipſius e. & prædicetur de omni e. & concludi poteſt de e. ſicut de d. concluditur: oportet igitur, quod omnia quæ ſunt e. & de quibus prædicatur e. ſint vnum & vnita in aliquo vno quod ſit medium & cauſa particularis per quam concluditur a. de e. vniuerſaliter, & quod illud medium ſit aliud quam b. quia quod paſſio aliqua communis inſit duobus diuerſis ſpecie particularibus ſubiectis, non poteſt eſſe vna & eadem cauſa propria, cum cauſa paſſionis de propriis & eſſentialibus ſubiecti ſumatur? & iam poſitum ſit, quòd ſubiecta particularia ſunt ſpecie diuerſa.

Si autem aliquis diceret cauillator, quòd hoc quod dictum eſt, non eſt verum, ſcilicet quòd a. per vnam & propriam cauſam inſit vtrique ſubiecto: tunc quæramus ab illo, quomodo poteſt eſſe verum, quod verum ſiue verè & propriè ſit dicere & demonſtrare, quòd a. ſit in omni eo in quo eſt e. hoc eſt, quomodo per propriam cauſam poteſt concludi vniuerſaliter de e. in quo e. non eſt d. ſed diuerſum ſpecie ab ipſo? Et cauſa propria ſumitur de propriis ſubiectis, cum e. non prædicetur de omni in quo eſt a. quia non prædicatur de b. cui tamen omni ineſt a. erit igitur alia cauſa propter quid dicens, quòd a. ſit in omnibus quæ ſunt d. oportet igitur conſiderare in talibus ſi illa quæ ſunt d. erunt aliquod vnum ſecundum quod ineſt eis paſſio a. quod eſt medium per quod concluditur a. de d. Sit illud c. per quod a. eſt in e. & ſic cauſa eſt quare a. ſit in d. b. & c. cauſa eſt quare a. ſit in e. a. autem eſt idem & vnum ſpecie, ſicut folio fluere, vel longæ vitæ eſſe. Sic igitur eadem ſpecie non ſpecialiſſima, ſed communi, contingit in pluribus ſubiectis particularibus particulari demonſtratione plures cauſas eſſe, qua demonſtratur ineſſe diuerſis quod in vniuerſali & potiſſima demonſtratione non contingit: & hoc eſt quod iamdudum diximus, quòd augentur demonſtrationes, non per media, hoc enim verum eſt de vniuerſali demonſtratione: non tamen contingit plures cauſas eſſe paſſionis acceptæ ſecundum eandem ſpeciem ſpecialiſſimam: quia ex illa non poteſt ſumi cauſa diuerſa ſecundum ſpeciem.

Quomodo vnius effectus plures poſſunt eſſe cauſæ.

Huius autem exemplum in terminis præhabitis hoc eſt, vt hæc paſſio, longæ vitæ eſſe, demonſtretur de quadrupedibus & de auibus vt de ſubiectis ſpecie diuerſis. De quadrupedibus quidem per cauſam quæ eſt non habere choleram diſſoluentem complexionem & conſumentem naturale & radicale humidum. De auibus autem per alteram cauſam, quæ eſt volatilia propter generationem pennarum ſicca eſſe, & habere humidum non facilè putreſcibile: propter hoc quod non vincit in eis humidum. Et ſic eadem paſſio (quæ eſt longæ vitæ eſſe) aliam cauſam habet in quadrupedibus, & aliam in auibus. Idem ergo dicto modo plures habet cauſas in demonſtratione per accidens & in particulari: & hoc eſt quod probare intendimus. Sic ergo ſe habet in cauſis in vniuerſali & in particulari demonſtratione immediatis.

Vt longæ vitæ eſſe, &c.

Si autem cauſæ quæ ſunt media demonſtrationum ſunt mediatæ, & non ſtatim (hoc eſt, immediatè) veniunt in atomum (hoc eſt, immediatam & indiuiſibilem cauſam) quæ vlterius in aliam diuidi non poſſit: & non ſolum nec vnum medium inter ſubiectum & paſſionem

Si autem in atomo non ſtatim, &c.

paſſionem vel inter extrema, ſed plura ſint media ordinata ſecundum vnam & eandem coordinationem, & ſic ſint plura media & cauſæ plures: tunc aliquis quæret, quæ ſit habitudo iſtarum cauſarum adinuicem? Et dicemus ad hoc, quòd qualis vel qualiſcunque cauſa de numero mediorum (quia quælibet eſt medium quod eſt vniuerſale, hoc eſt, ad vniuerſalem paſſionem propinquior) illa eſt in hoc ordine mediorum cauſa prima, & infert omnes alias ſequentes: aut quæ in eodem ordine eſt ad ſingulare ſubiectum propinquior, illa eſt magis propria, & per illam magis propriè paſſio de particulari ſubiecto demonſtratur.

Manifeſtum igitur quod magis proximæ, &c.

Ex quibus manifeſtum eſt, quod vnicuique ſibi proxima cauſa eſt ſibi magis cauſa & propria: primum quidem, quòd aliquid ſit ſub vniuerſali cuius eſt paſſio per ſe, eſt cauſa illa quæ eſt prima, & iuxta vniuerſale proxima, ſicut diximus b. cauſam eſſe propter quam a. eſt in d. quod autem eſt in c. cauſa eſt ipſius b. ſi b. cauſa mediata dicatur eſſe. c. igitur prima cauſa eſt, quòd a. ſit in d. quod autem ſit in c. cauſa eſt b. quod autem ſit in b. non eſt alia cauſa, ſed eadem illa eſt prima & immediata.

De ſyllogiſmo igitur & demonſtratione, &c.

Epilogando ergo omnia quæ à principio libri priorum dicta ſunt vſque huc, dicimus, quòd de ſyllogiſmo quidem igitur in lib. priorum, & demonſtratione in hoc libro poſteriorum quid per diffinitionem & ſubſtantiam vnumquodque horum eſt, & quomodo ſic eſt vt determinatur in partibus & paſſionibus, & quomodo ſit & generetur vnumquodque iſtorum ex ſuis principiis, per dicta manifeſtum.

Scientia demonſtratiua eſt idem demonſtrationi ſicut eius effectus.

Similiter autem iam determinatum eſt de ſcientia demonſtratiua: quia illa idem eſt demonſtrationi: quia eſt effectus ipſius notus ex ipſa determinatione demonſtrationis.

Subiectum quod in demonſtratione potiſſima eſt vltimum, ſecundum ordinem naturalem eſt primum.

Attendendum autem, quòd quamuis in ſyllogiſmo ſecundum ordinem naturalem maior extremitas primum, & medium ſit poſitione medium, & ſecundum & minus extremum ordine naturali ſit vltimum: tamen in demonſtratione potiſſimâ ſecundum ordinem naturalem è conuerſo eſt ordo: quia ſubiectum quod eſt minor extremitas, ſecundum ordinem naturalem eſt primum: quia hoc eſt in diffinitione quæ dicit propter quid vt principium ipſius: & diffinitio dicens propter quid quod medium eſt ſecundum primum ſubiectum, & diffinitio paſſionis dicens quid eſt paſſio, & paſſio quæ eſt maior extremitas ſecundum ordinem naturæ eſt vltimum. Propter quod non oportet tradere artem venandi propter quid: quia diffinitio dicens propter quid, ſemper continet ſubiectum in ſeipſa, & ſcitur quod per ſubiectum vel aliquod ſubiecti principium habetur. Nec oportet logicum deſcendere ad docendum qualiter in diuerſis ſcientiis diuerſimodè per propter quid demonſtretur vel per cauſas: hoc enim & metaphyſici eſt & illi relinquendum: & quantum ad communiter conſideranda pertinet, ſatis ſcitur quod iam determinatum eſt, qualiter per cauſas ſingulas & omnes eſt demonſtrandum. De ſyllogiſmo ergo & demonſtratione ſatis dictum eſt.

TRACTATVS V.

De cognitione principiorum demonſtrationis.

CAPVT I.

An ſint in nobis cognitiones principiorum, aut non.

De principiis autem quomodo ſiunt cognita, &c.

QVIA cognitio demonſtratiua ex cognitione principiorum generatur, oportet hîc de principiis oſtendere duo, ſcilicet qualiter ſint cognita à nobis, & quis ſpecie & nomine ſit ea cognoſcens habitus. Hoc autem hinc & ex hic dicendis manifeſtum, ita quod primum per modum dubitationis inquiramus de illis tanquam nobis dubitantibus ad vtramque partem contradictionis rationes ponentibus. Supponamus igitur ea quæ circa libri primi huius ſcientiæ principium ſunt demonſtrata: horum autem vnum eſt, quòd quidem non contingit ſcire aliquid per demonſtrationem, ſi aliquis non cognoſcat prima principia immediata quæ demonſtrari non poſſunt: hoc enim dictum & probatum eſt prius in anteriori iſtius ſcientiæ libro: oportet ergo immediatorum principiorum cognitionem eſſe ante demonſtrationem, ex quo eſt cognitio talis in omni demonſtratione ſuppoſita, eò quod non niſi ipſa cauſa exiſtente incipit demonſtratio. Et ex quo eſt talis cognitio, aliquis dubitabit, & iam dubitare poteſt, vtrum cognitio principiorum eadem eſt cum cognitione demonſtrationis ſiue demonſtratiuæ ſcientiæ vel non: & hoc eſt dubitare, vtrum vtriſque, ſcilicet cognitioni demonſtratiuæ & principiis ſit eadem ſcientia vel habitus, vel non eſt eadem cognitio vtriſque, ſed diuerſa: aut quidem demonſtratæ concluſionis habitus eſt ſcientia: illius autem quæ eſt principiorum cognitio, alterum aliquod genus habitus ſit, qui dicatur propria principiorum cognitio. Hæc eſt ergo quæſtio de principiis determinanda.

Et verum cum non inſint, &c.

Alia autem ſiue ſecunda eſt, verum principiorum habitus cum inſint nobis, verum fiant & generentur in nobis: cum autem non fuerint in nobis, aut non generentur in nobis, ſed inſint per naturam, & nos lateant donec excitati ſtudio percipiamus eos in nobis eſſe? hoc enim dixit Plato in lib. qui Mennoni inſcriptus eſt. Hanc ergo ſecundam quæſtionem, quantum ad propoſitum ſufficit, prius vt negatiuam partem determinemus: tunc enim oſtendetur qualiter cognitio principiorum fiat in nobis.

Opinio Platonis in Mènone, quòd habitus principiorũ ſint in nobis per naturam.

Siquidẽ igitur habemus ipſos, &c.

Dicamus igitur, quòd ſi nos habemus ipſos per naturam exiſtentes in nobis ſecundum cognitionem intellectiuam, videtur accidere inconueniens. Eſt enim inconueniens ſi nos habentes talem cognitionem in nobis hoc latet: quia contingit, quod certiſſimæ & certiſſimorum cognitiones (ex quibus omnia alia certa fiunt nobis) ſint in nobis, & habeamus eas: & tamen demonſtrantes ex illis ipſæ nos lateant: quod eſſe non poteſt, cum ex illis demonſtret aliquis omne quod demonſtrat: omne enim quod demonſtratur, refertur ad cognitionem principiorum, & certificatur ex illa & ad illam. Si autem detur alia pars quæſtionis, quòd ſcilicet eas cognitiones principiorum accipimus generatas & factas in nobis, cum ante in nobis non fuerint: tunc quæratur, qualiter cognoſcimus cognitionem talem, & qualiter addiſcimus tales cognitiones, cum non ſimus habentes prius cognitionem aliquam priorem iſta: tunc enim illorum cognitio non poteſt referri ad aliquid in nobis vnde probemus hanc cognitionem eſſe principiorum cognitionem: & tunc ſcientia talium generatur in nobis non ex præexiſtente cognitione: hoc autem impoſſibile eſt, ſicut diximus in primo libro de demonſtratione & ſcientia demonſtratiua. Hæc autem ratio eſt cui maximè innitebantur Socrates & Plato ſupponentes, quòd nihil inuentum cognoſcitur inuentum niſi per ſuum ſimile, quando intellectus inueniens refertur ad ſimile quod apud ſeipſum habet: & ſi non habet ad quod referatur, non cognoſcit ſe inueniſſe: propter quod omnium inuentorum & acceptorum per doctrinam oportet apud nos eſſe ſimiles cognitiones, vt dixerunt.

Ratio Socratis & Platonis tollens ſcientiam de nouo.

Manifeſtum igitur eſt, quoniã, &c.

Manifeſtum igitur ſi declarari debeat hæc quæſtio, quoniam neque per naturam habere poſſibile eſt principiorum cognitionem omninò & perfectè, neque poſſibile talem cognitionem in nobis fieri ignorantibus ignorantia negationis, ita ſcilicet quòd neque vnum (hoc eſt, nullum) apud nos habeamus habitum ipſorum, ex quo cognitionem principiorum accipiamus.

Neceſſe eſt itaque habere, &c.

Ante cognitionem ergo principiorum neceſſe eſt habere quandam potentiam ad huiuſmodi, quæ (inquam) potentia habitualis ſit & diſpoſita ad principiorum acceptionem, ſicut inferius oſtendemus: & neceſſe eſt nos non huiuſmodi habere cognitionem vel potentiam intellectiuam, quæ vt cognitio quædam illis ſimul ſit in nobis per naturam: quia illa talis, aut eſſet cognitio actualis principiorum, aut eſſet honorabilior quam cognitio principiorum in eo quod per illam cognitionem principiorum acciperemus, ſicut honorabiliorem dicimus eſſe cognitionem principiorum, quam cognitionem ſcientiæ demonſtratiuæ: eò quod ſcientiam demonſtratiuam accipimus per principiorum cognitionem: & ideò certiorem & honorabiliorem dicimus cognitionem principiorum. Hæc autem potentia quæ eſt nobis, eſt potentia quidem ſenſus, qui videtur omnibus ineſſe animalibus, quamuis perfectiori potentia ſecundum ordinem & gradus cognitionis ſit in quibuſdam quam in aliis: habent enim omnia animalia potentiam quandam primo cognoſcibilium iudicatiuam præſente materia, quam nos vocamus ſenſum communiter loquentes, non ſecundum quod eſt ſenſus ſimpliciter, ſed ſecundum quod eſt animæ & animali cognitionis indicatiuus, & ad animam & animal relatum, cui talem indicat cognitionem in ipſis ſenſibilibus apprehenſam, quæ potentia fit ſenſibilium cognitione, compoſitione, & diuiſione, & collatione, & iudicio eorum quæ cum ſenſibilibus accepta ſunt, quando completa eſt ſenſitiua potentia, & contingit finem debitum: ad hoc enim natura data eſt vt ex apprehenſis nociuum ab vtili diſcernat, ad fugam vel ad conſecutionem apprehenſi.

Quum autem inſit ſenſus, &c.

Cum ergo ineſt ſenſus, ſecundum diuerſas ineſt potentias: in quibuſdam animalibus enim ſic ineſt, quòd eis fit manſio ſenſibilis, accepto etiam abſente ſenſibili, ſicut in his quæ cum ſenſu proprio & communi habent potentiam imaginatiuam & æſtimatiuam & phantaſiam & memoriam. In aliis autem animalibus quibuſdam non fit talis manſio ſenſibilis, ſicut quæ ſenſibile non accipiunt niſi præſente ſenſibili, vt ſunt muſcæ quædam & parui quidam vermiculi ſolo ſenſu vigentes, & fortè parua imaginatione. In quibuſdam igitur non fit manſio ſenſibilis: aut omninò, ita quòd nullo modo manet in abſentia ſenſibilis: aut fortè ſi manet, non manet ſecundum aliquid, vt ſcilicet æſtimetur æſtimatione & iudicetur de ipſo aliquid: in his enim non fit aliqua cognitio iudicatiua vltra ſenſum, hoc eſt, conueniens in ſenſu: & ideò ad ſenſum illa fugiunt vel inſequuntur apprehenſa. In quibus autem ineſt manſio ſenſibilium in abſentia ſenſibilis, in illis eſt vel contingit habere vnum quoddam in anima reſeruatum ex ſimilibus ſenſibilibus generatum, ad quod conuertuntur illa animalia, etiam abſente ſenſibili, & hoc dicunt eſſe memoriam, quæ theſaurus eſt formarum ſenſibilium prius acceptarum in potentiis ſibi adiunctis, quæ ſunt imaginatiua, phantaſia, & æſtimatiua. In anima autem rationali & homine coniuncta huic potentiæ eſt reminiſcentia & rationalis in ſenſata reflexa, & iudicans de ipſis.

Multis igitur factis huiuſmodi, &c.

Multis igitur talibus ſimiliter per ſenſum acceptis & in anima manentibus iam fit quædam differentia, quæ ad ſenſibile differt: quia accipitur ſimilitudo eſſentialis ſenſibilium, quæ vniuerſale differens à ſenſu & ſenſibili: propter quod in his (ſcilicet ſenſatis) ita manentibus, eſt (vel contingit) quædam fieri ratione reflexiua ad ſenſibile manens & eliciente quod

vniuerſale eſt. Fit autem hoc ex talium ſic manentium in anima memoria per rationem collata. In his autem animalibus in quibus ſenſibilia talibus potentiis obiecta non manent, non fit taliter vniuerſalis differentia.

Ex ſenſu igitur fit memoria, &c.

Patet quidem igitur, quòd ex ſenſu fit memoria, ſola manſione ſenſibilis in anima: ex memoria autem multoties facta fit experimentum ſiue compoſitio experimentalis: & hoc dupliciter, quod ſi fiat multiplex acceptio ſimilis ſenſibilis, & ſemper iudicatiua potentia accipiatur eſſe ad hoc vel illud conferens vel nocens, vel quod hoc ex illo eſt conſequens: tunc fit experimentum. Iterum ſi ſemel tantum ſit acceptum & iudicio inueniatur in omnibus ſimilibus idem, iterum factum eſt experimentum. Experimentum enim eſt vniuerſalis cognitio ex ſimilitudine ſenſibili accepta per potentiam iudicatiuam: multa enim ſunt experta per vnam ſenſibilem cognitionem, quando ſtatim videtur, quòd in omnibus eſt ſimile: multæ enim memoriæ numero experimentum faciunt: ſed multitudini numeri (maximè in numero conuerſionum rationis ſuper hoc quod in memoria reſeruatum eſt, & in iudicio quod in omnibus quæ vel ſunt actu multa vel potentia) eſt ſimile: experimento autem, aut ex omni ſi in omnibus expertum eſt, aut in pluribus accepto per rationem vniuerſali quieſcente in anima, hoc eſt, cum ita quieſcit, quòd non inuenitur aliqua inſtantia, qua fiat contradictio contra ipſum: tunc enim quieſcit & non aliter, quod ſit vniuerſale. Vnde vniuerſale ſecundum ſui naturam ſimplicem eſt vnum præter multa, quamuis ſecundum eſſe ſit in multis vt ſimilitudo eſſentialis in eis, quod ſcilicet quieſcens in anima in omnibus acceptis per ſenſum, cum vnum ſit & ſimpliciter in eſſentia & effectu, idem illud per rationem eſt artis principium & ſcientiæ: artis quidem inquantum eſt vnitiuum præceptorum ad vnum operationis finem: quia ars operationis eſt directiuus cum ratione habitus. Scientiæ autem, inquantum eſt vnitiuum principiorum ad finem ſpeculatiuæ veritatis: quia ſcientia eſt veritatis contemplatiuæ demonſtratiuus habitus. Vnde ſiquidem vniuerſale illud accipitur circa generationem (hoc eſt, operationem) principium eſt artis. Si verò vniuerſale accipitur circa principium ipſius rei eſſe: tunc eſt principium ſcientiæ: quia eadem ſunt & eſſendi & cognoſcendi principia.

Experimentum quid, & quomodo multa ſunt experta per vnam ſenſibilem cognitionem.

Quomodo vniuerſale eſt principiũ artis & ſcientiæ, diuerſimodè tamen.

Neque igitur determinati ſunt habitus, &c.

His ita habitis ad dubitationem de principiis inductam dicimus, quod principiorum cognitiones non ſunt in nobis vt determinati ad ſua cognita habitus & perfecti: neque fiunt in nobis per inuentionem vel doctrinam ex aliis habitibus cognoſcibilium, ex quorum fiant præexiſtenti cognitione: ſed fiunt in nobis à ſenſu, hoc eſt, à ſenſibili cognitione ſtante in anima, ſuper quam eſt conuerſio rationis iudicantis & elicientis vniuerſale, ſicut dictum eſt. Huius autem ſimile in monomachia ſiue bello quod eſt duellum, in quo pugnat vnus contra alterum, quod monomachia vocatur. In tali igitur monomachiæ euerſione (hoc eſt, quandò euertere vult hoſtem) cum vno primum ſtante alter accedens ad illum & adiuuans ſimiliter armis & pugnat, ſtetit, & tertius cum duobus, & quartus, & ſic de aliis donec hoſtis expugnatur, & quouſque tot ſint quod confortati adinuicem veniant ad principium pugnæ. Similiter eſt in anima, quòd ſtante vna acceptione ſenſibilis ſtat altera, & tertia: & cum anima his acceptionibus confortati talis ſit, quòd poſt ex acceptis incipit ponere vniuerſale quod eſt principium artis & ſcientiæ.

Quod autẽ dictum eſt olim, &c.

Vt autem omnem remoueamus dubitationem, quod iam olim in metaphyſicis dictum eſt, iterum dicamus hic: non enim ſatis certo dictum eſt per antehabita, niſi dubitatio quæ oriri poſſet, remoueatur. Dicimus igitur, quòd ſtante ſiue manente in anima vno indifferentium ſenſibiliter deceptorum, quæ in vniuerſali vno indifferentia ſunt: tunc ſtatim ad primum quidem (quod ſtat in anima) eſt vniuerſale. Et namque huius ratio eſt: quia ſenſus eſt & ſenſum accipere eſt vniuerſale, quod mixtum & confuſum eſt in ſingularibus: quamuis enim ſentire ſecundum actum ſit ſingulare, tamen ſenſus (hoc eſt, acceptio per ſenſum) eſt ipſius vniuerſalis: ſicut acceptio per ſenſum non eſt tantum Calliæ hominis, ſed eſt acceptio hominis. Talis autem eſt ſenſus per accidens qui ex reflexa ratione ad ſenſum mixtum in ſenſibili accipit vniuerſale adiutorio ſuperioris potentiæ: & hoc acceptum manens iterum ratione ſtat in his vniuerſalibus ad vniuerſaliora ſemper reſoluendo quæ in ſenſibili mixta ſunt, ſicut reſoluendo ſpeciem ad genus, & genus reſoluendo in generalius, quouſque ſic vniuerſalia accepta ſtent ad impartibilia per reſolutionem: & hæc ſunt vniuerſalia prima & generaliſſima omnibus priora, ſicut huius animalis conſiderati in hac ſpecie fit reſolutio quouſque veniat ad animal ſimpliciter, & in hoc ſimiliter fit, quouſque ſtet in primo vniuerſali communiſſimo & ſimpliciſſimo.

Et hoc ſimiliter manifeſtum eſt, &c.

Similiter quidem ex his quæ dicta ſunt, patet quòd prima vniuerſalia manifeſta fiunt nobis ſingularium & ſenſibilium inductione: talia enim ſic primum cognoſcere eſt neceſſarium: cuius ratio: quia ſenſus (hoc eſt, ſenſibilium inductio) cum in omnibus ſimiliter eſt, facit vniuerſale. Sic igitur patet qualiter vniuerſalia principalia fiant in nobis.

CAPVT II.

Quis principiorum cognoſcitiuus habitus.

Quoniam autem circa intelligentiam, &c.

SEcunda quæſtio de principiis fuit, quis ſit principia cognoſcens habitus? Dicimus igitur ad hanc quæſtionem determinandam, quoniam autem circa intelligentiam habituum (quibus de re verum dicimus) alij quidem ſemper ſunt veri, alij autem quidem aliquando recipiunt falſitatem, quamuis vera per eos dicere intendamus, vt opinio quæ aliquando falſa eſt, & ratio (hoc eſt, ratiocinatione de ſingularibus accepta conceptio) quæ frequenter fallit.

Et

Et hæc ratio à quibuſdam cogitatio quaſi coagitatio vocatur, propriè per diſcurſum rationis de quibuſdam ſingularibus æſtimatio. Vera autem & veri habitus ſunt ſemper ſcientia & intellectus: & cum ſcientia ſit habitus demonſtratæ concluſionis ex principiis quæ demonſtratione certiora ſunt, & nihil ſit certius ſcientia quam intellectus, & principia demonſtrationum notiora ſunt ipſis demonſtrationibus, ſcientia autem omnis cum ratione eſt collatiua, ſequitur quòd principiorum cognitio & habitus cognoſcens ea, non eſt ſcientia: quia collatiuus habitus non poteſt eſſe eorum quæ indemonſtrabilia ſunt. Quoniam autem nihil contingit in habitibus verius eſſe ſcientia (hoc eſt quam ſcientia) & nihil ſcientia quam intellectus ex quo accipitur ſcientia ſicut ex principio, intellectus vtique erit & vocabitur principiorum cognoſcitiuus habitus. Et hoc patet omnibus ex his quæ dicta ſunt conſiderantibus: quia ex quo ſemper verus eſt & non ſcientia eſt, ſequitur quòd ſit intellectus: cum ſapientia non ſit in talibus ſecundum proprietatem accepta, quæ non eſt niſi in ſummis & difficillimis homini cognoſcere: tunc ſequitur neceſſario, quòd intellectus habitus principiorum cognoſcens eſt.

Quod intellectus ſit habitus principiorum.

Patet etiam ſic conſiderantibus, quòd quidem intellectus principium demonſtrationis ſit & non demonſtratio: quia neque ſcientiæ principium eſt ſcientia. Si igitur nihil aliud vel nullum aliud genus habitus habemus, quod ſit ſecundum ſcientiam ad ipſam relatum ſicut principium ad principiatum, quod ſit ſemper dicens verum, niſi intellectum, ſequitur quod intellectus vtique erit habitus qui eſt ſcientiæ principium. Hoc autem omne (quod de intellectu & demonſtratione dictum eſt) ſimiliter ſe habet in communi ad omne genus rerum, hoc eſt, ad omnem rem ſcitam in omni ſcientia: in omnibus enim ſcientia concluſionum cauſatur a cognitione intellectuali principiorum: & in hoc vna ſcientia non differt ab alia.

Et quod demonſtrationis ſit principium, &c.

Hoc autem aliter exponit Alphara. dicens, quòd ſequitur, quòd intellectus ſcientiæ principium, & eſt principium principiis, hoc eſt, vniuerſalibus quæ ſunt artis & ſcientiæ principia. Hoc omne quod vniuerſale eſt acceptum ſimiliter ſe habet ad omne genus rerum particularium: quia vniuerſale ſimilitudo vna eſt in particularibus accepta. Determinare de his virtutibus intellectualibus cum ſubtilitate pertinet ad 6. ethicorum: quia hoc ex logicis ſubtiliter determinari non poteſt. Verum ſcientiæ & intellectus ſint in nobis per naturam vel non, ad ſecundum pertinet ethicorum, & ad primum Philoſophum in 5. vbi ſtabilit exiſtentias prædicamentorum.

Expoſitio Alpharabij.

Sic igitur finis ſit poſteriorum analyticorum. Si autem in hoc non ſubtiliter proceſſimus tranſponendo ſententiam in ſyllogiſmis, nemo miretur: his enim pauperibus in religione poſitis ſtudemus, quibus ſimul ordinationem literæ Ariſtot. & ipſam ſcientiam tradere ſtudemus, vt in eo labore & ſcientiam habeant, & etiam notitiam literæ Ariſtot. Nec difficile putamus quamlibet ſententiam in ſyllogiſmum ponere: hoc enim modicam vel nullam habet difficultatem: vt ſi tunicam quis vendat pro quinque, & dicat: quicquid in lana & opere valet quinque, pro quinque vendendum eſt: tunica in lana & opere valet quinque: ergo pro quinque vendenda eſt: & addat huius rationis poſitæ concluſionem, & tacet maiorem & minorem, quia manifeſtæ ſunt.

Excuſatio Authoris.

LIBER I.

TOPICORVM.

CAPVT I.

Proœmium D. Alberti.

Nota continuationem huius libri ad præcedentes.

De ſyllogiſmo & ſyllogiſmi generatione ſecundum formam (quæ eſt figura & modus ſecundum ordinem & diſpoſitionem terminorum & reſolutionem ſyllogiſmi in ea quæ formalia ſunt in ipſo, quæ eſt reſolutio ſua prima, & in principalia formalia quæ ſunt ſyllogiſmi inquantum eſt ſyllogiſmus, & non ſunt ſyllogiſmi huius, aut illius) determinatum eſt. Et quoniam omnis ſyllogiſmus eſt ex principiis concluſionis, & hæc principia oportet eſſe nota: eò quod per ſyllogiſmum non poſſit aliquis venire in notitiam ignotæ concluſionis niſi per nota: nota autem principia maximè in demonſtratione: & iterum quia conſequentia quæ eſt in ſyllogiſmo, in demonſtratione accipit firmitatem: ideo poſt hoc de poſterioribus reſolutoriis oportuit determinari. Et quia ſyllogiſmus demonſtratiuus addit ſupra conſequentiam ſyllogiſmi, etiam conſequentis neceſſitatem, quæ ſciri non poteſt niſi per reſolutionem conſequentis in principia ipſius. His ergo iam declaratis, ad

ſyllogiſmum

Contra Boetium & Ciceronem in topicis ſuis.

ſyllogiſmum dialecticum accedendum, qui diminuit à conſequentis neceſſitate: quia probabile ex probabilibus ſyllogizatum, conſequentis non habet neceſſitatem. Propterea in ſcientia logicali ſcientia libri topicorum poſt librum poſteriorum eſt ordinanda.

Cum ratio diſſerendi, quam veteres Peripatetici logicam ſiue rationalem ſcientiam vocauerunt, diuidatur per ſcientiam inueniendi, & ſcientiam iudicandi: & iam de generatione ſyllogiſmi & iudicio habitum ſit & determinatum (in quo eſt perfecta conſequentia ipſius, & eſſe ſuum perfectiſſimum) conſequens eſſe videtur de his etiam determinare, in quibus non perfectè attingit ſuæ conſequentiæ vltimum. Et hoc reſolutoriè & iudicatiuè tradi non poteſt: quia propriè reſolutio non eſt in imperfectum: ſed potius inuentiuè tradendum eſt, eò quod ignotum quidem in hoc negotio ex probabilibus & veriſimilibus commixtum eſt coniecturationi, & non habet conſequentiæ perfectam rationem. Omnis autem ratiocinatio coniecturationi mixta, inuentionis modo fit, & non per iudicium & reſolutionem. Cum ergo logica complectatur vtrumque, id eſt, inuentionem & iudicium: & cum tradita ſit ars iudicandi & de conſequentia in prioribus, & de conſequente in poſterioribus: & per hoc ſciamus ſyllogiſmum eſſe perfectam ratiocinationem, per quam ignotum cognoſcitur per notum: ſupereſt, vt de inuentione dicamus vt partes logicæ perfectè cognoſcantur.

Quare hac ars non fuit reſolutoria.

Quare hic liber topicorum vocatur.

Oportet igitur vt in hoc negotio topicè procedatur, oſtendendo in quibus rerum habitudinibus, vt in quibuſdam locis claudatur ignoti notitia, quod ſcire deſideramus: propter quod etiam hæc ſcientia liber topicorum vocatur. Cuius quidem materia & ſubiectum eſt ſyllogiſmus topicus ſiue dialecticus: qui ideo topicus dicitur: quia à locali habitudine rerum adinuicem trahit ſuæ conſequentiæ neceſſitatem. Et ideo dicitur dialecticus: quia procedit ex probabilibus, quæ in conſequentia ſyllogiſtica (in qua principia ad concluſionem referuntur) mixtam ſibi habent coniecturationem ex probabilibus & habitudine rerum adinuicem. Hic tamen ſyllogiſmus poſtquam viſus & inuentus eſt, totum vſum habet circa probabile, hoc eſt, quæſtionem ex communibus terminandam. Ex communibus autem dico, quæ vel in pluribus vel in omnibus inueniuntur, non profundata in ipſis, ſicut profundantur propria & eſſentialia, ſed quæ apparent in ſuperficie ſtatim, quamuis ex ipſis propria poſſint coniecturari, propter id quod verè probabilia aliqualiter pertingunt in profundum ad propria ſicut ſigna propriorum.

Subiectum libri huius.

Quomodo ſyllogiſmus topicus eſt ex communibus.

Quomodo ſyllogiſmus dialecticus eſt ſubiectum huius libri: probabile autem eſt materia circa quam verſatur ſubiectum huius libri.

Et ideo quamuis ſyllogiſmus dialecticus in ſe & in vſu huius ſcientiæ ſubiectum ſit de quo probantur paſſiones: tantum probabile eſt, & ſubiecti materia, circa quod talis eſt ſyllogiſmus: & ideo propriè loquendo ſyllogiſmus eſt ſubiectum: & quia ſyllogiſmus eſt vt inſtrumentum quoddam deueniendi de noto ad ignotum, & omne inſtrumentum circa aliquam habet fieri materiam in quam motu artificis inducit formam, ideo probabile eſt materia ſubiecti circa quam eſt operatio huius ſyllogiſmi, & non eſt ſubiectum de quo probantur paſſiones. Omnis enim ratio qua aliquid diſſeritur, de logica eſt & logicæ pars, ſiue ſit diſſertio per ſyllogiſmum ſimpliciter, ſiue per ſyllogiſmum demonſtratiuum, ſiue per dialecticum, ſiue etiam ſophiſticum. Et ideò logica non perfectè traditur niſi omnis modus, & omnis ſpecies diſſerendi determinetur.

De cauſa autem efficiente aliquid dici non oportet, niſi quod cum omnis ſcientia, & omnis ars ab inuentione rationis procedat, proceſſus iſte proculdubio ratiocinatiuus eſt, ſecundum quod Iſaac diffinit rationem, quòd ratio eſt vis animæ intellectualis habituatæ, & habituantis, procedens ex cauſa in cauſatum. Propter quod dicit Dyo. quòd diſcurſus eſt diſciplinæ rationis: ſimplex autem veritatis intuitus, eſt intellectus: ſyllogiſmus ſecundum quod eſt ſyllogiſmus, rationis eſt actus: & quia prima conuerſio rationis (vt ratio) eſt ad principia, & principia ſunt ipſius intellectus & intellectualia, ideo primus ſyllogiſmus ex intellectualibus procedens eſt demonſtratio, quæ eſt rationis actus, & inuentio ſecundum conuerſionem rationis ad intellectum & habitum intellectualem, qui per naturam eſt quodammodo intus, ſicut habitum eſt in fine libri poſteriorum. Secunda autem conuerſio rationis eſt ad res circa quas eſt ratio negotians ſcientiam ignoti. Ea autem quæ primo occurrunt rationi in rebus, vt probatur in principio primi phyſicorum, ſunt communia, non propria. Et ideò talis ratio primo conſiderans hæc communia, & habitudines earum adinuicem perpendens ex principiis quæ intus habet, propria cauſa efficiens eſt ſyllogiſmi dialectici ſecundum quod primò eſt illa ſcientia ex inuentione: & hæc eſt propria cauſa efficiens talis ſcientiæ: quia etſi homo ſit inueniens, non tamen inuenit niſi per taliter (vt dictum eſt) diſpoſitam rationem.

Cauſa efficiens ſcientia dialectica & ſyllogiſmi dialectici.

Habitus intellectualis, id eſt, primorum principiorum, eſt quodammodo intus, & ideò fortè dicitur intellectus.

Tex. com. 4.

Concludit quæ ſit cauſa efficiens ſyllogiſmi dialectici.

Forma autem ſcientiæ iſtius, cognoſcitur in ſcientiæ diuiſione, quæ eſt ſingulis tractatibus, partibus, & capitulis perpendenda: & hæc quidem forma doctrinæ, etiam habet modum & diffiniendo & diuidendo, & exempla etiam ſubiungendo: ſed iſte doctrinæ potius eſt quam ſcientiæ modus.

Via doctrinæ & forma huius ſcientiæ.

Finis autem infra determinabitur, qui eſt finis ſcientiæ: eſt tamen finis quidem ſcientis potius quam ſcientiæ, qui eſt, vt idoneus fiat ſciens ad ea quæ ſunt illius ſcientiæ, & perfectus in illis: & hæc cognitionis eſt facultas eorum quæ traduntur. Propter quod oportet cognoſcere circa quæ eſt hæc ſcientia, & qua forma, & qualiter fiat vt generetur in eo qui accipit ſcientiam de iſtis. Et primum eſt probabile. Secundum autem ſcientiæ forma. Et tertium eſt inſtrumentum quod eſt ſyllogiſmus topicus ſiue dialecticus.

Finis ſcientiæ huius.

Ex hoc etiam patet, quòd iſta ſcientia ſub illa parte philoſophiæ eſt, quæ logica vocatur. Et ideò potius eſt philoſophiæ & philoſophandi modus, quam philoſophia, niſi philoſophia

Proportio huius libri ad totam philoſophiã.

ſyllogiſmus ſit, ex declaratis in lib. priorum accipiemus.

Remouet dubium. Et quod hic aliqua dicimus de ſyllogiſmo, non eſt niſi vt per diuiſionem accipiamus dialecticum, quem intendimus conſtituere & ordinare ſecundum omnem ſui poteſtatem quam poteſt ex probabilibus accipere, ſicut fecimus de ſyllogiſmo ſimpliciter in prioribus, & de ſyllogiſmo demonſtratiuo in poſterioribus: ſic enim in omni ſcientia & in omni arte procedendum eſt, vt ex communibus fiat ſpeculatio & res intenta ſecundum eſſe & poſſe & partes ſubiectiuas & accidentia propria determinetur: quia tunc ſcitur ſecundum ſuam perfectionem.

Eſt autem differentia artis & ſcientiæ, non ſecundum ſubſtantiam, ſed ex fine. Scientia enim eſt ſecundum quod eſt ad finem ſpeculationis & vim: & tunc manifeſtatur ſubiectum diffinitione per propria, & diuiſione per exteriora, & per poteſtatem principiorum eſſentialium in propriis, & per poteſtatem perfectum eſſe conſequentem cum effectu propriæ poteſtatis. *6. ethic. c. 5.* Ars autem, vt dicit Ariſt. factiuum eſt cum ratione principium: & ideo eſt collectio multorum præceptorum ad eundem finem tendentium, quæ eſt operatio artis: & ſic eſt ars rectificatio operationis, ſcientia verò ſpeculationis, & methodus eſt demonſtratio viæ in vtraque. Methodus ergo pro iſto toto ſuppoſuit libro: quia ea quæ in primo libro dicentur, quaſi vniuerſalia principia præſciuntur ad ſyllogizandum de omni problemate.

Quæ autem in ſequentibus continentur, ſunt principia ad ſyllogizandum de hoc vel illo problemate: quæ tamen vniuerſalia ſunt in genere problematis de accidente, & in genere problematis de genere, & in genere problematis de proprio, & ſic de aliis. Et ea quæ tradentur in octauo, ſunt ad ablationem impedimentorum ex parte opponentis, & ex parte reſpondentis, vt non impeditè ſyllogizetur de omni problemate.

Sic ergo propoſitum negotij logici quod nunc propoſitum eſt in topicis, eſt dictam inuenire methodum, quæ quamuis dicatur inuentio, fit tamen ſcientia docente ſiue arte, in materia quidem quoad inuentionem principiorum & conſtructionem ex quibus ſequuntur concluſiones, in forma quantum ad ordinem & diffinitionem artis & ſcientiæ tota die continuè docet inuenire ea ex quibus omne probabile ſpeciale arte illa. Nos enim à ſcientia iſta (ſicut à regula regente) poterimus ex habitu perfectè de omni ſyllogizare problemate, ſicut de materia circa quam negotiatur ſyllogiſmus dialecticus. Methodum autem iſtam ſic inuentiuam & inuenire docentem inuenit ille qui materialiter & formaliter tradidit eam prius: ſed materialia ipſius inueniens & tradens ſecundum aliquid formaliter, ad formam ſcientiæ & artis redigens, ſimpliciter inuenit.

TRACTATVS I.

De ſyllogiſmis & paralogiſmis.

CAPVT I.

De ſyllogiſmo in communi.

Diffinitio ſyllogiſmi, & eius explanatio. DEBIS etiam quæ præmittenda ſunt, in primis eſt, vt diffiniatur quid eſt ſyllogiſmus in communi & in ſuis ſpeciebus, vt ex his oſtendamus quid eſt ſyllogiſmus dialecticus, & quibus differentiis ab omnibus aliis ſeparatus. *Eſt igitur ſyllogiſmus oratio, &c.* Eſt ergo ſyllogiſmus oratio, in qua quibuſdam poſitis, aliud aliquid à poſitis ex neceſſitate accidit per ea quæ poſita ſunt. In hac diffinitione oratio eſt vt genus: & (vt hoc proximum ſit ſecundum vim nominis) accipitur oratio quaſi oris ratio, hoc eſt, ratio ſermone explicata. *Oratio pro argumentatione, & iſta videtur expoſitio Boetij in lib. de ſyl.* Et cum ratio propriè ſit actus illius virtutis animæ quæ ratio vocatur, & cum ſic dicta idem ſit quod ratiocinatio, & ratiocinatio idem ſit quod argumentatio, ſenſus eſt, quòd ſyllogiſmus eſt oratio quæ eſt in forma argumentationis in ſermone. *Syllogiſmo cetegor.* Et quod additur, in qua, notat quod talis oratio in ſe plura ad vnam formam ordinata continet & ambit: vnde talem continentiam (qua forma vna plura continet) notat cum dicitur, in qua. Et quod ſequitur, quibuſdam, per virtutem participantis notat materiam propriam & proximam, quæ eſt propoſitiones, vt propoſitiones ſunt pro altero, id eſt, concluſione: materia autem non propinqua ſunt tres termini, ex quibus medio bis ſumpto duæ propoſitiones fiunt, vt in prioribus determinatum eſt. *Quæ ſit materia proxima ſyllogiſmi, & quæ remota.* Quando autem additur, poſitis, compoſitio fit partium in toto & ordinatio, & notatur diſpoſitio terminorum in figura, & diſpoſitio terminorum in quantitate & qualitate ad modi complexionem. Dicunt etiam quidam, quòd quia poſitio eſt quædam rei fixio, quod per hoc quod dicitur, poſitis, notatur fixio propoſitionum in animo reſpondentis. Sed hoc non eſt proprium propoſitionis: nec oportet ſic exponi, nec conuenit cum expoſitionibus alio-

rum Philoſophorum : ſed prima expoſitio tenenda eſt.

Quod in diffinitione ſyllogiſmi non debet poni ly conceſſis.

Et quod addit Boet. conceſſis, addi non oportet, quod ſint conceſſæ. Si enim ſunt propoſitiones, tunc in ſe virtute ac poteſtate habent concluſiones pro quibus ponuntur: non enim habent virtute in ſe concluſionem, niſi iam in ſe veræ ſint : quia falſa propoſitio nihil in ſe continet quod per modum probationis poſſit concludi per ipſam quando ſimpliciter eſt falſa : & ſic virtute propria non eſt poſitio niſi vera, nec eſt poſita niſi vera. Et ideo non oportet poni, conceſſis, niſi fortè in ſophiſticis. In aliis verò in quibus quæ ſimpliciter poſitæ ſunt, veræ ſunt, & ipſa rerum veritate conceſſibiles : & aliter propriè loquendo poſitæ, non ſunt conceſſæ, nec propoſitæ. Quamuis autem verum per falſum ſyllogizetur, hoc non per veritatem propoſitionum, nec quia ſunt propoſitiones in ſe habentes concluſionem, nec cauſæ eius : ſed eſt ex quadam forma & complexione valde generali propoſitionum : quæ non probant, nec cauſam in ſe habent probationis alicuius : & talis ſyllogiſmus non eſt ſyllogiſmus ad propoſitum aliquod probandum.

Syllogiſmus ex falſis non eſt ſyllogiſmus probatiuus.

Quomodo concluſio eſt aliud à poſitis quantum ad totam complexionem, non tamē eſt aliud quantum ad extrema.

Quod autem additur, aliud aliquid à poſitis, dicitur pro concluſione, quæ quamuis ſit vtriuſque præmiſſarum medietas, tamen complexio eius eſt alia à complexione præmiſſarum, & ideo complexum eſt aliud. In præmiſſis eſt complexio & compoſitio medij cum maiore extremitate, & eiuſdem complexio eſt cum minori, ſed in concluſione vnitur extremum cum extremo : & ſic aliud eſt concluſio à præmiſſis, quamuis in materia terminorum cum maiore & minori propoſitione conueniat. Sic ergo eſt aliud à poſitis. Et quod additur, ex neceſſitate, de neceſſitate intelligitur conſequentiæ, quæ vocatur neceſſitas à quibuſdam inferentiæ, quæ eſt ex figura & modo per medij ordinationem, quod medium eſt cauſa conſequentiæ concluſionis per hoc quod ſua relatione ad vtrumque extremum coniungit extrema : & talis vocatur aliud à poſitis cum dicitur, aliud à poſitis. Quod dicitur, à poſitis, notat propoſitiones ſub forma ſtantes determinatæ poſitionis : ſub forma autem talis poſitionis perfectæ non ſtat niſi quod ſecundum materiam potentiale eſt ad talem formam : & hoc non eſt falſum : vnde peccans in materia ſyllogiſmus, non ſimpliciter & perfectè eſt ex poſitis. Et quod dicitur, accidit, ſecundum compoſitionem verbi debet accipi pro cadit ad : quia ſi (ſicut dictum eſt) ponantur propoſitiones, concluſio per conſequentiam ad eas cadit, hoc eſt, ex præmiſſis cadit ad poſitam de neceſſitate, quæ eſt virtute in præmiſſis, quæ virtus diſponitur per præmiſſarum ordinationem & poſitionem. Vnde præmiſſæ concluſionis ſunt cauſa : præmiſſæ autem dicto modo poſitæ ſunt vt cauſa cauſans ſecundum actum totius cauſalitatis. Neceſſitatem notat hoc quod dicitur, ex neceſſitate. Conſequentiam autem effectus ad cauſam notat hoc quod additur, accidit. Quod autem ſubditur, per ea quæ poſita ſunt, notat quòd præmiſſæ ſunt cauſa concluſionis : & ſic primo quod eſt poſitione, ſint cauſa conſequentiæ : igitur vt per eas talis cauſetur conſequentia, & in ſyllogiſmo ad propoſitum ea quæ poſita ſunt, ex tali habitudine ſint cauſæ eius quod ſequitur. Aut notat ſub forma conſequentiæ : quia ſic propriè conſequens appellatur.

Quare diffinit hic ſyllogiſmum & non alias ſpecies argumentationis.

Hæc ergo eſt diffinitio ſyllogiſmi, & non accipitur hic ideo ſyllogiſmus, quia dialecticus alia non vtatur argumentatione, ſicut inductione, exemplo, & enthymemate : ſed ideo ponitur, quia ſyllogiſmus potiſſima eſt ratiocinatio, & per ipſum potiſſimè concluditur probabile, & aliæ argumentationes ſunt ſub iſta. Hanc ergo diffinitionem hic ponimus & non alibi : quia formari non poteſt niſi ſyllogiſmus generatus & perfectus ſecundum formam, poteſtatem, & ſpeciem, quæ in ſcientia libri poſteriorum iam prædicta eſt. Generatio enim demonſtrationis ſecundum ſua principia in poſterioribus eſt poſita, qua potiſſimus eſt ſyllogiſmus : & ideò ſyllogiſmus ſic generatus iam habet ſic diffiniri, & in ſpecies ſecundum hoc diuidi.

Primum quod ſumitur ſub ſyllogiſmo in communi, eſt demonſtratio.

Quid ſit demonſtratio, & explanatio diffinitionis eius.

Demonſtratio dicitur quaſi ex digito monſtratio & manifeſtiſſimis euidentiſſimè concludens.

Demonſtratio eſt ex veris vt ly verum, notat triplicem veritatem.

Primum quod ſumitur ſub ſyllogiſmo in communi, demonſtratio eſt : quia in primo & ſummo participat ſyllogiſmi nomen & diffinitionem. Quam diffiniendo dicimus, quòd demonſtratio eſt quando ex veris propoſitionibus & primis fit ſyllogiſmus, aut ex talibus quæ per aliqua prima & vera, eius quæ circa ipſa eſt cognitionis principium ſumpſerunt. Cuius diffinitionis iſte eſt intellectus, quòd demonſtratio ideò dicta eſt : quia euidens eſt ſua manifeſtatione demonſtratum id quod ponitur in ſyllogiſmo demonſtratiuo : & ex iſto concluditur ex præmiſſis euidenter, quaſi digito demonſtretur. Quod autem dicitur, ſyllogiſmus, notat genus in quo primo & per ſe ponitur diffinitum. Quod autem dicitur, quãdo ex veris, ibi præpoſitio ex quidem notat cauſam materialem. Verum autem triplicem notat veritatem. In compoſitione propoſitionum, quæ ſic veræ ſunt, quod nihil falſitatis nec dubitationis habent admixtum. Et veritatem in forma : quia ſcilicet verè ad veritatem formæ ſyllogiſticæ ſunt poſitæ. Et tertio notat veritatem propoſitionum vt propoſitio eſt, ita ſcilicet quòd verum ſit cauſa concluſionis & concluſi : quia aliter non habet veritatem propoſitionis vt propoſitio eſt. Et quod ſequitur, ex primis, dicitur propter potiſſimam demonſtrationem quæ eſt ex immediatis, ad quæ probanda non eſt aliud medium, eò quod ante ea nihil ſit per quod poſſunt coucludi : quia talia prima vera (ſicut principia) nobiliori habitu quam ſcientia ſunt ſumpta & cognita. Quantum ad demonſtrationem minus potentem additur, aut, ſcilicet diſiunctiua coniunctio, præmiſſæ & minus potentis demonſtrationis notans diſiunctionem. Ex talibus autem notat ſimilitudinem principij quod eſt principium de principio, ſimilitudinem ad id quod eſt principinm de principio. Et quod addit, quæ per aliqua prima & vera, notat concluſiones illas quæ per prima vera concluduntur, vel quorum veritas ex talibus confirmatur, ſicut dignitates quæ non ingrediuntur

Ex quo colligitur, quod demonſtratio duplex eſt, ſcilicet magis potens quæ ex indemonſtrabilibus procedit, & minus potens quæ ex mediatis.

ingrediuntur ſyllogiſmum, ſed extra manent, veritatem aliquorum ingredientium confirmantes: ſicut & Euclides concluſum ex primis veris & demonſtrationibus, pro theoremate ſumit ad aliud concludendum. Quod autem dicitur, eius cognitionis quæ circa ipſa prima & vera eſt & non alterius principium ab ipſis ſumpſerunt primis & veris: tunc enim ſecunda alia cognitio non habet, niſi ex primis virtutem generatiuam: quia in ſecundis per ſe & vniuerſaliter & generaliter ſunt prima, ſicut communia ad materiam propoſitam determinata: & ſic in ipſis ſunt & actu & intellectu & ſubſtantialiter: propter quod eandem in ipſis generant cognitionem. Hæc ergo eſt demonſtrationis diffinitio, quæ ſyllogiſmus eſt potiſſimus & cui conuenit prima ratio ſyllogiſmi.

CAPVT II.

De ſyllogiſmo dialectico.

Dialecticus autem ſyllogiſmus poſt demonſtrationem rationem ſyllogiſmi participat: quia minus addit ſuper ſyllogiſmi conſequentiã & neceſſitatem conſequentiæ quam demonſtratio: ſicut verius cauſa eſt, quod aſſequitur cauſam per neceſſitatem, quam quod aſſequitur cauſam per probabilitatem. Eſt ſyllogiſmus dialecticus, qui ex probabilibus eſt quantum ad materiam, & eſt ſyllogizatus quantum ad formam quæ eſt ex terminorum numero & ordine in figura, & ex modo qui eſt combinatio propoſitionum ſecundum formam debitam in qualitate & quantitate & ordine qualitatis & quantitatis. Et quia licet ex affirmatiua & negatiua poſſit fieri ſyllogiſmus, tamen minor propoſitio in prima & tertia non poteſt eſſe negatiua: & ſi fiat, non eſt ſyllogizatus talis ſyllogiſmus, quia formam combinationis vtilis non habet.

Dialecticus autem ſyllogiſmus, &c.

Quæ autem ſint probabilia inferius dicetur, & gratia illius præmittemus eorum (quæ prius in diffinitione demonſtrationis dicta ſunt) declarationem, dicentes, quòd vera quidem & prima ſunt, quæ non per alia ſicut media vel principia, ſed per ſeipſa ſecundum ſui naturam habent fidem: & iſtæ ſunt dignitates quas quiſque probat auditas. Sicut enim in viſu quædam luce manifeſtantur aliena, ſicut colorata: quædam autem luce propria, vt lucida: ſic eſt in intellectualibus, quòd prima non habentia medium ſuæ conſtitutionis inter lucem intelligentiæ & ipſa, ſed ipſo lumine intellectuali conſtituta ſua propria luce manifeſtantur intellectui. Alia autem quæ mediantibus formis aliorum procedunt, ab intelligentia conſtituuntur, ab intellectu non accipiuntur, niſi lumine primorum illuſtrata: & quæ ſic accipiuntur, ſunt ſecunda & non prima: quia non ſunt intelligentiæ lumini immediatè coniuncta. Nullum intelligibile ab hominis accipitur intelligentia, niſi inquantum lumen eſt intelligentiæ agentis ipſum, quod ſi ſola agit, per ſe intelligitur: ſi autem agit ipſum per medium, oportet quod illuſtretur lumine ipſius, antequam ab intellectu accipiatur: quæ autem eſt cauſa propter quam quædam per ſe intelliguntur, iam dictum eſt.

Sunt autem vera, &c.

Et ex hoc cauſatur vlterius, quòd non oportet quærere, hoc eſt, oportet non quærere in ſcientiis diſciplinalibus ſiue doctrinalibus quærendo propter quid: in ſcientiis enim diſciplinalibus ſiue doctrinalibus ex primis & veris proceditur & immediatis, hoc eſt, ad quæ ſyllogizanda nullum eſt medium: & ideo oportet in ipſis non quærere propter quid: quia terminus dicens propter quid, eſt medium, vt dicit Ariſtot. & cum talia medium non habeant, non quæritur propter quid: quia ſi haberent terminum propter quid, haberent medium, & ſic non eſſent immediata: ſed oportet vnumquodque quod eſt principiorum primorum & ipſum eſſe ſibi fidem, hoc eſt, fidei cauſam. Fides enim eſt aſſenſus in ipſum reſpondentis, ſicut dictum eſt, propter quod talia principia prima communes animi conceptiones vocantur, vt dicit Auicenna, quòd ſtatim aſſentit eis animus audientis: propter quod etiam indemonſtrabilia talia dicuntur. Hæc igitur ſunt principia demonſtrationis, ex quibus demonſtratiuus fit ſyllogiſmus.

Non oportet autem, &c.

Probabilia autem (ex quibus fit ſyllogiſmus dialecticus) ſunt veriſimilia. Dupliciter autem veriſimilia: aut enim in ſe ſunt veriſimilia, eò quod ipſa habitudo prædicati ad ſubiectum veriſimilis eſt, eò quod nec prædicatum eſt in ſubiecto per ſe, nec ſubiectum in prædicato per ſe, nec vtrumque in vtroque, nec prædicatum neceſſariam & eſſentialem inhærentiam habet cum ſubiecto, ſed veriſimile eſt in ſignis non in cauſis neceſſariis acceptum. Aut quia neceſſariam habet inhærentiam, ſed non accipitur niſi per ſignum: & hoc eſt probabile ſecundum modum acceptionis, quamuis in ſe ſit neceſſarium: ſicut ſolem eſſe maiorem terra (eò quod vbique vnius quantitatis apparet) probabiliter acceptum eſt. Solem autem eſſe maiorem terra per quantitatem diametri acceptum, eſt neceſſarium & non probabile, ſecundum quod probabile & neceſſarium opponuntur. Probabile autem, ſic dictum, veriſimile eſt, quod per ſuſpiſius veritatis figuram videtur omnibus aut pluribus aut ſapientibus, & his ſapientibus videtur omnibus aut pluribus aut maximè notis, & probabilibus: ita quod ſapientibus: & his vel omnibus ſapientibus vel pluribus vel maximè notis vel probabilibus, eorum pro vno membro ponatur.

Probabilia autem ſunt, &c.

Ex quibus pates, quod probabilia ſunt duplicia, ſcilicet in ſe, & ſecundum modum acceptionis.

Signa verò veriſimilitudinis, aut occurrunt ſtatim in ſuperficie & in exterioribus rei quæ accipit ſenſitiua potentia comparans ſenſata adinuicem: & ſi talia ſunt ſigna, probabile eſt quod videtur omnibus, ſicut niuem eſſe albam per hoc quod nix eſt paruæ partes perſpicui in parua coniuncti, in cuius partibus vndique lux diffunditur: hoc enim ſignum ſenſui eſt medium. Si autem ſigna indicium facientia de veriſimilitudine, ſunt non in ſuperficie, ſed aliqualiter profundata, non ad neceſſaria, ſed nec in ſuperficie extrinſecus manentia: tunc eſt id quod videtur pluribus: quia ſenſui aliquid miſcent rationis, ſicut quod ſtella in cauda minoris vrſæ ſit polus, eò quod non deprehenditur

Ex quibus colligitur cauſa multiplicis medii probabilis.

henditur eius ſingularis motus: hoc enim rationis iudicium ſenſui eſt permixtum. Si autem ſignum veriſimilitudinis profundatur in eſſentialium & conuertibilium cauſas quæ ſunt conuertibilia ſicut cauſæ: tunc eſt quod videtur ſapientibus, ſicut eſt, quòd luna moueatur in epicirlo: quia profundius & altius tranſit per vmbram terræ: hoc enim non eſt cauſa, ſed ſignum.

Ideò illud quod videtur ſapientibus, gradus habet: quia aut videtur omnibus, aut pluribus, aut maxime notis vel probabilibus. Quia ſignum conuertibile cum cauſa: vel apparet mixtum ſenſui: & tunc videtur omnibus. Vel in ipſis ſubſtantialibus profundatur: & tunc non videtur niſi probatis & probabilibus ſapientibus. Vel medio modo eſt acceptum: & hoc dupliciter. Si enim plus eſt inclinatum ad ſenſum: tunc videtur pluribus ſapientibus. Si autem plus eſt profundatum ad neceſſaria eſſentialia & intellectualia: tunc eſt quod videtur maximè notis, qui ex poteſtate ſcientiæ & artis hoc deprehendere nouerunt. Hoc igitur eſt probabile, ex quo fit ſyllogiſmus dialecticus, quod tali & taliter diuerſificato deprehenditur ſigno. Hæc eſt ſententia commenti Arabici: & ſic ſcientia demonſtratiui & etiam dialectici ſyllogiſmorum determinata eſt.

CAPVT III.

De litigioſo ſyllogiſmo.

Litigioſus quare ſic dicitur.

Litigioſus autem ſyllogiſmus à lite (quæ inter opponentem & reſpondentem oriri poteſt) nomen accipit. Poteſt autem eſſe lis de ſyllogiſmi materia, & poteſt eſſe lis de ſyllogiſmi forma, & poteſt eſſe lis de vtroque illorum: & ideo ſic deſcribitur vel notificatur ſyllogiſmus litigioſus. Litigioſus eſt, qui eſt ex his quæ videntur probabilia, non ſunt autem probabilia, ſed probabilitas eſt in eis quædam phantaſia ſiue apparentia, ita quod ex talibus eſt ſyllogizatus formam perfectam habens ſyllogiſmi in figura & modo & inferentia: & hic eſt primus modus litigioſi peccans in materia. Et ille eſt etiam litigioſus ſecundo modo, qui ex probabilibus vere eſt, & non ex apparentibus probabilibus tantum: ſed non eſt ſyllogizatus ſecundum formam figuræ & modi. Aut etiã ille litigioſus eſt tertio loco, qui apparẽs ſine apparẽter & non exiſtẽter ſyllogizatus ex his quæ non ſunt, ſed videntur probabilia: & iſte peccat tã in materia, quã in forma.

Litigioſus autem eſt ſyllogiſmus, &c.

Ex quo patet, quòd duplex eſt ſyllogiſmus, ſcilicet ſimpliciter, & probatiuus.

Hoc autem dupliciter exponitur, ſcilicet de materia, & forma ſyllogiſmi ſimpliciter, & de materia & forma ſyllogiſmi ad propoſitum. Priori quidem modo de forma & materia ſimpliciter exponendo detur tale exemplum. Omnis ſtatua eſt naturalis: Herculis ſtatua eſt ſtatua: ergo eſt naturalis. Patet, quòd prima eſt falſa, & non probabilis: videtur tamen eſſe ſecundum phantaſiam probabilitatis, per locum ſophiſticum procedentem ſic: omne æs eſt naturale: ſtatua eſt æs, ergo ſtatua eſt naturale. Ordo autem terminorum & combinatio propoſitionum in qualitate & quantitate formam tenent ſyllogiſticam: propter quod ille ſyllogiſmus peccat in materia tantum, & non in forma. Si autem ſic arguitur: omnis homo eſt animal: omnis aſinus eſt animal: ergo omnis aſinus eſt homo. Hic ſyllogiſmus procedit ex vere probabilibus: tamen non eſt ſyllogizatus, quoniam formam in figura & modo non habet, cum ſit in ſecunda figura ex affirmatiuis, nec tenet figuram & modum niſi inutilis coniugationis. Si autem ſic arguitur: omnis homo eſt animal: nullum riſibile eſt homo: ergo nullum riſibile eſt animal. Erit falſa minor & improbabilis: quæ tamen videtur probabilis apparenter per locum ſophiſticum: quia omne riſibile eſt proprium: nullum proprium eſt animal: ſic, nullum proprium eſt animal: omne riſibile eſt proprium: ergo nullum riſibile animal. Et ſic peccat in materia in minori propoſitione: & peccat in forma, quia minor eſt negatiua contra formam in modo primæ figuræ: peccat igitur tam in materia, quã in forma.

De ſyllogiſmo autem ad propoſitum, planum eſt hic exponere: quia ſi ſic arguitur: omnis canis eſt latrabile: omne marinum eſt canis: ergo omne marinum eſt latrabile. Conſtat, quod iſte ſyllogiſmus eſt litigioſus, & non peccat contra ſyllogiſmum ſimpliciter, ſed contra formam ſyllogiſmi ad propoſitum: ſi enim termini poſiti in tali ſyllogiſmo rectè ſe haberent in habitudine medij ad maius extremum, & in habitudine medij ad minus extremum, eſſet ſyllogiſmus probans & ad propoſitum: ſed quia non habent terminorum debitam habitudinem, quæ eſt cauſa concludendi in ſyllogiſmo ad propoſitum in forma ipſius, ideò peccat contra formam ſyllogiſmi probantis: & ſecundum hanc formam non eſt ſyllogizatus, quamuis habeat formam ſimpliciter.

Et ſecundum hoc trium ſyllogiſmorum litigioſorum iſta ſunt exempla. Omne nomen vnum ſignificat vnum: canis eſt nomen vnum: ergo ſignificat vnum. Vel ſic ſecundum Epicurum: omnis voluptas eſt bona: coitus eſt voluptas: ergo coitus eſt bonus. Hic enim peccatur in prima propoſitione contra probabilitatem quæ eſt materia ſyllogiſmi dialectici: & non peccant termini in habitudine poſiti in figura & modo. Si autem ſic arguitur: omnis iuſtitia eſt bona: omnis honeſtas eſt bona: ergo omnis honeſtas eſt iuſtitia. Habitudo terminorum probantium non valet: quia non ſequitur ſi idem conſequens ſequitur ad duo antecedentia, quòd vnum iſtorum ſequatur ad aliud: & ideò peccat contra formam ſyllogiſmi ad propoſitum, quamuis in materia non peccat in aliquo. Si autem ſic arguatur: omnis canis eſt latrabile: marinum eſt canis: ergo marinum latrabile. Hic prima falſa eſt peccans in materia probabilitatis: & habitudo medij ad vtrumque extremum indebita: & ſic peccat contra terminorum habitudinem ad probandum, & ſic peccat contra formam ſyllogiſmi ad propoſitum. Diſtinximus autem inter ſyllogiſmum ex probabilibus, & ſyllogiſmum ex apparenter probabilibus: ideò quia non omne quod videtur probabile per locum aliquem, eſt

eſt etiam probabile ſecundum rei veritatem: nihil enim horum quæ videntur probabilia tantum in ſuperficie ex ſigno aliquo fallaci, omninò ſiue omnimodam & profundatam habet phantaſiam, hoc eſt, apparentiam, quæ vſque ad exiſtentiam pertingat velut ſe habere accidit apparentiam quæ eſt circa principia quæ ſunt loci ſophiſtici litigioſarum diſputationum: litigioſa enim diſputatio locis ſophiſticis innititur ſicut principiis: ſtatim enim in primo intuitu (etiam eis qui parua per rationem videre poſſunt) manifeſta eſt in eis (quia talia ſunt) falſitatis natura ſiue cauſa: & ideo ſint probabilia, & aut quæ videntur probabilia.

Ergo primus ſiquidem, &c.

Diſtinctis autem, vt dictum eſt, litigioſis ſyllogiſmis, dicamus, quod primus de numero eorum qui dicti ſunt ſyllogiſmi litigioſi, eſt litigioſus ſyllogiſmus, ſyllogiſmus quidem in forma, litigioſus autem in materia: & ideò ille dicatur & litigioſus & ſyllogiſmus, nomen ſyllogiſmi habens, eò quod ſeruat formam ſyllogiſticam. Reliquus autem qui peccat in forma, & ille qui peccat in materia & forma (hi autem duo niſi per peccatum in forma à primo ſegregantur: & ideo quoad hoc quod à primo ſegregantur, in vnum coincidunt, quo peccato formali à primo ſegregantur) ille ergo reliquus duplicatus ſyllogiſmus, dicatur ſyllogiſmus litigioſus. Sed non dicatur ſyllogiſmus ſimpliciter & ſine determinatione: quia nomen à forma imponitur: & quod non participat formam, non participat nomen. Quod autem non dicitur ſyllogiſmus, eſt: eo quod videtur quidem ſyllogizari, non autem ſyllogizatur: quia formam ſyllogiſticam non ſeruat. Et quamuis ſint tres ſyllogiſmi litigioſi, tamen peccata non ſunt niſi duo, ſcilicet peccatum in in materia, & peccatum in forma, quæ ſimul colligit peccans in vtroque.

Quare dixit reliquum & non reliqui, cum duo ſint.
Quare litigioſus peccãs in forma tantum vel in vtroque non meretur nomen ſyllogiſmi.

Obiectio.

Si autem quis obiiciat contra hoc dicens, quòd in naturis deficiente materia deficit forma rei & nomen. Et ſimiliter in ſyllogiſmis deficiente materia debet deficere nomen & ratio: & ſic peccans in materia, non debet dici ſyllogiſmus. Non eſt curandum, & eſt dicendum, quòd eſt materia ſyllogiſmi ſimpliciter, termini ſcilicet & propoſitiones, & in hac materia non peccat, ſed ſufficit ad ſeruandam formam ſyllogiſmi: & eſt materia ſyllogiſmi ad propoſitum, quæ eſt probabilitas propoſitionum, & contra hanc peccat, & ideo etiam nomen amittit ſyllogiſmi ad propoſitum: quia ſyllogiſmus peccans in materia, non eſt ſyllogiſmus ad propoſitum..

Solutio.
Materia ſyllogiſmi duplex, ſcilicet materia ſyllogiſmi ſimpliciter, & materia ſyllogiſmi ad propoſitum.

Obiectio.

Et ſiquis obiiciat, quòd quicquid eſt in genere inferiori, eſt etiam in genere ſuperiori. Syllogiſmus autem peccans in forma, eſt in genere litigioſi ſyllogiſmi, & ſyllogiſmus litigioſus eſt etiam ſyllogiſmus. Ergo peccans in forma eſt etiam ſyllogiſmus. Sunt deridendæ huiuſmodi obiectiones: quia cum ſyllogiſmus diuiditur in demonſtratiuum, dialecticum, litigioſum, & falſigraphum, non diuiditur vt genus, ſed vt analogum figraliter acceptum ſecundum quod quidem ſyllogiſmi figuram imitatur: & ideo ſyllogiſmus litigioſus non eſt niſi ſecundum hoc quidem, quia ſcilicet figuram & modum ſyllogiſmi imitatur: & ideò non ſequitur, quòd peccans in forma ſit ſyllogiſmus: quia in figura & modo ſyllogiſmum non imitatur, ſicut ſyllogiſmus ſecundum quid, & non ſimpliciter: quare litigioſus talis non eſt ſyllogiſmus per huiuſmodi imitationem.

Solutio.
Syllogiſmus eſt analogum ad demonſtratiuum, dialecticum, litigioſum, & falſigraphum.

Et attende, quòd ſtatim in ſuperficie omnibus apparentia dicuntur, quæ apparent ad aliquem locum ſophiſticum per aliquid commune & accidentale, ſicut fel apparet mel per ſimilitudinem humoris crocei: & hæc faciunt deceptionem non de facili deprehenſibilem. Quædam autem faciunt phantaſiam per ſigna naturalia, ſicut ſignum eſt habere lac in mammillis ad conceptum, ſummitates habere magnas ad eſſe forte: & hæc faciunt probabilitatem.

Attende etiam, quòd quidam dicunt (qui parua videre poſſunt) ſubtiles & ſapientes, parua ſubtilia vocantes, quibus facile eſt ſophiſtica videre: licet etiam tales aliquando lateat falſitatis natura, præcipuè in accidente. Sed hæc expoſitio deriſoria & contra mentem Auctoris: quamuis verum ſit quod dicit: quia proculdubio parua ſunt ſophiſtica: propter quod dicit Ariſtot. quòd occultantur, ne paruitas eorum appareat: & ſic nulla reputentur: & ibi qui parua videre poſſunt, ſunt in paruis periti: quia talia ſufficiunt diſtinguere. Et quod accidens aliquando latet ſapientes, eſt propter ſimilitudinem extranei ad eſſentiale, ſicut ſuo loco declarabitur.

Quid intelligatur per eos qui parua videre poſſunt.

CAPVT IV.

De paralogiſmis.

Amplius autem præter omnes, &c.

Amplius autem præter omnes (qui dicti ſunt) ſyllogiſmos, fiunt quidam ſyllogiſmi ex his quæ ſunt conuenientia circa aliquas diſciplinas, hoc eſt, particulares ſcientias, vt mathematicas, qui dicuntur paralogiſmi, quia iuxta ſyllogiſmos qui ſunt ex propriis & veris & primis ſumpti, quemadmodum in geometria & huic cognatis mathematicis ſiue geometriæ ſubalternis accidit fieri: qui falſigraphus dicitur, quia falſa deſcriptione figurarum ex oppoſitis principiorum tantum ſyllogizat.

Videtur autem hic modus, &c.
Quo modo differt falſigraphus à demonſtratiuo, dialectico, & litigioſo.

Videtur autem hic modus ſyllogiſmi differre à prædictis modis: nam neque ex primis & veris ſyllogizat falſigraphus, & ſic differt à demonſtratiuo in quadam materia vel modo materiæ. Neque ſyllogizat ex probabilibus: probabile enim non cadit in diffinitionem materialem falſigraphi, ſicut non cadit in diffinitionem demonſtratiui. Cuius probatio eſt: quia falſigraphus neque ſumit in faciendo ſyllogiſmum quæ omnibus videntur, neque quæ pluribus, neque quæ ſapientibus, & his omnibus vel pluribus, neque quæ probabilibus, vel præcipuis: ſed ex conuenientibus & propriis quidem diſciplinæ ſumptis, non autem veris facit ſyllogiſmum. Nam in eo quod ſemicirculos deſcribit non vt oportet, in linea quæ duplicis eſt formæ concauitatis & conuexitatis,

uexitatis, aut lineas ſimplicis formæ, aut rectas ducit non vt ſunt ducendæ, paralogiſmum facit, qui dicitur à para quod eſt iuxta, & ſyllogiſmus, qui eſt ex oppoſitis eorum quę propriè ſunt conuenientia ſcientiæ demonſtratiuæ: & in hoc differt à dialectico, & litigioſo. Conuenit cum demonſtratiuo in forma & quadam materia: quia cum duplex ſit materia ſyllogiſmi, propinqua, & remota: propoſitiones ſunt materia propinqua in qua non conuenit, quia principia & oppoſita principiorum non ſunt eædem propoſitiones, ſed diſtantes per affirmationem & negationem, & per eſſe & non eſſe. Sed materia remota ſunt termini: & quoad hanc materiam eſt falſigraphus ex conuenientibus & proprijs diſciplinæ ſicut & demonſtratiuus. Et ideò non habet neceſſe proprium librum, in quo ſpecialiter hic ſyllogiſmus doceatur: quia formam nouam non habet, nec etiam materiam differentem à materia demonſtratiui, ſed qualitatem aliam habet materiæ proximæ & non remotæ: quia iſta eadem eſt in omni qualitate & quantitate. Propter quod cum differat ab aliis in materia aliquo modo conſiderata, præter omnes alios modos eſt iſte modus ſyllogiſmi.

Quomodo falſigraphus conuenit cum demonſtratiuo.

Quare falſigraphus non habuit proprium librum, in quo tractaretur ſicut alij ſyllogiſmi.

Sunt igitur ſpecies ſyllogiſmorum probantium ſiue ſyllogiſmorum qui ſunt ad propoſitum illi qui dicti ſunt, demonſtratiuus & dialecticus, litigioſus & falſigraphus: duo penes materiam rectam & formam, duo autem penes obliquitatem ab aliis deficientes. A dialectico quidem deficiens ſicut à minus bono litigioſus. Deficiens autem à demonſtratiuo falſigraphus ſiue diſciplinæ paralogiſmus. Vnde dupliciter eſt deficiens, vel tripliciter paralogiſmus diſciplinæ, quemadmodum litigioſus tripliciter deficit à dialectico: quia nouam formam non addit demonſtratiuus ſuper dialecticum ſyllogiſmum, ſed conſequentiæ neceſſitas confortatur in ipſo, ſicut dialecticus formam habitudinis localis addit ſupra formam ſyllogiſmi ſimpliciter, contra quam peccare poteſt litigioſus. Nec habet eandem formam demonſtrationum, cum falſigrapho & demonſtratiuo non ſunt eædem propoſitiones ſicut in dialectico qui eſt collectiuus vtriuſque partis contradictionis. Non enim ſequitur, ſi affirmatiua propoſitio dialelectica eſt, quòd negatiua dialectica non eſt: quia negatiua eſt probabilis ſicut affirmatiua. Sed in demonſtratiuis ſi affirmatiua demonſtratiua eſt, ſequitur quòd negatiua eius demonſtratiua non eſt. Sed in terminis tantum communicat demonſtratiuo paralogiſmus diſciplinæ. Nec poſſunt eſſe niſi duo ſyllogiſmi perfecti: per quod eſt materia probabilis vel neceſſaria, quæ differentia habent principia: nam deficientes ab his non poſſunt eſſe niſi duo: vnus quidem deficiens à perfecto, quod non niſi vno modo eſt falſigraphus ſimplex & diuiſiuus eſt: alter autem deficiens ab imperfecto perfecto cum illo modo quod multis modis eſt litigioſus: & ideo eſt multiplex: & tres (vt dictum eſt) habet differentias.

Species igitur ſyllogiſmorum, &c.

Si autem quæratur de tentatiuo, dicendum quòd quia tentans ex communibus procedit, continetur ſub dialectico. Ille autem qui ex manifeſtè falſis & impoſſibilibus, non eſt ex poſitis: & ideo non intenditur ſecundum iſtam, quæ ſuperius poſita eſt, ſyllogiſmi diffinitionem.

Figuraliter igitur (hoc eſt, ſuperficietenus diſtinguendo hæc de ſyllogiſmo & ſyllogiſmi ſpeciebus) iſta quæ dicta ſunt, ſufficiunt. Non enim diuiditur ſyllogiſmus ſecundum genera diſputationum: quia diſputatio eſt actus & opponentis & reſpondentis. Syllogiſmus autem collectio & collatio eorum qua complent perfectam ratiocinationem: & ideò ſecundum differentiam ſic collatorum diuiditur in ſpecies.

CAPVT V.

Ad quot & quæ vtile ſit hoc opus.

VT autem modus quo iſta determinanda ſunt (prout huic negotio proprium eſt) determinetur, oportet quod vniuerſaliter ex communibus & communiter dicatur de omnibus prædictis quæ artem & ſyllogiſmum dialecticum circunſtant, & etiam de his quæ poſtea ſunt dicenda, quantum ad problemata, & conſiderationes in tantum nobis determinentur. Igitur quod vniuerſali & communi ratione determinetur de omnibus, eſt: eò quod de nullo dictorum & dicendorum ſubtilem & cauſalem, & ex proprijs eſſentialibus ſumptam capimus aſſignare rationem vel diffinitionem, ſed aliquantulum per communia & exteriora figuraliter, hoc eſt, ſuperficialiter volumus pertranſire, non profundantes conſiderationem in ipſis, eò quod ſecundum propoſitam methodum omnino ſufficiens arbitramur eſſe, ſi quoquo modo probabili poſſumus ex facultate illius actus cognoſcere vnumquodque dictorum & dicendorum methodum iſtam circunſtantium. Hoc igitur de modo procedendi dictum ſit.

Vniuerſaliter autem dicendum, &c.

Quare vniuerſali & communi ratione determinandum.

Sequens autem erit his quæ proœmialiter dicta ſunt, dicere ad quot & quæ negotium hoc ſit vtile: in hoc enim finitur pars proœmialis. Eſt autem vtile ad tria, ad exercitationes, & ad obuiationes, & tertio ad ſecundum Philoſophum diſciplinas, id eſt, quæ ſunt ſecundum philoſophiam. Quoniam autem ad exercitationes eſt vtile, ſic probatur, & ex his quæ dicenda ſunt, erit manifeſtum: quia hanc methodum habentes (quæ docet communia inuenire) de ſingulis ab antecedentibus, conſequentibus, & repugnantibus, & omnibus localibus habitudinibus facile (per conſiderationes communes talium localium habitudinum) de quolibet propoſito problemate argumentari poterimus & valebimus artis facultate quæ hæc docet. Omnis autem habitus facultatem conferens ad facile de propoſito arguendum de vtraque parte contradictionis, valet ad exercitationes, hoc eſt, ad frequentes artis operationes, per quas facilior ſemper efficitur artem habens: ergo iſta ars valet ad exercitationes.

Conſequens autem erit, &c.

Ad obuiationes verò valet: eò quod in vnoquoque

noquoque problemate multorum Philoſophorum annumerantes opiniones, quas ex probabilibus circunſtantibus cognoſcimus an veræ an falſæ ſint, in quolibet quæſito problemate ſermocinabimur, hoc eſt, ratiocinabimur ad eos ſiue contra eos, non ex doctrinis extraneis ſiue aliorum, ſed ex propriis iſtorum doctrinis per eadem quæ docent, rationem contra eos accipientes: quia in probabilibus ſi affirmatio eſt probabilis, etiam negatio oppoſita probabilis erit: quia quod poteſt eſſe, poteſt etiam non eſſe: & ſic erimus transmutantes eos in oppoſitum ſui dicti in omnibus, quicquid non videntur nobis bene dicere per probabilia oppoſita perſuadentes.

Conſidera hoc.

Valet autem ad ſecundum philoſophiam diſciplinas: quoniam ex iſta arte potentes ex artis facultate ad vtraque dubitare, hoc eſt, ad vtramque partem contradictionis in quolibet problemate, facilè ſpeculabimur in ſingulis quæ ſunt ſcientiarum: videbimus autem quid verum & quid falſum ſit, & hoc in problematibus & concluſionibus ſingulorum. Amplius autem ob hoc ad ſecundum philoſophiam diſciplinas vtile eſt hoc negotium: quia ad prima, hoc eſt, ad principia philoſophiarum quæ ſunt circa vnamquamque diſciplinam: nulla enim philoſophia quæ de ente determinato eſt, ſtabilire poteſt ſua principia, ſed accipit ea ſtabilita ab ea quæ eſt de ente communi conſiderans inquantum eſt ens: quia impoſſibile eſt aliquid dicere de principiis ex conuenientibus & propriis, quæ ſunt circa vnamquamque diſciplinam, eò quod vniuſcuiuſque principia ſint prima omnium in genere illo: & ideò per nulla quæ ante ſe habeant in illa diſciplina, poterunt determinari & ſtabiliri ex propriis: ſed per ea quæ ſunt communiter circa ſingula probabilia, non cauſalia autem, neceſſe eſt de his principiis ſingularum philoſophiarum pertranſire non profundato ſermone.

Hoc tangitur primo poſte. t. c. 23. & primo phyſicor. tex. com. 8.

Hoc autem ex communibus & probabilibus perſuaſionem facere, vel proprium eſt dialectico, vel maximè conueniens. Proprium enim inquantum ex probabilibus eſt: maximè autem conueniens inquantum ex communibus eſt. Quia metaphyſicus ex communibus hoc facit: ſed communia metaphyſici ſunt eſſentialia & non ſigna tantum, & ſunt communia reducibilia & determinabilia ad propria: ſed communia quæ conſiderat dialecticus ſunt ſigna, non cauſæ, & ad propria reducibilia. Ex talibus igitur perſuadenter verificare principia ſcientiarum maximè proprium eſt dialecticæ: quia cum ſit inquiſitiua, eſt inuentiua communium, & per talia conuenientem viam habet ad omnium methodorum ſpecialiſſima principia ſic per probabilia ſtabilienda.

Differentia inter communia metaphyſici & dialectici, cumvterque ex communibus procedat.

Ad iſta autem tria (vt dictum eſt) vtilis eſt methodus: nihil enim prohibet vnum & idem (quod eſt ex communibus) habere plures fines ſecundum diuerſa. Eſt autem finis ſubſtantialis methodi ſecundum ipſam methodum, vel ſecundum methodum habentem ſine fine ſcientiæ. Et finis ſcientis eſt finis quidem ſcientiæ ad ſecundum philoſophiam diſciplinas. Finis autem ſcientis duplex eſt: in ipſo, & in altero. In ipſo autem ſecundum exercitationem quæ eſt cauſa poteſtatis in omni actu & opere artis & methodi. Finis autem in altero & ad remotionem impedimenti eſt ad obuiationem. Et quidem per philoſophiæ diſciplinas curatur ignorantia negationis, quæ eſt negatio. Per obuiationes curatur ignorantia diſpoſitionis quæ eſt in contrario. Per exercitationes autem & ſic habitus acquiſitus: & ſic fortificatur ad actus vt facultatem habeat ſciens ex eis quæ ſcit in eaſdem operationes. Adhuc autem circa principia quædam eſt vtilitas quæ eſt ad ſecundum philoſophiam diſciplinas: eo quod habet viam ad principia: ſecundum autem quod eſt ſecundum concluſiones, eſt ad exercitationes, & ſecundum quod eſt ad alterum: quia diſputatio dialectica commune opus eſt, & eſt ad obuianes vt transmutet aduerſarium veritatis.

Remouet dubium.

Ex quo patet, quòd vnus illorum finium ſubſtantialis eſt, qui eſt ad ſecundum philoſophiam diſciplinas. Alij autem ſunt ad illum, & propter illum. In ſe quidem exercitatio eſt finis propter alterum: quia exercitatus facilè ea quæ ſunt circa principia. In altero enim propter philoſophiam finis eſt obuiatio, vt remoueatur impedimentum quo vnus operari nequit ea quæ ſunt ad philoſophiæ contemplationem. Cum enim diſciplina ſit circa philoſophiam, circa principia ſit: exercitatio enim circa concluſiones, obuiatio eſt ad eum qui contradicit vtriſque & principiis & concluſionibus.

Sicut autem dicit Ptolemæus in quatripartito, nemo quærat in ſcientia quod ex principiis eiuſdem non poterat. Sic etiam in dialectica nemo quærit ſufficientem de ſingulis demonſtrationem: quia hoc haberi non poterit ex probabilibus.

Sed hanc methodum perfectè habebimus (perfectione quæ talibus conuenire poterit) quando ſimiliter habere poterimus eam: ſicut in ſanatiuis virtutibus & perſuaſiuis, vt in rhetorica, & medicina, perfectè habetur finis ſecundum perfectionem rhetoricæ & medicinæ, & huiuſmodi potentiis. Et voco potentias artes non in vna parte contradictionis per firmitatem argumentationis, ſed potius inter duas partes contradictionis fluctuantes ex argumentationis infirmitate: hoc autem eſt ex conuenientibus & probabilibus facere & perſuadere quæ appetimus perſuadere. Neque enim rhetoricus aduocatus omninò & vniuerſaliter perſuadebit, impedimento triplici impeditus: malitia cauſæ, peruerſitate iudicis, & debilitate allegationis ſuæ. Nec medicus ſimiliter omninò ſanabit propter triplex impedimentum, ſcilicet fallacia experimenti, malitia infirmitatis, & inobedientia ægroti: & ideo non ſemper conſequuntur finem in alio. Et ſimiliter impeditur dialecticus ex debilitate probabilis quod adducit, & ex proteruitate reſpondentis, & difficultate problematis circa quod diſputat, ita quod non ſemper conſequitur finem in alio. Sed ſi vnuſquiſque horum trium ex contingentibus ſecundum ſuæ artis facultatem nihil omiſerit, dicemus

Habemus autem perfectè methodum, &c.

Vocauit rhetoricam medicinam & dialecticam potentias: ſecundum Alex. quia licet bene & male eis vti. Vel quia ſunt coniecturales: & ideo in eis opus eſt prudentia.

Quomodo rhetor tripliciter poteſt impediri vt non perſuadeat, & medicus vt non ſanet, & dialecticus vt non faciat fidem.

Ex quo patet, quòd finis medici non eſt ſa-

nare: quia aliter ſequeretur, quod non medicus eſſet medicus, & medicus eſſet non medicus, vt inquit Alexander.

cemus diſciplinam & diſciplinabilem finem habere ſufficienter ſecundum artis contingentiam, quamuis non ſemper habeat finem ſufficienter in alio ſecundum effectum perſuaſionis vel ſanitatis vel dialecticæ probationis & contemplationis.

Nota quomodo dialectica habet viam ad probandum principia ſua, hoc eſt quod ipſa vtens poteſt probare principia ſui inquantū docens eſt.

Eſt autem hic attendendum, quòd dialectica inquiſitiua eſt: eò quod non eſt entis & ſubiecti determinati: quamuis enim dialectica docens determinati ſit ſubiecti, quia de ſyllogiſmo dialectico, & ideo demonſtratiua eſt paſſionum ipſius: tamen vſus ipſius, qui a pluribus vocatur dialectica vtens, non eſt generis determinati: & ideo oportet, quòd ſit inquiſitiua communium quæ ſunt circa ſingula. Et hoc modo viam habet ad methodorum principia, ita quod etiam ad ſua principia viam habet ſecundum quod eſt methodus demonſtratiua. Vtens enim inquiſitiua eſt communium per quæ perſuadentur principia docentis: & cum via inquirendi & inquiſitio ſit per rationes probabiles, fortificatis illis vel multiplicatis ad vnam partem contradictionis cum propriis ipſorum principiis receſſus ſit relongatio ab altera parte contradictionis: & ſic paratur via ad principij cognitionem, quæ via non eſt inductio, ſed ſyllogiſmus per habitudinem localem inductus per maximas locos confirmantes, vt de quocunque prima ſpecies & genus, & huiuſmodi.

Obiectio.

Siquis autem obiiciat, quòd principia dupliciter cognoſcuntur, vt per terminos, ſenſum, memoriam, experimentum, & vniuerſale, & ſic hæc cognitio non eſt neceſſaria. Dicendum eſt, quod principia aut accipiuntur in ſe, aut in cognoſcente. Vel melius dicatur, quòd aut ſumuntur in ſe, aut comparata ad actum prout ſunt cauſæ. Si in ſe accipiantur: tunc accipiuntur ſecundum ſubſtantiam qua conſtituta ſunt ex terminis: & ſic cognoſcuntur cum cognitione terminorum. Si autem accipiantur comparata ad actum: ſic ſunt in potentia ſua accepta. Aut ergo in potentia remota, aut in potentia propinqua. Si remota, ſic cognoſcuntur ſenſu, memoria, experimento, & vniuerſali. Si autem in potentia propinqua prout inferunt effectum, ſic habent rationes dialecticæ viam ad ipſa.

Solutio. Quomodo principia prima poſſunt multipliciter cognoſci.

Probabile duplex.

Adhuc notandum eſt, quòd eſt probabile quod ſecundum ipſum ordinatur ad neceſſarium, ſicut eſt probabile quod eſt circa vniuerſale in phantaſmatibus acceptum & ſignis: hoc enim depurandum eſt ipſum neceſſarium. Et probabilitas eſt circa ipſum prout eſt in phantaſmatibus: & per hoc eſt via ad principia methodorum. Eſt autem probabile in contingentibus, quod ſecundum ſui ſubſtantiam probabile eſt: & hoc nullum habet ordinem niſi valde remotum fortè per modum adminiculantis.

Ad quæ principia ſit via dialectica: cum duplex ſit principium demonſtrationis.

Adhuc autem notandū eſt, quòd principium demonſtrationis duplex eſt, & ingrediens in ſubſtantiam demonſtrationis, ſicut propoſitio maior & minor dicuntur principia: & hæc per poſterius per demonſtrationem poſſunt oſtendi: & ad hæc non eſt vtilis dialectica, ita quòd ſit neceſſaria ad iſta. Sunt autem alia principia in ſubſtantiam demonſtrationis non ingredientia, vt dignitates, ſuppoſitiones, petitiones, diffinitiones, quæ per poſterius non poſſunt oſtendi, ſed per inquiſitionem inuentionem communium localium via habetur ad ipſa. Adhuc autem dupliciter accipitur principium: aut id quod eſt principium, & ſic habetur via ad ipſum: vel ſecundum quod eſt primum, & ſic eſt immediatum, & non habetur viam ad ipſum. Et quia ex communibus eſt primis ſyllogiſmus dialecticus, figuralis eſt: quia figura extrinſecè eſt vltimum ad quod terminatur eſſentia figurati, & ſic omnibus aliis magis eſt extrinſecum: propter quod non facit cognitionem principij ſecundum quod eſt ſcitum, ſed facit viam ad ipſum prout eſt opinatum & per rationem iuuantem elongatur ab altera parte contradictionis, & ſic accedit ad veritatem alterius: & hoc eſt dare viam per cognitionem, & adminiculum, & non per proprias cauſas, ex quibus ſit ſcientia veritatis rerum. Hæc igitur proœmialiter dicta ſunt.

Ad id quod eſt principiū, eſt via: ſed non ad principium ſecundū quod eſt primum. Quare ſyllogiſmus dialecticus dicitur figuralis.

Adhuc notandum eſt, quòd quamuis dialectica ſit circa ſingula: tamen eſt ex communibus ſingulorum, & non ex propriis: & ideò certam non poteſt de ſingulis facere cognitionem: propter quod non ſuperfluunt, ſed neceſſariæ ſunt ſpecies ſcientiæ quæ de ſingulis in ſpeciali perfectam ex propriis faciunt cognitionem.

Remouet dubium: & reſponſio ſua eſt etiam Alexandri in principio huius libri.

TRACTA-

TRACTATVS II.

De methodo diffinitionis, generis, proprij, & accidentis.

CAPVT I.

Ex quibus eſt methodus.

Primum ergo conſiderãdum, &c.

PRÆMISSIS autem his quæ procœmialiter huic doctrinæ præmitti debent, nunc ad propoſitum accedendum. Primum conſiderandum eſt, ex quibus eſt methodus: quia iſta ſubſtantialiter ingrediuntur in ſyllogiſmum dialecticum, & propinquiſſimè ſe habent ad ipſum. Cum autem dicimus, ex quibus eſt methodus, intelligimus quòd hæc præpoſitio, ex, materiã notat ſecundum quod materia dicitur materiale principium: ſic enim materia habet formam ſecundum inchoationem in ſeipſa: ſicut enim principia inuolutam habent in ſe concluſionem, ſic accepta materia & huiuſmodi materia, & non materia indeterminata. Et intendimus, quòd eadem præpoſitio notet ordinem & diſpoſitionem: quia hoc alibi notare conſueuit, vt cum dicitur, ex mane fit meridies, vel ex certantibus fiunt olympia. Hoc igitur modo determinandum eſt ex quibus fit methodus vt ex principiis materialibus, & qualiter diſpoſitis. Si autem ſumatur ad quot eſt problemata ſecundum genera ſingulorum, & ad quæ eſt problemata terminanda, & ſumamus ex quibus ſunt orationes, hoc eſt, argumentationes dialecticæ: & ſumamus quomodo his abundemus in omni materia problematis per conſiderationes locales & in conſiderationibus determinatis, & quomodo ſyllogiſmis etiam dialecticis abundemus per exercitationem & obuiationem: tunc ſufficienter habebimus propoſitum: quia tunc in omnibus propoſitis finem habebimus intentum. Propoſitiones enim ſunt materia ex qua, problemata autem materia circa quam. Abundantia autem eſt in multitudine ſiue multiplicatione mediorum, vel ad omnia, vel ad ſingula problemata.

Ly ex notat habitudinē cauſæ materialis, & quandoque etiam ordinem & diſpoſitionem.

Sunt autem numero æqualia, &c.

Incipiemus igitur hic, Orationes, hoc eſt, ſyllogiſmi, & ad quæ ſiue de quibus problematibus fiunt ſyllogiſmi, ſunt numero æqualia. Cuius probatio: quia orationes ſiue diſputatiuæ argumentationes materialiter ſunt ex propoſitionibus. De quibus autem ſiue ad quæ ſunt ſyllogiſmi dialectici, ſicut ad determinanda, ſunt problemata. Omnis autem propoſitio inquiſitione quærente de compoſitione ipſius, problema eſt: & omne problema ſeparatum à quæſtionis dubitatione, & enuntians ſimpliciter hoc eſſe hoc, vel hoc non eſſe, propoſitio eſt. Sic igitur eadem quoad terminos ſunt propoſitiones, & problemata quoad prædicata ſunt numero æqualia.

Omnis enim propoſitio, &c.

Quare differentia tam genera quam ſpecifica, non ponit in numerum cũ prædicatis dialecticis.

Prædicata autem ſunt quatuor, & problemata in genere ſunt æqualia illis & eiſdem. Omnis enim propoſitio & omne problema, aut indicat proprium, aut genus, aut accidens. Etenim differentia de qua dubitari poſſet, an inſit vt aliquid illorum, cum ſit generalis, in eodem prædicato cum genere eſt locanda & ordinanda. Generalis quidem eſt vna in ſe exiſtens, quæ eſt non vltima & diuiſiua, & non vltima cum ſpecie conuertibilis, quæ eſt in vltimo conſtitutiua & indiuiſibilis. Quicquid enim differentiarum, aut vltima eſt illarum, aut prædicatum eſſentiale non conuertibile, quod ad vltimam ſe habet vt potentia ad actum, & ita vt genus, hoc eſt, generalis forma: quia ſicut dicit Auerr. genus enim eſt forma generalis, habens ſe ſicut formale indiſtinctum ad vltimum diſtinguens ipſum eſſe ſpecificum ad actum: talis igitur differentia in plus eſt, quam genus: & vt eſſentiale eſt vt genus, & dicit id quod eſt in potentia formali indiſtincta ſicut eſt genus: cum genere ergo inter prædicata locatur. Vltima autem differentia, quæ in plus non eſt, ſed conuertibilis, dicit actum purum: & ideò cum ſpecie locatur ad ſubiectum, & non eſt ad prædicatum. Iſta ſunt igitur prædicata principalia, de quibus quæritur in problematibus, & ad quæ terminanda inducuntur ſyllogiſmi.

Primo metaph. com. 17.

Ordo inter prædicata dialectica, & unde ſumatur ratio ordinis.

Ordinantur autem ſecundum quod perfectè & ſecundum rationem inſunt, vel non inſunt. Maximè autem ineſt, quod conuerſim ineſt: quia hoc ineſt ſecundum totum, ita quod nihil eſt ſubiecti ſecundum quod non inſit: quia ſi aliquid ſubiecti eſſet ſecundum quod non ineſſet, non conuerteretur: ſic ergo totum proprium toti ineſt ſubiecto, ita quod de proprio nihil eſt extra ſubiectum, & de ſubiecto nihil eſt extra proprium. Genus autem ineſt ſecundum partem generis & ſecundum partem ſubiecti, & ineſt ſubſtantialiter, & nomine & ratione: & ſecundum partem generis ineſt, quia non niſi ſecundum partem ſuæ potentiæ & ambitus ineſt ſubiecto: ſecundum partem autem ſubiecti, quia ſecundum id ſubiecti ineſt quod eſt in potentia & in ipſo: & ideo ſuum ineſſe ſequitur ad ineſſe, & eſt pars. Accidens autem dicitur ineſſe nec vt totum, nec vt pars: neque dicit ineſſe ſubſtantiale ſiue ex ſubſtantialibus ſecundum quod eſt accidens: quia cum inſit in aliquo, non eſt in eo ſicut pars, nec huic ex

ex eſſentialibus ſicut proprium, nec determinat ad eſſe, nec prædicatur nomine & ratione. Inferius autem non eodem ordine ſunt in exercitatione:& ita illius ordinis dabimus propriam & aliam rationem.

Quoniam autem proprium, &c.

Primum autem horum prædicatorum ſubdiuiditur: quoniam hoc quidem proprium conuertibile, quod totum toti ineſt ſubiecto, ſignificat quid eſt eſſe per omnia eſſentialia terminata & ordinata ad vltimum ſicut ad actum: illud autem aliud proprium non ſignificat quid eſt eſſe ſubiecti per eſſentialia, ſed per accidentalia: quia in hoc ſunt tantum accidentalia, quia ſunt eſſe conſequentia,& ab eſſentialibus cauſata: ideo diuiditur hoc prædicatum quod nominamus proprium,in vtraſque nunc dictas partes,eſſentiale & accidentale proprium. Et ideo illud proprium quod ſignificat quid eſt eſſe per eſſentialia dicentia potentiam & actum rei, vocetur terminus ſiue diffinitio: quia omnia complectitur, quæ eſſe rei in potentiam & actum determinant,& eſſe ſubſtantiale ad terminos ſuos (extra quos de eſſe rei nihil eſt) deducunt. Reliquum verò proprium accidentale & eſſe conſequens, & extra eſſe,ſicut poſt eſſe exiſtens, vocetur proprium ſecundum communem de eis aſſignatam nominationem. Ab vltima enim differentia vltimum nomen imponitur. In diffinitione autem proprij vltimum eſt conuerſim prædicari: & ideo hoc nomen retinet proprium quod non eſt terminus. Vltimum autem in ratione diffinitionis,non eſt conuerſim prædicari,ſed potius dicere quid eſt eſſe: & propter hoc eſt terminus,& non proprium ipſum quod addit differentia vlterius completiua ſuper vltimam proprij differentiam, & ideò ſpeciale ſortitur nomen.

Quare diffinitio dicitur terminus & ſortitur ſpeciale nomen, non ſic autem proprium.

Palam ergo ex his, &c.

Palam igitur ex dictis eſt propter quid ſecundum diuiſionem præſentem nunc inductam (cum tria ſint, & vnum diſtinguatur in duo) neceſſe eſt,quòd quatuor ſint prædicata. Igitur aut proprium quod communiter dicitur proprium, aut terminus, quæ duo conuerſim prædicantur, aut genus,aut accidens,quæ duo non conuerſim prædicantur. Sed proprium refertur ad eſſe ſpeciei ſicut cauſatum ex ipſa ſpecie. Terminus autem eſt ſimplex, & non eſt conſequens ad ſpeciem vt prædicatum ad ſubiectum, ſed eſt ſecundum naturam verum accidens ad ipſum ſicut cauſa ad cauſatum. Genus autem eſt ſicut pars ſubiecti. Accidens autem vt conſequens communiter, quod non eſt per eſſentiam cauſatum à ſubiecto, ſicut nec cauſa ipſius. Et ideò ſic ordinantur hæc ſecundum quod plus vel minus habent de ratione prædicati, ſecundum quod prædicatum eſt vt conſequens ad ſubiectum.

Dat cauſam quare proponat propriũ diffinitioni in enumerando prædicata dialectica.

Remouet dubium. Nemo autem,&c.

Nemo autem nos opinetur velle dicere, quòd vnumquodque illorum quatuor prædicatorum incomplexè acceptum,propoſitio eſt, vel problema: ſed ideò dicimus eſſe quatuor prædicata: quoniam ab his vt inhærentibus ſubiectis fiunt & propoſitiones & problemata. Subiectum enim vnum eſt & non diuerſificatum: quia ſpecies. Prædicata autem ſecundum ſe inhærentiam dicentia ſunt plura: & ideo penes modum inhærendi quo prædicatum eſt in ſubiecto,multiplicari eſt neceſſe & propoſitiones & problemata. Terminus autem vt eſt terminus, inhærentiam dicit: ſimiliter & proprium. Terminus autem inhærens vt antecedens & cauſa. Proprium autem ſicut ſemper & ſolum & eſſe conſequens. Genus autem vt conſequens eſſentiale non conuerſim. Accidens autem inhærens tantum vt cauſatum à ſubiecto.

Differũt autem problema,&c.

Quamuis autem ab eiſdem formentur & propoſitiones & problemata,& in hoc conueniant, tamen differunt hoc modo. Si enim ſic dico, Putaſne hæc enuntiatio, animal greſſibile bipes,diffinitio hominis eſt,vel non? Et ſi dico, Putaſne animal genus hominis eſt, vel non? propoſitio fit, ita quod nota dubitationis non cadat ſupra compoſitionem propoſitionis, ſed expectat conſenſum reſpondentis ſub hoc ſenſu,animal greſſibile bipes diffinitio hominis eſt,putaſne hoc eſſe verum, vel non? animal genus hominis eſt, putaſne hoc, vel non?& ſic de aliis. Dialectica enim propoſitio interrogat conſenſum reſpondentis: quia probabile (quod eſt materia ipſius ſyllogiſmi dialectici)eſt quod videtur omnibus,vel pluribus: & quia in viſu conſiſtit verum ita videatur,vel non videatur, ideò neceſſe eſt, quòd quærat conſenſum iudicantis de ipſo. Si autem ſic dicam, vtrum animal greſſibile bipes ſit diffinitio hominis, vel non? ita quod nota dubitationis cadat ſupra compoſitionem prædicati cum ſubiecto, & quærat an prædicatum inſit ſubiecto, vel non: tunc probabile problema, ſiue quæſtio eſt, vt ſit ſenſus, vtrum hoc prædicatum, animal greſſibile bipes, inſit huic ſubiecto vt diffinitio, vel non, ita quod nota dubitationis ſimul quærat inhærentiam & modum inhærendi, qui importatur in prædicato hoc vel illo. Similiter autem & in aliis prædicatis ſi formarentur, dicerentur propoſitiones & problemata. Nam hoc modo ab omni vel ex omni propoſitione,hoc eſt,ex terminis omnis propoſitionis facies ſiue facere poteris problema: & è conuerſo tranſumpto modo dubitationis, qui ſi ponatur ſuper compoſitionem, problema eſt. Si autem prædicatum enuntietur de ſubiecto,& modus dubitationis ſequens ad compoſitionem ponatur ad conſenſum iudicantis de propoſitione: tunc propoſitio eſt.

Græci non exponũt hoc modo textũ, nec habent hanc differentiam: ſed dupliciter dicunt differre propoſitionem dialecticam & problema dialecticum, ſcilicet ex parte ſigni, vel nota interrogationis: & ex parte totius contradictionis quæ exprimitur in problemate dialectico,& non in propoſitione dialectica.

CAPVT II.

Quid terminus ſiue diffinitio & quæ ad methodum de diffinitione reducuntur.

Dicendum autem quid terminus, &c.

Dicendum ſigillatim autem quid terminus ſiue diffinitio, quid genus, quid proprium, & quid accidens. His igitur ſigillatim determinatis,procedere poterimus ad methodos ſpeciales,vt terminare quid inſit vt terminus, & quid inſit vt genus,& ſic de aliis, & propoſitiones & rationes de his formare poterimus.Et quia diffinitio dicit totum eſſe,ideo à diffinitione incipiemus. Nihil enim ita ineſt ſubiecto,

Quare incipit à diffinitione.

ſubiecto, ſicut id quod ineſt vt diffinitio. Adhuc autem quoniam omnia alia ad diffinitionem aliquo modo ordinantur, ideò diffinitio principalior eſt: & ideo ab ipſa hic incipiemus.

Eſt autem terminus, &c.

Eſt autem terminus ſiue diffinitio, quædam oratio explicitè & per partes potentiæ & actus ſignificans quid eſſentialiter & ſubſtantialiter eſt eſſe rei diffinitæ, ita quod perfectum eſſe ſit demonſtrans,& totum ſecundum partes, & ordinem ad vltimum, quod reſpectu omnium præcedentium eſt actus & complementum.

Quomodo oratio diffinitiua, aut ſumitur pro nomine, aut pro oratione.

Cum enim diffinitio refertur ad diffinitum: tunc oratio ſumitur pro nomine, hoc eſt,iuxta nomen diffiniti. Aut igitur oratio explicitè dicit quod ſignificat nomen diffiniti implicitè: & nunc directè pro nomine, hoc eſt, iuxta nomen & ſecundum nomen aſſignatur. Aut aſſignatur oratio diffinitiua pro oratione, hoc eſt, iuxta orationem, vt ſi aliqua pars (eius quod in oratione diffinitiua eſt) debeat diffiniri vt clarior ſit diffinitio,vt cum dicitur,quid eſt homo? & dicitur, animal rationale mortale, oratio diffinitiua pro nomine eſt aſſignata. Si autem quæritur, quid eſt animal rationale? & dicitur, animal vtens ratione, aſſignata eſt pro oratione, hoc eſt, iuxta id quod ſignificatur in oratione. Hæc eſt expoſitio Arabica.

Alia expoſitio quomodo oratio diffinitiua quandoque ſumitur pro nomine, & quandoque pro oratione.

Sunt tamen alij, qui aliter dicunt, & ſatis rationabiliter, quod quando diffinitum ſignificatur vno nomine & diffinitur: tunc aſſignatur oratio diffinitiua pro nomine, vt dictum eſt, explicitè dicens quicquid nomen dicit implicitè: ſed diffinitum aliquando ſignificatur circumloquendo per orationem: vt cum dicitur paſſibilis qualitas pro vna ſpecie qualitatis: & quando talis ſpecies diffinitur, aſſignatur oratio diffinitiua pro oratione, hoc eſt, iuxta id quod implicitè continet talis oratio. Quædam ſunt quæ congregata, ſignificant vno nomine, vt album quod eſt res alba, quæ ſi diffiniri debeant, neceſſe, quod oratio diffinitiua iuxta orationem aſſignetur. Sed prima expoſitio magis videtur ſecundum intellectum Ariſtot. eſſe: quia ſubdit Ariſtot. aſſignans dicti ſui rationem, Poſſibile eſt enim etiam eorum quæ ſub oratione ſignificantur,quædam terminari,hoc eſt, diffiniri.

Quæ orationes non poſſint diffiniri, & quomodo prædicatum ſub omni ratione non poteſt diffiniri.

Attende, quòd oratio indicatiua ſiue enunciatiua diffiniri non poteſt: hæc enim oratio ſingularis eſt. Singulare autem diffiniri non poteſt. Eadem ratione prædicatum quod ſub oratione indicatiua eſt, dupliciter conſideratur: & prout res prædicata ſolum, & ſic diffiniri poteſt. Poteſt etiam conſiderari prout habet in ſe compoſitionem: & ſic eadem cauſa quæ dicta eſt, diffiniri non poteſt: quia & compoſitio eſt ſingularis. Subiectum autem propriè habet diffinitionem. Propter quod inter prædicata ponitur diffinitio: quia talis debet eſſe diffinitio explicitè notificans per eſſentialia quæ non vt vnum, ſed vt multa comparantur ad diffinitum.

Quicunque autem,&c.

Palam eſt, quoniam quicunque quolibet modo nomine vno ſuæ ſignificationis aſſignationem faciunt, cum multa eſſentialia explicitè vno nomine ſignificari non poſſunt: & ideò patet, quòd non aſſignant eius rei quam nominant, realem & explicitam diffinitionem: eò quod omnis diffinitio explicans per eſſentialia diffinitum, eſt oratio: quia eſſentialia conſtituentia rem ſecundum quod ſunt eſſentiæ, vno nomine explicitè ſignificari non poſſunt: & ideò omnis diffinitio eſt oratio, & non poteſt eſſe nomen vnum.

Quare omnis diffinitio eſt oratio, & non poteſt eſſe vnum nomen.

Diffinitiuũ tamen,&c.

Problema tamen diffinitiuum, hoc eſt, ad problema de diffinitione, reducibile, eſt etiam problema huiuſmodi, quod eſt vtrum aliquid alij ſit idem, vel diuerſum. Vt ſi quæratur, vtrum bonum ſit idem quod honeſtum,vel non, ſed diuerſum ab illo? Similiter problema de eodem & diuerſo eſt, ſi quæratur, vtrum idem eſt ſenſus & diſciplina intellectualis, aut non? quod Heracliti diſcipuli dixerunt. Cuius ratio eſt certa: quia circa diffinitiones in conſtruendo & deſtruendo plurima ſit attentio laboris, vtrum idem ſit diffinitio cum diffinito, vel diuerſa ab ipſo. Et ſic ſub eadem methodo adducuntur conſiderationes de eodem & diuerſo cum diffinitione, ſed ſub eadem methodo diffinitiones terminantur quæ de eodem & diuerſo inducuntur. Ergo de eodem & diuerſo in diffinitione ſub eadem continentur methodo cum diffinitionibus. Vnde methodus ſexti libri ibi facta cum methodo ſeptimi, eadem ſunt methodus: in ſexto conſtruitur diffinitio: in ſeptimo autem docetur qualiter deſtruere & conſtruere ad eandem pertinent methodum. Quoniam autem omnia quæ dicta ſunt de eodem & diuerſo eiuſdem modi ſunt: & tunc idem diffinitiuè maximè conſideratur. Palam autem eſt ex his quæ nunc dicuntur. Si autem per aliquam methodum potentes ſumus ex facultate methodi diſputare, quoniam idem & quoniam diuerſum hoc cum illo vel non. Eodem modo per eaſdem conſiderationes facile conari poterimus ad diffinitiones. Et hoc patet: quia cum dialecticæ diſputationes ſint ad vtramque partem contradictionis, ſi erimus oſtendentes, quoniam non idem eſt, erimus oſtendentes, quoniam non ineſt vt diffinitio, & ſic interimentes erimus diffinitionem: non tamen conuertitur quod nunc dictum eſt,quod oſtendendo, quòd aliquid eſt idem, oſtenſum ſit, quod ſit idem diffinitione cum ipſo, vel quod ſit diffinitio ipſius: quia poteſt eſſe idem & non erit idem diffinitione: quia multipliciter dicitur idem, ſicut infra patebit. Non enim ſufficiens eſt oſtendere, quòd vnum eſt diffinitio alterius, ſi oſtendatur, quoniam eſt aliquo modo idem illi.

Quod problema de eodem & diuerſo reducatur ad problema diffinitionis.

Oportet autem ſcire, quòd idem quod reducitur ad diffinitionis methodum, eſt idem quod cauſatur ab vnitate ſubſtantiæ totius: quia ſicut in qualitate ſimile cauſatur ab vna qualitate, & in quantitate æquale cauſatur ab vna quantitate (& ideò quando de ſimili eſt quæſtio, de vna qualitate eſt quæſtio: & quæſtio de æquali, eſt quæſtio de vna quantitate) ita idem in ſubſtantia quam dicit diffinitio, idem genere cauſatur à parte ſubſtantiæ, idem autem numero à parte materiæ: & ideo illa non

non ſunt ſimpliciter vnum. Sunt igitur quod videtur vnum, habet exemplum alterum. Et ideò potiſſimè idem ſubiecto ſunt, quorum vnum eſt diffinitio,& alterum diffinitum. Hæc enim ſunt & idem genere, & idem ſpecie, & idem numero,& vnum indiuiſibile: quia neutrum exemplum, alterum aliud habet ſui: & ideò ad problema de diffinitione reduci habet.

CAPVT III.

Quid eſt proprium ſic quod eſt prædicatum.

Quomodo propriū plus cōuenit cum diffinitione, quam cum aliis prædicatis.

PRoprium autem eſt quod non indicat quid eſt eſſe rei. Quod proprium iuxta diffinitionem proximè ordinandum eſt: quia cum eo conuenit nomine & modo prædicationis qui eſt conuerſim prædicari. Quod enim diffinitio prædicatur eſſentialiter, & proprium accidentaliter, non eſt modus prædicari ſecundum quod prædicatum eſt, ſed modus naturæ quæ prædicatur.

Proprium autem eſt, &c.

Non eſt intelligendum propriū prædicari de ſpecie cōuerſim, quia & ſpecies prædicetur de ipſo.

Dicamus igitur, quòd proprium eſt quod non indicat ſecundum modum prædicandi quid eſt eſſe rei per ſubſtantialia explicando illud, ſed accidentaliter prædicatum ſoli ineſt ſubiecto, & conuerſim prædicatur, non ita quod ſubijciatur ſpeciei propriè,ſed quod cuicunque ineſt proprium, de hoc prædicatur ſpecies quantum ad indiuiduorum ſubiectionem: ſpecies enim non eſt prædicatum:& ideò non eſt problema vel methodus de ſpecie,ſicut de aliis prædicatis. Prædicatum enim eſt quod vel in ſpecie ſubiecta eſt ſicut cauſa, vel in quo eſt ſpecies ſicut cauſa: neutro illorum modum ſpecies eſt in proprio. Et ideò artificiali prædicatione & naturali ſpecies non prædicatur de proprio, & è conuerſo proprium de ſpecie. Et dicitur conuerſim prædicari: quia prædicatiò proprij ſpeciem non excedit,& non exceditur ab ipſa: & hoc eſt quod ſoli ineſt, & conuerſim prædicatur. Cuius exemplum eſt,ſicut dicimus, quòd proprium hominis eſt grammaticæ vel cuiuſlibet diſciplinæ eſſe ſuſceptibile. Conuerſim enim ſequuntur ad ſeinuicem. Nam ſi aliquod eſt homo, ſequitur quòd per naturam eſt grammaticæ ſuſceptibile,niſi impediatur per accidens.Et ſi aliquod grammaticæ ſuſceptibile eſt,homo eſt. Nemo enim dicit artificioſè loquens, proprium ſimpliciter & propriè, quod contingit etiam alij ineſſe, vt dormire quod contingit homini & bruto ineſſe.

Nemo enim, &c.

Nemo etiam dicit proprium, quod communiter ineſſe videtur, etſi forſitan inſit ſoli per aliquod tempus, vt ſi ponamus ſolum hominem dormire & nullum aliud animalium, quia non emanans ex eſſentialibus vt proprium. Si fortè autem aliquod talium communiter accidentium proprium dicitur,non ſimpliciter proprium, ſed eſt proprium quando: quia & alij ineſt. Vel dicetur ad aliud proprium, vt dormire eſt proprium ad non dormientem. Nam aliquod ex dextris quidem eſſe,proprium quando eſt, quia pro tempore quo ſolus eſt à dextris. Bipes autem vel bipedem eſſe, eſt proprium ad aliud: quia aliud quadrupes eſt, vel non bipes: ſed bipedem eſſe proprium eſt homini ad equum, & non ſimpliciter.

Quod cōuerſim prædicari ſit vltima & completiua differentia.

Conuerſim ergo prædicari,proprij eſt completiua & vltima differentia. Quod enim conuerſim prædicari inſit proprio ſoli vt completiua differentia diffinitionis eius, & nulli aliorum prædicatorum (quæ inſunt aliis vt ſubiecto) conueniat niſi proprio, manifeſtum eſt, quòd non ſequitur (de accidente quod ſecundum ſui naturam ineſt aliis) quod ſit neceſſarium quicquid dormit,hominem eſſe, cum tamen dormire inſit illi,& non poſſit non ineſſe. Et cum non ſint niſi duo,quorum eſſe ſit ineſſe: proprium quod eſt accidens ſpeciei, & communiter accidens quod accidit indiuiduo, & non conuenit indiuiduo conuerſim prædicari: relinquitur, quòd eorum quæ ſunt ſub proximo genere, quod eſt alteri ineſſe vt accidens, conuerſim prædicari ſit differentia completiua diffinitionis proprij, quum conuerſim prædicetur cum proprio ſub eodem genere proximo quod eſt ineſſe vt accidens: & ſic patet, quòd diffinitio eſt proprij quod eſt non indicare eſſe, & conuerſim prædicari,& quod conuerſim prædicari ſit differentia completiua proprij.

CAPVT IV.

Quid genus ſecundum quod eſt prædicatum, & de reducibili ad methodum generis.

Genus autem eſt,&c.

GEnus autem eſt, quod de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur. Genus enim eſt primum ſubiectum in quolibet (vt dicit Auicenna) formabile & determinabile differentiis,vſquequo formetur in ſpecialiſſimas, quæ differentiis non ſunt formabiles, & ideò nullo modo poſſunt eſſe genus. Et quia genus formabile non eſt niſi differentiis, nec formatur aliquod niſi forma diuidente & diſtinguente, & differentia nec diuidit nec differre facit niſi per oppoſitionem, & oppoſitio non eſt vnius ad ſe, ſed duorum ad minus:inde eſt, quòd oportet genus habere duas differentias & duas ſpecies: & ideò cum ſit prædicatum vniuerſale quod de pluribus proximè ſubiectis prædicatur, ſequitur de neceſſitate, quòd proximè eſt & per ſe prædicacatum de pluribus differentibus ſpecie. Species autem cum dicat complementum in eſſe, differentia formari non poteſt vlterius, ſed multiplicari poteſt per materiam in indiuidua. Genus autem cum dicat id quod eſt in potentia & confuſum & indiſtinctum & incompletum, formationem differentiarum accipit, vt potentia etiam recipit actum: propter quod formalem recipit diuiſionem, quæ ad minus in duabus oppoſitis eſt differentiis, quæ duas conſtituunt ſpecies.

Quare genus de neceſſitate prædicatur de pluribus differentibus ſpecie.

Quare genus prædicatur in quid.

Quia verò verum genus eſt primum ſubiectum eius in quo eſt, & illud ſolum eſt quid natura

natura & modo prædicandi, ideò oportet, quod in eo quod quid eſt prædicetur. Ad hoc autem (vt dicunt Auicen. & Algazel) tria exiguntur. Vnum quidem, quòd genus actu & intellectu ſit vt quid eius de quo prædicatur, & eius eſſentialis qualitas eſt differentia. Secundum autem, quòd ſic ſit per aliquam potentiam, ſed non de neceſſitate naturæ & ſubſtantiæ, ita quod ſic inſit, vel quod ponatur ſic ineſſe, ſiue ſit ſic, ſiue non: non enim prædicatum eſt ponibile, vbi per naturam ſuam non eſt intra ſubiectum per intellectum, vt accidens: & ideò poſſumus dicere. Ponatur homo eſſe albus vel niger. Tertium eſt, quòd poſito genere, ſtatim potentia formali inducta ponitur inferius, & in quod formabile eſt genus. Et ideo ſpecies per inchoationem ſui eſt in genere, ſicut res formata eſt in propria materia: propter quod in diffinitione vnum habent ordinem materia & genus: & ſicut materia eſt quid materiati & primum ſubiectum, ſic eſt genus primum ſubiectum differentiarum & quid ſpeciei. Et quia formatum aliud eſſe accepit ab vna forma formante, & aliud ab altera, ideo dicitur in primo de anima, quòd ratio generis ſecundum vnumquodque eſt altera & altera. Et eſt ſenſus, quod hoc quod dico (vnumquodque) determinet hoc quod dico (ratio) hoc eſt, ratio data de genere ſecundum vnumquodque eſt altera & altera.

Species eſt in genere per inchoationem.

In eo autem quod quid eſt prædicari, &c.

In eo autem quod quid eſt prædicari talia dicuntur, quæcunque contingit eum qui interrogatus eſt per quid, reddere (hoc eſt, reſpondere) quid eſt quod proponitur in quæſtione de prædicato comparato ad ſubiectum: quid enim eſt quærit de natura & ſubſtantia rei, vt quid eſt homo? conuenienter reſpondetur animal. Sicut enim dicunt & Auicenna & Algazel, per quid quæritur tripliciter. Vno quidem & primo modo de intellectu ſignato per vocem ſignificatiuam, vt ſi quæratur quid ſignificetur per hanc vocem, antropos? & reſpondetur homo: & hoc ideò, quia talis vox vt ſignum refertur ad rei ſignatæ materiam & ſuppoſitum. Secundo quæritur per quid de tota rei ſubſtantia, & eſſentia, hoc eſt, ſi quæratur, quid eſt homo? & reſpondeatur animal rationale mortale. Tertio quæritur de eo in quo inchoat rei eſſentia & ſubſtantia, vt ſi quæritur, quid eſt homo? & reſpondeatur animal in quo vt in ſubiecto inchoat hominis natura. Et hæc eſt quæſtio prima ſecundum ordinem cauſæ: quia hæc eſt cauſa quare diffinitio eſt quid: & hæc eſt cauſa, quòd vox ſignificat quid, ſicut reſponderi quid primo conuenit generi: & eſt differentia completiua generis, quemadmodum in homine ſiue de homine cum quis interrogatus eſt, quid eſt quod propoſitum eſt, hoc eſt, homo, conuenienter dicitur, quoniam eſt animal.

Triplex poteſt fieri interrogatio per quid.

Primo quæritur de genere per quid quam de aliis.

Remouet dubium.

Cum autem dicit Porphyrius, quòd etiam ſpecies prædicatur in quid, accipit Porphyrius prædicata non vt prædicata ſunt vniuerſalia, diſtinctas eſſentias habentia, de quibuſcunque potentialiter prædicata: ſed ſpecies naturaliter prædicatum eſſe non poteſt per ſe, eo quod non habet ſubiectum ſecundum naturam & artem id ad quod referatur. Indiuiduum enim ſubiectum eſſe non poteſt, eò quod eſt corruptibile, vt dicunt communiter. Sed ideò Auicenna dicit, quod hoc eſt: quia ſubſtans in eo alterius naturæ quam ſubſtans differentiæ: materia enim in qua ſubſtat indiuiduum accidentibus & formis, alterius naturæ eſt quam genus, quod ſubſtat differentiis ſicut formabile ab eis: & ideò non ſic ſubiectum eſt vt genus ſubiectum differentiæ: propter hoc modo ſpecies non poteſt eſſe prædicatum cum tale non habeat ſubiectum in cuius ratione ſit prædicatum, ſicut ſubiectum primum. Hoc igitur eſt genus.

Generale autem, &c.

Generale autem (quod ad eandem reducitur methodum de genere) eſt, vt ſi quæratur de aliquo, vtrum in eodem genere ſit cum alio aliquo determinato, vel in diuerſo? vt ſi quæratur, ſi homo & equus ſint in eodem genere, aut non? Sicut enim ad methodum de diffinitione reducitur quæſtio, an aliquid idem alij ſit diffinitione, an non? ſic ad methodum de genere, reducitur quæſtio, an vnum alteri ſit idem genere, an non? huiuſmodi enim problemata cadunt ſub eadem methodo generis, hoc eſt, de genere, quia Græci carent ablatiuo, genitiuum pro ablatiuo ponentes. Quod autem tale problema ad methodum generis reducitur, ſic probatur: quia nos diſputantes, quoniam animal ſic eſt genus hominis. Similiter autem an idem animal ſit genus bouis. Et ſic hominem & bouem probantes vnum & idem eſſe genere, diſputantes erimus, quoniam hæc duo in eodem genere ſunt. Si autem oſtenderimus, quoniam animal alterius horum, hominis ſcilicet, vel bouis genus eſt, & alterius ſiue reliqui non eſt genus animal, oſtendentes erimus, quoniam homo & bos in eodem genere non ſunt: in vtroque enim illorum problematum oportet diſputare per generis conſiderationes, vtrum tale prædicatum ſubiecto inſit vt genus, vel non inſit. Hoc igitur prædicatum eſt eſſentiale non conuertibile, partem eſſentiæ notificans. Et ideo ſicut in prædicatis conuertibilibus (quæ ſunt terminus & proprium) eſſentiale antecedit rationem ſubiecti ſubſtantiam declarans: accidentale autem (quod eſt proprium) ſequitur rem, eò quod illud partem potentialem in ſubiecto notificat per genus in quo ponitur proprium, & per eſſentiam proprij quæ de genere accidentium eſt (vt Boëtius dicit) notificat eſſe formale nō per eſſentialia, ſed per accidens quod eſt proximum eſſentialia conſequens: ita inter prædicata non conuerſim prædicata primum ſecundum naturam ponitur genus, quod per partem eſſe potentialis deſignat ſubiectum de quo prædicatur, & non deſignat totum eſſe ipſius. Prædicata enim iſta quatuor hic ordinantur ſecundum quod plus vel minus in toto vel in parte deſignant ſubiectum: ideò ponimus hic genus ante accidens, & accidens vltimum: quia accidens non per eſſentiam ſubiectum deſignat.

Quare genus debuit præcedere accidens.

***

CAPVT V.

De accidente & reducibili ad methodum de accidente, &c.

Accidẽs autẽ eſt quod nihil eſt horum, &c.

ACcidens autem eſt, quod nihil horum eſt, ita quod nec diffinitio, nec genus, nec proprium, ſed ineſt rei ſecundum ineſſe ſolum. Cum enim proprium (loquendo ſecundum ſui naturam) non ſit ens, quia quod ſecundum ſui naturam eſt ens, illud ex ſuis naturalibus eſt ens, & ſic eſt ens per ſe exiſtens, quod non eſt accidens, cuius eſſe eſt ineſſe, & ab ineſſe habet eſſe: & ideo conuenienter priuatione eorum quæ per ſe ſunt & eſſentialiter prædicata, in tali priuatione vel eſſe priuationibus permixto diffinitur. Et conuenit ei hæc diffinitio ſecundum eſſe actuale à quo trahit eſſe.

Quod conueniens fuerit diffinire accidens per negationem aliorum prædicatorum.

Et quod contingit ineſſe, &c. Nota iſtas duas conditiones quas ponit pro verificatione diffinitionis accidentis ſecundo loco poſita: & ex illis ſoluuntur multa dubitationes.

Si autem diffiniatur ſecundum potentiam ineſſendi, & non ſecundum actum: tunc accidens eſt, quod vni & eidem cuilibet ſubiecto contingit ineſſe & non ineſſe, dummodo ad proprium ſubiectum ſecundum dictam potentiam comparetur, & comparetur ad ipſum non ſecundum quod eſt cauſa ipſius, ſed ſecundum quod eſt ſubiectum tantum. Cum enim dicitur, quòd domus combuſtio ſit accidens ſubiecti domus, falſum eſt, ſed proprium ſubiectum combuſtionis eſt materia domus, & illi contingit eidem non ineſſe & ineſſe. Similiter cum dicitur, homo moritur: hoc enim eſt ſubiectum corruptionis quod eſt ſubiectum generationis. Domus autem ædificationis non eſt ſubiectum, ſed eſt finis: ideò non eſt ſubiectum deſtructionis. Cum enim dicitur, cignus eſt albus, prædicatum non comparatur ad ſubiectum tantum, ſed ſicut ad ſubiectum & cauſam, propter inſeparabile eſſe accidens, & non contingit eidem ineſſe & non ineſſe: ſed hoc eſt accidens, quia poteſt intelligi coruus albus. Si prædicatum ad ſubiectum comparetur remota cauſalitate quam ſubiectum nominat cauſalitate prædicati, vt ad ſubiectum comparetur accidens, contingit eidem ineſſe & non ineſſe, vt ſedere conuenit eidem ineſſe & non ineſſe eidem. Similiter autem & album eſſe ſic comparatum vt ad ſubiectum tantum, contingit eidem alicui ineſſe & non ineſſe: quia nihil prohibet idem aliquando non album eſſe & aliquando album eſſe.

Eſt autem accidentis ſecunda diffinitio, &c. Quare ſecunda diffinitio accidentis melior eſt prima.

Si comparentur iſtæ accidentis diffinitiones ſecundum quod de accidente dantur vt de prædicato: tunc diffinitio ſecunda melior eſt quam prima: quia prædicatum oportet declarare ſubiectum: & quod per ſe declarat, eſt melius quam quod non declarat niſi aliis declaratis. Nam prima diffinitione accidentis dicta vel data neceſſarium eſt (ſi diffinitè quis debet intelligere quid eſt quod dicitur per ſermonem) ſcire quid diffinitio, quid genus, & quid proprium. Et quodlibet illorum eſt extraneum à natura accidentis, & ſic nihil facit ad accidentis diffinitionem, nec aliquod illorum eſt de intellectu accidentis. Secunda autem ab ipſa natura accidentis ſumpta per ſe finita eſt ſine cognitione aliorum: & ideò melior eſt ad cognoſcendum prædicatum vt accidens, & ad cognoſcendum quid eſt quod implicitè dicitur per naturam accidentis, & quid eſt quod dicitur, quod aliquod prædicatum ineſt vt accidens.

Quid dupliciter capitur: vt in ſubſtantia, vt in accidente.

Accidentale tamen quod quid vno modo dicitur vt quid per ſe: & ſic ſola ſubſtantia eſt quid, & accidens non eſt quid, nec eſt ſubſtantia. Et quid dicit etiam quid in cauſa vt eſſentiale formale dicitur, vt in anteriori capitulo dictum eſt: & ſic accidens non remouetur ab eo quod eſt quid vt genus: ſicut cum dicitur, album eſt coloratum diſgregatiuum viſus, hoc eſt quidem ſubſtantiale non eſt ſubſtantia. Dicit enim Auicen. quòd ſubſtantiale medium eſt inter ſubſtantiam & non ſubſtantiam: & neque eſt accidens, neque ſubſtantia propriè. Reducibilia autem ad eandem methodum & quæ ſubiacent accidenti (hoc eſt, methodo accidentis) hæc ſunt quæ adinuicem ſunt comparationes ſecundum accidens factæ quolibet modo, hoc eſt, per maius, ſiue per minus, ſiue per æquè eligendum factæ, vt libet, finitæ, ab accidente dictæ. Vt gratia exempli, vtrum pulchrum vel bonum melius aut magis eligendum ſit, aut quod expedit, hoc eſt, vtile. Et vtrum ſuauior & magis eligenda vita quæ ſecundum virtutem & honeſtum, vt dixerunt Stoici: aut quæ ſecundum frugalitatem ſiue fruitionem quæ eſt in delectabilibus ſenſibilibus, vt dixit Epicurus, quorum princeps Sardanapalus. Et quicquid probatum eſt aliud in accidente, ſimiliter in his comparationibus ad ſubiectum ad electionem relatis dictum. In omnibus enim talibus duobus & pluribus propoſitis quæſtio fit, vtrum ens ſiue prædicatum accidentale magis inſit vt accidens: & ideò quæritur, ſi prædicatum inſit vt accidens: quod non niſi per conſiderationes accidentis fieri poteſt: & ideò ſub eadem cadent methodo cum accidentis methodo. Qualiter autem ad diuerſos referantur libros, in ſequentibus ſuo in loco dicemus.

Subſtantiale eſt medium inter ſubſtãtiam & non ſubſtãtiam, vt inquit Auic.

Opinio Stoicorum quæ fuerit de vita magis eligenda, & quæ opinio Epicureorum.

Manifeſtum autem ex eiſdẽ, quoniam, &c.

Ex his autem quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quoniam nihil prohibet quin id quod ineſt vt accidens, fiat aliquando proprium quando, & aliquando fiat proprium ad aliquid non ad omnia: vt ſedere cum ſit accidens & inſit vt accidens, proprium fit quando, cum aliquis ſolus ſederit: tunc enim ineſt ſoli quod conuenit proprio: tunc enim quando proprium eſt: quia tunc ſoli ineſt. Si autem aliter ineſt ſeſſio non ſoli, ſed alij quidem ſedent, & alij quidem ſtant vel iacent: tunc ſedere ad quoſdam proprium vt ad non ſedentes: quia ab illis per ſeſſionem diſtinguitur ſedens: propter quod & ad aliquid & quando nihil prohibet accidens (ſiue quod ineſt vt accidens) proprium eſſe: ſed accidens & quod ineſt vt accidens, nunquam erit proprium ſimpliciter quod ſecundum naturam eſt proprium, & quod conuenit omni & ſoli & ſemper. Et huius quidem cauſa eſt: quia proprium eſt vt accidens ſpeciei, & fluit ab eſſentialibus ſpeciei: propter quod in eodem genere ponitur cum ſpecie, quando potiſſimo modo aſſignatur, vt animal manſuetum

Quare quod inhæret vt accidens, non poteſt eſſe propriũ ſimpliciter.

manſuetum eſt proprium hominis, ſicut & ipſe homo eſt animal. Et ideo problemata de proprio, ad methodum accidentis non poſſunt reduci: quia alius modus inhærendi eſt proprij, & alius accidentis: & in problemate non quæritur principaliter quid inſit, ſed potius quomodo inſit, vel vt diffinitio, vel vt proprium, vel vt genus, vel vt accidens. Sic ergo patet quid ſit diffinitiuè quodlibet dictorum prædicatorum, & qualiter hic ordinentur: infra tamen aliter ordinabuntur in executione: & huius ordinis cauſa infra dicetur.

CAPVT VI.

Quod omnia problemata ordinantur ad problema de diffinitione.

Non lateat autem nos, quoniam, &c.

NOn lateat autem nos, quoniam omnia quæ dicuntur vel reducuntur ad genus vel ad problema de genere, & quæ reducuntur ad proprium ſiue ad problema de proprio, & ad accidens ſiue ad problema de accidente, quomodo & ex conſequenti contingit dici ad diffinitiones, & maximè deſtructiue. Cuius probatio eſt (vt incipiamus à principio) quoniam oſtendentes, quoniam aliquod prædicatum nō ineſt ſoli, quod contingit ei quod ineſt vt proprium quod eſt ſub diffinitione (hoc eſt, quod ineſt vt diffinitio) vel dicitur ineſſe quemadmodum in proprio (hoc eſt, in prædicato vt proprio) oportet ſoli ineſſe: aut oſtendentes, quòd id quod pro genere aſſignatum eſt in diffinitione, non ineſt vt genus: aut oſtendentes, quoniam non ineſt ſimpliciter, ſicut ineſſe conſtruitur in accidente. Si enim aliquod eorum quæ in diffinitione aſſignata ſunt, oſtenderimus ſimpliciter non ineſſe (quoniam etiam ſimpliciter ineſſe dicitur in accidente) interimentes erimus diffinitionem. Quia quod ineſt vt diffinitio, oportet quod inſit ſimpliciter, & quod omnia præter vltimum inſint vt genus, & quod totum inſit conuerſim & ſoli: propter quod ſecundum iam prius aſſignatam rationē (qua ſcilicet oportet alia præſciri) omnia alia erunt quodammodo diffinitiua, hoc eſt, ad problema de diffinitione adminiculantia. Dico autem quodammodo: quia deſtructiuè, & non conſtructiuè. Omnia enim quæ enumerata ſunt hoc modo, faciunt ad diffinitionem per modum adminiculationum & ſecundum benè eſſe.

Sed propter hoc non in omnibus, &c.

Et non tamen propter hoc vniuerſalis & vna methodus eſt quærenda de omnibus prædicatis vel problematibus inductis. Cuius duę cauſæ ſunt: vna quidem ex parte noſtra, & alia ex parte methodi. Nobis enim non facile eſt inuenire talem methodum quæ ſic vnitur ad quatuor prædicata hæc vel problemata: quia prædicata (quum diuerſa inter ſe ſint quantum ad modum inhærendi qui quæritur in problemate) difficile eſt nobis inuenire commune in quo vniuntur ſicut vno communi, quod ſit eiuſdem rationis in omnibus: & ſi inueniatur, non poteſt inueniri qualiter illud commune per ſingula propria contractum adaptetur ad ſingula: & ſi inueniatur commune omninò, talis methodus erit incerta: quia illud commune non per vnam rationem ineſt ſingulis: & erit raro vtilis: quia raro inuenitur qualiter & quibus proprijs illud commune coaptetur ad propoſitum, cum dialectica ex communibus & probabilibus procedat: & ſic rara vtilis erit ad propoſitum quodcunque problema. Et ſic in ſe eſt inutilis & incerta methodus, propter hoc quod commune non vna ratione erit, ſed analogicè: & nobis erit difficilis ad inueniendum propter difficultatem reductionis iſtorum in vnum commune ad omnia. Sed propria aſſignata methodo de vnoquoque iſtorum per proprias conſiderationes non communes, hoc eſt ad finem intentum deductio propoſiti tantum: quia tunc ſingulis libris perficitur propria methodus: & omnibus his ſimul acceptis interrogatur vna communis methodus, quæ eſt à nullo iſtorum determinatè denominata, ſed in communi vocatur methodus dialectica. Propter quod quia communis methodus eſt difficilis & raro vtilis (ad diffinitiones enim ſolas vtilis eſt & quodammodo & non ſimpliciter) ideò ſingulariter de ſingulis horum per ſe, quemadmodum prius dictum eſt, diuidentium, idem diuiſim tractandum eſt.

Ea autem quæ ſunt de numero eorum prædicatorum quæ principalibus ſunt adiuncta, & ad iſta reducibilia ſunt adiungenda ad prædicata principalia ſibi conuenientia, vt de eodem & diuerſo ad diffinitionem, & de differentia generali ad genus, & accidente comparato ad accidens, & ſic de aliis. Hæc autem adiuncta ſumus nuncupantes diffinitiua & generalia & accidentalia, propter hoc quod conſiderationibus diffinitionis vel generis & accidentis terminantur. Ea autem prædicata quæ dicta ſunt, penes ea quæ ſunt prædicata principalibus adiuncta. Penes autem dico, quod nihil adiunctum adhuc eſt proprio, vel quia adiuncta in ſpeciali adhuc non oſtendimus, ſicut faciemus in ſequentibus ſpecialiter de ſingulis adiuncta proſequentes. Reliquorum vero quæ maximè, &c.

Eſt autem hic notandum, quòd quamuis (ſicut dictum eſt) omnia ſint aliquo modo diſtincta: non tamen poteſt vna vniuerſalis eſſe methodus de omnibus quæ ſit ex communibus ad omnia problemata terminanda: illa enim non poſſet eſſe intrinſecus, quia intrinſeca cuiuſlibet non ſunt omnia: nec poteſt eſſe omnia: ſed oporteret, quòd eſſet per locos extrinſecos: & ſic eſſet iuncta: quia illi loci parum certificant: & incidit in eis frequenter petitio principij, ſicut in loco ab oppoſitis & à ſimili & huiuſmodi, vbi æquè ignotum eſt inferens ſicut illatum.

Dicitur tamen methodus vniuerſalis tripliciter. Et quoad ea de quibus eſt: & ſic methodus quæ eſt ad omnia, dicitur vniuerſalis, & ſic methodus iſtius primi libri vniuerſalis eſt methodus. Dicitur iterum vniuerſalis methodus quantum ad illud quod conſtruitur in ipſa: & ſic methodus ſecundi libri eſt vniuerſalis methodus: quia conſtruitur in ipſa ineſſe quod ſupponitur in omnibus aliis: quia quod *Methodus dicitur vniuerſalis tripliciter.*

quod ineſt, ſupponitur in eo quod ineſt vt genus, & in eo quod ineſt vt proprium, & ſic de aliis: & hoc modo ſumpta vniuerſali methodo, quò vniuerſalior eſt, eò certior & vtilior eſt. Dicitur tertio vniuerſalis, quæ ad ſingula problemata inſerenda eſt vniuerſalis, vt ex pluribus propria inferat ſecundum omnes differentias quæ ſibi conueniunt: & hæc impoſſibilis eſt: quia etiam ex quibus dicto modo inferantur problemata, ſunt conſiderationes quæ non poſſunt eſſe vniuerſales omnibus: & quia artis diffinitæ omnia præcepta ſic ad vnum finem ordinata inueniri non poſſunt: & quæ ſic inueniuntur, extrinſeca ſunt & incerta, & rarò vtilia ad concludendum problema propoſitum: & ideò non eſt inquirenda talis methodus: quia difficultas maior eſt, quam vtilitas ipſius, ſi adiunctum cum eo cui adiungitur, vna communi methodo terminatur, per eaſdem conſiderationes terminatur adiunctum, per quas terminatur principale.

Hoc autem modo non dicuntur alia problemata diffinitiua: quia taliter per conſiderationes per quas terminatur diffinitio, ſecundum aliud terminatur in ipſis quod ſupponitur in problemate diffinitionis: & ideò quod ineſt vt diffinitio, colligit modum ineſſendi omnium aliorum: & ideo aliquid facientia & adminiculantia ordinantur ad problema de diffinitione.

CAPVT VII.

De adiuncto quod eſt idem vel diuerſum.

Primum autem omnium de eodem, &c.

INter adiuncta autem primum omnium eſt determinandum de eodem quoties (hoc eſt, quot modis) dicitur. Hoc enim pluribus vel omnibus videtur eſſe adiunctum. Idem enim proprio videtur eſſe adiunctum proprio, & idem generi adiunctum generi, & idem diffinitione adiunctum diffinitioni: quæ ſunt modi eiuſdem. Conueniens eſt igitur ante omnia determinare quoties dicitur idem. Videbitur autem idem per rationem vnius quod cauſat identitatem, intuendi, vt figuraliter, hoc eſt, probabiliter & ſuperficialiter ſic diceretur, tripliciter diuidi, hoc eſt, per diuiſionem per tria factam accipi multiplicitas eius quod eſt idem. Aut enim numero, aut ſpecie, aut genere idem ſolemus appellare, conſiderantes ad vnum quod eſt identitatis cauſa. Dicit enim Ariſt. in 4. primæ philoſophiæ, quod vnum in ſubſtantia facit idem. Hoc autem aut vnum eſt in ſuppoſito, in quo non reperitur diuerſitas: & tunc eſt numero idem, teſtante Boët. qui dicit, quod idem numero eſt, in quo non inuenitur diuerſitas in numerando. Omnia autem quorum diuerſa ſunt ſuppoſita, numerum faciunt: quia diuiſio ſuppoſiti numerum facit. Si autem vnum in ſubſtantia, non eſt differentia ſuppoſiti vel eius quod eſt, vel eſt vnum formalis eſſentiæ: & tunc illud vnum aut erit eſſentiæ totius quo totum eſſe formale eſt: & ſic erit idem ſpecie. Dicit enim Boëtius, quòd ſpecies eſt totum eſſe indiuiduorũ, & quidquid poſt ſpeciem eſt, de indiuiduantibus eſt, & non eſt de eſſe formali & eſſentiali. Si autem eſt cauſa identitatis vnum quod ſecundum potentiam & non ſecundum totum eſſe eſt: tunc eſt vnum genere.

Vnum multipliciter dicitur.

Idem ſolemus appellare numero, &c.

Vt autem facilius ſit quod dicitur, ſubiicimus exempla. Numero quidem eadem ſunt, quorum nomina plura, res autem vna, ſicut ea quæ Latine dicuntur multiuoca, Græcè autem ſynonima, vt tunica & veſtis, quæ Grecè ſynonima ſunt, & ab vnico quidem (differenter conſiderato) impoſita: tunica à tegendo, veſtis à circumgerendo eſt impoſita. Verè tamen ſynonima ſunt enſis, mucro, ſpata, gladius, framea, & huiuſmodi: quia omnibus his nominibus vna & eadem res (in qua non inuenitur diuerſitas in numero) ſignificatur. Attendendum autem, quòd diuerſitas nominis nihil facit ad rationem eius quod eſt idem numero, quemadmodum ad cauſam eius quæ eſt vnum in re ſignificata: ſed facit ad relationem quæ importatur in eo, magis rei quam vocis: quantumcunque enim ſit indiuiſibile & indiuiſum ſuppoſitum alicuius, tamen multis proprietatibus innoteſcit apud intellectum. Cum autem omnibus illis innititur ad vnam rem & vnum ſuppoſitum ſignificandum, ſunt multa nomina ad minus habitualiter, & vna res ſignificata: & ideo vnum numero eſt, quod ſic multis ſignificatur nominibus: propter quod vnum numero diuiditur in plures modos, vt inferius oſtendetur. Specie autem ſunt idem, quæ cum ſint plura numero ſuppoſiti, tamen indifferentia ſunt ſecundum ſpeciem & ſunt idem ſpecie: quia indifferentia eſt cauſa identitatis, & indifferentia ſpeciei cauſa eſt eiuſdem in ſpecie quæ eſt eſſentialis (vt dicit Boëtius) ſimilitudo indiuiduorum, ſicut hic homo omni homini, hic equus omni equo eſt idem ſpecie. Similiter autem genere ſunt eadem, quæcunque ſub eodem ſunt genere, in quibus ſicut veritas eſt indifferentia generis, cauſa eſt eius quod eſt idem. Hi ergo ſunt modi figuraliter conſiderando quibus dicitur idem prout eſt prædicatum adiunctum.

Diuerſitas nominis non tollit identitatem numeralem.

Eſt tamen dubium circa hæc quæ dicta ſunt, & videbitur fortaſſe alicui, quòd aqua duobus vaſis hauſta, & à fonte ſeparata, vel vno vaſe vel pluribus, vel etiam aliter diuiſa à fonte (ita quod non in eodem loco ſit cum aqua fontis) aliquam differentiam (hoc eſt, aliquam differentem identitatem) habeat cum aqua quæ eſt in fonte quæ ſit præter omnes identitatis modos qui dicti ſunt: hauſta enim à fonte vel diuiſa, maiorem habet ſimilitudinem cum aqua fontis, quam alia aqua non ab eodem fonte hauſta: & cum non ab eodem fonte hauſta cum aqua fontis ſit eadem ſpecie, videbitur, quòd hauſta à fonte ſit plus eadem quam ſpecie: propter quod videtur eſſe eadem numero: ſed cum ſeparata ſit in loco diuerſo, & idem numero ſecundum ſuppoſitum non poſſit eſſe in locis diuerſis, vt dicit Boëtius, patet quòd non eſt eadem numero: quia per locum in ea inuenitur diuerſitas in numerando.

Dubitatio Philoſophi. Videbitur autẽ ab eodem fonte, &c.

Et eſt dicendum, quòd talis aqua cum aqua fontis

Solutio.

Non tamen ſed huiuſmodi in eodem, &c.

fontis eſt eadem ſpecie non numero: hæc enim ſunt quolibet modo dicta ſicut ſecundum accidens diuerſa, vt in claritate, vel turbiditate, frigiditate, vel caliditate, vel ſapore: cognata ſunt ſecundum vnam ſpeciem ſubſtantialem: & ideo licet differant accidente, tamen proximâ ſibinuicem ſunt & omninò cognata in ſpecie ſubſtantiali. Nam omnis aqua omni aquæ eadem ſpecie eſſe dicitur. Eò autem quod aqua ab eodem fonte accepta habeat quandam in accidentibus ſimilitudinem, quam nulla alia habeat aqua, dicitur validior in accidentibus ſimilitudo, propter quod talem aquam non ſeparamus (hoc eſt, in ſeparatum modum eiuſdem ponimus) ab aliis quæ ſecundum vnam ſpeciem quolibet modo ſecundum accidens differre dicuntur eodem.

Quomodo intelligitur, quod omnis aqua ſit eiuſdem ſpeciei cum omni aqua.

Attende autem, quod hæc quæ dicta ſunt, de aqua intelliguntur quę remanet in vna eadem ſimplicitate ſpeciei. Sed eſt elementi ſpecies quæ formam reſoluit in formam aliam. Sunt enim liquida quæ aquæ dicuntur ſpecies in quarto metheororum, quæ habent ſpecies mixtorum, vt vinum, lixiuia, medo, & huiuſmodi, & aquæ alchimicæ quæ mixtorum habent ſpecies: quamuis à prima materia dicantur, non ſunt omnes eiuſdem ſpeciei: ſed in ſimplicibus aquis verum eſt quod hic dictum eſt in ſolutione dubitationis inductæ.

Idem numero eſt perfectius idem aliis modis.

Si autem modos eiuſdem comparemus ad eam identitatem quæ eſt vnitas ſubſtantiæ vt diximus: tunc maxime ſecundum rem & indubitanter quoad nos idem ab omnibus videtur dici, quod vnum eſt numero, in quo ſecundum ſuppoſitum & id quod eſt, non inuenitur diuerſitas in numerando.

Solet autem hoc aſſignari, &c.

Solet autem hoc (quod idem numero dicitur) multipliciter aſſignari: ſed hæc multiplicitas ad tria reducitur, quibus vnum idem ſuppoſitum deſignatur. Propriè autem & primum ſiue principale & quod maximè vnum numero eſt, quando aliquid eodem nomine vel diffinitione aliquid idem aſſignatum fuerit ſecundum quod diffinitio eſt nominis. Nomine, vt tunica & veſtis, quæ Græcè ſynonima ſunt. Diffinitione, ſicut animal greſſibile bipes idem dicimus eſſe homini: quia talis identitas eſt ſecundum vnum eſſe perfectum implicitè in omnibus ſubſtantialibus, & ſupponendo ſuppoſitum per vnum ſupponitur per alterum. Secundo autem dicitur idem numero à proprio conſequente eſſentiam accidentaliter, vt quando eſt idem proprio: per proprium enim & id cuius eſt proprium, idem ſupponitur, licet non idem ſignificetur: ſicut animal diſciplinæ ſuſceptibile, idem eſt homini ex intellectu proprij: & quod natura ſurſum fertur, idem eſt igni: & ſumptum eſt proprium à natura generantis & generati. Tertium vero dicitur idem numero tertio loco & minus propriè dictum, quando idem ſuppoſitum deſignatur ab accidente, cuius denominatum idem dicit ſuppoſitum cum nomine, ſicut ſedens, vel muſicus, cum dicimus eſſe idem Sorti, ſi Sortes eſt ſedens vel muſicus: omnia enim hæc tria vnum numerum ſecundum ſuppoſitum volunt ſignificare: & hæc qui dicit de eodem nomine & diffinitè, & de eodem propoſitio planum eſt.

Quoniam autem verum eſt, &c.

Quoniam autem quod nunc dictum eſt de accidente, eſt verum, ſcilicet quod vnum numero ſignificat, probatur, ita quod alius hoc addiſcere poteſt ex his quæ vt deſignent idem ſuppoſitum, permutant ſuas appellationes nominum in denominationes factas ab accidente quod ſenſibiliter ineſt & manifeſtè. Nos enim ſæpè præcipientes nomine vocari aliquem, vt Socratem, vel Platonem, qui eſt de numero ſedentium, permutamus & non vtimur nomine proprio ad illum qui ſub proprio nomine non intelligit quem nunc vocari velimus: eò quod neſcit illum tali appellari nomine iſte cui præcipimus vt nobis vocet eum quem volumus: & tunc minus nullum proprium nomen dicentes: ſed per accidens quod ineſt vocari illum facimus: eò quod ſub iſto accidente magis intelligit quem vocari volumus, quam ſub propria nominatione: & ſic iubemus ſedentem vel diſputantem vocari ad nos. Ex quo palam eſt, quoniam eundem in ſuppoſito ſignificare opinamur ſiue intendimus, & nomine & accidente denominatiuè: & ſic patet, quòd nomen vt accidens de eo de quo denominatiuè dicitur, idem numero, dicunt in ſuppoſito. Patet igitur, vt epilogando dicamus, quod idem (quemadmodum dictum) vt eſt prædicatum, tripliciter adiunctum diuidimus, hoc eſt, in tria.

CAPVT VIII.

De ſufficientia horum quatuor prædicatorum.

Quoniam autem ex prius dictis ſunt, &c.

QVoniam autem ex prius dictis ſufficienter ſunt orationes ſiue diſputationes, & per hæc (hoc eſt, propoſitiones ex his formatas) & ad hæc (vt ad problemata) fides eſt & per inductionem & per ſyllogiſmum. Vna quidem enim & ſenſibilis fides eſt facta per inductionem. Si enim quis conſideret vnamquamque propoſitionem dialecticam quæ dicit prædicatum ineſſe ſubiecto, & conſideret vnumquodque problematum ad quod terminandum dialecticus inducitur ſyllogiſmus, ſingula ſigillatim conſiderando videbit, aut a diffinitione, aut à proprio, aut à genere, aut ab accidente prædicato factam eſſe: & ſic inducendo omnia inferet vniuerſaliter, quòd omnis propoſitio vel problema (quoad prædicatum) facta eſt ab aliquo iſtorum.

Alia autem fides per ſyllogiſmũ, &c.

Alia & ſecunda fides eſt per ſyllogiſmum: neceſſe eſt enim quod de aliquo prædicatur, aut conuerſim prædicari de re, hoc eſt, de ſubiecto, aut non conuerſim. Et ſi conuerſim quidem prædicatur, erit diffinitio vel proprium. Nam ſi conuerſim prædicatum ſignificat explicite quid eſt eſſe: tunc tale prædicatum eſt diffinitio. Si autem quod conuerſim prædicatur (non quid eſt eſſe ſignificet, ſed ſicut accidens, ſpeciem & ſubiectum conſequens) tunc eſt proprium. Hoc autem quod ſic conuerſim de re ſubiecta prædicatur, erat ſupe-

Ratio probans numerum prædicatorum dialecticorum.

rius dictum proprium, quod non ſignificat quid eſt eſſe: illi enim (ſicut ſupra dictum eſt) remanſit nomen proprium. Si autem eſt prædicatum, ſed non conuerſim prædicatur de re, hoc eſt dupliciter: aut enim eſt ex his prædicatis quæ ſumuntur in diffinitione ſubiecti ſecundum primum modum dicendi per ſe: aut non eſt de illis, ſed eſt prædicatum non ſumptũ in diffinitione ſubiecti. Et ſi eſt ex his quæ in diffinitione ſubiecti dicuntur & ſumuntur: tunc eſt genus, vel differentia generalis quæ cum genere locanda eſt, eò quod deſcriptio ex diffinitione fit ex genere vel differentia vel differentiis. Si vero eſt prædicatum, & non ex his quæ dicuntur in diffinitione ſubiecti de quo prædicatur: palam quoniam eſt accidens commune, quod indiuidui accidens vocatur. Nam accidens in ſuperius aſſignata diffinitione dicebatur, quod nec diffinitio, nec genus, nec proprium eſt, ſed ſimpliciter ſiue determinato modo inhærentiæ ineſt rei, & ab ineſſe habet eſſe.

Remouet dubium. Quamuis autem aliqua conueniant in eadem ſubſtantiali differentia, non tamen habent ſpecialem modum quo dicantur idem: quia vltima differentia eſt actus & forma conſtituens: & ideò facit idem ſpecie: quia non conuenienter poteſt dici idem differentia: quia differentia potius eſt nomen diuerſitatis, quam vnitatis & identitatis.

Si autem ſyllogiſmum formare vis, quo formatur horum ſufficientia, ſic formabis. Omne quod prædicatur conuerſim & non conuerſim, in quid vel in quale, genus eſt, vel diffinitio, vel proprium, vel accidens. Sed omne quod prædicatur in propoſitione dialectica, prædicatur conuerſim vel non conuerſim, in quid vel in quale. Ergo omne quod prædicatur in propoſitione dialectica, vel eſt diffinitio, vel genus, vel proprium, vel accidens. De his tamen (prout inter ſe ſunt diuiſa ab inuicem ſub hoc communi quod eſt vniuerſale prædicabile) plurima à nobis in ſcientia vniuerſalium dicta ſunt, quæ coniuncta cum his quæ hic dicta ſunt de eis (inquantum ſunt prædicata, à quibus formantur propoſitiones dialecticæ) perfectiorem faciunt doctrinam.

Alia ſufficientia de numero prædicatorum quam non ponit textus. In eſſe enim quod determinatur in problemate quantum ad modum inhærendi variari non poteſt, niſi quod inſit vel vt ſubſtantia, vel vt accidens quod ineſt ſubſtantiæ. Et ſi ineſt vt ſubſtantia, aut ineſt vt totum eſſe, vel non totum. Et ſi vt totum, eſt diffinitio: quia ſpecies prædicatum eſſe non poteſt. Si autem vt non totum, tunc eſt genus. Si verò ineſt vt accidens: aut vt accidens ſpeciei, & eſt proprium: aut vt accidens indiuidui, eſt eſt commune accidens.

CAPVT IX.

Quod hæc quatuor prædicata ſunt in omnibus prædicamentis.

Poſt hæc autem oportet determinare, &c. POſt hæc autem oportet determinare genera prædicamentorum in quibus ſingulis ſunt quatuor dictæ differentiæ quatuor prædicatorum, ex quibus ſumitur differentia problematum, vt ſciatur generalis eſſe præinducta prædicatorum diuiſio. Sunt autem prædicata numero decem, in quorum quolibet dicta ſunt quatuor prædicata. Hæc autem ſunt quid eſt, ſiue ſubſtantia, & quale eſt, & quantum, relatio ſiue ad aliquid, & vbi, & quando, & ſitum eſſe, habere, & facere, & pati. Omnia autem hæc denominatiuè determinamus: quia vt prædicata accipimus, quæ de ſubiecto per informationem dicuntur. *Remouet dubium.* Semper autem prædicatum vt genus, & prædicatum vt accidens, & prædicatum vt diffinitio, erit in numero decem prædicamentorum: quia in quolibet iſtorum eſt prædicari conuerſim, & non conuerſim: & quolibet illorum eſt prædicari in quid & non in quid, ſecundum totum & ſecundum partem. Si enim ſuperius de inferiore eiuſdem generis prædicetur, prædicatio erit in quid non conuerſim. Si autem idem de ſe prædicetur ſecundum omnem modum eiuſdem qui dictus eſt qui eſt eſſentialis, velut homo eſt homo, vel homo eſt animal rationale mortale, vel album eſt album, vel album eſt coloratum diſgregatiuum viſus, ſemper prædicatio eſt in quid. Si autem ad res alterius generis comparetur vt prædicetur, prædicabitur vel in quale ſpeciei, & erit proprium, vel in quale ſubiecti & indiuidui, & erit accidens. Nam omnes propoſitiones dialecticæ ſunt ſumptæ ab his quatuor quæ in omnibus generibus ſunt prædicamẽtorum: omnes enim ſignificant (quantum ad ſua prædicata) aut quid eſt, hoc eſt ſubſtantiam abſolutè, aut quale ſecundum quod eſt prædicamẽtum, aut quantum ſecundum quod eſt prædicamẽtum, aut ſignificant aliquid aliorum prędicamẽtorum, hoc eſt, rem in quodam prædicamento conſtitutam.

Manifeſtum eſt autem ex eiſdem, quoniam quid eſt ſignificat quandoque ſubſtantiam, quãdoque autem quale, & quandoque aliquid aliorum prædicamentorum. Nam quando poſito homine pro ſubiecto dixerit quis quod poſitum eſt, implicitè vel explicitè hominem eſſe, totam ſubſtantiam de ipſo prædicans: vel dixerit quod poſitum eſt, animal eſſe, partem ſubſtantiæ prædicans de ipſo, & quid eſt dicit (hoc eſt, id quod abſolutè eſt) & ſubſtantiam de ſubiecto prædicat, & ſubſtantiam ſignificat: quia ſignificatum prædicati abſolutè & ad ſubiectum non comparati, ſubſtantia eſt. Quando verò colore poſito dixerit (hoc eſt, prædicauerit) quod poſitum eſt pro ſubiecto, album eſſe, ſi album eſt, ſiue dicat implicite ſiue explicite quod poſitum eſt album eſſe, vel partem ſubſtantiæ deſignans in prædicando dixerit colorem eſſe, quod eſt genus diffinitiuum albedinis, quid eſt dicit, quia tale prædicatum in comparatione ad ſubiectum, ſubſtantiale eſt, & ſignificat quale, quia tale prædicatum abſolutè acceptum, non ſignificat niſi quale. Simpliciter autem eſt ſi bicubitali magnitudine poſita pro ſubiecto dixerit (hoc eſt, prædicauerit) quod poſitum eſt pro ſubiecto, bicubitalem eſſe magnitudinem, totum ſuum eſſe prædicans: vel

vel dixerit eſſe magnitudinem deſignando per partem ſui eſſe: & quid eſt dicit ſubiecti, comparando prædicatum ad ſubiectum, & id quod eſt abſolutè acceptum, quantum ſignificat. Quia hoc ſignificat ad quod ſignificandum imponitur nomen: ſed hoc prædicat, cuius habitudinē dicit ad ſubiectum: & hoc eſt vel diffinitio, vel genus, vel proprium, vel accidens. Similiter autem eſt in omnibus aliis prædicamentis. In omnibus enim ita eſt, quòd comparata ad ea quæ ſunt ſuæ coordinationis, dicunt quid eſt: in ſe autem accepta, ſignificant ea ad quæ ſignificanda inſtituta ſunt vnumquodque talium prædicamentorum: ſiue idem de eodem dicatur vt ſpecies de ſpecie, vt homo eſt homo ſecundum totum eſſe, vel album eſt album: ſiue dicatur genus de hoc quod prædicatur vt pars eſſe, in omni genere quid eſt ſignificat: ſed hoc qui dicit, ſignificat ſubſtantiale, non abſolutè ſubſtantiam. Quando vero dicitur ſiue prædicatur de alio quod non eſt ſuæ coordinationis: tunc reſpectu illius non quid eſt ſignificat (hoc eſt, ſubſtantiale) ſed ſignificat quantitatem ſecundum quod eſt menſura ſubiecti, vel qualitatem ſecundum quod eſt diſpoſitio ſubiecti, aut aliud aliorum prædicamentorum in quibus iſti duo modi ſunt prædicationum.

Vnde cum non ſint niſi decem prædicamenta, & in omnibus iſtis iſta quatuor ſunt prædicata, & non plura: patet, quòd omnia de quibus (hoc eſt, ad quæ) & ex quibus materialibus & integralibus ſimplicibus principiis ſunt diſputationes ſiue argumentationes dialecticæ, hæc & tanta ſunt dicta. Dictum eſt autem in præhabitis, quòd habemus perfectè methodum, ſi habuimus ad quod & ad quæ. Quomodo autem ſumemus ea ex quibus vt complexis eſt methodus, & quomodo faciemus ea in communi per quæ facile poterimus habere methodum, poſt hæc deinceps dicendum. Per quæ autem facile poterimus habere methodum, infra docebimus quando dicemus inſtrumenta huiuſmodi ſyllogiſmi dialectici. *Quare de quibus ſunt diſputationes, &c.*

TRACTATVS III.

De complexis integrantibus ſyllogiſmum dialecticum.

CAPVT I.

De propoſitione dialectica, quid ſit, & per quæ diuiditur.

INTER hæc igitur quæ de complexis & integrantibus ſyllogiſmum dialecticum dicenda ſunt, primum determinetur quid eſt propoſitio dialectica: quia illa ſicut principium ſe habet ad ſyllogiſmum dialecticum. Problema autem ſe habet ſicut concluſio: & ideò determinata propoſitione dialectica, determinandum eſt quid ſit problema dialecticum. *Primũ igitur determinandum quid eſt propoſitio dialectica, &c.* Non enim ponit, quòd omnis propoſitio dialectica ſit, & quòd omne problema ſit dialecticum. Nullus enim (qui mentem bene diſpoſitam habeat) proponit propoſitionem dialecticam eſſe, quod manifeſtè eſt falſum, & quod nulli videtur: quia hoc materiam probabilitatis (quæ eſt materia dialecticæ propoſitionis) non habet. Nec aliquis proponit pro dialectica propoſitione, quod omnibus eſt manifeſtum, ex ipſis quæ vt ex cauſis prædicato & ſubiecto propoſitionis accipiuntur: quia hoc eſt neceſſarium, aut per demonſtrationem, vel vt demonſtrationis principium, vel quod pluribus ſecundum ſenſum iudicantibus, quia hoc ad ſenſum eſt manifeſtum. Dico autem, quòd nullus hæc proponet vt terminanda in problemate: quamuis fortè talia proponat in ſimplici propoſitione, quæ non eſt dialectica: quia dialectica propoſitio eſt interrogatio, & habet dubium in conſenſu plurium. Nam hæc quæ quidem ſimpliciter manifeſta ſunt, vel in conſenſu plurium, non habent dubitationem, & omnes conſentiunt in illud. Illa autem quæ ſunt manifeſtè falſa, nemo ponet vt problemata: quamuis fortè ſimpliciter proponat per modum enuntiationis: quia (ſicut dictum eſt in periherm.) contingit enũtiare quod eſt eſſe, & quod eſt non eſſe, & quod non eſt eſſe, & quod non eſt non eſſe. Sed dialectica propoſitio eſt interrogatio conſenſus in probabile, nec conſenſus requireretur ſi probari non deberet: manifeſtè autem falſum probari non poteſt, & manifeſtè verum non indiget probari, ſed ad alterius alicuius aſſumitur probationem.

In diffiniendo ergo propoſitionem dialecticam ſecundum potiſſimum ſuum ſtatum dicimus, quòd propoſitio dialectica eſt interrogatio probabilis: ita quod probabilis ſit genitiui caſus (hoc eſt, interrogatio de probabili) quod eſt materia propoſitionis dialecticæ. *Eſt autem propoſitio dialectica, &c.* In probabili enim (quia ponitur in iudicio eius cui proponitur, vtrum ſic videatur vel non) oportet quærere reſpondentis iudicium & conſenſum, antequam procedere poſſit opponens. Sic ergo dialectica propoſitio interrogatio eſt probabilis. Et hac ratione etiam Boëtius in diffinitione ſyllogiſmi dicit, quòd eſt oratio in qua quibuſdam poſitis & conceſſis, reſpiciens ad propoſitiones ſyllogiſmi dialectici. Cuius

cauſa eſt, quòd probabile de ſe non habet ſufficientem cauſam conſequentiæ vel inferentiæ, & cauſam inferentiæ ſufficientem accepit à conceſſione reſpondentis. Hæc igitur eſt tota diffinitio propoſitionis dialecticæ.

Quid ſit probabile.

Sed vt ſciatur per explanationem quid ſit probabile, dicimus quod videtur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus, & his omnibus, vel pluribus, vel maximè notis, non extranea. Et quia dictum eſt, quòd propoſitio eſt interrogatio probabilis: & interrogatio nota dubitationis eſt inter duas partes contradictionis, ſcilicet & in parte affirmatiua & in parte negatiua, vt matrem diligere quia mater eſt, & matrem non diligere quia in cœna duos ſuos deuorauit Medea natos. Poſſet tamen dici, quòd cum dicitur propoſitio dialectica, eſt interrogatio probabilis, ſic eſt intelligendum, quòd propoſitio eſt interrogatio probabilis, & circa probabile, & de probabili, & iuxta probabile facta: & hæc eſt expoſitio verior ſecundum Commentatores. Sed quod dicitur probabile eſſe, quod videtur omnibus, & in antehabitis eſt expoſitum & per proprias differentias declaratum.

Sed hic notandum, quòd quamuis id quod videtur ſapientibus ſit eminentis veritatis ſecundum intellectum, tamen ad hoc quod ſit propoſitio dialectica, oportet quod illud idem pluribus vel omnibus non ſit extraneum per ſigna probabilitatis apparentia in ipſo: quia aliter diſputari non poſſet per probabilia: ſed demonſtratiuè diſputaretur per cauſas eſſentiales ſapientibus tantum notas. Ponet enim aliquis reſpondentium concedendo id quod videtur ſapientibus: propter hoc ipſum quòd videtur ſapientibus: quia ſic eſt probabile, niſi ſit contrarium plurium opinioni, & extraneum pluribus. Hanc expoſitionem ponunt Auctores, qui dicunt cauſam, exponunt niſi pro quamuis, & illi dicunt, quòd hoc quod dicitur: ponet enim aliquis rationem eius quod probabile eſt quod videtur ſapientibus, qui non iudicant ſecundum ſuperficiem, ſed ſecundum eminentem veritatem, cum eo ipſo quod videtur ſapientibus. Aliquis reſpondentium dialecticè ponet id, niſi, hoc eſt, quamuis contrarium ſit aliis opinionibus plurium: & ſic ponitur non per cauſam, ſed propter iudicium ſapientum quod eſt ex cauſa probabili. Ponet enim, vt dicit Auicenna: quia ſapientes homines ſunt & non dubitant: & ideò falli non poſſunt in iudicio.

Sunt autem dialecticæ propoſitiones, &c.

Hæc igitur & talis propoſitio dialectica habet diuiſionem ſecundum modos probabilitatis variatæ & diuiſæ: ſunt enim quædam propoſitiones dialecticæ, probabiles in veritate, ſicut dictum eſt: & ſunt probabilia quæ probabilibus ſunt ſimilia, à quibus ſumuntur dialecticæ propoſitiones: ſimilia autem ſunt vel probabilia, & ſimiliter contraria his quæ videntur probabilia, contrarietate ſubiecti, & prædicati, vel vtriuſque: & ſunt probabilia contraria his quæ videntur probabilia, & ſunt ſecundum contradictionem (hoc eſt, ſecundum negationem quæ nota eſt contradictionis) protenſa ad ſimilem propoſitionem: & probabiles ſunt interrogationes vel propoſitiones datæ & poſitæ ſecundum artes inuentas, eò quod artificialibus in talibus opinionibus ſiue conceptis quæ ſecundum artem ſunt, aſſentiendum eſt. Cum ergo ſit diuiſio trimembris, ſcilicet probabile in ſe, & probabile in ſimilitudine, & probabile ſecundum artes inuentas. Sed probabile in ſimilitudine diuiditur: quia eſt ſimilitudo ad ipſum, & ad contrarium, ſiue per contrarium dupliciter: in contrario ſimilitudinari, & in protenſo ſecundum contradictionem per contrarium ſimiliter, vel de contrario ſubiecto, vel contrario prædicato, vel vtriuſque: & hæc omnia cum nota contradictionis ſiue non contradictionis. Et de omnibus his dabimus exempla.

Probabile triplex, ſcilicet in ſe, in ſimilitudine, ſecundum artes.

Probabile igitur ſimpliciter eſt, quod videtur omnibus pluribus vel ſapientibus, & his omnibus vel pluribus vel maxime notis.

Si enim probabile eſt contrariorum, &c.

Similiter autem probabile eſt, quorum ſimile eſt iudicium probabilitatis, vt ſi probabile eſt eandem contrariorum eſſe diſciplinam, eò quod vnius ſunt generis & potentiæ: à ſimili probabile etiam contrariorum eſſe eundem ſenſum, propter ſimile & per locum à ſimili terminatur. Similiter autem ſi probabile eſt vnam numero ſcientiam eſſe grammaticam propter ſubiecti communis vnitatem, probabile erit à ſimili & muſicam eſſe vnam ſcientiam propter ſimile iudicium. Si autem probabile eſt plures eſſe grammaticas propter partes ſubiecti quæ plures ſunt, probabile erit & muſicas plures eſſe: omnia enim hæc ſimilia & cognata adinuicem videntur. Et de rebus ſimilibus, vt dicit Boëtius, eſt idem iudicium.

Similiter autem & ea quæ probabilibus, &c.

Similia probabilia ſunt etiam ea quæ probabilibus ſunt contraria in ſubiecto vel prædicato, & ſunt ſecundum contradictionem protenſa, hoc eſt, ſecundum affirmationem & negationem protenſa & multiplicata: hæc enim omnia probabilia videntur & dicuntur protenſa in eodem more variata. Si enim probabile eſt, quoniam oportet amicis benefacere, quod dixit Socrates: tunc etiam probabile erit, quoniam amicis non oportet malefacere. Hæc autem contraria habent prædicata, vt benefacere, & malefacere, ſed protenſa ſecundum contradictionem affirmationis & negationis: quia amicis benefacere eſt affirmatio, amicis autem non malefacere eſt negatio. Quod vocatur ſecundum contradictionem: ideo non contradicitur ſic, quod dictæ duæ propoſitiones ſint contradictoriæ, ſed ſecundum quod di ſtant per affirmationem & negationem, quæ ſunt notæ contradictionis, & ſic diſtenſæ ſunt eiuſdem moris, amicis benefacere, & amicis non malefacere. Contrarium autem propoſitionis huius, oportet benefacere amicis, ſecundum prædicatum eſt, quoniam oportet malefacere amicis. Illæ duæ, oportet amicis benefacere, & quoniam oportet amicis malefacere, in prædicatis ſunt contrariæ: quæ quia contraria prædicata ad idem ſubiectum referuntur, ſunt contrarij moris, & ideo non eiuſdem iudicij. Cum additur negatio quæ nota eſt contradictionis eius quod dicebatur in prædicato: tunc efficitur contrarium ad eundem morem protenſum, vt cum dicitur,

Nota quid intelligat hic per propoſitiones protenſas ſecundū contradictionem.

oportet

oportet amicis benefacere, & non oportet amicis malefacere.

Similiter autem & ſi oportet amicis, &c.

Similiter autem eſt ſi contraria ſint ſubiecta: ſi enim hoc apparet probabile, oportet amicis benefacere, erit hæc probabilis, inimicis non oportet benefacere: ſed ſunt eiuſdem moris: quia cum ſubiecta ſint contraria, prædicata per affirmationem & negationem ad eundem morem ſunt protenſa, & ideo idem habent probabilitatis iudicium: & illud exemplum etiam eſt ſecundum cõtradictionem, hoc eſt, per affirmationem & negationem eiuſdem prædicati contrariorum ſubiectorum: & ideo affirmatio & negatio reducuntur hic ad eundem morem. Contrarium autem in ſubiecto non protenſum ad contradictionem eſt, quoniam oportet inimicis benefacere: hæc enim in ſubiecto contraria eſt illi, oportet amicis benefacere: & quia per contradictionem non eſt protenſa, ideo eſt contrarij moris: quia vna eſt virtutis, & altera eſt vitij. Similiter autem faciendum in alijs, vt in omnibus ſic multiplicatæ accipiantur probabiles propoſitiones.

Probabile autem apparet in, &c.

Adhuc vnus ſpecialis modus propoſitionis eſt probabilis: apparet enim probabile in parabola, hoc eſt, collatione & proportione ad probabile, vt ſi vnum attribuitur vni contrario, contrarium attribuitur reliquo propter ſimilitudinem proportionis & attributionis. Et ille locus vocatur per ſimile in contrario, vt ſi dicatur probabile eſſe, quod oportet amicis benefacere, quod dicatur, quod probabile, quòd oportet inimicis malefacere: & eſt contrarium tam in prædicato, quam in ſubiecto: & ideò ex vtraque apparebit contrarium id quod eſt amicis benefacere, ei quod eſt inimicis malefacere: ſed propter vnam parabolam ſiue ſimile contrariorum prædicatorum ad contraria ſubiecta ad vnum referuntur morem. Verum autem ſecundum virtutem ſe habeant adinuicem iſta vt contraria, vel non, in ſequentibus & in libro ſecundo in his quæ de contrario dicentur, oſtendemus. Et veritas eſt, quòd non verè poſſunt eſſe contraria quæ eiuſdem ſunt moris.

Locus per ſimile in contrario ſiue probabile in parabola quid.

Palam autem quoniam quæcunque, &c.

Tertius autem modus dialecticæ propoſitionis probabilis fuit propoſitiones ſecundum artes inuentas: palam enim eſt, quòd etiam quæcunque opiniones ſiue conceptiones, vt præcepta tradita ſecundum artes bene inuentas, dialecticæ ſunt propoſitiones. Ponet enim aliquis probabiliter (ſecundum quod probabile eſt, quòd videtur ſapientibus & maximè notis) ea quæ videntur his quæ probati & antiquiores ſunt in artibus traditis, vt de his in geometria ponet quæ videntur geometrę: de his vero quæ ſunt in medicina, ponet vt probabiliter medicus poſuit: in quod & ſufficiens eſt ratio poſitionis: quia ſic de eis dixit Auctor illius artis.

CAPVT II.

De problemate, quid & qualis diuiſionis.

Problema autem dialecticum, &c.

Habita parte integrali ſyllogiſmi dialectici, quod eſt circa proprium principium ipſius, determinandum eſt de complexo quod eſt circa orationes & concluſiones: & hoc eſt problema ſiue quæſtio. Dicimus igitur, quòd problema eſt ſpeculatio contendens ad electionem vel fugam, vel ad veritatem & ſcientiam. Contendens dico in eo quod contendit: aut ad ipſum, vt finis & ſic quod ipſum ſcire volumus: vel quia eſt vt adminiculans ad alterum quod per ipſum intendimus ſcire. Et ſic ſimul datur diffinitio, & dicta diuiſio problematis per materiam & finem.

Declaratio diffinitionis problematis.

Eſt diffinitionis hæc explanatio, quòd problema dicitur ſpeculatio, intelligitur ſpeculatio poſita vt genus: & eſt ſpeculatio habitualis & ex habitu ſiue vt habituali intellectu procedens conſideratio. Et eſt ſpeculatio non finita: quia ſi finita eſſet, non contenderet vlterius: contendere conatum dicit ad vlteriora, & dicit pugnam quam conſiderans intellectus habet ad vtramque partem contradictionis, per æquè validas vel quaſi æquè valentes rationes: quod Boët. vocat ambiguum: quia æqualiter vel quaſi æquiualenter ambas amplectitur partes condictionis. Et attende, quòd non contendit ad fidem vel opinionem: quia fides & opinio ſunt fines ſpeculationi coniuncti: ſtatim enim vt per rationem ſpeculatur, fidem accipit vel opinionem, & non contendit ad coniunctum, ſed ad diſtans. Et ideò vlterior finis ponitur qui per fidem & opinionem ſpeculationis intenditur ad electionem vel fugam in moralibus conferentibus, & omnibus conſimilibus ad finem inducendum, ſicut in ciuilibus & omnibus mechanicis. In omnibus enim his ſpeculatio contendit quid eligatur ad finem conſequendum, & quid fugiatur ſicut executionem finis impediens. In alijs autem phyſicis vel mathematicis vel metaphyſicis problematibus ſpeculatis talis non terminata, ſed contendens inter vtramque partem contradictionis, contendit ad veritatem rei, ſi ſic vel ſic res ſe habeat: aut fortaſſe experitur viam veritatis vt ſic vel ſic comprehendatur. Quamuis ſit in moralibus ad duo oppoſita quæ ſunt electio & fuga: eò quod vtrumque expediens & intentum vt finis: non tamen in phyſicis eſt ad veritatem & falſitatem ſicut ad oppoſita, & ad ignorantiam & ſcientiam ſicut ad oppoſita: quia falſitas & ignorantia fines per ſpeculationem contendẽtis ad aliud eſſe non poſſunt. Nemo enim contendit ad falſum, & nemo contendit vt ignoret.

Falſitas & ignorantia non poſſunt eſſe fines ſpeculationis.

Eſt autem alia diffinitio, quòd problema eſt ſpeculatio in eo quod eſt, aut vt ipſum, ſecundum ſe conſideratum, aut vt adminiculans ad aliquid. Vt ipſum quidem, ſicut eſt problema quod eſt eſſentialis philoſophiæ. Adminiculans autem, ſicut id quod eſt de modo omnis philo

philoſophiæ: & hoc eſt logicum ſecundum quod logica generaliter dicitur omnis ſcientia ſermocinalis, quæ in termino determinatur. Omnia iſta quæſita ad alia quæ per ea ſcienda referimus: & ſic ſub illa diuiſione omnia omnium ſcientiarum problemata continentur. Eſt etiam conſideratio logicæ duplex: conſideratur enim vt ſcientia, & vt ars. Vt ſcientia quidem conſiderata, habet finem vt ipſum vt quid dicunt. Conſiderata verò vt ars, ad modum refertur aliarum ſcientiarum. Primum autem horum verius. Eſt autem problema ſpeculatio ad electionem contendens vel fugam, vel veritatem & ſcientiam, ad aliud ſpeculandum, de quo neutro modo opinatur: quia neque determinatè ad vnam partem contradictionis, nec determinatè ad alteram: aut de qua contrariè opinantur plurimi ſapientibus, aut è contra ſapientes plurimis, aut vtrique iidem eiſdem, hoc eſt, ſapientes ſapientibus, & plurimi plurimis.

Obiectio. Et ſi obiiciatur, quòd ſapientes non poſſunt contrariè opinari ſapientibus: quia omnes æqualiter iudicant per principia intellectus. *Solutio.* Dicendum, quòd ſapientes largè dicuntur diſpoſiti & non perfecti ſecundum ſapientiam. *Aliter.* Vel melius dicatur, quod non eodem problemate ſapientes iudicant contrariè ſapientibus: quoniam propter difficultatem problematis non poteſt videri cauſa: & neceſſe per ſigna iudicare: & ſigna apparent ad vtramque partem contradictionis: niſi enim eſſent contrarie iudicantes per rationes ad vtramque partem facientes, non eſſet ſpeculatio contendens.

Quædam enim problematum vtile ad, &c. Explanatio diuiſionis eſt, quòd vtile eſt ſcire in moralibus vel ciuilibus vel œconomicis vel mechanicis terminum ad eligendum, hoc eſt, vt informent iudicium electionis: & ideò in talibus facit parum ſcire, ſed ad eligendum vel fugiendum quærimus. Vt gratia exempli, cum diſputatur ad hoc, vtrum voluptas eligenda ſit tanquam ſummum in vita, vel non ſit eligenda, ſed fugienda tanquam impeditiua ad conſecutionem optimi in vita. Quædam autem ſpeculando contendimus ad ſciendum, & ſcire ipſa eſt contentionis finis, vt vtrum mundus ſit æternus, vel non: vel vt dicit Plato, vtrum mundus ſit factus, aut non. Quædam autem de numero per ſe ſiue pro ſe ſunt neutro modo inquiſita, & ad neutrum horum ordinata: quia nec vt eligibilia, nec vt fugibilia, nec vt per ſe ſcire deſiderata: quærimus tamen vt adminiculantia ſunt ad aliqua talium, ſicut vtrum ſyllogiſmus conſtat ex tribus terminis & duabus propoſitionibus: quod non valet in ſe, ſed ad aliud vt adminiculans ordinatur, quod vel ſciendum quæritur, vel eligendum, vel fugiendum: & ideò talia ſunt propter alia, vt per hoc aliquid aliud cognoſcamus.

Sunt autem problemata de quibus, &c. Sunt autem quædam problemata, de quibus, hoc eſt, ad quæ contrarij ſunt ſyllogiſmi, hoc eſt, ad contraria contendentes: dubitationem enim habent vtrum ſic pro parte affirmatiua, vel non ſic pro parte negatiua ſe habet veritas: eò quod in vtriſque partibus contradictionis rationes ſunt æqualiter vel quaſi æquiualenter veriſimiles: & hoc iam ante ambiguum diximus propriè vocari. Eſt enim putatio interminatus motus rationis ſuper vtramque partem contradictionis. *Putatio, ambiguitas, fides, opinio quid.* Ambiguitas, quando vtramque partem ambit per rationes æquales. Fides autem, quando in vnam inclinatur, & illi acquieſcit. Opinio autem ex his generatus eſt non-ſtans ſed tremens habitus: eò quod rationem non habet ſufficientem. Talia etiam ſunt problemata, de quibus (hoc eſt, ad quæ) pro vna vel altera parte propter materiæ difficultatem non habemus rationem: vel forte quia in talibus exercitati non ſumus, cum ſint magna materiæ altitudine & ſubtilitate: & ideò ſumus arbitrantes difficile eſſe, ſiue quòd difficile ſit in talibus aſſignare quare, hoc eſt, cauſam propter quid: & oportet in talibus ex ſignis procedere ad diſputandum, vt vtrum mundus eſt æternus, vel non: quia oportet ſcire ſi eſt factus, vel non: & in talibus cauſæ proximæ & eſſentiales non inueniuntur. Melius exemplum eſt, vtrum intelligentia ſit ens ſecundum, vel non: & vtrum intelligentiæ in 10. ſunt ordinibus, vel non: & vtrum intellectus hominis eſt intelligentia vndecimi ordinis, vel non: & talia huiuſmodi. Problemata ergo & propoſitiones dialecticæ, vt dictum eſt in hoc & in anteriori capitulo, determinentur.

CAPVT III.

De poſitione.

Poſitio autem eſt opinio, &c. Poſitio autem adiuncta eſt problemati, & eſt quaſi accidentale principium ſyllogiſmi dialectici. Problema enim eſt principium quod eſt circa concluſiones dialecticas, de quo neutro modo opinamur. Poſitio autem eſt de quo opinamur contrariè: & ideo hic poſt problema determinandum eſt de poſitione. Poſitio verò eſt opinio extranea alicuius notorum ſecundum philoſophiam. Eſt verò, vt diximus, ſpeculatio duplex. Determinata ſcilicet, & quieſcens in vno per rationem relatam in illud: & hæc vocatur poſitio. Et eſt ſpeculatio indeterminata neutri adhærens parti contradictionis: & hoc eſt problema propriè. Quod autem dicitur extranea, ideo dicitur, quòd pluribus contraria eſt, licet ſapientibus ita videatur. Quod dicitur alicuius notorum ſecundũ philoſophiam, meo iudicio eſt neutri generis, hoc eſt, alicuius rei opinabilis quæ ſecundum philoſophiam per rationes eſt notificata: & hoc accipitur ab Ariſt. in 12. primæ philoſophiæ, vbi diſtinguit inter poſitum & fictum, dicens quòd poſitum ſecundum philoſophiam ponit & ſuppoſitum: fictum autem eſt coactum ad poſitionem: quia ſine ratione phyſica eſt poſitum ad voluntatem, quod eſt præter naturam poſitionis: quia in taliter poſito non ponitur neque quieſcit anima ponentis.

Secunda expoſitio eſt Alexandri hic. Multi tamen & communiter omnes dicunt, quòd eſt generis maſculini ſub hoc ſenſu, quòd poſitio eſt opinio extranea alicuius Philoſophi,

loſophi, qui notus eſt & approbatus & ſecundum philoſophiam. Et prima expoſitio eſt melior, quamuis & ponens non ſit notus ſecundum philoſophiam, neque rationem poſitionis ſuæ habeat in philoſophia. Huius autem exemplum eſt, quod dicit Antiſthenes Heracliti diſcipulus, quoniam non eſt contradicere, eo quod contradictio eſt oppoſitio eiuſdem ſecundum idem & in eodem tempore: & cum naturaliter omnis res continuè mutetur ab vno in aliud, non erit oppoſitio eiuſdem ſecundum idem: & cum non poſſit ſimul aſſignari & negari in eodem indiuiduali tempore, non occurrent ſimul affirmatio & negatio. Hæc autem in quarto primæ philoſophiæ habent determinari. Eſt autem ſapientibus extranea hæc poſitio. Et aliud exemplum poſitionis eſt: quoniam omnia continuè mouentur ſecundum Heracliti poſitionem, qui hoc poſuit: quia vno moto ſecundum locum, proximum illi mouetur cedendo illi, vel duo ſimul erunt in eodem loco: & eadem ratione tertium cedit ſecundo, & quartum tertio: & ſic vno motu mouentur omnia & nihil quieſcit. Et de hoc in 4. phyſicorum, habet determinari: non enim neceſſe eſt, quòd cedat ſecundum quod in ſe poni cedere poteſt per inſpiſſationem vel compreſſionem alicuius. Aut quoniam vnum eſt ens, quemadmodum dicit Meliſſus, quod in primo phyſicorum & in primo primæ philoſophiæ habet determinari.

Secundum Antiſthenē non contingit contradicere.

Omnia mouentur ſecundum Heraclitum.

Bene autem dico, quòd eſt alicuius notorum ſecundum philoſophiam, & quod poſitio eſt ad quam & contra quam diſputatur phyſicè. Stultum autem eſt eſſe ſollicitum aliquem proferre (hoc eſt, vt proferat) contraria contradiſputando opinionibus quolibet modo prolatis, ſiue ſophiſtica ratione. Aut etiam ſtultum eſt aliquem ſollicitum eſſe proferre rationes diſputatiuas opinionibus illis, de quibus habemus planam & aptam in contrarium rationem, vt in poſitione ſophiſtarum, vt dicitur in Timæo Platonis: ſicut dicimus, quòd non omne quod eſt, vel factum, vel æternum eſt, ſicut dicunt & probant ſophiſtæ inſtantes ſic. Nam muſicum eſſe grammaticum (quod per accidens eſt factum) nec ſimpliciter eſt factum, nec eſt æternum: quia (vt dicunt) quod factum eſt, ex materia factum eſt, accidens autem, maximè ſpirituale accidens quod eſt in anima, non habet materiam ex qua fiat: ergo non eſt factum: nec tamen æternum, cum & inceperit & mutabile ſit. Solutio autem ſophyſticis ſit, quòd licet accidens non habeat materiam ex qua fiat, habet tamen materiam in qua fiat: & ſic & in illa factum eſt & non eſt æternum. Ad talia igitur ſollicitari ſtultum eſt: quia hoc quod vera eſt poſitio, & non fictio, etſi alius non videatur (eò quod eſt extranea opinio) videbitur tamen alicui vel de ſapientibus, vel de pluribus: eò quod rationem habeat philoſophiæ.

Ratio ſophiſtarum, quæ concludebat non omne quod eſt, eſſe factum vel æternum.

Solutio rationis.

Habent igitur ſe adinuicem poſitio & problema, ſicut inferius & ſuperius: quia omnis poſitio problema eſt, ſicut omne problema ſpeculationis determinatæ eſt problema: non autem omne problema poſitio eſt: quia non omnis ſpeculatio determinata vel indeterminata, ſpeculatio determinata eſt: eò quod quædam problematum talia ſunt, de quibus neutro modo opinantur: nec ad partem affirmatiuam, nec ad partem negatiuam: & hæc non ſunt poſitiones, cum poſitio ſit problema ſiue ſpeculatio determinata & quieſcens in vna parte contradictionis. Quoniam autem poſitio omnis problema ſit, palam eſt: quoniam cum poſitio ſit opinio extranea, & ſit quorundam opinio, & quibuſdam extranea, neceſſe eſt ex his quæ dicta ſunt de problemate & poſitione, aut quod plures contrariè ſapientibus circa poſitiones dubitare, aut vtroſlibet ſapientes ſapientibus, aut plures pluribus contrariè dubitare de poſitione: & cum problema ſit quo contrariè opinantur, ſequitur quòd poſitio ſit problema, eò quod poſitio ſit opinio quædam quibuſdam extranea & quibuſdam opinio credita.

Eſt igitur omnis poſitio quidem problema, &c.

Quomodo differunt problema & poſitio.

Nunc autem in vſu Philoſophorum noſtri temporis omnia dialectica problemata vocantur poſitiones, quamuis ſecundum rationem prædicto modo differant. Sed ad præſentem intentionem nihil differt, quolibet modo dicatur, ſiue vno ſiue alio modo. Non enim diuiſimus ea ſiue diſtinximus prædicto modo, vt nomen diuiſum à problemate poſitionem faciamus, ſed vt non lateant nos quæ eorum (hoc eſt, problematis & poſitionis) contingunt eſſe differentiæ abinuicem. Sicut autem iam ante dictum eſt, non oportet omne problema nec omnem poſitionem quocunque modo ſine ratione propoſitam per ſpeculationem contendentem ad aliud conſiderare, ſed oportet illam conſiderare quam dubitabiliter, hoc eſt, quam modo dubitationis proponet, qui eſt de numero eorum qui ratione indigent iuuante & confortante ad fidem alterius partis contradictionis: hunc enim conſiderationibus dialecticis iuuabimus, vt de problemate veniat ad poſitionem, & de ambiguo ad fidem.

Pene autem nunc omnia, &c.

Nec oportet conſiderare problema propoſitum ab his qui indigent pœna in ciuilibus, vel indigēt ſenſu in naturalibus. Nam in ciuilibus qui dubitat, vtrum oportet Deum vereri & parentes honorare, indiget pœna, quæ hac lege ſancita & ſacrata: & perſuaſiuam virtutem non habent, ſed coactiuam, vt dicit Ariſtot. 10. ethic. & ideo indigent pœna legali, qui de hoc dubitant: quia non licet de talibus dubitare. Qui verò dubitat & problema proponit, vtrum nix ſit alba, cum in ſenſu per ſe manifeſtum ſit, & ſenſus in phyſicis particularibus ſit certior ratione, indiget ſenſu.

Non oportet autem problema, &c.

Nota ſententiam.

Neque verò problema eſt vel poſitio eorum quorum propinqua iuxta ſenſum omnibus per ea demonſtratio eſt: quia iſta omnibus ſunt manifeſta. Nec iterum problema eſt de his quorum demonſtratio per cauſam eſt valde longè à ſenſibus elongata: quia illa ignota ſunt, & ratio dialectica non habetur ad iſta: propinqua enim manifeſta ſunt, & habent demonſtrationem per cauſam propriam: iſta verò quæ longe diſtant, ſunt plus elon

Neque vero quorum propinqua, &c.

elongata à nobis, quam quod ad iſta argumentari valeamus ſecundum exercitatiuam poteſtatem, ad quam eſt dialectica. Hoc tamen notandum, quòd hic valdè ſtrictè ſumitur poſitio & pro probabili opinione inhærente intrinſece hic diffinitur: & ideo dicitur, quòd de nulla poſitione poſſumus neutro modo opinari: quia poſitio eſt opinio firmata in vno. In octauo autem in ſequentibus huius ſcientiæ accipietur poſitio in communi ad probabile & improbabile & neutrum de quo contrarie aliquis poteſt opinari. Hoc autem in ſequentibus & modicum in propriis locis eſt huius ſcientiæ.

CAPVT IV.

De ſpeciebus ratiocinationis dialecticæ.

HAbitis autem iam principiis incomplexis & complexis integralibus ratiocinationis dialecticæ, nunc determinandum eſt de partibus eius ſubiectiuis, in quas vt in ſpecies diuiditur ratiocinatio dialectica. Determinatis enim his quæ vt complexa & incomplexa integrando conſtituunt ratiocinationem dialecticam, oportet determinare quot & quæ dialecticarum ratiocinationum ſunt ſpecies. Quæ non ideo dicuntur ſpecies, quod ex æquo diuidant ratiocinationem dialecticam: quia ſyllogiſmus per prius participat nomen ratiocinationis dialecticæ, & inductio per poſterius: ſed ideo dicuntur ſpecies, quia ſunt modi eiuſdem ratiocinationis communitate analogiæ dictæ de ipſis. Eſt autem hæc vna quædam ſpecies ratiocinationis dialecticæ inductio, illa verò ſyllogiſmus. Et quidam volunt exemplum contineri ſub inductione, enthymema vero ſub ſyllogiſmo: ſed non oportet cum non accipiantur hic ſpecies ratiocinationis ſimiliter ſicut in ſecundo priorum, ſed tantum ſpecies ratiocinationis dialecticæ & completæ: & prius quidem in antehabitis dictum eſt quid ſyllogiſmus eſt dialecticus.

Determinatis autē his oportet, &c.

Ratiocinatio dialectica non dicitur de ſyllogiſmo & inductione æquè primo, nec vt de ſpeciebus.

Enthymema & exēplum non ſunt ſpecies ratiocinationis dialecticæ completæ.

Inductio autem eſt à ſingularibus in vniuerſalia progreſſio. Quia verò inductio non nominat orationem, vel orationum collectionem ſicut ſyllogiſmus, ideo oratio non ponitur in ſua diffinitione in genere orationis ſicut in ſyllogiſmo, ſed nomine ſuo nominat motum ductionis: & ideo dicitur progreſſio, hoc eſt, ab inferiore ad ſuperius egreſſio. Motus autem iſte incipit à ſingularibus, non vno, ſed omnibus diuiſim acceptis, vel per ſe, vel vt dicatur, & ſic de ſingulis. Terminus verò ad quem, eſt vniuerſalia, quæ ideo pluraliter dicuntur à ſingularibus ad vniuerſalia progredi, & non dicitur ad vniuerſale: quia multiplex eſt vniuerſale: eſt enim vniuerſale rei & vocis per ſignum diſtributiuum, & eſt vniuerſale intellectus, quod ſecundum ſe à ſingularibus collectum accipitur: & in omni ſiue in qualibet inductione eſt progreſſio in inductione ad vniuerſalia & non ad vnum vniuerſale, hoc eſt, vno modo acceptum. Progreſſio autem dicitur inductio magis quam alius motus: quia ſicut in progreſſiuo motu primo additur ſecundum, & ſecundo tertium, vt patet in paſſibus, & ſic inducitur terminus & finis: ita inductione ſingulare ſingulari additur, vſque dum in ſummo ſingularium vniuerſale includitur. Exemplum autem huius eſt, vt ſi ſit gubernator optimus, & velimus oſtendere, quòd qui eruditus eſt in arte nautica, eſt optimus auriga: & rector ciuitatis qui eſt eruditus in regimine ciuitatis, eſt optimus: & faber eruditus in fabrilibus, eſt optimus, & ſic de aliis: ergo ſimiliter gubernator eruditus in naualibus, eſt optimus. Et nota, quòd inſimul concernit inductionem & exemplum. Vnde Boët. tale ponit exemplum: Rector ciuitatis optimus non eligitur ſorte, ſed arte, & ſimiliter rector architectonicæ, & ſic de aliis: ergo nec rector nauis eligitur ſorte, ſed arte.

Inductio eſt quidem ad vniuerſalia, &c.

Quare oratio non ponitur in diffinitione inductionis ſicut ſyllogiſmi.

Quare dixit ad vniuerſalia, & non ad vniuerſale.

Quare inductio eſt progreſſio.

Et nota hic, quòd in omnibus ſingularibus quæ inducuntur inductiuè, debet eſſe ſimilis relatio ſubiecti ad prædicatum inductione, & ſunt ſingularia, & ſimilitudo. Et quoad ſingularia quæ ſenſibus offeruntur, dicitur quòd inductio quoad nos eſt veriſimilior quam ſyllogiſmus, & non dicitur verior. Ratione autem ſimilitudinis quæ eſt inter ſingularia participando prædicatum, dicitur planior, quia in æquè ſe habent quoad prædicatum ſingularia, & nullum alteri ſupereminet. Sicut diffiniens planum dixit Plato, quòd planum eſt, cuius partes partibus in æquè ſe habent. In ſyllogiſmo autem vna propoſitio eſt vt maior, & altera vt minor ſub maiori ſtans, & non æquè, ſed coarctans eam. Secundo autem quia ſenſibus percipiuntur & obiiciuntur ſingularia, dicitur inductio ſecundum ſenſum notior: propter quod etiam inductione ex ſingularibus collatis ad vniuerſale infertur vniuerſale, & ſic principiū ſunt, & vniuerſale illatū vel principiatum. Quia autem plures ſequuntur iudicium ſenſus, ideo inductio in pluribus communis eſt, ſyllogiſmus autem ſapientibus. Syllogiſmus autem è conuerſo procedens à toto ad partem, violentior eſt inferendo & probando: quia pars ex toto infertur quæ virtute eſt in toto, & totum habet influentiam entitatis ſuper partem, & non è conuerſo: & ad contradictiones in obuiationibus ſiue contradictorias concluſiones per ſyllogiſmum ad impoſſibile ducentem, efficacior, quam inductio: & ideo ratione oſtenſiui ſyllogiſmi dicitur violentior: quia obligatione principiorum concludit, & ratione ſyllogiſmi ad impoſſibile dicitur ad contradicendum efficacior. Via igitur in ratione dialectica: aut eſt ex prioribus quoad nos, aut ex prioribus ſecundum naturam. Primo quidem modo aut eſt completa, aut incompleta. Si completa, ſic eſt à ſingularibus ad vniuerſalia vniuerſaliter accepta, & eſt inductio. Si autem eſt incompleta, tunc eſt de parte ad partem, ſiue de ſingulari ad ſingulare, & eſt exemplum, quod ſub inductione continetur. Si autem ſit ex prioribus ſecundum naturam, aut completa, aut incompleta in medio & principiis. Si completa, eſt ſyllogiſmus. Si incompleta, eſt enthymema quod ſub ſyllogiſmo continetur.

Eſt autem inductio veriſimilior, &c.

Quare inductio dicitur pluribus cōmunis.

Sufficientia rationum dialecticarum.

Vel ſic: omnis proceſſus vel eſt à parte ad totum,

Alia ſufficientia.

totum, vel à toto ad partem. Si eſt à parte ad totum: aut eſt proceſſus ad terminum, vel ad medium. Primo modo eſt inductio, ſecundo modo exemplum. Similiter proceſſus à toto ad partem: aut cum determinatione & contradictione totius ad determinatam partem, & ſic eſt ſyllogiſmus in quo minor contrahit & determinat maiorem, vt patet cum dicitur: omne animal currit: omnis homo eſt animal: ergo omnis homo currit. In quo animal determinatur in minori ad hominem, & ſic de homine concluditur. Aut eſt ſine determinatione totius, & ſic eſt enthymema. Non eſt autem proceſſus à toto ad totum: quia inter totum & totum non eſt aliud continuans; proceſſus autem omnis in aliquo continuante motum vult eſſe proceſſus, non de toto ad partem: eſt enim forma totius continens partem. Proceſſus autem de partibus ad totum, eſt iterum in forma totius collecta ex partibus, & proceſſus de parte ad partem in forma totius ſecundum vnum modum ſparſa in partibus. In forma autem partis non eſt alius proceſſus, quia forma partis non eſt commune continens, ſed ſingulare diſtinctum & ſegregatum.

Ergo genera de quibus, &c. Genera verò ratiocinationum, propoſitionum, & problematum, & poſitionum, de quibus (hoc eſt, ad quæ) fiunt diſputationes, & ex quibus ſunt, complexis, vt propoſitionibus: incomplexis, vt diffinitione, genere, proprio, & accidente, quemadmodum de ſingulis horum eſt prædictum in hoc eodem libro, determinetur. Hic enim non oportet oſtendere qualiter vna via ratiocinationis reducatur ad aliam, ſicut quod inductio reducatur ad ſyllogiſmum. Non tamen inductio dialectica reducitur ad ſyllogiſmum dialecticum. *Quare inductio dialectica non reducitur ad ſyllogiſmum dialecticum.* Cuius cauſa eſt: quia probabile non ſemper eſt quod videtur ſapientibus: & ideo inductio reducitur ad ſyllogiſmum ſimpliciter, non ad dialecticum ſyllogiſmum: & inductio talis iam in ſuperiori ſcientia cui iſta ſubalternatur, oſtenſa eſt, & ſupponitur ab iſta, ſicut etiam ſupponitur quid terminus, quid propoſitio, & quid ſyllogiſmus, & quæ forma ipſius. Oportet hic ſpecialiter de ſingulis ſpeciebus ratiocinationis completæ & incompletæ tractare: quia hæc omnia ſupponuntur à libro priorum.

Dubitatio. Quærunt tamen quidam, cuius virtute inferat inductio, vtrum virtute ſenſus, an virtute intellectus? Et videtur, quod nec virtute ſenſus, nec intellectus: quia ſenſus non accipit vniuerſale quod infertur, nec intellectus accipit ſingularia ex quibus infertur. *Solutio.* Sed ad hoc planum eſt reſpondere, cum omnis illatio ſit ex collatione inferentis ad illatum, oportet quod illatio ſit per virtutem illationis, quæ (vt dicit Iſaac) eſt virtus collatiua faciens currere cauſam in cauſatum: quia in inductione reflectitur ad ſenſum, quando accipitur ſenſibile prout ſtat ſub vniuerſali, hoc eſt, ſicut problema in primo phyſicorum in ſenſibili mixtum & confuſum eſt.

TRACTATVS IV.

De quatuor inſtrumentis huiuſmodi in ſyllogiſmis dialecticis.

CAPVT I.

De quatuor inſtrumentis in communi.

Inſtrumenta autem per quæ, &c. INSTRVMENTA autem per quæ abundemus ſyllogiſmis, hoc eſt, quæ nos ſtruunt & inſtruunt ſiue intus erudiendo conſeruant, vt ad omne problema terminandum ſyllogiſmis abundemus. Syllogiſmis dico quod eſt principale inſtrumentum diſputationis dialecticæ, ſunt quatuor. Vnum quidem & primum eſt propoſitionum ſuppoſitio, hoc eſt, propoſitiones dialecticas ſcire ſumere. Quia propoſitio immediatum integrale eſt ad ſyllogiſmum. Sumere autem ſcimus propoſitiones, quando eas abundantes ad omnem propoſitionem concludendam ſcimus inuenire. Secundum eſt, quoties vnumquodque dicitur poſſe diuidere, & diuidere & diſtinguere: & hoc eſt ſecundum quod in terminis (qui in propoſitione ſunt) eſt acceptum: & ideò vno gradu diſtat à ſyllogiſmi immediato principio: propter quod ſecundum eſt: & accipitur hoc abſolutè in principiis ſimpliciter. Tertium autem eſt differentias vnius ad alterum poſſe inuenire, quod accipitur in principiis ſyllogiſmi comparatis ad alia ſecundum differentiam quæ alietatis eſt principium. Quartum vero eſt ſimilitudinis conſideratio tam in ſyllogiſmo, quam in contrario & protenſo ſecundum contradictionem & in parabola: & ideò vltimum eſt inter ea quæ dicta ſunt.

Remouet dubium. Sunt autem quodammodo tria, &c. Quamuis iſta quatuor ſunt, non tamen quatuor artes de iſtis diuiſim tradendæ ſunt: quia tria iſtorum reducuntur ad artem primi: tria enim ſequentia ad ſumptionem propoſitionum (quæ immediatum eſt principium ſyllogiſmi) reducuntur. Cuius probatio eſt: quia quodcunque ſiue quodlibet trium eſt facile propoſitionem dialecticam ſumere, ſicut patet in ſecundo quod eſt poſſe diſtinguere multiplex, vt ſi ponatur, quod bonum eſt eligendum, & poteſtas diſtinguendi quot modis di-

citur bonum. Dicitur verò bonum idem quod honeſtum & ſuaue ſiue delectabile, & dicitur bonum vtile: per analogiam dicitur de iſtis bonum: & ſiquis hoc ſcit diſtinguere, facit ad facultatem ſumendi propoſitiones. Similiter autem eſt in tertio quod eſt differentias inuenire, quod ſimiliter facit & faciliter propoſitiones inuenire, vt ſiquis proponat, quoniam differt ſenſus à diſciplina, aut negauerit illis qui dixerunt diſciplinam eſſe cognitionem ſenſibilem, & verum dixerunt eſſe in apponendo ſenſibili apprehenſione: conſiderans autem differentias ſenſus & diſciplinæ, eò quod hunc quidem ſenſum amittenti non eſt rurſum ſumere poſſibile: illam autem diſciplinam amittenti rurſum ſumere poſſibile eſt, quia de obliuione ad ſcientiam eſt poſſibile deuenire: & huius differentiæ & illarum differentiarum inſpectione facile eſt propoſitiones ſumere ad propoſitum. Similiter autem & quartum, quod eſt ſimilitudinis inſpectio, facit ad propoſitionum ſumptionem, vt ſicut ſe habet ſanatiuum ad ſanitatem, & euechiuum ad euechiam: & qui facit ſimilitudines propoſitionum proponat, quoniam ſimiliter multas ad hæc problemata propoſitiones ſumet. Eſt autem euechia bona carnis condenſatio in interioribus & exterioribus: quia condenſata caro repellit à ſe contraria, quod non facit caro laxa. Sic ergo reducuntur tria ad primum. Omne quod facit ad facile ſumendum propoſitiones, ad artem ſumendi propoſitiones reducitur. Sed multiplicis diſtinctio, ſimilitudinis conſideratio, differentiarum inuentio, facit ad facile ſumendum propoſitiones. Ergo reducuntur ad artem ſumendi propoſitiones. Eſt autem hæc & prima propoſitio ſiue propoſitionum ſumptio quoad facultatem ſumendi ab eo quod eſt multipliciter dictum, ſiue à diſtinctione multiplicis. Secunda autem facultas ſumendi eſt à differentiis conſideratis. Tertia verò facultas ſumendi propoſitiones eſt à ſimilibus, ſiue à conſideratione ſimilium. Omnes ergo tres ſequentes modi habendi in ſyllogiſmis reducuntur ad primum: & ideo cum primo in eadem methodo tractandi ſunt, & ſic de aliis, & cætera.

Euechia quid.

CAPVT II.

De propoſitionum ſumptione, quod eſt propoſitiones dialecticas ſcire ſumere.

Redeuntes ergo ad tractandum de ſingulis illorum quatuor, dicimus de primo, quòd ex quo ſic eſt, quòd omnes reducuntur ad primum: ergo propoſitiones quidem eligendum inſpiciendo ad principia eſſentialia & formalia propoſitionis dialecticæ, ex ipſa propoſitione dialectica ſumpta penes ea quæ cadunt in diffinitione propoſitionis dialecticæ, vt dialectica eſt propoſitio. Dicimus ergo, quòd ex dictis propoſitiones eligendum omnibus illis modis quoties (hoc eſt, quot modis) determinatum in probabili eſt (hoc eſt, quoties determinatio fit accipiendæ propoſitionis in ipſa) propoſitiones, diffinitiones, vel opiniones proponenti (hoc eſt, quoties determinatur alicui qui proponit) opiniones, hoc eſt, propoſitiones opinabiles: ille enim vel proponit aut opiniones omnium, aut ſapientum: & horum vel omnium, vel plurimorum, vel notiſſimorum inter ſapientes. Et iſte eſt vnus modus ſumendi propoſitiones per ea quæ formaliter ponuntur in diffinitione propoſitionis dialecticæ.

Ergo propoſitiones quidem eligendum, &c.

Exemplum autem quod videtur pluribus, eſt hoc quod dixerunt Democritus & Seneca in libro de temporibus naturalibus, quòd ventus apud vulgares nihil aliud eſt quam motus aëris per loca in quibus eſt aer coarctatus. Huius autem quod videtur pluribus, exemplum eſt, quod verius ſcit aliquis aliquid, ſciens illud per artem, quam per experimentum: hoc enim dicunt omnes ſapientes. Huius autem quod plures ſapientes dicunt, exemplum eſt, vt mundum vnum perfectum eſſe: in hoc enim plures ſapientes conuenerunt. Exemplum autem huius, quòd notiſſimis videtur inter ſapientes, quòd intellectus eſt quoddam diuinum & incorporale in anima. Sic ergo ſumuntur propoſitiones per formalia propoſitionis dialecticæ poſita in diffinitione eius, vt ſumantur prædicabiles ſecundum artes inuentas, ſicut in antehabitis dictum eſt. Sumuntur etiam per formalia poſita in diffinitione dialecticæ propoſitionis: vnde & contrariæ probabili propoſitæ ſecundum omnem differentiam probabilis ſunt accipiendæ: quia contrariæ erunt probabiles, ſi probabile pro contingenti accipitur: quia quod contingit eſſe, contingit non eſſe: & quod contingit omni, contingit nulli: & probabilibus contrariæ ſimiliter ſumendæ ſunt. Quod ſimpliciter contrarias vel in contrario ſubiecto, vel in contrario prædicato, vel in vtroque ſimiliter ſumptis, vel in contrariis ſecundum notam contradictionis protenſis in parabola, quemadmodum dictum eſt prius in diuiſione propoſitionis.

Exempla probabilium propoſitionum.

Vtile etiam eſt ad propoſitionum ſumptionem, non ſolum ſumere propoſitiones probabiles abſolutè, ſed etiam ſub comparatione ad electionem relatas: propter quod vtile eſt & non ſolum quæ in ſe ſunt probabiles, ſed etiam quæ ſunt ſimiles probabilibus, vt cum ſic proponitur, quòd contrariorum eſt eadem diſciplina, quoniam idem ſenſus eſt contrariorum. Et ad exemplum, quoniam videmus intus ſuſcipientes aliquid non extra mittentes ſimpliciter, & videmus & ſecundum alios ſenſus fieri formas ſuorum obiectorum intus ſuſcipiendo: ſic enim audimus & videmus intus ſuſcipiendo, non extra mittendo aliquid, & olfacimus., &c. & ſimiliter in omnibus aliis ſenſibus.

Vtile autem & facere eas, &c.

Amplius autem ſumendæ ſunt propoſitiones, non tantum penes ipſa formalia in ipſa propoſitione dialectica ſumpta, ſed etiam penes formalia aliundè ſumpta: & primo quidem modo ſumendæ ſunt propoſitiones quæ habent probabilitatem in omnibus vel in pluribus & in quibus non videtur inſtantia, ſed verius aliunde ſumpta eſt: quia videntur eſſe veræ vel in omnibus, vel in pluribus: & iſtæ ſumendæ ſunt vt principium ſyllogiſmi dialectici,

Amplius quæcunque, &c.

lectici, & tanquam veræ apparentes propoſitiones quæ nullam habeant inſtantiam: tunc enim illis ſumptis tanquam veris (qui non conſpiciunt, quod in aliquo ſit inſtantia propter quam ſic non eſt ſicut vniuerſaliter proponitur) facilius ponent ſiue concedent. Vnde hoc ipſum eſt tam inſtrumentum ſumendi propoſitiones, quam cautela.

Eligere autem oportet, &c.

Adhuc eligere oportet propoſitiones ex quibus abundes & ſcriptis Philoſophorum & rationibus, & facere etiam deſcriptiones faciendo de bono, ſicut fecerunt Stoici, dicentes bonum eſſe quod omnia exoptant: & de animali, ſicut quod eſt animal quod a ſe mouetur motu locali quocunque modo. Et ſumendæ ſunt generales & de bono omni, non de bono moris tantum: quia quanto communius ſcimus, tanto ad plura abundabimus: & illas deſcriptiones, vel ſcriptas vel ad ſimilitudinem figurarum factas, debemus proponere exemplum ad reſpondentem, vel etiam deſcriptiones extra proponimus, quando implicite in re deſcripta per ſermonem explicamus, & ſemper incipientes debemus eſſe in deſcriptionibus vel diffinitionibus, ab eo quod quid eſt, hoc eſt, à genere vel à rei ſubſtantia: quia per iſta eſt facilius ad accidentalia rei procedere.

Opin. Stoicorum de bono.

Aſſignare autem oportet, &c.

Aſſignare autem oportet iuxta hunc modum & ſingulorum opiniones auctorum vel ſapientum, vt quoniam Empedocles quatuor materialia dixit mixtorũ corporum elementa, auctoritati Empedoclis innitentes: quia aliquis reſpondentium præſumens de auctoritate Empedoc. ponit de facili quod audit ab aliquo probabili vel probato in philoſophia dictum eſſe. Hæc autem omnia alienam quandam habent probabilitatem.

Sunt autem vt figuraliter, &c.

Si autem per materiam volumus multiplicare ſumptiones propoſitionum: tunc vt figuraliter (hoc eſt, ſuperficietenus & in communi) ſit complecti & congregare, ſunt propoſitionum & problematum partes tres. Nam aliæ quidem propoſitiones ethicæ, ſecundum quod ethica largè dicta comprehendit monaſticam, œconomicam, & ciuilem. Aliæ ſunt phyſicæ, ſecundum quod phyſica largè dicta comprehendit naturalem & metaphyſicam. Aliæ logicæ, ſecundum quod logica generaliter dicta totum comprehendit triuium vel quatriuium ſecundum Ariſt. quia poetriam ponit pro ſcientia ſpeciali, & logica comprehendit logicam ſtrictè dictam, cuius vna pars eſt dialectica: quia logica ſtrictè dicta eſt de ſyllogiſmo omni, tam ſimpliciter accepto, quam dialectico, quam demonſtratiuo, quam etiam ſophiſtico: dialectica autem de ſyllogiſmo ex probabilibus. Hæc ergo comprehendit & rhetoricam, & grammaticam, & poetriam. Ethicæ quidem ſunt (vt in exemplo declaretur huiuſmodi) vt verum oporteat parentibus magis vel legibus obedire ſi diſſentiant: & conſtat, quòd legibus, & leges ſunt ad regulam iuſtæ. Logicæ autem ſunt huiuſmodi, vt verum contrariorum ſit eadem diſciplina, vel non. Et nota dubitationis ſemper debet poni & ordinari ad conſenſum reſpondentis, ſi ſint propoſitiones: ſi autem ſint problemata, ad compoſitionem propoſitionis. Phyſicæ ſunt, vt verum mundus ſit æternus. Similiter materialiter tria problemata: quia ab omni propoſitione problema faciens tranſumptiuo modo.

Propoſitiones & problemata tria, logica, phyſica, & ethica.

Logica dupliciter capitur & propoſitiones logica ſunt duplices.

Quales autem ſint ſingulæ earum, &c.

Sed cum ſic materialem habeant differentiam, quales ſunt diffinitione ſubtili & propria ſingulæ dictæ propoſitiones, non facile ex logicis eſt diffinitio: quia talis diffinitio vana erit: ſed tentandum ea cognoſcere conſuetudine veritatem vniuſcuiuſque eorum, hoc eſt, conſueta cognitione plurium, quæ eſt per inductionem: & hoc quidem tentandum eſt conſideranti iſtas diuiſiones propoſitionum ſecundum prædicta exempla: ad iſta enim aliæ relatæ cognoſcuntur, verum ſint ethicæ, phyſicæ, vel logicæ: & per inductionem cognoſcuntur eſſe veræ. Ergo ad philoſophiam quidem primam ſecundum veritatem & diffinitionem propriam eſſentialem de his pertinet negotiari: dialecticæ autem pertinet negotiari de illis quoad opinionem: & ideo dialecticæ inductio ſufficit. Non ſolum autem materialia & formalia conſideranda ſunt in propoſitionum ſumptione, ſed etiam accidentalia, & præcipue vniuerſalitas: quia quod eſt categorica vel hypothetica, affirmatiua vel negatiua, parum vel nihil facit ad propoſitionum ſumptionem.

Sumendum autem quã maximè, &c.

Vnde ſumendum eſt quam maximè vniuerſales propoſitiones: ex his enim contenta omnia particularia ſub illis concludi poſſunt, vt quoniam omnium oppoſitorum eſt eadem diſciplina, & quoniam eorum quæ oppoſita ſunt non ad aliud, eſt eadem diſciplina. Eodem modo ipſa contraria ſub oppoſitis ſumpta ſunt diuidenda, & diſtinguenda, in ſpecialia contraria, donec contingit diuidere, quouſque ad materialem multiplicationem ſtet diuiſio, vt quoniam boni & mali in moribus, & albi & nigri in ſenſibus, & calidi & frigidi in tangibilibus ſenſibus eſt eadem diſciplina. Similiter autem & in aliis quæ diſtinguere habent, faciendum eſt ita ſemper, quod ab vniuerſaliſſimis diſtinctio incipiatur, & fiat vſque ad vltimum. Qualiter ſumenda ſunt ea quæ dicta ſunt, ſufficiunt ad intentionem præſentem: quia ſingularis eſt & vniuerſalis ad omnia problemata, ſicut in arte vniuerſali tractandum eſt.

CAPVT III.

De diſtinctione multiplicis in extremis contrariis, quæ eſt ſecundum inſtrumentum.

Quoties autem negotiandum, &c.

SEcundum autem membrum eſt multiplicis diffinitio. Quoties autem vnumquodque dicatur quod eſt multiplex, non ſolum oportet inſpicere vel dicere diuerſum modum ſecundum quem multiplicia ſunt, hoc eſt, quòd conſideretur quia multiplicia ſunt, ſed etiam tentandum eſt aſſignare rationes multiplicis, ſi ſecundum vnumquodque multi-

plicium eſt altera. Verbi gratia, ſi bonum oportet dicere, quòd in alio ſpeciali modo dictum eſt iuſtitia & fortitudo & alia virtus, & alio ſpeciali modo dicitur euechiuum & ſanatiuum: ſed oportet aſſignare rationem, quoniam bonum de iuſtitia & fortitudine dicta ſunt bonum, vt qualia quædam bonum participantia vt genus: iſta autem, euechiuum & ſanatiuum, non dicuntur bonum, eò quod qualia quædam ſunt in genere boni, ſed dicuntur bona, quia alicuius boni, ſicut euechiæ & ſanitatis in aliquo, ſicut in homine ſunt perfectiua: vnde dicuntur bona & ſana, quia euechiæ & ſanitatis in homine ſunt perfectiua. Similiter autem eſt faciendum in aliis multipliciter dictis. Hæc enim vt ars quædam de inuentione multiplicis (an aliquid ſit multiplex vel non) propria quidem eſt vniuerſalior ars ad inſpiciendum in aliud, quam in ſeipſum: & inſpiciendo in aliud, primo inpiciendum eſt in contrarium, quam in conueniens vel ſimile.

Vtrum autem multipliciter vel ſimpliciter, &c.

Dicamus igitur, quòd vtrum aliquid multipliciter vel ſimpliciter (hoc eſt, non multipliciter,) dicitur ſpecie (hoc eſt, ſecundum ſuam ſpeciem & nomen ſpeciei) per hæc quæ ſtatim dicuntur, conſiderandum eſt. Primum quidem (hoc eſt, vniuerſaliori & meliori conſideratione) perſpiciendum eſt in contrario ipſius, vtrum illud multipliciter dicitur, ſiue diſſonet ab eo, vt contrarium à contrario, nomine vno eſt conueniens, ſpecie formæ diſſonet, ſiue nomine diuerſo diſſonet, & etiam ſpecie nominis: quædam enim contraria ſtatim nominibus & figura vocis diuerſa, vt calidum & frigidum: quædam etiam vna figura vocis ſignificantur: & de his poſt dicemus, vt acuto quidem quod in figura vocis cum acuto conſonet in angulis & ſaporibus: ſed acuto quidem in voce contrarium eſt graue: in magnitudine autem angulari acuto contrarium eſt obtuſum ſiue hebes. Patet ergo, quoniam contrarium acuto in communitate vocis accepto, dicitur multipliciter & diuerſa ratione. Si autem contrarium multipliciter dicitur & in diuerſa ratione ad vnum, & in diuerſa ratione ad aliud opponitur alteri, & vnius vno modo dicti non ſunt diuerſæ rationes, iam ſecundum vtrumque horum diuerſum & oppoſitum in ratione diuerſa erit contrarium. Rurſum alio exemplo hoc conſiderandum. Graui in voce acutum in voce eſt contrarium: graui in magnitudine, quod vocatur graue mole magnitudinis, eſt contrarium non acutum, ſed leue. Propter quod per eandem conſiderationem rationum multipliciter ſecundum æquiuocationem graue dicitur: ideo quia contrarium ipſius multipliciter diuerſis vocibus dicitur: quia in multis eſt non figura nominis conuenientibus. Similiter eſt in alio exemplo de bono ſiue de boni multitudine: & hæc multiplicitas non eſt boni vt eſt bonum, ſed eſt boni huius: ſiquidem bono vt eſt animalis (quod eſt animalis naturale bonum) opponitur fœdum: ſecundum hoc enim bonum animalis eſt pulchrum in commenſuratione partium, & compoſitione & compoſitione humanorum ad æquale ſuæ naturæ: ei verò bono quod eſt in domo, opponitur peſtilens. Bona domus eſt ſpacioſa, diſtincta conſiſtorio, cœnaculo, & cubili, feneſtra ad Orientem & Aquilonem, clauſa verſus Meridiem & Occidentem, & huiuſmodi, ſicut dat Tullius in libro de ſtructura ciuitatis: peſtilens à corruptione ædificiorum, vel aëris peſtilentiam inducens. Patet ergo, quòd bonum æquiuoce dicitur de animali & de domo. Hæc igitur quæ dicta ſunt multiplicia, contraria quidem habent diuerſa, ſub diuerſa vocis figura, & plurimam contrariorum multiplicitatem oſtendit in eis.

Bona domus quæ ſit.

In quibuſdam autem nominibus, &c.

In quibuſdam multiplicibus contraria (per quæ inuenitur multiplicitas nominibus) nihil diſſonant, ſed ad vnum nomen æquiuocè dictum de illis: ſpecie autem, hoc eſt, natura vel ſignificatione manifeſta eſt in eis differentia rationum & diffinitionum. Cuius exemplum in albo & nigro: vox autem alba & nigra dicitur, & ſimiliter color: ergo nominibus multiplex ipſum nihil diſſonat; quia vtrumque vno & eodem nomine vel modo dicitur album, ſpecie autem vel natura vel ſignificatione manifeſta eſt in eis differentia. Eſt enim palam, quòd non ſimiliter (hoc eſt, ſecundum ſignificationem vnam) & color albus dicitur, & vox: quia per ſenſum eſt diſcretio & diuerſitas ſignificationis ſtatim inuenta. Nam eorum quæ idem ſunt obiectiuè & qualitatiuè, idem eſt ſenſus: album autem quod in voce & colore eſt, non iudicamus eodem ſenſu: ſed hoc album quod in colore eſt, iudicamus viſu acceptum: illud autem in voce album, iudicamus acceptum auditu: vox enim dicitur alba quæ clara eſt graui non interrupta. Similiter autem & acutum & obtuſum multiplicia eſſe probantur dicta in humoribus & ſaporibus & magnitudine angulata: ſed hoc iudicamus acceptum tactu acutum, quod in angulis: illud acutum quod in ſaporibus, iudicamus acceptum guſtu: & ideo multipliciter dicitur. Hæc autē nominibus non diſſonant in multiplicibus ipſis: quia in colore & in voce vnum nomen eſt, & in angulis & in ſaporibus vnum nomen eſt: & ſic in ſeipſis nomine non diſſonant. Nec etiam diſſonant nominibus in contrariis: quia etiam contraria vtriuſque vno cenſentur: obtuſum enim contrarium eſt vtrique: quia obtuſum ſaporibus dicitur & in angulis: ſed in vno iſtorum alia eſt ſignificatio, quam in alio. Sic ergo conſiderandum eſt in habentibus contrarium in vtroque ſenſu.

Amplius ſi huic quidem aliquid, &c.

Amplius conſiderandum eſt in his quæ non in vtroque ſignificato habent contrarium, ſi dicto de vno eſt contrarium, & dicto de alio non eſt contrarium: conſtat enim, quòd multipliciter dicitur, quod ſic de diuerſis dicitur. Cuius exemplum eſt, vt delectatio quædam dicitur de potu, & quædam dicitur de theoria, ſiue contemplatione intellectus in theorematibus: ei enim delectationi quæ eſt de potu conuenienti, contraria eſt triſtitia quæ eſt à ſiti, ſiue à potu inconuenienti: ei vero delectari quod eſt in delectabili diſciplina in contemplatione theorematum, ab eo quod eſt contemplari ſiue conſiderare, quoniam diameter

meter eſt coſtæ aſſimeter, vel aliud intellectuale theorema, nihil eſt contrarium: propter quod delectatio dicitur multipliciter de delectatione potus, & delectatione intellectus. Huius vero cauſa eſt: quia intellectus non recipit contraria in virtute actiua contrarietatis, quia ſic materialia ſunt: ſed recipit ſpecies contrariorum quæ non ſunt contraria, ſed æqualiter intellectui conuenientia inquantum ſub lumine intelligentiæ accepta ad operationem quaſi naturalem & propriam proprij & connaturalis habitus non impeditam: ſenſus autem recipit contraria, & maximè tactus in virtutibus agentibus in contraria. Aliud exemplum eiuſdem eſt eius quod eſt amare, quod ſi accipiatur in animæ animali actu ſiue rationabili ſiue ſenſibili agente non præſente materia, ſicut eſt amor & concupiſcentia, cui odire contrarium eſt, quod eſt voluntas ſiue deſiderium nocendi. Ei autem amare quod eſt ſecundum corporalem actum, nihil eſt contrarium. Et hæc non eſt cauſa quæ dici conſueuit: ſed hæc eſt cauſa, quia amare quod eſt ſecundum corporalem actum, eſt oſculari, vel amplexari, & præcipuè communiter illi nihil eſt contrarium. Sed in ſpiritualibus ſiue rationabilibus formæ contrariæ ſunt: item idem ſecundum deſiderium nocendi, & deſiderium bonum intelligendi ſiue volendi: & ideo in ſpiritualibus habet contrarium. Palam ergo, quia amare eſt æquiuocè dictum de actu carnali, & ſpirituali, qui eſt velle bonum: alius vero amor eſt actualis concupiſcentiæ: alibi autem vocatur amor amicitiæ. Sic & acutum dicitur, quod veloci motu & breui tempore penetrat, & quod ſubtiliter ſonat: ſed alia ratione in auditu & tactu plana ſunt exempla. Sed hoc quod dictum eſt de delectatione potus, & delectatione theoriæ, eſt contra Platonis dictum, qui dixit omnem delectationem eſſe corporalem, & eſſe generationem ſiue impreſſionem conuenientis in animam ſenſibilem: quod Ariſtot. impugnat 10. ethicorum oſtendens, quòd delectatio æquiuocè dicitur de materiali, & immateriali, & propria, id eſt, propria & communi delectatione, quæ longum eſt interſerere & ſuperfluum. Ad præſentem intentionem ſufficit ſcire tali ſigno quod in vno ſenſu habet contrarium, in alio autem non, quod ipſum æquiuocum.

Quare delectationi quæ eſt ſecundum intellectum, nihil eſt contrarium.

Contra Platonem qui dixit omnem delectationem corporalem eſſe.

CAPVT IV.

De diſtinctione multiplicis in mediis.

Amplius in mediis, &c.

AMplius ad diſtinctionem multiplicium inueniendā non in extremis tantum conſiderandum eſt, ſed etiam in mediis ſi huic quidem in vna ſignificatione eſt medium: illi autem in alia ſignificatione accepto nihil eſt medium: tunc enim conſtat illud eſſe in multiplex & multipliciter dictum. Cuius exemplum eſt, vt albi & nigri in coloribus medium eſt fuſcum: in voce autem inter albam vocem & nigram nihil eſt medium: quia vox dicitur nigra per priuationem, & alba per habitum. At ſi fortè dicatur aliquid medium, illud erit raucum, quod quaſi æqualiter diſtat ab acuto & graui: hoc autem aliud eſt medium à fuſco, quemadmodum dicunt quidam vocem raucam mediam eſſe inter acutam & grauem, quamuis propriè loquendo non ſit verum: quia medium inter contraria ſtat in actu completo medium perfectum: raucum autem in nullo actu ſtat, ſed eſt corruptio vocis acutæ, vt dictum eſt. Propter quod patet per talem medij inſpectionem, quòd æquiuocè dictum eſt album de colore & voce. Similiter autem per eandem conſimilitudinem æquiuocè eſt dictum nigrum de eiſdem.

Amplius ſi horum, &c.

Amplius quidem alia inſpectione inuenitur multiplex & multiplicis diſtinctio, ſi horum in vno ſenſu acceptorum contrariorum plura ſunt media, illorum autem in alio ſenſu acceptorum contrariorum eſt tantum vnum medium, ſicut patet in albo & nigro. Nam horum in coloribus acceptorum plura ſunt media, quia ſeptem, vt in lib. de ſenſu & ſen. probatur. In voce autem accepti albi & nigri eſt tantum vnum medium, ſecundum quoſdam raucum. Patet ergo, quòd album multipliciter dicitur de colore & voce.

Albi & nigri in coloribus ſeptem ſunt media.

Rurſus autem in eo quod, &c.

Rurſum non tantum inſpiciendo in contraria & media inuenitur multiplicitatis diſtinctio, ſed etiam inſpiciendo in contrarium eſt generalior, quam inſpiciendo in contradictionem: quia contradictio non opponitur termino ſimplici, ſed complexo. Conſiderando ergo in illud, inſpiciendum ſi quod ſecundum contradictionem opponitur, multipliciter dicitur vel non: nam ſi hoc multipliciter dicitur: tunc propoſitum quod ſecundum contradictionem huic opponitur, dicitur multipliciter. Cuius exemplum eſt, non videre dicitur dupliciter: vnum quidem non videre in vno ſenſu dictum, non habere viſum, ſicut cæcus dicitur non videre: alterum autem non videre dicitur non vti viſu, in quo ſenſu aliquis clauſis oculis dicitur non videre: ſi hoc negatiuum dicitur multipliciter, neceſſarium eſt & affirmatiuum quod eſt videre, multipliciter dici ad habere viſum & ad vti viſu. Sed quia fortè obiiceret aliquis, quòd ſæpè in contradictoriis negatiua eſt multiplex, cum tamen affirmatiua non ſit multiplex, ideo addendum, quòd hoc non eſt ita: quia negatiua in vtroque ſenſu habet affirmatiuam etiam oppoſitam: vtrique enim non videre vtroque modo dicto opponitur videre, quod eſt habere viſum: ei autem non videre, quod eſt non vti viſu, opponitur videre quod eſt vti viſu: quando negatiua eſt multiplex & non affirmatiua, tunc negatiua non niſi in vno ſenſu opponitur affirmatiuæ.

Non videre multipliciter dicitur: ergo & videre.

Amplius in his quæ ſecundum priuationem, &c.

Amplius ad inueniendum multiplex, conſiderandum eſt in his quæ opponuntur ſecundum priuationem & habitum: ſi enim alterum priuatiuè oppoſitorum multipliciter dicitur, ſcilicet animam in operatione ſentire virtutis quod eſt idem quod habere ſenſum, & dicitur etiam ſecundum corpus ſentire in actu operatum quod eſt quaſi vti ſenſu: tunc

Quomodo ſenſibile & inſenſibile multipliciter dicuntur.

etiam inſenſibile dicitur multipliciter, hoc eſt, non potens ſentire, hoc eſt potentiam ſenſitiuam vel virtutem vt organo, vel non operans ſecundum eam dicitur non ſentire, & inſenſibile, non à priuatione animæ ſenſibilis in genere, ſed à priuatione actus, ſcilicet ſentiendi ſecundum actum, & ſecundum habitum: hoc enim dicitur ſecundum animam à priuatione virtutis in organo, & ſecundum priuationem actus ſenſitiui organi. Quoniam autem quæ nunc dicta ſunt, opponuntur ſecundum priuationem & habitum, ſenſibile etiam & inſenſibile palam eſt per ſeipſum eò quod animalia nata ſunt habere vtrumque ſenſum, etiam in habitu virtutis & in actu, & ſic vtroque priuari poſſunt & ſenſu ſecundum animam ſiue animæ organicam virtutem, & ſecundum corpus hoc eſt, ſecundum organa corporalis operationis & actum: & ſic hac conſideratione eſt multiplicitatis intentio. Diſputare autem hic de diffinitione generis oppoſitionis & differentia & ordine, non eſt opportunum: eò quod non intendit hic de hoc, ſed in prædicamentis. Hic autem non inducuntur genera oppoſitionum niſi ad multiplicis inuentionem. Nec etiam oportet hic diſputare quæ mediata ſint contraria, & quæ immediata, etiam quæ plura habeant media, & quæ vnum: & propter quod propter eandem cauſam, & quia tales quæſtiones ſufficienter per rationes dialecticas terminari non poſſunt, & his dimittantur rationibus: quia plus impediunt, quam prædictæ valeant: in aliis enim à nobis eſt diſputandum.

CAPVT V.

De diſtinctione multiplicis in his quæ conueniunt ei quod eſt multiplex.

Amplius in caſibus, &c. *Caſus pro inflexione nominis in aduerbium.*

AMplius inuenitur adhuc multiplicis diſtinctio in his quæ conueniunt ei quod eſt multiplex: & primo conſiderandum eſt in caſibus ſecundum quod caſus eſt inflexio nominis in aduerbium: quia cadit à principali à quo formatur, vt ſi iuſte multipliciter dicitur quod eſt caſus, & iuſtum multipliciter dicitur quod eſt principale, per cuius inflexionem ſumitur caſus. Nam ſecundum vtrumque iſtorum, hoc eſt, vtramque acceptionem eius quod eſt iuſtè, quæ duæ ſunt, dicitur iuſtum. Vt verbi gratia ſi iuſtè dicitur ſecundum cognitionem iudicare, hoc eſt, ſecundum propriam conſcientiam: quia merita rei & accuſati cognoſcit iudex: & dicitur verè iudicare vt oportet, hoc eſt, ſecundum allegata, etſi ſit contra conſcientiam iudicis. Similiter vtroque illorum modorum dicatur & iuſtum: quia iuſtè iudicare eſt iuſtum reddere.

Quomodo iuſtè dicitur dupliciter ſicut iuſtum.

Eodem modo eſt in alio caſu, & ſi ſanatiuum dicitur multipliciter, & ſanatiuè, & è conuerſo in illis quorum vnum inflexum eſt ab altero ſicut caſus à principali, ſanatiuum quidem multipliciter, & hoc quidem, id eſt, vno modo eſt ſanitatis effectiuum, vt diæta, vel cibus: illud verò alio modo dictum ſanatiuum, dicitur ſanitatis ſignificatiuum, vt vrina, vel pulſus: tunc in eadem multitudine caſus, qui eſt ſanatiuè, multipliciter dicetur etiam effectiuè vel conſeruatiuè vel ſignificatiuè ſanitatis. Similiter autem eſt in aliis, quoniam ſi ipſum principale multipliciter dicitur, & caſus ab eo per inflexionem formatus multipliciter dicetur: & è conuerſo ſi caſus multipliciter dicitur, & ipſum principale multipliciter dicetur.

Quomodo ſanatiuum & ſanatiuè multipliciter dicuntur.

CAPVT VI.

Quomodo inſpiciendum in diuerſum ab eo quod diſtinguitur per multiplex.

DIſtincta ſic inuenta multiplicitate inſpiciendum in diuerſum ab eo quod diſtinguitur: inuenienda eſt etiam inſpiciendo in idem ei quod diſtinguitur, ſicut diffinitum & diffinitio ſunt idem ſecundum quod diuerſa ſunt genus & differentia. Dicamus ergo primo, quòd in diſtinctione multiplicis conſiderare oportet ſi genera eorum quæ ſunt diſtinguenda, ſunt ſecundum nomen prædicamentorum, hoc eſt, ſi ſua ſignificata ſunt in diuerſis prædicamentis vel non, hoc eſt, ſi eadem ſint in omnibus prædicamentis. Nam ſi ſignificata in generibus prædicamentorum non ſunt eadem, manifeſtum eſt, quod dicitur æquiuocè, quod dicitur in diuerſis generibus eſſe ſecundum ſua ſignificata: quia eſſentiæ prædicamentorum ſunt impermixtæ. Sicut exemplariter loquendo, bonum quidem in genere ciborum dicitur effectiuum voluptatis: bonus enim cibus eſt voluptuoſus. In genere medicinæ bonum (quod bona dicitur medicina) eſt effectiuum ſanitatis. In anima verò tanquam in alio genere dicitur bonum, qualem eſſe ſecundum bonitatem vel caſtum vel fortem vel iuſtum. Similiter autem aliquoties hoc modo dicitur in homine qui bonus dicitur: quia qualis eſt ſecundum aliquam virtutem. Aliquoties autem in alio genere dicitur bonum, vt quando quod in illo tempore melius eſt, etſi non ſimpliciter ſit, plerumque dicitur bonum ſecundum quantitatem, vt quantum ſufficit, eſt bonum: & ſuperfluum & diminutum ab illo, malum: & in medio dicitur bonum, quod nec ſuperfluit, nec deficit à menſura: dicitur enim mediocre bonum quod medium virtutis attingit: propter quod æquiuocum eſt bonum in omnibus his generibus edictum.

Conſiderare autē oportebit, &c.

Simili autem exemplo & album in genere colorum eſt color: in voce autem tanquam in alio genere eſt album bene audibile & clare. Similiter in alio exemplo & tertio acutum in diuerſis generibus ſignificat diuerſa: non enim accipitur ſimiliter ſecundum vnam rationem in omnibus generibus in quibus inuenitur: nam vox quidem acuta velox eſt, ſicut dicunt qui ſecundum numeros vocum harmonici ſiue muſici ſunt, citò & veloci motu penetrans auditum. Angulus autem acutus in geometria eſt, qui minor eſt recto. Cultellus autem in genere ſubſtantiæ dicitur eſſe acutus, vel gladius, qui

Similiter autē album in corpore, &c.

qui eſt anguli acuti. Sic acutum dicitur multipliciter in generibus illis.

Conſiderare autem genera, &c.

Conſiderare autem oportet ſi oppoſitum cuius multiplicitas quæritur, ſit in eodem generaliſſimo ſecundum omnes ſuas acceptiones: tunc oportet conſiderare genera ſubalterna eorum quæ ſunt ſub eodem nomine, ſi ſunt diuerſa & non ſubalternatim poſita, quamuis ſunt in eodem generatiuo, vt aſinus dicitur animal, & vas quo coclearia reſeruantur: ſecundum hoc enim genera in quibus eſt aſinus, vas & animal, diuerſa ſunt ſimiliter & ratio: quia alia eſt ratio vaſis, & alia animalis: nam hoc quidem enim vna ſignificatione ſignificat quale quid, hoc eſt, animal in genere animalis: illud verò in alia ſignificatione ſignificat quale quid quod eſt vas.

Quomodo aſinus eſt terminus multiplex.

Si autem ſubalterna genera ſunt, &c.

Si autem ſubalternatim poſita ſicut in genere ſint in aliquibus, vt corpus animatum & animal, non propter hoc neceſſarium diuerſas habere rationes: quia quod eſt in inferiori, eſt etiam in ſuperiori, & recipit vniuocè vtriuſque generis. Sicut dicimus cornicem & animal & auem eſſe: & non propter hoc dicitur coruus æquiuocè animal & coruus. Quando ergo dicimus coruum & animal eſſe & auem, quale quidem dicimus vniuoce coruum eſſe: quia vtraque genera ſic ſubalternatim poſita de coruo, eodem nomine & ratione prædicantur. Similiter autem in differentiis generalibus, vt quando dicimus coruum & volatile & bipes: cum enim coruum & volatile & bipes dicimus, & ſic genera vtraque ſubalternatim poſita, de coruo vniuocè prædicantur, de eodem prædicatur ratio eorum generi in quibus ponitur coruus. In non ſubalternatis autem generibus non accidit, quando idem, hoc eſt, ſub eodem nomine dicitur eſſe in illis: nec enim quando aſinum vas dicimus, animal ſignificamus: ſed dicendo coruum auem, ſignificamus eum eſſe animal: & dicendo ipſum animal, ſignificamus eſſe auem.

Conſiderare autem non ſolum, &c.

Conſiderandum autem non ſolum ſi propoſiti, cuius quæritur multiplicitas, ſint diuerſa genera & non ſubalternatim poſita, vt dictum eſt: ſed conſiderandum in contrario, ſi contrarium huius ſecundum diuerſa multipliciter dicitur, palam, quoniam & propoſitum ad minus ſecundum habilitatem, quamuis fortè contrarium prout in diuerſis generibus eſt, nomen vnum non habeat: quia à nobis eſt vtrum ſit vnius nominis vel diuerſorum: in hoc autem nulla vis eſt.

Vtile autem & ad diffinitionem, &c.

Non tantum ad differentias eſt vtile inſpicere ad multiplicis inuentionem: ſed & vtile eſt inſpicere ad totam diffinitionem, quæ eſt eſſentia completa diffiniti, cuius quæritur multiplicitas, quæ fit ex toto compoſito diſtincto. Dico autem compoſitum vt compoſitum ex genere & eo quod dicitur eſſe in ipſo, vt album quando ponitur in corpore, & quando ponitur in voce, vt in generibus, compoſitum eſt corpus album, & compoſitum eſt vox alba: ſi enim diffiniatur corpus album & vox alba, ſi album vniuocè eſt in illis, tunc perempto ſiue ablato eo quod vtrique proprium eſt, & in quo vnum ſeparatur ab altero, quod eſt corpus & vox, eius quod remanet, vnam oportet relinqui rationem in vtroque. Hoc autem in æquiuocis non accidit: quia in illis eius quod relinquitur, diuerſa eſt ratio, vt patet in illis quæ nunc dicta ſunt: quia album eſt quod relinquitur, & ex hoc in duobus dictis generibus non eſt: nam hoc quidem etiam album in corpore erit corpus talem colorem habens: in diffinitione enim accidentis præcipuè denominatiuè dicti cadit ſubiectum: illud autem etiam in voce erit vox bene audibilis. Interempto ergo à diffinitionibus iſtis corpore & voce, quæ ſunt propria & priuata & ſeparata genera, non idem & vna ratione eſt dictum in vtroque genere quod reſtat, quod eſt album, non vnius eſt rationis in talibus.

Sæpè autem & in ipſis, &c.

Tamen ſæpè etiam in ipſis diffinitionibus in quas inſpicitur, latet aſſequens, hoc eſt, diffinitioni communicans æquiuocum: propter quod etiam in diffinitionibus conſiderandum eadem conſideratione ſi aliquid ſit poſitum æquiuocè. Cuius exemplum eſt, vt alius dicat diffiniẽdo ſignificatiuum ſanitatis, ſanatiuum, quod mediocriter ſe habet ordinatiuum ad medium ſiue temperamentum ſanitatis: & eodem modo quod mediocriter ſe habet ad ſanitatem, diffiniat & perfectiuum ſanitatis: non enim ſtatim pertranſitoria inſpectione diſcedendum eſt ab inſpectione diffinitionis, ſed inſpiciendum quid hoc eſt, in qua ſignificatione dixit, mediocriter ſe habens ad ſanitatem, ſecundum vtrumque ſanitatis etiam ſignificatiuum & ſanitatis perfectiuum. Et conſiderandum eſt ſi hoc mediocriter etiam ſanitatem in vna ſignificatione dixit diffiniendo tantum eſſe ſecundum ſignificationem quantum eſt ſignificare medium ſanitatis: illud autem mediocre in alterius diffinitione tale dixit, quod ſit ſignificare qualis quidem habitus ſanitatis, quia medij & contemperati: patet quia mediocriter ſe habens ad ſanitatem in his diffinitionibus æquiuocum & multiplex eſt.

Amplius ſi non comparabilia, &c.

Amplius autem conſiderando in accidentibus deprehenditur multiplex: ſi enim ea quæ ſunt ſub vna voce, non ſunt comparabilia ſecundum vnam formam in voce figuratam. Dico autem comparabilia ſimpliciter, vel ſecundum magis & minus & æquè: omnia enim vniuoca comparantur ſecundum magis & minus accidentia, ſecundum prius & poſterius analoga: & ideò ſi in illa forma comparari non poſſunt ea quæ ſub eadem voce figurantur, erunt proculdubio æquiuoca, & multipliciter dicta, vt alba vox, & veſtis alba non comparantur in albedine: quia vox nec magis nec minus, nec æquè alba dicitur vt veſtis. Et ſimiliter acutus humor & acuta vox in accidente comparari non poſſunt: hæc enim nec ſimiliter (hoc eſt, æquè) nec magis nec minus vnum altero dicitur acutum. Propter quod æquiuocum eſt & album & acutum in diuerſis generibus dictum. Nam omne vniuocum in forma quam ſignificat nomen, comparabile eſt, quod eandem formam & nomen idem participat: aut non ſimiliter (hoc eſt, ſecundum æquè) dicetur, vt homo & aſinus animal: aut alterum dicetur magis vel minus, vt nix dicitur albior veſte.

Quoniam autem diuerſorum generũ, &c.

Quoniam autem diuerſorum generum & non ſubalternarum nec ſub aliquo communi

genere

Dixit nec ſub aliquo communi genere poſitorum: propter inſtantiam philoſ. 4. topic c. 2. in princ.

genere poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ, vt animalis & ſcientiæ, quæ ſub nullo genere communi vno modo ponuntur. Conſiderandum ſi ea quæ ſunt ſub eodem nomine, diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum ſunt ſpecies & differentiæ: ſi enim ſic ſunt, conſtat quòd æquiuocum nomen eſt. Cuius exemplum eſt, quod acutum eſt ſpecies & differentia vocis, & angulatæ magnitudinis: differt enim vox à voce, eò quod vna ſit acuta: propter hoc acutum eſt æquiuocum in voce & magnitudine: diuerſorum enim generum, &c.

Rurſus ſi eorundem, &c.

Rurſum autem in diuerſa genera conſiderando, ſi eorum quæ ſunt ſub eodem nomine ſignificata, diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ & non ſubalternatim poſitæ, item eſt æquiuocum, vt coloris qui in corporibus dicitur color albus, & coloris qui eſt in melodiis muſicis, ſunt diuerſæ differentiæ, & non ſubalternatim poſitæ: nam coloris qui eſt in corporibus, ſunt aggregatiui & diſgregatiui: eius, vero coloris qui eſt in melodiis, non ſunt eædem differentiæ & clarè & non clarè audibile: propter quod color erit æquiuocum: nam eorundem, hoc eſt, eorum quæ dicuntur vt eadem, ſunt eædem differentiæ & diuiſiuæ & conſtitutiuæ.

Amplius quoniã ſpecies nullius eſt, &c.

Amplius adhuc conſiderando in id quod eſt idem: quoniam ſpecies in aliquo genere conſtituta non eſt differentia, cum ſpecies nullius generis vel ſpeciei differentiæ ſunt: quia ſpecies ſunt in eſſe perfecto conſtitutæ: ſingularium enim eorum ſpecies eſt inſpiciendum, ſi eorum quæ ſunt ſub eodem communi nomine propoſito (cuius multiplicitas quæritur) hoc quidem ſpecies eſt, illud autem ſignificatum eſt differentia. Cuius exemplum album quod in corpore acceptum, eſt ſpecies coloris: album autem quod eſt in voce, eſt differentia. Cuius probatio eſt: quia differt vox à voce: eò quod alba vel clara ſit, alia autem non alba ſiue obſcura ſit: æquiuocum eſt ergo album.

Obiectio.

Siquis autem huic obuiet, quod corporeum & incorporeum ſunt diuerſa, & non ſubalternatim poſita: & tamen eorum eſt vna differentia quæ rationale dicitur, quæ homini conuenit & Deo, vt dicit Porphyrius. Ridendum eſt potius, quam ſoluendum. Ergo de eo quod eſt de multiplici dicto inſtrumento per hæc quæ dicta ſunt & huiuſmodi (hoc eſt, per ſimilia his) eſt perſpiciendum.

CAPVT VII.

De differentiis, & eſt tertium inſtrumentum.

Differentias autem & in ipſis, &c.

Differentias autem eſt conſiderandum, & conſiderandæ ſunt in ipſis quæ ſunt in eiſdem generibus poſita, quas habent differentias adinuicem: quia in illis in quibus eſt maior conuenientia, magis difficile eſt differentias inuenire, ſicut exemplariter loquendo in quo differt iuſtitia à fortitudine, vel in quo differt prudentia & temperantia: omnia enim hæc ſunt in eodem genere virtutis, & ſunt partes honeſti, vt in fine primi rhetoricæ dicit Tullius. Conſiderandæ autem ſunt differentiæ ex alio genere ad aliud, hoc eſt, in his quæ ſunt in diuerſis generibus non ſubalternatim poſitis: in his tamen quæ non nimis differunt. Dico autem nimium differre, quæ in nullo genere conueniunt, nec propinquo, nec remoto, ſicut illa quæ ſunt in diuerſis generaliſſimis: nam illa quæ nimis differunt in talibus, manifeſtæ ſunt differentiæ, & non oportet dare artem ad inueniendum illas. Exemplum autem huius conſiderationis, vt ſi quæritur, in quo differat ſenſus à ſcientia? ſenſus enim eſt in genere corporis, ſcientia autem in genere virtutis intellectiuæ: & non ſunt in eodem genere habitus, ſed differunt per materiale & immateriale, & acquirere per experimentum & doctrinam.

CAPVT VIII.

De ſimilitudine, & eſt quartum inſtrumentum.

Similitudinem autem conſiderandum, &c.

Similitudo quæ eſt quartum inſtrumentum in his quæ ſunt in diuerſis generibus: quia in his artificioſius eſt eam inuenire: & hæc eſt inuentio ſimilitudinis & ſimilitudo habitudinum in proportione, vt ſic dicatur, ſicut ſe habet alterum ad alterum in eo quod quid in genere ſit, ſic ſe habet aliud ad aliud. Verbi gratia, ſicut ſe habet diſciplina ad diſciplinatum in accipiendo intellectuale, ſic ſe habet ſenſus ad ſenſatum in accipiendo ſenſibile ſiue materiale: & iterum in habitudine ad ſubiectum, ſicut cum dicitur, ſicut alterum eſt in altero, ſic aliud eſt in alio ſicut in ſubiecto: quemadmodum viſus eſt in oculo, ſic mens eſt in anima: & vt tranquillitas eſt in mari, ſic ſerenitas eſt in aëre. In ſimilis autem inſpectione maximè oportet exercere in his quæ multum diſtant: ita tamen, quòd in eodem ſint genere: quia in reliquis quæ non multum diſtant, facilè poterimus ex nobis conuenientias & ſimilitudines inuenire, & in quæ nimium diſtant, ſimilitudines inuenire vel nimis difficile eſt vel impoſſibile.

Conſiderãdum autem & in ea, &c.

Conſiderandum autem in his quæ ſunt eadem ſecundum formam: quia hoc facile eſt: quia iſta quæ ſunt in eodem genere, ſunt in forma generis ſimilia. Sed conſiderandum ſi quid accidentalium omnibus ineſt idem: quia in hoc ſunt ſimilia, vt ſi quicquid ineſt homini & equo & cani, quæ ſunt in eodem genere: nam ſi aliquid ineſt omnibus idem, & vnum in omnibus exiſtens, proculdubio in eo ſimilia ſunt: cum ſimilitudo, vt dicit Boëtius, ſit rerum differentium eadem qualitas.

* * *

CAPVT

CAPVT IX.

De vtilitate diſtinctionis multiplicis.

TAngendo horum inſtrumentorum vtilitates, non oportet exponere primi: quia hæc per immediatam ordinationem vt principium ordinantur ad ſyllogiſmum, & in ſyllogiſmo patet vtilitas eius. Tangendo autem vtilitates ſecundi inſtrumenti dicimus, quoties dicitur vnum quod eſt, eſt vtile conſiderare ad manifeſtum (hoc eſt, vt manifeſtum fiat) in quo ſenſu accipiatur propoſitum, vt opponens & reſpondens ad idem ſe referant: magis enim ſciet & melius quis reſpondentium, quid hoc eſt in quo ſenſu proponitur ab opponente, quando per diſtinctionem multiplicis palam factum eſt quot modis dicitur, quod poſitum. Vtile etiam eſt ad fieri (hoc eſt, ſi fiant) ſimiliter opponentes ad eandem rem (hoc eſt, ad eundem ſenſum) in quo accipit reſpondens: & ſic non fiant ſyllogiſmi ad nomen tantum, & non ad intentionem, niſi prius fiat diſtinctio multiplicis: ſi enim ex multitudine obſcurè ſit aliud quoties dicitur, accidit non ad idem ſecundum rem & intentionem, & eum qui reſpondet, & eum qui interrogat, intentionem ferre. Si autem per diſtinctionem manifeſtum ſit quoties dicitur, & ad quid reſpondens ſe ferat (hoc eſt, ponat) ſiue concedat ipſum, ridiculoſus videbitur interrogans ſiue opponens, ſi non ad idem cum reſpondente ſermonem (hoc eſt, rationem) faciat. Tertio autem vtile eſt hoc inſtrumentum & ad non paralogizari quoad reſpondentem, & paralogizari quoad opponentem. Cuius probatio eſt: quia nos ſcientes quoties aliquid dicitur, non paralogizabimur reſpondenti, ſed ſtatim per diſtinctionem ſciemus, ſi non ad idem quod poſitum eſt, ſermonem (hoc eſt, ratiocinationem) faciat qui interrogat ſiue opponit. Et nos ipſi opponentes facultate huius inſtrumenti poterimus paralogizare reſpondenti nobis. Dialecticis autem hoc aliquando neceſſarium, vt quando proteruus eſt reſpondens, vt paralogizatus quieſcat à proteruia. Paralogizabimus ergo reſpondentem vt ſit ſciens quoties dicitur vnumquodque in oratione vel diſputatione accepta. Hoc autem quod eſt paralogizare proteruum, non in omnibus orationibus eſt poſſibile: quoniam multiplicia fiunt de numero eorum quorum vnum (hoc eſt, vno ſenſu) acceptum verum, in alio falſum: tunc enim magis patebit inconueniens concluſum.

Vtile autem quoties dicitur, &c.

Eſt autem modus hic qui eſt paralogizare, non conueniens dialecticæ diſputationi: propter quod omninò & vniuerſaliter verendum eſt dialecticis hoc diſputare, ad nomen & non ad rem referendo diſputationem, niſi opponenti qui ſcit per experimentum proteruiam reſpondentis, quod non poſſit alias propter reſpondentis importunitatem de propoſito diſputare. Sunt ergo tres dictæ vtilitates ſecundi inſtrumenti: quia diſtinctio multiplicis, aut vtilis eſt propter propoſitum in ſe acceptum, & ſic eſt vtilitas prima: aut vtilis propter propoſitum ad aliud comparatum: & tunc aut eſt comparatum ad diſputationem, & ſic eſt vtilitas ſecunda: aut comparatur ad condiſputantem, & ſic eſt vtilitas tertia.

Eſt autem non conueniens, &c.

CAPVT X.

De vtilitate inuentionis differentiarum.

DIfferentias autem inuenire (quod eſt inſtrumentum tertium) eſt vtile & præcipuè ad ſyllogiſmos de eodem & de diuerſo conſtruendos: & hoc eſt vtilitas differentiæ inquantum differentia eſt & diuiſiua. Et ſecundo eſt vtile ad cognoſcendum per diffinitionem vnumquodque: quia per differentiarum diuiſionem venamur diffinitionem: & ſcientes vltimam differentiam conſtitutiuam cum genere, ſcimus, quod eſt ſpecies diffinita. Quòd autem ſit vtile ad ſyllogiſmos de eodem & diuerſo, manifeſtum eſt ex his quæ nunc dicuntur: nos enim inuenientes differentiam propoſitorum (hoc eſt, inter propoſita) oſtendentes erimus, quoniam non idem. Quòd autem vtile ſit hoc inſtrumentum ad cognoſcendum quid eſt ſiue diffinitionem, hoc probatur: eò quod ſolemus ſeparare ab alijs omnibus, hoc eſt, rem talem damus quæ ſuis differentiis ſeparet ab aliis omnibus: hoc autem facimus conuenientibus in vtriſque differentiis, quæ ſunt tunc vnum quod diffinitum. Vtilitas autem prima accipitur à differentia inquantum eſt diuiſiua. Secunda autem à differentia inquantum eſt conſtitutiua.

Differentias autem vtile, &c.

CAPVT XI.

De vtilitate ſpeculationis ſimilitudinis.

SImilitudinis autem ſpeculatio, quæ eſt quartum inſtrumentum, vtilis eſt ad inductiuas ratiocinationes: eò quod ſingula quæ ſunt in vniuerſali forma ſimilia, habent induci ad vniuerſale inferendum: & hæc eſt prima ſimilitudo quæ ſpeculanti occurrit. Secundo autem vtilis eſt ad ſyllogiſmos ex hypotheſi: quia illi ex ſenſu procedunt, vt ſi ſit in vno quod in omnibus ſimile. Et tertio vtilis eſt ad aſſignationem diffinitionis. Hæc autem per ordinem probantur. Quod autem ad inductiuas rationes ſit vtile ſimilitudinem inſpicere, ex hoc probatur, quod tunc ſingula in ſimilibus accepta, hoc eſt, in quo ſint ſimilia, aggredimur adducere, ſiue vniuerſalem propoſitionem concludere: hoc enim non facile (ſed impoſſibile) eſt ſic inducere ignorantibus ſimilia, hoc eſt, id in quo ſingularia ſunt ſimilia.

Similitudinis autem ſpeculatio, &c

Quod autem vtile ſit ad ſyllogiſmos ab hypotheſi, probatur: quia iſte procedit ex hoc

Ad ſyllogiſmos, &c.

hoc conſenſu, quod ſi probabile eſt apud reſpondentem, quod quemadmodum in vno ſimilium ſe habet, ſic ſe habeat in reliquis omnibus ſimilibus: vt ſi anima Sortis ſit immortalis, quòd anima cuiuſlibet hominis ſit immortalis. Propter quod ex vno ſimilium conceſſo, ad quodlibet aliorum poterimus diſputare, ſi præconfitebimur pro conſenſu, quòd quemadmodum in his quæ alij ſunt ſimilia, ſe habet, ſic & in propoſito ſe habere: oſtendentes autem illud quod in ſimilibus ſe habet; oſtendentes erimus ex hypotheſi, quoniam in propoſito ſic ſe habebit: facimus enim ſic demonſtratiuam oſtenſionem ex ſimilibus per hypotheſim inductam.

Ad diffinitionum aſſignationem, &c.

Ad diffinitionis aſſignationem probatur valere inſpectio ſimilium: eò quod ponentes inſpicere quid in vnoquoque inferiorum eſt eſt idem eſſentiale quo omnia inferiora eadem ſunt, non dubitamus in quid oporteat genus, vnum id quod propoſitum eſt, diffinientes, ponere: & ſic eadem ſunt genere. Nam inter communia genus eſt id, quod maximè prædicatur in quid de eo cuius eſt genus. Hæc ergo diffiniendo ponemus pro genere, & ſic procedimus ad diffinitiones. Similiter autem & in multum (non tamen nimium) diſtantibus ad diffinitiones vtilis eſt ſimilitudinis inſpectio, vt in his quæ ſub eodem genere generaliſſimo in diuerſis generibus ſunt non ſubalternatim poſitis. Vt gratia exempli conſiderabimus, quoniam idem & ſimili genere remoto, tranquillitas in mari, & ſerenitas in aëre (vtrumque enim quies eſt) in hoc ſunt ſimilia. Et quoniam idem punctus in linea & vnitas in numero: vtrumque enim eſt principium, licet non eiuſdem. Quoniam in omnibus rebus diffiniendis primum quidem conuenientiæ genus aſſignantes (hoc eſt, primum commune aſſignantes pro genere) opinabimur non extraneè diffinire, ſed propriè.

Penè autem & determinantes, &c.

Penè autem & omnes aliquid determinantes ſiue diffinientes ſic ex genere incipientes, ſolent diffinire aſſignando primo: & deinde ex iſto accipientes differentias. Nam vnitatem ſicut genus ponentes ſic diffiniendo principium numeri dicunt eſſe, & punctum lineæ, in genus vtrumque ponentes modum: ergo quoniam aliquid commune vtrorumque eſt vnitatis & puncti, genus ponunt quod eſt principium.

Sufficientia vtilitatum quæ eſt ex ſpeculatione ſimilitudinum.

Iſtæ autem vtilitates ſic accipiuntur. Requiritur enim aliquorum ſimilitudo: aut vnum ſimilium continetur in alio vt pars in toto, aut vtrumque ſimilium continetur in alio vt in toto in quo aſſimilantur. Si primo modo, ſic valet ad ſyllogiſmos ex hypotheſi, vbi ex vno ſingulari infertur vniuerſale. Si autem ambo continentur in alio vt in toto: aut ipſa ſimilia ſunt in illo actualiter, & ſic ſumitur prima vtilitas, quia ſingularia inducentia actu ſunt in vniuerſali: aut ſunt in ipſo potentialiter, & ſic ſumitur vltima, continetur enim ſpecies potentia in genere, & inferiora in ſuis ſuperioribus ſimiliter. Ipſa autem in ſcientia ſic accipi poſſunt: aut enim inferunt huiuſmodi in ſyllogiſmis immediatè videlicet in ſyllogiſmum, aut mediatè. Si immediatè, ſic eſt primum inſtrumentum: quia ſumptio propoſitionum immediata principij ſyllogiſmi eſt inſpectio. Si autem ordinantur ad ſyllogiſmum mediatè: hoc eſt directè, aut indirectè. Si directè: aut ordinantur ad ſyllogiſmum negatiuum, aut affirmatiuum. Primo quidem modo eſt inſtrumentum tertium: quia differentiæ faciunt ad ſyllogiſmum negatiuum. Si ſecundo, ſic eſt inſtrumentum quartum: quia ſimilitudinis inſpectio ordinatur ad ſyllogiſmum affirmatiuum: quia ſimile affirmatur de ſimili.

Inſtrumenta autẽ per quæ, &c.

Inſtrumenta igitur per quæ abundantia ſumitur ſyllogiſmi dialectici, hæc ſunt quæ dicta ſunt, loci & conſiderationes ad quos vtilia ſunt, ea ſunt quæ dicta ſunt, hæc quæ in ſequentibus libris per ſingula determinabuntur. Ea autem quæ contra hæc quæ dicta ſunt, obiici ſolent, ridiculoſa ſunt.

LIBER

LIBER II.

TOPICORVM, DE INESSE ſimpliciter, & vt accidens ſecundum eius primam diffinitionem.

TRACTATVS I.

De terminatione problematis per eſſentialia & intrinſeca problemati.

CAPVT I.

Quatenus procedendum, & quid obſeruandum, & quid cauendum in hac arte.

IAM autem quantum præſenti ſufficit intentioni, determinatis his circa quæ & de quibus eſt ſyllogiſmus topicus ſiue dialecticus, quæ eſt ars generalis: iam accingi debemus ad determinandam artem ſpecialem, quæ eſt ars terminandi ſingula problemata in ſpeciali. Sed quia omnia problemata per ineſſe ſic vel ſic, terminari habent: ineſſe perfectiſſimè eſt ineſſe vt diffinitio, quia hæc ineſt per ſe & eſſentialiter & ſecundum eſſe completum & conuertibiliter: ideo omne quod per diminutionem ab hoc ineſſe eſt, clarè refertur ad ipſum, ſicut proprium quod per ſe & conuerſim ineſt, ſed non eſſentialiter: & ſicut genus quod eſſentialiter ineſt & per ſe, ſed non ſecundum eſſe completum: & ſicut accidens quod neque eſſentialiter, neque per ſe, neque ſecundum eſſe incompletum vel completum ineſt, ſed ineſt tantum non conuerſim. Propter quod, vt dicit Boët. in diuiſionibus ſuis, quidam Peripatetici id quod ineſt vt accidens, ineſſe vt genus dicebant: propter hoc quod ſimplicis inhærentiæ eſt. Et primum elementum ad ineſſe, vt diffinitio, problema de accidente primo ponemus: quia accidentis diffinitio prima ineſſe accidentis determinat: quia neque ineſt vt genus, neque vt proprium, neque vt diffinitio: ineſt autem rei, ita quod ſimpliciter ineſt, aut ab ineſſe habet eſſe, eò quod cauſatur ab eo: ideò cum accidente dicto ſimpliciter, determinabibus hanc & quandam vniuerſalem artem, ſicut in præhabitis quantum ad determinationem eius quod ineſt, diximus: & ideò rationabiliter aliis eſt anteponenda.

Ab hac ergo incipientes, primo quæ ſeruanda & quæ cauenda ſunt in hac arte dicamus. Supponentes igitur diffinitionem problematis ante habitam, ſecundum eam problema primo diuidimus dicentes, quòd ſunt problematum alia vniuerſalia, ſigno vniuerſali affirmatiuo vel negatiuo diſtributa: alia verò particularia ſigno particulari in ſuis ſubiectis determinata, in quibus infinita comprehenduntur: vtraque autem ſunt vel affirmatiua vel negatiua. Exempla autem horum ſunt, vt (quoniam omnis voluptas eſt bonum) propoſitio cui appoſito modo dubitationis ad compoſitionem, formatur problema vniuerſale affirmatiuum. Exemplum autem propoſitionis à qua formatur problema vniuerſale negatiuum, eſt quoniam nulla voluptas bonum: in quod negatio feratur ad compoſitionem, vt quoniam quædam voluptas non eſt bonum. *Sunt autem problematum alia, &c.*

Quamuis ſic per quantitatem problemata diuidantur: tamen in ipſis problematibus potentiora ſunt vniuerſalia, quam particularia: & quia vniuerſalia communia ſunt & ad concludenda vniuerſalia, & ad concludenda particularia, & constructiuè, & deſtructiuè. Nos enim oſtendentes, quoniam omni ineſt, & quoniam alicui ineſt oſtendentes erimus: & per vniuerſale concluditur particulare. Similiter in negatiuo modo oſtendentes, quoniam nulli ineſt, oſtendentes erimus, quoniam non omni ineſt, quod æquipollet alicui non ineſſe. Ordo igitur conſequentiæ expoſtulat, quòd primum oſtendamus de vniuerſalibus qualiter terminentur, quam de particularibus: & inter vniuerſalia primum de negatiuo vniuerſali, quam de affirmatiuo: quia negatiuum deſtructiuum *Sunt autem ad vtraque, &c.*

ctiuum eſt: & eò quod communia ſint huiuſmodi vniuerſalia problemata, vt diximus, ad vniuerſalia & particularia. Negatiuum autem præponitur affirmatiuo. quia magis eſt de intentione opponentis negatiuum, quam affirmatiuum: quia reſpondentes magis afferunt de ineſſe affirmatiuo, quam de non ineſſe: diſputantes opponentes deſtruunt (hoc eſt, deſtruere conantur) & ſic intendunt concludere negatiuam problematis. Iſte igitur vnus modus procedendi.

Eſt autem difficillimũ conuerti, &c.

Secundus autem modus, quo ineſt quod ineſt vt accidens, obſeruandus eſt, hoc eſt, quod notandum eſt, quod difficillimum eſt conuerti eam conuenientem nominationem quæ eſt in accidente, quia ineſſe probatur, hoc eſt, quòd difficillimum eſt probare, quòd ſimpliciter conuertitur ineſſe ad denominationem ab ineſſe: hic enim vocatur conuerti, vbi ſequitur denominatio ad ineſſe ſimpliciter, ſic ſequatur ab ineſſe ſimpliciter ad denominationem: ſequitur enim, iſte eſt albus: ergo iſti ſimpliciter ineſt albedo: ſed non conuertitur, iſti ſimpliciter ineſt albedo: ergo eſt albus. Dico autem ſimpliciter ineſſe, quod ſupra ineſſe nihil addit, ita quod ineſſe eſt ſimplex non determinatum aliquo modo inhærendi, hoc eſt, quod non ineſt vt genus, nec vt proprium, nec vt diffinitio, ſed ſimpliciter ineſt rei, ita quod ſimpliciter modum dicat inhærendi, à priuatione modi qui aliud addit ſupra inhærentiam: ſic enim albedo ſecundum dentem ſimpliciter ineſt Æthiopi, & nigredo ſecundum pedes ſimpliciter ineſt cigno. Huius autem cauſa eſt, quod in his ſolis quo, hoc eſt, ſecundum quid ineſt, & non vniuerſaliter, hoc eſt, & ſine determinatione in ſolis conuenit accidentibus. Et huius probatio eſt, quòd prædicationem factam a genere, proprio, & diffinitiuè, neceſſarium eſt conuerti. Sequitur enim, riſibile ineſt vt proprium homini: ergo homo eſt riſibilis: & è conuerſo, ergo riſibile eſt in homine: & iterum hoc ineſt vt genus, vt animal homini: ergo homo eſt animal, & è conuerſo ergo animal ineſt homini: & ſimiliter in eo quod ineſt vt diffinitio, vt ſi ineſt alicui greſſibile bipes, eſt ſimiliter. Similiter autem conuertitur à genere: nam ſi animal ineſt alicui, illud ſimiliter eſt animal. Eadem autem conuerſio eſt etiam in proprio: ſi enim ineſt alicui hoc proprium, grammaticæ ſuſceptibile eſſe, erit ſimiliter prædicatum, quod eſt grammaticæ ſuſceptibilis: nihil enim horum trium prædicamentorum contingit ſecundum quid ineſſe & non ſimpliciter, vel non ineſſe ſecundum quid: ſed ſimpliciter contingit hæc tria vel ineſſe, vel non ineſſe.

Quid per ineſſe ſimpliciter intelligendum.

In accidentibus autem nihil prohibet, &c.

In accidentibus autem nihil prohibet aliud ſecundum quid ineſſe, & non ſimpliciter, vt iuſtitiam ſecundum quid ineſſe, vt albedinem conuenit ineſſe ſecundum quid, quando non ineſt niſi ſecundum partem non principalem à qua denominari non poteſt totum: & iuſtitia ſecundum partem, hoc eſt, imperfectè, & non ſimpliciter ſecundum perfectum eſſe iuſtitiæ, quod eſt ineſſe ſecundum habitum, & ſecundum ſuæ cauſæ perfectionem, quæ eſt aſſuetudo. Propter quod non ſufficit oſtendere, quoniam ineſt albedo, vel iuſtitia, ad oſtendendum quoniam aliquis iuſtus ſimpliciter vel albus eſt ſimpliciter. Propter quod non eſt neceſſarium in omnibus generaliter quibus aliud ineſt vt accidens, denominationem fieri quæ eſt ab eodem quod eſt in accidente. Cauſa autem huius eſt, quamuis ex dialecticis determinari non poſſit, tamen vt facilior ſit doctrina, interponatur ex aliis. Dicamus igitur, quòd ſunt quædam formæ ſubiectum determinantes, ita quod ſunt eſſe ſubiecti vel cauſatæ à ſubiecto ſimpliciter, ita quod non ſecundum partem, vel ſecundum quid: & ab illis omnibus conuertitur prædicatio ab ineſſe, & è conuerſo, vt genus & diffinitio quæ ſimpliciter ſunt eſſe ſubiecti, & formæ totius, & proprium cauſatur à principiis propriis ſubiecti ſimpliciter, & non ſecundum partem: & ideò in talibus conuertitur adinuicem prædicari ſimpliciter, & ineſſe, & è conuerſo. Sunt etiam formæ non determinantes ſubiectum ſimpliciter, ſed ſecundum quid: & hoc dupliciter, vel quia inſunt ſecundum quid ſubiecti, vel quia inſunt ſecundum quid cauſæ cauſantis ea in ſubiecto: ſecundum quid ſubiecti, vt albedo in dente Æthiopis: ſecundum quid cauſæ cauſantis in ſubiecto, vt iuſtitia ineſt diſpoſito & non perfecto ſecundum iuſtitiam: & ab his non conuertitur ab ineſſe ad prædicationem: quia talibus licet inſint albedo & iuſtitia, non ſequitur, quòd albi & iuſti ſint.

Quare non valet conſequentia ab ineſſe ad eſſe in accidentibus, ſed bene in aliis prædicamentis.

Obiectio.

Fiunt tamen inſtantiæ ab his quæ dicta ſunt, criſpus ſimpliciter dicitur, cui ineſt criſpitudo ſecundum caput: & ſimus vel aquilus, cui inſunt illæ paſſiones ſecundum naſum. Et quod quidam dicunt, quod hoc eſt, quòd licet talis forma inſit ſecundum partem vt ſubiecto, tamen cauſa talis formæ (quam dicunt eſſe ſecundum complexionem) ineſt ſecundum totum. Ridiculum eſt, & non verum: non enim oportet criſpitudinem capitis a tota cauſari complexione, nec etiam ſimitatem in naſo. Et ideo dicendum eſt, quòd ſicut in anatomia eſt, quòd quædam partes corporis, vniuerſalis ſunt virtutis, influentiam ſuper alias partes habentes, vt cor, hepar, & cerebrum, & vaſa genitalia, à quibus totum denominatur: vnde totum corpus calidum dicitur à calore hepatis, totum viuum vita cordis, totum maſculum a ſexu genitalium: ſic & denominatione, quòd a parte à qua totum denominatur, vt à capite homo criſpus, & à naſo ſimus: à formis autem aliarum partium quibus totum non eſt natum denominari, non fit talis totius denominatio: & hæc eſt ſolutio vera.

Solutio quorundam reducta.

Alia ſolutio pro qua vide D. Albert. 5. phyſ. text. com. 1.

Determinare autem ante alia nos oportet etiam peccata quæ ſunt in problematibus impedientia diſputationem: quoniam hæc ſunt duo vitia, vel in eo quod mentiuntur proteruiendo contra requiſitum ſenſum aliud ponentes, vel in eo quod tranſgrediuntur poſitam nominationem locutione nominum aliter vtentes quam ad ſignificandum inſtituta ſint. Nam & mentientes etiam, quia dicunt aliquid ineſſe quod non ineſt, peccant: quia impediunt conſequentiæ opus. Sed hoc peccatum remediabile eſt: quia corrigi poteſt diſputatiuè ducendo ad inconueniens reſpondentem mentientem.

Determinare autem oportet & peccata, &c.

tientem. Et quia extraneis nominibus res (de quibus eſt ſermo) appellant, vt qui hominem dicunt plantam propter proceritatem & ſpiſſionem. Et illud peccatum non eſt remediabile per diſputationem: quia ex tropis & metaphoris nullus eſt proceſſus ſyllogiſticus: eo quod transgreditur poſitam locutionem ſiue nominationem: & peccatum mendacij eſt in voce relata ad rem: aliud vero eſt in ſermone relato ad loquentem. Hæc igitur duo peccata in problematibus cauenda ſunt.

Et ſi obiicitur, quod nemo ponit id quod eſt omninò falſum, vt in primo huius ſcientiæ lib. dictum eſt. Dicendum, quòd mendacium quod eſt peccatum in problematibus, maximè eſt in mendaci conſenſu reſpondentis, vt dicat ſe conſentire in affirmatiuam, quando conſentit in negatiuam: vel dicat probabile quod non eſt probabile: per hoc enim impeditur conſequentiæ opus & eſt prauiſſimus.

CAPVT II.

De determinatione problematis de ineſſe vt accidens per locos intrinſecos per reſpectum ad prædicatum.

PRoblema igitur de accidente primo per locos & conſiderationes à locis tractas, determinandum eſt. Dico autem per locos & conſiderationes ſpeciales: ideo quia hoc quod ineſt vt accidens, ab ineſſe habet eſſe, & denominationem, & generationem: quod non eſt in aliis prædicatis: quia quod ineſt vt genus, per hoc quod ineſt, eſt cauſa, & ſimiliter quod ineſt vt diffinitio: & quamuis proprium à ſubiecto trahat eſſe & cauſam, hoc tamen non fit niſi ex ſubſtantialibus ſubiecti: propter quod genus vel aliud principium eſſentiale ponendum eſt cum proprio, quando bene aſſignatur proprium: & ideo addit modum inhærendi ſpecialem ſuper ineſſe, & quoad hoc non totum eſſe ſuum accipit ab ineſſe ſimpliciter: ſicut accidens propter quod ineſt vt accidens, non verè ineſt: & ideo ineſſe ſimpliciter habet determinari cum eo quod ineſt vt accidens. Primo igitur oportet ponere conſiderationes tam deſtructiuas quam conſtructiuas ad ineſſe vel non ineſſe ſimpliciter: & tandem in ſequenti libro determinabimus problema de ineſſe vt accidens, non abſolutum, ſed ad aliud comparatum. Procedendo autem ad determinandum problema de ineſſe vt accidens, primo ſumemus conſiderationes à locis intrinſecis, & poſtea à locis extrinſecis, & à locis intrinſecis ſumendo primo conſiderabimus in his quæ ſunt intrinſeca vt pars eſſentiæ, & poſtea in his quæ ſunt tota eſſentia: ſed quia hæc omnibus intuentibus, vel à quibus trahuntur conſiderationes, manifeſta ſunt, amplius in his non eſt immorandum.

Cum autem accidentis duæ diffinitiones aſſignatæ ſunt in libro præcedenti, quarum prima data eſt de accidente ſecundum quod actu ineſt, altera ſecundum quod potêtia ineſt:

primus locus erit & ſummus, ſi aliquid aſſignatur ineſſe vt accidens, tale prædicatum tunc conſiderandum eſt, ſi id quod vt accidens ineſſe dixit reſpondens, ſecundum aliquem modum alium alterius prædicati ineſt: tunc enim ſequitur, quòd non ineſt vt accidens, cum accidens ſit quod neque eſt genus, neque diffinitio, neque proprium, ſed ineſt rei ſimpliciter, ita quod ab ineſſe trahit eſſe ſuum. Hoc autem modo maximè peccatur contra genera: eo quod vtrumque horum prædicatorum ineſt non conuerſim: & ideo habent ſimilitudinem hæc duo prædicata adinuicem. Propter quod dicit Boët. quòd aliquando quod ineſt vt accidens, ineſſe vt genus alij dicebatur: quia quantum ad ineſſe non conuerſim ſimpliciter inſunt vt genus & accidens. Huius autem exemplum eſt, vt ſiquis albo accidens dicat colorem eſſe: album enim ratione formæ ſumptum, ſpecies eſt coloris, & non ſubiectum: & ideò non accidit ei ineſſe colorem, ſed eſt ſubſtantiale vt genus dans eſſe ſpeciei: non enim accidit ei ſicut ſubiecto colorem ineſſe, ſed genus albi ſic ſumpti color eſt. Hoc autem peccatum contingit determinare eum qui ponit, ſiue eum qui reſpondet poſitum concedendo ſecundum nominationem. Quamuis non ſemper exprimat ſermone, quòd ineſt vt accidens id quod ponit ineſſe: vt quando dicit, quòd accidit iuſtitiæ virtutem eſſe, quamuis non addat, quòd ineſt vt accidens. Sæpè enim non determinante reſpondente modum inhærendi, manifeſtum eſt, quòd id quod ineſt vt genus, aſſignatur ineſſe vt accidens, vt in prædicto exemplo ſi dicat iuſtitiæ accidere virtutem eſſe, cum virtus non ſit accidens iuſtitiæ, ſed genus eius, & quod in ipſa. Hoc fit etiam in modo prædicationis, quando id quod eſt genus & ſubſtantia alicuius, denominatiuè prædicatur de ſubſtantia ſpeciei, vt ſiquis dixit albedinem colorari, ita quod prædicet colorem denominatiuè non aliquid coloratum: non enim color alio & alio albedo motu à generante fit, ſed eodem: quia color eſt ſubſtantia albedinis, & eodem fit albedo & color.

Si autem albedo diceretur colorari propriè: tunc oporteret, quòd albedo eſſet ſubſtantiuum ineſſe in toto motu, & color alio quodam motu inferretur in ipſo, vt probatur quinto phyſicorum: & hoc modo denominatio non fit nunc ab accidente quod per motum ſit in ſubiecto. A nullo enim genere, eo quod ipſum eſt quid non inductum per modum motus, denominatiua fit prædicatio de ſua ſpecie. Idem eſt ſi dicat aliquis ambulationem moueri: ambulatio enim ſpecies eſt motus: & motus eſt genus ambulationis. A nullo enim genere prædicatio denominatiua dicitur de ſpecie ſecundum dictum modum denominationis: ſed omnia genere prædicantur vniuocè nomine & ratione quæ ſecundum nomen generis ſumuntur de ſuis ſpeciebus: nam ſpecies in prædicando ſuſcipiunt & nomen & rationem. Reſpondens igitur qui dixit, album eſt coloratum, non aſſignauit prædicatum vt genus, eò quod id aſſignauit prædicari denominatiuè, quod generi non conuenit, quando vt

Vnus ergo locus eſt inſpicere, &c.

genus prædicatur: nec aſſignauit vt proprium neque vt diffinitionem prædicari, eo quod diffinitio neque proprium alicui alij ineſt, niſi ei cuius eſt diffinitio vel proprium: ſed multa etiam de numero aliorum ab albis colorantur, vt nigrum & medio colore colorata, vt lignum, lapis, homo. Manifeſtum ergo eſt, quod id quod denominatiuè dixit ineſſe, vt accidens ineſſe aſſignauit.

Obiectio. Siquis autem obiiciat, quòd ſæpè denominatiuè prædicatur & genus, vt videtur. Omnis enim linea breuis vel longa: omne longum vel breue quantum: ergo omnis linea quanta vel quantum. Omnis numerus multus vel paucus: omne paucum vel multum quantum: ergo omnis numerus quantus. Et ſic eſt in multis.

Solutio. Quomodo denominatio eſt duplex, & quomodo genus poteſt prædicari denominatiuè de ſuis ſpeciebus, & quomodo non. Dicendum, quòd denominatio fit propriè, & communiter. Denominatio autem propriè dicta non fit niſi à forma quæ altero motu alterationis inducitur ſubiecto iam perfectè in eſſe conſtituto: motus enim eſt de ſubiecto ad ſubiectum. Et hoc oſtendit ipſum nomen denominatio: de enim propriè, cum tranſitionem & diuerſitatem notet, alicuius diuerſitatis adnominationem importabit: & cum nominis communis, vt homo eſt animal, ſubſtantia fiat à forma ſubſtantiali, conſequenter denominatio ab accidentali forma fieri debet: & hæc eſt propriè denominatio, quæ fit per motum ad formam alio motu introductam præter ſubſtantialem: per talem enim formam propriè fit denominatio: & ſic quod vt genus, non prædicatur denominatiuè. Et iterum denominatio largè & non propriè dicta, quæ non habet rem denominatam, ſed modum tantum, ſicut principium qualitatis eſt, ſecundum quam quales dicuntur: & tamen per vnam formam accidentalem propriè fit denominatio à forma generis, & à forma differentiæ, & à forma ſpeciei, & alij ab huiuſmodi forma quæ vt habitus communiter ſignificatur. In tali enim forma duo ſunt: & inclinatio ad id quod ſubſtat ei quod largè loquendo vocatur ſubiectum, & quo eſt diſpoſitio ad actum vel finem: & quoad primum ſubſtantialis forma conſtituit ſubiectum, & quoad ſecundum eſt diſpoſitio ipſius, quæ habet modum qualitatis, & ab hac accipit modum denominationis, vt cum dicitur homo humanus qui humana agit, & animalis homo qui totaliter ſuas proſequitur concupiſcentias, & ſic de aliis. Et linea dicitur eſſe faciens quantitatis dimenſionem, & breue & longum hoc modo quanta dicuntur: & hoc modo vnitas dicitur vna, quia facit actum vnitatis in vnitate ſicut in aliis, facit enim eam in ſe indiuiſam, & ab illis diuiſam: & hoc modo dicitur vnitas vna, & bonitas bona. Et in talibus, vt diximus, non eſt vera denominatio, ſed modus denominationis. Hoc tamen modo non dicitur albedo alba, & ſcientia ſciens, vel ſapientia ſapiens: quia tales formæ accidentales non habent talem differentiæ reſpectum ad ſubiectum, & ad actum vel finem per inclinationem ad ſubiectum non conſtituunt ſubiectum, ſed conſtituuntur ab eo: & ideò ſunt diſpoſitiones ad actum vel finem reſpicientes: propter quod non ita reflectuntur in ſeipſis denominatiuè. Et hæc eſt vera ſolutio dubitationis, quamuis quidam aliter dicant, de quorum dictis non eſt curandum.

CAPVT III.

De eodem per locum à partibus ſufficienter enumeratis.

Alius autem locus eſt inſpicere ad aliqua ſubiecta quibus ineſſe dicitur prædicatum: & eſt locus iſte à partibus ſufficienter enumeratis. *Alius locus eſt inſpicere, &c.* Si enim vniuerſaliter dicitur aliquid alicui ineſſe vt accidens, aut omnibus affirmatiuè, aut nulli negatiuè, conſiderandum eſt illud ſecundum ſpecies ſub ſubiecto diſtributo acceptas: & ſic ſub ſubiecto accipiendo non oportet accipere ſtatim infinita ſingularia accidentia in infinitis ſingularibus exiſtentia: quia à genere non ſtatim deſcendendum eſt ad ſingularia: quia infinita ſunt: quia hoc difficile eſſet vel impoſſibile conſiderare ſigillatim in vniuerſis ſingularibus. Vnde ſtatim ad ſpecies conſiderandum eſt an inueniatur inſtantia vel non: in his enim eſt via magis & facilior: & ideo eſt via magis in talibus: quia in paucioribus conſideratio eſt facilior ad propoſitum concludendum. Oportet enim conſiderare & incipere ſic à prioribus partibus & ſpeciebus, & quæ immediatè ſunt ſub genere communi: & ſi in illis non inuenitur inſtantia, deindè ſub ſpeciebus oportet deſcendere vſque ad indiuidua, in quibus ſtat diuiſio ipſius totius ſubiecti, circa quod aliud vniuerſaliter ineſſe vel non ineſſe dicitur. Cuius exemplum eſt vt ſi aliquis dixerit omnium oppoſitorum eandem eſſe diſciplinam, perſpiciendum primo in generibus & ſpeciebus oppoſitorum hoc modo, ſi eorum oppoſitorum quæ ſunt ad aliquid, ſit eadem diſciplina: & ſi eorum quæ ſunt oppoſita ſecundum contradictionem, ſit eadem diſciplina: & ſi eorum quæ ſecundum priuationem & habitum ſunt oppoſita, ſit eadem diſciplina.

Et ſi in his manifeſtum non ſit, &c. Et ſi in his quæ ſunt ſpecies oppoſitorum nondum ſit manifeſta inſtantia, rurſus vlterius eſt diuidendum, & ſub ſpeciebus oppoſitorum accipiendum vſque ad indiuidua, in quibus vt in vltimis ſtat diuiſio. Verbi gratia, vt ſi iuſti & iniuſti ſit eadem diſciplina, quæ ſunt ſub ſpecie contrariorum: vel ſi dupli & dimidij ſit eadem diſciplina, quæ ſunt ſub oppoſitis eorum quæ ſunt ad aliquid: vel ſi cæcitatis & viſus ſit eadem diſciplina, quæ ſunt ſub oppoſitionis ſpecie dictæ ſecundum priuationem & habitum: vel ſi eſſe & non eſſe ſit eadem diſciplina, quæ ſunt ſub oppoſitione dicta ſecundum affirmationem & negationem. Nam ſi ſic deſcendendo ad partes ſubiectiuas oſtendatur probando, quoniam non eſt eadem diſciplina aliquorum oppoſitorum: tunc interimentes erimus problema propoſitum, & quod non omnium oppoſitorum eſt eadem diſciplina: quoniam omnium oppoſitorum eſſe eandem diſciplinam & aliquorum oppoſitorum non eſſe eandem diſciplinam ſunt contradictoriæ:

dictoriæ: & ideo non poſſunt ſimul eſſe veræ: quia aliter de eodem numero eſſet affirmatio & negatio vera: quia ſignum vniuerſale facit, quod eodem numero affirmatur in vniuerſali & negetur in particulari oppoſitio. Similiter autem eſt faciendum, quando prædicatur nulli ineſſe in negatiua vniuerſaliter: quia inſtantia quæ in partibus ad interimendum vel conſtruendum propoſitionem.

Iſte autem locus conuertitur, &c.

Iſte autem locus a partibus, vel conſideratio tracta à loco, conuertitur per oppoſitas qualitates & ad deſtruendum & ad conſtruendum propoſitionem. Hoc patet: quia ſi in omnibus partibus videatur ineſſe prædicatum, quæ proferuntur per diuiſionem ad indiuidua, vel in pluribus, ita quod non videatur inſtantia: tunc eſt concedendum, & vniuerſaliter eſt ponendum prædicatum ineſſe ſubiecto: aut oportet reſpondentem inſtantiam ferre, quia in aliquo contento ſub vniuerſali ſic non ſit, ſicut vniuerſaliter eſt propoſitum: nam ſi neutrum horum faciat reſpondens, & quod nec vniuerſaliter concedat, nec ferat inſtantiam per quam id interimat quod vniuerſaliter proponitur, & tamen neget propoſitum, inconueniens videtur non ponere vniuerſaliter quod eſt poſitum: & ſic videtur eſſe prauus ſocius, & peccans peccato mendacij contra problema.

Obiectio prima.

Si autem hîc obiicitur, quòd quædam propoſitiones vniuerſales non ſupponunt niſi pro generibus ſingulorum, vt cum dicitur, omne animal fuit in arca Noë: in quibus non habet

Secunda.

deſcendere ad indiuidua. Adhuc autem quædam videntur veræ vniuerſales, nullam habentes ſingularem veram, vt omnis homo de neceſſitate eſt animal: cum tamen hæc, Sortes

Tertia.

nec Plato de neceſſitate ſit animal. Adhuc autem in deſcendendo ſub oppoſitis relatiuè duplum & dimidium, & ſub contrariis ad album

Quarta.

& nigrum, non eſt deſcenſus ad indiuidua. Et ad indiuidua deſcenditur ad infinita, de quibus non poteſt fieri diſciplina, vt dicit Plato: & ſic videtur iſta conſideratio eſſe falſa & inutilis.

Solutio prima.

Dicendum eſt cum dicitur deſcendi habere ſub vniuerſalis diſtributo, intelligendum, quòd tantus debet eſſe deſcenſus, quanta eſt diſtributionis diuiſio: quando autem diſtribuitur pro generibus ſingularium, non fit diuiſio ſub niſi in partes ad formas diuiſas: & ideò vltra iſtas in tali diuiſione nihil accipiendum: & ſi aliquid vlterius accipitur, tunc fit deſcenſus ad id quod non eſt ſub diſtributione, & non valet talis proceſſus. Quando autem fit diſtributio pro ſingulis ſubiecti materialis: tunc ad omnia materialia ſub ſubiecto exiſtentia deſcendendum eſt.

Solutio ſecunda.

Hæc autem propoſitio, omnis homo de neceſſitate eſt animal, ſicut multi dicunt, duplex eſt: ex eo quod poteſt eſſe de re, vel de dicto. Et ſi eſt de re, dicunt quod eſt falſa. Si autem eſt de dicto, dicunt quod eſt vera, ſub hoc ſenſu, omnem hominem eſſe animal de neceſſitate eſt verum, vel hominem eſſe animal eſt neceſſe.

Neceſſitas propoſitionis duplex: rei, & cohærentiæ.

Poteſt tamen dici, quòd neceſſariam eſſe propoſitionem dicitur dupliciter: aut neceſſitate rei, vel neceſſitate cohærentiæ prædicati cum ſubiecto: ſicut & hæc, neceſſe eſt Deum eſſe ipſius rei neceſſitate: & ſicut dicimus, quòd neceſſe eſt hominem eſſe animal neceſſitate cohærentiæ prædicati cum ſubiecto: & hoc mediate vel immediate. Immediate quidem, vt quando inter ſubiectum & prædicatum non eſt medium, per quod prædicatum ineſt ſubiecto, vt cum dicitur, homo eſt animal. Mediatè autem quod per medium aliquod eſſentialem ſubſtantiam participat, vt cum dicitur, Sortes eſt animal: quia Sortes eſt homo, & homo eſt animal: & hoc modo Sortes de neceſſitate eſt animal, quia Sortes eſſentialiter eſt homo.

Quomodo iſta, Sortes eſt animal, eſt neceſſaria mediatè: iſta autem, homo eſt animal, eſt immediatè neceſſaria.

Solutio tertia, & quarta.

Cum autem ſic deſcenditur ad partes formaliter diuiſas, & non materialiter: tunc iſtæ partes dicuntur indiuiſæ: non quia ſimpliciter diuiſio ſtet in ipſis, ſed quia ſtat in ipſis diuiſio formalis: & ſic duplum & dimidium, & album & nigrum dicuntur indiuidua: & ſimiliter dicendum eſt in aliis, &c.

CAPVT IV.

De determinatione eiuſdem problematis de accidente per inſpectionem ad diffinitionem ſubiecti vel prædicati problematis vel vtriuſque.

Alius autem locus, &c.

Alius autem locus intrinſecus ad determinandum problema de ineſſe ſiue modo accidentis (ita vt non exprimatur per ſermonem, quod inſit vt accidens, ſed quod ſimpliciter inſit, vel non inſit) eſt diffinitiones facere accidentis ſeu prædicati quod ineſſe dicitur, vel vtriuſque ſubiecti etiam & prædicati aut alterius eorum: & factis diffinitionibus oportet conſiderare in diffinitionibus, ſi aliquid ſubiecti & prædicati non verum ſecundum rem, vt verum in propoſitione ſumptum ſit: & hoc primum conſiderandum eſt in diffinitione prædicati. Cuius exemplum eſt, vt in problemate quæſitum eſt, ſi ineſt Deo non iuſtitiam facere (hoc eſt, ſi hoc prædicatum, iniuſtitiam facere, ineſt Deo) hoc eſt, inſit vel poſſit ineſſe Deo: diffiniendum eſt prædicatum ſic, Iniuſtitiam facere, eſt proximo nocere ſponte & ſine cauſa: ſtatim erit manifeſtum, quoniam non eſt (vel conuenit) Deo hoc prædicatum quod eſt iniuſtitiam facere: non enim hoc conuenit ineſſe Deo quod eſt nocere ſponte: quia ſic Deus eſſet malus & vitioſus, quod non poteſt eſſe. Similiter conſiderandum eſt in diffinitione ſubiecti, quis ſit inuidus, & quæ per diffinitionem ſit inuidia: quia vnum coniugatorum ſcitur per alterius diffinitionem: nam ſi inuidia eſt triſtitia in apparenti proſperitate alicuius, & ſtudioſus nullos ad mala prouocans: tunc manifeſtum, quòd inuidus non eſt nec eſſe poteſt: ſequeretur enim, quòd ſtudioſus eſſet prauus: & ſi prauus, non ſtudioſus.

Iterum diffiniatur vtrumque, & prædicatum & ſubiectum, & diffinitio vnius referatur ad diffinitionem alterius. Cuius exemplum eſt, fiat

fiat problema conueniens ſi reprehenſor ſit inuidus: diffinitione notificetur vterque, & reprehenſor, & inuidus: manifeſtum erit ex comparatione diffinitorum, vtrum verum vel falſum eſt quod dictum eſt prædicatum ineſſe ſubiecto: videtur ergo ſi inuidus eſt, qui triſtatur in bonorum proſperitatibus, reprehenſorem eſſe illum qui in malorum proſperitatibus triſtatur. Et ſic palam eſt, quoniam inuidus non eſt reprehenſor. Impedimentum huius conſiderationis poſſet eſſe, quòd aliquid poſitum eſt in diuiſione non manifeſtum, propter quod à reſpondente negaretur tota diffinitio: & hoc impedimentum remouendum eſt ſic, quod pro his nominibus (quæ ſunt non manifeſta in diffinitionibus) oportet ſumere diffinitiones: & ſi adhuc in illis diffinitionibus pro nominibus ſumptis ſunt iterum quædam non manifeſta, pro illis ſumendæ ſunt diffinitiones: & hæc oportet non dimittere, ſed continuè facere, donec ad notum veniat, ita quod reſpondent per notum habeat occaſionem negandi propoſitionem. Et hoc quidem facere eſt neceſſarium: quia ſæpè fit in diſputatione dialectica, in qua ex probabilibus proceditur, quòd tota diffinitione aſſignata adhuc non palam eſt quod quæritur: quia quæ in diffinitione ponuntur, non ſunt manifeſta, vel de aliquo illorum quæ in diffinitione ponuntur, non eſt manifeſtum, quod in problemate quæritur ineſſe ſubiecto. Quando autem diffinitio ponitur pro aliquo eorum quæ poſita ſunt in propoſitione (hoc eſt, pro aliquo nominum in diffinitione poſitorum) manifeſtum tunc ſit verũ inſit vel non inſit quod ineſſe quærebatur aut dicebat: & ideò vtile eſt diffinitionem pro nomine obſcuro ponere, cum per hoc problema determinetur, & per hoc reſpondens non habeat negandi occaſionem. Hic autem diffinitionem dicimus omnis nominis declarationem, ſiue ſit diffinitio, ſiue declaratio, ſiue deſcriptio, ſiue nominis interpretatio: eo quod hæc omnia prout ſunt principium inferendi in ſyllogiſmo dialectico, per vnum modum communem ſunt diſpoſitio medij ſyllogiſmi dialectici. Et ideò non diſtinguitur diffinitio à deſcriptione vel nominis interpretatione: quia prout ſunt diſpoſitio medij vno modo ad inferendum diſpoſitionem. Sed ſi referuntur ad rem quam notificãt, oporteret iſta diſtinguere: quia aliter notificat rem iſta tria, & aliter diffinitio, quia per ſubſtantialia: & aliter deſcriptio, quia per accidentalia: & aliter nominis interpretatio, quia per cauſam quæ illa impoſuit: & hoc modo hæc tria ſunt tres loci intrinſeci, ſicut in topicis ſuis dicit Boët. Sed hæc non conſideantur ſic: ſed vt vnumquodque iſtorum, ſicut notum faciens manifeſtum ad conſiderandum hic ſumitur: & ideo vno nomine indiſtinctè hæc ſignatur idoneitas iſtius conſiderationis quæ penes rem ſumpta eſt hic: quia adhuc præter ea quæ dicta ſunt.

Quid per diffinitionem hic intelligendum.

Quomodo diffinitio deſcriptio & nominis notificatio aliter & aliter notificant rem.

Amplius oportet eum qui opponit, quòd non ſecundum ineſſe ad prædicatum accidentale proponitur vniuerſale, propoſitionem cõſiderare apud ſe, vtrum iſta propoſitio habeat inſtantiam: & ſi aptam habeat inſtantiam, tunc proponit eam cum ipſa inſtantia: quia tunc reſpondẽs facilius admittit eandem gratia aliorum: nam inſtantia erit argumentum mentem arguens reſpondentis ad propoſitum deſtruẽdum: & hoc cauetur per hoc quod ab opponente ponitur inſtantia: quia tunc non habet reſpondens occaſionem propter quam neget propoſitionem gratia aliorum. Eſt autem hic locus de ineſſe vel de diffinitione accidentis, penè idem cum penultimo ſiue cum eo qui immediatè ponitur ante iſtam conſiderationem, & docet aliquid ineſſe, vt accidens eis ſubiectis, quibus vel omnibus ineſt vel nullis, ſecundum quod dictum eſt ineſſe vel non ineſſe: nam & ibi docetur ſi aliqua eſt inſtantia vniuerſalis propoſitæ per diuiſionem vſque ad ſingularia. Differt autem in modo quodam: quia ille conſiderat prædicatum vt accidens ineſſe ſubiecto vniuerſaliter: hic autem conſtituit prædicatum ineſſe ſubiecto non determinando modum etiam quod vt accidens inſit, ſed vt ſimpliciter prædicatum in ſubiecto eſſe vniuerſaliter. Idem ille docuit conſiderare, vtrum inſit aliquid vt accidens: hic autem docet conſiderare, vtrum inſit vt diffinitio. Adhuc autem quia ille eſt per comparationem ad opponentem tantum: hic autem per comparationem ad opponentem & reſpondentem. Alia autem idoneitas qua idonei erimus ſecundum hunc locum, eſt ſumpta ex parte ſermonis.

Amplius propoſitionem facientem, &c.

Amplius præter ea quæ dicta ſunt, oportet opponentem determinare quæ ſunt illa quæ oportet dicere vt plures, & quæ ſunt quæ non oportet dicere vt plures. Hoc enim vtile eſt ad deſtruendum propoſitum & ad conſtruendum: & ſic maior eſt poteſtas ſiue facultas iſtius conſiderationis quam alterius. Verbi gratia, quoniam nominationibus res ipſas nõminandum ſiue nuncupandum vt plures, ſiue communitas hominum nominat ipſas eaſdem. Sed quæ rerum ſint huius virtutis vel effectus, iam non attendendum eſt pluribus qui vires & naturas rerum ignorant. Cuius exemplum eſt, vt iſtud nomen quod dicitur ſanatiuum: quod autem ſanatiuum perfectiuum ſit ſanitas, dicendum eſt vt plures: ad hoc enim ſignificandum vtimur dicto nomine: vtrum verò res propoſita, ſcilicet dicat vel medicina ſecũdum actum ſit ſanitas perfectiua vel non, non dicendum vt plures dicunt: quia non per interiora rei iudicant: ſed dicendum eſt de talibus rebus vt dicit medicus ſapiens, qui ſcientiam talium experimentalem habet & artem, quod non eſt plurium, ſed paucorum & ſapientum. Propter quod dicitur communiter, quòd loquendum eſt vt plures, ſentiendum autem vt pauci: quia ſapientes ſunt pauci.

Amplius determinare quæ oportet dicere, &c.

Si autem alius obiiciat, quòd nomina impoſita ſunt à rerum proprietatibus & formis, & ſic à ſapientibus, & ſapientis eſt hoc conſiderare, & loquendum eſt vocabulis, & vtendũ prout ſunt impoſita: & ſic videtur, quòd loquendum ſit vt ſapientes. Dicendum, quòd hoc verum eſt, quòd à rerum proprietatibus ſapientes impoſuerunt & imponunt vocabula, ſed ab exterioribus rei impoſita ſunt & communibus: & ſic ſunt in vſu communiter loquentium: & hoc modo etiam in loquendo ſumen

Obiectio.

Solutio. Quare non eſt loquendũ vt ſapientes, ſed vt plures & quomodo hoc intelligendum.

ſumenda ſunt vocabula : ſed ſapientes in vſu vocabulorum profundantes in rebus inſpiciūt proprietates, & ad illas referunt vocabula, & ideo tranſgrediuntur politam locutionem, & ideo peccant in problematibus. Propter quod non eſt loquendum vt ſapientes, maximè in rerum diffinitionibus & deſcriptionibus quæ loco nominum ſiue vocabulorum ponuntur, vt iſta docuit conſiderate: idoneus ergo ſic efficitur in dicta conſideratione opponens, ſi apertam non in vniuerſali proponit inſtātiam, & ſi vocem nominum refert ad plures, & rerum virtutes & cauſas & effectus refert ad ſapientes & paucos qui ſecundum intentum iudicant de rebus propoſitis.

Amplius ſi multiplex ſit propoſitum, &c.

Amplius ſi obſcuritas ſit in propoſitione propoſita : aut eſt obſcuritas propter multiplex aliquid in oratione propoſita, aut aliter obſcuratur oratio, propter quam cauſam non conceditur à reſpondente : & ſiquidem eſt multiplex, oportet quod illud ſit multiplex non valens ad diſputationem dialecticam, cum non deſeruiat niſi deceptioni ſophiſticæ, ſicut eſt multiplex in compoſitione & diuiſione & figura dictionis. Si autem in propoſitione vel problemate propoſito dicatur aliud eſſe multiplex ſiue dicatur ſic, quoniam ineſt prædicatū ſubiecto in propoſitione negatiua, hoc eſt dupliciter in æquiuoco multiplici: aut vero multiplex latet reſpondentem, aut non latet illud multiplex ad propoſitum. Si quidem latet reſpondentem ipſum multiplex : tunc ſufficit alterum ſiue vnum ſenſum manifeſtare ſiue probare eorum quæ multipliciter dicuntur, ſi non poſſit in vtroque ſenſu oſtendere : ſi enim in vtroque ſenſu poteſt oſtendere, tunc omnis occaſio negandi aufertur reſpondenti. Si autem non valet in vtroque ſenſu oſtendere propoſitionem, oſtendat ſaltem in altero : quia tunc conceditur à reſpondente : quoniam latet multiplex omnis ſēſus multiplicitatis. Hoc modo eſt vtendum in multiplicibus æquiuocis quæ latent reſpondentem : nam ſi reſpondentem non lateant quæ multipliciter dicuntur : tunc in alio ſenſu quam probent, inſtabit reſpondens, dicens quoniam non monſtratum eſt, quòd ipſe dubitabat, hoc eſt, in hoc ſenſu non eſt probatum in quo ipſe dubitando negabat. Poteſtas autem huius loci eſt ſiue conſiderationis, quòd ad vtrumque, ſcilicet ad conſtruendum & deſtruendum conuertitur. Nam conſtruere volentes propoſitum, oſtendemus, quoniam alterum, hoc eſt, in vno ſenſu ineſt quod propoſitum eſt ineſſe : quia totum vniuerſale conſtruitur vna ſui parte conſtructa. Conſtruemus ergo alterum ineſſe ſi ambo non poterimus. Deſtruentes autem ſiue deſtruere volentes propoſitum, oſtendemus quoniam ipſum multiplex alterum (hoc eſt, in altero ſenſu acceptum) non ineſt, ſi non poterimus oſtendere ambo (hoc eſt, in vtroque ſenſu) non ineſſe, & tunc deſtruere ſecundum omnem ſenſum ineſſe. Sic ergo & ad conſtruendum & ad deſtruendum valet iſta conſideratio, & locus conſiderationis, qui eſt locus à partibus.

Sed deſtructi quidem non oportet, &c.

Sed differentia eſt inter hæc, quod alicui opponenti in deſtruendo nihil oportet vti præconfeſſione reſpondentis ad deſtruendam vniuerſalem propoſitionem, ſiue ſit affirmatiua, ſiue negatiua: non enim oportet vti in diſputando præconfeſſione reſpondentis, quod ſi velimus deſtruere omni ineſſe, ſiue velimus deſtruere nulli ineſſe. Si enim oſtenderimus vni alicui ſingularium non ineſſe, ſiue quod ſecundum vnum ſenſum non ineſt, ſiue præconfiteatur reſpondens ſiue non, interemptum eſt omni ineſſe, ſiue ſecundum omnem ſenſum multiplicitatis ineſſe. Similiter autem in propoſito. Si enim oſtenderimus, quoniam vni alicui ineſt ſecundū vnum ſenſum multiplicitatis ineſt, interimemus nulli ineſſe, ſiue ſecundū nullum ſenſum verū eſſe. Sed conſtruētibus, hoc eſt, conſtruere volentibus vniuerſale ex particulari, præconfitendum, hoc eſt, præconfeſſione reſpondentis vtendum & in negatiua & in affirmatiua, vt quod confiteatur reſpondens, quòd ſicut eſt in vno, ita eſt in aliis : vel ſicut non eſt in vno, ita non eſt in aliis : & hoc eſt ideo : quia non aliter ex vno particulari infertur vniuerſale vniuerſaliter diſtributum. Præconfitendum ergo ſi vni ineſt, omni ineſſe. Et ſi ſimilis ſit propoſitio, hoc eſt quod ſicut ſe habet in vno, ita ſe habeat in omnibus propoſitio poſita : non enim ſufficit diſputaſſe ſi vni ineſt, omni ineſſe, niſi ex præconfeſſione: vt ſi oſtendatur, quoniam anima vnius hominis eſt immortalis, quod ſequitur, quoniam omnis hominis anima eſt immortalis.

Hoc autem non ſemper faciendum, &c.

Hoc autem non ſemper faciendum in vniuerſalibus problematibus, ſed in aliquibus quando non facile eſt vnam dictarum rationū dicere vel oſtendere, ſecundum quam ſingularia reſpiciunt vniuerſale, ſicut faciliter poteſt oſtendere geometer vnam communem rationem, quòd omnis triangulus rectilineus habet tres angulos æquales duobus rectis. Sic ergo procedendum, quando reſpondentem latet æquiuocum in propoſitione propoſita.

Si autem non lateat, &c.

Si autem reſpondentem non lateat æquiuocum quod multipliciter dicitur : tunc vt reſpondens negandi vel concedendi non habeat occaſionem ab opponente, tunc dicendum eſt vel diſtinguendum multiplex ſecundum omnem ſenſum, & contingit interimere ſi concedit reſpondens ſecundum omnem ſenſum, & conſtruere ſi negauerit reſpondens. Cuius exemplum eſt, ſi quæritur, ſi opportunum eſt expediens vel bonum ſiue honeſtum. Si hoc negauerit reſpondens, vel tentandum ambo interimere de propoſito problemate ſi ea conceſſerit reſpondens, ſi opportunum neque bonum eſt neque expediens. Si autem non contingit vtrumque (hoc eſt, in vtroque ſenſu conſtrui vel deſtrui) tunc alterum ineſt (hoc eſt, quòd in altero ſenſu eſt verum) id autem non ineſt, hoc eſt, in alio ſenſu falſum eſt. Eadem autem ratio eſt, & ſi plura ſint in quæ diuidatur (hoc eſt, ſi in plures quam in duos diuiditur ſenſus) id quod eſt multiplex: ſecundum enim omnes ſenſus diſtinguendum eſt, & ſecundum omnes ſenſus eſt conſtruendum vel deſtruendum, ſi fieri poteſt : vel ſecundum aliquem conſtruendum vel deſtruendum ſi ſecundum omnem ſenſum conſtrui vel deſtrui non poteſt, propter ſuperius aſſignatam rationem.

Quomodo totum vniuerſale vniuerſaliter ſumptum & totum multiplex. ſunt ſimilia in conſtruendo vel deſtruendo.

nem. Secundum enim modum totius vniuerſalis conſtrui vel deſtrui habet multiplex æquiuocationis: quia ſicut totum vniuerſale ſe habet ad ſua ſignificata: & ideo ſicut totum vniuerſale conſtruitur ex ſui parte, & ſic multiplex conſtruitur ex ſuo ſignificato: & ſicut interimitur vniuerſale vniuerſaliter ſumptum ſi alicui vni non ineſt, & ſicut interimuntur nulli ſi alicui vni ineſt, ſic multiplex ſecundum omnem ſenſum eſſe verum deſtruitur ſi ſecundum vnum ſenſum verum non eſt, & ſecundum nullum ſenſum eſſe verum deſtruitur ſi ſecundum vnum aliquem ſenſum verum eſt. Propter quod etiam ſimilia ſunt in conſtruendo vel deſtruendo totum vniuerſale vniuerſaliter ſumptum, & totum multiplex. Sic ergo proceditur multiplicati ſecundum æquiuocationem.

CAPVT V.

Qualiter procedendum ſit in multiplici amphibologico.

Rurſum quæcunque non ſecundum æquiuocatioņe, &c.

Quomodo hæc propoſitio, diſciplina eſt vna plurium, eſt multiplex.

RVrſum quoque in his quæ ſunt ſecundum æquiuocationem, dicuntur multipliciter, ſed alio modo, accidentali tamen multiplicitate, ſicut ſecundum amphibologiam: ſicut dicitur diſciplina vna plurium: hoc enim ſecundum multiplicitatem amphibologiæ dicitur: multipliciter enim dicitur diſciplina vna plurium, vt quod plura ſint vnius finis totius diſciplinæ, & eius quando eſt ad finem: ſic enim vnius eſt vt finis, & alterius vt eius quando eſt ad finem: vt medicina dicitur vna diſciplina plurium, quia eſt diſciplina ſanitatem faciendi, vt finis, & cibandi & diætandi vt eius quod eſt ad finem: & ſic eſt plurium quæ non in vna penitus habitudine conſtruuntur, & hoc quod eſt diſciplinam vnam eſſe plurium. Dicitur etiam vna diſciplina plurium velut amborum finium: & tunc genitiuus plurium ratione ſuppoſitorum in vna dependentia ſe habet, ad nominatiuum, qui eſt, vna diſciplina eſt plurium. Vel ad accuſatiuum, quando dicitur vnam diſciplinam eſſe plurium. Sic dicitur, contrariorum eadem diſciplina, vt medicina ſanorum & ægrorum: & ſic enim diſciplina vna ſpeculatiua plurium eſt quæ æqualiter contraria, vt fines in periculoſis conſiderate: quamuis diſciplina practica non ſit niſi vnius vt finis, & alterius per accidens vt caueatur. In ſpeculatiuis autem nihil magis vnum contrariorum eſt finis altero: quia per ſpeculationem non poteſt finitè cognoſci vnū contrariorum, niſi cognoſcatur alterum. Aut etiam dicitur vna diſciplina plurium: quia eſt vnius, vt eius cuius eſt per ſe, & alterius, vt eius cuius eſt per accidens: ſicut diſciplina, quoniam triangulus habet tres angulos æquos duobus, &c. quæ diſciplina relata ad ſubiectum plurium eſt, quia eſt trianguli & æquilateri: ſed trianguli ſecundum ſe, æquilateri per accidens, quoniam accidit triangulo eſſe triangulum æquilaterum, & contingit triangulo

Diſciplina hæc quod triangulus habet tres. eſt trianguli per ſe, æquilateri vero per accidens.

per id quod eſt conſequens eſſe totum trianguli. Quæcunque autem totum eſſe ſequuntur, accidunt: eo quod non ſunt de ſubſtantia illorum quorum eſſe ſequuntur, quamuis in ſeipſis ſint ſubſtantialia. Sed quod accidens quidem dicunt opponi ad per ſe & non ad ſubiectum, & vocant ipſum accidens ad viſendum quamuis ſubſtantiale ſit ad eſſendum: quia non per ſe, ſed per extraneum participat prædicatum, cognoſcimus, quòd æquilaterus habet tres æquos duobus rectis, per hoc quod eſt triangulus, & non per hoc quod eſt æquilaterus.

Capitur accidens hic vt opponitur ad per ſe, & non ad ſubſtantiam.

Sic ergo amphibologicè dicitur ad multiplex: nec dicitur, quòd hic multiplex ſit non ſecundum æquiuocationem, eò quod nihil ſit æquiuocum: quia hoc eſſet falſum: cum vnum nomen vnius per ſe & alterius propter aliquid, vel vnius per ſe & alterius per accidens, non poſſit eſſe niſi æquiuocè. Sed dicitur non ſecundum æquiuocationem: quia multiplicitas hic non conſideratur in æquiuocis, ſed in diuerſa dependentia generum quæ eſt plurium ad nominationes vel accuſationes præcedentes.

Quare multiplicitas amphibologica non ſecundum æquiuocationem dicitur

Vſus autem huius conſiderationis in deſtruendo quidem problema quod oportet deſtruere, multiplex ſecundum quemlibet ſenſum eſt: quia ſi nullo modo ſecundum quemlibet ſenſum eſt vna diſciplina plurium, tunc vniuerſaliter deſtructa erit propoſitio quæ dicit diſciplinam eſſe plurium: tunc enim manifeſtum eſt, quoniam omnino (hoc eſt, vniuerſaliter) non erit vna diſciplina plurium. In conſtruendo autem ſufficit vno aliquo modo diſciplinam vnam plurium eſſe. Exemplum propoſitionis propoſitæ propriè loquendo non eſt multiplex: ſed nomine multiplicis extenſo, multiplex dicitur propoſitio, quæ plures cauſas habet veritatis, cuius veritas non deſtruitur niſi omnibus modis & cauſis veritatis deſtructis. Conſtruitur autem veritas, cauſa vna conſtructa veritatis eiuſdem.

Si ergo nullo modo contingit, &c.

Propoſitionē multiplicem exponit, id eſt habentē plures cauſas veritatis.

In talibus autem multiplicibus quæ non latent reſpondentem, vtile eſt diuidere ſiue diſtinguere multiplex quoties dicitur ſecundum omnem modum ſuæ multiplicitatis, ne reſpondens negandi habeat occaſionem, aliquo modo non diuiſim accepto. Sed ſi conſtruere volumus propoſitionem, addendi & accipiendi ſunt à nobis omnes ſenſus veri, vt accipiamus quæcunque contingunt & vera ſunt: & diuidendum eſt propoſitionem in ea tantum quæ vera ſunt, hoc eſt, in ſenſus multiplicitatis veros, omittendo ſenſus falſos: quia ſic accipimus quæcunque vtilia ſunt ad conſtruendum: quia ſenſus falſus ad conſtruendum non eſt vtilis. Si autem deſtruere volumus, accipiendi ſunt omnes ſenſus multiplicitatis falſi, ita quod accipiamus ex ſenſibus multiplicitatis ea quæ non contingunt & falſa ſunt, & reliqua quæ ſenſus veri relinquamus: quia verum non valet ad deſtruendum, cum ex vero non ſequitur niſi verum. Taliter autem faciendum eſt in multiplici, quod non latet reſpondentem: quia aliter negabitur propoſitio propter multiplex indiuiſum.

Diuidere autem quoties, &c.

Verum non valet ad deſtruendum.

Hæc

Eſſe autem hoc huius vel non eſſe, &c.

Hæc autem multiplicitas non conſideratur tantum in his quæ ſunt plurium, ſed etiam in hoc quod eſt vnius. Vnde eſſe hoc huius, vel non eſſe hoc huius, eadem multiplicitate multipliciter dicitur: & ex eiſdem locis conſiderationis eſt conſtruendum & deſtruendum. Et ſi propoſitio formato problemate dicat diſciplinam hanc huius eſſe: aut erit huius vt finis, aut vt alicuius eorum quæ ſunt ad finem: aut alicuius eſſentiæ dicitur vt eius cuius eſt per ſe, aut vt eius cuius eſt per accidens. Similiter etiam dicitur in negatiua quæ dicitur hoc non eſſe huius aliquo modorum prius dictorum. Eadem autem ratio eſt in alio exemplo quo deſiderium dicitur huius, & eadem ratio in aliis omnibus quæcunque dicuntur vel pluraliter vel ſingulariter, hoc huius eſt vbi deſiderium horum vel huius & eorum quæ ſunt ad finem, vt cognoſcere medicinam vel cibum ad ſanitatem ordinatum. Eſt etiam deſiderium aliquorum vt vnius per ſe & alterius per accidens, velut in vino vel vini diſiderium eſt in eo quod amicus dulcis: huius enim eſt deſiderium quidem vini per accidens, ſed eſt dulcis per ſe vt finis: non enim appetit vinum, quia vinum eſt, ſed appetit idem, quia dulce eſt: talis enim per ſe dulce deſiderat, vinum autem per accidens: ſi enim auſterum eſſet, iam non deſiderabit illud amicus dulcis. Patet ergo, quòd per accidens deſiderat vinum per hoc quod accidit vina dulcia eſſe. Cum enim omnia relatiua dicantur alicuius vel aliquorum, patet quod maximè vtilis eſt locus hic & conſideratio ab eo ſumpta in his quæ ſunt ad aliquid ſiue relatiua alicuius vel aliquorum: omnia enim quæ ſunt ad aliquid & ſunt de numero relatiuorum, penè talia ſunt. Et dico penè propter quædam relatiua quæ expreſsè determinant ſua correlatiua: & ideò in talibus non poteſt eſſe talis multiplicitas.

Amplius transferre ad euidentius, &c.

Si autem obſcuritas ſit in propoſito non ex multiplici, ſed ex nomine ignoto, transferre oportet propoſitionem in nomine illo ad aliud nomen idem ſignificans quod ſit notius vel euidentius quam primum: ſicut ſi dicatur, quòd certum in opinione hominum non eſt notum, proponitur planum: planum enim in notitia eſt, quod leuiter cognoſcitur à quolibet: & ſi dicatur inueſtigari, ponet pro eo perquirere, quia aliter ſæpè reſpondens negandi accipit occaſionem pro non noto nomine pro euidentiori facto quod dictum eſt, in propoſito facilius argumentabilis eſt propoſitio ſiue problema: quia reſpondens faciliter conſentit in id quod euidenter notum. Eſt autem hic locus ſiue conſideratio ab expoſitione nominis tracta, ad vtrumque habens poteſtatem communis ad deſtruendum & conſtruendum.

Et attende, quòd quamuis hic locus ſit à tranſumptione quæ extrinſecus eſt: tamen hic ponitur inter locos intrinſecos à ſubſtantia rei tractos: eò quod non ſumitur hic à tranſumptione vt diſpoſitio medij ad inferendum, ſiue vt locus a quo trahatur argumentum, ſed vt idoneitas quædam opponentis.

Quomodo diuerſimodè vtantur multiplici dialecticus & ſophiſta.

Adhuc etiam intelligendum, quòd multiplici vtitur ſophiſta, prout & etiam dialecticus: ſed ſophiſta vtitur eo prout eſt diſpoſitio medij ad decipiendum, ſed dialecticus prout eſt in altera extremitatum ad inferendum illud. Extremum autem infertur dupliciter vt conuertibile, ita quod ſtet pro eodem pro quo ſtat medium: & eſt locus dialecticus a conuertibili dictus: vel infertur alio modo, & eſt locus ſophiſticus. Adhuc autem cum dicitur, quòd ex vno ſenſu probato infertur aliquid eſſe multiplex, hoc poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ſi inferatur pro eodem ſenſu pro quo ſtet medium: tunc non ſequitur, quod multiplex ſit. Si autem pro alia ſignificatione pro qua non ſtat medium: tunc non vtamur, quod multiplex in vno ſenſu probatum eſt. Adhuc quod ſi proteruus eſt reſpondens, non eſt diſcedendum ab opponente multiplex: quia deſtructo multiplici proteruus reſpondens magis proteruiet: ſed quando non eſt proteruus, diſcedendum: quia ex hoc expeditur opus commune.

CAPVT VI.

De tranſactione problematis de ineſſe per inſpectionem ad locos intrinſecos, quæ ſunt partes eſſe vel eſſe incompletum.

Ad oſtendendum autem contraria, &c.

AD cognoſcendum autem huc oſtendendum problema de ineſſe, cuius exemplum ſit, ſi problema fiat, an contraria eidem inſunt, & velimus oſtendere quoniam contraria inſunt eidem ſubiecto, eò quod nata ſunt fieri circa idem ſecundum ſimpliciter ineſſe ſiue ſecundum ſimplicem inhærentiam: conſiderandum eſt primo conſideratione in genere eius cui ponuntur ineſſe, hoc non conſequens ad ſubiectum, conſiderationes hic trahemus à locis intrinſecis, quæ ſunt ſubſtantia rei incompleta. Hi ſimpliciter poſt locum à diffinitione (quæ totum eſſe rei dicit) ſunt ponendi. Inter hos prima conſideratio ſumitur à genere, quod eſt eſſentiale & non conuertibile. Conſequens prius non eſt, quam antecedens cauſa ipſius per eſſe & eſſentialiter prædicatur de ſubiecto. Sic ergo volentes oſtendere, quòd aliquid eſſentialiter ineſt accidenti ſiue ſpeciei, quoniam eſſentialiter contraria ſunt vera ſiue circa idem in genere ſubiecti, accipiemus primo conſiderationem. Verbi gratia, ſi velimus oſtendere, quoniam circa ſenſum ſecundum actum & ſecundum agere ſactum eſt rectitudo & peccatum: ſentire autem eſt in genere eius quod eſt iudicare: iudicare quidem circa diuerſa & circa aliud eſt, ſcilicet circa rectè & non rectè, & eſſentialiter & per ſe conuenit hoc ei quod eſt iudicare, ſecundum quod eſt à principiis informantibus iudicium: quia ſic omne iudicare vel rectè vel non rectè ſequitur, ita quod etiam circa ſenſum in agere eſt rectè & peccatum: & ſic in hoc conſideratio eſt ſumpta ex genere circa ſpeciem deducto: quoniam hoc quod eſſentialiter & per ſe ineſt generi, probatur ineſſe ſpeciei, per genus illud quod eſt eſſentialiter

ſpecies participat: nam iudicare eſt genus eius quod eſt ſentire: & ideo pars eius quod eſt iudicare, probatur ineſſe ei quod eſt ſentire: quia ſentire eſt quoddam iudicare: ſicut habere tres æquos duobus. &c. probatur ineſſe iſoſceli, per hoc quod eſt triangulus: nam qui ſentit, iudicat aliquo modo.

Quomodo intelligendum quod circa ſenſum eſt rectitudo & peccatum.

Eſt autem intelligendum de ſentire ſenſus communis qui componit & diuidit ſignata particularia, & componendo & diuidendo iudicat de ipſis per mixtionem æſtimatiuæ potentiæ æſtimantis nociuum vel conueniens in acceptis per ſenſum componentem & diuidentem: & non eſt intelligendum de ſentire ſenſus particularis, quia iſte non peccat in proprio ſenſato. Hæc autem in principio philoſophiæ, in ſecundo de anima habent probari, & ex logicis probari non poſſunt: quamuis ex logicis diſputari poſſint ad problema de ſimpliciter ineſſe ſpeciei, quia eſſentialiter ineſt generi.

Text. com. 65.

Rurſum ex ſpecie generi, &c.

Rurſum autem conſideratio trahitur ex ſpecie ad probandum aliquid ineſſe generi ſimpliciter: generaliter enim verum eſt, quod quæcunque inſunt ſpeciei, ſimiliter inſunt & generi: cum genus ſecundum actum & intellectum ſit in ſpecie. Cuius exemplum vt problema fiat, ſi eſt in genere praua & ſtudioſa diſpoſitio, & arguatur ſic. Diſciplina eſt praua & ſtudioſa: ergo & diſpoſitio eſt praua & ſtudioſa: quia diſpoſitio genus eſt diſciplinæ: & paſſio ſpeciei probatur ineſſe generi per ſpeciem. Sumitur autem diſciplina generaliter pro quacunque doctrina, quæ praua eſſe dicitur, quando eſt praui alicuius, ſicut ad furari & mœchari, de quibus dicit Ariſtot. in 11. primæ philoſophiæ, quòd melius eſt vilia neſcire. Et ſic dicitur diſciplina praua ratione adiuncti, ſiue eius de quo eſt, & non ratione ſuiipſius inquantum diſciplina eſt: adiunctum autem ipſius (ratione cuius praua eſt) eſt prauitas ad malum quæ incitat ad malum, ſcito malo, quod non faceret ſi malum neſciretur. Omnis enim ſcientia in ſe bona: quoniam dicit Boët. quòd ſcientia mali bono deeſſe non poteſt. Sumitur autem hic diſpoſitio generaliter non prout diſtinguitur contra habitum, ſed prout eſt qualitas diſponens.

Quomodo intelligendum quòd aliqua diſciplina eſt praua.
Text. com. 51.

Ergo primus quidē falſus eſt, &c.

Si autem has duas conſiderationes à genere & ſpecie tractas ſecundum generalem poteſtatem inferendi ſuas concluſiones comparemus adinuicem: tunc primus locus à genere ad ſpeciem tractus, falſus eſt, ſiue fallit ad affirmatiuè concludendum: quia affirmatiuè non proceditur ſemper à ſuperiori ad inferius, nec tenet in affirmando niſi in eſſentialibus generi, ſicut dictum eſt. Secundus autem locus à ſpecie ad genus, ſecundum generalem inferentiam ſumptus, eſt verior ad concludendum in affirmatiuis: quia affirmatiuus eſt proceſſus ab inferiori ad ſuperius. Cuius probatio eſt: quia non eſt neceſſarium, quod quæcunque prædicata generi inſunt, & ſpeciei inſint. Et inſtantia eſt: quia animal in ambitu ſuæ generalitatis eſt & volatile & quadrupes: & vtrumque horum ineſt generi: homo autem ſpecies eſt animalis, neque eſt volatile, neque eſt quadrupes: & ſic non ſequitur à genere ſemper ad ſpeciem affirmando. Sed quæcunque inſunt ſpeciei, ſimiliter illa vt tota inſunt etiam ſpeciei & generi: & ſic à ſpecie ad genus proceditur affirmando. Si enim detur, quod homo eſt ſtudioſus, ſequitur quod animal eſt ſtudioſum, ad hoc quia homo eſt animal. Ad deſtruendum primus quidem locus à genere tractus vniuerſaliter eſt verus: quia à ſuperiori ad inferius proceditur negando. Secundus autem ad deſtruendum eſt falſus, qui trahitur à ſpecie ad genus: quia non valet procedendo ab inferiori ad ſuperius negando. Huius autem ratio eſt: quia quæcunque vniuerſaliter generi non inſunt, illa non inſunt ſpeciei alicui generis illius: ſed quæcunque non inſunt huic vel illi ſpeciei, non neceſſe eſt etiam non ineſſe generi.

Apparens obiectio.

Siquis autem obiiciat, quòd nulla ſpecie exiſtente poteſt intelligi ſubſtantia animata ſenſibilis: & vt ſic a genere omnis ſubſtantia animata ſenſibilis eſt animal: & tamen non eſt neceſſe deſcendere ad ſpeciem in eſſentialibus.

Solutio.

Patet quod non valet: quia conſiderationes inductæ ſumuntur de genere prout dicit ambitum communitatis ad continendas ſpecies. Quando autem diffinitio generis ponitur de genere, non ſumitur genus niſi ſecundum ſimplicitatem ſubſtantiæ ipſius, prout genus diuiſum à ſpecie ſecundum ſubſtantiam & eſſe generis: & hæc quidem conſideratio ſumpta à genere ſicut conſequenti, & alia ſumpta à ſpecie ſicut antecedente, de genere & ſpecie tractæ ſunt, prout non in concretione, ſed in ſimplici & abſtracto & ſubſtantia conſiderantur.

Quoniam autem neceſſarium eſt de quibus, &c.

Et in concretione ſecundum denominationem factam ab ipſis conſiderata, talis eſt conſideratio à genere ſumpta: quoniam quidem primum pro maxima ſupponendum, quoniam neceſſarium eſt, quòd de quibus genus prædicatur, & ſpecierum aliquam illius generis oportet prædicari: eo quod nihil eſt in genere, quod non ſit in aliqua eius ſpecierum: & quæcunque genus habet, & dicuntur ineſſe generi, vel quæcunque denominatiuè à genere aliquo dicuntur, & aliquam ſpecierum neceſſe eſt habere, vel denominatiuè dici ab aliqua ſpecierum illius generis: vt ſi de aliquo prædicetur hoc genus, diſciplina, neceſſe eſt, quòd de eodem prædicetur vel grammatica, vel muſica, vel aliqua aliarum diſciplinarum in ſpecie determinatarum. Similiter ſi aliquis habendo diſciplinam denominatur à diſciplina vt diſciplinatus, ſequitur etiam, quòd grammaticam habebit, aut aliquam aliarum in ſpecie determinatarum, vel ab aliqua denominabitur.

Si ergo aliquid ponatur dictum, &c.

Conſideratio tracta a genere ſic in ambitu ſuarum ſpecierum accepto, talis eſt: & ſi aliquid ponatur dictum vel denominatum à genere quolibet modo dictorum modorum, vt gratia exempli dicat animam moueri ſiue etiam motiuam ſui, vt Plato dixit animam eſſe numerum ſeipſam mouentem, & ſic denominat animam à motiuo & motu: conſideretur in ſpeciebus motiui & moti, ſi ſecundum aliquam ſpecierum conuenit animam moueri à ſeipſa, verbi gratia vt ſi contingat ipſam augeri vel minui à ſeipſa generari vel corrumpi,

quæ

quæ ſunt fines vel termini motus, vel quæcunque aliæ ſpecies ſunt motus: ſi ſecundum nullam ſpeciem ipſius motus contingit animam moueri à ſeipſa, palam eſt, quoniam anima à ſeipſa non mouetur. Hic autem locus ſic tractus a genere ad aliquam ſpecierum, communis eſt ſecundum poteſtatem ad vtrumque & conſtruendum & deſtruendum. Et ſi enim ſecundum aliquam ſpecierum mouetur anima, palam eſt, quoniam anima mouetur à ſeipſa, & ſic valet conſtruendo: & ſi ſecundum nullam ſpeciem motus anima mouetur à ſeipſa, patet quoniam non mouetur, & ſic valet deſtruendo.

Quomodo Plato dixit animam eſſe numerum ſeipſum mouentem.

Attendendum tamen hoc, quod Plato non dixit animam eſſe numerum ſeipſam mouentem motu qui eſt actus imperfectus, ſed motu qui eſt actus perfectus, ſecundum quod motus eſt actus mouentis, & non actus mobilis. Si enim eſt anima principium & cauſa vitæ & motus talis in quo per eſſentiam ſubleuatur ſupra naturam, & ex huius principio animæ perfectio principium & cauſa eſt motus talis, probatur eſſe numerus à Platone & Socrate. Hoc autem qualiter fiat, alibi conſiderandum eſt.

Non idoneo autem conari, &c.

Iuxta autem has conſiderationes ſumitur idoneitas ad arguendum: opponente enim non idoneo conari (hoc eſt, vt conetur) abundare arguendo ad poſitionem intrinſecam circa id quod ineſt generi vel ſpeciei, innitendum eſt ex diffinitionibus antecedentis ſiue ſpeciei, & ex diffinitionibus conſequentis ſiue generis, ſiue iſtæ diffinitiones ſint veræ & eſſentiales diffinitiones propoſitæ rei quæ continetur in problemate propoſito, ſiue eſſe videantur & non ſint, ſicut deſcriptiones quæ virtutem videntur habere diffinitionis: & ſi non poſſit conari ad propoſitionem ab vna diffinitione, ponat plures, & ab illis conetur. Quia tales diffinitiones (ſic largè diffinitiones vocatæ) plures poſſunt eſſe eiuſdem rei. Sic verò ipſis opponentibus diffinientibus antecedens & conſequens facile erit arguere de propoſito: quia facile eſt argumentari ad diffinitionem: eò quod ex multis conſtruitur & deſtruitur. Nam ad diffinitiones facilis eſt conſideratio.

Plures diffinitiones, id eſt, deſcriptiones poſſunt eſſe eiuſdem rei.

Remouet dubium.

Hæc igitur conſideratio differt ab ea quæ in antehabitis inducta eſt: quoniam iſta inducitur inſpiciendo ad aliud quam ad diffinitionem, antehabita autem ad ipſam diffinitionem fit inſpectio.

Conſiderandum autem, &c.

Adhuc autem in antecedente & conſequente ſecundum compoſitionem antecedentis ad conſequens, & è conuerſo fit inſpectio ſiue conſideratio: aut quia in propoſito conſiderandum eſt ad antecedens, quo exiſtente neceſſarium eſt propoſitum conſequens eſſe, eò quod antecedente poſito ponitur: aut quod eſt illud conſequens quod neceſſe eſt eſſe ſi propoſitum antecedens eſt. Quia conſtruere quidem affirmatiuè volenti conſideratio erit ad illud pro exiſtente & ſuppoſito propoſitum conſequens erit de neceſſitate. Nam ſi illud antecedens oſtendatur eſſe, etiam propoſitum conſequens erit: quia ab antecedente ad conſequens proceditur affirmando, ſicut a ſpecie ad genus. Sed deſtruere volenti conſiderandum eſt ad genus etiam quid eſt conſequens ſi propoſitum antecedens eſſe ponatur: nam ſi oſtenderimus illud non eſſe quod eſt conſequens propoſito antecedenti, ſequitur etiam quod antecedens non erit, & interimentes erimus propoſitum antecedens: procedetur enim à ſuperiore ad inferius negando.

Amplius ad tempus inſpiciendum, &c.

Amplius autem in his quæ eſſentialiter & ſimpliciter inſunt, perſpiciendum eſt ad tempus, ſi aliquando (hoc eſt, ſecundum aliquam differentiam temporis) diſſonat. Cuius exemplum eſt, ſi reſpondens conceſſit omne quod nutritur, augeri ex neceſſitate. Palam enim, quoniam hoc aliquando diſſonat, vt in virili ætate poſt iuuentutem: augentur ſecundum quidem tempus iuuentis quo mollia ſunt oſſa, & calor fortis ad extendendum ſecundum lõgitudinis diametrum: in omni autem ætate nutriuntur ſecundum ſubſtantiæ conſeruationem, & deperditi reparationem à cibo qui potentia ſubſtantia eſt, quamuis non potentia mouentis ſit quanta ſubſtãtia. Similiter autem in exemplo ſpirituali, ſi reſpondens dixerit ſcire idem eſſe quod reminiſci, ſicut dixerunt Socrates & Plato, hoc eſt, quod reminiſci præteriti temporis eſt, ſcire autem eſt præſentis tantum & futuri. Reminiſci enim (vt dicitur in lib. de memoria & reminiſcentia) dicitur reflexiuus actus rationis ſecundum potentiam recordatiuam redeuntis ex aliquo medio ſuper partem obliti: & ideo eſt cum interruptione habitus: in quo differt memoratio qui eſt reditus ſuper prius in ſenſu acceptum & in theſauro formarum ſenſibilium retentum. Scientia autem eſt eorum quæ neceſſaria ſunt, & ſemper præſentia ſunt, vel in ſeipſis, vel in neceſſitate ordinis ſuæ eſſentiæ, vt eclipſis ſolis: ſcimus enim hoc modo & præſentia & futura, vt quando eſt eclipſis ſolis defectus ſiue eclipſis: quia defectus Latinè, eclipſis eſt Græcè. Reminiſci autem non contingit niſi præterita, cum reminiſcentia ſit reditus recordatiuæ poſitæ ſuper prius notum & oblitum ex medio propinquo, vel antiquo, vel remoto. Et ſic duæ conſiderationes trahuntur ab antecedente & conſequente: vna conſideratis antecedente & conſequente ſecundum ſeipſa, & alia conſideratis eiſdem ſub differentia temporis in qua conueniunt vel diſſonant.

Reminiſci quid & in quo differat à recordari.

CAPVT VII.

De conſideratione ad antecedens vel conſequens cum digreſſione ad modum ſophiſticum.

Amplius ſophiſticus modus, &c.

AMplius autem digredi liceat dialectico ad modum ſophiſticum in cautelis: tunc ſophiſticus modus eſt ducere reſpondentem ad tale antecedens vel conſequens, ad quod magis idonei ſumus argumentari. Hoc autem erit tribus modis, ſiue vno, vel pluribus trium modorum. Eſt autem id ad quod ducitur reſpondens, quandoque quidem neceſſarium ſiue vtile ad propoſitum: quandoque autem apparens neceſſarium ſiue vtile ad propoſitum, quamuis

quamuis ſecundum rem non ſit neceſſarium: & hoc eſt quando eſt vtile ad præterneceſſarias propoſitiones, & non ad ipſam concluſionem propoſitam. Quandoque autem tertio modo neque neceſſarium, neque neceſſarium apparens, ſed digreſſio fit ad ipſum propter prauitatem reſpondẽtis vt in aliquo. Fit autem propter reſpondentem, aut propter propoſitum. Propter reſpondentem in tertio modo. Propter propoſitum autem: aut in concluſione principali, & ſic eſt modus primus: aut in præterneceſſaria propoſitione, & ſic eſt modus ſecundus. Secundum autem primum modum digreſſio fit: & quando negat ille qui reſpondet aliquid vtilium propoſito, tunc videt opponens illud tamen eſſe propoſitum confirmans. Sed cauendum eſt opponenti, quòd id ad quod digreditur, ſit de numero talium ad quod facile ſit abundare argumentis: tunc reſpondens videns illud confirmari pluribus, de facili acquieſcit propoſito. Similiter autem tranſgrediendum eſt à propoſito, & quando reſpondens eſt faciens inductionem inſtantiæ propter quod propoſitum falſificatur, negatur tunc non ſimpliciter, ſed cum inſtantia quam contra propoſitum fert: & ſic per inſtantiam interimere conatur propoſitum: & tunc oportet digredi vt oſtendatur non eſſe inſtantia quam inducit: quia aliter interimeretur propoſitum. Hoc autem cuius fert inſtantiam interempto, & propoſitum interimitur: ideo opponentem neceſſe occurrere inſtantiæ quam affert reſpondens. Hic ergo eſt primus modus.

Apparens autem, &c. Secundus autem modus eſt apparens neceſſarium ſiue vtile propoſito ad quod digreditur: quando autem illud ad quod digreditur, videtur vtile propoſito, vel poſitioni ad probandum propoſitum, & non eſt vtile principaliter intento ad quod ſumitur: contra quod fiunt apparentes diſputationes, ſic negante id reſpondente qui concluſionem ſiue diſputationem ſuſtinet, negante ſimpliciter ſine inſtantia, ſiue etiam negante reſpondente id quod videtur vtile ab inductione probabili: & per inſtantiam quam probabiliter inducit iterum reſpondens, per poſitionem apparentis ad id quod propoſitum eſt factam, & per inſtantiam illius interimere conatur id quod propoſitum eſt: & ideo ad id debet opponens digredi.

Reliquum enim quando, &c. Reliquum verò (quod eſt tertium) eſt digredi ad id quod nec neceſſarium ſiue vtile ad propoſitum, nec apparens vtile ad illud, ſed digreditur ad illud ad quod ſint faciles multæ rationes, quæ ſunt ad redarguere in aliquo proteruum reſpondentem, vt concluſus in aliquo confundatur, & ſic faciem non habeat amplius proteruiendi. Et quia poſtremus dictorum modorum ad hominem, non ad orationem eſt, oportet caueri à dialectico, niſi omninò aliter compeſci non poſſit proteruitas reſpondentis: omnino enim ſemotus & extraneus videtur eſſe à dialectico cupiente terminari problema ſecundum rem & ex proprietatibus rei. Propter quod etiam in dialectico negotio oportet etiam reſpondentem non diſcolum eſſe diſcolia proteruitatis, ſed ponere ſiue concedere non ſolum non vtilia ſecundum veritatem & apparenter probabilia, ſed etiam extranea à propoſito etiam non vtilia ad propoſitum ſiue ad poſitionem: proteſtando tamen & deſignando, quoniam ea quæ ponit & concedit, non videntur vtilia propoſito: ponit tamen ea vt in omnibus opponentem adiuuare videntur: tunc enim ipſis interrogantibus ſiue opponentibus magis accidit dubitare quid ad propoſitum ſumatur, omnibus talibus conceſſis eis à reſpondente, quando omnibus talibus conceſſis adhuc non concludunt propoſitum: & ſic opponentes magis diſplicebunt & magis dubitantes erunt in ſeipſis, neſcientes quod accipiant ad propoſitum concludendum.

Hic autem modus, vt dictum eſt, ſophiſticus eſt: ſed eſt ſophiſticum vnum quidem à principio loci ſophiſtici & fallibilis locus ſophiſticus. Aliud autem ſophiſticum dicitur à modo qui eſt in cautelis: & hoc ſecundo modo ſophiſtico ſæpè vtitur dialecticus: quia diſputat à conſenſu reſpondentis, ad quem inclinandum ad aſſenſum vel oportet cautelis: cum ex virtute propoſitionis dialecticæ quæ falſa & vera eſſe poteſt, ad conſenſum cogi non poſſit. *Modus ſophiſticus dicitur dupliciter: & quomodo dialecticus vtitur quodammodo ſophiſtico.*

CAPVT VIII.

De conſiderationibus quæ fiunt poſt factam digreſſionem in antecedentibus & conſequentibus ſimplicibus quæ ſunt eiuſdem eſſentiæ.

Amplius omnis qui dixerit, &c. Amplius facta iam digreſſione conſiderandum eſt in antecedentibus & conſequentibus quæ ſunt vnius eſſentiæ vel ſubſtantiæ. Omnis enim qui dixit quodlibet antecedens eſſentiale vnum, quodammodo implicitè dixit multa, quæ in ipſo ſunt per intellectum conſequentia ad ipſum: eò quod plura ſunt quæ ex neceſſitate inſunt illi vni antecedenti conſequentia ſecundum illationem, quamuis priora ſint ipſo ſecundum naturam, cauſam, & rationem: vt qui dixit hoc antecedens quod eſt hominem, dixit etiam per conſequens quod eſt animal, & quod eſt animatum, & quod eſt conſequens ad animal, & quod eſt bipes quod eſt differentia ipſius, & quod eſt diſciplinæ ſuſceptibile quod proprium ipſius: & ideo ponitur ipſo poſito. Propter quod quolibet illorum conſequentium vnico interempto, interimitur antecedens ipſum. Si enim non eſt animal, non eſt homo: ſi non eſt animatum, non eſt homo, & ſic de aliis. Quolibet ergo interempto, interimitur antecedens quod primo poſitum eſt eſſe. In tali autem conſideratione in qua ſic deſtruitur antecedens conſequente deſtructo oportet cauere: quia alij conſequentis aſſumptio difficilior eſt, ita quod plura exiguntur ad conſequentis deſtructionem, quam antecedentis: & ad magis difficile non debet digredi opponens: ſicut ſi dicam, putaſne homo eſt albus, cauendum eſt ne aſſumatur, quòd homo non eſt

eſt diſgregatiuus viſus, quam homo non eſt albus: idem eſt quia magis difficile eſt deſtruere, quòd homo ſit diſgregatiuus viſus, quam homo non eſt albus. Idem eſt ſi dicam, putaſne homo eſt: aſſumam quod ſit animal: magis enim eſt difficile reſpondere, quòd non ſit animal, quam quod non ſit homo: cum plura ad deſtructionem quod hic non ſit animal requirantur, quam quod non ſit homo. Quandoque enim facile eſt interimere conſequens, quando & eſt accidentale, & tunc aſſumendum eſt ad deſtructionem antecedentis: quandoque autem facile eſt interimere id quod præcedit, hoc eſt, antecedens.

Quibus ſubſtantiis autem neceſſe, &c.

In ſequentibus autem quæ ſunt contraria in quibus alterum neceſſe eſt ineſſe ſubiecto antecedenti, vt homini neceſſe eſt ineſſe ægritudinem vel ſanitatem, eò quod neceſſe eſt omne animal ſanum vel ægrum eſſe, in his eſt æqualis facultas & ad conſtruendum & ad deſtruendum: vnde ſi ad alterum horum facile eſt diſputare, quoniam ineſt vel non ineſt, eadem facilitate poterimus diſputare ad reliquum illi contrarium, quoniam ineſt vel non ineſt eadem. Talis autem conſideratio in contrariis vel oppoſitis immediatis conuertitur ad vtrumque ineſſe & non ineſſe: oſtendentes enim, quoniam non ineſt alterum immediatè oppoſitorum, eo ipſo oſtendentes erimus, quoniam reliquum ineſt: inter ea enim non eſt medium. Palam igitur eſt, quoniam conuertitur ad vtrumque, ad deſtruendum & ad conſtruendum concluſiones. Locus autem iſte ab oppoſitis ſumptus hic ponitur inter locos intrinſecos: quia non trahitur conſideratio ab oppoſitis ſecundum quod ſunt oppoſita, ſed ab antecedente & conſequente quod eſt alij oppoſitum: & talis locus eſt intrinſecus ſicut locus à genere & ſpecie.

Amplius autẽ transferentem, &c.

Conſideratis autem & antecedente & conſequente eiuſdem eſſentiæ vel oppoſitæ eſſentiæ ſecundum rem, conſiderandum quod in voce qua ſignificatur antecedens vel conſequens: vnde amplius præter ea quæ dicta ſunt, oportet argumentari aliquando de propoſito transferentes nomen antecedentis vel conſequentis in orationem nomen illud declarantem, velut maximè congruum oppoſitum quod aſſumat orationem: quia magis congruit ei quam nomen impoſitum, & facilius arguitur propoſitum eius. Vnde ſi nomen antecedentis ſit æquanimus, non transferatur in vnum nomen quod ſignificat ex impoſitione, hoc eſt, in modeſtum, ſed transferatur in hac oratione quæ eſt extra, æquam animam habentem eſſe æquanimum, quemadmodum magnanimum non transferat in fortem ſicut impoſitum eſt, ſed in hac oratione, magnum animum habentem eſſe magnanimum. Similiter & fortunatum in bene fortunatum ſecundum quod eſt vna dictio non transferat, ſed in orationem transferat dicens, quòd bene fortunatus eſt, cui fuerit anima ſtudioſa, quemadmodum Xenocra. dixit fortunam eſſe: dixit enim hanc vniuſcuiuſque fortunam eſſe qui habet animam ſtudioſam: eò quod felicem fortunam, fortunam eſſe dixit: felicitatem autem poſuit ineſſe ſtudioſis. Hæc autem tranſlatio nominis in orationem idem quod nomen ſignificantem, ſed clarius & apertius, differt ab ea quæ in præcedentibus habita eſt, in hoc: quia illa fuit nominis ad nomen, & ſine digreſſione ad aliud: hæc autem eſt nominis ad orationem, & cum digreſſione.

TRACTATVS II.

De determinatione problematis de ineſſe per rei extrinſeca.

CAPVT I.

De determinatione eiuſdem problematis per locum à diſparatis.

Sic autem determinato problemate de accidente ſiue ineſſe vt accidens per inſpectionem ad intrinſeca eorum quæ ſunt in problemate, ſicut ſubiectum & prædicatum: nunc, vt magis abundemus, docendum eſt qualiter terminatur inſpiciendo ad extrinſeca eorundem. Et quia extrinſeca magis inter omnia ſunt oppoſita, videndum eſt qualiter terminari habeat problema de accidente reſpiciendo ad oppoſita. Quia verò locus à diſparatis reduci habet ad locum ab oppoſitis, cum omne oppoſitum ſit diſparatum & non conuertitur, ideo in loco à diſparatis eſt inſpiciendum in hoc tractatu.

Quoniam autem rerum aliæ quidem, &c.

Dicemus igitur, quoniam eorum accidentium quæ inſunt ſubiectis vt prædicata, aliæ res quidem inſunt ex neceſſitate cum modo neceſſitatis determinatæ, vel ſine modo neceſſitatis ſecundum rei neceſſitatem propoſitæ. Aliæ autem inſunt vt in pluribus, ſicut ea quæ inſunt contingenter ſecundum contingens natum. Secundo etiam cum modo vel ſine modo contingentis propoſitæ. Aliæ verò res ſunt poſitæ ineſſe ſecundum contingens ad vtrumlibet, ſicut illæ quæ ſunt de contingenti infinito vel cum modo vel ſine modo propoſitæ: tunc tamen quod eſt ſine habitudine prædicati

dicati ad ſubiectum ſicut de tali contingenti: hæc omnia inter ſe adinuicem ſunt diſparata, ita quod conſtructo vno deſtruitur reliquum de eodem, nec aliquod vnum eſt ſuſceptibile horum ſimul. Conſiderandum ergo ſi prædicatum quod de neceſſitate ineſt, vt in pluribus ponat reſpondens ineſſe; aut è conuerſo quod vt in pluribus ineſt, ponat ex neceſſitate ineſſe, ſiue ponat contrarium eius, quod eſt vel ineſt in paucioribus, ex neceſſitate ineſſe: contingens enim in pluribus & contingens in paucioribus contraria ſunt ſecundum modum: quæcunque ergo horum ponat vt ex neceſſitate ineſſe, vel è conuerſo id quod ineſt ex neceſſitate, contingenter ponat ineſſe, ſiue id contingens ſit ad vtrumlibet ſiue natum, ſemper dat locum argumentationis opponenti, vt per locum à diſparatis in contrarium arguatur. Quod patet per ſingula. Nam ſi quod ex neceſſitate eſt vel ineſt, ponatur vt in pluribus eſſe vel ineſſe: tunc manifeſtum, quoniam dicendo vt in pluribus vel in paucioribus ineſſe, dicit non omni ineſſe: cum id tamen quod neceſſario ineſt, omni ineſt: neceſſitas enim prædicati cum ſubiecto ſecundum ineſſe, cauſat quod prædicatum ineſt ſecundum totam communitatem ſuam ſubiecto, vt omnis homo de neceſſitate eſt animal: & hoc eſt in omnibus in quibus prædicatum eſt de ſubſtantia ſubiecti. Propter quod peccauit reſpondens cum dixit quod in pluribus ineſt, omni ineſſe: cum non inſit omni ſecundum quod ineſt vt in pluribus tantum: quoniam vt in pluribus ineſſe cum ſit determinatio eiuſdem contingentis nati, etiam diſparatum eſt ab omni ineſſe: & vt cum præciſione accipiatur, vt dicatur tantum vt in pluribus ineſſe, quod confirmatur à diffinitione contingentis nati. Similiter autem & per locum à maiori patet, quòd peccauit ſi contingens vt in paucioribus, quod eſt contrarium ei quod eſt vt in pluribus, ex neceſſitate dixit ineſſe: ſemper enim contingens quod eſt vt in paucioribus, eſt contrarium ei quod eſt vt in pluribus: quia contingens natum ſecundum aliquid eſt diſpoſitum vel ad aliquid adeſt diſpoſitum: ſed contingens infinitum non eſt diſpoſitum: & ideo de eodem dici non poſſunt, ſed de diſparatis & contrariis.

Cuius exemplum eſt, vt ſi de contingenti nato vt in pluribus ſunt praui homines, & hæc, ſunt praui homines, eſt de contingenti nato, diceret bonos homines vt in paucioribus. Propter quod etiam amplius magis peccauit, qui contingens vt in paucioribus dixit ex neceſſitate ineſſe, quam qui contingens vt in pluribus dixit ex neceſſitate ineſſe. Propter quod amplius magis peccauit ſi bonos homines ex neceſſitate eſſe dixit, quam ille qui prauos eſſe dixit ex neceſſitate: quia in pluribus ſunt praui homines ex contingenti nato, in 7. ethico. probatur, vbi oſtenditur qualiter violentia incontinentiæ licet ſecundum ſenſibilem animam adueniat, ligat rationem ita vt non videat quemadmodum oporteat eam videre: eò quod violentior ſit motus incontinentiæ quam rationis, quamuis ipſe incontinens habeat rationem.

Similiter dat locum argumentationis reſpondens & peccat, ſi dedit id quod ad vtrumlibet eſt, vel vtrumque oppoſitorum æqualiter, vt contingens infinitum, dixit ineſſe ex neceſſitate vel vt in pluribus ineſſe, neque id quod ineſt ad vtrumlibet, ineſt vt in pluribus: neque quod ineſt vt in pluribus, ineſt ad vtrumlibet: ſed ſunt diſparata. Hoc autem peccatum contingit cum modo neceſſitatis & contingentis vtriuſque appoſito, vt dictum eſt.

Contingit autem & ſi non, &c.

Contingit etiam in problematibus & propoſitionibus, quæ ſecundum eſſe & habitudinem prædicati ad ſubiectum ſunt tales, quamuis ipſe reſpondens non dixerit eas determinatas cum modo neceſſitatis vel vtriuſque contingentis in ſermone, ita quod determinat ſermonem verum vt in pluribus vel ex neceſſitate prædicatum inſit ſubiecto. Sit enim res de qua proponitur propoſitio vt in pluribus: tunc diſputare contingit ad oppoſitum, ac ſi dixerit id reſpondens eſſe ex neceſſitate propter ſimilitudinem eius quod eſt in pluribus, cum eo quod eſt ex neceſſitate: vt ſi aliquis dixerit prauos eſſe exhæredandos, quod eſt in pluribus ſecundum habitudinem realem prædicati ad ſubiectum, & dixerit hoc non determinans per modum neceſſitatis: tunc contra talem poſitionem diſputare contingit, ſicut ſi appoſuiſſet modum neceſſitatis: propter hoc quod prædicatum ſimiliter ſe habet ad omne contentum ſub ſubiecto, & ideò de omni ineſſe videtur: de omni autem ineſſe relinquitur à neceſſario ineſſe: quoniam modus eſt prædicati determinatio, & non determinatio compoſitionis: ſi enim determinat compoſitum, neque cadunt neque de omni, neque cadunt etiam ſemper in tempore ſicut in propoſitione modali: ſicut quando eſt determinatio prædicati, cauſat totalitatem tam ſubiecti quam temporis: cum enim dicitur, quòd omnis homo de neceſſitate eſt animal, oportet quod homo omni tempore ſit animal, & quod quælibet pars ſubiectiua hominis ſit animal.

Obiectio.

Si autem aliquis obiiciat, dicendo quod ſi ex neceſſitate ineſſe, ſemper cauſat omni ineſſe: tunc cum iſta propoſitio, omnis homo de neceſſitate eſt animal, conuertitur in hanc, quòd animal de neceſſitate eſt homo: & ſic omne animal eſt homo. Dicendum, quòd propoſitio conuerſa inquantum ſtat ſub conuerſione, non eſt propoſitio dialectica, ſed eſt principium reductionis: & ideo de tali propoſitione non oportet, quòd ex neceſſitate ineſſe cauſatur omni ineſſe & ſemper: ſed propoſitio dialectica eſt, in qua prædicatum quod eſt accidens, vel genus, vel proprium, vel diffinitio, refertur ad ſubiectum quod eſt ſpecies: & in omni tali neceſſarium cauſat totalitatem ſubiecti & temporis, ſiue ſit de neceſſitate cum modo, ſiue ſit talis ſecundum rem & ſine modo: ſi enim homo eſt animal, omnis homo eſt animal: ex quo genus de ſpecie prædicatur. Contingens autem vt accidens prædicatur de ſubiecto, neutrum horum poteſt cauſare totalitatem.

Solutio. Quomodo ex neceſſitate ineſſe non ſemper cauſat omni ineſſe.

Amplius & ſi idem ſibi accidẽs, &c.

Amplius autem tertia conſideratio trahitur à diſparatis, quòd peccauit reſpondens ſi idem ſub

ſub alia voce etiam ipſi ineſſe vt accidens poſuit:idem enim etiam ineſſe vt prædicatum neceſſitate cohærentiæ:quamuis fortè ponat illud vt alterum, non tamen ſit:eadem enim eſſentia aliis & aliis nominibus nominatur. Quemadmodum peccauit Philoſophus nomine Prodicus, qui diuidebat voluptatem:hæc enim omnia vnius & eiuſdem voluptatis nomina ſunt:& hæc dicere & accidere voluptati, eſt dicere idem & accidere ſibi. Sed voluptas hæc refertur ad quietantia deſiderium & paſcentia ipsū. Gaudium eſt dilatatio cordis in conceptu boni, quod eſt voluptas. Iucunditas autem per effectum hilaritatis redundans in corpore geſticulatio. Lætitia autem quæ a loco dicitur, nominat eãdem voluptatem prout eſt dilatatio temperati caloris & ſpiritus & ſanguinis. Si ergo aliquis reſpondentium ei quod eſt gaudere, dicit accidere id quod eſt lætari, idem dicit ſibi accidere.

Gaudium, Iucunditas, Lætitia, quid.

Et eſt notandum, quòd idem accidentale poteſt accidere ei cui eſt idem, ſed non ſecundum quod eſt idem, ſed ſecundum quod eſt ei accidentale alterius generis quam id cui accidit. Et ſic patet ſolutio ad id quod obiici poſſet, quod nihil accidit etiam ipſi: quia aliter ſubſtantia eſſet accidens alicui. Adhuc autem notandum, quòd quatuor modi ſuperiori diuiſione innuuntur, licet tres expreſsè ponantur in diuiſione diſparatorum, etiam neceſſario ineſſe vnus: contingenter ineſſe, tres etiam, in pluribus, in paucioribus, & ad vtrumlibet. Quia omne quod ineſt, ex inhærentia naturali & ſubſtantiali, aut ineſt contingenter: & ſi ineſt ex inhærentia naturali & ſubſtantiali: tunc ineſt neceſſario: quia neceſſitas cauſat & totalitatem ſubiecti, ita quod ineſt omni: & totalitatem temporis, ita quod ineſt ſemper, quod eſt de ratione ipſius cui ineſt: quæ ratio fundatur in ſubſtantia quæ ſubiectum non relinquit. Si autem ineſt accidens ab accidente communi: aut ineſt cum diſpoſitione inclinante ad illud: aut ineſt ei, ita quod non eſt diſpoſitum ad illud. Et ſi eſt diſpoſitum ad illud: aut diſpoſitio eſt fortis & ferè ad neceſſitatem inclinans, & ſic eſt contingens in pluribus: aut non eſt fortis, ſed inchoata tantum, & ſic eſt contingens in paucioribus. Et ſic quatuor ſunt, & de neceſſitate inhærens, & contingens in pluribus, & contingens in paucioribus, & contingens ſecundum potentiam & non ſecundum actum inhærens, quod eſt contingens ad vtrumlibet.

Fiunt ergo partiales conſiderationes 12. quamuis Ariſtot. non ponit niſi vnam in communi. Poteſt enim id quod eſt neceſſarium, poni vt contingens ad vtrumlibet: & id quod eſt contingens ad vtrumlibet, poni vt neceſſarium: & ſunt duæ conſiderationes. Et poteſt neceſſarium poni vt contingens in pluribus, & è conuerſo: & ſunt iterum duæ. Et poteſt neceſſarium poni vt contingens in paucioribus, & è conuerſo: & ſic ſunt iterum duæ. Et ſic videlicet fiunt in vniuerſo comparatione primi ad reliqua tria, & è conuerſo in quibus fit peccatum in ſic vel ſic ponendo. Et quod neceſſarium ponitur vt contingens alij, & è conuerſo contingens vt neceſſarium: ideo fieri poteſt, quòd omne quod contingens eſt vni, alicui alij eſt neceſſarium ſimpliciter. Contingens in pluribus, poteſt poni in contingens vt in paucioribus, & è conuerſo: & ſic ſunt duæ conſiderationes. Et poteſt poni contingens in pluribus, in contingens ad vtrumlibet: & iterum ſunt duæ. Et ſic ſunt quatuor in comparatione ſecundi ad tertium & ad quartum. Iterum poteſt poni contingens vt in paucioribus, vt contingens ad vtrumlibet, & è conuerſo: & ſic duæ comparationes tertij ad tertium: & quatuor & duæ ſimul iuncta faciunt duodecim. Sed vna eſt ratio peccati in omnibus etiam, quia diſparatum in diſparatum. Propter hoc iſta ſub vna comprehenduntur conſideratione: & ideo ſecundum rationem vnus locus eſt à quo omnes iſtæ trahuntur conſiderationes. Sic ergo ſufficit quod dictum eſt de diſparatis: quia vna communis ratio in omnibus eis locum dat argumentationi.

CAPVT II.

De inſpectione ad inhærentiam & ad complexionem adinuicem contrariorum.

NVnc ergo videndum eſt qualiter problema de ineſſe vt accidens, determinetur de inſpectione ad locum ab oppoſitis. Et quia duo conſiderantur in oppoſitis, etiam oppoſitorum inhærentia, & oppoſitorum conſequentia: ideò primo determinabimus de oppoſitis ſecundum ſuam inhærentiam, & poſtea docebimus inſpicere ad oppoſita quantum ad ſuam conſequentiam.

Dicamus igitur, quòd ideò oportet contraria ſiue oppoſita accipere, & ad inhærentias eorum aſpicere, quolibet modo fuerit vtile opponenti ad locum argumentationis ſiue ad conſtruendum ſiue ad deſtruendum: ideo oportet videre quot modis contraria complexa per inhærentiam adinuicem faciunt contrarietatem. Dicimus, quoniam contraria per inhærentiam adinuicem complectuntur in inuicem ſex modis: ſed non omnibus adinuicem complexa faciunt contrarietatem, ita quòd alterum repugnet alteri, ſed quatuor modis contrarietatem faciunt, ita quod repugnant adinuicem & ſe expellunt ab eodem ſubiecto.

Quoniam autem ſex modis, &c.

Quot modis contraria inhærentiã ad ſeinuicem complectantur.

Quod autem ſex modis complectantur adinuicem, patet ex hoc quod ſi quatuor accipiantur contraria ſecundum inhærentiæ complexionem, aut complectuntur quod contrarium prædicetur de contrariis ſubiectis diuiſim, aut quod eadem prædicentur de contrariis. Si primum, contrarium inducerem ſecundum naturalem repugnantiam, ſicut ſi dicam, amici & inimici ſunt duo contraria, & benefacere & malefacere ſunt duo contraria. Et ſecundum naturalem inhærentiam benefacere eſt amicis, & malefacere eſt inimicis, vt dicit Socra. Hæc enim natura omnia animalia docet. Hæ ſunt ergo duæ complexiones quæ contrarietatem non faciunt, amicis benefacere, & inimicis malefacere: quæ ideò contraria non ſunt,

Secundum ius naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit.

ſunt, quia ſunt vnius complexionis, quia ſunt eiuſdem moris: quia ſecundum ius naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit, vt in Zenone dicit Socrates, & Plato dicit id de Socrate. Aut complectuntur adinuicem indirectè ſecundum repugnantiam naturalem, vt amicis malefacere, & inimicis benefacere: & ſic iterum non faciunt contrarietatem: quia ſunt eiuſdem mali moris contra ius naturale inſtituti, quod eſt contrarium in facie naturali, quam natura omnia animalia docuit. Aut ſi ſic complectuntur, quòd ambo contraria diuiſim ponantur de vno contrariorum, & ambo de reliquo, vt amicis benefacere, & amicis malefacere: ita quod hæc duo contraria prædicantur de hoc vnico quod eſt amicis, & ambo de reliquo quod eſt inimicis, vt inimicis malefacere, & inimicis benefacere: & vtroque modo faciunt contrarietatem: quia amicis benefacere non eſt eiuſdem moris cum eo quod eſt amicis malefacere: nec eiuſdem moris eſt inimicis benefacere, & inimicis malefacere. Aut ſic complectuntur, quia contraria prædicantur de eodem: & hoc dupliciter, vt amicis benefacere, & amicis malefacere: & hæc complexio facit iterum duas contrarietates, eò quod hæc ſunt contrarij moris: quia vnum eſt de iuſtitia naturali, & alterum diſpoſiti ſecundum iuſtitiam naturalem. Prima ergo complexio non facit contrarietatem, ſed aliæ quatuor faciunt contrarietatem, ſicut ea quæ ſunt contrariorum affectuum habituum.

Obiectio.

Et ſi aliquis obiiciat, quòd contraria nata ſunt fieri circa idem: benefacere & malefacere ſunt contraria: & ideò ſi amicis benefacere circa idem natum eſt fieri, etiam id quod eſt contrarium ei, quod eſt malefacere.

Solutio.

Dicendum, quòd contraria potentia nata ſunt fieri circa idem, & non actu ſimul: & ſic ſubiectum & ſuſceptibile contrariorum eſt non ſecundum formam vltimò perficientem conſtitutam: & de iſta verum eſt, quòd contraria nata ſunt fieri circa idem & non actu ſimul: & ſi eſt ſuſceptibile per formam propriam conſtitutum & perfectum, nihil prohibet per formam illam inclinatum eſſe ad vnum contrariorum, & non ad alterum: & tale ſuſceptibile eſt amicus & inimicus: & ideò eſt amicis benefacere, & non eſt ſecundum morem amicis malefacere. Huius autem cauſa eſt, quòd ſuſceptibile horum contrariorum non eſt materia ex qua vel in qua fiant contraria, ſed potius obiectum circa quod: & tale obiectum eſt ratio actus & finis: & ideo

Quare amicis oportet benefacere.

eſt amicis benefacere, & ratio & cauſa propter quam eſt amicis benefacere, eſt quia amici ſunt: vnum autem & idem non poteſt eſſe ratio oppoſitorum: & ideò etiam hæc procedunt à contrariis habitibus: & ideò contraria opera, quod eſt amicis benefacere, ſit moris iuſtitiæ naturalis, & amicis malefacere ſit eiuſdem moris, patet per Tullium in fine ſuæ primæ rhetoricæ dicentem, quòd ius & iuſtitia naturalis eſt, quod non opinio genuit, ſed innata quædam vis inſeruit. Et Iſidorus, quòd ius naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit: omne enim animal benefacit amico, vel malefacit inimico, vel fugit ab eo. Propter quod in diffinitione hominis poſuit Socrates, quòd homo eſt animal ratione amicis benefaciens & inimicis malefaciens, ſicut legitur in primo Zenonis.

Obiectio. *Solutio.*

Et ſi aliquis inſtet per hoc quod dicit lex, quod inimicis benefiat. Non habemus contra hoc dicere: quia hoc ex principiis philoſophiæ non probatur, ſed potius ex gratia ſupergreditur ad naturam & ad rationem, & ad maiorem ordinat perfectionem, ad quam non poteſt ſe extendere Philoſophus.

Sic primæ quidem duę complexiones, &c.

Ex dictis autem patet, quod duæ primæ complexiones non faciunt contrarietatem: nam illud quod eſt amicis benefacere, ei quod eſt inimicis malefacere, non eſt contrarium: quia hæc eiuſdem moris ſunt, vt dictum eſt, & habitus: vtraque enim hæc eligenda ſunt, & eiuſdem moris ſunt, vt dictum eſt: nec illud quod eſt amicis malefacere, contrarium eſt ei quod eſt inimicis benefacere: per eandem rationem: quia hæc vtraque ſunt fugienda, & ſunt eiuſdem mali moris: videtur enim, quod ſpernendum & fugiendum non ſit contrarium ſpernendo, niſi ſit vnum vt abundantia, alterum vt defectus. Taliter autem non ſunt contraria benefacere & malefacere, ſed ſunt opera & effectus contrariorum propter prædicata contraria de eodem: hæc enim de contrario ſunt more, & ita ſunt per ſe & proprij effectus contrariorum: & horum duorum, amicis quidem benefacere eſt eligendum: amicis autem malefacere, ſpernendum: & vnum tantum eorum boni moris.

Palam ergo ex his, &c.

Palã ergo ex his quæ dicta ſunt ex incidenti, quoniam eidem ſubiecto accidit plura eſſe contraria, non quidem ſecundum plura quæ ſunt in ipſo. Cuius probatio per exemplum eſt: quia ei quod eſt amicis benefacere, & illud quod eſt inimicis benefacere, contrarium eſt ex parte ſubiecti: quia eſt de contrario ſubiecto: & ideo etiam quod eſt amicis malefacere, contrarium eſt ex parte prædicati: ſed contraria prædicata ad idem referuntur. Similiter autem ſe habet & in aliis apparebunt ſingularium dictorum, eodem modo, vt dictum eſt, ex parte ſubiecti vel prædicati conſiderantibus: ſemper enim vnum vt hoc modo conſideretur, pluribus eſt contrarium, & ſemper vnum contrarium erit duobus. Et ideo ab opponente eſt accipere illud contrarium quodcunque ad poſitionem erit magis vtile, hoc eſt, quo magis eſt argumentari ad poſitionem.

Amplius ſi eſt aliquid contrarium, &c.

Amplius autem in diſpoſitis ſecundum complexionem contrariorum ponendæ ſunt conſiderationes, quæcunque trahi poſſunt à tali complexione contrarij. Conſiderandum ergo primum ſi illi accidenti quod ineſſe dicitur alicui ſubiecto, eſt aliquid contrarium. Et conſiderandum eſt ſi illud contrarium ineſt ſecundum actum illi ſubiecto cui dicitur ineſſe accidens: & accidens quod ponebatur ineſſe, non inerit ei tunc: quia contraria ſecundum actum ſimul non poſſunt ineſſe eidem. Impoſſibile enim eſt contraria ſimul eidem ineſſe ſecundum actum. Hæc igitur eſt in contrariis conſideratio. Conſiderandum etiam ſecundo ſi quid talium accidentium dicatur ineſſe eidem, quo inhærente neceſſe eſt contraria eidem ineſſe: tunc enim per locum à contrariis non contingit ineſſe illi cui ineſſe dicebatur: vt

ſiquis

ſi quis cum Platone formas ideales in nobis ponat, dixerit eiſe vt formales cauſas, quæ ſecundum Platonem & per accidens & per ſe ſunt immobiles & inſenſibiles. Si hoc quidem detur, accidit & ſequitur, quod eædem formæ & mouentur & quieſcunt: in ſe enim ſunt immobiles & inſenſibiles: ſecundum eſſe quo ſunt in nobis, mouentur ad minus per accidens. Et eadem ratione accidit eas ſenſibiles & inſenſibiles eſſe: formæ enim ideales ſecundum ſe vniuerſaliter quieſcere ſiue immobiles eſſe & intelligibiles his qui ponunt formas, Socratici & Platonici & Stoici: cum autem ſint in nobis, ſequitur quòd impoſſibile eſt eas in nobis immobiles eſſe & inſenſibiles: nam mouentibus nobis, neceſſarium per motum per accidens ad minus omnia moueri quæ in nobis ſunt. Palam autem & quoniam ſenſibiles ſunt omnes formæ ad minus per accidens ſenſu viſus quæ ſunt in nobis. Viſus per ſe, aut per accidens accipit omnes primas formas quæ ſunt in nobis: nam per ſenſum qui viſus eſt, omnem eam quæ in vnoquoque eſt, formam cognoſcimus vel per ſe, vel per accidens.

Nota de viſu.

Rurſum ſi poſitum eſt accidens, &c.

Rurſus tertia conſideratione conſiderandum eſt ſi poſitum eſt à reſpondente aliquod accidens ineſſe alicui ſubiecto, quod habet aliud contrarium, ſi illud contrarium potentia inſit eidem ſubiecto vel non: ſi enim ineſt accidens, contrarium accidenti eidem poteſt ineſſe: quia idem eſt ſuſceptibile contrariorum, niſi alterum inſit natura: ſi autem aliud non eſt ſuſceptibile contrarij, nec accidentis quod etiam ineſſe dicitur, erit ſuſceptibile. Cuius exemplum eſt, vt ſi aliquis dixerit odium ſequi iram quantum ad ineſſe in eodem ſubiecto ſecundum poſitionem: tunc ſequitur, quòd odium erit in ſpecie furoris quod eſt iraſcibilis, ſicut in ſubiecto ira eſt in iraſcibili. Proſpiciendum ergo ſi & contrarium odio eſt in ſpecie furoris ſiue iraſcibilis: contrarium autem odij amor eſt: & ideò inſpiciendum eſt ſi amor eſt in eodem ſubiecto: nam ſi non eſt amor, ſed iraſcibilis eſt, eò quod in concupiſcibili eſt, alias ſecundum Platonem: tunc patet, quod odium iram non ſequitur, ſed eidem ineſſe: quia odium & amor ſunt contraria, quæ ſecundum vnum & idem ſubiectum habent fieri circa animam. Similiter autem in alio exemplo ſi dixerit reſpondens in concupiſcibili anima eſſe ignorare: tunc enim ſequitur, quòd in concupiſcibili anima ſit diſciplinæ perceptibile, ſicut contraria vel oppoſita priuatiuè ſunt vera fieri circa idem: & ſi non videtur diſciplinæ eſſe ſuſceptibile id quod eſt concupiſcibile, tunc nec ignorantiæ ſuſceptibile.

Nota gloſſam.

Deſtruenti ergo, quemadmodum dictum eſt, &c.

Iſte autem locus conſiderationis tertiæ non valet aſtruenti, quoniam ineſt: quia ſi contrarium continget ineſſe, non ſequitur, quòd propoſitum ineſt, ſed tantum quod contingit ineſſe: vnde ad accidentis propoſitum contingit ineſſe, locus vtilis eſt: ſed valet ad contingere ineſſe propoſitum propter hoc quod contraria contingunt eidem ineſſe: oſtendentes enim, quoniam ſuſceptibile ſubiectum contrarij, oſtendentes erimus, quoniam non ſuſceptibile ac.idencis propoſiti quod ineſſe dicebatur, & quod nec ineſt, nec contingit ineſſe: ſi autem oſtenderimus, quoniam ineſt contrarium, aut quod ſubiectum ſuſceptibile eſt contrarij quod contingit eidem ineſſe, nondum oſtendentes erimus, quoniam contrarium illius ineſt ſubiecto: quia non ſequitur, ſi vnum contrariorum contingit alicui ineſſe, quòd contrarium illius inſit: ſed ſequitur tantum, quod contingit ineſſe: & hoc ergo tantum ſequitur, & non illa, quod inſit ſecundum actum. Sic ergo conſiderandum eſt in contrariis ſecundum inhærentiam accidentalem vel potentialem conſideratis.

Triplex anima ſecundum Platonem Vide primo de anima. com. 7.

Attende tamen, quòd vltima conſideratio maxime tenet ſecundum Platonem, cuius dictum fuit, quod iraſcibilis & concupiſcibilis & rationalis eſſent diuerſæ animæ, in diuerſis partibus ſitæ, ita quod rationalis ſita eſſet in capite ſiue in cerebro, concupiſcibilis in hepate & inguine quodammodo ſepulta, iraſcibilis in felle: & ſecundum hoc iſtæ animæ non erunt vnum in ſubiecto, ex quo poſſint eſſe vnum ſubiectum alicuius accidentis. Etiam quod odium dicitur dupliciter: eſt enim odium inueterata ira, & ſic odium in eodem ſubiecto eſt cum ira, & ab eadem iraſcibili anima. Eſt etiam odium maliuolentia ex ira cauſata, & ſic opponitur amori qui eſt beniuolentia voluntatis in amatos, & ſic eſt in concupiſcibili anima. Sciendum etiam, quòd hoc quod dictum eſt in contrariis, intelligendum eſt etiam in omnibus oppoſitis: quia oppoſita elargato ineſſe contrariorum contraria dicuntur, &c.

Odium dupliciter.

CAPVT III.

De conſideratione problematis de accidente quomodo multipliciter conſtrui & deſtrui poteſt ex inſpectione ad conſequentias oppoſitorum.

Idem eſſe problema de accidente, & conſtrui & deſtrui poteſt multipliciter ex inſpectione ad conſequentias oppoſitorum ſiue contrariorum. Et in omnibus generibus oppoſitorum eſt oſtendendum, quòd conſequentia omnis eſt in complexione, & contradictoriè oppoſita ſunt in complexis: ideò primo oſtendatur hoc in contradictoriis: & ideò maximè ſe habent in oppoſitione.

Nota multipliciter capi conſequentiam.

Sed præmittendum, quòd conſequentia in communi dicta eſt inter ea quorum vnum ſequitur ad aliud, & è conuerſo reliquum ſequitur ad reliquum. Et in hoc differt à conſequentia ſimplici, quorum vnum ſequitur ſimpliciter ad reliquum, & non è con ra: eò quod antecedens non ſequitur ad conſequens. Sed cõſequentia eſt inter ea propriè, quorum vtrumque aliquo modo affirmatum vel negatum, & antecedere poteſt & conſequi reliquum.

Conſequentia in ipſo quid.

Et talis conſequentia in communi loquendo eſt duplex, in ipſo, & è contrario. Conſequentia in ipſo eſt, quando eodem ordine terminorum conſequens ſequitur ad antecedens, & oppoſitum conſequentis ſequitur ad oppoſitum antecedentis: & hoc non poteſt eſſe niſi

inter paria & conuertibilia, vt ſi homo eſt, riſibile eſt : & ſi non eſt homo, non eſt riſibile : ſi riſibile eſt, homo eſt : & ſi riſibile non eſt, homo non eſt : in qua conſequentia ſicut ad affirmationem antecedentis ſequitur affirmatio conſequentis, ita ad negationem antecedentis ſequitur negatio conſequentis, & vtrumque antecedit & ſequitur alterum. Conſequentia autem è contrario eſt, quando non eodem ordine contrariorum ſequitur affirmationem affirmatio & negationem negatio, ſed ordine è contrario ſumpto, vt ſi affirmationem antecedentis ſequitur affirmatio conſequentis, ita è contrario negationem conſequentis ſequitur negatio antecedentis. Ita tamen, quòd antecedens non ſermone tantum, ſed realiter antecedit, & conſequens naturaliter conſequitur: quia ſic conſequens erit in antecedente & per ſubſtantiam velut cauſa eſt in ipſo. Et cauſa huius eſt : quia in omnibus talibus antecedens eſt ſicut pars ſubiectiua ad conſequens, & cõſequens ad totum vniuerſale, & ſic ſe habet ad antecedens.

Conſequentia è contrario quid.

Eſt autem regulariter verum, vt dicit Michael Epheſius, quòd ſi in talibus affirmatio antecedentis eſt pars ſubiectiua conſequentis, in negatiuis negatio conſequentis eſt ſicut pars ſubiectiua negationis antecedentis, & negatio conſequentis infert negationem antecedentis, ſicut ſubſtantiua pars infert ſuum totum : cum enim dicitur non animal & non homo, non homo de pluribus dicitur quam non animal, & non animal eſt pars ſubiectiua eius quod eſt non homo. Et cum in talibus non ſit conſequentia niſi de parte ad totum, & contrariè ſe habeant ſecundum totum & partem in talibus affirmatio & negatio, oportet conſequentiam eſſe è contrario: & hæc eſt vera cauſa conſequentiæ in ipſo, & conſequentiæ è contrario : non homo enim de omni dicitur quod eſt non animal, & de pluribus quæ ſunt animal: non animal autem de omni non dicitur quod eſt non homo: quia aſinus eſt non homo, & tamen non eſt non animal. Hæc igitur eſt cauſa conſequentiæ in ipſo, & conſequentiæ è contrario : & quia quicquid eſt conſequens naturaliter & generaliter ad alterum, oportet quod id quod eſt conſequens, ſit in antecedente: quia aliter non poſſet inferri ex ipſo, &c.

Et hoc eſt quod dicunt moderni, quod quantò terminus finitus eſt ſuperior, tantò infinitatus ſit inferior, & è contra.

CAPVT IV.

De inſpectione problematis de accidente circa oppoſitorum conſequentias.

Quoniam autem oppoſitiones, &c.

HIs habitis in conſequentiis oppoſitorum dicamus ergo, Quoniam autem oppoſitiones ſunt quatuor ſecundum genera diuiſæ, vt in prædicamentis determinatum eſt, conſiderandum in terminatione problematis de accidente ex contradictionibus (hoc eſt, ex his quæ opponuntur vt contradictoria) quemadmodum à conſequentia è contrario facta & interimenti problema & conſtruenti. Sed quia ad maximam iſtius loci probandam non eſt via niſi ex poſterioribus, ideo ſumendum eſt hoc ex inductione : & quod ſi aliquod naturaliter ſequitur ad aliquod atque hoc quod antecedit ad ipſum, quod ad oppoſitum contradictoriè conſequentis ſequitur oppoſitum contradictoriè antecedentis. Cuius exemplum eſt, ſi homo eſt animal, non animal eſt non homo. Similiter autem eſt & in omnibus aliis ſicut dictum eſt ſe naturaliter antecedentibus & naturaliter ſe conſequentibus : nam hæc in talibus eſt è contrario conſequentia. Et conſequentia in ipſo in talibus eſſe non poteſt, propter cauſam quæ dicta eſt: nam hoc modo hominem animal ſequitur : & ſicut ſequitur animal hominem ſecundum naturalem conſequẽtiam, ſic non animal ſequitur non homo. Hic ergo modus conſequentiæ in omnibus huiuſmodi concedendus: vt ſi bonum ſiue voluptuoſum ſiue delectabile eſt ſuaue ſiue conueniens; & è contrario erit non ſuaue non bonum: & eſt exemplum ſecundum Epicuros. Manifeſtum autem eſt, quoniam ad vtrumque (hoc eſt, ad conſtruendum & deſtruendum) conuertitur in contradictione conſequentia, non in ipſo, ſed è contrario facta. Si ergo aliud dicatur ſequi ad aliud ſecundum ineſſe, conſiderandum eſt verum oppoſitum antecedentis conſequitur ad oppoſitum conſequentis: & ſi conſequitur, ſic ſequitur propoſitum ad propoſitum : & ſi non ſequitur oppoſitum contradictoriè antecedentis contradictoriè oppoſitum conſequentis, neque propoſitum ſequitur propoſitum: & ſic valet conſtrui & deſtrui.

Sumendum autem eſt iſtud inquantum eſt vtile in omnibus, niſi in cauſis immediatis & effectibus ſuis, in quibus quamuis naturaliter cauſa antecedit effectum & infert eum, tamen propter terminorum conuertibilitatem ſicut cauſa antecedit effectum, ita negatio cauſæ antecedit negationem effectus: quia in talibus ſicut affirmatio eſt cauſa affirmationis, ita negatio eſt cauſa negationis: ſicut enim ad habere pulmonem ſequitur reſpirare, ita ad non habere pulmonem ſequitur non reſpirare : & ſic patet, quòd ſicut conſequens ſequitur ad antecedens, ita oppoſitum antecedentis ſequitur ad oppoſitum conſequentis.

Limitat regulam.

Quod dicunt quidam, quòd eius quod dictum eſt, quòd in contradictoriis non eſt conſequentia in ipſo, ſed è contrario, cauſa eſt, quòd omnes contradictiones ſunt æquales : eò quod in omni contradictione alterum contradictoriorum dicitur de omnibus quæ ſunt & non ſunt, & de nullo ſimul: & omnino oportet eſſe æquales contradictiones conſequentis. Si autem conſequentia in ipſo eſſet in talibus oppoſitis, ſequeretur, quòd contradictiones antecedentis & contradictiones conſequentis eſſent non æquales: ſed ſicut conſequens eſt in plus quam antecedens, ita negatio conſequentis eſſet in plus negatione antecedentis. Poteſt quidem dici, quòd hæc non eſt cauſa, ſed potius eſt illa vera cauſa quæ dicta eſt ſuperius.

Cauſa ſecundum quoſdã quare in contradictoriis non eſt conſequentia in ipſo.

In contrariis autem conſiderandum, &c.

In contrariis autem quæ plus accedunt ad oppoſitionem cõtradictionis, ideò quod in illis eſt & conſequentia in ipſo, & conſequentia è contrario, poſt contradictoria conſideratio ponenda eſt in contrariis. Conſiderandum ſi aliud dicatur ſequi ad aliud, verum contrarium illius quod

quod dicitur ſequi, ſequitur ad contrarium alterius, aut ſecundum conſequentiam in ipſo, aut ſecundum conſequentiam è contrario factam: & ſi ſic, conſtruitur problema: ſi non, deſtruitur: & ſic valet ad conſtruendum & ad deſtruendum in contrariis vbi ipſa conſequentia eſt, vt in fortitudine & debilitate ſiue timiditate: nam fortitudinem ſequitur virtus ſicut totum vniuerſale ſequitur partem, debilitatem ſiue timiditatem ſequitur vitium ſicut totum vniuerſale ſequitur partem, & virtutem ſequitur eſſe de eligendis, vitium autem de ſpernendis: ergo conſequentia iſtorum eſt conſequentia in ipſo: contrarium enim eſt eligendum ſpernendo. Si ergo dicatur fortitudo eligenda, per conſequentiam ſequitur eodem ordine contrarium conſequentis ad contrarium antecedentis ſecundum conſequentiam in ipſo factam. Similiter autem & in aliis huiuſmodi eſt contrariis.

Limitatio regula. Sed hic huius conſequentia accipienda eſt inquantum eſt vtile: quia non tenet in omnibus: quamuis enim auaritia & prodigalitas ſint contraria, non tamen ſequitur, ſi auaritiam ſequitur vitium & ſpernendum, quòd prodigalitatem ſequitur virtus & eligendum. Sed tenet in his quibus aliquid per ſe cauſa vel aliquid ſui cauſa eſt ad inferendum, & non in aliis, ſicut fortitudo (quæ eſt virtus) cauſa eſt, quòd ſit eligendum, & debilitas per aliquid ſui cauſa eſt, quòd ſit ſpernendum per hoc quod eſt exceſſus medij: cauſa autem eligendi eſt virtus per hoc quod eſt medium. Auaritia enim non eſt cauſa eligendi, neque prodigalitas. Formetur ergo ſic conſideratio, ſi contrarium dicatur ſequi aliquid, conſiderandum eſt ſi contrarium conſequentis ſequitur ad contrarium antecedentis ſecundum conſequentiam in ipſo: & ſic conſtructum eſt problema. Si autem non, ſic interimitur problema.

E contrario autem conſequentiam, &c. In contrariis autem quæ ſe adinuicem habent ſicut totum integrale & pars integralis, inſpiciendum eſt in antecedente & conſequente ſecundum conſequentiam è contrario factam in talibus: quia pars integralis non ponit totum, ſed è contrario totum ponit partem, & pars negata negat totum, & totum negatum non negat partem, vt patet in topic. Boëtij: & ideo in taliter contrariis non poteſt eſſe conſequentia in ipſo, ſed è contrario. Cuius exemplum eſt, euechia & cachechia opponuntur contrariè: & euechiam ſequitur ſanitas, cachechiam autem non ſequitur ægritudo, quamuis ſanitas & ægritudo opponantur: vnde non ſequitur, euechia & cachechia ſunt contraria, ſanitas & ægritudo ſunt contraria: & euechiam ſequitur ſanitas: ergo cachechiam ſequitur ægritudo: è contrario ſequitur, cachechia ſequitur ægritudinem: vnde ſic valet conſequentia: ſi euechia eſt ſanitas, & infirmitas ſit cachechia, ita quod ſicut conſequens ſequitur ad antecedens, ita ad contrarium conſequentis ſequitur contrarium antecedentis: quia (ſicut dictum eſt) conſequentia eſt è contrario. Et huius cauſa eſt, quod euechia eſt totum integrale ad ſanitatem, & ſic infert eam vt totum integrale infert partem. Quoniam enim denſitas carnis eſt ex bona diſpoſitione interiorum & exteriorum cauſata in complexione & compoſitione: cachechia autem mala diſpoſitio eſt in exterioribus & mala habitudo cauſata in naturali augmento, vt in ſupra modum pinguibus: & tamen non ſequitur, quòd infirmi ſint ſimpliciter: quia inter ſanum & ægrum eſt medium. Sic ergo in talibus eſt conſequentia è contrario, ſi euechia ſanitas eſt, infirmitas cachechia erit.

Et nota, quòd in illis contrariis aliud eſt ſignum conuertentis, & aliud ſignum conuertibile cum cauſa: cachechia enim eſt ſignum imperfectum, ſicut id quod in parte eſt, eius quod eſt in toto: & ideò manifeſtum eſt, quòd in talibus eſt conſequentia illa quæ dicitur è contrario. Raro autem & in paucioribus contrariis fit conſequentia in e contrario: quia non accidit niſi in his quæ ſe habent ad totum integrale vt pars, vt dictum eſt: ſed in pluribus aliis fit conſequentia in ipſo. Sic ergo conſideratio formetur, ſi propoſitum dicatur ſequi ad propoſitum, conſiderandum eſt ſi oppoſitum antecedentis & oppoſitum conſequentis ſe conſequuntur, aut ſecundum conſequentiam inuenitur problema: ſi enim in contrariis & antecedentis & conſequentis inuenitur talis conſequentia, tunc in propoſitis quæ dicta ſunt, neceſſe eſt alterum ſequi ad alterum.

Similiter autem vt in contrariis perſpiciendum eſt in priuatione & habitu quantum ad conſequentiam: ſed in priuationibus non tenet conſequentia è contrario, ſed conſequentia in ipſo: vt ſi viſus & cæcitas opponuntur vt habitus & priuatio, ſi viſus eſt ſenſus, cæcitas eſt inſenſibilitas quædam, ita quod inſenſibilitas ſumatur à priuatione cuiuſdam ſenſus & non à priuatione ſenſus in communi, ſicut viſus ponit quendam ſenſum & non omnem: oppoſitum enim ſenſus eſt inſenſibilitas vt priuatio & habitus: nam hic ſenſus eſt habitus, & alterum cæcitas priuatio: & ſic patet, quòd in priuatione & habitu eſt conſequentia in ipſo tantum. Cum autem in contrariis ſit etiam & conſequentia in ipſo & è contrario, in priuatione autem & habitu conſequentia in ipſo tantum, reducuntur contraria ad priuationem & habitum aliquo modo, & non è conuerſo: & ideò conſideratio in oppoſitis ſecundum priuationem & habitum, eſt poſt conſiderationem in contrariis. Si ergo dicatur aliquid quod vt priuatio & habitus ſe habet ſequi ad alterum, conſiderandum eſt, vtrum oppoſitum conſequentis ſequitur vt oppoſitum antecedentis: & ſic conſtruitur problema. Si autem non, interimitur problema. *Similiter autem contrariis, & in priuatione, &c.*

Similiter his ſecundum priuationem & habitum oppoſitis his quæ ſunt ad aliquid ſiue relatiuis, vtendum eſt: in oppoſitione enim eorum quæ ſunt ad aliquid, eadem conſequentia eſt vtendum, hoc eſt, in ipſo conſequentia vt in priuatione oppoſitis: vt ſi triplum eſt multiplex, ſubtriplum quod correlatiuum antecedentis dicitur, eſt ſubmultiplex: dicitur autem opponi relatiuè triplum ad ſubtriplum, & multiplex ad ſubmultiplex dicuntur relatiuè oppoſita in conſequente. Et hoc quidem exemplum eſt in his quæ ſunt ſecundum eſſe & non *Similiter priuatione & in his quæ ſunt, &c.*

non ſecundum dici relatiua, quæ relatiua ſunt & vere relatiue oppoſita: ſed exemplum (in his quæ ſecundum dici relatiua ſunt) eſt, vt ſi ſcientia eſt opinio, & ſcibile eſt opinabile: & ſi viſus eſt ſenſus, & viſibile eſt ſenſibile: cum ſcientia dicatur ad ſcibile, & ſcibile ad opinabile, ſi ſequitur conſequens ad antecedens, ſequitur correlatiuum conſequentis ad correlatiuum antecedentis, quæ eſt conſequentia in ipſo.

Obiectio textus. Inſtantia quoniam, &c.

Inſtantia autem quæ contra hanc conſequentiam videtur eſſe, propter quam non neceſſe in his quæ ſunt oppoſita vt ad aliquid, conſequentiam in ipſo fieri generaliter quemadmodum dictum eſt. Nam ſenſibile quod ad ſenſum dicitur, ſcibile eſt quod dicitur ad ſcientiam: & tamen ſenſus non eſt ſcientia.

Solutio.

Sed huius ſolutio eſt, quòd inſtantia quæ dicta eſt, non eſt vera inſtantia contra prædictam conſequentiam: multi enim ſunt qui non dicunt ſenſibilium vt ſenſibilia ſunt eſſe ſcientiam, ſed ſenſibilium vt abſtracta ſunt à ſenſibus communibus & facta ſunt intellectiua, dicunt eſſe ſcientiam: & ideo ſicut ſenſibile non eſt ſcibile, ita ſenſus non eſt ſcientia.

Amplius ad contrarium, &c.

Amplius ergo dicunt, quòd non minus eſt hæc conſideratio vtilis ad contrarium quod eſt ſecundum negationem, quam ad propoſitum quod eſt ſecundum affirmationem: nam ſequitur, ſicut ſenſibile non eſt ſcibile, ita nec ſenſus ſcientia. Conſideratio autem talis, ſi aliquid relatiuorum dicatur ſequi vt aliud, conſiderandum ſi oppoſita his correlatiuè ſequuntur ſeinuicem ſecundum conſequentiam in ipſo factam: & ſic conſtruitur problema: & ſi non, interimitur. Hæc igitur in conſequentiis oppoſitionum dicta ſunt: alia enim & in prædicamentis & in aliis dici habent.

CAPVT V.

De inſpectione problematis de accidente ad extrinſeca eiuſdem, ſed tamen conuenientia cum illo.

SIc ergo terminato problemate per locum ab oppoſitis qui extrinſecus eſt, & oppoſitus ſubiecto vel prædicato problematis, vel vtrique, inſpiciendum eſt ad illa quæ extrinſeca ſunt prædicato vel ſubiecto problematis, ſed tamen conuenientia ſunt cum illis. Et primo reſpiciendum eſt ad illa quæ cum ipſis habent ſimilitudinem eſſentialem, & poſtea ad illa quæ cum eiſdem ſimilitudinem habent accidentalem. Similitudinem autem eſſentialem cum prædicatis & ſubiectis problematum habent coniugata cum ipſis & caſuali inflexione deriuata ab ipſis: & ideo primo videndum eſt quæ ſunt coniugata & caſualia, & qualiter adinuicem comparantur.

Rurſus in coniugatis & caſibus, &c. Quæ dicãtur coniugata, & quare ſic appellantur.

Dicemus igitur, quòd rurſus ad terminationem problematis de accidente tam id interimere volenti, quam conſtruere, conſiderandum eſt in his quæ ex eis abundabit argumentationibus. Videamus igitur quæ dicuntur coniugata. Sunt autem coniugata principale & ſumptum à principali per concretiuam denominationem, quamuis ſecundum grammaticum (qui modos in formatione vocum attendit) principale deſcendit à ſumpto, vt iuſtus ſti, addita tia, fit iuſtitia: conſiderando tamen ad rem & naturam compoſitum deſcendit à ſimplici. Principale ſimplex eſt abſtractum à quo deriuatur concretum, & ſumptum ab ipſo dicitur & dicuntur coniugata quaſi ſub vno iugo principalis ſignificationis coniuncta ſecundum modum ſignificandi diuerſum. Caſus autem qui à cadendo dicitur, inflexio aduerbialis à principali deſcendens & ſumpto quæ in his quæ primæ & ſecundæ deriuationis, vt iuſtitia, iuſtus, iuſti, iuſtè. Quandoque regulariter cadit per inflexionem vltimæ ſyllabæ, & quandoque cadit irregulariter, vt à bonis boni bene, in quo prima & vltima ſyllaba inflectuntur.

Quæ dicantur caſus.

Dicuntur igitur coniugata quæ ſunt huiuſmodi à iuſtitia, iuſtus, iuſta, iuſtum, quæ ſunt coniugata, ſunt ſub vno & eodem iugo principalis ſignificati, quod eſt iuſtitia coniuncta, à quo non differunt niſi per modum ſignificandi diuerſum. Dicuntur ergo coniugata huius quæ ſunt vt iuſtus, ſta, ſtum, iuſtitiæ: quod principali ſignificato coniuncta, & à nominibus tertiæ declinationis ſumpta, ſicut fortia & fortis coniugata ſunt fortitudini. Similiter perfectiua, aut conſideratiua alicuius habitus corporalis vel ſpiritualis deriuata non per inflexionem, ſed per denominationem dictam, propter aliquem modum quo ſe habent ad illum habitum vel formam, dicuntur illi habituali formæ coniugata, ſicut diæta vel vrina dicuntur ſanitati coniugata, cuius ſunt perfectiua & conſeruatiua, vt ſalubria ſiue ſanitatis effectiua ſana dicuntur & coniugata ſanitati: & euechiua, hoc eſt, euechiæ factiua vel conſeruatiua, coniugata ſunt euechiæ. Eodem autem modo in omnibus aliis. Ergo quæcunque coniugata qualiter (hoc eſt, aliqualiter) vt ſumpta à principalibus denominatione (vt in communi dicatur) taliter (vt dictum eſt) ſolent dici. Caſus autem per inflexionem venit in aduerbium, qui modus actus verbi terminat, vt iuſtè inflexum à nomine ſecundæ declinationis, vel fortiter vel ſalubriter deriuatum à ſumpto tertiæ declinationis, hi caſus dicuntur: & eſt in eis modus aduerbialis qui eſt modus verbi.

Videtur autem & quæ ſunt, &c.

Licet autem ſic dicantur coniugata: tamen non modo proprio, ſed communi dicuntur quæ ſunt ſecundum caſum quodammodo coniugata eſſe, vt iuſtè coniugatum videtur eſſe quodammodo iuſtitiæ, & fortiter fortitudini dicitur vel videtur eſſe coniugatum: quia caſus à principali deſcendit, quamuis per medium: ſumptum autem à principali ſine medio deſcendit. Coniugata enim dicuntur omnia quæ ſunt ſecundum eandem coniugationem ad principalia reſpicientia, vt iuſtitia coniugata ſunt hoc modo communi iuſtus, ſta, ſtum, & iuſtè.

Manifeſtum ergo, quoniam vno &c.

Hoc modo determinatis coniugatis & coniugationis formando conſiderationem, manifeſtum eſt, quoniam vno quolibet oſtenſo accidente & de aliquo quod coniugatum eſt alteri,

alteri, aut velut caſus ſe habet ad aliud, oſtenſum erit illud accidens in omnibus coniugatis ineſſe, vt ſi oſtendatur alicui eorum bonum eſſe vel laudabile, & reliqua omnia oſtenſa ſunt ſimilia in eodem accidente, vt ſi oſtendatur, quòd iuſtitia eſt de numero laudabilium, oſtenſum eſt, quòd iuſtus laudabilis, & quod iuſtè fit laudabiliter, & coniugata iuſtitiæ & caſus eius, ſunt de numero laudabilium: ſed caſus per inflexionem nominis in aduerbium dicetur iuſtè & laudabiliter ſecundum caſum ab eodem principali cadens, & dicuntur iſti à laudabili ſecundum eundem modum caſus, ſicut iuſtus dici à iuſto oſtenſum erit, & caſus oſtenſus erit de caſu: & ſi non dicitur principale de principali, neque ſumptum dicetur de ſumpto, neque caſus de caſu.

Conſiderandum autem non ſolum in eo, &c.

Conſiderandum tamen ſi in caſibus & coniugatis eſt non ſolum in ipſis principalibus & ſumptis & caſibus, ſed etiam in contrariis illorum contraria inſpicienda ſunt. Cuius exemplum eſt, quòd ſi coniugatum habens contrarium dicitur de coniugato habente contrarium, ſi contrarium de contrario dicitur coniugato, & propoſitum dicitur de propoſito, & ſi non, non. Verbi gratia, bonum & malum ſunt contraria, ſuaue & triſte contraria, ſi bonum eſt ſuaue, & bonitas eſt ſuauitas, & bene ſuaue, & malum triſte, & malitia triſtitia, & male triſte fit vel triſtanter, & ſi non, non: & in eo iudicio bonum & malum ſunt prædicata, & ſuaue & triſte ſunt ſubiecta. Eſt autem ſuaue delectabile, & triſte moleſtum, quod tamen aliquando non eſt malum, ſed bonum vtile, ſicut aduri vel incidi: vnde ſi triſte eſt malum, & ſuauiter eſt bonum: & ſi triſte aliquando non eſt malum, & ſuaue aliquando non erit bonum: neque ſuauitas bonitas, neque ſuauiter bene: aut ſi hoc triſte eſt malum, & ſuaue bonum. In principalioribus exemplum eſt Socratis qui dixit virtutes eſſe ſcientias: eò quod malus eſt ignorans, ſic arguens: iniuſtus eſt ignorans: ergo iniuſtitia eſt ignorantia: & in contrario iuſtitia ſcientia: quia ſi iuſtitia eſt ſcientia, & iniuſtitia erit ignorantia: & ſi quod iuſtè eſt vel fit ſcienter vel experienter fit, ſequitur tunc quod iniuſtè eſt vel fit, ignoranter eſt vel fit. Sic autem in coniugatis in contrario non eſt verum.

Magis apparebit, &c.

Nec iſta quæ de coniugatis poſita ſunt (quæ nunc dicta ſunt) vera ſunt, & quod iuſtitia eſt ſcientia, & iuſtum ſcitum & expertum, & iuſtè ſcienter: magis enim apparebit ſiquis ethicè principia vitiorum conſiderat, quòd illud quod iniuſtè fit, experienter & ex certa ſcientia fit magis, quam quod fiat inexperienter: quia niſi ſcienter fieret, eſſet inuoluntarium quod eſt iniuſtum: quod non eſt verum: ſed fiunt ſcienter particularia in quibus eſt actus.

Hic autem modus, &c.

Hic autem modus qui nunc dictus eſt prius, etiam eſt dictus in contrariorum conſequentiis, quamuis nunc conſideretur contrariorum ſequentia in coniugatis & caſibus: quod ſuperius ſimiliter in contrariis oſtendimus: eò quod nunc nihil oſtendimus, ſicut dictum eſt, in coniugatis quam quod ad contrarium coniugato ſequitur contrarium per oppoſitionem contrariorum. Si ergo in coniugatis in ſe & in ſuis contrariis eſt inſpiciendum ad terminationem problematis de accidente, & in caſibus ſimiliter: quia caſus quodammodo ſunt coniugati.

CAPVT VI.

Qualiter in conſideratione problematis de accidente intendendum eſt in generationibus & corruptionibus, & in efficientibus & corrumpentibus, & in ſimilibus.

Amplius in generationibus & corruptionibus, &c.

Quid per generationem & corruptionem hic intelligendum.

Amplius autem opponenti ad problema de accidente intendendum eſt, ſiue conſtruere volenti ſiue interimere volenti, in generationibus & corruptionibus. Et generatio vocatur quicunque motus inducens in eſſe, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale: & per oppoſitum dicitur corruptio motus quicunque educens ab eſſe. Et generationes & corruptiones dicuntur eſſe manentes in tali motu, & in hoc differunt ab eo quod ſimpliciter eſt cauſa, quorum generationes bonæ ſunt, & ſic ipſa bona ſunt: & ſic conſtruitur problema quod vt accidens dicitur ineſſe generato: & è contrario etiam tenet, quòd ſi generata bona ſunt, & generationes bonæ ſunt: quia bona eſt inductio boni ad eſſe, & è conuerſo: & quorum generationes ſunt malæ, & ipſa ſunt mala, & è conuerſo. In corruptionibus autem eſt contrarium quantum ad inferens & illatum: nam ſi corruptiones aliquorum ſunt bonæ, & ipſa ſunt mala, & è conuerſo.

Eadem ratio eſt in efficientibus, &c.

Eadem autem ratio conſequentiæ quantum ad inferens & illatum, eſt in efficientibus & corrumpentibus: quia quorum effectiua ſunt bona, & ipſa ſunt bona. Et hoc intellige de effectiuis per ſe & non per accidens: ſic enim diximus, quòd boni eſt bona adducere: & quorum corruptiua ſunt mala ſi per ſe ſunt corruptiua, illa quorum corruptiua ſunt, bona ſunt.

Rurſus in ſimilibus, &c.

Quæ ſint ſimilia & quid ſit ſimilitudo.

Peramplius in eiuſdem problematis de accidente terminatione conſiderandum eſt in ſimilibus, & eſt conſiderandum, quod quorum ineſt vna qualitas, ſimilia ſunt: quia vnum in qualitate eſt ſimile, vt dicit Ariſtot. & Boët. dicit, quòd ſimilitudo eſt rerum differentium eadem qualitas: ſimilitudo autem habitudinum duorum vel plurium ad vnum vel vnius ad plura vel plurium ad plura faciens proportionem & proportionalitatem ſecundum omnis proportionis differentias: quia quamuis proportio propriè ſit in quantitate, tamen extenſo nomine ſecundum quod locus à proportione accipitur in ſimilitudine habitudinum quorumcunque ſimiliter ſe habentium ad vnum, & in communi in talibus omnibus eſt inſpectio ad ſimilia ſecundum ineſſe, vel in habitudine vna ſiue ſimili. Vt verbi gratia, ſi diſciplina vna ponatur plurium & opinio eſt vna, auditum habere eſt audire: quia diſciplina & opinio vna habitudine ſimili ſe habent ad ea in quibus ſunt: & ſi viſum habere eſt videre

Proportio propriè eſt in quantitate.

in habitu ; ad minus eſt videre in habitu , auditum habere eſt audire : quia vna ſimili habitudine habitus viſus & habitus auditus ſe habent ad ſuos actus & habitus in vſu acceptos. Similiter autem & aliis ſimilibus iſtis , & in vna proportione ad vnum ſe habentibus, & in his quæ ſunt ſecundum rem ſic ſimilia , & in his quæ ſimilia eſſe videntur.

Vtilis autē locus hic, &c.

Poteſtas huius loci à proportione eſt vtilis ad vtrumque & ad conſtruendum & ad deſtruendum problema: nam ſi in aliquo aliquod ſimilium ſe habet affirmatiuè , & in aliis ſic ſe habebit : & ſic conſtructum eſt problema. Si autem in aliquo ſimilium non ſic ſe habeat, ſimiliter in aliis ſimilibus non ſic ſe habebit: & ſic deſtructum erit problema. Hæc autem conſideratio eſt in his quæ ſingulariter ſe habent ad vnum in communi. Conſiderandum etiam eſt in vno ad quod ſimiliter ſe habent & in pluribus, ſicut quando plura eodem modo ſe habent ad vnum. Si dicatur ſcire idem eſt quod intelligere, inſpiciendum eſt qualiter ambo ſe habeant ad idem ſicut ad multa , hoc eſt , ſi eodem modo ſcire ſe habeat ad multa ſicut intelligere, hoc eſt, vtrum contingat multa intelligere ſimul, ſicut contingit multa ſcire : intelligere autem non contingit multa ſimul. Si autem hoc non contingit, manifeſtum eſt, quòd ſcire non eſt intelligere. Et in vno & eodem ſi ſcire dicatur ſecūdum habitum, multa cōtingit ſimul ſcire: & ſi ſcire dicatur ſecundum actū, tunc ſcire eſt concluſionis, ad quod ſciendum multa oportet ſcire actualiter relata ad ipſam, vt principia, & illationem quæ eſt vt in agere. Similiter ſi intelligere accipiatur in actu , tunc intelligere eſt ſimpliciter intueri intelligibile : ſimplex autem virtus non poteſt eſſe niſi ad vnum ſimplex, ſicut linea terminatur ad vnum punctum. Si autem in habitu accipiatur, tunc intellectus eſt habitus principalis , qui eſt in vno & non in pluribus ſecundum quod ſimplex habitus. Sic ergo conſiderandum eſt in ſimiliter ſe habentibus ad aliquid.

Quomodo plura contingat ſcire & intelligere: & quomodo vnum tantum.

Amplius ex magis & minus, &c.

Amplius in his quæ vna qualitate ſimilia ſunt , conſiderandum eſt ex magis & minus ineſſe per intenſionem & remiſſionem qualitatis inhærentis. Sic autem eius quod ſecundum magis & minus ineſt , ſunt loci quatuor à quibus trahuntur argumentationes ad problematis de accidente terminationem. Vnus quidem locus eſt in comparando ad alterum: quia ſi prædicatur accipiendo ad ſubiectum eſt magis : quia ſi prædicatum eſt magis , ſequitur ad ſubiectum ſimplex : & ideo vnus locus eſt, ſi magis ſequitur magis : ſicut ſi voluptas bonum eſt , magis voluptas eſt magis bonum : & ſi iniuriam ferre malum eſt , magis iniuriam ferre , magis malum eſt : & hic comparatur magis ad ineſſe ſimpliciter , & magis ineſt & ſimpliciter ineſt. Hic autem locus vtilis eſt ad vtrumque, ad conſtruendum problema, & deſtruendum. Nam ſi conſequens (hoc eſt , prædicatum) eſt accidentis incrementum (hoc eſt , intenſum eſt ſecundum magis) hoc ſubiecti incremento (hoc eſt , intenſionem ſubiecti) quemadmodum in exemplo inducto dictum eſt, manifeſtum quoniam accidit. Simpliciter autem ponebam ineſſe accidens. Si autem ſequitur cum incremento prædicatum, quando incrementum accipit ſubiectum: tunc manifeſtum eſt , quòd ſimpliciter non accidit. Hoc inductione autem ſumendum eſt: quia hæc maxima huius loci eſt, & non niſi ex poſterioribus probari poteſt.

Amplius vno de duobus dicto, &c.

Amplius autem ſecundus locus eſt vno prædicato de duobus ſubiectis dicto, ſicut per locum à maiore qui deſtructus eſt : ſi enim cui magis videtur prædicatum ineſſe , non ineſt, nec cui minus videtur ineſſe , inerit : ſicut expugnare caſtrum videtur ineſſe regi & militi: & regi non conuenit: ergo nec militi: & è conuerſo tenet affirmatiuè per locum à minore : ſi ineſt ei cui minus videtur ineſſe , inerit ei cui magis videtur ineſſe , vt ſi expugnatio caſtri ineſt militi, & regi.

Rurſū duobus, &c.

Rurſus tertius locus eſt de duobus prædicatis ſiue accidentibus de vno ſubiecto ſecundum magis & minus dictis, iterum per locum à maiori & per locum à minori. Si enim in talibus prædicatur , quod magis videtur ineſſe, non ineſt : nec quod minus videtur ineſſe, inerit : & ſi prædicatum, quod minus videtur ineſſe ſubiecto, ineſt, & quod magis : ſicut imperatori ineſt expugnatio caſtri , & ciuitatis: & magis videtur ineſſe imperatori expugnatio caſtri , quam ciuitatis : minus autem expugnatio ciuitatis , quam caſtri : quia caſtrum à ciuitate defenditur , & non è conuerſo. Et hic eſt tertius & conſtructiuus & deſtructiuus.

Amplius duobus de duobus, &c.

Amplius quartus locus eſt eius quod eſt magis & minus duobus prædicatis & duobus ſubiectis cum magis & minus dictis , iterum per locum à maiore & minore arguendum. Si enim prædicatum quod magis videtur ineſſe ſubiecto ſuo, & non ineſt, nec quod minus : & ſi quod minus & quod magis , vt expugnatio caſtri ineſt regi , & expugnatio ciuitatis ineſt præſidi vel duci : ſi enim præſes poteſt expugnare ciuitatem, quod minus videtur, poterit & rex expugnare caſtrum , quod magis videtur ineſſe : & ſi rex non expugnat caſtrum, nec præſes ciuitatem , quod minus. Illorum enim quatuor locorum conſiderationes ſumuntur ex comparatione eius quod eſt magis & minus ineſſe ad ſimpliciter inhærens. Secundus ex comparatione minus prædicari ad duo ſubiecta. Tertius ex comparatione duorum prædicatorum ad vnum ſubiectum. Et quartus ex comparatione duorum accidentium ſiue prædicatorum ad duo ſubiecta.

Amplius ex eo quod ſimiliter ineſt, &c.

Amplius autem adaptando tres vltimas conſiderationes ad ſimiliter ineſſe, vel quod videtur ſimiliter ineſſe quemadmodum in eo quod magis & minus & in poſterius dictis tribus locis fieri dicebatur : ſiue enim vnum quidem prædicatum duobus ſubiectis ſecundum magis & minus ineſſe dicebatur. Similiter autem ineſſe videtur: tunc ſi cui magis videtur ineſſe, non inſit , ſequitur quod nec ineſt alteri cui minus videtur ineſſe : & ſi cui minus , & cui magis. Si etiam duo prædicata ſimiliter inſunt eidem ſubiecto , ſi quod magis videtur ineſſe ſubiecto, non ineſt, nec reliquum quod minus videtur ineſſe, inerit: & ſi quod minus, & quod magis.

magis. Et ſi duo prædicata accidentia duobus ſubiectis ſimpliciter inſint: nam ſi alterum illorum prædicatorum quod magis videtur, alteri ſubiecto non ineſt, nec reliquum quod minus videtur ineſſe ſubiecto ſuo, inerit: & ſi quod minus, & magis ſequitur, ſicut dicit tertia conſideratio.

Ex magis ergo, &c.

Ergo epilogando dicatur, quòd magis & minus, & ſimiliter ineſſe tot modis, vt dictum eſt, contingit argumentari ad problema de accidente. Manifeſtum ergo ex dictis & ex ſimilibus dupliciter contingit argumentari, & ex ſimilibus ſe habentibus ad aliquid vel ad aliqua, & eſt à proportione: & ex ſimiliter inhærentibus, & eſt locus à ſimili: & quia non à ſimiliter inhærentibus inhærentia ſuſcipiunt magis & minus, ideo conſideratio ſecundum magis & minus non eſt niſi in ſimiliter inhærentibus cum magis & minus, & non in ſimiliter ſe habentibus in proportione, vt patet: magis enim ſe habent adinuicem correlatiua quam ſubiectum & paſſio: & tamen non ſequitur, ſi paſſio dicitur de ſubiecto, quòd correlatiuum dicatur de ſuo correlatiuo. Item cum dicitur, quòd ſi magis ad minus, & ſimpliciter ad ſimpliciter, & e conuerſo, & ſi ſimpliciter ad ſimpliciter, & magis ad magis: non enim ſuſcipiunt magis & minus, niſi quæ ſimiliter & accidentaliter inſunt, & in his in quibus vnum eſt per ſe cauſa alterius: aliter enim ſequitur, ſi homo eſt animal, magis homo eſt magis animal: & ſi bibere eſt bonum, ſequitur quod magis bibere eſt magis bonum, quod eſt falſum: ſed ſequitur, ſi voluptas eſt bonum, quod magis voluptas eſt magis bonum: quia voluptas per ſe eſt cauſa boni delectabilis.

Argumentum à maiori, à minori, à coniugatis, & à ſimili non poſſunt reduci niſi ad ſyllogiſmum hypotheticum.

Adhuc notandum, quòd argumentum à maiore & minore & coniugatis & à ſimili, cum ſit ex quatuor terminis, non poteſt reduci ad ſyllogiſmum categoricum oſtenſiuum: ſed oportet, quòd reducatur ad ſyllogiſmum hypotheticum. Vnde cum ſic arguitur: voluptas eſt bona: ergo magis voluptas eſt magis bona: non conceditur niſi ſub hypotheſi, ſi aliud de altero dicitur, vtroque ſumpto ſimpliciter, dicitur alterum de altero, vtroque ſumpto cum magis & minus: & ſic fit ſyllogiſmus hypotheticus, & non categoricus oſtenſiuus. Hæ autem omnes conſiderationes conſtructiuæ ſunt & deſtructiuæ.

CAPVT VII.

Qualiter conſtruitur problema de accidente per locum ab appoſitione.

Amplius ex appoſitione, &c.

Hæc eſt regula ſcripta primo poſteriorum. tex. comm. 5.

Amplius autem conſtruitur problema de accidente ex inſpectione appoſitionis alicuius virtutis accidentis ad aliud quod eſt ſubiectum ipſius quod apponitur, vt ſi debeat oſtendi de aliquo quod ipſum ſit aliquale, conſiderandum eſt ſi aliquod quod eſt quale vel qualitas, appoſitum alteri facit ipſum magis quale, ita quod auget vel intendit qualitatem in ipſo repertam: & ſi quod alterum eſt ab ipſo quod appoſitum facit ipſum magis tale quam erat intrinſeca qualitate ipſius, conſtruetur problema, quod ipſum cuius ex appoſitione augetur qualitas, fuit & eſt aliquale & tale. Similiter autem & in quanto & aliis prædicamentis, vel in aliis quæ circa hæc conſiderantur, vt in ſeparatione: quia ſi ſeparatum ab ipſo facit ipſum minus tale, conſtat quod & ipſum erit aliquale.

quòd propter quod vnumquodque tale eſt, &c.

Amplius ſi hoc quod erat, &c.

Secunda conſideratio iuxta idem eſt ſi aliquod appoſitum ad alterum facit ipſum magis tale quam fuit prius, ſequitur quod ipſum erat aliquale, ſicut bonum appoſitum alicui facit ipſum bonum vel magis bonum, & album appoſitum alicui facit ipſum album vel magis album, & quod ipſum ſit album & bonum quod apponitur. Nec valet inſtantia quam quidam aſſerunt: ſequitur ex illa, vinum facit ebrium, & magis ebrium: quia hoc intelligitur de agentibus vniuoce: vniuoce autem agunt ea in quibus agens & actum ſunt in forma vna & eadem ſecundum quam agit agens, & quam recipit patiens ſecundum actionem: ſic autem non agit vinum ebrietatem.

Remouet inſtantiã quæ ſolet tangi primo poſteriorum, contra illã propoſitionem: propter quod vnumquodque tale eſt, &c.

Vtilis autem non, &c.

Ex quo patet, quòd illa regula, propter quod vnumquodque tale eſt, &c. non valet niſi in his quæ ſuſcipiunt magis & minus.

Poteſtas autem huius loci non eſt vtilis in omnibus appoſitis, ſed tantum vtilis eſt in his quæ ſecundum intenſionem & remiſſionem ſuſcipiunt magis & minus, in quibus eius quod eſt, magis incrementum accidit fieri ex appoſitione, hoc eſt, in his quæ ſecundum intenſionem & remiſſionem ſuſcipiunt magis & minus. Amplius autem iſte locus non habet poteſtatem vt conuertatur ad problematis deſtructionem, & conſtructiuus eſt tantum: nam ſi non facit aliud ad quod appoſitum eſt bonum id quod apponitur, nondum manifeſtum eſt ſi ipſum non bonum: nam bonum malo appoſitum, non ex neceſſitate & ſemper totum bonum facit: neque album nigro appoſitum, ex neceſſitate album vel magis album, ſed fortè medium vel medio colore coloratum.

Ruſſus ſi quidem magis, &c.

Et hoc eſt quæ ſolet dici, quod comparatiuũ præſupponit ſuum poſitiuum.

Rurſum alia conſideratio & parte & toto in modo tracta, cuius pars fit ex aliquo appoſito ad totum, vt legere bene pars eſt eius quod eſt legere: ſic enim conſiderando, quod magis & minus dicitur ſecundum partem ineſſe, hoc & ſimpliciter infert ſuum totum. Vnde quod magis eſt album, eſt album: & quod magis eſt album, nec magis nec minus eſt bonum vel bonum, eſt bonum: & totum deſtructum deſtruit partem: quod enim non eſt bonum vel album, nec magis nec minus eſt bonum vel album. Ideò totum modale & pars modalis ſunt ſicut totum vniuerſale & pars vniuerſalis ſiue ſubiectiua ſe habentia: nam malum quod non eſt bonum, neque magis neque minus bonum de aliquo dicetur, ſed dicetur magis vel minus malum. Et non conuertitur hic locus ad problema deſtruendum: quia multa, quæ non dicuntur magis, inſunt ſimpliciter: homo enim non dicitur magis & minus homo, non propter hoc ſequitur, quòd non ſit ſimpliciter homo: à parte enim in modo ad ſuum totum ſimpliciter acceptum non valet proceſſus niſi affirmatiuè. Sic ergo conſtruitur problema dialecticum per media conſtructiua tantum, quæ habent conuenientiam & ſimilitudinem

tudinem cum ſubiecto & prædicato problematis accidentalis.

CAPVT VIII.

Qualiter conſtruitur problema per media partim dialectica & partim ſophiſtica ex appoſitione.

Eodem autem modo conſiderandum, &c.

EOdem modo etiam conſiderandum eſt in his quæ ſunt appoſitione determinationis ſecundum quid (hoc eſt, ſecundum aliud & ad aliud) & ſecundum quando, & ſecundum vbi. Nam ſi aliquid ſecundum quid contingit frequenter, ſequitur, quòd contingit ſimpliciter, quamuis in aliquo habeat inſtantiam: ſequitur enim, iſte eſt criſpus ſecundum caput, ergo eſt criſpus: iſte legit aliquando, ergo legit: iſte diſputat aliquando, ergo diſputat. Videtur autem hæc conſideratio per quandam elargationem dari præcedentis & parte in modo & toto: deſtructiuus enim eſt locus iſte ſicut à toto modali: quia quod ſimpliciter non conuenit vt impoſſibile, hoc nec conuenit ſecundum quid, nec ſecundum quando, nec ſecundum vbi, vel alicubi.

Inſtantia quoniam ſecundum quid, &c.

Hic autem locus quia partim ſophiſticus inſtantiam habet, & inſtantiam quidem ad id quod eſt ſecundum quid eſt, quòd homines ſunt ſecundum quid ſtudioſi, ſicut ſecundum quid liberales, & ſecundum quid ſunt caſti: quia naturaliter nati ſunt iſta virtutes ſuſcipere. Simpliciter autem non ſunt ſtudioſi vel liberales vel caſti, qui ſic naturaliter ſunt ſtudioſi vel boni vel caſti vel liberales. Similiter autem inſtantia eſt ad id quod eſt quando: contingit enim ſecundum quando aliquid de numero corruptibilium non corrumpi, vt tempore augmenti: ſimpliciter tamen nihil corruptibilium contingit non corrumpi: omne enim corruptibile corrumpetur de neceſſitate. Eodem modo inſtantia eſt in vbi: alicubi expedit vti diæta, vt in locis ægrotatiuis: ſimpliciter autem non expedit ea vti vt vbique. Amplius autem aliud exemplum de inſtantia ad vbi: alicubi enim non eſt poſſibile niſi vnum eſſe tantum, vt in loco vno: ſimpliciter tamen non eſt poſſibile tantum vnum eſſe, ſed neceſſe eſt eſſe multa. Eodem modo inſtantia eſt contra vbi: quia vbi ſiue alicubi bonum eſt hoc, vt mactare patrem in Triuallis: non tamen ſimpliciter eſt bonum vel pium mactare patrem. Hæc autem vltima inſtantia non ſignificat duplicem inſtantiam contra vbi, ſed ſignificat quibuſdam gentibus eſſe bonum: vbi enim non facit differentiam ad ſimpliciter: nihil enim differt ſi illæ gentes ſint vbique, bonum enim erit eis mactare patres, ſicut & bonum eſt eis in Triuallis: & ideò vbi in hoc non facit differentiam ad ſimpliciter, ſed quibuſdam eſſe bonum. Rurſum autem inſtantia quæ contra quando dicta eſt, vt quando ſiue alicui expedit medicari, vt quando ægrotat, non tamen ſimpliciter expedit medicari: aut fortè nec hoc quando ſignificat illud quod inſtet per quando ad ſimpliciter, ſed inſtet per cuidam, ſicut in eo qui afficitur aliquo modo ægritudinis: nihil enim differt quandocunque ſecundum tempus, dũmodo affectus ſit ſecundum ægritudinem.

Simpliciter autem eſt, &c.

Et quia iam ſæpius diximus ſimpliciter eſſe & ſecundum quid, oportet exponere quid ſimpliciter eſſe, & quid ſecundum aliquid. Dicimus ergo, quòd ſimpliciter dicitur eſſe quod eſt nullo addito quod determinat ad reſtringendum quod dicis, ſicut ſimpliciter dicitur quod eſt bonum ſine determinatione, aut de quo dicis ſimpliciter contrarium boni, vt patrem mactare non dicit ſimpliciter bonum eſſe, ſed dicit quibuſdam gentibus eſſe bonum, & religione hoc putare pietatem: ſed non dicit hoc ſimpliciter bonum eſſe, ſed dicit honorare deos ſimpliciter bonum eſſe, nihil addens determinationis: ſimpliciter enim bonum eſt quod nullo addito eſt vel videtur eſſe bonum, & ſimpliciter prauum eſt vel videtur eſſe, vel aliquod talium prædicatorum, quod nullo addito determinante vel reſtringente ſimpliciter dicitur illi ineſſe vel non ineſſe.

Quomodo valet conſequentia à determinato ad ſimpliciter, & eſt locus dialecticus: & quomodo non valet, & eſt locus ſophiſticus dictus fallacia ſecundũ quid & ſimpliciter.

Ad intelligentiam autem horum notandum, quòd in problemate de ineſſe vel de accidente, aut prædicatum gratia ſui conuenit ſubiecto, aut ratione determinationis, aut ratione vtriuſque. Si gratia ſui conuenit: tunc determinatum infert ſimpliciter, vt Sortes eſt homo albus: ergo Sortes eſt homo: vel Sortes eſt hic homo: ergo eſt homo: & ſic ſemper eſt locus dialecticus. Si autem non gratia ſui prædicatum ineſt ſubiecto vel gratia vtriuſque: tunc eſt locus ſophiſticus, qui dicitur ſecundum quid & ſimpliciter, ſi ſimpliciter inferatur ex ipſo. Exemplum autem quod gratia determinationis refertur ad ſubiectum, vt Sortes eſt albus pede: ergo eſt albus: non ſequitur. Exemplum eius quod eſt in ratione vtriuſque referri ad ſubiectum etiam gratia ſui & determinationis eſt, Sortes eſt homo mortuus: ergo eſt homo: non ſequitur, ſed eſt fallacia ſecundum quid & ſimpliciter.

Determinatio multiplex.
Nihil addens niſi ens rationis.
Reſtringens.
Deſtruens.
Diminuens.

Adhuc eſt notandum, quòd determinatio addita, aut nihil addit ſupra id quod ſimpliciter eſt & indeterminatum niſi ens rationis, vt cum dicitur, Sortes eſt vnus homo, hoc quod eſt vnus, non addit niſi rationem indiuiſionis: & talis determinatio infert ſimpliciter, vt Sortes eſt vnus homo: ergo eſt homo. Aut addit aliquod reſtringens & determinans id quod eſt ſimpliciter: & tunc id additum, aut ſaluat ineſſe ipſum quod eſt ſimpliciter & ſolum determinat ipſum & reſtringit: & hoc iterum infert ſuum ſimpliciter, vt Sortes eſt homo albus: ergo eſt homo. Aut illud additum deſtruit & diminuit ipſum ſimpliciter, & hoc non infert ſuum ſimpliciter, vt Sortes eſt homo mortuus: ergo eſt homo: non ſequitur. Aut non totaliter ſaluat, nec totaliter deſtruit, ſed diminuendo trahit ipſum ad partem, ita quod cum illo ſaluatur in ipſo determinationis contrarium: & hoc iterum non infert ſimpliciter, vt Æthiops eſt albus ſecundum dentem: non ſequitur, ergo eſt albus: pluit in Anglia, ergo pluit, & ſic de aliis.

Ad intelligentiam verò de Triuallis ſcias, quòd litera corrupta eſt quæ dicit, Triuallis per duas ll, poſt mediam ſyllabam poſitis: ſed vitio ſcriptoris

ſcriptoris u. litera quæ in figura duæ ll. videtur quando duæ lineæ quæ ſunt in u. litera protrahuntur in longum in duas ll. transformata. Dicitur enim gens illa Triuau, quod in Latinis ſonat mactatores vel occiſores. Eſt autem gens Sclauorum in Dalmatia inter Græcos & Vngaros verſus Orientem habitans, cuius quidem duces cum parte gentis ſuper fluuium quæ Albia dicitur in terra quæ nunc Saxonia dicitur, veniens, ibidem vſque hodie habitat, & locum ſuæ habitationis à prima à qua venerunt, nominauerunt Triuauia. Eſt autem vſque hodie ſeruans illud pro religione, quod miſerrimos in vita reputant pium eſſe occidere. Propter quod gibboſos claudos & cæcos vel aliter inutiles filios occidunt, & patres ſenio confectos, & ſenes ne in miſeriis viuant, occidunt & ſepeliunt: & hoc reputant pietatem in terra iſta. Igitur ego pro meipſo & hoc ab incolis perquirens didici, & oculata fide aſpexi, & tumulos ſic occiſorum, filiis (qui patres & matres occiderant) indicantibus aſpexi. Sunt autem proceri homines fortes & pulchri, vſque hodie religionem patrum ſuorum in occiſione parentum ſuorum obſeruantes.

Nota conſuetudinem illius gentis quæ dicitur Triuau.

LIBER III.

TOPICORVM DE ACCIDENTE *contracto & comparato.*

TRACTATVS I.

De accidente contracto & comparato.

CAPVT I.

De præambulis & proœmio.

Remouet dubium.

DICTVM eſt in primo libro huius ſcientiæ, quòd problema eſt ſpeculatio contendens ad electionem vel fugam, & ad veritatem & ſcientiam: propter quod cum ea quæ ponuntur in diffinitione alicuius formaliter diſtinguant ipſum, patet quod problema de eligendo vel fugiendo formaliter differt ab aliis problematibus: & ideò per alia principia terminandum eſt: & ideo ſubſtantialem librum de eo oportet introduci, & cum problemate de ineſſe ſimpliciter non poteſt determinari. Quia autem iterum in primo libro determinatum eſt, quod problematum quædam ſunt ethica, quædam phyſica, quædã logica, & problemata ethica in vna forma eligendi vel fugiendi vnita ſunt & finita ſunt ad formam vnam communem, conſtat quod finita ſunt quæ hoc modo in problematibus ethicis. Phyſica autem & logica in vna forma vniuntur, ſed ſecundum materiam remanent infinita: & ideo patet, quòd infinita ſunt quæ in phyſicis & logicis ad materiam contracta quæruntur. Propter quod ſubſtantiales libri fieri non poſſunt de problematibus ad materiam contractis phyſicis & logicis, ſed de ethicis ad materiam contractis ſecundum rationem dictam oportet librum fieri ſpecialem.

Cum autem iterum dictum ſit in primo huius ſcientiæ, quòd quædam problemata ſunt principalia, & quædam adiuncta principalibus, vt problema de differentia adiungitur problemati de genere, & terminatur in eodem libro cum genere, eò quod differentia eſt generalis, & problema de accidente contracto & comparato eſt prædicatum accidenti, non debuit in eodem libro cum problemate de accidente terminari: quia differentiam formalem habent ad ipſum, vt dictum eſt: quod non habet problema de differentia ad problema de genere, quamuis genus & differentia conſtituantur in diuerſis eſſentiis ſecundum quod conſtituunt tertium, vt differentia, cum ſit non conuertibilis & generalis, cadit in intentionem generis: & quando eſt generalis & conuertibilis, accipit in prædicando & ſubiiciendo ſpeciei intentionem, & ſic ad idem pertinet cum genere & ſpecie. Accidens autem abſolutum & comparatio accidentis quamuis in eadem eſſentia fundetur, cũ alia & alia habẽt eſſe ſuæ terminationis ad formam: quia accidens ſecundum eſſe abſolutum

Pro intentione huius libri & cauſa intentionis.

abſolutum eligendum, eligibilis vel fugibilis formam non habet: quam tamen formam habet accidens comparatum. Et hæc eſt forma ad quam contendit problema per principia ſpecialia differentia à principiis illis quibus habet terminari ineſſe vt accidens. Et ideò de hoc adiuncto prædicato oportet ſubſtantialem induci librum, cuius primum tractatum faciemus de accidente contracto & comparato: quia hoc immediatè contingitur poſt conſiderationem de ineſſe ſimpliciter: quia tam contractum quam comparatum in eo quod ineſt vt accidens, fundatur, & contractum per ſe & comparatum per ſe continentur ſub hoc generali quod eſt contractum & comparatum: & ideò prius de accidente tam contracto quam comparato dicendum occurrit: quia per loca illius determinatur & accidens comparatum & non contractum, & etiam accidens contractum & comparatum.

Verum autem ſit magis eligendum, &c. His igitur ſic habitis & præmiſſis proœmialiter, primo dicimus, quòd vtrum duum vel plurium nobis propoſitorum accidentium contractorum ad materiam, & ſecundum magis & minus comparatorum adinuicem, & ad nos, & ſic magis & minus eligendum ſimpliciter vel nobis, aut quid ſit melius duum vel plurium propoſitorum, ex his quæ in hoc libro dicenda ſunt, eſt perſpiciendum: electio enim, vt dicit Damaſcen. eſt duobus vel pluribus propoſitis, hoc alteri vel alteris præoptare. *Electio quid ſecundum Damaſc.* Primum autem in hoc proœmio determinetur: quoniam determinationem non facimus de plurimum diſtantibus in eligendo: quia ſcire hoc facile eſt, & arte non indiget: & ideo non faciemus conſiderationem de his, & magnam in bono & eligendo habentibus differentiam: nullus enim dubitat in talibus. Cuius exemplum: quia nullus dubitat, vtrum beatitudo vel diuitiæ ſint magis appetendæ. *Nullus dubitat, vtrum beatitudo vel diuitiæ ſint magis appetendæ.* Omnes enim appetunt beatitudinem quæ conſiſtit in bono ſine impedimento miſeriæ viuere: & propter illam beatitudinem agunt quicquid agunt, vt dicunt Stoici. Diuitiæ autem non appetuntur niſi inquantum partes ſunt beatitudini permixtæ: quæ pars eſt ſufficientes eſſe: quia diuitiæ ſufficientiam dare putantur: eò quod generalis fideiuſſor ſunt futuræ neceſſitatis, vt de numiſmate menſurali dicit Ariſtot. ſecundo ethicorum: & ideo diuitiæ referuntur ad beatitudinem ab his quibus appetuntur. Propter quod nulli dubitant beatitudinem plus quam diuitias appetendam. De ſic ergo diſtantibus non oportet facere artis conſiderationem, ſed de his conſideratione artis opus eſt, quæ propinqua in forma boni & eligibilis, & de his quibus rationabiliter dubitare poſſumus, vtrum comparatorum oportet magis bonum eſſe, vel magis eligendum: eò quod nullam ſtatim & prima facie videamus alterius ad alterum præeminentiam in bono & eligendo, ſed de hoc comparato oportet habere ſcientiam & conſiderationem.

Palam igitur in his, &c. Palam ergo ex his quæ dicta ſunt, quoniam in his talibus oſtenſa per artem differentia ſecundum præeminentiam in bono vel eligibili, vel vna differentia ſiue præeminentia, vel pluribus (ſi plures ſint rationes præeminentiarum) conſtruetur & conformabitur intellectus practicus: quod eſt magis appetendum quod inter ea eſt præeminens alteri, in primo libro in quo conſtructum eſt ineſſe vt accidens, quod ad veritatem & ſcientiam contendit, conſtructus eſt intellectus ſpeculatiuus. In hoc autem tertio de eligendis conſtruitur intellectus affectiuus ſiue practicus, quo voluntati permixtus eſt.

Propter quod notandum, quòd ethicorum duplex eſt cognitio. *Ethicorum duplex eſt cognitio.* Vna quidem ex propriis principiis, quæ ſunt natura, conſuetudo, voluntarium, inuoluntarium, electio, conſilium, & huiuſmodi quæ ad ethicam pertinent. Alia autem ſpeculatiua rationum, quare quid eligile ſiue fugibile contenditur, quæ pertinent ad dialecticum: & hanc hic tradimus. Tradendo autem non faciemus conſiderationes per inſpectionem eorum quæ antecedunt vel ſequuntur prædicatum vel ſubiectum problematis, ſicut in anteriori huius ſcientiæ libro fecimus, ſed tantum dabimus maximas eligendi regulas: quia illæ rectificant intellectum practicum ad rectè eligendi conſiderationem, per inſpectionem eorum quæ ſunt in ſubiecto vel prædicato problematis, & magis ſunt ad deſtruendum intellectum ſpeculatiuum. Dabimus autem præcipuè maximas conſtructiuas electionis: quia per illas ſcietur diſcretiuè, quid fugiendum & quid non eligendum. Sic ergo in hoc tertio libro topicorum procedemus.

CAPVT II.

De electione per inſpectionem ad eligibile & eligentem, & eligibile ſubiectum ſiue formam, &c.

PRimum ergo intelligendum eſt, quòd non dabimus maximas de præminentia eligendi ad non eligendum: quia hæc plurimum habent differentiæ diſtantiam: ſed primò dabimus maximas oſtendentes differentiam eligendi ad indifferenter ſe habens ad eligendum vel fugiendum: vel cum electio non ſit finis, ſed eorum quæ ſunt ad finem, poſſunt dari conſiderationes ſumptæ ex ipſo eligendo, vel ex fine ad quem reſpicit electio. Reſpiciendo autem ad ipſum eligendum ponamus primò maximas quæ omnibus notæ ſunt, & in quibus ſubtili conſideratione non eſt opus.

Conſiderando ergo bonum eligendum in ſe damus hanc maximam, quod id quod eſt diuturnius, eſt magis bonum ſecundum hoc eligendum. *Primum ergo quod diuturnius, &c.* Comparando autem bonum eligendum ad nos damus iſtam, quod id quod certius eſt bonum, quoad hoc eſt magis eligendum, quam id quod eſt minus certum vel minus diuturnum. Iſtæ ergo ſunt duæ conſiderationes in ſuis maximis determinatę inſpiciendo ad eligibile in ſe conſideratum & ad nos comparatum. Sunt autem aliæ maximæ per inſpectionem ad eligentem & non ad eligibile

gibile acceptæ : & ſic accipiuntur 7. maximæ vel vna ex 7.conſtans.

Et quod magis eligit prudens, &c.

Prima quidem eſt, quod magis eligendum eſt, vbi prudens eligit : quia prudens eſt, qui cum ratione agendorum habet prudentiam. Secunda eſt, quòd id eſt magis eligendum, quod eligit vir bonus:quia bonus eſt cum virtute diſpoſitus, vt in magnis moralibus dicit Ariſtot.& qui non ſolum dicto,ſed etiam facto probat per amorem honeſtorum verba & electiones ſuas. Tertia eſt quod lex recta præcipit eligendum : lex enim recta,vt dicit Tullius, eſt ius ſcriptum præcipiens iuſtum prohibenſque contrarium. Et ideo lex recta nihil præcipit agere niſi iuſtum & honeſtum. Quarta eſt, quod ſtudioſi dicti circa ſingula magis dicunt eligendum in eo quod tales ſunt, magis eligendum : ſtudioſi enim ſunt optimè boni & circa ſingula ſunt optimi,circa ſingula ſtudioſi : & his credendum eſt : quia experientia & affectu loquuntur. Quinta eſt, de vnoquoque de ſpecialiter eligendis in hoc vel in iſto, hoc eſt, quod in vnoquoque genere negotij vel artis præcipiunt eſſe eligendum, vt ad nauigandum nauta ſciens,vt Calypſo,& ſic de aliis. Sexta, in generibus bonis ad vitam ordinatis, vt quæcunque plures dicunt eligenda : & hoc diuerſificatur in plures vel omnes, vt dicunt in medicina quæcunque plures vel omnes medici : quia plures vel omnes ſunt experti plus quam vnus. Septima eſt, quæcunque omnia entia appetunt : & hoc eſt de bono diuino: omnia enim appetunt bonum diuinum, & propter id agunt quicquid agunt. Hoc autem eſt eſſe ſecundum quod fluit eſſe à cauſa prima : hoc enim eſt ſimpliciter bonum inquantum eſt cauſa prima, & vnicuique optimum inquantum à cauſatis èſt participatum. Hæ conſiderationes ſumuntur ex parte eligentis. Eligens enim per exemplum eſt ratio & regula electionis debitæ. Aut igitur regula eſt habita à regente in ipſam electionem, aut regula quam eligit vniuerſaliter vel particulariter. Si vniuerſaliter : aut ſecundum virtutem intellectualem, vel moralem : & primo modo eſt prudens, ſecundo modo bonus. Si autem regula informante electionem ipſius : tunc eſt lex iuſta. Si autem eſt regens electionem per exemplum particulare : tunc ſunt ſtudioſi, & circa ſingula dicti : & hoc exemplum vel eſt in vno vel in pluribus vt plures vel omnes. In eligibilibus enim magis imitandi ſunt plures vel omnes quam vnus : & ſi eſt in bonis diuinis,tunc regula electionis ſunt omnia.

Alias dolls.

Oportet autem ducere, &c.

In talibus autem quia electio regitur alio quodam eligente vel docente quid oportet eligere & non illud, ideo in talibus oportet ducere prudentem & virum bonum & ſtudioſum circa ſingula, & ducere ad quicquid (hoc eſt,ad omne)quod fuerit vtile,quod dicendum eſt, & debere eligi ad exemplum vel dictum ipſius in communi cum hic eſt differentia. Item hoc ſimpliciter & vniuerſaliter melius eſt & magis eligendum, quod dictum eſt eligi ſecundum meliorem diſciplinam, vt quod præcipit eligi diſciplina ſcientiæ virtutis heroicæ, alicui autem eligibilibus : & id magis eſt eligendum quod eſt eligendum ſecundum diſciplinam propriam, vt fabro quæ fabrilis, & politico quæ præcipit ciuilis. Quare oportet inſpicere eligentem contradictiones eligibilis vel boni & eſſentiales & accidentales. In eſſentiales quidem in eas quæ ſunt boni ſecundum cauſam.

Deinde quod hoc aliquid, &c.

Reſpiciendo ergo neceſſarium ſiue ſubſtantiam boni eligibilis,magis eſt eligendum quod in genere boni eſt fixum & ſtans ſecundum ſubſtantiam in hoc genere quod eſt bonum, quam id quod non ſecundum ſubſtantiam eſt fixum quid in genere boni,vt iuſtitia eſt bonitas fixa & ſtans in genere boni vt bonitatis ſpecies, & eſt bonitas (vt in magnis moralibus dicit Ariſtot.) magis eligenda iuſto : & dico iuſtus quod eſt opus iuſtitiæ, vel effectus. Et ratio electionis eſt : quia hoc quod eſt iuſtitia, ſecundum ſui naturam eſt in hoc genere quod eſt bonum : illud autem quod eſt iuſtum ſicut actio vel effectus, non eſt in eodem genere, ſed in genere actionis, & poteſt eſſe non bonum ſimpliciter, vt iuſtitiæ opus quod eſt damnatio vel punitio. Aliquando non bonum eſt eligibile,vt ſi dicatur quod iuſtus,vt homo iuſtus : ſed hoc non eſt ita euidens. Et tunc ratio electionis eſt : quia iuſtitia eſt cauſa iuſti: & cauſa eſt magis eligibilis cauſato. Et quod non ſit eſſentialis in bono ſicut in genere, patet : quia ſicut albus homo non eſt quid in genere coloris, quia non eſt color : ita iuſtus homo vel iuſta actio, vel iuſtitiæ effectus non eſt bonitas, ſed bonum per informationem boni : non enim ſecundum prædicationem in recto factam dicitur hoc genus, ita quod genus rectè prædicetur de ipſo quod non eſt in genere eſſentialiter ſicut quid ipſius generis. Vnde albus homo non eſt color. Similiter autem eſt in aliis reſpondendum.

Et quod propter ſe eligendum, &c.

Eſt autem in conditionibus eſſentialibus(Cum enim bonum diuidatur propriis differentiis in bonum propter ſe, & in bonum propter alterum) ſicut ſanum eſſe in habitu ſanitatis magis eligendum, quam exercitare vel deambulare, quod fit propter ſanitatem inducendam, vt motu corporis euentetur & deſcendat humor ab ore ſtomachi:ſanum enim eſſe propter ſe, exercitari autem eligitur propter aliud.Et ſic propter ſe dicit priuationem relationis ad vlteriorem finem : & hoc poteſt eſſe dupliciter:& ſimiliter in genere ordinis ad finem in illo ordine intentum in quo quieſcit motus appetentis & nihil quærit plus ad habendum finem illum,niſi fortè vt conſeruetur, vt infirmus quærit ſanitatem vt vltimum in motu ad ſanitatem. Similiter tamen vt vltimum quæritur beatitudo, ſed illa quæritur vt vltimum ad quod refertur tota vita.

Et quod per ſe eo quod per accidens, &c.
Quid per ſe bonum & quid per accidens.

Adhuc autem diuiditur bonum eſſentialiter in per ſe bonum, & per accidens bonum. Et per ſe bonum eſt, quod intra ſe habet cauſam & ſubſtantiam, quod ſit bonum vt honeſtum, de quo dicit Tullius, quòd ſua ſubſtantiali vi nos trahit,& ſua ſubſtantiali vi nos allicit.Hoc enim dicitur de natura ſui mouens ad eligendum ipſum. Per accidens autem bonum eſt, quod in ſe non habet cauſam electionis, ſed in aliquo quodam ad quod ordinatur ſecundum aliquem modum ſequendi ex ipſo. Cuius

exemplum eſt, vt amicos iuſtos eſſe magis eligendum, eò quod eſt inimicos iuſtos eſſe: quia amicitia, vt dicunt Ariſtot. & Tullius & Theophraſtus, fundatur ſupra virtutem quæ eſt cauſa electionis boni amicorum, quod eſt cauſa electionis virtutis & honeſti. Bonum autem eligere inimicis cum non fundetur ſupra virtutem, ſed vitium inimicitiæ, non poteſt eſſe inimicis, ſed in alio quod eſt occaſionatum ex ipſo. Amicos ergo eſſe iuſtos per ſe eligendum: inimicos autem eſſe iuſtos ſecundum accidens eligimus, vt quod nihil nos noceant: quod occaſionaliter, ex hoc quod iuſti ſunt: quia iuſtus non vult nocere alicui. Hic autem locus eligendi eſt idem cum eo quod immediatè dictum eſt. Et quod id quod eſt propter ſe, magis eſt eligendum quam id quod eſt propter alterum. Sed modo quodam differt: quia ille eſt per reſpectum ad finem, iſte eſt per reſpectum ad intrinſecam boni eligibilis naturam & priuationem eiuſdem, in eo quod per accidens eligitur. Vterque tamen eſt per ſe, vel per accidens. Quia igitur per ſe dicitur dupliciter, & per accidens dicitur dupliciter. Per ſe enim dicitur quod opponitur ad propter aliud: & ſic virtus non per ſe eligitur, ſed propter habitudinem. Et quod opponitur ad id quod eſt per accidens: & ſic virtus eligitur per ſe, & non per accidens, ſed gratia ſui ipſius. Similiter per accidens dicitur, quod gratia accidentis, vel ex ipſo occaſionari intelligitur vel eligitur. Et hoc ſic intellecto planæ ſunt conſiderationes.

CAPVT III.

De inſpectione cauſæ boni in generali & ſpeciali ſecundum quod cauſa regimen electionis.

Et cauſa boni per ſe, &c.

Conſiderandum eſt in cauſa boni: tamen in communi in bono cauſato ſecundum quod ordinatur ad cauſam in commune, non deſcendendo ad hanc cauſam vel illam. Sic autem cauſa boni per ſe magis eſt eligenda, quam cauſa boni per accidens. Quemadmodum virtus in eligendo differt à fortuna. Nam virtus eſt cauſa bonorum per ſe. Fortuna autem cauſa bonorum fortunæ ſubiacentium, quæ ſunt diuitiæ, poteſtas, & gloria, quæ ſunt ſecundum ſe non bona, ſed ſunt bona vt organa beatitudinis & condecorantia beatitudinem. Et ſimiliter in aliis ſi quid aliud eſt huiuſmodi, vt fatum, & caſus, & huiuſmodi. Similiter autem in contrario per oppoſitum: nam quod eſt cauſa mali per ſe, magis eſt fugiendum quam quod per accidens eſt cauſa, vt vitium eſt cauſa mali per ſe, & per ſe magis fugiendum, quam caſus, vel infortunium, quod eſt cauſa mali per accidens, vt paupertatis vel miſeriæ, quæ ſunt mala per accidens.

Bona fortunæ ſunt organa beatitudinis.

Et quod ſimpliciter bonum, &c.

Et quod ſimpliciter & per ſe bonum eſt, magis eſt eligendum, quam quod eſt cauſa boni particularis & alicui, vt ſanum fieri vel ſanari magis eſt eligendum, quam ſecari, quod non eſt cauſa boni niſi indigenti ſectione in quo (niſi fiat) putreſcit membrum putridum.

Et quodnam bonum, &c.

Similiter inſpiciendum eſt in cauſis ſpecialibus, & poſt inſpiciendum eſt in formali cauſa quæ eſt dans eſſe & rei naturam propriam: & hoc modo quod natura propria ſiue naturaliter eligendum eſt, quoad hoc magis eligendum eſt, quam id quod non natura ſui eligitur, vt iuſtitia quæ natura ſui eligitur, eſt magis eligenda iuſto quod eligitur vt acquiſitum: & dicitur iuſtum & per iuſtitiam communicatiuam vel diſtributiuam aſcitum & adeptum.

Et inſpiciendum autem in cauſas naturales, non ex quibus fit bonum eligibile: quia talem naturam non habet inquantum eſt eligibile: ſed inſpiciendum in diuerſitatem cauſæ materialis in qua eſt bonum eligibile quod melius & prius: ita quod iuſtitia eſt ſubiectum boni: & videtur, quod bonum eſt proprium talis ſubiecti: quia hoc fluit de ſubſtantialibus ſubiecti illius.

Et quod meliori, &c.

Vnde hoc modo quod meliori & honorabiliori ineſt vt proprium, magis eſt eligendum & melius, quam quod peioris & ignobilioris eſt proprium. Eſt autem melius quod meliori virtute eſt perfectum, vt melior eſt virtus regis quam militis, & hominis quam leonis, & Dei quam hominis: vnaquæque enim rerum bonum habet ſecundum aliquod vltimum ſuæ virtutis. Honoratius autem eſt quod in demonſtratione operum ſuæ virtutis maiorem meruit honorem recipere virtutis præmium: & ſic quod ineſt Deo v. bonum ſuæ virtutis, melius eſt & magis eligendum, quam quod ineſt homini ſecundum ſuam virtutem, quæ propria hominis virtus eſt.

Et quod melioris proprium, &c.

Et melius eſt quod ineſt Deo ſecundum Dei virtutem, quam quod ineſt homini ſecundum hominis virtutem: & quod ineſt animæ ſecundum animæ propriam virtutem, quam quod ineſt corpori ſecundum corporis propriam virtutem. In propriis enim conſiderandum eſt: quia ſecundum communia quæ in vtriſque ſunt Deo & homine & anima & corpore, nihil differunt: quia commune non eſt ratio differendi, ſed conueniendi: ſed in propriis quæ ex ſubiecto fluunt, propriis differentiis alterum ab altero ſeparatur, & efficitur melius quod ineſt meliori.

Et quod in melioribus, &c.

Aliter autem inſpiciendo inſpiciendum eſt in ſubiectum quoad ſubiecti principia conſtituentia ipſum: & ſic habet triplicem inſpectionem: quia aliquid ineſt prioribus ſubiecti principiis & eſt bonum fundamentale quod ineſt ſecundum virtutem primorum principiorum, & eſt bonum melius quod ineſt ſecundum virtutem meliorem conſtruentium ſubiectum, & eſt bonum honorabilius quod ineſt ſecũdum virtutem honorabiliorum principiorum conſtituentium ſubiectum. Et exemplum primi in corporalibus bonis eſt ſanitas, quæ magis eſt eligenda robore & decore: eò quod bonum fundamentale eſt & robur & decor: nam hæc etiam ſanitas conſiſtit in humidis & ſiccis prima complexione, quibus omnia membra & humores ex quibus omnia ſimilia membra generantur, conſtant, quibus turbatis

turbatis omnia neceſſe eſt turbari. Similiter priora eſſe dicendum eſt, ex quibus vt primis fundamentis conſtructum eſt animal. Robur autem & decor conſiſtunt in poſterioribus naturam complexionantibus: nam robur conſiſtit in neruis & oſſibus membra diſſimilia componentibus: decor autem conſiſtit in membro vel corpore diſpoſito: eò quod decor videtur eſſe quædam elegans commenſuratio componentium ſecundum decentiam proportionatæ qualitatis & congruentiam corporis.

Obiectio. Si autem quis obiiciat, quòd ſecundum hoc melius eſt quod ineſt ſecundum ſenſibilem, quam quod ineſt ſecundum rationalem: quia in generatione prior eſt ſenſibilis quam rationalis, vt videtur Ariſtot. dicere. *Solutio.* Non valet: quia rationalis etiam in generatione propinquior eſt efficienti intelligentiæ quam ſenſibilis. *Aliter.* Vera tamen ſolutio eſt, quòd in materialibus quæ ex materia educuntur, tenet conſideratio. Anima autem non educitur de materia: quia non eſt corpus, nec harmonia corporis, nec ad harmoniam conueniens, ſed vmbra quædam & imago intelligentiæ. Hæc autem alibi probata ſunt.

Et finis his quæ ad finem, &c. Inſpiciendum etiam ad finem ſicut ad cauſam: finis enim in omnibus magis eligendus & volendus eſt, quam ea quæ ſunt ad finem: quia ea quæ ſunt ad finem, non eligimus niſi vt ſunt ad finem: vnde appetitior eſt finis ſecundum quod appetitus eſt voluntas, quia voluntas eſt finis. *Remouet dubium.* Et ſic quod in ethicis dicitur, quòd electio non eſt finis, non eſt contrarium: quia ſumitur ibi electio ſecundum quod eſt acceptatio rationis eius quod ex conſilio determinatum eſt. Conſilium autem eſt eorum quæ ſunt ad finem. Hic autem ſumitur electio ſecundum quod eſt actus rationis determinans in his melius, quæ ſecundum boni rationem comparantur & librantur adinuicem.

Et duum quod eſt propinquius, &c. Hæc autem conſideratio multiplicatur: quia ex quo finis gratia eliguntur & ea quæ ſunt ad finem, ſequitur quod inter ea quæ ſunt ad finem, vnum quod ordinatur duum ſiue duorum vel plurium, magis eſt eligendum quod fini eſt propinquius: quia hic in medicinis eſt bono finis.

Et omnino quod ad vitæ finem, &c. Adhuc autem ſecundum hoc alia conſideratio, quod id quod eſt ad vitæ finem, inquantum vita hominis ſecundum optimum virtutis eſt hominis optimum, & magis eligibile, quam id quod eſt ordinatum ad aliquid aliud ſicut ad finem: & hoc modo melius & eligibilius eſt, quod ad beatitudinem quæ eſt totius vitæ finis, contendit & ordinatur, quam quod ad prudentiam quæ eſt propriè eorum quæ conferunt ad vitam monaſticam, vel œconomicam, vel ciuilem conferendam.

Et poſſibile impoſſibili, &c. Et iterum inter ea quæ ſunt ad finem, magis ſunt eligenda poſſibilia quam impoſſibilia non adeſſe: quia ſic electio non eſt de impoſſibili, ſed voluntas, vt in ethicis dicitur, ſed poſſibile & impoſſibile dicitur per quod poteſt haberi finis intentus.

Amplius duobus effectiuis exiſtentibus, &c. Amplius autem in effectiuis ſiue efficientibus cauſis conſiderandum eſt: & hoc multipliciter. Vno quidem modo: quia duobus exiſtentibus cauſis duorum, aliud melius eſt, cuius effectiuum bonum eſt melioris finis. Cuius enim efficientis eſt finis melior, & ipſum eſt melius & magis eligendum. Adhuc autem alia maxima quando duobus effectiuis ad duos fines quos efficiunt ex proportione ad ſuos fines ſumpta, quaſi immutata proportione plus ſuperat finis finem, quam iſte alius finis ſuperet proprium effectiuum. Vt verbi gratia, beatitudo quæ eſt finis, plus ſuperat ſanitatem quæ eſt finis, quam ſanitas ſuperet proprium effectiuum quod eſt ſanitatis effectiuum. Conſideratio eſt, quod tunc ſequitur: quia effectiuum beatitudinis melius eſt ſanitate, quæ eſt finis quidam. Hoc autem quod dictum eſt, quantum ſiue inquantum ſuperet beatitudo ſanitatem, cum tamen ſuperet, & effectiuum beatitudinis id quod eſt ſanatiuum: ſanatiuum autem minus ſuperat, quam beatitudo, beatitudinis effectiuum: quarę multo plus ſuperabit effectiuum beatitudinis, ſanatiuum, quam ſanitas ſuperet ſanatiuum. Palam ergo, quod magis eligendum eſt effectiuum beatitudinis, quam ſanitas: eò quod plus illud ſuperabat beatitudo, quam ſanitas ſuum effectiuum.

Argumentum autem à commutata proportione ſic formandum eſt inter quatuor terminos: ſicut ſe habet ſanitas ad ſanatiuum, ſic beatitudo ſe habet ad beatificatiuum: ergo commutata proportione primi ad tertium, & ſecundi ad quartum, ſicut ſe habet ſanitas ad beatificatiuum, ſic ſe habet ſanatiuum ad beatitudinem: ſed beatificatiuum ſuperat ſanitatem, quia beatificatiuum eſt ſecundum animam & ad meliorem finem quam ſit ſanitas: ergo multo plus ſuperat beatitudo ſanitatem: & ſanitas ſuperat ſanitatem: ergo multo plus beatitudo ſanatiuum, quam ſanitas ſuperat ſanitatem. Palam ergo, quoniam effectiuum beatitudinis magis eſt eligendum, quam ſanitas: quod autem magis eligendum eſt magis eligendo, multo magis eligendum eſt minus eligendo. Plus autem eligendum in hac conſideratione vocatur, quod magis eligendus eſt finis eo quod eſt ad finem, & magis eligendum eſt quod eſt ad meliorem finem, vt quod ad finem totius vitæ & ſimpliciter, quam quod ad finem quendam, & quod magis eligendum effectiuum effectiuo: ſicut ſe habet beatitudo ad ſanitatem & ſanitatis effectiuum: igitur effectiuum beatitudinis magis eligendum, quam effectiuum ſanitatis: & ſicut ſe habet beatitudo ad beatificans, ita ſe habet ſanitas ad ſanatiuum: ſed ita ſe habet ſanitas ad ſanatiuum, ſicut ſe habet beatitudo ad beatificans quod ſuperat illud in bonitate & ratione electionis: ergo ſanitas ſic ſe habet ad ſanatiuum, quòd ſuperat idem in bonitate & electione: ergo à permutata proportione, ſicut ſe habet beatitudo ad ſanam ſanitatem, ita ſe habet beatificans ad beatificatiuum: ſed ita ſe habet beatitudo ad ſanitatem, quòd plus ſuperat eam in bono & eligibili, quam ſanitas ſuperat ſanatiuum: ergo ita ſe habet beatificans ad ſanatiuum, quod plus ſuperat ipſum quam ſanitas ſuperat ſanatiuum. Primum tamen melius eſt, & melius probat propoſitum.

Amplius quod melius eſt, &c.

Conſideratis autem & ſic ipſis cauſis boni & eligibilis, conſiderandum eſt in ipſum bonum cauſatum quoad ea quæ inſunt ipſi & quę ſequuntur ad ipſum. Dico autem ad ea quæ inſunt ipſi gratia ſui inquantum eſt bonum. Vnde dicimus amplius præter inducta conſiderandum eſſe in ea quæ inſunt bono, vt de ratione ipſius exiſtentia: quod enim melius eſt inter bona & honorabilius & laudabilius, magis eſt bonum & magis eligendum:amicitia diuitiis, & iuſtitia eſt magis eligenda ſanitate & robore:nam hæc quidem, amicitia, & iuſtitia, ſunt de numero eorum quæ per ſe laudabilia ſunt: iſta verò, diuitiæ, ſanitas, & robur, ſunt de numero non per ſe laudabilium, ſed propter aliud,inquantum & organa,& inquantum ad per ſe laudabilia referuntur. Nullus enim honorat vel reueretur vel veneratur diuitias propter ſeipſas, ſed propter aliud inquantum & ſunt ſufficientiam vt neceſſitatis fideiuſſor promittens. Amicitia autem eo quod ipſa per ſe dulcis, venerabilis & honorabilis.

Amplius quando duo aliqua fuerint,&c.

Amplius verò id quod in ipſo bono tantum eſſentialiter eſt tantum conſiderandum, ſed etiam in conſequens ad bonum:quando enim aliqua duo bona & valdè in eligibilitate ſibi conuenientia, & non poterimus per eminentiam vnius ad alterum proſpicere ex his quæ per ſe inſunt eiſdem, videndum eſt quod eorum præemineat ex his quæ ſequuntur ad ipſa: nam cuius per ſe conſequens eſt magis bonum, hoc eſt magis eligendum. Dico autem conſequens, quod ſecundum rationem ſequitur ipſum in eſſe poſitum & in effectu exiſtẽs: quod enim ſic ſequitur ex ipſo, propriè eſt ſicut effectus eius:nobilioris autem cauſæ nobilior eſt effectus. Hoc autem ideo eſt: quia conſequens quod eſt magis bonum, magis eſt eligendum: & ſi fuit conſequentia duorum effectuum mala,tunc cuius conſequens eſt minus malum, magis eſt eligendum. Cum enim duo aliqua eligenda ſunt, nihil tamen prohibet quin difficile aliquid ſequatur vel altum vel vtrumque in acquiſitione eius. Dupliciter enim trahitur ab eo quod ſequitur conſideratio:vnum enim ſequitur ex poſitione ipſius, & alterum ſequitur vt cauſatum ab ipſo:nam poſito aliquo in eſſe, ſequitur aliud fuiſſe prius ipſo quod ſequitur ex poſitione, & poſterius ſequitur aliud ex ipſo quod ſequitur ex ipſo vt cauſatum ex ipſo: præcedens autem ſequitur ex ipſo vt communiter accidens. Vt ſi ponas aliquem eſſe aliquid dicentem vt communiter accidens, ſequitur quod antecedẽter ignorant vt ne effectus ſequitur ex ipſo quod poſterius fuit. Plerumque tamen melius eſt id quod poſterius ſequitur: quia hoc ſequitur vt cauſatum ex ipſo. Tamen de anterioribus & poſterioribus ſequentibus ſumendum eſt ſecundum hanc conſiderationem vtrum vis inquantum ad propoſitum vtilius eſt. Quòd autem dictum eſt, quædam eſſe meliora, & quædam laudabiliora, & quædam honorabiliora, in ethicis ſic diſtincta ſunt, quod meliora ſunt per quantitatem bonitatis virtutis quæ eſt ex ipſis ad actum, laudabiliora ſunt præconio virtutis digna, honorabiliora autem quibus honor præbetur qui eſt virtutis præmium in denominationibus & magnificentia collatæ dignitatis vel conferendæ.

CAPVT IV.

De inſpectione ad ea quæ inſunt bono, ita quod concomitantur ipſum.

Amplius bona plura paucioribus,&c.

AMplius autem terminare problema de accidente per ea quæ vt concomitantia inſunt eligibili & bono: ſicut quantitas diſcreta in numero bonorum, & ſicut voluptas bona ex conuenientia cum eligente, & ſicut tempus quod eſt menſurans:exemplum huius. Dicamus igitur, quòd plura bona paucioribus in eadem ratione bonis exiſtentibus magis ſunt eligenda. Dico autem plura dupliciter: ſiue plura numero, ſiue quando pauciora ſunt contenta in pluribus tanquam pars ipſorum.

Inſtantia ſic,&c.

Hoc tamen videtur habere inſtantiam, non quæ impediat conſiderationem, ſed quæ rectũ intellectum conſiderationis doceat. Et hæc inſtantia eſt in pluribus, in quibus nihil eſt magis eligendum vtrumque quam vnum:quia in eo quod propter alterum eſt, non eſt conditio aliqua qua eligatur, niſi ea quæ eſt ex eo propter quod ipſum eſt: & ſic vnica ratio electionis eſt in ambobus & in vno, cum tamen duo ſint plura vno. Sed hæc inſtantia non inſtat, quòd conſideratio procedat in illis in quibus vnum propter alterum, vt ſanitas & ſanum fieri, ambo non magis eliguntur quam ſanitas: cum ſanitas cauſa ſit electionis in ambobus, ſicut in vno. Et hoc modo ſecundum diſcretam quantitatem non bona, hoc eſt, duo quæ ambo non ſunt bona, nihil prohibet magis eſſe eligenda propter præeminentiam vel præexcellentiam vnius boni, quod ineſt non bonis: eò quod negetur bonum in ambobus diuiſim, ſed in ambobus coniunctim, propter alterum quod in bono, non facit numerum in reliquo. Cuius eſt exemplum,beatitudinem & aliud aliquod paruum bonum, vel indifferens, nihil prohibet magis eligendum eſſe quam iuſtitiam & fortitudinem: quia beatitudo præponderat bonis illorum, & non bonum beatitudini adiunctum non diminuit bonum ipſius. Et propter hoc dicitur in ethicis, quòd beatitudo ſiue felicitas deſideratiua eſt nihil: tamen dicit, quòd cum in numero bonorum coniuncta magis eligenda ſit. Hæc etiam conſideratio eſt referibilis ad circunſtantiam temporum, & quod eadem bona cum voluptate, hoc eſt, in tempore quo voluptuoſiora ſunt, magis ſunt eligenda, quam in tempore quo non ita voluptuoſa ſunt, vel cum triſtitia:ſicut frui deliciis in iuuentute magis quam in ſenectute, quando non eſt vigens ſenſus ad diſcernendum ſuaue vel amarum, quando voluptates in triſtitiam vertuntur.

Et vnumquodque in quo tempore magis valet,&c.

Et hoc generaliter extenditur,quòd vnumquodque in tempore quo magis valet, hoc eſt, magis vtile eſt, magis eſt eligendum. Cuius exemplum eſt, quòd iuſtitia magis eſt eligenda in ſenectute, quam in iuuentute: quia ſenum

num iuſtitia propter ſtantem ætatem honorantes recipit. Iuuenum autem iuſtitia ſtabilis fore non creditur propter iuuentutis fluxum & motum concupiſcentiæ. Secundum hoc autem & prudentia in ſenectute eſt magis eligenda, quam in iuuentute:quia prudentia ſtabilis longo indiget experimento,& ideo magis creditur in ſenectute, & magis recipit honoris prudentia ſenum, ita quod ducatus & magiſtratus conferuntur eis. Nemo autem ſapiens eligit iuuenes eſſe duces:quia non conſtat eos eſſe ſapientes ſecundum quod ſapientia dicit prudentiæ vltimum & virtutem in optimo. Fortitudo autem è contrario magis eligenda in iuuentute:quia à iuuenibus fortia requiruntur opera propter robur ætatis. Vnde & Plato in Timæo de re militari loquens dicit, quòd ad rem militarem electa iuuentus eſt aſſumenda. Similiter & temperantia in iuuentute eligenda eſt : quia magis iuuenes quam ſenes à concupiſcentiis moleſtantur : & tunc neceſſarium eſt temperantia vt refrænetur motus concupiſcentiæ.

Et quod in omni tempore, &c.

Adhuc autem quod in omni tempore vel in paucioribus temporibus eſt vtile:& ſecundum hoc iuſtitia magis eligibilis eſt, quam temperantia & fortitudo : quia iuſtitia in omni tempore eſt vtilis, temperantia autem & fortitudo in iuuentute tantum. Et hoc intelligendum de iuſtitia & prudentia & temperantia & fortitudine in ciuilibus & politicis officiis & actibus, & reſpiciendo ad bonum & eligibilis ſufficientiam , magis eligibile eſt quod omnibus hominibus habentibus nihil altero quod ad hoc cooperatur , indigeremus , quam habentibus id omnibus hominibus adhuc reliquo indigeremus:ſicut iuſtitia magis eligibilis eſt fortitudine ciuili , quæ eſt in bello contra hoſtes pro defenſione reipublicæ. Nam ſi omnes homines eſſent iuſti , nihil vtilis eſſet talis fortitudo ciuilis : quia nemo moueret bellum contra rempublicam. Si verò omnes homines eſſent fortes , adhuc neceſſaria eſſet iuſtitia in diſtributione communium & communicatione. Hæc igitur in eligibili conſiderantur concomitantia potius quam conſequentia ad ipſum,&c.

CAPVT V.

In quo eſt inſpectio ad bonum eligendum per motum ad ipſum & quantitatem , & à ſimili cum bono, & contrariis iſtorum, & eſt per locos communes non proprios ſecundum id quod ante habitum eſt.

Amplius ex corruptionibus & abiectionibus, &c.

Amplius conſiderando in motibus ad bonum vel à bono ſimpliciter , vel quoad nos, vel quoad ea ex quibus ſunt motus,& ad quæ iſtæ ſunt conſiderationes.Generatio enim boni & corruptio ſunt motus ad eſſe boni: ſumptiones autem & abiectiones ſunt motus ab acquiſitione boni quoad nos:contraria autem à quibus & ad quæ motus. Simile autem eſt in motu quoad terminum ad quem generatum ſimile eſt generanti. Vnde ſimile eſt conſequens generatum in relatione ad genera vel differentias tales , valde facile eſt inuenire cuilibet. Vnde ex corruptionibus boni & abiectionibus & generationibus & ſumptionibus & contrariis eſt boni inſpicere rectas rationes eligendorum,quorum conſideratio non eſt de intrinſecis de bono , ſed de extrinſecis ipſi bono. Quorum enim bonorum corruptiones ſunt magis fugiendæ,ipſa bona ſunt magis eligenda:quia talium corruptiones melius bonum priuant, cuius priuatio eſt magis fugienda.Similiter autem in abiectionibus & in contrariis etiam : quia quorum abiectiones magis fugiendæ ſunt , meliori bono deſtituunt , & huius abiectio magis fugienda eſt,quam ſi minori bono deſtitueret : & quorum contrarium magis fugiendum , huius contrarium melius bonum deſtruit , & ideo magis fugiendum propter ipſum bonum quod abiicitur:& cuius contrarium magis fugitur, melius eſt & magis eligendum.

In generationibus autem,&c.

In generationibus & ſumptionibus è contrario : quorum enim ſumptiones & acquiſitiones & generationes ſunt magis eligendæ, magis bonum conducunt vel nobis,vel in eſſe, & ideo ſunt magis eligendæ.

Alius locus, &c.

Alius eſt locus ad idem conſiderando in ipſum generatum vel adductum per relationem ad optimum quod eſt habitudo : quod enim ſummo bono eſt proximius , magis eſt eligendum. Dicitur autem proximus ſummo, in cuius actibus magis eſt ſummum bonum:& prudentia magis eſt eligenda fortitudine , ſecundum quod actus prudentiæ eſt felicitas ciuilis:& ideo hæc dicitur virtus hominis,& optima virtutum in ethicis.

Et quod ſimilius bono,&c.

Similiter in conſideratione ſimilium , quod ſimilius eſt bono, melius eſſe dicitur, vt iuſtitia quam iuſtum magis eſt eligenda : quia magis ſimilis eſt bono : cum iuſtitia ſit ens fixum & ſtans in genere boni:iuſtum autem non eſt tale ens , vt prius dictum eſt : & ideò ſimilior eſt bono quod eſt genus in moribus.

Et quod meliori, &c.

Et ſi duo comparentur ad duo,id quod meliori duorum ſimilius eſt, quoad hoc magis eſt eligendum:quia hoc informatum eſt bonitate melioris , quod aliter in bono non eſſet ſimilis illi. Quemadmodum Aiacem Vlyſſe quidem dicunt eſſe meliorem, eo quod in bonis & in heroicis virtutibus ſimilior erat Achilli, qui optimus fuit quam Vlyſſes.

Inſtantia huius,&c.

Inſtantia autem huius conſimilitudinis quædam eſſe videtur , quæ non ſophiſticam fere conſiderationem,ſed ad rectum adducit intellectum:videtur tamen generaliter verum quod dictum eſt , quòd Aiax ſimilior Achilli in eo quod optimus eſt(hoc eſt,in virtutibus heroicis)altero quidem , hoc eſt , Vlyſſe exiſtente bono , non ſimiliter autem in optimis virtutibus:& ideo conſideratio intelligitur de ſimilitudine & in optimis virtutibus,& non in quibuſcunque.

Conſiderandum, &c.

Vnde etiam in talibus conſiderandum eſt ſi in ridiculoſioribus meliori ſit ſimile vel ſimili , velut ſimia homini eſt ſimilior , quam equus : tunc enim non ſequitur , quòd id quod ſimilius eſt meliori , ſit melius:non enim

enim ſimia melior eſt equo & quolibet bruto.

Rurſum in duobus, &c. Rurſum autem per hunc locum conſiderandum in duobus comparatis ad vnum melius ipſis, ſi hoc quidem in meliori ſit ſimile bono: illud autem aliud cui comparatur in peiore, ſit ſimile eidem: erit enim melius quod in meliori eſt ſimile: quia hoc melioris boni informatum eſt qualitate.

Obiectio textus. Habere autem inſtantiam & in hoc videtur, non quæ conſiderationem impediat, ſed quæ ad rectum intellectum ducat conſiderationis: poſſibile enim eſt, quod Aiax Achilli optimo parum ſit ſimilis in optimis. Parum autem dico in paucis eſſe ſimilem. Vlyſſes autem Neſtori bono minus ſit ſimilis in multis & valdè. *Solutio.* Sed huius ſolutio eſt, quòd intelligitur de ſimilitudine in pluribus & melioribus: & ſic procedit conſideratio.

Alia obiectio textus. Adhuc autem inſtantia videtur eſſe ſi hoc quidem comparatorum eſt ſimile meliori in peioribus quæ inſunt meliori: illud autē aliud comparatorum ſimile ſit peiori in moralibus, vt equus & aſino in melioribus aſini ſimilis eſt, & ſimia homini ridiculoſioribus & peioribus. *Solutio.* Sed ſicut dictum eſt, non ſic procedit conſideratio. Et iſtæ conſimilitudines, vt quidam dicunt, ſumptæ ſunt in contracto bono ad quantitatem boni. Sed dicendum, quòd ſumuntur, ſicut dictum eſt in expoſitione earum.

Et quod nobilius, &c. Conſideratio autem in qualitate boni accidentali: tunc id quod nobilius eſt ſecundum originem ſuam, magis eſt eligendum quam id quod minus eſt tale, & nobile, quod in origine eſt alterum ex principiorum & bonorum principio de quo procedit, vt dicit Victorinus.

Et quod difficilius, &c. Adhuc autem in boni acquiſitione ſiue ſumptione conſiderandum eſt: quia quicquid difficilius eſt ſumere, eſt magis eligendum. Magis amamus cum habemus ea quæ difficile eſt ſumere. Et huius cauſa redditur tertio ethicorum: quia apud ſapientes non ponitur difficultas in acquirendo, niſi bonitas acquiſiti vincat in bono laborem acquirentis: & ideò difficiliter acquiſitum, magis eligendum eſt ſecundum prudentiam ſapientis: & ſic intelligitur conſideratio: quia aliter electio ſtulta eſſet, vt dicitur in ethicis. *Quare difficulter acquiſitum eſt magis eligēdum.*

Et quod magis proprium, &c. Eodem modo magis eſt eligendum magis proprium ſecundum boni conſiderationem priuati, quam quod minus eſt proprium, ſed & alteri debetur: quia proprio in vſu poſito non contradicitur, ſed communi contradicitur.

E contra comparando ad malum id quod eſt malum incommunius, hoc eſt, incommunicabilius, magis eſt eligendum quam id quod communicabilius eſt malum: & prudentia eſt ſiue calliditas, quæ communicabilius eſt malum. Et huius ratio eſt: quia magis eligendum eſt id quod nulla difficultas ſequitur in proceſſu ad bonum, quam id quod ſequitur adhuc difficultas in proceſſu ad bonum: diuinus autem cum ſit aſtutus circa ea quæ ſunt ad finem, difficultatem habet in proceſſu: quia alias virtutes non habet coniunctas ſicut prudens: & iſta eſt vera conſiderationis intentio, & probatur ex 6. ethicorum.

Amplius ſi hoc illo melius, &c. Amplius autem conſiderandum in bono naturali ſecundum exceſſum, ſi hoc in bono naturali in iſto alio comparatur melius, & eo quod melius ſui boni ad meliorem attingit virtutem, & melior eſt alij, magis eſt eligendum: quia ſuum optimum melius eſt eo quod in altero eſt ſuæ ſpeciei optimum: & ſic melior eſt homo in naturali bono, quam equus erit: ſimiliter homo melior equo. Et ſi optimum vnius ſpeciei ſecundum eandem boni comparationem ſit melius optimo ſpeciei alterius, ſunt etiam ſimiliter, hoc ideò melius erit, vt ſi optimus homo optimo equo melior, & ſimiliter homo ſimiliter equo eſt melior.

Amplius quæ ad amicos, &c. Amplius autem conſideratio in communicatione boni accepti eſt: acquiſitum enim bonum quod acquiſitum eſt, erit vel contingit participari cum amicis velit & cupiat optima, magis eſt eligendum, quam id quod non contingit participari cum amicis. Similiter illud erit melius bonum, quod volumus ad amicos agere ſecundum legem amicitiæ, quam ponit Tullius in libro de amicitia, quod prima lex amicitiæ cenſeatur, vt pro amicis non niſi honeſta faciamus, quam quæ contingit agere ad quoſlibet: hæc enim indifferentia ſunt ad quoſlibet agere cupimus quæ non ſunt cordis noſtri volumus ſecundum veritatem magis bene facere & bene agere ad ipſos, quam ad faciem ſecundum exteriorem hominem videri bene facere & bene agere ad ipſos, & non ſecundum veritatem: propter quod iuſtè agere ſecundum quod amicitia eſt in iuſta & reali communicatione, vt in 9. ethicorum dicit Ariſtot. magis quam in videri bene facere & bene agere quo vtimur ad quoſlibet ſecundum exteriorem faciem communicando, è contrario modo quo ambulamus ad amicos.

Et quæ ex circunſtantia, &c. Adhuc comparando bonum naturale quod neceſſarium eſt, ſine quo non ſaluatur natura, ad bonum morum quod eſt ex circunſtantia bonum, vel bona quæ ſunt ex circunſtantiis actus & agentis & negotij, & ſiue bona ſunt meliora in bono quam neceſſarium, & naturalia ſine quibus non ſaluatur natura, & ſimiliter magis eligenda: hoc enim modo melius eſt benè viuere ex circunſtantiis, quam viuere naturaliter: & ſimiliter quod eſt ſine circunſtantiis bonum: melius eſt enim ſimpliciter viuere, quam non viuere. Ipſum autem viuere aliquando tempore ægritudinis & aliter indigenti vita magis eſt neceſſarium.

Aliquando autem meliora, &c. Et ideò aliter & aliquando magis eligendum, & aliter ea quæ ſimpliciter ſunt meliora ſunt magis eligenda, non ſimpliciter, & non alicui, nec alij: propter quod non ſequitur, quòd ſi aliqua ſunt meliora, & propter hoc ſunt magis eligenda: philoſophari etiam ſimpliciter melius eſt quam ſimpliciter ditari: ſed nō ſequitur, quòd præ omnibus & magis ſemper ſit magis eligendum alicui indigenti neceſſariis: quia indigens ſtudere in liberalibus non poteſt, vt dicit Ariſtot. primo primæ philoſophiæ ſuæ, quòd omnibus ad neceſſitatem & ad voluptatem habentibus prius ſacerdos in ſchola intrare conceſſit vt liberalibus ſtuderet: & ob hoc liberalia ſtudia liberalia dicta ſunt.

Et hoc

Et circunſtantia autem eſt, &c.

Et hoc eſt quod dicit Ariſt. quòd bonum ex circumſtantia quando iam exiſtentibus neceſſariis, alia quidem non vtilia ſed per ſe & propter ſe quæſita, alia quædam de partibus honeſti, de numero bonorum honeſtorum exiſtentia: ſiquis enim iſta diligenter conſideret, penè in omnibus inuenire magis eligendum, quando & alicui bonum quod neceſſarium eſt: malius tamen inuenire ſimpliciter eſſe bonum quod eſt ex circunſtantia bonum: & hoc eſt honeſtum & propter ſe eligibilius. Dico autem penè, non propter hoc quod aliqua neceſſaria ſunt meliora his quæ ſunt ex circunſtantiis, ſed quod vna cauſa propter quam aliquando neceſſarium magis eligitur propter fugam ſui contrarij quod magis eſt nociuum: & ſic aliquando viuere magis eligitur quam benè viuere, non ſimpliciter, ſed quando per viuere periclitatur bonum ex circunſtantia: ſi enim per viuere illud periclitaretur, tunc eſſet mors bono & forti tali ſalute eligibilior, ſicut dicit Ariſt. 3. ethicorum.

Et quod nõ eſt ab alio poſſe, &c.

Amplius eo, quod non eſt ab alio accipi poſſe, magis eſt eligendum in eo quod tale, quam quod eſt poſſe accipi ab alio. Quale quod ſecundum rationem eligibilis paſſa eſt iuſtitia ad fortitudinem: & eſt exemplum Platonis in politicis dicentis, quòd iuſtitia politica in republica & cauſis ſtare non poteſt, niſi per actũ fortitudinis repellentis hoſtes hominum: & ſic fortitudo habet poſſe à ſe, iuſtitia autem à fortitudine: & ideò quoad hoc fortitudo eſt magis & prius eligenda: & ita quod ſine alio prodeſt, aliud autem ſine iſto non.

Et ſi hoc ſi- illo, &c.

Et magis eſt eligendum quod ſine alio prodeſt: & ſecundum eſt poteſtas politica ſine prudentia non eſt eligenda, quia imprudens abutitur poteſtate accepta: prudentia verò quod actiuus habitus eſt cum ratione agendorum, ſine poteſtate politica vtilis eſt & eligenda: & ideò magis eligenda quam poteſtas.

Et duorum ſi alterum, &c.

Adhuc autem comparatis duobus rationis & naturalis acquiſitionis, vnum abnegamus vt reliquum videatur ineſſe, melius eſt & eligibilius eſt illud propter quod vt ineſſe videatur alterum, abnegamus, ſicut eſt ingenium & ſtudium: abnegamus enim ſtudium & ſtudere vt ingenioſi eſſe videamur, &c.

CAPVT VI.

De comparatione boni ad abſentiam vel præſentiam vel abundantiam ipſius.

Amplius cuius abſentiã, &c.

AMplius operando bono ſecundùm abſentiam de quo dolemus & grauiter ferimus: inter illa enim bona cuius abſentia vel amiſſione minus nobis dolentibus & minus grauiter ferentibus boni illius abſentiam, increpandum eſt nobis & fortiter increpamus, eò quod minus dolemus de abſentia ipſius, hoc eſt melius bonum & magis eligendum, quam de cuius abſentia minus increpamur, eo quod non dolemus de abſentia ipſius: quia niſi melius eſſet, non increparemus ab omni de abſentia ipſius. Et ideò hoc magis eligendum: & ſumitur ex comparatione boni ad perditionem ipſius iuxta boni ablationem de qua prius dictum eſt. Et ſimiliter hoc bonum cuius abſentiam nobis non grauiter ferentibus magis nobis increpandum, & increpationes duriores ſuſtinere habemus, eò quod nos grauiter ferimus, hoc eſt melius propter eandem rationem & magis eligendum.

Amplius eorum quæ ſunt, &c.

Amplius bona duo vel plura quæ ſunt ſub eadem ſpeciali ratione, ſi comparentur adinuicem ſecundum ſui boni virtutem, melius eſt illud quod attingit boni proprij & ſpeciei virtutem & habet eam, quam id quod non attingit, nec habet eam: quia id quod attingit virtutem, eſt perfectum: aliud autem eſt imperfectum. Et ſi duo comparentur eiuſdem ſpeciei bona, quorum vtrumque attingit vltimum ſuæ virtutis, melius eſt quod melius & magis attingit ſuæ virtutis vltimum.

Amplius ſi hoc quidem facit bonũ, &c.

Amplius iuxta idem ſiquidem habet propriæ virtutis actum & effectum, & facit bonũ illud cui adeſt vt ſubiecto, illud autem actum non attingens & effectum non facit id quod bonum, magis eligendum eſt id quod facit bonum, quam id quod non facit bonum: eò quod non facit propriæ virtutis comparationem, eſt deſtructum & deficiens in ſeipſo: nam vt dicit Damaſc. nihil niſi deficiens propria deſtituitur operatione. Probatur hoc à ſimili: quia in natura calidius eſt quod calefacit, quã quod calefacere non poteſt. Et ſi vtrumque illud circa idem facit bonum, tunc à fortitudine actionis diſcernendum: quia tunc melius inter iſta erit quod magis facit bonum, quam illud quod minus facit quantum ad hoc. Et iuxta hoc conſiderandum, ſi ambo faciunt bonum illud cui adſunt, melius eſt quod in principaliori bono facit bonum, ſicut in virtute heroica quam in virtute morali: vel ſi facit circa hominem vnum circa corpus, & alterum circa animam, melius erit quod bonam facit animam quæ mouet & regit & continet corpus, quam id quod circa corpus. Iſtæ autem conſiderationes ſunt omnes à multiplicatione vel effectu boni vel actu ſumptæ, quibus præeminentia boni ad bonum intelligitur à conſideratione virtutis boni.

CAPVT VII.

De comparatione boni ad bonum à caſibus & vſibus & actibus & operibus.

Amplius autem à caſibus, &c.

AMplius autem comparandum eſt bonum ad bonum per locum à caſibus & vſibus & actibus & operibus boni, quod in præhabitis non fecimus: quia ſunt circa bonum magis contractum, vt quidam dicunt, quam præcedentes, conſiderant ſic, vt quidam dicunt. Vel dicatur melius, quòd caſus & vſus & actus & opera ſunt circa ea quæ à bono deriuantur per aliquem modum, præcedentes autem loci ſunt circa bonum in ſe conſideratum: in talibus tamen parua vis eſt: quia cuilibet patere poteſt

poteſt de facili, vnde trahuntur conſideratio-nes & a quibus locis.

Remouet dubium.

Sed hoc notandum eſt, quòd non poſitæ ſunt conſiderationes ab oppoſitis aliis, niſi contrariis: quia ab aliis oppoſitis tractæ non valent ad electionem, ſed conſtruunt ineſſe ſimpliciter: & ideo à talibus conſideratio-nes poſitæ ſunt in ſecundo libro huius ſcien-tiæ, vt quidam dicunt, ſuperiores: & altiores quæ propriè ſunt in moralibus, ſecundum quod ordinantur ad electionem, poſitæ ſunt hic & non in ſecundo: quia ad probandum ineſſe non valent. Et quamuis hic à generatio-ne boni tractæ ſunt conſiderationes à cor-ruptionibus & abſentiis boni, non tamen tra-ctæ ſunt à generantibus: & per ſe generans intelligitur in generatione: per accidens au-tem generans eſt infinitum: hæc tamen in iſta materia parum valent poſt multiplicationem boni per accidens. Actionem (quæ à cauſa effi-ciente ſumpta eſt) ſequitur conſiderare in caſi-bus & vſibus & actibus & operibus boni. Eſt autem caſus vt ſumptum de principali deri-uatum, vt dictum eſt, quando eſt in aduer-bium inflexum. Vſus autem eſt vtilitas ipſius in alio. Actus verò proprium ſuæ formæ actio-nis effectus. Operatio verò dicit id quod eſt proprium eius effectum in eo cuius vel in quo eſt bonum. Vnde etiam diuiditur in ethicis in actum & operatum quod apoteleſma in Græ-co vocatur, quod ſonat operationis intentum vltimum, in quo quieſcit operatio cauſæ agentis.

Sic ergo à caſibus accipientibus conſide-rationem, dicimus quòd à caſibus vſibus & actibus & operibus conſiderandum eſt, ſecun-dum quod ab illis bonis, quorum præeminen-tia conſideratur, deſcendat: hæc enim ſequun-tur ſeinuicem vt coniugata vel caſus deſcen-dunt ab aliquo: coniugata enim & caſualia ſequuntur ſeinuicem: vt ſi quod iuſtè eſt ma-gis eligendum in actionibus quam quod for-titer, ſequitur quòd iuſtitia magis eligenda quam fortitudo: & ſi iuſtitia magis eligenda eſt, ſequitur quod id quod fit iuſtè, magis eligendum ſit quam id quod fortiter fit. Simi-liter autem & in aliis bonis adinuicem ſecun-dum caſus conſideratis.

Amplius ſi alio eodem, &c.

Amplius ſi duo comparentur ad idem ali-quod quod bonum eſt: & hoc quidem com-paratorum ſit magis eligendum, quam id cui comparantur illa duo: illud autem reliquum comparatorum ſit minus eligendum, quam id cui ambo comparentur: id quod magis eli-gendum reſpectu illius cui comparantur: quia quod magis eſt eligendum magis eligendo, etiam magis eſt eligendum minus eligendo. Sed etiam iuxta hoc ſumitur alia conſideratio etiam, quod ſi duo aliqua ſint comparata ad alterum & ambo magis eligenda quam ter-tium, ſed vnum plus excedit ipſum & alterum minus, erit magis eligendum quod reſpectu illius magis excedit, & ſic magis eligendum reſpectu illius, hoc eſt, quod excedit plus in boni quantitate, quam id quod minus exce-dit, & ideo minus eligendum. Aut ſi aliquid eſt in bono maius maiore, eſt etiam maius minore. Iuxta idem etiam ſumitur alia maxi-ma, quòd ſi aliqua duo bona inæqualiter in vno aliquo entia tertio, ſicut magis apud ſa-pientem eligendum, quod magis reſpectu il-lius eligendum eſt, ſimiliter eſt eligendum. Et hoc differt a præcedente: quia illud refertur ad eligibile, id autem refertur ad eligentem.

Amplius cuius ſuperabundantia, &c.

Amplius de multitudine & incremento boni eſt, quod cuius ſuperabundantia eſt boni, vt amicitiæ in actibus & effectibus, magis eſt eligendum, quam pecuniæ, cuius ſuperabun-dantia non eſt bonum. Quamuis ſuperabun-dantia & egeſtas circulatæ ad medium virtutis cauſent vitium & fugant, tamen in bonis ſu-perabundantia in operibus & effectu & poſſeſ-ſione bona eſt & eligenda, & ideo magis eli-genda ſuperabundantia amicitiæ in actibus & affectibus, quam pecuniarum. Dico autem in operibus & affectibus: quia ſuperabundantia in numero amicorum non eligenda, vt dicitur in ethicis. Et iuxta hoc ſumitur alia maxima, quòd hoc eſt magis eligendum in bonis, cuius magis eligit quis ſapiens cauſam eſſe: quia glo-ria vera eſt in hoc quod quis eſt cauſa boni & magis boni: vt quis eligit ſe magis eſſe cau-ſam amicorum, quam pecuniarum: eò quod hoc magis eſt naturalis boni: quia dicit Ariſt. quòd boni naturalis eſt philantropia, quæ na-turalis amicitia ad homines perficitur, cum quis efficitur cauſa amicitiæ.

Amplius ex appoſitione, &c.

Amplius incrementum quoddam fit ex ge-nere boni ex appoſitione boni ad bonum: & ideò conſiderandum eſt, quòd ſi idem appoſi-tum fuerit alicui, quod totum facit bonum vel magis bonum: tunc illud cui tale appoſitum fuerit, magis eſt eligendum, quam cui tale non eſt appoſitum, vel appoſitum magis eligen-dum quam illud cui apponitur.

Cauere autem oportet, &c.

Cauere tamen oportet in hac conſideratio-ne, ne protendatur ad omnia quocunque mo-do ſibi appoſita. Si verò altero appoſitorum vtitur communiter ſecundum ſubſtantialem actum artis vel officij ſui, & alterum illi appo-ſitum quolibet modo eſt cooperatiuum illi & quaſi adminiculans in aliquo non principali: reliquo autem vtitur, & non eſt cooperatiuum in ſecundario, ſed vſus eius eſt in principali: tunc non tenet conſideratio vel maxima. Cu-ius exemplum eſt, vt ſi in fabrili lignaria arte quæratur, verum ſerra appoſita cum falce, hoc eſt, inſtrumento falcante & dolante, magis eli-genda ſit? patet ſtatim, quòd ſic: non tamen ex hoc ſequitur, ſi ſerra in arte lignaria appo-ſita falci & dolabro, ſi dolabrum magis eligi-bile eſt, quod ſimpliciter ſerra in iſta arte falce & dolabro magis ſit eligibilis, ſed potius è conuerſo: quia faber lignarius falce defalcan-te vtitur communiter in omnibus, eò quod omnes figuræ quas inducit in ligna, figuræ ſunt inciſionis: ſed ſerra non vocatur niſi in quibuſdam diuidentis adminiculum. Intelli-genda eſt autem conſideratio in his in qui-bus appoſitum perficit ſecundum boni ra-tionem actus eius cui apponitur, quod non facit ſerra appoſita dolabro falcanti ligna.

Rurſum ſi minori, &c.

Rurſum iuxta idem conſideratio eſt, quòd ſi aliquid de numero bonorum alicui minori bono appoſitum, totum facit magis bonum, in eiuſdem boni ratione facit, quod totum eſt magis

magis bonum, & melioris bonitatis quam prius fuit, id erit magis bonum quod apponitur, & magis eligendum: & ſic ſanitas magis eſt eligenda decore: quia id cui apponitur ſanitas, facit in meliore & maiore bonitate, quam decor faciat id cui apponitur decor.

Similiter autem ex ablatione, &c. Similiter autem conſiderandum eſt in bono à boni ablatione: ſi enim aliquid eſt, quo ablato ab aliquo, quod reſtat, eſt minoris bonitatis, non intenſione, ſed ſecundum ſpeciem alterius bonitatis inferioris: ſequitur ſic, quòd id quod magis eſt, magis eligendum eſt, quam id cui apponitur. Cuius exemplum eſt in rationali, quod appoſitum ſenſui facit ſenſibile melioris bonitatis, & ablatum facit illud idem bonitatis inferioris: ergo rationale melius eſt ſenſibili. Aliter autem conſideratio falſa eſt: quia beatitudo eſt magis eligibilis appoſito etiam numero bonorum, quo ablato minus eſt eligendum: non tamen ablatum & appoſitum magis eſt eligibile, quam beatitudo.

CAPVT VIII.

De conſiderationibus eligendi relati ad finem.

Et ſi hoc quod propter ſe, &c. IN conſiderationibus & regulis eligendi boni, quæ trahuntur ex ipſo relato ad finem, conſiderandum: quia ſi vnum quidem ſit bonum propter ſe, quia ſibi per ſe eſt finis in bono: alterum autem boni rationem habet, eò quod ad gloriam, ſicut in corporalibus bonis ſanitas eſt magis eligenda decore qui propter gloriam deſideratur, cum ſanitas deſideretur propter ſeipſam. Diffinitio autem faciens cognoſcere id quod eſt propter gloriam, & non gloriæ diffinitio eſt, quòd nullo conſciente *Gloria quid.* non feſtinat ineſſe: gloria enim, vt dicit ſapiens, eſt clara cum laude notitia, vt eſt dictum Auguſtini. Tullius autem dicit, quòd eſt latè patens præconium, vel ore multorum celebrata laudatio. Et ideò patet, quòd id quod fit propter gloriam, quærit innoteſcere præconiis hominum in laude: & ideò nullo conſciente illud cum faciente, non feſtinaret ineſſe: quia non cognoſceretur, & non laudaretur. Dico autem feſtinare id quod propter gloriam fit: quia gloriatio calcaribus feſtinat & incitatur ad feſtinandum. Vnde Horatius,

Excitat auditor ſtudium, laudataque creſcit
Virtus, & immenſum gloria calcar habet.

Et vtrum de duobus, &c. Iuxta hoc autem alia accipitur maxima, quod ſi duorum relatorum ad finem, hoc fit propter ſe & propter gloriam ciuilem (quæ non eſt vana nec mala) illud autem reliquum bonum fit propter alterum: illorum tamen melius eſt, quod eſt per ſe eligendum: quodcunque enim eſt magis propter ſe honorandum, hoc quidem eſt melius & magis eligendum. Honorabilius autem erit, quod per ſe eſt bonum, ita quod nihil aliud eſſe debeat per ipſum acquiſitum: cum enim dicitur aliud eſſe bonum propter aliud, per hoc ipſum quod eſt propter aliud, diminuit rationem boni.

Amplius diuidendum quoties, &c. Amplius in conſiderationibus boni per ſe & propter alterum, diuidendum eſt per diſtinctionem quoties (hoc eſt, quot modis) quod eligendum eſt, dicitur, & quot modis dicitur eligendum aliorum finium gratia ad quos refertur: & verbi gratia videtur eligendum gratia aut expedientis ſiue delectabilis, vel boni (hoc eſt, honeſti) quod eſt ſecundum ſe bonum, vel delectabile quod eſt ex conuenientia coniunctionis cum eligente bonum: nam quod ad omnia hæc vel ad plura eſt vtile ſicut cauſa boni, magis eligendum, ſicut dicit Tullius de virtute de amicitia ſuper virtutem fundata, quæ per ſe bona eſt, & multam habet delectationem & vtilitatem adiunctam: & hoc magis eligendum, quam quod non eſt ſic vtile ad omnia vel ad plura.

Si autem eadē vtriſque, &c. Si autem aliquod bonum eſt, quod eadem cauſa vtriſque bonorum comparatorum inſint: tunc conſiderandum eſt vtro vel vtri magis hæc inſunt inter duo vel plura comparata, & vtrum ſit delectabilius vel melius, hoc eſt, honeſtius, vel expedientius ſiue vtilius: quia hoc erit magis eligendum.

Rurſū quod propter melius, &c. Rurſum iuxta hoc accipitur conſideratio, quòd id duorum bonorum vel plurium quod propter melius eſt & quod concluditur ad ipſum, magis eſt eligendum. Si autem non includeret illud melius propter quod ineſt, non teneret conſideratio, ſicut melius eſt quod eſt propter virtutem, quam id quod eſt propter delectationem corporalem. Similiter autem per contrarium eſt in fugiendis: nam magis fugiendum eſt quod impedit virtutes, vt ægritudo quæ impedit actum virtutum exteriorem: quia magis fugienda eſt, quam fœditas quæ eſt in ablatione decorum corporalium, Nam voluptatis quæ eſt ex corpore vel ex virtutum actibus exterioribus, prohibentior eſt ægritudo, quam fœditas.

Amplius ex ſimilitudine, &c. Amplius hoc modo contingit ex ſimilitudine monſtrare eligendum magis vel minus eligendum & fugiendum quod poſitum eſt: minus enim eligendum eſt, quod aliquis ſapiens & eligit aliquando & fugit aliquando, quam quod eligendum eſt tantum & non fugiendum: quia hoc ſimilius eſt bono & eligibili, & ſubſtantialiorem habet rationem eligendi.

Epilogatur ergo dicendo comparationes boni contracti & comparati quæ ſunt eligendorum adinuicem comparatorum, & qualiter faciendæ ſunt comparationes eligendorum, & ſecundum quas maximas, iam ſatis dictum eſt. In his autem nullum dubium eſt: quia omnes intelliguntur non ſimpliciter, ſed quoad hoc quod conſiderandum, vnum eſt melius alio: & eſt ſuperfluum diſputare de talibus, & diſputationes ſunt ad nihil vtiles. Penes autem quid accipiantur, facile elicitur, & ſi tituli capitulorum adinuicem comparantur, & videatur ſecundum quid diuerſum ſingulæ conſiderationes ſub vno communi titulo conuenientes accipiantur: quia ex hoc procedit conſiderationum multiplicatio. Et ſunt adhuc multo plura, quæ in talibus conſiderari poſſunt: ſed hæc ſatis ex his quæ dicta ſunt, poſſunt intelligi & de facili conſiderari, &c.

TRACTATVS II.

Qualiter eiſdem locis qui inducti ſunt, terminatur problema ſpeciale ſiue contractum, & non comparatum tantum.

CAPVT I.

De determinatione ſpecialis problematis, ſcilicet contracti, non comparati, &c.

Iidem autem loci ſunt, &c.

IIDEM autem loci qui inducti ſunt ad terminandum problema de accidente contracto & comparato, vtiles ſunt ad demonſtrandum quodlibet accidens eligendum vel fugiendum, hoc eſt, contractum ad formam eligendi & ſine comparatione: ad hoc enim quòd præinducti loci terminent contractum & non comparatum, non oportet auferre ab inductis conſiderationum locis niſi eam præeminentiam quæ eſt ad alterum comparatione, & nobis ſimpliciter eligendum abſque eo quod ſecundum magis & minus comparetur. Si enim conſtructum ſit, quod honorabilius eſt magis eligendum ex ratione honorabilitatis quæ excellit alterum, ſequitur ex eodem, quòd honorabile ſimpliciter eſt eligendum abſque comparatione, & contractum ſit, quod vtilius in aliquo ex ratione vtilitatis eſt eligendum, ſequitur, vtile ſimpliciter abſque comparatione eſt eligendum. Similiter autem eſt in aliis prædicatis accidentis, quæcunque huiuſmodi ſecundum præeminentiam talem habent ad alterum comparationem in bono, & non in minus malo: quamuis enim vtilius eſt (hoc eſt, minus damnoſum) perdere digitum, quam oculum: non tamen ſimpliciter eligendum, ſed ratio electionis in talibus eſt in ipſa comparatione, & non in comparatis: & ideo de talibus loquimur.

In aliquibus autem ſtatim, &c.

In aliquibus autem comparatis & contractis prædicatis accidentibus ſtatim oportet, quòd ſecundum eam quæ ad alterum eſt comparationem, ſequatur etiam electio ſimpliciter ſine comparatione, hoc eſt, quod eligendum ſimpliciter: quia cum comparatione eligitur. Cuius exemplum eſt, vt quando hoc quidem eligendorum eſt natura bonum, illud autem reliquum comparatorum non natura bonum dicimus, nam quod naturaliter eſt bonum, dicimus palam, quoniam ex ipſa bonitate ſua ſimpliciter eſt eligendum: & hoc eſt in omnibus in quibus ratio eligibilitatis & cauſa eſt in ipſis quæ in bono comparantur, & non in comparatione tantum. In omnibus enim iſtis comparatio infert poſitiuum ſimpliciter: & ſic ergo contractum & non comparatum terminatur per eoſdem locos per quos terminatur contractum & comparatum prædicatum accidentis. Locos dico dialecticos, qui ſunt conſimiles: quia de talibus hic loquimur locis, &c.

CAPVT II.

Quod per eoſdem terminatur locos comparatum non contractum.

AD terminandum autem problema de accidentali prædicato generali ſiue non contracto & non comparato iidem qui inducti ſunt loci, vtiles ſunt ad determinandum huius generale problema comparatum, & ſumendum eſt locos quam maximè vniuerſales, ita vt contractum non contractum fiat, & ſpeciale fiat generale: nam ſic in genere ſumpti loci ad plures argumentationes & propoſitiones fiunt ea vniuerſalia quæ ſunt de pluribus, vtiles erunt loci inducti. Eſt autem eorundem locorum qui inducti ſunt, magis vniuerſales facere, ita quod valeant ad generale qui ad ſpeciale inducti ſunt, ſicut loci præcipuè de maiore & minore, hoc eſt, à maiore & minore, vel melius dicatur de comparatione ſumpta à maiore eligendo & minore ſiue minus eligendo: illi enim ſic ſumpti, hoc eſt, generales & vniuerſales facti, ad plures locos vtiles erunt, & plures de pluribus argumentationes. Modus autem quo vniuerſales ſpeciales fiunt, iſte eſt, qui eſt eorundem qui inducti ſunt locorum: quoſdam facere magis vtiles quam inducti ſunt, ita quod tranſmittentur ſecundum appellationem ſiue nomen, vt etiam manente comparatione ſpeciali ponatur in generali, & contractum & non contractum. Verbi gratia, vt dictum eſt, quòd natura bonum vel natura eligibile dicatur loco boni quod nullam determinati accidentis dicit qualitatem, vt dicatur, quòd natura eſt tale, magis eſt tale quam id quod non eſt natura tale: & dicatur, quòd cuicunque ineſt vt ſubiecto quod natura facit magis tale, quam quod non facit magis tale, illud eſt magis tale vniuerſaliter: & hoc eſt à cauſa ſumptum.

Sumendum auté quam maximè, &c.

Amplius autem in alio loco ſi eodem in aliquo (hoc eſt, ad idem aliud) duo comparata, hoc quidem magis tale, reliquum autem minus tale, patet quòd id quod eſt magis tale, magis

Amplius ſi eodem aliquo, &c.

magis eſt tale quam id quod comparatum eidem minus eſt tale. Amplius iuxta idem ſi duo comparentur eidem, ſi hoc quidem comparatorum tali comparatum eſt magis tale, id vero quod eſt reliquum tali comparatum, non eſt tale, manifeſtum, quod ſequitur, quod primum eſt magis tale.

Amplius ex additione, &c.

Amplius idem eſt in loco qui eſt ex additione ſumptis: ſi enim eidem additum efficitur ex additione totum magis tale, patet quod additum eſt tale: aut etiam ſi ex additione id quod minus erat tale, efficitur totum magis tale quam prius, ſequitur eſſe magis tale. Amplius ſequitur ex ablatione: nam quo ablato reliquum ſiue relictum manet minus tale, ſequitur quòd ablatum eſt tale & magis tale.

Et quæ in contrariis, &c.

Similiter in his conſiderationibus quæ ſunt à contrariis, quæ ſunt in contrariis impermixtiora, ſunt magis talia quam quæ contrariis ſunt permixtiora, ſicut dicitur album nigro impermixtius. Et hoc quidem ſub eadem comparatione ad aliud referri non poteſt: quia in genere nihil comparatur, ſed in ſpecie: & ideò non dicitur tale talius, ſed dicitur ſpecies ſuo contrario impermixtior, & hoc ſecundum magis & minus.

Amplius præter ea, &c.

Amplius autem præter ea omnia quæ dicta ſunt etiam magis & minus referri poteſt ad diffinitiones prædicatorum accidentalium quæ comparantur: magis enim tale quod magis ſuſcipit propoſiti ratione ex magis, vt ſi albi eſt idem color diſgregatiuus viſus, albius eſt color magis diſgregatiuus viſus, & illud erit magis tale: in genere autem contracto acceptum, intenſo enim diffinito, quamuis genus non neceſſariò intendatur, eo quod ſpecies & genus non omnino idem ſunt, tamen quia diffinitum & diffinitio idem ſunt, intenſo vno quantum ad differentiam complentem in ſpecie, intenditur alterum: & penes hoc accipitur conſideratio inducta: & ideò non dicitur albius coloratius, vel talius, ſed magis diſgregatiuum viſus. Hæc igitur de problematibus accidentalis prædicati quod eſt vt accidens ſiue comparatum & contractum, ſiue contractum & non comparatum, ſiue etiam non contractum ſed comparatum, dicta ſunt: alia enim ex his potuerunt cogitari, &c.

TRACTATVS III.

De determinatione problematis particularis & determinati.

CAPVT I.

De determinatione particularis.

HVCVSQVE à principio ſecundi huius ſcientiæ libri dictum eſt, qualiter deſtruitur & conſtruitur problema de ineſſe & accidente, ſiue ſimpliciter inſit, & non contractum & comparatum accipiatur, ſiue accipiatur vt contractum & comparatum. Deinceps autem determinandum eſt de problemate particulari. Et cum duplex ſit problema particulare, & particulare ſecundum rem & particulare ſecundum modum, & particulare ſecundum rem & non ſecundum modum, prius determinandum de eo quod eſt particulare ſecundum rem & modũ, quod quidem in re particulariter & non vniuerſaliter ineſt, & ſignum habet particulare per quod particulariter ineſſe deſignatur, vt quidam homo currit: & deinde dicendum erit de particulari ſecundum rem & non ſecundum modum particularis determinatum, quod eſt infimum. Adhuc autem particulare ſecundum rem & modum poteſt terminari abſque hypotheſi conſtruendo, ſiue ſit affirmatiuum ſiue negatiuum: poteſt etiam terminari cum hypotheſi deſtruendo. Primo modo dicamus qualiter particulariter & vniuerſaliter poſitum problema de accidente conſtruatur abſque hypotheſi.

Si autem particulariter, &c.

Dicimus igitur, quòd ſi particulariter & non vniuerſaliter problema de accidente ponatur, primum notandum, quòd communes loci præinducti ad problema de accidente vniuerſaliter poſito, ſiue ſint deſtructiui, ſiue conſtructiui, omnes ſunt vtiles ad terminandũ problema particulare: conſtructiui enim conſtruũt affirmatiuum, & deſtructiui conſtruunt negatiuum. Nam nos vniuerſaliter interimentes problema de accidente & vniuerſaliter conſtruentes, & particulare poſitum idem de accidente problema perimatur. Si enim ſit probatum, quod omni ineſt, monſtratum eſt, quòd & alicui ineſt: & ſi monſtratum eſt, quod nulli ineſt, & quod alicui non ineſt, monſtratum eſt. Maximæ autem & ſic communes loci ad conſtruendum vniuerſale & particulare problema de accidente, competentes ad conſtructionem tam affirmatiui quam negatiui, ſunt loci ex oppoſitis & caſibus & coniugatis. Nam ſi oppoſitum de oppoſito, quia propoſitum de propoſito: æqualiter enim iſta & opinabilia & probabilia ſunt & in vniuerſali & particulari. Si enim omnis voluptas bonum, æquè opinabile eſt omnem triſtitiam malam eſſe: & ſi aliqua voluptas eſt bona, æquè opinabile eſt aliquam triſtitiam malam eſſe. Et in oppoſitis priuatiuè ſimiliter eſt ſicut in contrariis. Si enim aliquis ſenſus non eſt poteſtas naturalis ſecundum

ſenſum

ſenſum illum agendi, æquè probabile illi erit, quòd aliqua inſenſibilitas non eſt in ipſo naturalis: & ſi quoddam opinatum in relatiuè oppoſitis non eſt diſciplinatum ſcibile, ſequitur æquè probabiliter, quòd quædam opinio non eſt diſciplina: & hoc eſt per locum à relatiuè oppoſitis. Rurſum per locum à contrariis virtute oppoſitorum vt priuatio & habitus ſequitur ſi quid iuſtum eſt bonum, etiam æque probabiliter ſequitur ſi eſt iniuſtum malum, & quod iniuſtè eſt, malè eſt:& ſi quid delectabile fugiendum, delectatio fugienda per locum à coniugatis ſequitur. Secundum hoc autem quod eiuſdem loci à coniugatis ſunt,& ſequitur æquè probabiliter, quòd ſi aliquid delectabile inquantum delectabile eſt proficiens & bonum, erit quædam delectatio proficiens & bonum quoddam.

Obiectio contra locum à coniugatis. Quamuis locus à coniugatis videatur habere inſtantiam:quia non ſequitur,album eſt clarum, ergo albedo eſt claritas:album eſt diſgregatiuum viſus, ergo albedo eſt viſus diſgregatiuum. *Solutio.* Sed intelligendum, quòd in coniugatis principale & ſumptum debent eſſe ſecundum formam eiuſdem eſſentiæ, ſicut albedo color, album & coloratum:& nunquam habet inſtantiam.

In corruptionis autem, &c. Adhuc in corruptionibus quidem & generationibus ſunt loci ad hoc competentes: ſequitur enim æquè probabiliter,quod ſi aliquid ſit corruptiuum delectationis alicuius,vel corruptiuum diſciplinæ eſt alicuius, ſequitur æquè probabiliter,quòd quædam delectatio & quædam diſciplina eſt malum ſiue de numero malorum. Similiter autem æquè probabiliter ſi corruptio quædam cuiuſdam diſciplinæ eſt de numero bonorum, & aliqua generatio alicuius diſciplinæ eſt de numero malorum. Cuius exemplum eſt, quòd obliuiſci ſcientiæ qua quis fœda agit,vt furari,vel perdere, de genere bonorum eſt: quia talia ſcire malum eſt. Dico autem de ſcientia practica, non ſpeculatiua. Similiter autem è conuerſo reminiſci ſcientia qua quidem mala agit, de numero malorum eſt, ſequitur æque probabiliter, quòd ſcire ſcientiam practicam qua quis fœda agit,de numero malorum. Similiter autem & in aliis ſimilibus & in omnibus talibus ſimpliciter ſiue æque opinabile in vniuerſali & in particulari vnum ſicut aliud.

Amplius ex magis & minus,&c. Amplius etiam ex locis ad vniuerſale affirmatiuum & negatiuum conſtruendum, adductus eſt locus ſumptus ex magis & minus tractus. Si enim aliqua duo non ex eodem genere comparentur, non ſecundum magis & minus accidens quod eſt bonum ineſſe, & vnum eorum ſit magis tale vel videatur eſſe, aliud autem ſit ita quod nihil ſui generis ſit tale, vt magis quædam diſciplina videatur eſſe bonorum quædam quam corporalis voluptas, vt ſi magis videatur quædam diſciplina bonum quam voluptas videatur bonum, ſic & nulla diſciplina bonum ſit vel de numero bonorum, ſequitur quod nec voluptas quædam eſt bona vel de numero bonorum. Et ſecundum quod dicit Ariſtot.in 6.& 7. intelligitur de diſciplina practica malorum quæ dñatica vocatur, & de voluptate tormentali quæ non eſt naturalis ex genere, nec etiam ex ſpecie, ſed vocatur in 10. ethic. ægritudinalis:de his enim intellecta conſideratio eſt generalis.Ex Similiter autem & minus videtur ineſſe eodem modo,& erit conſtruere problema particulare tam affirmatiuum quam negatiuum. Ex ſimiliter quidem acceptis conſiderationibus erit vtrumque facere & interimere& conſtruere:ex minus autem ſiue à minori vel conſtruere tantum, & non deſtruere: quia à minori valet argumentum affirmatiuè tantum & non negatiuè: ſi enim ſic ſe habet poteſtas ad bonum, & diſciplina quædam poteſtas eſt, eſt autem quædam poteſtas bonum in politica, ſequitur quod erit etiam quædam diſciplina bonum: & hoc eſt conſtruere à ſimili. Si autem nulla poteſtas bonum, hoc eſt, minus videatur poteſtas quædam bonum quam diſciplina videatur eſſe bonum,ſi nulla poteſtas ſit bonum cum videatur minus, non erit neceſſe propter hoc quod nulla diſciplina ſit bonum: quia à minori non valet negando.Manifeſtum ergo, quoniam per locum à minori non erit niſi conſtruere tantum: non tantum autem ex alio & alio genere ſumptis & ad idem accidens comparatum aliquibus, & eſt deſtruere per locum à minori problema particulare: ſed etiam ex eodem genere ſumptis aliquibus comparatis ad idem accidens ab eo qui ſumit:quod maximè videtur eſſe tale in illo accidente, & non ineſt ei accidens:tunc enim ſequitur, quòd nec ineſt ei cui minus videtur ineſſe. Vt ſi poſitum ſit ab aliquo reſpondente, quòd quædam diſciplina eſt bonum: tunc accipitur diſciplina quædam quæ maximè videtur eſſe bonum, vt prudentia quæ maximè videtur bonum, vt oſtendatur, quòd prudentia quæ maximè bonum non eſt bonum, ſequitur quòd nec aliqua alia quæ minus bonum eſſe videtur, erit bonum:quia ſi alicui magis videbatur ineſſe, & non ineſt, ſequitur quod nec cui minus videbatur ineſſe, nerit:ſunt autem diſciplina & prudentia eiuſdem quod eſt virtus intellectualis.

Id autem quod eſt dictum, quòd locus à ſimili ſit conſtructiuus & deſtructiuus,videtur habere calumniam: quia videtur, quòd non vniuerſaliter conuenit deſtrui vel conſtrui per locum à ſimili: non enim vniuerſaliter ſequitur, ſi a. & b. ſimiliter ſe habent ad c. ſi a. eſt genus c. quod b. ſimiliter ſit genus c. quia non contingit plura eſſe genera eiuſdem. Similiter non ſequitur, ſi a.& b. ordinantur ad c. ſi a.eſt diffinitio eius quod eſt c. quod b. ſit diffinitio eiuſdem: quia non contingit plures eſſe diffinitiones eiuſdem. *Obiectio contra locum a ſimili.* Sed ad hæc reſpondetur, *Solutio.* quòd reuera locus à ſimili in prædicatis eſſentialibus non eſt conſtructiuus, ſicut obiectum eſt, ſed in accidentalibus. Obiiciunt tamen quidam dicentes, quòd ſi a. & b. ſimiliter ordinentur ad c. ſi a. non eſt diffinitio,nec b. erit diffinitio:ergo à conſequentia à contrario ſi b. eſt diffinitio, & a. eſt diffinitio,non valet:quia conſequentia è contrario non tenet in contrariis,niſi in prædicatis eſſentialibus & eſſentialiter ordinatis, vt ſi albedo color, illud quod non color, nec albedo. Si autem quæratur, qualiter problema particulare terminetur in hoc tertio cum particulare ſit in vniuerſali, & ex ipſo

ex ipſo terminetur, vt prædictum eſt: vel à ſigno particulari quod non opponitur vniuerſali, & particulare ſecundum rem, & hoc opponitur vniuerſali & inhærenti & fundatur in natura accidentis contracti, de tali particulari hic loquimur:& ideò cum accidente contracto in eodem libro determinatur.

Amplius ex hypotheſi, &c.

Amplius quod ex hypotheſi probare contingit: & ſi alicui ineſt accidens, quod ſequitur per hypotheſim & omni ineſſe: & ſi cui non ineſt, ſequitur nulli ineſſe vt hominis alicuius anima videtur eſſe immortalis, ſequitur per hypotheſim & alias aliorum animas hominum eſſe immortales. Si autem detur, quòd huius hominis anima non ſit immortalis, ſequitur ex hypotheſi, quòd nec aliæ hominum animæ ſunt immortales. Si ergo aliquod accidens poſitum eſt ineſſe alicui, oſtendendum eſt ab opponente quando alicui non ineſſe,& hoc ab opponente per hypotheſim ſequitur nulli ineſſe. Si autem à reſpondente poſitum eſt alicui non ineſſe,& hoc ab opponente per hypotheſim deſtrui debeat: tunc oſtendendum eſt ab opponente, quoniam ineſt alicui:nam ſi per hypotheſim conſequitur tamen ineſſe, & per hoc deſtruitur particulare negatiuum alicui non ineſſe.

Palam ergo quoniam, &c.

Palam ergo ex dictis eſt,quoniam qui in terminatione problematis particularis hypotheſi vtitur, facit de particulari problema vniuerſale: quia confitetur ſicut eſt in vno, ita eſſe in omnibus aliis:vel ſicut non eſt in vno, ita nec eſſe in aliquo aliorum: & ſic qui particulariter concedit aliquid ineſſe vel non ineſſe, probabit vniuerſaliter oportere confiteri, eo quod vni & omni ſimiliter probat: dicit enim, quòd ſicut eſt in vno, ita eſt in omnibus aliis.

CAPVT II.

De determinatione indefiniti.

Quum autem indefinitum,&c.

CVm autem indefinitum eſt problema ſecundum rem & modum, ita quod ſigno vniuerſali nec particulari determinatum eſt, ſed infinitè ſe habet inter duo, ad neutrum autem eſt determinatum, vno quidem modo deſtruere contingit ſiue ſit affirmatiuum ſiue negatiuum. Infinitum autem dico, vt ſi dixerit voluptatem eſſe bonum, nihil addens ad terminandum ſubiectum quo trahatur ad ſtandum pro particulari vel vniuerſali, vt ſi dixerit voluptatem non eſſe bonum negatiuè:deſtruitur autem id vno modo tantum, & vt verificetur in particulari:ſi enim dixerit voluptatem indefinitè vel aliquam voluptatem eſſe bonum, ſi debeat interimi propoſitum, oſtendendum eſt, quoniam nulla voluptas bona. Similiter & ſi dixerit infinitè voluptatem non eſſe bonum, vel particulariter dixerit aliquam voluptatem non eſſe bonam, ſi debeat interimi propoſitum, oſtendendum eſt, quoniam omnis voluptas bona: quia alicui non contingit interimere problema infinitum, niſi per ſuum contradictoriè oppoſitum. Si enim oſtenderimus ad interimendum infinitum, quoniam eſt quædam voluptas bonum, vel quoniam eſt quædam voluptas non bonum, nondum per illud interimitur propoſitum: quia ſubcontrariè in contingenti materia in qua prædicatum accidens poteſt eſſe vel non eſſe, poſſunt eſſe ſimul veræ. Palam ergo,quoniam tale problema dicitur opponens interimere vno modo & per contradictorium.

Conſtruere autem dupliciter, &c.

Remouet dubium.

Conſtruere autem contingit dupliciter:ſiue enim particulariter ſiue oſtenderimus omni vel nulli ineſſe, vel alicui ineſſe vel alicui non, conſtructum eſt infinitum problema, vt patet exemplis Philoſophi. Notandum, quòd in decurſu ſyllogiſtico infinitum comprehenditur ſub particulari:eò quod nullam circa ſubiectum ponit quantitatem, ita quod poſſit eſſe decurſus ſyllogiſticus circa infinitum ſicut circa particulare:tamen in problematibus ſpecialem habet terminationem:quia in hoc differt à particulari,quod particulare dicitur eſſe determinatum ſecundum eſſe & rationem & ſignum: infinitum autem determinatum eſt in partem ſecundum rem, non tamen ſecundum rationem quæ ſigno demonſtretur:& quia ſic differunt, habent etiam differentes doctrinas ſuæ terminationis. Sic ergo terminandum eſt problema infinitum.

Quum autem fuerit determinata poſitio, &c.

Eſt autem adhuc determinata poſitio reſpõdentis per aliquam determinationem ſubiecti per modum multiplicationis reſtringentis ſubiectum, & videndum eſt qualiter talis poſitio & conſtrui & deſtrui debeat ab opponente. Determinatam autem dico,vt ſi ponatur alicui vni voluptati ineſſe quoniam bonum (hoc eſt, ſi dicatur aliqua vna voluptas eſſe bona) & aliqua non eſſe bona: & ſic tunc dupliciter deſtrueretur propoſitum: ſiue enim oſtendatur, quoniam nulla voluptas eſt bona: interemptũ erit propoſitum: quia hæc vna voluptas bona ratione determinationis repugnat ad omnem ſi vna ponatur formaliter: quia tunc tantum valet, quantum vnica ratione prædicati quod ſubiecto affirmatiuè redditur, & repugnat ad nullam & omnem voluptatem bonam. Si autem per duo determinet & per vnam & per dictionem excluſiuam tantum vel ſolum ſic, vna voluptas tantum eſt bona:tunc hanc poſitionem multipliciter erit deſtruere: quia plures quam duas habet cauſas veritatis:ſi enim oſtenderimus,quoniam omnis voluptas eſt bonum, vt Epicurus dicit,ſiue quoniam nulla voluptas eſt bonum: ſiue oſtendamus plures voluptates eſſe bonas quam vnam: ſemper interimentes erimus propoſitum: & ſic interimitur quòd determinatur cum dictione excluſiua:dupliciter autem determinant cum vna ſiue dictione excluſiua. Poſitione autem aliqua ad hoc autem determinat plus quam per tria determinetur ſpecificando & ſubiectum & vniuerſali & dictione excluſiua, vt ſi dicatur ſic, quoniam prudentia vna ſola virtute moralium eſt ſcientia:quadrupliciter contingit interimere:oſtenſo enim quoniam omnis virtus eſt ſcientia, vt dicit Socrates: vel oſtenſo, quòd nulla virtus eſt ſcientia: vel oſtenſo, quod aliqua alia eſt ſcientia, vt iuſtitia quæ eſt in rationabili parte animæ ſicut & prudentia propter ſcientiam deſtruendi vel communicandi:vel ſi monſtretur, quoniam eadem virtus quæ eſt prudentia

non eſt ſcientia quolibet iſtorum modorum, interemptum erit, quòd prudentia vna ſola virtutum eſt ſcientia.

Vtile autem eſt, &c. Vtile autem eſt & idoneum & abundantem facere opponentem,& in ſingula inſpicere quæ ſunt ſubiectorum partes ſubiectiuæ, quibus & ſubiectis aliud dicitur vniuerſaliter ineſſe, vel non ineſſe: quia hoc ad conſtructionem particularis vtile eſt.

Amplius autem, &c. Amplius autem in prædicato quod ineſſe dicitur, inſpiciendum in generibus prædicati in quorum aliquo prædicatum continetur, & vtile eſt hoc componenti & diuidenti prædicata quæ inſunt ſecundum ſpecies vſque ad indiuidua, ſicut prius dictum eſt in huius ſcientiæ libro in quo de vniuerſali problemate ſecundum ineſſe dictum eſt: nam ſiue omni dicatur ineſſe affirmatiuè, ſiue nulli negatiuè, opponente vel ea proferente per quæ probatur vniuerſale affirmatiuè vel negatiuè probandum, neceſſe eſt reſpondenti vniuerſaliter confiteri ineſſe affirmatiuè, vel vniuerſaliter non ineſſe negatiuè, aut quod ferat inſtãtiam in aliquo, in quo nõ ſit ſic vniuerſaliter proponatur.

Amplius in quibus, &c. Amplius id quod ineſt vt accidens, vtile determinare per ſubiecta in quibus & qualiter inſit, vt determinetur tempore & numero, vt ſic videatur ſi ſecundum nullum horum eſt in ſubiecto, quæ ſunt ſpecie & numero ſub accidente ipſo. Huius exemplum, vt ſi probare velimus, quoniam tempus non mouetur neque eſt motus, vt quidam dixerunt, valet opponenti inſpicere in prædicatum, & diuidenti quot ſunt ſpecies motus. Nam ſi nihil horum quæ ſunt ſpecies motus, ineſt tempori, manifeſtum eſt, quoniam tempus non mouetur nec motus eſt. Similiter autem ſi probandum ſit, quòd anima non eſt numerus, vt dixit Plato, valet hoc opponenti diuidenti numeros in ſpecies, in quibus omnis numerus continetur, vt quoniam omnis numerus aut abundans, aut perfectus, aut diminutus. Nam ſi anima nullus iſtorum eſt, palam quod ſequitur, quòd non eſt numerus: & ſic interemptum erit problema. Problema igitur de prædicato quod eſt accidens per huiuſmodi locos, vt dictum eſt, & ex ſimilibus his erit argumentandum, & cætera.

LIBER IV.

TOPICORVM.

TRACTATVS I.

De problemate generis & proprij.

CAPVT I.

Proœmium Libri.

Poſt hæc autem de his, &c. IN hoc quarto libro topicorum poſt hæc quæ dicta ſunt de determinatione problematis de accidente, quod non conuerſim prædicatur, & primum & remotiſſimum eſt elementum diffinitionis, perſpiciendum de locis & conſiderationibus pertinentibus ad genus, hoc eſt, ad ineſſe vt genus vel non ineſſe, & de locis & conſiderationibus pertinentibus ad proprium, ſiue ad problema de proprio determinandum: quod genus requiritur ad bonitatem proprij, & proprium propter modum prædicandi conuerſim, immediatius eſt elementum diffinitionis, quam genus: ſunt enim hæc prædicata elementa eorum locorum quæ pertinent ad diffinitiones: quia ineſſe vt diffinitio ex his elementaliter componitur: quia quod ineſt vt diffinitio, & ineſt ſimpliciter, & in quid, & conuerſim prædicatur: quorum primum eſt accidentis, ſecundum generis, tertium proprij: propter quod ante diffinitionem iſta conſideratione eſt neceſſarium: quia ita ſupponitur in eo quod ineſt vt diffinitio.

Eſt autem & alia cauſa huius quod eſt vtile: de his enim eiſdem prædicatis (prout ſumuntur ſecundum ineſſe vt genus & ineſſe vt proprium) rarò conſiderationes fiunt in diſputationibus. Et huius rationem quantum ad genus reddit Boët. in lib. diuiſionum: quia quidam antiquorum ineſſe vt genus ſub ineſſe vt accidens comprehendere voluerunt: propter hoc commune eis quod eſt ineſſe vt accidens, & ineſſe vt genus, eſt non conuerſim prædicari. Ideo autem quantum ad ineſſe vt proprium eſt quod hoc voluerunt comprehendere ſub

te ſub ineſſe vt diffinitio: cum vtrumque proprium ſit, & dicatur vtrumque conuerſim prædicari. Vtile ergo eſt diſtinguere iſta ne vnum ſub altero contentum eſſe credatur: ſed vnumquodque iſtorum ſit prædicatum ab altero ſecundum modum inhærendi diſtinctum: hoc enim ex conſiderationibus & locis oſtendetur.

CAPVT II.

De genere prout aſsignatur genus alicuius ſpeciei.

POnemus igitur primo conſiderationes proprias ſumptas penes particulas in diffinitione generis logice poſitas. Deinde ponemus particulas penes ea ſumptas quæ conſequuntur ad particulas poſitas in diffinitione generis logici non contracti ad materiam generis: & ipſum conſideremus prout aſſignatur genus alicuius, & non prout genus ſimpliciter vel omni: & hoc eſt comparare genus ad propinquum etiam, vel remotum, & non ad remotum.

Si ergo ponatur genus alicuius, &c.

Si ergo ponatur genus vel pro genere alicuius exiſtentium quod ſignificet ens exiſtens. Exiſtens autem propriè eſt compoſitum: quia omne genus & ſpecies compoſita ſunt. Primum quidem igitur inſpiciendum eſt ad omnia quæ ſunt illi (quod pro genere poſitum eſt) cognata, hoc eſt, eiuſdem coordinationis in linea prædicabili eius quod dicitur eſſe genus: omnia enim quæ ſunt in ipſo, ſunt ſuæ coordinationis vt originata ſecundum eſſentiam ab ipſo: & ideo de omnibus illis prædicatur. Vnde inſpiciendum eſt ſi de aliquo illorum non prædicatur quemadmodum de accidente in ſecundo huius ſcientiæ libro dictum eſt: quia ſi de aliquo eorum cognatorum non prædicatur, non erit genus quod aſſignatum eſt pro genere, & problema propoſitum interimendum eſt. Cuius exemplum eſt, vt ſi voluptatis ponatur genus eſſe bonum (ſicut ponit Epicurus) conſiderandum ſi aliqua voluptas, eſt non bonum, ſicut voluptas ægritudinalis vt in 10. ethic. prædicatum eſt: & ſi hoc concedatur & inueniatur, manifeſtum quoniam bonum non eſt genus voluptatis: & ſumitur penes hoc, quod in diffinitione generis ponitur prædicari de omnibus ſpeciebus & indiuiduis. Dico autem de eadem ſpecie: quia generaliſſima genera ſunt ſpecies entis, vt dicit Ariſtot. in prima philoſophia, & alia ſpecies genus eſt generis, & alia qualitatis genus, & ſic de aliis.

3. meta. tex. com. 10. & 10. com. 6. & 3. phyſ. com. 4.

Deinde ſi non in eo quod quid, &c.

Deinde alia conſideratio ſumitur penes hoc quod in diffinitione generis eſt prædicari in quid: vnde conſiderandum eſt demum id quod ſumitur penes hoc, quod aſſignatum eſt pro genere, de omnibus cognatis in quid eſt prædicatur, vel non, ſed in quale: velut album ſi dicatur eſſe genus niuis, aut velut de anima prædicatur mobile vel mouens vt genus, vt dicit Plato animam eſſe quod eſt mobile vel motiuum ſui, ſicut in genere dicimus animam eſſe quod per ſe mobile eſt, hoc eſt, à ſe, ſiue quod mouet ſeipſum: quamuis enim Plato dicat animam eſſe numerum, vt genus animæ: tamen quia mobile à ſe ponit differentiam, & differentia generalis cum genere collocanda eſt, mobile à ſe etiam poſuit genus animæ: & cum nec album de niue, nec mobile à ſe in quid prædicetur de niue & anima: patet quia neutrum eſt genus eius cuius poſitum eſt eſſe genus: neque enim nix ſecundum quid album eſt, vel albi ſuſcipit prædicationem: nec anima ſecundum quid eſt quod mouetur: & propter hoc non eſt album genus niuis, vt dixit Empedo. nec anima eſt quid quod mouetur, vt dixit Plato: accidit enim moueri animæ, & non prædicatur de ea in quid: quemadmodum accidit animali frequenter moueri vt ambulare vel ambulans eſſe.

Amplius non mobile, &c.

Amplius hoc quidem probatur, quòd mobile eſſe non eſt genus animæ: quia mobile eſſe à ſe non ſignificat quid eſt in ipſo de quo prædicatur, ſed ſignificat aliud faciens vel patiens: mouere enim ſignificat quid faciens in genere actionis, à ſe moueri ſignificat quid patiens in genere paſſionis. Similiter autem & album: non enim & album ſignificat quid eſt nix, ſed indicat quale ſit illud quid, ſiue aliquid de quo prædicatur. Propter quod neutrum horum in eo quod quid eſt prædicatur de eo de quo prædicatur.

Maximè autem, &c.

Alia etiam eſt ratio ad idem, quòd maximè in diffinitione accidentis eſt inſpiciendum, ſi diffinitio accidentis & ea quæ ſunt in diffinitione, aptantur conuenienter ad id quod dictum eſt eſſe genus, vt patet in his quæ dicta ſunt album & mobile: contingit enim vt accidens idem mouere ſeipſum, & aliquando non mouere. Similiter contingit aliud album aliquando eſſe album, & aliquando non contingit: & ſic non erit album genus, ſed ineſt vt accidens, cuius diffinitio eſt, quòd contingit eidem ineſſe & non ineſſe. Propter quod neutrum horum eſt vt genus, ſed vt accidens eſt vtrique illorum de quibus prædicatur, eò quod (ſicut diximus) vtrique illorum contingit ineſſe & non ineſſe.

Amplius ſi non eadem diuiſione, &c.

Amplius ſi attendatur conſequentia ad particulas poſitas in ratione generis: tunc prima eſt quæ eſt prædicari de pluribus, ſecundum regulam quæ data eſt in prædicamentis, quæ dixit, quòd quando alterum de altero prædicatur vt de ſubiecto, quæcunque de prædicato dicuntur, & omnia de ſubiecto dici neceſſe eſt: & ex iſta ſequitur, quòd omnia de quibus dicitur genus, ſint eiuſdem coordinationis cum genere ſecundum rectam lineam. Si ergo non in eadem diuiſione vel coordinatione fuerit genus cum his quorum dicitur eſſe genus, & ſpecies ſimiliter de qua prædicatur genus, ſed hoc quidem vt genus ſit ſubſtantia, hoc eſt, in genere ſubſtantiæ: aliud autem de quo prædicatur genus, hoc eſt, ſpecies, ſit qualitas, hoc eſt, in genere qualitatis: tunc non erit genus quod pro genere aſſignatum eſt. Verbi gratia, vt nix quidem & cignus (qui albi ſunt ſpecies ſecundum Empedoclem) quidem ſubſtantia: album autem (quod genus eorum dictum eſt) non eſt ſubſtantia, ſed quale. Propter quod non

non eſt album genus niuis, nec genus cigni: quia non ſunt eiuſdem coordinationis vel diuiſionis.

Rurſum diſciplina, &c. Rurſum iuxta idem conſequens accipitur, quòd diſciplina ad aliquid eſt, hoc eſt, ad diſciplinatum vel diſciplinabile: bonum autem vel pulchrum dicunt quale: propter quod nec bonum nec pulchrum ſunt genus diſciplinæ: quia non ſunt eiuſdem coordinationis & diuiſionis. Nam eorum quæ ſunt ad aliquid ſecundum ſpeciem, genera oportet eſſe ad aliquid, vt patet in duplici quod eſt ſpecies de numero eorum quæ ſunt ad aliquid, & multiplex quod eſt genus eiuſdem, & etiam ad aliquid. Vniuerſaliter in talibus quidem dicendum eſt & pro maxima, quod ſub eadem diuiſione & coordinatione prædicabilium oportet genus eſſe ſpeciei, ſiue inſertum cum ſpecie ſecundum rectam lineam: nam ſi ſpecies eſt ſubſtantia, & eſt genus de iſta ſpecie prædicatum ſubſtantia: & ſi ſpecies eſt quale quid, & genus erit quale quid. Cuius exemplum eſt ſi genus eſt quale quid & ſpecies non, vt ſi album eſt quale quid, & color quid erit. Similiter autem & in aliis.

Rurſum ſi neceſſe eſt, &c. Secundum conſequens ad idem eſt, quòd ſi genus prædicatur, ſemper prædicatur: quia eſt prædicatum eſſentiale de pluribus, & penes conſequens accipitur. Vnde rurſum conſiderandum eſt, quoniam genus dicitur de pluribus prædicari, ſi neceſſe eſt vel contingit genus participare id quod poſitum eſt in genere, ſicut inferius eſſentialiter participat ſuum ſuperius, & participare eſt ſuſcipere participati ſuperioris rationem & nomen vniuocè: manifeſtum enim, quoniam quidem ſpecies participant genera ſecundum nominis prædicationem, & hoc modo genera non participant ſpecies: ſi autem ſpecies ſuſcipit generis nomen & rationem, genus non ſuſcipit nomen & rationem ſpeciei.

Conſiderãdum ergo ſi contingit, &c. Vnde conſiderandum ſi contingit aſſignatum genus vel aſſignatum pro genere, participare ſpeciem ſecundum nomen & rationem: quia tunc non erit genus quod pro genere aſſignatum eſt: vt verbi gratia, vt ſiquis aſſignet aliquid pro genere entis vel vnius: tunc enim cum ens & vnum de omnibus dicantur, dicentur etiam de iſto quod pro genere eorum eſt aſſignatum: & ſic accidit, quòd id quod aſſignatum eſt pro genere entis vel vnius (quæ dicuntur eſſe ſpecies ſuæ) participabit rationem eorum, quod eſt inconueniens. Et huius cauſa eſt: quia de omnibus quæ ſunt, vnum & ens prædicantur, & etiam de iſto quod aſſignatum eſt vt genus eorum. Propter quod ratio eorum etiam, ſcilicet entis & vnius, participatione prædicatur de ipſis. Rationem autem dico expoſitionem quæ eſt maioris declarationis quam nomen: quia aliam ens & vnum non habent rationem.

Amplius ſi de aliquo aſſignata ſpecies, &c. Amplius ad idem quod eſt prædicare de pluribus, conſequens eſt, quòd genus de omnibus his prædicatur ſpecies, & de pluribus. Vnde ſi de aliquo vel aliquibus vna vera eſt ſpecies ſecundum prædicationem, de quibus non eſt verum genus prædicatum de eiſdem, non erit genus quod aſſignatum eſt pro genere. Verbi gratia, ſi ens aut ſcibile dicatur eſſe genus opinabilis: nam de non ente prædicatur opinabile: multa enim non entia ſunt opinabilia, vt quod ſol ſit monopedalis, vel quod fauni vel ſatyri ſint: cum autem ens vel ſcibile non prædicentur de non ente: & ratio eſt, quia ens non eſt non ens: & quod ſcitur vel ſcibile eſt, hoc eſt vnum propter quod ens & ſcibile non eſt genus ad opinabile: quia de pluribus prædicaretur ſpecies quam genus: quia de quibus prædicatur ſpecies, & genus de eiſdem prædicari neceſſe eſt: nunc autem opinabile prædicatur de quibus non prædicatur ens vel ſcibile.

Rurſum ſi nullam ſpecierum, &c. Adhuc autem de pluribus prædicari quarto loco conſequitur, quòd omnia de quibus prædicatur ipſum genus, participabunt illud genus. Diffinitio autem eius quod eſt participare, eſt ſuſcipere participati rationem. *Quid ſit participare.* Participatum autem dicimus, cuius ſecundum partem ſuæ poteſtatis, & ſecundum partem ſuæ communitatis inferens ſuſcipit prædicationem, vt homo ſuſcipit rationem animalis & prædicationem. Vnde ſi nullum eorum quæ ſunt ſpecies poſitæ ſub eodem genere, contingit participare, id quod poſitum pro genere, non erit genus quod pro genere eſt aſſignatum. Nam impoſſibile eſt participare genus, quod nullam ſpecierum participat, niſi ſit aliqua primarum ſpecierum primæ diuiſionis generis ſui primi, in qua immediatè primum genus eſt diuiſum: hoc enim participat primum genus tantum, & nullam participat ſpecierum: aliæ autem omnes ſubalternæ ſpecies quæ ſunt in genere primo, participant genus ſecundum aliquam ſpecierum: quia quicquid eſt in genere, eſt in aliqua ſpecierum illius generis præter ſpecies primas. Si ergo ponatur motus genus eſſe delectationis ſiue voluptatis, de qua dixit Plato, quòd omnis delectatio eſt generatio in ſenſibilem animam, conſiderandum ſi participat aliquam ſpecierum motus: nam ſi nec eſt generatio nec corruptio neque nullus ſpecialis motus de numero omnium ſpecierum motus, manifeſtum eſt, quod nulla ſpecierum motus eſt: propter quod nec participat genus: eò quod neceſſarium eſt & pro maxima ſupponendum, id quod genus participat, & aliquam ſpecierum participare: propter quod ſequitur, quòd voluptas non erit ſpecies motus, nec motus erit genus voluptatis, neque erit aliud indiuiduorum quæ ſunt ſub motu: nam indiuidua omnia participant ſpeciem, & per ſpeciem participant genus, vt alius homo indiuiſus & hominem participat & animal quod eſt genus hominis. *Delectatio ſecundum Platonem quid.*

Remouet dubium. Quod autem dictum eſt hic, quod genus & ſpecies debent eſſe eiuſdem coordinationis ſiue diuiſionis prædicamenti, non eſt contrarium ei quod in prædicamentis in capitulo relationis dictum eſt: nihil enim prohibet genus eſſe in ad aliquid, & ſpeciem & non eſſe in ad aliquid, ſicut ſcientia eſt in ad aliquid, non autem grammatica: quia eſſentia generis & eſſentia ſpeciei ſemper ſunt in eadem coordinatione, quamuis id quod additur ſuper eſſentiam, aliquando ſit in alia coordinatione: & hoc patet, quia ſcientia (ſecundum id quod eſt) *Quomodo genus poteſt eſſe in ad aliquid ſpecie ſua non exiſtente in ad aliquid.*

eſt) habitus vel diſpoſitio eſt:quamuis accidat ei (ex comparatione ad id de quo eſt) in relatione eſſe.

Amplius de pluribus, &c. Ponitur etiam conſideratio accepta penes hoc conſequens quod eſt prædicari de pluribus differentibus ſpecie:ad hoc enim ſequitur genus de pluribus prædicari, quam ſpecies. Adhuc autem ad hoc ſequitur non de æqualibus prædicari cum ſpecie. Dicamus igitur ad hoc inſpiciendo amplius præter inductas conſiderationes,quòd ſi id quod pro ſpecie in genere poſitum eſt, de pluribus dicitur ſiue prædicatur, non erit genus illius ſpeciei quod aſſignatum eſt pro genere, ſicut ſi opiniabile dicatur ſpecies entis, vt dixit Pythagoras, qui poſuit, quòd magis eſt ens opiniabile quod eſt extra animam, ſicut cauſa eſt plus ens cauſato:opiniabile autem cum dicatur tam de ente quam de non ente, & de pluribus prædicatur quam ens: ergo opiniabile non eſt ſpecies entis, nec ens eſt genus opinabilis. *Pythagoras poſuit opinabile eſſe ſpeciem entis.*

Remouet dubium. Hoc autem ferè poſitũ eſt in antehabitis iſtius capituli:ſed differt illud ab iſto: quia quod præcedit, deſtruit genus aſſignatum per hoc quod de aliquo prædicatur ſpecies, de quo non genus: hic autem deſtructio fit per hoc quod de pluribus ſpecie & numero differentibus ſpecies quam genus prædicatur: de pluribus enim genus ſemper quam ſpecies prædicatur.

Rurſum ſi genus de æqualibus, &c. Rurſum alia conſideratio conſequens ex iſta penes idem prædicari de pluribus ſumpta, & eſt hæc, quod ſi de æqualibus in numero dicuntur ſpecies aſſignata & genus. Cuius exemplum eſt, vt ſi eorum quæ omnia ſequuntur,& in quæ omnia ſicut in prima reſoluuntur,quæ ſicut dicit Aui. ſunt ens, vnum, res, aliquid, ponatur vnũ genus, & alterũ ſpecies ipſius, vel per ſe, vel in eo quod accidit iſtis ineſſe:vt ſi ponatur ens eſſe genus, & vnum ſpecies, de omnibus enim dicitur & ens & vnum:propter quod neutrũ neutri comparatũ poteſt eſſe genus: eò quod de æqualibus & ſecundum numerum & ſecundum ſpeciem dicuntur. In hoc autem quod accidit illis, exemplum eſt in eo quod iſta prima ſunt & principia: vnde ſi primum & principium ad ſeinuicem comparata ponantur genus & ſpecies, idem accidit inconueniens: quia vtraque quæ dicta ſunt, idem ſunt:& ideo neutrum de pluribus prædicatur quam alterum, & ſic neutrum eſt genus ad alterum. *Quæ ſint ea quæ ſequuntur omnia ſecundum Auic.*

Elementum autem eſt ad omniã, &c. Elementum autem vel fundamentale principium ad omnia iſta quæ dicta ſunt, eſt quod de pluribus prædicatur ſiue dicitur genus quã ſpecies & quam differentia: de paucioribus enim differentia dicitur, quam genus:quia aliter nec diuideret genus quãdo eſt diuiſiua:nec oppoſita generi contraheret poteſtatem generis quando eſt conſtitutiua, penes idem conſequens quod eſt prædicari de pluribus ſpecie differentibus & in quid.

Videndum autem & ſi, &c. Adhuc ſumitur conſideratio: quia inſpiciendum ſi aliud aſſignatum pro genere, ſit genus alicuius eorum quæ non differunt ſpecie, ab his quæ ſunt in ſpecie contenta, cuius genus aſſignatum:quia ſi non eſt genus eorum quæ indifferentia ſunt ſpecie ab illis, non erit genus quod pro genere eſt aſſignatum: vel etiam ſi non videatur eſſe genus eorum, non erit genus quod pro genere eſt aſſignatum. Et hæc conſideratio ſicut valet deſtruenti,ita valet conſtruenti. Si enim conſtruat, quod idem genus eorum quæ non differunt, concludetur illud verè eſſe genus per hanc maximam,quod omnium quæ non differunt ſpecie, eſt idem genus. Si ergo vnius talium genus eſſe monſtretur, quod vnius talium quod aſſignatum eſt, non ſit, manifeſtum eſt, quòd ſequitur,quòd nullius eorum ſit genus:quia vna ratio eſt in vno & in omnibus quoad eſſe genus vel non eſſe genus. *Omnium quæ non differunt ſpecie eſt idem genus.*

Cuius exemplum eſt, vt ſiquis ponat eſſe lineas inſecabiles, ex quibus lineis diuiſibiles componuntur, vt in libello de indiuiſibilibus lineis dicit Ariſtot. eò quod omne diuiſibile ex indiuiſibilibus componitur, vt dixerunt Democritus & Leucippus, Plato in hoc ſigno ponens indiuiſibiles lineas, quum dicat indiuiſibile eſſe primum genus linearum, patet quod peccauit: id enim quod genus eſſe aſſignauit,non poteſt eſſe genus indiuiſibilium linearũ:quia indiuiſibile de indiuiſibili non prædicatur: cum tamen lineæ diuiſibiles & indiuiſibiles ſint eædem, ſiue ſecundum ſpeciem indifferentes: omnes enim rectæ lineæ indifferentes ſunt, ſiue ſint diuiſibiles, ſiue indiuiſibiles. *Ariſtot. in libello de indiuiſibilibus.*

Rectæ autem dico: quia rectitudo eſt forma ſimplex & vno modo, quæ competit primis lineis quæ ſunt compoſitarum linearum principia:vnius enim formæ eſt rectitudo & ſimplex. Curua autem ex duabus formis compoſita eſt, conuexo ſcilicet, & concauo:& ideo curuitas eſt multis modis, rectitudo vno modo:& ideo indiuiſibile non poteſt eſſe genus ad rectas lineas. Et hæc eſt vera iſtius conſiderationis expoſitio:& de hoc quod alij dicunt, non eſt curandum. *Rectitudo eſt forma ſimplex: curuitas autem eſt compoſita ex duabus formis.*

CAPVT III.

De conſiderationibus acceptis conſiderando ad plura genera.

Conſiderandum autem & ſi quod aliud genus, &c. His habitis quæ inſpectionem ad vnum genus aſſignatum conſiderare debent, conſiderãdum eſt in plura genera ſi alius aliud genus aſſignatæ ſpeciei poſuit, videndum ſi aliud genus eſt eiuſdem ſpeciei,quod nec continet aſſignatum genus,nec ſubalternans ipſũ, neque continetur ſub illo ſicut ſubalternatum: ſi enim tale genus aliud ab aſſignato inuenerit, id quod aſſignatum eſt pro genere, non erit genus. Cuius exemplum eſt Socratis, vt ſiquis tanquam aſſignatæ ſpeciei ponat iuſtitiæ genus eſſe ſcientiam communicandorum vel diſtribuendorum, conſideranti autem ſtatim occurrit, quòd aliud genus eſt iuſtitiæ quod eſt virtus moralis, & neutrum horum continet alterum:propter quod non poteſt eſſe ſcientiam genus iuſtitiæ:quamuis enim ſcientiæ genus ſit virtus, non tamen eſt virtus moralis: quia ſcientia eſt ſpeculatiua, & virtus moralis eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus, vt dicit Tullius: & hoc modo ſub vno communi non continentur, ſed ſub *Virtus eſt genus ſcientiæ: non tamen virtus moralis.*

diuerſis ſunt ordinibus prædicabilium:& medium virtutis eſt inter plus & minus:medium autem ſcientiæ eſt ratio recta, vt in 6. ethic. dicit Ariſtot.& ſi vtrumque dicatur virtus,non erit hoc per vnam rationem:& ideo virtus non eſt genus vnum ſub quo ambo contineantur. Quod autem ſecundum vnam rationem non prædicatur de contentis, non eſt genus,neque prædicatur vt genus.

Habet enim dubitatio-nem, &c.

Calumniam autem videtur habere quod dictum eſt & inſtantiam:videtur enim quando ſiue aliquando, quòd vna aſſignata ſpecies ſub duobus generibus eſt,quod alterum ſub altero generum illorum contineatur vt in pluribus, habet tamen dubitationem in quibuſdam, & non videtur generaliter verum eſſe:quibuſdam enim videtur,quòd prudentia(quæ eſt aſſignata & debita ſpecies)& virtus ſit, ſiue in genere virtutum, & ſcientia, hoc eſt, in genere ſcientiæ eſſe: & neutrum iſtorum generum à neutro videtur contineri :& ſic inſtantiam videtur habere inducta conſideratio.

Non tamen ab omni-bus, &c.

Sed ad hoc reſpondendeo, quod non ab omnibus conceditur prudentiam ſcientiam eſſe:quamuis enim exemplum eius ſit agendorum ratio recta, non eſt tamen niſi his quæ ſunt ad finem ad quem tendunt, vt nulla virtus moralis: & ideo non eſt ſcientia abſolutè, quæ non conſideret niſi verum, & ſit ad finem veri ſicut ſcientia. Et ſiquis admittit verum eſſe quod dictum eſt, prudentiam eſſe ſcientiam, non tamen eſt neceſſarium neque videtur eſſe neceſſarium, quòd ſcientia eſt virtus, aut ſint ſicut genera ſubalterna,quorum vnum ſub altero continetur, vt ſcientia ſub virtute, quæ eiuſdem, hoc eſt, prudentiæ genera eſſe dicuntur:ſed ſatis eſt, quòd ambo ſint ſub eodem genere ſubalternante vtrumque, quemadmodum in virtute & ſcientia accidit: vtraque enim ſunt ſub eodem genere:nam vtrumque iſtorum ſecundum generis prædicationem eſt habitus & diſpoſitio certa, ſicut dictum eſt. Proponatur conſideratio ſic, quòd conſiderãdum ſi aliud à genere aſſignato inuẽtũ eſt genus aſſignatæ ſpeciei,ita quod illa duo genera ſic ſe habeant, quòd neutrum illorum quæ dicta ſunt, ineſt generi quod aſſignatum eſt, & quod nec vnum ſub alio eſt, nec ſub eodem genere ambo ſunt genera: tunc non erit genus quod aſſignatum eſt pro genere.

Conſiderandum autem eſt genus, &c.

Adhuc autem an genera non ſubalterna conſiderandum eſt & inſpiciendum eſt in genus aſſignati generis,& ſic ſemper aſcendendo in eadem linea prædicamentali aſcendendum eſt & videndum ſi omnia ſuperiora genera prædicantur in quid, per hanc maximam, quando alterum de altero prædicatur vt de ſubiecto, omnia quæ de prædicato dicuntur, & de ſubiecto dicuntur, & eadem prædicatione dici oportet: & ideo ſi genus aſſignatum prædicatur in quid,omnia ſuperiora de eadem ſpecie in quid prædicabuntur. Nam omne ſuperius genere aſſignato de ſpecie aſſignata in quid prædicari oportet:& ſi aliud ſuperiorum aſſignati generis non prædicatur de ſpecie aſſignata, non erit genus quod aſſignatum eſt pro genere.

Rurſum & genus participat, &c.

Rurſum in plura genera ſubalternatim poſita inſpiciendum eſt penes hoc, quod oportet inferius participare ſuum ſuperius, & non è contrario. Conſiderandum ergo ſi aſſignatum genus vel aliud genus in recta linea ſuper genus aſſignatum ſit: eò quod nullum quod eſt ſuperius, participat quod inferius: & ſi ergo tale genus ſit aſſignatum quod vel ipſum vel aliud ſuperiorum participat ſpeciem aſſignatam, non erit genus quod pro genere eſt aſſignatum. Hac conſideratione vtendum eſt deſtruenti, quemadmodum dictum eſt:aſtruenti autem ſiue problema aſtruere volenti,ſi concedat, quod id quod aſſignatum eſt pro genere, inſit ſpeciei cuius eſſe aſſignatum eſt etiam ponendo ineſſe, adhuc dubitat vtrum id quod aſſignatum eſt pro genere, aſſignatæ inſit vt genus, cum tamen non dubitet quin inſit vt prædicatum, ſufficit oſtendere, quòd aliquid ſuperiorum in recta linea ad genus aſſignatum ineſt ſpeciei aſſignatæ in eo quod quid eſt ſicut ineſt genus:vno enim talium ſuperiorum in eo quod quid eſt de aſſignata ſpecie prædicato, omnia quæ ſuperiora ſunt ad illud,in eo quod quid eſt prædicantur de eadem ſpecie: & hoc eſt verum ſi ſint ſuperiora his de quibus prædicantur ſecundum rectam lineam:omnia enim taliter ſuperiora prædicantur in eo quod quid eſt ſicut ineſt genus ſuis inferioribus: propter quod aſſignatum genus in eo quod quid eſt prædicabitur, ſi aliud ſuorum ſuperiorum in eo quod quid eſt prædicetur, & ſi vnum aſſignatum eſt pro genere.

Quoniam autem vno taliter ſuperiorum in eo quod quid eſt de ſpecie aſſignato prædicato, omnia alia in eo quod quid eſt prædicantur. Sumendum ergo etiam inductione in omnibus generibus prædicamentorum, quamuis hoc in prædicamentis ſit determinatum:& ſic quidem faciendum eſt quando non dubitat, ſed ſine dubitatione certum eſt,quòd inſit ſpeciei & prædicetur de ſpecie id quod pro genere eſt aſſignatum: tunc non ſufficit oſtendere id tantum quod & aliud ſuperiorum generum illi quod dubitatur ineſſe, in eo quod quid eſt prædicetur & de ſpecie aſſignata, ſed oportet duo oſtendere ſicut duo ſunt in dubitatione, etiam quando dubitaui vtrum inſit, & vtrum vt genus inſit: oportet enim oſtendere, quòd ſuperiorum aliud inſit vt genus, & quod nullum genus ex oppoſito diuiſum contra genus aſſignatum,prædicatur de aſſignata ſpecie:quia diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ. Huius exemplum eſt, vt ſi ambulationis tanquam aſſignatæ ſpeciei genus aſſignetur latio, ſiue ſecundum locum mutatio, non ſufficit oſtendere, quoniam ambulatio eſt motus, & quod motus de ambulatione prædicatur in quid,eò quod alij præter lationem motus ſunt: ſed oportet hoc oſtendere, quòd ambulatio nullum contentorum ſub motu participat de numero eorum quæ ſunt ſecundum diuiſionem, niſi lationem ſolum: & ideo quia eſt neceſſe, quòd id quod genus participat, aliquam ſpecierum etiam(quæ ſit in genere illo) participare: quia prædicatur participatiuè de genere, prædicatur & participatiuè de ſpecie. Prædicentur quæcunque ſunt participata de inferioribus

ſerioribus ſecundum primam & rectam diuiſionem, niſi lationem ſolam: & tunc ſic arguendum eſt, quod ſi ambulatio nec augmentum participat nec diminutionem nec aliorum motuum aliquam prælationem, tunc medium eſt quod lationem & genus participabit: & ideo ſequitur, quòd latio erit genus ambulationis.

Rurſum de quibus ſpecies, &c.

Adhuc in ſubalternis generibus conſiderandum eſt, ſi id quod aſſignatum eſt pro genere, prædicatur in quid de eiſdem de quibus prædicatur in quid aſſignata ſpecies. Similiter conſiderandum, ſi omnia quæ directè ſupra genus aſſignatum ſunt, de eadem & eiſdem prædicentur: quoniam ſi alicui in aliquo eorum, quæ ſuperius ſunt, diſſonant, palam quoniam non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere: ſi enim eſſet genus, omnia ſuperiora hoc & etiam plus quod aſſignatum eſt pro genere, de ſpecie aſſignata in eo quod quid eſt prædicarentur: & quando non ſic eſt, non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere. Deſtruere igitur volenti vtile eſt conſiderare ſi non prædicatur genus vel aliquod ſuperiorum aſſignatum pro genere in eo quod quid eſt: accidit enim in omnibus coordinationibus genus & ſpeciem de eodem in eo quod quid eſt prædicari. Aſtruere autem volenti vtile eſt videre ſi aliquod prædicatum vel aliquod ſuperius ad ipſum in eo quod quid eſt prædicetur: tunc enim accidit (hoc eſt, ſequitur) & genus aſſignatum & ſpeciem aſſignatam de eodem in eo quod quid eſt prædicari: propter quod etiam ipſum quod eſt ſpecies aſſignata cum ſub duobus ſit generibus, neceſſe eſt iſta genera eſſe ſubalterna, quorum vnum ſub altero continetur, ſi oſtendatur, quòd id quod voluimus genus eſſe non contineri ſub ſpecie: tunc palam eſt, quòd ſequitur, quòd ſub hoc alterum ſicut ſpecies ſub genere erit: quia ex quo ſubalterna ſunt, & id quod ſub illo non continetur, neceſſe eſt ſub reliquo contineri, & reliquum ſub alio contineri. Sic ergo in genera tam ſubalterna quam non ſubalterna conſiderandum: quia ſi illud non eſt genus quod præter hæc accipitur, tunc patet, quòd nec illud eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere.

Conſiderandum autem & rationes, &c.

Adhuc conſiderandum ad totam rationem generum, & non tantum in particulas quæ ponuntur in diffinitionibus generum eorum quæ aſſignata ſunt, vel quæ ſuperiora ipſorum. Conſiderandum autem & rationem illorum generum, ſi aptantur per conuenientiam ſubſtantialem ad aſſignatam ſpeciem: neceſſe eſt enim omnes rationes generum ſuperiorum prædicari de aſſignata ſpecie, & de omnibus his quæ participant ſpeciem, ſicut inferiora ſuperiora ſua participant. Si ergo in aliquo diſſonet, quod ratio ſuperiorum inferiori non aptatur, palam quod non eſt genus quod pro genere eſt aſſignatum. Sic ergo in particulas diffinitiones generis, & in eas quæ particulas conſequuntur, vt in totam diffinitionem generum tam non ſubalternorum quam ſubalternorum eſt conſiderandum: quæ omnia in linea rectè aſcendenti prædicamentali conſiderantur: quæ conſiderationes ſunt plurimum deſtructiuæ, aliquæ tamen ſunt conſtructiuæ, in aliquibus admixtæ. Quod autem eſt dictum, quòd diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ, ideo eſt: quia ſi eſſet genus vnum talium ſpecierum, hoc eſſet de diffinitione vtriuſque, & ſic vnum eſſet diffinitiuum duorum oppoſitorum, quod eſt inconueniens.

CAPVT IV.

De conſiderationibus ſumptis ex comparatione generis ad differentiam & ſpeciem, &c.

HAbitis conſiderationibus quibus diſcernitur & aliquando conſtruitur genus per inſpectionem ad intrinſeca generi & eſſentialia, quæ ſunt particulæ diffinitionis eius vel conſequentia ad particulas, & per inſpectionem ad totam diffinitionem, quia genus aliquo modo continet differentias poteſtate ſaltem, & continet ſpecies vt partes ſubiectiuas eius: nunc conſiderationes ſumendæ ſunt per inſpectionem eorum quæ accipiuntur ex comparatione generis ad differentias & ad ſpecies. Primo ergo inſpiciemus ad hæc comparando id quod eſt genus per ſubſtantiam, ad differentias & ſpecies: & deindè dabimus conſiderationes quæ ſumuntur ex comparatione generis ad differentias & ad ſpecies, per ea quæ ſequuntur genus vt proprietates ipſius, & quæ conſequuntur ad ipſum ex tali comparatione quæ eſt ad differentiam & ſpeciem.

Rurſum ſi differentiam vt genus, &c.

Dicamus igitur, quòd deſtruere volenti genus aſſignatum conſiderandum eſt ſi aliquis differentiam ſubſtantialem vt genus poſuit prædicari. Verbi gratia, vt ſi poſuit immortale quod eſt animalis differentia, eſſe genus Dei: nam immortale differentia eſt animalis, eò quod animalium quædam mortalia, quædam immortalia. Palam ergo quia peccauit: quoniam nullius differentia eſt genus. Et quod hoc ſit verum, ſic probatur ex hoc quod monſtratum eſt per dicta inſtrumenta vniuerſalium, quod nulla differentia in modo prædicandi dicit quid per ſe ſtans in natura rei ſicut fundamentum formarum, ſed magis ſignificat quale per qualitatem eſſentialem, quæ qualitas eſt perficiens potentiam generis, ſicut perficit forma potentiam materiæ, vt greſſibile & bipes ſunt dicentia quale quid animal, & non dicunt quid in ipſo animali.

Quod differentia vnius non poſſit eſſe genus alterius.

Et ſi differentiam in genus poſuit, &c.

Alia autem conſideratio eſt & deſtructiua ſi differentiam poſuit aliquis in genus, ita quod differentiam diuiſiuam generis dicit in genere eſſe. Verbi gratia ſi dixit, quod abundans, quod eſt differentia diuiſiua numeri, in numero eſt, quod eſt genus diuiſum per differentias: quia tunc ſequitur, quòd differentia eſſet ſpecies, & abundans differentia eſt diuiſiua numeri, ſed conſtitutiua eſſentialis qualitas eſt ſpeciei. Nec videtur ſecundum veritatem, quòd differentia participat genus, ſicut id quod directè continetur in genere, genus participat: quia omne quod ſic participat genus, quoad

Differentia propriè non participat genus.

nomen & rationem eſt ſpecies vel indiuiduum & non differentia: differentia autem quoad hoc quod eſt conſequens eſſe generis, modum habet prædicationis de genere propriæ paſſionis, & non genus participans. Hæc autem omnia in ſcientia de vniuerſalibus probata ſunt. Vnde cum dicitur, animal eſt rationale, non eſt prædicatio differentiæ de genere eius ſicut eius quod ſit de ratione animalis, neque ſicut ſpeciei quæ particulariter prædicari dicitur de genere vt ſpecies participans genus, quia animal non eſt de ratione rationalis, ſed prædicatio conſequentis ad animal ſecundum eſſe, ſicut paſſio prædicatur de ſubiecto. Sed non ſequitur propter hoc, quòd differentia ſit proprium: eò quod eſt qualitas eſſentialiter perficiens potentiam generis & conſtituens ſpeciem: proprium autem eſt conſequens eſſe ſpeciei, & eſt de natura accidentis in eo quod conſequens eſt ad eſſe perfectum ſpeciei: vnde cum omninò quod participat genus, ſpecies ſit vel indiuiduum, ideo palam eſt, quòd differentia non participat genus. Propter quod nec abundans eſt ſpecies numeri, ſed differentia: quoniam non participat genus quod eſt numerus.

Amplius ſi genus in ſpeciem poſuit, &c.

Amplius per comparationem generis ad ſpeciem conſiderationes ſunt ex quibus deſtruitur problema de genere, vt ſiquis genus in ſpeciem poſuit, vt idem dicatur eſſe genus quod ſub ſpecie continetur. Exemplum huius eſt, quòd contiguatio dicatur eſſe ſpecies continuationis. Continua enim ſunt, quorum terminus vnus, ad quem eſt continuatio. Contigua verò, quorum terminus continuationis non vnus quidem, ſed termini duorum contiguorum ſunt ſimul: non tamen ſunt vnum, ſed colligata ab alio: quia ſicut dicitur in 5. physic. continuum per prius & poſterius dicitur multipliciter, ſi qua ſe contingunt in vltimis, quæ colla ſiue glutino continentur (quæ ſibiinuicem infiguntur) encaſtrantur: quia contigua ſunt, & continuum commune eſt ad hæc, non eſt vera communitas generis, ſed tamen mutata generis communitate: & ideo qui dicit, quod continuum eſt contiguum, ponit genus in ſpeciem: & ſic de pluribus ſpecies prædicatur vel tot ſicut prædicatur genus. Eodem modo peccat, qui dicit mixturam eſſe idem quod temperantiam. Temperantia non ſimpliciter mixtura eſt, ſed quædam eſt mixtura per poſterius dicta: quia mixtura vel mixtio eſt miſcibilium alteratorum vnio: mixta enim ſic miſcentur per minimum cuiuſlibet vnius cum minimo alterius, agens & patiens vnumquodque in aliud & ab alio, & ſic vnumquodque recedens ab excellentia ſuæ qualitatis & reductum ad medium. Temperantia autem ſunt quodammodo mixta: & ſic temperantia in minus eſt quam mixtio. Hoc peccato Plato peccauit, quando lationem quæ eſt idem quod vectio (ſicut mouetur id quod vehitur) dixit eſſe loci mutationem: vectio enim ſiue latio quædam mutatio ſecundum locum eſt, & eſt in minus quam loci mutatio. In omnibus his tribus exemplis idem impedimentum & peccatum eſt: non enim neceſſarium eſt vt contiguitas ſit continuitas, ſed è conuerſo continuitas eſt contiguitas quædam neceſſario: non enim omne contiguum eſt continuum, ſed è conuerſo continuum eſt contiguum quoddam ſiue quodammodo: quia quorum vltima ſunt vnum, eorum vltima ſunt ſimul, & non è conuerſo. Et ſimiliter nec omnis mixtura eſt temperantia: nam ſiccorum mixtura vt granorum, temperantia non eſt: quia vnum non alterat aliud ad medium. Nec omnis mutatio ſecundum locum eſt latio ſiue vectio: nam ambulatio ſecundum locum mutatio eſt: & non videtur latio ſiue vectio eſſe: latio enim ſiue vectio dicitur quidam motus rotarum ſiue curruum ſiue vehiculorum: penè enim in his quæ inuoluntariè mota ſunt, latio dicitur, quemadmodum accidit in curribus ſiue vehiculis quæ proprium non habent motum, ſed vehuntur ad onera. Penè autem dico: quia alia, vt homines aliquando inuoluntariè vehuntur: ſed tunc mouentur motu alterius. Palam autem eſt, quoniam in aſſignatis exemplis de pluribus dicitur ſpecies quam genus: cum tamen ſecundum diffinitionem ſpeciei & generis oportet è contrario fieri.

Text. com. 25.

Temperantia in minus eſt quam mixtio.

Quomodo contiguum non eſt continuum: ſed è conuerſo continuum eſt cõtiguum quodãmodo. Vectio quid & in quibus reperitur.

Rurſum ſi differentiam in ſpeciem poſuit, &c.

Rurſum peccatum eſt & deſtruitur problema comparando differentiam ad ſpeciem ſi differentiam diuiſiuam generis in ſpeciem poſuit, hoc eſt, ſub ſpecie contentam. Cuius exemplum eſt vt ſi immortale idem dixit quod Deum, cum immortale ſit differentia animalis rationalis, & generis differentia ſit ſpeciem (quæ eſt Deus) conſtituens. Sic enim accidit per hanc poſitionem de equis, aut de pluribus ſpeciem prædicari quam differentiam: de equis quidem ſi idem dixit differentiam & ſpeciem: de pluribus, ſi differentiam poſuit in ſpeciem: & hoc eſt inconueniens: nam differentia ſi eſt diuiſiua, de pluribus quam ſpecies dicitur. Si autem eſt vltima & conſtitutiua, tunc de equis dicetur cum ſpecie: diuiſiua enim ſecundum aptitudinem reſpicit ſpeciem: & ſic in plus eſt quam ſpecies conſtitutiua, & vltima eſt ſecundum actum ſpeciem conſtituens: & ideo eſt æqua. Neutro autem modo in ſpeciem eſt: quia quod ponitur in alio, in minus eſt quam ipſum: & ideo genus illius differentiæ multo minus in ſpeciem eſt ponendum. Qualiter autem & quæ differentia animalis ſit generalis, in antehabitis dictum eſt.

Amplius ſi genus vt differentiam, &c.

Amplius ex comparatione generis ad differentiam conſideratio eſt deſtructiua iuxta præcedentem accepta, vt ſi genus in differentiam poſuit, vt ſiquis dicat, quòd color quod eſt genus, ſit congregatiuum viſus, per ſubſtantialem prædicationem: aut numerum dicat eſſe impar, cum impar ſit differentia quæ vt genus de numero non prædicatur. Qualis autem ſit huiuſmodi prædicatio cum dicitur, impar eſt numerus, vel è conuerſo numerus eſt impar, videtur iamdudum determinatum eſſe: quod enim ſequitur totum eſſe generis, non poteſt eſſe quid de ratione eius: & ideo non prædicatur de ipſo vt genus vel prõprium proximum vel remotum, vt poteſt de ipſo prædicari differentia conſtituens ipſum: cum totum eſſe generis ſequatur: prædicatur ergo vt paſſio, quæ pro certo accidens eſſet, niſi quia actus eſt determinans & perficiens generis potentiam.

Qualis ſit illa prædicatio, numerus eſt impar.

potentiam. Propter quod eſt qualitas eſſentialis.

Et ſi genus vt differentiam,&c.

Adhuc autem peccat, ſi reſpondendo ad ſpeciem dixit genus eſſe vt differétiam:quamuis enim hoc non ſæpe fiat,tamen poſſibile eſt aliquid ſuſcipere vel concedere talem prædicationem: propter hoc quod diximus, quod differentia cum ſit generalis, cum genere collocanda eſt, vt ſiquis dixit mixturam eſſe differentiam temperantiæ cum ſit genus eius, aut dicat ſecundum locum mutationem differentiam lationis ſiue vectionis. Sic enim accideret differentiam plus eſſe quam genus: quod eſt inconueniens: ideo non eſt genus quod ſic aſſignatum eſt.

Perſpiciendum autem omnia,&c.

Omnia autem quæ ſunt huiuſmodi ex conſideratione generis ad differentiam & ſpeciem comparari poſſunt per eandem maximam:omnes enim iſti loci communicant in hoc quod de pluribus genus quam differentiam oportet prædicari:& oportet,quod genus non participet differentiam illo modo participationis,qui in præhabitis determinatus eſt. Sic autem aſſignando genus & ponendo in differentiam, neutrum eorum quæ dicta ſunt, poſſibile eſt accidere: quia & genus de paucioribus,quam differentia prædicabitur, & participabit differentiam vt ſubſtantiale prædicatum.

Rurſum ſi nulla differentia,&c.

Rurſus ad plures vel omnes differentias generis reſpiciendo ſi tale aſſignatur genus cuius nulla differentia prædicatur de ſpecie aſſignata (cum non niſi ex genere & differentia ſit ſpecies) ſic male eſt aſſignatum genus:quia cum nulla differentiarum generis de ſpecie prædicatur, nec genus prædicabitur: eò quod tale genus non eſt ſpeciei. Omne enim genus in ſua ſpecie per differentiæ alicuius coarctationem determinatur ad ſpeciem: genus autem non prædicatur niſi per hoc quod eſt in ſpecie per ſubſtantiam, vt de anima: nec prædicatur abundans, nec perfectum in numeris: ergo nec numerus prædicatur de anima,vt dixit Plato.

CAPVT V.

De conſiderationibus acceptis ex conſequentibus ad genus, &c.

Amplius ſi prior natura ſpecies, &c.

AMplius accipiuntur conſiderationes ad terminandum problema de genere ex his quæ conſequuntur genus, vt proprietates eſſentiales quæ ſunt ex parte rei vel ex parte ſermonis acceptæ: ex parte enim rei prima generis proprietas quæ conſequitur ipſum ſecundum quod ad ſpeciem comparatur, eſt quod genus prius ſit natura quam ſpecies: vnde ſi aſſignatum pro ſpecie ſit prius natura, quam aſſignatum pro genere: & ſi ſpecies aſſignata interempta ſimul interimit genus: tunc patet quòd ſpecies eſt prior natura quam genus: cum videatur è contrario debere fieri, quod ſcilicet genus interemptum ſimul interimat ſpeciem, & non è contrario. Et conſtat, quòd non eſt genus quod eſt aſſignatum pro genere.

Amplius ſi contingit amittere, &c.

Amplius ſecunda proprietas,naturâ generis conſequens eſt,quòd genus (quia ſubſtantialiter ineſt) ſemper ineſt: & ideo ſi contingat amittere genus, ita quod aliquando ſpeciei non ineſt vel poteſt non ineſſe,non erit genus quod aſſignatum eſt pro genere. Cuius exemplum eſt, vt ſiquis dicat animam moueri ſiue in genere mouentium ſeipſa eſſe: vel ſiquis dicat opinionem eſſe per verum vel falſum vt per differentias: neutrum enim dictorum poteſt eſſe genus vel differentia: eò quod neque genus neque differentiam amittit ſpecies:nam anima eſt abſque eo quod moueat ſe: quia aliquando quieſcit, & aliquando opinio eſt neque vera,neque falſa, ſed dubia:& opinio vera fit falſa, ſicut & omnino in prædicamentis dictum eſt. Si autem eſſet differentia, opinio vera non efficeretur falſa ſecundum rei opinatæ mutationem: quia differentia non amittitur ab eo, cuius eſt differentia: & iſte eſt primus modus amittendi genus vel differentiam.

Videtur enim differentia ſequi, &c.

Secundus autem modus eſt, quod videtur eſſe ſuppoſitum quod genus & differentia ſequuntur ſemper ſpeciem donec ſit ſpecies,hoc eſt, quandiu ſit ſpecies. Vnde intendendum etiam id quod in genere poſitum eſt: ſi enim illud participat aliud quod eſt de numero contrariorum aſſignato generi per ipſum genus, & participat per ſubſtantialem prædicationem:tunc ſequitur, quòd non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere: quia ſi eſſet genus, non participaret ſpecies aſſignata & id & ſuum contrarium quod eſt in ipſo: & ſic idem ſubſtantiale participabit contraria ſubſtantialiter: quod eſſe non poteſt: eò quod ſpecies aſſignata genus ſuum nunquam amittit, quum ſibi inſit & actu & intellectu: & ſi idem participaret contrarium generi cum genere participato, ſic idem contraria participabit.

Obiectio. Solutio.

Hoc tamen in mixto videtur fieri,quòd contraria participat & ſubſtantialiter. Sed ad hoc dicendum, quòd mixtum non participat contraria ſecundum ſimplices & puros actus contrariorum, ſed ſecundum medium & medij actus.

Amplius ſi aliquid cōmunicat ſpecies,&c.

Amplius autem tertius modus amiſſionis generis vel differentiæ eſt, ſi ſpecies aſſignata communicat (hoc eſt,communicabiliter recipit) aliquid cum eo quod aſſignatum eſt ſibi pro genere: quod impoſſibile eſt ineſſe: & ſic contingit ineſſe omnibus his quæ ſunt ſub eodem genere: eò quod generi repugnat. Neque erit genus quod aſſignatum eſt pro genere: quia ſic diſparata conuenirent ad conſecutionem eiuſdem: quod eſt impoſſibile, vt anima vitæ communicat cum ſit per diffinitionem ſuam principium & cauſa vitæ, vt ſecundo de anima dicitur. (Text.com. 28.) Numerorum autem nullum (hoc eſt,nullam ſpeciem numeri) viuere poſſibile eſt,hoc eſt, vitæ principio communicare: conſtat, quòd nulla ſpecies numeri eſt anima: & ſic numerus aſſignatus pro genere animæ non eſt genus eius. Quæ vero ratio Platonis in his fuerit,non eſt oſtendendum in hac ſcientia: quia ex communibus & probabilibus ad hoc diſputari non poteſt. Adhuc autem ex parte ſermonis tres ſunt generis proprietates,

&

& quòd vniuocè dicatur de ſpecie, & quòd dicatur de pluribus differentibus ſpecie, & quod dicatur propriè & non per tranſlationem: & iuxta hæc ſunt tres conſiderationes generis deſtructiuæ.

Conſiderandum & ſi æquiuoca ſpecies, &c.

Conſiderandum ergo ſi ſpecies aſſignata eſt æquiuocè in genere, hoc eſt, quòd genus de ſpecie nomine & non ratione prædicetur. Ad hoc autem quod hoc inueniatur, elementis (hoc eſt, principiis) vtendum eſt quæ in primo huius ſcientiæ libro de inuentione multiplicis dicta ſunt, & æquiuoci diſtinctione. Vniuocum autem genus eſt ad ea quorum eſt genus & vniuoca ſpecies: & non eſt verè genus, quod quidem eſſentialiter eſt in ſpecie, & non tamen omnino per rationem vnam, vt ens in ſpeciebus prædicamentorum.

Ens æquiuocum eſt ad prædicamenta.

Quoniam autem omnis generis, &c.

Quoniam autem omnis generis ſunt plures ſpecies & non vna ſola, perſpiciendum eſt diligenter ſi non contingat eſſe aliam ſpeciem dicti generis præter eam quæ aſſignata eſt. Si ergo non contingat hoc: tunc quod dictum & aſſignatum eſt pro genere, non eſt genus.

Quare genus debet habere plures ſpecies actu: non ſic autē ſpecies plura indiuidua actu.

Attende autem, quòd aliter de ſpecie eſt: quia licet ſpecies quælibet de pluribus differentibus numero prædicetur, tamen ſufficit ei ad communitatem multitudo potentialis, quamuis vnum ſolum indiuiduum ſit in actu, vt in ſole & phœnice & in omnibus illis quæ ſunt ex materia ſua tota. Et hoc ideo eſt: quia forma in talibus non multiplicatur niſi multitudine materiæ: ſpecies autem multiplicatur ex generis formali diuiſione, quæ non poteſt fieri niſi per differentias ſiue formas oppoſitas, quæ duæ erunt ad minus, quarum vtraque adiuncta generi conſtituit ſpeciem ſecundum actum: & ſic duæ ad minus erunt ſpecies generis. Vnde non eſt genus quod non habet niſi vnam ſpeciem.

Conſiderandum autem & ſi genus, &c.

Conſiderandum eſt tertio ſi nomen generis tranſlatiuè & non propriè de ſpecie dicitur id quod aſſignauit aliquis: vt ſi quis temperantiam virtutem dicat eſſe conſonantiam vel in genere eſſe conſonantiæ ſiue harmoniæ: quod non poteſt eſſe niſi per ſimilitudinem & tranſlationem ad temperantiam acuti & grauis in ſonis: & ideò tranſlatiuè dicitur: & ideo non poteſt eſſe genus ſpeciei aſſignatæ: nam omne verè genus propriè & per ſubſtantiam de ſuis ſpeciebus prædicatur, & non per ſimilitudinis tranſlationem. Conſonantia verò de temperantia non propriè dicitur, ſed tranſlatiuè: omnis enim conſonantia propriè in ſonis eſt: propter quod etiam conſonantia à ſonis nomen accepit: propter quod etiam tranſlatione vti in problematibus peccatum eſt, vt in ſecundo huius ſcientiæ libro dictum eſt. Dicit enim Boetius, quòd conſonantia proportio eſt acuti & grauis in ſonis: & hoc erat dictum Pythagoræ. Hoc autem ideo eſt: quia genus eſſentialis eſt ſimilitudo ſpecierum, ſicut ſpecies eſt ſimilitudo indiuiduorum. Tranſlatio autem adductio eſt nominis ad accidentalem ſimilitudinem: & ſic tranſlatio aufert genus, ſicut ſimilitudo eſſentialis repugnat accidentali ſimilitudini, ſicut patet in dicto exemplo, vt temperantia quæ eſt determinata ſecundum rationem rectam ad naturam cibi vel potus proportio: & hæc tranſumitur ad ſonorum proportionem, quod generi comparato ad ſpeciem conuenire non poteſt. Sic ergo genus non contractum ad materiam per locos intrinſecos eſt determinandum.

Vide tertio de anima. com 14. ab Auer.

Quare tranſlatio aufert genus.

Tranſlatio quid.

TRACTATVS II.

De genere logico, ſiue non contracto per locos extrinſecos.

CAPVT I.

De conſiderationibus acceptis à contrariis.

SIc autem determinato problemate de genere per locos intrinſecos, videndum eſt quomodo idem problema per locos extrinſecos habeat terminari. Conſiderabimus autem primo in contrariè oppoſitis dicentes & ponentes primo conſiderationes deſtructiuas: poſt conſtructiuas etiam ponemus ad doctrinæ ſufficientiam. Docemus ergo diſcernere genus comparatum ad ſuam ſpeciem, quando ſpecies habet contrarium ſuum. Et deindè ponemus conſiderationes à contrariis, ſpecie contrarium non habente, dicentes.

Amplius ſi contrarium aliquid ſpeciei, &c.

Amplius (præter omnia quæ intrinſecus generi ſunt adducta ad generis deſtructionem) conſiderandum eſt ſi ei quod aſſignatum eſt pro ſpecie, aliquid ſit contrarium. Eſt autem multiplex hæc conſideratio: quia variatur tam inſpiciendo in extrema contrariorum, quam etiam inſpiciendo in media. Inſpiciendo quidem extrema ſecundum quod ſunt in eodem genere, & ſecundum quod ſunt in diuerſo genere, & ſecundum quod ſunt in vno genere: & ſic inſpectio in extrema variatur. Primum quidem igitur conſiderandum ſi contrarium aſſignatæ ſpeciei ſit in eodem genere cum ipſa ſpecie: quia contraria ſunt quæ poſita ſub eodem genere maximè à ſe diſtant. Adhuc autem (quia vera contraria habent fieri circa idem

idem materiale cui reſpondet genus) oportet igitur contrarium ſpeciei aſſignatæ in eodem genere eſſe, ſi nihil ſit contrarium generi, ſed ſpeciei tantum: & ſi contrarium ſpeciei non eſt in eodem genere cum ſpecie aſſignata, non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere.

Quum autem eſt contrarium generi, &c.

Conſideratione autem ſecunda conſiderandum ſi tam ſpecies aſſignata quam genus habent contrarium. Inſpiciendum autem ſi contrarium ſpeciei ſit in contrario genere, ſicut eſt aſſignata in propoſito genere: neceſſe eſt enim contrarium ſpeciei eſſe in contrario genere cum ſit generi aſſignato ad contrarium. Palam eſt vnumquodque eorum quæ dicta ſunt per inductionem: & ſi contrarium ſpecie non in contrario genere, non eſt bene aſſignatum genus quod pro genere dictum eſt ineſſe.

Rurſum ſi omnino in nullo, &c.

Rurſum ſi ambo habeant contraria & genus & ſpecies, conſiderandum eſt in contrario ſpeciei vtrum ſit in genere, vel genus in genere, vt bonum: bonum enim & malum genera ſunt aliorum, præcipuè in moribus: quia ad ipſa omnia alia referuntur per prædicationem, & non conuertitur. Sunt autem contraria ſecundum quod in habitibus & actibus accipiuntur. Conſiderandum ergo ſi contrarium ſpeciei nõ eſt in genere, ſed genus ſit: ſi enim hoc non eſt in genere, ſed genus, nec contrarium generi eſt in genere ſed genus: & ſi aſſignatum ſit in genere exiſtens, eſt male aſſignatum: ſicut accidit in bono & in malo: neutrum enim horum eſt in genere, ſed vtrumque eſt genus.

Deinde ſi contrarium, &c.

Deinde conſiderandum eſt in contrariis medium habentibus per inſpectionem ad media. Conſiderandum ergo ſi contrarium alicui & in genere & in ſpecie, ita quòd genus & ſpecies habeant contraria & contrariorum generum vel ſpecierum eſt aliquod medium: illorum autem reliquorum nihil eſt medium: tunc male aſſignatum eſt genus. Nam ſi contrariorum generum eſt aliquod medium, & contrariarum ſpecierum erit aliquod medium: & ſi ſpecierum contrariarum eſt aliquod medium, erit etiam contrariorum generum aliquod medium, ſicut patet in virtute & vitio quæ ſunt contraria genera, & iuſtitia & iniuſtitia quæ ſunt contrariæ ſpecies: vtrorumque enim eſt aliquod medium: virtutis quidem & vitij indifferens quod nec vitium nec virtus eſt, vel bonum in genere: ſed potentia eſt vtrumque. Iuſtitiæ autem & iniuſtitiæ medium eſt quod nec comunicatiuum nec diſtributiuum eſt. De ſpeciali enim iuſtitia loquimur: & non de generali vel heroica iuſtitia: quia taliter dicta iuſtitia & iniuſtitia medium non habent.

Remouet dubium. Inſtantia huiuſmodi quoniam, &c.

Bonum & malum non ſumuntur eodem modo vt ſunt genera in moribus & vt ſunt genera ſanitatis & ægritudinis.

Inſtantia tamen videtur huius conſiderationis: quoniam ſanitatis & ægritudinis in corporalibus non eſt medium: boni autem & mali medium eſt. Sed huius ſolutio eſt, quòd bonum & malum non vno modo ſumuntur ſecundum quod ſunt genera in moribus, & ſecundum quod ſunt genera ſanitatis & ægritudinis. In moribus enim medium habent in quibus eſt bonum ſimpliciter, & malum ſimpliciter ſiue per ſe. Secundum autem quod ſunt conſequentia ad ſanitatem & ægritudinem, non ſunt genera, ſed tranſcendentia quæ ſunt in omni genere & non in vno genere qualitatis: & ſicut in genere logico hoc modo non ſunt contraria: ſed opponuntur vt priuatio & habitus: quæ medium non habent: & ideo inſtantia non impedit conſiderationem. Vnde quidam dicunt, quòd de moralibus contrariis intelligitur, & non de naturalibus. Primum dictum eſt melius.

Aut ſi eſt quidem aliquod, &c.

Ex hoc patet quod duplex eſt medium ſecundum philoſophum ſcilicet per participationem & per abnegationem.

Adhuc autem ſi vtraque contraria & genera & ſpecies habeant, & vtraque habeant media. Conſiderandum eſt ſi ſimiliter ſiue vniformiter ponantur vtrorumque media, vel non vniformiter: ſed horum quædam media ponantur per extremorum abnegationem: illorum autem ponantur vt ſubiectum in extremis, hoc eſt, per extremorum participationem: quia id quod extrema participant, ſubiicitur eiſdem vt principiis conſtituentibus ipſum: quamuis hoc non ſit neceſſariũ: tamen probabile & vt in pluribus eſt verum, quod medium in vtriſque, hoc eſt, contrariis generibus & contrariis ſpeciebus ſit ſimiliter ſiue vniformiter, ſicut in virtute & vitio, inter quæ eſt medium per abnegationem: & iuſtitia & iniuſtitia, inter quæ eſt medium ſimiliter per abnegationem: in vtriſque enim horum ſecundum abnegationem eſt medium.

Amplius quando non eſt contrarium generi, &c.

Amplius adhuc tertio inſpiciendum eſt etiã ad contrariorum medium: quando enim non eſt generi aſſignato aliquid contrarium, ſed ſpecies aſſignata habet contrarium: tunc enim tantum non conſiderandum eſt ad contrarium, ſed ad medium quod eſt inter contraria, ita quod tunc non tantum contrarium cum contrario debet eſſe in eodem genere, ſed etiam medium quod eſt inter ea, debet eſſe eiuſdem in eodem genere: & ſi non, male aſſignatum eſt genus: quia in genere in quo ſunt ſumma (hoc eſt, extrema) in eodem eſt medium inter ea, præcipuè ſi dicitur medium participatione extremorum, ſicut patet in albo & nigro extremis in colore: quia color eſt vnum genus horum mediorum colorum.

Inſtantia quidem quoniam egeſtas, &c.

Inſtantia tamen etiam contra hanc conſiderationem eſſe videtur: quia egeſtas & abundantia in vitiis diſtant à medio: & audacia & timiditas ſunt extrema: & fortitudo quæ media eſt, non eſt in eodem genere cum extremis: cum extrema ſint in genere mali, virtus autem medium eſt in genere boni. Nec videtur eſſe inſtantia contra hanc conſiderationem in media: quia iſta eſt de eo quod habet contrarium in genere. Inſtantia autem de eodem quod in genere habet: quia egeſtas & abundantia ſunt contraria genera: & ideo dicunt quidam, quòd inſtantia eſt, quæ videtur & non eſt. Et ſic ad minus eſt inſtantia contra hoc quod dictum eſt, in eodem genere ſunt extrema & medium. Sed intelligendum eſt, quòd extrema ſuperabundantia & defectus ſunt extrema in malo, & ideò ſunt in genere vno: vtrumque enim & abundat & deficit à genere boni: quod eſt in medio. Et hoc modo virtus in medio eſt, quæ nihil abundat nec deficit à medio. Et ideo in bono virtus eſt extremum nõ medium. Conſideratio autem eſt de his quæ omni modo medium ſunt per participationem extremorũ, ſicut eſt in coloribus in quibus medius partici-

pat

par genus ſicut & extremum coloris: quod non poteſt eſſe in egeſtate & abundantia: quia medium cauſa eſt quod cum extremis in eodem genere eſſe non poteſt: eò quod in bonum extremum eſſe cauſatur ab ipſa mediatione, quæ cauſat abnegationem generis extremorum: & hæc eſt vera ſententia inſtantiæ & cauſa: ſed ſi medium non eſſet niſi medium & non extremum, ſequitur, quòd ſi contrarium haberet ſpecies & medium, & genus, non quod in eodem genere eſſet medium cum extremis: ſed quia ab eo efficitur medium per circunſtantias & extremum in bono, ideo oportet, quòd ſit in alio genere quam extremum. Medius autem color per ipſam mediationem non conſtituitur niſi in natura ipſa eiuſdem generis & ad ſpeciem determinatur in illa: & ideo oportet, quòd ſit in eodem genere cum extremis.

Obiectio. Solutio. Et ſi quis obiiciat, quòd tunc non eſt generalis conſideratio. Dicendum, quòd ſufficit, quòd ipſa dialectica ſit in pluribus: & ſi non in omnibus, tamen generalis eſt in talibus mediis de quibus dictum eſt.

Conſiderandum autem ſi genus, &c. Amplius autem inſpiciendo ad medium è contrario inductæ conſiderationi: & ſi genus quidem aliquod contrarium eſt aſſignato generi, ſpecies autem aſſignata non eſt contraria alicui ſpeciei: nam ſi genus eſt alicui contrarium, oportet quòd ſpecies ſit contraria eidem in ſpeciem conſiderato, & ad ſpeciem deducto, quemadmodum virtus & vitia contraria ſunt genera, & iuſtitia & iniuſtitia contrariæ ſpecies: & ſi iuſtitia eſt virtus, erit iniuſtitia vitiũ. Vnde ſi genus aſſignatum habeat contrarium, aſſignata autem ſpecies non habeat contrariũ, non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere. Exemplum autem huius per oppoſitum: quemadmodum virtus & vitium ſunt genera contraria, & iuſtitia & iniuſtitia ſunt contrariæ ſpecies: vt etiam hoc modo homo ſpecies non habeat contrarium, ſicut iuſtitia & iniuſtitia contrariæ ſunt. Similiter & in aliis exemplis conſideranti medium eſſe videtur.

Inſtantia in ſanitate & ægritudine, &c. Inſtantia tamen videtur eſſe in quibuſdam: in ſanitate enim & ægritudine, & ſimpliciter vniuerſaliter ſanitas ægritudini contraria eſt. Quædam autem ægritudo ſpecies eſt ægritudinis, nullum habens contrarium in ſpecie: cum tamen ſanitas & ægritudo bene ſunt aſſignata genera. Quædam autem ægritudo nullum habens contrarium ſicut febris & ophtalmia, quod eſt oculi apoſtema. Et intellige, quòd hæc inſtantia non impedit conſiderationem: quia reuera contraria genera contrarias habent ſpecies. Sed quando ſpecies cauſatur à priuatione medij quod genus conſtituit: tunc non habet nomen niſi in genere, ſicut ophtalmia dicitur ægritudo: quia ſanitas eſt medium in complexione & debita proportione compoſitionis & figuræ totius corporis & omnium membrorum, & ophtalmia eſt ſolutio figuræ in debita proportione, & febris ſolutio medij in debita complexione, quod in ſpeciali hoc vel iſto non habet niſi genus in quod dicatur hæc vt infirmitas aliquo ſpeciali ſic dicta: & cum primum habitum ſanitatis in toto corpore & medium contrarium non habet ſecundum quod eſt in hoc, ſed ſecundum quod eſt in toto corpore, quia pars in toto & non totum in parte, ægritudo partis ſoluit medij rationem: quia non omnes iſtæ conſiderationes à contrariis & mediis deſtructiuæ ſunt.

Interimenti ergo tot modis, &c. Ideo epilogando ſubiungimus, quòd ei qui intendit interimere problema de genere inſpiciendo in contrariis & mediis, tot modis qui dicti ſunt, inſpiciendum eſt: ſi enim inſunt generi vel ſpeciei ſecundum inſpectionem ad contraria vel media quæ dicta ſunt, palam quoniam non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere.

Conſtruenti verò tripliciter, &c. Conſtruere autem volenti problema de genere, tripliciter conſiderandum eſt in iſtis. Primum quidem ſi genere non habente contrarium, ſed ſpecie habente contrarium, conſiderandum eſt ſi contrarium ſpeciei ſit in dicto genere: nam ſi contrarium eſt in genere aſſignato, tunc eſt medium, quod etiam ſpecies propoſita eſt in eodem: quia contraria ſunt in eodem genere: & ſic verum aſſignatum eſt genus. Amplius ſi medium inter contraria ſpeciei ſit in eodem genere: quia tunc bene aſſignatum eſt genus loquendo de medio participatione extremorum, vt paulo ante dictum eſt. Rurſum tertio modo quando & generi & ſpeciei eſt contrarium, ſi contraria ſpecies in contrario, & alterum contrarium in altero generi illi contrario: tunc enim palam eſt, quòd ſicut contrarium eſt in contrario, etiam propoſitum eſt in propoſito: & tunc iterum bene aſſignatum eſt genus.

CAPVT II.

De conſiderationibus acceptis à caſibus & coniugatis.

Rurſum in caſibus & coniugatis, &c. Rvrſum per locos extrinſecos cognationem habentes cum propoſito ſicut à caſibus & coniugatis, & ea quæ ſimiliter ſe habent vt cognata propoſito, quæ ſimiliter ſeſe conſequuntur, vt caſus & coniugata, & interimere volenti & conſtruere problema de genere conſiderandum: & hoc quidem conſiderare non eſt difficile, vt in talibus ſi nomen eſt genus in vna coniugatione, caſus erit genus in caſuum coordinatione: hæc enim ſecundum ſimilitudinem vnam & eandem inſunt vt genera, vt ſi iuſtitia eſt diſciplina quædam vel ſcientia, vel quod diſciplina ſit genus iuſtitiæ, tunc & iuſtè fieri erit diſciplinate fieri: ita quod caſus erit genus caſus, & in coniugatis erit iuſtus diſciplinatus, ita quod ſumptum erit genus ſumpti, ſicut principale genus eſt principalis. Si autem horum aliquid non eſt genus ſibi coordinati, nec reliquum vllum eſt genus ſibi reſpondentis in coordinatis ſecundum caſus & coniugata.

Rurſum in his quæ ſimiliter, &c. Rurſum conſiderandum in ſimilibus ſecundum proportionem in qua duo ad duo comparantur in his quæ ſimiliter ſecundum proportionem ſe habent adinuicem, ſicut ſi ſuaue ſiue delectabile ſimiliter ſe habet ad voluptatem, ſicut ſe habet perficiens (hoc eſt, vtile ad bonum

bonum (hoc eſt, honeſtum) & ratio ſimilitudinis, quod vtrumque eſt vtriuſque effectiuum, hoc eſt, hoc illius, alterum alterius: quia ſuaue eſt effectiuum ſiue inductiuum voluptatis, & perficiens eſt effectiuum honeſti, ſicut id quod eſt ad finem, eſt inductiuum finis, ita quod ſic ordinetur proportio: ſicut ſe habet ſuaue ad voluptatem in efficiendo eam, ſic proficiens ad bonum in efficiendo ipſum: & commutata proportione, ſicut ſe habet ſecundum ad quartum, ſic ſe habet primum ad tertium: ergo ſi voluptas eſt aliquod bonum honeſtum, erit ſuaue aliquod perficiens. Et eſt deſtructiua: quia nec voluptas eſt genus boni, nec ſuaue eſt genus perficientis.

Similiter autem in generationibus, &c. Similiter autem in generationibus & corruptionibus aliquorum inſpiciendum eſt, vt ſi ædificare, hoc eſt, generare quoddã eſt operari: tunc ſecundum locum à coniugatis, ædificaſſe ſecundum genus eſt operatum eſſe. Et eodem modo ſi diſcere eſt reminiſci (vt in Mennone dicit Socra. vt dixit Plato) ſecundum genus: tunc ſequitur, quòd didiciſſe eſt recordatum eſſe ſecundum genus. Et in corruptionibus ſimiliter. Si enim diſſolui eſt corrumpi ſecundum genus, & diſſolutum eſſe eſt corruptum eſſe ſecundum genus, & diſſolutio ſecundum genus eſt corruptio. Et in generatiuis & corruptiuis eodem modo, quod ſimiliter in his quæ dicunt potentiam ſiue facultatem ad aliud, & in vſibus ſiue in his quæ dicunt vſum ſecundum quod vſus eſt expeditus actus ex frequenter egiſſe proueniens: & omnino ſiue vniuerſaliter ſecúdum quamlibet ſimilitudinem proportionalẽ acceptis & ſe inuicem conſequentibus: & hæc tam interimere volenti problema de genere, quam conſtruere volenti ſunt omnia iſta conſideranda, quemadmodum in generatione & corruptione ſecundum caſus & coniugata iam parum ante diximus. Nam ſi diſſolutiuum ſecundum genus eſt corruptiuum, ſequitur quòd diſſolui eſt corrumpi ſecundum genus, & generatio ſecũdum genus eſt factio. Similiter autem in coniugatis caſibus ſecundum potentiam ſiue facultatem & vſum ſumpta: nam ſi potentia ſiue facultas eſt diſpoſitio ſecundum ſuum genus, & ſi alicuius vſus eſt actus ſecundum genus: tunc ſequitur, quòd vti ſecundum genus proprium ſit agere, & vſum eſſe etiam ſecundum ſuum genus erit egiſſe.

Vſus quid.

CAPVT III.

De inſpectione in oppoſitis ſecundum priuationem & habitum.

Si autem priuatio ſit, &c. INſpiciendo autem in oppoſitis ſecundum priuationem & habitum pro conſtrui & deſtrui problema de genere. Et ponamus primo conſiderationes deſtructiuas, & deinde conſtructiuas. Et primo prima deſtructiua ex comparatione duorum ad vnum talis eſt: ſi enim id oppoſitum aſſignatæ ſpeciei duobus interimere eſt problema de genere. Conſiderandum eſt enim ſi poſitum eſt aliud oppoſitum aſſignatæ ſpeciei, & id quod eſt oppoſitum aſſignatæ ſpeciei ſit in eodem genere aſſignato in quo eſt ſpecies aſſignata, male eſt aſſignatum genus quod eſt dictum eſſe genus. Priuatio enim aut in nullo genere eſt eodem cum habitu ſimpliciter aut vniuerſaliter, aut cum habitu eſt in genere vltimo, hoc eſt, proximo. Cuius exemplum eſt, vt viſus quæ eſt aſſignata ſpecies, eſt in vltimo ſiue proximo genere aſſignato, quod eſt ſenſus: cæcitas quod eſt priuatio viſus, non erit ſenſus: ita quod ſenſus de ipſa cæcitate prædicatur vt genus, ſed vel in nullo ſimpliciter, eò quod priuat formam generis, vel non eſt in eodem vltimo genere, ſi priuatio relinquat genus & priuet formam ſpeciei ſicut facit cæcitas.

Secundo autem ſi, &c. Secundo deſtructiuè comparatur ſi conſideretur comparatione duorum ad duo, hoc eſt, comparatione habitus generis & habitus ſpeciei, & oppoſitas priuationes eorum: & conſiderandum eſt ſi oppoſitum in genere oppoſitum in oppoſito, ſicut propoſitum in propoſito: ſi enim non ſic eſt, malè aſſignatum eſt genus. Interimere ergo volenti problema de genere inſpectione in priuationem & habitum, quemadmodum dicunt, eſt vtendum. Conſtruenti autem ſiue conſtruere volenti idem problema, eadem inſpectione vtendum eſt iuxta ſecundo dictam conſiderationem, ſecundum quod oppoſitum vt priuatio ſpeciei aſſignatæ eſt in oppoſito ſicut in genere, propoſitum in propoſito eſt ſicut in genere: tunc genus eſt bene aſſignatum. Nec obſtat quod ante dictum eſt, quòd priuatio aut in nullo genere eſt, aut non eſt in proximo ſiue in vltimo: quia ibi dicitur genus generalis forma in natura, quam quoniam eſt genus, & illam non ponit priuatio: hic autem dicitur genus commune à quo non conuertitur conſequentia ſiue ſit affirmatio & negatio, ſiue habitus ſiue priuatio: vt ſi cæcitas eſt inſenſibilitas quædam, ita quod ſit in ea ſicut in genere, ſequitur quòd viſus ſecundum ſuum genus eſt ſenſus, &c.

Remouet dubium.

CAPVT IV.

De inſpectione in affirmatione & negatione.

Rurſum in negationibus conſiderandum, &c. RVrſum ad determinandum problema de genere, conſiderandum in negatione contradictoriorum per conſequentiam è contrario factam: quia proceſſus à genere ad ſpeciem non valet niſi negando, quemadmodum in ſecundo huius ſcientiæ libro problemate de accidente & ſimpliciter ineſſe dictum eſt, vt ſi ſuaue ſiue delectabile eſt quod ſiue aliquod bonum ſicut genus, ita quod ſuaue eſt in genere boni, per conſequentiam è contrario factam ſequitur non bonum eſſe non ſuaue: impoſſibile enim eſt, quòd ſi bonum ſit genus ſuauis, quòd aliquod non bonum ſit ſuaue. Nam de quibus genus non prædicatur, quinimo remouetur ab eis, neque ſpecierum aliqua prædicatur: quia negato ſuperiori ſecundum totum ambitum ſuæ communitatis, negatur quodlibet inferius

inferius ipſo. Sic ergo vtendum deſtruenti. Aſtruenti autem ſimiliter in contradictoriis eſt perficiendum. Nam ſi non bonum eſt non ſuaue ſicut negatio genus eſt negationis, ſequitur quod ſuaue ſit bonum generis prædicatione: quia ſi negatio antecedentis ſequitur ad negationem conſequentis, ſequitur poſitio conſequentis ad poſitionem antecedentis: & ſi antecedens eſt ſpecies,& conſequens eſt genus. Nec hic eſt vis facienda in eo quod bonum genus dicitur ſuauis, cum non ſit verè genus, ſed commune per prius & poſterius dictum de ſuaui, vtili, & honeſto, ſicut diximus: hoc enim dicimus genus, quod habet modum generis quantum ad conſequentiam è contrario factam: quia hoc ineſt vt genus:ineſſe autem vt genus terminatur hoc libro.

CAPVT V.

De inſpectione in relatiuis ſiue ad aliquid.

Si autem ad aliquid ſit ſpecies,&c.

IN ad aliquid autem inſpiciendo terminatur idem problema conſiderandum in aſſignata ſpecie: nam ſi ſpecies aſſignata eſt ad aliquid verè non ſecundum dici tantum, ſed ſecundum eſſe:tunc conſiderandum ſi aſſignatum genus ſit ad aliquid: nam ſi ſpecies verè ſecundum eſſe eſt ad aliquid, & genus erit ad aliquid, velut patet in duplici & multiplici: duplicis enim eſt genus multiplex: vtrumque autem horum eſt ad aliquid: è contrario tamen non videtur neceſſarium quod etiam ſi genus ſit ad aliquid, quòd ſpecies ſit etiam ad aliquid: nam diſciplina (quæ genus eſt) eſt ad aliquid: grammatica autem (quæ eſt ſpecies diſciplinæ) non eſt ad aliquid. Sic ergo conſiderando in relatiuis oportet dicere.

Non autem quod prius, &c.

Sed neque illud quod prius in conſideratione dictum eſt, verum eſſe videbitur generaliter, quod ſcilicet ſi ſpecies eſt ad aliquid, quòd genus ſit ad aliquid: nam virtus quod bonum (hoc eſt, ſpecies boni) & quod pulchrum ſiue in genere pulchri & honeſti: & virtus eſt quidem ad aliquid:bonum verò non eſt in genere ad aliquid, neque pulchrum quæ ſunt in genere virtutis. Attende autem, quòd bonum eſt genus virtutis in eo quod virtus & honeſtum. Pulchrum autem genus eius eſt ſecundum quod eſt laudabilium bonorum. Virtus autem eſt ad aliquid ſecundum quod eſt perfectio ad actum. Inſtantia quæ ponitur, eſt in his quæ id quod ſunt, amborum dicuntur, quæ relatiua ſecundum dici: ſed nunquam eſt inſtantia contra conſiderationem in his quæ id quod ſunt, ad aliquid ſunt.

Rurſum ſi non ad idem,&c.

Rurſum ad relatiuè oppoſita inſpiciendo in his quæ ſecundum eſſe relatiua ſunt,verum ad idem dicantur genus & ſpecies:quia ſi non ad idem dicantur,non eſt genus quod aſſignatum eſt: debet enim ad idem dici ſpecies ſecundum ſe & ſecundum ſuum genus,vt ſi duplum dicitur dimidij duplum, & multiplex quod eſt genus dupli, dicitur dimidij multiplex. Si autem non ita multiplex dicatur ad idem,non erit multiplex genus dupli.Amplius conſiderandum eſt ad ſuperiora genera: quia ſi ſpecies non ad idem dicitur & ſecundum ſe & ſecundum genus proximum, & ſecundum omnia illius coordinationis genera generi proxima, malè aſſignatum eſt genus: quia ſi duplex eſt multiplex dimidij cum hoc tranſcendens vel excedens, ſic genus multiplicis erit genus dupli tranſcendens proportionem dimidij: & ſic ſimpliciter & vniuerſaliter ſic ſecundum omnia ſuperiora ſecundum eandem coordinationem genera, ad dimidium dicitur.

Inſtantia, quoniã non neceſſr,&c.

Inſtantia autem contra hanc conſiderationem eſſe videtur, quod etiam non neceſſe ſit aliquid ſecundum ſe & ſecundum ſuum genus ad idem dici relatiuè.Nam ſcientia dicitur ſcibilis, ſcibile ſcientia ſcibile: habitus autem qui eſt genus ſcientiæ & diſpoſitio, non ſunt ſcibilis,ita quod dicantur dependentia ad ſcibile, ſed dicunt aliud quod importat dependentiam poſitione ad actum, quo perficitur poſitio ad actum.Vnde dicitur habitus animæ ſecundum poſitionem ordinatam ad actum. Et huius cauſa eſt: quia ſcientia addit ſupra habitum reſpectum ad id de quo eſt:quod non facit habitus, qui non ponit reſpectum niſi cuius vt ſubiecti eſt habitus, & non ponit reſpectum ad id de quo eſt habitus vt obiecti: & ideo etiam non eſt inſtantia: quia ſcientia dicit dependentiam ad ſcibile: habitus autem dicit dependentiam ad rem habentem.

Rurſum ſimiliter dicitur genus, &c.

Rurſum autem adhuc inſpiciendo ad relatiua conſiderandum eſt adhuc in verè relatiuis ſi ſimiliter, hoc eſt, ſecundum eundem caſum dicitur ſpecies & genus ad aliquid, ita quod ſecundum caſus dicantur ſimiliter,vt ſi ſpecies dicatur alicui ſecundum datiuum,aut alicuius ſecundum genitiuum, aut quomodolibet aliter: nam vt ſpecies ſecundum aliquem caſum dicitur ad aliquid, & genus illius ſecundum eundem caſum dicetur ad idem:& ſi non,tunc non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere: velut eſt videre in duplo & in ſuperioribus dupli generibus: illa enim dicuntur omnia ſecundum datiuum ad aliquid, dicitur enim alicui duplum, & alicui multiplex. Similiter autem eſt vt in relatiuis ſecundum dici ad aliquid ſecundum comparationem ad ſubiectum, vt in ſcientia quæ alicuius ſcientia dicitur: & ſimiliter genera in quibus vt in ſuperioribus eſt vt habitus & diſpoſitio, & alicuius ſecundum genitiuum dicuntur vt animæ vel hominis.

Inſtantia autem quoniam,&c.

Videtur autem inſtantia eſſe in hoc: quia aliquoties videtur non eſſe ſic. Dicuntur enim differens & contrarium ad aliquid ſecundum datiuum:dicitur enim differens alicui differens, & contrarium alicui contrarium: diuerſum autem cum ſit genus ad differens & ad contrarium,dicitur ad aliquid ſecundum ablatiuum: dicitur enim diuerſum ab aliquo diuerſum. Hæc inſtantia non reperitur in his quæ verè ſunt relatiua: hæc enim ſecundum eundem caſum referuntur in generibus & ſpeciebus. Differens autem & contrarium & diuerſum quamuis verè relatiua ſint, non tamen relatiuum habent: quia differens dicit, quòd aliqua

aliqua quacunque differentia differt: contrarium autem ponitur reſpectu ad extremum: diuerſum autem eſt medium inter hæc: & opponuntur eidem: & quia dicunt habitudines & dependentias diuerſas, ideo referuntur ſecundum diuerſos caſus.

Rurſum adhuc in relatiuis eſt conſiderandum ſecundum quod ad conuertentiam dicuntur, ſi ſimiliter (hoc eſt, ſecundum eoſdem caſus) conuertantur ea quæ dicuntur ad aliquid in ſpecie & in genere: quia ſi non conuertuntur ſimiliter, non eſt genus quod pro genere aſſignatum eſt, velut patet in duplo & multiplici: vtrumque enim horum ad conuertentiam dicitur vt alicuius ſecundum genitiuum: & ſic dicitur idem: alicuius enim dicitur idem, & ſimiliter alicuius dicitur dimidium: quod etiam ſecundum conuertentiam genitiuum ad conuertentiam dicitur dupli, & alicuius ſubmultiplex quod ſecundum genitiuum ad conuertentiam dicitur ad multiplex.

Similiter autem eſt & in relatiuis quæ ſecundum dici ſunt relatiua, vt patet in diſciplina & opinione: nam alicuius vt alicuius conuertuntur, hoc eſt, ſecundum conuertentiam dicuntur. Similiter autem diſciplinatum, cuius dicitur eſſe diſciplina, & opinatum cuius opinio dicitur eſſe, dicitur alicuius diſciplinæ diſciplinatum, & alicuius opinionis opinatum. Si vero ſpecies aſſignata & genus aſſignatum non ſimiliter conuertantur in ſpecie & genere, palam, quòd non eſt genus vnum alterius quod eſt aſſignatum pro genere.

Amplius ſi non ad æqualia, &c.

Rurſus adhuc in relatiuis conſiderandum quando ad plures ſecundum plures caſus comparantur: ſi enim tunc ad æqualia non dicuntur genus cum ſpecie, non erit genus quod aſſignatum eſt pro genere. Et ſimiliter enim, hoc eſt, ſecundum ſimiles caſus, & æqualiter, hoc eſt, tot modis & caſibus genus, quot ſpecies ad alium dici videntur: quemadmodum eſt in dono & datione quæ genus doni eſt: dicitur enim donum alicuius ratione eius quod donatur, & alicui ratione eius cui donatur, & ſic dicitur ad aliquid & ſecundum genitiuum & ſecundum datiuum, & datio quæ eſt genus doni dicitur ſimiliter, & alicuius ratione eius quod datur, & alicui ratione eius cui datur.

Datio eſt genus doni.

Eſt autem datio genus doni: nam donum non omnis datio eſt, ſed eſt datio quædam irreddibilis, hoc eſt, eius quod gratis datur, & redditio non expectatur. Datio quæcunque datio eſt, ſiue ſit gratuita, ſiue ſpe redditionis facta.

In aliquibus autem non accidit, &c.

Inſtantia tamen videtur eſſe ad hoc: quia in aliquibus non accidit ad æqualia dici ſpeciem & ſuum genus. Nam duplum dicitur alicuius duplum: ſuperans autem & maius dicitur aliquo ſuperans & maius: & tamen ſuperans & maius videntur genera eſſe duplici, ſecundum quod genera hic accipiuntur: quia magis ſequitur ad duplum, & etiam ſuperans abſque conuerſione dicitur ſuperans aliquo & ſecundum quid, hoc eſt, ſecundum aliquid in quo excedit: omne enim ſuperans & maius aliquo ſuperat & aliud ſuperat. Propter quod oportet dici, quòd aut non ſunt genera quæ dicta ſunt dupli: eò quod non ad æqualia & ſimilia ſpecie dicitur genus & ſpecies, aut quod non vniuerſaliter verum eſt quod dictum eſt, quod etiam genus & ſpecies ad æqualia & ſimilia dicantur. Et per hoc patet, quòd inſtantia non inſtat: quia duplum dicit comparationem proportionis ad exceſſum, hoc eſt, ad id quod exceditur. Maius autem dicit exceſſum ſine proportione: ſuperans autem indiffinite ex parte excedentis: & ideo ſecundum diuerſa referuntur ad aliquid. Conſideratio eſt in his quæ ſecundum idem comparantur in proportione.

Videndum autem eſt & ſi oppoſiti, &c.

Adhuc autem conſiderandum eſt in relatiuis reſpiciendo ad plures ſpecies & oppoſitas, & ad plura & oppoſita genera. Conſiderandum enim ſi oppoſitum genus oppoſitæ ſpeciei: quia tunc etiam propoſitum genus erit propoſitæ ſpeciei, vt ſi eſt genus dupli multiplex, tunc ſubdupli erit genus ſubmultiplex: in talibus enim quæ verè relatiua ſunt, oportet oppoſitum genus eſſe oppoſitæ ſpeciei. Si ergo ponat aliquis ſcientiam eſſe idem quod ſenſum, hoc eſt, quèdam ſenſum, ita quod ſenſus ſit genus & ſcientia ſpecies, oportebit etiam tunc in correlatiuis illorum, quòd ſcibile ſit quoddam ſenſibile ſecundum genus: ſed hoc non eſt verum: non enim ſcibile ſenſibile eſt, cum genus vniuerſaliter de ſpecie prædicatur. Quod autem non ſit ſcibile ſenſibile, ſic probatur. Intelligibilium, hoc eſt, intelligentiarum quædam ſcibilia ſunt quæ non per ſe ſenſibilia ſunt. Propter quod ſenſibile non eſt genus ſcibilis. Si autem hoc non eſt genus illius, ſequitur, quòd nec ſenſus erit genus ſcientiæ. Fuit autem dictum Pythagoræ, quòd eſſet ſenſus genus ſcientiæ, & quod ſcire omne ſit ſentire quodammodo.

Quomodo ſenſibile eſt ſcibile, & quomodo non.

Vtrum autem ſenſibile ſit ſcibile vel non, ſciendum quòd ſenſibile dicitur dupliciter etiam ſecundum quod ſenſibile à ſenſu, & ſecundum formam & virtutem ſit acceptum, & ſenſibile in ſenſu acceptum, & ſecundum hoc dicitur dupliciter vt in ſenſu ſecundum actum acceptum, & cum ſenſu ſecundum actum facto acceptum. Primo modo ſenſibile non eſt intelligibile vel ſcibile. Secundo autem modo in ſenſu acceptum eſt intelligibile: quia vniuerſale accipitur in ſenſu, & ſecundum ſenſum notius eſt prout eſt confuſum in ſenſibili, quamuis ſecundum hoc eſſe quo eſt in ſenſibili, non ſit intelligibile vel ſcibile. Tertio modo quo ſenſibile accipitur, eſt adiunctum intelligibili per collationem ad notiuum & conueniens, ſicut amicum eſſe vel inimicum hoc quod accipitur ſenſu: & hoc eſt æſtimabile in brutis, rationale autem in hominibus: tamen in talibus non eſt magna vis quantum ad præſentem intentionem: quia non vtitur hic exemplis iſtis Ariſtot. niſi vt facilior ſit doctrina apud diſcentem.

Quoniam autem eorum quæ ad aliquid, &c.

Triplicia ſunt relatiua ſecundum comparationem ad ſubiecta in quibus ſunt.

Adhuc autem quantum ad terminandum problema de genere inſpiciendum in relatiuis ſecundum comparationem ad ſubiecta in quibus ſunt. Ad hoc autem talem dabimus trimembrem diuiſionem, quod etiam eorum quæ ad alia dicuntur, quædam ex neceſſitate ſunt in illis, vt in ſubiecto ad quæ dicuntur: alia autem

autem ſunt circa iſta ad quæ dicuntur, & non ſunt in illis vt in ſubiecto: alia autem contingit in illis eſſe aliquando vt in ſubiecto, aliquando contingit non eſſe in illis. Exemplum primi eſt vt habitus & diſpoſitio & mediocritas virtutis, quæ in alio nullo poſſibile eſt eſſe, niſi in illis ad quæ dicta ſunt. Eſt enim habitus habentis, & diſpoſitio diſpoſiti, & mediocritas omnis quoad nos: & ideo id quod eſt in nobis, eſt menſura medij virtutis, & ſic iſta ſunt in illis ad quæ dicuntur. Alia autem quæ ſunt de tertio membro, non neceſſe quidem eſſe in eodem ſubiecto ad quod dicuntur: conuenit autem aliquando, ſicut ſcibile quidem & ſcientia ſunt in anima aliquando, & dicuntur ſcibile & ſcientia adinuicem: eò quod nihil prohibet aliquando ſcientiam ſuiipſius habere animam: & tunc ſcientia & ſcibile ſunt in anima, non tamen ſicut relatiuum in ſuo correlatiuo vt in ſubiecto: poteſt enim & in alio habere eſſe eadem ſcientia quando ſcibile non eſt in anima: & tunc non erit ſcientia in ſcibili vt in ſubiecto, ſed in alio quam in ſcibili: quia tunc ſcientia eſt in anima quæ tunc non eſt ſcibile. Alia verò quæ ſunt de ſubiecto ſecundo membro, ſimpliciter & vniuerſaliter non contingit in illis eſſe vt in ſubiecto ad quæ dicuntur, vt contrarium dicitur ad ſuum contrarium, & non eſt in illo: quia contrarium non eſt in contrario vt in ſubiecto, nec poteſt eſſe: nec ſcientia poteſt eſſe in ſcibili niſi primo modo ſolo, ſi ſcibile ſit anima vel homo ſciens & ſcitum.

Conſiderare autẽ oportet, &c. Sic autem iſta diuiſione præmiſſa conſiderandum ſi alius in genere ponat ad relatiuum huius de aliquo trium membrorum quod non eſt huius in veritate: quia tunc interemptum eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere. Cuius exemplum eſt, vt ſi memoriã ſecundum genus dixit manſionem, ita quod manſio ſit genus memoriæ: eò quod, ſicut dicit Damaſcenus, memoria eſt manſio ſcibilium ſpecierum & reſeruatio: omnis enim manſio propriè eſt in manente ſiue in eo quod manet: quæ manſio nihil aliud eſt, niſi mora manentis, & eſt manſio circa illud quod manet: cum enim manſio ſit alicuius vt manentis: propter quod etiam ſcientiæ manſio eſt in ſcientia ſicut in ſubiecto: ergo & memoria quæ ſpecies eſt huius generis quod eſt manſio & in ſcientia: quia memoria per diffinitionem eſt manſio ſcientiæ. Secundum hoc autem non contingit, quòd memoria ſit in ſcientia ſicut in ſubiecto: omnis enim memoria eſt in anima vt in ſubiecto: ergo manſio non eſt genus memoriæ. Sciendum autem, quòd manſio eſt proprie manentis, ſeruatio eſt genus eius in quo eſt manſio manentis, ſicut etiam circumſcriptio eſt actus circumſcribentis & circumſcripti. Hoc autem in manſione eſt magis euidens: quia manſio non eſt niſi continuata mora manentis in eo in quo manet.

Eſt autem qui dictus eſt, &c. Eſt autem locus conſiderationis iſtius qui dictus eſt communis ad interimendum: eò quod nihil differt dicere memoriæ genus eſſe manſionem, aut alius confiteatur, quòd accidit memoriæ manſionem eſſe, ita quod inſit ei manſio. Nam ſi quolibet duorum memoria eſt manſio ſcientiæ ſiue vt genus ſiue vt accidens, eadem aptabitur de ea ratio inductæ conſiderationis deſtructiuæ: intuitur enim & quod non ineſt vt genus, & quod non ineſt ſimpliciter: & ſic hic locus vtilis eſt ad problema de accidente, & ad problema de genere.

TRACTATVS III.

De determinatione generis contracti.

CAPVT I.

De conſiderationibus ſumptis ab habitu & potentia & actu.

SIc autem terminato problemate de genere logico ſiue non contracto (quia problematum tres ſunt differentiæ, logicum, naturale, & morale) oportet dicere qualiter terminetur problema de genere contracto ad materiam naturalem. Inſpiciendo autem ad morale primo dabimus conſiderationes ab habitu, actu, & potentia, quæ ſunt in anima: & ſic vlterius ad alias procedemus.

Rurſum ſi habitum in actum poſuit, &c. Rurſus igitur præter omnia quæ de genere logico non contracto dicta ſunt, in terminatione generis contracti ad materiam moralem conſiderandum ſi aſſignando genus ſpeciei aſſignatæ habitum (qui eſt ſpecies) in actum poſuit vt in genus proprium: aut è conuerſo actum poſuit in habitum vt in genus: ſic enim male aſſignauit genus. Verbi gratia, ſenſum ſecundum habitum dixit eſſe in genere motum per corpus: male enim aſſignauit: quia ſenſus eſt habitus ſiue potentia habitualis habitu naturali perfecta. Motus autem actus vel operatio: & ſic ſpecies eſſet in genere qualitatis, & genus in genere actionis: quod eſſe non poteſt: quia diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ. Similiter autem hoc eodem peccato peccauit ſi memoriam (actum ſiue operationem)

tionem) dixit eſſe habitum contentiuum ſiue conſeruatiuum opinionis ſiue per opinionem aſſignatorum: nam nulla memoria dicitur habitus, ſed magis actus eſt: ſic enim ſpeciem quæ eſt actus, poſuit in genus quod eſt habitus, & ſic genus qualitatis erit genus ſpeciei prædicamenti actionis: & ſequitur idem inconueniens quod prius, quod etiam diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum erit vna & eadem ſpecies.

Quomodo memoria ſemper eſt actus & non habitus.

Quod autem diximus memoriam ſemper eſſe actum & non habitum, intelligendum de memoria animæ rationalis quæ non poteſt eſſe potentia ſiue pars animæ rationalis, vt in libro de anima à nobis eſt prædicatum: nec poteſt eſſe habitus animæ rationalis, ſed eſt actus eius ſecundum conuerſionem rationis vel intellectus ad ea quæ ſunt in memoria quæ eſt pars ſenſibilis animæ: & hæc conuerſio reminiſcentiæ quæ eſt animæ rationalis, eſt actus, vt dictum eſt.

Peccant autem iuxta hoc peccatum & illi qui habitum, id eſt, ſpeciem quæ dicit habitum, ordinant in abſtinentiam ſicut in genus, cum abſtinentia iræ non genus ſit manſuetudinis, ſed conſequens ad genus eius & ad manſuetudinem in paſſione & actu circa quæ eſt manſuetudo: & non eſt quid manſuetudinis. Sic peccant qui dicunt fortitudinem eſſe abſtinentiam ſuperfluorum timorum, & dicunt iuſtitiam abſtinentiam eſſe lucrorum, quæ ſunt minus accipere in damnis & plus in lucris, vt in 5. ethicorum dicit Ariſtot. Hæc enim conſequuntur fortitudinem & iuſtitiam, & non ſunt quid de ratione iſtarum virtutum, ſicut genus eſt quid de ratione ſpeciei. Et ideò Ariſtot. in lib. de bonis laudabilibus conſequentia diſtinguit à virtutibus & operibus virtutum.

Ariſtot. in lib. de bonis laudabilibus.

Probatio autem eorum quæ in exemplis dicta ſunt: quia fortis & mitis eſt, qui non patitur: & ideo abſtinentia iræ & paſſionis conſequuntur fortè vt proprium accidens: abſtinens autem eſt, qui eſt continens, & in 7. ethic. vocatur qui patitur & ſentit illicitas paſſiones, ſed non deducitur à mente menſurante rectum per vim paſſionis. Propter quod abſtinens ſiue continens ab ira non eſt genus mitis & fortis: mitis enim eſt qui neque ſua ira aliquem prouocat, neque aliena ira prouocatur. Fortis verò eſt, qui non ſentit periculum perfectione virtutis. Iuſtus eſt, quem non mouent illicita lucra. Continens autem ſiue abſtinens in omnibus his qui quidem ſentit multum patiendo, ſed paſſionibus non deducitur à dictamine rationis & menſura. Propter quod talis abſtinentia ſiue continentia ab actu & non à paſſione imperfecta virtus ab Ariſtot. vocatur, quamuis ſit imperfecta non habendo modum virtutis in hoc quod ipſo gaudeat abſtinens, cum generalis ſit membrorum continentia ab omnibus illicitis, nec in actum prorumpant, & ſic à meta mentis in concupiſcentiæ vel paſſionis alterius actus. Et propter hoc fortaſſe ſequitur potentia ſiue facultas talis vtrumque dictorum & mitem & fortem, vt ſcilicet ſi paſſa fuerit motu paſſionis ad illicitum mouentis, quòd non deducatur, ſed teneat ſe & membra, ne perficiat in opere illicito quod patitur concupiſcendo, & ſic abſtineat vel abſtinentiam habeat: nec tamen propter hanc continentiam hoc quod eſt abſtinentia iræ vel timoris, ineſt huic quod eſt mitis vel fortis vt genus ſpeciei. Et ideo non ſequitur abſtinentem timorum fortem eſſe, nec abſtinentem iræ mitem, ſed potius ſequitur illum fortem eſſe & mitem qui nihil patitur ab huiuſmodi paſſionibus timoris vel iræ.

Et aliquoties iuxta idem peccant in id quod quolibet modo ſequitur ſecundum conſequentiam rationis dicimus, vt iſto poſito aliud ſequatur ex iſto, quamuis fortè præcedat ſecundum cauſam & tempus: ſic enim peccant qui ponunt triſtitiam eſſe genus iræ, & opinionem genus fidei: vtraque enim iſta ſequitur quodammodo conuerti ad aſſignatas ſpecies iram & fidem: neutrum tamen horum eſt genus ad quod ſequitur, ſicut iam paulo ante probatum eſt. Cuius ratio eſt: quia qui iraſcitur, triſtatur: triſtatur quidem priore ſecundum cauſam & tempus in eo facta triſtitia: quæ triſtitia eſt etiam cauſa iræ: non enim ira eſt cauſa triſtitiæ, ſed è conuerſo triſtitia eſt cauſa iræ: genus enim eſt cauſa naturæ ſpeciei. Propter quod ſimiliter vt quidem genus iræ non eſt triſtitia ſecundum eandem rationem, neque fides eſt opinio recta, vt opinio ſit genus fidei. Cuius probatio, quòd contingit eandem opinionem habere & credentem & fidem non habentem: quod non contingeret ſi fides eſſet ſpecies opinionis: quia non contingit ſpeciem de genere in non genus permutari, cum genus ſit quid de ratione ſpeciei: non enim contingit, quòd idem permaneat in ratione cuiuſdam ſi id quod eſt ſecundum ſpeciem, permutatum ſit: quemadmodum non contingit idem animal quandoque eſſe hominem, & quandoque non eſſe hominem, ſubiecto eodem permanente.

Aliquoties autem & quod conſequitur, &c.

Triſtitia eſt cauſa & genus iræ & non è conuerſo.

Opinio non eſt genus fidei.

Siquis autem contra hæc quæ dicta ſunt, obiiciendo dicat, quòd contingit omnem opinantem ſimul cum hoc quod opinatur credere: tunc ſequitur, quòd opinio & fides ſecundum æqualem ambitum prædicationis dicuntur. Propter quod ſequitur, quòd neque opinio erit genus fidei: quia de æqualibus tunc opinio & fides dicuntur. Iam autem dudum oſtenſum eſt, quòd de pluribus oportet genus prædicari quam ſpecies.

Si autem quis dicat, &c.

Conſiderandum autem in rebus moralibus comparando eas ad illa ſecundum quæ natæ ſunt ineſſe animæ: ſi enim ſpecies ſit animæ ſecundum aliquam potentiam: & genus non inſit ſecundum eandem potentiam intertimitur genus: & non bene aſſignatum eſt genus. Videndum etiam præter inducta ſi ſuper aliquo vno nata fieri ſint ſpecies & genus: in quo enim vt in ſubiecto eſt ſpecies, & genus eſt in eodem, vt patet: quia in quo vt in ſubiecto eſt album, in eodem & ſecundum idem eſt color: & in quo grammatica vt in ſubiecto, in eodem & ſecundum idem eſt diſciplina ſiue ſcientia. Si verò alius verecundiam vt ſpeciem dicat eſſe timoris, ita quod verecundia ſpecies ſit, & genus eius de eo eſſentialiter prædicatum ſit timor: ſiquis hoc modo iram vt ſpeciem dicit

Videndum autem eſt & ſi in aliquo, &c.

dicit eſſe,triſtitiam vt genus, accidit,quæ non in eodem & neque ſecundum idem in quo eſt genus & ſpecies:& ſic conſtat, quòd malè genus aſſignauit:nam verecundia quidem non eſt in anima niſi in rationali potentia: propter quod dicit Auic. quòd primum ſignum rationis eſt verecundia: propter quod etiam nullum de brutis animalibus verecundatur. Timor autem qui eſt figura cordis ſecundum ſyſtolem,cum ſit in anima ſecundum animoſitatem (hoc eſt, ſecundum iraſcibilem) quæ animoſitate mouetur: quia in illa eſt audacia quæ eſt timori contraria: Similiter eſt de triſtitia & ira: quia triſtitia quæ eſt conſtrictio cordis ex abſentia delectabilis & præſentia contrarij, eſt in concupiſcibili, in qua eſt etiam voluptas ſiue delectatio ſiue gaudium. Ira autem fit in anima ſecundum inanimoſitatem: propter quod non ſunt timor & triſtitia verecundiæ & iræ quæ ſunt aſſignata pro generibus:eò quod non in eiſdem & ſecundum eandem potentiã ſunt nata fieri in anima cum ſpeciebus aſſignatis. Similiter autem eſt quis peccans ſi amicitiam poſuit in concupiſcibili: tunc amicitia non erit voluntas quædam: quia amicitia voluntas eſt quædam ſecundum prædicationem generis de ſpecie: omnis enim voluntas rationalis ineſt animæ: & ſic ſpecies & genus non inſunt ſecundum idem.

Primum ſignum rationis eſt verecundia ſecundùm Auicen.

Vtilis autem hic locus,&c.

Vtilis autem hic locus eſt non tantum ad genus, ſed etiam ad accidens comparatum ad ſubiectum cui accidit:quia ſequitur,ſi non ineſt ſecundum idem, quod ſimiliter non ineſt, & ſimiliter ineſſe vel non ineſſe determinatur in accidente.

Obiectio. Quomodo timor poteſt eſſe genus verecundiæ & quomodo non. Solutio.

Eſt autem hic notandum,quòd pro certo ab Auctoribus timor ponitur eſſe genus verecundiæ: dicit enim Damaſcenus, quòd verecundia eſt timor in turpi perpetrato. Sed timor dicitur æquiuocè ſecundum quod eſt fuga turpis, & ſecundum quod eſt fuga periculi. Hoc autem modo quo eſt fuga cordis in periculo, non poteſt eſſe genus verecundiæ: & ſic intelligitur quod dicitur hic.

Rurſum ſi ſecundum quid genus, &c.

Rurſum inſpiciendo in ſpeciem & genus ſimul & modum quo ſpecies genus participat, conſiderandum quòd ſi aſſignatum genus ſecundum partem participat ſpeciem, cum ſecundum totum debeat genus ſpeciem participare. Dico autem ſecundum totum: quia ſecundum totum tam materiale quam formale quod eſt in genere. Totum enim genus eſt in ſpecie quoad eſſe: genus enim non videtur ſecundum quid participari à ſpecie: nam homo non eſt ſecundum quid animal,nec grammatica ſecundum quid diſciplina: ſimiliter eſt in aliis ſpeciebus participantibus ſua genera. Conſiderandum ergo in quibus ſpeciebus ſecundum quid & non totum participatur genus: cuius exemplum eſt,vt animal dicatur viſibile vel ſenſibile ſecundum genus: nam non niſi ſecundum quid ſiue ſecundum partem animal ſenſibile vel viſibile dicitur: quia ſecundum corpus ſolum eſt ſenſibile vel viſibile animal,& non ſecundum totum quo animal eſt animal: & ideò ſenſibile vel viſibile non eſt genus animalis.

Latêt enim quandoque, &c.

Latent autem aliquandò alij & decipiuntur totum (hoc eſt,totam ſpeciem) in partem ponentes vt in genus: & ideo peccant vt ponentes animal ſecundum genus eſſe corpus ſenſibile, hoc eſt, quod ſentitur & eſt particulare: nullo enim modo pars de toto compoſito ſiue ſpecie compoſita prædicatur. Propter quod non eſt corpus genus animalis. Et ideo quia eſt pars materialis eius. Sciendum tamen, quòd Porphyrius corpus ponit genus animalis:ſed hoc non eſt corpus hoc particulare, ſed corpus vniuerſale abſtractũ ab hoc vel ab illo.

Quomodo corpus eſt genus animalis, vt dicit Porphyr. & quomodo nõ, vt dicit Ariſt. hic.

Videndum ſi aliquid vituperabilium, &c.

Adhuc autem coaceruando naturalia cum moralibus videndum,ſi aliquid de numero vituperabilium ſiue fugiendorum vt ſpecies ponunt in potentiam aut poſſibile, ſicut in genus,hoc eſt, poteſtatem: quia quis potens ad agendum ſiue faciendum aliquid efficitur vituperabilium ſiue fugiendorum, vt actus genus ponunt: quia tunc actum vituperabilis ponentes in potentiam agendi vt in genus peccant: quia potentia agendi vituperabile non eſt vituperabilis, nec de vituperabili eſſentialiter prædicatur vt genus, vt ſophiſticũ vel detractorem vel latronem dicẽs ſecundum genus eum qui valet (hoc eſt, poteſt vel facultatem habet) latenter extranea furari: ſophiſta quidem qui ſcientias, detractor autem famam, & latro lucra: non neceſſe enim de numero prædictorum, quòd aliquis exiſtat in hoc talis,videlicet, quòd ſit ſophiſta vt detractor vel latro, in eo quod habeat potentiam aliquid talium faciendi, ſed potius ab actu: quia à potẽtia quæ ante actum eſt & non coniuncta actui, non neceſſario dicitur aliquis vel malus vel bonus in aliquo operabili, ſed potius ab actu, vt dicit Ariſt. 9. primæ philoſophiæ: quia ſic omnis homo diceretur & bonus & malus,& laudabilis & vituperabilis:poteſt enim & ſecundum hanc potentiam & Deus & ſtudioſus (hoc eſt, virtuoſus homo) praua agere: ſed non ſunt denominati, quod ſint praui vel ſophiſtæ, vel detractores, vel latrones, vel deus ſtudioſus. Nam omnes qui dicuntur praui,& nomen accipiunt ſecundum appetitum actualem prauitatis, & non ſecundum potentiam prauitatem faciendi:quia anima eſt natura ipſa rationalis. Et dico ſophiſtam decipientem in verbis, detractorem ſuſurratorem ad alicuius infamiam, latronem autem actualiter volentem tractare in furno (hoc eſt, in nigro) cenſum hominum. Deum dico ſecundum diffinitionem deorum,qui nihil prauum velle poteſt:quia prauum velle non eſt potentia,ſed impotentia & defectus. Studioſum autem dico, qui mobilitate ſuæ honeſtatis nihil prauum vult ſecundum actum: poteſt tamen praua agere: eò quod (ſicut dicit Damaſc.) omne creatum vertibile eſt ſecundum electionem & voluntatem ad minus: increatum autem nullo modo eſt vertibile.

Nullus dicitur bonus vel malus in aliquo operabili à poteſtate quæ eſt ante actum, ſed potius ab actu.

Amplius omnis poteſtas eſt totum, &c.

Ad idem autem adhuc eſt alia ratio, quòd etiam nihil ſecundum poteſtatem dicatur laudabile vel vituperabile: quia omnis poteſtas ſiue facultas aliud faciendi (cum hæc ſit de factione) verè eſt de numero eorum quæ ſunt eligenda: eò quòd poteſtas benefaciendi & poteſtas malefaciendi eſt vna numero in radicali principio rationis: quia ratio in hoc differt

fert à naturali potentia: quia poteſtas rationalis valet ad oppoſita, & non obligatur ad vnum, vt dicit Ariſtot. 9. primæ philoſophiæ. Nam hoc modo in praua poteſtates (hoc eſt, poteſtates agendi praua) eligendæ ſunt, non inquantum prauorum ſunt, ſed ſecundum quod ſunt de perfectione poteſtatis agendi in rationali natura: eò quod & deum & ſtudioſum eas habere dicimus: poſſũt enim dij & ſtudioſi praua agere, hoc eſt, tales habẽt poteſtates quibus aliquando praua aguntur: hoc enim eſt de commendatione boni, quando benefacit non ex neceſſitate, ſed cum poſſit praua agere. Vnde poteſtas praua agendi, ſignum eſt in bonis, quod liberè bonum agunt, & ſic commendabiles: eò quod agunt bona poteſtates tales habentes. Patet ergo, quòd peccant, qui aliquid actu vituperabilium vt ſpeciem in poteſtate faciendi tanquam in genus ponunt: propter quod nullius ſecundum actum & ſpeciem vituperabilis erit genus poteſtas faciendi id.

Text. c. 10.

Si autem non, &c.

Adhuc autem ad hoc eſt alia ratio deducens ad impoſſibile: quia ſi dicatur, quòd non eſt, ſicut dictum eſt, quòd poteſtas aliquid faciendi ſit genus alicuius ſecundum actum & ſpeciem vituperabilis, accidet per conſequentiam argumenti quoddam vituperabilium eſſe eligendum: quia faciendi eligenda eſt: ergo poteſtas faciendi erit ſecundum hoc vituperabilis: quia genus eius quod eſt vituperabile, vniuerſaliter ſecundum totum ſuum ambitum ſuæ communitatis eſt vituperabile. Idem autem peccatum accidit ſi quid (hoc eſt, aliquid) de numero propter ſe honorabilium & intelligibilium in poteſtate poſuit vt ſpeciem in genus, vel poſuit ipſum in poſſibile, hoc eſt, in potens hoc facere vt in genus: vel etiam poſuit ipſum vt genus effectiuum illius, quia hoc etiam ſecundum poteſtatem efficiendi determinatur. Nam omnis poteſtas & omne poſſibile ſiue potens ſiue effectiuum alicuius, eſt eligibile propter aliud, & propter id ad quod eſt, & propter aliud eligibile non poteſt eſſe genus eius quod eſt eligibile propter ſe.

Aut ſi quid eorum quæ ſunt, &c.

Adhuc autem conſiderandum non in vnum genus tantum, ſed in genus multiplicatiuum interimitur problema de genere: conſiderandum enim (& præcipuè in moralibus) ſi aliquid in ſpecie aſſignatum (quod eſt de numero eorum quæ in duobus ſunt, ſicut in genere) poſuit in altero tantum ſicut in genere: duo enim vel plura circumloquuntur vnum genus tantum: & ſi ponitur id in vno illorum tantum (cum poteſtas generis ex duobus ſit vel pluribus) male aſſignatur genus: hoc quidem enim non contingit in vnum ponere vt in genus: quia generis perfectio conſiſtit in duobus vel pluribus, vt in ſeductione vel detractione in ſpecie & actu detractũm non contingit in vno vt in genere ponere, cum ſeductor ſit qui appetit, & poteſt facere impoſſibilia (hoc eſt, inconuenientia ad quæ non eſt data poteſtas, cum omnis poteſtas ſit data ad bonum) dicitur ſeductor vel detractor ab vtroque iſtorum ſimul. Vnde potens non appetens, etſi potens dicitur, non tamen dicitur ſeductor vel detractor: ſed tantum ille qui habet vtrumque hoc ſimul, hoc eſt, poteſtatem cum actu appetitus coniunctam: propter quod vnum illorum tantum non eſt ponendum genus, ſed vtraque hæc ſimul quæ dicta ſunt. Neque enim dicere intendimus, quia aliquid vnum ſpecie ſit in duobus generibus non ſubalternatim poſitis, ſed quod duo ſunt quæ integrant vnum genus & circumloquuntur ipſum: & non eſt hoc ponendum in altero illorum ſicut in genere.

Remouet dubium.

CAPVT II.

De conſideratione generis contracti quando aſſignatur vt differentia, vel è contrario.

Amplius aliquoties è contrario Genus, &c.

INteriroi etiam poteſt ex hoc quod genus pro differentia, & è contrario differentia pro genere aſſignatur. Amplius autem præter omnes cõſiderationes habitus quibus interimitur genus, aliquoties interimitur genus, eòquod è cõtrario quam fieri debeat genus quidē vt differentiam & differentiã vt genus poſuit alicuius: & tunc interimitur problema: quia genus non eſt differentia, nec differentia eſt genus. Cuius exemplum eſt, ſiquis ſtuporem vt ſpeciem dicat diffiniendo eſſe ſuperabundantiam admirationis, hoc eſt, quòd ſtupor per diffinitionem (quæ eſt ex genere & differentia) eſt ſuperabundantia admirationis: tunc enim in diffinitione ſuperabundantia in recto de ſtupore prædicatur, & admiratio in obliquo vt differentia: cum ſtupor ſit potius admiratio ſuperabundans, ſic quod admiratio ſit genus, & ſuperabundans differentia: eſt enim ſtupor admiratio quæ ſui abundantia & magnitudine conficit inſenſibile ad cognoſcendum qualitates ſenſibiles, cum eius quod admiratur ſi eſt ſenſibile, eſt membrum ſtupidum ad hoc quod à ſenſibili permutetur ad cognitionem qualitatis ſenſibilis. Aliud exemplum eſt, ſi aliquis dixit eſſe fidem (diffiniendo per genus & differentiam) vehementiam opinionis, cum potius ſit opinio vehemens, ita quod opinio ſit genus, & vehemens differentia: nam neque ſuperabundantia neque vehementia videntur eſſe genus ſtuporis & fidei, ſed differentiæ ſunt ſuperabundantia quidem cum admiratione ſtuporem conſtituens: vehementia autem cum opinione conſtituens fidem: videtur enim ſtupor eſſe admiratio ſuperabundans diffinitione data per genus & differentiam: & hoc modo dicitur fides opinio vehemens. Propter quod genus eſt tam admiratio quam etiam opinio: ſuperabundantia autem & vehementia differentiæ ſunt. Male ergo aſſignatum eſt genus quod non eſt genus, ſed differentia.

Amplius ſi quidem ſuperabundãtiam, &c.

Hoc etiam probatur ratione: quia ſiquis ſuperabũdantiam & vehementiam genera dicat, ſequitur quod inanimata fidem facient idem habendo, & ſtupebunt ſtuporem habendo inanimata, quod eſt impoſſibile. Hoc autem ſequitur hac ratione: quia illud cuius eſt ſuperabundantia, & id cuius eſt vehementia, & id denominabitur ab illis. Si ergo ſtupor ſuperabundantia vt genus, ſtupor denominabitur

ſuperabundantia: propter quod ſequitur, quòd admiratio (cuius ſuperabundantis ſuperabundantia eſt) ſtupebit, quod eſt falſum, cum admiratio ſit res inanimata. Similiter autem per eandem rationem & fides erit opinio: ſiquidem fides eſt opinionis vehementia, fides autem eſt vehementia, vt ponit qui dicit vehementiam eſſe genus fidei: propter quod etiam ſequitur, quòd vehementia ſit etiam opinionis: ergo opinio eſt fidem habens vel faciens: quia de quo prædicatur ſpecies, & genus: hoc autem eſt impoſſibile: quia opinio eſt res inanimata, cui non conuenit habere fidem.

Amplius accidet, &c. Amplius ſimiliter adhuc accidit inconueniens aliud ſequi: accidit enim ſic aſſignanti differentiam vt genus, & genus vt differentiam, vehementiam dicere vehementem per denominationē ſuipſius à ſeipſa, & ſuperabundantiam dicere ſuperabundantem: eſt enim fides vehemens, & ex hypotheſi vehementia eſt genus fidei. Si ergo fides vehementia eſt, & fides vehemens, ſequitur quod vehementia ſit vehemens. Similiter autem eadem ratione & ſtupor eſt ſuperabundantia ſuperabundans. Si ergo ſtupor ſuperabundantia vt genus, erit ſuperabundantia ſuperabundans. Non videtur autem hoc eſſe verum: neutrum enim horum bene dicetur: quia non denominat ſeipſum idem quemadmodum nec diſciplina denominatiuè dicitur diſciplinata, neque motus denominatus à ſeipſo dicitur mobilis.

Remouet dubium. Quod autem aliquando à ſe denominatur aliquid, vt vnitas dicitur vna, oportet ſecundum diuerſa fieri: dicitur vnitas vt ens quoddam, & dicitur vnitas vt diſpoſitio entis, & vnitas accepta vt diſpoſitio entis denominat vnitatem acceptam vt ens quoddam. Hæc autem determinata ſunt in antehabitis libris logicæ. Sic autem non poteſt eſſe in ſuperabundantia & vehementia, quæ ſi pro generibus accipiuntur, non poſſunt eſſe diſpoſitiones entis. Patet ergo, quòd his rationibus peccant, qui differentiam vt genus & genus vt differentiam aſſignant. Fides enim non erit vehementia, ſed fides eſt opinio vehemens, vt dictum eſt: quia genus eſt quid ſpeciei, & differentia eſt quale ipſius eſſentiale: quod cum eo quod eſt quid potentiale, ſpeciem conſtituit, quæ quale quid dicit. Hic autem conſideratum eſt genus ſicut in præcedentibus: ſed comparatum eſt ad differentiam, & differentia ad ipſum. Et eſt intendere de differentia vltima quæ eſt actus ſpeciei: quia differentiæ generales cum genere collocandæ, &c.

CAPVT III.

De conſideratione generis contracti ad materiam naturalem.

Quando autem peccant & paſſionem, &c. QVandoque autem peccant contra problema de genere præter omnia quæ dicta ſunt etiam paſſionem ſpeciei in ſiue pro genere ponentes. Dico autem paſſionem generaliter eſſe accidens ſubiecti, ſiue conuertibile, ſiue non conuertibile, vt immortalitatem dicunt eſſe vitam ſempiternam: ſempiternum enim eſt idem quod ſemper æternum: paſſio enim vitæ quæ eſt aſſignata ſpecies, vel caſus, hoc eſt, accidens vitæ, videtur immortalitas eſſe, & non videtur eſſe genus vitæ, ſed accidens. Quoniam autem verum eſt quod dicitur immortalitas caſus & accidens vitæ, palam hec. Si enim ex mortali concedat quis aliquem factum immortalem, nullus talem ſic factum immortalem dicit aliam ſecundum ſpeciem vitam ſumere, ſed dicit eum caſum aliquem vitæ accidentalem habere vel accepiſſe, vel dicet aliquam paſſionem vitæ huic eidem generari, hoc eſt, vitæ continuitatem: quare vita non eſt genus immortalitatis: quia ſi immortalitas eſſet differentia, aliam & non tantum alteram faceret vitam.

Rurſum conſiderando paſſionem generis iterum peccant genus aſſignando, ſi paſſionem illius generis, cuius eſt paſſio vt genus pro genere aſſignant. *Rurſum ſi paſſionem cuius eſt, &c.* Huius exemplum eſt, quòd quidam diffinientes & ponentes in genus ventum, dicunt ventum eſſe aërē mobilem. Et eſt exemplum de poſitione Democriti, qui hoc dicit: magis enim motus aëris ventus eſt: quia eſſentia venti non eſt niſi motus aëris. *Ventus quid ſecundum Democritum.*

Diffinitio quæ dicit quid & propter quid venti, eſt quam ponit Auic. quòd ventus eſt vapor terreus aërem vſque tranſcendens, & eum fortiter impellens, & impulſus aëris ex vapore terreo impellente aërem factus. *Diffinitio venti ſecundum Auic. dicens quid & propter quid.* Vnde paſſio eius quæ pro genere ponitur, eſt genus quod eſt motus aëris, & aër non eſt genus: nam aër quod genus aſſignatur, permanet idem in ſubſtantia & ſpecie, & quandoque mouetur, & quandoque manet: & ideo nullum amittit ſubſtantiale quando mouetur, & quando non mouetur: & non omnino ſiue nullo modo ventus eſt aër ſecundum generis prædicationem. Si enim ventus eſſet aër ſecundum genus, cum ſit ſubſtantiale prædicatum ſpeciei, oportet quod etiam aëre non moto ſit ventus: quia aëre non moto aër eſt aër: & ventus dicitur eſſe aër ſecundum genus, vt dicit hypotheſis: ſi quidem idem aër permanet quemadmodum quando erat ventus. Similiter autem in omnibus aliis huiuſmodi quibus paſſio generis ponitur pro genere. Vnde non verè poteſt dici, aër mobilis eſt ventus. Et ſi forte aliquis diceret, quòd cum ventus non ſit genus mobilis vel moti, quomodo aër motus eſt ventus? Dico, quòd poteſt prædicari ventus de aëre mobili vel moto: ſed non prædicatur ſicut genus, ſed ſicut paſſio vel effectus. Sic ergo concedere oportet, quoniam aër mobilis vel motus eſt ventus: ſic enim oportet hoc concedere de omnibus huiuſmodi in quibus effectus prædicatur de cauſa materiali: ſed quando materia eſt permanens in materiato, ſicut ferrum in cultello, tunc verè dici poteſt, hoc ferrum eſt cultellus. Vbi autem verè aſſignatur, vt quando eſt materia tranſiens, non erit verum: non quidem de omnibus eſt verum quod dictum eſt, ſed eſt verum de his de quibus verè prædicatur genus materiæ tranſeuntis, in quibus verè prædicatur de effectu aſſignatum genus materiæ non tranſeuntis.

In

Nam in quibuſdam non videtur verum, &c.

In quibuſdam enim non videtur eſſe verum in quibus eſt materia tranſiens, vt in luto, & in niue, in quibus eſt materia tranſiens: nam niuem dicunt eſſe aquam congelatam frigido: & non ſequitur, ergo nix eſt aqua: quia tranſiuit ad materiam quæ proprio termino terminabilis eſt: quia non eſt aqua. Lutum vero dicunt eſſe terram vel humum humido temperatam: & ideò non ſequitur, lutum eſt terra: neque enim nix eſt aqua, neque lutum terra, ſicut iam diximus: propter quod neutrum aſſignatorum generum eſt genus ſecundum veram generis rationem: oportet enim verum genus eſſe ſemper de ſpecie cum ſit prædicatum eſſentiale de ratione ſpeciei exiſtens: & ſic oportet ſemper vnum eſſe prædicatum de omnibus ſuis ſpeciebus.

Similiter autē neque vinum, &c.

Similiter autem & eadem ratione neque vinum eſt aqua putrefacta in vite, ſicut dicit Empe. quia ſequeretur, ſicut dicit Empedo. vinum eſſe aquam putrefactam in ligno vitis: nam vinum ſimpliciter ſine additione ſumptum non eſt aqua: & hoc oportet ſi aqua eſſet genus vini: quia genus ſemper prædicatur de ſpecie.

CAPVT IV.

De determinatione generis in communi ſumpti ad materiam & naturalem & moralem & per locos communes, &c.

Amplius ſi omninò quod aſſignatum, &c.

SIc autem conſiderato qualiter conſideretur genus non contractum ad materiam moralem vel naturalem. Conſiderandum qualiter terminatur genus non contractum, quod vtrique materiæ commune eſt. Prima igitur conſideratione inſpiciendum eſt ſi id quod pro genere aſſignatum eſt omninò (hoc eſt, vniuerſaliter) nullius eſt genus: quia ſic ſequitur, quòd etiam propoſiti non eſt genus. Quod autem nullius omninò ſit neque genus morale neque genus naturale, conſiderandum eſt in eo quod ea de quibus prædicatur, nihil differunt ſpecie, cum genus de pluribus differentibus ſpecie prædicetur. Omnis autem ſpecies generis (hoc eſt, de quibus prædicatur genus) ſunt differentes ſpecie & numero ſolo. Propter quod album nullius eſt genus: quia album non niſi de albis prædicatur, & alba in eo quod alba ſpecie abinuicem non differunt.

Rurſum ſi quod omnia, &c.

Rurſum non erit omninò & vniuerſaliter alicuius genus ſi aliquid eorum quæ omnia ſequuntur, dixit eſſe genus vel differentiam: & hoc primò oſtendamus in genere vbi plura ſunt quæ ſequuntur omnia, vt ens & vnum ſunt de numero eorum quæ omnia ſequuntur. Si ergo aſſignauerimus, quod ens ſit genus, palam quoniam omnium ens erit genus: quia ad omnia ſequitur: eò quod ens prædicatur de omnibus eis: de nullo enim prædicatur genus niſi de ſuis ſpeciebus: prædicatur enim de vno: ergo vnum erit ſpecies entis: conuertuntur autem ens & vnum: accidit ergo per conſequentiam rationis de omnibus de quibus genus prædicatur quod ens & ſpeciem prædicari: eò quod ens & vnum ſimiliter de omnibus prædicantur: & hoc eſt inconueniens: quia oportet ſpeciem de paucioribus prædicari quam genus: ergo quod aſſignatum eſt pro genere, nullius eſt genus: ergo nec eſt genus propoſiti ſiue propoſitæ ſpeciei.

Si ens eſſet genus: tunc ſequeretur, quòd ſpecies prædicaretur de quibuſcunque & genus prædicatur.

Si autem quod omnia ſequitur, &c.

Si autem inſpiciendo non ad genus, ſed ad generale quod eſt differentia, id quod omnia ſequitur (vt vnum & ens) dixit eſſe differentiam & non genus: tunc palam eſt, quòd ſequitur ex hoc quod differentia de æqualibus vel pluribus quam genus dicitur: quia tunc differentia prædicabitur de omnibus vt vnum ſecundum quod dicit entis diſpoſitionem de æqualibus cum ente ſi ens genus dicatur eſſe: vel prædicabitur de pluribus quam genus, ſi verè genus ponatur eſſe vt ſubſtantia vel qualitas. Vnde ſi genus omnia ſequitur ſicut differentia, tunc differentia prædicabitur de æqualibus: ſi verò genus ponatur verum quod non omnia ſequitur, de pluribus genus quam differentia dicitur: & vtrumque eſt inconueniens: quia ex quo genus per differentias oppoſitas diuiditur, vtramque differentiam continet ambitu genus.

Amplius ſi in ſubiecta ſpecie, &c.

Inſpiciendum eſt etiam ad modum prædicationis, quod etiam prædicetur in quid, & non in quale ſicut denominatiuum. Vnde conſiderandum ſi genus aſſignatum dicitur denominatiuè eſſe in ſubiecta ſpecie, velut album adiectiuè & nōn ſubſtantialiter, & non vt quid ſed vt quale eſt in niue: tunc enim interimitur genus, nec eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere: genus enim non dicitur niſi de ſubiecta ei ſpecie, & non dicitur eſſe ſicut accidens in ſubiecto.

Conſiderandum autem, &c.

Conſiderandum adhuc in modum prædicandi in voce ſiue nomine generis. Inſpiciendum eſt enim ſi non vniuocum ſit genus ſpeciei: nam de omnibus ſuis ſpeciebus genus vniuocè prædicatur. Propterea ſi non vniuocè prædicatur aſſignatum genus de aſſignata ſpecie, non eſt quod aſſignatum eſt pro genere genus.

CAPVT V.

De interpretatione & conſtructione generis comparati.

Amplius quando exiſtente, &c.

AMplius ex conſideratione generis comparati interimitur genus: & primo ex conſideratione comparationis duorum ad duo: quoniam aliquo contrario exiſtente generi, & aliquo contrario exiſtente ſpeciei, quæ adinuicem ſecundum melius & peius ſiue vilius comparantur, ſi tunc aliquis quod melius eſt inter ſpeciem & ſuum contrarium poſuit in genus, peius ſiue quod peius eſt, inter genus & ſuum contrarium: tunc enim reliquum quod peius eſt, accidit per conſequentiam rationis eſſe in reliquo, hoc eſt, peius in meliori ſicut in genere: & tunc interimitur genus: eò quod

quod contraria ſecundum melius & peius ſunt in generibus contrariis: quod in moralibus eſt verum ſecundum quod bonum & malum ſunt in genere ſecundum genera aliorum exiſtentia ſecundum hoc quod eſt melius. Videtur ergo in peiore eſſe ſicut in genere, quod eſt inconueniens. Videtur quòd meliorum ſpecierum ſit genus melius.

Et ſi eodem ad vtraque, &c.

Comparando autem vnam ſpeciem ad duo genera, conſiderandum ſi eadem ſpecie ad vtrumque genus poſuit etiam, & melius æqualiter ſe habente aliquis ponit illam ſpeciem in peius, & non in melius, peccat & non indebitum genus poſuit: & ſic interimitur genus. Vt ſi aliquis poſuit animam quod motum, hoc eſt, aliquod motum vel mobile, & in genere mobili exiſtentem. Similiter enim anima eadem eſt & ſtabit, & erit mobilis, hoc eſt, ſimiliter & æqualiter ſe habet ad motum & quietem. Propter quod ſi melius eſt ſtatio ſiue quies quam motus: tunc oportet animam in genere quieſcentis poni magis quam in genere mobilis: & ſic peccauit aſſignans animam in genere ſe mouentis.

Nota quomodo quies dupliciter ſumitur, ſcilicet pro priuatione motus, & pro perfectione mobilis.

Eſt autem ſtatio ſiue quies dupliciter conſiderata etiam: vt priuatio motus, & ſic conſideratur ſecundum eſſentiam ſuam: quia ſic priuatio eſt motus: & motus eſt habitus ſiue actus priuatus, & quies priuatio. Conſideratur etiam vt finis in quo quieſcit motor à mouendo & mobile à motu: & ſic quies non eſt priuatio, ſed perfectio mobilis intenta à mouente, & quies melior eſt motu, & animam melius eſt quieſcere quam moueri à ſeipſa. Et eſt notandum, quòd contraria omnia participant vnam communem naturam generis: & id quod illam plus participat, eſt vt habitus: & quod illam ſecundum minus participat, eſt vt priuatio: & id quod ſecundum plus participat, eſt melius: & quod participat ſecundum minus in eadem natura, peius.

Hoc colligitur 2. phyſic. comm. 15. Vide.

Amplius ex magis & minus differenti, &c.

Amplius: quia ex comparatione contrariorum cauſatur magis & minus ſimile, propter hoc conſiderandum ex magis & minus ad genus aſſignatum deſtruendum: deſtruere enim volenti conſiderandum ſi genus quidem ſuſcipit magis & minus, ſpecies autem aſſignata (quæ ſupponitur generi) non ſuſcipit magis & minus, nec ipſa nec id quod ſecundum ipſam denominatiuè dicitur: tunc palam: quoniam non eſt genus quod aſſignatum eſt pro genere. Cuius exemplum eſt: quia ſi virtus (quæ eſt genus) ſuſcipit magis & minus: tunc etiam eius ſpecies vt iuſtitia: & etiam id quod denominatur ab ipſa vt iuſtum, ſuſcipit magis & minus: quia in denominatione eſt magis & minus, non autem in abſtracto dicitur iuſtior alter altero. Si ergo aſſignatum genus ſuſcipit magis, ſpecies autem ſupponitur generi, nec ipſa nec quod ſecundum ipſam denominatiuè dicitur, ſuſcipit magis, non erit genus ſpeciei illius quod aſſignatum eſt pro genere.

Rurſum ſi quod magis videtur, &c.

Iuxta hoc per locum à maiore deſtruitur genus, & per locum à ſimili. Si enim inter duo genera comparata ad vnam ſpeciem quod magis videtur eſſe genus, & ſimiliter ſiue æqualiter videtur eſſe genus, non eſt genus, palam eſt, quòd neque propoſitum (quod aſſignatum eſt pro genere) eſt genus: quia vel minus vel æqualiter propoſitum videtur eſſe quam id. Hic autem locus conſiderationis vtilis eſt & præcipuè eſſe videtur in his in quibus plura videntur in quid prædicari de aſſignata ſpecie, & dubitatur quod illorum ſit genus, eò quod illud non ſit demonſtratum: quia per rationem oſtendentem habemus dicere quod illorum ſit genus. Sicut verbi gratia de ira in eo quod quid eſt triſtitia & opinio videtur prædicari. Iratus enim in eo quod iratus, contriſtari videtur propter illatam iniuriam, & opinatur, quod iniuria illata ſit ei: & ideò in talibus vtilis eſt conſideratio ad interimendum id quod videtur eſſe genus & non eſt genus. Ex eiſdem etiam conſideratio eſt in ſpecie aſſignata, ſi ad illud aliquid comparetur quod ſit vt ſpecies ſecundum magis & minus & ſimiliter: nam ſi quod maius & ſimiliter videtur vt ſpecies in aſſignato genere, & non eſt in ipſo vt ſpecies in genere, palam eſt, quòd ſequitur, quòd neque aſſignata ſpecies eſt in illo vt in genere. Capitulando ergo & epilogando dicimus iam ſatis dictum quemadmodum locis & conſiderationibus opinandi vtendum eſt ad interimendum genus aſſignatum.

TRACTA

TRACTATVS IV.

CAPVT I.

Quibus conſiderationibus conſtruitur genus.

Aſtruenti verò ſi quid, &c.

ASTRVENTI verò ſiue genus aſſignatum aſtruere volenti per conſiderationes conſtructiuas, inſpiciendum primo, quod non vtilis hic locus, qui paulo ante dictus eſt ad interimendum vtilis eſſe:& quod ſi genus & ſpecies ſuſcipit magis & minus: quamuis ſequatur, quod id non ſit genus quod non ſuſcipit magis & minus, ſpecie magis & minus ſuſcipiente: tamen non videtur inferri genus ſi ſpecies ſuſcipit magis & minus. Et ſimiliter genus quod ſequatur illud eſſe genus aſſignatæ ſpeciei: nam bonum, & album vtrumque ſuſcipit magis & minus: & tamen eſt neutrum alterius genus: nihil enim prohibet vtrumque ſuſcipientium magis & minus non ita ſe habere adinuicem, vt ſi duo genera vel plura comparentur ad vnam ſpeciem, & vnum ſimiliter videatur eſſe genus & alterum, ſequitur probabiliter, quòd ſi vnum eſt genus eius, quod alterum etiam ſit genus ipſius.

Similiter autem ſi magis & minus, &c.

Similiter ſequitur duobus generibus comparatis ad vnum vt ad ſpeciem, ſi vnum minus videtur eſſe genus quam alterum & ſit genus, quòd & alterum quod magis videtur, ſit genus. Verbi gratia, vt ſi poteſtas continentiæ ſecundum quod continentia eſt membrorum tenentia ne ad illicitum moueantur, genus magis eſſe videtur quam virtus, & virtus minus videtur eſſe genus, & virtus eſt genus: ergo eſt poteſtas genus cuius eſſe videtur.

Eadem autem ſecundum magis & minus & ſimiliter conuenit dici: nam ſimiliter ſecundum rationem hoc & hoc ſiue duæ ſpecies comparatæ ad vnum genus: & ſi ſimiliter vna ſicut alia eſt ſpecies propoſiti generis & aſſignati, & alterum illorum eſt ſpecies aſſignati generis, ſequitur eadem ratione, quòd & reliquum ſit ſpecies eius. Adhuc autem ſequitur per locum à minori, ſi id quod minus videtur eſſe ſpecies aſſignati generis eſt ſpecies, quòd etiam id quod magis videtur eſſe ſpecies, ſit ſpecies.

Amplius ad conſtruendum, &c.

Amplius ad conſtruendum problema de genere, inſpiciendum ad ea quæ ſunt in generis diffinitione: & ſi de his de quibus prædicatur aſſignatum genus, prædicatur in quid, ita quod non ſit tantum iſta ſpecies aſſignata, ſed plures de quibus genus in quid prædicetur: quia conſiderandum eſt ſi de aliis ſpeciebus aſſignatum genus in eo quod quid eſt prædicetur, quæ differunt ſpecie ab aſſignata ſpecie: tunc enim palam eſt, quòd erit genus quod aſſignatum eſt pro genere: quia genus eſt quod de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur: & hæc conſideratio vtilis eſt etiam ad ſpeciem conſiderando. Si enim aliud aſſignatur pro ſpecie aſſignati generis, conſiderandum eſt etiam ſi de aliis quam de aſſignata ſpecie prædicetur in eo quod quid eſt: tunc enim rurſum vt prius accidit genus de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quid eſt prædicari: & ideò vt prius conſtruitur genus, &c.

CAPVT II.

Qualiter genus à differentia ſeparatur.

QVoniam verò videtur quibuſdam & differentia generalis de pluribus ſpeciebus in eo quod quid eſt prædicari, propter hoc quod ſubſtantialis eſt differentia, & in eſſe ſubſtantiali quod quid eſt perficit ſpeciem, ideò ne aliquis in hoc decipiatur, putans fortè, quòd differentia ſit genus, ſeparandum eſt genus à differentia. Et dabimus primò tres differentias. Prima eſt, quòd genus de pluribus dicitur ſemper quam differentia: hæc in antehabitis probata eſt. — Quoniam autem videtur quibuſdam, &c.

Deindè ſecunda eſt: quoniam genus magis prædicatur ſecundum aſſignationem modi prædicandi in quid, quam differentia: talis enim prædicatio magis conuenit generi, quam differentiæ: quia generi conuenit, quod prædicetur in quid ſumptum formabile per differentiam: differentiæ autem non conuenit in quid prædicari, niſi per effectum eius: quia eſt cauſa eius quod eſt quid. Nam qui dicit hominem eſſe animal, magis in prædicato indicat quid eſt homo, quam qui dicit hominem eſſe greſſibile, vel aliam differentiam de homine prædicando. — *Ponit tres differentias inter genus & differentiam.*

Tertia autem differentia eſt: quoniam quidem differentia qualitatem eſſentialem generis ſignificat, quæ generis determinat & perficit potentiam: genus autem qualitatem differentiæ non ſignificat, ſed ſignificat quid diſtinguibile & determinabile per differentiam: nam qui dicit animal greſſibile eſſe, quale quid ſignificat quod eſt animal: qui verò dicit greſſibile eſſe animal, non dicit quale quid greſſibile, ſed dicit quid greſſibile ſtans & fixum ſubſtantia. Epilogatur ergo dicendo, vt dictum eſt,

eſt, tribus differentiis differentia ſeparata eſt à genere.

CAPVT III.

Qualiter conſtruitur genus per locum à coniugatis.

Quoniam autem videtur muſicum, &c.

PEr locum autem à coniugatis conſtruitur genus: quoniam videtur muſicum in eo quod muſicum ſciens eſſe quid, vt genus prædicatum de ipſo in quid: aliter enim non eſſet muſicus, niſi eſſet ſciens quid: ſequitur à coniugatis, quòd muſica eſt ſpecies, & ſcientia genus: & ſi ambulans in eo quod ambulans, mouetur vel eſt motum quid, videtur à coniugatis ambulatio motus eſſe, & ſpecies motus eſſe ambulatio: quia ſi ſumptum de ſumpto, & principale de principali vt genus prædicatur. Conſiderandum ergo in quocunque genere quis voluerit aliquod genus conſtruere ſecundum prædictum modum à coniugatis tractum: ſic enim genus conſtrui poterit. Si autem oſtenderit, quòd ſciens fidit ſecundum quod ſcit à coniugatis, ſequitur quod ſcientia fides quædam erit. Eodem autem modo erit in aliis.

CAPVT IV.

Qualiter probatur & non de neceſſitate conſtruitur genus.

Amplius quoniam quod ſequitur aliquid, &c.

AMplius ad conſtructionem generis adhuc conſiderandum eſt, quoniam id quod ſequitur ad aliud ſemper & non conuertitur, difficile eſt inuenire ſeparationem illius à ratione generis, ita quod oſtendatur non eſſe genus: cum genus ſit commune conſequens à quo non conuertitur conſequentia, maximè ſi hoc prædicatum illud ſubiectum & accidens omne ſequitur vniuerſaliter & ſemper & ſine conuerſione, in quod nequaquam antecedit ad ipſum, & ita quod non ſequitur ipſum omni eſſe, vt omnis homo eſt animal, ſed non omne animal eſt homo: ſicut ſequitur tranquillitatem quies, & numerum ſequitur diuiſibile eſſe. Eſt enim omnis tranquillitas quies, ſed non omnis quies tranquillitas, & omnis numerus diuiſibilis, & non omne diuiſibile eſt numerus, nec omnis quies tranquillitas: quia tranquillitas eſt quies in mari tantum: & ideò quod ſic eſt ſemper conſequens illius, contingit oppoſito vti vt genere tali prædicato, quod ſemper & vniuerſaliter eſt conſequens tale ſubiectum, cum illud prædicatum in tali conſequentia non conuertatur ad alterum quod eſt ſubiectum vel ſpecies. Probabile eſt enim, quòd ſit genus: ſed non eſt neceſſarium, cum tale prædicatum poſſit eſſe accidens: eſt enim omnis nix alba, ſed non omne album eſt nix, cum tamen album non ſit genus niuis: & ſimiliter eſt de albo & cigno & de multis aliis. Vnde iſta conſideratione cautè eſt vtendum, ſiue cum cautela, ita vt nos diſputantes vtamur ea pro nobis: alio autem præcedente eandem, ſiue proponente eam contra nos quando ſuſtinemus diſputationem, non oportet vt illi ſic obediamus, quòd ſuſcipiamus in omnibus & vniuerſaliter eſſe veram: habet enim inſtantiam, vt diximus.

Inſtantia huius quoniam, &c.

Et inſtantia huius conſiderationis eſt: quoniam id quod fit, generaliter ad minus in permanentibus, ſequitur non eſſe: quia quod fit, ſic non eſt: & non conuertitur: quia quicquid non eſt, quod omne fiat. Sed tamen non ens non eſt genus propter hoc eius quod fit, ita quod fit genus eius ſimpliciter. Cuius ratio eſt: quia non entis nullæ ſunt ſpecies vel differentiæ: genus autem & ſpecies & differentias oportet habere: ſed tamen in problematibus hoc aliquando pro genere poteſt accipi, ſicut dictum eſt: vnde etiam in antehabitis ſæpè inſtantias dabamus, quibus pro nobis vti poſſumus. Sed quando ſumus ſuſtinentes diſputationem talem, contra nos non recipiamus.

Id autem quod dicitur, quòd non entis non ſunt ſpecies, intelligitur ſimpliciter de eo quod eſt ſimpliciter non ens, & non de non ente quod non eſt ſimpliciter non ens, ſed ens in potentia, quod ſecundum quid eſt ens: tale autem videtur poſſe habere differentias & ſpecies. Sed dicendum, quòd tale non ens non eſt ens actu: hoc autem non habet ſpecies nec differentias: quia ſpecies non ſunt niſi quæ ſunt actu, & differentiæ niſi quæ ſunt actus.

Plurimæ autem conſiderationes inductarum, ſiue ſint deſtructiuæ, ſiue conſtructiuæ generis, in hac generali conſideratione fundantur, quòd inſpicienda ſunt ea quæ diffiniunt genus & conſequentia ad illa: quia ſi illa omnia alicui prædicato conueniunt, illud proculdubio eſt genus: & ſi aliquod illorum diſſonat, tunc ſequitur illud non ineſſe vt genus.

Epilogatur ergo dicendo in problematum diſputatione & determinatione, vbi quæritur, vtrum aliquid inſit vt genus, tranſeundum eſt (quemadmodum dictum eſt) & quoad prædicata, & quod ineſt vt accidens non comparatum vel comparatum, quod ineſt vt genus vel generale, quod eſt differentia, iam quantum ad præſentem ſpectat intentionem, ſufficienter dictum eſt. Et etiam dictum eſt de prædicato quod ſequitur vt genus, quamuis non ſit genus ſecundum veritatem. Propter quod etiam in libro diuiſionum dicitur, quòd verè quidam Peripateticorum tale prædicatum putabant ineſſe vt genus, & ipſo pro genere vtebantur: cum tamen non ſit genus ſecundum veritatem, & cætera.

LIBER V.

TOPICORVM DE DETERMINATIONE problematis de proprio.

TRACTATVS I.

De modis proprij.

CAPVT I.

De intentione & diuiſione proprij.

Vtrum autem proprium vel non, &c. *Intentio ſummi libri quinti & cauſa intentionis.*

VTRVM autem proprium vel non proprium & quod dictum eſt & aſſignatum ineſſe vt proprium, in hoc quinto libro topicorum eſt perſpiciendum. Ex quo enim ordinantur prædicata, ſecundum quod ſunt elementa ad ineſſe vt diffinitio, à quo remotiſſimum eſt ipſum ineſſe ſimpliciter, & vt accidens: & iuxta hoc vno gradu appropinquans ineſſe vt genus: quod cum accidente conuenit: quia accidens prædicatur frequenter non conuerſim vt genus. Ex quo in primo præmiſſa eſt methodus quantũ ad ea de quibus eſt methodus, & in ſecundo de ineſſe ſimpliciter & vt accidens ſecundum eius primam diffinitionem, & in tertio de adiũcto prædicato accidẽtis determinatũ eſt: in quarto autem determinatur de ineſſe vt genus, & de adiuncto etiam prædicato quod eſt differentia. Sed quia de problemate de proprio in iſto quinto determinatur, quod propter hoc quia cõuerſim prædicatur, immediatè præcedit diffinitioné: quia propriũ ſimpliciter conuerſim prædicatur ſecundum totalitatem temporis, & ineſſe vt diffinitio ad hoc addit illud quod eſt ſubſtantialiter ſecundum totalitatem ſubſtantiæ prædicatæ. Et quia ex additione ſe habet ad prædicationé proprij; ideo methodus de proprio eſt poſt præcedentes methodos quinta, & eſt ante ſextam methodum de diffinitione. Sic igitur habetur huius methodi intentio.

Aſſignatur autem proprium, &c. *Proprium duplex, ſcilicet per ſe & ſemper, & ad aliud ſeu quando.*

Eſt autẽ diuiſio ſiue diſtinctio proprij quod à Philoſophis aſſignatur. Proprium aut per ſe proprium & ſemper, quod in nulla parte ſubiecti, & in nullo tempore relinquit ſubiectum, & quod quoad eſſentiam fluit ab eſſentialibus ſubiecti, & eſt accidens per ſe ſpeciei. Aut aſſignatur ad aliud extra ſubiectum, & hoc eſt quando (hoc eſt, aliquando) proprium. Vt per ſe proprium hominis eſt, quòd ſit animal manſuetum natura. Proprium autem per ſe dicitur ideo: quia per ſe conuenit, in ſecundo modo dicendi per ſe, nec vnquam deſerit ſpeciem cuius eſt, nec ipſum, nec actus eius. Et ideo dicitur natura conueniens. Eſt tamen accidens: quia eſt conſequens eſſe totum ſpeciei: eſſe autem quod non eſt de eſſe rei ſed conſequens ipſum, eſt de genere accidentis. Et quia eſt de eſſentialibus ſpeciei fluens, ideo dicitur accidens ſpeciei & non indiuiduum. Et quia ſpecies eſt communis & eſſentialis ſimilitudo indiuiduorum, ideò conuenit omni. Et quia de eſſentialibus ſpeciei fluit & ineſt ſpeciei, vt eſt ſola in ſe conſtituta, ideo conuenit ſoli. Et quia ſubſtantialia nõ derelinquunt, ſunt enim ſubſtantialia, quandiu res eſt, ideo conuenit ſemper.

Ad aliud autem proprium eſt & in eodem ex diuerſis compoſito, vt proprium eſt animæ ad corpus & coniunctum reſpiciendo (vt dicit Plato in apoletegis) quoniam hoc quidem quid eſt anima, eſt imperatiuum, & eſt propriũ corporis, quoniam eſt miniſtratiuum per exhibitionem membrorum ad actus quos imperat anima, & ſecundum Platonem hoc non eſt niſi perfectio animæ: quia ſenſibilis eſt pars animæ, & vegetabilis eſt pars partis animæ. Et ideo (vt dicit Plato) magis aguntur à natura quam agant: nec imperant propriè: quia à materia non eleuantur, ſed imperantur propriè.

Proprium eſt animæ comparata ad corpus eſſe imperatiuũ, & hoc non de omni anima intelligendum, ſed de intellectiua tantum ſecundum Platonem.

Semper autem proprium eſt, quod nec derelinquit ſubiectum in ſe, nec aptitudine, nec potentia ad actum, vt Dei dicitur eſſe proprium animal immortale eſſe, ſecundum quod Deus dicitur ſubſtantia intellectiua diuina aptitudinem mobilitatis non habens, propter corruptibilitatem ſubſtantiæ, vt dicit Plat. Vnde Apuleius in libro de Deo Socratis dicit, quod dæmones ſunt natura animalia, corpore aërea. Et hoc dixit Orpheus, quod aër eſt plo-

nus diis. Hoc igitur eſt proprium per ſe, & proprium ad aliud.

Differentia inter propriũ per ſe, & proprium ſemper, & proprium quando.

Sunt propria per ſe conſequentia naturale eſſe ſpeciei: ſed propriũ ſemper eſt aſſignatum ad poſitionem Platonis: quia per ſe loquẽdo de Deo non poteſt aſſignari, cum nihil ſit in ipſo accidentale.

* Quandoque autem proprium eſt per defectum huius quod eſt per ſe ſicut actus hominis, qui aliquando conuenit, ſicut ambulare in theatro, quando ſolus ambulat in theatro: quod non dicitur proprium, niſi quando ſoli conuenit, & eſt cauſatum ab accidente indiuidui, & non à principiis ſpeciei: & ideo aliis eiuſdem ſpeciei indiuiduis non conuenit: propter quod non conuenit omni, nec ſoli ſpeciei, nec ſemper.

Sufficientia modorum proprij.

Et ideo proprium vel eſt à natura ſpeciei, vel accidente indiuidui. Si à natura ſpeciei: aut in ſe, aut ad aliud. Si in ſe, ſic conuenit omni ſoli & ſemper, & hoc eſt proprium ſimpliciter. Si ad aliud tantum dicitur comparatum ad id quod illam naturam non habet, ſed aliam à qua fluit aliud in modo oppoſito proprium, ſicut imperare & miniſtrare oppoſitos habent modos. Proprium autem quando eſt conueniens indiuiduis ab accidente.

Remouet dubium.

Deſcribitur autem & diuiditur hic propriũ, & diuidentia deſcribuntur ſecundum quod inſunt ſubiecto: quia ſic terminatur in problematibus per ſyllogiſmum dialecticum, de quo hic intenditur. A Porphyrio autem deſcribitur, & dicitur proprium ſecundum ſui ſubſtantiam: quia ſic vnum eſt de vniuerſalibus prædicatis: tamen facile eſt illam determinationem proprij deducere ad iſtam.

Quomodo diuiſio proprij hic poſita reducitur ad illam Porphy.

Hæc autem diuiſio proprij, quæ hic poſita eſt, ad diuiſionem Porphyrij reducetur, ita quòd membrum ad membrum reducatur: proprium enim quod conuenit omni & non ſoli, inquantum conuenit omni & non ſoli, reducitur ad proprium ad aliud: proprium autem quod conuenit ſoli & non omni, inquantum ſoli conuenit, reducitur ad per ſe: inquantum autem conuenit non omni, continetur in proprio ad aliud. Iterum proprium quod conuenit omni ſoli & non ſemper, inquantum conuenit ſoli & omni, reducitur ad proprium per ſe: quia eiſdem cauſatur principiis ſubiecti: inquantum autem non ſemper, reducitur ad proprium quando. Et hoc modo tria membra diuiſionis Porphyrij, ſcilicet quod conuenit omni ſoli & ſemper, duo membra iſtius diuiſionis continent, & proprium per ſe, & proprium ſemper: vtrumque enim illorum conuenit omni ſoli & ſemper.

Notandum etiam, quòd proprium per ſe dicitur propter cauſam inhærentiæ quæ per ſe eſt: proprium autem dicitur omni à totalitate ſubiecti: proprium autem conueniens eſt ſoli, & dicitur à modo actus proprij, qui ſeparat ab omni: ſemper autem proprium ab vniuerſitate & totalite temporis in conueniendo ad ſubiectum: & ſic differunt propria. Proprium autem quando, quod in omnibus his deficit, dicitur prædicatum ab accidentali actu proprij, qui eſt ab omnibus diſtinguere per accidens vt nunc inhærens. Talis igitur eſt diuiſio propriorum ſecundum ſeipſum conſiderando proprium.

Remouet dubium.

Genus autem in præhabita methodo ſic diuidi non oportuit: genus enim ſecundum quod accipitur à Philoſophis, non accipitur niſi ſecundum vnam eius ſignificationem: & ideo multiplicitas errorem facere non potuit: & ideo pro nihilo diſtinctum fuiſſet & diuiſum. Sed proprium in pluribus ſignificationibus ſumitur: & ideo diſtingui oportuit, ne confuſio faceret errorem in determinatione problematis. Nec diſtinctio iſta poſita eſt vt omninò proprij terminetur problema de proprio* per hanc methodum, ſed vt accipiatur modus proprij in quo terminatur problema de proprio, & alij modi dimittantur: quia methodum de accidente terminare habent, &c.

CAPVT II.

De reductione quadrimembris diuiſionis ad bimembrem diuiſionem.

QValiter autem iſta quadrimembris diuiſio ad bimembrem reducatur, vt ſciatur qualiter vnumquodque problema de proprio terminari habet, nunc dicendum eſt primo de hoc quod vnicuique iſtorum propriorum conueniat. Eſt autem proprium (quod ad aliud alicui ſubiecto aſſignamus) ad alterum ſubiectum ſiue ad aliam ſpeciem per aliquid in quo ab illo differunt, aut duo, aut quatuor problemata, hoc eſt, duobus problematibus vel quatuor terminabile. Si enim vnum proprium duobus ſubiectis comparetur per affirmationem ad vnum, & per negotiationem ad alterum: tunc ipſum eſt duo prædicata. Si autem duo oppoſita propria per affirmationem & negationem duobus ſubiectis aut ſpeciebus comparentur, erunt tunc quatuor problemata, quibus terminatur. Cuius problatio eſt: quia ſi vnum proprium de hoc quidem in parte vna accepto ſubiecto fuerit aſſignatum per affirmationem, de illo verò in parte alia ſubiecto ſumpto fuerit negatum, ipſum quidem problema de proprio, duo problemata fiunt. Vnum quidem per affirmationem de proprio, alterum per negationem de aliquo. Velut hominis prout ad equum comparatur, proprium eſt, quoniam homo eſt bipes, equus autem non. Nam quoniam homo non eſt bipes, conabitur quis: & ſecundo modo poteſt conari ad hoc, quoniam equus eſt bipes. Vtrumque autem ſiue diſputetur ad primum, ſiue ad ſecundum iſtorum, ſemper interimitur proprium. Et ſic patet, quòd duobus problematibus interimitur.

Eſt autem proprium quod ad alterum, &c.

Si autem de vtroque, &c.

Si autem duo propria duobus ſubiectis aſſignata fuerint, ita quod vnumquodque ſiue vtrumque de vtroque & affirmatiuè aſſignatum fuerit, & de vtroque negatum, duplicabuntur proprij problemata, & erunt quatuor problemata. Velut ſi dicamus ſic, hominis proprium ad equum eſt quoniam homo bipes eſt, equus autem quadruplex: duobus ſubiectis homini

hominis etiam & equo aſſignentur: & ad hoc inter mendum quatuor problematibus quis uti poteſt. Nam conabitur ad hoc diſputando, quoniam homo non eſt bipes, & quoniam homo quadrupes natus eſt, & tertio quoniam equus bipes, & quoniam equus non quadrupes: & ſic quatuor problematibus poſſibile eſt conari per diſputationem ad problematis interemptionem: quolibet enim iſtorum modorum (ut oſtenſum eſt) interimitur proprium quod propoſitum eſt, & oſtenditur non eſſe proprium. Hoc igitur eſt conveniens proprio, quod dicitur proprium ad aliud.

Eſt autem per ſe proprium, &c.

Eſt autem quod convenit proprio per ſe, ſic accipiendo proprium quidem per ſe, quod ad omnia quæ ſubiecto ut partes ſubiectivæ aſſignantur, & omni convenit, & ſecundum actu proprij ab omni ſeparat, ideo convenit ſoli, quemadmodum proprium hominis eſt, quod ſit animal mortale diſciplinæ ſuſceptibile, ſeparat & à brutis, quorum aliqua quidem quamuis in libro de animalibus dicantur magis alijs diſciplinabilia, tamen non ſunt diſciplinæ ſuſceptibilia per iudicium ſiue diſcretionem rationis: quia rationem non habent conferentem de acceptis per ſenſum ad finem verum continentem, ſed quædam in operabilibus imitantur diſciplinam per memoriam prius auditi & viſi. Ad aliud autem proprium eſt, quod non ſeparat ab omni, ſed terminat ſiue ſeparat & diſtinguit ab aliquo ſtatuto ſubiecto vel ſpecie, cui id ſecundum aptitudinem non poteſt convenire: velut virtutis ad diſciplinam comparatæ proprium eſt, quoniam hæc quidem virtus eſt in pluribus, illa autem diſciplina eſt in rationali tantùm, & in habentibus rationem nata eſt fieri. Dico autem virtutem naturalem, qui terminus eſt ultimus ſecundum actum optimum uniuſcuiuſque ſubiecti vel ſpeciei, prout alia virtus equi, alia hominis vel leonis, & in eadem ſpecie differt ſecundum actum & officia, ut alia virtus ciuis, alia militis, alia ducis. Sic virtus circa multa valdè habet fieri, & non eſt nata fieri in uno aliquo tantum, ſed in multis, ſecundum naturam officiorum & actuum propriorum diverſitatem. Diſciplinam autem dico eam, quæ eſt ſpeculatio de acceptis per ſenſum ad finem veri, cuius medium eſt ratio recta. Iſte verò actus quia non eſt niſi in habentibus rationem ſecundum rationalem naturam, ideo non habet ſui boni ultimum niſi in habentibus rationem. Si autem ſemper eſt proprium, convenit quod ſecundum omne tempus verum eſt, & nunquam relinquit ſubiectum, velut eſt illud proprium animalis, animal eſſe compoſitum ex corpore & anima, quamuis animali ſit eſſentiale componi ex corpore & anima. Sunt enim eſſentialia compoſito animali componentia corpus & anima: tamen compoſitum ex his eſſe, conſequitur ad ipſum compoſitum iam in eſſe conſtitutum: & ideo eſt accidentale & proprium.

Brutæ non ſunt verè diſciplinabilia.

Virtus eſt in pluribus: diſciplina verò eſt in rationali tantum.

Quomodo eſſe compoſitum ex corpore & anima, eſt proprium animalis.

Et quando verò quod ſecundum aliquod, &c.

Quando verò ſiue quando proprium eſt, quod ſecundum aliquod tempus eſt verum, & non ex neceſſitate, ut proprium per ſe, & ad aliquid & non ſemper eſt ut proprium, & ideo nec ex neceſſitate neque ſemper conſequitur ad ſubiectum: ſicut proprium alicuius hominis eſt ambulare in foro, quando ſolus in foro ambulat.

Eſt autem ad alterum, &c.

Eſt autem adhuc prænotandum, quòd in proprio ad alterum adhuc ſunt duæ cauſæ aſſignandæ, ut ſciatur proprij illius diviſio ſufficiens: quando enim aſſignatur ad aliquod, aut ineſt in omnibus ſuppoſitis ſubiecti cui ineſſe aſſignatur, ſecundum perfectam ſui totalitatem, aut ſecundum imperfectam, & ſemper ſecundum perfectam totalitatem temporis; vel quia ineſt ſæpius & in pluribus ſecundum perfectam temporis & ſubiecti totalitatem. In omnibus quidem & ſemper, velut hominis ad equum proprium, quoniam bipes eſt: nam homo quidem & ſemper eſt bipes, & omnis homo eſt bipes: & hoc modo proprium ad aliquid reducitur ad proprium per ſe: equus autem nullus ex natura eſt bipes, & nunquam. Sæpius autem & in pluribus, velut rationalis comparatæ ad concupiſcibilem & iraſcibilem, proprium eſt, quòd ipſa quidem imperat, illa vero quæ eſt concupiſcibilis & iraſcibilis, imparatur: hoc enim non omni convenit, neque ſemper: nam neque rationalis ſemper imperat actu, quamuis habeat imperare in intemperato: non enim imperat & in molli qui ſecundùm rationem corruptus eſt, ut videtur 7. ethic. in illis enim ratio imperatur, quando intemperati & molles ſunt. Neque concupiſcibilis & iraſcibilis ſemper imperatur, ſed quandoque imperat, ut cum fuerit anima perverſa ſecundum rationem, & per paſſionem corrupta, ut in intemperato & molli: in continente enim corrupto ratio quidem imperat, ſed vi paſſionis incutitur imperium, ne perveniat ad effectum: & hoc modo proprium ad aliquid, reducitur ad proprium & quando & alicui.

Rationalis poteſt a ut in pluribus imperat concupiſcibili, licet non ſemper, ſed quandoque è converſo.

In continente corrupto ratio demonatur & quomodo.

Propriorum autem ſunt rationabilia, &c.

Ex his quæ dicta ſunt, bimembris reſultat diviſio, ſecundum quod proprium determinabile eſt per rationem & dialecticum efficitur, ſecundùm quòd propriorum quædam ſunt rationabilia, & quædam irrationabilia. Dico autem propria rationabilia eſſe, ſicut lineæ dicuntur rationales ab Euclide, quibus poſſe ratiocinamur: & ſic dicitur eſſe proprium rationali in cuius aſſignatione multa ponuntur, ex quibus per ratiocinationes dialecticas conſtitui vel interimi poteſt irrationabile, quod per ea quæ in eius aſſignatione poſita ſunt, per rationes dialecticas & proprias, tamen illud deſtrui non poteſt.

Secundum hoc ergo propriorum maximè ſunt rationabilia illa quæ ſunt per ſe propria, & ſemper: & poſt ſunt illa rationabilia quæ ſunt rationabilia ad aliud, & non ad hoc. Proprium quidem ad aliud ſunt problemata plura. Duo enim ſunt aut quatuor, quemadmodum paulo ante diximus. Plures autem ſiue multæ ſunt rationes ſiue ſyllogiſmi dialectici. Poſſunt etiam adhuc fieri duo vel quatuor problemata. Quod autem per ſe & ſemper proprium, ad multa ſiue per multa eſt argumentari ſyllogiſmo dialectico: & ipſa propria talia eſt obſervati ad plura, ad quæ conſiderari poteſt etiam particulis poſitis in diffinitione eius. Et hoc patet: quia per ſe proprium eſt ad multa diffinitiva conſideranda: nam primo (& hoc præſe

conſiderando in eo) oportet illud ineſſe ſubiecto ad vnumquodque contentum ſub ſubiecto quod conuenit omni propter hoc conſiderando.

Quare autẽ ſi non & ad omnia, &c.

Adhuc quod ſi aliquid aſſignatum eſt vt per ſe proprium, & non ab omni alio ſeparat, non erit proprium bene aſſignatum. Quod autem proprium eſt ſemper ad plura tempora relatum, & obſeruare ſi in quolibet tempore conueniat: ſi enim non eſt in præſenti, vel in præterito non fuit, vel in futuro non erit, interimitur proprium: quia ſemper ineſt in omni præſenti, & infuit in omni præterito, & inerit in omni futuro. Id verò quod proprium eſt quando ſiue quando vocatum, non conſideramus, niſi ad tempus referendo ſecundum præſens: quia nunc ineſt ſoli vni cui illud accidit ineſſe, & non ad plura referimus. Non igitur ſunt vel poſſunt eſſe rationes dialecticæ plures ad ipſum terminandum: & ideo irrationale eſt: illud problema rationale eſt, ad quod terminandum ratiocinationes dialecticæ fiunt multæ & ſpiſſæ & bonæ ſiue efficaces ad propoſitum includendum. Spiſſæ verò ſunt multis & bonis mediis in principalibus & præter neceſſariis propoſitionibus confirmatæ: talibus enim, vt dicitur in poſterioribus, inſpiſſantur ſyllogiſmi & maximè dialectici, qui multa habent talia: tali enim diuiſione poſita eliguntur in hac methodo ad proprium terminandum.

Problema rationale quid.

Ergo ad aliquid quidẽ dictum proprium, &c.

Dicatur igitur determinando proprium, quòd aliud quidem proprium dictum ſatis determinatur, & ſatis terminari poteſt ex his locis & conſiderationibus, qui dicti ſunt in ſecundo huius ſcientiæ libro de accidente ſiue de ineſſe vt accidens, ſi conſideratur qualiter huic & quidem accidit, & qualiter huic aliquando non accidit ineſſe. De proprio autem quando non oportet dicere: quia hoc iam in primo huius ſcientiæ libro ad accidens reductum eſt, & eſt irrationabile quantum ad hoc quod propria methodo non eſt per rationem terminabile. De his ergo propriis quæ ſemper & per ſe ſunt propria, remanet in primo libro per propria methodum conſiderandum, quantum ad conſiderationes hæc propria determinantes, &c.

TRACTATVS II.

De terminatione proprij ſecundum bonitatem proprij.

CAPVT I.

De inſpectione proprij ad ea quæ ſunt, quod per notiora ponendum eſt proprium.

HIs prælibatis diuiſione proprij tradenda eſt ars per locos conuenientes quibus terminatur problema de proprio ſecundum ineſſe & non ineſſe. Primum ergo tradendum eſt quod facilius eſt, qualiter & conſtruitur vel deſtruitur aliud ineſſe vt proprium, conſiderando ad bonitatem proprij ſecundum bene eſſe. Et poſtea qualiter conſtruitur & deſtruitur conſiderando ipſum ſecundum eſſe ſuum.

Primũ quidem ſi non bene, &c.

Primum quidem dabimus conſiderationes ſumptas ex hoc ſi non bene vel bene aſſignatum proprium, & inſpiciemus ad conditiones proprij abſolutè accepti. Et poſteà ad conditiones ipſius inſpiciemus ad aliud comparati. Eſt igitur vnum in conditionibus proprij abſolutè conſiderati, quòd nec ſuperabundet nec diminuat à ſubiecto, ſi ſit in æquè cum ipſo. Et ſi hoc quidem eſt, vnum eſt conſiderandum in proprio aſſignato alicui ſubiecto vt inſpiciatur primum ſi eſt aſſignatum per non notiora, vel ſi eſt aſſignatum per notiora ſubiecto vel poſitum.

Ergo deſtruẽti quidem, &c.

Deſtruenti ergo conſiderandum eſt ſi eſt poſitum per non notiora: quia ex illo interimitur proprium. Eius autem quod eſt per non notiora eſſe poſitum proprium, duo ſunt modi. Vnus eſt quoad eſſe proprij, & alius quoad bene eſſe proprij. Primus quidem modus, ſi omninò quoad eſſe ignotius eſt proprij quod propoſitum eſt, quam ſubiecti cuius dictum eſt eſſe proprium, interimitur proprium: ſicut enim quidam dixerunt, tunc erit bene poſitum ſi ſit notius ſubiecto, & erit aſſignatum ſecundum bene eſſe proprij. Nam proprium & diffinitio redditur, vt innoteſcat, cuius eſt proprium, & cuius eſt diffinitio: ſicut enim per diffinitionem cognoſcimus totam ſubſtantiam, ſic per proprium tanquam ſecundum proprium accidens cognoſcimus poſſe ipſius ſubſtantiæ vel ſubiecti: quia ſicut dicitur in primo de anima, ſcientia accidentium propriorum maximè confert ad cognoſcendum quod quid eſt. Ex quo patet, quòd proprium per notiora reddendum eſt quam ſubiectum: & ſic non erit malè aſſignatum proprium. Exemplum autem huius eſt in poſitione Democriti & Leucippi, qui ponit ignis proprium, quòd ſit ſimilliмum animæ corporum ſiue inter corpora: hoc enim in proprij aſſignatione (quæ ſic dicit) ponitur anima, quæ ignotior eſt quam ignis ſenſibili cognitione: magis enim ſcimus quoad nos ſcientia quid eſt ignis, quam quid eſt anima: non ergo bene poſitum eſt ignis proprium

Text. com. 12.

proprium, quòd ſit ſimillimum animæ corporum ſiue inter corpora.

Aliud autem eſt ſi non notius, &c. Aliud autem quod ſecundo conſiderandum per conſiderationem ad notius eſt inſpiciendum, ſi non notius eſt hoc quod aſſignatum eſt proprium huic ſubiecto cui aſſignatur ineſſe,quam ſubiectum eſſe ſecundum ſe:nam qui non ſcit per notiora, quoniam hoc quod eſt proprium huic ſubiecto ineſt, & non cognoſcit ſi illi ſoli ineſt, ita non ſcit ſi ſit proprium: quoniam de ſubſtantia proprij eſt, quòd ſoli inſit, & ſic non ſcit eſſe proprium ſecundum ſe: quare quolibet horum duorum modorum accidente obſcurum ſit proprium, & ſic per ipſum non poteſt innoteſcere ſubiectum,& ſic malè eſt aſſignatum. Huius autem ſecundi exemplum eſt, vt qui ponit proprium ignis eſſe in quo primo nata eſt eſſe anima,ignotiori vtitur pro proprio quoad eſſe quam ſit ſubiectum, hoc quod eſt ſiue quod eſt in ſeipſo, vel ſi in hoc ineſt anima, & ſi primo ineſt igni: propter quod non erit bene poſitum proprium,dicendo quod hoc eſt proprium in quo primo nata eſt eſſe anima. Hoc dictum eſt propter naturalem calorem, qui ignis habet proprietatem. Et quia mobilitas ignis eſſe putabatur ex atomis rotundis ſemper motis, & ex eiſdem putabatur eſſe anima quæ eſt principium motus vitæ per motum cordis.

Obiectio. Siquis autem obiiciat,quòd proprium cauſam ſui habet in ſubiecto, & ſic ſemper ſubiecto eſt ignotius. Solutio. Dicendum, quòd ſubiectum notius eſt cauſa & natura: ſed notius proprium debet eſſe quoad nos, & ſicut ſignum quod accipitur ab eo quod eſt eſſe conſequens: & hoc modo intelligitur quod dicitur hic:& dialecticus ſyllogiſmus ex talibus ſignis procedit.

Conſtruenti autem,&c. Hac conſideratione per oppoſitum modum vtendum eſt conſtruenti. Si enim per notiora ſignificauit ſiue poſuit proprium ſecundum vtrumque modum,etiam ſecundum eſſe & ſecundum ineſſe, erit tunc ſecundum hoc ſiue quoad hoc bene proprium aſſignatum: nam affirmatiuorum locorum ſiue conſiderationum de eo quod bene aſſignetur proprium ſecundum bonitatem proprij & non ſecundum entitatem ipſius. Alij quidem non probant proprium bene aſſignari ſimpliciter, ſed probant, quòd bene aſſignatur quoad hoc quod inſpicitur in iſta conſideratione, & quoad hoc demonſtrant, quòd bene aſſignatum eſt proprium,vt qui dixit animalis proprium eſſe ſenſum habere,per notiora,& per notius aſſignauit proprium ſecundum vtrumque modum, & quantum ad eſſe & quantum ad ineſſe: & ideò benè erit aſſignatum ſecundum hoc propoſitum quod poſitum eſt animalis eſſe proprium ſenſum habere.

Remouet dubium. Et eſt notandum,quod quamuis ad demonſtratorem pertineat cognoſcere cauſam inhærentiæ proprij in ſubiecto, ſicut in primo poſteriorum oſtenditur: tamen ipſam inhærentiam proprij in ſubiecto pertinet ad dialecticum cognoſcere: & ſic terminatur problema de proprio: quia ipſa inhærentia per communia & probabilia determinatur. Adhuc autem notandum, quòd in hac methodo præcipuè conſiderationes conſtructiuæ iuxta deſtructiuas ponuntur:quia proprium conuertibile eſt, & per quæcunque conſtruitur quantum ad ineſſe, per eadem oppoſita illorum deſtruitur quantum ad ineſſe:quod non eſt in accidente, nec in genere, nec in aliis prædicatis. Adhuc notandum,quòd conſiderationes proprij quantum ad bene eſſe non deſtruunt ipſum ſimpliciter, ſed deſtruunt bene eſſe ipſius quantum ad hoc,& non ſimpliciter: quia ex multis conſtruitur & deſtruitur bene eſſe proprij:& conſideratio quælibet non inſpicit in ſe ad vnum illorum:& ideò non conſtruit vel deſtruit bene eſſe ſimpliciter, ſed conſtruit vel deſtruit ad hoc quod de multis conſiderat.

CAPVT II.

De determinatione proprij deſtructiuè & conſtructiuè reſpiciendo in multiplex ex parte ſermonis & in proprio & in ſubiecto.

Deſtruenti deinde ſi quod, &c. QVia verò per notiora aſſignandum eſt proprium,& multiplex ex parte ſermonis facit obſcuritatem, deinde poſt conſiderationem ad notius,deſtruenti vel deſtruere volenti problema de proprio, inſpiciendum eſt ſiquid vel aliquod nominum (quæ in proprio ſunt aſſignata ad circumloquendum ipſum proprium) multipliciter dicitur ſecundum æquiuocationem, vel etiam conſiderandum ſi tota oratio plura ſignificat ſecundum amphibologiam vel aliam multiplicitatem: & ſi ſic, non eſt ſecundum hoc bene poſitum proprium. Cuius exemplum eſt: quoniam ſentire æquiuocè multa ſignificat. Vno quidem modo ſignificat ſenſum habere in habitu. Vno quidem ſiue alio modo ſentire ſignificat ſenſu vti ſecundum agere. Et ideò male aſſignatur proprium animalis eſſe ſentire. *Sentire eſt æquiuocum, & ideo non eſt proprium animalis.* Propter quod autem in aſſignatione proprij non eſt vtendum multiplici, nec nomine quod multipliciter dicitur,neq; oratione quæ multa ſignificat: quia id quod multipliciter dicitur, obſcurum facit id quod dictum eſt ad proprij circumlocutionem:quia dubitat opponens qui debet arguere ad proprium terminandum vtrum fortè ſenſum dicit vel dicere intendit eorum quæ multipliciter dicuntur: & ideo malè per multiplex aſſignatur proprium. *Multiplex obſcurat & obnubilat intellectum.* Nam proprium docendi gratia aſſignatur: multiplex non docet, ſed obſcurat.

Amplius autē adhuc, &c. Amplius autem adhuc alia ratio eſt ad hoc: quoniam neceſſarium aliquam increpationem ad hoc fieri ſemper ſi multiplex aſſignatur proprium: quia ſunt mali ſocij opus commune impedientes, & transferentes diſputationem dialecticam ad ſophiſticam: quia ſic aſſignare proprium opponens in diſſonanti ſenſu quem non intendit reſpondens,facit ſyllogiſmum de eo ſiue ad aliud quod multipliciter dicitur: & vt hanc increpationem euadat, per ſimpliciter dicta debet aſſignare proprium.

Aſtruenti autem,&c. Aſtruenti autem ſiue aſtruere volenti pro-

prium, è contra inſpiciendum eſt, ſi non plura ſignificat, ne quid, hoc eſt, aliquod nominum neque tota oratio: erit enim ſecundum hoc bene poſitum proprium. Cuius exemplum eſt, vt quia neque corpus multipliciter dictum plura ſignificat, neque mobiliſſimum in ſuperiorem locum, nec totum quod ex his compoſitum eſt, quod eſt oratio circumloquens proprium, erit bene poſitum ſecundum hoc proprium ignis, quod ſit corpus mobiliſſimum in ſuperiorem locum.

Deinde deſtruenti, &c.

Deinde iuxta hoc idem deſtruenti inſpiciendum eſt in ſubiectum, ſi multipliciter dicitur illud ſubiectum cuius proprium aſſignatur: non determinetur autem per diſtinctionem multiplicis, cuius illorum (hoc eſt, in quo ſenſu accepto ſubiecto) proprium ponatur: non enim poſitum erit tunc proprium. Ob quas autem cauſas hoc ſit, non eſt dubium: quia paulò ante dictum eſt, quòd multiplicitas obſcuritatem generat, cum ſubiectum referatur ad proprium cauſa innoteſcendi. Nam idem inconueniens accidere neceſſarium eſt quod accidit ex multiplicitate proprij. Cuius exemplum eſt, vt quoniam hoc ſcire plura ſignificat vt pronomen ſubiectum: ſcire autem proprium vnum (hoc eſt, ſecundum vnum ſenſum) in quo eſt pronomen nominatiui caſus, eſt ſcientiam habere ipſum in habitu: alterum (hoc eſt, in alio ſenſu) in quo eiuſdem caſus eſt nominatiui: & hoc eſt ſcientia vti ſecundum agere. Aliud vero in alio ſenſu in quo pronomen, hoc eſt accuſatiui caſus ſcientiam eſſe, hoc eſt, de ipſo eſſe: & ideo eius proprij cuius circumlocutio eſt ſcire hoc, non bene poſitum, quando non determinatur cuius horum (hoc eſt, in quo ſenſu dictorum) ponitur proprium.

Scire eſt multiplex ad ſcire in habitu, & in actu.

Aſtruenti verò ſi non dicitur, &c.

Aſtruenti verò per oppoſitum modum hac conſideratione vtendum eſt, conſiderando etiam ad ſubiectum cuius eſt proprium aſſignatum. Si enim non multipliciter dicitur, ſed eſt vnum ſimplex ſecundum ſermonem, erit bene aſſignatum ſecundum hoc proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam homo ſimpliciter dicitur vt ſubiectum, erit bene ſecundum hoc poſitum hominis proprium, quòd ſit animal manſuetum natura. Et notandum eſt, quòd corpus in priori exemplo poſitum dicitur multipliciter de naturali & mathematico: & homo dicitur multipliciter de picto & animali homine: tamen in exemplis reſtricta accipiuntur ad naturale corpus mobile & naturale, & hominem. Adhuc notandum, quòd multiplex in fallacia in dictione reſpicitur, & non obſcuritas ſecundum fallaciam extra dictionem, quod fallacia extra dictionem fit in argumentatione per quam non fit circumlocutio proprij, ſed multiplex tamen in dictione eſt in nomine vel oratione per quam fit proprij circumlocutio.

Corpus & homo poſſunt ſumi vt multiplicia, & etiam vt vn nota: in hoc reſpectu diuerſorum ſignificatorum.

* * *

CAPVT III.

De conſiderationibus deſtructiuis & conſtructiuis per inſpectionem ad ſuperfluum in ſermone & intellectu & nominis communitate.

Deinde deſtruenti quidem, &c.

DEinde deſtruenti proprium conſiderandum & inſpiciendũ in id quod eſt ſuperfluum proprio, primo explicitè, & ſecundo implicitè, & tertio etiã in pluralitate propriorum. Primo ergo inter hæc conſiderandũ deſtruere volenti proprium ſiue rationẽ circũloquentem proprium, ſi frequenter dictum eſt idem explicitè: hæc enim faciliter ſæpè latent, & tamen hæc deſtruunt proprij bonitatem. Latent autem hoc facientes in proprio, quemadmodum in diffinitionibus & frequenter latent dicentes idem: & ſecundum hoc non erit bene poſitum proprium cum aſſignetur cauſa manifeſtationis & non latentiæ: & ideo non eſt bene poſitum, quod hoc, id eſt, repetitionem eiuſdem paſſum eſt: repetitio enim eiuſdem perturbat audientem cum ſit ſuperflua, quamuis non iudicetur nugatio: quia ſi nugatio eſſet, interimeret entitatem proprij, & non bonitatem tantum. Impeditur autem nugatio in iſta prima conſideratione: quia propter partitiuam conſiderationem vnum accipitur vt pars alterius, vt ſtatim patebit in exemplo: conturbat tamen & impedit proprij manifeſtatio: eò quod non poteſt eſſe de eſſentia proprij, cum proprium, vt dicit Boët. ſit de natura accidentium, eò quod ſit de conſequentibus totum eſſe ſubiecti: & ſic perturbat audientem frequenter, eò quod incertum neceſſario fit proprium ex frequenter dicto: & contra hoc exercitati videntur & anxiari opponentes.

Repetitio eiuſdem perturbat audientem.

Eueniet autem frequenter dicere, &c.

Eueniet autem frequenter dicere idem duobus modis. Vno quidem quando explicitè nominauerit quis idem frequenter, velut ſiquis proprium ignis ponendo aſſignet dicens, quòd ignis proprium eſt, quòd ſit corpus tenuiſſimum corporum: hoc enim ſic aſſignans frequenter ſiue bis dixit corpus per ſignificationem & vocem, quamuis per modum ſignificandi participatiuæ conſtructionis videatur eſſe diuerſum. Secundo autem euenit frequenter idem dicere intellectum in voce explicita: & tunc patet, quòd frequenter idem dicitur, ſiquis pro nominibus impropriè poſitis aſſignet diffinitiones eorum quæ in oratione proprium circumloquente ponuntur, velut ſiquis reddat vel ponat terræ proprium, quòd terra eſt ſubſtantia quæ maximè corporum ſecundum naturam fertur in inferiorem locum, videlicet centrum: deinde loco eius quod dicit corporum, aſſumat diffinitionem corporum, idem dicit: eò quod huius ſubſtantia eſt corporearum ſubſtantiarum. Sic enim ſpecies ponitur cum genere in eadem aſſignatione, vt ſi dicat, quòd terra eſt corporea ſubſtantia quæ maximè corporearum ſubſtantiarum fertur in inferiorem locum. Hic enim patet, quòd frequenter

quenter idem dicatur, quod etiam intellectui prioris orationis ſic iterabatur: vnum enim quantum ad ſignificatum ſecundum intellectum eſt corpus, & huius, hoc eſt, corporea ſubſtantia. Patet ergo, quòd ſubſtantia hoc modo ſecundum intellectum erit frequenter dicta: & ſic conturbatio fit in audientes: quare neutrum & neque frequenter dictum in voce, neque frequenter iteratum ſecundum intellectum, eſt bene poſitum proprium.

Aſtruenti vero ſi nullo, &c.

Conſtructiua conſideratio iuxta hanc accepta eſt: quia aſtruenti proprium conſiderandum eſt, ſi nullo eodem frequenter vſus eſt in nomine quod ponitur in proprij aſſignatione: & ſic erit ſecum hoc ſiue quantum ad hoc bene aſſignatum proprium dictum, veluti qui dixit hominis proprium eſſe diſciplinæ ſuſceptibile: ſic enim dicens, non eſt vſus frequenter eodem nomine: & ſecundum hoc erit bene aſſignatum proprium hominis.

Deinde deſtruenti quod ſi tale, &c.

Reſpiciendo in ſuperfluam conuertibilitatem proprij conſiderandum deſtruenti problema de proprio, ſi tale aſſignauit nomen in propria ſignificatione, vel tale proprium quod ſicut tranſcendens omnibus inſit vt vnum & ens. Huius ratio eſt: quia tale nomen inutile erit ad proprium, cum ſit contra propriam rationem proprij. Proprium enim eſt, quod ab omnibus ſeparat & ſoli conuenit. Quod igitur non ſeparat ab aliquo, inutiliter ponitur in aſſignatione proprij: velut etiam particulæ quę ponuntur in diffinitione, quarum quælibet ſeparat ab aliquo: ita enim ſeparantes ab aliquo oportet eſſe particulas poſitas in proprio. Si ergo tranſcendens non coarctatum ponatur in aſſignatione proprij, non eſt bene proprium aſſignatum. Cuius exemplum eſt, vt qui poſuit ſcientiæ proprium, dicens, quòd ſcientiæ proprium eſt eſſe opinionem ſiue conceptum irreprobabile ſub ratione vnum exiſtens, hoc eſt, quòd ſcientia vnum eſt exiſtens ſub ratione quæ eſt opinio irreprobabilis. Et dico vnum exiſtens ſub ratione: quia ratione certiſſima & irreprobabili confirmatur & probatur. Opinio autem dicitur ab opinante & non opinabili: hic enim taliquo vſus eſt in proprio (hoc eſt, in aſſignatione proprij) vno quod eſt tranſcendens non coarctatum: ideo omnibus adeſt, & à nullo ſeparat, & ideo quoad hoc non erit bene poſitum ſcientiæ proprium.

Aſtruenti autem ſi nullo vſus, eſt, &c.

Iuxta eandem conſiderationem per modum oppoſitum inſpiciendum eſt ſi in aſſignatione proprij in oratione circumloquente proprium nullo termino eſt vſus communi tranſcendente non conſtricto, quorum quodlibet ab aliquo ſeparat: & ſic erit tunc bene ſecundum hoc poſitum proprium. Cuius exemplum eſt, vt ſiquis dixit, quoniam proprium eſt animalis animam habere, nullo vſus eſt termino communi in conſtricto: erit ergo ſecundum hoc bene poſitum animalis proprium, quod eſt animam habere.

Differentia adiuncta generi non facit nugationem, ſed bene ſpecies adiuncta generi.

Et attende, quòd in diffinitione adiunctæ differentiæ generibus quæ alio modo habent genus, ſi ſecundum eſſe accipiantur, non eſt nugatio: eò quod non eſt inutilis repetitio, quia ſunt ad ſpecificandum: neque nugatio niſi ſpecies in eadem ratione coniungatur cum genere. Adhuc notandum, quòd tranſcendens reſtrictum non deſtruit bonitatem proprij poſitum in oratione circumloquente proprium: aliter enim non eſſet proprium quod in prædicamento ſubſtantiæ dicitur, quod proprium ſubſtantiæ eſt, quod cum ſit idem & vnum numero, ſit ſuſceptibile contrariorum ſecundum ſui permutationem: contrahitur enim ibi vnum per adiunctum etiam quod eſt idem numero.

Deinde deſtruenti quidē ſi plura propria, &c.

Deinde adhuc deſtruenti problema de proprio inſpiciendo in proprium, multipliciter conſiderandum eſt, ſi aliquis plura propria aſſignat eiuſdem ſubiecti vel ſpeciei, non determinans aliquid in ſermone poſitum: quia plura ſunt propria quæ ponit: tunc enim plura ponit vt vnum, quod eſſe non poteſt, cum à diuerſis ſubiecti principiis cauſentur: vnde tunc non erit bene poſitum proprium. Nam quemadmodum in diffinitionibus oportet præter orationem quæ indicat diffiniti ſubſtantiam, non adiicere aliquid plus quod non ſit de ſubſtantia diffinitionis, eò quod diffinitio nihil continet ſuperfluum neque diminutum vt ſit diffinitæ rei terminus: ſic oportet, quòd neque in propriis aliquid ſuperfluum adiiciatur, eò quod proprium cauſa innoteſcēdi proprij poteſtatem redditur: vnde nihil debet continere plus præter eam orationem quæ facit proprium: nihil enim coaſſignandum eſt proprio, eò quod inutile ſit huius proprium propter ſuperflui additionem. Cuius exemplum eſt, vt quoniam qui dixit ignis proprium eſſe, quòd ſit corpus tenuiſſimum & leuiſſimum, plura aſſignauit propria: vtrumque enim de ſolo igne verum eſt dici: & ſic vtrumque erit ignis proprium: & quia vt vnum aſſignauit, non erit bene poſitum ignis proprium, quòd dicatur corpus eſſe ſubtiliſſimum & leuiſſimum. Iuxta hoc autēm conſideratio conſtructiua formatur: aſtruenti enim valet per oppoſitum conſiderare ſi non plura aſſignauit, ſed vnicum, erit ſecundum hoc bene aſſignatum proprium. Cuius exemplum eſt: quoniam qui dixit humidi proprium eſſe quod in omnem figuram, eò quod malè ſit terminabile termino proprio, & bene alieno: hoc aſſignauit proprium eſſe non plura: & ideo erit ſecundum hoc bene poſitum humidi proprium.

Vnius ſubiecti ſunt multa propria, à diuerſis tamen ſubiecti principiis cauſata.

Attendendum eſt, quòd vnius ſubiecti ſunt multa propria, ſed à diuerſis ſubiecti principiis & poteſtatibus cauſata: & quoad iſta diuerſa principia cadit ſubiectum in diffinitione proprij: & quando non fit diſtinctio & determinatio de illis, videbuntur propria ad idem referri principium: & ideò generat confuſionem, & non declarat ſubiectum, &c.

* * *

SSſ 4 CAPVT

CAPVT IV.

De interemptione & conſtructione problematis de proprio penes conditiones proprÿ ſumptas comparati ad aliquod ſubiectum.

Deinde deſtructi quidem ſi eodem vſus eſt, &c.

DEinde deſtruere volenti problema de bonitate proprij comparati ad aliud aliquod ſicut ad ſubiectum, & in his conditionibus proprij comparati, primo inſpiciendum eſt ad ſubiectum proprium eiuſdem proprij, quod ſi bene eſſe aſſignauit. Inſpiciendum ergo ſi eodem ſubiecto vſus eſt in proprio, cuius proprium aſſignauit cum aliquo eorum quæ ſunt eiuſdem ſubiecti vel partes eſſentiales, vt genus, & differentia: vel pars ſubiectiua, vt animalis pars eſt homo: tunc enim non erit bene poſitum proprium. Et huius ratio eſt: quia cauſa diſcendi & notificandi ſubiectum aſſignatur proprium: ſi ergo aſſumat idem, aſſumet id quod ſimiliter ſiue æqualiter ignotum eſt, & ſic non poteſt declarare ſubiectum. Si autem aſſumat aliquid eorum quæ ſunt ſubiecti & pars ſubiecti, aſſumet in proprio quod poſterius erit ſubiecto, & ſic iterum declarare non poterit: quia non eſt notius illo: propter quod non fit ſiue non contingit per tale proprium magis aliquid diſcere ſicut per declarans ſubiectum: & ſic inutiliter aſſignatur proprium. Huius exemplum eſt, ſi quis dixit animalis proprium eſſe, quòd ſit ſubſtantia, cuius ſpecies eſt homo: aliquo vſus eſt illorum quæ ſunt animalis vt ſubſtantia cum adiunctis, & aliquo vſus eſt quod eſt animalis pars vt homo: & ideo non bene poſitum eſt proprium.

Aſtruenti autem ſi neque, &c.

Aſtruenti autem valet vti hac conſideratione per oppoſitum, quod inſpiciat ſi nec eodem ſubiecto, nec aliquo eorum quę ſunt eius, vtitur in proprij aſſignatione: tunc enim erit bene poſitum proprium. Cuius exemplum eſt, vt qui ponit animalis eſſe proprium, quòd ſit ex anima & corpore, neque eodem ſubiecto cuius aſſignatum eſt proprium, neque aliquo quod ſubiecti ſit vt pars ſubiectiua, vſus eſt in aſſignatione proprij: & ideo bene erit poſitum ſecundum hoc proprium. Eodem modo in aliis conſiderandum poſitis in aſſignatione proprij quæ non faciunt notius ſubiectum.

Deſtruenti quidem ſi aliquo vſus eſt, &c.

Vnde ad conſiderandum problema de bonitate proprij conſiderandum ſi aliquis in aſſignatione proprij, aut oppoſito ſubiecti, aut eo quod ſimul natura eſt cum ipſo, aut aliquo quod poſterius eſt illo quoad cognitionem vſus eſt: tunc enim non erit bene poſitum proprium: nam oppoſita ſimul ſunt natura & neutrum notius eſt reliquo inquantum ſunt oppoſita: tunc enim non erit bene poſitum proprium: quia quod eſt ſimul natura vel poſterius ſubiecto, non poteſt facere notius ſubiectum. Cuius exemplum eſt, vt qui dixit boni proprium eſſe quod malo maximè opponitur, oppoſito vſus eſt boni: non erit ergo ſecundum hoc bene aſſignatum boni proprium.

Aſtruenti autem ſi nullo, &c.

Aſtruenti autem per oppoſitum hac conſideratione vtendum eſt, inſpiciendo ſi nullo vſus eſt neque oppoſito, neque quod ſimul eſt natura, neque poſteriore: erit enim ſecundum hoc bene aſſignatum proprium. Cuius exemplum eſt, qui poſuit diſciplinæ proprium, quòd ſit opinio ſiue conceptus maximè faciens fidē, nullo vſus eſt neque oppoſito, neque quod ſit omninò ſimul natura, neque poſteriore: erit ergo ſecundum hoc bene poſitum proprium diſciplinæ. Diſciplinam autem dico eam quæ in diſciplinabilibus & demonſtrationibus cōcluſionum acceptus eſt habitus, quæ opinio eſt in opinante, & non ab opinabili dicta: eò quod accipit demonſtrabile per medium non proprium & proximum, ſed per effectum vel cauſam remotam vel communem.

Obiectio.

Hic autem cauendum eſt: quia priuatio & habitus ſunt oppoſita: & tamen non ſunt ſimul natura: quia priuatio notificatur per habitum.

Solutio.

Sed ad hoc dicendum eſt, quòd oppoſita ſunt ſimul natura inquantum oppoſita, & quod habitus notificat priuationem, non eſt, ex hoc quod opponitur, ſed ex hoc quod eſt principium & materiale & naturale ad priuationem: quia non eſt priuatio niſi habitus, & eſt priuatio in aptitudine ad habitum: vnde quod oppoſita non debent poni in proprio, intelligendum eſt inquantum oppoſita ſunt.

Alia obiectio.

Et quod dictum eſt, quòd non debet eſſe poſterius, cum tamen proprium ſit de genere accidentium: & ſimiliter particulæ quæ ponuntur in oratione circumloquente proprium, ſunt accidentales, & ſic poſteriores ſubiecto.

Solutio.

Intelligendum quoad illam cognitionem qua proprium notificat ſubiectum: & hoc eſt quoad cognitionem. Similiter proprium notificat ſubiectum cum cadat in eius diffinitione. Et quod aliqui dicunt, quòd ſpecies poteſt conſiderari ſecundum eſſentiam ſiue ſecundum ſubſtantiam, & quoad eſſe. Et ſi ſecundum ſubſtantiam, tunc nihil habet prius niſi genus & differentiam. Et ſi conſideretur quoad eſſe, ſic proprium prius: quia dicit aptitudinem ad eſſe quæ prior eſt quam eſſe: non eſt curandum: quia falſum eſt, cum dicatur ab Auicenna, quòd proprium eſt poſterius ipſo eſſe ſpeciei, ſicut id quod ab eſſe ſpeciei fluit, & non eſt eſſentia quæ ſit ante eſſe. Et hoc patet: quia ſubiectum ſecundum eſſe acceptum cadit in diffinitione proprij: neque poteſt eſſe ſubiectum niſi ſecundum eſſe perfectum.

Dictum quorundam falſum & non curandum.

Deinde deſtruenti quidem, &c.

Deinde deſtruenti quidem inſpiciendum eſt ſiquis aſſignauerit proprium, id quod non ſemper ſequitur & non conuerſim ipſum ſubiectum: hoc enim poſterius eſt & non prius ſecundum aliquem modum: nec poteſt eſſe proprium, niſi quando & in particulari, de quo non poteſt eſſe cognitio per rationem: vnde hoc aliquando fit non proprium: vnde non erit bene poſitum huius proprium. Cuius ratio eſt: quia id in quo comprehendimus idem propriū ineſſe ſicut in ſubiecto, de hoc non de neceſſitate & per ſe dicitur proprium: cum aliquando non inſit: & ſic non ſemper erit verum proprium prædicatum de ſubiecto: quia nomen

proprij

proprij de ſubiecto aliquando non prædicatur ſecundum actum. Neque etiam comprehendimus vt nunc non ineſſe proprium: ſed nomen negatum de ipſo non de neceſſitate dicetur eidem non ineſſe, ſed quando ineſt contingenter, quando abeſt contingenter (cum proprium debeat aut de neceſſitate ineſſe, aut de neceſſitate non ineſſe) propter hoc quia non ſeruat maximas & regulas proprij, non erit bene poſitum proprium.

Amplius autem ad hoc, &c. Amplius autem ad hoc alia ratio eſt: quia quando aſſignauit quis tale proprium: ſiquidem eſt tale vt ipſum quandoque ineſt, & quandoque non ineſt: vel ſi non eſt manifeſtum ſi ineſt, vel non ineſt: tamen tale ſit proprium quod ſit vel contingit amittere: non ergo erit planum & notum tale proprium quod ſemper non ineſt. Cuius exemplum eſt, vt qui poſuit proprium animalis moueri quidem & ſtare. Quandoque enim mouetur & quando queſtat: & ideo non erit benè poſitum proprium.

Aſtruenti autem ſi quod, &c. Aſtruenti autem eadem conſideratione per oppoſitum vtendum, & conſiderandum ſi aliquis tale proprium aſſignauit quod de neceſſitate ſemper ineſt & ſequitur ſubiectum: erit enim bene poſitum ſecundum hoc proprium. Cuius exemplum eſt, vt qui poſuit virtutis proprium in comparatione ad ſubiectum ſiue ad eum cuius eſt virtus, quod habentem facit ſtudioſum ſiue virtuoſum, aſſignauit proprium quod ſemper ſequitur cuius eſt proprium: & ideo quoad hoc bene poſitum eſt proprium.

Deinde destruenti &c. Deinde ſecundum eandem conſiderationem deſtruenti eſt conſiderandum, ſi aliquis quod vt nunc proprium eſt aſſignans, non determinauit per aliud in ſermone poſitum, quod vt nunc & non ſimpliciter: tunc non erit bene poſitum tale proprium. Cuius quidem prima ratio eſt: quoniam tale proprium ſit extra morem ſiue conſuetudinem aſſignandi proprium: hoc enim tale ſecundum omne tempus aſſignari conſueuit: & quod ſit extra morem ſiue conſuetudinem aſſignandi proprium, indiget determinatione: quia aliter intelligitur ſecundum morem aliorum propriorum. Solent autem plerumque ſecundum morem omnes Philoſophi proprium aſſignare id quod ſemper ſequitur ſubiectum. Secunda autem conſideratio ſiue ratio eſt: quia eſt obſcurum vtrum tale ſit ſi non determinauit aſſignans tale proprium, quod vt nunc & non ſimpliciter voluit aſſignare proprium.

Aſtruenti autem ſi nunc, &c. Eadem autem conſideratio per oppoſitum modum inſpecta, valet aſtruenti ſi aliquis vt nunc proprium aſſignans determinauit in ſermone, quoniam vt nunc proprium aſſignauit: nec enim inconuenienter ſic determinando dixit: & ideò erit ſecundum hoc benè poſitum tale proprium vt nunc. Cuius exemplum eſt, vt qui dixit, quoniam alicuius hominis proprium eſt ambulare nunc, vel vt nunc, hoc per hunc terminum ſegregans vt nunc proprium à ſimpliciter proprio: & ideò ſecundum hoc bene erit poſitum tale proprium.

Deinde destruenti quidem, &c. Conſiderandum deinde deſtruenti ſi aliquod tale aſſignauerit proprium quod ineſſe alio modo non eſt manifeſtum quam ſenſu: tunc enim proprium non erit rectè aſſignatũ: ſenſibile enim quod ex ſolo ſenſu manifeſtum factum eſt, nec aliunde cognoſcitur, incertum eſt: cum parum poſt amiſſo circa eum ſenſu eius etiam cognitionem amittamus. Dubium eſt enim tunc (amiſſo circa eum ſenſu) vtrum adhuc inſit cui prius inerat: eò quod ſenſu ſolo cognoſcitur. Erit autem hoc verum in his quæ ſciemus conſequi non ex neceſſitate, aut ſemper. Si enim ex neceſſitate ſciremus ea conſequi, amiſſa adhuc ſenſatione circa ipſa cognoſcemus & quod inſunt cui prius inerant. Huius autem dicti exemplum eſt, vt ſiquis poſuerit hoc ſol s proprium eſſe, ſcilicet aſtrũ quod fertur ſuper terram lucidiſſimum: hic enim tali aliquo vſus eſt vt proprio, ſcilicet ſuper terram ferri, quod (vt patet) ſenſu cognoſcitur: & ideò per hoc non eſt aſſignatum ſolis proprium: quoniam ignotum eſt quantum ad ſenſum, quum ſol iuerit in occaſum, vtrum adhuc feratur ſuper terram: eò quod tunc amiſimus ſenſum circa ipſum.

Aſtruenti verò ſi tale, &c. Sed per oppoſitum volenti aſtruere propriũ inſpiciendum ſi tale aſſignatum ſit proprium, quod non ſolo ſenſu ſit manifeſtum: ſed ſi eſt ſenſibile cum hoc etiam ex neceſſitate ineſſe palam ſit: hoc enim modo bene poſitum ac rectè aſſignatum eſt proprium. Cuius exemplum eſt, vt ſiquis poſuerit ſuperficiei propriũ eſſe hoc, quod eſt primum coloratum eſſe: eſt enim ſuperficies immediatum ſubiectum coloris: tunc ſenſibili quidem aliquo vſus eſt proprio: ſed tali vſus eſt proprio, quod licet ſenſibile ſit, tamen manifeſtum eſt ipſum ſemper ineſſe ſuperficiei etiam abſque ſenſu. quare hoc modò conuenienter erit aſſignatum ſuperficiei proprium.

Deinde destruenti quidem ſi diffinitionem, &c. Deſtruenti poſtea valet quidem hæc conſideratio, vt ſi diffinitionem vt proprium aſſignauit: nõ enim oportet ipſum proprium quid eſt eſſe ſeu rei eſſentiam indicare. Cuius exemplum eſt: quoniam qui dixit animal greſſibile bipes eſſe hominis proprium, aſſignans quid eſt eſſe hominis, aſſignauit (hoc eſt, aſſignare credidit) hominis proprium. Non igitur bene aſſignatum eſt hominis proprium. Diximus autem autem non oportere proprium indicare quid eſt eſſe rei: quoniam duplex eſt proprium, vt in primo huius ſcientiæ libro dictum eſt. Aliud quidem quod quid eſt eſſe rei indicans, vt diffinitio: aliud autem non, vt proprium de quo hic loquimur. Diximus etiam animal greſſibile bipes eſſe hominis diffinitionem, & quid eſt eſſe eius indicare, non curantes de exemplo, licet rei veritas ſit alia.

Aſtruenti autem ſi quod conuerſim, &c. Volenti autem aſtruere intuendum ſi illud vt proprium aſſignauit, quod conuerſim prædicatur & non indicat quid eſt eſſe rei: & ſi ita ſe habuerit, tunc erit ſecundum hoc bene aſſignatum proprium. Vt verbi gratia, qui poſuit animal manſuetum natura eſſe hominis proprium, aſſignauit tale hominis proprium quod non eſt quid eſt eſſe ſignificans: & tunc ſecundum hoc bene aſſignatum erit hominis proprium.

Deinde destruenti quidem, &c. Confert deinde deſtruenti quidem ſi aſſignans proprium non poſuerit ipſum in quid eſt, hoc eſt, in genere ſuo: nam oportet in propriis accidentalibus ita aſſignare proprium genus,

nus, ſicut etiam in diffinitionibus & poſteà addere reliqua diſtinguentia & ſic ſeparare: & ideo quod non eſt hoc modo poſitum proprium, non erit bene aſſignatum. Cuius exemplum eſt, vt qui dixit animam habere, eſſe animalis proprium, iſte non poſuit in quid eſt, omne animal: & ideo hoc non erit bene poſitum animalis proprium.

Aſtruenti verò ſi quidem, &c.

Sed ſiquidem cuius eſt proprium aſſignauerit, ponens in quid ipſum ſit & reliqua ſuperaddat ſeparantia & diſtinguentia, conſtruenti proficit, & erit ſecundum hoc bene aſſignatum proprium, vt qui proprium hominis aſſignauit animal diſciplinæ ſuſceptibile, proprium hominis aſſignauit, ponens ipſum in quid eſt, hoc eſt, in genere ſuo: animal enim genus hominis exiſtens dicitur etiam genus in quod, hoc eſt, genus ſubiectum proprietatis hominis, licet non ſit ſubiectum adæquatum: & ſecundum hunc modum erit bene poſitum hominis proprium.

Verum ergo bene aut non bene, &c.

Per hæc itaque perſpiciendum (vt circa dicta concludamus) verum bene aut non bene aſſignatum ſit proprium. Ex his igitur conſiderandum etiam, verum proprium ſit omninò quod iam dictum eſt eſſe proprium, aut non ſit. Nec iſtæ ſunt conſiderationes diſtinctæ: quoniam loci qui conſtituunt proprium ſimpliciter, quoniam bene poſitum eſt, erunt idem his qui proprium omninò faciunt: in illis ergo ſcilicet primis locis, dicuntur (hoc eſt, continentur) loci ſecundi, quaſi dicamus, quòd quia loci per quos perſpicere poſſumus verum proprium ſit bene aſſignatum, ſunt loci facientes immediatè cognoſcere verum proprium ſit omninò quod iam aſſignatum eſt, ideò non ſunt ſeorſum pertractandi: nam in dictis locis de conſtructione & deſtructione proprij continentur & loci de cognitione eius quod aſſignatum eſt verum ſit proprium vel non.

Primum ergo deſtruentem, &c.

In primis itaque oportet deſtruentem (hoc eſt, deſtruere volentem aliquid eſſe proprium) inſpicere in vnumquodque inferius cuius proprium aſſignauit verum nulli inſit, aut ſi non eſt verum hoc proprium ſecundum hoc, id eſt, ſi non conueniat alicui illorum inferiorum, hoc eſt ſi illud quod proprium aſſignatum eſt, non conueniat alicui ex illis inferioribus, licet fortè aliis conueniat: aut ſup. dato, quòd omnibus illis inferioribus conueniat, non ſit tamen proprium cuiuſque eorum ſecundum illud commune cuius aſſignatum fuit proprium: ſi enim aliquo iſtorum modorum ſe habuerit, non erit proprium quod poſitum eſt eſſe proprium. Cuius exemplum eſt, ſi aſſignetur proprium eſſe ſcientis infallibilem eſſe ſub ratione ſiue argumentatione, inſpiciendum ſi hoc omni ſcienti conuenit, vt videndum ſi geometer qui eſt ſciens, ſit infallibilis in ſua argumentatione ſemper, & viſo quod hoc non conuenit geometræ: eò quod aliquando fallitur falſo deſcribendo figuras, de quibus argumentatur. Non eſt ergo hoc ſcientis proprium quod dictum eſt, quod eſt infallibilem eſſe ſub oratione: quia non conuenit omni ſcienti.

Aſtruenti autem ſi de omni verum, &c.

Iuxta hanc conſiderationē oportet aſtruentem ſiue aſtruere volentem conſiderare ſi de omni verum eſt proprium: quia ſi de omni verum eſt, tunc eſſet ſimpliciter verum etiā de ipſo: quia quod per ſe omni conuenit, conuenit ſecundum quod ipſum & ſimpliciter & ſoli illi: & ſic erit ſimpliciter proprium, quod poſitum eſt eſſe proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam animal ſuſceptibile diſciplinæ de omni homine verum eſt: & ideò quod de quolibet verum eſt: erit ergo proprium hominis. Vt autem idoneus ſit aliquis ad diſcernendum quando conuenit, omni & ſecundum ipſum, dicimus quod hic locus iſtius conſiderationis vtilis eſt deſtruenti quidem vt inſpiciat ſi non dicitur ratio quæ deſcribit proprium de omni eo de quo dicitur nomen ſubiecti: ita etiam ſi de quocunque dicitur nomen, de illo eodem non dicitur ratio quæ eſt proprij: & è conuerſo ſi non dicitur ratio proprij, neque nomen eius, ita quod conuerſim prædicarentur de ſeinuicem: tunc enim non erit proprium. Conſtruenti autem vtilis eſt oppoſito modo conſiderando, ſi de quo dicitur nomen, ſemper de eodem dicitur ratio proprij: & è conuerſo ſi de quo dicitur ratio, & nomen ſiue ſubiectum prædicatur. Dicitur autem proprij ratio: quia ad determinandum ponitur, ſicut ratio quæ eſt diffinitio. Et dicitur ſubiectum nomen: quia ſicut nomen diffiniti ſe habet ad diffinitionem, ita ſubiectum ſe habet ad proprium, quantum ad hoc quod declaratur per proprium quam ad quantitatem, ſicut in antehabitis dictum eſt.

Deinde deſtruenti quidem, &c.

Deinde deſtruenti quidem conſiderare oportet ad hanc proprij conditionem quæ eſt conuerſim prædicari, etiam quod ſi non dicitur nomen de omni de quo dicitur ratio, & è conuerſo ſi non dicitur ratio de omni eo de quo dicitur nomen: tunc enim non erit proprium quod dicitur ineſſe vt proprium. Cuius exemplum eſt, vt animal ſuſceptibile diſciplinæ dicitur de omni homine, & è conuerſo iuxta eandem conſiderationem per oppoſitum modum acceptam. Aſtruentem conſiderare oportet, ſi de omni de quo ratio & nomen prædicatur, & è conuerſo: quia tunc eſſet bene poſitum proprium, vt de quocunque verum eſt & prædicatur animam habere, & animal eſſe, verum eſt & prædicatur. Et è conuerſo de quo verum eſt eſſe animal, & de quo prædicatur animal, de omni illo prædicatur animam habere: erit ergo animam habere animalis proprium.

Deinde deſtruenti quidem, &c.

Deinde deſtructiuè quidem oportet conſiderationem habere ad hanc proprij conſiderationem vel conditionem quæ eſt non in quid prædicari: quid autem in diffinitione proprij eſt ſubiectum poſitum in diffinitione propriæ paſſionis. Vnde conſiderandum deſtruenti ſi aliquis aſſignauit ipſum ſubiectū cuius paſſio eſt propria, vt & ipſum ſubiectum ſit proprium eius quod eſt in ſubiecto: tunc enim non erit proprium quod ſic ponitur. Cuius exemplum eſt, vt qui aſſignauit quod eſt ignis eſſe ſubtiliſſimum corpus, cum ignis ſit ſubiectum, & ſubtiliſſimum corporum eſſe paſſio ſiue proprium, hoc tale ſubiectum aſſignauit prædicari vt proprium: non eſſet ignis proprium ſubtiliſſimum corpus. Ignis in quid, ſubtiliſſimum autem corporum eſſe in quale prædicatur: &

propter

propter ſubiectum erit proprium eius paſſionis ſiue proprij quod in ſubiecto eſſe dicitur. Cuius ratio eſt: quia ſi hoc dicatur, ſequitur quod vnum & idem plurium etiam ſpecie differentium proprium erit: nam eidem ſubiecto inſunt plura etiam ſpecie differentia, quæ tamen vt propria de ſola ſubſtantia ſunt dicta: quorum omnium ſecundum hoc proprium erit, quod ſubiectum erit eorum.

Obiectio quorundam. Contra hoc tamen quidam obiiciunt: quia ſi vni ſubiecto multa inſunt propria, hæc omnia conuertuntur cum ſubiecto prædicato: ſed quæcunque vni & eidem conuertuntur, ipſa etiam inter ſe conuertuntur: ergo iſta propria inter ſe conuertuntur: & ſic vnum eſt alterius proprium, quod falſum eſt. *Solutio.* Sed ad hoc dicendum, quòd propria largè dicuntur hic quæcunque inſunt omni & ſoli, vt grammatica & muſica homini ſecundum aptitudinem: & tunc inconueniens eſt ſubiectum dici proprium eorum quæ ſunt in ſubiecto: quia ſic homo erit proprium grammaticæ, & proprium muſicæ & albedinis & aliorum multorum: quod eſt contra naturam proprij, quod conuenit vni & ſoli ſecundum ſpeciem.

Aſtruenti vero ſi, &c. Aſtruenti vero valet hæc conſideratio oppoſito modo conſiderando etiam & ſi id quod in ſubiecto eſt vt paſſio, aſſignauit quis eſſe proprium ſubiecti: hoc enim cum in quali & non in quod prædicatur, erit proprium quod ab aduerſario poſitum eſt non eſſe proprium: ſi quidem de ſolo ſecundum ſpeciem, vt dictum eſt, prædicatur. Cuius exemplum eſt, vt qui dixit terræ proprium eſſe, quod ſit corpus grauiſſimum in ſua ſpecie: hoc enim ſubiecto aſſignauit proprium quod de ſola re ſubiecti dicitur, & vt proprium prædicatur in quale: & ideo erit rectè poſitum terræ proprium.

Deinde deſtructi quidem, &c. Deinde alia conſideratione penes eandem conditionem proprij quæ eſt non in quid prædicari reſpiciendo ad genus quod eſt quid in diffinitione, oportet deſtruentem conſiderare ſi aliquis aſſignauit proprium quod ſecundum participationem refertur ad ſubiectum: tunc enim non erit proprium quod poſitum eſt eſſe: eò quod ſecundum participationem ineſſe conducit ad aliquid ineſſe ſubſtantialiter vt genus & differentia: vnde tale quid participat ſubiectum, non erit proprium, ſed ſubſtantialis differentia quædam de aliqua ſpecie generis dicta quam conſtituit. Cuius exemplum eſt, vt quoniam non aſſignauit vt proprium qui dixit proprium hominis eſſe greſſibile bipes: hic enim differentiam aſſignauit vt proprium hominis ſecundum participationem eius quod quid eſt eſſe conducit: & ideò non erit hominis proprium greſſibile bipes, ſed ſubſtantialis differentia.

Conſtruenti autem, &c. Iuxta hanc conſiderationem per omnem modum oportet aſtruentem conſiderare, ſi aliquis aſſignauit proprium non ſecundum participationem eius quod participat ipſum ſubiectum, nec id quod aſſignauit, eſt quid eſt eſſe rei ſubſtantiale ſignificans, ſed in quali accidentali prædi[illegible]m: tamen etiam ſoli conuenit, & de[illegible] res ſubiecta conuerſim prædicatur: vt a[illegible]alis proprium eſſe quod natum eſt ſentire: hoc enim neque participatiuè dictum de ſpecie aſſignauit proprium, neque quid ſit eſſe ſignificans: & tamen de quo res ſubiecta conuerſim prædicatur: erit ergo animalis poſitum rectè quod ſentire natum eſt.

Deinde deſtructi quidem ſi non contingit, &c. Deinde conſiderando proprium ad id quod conſequitur conditionem proprij quæ eſt omni & ſoli ineſſe: ad id enim ſequitur ſimul ineſſe proprium ſitum cum ſubiecto, & non prius, nec poſterius. Oportet igitur conſiderare deſtruentem ſi contingit ſubiecto poſito ineſſe proprium ſimul. Dico tempore & conſequentia, & non cauſa ſimul & natura: ſed contingit vel prius vel poſterius ineſſe ei ſubiecto cuius eſt nomen quod innoteſcit per proprium: tunc non erit proprium quod poſitum eſt eſſe proprium: ſed quando erit proprium: quia aliquando non ſequitur ad ipſum: ſed quando contingit prius eius ineſſe vel poſterius, non erit proprium quandoque neque ſemper: quia non ſemper ſequitur ad ſubiectum & antecedit ad ipſum, vt id quod contingit & prius alicui ſubiecto ineſſe quam ſubiectum, ſiue poſterius alicui ineſſe quam ſubiectum, non eſt proprium. Cuius exemplum eſt, vt ambulare per forum, quod contingit prius & poſterius eſſe quam hominem: & ideò non erit ambulare per forum hominis proprium quandoque, neque ſemper erit proprium, hoc eſt, quandoque erit non proprium, neque ſemper erit proprium. *Mala expoſitio quorundam.* Et non intelligitur iſtud ſicut quidam dicunt, quòd nec ſit proprium quando, nec proprium ſemper: ſed potius, quòd non eſt, nec erit proprium: & ideo ſemper non erit proprium: vt quoniam contingit & prius alicui ineſſe ambulare per forum quam homini, & alicui contingit poſterius ineſſe quam homini: & ideo ambulare per forum hominis, nec quandoque erit proprium, nec ſemper.

Conſtruenti autem, &c. Aſtruenti autem iuxta eandem conſiderationem per oppoſitum modum conſiderandum: quòd aſſignatum eſt proprium ſimul cum ſubiecto ineſſe ex neceſſitate ſecundum tempus & conſequentiam: cum tamen nec differentia ſubſtantialis ſit nec diffinitio, ſed nihil ſit de eſſe ſubſtantiali: erit enim tunc proprium quod ab aduerſo oppoſitum eſt non eſſe proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam animal ſuſceptibile diſciplinæ quod proprium eſt hominis, & homo quod eſt ſubiectum ſimul, & ex neceſſitate conſequentiæ ſimul eſt, poſito vno ponitur alterum, & è conuerſo: cum tamen animal ſuſceptibile diſciplinæ, nec differentia hominis ſit, nec genus, nec diffinitio hominis ſit. Erit ergo verum & rectum proprium hominis quod dictum eſt.

Deinde deſtruentem quidem, &c. Deinde iterum conſiderando in id quod ſequitur hanc conditionem quæ eſt ſoli ineſſe, & deſtruitur proprium. Oportet igitur deſtruentem conſiderare proprium ſi eorundem in ſpecie in eo quod idem ſunt ſpecie, non eſt idem proprium. Proprium enim, vt dicit Boëtius, eſt accidens ſpeciei: & ideò eſt vnum proprium omnium illam ſpeciem participantium: & ſi ſit non idem, non erit proprium quod poſitum eſt. Cuius exemplum eſt in moribus: & quoniam eius quod aſſequendum eſt, non eſt proprium quod videatur quibuſdam bonum,

bonum, ita quod aſſequendum ſit id quod quibuſdam bonum eſſe videatur: aſſequendum enim & eligendum eadem ſunt ſpecie appetibilis: & eligendi non eſt proprium videri quibuſdam bonum: ergo nec aſſequendi: quia multa aſſequenda quæ eligenda ſunt, non videntur quibuſdam eſſe bona. Idem autem ſpecie aſſequendum & eligendum.

Aſtruenti ſi eiuſdem, &c.

Iuxta eandem conſiderationem per oppoſitum oportet conſiderare conſtruentem, ſi eiuſdem ſpeciei in eo quod idem ſpecie eſt, idem proprium: tunc enim erit proprium quod ab aduerſario poſitum eſt non eſſe proprium. Cuius exemplum eſt: quoniam hominis in eo quod homo eſt, eſt proprium triplicem (hoc eſt, trium potentiarum) animam habere. Locus autem huius conſiderationis vtilis eſt non ſolum in proprio, ſed etiam in accidente: quia ſicut eorundem inquantum talia, eſt idem proprium: ſic eiſdem inquantum talia, neceſſarium eſt accidere idem, vel non ineſſe in accidentibus quæ à ſubiecto cauſantur.

Deinde deſtruēti quidem, &c.

Deinde etiam comparatur proprium non ſolum ſecundum identitatem ſimpliciter, ſed etiam ſecundum identitatem ſecundum quid, quæ eſt generis & ſpeciei. Vnde deſtruentem oportet conſiderare ſi eorum quæ ſunt eadem ſpecie ſubalterna, non idem ſemper ſpecie eſt vt proprium, quod aſſignatum eſt. Cuius exemplum, vt quoniam idem ſpecie ſunt ſubalterna homo & equus: & moueri in ſeipſo & ſtare in ſeipſo, ſunt propria eiuſdem ſpeciei, & equi proprium non eſt ſemper moueri in ſeipſo ſiue à ſeipſo: ergo nec proprium eſt hominis ſemper moueri in ſeipſo ſiue à ſeipſo: & ſicut equi non eſt proprium, quod ſemper ſtet in ſeipſo, ita hominis non eſt proprium ſemper à ſeipſo moueri: idem enim ſpecie ſemper eſt moueri & ſtare in ſeipſo: quia ab vna cauſa eſt vtrumque, quod eſt animal proceſſiuum: hoc enim ſolum habet, quòd mouetur in ſeipſo & ſtat in ſeipſo, vt dicitur 8. phyſicorum: ſecundum enim quod eſt animal proceſſiuum, accidit ei vtrumque iſtorum.

Aſtruenti autem ſi eorum, &c.

Iuxta hoc idem aſtruenti conſiderandum occurrit, ſi eorum quæ ſunt idem ſpecie ſubalterna, ſemper eſt idem proprium: tunc ſequitur, quòd rectè poſitum eſt ineſſe proprium, quod ab aduerſario dictum eſt non eſſe proprium: vt quoniam hominis qui idem eſt ſpecie cum equo, eſt proprium eſſe greſſibile bipes: proprium autem erit quæ idem ſpecie ſubalterna cum homine eſſe volatile bipes, quod eſt idem ſpecie cum eo quod eſt greſſibile: vtrumque horum ſubiectorum & propriorum eſt idem ſpecie, in eo quod hæc ambo vt ſub eodem genere ſubalterno proximo ſunt ſpecies: cum ſint ſub animali: iſta autem propria & greſſibile bipes, vt volatile bipes, ſunt vt differentiæ generis proximi etiam animalis.

Hic autem locus falſus, &c.

Hic autem locus falſus eſt: quia non videtur generalis eſſe, niſi in his in quibus proprium ad vnam ſolam ſpeciem refertur, vt greſſibile bipes ad hominem: eſt enim ſiue contingit in quibuſdam quæ eadem ſpecie ſubalterna: quoniam alterum propriorum vni ſoli ineſt ſpeciei; alterum verò non vni ſoli ineſt, ſed pluribus, & non vni ſoli conuenit: ſicut homo & equus ſunt idem ſpecie: & greſſibile bipes, & greſſibile quadrupes idem ſpecie: & non ſequitur ſi greſſibile bipes eſt proprium hominis, quòd greſſibile quadrupes eſt proprium equi, & pluribus conuenit, & non vni ſoli equo.

CAPVT V.

De remotione cauillationum quæ fieri poſſunt.

Quoniam autem idem & diuerſum, &c.

QVia verò iam dictum eſt, quòd eorundem ſpecie, diuerſorum numero eſt idem proprium & idem numero, & diuerſum dicitur multipliciter: labor eſt contra eum qui ſophiſticè ad obuiandum ſumit idem & diuerſum aſſignare proprium vnius & alicuius ſolius: eò quod labor eſt ſcire, quod ſit vnum numero ſolum: quia accidente ſubiectum eſt numero idem: cum tamen ſint in ipſo ſpecie diuerſa & genere, quorum non poteſt eſſe idem proprium. Cuius ratio prima eſt: quia quod ineſt alicui ſubiecto per ſe ſumpto, cui ſubiecto accidit aliud, & videtur etiam ineſſe accidenti concretiuè ſumpto cum eo ſubiecto, tantum accidit illud accidens cum ſit idem numero ſubiectum per ſe ſumptum, & ſumptum concretiuè cum accidente: vt quod ineſt homini vt per ſe ſumpto, inerit etiam albo homini concretiuè ſumpto cum accidente: cum ſint idem numero homo, & albus homo: & ideò quod albo homini inerit, & homini propter eandem cauſam.

Accuſabit autem, &c.

Tamen aliquis ſophiſticè obuians accuſabit ſiue reprobabit cum increpatione huiuſmodi propria, cum ſubiectum ſecundum ſe & ſubiectum cum accidente ſumptum non ſint idem: eo autem accuſabit quod eſt faciens ſiue dicens aliud quidem quod ſubiecto ineſt ſecundum ſe accepto, & aliud faciens ipſum ſubiectum cum accidente concretiuè ſumptum. Vt verbi gratia aliud quidem hominem eſſe dicet ſecundum ſe ſumptum, aliud verò album hominem: & ſic diuerſa dicet eſſe propria. Amplius autem alia ratione ad idem inducta taliter obuians etiam dicet eſſe diuerſum habitum accidentis in abſtractione ſumpti, & id quod ſecundum habitum accidentis informatur concretiuè dictum: nam ſi idem ſint hæc, tunc ſequitur, quòd habitui ineſt vt proprium, hoc etiam inerit ei quod informatur ſecundum habitum, denominatiuè etiam ineſt habitui à quo denominatur ineſſe. Vt verbi gratia, quoniam ſciens dicitur denominatiuè à ſcientia diſponi & informari, & habitus & ſubiectum ſunt diuerſa genera eſſentiæ, non erit ſcientiæ proprium irreprobabile eſſe ſub ratione: nam hoc eſt proprium ſcientis qui diuerſus à ſcientia erit irreprobabilis ſub ratione: & ſic eiuſdem numero dicit eſſe diuerſa propria.

Conſtruenti autem dicendum, &c.

Huius autem ſolutio eſt, quòd conſtruenti problema inductum, quod etiam eorundem ſpecie eſt idem proprium: dicendum, quòd non eſt diuerſum ſimpliciter ſubiectum cui aliquid

aliquid accidit,& accidens cum eo cui accidit concretiuè ſumptum : ſed cum idem ſunt ſuppoſito, aliud non dicitur vnum ab alio, eò quod talibus eſt ineſſe ſecundum formas diuerſas : cum idem enim eſt homini per ſe ſumptò hominem eſſe à forma ſubſtantiali, & albo homini eſſe album hominem per formam accidentalem : & ideo eſt proprium eius, quod idem numero ſumptum, ſed non idem proprium, inquantum eſt diuerſis eſſentiis congregatum.

Amplius autem conſiderandum, &c.

Amplius autem ei qui propter caſus, hoc eſt, propter inflexionem vocis diuerſam, quidem principale & ſumptum diuerſam habent inflexionem : diuerſa enim propria ſubiecti & accidentis, ſiue ſumpti & principalis, quod idem proprium etiam ſit,diuerſimodè deflectitur ad concretum & abſtractum,ſiue principale & ſumptum, ad quæ refertur vt ad ſubiectum : eò quod ſic ſumendo neque ſciens qui dicit concretum, propriè eſt irreprobabile ſub ratione ſignificando proprium neutraliter vt eſſentiam ſtantem per ſe : vt eſt irreprobabilis quidem ſub ratione vt nomen proprij,& vt informans ſubiectum, & vt adiectiuum ſubſtantiuorum ſignificetur : neque ſcientia propriè loquendo eſt irreprobabilis ſub ratione, ſed irreprobabile quoddam : cum ſcientia vt abſtracta à ſe ſtans ſignificetur : & ideo propriè deſignari debet per adiectiuum : ſubſtantiatur hic cum dici ſic opotteret : niſi quia ei qui obuiando inſtat, omninò ſiue omni modo eſt aduerſandum ne occaſionem habeat cauillandi. Aliter autem dicere ſuffeciſſet,quòd ſubiecto ſunt idem ſubiectum per ſe & ſubiectum accidente formatum, & ſic ipſorum eſt idem proprium : & ſecundum eſſe formale diuerſarum formarum ſunt diuerſa, & ſic habent diuerſa propria.

CAPVT VI.

De modis ſpecialibus propriorum deficientium à vero proprio.

SIc autem determinato proprio per conditiones proprij communes,& per ea quæ ſequuntur ad illas, conſiderandum eſt qualiter terminetur deſtructiuè & conſtructiuè per modos ſubſtantiales propriorum deficientium à vero proprio quod conuenit omni & ſoli & ſemper : & dabimus primò conſiderationes quatuor ex parte proprij ſumptas, & ſecundò dabimus ſex modos ſumptos ex parte ſubiecti. Deinde docebitur qualiter terminatur problema de proprio ſecundum modos illos.

Deinde deſtruentem quidem ſi quod,&c.

Dicimus igitur, Deinde (poſt conſiderationes ſumptas à conditionibus communibus proprij) oporter deſtruentem proprium inſpicere ſi aliquis aſſignans proprium quod naturaliter,hoc eſt,ſecundum aptitudinem & ordinem & poteſtatem ſolam naturæ ineſt, ſicut in ſermone aſſignauit hoc modo ſecundum locutionem, ſicut quod ſemper ineſt ſecundum actum : tunc enim videbitur aliquando moueri (hoc eſt,à ſubiecto remoueri) id quod poſitum eſt proprium : quod eſt contra proprij rationem, cuius eſt non derelinquere ſubiectum : ſecundum autem locutionem ſemper ineſſe ſignificat qui in locutione non determinat modum ſpecialem quo ineſt proprium: quia tunc non intelligitur in ſermone niſi modus ſimpliciter proprij. Cuius exemplum eſt, vt qui dixit hominis proprium eſſe, quòd ſit bipes,vult quidem ſiue intendit aſſignare non ſimpliciter proprium, ſed proprium quod naturaliter (hoc eſt, ſecundum naturæ poteſtatem & ordinem) ineſt : locutioni autem quia non determinat modum ſpecialem proprij, non relinquitur niſi modus proprij : ſimpliciter enim ſignificat proprium quod ſimpliciter ex actu & ſemper ineſt, & tale eſt proprium: ideò quod eſt eſſe bipes,non erit hominis proprium : non enim omnis homo eſt duos pedes habens : quia per accidens violentiæ, vel infirmitatis, vel materiæ malitia in formatione generari poteſt non duos pedes habere ſecundum actum.

Conſtruenti autem, ſi vult, &c.

Conſtruentem autem problema idem oportet per oppoſitum modum conſiderare ſi aliquis vult vel intendit de proprio aſſignare aliquid quod naturaliter ineſt, quod locutione ſignificans determinat hoc modo ineſſe, vt dicat hoc eſſe naturaliter proprium & non ſimpliciter : quia tunc ſequitur,quod ſignificat ſecundum naturam ineſſe,ne remoueatur, hoc eſt, de ſubiecto remoueatur, quin ſemper ſecundum naturæ aptitudinem & poteſtatem inſit. Cuius exemplum eſt, vt quoniam qui hominis proprium aſſignauit,quòd ſecundum naturam eſt animal ſuſceptibile diſciplinæ, vult locutionem ſignificare, quòd naturaliter eſt proprium,& ita proprium quod à ſubiecto non remouebitur, ſed in hoc quoniam eſt ſecundum naturam proprium hominis animal ſuſceptibile diſciplinæ. Quamuis per occaſionem & accidens violentiæ vel infirmitatis non ſemper conueniat, vt patet in iunioribus & appoplecticis & cerebro læſis, qui diſciplinæ non ſunt ſuſceptibiles.

Amplius, quæcunque dicuntur, &c.

Amplius ſpecialis modus interimendi proprium eſt aſſignare propria quæcunque dicuntur propria ineſſe vt ſecundum aliud aliquid prius, ſicut ipſum ſubiectum quod prius eſt natura & cauſalitate, aut vt prius ſicut ipſum ſubiectum, opera quidem eſt (hoc eſt, labor) aſſignare talium ſubiectorum proprium : nam ſi eius ſub quo ſecundum aliud illius proprium aſſignauit: & tunc proprium de priori verum erit, & de omnibus partibus illius : & ſic non ſoli conuenit. Si autem prioris ſecundum ſe accepti proprium non poſuit:tunc proprium etiam de priori verum erit, & de omnibus partibus illius: & ſic non ſoli conuenit. Si autem prioris ſecundum ſe accepti proprium poſuit : tunc proprium de eo prædicabitur quod eſt ſecundum aliquid : & ſic non conuenit proprium ſecundum ipſum ſubiecto: & ſic iterum non erit proprium : quia ineſſe ſubiecto eſt vna ſubſtantialium conditionum proprij. Cuius exemplum eſt, vt ſiquis alicui colorato aſſignauit proprium quod ſuperficiei conuenit, dicens ſuperficiem coloratum quid eſſe : quia tunc & de corpore terminato ſuperficie

perficie verum erit dicere corpus coloratum eſſe:& ſi proprium dicat corpus coloratum eſſe, etiam de ſuperficie verum erit & prædicabitur coloratum eſſe:& ſic non erit verum, quòd de quo prædicatur ratio quæ eſt proprium, prædicetur & nomen quod eſt ſubiectum.

Quæſtio tamen eſt de conditionibus eſſentialibus proprij, quòd de quo prædicatur ratio quæ eſt proprium, prædicetur & nomen quod eſt ſubiectum ſignificans. Hoc autem modo prædicatur ſuperficies de corpore, nec corpus de ſuperficie:de quibus tamen hic prædicatur hoc modo aſſignatum proprium,quod eſt eſſe coloratum, quod prius ineſt ſecundum ſuperficiem, & poſterius ſecundum corpus. Iſtæ ergo ſunt ſubſtantiales conditiones modorum proprij, quos per determinationem in locutione factam aſſignare oportet.

Accidit autem in quibuſdam propriis, &c.

Ergo quidem accidit in quibuſdam talibus proprijs vt plurimum fieri peccatum aliquod: eò quod non determinatur in locutione circumloquente proprium, quo modo ſpeciali & quibus:nam ſubiectis determinatur proprium, ſiue quorum ſubiectorum antecedentium vel conſequentium ponitur proprium ſiue aſſignatur. Enumerabis ergo quatuor modos in quibus non determinatur talis modus vel talis in locutione, contingit peccare circa proprium. Dicimus ergo,quòd omnes conantur aſſignare aut quod naturaliter ineſt: eò quod proprium fluit à naturalibus & eſſentialibus ſubiecti: & iſte eſt modus primus iuxta naturam ſubiecti proprij acceptus, vt proprium hominis dicitur eſſe bipes. Aut quod vt nunc ineſt & alicui,vt alicuius hominis propriũ ponitur quatuor digitos habere tantum per naturæ defectum vel violentiæ infirmitatis:& iſte eſt modus ſecundus. Aut quod eſt conſequens ſpeciem, velut ignis eſt proprium ſubtiliſſimũ eſſe corporum: quia non niſi in ſubtiliſſimo ſaluatur ſpecies ignis: & iſte eſt modus tertius.Aut quod conſequitur naturam ſimpliciter, hoc eſt, vniuerſaliter, velut animalis proprium dicitur eſſe viuere vita manifeſta: quia vita occulta viuere habet plus modos corporis quam animæ,cuius proprius effectus eſt viuere:& iſte quidem ſumitur vel cauſatur à ſubſtantialibus ſubiecti, vel deficiẽtibus ab illis:& iſte eſt modus quartus. Aut aſſignatur modus proprij inhærentis ſecundum aliquid ipſi ſubiecto, velut animæ aſſignatur, quòd ſit prudens, quod conuenit ſecundum rationem:& iſte modus eſt quintus. Per aliud enim quam per rationabilem partem non eſt quis prudens niſi per rationem, cui vt prius ineſt prudentia:& iſte eſt modus ſextus. Aut vt id quod conuenit ſubiecto in eo quod aliud habet, vt ſcientis proprium dicatur irreprobabile eſſe ſub ratione qua conuenit quod conuenit, & ineſt per ſcientiam quam habet prudens:& iſte eſt modus ſeptimus.Nihil enim aliud eſt ſcientem irreprobabilem eſſe ſub ratione, quam habere aliquid quo ſit irreprobabilis ſub ratione. Aut aſſignatur in eo quod habetur cui conuenit gratia eius quod habetur, vt ſcientiæ ponitur proprium irreprobabile eſſe ſub ratione : hoc enim conuenit ſcienti in eo quod habetur ab ipſo ſcientia irreprobabilis ſub ratione:& iſte eſt modus octauus.Aut aſſignatur proprium in eo quod participatur ab aliquo, ſicut eſſentialiter ſuperius participatur ab inferiori aliquo, ſicut animalis proprium dicitur eſſe ſentire,quia participatur ab ipſo ſenſibile : & iſte eſt modus monus. Sentit enim & aliud quod inferius illo eſt, vt homo: ſed non ſentit niſi vt iam hoc participans quod eſt ſenſibile. Aut ſignificatur proprium in eo quod aliquid aliud participat vt inferius participat ſuum ſuperius, ſicut dicitur proprium alicuius animalis eſſe viuere in eo quod participat vitam vel vitæ principium:& iſte eſt modus decimus. Quatuor iſtorum modorum primi ſunt iuxta proprium ſumpti. Sex autem poſteriores ſumpti ſunt iuxta modos ſubiecti, vt communiter dicitur.

Numerus & ordo propriorum.

Poſſunt autem modi inducti ſic aſſignari: omne enim proprium, aut eſt ſimpliciter proprium & in nullo deficiens à ratione proprij:& ſic eſt vere proprium. Aut eſt in aliquo deficiens à proprij ratione:& tunc ſecundum quid eſt proprium, & non verè. Si autem deficit à proprij ratione, cum proprium ſimpliciter ſit, aut in eo quod eſt ſoli, aut in eo quod eſt omni ineſſe. Si deficit in eo quod eſt omni quod conuenit omni & ſoli & ſemper:aut deficit in eo quod eſt omni,& eſt proprium ſpeciei quod vni ſoli conuenit, ſicut patebit inferius.Si autem deficit ab eo quod eſt ſemper ineſſe : hoc contingit dupliciter.Aut enim reſpicit tempus ſimpliciter ſecundum naturæ ordinem determinatum : & hoc eſt proprium quod naturaliter ineſt. Aut reſpicit tempus determinatum vt nunc : & ſic eſt vt nunc proprium.Si autem deficit ab eo quod eſt ſoli ineſſe, hoc conuenit etiam alij ſubiecto : & tunc iſta duo (quibus ineſt proprium) aut ſic ſe habent adinuicem, quòd vnum eſt de eſſentia alterius : aut non ſic ſe habent , quòd vnum ſit de eſſentia alterius. Si ſic ſe habent, quòd vnum ſit de eſſentia alterius, ſic eſt proprium quod participatur, aut vbi illud de cuius eſſentia eſt reliquum : & ſic eſt vere proprium in eo quod participat.Si autem vnum non eſt de eſſentia alterius : tunc accidentaliter ſe habent adinuicem ſubiecta quibus ineſt proprium , & tunc aut ſe habent adinuicem ſecundum ordinem ſuſceptionis proprij æqualiter , aut ſecundum prius & poſterius. Si ſecundum prius & poſterius : tunc aut eſt proprium cui ineſt per prius , & ſic eſt proprium quod prius ineſt:aut eſt eius cui ineſt per poſterius , & tunc eſt proprium quod ineſt ſecundum aliud. Si autem æqualiter ſe habeant ad proprij ſuſceptionem : aut ergo aſſignatur proprium eius quod habet, & ſic dicitur proprium in eo quod habet: aut eſt eius quod habetur , & ſic eſt acceptio propriorum.

Tamen melius colligitur numerus & ordo priorum ex his quæ dicta ſunt in explanatione ſingulorum modorum , ſicut cuilibet patere poteſt per ea quæ dicta ſunt, diligenter conſideranti, quæ circa ſingula dicta ſunt ex parte modi propriorum, vel ex parte ſubiectorum à quibus ſumuntur propria.

CAPVT VII.

De peccatis quæ fiunt circa dictos modos propriorum.

IVxta autem modos accidit peccare in aſſignatione propriorum, ex eo quod in locutione non terminatur explicitè quomodo proprium aſſignetur. Ergo quid in aſſignatione proprij ſecundum naturam conuenientis non addit hanc determinationem, naturaliter, qua determinatur proprium, non ſimpliciter ſed ſecundum naturæ aptitudinem eſſe aſſignatum, peccat: eò quod contingit id quod naturaliter ineſt, alicui non ineſſe cui ineſt naturaliter, ſicut proprium hominis eſt duos pedes habere: & hoc peccatum eſt primum. Qui verò non terminat in locutione, quòd hoc quod ineſt nunc, hoc eſt, quòd hoc quod vt nunc aſſignatur deſignatum, aliquando non erit tale, quale nunc eſt: quod non conuenit proprio: & hoc eſt peccatum ſecundum, ſicut qui dicit proprium hominis quatuor digitos tantum habere. Qui autem aſſignans proprium non indicat, quoniam vt prius, aut quod ineſt ſecundum cui prius ineſt, ponit in ipſo, quoniam non erit verum de quo prædicatur ratio quæ eſt proprium, & nomen ſubiectum prædicetur: & hoc eſt tertium peccatum. Huius autem exemplum, velut qui colorari ſuperficiei ſiue corporis proprium aſſignauit. Qui verò aſſignando proprium, non prædicit in locutione determinando ſecundum quid, aut in eo quod eſt habere, aut in eo quod eſt haberi proprium, quod aſſignauit pro proprio, peccauit: quia proprium quod aſſignauit, ſoli inerit & non habenti. Si autem aſſignauerit proprium habenti & habito, & è conuerſo, inerit. Cuius exemplum eſt, velut irreprobabile ſub ratione ſcientiæ vel ſcientis eſt proprium, vt iam ſupra dictum eſt: & hoc eſt quartum peccatum. Qui verò præſignificauit in locutione, quòd in eo quod participat vel participat aſſignauit proprium peccauit: eò quod & in aliis quibuſdam ſubiectis inerit proprium, quam in ſubiecto cui ponitur ineſſe proprium: ſi enim in eo quidem participat, aſſignauit proprium, tunc omnibus participantibus illud inerit proprium: ſi aſſignauit in eo quod participatur, tunc ſequitur, quòd inerit omnibus quæ participantur, velut ſi alicuius vt hominis aſſignauit proprio viuere. Qui verò aſſignauit proprium & ſpeciem, & qui diuidit, hoc eſt, diſtinguit proprium quod ſpecie conuenit, dicens in oratione, quòd ſpecie proprium aſſignauit, peccauit: quia ſecundum ſuam aſſignationem inerit vni ſoli quæ ſub ſpecie illa ſubalterna, cuius ſpeciei ſubalternæ proprium aſſignauit. Et hæc eſt ratio: quia quod ſecundum ſuperabundantiam dicetur, vni ſoli conuenit & inerit, vt ignis ſignificat proprium leuiſſimum eſſe corporum.

Ergo qui non addit quidem, &c.

Vnde aliquorum etiam qui aſſignant proprium ſpecie, etiam quando determinando dicit, quòd aſſignauit proprium ſpecie, adhuc peccat: quia in talibus propriis vnam ſolam ſpeciem ſpecialiſſimam illorum propriorum qui per ſuperabundantiam propriam etiam dicuntur quando determinando ſecundum quid ineſt proprium ad addidit ſpeciem, hoc eſt, ſpecie proprium aſſignauit: hoc enim quibuſdam ſpeciebus ſubalternis non accidit vt tale conueniat eius proprium, vt in igne: non enim eſt vna ſpecies, hoc eſt, tantum ſpecies ignis: ſed habet ſub ſpecies ſpecialiſſimas. Diuiditur enim ignis in igne qui eſt carbo, & in igne qui eſt flamma, & in igne qui eſt lux: & diuiditur in hac ſpecie, eò quod iſtæ ſunt diuerſe ſpecies ignis. Et propter hoc oportet, quando determinando declaratur, quòd ſpecie aſſignatur proprium, diuerſam ab aliis & diuiſam ſpeciem eſſe, & ſpecialiſſimam eius quod dicitur proprium eſſe ſpecie: quoniam alius quidem ignis ſecundum magis, & alius ſecundum minus ſiue ſecundum magis & minus inerit, quam dictum eſt & aſſignatum ineſſe propriũ, vt patet in igne, cuius proprium eſt ſubtiliſſimum eſſe corporum. Habet autem ignis ſpecies quæ ſunt lux, flamma, & carbo: & vnumquodque iſtorum eſt ignis: & propter hoc non oportet eſſe diuerſam ſpeciem quando dicitur determinando ſpecie, ſed eſſe ſpecialiſſimam, quando id quod dictum eſt proprium in ſpeciebus ſubalternis, aliis quidem ſpeciebus inerit ſecundum magis, & alius ſecundum minus, velut in ſpeciebus ignis ſubtiliſſimum eſt lux: eſt enim ſubtilior carbone & flamma. Hoc autem quod ſecundum magis & minus, non oportet prædicari proprium, quando nomen, hoc eſt, ſpecies ſecundum nomen ſpeciei non ſecundum magis prædicatur de eo de quo ratio, hoc eſt, proprium prædicatur, & ſecundum maxi & minus eſt verum. Si autem non oportet proprium de omni magis & minus de aliquo eodem ſpecie, non erit etiam, quòd nomen, hoc eſt, ſpecies ſecundum magis & minus dicatur de eiſdem. Hoc autem falſum eſt: quia ſecundum magis & minus dicitur ignis de carbone & flamma & luce. Ergo & proprium ſubtiliſſimum corporum eſſe quod ſecundum minus in carbone, & ſecundum magis in flamma, & ſecundũ maximè erit in luce.

Ignis non eſt ſpecies ſpecialiſſima.

Amplius autem ſecundum hoc accidit, quòd idem proprium eſt eius quod ſimpliciter eſt ſpecies, & eius quod maximè eſt tale: & ſic quod per ſuperabundantiam dicitur, non vni ſoli conuenit, velut de igne dictum hoc proprium quod eſt ſubtiliſſimum corporum ſe habere. Nam hoc proprium eſt ſimpliciter ignis: & lucis idem erit proprium: lux enim eſt ſubtiliſſima inter ſpecies ignis: inconueniens eſt proprium prædicari ſecundum magis & minus ſpecie non ſecundum magis & minus prædicata: & huius cauſa eſt, quòd proprium, vt dicit Boëtius, manat de principiis ſpeciei: & ideò principiis ſecundum magis & minus prædicatis inconueniens proprium quod eſt quaſi ratio declarans ſpeciem non ſecundum magis prædicari. Adhuc autem ſi de eo quod eſt ſimpliciter, & de eo quod maximè eſt, eſſet idem proprium, non aſſignaretur proprium ad verè proprium: quia hoc conuenit vni ſoli.

Amplius autem ad hoc idem, &c.

Inconueniens eſt proprium prædicari ſecundum magis & minus ſpecie non ſic prædicata.

Aliquoties autem & ſpecie, &c.

Ad omnes autem dictos modos quibus peccatum accidit in ponendo proprium ſic erimus idonei,

idonei, quòd aliquo diſputante contra nos ſic aſſignante proprium, vt dictum eſt, conandum eſt inſtando contra eum. Sed eidem non eſt danda occaſio inſtandi: & hoc eſt quando apud nos ipſos taliter proprium aſſignamus: tunc enim inſtando nobis aduerſarius prouocaretur: vnde ſtatim determinandum eſt quando proprium ponitur, ne occaſio inſtandi detur aduerſario.

Remouet dubium. Et illis modis patet, quòd nouem ſunt conſiderationes de nouem non verè propriis elicitæ: ſed de verè proprio nulla ponitur conſideratio: quia inutilis eſſet: eò quod verè proprium ponitur ſine determinatione.

CAPVT VIII.

De determinatione proprij per conſiderationes ſumptas ex comparatione proprij ad ſpeciem ſiue ad ſubiectum.

Deinde deſtructi quidem ſi idem, &c. DEinde conſiderando ad ſubiectum cuius proprium aſſignatur, conſiderare oportet ſi idem nomine & diffinitione eiuſdem proprium poſuit: tunc enim non erit proprium quod poſitum eſt eſſe proprium. Cuius ratio eſt: quia idem eſſe indicat: aut implicitè, ſi idem nomine: aut explicitè, ſi idem diffinitione: quod autem eſſe indicat, non proprium, ſed diffinitio, vt diffinitio largè ſumatur pro omni eo quod implicitè vel explicitè indicat eſſe rei. Vt quoniam qui dixit honeſti proprium eſſe decens vel pulchrum: decens enim in moribus vel pulchrum idem eſt honeſto, vt dicit Tullius. Peccauit ergo ſic aſſignans proprium: quia idem in moribus decens & pulchrum & honeſtum. Non ergo eſt proprium decens honeſti.

Conſtruenti autem ſi non, &c. Iuxta autem eandem conſiderationem per oppoſitum acceptam conſtruentem inſpicere oportet, ſi aliquis non idem eiuſdem proprium aſſignauit, ſed in entia diuerſum, conuerſim tamen de ſubiecto prædicatum: tunc enim erit proprium quod ab aduerſario poſitum eſt non eſſe proprium. Cuius exemplum eſt, vt qui ponit animalis proprium eſſe, quòd ſit ſubſtantia animata, non poſuit idem eiuſdem proprium: & aſſignauit pro proprio id quod conuerſim prædicatur: ergo eſt animalis proprium ſubſtantia animata. Et intelligendum, quòd ſubſtantia animata dicitur dupliciter, vt compoſita ex anima & corpore, anima corpus continente: & ſic non eſt proprium, ſed eſſe indicans animati vt diffinitio. Dicitur etiam ſubſtantia animata, ſubſtantia habens animationem & habitum relatum ad actum: & ſic animatum eſt conſequens eſſe animalis: & ſic eſt proprium conuerſim prædicatum: & ſic planta non habet perfectam animam ex qua ſit motus vitæ manifeſtus: ſed, ſicut dicitur in libro de plantis, habet partem partis animæ ſecundum motum augmenti & alimenti & generationis.

Subſtantia animata dupliciter ſumitur. Vno modo vt diffinitio, alio modo vt proprium.

Deinde in his quæ ſimilium, &c. Deinde quia in homogeniis eadem eſt ratio totius & partis, deſtruentem oportet conſiderare, quòd in his quæ ſimilium partium ſunt, ſi quod totius eſt proprium, non verum eſt de parte, ita quod verè de parte prædicetur: tunc enim non erit proprium quod poſitum eſt eſſe proprium. Similiter conſiderandum ſi in talibus proprium quod aſſignatur parti non prædicatur de toto: tunc enim iterum quia eadem eſt ratio & ſpecies quæ eſt forma partis & totius, non erit proprium quod poſitum eſt eſſe proprium. Accidit enim in aliquibus homogeniis hoc fieri ſiue ſic aſſignari proprium totius quod vniuerſo conuenit & non parti, & aliquando quod parti conuenit & non toti vniuerſo: aſſignabit enim aliquis taliter in his totis quæ ſimilium partium ſunt proprium aliquoties quidem intuens ſiue inſpiciens in vniuerſum totum & non in partem, aliquoties autem intuens ſiue inſpiciens in id quod particulariter parti conuenit & eſt particulare, & non inſpiciens in totum: cum tamen totum vniuerſum & pars ſint eiuſdem rationis: & ſic aliquis ipſum ſeipſum intelligens ſiue intellectum dirigens, aliquando inſpicit ad totum non ad partem, aliquoties ad partem & non ad totum: erit enim tunc neutrum proprium ratione aſſignatum, & ideò non erit proprium. Cuius exemplum eſt, vt in vniuerſum intuens & non in partem quamlibet, vt qui dicit maris proprium eſſe, quòd ſit aqua plurima ſalſa: hoc enim eiuſdem totius quod ſimilis partis eſt, poſuit proprium: tale autem aſſignauit proprium quod non verum eſt de qualibet parte: quia non quælibet pars eſt aqua plurima: non enim erit quædam pars fortè parua & pauca mare: quælibet enim pars maris mare eſt, non tamen aqua plurima ſalſa: non ergo erit maris proprium, quòd ſit aqua plurima ſalſa. In parte conſideranti & non in toto exemplum eſt, vt qui poſuit proprium aëris ſpirabile eſſe: hoc enim alicuius quod eſt ſimilis partis, poſuit proprium: tale autem poſuit proprium quod eſt de aliqua aëris parte verum, & non de toto aëre vniuerſo verum dicitur: non enim totus aër ſpirabilis eſt, ſed tantum ille qui eſt refrigerans in pectore ſpirantis: non igitur erit aëris proprium ſpirabile.

Aſtruenti autem, ſi verum eſt, &c. Aſtruenti autem iuxta eandem conſiderationem conſiderandum eſt per oppoſitum ſi id quod poſitum eſt in talibus proprium, verum eſt prædicatum de vnoquoque quod eſt pars talis totius, & non verum etiam per vniuerſum. Cuius exemplum eſt, vt quoniam verum eſt de omni ſiue vniuerſa terra ſimul deorſum ferri ſecundum naturam: eſt autem & hoc idem proprium, & alicuius quod eſt pars quælibet terræ, ſecundum vniuerſum ſiue per naturam vniuerſi eſt pars eiuſdem ſpeciei: nam tunc ſecundum terram (hoc eſt, terræ naturam & ſpeciem quæ in parte ſaluatur) erit terræ proprium deorſum ferri ſecundum naturam. Attendendum autem, quòd vniuerſum dicitur totum homogenium: eò quod vna ratione quælibet pars participat totum, vt particularia ſubiectiua participant ſpeciem: alia autem tota non dicunt vniuerſum.

TRACTA

TRACTATVS III.

De determinatione problematis de proprio per locos extrinſecos.

CAPVT I.

De inſpectione in quatuor genera oppoſitorum & ex diſparatis.

Deinde ex oppoſitis conſiderandum, &c.

DEINDE ad determinandum problema de proprio conſiderandum eſt per oppoſitiones ſumptas ex oppoſitis, & inter oppoſita primo conſiderandum eſt in contraria: quia contrariorum oppoſitio eſt oppoſitio entis abſoluti ad ens abſolutum. Deſtruenti ergo conſiderandum eſt ſi duo ſubiecta ſunt contraria, & duo propria ſint contraria prædicata, ita quod duo ad duo comparentur: ſi enim contrarium non ſit proprium contrarij, nec reliquum reliqui. Cuius exemplum eſt, vt quoniam contraria ſunt ſubiecta, iuſtitia & iniuſtitia: & duo contraria ſubiecta, optimum & peſſimum: & non eſt iuſtitiæ proprium eſſe optimum: ergo nec iniuſtitiæ eſt peſſimum.

Aſtruenti verò ſi contrarium,

Aſtruenti vero hac conſideratione per oppoſitum eſt vtendum: ſi enim contrarium contrarij proprium eſt, & propoſitum propoſiti. Cuius exemplum eſt, bonum & malum ſunt contraria ſubiecta: eligendum & fugiendum, contraria prædicata: & boni proprium eſt eligendum: ergo & mali proprium eſt fugiendum.

Secundo autem ex his, &c.

Secundo autem trahendæ ſunt conſiderationes ex oppoſitis relatiuè & in entibus ſecundum quid & in entibus abſolutè. Deſtruenti igitur in relatiuis conſiderandum eſt ſi duo ſubiecta ſint relatiua, & duo propria ſint relatiua: & ſi vnum relatiuorum non eſt proprium ſubiecti vnius quod eſt ad aliud, non erit reliquum reliqui proprium: vt duplum dicitur ad dimidium relatiue: & ſunt duo ſubiecta, ſuperans & ſuperatum, ſicut duo propria: non eſt autem duplicis proprium ſuperans: non erit ergo dimidij proprium ſuperatum. Non eſt autem vis in exemplo: tamen poteſt dici, quòd duplum eſt in plus quam ſuperans: quia duplum eſt in diſcretis & continuis: ſuperans autem proprie in diſcretis in quibus dicitur numerus abundans ſuperans: & ſic duplum & ſuperans non conuertuntur: & ſic ſuperans non erit proprium dupli. Vel dicatur, quòd ſuperans in triplo eſt & quadruplo & cauſa multiplici: & ideo non eſt proprium dupli ſed in plus: & non conuertitur cum duplo, & ideo non eſt eius proprium.

Quomodo duplũ eſt in plus quam ſuperans.

Aſtruenti autem ſi eius, &c.

Aſtruenti autem iſta conſideratione oppoſito modo vtendum eſt etiam ſi eius ſubiecti (quod eſt ad aliud) id quod eſt ad aliud, erit proprium, & eius quod eſt ad aliud ſicut proprij ſubiecti correlatiuum erit proprium relatiuè dictum ad proprium alterius correlatiui. Cuius exemplum eſt, quoniam relatiuè dicitur duplum ad dimidium: duo autem correlatiua dicuntur ad vnum: eſt autem duplicis proprium habere ſe ſicut duo ad vnum: erit dimidij proprij habere ſe ſicut vnum ad duo. Et attendendum, quòd vnum & duo nec ſecundum intentiones nominum adinuicem ſunt relatiua, neque ſecundum rem & eſſe, ſed in ratione ſuperantis & ſuperati referuntur adinuicem.

Tertio deſtruenti quidem, &c.

Tertio quidem conſiderandum eſt in oppoſitis ſecundum priuationem & habitum: & iſta oppoſitio eſt inter ens ſimpliciter, & non ens, quod tamen aliquid ponit in genere. Deſtruenti quidem problema de proprio conſiderandum quando ſunt duo ſubiecta oppoſita ſecundum priuationem & habitum, & duo propria prædicata & ſimilem oppoſitionem habentia. Si enim habitus qui eſt ſubiectum hoc proprium quod ſecundum habitum dicitur, non erit proprium, neque priuationis quæ eſt ſubiectum priori oppoſitum alterum quod ſecundum priuationem dicitur, erit proprium, nec habitus qui eſt ſubiectum hoc proprium quod ſecundum priuationem dicitur, erit proprium. Cuius exemplũ eſt, vt quoniam non dicetur proprium ſurditatis inſenſibilitas ſimpliciter eſſe: quia non conuertuntur: ſed inſenſibilitas eſt in plus: nec auditus erit proprium ſenſum vel ſenſualitatem eſſe ſimpliciter propter eandem cauſam.

Cõſtruenti verò ſi, &c.

Conſtruenti autem eadem conſideratione per oppoſitum modum conſiderandum eſt ſic, ſi illud proprium quod ſecundum habitum dicitur ſubiecti quod eſt habitus, eſt proprium: tunc etiam priuationis quæ eſt ſubiectum, priuatio erit proprium. Vt quoniam viſus eſt videre proprium, vel viſu diſcernere, ſecundum huius quod habitum viſum dicimus, erit cæcitatis proprium non videre vel diſcernentem non eſſe ſecundum viſum, ſecundum quod non habemus viſum, vel ſecundum quod priuati ſumus habitu viſus.

Deinde ex contradictionibus & negationibus, &c.

Deinde ad huius problematis conſiderationem conſiderandum eſt in oppoſitis contradictoriè: quæ contradictio eſt inter ens & non ens quod nihil ponit. Primo quidem in quibus duo prædicata affirmatiuè vel negatiuè ſumpta ad idem ſubiectum referuntur: vnum ſecun-

dum affirmationem, & alterum ſecundum negationem. Et prima conſideratio eſt ex ipſis prædicatis quæ de ſubiecto vno prædicantur. Et locus iſte non eſt niſi vtilis deſtruenti tantum. Poſſet tamen videri alicui, quòd ſit etiam conſtructiuus per hoc quod dicitur, quod de quolibet affirmatio vel negatio vera eſt. Ad hoc dicendum eſt, quòd non ſit hic ſermo de affirmatione & negatione verus: ſed ſit hæc reſponſio de negatione termini inſtituti, vt patet, quòd quamuis negetur terminus inſtitutus de aliquo, non tamen ſequitur affirmatio termini inſtituti de eodem: quia non ſequitur, non eſt non iuſtus: ergo eſt iuſtus: vt ſi affirmatio aut quod ſecundum affirmationem eſt proprium alicuius ſubiecti, non erit eiuſdem ſubiecti proprium negatio, aut quod ſecundum negationem dicitur: & è conuerſo ſi negatio aut quod ſecundum negationem dicitur, eſt alicuius proprium, non erit affirmatio ſiue quod ſecundum affirmationem dicitur, eiuſdem proprium: hoc enim in contradictoriis propriis tenet ſecundum conſequentiam quæ eſt in ipſo quæ eſt in contradictoriis & ratione conuertibilitatis terminorum: in aliis enim non teneret, vt quoniam animalis proprium animatum eſſe, non erit animalis proprium non animatum eſſe.

Secundo autem ex prædicatis, &c.

Secundo autem conſiderandum in his in quibus duo propria ad duo ſubiecta referuntur prædicata ſecundum affirmationem, vel non prædicata ſecundum negationem, & de quibus ſubiectis prædicantur vel non prædicantur ſiue negantur. Deſtruenti quidem hac conſideratione vtendum, & dicendum, quòd ſi affirmatio affirmationis non eſt proprium, neque negatio negationis erit proprium: & è conuerſo ſi negatio negationis non eſt proprium, nec affirmatio affirmationis erit proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam non eſt proprium hominis animal, nec non hominis proprium erit non animal: & è conuerſo ſi non hominis proprium non videtur eſſe non animal, nec hominis erit proprium eſſe animal.

Aſtruenti autem ſi affirmationis, &c.

Aſtruenti autem hac conſideratione oppoſito modo vtendum eſt: ſi enim affirmatio affirmationis eſt proprium, & negatio negationis eſt proprium, & è conuerſo. Vt gratia exempli, ſi non animalis eſt proprium non viuere vita manifeſta, erit animalis proprium viuere. Si autem animalis ſumitur proprium viuere, etiam non animalis videbitur proprium eſſe non viuere: & tenet in his ſecundum conſequentiam in ipſo factam propter cauſam ſuperius dictam.

Tertio ex ipſis ſubiectis, &c.

Tertio adhuc per contradictoria, ſecundum quod duo ſubiecta ad quæ refertur vnum prædicatum, deſtruenti quidem conſiderandum eſt ſi illud quod aſſignatum eſt proprium affirmationis ſiue ſubiecti affirmati, non erit idem affirmatum etiam negationis proprium: & eius proprium quod aſſignatum eſt negationis proprium ad idem, non erit proprium affirmationis: non enim erit affirmationis & negationis proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam animalis eſt proprium animatum eſſe, non animalis non erit proprium animatum: & quoniam non animalis eſt proprium non animatum eſſe, animalis non erit proprium idem eſſe.

Conſtruenti verò ſi aſſignatum, &c.

Conſtruenti verò ſic iſta conſideratione vtendum eſt: quia ſi proprium (quod aſſignatum eſt ab aliquo) non eſt proprium affirmationis: tunc erit proprium negationis. Hic autem locus in quibuſdam falſus eſt: non enim affirmatio negationis eſt proprium, nec è conuerſo: eò quod affirmatio negationi omninò (hoc eſt, vniuerſaliter) non ineſt, ita quod ſequatur ad ipſam: negatio autem affirmationi ineſt, ita quod ſequatur ad affirmationem negatio: ſed ineſt ei vt proprium: ſequitur enim, iſte eſt homo: ergo non eſt aſinus: ſed non ſequitur, iſte non eſt aſinus: ergo eſt homo. Quidam tamen dicunt, quòd affirmatio & negatio poſſunt dupliciter conſiderari. Primo ſecundum intentionem: & ſic neutrum eſt in alio: ſecundo modo, vt pars integralis & totum, & ſic negatio eſt in affirmatione vt pars integralis: quia homo currit, pars eius eſt quod dicitur, homo non currit. Prima eſt melior expoſitio. Cauſa autem quare non tenet, eſt, quod idem non poteſt eſſe proprium plurium: affirmatio enim non poteſt eſſe proprium negationis, nec negatio affirmationis: affirmatio enim non ſequitur ad negationem, ſed negatio ſequitur ad affirmationem: ſed non conuerſim vt proprium: ſed quia diſparata per diuiſionem propriarum differentiarum accipiuntur.

Negatio ſequitur affirmationem, ſed non è conuerſo: & hoc colligitur etiam ſecundo perihermenias.

Quomodo affirmatio eſt pars negationis, & quomodo non ſecundũ quoſdam.

Deinde ex quo in diuerſo, &c.

Deinde poſt oppoſitorum inſpectionem deſtruentem problema de proprio oportet conſiderationem accipere ex his quæ contrario diuiduntur, ſicut ſpecies diſparatæ ſub vno genere diuerſo per diuiſionem accipiuntur: quia qualiter per coæquæua fit diuiſio, deſtruenti quidem eſt conſiderandum ſi ſpecies eſt ex diuerſo diuiſa, & propria ſimiliter ex diuerſo ſint diuiſa: tunc conſiderandum eſt ſi nullum aliorum propriorum ab aſſignato proprio ſit reliquarum ſpecierum ab aſſignata ſpecie: tunc enim poſitum proprium non eſt proprium aſſignatæ ſpecie. Sicut ſi talis fiat propriorum diuiſio: animalium aliud ſenſibile, aliud intelligibile. Item animalium aliud deus, aliud homo. Si animal ſenſibile nullius aliorum à diis eſt proprium, non erit animal intelligibile dei proprium. Et dicitur deus animal intelligibile ab animato: quia antiqui hæc (qua cœleſtia ſunt) animalia eſſe dicebant & immortalia: vocantes animal hoc quod habet animam per vitam & motum (vt dicit Apuleius in libro de Deo Socratis) & intelligentiam dicebant per intellectum agentem & mouentem & non per intellectum adeptum. Sed tamen quantum ad conſiderationem non magna vis eſt de exemplo. Senſibile autem non eſt proprium mortalium animalium, ſed differentia: & ſimiliter intelligibile non dei proprium, ſed differentia.

Aſtruenti autem, ſi reliquorum, &c.

Eadem autem iſta conſideratione vtendum eſt per modum oppoſitum ſic etiam, ſi reliquorum ſubiectorum quæ è diuerſo diuiduntur (ſiue per diuiſionem accipiuntur) cuiuſlibet ſumptum per diuiſionem eſt proprium, ita quod ſingulis eorum reſpondet proprium è diuerſo cum aſſignato proprio diuiſorum:

tunc

tunc reliquum proprium quod cum aliis contrario diuiſum eſt, erit aſſignatæ ſpeciei proprium, cuius ab aduerſario poſitum erat non eſſe proprium: vt ſi diuidantur virtutes modo ſpecierum in prudentiā, temperantiam, & fortitudinem, & diuidantur poſitæ motiuæ animæ in rationabilem, concupiſcibilem, & iraſcibilem, participantes aliqualiter rationem: ſi concedatur, quod prudentiæ proprium eſt, quod nata ſit per ſe, quod ſit virtus potētiæ rationalis, cuius perficit actum, ſequitur quod temperantiæ proprium eſt, quòd per ſe nata ſit, quod ſit virtus & perfectio ad actum concupiſcibilis, & fortitudo ſit virtus & iraſcibilis potentiæ ad actum perfectio.

CAPVT II.

De conſiderationibus ſumptis à caſibus ex ſimilibus & proportionalibus in eſſe & generari & corrumpi & huiuſmodi.

Est autem locus extrinſecus ex conuenientibus eſſentialiter & accidentaliter ſumptus. Eſſentialiter quidem vt caſus: accidentale autem vt ſimile proportionabile magis minus, & huiuſmodi. Deinde ergo (poſt oppoſita quæ maximè & extrinſeca ſunt) deſtruere volenti problema de proprio, conſiderandum ſi caſus propoſiti proprij non eſt propriū caſus ſubiecti aſſignati: tunc enim ſequitur, quòd nec in propoſito caſus erit proprium: vt quia eius quod eſt iuſtè, non eſt proprium id quod eſt bene, nec iuſti proprium erit bonum: ſi enim caſus remouetur à caſu, & nomen remouetur à nomine.

Deinde ex caſibus deſtruenti, &c.

Conſtruenti autem hac conſideratione oppoſito modo vtendum eſt, ſi caſus eſt propriū caſus, tunc & nomen nominis, & è contrario: vt quoniam hominis proprium eſt greſſibile bipes eſſe, & homini erit proprium greſſibile bipedi ſecundum caſum dici, vt etiam gradiendo bipedaliter dicatur. Hæc autem conſideratio à caſibus non tantum eſt in oppoſito, ſed in natura oppoſitorum, quemadmodum in prioribus locis huius ſcientiæ vbi de caſibus agebatur, dictum eſt. Si enim eius quod eſt iuſte fieri, proprium eſt bene fieri: & eius quod eſt iniuſtè fieri, proprium eſt malè fieri.

Conſtruenti autem, ſi caſus, &c.

Deſtruenti quidem ergo hoc loco ſic vtendum, quod ſi oppoſiti caſus non eſt proprium oppoſiti caſus, tunc neque in propoſito propoſiti caſus. Cuius exemplum eſt: ſi enim eius quod eſt iuſtè fieri, proprium eſt bene fieri, & eius quod eſt iniuſtè fieri, eſt proprium malè fieri.

Deſtruenti quidem ſi oppoſiti, &c.

Conſtruenti verò hac conſideratione per oppoſitum modum vtendum ſit, ſi caſus oppoſiti eſt proprium caſus alterius oppoſiti, tunc & in propoſito caſus iſtius oppoſiti eſt proprium caſus illius oppoſiti: vt ſi boni eſt proprium eſſe optimum, vt boni per ſe eſt proprium eſſe optimum inter per ſe bona quæ ſunt vtile, delectabile, honeſtum, tunc etiam mali erit per ſe proprium peſſimum: & de quibus debet formari ſi optime eſſe eſt caſus boni per ſe, peſſime eſſe eſt caſus mali per ſe.

Conſtruenti verò, ſi oppoſiti, &c.

Deinde etiam inſpiciendum in ea quæ ſimiliter ſe habent in proportione ad aliud. Deſtruere quidem volenti problema de proprio conſiderandum ſi quatuor ſunt, quorum primum ad ſecundum ſe habet ſicut tertium ad quartum: ſi ſecundum non eſt proprium primi, quartum non erit proprium tertij. Si enim quod ſimiliter ſe habet, eius quod ſimiliter ſe habet in proportione ad ipſum, non eſt proprium: neque in propoſito quod ſimiliter ſe habet, eius quod ſimiliter ſe habet, erit propriū. Cuius exemplum, ſicut quoniam ſimiliter ſe habet ad faciendum ædificium ædificator, & medicus ad faciendum ſanitatem, vterque arte facit: ſicut non eſt medici proprium vt ex arte ſemper inducat ſanitatem, ita non erit ædificatoris proprium facere vel perficere ædificiū.

Deinde ex his quæ ſimiliter, &c.

Hac autem conſideratione conſtruenti per oppoſitum eſt vtendum, ſi quod ſimiliter ſe habet, eius quod ſimiliter ſe habet, eſt proprium: quia quod ſimiliter ſe habet in proportione eadem, eſt eius quod ſimiliter ſe habet, proprium in proportione ſimili. Cuius exemplum eſt: quoniam ſimiliter ſe habet medicus ad præſeruationem ab infirmitatis periculo, ſicut gyruſtes, hoc eſt, luctator ad perfectiuum euechiæ. Eſt autem gyruſtes proprium, quod ſit perfectiuum euechiæ, erit proprium medici præſeruando facere ſanitatem, ſiue quod hoc modo perfectiuum ſit ſanitatis. Intelligendum autem, quòd gyruſtes in antiquis vrbibus fuit luctarum in curſibus & pugnis & ludis magiſter: quia, ſicut dicit Victorinus, inſtituta fuerunt ad euectationem corporum, & excitationem caloris, & ſubtiliationem ſanguinis, vt in bona diſpoſitione & denſitate carnis conſeruetur corpus: & ideo arte ad hoc indiguit, quòd ludos & pugnas & luctas inſtituerit, & quando & quibus & vbi quilibet etiam exercerent luctas in corpus: apud inertes & pigros reſoluitur & laxatur caro vt nociuum recipiat & laxum, & à ſe repellere non poſſit per calorem hebetatum: & tales luctæ ſunt vt palæſtræ curſus in ſtadiis. Iccirco curſus equorum pypodroneum vocatur & tripudium & huiuſmodi: per hæc enim præſeruabant corpora ne cachechiam incurrerent.

Conſtruenti autem ſi quod, &c.

Deinde comparando vnum proprium ad duo ſubiecta per ſimilem proportionem, inſpiciendum ex his ſubiectis quæ ſic (hoc eſt, ſimiliter) ſe habent ad illud proprium quod comparatur ad ipſa. Et deſtruenti quidem conſiderandum ſi quod ſic (hoc eſt, ſimiliter) ſe habet, non eſt proprium ſubiecti quod ſimiliter ſe habet: tunc neque in propoſito quod ſic ſe habet ad proprium. Si autem eius quod ſic ſe habet in ſimili habitudine, eſt proprium eius quod ſic ſe habet: tunc ſequitur, idem proprium quod prioris ſubiecti eſt proprium, non eſt proprium ſecundi ſubiecti, ad quod ſimiliter ſe habet ſicut ad primum, ſicut poſitum fuerat eſſe proprium eius. Et huius cauſa eſt: quia idem proprium non poteſt eſſe duorum ſubiectorum ſpecie differentium. Huius autem exemplum

Deinde ex his quæ ſic ſe habent, &c.

Idem non poteſt eſſe proprium duorum ſubiectorum ſpecie differentium.

eſt: quoniam ſi ſic ſe habet prudentia ad pulchrum in moribus & fœdum, quod diſciplina vtriuſque eorum eſt: non eſt autem prudentiæ diſciplinam eſſe pulchri: ſequitur quod etiam non erit proprium eius diſciplinam eſſe fœdi. Si verò eſt proprium prudentiæ diſciplinam eſſe pulchri, ſequitur quòd non ſit proprium eius diſciplinam eſſe fœdi: impoſſibile enim eſt idem eſſe plurium proprium, vt dictum eſt. Vnde locus iſte conſtruenti nihil vtilis eſt: eò quod ſe habet vbi vnum proprium ad ſubiecta plura comparatur. Proprium autem vnum non poteſt eſſe plurium ſubiectorum: & ſi ponatur, deſtruitur proprium.

Deinde deſtruenti quidem, &c.

Deinde adhuc deſtruenti in ſimilitudine habitudinum conſiderandum eſt ineſſe & generatione & corruptione ſimiliter habentibus. Deſtruenti igitur inſpiciendum ad eſſe & generari, & non ineſſe & corrumpi: ſi enim id proprium quod ſecundum eſſe dicitur, eſt proprium alicuius ſecundum eſſe dicti: tunc etiam corrumpi (hoc eſt, quod ſecundũ corruptionem dicitur) erit proprium eius ſubiecti quod dicitur ſecundum corrumpi: neque enim id proprium quod ſecundum rationem dicitur, erit proprium eius ſubiecti quod dicitur animal generari: quoniam non eſt hominis proprium, quando eſt, eſſe animal, ſed eſt conſequens ad ipſum: neque eius quod eſt hominem generari, erit proprium generari animal, ſed ex conſequenti generatur: neque eius quod eſt hominem corrumpi, erit proprium corrumpi animal, ſed ex conſequenti corrumpitur. Eodem autem modo accipiendum eſt e conuerſo ex habitudine eius quod eſt generari ad eſſe & corrumpi, & ex corrumpi ad eſſe & generarari: & quemadmodum dictum eſt nunc in conſideratione vltimo inducta, ex eſſe ad generari & ad corrumpi: quæcunque enim horum trium aliis duobus comparentur, ſimilis erit habitudo quantum ad ſuſceptionem proprij.

Conſtruenti autem ſi eius, &c.

Conſtruenti autẽ hac conſideratione oppoſito modo vtendũ eſt, ſi eius quod eſt ſecũdum eſſe poſitum, proprium eſt eius ſubiecti quod ſecundum eſſe poſitum eſt, tunc erit proprium. Cuius ratio eſt: quia & eius quod ſecundum generari poſitum eſt, erit hoc proprium quod ſecundum generari dicitur: & eius quod ſecundum corrumpi poſitum eſt, erit proprium hoc quod eſt ſecundum corrumpi aſſignatum. Cuius eſt exemplum, vt hominis accepti ſecundum eſſe proprium eſt eſſe mortale: tunc etiam eius quod eſt generari hominem, eſt generari mortale: & eius quod eſt corrumpi hominem, eſt proprium corrumpi mortale. Eodem modo accipiendum eſt è conuerſo, & ex generari & ex corrumpi ad eſſe arguendo & ad propria, quæ ex his ſunt in conſtruendo, velut dictum eſt, & in deſtruendo, paulo habita conſideratione: & quia ſpecies eſt ſimilitudo quædam indiuiduorum.

Deinde ſuſpiciendum eſt in ſpeciem, &c.

Deinde poſt omnia quæ dicta ſunt de ſimilibus, inſpiciendum eſt in ſpeciem poſiti ſiue ſubiecti cuius aſſignato proprio ſecundum eſſe & generari & corrumpi. Deſtruenti conſiderandum ſi proprium quod aſſignatur, ſpeciei illi cui aſſignatur, non ineſt ſecundum eſſe quod habet in materia ſecundum naturam, aut ſi non ineſt ſpeciei ſecundum quod dicitur eſſe ſpecies id quod eſt ſubiectum cuius proprium aſſignatum eſt: tunc enim non erit proprium quod aſſignatum eſt eſſe proprium. Cuius exemplum, vt quoniam eidem homini ſecundum quod habet eſſe in natura & in materia non ineſt hoc proprium quod eſt quieſcere, hoc eſt, immobilem eſſe in eo quod homo eſt in natura & in materia & generari & corrumpi, ſed ineſt homini in eo quod ſpecies & generari & corrumpi à materia eſt: patet quod non eſt hominis proprium quieſcere.

Conſtruenti autem ſi ſpeciei, &c.

Conſtruenti autem hac conſideratione per oppoſitum modum vtendum eſt, ſi proprium aſſignatum ineſſe ſpeciei & ſecundum quod eſt proprium quod dicitur ſiue prædicatur de eodem aſſignato ſubiecto, illud ſubiectum cuius ſubiecti poſitum eſt eſſe proprium: tunc enim erit proprium quod ab aduerſario poſitum eſt non eſſe proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam eidem animali quod in natura & in materia eſt vt proprium ex anima & corpore eſſe compoſitum, & ineſſe ei in eo quod animal ſecundum eſſe in natura: tunc hoc erit animalis proprium quod eſt ex anima & corpore eſſe compoſitum.

CAPVT III.

De conſiderationibus ſumptis à maiore & minore, ad problema de proprio determinandum.

Deinde ex magis & minus, &c. *Remouet dubium.*

DEinde ex magis & minus determinandum eſt proprium. Dicimus autem magis & minus non ita quod proprium prædicatur ſecundum magis & minus de ſubiecto: quia hoc falſum eſt: cum ſecundum vnam & eandem naturam ſpeciei (quæ magis & minus non recipit) ineſt proprium: ſed quod magis & minus referatur ad ſubiectum ſecundum quod magis & minus attingit naturam ſpeciei ſubiecti cui proprium aſſignatur. Conſideremus ergo primo ſecundum quod magis & minus comparatur ad ſimpliciter, & ſecundo conſiderabimus in his ſecundum quod magis & minus referuntur adinuicem. Dicamus igitur, quòd deſtruenti ſecundum inſpectionem ad magis & minus conſiderandum eſt ſi quod videtur eſſe proprium eius quod eſt magis, & videtur magis eſſe ſubiectum, non eſt proprium, neque quod minus eſt & videtur eſſe proprium, erit proprium eius quod minimè videtur eſſe ſubiectum: neque quod maximè videtur eſſe proprium eius quod maximè videtur eſſe ſubiectum, erit proprium: tunc neque quod ſimpliciter eius quod ſimpliciter dicitur eſſe ſubiectum. Cuius exemplum eſt, vt quoniam id quod eſt magis colorari eius quod magis dicitur eſſe ſubiectum vt corporis quod magis dicitur eſſe corpus, non eſt proprium: neque colorari omnino & ſimpliciter erit proprium eius quod eſt ſimpliciter corpus & omnino.

Conſtruenti autem ſi quod magis eſt, &c.

Conſtruenti autem hac conſideratione per oppoſitum modum vtendum eſt, quod ſi quod magis

magis videtur eſſe proprium eius quod magis videtur eſſe ſubiectum, eſt proprium, ſequitur etiam quod id quod minus videtur eſſe proprium eius quod minus videtur eſſe ſubiectum, eſt proprium: & quod minimè videtur eſſe proprium, erit proprium eius quod minimè videtur eſſe ſubiectum, &c. quod maximè eſt proprium eius quod maximè, & quod ſimpliciter proprium eſt eius quod ſimpliciter. Cuius exemplum, vt quod magis viuentis videtur eſſe proprium id quod eſt magis ſentire, & minus viuentis videtur eſſe proprium quod eſt minus ſentire, & quod eſt maximè ſentiens proprium eſt eius quod maximè viuens, & eius quod ſimpliciter proprium eſt quod ſimpliciter ſentiens.

Ex eo autem quod, &c. Eodem autem modo ex eo quod eſt ſimpliciter ad eadem quæ minus dicta minime & maximè conſiderandum eodem modo. Deſtruenti quidem conſiderandum, ſi quod ſimpliciter eſt proprium eius quod ſimpliciter erit ſubiectum, non eſt proprium: tunc nec eius ſubiecti quod eſt magis, erit proprium: nec quod minus videtur eſſe proprium, erit proprium eius quod minus videtur eſſe ſubiectum: nec quod maximè videtur eſſe proprium, erit proprium eius quod maximè videtur eſſe ſubiectum: nec quod minimè eius quod minimè videtur eſſe ſubiectum. Cuius exemplum eſt, vt quoniam non videtur hominis proprium eſſe ſtudioſum, nec magis hominis magis ſtudioſum eſſe videtur eſſe proprium.

Conſtruenti autem ſi quod ſimpliciter, &c. Conſtruenti autem hac conſideratione per oppoſitum modum eſt vtendum ſic, ſi quod ſimpliciter eſt proprium, tunc & quod magis videtur eſſe proprium eius quod magis ſubiectum, eſt proprium, & quod minus eius quod minus, & quod minimè eſt eius quod minimè, & quod maximè eſt eius quod maximè eſt proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam ignis eſt proprium ſurſum ferri ſecundum naturam: & tunc magis ignis proprium erit magis ſurſum ferri ſecundum naturam. Eodem autem modo conſiderandum eſt in omnibus aliis, quod ex quolibet eorum argumentando ad omnia alia & ad quodlibet aliorum quæ huiuſmodi dicta ſunt ſecundum magis & minus, & maximè & minimè & ſimpliciter.

Secundo autem deſtruenti quidem, &c. Secundo autem modo comparando duo prædicata duobus ſubiectis, deſtruenti conſiderandum eſt, vt quoniam eſt magis proprium animalis ſentire, quam hominis ſcire: eò quod ſentire ſequitur omne animal, ſcire autem non ſequitur omnem hominem: non eſt autem proprium animalis ſentire, ſed differentia: non erit proprium hominis ſcire per locum à maiori. Conſtruenti autem hac conſideratione per locum à maiori vtendum eſt, vt & ſi quod minus videtur eſſe proprium eius, eſt proprium cuius minus videtur eſſe proprium, erit etiam quod magis videtur eſſe proprium eius, proprium cuius magis videtur eſſe. Vt quoniam minus videtur eſſe proprium hominis eſſe manſuetum natura quam viuere animalis, & manſuetum natura eſt proprium hominis, ſequitur quod etiam viuere ſit proprium animalis.

Sentire non proprium animalis, ſed eius differentia.

Tertio verò deſtruenti, &c. Tertio autem comparando vnum prædicatum duobus ſubiectis ſecundum magis & minus, deſtruenti quidem conſiderandum eſt ſi eius quod magis videtur eſſe proprium, aliquod non eſt proprium illius: tunc etiam non erit proprium cuius minus videtur eſſe proprium inter duo ſubiecta quibus comparatur, per locum à maiori. Sed non valet conſtructiuè: non enim ſequitur, ſi eſt proprium eius cuius magis videtur proprium eſſe, quod ſit etiam proprium eius cuius minus videtur proprium eſſe. Cuius exemplum eſt, vt quoniam colorari magis videtur eſſe proprium ſuperficiei quam corporis, non eſt autem corporis, non ſequitur, quòd nec ſuperficiei. Conſtructiuè verò non valet: quia non ſequitur, ſi ſit ſuperficiei proprium, quod etiam corporis. Hic autem locus nulli conſtruenti eſt vtilis, vt dictum eſt: eò quod impoſſibile eſt vnum plurium eſſe proprium: & ideo ſi conſtruitur vnius eſſe proprium, non poteſt per magis & minus conſtrui alterius eſſe proprium.

Quarto deſtruenti, &c. Quarto comparando duo ſubiecta ſiue propria vni ſubiecto ſecundum magis & minus, deſtruenti conſiderandum eſt, ſi illud quod magis videtur inter duo propria eſſe proprium alicuius ſubiecti, & non eſt proprium eiuſdem: tunc ſequitur, quòd neque eſt eius proprium quod minus videtur eſſe proprium. Cuius exemplum eſt, vt magis videtur proprium animalis eſſe ſentire quam partibile eſſe: non autem animalis eſt proprium ſentire: non erit animalis proprium partibile eſſe. Conſtruenti autem hac conſideratione per locum à maiori vtendum, ſi duorum propriorum alicuius ſubiecti ſi quod minus videtur eſſe proprium, eſt proprium, & quod magis. Vt minus videtur proprium animalis ſentire quam viuere: eſt autem animalis proprium ſentire: etiam & viuere.

CAPVT IV.

De determinatione proprij per locum à ſimili.

Deinde ex his quæ ſimiliter inſunt, &c. Deinde per locum à ſimili ex his quæ ſimiliter inſunt, problema de proprio terminandum eſt, primo comparando duo prædicata ſiue propria duobus ſubiectis. Primo igitur deſtruenti conſiderandum eſt, ſi proprium vnum quod ſimile eſt quantum ad ineſſe vni ſubiecto, alteri proprio quod ſimile eſt quantum ad ineſſe alteri ſubiecto, non eſt proprium illius ſubiecti cui ſimiliter ineſt: tunc nec propoſitum proprium quod ſimiliter ineſt aſſignato ſubiecto, erit proprium illius ſubiecti cui ſimiliter ineſt. Cuius exemplum eſt, vt quoniam ſunt duo ſubiecta concupiſcibilis & rationalis potentiæ, & duo propria concupiſcere & ratiocinari, & concupiſcibilis ſimiliter ſit concupiſcere, & rationalis ratiocinari ſunt hæc propria per proprios caſus ſua ſubiecta conſequentes: ſi concedatur concupiſcibilis non eſſe proprium concupiſcere, ſequitur quod nec etiam rationalis erit proprium ratiocinari.

Conſtruenti verò ſi quod, &c. Conſtruenti autem hac conſideratione per

oppoſitum

oppoſitum vtendum eſt ſic, quòd ſi alicuius ſubiecti eſt proprium eius cuius ſimiliter eſt proprium, erit & huius in propoſito & aſſignato ſubiecto, cuius ſimiliter aſſignatum eſt proprium. Cuius exemplum eſt, vt quoniam eſt rationalis, quòd ſit prudens & prudentiæ habitus, ſicut concupiſcibilis temperans habitus: eſt autem rationalis potentiæ primum & per ſe habitus prudens ſiue prudentiæ: erit & concupiſcibilis primum & per ſe temperans habitus.

Secundum autem deſtruenti, &c.

Secundo autem per locum à ſimili comparando prædicata ad vnum ſubiectum deſtruenti conſiderandum eſt, ſi duobus propriis ſimiliter ſe habentibus ad vnum ſubiectum, ſi quod ſimiliter eſt proprium non eſt illius ſubiecti proprium, ſequitur quod nec propoſitum proprium quod ſimiliter videtur eſſe proprium, erit proprium. Vt gratia exempli, quoniam ſimiliter eſt hominis proprium videre & audire: non eſt hominis proprium videre: ſequitur, quòd nec audire.

Conſtruenti verò ſi quod ſimiliter eſt, &c.

Conſtruenti autem hac conſideratione oppoſito modo eſt vtendum ſic, ſi quod ſimiliter, & quod ſimiliter, vt patet in exemplo poſito in literis. Vt animæ proprium eſſe concupiſcibile eſſe: primæ autem etiam proprium animæ partis eius eſſe rationale primæ. Dico autem primæ, quod hi actus primo ſunt potentiæ, & ſecundo animæ, & tertio hominis: quia per potentiam ſunt animæ, & per animam ſunt hominis.

Tertio verò deſtruenti, &c.

Tertio verò per locum à ſimili, comparando vnum prædicatum duobus ſubiectis terminandum eſt problema de proprio: & hoc modo deſtruenti conſiderandum, ſi id quod ſimiliter eſt propoſitum duobus ſubiectis, non eſt proprium vnius eorum, ſequitur quod nec eſt proprium aſſignati ſubiecti cui ſimiliter videtur ineſſe vt proprium: ſequitur quoniam etiam non erit alterius proprium ſubiecti. Et cauſa iam ſæpius dicta eſt: quia non poteſt eſſe vnum proprium diuerſorum ſubiectorum propriè ſiue bene: ſic enim eſſet commune non proprium. Huius exemplum eſt, vt quoniam ſimiliter eſt flammæ vrere ſicut carbonis: non eſt autem proprium flammæ vrere: non erit etiam carbonis proprium vrere: propter cauſam dictam. Et ſic hic locus conſtruenti non eſt vtilis.

Quare idem non poteſt eſſe proprium diuerſarum ſpecierum.

Differt autem qui eſt ex ſimiliter, &c.

Quia autem in præhabitis proprium per ſimiles habitudines proportionum terminatum eſt, non ſuperfluum quod hic ſumitur per locum à ſimili: quia differt hoc quod eſt ſecundum proportionem ex ſimiliter ſe habentibus adinuicem, vel ad aliquod, ab eo loco qui ex his quæ ſimiliter inſunt eidem vel diuerſis, in hoc, quod hoc quidem quod eſt ex ſimiliter ſe habentibus ſecundum proportionem ex ſimilitudine habitudinum ſumitur, non in eo quod ſimiliter aliud ineſt tantum conſiderandum eſt. Id autem quod eſt ex ſimilibus, ex eo tantum quod ineſt ſimiliter alicui vel aliquibus comparatur, ſi non per ſimilem comparationem accipiatur.

TRACTATVS IV.

De determinatione proprij contracti ad poteſtatem & actus, & ad ſuperabundantiam dicti.

CAPVT VNICVM.

Deinde deſtruenti quidem, &c.

DEINDE ad proprium aliquo modo ſpeciale & contractum ad dictum ſecundum poteſtatem & actum, & ſuperabundantiam dictum, hac conſideratione deſtruenti conſiderandum eſt, ſi aliquis poteſtate proprium aſſignans ſubiecto exiſtente in actu, proprio autem non exiſtente: & ad hoc ſubiectum quod eſt proprium, quod non eſt aſſignauit, vel quod poteſtate eſt non contingente, hoc eſt, poteſtate quæ non eſt, & quam contingit non eſſe id quod non eſt, exiſtente tamen eo cui ineſt vt proprium: tunc enim non erit proprium quod poſitum eſt eſſe proprium. Exemplum, vt qui dixit aëris proprium eſſe, quòd inſpirabilis ſit, ſecundum actum aſſignauit proprium quod poteſtate paſſiua eſt proprium, quæ in actu non ducitur niſi per aliud actiuum & ſpirans: nam huius ens quod eſt aër vel ſpirale, vt ſpirari poſſit, aliquo actiuo ſpirante ſpiraculo indiget: aſſignauit autem & ad hoc reſpectu eius quod non eſt vel poteſt non eſſe proprium: quia cum non eſt animal quod inſpirare natum eſt aëra, contingit ſiue poſſibile eſt aërem eſſe: non tamen poſſibile ſpirari aërem actu, cum non eſt animal ſpirans: propter quod non erit proprium aëris huius quod eſt ſpirari vel ſpirabile eſſe, cum animal non erit huiuſmodi vt ſpirare poſſit: non ergo erit aëris proprium ſpirabile eſſe.

Conſtruenti autem ſi poteſtate, &c.

Conſtruenti autem hac conſideratione oppoſito modo vtendum eſt, vt ſi poteſtate ens aſſignans proprium ad hoc ſubiectum quod eſt actu, aſſignauit proprium, aut ad hoc quod non eſt actu, ſed poteſtate tali quali contingit id proprium, quod non eſt ineſſe aliquando: erit enim tunc proprium quod ab aduerſario opinatum eſt non eſſe proprium. Cuius exemplum

plum eſt, vt qui aſſignauit proprium entis ſimpliciter, quod poſſibile eſt pati vel facere, quod eſt ſubiecto proprium, aut ſimpliciter eſt, hoc eſt, poteſtate, quidem aſſignans proprium ad hoc, aſſignauit proprium ad hoc quod eſt, non tamen entis quod actu eſt proprium, & poſſibile pati & facere erit aliquando proprium: propter quod proprium entis eſt quod poſſibile eſt pati aliud aut facere. Et attende, quòd poteſt aſſignari ſecundum poteſtatem materiæ: & ſic nihil prohibet proprium aſſignari poteſtate ens. Poteſt autem aſſignari poteſtate paſſiua relata ad actiuum aliquod: & ſic male aſſignatur poteſtate ens ad ſubiectum ens actu.

Deinde deſtruenti quidem, &c. Deinde deſtruenti conſiderandum eſt ſi ex ſubiecto non exiſtente dicitur eſſe proprium, ſi per abundantiam ponit proprium: tunc enim non erit proprium: accidit enim ſic aſſignantibus proprium, non veram eſſe rationem quæ eſt proprium de quo: non tamen ſubiecti eſt proprium: corrupta enim re nihilominus vera erit ratio quæ eſt proprium: quia adhuc alicui de numero eorum quæ ſunt, proprium maximè, hoc eſt, per ſuperabundantiam inerit. Cuius exemplum eſt, vt ſiquis igni aſſignat proprium eſſe corpus leuiſſimum corporum: tunc enim corrupto igne vel poſito non eſſe, aliud adhuc corporum reſiduorum ab igne adhuc leuiſſimum eſt: & tamen tunc non erit ignis proprium, quòd ſit corporũ leuiſſimum.

Conſtruenti autem ſi non, &c. Conſtruenti autem hac conſideratione vtendum eſt quod conſideret ſi aliquis non id quod per ſuperabundantiam aſſignauit proprium: & ſecundum hoc bene poſitum eſt proprium. Attendendum autem, quòd hæc conſideratio refertur ad proprium ſpecie quod eſt ſupra conſideratum: ſed illic interimitur proprium ſi non ponitur hæc conſideratio ſpeciei: hic autem interimitur ex eo quod ſubiecto deſtructo adhuc poteſt proprium exiſtere. Attendendum, quòd ſuperius eſt aſſignatum proprium ſemper. Vnde vbi dicitur ſemper ineſſe proprium, eſt actu, & hoc eſt quo exiſtente ſubiectum poteſt non eſſe.

Obiectio. Si autem alius obiiciat, quòd omne proprium dicit aptitudinem, & ſic omne proprium poteſtate eſt. **Solutio.** Soluendum, quòd aptitudo eſt duplex. Actiua, & illa eſt actu: & paſſiua, & illa potentia & non actu. Item quod arguitur, quòd ſpirabile poſſe non eſſe per ſpirare quod non eſt, videtur argui vnum contrariorum per aliud: hoc autem inconueniens non eſt quando vnum contrariorum eſt cauſa alterius.

LIBER VI.

TOPICORVM.

TRACTATVS I.

De interemptione diffinitionis ſecundum bonitatem.

CAPVT I.

De proœmialiter præmittendis.

Cvm autem iam determinatum ſit qualiter dialectico ſyllogiſmo terminatur problema eius quod eſt ineſſe vt accidens, ſecundum quod prædicatum accidit ſubiecto per hoc quod ineſt ei: & hoc eſt prædicatum ineſſe ſubiecto: & ſi non ineſt, non eſt prædicatum ſicut accidentis eſſe eſt ineſſe: & ſi non ineſt, ſequitur quòd ſimiliter non eſt accidens, & conſequenter quod non eſt in eo. Quod ſi eſt: aut eſt ſubſtantia, aut accidens & non ſubſtantia. Item ſi non ineſt: ergo non eſt accidens, & ſic nihil ſi non ineſt. Ergo & in hoc ſimile eſt ineſſe prædicati (vt prædicatum eſt) accidenti: quia ſi non ineſt ſubiecto, non eſt prædicatum ipſius: & hoc fuit prædicatum primum elementare ad diffinitiones. Et ideo ſequitur, ſi non ineſt, non ineſt vt diffinitio: vt ſi non ineſt, non eſt prædicatum. Et ſi non ineſt vt prædicatum, non ineſt vt diffinitio: quia potiſſimum prædicatum eſt diffinitio.

Propter quod ſyllogiſmo dialectico oſtenſum qualiter terminatur problema de genere, quod quid dicit in diffinitione prædicato de diffinito: & iterum qualiter terminandum eſt problema de proprio quod per ineſſe conuertitur, quod conuenit diffinitioni inquantum eſt terminus diffiniti, nec plus nec minus continens quam diffinitum: & non ſint plura elementaliter

niuit, per quod deſtruitur bonitas diffinitionis. De his enim duobus in hac methodo ſexta aliquo modo per communia & probabilia tranſeundo, & non determinando nec profundando ſubtiliter vſque ad cauſarum aſſignationem relinquitur dare in hac methodo.

Primum ergo inſpiciendum, &c.

Et quamuis eſſe ſimpliciter ſit ante bene eſſe, tamen primo oſtendemus qualiter deſtruitur diffinitio quantum ad bene eſſe, & poſteà quomodo ſecundum eſſe deſtruitur. Cuius ratio eſt: quia facilius eſt quodlibet feciſſe ſecundum ſubſtantiam & eſſe, quam feciſſe bene ſecundum perfectam ſui bonitatem: & ideo magis erratur circa benefacere aliquid, quam circa facere: eò quod laborioſius eſt benefacere quam facere: quia plura requiruntur ad benefacere, quam ad facere ſimpliciter: propter quod facilior eſt argumentatio opponentis, quæ eſt contra hoc quod eſt benefacere, quam contra illud quod eſt ſimpliciter facere: à facilibus autem inchoandum eſt: & plura ſunt ex quibus deſtruitur benefacere diffinitionem, quam ex quibus deſtruitur facere eam ſimpliciter, &c.

CAPVT II.

Quibus modis interimitur bonitas diffinitionis, eo quod datur per obſcurum.

Sunt autem eius, quod eſt non bene, &c.

VOlentes ergo primo oſtendere qualiter deſtruitur diffinitio ſecundum bonitatem tantum, & non ſecundum eſſe ipſius, dicimus, quòd ſunt duæ partes eius negotij, quod eſt non bene aſſignatam eſſe diffinitionem. Vnum enim ſiue vna pars ipſius eſt, quod aliquis poteſt vti obſcura interpretatione ſiue diffinitione, cum oporteat diffinitionem quam exigit, vt conuenit ſiue quantum conuenit ſiue quantum permittit diffinitum, planiſſima vti interpretatione. Dico verò conuenit: quia, vt dicit Boëtius, quod ſicut intelligibilia propter ſui excellentiam perfecto intellectu non capiuntur, vt perfecta interpretatione explanentur, vt cauſa prima à qua deficiunt linguæ propter excellentiam eſſe ipſius: quædam autem propter ſui imperfectionem non perfectè intelliguntur, nec perfectè explanantur, vt materia prima, & motus, & tempus: ſed cum in his ponitur explanatio quæ fieri poteſt, planiſſima interpretatione vtendum eſt: ideo quod innoteſcendi cauſa redditur diffinitio: & quando non facit innoteſcere diffinitum, caret bonitate finis ſui, propter quod & ad quem aſſignatur.

Duplex enim eſt cauſa difficultatis in cognoſcendo aliquod intelligibile, vt dicit Auic. 1. metaph. cap. 1.

Secundum autem ſi amplius, &c.

Secundus autem modus peccandi contra bonitatem diffinitionis, ſi amplius dixerit diffinitionem per comparationem ſuperflui quam oportuit: nam quod appoſitum eſt in diffinitione vltra eſſe diffiniti, ſuperfluum eſt. Appoſitum autem eſt ſuperfluum quod non eſt in eſſe diffiniti. Et hoc verum eſt de diffinitione dicente quid tantum: quia diffinitio iſta dialectica eſt: quia quæ dicit quid & propter quid, ad demonſtratorem pertinet: & ideo quia ipſe conſiderat cauſam quare paſſio ineſt ſubiecto, potius quam quid eſt paſſio, non eſt ſuperfluum in illa diffinitione apponere cauſam quæ non eſt de eſſe paſſionis.

Remouet dubium.

Rurſum autem vtrumque quod dictum eſt, &c.

Rurſum autem quod in vtriſque illis partibus prima etiam & ſecunda dictum eſt, in plures diuiditur partes: obſcurum enim diuiditur in obſcurum ex multiplicitate ſermonis, & obſcurum ex tranſlatione dictum, & in hoc quod in reſecatis ſermonibus explicatur vel exponitur. Obſcurum enim ex multiplici eſt, vt ſit aliquid æquiuocum quod in diffinitione ponitur, ſicut qui diffinit generationem dicens, quòd generatio eſt ductio in ſubſtantiam ſiue in eſſe ſubſtantiale. Omnia enim nomina in tio deſinentia verbalia æquiuoca ſunt ad actionem agentis & paſſionem patientis. Vnde ductio cum ſit ducentis, actio eſt: & ductio ducti, paſſio. Hoc modo obſcura eſt diffinitio quando diffinitur ſanitas dicendo, quòd ſanitas eſt commenſuratio calidorum, ſiccorum, frigidorum, & humidorum, è conuerſo: cum enim eſt & ductio & commenſuratio propter cauſam quæ dicta eſt. Incertum ergo eſt vtrum ſignatorum in æquiuocatione poſitum in diffinitione velit dicere quando tale æquiuocum ponit, & diuidens per diſtinctionem multiplicis non dixit in quo ſenſu accipiat in diffinitione poſitum.

Similiter autem & ſi diffinito multipliciter, &c.

Similiter autem conſiderandum per inſpectionem ad diffinitum, ſi diffiniuit diffinitum quod multipliciter dicitur, & non diſtinxit diuidens multiplicitatem diffiniti quo ſenſu diffiniuit: incertum enim erit cuius ſignati multipliciter dicti aſſignauit diffinitionem. Maximè autem contingit hanc obſcuritatem fieri quando æquiuocatio latet: latet autem quando non determinatur per diſtinctionem. Contingit autem calumniari talem diffinitionem ab aduerſario, velut non conueniente tali diffinitione ad omnia, hoc eſt, ad omnes ſenſus ſignatos, quorum diffinitionem per æquiuocum aſſignauit. Maximè autem hanc increpationem contingit fieri latente æquiuocatione. Contingit autem etiam quod dicimus, quot modis dicitur æquiuocum quod in diffinitione aſſignatum eſt, ſyllogiſmum facere contra talem diffinitionem ponentem: nam diſtincto multiplici ſi ſecundum nullum modorum vel ſenſum multiplicis diffiniti ſufficienter & clarè dicta eſt diffinitio, manifeſtum eſt, quoniam nec eſt diffinitio, nec eſt diffiniens ſecundum modum quo diffinitio dicitur de diffinito.

Amplius ſi ſecundum tranſlationem, &c.

Amplius obſcurè diffinit ſi ſecundum tranſlationem dictis in diffinitione nominibus vſus. Vt ſi dixit diffiniendo ſcientiam incadibilem: aut terram diffiniens, dicat nutricem: aut temperantiam diffiniens, dixit conſonantiam eſſe: quia quod ſecundum tranſlationem dicitur, incertum eſſe dicitur: quia neſcitur qua ſimilitudine transferatur: & ideò contingit calumniari eum qui ſecundum tranſlationem dicit diffiniendo aliquid, velut impropriè dando diffinitionem: non enim ad diffinitum propriè ſumptis terminis aptabitur dicta diffinitio: cum enim dicat temperantiam eſſe conſonantiam, propriè adaptari non poteſt:

quia omnis conſonantia propriè dicta eſt in ſonis. Amplius autem alia ratio eiuſdē eſt, quòd tale diffinitum in duplici ponitur genere, ſi genus temperantiæ dicatur conſonantia: propterea continget idem eſſe in duobus generibus non continentibus ſeinuicem, hoc eſt, non ſubalternatim poſitis. Temperantia enim cōſtat, quod eſt in genere virtutis, & eſt in genere conſonantiæ: cum nec conſonantia contineat ſub ſe virtutem, neque virtus propriè contineat conſonantiam. Hoc autem inconueniens eſt: quia diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt ſpecies & differentiæ.

Amplius ſi poſitis nominibus, &c.

Amplius adhuc obſcurum eſt, ſi in diffinitione non poſitis nominibus vtitur, hoc eſt, in eo modo ſignificandi quo impoſita ſunt nomina. Vt Plato vmbricilium oculum dixit: eò quod vmbra ciliorum obumbretur. Aut putrimordax, hoc eſt, putredinis corroſiuum pulverem dicat ſelagon, hoc eſt, fellis ſiue amaritudinis angorem vel anguſtiam dicat, & ita diffiniat. Eſt autem ſelagon puluis putri ſiue putredinis carnis corroſiuus. Aut medullam dicat oſſigenam. Nam ſic dictis tribus modis obſcurum quod inconſuetum eſt, & non in propria ſignificatione terminorum poſitum.

Selagon quid.

Quædam enim nomina multiplicia neque ſecundum æquiuocationem, nec ſecundum tranſlationem ponit diffiniens: neque tamen vtitur nominibus propriè dictis, ſicut dictum eſt, aliter quam inſtituta ſunt nominibus & numeris: vt cum dicitur diffiniendo, quòd lex eſt menſura vel imago eorum quæ naturaliter iuſta ſunt.

Sunt autem huiuſmodi peiora, &c.

Et ſunt huiuſmodi peiora quam per tranſlationem dicta: quia tranſlatiuè dicta ad minus per ſimilitudinem de diffinito certificant: abuſiuè autem dicta intellectum penitus obſcurant. Vnde tranſlatione facta facit terminus tranſlatiuè dictus vel poſitus quodammodo notum quod ſignificatum eſt per ſimilitudinem tranſlationis: omnes enim transferentes ſecundum aliquam ſimilitudinem transferunt: & per illam ſimilitudinem aliquo modo declaratur diffinitum. Nomen autem quod eſt huius & abuſiuè ſumptum, nihil facit notum: & hoc ideo eſt: quia nec ſimilitudo ineſt talibus nominibus abuſiuis, quod menſura, vel imago, lex dicatur: nec etiam in tali ſermone ſolet lex dici, ſed potius à ligando: eò quod ad pœnam obligat lex tranſgredientem: propter quod ſi propriè intendendo loqui, menſuram vel imaginem legem iuſtorum eſſe dixit, mentitur: imago enim propriè dicta eſt, cuius generatio per artem vel per naturam vel per immutationem facta eſt eius cuius eſt imago. Imago enim vt dicit Hilarius eſt rei ad rem coæquandæ ſimilitudo indifferens. Hæc autem ſiue talis generatio figuræ non ineſt legi. Si autem non propriè loqui intendit, palam eſt, quoniam obſcure dixit, ſiue diffinitionem per obſcura poſuit: & peius quoad obſcuritatem dixit quolibet illorum modorum qui ſecundū tranſlationem dicuntur: & illa per ſimilitudinem aliud certificant, illa verò nihil certificant.

Lex vnde dicatur.

Imago quid. Lib. de ſynodis.

Amplius ſi non manifeſta, &c.

Amplius ſi tali diffinitione diffinit per quam non eſt manifeſta contrarij ratio, ſi diffinitum contrarium habet: quia contrariorum idem eſt eſt genus, quod cum diuiditur, differentiæ contrarij ſunt manifeſtæ: & ideò qui nouit diffinitè vnum contrariorum, nouit & reliquum: quia cum genere & contraria differentia conſtituitur reliquum: nam qui bene per diffinitionem aſſignauit hoc modo contraria, aſſignauit quòd vnum cognoſcitur ex reliquo.

Aut ſi per ſe dicta, &c.

Amplius autem conſiderandum ſi diffinitione aſſignata non eſt manifeſtum, cuius eſt diffinitio: ſed ſic intrinſecus eſt diffinitio velut epitaphia quæ ſunt antiquorum ſcriptorum, niſi in illis quis ſuperſcripſerit cuius ſunt, non cognoſcentur quod eſt vnumquodque eorum. Ex his ergo quæ dicta ſunt, cognoſcetur vel cognoſci poterit, ſi aliquis non planè diffiniuit aliquid ex his quæ dicta ſunt, & ſimilibus.

CAPVT III.

Qualiter interimitur bonitas diffinitionis per ſuperfluum in diffinitione poſitum.

Si autem amplius, dixit, &c.

INterimitur etiam bonitas diffinitionis, ſi amplius aliquid dixit in diffinitione quam neceſſarium ſit: & hoc quidem appoſitum poteſt eſſe tribus modis, ita quod vel appoſitio fiat diuerſi ab omnibus diffinitionibus, vel fiat appoſitio eiuſdem, vel fiat appoſitio partim eiuſdem & partim diuerſi. Et ſi fit appoſitio diuerſi, hoc fieri poteſt tripliciter: vel quod appoſitum diuerſum ſit in plus omnibus diffinitionibus vel diffinientibus, vel quod ſit in minus, vel quod ſit in æque cum eis.

Primum quidem conſiderandum, &c.

Primo igitur conſiderandum ſi aliquis apponens ad diffinitionem diuerſum amplius (ſiue quod eſt amplius) ſiue ſuperfluum, cum iſto ſic addito dixit ſiue aſſignauit diffinitione: & tunc conſiderandum ſi in tali appoſitione quo (hoc eſt aliquo) vſus eſt, quod ſui communitate omnibus inſit, ſicut ens & vnum & huiuſmodi, quod ineſt omnibus ſimpliciter exiſtentibus. Conſiderandum etiam ſi aliquo tali in appoſitione vſus eſt, quod non omnibus inſit ſub eodem genere poſitis quod eſt genus diffiniti: tale enim appoſitum neceſſarium eſt dici eſſe amplius ſiue ſuperfluum. Cuius ratio eſt: quia nihil ponendum eſt in diffinitione quod ab aliis non ſeparet: oportet enim diffinitum ſeparare ab aliis generibus, & ab aliis quæ ſunt in eodem genere cum diffinito: quod autem poſitum eſt in diffinitione, ſi omnibus ſimpliciter ineſt, vt ens, hoc à nullo ſeparat: eò quod omnibus conuenit, & ita differentiam nullam ab aliquo facit, & ſic additur inutiliter & ſuperflue in diffinitione id quod omnibus ineſt quæ ſunt ſub eodem genere: cum diffinitū non ſeparet ab his quę ſunt ſub eodē genere cum diffinito, ſed ponit conuenientiam ad illas ab aliis autem generibus ſeparatur per genus poſitum: & ſic ſuperflue additur quod conuenit omnibus quæ ſunt ſub eodem genere: propter quod vanum & inutile eſt huius appoſitum.

Obiectio.

Si autem aliquis obiiciat, quòd per ens appoſi

poſitum in diffinitione ſeparatur diffinitum à non ente, & ſic non ſuperfluè apponitur. *Solutio.* Dicendum, quòd tales obiectiones friuolæ ſunt: quia eadem ſeparatio fit per quodlibet genus, ſiue generaliſſimum, ſiue ſubalternum in diffinitione poſitum, per quod diffinitum eſſe intelligitur.

Dubitatio. Solutio. Quare ens non poteſt eſſe genus. Ens non poteſt prædicari per ſe de aliquo, ſed ſemper per aliud.

Si verò quæritur, quare ens genus eſſe non poſſit in diffinitione poſitum? Sæpius in hac ſcientia a nobis aſſignata eſt ratio, & eſt, quòd ens & eſſe accidit ei quod eſt, non quod accidens ſit, ſed per aliud conuenit: cuius probatio eſt, quòd cum prædicatur de aliquo, non prædicatur tanquam id quod ſit de ratione ſubiecti, & ſic non prædicatur per ſe, ſed per aliud. Probatum eſt & in libro de cauſis, quod omne quod eſt, ſecundum id quod eſt, nihil eſt in eo quod eſt: & quod eſt, conuenit ei ex comparatione ad cauſam primam, & ſecundum id quod eſt: genus autem eſt prædicatum quod eſt de ratione ſubiecti, & quod ineſt ei ſecundum id quod eſt. Hæc igitur eſt vera cauſa, quare ens non poteſt eſſe genus.

Aut ſi eſt quidem proprium, &c.

Aut ſi eſt quidem proprium quod appoſitum in diffinitione, hoc eſt, conuertibile ſit, ita tamen quod ablato illo à diffinitione, reſiduum adhuc conuertibile ſit cum diffinito, ita quod adhuc eſt propria diffinitio, & dicat adhuc ſubſtantiam diffiniti, ſuperfluè eſt additum. Simpliciter autem & vniuerſaliter eſſe illud ſuperfluum eſt dicendum, quo ablato à diffinitione, quod reliquum eſt reſiduum, ſufficienter manifeſtum facit id quod diffinitum eſt. Talis autem (vt exemplum ponamus) eſt animæ Platonis diffinitio, ſi anima ſecundum Platonem dicatur numerus ſeipſum mouens: nam, ſicut diffinit, ſeipſum mouens eſt anima, & conuertitur cum anima ſeipſum moués eſſe, & ſeparat animam à natura quæ non mouet ſeipſam, & eſt principium motus & quietis in anima per ſe & non ſecundum accidens: & ideo ſuperfluè ponitur numerus.

Aut forte contra id quod dictum eſt, obiiciet aliquis, quòd non ſuperfluit id quod dicitur numerus: quia quamuis non ſeparet ab aliis generibus, nec ab his quæ ſunt in eodem genere: tamen id quod dicitur mouens ſeipſum, non indicat ſubſtantiam ſiue quid diffiniti, interempto ſiue ablato à diffinitione numero: numerus enim dicit quid animæ, vt dicit Plato. Si enim ſic dicat aliquis, dicimus ad hoc, quòd quolibet modo ſe habeat numerus ad animam, ſiue vt genus & quid animæ, ſiue non, difficile eſt explanare, & altioris eſt inquiſitionis quam ſit præſens negotium.

Vtendum ergo in omnibus, &c.

In omnibus ergo quæ ſic latent diffinitionibus oppoſita, vtrum neceſſaria vel ſuperflua ſint, vtendum ad expediens diffinitionem, ſicut patere poteſt in phlegmatis diffinitione data de ipſo ſecundum cauſam agentem, quod eſt humidum primum à cibo ſeparatum indigeſtum: quod enim per ſuperabundantiam dicitur, vni ſoli conuenit: dicitur autem primum per ſuperabundantiam: & ſic vnum ſolum phlegma primo à cibo ſeparatum, eſt conuertibile cum phlegmate, præter hoc quod dicatur addendo indigeſtum: & ſic ſuperfluè additur, indigeſtum, eò quod hoc ablato, adhuc quod reliquum eſt, diffinitio eſt propria & conuertibilis cum phlegmate: eò quod non contingit à cibo aliud quidem primum ſeparari. Aut non dicit phlegma eſſe ſimpliciter primum cibum à cibi indigeſtione in hepate facta ſeparatum: ſed dixit primum indigeſtorum: quia quamuis cholera ſeparetur, illa ſeparatur in ſede ſanguinis reſidens, & ad ciſtim fellis mittitur: & quamuis melancholia ſeparetur, illa ſeparatur vt aduſtum & ad ſplen tranſmiſſum. Solum autem phlegma ſeparatur vt primum indigeſtorum, & ſic addendum eſt indigeſtum: & ſic intelligendo non ſuperfluit quod dicitur indigeſtum. Nam illo primo modo dicta & intellecta diffinitio phlegmatis non erit vera diffinitio ſecundum bene eſſe diffinitionis: propter hoc quod phlegma omnium ſeparatorum à cibo primum non eſt: quia ante digeſtionem quæ fit in hepate, facta eſt prima digeſtio in ſtomacho, per quam groſſum à ſubtili per calorem digeſtiuum ſeparatur, & groſſum per cōcauum ad inferiora ventris dimittitur: & tūc ſubtile per venas meſaraicas in hepate figitur: & ibi ſtans in digeſtione phlegma fit viſcoſum & indigeſtum primum ibidem indigeſtorum à cibo, qui chymus Græcè vel maſſa tyſanaria Latinè vocatur, quæ verè eſt cibus, & in cibum membrorum aptatur ſub medio talamo cordis, vt dicit Ariſt. quamuis Gal. hoc non dicat: ſed de hoc nulla vis eſt hic: quia exemplo non vtitur Ariſtor. niſi vt ſignificet & intelligat qui diſcit. Si ergo modis dictis ſuperfluum quis appoſuit in diffinitione, plus ſumendo, peccauit, etiam ſuperfluum ponens in minus. Diximus enim, quòd ſi aut in plus poſuit ſuperfluum, aut in minus diffinito, quod peccauit.

Aut ſi quid eorum quæ ſunt in diffinitione, &c.

Aut ſi quis poſuit aliquid de numero eorum quæ non omnibus inſunt quæ ſunt, ſub eadem ſpecie quæ diffinitur: tale enim minus commune facit, quòd non conuertitur diffinitio, ita quod omni & ſoli inſit: & ideo tale quid apponentes ad diffinitionem peius diffiniunt, quam qui communius apponunt. Commune enim per appoſitionem & determinationem reſtrictum ſit conuertibile. Vnde illo quidem modo quando apponitur communius quod omnibus ineſt, erit pro terminatione propria & conuertibilis diffinitio: & tota ſimul accepta cum communioribus determinatè accepta, erit propria & conuertibilis. Si verò illo ſecundo modo aliquid eorum quæ ſunt in diffinitione, ſic poſitum ſit in minus, & non omnibus ineſt quæ ſunt ſub ſpecie diffinita, impoſſibile eſt totam diffinitionem propriam eſſe vel fieri: eò quod ſic non conuerſim prædicatur de re diffinita. Cuius exemplum eſt, vt ſi diffinitioni hominis quæ eſt animal greſſibile bipes, additur tetracubitum, eò quod aliquis homo tetracubitus & non omnis: nam huius diffinitio tali ſuperfluo appoſito non conuerſim prædicabitur de re diffinita: eò quod id quod appoſitum eſt, tetracubitum, non omnibus ineſt quæ ſunt ſub ſpecie diffinita quæ eſt homo.

Rurſum ſi idem frequenter dixit, &c.

Rurſum ſi reſpiciens in æquè commune idem frequenter dixit in eadem diffinitione, & ex eadem parte ſiue frequenter dixit illud actu, ſiue intellectu dicitur in illo eo quod

actu ſit in illo. Cuius exemplum eſt, ſi concupiſcentiam quis diffiniens dixit, concupiſcentiam appetitum eſſe delectationis: omnis enim concupiſcentia delectationis & delectatio eſt: intelligitur enim concupiſcentia paſtura in fruitione delectabilis, & talis paſtura & fruitio eſt delectatio ipſa ſenſibilis. Et eſt exemplum ſecundum Platonem poſitum, qui dixit, quòd omnis delectatio motus paſſiuus eſt in ſenſibilem animam: & propter id ſecundum Platonem eſt & concupiſcentia delectatio: & in delectatione tali ſecundum Platonem iterum dicitur concupiſcentia: & tunc ſenſus eſt, concupiſcentia eſt appetitus concupiſcentiæ paſcentis ſe & fruentis delectabili quo fruitur: propter quod idem erit delectatio ipſi concupiſcentiæ: & ſic idem frequenter dicitur. Sic ergo per ſuperfluum diffinitio concupiſcentiæ datur, quando dicitur, quod concupiſcentia eſt appetitus delectationis: propter hoc quod vtrumque horum delectatio eſt, & ſic idem frequenter ponitur. Sic ergo dicetur, quòd talis diffinitio ſecundum bonitatem per appoſitionem eiuſdem interimitur.

Omnis delectatio ſecundum Platonem eſt motus paſſiuus in ſenſibilem animam.

Aut hoc quod nihil eſt inconueniens, &c.

Aut oportet dicere, quòd aliquando idem frequenter dicere nihil eſt inconueniens, quando & in propoſitione non ex eadem parte ſubiecti vel ex eadem parte prædicati fiet, ſed ſi ſolum in ſubiecto vel prædicato fiat: quoniã diffinitio vel ſubiicitur tota, & aliud poſitum in ea prædicatur: vel prædicatur, & aliud poſitum in ea ſubiicietur, de quo tota diffinitio prædicatur: quod patet: quia homo eſt bipes, & idem eſt bipes homini: & ſic idem erit bipes homini quando prædicatur de eo. Similiter eſt idem homo eſt animal greſſibile bipes: & talis bipes eſt greſſibile bipes: & de hoc toto ſicut de homine prædicatur bipes, & è conuerſo illi toti ſubiicitur quod eſt, animal greſſibile bipes eſt bipes: & bipes eſt animal greſſibile bipes: ſed non propter huius frequenter idem dicere inconueniens aliquod accidit: quia vnũ dicitur ex parte ſubiecti, & repetitur ex parte prædicati, & è conuerſo: & ſicut quando idem de ſe prædicatur, & arguitur ſic: homo eſt bipes: animal greſſibile bipes eſt homo: ergo animal greſſibile bipes eſt bipes.

Sed non propter hoc &c.

Nec eſt inconueniens, quòd diffinitio hominis datur, quòd homo eſt animal bipes, non prædicatur bipes de animali greſſibili per modum propoſitionis, vt ſit ſenſus, animal greſſibile eſt bipes: ſed ſi nunc adderetur iterum bipes, vt ſic diceretur, animal greſſibile eſt bipes bipes, eſſet inconueniens propter nugationem eiuſdem ex eadem parte prædicati frequenter poſiti: ſed ſi tota diffinitio prius ſimul ſubiicitur, & poſtea bipes (vt idem) de diffinitione prædicatur, ſicut animal greſſibile bipes eſt bipes, ſicut animal greſſibile bipes eſt animal, non eſt nugatio: quia repetitio non fit ex eadem parte: ſed vnum ſubiicitur, alterum prædicatur, ita quod de animali greſſibili bipede bipes prædicatur: quod nihil eſt inconueniens: quia tunc ſemel tantum bipes prædicatur. Et ſimiliter in priori exemplo de concupiſcentia, cum dicitur, concupiſcentia eſt delectationis appetitus, vt ſit ſenſus, appetitus eſt delectatio, ſed potius de tota diffinitione in ſubiecto poſita & pro ſubiecto delectatio prædicatur: & ſic non eſt in eadem parte concupiſcentia & delectatio in prædicato: & hoc nihil inconueniens eſt: vnde bis dicere idem nomen, non eſt ſemper de numero inconuenientium: ſed de numero inconuenientium eſt dicere frequenter idem de eodem, & ex eadem parte prædicari. Exemplum autem huius, ſicut Xenocrates prudentiam diffinire volens dixit, quòd prudentia eſt determinatiua & contemplatiua eorum quæ ſunt, dixit vtrumque eſſe determinatiuum & contemplatiuum in prædicato ponens & prædicans de prudentia: nam determinatiua contemplatiua quædam eſt, & non conuertitur: quia contemplando quid faciendum ſit, determinat quid ſit agendum ex contemplatione: propter quod bis idem & de eodem dicit ſiue prædicat, quando poſt determinatiua rurſus prædicando addit dicens & contemplatiua. Rurſus autem idem ex eadem parte multoties dicit quicunque dicit, quòd refrigidatio eſt priuatio caloris qui ſecundum naturam: nam omnis priuatio caloris vel refrigidatio dicitur apud medicos, non alterius, ſed caloris eius qui ſecundum naturam eſt: & qui ab exteriore calore refrigeratur, non infrigidatus, ſed frigeſtus dicitur: & ideò addendo, qui ſecundum naturam, idem additur quod per intellectum erat in illo: & ſic intelligitur exemplum hic inductum. Et non eſt curandum de dictis eorum qui ſtudent verificare qualiter omnis priuatio ſit priuatio naturalis habitus: quia falſum eſt: ſed verum eſt, quòd hæc priuatio (quæ in medicina refrigidatio vocatur) priuatio eſt caloris qui eſt ſecundum naturam, nec priuatur in eo calor niſi naturalis. Et propter hoc ſuperfluum eſt addere, quòd refrigidatio priuatio caloris eſt qui eſt ſecundum naturam.

Rurſum & vniuerſali dicto, &c.

Rurſum frequenter idem dicitur ſi vniuerſali ex eadem parte non per appoſitionem & determinationem addit particulare quod actu & intellectu ſe habet ſub vniuerſali, vt ſi dicatur, homo eſt animal rationale greſſibile, & ſic recipit id quod quodammodo eſt idem & quodammodo eſt diuerſum, frequenter ex eadem parte poſitum, ita quod inter vniuerſale & partem eius (quod particulare eſt, eo quod pars eſt & vocatur) interponat copulatiuam ad notandum diuerſitatem. Cuius exemplum eſt, vt ſi aliquis diffiniens clementiam dicat, clementia eſt diminutio vel remiſſio in pœnis exigendis expedientiũ & iuſtorum: talis enim remiſſio in principe clementia vocatur: nam in tali diffinitione iuſtum eſt expediens quoddam, hoc eſt, particulare eſt expedientis. Quia verò iuſtum cuius clementia remiſſio eſt vbi expediens ad rempublicam obſeruandam: quia maximè ſic exigentia pœnarum propter iuſtũ continetur in expediẽte. Abundans ergo quoddam & ſuperfluum eſt talis diffinitio: nam qui dixit vniuerſale, addidit & particulare per copulam tanquam diuerſum ſit ab ipſo, cum in particulari iterum dicatur vniuerſale. Idem autem & eiuſdem eſt, qui dixit medicinam eſſe de numero ſanatiuorum animali & homini. Et intelligatur non de ſcientia medicinæ, ſed de medicina purgante vel ſanitatem conſeruante

animali

animali & homini. Quia dicens animali non oportuit addere homini: quia animal repetitur in homine. Et ſimile exemplum eſt, qui legem diffiniens dicit legem imaginem eorum quæ naturaliter ſunt bona & iuſta: eò quod lex poſita eſt ad imaginem naturalis rectitudinis accipi: nam iuſtum eſt quoddam bonum & particulare ipſius in quo repetitur bonum:& ideò ſic diffiniens frequenter idē dixit, & ſic contra diffinitionis bonitatem peccauit.

Quomodo particulare additū vniuerſali non facit nuga-tionem, ſed bene è conuerſo.

Attendendum autem eſt hic, quòd omnia quæ in diffinitione ſequuntur genus particularia, quodammodo inſunt generi, & non fit nugatio: quia non inutiliter ſed ad generis determinationem ponuntur, ſicut formatiua generis ad ſpeciem ſunt. Adhuc autem poteſt addi per appoſitionem particulare ſuo vniuerſali ſine copula ad determinandum vniuerſitatem eius,& non fit nugatio, nec fit inutilis repetitio. Sed ſi eidem particulari per poſterius addatur (vt homo animal) inutiliter additur, cum vniuerſale in particulari dicatur. Idem enim eſt ac ſi dicatur, homo animal, animal: oportet enim, quòd nugatio ſi eſſe debeat, quòd idem ſæpius in eadem parte orationis inutiliter dicatur. Vtrum igitur bene vel non bene aliqui diffiniunt, per hæc quidem & huiuſmodi perſpiciendum eſt.

Sed ſi cum copula addatur, fit inutilis repetitio.

TRACTATVS II.

Qualiter interimitur diffinitio inſpiciendo in conditiones diffinitionis & partium eius.

CAPVT I.

Si non per notius diffiniunt & prius, coniunctim in hac aſpiciendo.

POSTQVAM autem determinatum eſt qualiter interimitur ex prædictis locis & conſiderationibus diffinitio ſecundum ſuam bonitatem, determinandum eſt nunc qualiter deſtruitur ſecundum ſuam ſubſtantiam, ita quod non remaneat diffinitio ſic deſtructa. Vtrum autem aliquis ſimiliter diffiniuit & per diffinitionem dixit eſſe diffiniti, vel non diffiniuit, ex talibus deinceps dicendum eſt. Hæc igitur declaranda ſunt primo inſpiciendo in conditiones tam diffinitionis totius, quam partium eius: & poſtea etiam inſpiciendo in ipſam diffinitionem & partes. Et primum quidem inſpiciendo in conditiones diffinitionis & partium eius, inſpiciendum eſt ſi aliquis diffiniens non per notius ſiue per notiora & euidentiora, quæ (prius & notius) ſunt conditiones diffinitionis, & partium eius formales, per quas notificat diffinitum, qui eſt proprius actus diffinitionis. Vnde ſi non per notiora aliquis fecit diffinitionem, interimitur diffinitio: quia enim diffinitio redditur ſiue datur cauſa innoteſcendi per eſſentialia id quod dicitur, hoc eſt, diffinitum. Cognoſcimus autem non ex quibuſcunque, ſed ex notioribus & prioribus & euidentioribus, quemadmodum etiam in demonſtrationibus notitia concluſionis ex prioribus vel ſecundum rem & cauſam: & ex notioribus ad intelligendum eſt, & euidentioribus quoad actum manifeſtandi propoſitum: ſic enim omnis doctrina quæ docetur per cauſam, & omnis diſciplina (quæ per intellectum accipitur) ſe habet,& ita fit. Et hoc dictum eſt in notitia complexi quod eſt concluſio, cuius medium eſt diffinitio, quæ eſt per notiora incomplexi. Manifeſtum ergo, quòd qui non per huiuſmodi priora & notiora & euidentiora diffiniuit ſiue determinauit, in terminis ſui eſſe explicitè ponens diffinitum, non diffinit omninò, & diffinitio ſecundum ſubſtantiam interimitur.

Verum vero diffiniuit & dixit, &c.

Hoc probatur per deductionem ad impoſſibile: ſequitur enim, quòd plures erunt eiuſdem diffinitiones, ſi concedatur quod talis diffiniuit: ſi enim iſte diffiniuit qui non per notiora & priora & euidentiora diffinitionem aſſignauit, tunc data ab ipſo eſt quædam diffinitio. Palam autem multo magis eſt, quod & ille diffiniuit qui per priora & notiora diffinitionem aſſignauit: & hoc erit alia diffinitio eiuſdem: & ſic vnius & eiuſdem plures erunt diffinitiones. Quod eſt inconueniens: quia hoc non videtur, ſcilicet quod vna res, cuius eſt vnum eſſe ſubſtantiale, plures poſſit diffinitiones habere: ideo quia vnicuique eorum quæ ſunt, eſt vnum eſſe quod eſt ſecundum ſubſtantialia ſeu eſſe principia: propter quod ſi plures eiuſdem erunt diffinitiones, vnum & idem erit eſſe: quia ſecundum vtramque diffinitionem ſignificatur eſſe diffiniti: hæc autem duo eſſe per duas diffinitiones ſignificatas de diffinito in eodem eſſe non poſſunt, eò quod diffinitiones ſunt diuerſæ & per diuerſa aſſignatæ: manifeſtum ergo, quòd non diffiniuit, qui diffinitum non per priora & euidentiora determinauit. Sic igitur inſpiciendo ad prius & notius coniunctim, patet quòd deſtruitur diffinitio ſi non aſſignatur per priora & notiora.

Si diffinitio dari poſſet per poſteriora & ignotiora, tunc plures erunt euiſdem diffinitiones.

Quare inconuenit eiuſdem eſſe plures diffinitiones.

Inſpiciendo autem diuiſim adhuc etiam per prius

Igitur non per euidentiora, &c.

prius & notius poteſt interimi diffinitio. Igitur vt hoc oſtendatur, per non euidentiora heri diffinitionem ſimpliciter dicitur, ſicut & notius dicitur dupliciter. Vnde non euidentius dupliciter eſt accipere: ſi enim per non notiora fit differentia, aut ex ignotioribus ſimpliciter & ſecundum naturam rei diffinitæ, aut fit ex ignotioribus nobis ſiue quoad nos: vtrumque enim iſtorum contingit & contingere poteſt, quòd duobus iſtis modis ex ignotioribus aſſignatur diffinitio.

Quid ſint notius ſimpliciter.

Dicitur ergo ſimpliciter euidentius quod prius eſt ſimpliciter quoad naturam poſteriorem ſecundum naturam, vt punctus prior eſt linea, eò quod eſt principium eius ſecundum ſubſtantiam: & hoc eodem modo linea prior eſt ſuperficie, & ſuperficies prior ſoliditate ſiue corpore: quia lineæ terminus eſſentialis & formalis eſt punctus, & ſuperficiei linea, & corporis ſuperficies: & ſic prior eſt ſimpliciter punctus quam linea, & linea quam ſuperficies, & ſuperficies quam corpus, quemadmodum vnitas eſt prius & principium omnis numeri. Similiter autem litera prior eſt quam ſyllaba, & ſyllaba quam dictio, & dictio quam oratio, & principium ſuo principiato, & ſimplex omne ſuo compoſito.

Quæ ſint nobis notiora.

Nobis eſſe notiora è contrario modo accidit: nobis enim notius eſt, quod maximè ſub ſenſu cadit: quia per ſenſum primo notitiam accipimus. Vnde ſolidum ſiue corpus nobis eſt notius quam ſuperficies, & ſuperficies quam linea, & linea quam punctus: quia maximè ſolidum cadit ſub ſenſu: propter quod etiam plures (hoc eſt, non ſapientes) hoc magis cognoſcunt quam ſua principia ſimplicia: nam hæc quidem principiata quolibet modo & ſenſu & ratione cognoſcuntur: illa autem quæ ſunt illorum principia & ſimplicia, non eſt apprehendere niſi ſubtili & abundanti intellectu qui fit per reſolutionem principiati & compoſiti in principium & ſimplex.

Melius eſt cognoſcere diffinitum per ſimpliciter priora, quam per poſteriora.

Ex quo patet, quòd melius eſt cognoſcere diffinitum per ſimpliciter priora & notiora, quam per poſteriora vt diffinita: & taliter cognoſcere poſteriora per ſimpliciter priora, diſciplinabilius & intellectuabilius eſt. Verum ad eos qui imperiti ſunt & ſenſum ſequuntur (& ideò impotentes ſunt cognoſcere per ſimpliciter priora) neceſſarium eſt fortaſsè aliquando facere notitiam per poſteriora quæ illis ſunt notiora, & per illa facere diffinitionem, quæ tamen non eſt diffinitio vera, ſed aſſignatio quæcunque maioris declarationis quam ſit nomen diffiniti. Sicut ſi gratia exempli dicatur quales ſunt puncti, & lineæ, & ſuperficiei diffinitiones, vt punctum per lineam quando dicitur lineæ terminus, & ſuperficies eſt terminus corporis, & linea eſt terminus in quo ſtat reſolutio ſuperficiei: hæc enim vt in diffinitione puncti linea, & in diffinitione lineæ ſuperficies, & in diffinitione ſuperficiei corpus, non ponuntur ibi vt priora ſimpliciter, ſed quoad nos, & quoad plures ſenſu iudicantes de cognoſcibilibus illis. Omnes enim iſtæ diffinitiones notificant priora ſimpliciter per poſteriora ſimpliciter: nam hæc quidem puncta lineæ, illud autem quod eſt linea ſuperficiei, illud vero quod eſt ſuperficies, diffinientes dicunt ſoliditatis terminos eſſe, poſterius in diffinitione prioris ponentes.

Non autem oportet latere, &c.

Sic autem dupliciter dicto eo quod eſt ignotius & notius, oportet non latere, quoniam ſic diffinientes ex poſterioribus ſecundum naturam & ex prioribus quoad nos, non contingit iudicare per talem diffinitionem quid eſt eſſe diffiniti per ſua principia eſſentialia: quia per priora quoad nos eſſe non accipit, ſed notitiam quandam quæ eſt ex parte cognoſcentis & non rei cognitæ: niſi forte contingat idem & nobis notius eſſe & ſimpliciter notius, quod non conuenit apud plures, ſed apud ſapientes ſolum, & in ſenſu prius eſſe vniuerſali particulare deprehenſibile, ſicut in principio phyſic. dicit Ariſtot. Cuius ratio ſiquidem hæc eſt: quia certè oportet per genus proprium & differentias eſſentiales diffinire eum qui diffinit bene: genera autem & differentiæ priora ſunt ſimpliciter, quam ſpecies cuius eſt genus & cuius ſunt differentiæ.

Quod genera & differentia ſint priora ſimpliciter quam ſpecies & notiora.

Huius autem probatio eſt: quia à genere & differentia non conuertitur conſequentia ad ſpeciem: genus enim interemptum & differentiæ interemptæ interimunt ſpeciem, & non è conuerſo. Cuius cauſa eſt: quia ſimpliciora ſunt genus & differentia, & ſimpliciora ſecundum naturam quam ſpecies. Priora igitur & notiora ſunt genus & differentia, quam ſpecies diffinita per hæc tanquam per euidentiora. Cuius eſt & alia ratio: quia ſpecie quidem nota per diffinitionem, neceſſe eſt & genus & differentias notas eſſe: quia ignotum non fit notum niſi per notum: ſpecies autem ignota per genus & differentias fit nota: neceſſe ergo eſt genus & differentiam ante ſiue prius cognoſci. Nam qui hominem ſcit per diffinitionem, neceſſe eſt vt ſciat animal greſſibile prius: quia per iſta notificatur homo, ſed non conuertitur: quia genere vt in ſe & differentia vt in ſe notis, non neceſſe eſt ſpeciem continuè cognoſci: propter quod ſequitur, quòd ſpecies poſterior ſit ſecundum naturam genere & differentia. Igitur qui non per hæc diffiniuit diffinitionem ſpeciei, ſecundum naturam diffiniti & eſſe ipſius ſubſtantiale non dicit.

Amplius his qui ſecundum veritatem, &c.

Amplius alia tertia ratio ducens ad impoſſibile: his enim qui dicut diffinitiones veras & ſubſtantiales ſecundum huiuſmodi eſſe quæ ſunt per priora & notiora, & non ſecundum naturam, ſed ex his quæ ſingulis ſunt notiora, accidit plures eiuſdem rei eſſe diffinitiones: nam ſecundum idem alia & alia aliis ſiue diuerſis, & non eadem omnibus conuenit eſſe notiora: alia enim pluribus & alia paucioribus & ſapientibus ſunt notiora. Propter quod ad vnumquodque diffinitum diuerſa ſecundum notitiam diuerſorum eſt aſſignanda diffinitio: & ſic plurimæ erunt vnius & eiuſdem diffinitiones, ſicut dicebat Heraclitus.

Amplius alio tempore eiſdem, &c.

Amplius autem & alia ratio eſt: quia alio & alio tempore eiſdem eadem ſunt diuerſimodè magis nota: nam in principio quidem quando imperitus & inſipiens eſt, ſunt etiam magis nota ſenſibilia: poſtea autem quando tales fiunt certiores per doctrinam & ſapientes, tunc è contrario etiam magis nota priora ſecundum

ſecundum naturam,& econtra minus nota ſenſibilia etiam videntur: propter quod ſecundum hoc ſequitur, quod ad eandem rem diffiniendam non ſemper erit eadem & ex eiſdem diffinitio, ſed temporibusdiuerſis diuerſa: & hoc accidit his qui per ea quæ ſingulis ſunt notiora, dicunt diffinitionē aſſignandam eſſe.

Palam ergo, quoniā non determinādum, &c.

Ergo ex dictis palam eſt, quòd diffinitum non eſt diffiniendum ſiue determinandum per ea quæ huiuſmodi ſunt,hoc eſt, per nobis notoria,ſed per ſimpliciter & ſecundum naturam notiora: ſola enim ſic aſſignata diffinitio eſt vera diffinitio, & hæc eſt vna ſiue vnica ſicut vnicum eſt eſſe ſecundum naturam diffiniti, & hæc diffinitio eſt ſemper & in omni tempore eadem. Fortaſſis etiam dicitur ſimpliciter notum: non tamen ideo quia ſecundum naturam rei cognitæ eſt notum, nec etiam ſimpliciter eſt notum quod omnibus eſt notum vniuerſaliter: ſed dicitur ſimpliciter notum,quod omnibus bene diſpoſitis ſecundum intellectum non impeditum eſt notum: velut etiam ſimpliciter ſanatiuum dicitur, quod his eſt ſanatiuum qui bene diſpoſiti ſunt ſecundum corpus: & non dicitur ſimpliciter ſanatiuum, quod quibuſcunque vt infirmis eſt ſanatiuum: quia intemperata aliquando infirmis ſunt ſanatiua: oportet enim vnumquodque talium multipliciter dictorum ſubtiliter per diſtinctionem inueſtigare: & poſtquam inueſtigatum eſt, oportet eo vti ad id quod expedit propoſito apud diſputantes: quia hoc factum eſt de diſtinctione notioris prioris. Si autem per conſiderationem ad prius & notius factam interimi debeat diffinitio, maximè ſecundum rem, indubitanter quoad aduerſarium interimitur diffinitio ſi oſtendatur ab opponente, quòd contingit fieri ſiue aſſignari diffinitionem, nec ex ſimpliciter notioribus,nec ex nobis notioribus: quia tunc vtroque modo destructa eſt.

Maximè deſtruenda eſt diffinitio quæ nec ex nobis notioribus nec natura procedit.

Vnus ergo locus eſt eius, &c.

Patet ergo (vt dicta conſideratione epiloganter cōcludamus) quòd vnus(qui dictus eſt) locus eſt interemptionis diffinitionis reſpiciendo ſi non per notiora ſed per poſteriora priora diffiniendo ſignificare (hoc eſt,notificare) conatur diffinitum. Ad hoc enim tota iſta inducta eſt conſideratio: quia diſtinctio inducta de priore & notiore eſt hic, vt cognoſci poſſit quid eſt prius & notius quod eſt in hac ſuperiori conſideratione. Nec conſideratio tantum interimit ſecundum benè eſſe diffinitionem,ſed etiam ſecundum eſſe: eò quod notius & prius accipitur ſecundum rem, non quoad nos tantum:ſi enim eſſet quoad nos tantum, non interimeret niſi bonitatem diffinitionis: ſicut & obſcurum quod eſt quoad nos notius, eſt appoſitum, & tantum bonitatem diffinitionis interimit.

Amplius autē ſi eius quod eſt in quiete,&c.

Alius autem locus adhuc inſpiciendo coniunctim ſiue ſimul ad notius & ad prius,ſed in ſpeciali conſiderādum eſt, ſi aliquid eius quod eſt in quiete, eſt diffinitum ad formam in qua quieſcit, per infinita (hoc eſt, non finita & interminata & quæ in motu ſunt) aſſignata eſt alicuius ſpeciei diffinitio: nam quæ in motu ſunt in potentia exeunte ad actum,nondum finita ſunt, & ſunt in motu ſicut in actu nondū finito ſed infinito & imperfecto: & ideo ſi per talia aſſignatur diffiniti diffinitio, interimitur diffinitio:quia id quod eſt permanens finitum ad actum & ſpeciem, eſt prius & euidentius eo quod eſt in motu & indeterminatum ad actum formæ: ſed eius prius eſt euidentius eo quod eſt infinitum & in motu: & ſic diffinit per poſterius & ignotius. Quamuis enim quies priuatio motus ſit ſecundum quod ſtat in ea intentio & actus mouentis, tamen res ſecundum quod ſtat in ea intentio & actus mouentis in qua quieſcitur, terminus eſt rei motæ & finis: & hoc modo notius eſt quod eſt in quiete, quam id quod eſt in motu.

CAPVT II.

Inſpiciendo in prius diuiſim qualiter interimitur diffinitio.

Eius autem quod non eſt, &c.

EIus autem quod eſt inſpicere diuiſim in hoc quod diffinitio aſſignata non ex prioribus ſimpliciter eſt, tres loci ſiue conſiderationes ſumuntur penes numerum eorum ad quæ inſpicitur. Si autem numeretur locus penes modum inſpiciendi in iſta,tunc ſunt loci quatuor: quia penes inſpectionem ad idem & ſecundus & tertius accipientur. Primus quidem in his ēſt ſi oppoſitum per oppoſitum diffinitur, vt ſi per malum diffiniatur bonum: & eſt inſpectio ad contraria ſiue contrariorum oppoſitum:& malum & bonum contraria ſunt prout in actibus & habitibus accipiuntur. Cauſa autem quare talis diffinitio interimitur, eſt: quia non dicitur per vere propria: ſimul enim natura ſunt, quæ ſunt contrariè oppoſita: habent enim vnum genus, & contrariis & coæquæuis differentiis conſtituuntur: & ideo neceſſe eſt ea ſimul vera: quibuſdam enim eadem diſciplina videtur eſſe vtriuſque contrariorum: & ſecundum hoc vnum non eſt notius altero:& ſic diffinitio aſſignata oppoſiti & per oppoſitum non eſt ex prioribus, & ideò interimitur, ita quod non eſt diffinitio.

Remouet dubium.

Obiectio. Tex.com. 15.

Et ſi obiciatur, quod contraria ſecundum Ariſt.in 10. primæ philoſophiæ reducuntur ad priuationem & habitum. Priuatio autem & habitus non ſunt ſimul vera, ſed habent ſe vt prius & poſterius. Dicendum, quòd hæc obiectio prouenit ex falſo intellectu Philoſophi in metaphyſicis:non enim reducuntur ad priuationem & habitum niſi ſecundum cauſam, & non ſecundum modum oppoſitionis qui accipitur in formis oppoſitis oppoſitorum: quia hoc eſt impoſſibile: & ſic ſtat conſideratio inducta.

Solutio. Quomodo intelligendum illud Philoſophi, quod contraria reducuntur ad priuationem & habitum.

Oportet autem non latere,&c.

Oportet autem non latere, quoniam in quibuſdam oppoſitis quædam oppoſita non eſt vel contingit aliter diffiniri,niſi vnius ratio ſit in ratione alterius, vt in relatiuis, vt duplum ſine dimidio non diffinitur, quod eſt etiam relatiuè oppoſitum: & vt vniuerſaliter dicatur, quæcunque ad aliud ſunt & dicuntur, & non ſecundum dici tantum ſunt ad aliud:nam omnia quæ per ſe ad aliud dicuntur & ſunt relatiua, huius idem eſſe quod ſunt ad illud ſunt,

& ipſo nomine ſuo ſic ad aliud dicuntur, quia ſunt ad aliud ſe habere ſecundum eſſe quo diffiniuntur: quare non eſt poſſibile alterum ſine altero per diffinitionem cognoſcere: eò quod neceſſarium eſt in alterius diffinitione ſumi alterum correlatiuum. Sed intelligendum ſubtiliter tunc, quando vnum relatiuum ponitur in diffinitione alterius, non ponitur in diffinitione vt diffiniens: nec hoc modo vnum relatiuorum eſt in alio vt diffiniens in diffinito, ſed potius eſt in diffinitione alterius ſicut id ad quod datur eius diffinitio ſecundum id ad quod dicitur ſecundum eſſe relatiui quod ad ipſum eſt, & ad hoc recipitur in diffinitione ſicut terminus ad quem extrinſecus ſtat diffinitio: & hoc modo non ſtat inconueniens. Propter quod oportet cognoſcere ſubtiliter naturas oppoſitorum, & omnibus huiuſmodi quæ aſſumuntur ad terminandum problema ſecundum hunc locum oportet vti in his quæ ſunt oppoſita prout ad propoſitum videbitur expedire.

Vnum relatiuorum non ponitur in diffinitione alterius vt diffiniens, ſed vt terminans.

Alius ſi eodem vſus eſt ei quod, &c.

Alius autem locus huius conſiderationis eſt inſpiciendo in natura prius, ſi & eodem vſus eſt in diffinitione ei quod diffinitur: tunc enim non diffinitur per ſimpliciter priora: quia idem non eſt prius natura ſeipſo: hoc enim aliquando factum in diffinitionibus latet, quando idem poſuit, ſed non ſub eodem diffiniti nomine, ſed ratione ipſius loco nominis poſita. Vt ſiquis volens diffinire ſolem dixit ſolem eſſe ſtellam albam quæ de die apparet. Et huius ratio eſt, quod idem in diffinitione ſui ponit: quia die in diffinitione vtendo, vtitur etiam ſole. Sed ad deprehendum talia peccata, in diffinitionibus vti oportet ſiue accipere diffinitiones nominis, & loco nominis ponere diffinitiones. Vt quoniam dies ſi diffiniatur, eſt latio ſiue motus ſolis ſupra terram, palam quod qui lationem ſolis ſupra terram dixit in nomine diei, dixit etiam ſolem: propter quod ſolem diffiniendo vtitur die.

Rurſum ſi eo quod ex diuerſo, &c.

Rurſus tertius locus huius cōſiderationis eſt inſpiciēdo in prius natura, conſiderandum ſi eo vtitur in diffinitione, quod è contrario diuiditur cum diffinito: è contrario vero diuiſa coæquæua ſunt. Sicut qui diffiniuit abundans quod eſt impar numerus, dicens quod abundans ſiue impar numerus eſt, quod vnitate maius eſt vel excedit perfectum, hoc eſt, parem numerum: ſimul enim natura ſunt quæ è diuerſo ex eodem genere proximo diuiduntur, hoc eſt, per coæquæuam diuiſionem accipiuntur. Abundans autem & perfectum ex eodem genere (quod eſt numerus) è diuerſo coæquæuè diuiduntur: ſunt enim ambo hæc par & impar numeri, & ſpecies coæquæuæ in hoc genere quod eſt numerus: & ideò vnum illorum non eſt prius altero ſecundum naturam.

Similiter autem ſi per inferiora, &c.

Similiter autem è contrario inſpiciendum ſi per inferiora ſecundum rectam lineam ſuperiora diffiniuit. Cuius exemplum eſt, ſi aliquis diffiniendo dicat perfectum numerum qui bipartitè diuiditur: aut bonum diffiniendo dicat habitum virtutis eſſe: nam bipartitè vtitur in diffinitione perfecti ſiue paris per deriuationem à duobus: bipartitè enim diuidi idem eſt quod in duo diuidi. Duo autem perfecta ſunt, hoc eſt, par quidem numerus. Et virtus eſt bonum quoddam ſiue ſpecies & pars ſubiectiua boni. Propter hoc hæc duo etiam & virtus inferiora ſunt quam iſta, & perfectum & bonum: quia iſta ſunt genera, & iſtæ ſunt partes ſubiectiuæ illorum: & ſic in illis iſta dicuntur, quia ſunt in eis actu & intellectu, & ſic ad idem ſumuntur in diffinitione.

Amplius autem neceſſe eſt eum qui, &c.

Amplius ad idem alia ratio eſt, quòd neceſſe eſt eum qui inferioribus vtitur ſuperiorum, & eodem vti, ſi diffinitio pro nomine ponatur: nam qui virtute in diffinitione boni vtitur, bono ipſo vtitur in boni diffinitione, ſi diffinitio virtutis loco nominis ponatur: quod fieri poteſt, ſicut in antehabitis ſæpius dictum eſt. Ideo ergo bono vtitur in diffinitione boni: quia virtus eſt quoddam ſpeciale bonum in quo bonum eſt actu & intellectu. Similiter autem & eodem modo qui eo quod eſt bipartitè in diffinitione perfecti vtitur, etiam perfecto vtitur, eò quod in duo diuidi ſignificat bipartitè diuidi, ſicut paulò ante dictum eſt. Duo autem quædam perfecta ſunt ſiue paria ſunt: & ſic idem ſumitur in diffinitione ſuiipſius. Duo ergo poſita ſunt in iſta vna conſideratione: & quia poſterius ſumit in diffinitione prioris, & quia idem ſumit in diffinitione ſuiipſius: & ſic non ex prioribus & notioribus facit diffinitionem. Vniuerſaliter ergo epilogando ſecundum prædicta dicendum eſt, quòd vnus in communi eſt locus non per priora & euidentiora feciſſe diffinitionem, ex quo interimitur diffinitio: partes autem illius loci ſunt quæ dictæ ſunt.

CAPVT III.

Qualiter interimitur diffinitio inſpiciendo in partes eius, quæ ſunt genus & differentia.

SEcundus autem in communi acceptus locus quo interimi poteſt diffinitio, eſt per inſpectionem ad ipſas partes diffinitionis, & ad ipſa ex quibus eſt diffinitio quantum ad ſubſtantiam, à qua communi conſideratione multæ trahuntur conſiderationes ſpeciales. Et primo quidem ad genus inſpiciendo ſi non ponatur genus, & ſi non ponatur genus certum & finitum, & ſi non ponatur genus proximum.

Secundus autem ſi quum eſt in genere res, &c.

Inſpiciendum ergo primo ſi cum res diffinita eſt in genere, per diffinitionem aſſignatam non eſt ſita ſiue poſita in genere aliquo: in omnibus enim huiuſmodi diffinitionibus peccatum eſt, in quibus non ponitur primo ſiue prius in ordine partium diffinitionis in ratione (hoc eſt, in diffinitione ipſa) genus quod prædicatur in quid: quia illius eſſentiales differentiæ ſunt quæ formant ipſum in quale quid, quod eſt ſpecies. Hoc modo peccat corporis diffinitio quando dicitur, quòd corpus eſt quod habet tres dimenſiones: quod enim eſt nomen infinitum & genus nullum dicit, per quod ab aliis generibus corpus ſeparetur.

Ly quod eſt nomen infinitum.

Vel

Vel ſi hominem diffinire volens dixit, quòd homo eſt qui ſcit numerare: eo quod ſolus inter animalia ſcit numerare: hic enim nullum eſt poſitum genus in diffinitione. Genus autem, vt diximus, vult quid eſt eſſe ſignificare, cui addita differentia facit quale quid, quod eſt ſpecies, quæ ſine genere non eſt quid, ſed quale tantum: quia non eſt quid formatum:& ideo genus primum ponitur eorum quæ in diffinitione ponuntur, & primum ſubiectum, & primum ſubſtans differentiis formantibus & diſtinguentibus ipſum.

Amplius autem ſi ad plura dicto, &c.

Amplius inſpiciendum adhuc ſi aliquid diffiniri debeat ex ſuo genere ad plura ſicut ad fines: dicto enim eo quod diffinitur ad plura ex ipſo ſuo genere, conſiderandum eſt ſi aliquis in diffinitione aſſignata non ad omnia ad quæ dictum eſt, aſſignauit: tunc enim peccauit,& interimitur diffinitio. Cuius exemplum eſt,vt ſi aliquis grammaticam diffinire volens, dicat eam ſcientiam eſſe ſcribendi: hic enim genus poſuit, ſed non omnia ad quæ ſcientia eſt grammatica, poſuit: indiget enim adhuc, quod apponatur, quoniam grammatica eſt ſcientia cognoſcendi per conſtructionem ad intellectum relatum: & ſic grammatica eſt ſcientia ſcribendi & cognoſcendi eius quod profertur in oratione & in partibus orationis, & nihil magis ſcribendi quam intelligendi declarat grammaticam eſſe ſcientiam ille qui aſſignat perfectam grammaticæ diffinitionem. Propter quod non diffinit qui aliquid (hoc eſt, alterum illorum) ponit. Sed ille vere diffinit grammaticam, qui vtraque hæc ad quæ ex integro eſt diffinitio, dixit ſic, Grammatica eſt ſcientia rectè ſcribendi & rectè intelligendi quod profertur in oratione & partibus orationis.

Eiuſdē non poſſunt eſſe plures diffinitiones ſubſtantiales.

Huius autem ratio eſt: quia plures non contingit eſſe diffinitiones ſubſtantiales eiuſdem: & ſi diffinitur ad vnum, eadem ratione diffinietur ad alterum, quando vtrumque per ſuum genus & non per accidens: & ſic non continget eiuſdem plures eſſe diffinitiones & diuerſas. Eſt autem quod genus eſt aliud ſicut ſcientia ad ſcitum.

Ergo in quibuſdā quidem ſecundum veritatem,&c

Ergo in quibuſdam quidem ex neceſſitate ſic ſe habet, quòd oportet diffinire ad vtrumque ad quæ eſt, quando ſine his non perfectè determinatur genus, ſicut dictum eſt. In quibuſdam autem non eſt ſic. Et ideo non correctione, ſed determinatione per diſtinctionem facta indiget conſideratio, vt in quibuſdam, vbi non per ſe dicitur genus ad vtrumque,ſed ad vnum per ſe & ad alterum per accidens, velut medicina dicitur eſſe ſcientia ad ſanitatem & ægritudinem facere.

Medicina ſcientia dicitur per ſe de hoc quod eſt facere ſanitatem. per accidēs verò de hoc quod eſt facere ægritudinem.

Nam de hoc ſiue ad hoc quidem quod eſt ſanitatem facere, per ſe dicitur: quia hæc ſcientia faciendi ſanitatem. De illo autem quod eſt ægritudinem facere,eſt per accidens. Simpliciter autem (hoc eſt,per ſe)alienum eſt à medicina ægritudinem facere. Propter quod nihil magis diffiniuit medicinam qui ad vtrumque diffiniuit eam dicens, quòd medicina eſt ſcientia ad ſanitatem facere & ægritudinem, quam ſi ad alterum quod eſt ſanitatem facere diffiniuiſſet: quia non eſt ad ægritudinem facere, niſi propter ſanitatem, quando ægritudo eſt cauſa ſanitatis & vitæ longioris:& ſcitur iam ex ſcientia poſteriorum, quòd vbi vnum eſt propter alterum,vtrobique eſt tantum vnum.

Quod medicina non ſit ſcientia ad ægritudinem facere.

Sed forte inſpiciendo ſubtiliter, peius diffiniuit qui diffiniuit ad vtrumque, quam ſi ad alterum tantum diffiniuiſſet: eo quod etiam reliquorum ſiue aliorum & à medico quilibet cuiuſlibet artis vel ſcientiæ poteſt ægritudinem facere, vel vulnerando vel immoderate corpus implendo, vel immoderatè exercitando, vel huiuſmodi aliquid faciendo: ad hoc enim nec ſcientia nec ars requiritur: quoniam non eſt difficile & bonum.

Amplius ſi non ad melius,&c.

Amplius adhuc inſpiciendo ad genus quod elementum eſt, qui vult interimere diffinitionem, conſideret ſi aliquid quod ad plura eſt quæ inæqualia ſunt ſecundum bonum & malum,ſed non ad melius, ſed ad peius per diffinitionem ex genere factam aſſignauit ad vnum, cum ſint plura ad quæ ſecundum genus ſumi dicitur id quod diffiniuit. Nam omnis ſcientia & omnis poteſtas ad aliud dicta, ſiue ſit naturalis,ſiue artificialis,ſiue etiam politica, eſt eius quod eſt optimum in illo ordine ſecundum quem ad illud dicitur: & ideo ad illud ſecundum genus ſuum eſt diffinienda. Aut etiam adhuc peccatum eſt quoad genus inſpiciendo diffinitum per diffinitionem aſſignatam non poſitum in proprio genere, vtrum verè poſitum ſit in proprio genere, vel non,conſiderandum ex his elementis vel principiis quæ ſunt inducta in quarto huius ſcientiæ libro. Dictum autem eſt prius quando ponitur in æquiuoco vel analogo ſicut in genere.

Rurſum ſi non poſitū eſt,&c.

Rurſum autem adhuc inſpiciendo ad genus, interimitur diffinitio, ſi aſſignans diffinitionem ea dixit eſſe genera quæ tranſcendunt, hoc eſt, quæ non ſunt proxima diffinito, ſed ponit ſuperiora intermediis & vltimis omiſſis. Cuius exemplum eſt, vt iuſtitiam ſpecialem virtutem volens diffinire, dicit iuſtitiam eſſe habitum æqualitatis affectiuum vel diſtributiuum, eò quod in communicandis vel diſtribuendis facit æquale, ſed non ſecundum medietatem arithmeticam vel geometricam,tranſcendit proximum genus qui ſic diffiniuit: reliquit enim virtutem quæ eſt proximum genus iuſtitiæ, & non dixit quid eſt eſſe iuſtitiæ: quia quamuis dicat in genere remoto quid eſt eſſe iuſtitiæ, hoc non eſt niſi infinitè & indeterminatè. Quare aut proximum genus ponendum, aut omnes differentias ſuperiori generi addendum, quoniam trahunt vſque ad genus proximum cuius differentia conſtituit ſpeciem: quia differentia tranſcendens generis adiuncta illi generi non complet diffinitionem. Vnde ex remoto genere non completur diffinitio: ſed vtraque coniuncta ſunt vt potentia & genus ad ipſum diffinitum: ſubſtantia enim cuiuſque diffiniti & quid eſt in genere ſuo, vt ſæpius diximus. Hoc autem quod dictum eſt,in genere tranſcendenti diffinitum ponere, idem eſt quod non ponere ipſum in proximum genus. Nam qui virtutem dixit eſſe genus iuſtitiæ diffiniendo iuſtitiam, dixit & habitum: quia in inferiori dicitur ſuperius, & non è conuerſo, ſicut ſæpius dictum eſt. Et

ideo

ideo quod proximum genus diffinitio diffiniendo poſuit, in proximo genere omnia ſuperiora genera & tranſcendentia proximum genus dixit: eò quod omnia ſuperiora genera per ſe de inferioribus prædicantur, & in ipſis ſunt & dicuntur ad minus implicitè. Propter quod diffinitum aut in proximum genus ponendum eſt, aut ſi tranſcendens genus ponatur, tunc addendum generi remoto omnes ſuperiores differentias ſuperiorum generum, quæ coarctent genus remotum ad genus proximum: quia per iſtas ſic generi remoto additas determinatur & finitur genus proximum: & tunc ponitur diffinitio proximi generis, & iſta in diffinitione ſtat loco ipſius: ſic enim præmiſſis nihil omiſit de his quæ ex genere ad proximum genus vel proximi generis conſtitutionem pertinent: ſed pronomen proximi generis in diffinitione ſpeciei dictum erit inferius genus per ſuam conſtitutionem. Sicut ſi diffiniendo hominem dicam, quòd homo eſt ſubſtantia corporea animata ſenſibilis rationalis mortalis. Ille verò qui diffiniendo non dicit niſi ſuperius genus tantum ſine additione differentiarum contrahentium, dicendo ſic ſuperius genus, non dicit inferius: quia inferius non eſt in ſuo ſuperiori niſi potentia & indefinitè, & non eſt in ipſo in actu & intellectu. Nam qui plantam dicit, quod eſt ſuperius genus, non dicit arborem niſi potentia & infinitè. Et ideo in ſuperius genus non diffinitur. Scias autem, quòd aſſignans diffinitionem per genus remotum, & contrahens per differentias, licet non interimat diffinitionem ſecundum ſubſtantiam, interimit cum bonitate diffinitionis: quia differentiam non poſuit vt debet.

In diffinitione debet poni proximũ genus diffiniti, aut genus remotum contractum differentiis contrahentibus ad genus proximum

Diffinitio data per genus remotũ contractum per differentias, licet habeat ſubſtantiã diffinitionis, nõ tamen habet bonitatẽ diffinitionis.

CAPVT IV.

Qualiter interimitur diffinitio inſpiciendo ad differentias.

Rurſum in differentiis ſimiliter conſiderandum, &c.

Tripliciter contingit interimere diffinitionem ex parte differentia.

RVrſum volenti interimere diffinitionem ſimiliter ſicut in genere in differentiis conſiderandum tripliciter, vt ſi ſimpliciter deficit differentia, ſicut non eſt ſubſtantialis diffinitio, aut ſi non propria, aut ſpecifica. Conſiderandum ergo ſi diffinitionem aſſignans per genus debitum, in diffinitione cum genere & differentias proximi generis dixit: nam ſi non rei ipſius diffiniunt differentiis, proculdubio diffinitionem interimit.

Aut ſi & omnino, &c.

Aut etiam conſiderandum ſi omninò ſiue generaliter vt differentiam aliquid tale accidentale dixit, quod nullius diffiniti ſubſtantialem eſſe differentiam contingit, vt animal aut ſubſtantiam quæ genera ſunt, & nullius differentiæ ſunt conſtitutiuæ, quamuis ab aliquo ſeparent vt genera: palam enim, quoniam ſic diffinire volens non diffiniuit: quia ei quod eſt quid, qualitatem ſubſtantialem (quæ diffinit quale quid & facit) non adiunxit: ea enim quæ dicta ſunt, animal & ſubſtantia, nullius ſunt differentia, ſed ſunt quid in ſubiectis differentiis formabile & determinabile.

Videndum autem & ſi, &c.

Adhuc autem inſpiciendo ad differentiam videndum eſt, ſi differentiæ poſitæ in diffinitione aſſignata eſt aliud quod è diuerſo per contrarium in eodem genere diuiditur, id eſt, per diuiſionem generis accipitur, dictæ in diffinitione differentiæ: nam ſi non eſt oppoſita differentia, palam quod non erit quæ dicta eſt generis differentia poſiti in diffinitione: cum omne genus his differentiis diuidatur, quæ è diuerſo diuiduntur, hoc eſt, per diuiſionẽ accipiuntur, velut animal genus diuiditur greſſibili volatili & bipedi tanquam oppoſitis differentiis. Huius cauſa eſt: quia nullum genus eſt, quod ſua communitate conſtituat ſpeciem: & ideo oportet ipſum diuidi. Cum autem ſit forma, formæ autem non diuiduntur niſi per oppoſitionem quam habent adinuicem, & quemlibet diuidentem oportet habere formam oppoſitam. Si igitur differentia poſita in aſſignata diffinitione non habet differentiam etiam oppoſitam, interimitur & ipſa diffinitio in qua ponitur.

Aut ſi eſt quidem è diuerſo, &c.

Aut etiam ſi ſit è diuerſo diuerſa differentia aliqua, conſiderandum ſi eſt vera de genere, hoc eſt, quòd ſi cum genere continens ſpeciem: eſt enim differentia vera de genere, quando eſt eſſentialis qualitas diffiniens & determinans ad actum ſubſtantialem potentiam generis. Vnde patet, quòd ſi oppoſita differentia non eſt vera de genere, palam eſt, quoniam neutra neque propoſita neque oppoſita generis aſſignati in diffinitione erit differentia: omnes enim quæ è diuerſo diuiduntur ex genere differentiæ hoc modo, veræ ſunt de proprio genere ex cuius genere per diuiſionem accipiuntur.

Similiter autem & ſi vera quidem, &c.

Similiter autem conſiderandum eſt: quia ſi vera eſt quidem de genere, non facit autem oppoſita generi ſpeciem, eò quod non eſt ſpecifica, palam quod non erit hæc quæ aſſignata eſt, differentia ſpecifica generis in diffinitione poſiti. Nam omnis ſpecifica differentia cum genere coniuncta facit ſpeciem. Si autem hoc oppoſitum non eſt differentia, nec quæ dicta eſt, erit differentia: quia illa illi è diuerſo diuiditur. Et ſic interimitur diffinitio interempta vera differentia ſpecifica per quam fieri debet diffinitio.

Amplius ſi negatione diuidit, &c.

Amplius adhuc interimitur diffinitio reſpiciendo ad differentiam conſiderando ſi negatione (hoc eſt, differentia per negationem aſſignata) diuiditur genus: quia negatio nullius ſpeciei conſtitutiua eſt: velut contingit ipſi Euclidi etiam qui lineam diffinit, dicens lineam per diffinitionem eſſe longitudinem ſine latitudine: quæ tamen diffinitio primo à Platone poſita eſt, & ab Euclide aſſumpta. Sine latitudine autem eſt negatiua differentia: quia idem eſt ſine latitudine quod non habens latitudinem: nihil enim aliud ſignificat ſine latitudine, quam talis longitudo non habens latitudinem. Accidit autem ex tali aſſignatione differentiæ inconueniens. Primum quidem, quòd genus participat ſpeciem, & vniuerſaliter ſpecies prædicabitur de genere. Quod ſic patet: quia quod eſt, vel eſt cum latitudine, aut ſine latitudine: nam de omni eo quod eſt, affirmatio vel negatio vera eſt. Hæ autem differentiæ cum latitudine eſſe, vel ſine latitudine,

Diffinitio lineæ data ab Euclide prius poſita fuit à Platone.

Quomodo ſequitur quod ſi differentia aſſignetur per negationem, quod genus participat ſpeciem & vniuerſaliter quod ſpecies prædicatur de genere.

latitudine, apponuntur per affirmationem & negationem. Propter quod ſequitur, quòd de genere lineæ (quod eſt longitudo) alterum horum verum erit: longitudo ergo quæ genus eſt lineæ, aut eſt cum latitudine, aut ſine latitudine: non cum latitudine: ergo longitudo quæ eſt genus lineæ, erit longitudo ſine latitudine: ſed de quo prædicatur diffinitio, prædicatur & diffinitum: longitudo autem ſine latitudine (vt dicit aduerſarius) eſt diffinitio lineæ: ergo linea prædicatur de longitudine quæ eſt genus lineæ. Ex quo ſequitur, quòd genus participat ſpeciem: quia iſta iſta prædicatio eſt eſſentialis. Hoc autem eſt inconueniens. Ergo inconueniens eſt hoc ex quo ſequitur, quod etiam differentia per negationem aſſignetur. Sic etiá probatur, quòd differentia eſſentialis & vniuerſaliter prædicabitur de genere: quia longitudo eſt genus: latitudinem non habens, differentia: prædicabitur autem latitudinem non habens de longitudine, vt iam probatum eſt: & hoc eſt iterum inconueniens: ergo non debet aſſignari differentia per negationem.

Similiter autem & differentiæ: eo quod altera, &c.

Similiter autem & ſimile inconueniens ſequitur ſi genus quod eſt longitudo, cum latitudine eſſe dicatur tanquam cum oppoſita prædictæ negationi differentia: nam ſine latitudine & cũ latitudine differentiæ ſunt oppoſitæ eiuſdem generis: ex genere autem & differentia eſt ſpeciei ratio ſiue diffinitio: propter quod ſequitur, quod genus recipit in prædicando ſpeciei rationem: & ideo per conſequens etiam ſpecies prædicabitur de genere: quod eſt inconueniens. Et ſimiliter ſuſcipiet genus differentiæ prædicationem: quod eſt inconueniens: eò quod altera dictarum differentiarum per affirmationem & negationem oppoſitarum de neceſſitate prædicabitur de genere per hanc maximam, de quolibet affirmatio vel negatio eſt vera.

Eſt autem dictus locus, &c.

Dictus autem hic locus vtilis eſt contra eos qui ponunt genera eſſe formas ſeparatas ſecundum ſe realiter conſiſtentes: nam ſi eſt eadem numero ſeparata longitudo quæ eſt genus ſeparatorum, quodammodo etiam ſeparate prædicabitur de iſto genere ſeparatorum quod idem numero eſt, vt dicit Plato, quia latitudinem habet, aut ſine latitudine eſt, per eandem maximam, quòd oportet de omni longitudine alterum eorum quæ dicta ſunt, verum eſſe, ſiue ſeparata ſit ſiue concepta cum materia: ſiquidem de genere ſiue generaliter de longitudine verum eſſe debeat, hoc quidem verum eſt etiam, quòd omnis longitudo vel cum latitudine vel ſine latitudine eſt: ſed non accidit hoc quod genus participet ſpeciem, & quod differentia vniuerſaliter prædicetur de genere: ſunt enim longitudines latitudinem non habentes, vt lineæ: & cum latitudine ſunt quædam, vt ſuperficiei & corporis: propter quod ad illos ſolos qui formas ponunt (qui vnum numero in his genus ponunt) vtilis eſt hic locus. Qui verò non vnum numero genus ponunt, ſed diuerſum: & id poteſt eſſe: quia idem genere bene & non inconuenienter contraria in ſe habet: ſed ad illos valet, quicunque genus vnum dicunt eſſe vnum numero: hoc autem faciunt, qui ſolas formas genera eſſe ponunt: nam illi eandem numero longitudinem & idem numero animal genus eſſe dicunt, cuius ſunt contrariæ differentiæ.

Fortaſsè autem & in quibuſdam, &c.

In diffinitionibus priuationum oportet vti negatiua differentia.

Quamuis autem ſic dictum ſit, quòd negatiua non ſit differentia, tamen hoc non generaliter verum eſt: quia fortaſsè in quibuſdam quorundam diffinitionibus neceſſarium eſt vti negatione in aſſignatione differentiæ, vt in priuationum diffinitionibus: nam cæcum per diffinitionem eſt, quod non habet viſum quando per naturam natum eſt habere. Et hæc quidem de negatiua differentia dicta ſunt. In talibus autem nec affirmatiue accepta differentia valet ad diffinitionem: quia non habet differentia etiam condiuiſam per affirmationem. Vnde nihil differt negatione ſiue negatiua differentia diuidere genus, aut huiuſmodi affirmatione, quam negatione, hoc eſt, ad quam affirmationem neceſſe eſt è diuerſo diuidi cum negatione. Vt ſi longitudinem quæ eſt genus, habens latitudinem diffiniuit: nam nihil è diuerſo diuiditur niſi non habens latitudinem: propter quod ſequitur, quòd neceſſario negatione diuidatur genus: & ſic relinquitur idem quod prius inconueniens.

CAPVT V.

De inſpectione ad differentiam comparatam ad ea quæ ſunt in linea prædicamentali.

Rvrſum conſiderandum eſt in differentiæ diffinitione ad interimendam differentiam & diffinitionem: & quia hoc contingit ſecundum conſiderationem factam ad differentiam comparatam ad ea quæ ſunt in linea prædicamentali, & differentiam comparatam ſecundum prædicationem & ordinem quem habet ad illa, vtrumque iſtorum conſiderando ponemus, vt contingat abundare eum qui diffinitionem vult interimere ex defectu differentiæ. Comparatur enim ad ea quæ ſunt in recta linea prædicamentali tripliciter, vt ad ſpeciem, ad genus, & ad indiuiduum.

Rurſum ſi ſpeciem vt differentiam, &c.

Primo ergo conſiderandum ſi aliquis in diffinitione ſpeciem vt differentiam aſſignauit. Cuius exemplum eſt, vt qui fraudem diffiniés, dixit quòd fraus eſt iniuria cum illuſione: nam illuſio quædã ſpecies eſt iniuriæ, ſicut & fraus: propter quod non differentia eſt illuſio conſtitutiua, ſed condiuiſa ſpecies cum fraude ſub hoc genere quod eſt iniuria. Et aduertendum, quòd loco eius ſecundum aliam expoſitionem ponitur opprobrium: opprobrium autem eſt cum illuſione facta iniuria: fraus autem eſt deceptio cum damno.

Differentia inter opprobrium & fraudem.

Amplius ſi genus vt differentiam dixit, &c.

Amplius inſpiciendum ad differẽtiam comparatam ad genus. Conſiderandum ergo ſi aliquis genus vt differentiam in diffinitione aſſignata poſuit. Cuius exemplum eſt, ſi diffiniens virtutem, poſuit eſſe habitum bonum vel ſtudioſum: nam bonum quod loco differentiæ poſuit, genus eſt virtutis: & ſimiliter ſtudioſum. Vtroque iſtorum modorum etiam interimitur differentia, & per conſequens interimitur

Bonum & ſtudioſum dupliciter dicuntur.

terimitur diffinitio. Sed quia bonum & ſtudioſum dupliciter dicuntur:& pro natura boni quæ eſt bonitas, vt in magnis moralibus dicit Ariſtot. & pro forma boni. Et primo modo bonum eſt genus prædicatum de virtute: quia dicit Ariſtot. quòd virtus eſt bonitas quædam: forma autem boni (quæ ex eſſentialibus ſumitur) eſt virtutis differentia:ideò vt bene intelligatur inducta conſideratio, colligenda eſt ſic, quòd aut dicatur, quòd bonum ſit bonum ſicut prætendit conſideratio, aut quod bonum non ſit genus habitus vel virtutis, ſed differentia. Adhuc conſiderandum, quòd verum eſt quod in prædicamentis dictum eſt: quoniam non contingit idem in duobus generibus ſe non continentibus eſſe, hoc eſt, non ſubalternatim poſitis: & ſic ſe habent adinuicem bonum & habitus vt duo genera non ſubalternatim poſita: nam neque hoc genus quod eſt bonum, continet habitum, neque habitus continet bonum vt ſubalternatim. Cuius probatio eſt: quia à neutro ad alterum conuertitur conſequentia vniuerſali facta prædicatione, ſicut genus de ſpecie prædicatur: neque enim omne bonum eſt habitus, neque omnis habitus eſt bonum: propter quod non erunt genera hæc ambo ſeipſa adinuicem continentia, & diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum eſſet vna & eadem ſpecies: & quoniam habitus eſt genus virtutis, palam quoniam bonum concretiuè de virtute dictum, non eſt genus, ſed differentia magis.

Amplius habitus quidem, &c.

Amplius ad hoc idem alia ratio: quia habitus ſignificat quid eſt virtus vt genus: bonum autem formaliter acceptum, non ſignificat quid eſt virtus vt genus, ſed quale ſignificat virtutis: & differentia videtur quale quid (hoc eſt, quale aliquid eſt) ſignificare: id etiam quod differentia informat, & hoc eſt ſuppoſitum ſpeciei. Attendendum autem, quòd virtus dupliciter conſideratur: ſecundum relationem ad potentiam, cuius eſt vltimum & perfectio in bono: & ſic conſideratur virtus vt virtus ad alterum dicitur: & ſic eſt in genere habitus: quia, vt dicit Auicen. habitus eſt quo quis aliquid agit cum voluerit. Conſideratur etiam ſecundum id quod eſt virtus: & ſecundum hoc quod ſupponit in nomine virtutis, & ſic eſt in genere boni, & benè quidem ſic conſiderata eſt virtus: & hoc modo dicit Ariſtot. Nihil prohibet idem eſſe in diuerſis generibus.

Virtus dupliciter conſideratur & eſt in duplici genere.

Habitus quid ſecundum Auic.

Videndum autem & ſi non quale, &c.

Videndum in tertia conſideratione ſi in diffinitione aſſignata, id quod ponitur pro differentia, non ſignificat quale quid eſt: ſed hoc aliquid ſignificat, vt indiuiduum. Videtur enim omnis differentia ſignificare qualitatem eſſentialem, qua quale eſt aliquid quod eſt ſpeciei ſuppoſitum: ſi enim non ſignificat ſic quale, ſed hoc aliquid, interimitur & differentia aſſignata & diffinitio in qua ponitur. Et nota, quòd differenter differentia & ſpecies ſignificat quale quid: ſpecies enim quale quid ſignificat, ita quod eſt quid & quale aliquid eſt ſui, quia ſignificat quid formatum quali: differentia autem ſignificat quale quid, ita quod nihil ſui eſt quid, ſed ipſa eſt qualitas eius quod eſt quid in ſpecie.

Nota quomodo tam differentia quam ſpecies ſignificat quale quid, differenter tamen.

Intendendum autem & ſi differentia, &c.

Attendendum autem ad differentiam ad accidens comparatam, quod quale ſignificat: & conſiderandum ſi ſecundum accidens ſiue modum accidentis ineſt differentia ipſi diffinito: ſi enim ſic, interimitur & differentia & diffinitio. Cuius ratio eſt: quia nulla differentia ineſt diffinito ad modum eorum quæ ſecundum accidens inſunt: ſicut nec genus diffinito ineſt vt accidens. Cuius ratio eſt: quia non contingit differentiam alicui cuius eſt differentia ineſſe & non ineſſe, ſed ſemper eſſentialiter ineſt ei cuius eſt differentia vt actus proprius & forma ſubſtantialis, quæ ſui eſſentia conſtituit in eſſe ſubſtantiali, id cuius eſt differentia conſtitutiua.

CAPVT VI.

De inſpectione ad differentiam comparatam ad ea quæ in linea prædicamentali ſecundum comparationem ordinis & prædicationis.

Amplius ſi prædicatur de genere differentia, &c.

AMplius autem ad interemptionem differentiæ & diffinitionis per inſpectionem differentiæ comparatæ ad genus & ſpeciem, conſiderandum ſi vniuerſaliter prædicatur de genere aſſignato in diffinitione differentia aſſignata, aut ſpecies quæ eſt diffinita, aut aliquid de numero eorum quæ ſunt inferiora ſpecie: nullum enim eorum quæ dicta ſunt, contingit de genere vniuerſaliter prædicari, etiamſi ſecundum eſſe accipiatur. Et cauſa huius eſt: quia genus (omnium eorum quæ in diffinitione ponuntur, & ad quæ diffinitio refertur ad diffinitum) ampliſſimè ſiue communiſſimè dicitur ſiue prædicatur: & ideò ſi differentia prædicatur de genere, communior erit genere, & non reſtringet genus cui apponitur: & ſic interimetur differentia & diffinitio: quia non valet ad propoſitum.

Rurſum ſi prædicatur genus de differentia, &c.

Rurſus conſiderandum iterum ſi genus ſecundum hoc quod eſt genus, prædicetur de differentia vt differentia eſt, hoc eſt, quia eſſentia quæ eſt genus de eſſentia quæ eſt differentia prædicetur: tunc enim interimitur & differentia & diffinitio. Et huius cauſa eſt: quia genus in eo quod genus, non prædicatur de differentia in eo quod differentia, ſed de illis videtur dici ſiue prædicari de quibus eſt & differentia, vt de ſuppoſitis informatis per differentiam, vt animal genus prædicatur de homine, & boue, & de aliis greſſibilibus (hoc eſt, greſſibili tanquam differentia formatis animalibus) & non prædicatur de ea differentia quæ de ſpecie cuius eſt differentia, prædicatur. Huius autem ratio prima ducens ad impoſſibile eſt: quia ſi genus quod eſt animal, prædicaretur ſecundum vnamquamque differentiam, vt quælibet differentia participationis: tunc iure & multa animalia de ſpecie prædicarentur. Et huius cauſa eſt: quia differentia diuidit genus, & multæ differentiæ in multa diuident, & diuerſę diuident in diuerſa: & ſic numeraretur animal diuerſitate differentiarũ vt participatum diui-

ditur

ditur ſecundum participantia diuerſa: & ſic tunc (quia vna ſpecies habet plures differentias quæ de ſpecie prædicantur) multa animalia de eadem ſpecie prædicarentur: quia quælibet differentia infert genus quod ipſa participat.

Obiectio. Si autem quis obiiciat, quando ſimiliter à primo deſcenditur vſque ad vltimum, multa genera prædicantur de vno. *Solutio.* Non eſt ſimile: quia nullum eorum per quæ deſcenditur per oppoſita, diuidit genus: & ideo genus non numeratur in illis, ſed eſt idem plus & minus coarctatum ſecundum quod plus eſt & minus deſcenſus à primo.

Amplius differentiæ omnes aut ſpecies aut indiuidua, &c. Amplius ad idem alia ratio eſt: quia ſi genus de differentia prædicatur, & ſubſtantiali & eſſentiali prædicatione: non tamen talis prædicatio eſt ſuperioris de inferiore ſecundum rectam lineam prædicabilium: quia ſi ſic, ſequitur quòd differentiæ omnes eſſent ſpecies vel indiuidua: quia tali prædicatione non niſi de ſpecie & indiuiduo prædicatur genus: ſi quidem hoc certum eſt in his de quibus animal prædicatur: nam vnumquodque animalium de quo animal genus prædicatur eſſentiali prædicatione, ſpecies eſt, aut indiuiduum. Eſt autem hic attendendum, quòd hæc natura quæ eſt genus, de hac natura quæ eſt differentia, nullo modo prædicatur, ſed diſparatæ naturæ ſunt, quarum vna eſt vt id quod eſt potentia & materiale quod eſt genus, & altera eſt ſicut actus purus cuius nihil eſt id quod eſt ſubiectum & potentia: vnde cum omne id quod prædicatur affirmatiuè de aliquo, ſui aliquid ſecundum eſſe habeat in eo de quo prædicatur, & genus ſecundum id quod eſt natura quædam & ſubiectum & in potentia, ſui nihil ſecundum eſſe habeat in differentia, eò quod eſt id quod eſt in ſubiectum in potentia exiſtens, impoſſibile quod alterum de altero eſſentialiter prædicetur, ſed ſunt eſſentiæ & naturæ diſparatæ. Et huius cauſas diuerſi diuerſas aſſignant: ſed non alia cauſa eſt, quam illa quam dicit Ariſtot. & Philoſophi, quòd id quod eſt ſubiectum in potentia exiſtens ſecundum rem, nunquam in idem cum forma & actu coincidit: ſequeretur enim, quòd idem eſſet formans & formatum, & diſtinguibile & diſtinctum, & perficiens & perfectum: quæ omnia ſunt impoſſibilia & contra omnem intellectum. Ergo oportet dici, quòd quando genus de differentia vel differentia de genere prædicatur, vel quando ſpecies vel indiuiduum de differentia, vel è conuerſo prædicatur, quòd differentia, ſecundum eſſe & concretionem quam habet ad ſuppoſitum quod informat, accipiatur: & ſic dicitur, quòd animal eſt rationale, & rationale eſt animal: & quod homo eſt rationalis, & rationalis homo: & rationalis Sortes, & Sortes rationalis. Dicunt tamen quidam, quòd cum dicitur, rationale eſt animal, vel è conuerſo animal eſt rationale, quod duplex eſt locutio: ex eo quod hoc quod dico, rationale, poteſt ſtare formaliter: & ſic falſa eſt locutio: quia ſic rationalitas eſſet animal: vel poteſt ſtare pro ſuppoſito: & ſic eſt vera. Et hoc eſt idem cum priore, ſed dicit, quòd prior ſolum cauſam dicit eorum quæ dicta ſunt. Et ex his planè intelligitur quod hic dicitur.

Similiter autem perſpiciendum, &c. Similiter adhuc inſpiciendum in differentiam comparatam ad ſpecies, ſi ſpecies aut aliud inferius ſpecie (ſicut indiuiduum, vel ſpecialiſſimum quod ſubalterna ſpecie continetur) prædicatur eſſentialiter & vniuerſaliter de differentia: hoc enim eſt impoſſibile: cuius prima ratio eſt: quia ſic in amplius. *Amplius accidit differentiam ſpeciem eſſe, &c.* Aliud inconueniens ſequitur: quia ſic accidit ſiue ſequitur, quòd ſpecies ſit differentia: ſiquidem prædicabitur de differentia aliqua ſpecierum, conſtat, quòd non accidentali prædicatione prædicatur, vt homo eſt albus: prædicabitur ergo eſſentialiter affirmatiue: conſtat ergo, quòd prædicata ſpecies aliquid ſui habet in ſubiecto quod eſt differentia: conſtat autem, quòd cum non ſit in ſpecie niſi genus & differentia, quòd alterum horum habet ſpecies in differentia: patet quod non genus: ergo differentiam: ſequitur ergo, quòd ſpecies ſit differentia: quod eſt inconueniens. Nam ſi prædicatur de differentia hæc ſpecies, homo, palam quòd ſequitur, quòd homo ſit differentia: & ſic interimitur differentia & diffinitio.

Rurſum ſi non prior, &c. Rurſum comparando differentiam ad ſpeciem ſecundum prioritatem, conſiderandum eſt ſi non prior eſt differentia ſpecie: ſic enim interimitur differentia & diffinitio: eò quod genere poſteriorem, ſpecie autem priorem oportet eſſe differentiam.

Obiectio. Tex. com. 17. Tex. com. 43. Eſt autem obiectio conſueta quæ in multis locis & hic & in ſecundo poſteriorum & in aliis locis fieri conſueuit, quod dicit Ariſtot. quòd differentia in amplius prædicatur quam ſpecies: & in 7. primæ philoſophiæ dicit, quòd differentia vltima ſpecifica conuertibilis eſt cum ſpecie, & non eſt in amplius quam ſpecies ipſa: quæ etiam eſſe videntur contraria & repugnantia. *Solutio.* Sed ad hoc ſæpius à nobis in diuerſis libris eſt reſponſum, quòd eſt quæ ſecunſecundum nomen & actum differentiæ differentia eſt: & eſt quæ diuidit & differre facit in ſpecie, quia alia non diuidit: & ſi differre facit ſpeciem ab aliis, hoc eſt ex conſequenti: quia conſtituendo format: & & ſic per formam ab omnibus (quæ ad illam formam diſparata ſunt) diuidit. Et ideo differentia, ſecundum actum differentiæ differentia exiſtente, intelligitur quòd quantum eſt de ſe, communior eſt quam ſpecies, de qua etiam ſupra in primo huius ſcientiæ libro dictum eſt, quòd eſt generalis & cum genere collocanda: & in prima philoſophia in 7. innuit Ariſtot. quòd omnes differentiæ quæ ſunt ante vltimam, ſunt vt genus, & pro genere ponuntur: *Tex. com. 43.* quia in potentia ſunt, non vt actus purus & ſtans & perfectus: ſed illa quæ eſt actus totus purus ſecundum ſe, eſt in actu formæ conſtituentis & determinantis totam generis potentiam: & quod differre facit, non habet niſi ex conſequenti: ideò non diuidit inter ſe id cuius eſt differentia, hoc eſt, ſpeciem, ſicut facit differentia diuiſiua quæ inter ſeipſam diuidit genus cuius eſt differentia: ſed ex conſequenti diuidit totam ſpeciem integrã ab aliis. Et de tali differentia nec hic fit ſermo, nec etiam in ſecundo poſteriorum, ſed in 7. primæ Philoſophiæ, vbi agitur de veris principiis earum conſtituentibus eas in ſubſtantia

& ineſſe: & ſic ſoluuntur contraria. Alij autem aliter ſoluunt, de quorum dicto non curamus.

Conſiderandum autem & ſi diuerſi generis, &c.

Adhuc volenti interimere conſiderandum eſt ad differentiam comparatam ad aliud genus quod non eſt diffiniti genus, quod non continet genus diffiniti, nec continetur ab eo ſicut genera ſubalternatim poſita: quia non videtur, quòd diuerſi generis neque ſubalternati ſimul, nec ſubalternantis genus diffiniti ſit eadem & ſubſtantialis differentia, ſicut nec vna ſpecies eſt talium generum ita adinuicem ſe habentium. Hoc autem probatur per deductionem ad impoſſibile: quia ſi detur, quòd non eſt ſic, vt dictum eſt, accidet ſiue ſequetur, quòd vna ſpecies erit in duobus generibus non continentibus ſeinuicem, hoc eſt, non ſubalternatim poſitis. Cuius ratio eſt hæc: generale eſt, quòd quælibet differentia ſecundum ſe accepta infert ſuum proprium genus in quo eſt, velut greſſibile & bipes quæ ſunt differentiæ animalis, inferunt animal ſi ſecundum ſe accipiantur. Similiter quælibet differentia cum ſuo genere accepta conſtituit vnam ſpeciem, & vnica differentia conſtituit vnicam ſpeciem: vnica ergo differentia cum vno genere conſtituit vnicam ſpeciem, & eadem cum alio genere accepta conſtituit ſpeciem, quia vnica eſt duorum generum vt dicit hypotheſis: & verum eſt, quòd de quo prædicatur differentia, de eodem prædicatur & genus illius differentiæ. Sint ergo genera a. b. & vnica differentia ſit c. ſpecies autem conſtituta ſit d. prædicatur autem c. de d. ergo & a. genus prædicatur de d. per eandem rationem prædicabitur & b. de d. per differentiam quæ eſt c. quia iſta duorum generum eſt differentia: ergo differentia & ſpecies vna eſt in duobus generibus, vt in a. & b. quod eſt contra hoc quod in prædicamentis dicitur, quod diuerſorum generum & cætera.

Hoc cum conſilio (vt melius intelligatur) corrigendum eſt: quia quamuis ſit generalis vera de differentia vltima conſtitutiua, tamen de aliis differentiis accepta indiget interemptione. Et quidem aut ſic dicendum eſt vt poſita eſt conſideratio de vltima differentia, aut dicendum eſt, quòd impoſſibile eſt eandem differentiam duorum generum eſſe non continentium ſe adinuicem, ſiue non ſubalternatim poſitorum: ſed addendum, quòd duorum non ſubalternatim poſitorum quæ ambo genera non ſupponuntur vni quod eſt commune genus ad vtrumque: quia aliter conſideratio habebit inſtantiam: nam greſſibile animal & volatile animal genera ſunt non ſubalternatim poſita, & vtriuſque eorum eſt vnica differentia quæ eſt bipes: & ideo addendum eſt, quòd nec vtriuſque generis ſit genus vnum, quod ſi vnum ſit genus vtriuſque generis exiſtentis ſub eodem communi genere ad vtrumque: & tunc non habet inſtantiam: nam ambo quæ dicta ſunt genera quæ ſunt animal greſſibile, & animal volatile, ſunt ſub vno communi vtrique generi.

Palam autem, quoniã non neceſſe, &c.

Palam autem pro ſecunda parte conſiderationis, quoniam & hoc habet inſtantiam: quia in talibus differentiis non neceſſe eſt differentiam vniuerſaliter proprium genus inferre: eò quod contingit eandem differentiam duorum eſſe generum non continentium ſeinuicem: non enim ſequitur, eſt bipes, ergo eſt volatile: nec ſequitur, eſt bipes, ergo eſt greſſibile vel homo: ſed alterum tantum horum generum ſub diſtinctione ad reliquum inferre neceſſe eſt: & ſuperiora hæc omnia ſimul ſub diſiunctione coniuncta ex ſuis inferioribus differentiis inferuntur: ſequitur enim, bipes, ergo greſſibile vel volatile: & hæc inferunt animal, commune genus quod ambo illa genera continet.

CAPVT VII.

De inſpectione ad differentiam abſolutè acceptam & ad differentiam contractam.

Videndum autem & ſi in aliquo, &c.

VIdendum autem volenti interimere differentiam & diffinitionem, ſi in aliquo quod diffinitur, aſſignauit differentiam loco determinatam vel deſignatam: tunc enim interimitur differentia: quia differentia eſt de intrinſecis eſſentialibus: locus autem extrinſecus eſt, & non eſſentialis: non enim ſubſtantialiter videtur differre ſubſtantia vna diffinita à ſubſtantia, alia diffinita in eo quod vbi ſiue in loco. Propter quod etiam illi increpantur, qui in greſſibili animali & volatili animali diuidunt animal, diuidentes animal in aquatile & terreſtre: quod tamen Ariſtot. facit in libro animalium nono. Sed hi non increpandi ſunt, quod ita diuidunt velut greſſibile & terreſtre & aquatile vbi ſignificet: cum hæc ſint differentiæ quæ penes vbi accipiuntur. Sed tamen in his hæc conſideratio correctione indiget: quia aut male dicunt penes vbi differentiam aſſignantes, aut in his quidem aſſignantes differentiam non rectè increpantur, ſi intentionem ad hoc referunt, quod in naturali & eſſentiali aptitudine animalis eſt in aqua vel in terra eſſe: tunc enim differentia quæ eſt aquatile vel terreſtre, non ſignificat in aliquo loco eſſe vel in vbi, ita quod ad hoc accipiatur differentia: ſed ſignificat quale quid eſt illud animal ſecundum naturam & differentiam ſubſtantialem. Quod ex hoc probatur: quia ſi aquatile ſecundum locum, in ſicco ſit, ſi eſt auis aquatica ab aqua remota, adhuc per naturam eſt aquatile. Similiter autem & terreſtre eſt terreſtre, etſi in humido ſit ſecundum locum, vt bubalus in aqua exiſtens: & cocodrillus cum eſt in humido, non eſt aquatile, ſed terreſtre. Adhuc quamuis ſic aſſignans penes locum differentiam, non ſit increpandus, attamen ſi aliquis aliquando ſecundum locum aſſignet differentiam, non ad intrinſeca & eſſentialia reſpiciens, tunc palam eſt, quòd aſſignans peccans erit, & interimitur differentia. Si autem aliquis quærat, quare reſpiciendo ad tempus non datur hæc conſideratio ſicut reſpiciendo ad locum? Dicimus, quòd omnes tales quæſtiones in hac materia quæ ex probabilibus eſt, ſuperfluæ ſunt: tamen dici poteſt, quòd

Quomodo differentia quæ penes vbi accipiũtur, increpanda ſunt, & quomodo non.

quòd locus magis conuenit cum differentia, quam tempus: quia locus eſt contentiuus & ſaluatiuus ſicut differentia: tempus autem eſt magis cauſa corruptionis per motum, qui facit diſtare à principio id quod mouetur: & ideò magis aſpiciendo ad locum, quam ad tempus ponitur conſideratio. Et quamuis idem ſit (quoad generans) motus ad locum & ad formam, eò quod tantum datur de loco, quantum de forma ipſi mobili: cum diuerſi motus ſint localis & genarationis, localis quidem in eo quod extrinſecus ſe habet ad rem, generatio autem in eo quod intrinſecus ad ipſam ſe habet: & ideò peccat penes locum differentiam aſſignans, & non peccat differentiam aſſignans penes generationem.

Rurſum ſi differétiam paſſionem, &c.

Rurſum adhuc volenti interimere diffinitionem, inſpiciendo ad differentiam ad materiam contractam, conſiderandum eſt ſi aliquis diffinitionem, ponens paſſionem eſſe aſſignanit. Paſſionem autem dicimus omne id quo ſecundum qualitatem actu patitur id quod alterando mouetur: hoc enim modo Aſpaſius in libro de paſſionibus paſſionem diffiniens dicit, quòd paſſio eſt motus quo patiendo mouetur quod continuè alteratur: continuè enim hoc recipit, cum paſſio à Græco quod eſt pati, quod latinè ſonat recipere, dicatur. Omnis enim paſſio talis quæ vere paſſio in paſſione vel paſſionabili qualitate exiſtens, magis facta per motum, in mobili plus & plus accepta, abiicit à ſubſtantia: quia ipſe motus alteratiuus (qui eſt forma paſſionis) magis & magis acceptus, dicitur abiicere à ſubſtantia: quia abiicit de ſubſtantia à contrario continuè ex quo fit motus: etiam id quod dicitur abiicere à ſubſtantia, eſt idem quod abiicere à ſubiecto: quia ſubiectum ſubſtantia eſt quæ mouetur. Quare autem talis paſſio differentia non ſit, ideò eſt quia differentia (cum de eſſentialibus ſit) magis videtur ſaluare ſubſtantiam, & omne quod in ſubſtantia eſt, quam abiicere: quia non eſt ſecundum motum alteratiuum, ſed potius amotio ipſius & finis motus.

Et ſimpliciter impoſſibile eſſe ſingulum, &c.

Adhuc autem ad idem eſt, quod ſimpliciter impoſſibile eſt eſſe ſingulum eorum quæ ſunt ſi non eſt propria differentia: quia iſta eſt forma ſubſtantialis ipſius: & ideò de iſta nihil abiicitur, & ipſa nihil abiicit. Nam cum non eſt greſſibile ſecundum aptitudinem (& ſi non ſit ſecundum actum) non erit homo. Simpliciter autem ſiue vniuerſaliter dicendum ſecundum quæ (hoc eſt, ſecundum quæcunque) alteratur habens iſta vt paſſionem, nihil horum eſt differentia illius. Omnia enim quæ huiuſmodi ſunt, quòd ſecundum ea alterantur ſubiecta habentia ea (cum magis fiunt ſecundum motum qui eſt forma) ſemper plus facta abiiciunt à ſubſtantia ſubiecta & habent contraria: quod non facit differentia quæ eſt actus purus & ſimplex, & non procedit de minus in plus ſecundum ſui ſubſtantiam. Propter quod ſi diffiniens per genus & differentiam (aliquam huius paſſionem vt differentiam aſſignauit) peccauit: ſimpliciter enim nulla alterantur ſecundum plus & magis fieri per motum ſecundum differentias ſpecificas.

Et ſi alicuius eorum quæ ſunt, &c.

Adhuc reſpiciendo in differentiam totam eorum quæ ſunt ad aliquid: in illa enim diffinitione differentia ponitur. Et conſiderandum ſi alicuius ſpeciei diffiniendæ (quæ eſt de numero eorum quæ ad aliquid ſunt) aſſignauit dicens, quòd non eſt ad aliquid: ſequitur enim ex hoc, quod idem non ſit hoc ipſum quod eſt ad aliquid: & ſic quod eſt ad aliquid, erit non ad aliquid: vnde eorum quæ ſunt ad aliquid, differentias conſtitutiuas oportet eſſe ad aliquid, vt patet. Exemplum in diſciplina ſpeculatiua, & actiua, & poëtica. Et eſt ſpeculatiua ad ſpeculandum ad finem veri. Actiua autem, vt dicit Ariſtot. (cuius habitus prudentia) eſt conſideranti ad finem boni. Poëtica (quæ operatiua eſt) ad finem operis eſt, qui eſt actus liberalis, ad quem mirabilia fingendo inducunt poëtæ, vt eſt palæſtra, exercitamentum, bellum pro republica, & huiuſmodi.

Conſiderandum autem & ſi ad quod natum eſt, &c.

Et in his quæ ſic ſunt ad aliquid conſiderandum (ab eo qui vult differentiam interimere & diffinitionem) ſi id ad quod natum eſt ſiue per naturam ſiue per artem, ſingulum eorum quæ ſunt ad aliquid dicta, diffiniens, aſſignauit ſiue diffiniuit ipſum. Nam quibuſdam quidem eorum quæ in ſpecie ſunt ad aliquid, non eſt vti diffiniendo niſi ad id diffiniatur ad quod natum eſt fieri & eſſe ſingulum eorum ſigillatim ſecundum ſpeciem acceptum: ad aliud autem nihil vti & diffiniri illa niſi ad hoc: vt viſu non contingit vti niſi ad videndum, oportet quod diffiniatur ad id. Quibuſdam autem etiam eſt vti ad aliud aliquid quam ad id ad quod nata ſunt, vt ſubtelare eſt nauicula concaua in medio textoris transferens litia per ſubtextum, quamuis ad hoc factum ſit, contingit tamen vti eo ad hauriendum aliquid: attamen ſiquis diffiniuit ſubtelare inſtrumentum ad hauriendum, ad quod non per naturam natum eſt (quamuis hoc fieri poſſit ſubtelari) peccauit: non enim ad hoc natum eſt ad quod diffiniuit: diffinitio autem eius quod ad aliquid natum eſt, eſt ad quod natum eſt quo ipſe vtitur prudens, & ad id quo vtitur propria diſciplina circa ſingula, vt textor ſubtelari ad transferendum litia, ſicut natura naui ad nauigandum: & ad hæc diffinienda ſunt.

Amplius ſi non primum, &c.

Amplius autem quando contingit aliquid ad plura ſecundum ſubiectum dictum eſſe per ſe & per accidens prius & poſterius, conſiderandum eſt, ſi non aſſignauit ipſum ad principale, peccauit, vt qui diffiniuit prudentiam dicens virtutem eſſe animæ hominis, & non aſſignauit eam virtutem eſſe rationalis primi: quia illius eſt prius: primi vt ſubiecti eſt rationalis potentiæ virtus prudentia, & per id eſt virtus animæ hominis. Nam ſecundum hoc quod eſt rationale primum vt potentia & anima & homo rationalis, dicetur prudens.

Amplius ſi non ſuſceptibile, &c.

Amplius adhuc in his quæ ad aliquid vt ad ſubiectum dicuntur, conſiderandum eſt ſi illud diffinitum non eſt ſuſceptibile cuius diffiniti quod ad aliquid eſt, dicitur diſtincta diſpoſitio paſſio vel qualitas: tunc enim aſſignata differentia non eſt differentia, vel quodlibet aliud à paſſione & diſpoſitione quod eſt ad aliquid: nam omnis diſpoſitio & omnis paſſio in illo nata eſt fieri cuius eſt diſpoſitio vel paſſio, & per ipſum diffiniri, vt ſcientia nata eſt fieri in anima.

anima, eò quod eſt exiſtens diſpoſitio animæ. Aliquando autem quis peccauit in talibus ad alia quam ad ea in quibus (vt ſubiectis) nata ſunt fieri. Vt quicunque diffinientes ſomnum dicunt, quòd ſomnus eſt impotentia ſenſus ſecundum actum facti. Et ſi peccauit diffiniens dubitationem, qui dicit, quòd dubitatio eſt æqualitas contrariarum rationum. Et qui dolorem diffinientes dicunt, quòd dolor eſt diſtantia naturalium partium facta cum vi nerui: nullus enim horum diffiniuit in comparatione ad id in quo primo hæc nata ſunt fieri vt in primo ſubiecto. Nam nec ſomnus ſecundum cauſam natus eſt primo fieri in ſenſu ſecundum actum facto, ſed in organo ſenſuum, vt in organo ſenſus communis. Nec dubitatio nata eſt fieri in ratiocinationibus, ſed in ratione ſicut in primo ſubiecto. Nec dolor vt in primo ſubiecto in naturalibus partibus; ſi enim dolor concedatur adeſſe naturalibus partibus, cum etiam inanimata naturales partes habeant, ſequitur etiam quod inanimata dolebunt, quia naturales habent partes. Talis autem & taliter peccans eſt etiam ſanitatis diffinitio, ſi concedatur per diffinitionem eſſe ſanitas medium ſiue medietas calidorum & frigidorum: quia multis ineſt inanimatis: ſequitur enim, quòd neceſſe eſt ſana eſſe quæcunque ſunt mediocriter calida & frigida: eò quod ſingulorum medietas in illis eiſdem eſt, quorum vt ſubiectorum eſt medietas: propter quod ſequitur ſecundum hoc quod omnibus illis ineſt ſanitas, quod falſum eſt, cum ſanitas ſit habitus animalis tantum.

Amplius hoc quod ſit, &c.

Amplius ſi hæc quæ dicta ſunt, illis quæ dicta ſunt, non inſunt ſicut ſubiectis, ſed ſunt in ipſis ſicut in cauſis effectiuis: vnde quod hoc eſt ſic accidit ponere in ſuum effectiuum, aut è contrario effectiuam cauſam in ipſum. Sicut diffiniens ſomnum, vel dubitationem, vel ſanitatem: non enim vt ſubiecti eſt dolor diſtantia naturalium partium, ſed diſtantia naturalium partium eſt ſuum effectiuum. Et dicatur ratio iſta per cauſam efficientem. Nec impotentia ſenſus eſt ſomnus per eſſentiam: cum enim ad locum digeſtionis reuocatur ab exterioribus organis ſenſuum calor, frigus ſubrepit in corpore, & frigiditas in ſenſuum organis, impotentes efficiuntur ſenſus ad ſentire ſecundum actum: & ſic efficitur ſomnus qui eſt ſenſuum ligamentum & impotentia, & in talibus eſt ſenſus vt in ſubiecto primo: alterum enim iſtorum eſt effectiuum alterius ipſorum. Aut etiam propter impotentiam ſentiendi dormimus: & hoc verum eſt, & è contrario propter ſomnum (qui eſt ſenſuum ligamentum) impotentes ad ſentiendum ſumus: & hoc eſt verum: quia prim[illegible] inducitur ſomnus per ſentiendi impotentiam, vt dictum eſt: inducto autem ſomno, frigiditate exteriori ſubrepente, ex ſomno tenentur organa ſenſuum niſi reſoluantur ad ſentiendum ſecundum actum. Similiter autem in alio exemplo dubitationis non ponitur ſubiectum, ſed cauſa efficiens, quæ eſt æqualitas contrariarum rationum, ita vt dubitatio dicatur. Ambiguum enim, dicit Boëtius, eſt quando ratio ambit vtramque partem contradictionis per æquales rationes. Dubium autem eſt interminatus motus rationis ſine ratione, vel cum praua ratione ad vtramque partem contradictionis quæ ratiocinantibus ſimiliter ſiue æqualiter videntur ad quæ (ſi ratiocinamur) omnia, ſiue ambo ad quæ ratiocinamur, tunc dubitamus ſiue ambigimus vtrum illorum agamus, vel alterum præferamus.

TRACTATVS III.

Qualiter interimitur diffinitio inſpiciendo in ea quæ diffinitionem comparatam ad diffinitum conſequuntur ſecundum identitatem.

CAPVT I.

Si diffinitio diffinito ſecundum omnia tempora conſonet, vel ſi alicui in aliquo tempore diſſonet.

SIc autem terminata diffinitione vel problemate diffinitionis penes eſſentialia diffinitionis, determinandum idem problema penes ea quæ diffinitionem comparatam ad diffinitum conſequuntur ſecundum identitatem. Et primo quidem conſiderandum ſi diffinitio diffinito ſecundum omnia tempora conſonet, vel ſi alicui in aliquo tempore diſſonet: quia tunc interimitur diffinitio. Vt ſi aliquis diffiniuit animal immortale, quod eſt nunc incorruptibile: nam nunc incorruptibile animal, ita quod hæc dictio, nunc, determinet hoc quod eſt incorruptibile, nunc eſt immortale, & hoc modo nunc immortale nunc incorruptibile eſt. Sic ergo hoc modo interimitur diffinitio.

Amplius ſecundum tẽpora omnia conſiderãdum, &c.

Aut in hoc quidem non accidit, &c.

Aut fortè dicendum, quòd in exemplo inducto non eſt inſtantia vera quin poſſit eſſe [illegible] diffinitio:

diffinitio : hoc enim quod dicitur nunc incorruptibile eſſe, dubium eſt & multos ſenſus habere poteſt. Aut enim incorruptibile dicitur ab actu corruptionis, & dicitur nunc incorruptibile quod non nunc corrumpitur : & hoc modo non eſt diffinitio immortalis. Aut incorruptibile dicit priuationem potentiæ corruptionis, non ſimpliciter, ſed vt ſit ſenſus, quod incorruptibile dicitur, quoniam impoſſibile eſt corrumpi nunc : & ſic iterum non eſt diffinitio immortalis. Aut incorruptibile dicit quidem priuationem potentiæ corruptionis ſimpliciter, & nunc tale ſit dictum ipſum incorruptibile, hoc eſt, vt huiuſmodi ſit nunc quod nunquam corrumpi poſſit:& hoc modo poteſt eſſe diffinitio immortalis. Quando ergo dicimus, quòd incorruptibile nunc eſt animal, non hoc dicimus aſſignando quoniam nunc tale animal quod non corrumpitur, ſed oſtendimus quoniam nunc tale ſit, quod nunquam corrumpatur nec corrumpi poſſit : hoc autem idem eſt immortali & diffinitio eiuſdem : propter quod non accidit nunc ſecundum hoc tempus præſens tantum id idem immortale eſſe : ſed dicimus hic vnum ſic eſſe conſiderandum, ſi ſecundum omne tempus ſequitur in his vbi accidat id quod ſecundum diffinitionem aſſignatur, ſequi diffinitum & ineſſe nunc ſecundum hoc præſens tempus & præteritum tempus, & non ſemper. Quod autem ſecundum nomen diffiniti ad quod aptatur diffinitio, accidit aliquando non ineſſe, non erit idem nunc & prius.

Vtendum ergo, &c.

Hoc igitur loco conſiderationis (quia multos ſenſus habet) non ſimpliciter ſecundum omnem ſenſum, ſed in ſenſu in quo dicit nominis diffinitionem (quemadmodum dictum eſt) vtendum eſt. Sciendum autem hic, quòd incorruptibile propriè loquendo eſt plus quam immortale : quia immortale propriè eſt eius cuius eſt vita, incorruptibile autem opponitur corruptibili quod eſt compoſitorum ex contrariis vel eorum quæ ſuper talia delata ſunt, vt formæ eorum : & ſic incorruptibile poteſt eſſe differentia eius quod eſt immortale, & non penitus idem illi, ſed in plus. Adhuc autem quamuis immortale ſit differentia ſaluans & perficiens, & immortale à priuatione dicatur, tamen vt eſt differentia, ab aptitudine ſumitur, & non ab actu : & ſic perficit & ſaluat in eſſe tali.

Quomodo immortale eſt differentia, licet ſumatur à priuatione.

CAPVT II.

Qualiter interimitur diffinitio ex comparatione diffinitionis ad diffinitum ſecundum magis & minus.

Perſpiciendum autem & ſi ſecundum aliud, &c.

PErſpiciendum autem adhuc ſecundum conſequentia diffinitionis & diffiniti penes eadem ſumpta ſecundum magis & minus quæ dicunt mutationem in tempore : & hoc comparando primo diffinitionem ad diffinitum. Quod tribus modis fieri poteſt : vt ſi diffinitum ſuſcipiat intentionem aliam quam ſecundum deſignatam diffinitionem; & ſi diffinitum ſuſcipiat magis & non diffinitio, vel è conuerſo. Item ſi vtrumque ſuſcipiat, ſed non ſemper in eodem tempore.

Tribus modis poteſt comparari diffinitio ad diffinitum ſecundum magis & minus.

Reſpiciendum ergo primo (volenti interimere diffinitionem ex comparatione diffinitionis ad diffinitum ſecundum magis & minus) ſi diffinitum ad aliud magis eſt diffinibile quam ſecundum aſſignatam de ipſo rationem ſiue diffinitionem : tunc enim interimitur diffinitio. Cuius exemplum eſt, vt ſi iuſtitia ſic diffiniatur dicendo, quòd iuſtitia eſt potentia æqui diſtributiua : tunc enim à coniugato accipitur, quòd per aliud magis eſt diffinibilis iuſtitia quam per potentiam. Iuſtus autem dicitur magis diffinitus qui diligit æquum diſtribuere, quam qui poteſt : ergo & iuſtitia magis electio vel dilectio diſtributionis æqui, quam potentia. Quare interempta erit diffinitio : quia ſecundum hoc non erit iuſtitia potentia æqui diſtributiua : virtus enim habitus eſt & voluntarius, magis in electione conſiſtens, quam in poteſtate, niſi intelligatur de poteſtate quæ eſt facultas ex habitu: ſed non de hac procedit diffinitio, ſed de potentia quæ infinita eſt & ad actum deducibilis : & ſic virtutes potentiæ non dicuntur : ſi enim iuſtitia potentia eſſet æqui diſtributiua, tunc etiam maximè eſſet iuſtus, qui maximè poſſet diſtribuere æquum.

Iuſtus quid.

Virtus magis conſiſtit in electione quam in poteſtate.

Amplius ſi res quidem ſuſcipit magis, &c.

Amplius penes idem conſiderandum ſi res quidem diffinita ſuſcipit magis, & id quod aſſignatur ſecundum diffinitionem (hoc eſt, diffinitio)non ſuſcipit magis:aut è contrario ſi id quod aſſignatur ſecundum diffinitionem (hoc eſt,diffinitio) ſuſcipit magis, & res diffinita non ſuſcipit magis : interempta enim erit diffinitio : oportet enim aut vtraque ſuſcipere magis, aut neutrum:ſiquidem idem eſt rei diffinitæ & ſecundum idem,quod ſecundum diffinitionem aſſignatur de ipſa.

Amplius ſi ſuſcipiunt quidem, &c.

Amplius tertio conſiderandum, ſi quidem vtraque & diffinitio & diffinitum ſuſcipiunt magis,non tamen ſimul & in eodem tempore, interimitur diffinitio. Vt ſi amor qui dicitur apud medicos concupiſcentia coitus, interimitur hæc diffinitio: quia magis amans non magis concupiſcit coitum, ſed fortè præſentiam amatæ, etiam quando appetit coitum: propter quod non ſimul vtraque in eodem ſuſcipiunt magis : oporteret tamen hoc, ſi idem ſecundum idem eſſet diffinitio & diffinitum. Amplius comparando diffinitionem & diffinitum ad tertium, conſiderandum eſt ſi duobus aliquibus propoſitis (vt eſt diffinitio & diffinitum) & tertio comparatis de quo res diffinita ſecundum magis dicitur, de eodem hoc quod ſecundum diffinitionem(hoc eſt,diffinitio)minus,interimitur diffinitio. Vt ſi ignis diffinitio dicatur corpus ſubtiliſſimum : cum enim ſint tres ſpecies ignis in materia aliena, videlicet,carbo,flamma, & lux,magis eſt ignis flamma quam lux:corpus autem ſubtiliſſimum quod ponitur eſſe diffinitio ignis, minus eſt flamma quam lux : patet quod non eſt diffinitio ignis, quod aſſignatum eſt pro diffinitione : quia vtraque & diffinitio & diffinitum magis eidem ineſſent, ſi recta eſſet diffinitio.

Tres ſunt ſpecies ignis in materia aliena.

Quod ignis in ſua propria ſphæra non luceat, & per conſequens carbo, flamma, & lux non ſunt species eius niſi vt eſt in materia aliena.

Hic autem attendendum, quòd ſicut Auicenna & Auct. dicunt, ignis in ſua ſphæra & & in ſua propria natura, nec eſt lux neque lucet quia ſic nunquam videretur eclipſis lunæ: cum lucés tegat id quod poſt ſe eſt. Nunquam etiam apparerent ſtellæ. Vnde illæ ſpecies ſunt ignis in materia aliena, quæ magis & minus accedunt ad naturam ignis:& ideò ſubtiliſſimum eſſe (quod eſt naturalis forma ignis prædicta) ſuſcipiunt magis & minus. Et cum dicitur ignis magis eſſe flamma quam lux, hoc dicitur: quia naturalem qualitatem (quod eſt viuum & combuſtiuum eſſe) magis habet flamma quam lux. Eſt enim ignis candens in materia terrea, flamma autem fumus accenſus, lux autem in vapore ad formam & ſubtilitatem aëris condenſati & à terreſtri depurata micans & luminans.

Quomodo differunt ignis carbo, flamma, & lux, quantum ad materiam in qua ſunt.

Rurſum ſi hoc quidem ſimiliter, &c.

Rurſum conſiderandum ſi hoc quidem vt diffinitio duobus aliquibus propoſitis ſimiliter ſiue æqualiter, illud autem alterum vt diffinitum non ineſt ſimiliter eiſdem, ſed alterum ineſt ſecundum magis, interempta erit diffinitio:& hoc planum eſt cuilibet:quia cum idem dicant diffinitum & diffinitio ſecundum formam, & non differant niſi quia diffinitio dicit id explicitè, quod diffinitum dicit ſecundum nomen implicitè, oportet quod vtraque æqualiter inſint illis quibus dicuntur ineſſe ſecundum formam.

Amplius ſi duo diffinitionem, &c.

Amplius poteſt interimi diffinitio per inſpectionem ad duas diffinitiones per diſiunctionem ad diffinitum relatas, ita quod vtraque diuiſim ſit diffinitio, cum diſiunctum pro altera tantum verificetur: vnde ſi inſpiciendo ad duo diſiuncta diffinitionem aſſignauit ſecundum alterutrum (hoc eſt, quod diuiſim alterum coniunctorum conueniat diffinito) peccauit, & interimitur diffinitio. Vt ſi quis diffiniens dicat bonum eſſe per viſum aut per auditum delectabile:& ſiquis diffiniens ens (ſicut dicit Boetius) dicat id quod facere aut pati poteſt. Ex hoc enim ſequitur, quod ſimul idem erit bonum & non bonum: & huius ratio eſt: quia diffinitio & diffinitum ſunt idem, & quæcunque ſunt eadem, etiam oppoſita eorum ſunt eadem: eſt autem delectabile per auditum idem bono, ſicut diffinitio & hypotheſis dicit: ergo per oppoſitum quod non eſt delectabile per auditum, erit idem non bono: nam eiſdem per diffinitionem etiam oppoſita per contradictionem erunt eadem per diffinitionem. Nam ſi homo eſt animal rationale mortale, non animal rationale mortale erit non homo. Opponitur autem bono quod eſt non bonum vt diffinitum diffinito:& ſimiliter per auditum delectabile opponitur per auditum non delectabili vt diffinitio diffinitioni. Palam ergo, quoniam idem eſt per auditum non delectabile ei quod eſt non bonum. Si ergo aliquid eſt per viſum delectabile: hoc autem non eſt per auditum delectabile: ſic idem erit non bono: ergo bonum erit non bonum.

Quod ſi diffinitio daretur per diſiunctionem diuiſim: tunc ſequeretur, quod bonum eſſet non bonum.

Similiter autem oſtendemus, &c.

Similiter oſtendemus, quoniam idem ens & non ens: quia ſi idem eſt ens ei quod pati poteſt per diffinitionem, quod non eſt, erit, quod non facere poteſt: ergo idem non enti:& ſic erit idem ens non enti. Et hoc ſi diffinitio fiat per ambas partes diuiſim. Si autem diffinitio fiat per diſiunctum, ita quod ambæ partes diſiunctiuæ ſimul referantur ad diffinitum, non poteſt dari diffinitio per diſiunctiuam: quia talis eſt diffinitio enuntiationis in perihermeneias, & diffinitio problematis in antehabitis, & multorum aliorum ſic diffinitorum.

CAPVT III.

Qualiter interimatur diffinitio ex comparatione diffiniti ſecundum quod eſt ad aliquid.

Amplius & in generibus & differentiis, &c.

Amplius quia iam oſtenſum eſt qualiter interimitur diffinitio per defectum differentiæ ad materiam contractæ, oſtendamus qualiter interimitur per defectum generis & & ſimpliciter, & hoc ſine circunſtantiis. Dicamus ergo prius generali documento, quòd in generibus & differentiis & aliis omnibus quæ ſunt & debent eſſe in diffinitione aſſignatis, eos qui interimere volunt diffinitionem, & pro nominibus generum vel differentiarum vtuntur diffinitionibus nominum, vt melius videatur quod conſonat & diſſonat diffinito, oportet conſiderare ſi quid diſſonat.

Conſiderandum ſi non dictum, &c.

In ſpeciali ergo conſiderandum ſi id quod diffinitur, eſt ad aliquid, aut per ſeipſum, aut ſecundum genus, vt grammaticam quæ ſecundum genus eſt ad aliquid: tunc conſiderandum eſt ſi in diffinitione eius quod eſt ad aliquid, non eſt dictum per differentiam & ſignatum quod eſt ad aliquid: & tunc interimitur diffinitio per defectum generis & differentiæ quæ debent eſſe in diffinitione. Cuius exemplum eſt, vt ſiquis ſcientiam (quæ ſecundum dici eſt ad aliquid) diffiniens dicat, quòd ſcientia eſt opinio rata: aut voluptaté diffiniens dicat, quòd voluptas eſt appetitus ſine triſtitia. Nam eius quod eſt ad aliquid ſubſtantia quæ eſt eſſe ipſius, eſt quod ad alterum eſt: eò quod idem fuit vnicuique eorum quæ ſunt ad aliquid eſſe & ad aliquid quodammodo ſe habere, vt in prædicamentis dictum eſt: & ideo in diffinitione ponendum id ad quod eſt diffinitum: oportebat ergo diffiniendo ſcientiam dicere, quòd ſcientia eſt opinio ſcibilis ſiue eius quod eſt ſcibile: & oportebat diffiniendo voluptatem dicere, quod voluptas eſt appetitus boni vel boni delectabilis: quia ad hæc ſunt ſcientia & voluptas. Similiter & ſi grammaticam diffiniens aliquis dixit grámaticam eſſe ſcientiam literarum, peccauit: eo quòd oportebat in diffinitione relatiui dicere & ipſum ad quod per ſe dicitur, aut ad quod dicitur ſecundum ſuum genus: hæc enim oportet in diffinitione relatiuorum aſſignari.

Aut ſi alicuius ad aliquid dicti, &c.

Adhuc autem peccauit, qui alicuius ad aliquid dicti ſecundum ſpecié (quæ eſt finis eius) non ad finem illum per diffinitionem aſſignauit: finis enim in vnoquoque eſt id quod optimum eſt, & per optimum eſt danda diffinitio: aut etiam finis eſt cuius gratia omnia fiunt: & propter hoc in diffinitione dicendum eſt id quod

quod eſt optimum & vtiliſſimum. Vt ſi diffiniatur concupiſcentia, & non diffiniatur eſſe appetitus delectabilis, ſed diffiniatur eſſe delectationis: quia non eſt delectabile niſi propter delectationem, cum propter delectationem etiam ipſum delectabile eligimus.

Conſiderandum autem & ſi generatio, &c.

Conſiderandum etiam in his quæ ad finem diffiniuntur, ſi finis ad quem aſſignatur diffinitio, eſt generatio quæ fit in fine, vel ſit iſte finis actus, hoc eſt, actum eſſe vel factum: hæc enim ſunt diuerſi fines, vt dicit Ariſtot. primo ethicorum: vnde in quibuſdam eſt finis actio, in quibuſdam autem actum: in arte actiua actionem volunt, in ædificatiua autem ædificatū, quod Græcè apoteleſma vocatur: & in talibus vel talium quæ ſunt generatio & actio, eſt magis finis in talibus egiſſe & generaſſe & quod conſummatum eſt, quam agere & generare. Aut forte in quibuſdam, ſicut dictum eſt, non eſt ita: non enim in omnibus eſt verum, quòd ita ſit: penè enim omnes plus volunt delectari in fieri delectationem, quam quieuiſſe & perfeciſſe delectari ſecundum perfectum eſſe: propter quod in talibus agere & facere magis finem faciunt & ponunt quam egiſſe.

In quibuſdam eorum quæ ſunt ad finem finis eſt actio: in quibuſdam autē actum.

Eſt autem hic attendendum, quòd ſunt quædam ſimpliciter impoſita à formis ſecundum ſuū eſſe ad aliquid dependentibus, vt pater & filius, dominus & ſeruus, & huiuſmodi: & hæc ad alios fines non ſunt niſi ad ea ad quæ dicuntur. Et ſunt quædam à formis quidem abſolutis impoſita, habendo tamen reſpectum ad alia, vt ſcientia, concupiſcentia, & huiuſmodi: & illa ſunt etiam ad actus comparata præter id ad quod dicuntur, præcipuè quando nominant diſpoſitiones vel habitus potentiarum actiuarum vel paſſiuarum: & de his & hoc vtilius dictum eſt.

Eorum quæ ſunt ad aliquid, quædā ad alios fines non ſunt niſi ad ea ad quæ dicuntur, & ſunt relatiua ſecūdum eſſe: quædam verò præter id ad quod dicūtur, ſunt etiam ad actus comparata, & hæc ſunt relatiua ſecūdum dici.

CAPVT IV.

Qualiter interimitur diffinitio eius diffiniti quod eſt ad aliquid, ſi non determinauit eiuſdem qualitates vel quantitatem vel vbi vel alias differentias.

Rurſum in quibuſdam ſi non determinauit, &c.

RVrſum in quibuſdam eorum quæ ſunt ad aliquid, interimere volenti diffinitionem, conſiderandum eſt ſi non determinauit circunſtantias vel conditiones eiuſdem quod eſt ad aliquid. Conſiderandum enim ſi non determinauit qualis vel quanti vel vbi vel ſecundum alias differentias circunſtantiarum ſecundum quas imponitur nomen diffiniti: & ſi ſic, peccauit, & interimitur aſſignata diffinitio. Vt ſi diffiniatur ambitioſus, & non determinetur qualis honoris vel quanti ſit honoris appetens, vel vbi, vel quomodo, vel ſecundum alias differentias honorum. Non enim potius impoſitum eſt nomen ambitioſi ei qui ſimpliciter honorem appetit: cum enim honor ſit de per ſe appetibilibus, omnes honorem appetunt: vnde hoc non eſt in vitio: propter quod cum ambitio ſit nomen vitij, non ſufficit dicere, quòd ambitioſus eſt, qui appetit honorem: ſed addendum dictas differentias, vt quantum, & vbi, & in quibus, & in qualibus, & propter quid, & alia his ſimilia. Similiter & cum dicitur auarus: non enim dicitur quis auarus à pecunia amanda: quia omnes appetunt pecuniam: ſed oportet addere circunſtantias qualiter, & quantum, & vbi, & propter quid, & etiam huiuſmodi. Cum autem dicitur luxurioſus, non dicitur ab omni amore voluptatum: ſed oportet addere quantum, & quas, & quales, & quando, & vbi, & propter quid, etiam in quibus amat voluptates, & à quibus retinetur voluptatibus, & huiuſmodi. Et rurſum in naturalibus, vt qui diffinit noctem, & dixit eam vmbram eſſe: oporteret enim dicere qualis & quanta vmbra, & vbi, & quando. Et quando diffiniuit cyſmon (hoc eſt, caſum terræ, vel quod eſt caſio terræ proueniens) non ſufficit dicere, quòd cyſmos eſt motus terræ: oportet enim addere vnde, & quantum, & quale, & vbi, & quando, & alias circunſtantias. Aut etiam nubem diffiniens, dixit eſſe aërem condenſatum: oportet enim addere ex quo, & quid, & vnde, & quando ſit aër condenſatus. Aut etiam qui diffinit ventum eſſe motum aëris: oportebit enim addere qua de cauſa, & vbi, & qualiter, & huiuſmodi. Similiter autem eſt in aliis talibus: in omnibus enim talibus qui relinquit aliquam differentiam circunſtantiarum in aliquibus talibus circunſtantiis, non dicit quid eſt eſſe: cum tamen omnia à circunſtantiis eſſe trahant ſubſtantiale ſecundum ſuum nomen. Oportet enim in diffinitione conari ad id quo diffinitum indiget ad ſui optimi eſſe declarationem: non enim quolibet modo mota terra eſt terræmotus: ſed oportet dicere à quanto vapore terreſtri, & à quanta ſoliditate ſolidi, per quam vapor euaporare non poſſit, & incluſus moueat terram: vnde non quantacunque motio, cyſmos (hoc eſt, terræmotus) erit. Et ideo in talibus oportet addere circunſtantias ſiue conditiones ex quibus trahit eſſe: & non huiuſmodi ſunt diffinitiones quæ dictæ ſunt.

Honor eſt de per ſe appetibilibus: & ideo omnes appetunt honorem, diſſe- *rentes tamē: & ideo non omnes ſunt ambitioſi.*

Amplius in appetibilibus ſi non appoſitum, &c.

Amplius autem in appetibilibus diffinitio non valet, ſi non appoſitum eſt id quod videtur appetibilius, vt ſi ad apparens mouetur, ſiue ad id quod videtur: & hoc oportet ideò apponi: quia omnis appetens viſis mouetur: & hoc oportet apponi in omnibus circunſtantiis, in quantiſcunque aliis circunſtantiis conſonat vel conuenit ſecundum nomen diffiniti. Vt cum dicitur, quoniam voluptas eſt appetitus boni: aut cum dicitur, concupiſcentia eſt appetitus delectabilis: ſed non additur, quòd eſt appetitus vel concupiſcentia apparentis boni: cum tamen non moueat appetitum vel concupiſcentiam, niſi apparens bonum vel delectabile: & ideò oportet illud adeſſe: plerunque enim latet appetentes quid vel quod ſit bonum vel delectabile ſecundum veritatem, & mouentur ad apparens. Propter quod non eſt neceſſarium bonum eſſe per ſe, cuius appetitus eſt voluptas: neque neceſſe eſt delectabile eſſe per ſe, cuius appetitus eſt concupiſcentia: ſed debet dici apparens bonum: hoc enim in eo quod apparet, facit voluptatem & concupiſcentiam: vnde ſic per apparens bonum oportebat

tebat aſſignationem facere voluptatis & concupiſcentiæ, vt generaliter eſſet omnis voluptatis & concupiſcentiæ. Si enim aliquis diffiniens voluptatem & concupiſcentiam, aſſignauit quod dictum eſt, ita quod apponat, quod apparentis boni eſt voluptas, & apparentis delectabilis eſt concupiſcentia: tunc adhuc qui vult interimere diffinitionem, debet ea quæ aſſignat, in ſpecies ſeparatas boni & delectabilis reducere: quia, ſicut dixit Plato, ſunt cauſæ & formæ iſtorum ſenſibilium: quia quod non eſt in cauſis, hoc non eſt in effectibus. Cum enim apparens non ſit niſi apud nos, quibus in ſenſu apparet hoc eſſe bonum vel delectabile, & cauſetur ab eo cui apparet: cuius ſignum eſt, quòd diuerſis diuerſa apparent delectabilia & bona: ſequitur quòd non forma ſeparata ſunt quæ ſunt cauſa alicuius apparentis boni vel delectabilis: quia apparens vt apparens eſt, cauſam & formam non habet extra eum cui apparet: ſpecies autem ad ſpeciem videtur dici in omnibus difficilibus, ſicut res ad rem, & ita ſe habere: quia omnium eorum quæ ſunt quidditatem facientia, ſunt ſpecies quæ ſunt eſſe eius quod eſt.

Quid igitur & quod per ſe concupiſcentia ſeparata in ſpeciebus, ſi per ſe delectabilis in ſpeciebus, & per ſe voluptas in ſpeciebus ſit per ſe boni, iam oſtenſum eſt, quod apparentis boni vt apparens eſt, non erit per ſe voluptas, nec apparentis delectabilis erit per ſe concupiſcentia: oſtenſum enim eſt, quòd inconueniens eſt apparens bonum, quod non habet cauſam extra eum cui apparet eſſe per ſe ſeparatum: & ſimiliter inconueniens eſt apparens delectabile per ſe ſeparatum eſſe: & ſic iſta (quæ apparens bonum ſunt & apparens delectabile) non poſſunt eſſe diffinientia quidditatem voluptatis & concupiſcentiæ: quia nihil diffinit & facit quidditatem ſubſtantialem alicuius rei non ſeparatum, vt dicunt poſitores formarum: aliter enim talis diffinitio non poteſt eſſe cauſa & medium in demonſtratione, nec eſt principium cognoſcendi eſſe diffiniti.

Amplius ſi ſit quidem habitus, &c.

Amplius reſpiciendo in plures diffinitiones formarum habitualium, tunc conſiderandum eſt ſi huius ſiue formæ quæ eſt habitus, ſit vel dicatur eſſe habitus diffinitio: verum etiam habens illum habitum ſit diffinitio habentis, à coniugatis: ſi enim non eſt ſic, interimitur diffinitio. Et è conuerſo conſiderandum ſi habens non ſit diffinitio habentis: tunc nec habitus erit diffinitio habitus. Sic autem & in aliis talibus. Cuius exemplum eſt, vt ſi delectatio ſit quoddam iuuare: tunc ſequitur, quod delectatus erit quidam iuuatus.

Vniuerſaliter autem dicēdum in huiuſmodi, &c.

Similiter volenti interimere tales diffinitiones, dicendum eſt & conſiderandum, quòd in huiuſmodi conſiderationibus vel diffinitionibus accidit, quod qui determinat ſic vel ſic, diffinit plura vno & diffiniuit quodammodo quæ ex diffinitione ſic data debent notificari: & ſi non ſic, interimitur diffinitio. Nam qui ſcientiam diffinit, quodammodo per oppoſitum & ignorantiam diffiniuit. Similiter autem quodammodo diffiniuit coniugata habens, vt ſcium ſiue ſcientem, & inſcium, hoc eſt, inſcientem, vt ita liceat dicere, & ſcire & ignorare quodammodo diffiniuit: nam primo (hoc eſt, principali) palam facto per diffinitionem, & reliqua oppoſita & coniugata quodammodo palam fiunt. Perſpiciendum eſt ergo in omnibus talibus oppoſitis & coniugatis, ne quid diſſonet ei qui vtitur elementis, hoc eſt, principiis diffinitionis, & perſpiciendum eſt ex oppoſitis & coniugatis, vt iam dictum eſt: quia ſi aliquid diſſonat, interimitur diffinitio.

TRACTATVS IV.

Qualiter interimitur diffinitio per locos extrinſecos tam in oppoſitis ſecundum genera oppoſitorum, quam à ſimilibus vel à coniugatis ſumptos.

CAPVT I.

Qualiter interimitur diffinitio inſpiciendo in oppoſitis quæ ſunt ad aliquid.

CVM autem iam dictum ſit qualiter diffinitio interimitur per locos intrinſecos, inſpiciendo in ea quæ ſunt de eſſentia diffinitionis vel conſequentia ad iſta vel circumſtantiæ eorum: conſequens eſt nunc oſtendere qualiter interimitur per locos extrinſecos tam in opoſitis ſecundum genera oppoſitorum, quam à ſimilibus vel à coniugatis ſumptos. Inter oppoſita autem prius eſt inſpiciendum in relatiuis: quia plus habent de ente, cum vtrumque ſit ens actu. Dicimus igitur, quòd conſiderandum primo in oppoſitis quæ ad aliquid ſunt, ſi aſſignata diffinitione eius quod eſt ad aliquid, genus poſitum in diffinitione eſt ad aliquid, verum ſpecies etiam ſit ad idem ſuo modo, hoc eſt, ſpecialiter, ſicut genus generaliter eſt: ſi autem non, interimitur diffinitio.

Remouet dubium.

Amplius in his quæ ad aliquid ſunt, &c.

finitio. Cuius exemplum eſt in relatiuis quæ ſecundum dici relatiua ſunt, ſicut & opinio eſt dicta ad opinatum, & quædam ſiue ſpecialis opinio ad quoddam ſiue ſpeciale opinatum: & ſicut multiplex dicitur ad ſubmultiplex in genere, verum quoddam ſpeciale multiplex in ſpecie dicta dicatur ad quoddam ſubmultiplex: ſi enim non ſic diffinitio aſſignatur vel genus in diffinitione, interimitur diffinitio.

Videndum autem & ſi oppoſiti, &c.

Videndum autem eſt adhuc in relatiuis conſiderando (ſi diffinitio aſſignata dicetur eſſe pro oppoſito) ſi oppoſiti correlatiui quod refertur ad illud ſit oppoſita diffinitio. Verbi gratia, ſi dimidij diffinitio oppoſita eſt ei diffinitioni quæ eſt duplicis. Verbi gratia, ſi duplex eſt per diffinitionem quod ſecundum æqualem partem dimidium ſuperat, dimidium erit quod in æquali parte à duplo ſuperatur. Illud autem (quantum ad ſecundo inductam conſiderationem) eſt etiam in contrariis. Nam & in illis contrariis contraria ratio erit ſiue diffinitio ſecundum vnamquamque complexionem contrariorum: plures enim complexiones contrariorum in primo huius ſcientiæ libro determinatæ ſunt. Cuius exemplum eſt, vt ſi iuuatiuum eſt per diffinitionem quod eſt boni effectiuum, erit per contrarium nociuum ſecundum diffinitionem quod eſt mali effectiuum: nam contraria inquantum contraria ſunt & oppoſita, relationem habent adinuicem: alterum enim horum contrariorum neceſſe eſt contrarium eſſe ei quod ex principio dictum eſt: quia quodcunque horum ex principio aſſignetur, alterum erit ei contrarium: iuuatiuum enim erit ad nociuum, & è conuerſo: & bonum ad malum, & è conuerſo. Si ergo neutrum contrarium eſt ei quod ex principio dictum eſt, palam eſt ex ipſa contrarietate ipſorum adinuicem: quia neuter neutro (quod in principio ponitur) conuenit, vel erit diffinitio eius quod poſterius per contrarietatem ad id aſſignatur, ſi rectè & ſecundum quidditatem diffinitio aſſignetur.

Quoniam autem quædam contrariorum priuatione alterius, &c.

Inſpiciendo autem ſpecialiter in contraria dicimus, quòd quædam contraria accipiuntur ſic, quòd vnum eſt vt priuatio, alterum vt habitus: quidam autem accipiunt ambo vt habitus: & primo inſpiciemus in ea quorum vnum eſt priuatio, & alterum vt habitus. Dicamus igitur, quòd contrariorum quædam ſunt contraria ſic, quòd vnum dicitur priuatione alterius, vt inæqualitas & æqualitas: quia æqualitas priuatione æqualitatis videtur eſſe inæqualitas: inæqualia enim dicuntur quæ non ſunt æqualia, & ſic mutuò ſe expellunt ab eodem ſuſceptibili. Palam autem ex his quæ ſæpè dicta ſunt, ſi talia contraria debeant diffiniri, palam erit, quòd id quod ſecundum priuationem dicitur, debet diffiniri per alterum: reliquum vero contrariorum quod dicitur ſecundum habitum, non oportet per id quod ſecundum priuationem dicitur, diffiniri: quia priuatio non eſt principium cognoſcendi habitum, ſed è conuerſo: non enim contingit alterutrum talium contrariorum per alterutrum cognoſci, ſed per habitum cognoſcitur priuatio, & non habitus cognoſcitur per priuationem.

Conſiderandum ergo in contrariis, &c.

Et in contrariis conſiderandum eſt huius modi peccatum per quod interimitur diffinitio, vt ſiquis diffiniat æqualitatem dicendo, quòd æqualitas eſt per diffinitionem contrarium inæqualitati: nam per hoc quod ſic diffinitur ſecundum priuationem, dicitur habitus qui eſt æqualitas: & ideo interimitur diffinitio. Amplius aliud peccatum eſt: quia ſic diffinientem neceſſe eſt in ipſa ſua diffinitione vti eo quod diffinitur: & hoc eſt inconueniens. Hoc autem palam eſt ſi pro nomine in diffinitione poſito accipiatur diffinitio nominis eiuſdem. Nam quia inæqualitas nihil differt & priuatio æqualitatis, cum vnum ſit diffinitio alterius, cum diffinitum inæqualitatis, & diffinitio eius ſit contrarium æqualitatis eſſe, erit æqualitas quæ diffinitur, contrarium inæqualitatis eſſe: & erit idem ac ſi dicat, æqualitas eſt contrarium ſecundum priuationem æqualitatis eſſe: & ſic æqualitas cadit in diffinitione æqualitatis: propter quod ſic diffiniens, eodem erit vſus in diffinitione ſuiipſius.

Si autem neutrū contrarium, &c.

Si autem neutrum contrariorum ſecundum priuationem dicitur, ſed vtrumque ſecundum habitum: aſſignetur autem ratio ſiue diffinitio: ſimiliter autem vnum per alterum, vt dicatur ſic, bonum eſſe per diffinitionem quod eſt malo contrarium: tunc palam eſt, quoniam & malum per diffinitionem eſt quod eſt bono contrarium. Nam hoc modo contrariorum ſimiliter aſſignanda eſt ratio, quòd vtrumque diffinitur in hoc quod eſt alteri contrarium: propter quod rurſum ſicut in aliis (quorum alterum ſecundum priuationem dicitur) eodem contingit vti in diffinitione ſuiipſius: & hoc ideò quia ineſt in mali ratione bonum, quando ſic diffinitur, quòd bonum eſt quod eſt malo contrarium: nihil autem differt malum ab eo quod eſt bono eſſe contrarium: & ſic per diffinitionem bonum contrarium boni contrario: & ſic eodem vſus eſt in diffinitione ſuiipſius: quia bonum in diffinitione boni eſt poſitum.

Amplius autem ſi quod ſecundum priuationem, &c.

Amplius inſpiciendo in priuationem & habitum: priuatio autem habet comparationem ad id in quo eſt, ſicut in ſubiecto quod relinquit, & ad oppoſitum ſuum: & ideò oportet, quòd in diffinitione diffiniatur ad vtrumque: ideò conſiderandum eſt, quòd ſi ad oppoſitum (quod ſecundum priuationem dicitur) aliquis diffiniens non aſſignauit cuius eſt priuatio ſicut habitus priuatio, aut cuius eſt vt contrarij vel oppoſiti, vt quoniam eſt horum habituum priuatio. Adhuc autem & ſi non additur in diffinitione in quo ſicut in ſubiecto natum eſt fieri priuationem illam, & etiam in quo natum fieri prima ſpecie, peccauit, & interimitur diffinitio: vel ſimpliciter in quo natum eſt fieri talem priuationem, hoc eſt, vniuerſaliter. Verbi gratia, vt ſi ignorantia dicens (hoc eſt, diffiniens) non dixit in diffinitione, quòd ſit priuatio ſcientiæ, ex eo quod comparatur ad habitum per quem cognoſcitur. Aut etiam ſi in diffinitione non addidit in quo eſt nata fieri priuatio illa vt in ſubiecto ſimpliciter vel primo, eò quod per ſubiectum cognoſcitur accidens. Vt ſi diffiniens ignorantiam non dixit, quoniam ſcientiæ eſt priuatio, & quod nata eſt fieri in homine & primum

in

in rationali parte animæ: nam ſi ſic diffiniens, quodlibet illorum non facit, peccabit. Similiter autem & in corporalibus priuationibus: nam ſi quodlibet illorum quæ dicta ſunt, non faciat, & quod non dicat in quo ſimpliciter vel in quo primo, peccabit, & interimitur diffinitio. Si enim dicat quid eſt cæcitas, & non dicat cæcitatem eſſe viſus priuationem in oculo: oportet enim bene aſſignantem diffinitionem priuationis, & quid eſt quod priuatum eſt, & in quo eſt ſicut in ſimpliciter ſuſceptiuo, vel in primo ſuſceptiuo, & etiam dicere quid eſt quod priuatum eſt per ipſam.

Quid requiratur ad recte diffiniendum priuationem.

Adhuc conſiderandum præter omnia quæ dicta ſunt, ſi aliquis id quod ſecundum priuationem dictum eſt, non ſecundum priuationem diffiniuit, ſed ſecundum negationem: tunc enim videtur eſſe huiuſmodi ſiue ſimile peccatum his qui ignorantiam non ſecundum negationem puram, ſed ſecundum priuationem diffiniunt: nam ſecundum iſtos (ſicut & verum eſt) quod negatiuè non habet ſcientiam, non videbitur ignorare: quia priuatio relinquit ſubiectum & aptitudinem: quod non facit negatio: vnde quod negatiuè non habet ſcientiam, non videbitur ignorare, ſed magis videbitur ignorare quod aptitudinem habens ad ſciendum, fallitur ex parte ſubiecti. Huius ſignum eſt: quia nec inanimata nec pueros dicimus ignorare: quia non ſunt ſuſceptibiles ſcientiæ: vnde in talibus non poteſt diffiniri ignorantia ſecundum priuationem ſcientiæ quæ relinquit ſubiectum & aptitudinem: & ideo in talibus diffinitionibus debet ponere habitum quem priuat, & ſubiectum in quo eſt priuatio: alias interimitur diffinitio.

Videndum autem & ſi non ſecundum priuationem, &c.

Nec inanimata, nec pueri dicuntur ignorare, ſcilicet ignorantia priuatiuè dicta.

Amplius autem conſiderandum ſi diffinitio aſſignata à coniugatis & caſibus & ſimilibus caſibus inflexè aſſignatur: & ſi hoc fieri non poteſt, interimitur diffinitio. Vt ſi iuuatiuum eſt effectiuum ſanitatis: tunc iuuatiuè eſſe eſt effectiuè ſanitatis eſſe, & iuuans eſt faciens ſanitatem.

Amplius ſi ſimilibus nominis caſibus, &c.

Ex omnibus autem inductis de oppoſitis coniugatis & caſibus incidit diſputare contra poſitores formarum: quia ſi diffinitio per ſe debet eſſe prædicata de diffinito, maximè videtur conuenire his quæ per ſe eſſe ponuntur, ſicut ſolas formas per ſe eſſe ponunt Platonici. Volenti ergo deſtruere diffinitionem, conſiderandum ſi aſſignata diffinitio ſecundum oppoſita & caſus & coniugata aptatur, vel aptari poteſt in formis ſeparatis vel non: in quibuſdam enim data diffinitio non poteſt aptari, ſicut in conceptis cum materia & motu, & quemadmodum Plato diffiniuit, in animalium materialium diffinitionibus addens mortale quod concipit materiam & motum ſiue mutationem. Nam forma ſeparata quę eſt animal per ſe, non erit mortalis nec mobilis, vt per ſe homo, per ſe animal: propter quod dicta de animali diffinitio, quæ eſt corpus ſenſibile mortale, non poteſt aptari in formas. Simpliciter autem ſiue vniuerſaliter in quibuſdam diffinitionibus apponitur effectiuum aut paſſiuum, cum hæc concipiant & materias & motum, quod ſeparatis non conuenit, neceſſe eſt diſſonare diffinitionem ſi aptatur in formam ſeparatam: eò quod formæ impaſſibiles & immobiles videntur eſſe his qui dicunt formas eſſe: & contra hos ſunt vtiles huiuſmodi rationes quales hic poſitæ ſunt: quia inter prædicata magis ei quod eſt per ſe, conuenit diffinitio: & patet, quòd formis ſecundum oppoſita & coniugata non conuenit diffinitio: formæ igitur ſeparatæ malè ponuntur. De formis autem alibi à nobis dictum eſt.

Conſiderandum autem & in formam, &c.

TRACTATVS V.

De diffinitione æquiuoci.

CAPVT I.

Qualiter interimitur diffinitio æquiuoci.

QVIA autem de determinatione diffinitionis quæ in complexione aſſignari poteſt, iam multa dicta ſunt, & inſpiciendo in partes diffinitionis & in ipſam diffinitionem & conſequentia ipſarum & ipſas circunſtantias, antequam tranſeamus ad determinandam complexi diffinitionem, pauca de æquiuoci diffinitione dicenda ſunt, quod quodammodo eſt vnum nomine & incomplexum, quodam autem modo eſt multa ſignificatione.

Dicamus igitur, quòd ſi eorum nominum quæ ſecundum æquiuocationem dicuntur, omnium ſignificatorum vnam rationem ſecundum nomen communem aſſignauit aliquis, interimitur diffinitio æquiuoci: quia ſic æquiuoca eſſent vniuoca: vniuoca enim ſunt, quorum eſt vna communis ratio ſecundum vnum nomen diuerſorum ſignificatorum: & ſic æquiuoca eſſent vniuoca. Propter quod patet, quòd illa ratio communis, quam quis aſſignauit de æquiuoco, nullius eſt de numero illorum ſignificatorum quæ æquiuocè ſub nomine æquiuoco continentur: nam iſta ratio aptatur omnibus. Similiter ſicut ad vniuocum ſecundum nomen commune omnibus

Amplius ſi eorum quæ ſecundum diffinitionem, &c.

contentis

contentis ſub nomine aptabitur ratio: & ſic erit æquiuocum vniuocum, quod eſt impoſſibile. Hoc autem (vt exempla ponamus) paſſa eſt cuiuſdam Dionyſij diffinitio, quam de vita aſſignauit: dixit enim, quòd vita eſt motus generis nutribilis naturaliter aſſequens nutritum: hic enim motus ſequitur per vnam rationem, vitam plantarum & animalium: & hoc quod dicit vitam & eſſe generis nutribilis quæ naturaliter ſequitur nutritum, nihil magis ineſt animalibus quam plantis: ſed vita quæ diffinitur, non videtur dici ſecundum vnam ſpeciem & formam & rationem in animalibus & plantis, ſed altera eſt vita ſpecie & ſubſtantia in animalibus, quia manifeſta: & altera ſpecie in plantis, quia occulta, hoc eſt, ſpecie & ſubſtantia quæ non valet facere vitam manifeſtam: vnde vna ratio non conuenit vitæ in animalibus & in plantis: aſſignata eſt autem ratio vna: & ſic peccat diffinitio. Patet igitur, quòd ſi contingat eam diffinitionem aſſignare quæ ſecundum electionem electiſſima & potiſſima eſt diffinitio, oportet quod ſit vniuoca & vniuoci nominis, & quod ſecundum vnam ſpeciem & vnam ſubſtantiam ſignificatam in iſto nomine detur diffinitio. Hoc autem non eſt in diffinitione inducta: vita enim non ſecundum vnam ſpeciem & ſubſtantiam ineſt plantis & animalibus. Nihil tamen prohibet & eum qui conſpicit æquiuocationem eſſe in nomine, & intendit vel vult alterius æquiuocatorum in æquiuoco aſſignare diffinitionem, illum latere, & non propriam, ſed communem vtriuſque ſignificati aſſignare rationem, ſicut & Dionyſius fecit: ſed nihil minus peccauit, ſi vtroque vel vtrolibet modo fecit. Cuius cauſa eſt: quia commune non erit verè, & per vnam naturam communem, ſed per diuerſas. Vnde hæc conſideratio valet præcipuè non tam in æquiuocis quam etiam in analogis, in quibus quodammodo eſt vnum commune ſecundum rem, & ad quæ non eodem modo referuntur ea quæ continentur ſub communi illo.

Diffinitio vita ſecundum Dionyſium.

Diffinitio electa & potiſſima eſt vniuoca & vniuoci nominis.

Quoniam autem in dialecticis oportet requiri conſenſum reſpondentis: propter quod dialectica propoſitio eſt interrogatio vocata: dabimus cautelas quibus idoneus efficietur opponens in talibus. Quia enim quædam æquiuocorum latent aliquando reſpondentem, his vtendum eſt interroganti ſiue opponenti vt vniuocis, qui ſi diſtingueret, ſtatim apparebit quod alterius ſignificatorum ratio non aptaretur in alterum ſiue aliud ſignificatum, cum ſignificata ſint ſpecie ratione & ſubſtantia diuerſa: & ideo ſi diſtinguat, ſtatim videtur, quòd non eſt diffinitum ſecundum modum debitum: & tunc reſiſtet reſpondens: id enim quod vniuerſaliter diffinitum eſt, oportet diffinitionem talem habere, quòd aptetur in omne quod ſub nomine continetur vt ſuppoſitum. Cautela autem reſpondentis oportet eſſe oppoſito modo, quòd etiam ſtatim à principio latens diuidat ſiue diſtinguat æquiuocum: quia opponens rationem communem ſiue diffinitionem, omnibus ſub nomine contentis non adaptauit.

Quoniam autem quædam latent æquiuocorum, &c.

Alia autem cautela in talibus obſeruanda eſt: quoniam quidam reſpondentium aliquando dicunt, quòd vniuocum eſt æquiuocum, quando & aſſignata de communi nomine ratio non aptatur vno modo ad omne quod continetur ſub nomine: & æquiuocum aliquando dicunt eſſe vniuocum, ſi vna communis ratio nominis aptatur ad vtrumque ſignificatorum in nomine: prius opponens debet exigere, quòd confiteatur reſpondens aut præſyllogizet, vtrum dicat nomen, cuius aſſignata eſt diffinitio, æquiuocum vel vniuocum: quocunque modo fuerit reſpondentes magis & facilius concedunt à principio: eo quod tunc non præuident quid confeſſione ſua accidere vel ſequi poſſit, quam in fine quando concluſum eſt.

Quoniam autem quidam reſpondentium, &c.

Alia autem adhuc cautela eſt, quòd ſi adhuc aliquis reſpondentium non facta confeſſione dixerit vniuocum eſſe æquiuocum, eò quod in hoc omne quod ſignificatur in nomine, non adaptatur diffinitio: tunc cautè conſiderandum eſt opponenti ſi ratio nominis aptatur ad reliqua quæ ſunt præter id in quo ſtat reſpondens: tunc enim palam eſt, quoniam vniuocum etiam erit reliquis. Si autem non concedat hoc reſpondens: tunc obiiciatur contra eum, quòd plures etiam erant diffinitiones reliquorum: nam duæ rationes ſecundum nomen aptabuntur ad eadem, ſi æquiuocum eſt vniuocum: vna quædam quæ prior aſſignata eſt de communi nomine, & ea quæ poſterior aſſignata eſt de ſignato ſpeciali: quia in vniuocis ratio quæ conuenit vni, conuenit & alteri.

Si autem non facta confeſſione, &c.

Rurſum adhuc tertia cautela vtendum eſt opponenti, ſi aliquis diffiniat aliquid eorum quæ multipliciter dicuntur: & ideò quia ratio non conuenit aptata in omnia contenta ſub nomine, & reſpondens dicat quidem, quòd non eſt æquiuocum, ſed impedimentum eſt in hoc quod nomen non poteſt omnibus aptari, oportet non inſtitutum ad omnia, quamuis non æquiuocè dicatur de illis, nec etiam diffinitio: tunc opponenti dicendum eſt contra talem, quòd nomina oportet accipere & vti eis ſecundum rationem vſus loquentis: nam loquendum eſt vt plures: & talis ratio quæ eſt de nominibus qua vtuntur plures, & quæ conſequuntur conueniens vſum rationis, & quod reſpondens non debet mouere talia, ſed vti eis debet vſu communi: quædam autem non ſunt dicenda ſimiliter pluribus, quæ ſunt rationes ſignificatorum ſub nomine, in quibus ſentiendum eſt vt pauci.

Rurſum ſi quis diffiniens, &c.

***

TRACTA

TRACTATVS VI.

De diffinitione complexorum.

CAPVT I.

Qualiter interimitur diffinitio complexorum in communi.

POSTQVAM de æquiuocorum diffinitione ſic terminatum eſt, quæ quodam modo ſunt multa, videndum eſt qualiter interimitur diffinitio complexorum quæ ſimiliter ſunt multa. Si ergo alicuius eorum quæ complectuntur, aſſignetur diffinitio: tunc alicui auferenti rationem alicuius (hoc eſt, cuiuſdam partis eorum quæ diffiniuntur quę eſt pars rationis totius) cōſiderandū eſt ſi ad illa quæ remanēt de partibus diffiniti, reliquum rationis quod remāſit de diffinitione, aptari poſſit: nam ſi non poteſt hoc fieri, palam eſt, quòd nec tota diffinitio totius fuit diffiniti. Cuius exemplum eſt, ſiquis hoc totum complexum, quod eſt eſſe lineam finalem rectam, diffiniat ita per diffinitionem hoc eſſe finem palam habentem fines, cuius ſuperadditur interiacendo medium finibus: tunc ſeparatur diffinitio finalis lineæ: & hæc eſt finis plani habentis fines vel habens fines: hæc enim eſt diffinitio lineæ finalis, quòd ſit finis plani habens fines quibus finit planū: huius ergo quod remanſit de diffinito (quod eſt recti) oportet eſſe reſiduum diffinitionis, quod eſt cuius medium interiacendo ſuperadditur finibus: hæc autem recti non eſt diffinitio: quia infinitum rectum eſt, & neque habet medium, neque fines ſiue extrema: propter quod patet, quod reliqua pars diffinitionis non eſt diffinitio reliqui quod remanſit de diffinito.

Si autem alicuius eorum quæ complectū-tur, &c.

Adhuc amplius conſiderandum ſi (cum ſit compoſitum ſiue complexum quod diffinitur) aſſignetur diffinitio æquicola, quod eſt ex tot numero partibus complexa diffinitio, ex quot diffinitum complexum eſt: tunc enim interimitur diffinitio: colon enim membra, & æquicola quando tot membra habet vnum ſicut alterum. Æquicola ergo eſſe dicitur diffinitio, quando quanta ſecundum numerum partium ſiunt compoſita (hoc eſt, complexa diffinita) tanta etiam in diffinitione aſſignata ſiunt vel imponuntur nomina: neceſſe eſt enim omnium talium complexorum diffinitionibus & ipſorum nominum permutationem fieri in amplius: quia illud explicitè dicunt quod implicitè diffinitum: & hoc aut omnium nominum quæ in diffinito ponuntur, aut ad minus aliquorum: & quocunque modo ſemper fiat, diffinitio eſt in plura quam diffinitum: ergo æquicola diffinitio interimenda: eò quod nihil in plus in diffinitione, vel non plura dicta ſunt nomina quam prius erant poſita in diffinito.

Amplius ſi quum ſit compoſitū, &c.

Quid ſit diffinitio æquicola, & vnde ſic dicatur, & quare eſt interimenda.

Oportet autem diffinientem talia complexa rationem plurium nominum pro nominibus in diffinitione poſitis aſſignare: & maximè (hoc eſt, præcipuè) hoc eſt faciendum pro omnibus & pro quolibet oratio ponatur. Si autem aliquando quando quidem diffinita nomina valdè manifeſta ſunt, tunc ad minus pro pluribus eorum orationes ſunt ponendæ: ſic enim etiam ſit in ſimplicibus, hoc eſt, in complexis. Vnde ſi nomen in nomen & non in orationem tranſumat, non erit diffiniens. Vt ſi tranſumat pro tunica hoc nomen, veſtem, licet veſtis communius & notius ſit tunica: tamen quia vnicum nomen eſt, non eſt diffinitio.

Oportet autem & diffinientem, &c.

Amplius autem adhuc in tali tranſumptione magis peccauit, & etiam ſi in nomine & in nomen tranſumptionem fecit, & non tranſumpſit in nomina notiora quam ſit diffinitum: quia nihil notificant de diffinito: nomen autem ſi notius ſit quamuis vniuocum ſit, tamen aliquid notificat. Cuius exemplum, vt ſiquis hoc complexum, quod eſt tunica nigra, diffinire debeat, & pro tunica nigra collobium atrum ponat, hic diffiniuit diffinitū in obſcuriora quam ipſum ſit tranſumptum: & ideò plus peccat, quam ſi in vnum nomen notius ipſum diffinitum tranſumeret: talis enim non diffinit, cum minus ſit planum illud quod tranſumit, quam id quod tranſumitur.

Amplius autem magis peccatū, &c.

Conſiderandum autem in tali permutatione omnium in quibus vnum in aliud tranſumitur, vtrum nomina tranſumpta & in quæ ſit tranſumptio, idem ſignificent vel non: quia ſi non idem ſignificent, interimitur diffinitio. Cuius exemplum, vt ſiquis contemplatiuam ſcientiam dixit notificando contemplatiuam eſſe opinionem, quod quamuis contemplatiuum contemplatiuo ſit idem, tamen opinio ſcientiæ non ſignificat idem: quia ſcientia eſt ſtans habitus & firmatus, opinio autem eſt habitus tremens & incertus. Oportet autem ideò eſſe totum quod eſt diffinitio idem toti diffinito. Nam contemplatiuum communiter eſt poſitum in vtriſque orationibus diffinita & diffiniente: reliquum verò quod eſt opinio, eſt diffiniens & non ſignificat idem cū ſcientia, &c.

Conſiderandum & ſi, &c.

***

CAPVT

CAPVT II.

Qualiter interimitur diffinitio complexorum per conſiderationem tranſmutandorum & tranſumendorum.

Amplius alterius nominum, &c.

AMplius in tali tranſumptione inſpiciendum eſt in partes diffinitionis quæ ſunt genus & differentia, & conſiderandum eſt ſi tranſmutans nomina alterius nominum fecit tranſumptionem, vt ſi generis & non differentiæ tranſumptionem, ſicut patet in exemplo quod poſitum eſt: quia enim ſcientia eſt genus, & contemplatiuum vt differentia, & ſcientiam tranſumpſit & non contemplatiuum: vnde contemplatiuum (quod eſt, vt differentia) ignotius eſt quam ſcientia, quod eſt vt genus: & ideo potius tranſumi debuit: eò quod hoc quidem vt ſcientia eſt vt genus, illud vero vt contemplatiuum eſt vt differentia: genus autem communius eſt quam differentia & notius & euidentius: propter quod non generis, ſed differentiæ oportebat tranſumptionem fieri: eo quod ignotior eſt.

Aut hæc quidem ridiculoſa increpatio, &c.

Aut hoc quidem ſic dicendum eſt, aut fortè aliquis contra hæc obiiciens dicet, quòd hæc increpatio ſic tranſumentis genus & non differentiam ridiculoſa eſt: quia nihil prohibet differentiam aliquando notiſſimo nobis nomine dici, genus autem non ſic dici nomine notiſſimo. Sed ad hoc dicendum, quòd ſic ſe habentibus genere & differentiis, generis ſecundum nomen & non differentiæ tranſumptio eſt facienda: aut genus quidem ſemper notius ſecundum rem & naturam, differentia autem notior quoad nos.

Si autem non nomen pro nomine, &c.

Quando autem nomen non ſimplex pro nomine ſimplici tranſumit (ideò quod non ſatis notificatur per nomen ſimplex ſecundum rationem complexam vnam) ſiue orationem pro nomine ponens, complexa tranſumit: tunc palam eſt, quoniam magis diffinitio differentiæ ſiue notificatio facienda eſt in tali tranſumptione: quia notificandi cauſa aſſignatur diffinitio, & conſtat ex prædictis, quòd differentia minus nota eſt quam genus.

Si autem differentiæ terminum, &c.

Adhuc ſi differentiæ terminum ſiue diffinitionem ſic tranſumens aſſignauit, conſiderandum tunc ſi aſſignata differentiæ diffinitio eſt non ſolum differentiæ, ſed etiam alicuius alius ſiue alterius: quia tunc non bene aſſignauit. Cuius exemplum eſt, ſicut ſi aliquis in hoc complexo, quod eſt imparem numerum, tranſumere volens in par quod eſt vt differentia, dicat imparem qui medium habet: nam tunc numerus communis eſt in vtriſque rationibus ſiue orationibus: imparis autem eſt tranſumpta (hoc eſt, per tranſumptionem accepta) diffinitio, quod eſt medium habere, & hoc non ſolum conuenit impari numero, ſed in pluribus aliis: habent autem linea & ſuperficies & corpus medium, cum tamen conſtet, quòd illa non ſint imparia: quia non ſunt numeri: & ideo hæc diffinitio quæ dicit medium habere, non erit propria diffinitio imparis. Si autem multipliciter dicitur medium in continuis & diſcretis: tunc determinandum fuit primo per diſtinctionem, & hoc non faciens peccauit: & ideo aut increpatio fit contra eum, aut ſyllogiſmus (in altero ſenſu medio accepto) ad interimendum diffinitionem: eò quod non diffiniuit in quo ſenſu medium accipitur in diffinitione.

Rurſum ſi cuius quidem, &c.

Rurſum in tali tranſumptione nominis in rationem, conſiderandum ſi ſic tranſmutans alicuius quòd eſt de numero eorum quæ ſunt, ſiue quod ſit de numero entium id quod tranſumpſit in talem rationem, & quod id quod eſt ſub tali ratione ſignificatum, non eſt de numero eorum quæ ſunt, ſed eſt non ens, ille peccauit: quia ens per non ens diffiniuit. Cuius exemplum eſt, vt ſi aliquis album diffiniens dixit album eſſe colorem igni permixtum: quia impoſſibile incorporeum (hoc eſt, ſubſtantiale & ſpirituale quod eſt de ſubſtantia ſpiritus) permiſceri corpori groſſo & terminato à ſpirituali: eò quod nominior tale eſt: ſicut etiam dixit Ariſt. in de ſenſu & ſenſato, quòd aër non nutrit quia ſpirituale, & vt incorporale habet humidum: album autem non eſt nihil in corpore groſſo terminato: vnde ignem admiſceri tali corpori eſt non ens, quod eſt falſum & impoſſibile. Album autem eſt ens & ideò per diffinitionem non erit album color igni permixtus.

Impoſſibile eſt incorporeum permiſceri corpori.

A quibus cauſis fiat album ſecundum Philoſophum in lib. de coloribus, & remotio dubitationis.

Attende tamen, quòd reuera dicit Ariſtot. in libro de coloribus, quòd lux eſt colorum hypoſtaſis, & quod album eſt ex admixtione ignis clari cum corpore albo. Sed hoc non intelligitur de admixtione miſcibilium, ſecundũ quod mixtio eſt alteratorum vnio: quia ſic ſpirituale non admiſcetur groſſo niſi prius alteretur: ſed intelligitur de diffuſione in clara ſuperficie quæ mutat in in albo, & eſt hypoſtaſis eius ſecundum eſſe formale quod habet: & ideo etiam albedo candor vocatur, quia tali candet luce, & ſubſtantiatur ex ipſa ſecundum eſſe formale, qua dicitur eſſe color extremitas perſpicui in corpore terminato.

Amplius quicunque non diuidunt, &c.

Amplius autem adhuc ſicut interimitur diffinitio ſi datur per ſimpliciter non ens, ita interimitur ſi datur per non ens ad propoſitum: præcipuè autem hoc fit in his quæ ſunt ad aliquid, cum ea quæ ad aliquid, frequenter dicantur ad plura, per ſe & per accidens, & communiter & propriè, quicunque diffinitiones aſſignantes non diuidunt ſiue diſtinguunt in his quæ ſunt ad aliquid, vt accipiant id ad quod relatiuum dicitur per ſe & propriè, ſed dicunt id ad quod dicitur in pluribus complectentes, vt in eo quod eſt per ſe & per accidens, in communi & propriè, totum ſimul complectuntur, malè diffiniunt & per non ens ad propoſitum: quia aut omninò ſiue vniuerſaliter, aut in aliquo ſiue in aliqua parte mentiuntur. Cuius exemplum, vt ſi aliquis medicinam (quæ ſecundum genus eſt ad aliquid) diffiniendo dixit eſſe diſciplinam eius quod eſt ens, multa complectitur: vnde ſi medicina nullius eorum quæ ſunt, eſt diſciplina, palam quoniam omnino mentitur: quia tota ratio ſiue diffinitio falſa: dicitur enim in toto falſa, quia pro toto falſa.

to falſa, quia non continetur in eo ad quod aſſignatur, nihil enim entium eſt cuius ipſa ſit diſciplina. Si autem oſtendatur, quòd medicina eſt alicuius entis diſciplina & alicuius non, tunc ratio ſiue diffinitio in aliquo mentitur. & hoc eſt inconueniens: quia ratio entium debet vera eſſe: ſi enim per ſe eſt diffinitio & non ſecundum accidens, oportet quod ſit de omni eo ad quod dicitur, quemadmodum etiam in aliis diffinitionibus ſe habet quæ ſunt ad aliquid, quas omnes oportet eſſe de omni, nam omne diſciplinatum ad diſciplinam dicitur inquantum diſciplinatum eſt. Et ſimiliter eſt etiam in aliis: & hoc ideo quia quæ ad aliquid ſunt, conuertuntur, ſiue ad conuertentiam dicuntur.

Amplius ſi in his quæ non per ſe, &c.

Amplius ſi fortè aliquis dicat, quòd quando dicitur medicina diſciplina entis, hæc eſt quædam diffinitio, ſed non aſſignatur ad id ad quod eſt per ſe, ſed ad id ad quod eſt per accidens: & ſic quod dicat, quòd ratione diffinitionem aſſignauit: tunc ſequitur inconueniens: quia ſic ſingulum eorum quæ ad aliquid dicuntur, non ad vnum, ſed ad plura dicitur, quæ accidunt illi ad quod dicitur: nihil enim prohibet ens ad quod aſſignatur, & album & bonum eſſe & plura alia per accidens. Propter quod ſequitur, quòd qui medicinam ad quodlibet aſſignauit & rectè aſſignauit, vt dicit aduerſarius, ſequitur quod qui id quod eſt ad aliquid, ad id ad quod ſecundum accidens dicitur, aſſignauit, rectè aſſignauit, quod falſum eſt, cũ diffinitio dicat eſſe ſubſtantiale & per ſe.

Amplius autem impoſſibile, &c.

Amplius autem aliud inconueniens ſequitur: quia impoſſibile eſt huius rationem eſſe propriam aſſignationem eius quod eſt ad aliquid: planum enim eſt, quod non ſola medicina eſt entis, ſed plures de numero aliarum diſciplinarum, vt geometria & arithmetica dicuntur eſſe ad eſſe ſiue ad ens: propter quod ſequitur, quòd vnaquæque illarum erit diſciplina entis: non ergo medicina eſt proprium ad ens diffinitum: & ſic diffinitio non conuertitur.

CAPVT III.

De inſpiciendo quando tranſumitur diffinitum ad bene eſſe & non eſſe.

Quandoque autem diffiniunt, &c.

QVando autem diffiniunt diffinitum tranſumendo ad bene eſſe & non eſſe, diffiniunt ipſum ſecundum bene eſſe hoc diffinitũ & perfectũ ad actũ, & tunc non diffiniunt eſſe ſeu ſubſtantiam, eſſe, ſed diffiniunt rem bene ſe eſſe habentem ſecundũ quod bene ſe habet & perfectè in actum. Et hoc eſt peccatũ, & interimitur diffinitio. Talis eſt autẽ latronis & rhetoris diffinitio quam quidam dederunt, vt rhetor quidem qui in vnoquoque quod eſt veriſimile, poteſt cum effectu conſiderare quid allegandum & quid concludendum, & quid iudicandum, & nihil de contingentibus prætermittere. Latro autem per diffinitionem dicatur, qui clam ſumit ſecundum actum contrectandi rem alienam inuito domino. Palam quoniam vterque iſtorum ſic diffinitus, eſt talis ſecundum diſpoſitionem ſecundum bene eſſe, & non ſecundum eſſe. Hic enim hoc modo diffinitus eſt bonus rhetor, & non rhetor ſimpliciter. Iſte autem ſic diffinitus eſt ſic bonus latro: non enim qui ſumit, ſed clam vult ſumere, latro eſt ſimpliciter: non enim (vt dicit ſapiens) quantitas ipſius rei, ſed effectus in crimine eſt.

Rurſum quod per ſe eligendum, &c.

Rurſum in taliter acceptis ſecundum bene peccatur in eligendis, & eſt è conuerſo etiam ſi aliquis diffiniendo id quod per ſe eligendum eſt, aſſignauit per diffinitionem vt per aliud eligendum: hoc enim per ſe bonum vt per non propter aliud bonum diffiniunt. Vt ſi dicat per ſe bonum & effectiuum eſſe boni aut operatiuum boni, vel quolibet alio modo dicat eligendum eſſe, & bonum propter aliud quam propter ſeipſum. Sic peccant diffinientes iuſtitiam dicentes eſſe bonam & eligendam vt legis ſaluatricem: aut qui diffiniuit ſapientiam eſſe bonum quid & eligendam vt beatitudinis effectiuam: ſaluatiuum enim & effectiuum ſunt de numero eorum quæ propter aliud eliguntur: ſic ergo dicendum tales male diffinire, aut corrigendum quod dictum eſt, dicendo quod nihil prohibet, quod id quod per ſe eligendum eſt, & propter aliud eſſe eligendum. Dicendum autem ad hoc, quòd etiamſi hoc concedatur, nihil tamen minus peccauit qui bonum & eligendum per ſe vt propter aliud diffiniuit. Nam vniuſcuiuſque optimum eſt maximè in ſua ſubſtantia, hoc eſt, in ſua ſubſtantiali diffinitione: melius autem eſt quod per ſe eſt eligendum huius (propter hoc quod per ſe eſt eligendum) quam id quod per aliud eſt eligendum: nam hoc quod per ſe eſt eligẽdum, oportebat magis ad diffinitionem aſſignare & per illud diffinire, quam per hoc quod propter aliud eſt eligendum.

TRACTATVS VII.

Qualiter interimitur diffinitio totius integralis ex partibus heterogeniis.

CAPVT I.

De integrali ex heterogeniis.

IAM autem viſo qualiter interimitur diffinitio totius vniuerſalis & logica, accedendum ad oſtendendum qualiter interimitur diffinitio totius integralis & materialis & phyſica, maximè in his totis quæ ex heterogeniis componuntur. Et generaliter de his dicemus in primis: quia compoſitum ex ſuis partibus finitur.

Conſiderandum autem & ſi quis, &c.

Primum igitur conſiderandum eſt in talibus vt inſpiciat aliquis diffinitionem alicuius integri ex ſuis partibus diffiniens, ſi ipſum aſſignauit & dicat compoſitum eſſe & hoc & hoc ſimul, ita quod vtrumque de diffinito prædicetur in recto: aut in diffiniendo dicat, quòd totum eſt quod ex his, ita vt partes de toto dicantur in obliquo ambæ vel omnes: aut etiã tertio modo diffiniens dicat, quòd totum eſt hæc pars vna in recto prædicata de toto, cum illo, hoc eſt, alia parte in obliquo prædicata de toto: hæc enim tria diffinientes totum integrale per partes diffiniunt, & ſpeciales & differentes habent conſiderationes, & hoc in primo modo ſic patet. Nam ſi diffiniens totum integrale dicat totum eſſe hoc in recto, ita quod eſt hoc: tunc hoc inconueniens accidet, quod ambobus in diffinitione poſitis & neutri eorum ſequitur diffinitum ineſſe, quod eſt impoſſibile, & ſic contradictoria eſſent ſimul vera & contraria. Cuius exemplum eſt, vt ſi aliquis diffiniens iuſtitiam vt totum partibus integralibus, dicat iuſtitiam eſſe hoc quod eſt temperantia & fortitudo copulatæ: nam ſupponendum ſi duo ſunt homines, & vterque tantum alterum habet horum, ita etiam quod vnus ſit temperatus & non fortis, & alter fortis & non temperatus, ſequitur quod illi ambo eſſent iuſti, & neutrum: eò quod ambo illi habent iuſtitiam ſimul integram, quia habent fortitudinem & temperantiam ex quibus integratur iuſtitia: & ambo ſimul habent iuſtitiam, ita tamen quod vterque non habet eam, quia ſicut iuſtitia eſt temperantia & fortitudo, ita oppoſita illorum timiditas & intemperantia ſiue luxuria ſunt integrantia iniuſtitiam, ſicut vterque ſimul cum alio & integram habet iuſtitiam.

Si autem nondum, &c.

Si aliquis dicat, quòd hoc quod dictum eſt, non eſt valdè inconueniens, quòd aliquibus diuiſis inſint oppoſita: eò quod vni ineſt temperantia & timiditas, quod non eſt inconueniens: alteri autem fortitudo & intemperantia, quod iterum non eſt valdè inconueniens, eò quod in multis aliis accidit ineſſe oppoſita diuerſa. Cuius ſimile, quia nihil prohibet aliquos duos & ambos ſimul habere vineam vnam communem, ita quod neuter per ſe habeat illam. Si, inquam, ſic dicatur: tunc erit expreſsè quo id improbetur, quod ſequitur ex hoc quod contraria inſunt ſimul eidem: hoc autem accidit ſiue ſequitur, ſi ponatur quod hic quidem vnus duorum ſuprapoſitorum habeat temperantiã cum debilitate, hoc eſt, cum timiditate: ille autem reliquus duorum habeat fortitudinem cum oppoſito temperantiæ, quod eſt luxuria vel intemperantia: ambas enim iſtas habitudines dicimus iuſtitiam & iniuſtitiam integrando: quia ſicut per temperantiam eſt iuſtus, ita per timiditatem eſt iniuſtus: ex quo datur, quòd ſi iuſtitia eſt hoc & hoc copulatiuè, quòd tunc ſequitur, quod prædicatur de altero in recto, & eodem modo ſi iniuſtitia eſt hoc & hoc, quod diuiſim prædicatur de ipſis: nam ſi iuſtitia eſt temperantia & fortitudo, tunc iniuſtitia eſt timiditas & luxuria ſiue intemperantia. Et ſic dicendo accidet vniuerſaliter argumentari, quoniam idem ſunt totum integrale & partes eius ſic acceptæ: omnia enim per quæ hoc poteſt argumentari, vera ſunt ad hoc quod nunc dictum eſt. Videtur enim iſte qui ſic diffiniuit, confiteri quòd partes toti ſint eædem: quia aliter non in recto prædicarentur de toto diffinito.

Maximè autem conuenientiores, &c.

Maximè conuenientiores fiunt rationes contra ſic aſſignatam diffinitionem in his integralibus totis in quibus per heterogeneitatem partium manifeſta eſt partium compoſitio, hoc eſt, quod in compoſitione partium eſt totius diffinitio, & non in parte qualibet ſigillatim, velut in domo & in aliis talibus totis: in talibus enim eſt palam, quoniam quando non ſunt partes, nihil prohibet totum non eſſe: quinimo impoſſibile eſt totum eſſe non exiſtentibus partibus: quia in talibus deſtructa parte deſtruitur totum, ſed non è conuerſo: quia non exiſtente totò nihil prohibet partem eſſe, vt deſtructa domo non prohibetur fundamentum eſſe vel parietem. Et ex hoc patet, quòd non idem ſunt diuiſim acceptæ toti: quia ſic pariete poſito, poneretur domus.

Si autem non hoc ſed quod ex his, &c.

Si autem aliquis dicat, quòd totum integrale

grale per partes ſuas diffinitum non eſt hoc & hoc, vt partes in recto diuiſim vel coniunctim de toto prædicentur, ſed quod ex his eſſet primum totum quod diffinitur: tunc primum quidem ad interemptionem talis diffinitionis comparando totum partibus conſiderandum eſt ſi tales ſint partes, quod nihil natum ſit fieri ex his quæ ponuntur partes, vel fieri poſſit integratum ex his, vt linea & numerus ſe habent adinuicem: & tunc patet, quòd etiam vnum, cuius partes eſſe dicuntur, non poteſt fieri ex ipſis: & ſic interimitur talis diffinitio.

Amplius ſi diffinitum quidem, &c. Amplius in eiſdem ſic dictis partibus (ex quibus fiat totum & prædicentur obliquè de toto) conſiderandum eſt, ſi aliquis diffiniat aliud eſſe in talibus quæ non ſunt nata fieri in eodem: tunc enim peccauit, & interimitur diffinitio: ex quibus enim partibus dixit eſſe totum diffinitum, non ſunt nata fieri in vno aliquo primo, ſed fit in vtroque diuiſim vtrumque diuiſim, vt in præcedenti conſideratione, palam eſt, quia non fiunt talia ex quibus primo tale aliud, id eſt, quod non ſit totum id quod diffinitur ex his quæ non ſunt nata fieri in vno primo, ex quibus ſic diffiniens tale totum dixit eſſe. Et huius ratio eſt: quia in toto integrali ea in quibus ſunt partes, in eiſdem neceſſe eſt & totum eſſe: quia in talibus non eſt totum præter partes: propter quod non eſt in vno (hoc eſt, in vna parte) totum primo, ſed in pluribus partibus ſiue in omnibus ſimul per debitam coniunctionem congregatis.

Si autem partes & totum, &c. Si autem partes ſecundo modo adhuc diffiniunt totum, & partes & totum ſint in vno aliquo primo, ſed partes non ſint in vno illo aliquo, iterum peccauit, & conſiderandum tunc ſi non in eodem ſint partes & totum, ſed in vno ſit totum, & in altero ſint partes: eò quod in quo totum in illo partes eſſe videntur: & tunc peccatum eſt in diffinitione: quia in quolibet non eſt totum.

Rurſum ſi toti, &c. Qualibet parte interempta totum interimitur, ſed non è conuerſo. Rurſum ſi aliquod eſt diffinitum ex talibus partibus, quod totum interemptum, & interimuntur partes, peccatum eſt in diffinitione totius integralis: quia è contrario oportet accidere, quòd per talia diffiniatur, quorum quolibet interempto totum interimitur: toto verò interempto integraliter non neceſſe eſt quamlibet partem perimi.

Aut ſi totum, &c. Adhuc autem conſideratio eſt in talibus, quòd ſi totum (quod ex partibus eſt) ſimpliciter eſt quod bonum vel malum (hoc eſt, aliquod bonum vel aliquod malum) partes autem nec quod bonum, nec quod malum, ſed quod neutrum ſunt: tunc enim peccat diffinitio: quia nihil habet totum de bono vel malo, niſi à partibus. Aut etiam è contrario ſi partes quidem ſunt bonæ vel malæ, totum autem ſit neutrum, iterum peccauit: quia bonum partium forma totius eſt, quia ex neutris impoſſibile eſt bonum vel malum totum fieri, nec è conuerſo ex bonis vel malis partibus poſſibile eſt fieri neutrum totum.

Aut ſi magis quod, &c. Aut adhuc conſiderandum in talibus totis & talibus partibus ex quibus eſt tale totum, ſi magis quidem alterum conſtituentium eſt bonum quam alterum conſtituentium ſit malum, totum autem quod eſt ex his non magis bonum pro vna parte, quam ſit malum pro altera, conſtat quòd adhuc peccauit, & interimitur diffinitio. Cuius exemplum eſt, vt ſi dicatur imprudentia ex fortitudine & falſa opinione componi, tanquam ex quibus in his magis eſt fortitudo bonum, quam falſa opinio malum: oporteret ergo & totum quod ex his eſt, ſequi id quod eſt magis, & eſſe vel ſimpliciter bonum, vel magis bonum quam malum: & cum ſic partes non ſequuntur totum, conſtat quòd malè eſt ex his diffinitum.

Aut forte dicet aliquis, quòd hæc diffinitio non eſt neceſſaria niſi in illis compoſitis & componentibus in quibus vtrumque componentium in compoſito retinet virtutem ſuam, ita quod vtraque & per ſe bonum vel per ſe malum retinent ſuam bonitatem vel malitiam: in aliis autem quibus ſuos perdunt effectus, non tenet: multa enim ſunt quæ ſunt de numero effectiuorum boni vel mali, per ſe quidem non bona, ſed mala, vel neutra nec bona nec mala, permixta autem quibuſdam fiunt bona: aut è contrario ſæpius fit, quòd vtrumque permixtorum per ſe ſeparatum eſt bonum: permixta autem ſimul fiunt mala, vel neutra ex alteratione quam patiuntur adinuicem. *Multa ſunt quæ in ſe ſunt mala, permixta autem ſiunt bona, & è contra.* Manifeſtum eſt maximè quod nunc dictum eſt in medicinis compoſitis & commixtis ægrotatiuis & ſanitatiuis: quædam enim medicamentorum ſic ſe habent, vt vtrumque componentium per ſe ſeparatum acceptum ſit bonum, ſimul autem mixta ſunt mala, cum vtrumque ſit bonum. *Quædã medicina in ſe accepta ſunt bona, quæ cõmixta ſiũt mala.*

Rurſum ſi quod ex meliore, &c. Rurſus ſecundum eandem orationem conſiderandum eſt ſi aliquod compoſitum ex duobus meliore & peiore, & comparatum partibus componentibus, non eſt melius peiore, & peius meliore, mala ſit diffinitio: quia ſic debet eſſe ſecundum naturam componentium quia vtrumque in compoſito remittit alterum. Aut fortè dicet aliquis iterum inſtans conſiderationi, quòd hoc non tenet niſi in his quæ per ſe bona vel mala, per ſe appetenda vel fugienda, ex quibus componuntur bona. Nam in aliis quæ non per ſe (hoc eſt, ſeparatim) bona ſunt, vt ſanatiua vel iuuatiua bonorum, nihil prohibet fieri non bonum, vt in his medicinis compoſitis quæ modo dictæ ſunt. Cuius exemplum eſt quod dicit Ariſtot. in primo lib. de regimine dominorum, quòd vinum per ſe eſt bonum, & lac per ſe bonum, & ſimul commixta generant lepram. *Vinum admixtũ lacti, generat lepram, vt ait Ariſt. in lib. de regimine dominorum.* Hæc igitur in compoſito ſecundum quod comparatur partibus, conſideranda ſunt, quando totum compoſitum dicitur hoc, vel hoc & hoc, vel ex his.

Amplius ſi vniuocum, &c. Amplius autem adhuc iuxta idem quod eſt totum eſſe ex his, conſiderandum ſi totum eſt vniuocum nomine & ratione cum altero componentium: oportet enim ſic eſſe vniuocum velut in ſyllabis: ſyllaba autem nulli literarum ex quibus componitur, eſt vniuoca: quia heterogenium totum eſt ſyllaba.

Amplius ſi non dixit modum, &c. Amplius adhuc iuxta eundem modum compoſitionis conſiderandum eſt ſi diffiniens totum ex his, non dixit modum compoſitionis in diffinitione qualiter compoſitum eſt ex illis: non

non enim ſufficiens eſt ad cognoſcendum compoſitum dicere, quòd eſt ex his, ſed debet dici qualiter ſingulorum compoſitorum ſubſtantia eſt ex his, vel ſic vel ſic, ſicut patet in domo: non enim domus eſt totum compoſitum ad formam domus, ſi quolibet modo partes domus ex quibus eſt, componantur, ſed oportet, quod componantur ad figuram debitam.

Si autem hoc cum illo, &c. Si autem aliquis compoſitum ex partibus diffiniens aſſignauit talem diffinitionem, in qua dicatur compoſitum tertio modo & hoc cum illo: tunc primum quidem ad interimendum diffinitionem eſt dicendum, quoniam hoc cum illo dicitur multipliciter: aut hoc cum illo dicitur, quia eſt hoc id ſecundum primum modum: aut eſt hoc ex illis ſimul mixtis. Cuius exemplum eſt, quod dicitur hydromel, quod eſt mel cum aqua, vel mel & aqua, dicit id quod eſt ex melle & aqua. Propter quod ſi quodlibet duorum quæ dicta ſunt, idem eſſe confitebitur toti diffinito, ſicut diffinitio & diffinitum ſunt idem: tunc proueniet vel continget eadem dicere, quæ ad vtrumque horum ſiue circa vtrumque illorum immediatè prius dicta ſunt.

Amplius diuidenti, &c. Amplius conſiderationes ſpeciales ſunt adhuc, quarum prima eſt, quòd ſi aliquis diffiniens totum aſſignauit diffiniendo ipſum hoc cum illo, diuidendum eſt primum, quot modis dicitur alterum cum altero, & conſiderandum, quod ſi nullo illorum modorum dicitur hoc cum illo, interimitur diffinitio, vt patet ſi dicitur alterum cum altero vt in quo eſt cum illo in eodem ſuſceptibili ſiue ſubiecto, velut iuſtitia & fortitudo ſunt in anima alterum cum altero vt in iſto vno. Aut ſecundo modo dicitur alterum cum altero vt in eodem loco vnum cum altero, aut vt in tempore eodem exiſtentia vnum cum altero. Si nullo autem modo trium modorum dictorum verum eſt quod dictum eſt in his quæ aſſignata ſunt vt hoc cum illo, manifeſtum eſt, quoniam aſſignata diffinitio quæ dicit compoſitum eſſe hoc cum illo, nullius erit, ſed erit interempta. Si autem diuiſo quoties hoc cum illo eſſe, verum eſt ſecundum illum modum tantum quo hoc cum illo dicitur, quod eſt in eodem tempore vtrumque eſſe: tunc adhuc conſiderandum ſi vtrumque iſtorum quorum hoc cum illo dicitur, non ad idem vt ad finem dicitur, vel ſicut ad actum: quia ſi non dicuntur ad idem, interempta erit talis diffinitio. Cuius exemplum eſt, vt ſi fortitudinem diffiniens aliquis dicat eam eſſe audaciam cum intellectu recto: conſtat enim, quòd audacia & intellectus rectus non ad idem referuntur: quia contingit audaciam habere fraudandi, ita quod refertur ad finem hunc qui eſt fraudare aliquem: rectum autem intellectum non ad hoc contingit habere, ſed in medicina circa ea quæ rectè ſanatiua ſiue ſanitatis effectiua ſunt ſine fraude: & ideò non eſt fortis qui in eodem tempore habet hoc cum illo, hoc eſt, audaciam cum recto intellectu.

Alterum eſſe cum altero dicitur multipliciter.

Amplius ſi & ad idem ambo, &c. Amplius adhuc ſi etiam detur, quòd ad idem ambo referuntur vt ad medicinalia: nihil enim prohibet & audaciam in dando pharmacias, & intellectum rectum in confectione medicinarum habere: ſed tamen nec ſic ad talem actum vel finem fortis dicitur, qui hoc cum illo in medicinalibus habet: nec enim ad alterum illorum vtrumque illorum quorum vnum cum alio eſt, in eodem tempore oportet dici, nec ad quodlibet idem: ſed oportet vtrumque dici ad proprium fortitudinis finem, vt ad præliorum pericula, aut ſi aliquod magis eſt periculum quam præliorum, & ad hoc referre audaciam cum intellectu recto, ſi hoc cum illo debeat eſſe fortitudinis diffinitio.

Quædam autem ſic aſſignatorum, &c. Quamuis autem hoc cum illo dicatur tribus modis dictis, quædam tamen ſic aſſignatorum (quod hoc cum illo habent quendam modum proprium) quod nullo modo reducitur ad aliquem dictorum, vt dicatur hoc cum illo, quoniam vnum eſt propter aliud vt propter cauſam. Vt ſi dicatur, quòd ira eſt triſtitia cum opinione contrarij doloris illati, vel propter opinionem deficiendi ab inferente moleſtiam: nam quandoque propter huiuſmodi opinionem triſtitia: & hoc vult ſignificare in tali ſenſu acceptum hoc cum illo, quod eſt propter fieri aliquid, & non eſt idem ei quod eſt hoc eſſe cum hoc, tribus modis ſuperius inductis: ſecundum enim vnum iſtorum modorum dicitur.

CAPVT II.

De interemptione diffinitionis totius integri per inſpectionem ad formam compoſiti.

Rurſum ſi horũ compoſitionem, &c. Rurſum autem iam habito qualiter ex parte materiæ diffinitio integri deſtruitur, oſtendamus etiam ex parte formæ qualiter deſtruitur eadem diffinitio. Conſiderandum ergo ſi aliquis diffiniens totum dixit totum eſſe horum ex quibus componitur totum compoſitione. Vt ſi dicat aliquis animal eſſe compoſitum corporis & animæ. Iterum primum quidem conſiderandum eſt ſi dicat totum eſſe talem compoſitionem, non dixit cum hoc qualis ſit compoſitio. Vt ſiquis carnem diffiniens & os, ignis, aëris, terræ, & aquæ dixit eſſe compoſitionem: non enim in talibus ſufficit dicere talia talium compoſitionem: ſed etiam addendum qualiſcunque ſit talis compoſitio ad determinandum totum ad hanc formam vel illam: non enim quolibet modo compoſitis his quæ dicta ſunt, fit caro, ſed potius ex his compoſitis ad medium, ſic quidem his compoſitis fit caro, ſic vel aliter compoſitis fit os.

Non fit caro ex elementis quolibet modo inuicem mixtis.

Videtur autem neque, &c. Videtur autem per rationem, quòd omninò tale totum non ſit compoſitio: & ſic idem compoſitioni illi erit neutrum horum quæ dicta ſunt: quia nec eſt materialiter compoſitum nec forma, niſi denominationis vel informationis modo forma prædicetur, & dicatur totum non compoſitio, ſed compoſitum. Hoc autem probatur duabus rationibus, quarum prima eſt hæc:

hæc: quia omni compoſitioni quæ compoſitorum eſt per aliquem actum compoſitionis ſecundum artem vel naturam diſſolutio eſt contraria: dictorum autem compoſitorum neutri nihil eſt contrarium, & abundat altera negatio: quia neutri aliquid eſt contrarium: quæ autem dicuntur neutrum, hæc ſunt caro & os, quorum neutri eſt contrarium aliquid: quia nulli ſubſtantiæ eſt contrarium aliquid: ergo neutrum iſtorum eſt compoſitio. Amplius alia ratio eſt ad idem: quia ſimiliter (hoc eſt, ſecundum vnam & ſimilem rationem) eſt veriſimile omne compoſitum eſſe compoſitionem vel neutrum. Sed animalium ſingulum (cum ſit compoſitum ex corpore & anima) non eſt ipſa compoſitio. Ergo eadem ratione nec aliorum compoſitorum integralium aliquid erit compoſitio aliqua. Attendendum hic, quòd forma totius prædicatur de toto vt eſt totum, & non tantum totius, vt forma quæ eſt genus, quia dicit totum in potentia, & forma ſpeciei, quia dicit totum eſſe in actu. Sed de his alibi dictum eſt. Sed forma partis compoſiti non prædicatur de compoſito: quia animal non eſt anima, nec etiam forma totius quæ eſt compoſitio niſi per modum qui dictus eſt prius, forma ſecundum rationem accepta ſecundum eſſe, vt dicatur animalis compoſitum eſſe ex corpore & anima.

Quæ forma prædicatur de toto in recto, & quæ non.

Rurſus quia iam determinatum eſt qualiter ex parte materiæ & ex parte formæ contrarietas eſt in componentibus ex parte materiæ, conſiderandum eſt ergo adhuc, quòd ſi in aliquo compoſitorum ex parte componentium æqualiter nata ſunt eſſe contraria, & diffiniens compoſitum diffiniuit ipſum per alterum ſiue per vnum contrariorum, palam eſt, quòd non dixit totum eſſe compoſiti, & quod interimitur diffinitio. Si autem aliquis contradicat dicens, quòd non eſt verum quod dictum eſt, deducitur hic ad inconueniens: quia ſequitur, quòd accidit plures eiuſdem eſſe diffinitiones: quid enim magis diffinitur per hoc vnum contrarium, quam per alterum: vtraque enim contrariorum ſiue oppoſitorum nata ſunt ſimiliter fieri in compoſito ex contrariis: talis eſt enim animæ diffinitio, quam quidam aſſignant, vt dicatur anima ſubſtantia eſſe diſciplinæ ſuſceptibilis: nam ſimiliter & æqualiter eſt ignorantiæ ſuſceptibilis ſicut & diſciplinæ, & ſic diffinibilis eſt per ignorantiam, ſicut per diſciplinam.

Rurſum ſi ſimiliter in aliquo, &c.

CAPVT III.

De vniuerſalibus documentis circa diffinitionem obſeruandis.

QVia autem iam multa ſpecialia documenta data ſunt, quibus ſic vel ſic poteſt quis contra aſſignatam diffinitionem inſtare, damus nunc generalia dicentes, quod oportet aliquem opponentem ſi non habeat argumenta quibus contra totam diffinitionem poſſit ſimul conari, quia non tota euidens eſt, conari contra aliquam partem ipſius, ſicut contra genus, vel contra differentiam, ſi ſit illa pars nota & non videatur bene eſſe aſſignata: nam parte interempta, etiam conſequenter tota diffinitio interimitur: quia non dicit totum eſſe rei.

Oportet autè ſi non ad totam, &c.

Aliud documentum eſt ad reſpondentem, quòd oportet reſpondentem eſſe corrigentem quæcunque obſcura ſunt in diffinitionibus, & oportet eum eſſe formantem ea per diſtinctionem ad hoc quod indicent aliquid quod habeatur vnde ſumatur abundantia argumentorum, & ſic conſiderare argumenta quæ abundant ad diffinitionem terminandam: neceſſe enim eſt reſpondenti ſi debeat eſſe bonus ſocius, aut ſuſcipere per conceſſionem quod ſumptum eſt ſiue propoſitum ab interrogante ſiue opponente, aut oportet eundem reſpondentem declarare quid eſt quod oſtenſum eſt in diffinitione aſſignata.

Quæcunque autem obſcuræ, &c.

Amplius tertium documentum quod oportet in talibus fieri, quemadmodum fit in legum conuentionibus & pactis, in quibus primum inducitur lex aliqua: & deinde ſi propter caſus emergentes occurrat lex aliqua melior, tunc per ſecundam interimunt anteriorem, abrogantes eam per ſecundam: ſic etiam in diffinitionibus faciendum eſt, quòd ſi prima aſſignata, alia feratur melior, ita quod per eam magis indicetur & manifeſtetur diffinitum, palam eſt, quoniam interempta erit ea quæ anterius poſita eſt, per ſecundam: ideò quia non ſunt plures diffinitiones eiuſdem, ſed vnica, ſicut vnicum eſt eſſe diffiniti.

Amplius quemadmodum, &c.

Vnius non ſunt plures diffinitiones.

Quartum documentum, quod omne minimum elementum ſiue principium ad omnes generaliter terminandas diffinitiones eſt directè ad ſeipſum ſiue ad ſui quidditatem & ſubſtantiam diffinire propoſitum quod diffiniendum eſt, aut bene dictam & aſſignatam diffinitionem ſæpè reſumere & ſæpius conſiderare: eò quod neceſſe eſt diffinitione diligenter conſiderare ad artem diffiniendi, velut ſi aliquid conſideretur ad exemplum ſecundum quod factum eſt: & conſiderare oportet ſi eſt aliquid quod minus eſt diffinitum ex his quæ oportet habere diffinitionem: inſpicere etiam quid appoſitum ſit ſuperfluè: quia propter id erit, ſi oporteret, magis abundare argumentis. Ideo vt concludatur ſermo, ea quæ circa diffinitiones ſunt problemata determinanda, in tantum dicantur, & cætera.

Ad omnes verò diffinitiones, &c.

LIBER VII.

TOPICORVM DE DETERMINATIONE eiuſdem & diuerſi.

CAPVT I.

De locis determinantibus idem inquantum eſt prædicatum adiunctum diffinitioni.

Vtrum autem idem aut diuerſum, &c.

VTRVM autem aliquid alteri ſit idem vel diuerſum ab eo, non quidem genere idem vel ſpecie, ſed ſecundum principaliorem modũ eius quod eſt idem, quid eſt idem numero & idem diffinitione & nomine, ſicut diffinitio & diffinitum ſunt idem, nunc conſiderandum eſt: quia tale idem vel diuerſum prædicatum adiunctum diffinitioni eſt: interempto enim quod non eſt idem, interimitur diffinitio, quamuis non conſtruatur illo constructo. Dicebatur in præhabitis in primo huius ſcientiæ libro principaliter idem, quod idem numero eſt. Hoc igitur quod diximus, quòd vtrum idem ſit aliquid alteri vel diuerſum, primo conſiderabimus interimendo, & deinde redibimus ad conſtruendam diffinitionem: per locos enim in quibus interimitur per ſe diffinitio, per conſequens conſtruitur: hoc autẽ in ſequentibus erit manifeſtum. Ad interimendum autem idem primo locos communes inducemus: eò quod illi ad hoc efficaciores ſunt quam proprij & intrinſeci.

Principaliter idem eſt numero idē.

Conſiderandum ex caſibus, &c.

Incipiens igitur deſtruere, quod aliquid ſit idem alteri, conſiderandum primo ex caſibus & coniugatis: nam in caſibus & coniugatis inſpiciendo ſi iuſtitia eſt idem fortitudini, ſicut principale principali, & iuſtum forti, ſicut ſumptum ſumpto, & caſus caſui erit idem. Similiter autem conſiderandum eſt in oppoſitis: nam ſi duo ſunt, quorum vtrumque habeat oppoſitum, & oppoſita ſint eadem, & illa ſunt eadem: & ſi non ſunt eadem, nec iſta ſunt eadem ſecundum quemlibet modum oppoſitionis generaliter: nihil enim differt hunc modum vel illum oppoſitionis ſumere ad probandum, quod eadem oppoſita: quia ſecundum omne genus ſequitur oppoſitionis.

Rurſum ex effectiuis, &c.

Rurſum idem conſiderandum eſt ex effectiuis & corruptiuis, & generationibus & corruptionibus, & omnino ſiue vniuerſaliter ex omnibus his quæ ſimiliter ſecundum proportionem ſe habent ad alterutrum ſiue adinuicem comparata: nam quæcunque ſimiliter ſunt eadem nomine vel numero vel diffinitione, illorum etiam generationes ſunt eædem, & effectiua & corruptiua eorum etiam ſunt eadem.

Conſiderandum autem, &c.

Conſiderandum etiam per magis & minus, & præcipuè in ſuperlatiuo gradu: quia quod per abundantiam dicitur, vni ſoli conuenit. Conſiderandum ergo ſi duo ſint, quorum alterum aliquid dicitur maximè in ſuperlatiuo, ſi alterum ſecundum idem accidens dicitur maximè, ſequitur quòd illa non ſunt eadem: ſicut Xenocrates beatam & ſtudioſam vitam aſſignauit ſiue probauit eſſe idem numero, cum omnium vitarum maximè vtraque ſit eligenda & maxima bonitate & dignitate. Similiter autem & in aliis huius conſiderandum eſt. Indiget tamen iſta conſideratio correctione & determinatione: quia adhuc probetur, quod maximum eſt maximè eligendum, conſtat quod ſicut eſt idem, oportet quod ſic ſit vnum numero quod dicitur hinc & inde maximum & maximè eligendum. Si autem non ſic dicatur, quòd oportet eſſe idem numero, ſequitur quòd non erit oſtenſum, quòd eſt idẽ ſimpliciter: non neceſſarium enim ſi fortiſſimi Græcorum ſunt Peloponenſes & Lacedæmonij, ita quod Pelopis ſicut prouincia & Lacedæmonia ſicut ciuitas in prouincia illa: non erit tunc inquantum veritas, quòd idem numero ſint Peloponij & Lacedæmonij, eò quod non ſunt vnum & idem numero Peloponius & Lacedæmonius, ſed contineri neceſſe vnum ſub altero, vt totum continet partem, ſicut Lacedæmonij à Peloponiis continentur. Si autem non ſic dicatur, ſequitur ſiue accidit ſeipſis etiam inuicem fortiores eſſe: quod ſic patet: detur enim quòd Lacedæmonij ſint fortiſſimi: ergo fortiores ſunt Peloponiis. Similiter detur, quòd Peloponij ſint fortiſſimi: ſunt ergo fortiores Lacedæmoniis: ſed ſi ſunt fortiores Peloponiis, erunt fortiores ſeipſis: & hoc ſequitur ſi non continentur alteri ſub alteris: & hoc ſequitur ex hoc quod vtrique omnibus reliquis à ſe ſunt fortitudine meliores. Similiter autem è conuerſo & Lacedæmoniis ſi non à ſe continentur, neceſſe eſt meliores eſſe Peloponenſes: nam & omnibus cæteris ſunt meliores: propter quod ſeinuicem ſunt meliores, quod eſt inconueniens.

Manifeſtum ergo quoniam, &c.

Manifeſtum ergo, quoniam id quod in ſuperlatiuo dicitur, debet eſſe vnum numero, ſi

debet idem oſtendi eſſe ſimpliciter. Et non probatur per hanc conſiderationem, quòd ſit idem id quod optimum & maximum dicitur: quia oportet quod oſtendatur, quòd ſit idem ſimpliciter quod eſt idem numero: propter quod etiam Xenocrates non idem eſſe aſſignauit ſiue probauit ſtudioſam & bonam eſſe vitam, quia vtraque maximè eſt eligenda: quia poteſt eſſe vnum ſub altero, vt contineatur vt bonum ſub ſtudioſo. Et attendendum, quòd hoc tempore quando continens & contentum maximè dicitur rationis communis, inferius eſt ex ſuperiore.

Iuxta illud, quod per ſuperabundantiam dicitur, uni ſoli conuenit.

Rurſum conſiderandum, &c.

Rurſum comparando duo quæ idem volumus eſſe oſtendere, comparando tertium poteſt vnum alij idem oſtendi: ſi enim eſt ad tertium cui alterum duorum eſt idem, & reliquum eidem tertio ſit idem, ſequitur quod ipſa inuicem ſunt idem: quæcunque enim eidem ſunt eadem, & ipſa ſunt eadem: & ſi eidem non ſunt idem, neque ipſa inter ſe ſunt idem.

Amplius ex his quæ ſibi accidunt, &c.

Amplius conſiderandum eſt ex accidentibus: ſi enim aliqua duo ſunt idem numero & ſimpliciter, oportet tunc, quod quidem accidit vni, accidat & alteri: vnde conſiderandum eſt in his quæ illis accidunt, & etiam in ſubiectis quibus hoc accidit quæ illis accidere dicuntur: nam, ſicut diximus, ſi eadem numero ſunt: tunc quæcunque vni eorum accidunt, accidunt & alteri: quia vnum eſt vtriuſque ſubiectum: & ſi aliquo accidentium diſſonant, ita quod vni eorum aliquid accidit, quod non alteri, palam eſt, quia non ſunt eiuſdem ſubiecti, ſed ſubiecto differunt.

Videndum autem & ſi non in vno genere, &c.

Adhuc autem comparando ea quæ videntur eadem ad genus, videndum eſt ſi ſunt in vno genere vel non, ſi hoc ſit quale, illud autem quantum, vel ad aliquid indicet pro genere: quæ enim non ſunt eiuſdem generis, non erunt idem nomine & diffinitione.

Rurſum ſi genus, &c.

Rurſum autem comparando ad genus in moribus, conſiderandum ſi vtriuſque non eſt idem, ſed hoc quidem bonum ſi in genere boni, illud autem aliud malum ſiue in genere mali, quæ ſunt genera oppoſita: aut hoc quidem eſt virtus moralis ad actum ordinata, illud autem ſcientia, quæ ſunt genera diſparata: tunc enim palam, quòd non ſunt idem quæ idem eſſe dicebantur.

Aut ſi genus quidem idem, &c.

Conſiderandum etiam ſi genus quidem duorum ſit idem, differentiæ autem ſubſtantiales conſtituentes ea non ſint idem: tunc enim palam, quòd non ſunt idem quæ idem numero & nomine & diffinitione eſſe dicebantur.

Aut de vtroque prædicatur, &c.

Adhuc autem quando idem genus de vtroque prædicatur, ſed diuerſimodè acceptum: & ſi ſcientia ſit illud genus, ſed cum ſcientia duplex eſt contemplatiua & actiua quæ eſt prudentia vel ars: de vno autem prædicatur ſcientia prout eſt contemplatiua, de altero autem prout eſt actiua: tunc enim palam eſt, quoniam non ſunt idem quæ idem eſſe dicuntur. Similiter autem conſiderandum in aliis his ſimilibus quæ dicuntur idem ſecundum quod poſſunt comparari.

CAPVT II.

De conſiderando magis & minus in terminando idem.

Amplius autem ex magis, &c.

Amplius autem ex magis & minus plures habentur conſiderationes. Primo quidem, quod ſi vnum duorum quæ dicuntur idem, ſuſcipit magis, & alterum non ſuſcipit: aut ſi ambo ea quæ idem dicuntur, magis ſuſcipiunt, ſed non ſimul, ita quod quando vnum ſuſcipit, & reliquum magis non ſuſcipit: ſi enim non ſic ſuſcipiunt, palam quoniam non idem nomine & diffinitione. Cuius exemplum eſt: quia non eſt neceſſarium, quòd qui magis amat amore amicitiæ, quod etiam magis concupiſcat coitum: propter quod etiam ſequitur, quod non eſt idem amor amicitiæ quod concupiſcentiæ coitus.

Amplius ex appoſitione ſi idem, &c.

Amplius ex appoſitione conſiderandum, an aliqua ſint eadem: ſi enim idem ad vtrumque appoſitum totum non facit idem, ita quod poſt appoſitionem eiuſdem totum ſit idem ſicut prius: palam eſt, quod illa non ſunt idem: aut ſi eodem vtrobique ablato, quod relinquitur, non remanet idem, planum eſt, quòd illa non ſunt idem. Cuius exemplum eſt, vt ſi comparentur ad idem vtrique additum, vt ſi dicatur duplum dimidij duplum, & dicatur aliud multiplex eſſe dimidij, ablato ab vtroque eo quod eſt dimidij, oportet quòd duplex & multiplex erunt idem ſignificantia: quia multiplex ſe habere non potuit ad dimidium niſi in ſpecie multiplicis quæ eſt duplum: nihilominus tamen non ſunt idem: quia ablato vtroque dicimus, non idem ſignificant, ſed vnum eſt ſpecies, & alterum eſt genus: quia non ſunt idem nomine & diffinitione.

Conſiderandum autem non ſolum, &c.

Conſiderandum iterum ex accidentibus vel prædicatis duobus quæ dicuntur idem, ſi etiam ex vno accidit impoſſibile per conſequentiam, quod non accidit ex reliquo: & non ſolum hoc conſiderandum, ſed etiam ſi per hypotheſim & poſitionem alicuius ſequitur impoſſibile ex vno, quod non ſequitur ex altero: tunc enim non ſunt idem quæ eſſe dicuntur. Huius exemplum eſt in hypotheſi eorum qui dicunt idem eſſe vacuum & plenum, ſicut vulgus communiter dicere ſolet: palam enim eſt, quoniam ſi de pleno aëre exeat aër qui eo erat, adhuc non minus erit vacuum, quam prius: ſed iam poſtquam exiuit aër, non erit plenum aëre: propter quod poſito aliquo quod accidit ex vno & non ex reliquo, ſiue hoc verum ſit ſecundum rem, ſiue falſum (hoc enim nihil differt quantum ad præſentem intentionem) ſi ex tali poſitione alterum eorum quæ idem dicuntur interimitur, & alterum non interimitur, oportet quod illa non ſunt idem numero vel nomine vel diffinitione.

Vniuerſaliter autem dicendum, &c.

Vniuerſaliter autem in omnibus quæ idem dicuntur, conſiderandum eſt in prædicatis quæ quolibet modo ſubſtantiali vel accidentali de vtroque eorum quæ idem dicuntur, prædicantur. Et videndum ſi alicui diſſonet, quòd idem prædicetur

prædicetur de vno & de altero: quia tunc interemptum erit, quod ſint idem: nam ſi duo ſint idem nomine vel diffinitione, quæcunque de vno prædicantur, & de altero: & etiam de quibus ſubiectis alterum duorum prædicatur, oportet prædicari & reliquum, &c.

CAPVT III.

Qualiter interimitur idem numero reſpiciendo ad modos identitatis.

Amplius quoniam multipliciter, &c.

AMplius autem reſpiciendo ad modos identitatis interimitur idem numero, ita quod non neceſſe eſt eſſe idem: quoniam enim multipliciter dicuntur aliqua eſſe eadem (ſicut in primo huius ſcientiæ libro dictum eſt) conſiderandum ſi ea quæ dicuntur eadem, ſecundum aliquem modum alium quam numero eadem ſunt: nam genere vel ſpecie eadem non neceſſe aſt eadem numero eſſe: vnde conſiderandum vtrum ſint eadem numero ſic vel non, quæ dicuntur eſſe eadem. Amplius adhuc ad modum identitatis inſpiciendo conſiderandum ſi poteſt alterum ſine altero eſſe: ſi enim ſic, conſtat quòd non erunt idem nomine, diffinitione, & numero.

Ergo ad idem tot loci, &c.

Epilogatur ergo dicendo, tanti loci conſiderationum dicuntur ad idem terminandum & affirmatiuè & negatiuè. Palam autem ex his quæ dicta ſunt, quòd omnes deſtructiui loci qui ſunt ad idem interimendum, vtiles etiam per conſequens ſunt ad diffinitiones interimendas, ſicut dictum eſt. Cuius ratio eſt: quia ſi non idem indicet & nomen diffiniti & ratio diffinitiua, palam quod non erit diffinitio quæ aſſignata eſt pro diffinitione.

Constructiuorum autem locorum, &c.

Conſtructiuorum autem locorum qui ſunt ad idem ad conſtruendum, nullus eſt ad diffinitiones conſtruendas vtilis: nam non ſufficit ad diffinitionem conſtruendam, quòd oſtendatur aliquid eſſe idem id quod eſt ſub ratione diffinitiua & ſub nomine diffiniti: ad conſtruendum, inquam, quòd hæc ſit diffinitio: ſed oſtendendum omnia quæ in 6. huius ſcientiæ libro annumerata ſunt, & neceſſaria ſunt ad hoc, ſcilicet ad diffinitionem cum illo modo quo deſtructiui loci vtiles ſunt, ſic reducitur problema. Interimere autem diffinitionem (vt in 6. dictum eſt, & etiam per hæc quæ hic dicta ſunt) tentandum eſt ſiue conandum.

TRACTATVS II.

De diffinitione.

CAPVT I.

Qualiter conſtruitur problema de diffinitione in communi, & primò per locum ab oppoſitis.

Si autem conſtruere volumus, &c.

SI autem conſtruere volumus problema de diffinitione, tunc primum quidem ſcire oportet, quòd nullus vel pauci diffinitionem ſyllogizant, ita quod concludant diffinitionem: ſolus enim demonſtrator quandam diffinitionem ſyllogizat, ſicut in poſterioribus eſt oſtenſum: quæ diffinitio dicit quid & non propter quid. Dialecticus autem non ſyllogizat diffinitionem, quod diffinitio ſit: ſed de prædicato ſyllogizat aliquando ex probabilibus & quaſi coniecturis, quod inſit vt diffinitio. Sed diſputantes tale principium quod eſt diffinitio, accipiunt & ſupponunt, & interimitur ab ipſis vt qui circa geometriam & numeros conſiderant: præmittunt enim diffinitiones ſicut & principium ſupponentes: & ſimiliter fit circa alias diſciplinabiles ſcientias quando propter vtilitatem.

Deinde ſubtilitate quidem, &c.

Qualiter fiat diffinitio alterius & altioris negotij eſt aſſignare: hoc enim fit in 7. primæ philoſophiæ, vbi determinatur & quid verè diffinitio & quomodo per quidditaté & principia ipſius eſſe ſubſtantialis oportet diffinire. Nunc autem quantum ſufficit ad præſentem vtilitatem, ſolum dicendum eſt, quoniam poſſibile eſt fieri diffinitionem, & quod hanc contingit concludi de diffinito & de ſubiecto: & hoc eſt eius quod eſt ſyllogiſmum eſſe qui diffinitionem vt prædicatum concludi oſtendat: & hoc per rationem diffinitionis probatur: nã diffinitio oratio eſt, quæ quid eſt eſſe rei ſignificat: & ideo oportet ea quæ per diffinitionem ſiue vt diffinitio prædicantur, in eo quod quid eſt de re diffinita ſola prædicari: quia niſi de ſola re diffinita prædicarentur, non eſſet conuertibilis diffinitio cum diffinito. Adhuc autem ſciendum, quoniam de re in eo quod quid eſt genera & differentiæ prædicantur: genus quidem, quia dicit quid: differentia autem quale, quia dicit quale quod vt forma facit quid eſſe quod in ſpecie, & ideo ſpecie eſt quale quid.

Manifeſtum quòniam ſiquis, &c.

Dico igitur quòd ſyllogiſmo dialectico concluditur prædicatum ineſſe vt diffinitio: quoniam ſiquis diſputantium ſumat ea, genus & differentiam, quæ tantum de re ſpecie & ſubiecto

ſubiecto in eo quod quid eſt prædicantur, talis oratio ex genere & differentia complexa, ex neceſſitate diffinitio erit, per locum à diffinitione: non enim contingit aliud eſſe diffinitionem, quam rem diffinitam ex genere & differentia: eò quod nihil aliud à genere & differentia in eo quod quid eſt de re prædicatur. Si ergo contingit ſyllogizari, quòd talis oratio quæ eſt ex genere & differentia concluditur de ſubiecto, probatum eſt, quòd diffinitio concluditur de ſubiecto. Manifeſtum eſt ergo, quòd contingit ex diffinitione (hoc eſt, ad diffinitionem) ſyllogiſmum fieri. Ex quibus autem oportet conſtruere & conſtituere diffinitionem, determinatum eſt in aliis ſubtilius, & in 7. philoſophiæ primæ & in ſecundo poſteriorum. Ad propoſitam autem methodum iidem loci qui ad alia prædicata inducti ſunt: quia omnia alia prædicata elementabilia ſunt ad prædicatum diffinitionis, & vtilia ſunt ad conſtruendum, quod aliquid inſit vt diffinitio.

Perſpiciendum ergo in contrariis, &c.

Conſiderandum ergo primo in locis extrinſecis communibus, in quibus magis efficax eſt locus ab oppoſitis. Perſpiciendum ergo in contrariis & in aliis generibus oppoſitorum. Perſpiciendum, dico, conſideranti totas rationes oppoſitorum, & etiam particulariter ſecundum vnumquodque. Nam ſi oppoſita ratio ſiue diffinitio eſt oppoſiti alicuius: tunc neceſſe eſt, quia ea quæ dicta & aſſignata eſt, ſit propoſiti & aſſignati. Et hoc quidem in contrariis eſt perſpiciendum. Quoniam autem contrariorum plures ſunt complexiones: verbi gratia boni effectiuum habet duas complexiones & corruptiuum boni & effectiuum mali, & amicis benefacere multas, ſicut in præhabitis eſt oſtenſum, ſumenda eſt ratio diffinitiua: quia talis facillimè ſuſcipitur à reſpondente: totas ergo diffinitiones conſiderandum eſt quemadmodum in præhabitis dictum eſt, particulariter ſiue ad partes diffinitionis reſpiciendum eſt hoc modo quo nunc dicemus.

Particulariter autem hoc modo, &c.

Primum in partibus diffinitionis conſiderandum per methodum de genere ſi rectè genus aſſignatum eſt, quod poſitum eſt in diffinitione hoc modo. Duobus enim finitis contrariis propoſitis ſi vnum eorum eſt in contrario genere, & propoſitum diffinitum non eſt in eodem genere cum ſuo contrario, palam ſtatim eſt, quòd eſt in genere illi contrario. Sicut contraria ſunt diſtincta, ita contraria ſunt genera in quibus ſunt: & hoc eſt in omnibus moralibus contrariis, in quibus contrarietas ſumitur medij ad extremum: neceſſe eſt enim omnia contraria vel in eodem genere, vel in contrariis generibus eſſe: naturalia quidem in eodem, & moralia in contrariis in quibus contrarietas eſt extremi ad extremum: in contrariis enim generibus ſunt moralia, in quibus contrarietas ſumitur medij ad extremum. Differentias autem (quæ ponuntur in diffinitione) ſemper probamus contrarias de contrariis prædicari: quia differentia eſt forma, & contrariorum formæ ſunt contrariæ: velut patet in albo & nigro, quorum differentiæ ſunt congregatiuum & diſgregatiuum viſus: eſſe album enim digregatiuum viſus eſt, nigrum autem congregatiuum. Propter quod ſi de contrario alicuius contraria prædicatur differentia, conſtat quod aſſignata & propoſita differentia prædicabitur de propoſito. Propter quod cum, & genus & differentiæ rectè ſunt aſſignata, palam eſt: quia oratio ex his complexa diffinitio recta erit quæ aſſignata eſt, & quod ineſt vt recta diffinitio. Sic ergo conſtruitur diffinitio & ad totam diffinitionem & ad partes inſpiciendo.

Aut ſi neceſſariū eſt de contrariis, &c. Quomodo non eſt verum ſemper, quod contrariorum ſint contraria differentia.

Aut fortè aliquis dicet, quòd hoc quod dictum eſt (quòd contrariæ differentiæ prædicantur de his) indiget determinatione: non enim eſt verum generaliter, ſed tantum de his contrariis quæ ſunt in eodem genere, vt album, & nigrum. Eorum autem contrariorum quorum genera ſunt contraria, nihil prohibet eandem generalem differentiam de vtriſque dici contrariis, vt de iuſtitia & iniuſtitia quæ ſunt in contrariis generibus: nam hoc quidem eſt virtus ſiue in genere virtutis, illa autem eſt vitium ſiue in genere vitij: propter quod patet, quòd hæc differentia animæ, quando dicitur virtus animæ & vitium animæ, de vtriſque contrariis dicitur, & diſtinguit & ſeparat hæc differentia à corporis virtute & vitio: eò quod etiam quædam virtus eſt corporis, & etiam vitium eſt corporis, vt in 7. ethicorum determinatur. Si ergo verum eſt, quoniam contrariorum aut oppoſitorum eædem ſunt differentiæ probatæ, ſi de contrario contraria differentia prædicatur, & eadem prædicatur de propoſito, palam quoniam differentia (quæ dicta eſt & aſſignata eſt) prædicabitur de propoſito, & erit vera differentia ipſius: & ſic ex vno genere & vna differentia vna diffinitio conſtituitur.

Vniuerſaliter autem dicendum, &c.

Vniuerſaliter autem ad conſtruendum diffinitionem dicendum eſt: quia ſi diffinitio eſt ex genere & differentiis: tunc oportet, quòd ſi contrariorum diffinitio manifeſta eſt, tunc etiam propoſiti diffinitio manifeſta erit. Nam communiter contraria aut ſunt in eodem genere, aut in contrario genere. Similiter, vt iam dictum eſt, & differentiæ aut contrariæ prædicantur de contrariis, aut eædem de contrariis prædicantur: & palam eſt, quoniam de propoſito diffinito vt idem genus prædicabitur, quod etiam de ſuo contrario prædicatur: eò quod ſunt in eodem genere: & tunc ſunt differentiæ contrariæ vel omnes vel aliquæ, ſaltem vltima & conſtitutiua: reliquæ autem differentiæ ſunt eædem generales.

Aut diffinita ſunt in genere contrario, ita quod vnum in vno eſt genere, & reliquum in contrario eſt illius: & tunc differentiæ ſunt eædem, genera verò contraria: aut ambo quidem ſunt contraria & genera & differentiæ. Nam ambo & genera & differentias eaſdem eſſe contrariorum non contingit: quia ſic diffinitio contrariorum eſſet vna, quod eſſe non poteſt. Sic ergo vero genere aſſignato & vera differentia, veram contingit aſtruere diffinitionem.

In quibus contingat, quod contrariorum ſint eædem differentia.

Attendendum autem hic, quòd quando contrariorum eadem differentia dicitur, quòd hoc eſt præcipuè in diffinitionibus paſſionum, in quibus ſubiectum eſt loco differentiæ, ſicut

in

in diffinitione aquili & ſimi, vtriuſque differentia eſt naſus: & ſicut dictum eſt in diffinitione iuſtitiæ & iniuſtitiæ, cuius vtriuſque differentia eſt anima, de differentiis formaliter conſtitutiuis hoc verum eſſe non poteſt, & cætera.

CAPVT II.

Qualiter conſtruitur problema de diffinitione per locum à caſibus & coniugatis.

Amplius ex caſibus & coniugatis, &c.

AMplius à caſibus & coniugatis conſiderandum eſt conſequentia in caſibus & coniugatis, & genera eſſe generibus, & differentias differentiis, ex quibus ſunt diffinitiones, & etiam totas diffinitiones à totum diffinientibus eſſe ſecundum caſus & coniugata ſumptas. Cuius exemplum eſt, vt ſi obliuio eſt amiſſio ſcientiæ in principalibus, & obliuiſci erit amittere ſcientiam in ſumptis & coniugatis, & oblitum eſſe, amiſiſſe ſcientiam in præterito: vnoquoque enim eorum quæ dicta ſunt in principali vel ſumpto conceſſo, neceſſe eſt & reliqua coniugata illi concedere.

Similiter autem & ſi corruptio, &c.

Similiter reſpiciendo in locum à corruptione ſic, ſi corruptio per diffinitionem eſt diſſolutio ſubſtantiæ, corrumpere erit diſſoluere ſubſtantiam, à coniugatis & caſibus, & corruptum aliquid facere, diſſolutum facere erit, & ſi corruptiuum eſt diſſolutiuum ſubſtantiæ, erit tunc corruptio diſſolutio ſubſtantiæ. Similiter autem eſt etiam in aliis: propter quod vnoquoque talium ſumpto, & omnia reliqua illi coniugata conceduntur: & ſi vnum quodlibet inſit vt diffinitio, omnia alia vt diffinitiones inerunt.

Ex ſimilibus & habentibus, &c.

Adhuc conſiderandum eſt ex ſimiliter ſe habentibus in proportione adinuicem: nam ſi ſalubre eſt effectiuum ſanitatis ſecundum habitudinem cauſæ efficientis, ſequitur quod ſimiliter euechiuum eſt effectiuum euechiæ, & iuuatiuum erit effectiuum boni: hæc enim omnia differentia ſimiliter ſe habent adinuicem ſecundum habitudinem eius cauſæ efficientis: vnumquodque enim horum quæ dicta ſunt, ſimiliter ſe habet ad proprium finem qui eſt intentus in ipſis effectiuis: & ideò ſi vnius eorum eſt diffinitio eſſe effectiuum proprij finis, etiam reliquorum ſingulorum ſic erit diffinitio.

Amplius ex magis & ſimiliter, &c.

Amplius inſpiciendo in locum à minori, conſtruitur diffinitio ex magis & minus videtur ineſſe: & hoc fit quoties contingit conſtruere duo ad duo comparata ſiue comparabilia ſecundum magis & minus accepta. Vt verbi gratia, ſi magis hæc diffinitio eſſe videtur illius quam hæc alia videatur eſſe illius alterius, & hæc quæ minus videtur eſſe, eſt diffinitio, ſequitur quòd hæc quæ magis eſſe videtur, erit diffinitio.

Si ſimiliter hoc illius, &c.

A ſimili etiam ſequitur conſtructio diffinitionis: ſi enim ſimiliter ſit hæc illius diffinitio vt hæc alterius, ſi vna eſt diffinitio, ſequitur quod & altera eſt diffinitio: quia ſimilium ſimile eſt iudicium, vt dicit Boet. Hic autem locus nihil valet ad propoſitum, ſi vna diffinitio ad duo comparetur diffinita. Similiter nec etiam valet duabus diffinitionibus comparatis ad vnum ſimpliciter, ſiue ſecundum ſimilitudinem ex magis & minus conſiderato: eò quod nec vnam diffinitionem duorum nec duas diffinitiones vnius poſſibile eſt eſſe.

Sunt autem & opportuniſſimi, &c.

Sunt hi loci qui dicti ſunt à coniugatis & caſibus in proportione ex ſimili & ex magis & minus opportuniſſimi ad conſtruendam facilè diffinitionem: & ideò maximas oportet iſtas retinere in memoria, & per exercitium habere paratos eoſdem: eò quod iſti vtiliſſimi ſunt ad plura problemata. Oportet etiam paratos habere illos locos qui maximè ſunt communes ſiue ad plura valentes, ſicut maximè ſunt loci extrinſeci: eò quod illi plus quam reliqui ſunt maximè operatiui concluſionum multarum. Vt verbi gratia inſpicere in ſingularibus vtrum omnibus conueniat diffinitio, & ſic conſiderare ſpeciem vtrum ſecundum eſſe ſpeciei data ſit ſic diffinitio, ſi ſimul conueniat ſecundum ſpeciem diffinitio: propter quod ſecundum vnitatem eſt ſpecies prædicata de ſingularibus. Vnde & hic locus vtilis eſt ad eos (hoc eſt, contra eos) qui ponunt formas eſſe, ſicut prius dictum eſt: illi enim vnitati ſpecierum rationes ſingularibus non poſſunt adaptare.

Amplius ſi transferens, &c.

Amplius diligenter conſiderandum ſi aliquis in diffinitione vel prædicatione aliqua transferens ad aliud, dixit nomen: quia ſic omne prædicatum interimitur, vt in ſecundo huius ſcientiæ libro dictum eſt. Et conſiderandum ſi idem de eodem vt diuerſum prædicauit, & ſimiliter ſiquis alius locus eſt communis & operatiuus ſiue efficax: illum enim ſemper proximum habere oportet ad diſputantem, & præcipuè ad problema diffinitionis, ad quod omnia alia elementa ſunt vel elementaliter ſe habent: quia ex his in plures abundabit ſyllogiſmos.

CAPVT III.

Qualiter difficilius eſt conſtruere, quam deſtruere diffinitionem & alia prædicata.

Quoniam autem difficilius, &c.

COnſideratis iam omnibus problematibus qualiter terminantur deſtructiuè & conſtructiuè, comparando ea ad facultatem deſtruendi & conſtruendi, dicimus primo communiter, quoniam difficilius eſt conſtruere quam deſtruere diffinitionem. Hoc autem erit per ea quæ poſt hæc dicuntur, manifeſtum. Et hoc ideo eſt: quia cognoſcere perfectè diffinitionem & ſumere eam quaſi conceſſum ab interrogantibus ſiue opponentibus, non eſt facile: eò quod multa valdè requiruntur ad diffinitionem conſtruendam. Sicut verbi gratia difficile eſt ſumere, quoniam eorum quæ ſunt aſſignata in aſſignata diffinitione, hoc quidem eſt genus, illud autem differentia, & illud

Quod difficile ſit conſtruere diffinitionem, deſtruere autem facile.

illud etiam quod in eo quod quid eſt, genus tantum & differentiæ de diffinito prædicantur: ſine his vero impoſſibile eſt fieri ſyllogiſmum ad diffinitionis terminationem. Hoc autem oportet diligenter conſiderare & inuenire, quòd nulla alia de re prædicantur in eo quod quid eſt,niſi iſta: quod ſi etiam quædam alia quam proprium genus & propria differentia de re diffinita prædicantur in eo quod quid eſt,ſtatim incertum eſt verum ea diffinitio quæ ex hoc genere ſit vel hac differentia vel alia quæ ſit ex aliis quæ in eo quod quid eſt prædicantur, vera ſit rei diffinitio: eò quod diffinitio eſt oratio quid eſt eſſe rei ſignificans, & hoc habet ex ſuis componentibus, quod in eo quod quid eſt prædicetur, & quod non aliud ſit prædicatum in eo quod quid eſt, & quod ſit conuertibilis ex propriis & eſſentialis rei, & huiuſmodi multa. Sed interimere diffinitionem eſt facile: quia ad interimendum ſufficit ad vnum(hoc eſt,contra vnum)quodlibet illorum: vnum enim talium interimentes, deſtruentes erimus diffinitionem. Sed conſtruenti diffinitionem neceſſe eſt omnia conſtruere: quoniam omnia quæ ſunt,inſunt in diffinitione: & diffinitio vera non ſit niſi in omnibus his ſimul exiſtentibus & conuenientibus. Amplius adhuc vniuerſaliter oportet conſtruere ſyllogiſmum de diffinitione & affirmatiuè: oportet enim quod diffinitio prædicetur vniuerſaliter de omni de quo prædicatur nomen diffiniti: quia nomen & diffinitio non differunt niſi vt implicitum & explicitum: diffinitio enim dicit explicitè,quod nomen dixit implicitè. Adhuc autem amplius oportet conuerti & conuertibilem eſſe diffinitionem, vt de quocunque prædicatur nomen, ratio diffinitiua prædicetur de eodem, ſi debeat propria aſſignata eſſe diffinitio. Deſtruenti autem non eſt neceſſe vniuerſaliter oſtendere, quòd nullum conueniat: ſufficit enim ad deſtruendum, quoniam de aliquo eorum de quibus prædicatur nomen,non eſt vera diffinitio. Et ſi vniuerſaliter oportet aliquando deſtruere,non tamen in deſtruendo oportet oſtendere, quòd conuertitur cum diffinito,ſicut neceſſarium eſt in conſtruendo: quia ſine hoc deſtruitur per multa:ſufficit enim deſtruenti oſtendere,quòd vniuerſaliter de nullo prædicatur diffinitio de quo nomen prædicatur etiam abſque diffinitionis conuerſione. E conuerſo verò in deſtruendo non oportet oſtendere,quòd de nullo prædicatur nomen, de quo diffinitio prædicatur. Amplius autem & ſi concedatur diffinitio omni illi ineſſe de quo prædicatur nomen, tamen adhuc oportet, quòd ſoli inſit: & hoc interempto,interempta erit diffinitio. Ex his igitur patet,quòd difficile eſt conſtruere,& facile eſt deſtruere diffinitionem.

Similiter autē & circa proprium, &c.

Similiter autem ſe habet in problematibus de genere & proprio:in vtriſque enim facilius eſt deſtruere,quam conſtruere problema. Hoc autem de proprio manifeſtum eſt ex his quæ dicta ſunt in methodo de proprio & in hac methodo de diffinitione: nam in pluribus & vt frequentius ſi bene aſſignatur proprium vt in complexione aſſignatur: cum enim fluat de eſſentialibus,oportet quod habeat in ſe genus & accidens ſpeciei: propter quod interimenti contingit deſtruere vnum,& ſufficit ad interimendum proprium. Conſtruere autem non poteſt aliquis proprium,niſi ſyllogizet & probet omnia quæ ad proprium conſtruendum conueniunt. Penè autem & reliqua omnia quæcunque ad diffinitionem ſunt neceſſaria eſſe dicta,& quod vniuerſaliter & quod conuerſim prædicatur, etiam ad proprium dici conuenit. Nam conſtruentem propoſitum oportet monſtrare,quòd omni inſit proprium quod eſt ſub nomine contentum:ſed deſtruenti propoſitum ſufficit oſtendere, quòd vni tantum alicui non inſit. Si verò & in omni vniuerſaliter eſſe concedatur,& non inſit illi ſoli ſpeciei, erit iterum deſtructum proprium ſicut & in diffinitione dicebatur nuper.

De genere autem,quoniam conſtruere,&c.

De genere autem patet, quod difficilius eſt conſtruere quam deſtruere hac ratione: quoniam genus conſtruere eſt vno quidem modo, ſi omni & vniuerſaliter ineſt, & ſimiliter ſi de eo quod etiam ſubiicitur, in eo quod quid eſt prædicatur. Sed deſtruenti genus conuenit deſtruere dupliciter: nam ſiue oſtendatur, quod nulli ineſt, ſiue quod alicui non ineſt, deſtructum erit genus,& per contrarium & per contradictorium ſemper interemptum eſt genus quod poſitum eſt in principio pro genere. Amplius adhuc conſtruenti genus non ſufficit oſtendere, quoniam ineſt vniuerſaliter, ſed quoniam ineſt vt genus, vt quod ineſt non conuerſim,& prædicatur in eo quod quid eſt. Deſtruenti autem ſufficit oſtendere,quòd alicui non ineſt vel omni. Ex multis autem deſtructibile facilius eſt deſtruere: vnde in talibus problematibus videtur eſſe ſicut in aliis in quibus corrumpere facilius eſt, quam facere: & ſic eſt in his facilius deſtruere, quam conſtruere.

In accidente verò vniuerſali,&c.

In accidente verò ſiue in problemate accidentis ſiue de accidente vniuerſali quidem facilius eſt deſtruere, quam conſtruere: quia ex pluribus poteſt deſtrui, & vno tantum modo conſtrui: conſtruenti enim ipſum oſtendendum eſt, quòd omni vniuerſaliter ineſt: deſtruenti autem vniuerſale ſufficit oſtendere, quoniam vni alicui non ineſt: & per contradictorium erit deſtructum vniuerſale affirmatiuum. Particulare autem problema de accidente è contrario ſe habet, quia facilius eſt ipſum conſtruere, quam deſtruere: eò quod conſtruenti ſufficit oſtendere, quoniam ineſt quocunque modo alicui: deſtruenti verò oſtendendum, quoniam nulli ineſt: nam alicui ineſſe per alicui non ineſſe non interimitur: quia ſunt ſimul vera: & ideo oportet oſtendere nulli ineſſe,ſi deſtrui debeat alicui ineſſe: & hoc eſt difficile.

Ex quo habetur quod quandoque facilius eſt conſtruere quā deſtruere, ſed hoc ſit raro.

***

CAPVT

CAPVT IV.

Quare omnium prædicatorum facillimum eſt diffinitionem & proprium deſtruere, & difficillimum conſtruere, accidens verò è conuerſo.

COmparatis autem ſic prædicatis ſingulis ſecundum quod comparatur aliud ad aliud penes cóſtruendi vel deſtruendi facilitaté vel difficultatem, in hac comparatione manifeſtum eſt etiam, quare ſiue propter quid omnium prædicatorum facillimum ſit diffinitioné deſtruere. Huius cauſa eſt: quia plurima in ea aſſignata (ſi bene aſſignata ſunt quæ dicta ſunt) etiam in aliis ſunt prædicatis. Ex pluribus autem (hoc eſt, contra plura) ſigillatim accepta citius fit interemptiuus ſyllogiſmus. Videtur autem veriſimile magis & facilius peccatum fieri (omiſſionis, vel non ratione acceptionis) in multis, quam in paucis: quia multa eſt difficile ratione conſiderare & accipere.

Manifeſtum autem, quoniam, &c.

In multis magis quam in paucis ſi peccatum.

Amplius ad idem alia ratio eſt: quia ad diffinitionem (hoc eſt, contra diffinitionem) conuenit & per alia prædicata argumentari: eò quod ad ipſam elementalia ſunt. Verbi gratia ſiue enim arguat aliquis, quòd non ſit diffinitio vt propria: ſiue arguat, quod non ſit in ea vt genus quod aſſignatum eſt pro genere: ſiue quod non inſit aliquid eorum quæ ſunt in diffinitione: ſtatim interempta erit diffinitio. Ad alia autem prædicata (ſiue contra alia prædicata) deſtruendo ex diffinitionibus non contingit argumentari: ſola enim iſta quæ ad accidens dicta ſunt (ſecundum quod ineſſe generaliter eſt accidentis) ſunt communia omnibus prædicatis inductis in methodis habitis: eò quod ſingulum eorum quæ dicta ſunt ineſſe, ſubiecto exiſtenti ineſt: & quod exiſtenti ineſt, vt accidens ineſt. Si autem genus non vt proprium ineſt, non ſequitur quod ex hoc interemptum ſit genus: & ſic ex proprio ad genus interimendum non contingit argumentari. Similiter autem & proprium non eſt neceſſe ineſſe vt genus: & ſic ex proprio non poteſt argumentari ad genus, neque accidens ineſſe aut proprium, ſed tantum ſimpliciter ſine determinatione. Propter quod non eſt poſſibile ex aliis prædicatis ad alia argumentari niſi tantum in diffinitione. Manifeſtum eſt ergo ex hoc, quoniam facillimum omnium prædicatorum eſt interimere diffinitionem: quia ex quolibet aliorum arguitur interemptio ipſius, & ex nullo aliorum argui poteſt interemptio alicuius alterius, nec ex accidente interempto ſecundum ineſſe.

Amplius ad diffinitionem quidem, &c.

Omnium autem prædicatorum difficillimum eſt conſtruere prædicatum de diffinitione: nam ad cóſtructionem diffinitionis oportet etiam omnia alia prædicata conſtructiuè ſyllogizare. Verbi gratia oportet ſyllogizare, quoniam inſunt quæ in diffinitione dicuntur, quod eſt ab accidentis prædicato: & quoniam eſt genus verum & proprium quod eſt in diffinitione aſſignatú pro genere, & hoc eſt à genere: & quoniam eſt propria & conuertibilis cum diffinito, quod eſt à proprio: & adhuc præter hæc ſyllogizare oportet, quòd ipſa diffinitio indicat quid eſt totum eſſe rei. Et oportet, quòd hoc bene facit diffinitio perfectè & etiam clarè & non obſcurè. Aliorum autem prædicatorum proprium maximè poſt diffinitionem eſt difficile conſtruere: nam interimere quidem proprium facilius eſt, quam conſtruere: eò quod (ſicut diximus paulo ante) plurium ſit & ex pluribus proprium quando eſt bene aſſignatum. Conſtruere autem proprium eſt difficillimum: eò quod multa oportet conuenire ad proprij conſtitutionem, & quod ſolum eſt ſiue ſoli conueniens, & quoniam conuerſim de re prædicatur.

Manifeſtú, quoniam facillimum, &c.

Omnium autem facillimum eſt accidentis conſtruere prædicatum. Huius cauſa eſt: quia in aliis prædicatis non ſolum oſtendimus ineſſe, ſi quod inſunt ſimpliciter, ſed etiam quod inſunt ſic vel ſic, oportet oſtendere: & hoc eſt difficile. In accidente verò ſufficit oſtendere, quoniam ineſt ſimpliciter: & hoc eſt facile. Deſtruere autem difficillimum eſt accidens: quoniam minima & pauciſſima data ſunt ad ineſſe vt accidens: nam datum eſt ad hoc quod inſit vt accidens, niſi quod inſit tantum: non enim ſignificatur in accidente quomodo ſic vel ſic ineſt, ſed quod ineſt tantum. Propter quod in aliis prædicatis dupliciter eſt interimere, vt oſtendendo quoniam non ineſt, vel oſtendendo quoniam ſic non ineſt: & hoc eſt facilius. In accidente verò non eſt interimere, niſi ei qui dat, quoniam non ineſt ſimpliciter: & hoc eſt difficilius.

Facillimum autem omnium, &c.

Epilogatur ergo dicendo, loci ſiue conſiderationes per quas idonei erimus argumentari ad ſingula problemata, penè ſufficienter in ſex libris à ſecundo vſque ad hunc deſcripti & enumerati ſunt: plures enim ex probabilibus eſſe poſſunt, ſed iſti qui dicti ſunt, ſufficiant, &c.

Loci ergo per quos, &c.

LIBER VIII.

TOPICORVM.

TRACTATVS I.

De dialectica, prout eſt obuiatiua ex parte opponentis.

CAPVT I.

Quomodo oportet interrogare & quid & qualiter opponentem vt facilius conſenſum exigat reſpondentis.

Quomodo in diuerſis topicorum libris conſideratur dialectica vt ſcientia, & vt inquiſitiua, & vt obuiatiua & exercitatiua.

DIALECTICA vt iam ſcientia in primo huius ſcientiæ libro determinata eſt: quia ibi dictum eſt, de quibus & ex quibus & ad quæ. Vt autem eſt ſcientia inquiſitiua, ſic determinata eſt in ſequentibus libris. Sed dialectica vt eſt ars opus conſtitués, & ſic ad alterum & vt obuiatiua & exerçitatiua (ſecundum quod frequenter hoc facit) & prout eſt ſcientia inquiſitiua ad ſecundum philoſophiam diſciplinas, in hoc vltimo libro huius ſcientiæ determinanda eſt, ſcilicet prout eſt ars ad obuiationem & ad exercitationem ordinata. Nunc ergo determinanda eſt, & primo prout eſt ad obuiationem: quia per obuiationem venitur ad exercitium. Prout autem eſt obuiatiua (quia opponentis principaliter eſt obuiare reſpondenti) oportet quòd primo conſideretur ex parte opponentis, & ſecundo qualiter determinetur vt eſt obuiatiua reſpondentis: & iſti ſunt tres tractatus in quibus perficietur præſens negotium.

Poſt hæc autem ordine, &c.

Poſt hæc igitur quæ de dialectica vt ſcientia in ſe conſiderata in primo libro dicta ſunt, & quæ dicta ſunt de ipſa prout ipſa eſt inquiſitiua & ad diſciplinas quæ ſunt ſecundum philoſophiam ordinata, quæ in ſex libris conſequentibus vſque huc determinata ſunt, dicendum qualiter & ipſa dialectica prout eſt ars obuiatiua, ordinare debet opus ſuum in diſputando ad alterum, cuius oportet eam quærere conſenſum: eò quod ex probabilibus procedit: quæ quia ſunt quæ videntur omnibus vel pluribus, non ſine conſenſu reſpódentis accipi poſſunt: & dicendum erit hic quomodo oportet interrogare & quid, & cui ſit præponendum in interrogatione, & qualiter, vt facilius concedatur à reſpondente. Hoc igitur in hoc libro eſt dicendum primo.

Oportet autem primũ quidem interrogare, &c.

Sciendum ergo, quòd opponentem (qui debet locum cōſiderationis inuenire vnde trahet argumentationem ac propoſitum problema terminandum conſtructiuè vel deſtructiuè) oportet interrogare concluſionem intentam: quia aliter non poſſet ordinare locum inuentum, cum non eſſet propoſitum ad quid induceretur. In omnibus præſtituendus eſt finis vt ab illo dirigamur. Secundum autem eſt, quòd interrogata concluſione & loco, vnde arguendum eſt inuento: tunc oportet eum formare interrogationes proponendas in forma, quibus magis efficiuntur conceſſibiles à reſpondente, & ordinare ſingula ad ſeinuicem & ad ſeipſum, vt videat quo ordine magis ſint conceſſibilia & viriſimiliora ad concedendum. Et hæc duo quæ apud ſe facit opponens, vnum ſunt ſecundum quod ad finem eundem ſunt vltimum. Reliquum vero & tertium (quod reliquum eſt quaſi ſecundum inquantum duo prædicata ſunt vnum in forma, & tertium eſt ab eis inquantum duo dicta in numero accipiuntur) iam ſic inuenta & ordinata dicere ſiue proponere ad alterum ſiue reſpondentem: quia diſputatio dialectica commune eſt opus, & inter duos eſſe oportet: propter cauſam quam diximus, quòd etiam procedit ex his quæ videtur.

Ergo donec inueniant locum, &c.

Ergo donec inueniant dialectici locum proprium & ordinent inuenta, ſimiliter (hoc eſt, ſecundum vnam ſimilitudinem) ſe habent philoſophi (hoc eſt demonſtratores) & dialectici in ſuis propoſitis conſiderationibus, in hoc quod neuter proponit ad alterum, ſed vterque negotiatur circa medium inueniendum arguédi, & ordinem proponendorum apud ſeipſum. Iam vero hæc quæ inuenta ſunt, ordinare vel interrogare ad alterũ & interrogando proponere modo quo magis cōceſſibilia ſunt, proprium eſt dialectici & non demonſtratoris: quia in hoc differunt dialecticus & demonſtrator, quod huiuſmodi negotium dialectici qui interrogat conſenſum, eſt ad alterum, & ſine conſenſu alterius

alterius procedere non poteſt: Philoſopho autem (hoc eſt, demonſtratori) & etiam dialectico primo inquirenti ſecundum quod eſt ad ſecundum philoſophiam diſciplinas: tunc enim quærit apud ſeipſum dialecticus & non requirit alterius conſenſum. Ad hos ergo demonſtratorem & dialecticum apud ſe quærentes, nihil pertinet qualiter ad alterum proponatur, ſi vera quidem ſint & nota per quæ faciunt ſyllogiſmos: quamuis fortè non ponat (hoc eſt, non concedat) ea ille qui reſpondet: non enim in talibus conſenſus reſpondentis expectatur, quando in eſſe ipſa vera ſunt, & præaudienti nota antequam proponantur: eò quod talia ſunt propinqua eorum, quæ ſunt ex principio quod per ſe creditur & eſt notum per ſeipſum: & præuideat quod eſt facile vel contingit accidere per conſequentiam ex illis quæ ſequuntur, ſiue concedat, ſiue non concedat ea reſpōdens: non enim probabilia ſunt quæ ex videri illis iudicantur, ſed ſunt per ſe vera & nota, & non ex videri his vel illis iudicata, ſed fortaſsè in talibus & demonſtrator & dialecticus apud ſe inquirens etiam feſtinabit ſtatim ex talibus concludens conſenſum reſpondentis non expectans: quoniam (id eſt, eò quod) tales propoſitiones & maximæ notæ ſunt, & quoad veritatem propinqua ſunt illis quæ dicuntur maximę propoſitiones: dicit enim Boëtius, quòd tales ſunt, quas quiſque probat auditas: ex his enim propoſitionibus veris & notis ſic compoſitis ſunt diſciplinabiles ſiue demonſtratiui ſyllogiſmi. Epilogatur ergo dicendo, loci vnde ſiue à quibus oportet ſumere ſiue trahere argumenta ad problema terminandum, dicti ſunt prius in ſex libris præcedentibus.

CAPVT II.

Quot ſunt propoſitiones præternęceſſariæ & ad quid ſumendæ & proponendæ ad alterum.

De ordine autem & interrogatione, &c.

DE ordine igitur ad alterum & de interrogatione ſiue de modo interrogationis ad conſenſum reſpondentis ordinato, deinceps dicendum eſt. Diuidenti primo propoſitiones præterneceſſarias quot ſint & ad quid, quæcunque ſunt ſumendæ ſiue proponendæ ad alterum. Hic autem (quia ſciri non poſſunt niſi per neceſſarias à quibus deficiunt) determinandum eſt primò, quod neceſſariæ in conſtructione inferenda ſunt illæ per quas fit ſyllogiſmus, ita quod ingrediuntur ſubſtantiam ipſius & non niſi ex ipſis infertur concluſio. Et ſunt tales neceſſariæ per rationem neceſſitatis, qua id dicitur neceſſarium ſine quo non poteſt fieri id quod intenditur, quæ (vt dicit Boëtius) eſt neceſſitas ſuppoſitionis.

Nota quomodo hic ſumatur propoſitio neceſſaria.

Quæ autem præter has, &c.

Et quæcunque ſunt aliæ propoſitiones præter has ſine quibus poteſt fieri concluſio, ſunt præterneceſſariæ: tales autem quæ præter has ſumuntur ab opponente, ſunt quatuor modis, & ad quatuor vtilitates ſumptæ. Aut enim ſumuntur inductionis gratia, vt ex illis detur ſiue concedatur probatum vniuerſale in maiori vel minori propoſitione principaliter in ſyllogiſmo propoſitum. Aut ſumptæ ſunt ſecundo in magnitudinem ſiue amplificationem ſermonis vel orationis, ſiue quo reſpondens minus recipiat quid ſequitur, & citius inclinetur ad conſtruendum. Aut ſumptæ ſunt & adductæ tertio in celationem concluſionis intentæ, quam celatam proſpiciens ipſe qui reſpondet, facilius aſſentiat. Aut aſſumuntur vt manifeſtior ſit oratio: quia in manifeſtum citius conſentit reſpondens: & iſtæ ſunt adductæ in proſyllogiſmis: quia propoſitiones aut indigent probatione, & propter dubium non conſentit reſpondens, & ſic eſt prima: aut ideo non conſentit, quia feſtinè venitur ad concluſionem, & ſic ampliatiua ſumitur ſiue prolongatiua orationis: aut ideo non conſentit, quia id quod proponitur, eſt obſcurum, & ſic explanatiua ſumitur. Præter has autem nulla aſſumenda præterneceſſaria propoſitio: quia ad conſenſum reſpondentis inclinandum non valet: ſed per has quatuor propoſitiones tentandum eſt augere rationem, & interrogare conſenſum reſpondentis.

Obiectio

Sunt autem quæ ad celationem, &c.

Solutio.

Eſt tamen obiectio de vna præterneceſſariarum propoſitionum, quòd nō dialectica, ſed ſophiſtica eſt: eſt enim certaminis gratia: & ſic videtur eſſe ad finem gloriæ, & non ad finem inuentionis ſcientiæ. Sed huius ſolutio eſt: quia negotium dialecticum eſt alterum: eò quod innititur ei quod videtur alteri, & aliquando protervit iſte nolens concedere vel ſuſcipere ea quæ vtilia ſunt negotio inuentionis, quando videlicet id quod ſequitur ex propoſita interrogatione, vtile eſt: ideo oportet celare propoſitum donec ſuſcipiat aliquam propoſitionem, per quam cogatur ad conſenſum: ſic ergo & ſi ſit certaminis gratia, eſt tamen iuſti certaminis gratia & quod vtile negotio dialectico: quia tradit modum inquiſitionis veritatis per inquiſitionem: & ideo neceſſe eſt & optimum eſt dialectico etiam his propoſitionibus vti quæ celatiuæ dicuntur: dialectica enim inquātum eſt obuiatiua, plus reſpicit poſitionem quam problema: & non abſoluitur ab hac, quoniam reſpicit fictionem, ſecundum quod Ariſt. dicit in tertio primæ philoſophiæ, quòd fictum eſt quod ad poſitionem eſt coactum: tūc ideò tale certamen eſt iuſtum, & non eſt ad finē gloriæ, ſed vt facilius inueniatur veritas ſine impedimento.

Neceſſe eſt circum̄ has, &c.

Harum propoſitionum talis debet eſſe vſus, ita quod dicamus, quòd non eſt opponenti ſtatim præordinandum & proponendum illas principales propoſitiones & neceſſarias ex quibus fit (ſicut ex propoſitionibus) ſyllogiſmus principalis: quia ex illis videns reſpondens quid ſequitur, non conſentit, donec dicat id quod ſibi videtur: ſed diſcedendum eſt opponenti ab illis propoſitionibus in ſuprema magis vniuerſalia, in quibus tamen iſta quæ intendit opponens, celata ſint: quia ex illis probabuntur. Vt ſi propoſitum opponentis ſit oſtendere, quòd non ſit contrariorum eadem diſciplina, hoc non eſt ſtatim proponendum, ſed ex magis vniuerſali vt ex oppoſitis: ſyllogizabitur enim ex iſto, quòd etiam contrariorum ſit

Exemplum quo pacto vti debeamus propoſitionibus celatiuis.

ſit eadem diſciplina: eò quod contraria de numero oppoſitorum ſunt. Iſte ergo eſt vſus celatiuæ propoſitionis. Si vero non ponat ſiue concedat reſpondens vniuerſalem propoſitam: tunc per inductionem ſumendum eſt hoc modo, quod ſumenda ſit iſta, quod contrariorum eſt eadem diſciplina: & ſi non concedat reſpondens, tunc opponenti intendendum eſt in particularibus contrariis inducendis. Quia neceſſarias ad ſyllogiſmum propoſitiones, aut eſt ſumendum per inductionem, aut ſyllogiſmum: aut quaſdam quidem per inductionem maiorem vel etiam minorem: illas autem etiam maiorem vel minorem per ſyllogiſmum. Et hic eſt vſus inductiuæ propoſitionis.

Quæcũque autem valdè manifeſtæ, &c.

Quæcunque autem neceſſariarum propoſitionum ſunt valdè manifeſtæ, & apparet ſtatim quid concludi poſſit contra reſpondentem, illas oportet protendere (hoc eſt, à propoſito elongare) per alias ad alia media, per quæ tamen iſta concludi poſſunt: quia ad probabilia multa media inueniuntur: quia id quod eſt accidere per concluſionis conſequentiam, & quod principaliter intenditur, obſcurius ſit ad intelligendum reſpondenti ſemper in diſceſſione à propoſito & inductione illorum quæ à propoſito elongantur: & ſimul quæ ad intentionem principalium inductæ ſunt, oportet vlterius protendere in alia media, & ſic parare & ſeparare eas protendendo ei reſpondenti, qui nullo modo poteſt eas ſumere niſi protenſas in multa media. Illæ verò (quæ præter has quæ neceſſariæ ſunt, ad ſyllogiſmum ſumptæ ſunt) propter illas quæ neceſſariæ ſunt, accipiendum, ex quibus alio modo explanantur iſtæ vel prohibendo, vel celatiuæ, vel ad vlteriora media deducuntur: vnaquaque enim talium propoſitionum vtendum propter id quod inducitur: & hoc modo inducendi quidem vtendum eſt à ſingularibus in vniuerſali, & à notis in ignotiora: quia ignotum probatur per notum. Nota communiter ſunt magis quæ ſecundum ſenſum nota ſunt, vel ſimpliciter omnibus, vel ad minus pluribus, quia plures ſecundum ſenſum iudicant. Ex his autem quæ vniuerſaliter videntur omnibus vel pluribus, procedit dialecticus. Iſte ergo in communi eſt vſus præterneceſſariarum propoſitionum. In ſpeciali autem inductiuè iam dictum eſt.

Celãti verò præſyllogizare, &c.

Celanti verò intendendum vt præſyllogizet ea ex quibus debet fieri ſyllogiſmus ille qui ex principio intenditur à propoſito in altiora diſcedendo, & hæc præſyllogizat vt plurima ſiue multos altiores ſyllogiſmos faciat: hoc autem erit ſiquis non ſolum neceſſarias in ſuis vniuerſalioribus præſyllogizet, ſed etiam ſi earum quæ ad hæc vtiles & præterneceſſariæ & ad celandum inductæ, aliquam adhuc ex illa ſuperiori præſyllogizet, ita quod ad proſyllogiſmum adhuc vlterius aſcendendo proſyllogiſmum faciat.

Amplius concluſiones non dicere, &c.

Amplius taliter celans, ſtatim non debet dicere concluſiones intentas, ſed poſtea poſtquam diſceſſerit in altiora in quibus celata & clauſa ſunt principaliter intenta: tunc enim quaſi ex longinquo medio debet inferre concluſionem: ſic enim longiſſimè diſcedit à propoſita poſitione principali, quæ ex principio intenditur: & tamen conſequitur propoſitum deducendo longiſſime per omnia media vſque ad proxima. Et vniuerſaliter dicendum in propoſitionibus celatiuis, quòd ſic oportet interrogare eum qui celauerit & celatiuis propoſitionibus vti voluerit, vt interrogata omni ſiue tota oratione propoſita & iam dicta concluſione intenta, requiratur ipſe reſpondens propter quid (ſiue ex quo medio) hoc concluſum ſequitur: hoc autem fit quando ex valdè longius diſtanti medio abſque deductione ad proximum concluditur propoſitio. Hoc igitur maximè & frequentiſſimè erit per modum antedictum. Nam quia vltima concluſione dicta ſola (ſine principiis proximis ex quibus ſequitur) dubium eſt reſpondenti quomodo ſiue ex quo medio accidit ſiue ſequitur concluſio: eò quod ipſe reſpondens non præuiderit ex quibus principalis accidit ſiue ſequitur concluſio, non enodatis per deductionem ad proxima prioribus ſyllogiſmis, qui per longinqua media ſunt concluſi. Minimè autem ſiue nullo modo enodabitur ſuperior ſyllogiſmus concluſione propriè poſita, ſi pro concluſionis, quam ex longinquo inferimus, medio non ponimus propoſitiones proprias & proximas, ſed illas longinquas ex quibus fit altior & ſuperior ſyllogiſmus. Et iſta duo documenta valdè ſunt obſeruanda: quia primum eſt ſumptum ex parte principiorum proponendorum, & ſecundum ex parte conſtructionis inferendæ.

Vtile autem & non continuas, &c.

Tertium autem documentum (quod vtile eſt valdè ex quo plures proponit ſyllogiſmos & propoſitiones plurium ſyllogiſmorum) eſt quod non proponat eas continuas ſecundum ſitum quem habere debent in ſyllogiſmo proprio, ſed permutatim maiorem vnius ſyllogiſmi cum maiore alterius ſyllogiſmi permutatim ſic proponendo ad aliam & aliam concluſionem. Si enim propoſitiones inuicem in ſitu in ſyllogiſmo ponantur iuxta ſe debito ordine, tunc id quod accidit per conſequentiam ſyllogiſticam (hoc eſt, concluſio) magis erit manifeſtum: & hoc videns reſpondens, magis aduerſatur & diſſentit.

Oportet autem & diffinitionẽ ſumere, &c.

Eſt autem adhuc taliter celantibus conſiderandum, quòd enthymematicè arguendo oportet diffinitionem propoſiti ſumere: quia locus à diffinitione magis eſt efficax ad concludendum: & talem oportet ſumere in enthymemate propoſitionẽ: in quibus enthymematibus vniuerſalis propoſitio eſt poſita: nec etiam in ipſis rebus abſtractis accipienda eſt vniuerſalis diffinitio, ſed potius in ſumptis & coniugatis illis & concretis: quia ipſos reſpondentes facilius paralogizant non videntes inſtantiam: eò quod in coniugato ſiue concreto proponitur diffinitio, & concedunt putantes non vniuerſaliter concedere, ſicut putarent quando in principali diffinitio vniuerſaliter ſumeretur. Poteſt enim credi, quòd ratione ſubiecti in quo eſt, ita diffiniatur: & ſic concedunt facilius propoſitam diffinitionem. Huius autem exemplum eſt, vt ſi oporteat ſumere & concedere propoſitum ab opponente, quoniam qui iraſcitur, appetit inferre pœnam

&

& repellere iniuriam propter apparentem exanimationem illatam. Sumitur autem ratio in diſcedendo ad altius, quoniam ita eſt appetitus pœnæ propter apparentem exanimationem vniuerſaliter: quod ad propoſitum non fuiſſet acceptum. Manifeſtum enim, quoniam hoc ſumpto in principali habemus aut in coniugato vniuerſaliter quod prælegimus à principio: quia ex his vniuerſaliter ſequitur, quòd iratus appetit pœnam propter apparentem exanimationem ſiue exacerbationem: hoc enim ſequitur. Igitur ſic obſeruandum eſt ex parte ſermonis principale vel ſumptum ſiue concretum ſignificantis: quia per oppoſitum eis opponent qui prætendunt (hoc eſt, primo proponunt) diffinitionis in ipſis concretis inſtantiam magis quam in abſtractis, ſicut patet: quia ſi vniuerſalis iſta proponatur, quòd omnis iratus appetit pœnam, facile eſt accipere inſtantiam, probatur ſtatim, quoniam non omnis qui iraſcitur, appetit pœnam: parentibus iraſcimur quidem, non appetimus autem pœnam. Vnde oportet primo proponere in ſumpto non vniuerſaliter, & poſteà diſcedendo ad altius abſtractum, diffinitionem vniuerſalem accipere, & per illam vniuerſaliter concludere quod particulariter vel infinitè propoſitum fuerat.

Fortaſſis autem non vera, &c.

Fortaſsè autem alicui videtur non eſſe inſtantia quæ inducta eſt, eò quod aliquibus videtur, quòd etiam parentibus iratus appetit pœnam: quia aliquibus videtur, quòd ſufficiens pœna eſt contriſtari parentes, & facere eos pœnitere. Sed hoc quamuis fortè ſit verum, tamen inſtantia non habet aliquid veriſimile: quia pœnam ex parentibus non appetit iratus: & ideò etiam documentum veriſimile eſt, quòd primo proponat particulariter in concreto, & poſtea per diffinitionem abſtracti concludat vniuerſaliter per locum à coniugatis, vt ipſe reſpondens videatur non irrationabiliter negare propoſitum, ſiue vniuerſaliter proponatur, cum paratam habeat inſtantiam ſaltem apparentem. In iræ autem abſtractæ diffinitione generaliter propoſita non ſimiliter ſiue non æqualiter eſt facile inuenire inſtantiam: & ideò illam vniuerſaliter concedet.

Amplius proponere oportet vt non, &c.

Amplius adhuc documentum aliud opponentis eſt, vt ea quæ propoſuit, videantur non propter ipſum principale intentum propoſita eſſe, ſed alterius diſparatiâ propoſito, vel etiam oppoſiti gratia propoſita: eò quod ipſi reſpondentes magis verentur ea quæ ſunt vtilia ad principalem poſitionem, & negant ea. Simpliciter autem & vniuerſaliter dicendum, ſed illud documentum opponenti vtile, quam maximè poteſt facere dubium ad quid inducantur propoſita, vtrum ad hoc proponuntur quod propoſitum eſt, an ad oppoſitum eiuſdem, vel diſparatum velit ſumere opponens. Dubio enim exiſtente ad quid inducantur, magis conceder reſpondens id quod eſt vtile ad poſitionem concludendam: hoc autem fieri non poteſt niſi vnico modo, quod etiam diſcedat opponens in id quod eſt conſequens & propoſitum & ſuum oppoſitum, & in conſequens & propoſitum & propoſiti diſparatum. Ex iſto verò incipiens arguere dubium eſt, vtrum tendat ad propoſitum vel ad oppoſitum concludendum. Eſt autem iſtud documentum ſumptum ex parte eorum in quæ diſcedit is qui vtitur celatiuis propoſitionibus.

Amplius pro ſimilitudinem inquirere, &c.

Amplius autem eiuſdem aliud documentum eſt (ſumptum ex parte modi proponendi id quod proponit principaliter concludere) ſimilitudinem inquirere, vt ex ipſo inducto ſimili veriſimile habeat & facilius concedatur. Fit enim veriſimile ex ſimili, & latet in ipſo ſimili magis vniuerſale quam ſi per ſe in ipſo proponeretur. Verbi gratia, ſi velimus concludere, quòd contrariorum eſt eadem diſciplina, non per ſe, ſed proponemus in ſimilibus inuolutum, vt putaſne contrariorum eſt eadem diſciplina & ignorantia eadem? quoniam ſimile eſt in ſenſu, quod contrariorum eſt idem ſenſus: vel è conuerſo proponatur, contrariorum eſt idem ſenſus: quia ſimiliter contrariorum eſt eadem diſciplina. Hoc autem (probare per ſimile) eſt ſimile inductioni: ſed tamen non reducitur ad propoſitiones neceſſarias, ſed ad celatiuas: quare non eſt idem inductioni, quamuis in aliquo ſit ſimile. Nam in inductione à ſingularibus inductis vniuerſale ſumitur & conſtruitur: & ſic à partibus proceditur ad totum. In ſimilibus autem inductis non proceditur ad totum vniuerſale: nec quod ex ſimilibus ſumitur, eſt vniuerſale ſub quo ſicut ſub vniuerſali toto omnia ſimilia ſint inducta.

Quomodo probatio per ſimile differt ab inductione.

Oportet autem & ſibi ipſi, &c.

Adhuc autem aliud documentum eſt eius qui vtitur celatiuis propoſitionibus, ſumptum ex parte ipſius opponentis in comparatione ad reſpondentem, quòd ſi proponat vniuerſaliter aliud quod habeat inſtantiam apertam, & quæ facile videatur: tunc etiam oportet ipſum opponentem ſibimetipſi inſtantiam inferre: tunc enim ipſi reſpondentes non habent ſuſpectum opponentem: eò quod inſuſpectè agit cum eis: quia videtur iuſtè ſine inſidiis argumentari, & contra reſpondentem nihil agere, ſed pro ipſo.

Vtile etiam dicere, quoniam, &c.

Adhuc autem alio documento ſumpto ex parte eius quod proponitur, vtile eſt opponenti dicere, quòd proponit id quod conſuetum eſt dici, & quod dicitur communiter huiuſmodi: quia ipſi reſpondentes pigreſcunt ex verecundia mouere (hoc eſt, negare & remouere) quod ſolitum eſt dici, inſtantiam non habentes contra illud, & præcipuè quia ipſi reſpondentes vtuntur talibus ſolitis & conſuetis dici, & non caueant mouere ſiue remouere ea.

Amplius non properare, &c.

Amplius adhuc celantis documentum eſt ex parte ipſius opponentis in actu opponentis ſumptum, non properare ad concluſionem opponendo. Et huius cauſa eſt: quia contra properantes magis obſiſtunt reſpondentes: & ideò quamuis omninò ſit vtile ad propoſitum quod proponit, non tamen debet properare ad illud, ſed cum mora interpoſitis aliis ad propoſitum paulatim accedere.

Et vt in parabola proponere, &c. *Parabola quid.*

Et adhuc eſt aliud documentum ex parte modi proponendi ſumptum, quòd id quod intendit, non proponat in ſeipſo, ſed in parabola quadam, ſecundum quod parabola dicitur eſſe rerum diuerſarum ſub aliquo proportionali

tionaliter ſimili facta collatio, in qua pluribus conferuntur quæ adinuicem habent proportionis aliquam ſimilitudinem: ſicut ſi dicam, ſicut ſe habet ad ſtatuam vel idolum æs & figura, ſic ad ſpeciem genus & differentia. Hoc autem ideo faciendum: quia propter quod aliud aliquid proponitur vel proponi videtur, magis ponent ſiue concedent ipſi reſpondentes.

Amplius non ipſum proponere, &c.

Amplius autem documentum celare volentis eſt, quòd ſi vult aliud proponere, non ponat illud in ſe, ſed in ſuo accidente, ad quod propoſitum de neceſſitate eſt conſequens: quia ipſi reſpondentes magis concedunt antecedens in accidente propoſitum quam in ſcipſo: ideò quod non ſimiliter (hoc eſt, æqualiter) manifeſtum ſit ex antecedentibus quid accidere ſit per conſequentiam concluſionis, ſicut ſi per ſeipſum proponeretur: & ſumpto conceſſo hoc quod eſt antecedens; ſumptum conceſſum erit & illud: quia poſito antecedente ponitur & conſequens.

Et in vltimis interrogare, &c.

Et debet opponens vltimo multis præmiſſis interrogare id quod principaliter vult ſumere: & ideò fieri debet: quia reſpondentes prima interrogata maximè renuunt: eò quod plures de numero interrogantium ſiue proponentium primò interrogant ea circa quæ principaliter & maximè interrogantes proponunt, & maximè properant ad iſta. Ad quoſdam autem ſicut ad graues & pigros melancholicos hoc documento per contrarium modum eſt vtendum: ad illos enim qui dicto modo graues ſunt, oportet primo quæ talia ſunt & principaliter propoſita, prætendere: graues enim prima propoſita maximè admittunt concedentes ea, niſi omninò & vniuerſaliter manifeſtum ſit cuilibet quid ſecundum conſequentiam ſyllogiſticam ex illis accidere poſſit: in fine enim excitati aduerſantur plus & plus.

Similiter autem & quicunque, &c.

Similiter autem ad eos faciendum eſt reſpondentes, quicunque ſe arbitrantur acres eſſe in reſpondendo: tales enim facile ponentes ſiue concedentes prima primo propoſita, in fine franguntur, & diſcrepare & contradicere incipiunt: & tunc in contradicendo perſeuerant, & dicunt, quòd concluſio non accidit ſiue ſequitur ex his quæ ſunt poſita: ponunt enim tales credentes habitui (hoc eſt, ex ſuo melancholico habitu credulitatem accipientes) qui tardus eſt: & ſunt ſuſpicantes, quòd ex primo propoſitis nihil ſint paſſuri.

Amplius prolongare & interponere, &c.

Amplius adhuc aliud documentum eſt celantis quoddam, per plura propoſita prolongari propoſita oportet & intermittere, vel intermiſcere oportet ea etiam quæ non ſunt vel eſſe videntur ad propoſitum vtilia ad orationem intentam: quemadmodum ſicut in falſigraphis faciunt ferè figuras diſtribuentes: & hoc faciendum eſt ideo: quia cum ſint plura interrogata (ipſa pluritate confundente reſpondentem) dubium erit in quo interrogato falſum ſit ſicut in medio & in cauſa: propter quod etiam latent aliquando interrogantes ſiue opponentes, quando hoc fit in abſconſo, ſicut dictum eſt: & conceduntur à reſpondentibus, quæ ſi per ſe & aperte poſita proponerentur, non concederentur. Epilogaliter ergo dicimus, quòd eo (quod dictum eſt in documentis & cautelis iſtis ad celandum in celatiuis propoſitionibus iſtis) eſt vtendum.

CAPVT III.

Qualiter ampliatiuis & explanatiuis vtendum eſt.

Ad propoſitum verò inductione, &c.

AD propoſitum verò ſiue ad propoſiti ampliationem vtendum eſt inductione ſimilium in particularibus, vel diuiſione propoſiti in partes: tamen induci debent cognata ſiue ſimilia propoſito, & in hæc etiam diuidi: quia tales iuuant ad propoſitum. Quale autem quid eſt inductio, ex præhabitis manifeſtum eſt. Diuidere autem, quod eſt ad ampliationem propoſiti, tale eſt per comparationem: vt quoniam diſciplina vna ab alia diſciplina melior, aut quia eſt certior in demonſtrando, aut quia eſt melior, hoc eſt, melioris & nobilioris ſubiecti: & hoc etiam dicitur in primo de anima. Aut diuidendum penes finem: vt aliæ quidem ſunt ſpeculatiuæ, quarum finis eſt veritas. Aliæ ſunt actiuæ, quarum finis eſt actio vel opus operatum, quod apoteleſma dicitur. Aliæ vero poëtriæ quæ ſecundum fabulam ex miris compoſitam inuitant ad bonum: nam vnumquodque talium coornat quidem orationem, & tamen non eſt neceſſarium dici ad concluſionem, ita quod ſit de ingredientibus ſyllogiſmum.

Ad explanationem autem, &c.

Ad explanationem autem præterneceſſariis propoſitionibus vtendum eſt, ſic vt inducamus exempla & parabolas quæ ſunt ſimilitudinarij ſermones in rebus diuerſis ſimilia conferentes. Exempla autem conuenientia inferri debent & manifeſta, ex quibus ſciri & manifeſtari poſſit propoſitum, qualia conſueuit ponere Homerus: non obſcura quæ propoſitum obſcurent, qualia conſueuit ponere poëta nomine Chœrilus. ſic enim in talibus exemplis & parabolis planum erit quod quæritur. Sic ergo de ampliatiuis & explanatiuis vtendum eſt.

CAPVT IV.

Qualiter inductione ſiue inductiuis vtendum eſt.

Vtendum autē in diſputando, &c.

INductiuis autem qualiter vtendum ſit, poſt hæc dicemus. Sed prænotandum eſt, quòd in diſputando magis vtendum ſyllogiſmo, quam inductione ad dialecticos ſecundum quod dialecticos exercitatos in rationibus vocamus: magis enim ad illos vtimur ſyllogiſmo dialectico, quam inductione, & magis ad illos ſyllogiſmo quam ad plures. Inductione verò è contrario vtimur magis ad plures quam ad dialecticos, & quam ſyllogiſmo: hoc autem & prius dictum eſt: plures ſequuntur iudicium ſenſus, dialectici autem magis rationibus intendunt.

In aliquibus verò non facile, &c.

Inductiuis autem propoſitionibus poſſibile eſt vti, & inductiuas propoſitiones interrogare

in

in quibus eſt vniuerſale vniuocum, quod vna ſimilitudine & ratione reſpiciunt omnia ſingularia. In aliquibus autem ſcilicet communibus non eſt facile inducere:eò quod in ſimilibus non omnibus vel ſingularibus eſt poſitum vnum nomen vniuocum, ad quod vna ſimilitudine omnia ſingularia reſpiciunt ſecundum inductionem. Sed quoniam oportet vniuerſale per inductionem particularium ſumere & concedere: tunc inductis quibuſdam dicunt,ſic in omnibus talibus, & ſic de ſingulis, ſignantes quòd omnia ſimiliter reſpiciant ad vniuerſale. Hoc autem diuidere & diſtinguere difficillimum eſt in his quæ non vniuocè commune nomen participant:difficile enim eſt diſtinguere qualia ſunt(hoc eſt,quali modo commune reſpiciunt)quæ ſunt de numero eorum quæ proferuntur inducendo, & qualia ſunt huius, & qualia ſimiliter communis prædicationem ſuſcipiunt, & qualia non. Et hoc ideo eſt: quia tale aut æquiuocè dicitur de inductis, aut ſecundum analogiam. Si primum, tunc inducta non reſpiciunt ipſum in ſimilitudine vnius rationis. Si autem dicitur, quòd ſecundum analogiam: tunc ipſum ſimiliter non eſt niſi in vno deductorum,& de aliis non dicitur, niſi quia ſunt modi quidam illius: & propter hoc etiam plerumque opponens & reſpondens ſe retundunt contendendo adinuicem in diſputationibus,& alij dicunt opponentes reſpondentibus,quòd ſimilia ſunt quæ non ſunt ſimilia: alij verò reſpondentes dubitantes ex ambiguitate communis,quæ ſunt ſimilia,dicunt non eſſe ſimilia.

Quære tentandum eſt, &c.

Remedium autem ad hoc eſt, quòd tentandum eſt in omnibus talibus per diſtinctionem nominis tale diſtinctum ad vnam ſignificationem nomen ponere, quod ſit adeò apertum, vt neque reſpondenti liceat dubitare, & dicere, quoniam non ſimiliter de ſingularibus dicitur vniuerſale quod infertur: neque liceat calumniari interroganti velut non ſimiliter dicto: eò quod plura eorum ſingularium(quæ non ſimiliter dicuntur) ſimiliter dici videntur ab opponente.

Quando autem inducente in omnibus, &c.

Quando autem opponente inducente in pluribus ſimilibus, reſpondens non dederit vniuerſale concludi ex illis: tunc iuſtum eſt opponenti exigere inſtantiam à reſpondente, propter quam negat inferri vniuerſale. Cum autem non dicat per inductionem, quòd in aliquibus pluribus eſt ſic: tunc non eſt iuſtum dicere,quòd in talibus eſt inſtantia: quia tunc non daretur inſtantia contra inductionem, quam non facit opponens: quia non dixit in pluribus eſſe ſic: oportet enim eum qui prius inducit & inductionem facit,ſicut prius inductionem facit,ita exigere inſtantiam: & oportet reſpondentem non ferre inſtantiam in eo quod proponitur & quod propoſitum eſt, ſed in alio, aut dicere, quoniam hoc ſolum eſt tale vbi ipſum propoſitum ſit vnum, hoc eſt, ſit vniuocum, in quo ſit inſtantia, & in alio inſtantia non inueniatur,vt patet in hoc exemplo, cum dicitur, quòd dualitas ſolus primus eſt parium numerorum: oportet ergo eum qui inſtat in altero quam in propoſito, inſtantiam inferre: aut dicere, quoniam ſolum propoſitum tale eſt in quo ſit inſtantia.

Amplius ad hos qui inſtant, &c.

Alius enim impediendi modus contra inductionem eſt ad eos qui inſtant contra vniuerſale ſiue vniuerſali, ſed non in eo ipſo inſtantiam ferunt quod intenditur, ſed in æquiuoco propter ſimilitudinem nominis vel conuenientiam cum vniuerſali. Cuius exemplum eſt, vt cum dicitur, quoniam aliquis non habebit ſui colorem vel ſui pedem vel manum:& dicente aliquo, quod hæc falſa vniuerſaliter, inſtet aliquis & dicat, quoniam pictor non habet ſuum colorem, & coquus non habet ſuum pedem, ſed fortè alterius eſt. Remedium in talibus eſt,quòd opponentem oportet in talibus interrogare, & apponere diuidentem & diſtinguentem talia,quod aliter eſt aliquid alicuius vt ſubiecti, & aliter vt pars totius integri,& aliter vt paſſio, non latente æquiuocatione bene videntur reſpondentes inſtare cõtra propoſitum. Si autem reſpondens non inſtat in æquiuoco,ſed in eodem(hoc eſt, in vniuerſali propoſito) inſtet, & ſic per inſtantiam prohibeat ſiue impediat inductionem in omnibus:tunc opponentem oportet eſſe auferentem illud per exceptionem in quo eſt inſtantia & reliqua inducere ad vniuerſalem, & tantum oportet eum excipere donec per inductionem aliorum ſumat quod eſt etiam vtile ad propoſitum concludendum.Sicut exemplo patere poteſt in obliuione & oblitum eſſe:non enim cõcedunt, quòd omnis qui diſciplinam amiſit, habet oblitum eſſe, ferentes inſtantiam, eò quod re de qua diſciplina erit,cadente ab eſſe, ſic amiſit quidem diſciplinam aliquis, tamen non eſt oblitus: & hoc fuit dictum Heraclitorum: & tunc opponenti auferendum eſt per exceptionem id in quo eſt inſtantia, & reliquũ eſt vniuerſaliter ex inductione ſumendum, vt ſic dicat, quod re permanente in eodem ſtatu amiſit diſciplinam, quoniam eſt oblitus.

Non eſt idem amittere diſciplinam, & obliuiſcὶ ſecundum Heraclitanos.

Similiter autem exceptione vtendum eſt contra inſtantes ad hanc vniuerſalem,quoniam bono maiori malum maius opponitur: proferunt enim inſtantiam, & dicunt, quoniam ſanitati (cum ſit minus bonum quam euechia) opponitur maius malum infirmitas etiam quã euechiæ, cui opponitur cachechia, quod eſt minus malum quam infirmitas:nam infirmitatem maius eſſe malum cachechia auferendum per exceptionem:& in hoc in quo eſt inſtãtia,& reliquum vniuerſaliter eſt proponendum.Nam ablato eo in quo eſt inſtantia,magis ponet ſiue concedet reſpondens reliquum quod vniuerſaliter ſit verum: vt ſi dicatur, quoniam omni maiori bono maius malum opponitur, niſi conferat minus bonum ad alterum ſicut pars ad totum, velut euechia ſe habet ad ſanitatem.

Non ſolum autem inſtare,&c.

Non ſolum hoc faciendum eſt reſpondente inſtantiam ferente, ſed faciendum eſt etiamſi non ferat inſtantiam, & tamen neget:eò quod præuideat aliquid talium in quo inſtantiã vniuerſaliter ferant:ablato enim eo in quo eſt inſtãtia,cogitur ponere ſiue cõcedere reſpõdens: eò quod in reliquis nihil taliũ eſſe præuideat, in cuius inſtantia ſic non ſit ſicut proponitur. Si autem nõ ponat adhuc,ſed neget,& expetatur

tur inſtantia ab eo, non habebit reddere inſtantiam: & tunc ſuſtinebit increpationes. Ex hinc autem tracta eſt quæ dicit, quòd propoſitio in toto falſa verificanda eſt per exceptionem partis pro qua falſa eſt. Sunt autem omnes huiuſmodi propoſitiones, in quibus inductiuis propoſitionibus vti difficile eſt, quæ in alio quidem ſunt falſæ, & in alio ſunt veræ: in talibus contingit aliquem auferentem id in quo falſæ ſunt per exceptionem, reliquum vniuerſaliter verum relinquere. Si autem in multis inductis ſint poſitæ, proponente vniuerſaliter, reſpondens autem non ferat inſtantiam, dignũ eſt vt ponat (hoc eſt, concedat) eam: & hoc per diffinitionem propoſitionis dialecticæ probabitur. Nam dialectica propoſitio vniuerſaliter eſt, contra quam in multis ſic (hoc eſt, ſimiliter) ſe habentem non eſt vel non apparet inſtantia, &c.

Propoſitio famoſa quæ trahitur ex dictu Philoſophi hic.

CAPVT V.

Qualiter ſyllogiſmo ad impoſſibile non eſt vtendum dialecticè diſputanti.

Quoniam autem contingit idem &c.

QVoniam in propoſitionibus neceſſariis ad concluſionem ſyllogiſmi dialectici contingit idem (ſiue candẽ concluſionẽ) oſtenſiue ſiue deductione ad impoſſibile ſyllogizare. Et hoc facere demonſtranti & non dialecticè diſputanti nihil differt quoad intenti propoſiti probationem (vel ſic) oſtenſiuè (vel illo modo) ducendo ad impoſſibile ſyllogizare. Diſputanti autem dialecticè (propter hoc quod ex probabilibus procedit in quibus falſum eſt probabile ſicut verum, & ideo non apparet impoſſibile & falſum concluſum) non eſt vtendum per impoſſibile vel ad impoſſibile ſyllogiſmo. In ſyllogiſmo enim ad impoſſibile duo ſunt ſyllogiſmi. Primus ad impoſſibile ex dato falſo cum altera præmiſſarum ſumpto. Secundus impoſſibile concluſum accipiens, & per illud rediens ad propoſitum, & illud confirmans ex apparente falſo quod ſequebatur. Dico igitur, quòd non eſt interroganti & opponenti dialecticè diſputandum vtendo ſyllogiſmo ad impoſſibile: nam cum ipſe oſtenſiuè vel ſine impoſſibili ad quod deducat, ſyllogizat: tunc non eſt vel contingit dubitare reſpondentem de concluſione, ſed oportet, quòd concedat eam: ſed quando ſyllogizatur impoſſibile ad quod deducitur, niſi valdè manifeſtum ſit eſſe falſum ad quod deducitur, tunc reſpondentes non illud dicunt eſſe impoſſibile. Et huius cauſa eſt: quia in probabilibus non eſt valdè manifeſtè falſum: quia negatiua probabilis in contingentibus ſicut & affirmatiua: & quod contingit eſſe, contingit non eſſe: & ideo dicunt reſpondentes illud non eſſe impoſſibile, quod concluſum eſt pro impoſſibili: & propter hoc non fit (ſiue non contingit) interrogantibus quod volunt de probatione propoſiti. Hoc igitur obſeruandum eſt in forma argumentationis.

In ſyllogiſmo ad impoſſibile duo ſunt ſyllogiſmi.

Quare, dialecticus diſputando non debet vti ſyllogiſmo ad impoſſibile.

Oportet autem proponere quęcunque, &c.

In propoſitionibus autem oportet proponere & vniuerſaliter quæcunque in pluribus quidem ſic ſe habent vt proponitur, ita quod aut non ſit inſtantia: aut ſi eſt, non ſtatim apparet in ſuperficie vniuerſalis propoſitæ: quia hoc ſufficit, cum non ex rei veritate, ſed ex his quæ videntur omnibus aut pluribus, procedat propriè dialecticus. Nam reſpondentes, quia non poſſunt inſpicere inſtantias in quibus non eſt ſic vt vniuerſalis proponit, ponunt ipſum & concedunt ipſum vt verum.

Non oportet quidem, &c.

Sed hic obſeruandum eſt, quòd licet idem ſit quæſtio primo propoſita, & concluſio vltimo inducta, tamen dialectico diſputãti obſeruandum eſt, quod non oportet concluſionem facere interrogationẽ: ſi autẽ hoc non obſeruat opponens, ipſo reſpondente renuente & negãte concluſionem propoſitã per modũ quæſtionis vel interrogationis, poſtea quando concludit, nõ videtur ex conceſſis fieri ſyllogiſmus: ſæpè enim ipſi reſpondentes etiam ipſo opponente non interrogante concluſionem, ſed inferente eo concluſionem ſicut ex interrogatis antecedentem negant eam: & cum hoc faciunt reſpõdentes, tunc non videntur arguere ipſi opponentes his qui non conſpiciunt neque conſpicere poſſunt, quoniam accidit talis ex interrogatis concluſio, & ex his quæ poſita ſunt & conceſſa. Multa ergo videbuntur ſyllogizare, quando concluſio interrogata prius negata eſt: vnde quando ipſe dicens ſiue opponens non dicit eam accidere, ſed interrogabit eam, illo reſpondente negante eam, omninò non videbitur fieri ſyllogiſmus: & ideo concluſio non eſt præinterroganda diſputanti dialecticè.

Non videtur autem omne vniuerſale, &c.

In modo autem interrogandi non videtur omnis propoſitio vniuerſalis dialectica propoſitio: vt ſi proponat per diffinitionem quis, quid eſt homo: aut per diuiſionem quot modis dicitur bonum. Huius autem ratio eſt: quia dialectica propoſitio ex probabilibus eſt, ad quam eſt reſpondere ſic vel non ſub diſiunctione: quia poteſt eſſe ſic vel non: ad dictas autem propoſitiones non eſt reſpondere ſic vel non: quare non ſunt dialecticæ huiuſmodi interrogationes. Et hoc quidem verum, niſi ipſe opponens determinans ſit eas per modum interrogationis: vt ſi dicat diuidendo reſponſurus ad interrogationem, putaſne bonum ſic vel non ſic dicitur multipliciter: Nam taliter propoſitam ad interrogationem facilis eſt ex probabilibus reſponſio, vel reſpondendo affirmatiuam, vel reſpondendo negatiuam. Propter quod opponenti tentandum eſt in diſputando proponere huiuſmodi, hoc eſt, in tali forma, aut tales propoſitiones. Similiter autem fortaſſe iuſtum eſt opponentem ab illo qui reſpõdet, inquirere, quot modis dicitur bonum, quando eo (hoc eſt, opponente) diuidente & diſtinguente modos boni, nullo modo conſenſit dici bonum quo diuiſit opponens: & hoc ideo: quia opponens dialecticè non poteſt niſi ex datis probabilibus procedere: & ideo oportet eum inquirere iudicium reſpondentis, & ab eo inquirere modos quibus procedat ad diſtinctionem modorum multiplicis.

Quiſquis autem vnã orationem, &c.

Peccatum autem incidens in modo opponendi, quòd quiſquis opponentium vnam orationem ſiue propoſitionem multo tempore & multo

multoties interrogat, peccat & malè inquirit: nam ſi reſpodente ſæpius interrogato, ipſe reſpondens ſæpius reſponderit ad hoc quod interrogat opponens, palam quoniam aut opponens multas interrogat, aut interrogat eaſdem: propter quod ſi frequenter interrogat eaſdem, tunc aut iuuenatur, hoc eſt, ſtultitiam iuuenum imitatur, qui non accipiunt quod reſponſum eſt: aut ſi plures vel plurimas facit interrogationes, non habet ſyllogiſmum: nam ex paucis, duabus ſcilicet propoſitionibus in vno termino conuenientibus, & ex pauciſſimis eſt omnis ſyllogiſmus. Si verò non habet ſyllogiſmum, reſpondente dicente hoc ipſum, quoniam non habet ſyllogiſmum, tunc opponens aliud facere non poteſt, niſi quod reſpondentem increpat, vel recedit à propoſito, & dimittit commune opus: & poſſet etiam dici, quòd reſpondens non increpat opponentem, & recedit tanquam à iuuenante & ſtulto, &c.

Quid ſit iuuenari.

CAPVT VII.

Qualiter probentur orationes per priora & poſteriora, & qualiter oportet opponentem & interrogare & ordinare ea quæ interrogat.

Eſt autem & conari difficile, &c.

Comparando autem vnam orationem alteri ſecundum difficultatem probandi, dicimus quòd difficile eſt opponendo conari, & reſpondenti ſuſtinere facile eaſdem hypotheſes ſiue poſitiones in quibuſdam: talia autem ſunt & quæ natura ſunt prima, vt principia, & quæ natura ſunt vltima, vt concluſiones. Nam principia quidem ad ſui declarationem vel manifeſtationem indigent diffinitione: quia ſyllogiſmo terminari non poſſunt, cum non habeant alia priora, ſed diffinitione terminorum cognoſcuntur: poſtrema verò per multa media dinſtinguenti terminantur volenti continuum ſumere deſcenſum à primis vſque ad vltima: & tamen ſic à primis oportet opponentem deſcendere vſque ad vltima, ſi vltima debeant bene terminari: quia aliter petet principium, & ſic ſophiſticè argumentabitur, & videbitur ſophiſticè facere argumẽtationes: & cum hoc ſit difficile, patet quod vltimorum terminatio per ſyllogiſmum dialecticum difficilius, qui non incipit à primis & veris & immediatis. Et ideò non demonſtrat qui non incipit à primis principiis, & ſic per omnia media copulat vſque ad vltima: prima autem determinare difficile. Ergo quia reſpondentes non probant diffinire per hoc, quod non facilè acquieſcunt diffinitionibus datis, neque attendunt diffinitionibus ſi interrogans & opponẽs talia diffiniat: quia multa dici poſſunt contra diffinientes. Si autem principium non ſit factum manifeſtum per diffinitiones terminorum, non erit facile argumentari: quia ſicut principium ſcimus, inquantum terminos cognoſcimus. Maximè tamen huiuſmodi difficultas circa principia accidit: quia iſta maximè ſcire oportet: quia alia quæ poſteriora ſunt, per hæc quæ ſunt principia, cognoſcimus: quia per principia monſtrantur. Ipſa verò principia non contingit per alia cognoſci ſyllogiſticè: ſed neceſſe eſt vnumquodque talium cognoſci per diffinitionem. Adhuc autem quamuis minus difficilia ſunt quam principia, tamen vix probanda ſunt & difficiliter ea quæ principiis primis ſunt propinqua. Et huius cauſa eſt: quia non contingit plures ex pluribus mediis ad hoc habere rationes vel inuenire: quia valdè pauca habent ante ſe, ex quibus probantur, cum ſint ad iſta pauca media eorum & principiorum, ex quibus ſicut ex prioribus monſtrantur quæ ſunt poſt ipſa principia.

Principia cognoſcuntur diffinitione terminorum.

Impoſſibile aliquem demonſtrare niſi incipiat à primis principiis copulando ea vſque ad vltima.

Quæ ſunt principiis propinqua, difficulter probantur: quia non habent multa media.

Prædicata autem quæ ſunt de numero diffinitionum ſiue diffinitiones omnes difficillimæ ſunt argumentabiles: & inter diffinitiones omnibus diffinitionibus illæ difficilius ſunt argumentabiles quæcunque talibus vtuntur nominibus, quæ primum quidem obſcura ſunt, ſiue ſimpliciter (hoc eſt, vno modo) dicantur, ſiue multipliciter, hoc eſt, multis modis. Adhuc autem maximè eſt difficile illa argumentari, de quibus non eſt notum vtrum principaliter ſecundum primam nouam impoſitionem, vel ſecundum tranſlationem ſimilitudinis aliquam factam dicantur de diffinito. Nam talia quia ſunt incerta in quo ſenſu dicantur, non habent argumenta quibus terminentur. Quia verò ignorantur, quantum ad hoc quod ignorantur, ſi propter hoc talia ſunt quod ſecundum tranſlationem dicuntur, non habent increpationem.

Diffinitionum autem difficillimæ, &c.

Prout autem difficile eſt ad probandum omninò & vniuerſaliter omnis propoſitio (quæ difficilis eſt ad probandum aliquid) vel diffinitione arbitranda eſt indigere, vel eſt eorum quæ multipliciter dicuntur: & propter hoc eſt, quòd difficilis eſt ad probandum: vel eſt eorum quæ ſecundum tranſlationem dicuntur: vel quia non longè eſt à principiis: aut etiam quia non eſt nobis manifeſtum ſecundum quem dictorum modorum eſt dictum quod præſtat dubitationem. Nam cum nobis efficitur manifeſtus modus, ſecundum quem dubitationem faciebat, tunc palam efficitur, quoniam aut diffinire oportebat ſi ſit manifeſtum principium, aut diuidere ſi ſit manifeſtandum per partes, aut oporteret medias propoſitiones inuenire per quas probaretur, quia incertum erat: nam per hæc quæ ſunt dubia, probantur vltima.

Omnino autem omnis propoſitio, &c.

Quot modis propoſitio redditur difficilis ad probandum.

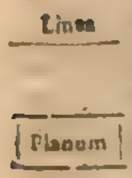
Adhuc autem in propoſitionibus pluribus primis (quando non bene aſſignatur diffinitio) non eſt facile conari ad diſputandum de ipſis: ſicut eſt exemplariter videre, ſi quæratur de hac propoſitione, vtrum vnum vni contrarium eſt, vel plura: diffinitis autem contrariis ſecundum modum quo debent diffiniri, vt quod contraria ſunt quæ ſub eodem genere maximè diſtant, facile eſt videre vtrum contingat plura eidem eſſe contraria: quia cum maximè diſtent, & quòd per ſuperabundantiam dicitur, non conueniat niſi vni, non conuenit eidem plura eſſe contraria. Eodem autem modo eſt in aliis quæ indigent diffinitione.

Sed in pluribus propoſitionibus non bene, &c.

Videntur autem in diſciplinis quædam ob- diffinitionis

Videntur autem & in diſciplinis, &c.

diffinitionis defectionem obſcuritatem generare, ſicut patet in exemplo mathematico, vt ſi dicatur, linea (quæ iuxta latus ſecat planum) ſimiliter diuidit ſuperficiem & locum, hoc eſt, ſecundum diuiſionem lateris inferioris & ſuperioris æqualem diuidit in duo media æqualia, & planum, id eſt, ſuperficiem, & etiam locum ſecundum ſpatium quod eſt inter lineas: & hoc videre poteris in figura in margine ſic.

Diffinitione autem dicta, ſcilicet quid ſit diuidi iuxta latus in duo æqualia, ſtatim manifeſtum eſt quod dicitur: eo quod eandem ablationem ſiue diuiſionem habent loca & lineæ: quia loca ſiue ſpatia lineis continentur, & ſecundum diuiſionem linearum diuiduntur. Eſt enim diffinitio eius rationis ſiue proportionis, ſecundum quod etiam proportio diuiſionis ſpatij ſiue loci quod interiacet lineis. In elementis autem ſiue principiis ſimpliciter primis, poſtquam diffinitiones terminorum poſitæ ſunt, facillimum eſt oſtendere.

Simpliciter autem prima elementorum, &c.

Vt poſitis quibuſdam terminorum diffinitionibus, vt quid eſt linea, & quid circulus, quid punctus, & huiuſmodi, facillimè oſtendimus prima theoremata, vt patet in primo Euclidis: eò quod non eſt multa ſiue per multa media ad vnumquodque primorum argumentari: ſed per ipſas ſuorum terminorum probantur diffinitiones, ſicut patet per probationem primi Euclidis, quæ eſt, quod ſuper datam lineam triangulum æquilaterum conuenit collocare: quod probatur per ſolam diffinitionem circuli. Si autem iſta prima non probantur per tales poſitas principiorum diffinitiones, difficillimè probabuntur: non enim tunc probabuntur niſi experimento: fortaſſe autem via ſyllogiſtica, & omninò impoſſibile eſt probare ea. Similiter autem his quæ dicta ſunt, & in his quæ ſunt circa orationes, hoc eſt, dialecticas orationes ſe habet: & iſtæ ex diuerſis & primis & mediis & vltimis proponuntur: & oportet non latere opponentem, quoniam difficile eſt argumentabilis propoſitio, quæ paſſa aliquid eorum trium quæ dicta ſunt de primis & mediis & extremis. Comparando autem difficultatem propoſitionis ad difficultatem concluſionis, quando diſputatio erit circa axioma quod eſt propoſitio pro concluſione poſita (Græcè enim axioma dicitur propoſitio pro concluſione poſita: dicunt tamen quidam, quòd axioma eſt propoſitio ad probandam alteram aſſumpta, quæ difficilior eſt ad probandum quam illa ad cuius probationem aſſumitur: ponitur enim hic pro propoſitione affirmante ſyllogiſmum) cum iſta difficilior ſit ad probandum, quam principalis poſitio ſiue concluſio, maior labor erit diſputare ad illam, quam ad principalem poſitionem ſiue concluſionem: & quia ipſa eſt immediata, ad ipſam non eſt via argumentationis.

Axioma quid.

Dubitabit autem aliquis, &c.

Dubitabit ergo aliquis, Vtrum in dialectica diſputatione ponenda (hoc eſt, ſupponenda) ſint talia axiomata & cōcedenda à reſpondente, an ſit exigenda probatio ipſorum ab opponente, eò quod dialectica inquiſitiua eſt, & ad methodorum principia viam habet, & eſt ratio ad vtramque partem illius dubitationis. Nam ſi alius dicat, quòd reſpondens non ponat ſiue ſupponat iſta, & præcipiat ad hoc diſputare vt probentur: tunc videtur inconueniens: quia tunc præcipiet maius (hoc eſt, maioris laboris) negotium, quam ſit quod à principio poſitum eſt: & hoc vocatur apud Philoſophos difficilioris aſſumptio. Si verò alius dicat, quòd ea reſpondens ponat & ſupponat tanquam per ſe nota, tunc ſequitur, quòd credet aliqua probata ex illis, tanquam ex minus credibilibus, inquantum minus probata ſunt: cum tamen via dialectica ſit ad iſta, ſicut ad methodorum principia. Ergo ex his ad vtramque partem diſputatis, patet quod ſi oportet non facere difficilius problema: tunc ponendum eſt à reſpondente axioma. Si autem oportet ſemper per notiora & probata ſyllogizare: tunc non eſt ponendum axioma: aut ergo ad vtrumque occurrit inconueniens.

Aut diſcenti quidem, &c.

Aut dicimus ſoluentes ad hoc, quòd diuerſis diſputationibus & ponendum & non eſt axioma: diſcenti enim (hoc eſt, diſciplinaliter diſputanti) non eſt quidem ponendum, niſi notius & verius ſit per ſe & ſecundum naturam, ſed dialectico exercenti (hoc eſt, exercitatiuè diſputanti) ponendum, quamuis non ſit per ſe notius, dummodo verum videatur, & non habeat in ſuperficie inſtantiam. Propter quod manifeſtum eſt, quòd non æqualiter & diſcenti ſiue diſciplinaliter diſputanti dignum eſt huiuſmodi propoſitiones ponere. Epilogaliter ergo dicendo, penè ſufficienter dictum eſt, quomodo oportet opponentem & interrogare & ordinare ea quæ interrogat.

TRACTA

TRACTATVS II.

De inſtructione reſpondentis & de modo reſpondendi.

CAPVT I.

Quid eſt opus proprium bene reſpondentis.

De reſponſione autem primum determinandum, &c.

DE inſtructione autem reſpondentis & de reſponſione ſiue de modo reſponſionis tractaturis nobis, primo quidem hoc determinandum eſt, quòd ad omnia alia ſicut principium præmittendum: eò quod ex proprio opere reſpondentis proprius modus reſpondendi ad ſingula determinetur & inueniatur. Primo ergo determinetur quid eſt opus proprium bene reſpondentis, ſicut & opus proprium determinatum eſt in antehabitis opponentis ſiue interrogantis.

Quod ſit opus interrogantis in dialecticis.

Eſt autem opus proprium interrogantis & optimum in dialecticis, prout dialectica eſt ad obuiationem, ſic inducere orationem interrogatiuam, vt faciat reſpondentem concedere improbabiliſſima, & aliter non eſſet obuiatiua ad improbabiliora quam illa quæ propter poſitionem improbabilem ſunt neceſſaria, hoc eſt, quam ea quæ ex probabili penè ſequuntur: quia ſicut opponentis eſt obuiare reſpondenti, ita reſpondentis eſt obuiare opponenti: verum reſpondenti quidem eſt è contrario obuiandum, quod ſemper ita reſpondeat, quòd non videatur propter eum (hoc eſt, propter ſuam reſponſionem) accidere impoſſibile, aut aliud accidere impoſſibile ſiue improbabile: ſed ſi quid talium accidit, videatur accidere propter poſitionem improbabilem quam ſuſtinet: vtroque enim iſtorum modorum peccare poſſet reſpondens. Si autem non ſuſtinet poſitionem aut ſi concedat improbabilia ſecundum rem: quia diuerſum eſt peccatum. Aut etiam ſi ponat primum in ipſa poſitione quod non oportet: & aliud peccatum ſi ponat quod oportet, & non ſeruet illud ſecundum illum modum ſeruandi quem debet vel poteſt. Modus autem iſte eſt, vt conſequentia ad poſitionem concedat, & repugnantia neget: quod ex hoc oritur ſcientia falſæ poſitionis. Sic igitur patet in communi quid eſt opus bene reſpondentis: hoc autem diuerſum eſt in diuerſis diſputationibus eius, & artificialiter nihil determinatum eſt adhuc de modis bene reſpondentis ſecundum ſuum proprium opus: oportet autem determinare hoc per diſputationis diuerſitatem, & poſitionis diſtinctionem.

Quoniam autem ſunt infinita, &c.

Quoniam igitur infinita ſunt quæ obſeruanda ſunt reſpondenti, his (hoc eſt, ad hoc diſputantes vel opponentes) qui propter gymnaſium (hoc eſt, luctam & certamen) ad obuiationem diſputationem faciunt, & ſimiliter intimatum eſt quid reſpondenti obſeruandum eſt ad eos qui faciunt rationes ſiue ratiocinationes & diſputationes propter experimentum accipiendum de veritate problematis aſſignati vel concluſionis, ſicut facit dialecticus inquiſitiuus, oportet de iſto facere mentionem. Non enim eædem conſiderationes obſeruandæ in diſputando, docentibus ſiue doctrinaliter diſputantibus, & diſcentibus (hoc eſt, inquiſitiuis) ad experimentum veritatis concluſionis, & colluctantibus, hoc eſt, ad obuiationem diſputantibus vel ſophiſticè: quia dialecticus obuians aliquando induit formam & habitum ſophiſtici, præcipuè in cautelis: quamuis hoc non faciat ad finem deceptionis per locum ſophiſticum qui eſt fallacia. Neque eſt eadem conſideratio in reſpondendo his qui ad exercitium diſputant, exercentes ſeinuicem perſpectionis cauſa, hoc eſt, vt perſpicaciores fiant. In omnibus enim his diuerſas conſiderationes oportet habere reſpondentes obſeruando ſuum proprium opus, quod eſt nihil videri pati propter opponentem: & ſi patiatur aliquid, hoc eſt propter poſitionem: quia ſecundum modum poſitioni proprium habet defendere, hoc eſt, vt concedat hoc quod eſt ex poſitione ſequens, nihil poſitioni repugnans, ſicut parum ante dictum eſt. Ars enim artifici tradita virtutem confert ad opus proprium. Quod autem conſiderationes diuerſæ obſeruandæ ſunt ad diuerſimodè diſputantes, patet ex hoc quod diſcenti (hoc eſt, inquiſitiuè diſputanti) ſemper ponenda & concedenda ſunt à reſpondente ea quæ videntur eſſe vera: quia aliter non adiuuatur ad ſuum opus & ad ſuum finem à ſocio ſiue diſputante. Nullus enim diſcentium conatur aliquod falſum dicere vel perſuadere finaliter, vt ſtet in iſto: & ſi concludat falſum ad impoſſibile ſyllogiſmo, ab illo redit ſtatim ad oppoſitum verum, & ſtat in illo: & ſic reſpondens etiam concedens ea quæ videntur eſſe vera, nihil patitur propter opponentem, ſed quod patitur, eſt propter poſitionem.

Dialecticus obuiãs quãdoque induit habitũ ſophiſtici.

Aliæ autem conſiderationes habendæ ſunt reſpondendo colluctatiuè diſputanti ad obuiationem: oportet enim aliud facere videri contra reſpondentem eum qui colluctatiuè diſputat, qui non tantum intendit ad poſitionem diſputare, ſed plus intendit diſputare obuiando reſpondenti: reſpondentem enim ad illum oportet ſe habere ad eum, vt nihil ab eo pati videatur

videatur: & ideò ad eum indiget cautelis & conſiderationibus cautelarum. In conuentionibus autem dialecticis, quando opponens conuenit reſpondentem, in his quidem qui non colluctationis cauſa, ſed cauſa experimenti (hoc eſt, expediendæ per ſyllogizationem & ratiocinationem veritatis) & cauſa perſpectionis, id eſt, vt perſpicaces fiant, faciunt diſputationes, nondum ab aliquo artifice enodatum eſt quid conſiderando oporteat conicctutari reſpondentem, & qualia oporteat eum non dare ſiue negare ad poſitionem obſeruandam, quam ſecundum proprium modum & opus oportet obſeruare reſpondentem, vt dictum eſt. Et quia de hoc nihil habuimus traditum ab aliis, quod conueniens ſit, oportet quod nos ipſi tentemus aliquid de hoc artem tradendo dicere.

CAPVT II.

Quæ & qualia coniectanda ſunt reſpondenti, ſiue propoſitum, ſeu poſitio ſit probabilis ſimpliciter, ſiue alicui vel reſpondenti vel alij.

Necesse eſt autem ſuſtinere, &c.

QVia igitur poſitionem modo proprio poſitam ſequitur cuſtodire, reſpondentis autem poſitio variatur, oportet quod modus reſpondendi ſecundum diuerſitatem poſitionis ſit diuerſus. Neceſſe eſt autem reſpondentem qui ponit orationem quæ poſitio vocatur, aut probabilem proponere poſitionem, aut improbabilem, aut neutram, quæ alicui probabilis eſt, & alicui improbabilis: vel quod nec videtur, nec non videtur. Et adhuc ſubdiuidendo hoc oportet eum ponere, aut ſimpliciter probabilem, aut ſimpliciter improbabilem, aut indiffinitè & indeterminatè medio modo ſe habentem, vel huic quidem alicui probabilem, vel alij cuicunque, aut ipſi reſpondenti improbabilem.

Nihil autem differunt quolibet modo, &c.

In communi autem conſiderando opus reſpondentis quoad ſe & quoad ipſum, nihil differt quoad modum reſpondendi in communi quolibet modo ſiue qualitercunque probabilis ſiue improbabilis ſit poſitio de qua reſpondet: nam idem in communi modus erit determinatus reſpondendi bene, & idem modus dandi (hoc eſt, concedendi) vel non dandi ſiue negandi quod interrogatum eſt ab opponente, quoad hoc, vt caueat vt nihil videatur pati ab opponente maximè obuiante: & tamen nihil dicat repugnans poſitioni. Et hoc probatur ex hoc, quòd cum improbabilis ſit poſitio, tunc neceſſe eſt fieri vel ſequi ex oppoſitis ab opponente obuiante probabilem concluſionem: cum verò probabilis eſt poſitio, tunc è contra neceſſe eſt fieri concluſionem improbabilem: eò quod interrogans obuians ſemper conatur concludere oppoſitum poſitioni. Si autem id quod poſitum eſt, ſiue poſitio, nec eſt probabile quid ſimpliciter, neque improbabile ſimpliciter, neceſſe quod concluſio quam opponens concludere conatur, ſit talis qualis poſitio, hoc eſt, neque ſimpliciter probabilis, neque ſimpliciter improbabilis.

Quoniam autem qui bene ſyllogizant, &c.

Et vna doctrina generalis eſt, quòd reſpondens caueat, quòd ad concluſionem quam intendit opponens, non deueniat, quando obuiando diſputat: quia aliud ab eo pati videbitur. Hoc autem hoc modo fiet: quoniam enim qui bene ſyllogizant, illi ex probabilibus vel notioribus demonſtrant, hoc eſt, oſtendunt propoſitum ſiue concluſionem, manifeſtum eſt, quòd quando ſimpliciter improbabile eſt ad quod diſputat obuians, tunc reſpondenti è contrario obuianti nihil dandum eſt vel concedendum de his quæ ſimpliciter non videntur: quia iſta concedi non poſſunt. Neque etiam aliud dandum de his quæ videntur quidem, ſed minus videntur ſiue minus probabilia ſunt in concluſione: & hoc ideò eſt: quia cum improbabilis ſit poſitio, probabilis ſit concluſio: & ipſe per probabilia deueniet ad concluſionem probabilem: & hoc obuiando cauere debet reſpondens. Si enim ad concluſionem probabilem deuenire debeat opponens, oportet quòd omnia quæ ſumuntur ab ipſo ad probandum probabilem concluſionem, aut probabilia eſſe, aut etiam magis probabilia concluſione ſi debet (ſicut dictum eſt) per notiora id quod minus notum eſt, concludi. Propter quod ſi quid eorum quæ interrogantur, non tale eſt, hoc non eſt ponendum ſiue concedendum reſpondenti. Si autem ſimpliciter poſitio probabilis: tunc palam ex dictis eſt, quoniam concluſio quam obuiando intendit concludere opponens, erit improbabilis.

Ponendum ergo & quæ videntur, &c.

Ergo tunc reſpondenti ponendum eſt omnia quæ videntur ſiue probabilia ſunt, & etiam de his quæ non videntur, hoc eſt, quæ ſunt improbabilia, poni & concedi poſſunt quæ minus improbabilia ſunt concluſione intenta: quia per iſta ad improbabilem concluſionem non poteſt deuenire: ſi enim talia ponat reſpondens, ſufficienter videbitur tractum eſſe opponenti. Similiter autem ſi neque probabilis, neque improbabilis ſit poſitio: tunc etiam ſic reſpondenti dandum & concedendum eſt omnia quæ videntur ſiue quæ probabilia ſunt, & etiam de his quæ non videntur quæcunque ſunt magis probabilia concluſione: ſic enim accidit fieri diſputationes probabiliores in præmiſſis quam ſit concluſio: & per talia non deueniet ad concluſionem neutram.

Ergo ſi ſimpliciter quidem, &c.

Ergo ſi ſimpliciter eſt probabile vel improbabile quod ponitur ad ea quæ videntur ſimpliciter, faciendum eſt reſponſiones (vt dictum eſt) talia & dando & non dando per quæ ad concluſionem intentam non deueniat. Si autem id quod ponitur à reſpondente, neque probabile ſit ſimpliciter, nec ſimpliciter improbabile, ſed ſit probabile vel improbabile reſpondenti: tunc ponendum vel non ponendum iudicando vel comparando rationes ad ipſum quod videtur, vel quod non videtur: & iſta ſemper talia concedat per quæ ad concluſionem intentam non deueniat: quia tunc nihil pati videtur ab opponente.

Si verò alterius opinionem, &c.

Si autem non ſuam opinionem, ſed alterius opinionem obſeruat, palam eſt, quoniam ponendum

nendum ſiue concedendum vel negandum aſpiciendo ad illius intellectum, vt & nihil repugnans poſitioni dicat, & tamen ab opponente nihil pati videatur. Propter quod & illi qui ferunt extraneas opiniones ſiue poſitiones, ſicut Heraclitus dixit bonum & malum eſſe idem, non concedunt repugnantes illi poſitioni, hoc ſcilicet quod contraria ſimul non ſint in eodem ſubiecto, ſiue quod mutuò ſe expellant ab eodem ſuſceptibili: quia per hoc deſtruetur poſitio eorum: quia non videtur eis, quod ſecundum Heraclitum ſuſtinendo poſitionem ſuam ſic dicendum ſit. Faciunt autem hoc in obuiatiuis diſputationibus omnes qui ab aliis vel à ſe ſuſcipiunt opiniones vel poſitiones extraneas defendendas: coniectant enim intellectum poſitionis ſecundum illum ſenſum vt dicit qui ponit, & nihil concedunt repugnans. Diximus enim, quòd obuiando diſputans plus attendit poſitionem & etiam fictionem, quam problema: & reſpondens cauet vt nihil pati videatur ab opponente. Epilogando ergo dicimus, quòd ex dictis manifeſtum eſt, quæ & qualia coniectanda ſunt reſpondenti, ſiue propoſitum ſiue poſitio ſit probabilis ſimpliciter, ſiue alicui, vel reſpondenti, vel alij.

CAPVT III.

De modo reſpondendi ad interrogationem ab opponente propoſitam, ſiue ſimplex ſit, ſiue multiplex.

HIs autem determinatis quomodo reſpondendum eſt ad poſitionem & diſputantem ſic vel ſic, determinandum eſt de modo reſpondendi ad interrogationem ab opponente propoſitam, ſiue ſimplex ſit, ſiue multiplex. Diuidendo ergo præmittimus dicentes, quòd omne quod interrogatur ab opponente, aut eſt probabile, aut improbabile, aut neutrum, ſicut & ipſa poſitio has habuit tres differentias. Et iterum hoc eſt pertinens ad orationem ſiue propoſitum, vel eſt non pertinens ad orationem. Et ſi quidem quod interrogando proponitur, eſt apparens ſiue probabile, & non pertinens ad orationem ſiue propoſitum: tunc reſpondenti dandum cum hac proteſtatione, quòd dicat, quod videtur eſſe apparens ſiue probabile quidem: quia ex hoc nihil patietur, cum non ſit ad orationem. Si verò quod interrogando proponitur, non eſt apparens ſiue probabile, & etiam non ad orationem, dandum quidem eſt, ſed proteſtando & ſignificandum in ipſa conceſſione vt dat, & non videtur: & hæc proteſtatio facienda eſt ad cautelam fatuitatis: ne etiam fatuus videatur, qui dat improbabile & quod ad orationem non pertinet. Si vero ſit quod interrogatur, ad orationem, & videtur etiam probabile: tunc quidem dandum eſt cum hac proteſtatione, quòd videtur probabile eſſe quod propoſitum eſt, ſed valdè propinquum videtur ei eſſe quod in principio propoſitum eſt & inuolutum in illo, & interimitur hoc propoſito ſiue conceſſo id quod poſitum eſt à principio. Si autem id quod interrogatur, eſt ad orationem & valdè improbabile: tunc fatendum eſt reſpondenti axioma accidere, hoc eſt, difficilioris aſſumptionem: & dicendum, quòd eſt valdè fatuum hoc ponere. Si verò nec probabile ſit, nec improbabile, & quod nihil ad orationem pertinet, dandum, ita quod nihil proteſtetur reſpondens, nec aliud proteſtando determinet. Si autem eſt quod interrogatur, ad orationem, & improbabile, dandum quidem cum proteſtatione, quòd & hoc poſito interimitur quod in principio poſitum (hoc eſt, propoſitum) propter conceſſionem eius quod improbabile eſt. Nam ſic obſeruando has cautelas, & ille qui reſpondet, nihil videtur pati propter hoc quod opponens interrogando proponit, ſi ſingula quæ opponens proponit, ſit præuidens, & inconuenientia eſſe ſit proteſtans: & etiam in his qui interrogat, aſſequitur ſyllogiſmum poſitis & conceſſis à reſpondente omnibus interrogatis quæ concluſione & propoſito ſunt probabiliora, & ſic non habet increpationes, & nihil patitur ab opponente. Quicunque verò opponentium ex improbabilibus quam concluſio, ſic conantur ſyllogizare, palam eſt, quoniam non bene ſyllogizant, & propter hoc ſic & talia interrogantibus ſiue proponentibus non eſt concedendum à reſpondente quod interrogant.

Quoniam autem neceſſe, &c. (margin note beside "Diuidendo ergo")

Similiter autem reſpondendo cautelæ obſeruandæ ſunt in his quæ obſcurè (hoc eſt, multipliciter) dicta interrogantur: his obuiatiua diſputatione à reſpondente obuiandum eſt cautè, vt nihil pati videatur. Quoniam autem in talibus conceſſum eſt reſpondenti, quòd non intelligitur obſcurum & multiplex, dicere à principio ad opponentem, quod non intelligit id quod proponit: & iterum conceditur reſpondenti aliquo propoſitorum multipliciter, quod non eſt neceſſarium, quòd ipſe illud vel ſimpliciter confiteatur vel ſimpliciter neget. Palam ergo, quòd niſi primum propoſitum planum ſit & ſimplex, non eſt pigritandum dicere reſpondenti ſe non intelligere: & hoc ideò faciendum eſt: quia ſæpè obuiat difficile aliquid reſpondentibus, ex hoc quod dant & concedunt ea ſimpliciter quæ non ſunt plana, cum proponuntur ab interrogantibus.

Similiter autem & in his, &c.

Si autem à principio notum quidem ſit reſpondenti, quòd interrogatum multipliciter dicitur, conſiderandum ſi ipſum multiplex in omnibus quidem ſenſibus verum vel falſum ſit: tunc ſimpliciter dandum, vel ſimpliciter negandum ac ſi ſimplex ſit. Si verò in aliquo ſenſu quidem ſit falſum, & in aliquo verum, ſignificandum eſt & proteſtandum à reſpondente, quoniam hoc multipliciter dicitur, & propter aliud quidem (hoc eſt, in vno ſenſu) eſt falſum, & aliud, hoc eſt, in alio ſenſu, eſt verum. Et hoc debet facere in principio antequam opponens procedat ad concluſionem. Si enim poſterius iam facta concluſione diuidat ipſum multiplex, incertum eſt verum ipſe reſpondens hoc dubium quod eſt in multiplici, à principio perſpexerit: & ſic minorabitur coram opponente. Si autem reſpondens non

Si autem notum quidem, &c.

Ex hoc patet, quòd propoſitio multiplex non eſt ſemper diſtinguenda.

præuiderit dubium quod eſt ex multiplici, & conceſſerit ipſum, & poſteà viderit, quod multiplex eſt, obuiando dicere debet opponenti, quoniam non dedi ſiue conceſſi interrogatum ad hoc (hoc eſt, ad hunc ſenſum) inſpiciens in quo tu concludis: ſed conceſſi illud ad alterum eorum ſenſuum quos habet in ſe multiplex: nam pluribus exiſtentibus ſenſibus quæ ſub eodem æquiuoco nomine vel ſub eadem oratione amphibologica, facilis eſt dubitatio. Si verò planum ſit & ſimplex quod interrogando proponitur, reſpondendum eſt planè, aut ſic, aut non, concedendo ſimpliciter, aut negando ſimpliciter.

CAPVT IV.

Qualiter reſpondendum ſit ad rationem inductiuam & ad ſyllogiſmum ſiue ex neceſſariis ſiue præternèceſſariis factum.

DEterminato autem ſic qualiter ſit reſpondendum ad interrogationem & propoſitionem neceſſariam, ſequitur hic dicere qualiter reſpondendum ad rationem inductiuam & ad ſyllogiſmum, ſiue ex neceſſariis, ſiue præternèceſſariis factum.

Quoniam autem omnis propoſitio, &c.

Ad hoc autem vt præambulum dico, quòd omnis propoſitio ſyllogiſtica, aut eſt earum aliqua ex quibus vt neceſſariis ſit ſyllogiſmus, aut eſt propoſitio præternèceſſaria quæ inducitur propter aliquam neceſſariarum, vt prædictum eſt. Palam autem, quoniam præternèceſſaria gratia alterius ſumitur: quia ſumitur propter aliquam neceſſariarum. Ex quo ſit, quòd inductiua propoſitione plura ſimilia ſub vno vniuerſali contenta, inductiuè aliquando ab opponente interrogantur: nam ipſi opponentes ſumunt omne vniuerſale, aut per inductionem, aut per ſyllogiſmum probatum in pluribus. Si ergo inductione ſumere velit vniuerſale, omnia ſingularia ponenda ſunt & concedenda à reſpondente, dummodo ſint vera & probabilia: ad vniuerſale autem ſiue contra vniuerſale tentandum eſt inſtantiam ferre per aliquod ſingulare non prius inductum ab opponente, & inducta prius ab opponente conceſſit reſpondens: & ſi per aliquod illorum inſtantiam ferret, ſibi contradicere videretur. Nam ſine inſtantia, vel quæ ſit, vel quæ videatur prohibere orationem, cauendum eſt à reſpondente ne proteruire videatur. Patet ergo, quòd quando in multis ſingularibus apparuit ſic eſſe vt dicitur, & non dederit ſiue conceſſerit reſpondens vniuerſale, cum non habeat inſtantiam quam proferre poſſit, tunc manifeſtum eſt, quòd proteruit.

Amplius autem ſi non fert inſtantiam, nec amplius habet vnde contra argumentetur per poſitionem, & vnde probet, quoniam non eſt verum quod vniuerſaliter propoſitum eſt, magis adhuc proteruire videtur: quamuis tamen nec hoc ſufficiat vt per hoc excludat vniuerſalem propoſitam. Quod probatur ex hoc, quòd plures habemus à Philoſophis poſitas huiuſmodi rationes, quæ communiter opinionibus contrariæ ſunt, & contra quas multæ habentur rationes: & tamen à reſpondentibus ſuſtinendæ ſunt, quamuis rationes quæ ſunt in contrarium, non contingat ſoluere, vel valdè difficile ſit ſoluere eaſdem. Velut eſt Zenonis poſitio, quoniam nihil contingit moueri, vel aliquod ſtadium vel ſpatium pertranſire: ſed non tamen propter hoc quæ ſunt talibus oppoſita ſiue obiecta talibus in contrarium adductis propoſitionibus vel rationibus dicimus, quòd tales poſitiones non ſunt ponendæ: ſecundum philoſophiam enim ponuntur. Si ergo aliquis reſpondentium eſt, qui neque contra vniuerſalem propoſitam habet inſtantiam, vt poſſit contra eam inſtare, ſi non ponit ſiue concedit, palam eſt, quia proteruit. Eſt enim in diſputationibus proterua reſponſio, quæ eſt ſyllogiſmi corruptiua ſiue impeditiua præter prædictos modos, vt per inſtantiam & per contrariam rationem.

Adhuc autem ipſum reſpondentem contra arguentem oportet inferre ipſum ſibi (hoc eſt, pro ſe) & proponere diffinitiones & poſitiones ex aliqua cauſa credibiles vel neceſſarias, vel in quibus diffinitiones prædicantur quæ per ſeipſas ſunt neceſſariæ. Nam ex quibuſcunque propoſitionibus vel diffinitionibus propoſitum interimunt ipſi inquirentes ſiue opponentes, palam quoniam his (hoc eſt, per eadem) aduerſandum & obuiandum eſt eis. Sed hoc maximè cauendum reſpondenti, ne inferat improbabilem poſitionem. Improbabilis autem poſitio dicitur multipliciter. Vno enim modo dicitur improbabilis poſitio illa, ex qua ſumpta contingit dicere ſequi inconuenientia, vt in poſitione Zenonis, ſi omnia dicat quis moueri, aut dicat nihil moueri, vt Meliſſus: ex hac enim multa ſequuntur inconuenientia: & qui dicunt, quòd illa eligenda ſunt quæcunque ſunt peioris conſuetudinis vel vrbanitatis, & quod eligenda ſunt quæcunque ſunt repugnantia conſiliis bonorum & optimorum, vt quoniam voluptas ſit bonum hominis in vita, quod repugnat bonis conſuetudinibus: & quoniam iniuriam facere quam pati melius, quod repugnat bonis conſiliis: audientes enim non odiũt reſpondentem quaſi inferentem hæc ſermocinationis ſiue diſputationis cauſa, ſed odiunt vt dicentem quæ & bona videntur & vera, & vt amplectentem talia: quia ſermones morales creduntur ex amore magis, quam ex ſermone perſuaſiuo. Ne ergo inconueniens accidat, vel ne odiatur, talia ſunt inferenda à reſpondente. Sic ergo dictum eſt qualiter eſt reſpondendum ad orationem inductiuam.

Inferre autem poſitionem & diffinitionem, &c.

Ad ſyllogiſticas verò orationes qualiter reſpondendum ſit, nunc dicimus. Obſeruandum igitur, quòd quæcunque orationes falſum ſyllogizant ſiue argumentationes, ſoluendum eſt reſpondenti eas ſiue per interemptionem eius propter quod ſit ſiue ſequitur falſum: non enim ſoluit falſum ſyllogizatum, qui interimit falſũ quod eſt in præmiſſis: neque iterum ſoluit, etiamſi falſum eſt quod interimitur: habebit enim aliquando oratio ſiue argumentatio plura falſa: & tamen non omnia iſta falſa ſunt

Quæcunque vero orationes falſum, &c.

causa

cauſa falſitatis concluſionis. Cuius exemplum eſt, vt ſiquis dicat eum qui ſedet in eo quod ſedet, ſcribere: ex hoc enim ſequitur inconueniens: accidit enim Socratem ſedere, & ſequitur ſiue accidit ex his Socratem ſcribere, quod eſt falſum: interempto ergo falſo, hoc eſt, Socratem ſcribere, nihil magis ſoluta eſt oratio: quia non dicitur & interimitur illud propter quod oratio falſa eſt, quamuis falſum ſit axioma (hoc eſt, aſſumpta propoſitio) quæ interimitur: & hoc ideo eſt: quia non propter hoc interimitur illud propter quod oratio ſiue argumentatio falſa eſt: quia ſi aliquis ſit ſedens & non ſcribens, patet quod in iſto non tenet ſolutio: quare non conueniet ſolutio quæ data eſt: quare non debuit quis interimere Socratem ſedere, ſed potius debuit hoc interimere, quod eſt ſedentem in eo quod ſedet, ſcribere: non enim omnis quis ſedet, ſcribit in eo quod ſedet. Ille ergo ſoluit omninò argumentationem ſyllogiſticam, qui interimit id propter quod eſt falſum in minore propoſitione, & non in maiore: nouit autem ſoluere vel ſolutionem, qui ſciuit, quoniam propter hoc oratio fuit falſa. Huius autem ſimile & exemplum in mathematicis eſt in his lineis, quæ in illo circulo ſcribuntur, vt ſi dicam, quòd lineæ ab eodem centro circuli ductæ ad circumferentiam, ſunt æquales, & deſcribantur lineæ curuæ à centro ad circumferentiam ductæ, & inferatur, quòd iſtæ non ſunt æquales: non enim in talibus argumentationibus ſufficit inſtare, & oſtendere, quòd ſit falſum: vt propter hoc quod lineæ curuæ ſunt inæquales, vbi rectæ à centro ad circumferentiam ductæ ſunt æquales. Sic enim aſſignando cauſam falſitatis, erit manifeſtum vtrum præuidens quis reſpondentium vel non præuidens cauſam falſitatis, attulit inſtantiam contra vniuerſalem vel argumentationem ſyllogiſticam.

CAPVT V.

De ratione ad orationem non concluſam.

Eſt autem orationem prohibere, &c.

Eſt autem ſiue contingit orationem prohibere concludi, hoc eſt, problema ſiue concluſionem prohiberi ne concludatur: quia idē eſt quæſtio, problema, & concluſio. Hæc autem prohibitio etiam ne concludatur, contingit quadrupliciter. Hoc enim contingit, aut quia reſpondens oſtendit in quo eſt falſum, propter quod non concludit, vt paulo ante dictum eſt. Aut ſecundo modo ad interrogantem inſtantiam, hoc eſt, impedimentum ferre, ne procedat ad concluſionem, vt quærendo intellectum interrogatiuè propoſitorum, vel quæſtiones laterales iuxta propoſitum propinquas inquirendo, & contra reſpondentem quaſi improperando: ſæpe enim non ſoluit reſpondens quidem, vt cauſam falſitatis oſtendat, ſed vt faciat quòd interrogans non poſſit longius proferre ſiue vſque ad concluſionem orationem intendere propter multa quæſita. Tertium autem impedimentum eſt ad interrogata ſiue ad interrogantem propoſita contradicere: accidit enim ex interrogatis non fieri (hoc eſt, non ſequi) quod volumus: eo quod non bene, hoc eſt, debito modo vel ordine vel diminutè interrogata ſunt: & addito aliquo (hoc eſt, debito ordine) vel eo quod diminutum eſt, accidit fieri concluſionem intentam: tale igitur omiſſum reſpondens dicere debet contra interrogata de ſuo officio. Si ergo interrogans non poteſt propter à ſe omiſſa in amplius (hoc eſt, vſque ad concluſionem) ſuam orationem producere: tunc à reſpondente ad interrogantem (hoc eſt, contra interrogantem) erit ferenda inſtantia cum obiurgatione opponentis. Si autem ſit impedimentum interrogantis, & non interrogati, ita quod interrogans poteſt quidem procedere ad concluſionem: tunc reſpondentis eſt quærere inſtantiam ad interrogata, vt ex iſta parte impediat concluſionem, ne aliud propter eam pati videatur. Quarta autem & peſſima (quæ maximè affligit opponentem) inſtantia eſt, quæ eſt ad tempus: prolixius quidem enim reſpondentes, talibus orationibus inſtant, ad quæ diſputare pluris eſt temporis quam ſit præſentis exercitationis, quæ eſt circa principale propoſitum: & hoc eſt, quod ante dictum eſt difficultatis maioris aſſumptio: & his modis impeditur operans obuiatiuè diſputans, ne deueniat ad concluſionem intentam.

Ergo inſtantiæ, &c.

Epilogaliter ergo dicendo, ſicut dictum eſt prius, inſtantiæ fiunt quatuor modis. Comparando autem iſtas inſtantias adinuicem, dicimus quòd inter iſtas inſtantias ſiue impedimenta non eſt ſolutio orationis non concludentis, niſi prima tantum, vt in antehabito capitulo determinatum eſt. Reliquæ verò tres dictæ inſtantiæ non ſolutiones ſed prohibitiones & impedimenta quædam ſunt concluſionū ne fiant contra reſpondentem, qui prohibere debet, ne aliud ab opponente pati videatur.

CAPVT IV.

De increpatione orationis ex parte vtentis ea in generali ex parte orationis in generali, &c.

Increpatio vero orationis, &c.

Increpatio vero orationis ſiue increpabilis oratio eſt aliquando & ſecundum ipſam orationem, & etiam ex parte vtentis ea, & quando interrogatur non eadem quæ ad propoſitum debet interrogari ſecundum qualitatem propoſiti quod intenditur, & ad quod debet eſſe diſputatio, vel in illo ſenſu in quo eſt interroganda: plerumque enim reſpondens qui interrogatur in diſputatione, cauſa eſt, quòd non bene diſputatur oratio ſiue poſitio: eò quod ipſe proteruiens non concedit ea ex quibus planè erat diſputare ad orationem propoſitam: & tunc fit increpabilis oratio ex parte vtentis ea: cum enim diſputare ſit opus duorum, opponentis & etiam reſpondentis, non eſt in altero tantum bene ſumere, hoc eſt, ad debitum finem deducere commune opus in quo vterque iuuandus

uandus eſt ab altero. Vnde aliquando neceſſarium eſt opponenti conari rationibus ad eum qui dicit, hoc eſt, contra eum qui dicit, quod proculdubio tunc non reſpondet ſecundum veram rationem reſponſionis, quamuis quidem contra opponentem, quando & is quis reſpondet & vicem agit reſpondentis, obſeruat eum, vt dicat obuiando contraria interroganti ſiue opponenti, & nititur contrariari opponenti, & non iuuari ad inquiſitionem poſitionis: & præcipuè quando dicit opponenti contraria, ſuadens ea per rationem, quia ſic ſit vel videatur eſſe probabilis: tales enim reſpondentes ſic grauantes ipſos opponentes, faciunt quæ ſunt ad exercitationem certatiuæ & colluctatiuæ, & non dialecticæ, quæ ex probabilibus ſunt ad problema ſiue ad poſitionem terminandam.

Quoniam autem propter gymnaſium, &c.

Quoniam autem huiuſmodi orationes ex parte reſpondentis & ex parte opponentis ſunt propter gymnaſium ſiue luctam & certamentũ, & propter experimentum quod reſpondens de viribus opponentis vult accipere, & non ſunt inquiſitiuæ propter doctrinam de poſitione faciendam, palam quoniam ad compeſcendum reſpondentem non ſolum verum eſt ſyllogizandum opponenti, ſed etiam falſum, vt & falſa aliquando concludat contra reſpondentem: nec ſemper per vera præſyllogizandum eſt opponenti, ſed aliquando per falſa, vt & ex falſis à reſpondentè datis aliquando procedat contra reſpondentem. Sæpè enim contingit, quòd vero poſito, interimere id neceſſe eſt diſputantes ſiue opponentes: quia per illud ipſi reſpondentes impediunt diſputationem: & tunc quia verum non interimitur per verum, ſed per falſum, oportet in ſyllogiſmo protendere & proponere falſa. Quoniam & falſo poſito, non poteſt hoc interimi, niſi per falſa deducendo ad inconueniens, oportet etiam tunc protendere falſa: nihil enim prohibet in probabilibus alicui reſpondentium aliquando videri ea quæ non ſunt (hoc eſt, quæ falſa ſunt) magis quam videantur ea quæ ſunt vera. Sicut quod ſol ſit monopedalis, magis alicui videtur, quam quod ſit maior habitatione: propter quod argumentatione facta ex falſis, quæ illi reſponderi videntur, magis erit ſuaſus vt compeſcatur, quam ſit adiutus.

Verum non poteſt interimi per verum, nec falſum per falſum, niſi ducendo ad inconueniens. Ex hoc colligitur, quòd multa falſa ſunt probabiliora veris.

Oppoſitum autem eum qui bene, &c.

Propter quod argumentatione facta ex falſis ad doctrinam ſiue docendum eſt oratio aliquando malè ſyllogizata ex parte opponentis: quia opponentem qui transfert & refert diſputationem obuiatiuam ad reſpondentem, ſi bene ſe in diſputando habere vult, debet transferre dialecticè & non litigatoriè, vt etiam ex probabilibus ad poſitionem diſputet, & non ad contentionem ſe transferat: ſicut etiam oportet geometram diſputare geometricè: & hoc quidem oportet opponentem obſeruare, ſiue falſum ſit, ſiue verum, quod concludendum eſt contra propoſitum. Quales autem dialectici ſunt ſyllogiſmi quibus vti debet opponens, dictum eſt prius in primo libro huius ſcientiæ.

Quoniam autem prauus ſocius, &c.

Quoniam autem prauus ſocius eſt, qui impedit commune opus, palam eſt quod in oratione (hoc eſt, in diſputatione) prauus eſt, qui impedit diſputationis proceſſum debitum: vbi enim quod proponitur in diffinitionibus, eſt commune quidem opus & opponenti & reſpondenti: certantibus autem his opponente & reſpondente & ad victoriam contra ſeinuicem conantibus, non eſt poſſibile euenire vtrique idem quod intendit. Certantibus enim duobus adinuicem, plures vno vincere eſt impoſſibile: ambo vincere non poſſunt, ſed vnus vincet, & alter cedet ſiue ſuccumbet. Nihil autem differt (quantum ad impedimentum diſputationis) ſiue reſpondendo, ſiue interrogando fiat hoc, ſcilicet prauè litigare: nam ſicut qui opponit litigatoriè (hoc eſt, ad finem litis) prauè litigat, ſic etiam ille qui litigatoriè reſpondet, ſicut ille qui non in reſpondendo concedit quod videtur, & quod eſt probabile, neque ſuſcipit aſſentiendo quicquam eius quod interrogans vult inquirere ad propoſitam faciens poſitionem.

Manifeſtũ ergo ex his, &c.

Manifeſtum ergo ex his quæ dicta ſunt, quoniam non ſimiliter, hoc eſt, ex eadem cauſa increpandum eſt, & per ſe ſiue ſecundum ſe orationem interrogantem ſiue opponentem: ſed alia de cauſa increpatur opponens, & alia reſpondens: nihil enim prohibet aliquando orationem quidem prauam eſſe, interrogantem vero vt contingit (hoc eſt, quantum diſputatio & oratio permittit) optimè contra reſpondentem diſputare ſecundum modum & legem dialecticæ diſputationis. Nam contra diſcolos reſpondentes non eſt fortè poſſibile ſtatim, niſi prius compeſcatur per cauillationes, quales quis ſiue alius opponentium vult facere ſyllogiſmos: ſed oportet eum facere tales, quales contingit facere ad compeſcendum diſcolum.

Quoniam autem eſt idem finitũ, &c.

Quoniam autem indefinitum eſt ſiue incertum & indeterminatum, quando contraria opponenti vel reſpondenti, & quando ea quæ ſunt in principio, ſunt inconuenientia, ad intentum propoſitum faciunt vel proponunt homines diſputantes adinuicem opponens & reſpondens: plurimi etiam ea prius ſunt renuentes & negantes, poſtea concedunt & ponunt hæc, vt ſæpè fit in probabilibus: & hoc fit ideo: quia reſpondentes plerumque ſubaudiunt ad peruerſum intellectum audita, referendo ea quæ interrogantes interrogant à principio, & ex hoc neceſſe eſt prauas fieri diſputationes. Et cauſa huius eſt ille qui reſpondet, hæc quidem litigioſa concedens, alia autem talia quæ faciunt ad propoſitum non concedens. Sic ergo ex parte vtentium oratione eſt increpanda oratio. Et manifeſtum eſt, vt diximus, quoniam non ſimiliter increpandum eſt & orationes & interrogantes.

CAPVT VII.

De quinque increpationibus orationis ſecundum ſe.

Per ſe autem orationis, &c.

PEr ſe autem ſumptæ orationis non in vſu opponentis vel reſpondentis quinque ſunt increpationes. Prima quidem ſumpta eſt in oratione ſecundum quod eſt cauſa concluſionis, quando talis eſt oratio, quod ex interrogatis

gatis propoſitionibus non concluditur aliquid, nec propoſitum, nec aliud omninò: cum ſint vel falſa, vel improbabilia plura eorum, vel omnia in quibus eſt concluſio: præmiſſæ enim quantum extrema, materialiter ſe habent ad concluſionem, & quantum ad medium, vt cauſa efficiens habent ſe ad concluſionem, & concluſio eſt in ipſis vt effectus in cauſa materiali vno modo, & vt effectus in cauſa efficiente alio modo. Et quando neque ablatis quibuſdam, neque additis, neque etiam his quidem ablatis, his verò additis fit ex ipſis aliqua concluſio: talia enim non poſſunt aliquo modo eſſe cauſa concluſionis: & ideo eſt hoc: quia omnes formæ ſyllogiſticæ repugnant, nec ſeruant aliquem ordinem medij vel extremorum, nec per dici de omni, vel dici de nullo confirmantur: & ideo meritò ſunt increpanda. Secunda autem increpatio ſiue cauſa increpationis eſt, ſi oratio talis ſit, quòd ex ea non fiat ſyllogiſmus ad propoſitum: peccat enim, eò quod caret fine debito: vel etiam ſi non fiat ſyllogiſmus dialecticus, & ex talibus probabilibus, & de quibus prius in primo huius ſcientiæ libro dictum eſt. Tertia autem increpatio ſiue cauſa increpationis eſt, ſi oratio talis eſt, quòd ſyllogiſmus ad propoſitum ex ea non fiat, niſi quibuſdam additis: quia tunc patet, quòd eſt diminuta & deficiens, & deficit in neceſſariis, & maximè quando addita ſunt peiora ad probandum, & minus probabilia quam concluſio. Rurſum quarta cauſa increpationis eſt, ſi talis ſit oratio, quòd non fiat ex ea ſyllogiſmus ad propoſitum, niſi quibuſdam ablatis: quia tunc abundat ſuperfluis, quæ eſſe non poſſunt cauſa concluſionis. Nam quandoque opponentes ſumunt plura interroganda, quam neceſſaria ſunt ad propoſitũ: & propter hoc tunc non fit ſyllogiſmus concludens, eò quod hæc ſunt: quia cauſa concluſionis eſſe non poſſunt. Amplius quinta cauſa increpationis eſt, ſi ex improbabilioribus & minus credibilibus quã ſit concluſio, fiat ſyllogiſmus: aut etiam fiat ex veris, ſed plurima opera ſiue labore indigentibus ad manifeſtari ſatis, quam concluſio ad demonſtrandum: hoc enim eſt axioma aſſumptum, vt prædictum eſt.

Quomodo præmiſſæ ſunt cauſa materialis concluſionis, & quomodo cauſa effectiua.

Non oportet autem ex omnibus, &c.

Ad intelligentiam eorum quæ dicta ſunt & explanationem, notandum eſt, quòd non oportet dicere, quòd ſyllogiſmi dialectici & ad propoſitum fiant ex omnibus ſiue quibuſcunque propoſitionibus: & non oportet dicere ſyllogiſmos ſimiliter (hoc eſt, æqualiter) eſſe probabiles & veriſimiles: naturaliter enim ex ipſa natura propoſitionum quædam earum quæ quæruntur ſiue interrogantur, ſunt faciliora quibuſdam & probabiliora, & quædam difficiliora & improbabiliora. Propter quod qui connexerit ſiue propoſuerit ſyllogiſmos ex propoſitionibus maximè probabilibus inquantum conuenit ſecundum propoſitam materiam (hoc eſt, inquantum permittit propoſita materia) hæc bene diſputat: & non dicitur eſſe increpanda oratio, quia etiam argumentum ex probabilibus procedere conſtat.

Manifeſtum ergo quoniam, &c.

Manifeſtum eſt etiam ex dictis, quòd non eſt eadem cauſa increpationis in oratione ſecundum quod eſt ordinata ad propoſitum oſtendendum, & in oratione ſecundum quod per ſe ſumitur ad concluſionem quamcunque ſimiliter ordinata: nihil enim prohibet per ſe quidem orationem eſſe vituperabilem, & tamẽ ad problema eſſe laudabilem: & hoc maximè fit, quando obuiatiuè diſputatur ad aliquid, ad cuius poſitionem vel fictionem intenditur & proceditur ex datis à reſpondente. Rurſum è contrario etiam nihil prohibet orationem quidem per ſe eſſe laudabilem, ad problema autem eſſe vituperabilem: quia non facit ad propoſitum: & hoc fit, quando oratio ex pluribus & verioribus concluſa eſt, & facile poteſt probari, ſed tamen impertinentibus ad propoſitum. Erit autem aliquando ſiue contingit quandoque, quòd oratio concluſa peior eſt, quam non concluſa: & quidem hoc fit, quando hæc quæ concluſa eſt, ex fatuis concluſa eſt, hoc eſt, valdè improbabilibus: cum propoſitio non cõcluſa non ſit huiuſmodi, quod ex fatuis poſſit concludi, ſed talis quæ ad ſuam probationem talibus indiget quæ ſunt probabiliora & vera: & maximè tunc eſt mala illa oratio, quæ ex fatuis concluditur, quando etiam peccat, ita quod concluſio non eſt in aſſumptis ad ſyllogiſmum propoſitionibus ſicut effectus in cauſa efficiente. Eos autem opponentes qui per falſa verum concludunt, non iuſtum eſt increpare: nam falſum quidem per falſum neceſſaria conſequentia contingit ſyllogizare: verum autem per falſa quandoque contingit. Hoc autem iam olim manifeſtum eſt & determinatum in prioribus analyticis.

Quoniam autem demonſtratio, &c.

Quoniam autem hæc ita determinata ſunt de diuerſitate orationis ſyllogiſticas, dicemus etiam ex incidenti arguentes in his diuerſificari. Dicemus ergo, quòd oratio, quæ eſt demonſtratio, ſic oſtenſiuè eſt dicta alicuius determinatæ concluſionis oratio, ſi aliud aliquid eſt intermixtum tali concluſioni, quod ad concluſionem probandam vel cauendam nullo modo ſe habet, non erit ſyllogiſmus de illo ſiue ex illo ſicut ex cauſa concluſionis, ſed erit non cauſa vt cauſa. Si autem videatur facere ad concluſionem per aliquem locum ſophiſticum, & non facit, tunc eſt philoſophiſma, non ſyllogiſmus: & non erit demonſtratio ſiue argumentatio oſtenſiua. Eſt autem philoſophiſma dictum ſyllogiſmus demonſtratiuus. Argumentum autem dicitur ſyllogiſmus dialecticus: eò quod argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem: fides autem proprius effectus eſt ſyllogiſmi dialectici: quia opinio rationibus iuuata fit fides, vt dicitur in tertio de anima. Litigatorius autem ſyllogiſmus dicitur ſophiſma. Aporiſma autem dicitur ſyllogiſmus dialecticus contradictionis, qui maximè eſt in obuiatiuis diſputationibus, & eſt græcum nomen compoſitum ab à, id eſt, ſine, & poris quod eſt apparitio, vt communiter dicitur: quia per ipſum ad vtramque partem arguitur, & neutra apparet prius quam alia: melius tamen dicitur à poria, quod eſt conturbatio: quia inter vtramque partem contradictionis conturbatur.

Tex. com. 157.

Si verò ex vtriſque, &c.

Si verò fiat aliquis ſyllogiſmus dialecticus, in quo ex vtriſque propoſitionibus oſtenditur quod videtur, & eſt probabile, ita quod propoſitiones

poſitiones præmiſſæ non ſimiliter probabiles eſſe videantur, nihil prohibet id quod oſtenditur, quod eſt concluſio, magis & magis eſſe probabile: ſed ſi talis fiat ſyllogiſmus, in quo vna propoſitio videtur & eſt probabilis, illa autem reliqua propoſitio ſit neutro modo ſe habens, nec probabilis, nec improbabilis: aut etiam ſi vna propoſitionum videatur & ſit quidem probabilis, illa autem non videatur, eò quod non probabilis ſit, vel improbabilis, concluſio quæ ſequitur, ſimiliter erit vel neutra, vel probabilis, vel improbabilis. Si autem propoſitio magis ſequatur alterum, & probabilitatem vel improbabilitatem cum reliqua ſit probabilis, tunc ſequitur etiam concluſio vel magis ſe habens ad hoc ad quod magis ſe habens eſt propoſitio.

Eſt autem quoddam & idem, &c. Eſt autem quoddam circa orationes vel circa argumentationes peccatum, quod tamen idem cum aliquo prædicatorum eſt, quia eſt de genere increpandæ orationis: hoc autem peccatum eſt, quando quis oſtendit per longiora ſiue plura, quod præmiſſis ineſt per pauciora ſiue maiora: & per talia minora quæ inſunt orationi (hoc eſt, argumentationi) ſicut præmiſſæ inſunt concluſioni quantum ad extrema: quia aliter concluſio non ſequeretur ex præmiſſis niſi præmiſſæ eſſent in concluſione: vtriuſque enim medietas præmiſſarum eſt concluſio qua maior extremitas concluditur de minore. Huius exemplum eſt, vt ſi probandum ſit, quòd vna opinio magis eſt vera vel certa quam altera, ſi aliquis ad hoc probandum petiit vel aſſumpſit, quòd ſingularum ſiue eſſe idem de ſe prædicatum magis eſt verum vel certum, & aſſumpſit ad hoc pro minore propoſitione, quod in opinione eſt idem de ſe opinabile, & concludit per hoc quod magis eſt opinio (in qua idem eſt de ſe) certa, quam illa in qua eſt aliud quoddam de alio opinatum, & ſic format ſyllogiſmum. Omne idem de ſe prædicatum, certius eſt quam vbi aliud de alio prædicatur. Opinio quæ idem de ſe opinatur, eſt in qua idem de ſe prædicatur. Ergo eſt certior, quam illa quæ aliud de alio opinatur. Et hoc ſufficit ad propoſiti oſtenſionem. Vbi autem hoc opinabile ſiue ad hanc propoſitionem opinabilem (quod id quod dicitur de ſe, magis eſt verum & certum) quæ fuit propoſitio maior, petitum eſt etiam opinionem eandem de ſe magis veram eſſe, quæ ſuperflua ſunt & longiorem debito facientia ratiocinationem orationi: & poſteà ex omnibus illis concluditur, quod eandem opinionem de ſe certiorem eſſe quam aliam: quando enim habetur, quòd omne de ſe prædicatum eſt verius alio quodam, & quod opinio de ſe prædicata, non oportet aſſumere opinionem eiuſdem de ſe maximè veram eſſe: quia concluſio habetur ſine illo: & ideo peccatum eſt & nequitia increpandæ orationis: quæ enim poſſet eſſe maior nequitia orationis ſiue argumentationis, quam quæ ſua longitudine & ſuperfluitate latere facit cauſam conſequentiæ, circa quam eſt oratio? cum enim plurima præmittuntur, neſcitur ex quibus illorum ſequitur concluſio. Et quod illa ſit nequitia & malitia orationis, patet in oppoſito: quia oratio palam & manifeſta in bonitate vno quidem modo publiciſſimo (hoc eſt, communicatiſſimo) dicta, ſi ſit concluſa ita euidenter vt nihil oportet aliud, hoc eſt, amplius dubitare vel quærere. Vno autem alio modo quo etiam maximè dicitur bonitas orationis, quando talia ſunt in præmiſſis, ex quibus ſicut ex præmiſſis vel principiis neceſſarium eſt concluſionem eſſe. Eſt autem per concluſiones (hoc eſt, per probatas & notiores propoſitiones) concluſum ſiue concluſa. Amplius autem nequitia ſiue malitia orationis eſt, ſi deeſt in præmiſſis quod valdè probabile eſt, hoc eſt, probabilius concluſione, ſicut in præmiſſis dictum eſt: ſed hæc malitia, quando diminuta & longior eſt, quam debeat eſſe oratio, &c.

CAPVT VIII.

De modis falſæ orationis.

SIc igitur habitis cauſis & modis increpandæ orationis dicemus de modis falſæ orationis: & vocamus orationem argumentationem, ſicut prius dicitur. Dicimus igitur, quòd falſa dicitur talis oratio quadrupliciter. Vno quidem modo & primo, quando per orationem videtur concludi quod non concluditur: & hæc oratio eſt falſa: quia caret forma, & peccat in forma. Hæc autem oratio vocatur ſyllogiſmus apparens de numero litigioſorum & ſophiſticorum: nec hic ponit, quia ad dialecticum pertineat, ſed potius numerum facit in modis falſæ orationis, ne inſufficiens videatur eſſe diuiſio. Oratio autem dicitur ſecundo falſa ſiue argumentatio, quando concluditur, non tamen ad propoſitum: & hæc magis eſt vana, quam falſa: quia vanum eſt, quod eſt ad finem quem non concludit. Peccatum hoc eſt maximè in ſyllogiſmis qui ſunt ad impoſſibile ad quod ducunt: & ideo ex iſto propoſitum non poteſt probari. Aut tertio modo oratio ſiue argumentatio dicitur falſa, quando quidem concludit ad propoſitum, ſed non ex propriis, hoc eſt, ſecundum propriam concluſionis diſciplinam ſumptis, ſicut fecit Briſſo in circuli quadratura. Hoc autem peccatum eſt, quando in medicinali concluſione ſumitur communis propoſitio, quæ non eſt medicinalis, videtur tamen alicui medicinalis eſſe: aut quæ non geometrica, videtur tamen alicui geometrica: aut quæ non eſt dialectica ſiue probabilis, videtur tamen alicui eſſe dialectica, ſiue verum vel falſum eſt, quod accidit in concluſione per improprias propoſitiones ſyllogiſticas. Alio autem modo & quarto dicitur oratio falſa ſiue argumentatio, ſi per falſa ſyllogizetur, & eſt peccans in materia: concluſio autem per falſa ſyllogizata, quandoque quidem erit falſa, quandoque erit vera. Nam falſum ſemper quidem per falſum concluditur: verum autem contingit per non vera concludi, vt dictum eſt prius. Quod autem oratio ſiue argumentatio hoc modo falſa ſit, magis eſt peccatum dicentis (hoc eſt, reſpondentis) quam orationis: quia niſi falſa daret reſpondens, dialecticus

Falſa autem dicitur oratio, &c.

lecticus ex falſis non procederet. Et adhuc neque ſemper tale peccatum eſt dicentis ſiue reſpondentis, ſed quando, hoc eſt, aliquando: ſed tunc non eſt peccatum dicentis, quando quidem latet eum eſſe falſum: eò quod falſa per ſe ſiue ſecundum ſe accepta, pluribus veris recipimus magis & magis probabilia eſſe: & hoc fit, ſi opponens aliquod verum interimit ex his falſis conceſſis à reſpondente, quæ maximè probabilia videntur, & pro veris ſunt conceſſa: quia hoc peccatum non eſt in dialecticis: cum enim ſit probabile falſum, non eſt peccatum concedere quando latet: nam cum talis eſt demonſtratio, hoc eſt, oſtenſio interimens aliquod verum, oportet quod ſit aliorum verorum, græciſmus, hoc eſt, genitiuum pro ablatiuo ponens, hoc eſt, per alia à veris (hoc eſt, ex falſis) oportet eſſe demonſtrationem ſiue oſtenſionem: quia ſi verum per falſum aliquod interimitur, oportet aliquod poſitorum (hoc eſt, præmiſſorum conceſſorum) non eſſe omninò, propter quem eſt huius interemptionis veri demonſtratio, hoc eſt, oſtenſio vel probatio.

Si autem verum concludatur per falſa, &c.

Et ne aliquis dicat, quòd non oportet interimere verum per falſum poſitum in præmiſſis, quia verum per falſum probatur, & ideo interimi non oportet per falſum: dicimus, quòd ſi verum concludatur per falſa & quæ valdè ſtulta ſunt, hoc eſt, improbabilia ſunt pluribus etiam ſecundum ſenſus meditantibus, talis oratio erit peius quoddam, quam ille qui falſum per falſum ſyllogizat: non enim ſequitur tale verum ex talibus falſis, niſi ſyllogiſmo formali & non probante: nec erit oſtenſio propter quid, ſed quia tantum, ſicut in prioribus analyticis dictum eſt.

Erit autem huiuſmodi, &c.

Modus autem ſoluendi orationes falſas ſecundum omnes iſtos quatuor modos eſt. Quare palam iam ex dictis eſt, quòd primo modo volenti ſoluere, prima conſideratio eſt orationis per ſe acceptæ habenda, vt conſideret ſi concludit & ſoluit dicens, quòd non concludit, quia peccat in forma. Secunda conſideratio eſt in ſecundo modo orationis falſæ, vt conſideret verum verum vel falſum concludat ad propoſitum. Tertio vero in tertia oratione falſa eſt, vt conſideret ex qualibus quibuſdam præmiſſis concludit, verum etiam ex propriis vel impropriis ſecundum propriam diſciplinam: nam ſi concludat ex falſis, ſed probabilibus, rationalis eſt oratio quantum ad dialecticum, qui ex probabilibus procedit, ſiue veris, ſiue falſis. Aliquando ſi non probat & procedit quidem ex exiſtentibus (hoc eſt, veris) ſed improbabilibus, praua eſt oratio quantum ad dialecticum. Si autem procedit ex falſis & valdè improbabilibus & ſtultis, palam, quoniam tunc oratio eſt praua: aut ſimpliciter, quia ſtulta ſunt: aut praua eſt ad propoſitum, quia nihil probat, cum conſequentia in talibus cauſam non habeant.

***

CAPVT IX.

De impedimento eius quod eſt petere id quod eſt in principio vel petere contrarium.

QVia autem iam in præhabitis dictum eſt, quòd indeterminatum eſt quando opponentes ponunt contrarium, vel id quod eſt in principio, & quibus modis petitur oppoſitum. Dicimus ergo primum, quòd quomodo petit interrogans id quod eſt in principio, & quando petit contrarium, ſecundum veritatem quidem in poſterioribus analyticis dictum eſt: ſed hîc dicendum eſt hoc ſecundum opinionem. Et dico ſecundum veritatem, quando per ignotius & æquè ignotum ſimiliter petitur id quod eſt in principio. Secundo autem petitur id quod eſt in principio, quando per id quod eſt idem vel æquè notum vel ignotius quoad nos, petitur id quod eſt in principio. Adhuc autem notandum, quòd dicitur id quod eſt in principio peti, & non principium in ſe, ſed petitur id quod eſt in principio inuolutum in alio frequenter vt in toto vel in parte vel conuertibili vel huius aliquo.

In principio autē & contraria, &c. Quid eſt petere principium ſecundum veritatem.

Differentia inter petere principium, & petere id quod eſt in principio.

Modos autem eius quod eſt petere id quod eſt in principio, determinantes dicimus, quòd aliquis petere videtur id quod eſt in principio quinque modis. Manifeſtiſſimè quidem in primo modo contingit petere id quod eſt in principio, ſiquis idem quod monſtrare oportet, petat in eodem nomine & re, non eſt facile latere reſpondentem. In vniuocis autem (hoc eſt, in ſynonymis) in quibus eſt nomen idem, & ratio diffinitiua eadem orationis ſiue rationis complexæ ad nomen, magis latet. Et hoc intelligendum de his in quibus æquè nota ſunt nomen & diffinitio: quia in loco à diffinitione (prout diffinitio eſt principium & cauſa cognoſcendi diffinitum) non eſt petitio principij. Huius exemplum eſt, vt ſi dicam, homo currit, ergo homo currit: vel in ſynonimis, gladius incidit, ergo ſpata incidit, & huiuſmodi.

Petere autem videtur, &c.

Remouet dubium.

Secundo modo petitur id quod eſt in principio, quando id quod particulariter habet probare aliquis, petit vniuerſaliter in ſuo toto vniuerſali, cum pars à ſuo toto non ſit diuerſa, quamuis etiam non omni modo cum ipſo ſit idem. Cuius exemplum eſt, vt qui conatur oſtendere, quoniam contrariorum eſt vna & eadem diſciplina, petit quod omnium oppoſitorum eſt vna diſciplina. Et attende, quòd in prædicatis eſſentialibus quæ magis inſunt ſuperioribus quam inferioribus, aut non inſunt ſuperioribus niſi per inferiora, vel inferioribus niſi per ſuperiora, eſt iſte bonus proceſſus, & non eſt petitio eius quod eſt in principio: ſed in accidentibus prædicatis quæ prius inſunt inferioribus, & poſterius ſuperioribus, ſi inferius petatur in ſuperiori, petetur in ignobiliori quam ipſum ſit: & ideo in talibus eſt petitio principij, ſicut patet in exemplo inducto quod eſt accidentale prædicatum. Eſt autem in talibus petitio principij quod videtur: quia id

Remouet dubium.

particulare vel ſpeciale quod oportebat per ſe quidem ſumptum oſtendere, petitur in toto cum aliis pluribus particularibus in illo toto contentis.

Tertius modus eſt, ſiquis idem quod vniuerſaliter eſt oſtendere in propoſito, petit hoc particulariter: qui modus conuerſus eſt ad præcedentem: quia totum tale, maximè ſecundum quod vt integrum ex ſuis partibus conſideratur, non eſt niſi ſuæ partis compoſitæ poteſtas, aut vniuerſaliter integratur ex ſuis partibus, quando non eſſentia, ſed ſimpliciter eſt. Cuius exemplum eſt, vt ſi proponat oſtendere de omnibus contrariis in toto aliquid, & petit hoc in aliquibus: videtur enim id quod in pluribus in toto acceptis oportebat oſtendere, hoc idem in partibus extra totum diuiſum ſumptis petere.

Rurſus quartus modus, qui conuerſus tertij eſt, ſiquis diuidens petat in partibus quod propoſitum eſt, coniunctim eſſe demonſtrandum. Vt ſi oporteat coniunctim oſtendere medicinam eſſe ſcientiam ſanatiui & ægrotatiui, & inferat ex hoc, quòd medicina eſt ſcientia ſanatiua, & ægrotatiua: quia totum copulatum non eſt ſuæ partes ſimul acceptæ.

Aut etiam quintus modus eſt in conuertibilibus, ſiquis eorum quæ adinuicem ſe conſequuntur conuertibiliter, alterum petat ex neceſſitate eſſe, & ex illo concludat reliquum. Vt ſi oporteat oſtendere, quòd diameter eſt incommenſurabilis lateri, petat quòd latus eſt eſt incommenſurabile diametro: horum enim vnum conuertitur cum alio, & habent eandem probationem, & æquè ignotum eſt vnum ſicut aliud. Attende tamen, quòd ſi vnum per aliud etiam accidens eſſet notius altero, tunc per illud poſſet inferri reliquum, & non eſſet petitio principij, ſed locus à conuertibili, & cætera.

Remouet dubium.

CAPVT X.

De modis petendi contrarium.

Æqualiter autem & contrariis, &c.

ÆQualiter autem in numero cum quinque modis petitionis principij ſunt quinque modi petitionis contrarij, ita quod omne oppoſitum ſiue diſparatum dicatur contrarium. Nam primum (hoc eſt, primo modo) petit contrarium, ſiquis petiit ſecundum affirmationem & negationem: hæc enim maximè opponuntur. Secundo modo petitur contrarium, ſiquis petat contraria ſecundum oppoſitionem contrarietatis dicta. Vt ſiquis petat bonum & malum idem, hoc eſt, vnum in altero. Tertius vero modus eſt, ſiquis debeat probare aliquid vniuerſaliter, & petiit contradictionem vniuerſalis in particulari particulariter. Vt ſi aliquis ad probandum ſumpſerit contrariorum vnam eſſe diſciplinam, & probet alteram, & non eſſe eandem diſciplinam ſanatiui & ægrotatiui: tunc enim petit quorundam contrariorum non eſſe eandem diſciplinam, & ſic petit contradictoriam eius quæ eſt omnium contrariorum eſſe eandem diſciplinam. Aut quartus modus eſt conuerſus tertij, ſi aliquis volens probare quorundam contrariorum vt ſanatiui & ægrotatiui eandem eſſe diſciplinam, tentauerit ſumere in vniuerſali contradictionem. Rurſus quintus modus, ſiquis petat contrarium ei quod ex neceſſitate accidit: eò quod hæc ſunt (hoc eſt, contrarium concluſionis) ex neceſſitate iam in præmiſſis, & per conſequentiam: hic enim petit contrarium in contrario. Aut etiam modo alio, qui tamen ad iſtum reducetur: vt ſiquis non petat verè oppoſita vel contraria, petat tamen duo diſparata, talia, ex quibus erit conſequens oppoſita contradictio. Iſtis ergo modis contrarium petitur in contrario.

Contrarium hic capitur pro omni oppoſito diſparato.

Differt autem contraria accipere, &c.

Quia iam diximus qualiter petitur id quod eſt in principio, & qualiter petitur contrarium in contrario, oſtendamus differentiam iſtorum adinuicem ſecundum quod faciunt malitiam in oratione argumentatiua. Dicimus igitur, quòd id quod eſt contraria recipere, differt ab eo quod eſt in principio petere tantum: quoniam huius quod eſt in principio petere, eſt peccatum relatum ad concluſionem: eò quod nos ad concluſionem aſpicientes dicimus aliquem petere quod eſt in principio, quando petit idem quod in concluſione debuit concludere. Contraria autem ſunt & petuntur in ſeinuicem in propoſitionibus præmiſſis, in eo quod propoſitiones ſe habeant adinuicem aliquo modo dictorum quinque modorum, de quibus diximus, quòd contrarium petitur in contrario.

TRACTA

TRACTATVS III.

Qualiter dialectica eſt ad exercitandum.

CAPVT I.

De documentis ad exercitationem pertinentibus, & formalibus, & rationalibus.

IAM autem tradita eſt dialectica ſecundum quod eſt ad inquiſitionem & ad ſecundũ philoſophiam diſciplinas, & tradita etiam iã eſt dialectica ſecundum quod eſt ad obuiationem tam ex parte opponentis, quam ex parte reſpondentis. Nunc igitur vltimo traditur ſecundum quod eſt aliquid ad exercitationem & meditationem quæ eſt actus memoriæ: & frequenter ſunt idem ad exercitationem & ad meditationem talium orationum quæ valent ad exercitium. Primum quidem & formaliter exercitatiuum conferens ad documentum eſt, quod oportet aſſueſcere, vt ſciat vti conuerſiuo ſyllogiſmo, vt etiam ſciat conuerti tales orationes diſputatas: ſciendo enim vti ſyllogiſmis conuerſiuis, etiam ad hoc quod dicitur, magis habebimus nos idoneos, & exhibebimus nos magis paratos, & in paucis ſumptis orationibus plures habebimus orationes ad propoſitum facientes. Ratio autem huius eſt: quia conuerti vel ſyllogiſmo conuerſiuo vti, eſt aliquem tranſumentem concluſionem primi ſyllogiſmi iam ſyllogizati in alterum ſyllogiſmum & in oppoſitum concluſioni, & id oppoſitum ponere cum reliquo, vel altera præmiſſarum interimere vnum eorum præmiſſorum quæ data ſunt in priori ſyllogiſmo: quia neceſſe ſi concluſio non eſt vera, & oppoſitum concluſionis cum altera præmiſſarum ſyllogizatur, oppoſitum alterius primi ſyllogiſmi ſequetur: & hoc quidem eſt neceſſarium, ſi hoc concedatur, quòd omnibus præmiſſis cum prima concluſione poſitis & conceſſis neceſſe fuit concluſiõnem eſſe vel ſequi ex præmiſſis: tunc enim oppoſitum ſequitur oppoſito concluſionis poſito cum altera præmiſſarum.

Ad exercitationem autem & meditationem, &c.

Quid ſit vti conuerſiuo ſyllogiſmo.

Ad omnem autem poſitionem, &c.

Dando autem documenta ſecundum quod exercitatiuum eſt ad poſitionem determinandam, dicimus quòd ad omnem poſitionem reſpondentis conſiderandum eſt argumentum terminans eam ad affirmationem: quoniam ſic eſt vt ponitur, & arguens ad negatiuam, quoniam non ſic eſt vt ponitur. Poſtquam autem ad vtramque partem diſputatum eſt: tunc quærendum eſt inuenire ſolutionem: ſic enim frequenter faciendo ſimul accidit ad interrogandum ſiue opponendum & reſpondendum exerceri: & ſi ad ſyllogiſmum diſputandum ad nullum alium habemus, ad noſipſos tamen ſic exercitare nos habebimus.

Et alternatim eligendum, &c.

Aliud autem documentum eſt, quòd argumentis ſic ad vtramque partem inductis, alternatim ponderatis, eligendum eſt quæ ſunt ad eandem opinionem argumenta magis valentia, ſiue iſta ſint ad affirmatiuam opinionis, ſiue ad negatiuam: hoc enim ad cognoſcendum de quolibet multum confert idoneitatem, & ad arguendum ad quodlibet propoſitum magnum habet per exercitium adiutorium: quoniam idoneus eſt aliquis per exercitium ad arguendum, & quoniam ſic eſt affirmatiuè, & quoniam non ſic eſt negatiuè. Nam ex talibus documentis accidit obſeruationem, & facultatem ex obſeruatis accidit fieri: & etiam habet adiutorium ad cognoſcendum de quolibet ſecundum philoſophiam ſpeculatiuè prudentiam, hoc eſt, prouidentiam, vt in quolibet prouideatur quid verum & quid falſum ſit: & poſſe inſpicere in ſingulis quæ vtrinque (hoc eſt, ad vtramque partem contradictionis) de vnoquoque accidit dicere ex hypotheſi (hoc eſt, ſuppoſitione) hoc eſt, ex talibus propoſitionibus quæ ſupponuntur vt eis vtamur tanquam principiis: hoc enim ad hæc quæ dicta ſunt, non paruum eſt inſtrumentum: ex iſto enim reliquum eſt & relictum & cauſatum, nos ratione eligere alterum contradictorum, quodcunque eſt id quod eſt verum. Oportet autem ad huius electionem aliquem eſſe boni ingenij ſecundum virtutem naturæ rationalis: eſſe autem boni ingenij eſt poſſe ex ingenio eligere verum in quolibet, & fugere falſum: quia qui nati ſunt bene, hoc eſt, quibus bene innatum eſt, hoc poſſunt bene facere: quia ingenium dicitur intus genitus, & hic eſt qui ſubtiles habet ſpiritus & expeditas animales operationes, & bonam rationem collatiuam: nam qui amant verum tanquam naturæ ſuæ applicabile, & qui odiunt falſum quod profertur tanquam naturæ ſuæ inimicum, facilè diſcernunt per artem iuuantem naturam optimum in omnibus.

Qui ſint boni ingenij, & vnde dicatur ingeniũ.

Et ad ea quæ ſæpè, &c.

Aliud autem documentum, quòd eum qui exercitatus eſſe voluerit, oportet ſcire orationes diſputatiuas valentes ad ea problemata quæ ſæpè incurrunt: hæc enim communia ſunt & ad multa valentia, & maximè de propriis propoſitionibus quibus vtimur ad illa alia tanquam principiis: quia iſtæ ſunt conſtructiones & valent ad multa: in his propoſitionibus ſæpè contendunt ipſi reſpondentes cum opponentibus,

nentibus, quia in multis valent problematibus.

Amplius terminorũ idoneum, &c.

Amplius autem documentum aliud eſt, quòd oportet terminorum (hoc eſt, diffinitionum & principiorum) idoneos eſſe, ita quod multas diffinitiones multorum, & multa principia memoriter retineat, & in probabilioribus & in primis ſiue prioribus oportet eſſe promptum: hæc enim, vt dicit Ariſtot. minima ſunt quantitate, & maxima poteſtate, & per talia fiunt multi ſyllogiſmi. Tentandum autem maximè eſt præcipuè memoriter retinere, in quæ ſicut in principia ſæpè incidunt in multis problematibus ſermones, hoc eſt, argumentationes diſputantiuum, quemadmodum in geometria ante opus theorematum circa elementa (hoc eſt, principia) oportet geometram exercitatum eſſe: eò quod in illa ſicut in principia incidit theorematum demonſtratio: & quemadmodum in numeris ante generationem proportionabilium numerorum oportet aliquem promptum ſe habere circa capitales numeros ex quibus oriuntur, ſicut patet in principio arithmeticæ: hoc enim multum confert ad id quod eſt alium numerum ex capitali numero multiplicatum & generatum cognoſcere. Similiter autem in orationibus rhetoricis propoſitiones vtiles & allegationes ſcire oportet & principia velut in memoriali theſauro reponere, & ſtatim vt reminiſcentia redit ad ipſa, faciunt eadem memorari, & magis inter alias faciunt propoſitiones ſyllogiſticæ (hoc eſt, vniuerſales & communes) per quas eſt decurſus ſyllogiſticus: eò quod illas determinatas ſecundum numerum inſpiciunt exercitantes: non ſyllogiſticæ autem ſingulares ſunt, quæ non ſunt determinatæ ſecundum numerum, & ideo memorari non poſſunt. In talibus autem memorabilibus magis in memoria reponendum vniuerſalem, quam orationem, hoc eſt, totam argumentationem: nam eſſe mediocriter idoneum principij & hypotheſis (hoc eſt, poſitionis) eſt difficile, hoc eſt, difficile eſt eſſe aliquem idoneum etiam mediocriter circa propria principia cuiuſlibet & proprias propoſitiones: & ideo communes memoriter ſunt retinendæ.

Hoc idem habetur tertio de anima com. 4. de principiis.

CAPVT II.

Circa quas orationes maximè exercitandum.

Amplius orationem vnam plures facere, &c.

AMplius maximè ſtudendum volenti exercere, quòd vnam orationem ſiue vnam argumentationem faciat plures & plurimas ſi fieri poteſt, & quod hoc facere aſſueſcat: hoc autem quod vna oratio plures fiat opponentibus, erit obſcuriſſimè ſiue latentiſſimè celando à propoſito abſcedentibus vniuerſalia & altiora propoſita. Huius documentum (quòd multæ fiant argumentationes & propoſitiones) fiet ſi quiſquam opponentium plurimum abſcedat ab his particularibus circa quæ ſiue quorum eſt oratio, hoc eſt, circa quæ vel de quibus tunc diſputatur: quia ſic abſcedendo latenter plurimæ in proſyllogiſmis fiunt propoſitiones, & ſyllogiſmi multorum mediorum: & ideo potentes orationum plurium erunt illi opponentes, qui maximè & ex conſuetudine pati poſſunt: memoria enim paſſiua & receptiua poſitio, & aſſuetudo eſt quædam accidentia aſſueſcendo patiens: & ideo qui his eſt paſſus memoria & aſſuefactione, per ipſam receptionem talis habitus potentiſſimus erit ad faciendum talia. Huius autem exemplum eſt, vt hæc ſit propoſita, quod non eſt vna contrariorum diſciplina, abſcedit in hoc communiſſimum, quòd non eſt vna plurium diſciplina: ſic enim diſcedendo habebit, quòd in his quæ ſunt ad aliquid, non eſt vna diſciplina, & in coniugatis erit ſimiliter, & in omnibus quæ ſunt plura, ſtatim habebitur, quòd non eſt vna diſciplina.

Oportet autem in tali documento ad multiplicandas facere memorationem orationum, quæ maximè ſunt vniuerſaliter ſiue vniuerſales: quia in illas maximè eſt abſcedendum, quamuis ipſe opponens fuerit diſputans particulariter, hoc eſt, ad particulare: ſic enim poſſibile eſt vnam orationem facere plures in proſyllogiſmis. Similiter autem eſt etiam in enthymematibus rhetoricis, quòd plures fiunt orationes abſcedendo à cauſa particulari in vniuerſalem: & tunc plures erunt loci rhetorici à nomine & circunſtantiis negotij ſumpti. Eundem autem opponentem oportet quam maximè fugere ſiue abſcedere in vniuerſale, & multos oportet ſyllogiſmos ſiue proſyllogiſmos ferre, & ſemper opponentem oportet conſiderare circa quas diſputat, ſi in pluribus orationibus diſputantur: nam omnes particulares orationes in vniuerſalibus diſputatæ ſunt, & non è contrario vniuerſalis in particularibus: & etiam in particularibus orationibus ineſt demonſtratio vniuerſalis: quia particulare per vniuerſale demonſtratur: & non eſt poſſibile quicquam demonſtrare niſi per vniuerſale: quia ſine vniuerſali non eſt aliud poſſibile ſyllogizari.

Oportet autem & rememorationem, &c.

CAPVT III.

Ad quod vtendum & quo exercitio vtendum hoc vel illo.

Exercitatio autem facienda, &c.

CVm autem exercitatio ſit & in inductiuis propoſitionibus & in ſyllogiſticis ſiue vniuerſalibus, exercitatione inductiuarum propoſitionum vtendum eſt ad rudes & imperitos qui ſecundum ſenſum iudicant, exercitatione autem ſyllogiſticarum propoſitionum ſiue vniuerſalium vtendum eſt ad eruditum reſpondentem, qui iudicat ſecundum intellectum. Et quidem tentandum eſt à ſyllogiſticis orationibus ſiue argumentationibus accipere propoſitiones, quæ propoſitiones ideo ſunt & dicuntur, quia pro aliis concludendis poni poſſunt, & iſtæ ſunt vniuerſales. Ab inductiuis autem particularibus tentandum eſt ſumere ſimilitudines

dines & parabolas: ſic enim multæ valdè fiunt orationes; in his enim & talibus vtræque inductiuæ & etiam ſyllogiſticæ exercitatiuæ ſunt, hoc eſt, ad proprium exercitium deductæ. Omnino autem & vniuerſaliter loquendo ab exercitationem diſputantium tentandum, quia ad hoc exercitantur, quod poſſint tentare proponere & afferre ſyllogiſmum de aliquo quocunque concludendo, aut ſolutionem de dubio, aut propoſitam vniuerſalem ex qua in ſyllogiſmo vti aliquis poſſit, aut inſtantiam contra vniuerſalem: quoniam aliquando inſtantiæ ſolutionis ſunt, ſiue recta ratione quis dixerit de propoſito, hoc eſt, verè, ſiue non rectè, hoc eſt, falsè: & ſi aliquis hoc apud ſeipſum ſiue alteri dixerit contra qué diſputat, & circa quid, hoc eſt, quicquid hic dixerit vterque, hoc eſt, opponens & reſpondens: quia promptè poſſe afferre propoſitiones & ſyllogiſmos & inſtantias & ſolutiones contra obiectorum, ſunt ea ex quibus etiam poteſtas talia facile faciendi. Eſt autem exercitium cauſa talis facilis poteſtatis. Dicit enim Victorinus in ſua rhetorica, quòd natura facit habilem, ars verò poteſtatem, vſus verò ſiue exercitium facit facilem: & maximè exercitium circa propoſitiones ſyllogiſticas & circa inſtantias talem facit poteſtatem.

Nota dictum Victorini.

Eſt enim vt ſimpliciter dicatur, ſiue vniuerſaliter, dialecticus exercitatiuus & propoſitiuus & inſtantiuus, & ad hoc exercitatur vt hæc prompte facere poſſit. Eſt autem proponere, vnum quoddam vniuerſale facere, & quæ ſunt plura in particularibus, oportet vnum omnino in vniuerſali ſumere, ad quod eſt diſputatio: quia ad ſingulare non eſt diſputatio ſyllogiſtica. Inſtare autem omnino (hoc eſt, vniuerſaliter) quod vnum eſt in vniuerſali facere plura in particularibus, per quæ inſtantia fertur. Nam inſtans aut diuidit primo vniuerſale in particularia, aut interimit vniuerſale per particulare, hoc quidem particulare dans, illud autem in quo particulare non eſt, non dans, & per illud quod non eſt dans, eorum quæ poſita ſunt in vniuerſali, interimitur vniuerſale inſtando contra ipſum.

Eſt enim vt ſimpliciter dicatur, &c.

Vltimo autem iſti tractaui adiungendum, quod non eſt diſputãdum de omni eo ad quod orationes poſſunt reduci, neque ad quemlibet, hoc eſt, contra quemlibet exercitandum: quia non ad diſcolum omnia negantem: quia ſi exercitatur contra diſcolos omnia negantes, neceſſe eſt prauas fieri diſputationes. Nam contra eum qui diſcolus eſt, & omnia negando omnino tentat videri profugere diſputationé, iuſtum quidem eſt tentandum omnino ſyllogiſmum facere, ſed nec hoc pulchrum proponenti dialectico: eò quod non oportet dialecticum ſtatim vt per diſputationem impeditur ab aliquo, ſtatim conſiſtere ad bellum diſputando contra quoſlibet diſcolos: ſi enim contra tales diſputauerit, neceſſe eſt laborioſum ſermonem diſputationis accidere: quia laborioſum eſt omnia quæ diſcolus negat, probare: nam illi opponentes qui exercitati ſunt, abſtinere non poſſunt à diſputatione certatoria, ſiue contraria (hoc eſt, quin diſputent in contrarium eius quod dicit diſcolus) & ſic praua fit diſputatio.

Non eſt autem cum omni diſputandum, &c.

Laborioſum eſt omnia quæ diſcolus negat, probare.

Oportet autem & factas habere orationes & argumentationes ad huiuſmodi diſcolorum interrogationes appropriatas & ordinatas, & cũ hoc vniuerſales, in quibus quidem minimis quantitate & numero, & maximæ poteſtate, eò quod ſunt plures reſpectu aliarum, abundantes per memoriam habebimus vtiles ad plurima concludenda. Hæ verò ſunt propoſitiones vniuerſales, ad quas difficillimum eſt abundare continuò ſiue ſtatim: & ideo oportet in memoria ſtantes & paratas habere in hoc libro: propter facilitatem enim diſputationis poſitæ ſunt: quia ſunt de numero orationum quæ deriſibiles ſunt, cum vno verbo ſignandus ſit ordo vel potius inueniendus. Si autem ſunt de exemplis, ſunt magis deriſibiles: quia exempla, vt in pluribus, non poſſunt per præſentem ſcientiam diſputari: & quia inutile eſt talibus immorari, cum etiam ipſe Ariſtot. dicat, quòd exemplis ſic vtimur vt ſentiat qui diſcit: & aliquando exempla ſunt falſa & ad poſitionem aliorum ſuppoſita: & cum multum diſputantur, illi qui determinant, dicunt finem: & ideò de talibus non curamus.

LIBER

LIBER I.

ELENCHORVM.

TRACTATVS I.

De præmittendis.

CAPVT I.

De quo ſit tractandum in hoc libro.

IN hoc elenchorum ſophiſticorum libro de ſyllogiſmo litigatorio agendum eſt ad completionem logicæ ſciẽtiæ, ſecundum quod logica dicitur à logos quod eſt ratio, & non à logos quod eſt ſermo. Dicit enim Iſaac, quòd ratio eſt virtus collatiua, faciens coire cauſam in cauſatum, ſecundum quod cauſa ſumitur in communi pro cauſa conſequentiæ & non pro cauſa conſequentis, ſicut cauſa eſt, quæ cauſat decurſum ſyllogiſticum per dici de omni & dici de nullo: ſic enim logica eſt ſcientia de ratione argumentatiua. Sed quia omnis argumentatio ad ſyllogiſmum reducitur, erit logica hoc modo dicta de ſyllogiſmo, cuius quidem principia remota (quæ ſunt prædicata & ſubiecta) in libris de vniuerſalibus & prædicamentis & ſex principiis iam determinata ſunt ex antecedẽtibus & diffinitionibus eorum ſecundũ poteſtatẽ ipſorum, & per conſequentia ſunt determinata in libro diuiſionum. Principia verò propinqua ſyllogiſmi & ingredientia ſubſtantiam ipſius, in libro perihermenias iam determinata ſunt cum modo compoſitionis, ſiue ſine modo: & quia ſyllogiſmum non conſtituunt niſi per conſequentias quas habent adinuicem, eò quod per conſequentias ordinem habent antecedendi & cõſequendi & repugnandi ex quo conſideratur inuentio medij, in eodem libro determinatum eſt de conſequentiis enunciationum adinuicem. Forma verò ipſa ſyllogiſtica quantum ad modum & figuram & medij ordinem, & etiam poteſtas ſyllogiſtica prout ex tali cauſata forma & ordine (ordo enim pars eſt poteſtatis) determinata ſunt in prioribus analyticis. Et cum forma hæc referri & ſaluari non poſſit, niſi vel in materia neceſſaria, quæ cauſam conſequentiæ & conſequentis continet intra ſe, vel in materia probabili quæ intra ſe habet cauſam conſequentiæ ex habitudine locali quæ locus dicitur, & quid de conſequente per communia in omnibus vel in pluribus inuenta, vel in materia quæ videtur habere cauſam conſequentiæ & conſequentis, & non habet vel non ſufficienter habet: & cũ de ipſa prout primo modo refertur ad materiam, in poſterioribus analyticis iam determinatum ſit, in topicis autem etiam dictum ſit de ea prout ſecundo modo refertur ad materiam: reſtat nunc determinare de ipſa prout refertur ad materiam quæ apparet eſſe: hæc enim proxima materia ſyllogiſmi eſt prout eſt in voce: hanc enim habet ſyllogiſmus ſophiſticus, quamuis non ſit, ſed appareat, prout ipſa materia (quæ eſt propoſitiones) refertur ad figuram. Quia igitur quantum ad vocem propoſitiones habet in quibus ſaluatur forma ſyllogiſmi, oportet oſtendere qualiter forma ſyllogiſmi ad hanc refertur materiam: & tunc quoad relationem formæ ſyllogiſticæ ad materiam conſummatum erit negotium logicum ſiue ſyllogiſticum.

Ratio quid ſecundum Iſaac.

Cauſa pro cauſa conſequentiæ & pro cauſa conſequentis.

Adhuc autem cum logica prædicto modo dicta diuidatur in ſcientiam diſſerendi ſiue inueniendi, & ſcientiam iudicandi, ſicut in partes obiectiuas: & tradita ſit in topicis vt ſcientia diſſerendi, in prioribus autem tradita eſt ſicut ſcientia iudicandi: apparens autem nec perfectè ſit ſcientia diſſerendi, nec perfectè ſcientia iudicandi, etſi imitetur vtramque: ideo oportet hanc ſcientiam tradi in diſſerendo primo, & iudicando ſecundo, ſiue primo per formam compoſitionis, ſecundo autem per formam reſolutionis eius quod compoſitum eſt. Et ideo duos libros in hac ſcientia neceſſe eſt introduci, quorum primus ſit de diſſertiuis per formam, ſecundus autem reſolutiuus & per formam reſolutionis ad diiudicandum quod videbatur eſſe ad formam ſyllogiſmi compoſitam.

Logica ſophiſtica habet partes duas ſecundum imitationem, non tamen perfectè, ſcilicet inuentiuam, & iudicatiuam.

Adhuc autem cum omne quod traditur, ſi incomplexum eſt, per priora neceſſe eſt illud notificare per diffinitionem: ſi autem poteſtas eius

eius determinari debet, cum omnis poteſtas ſuperioris ſit, eò quod in tot vel ſot poteſt partes, oportet quod ſic determinentur per diuiſionem. Si autem complexum determinari debeat, oportet quod in omne vnum alteri determinetur, quod fieri non poteſt, niſi colligendo vnum cum altero, vt antecedens, vel conſequens, vel ſubiectum & prædicatum de illo: oportet enim in hoc vti colligendi arte & conferendi: quia in omni arte ſyllogiſtica neceſſarium eſt, in qua maior extremitas probatur ineſſe minori. Hac igitur neceſſitate modus noſter erit diffinitiuus & diuiſiuus & collectiuus: qui modus in omni arte logicæ prædicto modo dictæ neceſſarius eſt: quia de his tribus tanquam integrantibus conſiſtit logicum negotium.

Modus doctrina libri huius.

Adhuc autem cum alius modus ſit ſcientiæ & alius artis (eò quod ſcientia ſit collectio principiorum tendentium ad paſſionem de eodem ſubiecto probandam, ars autem ſit collectio principiorum quæ ſunt regulæ operum ad eundem finem operationum tendentium) oportet nos in hoc opere tenere & formam ſcientiæ in probandis paſſionibus de ſubiecto & ſubiecti partibus, & modum artis in docendo regulas operationum ad finem ſophiſtarum tendentium, qui eſt gloria in apparente ſapientia. Hos ergo modos per totum librum iſtum tenebimus.

Sicut autem in aliis Peripateticorum principem ſequimur Ariſtot. & hunc explanabimus, qui, ſicut dicitur, cauſa efficiens fuit in hoc negotio: quamuis enim hanc Zeno quidam de ſophiſticis tradiderit, non tamen ita ad ſcientiam & artem redegit, quemadmodum & Ariſtot.

Et erit noſter finis (ad quem noſtrum opus terminabitur) talem ſcientiam de ſophiſticis conſequi & diſſerendis & iudicandis: ex hoc enim & ſcientiarum dubia ſoluuntur, & cauebitur ab errore qui ex ſermone vel ex re poſſet incidere. Finis autem intentionis erit, quòd ex hoc ratio perficiatur ſecundum actum colligendi talia quæ videntur eſſe & non ſunt: peccat enim ſophiſticus contra dialecticum ſyllogiſmum: & ideò continuè hoc opus poſt opus topicorum eſt ordinandum. Sic igitur patet de modo procedendi in hoc opere, & cauſa efficiente, & fine: de materia autem continuè dicemus.

CAPVT II.

De quibus tractandum eſt & quot ſunt ſophiſtici elenchi.

De ſophiſticis autem elenchis, &c.

DE ſophiſticis autem elenchis qui verè ſecundum formam elenchi ſunt, quamuis peccent in materia ſecúdum quod materia eſt propoſitiones ad rē ſignificandā relata, ſic falſa peccat propoſitio, eò quod in ea ſignum ſignato non æquatur: ſimiliter autem & de his qui videntur elenchi, quamuis in veritate non ſint elenchi, ſed ſunt paralogiſmi à para quod eſt iuxta, & logos quod eſt ratio ſiue ratiocinatio, ſecundum quod ratio cadit in diffinitione argumenti, quando dicitur, quòd argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem: ſic enim ratiocinatione paralogiſmi videntur elenchi, ſed non ſunt, qui peccant in forma ſyllogiſmi, & nulla res illius habet nomen, cuius non habet formam, cum omnis denominatio ſit à forma: ſed propter ſimilitudinem quam habet ad elenchum, dicitur paralogiſmus, hoc eſt, coniugatio propoſitionum iuxta ſyllogiſmum per ſimilitudinem facta, cum tamen conſequentiam ſyllogiſmi non habet ex vera medij & extremorum poſitione in modo & figura naturali & reali. Dicemus in hoc libro, incipientes ab his quæ prima ſunt ſecundum naturam eorum, & ordinem naturalem eorum quæ ſunt dicenda. Incipiemus enim à quæſtione, an eſt ſophiſticus elenchus, quæ ſecundum naturam prima eſt inter quæſtiones quatuor, quæ de ſcibilibus fieri poſſunt, an eſt, quia eſt, quid eſt, & propter quid eſt.

Paralogiſmi vnde dicantur.

Dicemus incipientes, &c.

Incipiemus igitur à metis, quæ primæ ſunt ſecundum naturam: quia quamuis meta ſit vltimum ſicut ad quod ducit ſophiſta, tamen hæc eſt primum in intentione eiuſdem: primum autem in intentione eſt primum ſecundum naturam: quia ipſum eſt cauſa eorum omnium quæ ſunt ad finem illum. Adhuc autem de ſophiſticis elenchis tractantes incipiemus à peccantibus in forma ſyllogiſmi, qui ſecundum naturam ſunt primi: eò quod per eos etiam cognoſcuntur peccantes in materia. Si enim dicam ſic: omnis ſtatua eſt naturalis: ſtatua Herculis eſt ſtatua: ergo ſtatua Herculis eſt naturalis. Ante hunc paralogiſmum & principium cognoſcendi ipſum eſſe paralogiſmum, eſt iſte alius qui ſic ſit: omne æs eſt naturale: ſtatua eſt æs: ergo ſtatua eſt naturale. Qui peccat in forma: & omnibus his tribus modis incipiemus ſecundum naturam à primis. Primo tamen incipiemus à quæſtione, an eſt paralogiſmus ſiue ſophiſticus elenchus.

Et quod dicimus de ſophiſticis elenchis nos tractaturos, & non de ſophiſticis ſyllogiſmis, ideo dicimus, quia ſophiſticus elenchus plus dicit quam ſophiſticus ſyllogiſmus, cum elenchus ſe habeat ex additione ad ſyllogiſmum, & ſophiſticus elenchus ex additione ſe habet ad ſophiſticum ſyllogiſmum. Et quod dicimus de ſophiſticis elenchis pluraliter, & non ſophiſtico elencho ſingulariter, ideo eſt, quia multi & in pluralitate tales ſunt ſophiſtici elenchi: ſubſtantia enim & eſſe rei & totum eſt ex vna tota & ſola cauſa: & ideo vnum eſt eſſe & bonum: corruptio enim eſt omnifariam, vt dicit Ariſtot. & ideo melius in plurali dicitur de ſophiſticis elenchis, quam de ſophiſtico elencho: corruptio enim elenchi in vno modo non conſiſtit, ſed in multis & partitis ad vnum modum non reducibilibus. Quod autem diximus ſophiſticum elenchum peccare in materia, intelligendum eſt: quod dictum eſt de materia ſecundum vocem ſcilicet & rei naturam & coniugationem naturalem rerum ſignificatarum in oratione: & materiam quidem ſecundum vocem habet paralogiſmus peccans in materia: & ſic ſyllogiſmus eſt verus proximam

Remouet dubium.

Remouet dubium.

Quomodo intelligendum eſt ſyllogiſmum ſophiſticum peccare in materia, & quomodo habet materiam vno modo & alio modo non.

& eſſentialem materiam habens ſyllogiſmi: realiter autem ſecundum quod ea quæ ſunt in voce, ſunt ad rem ſignificandam, non habet materiam: & ideo non eſt ſyllogiſmus, cum materiam non habens, per conſequens & forma reali ſit neceſſe carere: vocaliter igitur ſyllogiſmus eſt,& non realiter: ſignificatio enim ſermonis adiacet falſo, ſicut figura hominis adiacet mortuo: nam ſtatim cadunt vel corrumpuntur à figura quæ cadunt ab eſſe:quamuis figura comitetur & conſequens ſit eſſe, ſicut dicit Ariſtot. in quarto metheororum.

De his igitur dicemus incipientes à quæſtione an eſt talis ſophiſticus elenchus, ſicut diximus.Quod enim ſit,ſic probatur.Quoniam ergo alij quidem ſunt veri ſyllogiſmi veram materiam & veram formam realiter habentes ſecundum naturalem & realem medij poſitionem, alij autem cum non ſint veri ſyllogiſmi, videntur tamen eſſe ſyllogiſmi per aliquam cauſam apparentiæ & ſimilitudinis ad veros ſyllogiſmos,manifeſtum eſt ex nunc dicendis: hoc enim fit in omnibus rebus & animatis & inanimatis: vnde quemadmodum hoc fit in aliis à ſyllogiſmis,quòd aliquid videtur eſſe & non eſt,ita fit & in orationibus ſyllogiſticis. In hominibus enim alij quidem habent bene habitum vnde laudentur, vt nobiles & pulchri, ſicut ſunt ſecundum veritatem: alij autem in veritate quidem non habent talem habitum, videntur etenim per compoſitionem exteriorem habere tribualiter hoc quod non habent ſibi apparenter tribuentes & inflando ſe per extenſionem ad magna quæ non habent, procedentes & fingentes ſe exterius vt videantur eſſe quod non ſunt. Et ſic pulchri ſunt, alij quidem propter decorem quem habent in veritate, alij autem cum non ſint in veritate decori,videntur tamen eſſe decori,componentes ſe exterius, vt videantur eſſe quod non ſunt. Et hoc non tantum eſt in animatis, ſed etiam in inanimatis ſimiliter eſt: nam horum quæ ſunt inanimata,hæc quidem ſunt argentea verè ſecundum formam & materiam argenti: illa verò ſunt aurea verè. Illa autem non ſunt verè argentea vel aurea, ſed ſecundum ſenſum apparenter, vt lithargyria quidem (hoc eſt, de ſpuma & fæce argenti facta) & ſtannea videntur in ſenſu in ſuperficie argentea: aurichalchea verò felle croceo canino tincta, videntur in ſuperficie quantum ad primum intuitum eſſe aurea.

Eodem verò modo & ſyllogiſmus & elenchus hic quidem verè eſt, ille autem non verè eſt ſyllogiſmus & elenchus: videntur autem eſſe propter imperitiam diſtinctionis. Nam imperiti ſpeculantur non in profundum veritatis, ſed id quod in ſuperficie apparet prima facie, velut longè diſtantes. Nam ſyllogiſmus in veritate eſt ex quibuſdam principiis ſiue propoſitionibus poſitis & ordinatis debito ordine, & terminis & propoſitionibus poſitis & conceſſis; vt dicatur diuerſum quid quod eſt ex neceſſitate conſequentiæ euenire vel accidere. Diuerſum dico ab his quæ poſita ſunt:& ſi poſita ſunt,tunc ipſa poſita ſunt mater & poſitio eorum confert eis formam. Et ſi ex neceſſitate accidit, tunc præmiſſæ erunt cauſæ concluſionis, & excluditur non cauſa. Et ſi diuerſum eſt quod ſequitur, excluditur petitio principij.Et ſi poſita ſunt in ordine terminorum, excluduntur paralogiſmi peccantes in forma. Et ſi poſita ſunt per conceſſionem veritatis, excluduntur peccantes in materia. Elenchus autem verus eſt ſyllogiſmus cum contradictione concluſionis. Et ſic vterque tam ſyllogiſmus, quam elenchus, verè concludit: quod non facit ſophiſticus: ergo ſophiſticus videtur eſſe ſyllogiſmus & elenchus,non autem eſt in veritate.

Sophiſtici enim hoc non faciunt, quod ex neceſſitate concludant, tamen hoc facere videntur ob multas cauſas, quæ ſecundum omnes locos ſophiſticos determinabuntur, quorum locorum ſophiſticorum facientium, quod non concludunt ex neceſſitate, aptiſſimus eſt ad decipiendum per cauſam apparentiæ,& publiciſſimus eſt, qui fit per nomina, per quæ eſt æquiuocatio.Et dico aptiſſimum propter conuenientiam cum ſyllogiſmo, non propter hoc quod habet multiplicitatem actualem, quæ magis nata eſt decipere quam potentialis vel phantaſtica, ſicut & potentialis magis decipit quam phantaſtica. Publiciſſimus eſt idem quod communiter: quia eſt in incomplexo quod in plus & publicum magis eſt, quam quod eſt in complexa oratione: & quia eſt in nomine, maiorem habet apparentiam quam fallaciæ contradictionem. *Videtur autē ob multas cauſas, &c.*

Ratio autem & cauſa maioris apparentiæ in loco ſophiſtico qui fit per nomina, hæc eſt, quòd non eſt(hoc eſt,non contingit) diſputare aliquos ferentes vel conferentes ipſas res adinuicem: aliquando enim res ſunt abſentes,& aliquando non ſunt res de quibus diſputatur, ſed in diſputando vtimur nominibus notæ ſignificationis pro rebus: & quod accidit in nominibus,etiam in rebus quoque arbitramur accidere: & hoc frequenter fallit. Huic autem ſimile eſt, quod fit in ratiocinantibus in computis numerorum ſiue computantibus,in quo non quilibet numerus cuilibet numerato applicabilis eſt, ſicut nec quodlibet nomen cuilibet rei eſt applicabile: & ideo non eſt ſimile quoad hoc quod id quod accidit in nominibus,accidat etiam in rebus. Nam nomina quidem in eodem idiomate finita ſunt: & per conſequens orationum multitudo finita eſt quoad nos, cum ſint poſita à noſtra conſtitutione: noſtra enim inſtitutio quoad nos infinita eſſe non poteſt: quia quod à nobis in quodam numero finito inſtitutum eſt, quoad nos infinitum eſſe non poteſt: res autem cum ſint non à nobis, ſunt infinitæ quoad nos.

Obiectio. Et ſi aliquis obiiciat de qualibet oratione per dictum ſuum, & de dicto iterum ſuæ veritatis: ſi enim Sortes currit, Sortem currere eſt verum: & ſi Sortem currere eſt verum,Sortem currere eſſe verum eſt verum, & ſic in infinitum. *Solutio.* Dicendum, quòd hoc orationum multitudinem non facit infinitam quoad nos, niſi ſecundum rationem, & non ſecundum naturam: quia omnes illæ orationes de eodem ſunt: & quia prædicato modo res in nullo quoad nos excedunt nomina & orationes, neceſſe eſt ſi omnes res nomine vel oratione debeat

beat ſignificari in diſputando, quòd vnum nomen & vna oratio plures res ſignificet,& ſic ſit nomen vel oratio ambigua, in cuius rei ſumatur ſignificatione. Quemadmodum igitur illi qui in computationibus non ſunt prompti numeros proportionales ferre, expelluntur & vincuntur & decipiuntur à ſcientibus ferre *Scientia rithimomantia.* tales numeros: quòd maximè patet in ſcientia quæ rithimomantia Græcè, Latinè autem pugna numerorum vocatur, in qua docetur, qualiter numerus capit numerum: eodem modo fit etiam in orationibus: quia qui nominum virtutis in plura ſignificando ignari ſunt, paralogizantur & decipiuntur, & ipſi ſecum diſputantes apud ſe, & etiam audientes aliquos ſecum diſputantes. Ob hanc ergo cauſam & alias (quæ adhuc in aliis fallaciis dicendæ ſunt) patet, quòd eſt aliquis ſyllogiſmus ſophiſticus & elenchus apparens, & non exiſtens ſecundum rei veritatem, quamuis ſubſtantiam ſyllogiſmi habeat ſecundum vocem.

Obiectio. Et ſi fortè aliquis obiiciat, quòd in nulla ſcientia idem eſt quæſitum & ſuppoſitum vt ſubiectum: oportet enim de ſubiecto & quid eſt & quia eſt, relinquere & ſupponere. Si ergo ſubiectum huius ſcientiæ eſt ſophiſticus elenchus, videtur quod an ſit, non debeat inquiri & probari. Iam autem inquiſiuimus de eo an *Solutio.* ſit, & probauimus eum eſſe. Ad quod dicendum, quòd quia non manifeſtum eſt eum eſſe cum non eſſe videatur, de bonitate doctrinæ fuit probare eum eſſe. Non enim hæc ſcientia accipit eum eſſe & ſtabilitum à prima philoſophia, ſicut aliæ ſcientiæ, quarum ſubiectum certum eſt: & ideo à quæſtione an eſt, in hac doctrina oportuit incipere.

CAPVT III.

Cuius eſt vti ſyllogiſmo, & propter hæc determinantur genera diſputationum.

Quoniam autem quibuſdam, &c. QVoniam autem in quibuſdam qui ſophiſtæ ſunt, magis operæpretium eſſe ſiue vtile & æſtimatum pretium ſui operis & ſui laboris, videri eſſe ſapientes propter gloriam, quam eſſe verè ſapientes & non videri: eò quod gloriam appetunt & laudem ſi ſapientes appareant coram hominibus: eſt enim ſophiſtica apparens ſapientia, & non exiſtens vera ſapientia. Et quia ſophiſta copioſus eſt ab apparente ſapientia & non exiſtente, hic talis appetit ſyllogiſmum ſophiſticum, quamuis ſit ſophiſticus plus quam verum: & ideo tractandum eſt de ipſo, quod habeat inſtrumentum quo ſuum actum exerceat, & ad proprium veniat finem: ſed quia appetit videri eſſe ſapiens in opere proprio ſapientis, oportet inducere hic de opere ſapientis, vt ſciatur in quo ſophiſta ſimilis cupit eſſe ſapienti: cupit enim in diſputatione ſophiſta magis ſapientis opus videri facere, quam verè facere & non videri.

Quod ſit opus ſapientis in ſe conſiderati. Eſt autem opus ſapientis multiplex in ſe, & ad alium. In ſe quidem cognoſcere difficillima, & quæ difficile eſt homini ſcire, ſiue ſcire quæ rarò ſciuntur & à paucis. Adhuc autem ſcire altiſſima & prima, ex quibus ordinem & rationem ordinis accipiunt omnia alia & in ſubiecto & in principiis. Adhuc autem ſcire ea quorum ſimul ſciendi modus eſt & ſciendi gratia. Ex his accipitur quintum opus ſapientis, quod eſt ordinare vnumquodque & non ordinari ab aliquo: quod habet ex hoc, quod ſcit prima quæ capita ſunt & radices & principia in omnibus. Et quia hæc ſunt opera ſapientis in ſeipſo vel in his quæ ſuæ ſubiacent ſapientiæ & non ad alium, ideo in talibus non eſt appetitus ſophiſtæ: quia non eſt gloria niſi in his quæ ad alium ſunt: quia per gloriam fit, vt dicitur in topicis, quod nullo conſciente non feſtinaret in eſſe: & ideo in talibus non poteſt ſophiſta ſimilis eſſe ſapienti.

Ad alterum autem conferendo & diſputando opus ſapientis, in quo vera gloria eſt (vt ad vnum vniuerſaliter ſit comprehendere) in vnoquoque opus ſcientis & ſapientis eſt, cum reſpondet, non mentiri quidem cum de quibus nouit: & cum opponit, proprium opus ſapientis eſt ipſum reſpondentem ſibi mentientem manifeſtare poſſe per ea de quibus nouit. *Eſt autem vt ſit ad vnum dicere, &c.* Cauſa enim qua non mentitur, nec mentiri videtur, eſt: quia ipſe ſolus per prima quæ cauſa ſunt & non habent priora ante ſe, nouit: omnes autem alij ſcientes ſciunt ex ſecundis, & ideo aliquando mentiuntur. Secundum enim habet fidem facere ex primo, & non è conuerſo. Et ex hoc quod prima nouit quæ potiſſima ſunt & ſuper omnia alia influunt, ſuum eſt omnia alia quæ dicuntur, examinare ad prima, & videre ſi vera ſunt vel non, & ſic ſuum eſt manifeſtare mentientem. Et hoc habet ad alterum, primum docendo, ſecundum autem opponendo: & ideo hæc appetit ſophiſta. Hæc autem opera ſunt ſapientis, hoc quidem in eo quod ex facultate propria poteſt dare veriſſimam propoſitionem orationi, id autem opus habet in eo quod poteſt iudicando eam ſumere, & concedendo vel negando approbare vel improbare.

Neceſſe eſt ergo eos qui, &c. Cum ergo hoc ſit opus ſapientis ad alterum, neceſſe eſt eos qui volunt ſiue appetunt agere ſophiſticè, & gloriam de opere ſapientis habere, quærere genera earum quæ dicuntur & vocantur diſputationes: quia in aliis opus ſapientis non habet gloriam. Et quia in omnibus principia ordinat & dat ſapiens, non quærit in vnica diſputatione ſophiſtica opus ſapientis: & ideo non in ſpecie, ſed in ipſo genere diſputationis quærit & appetit opus ſapientis: hoc enim eſt ſibi pretium ſuo opere. Nam huiuſmodi poteſtas tradendi & ſumendi talem orationem in apparentia, qualem tradit & ſumit ſapiens, in omni diſputatione faciet ſophiſtas videri ſapientes, cuius apparentiæ ſunt ſophiſtæ deſiderium habentes.

Quoniam ergo huiuſmodi genus, &c. Vt ergo epilogaliter concludatur, iam manifeſtum eſt, quoniam eſt huiuſmodi genus diſputationum, quod ad alterum eſt, in quo ſophiſta appetit videri ſimilis eſſe ſapienti. Et quoniam illi quos vocamus ſophiſtas, talem qualem diximus dandi & ſumendi apparentiæ orationem, appetunt poteſtatem, oportet igitur nos tradere quot ſpecies ſophiſticarum diſputatio

putationum per numerum metatum quæ ſunt fines penes quos diſtinguuntur ſophiſticæ diſputationes, & oportet determinare ex quot numero fallaciis conſiſtit poteſtas dandi & ſumendi orationem, & conſiſtit poteſtas talium diſputationum: & adhuc oportet determinare quot ſunt partes negotij: quia duo libri erunt, vnus dandi, alter ſumendi orationem poteſtatem docens. Et adhuc propter bonitatem doctrinæ determinare oportet de aliis quæ ad hanc artem ſuffragantur, vt de cautelis dandi & ſumendi ſophiſticas orationes: his enim determinatis perfectum erit iſtius ſcientiæ negotium.

CAPVT IV.

De generibus diſputationum.

Sunt ergò diſputationum, &c.

INcipientes à diſputatione in qua ſophiſta opus appetit ſapientis apparenter, dicemus quod diſputationum ſunt quatuor genera, ſcilicet doctrinales, dialecticæ, tentatiuæ, litigioſæ: quæ genera penes ſuos fines diſtinguuntur: eò quod diſputatio motus eſt, cuius motor eſt opponens, mobile autem quod mouetur, eſt reſpondens: finis autem motus qui eſt terminus motus, habitus eſt, quem aut facere aut experiri intendit opponens in reſpondente. Et quia omnis motus fine ſuo ſiue termino & diſtinguitur & ſpecificatur & determinatur & nominatur, ideò etiam diſputatio ſic eſt diſtinguenda. Hæc autem dicuntur genera & non ſpecies: quia vnaquæque earum diſputationum plures habet ſub ſe ſpecies. Et quia ad aliud tendit conatus opponentis, & ad aliud conatus reſpondentis in pluribus earum, ideo etiam genera & non genus dicuntur propriè.

Remouet dubium.

Doctrinales quidem, &c.

Doctrinales quidem dicuntur quæ ex propriis principiis ſunt vniuſcuiuſque diſciplinæ: quia ſi etiam ſunt ex communibus, illa in qualibet ſcientia neceſſe eſt appropriare, & ex eis procedere ſicut ex propriis, & non ſunt ex his quæ reſpondenti videntur, hoc eſt, quia reſpondenti videntur: quia cum ipſa ſint nota, doctrinalis non interrogat nec expectat conſenſum reſpondentis: & ideo procedit, ſiue reſpondenti videantur, ſiue non: quæ ſi etiam negaret reſpondens, probari non poſſent: cum ſint prima & immediata. Vnde in talibus oportet reſpondentem diſcentem ſiue diſciplinaliter accipientem credere & probationem per ſyllogiſmum ab opponente non requirere.

Dialecticæ autem, &c.

Dialecticæ autem diſputationes ſunt, quæ ſunt ex probabilibus collectiuæ contradictionum (hoc eſt, ad vtramque partem contradictionis opponentes) non quidem ad redarguendum vt ſophiſta facit ad metam ducens redargutionis, ſed vt ad vtramque partem contradictionis diſputans eligat, quod verius eſt de vtraque parte contradictionis.

Tentatiuæ verò, &c.

Tentatiuæ autem diſputationes ex his communibus vel propriis quæ videntur reſpondenti, & quæ neceſſarium eſt ſcire eum qui ſimulat vel dicit ſe habere ſcientiam (hoc eſt, quibus neſcitis pro certo accipitur experimentum ignorantiæ) & quibus ſcitis non propter hoc habetur experimentum ſcientiæ: & hæc ſunt communia: quia illis neſcitis ignoratur ars ſiue ſcientia, & illis ſcitis non ſequitur, quòd propter hoc ſciatur ars vel ſcientia. Quomodo autem tentatiua ſit circa talia, determinatum eſt in aliis quæ de topicis iam habita ſunt: ſi tamen circa propria tentat aliquando demonſtrator & ſingula propria, tunc acciperet experimentum ſcientiæ, quæ ſi neſcirentur, neſciretur ars, & quibus ſcitis etiam ipſa conſequenter ſcitur ars.

Litigioſæ verò, &c.

Litigioſæ autem diſputationes, quæ ſunt ex his quæ videntur probabilia per locum ſophiſticum, non ſunt autem verè & ſecundum eſſe probabilia: ſyllogizant enim ad minus ſyllogiſmum verum factum ſecundum formam & materiam, quam ſyllogiſmus quærit in oratione: procedunt enim ex duabus propoſitionibus ſecundum vocem communicantibus in termino vno, quod eſt medium duorum terminorum, in quibus à ſeinuicem differunt propoſitiones: & hæc eſt vera quantum ad vocem forma & materia ſyllogiſmi, quando in qualitate & quantitate debitis ad modum alicuius figuræ combinantur: & ideò ſyllogizant verè hac veritate ſyllogiſmi ſophiſtici, quamuis non veritate probantis ſyllogizent.

Sufficientia diſputationum.

Iſtarum autem diſputationum ſufficientia penes terminos & fines accipitur: quia diſputans mouendo reſpondentem, aut intendit facere habitum, aut experiri ſi verè ineſt ſibi habitus quem dicit eſſe factum. Si autem intendit facere habitum: tunc ille habitus aut eſt neceſſarius & immobilis, & ſic eſt doctrinalis: aut eſt vincens cum ex probabilibus per neceſſariam conſequentiam, & tunc eſt dialectica deficiens à neceſſitate conſequentis quæ eſt in doctrinali, & retinens neceſſitatem conſequentiæ: aut intendit facere habitum qui videtur & non eſt, qui quidem generatur ex his quæ ſequuntur in voce, & ideò in re ſequi videntur & non ſequuntur: & tunc eſt diſputatio litigioſa. Si autem intendat experiri habitum qui factus dicitur eſſe, erit diſputatio tentatiua.

Remouet dubium.

Et notandum, quòd penes idem videtur eſſe diuiſio ſyllogiſmi & diuiſio diſputationis quantum ad materiam: & tamen ſyllogiſmus diuiditur in topicis, & diſputatio diuiditur hic: quia cum ſyllogiſmus & maximè ſyllogiſmus probans, per prius & poſterius dicatur de demonſtratiuo & dialectico & litigioſo, ſyllogiſmus dialecticus medius eſt vt mutans quantum materia permittit demonſtratiuum: cum autem mutatur litigioſus: & ſic vt medium refertur ad vtrumque: & ſic in conſideratione ipſius omnes differentiæ ſyllogiſmi conſiderantur. Propter quod in ſcientia de ſyllogiſmo dialectico conueniens fuit ſyllogiſmum in ſuas diuidere differentias: quia aliter neſciretur cum quibus vt extremis ſyllogiſmus dialecticus communicat. Diſputatio etiam dicitur per prius & poſterius de

de generibus diſputationum, ſed per prius dicitur de diſputatione litigioſa. In his autem quæ per prius & poſterius dicuntur, commune quidem eſt in vno, & in aliis eſt ſecundum proportionem ad illud: nec ſciri poſſunt modi ſecundorum, niſi cum principali: & ideò hic conueniens fuit diſtinguere modos diſputationum.

Obiectio. Si autem quis contra hoc obiiciens dicat, quòd hæc diuiſio ſyllogiſmi debuit poni in libro poſteriorum, & non in libro topicorum. *Solutio.* Dicimus, quòd hoc eſſet verum, ſi ſyllogiſmus non diuideretur, niſi vt verè probans: quia tunc ſyllogiſmus non eſſet verè ſyllogiſmus: nunc autem quia diuiditur vt inferens, qualis ſupponitur ex ſcientia libri priorum, ideò competentius diuiditur in libro topicorum, in quo de ſyllogiſmo agitur, qui communicat cum aliis duobus ſyllogiſmis.

Dubitatio. Et ſi quæratur, quare non determinatur genus diſputationis ad quod ſicut ſubiectum *Solutio.* pertineat paralogiſmus diſciplinæ? Dicendum, quòd hæc quæſtio falſum ſupponit: pertinet enim paralogiſmus diſciplinæ ad tentatiuam diſputationem, ſecundum quod tentat in propriis ſumens oppoſita principiorum, quæ ſi concedat reſpondens, accipitur experimentum ignorantiæ ipſius.

Dubitatio. Adhuc autem ſi quæratur, quare non determinatur proprius ſyllogiſmus tentatiuæ *Solutio.* diſputationis? Dicendum, quòd non eſt aliquis nec poteſt eſſe proprius ſyllogiſmus tentatiuæ diſputationis: ſi enim tentat circa communia, tentat per ſyllogiſmum dialecticum: ſi verò tentat circa propria ex communibus, adhuc tentat per ſyllogiſmum dialecticum propriis adaptatū vt ſi circa hoc tentet, quod eſt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ſic procedat: Omne proprium ineſt vniuerſaliter ei cuius eſt proprium: habere tres duobus rectis æquales, eſt proprium triangulo: ergo ineſt ei vniuerſaliter. Adhuc ſi tentat ad experimentum ignorantiæ circa communia, ſumit ſyllogiſmum ſophiſticum poteſtate in materia: proponet enim propoſitiones falſas, quas ſi concedit reſpondens, ſatis habetur experimentum ignorantiæ ipſius. Et ſic patet, quòd nullus eſt ſyllogiſmus de his qui dicti ſunt, quo non aliquando vtatur tentator: & ideò non eſt aliquis ſyllogiſmus ſpicialiter tentatiuus.

Ergo de demonſtratiuis, &c. Sic autem determinatis & diſtinctis generibus diſputationum, vt accipiamus illam quā intendimus, de demonſtratiuis quidem diſputationibus in analyticis poſterioribus dictum eſt: de dialecticis autem & tentatiuis in aliis (hoc eſt, in libro topicorum) ſatis dictum eſt, & in vniuerſali, & in particulari ſecundum ſingula problemata: de agnoſticis autem & litigioſis diſputationibus nunc in ſcientia huius libri dicemus.

CAPVT V.

De quinque metis.

QVia finis eſt ad quem omnia quæ in diſputatione ſunt, referuntur, primò ſumendum eſt quot ſunt numero quæ coniectant tanquam metas & fines, hi qui proponendo & reſpondendo in diſputationibus ad ſeinuicem determinant, & velut à præculinis dentium decertant in ſeinuicem ſe exacuentes. *Primum ergo ſumendum, &c.* Hæc autem ſunt ad quæ ſeinuicem deducere & protrahere volunt, quinque numero. Primū quidem quod maximè intendunt, eſt redargutio, vt ſi ſibiipſi contradicere cogatur: hoc enim maximam reputant gloriam, ſi alter alterum hoc facere cogat. Secundum autem eſt apertè falſum, vt ſi alter alterum ad ſe cogere poſſit, vt apertè falſum dicat vel concedat. Tertium autem eſt inopinabile, ſi ſcilicet violentia argumentationis ad hoc deducatur, quòd dicat inopinabile contra ſuam propriam, vel omnium vel ſapientum opinionem exiſtēs. Quartum autem, quod minus præhabitis intendunt, eſt ſolœciſmus, vt ſcilicet ſaltem incongruè & contra grammaticæ regulas aliquid dicat. Quintum (quod præ omnibus minus intenditur à ſophiſta opponente) facere vel cogere ſophiſtam nugari: nugari autem facere, eſt cogere reſpondentem facili repetitione idē dicere frequenter. Singulum autem eorum quæ metas eſſe dicimus, non attendit ſophiſta tantum ſecundum veritatem cogere, quod ſi ſit aliquod quod dixit, & cogatur præconceſſum dicere, quod non ſit, vel cogatur falſum dicere, vel inopinabile, vel ſolœciſmum, vel nugari, & ſic negare quod conceſſit: ſed ſi non poteſt aliud, cogatur ad hoc, quòd horum aliquid pati videatur.

Attendendum autem hic, quòd per quodlibet quorum poteſt, primum intendit ſophiſta redire & inferre redargutionem: vt ſi ad falſum ducat, inferat, quod non ſequitur falſum niſi ex falſo, & ſic hoc quod conceſſit reſpondens, ſit falſum, & ideo cogatur negare præconceſſum, & ſic redarguatur. *Ad quam metam principaliter intendat deducere ſophiſta.* Similiter ſi ad inopinabile ducat, & inferat, quòd inopinabile non niſi ex inopinabili ſequitur, & ſic quod inopinabile ſit præconceſſum, & ſic idem negare cogatur quod præconceſſit. Similiter ſi ad ſolœciſmum ducit, intendit quòd nihil ſignauerit in præconceſſo, & ſic quod præconceſſit, negare cogatur. Et idē eſt in nugari: quia per hoc improbare vult quod præconceſſit: quia inutile fuit, & ſic præconceſſum ſit negandum. Ex quo patet, quòd in omnibus aliis intendit primum: ipſum autem primum intendit principaliter: & ideo loci ſophiſtici qui ſunt fallaciæ, non ponuntur niſi ad redargutionem. Ad alias autem metas aliæ viæ ponuntur, & non fallaciæ.

Obiectio. Si autem aliquis obiiciat & dicat, quòd quicunque concedit contradictoria, eo ipſo dicit oppoſitum eſſe falſum, & è conuerſo: & ſic omnis redargutio ducitur ad falſum: & ſic falſum

falſum & redargutio non ſunt metæ diuerſæ.

Solutio.

Dicendum, quòd licet talis dicat falſum, non tamen dicit falſum prout eſt meta ſecundum ſe. Dicit enim falſum ſecundum quod falſum eſt in comparatione ad præconceſſum: quia impoſſibile eſt contradictoria eſſe ſimul vera. Quando autem falſum ſecundum ſe eſt meta, eſt falſum non relatum ad præconceſſum, ſed ſimpliciter & apertè falſum:& hoc non eſt verum in contradictoriis: quia ſæpè vtrumque contradictoriorum eſt poſſibile: & tamen ambo ſimul eſſe vera non poſſunt.

Alia obiectio.

Similiter ſi aliquis obiiciat,quòd omne inopinabile eſt falſum: & ideo falſum & inopinabile ſunt meta vna.

Solutio.

Dicendum, quòd falſum eſt:quia ſæpè falſum & etiam impoſſibile eſt opinabile: ſicut ſolem eſſe maiorem terra, neceſſarium eſt & demonſtratiuum: & contradictorium eius eſt impoſſibile, & tamen eſt opinabile pluribus:& hoc ſufficit ad hoc, quod ſit opinabile: omne enim quod pluribus opinabile eſt, opinabile eſt, & non conuertitur.

Alia obiectio.
Solutio.

Si vero quis obiiciat de ſolœciſmo, quòd non eſt de intentione logici. Dicendum,quòd eſt ſecundum quod impedimentum veræ ſignificationis in oratione perfecta:ſic enim eſt meta: quia logicus ſophiſta intendit hoc modo qui dictus eſt,conuenientiã in oratione:ſecundum autem quod vitium eſt in conſignificatis orationis,ſic eſt de intentione grammatici. Cum autem barbariſmus ſit vitium in dictione, & ſic vitia annexa barbariſmo ſicut & ſolœciſmo, non tamen poteſt accipi meta iuxta ea: quia non ſunt in oratione perfecta quæ eſt concluſio ſyllogiſmi, ſed in dictione, cuius conuerſio non eſt per ſyllogiſmum aut metam, intendit ducere ſophiſta per ſyllogiſmum,ſicut iam dictum eſt.

Alia obiectio.

Similiter ſi obiiciatur de eo quod eſt facere nugari: quia ſi penes inutilem repetitionem accepta eſt meta, videtur quod etiam penes omiſſionem alicuius neceſſariorum vel vtilium debeat eſſe meta:& ſic ſex metæ eſſe videntur.

Solutio.

Dicendum ad hoc, quòd meta eſt in oratione perfecta, vt dictum eſt: ſi autem aliquid vtiliũ in oratione dimittatur,iam non erit oratio perfecta ad ſignificandum id quod ponit reſpondens, & ſic non poteſt eſſe meta.

Sufficientia numeri metarum.

Sufficientia autem numeri metarum hoc modo accipitur. Cum enim meta ſit inconueniens concluſio: concluſio autem oratio perfecta: aut ergo erit inconueniens in re, aut in oratione. Si in oratione: aut erit penes ſubſtantiam vocis, aut penes accidentia, quibus vox ad vocem adiicitur. Et penes accidentia inconueniens eſt ſolœciſmus. Penes ſubſtantiam autem:aut penes vitium in abundantia, & ſic eſt nugatio:aut penes diminutionem, & non erit vitium in oratione perfecta quæ eſt concluſio:quia ſubtracto aliquo neceſſariorum non remanet oratio perfecta. Si autem eſt inconueniens concluſio in re: aut erit in re abſolutè, & ſic eſt falſum :aut in comparatione ad reſpondentem: & hoc dupliciter: aut enim refertur inconueniens ad reſpondentis poſitionem, & ſic eſt inopinabile:aut refertur ad præconceſſum vel pœnegatum, & ſic eſt redargutio. Et ſic patet, quòd dubium eſſe poterat de metis vel de finibus litigioſarum diſputationum, quæ quamuis ſint ſecundum quod ſunt termini actus diſputantis, tamen fines eſſe non poſſunt bene intendentis niſi per accidens, vt ſcilicet apparente eo quod eſt inconueniens, redeant ad veritatem.

Nulla quinque metarũ poteſt eſſe terminus bene intendentis niſi per accidens.

Remouet dubium.

Tamen ſcias, quòd vt vitia ſunt fines ſophiſtæ, qui in victoriam videtur conſequi & gloriam. Non enim inconueniens eſt, quòd vitium ſit finis corruptæ intentionis. Intentio autem ſophiſtæ corrupta eſt,cum meta propriè loquendo non ſit finis, ſed terminus ad quem ducere conatur opponens reſpondentem, vt victus videatur: & talis meta bonum per ſe eſſe non poteſt: & ſi eſt bonum, eſt bonum per accidens, vt dictum eſt per ſingula in communi.

Epilogus metarum ad quas intendit deducere ſophiſta.

Ex dictis patet, quòd ſophiſtæ maximà volunt videri redarguentes:quia in redargutione videtur eſſe gloria. Secundo autem appetunt apertè falſum aliquid monſtrare dicere reſpondentem:quia ex hoc videtur opponens glorioſus coram audientibus. Tertium autem quod intendit, eſt deducere reſpondentem, quod dicat aliquid præter opinionẽ & maximè ſuam vel omnium. Quartum autem eſt ſolœciſmo vti facere reſpondentem:hoc autem eſt facere ſecundum locutionem ſiue orationem perfectam in accentibus orationis facere barbarizare ſiue incongruè loqui. Vltimum autem quod intendit, eſt frequenter idem cogere dicere nugando.

CAPVT VI.

De modis arguendi ad reductionem, quæ ſunt fallaciæ in communi.

Modi autem arguendi ſunt duo, &c.

MOdi autem arguendi ſiue per quos arguitur ad redargutionis metam ducendo, ſunt duo, ſcilicet ſecundum apparentiam acceptam in dictione, ſecundum quod dictum eſt idem quod voce literata & articulata pronuntiatum eſt ſiue prolatum: & alij modi ſunt extra dictionem ſecundum rem accepti,ſecundum quod res ipſa enuntiata ſubſtat dictioni ſiue prolationi:omne enim quod dicendo profertur, hoc vocatur dictio: vnde hoc modo & oratio dictio eſt:forma enim dictionis hoc modo accepta prolatio eſt: & quæ vna continua prolatione profertur, vna dictio:& quæ pluribus, plures eſt dictiones.

Dictio hic capitur pro omni eo quod dicendo profertur.

Sunt autem ea quæ ſecundum dictionem, &c.

Ea autem in modis illis quæ ſecundum dictionem faciunt phantaſiam ſiue apparentiam, ſex ſunt numero. Sunt autem in dictione modi illi, ſcilicet qui nunc dicentur, ſcilicet æquiuocatio, amphibologia, compoſitio, diuiſio accentus,figura dictionis.Quod autem tot ſint & non plures,fides eſt & per inductionẽ & per ſyllogiſmum. Per inductionem quidem: quia cum modus arguendi in dictione non faciat apparentiam niſi cum oratione ſyllogiſmi topici, conuenientia illa aut erit in dictione, aut in oratione. Tertia enim conuenientia quæ poſſet eſſe & in dictione & in oratione, differt à conuenientia quæ eſt in oratione. Si autem eſt

Sufficientia fallaciarum in dictione oſtenditur per inductionem.

eſt in oratione: aut erit ſecundum materiam dictionis tantum, aut ſecundum formam tantum, aut ſecundum vtrumque, materiam & formam. Si enim ſecundum materiam tantum, eſt fallacia accentus: quia in duobus dictionibus diuerſo accentu prolatis, & in alijs quæ ſunt in voce eiſdem exiſtentibus, non eſt niſi materia vna. Vt ſi dicam perſona, media correpta, & perſona, media circumflexa. Si autem eſt ſecundum formam tantum, cum terminatio ſit de forma dictionis, erit fallacia figuræ dictionis. Si autem eſt ſecundum vtrumque ſimul, erit æquiuocatio, quæ & in materia & in forma habet eandem vocem. Et ſic patet inducendo: quia in voce incomplexa ſic eſt, & ſimiliter in voce complexa: & non ſunt plures, & ſunt tot: ergo ſunt ſex modi. Si enim ſit conuenientia in voce complexa: aut erit ſecundum materiam & formam, & ſic eſt amphibologia: aut ſecundum formam tantum, & ſic erit iterum figura dictionis: quia eadem eſt terminatio orationis & dictionis, cum omnis oratio ad dictionem terminetur: aut in materia tantum, & ſic compoſitio & diuiſio: ſi enim vna continua prolatione pronuntietur, erit compoſita: & ſi diuerſis prolationibus pronuntietur, erit diuiſa: nec conueniunt niſi in materia tantum oratio compoſita & diuiſa.

Probatio numeri fallaciarum in dictione per ſyllogiſmum. Per ſyllogiſmum autem probatur hoc modo: quandocunque eiſdem nominibus vel orationibus non idem ſignificamus, apparentia in dictione fit aliquo iſtorum ſex modorum: ſed in omni fallacia in dictione decipiente non idem eiſdem nominibus vel orationibus ſignamus: ergo omnis modus arguendi deceptoriè in dictione fit aliquo iſtorum ſex modorum. Sic ergo fides eſt, quòd hi & tot & non plures ſint modi arguendi ſophiſticè in dictione.

Cum autem dicitur eiſdem nominibus vel orationibus non idem ſignari, debet accipi idem & eadem oratio largè, id eſt, ſecundum quod habet vnitatem ſiue identitatem in omnibus, materia ſcilicet & forma & terminatione, ſiue in materia tantum, ſiue in forma terminationis tantum, ſiue in duobus ipſorum: quæcunque enim identitas ſit in his, ſiue in omnibus vt in æquiuocatione & amphibologia, ſiue in duobus vt in accentu & compoſitione & diuiſione, in quibus terminatio eadem, ſiue in terminatione ſola vt in figura dictionis, ſufficit ad eandem dictionem & eandem orationem, ſecundum quod hic ſumitur eadem dictio vel oratio: ſed non poteſt eſſe fallacia penes materiam eandem & diuerſam terminationem: quia quorumcunque in voce & ſyllabis per omnia eſt materia eadem, oportet eſſe terminationem & figuram terminationis eandem.

Et attende, quòd quamuis res prior ſit nomine & oratione apud inſtituentem nomen & orationem, & ſic id quod ſumitur ex parte rei, debeat præcedere id quod ſumitur ex parte dictionis, tamen in diſputatione ſecundum quod diſputatio eſt diuerſa putatio inter duos, ſermo ſiue vox eſt prior apud reſpondentem: quia per hunc percipit conatus reſpondentis: & hoc modo fallaciæ in dictione, ſunt ante fallacias extra dictionem.

Si autem aliquis quærat, cum habeamus locum ſophiſticum quando eodem nomine plura ſignificamus, quare non habeamus alium locum ſophiſticum, quando idem diuerſis nominibus ſignificamus? Dicendum, quòd hoc eſſet nugatio: loci autem ſophiſtici non multiplicantur niſi ad redargutionem: & ideo non eſt locus ſophiſticus attentus penes hoc. *Dubitatio.* *Solutio.*

TRACTATVS II.

De fallacia in dictione.

CAPVT I.

De paralogiſmis æquiuocationis.

QVIA multiplicitas actualis eſt ante multiplicitatem potentialem & phantaſticam, æquiuocatio autem & amphibologia dicunt multiplicitatem actualem, cæteræ autem fallaciæ in dictione dicunt multiplicitatem vel potentialem vel phantaſticam, ideo prius agendum de æquiuocationis & amphibologiæ paralogiſmis. Et quia æquiuocatio in dictione, amphibologia autem in oratione, ideo prius de modis paralogiſmorum æquiuocationis, quam amphibologiæ eſt agendum.

Sunt autem ſecundum æquiuocationem, &c. Incipientes igitur de modis æquiuocationis, dicimus, quòd ſecundum æquiuocationem decipientes orationes ſunt huiuſmodi, quales nunc dicemus. Cum enim æquiuocatio ab æqua vocatione dicatur, erit modus primus & principalis, quando vox ſic æqualiter ad plura ſignificata refertur, quod ad vnumquodque refertur æqualiter, & non ſignificat vnum principaliter & aliud ſecundario, ſicut modum aliquem principalis ſignificati: talis enim dictio æqualiter plura ſignificat ſecundum diffinitionem æquiuocationis in prædicamentis datam, quòd æquiuoca ſunt, quorum ſolum nomen *Æquiuocatio vnde.*

commune eſt, ratio autem ſubſtantiæ ſignificatæ diuerſa: & ſecundum hos modos paralogiſmorum concluditur ſophiſticè, quoniam diſcunt ſcientes, ſic formando paralogiſmum: Grammatici diſcunt: Grammatici ſunt ſcientes: ergo ſcientes diſcunt. Vt autem oſtendatur multiplicitas eſſe æquiuocationis, patet quòd diſcere eſt æquiuocum, & in maiori & in concluſione: diſcere enim æquiuocè dicitur ad vti diſciplina & ad accipere diſciplinam. Dicimus enim eum diſcere qui ſecundum intellectum conſiderando actualiter vtitur diſciplina, & mouetur ab habitu ad actum: & hoc diſcere eſt ad habitus radicationem: & ſic verum eſt, quòd Grammatici & ſcientes diſcũt. Cum autem dicitur diſciplinam alicuius ignorati accipere, tunc falſum eſt, quòd Grammatici diſcunt: quia Grammatici ſcientiam non accipiunt hoc modo: etiam falſum eſt, quòd ſcientes diſcant. Patet ergo, quòd iſte eſt primus modus æquiuocationis: quia diſcere æqualiter ſe habet ad duo iſta ſignificata, vti diſciplina, & accipere diſciplinam.

Quomodo diſcere eſt æquiuocum.

Et rurſus, quoniam mala, &c.

Rurſus ſecundus modus æquiuocationis eſt, quando non æqualiter vna vox plura ſignificat, ſed vnum principaliter, & aliud ſecundariò, per quem modum ſophiſticè concluditur, quoniam mala ſunt bona, ſic formando paralogiſmum: quæcunque expediunt, bona ſunt: mala expediunt: ergo mala bona ſunt. Probatio minoris: quia inciſio membri putreſcentis mala eſt: quia pœnalis: & tamen expedit vt corpus non putreſcat ex membro putrido. Probatur autem in paralogiſmo eſſe talis multiplicitas: quia expediens duplex eſt (hoc eſt, duo ſignificat) ſcilicet id quod neceſſarium eſt ſi debeat haberi corporis ſanitas, ſicut membri inciſio: & ſic id quod eſt malum, expediens eſt frequenter: plerumque enim in malis accidit aliquid expediens eſſe. Et ſecundo modo principaliter in his quæ in ſe bona ſunt, dicemus eſſe expediens, ſicut expedit virtuti ſtudere & ditari & philoſophari, & huiuſmodi: tamen expediens dicitur principaliter in bonis, & ſecundariò in malis quibuſdam, eò quod conferunt aliquando mala ſecundum aliquid.

Amplius eundem ſedere & ſtare, &c.

Amplius tertius modus eſt, ex eo quod dictio aliqua ſecundum ſe ſumpta ſignificat vnum ſolum & modo vno ſignificandi, ſed coniuncta cum alia dictione in oratione eadem, modos ſignificandi accipit plures, & ſecundum hoc ſophiſticè concludetur eundem ſedere & ſtare, & eundem laborare infirmitate & ſanum eſſe, ſic formando paralogiſmum primum: quicunque ſurgebat, ſtat: ſedens ſurgebat: ergo ſedens ſtat. Secundus autem ſic formatur: quicunque ſanabatur, ſanus eſt: laborans ſanabatur: ergo laborans ſanus eſt. Quod autem in orationibus multiplicitas æquiuocationis ſit, ſic oſtenditur. Fiat enim vis in hoc quod dicitur, ſurgebat & ſanabatur: hæc enim quia ſunt præteriti imperfecti temporis, includunt in ſe præſens tempus, & ſic in ſe duo habent tempora, præteritum in parte, & præſens: vnde ſi ponatur præteritum quod in ſe non includat præſens, & dicatur, quicunque ſurrexit, ſtat, falſa eſt locutio. Similiter ſi dicitur ſic: quicunque ſanatus fuit, ſanus eſt, falſa eſt propoſitio. Quando autem præteritum imperfectum ponitur, tunc ſunt veræ in vno ſenſu: quia præteritum imperfectum dicit actum incompletũ includẽtem in ſe præſens ad quod continuatur actus. Quod autem in talibus ſit multiplicitas æquiuocationis, patet ex hoc, quòd laborantem, quod formatur à præterito imperfecto, quodlibet facere aut pati, hoc eſt, adiunctum verbo actiuæ vel paſſiuæ ſignificationis, de præterito non ſignificat vnum, ſed plura: ſed ratione duorum temporum quæ in ſe claudit, aliquando ſignificat præſens quod nunc inſtat, vt dicat eum qui nunc laborat, & ſic falſa eſt, qui laborat, ſanus eſt: quia ſequeretur, quòd nunc laborat, & nunc ſanus eſt. Quandoque autem ſignificat præteritum, vt cum dicitur, qui laborabat prius, ſanus eſt nunc, & hæc vera eſt. Et ſic eſt etiam de iſta, qui ſedebat, ſtat. Et ſic patet, quòd eſt hîc multiplicitas æquiuocationis in dictione quidem vna, ſed ex coniunctione dictionis ad aliam, quæ ſi per ſe poneretur, non eſſet æquiuoca: vnde ſanabatur laborans & non laborans ſecundum diuerſos ſenſus, & ſanus eſt non laborans in hoc ſenſu, quòd ſanus eſt laborans, non nunc in præſenti in quo ſanus eſt, ſed laborans prius in præterito in quo non ſanus fuit.

Præteritum imperfectum includit præſens.

Sufficientia ſpecierum æquiuocationis.

Hi ergo tres modi ſunt ſecundum æquiuocationem ad quos omnes modi æquiuocationis reducuntur. Et ſufficientia eorum patet ex ipſa diuiſione: omne enim quod plura ſignificat, aut ſignificat omnia principaliter, aut vnum prius & alia ex conſequenti, aut ſignificat ea ſecundum ſe, aut ex coniunctione cum aliquo.

Obiectio.

Videntur inſufficienter poſiti modi æquiuocationis: quia ex diuerſa ſignificatione caſus vel numeri videtur prouenire æquiuocatio, ſicut ſi dicam: quicunque ſunt Epiſcopi, ſunt ſacerdotes: iſti aſini ſunt Epiſcopi: ergo iſti aſini ſunt ſacerdotes.

Solutio.

Hic enim modus ex diuerſitate conſignificationis caſus & numeri proueniens, ſub nullo inductorum modorum videtur contineri. Et dicendum, quòd hic modus ſub primo modo prius inducto continetur: quia diuerſa ſignificatio communiter ſumitur ad ſignificationem & conſignificationem: quamuis enim dictio principaliter ſignificet hoc quod dicit in recto, tamen ſignificat etiam hoc quod dcit in obliquo, quamuis non primo, ſed ex conſequenti.

Quomodo æquiuocatio communius ſumitur hic quam in prædicamentis.

Vnde patet, quòd aliter ſumitur in ſophiſticis elenchis æquiuocatio, & in prædicamentis. In prædicamentis enim ſumitur prout impedit aliquod poni in genere vno prædicamenti, & hoc non facit niſi ex diuerſa principali ſignificatione in re ſignificata: hic autem ſumitur prout eſt principium decipiendi, & hoc facit ex diuerſo modo conſignificandi, & ex diuerſa ſignificatione principali æqualiter: & ideò magis large ſumitur hîc æquiuocatio, quam ibi.

CAPVT

CAPVT II.

De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa æquiuocationem.

DVbitationes autem quæ ſunt circa dicta de æquiuocatione, ſunt plures: ſed de quibus curandum eſt, ſunt quinque. Quarum prima eſt, an vna dictio poſſit plura ſignificare? Secunda, ſi plura ſignificat, qualiter illa ſignificat? Tertia, an vna dictione ſemel poſita contingat vnum & eundem vti æquiuocè? Quarta de diſtributione quæ adiungitur dictioni æquiuocæ. Quinta, quæ ſit cauſa apparentiæ in dictione æquiuoca?

Dubitatio prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Ad primam dubitationem obiectiones.

Ad primam iſtarum quæſtionum ſic obiicitur: omnis dictionis perfectio eſt ſua ſignificatio: ad hoc enim eſt inſtituta & inuenta: ſed vnius perfectibilis nòn eſt niſi vna perfectio: ergo vnius dictionis vna eſt ſignificatio: non ergo aliqua dictio actualiter plura ſignificat.

Perfectio dictionis duplex.

Sed hoc facilè ſoluitur diſtinguendo perfectionem dictionis: eſt enim perfectio dictionis vt dictio eſt, & eſt perfectio dictionis vt ſignum eſt. Prima eſt dictionis ſubſtantialis: & hæc eſt cotinua ſyllabarum & literarum in dicendo prolatio: & tales perfectiones plures vna dictio habere non poteſt. Perfectio autem dictionis vt ſignum eſt, accidentalis eſt: quia accidit dictioni ſignum eſſe: vnde ſignatio quæ eſt ex relatione dictionis ad ſignificandum, perfectio eſt accidentalis: & tales perfectiones vna dictio poteſt plures habere: quia plura vni & eidem poſſunt accidere: & ſic contingit vnam dictionem actualiter plura ſignificare.

Obiectiones ad ſecundam dubitationem.

Secundo quæritur, qualiter vna dictio actu plura ſignificat? vtrum ſcilicet ſignificet ea diſcreta & diſcretè ſub copulatione, & copulata ad vnam vocem æqualiter, vel ſignificet ea ſub diſiunctione, quòd potentia ad eandem vocem relata ſit, vt vel vnum dicat vel alterum, vt ſic vtrumque poſſit ſignificare? Quod autem ſub diſiunctione plura ſignificet, non videtur: quia ſi plura ſub diſiunctione ſignificaret, non eſſet oratio multiplex, in qua ponitur dictio æquiuoca, ſed vel ſimpliciter vera, vel ſimpliciter falſa: ſi enim in omni ſenſu vera eſt, ſimpliciter vera iudicatur: & ſi in omni ſenſu falſa eſt, ſimpliciter iudicanda eſt falſa. Cuius exemplum eſt: quia cum dicitur, canis currit, ſi hæc dictio, canis, ſub diſiunctione dicit ſua ſignificata, idem eſt dicere, canis currit, quod latrabile vel marinum vel cæleſte ſydus currit: iſta enim æquipollent: ſed hæc ſemper vera eſt, vel ſemper falſa, & nunquam diſtinguenda, latrabile vel marinum vel cæleſte ſydus currit: ergo nunquam erit diſtinguenda æquipollens ſua, quæ eſt, canis currit: hoc ergo falſum eſt: ergo dictio æquiuoca ſua ſignificata non dicit ſub diſiunctione. Adhuc diſiuncta non dicuntur vna dictione, niſi potentia dicat vnum, vel aliud, vtrumque potens dicere: ergo ſecundum hoc æquiuocatio non faceret multiplicitatem actualem, ſed potentialem: quod tamen falſum eſt.

Si autem dicatur, quòd plura ſignificet ſub copulatione diſcreta & diſcretè illa ſignificando, videtur contrarium: quia ſecundum hoc omnis oratio in qua ponitur dictio æquiuoca ſupponens reſpectu verbi ſingularis numeri, erit incongrua, & ſic hæc erit incongrua, canis currit, ſicut hæc, latrabile & marinum currit, quod falſum eſt.

Adhuc autem aliud videtur ſequi inconueniens: quia ſi ſignificet ſignificata ſub copulatione: tunc licet conuerſim inferre dictionem æquiuocam ex quolibet ſuo ſignificato, & è conuerſo quodlibet ſignificatum ex dictione æquiuoca, ſicut infertur pars copulationis ex tota copulatione: & ſic ſicut ſequitur, Sortes & Plato currunt, ergo Sortes currit: ita ſequitur, canis currit, ergo latrabile currit, quod falſum eſt: ergo æquiuocum non dicit ſignificata diſcreta per modum copulationis copulata in vna voce importata.

Adhuc autem idem ſequitur inconueniens quod ſuperius dictum eſt, ſcilicet nulla oratio in qua ponitur terminus æquiuocus, eſt diſtinguenda, ſed vel ſimpliciter vera, vel ſimpliciter falſa: quia ſi pars copulationis eſt falſa, copulatiua ſimiliter eſt falſa. Et ſimiliter ſi oratio in qua ponitur dictio æquiuoca, pro parte ſignificationis eſt falſa, tota eſt falſa: hoc autem falſum eſt: ergo dictio æquiuoca non ſignificat ſua ſignificata per modum copulationis.

Quod vox æquiuoca ſignificet ſua ſignificata copulatiuè.

Ad hoc dicendum, quòd terminus æquiuocus ſignificata ſua dicit diſcreta, & quodlibet illorum actu ſignificat & per modum copulationis: aliter enim propoſitio in qua ponitur terminus æquiuocus in prædicato vel ſubiecto, non faceret propoſitionem vniuerſalem, eò quod eſſet de pluribus prædicatis, quod falſum eſt: quia dicit Ariſtot. in lib. perihermenias, quod ſi hæc dictio, tunica, imponatur ad ſignificandum hominem & equum, qui ſic dicit, tunica eſt alba: aut dicit, quòd homo eſt albus, & equus eſt albus: aut nihil dicit: conſtat autē, quòd non nihil dicit: ergo duo dicit, quòd homo eſt albus, & quod equus eſt albus, & ſic plures eſt propoſitio, & plura dicit actu. Huius ſignum eſt: quia ſi vnus proferat hanc vocem, canis, & duo audiant, vnus intelligit latrabile, & alter intelligit marinum: & cum non poſſint intelligere niſi quod actu ſignificatur in voce, conſtat quòd vtrumque in voce ſignificatur actu & per modum copulationis, ita quod & hoc & hoc. Vnde dictio æquiuoca ad ſua ſignificata medio modo ſe habet, partim vt totum vniuerſale, & partim vt totum integrale. In hoc enim quod non conſtituitur in multiplicitate æquiuoca, niſi ex omnibus ſignificatis ſimul congregatis, ſe habet ad ſua ſignificata vt totum integrale: in hoc autem quod infertur ex parte ſuæ ſignificationis & non infert eam, habet ſe vt totum vniuerſale. Et per hoc patet, quod facile eſt ſoluere ad obiecta.

Dictio æquiuoca ſe habet ad ſua ſignificata partim vt totum vniuerſale, & partim vt totum integrale.

Dicendum enim ad primum, quòd locutio in qua ponitur terminus æquiuocus ſupponens verbo ſingularis numeri, non eſt incongrua: quia cum conſtructio referenda ſit ad intellectum, eo modo ad intellectum referenda eſt

eſt quo ſigna in voce. In dictione autem æquiuoca plura ſignificantur in voce vna ſingulariter: & ſic ſecundum intellectum illius vocis ſupponit verbo ſingularis numeri, vt plura in vna voce ſingulari coadunata.

Ad aliud dicendum, quòd dictio æquiuoca infert quandoque ſuum ſignificatum, ſed non non infertur ex eo. Et huius cauſa eſt: quia ad illud ſe habet ſicut totum vniuerſale: eò quod tota vox ſaluatur in qualibet parte ſuæ ſignificationis, ſicut totum vniuerſale ſaluatur in qualibet ſua parte, & ideo infertur ex qualibet ſua parte: ſed non infert eam, ſicut nec totum vniuerſale partem ſuam infert: eò quod pars ſua non eſt in ipſo niſi in potentia: ex potentia autem nihil actualiter inferri poteſt.

Obiectio. Siquis autem obiiciat, quòd copulatiua infert partem ſuam: ſi enim Sortes currit & Plato diſputat, ſequitur, ergo Sortes currit: & ſic videtur ſequi, canis currit, ergo latrabile currit. *Solutio.* Dicendum, quòd ea quæ antecedunt ad aliquid inferendum, dupliciter contingit antecedere, ſcilicet vel ita quod totum antecedens referatur ad totum conſequens, vt cum dico, ſi homo eſt, animal eſt: vel ſic quod non quidem totum, ſed pars eius antecedentis ad conſequens referatur, ſicut cum dico, Sortes currit & Plato diſputat, ergo Sortes currit. Iſta enim conſequentia non eſt niſi ex parte antecedentis, ſcilicet gratia huius quod eſt Sortes currit: & alia pars eſt ad conſequens non cauſa, & non facit ad conſequentiam: & ideò ex parte non poteſt inferri copulatiua. Et quod ex parte ſignificationis infertur tota vox æquiuoca, hoc eſt ideo, quia habet in hoc naturam ipſius vniuerſalis, quod tota vox refertur ad quãlibet partẽ ſignificationis: & ideo ſequitur, latrabile currit, ergo canis currit: licet nõ ſequatur, Sortes currit, ergo Sortes currit & Plato diſputat: quãuis è cõuerſo ſequatur, Sortes currit & Plato diſputat, ergo Sortes currit.

Obiectio. Solutio. Siquis autem obiiciat dicens, quòd ſi pars copulatiuè eſt falſa, tota eſt falſa. Dicendum, quòd ſi intelligatur ratione copulationis, verũ eſt: ſi autem intelligatur ratione copulatorum, eſt falſum: dictio autem æquiuoca plura ſignificat vt copulata, & non ratione formalis copulationis: & ideo cum in vna ſignificatione eſt falſa, non eſt in toto falſa: & ideo ratione ex ea pars infertur, & ratione partis vera eſſe videtur pro parte & non pro toto. Et per hoc patet ſolutio ad omnia quæſita.

Argumenta ad tertiam dubitationem. Tertio quæritur, an vna dictione ſemel poſita contingit vti æquiuocè. Videtur autẽ, quòd ſic: ex quo enim dictio æquiuoca plura ſignificat actu & diſcreta ſub copulatione, ita quod hoc & hoc, tunc videtur, quòd proferens eã in omni ſenſu ſuo poteſt vti ea, & ſic vtitur æquiuocè. Adhuc ſi aliquis dictionẽ æquiuocã proferat, eam diuerſi audientes prolationem, accipiunt in diuerſis ſignificatis: non autem ſic accipiunt eam pro diuerſis ſignificatis, niſi proferens eam vteretur pro diuerſis proferendo: ergo vtitur dictione ſemel prolata & ſemel poſita æquiuocè.

In contrarium autem huius eſt quod dicit Boëtius, quod termino ſemel poſito non contingit vti æquiuocè.

Ad hoc dicendum, quod vti dictione ſemel poſita dicitur dupliciter, ſcilicet ſecundum intellectum referentem vocem ad plura ſignificata, & ſecundum prolationem ſolam ſine intellectuali relatione vocis ad ſignificata. Et primo quidem modo non contingit vna dictione ſemel poſita vti æquiuocè: quia dicit Ariſt. quòd ſcire quidem plura poſſumus, intelligere autem minimè: & ideò per vnum & eundem actum intelligendi non contingit dictionem ſemel acceptam referri ad plura diſtinctè ſignificata. Secundo autem modo contingit vnica prolatione termino ſemel prolato vti æquiuocè à diuerſis audientibus, vt dictum eſt: contingit etiam ab vno & eodem bis vtente ſecũdum duplicem actum intelligendi vti vno termino æquiuocè. Et ſic patet huius quæſtionis ſolutio.

Argumenta ad quartam dubitationem. Quarta quæſtio eſt de diſtributione termini æquiuoci: quærit enim ſi adueniat ei ſignum diſtributiuum, vtrum diſtribuatur pro omnibus ſuis ſignificatis, vel pro vno tantum? Videtur, quòd pro omnibus, ex quo continet in ſe omnia ſua ſignificata per medium copulationis, qua ratione diſtribuetur pro vno, eadem ratione diſtribuetur pro quolibet: ergo pro omnibus diſtribuetur. Adhuc vt totum vniuerſale ſe habet ad ſua ſignificata: ſed totum vniuerſale pro omnibus contentis ſub vno diſtribuitur: ergo & vox æquiuoca pro omnibus ſignificatis ſuis, quæ in ea continentur vt partes ſubiectiuæ, diſtribuetur.

In contrarium huius eſt, quòd vnius diſtributi tantum vna eſt diſtributio: plura autem forma & ratione ſunt in termino æquiuoco: ergo pluribus & non vna diſtributione diſtribuetur.

Ad hoc dicendum, quòd terminus æquiuocus dupliciter poteſt determinari à ſigno diſtributiuo: poteſt enim determinari ratione partium ſignificatarum in vnitate & communitate vocis: & ſic vna diſtributione pro omni ſua diſtribuitur ſignificatione. Si autem ratione ſignificatorum reſpiciatur à diſtributione, non poſſet vna diſtributione diſtribuit pro partibus cuiuſlibet ſignificati. Et per hoc patet ſolutio quæſiti.

Argumenta ad quintam dubitationem. Quinto quæritur, quæ ſit cauſa apparentiæ in dictione æquiuoca? Videtur enim nulla eſſe: quia ex quo plura actu ſignificat, videtur illa diſtinctè ſignificare, & non vnum in alio.

In contrarium autem eſt, quòd ſi cauſam apparentiæ non haberet, non deciperet: decipit autem aliquem: ergo habet cauſam apparentiæ.

Ad hoc autem dicendum, quòd cauſam apparentiæ habet vnitatem vocis ſecundum materiam & formam ſubſtantialem quæ eſt dictionis vt eſt dictio: ex hoc enim credit aliquis, quòd ſignificata ſint vnum: cauſam autem non exiſtentiæ habet diuerſitatem ſignificatorum. Et attende, quòd ad terminum æquiuocum non debet addi ſignum vniuerſale ad hoc vt ſit paralogiſmus, ſed ad hoc vt paralogiſmus videatur eſſe ſyllogiſmus: & vt ſic ſub figura ſyllogiſmi decipiat, debet addi ſignum vniuerſale: quia ſine ſigno vniuerſali non fit ſyllogiſmus.

CAPVT

CAPVT III.

De modis amphibologiæ.

Ratio ordinis. Secundum autem amphibologiã, &c.

QVia amphibologia multiplicitatem facit actualem in oratione ex diuerſa conſtructione: & ideo poſt æquiuocationem modos ponemus amphibologiæ. Et ſequentes Ariſtot. quinque modos ſimul ponemus. Quorum primus eſt multiplex, ex eo quod oratio principaliter plura ſiue multa ſignificat, quorum primus modus eſt, Vellem accipere me pugnãtes: & debet ſic formari paralogiſmus: quoſcũque vellem me accipere, vellem quod me acciperent: pugnantes vellem me accipere: ergo vellem, quòd pugnantes me acciperent, quod falſum eſt. Hæc enim multiplicitas eſt ſecundum amphibologiam ex eo quod iſte accuſatiuus, me, poteſt conſtrui cum infinitiuo ex parte ante, & poteſt conſtrui cum eodem ex parte poſt: & in primo ſenſu vera eſt, in ſecundo autem falſa.

Et putas quod quis ſcit, &c.

Secunda ratio eſt, Putas quod quis ſcit, hoc ſcit? quæ oratio exemplum eſt ſecundi modi amphibologiæ, ſcilicet quia oratio per ſe ſignificat vnum ſolum, & adiuncta aliquando plura ſignificat. Et paralogiſmus ſic eſt formandus: quod quis ſcit, hoc ſcit: grammaticam ſcit aliquis: ergo grammatica ſcit. Nam in tali oratione & ſcientem & ſcitum contingit vt ſcientem ſignificari: quia hoc pronomen, hoc, poteſt hæc ſignificare: quia hoc pronomẽ, hoc, poteſt ſignificare ſcientem, & tunc conſtruitur cum verbo ex parte ſuppoſiti, & antè verbum ponitur: & ſic eſt oratio falſa. Poteſt etiam ſignicare ſcitum, & tunc conſtruitur ex parte appoſiti: & tunc eſt vera.

Et putas quod videt quis, &c.

Tertius modus eſt, vt. Putaſne quod quis videt, hoc videt? columnam aliquis videt: ergo columna videt. Formatur autem paralogiſmus, ſicut iam habitum eſt: & patet multiplicitas ipſius ex hoc quod hoc pronomen, hoc, poteſt, conſtrui cum hoc verbo, videt, ex ſuppoſito: & ſic eſt nominatiui caſus, & conſtruitur ex vi ſuppoſiti. Vel poteſt conſtrui cum verbo eodem ex parte appoſiti, & eſt accuſatiui caſus, & conſtruitur ex vi tranſitionis: & ſic patet multiplicitas.

Et putas hoc quod tu dicis eſſe, &c.

Quartus eſt, Putaſne ne quod tu dicis eſſe, hoc tu dicis eſſe? dicis autem lapidem eſſe: ergo tu lapis, dicis eſſe. Et patet multiplicitas iſtius ex eo quod hoc pronomen, hoc, poteſt eſſe nominatiui caſus, & conſtrui cum ſuppoſito verbi quaſi determinatis ſuppoſitum ſub hoc ſenſu, putas quod tu exiſtens dicis eſſe? Vel poteſt eſſe accuſatiui caſus & conſtrui cum dicis ex parte poſt ex vi tranſitionis, & ſic columnam vel aliud dicis eſſe. Facile autem eſt in omnibus talibus multiplicitatem inuenire ex diuerſa conſtructione.

Et putas eſt tacentem, &c.

Quintus modus eſt in oratione ſyllogiſmi primæ orationis: ex eo quod in primo non eſt diſtincta multiplicitas vt in iſta diſtincta intelligatur & eſſe in prima: & hæc eſt oratio, Putas eſt, ſiue contingit, tacentem dicere? Et poteſt ſic formari paralogiſmus: contingit Sortem dicere: Sortes eſt tacens: ergo contingit tacentem dicere. Duplex eſt huius oratio: quia ſignificat tacentem dicere, & hunc tacentem: hæc enim oratio poteſt ſignificare hæc duo, hoc ſcilicet, tacens dicit: & ſic conſtruitur hoc participium, tacens, cum verbo dicere infinitiuo ex parte ante ex vi ſuppoſiti. Poteſt etiam ſignificare hoc, tacens dicitur: & ſic conſtruitur cum eodem verbo ex parte poſt: quia hoc (quod eſt tacentem dicere) dicitur vt quoddam de numero dicibilium. Hi igitur ſunt modi amphibologiæ, ad quos omnes modi deceptionum (qui proueniunt ex diuerſa conſtructione dictionis cum dictione in eadem oratione) reducuntur. Et cauſa apparentiæ in eis eſt identitas orationis ſecundum formam & materiam: cauſa autem non exiſtentiæ eſt ſignificationis actualis diuerſitas.

CAPVT IV.

De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa modos amphibologiæ.

EST autem primo notandum, quòd quamuis in æquiuocatione & amphibologia identitas vocis ſecundum formam & materiam ſit cauſa apparentiæ, & diuerſitas ſignificationis ſit cauſa non exiſtentiæ, & ſic vnam & eandem cauſam videantur habere cauſam apparentiæ & non exiſtentiæ, & per conſequens vna videtur eſſe fallacia: tamen vna non eſt fallacia: tum quia vna eſt in dictione, & altera in oratione: tum etiam, quia vna eſt in diuerſa ſententia, & alia in diuerſa ſignificatione. Sententia propriè dictionis non eſt, ſed orationis. Et ideo conuenientia quam habent in cauſa apparentiæ & in cauſa non exiſtentiæ, eſt conuenientia in genere & non in ſpecie, & non facit conuenire æquiuocationem cum amphibologia, niſi in hoc quod vtraque cauſat multiplicitatem actualem, & non in modo fallendi ſpeciali.

Æquiuocatio & amphibologia licet conueniant, non tamen ſunt vna fallacia ſpecie.

Quod amphibologia non ſit generalis fallacia, ſed ſpecialis.

Adhuc autem ſecundum notandum, quòd quamuis in omni fallacia in dictione ſit ambiguitas ſubſtantiæ, & ſic amphibologia videatur generalis ad omnes fallacias in dictione, tamen quia ambiguitas amphibologiæ eſt vna & eadem ratione ex diuerſa conſtruendi habitudine, & talis ambiguitas in nulla alia fallacia in dictione eſt, quia accentus & figura dictionis & æquiuocatio ſunt in dictione, & non in oratione, compoſitio autem & diuiſio non ſunt in vna oratione ſecundum materiam, ideo amphibologia eſt ſpecialis & non generalis fallacia.

Adhuc tertio notandum, quòd licet in talibus modis (quod aliquis ſcit, hoc ſcit) ſit multiplicitas ex conſignificatione diuerſi caſus nominatiui & accuſatiui, ex quo in præhabitis diximus prouenire æquiuocationem: tamen principaliter & primo ſunt iſtæ orationes ſecundum amphibologiam: quia in talibus quælibet oratio ſignificat vnum ſolum, & coniuncta vna cum alia ex diuerſa ſignificatione efficitur

efficitur dubia ſententia: vnum ſignificat hæc oratio, omne quod quis ſcit, & vnum ſolum ſignificat hæc, hoc ſcit: coniuncta autem ex diuerſa habitudine constructionis pronominis cum verbo, fit dubia ſententia: & quod eſt ibi æquiuocatio, eſt ex conſequenti.

Nota modum amphibologiæ quem non ponit Ariſtot.

Quarto notandum eſt hic, quòd quamuis amphibologia dicatur prouenire ex diuerſa habitudine principaliter, tamen etiam prouenit ex ambiguitate ſententiæ quæ prouenit ex proprio & tranſumptione ſumpto: vt quicquid ridet, habet os: pratum ridet: ergo pratum habet os. Quamuis enim idem modus in genere ſit conſtruendi tranſumptum & proprium, tamen pro vtroque eſt ambiguitas ſententiæ, ſecundum quod ſententia ad intellectum refertur: & hoc ſufficit ad amphibologiam: quia dubiam in oratione vna ſecundum formam & materiam facit ſententiam. Sed tamen non ponitur ab Ariſtot. iſte modus: quia vſitatus eſt & manifeſtus: quia ferè omnes vtuntur parabolis. Adhuc notandum, quòd ponens dubiam ſententiam, aut intendit decipere per eam, aut tantum exemplificare. De multiplici primo modo oportet, quòd proponentes eam forment in modo & figura: quia aliter non deciperet. Secundò autem modo diſtinguendum eſt: quia aut eſt manifeſta multiplicitas, & tunc non oportet niſi proponere. Secundo autem modo debet deducere vt manifeſta fiat eius multiplicitas.

CAPVT V.

De tribus modis in quibus conueniunt æquiuocatio & amphibologia.

SEd quia æquiuocatio & amphibologia operantur multiplicitatem actualem, modi earum in multis conueniunt, quod non eſt in aliis fallaciis, niſi in compoſitione & diuiſione: ſed in his per omnes modos manifeſtum eſt: quia ſi compoſitio fallit, diuiſio ſoluit, & è conuerſo: & ideo in illis conuenientiam & differentiam non oportet aſſignare, ſed in æquiuocatione & amphibologia aſſignata iam differentia modorum æquiuocationis & amphibologiæ, conſequens eſt aſſignare in quo conueniunt.

Sunt autem tres modi, &c.

Dicamus igitur quòd tres ſunt modi ſecundum æquiuocationem in dictione, & iuxta illos tres ſunt modi in oratione ſecundum amphibologiam. Vnus quorum & primus eſt, quando dictio ſecundum æquiuocationem, vel oratio ſecundum amphibologiam, principaliter ſignificat plura. Et huius exemplum in æquiuocatione, vt piſcis æquiuocum ad piſcẽ verum, & ad piſcem pictum: & canis æquiuocum ad latrabile, & marinum. Et huius exemplum in amphibologia ſupra poſitum eſt in hac oratione, vellem me accipere pugnantes, ſicut patuit per antedicta: & ideo hoc repetere non oportet.

Amplius autem quãdo ſic ſoliti, &c.

Alius autem eſt quando ſoliti ſumus per ſimilitudinem tranſlationis in dictione vel oratione ſic dicere, quòd vnum dictio vel oratio ſignificat propriè, aliud autem per ſimilitudinem tranſlationis ſecundario & impropriè, de quo exemplificare non oportet: quia multæ & notæ ſunt parabolæ & in dictione & oratione.

Tertius verò quando, &c.

Tertius verò modus eſt, quando dictio vel oratio compoſitæ aliæ dictioni vel orationi plura ſignificant: ſeparatæ verò dictio & oratio ſignificant ſimpliciter, hoc eſt, vnum & non plura. Et huius exemplum eſt in amphibologia, vt hæc oratio, ſcit ſeculum, per ſe ſignificat vnum: coniuncta verò alij orationi, vt huic, quodcunque ſcit aliquis, hoc ſcit, plura ſignificabit: eò quod iſte terminus, ſeculum, in nominatiuo coniunctus verbo ex parte ſuppoſiti vnum generat ſenſum, & in accuſatiuo conſtructus cum eodem verbo ex parte poſt, alium ſenſum generabit, ſicut ſupra patet de hac oratione, quodcunque ſcit aliquis, hoc ſcit: grammaticam ſcit aliquis: ergo grammatica ſcit: quæ iſti orationi per omnia ſimilis eſt. Nam horum ſiue harum orationum vtrumque ſi contingit, vnum ſignificat. Dico autem ſi contingit: quia poteſt adiungi orationi & vnum ſignificanti & plura ſignificanti, & accipere ex ipſa adiunctione multiplicitatem: ambo autem ſiue orationes ſimul iunctæ ſignificant plura. Et hoc, ſcilicet quodcunque ſcit aliquis, hoc ſcit: hoc enim nõ eſt multiplex: quando autem in paralogiſmo additur, ſeculum ſcit aliquis, ſtatim eſt multiplicitas ex adiuncto: quia ex adiunctione accipit, quod verbo ſciendi poteſt conſtrui ante vel poſt, quod ſine huius coniunctione non habet: ſignificat enim aut ſeculum ipſum ſcientiam habere, ſi ex parte ſuppoſiti cum verbo conſtruatur: aut ſignificat alium ſcientiam habere ſeculi ſiue de ſeculo, ſi iſte terminus, ſeculum, ſit accuſatiui caſus & cum verbo ſciendi ex parte appoſiti conſtruatur.

Ergo amphibologia, &c. *Reprehenſio quorundam.*

Epilogaliter ergo dicendo amphibologia & æquiuocatio communiter circa hos tres ſunt modos. Quod autem quidam dicunt & ſcire & ſeculum multipliciter dici, & ex hoc cauſare multiplicitatem, falſum eſt, niſi ſcire cum adiuncto ſibi in hac oratione, ſeculum ſcit, intelligatur: quia aliter non eſſet ad propoſitum. Si fortè hac oratione ſecundum ſe ſumpta quæratur, verum ſit multiplicitas vel non, etiam ſi alij non adiungat? Dicendum, quòd non eſt multiplex.

Obiectio. *Solutio.*

Si autem quis obiiciat, quòd adhuc in oratione illa, ſeculum, poteſt conſtrui cum verbo ex parte ſuppoſiti, vel ex parte appoſiti. Dicendum, quòd hoc falſum eſt: quia ſi conſtruatur ex parte appoſiti, nihil eſt quod ſupponitur verbo, cum omne verbum tertiæ perſonæ exigat ſuppoſitum vel finitum vel infinitum, conſtat, quòd cum nullum habeat ſuppoſitum quando iſte terminus, ſeculum, conſtruitur cum eo ex parte appoſiti, oratio erit incongrua: & ſic in hoc ſenſu nec vera nec falſa eſt: & ſic perit multiplicitas eius. Non enim poteſt excuſari quin exigat, nec eſt exceptæ actionis; & hoc ſcitur eſſe verum.

Obiectio. *Solutio.*

Et ſi obiicitur, quòd ſic ſe habet infinitiuus ad accuſatiuum exigendo ipſum ex parte ante, ſicut indicatiuus tertiæ perſonæ ad nominatiuum. Hoc patet eſſe falſum: quia infinitiuus non

non neceſſariò ante ſe exigit accuſatiuum, vt patet in pluribus, vt ſcio metere, volo currere. Indicatiuus autem de neceſſitate exigit nominatiuum ante ſe pro ſuppoſito, & niſi habeat eum certum & determinatum, non eſt oratio perfecta ad verum vel falſum ſignificandum, & talis imperfecta oratio non poteſt eſſe multiplex. Propter quod patet, quòd iſta oratio, ſcit ſeculum, ex ſeipſa non eſt multiplex, niſi alij adiungatur. Sic ergo de amphibologia & modis communibus amphibologiæ & æquiuocationis determinatum ſit.

CAPVT VI.

De tribus modis compoſitionis.

Quare præpoſuit fallaciam compoſitionis & diuiſionis ante fallaciam accentus.

DE potentiali multiplicitate poſt actualem multiplicitatem determinandum eſt, quæ licet ſit in compoſitione & in diuiſione & accentu, & compoſitio & diuiſio ſint in oratione, accentus autem in dictione: tamen de compoſitione prius eſt agendum: quia in accentu (in diuerſis pronuntiationibus acuti & grauis & circumflexi accentus) non remanet eadem forma dictionis ſecundum quod prolatio forma dictionis eſt: & ideò magis refertur ad diuerſitatem. In oratione autem ſiue compoſita ſiue diuiſa dictiones ſecundum formam & materiam remanent eædem, & ideo magis reſpiciunt vnitatem: & ſic compoſitio ordinanda eſt ante accentum, & compoſitio ante diuiſionem, ſicut habitus ante priuationem.

Secundum compoſitionem autem & diuiſionem, &c.

Et ideo in hac multiplicitate primo damus modos compoſitionis, qui ſunt tres. Quorum primus prouenit: quia aliqua dictio in oratione eſt compoſita cum aliquo, & tamen non diuiditur id quod eſt in oratione: & tales ſunt hæ duæ orationes, vt poſſe ſedentem ambulare, & poſſe non ſcribentem ſcribere. Siquis enim dicat iſtas orationes, componens accuſatiuum cum infinitiuo, & dicat eas diuidens eundem accuſatiuum cum eodem infinitiuo, non idem ſignificabit, ſed multiplex ſecundum compoſitionem & diuiſionem: ſi enim componit accuſatiuum cum infinitiuo, tunc ſignificat idem quod hæc oratio, quod habet aliquis poſſibilitatem vt non ſcribens ſcribat, & eſt falſa. Siquis autem non componat accuſatiuum cum verbo, tunc ſignificat, quòd qui nunc non ſcribit, habet poſſibilitatem vt ſcribat: & hæc eſt vera. Compoſita ergo eſt falſa, diuiſa vera.

Quomodo differenter ſunt pronũtiandæ propoſitiones de ſenſu compoſito & propoſitiones de ſenſu diuiſo.

Diuiſa ſic pronuntianda eſt, verum eſt non ſcribentem, ſcribere poſſe, ita quod punctus ſuſpenſiuus ponatur ad ſcribentem, & ſubinferatur ſcribere poſſe. Compoſita autem oratio ſic pronuntiatur, verum eſt non ſcribentem ſcribere poſſe, ita quod ſuſpenſio ponatur ad ſcribere, & ſic falſa eſt.

Et diſcere nunc literas, &c.

Secundus modus prouenit ex hoc quod aliquid componitur cum aliquo in oratione eadem poſito, & diuiditur etiam ab aliquo poſito in eadem oratione: & huius exemplum eſt, diſcere nunc literas, ſiquidem didicit quas ſcit, & formatur ſic paralogiſmus: proponatur iſta, quicunque ſcit literas, didicit illas. ex hac enim elicitur iſta quæ eſt multiplex, quicunque ſcit literas nunc didicit illas. Si enim componatur hoc aduerbium nunc, cum hoc verbo didicit, & diuidatur ab hoc verbo ſcit, ſic eſt falſa. Si autem componatur cum hoc verbo, ſcit, & diuidatur ab hoc verbo, didicit, vera eſt oratio: & ſic compoſita fallit, & diuiſa ſoluit, quicunque ſcit literas, aliquando didicit illas, & in præterito tempore vſque nunc didicit illas: & quicunque ſcit literas, didicit illas: ſed iſte ſcit literas: ergo nunc didicit illas.

Amplius quod vnum ſolum, &c.

Tertius modus eſt, quando componit cum aliquo in oratione poſito, ſed ſub intellectu in eadem oratione: & huius exemplum eſt quod dicitur, quod vnum ſolum poteſt ferre, plura poteſt ferre: ſenſus enim compoſitionis eſt ſecundum quod continua & compoſita eſt prolatio inter hæc duo, vnum ſolum, cum hoc verbo infinitiuo, ferre, ſic, quod poteſt ferre vnum ſolum, ita quod nihil amplius plura poteſt ferre: ſic enim compoſita eſt & falſa: & ſic dictio excluſiua reſpicit infinitiuum ferre: quia quod ſic vnum ſolum poteſt ferre, & nihil amplius, non poteſt ferre plura: quia ſic dictio excluſiua ponit formam ſuam circa hunc terminum, vnum, & excludit id quod eſt oppoſitum vni ab infinitiuo ſuper quod ponitur poſſe vel poſſibile: & ideo quod ſic vnum ſolum poteſt ferre, non poteſt plura ferre. Si autem diſcontinua & diuiſa ſit prolatio inter hæc duo, vnum ſolum, tunc dictio excluſiua excluditur ab iſto termino, vnum, & coniungitur cum participio ſubintellecto quod eſt ens vel exiſtens ſolum, poteſt ferre: & hoc eſt verum: & ideò diuiſa eſt vera, compoſita falſa.

Sunt autem qui exemplum iſtius tertij modi aliter diſtinguunt ex compoſitione: dicunt enim, quòd hæc oratio, quod vnum ſolum poteſt ferre, plura poteſt ferre, poteſt reddi ſubiecto coniunctim vel diuiſim. Si reddatur ei coniunctim, tunc falſa ſub hoc ſenſu: illud enim quod poteſt ferre vnum ſolum, non poteſt coniunctim cum hoc ferre plura. Si autem diuiſim reddatur ei, oratio eſt vera ſub hoc ſenſu: quia illud quod poteſt ferre vnum ſolum diuiſim, non poteſt coniunctim vel cum hoc ferre plura.

Dicunt adhuc alij, quòd hæc oratio, quod vnum ſolum poteſt ferre, plura poteſt ferre, non eſt multiplex, ſed ſimpliciter falſa: nec ponitur ideò quod ſit multiplex, ſed quia ſequitur ex multiplici ſic, quod vnum & aliud poteſt ferre, vnum ſolum poteſt ferre: ergo quod vnum ſolum poteſt ferre, plura poteſt ferre. Pluribus etiam modis hæc oratio poteſt diſtingui ex compoſitione & diuiſione: ſed primus modus rationabilior videtur.

CAPVT VII.

De tribus modis diuiſionis.

Secundum diuiſionem verò quoniam, &c.

SEcundum diuiſionem verò ſiue fallaciam diuiſionis dabimus tres paralogiſmos iuxta tres modos compoſitionis ſecundum eundem ordinem.

ordinem. Primus ergo modus erit, quando aliquid diuiditur ab aliquo in oratione poſito, & cum nullo componitur in eadem oratione poſito: & de hoc duo ſunt exempla ſic, quinque ſunt duo, & tria: & formatur ſic: quæcunque ſunt duo & tria, ſunt quinque: duo & tria ſunt duo & tria: ergo duo ſunt quinque, & tria ſunt quinque, quod falſum eſt. Adhuc alia oratio; quæcunque ſunt duo & tria, ſunt paria & imparia: quinque ſunt tria & duo: ergo quinque ſunt paria & imparia. Adhuc autem penes eundem modum accipitur & hæc oratio, quæ eſt maius eſſe æquale & formatur ſic: quod eſt maius, eſt tantundem & amplius: ſed quod eſt tantundem, eſt æquale: & quod eſt amplius, eſt inæquale: ergo quod eſt tantundem, eſt æquale & inæquale.

Cum autem in his orationibus ſit multiplicitas in hoc quod eadem oratio ſecundum materiam in omnibus his diuiſa & compoſita non eadem ſignificat, ſed aliud, in omnibus his ſignificat diuiſa & compoſita. Exemplum autem quod eſt quando aliquid in eadem oratione componitur cum aliquo, & diuiſum ab iſto componitur cum aliquo in eadem oratione poſito, vt ego te poſui ſeruum entem liberum: & eſt in hac oratione multiplicitas, ex eo quod hoc participium, entem, poteſt componi cum hoc nomine ſeruum, & ſic eſt oratio compoſita & vera: vel diuidi ab illo & componi cum hoc nomine, liberum, & ſic eſt diuiſa & falſa: & hoc eſt iuxta ſecundum modum compoſitionis.

Exemplum autem eius quod eſt tertius modus compoſitionis (ſcilicet quod diuiſum ab aliquo in oratione poſito componitur cum aliquo non in eadem oratione poſito, ſed ſub ſubiecto intellecto) eſt hoc: quadraginta virorum, centum reliquit diuus Achilles: & eſt hæc multiplicitas ex eo quod hæc dictio, centum, poteſt componi cum iſto termino, virorum, & tunc eſt adiectiuũ eius & eſt caſus genitiui: & ſic oratio eſt compoſita & vera ſub hoc ſenſu, centum virorum reliquit diuus Achilles quadraginta. Vel iſte terminus, centum, poteſt addi ad hunc terminum, reliquit: & tunc componitur cum hoc termino ſubintellecto quod eſt virorum: & ſic eſt diuiſa & falſa ſub hoc ſenſu, quod de numero quadraginta virorum, centum reliquit diuus Achilles, quod eſt impoſſibile. Iſti ergo ſunt modi compoſitionis & diuiſionis.

CAPVT VIII.

De excluſione dubiorum quæ ſunt circa fallacias compoſitionis & diuiſionis.

Attendendum eſt autem quoad ſolutionem dubiorum quæ ſunt circa has duas fallacias, quòd multiplicitas potentialis in oratione, non facit niſi vnam fallaciam, quæ eſt accentus: & quamuis eadem videatur cauſa apparentiæ in compoſitione & diuiſione, quæ eſt identitas orationis ſecundum materiam in compoſita oratione & diuiſa, tamen compoſitio & diuiſio ſunt fallaciæ diſtinctæ: & hoc eſt propter duas cauſas, ſcilicet quia non eadem cauſa apparentiæ, ſed diuerſa. Alia autem eſt: quia non eſt aliquid commune in vno cum quo ille duæ fallaciæ nominari poſſint. Vnde quantum ad conſtitutionem vnius loci ſophiſtici non eſt ſimile de multiplicitate potentiali & actuali in oratione: oratio enim in qua multiplicitas eſt actualis, non habet niſi vnam cauſam apparentiæ: oratio autem in qua eſt multiplicitas potentialis, duas habet cauſas apparentiæ: & hoc patebit in ſequentibus.

Adhuc notandum, quòd non eſt ſimile de multiplicitate potentiali in dictione & oratione: quia in dictione per accentum non eſt niſi vna cauſa apparentiæ: in oratione autem multiplici duæ ſunt cauſæ apparentiæ, & ideò duæ fallaciæ.

Adhuc autem notandum, quòd licet ſemper ſimul ſint compoſitio & diuiſio in oratione quantum ad hoc quod ſi compoſitio fallit, diuiſio ſoluit, & è conuerſo: tamen non ita ſunt ſimul, quòd generaliter ſit quod hoc quod componitur cum vno, diuidatur ab alio in eadem oratione poſito, ſicut patet in modis tribus cõpoſitionis, & in tribus modis diuiſionis in antehabitis paulo ante poſitis: nec etiam omnis compoſitio falſa facit fallaciam compoſitionis, ſicut patebit in ſequentibus.

Si autem quis quærat, quæ ſit propria cauſa apparentiæ compoſitionis, & quæ propria cauſa diuiſionis, & quæ propria cauſa non exiſtentiæ compoſitionis, & quæ diuiſionis? Dicendum, quòd propria cauſa apparentiæ compoſitionis eſt identitas orationis materialis diuiſæ ad compoſitam, & è conuerſo identitas materialis compoſitæ ad diuiſam, eſt cauſa apparentiæ ſpecialis in diuiſione. Cauſa autem non exiſtentiæ eſt diuerſitas in formali oratione & diuiſa & compoſita, ſicut patet per antedicta. *Dubitatio.* *Solutio.*

Si autem quæritur penes quid accipiantur modi compoſitionis & diuiſionis? Satis patet per prædicta: quia diuiſum ab aliquo in oratione poſito: aut non componitur cum aliquo in eadem poſito, & ſic eſt primus modus: aut componitur cum aliquo: & ſi componitur, aut componitur cum aliquo in oratione poſito, aut non poſito, ſed ſubintellecto. Et primo modo eſt ſecundus modus, altero autem modo tertius tam in compoſitione quam in diuiſione. *Dubitatio. Solutio.*

Sunt tamen qui dicunt, quòd nihil componitur cum aliquo vel diuiditur ab illo, niſi adiectiuum verbi vel nominis: & hoc diuiſum à ſuo ſubſtantiuo ſua dependentia exigit vt cum altero componatur: quia per ſe ſtare non poteſt. Sed ad hoc dicendum, quòd licet non poſſit eſſe per ſe, niſi componatur cum alio ſecundum conſtructionem: poteſt tamen eſſe per ſe & diuidi ſecundum prolationem. Diſiunctio autem in prolatione facit diuiſionem, ſicut & continua prolatio facit compoſitionem ſecundum quod hic intenditur de compoſitione & diuiſione. *Dictum quorumdam.*

Adhuc ſpecialiter circa primum modum compoſitionis notandum eſt: illius enim modi exemplum eſt poſſe non ſcribentem ſcribere: & *Argumentũ circa primum modum compoſitionis.*

& hæc vera eſſe videtur & in ſenſu compoſitionis & in ſenſu diuiſionis. In ſenſu enim diuiſionis, ſecundum quod diuiditur accuſatiuus ab infinitiuo, ſignificatur quòd ille qui nunc non ſcribit, poteſt ſcribere: & hoc eſt verum. In ſenſu verò compoſitionis, ſecundum quod accuſatiuus componitur cum infinitiuo eodem, nihil aliud ſignificatur, niſi quod prædicatum dicti poſſit ineſſe ſubiecto: & hoc eſt non ſcribentem ſcribere poſſe: & hoc iterum verum eſt. Adhuc eadem extrema manent, hoc eſt, idem prædicatum & idem ſubiectum in ſenſu compoſitionis & in ſenſu diuiſionis: & manentibus eiſdem extremis ſemper manet eadem falſitas & eadem veritas.

Solutio. Quomodo ſenſus huius propoſitionis, poſſe nõ ſcribentem ſcribere, eſt alius in ſenſu cõpoſito, & alius in ſenſu diuiſo.

Sed ad hoc dicendum, quòd diuerſus eſt ſenſus in compoſitione & diuiſione orationis primi modi compoſitionis: & non eſt verum, quòd in ſenſu compoſitionis non ſignificet aliud quam quod prædicatum dicti poſſit ineſſe ſubiecto: ſignificatur enim, quòd prædicatum dicti actualiter inſit ſubiecto, quod eſt non ſcribentem: & hoc eſt poſſibile. Eſt enim ſenſus compoſitionis, non ſcribentem ſcribere eſt poſſibile, hoc eſt, dictum iſtius propoſitionis, non ſcribens ſcribit, eſt poſſibile, quod eſſe non poteſt, cum propoſitio ſit impoſſibilis: & ideo dictum oportet eſſe impoſſibile. Nec etiam ſunt eadem extrema, quæ ſunt prædicatum & ſubiectum. In ſenſu enim compoſitionis ſubiicitur tantum accuſatiuus, non ſcribentem, & prædicatur hoc totum, ſcribere eſt poſſibile: & ſic diuerſa ſunt extrema compoſitæ orationis & diuiſæ.

Circa ſecundum modum compoſitionis.

Adhuc vlterius quæritur in ſecundo modo in quo diuiſum ab vno componitur cum alio. In hoc enim videtur eſſe duplex compoſitio, & duplex diuiſio ex duarum cauſarum altera oportet, quòd proueniat, aut ſcilicet quod ſint in oratione vna determinatio & duo determinabilia, aut è conuerſo duæ determinationes & vnum determinabile. Prioris modi exemplum eſt, vt quicquid viuit, ſemper eſt: hic eſt vna determinatio quæ eſt hoc aduerbium, ſemper, & duo determinabilia, ſcilicet quod dico viuit, & hoc verbum, eſt: & in hoc exemplo quod ſupra tactum eſt, quadraginta virorum, centum reliquit diuus Achilles. Si autem vna ſit determinatio, duo vero determinabilia, conſiderandum eſt ſi illa determinabilia ſic ſe habent adinuicem, quòd vnum ſit pars alterius, aut non. Et ſi vnum eſt pars alterius, tunc non contingit ibi duplex compoſitio & duplex diuiſio. Si autem non ſe habent adinuicem vt totum, ſiue quod vnum ſit pars alterius, ſed ſunt diuerſa vel diſparata, tunc accidit multiplicitas ex præpoſitione vel poſtpoſitione determinationis. Ex præpoſitione ſic, non vnum hominem ſedere ſequitur ad iſtum hominem ſedere: hic enim eſt multiplicitas ex hoc, quòd negatio poteſt referri ad totum vel ad partem. Ex poſtpoſitione autẽ determinationis accidit multiplicitas, vt hic, omne aliud quam animal, quod & Sortes ſunt duo, differt à Sorte: quia hæc determinatio, quod, poteſt determinare hoc totum, aliud quam animal, vel partem eius, ſcilicet animal.

Generaliter ergo loquendo quando vna eſt determinatio & duo determinabilia, quorum vnum ſe habet vt totum, reliquum vt pars: tunc dicendum, quòd oratio dicitur compoſita ex compoſitione determinationis cum illo determinabili quod ſe habet vt totum, & ex diuiſione eiuſdem ab illo dicitur omninò diuiſa: & ſecundum quod diuiditur ab illo, non componitur cum aliquo alio, vt hic, non, vnum hominem eſſe, ſequitur ad omnem hominem eſſe, ita quod punctus ſuſpẽſiuus ſtatim ponatur poſt negationem ſic, non, vnum hominem eſſe, ſequitur ad omnem hominem eſſe: hoc enim modo eſt oratio diuiſa, ſecundum quod eſt prolatio diſcontinua inter illud totum & negationem præcedentem. Si autem continuè prouuntietur, ſic eſt compoſita. Similiter autem quod ſubſequitur determinatio, vt hic, omne aliud quam animal (quod & Sortes ſunt duo) differt à Sorte: ſecundum enim quod hæc determinatio, quod, hic eſt pars totius relati, continuè profertur cum toto hoc, aliud quam animal, ſic eſt compoſita ſub hoc ſenſu: omne aliud quam animal, quod & Sortes ſunt duo, differt à Sorte: ſecundum autem quod pars eius ad quod refertur, continuè profertur cum relatione & non vt totum, ſic eſt oratio diuiſa, ſecundum quod ſit quædam pauſatio parua inter hoc quod dico, aliud, & hoc quod dico, quam ſic, omne aliud, quam animal quod & Sortes ſunt duo, differt à Sorte.

Si verò ſint duo determinabilia & ſic ſe habeant, quòd neutrum ſit vt totum reſpectu alterius, ſicut ſi ſint duo ſubſtantiua, vel duo verba ad quæ determinatio referri poſſit: tunc ſemper accidit multiplicitas ex interpoſitione determinationis, vt hic, quicquid viuit ſemper eſt: tunc enim non eſſet oratio multiplex, ſi præponeretur vel poſtponeretur determinatio ſic, ſemper quicquid viuit, eſt: vel ſic, quicquid viuit, eſt ſemper.

Quando ergo ſic eſt, quòd determinatio ponitur inter determinabilia: tunc conſiderandum eſt, vtrum illa determinabilia ſe habent in oratione ſecundum æquè, ita quod neutrum ſit principalius in oratione, aut vnum eſt principalius alio. Si autem vnum eſt principalius alio: tunc determinatione compoſita cum principaliori dicitur oratio compoſita, & ad diuiſionem eiuſdem determinationis ab illo debet dici diuiſa. Et huius cauſa eſt: quia determinatio de natura ſua antecedens & dependens eſt ad alterum, & principalius magis natum eſt ſuſcipere ſuam dependentiam, quam quod minus eſt principale. Si vero ita ſe habeant, quòd neutrum ſit magis principale, vt hic, poſui te ſeruum entem liberum: tunc conſiderandum eſt, quod illorum magis habet naturam determinabilis, & hoc ſemper erit præcedens determinationem: de natura enim determinabilis eſt ſemper præcedere determinationem ſuam vt ſubiectum præcedit formam: & tunc ex compoſitione determinationis cum magis determinabili dicitur oratio compoſita, & à diuiſione eiuſdem ab eodem dicitur diuiſa.

Si verò accidat duplex compoſitio, vel duplex diuiſio, eò quod vnum eſt determinabile & duæ determinationes: tunc accidit multi

multiplicitas ſolum ex interpoſitione determinabilis inter duas determinationes, vt hic: quinquaginta virorum, centum reliquit diuus Achilles: ſi enim determinabile præponatur, non eſt oratio multiplex ſic, virorum quinquaginta, centum reliquit diuus Achilles: vel etiam poſtponatur, vt hic, quinquaginta, centum virorum reliquit diuus Achilles: adiectiuum enim & ſubſtantiuum ſemper volunt ſimul coordinari immediatè. Quando ergo determinabile ponitur inter duas determinationes, conſiderandum eſt quæ illarum magis habeat determinationis, & ex compoſitione illius cum determinabili debet dici oratio compoſita, & ex diuiſione illius ab eodem debet dici oratio diuiſa: & hæc determinatio quæ magis habet naturam determinationis, ſemper erit ſequens determinabile: eò quod de natura determinationis eſt, ſemper ſequi ſuum determinabile, cum naturaliter ſit poſterior ipſo. Et ex hoc patet, quòd non omnis propoſitio falſa, facit fallaciam compoſitionis: nec omnis diuiſio falſa, facit fallaciam diuiſionis.

Et ex his tribus modis facile videtur de compoſitione & diuiſione ſi aliquid determinabilium duorum alterum ſe habeat vt totum, & alterum vt pars, vel non, & an ſint duo determinabilia & duæ determinationes, vel duo determinabilia & vna determinatio, vel vnum determinabile & duæ determinationes. Et hæc dicta ſint de fallaciis compoſitionis & diuiſionis.

CAPVT IX.

De excluſione dubiorum circa modos compoſitionis & diuiſionis.

Dubitatio

DVbitatur etiam de modis compoſitionis & diuiſionis, & primo de tertio modo compoſitionis & diuiſionis, quãdo ſcilicet cõpoſitum cum aliquo in oratione poſito & diuiſum ab iſto componitur cum aliquo, non in eadem oratione poſito, ſed ſubintellecto: ex hoc enim poſſet videri alicui, quòd iſtæ fallaciæ eſſent extra dictionem, cum non in voce ſed in re prout eſt intellectu proueniant. Et ad hoc dicendum, quòd non ideo dicitur fallacia, quòd cum ſubintellecto componatur, vel diuidatur, ſed principaliter eſt fallacia, quia in prolatione diuiditur ab eo cum quo componebatur, & per conſequens ipſum neceſſe eſt componi vel diuidi cum aliquo vel ab aliquo ſubintellecto.

Solutio.

Quomodo accuſatiuus poteſt diuidi ab infinitiuo & quomodo non.

Adhuc autem quamuis dicendum ſit in primo paralogiſmo, quòd prouenit ex hoc multiplicitas, quòd accuſatiuus poteſt diuidi ab infinitiuo, vel componi cum eodem: tamen ſciendum eſt, quod accuſatiuus non poteſt diuidi ab infinitiuo, ita quod infinitiuus non ſemper exigat accuſatiuum ſicut indicatiuus nominatiuum: & ideo non poteſt diuidi ab ipſo quantum ad conſtructionem, poteſt tamen diuidi ab ipſo quantum ad continuæ prolationis interpoſitionem: & hoc facit multiplicitatem.

Adhuc notandum, quòd licet prius inducta exempla de multiplicitate compoſitionis data ſint, tamen hæc ſimpliciter vera, quicunque ſcit literas, aliquando didicit illas: & hæc ſimiliter falſa, ſciens diſcit literas: nec ideo ponuntur, quòd multiplices ſint: quia ponitur oratio vera, vt ex ea eliciatur multiplex: & ponitur oratio falſa, quia ſequitur ex multiplici, ſicut in antehabitis patuit informatio prædictorum modorum.

Adhuc autem notandum, quòd in hac oratione, quod vnum ſolum poteſt ferre, plura poteſt ferre, principaliter fallit compoſitio, & ſoluit diuiſio ex conſequenti: tamen hoc ſequitur, quòd dictio excluſiua poteſt teneri ſyncategorematice, ſicut tenetur in ſenſu compoſitionis: vel categorematice, ſicut tenetur in ſenſu diuiſionis: & hoc non eſt inconueniens, quòd in vna oratione plures ſint cauſæ fallendi, vna ſcilicet principaliter, altera autem conſequenter.

Adhuc autem circa hanc orationem, quinque ſunt duo & tria, notandum eſt, quòd cum copula ſemper ſimilium ſit, vel orationem copulat orationi, vel dictionem dictioni, & non orationem dictioni vel è conuerſo: & ſic licet oratio videatur eſſe falſa, tam diuiſa, quam compoſita: tamen non eſt ita, quòd vterque ſenſus ſit falſus: ſed ſenſus compoſitionis eſt verus, & ſenſus diuiſionis eſt falſus: & copulatur terminus cum termino, tam in ſenſu compoſionis, quam in ſenſu diuiſionis: in ſenſu tamen compoſitionis totum copulatum redditur ſubiecto, partes copulatæ diuiſim. Secundum enim quod hæc (duo & tria) coniunctim proferuntur, eſt compoſita: ſecundum autem quod diuiſim, eſt diuiſa. Et ideo compoſitio & diuiſio ſunt paſſiones orationis exiſtentis in voce, & non in intellectu: & ſi aliquando tantum vno modo proferatur actu quoad conſtructionem, poteſt tamen diuerſimodè proferri in proferendo: & ex hoc cauſatur multiplicitas compoſitionis & diuiſionis.

CAPVT X.

De fallacia accentus & modis eius duobus.

Quomodo accentus diuerſimodè conſideratur à logico & grammatico

DE fallacia vero accentus conſiderantibus prius occurrit determinandum qualiter accentus ſit de conſideratione logici & ſophiſtæ, & qualiter de conſideratione grammatici. Sciendum, quòd accentum conſiderare in genere & ſub differentiis ſpecialibus accentuum grauis & acuti & circumflexi, facit ad diſcretionem ſignificationis in dictione: per accentum enim debitum & diſcretum cognoſcitur ſignificatio dictionis, vel remiſſio ſignificationis: vt ſi dicam, legere, media correpta, vel legére, media producta. Propter quod etiam in determinatione caſuum variatur accentus, vt primæ declinationis conſequentis in e productam, & ſic de aliis, & ſic facit ad bonum diſcretæ ſignificationis in dictione, & ideò ſic non operatur fallaciam. Sed conſideratio

ratio accentus ſub confuſione ad vnum vel plures, vel grauem vel acutum, generat confuſionem, & ideò operatur deceptionem in dictione: & efficitur ſic locus ſophiſticus, & eſt de conſideratione ſophiſtæ, & eſt inſtrumenmentum eius.

Quare accentus facit fallaciā: non autem ſic alia quæ accidunt literæ, ſyllabæ, aut dictioni.

Quamuis autem ſit fallacia penes accentum, non tamen poteſt eſſe fallacia penes alia quæ accidunt ſyllabæ, vel literæ, vel dictioni: penes accentus enim differentiam dictio manet eadem ſecundum materiam, quamuis non ſecundum formam, & ſic poteſt habere conuenientiam cum ſyllogiſmo & elencho, & ex illa conuenientia accipere poteſt cauſam apparentiæ: variata autem in libris vel numero literarum, tunc amittit conuenientiam illam, & per conſequens cauſam apparentiæ.

In tempore autem variata ſyllaba vel dictio retinet eandem materiam, & eſt eadem quantum ad pronuntiationem: & ideò ſenſum non variat, nec facit multiplicitatem potentialem: vt ſi dicam caput, prima longa vel breui: vel ſi aliquid variat, hoc erit æquiuocatio & non accentus: quia accentus vult habere eandem materiam & diuerſum modum proferendi. Similiter autem & ſpiritus qui accidit dictioni, neque diuerſificat dictionem ſecundum materiam, neque ſecundum modum proferendi: vt ſi dicam hominem cum aſpiratione, & ominem ſine aſpiratione: in vtraque enim eſt eadem prolatio ſicut idem modus proferendi: quando autem nomen eſt idem ſecundum materiam & ſecundum prolationem, & diuerſa ſignificata, tunc eſt æquiuocatio. Numerus autem literarum ſi aliquam cauſabit fallaciam, illa eſt fallacia figuræ dictionis. Spiritus autem & tempus diuerſum cauſabunt æquiuocationem.

Quam fallaciam cauſabit numerus literarum, & quam ſpiritus & tempus.

Tamen antiquorum quidam dixerunt, quòd deceptio cauſata à ſpiritu & tempore, reducuntur ad fallaciam accentus, ſicut hæc: bonum eſt viros iuſtos pendere: ſed pendere eſt pati pœnam: ergo bonum eſt iuſtos viros pati pœnam. Et hoc dictum non eſt inconueniens. Alij tamen dixerunt, quòd quando productio & correptio temporum cauſant diuerſum accentum, quod tunc cauſant æquiuocationem potius quam accentum: quia ſic neque diuerſificant dictionem quantum ad materiam, nec quantum ad formam ſiue modum proferendi.

Licet diuerſus numerus aut caſus poſſint cauſare æquiuocationē, non tamē diuerſus accentus.

Attendendum autem, quòd licet diuerſus caſus cauſent æquiuocationem, vt in præhabitis dictum eſt: tamen diuerſus accentus non poteſt cauſare æquiuocationem: quia in diuerſo accentu diuerſa eſt prolatio: nec poteſt eſſe æquiuocatio, quia nomen variatur. In diuerſis autem numeris & caſibus idem manet nomen ſecundum prolationem, licet varietur ſignificatum quoad modum ſignificandi: & hoc cauſat æquiuocationem. His habitis ponendi ſunt modi decipiendi ſecundum accentum in dialecticis.

Secundum accentum autem in his quidem, &c.

Qui ſunt ſine ſcriptura poëmatum, non eſt idoneum facere ſophiſticam orationem: quia ſtatim accentus dictionis manifeſtatur diuerſitas. In ſcripturis autem Auctorum & maximè in poëmatibus, in quibus diuerſitas pronuntiationis non eſt adeò manifeſta, magis eſt idoneum ſophiſticam facere orationem. Et dabimus de hoc duos modos in poëticis. Primo quando ſub vno accentu pronuntiantur duæ dictiones quæ diuiſos habent accentus: vt metuo longas pereunte noctes Lydia dormis. Eſt enim multiplicitas ex hoc quod metuo prout eſt vna dictio, vno pronuntiatur accentu: prout autem oratio me tuo, duobus accentibus habet pronuntiari. Aliud autem exemplum eſt, heu qui nam tanti cinxerunt æthera nimbi: & de diuerſitate acuti accentus & grauis in vna voce: ſi enim hoc ipſum quod dicitur, quinam, acuto accentu in fine pronuntietur, tunc valet tantum quantum cur, & eſt vna dictio, & eſt ac ſi dicatur, heu quinam tanti cinxerunt æthera nimbi: ſi autem graui pronuntietur, tantum valet, quantum quia, vel quantum valet nam, & habet aliam ſignificationem.

Ergo circa accentum, &c.

Ergo circa accentum huiuſmodi (quales dictæ ſunt) fiunt huiuſmodi orationes ſophiſticæ. Ex modis autem inductis videtur, quòd accentus non ſit fallacia diuiſa à compoſitione & diuiſione.

Obiectio.

Compoſitio enim & diuiſio fallaciæ ex hoc proueniunt, quòd dictiones diuiſæ coniunctim proferuntur, vel è conuerſo compoſitæ proferuntur diuiſæ. Sed hoc nihil eſt:

Solutio.

quia in accentu duæ proferuntur, vel vna vt duæ. In compoſitione autem ſemper manent dictiones diſtinctæ, ſiue compoſitæ, ſiue diuiſæ proferantur.

Vlterius notandum in illis modis, quòd licet in ſpeciali in duobus modis inductis duæ diuerſæ ſint cauſæ apparentiæ: in ſpeciali tamen non ſunt duæ fallaciæ: quia eſt vnum commune vniuocum ambobus, quod eſt communis cauſa apparentiæ, à quo cauſatur vna tantum fallacia: & hoc eſt apparentia vnius ſignificati propter vnitatem dictionis ſecundum materiam: & ideo non ſunt duæ fallaciæ, ſed vna.

Licet diuerſæ fallaciæ accidere poſſint circa eandem orationem, tamen multiplicitas vnius non eſt multiplicitas alterius.

Notandum etiam, quòd licet diuerſæ fallaciæ coincidant in vnam, tamen multiplicitas vnius non eſt multiplicitas alterius, & cauſa multiplicitatis vnius non eſt cauſa multiplicitatis alterius, ſicut patet in compoſitione, & diuiſione, & amphibologia: poſſunt enim coincidere in eandem orationem, ſed tunc habent ordinem adinuicem, tunc enim per prius accidit in oratione compoſitio & diuiſio, & per poſterius amphibologia, vt ex hoc ſophiſmate: omne quod eſt verum ſciri a te eſt verum: hoc enim eſt multiplex ſecundum compoſitionem & diuiſionem, & eſt diuiſa ſecundum quod diſcontinua eſt prolatio inter hæc duo, à te ſcilicet, & omne quod eſt verum, ſub hoc ſenſu: omne quod eſt verum: & fiat pauſatio: & inferatur illud reſiduum, à te ſciri eſt verum: & ſic eſt falſa. Compoſita autem eſt ſecundum quod eſt continua prolatio vnius cum altero ſic: omne quod eſt verum ſciri à te, eſt verum: & ſic eſt vera. Et ſic poſterius accidit multiplicitas ſecundum amphibologiam: eò quòd hoc nomen, omne, poteſt conſtrui cum hoc verbo, ſciri, & ſic eſt falſa, & eſt ſenſus: omne ſciri à te quod eſt verum, eſt verum: vel poteſt conſtrui cum hoc verbo, eſt, & ſic eſt vera, & eſt ſenſus: omne illud eſt verum, quod eſt verum ſciri à te.

Similiter eſt de æquiuocatione & accentu, quod

quod coincidunt in vnam orationem, non tamen modus fallendi vnius eſt modus fallendi alterius ſecundum ordinem hunc: ita quod prius eſt in tali oratione fallacia accentus, & poſtea per diſtinctionem accentus accidit æquiuocatio: ex eo quod poteſt eſſe nomen vel aduerbium: & ſic eſt in multis.

Quomodo ſunt duo modi fallaciæ accentus, & qui ſint illi.

Patet ergo, quòd diuerſæ fallaciæ coincidunt in vnam orationem: non tamen ita quòd cauſa & modus fallendi in vna, ſit cauſa & modus fallendi in alia. Duo autem modi qui poſiti ſunt de fallacia accentus, ſumuntur penes duas accentus variationes: poteſt enim variari vnus in plures, vel è conuerſo, & ſic eſt modus primus, vt hic: quicquid Deus fecit inuite, fecit inuitus: ſed vinum fecit in vite: ergo vinum fecit inuitus. Poteſt etiam variari à differentia accentus ad differentiam aliam, & ſic eſt ſecundus modus. Et vnitas vocis ſecundum materiam quam aliquis credit vnitatem debere eſſe accentus, eſt cauſa apparentiæ: diuerſitas autem ſignificationis ſub accentu cauſa eſt non exiſtentiæ. Et hæc de accentu dicta ſint.

CAPVT XI.

De fallacia figuræ dictionis & de modis eiuſdem.

In quo ſit figura dictionis principaliter, & quare ſic dicatur.

Circa fallaciam figuræ dictionis primo notandum, quòd figura dictionis eſt in ſimilitudine terminationis: propter quod principaliter eſt in dictione, & per dictionem poſterius & per accidens in oratione: & quia per ſe eſt in dictione, ideò dicitur figura dictionis & non figura orationis. Ideò etiam licet aliæ multiplicitates diuerſas fallacias cauſent in dictione & oratione, hæc tamen multiplicitas & in dictione & in oratione non operatur niſi fallaciam vnicam. Cauſa autem apparentiæ in hac fallacia eſt ſimilitudo figuræ dictionis: & cauſa non exiſtentiæ eſt, quòd non idem eſt in ſignificatione, vt idem interpretamur in dictione propter terminationis ſimilitudinem. Et ideo duas habet differentias ad alias fallacias in dictione. Vna quarum eſt: quia in aliis idem ſecundum vocem vt idem ſecundum rem interpretamur: hic autem non idem, ſed ſimile ſecundum vocem vt idem interpretamur. Alia verò: quia in aliis fallaciis in dictione, in voce ſignificatur aliquid quod non creditur ſignificari: in iſta autem & ſimili figura vocis non ſignificatur quod creditur ſignificari.

Dupliciter differt hæc fallacia ab aliis fallaciis in dictione.

Quæ autem ſecũdum figuram ſunt dictionis, &c.

Dicamus igitur, quòd orationes quæ fiunt ſecundum figuram dictionis, accidunt quando aliquid non idem in ſignificando ſimiliter (hoc eſt, propter ſimilem vocis ſignificationem) ſimiliter ſignificare cum alio interpretatur: & hoc fit duobus modis. Vno quidem modo in generibus conſignificatis, formam naturæ & eſſentiæ ſignificantibus, vt ſi interpretatur maſculinum eſſe fœmininum, vel è conuerſo fœmininum maſculinum, propter terminationis ſimilitudinem, vt muſa & Cathelina: vel genus quod eſt inter hæc (quod eſt neutrum) interpretatur vt alterum illorum, vt ſcamnum & dominium, vel ſcamna & fœmina vel vir. Siue & ſecundo modo in generibus ſignificatiuis prædicamentorum propter ſimilitudinẽ terminationis interpretatur quantum in quale, vel ẽ conuerſo, aut interpretatur diſpoſitum ad paſſiones vt faciens, & ſimiliter de generibus aliis, vt prius in prædicamentis eſt determinatum. Contingit enim id quod non eſt facere (hoc eſt, quod non eſt in genere actionis ſiue factionis) ſignificare dictione (hoc eſt, figura vel ſimilitudine terminationis in dictione) velut (hoc eſt, ſimiliter) quia ſit eorum (hoc eſt, de numero eorum) quæ ſunt facere, hoc eſt, in genere factionis. Cuius exemplum eſt, vt vigere ſecundum figuram dictionis in terminatione, ſimiliter dicitur ei quod eſt ſecare: & propter id videtur alicui, quod ſit eiuſdem generis prædicamenti ſicut & ædificare & operari: quamuis non ita ſit: quia hoc quidem quod eſt vigere, quale quid dicit & affectum ſecundum actum vitæ & paſſionem dicit: illud vero quod eſt ſecare, dicit ſimpliciter facere, & non quale vel affectum paſſionis ſecundum actum aliquem. Eodem autem modo eſt in aliis quando permutatur genus in genus, vel ſpecies in ſpecies prædicamenti.

Quomodo intelligẽdum quod ſimilitudo figuræ vocis ſit cauſa apparentiæ in hac fallacia.

Attendendum tamen eſt, quòd quamuis ſimilitudo in figura vocis ſit pro certo cauſa apparentiæ in fallacia figuræ dictionis, & quamuis fortè in tali oratione nomen ſit idem: vt quicquid vidiſti heri, vides hodie: heri vidiſti album: ergo hodie vides album: tamen eſt figura dictionis: quando enim dicitur ſimilitudo figuræ vocis eſſe cauſa apparentiæ, non accipitur vera ſemper, ſed per ſimilitudinem quæ creditur & apparet in verbo vel nomine phantaſticè: quia fallacia multiplicitatem phantaſticam operatur: apparet autem, quòd quid ſignificet vt quale, & ſic fieri fallacia figuræ dictionis.

Adhuc notandum, quod licet ſimilis figura dictionis maximè ſit penes ſimilitudinem in fine dictionis, tamen etiam poteſt eſſe in medio & principio & in tota dictione, vt hæc: cuiuſlibet hominis aſinus currit: ergo aſinus cuiuſlibet hominis currit, quod poteſt eſſe falſum: & hæc, omnium oppoſitorum eadem eſt diſciplina: ergo eadem diſciplina eſt omnium oppoſitorum. Et variatur hæc, quod ſimilitudo vocis eſt principium fallendi in fine, vel in principio, vel in medio, vel etiam in tota dictione. Paralogiſmi autem iuxta primum modum figuræ dictionis ex commutatione generis conſignificati prouenientes, ſic habent formam: Vno quidem modo quando duo genera ſimiles habent terminationes: quia ſecundum grammaticam genera per terminabiles literas & ſyllabas diſtinguuntur, vt ſi dicam, muſa eſt fœminini generis: ergo & poëta. Vel ſic: ſecari eſt paſſiui generis: ergo & operari & loqui eſt paſſiui generis. Quod falſum eſt. Alio modo formari poſſunt vt in eundem modum ſic, quòd ponatur genus commune accidentale in oratione in principio, & ſub iſto accipiatur aliud genus tanquam

Quomodo paralogiſmi qui ſunt in primo modo huius fallaciæ, poſſunt dupliciter formari.

quam

quam vtrumque ſignificet, & alterum ex duobus inferatur: vt quemcunque diligis, ille eſt amicus tuus: puellam diligis: ergo puella eſt amicus tuus.

Quot modis poſſunt formari paralogiſmi, qui ſunt in ſecundo modo huius fallaciæ.

Iuxta ſecundum autem modum ſic poſſunt formari. Vno quidem modo, vt dictum eſt, quando duæ dictiones eiuſdem terminationis ponuntur in oratione, & propter illam ſimilem terminationem arguitur illa eſſe eiuſdem generis prædicamenti: vt amari eſt pati: ergo & operari. Secundo autem modo poteſt formari quando nomen vnius generis prædicamenti ponitur vniuerſaliter, & ſub illo ſumitur res alterius prædicamenti, ac ſi ſit eiuſdem generis: vt quicquid vidiſti heri, hodie vides: heri vidiſti album: ergo hodie vides album. Tertio modo poteſt formari ita quod primo ponatur nomen ſignificans rem alicuius generis ſine vniuerſalitate, & inferatur nomen rei alterius generis: vt iſte dat vnum ſolum denarium: & non habet vnum ſolum: ergo dat quod non habet. Solum enim ſignificat relationem: quod autem ſignificat ſolum quod quidam dicunt prætermittere vniuerſalem in qua ſit cauſa apparentiæ ſic: quæcunque ſunt eiuſdem determinationis, ſunt eiuſdem generis: ſecare & vigere ſunt eiuſdem determinationis: ergo ſunt eiuſdem generis. Iſte enim modus in aliis fallaciis in dictione non obſeruatur.

Cauſa apparentia in hac fallacia.

Ex omnibus autem his patet, quòd cauſa apparentiæ in figura dictionis eſt ſimilis figuratio vel eiuſdem dictionis ad ſeipſam, vel vnius dictionis ad alteram. Eiuſdem ad ſeipſum vt hæc, omnium oppoſitorum eſt eadem diſciplina: ergo eadem diſciplina eſt omnium oppoſitorum. In qua hæc dictio, eadem, ſtans confusè eſt ſimilis ad ſeipſam ſtantem determinatè pro vna diſciplina. Ad aliam autem, vt Cathelina & muſa ſunt eiuſdem terminationis: ergo eiuſdem generis.

Similis figuratio dictionum dupliciter fit.

Scias autem, quòd iſta ſimilis figuratio dupliciter fit. Vno quidem modo, quod dictiones ſimilis figuræ in terminatione exprimuntur in oratione, vt ſecare & vigere, & muſa & ſcamna & poëta & nauta & huiuſmodi. Alio autem modo quando non exprimuntur, ſed continentur ſimiliter figurata in aliquo genere poſito, ex alio ſicut partes inferuntur: & hoc dupliciter, ſcilicet quod figurata intelliguntur ſecundum genus conſignatum vel ſecundum genus prædicamenti prioris. Exemplum eſt, vt quemcunque vides, eſt amicus tuus: puellam vides: ergo puella eſt amicus tuus. Sub hoc enim ſigno, quemcunque, multa continentur in a deſinentia quæ ſunt maſculini generis, vt nauta, poëta, pincerna, & huiuſmodi, per quæ aliquis credit, quòd propter ſimilem terminationem etiam puella ſub eodem contineatur. Aliquando autem eſt ſecundum commutationem prædicamenti prædicabilis: vt quicquid vidiſti heri, vides hodie: heri vidiſti album: ergo hodie vides album. Multa enim neutrorum habentia eandem terminationem, continentur ſub hoc ſigno, quicquid, vt ſcamnum, pomum, vinum, acetum, & huiuſmodi, propter quorum configurationem poteſt credi etiam album contineri ſub ipſo, & inferri ab ipſo.

Talis etiam fallacia figuræ dictionis ex commutata ſpecie quantitatis in aliam fit: vt quandocunque ſediſti, fuiſti homo. Probatio: heri cum ſediſti, fuiſti homo, & ante heri, & pridie, & perendie, & ſic de aliis, & quandocunque. Contra: quandocunque ſediſti, fuiſti homo: ergo multoties fuiſti homo: quandocunque enim dicit tempus ſub continuitate: & ſic partes eius ſunt heri & pridie & perendie, & hæc commutantur in quotieſcunque quod dicit numerum: & ſimilis figura in quotieſcunque & quandocunque, cauſa eſt deceptionis.

Sic etiam fit mutatio ſingularis in plurale ſecundum vnam ſpeciem diſcretæ quantitatis mutatam in aliam ſic: quodcunque nouit aliquis, nouit inueniendo: & plura nouit aliquis vel nulla nouit aliquis: ergo nouit inueniendo: & penes huiuſmodi figuram dictionis accipiuntur modi tres figuræ dictionis qui ſuperius dicti ſunt.

TRACTATVS III.

De fallaciis extra dictionem.

CAPVT I.

De his quæ in communi præmittenda ſunt.

ANTEQVAM de fallaciis extra dictionem ſpecialiter ſecundum ſingulas fallacias determinetur, in communi de omnibus prænotandum eſt, quòd non eſt in fallaciis extra dictionē aliquod vnum vniuocè participatum ab omnibus, penes cuius diuerſam participationem poſſit ſumi determinatio numeri fallaciarum extra dictionem, ſicut eſt vnum commune quod eſt ſermonis identitas, vel in parte vel in toto, quæ diuerſimodè participata determinat numerum fallaciarum in dictione. Et hoc ideo: quia hoc quod eſt cauſa apparentiæ in fallaciis in dictione, non poteſt eſſe cauſa apparentiæ in fallaciis extra dictionem: & ideo cum vnitas vocis tam in materia quam in forma ſit cauſa apparentiæ in

Non poteſt ſumi numerus fallaciarum extra dictionem per aliquod commune vniuocum.

æquiuocatione & amphibologia & figura dictionis fallaciis, & in eis ſit cauſa non exiſtentiæ diuerſitas rei ſignificatæ: non poteſt fieri, quòd vnitas vocis in materia & forma & diuerſitas rei ſignificatæ ſit cauſa apparentiæ & non exiſtentiæ in aliqua fallaciarum extra dictionem. Nec iterum poteſt fieri è conuerſo; ſcilicet quod diuerſitas in voce ſit cauſa non exiſtentiæ, & vnitas in re ſit cauſa apparentiæ: quia talis complexio nullam habet ſimilitudinem cum ſyllogiſmo & elencho: ſicut ſi dicam, omnis gladius incidit vel quidam, vnicus eſt ſenſus: ex hac enim complexione nihil infertur: quia caret & medio & extremis in diſpoſitione ſyllogiſmi & elenchi poſitis. Nec iterum fieri poteſt, quòd identitas vocis in parte vocis (hoc eſt, ſecundum materiam) & diuerſitas in parte altera vocis ſit cauſa apparentiæ & non exiſtentiæ: quum hæc ſit cauſa in tribus aliis fallaciis in dictione, compoſitione, & diuiſione, & accentu. Et ſic relinquitur, quòd cauſa apparentiæ in fallaciis extra dictionem ſit vnitas rei ſecundum vnam partem, & diuerſitas rei ſecundum alteram partem ſit cauſa non exiſtentiæ.

Cauſa apparentia & cauſa non exiſtentia in fallaciis extra dictionem.

Vnitas ex qua ſumitur numerus fallaciarum extra dictionem, & ſufficientia earundem.

Penes ergo huiuſmodi vnitatem ſic poteſt ſumi numerus fallaciarum extra dictionem penes tria quæ faciunt vnitatem ſiue identitatem: aut enim iſta eſt vnitas ſubſtantiæ, & facit idem: aut vnitas quantitatis, & facit æquale: aut vnitas qualitatis, & facit ſimile. Si eſt penes vnitatem qualitatis quæ facit ſimile, hæc erit altero duorum modorum: aut enim erit ſimilitudo in ipſo ſignificato, aut in modo ſignificandi. Si eſt in ipſo ſignificato, eo quod communicant in ſignificato aliquo: tunc eſt fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam: in illa enim propoſitio quæ non eſt cauſa, apparet cauſa concluſionis: quia communicat & ſimilis eſt cum propoſitione quæ eſt eſt cauſa eiuſdem concluſionis in ſignificato termini alicuius. Si autem ſit ſimilitudo in modo ſignificandi, ſic vnitas ſimilitudinis eſt cauſa apparentiæ in fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam: in hac enim propoſitio plures apparet eſſe vna: quia communicat cum vno in modo ſignificandi, eò quod interrogatio facta ex affirmatione & negatione propriè non vna eſt, vt hæc, eſt ne homo animal, vel non? & ideo quando proponuntur duæ interrogationes diuerſæ, propter modum ſignificandi ſimilem putatur, quòd illa ſit vna interrogatio, & ſic interrogatio compoſita ex affirmatione & negatione putatur vna, & ſic quod plures interrogationes ſint vna. Si autem fiat apparentia penes vnitatem rei quæ eſt æqualitas, ſic vnitas eſt cauſa apparentiæ in fallacia petitionis principij: ibi enim conuertibilitas medij cum altero extremorum facit apparere, quòd medium cum extremis ordinatur ſicut notius vt faciat cognoſcere concluſionem, cum ſit æquè ignotum vel minus notum concluſione. Si autem fiat penes cauſam vnitatis quæ eſt identitas: tunc non poteſt eſſe cauſa apparentiæ idem in genere, ſpecie, & numero: & quia quandoque apparet aliqua iſtarum identitatum eſſe cauſa apparentiæ, tunc ſemper contingit fallacia accidentis & non alia.

Et ideò ſic dicendum eſt: Idem aut eſt idem accidentis ad ſubiectum, aut antecedentis ad conſequens, aut abſoluti & ſimpliciter dicti ad eandem dictionem cum determinatione. Et primo quidem horum trium modorum eſt fallacia accidentis. Secundo verò modo identitas eſt cauſa apparentiæ in fallacia conſequentis. Si verò identitas tertio modo dicta eſt cauſa apparentiæ, hoc contingit duobus modis: quia aut eſt determinatio quæ infert ſimpliciter, & hæc determinatio vocatur proprij: aut quæ non infert. Si primo modo vnitas abſoluti & determinati ſit cauſa apparentiæ, ſic ſit fallacia ſecundum ignorantiam elenchi: identitas enim talis abſolutè dicti & determinati facit apparere, quod quicquid ſtat cum vno, poſſit ſtare cum alio: identitas autem determinationis non inferentis ſuum abſolutum eſt cauſa apparentiæ in fallacia ſecundum quid & ſimpliciter: quia illa identitas facit credere, quòd de quocunque dicitur ſecundum quid, dicatur & de eodem ſimpliciter.

Alia ſufficientia fallaciarum extra dictionem.

Alio modo conſueuit dici, quòd accipitur numerus fallaciarum extra dictionem ſecundum ea quæ faciunt cauſam non exiſtendi: diuerſitas enim rei aliqua eſt non exiſtenti per quam diuerſitatem deficit à ſyllogiſmo & elencho. Si enim ſit defectus ille ex parte materiæ, ſic eſt fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam facere: quia in illa accipitur propoſitio plures, cum in ſyllogiſmo & elencho propoſitio ſimpliciter vna ſit accipienda. Si autem deficiat ex parte formæ, hoc erit dupliciter: aut enim deficit ab elencho, aut à ſyllogiſmo. Si ab elencho: tunc eſt ignorantia elenchi quæ infert ex veris & vera, ſed non infert concluſionem. Si vero deficit à ſyllogiſmo, hoc contingit dupliciter: aut enim deficit à ſyllogiſmo per impoſſibile, aut à ſyllogiſmo oſtenſiuo. Si ab eo qui eſt per impoſſibile, ſic eſt non cauſa vt cauſa: quia in non cauſa vt cauſa non verè interimitur hypotheſis, quamuis interimi videatur. Si verò deficit ab oſtenſiuo, hoc contingit tripliciter: medium enim aut eſt penitus diuerſum, aut partim idem & partim diuerſum. Si penitus idem, ſic eſt petitio principij. Si autem penitus diuerſum, tunc nulla eſt cauſa apparentiæ: & ideò nulla fallacia. Si autem partim ſit idem & partim differens, tunc identitas quam habet cum extremo, aut eſt eſſentialis, aut accidentalis. Dico autem eſſentialiter ambo eſſe eadem, quando vnum de altero prædicatur, vt albus dentes, & albus. Si medium habet cum extremo identitatem eſſentialem, ita quod vnum de altero prædicatur, hoc contingit tripliciter: medium enim aut erit antecedens ad concluſionem, aut eſt conſequens ad eandem ſiue illatum ex concluſione. Si eſt antecedens: aut erit argumentum affirmatiuum, & ſic illa non eſt fallacia: quia antecedens affirmatum infert conſequens: aut eſt negatiuum, & ſic eſt fallacia conſequentis à deſtructione antecedentis. Si autem ſit conſequens ad ad id quod infertur

ex

ex ipſo: tunc iterum aut eſt argumentum affirmatiuum, & ſic eſt fallacia conſequentis à poſitione conſequentis: aut negatiuum, & ſic non eſt fallacia: quia conſequens negatum infert antecedens negatum. Si autem identitas medij cum extremo ſit accidentalis: aut ergo illa identitas prouenit ex additione determinationis, & ſic eſt fallacia ſecundum quid & ſimpliciter: aut prouenit ex comparatione mutua extremorum adinuicem & ad tertium, & ſic eſt fallacia accidentis, in qua medium cum vno extremorum non habet niſi accidentalem identitatem:& hoc prouenit ex comparatione medij ad extrema.

Sufficientia earundem fallaciarum planior ſumpta ex Alpharabio.

Alpharabius leuius innuit numerum fallaciarum extra dictionem ſic: fallacia extra dictionem peccat contra ſyllogiſmum & elenchum, aut in materia, & ſic eſt fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam, vt dictum eſt: aut in forma quæ eſt in ordine propoſitionum vel terminorum. Si in propoſitioné,aut ſecundum quod propoſitio cauſa eſt concluſionis, & ſic eſt non cauſa vt cauſa: aut ſecundum quod principium notius eſt quam concluſio, & contra hoc peccat petitio principij. Si autem in ordine terminorum, ſic eſt peccans contra hoc fallacia accidentis: ſi autem non peccat contra propoſitionis formam vel terminorum, & tamen peccat contra formam ſyllogiſticam: tunc oportet,quòd peccet contra conſequentiam ipſam ſecundum quod vnum ſequitur ex altero: & hoc eſt aut contra id quod vnum perfectè ſequitur ex altero, & ſic contra hoc peccat fallacia conſequentis: aut ſecundum quod inferens imperfectè infert conſequens, & ſic eſt fallacia ſecundum quid & ſimpliciter. Si autem peccat contra elenchum,& ſic eſt ignorantia elenchi. Et hæc acceptio plana eſt & vera.

CAPVT II.

Quæ ſunt fallaciæ extra dictionem & quis ordo.

Eorū verò qui extra dictionem ſunt, &c.

HIs ita præmiſſis patet, quòd eorum locorum ſophiſticorum quæ ſunt extra dictionem ſiue paralogiſmorum, ſpecies ſunt ſeptem. Vna quidem ſpecies eſt & prima,quæ dicitur fallacia ſecundum accidens. Secunda verò in eo quod ſaliquid dicitur ſimpliciter & abſolutè & ſine determinatione, & non ſimpliciter, ſed dicitur quo, & hoc dico propter conditionem determinationis quæ id quod ſimpliciter dicitur,contrahit ad partem ſubiectiuam, aut vbi quantum ad conditionem ad partem in loco, aut quando quantum ad conditionem & partem ad partem in tempore, aut ad aliquid dicitur quantum ad conditionem ad aliquem reſpectum. Tertia autem ſpecies eſt fallacia ſecundum ignorantiam elenchi. Quarta verò ſpecies eſt ſecundum conſequens.Quinta verò eſt fallacia ſecundum quod in principio eſt ſumere. Sexta verò ſpecies eſt ſecundum quod eſt non cauſam vt cauſam ponere. Septima verò eſt ſecundum quod eſt plures interrogationes vt vnam facere.

Ordo fallaciarū extra dictionem.

Ordinari autem poſſunt dupliciter. Vno quidem modo ſic quod priores ſunt quæ peccant contra principium ſyllogiſmi, vel elenchi formam,quam illæ quæ peccant in materia: & inter peccantes contra principium quod eſt medium iungens extrema, & ſic primus locus eſt fallacia accidentis: aut peccant contra principium ſecundum quod eſt inferens, aut contra principium quod eſt probans. Si contra principium ſecundum quod eſt inferens: aut perfectè,aut imperfectè. Minus peccando recedit qui peccat contra inferens imperfectè: & ſic ſecundum eſt ſecundum quid & ſimpliciter. Peccans autem contra elenchum eſt tertia: quia minus recedit à conſequentia:non enim peccat contra conſequentiam, ſed contra illatum quod non eſt vera contradictio. Quarta autem fallacia conſequentis quæ totam peruertit conſequentiam: & ſic quarta eſt conſequentis fallacia. Si autem peccat contra principium probans, tunc manifeſtum eſt magis contractum: & ſic peccat in hoc quod eſt eſſe cauſam concluſionis: & ſic ſexta eſt non cauſa vt cauſa. Vltima eſt plures interrogationes vt vnam facere, quæ peccat contra diſpoſitionem materiæ ſyllogiſmi.

Alius modus ſumendi ordinem in eiſdem.

Poteſt etiam aliter ſumi ordo fallaciarum extra dictionem ſecundum quoſdam ſic,quod ſcilicet illæ ſint priores, in quibus maior eſt vnitas cauſa apparentiæ, & illæ poſteriores in quibus eſt minor vnitas cauſa apparentiæ omnibus. Ergo poſteriores ſunt non cauſa vt cauſa, & plures interrogationes vt vna: quia in illis (vt ſuperius habitum eſt)cauſa vnitatis non eſt niſi ſimilitudo: & ſic eſt non cauſa vt cauſa prior quam plures interrogationes vt vna: quia maior eſt conuenientia ſimilitudinis in participando in ſignificato, quam ſit conuenientia in participando in modo ſignificandi.Fallacia autem accidentis omnibus prior eſt in ordine fallaciarum vt fallaciæ ſunt: quia plus habet de virtute decipiendi. Secundo autem ſecundum quid & ſimpliciter propter identitatem inferentis imperfectè ad illatum, quod eſt quaſi identitas partis ad totum. Et tertia ſecundum ignorantiam elenchi propter cauſam dictam. Et quarta eſt ſecundum conſequens propter identitatem antecedentis ad conſequens quæ ſubſtantialis eſt. Quinta autem petitio principij: quia ibi eſt identitas æqualitatis ſiue quantitatis in conuertibilitate.

CAPVT III.

De his quæ dicenda ſunt de fallacia accidentis.

INter fallacias ergo extra dictioné primo occurrit determinare de fallacia accidétis. Primum autem videndum eſt, quæ ſit differentia inter fallaciam accidentis & figuram dictionis: cum in omni paralogiſmo figuræ dictionis inueniatur etiá fallacia accidentis, quamuis non ſit

ſit verum è conuerſo, quòd in omni paralogiſmo accidétis ſit etiam fallacia figuræ dictionis.

In quo conſiſtat fallacia figuræ dictionis, & quare ſic dicatur.

Et ad hoc ſciendum, quòd fallacia figuræ dictionis ſecundum veriorem opinionem conſiſtit in ſimili terminatione dictionis primo, & in ſimil terminatione orationis conſequenter: propter quam quidem ſimilem terminationem putatur eſſe ſimile ſignificatum in ſimiliter terminatis explicitè vel implicitè: fallacia autem fit & defectus ex diuerſitate ſignificationis in ſimiliter terminatis vel prolatis. Secundum tamen quorúdam opinionem ſignum in modo ſignandi applicando ſe ſignificato habet ſe per modum figuræ: quia ambit & continet totum ſignificatum, ſicut figura ambit & continet figuratum:& ſecudum hos metaphoricè dicitur figura dictionis à figura quæ eſt terminatio quanti: & tunc illius ſigni ſiue figuræ duplex comparatio eſt: poteſt enim accipi comparatio ſigni ad vtentem ſigno, & poteſt accipi comparatio ſigni ad ſignatum. Et ſiquidem primo modo comparationis accipiatur: tunc identitas faciens apparentiam erit in dictione: & ſic erit fallacia figuræ dictionis: quia fallacia in dictione quæ cauſam apparentiæ habet in dictione, & cauſam non exiſtentiæ in ipſa rei diuerſitate, ſi accipiatur ſimilitudo & identias ex parte ſignificati ad ſignum comparati, tunc identitas rei erit cauſa apparentiæ, quod medium ſcilicet ex parte idem eſt alteri extremo, & putatur propter hoc extremum idem eſſe extremo, vel quia accidens eſt idem rei ſubiectæ, cum hoc non ſit verum: & ſic eſt fallacia accidentis.

Pernotandum eſt etiam quid vocetur res ſubiecta, & quid vocetur accidens aſſignatum rei ſubiectæ & accidenti ineſſe. Ad hoc ſatis competenter dicunt aliqui, quòd ſubiectum eſt medium quod in prima propoſitione ſubiicitur ſecundum primæ figuræ diſpoſitionem: accidens autem ſubiectú minoris propoſitionis quod accidentaliter conuenit medio: accidens autem quod ſignificatur & rei ſubiectæ & accidenti ineſſe, eſt prædicatum maioris propoſitionis,quod eſt maior extremitas,vt hic: homo eſt ſpecies: Sortes eſt homo: ergo Sortes eſt ſpecies. Hic enim accidens homini eſt Sortes: accidens quod & rei ſubiectæ & accidenti aſſignatur ſiue concluditur ineſſe, eſt ſpecies, quæ concluditur de Sorte per hoc quod Sortes eſt homo.

In fallacia accidentis eſt duplex accidens.

Et ſecundum hoc in fallacia accidentis eſt duplex accidens quoad omnes modos eius, ſcilicet vnum quod accidit rei ſubiectæ,& hoc eſt idem quod extraneum: & alterum quod aſſignatur rei ſubiectæ & accidenti ineſſe, & concluditur in concluſione de accidente, & hoc eſt id quòd non eſt neceſſarium in concludendo, ſiue quod non eſt neceſſarium minori extremitati ineſſe in comparatione ad aliquid tertium, ſicut cum dico, ergo Sortes eſt ſpecies.

Accidens dupliciter

Ad hoc autem quod hoc bene intelligatur, oportet ſcire, quòd accidens rei ſubiectæ dupliciter poteſt comparari. Vno modo prout res ſubiecta accipitur vt ſubſtantia ſubſtans ſecundum ſe firmans in ſe, & occaſionis modo cauſans vt alterum ſit in potentia, & ſic accidens rei ſubiectæ eſt verè accidens,& vnum de quinque prædicabilibus quæ Porphyrius poſuit, & vnum de quatuor prædicatis quæ ponit in topicis Ariſt. & huius exemplum eſt,vt cum dicitur, homo eſt albus, vel album eſt homo. Alio modo dicitur accidens rei ſubiectæ ſecundum quod ſubiecta eſt, & hoc eſt omne illud quod extraneum eſt ſubiecto inquantum ſtat ſub forma talis prædicati, vt cum dico, homo eſt ſpecies, homo non poteſt ſtare ſub tali forma prædicabilis, niſi accipiatur homo ſecundum ſe,& non ſecundum quod ſtat pro partibus ſuis ſubiectiuis, ſiue ſecundum quod accipitur in partibus ſuis ſubiectiuis: & ideò Sortes accidit homini, & eſt extraneum ab ipſo homine ſic ſtante ſub forma prædicati: & quando infertur, ergo Sortes eſt ſpecies, per hoc quod Sortes accidit homini, aſſignatur omnem ſpeciem accidentis huic Sorti, & rei ſubiectæ huic homini (prout in Sorte eſt) ineſſe: & ideò eſt fallacia accidentis.

Secundum hoc igitur in omni modo fallaciæ accidentis eſt duplex accidens, vnum ſcilicet in eſſendo quod dicitur rei ſubiectæ ineſſe, & alterum in conſequendo quod dicitur ineſſe & accidenti & rei ſubiectæ.

Quot modis fiat fallacia accidentis

Secundum hoc igitur dicere oportet, quòd in prædicato conſiderandum primæ propoſitionis, & in ſubiecto minoris: prædicatum enim maioris, aut eſt conſequens, aut antecedens, aut conuertibile, aut per accidens conueniens ſubiecto. Conſequens, vt homo eſt animal: animal eſt genus: ergo homo eſt genus.Quamuis enim animal ſit ſubſtantia hominis, tamen vt ſtat ſecundum ſe per intentionem qua genus eſt,non eſt ſubſtantia hominis,ſed accidit homini quaſi rei:& ideo accidit etiam accidenti animalis quod eſt homo: quia animal ſecundum quod eſt in homine & ſubſtantia hominis, non eſt genus:& ſic eſt fallacia accidentis in præhabito paralogiſmo. Similiter eſt ſi prædicatum ſit vt antecedens, ſicut ſi dicam: homo eſt Sortes:homo eſt ſpecies: ergo Sortes eſt ſpecies. Inquantum enim ſubiectum ſtat ſub tali prædicato, multa accidunt ei quæ non accidunt ei ſecundum quod abſolutè ſumitur: & in omnibus talibus eſt fallacia accidentis. Si autem eſt prædicatum conuertibile, tunc eſt ſic: homo per ſe eſt riſibile: Sortes eſt homo: ergo Sortes per ſe eſt riſibile. Vel ſic: triangulo per ſe conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis: iſoſceles eſt triangulus:ergo iſoſceli per ſe conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis. Secundùm enim quod triangulus ſecundum ſe acceptus eſt, ſic ſubſtat huic prædicato quod eſt habere tres æquales duobus rectis: & ſic accidit triangulo iſoſceles: & ideo quando aſſignatur iſoſceli ineſſe, aſſignatur idem accidenti & rei ſubiectæ ineſſe. Sic etiam fit aſſumendo vel medio conſequens ſic: triangulo per ſe accidit habere tres æquales duobus rectis:triangulus autem eſt figura:ergo figuræ per ſe accidit habere tres æquales duobus rectis.Et ſic fit fallacia accidentis in prædicatis eſſentialibus vel antecedentibus vel conſequentibus.

Animal inquantum genus accidit homini.

In accidentalibus fit ſic: Cognoſcis Coriſcum: Coriſcus eſt veniens:ergo cognoſcis venientem

nientem. Secundum tertiæ figuræ diſpoſitionem:ſecundum enim quod medium (quod eſt res ſubiecta) eſt in ſe, accidit ei venientem eſſe, & ſecundum quod ſtat ſub forma prædicati(quod eſt cognoſci) iterum accidit ei. Poteſt tamen accidere oppoſitum:& ideò quando cognoſci concluditur de veniente, aſſignatur rei ſubiectæ & accidenti ineſſe. Idem eſt hic: homo currit:Sortes eſt homo:ergo Sortes currit:Sortes enim accidit homini indefinitè ſtanti ſub forma curſus ſiue prædicati:& ideò quando ſub homine ſumit Sortem, ſumit accidens: & quando concludit, ergo Sortes currit, aſſignat idem & accidenti & rei ſubiectæ ineſſe. Sed bonus eſt ſyllogiſmus ſi ſic dicamus:omnis homo currit:Sortes eſt homo:ergo Sortes currit. Quia homo ſecundum quod ſtat ſub forma curſus, eſſentialiter & ſubſtantialiter ſtat pro partibus diſtributum:pro partibus fit ergo diſtributio:& ſic Sortes vel quidam homo non accidit ei: ſed ſubſtantialiter ſtat ſub ipſo: & ideò quod eſt in medio,oportet quod inſit parti medij. Sic ergo ſcitur quid res ſubiecta, & quid accidens, & quid aſſignatum rei ſubiectæ & accidenti ineſſe.

Declaratio huius fallaciæ & modorum eius ſecundum alios.

Alij dixerunt (quod tamen ad idem redit) quòd accidens in fallacia accidentis non eſt accidens ſecundum quod ex oppoſito diuiditur contra ſubſtantiam,ſed accidens à quo nominatur fallacia accidentis eſt medium quod accidentaliter ſe habet ad extrema per modum qui dictus eſt: & tale accidens in præmiſſis ſyllogiſmi aliquando ſubiicitur, & aliquando prædicatur ſecundum diuerſarum figurarum diſpoſitionem. Et ideò etiam quamuis prædicati ſit ineſſe quod eſt accidentis ſimpliciter, non dicitur hæc fallacia prædicati: quia accidens non accipitur hic pro eo quod alij ineſt, ſed pro eo quod ad aliud ſicut extremum actualiter ſe habet & extraneè, & quod non eſt neceſſarium in conſequendo. Propter quod etiam non dicitur fallacia medij: quia non eſt fallacia ex medio, ſed ex medij ad extremum accidentali habitudine: propter quod dicitur fallacia accidentis quaſi fallacia accidentalis habitudinis ad extremum.

Quare hæc fallacia non dicitur fallacia prædicati,nec medij, ſed accidentis.

Hæc autẽ accidentalis habitudo (vt dicunt) poteſt conſiderari in argumento negatiuo & in argumento affirmatiuo. Si in argumento affirmatiuo conſideretur, conſiderari debet ſi medio (ſecundum quod medium idem eſt alteri extremorum) poſſit ineſſe oppoſitum alterius extremi:quia ſi ſic eſt, tunc eſt fallacia accidentis,vt hic: homo currit:Sortes eſt homo: ergo Sortes currit. Planum enim eſt, quòd huic medio quod eſt homo (ſecundum quod homo eſt in Sorte vt idem) poteſt conuenire non currere. Et ideo eſt fallacia accidentis. In negatiua autem argumentatione conſiderandum eſt,ſi medio prout eſt idem vni extremo, poteſt conuenire alterum extremum vel non:ſi enim ſic eſt, tunc eſt fallacia accidentis:vt homo non currit: Sortes eſt homo: ergo Sortes non currit.Conſtat enim, quòd homini ſecundum quod eſt idem Sorti, poteſt conuenire currere quod eſt oppoſitum ad non currere. Horum autem neutrum eſt in bono ſyllogiſmo: ſi enim affirmatiuè ſyllogizetur ſic:omnis homo currit:Sortes eſt homo: ergo Sortes currit: oppoſitum eius quod eſt non currere, non poteſt conuenire medio, hoc eſt, homini prout eſt idem minori extremitati, hoc eſt, Sorti, ſi maior vera eſſe ſupponatur. Similiter in negatiuo: nullus homo currit: Sortes eſt homo: ergo Sortes non currit: maior extremitas non poteſt conuenire medio, prout eſt idem Sorti, ſi prima ſit vera:& ideo cum in omni bono ſyllogiſmo probetur idem rei ſubiectæ & accidenti ineſſe, non tamen eſt fallacia accidentis: quia medium ibi per ſe ſe habet ad extrema non accidentaliter.

Ex his patet quare fallacia accidentis dicatur fallacia medij. Si autem alterum deberet dici, competentius diceretur fallacia medij, quam fallacia prædicati. Ex hoc iterum patet, quare non dicitur fallacia ſubiecti & accidentis:eò ſcilicet quod non denominatur ab accidente quod opponitur ſubiecto, quia nunquã hoc ſubiicitur in propoſitione, ſed potius de re ſubiecta: ſed dicitur ab accidente quod eſt accidentaliter ſe habere medium ad extremum in comparando medium ad inferendum alterum,quod vtrique & accidenti & medio ineſſe aſſignatur.

Quare hæc fallacia non dicitur fallacia ſubiecti.

CAPVT IV.

De fallacia accidentis quantum ad cauſam apparentiæ & cauſam non exiſtentiæ.

Ergo ſecundum accidens quidem, &c.

ERgo dicamus, quòd ſecundum accidens (hoc eſt, ſecundum fallaciam accidentis) paralogiſmi ſunt quantum ad cauſam apparentiæ, quando in ſyllogiſmo dialectico ſimiliter ineſſe, quod licet aſſignatum fuerit in maiori extremitate & in conſequendo rei ſubiectæ (hoc eſt, medio quod ſubiicitur in maiori propoſitione) & accidenti, hoc eſt, minori extremitati quæ eſt vt accidens ſubiecti ſiue medij, de qua prædicatur in minori propoſitione:tunc enim propter hoc quod medium in parte idem eſt cum extremo altero, videtur extremum extremo ineſſe per hoc quod ineſt medio: & hoc non eſt neceſſarium. In talibus enim ſic extremum ineſt medio, quòd oppoſitum eius poteſt eſſe,ſicut in antehabito capitulo dictum eſt. Nam quoniam aliquando multa eidem ſubiecto accidunt (hoc eſt, accidentaliter inſunt) hoc eſt, multa vt extrema ei vni, ſcilicet medio accidentaliter inſunt, quæ inſunt vt maior extremitas in omni figura, non neceſſe ineſſe omnibus prædicatis quæ ſunt in prima & in ſecunda figura medium:medium enim in prima figura prædicatur in minori propoſitione, & in ſecunda figura prædicatur in vtraque propoſitione: in minori enim propoſitione ſemper ponitur ſubiectum per accidens ſubiecti vel medij:& tamen prædicatum non ſemper dicit accidens:quia ſi ſemper diceret accidens, tunc in prima figura medium ſemper eſſet accidens in paralogiſmis accidentis:quod non eſt verum: quoniam in quibuſdam paralogiſmis è contrario

contrariò accidit, vt hic: omnis aqua eſt naturalis: balneum eſt aqua: ergo balneum eſt naturale. Vel ſic: omne æs eſt naturale: omnis ſtatua eſt æs: ergo omnis ſtatua eſt naturalis.

In tertia vero figura per hoc quod dicitur, prædicatis, intelligimus minorem extremitatem. Per hoc autem quod dicimus, de quo, accipimus medium: quia figura prædicatur minor extremitas de medio. Et ſic generaliter loquendo quia multa eidem accidentaliter inſunt non neceſſe eſt in conſequentia omnibus prædicatis in prima & ſecunda figura, & eidem de quo prædicantur hæc vt de ſubiecto, omnia quæ ſic prædicatis inſunt, accidentibus ineſſe: quia quando multa accidentaliter inſunt alicui medio, ita vt ſecundum quod medium eſt idem vni extremo, poſſit ipſi medio oppoſitum alterius extremi conuenire: & in negatiuo ſyllogiſmo ſecundum quod medium remouetur ab vno extremo, poſſit eidem medio ineſſe aliud extremum: tunc enim quando ita eſt, neceſſe eſt omnia prædicata concluſionum ineſſe prædicatis in minori propoſitione, & ei de quo prædicantur, hoc eſt, ſubiectis in minori propoſitione: non tamen è contrario. Et hoc quidem dico propter tertiam figuram: in hac enim quamuis prædicatum propoſitionis maioris inſit ſubiecto minoris, non tamen neceſſe eſt ineſſe prædicato eiuſdem. Cuius exemplum eſt hoc: homo eſt albus: homo eſt niger: ergo album eſt nigrum. Licet enim album in maiori propoſitione inſit homini, quod eſt ſubiectum minoris propoſitionis, non tamen neceſſe eſt ineſſe in eo quod eſt prædicatum eiuſdem.

Hoc autem probatur deducendo ad impoſſibile: quia ſi hoc dicam neceſſarium eſſe in conſequendo, ſequitur quòd omnia ſic erunt eadem. Hoc autem ſic probatur: quia ſi omnia quę eidé accidũt, neceſſe eſſet ineſſe prædicatis & de quibus prædicantur ſubiectis, ſequeretur quòd cum ſuperiori accidunt oppoſita quorum vtrumque ineſt ipſi ſuperiori, tunc ſequeretur, quòd etiam eſſet oppoſitum in oppoſito: ſed quæcunque ſunt vni & eidem eadem, inter ſeipſa ſunt eadem: & cum omnia ſint eadem in ente, omnia erunt eadem inter ſe. Sicut ſi dicam: ens eſt ſubſtantia: ens eſt accidens: ergo accidens eſt ſubſtantia. Vel ſic: ſubſtãtia eſt ens: accidens eſt ens: ergo accidens eſt ſubſtantia. Et ſic eſt de omnibus oppoſitis ſiue diſparatis in ſuo communi: & ſic ſequitur omnia eſſe eadem.

Quomodo in omni paralogiſmo accidentis oportet eſſe tria, & quomodo inueniantur iſta.

Notandum ergo, quòd cum in omni paralogiſmo accidentis oporteat ad minus eſſe tria, aſſignatum ſcilicet, & res ſubiecta, & accidens, generaliter in omni figura aſſignatum accidenti & rei ſubiectæ eſt maior extremitas. Ad inueniendum quid ſit res ſubiecta & quid accidens, conſiderandum eſt in minori propoſitione quæ ſemper continet rem ſubiectam & accidens: tunc enim in minori propoſitione aut ſubiectum eſt accidens, & prædicatum res ſubiecta: aut è conuerſo prædicatum accidens, & ſubiectum res ſubiecta: termini enim minoris propoſitionis non niſi tripliciter ſe poſſunt habere adinuicem, ſcilicet aut ſicut ſuperius & inferius, aut ſicut ſubiectum & accidens, aut ſicut duo accidentia diſparata adinuicem ſe habent. Si ſe habent ſicut ſuperius & inferius, ſiue ſuperius prædicetur de inferiori, ſiue è conuerſo, nihil differt quantum ad fallaciam accidentis: quia, ſicut in antehabitis iſtius fallaciæ dictum eſt, & ſuperius accidit in inferiori, & inferius accidit in ſuperiori: vnde vtrumque illorum poteſt eſſe accidens & reliquum res ſubiecta, & ſemper erit fallacia accidentis ſi idem aſſignatur & rei ſubiectæ & accidenti ineſſe. Si autem termini minoris propoſitionis ſe habent vt ſubiectum & accidens: tunc id debet dici res ſubiecta quod eſt verè ſubiectum, & accidens id quod ineſſe dicitur illi. Si autem termini minoris propoſitionis ſe habeant vt duo accidentia diſparata, tunc illud quod magis inter accidentia habet naturam ſubiecti, debet dici res ſubiecta, & reliquum debet dici accidens, & hoc ſemper eſt minor extremitas: quia de ſubiecto debent probari paſſiones: minor autem extremitas ſemper eſt de qua maior probatur ſiue concluditur extremitas, & ideo eſt loco ſubiecti: & ſic patet generaliter quid ſit ſubiectum, quid accidens, & quid aſſignatum ſubiecto & accidenti.

CAPVT V.

De formatione modorum paralogiſmi accidentis.

DE formatione autem paralogiſmorum fallaciæ accidentis exempla primo ponenda ſunt, & poſteà oſtendenda eſt formatio & modus formationis. Eſt autem exemplum Ariſtot. tale: ſi ab homine Coriſcus eſt alter, ipſe eſt alter à ſe: eſt enim homo, vt ſic formetur: ab homine Coriſcus eſt alter: Coriſcus eſt homo: ergo Coriſcus eſt alter à ſeipſo. Hæc enim formatio ſufficit ad deceptionem: & tunc in prima propoſitione hoc totum, Coriſcus eſt alter, eſt maior extremitas: & ab homine eſt medium quod ſubiicitur in maiori propoſitione: & aſſumitur minor, Coriſcus eſt homo, & non habet idem ſubiectum cum maiori: & quando infertur, ergo alter eſt Coriſcus à ſe, non ſubiicitur idem, ſed potius minor extremitas: & ſic habet paralogiſmus ſimilitudinem cum vero ſyllogiſmo in figura. Aliter autem ſi ſic formaretur: Coriſcus eſt alter ab homine: Coriſcus eſt homo: ergo Coriſcus eſt alter à ſeipſo: idem erit ſubiectum maioris & minoris propoſitionis, & etiam concluſionis, quæ non eſt diſpoſitio alicuius figuræ. Si autem ſic formetur: ab homine Coriſcum eſſe alterum eſt verum: Coriſcum eſſe hominem eſt verum: ergo verum eſt Coriſcum eſſe alterum à ſe: non valet formatio propter hoc quod ſecunda figura non eſt in affirmatiuis.

Vt ſi Coriſcus alter eſt ab homine, &c.

Similiter ſi ſic formatur, ſicut quidem dicunt eſſe formandam: omne quod eſt tuum, eſt tuus pater: iſte canis eſt tuus: ergo eſt tuus pater. Iſta domus eſt tua: iſta domus eſt opus: ergo eſt tuũ opus. Debet enim in figura accidentis vnum attribui duobus, ſcilicet accidenti & ſubiecto, ſicut in præhabitis dictum eſt: cum autem dicitur

citur in maiori, iſta domus eſt tua, tuum eſſe quod eſt accidens, attribuitur ſubiecto, quod eſt domus: & quando aſſumitur in minori, iſta domus eſt opus, aliud accidens quod eſt eſſe opus, attribuitur eidem: & cum infertur, ergo iſta domus eſt tuum opus, eidem ſubiecto attribuitur vtrumque dictorum accidentium, quod non competit, ſed in concluſione deberet concludi maior extremitas de minori: & ſi ita dicatur, hoc verum eſt quando concluditur ſyllogiſticè, & cauſa non ſyllogiſticæ concluſionis eſt, vt ſignificetur quod aſſignatum eſt accidenti & ſubiecto, inſit ſubiecto per rationem accidentis: vnde cum dicitur, iſte canis eſt tuus, & eſt pater, intelligitur quod inquantum eſt pater, eſt tuus: & vt hoc ſignificetur, ſic concluditur, ergo eſt tuus pater.

Contra quid peccat paralogiſmus accidentis.

Sed omnibus his dimiſſis dicendum eſt, quòd paralogiſmus accidentis non peccat contra ſyllogiſmum inquantum ſyllogiſmus eſt, ſed contra dialecticum ſyllogiſmum in habitudine topica ſiue locali conſtitutum: & ideò ſecundum habitudinem ſufficit formare ſyllogiſmos. Paralogiſmus autem accidentis cum duo in ſe habeat, accidens ſcilicet quod diuiſim ſubiecto attribuitur, & aſſignatum quod etiam ſubiecto diuiſim attributum eſt in maiori propoſitione, intendit paralogizans hæc duo coniunctim concludere de eodem: & ideò diuiſim præponenda ſunt in præmiſſis, & coniungenda in concluſione: & de quantitate & qualitate propoſitionum non eſt curandum quoad modum ſyllogiſmi, nec etiam de diſpoſitione terminorum in figura completa, ſed de apparenti locali diſpoſitione ad inferendum coniunctim quod diuiſim eſt propoſitum, ſicut hic: tu es in aëre: aër eſt in turri: ergo tu es in turri. Tu cognoſcis Coriſcum: Coriſcus eſt veniens: ergo tu cognoſcis venientem. Cauſa enim apparentiæ in hac fallacia eſt identitas accidentis & ſubiecti apparens, & identitas medij in parte cum extremis apparens, propter quam creditur, quod quicquid attribuitur medio, attribuatur extremis. Et cauſa non exiſtentiæ eſt diuerſitas vera iſtorum. Sic ergo, vt dictum eſt, formandi ſunt paralogiſmi.

Quot ſunt modi huius fallaciæ.

Et non ponuntur niſi duo modi: quia duo ſunt quibus poteſt attribui aſſignatum: aut enim attribuitur accidenti, & putatur attribui per accidens ſubiecto: aut è conuerſo attributum ſubiecto, attribuitur accidenti per ſubiectum. Exemplum primi eſt: Coriſcus eſt alter ab homine: Coriſcus eſt homo: ergo Coriſcus eſt alter à ſeipſo. Exemplum ſecundi: Coriſcus eſt alter à Socrate: Sortes eſt homo: ergo Coriſcus eſt alter ab homine.

Fallacia paralogiſmi accidentis fit tam ex veris quam ex falſis.

Eſt autem hic notandum generaliter, quòd quando ipſi medio comparato vni extremorum poteſt conuenire oppoſitum alterius extremitatis (quamuis fortè propoſitio ſit vera) poteſt tamen eſſe falſa: & ſic concluſio non ſequitur ex præmiſſis: & ideò concluſio paralogiſmi accidentis & fallacia fit tam ex veris quam ex falſis, vt, iſte eſt bonus, & eſt clericus, ergo eſt bonus clericus. Iſte eſt malus, & eſt ciuis, ergo eſt malus ciuis, & huiuſmodi.

Propter exemplum quod ponit Ariſtot. de iſta, Coriſcus eſt alter ab homine, & quod ponit in vno paralogiſmo pro præmiſſa, & in altero pro concluſione, notandum, quòd meo iudicio hæc falſa eſt, Coriſcus eſt alter ab homine: quia alter notat diuerſitatem, & in termino circa quem ponit diuerſitatem, notat diuerſitatem formalem: & tunc patet, quòd propoſitio eſt falſa: & cum dicitur, Coriſcus eſt alter à Socrate: Socrates autem homo: cum medio comparatur homo, hoc eſt, Socrati attribuitur homo: ſic enim poteſt conuenire Coriſco alterum eſſe à Socrate, quum non ſit idem cum Socrate.

Identitas medij in ſyllogiſmo duplex.

Notandum etiam, quod in ſyllogiſmo bono duplex eſt medij identitas: vna ſcilicet medij comparati ad extrema, & hæc identitas aliquam admittit diuerſitatem: ſic enim medium in parte eſt idem extremitati, & in parte diuerſum. Alia eſt identitas medij ſecundum quod medium eſt acceptum ſecundum ſuam ſubſtantiam ſecundum quod eſt bis poſitum ſiue iteratum in præmiſſis, & hæc identitas non admittit diuerſitatem, quinimo ſicut ponitur in vna, ſecundum eandem ſignificationem debet poni in altera, ſi bonus debeat eſſe ſyllogiſmus, in quo habitudo localis eſt dialectici ſyllogiſmi.

Contra quã identitatem medij peccãt ſyllogiſmi huius fallaciæ.

Et contra hanc identitatem medij peccant paralogiſmi iſtius fallaciæ. Vnde identitas medij ſecundum ſubſtantiam iterati facit apparentiam: diuerſitas autem eiuſdem ſecundum rationem facit defectum, vt hic: homo eſt ſpecies: Sortes eſt homo: ergo Sortes eſt ſpecies. Hic enim idem medium quod eſt homo ſecundum ſubſtantiam bis poſitum eſt ſiue iteratum: diuerſimodè autem ſumptum eſt ſecundum rationem: quia in prima ſtat homo ſecundum ſe, in ſecunda autem ſtat pro ſuppoſito. Hic ergo eſt vnus modus accidentis ex diuerſitate medij diuerſificati ſecundum rationem.

Secundus autem modus eſt, quando conſequens medij ſumitur, & illi aſſignatur accidens medij, vt hic: homo eſt ſpecies: homo eſt ſubſtantia: ergo ſubſtantia eſt ſpecies. Et alij multi modi iuxta hos poſſunt formari ſecundum compoſitionem antecedentis & conſequentis, vel ſubiecti & propriæ paſſionis, vel ſubſtantiæ & accidentis, vt prius dictum eſt.

Quod autem quidam dicunt hoc: triangulus habet tres æquales duobus rectis: iſoſceles eſt triangulus: ergo iſoſceles habet tres: eſſe ſophiſticum ſyllogiſmum quoad demonſtrationem: & bonum ſyllogiſmum quoad dialecticum: nihil eſt, ſed bonus eſt ſyllogiſmus ſimpliciter, licet non demonſtratiuus, nec ſophiſticus, cum non ſit in eo defectus.

CAPVT VI.

De præambulis ad ſciendum de fallacia ſecundum quid & ſimpliciter.

VT facilius intelligantur ea quæ de fallacia ſecundum quid & ſimpliciter dicenda ſunt,

ſunt, prænotandum eſt, quòd ſicut dicit Ariſt. in ſecundo topicorum, quod ſecundum quid, & quando, & vbi dicitur, & ſimpliciter dicitur, & non eſt ibi aliqua fallacia. Determinatio enim quæ apponitur ad ſimpliciter, aut habet ſe ex additione ad ſimpliciter, aut non. Si habet ſe ex additione ad ipſum ſimpliciter, conſiderandum eſt quid addat ad ſimpliciter: aut enim addit rem aliquam prius non intellectam in dicto ſimpliciter, aut non addit rem ſed rei diſcretionem tantum, ita quod eandem rem ſignificat diſcretè, quam ſimpliciter dictum ſignificat indiſcretè, vt dicitur homo ſimpliciter, & tamen diſcretè dicitur vnus homo vel ſolus homo. Et ſi diſcretionem eiuſdem rei addit tantum: tunc ſequitur ſuum ſimpliciter, vt cum dicitur vnus vel ſolus homo currit, ſequitur, ergo homo currit. Si autem determinatio ſecundum quid addit rem aliquid quod non intelligitur in eo quod eſt ſimpliciter, conſiderandum eſt vtrum ſit determinatio propria ipſi ſimpliciter, aut non propria, ſed aliena. Si enim propria, tunc ex ea iterum ſequitur id quod eſt ſimpliciter, vt in topicis dictum eſt, vt cum dicitur: homo albus currit: ergo homo currit. Albus enim eſt determinatio hominis ſecundum totum, & ſic propria toti. Si autem eſt determinatio impropria toti ſimpliciter accepto, conſiderandum vtrum illa determinatio ſit priuans totum ſimpliciter acceptum, aut diminuens. Si eſt priuatiua rationis quod eſt ſimpliciter, ſicut homo mortuus, vel homo pictus: vel ens in opinione ſiue opinabile, vt chimera quæ ſolum in opinione eſt: vel in aptitudine, vt homo futurus: vel ſolum in præterito, vt Cæſar fuit homo: tales autem determinationes priuatiuæ ſunt eius quod eſt ſimpliciter: & ideò ex talibus determinationibus non infertur ſimpliciter: non enim ſequitur, eſt homo mortuus: ergo eſt homo. Neque ſequitur, eſt homo pictus: ergo eſt homo. Vel eſt ens opinabile: ergo eſt ens. Vel eſt ens in aptitudine vel in futuro vel in præterito: ergo eſt ens.

Nota quæ determinationem infirmant ſimpliciter & quæ non.

Si autẽ eſt diminuẽs, tunc determinat ſecundũ partem, & tunc conſiderandum eſt vtrũ determinet ad partem ex qua infertur totum, vt eſt pars ſubiectiua vel per modum ſubiectiuæ partis ſumpta, ſicut pars in modo. Si eſt ad partem ex qua non infertur totum, eſt ſicut pars integralis ſumpta, vt pars in quantitate, vel pars in loco, vel pars in tempore. Sicut bene ſequitur: eſt homo: ergo animal: ita bene ſequitur: legit bene: ergo legit. Legit aliquando: ergo legit. Legit alicubi: ergo legit. Quia iſtæ determinationes non diminuunt totum vel denominationem totius. Si autem eſt determinatio ad partem diminuentem totum vel denominationem totius, tunc vocatur determinatio impropria, & tunc eſt trahens ad partem materialem ſiue integralem, ex qua non infertur totum: & tunc conſiderandum eſt vtrum ſit ad partem denominantem totum ſecundum formam quam dicit determinatio, aut non. Et ſi eſt ad partem à qua denominatur totum ſecundum formam quam dicit determinatio: tunc iterum bene ſequitur à ſecundum quid ad ſimpliciter, vt eſt criſpus ſecundum caput: ergo eſt criſpus, ſequitur: & eſt ſimus ſecundum naſum: ergo eſt ſimus. Eſt aquilus in naſo: ergo eſt aquilus. Quia à talibus partibus ſecundum tales formas totum denominatur, & eſt in priuationibus & habitibus naturalibus. Similiter & etiam in acquiſitis, vt eſt videns ſecundum oculum: ergo eſt videns. Eſt cæcus ſecundum oculum: ergo eſt cæcus. Eſt rectus in ambulando ſecundum pedes: ergo eſt rectus. Eſt claudus ſecundum pedem: ergo eſt claudus. Eſt mancus ſecundum manum: ergo eſt mancus. Et huiuſmodi cauſa eſt: quia formæ vel priuationes à quibus fit denominatio, ſunt iſtorum membrorum ſiue partium inquantum organa ſunt totius corporis: & ideò ab eis fit denominatio totius. Si autem fit determinatio ad partem integralem & ſecundum formam quæ non eſt in ipſa ſecundum quod eſt organum totius, ſed ſecundum quod eſt pars materialis tantum, vt cum dicitur, eſt albus dentem vel ſecundum dentes, vel niger ſecundum pedes: tunc non poteſt inferri ſimpliciter: vt Æthiops eſt albus ſecundum dentem: ergo eſt albus: non ſequitur. Vel cignus eſt niger ſecundum pedes: ergo eſt niger. Et ſic fit etiam in relatione ad aliquid, ſicut cum dico: bonum eſt vti diæta tali in loco infirmo: ergo bonum eſt vti diæta tali. Bonum eſt ſecari ne putreſcat corpus: ergo bonum eſt ſecari. Vtile eſt proiicere merces in mare tempore tempeſtatis: ergo vtile eſt proiicere merces, & ſic in omnibus facile eſt videre, quod eſt quod infert ſimpliciter & quod non.

Nota, quod iſta vocãtur determinationes partium conſ-

nimtium toti, vt inquit D. Albertus 5. phyſ. ſuper text. com. 2. aut accidentia copulata ſecundum modũ Burlæus in vniuerſalibus cap. de accidente.

His habitis adhuc prænotandum eſt, quòd penes cauſam apparentiæ diuerſæ diſtinguuntur fallaciæ, & non penes cauſam non exiſtendi: quia eædem cauſæ non exiſtendi poſſunt eſſe in diuerſis fallaciis, vt dicit Ariſtot. & non poteſt eſſe vna cauſa apparentiæ in diuerſis fallaciis. Vnde ſciendum, quòd identitas dicti ſecundum quid ad dictum ſimpliciter ſecundum rem, eſt cauſa apparentiæ in hac fallacia, ſcilicet quia in dictione ſimillimum eſt, & quia re proximum eſſe videtur. Dico autem dicti, non quod hæc fallacia in voce vel dicto ſit ſecundum quod eſt in voce vel dicto, ſed ſecundum quod dictio rei ſubiacet & ſignificatur in eo quod eſt in re. In omnibus enim fallaciis & in dictione & extra dictionem oportet ſermonibus vti: ſed ille ſermo in fallaciis extra dictionem ſumitur prout ſermo ſubiacet rei, in fallaciis in dictione ſumitur ſermo prout res ſubiacet ſermoni: & ideò principium deceptionis eſt in ſermone in fallaciis in dictione, in fallaciis autem extra dictionem ſumitur prout eſt in re & refertur ad ſermonem. Vnde cauſa apparentiæ in hac fallacia tota incompleta eſt: quia dictum ſecundum quid & dictum ſimpliciter ſunt valdè ſimilia ſecundum vocem rebus ſubiacentem: & quod non videntur multum differre ſecundum rem & cauſam non exiſtentiæ, eſt diuerſitas rei ſignificatæ in dicto ſimpliciter & in dicto ſecundum quid.

Penes quid diſtinguũtur fallaciæ diuerſæ.

Aliud eſt principium deceptionis in fallaciis in dictione, & aliud in fallaciis extra dictionem.

Adhuc autem notandum, quòd hæc fallacia quæ vocatur ſecundum quid & ſimpliciter,

plicitér, vna eſt fallacia, quamuis à duobus nominata: quia quamuis in compoſitione & diuiſione ſint duæ fallaciæ, & non vna: & quamuis in locis dialecticis ſint duo loci, vnus à parte, & alter à toto: tamen fallacia ſecundum quid & ſimpliciter non eſt niſi vnica fallacia & non duæ, & non vna duplex, vt quidam dixerunt. Et huius cauſa eſt: quia principium decipiendi ſiue cauſa apparentiæ (penes quod fallaciæ habent diſtingui) eſt vnum, hoc eſt, ſimilitudo in dicto ſecundum quid & ſimpliciter dicto, & proximitas ſecundum rem, quod idem eſt, ſiue conſideretur habitudo dicti ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, ſiue ſi conſideretur è conuerſo habitudo dicti ſimpliciter ad dictum ſecundum quid. Et hoc non eſt idem in fallacia compoſitionis & in fallacia diuiſionis: ſed in fallacia diuiſionis principium decipiendi eſt identitas orationis ad compoſitam ſecundum materiam vocis, & etiam in fallacia compoſitionis principium decipiendi eſt identitas orationis compoſitæ ad diuiſam ſecundum materiam: & hæc non ſunt eadem ſi debitè pronuntietur compoſita oratio, & ſi debitè pronuntietur diuiſa: ſed formalem habent differentiam in vna vocis materia quæ eſt elementa vocis: quia pronuntiationes & diſtinctiones habent diuerſas, ſicut in antehabitis eſt manifeſtum. Sic autem non in hac fallacia: quia ſiue procedatur à ſecundum quid ad ſimpliciter, ſiue è conuerſo, ſemper ſimilitudo dicti ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, eſt cauſa apparentiæ.

Penes aliud diſtinguũtur loci ſophiſtici, quam loci dialectici.

Loci autem dialectici non ſic diſtinguuntur, ſed potius penes differentias maximarum. Alia autem eſt habitudo partis ad totum, & alia totius ad partem: quas habitudines exprimunt & dicunt maximæ: & ideò confirmant locos ſiue habitudines locales: & ideò non eſt ſimile de locis dialecticis & de locis ſophiſticis.

CAPVT VII.

De fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, & differentia quid & ſecundum quid.

Secundum autẽ quod ſimpliciter dicitur hoc, &c.

Dicentes igitur de fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, & Ariſtot. ſequentes primum ponemus vniuerſalem cauſam deceptionis in hac fallacia. Dicit enim Ariſtot. quòd hæc fallacia fit ſecundum quod hoc quodcunque dicitur ſimpliciter, dicitur quo (hoc eſt, non cum determinatione contrahente ad partem) & non propriè, hoc eſt, cum determinatione propria, quæ infert ſimpliciter, ſed contrahitur cum determinatione impropria, quæ non infert ſimpliciter dictum: & eſt cauſa vniuerſaliter deceptionis in hac fallacia ſecundum quod frequentiſſimè fit, quando quod particulariter dicitur (hoc eſt, determinatione non propria contractum) ad partem ſumitur vt ſimpliciter dictum, hoc eſt, vt cum determinatione propria, quæ infert ſimpliciter. Et ſic vniuerſalis cauſa decipiendi in hac fallacia eſt ſimilitudo dicti ſecundum quid ad dictum ſimpliciter: eò quod determinatio impropria accipitur vt propria. Hoc autem primo oſtenditur in proceſſu à dicto quo vel quid ad dictum ſimpliciter, vt ſi aliquis ſic arguat: quod non eſt ſimpliciter (ſicut non ens) opinabile eſt, hoc eſt, in opinione eſt, vt chimera eſt: ergo quod non eſt, eſt. Et ſic formatur paralogiſmus: quod in opinione eſt, eſt: ſed quod non eſt ſimpliciter, vt chimera eſt, in opinione eſt: ergo quod non eſt, eſt. Cauſa autem defectus ſiue non exiſtentiæ ſiue falſitatis eſt diuerſitas dicti quid & dicti ſimpliciter: non enim idem eſt eſſe aliquid quidem dictum & eſſe ſimpliciter dictum.

Aut rurſum quoniam quod eſt, &c.

Aut rurſus procedendo à negatione ad affirmationem ſic, vt ex eo quod non eſt aliquid, inferat eſſe ſimpliciter, vt dicat: aſinus non eſt homo: ergo non eſt ſimpliciter. Et cauſa falſitatis eſt: quia non eſt idem aliquid non eſſe quid, & aliquid non eſſe ſimpliciter: non enim idem eſt non eſſe hominem, & non eſſe ſimpliciter. Tamen alicui decepto videntur hæc eſſe eadem: eò quod dictum quid & dictum ſimpliciter, proxima ſint in dictione relata ad rem, propter deceptionis ſimilitudinem propriæ ad non propriam, & maximè: quia parum ſecundum rem differunt aliquid aliquando eſſe quid (hoc eſt, determinatum ad partem) & eſſe aliquando ſimpliciter: & in negatione ſimiliter parum differre videntur aliquid aliquando non eſſe, & non eſſe ſimpliciter.

Similiter autem eſt & quod eſt &c.

Et ſicut diximus parum differre aliquid eſſe quid & eſſe ſimpliciter, ſimiliter parum differunt etiam id quod aliquando dicitur ſecundum quid, & aliquando ſimpliciter: eſt enim ad aliquid eſſe ſecundum quid, hoc eſt, eſt quid quod contrahitur à communi ad partem aliquam materialem vel integralem: aut ad partem ſubiectiuam, vt homo, vel aſinus: vel ad partem in modo, vt legere benè vel malè: vel in tempore, vt aliquando, vel heri: vel in loco, vt alicubi, vel in foro: vel ad aliquid, vt diuitias eſſe malas abutenti, vel aliquid tale. Eſſe tamen ſecundum quid propriè dicit contractionem ſecundum partem materialem ſiue integralem. Et huius exemplum eſt, vt ſi aliquis ſic arguat: vt ſi Indus vel Æthiops (cum ſit ſimpliciter niger) albus eſt dentes, ſiue ſecundum dentes: eſt ergo albus & non albus. Et formetur ſic paralogiſmus: Indus eſt niger: ergo non eſt albus. Et in hac argumentatione nullum eſt peccatum. Et addatur, Indus eſt albus ſecundum dentes: ergo eſt albus. Et hoc eſt peccatum ſecundum quid ad ſimpliciter. Et poſtea inferatur, ergo eſt albus, & non eſt albus. Et hoc peccatum eſt idem quod prius, & eſt argumentum à contrario, quod ſecundum quid ineſt, ad alterum contrarium. Aut ſi alio modo arguat quis à duobus contrariis, quorum vtrumque quo (hoc eſt, ſecundum aliquam partem materialem) ineſt: vt ſi pica eſt alba in pectore & nigra in cauda, quod pica eſt ſimpliciter alba & nigra: & ſic ſimpliciter inſunt picæ contraria. Vel etiam ſi ſecundum

Ly à quo, eſt nota partis ſubiectiuæ, ſed ly ſecundum quid, eſt nota partis integralis, vt dicit in cap. ſequenti.

cum ſit dimidium album & dimidium nigrum, quod ſcutum ſit ſimpliciter album & nigrum: & ſic ſcuto ſimpliciter inſint contraria actu, quod eſt inconueniens.

Obiectio prima.

Siquis obiciat, quòd in hoc paralogiſmo (eſt opinabile: ergo eſt) magis videtur eſſe fallacia conſequentis quam fallacia ſecundum quid & ſimpliciter: eò quod valet è conuerſo, eſt: ergo eſt opinabile. Eadem etiam eſt obiectio de alio paralogiſmo.

Secunda.

Hic enim (aſinus non eſt homo: ergo non eſt) videtur eſſe proceſſus à deſtructione antecedentis, qui proceſſus facit fallaciam conſequentis, & non fallaciam per quid & ſimpliciter.

Solutio prima. *Non eſt inconueniens in eodem ſyllogiſmo plures eſſe fallacias.*

Sed hæc ſoluere non eſt difficile: quia non eſt inconueniens in eodem paralogiſmo plures eſſe cauſas & modos deceptionis: vnde opinabile diſtinguendũ eſt: hoc enim dicitur æquiuocè, communiter, & propriè. Communiter quidem dicitur opinabile omne id quod cadit vel cadere poteſt in opinione: & ſic ſumpto opinabili, eſt (in paralogiſmo illo qui appoſitus eſt) fallacia conſequentis, ſicut probat obiectio. Propriè autem dicitur opinabile non ens niſi in opinione, ſicut chimera: quia ſic opinabile per formam opinabilitatis opponitur alio modo enti, quam in opinione: & ſic in paralogiſmo illo eſt fallacia ſecundum quid & ſimpliciter: quia non ſequitur: eſt ens in opinione: ergo eſt: quia hircoceruus & minotaurus eſt ens in opinione: & non ſequitur, quòd ſimpliciter ſit hircoceruus ſiue tragelaphus vel minotaurus: & hoc modo eſt fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, ſi proprie ſumatur opinabile: & ſic inducitur hic.

Solutio ſecunda.

Similiter in ſecundo paralogiſmo & eſt fallacia conſequentis, & fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, ſecundum quod procedit à determinatè non exiſtente ad ſimpliciter non exiſtens: & ſecundum hoc eſt exemplum in hac fallacia.

Alia obiectio.

Siquis autem obiiciat, ſicut in præcedenti fallacia obiectum eſt, quòd iſti paralogiſmi deficiunt & in modo & in figura: & ſic nõ videntur eſſe paralogiſmi: quia ſimilitudinem non habent cum vero ſyllogiſmo.

Solutio.

Bona eſt reſponſio, quæ in antehabitis poſita eſt, ſcilicet quod peccat hæc fallacia contra ſyllogiſmum probantem dialecticum, & non contra ſyllogiſmũ ſimpliciter: quia (vt in principio huius libri determinatum eſt) etiam ſophiſticus ſimpliciter eſt ſyllogiſmus ſimpliciter: eò quod habet modum & figuram: quamuis non ſit ſyllogiſmus probans in dialectica: & ideo paralogiſmi formantur ſufficienter, quando in eis exprimitur habitudo localis, quamuis non diſponantur in modo & figura.

Siquis autem paralogiſmos ita format, primum quidem ſic: omne quod eſt opinabile, eſt: chimera eſt opinabile: ergo chimera eſt. Et ſecundum ſic: omne quod non eſt homo, non eſt: aſinus non eſt homo: ergo aſinus non eſt. Non erit conueniens formatio: quia in vtroque paralogiſmorum prima erit figura: & ſic videtur poni peccatum in materia plus, quam in forma: cum fallacia iſta faciat peccatum in forma, & non in materia. Poſſunt ergo ſic formari: omne ens eſt: chimera eſt ens opinabile: ergo chimera eſt. Hæc enim videtur eſſe prima figura, & propter ſimilitudinem quæ eſt inter ens ſimpliciter & ens opinabile, videtur quod illud quod ſubiicitur in maiori, prædicetur in minori: & ſic apparet prima figura. Secundus autem poteſt formari ſic: omne quod non eſt ens, non eſt: aſinus non eſt ens homo: ergo aſinus non eſt. Quia enim hæc duo, ens, & non ens homo, ſimilia ſunt, videtur quod ſubiectum maioris ſit etiam prædicatum minoris: & ſic apparet ibi figura prima. In hoc tamen parua vis eſt: quare reſponſio primo poſita vera eſt: & hoc dicit cauſam: quia materia paralogiſmorum non eſt ponenda in modo & figura, ſed ſolum in habitudine locali.

Paralogiſmi huius fallacia poſſunt fieri à ſecundum quid ad ſimpliciter, & è conuerſo.

Scias autem, quòd paralogiſmi iſti formati ſunt ſecundum proceſſum ab eo quod ſecundum quid ad ſimpliciter: eò quod cauſa deceptionis eſt ſimilitudo dicti ſecundum quid ad ſimpliciter dictum: ſic enim frequentius & magis propriè ſecundum cauſam deceptionis aſſignatam fit proceſſus in hac fallacia. Poteſt tamen è conuerſo fieri, ſcilicet ſecundum proceſſum à ſimpliciter ad ſecundum quid: vt Æthiops eſt niger: ergo eſt niger ſecundum dentes. Vel cignus eſt albus: ergo eſt albus ſecundum pedes. Et ſic cauſa deceptionis eſſet ſimilitudo dicti ſimpliciter ad dictum ſecundum quid. A ſimpliciter autem ad ſecundum quid contingit procedere & affirmandò & negando. Sed cum proceditur à ſimpliciter ad quo ſiue ſecundum quid negando: tunc fit fallacia ſecundum quid ad ſimpliciter: & cauſa apparentiæ non eſt alia, ſed eadem cum ea quæ eſt à ſecundum quid ad ſimpliciter, quando proceſſus fit affirmando, vt patet hic: eſt opinabile: ergo eſt. Et hic: non eſt: ergo non eſt opinabile. In his enim proceſſibus eadem eſt cauſa deceptionis. Si autem à ſimpliciter ad ſecundum quid proceſſus ſit affirmatiuè, hic non poteſt fieri niſi altero duorum modorum: aut enim fit proceſſus à ſimpliciter ad quid ad partem integralem ſiue materialem, aut ad partem alio modo dictam, ſcilicet ſubiectiuam, aut in modo, aut in tempore, aut in loco, vel huiuſmodi ad partem aliam. Si ſit ad partem integralem: tunc habet cauſam deceptionis non eandem quam habet proceſſus à ſecundum quid ad ſimpliciter, ſed potius aliam quæ ſumitur à ſimilitudine proceſſus à toto integro ad ſuam partem: ſicut ſi dicam, eſt albus, ergo eſt albus ſecundum pedem: in quo proceſſu non eſt eadem cauſa deceptionis, quæ eſt in proceſſu à parte ad totum: quia cum dicitur, eſt albus pedem, ergo eſt albus: cauſa deceptionis eſt ſimilitudo dicti ſecundum quid ad dictum ſimpliciter. Cum autem è conuerſo fit ſic: eſt albus: ergo eſt albus ſecundum pedem: cauſa deceptionis eſt: quia creditur, quòd ſicut totum integrale infert ſuam partem, ita ſimpliciter inferat ſuum ſecundum quid: & hoc non eſt neceſſarium. Inſtantia: cignus eſt albus ſimpliciter: & tamen non ſequitur, eſt albus pedem. Si autem ſit proceſſus à ſimpliciter ad partem quæ eſt per modum partis ſubiectiuæ, non videtur habere aliquam apparentiam, ſicut legit: ergo bene legit, vel aliquid huiuſmodi. Eſt ſanum: ergo tunc vel ibi eſt ſanum.

Et ſic

Et ſic patet, quòd proceſſus à ſimpliciter ad ſecundum quid, & multiformis eſt, & aliquando aliam habet apparentiam, quam proceſſus à ſecundum quid ad ſimpliciter, aliquando nullam: & ideò rarò contingit: & ideo de tali proceſſu non ponuntur exempla, nec ab Ariſt. nec ab aliis Philoſophis: cum ea quæ ſimilia, dialecticis frequenter contingere debeat ad minus.

Remouet dubium.

CAPVT VIII.

In quibus facile eſt videre deceptionem ſecundum quid & ſimpliciter, & in quibus difficile.

Huiuſmodi autem in quibuſdam, &c.

HVIuſmodi autem deceptionem quæ eſt ſecundum quid & ſimpliciter, in quibuſdam quidem facile eſt conſiderare, in quibus, ſcilicet id quod eſt ſecundum quid, priuans vel diminuens eſt id quod eſt ſimpliciter: vt eſt homo mortuus vel pictus: ergo eſt homo. Vel è conuerſo negatiuè: non eſt homo: ergo non eſt homo mortuus, vel homo pictus. Vel ſi procedat à parte materiali quæ non infert ſuum totum ſecundum denominationem. Vt ſi aliquis opponentiũ ſumat à reſpondente Æthiopem eſſe nigrum ſimpliciter, & obiiciens dicat, quoniam Æthiops dentibus albus, & inferat ex hoc, quoniam albus & niger: tunc enim redarguendo reſpondentem putabitur diſputaſſe, quoniam albus & non albus eſt, & quoniam niger & non niger eſt: & hoc ſyllogiſticè putabitur feciſſe, cum perfecerit interrogationem admixtam redargutionis diſputationem deducendo. In hac enim meta maximè perfecta eſt diſputatio ſophiſtica. Hoc eniem facile videtur: quia ſicut pars integralis non infert ſuum totum, ita denominatio partis non infert denominationem totius: & ſimiliter è conuerſo denominatio totius non infert denominationem partis: ſicut Æthiops eſt niger: ergo eſt niger ſecundũ dentes. Vel negatiuè: cignus non eſt niger: ergo non eſt niger ſecundum pedes. Vnum enim eſt motiuum in hac fallacia, ſiue fiat proceſſus à ſecundum quid ad ſimpliciter, ſiue è conuerſo à ſimpliciter ad ſecundum quid. Et huius cauſa eſt: quia ſecundum quid non mouet ſecundum ſe, nec etiam ſimpliciter ſecundum ſe: quia ſic eſſent duæ fallaciæ: ſed vnum mouet ſecundum conuenientiam ſimilitudinis ad alterum.

In quibuſdam autem latet, &c.

In quibuſdam autem latet, & non eſt facile conſiderare: & hoc contintingit frequenter in illis in quibus quando quo dicitur quid, ſiue ſecundum quid. Videtur etiam ſequi ſimpliciter illud idem dici: in illis enim non facile eſt conſiderare, vtrum contrariorum vel diuerſorum quæ ſunt ſecundum partes diuerſas eidem propriè, hoc eſt, ſimpliciter vel ſecundum propriam determinationem ſit aſſignandum. Fit autem huiuſmodi difficultas in his in quibus ſecundum partes diuerſas ſimiliter ſiue æqualiter ſunt contraria vel diuerſa, à quibus ſecundum partem integralem fit denominatio, ſiue ſecundum quid, ſicut diximus de ſcuto dimidio albo & dimidio nigro: videtur enim in talibus, quòd aut ambo ſimpliciter inſint contraria: aut quod concedendum ſit, quòd neutrum inſit contrarium: ſicut ſi ſcutum dimidium ſit album, & dimidium nigrum.

Et ſi obiiciatur, quòd omnis color vel albus, vel niger, vel medius: ergo omne coloratum vel eſt album, vel nigrum, vel medio colore coloratum, à coniugatis: ſcutum autem eſt coloratum: ergo vel eſt album, vel nigrum, vel medio colore coloratum. Non valet argumentum: quia cum dicitur: omnis color vel eſt albus, vel niger, vel medius, diſtribuitur color ſecundum partes ſubiectiuas per differentias coloris diuiſas. Cum autem dicitur, omne coloratum, &c. habet coloratum aliam diuiſionem quam color: diuiditur enim quantitatis diuiſione eius in quo eſt: & ideò poteſt eſſe partim album, & partim nigrum, & neutrum ſimpliciter: & ſic coniugatum non eiuſdem diuiſionis cum principali: propter quod non tenet talis proceſſus.

Obiectio. *Solutio.*

Ex omnibus autem quæ dicta ſunt, accipitur, quòd duo ſunt modi iſtius fallaciæ. Vnus quidem, quando proceditur à quo quod eſt nota partis ſubiectiuæ ad ſimpliciter. Alius autem, quando proceditur ab eo quod eſt ſecundum quid quod eſt nota partis integralis ad ſimpliciter.

Duo ſunt modi huius fallaciæ.

Et ſi obiicitur, quòd à parte ſubiectiua ad totum affirmando eſt bonus proceſſus, ſicut ab inferiori ad ſuperius. Dicendum, quòd hoc verum eſt, quando quo ſiue pars determinata eſt determinatione propria, quæ infert ſuum totum ſiue ſimpliciter: eò quod intellectu & actu eſt in illo. Quando autem determinatur determinatione non propria: ſicut bonum eſt eſt mactare patres in Triuallis: ergo bonum eſt mactare patres. Vel pluit in Anglia: ergo pluit. Vel in aliquo tali quod diminuit vel priuat rationem eius quod eſt ſimpliciter: tunc non eſt ab inferiori directo ad ſuperius: quia ſuperius priuatur vel diminuitur & tollitur ab inferiori per talem determinationem: & tunc incidit fallacia.

Obiectio alia. *Solutio.*

Et attende, quòd formali differentia non ſunt plures modi huius fallaciæ quam duo qui dicti ſunt, à quo ad ſimpliciter, vel argumentum quid ad ſimpliciter: quia quamuis multa ſint tota ſiue ſimpliciter, vt vniuerſale, integrale, poteſtatiuum, in quantitate, in modo, & huiuſmodi: tamen omnia reducuntur in modum duorum, ſcilicet vniuerſalis & integralis ſiue materialis: & ideò non fit proceſſus, niſi vel à quo ad ſimpliciter, vel à ſecundum quid ad ſimpliciter: & ſic duo ſunt modi in genere: in ſpeciali tamen multis modis variari poſſunt, ſicut in antehabitis dictum eſt.

***

CAPVT IX.

De his quæ præambula ſunt ad ſciendum fallaciam ſecundum ignorantiam elenchi.

Quare fallacia elenchi ponitur poſt fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter.

CIrca fallaciam autem quæ vocatur ignorantia elenchi, quæ poſt fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter ponitur, eò quod eſt cum duplici determinatione, quum illa quæ eſt ſecundum quid & ſimpliciter ſit cum vna, prænotandum eſt quid ſit ignorantia elenchi: & tunc poteſt cognoſci cauſa apparentiæ in ipſa, & cauſa non exiſtentiæ, quæ in ſpeciali accepta, & ſub differentia ſpecifica & propria, ſubſtantialiter & in ſpecie conſtituunt locum ſophiſticum ſiue fallaciam.

Notandum eſt, quòd quamuis ignorantia ſit multarum diuiſionum tam ex parte rei ignoratæ, quam ex parte ignorantis, quam etiam ex parte modi ignorandi: tamen in illa communitate in qua ambit omnia ſic & tot modis dictam ignorantiam diuidentia, non ſumitur hic, quando dicitur ignorantia elenchi.

Nota multiplicem diuiſionem ignorantiæ.

Ex parte ignorati diuiditur in vniuerſalem & particularem, quam quidam vocant ignorantiam iuris & facti: quia ignorantia iuris eſt ignorantia vniuerſalis regulantis in partibus: ignorantia autem facti eſt ignorantia particularis vel alicuius circunſtantiæ particularis, quæ vix in partibus eſt euitabilis.

Ex parte autem ignorantis diuiditur in ignorantiam inuincibilem, & in ignorantiam vincibilem: & in ignoratiam cuius nos cauſa ſumus, & in ignorantiam cuius nos non ſumus cauſa. Ignorantia inuincibilis eſt duplex. Eſt natura, vt morionis ignorantia. Morio autem dicitur, qui fatuus eſt per vitium complexionis melancholicæ. Inuincibilis autem ex accidente, ſicut ignorantia inſani ex vulnere vel alio accidente caſus vel impulſus alicuius. Ignorãtia autem cuius nos cauſa ſumus, duplex eſt, ex facto ſcilicet illicito ſiue turpi, vt ignorantia illius qui inebriatur: vel ex venereis incidit in amentiam quæ heros Græco nomine apud medicos vocatur, & quadruplices maledictiones, vt dicit Ariſt. in 2. ethic. Ignorantia autem cuius nos non ſumus cauſa, eſt ſicut ignorantia quæ eſt ex infirmitate accidentis. Diuiditur etiam in ignorantiam affectatam ſiue voluntariam, ſicut eius qui non vult diſcere cum poſſit: & ignorantiam non affectatam, ſed contingentem ex eo quod circũſpici non poſſit in ſingularia in quibus ſunt actus, ſicut ſunt ignorantiæ medicorum & diuinantium in aſtris, qui frequenter ignorant: quia omnia circunſpicere non poſſunt conſideranda, in quo ſunt actiones iuuantium vel impedientium ad diuinandum vel iuuandum infirmum: & tales ſunt ignorantiæ iudicis & aduocatorum in examinando cauſas, & ea quæ iuuant ad conſiderationes cauſarum.

Genus ignorantiæ negationis & diſpoſitionis eſt ignorantia ex parte modi.

Diuiſio autem ignorantiæ in modo ignorantiæ duplex eſt, ſiue in duo, ſcilicet ignorantia negationis quæ propriè vocatur neſcientia, quando homo penitus nihil ſcit de re, nec in vniuerſali, nec in particulari, nec in agere ſcientia vocata: & in ignorantiam malæ ſiue prauæ diſpoſitionis: & hæc quando prauæ aliquis eſt diſpoſitionis ad aliquid ſciendum. Et hæc eſt triplex ſecundum ſcientiam quæ ab Ariſtot. in ſecundo priorum diuiditur in tria, ſcilicet ſcire in vniuerſali per communia, & ſcire in propria natura per propria, & ſcire in agere per comparationem principiorum ad concluſionem. In omnibus enim his contingit aliquem prauè eſſe diſpoſitum, vel per hoc quod concipit contraria principiorum pro principiis, ſicut fecit Heraclitus: vel quia male accipit propria vel communia pro propriis, vt ille qui putat fel eſſe mel, quia non videt niſi per communia, quòd ſcilicet mel eſt croceum humidũ viſcoſum: vel quia malè adaptat principia ad concludendum, vel ſine modo & figura, vel ſine habitudine conſequentiam probante per cauſam vel localem habitudinem.

Omnibus autem dictis ignorantiis omiſſis ſola dicitur hic ignorantia malæ diſpoſitionis ad ſcire præcipue in agere quod eſt in concluſione inferenda ſecundum probationem propoſiti, & ſecundario prout eſt malè diſpoſitus ad ſcire in propria natura, & tertiò prout eſt malè diſpoſitus ad ſcire in vniuerſali, & præcipuè in maiori propoſitione prout in ipſa eſt principium decurſus ſyllogiſtici. Ex his enim cauſatur malè contradicere per ſyllogiſmum ex impoſſibili vel falſo productum ad contradicendum, & in ſyllogiſmo ad impoſſibile. Dicit enim Ariſt. quòd ſi ſyllogiſmus per ordinem præmiſſarum ad concluſionem eſt bonus, erit etiam ſyllogiſmus ex oppoſito concluſionis cum altera præmiſſarum ad interemptionem alterius præmiſſarum bonus: & ſi alter eſt vitioſus, erit etiam reliquus vitioſus. Vnde ignorantia ex his quæ exiguntur ad hoc quod ex oppoſito concluſionis ſequatur oppoſitum eius quod credit reſpondens quem opponens redarguere intendit, eſt iſta quæ vocatur ignorantia elenchi, ſiue contradictionis ſyllogiſmus.

Elenchus quid, & quomodo habet quædam ex ſyllogiſmo & quædam ex contradictione.

His ſic notatis ſciendum, quòd elenchus eſt ſyllogiſmus contradictionis: & ideò habet quædam quæ ſunt ſyllogiſmi, & quædam quæ ſunt contradictionis propria. Ex ſyllogiſmo habet, quòd ſit ex quibuſdam poſitis & diſpoſitis in modo & figura, & quibuſdam habitudinibus quæ ſunt cauſæ: vel topicè inferens conſequentiam, & probans id quod illatum eſt, omittere conſiderare vel omnia quæ dicta ſunt, vel aliqua, vel aliquod ipſorum, quia hoc fit ex omni oratione ſyllogiſtica, ideo hoc non facit fallaciam ſpecialem. Ea autem quæ ſunt contradictionis propria, ſunt quatuor, ſcilicet quod ſit ad idem, ſecundum idem, & ſimiliter, in eodem tempore: & hæc in ſyllogiſmo contradictionis inconſideratè omittere, ſpecialem modum inducit deceptionis, & ideò facit ſpecialem fallaciam, quæ vocatur ignorantia elenchi, & non ignorantia ſyllogiſmi, niſi fortè per conſequens & non primo.

Syllogiſmus contradictionis ſiue elenchus duplex.

Notandum etiam, quòd ſyllogiſmus contradictionis ſiue elenchus eſt duplex. Vnus quidem ſyllogizans oppoſitum illatæ concluſionis

ſionis ex oppoſitis principiis. Alius autem ex oppoſito concluſionis cum altera præmiſſarum concludens oppoſitum alterius præmiſſæ. Et vterque vocatur elenchus in fallacia quæ dicitur ignorantia elenchi.

CAPVT X.

De differentia inter fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter, & ignorantiam elenchi.

Quæ ſit cauſa apparētiæ in hac fallacia, & quæ cauſa non exiſtentiæ.

His habitis conſiderandum eſt de cauſa apparentiæ in hac fallacia & de cauſa non exiſtentiæ. Sciendum ergo, quòd cauſa apparentiæ in hac fallacia eſt illorum quæ concluduntur apparens contradictio: quia per hoc quod ea quæ concluduntur in duobus ſyllogiſmis, apparent eſſe contradictoria, videtur eſſe elenchus, ſed ſecundum veritatem non eſt elenchus. Cauſa autem defectus ſiue non exiſtentiæ eſt defectus veri ſyllogiſmi ſiue contradictionis. Vnde differentia eſt inter hanc fallaciam & præcedentem quæ eſt ſecundum quid & ſimpliciter. Quidam aſſignantes differentiam dixerunt, quòd hæc eſt differentia inter fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter, & ignorantiam elenchi, quod paralogiſmi fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, ſemper accipiuntur cum determinatione vnica: paralogiſmi autem fallaciæ ſecundum ignorantiam elenchi, accipiuntur cum determinatione duplici. Cuius contrarium in præhabitis eſt determinatum: quia Ariſtot. dicit, quòd cum contraria æqualiter inſunt alicui ſecundum diuerſas medietates, vt ſcuto quando dimidium eſt album & dimidium nigrum, in eo quod eſt ſecundum quid & ſimpliciter, duæ ſunt determinationes ſecundum quid: ſicut cum dicitur, ſcutum eſt album ſecundum medietatem: & eſt nigrum vel non album ſecundum medietatem: ergo eſt album & nigrum, & album & non album.

Differentia inter hanc fallaciam & præcedentem ſecundum quoſdam.

Alia opinio.

Alij autem dixerunt, quòd in hoc eſt differentia, quòd paralogiſmi huius fallaciæ ſemper fiunt cum determinatione propria quæ infert ſuum ſimpliciter: paralogiſmi autem fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter ſemper fiunt cum determinatione impropria quæ non infert ſuum ſimpliciter. Sed hoc videtur inconueniens eſſe: quia ſi vtraque præmiſſa poteſt inferre ſuum ſimpliciter: & ſic in concluſione concluditur oppoſitum de oppoſito: & ſic concluſio ſemper erit falſa: & cum bene inferatur concluſio ex determinatione propria, erit concluſio benè ſyllogizata. Et quia falſum non ſequitur niſi ex falſo, oportet quod aliqua præmiſſarum, vel ambæ ſint falſæ: & ſic paralogiſmi iſtius fallaciæ erunt veri ſyllogiſmi, peccantes in materia & non in forma: & ſic non erunt apparentes ſyllogiſmi vel paralogiſmi.

Opinio propria de differentia inter hanc fallaciam & præcedētem.

Vnde ſciendum, quòd tres differentiæ ſunt inter fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter, & fallaciam ſecundum ignorantiam elenchi. Vna quidem quæ iam paulò ante dicta eſt: quia paralogiſmi ignorantiæ elenchi ſemper procedunt cum determinatione duplici: paralogiſmi autem fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, aliquando procedant cum vna determinatione, & aliquando cum duplici, ſicut in obiectione dictum eſt. Alia autem differentia eſt, quæ etiam iam habita eſt, quòd paralogiſmi fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, procedunt cum determinatione propria: paralogiſmi autem iſtius fallaciæ, procedunt cum determinatione duplici & impropria. Et ad id quod obiectum eſt contra hoc quod dicunt, quòd in paralogiſmis fallaciæ ignorantiæ elenchi ambæ præmiſſæ veræ ſint, & non habent in ſe contradictoria niſi apparenter, & ideò non inferuntur ex eis contradictoria niſi apparenter. Procedit autem obiectio ac ſi vera compoſitio contradictoriarum eſſet in præmiſſis: & ideò non concludit. Tertia autem differentia ſequitur ex his duabus, quod ſcilicet paralogiſmi fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, ſemper peccant in conſequendo & probando: paralogiſmi fallaciæ ſecundum ignorantiam elenchi, nunquam peccant in conſequendo vel probando, ſed ſemper contradicendo.

Ad hæc autē melius intelligenda notandum eſt, quòd cum oppoſita accipitur in paralogiſmis horum paralogiſmorum cum determinatione, aut vtrumque oppoſitorū accipitur cum determinatione, aut alterum tantum, cenſiderandum vtrum ſit determinatio propria, aut non propria. Si accipitur alterum oppoſitorum cum determinatione propria: tunc nulla in tali proceſſu fit fallacia, ſed erit peccatum in materia: quia altera præmiſſarum eſt falſa: ſicut ſi dicam, Æthiops eſt albus ſecundum caput: & eſt niger: ergo albus & non albus: quia ex hoc albus ſecundum caput quod eſt ſimpliciter: & cum hac ſtare non poteſt, quòd ſit niger ſimpliciter: & ſic ex conſequenti ſequitur vera contradictio, quod eſt albus & non albus. Si verò iſta determinatio fuerit impropria: tunc fit fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, & non ignorantia elenchi, ſicut hic: Indus eſt albus dentes, & eſt niger: ergo eſt albus & non albus: proceditur enim ab albedine ſecundum dentes & ad albedinem ſimpliciter, & incidit fallacia ſecundum quid & ſimpliciter.

Si verò accipitur vtrumque oppoſitorū cum determinatione, hoc poteſt fieri tripliciter: quia aut vtrumque accipitur cum determinatione propria: aut alterum cum propria, & alterum cum impropria: aut vtrumque cum impropria. In duobus autem dictis modis, primo ſcilicet & tertio nunquam accidit fallacia ſecundum ignorantiam elenchi, ſed fallacia ſecundum quid & ſimpliciter: ſi enim vtrumque accipiatur cum determinatione impropria, talis eſt proceſſus: cignus eſt niger ſecundum pedes: & non eſt niger ſecundum reliqua corporis, ſicut per alas. Vel ſic: Sortes eſt niger ſecundum pedes: & non niger ſecundum pedes: ergo eſt niger & non niger. In hoc enim proceſſu fit fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, ex vtraque determinatione procedendo ad ſimpliciter. Exemplum autem eius quod eſt vnum oppoſitorum eſſe cum determinatione propria, & alterum cum impropria

eſt: Sortes eſt albus ſecundum caput: & eſt niger ſecundum oculos vel pedes: ergo albus & non albus: hic enim proceditur à determinatione impropria ad ſimpliciter. Bonus autem eſt proceſſus in altera parte à propria determinatione ad ſimpliciter.

Si autem vtrumque accipitur cum determinatione propria: tunc conſiderandum eſt vtrum illa quibus adduntur determinationes ſint verè contradictoria. Si ſunt verè contradictoria & determinationes propriæ: tunc nunquam incidit fallacia ſecundum ignorantiam elenchi: ſed aliquando cum altera parte proceſſus incidit fallacia conſequentis, & aliquando nulla incidit fallacia, ſed peccatum eſt in materia tantum, ſicut patet ſi ſic proceditur: a. eſt duplum ad b. & non eſt duplum ad c. ergo duplum & non duplum. Duæ enim iſtæ determinationes, quarum vna eſt ad b. & altera ſignificatur per hoc quod dicitur ad c. adduntur duobus verè contradictoriis, quæ ſunt duplum eſſe & non duplum eſſe: & bene ſequitur ab vna parte ab inferiori ad ſuperius: ſicut, eſt duplum ad b. ſequitur, ergo eſt duplum. In altera autem parte proceſſus: quia negatiuus eſt, non ſequitur: cum enim dicitur, non eſt duplum ad c. ergo non eſt duplum, proceditur à deſtructione antecedentis ſiue ab inferiori ad ſuperius negando quod cauſat fallaciam conſequentis. Quandoque in tali proceſſu nulla fit fallacia, ſed tantum eſt peccatum in materia, vt hic: Sortes eſt albus ſecundum caput: & eſt niger ſecundum manus: ergo eſt albus & non albus: hic bona infertur contradictio ex conſequenti: ſed vna præmiſſarum eſt falſa quæcunque contingit: quia altera non ſtat poſita altera quacunque.

Si autem ea quibus adduntur veræ determinationes, non ſint verè contradictoria, ſed apparentia tantum: tunc ſemper incidit fallacia ſecundum ignorantiam elenchi, ſicut hic: a. eſt duplum ad b. & a. non eſt duplum ad c. duplum ad b. non eſt contradictorium ad non duplum ad c. & ideò quando infertur a. eſſe duplum & non duplum, non infert veram contradictionem, ſed ignorat eam ſecundum hanc contradictionem: quia contradictio debet eſſe ad idem & ſecundum idem: quia ignorantia elenchi, vt dictum eſt, non peccat in conſequendo ſiue in conſequentia ſyllogiſtica, ſed in contradicendo tantum. Ex his accipitur differentia inter fallaciam ſecundum ignorantiam elenchi, & fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter. *In quo peccat ignorantia elenchi.*

Obiectio. Adhuc tamen obiici poteſt: quia cum in fallacia ſecundum quid & ſimpliciter ſit vnum quid & vnum ſimpliciter, in ignorantia autem elenchi ſint duo quid & duo ſimpliciter, & vnum ſit pars duorum, nec faciat numerum pars cum ſuo toto, videretur fortè alicui, quòd fallacia ſecundum quid & ſimpliciter non deberet facere numerum fallaciarum cum ignorantia elenchi, ſed deberet eſſe pars ipſius.

Solutio. Et ad hoc dicendum, quòd quid & ſimpliciter non facit fallaciam figuræ dictionis, ſed habitudo eius quod eſt quid ad id quod eſt ſimpliciter. Eſt autem alia habitudo vnius ad vnam, & alia habitudo duorum ad duo vel ad vnum: habitudo enim vnius ad duo, eſt habitudo ſub dupli: habitudo autem duorum ad vnum, eſt habitudo dupli: & ſic duæ ſunt habitudines medij ad integrum, & integri ad dimidium: & ſic etiam alia habitudo duorum quid ad duo ſimpliciter, & alia habitudo vnius quid ad vnum vel duo: & ſic penes habitudines diſtinguuntur iſtæ fallaciæ, & ideo differentes ſunt & faciunt numerum.

Eſt adhuc notandum, quòd tam hæc fallacia quam fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, ſoluitur comparando concluſionem ad præmiſſas ſecundum contradictionem veræ contradictionis: ſed differunt in hoc, quòd in hac fallacia comparatur contradictio vera concluſionis ad contradictionem apparentem in præmiſſis, quæ defectum habet veræ contradictionis in vtraque parte contradictionis: in fallacia autem ſecundum quid & ſimpliciter comparatur contradictio vera quæ eſt in concluſione ad apparentem contradictionem in præmiſſis, quod non habet effectum veræ contradictionis, niſi in altera parte contradictionis: & ideò differt hæc ab illa.

CAPVT XI.

De cauſa vniuerſali fallaciæ ſecundum ignorantiam elenchi, & manifeſtatione ipſius per exempla.

De fallacia igitur ſecundum ignorantiam elenchi determinantes dicemus, quòd paralogiſmi qui fiunt ſecundum ignorantiam elenchi, cauſam habent in hoc quod non determinatur in proceſſu ad contradictionem quid eſt verè ſyllogiſmus, & quid eſt verè ſyllogiſmus, & quid eſt verè elenchus. Vtrumque enim oportet determinare: quia elenchus eſt contradictionis ſyllogiſmus: & ideo & ſyllogiſmus eſt, & contradictionis eſt. Vnde paralogiſmus ſecundum ignorantiam elenchi fit ſecundum diminutionem rationis ſyllogiſmi & elenchi: ratio enim contradictionis ſiue elenchi eſt, quòd elenchus eſt vera contradictio vnius & eiuſdem, non nominis tantum, ſed rei, & nominis non ſynonimi, ſed eiuſdem nominis: quia non eſt contradictio ſi dicam, gladius incidit: & dicam, enſis non incidit: ex his quæ data ſunt ex præmiſſis ex neceſſitate conſequentiæ accidens, non connumerato eo quod erat in principio, in concluſione, ſed alio in concluſione & in præmiſſis accepto, ita quod per id quod eſt in præmiſſis, probetur id quod eſt in concluſione, ſicut ignotum vel minus notum probatur per aliud notum vel magis notum: ita quod contradictio ſit ſecundum idem, & ad idem, & ſimiliter, & in eodem tempore. Eodem autem modo per omiſſionem alicuius harum conditionum contingit mentiri contradicendo de aliquo. *Quoniam autem ſecundũ quod non determinatur, &c.*

Vnde quidam ſecundum ignorantiam elenchi videntur quidem arguere contradictionem, ſed non agunt omittentes aliquam conditionem *Quidã autem omittentes, &c.*

ditionem ſiue aliquid ex his quæ dicta ſunt, & præcipuè de quatuor conditionibus vltimis dictis quæ ſunt ſecundum idem, & ad idem, & ſimiliter, & in eodem tempore. Et hoc manifeſtum eſt in exemplis. Si enim quis ſic arguat: duo ſunt vnius duplum quidem, & non ſunt duplum trium: ergo duo ſunt duplum & non duplum. Peccat: quia omittit hanc conditionem, ad idem: non enim duplum & non duplum comparantur ad idem: ſed duplum ad vnum, & non duplum ad tria.

Quãdo contradictio peccat, quia non ad idem.

Quãdo peccat, quia non ſecundum idem.

Aut ſi ſic arguat, quod idem eiuſdem ſit duplum & non duplum, ſed non obſeruet, quòd ſecundum idem ſit duplum & non duplum, vt ſi aliqua ſuperficies quadricubita ſit dupla bicubitæ ſecundum longitudinem, & non ſit dupla ad eandem ſecundum latitudinem, & ſic concludat, quòd idem eidem ſit duplum & non duplum, manifeſtum eſt, quòd omittit hanc conditionem ſecundum idem: nam ſecundum longitudinem eſt duplum. ſecundum latitudinem verò non duplum: & ita non ſecundum idem affirmat & negat.

Quando peccat, quia non ſimiliter.

Aut etiam tertio modo ſi arguat, quòd idem eiuſdem, & ſecundum idem ſit duplum & non duplum, ſed nec ſequitur, vt ſi arguat, quòd in triangulo rectangulo latus oppoſitum recto angulo dimenſionaliter, non eſt æquale duobus lateribus aliis, & virtualiter ſiue poteſtatiuè ſit æquale duobus lateribus aliis: quia quadratum eius eſt æquale duobus quadratis aliorum duorum laterum: ergo eſt æquale & non æquale: non ſequitur: quia non affirmat & negat ſimiliter: ſed negat dimenſionaliter, & affirmat virtualiter eſſe æquale. Vel ſic: homo eſt ſpecies: nullus homo eſt ſpecies: ergo homo eſt ſpecies, & non ſpecies. Non contradicit: quia non ſimiliter ſumitur homo in præmiſſis in affirmando & negando.

Quando peccat, quia non in eodem tempore.

Aut etiam quarto ſi arguere videatur affirmationem ad idem & eiuſdem & ſecundum idem & ſimiliter, ſed non in eodem tempore ſimul, vt ſi aliquis primo exhibeat manum clauſam, quam ſtatim aperiens, ſic arguat: manus mea eſt clauſa: & dicat aperiens, quòd manus mea eſt aperta; ergo eſt aperta, & non aperta: vel clauſa, & non clauſa. Non enim affirmat & negat idem ad idem, & ſecundum idem, & ſimiliter, & in eodem tempore, ſed in diuerſis, & non ſimul: & hoc non eſt inconueniens.

Quod ſint tãtum quatuor modi paralogiſmorum huius fallaciæ.

Iſtis enim quatuor modis & non aliis fit ignorantia elenchi: quod ſic probatur. Si enim defectus ſyllogiſmi & contradictionis hic non erit niſi per determinationem adiunctam: aut ergo determinatio eſt adiuncta ad vtramque contradictionis partem, aut ad alteram. Si ad alteram tantum: aut illa determinatio eſt propria, aut impropria. Si impropria: tunc impeditur contradictio, & cum contradictione ſyllogiſmus: ſed eſt ibi fallacia ſecundum quid & ſimpliciter: & nullus modus ignorantiæ elenchi, ſicut patet ex prædictis: quia ignorantia elenchi peccat contra contradictionem & non contra ſyllogiſmum. Si autem illa determinatio fuerit propria: tunc eſt contradictio ex conſequenti: ſicut ſi dicam, Sortes eſt albus ſecundum caput, & eſt niger: ergo eſt albus, & non albus: quod eſt contradictio ex conſequenti: & non impeditur contradictio ſimpliciter, ſed quædam, quæ eſt ex conſequenti. Si autem vtraque pars ſumatur cum determinatione: tunc aut additur vtrique parti determinatio eadem, aut diuerſa. Si additur vtrique parti contradictionis determinatio eadem: tunc non impeditur contradictio, ſiue ſit determinatio propria, ſiue non propria. Vt ſi dicam: Sortes eſt albus ſecundum caput, & non eſt albus ſecundum caput.

Si autẽ vtrique parti addatur determinatio diuerſa, hoc contingit vno trium modorum: aut enim erit vtraque determinatio impropria, aut altera propria & altera impropria, aut vtraque propria. Si vtraque fuerit impropria: tunc impeditur tam ſyllogiſmus quam contradictio ſola: & ideo in tali proceſſu incidit fallacia ſecundum quid & ſimpliciter. Similiter autem fit ſi vna ſit propria, & altera impropria: adhuc enim impeditur tam ſyllogiſmus quam contradictio, & incidit fallacia ſecũdum quid & ſimpliciter. Si autem vtraque determinatio fuerit propria, conſiderandum eſt vtrum illæ determinationes addantur oppoſitis, ſcilicet affirmationi & negationi, ratione alterius termini, ſubiecti ſcilicet vel prædicati, vel ratione compoſitionis. Si adduntur ratione alicuius termini, hoc contingit altero duorum modorum: aut enim adduntur ratione termini ad quem fit comparatio, aut ratione illius termini, qui comparatur. Si ratione termini ad quem fit comparatio: tunc impeditur ratione illius termini ſiue contradictionis quæ eſt ad idem. Si verò addantur ratione illius qui comparatur: tunc impeditur comparatio penes aliam contradictionem quæ eſt ſecundum idem. Si autem determinationes addantur non ratione alicuius termini, ſed ratione compoſitionis, hoc contingit altero duorum modorum: aut adduntur compoſitioni ratione ſignificationis, aut ratione conſignificati temporis in compoſitione. Si adduntur ratione ſignificati in compoſitione: tunc impeditur contradictio penes hanc conditionem quæ eſt ſimiliter, ſicut in exemplo ſupradicto latus oppoſitum angulo recto eſt duplum ad alterum duorum reliquorum laterum trianguli, hoc eſt, duorum æqualium laterum virtualiter: & non eſt duplum dimenſionaliter: ergo eſt duplum, & non duplum. Hic enim deficit contradictio ratione illius conditionis quæ eſt ſimiliter. Hic enim adduntur propriæ determinationes ad vtramque partem contradictionis ratione ſignificati ſuarum compoſitionum: quia aduerbium determinat verbum ratione ſuæ ſignificationis. Si verò adduntur determinationes propriæ ratione conſignificati temporis ad vtramque compoſitionum oppoſitorum, ſic impeditur contradictio ratione conſignificati temporis: & ſic paralogiſmus ſecundum defectum huius conditionis quæ eſt in eodem tempore. Et ſic contra elenchum inquantum elenchus eſt, contingit peccare quatuor modis: & ideò non ſunt niſi quatuor modi paralogiſmorum iſtius fallaciæ.

CAPVT

CAPVT XII.

Vtrum verè oppoſita concludantur in paralogiſmo ſecundum ignorantiam elenchi.

Obiectio. EX dictis oritur quæſtio. Videtur enim, quòd paralogiſmi ſecundum ignorantiam elenchi ſemper concludunt verè oppoſita. Dicit enim Ariſtot. in ſecundo libri perihermenias, & in fine primi priorum, quod ad affirmatiuam de prædicato infinito ſequitur negatiua de prædicato finito: ſicut, hoc eſt non duplum: ergo hoc non eſt duplum. Cum igitur paralogiſmi ignorantiæ elenchi concludant, hoc eſt duplum, & non duplum: concludent & has, eſt duplum, non eſt duplum: & ſic concludunt verè oppoſita: quia ſi poſſunt inferre antecedens, poſſunt etiam inferre conſequens.

Solutio. Sed ad hoc dicendum, quòd non eſt generaliter verum, quòd affirmatiua de prædicato infinito poſſit inferre negatiuam de prædicato finito. In omni enim propoſitione prædicatur aliquod verbum: aut ergo verbum adiectiuum, aut verbum ſubſtantiuum. Si prædicatur verbum adiectiuum, nunquam affirmatiua de prædicato infinito infert negatiuam de prædicato finito, vt patet hic: video non album: ergo non video album: ſemper enim in tali proceſſu eſt fallacia conſequentis. Si autem prædicetur verbum ſubſtantiuum: aut hoc erit præſentis temporis, aut alterius, præteriti ſcilicet, vel futuri. Et ſi prædicetur verbum ſubſtantiuum alterius temporis quam præſentis: tunc nunquam tenet, ſed ſemper eſt fallacia conſequentis, vt hic: fuiſti non albus: ergo non fuiſti albus. Similiter hic: eris non albus: ergo non eris albus. Si autem prædicetur verbum ſubſtantiuum præſentis temporis: tunc conſiderandum eſt in termino ſibi adiuncto: aut enim ille eſt abſolutæ ſignificationis, aut reſpectiuæ. Si reſpectiuæ, cuiuſmodi ſunt relatiua: tunc nunquam tenet talis proceſſus, ſed ſemper incidit fallacia conſequentis: vt eſt non ſimile: ergo non eſt ſimile. Vel eſt non duplum: ergo non eſt duplum. Si autem terminus infinitiuus additur verbo ſubſtantiuo præſentis temporis, & ſit abſolutæ ſignificationis, ſic ſemper tenet: & in hoc ſolo modo intelligitur regula inducta, quod affirmatiua de prædicato infinito, infert negatiuam de prædicato finito: vt eſt non homo: ergo non eſt homo.

Obiectio prima. Videtur tamen, quòd iſta duo non poſſunt ſimul ſtare, hoc eſt duplum, & hoc eſt non duplum: quia quando aliquid ſequitur ad aliud, cum quocunque non poteſt ſtare conſequens, cum eodem non poteſt ſtare antecedens: ſed ad iſtam, eſt non duplum, ſequitur, non eſt duplum: quod ſic probatur: quia quando aliquid ſequitur ad aliud appoſita aliqua determinatione vtrobique, aut eadem remota vtrobique, adhuc ſequitur ad illud: ſequitur autem. a. non eſt duplum reſpectu d. ergo non eſt duplum reſpectu b. adhuc ſequitur vnum ad alterum: & ſic habetur propoſitum quod ſequitur. a. eſt non duplum: ergo non eſt duplum: & ſic iſtæ duæ. a. eſt duplum, & a. eſt non duplum, ſimul ſtare non poſſunt: ſicut nec iſtæ, quòd a. eſt duplum, & a. non eſt duplum.

Secunda. Adhuc priuata forma à termino abſoluto, ſequitur priuatio eius à quolibet ſubiecto illius termini, vt hic eſt non homo: ergo non eſt iſte homo, nec ille homo, & ſic de aliis: ergo ſimiliter priuata forma termini reſpectiui, ſequitur priuatio eius à quolibet ſuppoſito ad quod ponit reſpectum: & ſic ſequitur, eſt non duplum: ergo non eſt huius vel iſtius vel illius duplum: & ſic vlterius ſequitur, eſt non duplum: ergo eſt nullius duplum: ſed ad hanc. a. eſt nullius duplum, ſequitur hæc: ergo non eſt duplum: ergo à primo ad vltimum ſequi videtur: eſt non duplum: ergo non eſt duplum.

Solutio primæ. Ad hæc autem dicendum, quòd non ſequitur. a. eſt non duplum: ergo non eſt duplum. Ad hoc autem quod primo obiicitur, dicendum eſt, quòd quando aliquid ſequitur ad aliud cum determinatione vtrobique poſita, ad antecedens ſcilicet & conſequens, quod eadem determinatione remota, adhuc ſequitur ad illud, ſi eadem determinatio eſt omninò antecedentis & conſequentis: ſed hoc non eſt in propoſito: quia cum dicitur in præmiſſa. a. non eſt duplum reſpectu b. hæc determinatio reſpectu b. eſt determinatio propria quæ poteſt inferre: ſequitur enim. a. eſt non duplum reſpectu b. ergo eſt non duplum. In concluſione autem eſt determinatio impropriè: non enim infert ſuum ſimpliciter, quòd non ſequitur. a. non eſt duplum reſpectu b. ergo non eſt duplum: ſed eſt ibi fallacia conſequentis.

Solutio ſecunda. Ad id autē quod obiicitur de priuatione termini abſolutę ſignificationis & termini reſpectiuæ ſignificationis, dicendum quod non eſt ſimile: quia in priuatione termini abſolutæ ſignificationis & termini reſpectiuæ ſignificationis intelligitur actualiter vniuerſalis negatio: quod patet ex hoc quod ſequitur: eſt non homo: ergo non eſt hic homo, vel ille, & ſic de ſingulis: & ratione illius negationis actualiter intellectæ in priuatione ſequitur: eſt non homo: ergo non eſt homo: & non ſequitur ex priuatione niſi per accidens: non enim ſequitur ratione priuationis, ſed ratione negationis intellectæ in priuatione: ſed in termino reſpectiuo non eſt ita: quia illa ſaluatur reſpectu vnius tantum: ſequitur enim: eſt non duplum reſpectu b. ergo eſt non duplum: & ideo priuatio illius (cum non intelligatur in illa vniuerſalis negatio) non poteſt inferre negatiuam: ſicut bene ſequitur. a. eſt non duplum: ergo a. non eſt duplum.

Hanc fallaciam violentiam facientes poſuerunt eſſe extra fallacias extra dictionem, & inter fallacias in dictione: propter duas rationes, ſcilicet quia peccat contra dictionem, ſicut fallaciæ in dictione: fit enim fallacia in dictione: eo quod eiſdem nominibus vel orationibus non idem ſignificamus: ad contradictionem autem requiritur identitas nominis & identitas rei. Et iterum quia contradictio orationum eſt affirmatiuæ & negatiuæ: & ideo dicebant hanc fallaciam eſſe fallaciam in dictione.

CAPVT

CAPVT XIII.

De præambulis ad cognoſcendum fallaciam ſecundum petitionem principij.

DE fallacia ſecundũ petitionem eius quod eſt in principio, in primis notandum eſt, quòd principium prout hic ſumitur, eſt præmiſſa in ſyllogiſmo dialectico. Idem autem quod eſt in principio ſecundum cauſam materialem & efficientem, aliquo modo eſt concluſio. Sicut autem in antehabitis huius logicæ habitum eſt, nam concluſio materialiter conficitur ex maiori extremitate quæ eſt prædicatum maioris propoſitionis, & ex minori extremitate quæ eſt ſubiectum minoris propoſitionis. Et ſic materialiter concluſio eſt in principiis ſyllogiſmi concluſioni præmiſſis. Et hoc modo quando concluſio probanda petitur vt per ſe neceſſarium ex præmiſſis, tunc petitur id quod eſt ex principio: quia præpoſitio ex notat cauſam materialem motam per cauſam efficientem: & hoc modo Ariſtot. ſæpè vocat hanc fallaciam petitionem eius quod eſt ex principio. Quia autem hæc præpoſitio, in, notat continentiam, & cauſatum continetur intra ſuam cauſam, & principiatum continetur intra ſuum principium, & non è conuerſo, & medium coniungens extrema per ſuam mediationem eſt efficiens cauſa quare extrema coniungantur in concluſione: ideo quando concluſio petitur in præmiſſis vt principia ſunt concluſionis, tunc concluſio vt in cauſa petitur in præmiſſis: & ideò ſecundum hanc rationem vocatur tunc hæc fallacia petitio eius quod eſt in principio: & ſic hæc duo nomina, ſcilicet quod vocatur petitio eius quod eſt in principio, & petitio cuius quod eſt ex principio ſecundum Ariſt. Adhuc autem dicitur petitio principij.

Idem poteſt peti dupliciter.

Poteſt autem peti idem duobus modis: aut enim eſt idem nomine & re, ſiue tranſlatione ad alterum re vel nomine, vt ſi ſic arguatur: aliquis homo currit: ergo homo currit. Et tunc inter inferens & illatum & probans & probatũ nulla eſt diuerſitas: & talis modus arguendi non cadit in arte: & hæc propriè vocatur petitio principij, & non eius quod eſt ex principio, vel eius quod eſt in principio, & nulla eſt fallacia: & ideò non vocatur hæc fallacia ab Ariſt. petitio principij: quia præpoſitio in vel ex aliquam notat diuerſitatem: nulla enim poteſt dari cauſa apparentiæ & cauſa non exiſtentiæ in tali argumento: ideò propriè loquendo hæc fallacia petitio principij non poteſt appellari: ſed dicitur petitio eius quod eſt in principio, vel petitio eius quod eſt ex principio.

Cauſa apparentia in hac fallacia & cauſa non exiſtentia.

Cauſa igitur apparentiæ in hac fallacia, eſt apparens diuerſitas concluſionis & præmiſſæ alicuius. Cauſa autem non exiſtentiæ eſt omnimoda ſecundum rem identitas concluſionis ad præmiſſam. Deficiente aut altero iſtorum deficit à ratione fallaciæ.

Adhuc autem notandum, quòd ſyllogiſmus inferens, tantum poteſt inferre idem ex eodem, & non peccabit nec in figura nec in modo, vt hic: omnis homo currit: omne animal rationale mortale eſt homo: ergo omne animal rationale mortale currit. Et ideo hæc fallacia contra ſyllogiſmum inferentem non peccat. Sed in ſyllogiſmo probante qui eſt ſyllogiſmus contractus ad materiam dialecticam vel demonſtratiuam, exigitur, quod aliud ſit probans & notius, & aliud probatum & ignotius. In petitione autem eius quod eſt in principio, petitur probandũ in probante vt in ipſo acceptum vt idem ipſi: & ideò hæc fallacia peccat contra ſyllogiſmum probantem ad propoſitum.

Quæ ſit petitio principij ſecundum veritatem.

Adhuc notandum, quòd eſt petitio principij ſecundum veritatem, & eſt petitio principij ſecundum opinionem. Secundum veritatem eſt petitio principij quando aliquid probandum & non per ſe notum petitur in eo quod eſt per ſe accipiendum & per ſe notum, ſicut quando primo probatur cauſa per effectum: effectus enim non eſt per ſe notum, ſed per aliud probandum: & cauſa eſt probans & nota per ſeipſam: & poſteà effectus probatur per cauſam: tunc enim ſecundum veritatem effectus probatur per effectum: quia quod eſt probans principium, eſt probans principiatum: & quod eſt principium principij, eſt principiũ principiati: & tunc in tali proceſſu eſt petitio principij ſecundum veritatem: cauſa enim non probatur per effectum, niſi fortè demonſtratione quia, & non quid, & propter quid: & hoc eſt vt ſi dicam: luna eſt in capite vel cauda draconis: & interponitur terra: ergo luna deficit: & tunc eſt petitio principij ſecundum veritatem: quia idem probatur per idem ſecundum veritatem.

Quæ ſit petitio principij ſecundum opinionem.

Secundum autem opinionem petitio principij eſt, quando id quod non eſt natum oſtendi per ſe, oſtenditur per idem, quia æſtimatur eſſe aliud propter intentionem aliam quã habet in qua æſtimatur notius eſſe & probabilius illo: ſicut effectus in cauſa acceptus, probabilior æſtimatur quam in ſeipſo: & cauſa in effectu accepta, aliquando probabilior eſt quam in ſe, ſecundum viam ſenſus ad minus: & ſic cauſa oſtenſa per effectum, oſtendit effectum, & per conſequens oſtenditur effectus per ſeipſum: & hoc quidem ſi ſit in intentionibus diuerſis (in quibus oſtendens & oſtenſum, probabilius & minus probabile) nullum peccatum eſt in operatis: quia diuerſis viis ſecundum intellectum & ſecundum ſenſum nihil prohibet vtrumque, ſcilicet oſtendens & oſtenſum, probabilius & minus probabile eſſe reliquo. Propter quod omnes ferè loci dialectici circulares ſunt. Eſſet tamen hoc peccatum in demonſtratiuis: quia demõſtrationes non ſunt circulares.

De petitione ergo eius quod eſt in principio vel eius quod eſt ex principio intenditur hic ſecundum quod eſt in opinione, & peccat contra ſyllogiſmum dialecticum: ſed petere principium ſecundum quod præmiſſa principium dicitur, nullum fit peccatum, quum in dialecticis vnum poſſit probari per alterum, & è conuerſo, ita quod totus ſaluatur ſyllogiſmus dialecticus. Fit tamen hic peccatum contra ſyllogiſmum dialecticum, ſecundum quod in eadem via intellectus vel ſenſus id quod pro-

bandum

bandum eſt, petitur ſine probatione in eo quod aſſumitur ad probationem eius quod eſt probandum: quia ſi ſecundum diuerſas vias hoc fieret, nullum penitus eſſet peccatum contra ſyllogiſmum dialecticum.

Petitio eius quod in principio, dupliciter conſiderari poteſt, ſecundum quod de ea agitur in duabus partibus logicæ.

Vnde petitio eius quod eſt in principio, in duplici eſt intentione, in intentione ſcilicet vitij vel defectus cauẽdi in dialecticis: & quoad hoc in fine octaui topicorum dictum eſt de ipſo. Eſt etiam ex apparentia eiuſdem quod videtur diuerſum: in intentione loci decipiendi & ſophiſtici: & ſic determinatur de ipſo hic.

CAPVT XIV.

De modis paralogiſmorum ſecundum quod petitur id quod erat in principio.

Qui autem in eo quod idem in principio erat, &c.

His autem ſic prænotatis non difficile determinare de fallacia ſecundum petitionem eius quod eſt in principio: paralogiſmi enim qui fiunt in eo quod ſumitur ſine probatione, ſiue petitur id quod in principio erat, fiunt quidem ſic quoad modum formationis quoties contingit petere id quod eſt in principio. Hoc autem in fine octaui topicorum iam determinatum eſt. Fit enim quinque modis.

Primus modus.

Primus quidem modus eſt, quando diffinitum petitur in diffinitione, vel è conuerſo. Vt ſi quæratur, vtrum homo currit, & ſumatur hoc, animal rationale mortale currit, & inferatur, ergo homo currit. Dubitatur enim de inhærentia prædicati in ſubiecto, & æquè ignotum eſt vtrum inhæret prædicatum diffinito, vel diffinitioni, & neutrum natum eſt notificari per alterum: quia non differt niſi per implicitum & explicitum: & ſic vnum petitur in altero.

Secundus modus.

Secundus autem modus eſt, quando particulare petitur in vniuerſali actualiter diſtributo pro partibus: quia ſic vniuerſali ſumpto particulare actualiter petitur & ſumitur in illo. Vt ſi quæratur, vtrum omnium contrariorum eadem eſt diſciplina, quod eſt particulare vnũ in genere oppoſitorum contentum, & ſumatur ad probandum, quòd omnium oppoſitorum eadem eſt diſciplina: hoc enim idem quod concluditur, petitur in præmiſſis: quia ex quo vniuerſale actu pro particularibus diſtributum eſt, vniuerſale non eſt extra particulare, & particulare eſt in vniuerſali.

Tertius modus.

Tertius modus eſt conuerſus iſtius, quando vniuerſale petitur in particulari. Vt ſi quæratur, vtrum omnium oppoſitorum eſt eadem diſciplina, & ſumatur ad probandum ſic: omnium contrariorum eſt eadem diſciplina, & omnium priuatè oppoſitorum eſt eadem diſciplina, & omnium contradictoriorum eſt eadem diſciplina, & omnium relatiuè oppoſitorum eſt eadem diſciplina. Sicut enim in vniuerſali actualiter diſtributo petitur particulare, ſic in omnibus partibus petitur vniuerſale actualiter diſtributum in iſtis.

Quartus modus.

Quartus autem modus eſt, quando coniunctum petitur in diuiſis, quod non ratione coniunctionis, ſed ratione coniunctorum eſt in illis. Vt ſi quæratur, vtrum medicina eſt ſcientia ſani & ægri, & petatur, quòd medicina eſt ſcientia ſani: & medicina eſt ſcientia ægri: ergo medicina eſt ſcientia ſani & ægri. Nihil enim aliud eſt medicinam eſſe ſcientiam ſani, & medicinam eſſe ſcientiam ægri, quam medicinam eſſe ſcientiam ſani & ægri.

Quintus modus.

Quintus modus eſt, quando vnum correlatiuorum petitur in altero, non vt terminus ad quem finitur relatio, ſed vt ratio qua vtrumque eſt in altero per intellectum. Sicut ſi quæratur, vtrum Sortes ſit pater Platonis, & ſumatur ad probandum, quòd Plato eſt filius Sortis, ergo Sortes eſt pater Platonis. Horum enim vnum non eſt natum probari per reliquum. Omnes autem inducti paralogiſmi cauſam habent apparentiæ per quam videntur probante ſyllogiſmo aliquid arguere: quamuis non arguant: quia videntur diuerſum aſſumere, quod idem eſt: & non arguunt: quia idem eſt quod videtur eſſe diuerſum: vnde ex hoc in probante ſyllogiſmo deficiunt, quod non poſſunt inſpicere quid in probante & in probato ſit idem & diuerſum.

Sufficientia modorum huius fallaciæ.

Sumitur autem numerus iſtorum modorum ſic: quia petitio eius quod eſt in principio ſecundum opinionem reſpondentis, ſumitur, aut ſine aſſociatione ſui cum altero, aut cum aſſociatione ſui ad alterum. Si primo modo: aut accipitur in ſeipſo, aut in ſuis partibus. Si in ſeipſo petitur: aut manet idem nomine & re, aut manet idem re & non nomine. Si petitum manet idem re & nomine, ſic eſt primus modus. Si autem petitur cum aſſociatione ad alterum, ſic eſt ſecundus modus: quod enim deberet oſtendi particulariter, petitur vniuerſaliter ſecundum opinionem reſpondentis. Si autem petitum petatur in ſe, non in ſuis partibus: tunc petitum, aut habet partes coniunctas per copulationem, & ſic eſt quartus modus. Si autem petatur in partibus diſtributis, ſic eſt tertius modus. Si autem petatur non manens in eodem nomine, ſic eſt quintus modus: quia tunc petitur in eodem quod ad conuertentiam dicitur cum ipſo, & facile eſt huiuſmodi accipere.

Remouet dubium.

Sciendum autem, quòd ad hoc quod petatur id quod eſt in principio, oportet quod concluſio ſecundum ſe totam petatur in ſuis præmiſſis, vel altera præmiſſarum. Cum autem nullum totum ſecundum ſe totum ſit in aliqua partium ſuarum, ideo licet pars ſubiectiua inferat ſuum totum, tamen totum peti non poteſt in parte ſubiectiua: & ideò nullus modus petitionis eius quod eſt in principio, ſumitur penes modum illum.

Sciendum etiam, quòd duo modi qui accepti ſunt iuxta totum diſtributum in ſuas partes quando totum petitur in partibus, vel è conuerſo partes in toto, intelliguntur de toto quod in partes diſtribuitur, & de toto in quo partes copulantur, ſicut eſt in modo quarto.

Sciendum etiam, quòd in eodem argumento cadunt locus ſophiſticus, qui eſt petitio eius quod eſt in principio, & locus dialecticus:

contingit

contingit enim, quòd quantum ad opponentem notius ſit maiorem extremitatem dici de medio quam de minori extremitate: & hoc modò opponenti notior eſt præmiſſa quam concluſio. Contingit etiam, quòd in eodem argumento quoad reſpondentem notior ſit concluſio, quam præmiſſa: & ſic quantum ad reſpondentem petitio id quod e ſt in principio, & quantum ad opponentem eſt bonus ſyllogiſmus dialecticus. Vnde ſemper conſiderandum eſt vtrum maior extremitas notior ſit de medio, quam de minori, vel è conuerſo: ſi enim notior ſit de medio, ſemper eſt bonus ſyllogiſmus dialecticus. Si autem notior ſit de minori extremitate quam de medio, ſemper eſt petitio eius quod eſt in principio.

CAPVT XV.

De præambulis ad intelligendum fallaciam conſequentis.

AD intelligendum ea quæ de fallacia conſequentis dicenda ſunt, ſciendum primo quid ſit antecedens & quid conſequens, & quæ & quot ſint conſequentiæ. Dicamus igitur, quòd antecedens eſt, quo poſito vel neceſſariò vel probabiliter infertur conſequens ex ipſo. Neceſſariò quidem, quando conſequens intellectu & actu eſt in antecedente ſecundum primum modum dicendi per ſe, ſecundum, vel quartum. Vt ſi homo eſt, animal eſt: in iſto antecedente, homo eſt, hoc conſequens, animal eſt, actu & intellectu eſt, quod eſt diffinitiuum ipſius. Secundus autem modus dicendi per ſe, ſicut ſi dicatur: ſi linea eſt, recta eſt vel curua: linea enim eſt diffinitiua eius quod eſt rectum vel curuum. Vel ſic: ſi numerus eſt, par vel impar eſt: numerus enim eſt in diffinitione paris & imparis. Secundum quartum autem modum, ſicut ſi dicam: ſi animal decollatum eſt, interiit propter decollationem: & generaliter inter propriam cauſam & ſuum effectum. Probabiliter autem, quando poſitis adiunctis alicuius infertur hoc cui adiuncta ſunt illa ex ipſo, vt ſi comptus vel pollutus eſt, adulter eſt. Vel ſi loquitur cum diuite pauper, petit aliquid ab illo. Vel ambo amici, ſi eiuſdem ambo inimici, vel aliquid huiuſmodi quæ perſpicere eſt ſolertiæ.

Antecedens quid.

Conſequens autem eſt id quod ſic infertur ex antecedente. Conſequentia autem vel argumentatio extrahitur ab habitudine antecedentis ad conſequens, & è conuerſo ab habitudine conſequentis ad antecedens: & hæc multiformis eſt. Eſt enim ſecundum primam diuiſionem ſimplex & compoſita. Simplex, quando ex ſimplici antecedente infertur ſimplex conſequens, vt ſi ſic dicam: ſi homo eſt, animal eſt. Compoſita eſt, quando ex vna conſequentia infertur alia, & hæc eſt inter oppoſita. Et eſt duplex. Vna quidem quando ex antecedente infertur conſequens, & ex oppoſito antecedentis infertur oppoſitum conſequentis: & hæc eſt inter contraria. Vt ſi iuſtitia eſt virtus, iniuſtitia eſt vitium. Et ſi fortitudo virtus vel laudabilis, timiditas eſt vitium vel vituperabilis. Et hæc vocatur conſequentia in ipſo: quia in ipſis terminis eſt, & ordine terminorum eodem. Alia autem eſt, quando ex antecedente ſequitur conſequens, & ex oppoſito conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis: & hæc eſt inter oppoſita contradictoriè ſic: vt ſi homo eſt animal, non animal eſt non homo. Et huius cauſa eſt: quia conſequens negatum eſt pars ſubiectiua antecedentis negati, ſicut antecedens affirmatum eſt pars ſubiectiua conſequentis affirmati: non animal enim pars eſt non hominis: & ideò ſicut antecedẽs affirmatum infert conſequens, ita è conuerſo conſequens negatum infert antecedens negatum: & vtraque iſtarum vocatur conſequentiá ex contrario vel antecedentis vel conſequentis.

Conſequentia antecedentis ad conſequens & è conuerſo multiplex eſt.

Conſequentia in ipſo.

Conſequentia in contrario.

Eſt autem alia diuiſio conſequentiæ quam innuit Boëtius in ſuis topicis, hanc ſcilicet, quòd conſequentia alia eſt neceſſaria & non probabilis, vt in demonſtratiuis: alia eſt probabilis & non neceſſaria, vt in dialecticis: alia neceſſaria & probabilis, ſed non per idem medium: alia eſt nec neceſſaria nec probabilis, ſed tantum ſuſpicionem faciens, vt in rhetoricis & poëticis.

Alia diuiſio conſequentiæ ſecundum Boet.

Et ſicut conſequentia communiter dicitur de omnibus huiuſmodi conſequentiis, ita conſequens (prout dicitur fallacia conſequentis quæ peccat contra conſequentiam) communiter dicitur ad omne huiuſmodi conſequens, & à quo non conuertitur conſequentia. Propter quod in omni fallacia conſequentis neceſſariò ſunt duæ conſequentiæ. Vna quidem conſequentis ad antecedens, & altera conuerſa iſtius antecedentis ſcilicet ad conſequens, quæ aliquando eſt vera, & aliquando fallit. Et quia in illa ſemper incidit defectus, ideò dicitur hæc fallacia conſequentis & non antecedentis. Si enim ſit conſequentia ſimplex, non fallit in antecedente inferendo conſequens, ſed fallit in conſequente ex quo creditur inferri antecedens. Vt ſi homo eſt, animal eſt: hæc conſequentia non fallit, ſed conuerſa illius fallit, ſi inferatur, ergo ſi animal eſt, homo eſt. Si autem ſit conſequentia compoſita è contrario, tunc antecedens efficitur conſequens, & tunc iterum fallit illud quod fuit antecedens, ſed per negationem factum eſt conſequens. Vt ſi dicatur, ſi homo eſt, animal eſt: ergo ſi non homo eſt, non animal eſt. Ibi enim proceditur à deſtructione antecedentis quod per negationem factum eſt conſequens: & ideò præcipuè incidit hæc fallacia dum aut proceditur à deſtructione antecedentis, aut à poſitione conſequentis: non enim minus commune à magis communi infertur, cum tantum potentia & non actu ſit in ipſo: ſed magis commune infertur ex minus communi, eò quod actu eſt in ipſo.

Quomodo conſequens capitur communiter in fallacia conſequentis.

Quare vocatur fallacia conſequentis & non antecedentis.

Si autem aliquis dicat, quòd etiam ex pari infertur, & è conuerſo. Dicendum, quòd hoc verum eſt: ſed iſta conſequentia eſt bona, & non inducit fallaciam. Vnde patet quare hæc fallacia dicatur fallacia conſequentis & non ante

Obiectio.

Solutio.

antecedentis. Cauſa autem apparentiæ in hac fallacia eſt identitas antecedentis cum conſequente, quod vel neceſſariò vel probabiliter vel ſuſpicabiliter eſt in ipſo: ex qua creditur, quod ſicut conſequens infertur ex antecedente, ita è conuerſo conſequens inferat antecedens. Cauſa verò defectus ſiue non exiſtentiæ eſt diuerſitas conſequentis ab antecedente in quo non eſt antecedens, niſi in potentia: & ideò non poteſt inferri ex ipſo.

CAPVT XVI.

De fallacia conſequentis & modis eius.

Qui verò ſecundum conſequens eſt elenchus, &c.

HIs ita prælibatis de fallacia ſecundum conſequens, dicimus quòd ille apparens elenchus qui eſt ſecundum conſequens generaliter, quantum ad cauſam apparentiæ fit, eò quod reſpondentes putant conuerti conſequentiam conſequentis ad antecedens, quæ vera conſequentia eſt, in eam quæ eſt antecedentis ad conſequens. Quod fallit frequenter: nam cum hoc antecedens, ſcilicet verum (quod infert conſequens ex neceſſitate conſequentiæ poſitionis vel rei) illud ſit quod eſt conſequens ad ipſum: & ideò cum illud ſit, ſcilicet conſequens, putant ipſi reſpondentes & alterum quod eſt antecedens eſſe ex neceſſitate conſequentiæ antecedentis ad conſequens: & hoc non eſt neceſſarium: non enim generaliter verum eſt, quòd ſi poſito antecedente ponitur conſequens, quod etiam è conuerſo poſito conſequente ponatur antecedens. Vnde etiam ex hoc cauſa ſumitur, quòd ex ſenſu, hoc eſt, ſenſibilibus accidentibus communibus non propriis acceptis per ſenſum fiunt fallaciæ, ſiue deceptiones fiunt circa opinionem componentem accidens circa ſubiectum.

Sæpè enim fel, &c.

Tales enim ſæpè ſuſpicati ſiue opinati ſunt mel eſſe fel, communia melli & felli accipiendo, æſtimantes quòd ſicut ad ſubiectum ſequitur commune accidens ſiue prædicatum, ita è conuerſo ad commune prædicatum ſequitur ſubiectum. Si enim eſt mel, eſt rubeum, hoc eſt, aliquid rubeum. Et putauerunt è conuerſo ſequi: ſi eſt rubeum, eſt mel. Sed inferebant: ſed fel eſt rubeum: ergo fel eſt mel. Hæc deceptio fit ideò: quia rubeus color & prædicatum commune, ſequitur mel vt antecedens & ſubiectum. Et formatur ſic paralogiſmus: ſi mel eſt, rubeum eſt: ſed hoc ſicut mel eſt rubeum, demonſtrato felle: ergo fel eſt mel.

Et quoniam accidit terram, &c.

Et hoc eſt in naturalibus eodem modo: quia quoniam accidit generali conſequentia per pluuiam terram madidam fieri, putant è conuerſo ſequi, quòd ſi terra madida ſit, pluiſſe ſit: & hoc non eſt neceſſarium: quia ex alia cauſa poteſt eſſe madida: vnde conſequens non de neceſſitate infert antecedens. Et poteſt ſic formari paralogiſmus: ſi terra eſt madida, depluta eſt: ſed perfuſa aqua terra, eſt madida: ergo eſt depluta. In vtroque enim iſtorum paralogiſmorum eſt fallacia conſequentis, à poſitione conſequentis: & vterque iſtorum ſunt in conſequentia materiæ neceſſariæ.

Et in rhetoricis, &c.

Similiter autem in materia in quam conſequentia conuerſa non eſt neceſſaria, ſed probabilis vel ſuſpicabilis tantum, ſicut in rhethoricis demonſtrationes (hoc eſt, probationes ſiue oſtenſiones) quæ ſunt ſecundum ſigna communia non propria: fiunt enim ex adiunctis prædicatis alicui ſubiecto, quæ dicuntur à Tullio communiter accidentia: volentes enim ipſi rhetores oſtendere ſiue probare, quoniam aliquis eſt adulter, illud prædicatum commune quod communiter adiunctum eſt adultero, ſiue communiter accidens eſt adultero, accipiunt, vt quoniam compoſitus eſt & ornatus & comptus, & ſæpe reſpicit ad vxorem alterius: aut quoniam in nocte videtur errabundus: ex quo ſuſpicio generatur, quòd ſit adulter & latro. Hæc autem accidentia communia pluribus ſubiectis quam ſoli adultero inſunt ſiue accidunt, quibus non ineſt prædicatum conuerſæ conſequẽtiæ, quod eſt adulterum eſſe: & ideò hoc prædicatum non de neceſſitate infertur ex illo. Et poteſt ſic formari paralogiſmus: ſi aliquis eſt adulter, ipſe eſt comptus & politus: ſed iſte eſt comptus & politus: ergo eſt adulter. Vel ſic: ſi aliquis eſt fur, iſte eſt errabundus de nocte: ſed iſte eſt errabundus de nocte: ergo eſt fur. Sciendum, quòd in his talibus, ſicut dicit Boëtius, locus ab adiunctis ſiue communiter accidentibus, quando adiuncta accipiuntur propria, quia iſta ſunt ſigna & icotæ, concludit in prima figura, vt hic: quæcunque habet lac in mammillis abſque confricatione mammillarum cum ſale & vrtica, peperit: hæc ſic habet lac in mammillis: ergo peperit. Dico autem abſque confricatione mammillarum: quia dicit Ariſtot. quòd ſi virgini vel etiam viro habenti mammillas magnas cum ſale vel vrtica confricentur mammillæ, lac habebit in mammillis: ſed tenue erit & modicum & non ſufficiens ad locandum. Si autem ſint ſigna & adiuncta in ſecunda figura quæ communia ſunt prædicata, vt eſſe pallidam, & adiunctum ad ea quæ peperit, vt dicit Ariſtot. in fine ſecundi priorum, & ſolum accipiatur vnum tale accidens vel adiunctum: tunc prædicatum communius erit, quam quod poſſit inferre ſubiectum: & tunc erit fallacia conſequentis. Et ideo ſi debeat eſſe locus à communiter accidentibus: tunc oportet, quòd tale adiunctum accipiatur cum circunſtantiis perſonæ: quia cum multis talibus acceptum erit proprium, & inferet ſubiectum, quod ſolum vnum adiunctum inferre non poterit: quia in his verum eſt, quòd de diffinientibus & diffinitione dicit Ariſtot. quòd ſcilicet partes ſunt in plus, & totum in æquè: & ſic arguitur in rhetoricis & in phyſiognomicis, & aliis ſcientiis demonſtratiuis, ſicut in aſtronomia, & in aliis in quibus ex ſignis demonſtratur.

Sciendum etiam, quòd tales conſequentiæ non ſunt neceſſariæ ſecundum neceſſitatem antecedentis & conſequentis: quamuis ſatis neceſſariæ ſint ad faciendam æſtimationem iudicio vel ſuſpicioni: & hoc vocatur hic

hic conſequentiæ neceſſitas: quia, ſicut dicit Boëtius generaliter loquens de omni argumento, argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem, fidem vocans quamcunque credulitatem.

Similiter autem & in ſyllogiſticis, &c. Similiter autem alius modus iſtius fallaciæ eſt etiam in ſyllogiſticis, quæ ſimpliciter ſyllogiſtica ſunt & ſyllogiſticè concluduntur, ſicut Meliſſi ratio ſe habet, qua mundum probat eſſe ingeneratum & duratione infinitum, ſiue qua probat ipſum vniuerſum ſiue mundum dici infinitum, ſumens probans vniuerſum eſſe ingenitum, hoc eſt, non generatum, & per conſequens eſſe æternum, ſiue infinitum ſecundum durationem: non enim ponit creationem: quia ponit ex nihilo nihil fieri: ſed quæcunque fiunt, ponit fieri per generationem ex principio materiali: omne enim quod factum eſt, ponit factum eſſe ex principio materiali, quo indiget ad hoc quod ſit aliquid. Et arguit ſic: ſi aliquid factum eſt, habet principium: vniuerſum ſiue mundus non eſt factus: ergo non habet principium. Et poteſt ſic formari paralogiſmus: omne quod factum eſt, habet principium: mundus non eſt factus: ergo non habet principium. Et eſt à deſtructione antecedentis, & hoc non eſt ex neceſſitate accidere: non enim neceſſarium eſt ſecundum conſequentiam, quòd ſi omne quod factum eſt, habet materiale principium, etiam è conuerſo quicquid habet materiale principium, & ipſum ſit factum. Et eſt inſtantia huius conſequentiæ velut ſi febris in febricitante eſt, calor eſt: & tamen non neceſſe eſt, quòd ſi aliquis calidus eſt, febriat ſiue febricitet.

Obiectio. Videtur tamen hoc non eſſe ad propoſitum: cum enim ſecundum Meliſſi rationem debeat oſtendi, quod hæc conſequentia non valet, mundus non eſt factus, ergo non habet principium: manifeſtatur iſtam non valere, mundus habet principium, ergo eſt factus. *Solutio.* Huius autem duplex eſt ratio, quod ſcilicet peccatum conſequentiæ Meliſſi non manifeſtatur in ſe, ſed in conſequentia quæ antecedit Meliſſi conſequentiam. Vna quidem: quia eadem eſt bonitas, & idem peccatum alicuius conſequentiæ ſiue argumenti & ſui conuerſiui: & vt hoc oſtendatur, manifeſtatur malitia conſequentiæ Meliſſi in ſua conuerſa. Secunda autem ratio eſt, quòd hoc fit vt innuatur, quod idem modus in ſubſtantia eſt arguendo à poſitione conſequentis & à deſtructione antecedentis.

Ex his quæ dicta ſunt, patet tres eſſe modos fallaciæ conſequentis. *Primus modus.* Primus modus eſt cum conuertitur conſequentia ſecundum habitudines locales facta. Vt ſi eſt homo, eſt animal: ergo ſi eſt animal, eſt homo. Et eſt à poſitione conſequentis. Similiter autem & hic: ſi non eſt animal, non eſt homo: ergo ſi non eſt homo, non eſt animal: hæc enim conſequentia etiam eſt à poſitione conſequentis. Similiter & hic: ſi eſt mel, eſt rubeum: ergo ſi eſt rubeum, eſt mel: ſed fel eſt rubeum: ergo fel eſt mel. Similiter hic: ſi pluit, terra eſt madida: ergo ſi terra eſt madida, pluit. In omnibus enim his putatur conſequentia conuerti quæ non conuertitur: & ideò incidit peccatum ſecundum conſequens.

Secundus modus. Secundus modus eſt, quando putatur conſequentia conuerti propter adiuncta ſiue circunſtantias inhærentes alicui per ſe: & hoc præcipuè fit in rhetoricis. Vt ſi eſt adulter, eſt comptus. Vel ſi eſt latro, eſt errabundus de nocte. Ergo ſi eſt comptus, eſt adulter. Vel ſi eſt errabundus de nocte, eſt latro. Hæc enim eſt fallacia conſequentis: quia hæc conſequentia bona eſt: ſi eſt adulter, eſt comptus: quia adulter habet aliquam de circunſtantiis adulterorum: ſed non ſequitur è conuerſo: quia non eſt neceſſe ſi habet aliquam de circunſtantiis adulteri, quod ſit adulter: ſicut bene ſequitur, ſi eſt homo, eſt coloratus: ſed non ſequitur è conuerſo, ſi eſt coloratus, quòd ſit homo. Similiter hic, ſi aliquis furatus eſt aliquid, non eſt illud lucratus nec accommodauit: ergo ſi non eſt lucratus nec accommodauit, furatus eſt.

Tertius modus. Tertius modus eſt, quando quis putat conſequentiam conuerti ſecundum oppoſitiones factam, vt eſt in argumentatione Meliſſi: vt ſi eſt factum, habet principium ſuæ durationis (& intelligitur de facto per generationem vel artis factionem) ergo ſi non eſt factum per generationem vel artem, non habet principium: ſed mundus non eſt factus: ergo mundus non habet principium: ergo mundus eſt infinitus duratione, hoc eſt, ab æterno. Meliſſus enim peccabat ſecundum conſequens in prima illatione: hæc enim conſequentia recta eſt: ſi eſt factum, habet principium: quia omne generatum natura vel arte, habet principium materiale: quia ex nihilo nihil fit. Sed non ſequitur, ſi non eſt factum, non habet principium: quia fit argumentum à deſtructione antecedentis, & ponit conſequentiam in ipſo in contradictoriè oppoſitis: cum in talibus ſemper ſit ponenda conſequentia è contrario. Vt ſi eſt factum, habet principium: ergo ſi non habet principium, non eſt factum. Hæc eſt conſequentia bona.

Vbicunque eſt fallacia conſequentis, ibi ſunt duæ conſequentiæ. Et ex prædictis patet quod paulo ante dictum eſt, quòd vbicunque eſt conſequens, ſemper eſt duplex conſequentia: quia de ſubſtantia cuiuſlibet paralogiſmi eſt principium motiuum & principium defectus in omnibus fallaciis, tam in dictione, quam extra dictionem. Cum igitur in fallacia conſequentis recta conſequentia ſit principium motiuum ſuæ apparentiæ, fallacia autem ſit principium defectus ſiue principium non exiſtentiæ, oportet duplicem eſſe conſequentiam vbicunque eſt fallacia conſequentis, ſcilicet illam quæ conuertitur, & illam in quam conuertitur. Vnde patet, quòd in talibus argumentis: animal currit: ergo homo currit. Homo currit: ergo Sortes currit. Non eſt ſophiſma conſequentis, ſed antecedentis.

Quod duo tantum ſint modi huius fallaciæ ſecundū quoſdam. Dicunt tamen quidam, quòd duo ſunt modi paralogizandi in fallacia conſequentis: fit enim hæc fallacia cum putamus conſequentiam conuerti quæ non conuertitur: ſed ſuper eoſdem terminos non fit niſi tribus modis: aut enim vtraque conſequentia eſt neceſſaria, aut altera tantum, aut neutra. Si vtraque

que ſit neceſſaria, tunc nulla eſt deceptio. Si autem vna ſit neceſſaria & altera non, tamen reſpondens videt vnam conſequentiam eſſe neceſſariam & credit etiam conuerſam illius eſſe neceſſariam:tunc decipitur & eſt primus modus conſequentis à poſitione conſequentis. Si autem neutra ſit neceſſaria, tunc accipit vnam eſſe probabilem,& credit propter hoc ſuam conuerſam eſſe probabilem:tunc decipitur, & fit ſecundus modus: ſicut fit etiam in argumentis rhetoricis:& ſic ſunt duo modi fallaciæ conſequentis.

Obiectio. Et ſi quæratur, quare non fiunt diuerſi modi penes poſitionem conſequentis, & deſtructionem antecedentis? *Solutio.* Dicunt iſti, quòd hi duo modi ſunt vnus modus in ſubſtantia, modo tantum differentes, vt dictum eſt in habitis.

CAPVT XVII.

De præambulis ad fallaciam ſecundum non cauſam vt cauſam intelligendam.

Syllogiſmus dupliciter oſtenſiuus ad impoſſibile.

AD intelligendum autem ea quæ de fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam dicenda ſunt, ſciendum eſt, quòd duplex eſt ſyllogiſmus, vt in prioribus dictum eſt: eſt enim quidam ſyllogiſmus oſtenſiuus, qui habet concluſionem vnicam ex duabus propoſitionibus & tribus terminis ſyllogizatam: vt omnis homo eſt animal: Sortes eſt homo: ergo Sortes eſt animal. Syllogiſmus autem ad impoſſibile eſt, qui concluſum aliquid oſtenſiuè reducit ſyllogiſticè ad aliquid impoſſibile manifeſtum: & propter hoc interimitur altera præmiſſarum quæcunque eſt illa quæ eſt cauſa illius impoſſibilis quod concluſum eſt: & propter hoc iſte ſyllogiſmus ſemper habet duas concluſiones. Vt ſi quæratur, ſi homo eſt aſinus? Et ſi concedatur, quòd ſit aſinus: ſyllogizetur in contrarium ſic: nullus aſinus eſt animal rationale mortale: homo eſt aſinus: ergo homo non eſt animal rationale mortale. Sed hoc eſt falſum: ergo homo non eſt aſinus. Et ſic interempta eſt hæc præmiſſa, homo eſt aſinus. Hic enim ſyllogiſmus eſt in quarto primæ figuræ. Vnde ſciendum, quòd fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam ſemper fit in ſyllogiſmo ad impoſſibile: fallacia enim ſecundum non cauſam vt cauſam fit, quando non cauſa vt cauſa ponitur: propterea videtur ſequi impoſſibile, cum non propter ipſam ſequatur, ſed etiam præter ipſam nihilominus accidit idem impoſſibile. Cuius exemplum eſt, vt ſi quæratur, an Brunellus vel quidam aſinus ſit homo? & ſi concedatur, quòd quidam aſinus ſit homo, arguitur in contrarium ſic: nullus aſinus eſt animal rationale mortale: homo eſt aſinus: quidam aſinus eſt homo, vel Brunellus eſt homo: ergo homo non eſt animal rationale mortale. Sed hoc eſt impoſſibile: ergo & hoc, Brunellus vel quidam aſinus non eſt homo. In tali enim argumentatione eſt non cauſa vt cauſa: quia interimitur hæc quæ videtur eſſe cauſa impoſſibilis illius quod ſequebatur, & non eſt cauſa eius, hæc ſcilicet, Brunellus ſiue quidam aſinus eſt homo: ſine ipſa enim ex aliis poſitis ſequitur impoſſibile: & erit ſyllogiſmus in quarto primæ, vt dictum eſt.

Cum autem ſecundum Ariſtot. in octauo topi. quædam ſit oratio falſa, eò quod ex ipſa nulla penitus ſequitur concluſio, quæ ſecundum ipſum ibidem eſt ſyllogiſmus apparens: alia eſt oratio falſa, in qua aliqua ſequitur concluſio, ſed non ad propoſitum, quæ accidit in ſyllogiſmis ad impoſſibile: & ſic videtur, quòd omnes modi apparentium ſyllogiſmorum cadant ſub modo primo figuræ dictionis, & ſoli paralogiſmi illius fallaciæ qui accidut in ſyllogiſmis ad impoſſibile, cadunt ſub ſecundo modo figuræ dictionis: & ſic videtur, quòd paralogiſmi iſtius fallaciæ non ſunt ſyllogiſmi apparentes, & per conſequens, quòd non cauſa vt cauſa non ſit fallacia, cum cauſam apparentiæ non habeat. *Obiectio.*

Sed dicendum eſt ad hoc, quòd pro certo non cauſa vt cauſa eſt fallacia, & ſyllogiſmus apparens qui fit ſecundum ipſam. Dicitur enim ſyllogiſmus apparens dupliciter, ſcilicet ſpecialiter, & generaliter. Specialiter dicitur ſyllogiſmus apparens, qui peccat contra conſequentiam ſyllogiſmi oſtenſiui: quia hoc modo prima oratio dicitur falſa in 8. topi. & hoc modo oratio falſa non comprehendit ſub ſe ſyllogiſmos apparentes: non enim comprehendit paralogiſmos ſecundum petitionem principij, nec etiam paralogiſmos fallaciæ ſecundum non cauſam vt cauſam: eò quod peccant contra quamcunque conſequentiam ſiue cuiuſcunque ſyllogiſmi oſtenſiui. Generaliter autem dicitur ſyllogiſmus apparens, qui peccat contra quamcunque conſequentiam ſiue cuiuſcunque ſyllogiſmi conſequentiam: & hoc modo ſyllogiſmus apparens comprehendit ſub ſe paralogiſmos omnium fallaciarum, tam in dictione, quam extra dictionem: omnes enim peccant contra aliquam alicuius ſyllogiſmi conſequentiam: & hoc modo paralogiſmi huius loci ſunt ſyllogiſmi apparentes. Peccat autem hæc fallacia contra ſyllogiſmum dialecticum: quamuis enim ſyllogiſmus oſtenſiuus ſit propriè de vſu dialectici ad concludendum ex probabilibus ſuum propoſitum, cum & ſyllogiſmus ad impoſſibile in caſu ſit de vſu dialectici, quando ſcilicet ex dictis à reſpondente poteſt concludere aliquod manifeſtè falſum, cuius falſitati non poteſt obiicere reſpondens, & ſic contra ſyllogiſmum dialecticum in tali caſu, de vſu dialectici exiſtentem, peccat hæc fallacia. *Solutio.*

Adhuc autem notandum, quòd cauſa vniuerſalis decipiendi in hac fallacia ſecundum Ariſtot. eſt, cum aſſumitur illud quod cauſa conſequentiæ non eſt, velut propter illud, ſicut propter conſequentiæ cauſam fiat redargutio quæ cauſa deceptionis in omnibus eſt locis ſophiſticis ſiue fallaciis. In omnibus enim præmiſſæ videntur eſſe cauſæ redargutionis, & tamen non ſunt cauſæ.

Quomodo non cauſa vt cauſa capiatur dupliciter. & ſecundũ vnum modum eſt in omnibus fallaciis.

Sed ſciendum, quòd dupliciter eſt accipere non cauſam vt cauſam. Vno quidem modo, quòd ipſa ablata & aliis adhuc remanentibus ſequitur concluſio: & ſic dicitur in hac fallacia non

non cauſa vt cauſa. Alio autem modo generaliter dicitur non cauſa, ex qua non ſequitur concluſio, licet ſequi videatur:& ſic non cauſa ſumpta vt cauſa concluſionis eſt in omnibus fallaciis: ſi enim ſic arguitur: omnis canis eſt latrabile:marinum eſt canis: ergo marinum eſt latrabile. Neutra iſtarum propoſitionum eſt cauſa concluſionis:verumtamen altera iſtarum ablata, adhuc ex aliis reſiduis eadem ſequitur concluſio.

Quod iſta fallacia non poſſit accidere in ſyllogiſmus oſtenſiuis.

Sciendum, quòd fallacia iſta ſiue locus iſte ſophiſticus non poteſt accidere in ſyllogiſmis oſtenſiuis, nec peccat contra ſyllogiſmum oſtenſiuum, ſed ſolum contra ſyllogiſmum ad impoſſibile, vt dicit Ariſtot. in ſecundo priorum :.quia idem eſt non propter hoc accidere falſum, & eſſe non cauſam vt cauſam. Ad hoc autem intelligendum diſtinguendum eſt:quia ſi accipiatur propoſitio quæ non eſt cauſa concluſionis cum propoſitionibus quæ ſunt cauſæ concluſionis eiuſdem quantum ad illationem ipſius:aut communicabit illa propoſitio cum præmiſſis quæ ſunt cauſæ, in aliquo termino: aut non communicabit cum eis in aliquo termino. Si non communicabit cum eis in aliquo termino: tunc non erit fallacia & locus ſophiſticus:quia defuit apparens: quia quamuis illa propoſitio ſit non cauſa, non tamen eſt non cauſa vt cauſa: quia cum nullo eſt ea quæ ſit cauſa: & de tali dicitur in ſecundo priorum, quòd eſt manifeſtior modus ſyllogiſmum accidere non propter hoc. Cuius exemplum poſitum in ſecundo priorum eſt, vt ſi debeat oſtendi hæc, diameter eſt coſtæ aſimeter,& ſumatur ab opponente oppoſitum huius à reſpõdente datum per hypotheſim cum ratione Zenonis ſic:diameter eſt coſtæ conſimeter,in quolibet ſtadio ſunt infinita ſpatia:ſed infinita non contingit pertranſire:ergo non contingit pertranſire aliquod ſtadium. Sed hoc eſt impoſſibile: ergo hypotheſis eſt impoſſibilis, ex qua ſequitur, hæc ſcilicet, quod di meter eſt commenſurabilis coſtæ. In hac enim argumentatione non communicat hypotheſis quæ eſt nõ cauſa, in aliquo termino cum propoſitionibus quæ ſunt cauſæ concluſionis: & ideò non eſt hic apparentia nec locus aliquis ſophiſticus.

Si autem propoſitio aſſumpta communicet cum his quæ ſunt cauſa concluſionis in aliquo termino,per quam communicationem videtur eſſe cauſa, hoc non poteſt fieri niſi altero duorum modorum: vno ſcilicet modo, quòd per illas propoſitiones intenditur cõcludi aliquod falſum tantum directè, ita quòd ibi ſit ſtatus: aut vlterius intenditur procedere & concludere, ſcilicet ex falſitate illius concluſionis interimere aliquam poſitionem ſiue hypotheſim factam à reſpondente prius conceſſam. Si quidem primo intenditur per tales propoſitiones concludi falſum vt ibi ſiſtatur, hoc poteſt fieri duobus modis: aut enim ex reliquis propoſitionibus ab iſto falſo aſſumpto ſequitur concluſio de neceſſitate conſequentiæ,aut non ſequitur ex illis. Si non ſequitur ex illis: tunc non eſt hæc fallacia facta, ſed cauſa quare non ſequitur ex reliquis, eſt alia fallacia ſiue in dictione,ſiue extra dictionem. Si autem ſequitur concluſio de neceſſitate illationis ex reliquis: tunc nulla penitus erit fallacia: quia licet ſit non cauſa, non tamen eſt non cauſa vt cauſa: quia in hac fallacia conſiſtit tota apparentia penes illam propoſitionem quæ eſt non cauſa, quæ ad conſequentiam concluſionis eſt aſſumpta:& ſic non eſt in talibus argumẽtis:apparentia enim in huiuſmodi argumentis eſt neceſſitas conſequentiæ; non exiſtentia vero eſt in propoſitione aſſumpta: & talis apparentia & talis non exiſtentia cauſat aliquam fallaciam ſpecialem. Si autem in tali proceſſu intendatur concluſio falſa, & ex illius falſitate intendatur interimi aliqua hypotheſis prius poſita ſiue conceſſa:tunc incidit illa fallacia quæ non cauſa vocatur: & tunc accidit illius fallaciæ peccatum, non in primo argumento, ſed in ſecundo,quando ſcilicet à falſa concluſione procedit, & contingit falſam eſſe hypotheſim, vt patet in exemplo quod dat Ariſtot. & ſumitur de Phædro Platonis, quod à nobis in conſequenti capitulo ponetur. Vnde cum pluribus modis ſe propoſitio(quæ eſt non cauſa) habere non poſſit, & penes nullum modum poteſt fieri niſi penes vltimum, patet,quòd non cauſa vt cauſa non poteſt fieri niſi in ſyllogiſmis ad impoſſibile: & peccat contra ſecundum argumentum & non contra primum, & quantum ad ſecundam & non contra primam.

Obiectio.

Si autem aliquis contra hoc obiiciens dicat, quòd non propter illud accidere eſt idem quod nõ cauſam vt cauſam eſſe:nõ propter hoc autẽ accidere poteſt incidere in ſyllogiſmis oſtenſiuis: ergo & non cauſa poteſt accidere in ſyllogiſmis oſtenſiuis: ergo & non cauſa vt cauſa poteſt accidere in ſyllogiſmis oſtenſiuis.Probet autẽ,quòd non propter accidere,poſſit accidere in ſyllogiſmis oſtenſiuis, ſic:accidere aliquid quod ſit non cauſa concluſionis tanquam vt cauſa, contingit dupliciter, ſcilicet ita vt propoſitio ſumpta quæ eſt non cauſa, communicet cum præmiſſis in aliquo termino:aut non. Exemplum eius quod non communicet in aliquo termino, eſt ſicut ſi dicatur: omnis homo currit: Sortes eſt homo: ergo Sortes currit. Exemplum autem eius quod communicet in aliquo termino, eſt ſicut ſi dicatur ſic: omnis aſinus eſt animal:omnis homo eſt animal:ergo omne rudibile eſt aſinus vel animal. Manifeſtum eſt igitur, quòd in iſtis ſyllogiſmis oſtenſiuis contingit propoſitionem non cauſam vt cauſam eſſe, & ac ſi eſſet cauſa: & per conſequens in ſyllogiſmis oſtenſiuis contingit accipere non cauſam vt cauſam & incidere hanc fallaciam. Si, inquam, ſic aliquis obiiciat, dicendum quòd verum eſt, quòd in hoc proceſſu in primo argumento ſumitur propoſitio quæ eſt non cauſa: ſed tamen iſta fallacia non habet ab hac demonſtrari propter cauſam quæ iam ante dicta eſt.

Solutio.

Cauſa apparentia & cauſa non exiſtentia in hac fallacia.

Cauſa apparentiæ in hac fallacia eſt conuenientia illius propoſitionis, quæ non eſt cauſa in aliquo termino cum propoſitione, quæ verè ſe habet vt neceſſaria ad illationem concluſionis:propter illam enim conuenientiam putatur, quòd non cauſa ſit cauſa illationis. Cauſa autem falſitatis ſiue non exiſtentiæ eſt diuerſitas & differentia eiuſdem propoſitionis, quæ non cauſa eſt, ad propoſitionem quæ

quæ verè eſt cauſa illationis ſiue concluſionis.

CAPVT XVIII.

De fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam.

Qui vero ſecundum non cauſam vt cauſam, &c.

HIs habitis facile eſt determinare de fallaciis ſecundum non cauſam vt cauſam quantum ad generalem cauſam deceptionis: tunc enim in his fiunt cum ad propoſitiones præmiſſas ſumitur adiunctum præmiſſis aliquod de numero propoſitionum quod in veritate non eſt cauſa illationis ſiue concluſionis: & ſic aſſumitur illud cum præmiſſis velut propter illud (ſicut propter cauſam illationis) fiat redargutio, hoc eſt, falſi illatio, contra hypotheſim reſpondentis. Accidit autem huiuſmodi paralogiſmus ſiue fallacia ad impoſſibile ſyllogiſmis, in quibus per falſum contrarium vel contradictorium interimitur poſitio ſiue hypotheſis prius concluſa per oſtenſionem falſitatis alicuius præmiſſarum: in ſyllogiſmis enim ad impoſſibile neceſſarium eſt ſemper aliquid interimere eorum quæ poſita ſunt in ſyllogiſmo priori: & ideo neceſſarium eſt in his multiplicari propoſitiones inter quas latenter inducitur illa quæ eſt non cauſa vt cauſa. Si ergo ea propoſitio quæ eſt non cauſa vt cauſa, enumeretur in neceſſariis ſiue inter neceſſarias propoſitiones quæ neceſſariæ ſunt ad illationem falſi, ex quo debet hypotheſis reſpondentis interimi, ſiue in interrogationibus, quia propoſitio dialectica interrogatio eſt, vt determinatum eſt in primo topicorũ: & enumeretur inter eas in argumento ad quod accidit ſiue ſequitur impoſſibile: hoc enim eſt argumentum ſecundum & non primum, quod ſcilicet ex falſo illato deſtruit hypotheſim, videbitur decepto reſpondenti ſæpe fieri redargutio quantum ad illationem oppoſiti ipſius hypotheſis qua redarguitur reſpondens propter hoc: cum tamen non fiat propter hoc. Et ſic vt cauſa mouet ad decipiendum, & vt non cauſa principium eſt falſitatis, quia non eſt propter illud, fit illatio: ſed eo ablato vberius ſequeretur impoſſibile.

Vt quoniam non eſt anima & vita idem &c.

Huius autem exemplum eſt, vt dicamus, quòd propoſitum oppoſiti ſit oſtendere animam & vitam non eſſe idem ad concludendum falſum neceſſarium ſumere falſas propoſitiones, ex quibus neceſſariò ſequitur falſum illud quo terminatur hypotheſis dicens animam & vitam eſſe idem. Et arguitur ſic: Anima & vita ſunt idem: ſed omne quod contrariatur corruptioni, eſt generatio: vita autem contrariatur morti, & per conſequens contrariatur corruptioni, quia mors etiam corruptio eſt: ergo vita eſt generatio, & per conſequens viuere eſt generari. Sed hoc eſt falſum, quod ſcilicet viuere ſit generari: ergo & primum falſum eſt, quòd ſcilicet anima & vita ſint idem. Et hoc dicit Ariſtot. non eodem ordine, ſed obſcuriori ſic: Vt quoniam, ſupple, ſic oſtenditur, quoniam anima & vita non ſunt idem per oppoſitum falſum: nam ſi corruptioni generatio eſt contrarium generaliter, & ſumantur generatio & corruptio prout ſunt motus oppoſiti in terminis (quia penes terminos dicitur motus oppoſitus vel contrarius motui) tunc ſequeretur, quòd alicui corruptioni (quæ eſt mors viui ſiue diſſolutio) erit contrarium quædam generatio, quæ non poteſt eſſe niſi vita: mors enim eſt corruptio, & eſt contrarium vitæ: quare ſiue ergo vita erit quædam generatio, & viuere erit generari. Hoc autem eſt impoſſibile: non ergo idem eſt anima & vita. Et hoc non eſt ſyllogizatum ex hac propoſitione: anima & vita ſunt idem. Cuius probatio eſt: quia idem impoſſibile ſequitur ex aliis propoſitionibus ſumptis & præmiſſis, etiamſi aliquis opponentium non dicat (hoc eſt, non cum præmiſſis ponat) hanc propoſitionem, anima & vita ſunt idem, ſed ſolum dicat & ponat in præmiſſis vitam eſſe contrarium morti: & hanc, quod mors eſt corrupto: & corruptioni ſit contrarium proprium generatio. Et ſic hæc, anima & vita ſunt idem, fuit non cauſa illationis videlicet & non eſſe: quia communicat cum iſta, vita & mors ſunt contraria, in termino in vtroque idem ſignificante.

Ergo inſyllogizatæ quidem, &c.

Patet etiam ex his, quòd huiuſmodi rationes non ſimpliciter (hoc eſt, in totum) ſunt inſyllogizatæ, quia prima concluſio falſi verè ſyllogizata eſt ex præmiſſis falſis: ſed quantum ad propoſitum ſunt inſyllogizatæ, hoc eſt, ad hypotheſim interimendam: eò quod hypotheſis eſt impertinens ad alias propoſitiones aſſumptas: propoſitio autem impertinẽs non deſtruit alteram, eò quod eſt impertinens ad illationem. Et hæc difficultas non diſcernendi cauſam veram illationis ab ea quæ eſt non cauſa vt cauſa cum ſumpta eſt, quia plurimum idem latet non minus ipſos interrogantes ſiue opponentes, quam in ipſos reſpondentes: & hoc eſt exemplum non cauſæ vt cauſæ.

Vtrum iſta propoſitio ſit vera, mors & vita ſunt contraria.

Sunt autem in hoc exemplo propoſitiones multiplices quæ ſic diſtinguendæ ſunt: cum enim dicitur, quòd mors & vita ſunt contraria, diſtinguendum eſt: quia mors poteſt dicere motum diſſolutionis animæ à corpore, vel terminum diſſolutionis eiuſdem: & ſic non eſt corruptio, ſed tunc eſt corruptum eſſe. Primo modo mors & vita non ſunt contraria: quia quod corrumpitur, quandiu corrumpitur, adhuc viuit: contraria autem ſimul in eodem eſſe non poſſunt. Si autem ſecundo modo eſſe dicatur mors terminus diſſolutionis: tunc vita & mors iterum non ſunt contraria, ſed oppoſita vt priuatio & habitus: & ſic omni modo iſta eſt falſa, mors & vita ſunt contraria, & eſt ſimpliciter falſa: vnde etiam ſupra in argumentatione non debuit interimi iſta, anima & vita ſunt idem, ſed hæc, mors & vita ſunt contraria.

Propoſitio quæ eſt non cauſa, debet communicare cum illa quæ eſt cauſa: aliter non accidet hæc fallacia.

Ex poſt inductis autem ſequitur, quòd hæc fallacia non accidit in ſyllogiſmo oſtenſiuo. Vnde hic: omnis homo eſt animal: & ſol eſt in cancro, vel ſol eſt maior terra: ergo Sortes currit: non eſt fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam: quia hæc propoſitio, ſol eſt

eſt maior terra, nec eſt cauſa concluſionis, nec poteſt eſſe cauſa. In fallacia autem non cauſæ vt cauſa, propoſitio quæ eſt non cauſa, communicat cum ea quæ eſt cauſa: & ideò poteſt eſſe cauſa.

Obiectio. Obiiciet autem fortaſsè aliquis contra hoc dicens, quòd re vera in dicto exemplo duæ ſunt argumentationes, quarum prima eſt oſtenſiua falſi, ſecunda interimens hypotheſim. Prima enim eſt hæc, anima & vita ſunt idem: cuilibet corruptioni contrariatur generatio: ſed mors eſt corruptio: ergo morti contraria generatio: ergo viuere generari. Hoc eſt argumentum primum & eſt oſtenſiuum falſi illius, quod viuere eſt generari. Secundum autem quod eſt ad interimendum hypotheſim, eſt tale: hæc concluſio, viuere eſt generari, eſt falſa & impoſſibilis: ergo hypotheſis ex qua ſequitur, ſcilicet quod anima & vita ſunt idem, eſt impoſſibilis: & patet, quòd in prima argumentatione inter præmiſſas ponitur illa propoſitio quæ eſt non cauſa: & ſic in ſyllogiſmo oſtenſiuo erit non cauſa vt cauſa: & non ponitur in ſecundo argumento: ergo non eſt in ſyllogiſmo ad impoſſibile, ſed in oſtenſiuo.

Solutio. Sed ad hoc ſecundum ea quæ dicta ſunt in cap. anteriori, dicendum quod quamuis propoſitio quæ eſt non cauſa vt cauſa, ponatur inter præmiſſas prioris argumentationis, quæ re vera oſtenſiua eſt: non tamen ab ipſa debet denominari: quia finaliter non ponitur ad primam concluſionem oſtendendam, ſed potius vt ex illa inferatur hypotheſis per ſyllogiſmum ſecundum.

CAPVT XIX.

De modis fallaciæ ſecundum non cauſam vt cauſam.

MOdi autem fallaciæ ſecundum numerum formationis eorum multiplicandi ſunt. Sunt autem duo modi. *Duo ſunt modi huius fallaciæ.* Vnus ſecundum quod non cauſa poteſt communicare in aliquo termino cum propoſitionibus quæ ſunt cauſæ concluſionis: ſi enim in nullo communicaret cum eis, tunc non poſſet eſſe non cauſa vt cauſa: ſi autem in altero communicat hypotheſis ſiue propoſitio quæ non eſt cauſa, cum propoſitionibus quæ ſunt cauſæ concluſionis falſæ: aut communicabit in ſubiecto, aut in prædicato. *Primus modus.* Et penes iſtas communicationes duo formantur modi paralogizandi: vnus ſcilicet quando non cauſa vt cauſa in ſubiecto communicat cum propoſitionibus quæ ſunt cauſa, ita quod in aliqua propoſitionum quæ ſunt cauſæ, ſumatur ſubiectum hypotheſis: & ſic eſt vnus & primus modus fallendi: ſicut enim iſta hypotheſis, omnis lapis eſt animal, eſt ſuppoſita: ita concludatur, quòd omnis homo eſt lapis, ſic: omnis margarita eſt lapis: omnis homo eſt margarita: ergo omnis homo eſt lapis. Hoc eſt impoſſibile: ſed non ſequitur propter hypotheſim: ipſa enim remota, adhuc ſequitur idem impoſſibile. Et hunc modum ante finem ſecundi priorum ponit Ariſtot. in terminis generalibus ponens hanc hypotheſim, omne b. eſt a. ſi ergo c. ſumatur ſub b. non quidem vt inferius ſub ſuperiori vt homo ſub animali, ſed ita quod in ſyllogiſmo fiat c. ſubiectum eius quod eſt b. & d. ſumatur ſub c. ita quod fiat ſubiectum eius eodem modo ſicut prius, ſic: omne c. eſt b. omne d. eſt c. ſequitur, quòd omne d. eſt b. quæ quamuis falſa ſit, non tamen falſa eſt vel ſequitur propter hypotheſim: & iſte eſt modus primus. Et eſt planum illud ſi ponatur in terminis ſpecialibus, quòd a. ſit animal. b. lapis. c. margarita. d. autem homo: tunc enim eſt hypotheſis: omnis lapis eſt animal, qua ſuppoſita concluditur, omnis homo eſt lapis, ſic: omnis margarita eſt lapis: omnis homo margarita: ergo omnis homo lapis. Et hoc quidem eſt impoſſibile: ſed non accidit propter hypotheſim.

Secundus modus. Si autem præmiſſæ oſtendentes impoſſibile, communicent prædicato hypotheſis, ſic erit ſecundus modus, & eſt exemplum tale: ſit enim hypotheſis ſicut prius, quòd omnis lapis eſt animal: qua ſuppoſita concludatur animal eſſe inanimatum, ſic: omne corpus eſt inanimatum: omne animal eſt corpus: ergo omne animal eſt inanimatum. Hæc concluſio eſt impoſſibilis: ſed non ſequitur ex hypotheſi. Hypotheſi enim remota adhuc ſequitur eadem concluſio. Ariſtoteles autem in fine ſecundi priorum ponit de hoc generales terminos, quòd hypotheſis ſit, omne b. eſt a. & ſumatur e. ſupra a. ita quòd ſit prædicatum eius, & a. ſubiectum, & ſupra e. eodem modo ſumatur f. ita quod f. prædicetur, & e. ſubiiciatur in ſyllogiſmo: & arguatur ſuppoſita hypotheſi, ſic: omne b. eſt a. hæc eſt hypotheſis: omne e. eſt f. omne a. eſt e. ergo omne a. eſt f. Hæc enim concluſio falſa eſt: non tamen ſequitur propter hypotheſim: & ideò hypotheſis eſt non cauſa vt cauſa. Et hoc planum eſt in terminis ſpecialibus, ſicut dictum eſt, ſi per a. intelligatur animal, & per b. lapis, per f. verò inanimatum, per e. autem corpus, & deducatur ſicut paulo ante dictum eſt.

Sic ergo patet, quòd duo modi paralogizandi ſunt ſecundum hanc fallaciam. Vnus, quando ſyllogiſmus ad impoſſibile communicat ſubiecto hypotheſis: & alius, quando idem ſyllogiſmus communicat cum prædicato hypotheſis. Et non poſſunt eſſe plures: quia ſi propoſitio ſiue hypotheſis communicaret cum propoſitionibus ſyllogiſmi ad impoſſibile in vtroque termino, ita quod hypotheſis ſumatur tam ſubiectum quam prædicatum ab illis propoſitionibus quæ ſunt ſyllogiſmi ad impoſſibile: tunc non incidit hæc fallacia: quia tunc ex ipſa hypotheſi de neceſſitate ſequitur falſum quod concluditur ſicut ex propoſitionibus ſyllogiſmi. Et exemplum quidem inductum ſufficit ad vtrumque iſtorum modorum: ſi enim ſumatur ſyllogiſmus ad impoſſibile penes communicationem in hoc termino, vita, tunc poteſt vita prædicari, & anima ſubiici in hypotheſi: & ſic deſtruit exemplum ſecundo modo: quia tunc coniungitur ſyllogiſmus ad impoſſibile prædicato hypotheſis. Vel poteſt hoc quod dico, vita, ſubiici, & ani-

ma prædicari: & tunc reſpondet exemplo primo modo: quia tunc ſyllogiſmus ad impoſſibile coniungitur ſubiecto hypotheſis. Sic ergo ſunt duo modi ſecundum hanc fallaciam.

Quomodo exemplum Philoſophi ad formam ſyllogiſticam poſſit reduci ſecundum quoſdam.

Eſt autem ſciendum hic, quòd quidam quærunt de orationibus iſtis quas dicit Ariſt. non ſimpliciter eſſe inſyllogizatas, ſi ſunt quantum ad primam concluſionem vel quantum ad ſecundam: & dicunt, quòd orationes iſtæ ſimpliciter inſyllogizatæ ſint: & ſi debeant reduci ad formam ſyllogiſticam, ſic debent formari: omne quod contrariatur corruptioni, eſt generatio: vita contrariatur corruptioni, per hoc quod contrariatur morti quæ eſt corruptio: ergo vita eſt generatio: ergo viuere eſt generari. Quod falſum eſt: quia quod viuit, non generatur, ſed generatum eſt iam.

Et reſpondent ad hoc & dicunt, quòd prima falſa eſt: dicunt enim non generationem ſolam corruptioni eſſe contrariam, ſed etiam creationem per quam ſicut per generationem exiit res & mutatur de non eſſe ad eſſe. Sed hoc nihil eſt: quia ſi contraria accipiantur creatio & corruptio: tunc oportet, quòd nata ſint fieri circa idem, quod ſubiicibile ſit creationi & corruptioni. Vnde hoc quod dicunt, non eſt phyſicum.

Ideò dicunt alij, quòd hæc eſt falſa, mors & vita ſunt contraria: non enim hæc, mors ſcilicet & vita opponuntur contrariè, ſed vt priuatio & habitus. Sed ſecundum hanc reſponſionem non vitatur, quin adhuc ſequatur concluſio falſa, ſic: omne quod priuatiuè opponitur corruptioni, eſt generatio: vita priuatiuè opponitur corruptioni, quia morti quæ eſt corruptio: ergo vita eſt generatio: ergo viuere eſt generari. Etiam vt prius, & interimitur hypotheſis.

Ideò dicunt alij, quòd hæc eſt falſa, mors eſt corruptio: & dicunt rationem huius eſſe: quia nihil quod ſequitur vt terminus & finis ex aliquo motu vel ex aliqua mutatione, poteſt dici motus iſte vel iſta mutatio, ita quod motus vel mutatio prædicetur de iſto: ad generationem enim animalis ſequitur vita: & ideò ipſa vita non eſt generatio: ſicut enim ante dictum eſt, illud quod generatur, non viuit: ſed quando viuit, iam generatum eſt. Eodem etiam modo eſt de corruptione: prius enim corrumpitur animal & poſt corruptionem ſequitur mors: & tunc eſt animal in corrupto eſſe. Cum ergo corruptio quædam ſit mutatio, ad quam ſequitur mors, non poteſt mors eſſe corruptio: & ideo falſa eſt propoſitio quæ dicit, quòd mors eſt corruptio: & ex iſta propoſitione falſa cum aliis præmiſſis falſis ſequitur concluſio falſa. Non ſequitur enim, ſi mors & vita ſunt contraria, ergo vita eſt generatio, niſi aut ponatur, aut intelligatur hæc, mors eſt corruptio: & hoc eſt idem ei quod ante dictum eſt in diſtinctione propoſitionum. Vnde ſicut ſupra dictum eſt, iſtæ orationes ſyllogizatæ ſunt quantum ad concluſionem primam falſam: neceſſario enim ſequitur ex præmiſſis concluſio falſa, & eſt bonus ſyllogiſmus oſtenſiuus oſtendens falſum ex falſis: ſed quantum ad ſecundam concluſionem: quæ tamen principaliter eſt intenta, ſimpliciter ſunt inſyllogizatæ iſtæ orationes: non enim ex impoſſibili concluſione ſequitur hypotheſim ſimpliciter eſſe interimendam: quia hypotheſis ſimpliciter non eſt cauſa concluſionis impoſſibilis: & ſic quantum ad iſtam concluſionem quæ eſt principaliter intenta, ſunt iſtæ orationes inſyllogizatæ: & ſic ad propoſitum ſiue ad intentum inſyllogizatæ.

Quomodo illa orationes in exemplo Philoſophi ſunt ſyllogizata & quomodo inſyllogizata.

Attendendum etiam, quòd inter conſequens ſiue fallaciam conſequentis & non cauſam vt cauſam conuenientia eſt: primo quidem, quòd ſicut in fallacia conſequentis ſemper ſunt duæ conſequentiæ, vna bona, & altera mala: ſic etiam in non cauſa vt cauſa duæ ſunt duorum argumentorum conſequentiæ, vna bona quæ eſt oſtenſiua falſi, alia mala quæ ex falſo eſt interemptiua hypotheſis. Secundo in hoc, quòd ſicut in conſequente quædam eſt conſequentiarum reciprocatio, vt ab antecedente ad conſequens, & è conuerſo, & ita in non cauſa vt cauſa eſt quædam reciprocatio ab hypotheſi ad falſum concluſum, & à falſo ad hypotheſis interemptionem. Sic ergo de paralogiſmo ſecundum conſequens & de eis qui ſunt ſecundum non cauſam vt cauſam determinatum ſit.

Nota duplicem conuenientiam inter fallaciã conſequentis & fallaciam non cauſa vt cauſa.

CAPVT XX.

De præambulis ad ſyllogizandum fallaciam ſecundum plures interrogationes vt vnam.

AD intelligendum fallaciam ſecundum plures interrogationes vt vnam, prænotandum eſt & accipiendum ex topicis, quid ſit interrogatio, & in quo differt à propoſitione & enuntiatione. Interrogatio enim (vt in topicis eſt dictum) eſt propoſitio probabilis cum nota interrogationis propoſita. Enuntiatio autem (vt in periherm. eſt dictum) eſt oratio enuntians aliquid de aliquo. Propoſitio autem (vt in primo priorum) eſt oratio enuntiatiua alicuius de aliquo pro altero, in ordine ad formam argumentationis & præcipuè ſyllogiſmi poſita ſecundum principium ex quo fit illatio conſequentis quæ eſt concluſio, ſecundum quod concluſio eſt medio vel mediis probata enuntiatio vel propoſitio. Et ſic patet, quòd interrogatio addit ſupra propoſitionem dialecticam, quæ probabilis eſt, modum interrogandi, & aſſenſum reſpondentis ſupra compoſitionem ſi prædicatum inſit ſubiecto: ſicut cum dicitur, eſtne hæc vera, currit homo? vel putaſne currit homo? vel eſt homo animal, vel aliud aliquid tale huiuſmodi.

Quæ autem differentia interrogationis ſit, quando nota interrogationis ponitur ad compoſitionem, & quando ad totam propoſitionem ſiue ſuper conſenſum reſpondentis; in primo topicorum ſatis dictum eſt: ſi enim ſic quæratur, curritne homo? nota interrogationis

Fortè innuit hic illam differentiam quam ponit

Philoſophus 1 topic. c. 3. in fine, inter propoſitionem dialecticam & problema dialecticum.

rogationis ad compoſitionem ponitur: & talis oratio vocatur quæſtio. Si autem ſic dicam, putaſne homo currit? nota interrogationis non ad compoſitionem fertur: quia iſta expreſsè affirmant: ſed nota interrogationis conſenſum reſpondentis in compoſitionem expectat: & ideo talis interrogatio non eſt quæſtio, ſed propoſitio in qua propter non neceſſariam inhærentiam prædicati in ſubiecto quæritur, an reſpondens conſentiat? Quæſtio igitur & concluſio, vt dicit Boëtius, ſecundum ſubſtantiam non differt, ſed modo: quia quod eſt in dubitatis quæſtio, hoc idem probatum vno medio vel pluribus, & illatum ex illis, efficitur concluſio. Sed etiam modo non ſubſtantia differt interrogatio à propoſitione: quia interrogatio eſt propoſitio cum nota interrogationis cadente ſuper totam propoſitionem quæ non eſt de conſenſu reſpondentis. Sic etiam modo ſolo differt enuntiatio à propoſitione & interrogatione: quia enuntiatio ſimpliciter indicat vel enuntiat aliquod prædicatum de aliquo ſubiecto: propoſitio autem eſt eadem enuntiatio, quando ſub forma argumenti primi ſyllogiſmi pro altero ponitur quod infertur ſecundum habitudinem principij ex iſto. Vnde concluſio ſe habet ad propoſitionem ſicut illatum & principiatum ex illo: propoſitio autem ſe habet ad concluſionem ſicut inferius & principium ipſius: enuntiatio autem ſubſtantia eſt propoſitionis & interrogationis & concluſionis ſine talibus modis accepta.

Enuntiatio vna ſimpliciter quid.

His viſis rememoranda ſunt quæ in periherm. de vnitate & pluralitate enuntiationis dicta ſunt. Dictum eſt enim ibi, quòd ſimpliciter vna eſt enuntiatio, in qua ſimpliciter vnum de vno enuntiatur, hoc eſt, vnum prædicatum de vno ſubiecto non voce tantum, ſed rei veritate: quia ſi ſufficeret vnitas vocis, tunc propoſitio in qua ſubiicitur vel prædicatur nomen æquiuocum, eſſet vna ſimpliciter: & hoc falſum eſt, ſicut in periherm. eſt oſtenſum: & ideo ad vnitatem propoſitionis requiritur & rei vnitas ſignificata in prædicato & ſubiecto, & etiam quod ſermo referatur ad vnum, etiamſi ipſe ſermo ſit plures, ſicut patet in hac, homo eſt animal rationale mortale, quæ vna eſt, eò quod prædicatur vnum de vno: quia rationale mortale referuntur ad ſimpliciter vnum, quamuis plura ſermone: quia ſequens differentia eſt in præcedente ſicut actus in potentia: actus autem & potentia vnum & idem conſtituunt, & ad vnum & idem referuntur.

Tex. com. 1.
Vnum numero triplicitèr in 1. topic. c. 5.

Quamuis autem multiplex ſit vnitas, vt dicit Ariſtot. in 10. primæ philoſophiæ, & Boët. in lib. de vnitate & vno, ſcilicet vnitas analogiæ, & vnitas generis, & vnitas ſpeciei, & vnitas in numero: & hæc vnitas in plura diuiditur, diffinitionis ſcilicet, & diffiniti, & indiuiſionis per proprium accidens: & vnitas accidentis & ſubiecti generaliter, vt dicit Boët. in ea in quibus non inuenitur diuerſitas in numerando. Cum tamen dicitur, propoſitio vel interrogatio vel enuntiatio vna, in communi ſumitur ad omnes iſtas vnitates. Vnde hæc eſt vna, ſubſtantia eſt ens: & hæc vna, homo eſt animal: & hæc vna, Sortes eſt homo: & hæc vna, homo eſt animal rationale mortale: & hæc vna, homo eſt riſibile: & hæc vna, homo eſt albus. A priuatione autem huius vnitatis in prædicato vel in ſubiecto vel in vtroque dicitur propoſitio plures: quia ſcilicet vel vnum de pluribus, vel plura de vno, vel plura de pluribus vel annuntiantur vel proponuntur vel interrogantur, ſicut in his exemplis: Sortes & Plato currunt. Vel Plato legit & diſputat. Vel Sortes & Plato legunt & diſputant. Et quando vnum de pluribus, vel plura de vno, vel plura de pluribus, ſub vnica nota interrogationis interrogantur: tunc enim plures interrogationes vt vna: & dicitur plures propter plura interrogata: & dicitur vt vna propter hoc quod ſub vnica nota interrogationis ponuntur, ſicut patet in his exemplis, eſtne Sortes & Plato animal? Legitne Sortes & diſputat? Et Sortes & Plato leguntne & diſputant? In omnibus enim his eſt plures interrogationes vt vna.

Quid propoſitio plures.

Quid plures interrogationes vt vna.

Cauſa apparentiæ in hac fallacia.

Et ideo vnitas notæ interrogandi ſiue modi interrogandi, eò quod formalis eſt in interrogatione (quia facit interrogationem potentia actu interrogationem) eſt principium motiuum ſiue cauſa apparentiæ in hac fallacia: propter vnitatem enim modi putat aliquis etiam interrogatum eſſe vnum: & cauſa non exiſtentiæ ſiue defectus ſiue falſitatis eſt diuerſitas ſiue pluralitas interrogatorum ſub vna nota interrogationis: & ex his duobus conſtituitur locus ſophiſticus, qui dicitur & eſt fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam.

Ratio nominis huius fallaciæ.

Ex his patere poteſt, quare fallacia hæc dicitur ſecundum plures interrogationes vt vnam, vel ſecundum plures enuntiationes vt vnam: peccat enim hæc fallacia ſicut & omnes aliæ extra dictionem contra ordinem propoſitionum in ſyllogiſmo dialectico, quæ ordine localis habitudinis ſe habent ad concluſionem. Quia igitur dialectica propoſitio eſt interrogatio & per modum interrogationis proponenda reſpondenti, ideò melius dicitur fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam, quam ſecundum plures propoſitiones vt vnam. Et huius ratio eſt: quia propoſitio dialectica primo omnium interrogatur, quam proponatur: & ſic cauſa apparentiæ primo apparet in interrogatione, & per conſequens in propoſitione: ab eo ergo in quo primo apparet, recipit denominationem, & non ab eo in quo apparet poſterius.

Adhuc autem notandum, quòd plura contingit interrogare dupliciter: ſicut etiam plura contingit ſignificari dupliciter: aut enim plura interrogantur per modum vnius in dictione vel oratione vna: & talis interrogatio non cauſat hanc fallaciam quæ dicitur ſecundum plures interrogationes vt vnam, ſed potius fallaciam æquiuocationis vel amphibologiæ vel alterius fallaciæ in dictione. Si autem plura interrogantur, vt plura ſignificantur per modum plurium ſub vna nota interrogationis propoſita, illud ſolum facit hanc fallaciam quæ dicitur plures interrogationes vt vna. Vt eſtne hoc & hoc homo, demonſtratis Brunello & Sorte? hæc enim plura referuntur ad vnum

quod

quod eſt vna demonſtratio in iſto nomine. Ita cum dicitur, ſuntne iſta homo, vel in his hoc & hoc? oportet enim ſemper, quòd plura in hac fallacia ad vnum aliquod referantur, ſcilicet vel ad vnum propoſitionis, vel generis, vel ſpeciei, vel numeri, vel demonſtrationis: quia talis vnitas in principium motiuum eſt aliquo modo quæ credere facit vnam dandam eſſe reſponſionem.

Quot modis plura ad vnum poſſint referri in hac fallacia.

Adhuc obſeruandum, quòd licet tria poſſint eſſe interrogata, vel quatuor, vel fortè plura: tamen Ariſt. vocat hanc fallaciam ſecundum duas interrogationes vt vna. Tum quia ita frequenter fit. Tum quia magis latet & decipit in duabus, quam in pluribus. Tum quia, vt dicit Pythagoras, principium omnium pluralitatum eſt dualitas. Tum etiam quia maior numerus pónit minorem & non è conuerſo.

Ex his autem patet, quia quæ vniuntur vt plura, aut vniuntur in demonſtratione vna, aut in aliqua forma: quia omnis demonſtratio eſt reſpectu alicuius formæ: Vt cum dico demonſtrato vno cæco & altero vidente, ſuntne iſta cæca vel videntia? vna demonſtratione vniuntur: & poſtea in aliqua forma: quia intelligitur iſta animalia vel corpora. Quandoque etiam vna interrogatio fit de partibus eiuſdem contradictionis, vt eſtne Sortes animal, vel non? Quandoque etiam de partibus eſt diuerſarum contradictionum: & ſic fit deceptio ſecundum plures interrogationes vt vnam, & maximè propter notam vnicam interrogationis, vt dictum eſt. Sic ergo intelligendum eſt de fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam.

CAPVT XXI.

De fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam.

Qui autem in eo quod plures interrogationes, &c.

His prænotatis dicendum, quòd paralogiſmi qui fiunt in eo quod opponentes ſophiſticè plures plures interrogationes vt vnam faciunt, vel vnam faciunt: quia faciunt formaliter, quòd vna nota eſt interrogationis, etſi materialiter plura ſint quæ interrogantur: propter quam notam vnius interrogationis latet ipſos reſpondentes materialiter plures eſſe interrogationes: & ideò vnius interrogationis aſſignatur reſponſio vna ab ipſis reſpondentibus. In aliquibus ergo interrogationibus facile eſt videre, quoniam interrogatio eſt plures, & quia non vna reſponſio eſt reddenda, vt quando plura quæruntur de vno, vt quando quæritur, verum terra mare eſt aut cælum? quæ vt plura non vnica de vno quæruntur. In aliquibus autem aliis quæ in vno aliquo vniuntur vel vniri videntur, vna apparet: & ipſi reſpondentes concedunt, quòd vna ſit interrogatio, & vnicam dant reſponſionem: & ideò vel ad interrogatum non reſpondent, vt eis falſum obuiat: aut redargui videntur, & videtur eis fieri elenchus. Cuius exemplum eſt, vt putas hic & hic eſt homo? demonſtratis Sorte & Platone: & ſi dixerit, hic & hic eſt homo, inferat opponens: hic & hic eſt homo: ergo hic & hic eſt vnus homo: ergo qui percuſſerit hunc & hunc, hominem & non homines percutiet: & hoc inconueniens obuiat danti vnam reſponſionem, vt dixiſſet, iſte eſt homo, & ille eſt homo. Aut rurſum ſi plura in plurali numero quærantur de pluribus pluraliter ſignificatis: vt ſi demonſtratis pluribus pluraliter ſignificatis: vt ſi demonſtratis pluribus (quorum quædam ſunt bona & quædam non bona) quæratur, verum omnia iſta ſunt bona aut non bona? verum enim dixerit reſpondens, hoc eſt, quamcunque partem contradictionis dederit: aut accidit ei falſum apparens euidenter, hoc eſt, manifeſtè falſum & hoc videbitur ei facere opponens deducendo eum ad manifeſtè falſum: aut eſt (hoc eſt, contingit) quod videbitur eidem reſpondenti facere elenchum. Si enim dicat, quòd ſunt bona, ſtatim infert, ergo non bona ſunt bona, quod eſt apparens falſum: aut elenchum faciat ei dicens, ergo hæc non bona ſunt, quæ tu dixiſti, quòd bona.

Quandoque autem in aſſumptis quibuſdam & ſuppoſitis & in talibus elenchus fiet verus, ita quod reſpondens ducitur ad contradictionem: vt ſi quis concedat & ſupponat ſimiliter (hoc eſt, ſecundum ſimilitudinem vnam) vnum in ſingulari & plura in plurali dici diffinitione ſimili: nam ſecundum illam ſuppoſitioem ſi cæcum eſt id quod non habet viſum, natum autem habere: tunc etiam cæca erunt quæ non habent viſum, nata autem ſunt habere viſum: demonſtratis ergo duobus quando hoc quidem vnum habet viſum, illud autem aliud non habet viſum, ſed eſt cæcum, interrogato ſuntne iſta cæca vel videntia? ſi vnam dederit reſponſionem vel affirmando vel negando, inferet reſpondens, quòd ambo erunt videntia, vel ambo cæca, quod impoſſibile eſt.

Quãdoque autem aſſumptis quibuſdam, &c.

Attendendum tamen hîc, quòd ſi duobus demonſtratis, vno cæco, & altero vidente, quæratur, verum iſta ſunt cæca vel videntia? ſi reſpondeatur vna reſponſione, ſiue quod ſunt cæca, ſiue quod ſunt videntia, non accidit elenchus contradictionis: & cum ſuppoſitione, quòd ſicut cæcum eſt aptum natum videre & non videns, ita cæca apta nata ſunt videre & non videntia: quia non ducitur reſpondens ad oppoſitum ſuæ reſponſionis: ſiue enim inferat, quòd ſunt cæca, ſiue quod ſunt videntia, nihil eſt contradictionis, niſi fortè ex conſequenti, vt ſcilicet inferat, ergo iſta ſunt cæca: & dicat vlterius, ergo non ſunt videntia: & tu dixiſti, quòd videntia: vel è conuerſo ſi dicat, quòd ſunt videntia: ergo non ſunt cæca: tu autem dixiſti, quod ſunt videntia. Si autem reſpondeat negatiuè & dicat, non ſunt cæca: tunc poteſt accidere elenchus ſic: non ſunt cæca: ergo hæc & hæc non ſunt cæca: ergo illud demonſtrato cæco eſt videns: & tu dixiſti, quòd eſt cæcum: & talia facile eſt reducere ad elenchum.

Scias autem, quòd hæc ſuppoſitio, quòd ſimiliter ſit dicere in ſingulari ſicut in plurali per reſponſionem, falſa eſt: quia ex hoc probatur,

batur, quia ex ipſis conſumptis veris propoſitionibus ſequitur falſum, & falſum non ſequitur niſi ex falſo: ſi reſpondeat enim ad hanc, ſuntne iſta cæca vel non? vnica reſponſione, & dicat, quòd iſta ſunt cæca: taliter ergo reſpondenti contradictoria ſequuntur iſta: iſta ſunt cæca, & iſta non ſunt cæca: eſt affirmatio falſa, & negatio vera ſecundum eum. Similiter iſta ſunt contraria: iſta ſunt apta videre non videntia, & iſta ſunt apta nata videre videntia: & affirmatiua falſa, & negatiua vera. Similiter iſtæ ſunt contradictoriæ eidem: iſta quæ ſunt apta nata videre, vident: & iſta ſunt apta nata videre, & non vident: & eſt affirmatiua falſa, & negatiua vera. Sed ex iſta negatione quæ vera eſt reſpondenti, ſequitur negatio primæ contradictionis quæ falſa eſt cum ſuppoſitione hoc modo: ſi iſta ſunt apta nata videre, & non vident: & ſimiliter eſt in ſingulari & in plurali, ergo iſta ſunt cæca: ſed hæc concluſio eſt reſpondenti falſa: & falſum non ſequitur niſi ex falſo: ergo aliqua præmiſſarum fuit falſa: non iſta, iſta ſunt apta nata videre, & non vident: ergo reliqua, iſta ſcilicet, quòd eodem modo ſit diuiſio in ſingulari & in plurali.

Ratio autem qua probatur ſuppoſitio falſa eſſe, eſt: quia peccat ſecundum figuram dictionis: ſimilis enim eſt huic, quodcunque tu ſcis, vel inueniendo vel addiſcendo ſcis: ſed iſta ſcis, demonſtratis duobus quorum vnum vnum inuenit & alterum didicit: ergo illa vel addiſcendo vel inueniendo ſcis. Similis enim eſt talis figuratio in ſingulari & in plurali: & ideò facit credere, quòd ſit idem ſiue poſitum in ſingulari ſub hoc ſigno, quicquid vel quodcunque ſiue poſitum in plurali ſine ſigno eodem: cum tamen hoc modo ſit verum.

Quot ſint modi huius fallaciæ.

De modis autem huius fallaciæ dicendum, quòd ſunt tres quia aut quæruntur plura de vno, vt cum dicitur, eſtne terra mare & cælum? aut vnum de pluribus, vt cum dicitur, eſtne hic & hic homo? aut plura de pluribus, vt cum dicitur, verum iſta ſint videntia aut cæca? demonſtrato vno vidente, & alio cæco. Poſſet tamen dici, quòd iſti tres modi reducuntur ad duos quorum vnus eſt modus, quando plura vt vnum in ſingulari numero interrogantur de vno: vel vnum de pluribus ſingulariter ſubiectis, vt eſtne hic & hic homo? vel eſtne animal hoc & hoc? ſecundus autem quando plura de pluribus interrogantur in plurali: & tunc non effugiet contradictionem qui conceſſerit ſimpliciter in ſingulari & in plurali dari diffinitiones vt ante dictum eſt.

De fallaciis ergo extra dictionem hoc modo determinatum ſit: ſufficit enim hoc quod dictum eſt, ad intellectum eius quod in ſuis elenchis dixit Ariſt. & hoc ſolum quærimus propter rudium informationem. Non enim quærimus hic ſubtilem de quolibet aſſignare rationem & indagationem: quia videtur nobis, quòd magis impediat quam expediat ad ſcientiam eorum quæ non propter ſe, ſed propter alia inquiruntur, quorum datur modus generalis in locis, quæ potius ſunt modus quam philoſophia.

TRACTATVS IV.

De reductione fallaciarum in ignorantiam elenchi.

CAPVT I.

De reductione omnium fallaciarum.

Ignorantia elenchi dupliciter vna communis, alia ſpecialis.

AD ſciendum qualiter omnes loci ſophiſtici ſiue fallaciæ reducuntur in ignorantiam elenchi, oportet præſcire, quòd ignorantia elenchi dupliciter dicitur, ſcilicet ab ignorantia elenchi ſecundum quod ſyllogiſmus eſt contradictionis, vt ſcilicet ignorentur differentiæ ſiue conditiones & ſyllogiſmi & contradictionis communiter: & ſic ignorantia elenchi non eſt ſpecialis fallacia: quia non habet ſpeciale principium deceptionis. Et hoc modo omnes fallaciæ peccat ſecundum ignorantiam elenchi: ſecundum prius tamen & poſterius: quia fallaciæ in dictione principalius peccent contra elenchum, quam contra ſyllogiſmum: eò quod in fallacia in dictione vnitas ſermonis eſt cauſa apparentiæ: diuerſitas autem in re ſignata eſt cauſa non exiſtentiæ. Ad contradictionem autem requiritur rei identitas, quæ non eſt in fallaciis in dictione. Contra ſyllogiſmum autem peccant ex conſequenti: quia ſyllogiſmus aliquo modo in forma vocali ſaluatur in vnitate vocis. Ignorantia autem elenchi ſpecialis (vt in antehabitis dictum eſt) eſt ignorantia differentiarum ſiue conditionum quatuor, quæ ad contradictionem requiruntur, quæ ſunt idem, & ad idem, & ſimiliter, & in eodem tempore: & ſic ſpecialem habet apparentiam decipiendi: & ſic ſpecialis eſt fallacia diuidens hoc commune quod eſt fallacia ſiue locus ſophiſticus, in 13. cum aliis 12. fallaciis: & ſic ad ignorantiam elenchi non reducuntur aliæ fallaciæ: ſed ipſa cum aliis 12. reducitur in ignorantiam elenchi communiter dictam.

Alia opinio de duplici ignorantia elenchi, quæ tamen redit in primam.

Quamuis quidam dicant, quòd ignorantia elenchi ſemper eſt contra omnes conditiones elenchi & generales & ſpeciales, ſed differenter:

ter: quia vno modo ignorantia elenchi eſt contra conditiones elenchi ſecundum ſe: alio autem modo eſt contra conditiones elenchi ex conſequenti. Et quando eſt contra conditiones elenchi ſecundum ſe: tunc eſt ſpecialis fallacia, in quam aliæ non reducuntur. Quando autem eſt ignorantia elenchi ex conſequenti: tunc eſt generalis. Dicitur enim aliquis ignorare elenchum ſecundum ſe, quando ignorat aliquam vel aliquas conditiones contradictionis. Dicitur autem ignorare elenchum ex cõſequenti, ſicut quando eò quod nomen eſt verum, credit rem eſſe vnam: & ex conſequenti, quia putat nomen eſſe vnum & rem vnam, credit medium ſyllogiſmi eſſe vnum re & nomine: & quia putat medium eſſe vnum, ex conſequenti credit ſyllogiſmum eſſe vnum & verum: & quia putat ſyllogiſmum eſſe vnum, quando concludit contradictorium poſitioni reſpondentis, credit elenchum eſſe vnum & verum: & ſic ex conſequenti ignorat elenchum. Et hoc in idem redit cum eo quod dictum eſt in priori diſtinctione.

Dicunt etiam alij, quòd elenchus in communi dicitur ignorari ſecundum ſe, & ex conſequenti dicuntur ignorari conditiones eius communes & propriæ: quando enim apparens elenchus ſecundum quamlibet fallaciam proponitur, primo putatur eſſe elenchus cum nõ ſit: & cum dicit, quòd iſtæ ſint omnes conditiones elenchi, ſic ignoratur elenchus primo, & conditiones elenchi ignorantur ex conſequenti: & quocunque iſtorum modorum dicatur, in idem redit: ſed id quod primo dictum eſt, expeditius eſt & verius ad diſtinguendum ignorantiam elenchi ſpecialiter dictam ab ignorantia elenchi generaliter dicta.

His ita diſtinctis notandum quantum ad generalem reductionem omnium fallaciarum in ignorantiam elenchi, quod modificatio ſyllogiſmi eſt diſpoſitio propoſitionum in figura & qualitate & quantitate & habitudine medij reali ad extrema ad neceſſitatem illationis conclusionis. Et ideò duplex eſt modificatio, ſicut duplex eſt neceſſitas illationis concluſionis. Quædam enim eſt cauſata à ſimplici ordine terminorum in figura, & à qualitate & quantitate & ordine duarum propoſitionum ad inferendum concluſionem: & hæc vocatur vtilis coniugatio determinata in arte libri priorum ſecundum ſyllogiſmi generationẽ & medij inuentionem & poteſtatem inferendi concluſionem: & immodificatio priuans hanc modificationem, eſt priuatio ordinis terminorum vel ordinis propoſitionum in debita qualitate & quantitate & debito ſitu ad inferendam concluſionem: & hæc vocatur inutilis coniugatio determinata in libro priorum. Eſt etiam modificatio non ſimpliciter ſiue vniuerſalis ſyllogiſmi, ſed ad propoſitum & realis ſyllogiſmi & in materia ſpeciali: & hæc eſt ſecundum habitudines reales principiorum ſiue præmiſſarum ad concluſionem. Et hæc eſt duplex. Vna quidem ſecundum habitudines locales, quæ exigitur ad ſyllogiſmum dialecticum in materia probabili: & contra hanc peccat immodificatio, quæ eſt priuatio habitudinis localis, quando videtur eſſe & non eſt: & hæc modificatio determinatur in topicis: & immodificatio pertinet ad hunc librum qui dicitur ſophiſticorum elenchorum: quia ex eiſdem principijs non potuit determinari vera habitudo localis & exiſtens, & apparens & nõ exiſtens: & ideo oportuit eſſe diuerſas ſcientias ad determinandum huiuſmodi immodificationes: propter quod diuerſos oportuit eſſe libros adhuc vnius ſcientiæ, quæ topica dicitur in communi. Alia autem modificatio ſpecialis in materia neceſſaria & demonſtratiua eſt, quæ determinatur ſecundum habitudinem medij, quod eſt cauſa immediata realis & eſſentialis non tam concluſionis quam rei concluſæ, quæ determinatur in libro poſteriorum analyticorum, & ex defectu eiuſdem habitudinis cauſatur immodificatio, quæ (ideo quia ex defectu eorundem principiorum conſtituentium habitudinem cauſæ ad effectum cauſatur) determinatur etiam in eodem libro poſteriorum: & vocatur talis deficiens ſyllogiſmus falſigraphus, deficiens a modo habitudinis cauſæ ad effectum.

Adhuc autem notandum, quòd eſt ſyllogiſmus ſiue ex quantitate & qualitate & ſitu propoſitionum, ſiue etiam ex habitudine locali ex neceſſitate conſequentiæ inferens: & eſt ſyllogiſmus ex quantitate & qualitate & ſitu terminorum & propoſitionum, & habitudine locali ex neceſſitate & inferens & probans & notificans ſiue certificans: & ſecundum hæc duo ſunt iterum duæ modificationes, & oppoſitis his duæ immodificationes: & de modificatione ſyllogiſmi inferentis tantum iam dictum eſt, & de eius oppoſita immodificatione. Modificatio autem ſyllogiſmi probantis ſiue notificantis, ſiue etiam certificantis eſt talis, quòd habitudo principiorum ad concluſionem per priora ſimpliciter vel priora quoad nos certificet & probet & notificet & non per idem: & hunc modum non ſeruat petitio eius quod eſt in principio. Vnde quamuis talis paralogiſmus de neceſſitate inferat, tamen non probat nec certificat: & ideò eſt immodificatus.

His ita determinatis patet, quòd aut diuidendum eſt (ſicut diuiſim determinatum eſt de ipſis) apparentes ſyllogiſmos & apparentes elenchos, aut reducendum eſt omnes ad elenchi ignorantiam generaliter, & docendum qualiter reducantur generaliter & ſpecialiter: vtrumque enim docendum eſt ſi ars debeat eſſe completa.

Et quod diximus ſic aut ſic eſſe tradendum ſub diſiunctione, intelligimus, quòd & hoc & illud ſit docendum. Et cum habita ſit doctrina qualiter diuiſim generantur & docentur, ſubiungendum eſt qualiter generaliter & ſpecialiter in ignorantiam elenchi reducuntur: hoc enim faciendum eſt his qui fallaciam ignorantiæ elenchi generaliter dictam faciunt commune principium fallendi in omnibus fallacijs: & hoc faciunt omnes qui bene ſapiunt in fallaciarum principia ſcientiam ſiue cognitionẽ. Eſt enim ſiue contingit omnes dictos modos & ſpecies reſoluere in elenchi diffinitionem ignoratam: eò quod in qualibet ignoratur aliqua conditio elenchi inquantum eſt ſyllogiſmus

Modificatio ſyllogiſmi duplex, contracta ſcilicet & incontracta.

Quom ergo ſic diuidentes, &c.

mus contradictionis : & hoc generaliter. Primum quidem conſiderando ſi modi immodificati ſunt ſecundum defectum habitudinis localis inferentis ſyllogiſmi & probantis : ſi enim hoc ſit, quod deficiat in modo inferentis & probantis ſyllogiſmi ignoratur elenchus in aliqua conditione ſyllogiſmi inferentis & probantis : & etiam contradictio, & ſic ignoratur elenchus per conſequens : oportet enim in ſyllogiſmo inferente & probante ex his quæ poſita ſunt, debito ordine habitudinis localis vel habitudinis cauſæ accidere de neceſſitate illationis concluſionem, ſic quod ex neceſſitate locali vel cauſali accidat concluſio, & non tantum videatur apparenter accidere & non accidat ſecundum rem. Hoc autem deficit in omni fallacia in qua videtur accidere concluſio ex præmiſſis : ſicut enim iam ante dictum eſt, fallaciæ in dictione peccant contra hoc quod eſt ſyllogiſmum eſſe ex quibuſdam, quia multiplex eſt vel actu vel potentia vel ſecundum phantaſiam. Multiplex autem dico ſiue ſignificatione, ſiue ſuppoſitione, vt in figura dictionis. Et ſi iſte ſyllogiſmus eſt non ex quibuſdam poſitis, & ſic immodificati ſunt paralogiſmi ſecundum medium reale ſimpliciter, principalius tamen peccant contra elenchum, vt innuit Ariſtot. qui dicit, quod peccant contra elenchum, & non negat quin peccent contra ſyllogiſmum, quamuis non ita principaliter ſicut contra elenchum. Et quamuis fortè habent aliquo modo ea quæ ſunt de ſyllogiſmo ſecundum vocem & quantitatem & qualitatem & ordinem propoſitionum, non tamen habent hoc realiter : quia medium non eſt vnum ſecundum rem, ſed multa aliquo modo, & variatum, non ſecundum eandem ſignificationem acceptum in præmiſſis. Similiter eſt fallacia ſecundum ignorantiam elenchi, qui licet immodificatus poſſit dici, quia habet terminos quatuor, cum ſyllogiſmus verus non habeat niſi tres, vt patet. a. eſt duplum reſpectu b. & eſt non duplum reſpectu c. ergo duplum & non duplum : hic quatuor termini ſunt. a. b. c. duplum & non duplum : tamen in hoc non eſt vis : quia duo ſunt ſyllogiſmi in elencho : ſed conſtat, quòd immodificatus eſt talis paralogiſmus quantum ad elenchum: & hoc facile eſt videre in omnibus aliis.

Sciendum, quòd quia immodificati ſunt, per conſequens etiam ſunt infigurati : quamuis enim figuram vocalem habeant, non tamen habent figuram realem: quia vel medium eſt multiplex & non debitè ſe habet ad extrema, ſicut in fallaciis in dictione : vel ſecundum rem indebitè accipitur, vt in falaciis extra dictionem : & ſic non habet figuram realem. Ex his quæ dicta ſunt, ſatis patet de generali reductione in ignorantiam elenchi: & hoc eſt quod dicere intendimus.

CAPVT II.

De reductione æquiuocationis & amphibologiæ in ignorantiam elenchi, & ſimiliter compoſitionis & diuiſionis, & accentus.

DEinde in reductione in ignorantiam elenchi, ſpecialiter conſiderandum eſt ſecundum ſpeciales partes ſiue differentias ſiue conditiones diffinitionis ſyllogiſmi & elenchi : & videbitur, quòd contra ſpeciales conditiones & differentias peccent loci ſophiſtici ſpeciales : nam illi loci qui ſunt de numero illorum locorum qui ſunt in dictione, hi quidem ſiue aliqui vel quidam peccant ſecundum duplex in nomine vel oratione, vt æquiuocatio, vel oratio amphibologica, & ſimilis figuratio in figura dictionis : eò quod vno nomine & vna oratione (propter vnitatem vocis quæ cauſa eſt apparentiæ in his tribus fallaciis) conſuetum eſt hoc aliquid (hoc eſt, determinatè vnum) ſignificare : & plura ſignificantur in his tribus fallaciis vna ſecundum formam prolationis & ſecundum materiam quæ eſt nomen & oratio : & ſic incidit ignorantia elenchi, cum res diuerſa ſignificetur : eò quod contradictio requirit rem eandem ſignificare. Hoc dicimus communiter ad ſignificatum & conſignificatum & ad modos ſignificandi & quantum ad ſuppoſitionem & modos ſupponendi. In omnibus enim his ſub vno nomine vel oratione plura ſignificantur ſecundum rem, vel plura ſignificantur, vel plura ſupponuntur, vel pluribus modis in vno nomine vel oratione. Vno dico ſecundum formam & materiam. Et in his tribus cauſa apparentiæ eſt in vnitate ſermonis, & cauſa defectus eſt in rei diuerſitate primo & per ſe : & ideo tres iſti loci ſophiſtici ſimul vnam & ſimilem habent reductionem.

Deinde & ſecundum partes diffinitionis, &c.

Et ſi dicat aliquis, quòd figura dictionis non habet multiplicitatem : quia non reſpondetur in ea per diſtinctionem. *Obiectio.* Dicimus, quòd hoc eſt falſum : *Solutio.* quia multiplex phantaſticum ſimpliciter multiplex eſt & in ſophiſticis, quamuis ſecundum ſe non ſit ſimpliciter multiplex : & reſpondetur ad ipſum per diſtinctionem ſic, cum dicatur non ſignificare vel ſupponere plura ſecundum quod vnum ſupponit & videtur ſupponere plura : propter ſimilem quidem ſignificationem videtur ſupponere vnum in re, cum ſint plura quæ accipiuntur ſub ipſa. In æquiuocatione autem & amphibologia actu plura ſignificantur. Et attende, quòd multiplex phantaſticum in reductione magis coniungitur his quæ habent multiplex actuale, quam his quæ habent multiplex potentiale : quamuis in reductione magis conueniat cum potentiali, quam cum actuali : eò quod ſicut in actuali multiplici apparentia eſt prima in vnitate principiorum ſecundum materiam & formam, & diuerſitas in re eſt cauſa defectus per quam ignoratur elenchus:

triangulo figuram eſſe, vel accidit ei primam figurarum rectilinearum eſſe, vel accidit triangulo principium compoſitionis poligoniarum figurarum eſſe: eò quod omnis figura poligonia ſiue multorum angulorum in tot angulos reſoluitur, quot numero habet angulos: & ſi reſoluitur in triangulos omnis poligonia figura, ſequitur quod triangulus eſt principium compoſitionis omnium poligoniarum rectilinearum figurarum: & ſic accidit triangulo principium eſſe: accidit ergo triangulo & figuram eſſe & primum eſſe & principium eſſe. Non tamen poteſt neceſſaria & per ſe illatione concludi paſſio & trianguli de his quæ accidunt triangulo: ſi enim ſic formetur ſyllogiſmus: omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: ſed triangulus eſt figura per primum vel principium: ergo figura vel primum vel principium habet tres angulos æquales duobus rectis. Sed eſt ibi fallacia accidentis & ignorantia elenchi: quia ignorat, quod facit conſequentiam per ſe & neceſſariam: hoc enim eſt id quod eſt proprium ſubiectum & præciſa cauſa paſſionis, vt in poſterioribus determinatum eſt, cui paſſio conuenit omni & ſemper & ſecundum ipſum.

Obiectio. Et ſi dicatur, quod hæc illatio eſt neceſſaria, ſiue formetur ſyllogiſmus in prima figura, ſiue in tertia, in quibus ex affirmatiuis proceditur ſyllogizando: ſi enim ſic ſyllogizet aliquis: omnis triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis: figura eſt triangulus: ergo figura habet tres æquales duobus rectis: neceſſaria videtur illatio. Eodem modo ſi formetur in tertia figura ſic: triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: triangulus eſt figura vel primum vel principium: ergo figura vel primum vel principium habet tres angulos æquales duobus rectis: illatio iterum videtur eſſe neceſſaria: & ita videtur, quòd non impediatur illatio neceſſaria: non ergo videtur, quòd per hanc reducatur paralogiſmus accidentis.

Solutio. Ad hoc ſoluendum ſecundum Ariſtot. dico, quòd iſte modus peccat contra ſyllogiſmum demonſtratiuum, & non contra dialecticum: quia non concludit paſſionem de eo quod proprium & præciſum ſubiectum eſt paſſionis, & cui ſecundum ipſum conuenit paſſio: demonſtratio enim talis paſſionis non poteſt eſſe de ſubiecto quod eſt figura vel primum vel principium, ſed eſt de his inquantum ſunt triangulus cui ſecundum ſeipſum talis conuenit paſſio.

Quare ſi elenchus ſyllogiſmus, &c. Et ideo ſi elenchus eſt aliquis vel quidam ſyllogiſmus, non erit verus & demonſtratiuus elenchus, qui fit de ſubiecto quod non habet tres angulos æquales duobus rectis, ſecundum accidens, hoc eſt, gratia alterius quod accidit ipſi: quia illi per ſe non conuenit, ſed per alterum.

Obiectio. Si autem ſecundum hoc aliquis obiiciat dicens, quod ſecundum hoc particularis demonſtratio ſemper fit ſecundum paralogiſmum accidentis: vt ſi ſic arguatur: omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, iſoſceles eſt triangulus: ergo habet tres æquales duobus rectis: quia iſoſceles non eſt per ſe ſubiectum & cauſa præciſa paſſionis.

Solutio. Dicendum eſt, quòd in particulari demonſtratione etſi non ſubiiciatur per ſe ſubiectum, ſubiicitur tamen id in quo intellectu & actu ponitur per ſe ſubiectum paſſionis: quia in iſoſcele actu & intellectu ſubiicitur triangulus: ſed quando ſubiicitur id cui per ſe non conuenit paſſio, nec ponitur in ipſo, huic non conuenit paſſio niſi per accidens: & hoc eſt figura & primum & principium, quorum neutrum ponit triangulum: quia per conſequens non ponitur antecedens, quamuis è conuerſo antecedens ponat conſequens: & ideò argumentatio talis tota eſt per accidens, & eſt in demonſtratiuis paralogiſmus accidentis.

Talis autem paralogiſmus, non contemnendus eſt tanquam leuis: quia ſecundum hunc in operatiuis artifices qui ordinare habent in artificiis, & omnino ſiue vniuerſaliter ſcientes & ſapientes ab inſciis arguuntur: inſcij enim quando volunt arguere contra ſapientes, maximè ſecundum accidens faciunt ſyllogiſmos, vt dicantur ſapientes ſecundum illam ſapientiæ determinationem in ſexto ethicorum, quòd ſapientia eſt virtus artis & ſcientiæ: ſecundum hoc enim ſapiens eſt in qualibet arte, cuius experientia illius artis ordinare conuenit de artificio, & eius cauſam reddere. *Sed ſecundum hoc & artifices, &c.* Sapiens enim ſi dicat tantam columnam tanto capitello ſubiiciendam eſſe, ſtatim argui poteſt, quod tantæ columnæ accidit lapidem vel ſtilum eſſe: ergo tanto capitello tantus lapis vel ſtilus ſubiiciendus eſt. Qui vero de numero ſapientum non poſſunt diuidere quid cui per ſe & ſecundum ipſum conueniat, & quid per ſe non ſit ſecundum ipſum, ſed per aliud & per accidens: aut concedunt interroganti ſiue opponenti quod concludunt: aut quando diuidere non poſſunt, etiamſi non concedunt, tamen concedere videntur: & hoc in ſophiſticis inconueniens: quia non vult ſophiſta videri reprehenſus vel redargutus. Sic igitur patet qualiter ſecundum ſpecialem modum paralogiſmus accidentis & in demonſtratiuis & in dialecticis in ignorantiam elenchi reducatur.

CAPVT IV.

De reductione fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, & fallaciæ ſecundum ignorantiam elenchi, & fallaciæ petitionis principij, & fallaciæ ſecundum non cauſam vt cauſam.

Qui autem ſecundum quid, &c. Paralogiſmi autem qui fiunt per locum ſophiſticum qui dicitur ſecundum quid & ſimpliciter, in elenchi ignorantiam reducuntur ex hoc quod ignoratur elenchus inquantum elenchus eſt, in hoc quod in eis non de eodem & ſecundum idem eſt affirmatio & negatio, cum in contradictione potiſſimum requiratur, quòd de eodem & ſecundum idem ſit affirmatio & negatio. Quod autem in paralogiſmis fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, non ſit affirmatio & negatio de eodem, probatur ex hoc,

hoc, quòd ſecundum quid albi negatio propria eſt ſecundum idem quid ſecundum quod album dicitur non eſſe album, vt Indum eſſe album ſecundum dentem, Indum non eſſe album ſecundum dentem, oppoſita ſunt ſecundum affirmationem & negationem: & ſimpliciter albi ſiue dicere aliquid ſimpliciter eſſe album, huius negatio eſt ſimpliciter non eſſe album, vt huius quod dico cignum eſſe album, negatio eſt cignum non eſſe album: ſed ſecundum quid eſſe album, non habet oppoſitam negationem ſimpliciter non eſſe album: nec è conuerſo ſimpliciter album eſſe, non habet negationem oppoſitam ſecundum quid non album eſſe. Si ergo aliquis opponentium accipit vt ſimpliciter, quod à reſpondente non niſi ſecundum quid album eſſe datum eſt, non ad idem refert affirmationem & negationem: & ſic non facit elenchum ſiue contradictionis ſyllogiſmum. Videtur tamen facere elenchum eſſe: eò quod ignoretur, quòd ſit elenchus ſecundum hanc elenchi conditionem, quod eſt de eodem eſſe affirmationem & negationem.

Obiectio. Et ſi aliquis obiiciendo dicat, quòd cum ſic arguatur dato à reſpondente, quòd Indus non eſt albus: Indus eſt albus dentem: ergo eſt albus: & tu dediſti, quòd non eſt albus: iſtæ ſunt verè contradictoriæ, Indus eſt albus, & Indus non eſt albus: & ſic vera eſt contradictio in talibus paralogiſmis. Et addat adhuc, quòd cum dicitur, Indus non eſt albus, Indus eſt albus, affirmatio & negatio ſit de eodem ſubiecto: & ſic eſt vera contradictio. *Solutio.* Dicendum, quòd non eſt vera contradictio: quia in hac, Indus non eſt albus, ſubiicitur Indus ſecundum ſe: in hac autem, Indus ſecundum dentes eſt albus, non ſubiicitur Indus ſecundum ſe, ſed contractus ad partem ſui materialem, vt ad dentem: & ſic contradictio non eſt de eodem vt de eodem ſiue circa idem, nec eſt de eodem ſubiecto: & ſic peccat contra elenchum: in proceſſu autem à quid ad ſimpliciter incidit fallacia ſecundum quid & ſimpliciter. Et quamuis ſic peccet talis paralogiſmus contra elenchum, ſi comparetur concluſio ad id quod datum eſt à reſpondente: tamen ſi eadem concluſio comparetur ad præmiſſas ſyllogiſmi in quibus debet eſſe ſicut cauſatum in cauſa ſecundum neceſſariam illationem & conſequentiam, peccabit etiam contra ſyllogiſmum, vt ſupra (in loco vbi de paralogiſmis ſecundum quid & ſimpliciter agebatur) dictum eſt: & ſic etiam ignoratur ſyllogiſmus, & ignoratur elenchus: & hæc eſt duplex ratio reductionis horum paralogiſmorum.

Manifeſtiſſimi autem omnium, &c. Manifeſtiſſimi autem ſunt quoad reductionem paralogiſmi qui prius cum de ignorantia elenchi ageretur, dicti ſunt fieri per diffinitionem omiſſam vel ignoratam ipſius elenchi. Hi enim reducuntur in ignorantiam elenchi, non ſicut idem ad ſeipſum, ſed ſicut ſpeciale ad generale: eò quod generaliter accipitur ignorantia elenchi ſecundum quod in ipſum alij loci ſophiſtici reducuntur: in talibus paralogiſmis fit phantaſia vel deceptio per apparentiam & non exiſtentiam ſecundum omiſſionem rationis ſiue diffinitionis elenchi ſecundum aliquam parabolam vel differentiam ponendam in ratione elenchi. Et diuidentibus & determinantibus ſic, vt dictum eſt, communibus ratio reductionis in omnibus locis ſophiſticis ponenda eſt: & hæc eſt diminutio ſiue omiſſio & ignorantia rationis elenchi ſecundum quod diffinitur vt ſyllogiſmus contradictionis.

Qui verò in eo quod ſumitur, &c. Illi autem paralogiſmi qui fiunt in eo quod ſumitur vel petitur hoc quod erat in principio ſumptum vel poſitum ſecundum quod principium eſt præmiſſa in qua petitur concluſio & non probatur: & etiam paralogiſmi qui fiunt in fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam, eò quod inter præmiſſas ponitur pro cauſa concluſionis, quod non eſt cauſa illationis eius: manifeſti fiunt quoad reductionem per diffinitionem ſyllogiſmi & elenchi ſecundum quod ſyllogiſmus eſt & elenchus. Secundum enim rationem diffinitiuam elenchi ſecundum quam elenchus ſyllogiſmus eſt, oportet accidere concluſionem ſiue ſequi, eò quod hæc ſunt, ita quod præmiſſæ ſint cauſa propter quam ſequitur concluſio: & ab hoc diffinitio ſyllogiſmi deficit non cauſa, & ſic ignorat elenchum. Et rurſum in ſyllogiſmo probante & certificante oportet, quòd concluſio ſequatur ex talibus in quibus non eſt exprimere id quod in principio ponitur: quia nihil probari poteſt per idem & ſeipſum: eò quod non probatur niſi vel ignotum per notum, vel minus notum per magis notum: & hanc particulam elenchi inquantum ſyllogiſmus eſt, non habent, ſed ignorant paralogiſmi qui ſunt generati ſecundum petitionem eius quod eſt in principio. *Remouet dubium.* Has autem duas fallacias non cauſam ſcilicet & petitionem principij in reducendo coniungimus, quod ſecundum ignorantiam eiuſdem particulæ diffinitionis elenchi reducantur. Et ideò etiam reductionem petitionis eius quod eſt in principio, reductioni fallaciæ conſequentis præordinamus.

CAPVT V.

De reductione fallaciæ accidentis in ignorantiam elenchi.

Qui verò ſecundum conſequens, &c. Paralogiſmi autem qui ſunt ſecundum conſequens, per hoc reducuntur in ignorantiam elenchi, qui ſunt partes accidentis, non quidem veræ partes ſubiectiuæ vel integrales, ſed ſunt partes quaſi ſubiectiuæ in hoc quod aliquam habent ſimilitudinem cum partibus ſubiectiuis: poſita enim parte ponitur totum, & non è conuerſo, toto poſito ponitur pars: ita eſt in antecedente & conſequente, quòd vbicunque conſequens eſt, ibi eſt antecedens: & non conuertitur, quòd vbicunque ſit antecedens, ibi ſit conſequens. Nam conſequens accidit ſemper, hoc eſt, vbicunque eſt conſequens, ibi eſt antecedens: ſed non conuertitur, quòd ſi antecedens ſit, conſequens ſemper ſit: & hæc quidem videtur eſſe intentio Ariſtot. *Alia expoſitio & eſt antiquorũ quorundam.* Aliter autem dixerunt quidam antiquiores, quòd

quòd, ſicut dictum eſt ſupra in generatione paralogiſmorum conſequentis, vno modo antecedens accidit conſequenti, & alio modo è conuerſo conſequens accidit antecedenti: tertio modo vnum conuertibilium accidit reliquo: propter quod accidens commune eſt ei quod antecedit, & ei quod ſequitur, & ei quod conuertitur: & ideò neceſſe eſt conſequens ſiue id quod ſequitur, partem eſſe accidentis: cum accidens commune ſit ad hæc tria. Et quod hæc ſit intentio Ariſtot. quando dicit conſequens eſſe partem antecedentis, patet ex hoc, quòd vnus locus ſophiſticus non poteſt eſſe pars alterius quantum ad habitudinem inferendi: quia ſi hoc modo eſſet pars alterius quantum ad habitudinem inferendi, & non faceret numerum cum ipſo, idem ſequeretur ſi eſſet pars integralis eius: vnde oportet, quòd conſequens ſit accidentis à parte terminorum in quibus habent fieri accidens & conſequens: & non à parte ipſarum habitudinum: ſicut locus à ſpecie, non eſt pars loci à genere: quamuis ea quorum ſunt iſtæ habitudines, ſic ſe habeant, quòd vnum eſt pars alterius ſubiectiua: & hoc conſequens eſt pars ſubiectiua alterius. Et ſic conſequens eſt pars accidentis à parte terminorum, in quibus ſunt accidens & conſequens, & non à parte habitudinum ipſarum quæ ſunt conſequentis ad inferendum. Habitudinum autem dico ſophiſticarum: omne enim conſequens accidit: ſed non conuertitur: eodem enim modo verum eſt, quòd antecedens accidit, vt quod conſequens accidit, & quod conuertibile accidit, vt in præhabitis in generatione paralogiſmorum accidentis dictum eſt. Sic ergo patet qualiter conſequens eſt, quaſi ſubiectiua pars accidentis.

Differt autem ab accidente, &c.

Ne autem aliquis credat propter hoc quod conſequens eſt pars antecedentis, quòd non faciat numerum cum eo inſtituendo locum ſophiſticum ſpecialem, ideò aſſignanda eſt differentia dicendo, quòd differt ab accidente conſequens: quia accidens quidem eſt in vno ſolo ſumere, conſequens autem ſemper in pluribus. Et hoc eſt dictum Ariſtot. quod tripliciter exponitur, & ſemper bene & ſatis conuenienter. Vno quidem modo, quòd accidens ſemper eſt in vna conſequentia: quoniam accidens eſt ſubiecti, & accidens conſequens ad ſubiectum, & accidens relatum ad vtrumque, vt in antehabitis de accidente determinatum eſt. Conſequens autem eſt in duabus vel pluribus conſequentiis, ſiue à poſitione conſequentis, ſiue à deſtructione antecedentis procedatur. Alio autem modo quia accidens eſt in vno ſolo medio, quod extraneè & accidentaliter ſe habet ad extrema: conſequens autē in pluribus: quia illatio conſequentis eſt ſemper ab eo quod eſt in pluribus: & ideò non de neceſſitate ponit & infert conſequens. Alij autem exponendo dicunt, quòd accidens eſt in vno, hoc eſt, in terminis conuertibilibus qui ſunt vnum in ſubiecto. Cuius exemplum eſt, vt ſi idem (hoc eſt, conuertibilia ſecundum ſubiectum) ponantur eſſe rubeum humidum & mel, ſic quod omne rubeum humidum ſit mel: ſicut è conuerſo, omne mel eſt rubeum humidum. Et ſi idem in ſubiecto per conuertibilitatem ponantur eſſe albus & cignus, ita quod omne album ſit cignus: ſicut è conuerſo, omnis cignus eſt albus. Adhuc enim incidit in talibus fallacia accidentis ſic: idem eſt mel & rubeum: tu cognoſcis rubeum: ergo tu cognoſcis mel. Vel ſic: idem eſt album & cignus: tu cognoſcis album: ergo tu cognoſcis cignum. Et cum dicitur, quòd conſequens ſemper in pluribus eſt (hoc eſt, in terminis non conuertibilibus), quia à non conuertibili, ſed ab eo quod eſt in pluribus, accipit inferentiam conſequens: nam in conſequente quæ vni & eidem ſunt eadem, illa probamus per paralogiſmum conſequentis ſibiinuicem eſſe eadem. Ex tali enim & propter talem apparentiam & defectum fit ſecundum conſequens apparens elenchus. In conſequentis enim fallacia medium eſt in plus vtroque terminorum: quia quando aliquid eſt idem alteri, illud alterum ſequitur ad ipſum: & ſi duo quæ non ſunt ſibiinuicem eadem eſſe dicantur in tertio, ſicut homo & aſinus in animali, illud tertium erit conſequens ad vtrumque illorum: & ſi tertium illud fuit medium ad inferendum vnum iſtorum de alio, tunc erit medium inferens in plus & illatum in minus: & ita ſemper erit fallacia conſequentis: vt homo eſt animal: & aſinus eſt animal: ergo homo eſt aſinus. Et eſt à poſitione conſequentis: eò quod medium in fallacia conſequentis ſemper erit conſequens non conuertibile. Non enim generaliter verum eſt, quòd quæcunque vni & eidem ſunt eadem, quòd ipſa ſunt eadem: ſiue quæ in vno & eodem ſunt eadem, quòd ipſa ſunt eadem: non enim generaliter hoc verum eſt, ſi ſint eadem in vno ſecundum accidens, & non ita, quod vnum participet illud per alterum & aliud per ſe. Hoc patet: quia nix & cignus ſunt in alio idem, ita quod vtrumque per accidens & non vnum per aliud reſpicit albi prædicationem: & tamen nix & cignus non ſunt idem: ſed homo & animal ſunt in ſubſtantia idem, & vnum eſt per aliud & non per accidens: & ideò homo eſt animal. Et ſic formatur paralogiſmus: nix eſt alba: cignus eſt albus: ergo nix eſt cignus.

Aut rurſum vt in Meliſſi ratione, &c.

Aut rurſum in alio exemplo, ſicut in Meliſſi ratione, ipſe Meliſſus hæc duo idem eſſe accepit, ſcilicet quod factum eſt & principium habet, in eo quod eſt terminatum ſiue finitum eſſe. Et formatur ſic paralogiſmus: quod factum eſt, terminatum eſt: quod habet principium, terminatur ſiue finitum eſt: ergo omne factum habet principium. Idem enim ſequitur factum, exiſtens idem cum eo quod habet principium, propter id quod idem eſſe ponuntur in eo quod eſt eſſe terminatum ſiue finitum: & ſic fit paralogiſmus conſequentis ex affirmatiuis in ſecunda figura. Non ſolum autem fit hoc modo paralogiſmus conſequentis, ſed etiam quando conuertitur conſequentia quæ conuerſionem non habet, ſicut patet in hoc paralogiſmo: quæ æqualia ſunt, eandem magnitudinem accipiunt: ergo quæ eandem magnitudinem accipiunt, æqualia ſunt. Duo & tria eandem magnitudinem accipiunt, ſi vtrique duo addantur. Ergo duo cum duobus & tria cum duobus ſunt æqualia, quod

falſum eſt: quia duo cum duobus ſunt quatuor, & tria cum duobus ſunt quinque. Meliſſus enim ſumit quia quod factum eſt, habet principium, quòd etiam è conuerſo ſit, quòd omne quod principium habet, ſit factum. Meliſſus enim in hac ratione probat ſiue probare videtur id quod principium habet, factu eſſe, & quod factum eſt, principium habere, in eo quod ſunt idem vel eadem in hoc quod eſt terminatum ſiue finitum eſſe: & ab illo ſumit inferentiam, quod ſint eadem ex affirmatiuis in ſecunda figura.

Similiter autem ei in his, &c. Similiter ergo arguit, ac ſi ſic arguat in his: ſi aliqua æqualia facta ſunt, quod non ſequitur: quia eandem magnitudinem accipiunt: ergo quæ vnam ſumunt magnitudinem, æqualia facta ſunt, quod non ſequitur. Quare patet quod ſumit conſequens & arguit à poſitione conſequentis. Sic ergo patet qualiter conſequens eſt pars accidentis: & quoniam accidentis fallacia in ignorantiam elenchi reducta eſt, manifeſtum eſt, quoniam & iſte paralogiſmus qui ſecundum conſequens eſt, reductus eſt in ignorantiam elenchi vt pars eius: & iſte communis modus eſt cum accidente reductionis conſequentis in ignorantiam elenchi. Reductio tamen paralogiſmi conſequentis etiam aliter ſpeciali modo perſpicienda eſt: & quia ſpecialiter ignorat elenchum ſecundum illud diffinitiuum in elenchi diffinitione poſitum, quod eſt, quod ſyllogiſmus eſt oratio in qua quibuſdam poſitis, aliud accidit ex neceſſitate: contra hoc enim peccat paralogiſmus conſequentis: quia non habet debitam terminorum poſitionem: eò quod conſequens ponit pro antecedente, & è conuerſo: cum tamen conſequens non neceſſariò ponat antecedens, quamuis antecedens ponat conſequens. Hæc eſt ſententia Ariſtot. de reductione conſequentis in ignorantiam elenchi à nobis ſecundum duos Commẽtatores fideliter expoſita: & ſunt in ea adhuc dubitationes plurimæ.

CAPVT VI.

De ſolutione dubiorum quæ ſunt circa ea quæ dicta ſunt.

Dubitatio prima. Eſt autem dubitatio primum de hoc quod ſi conſequens pars accidentis eſt, ſiue integralis, ſiue ſubiectiua, non deberet conſequens cum accidente facere numerum: quia pars cum toto non facit numerum: conſequens ergo cum accidente non facit niſi vnum locum ſophiſticum.

Secunda. Adhuc autem videntur oppoſita & non ſimul poſſe ſtare, quòd accidens in vno ſolo aliquando, conſequens autem ſemper in pluribus, & quod tamen conſequens ſit pars accidentis: quia plura non ſunt pars vnius, ſed potius è conuerſo vnum eſt pars eorum quæ ſunt plura.

Solutio prima. Sed ad hoc dicendum eſt, quod ſicut ante dictum eſt, non dicitur conſequens pars accidentis, quod ſit verè pars vel integralis vel ſubiectiua, ſed quia quandam ſimilitudinem habet partis ſubiectiuæ: quia vbicunque eſt conſequens, ibi eſt accidens: ſed non conuertitur: cuius ratio in communi eſt, quòd in fallacia accidentis medium ſiue inhærens eſt in plus quam extrema illata: & ideo accidit, quòd id quod eſt in plus, accidit ei quod eſt in minus, & è conuerſo. Cum ergo in fallacia conſequentis ſemper prius attribuatur ei quod eſt in plus, & aliud idem poſteà attribuatur ei quod eſt in minus, ſemper attribuitur aliquid rei ſubiectæ, & poſteà accidenti, & hoc facit paralogiſmum accidentis. Patet ergo, quòd in omni paralogiſmo conſequentis coincidit & eſt paralogiſmus accidentis: quandocunque enim diſſimiliter attribuitur rei ſubiectæ & accidenti, fit fallacia accidentis. Vbicunque igitur eſt conſequens, ibi eſt accidens: ſed non conuertitur, quòd vbicunque ſit accidens, ibi ſit conſequens: quia ſicut in antehabitis de accidente dictum eſt, accidens in multis terminis eſt & conuertibilibus & non conuertibilibus. *Vbicunque eſt fallacia conſequentis, ibi eſt fallacia accidentis, ſed non è conuerſo.*

In terminis autem conuertibilibus, vt cum dicitur: homo eſt riſibile: riſibile eſt proprium: ergo homo eſt proprium. Et patet, quòd hoc eſt accidens, & non conſequens: quia ſecundum conſequentiam terminorum naturalem non conuertitur. Eſt etiam accidens in terminis non conuertibilibus, & hoc modo in terminis ſe habentibus vt excedentia & exceſſa: album currit: muſicum album: ergo muſicum currit. Et eſt accidens hic & non conſequens: quia conſequentia naturalis non eſt è conuerſo: & ſic iterum eſt ſine conſequente. Eſt etiam in terminis non cõuertibilibus quæ ſe habent vt in plus & in minus: & hoc dupliciter, ſcilicet ita quod termini ſint diuerſorum generum vel vnius & eiuſdem generis, vt ſuperius & inferius. In terminis diuerſorum generum: vt hic: omne æs naturale: ſtatua æs: ergo ſtatua eſt naturalis. Hic iterum eſt accidens ſine conſequente: quia naturalis conſequentia terminorum non eſt è conuerſo.

In terminis autem non conuertibilibus eiuſdem generis non in debita figura & modo diſpoſitis dupliciter: quia medium comparatur ad vtrumque extremorum, vt ad vnum vt ad ſuppoſitum, & ad alterum vt eſſentia ſimplex. Dico autem non debito modo in figura: quia ſi in talibus terminis debita figura & debitus modus ſumitur, nulla incidit fallacia, ſed fit verus & bonus ſyllogiſmus. Dico autem figuram indebitam & modum, quando in prima figura aut maior eſt particularis, aut minor negatiua, aut in ſecunda figura ambæ ſunt affirmatiuæ ex quibus procedit. Si ergo medium comparetur ad vnum ratione ſuppoſiti, & ad alterum ratione eſſentiæ, fit fallacia accidentis ſic: animal eſt genus: homo eſt animal: ergo homo eſt genus. Hic etiam eſt accidens & non conſequens: quia conſequentia non conuertitur. Si autem comparetur medium ad vtrumque extremorum in ratione ſuppoſiti, & non ſit in debita figura & materia, ſic fit fallacia accidentis & coincidit cum ipſa fallacia conſequentis ſemper in tali caſu: vt quando arguitur ex maiori particulari vel minori negatiua

gatiua in prima figura, vel ex vtraque negatiua in ſecunda figura in terminis in eodem genere ſe habentibus vt ſuperius & inferius. Vt omnis homo eſt animal: omnis aſinus eſt animal: ergo omnis aſinus eſt homo. E conuerſo non ſequitur: & ſic patet, quòd vbicunque eſt conſequens, ibi eſt accidens: ſed non è conuerſò vbicunque eſt accidens, ibi etiam eſt conſequens: & ſic conſequens dicitur quaſi pars accidentis. Et hoc etiam modo dici poteſt, quòd conſequens eſt in vno, accidens autem in pluribus modis terminorum. Cum autem non fit niſi in vno terminorum, ſed non conuertibilium, in eodem genere ſe vt inferius & ſuperius habentium, non in debitis figura & modo diſpoſitis: & ſic ratione terminorum quibus accidens fit, conſequens eſt pars accidentis: & ſic accidens eſt in vna ſola conſequentia, & conſequens in conſequentiis pluribus: vel accidens eſt in vno ſolo conuertibili, & conſequens ſemper in pluribus, quia infert à conſequente: & ſemper eſt in pluribus: quia id quod in plus eſt, ſemper conſequens eſt: quod autem in minus, eſt accidens.

Solutio ſecunda. Et quocunque modo dicatur, ſemper erit verum quod dictum eſt, quòd ſcilicet conſequens eſt pars accidentis: & tamen accidens in vno ſolo, conſequens autem in pluribus ſemper: quia licet accidens in pluribus generibus ſit terminorum, tamen accidens eſt aliquando in vno ſolo, quando ſcilicet eſt in conuertibilibus. Hoc autem modo conſequens eſt nunquam in vno ſolo: quia inter conſequentia conuertibilia, conſequentia ſemper eſt bona: & patet, quòd hoc modo vt pars ſubiectiua cõſequẽs eſt accidentis dupliciter, ratione ſcilicet terminorũ in quibus ſunt & accidens & cõſequens: & quia ſemper vbi eſt conſequens, ſemper ibi eſt accidens: ſed non conuertitur, quòd ſemper ibi ſit conſequens, vbi eſt accidens. Et quia non eſt vera pars, nec ratione habitudinum inferentium eſt pars, ideò non ſequitur, quòd non debeat facere numerum cum iſta fallacia quæ eſt ſecundùm accidens.

Secundum conſequens ergo decipimur, vt dictum eſt paulò ante, quando ea probabamus eſſe eadem ſibiinuicem, quæcunque vni & eidem ſunt eadem ſecundum accidens & non per ſe: nec ita, quòd vnum per aliud ſit idem illi: quia tunc credimus, quod quæcunque ſunt eadem conſequenti, putamus eadem eſſe antecedenti: ideò quod videmus, quòd quæ ſunt eadem antecedenti, ſunt eadem conſequenti: quando enim vnum eſt de duobus, fit diſpoſitio ſecundæ figuræ ex affirmatiuis: vt cignus eſt albus: nix eſt alba: ergo cignus eſt nix. Et ſic eſt in Meliſſi ratione, quòd principium habere & factum eſſe vnum ſunt in eo quòd eſt terminatum eſſe: & ideò creditur, quòd ſicut omne factum habet principium creationis, ſic omne quod habet principium, ſit factum: & hoc non eſt verum ſecundum conſequentiam, vt in antehabitis dictum eſt. Similiter autem in alio paralogiſmo: quæ enim æqualia facta ſunt, eandem magnitudinem accipiunt: ideò putamus è conuerſo quæ eandem magnitudinem accipiunt, æqualia eſſe facta, cum hoc non ſit verum frequenter, vt in præhabitis dictum eſt. Sic ergo intelligendum eſt quod in præhabitis de conſequente dictum eſt.

CAPVT VII.

De reductione fallaciæ ſecundum plures interrogationes vt vnam in ignorantiam elenchi.

Qui verò in eo quod plures interrogationes, &c. Paralogiſmi autem qui fiunt in eo quod aliqui plures interrogationes vt vnam faciunt, in eo reducuntur in ignorantiam elenchi, quòd in paralogiſmis illis non enodamus, id eſt, manifeſtamus propoſitionis (quæ elenchi eſt proprium) diffinitionem: nam propoſitio quæ ſubſtantialis eſt ſyllogiſmi & elenchi, propoſitio eſt ſecundum diffinitionem veram, qua vnum prædicatum de vno ſubiecto eſt. Quod ex hoc probatur, quòd eadem diffinitio eſt vnius ſolius rei & ſimpliciter ſine diſcretione vel nota diſcretionis poſita: eò quod vnum non addit ad rem cui opponitur rem aliquam vel formam rei alicuius, ſed modum diſcretionis tantum, qui modus totus in negatione conſiſtit: & hoc patet, quòd vnum eſt indiuiſum in ſe & ab aliis diuiſum: indiuiſum autem in ſe negatio eſt, ad quam conſequitur diuiſum eſſe ab aliis: & ſic realiter non addit vnum ſuper rem quæ vna dicitur eſſe: & ideò modo diſcretionis differt vna res à re, & non rem aliquam addit. *Vnum nihil reale addit ſuper rem.* Vna igitur & eadem eſt diffinitio vnius rei & ſimpliciter rei, vt hominis, & vnius tantum hominis non ſingularis, ſed vnius per diſcretionis notam indiuiſi. Similiter autem eſt etiam in aliis. Si ergo vna tantum propoſitio eſt, quæ vnum prædicatum de vno ſubiecto aſſignat: tunc etiam ſimpliciter propoſitio erit illa, quæ talis eſt interrogatio. Quoniam autem ſyllogiſmus ex propoſitionibus eſt, quæ ſimpliciter propoſitiones ſunt, & omnis elenchus eſt ſyllogiſmus, ſequitur quòd elenchus ex neceſſariis erit propoſitionibus. Si autem propoſitio eſt vnum de vno, manifeſtum eſt, quòd qui hoc ignorat & omittit, incidit in ignoratiam elenchi quoad omiſſionem huius particulæ, quòd propoſitio elenchi non eſt vna de vno: quia fiunt interrogationes plures vt vnam vel in vnam.

Ex omnibus autem præinductis patet, quòd paralogiſmi, qui ſunt ſecundum ignorantiam alenchi, omnes reducuntur in ignorantiã elenchi, quoniam eſt in eis apparens & non vera contradictio, quæ erat proprium elenchi, & ſic principaliter peccant contra elenchum: nõ quin etiam peccent contra ſyllogiſmum, ſed ideo quia poſſunt peccare contra elenchum, nihil peccando contra ſyllogiſmum: poſſunt enim impedire contradictionem, non impediendo ſyllogiſmum. Vt ſi dicatur à reſpondente, canis eſt latrabile, & arguatur ſic in contrarium: nullus piſcis eſt latrabile: quidam piſcis eſt canis: ergo quidam piſcis non eſt latrabile: eſt ſyllogiſmus in 4. primæ, & non impedi

pedit ur : & tamen non contradicit : & ſimiliter eſt in aliis fallaciis in dictione. Alij autem paralogiſmi qui fiunt ſecundum fallacias extra dictionem, in ignorantiam elenchi reducuntur : quia peccant contra ſyllogiſmi diffinitionem : quia illi etſi peccant contra dictionem vt fallacia ſecundum quid & ſimpliciter, vt in antehabitis dictum eſt, & ignorantia elenchi : tamen dicuntur peccare contra ſyllogiſmum, quia non peccando contra dictionem poſſunt impedire ſyllogiſmum : vt ſi detur à reſpondente, quòd nullus homo eſt genus : & arguatur in contrarium ſic : animal eſt genus : homo eſt animal : ergo homo eſt genus. Iſtæ enim, nullus homo eſt genus, & homo eſt genus, vere contradicunt : & tamen ſyllogiſmus non valet impediente fallacia accidentis. Et ſic eſt in aliis fallaciis extra dictionem generaliter loquendo concluſio paralogiſmi habet duas comparationes : vnam quidem ad præmiſſas ex quibus ſequitur & in quibus eſt vt effectus in cauſa, & ſic impedit ſyllogiſmum : aliam autem ad defectū reſpondentis contra quem arguitur, & quem ſophiſta opponens intendit redarguere à loco ſophiſtico arguēs : & quoad vtramq; comparationem omnes paralogiſmi peccant contra elenchum.

Et attende, quòd affirmatio & negatio orationes ſunt, & fallaciæ in dictione peccant contra elenchum : ideò Ariſto. paralogiſmos fallaciarum in dictione frequentius vocat orationes : & quia paralogiſmi fallaciarum extra dictionem peccando contra ſyllogiſmum, non peccando contra elenchum, ideò vocat illos frequentius paralogiſmos, quaſi apparentes ſyllogiſmos. Sic etiam figura dictionis peccabit contra ſyllogiſmum mutando quid in quale, quando fit ex collatione propoſitionum adinuicem & ad concluſionis conſequentiam : & peccabit contra elenchum comparando concluſionem ad redargutionem reſpondentis : quia ſi reſpondens concedat quid, & opponens arguat de quali, non contradicit.

Quare paralogiſmos fallaciarum in dictione vocat Ariſtot. orationes paralogiſmos autem fallaciarum extra dictionem paralogiſmos.

Et ſic eſt in eo quod eſt ſecundum quid & ſimpliciter, in eo qui eſt ſecundum ignorantiam elenchi ſpecialem, ſecundum quod elenchus conſiſtit in quatuor conditionibus contradictionis, quæ ſunt idem, & ſecundum idem, & ſimpliciter, & in eodem tempore : ſic enim ignorantia elenchi impedit contradictionem. Si autem concluſio comparetur ad præmiſſas, tunc impedietur ſyllogiſmus.

TRACTATVS V.

Qualiter ex loco ſophiſtico generatur deceptio in eo qui non poteſt diſtinguere.

CAPVT I.

Qualiter hoc fit in locis ſophiſticis in diſtinctione.

DETERMINATIS autem his de generatione paralogiſmorum ſecundum ſingulas fallacias, & reductione eorundem in ignorantiam elenchi : quia non redarguitur per locum ſophiſticum in quo fallacia ſiue deceptio per fallaciam non generetur : redargui autem videtur in quo generatur deceptio: ideò in hoc tractatu oſtendemus qualiter ex principio motiuo (quod eſt fallacia) patitur quis deceptionem, & generatur in ipſo in hoc quod decipitur fallacia quæ ſui apparentia principium eſt deceptionis.

Fallacia autem fit in his quidem, &c.

Dicimus ergo, quòd fallacia ſiue deceptio talis fit in his quidem locis ſophiſticis qui ſecundum dictionem ſunt. Et primo ſecundum æquiuocationem & orationem amphibologicam, cum ab aliquo decipitur per multiplex æquiuocationis vel amphibologiæ, & non poteſt diuidi ſiue diſtingui quod multipliciter dicitur : eò quod vocis incomplexæ vnitas, ſcilicet nominis vel verbi, vel vnitas orationis in amphibologia, credere facit vnitatem ſignificationis & rei ſignificatæ ſub dictione vel oratione, & non valens diſtinguere decipitur. Quædam autem æquiuocorum non eſt idoneum (hoc eſt, non eſt facile) diuidere, & præcipuè quæ ſunt æquiuoca ſecundum analogiam, & in his maxime prima quæ aliorum ſunt principia, vt vnum, & ens, & idem: quia in his & nomen vnum & ſignificatum vnum & in vno, ſed modis quibuſdam illius quidem ſignificatum importat multa, vt vnū, & ens, quod ſignificat ſubſtantiam, & non ſignificat accidens, niſi quia eſt modus vnius & entis quod eſt ſubſtantia : & hunc modum eſt difficile videre. Et idem eſt etiam de illis qui idem eſt effectus vnius. In æquiuocis autem quæ ſunt caſu & fortuna æquiuoca, eò quod nomen diuerſis inſtitutionibus ſignificat multa, eò quod talium nomen vnum eſt, & ratio ſubſtantiæ apertè diuerſa, facile eſt videre diſtinctionem.

In his autem locis ſophiſticis quæ ſunt ſecundum compoſitionem & diuiſionem, fallacia ſiue deceptio generatur in eo, ſiue ex iſta apparentia, quòd oratio ſecundum materiam notiſſima, nihil putatur differre, quando eſt compoſita ſecundum formam in diſtinctione

In his autem quæ ſecundum compoſitionem, &c.

probatio

probationis, & quando eſt diuiſa per diſtinctioné inferendo, ſicut patet in plurimis diſtinctionibus in quibus eſt compoſitio fallens vel diuiſio fallens. Similiter eſt cauſa deceptionis in dictione vna ſecundum materiam, non vna autem ſecundum formam prolationis: in his vnitas materiæ cauſa eſt motiua: deceptio autem generatur ex hoc quod quis neſcit diſtinguere, quod aliquid ſignificatur acutè vel remiſsè prolata, ſicut in his deceptionibus quæ ſunt in paralogiſmis ſecundum accentum. In his enim propter vnitatem materialem vocis non aliud videtur ſignificare remiſſa graui ſcilicet accentu, & intenſa ſiue acuto accentu prolata: in nullo enim vel non in pluribus oratio (in qua talis diſtinctio ponitur) aliud ſignificare videtur: diuerſas enim iſtæ fallaciæ deceptiones generant propter diuerſitatem motiuorum ſiue apparentiarum quæ ſunt in ipſis.

Horũ verò qui ſunt ſecundum figuram, &c.

Horum autem paralogiſmorum qui ſunt ſecundum figuram dictionis, vel in terminatione, vel in ſignificatione, vel in ſuppoſitione, difficile eſt alicui imperito diuidere, hoc eſt, per diſtinctionem comprehendere, quæ ſimiliter vel in figura terminationis vel in modo ſuppoſitionis ſimiliter dicuntur, & quæ ſunt iſta quæ diuerſæ ab illis vel conſignificant, licet diuerſè terminentur: vel quæ diuerſè ab illis ſignificantur, vt ſic vnum ſignificetur quid, & aliud quale vel quale quid: vel quæ non eodem ſupponuntur, vt ſpeciem vnius prædicamenti vel generis mutat in alia. Qui enim poteſt hoc facere, quòd ſic diſtinguat quæ vnam habent appellationis ſiue dictionis ſignificationem, ita quod penè diuidat, hoc eſt, quæ penè in figura dictionis ſimilia ſunt, illi propriè eſt videre verum. Sicut gratia exempli dicimus, quòd omne quod in communi prædicatur vel ſubiicitur, hoc opinamur hoc aliquid ſignificare, & intelligimus ipſum gratia ſuppoſiti poni, & vnum aliquid, ſicut in prædicamentis dictum eſt: quia ſubſtantiæ nomen ſecundum appellationis figuram videtur hoc aliquid ſignificare: talia enim ſignificant formam ſiue materiam quæ communicabilis eſt ſuppoſitis, & per modum concreti dicuntur ſecundum figuram vocis, vt homo, corpus, ſubſtantia, animal: & ideò in ipſo nomine inclinationem ad ſubſtantiam ſuppoſitam ſignificant, propter quod hoc aliquid videntur ſignificare: aliquando tamen ſignificant ipſam eſſentiam: & ideò difficile eſt diſtinguere. Qui diſtinguere ſcit ea quæ penè ſimilia ſunt, cum tamen diuerſa ſunt, maximè ſciet annuere ſiue dare in talibus quod dandum eſt, & negare quod negandum eſt: hoc autem maximè eſt in tranſcendentibus & in generaliſſimis, ſicut patet, quòd vnum & ſubſtantia quæ eſt genus, maximè videtur ſequi hoc aliquid: & etiam ipſum ens maximè videtur ſequi hoc aliquid: quia hoc aliquid maximè eſt vnum, & maximè ſubſtantia, & maximè ens: vnde ſi aliquis in talibus diſtinguat ſignificatum à ſuppoſito, & maximè annuit per diſtinctionem quid pro nomine accipiatur, maximè poteſt videre verum.

Quare in his quæ ſunt ſecundum dictionem, &c.

Propter quod etiam patet, quòd hic qui ſecundum figuram dictionis ponitur, ponendus eſt in his locis ſophiſticis qui ſunt ſecundum dictionem: quamuis in aliquibus conueniat cum locis ſophiſticis qui ſunt extra dictionem. Et hoc probatur tribus rationibus. Primo quidem probatur hoc ex hoc, quoniam hæc fallacia quæ ſecundum figuram dictionis eſt, magis fit per deceptionem his quæ cum aliis conſiderant, quam his quæ per ſe apud ſeipſos conſiderant. Apud ſe autem conſiderat aliquis, quum non vtitur ſermone conſiderato apud ſeipſum: apud alium autem inquirens & conſiderans, oportet quòd ſermone vtatur: quia conſideratio quæ eſt cum aliis, fit per orationes, in quibus propter figuram dictionis incidit deceptio: conſideratio autem quæ eſt per ſe, quando aliquis apud ſeipſum conſiderat, non minus eſt per ipſam rem, quam per ſermonem: quinimo multo magis per rem ipſam conſideratam, quam per ſeipſum conſideratam.

Deinde ſecunda ratione accidit aliquando falli etiam per ſeipſum conſideranti: ſed hoc fit quando rem conſiderat in ipſo ſermone ſignificatam, & non conſiderat eam abſolutam à ſermone: & ideò propter figuram ſermonis etiam apud ſeipſum conſideranti accidit figura ſiue deceptio: & ſic iterum à ſermone cauſatur apparens & non exiſtens deceptio & fallacia generata in decepto.

Amplius adhuc tertia ad idem ratio eſt: quia hæc fallacia habet apparentiam & motiuum ad deceptionem quam generat ex ſimilitudine non quidem ſignificati vel conſignificati vel ſuppoſiti, quia in illis eſt diſſimilitudo: ſed ex ſimilitudine quæ eſt in figura dictionis. Hæc autem ſimilitudo attenditur in dictione & figura dictionis, ſecundum quod figura dictionis in antehabitis (vbi locuti ſumus de fallacia figuræ dictionis) eſt expoſita.

Hæc autem probatio, vt diximus, facta eſt, ne credatur hæc fallacia ponenda eſſe inter fallacias extra dictionem, cum quibus habet conuenientiam in duobus: quorum vnum eſt: quia ſicut in locis ſophiſticis extra dictionem præmiſſæ frequenter ſunt veræ, & non eſt aliquis defectus in eis, vt patet in figura accidentis: animal eſt genus: homo eſt animal: ergo homo eſt genus: hic autem ambæ præmiſſæ ſunt veræ, & defectus eſt in comparando præmiſſas ad concluſiones: ita eſt in fallacia figuræ dictionis: non enim eſt defectus in præmiſſis, ſed in comparando præmiſſas ad concluſionem, vt patet hic: muſa & poëta ſunt eiuſdem terminationis: ergo ſunt eiuſdem generis. Vel ſic: iſte non dat niſi quod habet, & non quod non habet: non autem habet vnum ſolum: ergo non dat vnum ſolum. Alia conuenientia eſt in hoc, quòd in aliis paralogiſmis figuræ dictionis frequenter coincidunt loci ſophiſtici extra dictionem, vt accidens & conſequens.

Zeno poſuit fallaciam figuræ dictionis eſſe extra dictionem.

Et ideò Zeno hanc fallaciam inter locos ſophiſticos extra dictionem poſuit, ſed errauit, ſicut paulò ante probatum eſt: quia ipſa fallacia fit & apud ſe conſideranti, & cum alio. Quamuis in omni ſermone quo diſputamus cum alio, fiat omnis fallacia ſecundum quod ſermo

ſermo inſtrumentum eſt quo vtimur diſputando: tamen ſermo non ſemper eſt cauſa fallaciæ. In fallaciis enim extra dictionem cauſa & motiuum ad decipiendum, non eſt ſermo, ſed res, quamuis ſermone vt inſtrumento vtamur ad exprimendum rem illam.

CAPVT II.

Qualiter generatur deceptio per fallacias extra dictionem.

AD ſciendum autem qualiter generatur fallacia quæ eſt deceptio in reſpondente, prænotandum eſt, quòd licet in omni fallacia tam in dictione quam extra dictionem, generetur deceptio ex hoc quod diſcerni non poſſunt idem & diuerſum: in fallaciis quidem in dictione, ex hoc quod non poteſt diſcerni idem in ſermone & diuerſum in re: in fallaciis autem extra dictionem, eò quod non poteſt diſcerni idem & diuerſum partim ſecundum rem & partim ſecundum ſermonem: tamen in fallacia accidentis ſpecialiter facit deceptionem, eò quod non poteſt diſcerni ſpecialis quædam identitas & ſpecialis quædam diuerſitas, hoc eſt, quòd diſcerni non poteſt identitas medij ad extrema vel inter accidens & ſubiectum, & inter antecedens & conſequens: & hoc modo per idem & diuerſum non decipiunt niſi duæ fallaciæ, ſcilicet fallacia accidentis, & fallacia conſequentis.

In his autem quæ ſunt ſecundum accidens, &c. Hoc modo prænotato dicimus, quòd in his quæ ſunt ſecundum accidens deceptio fit in reſpondente ſiue fallacia: eò quod ipſe reſpondens non poteſt diiudicare idem & diuerſum, & non poteſt diiudicare multa & vnum: neque poteſt diuidere quælibet ſecundum quæ inſunt prædicationibus (hoc eſt, prædicatis) & rei ſubiectæ accidere: hæc enim tria in diuerſis paralogiſmis accidentis neceſſe eſt diſcernere eum qui non decipitur. Hæc enim tria ponit Ariſtot. & poſſunt hic referri ad idem & ad diuerſum. Si ad idem intentum illa referantur, tunc ſequens eſt determinatio quædam præcedentis, ita quod idem diuerſum determinetur per multa & vnum, & multa & vnum determinentur per ea quæ inſunt prædicatis: & putantur per hoc etiam ſubiectis ineſſe: poteſt enim intelligi per idem & diuerſum identitas accidentis ad ſubiectum ſiue medij ad extrema: medium enim conuenit vtrique extremo: & in hac conuenientia eſt idem: ſecundum tamen quod in fallacia accidentis conuenit vni extremo, ſecundum hoc conuenit ei oppoſitum alterius extremi, vt in præhabitis de fallacia accidentis dictum eſt: & in hoc conſiſtit diuerſitas: qui enim habet identitatem, & hanc diuerſitatem conſiderare & diſcernere non valet, decipitur. Poteſt etiam per vnum & multa intendere accidens & ſubiectum: ſubiectum enim & accidens ſecundum quod comparantur ad accidens quod eis ſimiliter ineſt, ſicut ad accidens quod ſequitur ſubiectum & accidens, ſic ſunt vnum: & non ſolum vnum eſt idem alteri, ſed in tertio ſunt vnum: ſecundum autem quod idem ſubiectum & accidens comparantur ad aliquid (quod eis diſſimiliter ineſt) ſunt multa, & non ſolum eſt vnum diuerſum ab altero: & hoc ſpecificatur per verbum ſequens: eo enim ipſo quod aliquis impotens eſt diſcernere quæ ſimiliter attribuuntur rei ſubiectæ & accidenti ineſſe ſimpliciter, eo ipſo impotens eſt diſcernere inter vnum & multa: & ſic per hæc tria verba intenditur vnum magis ſpecificatum.

Poſſunt etiam per hæc tria verba intendi diuerſa genera paralogiſmorum accidentis: per hoc enim quod dicit vnum & multa, dicunt quidam intendi paralogiſmos accentus, qui procedit à diuiſis ad coniunctum: vt canis eſt tuus, & eſt pater: ergo eſt tuus pater. Per hoc autem quod dicitur idem & diuerſum, dicunt intendi paralogiſmos in quibus infertur aliquid modo ſyllogiſtico, vt hoc: muſicum eſt nigrum, album eſt muſicum: ergo album nigrum. Cum autem dicitur, neque quælibet prædicationibus omnia hæc & rei ſubiectæ accidere, dicunt intendi paralogiſmos accidentis, qui communem faciunt deceptionem ſecundum vtrumque modum. Prius tamen dictum, quòd ſcilicet vnum per alterum ſpecificetur, eſt probabilius.

Similiter autem generatur fallacia ſiue deceptio in paralogiſmis ſecundum conſequens: pars enim quædam accidentis eſt conſequens, vt in antehabitis de conſequente dictum. Tamen ſciendum, quòd fallacia conſequentis non peccat penes omnes prædictas conditiones quæ ſunt idem & diuerſum, & vnum & multa, quæcunque inſunt prædicatis & rei ſimiliter ineſſe: ſed peccat tantum penes duas ex illis: penes enim hanc, quod impotens eſt quis iudicare, quòd quæcunque prædicatis inſunt, omnia hæc ſimiliter & rei ſubiectæ ineſſe, non decipitur aliquis ſecundum conſequens, ſed penes hoc quod impotens eſt diiudicare inter idem & diuerſum, & vnum & multa: eo enim decipitur quis ſecundum conſequens, quòd neſcit diiudicare identitatem antecedentis ad conſequens, quæ conſiſtit in hoc quod vbicunque eſt antecedens, ibi neceſſe eſt eſſe conſequens: & inter diuiſionem antecedentis ad conſequens, quæ conſiſtit in hoc, quod non eſt neceſſe eſſe antecedens, vbicunque fuerit conſequens: & iterum quis in hoc decipitur: quia neſcit diſcernere inter antecedentis neceſſitatem & conſequentis. Amplius autem, ſicut in antehabitis dictum eſt, conſequens ſemper in pluribus eſſe videtur: & probatur ſic, hoc eſt, probari videtur ſecundum apparentiam: ſi enim hoc conſequens ab illo antecedente non ſeparatur, putatur quòd nec ab illo quod eſt conſequens, ſeparetur alterum quod eſt antecedens: & ſic generatur deceptio: quia licet antecedens non ſeparetur à conſequente, tamen conſequens ſemper ſeparetur ab antecedente: eò quod in pluribus eſt.

Similiter autem & in his quæ ſecundum cōſequens, &c.

In his autem paralogiſmis qui fiunt ſecundum diminutionem & omnes elenchi: ſimiliter autem in his paralogiſmis qui ſunt ſecundum quid & ſimpliciter, generatur deceptio & fallacia, vt dicit Ariſtot. in eo quod pene, hoc eſt, in

In his verò quæ ſecundum diminutionem, &c.

in eo quod quis neſcit diſtinguere inter identitatem ſimpliciter & veram identitatem partialem quæ eſt ſecundum quid. Similiter autem in ignorantia elenchi deceptio fit : eò quod quis neſcit determinare inter oppoſita ſumpta ſimpliciter,& ſumpta cum determinationibus propriis quæ inferunt ſuum ſimpliciter. In fallacia enim ſecundum quid & ſimpliciter concedimus vniuerſaliter ſiue ſimpliciter concluſionem , quod nihil conſignificet quid (hoc eſt , ſecundum quid) aut quomodo, aut quo loco, aut vt nunc : & ideò decipimur.

Similiter & in his quæ quod in principio, &c.

Similiter fit deceptio in his paralogiſmis qui ſumunt id quod eſt in principio in eo quod pene : quia enim videmus , quòd illatio illius ſyllogiſmi eſt neceſſaria , putamus quòd ſit probans ſyllogiſmus ſimpliciter,cum tamen non ſit : & ideò deceptio fit in eo quod pene partialem identitatem per ipſum putamus in toto eſſe idem,cum ſit diuerſum. Similiter autem in non cauſis & cauſis decipimur in eo quod pene : quia videmus , quòd ex quibuſdam præmiſſis concluſio ſequitur neceſſario, ſicut in ſyllogiſmo vero : ideò putamus nullam eſſe fallaciam,vel etiam propter partialem conuenientiam non cauſæ cum propoſitione quæ eſt cauſa , putamus non cauſam eſſe cauſam ſimpliciter : & fit iterum deceptio in eo qui quod pene idem eſt , neſcit diſtingnere ab eo quod ſimpliciter eſt idem. Eodem modo generatur deceptio in omnibus paralogiſmis quicunque fuerint ſecundum plures interrogationes vt vnam : in his enim fit deceptio in quod penè , quando quis neſcit diſtinguere inter propoſitionem quæ eſt vna , & inter propoſitionem quæ eſt plures : propter partialem conuenientiam quæ eſt inter illas.

In omnibus enim eſt fallacia,&c.

In his omnibus locis ſophiſticis quinque fit fallacia deceptionis in eo quod pene : eò quod in iſtis non ſubſtantialiter diſcernimus neque propoſitionis neque ſyllogiſmi veri diffinitionem propter prædictam cauſam quæ eſt conuenientia partialis vnitatis ad vnitatem ſimpliciter. Quamuis autem hæc cauſa communis ſit in omnibus locis ſophiſticis quinque qui dicti ſunt , aliam tamen & aliam hoc quod dictum eſt penè , notat in diuerſis identitatem : partialis enim identitas in his dupliciter eſt : quædam enim eſt identitas partialis alicuius dicti cum determinatione ad dictum ſimpliciter ſine determinatione : & hæc eſt duplex : quia eſt determinatio impropria , & eſt determinatio propria penes identitatem dicti , non tamen propria determinatione : & dictum ſimpliciter decipit in fallacia ſecundum quid & ſimpliciter. Eſt autem identitas dicti cum determinatione propria ad idem dictum ſimpliciter : & ſic decipit ignorantia elenchi ſi fuerit partialis identitas. Alio modo fit partialis identitas propoſitionis plures quæ eſt vna : & penes hoc decipit fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam. Si autem adhuc tertio modo ſumatur partialis identitas , quando ſcilicet aliquid videtur ſyllogiſmus , & non eſt : hoc contingit dupliciter, ſcilicet aut penes ſyllogiſmum notificantem , & ſic peccat petitio eius quod eſt in principio : aut penes ſyllogiſmum in eo quod non probat , & ſic decipit non cauſa vt cauſa : quia contra talem peccat identitatem partialem.

CAPVT III.

Quod eadem principia ſunt apparentis ſyllogiſmi & ſophiſtici.

Dictum eſt in antehabitis , quòd ſophiſticus ſyllogiſmus diuiditur in apparentem ſyllogiſmum qui peccat in forma , & apparet eſſe ſyllogiſmus & non eſt : & in eum qui peccat in materia & eſt ſyllogiſmus. Vnde poſſet aliquis credere , quod alia principia eſſent in hac arte determinanda ſecundum quæ eſt ſophiſticus ſyllogiſmus peccans in materia qui eſt ſyllogiſmus , quæ eſſent præter principia 13. fallaciarum quæ ſunt principia ſyllogiſmi apparentis peccantis in forma , qui videtur eſſe ſyllogiſmus & non eſt ſyllogiſmus: ideò oportet nos hoc capitulum inducere, quòd ſecundum eadem principia fit vterque ſyllogiſmus ſophiſticus peccans in materia & peccans in forma : & non oportet alia & alia requirere , ſecundum quæ fiat peccans in forma apparens ſyllogiſmus, & alia ſecundum quæ fiat peccãs in materia qui eſt ſyllogiſmus. Et huius ratio in communi eſt : quia quando aliquis decipitur per ſyllogiſmum peccantem in materia, hoc non fit niſi quia concedit propoſitionem aliquam falſam vel ad minus improbabilem,quæ videtur eſſe vera : non autem videtur eidem vera , niſi quia videtur ei ſequi ex veris vel ex vera , cum non ſequatur ex illa vel ex illis : non autem videtur ſequi,cum non ſequatur niſi per apparentiam alicuius loci ſophiſtici ſiue fallaciæ : falſum ergo pro vero accipit per aliquem locum ſophiſticum : & ſic deceptus vtitur falſo pro vero in ſyllogiſmo ſophiſtico peccante in materia : & ſic deceptio ſiue fallacia ſyllogiſmi ſophiſtici peccantis in materia, oritur à principio ſyllogiſmi ſophiſtici peccantis in forma : ſed non oportet , quòd principium ſophiſticæ deceptionis ſit in eodem ſyllogiſmo qui peccat in materia, ſed in ſyllogiſmo præcedente illum qui per ſyllogiſmum apparentem videtur probare propoſitionem falſam videri veram per locum aliquem ſophiſticum. Et ſic patet,quòd eadem & tot ſunt principia ſyllogiſmi ſophiſtici peccantis in forma & peccantis in materia : ſed tamen non immediatè , quia mediante ſyllogiſmo peccante in forma efficiuntur etiam principia ſyllogiſmi peccantis in materia.

Ratio communis, quod eadem ſint principia ſyllogiſmi peccantis in forma, & peccantis in materia tantum.

Quoniam autem habemus ſecundum quot,&c.

Quoniam igitur habemus ex iam determinatis in antehabitis , ſecundum quot & quæ principia (quæ ſunt loci ſophiſtici ſecundum deceptionem actiuam & paſſiuam quæ eſt in reſpondente) fiunt apparentes ſyllogiſmi qui peccant in forma : habemus igitur originaliter ſecundum quot & quæ principia fiunt ſyllogiſmi ſophiſtici , qui ſcilicet peccant in materia : quia ſcilicet hæc deceptio eorum qui peccant in materia , oritur ab iſta quæ eſt de-

ceptio

ceptio eorum qui peccant in forma. Dico autem exponendo per diuiſionem ſophiſticum elenchum & ſophiſticum ſyllogiſmum dupliciter. Non enim ſolus ille dicitur ſophiſticus elenchus vel ſyllogiſmus ſophiſticus, qui videtur elenchus eſſe vel ſyllogiſmus & non eſt, eo quod peccat in forma ſyllogiſmi & elenchi: ſed etiam dico illum ſophiſticum elenchum & ſyllogiſmum qui eſt quidem & elenchus & ſyllogiſmus, quia peccat in materia tantum, ex falſa vel falſis propoſitionibus procedens: ſed videtur non eſſe conueniens rei propoſitæ: eò quod eſt ex falſis vel ad minus improbabilibus: quia ille peccat contra dialecticum, qui ex probabilibus procedit.

Sunt autem hi vel tales ſyllogiſmi qui non ſimpliciter arguunt: quia non arguunt propter quid, ſed quia: & tales ſyllogiſmi monſtrant ignorantes: quia aſſumpto aliquo falſo quod vt verum acceptum eſt per apparentem ſyllogiſmum, quod falſum circa communia alicuius ſcientiæ eſt, ſi hoc concedit reſpondens, ſtatim monſtratur eſſe ignorans circa ea, quibus ignoratis ignoratur ars: hoc autem (vt diximus à principio) huius ſcientiæ proprium erat tentatiuæ diſputationis: & licet ſit talis ſyllogiſmus ſophiſticus & non dialecticus, tamen tentatiua ſecundum vnum modum eſt pars dialecticæ, & ſecundum alium modum eſt pars ſophiſticæ: ſecundum enim quod vtitur ſyllogiſmo dialectico, eſt pars dialecticæ: ſecundum autem quod tentatiua, vtitur ſyllogiſmo ſophiſtico, eſt pars ſophiſticæ. Vnde idem ſyllogiſmus eſt & tentatiuus & ſophiſticus: tentatiuus quidem, inquantum ſumit experimentum de ignorantia reſpondentis: ſophiſticus autem inquantum ordinatur ad deceptionem reſpondentis, hoc eſt, inquantum ordinatur ad generandum in reſpondente falſum habitum, vt falſum ſumat pro vero per ſyllogiſmum apparentem ſecundum locum aliquem ſophiſticum.

Quomodo tentatiua vno modo eſt pars dialectica, alio modo pars ſophiſtica.

Hæc autem tentatiua poteſt ſyllogizare falſum ex falſo, vt dictum eſt: & erit ſyllogiſmus ad reſpondentem qui eſt propter ignorantiam reſpondentis qui dat ſiue concedit talem orationem falſam propter ignorantiam: quia falſum videtur ei verum propter deceptionem factam in ipſo per aliquem locum ſophiſticum. Sophiſtici autem elenchi peccantes in forma, etſi ſyllogizent contradictionem veram qua redarguatur verè reſpondens: tamen non faciunt manifeſtum aliquem reſpondentem, ſi ignorant ſiue ignorantes ſunt: hoc enim non ſumit experimentum ignorantiæ: nam non ſolum ignorantem, ſed etiam ſcientem, & pariter aliqui opponentes impediunt his orationibus ſiue ſyllogiſmis ſophiſticis qui peccant in forma, & videntur ſyllogiſmi, cum non ſint: eò quod difficiles ſint ad ſoluendum. Faciles autem ſunt qui peccant in materia: peccantes enim in materia, ſtatim ſoluuntur per interemptionem falſi vel improbabilis: ſed non ſic peccantes in forma: oportet enim reſoluere concluſionem eorum in præmiſſas & comparare præmiſſas ad concluſionem, & oſtendere, quare ex præmiſſis non ſequatur concluſio: & hoc eſt difficile. In quo etiam periti non ſolum ignorantes impediuntur: & ideò orationes non ſunt apertæ accipere experimentum ignorantiæ.

Quoniam autem habemus ſyllogiſmos ſophiſticos eadem via eorundem principiorum quibus habemus apparentes elenchos vel apparentes ſyllogiſmos, manifeſtum eſt ex inductis & ex dicendis. Ex inductis quidem, ſicut prædictum eſt: quia falſa propoſitio quæ pro vera accipitur in ſophiſtico, concluſa eſt vt apparenter vera in ſyllogiſmo apparente. Ex dicendis autem: nam ſecundum eadem principia deceptionis videtur audientibus ſyllogiſmum apparentem ſyllogizare ille qui opponit: cum tamen non ſyllogizet ſic & ſecundum eadem principia videbitur reſpondenti, hoc eſt, ei qui debet ad propoſitionem reſpondere. Sophiſtici ſyllogiſmi peccantes in materia, videntur ſyllogizare tanquam ex vera cum non ſit vera: eadem enim deceptione deceptus reſpondens dat falſam vt veram, qui prius audiens ſyllogiſmum apparentem, dedit ſequi eam quæ non ſequebatur in ſyllogiſmo probante vt videbatur illa quæ falſa eſt, quam vt veram accepit in ſyllogiſmo peccante ſecundum materiam: propter quod erunt ſyllogiſmi falſi (hoc eſt, ex falſis peccantes in materia) originaliter per hæc principia deceptionis omnia, aut quædam per quæ eſt ſyllogiſmus apparens. Dico autem omnia, aut quædam, propter compoſitionem & diuiſionem & accentum, in quibus non niſi materialiter eſt vox eadem: quæ verò profertur, formaliter diſtinguitur diuidendo eam vel componendo, vel etiam in accentu prolata dictio acuitur vel grauatur: & ſic in prolatione multiplicitas eius facilius percipitur, quam in non prolata: quod enim ipſe reſpondens non interrogatus ab opponente, apud ſe pertractans arbitratur dandum propter identitatem ſermonis aut rei, hoc etiam per eadem principia deceptus dabit interrogatus ab opponente, & ponet ipſum tanquam verum per ea quæ vera videbantur, prolatum in quibuſdam orationibus, ſicut quæ ſunt ſecundum compoſitionem & diuiſionem & accentum interrogare in prolatione quæ deeſt (hoc eſt, quæ eſt cauſa defectus) & falſum apparere in vno ſenſu, vt in his quæ ſecundum dictionem ſiue prolationem: quia ipſe diſtinctione dictionis in his apparet, in quo ſenſu falſæ ſunt orationes. Et hoc etiam accidit in orationibus quæ ducunt ad ſoloeciſmum: hoc enim ipſa prolatione manifeſtatur.

Quoniam autem habemus eos, &c.

Si ergo paralogiſmi qui ſunt ſecundum apparentem elenchum, ſunt qui prædeterminati ſunt ſecundum principia 13. fallaciarum, manifeſtum eſt quoniam propter eadem principia & tot erunt ſyllogiſmi ſiue paralogiſmi falſorum elenchorum (qui ducuntur ſophiſtici peccantes in materia) ſecundum eadem, & tot ſecundum quæ & quot etiam eſt apparens elenchus peccans in forma. Hoc autem probatur etiam per inductionem: apparens enim elenchus peccans in forma eſt ſecundum particulas & differentias conſtituentes verum ſyllogiſmum, quæ quando deficiunt, ſunt principia apparentis elenchi: nam quando ſingulum de numero

Si ergo paralogiſmi contradictionis, &c.

numero illarum particularum veri ſyllogiſmi deerit ſecundum veritatem, quamuis videatur non deeſſe, tunc non fit elenchus verus: ſed videbitur elenchus qui fit ſic per defectum rationis ſyllogiſmi, ſed eſt apparens elenchus. Et hoc apparet inducendo in non cauſa vt cauſa in paralogiſmo qui fit ad impoſſibile: in illo enim fit non vt cauſa, qui deficit in eo quod eſt concluſionem accidere propter orationem præmiſſam: non enim accidit propter eam quæ non cauſa eſt. Qui autem duas interrogationes vt vnam fecit, deficit propter deceptionem orationis ſiue propoſitionis, quam non ſumit quando non vnã ſumit, vt in antehabitis probatum eſt. Ille autem apparẽs elenchus qui eſt ſecundum accidens, decipit propter idem, quod vt idem aſſignatur rei ſubiectæ & accidenti ſimiliter ineſſe, cum hoc in ſyllogiſmo bono idem & ſimile eſſe debeat, quod non habet accidentis paralogiſmus: & huius pars eſt paralogiſmus qui eſt ſecundum conſequens: & ideò per defectum eiuſdem particulæ deficit & decipit.

Amplius ſecundum non in re, &c.

Amplius omnes paralogiſmi qui ſunt ſecundum fallacias in dictione, decipiunt propter hoc quod contingit non in re ſicut in oratione, accidere: non enim idem eſt ſecundum rem quod eſt ſub eadem voce. In elencho autem vero idem eſt aut re aut nomine: non nomine tantum de ignorantia elenchi decipit propter hoc quod deficit in his quæ ſunt de vniuerſali contradictione quæ ſunt, quod fit ſecundum idem & ad idem & ſimiliter & in eodem tempore: ſic ignorantia elenchi ſecundum quod in aliquo iſtorum deficit ſecundum ſingulum iſtorum deficiens. Amplius autem paralogiſmus petitionis eius quod eſt in principio, deficit & decipit per defectum illius quod in diffinitione elenchi ponitur, connumerato illo quod eſt accipere in principio.

Quare habemus ſecundum quot, &c.

Quapropter per inductionem habebimus omnia ſecundum quod numero fiunt paralogiſmi in forma peccantes: nam illi ſecundum plura quæ enumerata ſunt, non fiunt: ſecundum autem principia quæ dicta & inducta ſunt, erunt & fiunt omnes paralogiſmi & non ſecundum alia, & fiunt tot & eadem fiunt ſyllogiſmi ſophiſtici in materia peccantes.

Eſt autem ſophiſticus elenchus, &c.

Quod autem dictum eſt paulo ante, quòd ſophiſticus elenchus qui eſt apparens elenchus, videtur eſſe elenchus & non eſt, quamuis hoc verum ſit de eo qui peccat in forma, tamen eſt ad aliquem elenchus aliquando, quamuis non ſimpliciter ſit elenchus. Eſt enim ſophiſticus elenchus non ſimpliciter elenchus, ſed ad aliquem poteſt elenchus eſſe aliquando, & ad aliquem poteſt eſſe ſyllogiſmus ſimiliter: nam ſi reſpondens id quod æquiuocum nomine dicitur vnum ſignificare, & ſi non ſumat eum qui ſecundum ſimilem formam vnius orationis eſt vel dictionis eſt in figura dictionis & vnum nomen, ſi non ſumat ſimiliter in alio loco ſophiſtico in dictione vnum ſignificare, ſed diſtinguat ipſum multiplex: tunc tales argumentationes neque exiſtunt ſimpliciter elenchi, neque erunt elenchi ad eum reſpondentem qui interrogatur: quia tunc non redarguitur neque decipitur. Si autem reſpondens ſumat vnum nomen ſingulare vel in figura dictionis, vnum ſignificare propter vnitatem figuræ dictionis: tunc tales argumentationes quidam erunt elencchi & ſyllogiſmi ad eum, hoc eſt, contra eum qui vt reſpondens interrogatur: quia tunc ille decipitur & redarguitur. Simpliciter autem non erunt elenchi & ſyllogiſmi: quia peccant contra formam ſyllogiſmi & elenchi: eò quod non ſumpſerunt vnum ſignificatum verè, ſed apparens vnum propter ſermonis vnitatem. Et ſimiliter ſecundum reliqua in aliis fallaciis peccantibus contra formam elenchi.

CAPVT IV.

Quod non oportet requirere determinationem in hac arte de paralogiſmo diſciplinæ in propriis ſcientiis facto.

Secundum autem quæ arguunt &c.

CVm autem ſecundum principia quæ ſunt loci ſophiſtici, iam de duplici ſyllogiſmo ſophiſtico quantum ad generationem & reductionem determinatum ſit ſecundum quæ principia locorum ſophiſtica arguunt omnes qui elenchis ſophiſticis vtuntur, non oportet alia principia tentatiuæ ſumere vel inuenire in hac ſcientia, ſecundum quæ generentur paralogiſmi proprij in vnaquaque diſciplina: quia illi ſumi & determinari non poſſunt ſine omnium (hoc eſt, vniuſcuiuſque eorum quæ ſunt propria ſcibilia) ſcientia propria. Sic autem omnium ſiue vniuſcuiuſque propriam ſcientiam tradere, non eſt vnius alicuius ſpecialis artis vel ſcientiæ. Infinitæ enim ſunt fortaſſe ſiue quodammodo ſcientiæ propriæ, quæ diuiduntur ſecundum propria ſubiecta & proprias paſſiones & propria principia, quæ quoad nos infinita ſunt ſecundum potentiam: quia propria ſcibilia ſecundum materialem diuiſionem ſunt infinita, ſicut & res infimas olim in ſcientia iſta diximus infinitas: de qualibet enim vna re multa ſunt ſcibilia, quorum etiam aliquando ſcientia non eſt inuenta: infinita autem hoc modo non eſt per ſcientiam propriam pertranſire: & ideò talem ſcientiã de paralogiſmis diſciplinæ non oportet quærere: & ſi ſcientiæ ſunt de propriis ſcibilibus infinitæ, manifeſtum eſt, quod & demonſtrationes (per quas accipiuntur ſcientiæ infinitæ) ſunt infinitæ: quia propria ſcientia effectus eſt propriæ demonſtrationis. Tamẽ ſecundũ proprias ſcientias erunt & proprij elenchi & veri elenchi: quod ex hoc probatur: quia quæcunque eſt demonſtrare oſtenſiua demonſtratione, negata concluſione & propoſito oppoſito concluſionis erit vel continget redarguere eum qui ponit contradictionem veri concluſi, ſiue veræ concluſionis, vt dictum eſt: & ideò ſicut ſunt concluſiones infinitæ ſecundum propria ſcibilia, ita elenchi ſecundum proprias contradictiones

traditiones erunt infiniti & ad vnam propriam ſcientiam non reducibiles.

Vt ſi commenſurabilem coſtæ, &c.

Cuius modi eſt in geometria ſi aliquis in proprijs ſcibilibus poſuit diametrum quadrati commenſurabilem per contraria principiorum illius ſcibilis, quòd diameter eſt incommenſurabilis, arguet illum quis ſiue aliquis vera demonſtratione concludens oppoſitum eius quod iſte dixit, ſcilicet quòd diameter eſt incommenſurabilis,& ſic faciet verum elenchum contra diſciplinæ propriæ paralogiſmum.

Quare omnium oportebit, &c.

Propter quod illos qui determinare debent de proprijs paralogiſmis vniuſcuiuſque diſciplinæ, oportebit omnium propriorum ſcibilium eſſe ſcientes: quia tales paralogiſmi fiunt per oppoſita propriorum principiorum. Cuius probatio eſt per inductionem: quia alij tales paralogiſmi ſiue falſi elenchi ſecundum ea quæ in geometria ſunt propria principia & ſecundum proprias ſcibilium in geometria concluſiones, quarum oppoſitum proprium concludit elenchus: alij verò tales paralogiſmi diſciplinæ erunt ſecundum ea quæ ſunt propria medicinæ:alij vero tales paralogiſmi erunt ſecundum ea quæ ſunt propria aliarum diſciplinarum elenchi: & cum veri elenchi ſint ſic in infinitis, non ſolum ipſi veri elenchi erunt ſic infiniti, ſed & falſi (hoc eſt,ex falſis principiis facti) ſimiliter veris erunt ſic in infinitis ſcibilibus & ſcientiis, quod ſecundum vnumquemque verum elenchum fit ſyllogiſmus oppoſitus, ſi accipit oppoſita veri elenchi, vt ſecundum geometriam fit falſus geometricus elenchus: ſecundum autem medicinam fit elenchus medicinalis. Dico autem exponendo ſecundum artem ſiue ſcientiam propriam elenchum qui eſt ſecundum illius artis propria principia, & falſum elenchum qui eſt per oppoſita principiorum illius artis.

Manifeſtum ergo, quoniam non omnium, &c.

Ex his igitur quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quòd in hac arte non omnium ſecundum vnamquamque ſcientiam propriorum elenchorum, ſed eorum tantum quæ ſecundum dialecticam(quæ inquiſitiua eſt & ad omnium methodorum ſpecialium principia habet) ſumendi ſunt in hac ſcientia loci ſophiſtici: hi enim communes ſunt & formas dant omnibus, ſicut & ipſa dialectica modum in communibus dat omnibus ſcientiis, vt dicit Ariſt. in 3. primæ philoſophiæ: nam hi communes ſunt ſicut & ipſa dialectica communis eſt ad omnes artes & ad omnem potentiam. Dico autem artem habitum demonſtratiuum actus vel operationis: potentiam autem habitum non neceſſarium ad actum non ſtantem, ſed ſic & ſic operari potentem,vt eſt rhethorica œconomica, politica, & aliæ huiuſmodi potentiæ. Adhuc autem eum elenchum qui eſt ſecundum vnamquamque diſciplinam vniuſcuiuſque ſcientis in iſta diſciplina eſt conſiderare: quia oppoſitorum eadem eſt diſciplina, ſiue ſit elenchus qui cum non ſit (hoc eſt,falſus & ex falſis ſit) videtur tamen propter formam elenchi quam habet: quia peccans in materia habet formam: & cum eſt verus & ex veris, habet adhuc iſta ſcientia dicere quare eſt elenchus verus elenchus qui eſt ex propriis ſuorum principiorum,& habet conſiderare propria ſcientiã & illum qui eſt ex oppoſitis principiorum propriæ diſciplinæ.

2. metaph. tex. com. 16.

Eum autem qui ex communibus eſt,&c.

Eum autem qui ex communibus,quia circa ſingula inueniuntur apparentia probabilia, & ſub nullam artem cadit ſpecialem & propriam, eſt conſiderare dialecticorum: quod non tantum dialectici eſt conſiderare verum elenchum qui eſt ex propriis quæ videntur probabilia circa ſingula. Sic enim dialectica dicta communis eſt ad ſcientiam topicam & ſophiſticam. Huius autem ratio eſt: quia ſi ex dialecticis habemus ex quibus principiis communibus ſunt probabiles ſyllogiſmi in quolibet probabili problemate, habebimus etiam ex quibus locis ſophiſticis ſunt apparenter probabiles elenchi: & hoc patet per elenchi diffinitionem: quia elenchus eſt ſyllogiſmus cum additione contradictionis:vnde ſuppoſito oppoſito concluſionis ſyllogiſmi ad contradictorium fit elenchus: propter quod elenchus aut vnus aut duo ſyllogiſmi. Si enim ſyllogiſmi iam actu concludentis accipiatur oppoſitum, & concludatur oppoſitum prioris ſyllogiſmi: tunc elenchus ille eſt duo ſyllogiſmi. Si autem oppoſitum accipiatur ſimpliciter dati à reſpondente abſque eo quod ſit concluſum: tunc elenchus eſt vnus tantum ſyllogiſmus.

Dialectica communis ad topicam & ſophiſticam.

Habemus ergo ſecundum quæ omnes,&c.

Vniuerſaliter ergo concludendo ex determinata iam arte habemus in communi principia ſecundum quæ ſunt omnes elenchi huiuſmodi (hoc eſt,qui ſunt circa communia) quæ ſunt modus omnium propriorum. Si autem hoc habemus ſecundum quod ſophiſtici elenchi ſunt ex falſis qui oriuntur ab eiſdem principiis quæ ſunt elenchorum apparentium, qui peccant in forma:tunc etiam habemus ſolutiones talium elenchorum, & non oportet artem ſpecialem inueniri ad ſolutiones talium. Nam horum elenchorum qui ſunt ex falſis (& ideò dicuntur ſophiſtici, quia oriuntur ex apparentibus elenchis) inſtantiæ ſolutiones ſunt eorum. Dico autem hic inſtantiam propoſitionem de qua ſcitur quæ interimenda ſit. Sic enim ſoluitur falſum quando interimitur. Sophiſticorum autem peccantium in forma aliæ ſolutiones ſunt, quæ in ſecundo libro huius ſcientiæ determinabuntur: quia illi elenchi artem ſpecialem requirunt ſuæ ſolutionis, ſicut etiam in hoc primo libro ars ſpecialis determinata eſt ſuæ generationis.

Remouet dubium.

Habemus ſecundum quæ ſiunt, &c.

Habemus autem ex præinductis ſecundum quæ principia fiunt etiam apparentes elenchi qui peccant in forma, ex quibus etiam oriuntur ſophiſtici elenchi peccantes in materia. Apparentes autem elenchos dico,non cuilibet propriæ ſcientiæ, ſed talibus quæ circa communia ſunt, ſicut eſt dialectica & ſophiſtica. Infinita enim ſunt ſiquis conſideret ſiue conſiderare velit ſecundum quæ propria appareant principia quibuſlibet propriis ſcientiis vel artibus vel potentiis.

Manifeſtũ, quoniam dialecticæ, &c.

Propter quod manifeſtum eſt,quoniam dialecticæ eſt (quæ circa communia eſt) poſſe facultatem & ex his habitum habere ſumere ſecundum quæ principia fit ex communibus factus elenchus & verus,qui eſt elenchus,ſiue ſit apparens elenchus qui eſt ſophiſticus elenchus,& ſecundum quæ principia fiat apparens elenchus,

elenchus, vel etiam ſecundum quæ principia fiat elenchus vel ſyllogiſmus tentatiuus. Syllogiſmus enim ſophiſticus peccans in materia, eſt tentatiuus circa communia: quia illum qui fingit ſe ſcire communia, tentandum proponendo aliquod falſum commune, & ex ipſo cum quibuſdam aliis faciendo ſyllogiſmum: quem ſi admittendo concedat tanquam ſit verum, manifeſtum eſt, quòd ignorat communia: & ſic per ſyllogiſmum litigioſum peccantem in materia accipitur experimentum ignorantiæ. Talis autem tentatiua vno modo eſt pars dialecticæ, & alio modo eſt pars ſophiſticæ: ſecundum enim quod tentator vtitur dialectico ſyllogiſmo, ſecundum hoc tentatiua eſt pars dialecticæ. Secundum autem quod vtitur ſyllogiſmo ſophiſtico, ſic eſt pars ſophiſticæ: & ideo idem ſyllogiſmus poteſt eſſe tentatiuus & ſophiſticus: tentatiuus inquantum ſumit experimentum ignorantiæ reſpondentis, ſophiſticus autem inquantum ordinatur ad decipiendum reſpondentem & ad generandum in ipſo reſpondente falſum habitum.

Tentatiua vno modo eſt pars dialectica, alio modo pars ſophiſtica.

CAPVT V.

De errore diuidentium orationes ſophiſticas, quod ſint quædam ad nomen & quædam ad intellectum.

Oppoſitio quorundam de principiis ſophiſticarum orationum.

Non eſt autem differentia orationum, &c.

Oratio ad nomen quid.

QVia autem quidam fuerunt qui volentes orationum ſophiſticarum reddere principia, diuiſerunt orationem dicentes, quòd orationum quædam ſunt ad nomen, quædam autem ad intellectum: intendentes omnem illam orationem eſſe ad nomen, in qua ex aliqua cauſa apparentiæ vnus opponens vel reſpondens poteſt referre intellectum ad vnum nomine ſignificatum, & alter opponens vel reſpondens per defectum (qui eſt cauſa falſitatis) poteſt intellectum referre ad aliud quod eſt in re diuerſum ab illo quod ſignificatur in nomine quocunque modo: & ſic omnis oratio in qua eſt fallacia, eſt oratio ad nomen; & omnis in qua non eſt apparentia fallaciæ, eſt oratio ad intellectum. Et quia tales orationes frequentius ſunt in ſophiſticis, ideò ab his dicebant oriri principia paralogiſmorum.

Oratio ad intellectum quid.

Inconueniens eſt enim opinari, &c.

Propter quod hic iſte error non eſt probandus. Vnde dicimus, quòd non eſt recta & vera differentia orationum ſophiſticarum in hoc quod quidam dicunt eſſe has quidem ad nomen, illas autem alias ad intellectum eſſe diſputatas: hæc enim diuiſio non eſt per oppoſita, quod inconueniens eſt opinari, ſicut per oppoſita diuiſas alias quidem orationes eſſe ad nomen, alias autem oppoſitas his eſſe ad intellectum, ſed non eaſdem dicere eſſe & ad nomen quantum ad vnum & ad intellectum quantum ad alterum. Quid enim eſt non ad intellectum eſſe orationem, ſed ad nomen, niſi hoc quod quando ſiue aliquando ille qui putatur interrogare, ſiue opponens, interrogando non vtitur nomine ſiue ſignificato per nomen ad illud idem quod is qui interrogatus eſt, ſiue reſpondens dedit ſiue conceſſit: ſed reſpondens referens dedit, & opponens illud idem ad aliud referens, reſpondentem videtur redarguere hic ſecundum aptitudinem apparentiæ & non exiſtentiæ ſiue defectus qui eſt in omni fallacia. Idem autem hoc eſt ad nomen commune, quando opponens vtitur oppoſito ratione ea ad intellectum, in quo dedit ſiue conceſſit eam reſpondens. Vnde vnam & eandem orationem contingit eſſe ad nomen & ad intellectum: oppoſita autem non ſunt in eodem ſimul: diuiſio ergo hæc non eſt per oppoſita.

Quid ſit orationem eſſe non ad intellectum, ſed ad nomen.

Si enim aliquis multa putet, &c.

Hoc autem probatur tam in orationibus multiplicibus quam in non multiplicibus: in multiplicibus quidem ſic: ſi enim aliquis orationem in qua eſt nomen æquiuocum (quod plura ſignificat) vnum putet ſignificare, ita quod interrogans ſiue opponens, & interrogatus ſiue reſpondens putent illud nomen vnum ſignificare, & referunt intellectum ad idem, verbi gratia ſicut fortè ens & vnum & cætera analoga plura ſignificant: quia in iſtis magis latet æquiuocatio & magis putantur vnum ſignificare, quam æquiuoca caſu & fortuna: ſed etiam reſpondens ſit aliquis, verbi gratia Sortes & Zeno ſit interrogans ſiue opponens qui vnum omnia putat eſſe & vnum ſignificare, ſicut & Socrates: & ideo ad vnum idem referunt intellectum: quæſtio, verum hæc oratio ad nomen aut intellectum orationis interrogate eſt diſputata? Conſtat, quod eſt ad intellectum. Similiter autem eſt in aliis multiplicibus quæcunque plura in nomine vel in oratione ſignificant. Si verò aliquis opponentium & reſpondentium putet illud nomen vel orationem plura ſignificare, & in vno ſenſu det reſpondens, & in alio ſenſu vtatur ea obuiando opponens, palam eſt, quod hæc oratio non eſt ad intellectum diſputata.

Ens & vnū analoga.

Primum ergo circa huiuſmodi orationes, &c.

Primum inconueniens quod eſt contra eos qui hanc dant diuiſionem, eſt, quod hæc diuiſio maximè eſt circa orationes multiplices, quæ ſui aptitudine ſunt ad nomen & ad intellectum diſputabiles: orationes autem ſophiſticæ ſunt etiam circa orationes non multiplices: & ſic diuiſio eſt inſufficiens. Deinde aliud inconueniens eſt, quod hæc diuiſio eſt circa quamlibet orationem: omnis enim oratio & dignitas demonſtrata, etſi in ſe vnum ſignificet, poteſt tamen putari plura ſignificare: & contingit, quòd terminis in ea poſitis ad vnum vtitur opponens, & ad aliud vtitur eis reſpondens, ſicut patet in hoc quod dicitur, quòd totum eſt maius parte, poteſt opponens vti toto & parte in vno genere totius & partis, & reſpondens in alio: non enim in ipſa oratione eſt, quando non eſt multiplex, quod ſit ad nomen vel ad intellectum: ſed eſt in eo ſicut in cauſa, quod reſpondens ſe habet in vſu orationis aliquo modo ad ea quæ interrogantur ab opponente, ſcilicet quod intellectum ad idem ad quod opponens refert, non ad aliud referendo. Deinde alia ratione ducente ad inconueniens probatur idem: quia ſcilicet (vt probatum eſt) omnes orationes contingit eſſe ad nomen: quod ex hoc probatur, quia ſecundum iſtos nihil aliud eſt eſſe orationem ad nomen,

nomen, niſi non eſſe orationem ad intellectum in hoc loco: & ſecundum iſtos quamlibet contingit eſſe non ad intellectum: ergo omnem orationem contingit eſſe ad nomen: aut det oppoſitum, ſcilicet quod quædam ſunt orationes quæ nec ſunt ad nomen, nec ad intellectum: ſed hoc eſt inconueniens ſecundum iſtos: quia hi dicunt, quòd omnes ſunt vel ad nomen vel ad intellectum: & diuidunt orationem ſic per immediata dicentes, quòd omnes orationes vel ſunt ad nomen vel ad intellectum, & dicunt nullas alias eſſe orationes quæ nec ad nomen ſunt nec ad intellectum.

Attamen quicunque ſyllogiſmi, &c.

Attamen quamuis ſic dicant quantum eſt de aptitudine orationis quicunque ſunt apparentes ſyllogiſmi (in eo peccantes, quod multiplex dicitur nomen vel oratio) de numero illorum ſunt qui de ipſius orationis aptitudine ſunt ad nomen diſputabiles. Et dico aliqui: quia in omnibus paralogiſmis (hoc eſt, qui habent actualem vel potentialem multiplicitatem) aliqui tamen de ſe non ſic habent, vt paralogiſmi figuræ dictionis qui non habent veram multiplicitatem: & ideò de ſe tantam habent aptitudinem vt diſputentur ad nomen ſicut alij: nam propter figuram dictionis inconuenienter dictum eſt, quòd æqualiter de aptitudine ſua ſint omnes diſputabiles ad nomen paralogiſmi, vel orationes quæ ſint ſecundum fallaciam quæ eſt in dictione: ſed ſunt quidam paralogiſmi in dictionis multiplicitate, qui non ſunt ſolum ad nomen, quod reſpondens vel opponens ad tales paralogiſmos ſic ſe habeat, quod intellectum non refert aut ad idem aliquo modo: ſed in eo ſunt ad nomen, quod ipſa interrogatio (hoc eſt, interrogata propoſitio) quantum eſt de ſui aptitudine habeat hoc quod ad nomen diſputetur: & tales ſunt qui de ſe plura ſignificant, hoc eſt, multiplices ſunt actuali vel potentiali multiplicitate. Sic igitur probatum eſt, quòd talis diuiſio non eſt per oppoſita data.

Sed omnino inconueniens de elencho, &c.

Idem autem probatur, ſcilicet quod hæc diuiſio quæ data eſt, inconueniens eſt: quia non eſt per differentias eſſentiales paralencho. Vnde omnino inconueniens eſt diſputare de elencho, non prius de ſyllogiſmo diſputando. Elenchus enim eſſentialiter componitur ex ſyllogiſmo & adiecta contradictione: & ideò quod neceſſarium ſyllogiſmi eſt differentia eſſentialis, illud nomen eſt differentia eſſentialis elencho vel paralencho: vnde omnino inconueniens eſt diſputare de elencho quantum ad differentias eſſentiales, ita quod non prius diſputetur de ſyllogiſmo quantum ad differentias: quia ſyllogiſmus eſt in ratione elenchi: & hoc eſt omninò, quia elenchus eſt ſyllogiſmus: & ideò differentiæ eſſentiales ſyllogiſmi ſunt etiam differentiæ eſſentiales elenchi: propter quod oportet de ſyllogiſmo prius quantum ad differentias eſſentiales diſputare, quam de ſyllogiſmo elencho quantum ad differentias: quia ſyllogiſmus eſt in ratione elenchi. Eſt enim huiuſmodi falſus elenchus ſiue ſophiſticus apparens ſyllogiſmus contradictionis.

Propter quod cauſa huius diuiſionis quæ data eſt, aut erit in ſyllogiſmo quantum ad eſſentiales differentias ſyllogiſmi, aut erit in contradictione quantum ad eſſentiales differentias contradictionis: in ratione enim elenchi cum ratione diffinitiua ſyllogiſmi oportet adiacere contradictionem, ſi debeat per omnia eſſentialia elenchus diffiniri. Quandoque autem per defectum qui eſt in vtriſque, erit apparens elenchus, ſcilicet & in defectu ſyllogiſmi & in defectu contradictionis, & aliquando per defectum qui eſt in altero iſtorum, ſcilicet aut in ſyllogiſtico aut in contradictione. Quod autem eſt apparens elenchus per defectum in vtriſque, & in ſyllogiſmo ſcilicet & in contradictione, probatur per exemplum. Eſt autem in amphibologico paralogiſmo, qui eſt de eo quod eſt tacentem dicere: ſi enim detur à reſpondente, quòd non eſt vel contingit talem dicere, ſecundum quod accuſatiuus, tacentem, conſtruitur cum infinitiuo, dicere, ex parte ante, ſiue ex parte ſuppoſiti: quia ſit vera hæc, non contingit tacentem dicere: & tunc ab opponente concludatur affirmatiuè ſecundum quod idem accuſatiuus cum eodem infinitiuo conſtruitur ex parte poſt ſiue ex parte appoſiti ſic: Contingit Sortem dicere: Sortes eſt tacens: ergo contingit tacentem dicere: non eſt contradictio & peccatum contra ſyllogiſmum, ſed contra contradictionem: quia affirmatio & negatio non ſunt ſecundum idem. Dico autem gratia exempli, ſi eſt paralogiſmus factus ſecundum figuram dictionis de eo quod non habet aliquis dare, ſic: ſi aliquis dat vt concluſionem primo, iſte non dat vt non habet, & arguatur contrarium ſiue oppoſitum ſic: iſte dat vnum ſolum: & non habet vnum ſolum: ergo dat quod non habet: hic eſt defectus tam in ſyllogiſmo, quam in fallacia figuræ dictionis, & non valet conſequentia: & eſt defectus à contradictione: quia iſtæ non ſunt contradictoriæ: iſte non dat vt non habet, & iſte dat quod non habet.

Paralogiſmus autem factus de eo quod eſt poëma Homeri ſiue carmen eſſe circulum, peccabit contra ſyllogiſmum tantum: & formetur vt detur à reſpondente, quòd nullum poëma eſt figura, & ab opponente in oppoſitum arguatur ſic: omnis circulus eſt figura: poëma Homeri eſt circulus: ergo aliquod poëma eſt figura. Hic enim in veritate contradicit concluſio poſitioni reſpondentis: ſed ſyllogiſmus non valet, quia medium eſt æquiuocum. Elenchus autem qui in neutro peccat, nec in contradictione ſcilicet, nec in ſyllogiſmo, ſi debitas vtrique colligit differentias, verus eſt ſyllogiſmus.

Ex omnibus autem his colligitur, quòd iſtæ differentiæ ad nomen eſſe vel ad intellectum eſſe orationem non ſunt differentiæ eſſentiales nec orationi ſyllogiſticæ nec orationi contradictionis: & ideò non ſunt ſubſtantiales differentiæ elenchi: nihil ergo valent ad diuiſionem orationis de qua fit elenchus vel paralenchus, & ſic malè introducuntur.

Attendendum autem, quòd inconueniens ſecundum iſtos eſt vnam orationem eſſe ad intellectum & non ad intellectum: quia iſti ponebant has differentias eſſe eſſentiales orationi:

tioni : vna enim oratio non ſuſcipit differentias plures eſſentiales concluſionis. Et adhuc ſi dicantur iſtæ differentiæ eſſe accidentales: tunc adhuc oratio ſimul & ſemel & ſecundum idem non poteſt eſſe ad intellectum & non ad intellectum, cum nihil ſimul & ſemel ſecundum idem ſuſcipiat oppoſita. Illi autem dicebant, quòd hæ differentiæ (eſſe ad intellectum & non eſſe ad intellectum)ſunt differentiæ orationis ſecundum id quod eſt oratio, & non per reſpectum ad opponentem & reſpondentem : & ideò apud eos inconueniens eſt vnam & eandem orationem ſimul eſſe ad nomen & ad intellectum,ſiue eſſe ad intellectum & non eſſe ad intellectum.Si autem eſſe ad intellectum dicatur in oratione, non ſecundum ipſam orationem,ſed in reſpectu ad opponentem & reſpondentem, vel generaliter loquendo per comparationem ad ipſum vtentem: tunc non ſunt oppoſita,& poteſt vna & eadem oratio eſſe ad intellectum, & eſſe non ad intellectum, ſicut vnum & idem poteſt eſſe duplum & non duplum reſpectu diuerſorum,vel vnus poteſt eſſe pater & non pater eſſe comparatus ad diuerſos : ſed ſic illi non accipiebant orationem eſſe ad intellectum, & non eſſe ad intellectum. Iſte igitur eſt intellectus Ariſtot. & à nobis expoſitus eſt : non eſt in eo aliquid dignum dubitatione, de qua ſit curandum.

CAPVT VI.

De deſtructione inductæ diuiſionis ex hoc quod eſt fallacia.

CVm autem ideò inducta diuiſio oſtenſa ſit eſſe impropria : eo quod nec eſt per immediata nec per proprias differentias,adhuc ex his quæ hic dicemus, oſtendetur eſſe falſa. Redeamus ergo (quia digreſſionem fecimus) ad id vnde ſermo venit prius, ſcilicet an hæc diuiſio conueniens ſit, quod omnis oratio ſit ad nomen vel intellectum. Dicebant autem Auctores huius diuiſionis, quòd orationes doctrinales ſunt ad intellectum : orationes multiplices ſunt ad nomen. Et hoc probatur eſſe falſum : quæramus enim,vtrum orationes (quæ in diſciplinis ſiue ſcientiis diſciplinalibus ſunt)ſint ad intellectum vel non. Et ſi dicunt illi, quòd ſint ad intellectum : tunc procedendo arguatur in contrarium ſic : & ſi cui (hoc eſt,alicui)reſpondenti:plura videtur ſignificare : triangulus enim ſignificat triangulum compoſitum ex portionibus circuli ſiue arcubus, & ille habet tres aliquando maiores tribus vel duobus rectis, & ſignificat triangulum rectilineum, qui habet tres æquales duobus rectis,interrogatus reſpondens dedit ſiue conſenſit, quòd triangulus habet tres æquales duobus rectis : & dedit hoc conſiderans triangulum, non vt hanc figuram trilateram rectilineam, de qua concludebat opponens, quoniam habet tres æquales duobus rectis, quæro vtrum iſte opponens vel reſpondens ad intellectum diſputat vel non?Et conſtat,quòd non: cum non referant intellectus ſuos ad idem. Ex hoc autem relinquitur, quòd aliqua oratio eſt, ad quam nuſquam illi ad intellectum dicebant : & ſic diuiſio falſa : quia vnum diuidentium cadit ſub altero, quod in vera diuiſione accidere non poteſt.

Sed vnde ſermo venit prius, &c.

In vera diuiſione vnū diuidentium non cadit ſub altero.

Amplius è conuerſo etiam accidere probabimus ſic, ſi plura quidem ſignificet nomen vel oratio : ille autem qui reſpondet, non intelligit illam multiplicitatem, neque putat illud nomen vel orationem plura ſignificare, & dat eam in ſenſu in quo accipit eam opponens, quæro quomodo hoc ad intellectum diſputauit ? Conſtat eos ad intellectum (ſecundum illos) diſputare : qui referunt intellectus ad idem : iſti autem ad idem ferunt intellectum. Dicebant autem iſti, quòd oratio multiplex eſt ad nomen : ergo iterum falſa eſt diuiſio cum oratio ad nomen exiſtens, cadat ſub oppoſito membro, quod eſt orationem eſſe ad intellectum.

Amplius ſi plura quidem, &c.

Si fortè aliquis dicit, quòd opponens & reſpondens ſemper ferunt intellectus ad idem, & quoad eos eſt oratio ad intellectum, licet ipſa oratio multiplex in ſe conſiderata ſit ad nomen, ideò oportet hîc intelligi, quòd (ſicut dicit cauillator) niſi ſic intelligatur, quòd ipſe opponens in omni oppoſitione vel interrogatione multiplicis det diuiſionem, hoc eſt, orationis multiplicis diſtinctionem, vt ipſe reſpondens ſit non deceptus multiplicitate,ferat intellectum ſuum in idem cum opponente, ſiue interroget aliquis opponentium. Vt gratia exempli dicamus, ſi eſt tacentem dicere vel non ? quod eſt multiplex ſecundum amphibologiam : & dicat aut quod eſt quidem vt non in vno ſenſu, eſt autem vt ſic in ſenſu alio. Si aliquis reſpondentium diſtinctam ab opponente orationem de vno modo, in alio ſenſu neget eam, & opponens diſputet ad vtramque partem : quæro igitur, ſi hæc oratio non ad intellectum diſputat ? Conſtat, quòd ſic : quia oportet, quòd opponens & reſpondens referant intellectus ſuos ad idem. Quamuis ergo videatur oratio de numero earum orationum (quæ ad nomen ſunt) eſſe: tamen ad intellectum eſt diſputata : & ſic eadem oratio ad nomen & ad intellectum eſt: non ergo eſt genus aliquod orationum quod ſit ad intellectum, quod non poſſit eſſe ad nomen : nec è conuerſo : & ſic diuiſio illa falſa eſt. Sed ſecundum iſtos hæ quidem orationes multiplices ſunt ad nomen : & iam oſtenſum eſt, quòd non omnes huiuſmodi elenchi ſunt ad nomen. Dico autem elenchos concluſiones in quibus eſt affirmatio & negatio, ſed etiam per conſequens non omnes apparentes elenchi ſunt ad nomen, ſi ad nomen eſt oratio quæ eſt multiplex. Sunt enim quidem apparentes elenchi qui non ſunt ſecundum diuiſionem,hoc eſt,ſecundum multiplex in dictione : quia ſunt apparentes elenchi qui ſunt ſecundum fallacias extra dictionem, vt illi qui ſecundum accidens, & reliqui ſecundum alias fallacias extra dictionem, qui non peccant ſecundum multiplex.

Aut quomodo oportet interrogare, &c.

Si autem aliquis probet ſiue approbet hoc quod dictum eſt, debere diuidere ſeu diſtinguere

Si autem aliquis probet, &c.

guere opponentem ipſum multiplex, quando opponit, ſicut in hoc exemplo quando dico, eſtne tacentem dicere? & dicere, quòd hæc oratio ſic (hoc eſt, vno modo) eſt vera: illa autem oratio ſic (hoc eſt, alio modo) non eſt vera: quamuis ſic dicat: tamen hoc eſt primum inconueniens contra illum qui ſic dicit, quod hoc approbet. Quandoque enim ipſi opponenti non videtur ipſum interrogatum ſimpliciter ſignificare: cum tamen ſit multiplex, eò quod multiplicitas eius latet opponentem: quia tunc improbabile eſt, quòd ipſe opponens diſtinguat quod neſcit, vel non putat eſſe multiplex. Deinde ſecundum inconueniens eſt, quòd ſecundum hoc opponens erit docens: quia diſtinctio cum fiat ad ſciendum, opus eſt docentis: & ſic opponens in ſophiſticis erit docens: quod eſt inconueniens: quia ſic non celaret intentionem à reſpondente: ſic enim diſtinguens manifeſtum facit ei reſpondenti, qui neque conſiderat multiplicitatem, & docet eum quomodo res ſe habet de qua diſputatur, cum reſpondens neque ſciat illud, neque opinetur eſſe multiplex, ſiue quoniam alicui in vno ſenſu & alicui in alio ſenſu videatur: hoc enim dicere eſt docentis & non celantis. Et ſiquis obiiciat, quòd opponens ſophiſta vult videri ſapiens, & ſic debet vſurpare opus docentis in his in quibus opus illud non eſt contra ſuam intentionem quæ eſt videri arguere reſpondentem. Diſtinguere autem eſt contra intentionem ſophiſtæ: quia inſtruit reſpondentem vt caueat ſibi de redargutione: & ideo non eſt ſuum vſurpare opus illud niſi in caſu aliquo, vt in ſequentibus oſtendetur.

Deinde & in non duplicibus, &c.

Deinde adhuc aliud inconueniens eſt contra iſtos qui dicunt ad nomen eſſe multiplices orationes: quia quid prohibet hoc, ſcilicet orationes eſſe ad nomen vel ad intellectum pati, hoc eſt, recipere à reſpondente, vel facere opponentem, ſicut patet in hoc exemplo, quod interroget aliquis opponentium dicens: putaſne æquales ſunt vnitates in binariis & quaternariis? hæc enim non eſt multiplex, & tamen poteſt aliquis eam conſiderare dupliciter. Si enim aliquis conſideret binarios ſecundum ſe: tunc negabit eam: quia duo tantum binarij ſunt in quaternario, & ſunt in ipſo quatuor vnitates, & duo & quatuor ſunt inæqualia: & ſic hæc eſt falſa, æquales ſunt vnitates in binariis & quaternariis: quia vnitas qua binarius eſt binarius, eſt vna: & alia vnitas qua alius binarius eſt vnus binarius, eſt alia: & ſic vnitates binariorum non ſunt niſi duæ, & vnitates conſtituentes quaternarium ſunt quatuor. Si autem conſideret aliquis vnitates binariorum & combinationem rationis: tunc prima vnitas cum ſecunda facit binarium vnum, & è conuerſo ſecunda cum prima facit binarium ſecundum, & tertia cum quarta facit tertium, & quarta cum tertia facit quartum: & ſic ſunt duæ æquitates conſtituentes quaternarium: & ſic conſiderans concedit hanc, æquales ſunt vnitates in binariis, quaternariis vnitatibus in quaternario. Sunt autem binarij hi quidem vno modo accepti ſecundum combinationem acceptam ſic vniti, hoc eſt, ex vnitatibus compoſiti. Illi autem binarij qui ſunt ſecundum rationem combinationem vniti, non ſunt ſic ex vnitatibus diuerſis vniti, ſed ex rationibus diuerſis vnitatum earundem: & ſic iſta oratio poteſt duplicari ad nomen, ſi opponens referat intellectum ad aliud: non ergo ſola oratio multiplex eſt ad nomen, vt iſti dicunt.

Et putas contrariorum vna eſt, &c.

Aliud autem exemplum de eodem eſt, vt ſi opponens aliquis interroget dicens, putaſne contrariorum vna eſt diſciplina vel non? Sunt autem contraria hæc quidem nota, illa verò alia contraria ſunt ignota: & ſic reſpondens referendo ad nota, concedet hanc propoſitionem: opponens autem referendo intellectum ad ignota, diſputat in contrarium: & quia non referunt intellectum ad idem: conſtat, quod ad nomen diſputatur oratio, cum tamen non ſit multiplex: propter quod videtur ignorare ille qui dicit opponentem debere diſtinguere; & approbat hoc eſſe verum: quoniam aliud eſt docere quam diſputare: diſtinguere enim actus eſt & opus docentis: diſputare (hoc eſt, diuerſa à reſpondente putare) eſt actus & opus ſophiſtæ, vt paulo ante dictum eſt. Et videtur etiam ignorare, quòd oportet docentem in diſciplinalibus non diſputare vel interrogare: quia ſi neget reſpondens, non habet per quid probet: & ideò ſuppoſitionibus vtitur docens & per ſe notis. Sed docentem oportet manifeſtum facere quod ſupponit per diſtinctionem vel aliter, vt intelligat reſpondens. Illum autem (qui opponens vel diſputans eſt) oportet interrogare & celare propoſitum: & ideò nihil facere per quod faciat manifeſtum quod interrogat. Et hoc eſt verum de opponente ſophiſticè, & de opponente dialecticè ad exercitationem vel obuiationē: illum enim non oportet diſtinguere vel docere: ſed ſi diſputat ad inquiſitionem veri, diſtinguere poteſt, & per conſequens docere, ne inquiſitio veri impediatur.

Quomodo intelligendum quòd opponens non debet diſtinguere.

Amplius vt dicant, &c.

Amplius vt reſpondentes dicant (hoc eſt, concedant) vel negent, aliquid probare (hoc eſt, probando cogere) non eſt monſtrantis ſiue docentis, eò quod non interrogat conſenſum reſpondentis, ſed eſt eius qui ſumit experimentum, hoc eſt, tentatoris: quia ille non procedit niſi ex conceſſis à reſpondente: & hoc eſt quia tentatiua eſt dialectica quædam: & ideò ſicut dialectica interrogat conſenſum reſpondentis: & quia eſt dialectica quædam & pars dialecticæ, de omnibus inſpicit inquirendo circa communia omnium, quibus ignotatis ignoratur ſcientia, & quibus ſcitis non neceſſariò ſcitur ſcientia: & ideò non conſiderat ignorantem, ſed neſcientem & diſſimulantem ſe ſcire.

Qui ergo ſecundum rem, &c.

Ex his autem concluditur, quòd qui ſecundum rem conſiderat communia ſecundū probabilitatem & fidem & opinionem, eſt dialecticus: ſi autem facit hoc ſecundum neceſſitatem & veritatem, eſt metaphyſicus, vt in 4. primæ philoſophiæ dicit Ariſtot. qui autem hoc facit apparenter ſecundum deceptionem, eſt ſophiſta.

CAPVT

CAPVT VII.

De ſyllogiſmo litigioſo & ſophiſtico quid & ex quibus circa propria.

HIs ita habitis vnus modus fallaciæ orationis eſt (vt in 8. topicorum dictum eſt) quando ſyllogizatur propoſitum ex veris, non autem per propria : & de tali ſyllogiſmo qualis ſit & quam differentiam habeat ad alios ſyllogiſmos, nunc dicendum eſt vt completus ſit tractatus de ſyllogiſmis falſæ orationis ſecundum omnem modum falſæ orationis. Satis enim dictum eſt de ſyllogiſmo peccante in forma, quo nihil penitus ſyllogizatur : propter hoc quod non valet conſequentia. Satis etiam dictum eſt de ſyllogiſmo ad impoſſibile qui eſt ſecundum non cauſam. Satis etiam dictum eſt de illo modo fallaciæ orationis quæ ſyllogizat ad propoſitum, ſed ex falſis communibus circa quæ eſt dialectica : dictum eſt enim de ſyllogiſmo peccante in materia. Nunc igitur reſtat dicere de eo qui ſyllogizatur ex communibus & veris:non tamen ſunt propria.

Et ſyllogiſmus litigioſus & ſophiſticus eſt, &c.

Dicamus igitur, quòd ſyllogiſmorum ſophiſticorum & litigioſorum vnus eſt apparens nec ſyllogizatus, ſicut ille qui peccat in forma : alter autem ſyllogizatur, qui quidem eſt ex falſis communibus, de quibus (vt prædictum eſt) eſt dialectica tentatiua : tentatiua enim pars eſt dialecticæ. Et ſi aliquando vera ſit concluſio talis ſyllogiſmi, tamen ſophiſticus eſt ſyllogiſmus. Cuius ratio eſt : quia licet ſit eius ſyllogiſmi demonſtratiui qui eſt propter quid, hoc eſt, per cauſam propter quid, tamen in hoc deceptorius eſt : quia non eſt ex propriis, ſed ex communibus circa propria, cum deberet eſſe ex propriis: & generaliter loquendo ſyllogiſmi qui non ſunt ſecundum propriam ſyllogiſmorum viam, & ex propriis illius ſcibilis, ſunt paralogiſmi, & non verè ſyllogiſmi : quia videntur eſſe ſecundum artem, in hoc quod concludunt propriam artis concluſionem : & tamen in hoc non ſecundum artem ſunt, quia ſunt ex communibus, licet ſint circa propria diſciplinæ. Ex hoc apparet, quòd talis falſus ſyllogiſmus differt à falſigrapho : quia falſæ deſcriptiones (ex quibus fiunt falſigraphi) non ſunt litigioſi ſyllogiſmi, ſed veri : quia ſunt ex propriis & oppoſitis propriorum. Tales enim falſigraphi ſunt ſecundum ea quæ ſunt ſub arte eadem: & eiuſdem artificis eſt conſiderare eos, qui conſiderat verum ſyllogiſmum demonſtratiuum in arte illa. Et ideo non pertinent ad ſophiſticam & ad hanc ſcientiam quæ de ſophiſticis eſt elenchis: vnde tales paralogiſmi falſigraphi ad ſcientias pertinent diſciplinales.

Syllogiſmi qui concludunt propriã alicuius artis concluſionem & nõ ex propriis illius artis, ſunt paralogiſmi.

Eiuſdem artificis eſt cõſiderare falſigraphũ & demonſtratiuum.

Neque ſi qua eſt falſa deſcriptio, &c.

Neque iterum ad ſophiſticam pertinent ſi qua fallacia eſt deſcripta in diſciplinalibus circa vel contra verum quod ex propriis concludit in ipſis, ſicut ad ſophiſticam non pertinet Hippocratis quadratura, quæ circulum quadrauit per lunulas, hoc eſt, circuli partitiones ad modum lunularum factas : & iſte modus eſt in geometria, in ſcientia quæ vocatur proportio arcus ad chordam, quando inuenitur arcus æqualis chordæ, ſecundum quod docet Ptolemæus in Almageſto. Dicit enim Hippocrates : ſi inueniatur chorda æqualis arcui, ſit illa chorda latus quadrati in ſcriptura in circulo : ſic enim quatuor arcus erunt æquales quatuor quadrati lateribus, & totus circulus toti circulo : & quadrauit circulum ex propriis geometriæ : & ideo ad geometriam pertinet : nec eſt litigioſus, quamuis ſit ex falſis : quia probatum eſt in geometria, quod figura poligonia circulo inſcripta, quamuis in angulis multiplicetur in infinitum & lateribus, tamen ad capacitatem circuli non proueniet, cum tamen plus & plus in angulis multiplicata, plus & plus ſemper accedat ad circuli capacitatem.

Ratio qua Hippocrates quadrauit circulum.

Attende autem, quòd quidam aliter formant rationem Hippocratis dicentes, quod Hippocrates poſuit, quòd lineæ exeuntes ab eodem puncto & ad idem punctum terminatæ, ſunt æquales : arcus autem & chorda ab eodem puncto exeunt & ad idem terminantur : ergo ſunt æquales. Sed hoc falſum eſt : quia quilibet in diſciplinis videt, quod duæ lineæ, quarum vna eſt curua & alia recta (licet exeant ab eodem puncto & ad idem terminentur) valdè ſunt inæquales. Sed hoc verum eſt, quando arcus & chorda proportionatæ lineæ ſunt, & quæ proportionata ad æqualitatem deducibilia ſunt : eò quod omnis proportio incipit ab æqualitate, & reducitur ad ipſam : tunc eſt inuenire lineam æqualem arcui : & ex illa ſi ducatur in ſeipſam, fiet quadratum æquale alicui circulo. In hoc tamen non eſt vis : quia exemplum non ponitur, niſi vt ſciatur, quòd Hippocrates quadrauit circulum : & ille ſyllogiſmus non eſt litigioſus. Sed bene ille eſt litigioſus, qui ex communibus non propriis alicuius ſcientiæ, circuli probauit quadraturam ſic : vbi eſt inuenire maius & minus, ibi eſt inuenire æquale : ſed circulo eſt inuenire maius & minus quadratum : ergo circulo eſt inuenire æquale quadratum : nam ſi ſic quadretur circulus, hoc eſt, æquale circulo quadratum eſſe probetur : tamen quia talis ſyllogiſmus non eſt ſecundum rem, hoc eſt, ex propriis rei ſcibilis, ideo ſophiſticus eſt : quia apparet facere ſcientiam propriam & ex propriis, & non facit : ea enim quæ ſumit vt principia, communia ſunt & logica, quæ in multis ſunt & non ſunt propria : propter quod ille ſyllogiſmus qui eſt de his ſiue talibus communibus circa propria diſciplinæ, apparens facere ſcientiam propriam & non faciens, eſt oratio litigioſa quantum ad hoc, quòd non eſt ex propriis.

Ratio eiuſdẽ ad idem ſecundum alios.

Ratio qua Hip. quadrauit circulum, fuit ſyllogiſmus falſigraphus, & non ſophiſticus litigioſus, ſed bene ratio Briſſonis fuit litigioſus ſyllogiſmus.

Cuius ratio eſt : quia etiam ille ſyllogiſmus ſecundum rem eſt apparens ſyllogiſmus, qui ſi eſt ex communibus, circa propria eſt apparens ſyllogiſmus : & qui apparet fidem facere de re ſecundum ſua principia propria accepta: & ſi hoc eſt, quamuis ſit ſyllogiſmus (hoc eſt ad formam ſyllogiſmi ſyllogizatus) tamen eſt litigioſa oratio, inquantum non eſt ex propriis, ſed ex communibus : & hoc ideo eſt : quia eſt apparens ſecundum rem, hoc eſt, apparens ſecundum propriam ſcientiam facere ſecun-

Et qui ſecundum rem eſt apparens, &c.

dum rem:propter quod ſequitur, quòd ſit fallax & iniuſtus: fallax quidem, quia non facit quod facere apparet: iniuſtus autem, quia non eſt ex propriis diſciplinæ.

Quemadmodum enim quæ & in certamine, &c.

Et hoc probatur ſimili exemplo: quemadmodum enim iſta iniuria, quæ in certamine eſt, quandam ſpeciem habet ſecundum formam reſiſtentiæ, & ſecundum illam eſt iniuſta ratio quando oppugnat iuſto: ſic in contradictione (hoc eſt, in diſputatione & ſyllogiſmo ad contradictionem ducente) iniuſta contentio (quæ non habet illa ex quibus vt propriis fit redargutio) litigioſa eſt: nam & illis in certaminibus illi qui omnino & omni modo per iuſta & per iniuſta vincere volunt, omnia & ad ſe pertinentia & ad ſe non pertinentia apprehendunt, vt ex propriis & alienis adiuuentur: & ſimiliter hi litigioſi ſunt, qui communia apprehendunt, quæ ad ſe vt propria non pertinent: finibus enim intentis & propriis diſtinguuntur ſophiſticus & litigioſus, quamuis ſubiecto idem ſint & ſecundum hoc.

Nota ſimilitudinem.

Sophiſticus & litigioſus ſunt idem re, fine autem diſtinguuntur.

Ergo qui obuiatorẽ, &c.

Ergo ſyllogiſmi & homines qui ob victoriam ipſam tales ſunt, vt per communia vincant, ſunt litigioſi homines, & ſyllogiſmi eorum ſunt litigioſæ orationes. Qui autem homines & ſyllogiſmi tales ſunt propter gloriam apparentis ſapientiæ, quæ eſt in diuitiis ſiue copioſitate apparentis ſapientiæ, ſunt homines ſophiſtici & ſophiſticæ orationes. A principio enim huius ſcientiæ dictum eſt, quod ſophiſta vult videri copioſus ab apparente ſapientia: nam ſophiſtica eſt quædam ſcientia indicatiua eius qui habet eam ab apparente ſapientia, ſicut in antehabitis dictum eſt: propter quod iſti ſophiſtæ appetunt eam quæ eſt apparens demonſtratio, apparentem faciens ſcientiam vel ſapientiam: & hæc eſt illa demonſtratio ſiue ſyllogiſmus, qui eſt ex communibus circa propria. Et ideo quia non differunt litigioſi & ſophiſtæ, niſi finibus, ideò in orationibus eiſdem ſecundum ſubſtantiam & ſubiectum ſunt litium amatores, & ſophiſtæ: ſed non ſunt propter eadem, ſiue propter eundem finem & litigioſi & ſophiſtæ: & ideò etiam oratio eadem ſubiecto erit quidem ſophiſtica & litigioſa, ſed non ſecundum idem, hoc eſt, ad eundem finem, ſed in eo quidem quod eſt propter victoriam apparentem (hoc eſt quia quærit apparere quod vincat) eſt litigioſa: in eo verò ſiue quod eſt propter apparentem ſapientiam, qua copioſus vult videri, eſt ſophiſtica: nam ſophiſtica eſt apparens quędam ſapientia, non autem exiſtens. Sic ergo patet qualiter ſyllogiſmus qui eſt ex communibus circa propria, & litigioſus eſt & ſophiſticus. Qualiter autem idem ſe habeat ad dialecticum ſyllogiſmum, nunc dicemus.

Litigioſi & ſophiſta non differunt niſi finibus propriis.

Syllogiſmus qui eſt ex communibus circa propria, eſt litigioſus & ſophiſticus.

Litigioſus autem eſt qui, &c.

Litigioſus autem eſt talis ſyllogiſmus, qui quodammodo in materia ſe habet ad dialecticum, ſicut falſigraphus ſe habet ad geometricum: & hoc eſt, quia in hoc quod paralogizabat ex eiſdem (hoc eſt, ex communibus) quæ ſunt dialecticæ: velut etiam falſigraphus paralogizabat ex eiſdem (hoc eſt, ex propriis) quæ ſunt geometriæ: quia ſi proprium eſt principium geometriæ, ex quibus demonſtrat, eſt etiam oppoſitum proprio proprium geometriæ, ex quo fit falſigraphus: & dicitur falſigraphus, & non litigioſus: quia falſo deſcribit figuras, ex principiis tamen & concluſionibus propriis quæ ſunt ſub arte & propria ſunt artis. Syllogiſmus autem qui eſt ex communibus quæ ſunt ſub dialectica, eſt circa alia quã circa propria quæ ſunt ſub arte: & hoc quidem iam ante erat manifeſtum, quòd ille erat litigioſus, vt iam dictum eſt de quadratura facta per lunulas, quia erat ex propriis, non erat litigioſa: Briſſonis autem quæ eſt per communia, dictum eſt quod erat litigioſa.

Et hũc quidem non eſt transferre, &c.

Adhuc autem differentia eſt inter iſtos ſyllogiſmos, quod hunc quidem qui eſt falſigraphus, non eſt monſtrare niſi ad geometriam tantum: quia eſt ex propriis geometriæ, quæ propria ſibi ſoli conueniunt & non alij: & ideò ad aliam ſcientiam transferri non poteſt: quãuis enim in poſteriorum libris dictũ ſit, quod demonſtratio aliquando eſt de genere in genus, ſi magnitudo numerus quidem eſt: tamen hoc non verum eſt, niſi de ſcientia ſubalternante ad ſcientiam ſubalternatam: ſubalternans autem & ſubalternata ſcientia non differunt ſicut alia & alia ſcientia, ſed ſicut ſcientia continens & ſcientia contenta. Aliquando autem ſyllogiſmum qui eſt ex communibus circa propria, contingit transferre ad plures apud eos ſcientes quicunque non ſciunt quid ex propriis principiis eſt poſſibile in qualibet ſcientia, & quid impoſſibile eſt accidere ex illis: quia illi vtuntur communibus: tunc enim ille qui eſt ex communibus per coarctationem communium, aptabit ad id quod eſt in aliis ſcientiis, ſicut principia communia coarctantur & aptantur ad propria, ſicut ex communibus, & Antiphon quadrauit ex communibus, ſicut & Briſſo, ſicut ſuperius dictum eſt.

Vel ſi quis dicat, &c.

Vel in alio exemplo, ſi quis dixit non eſſe melius vel bonum poſt cœnam deambulare per Zenonis rationem, & dicat hoc per ſyllogiſmum ex communibus qui eſt non medicinalis, quia non ex propriis medicinæ, eò quod communis eſt per communia ſic; in quolibet ſpatio ſunt infinita: infinita autem non contingit pertranſire: ergo impoſſibile eſt poſt cœnam ambulare. Impoſſibile autem facere non eſt bonum. Ergo non eſt bonum poſt cœnam ambulare. Hæ ergo ſunt differentiæ falſigraphi ad litigioſum qui eſt ex communibus circa propria.

Si ergo omnino ſimpliciter ſe haberet, &c.

Hoc autem quod diximus (quod litigioſus ſe habet ad dialecticum quodammodo ſicut falſigraphus ad geometricum) intelligendum eſt quodammodo & non omni modo: ſi enim omnino & omni modo ſe haberet litigioſus ad dialecticum, ſicut falſigraphus ad geometricum: tunc oporteret, quòd ſicut falſigraphus peccat contra geometricum & nunquam eſt geometricus, ita ſemper peccaret litigioſus qui eſt ex communibus circa propria contra dialecticum, & nunquam eſſet dialecticus: hoc autem falſum eſt: quia ſic litigioſus nunquam eſſet de illis ſiue de numero illorum qui ſunt dialectici: hoc autem falſum eſt: quia in ſuperioribus huius capituli dictum eſt, quòd quidam de talibus ſyllogiſmis qui eſt ex communibus

munibus circa propria, eſt ſyllogizatus, & habet concluſionem veram: & tunc ſi iſta concluſio ſequitur ex veris, erunt præmiſſæ veræ & concluſio vera, & conſequentia vera: & cum ſint ex communibus quæ ſunt circa ſingula, erit talis ſyllogiſmus verè de numero ſyllogiſmorum dialecticorum.

Remouet dubium.

Attendendum autem, quòd non oportet vlterius determinare de alio ſyllogiſmo. Quamuis enim in topicis dictum ſit, quòd quidam eſt ſyllogiſmus apparens qui peccat in forma: & quidam ſyllogizatus ex falſis, qui peccat in materia potius quam in forma, qui vocatur ſyllogiſmus apparens ex apparentibus probabilibus: quia iam determinatum eſt de peccante in forma & de peccante in materia, ſatis ſcitur peccans in vtroque per ſua componentia. De ſyllogiſmo autem ex communibus circa propria in topicis determinari non debuit: quia illi qui in topicis habiti ſunt peccare contra ſyllogiſmum dialecticum, ſunt ſophiſtici in veritate: hic autem de quo hîc loquimur, non eſt ſophiſticus niſi ſecundum quid, & ad quendam non topicum ſyllogiſmum, & non ſimpliciter: hic autem eſt litigioſus & ſophiſticus, vt dictum eſt, reſpectu finium diuerſorum: & quamuis aliquando concludat verum ex veris, eſt tamen aliquo modo ſophiſticus, inquantum apparet facere ſcientiam ex propriis, quam non facit, vt dictum eſt. Nec oportet hîc determinare huius ſyllogiſmi principia, cum ſit dialecticus: principia autem dialectici ſyllogiſmi determinata ſunt in topicis.

Syllogiſmus qui eſt ex communibus circa propria, peccat contra demonſtratiuũ ſi procedat ex veris, & cõtra topicum ſi ex falſis.

Adhuc autem intelligendum eſt, quòd iſte ſyllogiſmus qui eſt ex communibus circa propria, peccat contra demonſtratiuum, in hoc quod eſt ex communibus, quia communia accipit ex propriis: nec tamen in illis communibus quæ per ſe ſunt, peccat, quia communia accipit vera: peccare autem in communibus eſt, quando pro communibus (quæ deberent eſſe vera vel ſaltem probabilia) accipiuntur falſa vel improbabilia: & ſi ita fieret, peccaret contra dialecticum. Vnde contra demonſtratiuum in propriis peccat falſigraphus. Per communia autem contra demonſtratiuum peccat ille qui eſt ex communibus circa propria.

Tam falſigraphus quã ſyllogiſmus qui eſt ex communibus circa propria, peccant contra demõſtratiuũ, ſed diuerſimodè.

Et ſiquis obiiciat, quòd omnis ſyllogiſmus ſophiſticus peccat contra dialecticum, & ſic non eſt dialecticus. Dicendum, quòd hoc eſt verum de ſyllogiſmo qui ſimpliciter eſt ſophiſticus: hic enim peccat contra dialecticum: iſte autem non eſt ſophiſticus, niſi quodammodo, & non ſimpliciter: & ideò contra dialecticum non peccat: non enim ſophiſticus eſt, niſi in hoc quod videtur facere ſcientiam, cum tamen non faciat: ex communibus enim non fit ſcientia, ſed ſolum fides & opinio.

Syllogiſmus qui eſt ex communibus circa propria, non eſt ſimpliciter ſophiſticus, ſed quodammodo.

Quod falſigraphus non ſit litigioſus, & quid requirat litigioſus.

Sciendum eſt, quòd falſigraphus quamuis ſit aliquo modo fallax & iniuſtus, non tamen eſt litigioſus: quia eſſe fallacem & iniuſtum, non eſt tota cauſa huius, quod ſyllogiſmus ſit litigioſus: ſed oportet addere, quòd fallax ſit & iniuſtus & circa omnia: & ſic ad hoc quod aliquis ſyllogiſmus ſit litigioſus, non ſufficit hoc ſolum, quòd intendat gloriam de apparenti ſapientia: ſed addendum eſt, quòd hoc faciat circa communia & in communibus.

Quomodo falſigraphus & demonſtratiuus ſũt circa eadem principia, & quomodo non.

Attendendum etiam, quòd falſigraphus & demonſtratiuus ſunt circa eadem principia incomplexa, ſed non ſunt circa eadem complexa, niſi dicantur ſecundum præſentiam eſſe principia demonſtrationis, & ſecundum abſentiam eſſe principia falſigraphi: ſicut nauta per præſentiam eſt cauſa ſalutis nauis, & ſecundum abſentiam cauſa periculi nauis.

CAPVT VI.

De tentatiuis ſyllogiſmis.

QVia autem iam ante determinatum eſt de duplici litigioſo & tentatiuo ſyllogiſmo: de vno quidem eſt qui ex communibus & falſis, qui eſt tentatio circa communia: ſyllogiſmus enim qui eſt circa communia & non arguit ſecundum rem, monſtrat ignorantiam, vt in præhabitis dictum eſt. Et quia etiam iam paulo ante determinatum eſt de ſyllogiſmo litigioſo, qui eſt ex communibus circa propria, qui eſt tentatio circa propria: & etiam quia iam ſæpè dictum eſt, quia tentatiua eſt quædam dialectica: ideo nunc determinare oportet de ſyllogiſmo tentatiuo (vt perficiatur doctrina de ſyllogiſmo) ex quibus ſcilicet & qualibus eſt principiis tentatiuis, & qualiter conuenit cum ſyllogiſmo dialectico, & qualiter differt ab eo. Determinabimus igitur, quòd tentatiua eſt ſcientia communis omnium & non determinati generis alicuius, & tamen tentatiua eſt dialectica quædam.

Nunc autẽ non eſt dialecticus, &c.

Dicimus igitur, quòd non eſt dialecticus ſyllogiſmus neceſſarius circa aliquod determinatum genus ſubiecti: quia circa ſyllogiſmum ex probabilibus: tamen vtens qui eſt ad omne problema accidentis & generis & proprij & diffinitionis & eiuſdem & diuerſi determinandum, non eſt circa genus aliquod ſubiecti neceſſarius, ſed eſt circa omnia in quibus ſunt iſtæ intentiones, genus, accidens, proprium, diffinitio, & idem & diuerſum, in quibus eſt habitudo medij probabilis ad inferendum concluſionem ex probabilibus: & talis ſyllogiſmus non oſtenſiuus alicuius generis determinati. Et licet ita ſit non circa genus determinatum: tamen non eſt talis qualis eſt ſcientiæ vniuerſalis ſyllogiſmus: vniuerſalem autem ſcientiam quæ de omnibus eſt, dicimus metaphyſicam ſiue primam philoſophiam. Tria igitur oſtendere intendimus, ſcilicet quod tentatiuus & dialecticus non ſunt alicuius generis ſubiecti determinati, & quod non eſt oſtenſiuus alicuius paſſionis determinatæ de aliquo: & tertio cum talis ſit, quòd tamen non propter hoc eſt ſicut ſcientia quæ theoriæ vniuerſalis eſt, ſicut prima philoſophia.

Neq; enim ſunt omnia in vno, &c.

Quod autem non ſit dialectica vtens alicuius generis ſubiecti determinati, ex hoc probatur, quòd dialectica talis eſt inquiſitiua, & interrogati

interrogatiua eſt de communibus: communia autem de quibus inquirit (quæ ſunt accidens, & genus, proprium, & diffinitio, ſicut hoc eſt, an inſit ei aliquid vt accidens vel genus vel proprium vel diffinitio) non ſunt in vno aliquo genere ſubiecti determinata: ergo dialectica vtens dialectico ſyllogiſmo, non eſt circa aliquod quod ſit determinatum ſubiectum. Adhuc ſi daretur, quòd eſſent omnia ſub ente ſicut ſub vno genere, non ſequeretur adhuc, quòd poſſibile eſſet omnia eſſe ſub eiſdem principiis: omnia enim quæ ſunt ſub eiſdem principiis, diffinitiones eſſe non poſſunt: eò quod nec ea quæ ſunt ſub eodem genere, eiſdem principiis determinari non poſſunt: ſicut patet in ſubſtantiis intelligibilibus & corporalibus, & ſubſtantiis corruptibilibus & incorruptibilibus: & de his quæ ſunt in quantitate, patet in continuis & diſcretis, quæ ad idem conſtitutiuum ſui eſſe principium reduci non poſſunt, ſed continua fluunt à puncto ſicut à ſuo principio, diſcreta autem ab vnitate. Ens enim non genus conſtitutiuum alicuius generis, prius eſt eo cuius eſt genus. Nunc autem cum diuiditur ens in ſubſtantiam & accidens, ens ſimpliciter non eſt ante ſubſtantiam: quia ſimpliciter ens non eſt niſi ſubſtantia: nec ea in quæ diuiditur ens per differentias, coæquæua exeunt de ente cum diuiditur in ſubſtantiam & accidens: ſubſtantia quidem eſt ens, accidens quidem erit modus quidam entis per poſterius: & idem genus eſſe non poteſt. Dialectica igitur cum ſit inquiſitiua intentionum & prædicatorum quæ inſunt omnibus, non poteſt eſſe alicuius generis ſubiecti determinati: nec poteſt eſſe oſtenſiua alicuius determinatæ paſſionis vel prædicati de aliquo ſubiecto: ſed circa ſubiectum inquirit quid inſit vt genus, quid vt accidens, quid vt proprium, quid vt diffinitio. Nec tamen propter hoc eſt vt vniuerſalis & theorica ſcientia, omnibus dans ſubiectum particularibus ſcientiis & omnibus dans paſſiones. Dialectica enim circa ſubiectum eſt inquiſitiua quid inſit vt prædicatum hoc, vel quid non inſit: eò quod & conſtructiuè & deſtructiuè quærit quid inſit & quid non inſit. Scientia autem quæ eſt vniuerſalis theoria (quæ vocatur metaphyſica) de omnium principiis eſt ſecundum veritatem & entitatem & neceſſitatem. Dialectica verò ex probabilibus inquirit quid inſit vt prædicatum vniuerſale, neque ſecundum quod intentio eſt, generale accipit vt genus, & accidentale vt accidens, & appropriabile vt proprium: & hæc omnia ex probabilibus & probabiliter inquirit.

Quare nulla ars determinatiua, &c.

Propter quod ex dictis ſequitur, quòd nulla ars vel ſcientia alicuius determinatæ naturæ in ſubiecto vel paſſione monſtratiua ſiue oſtenſiua vel demonſtratiua, eſt interrogatiua conſenſus reſpondentis, vel etiam vtriuſque partis contradictionis: quia hæc ſola interrogatio quando interrogatur conſenſus in vtramque partem contradictionis, quodcunque reſpondens eligit, vt in illam obuiando diſputet opponens: non enim eſt poſſibile in particularibus ſcientiis (quæ de determinato ſubiecto determinatam monſtrant paſſionem) vtrumlibet, hoc eſt, vtrum reſpondenti cuilibet partium contradictionis dare: ſed vnam ab ipſa re ſiue natura rei datam reſpondentem oportet dare, ſiue velit, ſiue nolit: in talibus enim determinatis ſcientiis non fit ſyllogiſmus ex vtriſque ſiue ad vtramque partem contradictionis. Dialectica autem circa omnia interrogatiua eſt vtriuſque partis contradictionis, & per conſequens & tentatiua, cum ſit dialectica quædam.

Si autem oſtendit, &c.

Si autem dialectica oſtendit aliquando aliarum methodorum principia, vt in primo topicorum dictum eſt, non tamen propter hoc eſt talis qualis prima philoſophia: quia etſi oſtendat aliorum methodorum principia, non tamen oſtendet omnia principia, vt eſt id, de quolibet affirmatio vel negatio vera, & de nullo ſimul: & etiam propria principia ſua (inquantum eſt docens quædam determinati ſubiecti ſcientia, de ſubiecto ſuo determinatæ paſſionis oſtenſiua) non interrogabit: quia illa requirere & ſupponere oportet: nam ſi hæc principia interrogata non daret reſpondens, ſed negaret ea vniuerſaliter, non haberet opponens dialecticus, ex quibus principiis amplius diſputaret ad inſtantiam reſpondentis, ſiue contra reſpondentem: omnem enim diſputationem interrogatiuam regulari oportet principiis primis & propriis.

Obiectio.

Et ſi tu dicis, quòd haberet ſyllogiſmum ad impoſſibile ſicut & metaphyſicus, qui ſyllogiſmus ad impoſſibile probat prima principia.

Solutio.

Dicendum, quòd proprium eſt argumenti dialectici (cum vtraque pars contradictionis in dialecticis probabilis ſit) vt ex neutra ſit deductio ad impoſſibile.

Talis autem eſt tentatiua, &c.

Ex dictis igitur concluditur, quòd dialectica non eſt generis determinati: & ideò neque tentatiua eſt generis alicuius determinati. Cuius probatio eſt, quod tentatiua non eſt talis, quod ſit determinati generis, qualis eſt geometria, quæ eſt determinati generis entis alicuius: quia eſt de continuo immobili: ſed eſt talis qualis eſt dialectica ex communibus, quam habeat & non ſciens aliquis propria alicuius generis determinati. Eſt enim experimentum ſimile etiam non ſcientis propria quando tentat per communia: eſt, dico, neſciens experimentum ſumere: cum quis neſcit rem ex propriis, ſed ex communibus ad propria, & illa ſunt communia: communia enim ſequuntur ad propria, & non è conuerſo: quia propria non ſequuntur ad communia, niſi negatione communis, inquantum quæcunque talia ſunt, quæ ſcientem quidem nihil prohibet non ſcire aliquam artem: quia communibus ſcitis nihil prohibet neſcire artem, ſed cum qui neſcit communia, neceſſe eſt ignorare artem: quia communibus non ſcitis non ſcitur ars, ſed ignoratis communibus ignoratur ars.

Propter quod manifeſtum eſt, quoniam tentatiua nullius eſt determinati generis vel paſſionis diſciplina ſiue ſcientia: eò quod ipſa de omnibus eſt, vt dictum eſt. Et bene dico, quòd eſt de omnibus: quia eſt de communibus circa propria: quia omnes ar-

tes quæ ſunt determinati generis, vtuntur communibus quibuſdam prædicatis, vt eſt ineſſe, vt accidens, vt genus, & ineſſe vt proprium, & ineſſe vt diffinitio, & non tantum artes, ſed etiam omnes ſine arte per ſtudium nituntur ſuadere ex communibus: propter quod omnes etiam idiotæ ſine arte acquiſita perſuadentes, vtuntur dialectica, ſecundum quod ex communibus perſuadent: & vtuntur tentatiua naturalis induſtriæ, ſecundum quod vſque ad quid nititur ab alio experiri an ignoret vel non de aliquo. Omnes enim aliquid pronunciantes conantur diiudicare illud per communia, & diiudicant communia: talia enim communia nihil minus ſciunt idiotæ, quamuis videantur valdè extra artem dicere, eò quod neſciunt ea ordinare ad formam ſyllogiſmi ſicut artem habentes. Ex quo patet, quòd ſermocinantes arguunt ex probabilibus, & idiotæ & artem habentes: nam idiotæ ſine arte participant per naturalem induſtriam illud commune, de quo artificialiter eſt dialectica, & arte ſyllogiſtica tali participant & dialecticus & tentatiuus.

Quoniam autem ſunt multa quidem hæc, &c.

Quoniam autem ſunt multa hæc communia ſcilicet, & ſunt determinata & propria in ſingulis ſcientiis, patet & quod non ſunt illa communia talia quæ ſunt vt natura quædam determinata, vt genus quoddam determinatum ſubiectum, de quo eſt determinata ſcientia: ſed ſunt communia non ſecundum rem, quæ ſit natura vel genus, ſed ſunt communia velut negationes ſunt communes, quæ non re, ſed intentione & ratione communes ſunt: quia negatio ſecundum rem nihil ponit determinatum in natura vel genere, ſed intentione ſola & ratione. Alia autem non ſunt talia communia quæ ſunt in ſingulis artibus. Sunt enim talia, ſcilicet communia, ſed propria cuilibet arti & naturæ generis, ex quibus eſt ſcientiarum vnaquæque: & eſt (ſiue contingit) ex his communibus quæ ſunt circa ſingula, de omnibus etiam propriis experimentum ſumere: & contingit de his communibus eſſe quandam artem quæ tentatiua vocatur. Ex his communibus circa propria, & illam artem non contingit eſſe talem, quales ſunt ſcientiæ demonſtratiuæ determinatæ, quales illæ ſcientiæ diſciplinales quæ demonſtrant determinatas paſſiones circa ſubiecta determinata: illæ enim potius ſunt ſcientiæ quam artes. Iſta autem potius ars quam ſcientia: & hoc eſt ideò: quia litigioſus ſyllogiſmus (qui eſt ex communibus circa propria) non eſt ſic ſe habens omninò vt falſigraphus ſe habet ad geometricum: quia ſi ſic omninò ſe haberet, tunc eſſet ex propriis ſicut falſigraphus: nunc autem ex communibus eſt, quamuis ſit circa propria: non enim eſt paralogiſmus determinati cuiuſdam generis vt falſigraphus, ſed eſt paralogiſticus ex communibus circa propria: vnde talis litigioſus erit circa omne genus proprium ex communibus, & non erit ex principiis determinati generis cuiuſdam.

Tentatiua eſt potius ars quam ſcientia.

Logicus ergo de ſophiſticis, &c.

Loci ergo ducentes ad redargutionem, qui ſunt de ſophiſticis elenchis, hi ſunt qui dicti ſunt: quoniam dialectici (qui eſt circa probabilia & apparenter probabilia conſiderare) eſt de his, & habere facultatem, quòd poſſit iſta facere & redarguere videri ex illis, non difficile eſt videre, ſecundum quod dialecticus communiter accipit talia communia conſiderans: quia illa methodus circa propoſitiones & prædicata communia propoſitionum omnem habet hanc ſpeculationem, ſcilicet de his quæ apparent probabilia. Et ſic de elenchis quidem apparentibus inquantum ducunt ad redargūtionem, dictum eſt.

Scitis propriis ſciuntur communia, ſed non è contra: & ignoratis cōmunibus ignorantur propria, ſed non econtra.

Eſt autem notandum, quòd ſcitis quidem propriis neceſſe eſt ſciri communia: quia ex propriis ſequuntur communia, & communia ſunt principia propriorum: ſed non propter hoc ignoratis propriis ignorantur communia, ſed poſſunt ſciri communia ignoratis propriis: ſed hoc verum, ignoratis communibus ignorantur propria: & ideò per communia contingit experimentum accipere de ignorantia propriorum, & non è conuerſo, per ignorantiam propriorum accipitur experimentum de ignorantia communium. Alia quæ dicta ſunt, plana ſunt omnia ſecundum expoſitionem quæ poſita eſt, ſi diligenter attendatur.

TRACTA

TRACTATVS VI.

De deductione ad quatuor metas, ſcilicet falſum, inopinabile, ſoloeciſmum, & nugationem.

CAPVT I.

De deductione ad falſum & nugationem.

QVIA autem de ſophiſticis elenchis ſecundum quod ad redargutionem ducunt, iam ſatis dictum eſt, nunc qualiter reſpondens ad alias quatuor metas ducendus ſit, determinemus. Et primo qualiter ad falſum & inopinabile: hæ enim duæ metæ conueniunt: quia omne manifeſtè falſum eſt inopinabile, & omne inopinabile ad minus alicui eſt falſum, & ſic quaſi conuertibilia ſunt falſum & inopinabile. Nec ergo oportet determinari hic ſpeciales modos arguendi ad falſum & inopinabile: quia modi arguendi qui ſunt per locos ſophiſticos ad redargutionem, ſunt etiam per conſequens ad inopinabile & ad falſum. Non ergo oportet hic determinare niſi modos interrogandi, quibus reſpondens competentius ducitur ad falſum & ad redargutionem.

Falſum autem in aliquo oſtendere, &c.

Oſtendamus igitur qualiter in aliquo genere ſophiſticæ diſputationis contingit oſtendere quod reſpondens dederit, & qualiter contingit orationem ad inopinabile ducere: hoc enim (ſicut à principio iſtius libri dictum eſt) fuit ſecundum ſiue ſecundus finis ſophiſticæ voluntatis, cum primus & principaliter intentus fuerit redargutio. Si enim opponens reſpondentem intendat ducere ad falſum manifeſtum (quia ſolum manifeſtè falſum hoc falſum dicitur ſecundum quod falſum meta eſt ſophiſticæ diſputationis) tunc primum quidem quod eſt obſeruandum, eſt, quòd opponens non omni modo, ſed quodammodo cautè interroget: quia per interrogationem quodammodo factam maxime hoc accidit quod citius & facilius ducatur ad concedendum falſum. Primum igitur eſt, quòd ad nullum determinatum propoſitum interroget: quia ad nullam determinatum propoſitum interrogare & proponere venatiuum eſt horum vt concedat falſum vel inopinabile: quia tunc etiam reſpondens non ſcit aliquod determinatum ad quod reſpondeat, & vanè (hoc eſt, non ad determinatum aliquid) dirigit reſponſionem: & ſic vanè dicentes ſiue reſpondentes magis & facilius peccant, apertè falſum vel inopinabile concedendo: vanè autem dicunt & reſpondent, quando nihil determinatum habent propoſitum, ad quod ſuam dirigant reſponſionem. Quod autem diximus, quòd non ad certum aliquod debet opponens opponere, ſic intelligimus, quòd ad reſpondentem celare debet ſuum propoſitum: quamuis ipſi opponenti certum ſit ad quid intendat: quia aliter impediret ſeipſum neſciendo quid proponeret, aut ad quid tenderet: ſed ſi hoc neſciat reſpondens, minus cauebit & citius concedit falſum ad quod ducere intendit opponens reſpondentem.

Secundus ſinis ſophiſtæ eſt ducere ad inopinabile: primus autem ad redargutionem.

Et ſecundum eſt, quòd opponens debet interrogare multa: quamuis etiam apud eum determinatum ſit propoſitum ſuum ad quod diſputat: hoc enim facile eſt opponenti facere in his in quibus abundat ſyllogiſmis & rationibus: quod facile eſt in his quæ apparent probabilia: quia iſta in multis ſunt & facile inueniuntur: multis enim ſic interrogatis confunditur reſpondens, & facilius concedit falſum & inopinabile.

Et interrogare multa, &c.

Tertio autem vtile eſt opponenti, quòd ea quæ videtur dicere reſpondenti, videatur probare & approbare & commẽdare ſuam reſponſionem, præcipuè in aliis quæ non ſunt de principali propoſito: hoc enim facit, quòd reſpondens confidit de opponente, & minus cauet ſibi ab ipſo: & ſic confert idoneitatem, vt opponens reſpondentem facilius ducat ad concedendum inopinabile vel manifeſtè falſum.

Et ea quæ videntur dicere, &c.

Quarto conſiderandum eſt opponenti, quòd ſi interrogatus ſiue reſpondens dicat ſiue concedat, vel neget bene reſpondendo aliquid eorum quæ interrogat opponens, debet opponens latenter transferendo ſe ad materiam ignotam reſpondenti ducere reſpondentem. Si enim apertè hoc faceret, caueret ipſe reſpondens. Ad talem autem materiam ducat, ad quam ipſe opponens argumentari ſit idoneus & non reſpondens: in tali enim tranſlatione ad materiam ignotam reſpondenti, ipſi reſpondentes poſſunt nunc (poſt tranſlationem factam) minus lædere ipſos opponentes benè reſpondendo quam prius fecerit in materia nota reſpondenti. In tali enim tranſlatione exiguntur opponentes à reſpondentibus quid hoc ad quod ſe transferunt, faciat ad id quod in principio eſt interrogatum. Quamuis enim (ſicut in 8. topicorum dictum eſt) hæc etiam ſit cautela dialectici, tamen nihil prohibet etiam eſſe ſophiſtæ: ſed dialectici eſt vt abundet in dialecticis, ſophiſtæ autem vt abundet in apparentibus.

Hanc cautelam ponit etiam Philoſophus 2 topic. c. 14. & vocat eam ſophiſticam.

Remouet dubium.

Quintum

Elementum autem veniendi, &c. Quintum autem elementum (hoc eſt, principium opponentis) veniendi aut ad falſum aliquod aut inopinabile quod concedat reſpondens, eſt, quòd nullam ſtatim in principio oppoſitionis ponat interrogationem quam intendit: ſed debet confiteri, quòd ob hoc ſiue propter hoc velit interrogare cauſa diſciplinæ, ſiue quod diſcere velit inquirendo veritatem: hæc enim conſideratio locum facit argumentationis ducentis ad falſum vel inopinabile: quia reſpondens intendit ad eum & minus impedit eum qui minimè promouet ad inquiſitionem.

Sciendum autem, quòd licet finis dialecticæ diſputationis ſit fides vel opinio, & finis ſophiſticæ diſputationis debeat eſſe oppoſitum finis dialecticæ diſputationis, & falſum non opponatur opinabili vel credibili: tamen falſum finis ſophiſticæ diſputationis eſt: quia ſophiſta non tantum eſt contrarius dialectico, ſed etiam demonſtratori: & ſic falſum eſt finis eius, non tamen omne falſum, ſed manifeſtè falſum eſt finis & meta. Et hæc quidem elementa quæ dicta ſunt quinque ſunt communiter ducentia ad falſum & inopinabile.

Ad mentientem autem oſtendendum, &c. Eſt autem vnum elementum ſiue documentum, quod diuiſim ducit ad falſum, hoc ſcilicet, quod ad mentientem autem (hoc eſt, falſum dicentem) oſtendendum, primus modus ſophiſticus eſt ducere reſpondentem ad talia ad quæ opponens abundet orationibus. Eſt autem ſiue contingit bene hoc facere, ſi latenter fiat: & eſt ſiue contingit non bene hoc facere, ſi fiat non occultè ſed manifeſtè, quemadmodum paulò ante dictum eſt. In iſtis enim propter abundantiam opponentis minus cauere poteſt quin concedat manifeſtè falſum.

Rurſus vt quod extra opinionem, &c. Rurſus autem elementum ſiue documentum, quòd dicat aliquid diuiſim ducens ad impoſſibile ſiue quod eſt extra opinionem, vnum quidem elementum ſiue documentum eſt conſiderare, ſiue quod opponens conſideret, ex quo genere ſectarum phyſicarum eſt reſpondens qui diſputat reſpondendo: & viſo de qua ſecta ſophiſticorum ſit, vel Stoicorum, vel Peripateticorum, vel Heraclitorum. Et deinde interrogare aliquid quod ſit de opinione illius ſectæ de qua eſt: quia id quod hi dicunt de quorum ſecta eſt, & quod eſt ex pluribus illorum (hoc eſt, in quod plures illorum conſentiunt) erit inopinabile aliis: ſingulis enim ſectis eſt aliquid tale inopinabile, cum ipſis ſit extraneum. *Opinio alicuius noti ſecundum philoſophiã eſt probabilis & improbabilis reſpectu diuerſorum.* Opinio autem alicuius notorum ſecundum philoſophiam inquantum opinio, eſt ſic ſuis probabile: inquantum autem extranea, ſic aliis eſt improbabilis: & ſic quamcunque viam tenet, ad aliquid improbabile aliquibus ducetur.

Elementum autem horum, &c. Tertium autem talium modorum ſophiſticorum quoad vſum, eſt ſingulorum ſumere poſitiones, quæ ſint extraneæ opiniones, vt dictum eſt in propoſitionibus, ita quod proponantur in propoſitionibus quæ interrogantur ab opponente. Solutio verò quæ reſpondenti obſeruanda eſt horum modorum (hoc eſt, his modis) competens fertur oſtendere (hoc eſt, quod reſpondens oſtendat) quoniam inopinabile ad quod ducit opponens vel ducere videtur, non accidit propter orationem ſiue oppoſitionem opponentis: ſed quia concedit hoc, quia eſt de ſecta tali quæ hoc dicit: ille enim qui contendit (hoc eſt, contendendo ſe opponit) ad metam ſophiſticam ducendo, ſemper vult hoc quod accidat vel accidere videatur, propter ſuam orationem vel oppoſitionem quam interrogat.

Amplius autem ex voluntatibus, &c. Amplius autem ſecundum documentum ſiue elementum diuiſim ducens ad inopinabile, eſt ducere ad contrarias opiniones ſumptas ex voluntatibus, quas ſcilicet finaliter apud ſe latenter volunt, & manifeſtis opinionibus quas dicunt ſe manifeſtè opinari, propter veritatis honorem, quam ſe honorare ſimulant. Non enim communiter homines & volunt finaliter apud ſe & dicunt ex veris ſe velle: ſed exterius dicunt ſe velle decoratiſſimas orationes, ſed apud ſe in occulto quæ videntur prodeſſe ad delicias vel diuitias & honores priuatos, qui ſunt in dignitatibus. Verbi gratia in publico quidem dicunt eligere ſe magis bene mori propter bonum virtutis, quam malè viuere & voluptuosè: & hoc dicunt apertè: quia hoc eſt virtutis & honeſtatis, vt dictum eſt in tertio ethicorum, quòd forti vel mors tali ſalute eſt eligentior. Et dicunt ſecudo exemplo ad idem inducto, quod agere iuſtè (hoc eſt, in eo quod iuſtè eſt acquiſitum) melius eligunt, quam affluere multis diuitiis prauè acquiſitis: ſed apud ſe propter concupiſcentiam volunt his contraria.

Ergo eum qui dicit, &c. Vſus autem huius documenti eſt, quòd ille qui dicit ſe opinari ſecundum voluntates priuatas, ducatur ad manifeſtas opiniones: quia ſic dicet inopinabile contra illas: & eum (qui dicit ſe opinari ſecundum has quæ manifeſtæ ſunt) ducendum eſt ad abſconſas voluntates: quia ſic dicet inopinabile contra ſeipſum: vtriuſque enim ſiue ex vtraque parte quodcunque eligat, neceſſarium eſt extra vel contra alicuius opinionem dicere aliquorum: aut enim dicet contraria ad manifeſtas opiniones, ſi concedit abſconſas voluntates: aut ad obſcuras voluntates dicit contraria, ſi concedit manifeſtas.

Plurimus autem locus eſt, &c. Tertio autem ſciendum documentum eſt, quod plurimus locus eſt quo faciat reſpondentem aliquid extra opinionem alicuius dicere, & quod faciat id quod ſcriptum eſt, Callicem dicere faciendum in libro Platonis (qui dicitur Gorgias, eò quod ad diſcipulum ſuum Gorgiam nomine ſcriptum eſt) quod ſcilicet veteres Philoſophi omnes arbitrati ſunt accidere contraria (hoc eſt, aliorum opinionibus inconuenientia ineuitabiliter) quod ducatur reſpondens in aliquid quod ſit ſecundum neceſſarium, hoc eſt, naturalem rationem, & in aliquid quod ſit ſecundum legem cultus diuini ſiue deorum ſiue iuſtitiæ gentium aliquarum: & dicunt veteres iuſtitiam, quæ eſt leges tales poſitas eſſe, bonum eſſe: & hunc vel hunc deum colere, vel ſic vel ſic iuſtè viuere: contraria enim ſæpè contingit eſſe

eſſe naturam (hoc eſt, naturalem ratione) & leges poſitas à gentibus:& ideò contingit ſæpius contraria eſſe naturalem rationem & leges ſic poſitas: & aliquando contingit iuſtitiam ſecundum leges poſitas eſſe bonum ſecundum opinionem obſeruantium leges illas, & hoc idem contingit ſecundum naturam ſiue naturalem rationem eſſe non bonum.

Oportet ergo ad eum quidem,&c.

Vſus autem documenti huius eſt, quòd oportet eum reſpondentem qui dicit aliquid eſſe bonum ſecundum naturam, ab opponente duci, & obuiare ſecundum legem, hoc eſt, quod ſecundum legem hoc non ſit bonum: & ſic dicit inopinabiles legi. Ad eum autem reſpondentem qui dicit ſecundum legem aliquid eſſe bonum, oportet obuiare & ducere eum in aliquod quod eſt bonum ſecundum naturam: & ſic dicit inopinabile ſecundum naturalem rationem. Vt autem intelligatur quid ſecundum naturam eſt opinabile, & quid ſecundum legem opinabile,ſciendum, quòd antiquis erat id ſecundum naturam opinabile, quod ſecundum naturalem rationem homini per naturam inſitum erat verum: ſecundum legem verò erat opinabile, quod in pluribus ad cultum commune conferens eſſe videbatur, vt aliquando filios ſacrificare, & patres mactare, quod eſt contra rationem naturalem & naturalem pietatem. Propter quod quia hic ſcriptus Callices antiquus hoc dixit, manifeſtum eſt quoniam& alij antiqui,ſcilicet qui ſunt quodammodo iſtius documenti, & etiam iſti qui nunc ſunt modernis & noſtris temporibus, conabantur aut redarguere, hoc eſt, ad metam redargutionis reſpondentem eum cogere, aut dicere quod aliquo modo erat ſecundum naturam vel leges extra opinionem.

Quædã autem interrogationes habent,&c.

Quarto autem documento ſiue elemento diuiſim ad opinabile ducendo notandum eſt, quòd quædam interrogationes ſiue quædam interrogata habent quamcunque viam affirmationis vel negationis, eligat reſpondens improbabilem diuerſis reſpectibus reſponſionem. Vt ſi quæratur, vtrum ſapientibus ponentibus leges aut patri diligenti per naturam,obedire oporteat,ſi diſſentiant? Et vtrum oporteat expedientia ad rem familiarem facere, vel iuſta ſecundum legem communem facere, ſi diſſentiant? Et vtrum oporteat magis iniuriam pati, & hoc melius eſt, quam iuſtè alicui nocere? Si enim dicatur in primo exemplo, quòd oportet obedire patri aut legibus, ſemper ducitur ad inopinabile aut pluribus aut ſapientibus ponentibus leges. Et ſi dicatur, quòd oportet obedire patri, ducetur ad inopinabile ſapientibus. Et ſi dicatur in ſecundo exemplo, quòd oportet ſemper expedientia facere, ducetur ad inopinabile virtuoſis, qui dicunt damnum eſſe negligendum & ſuſtinendum propter iuſtitiam ſeruandam: & è conuerſo ducitur, ſi dicit oppoſitum. Et ſimiliter eſt in tertio exemplo: quia multi opinantur iniuriam non ſuſtinere eſſe melius,quam iuſtè nocere: quod ſapientes opinantur è conuerſo,melius eſſe iniuriam ſuſtinere,quam nocere.

Oportet autem ducere ad ea quæ, &c.

Oportet autem adhuc intendere quinto documento, & conſiderandum eſt, quòd ad ducendum reſpondentem ad inopinabile, vt ducatur ad ea quæ pluribus iudicantibus ſecundum ſenſum, & quæ ſapientibus iudicantibus ſecundum rationem ſunt contraria ſecundum opinionem. Nam ſiquis reſpondentium dicat aliquid quod ſit opinabile ſecundum ſapientes, vt ea quæ circa rationem rectam ſunt opinabilia, dicantur ad ea quæ pluribus ſunt opinabilia, illis ratione recta determinata ſunt inopinabilia, vt ſolem eſſe multò maiorem terra. Si autem dicat ad opinabilia vt plures,dicantur ad ea quæ ſunt opinabilia ſapientibus, qui opinantur ea quæ opinabilia ſunt his quæ ſunt inſtituta in ratione recta: & ſic ſemper cogetur dicere aliquid quod eſt contra opinionem aliorum. Dicunt enim hi qui ſunt ſapientes (quod etiam ex neceſſitate rectæ rationis verum eſt) bonum iuſtum eſſe & ſecundum virtutum perfectum actum. Pluribus autem in fortuna beatitudinem ponentibus improbabile eſt regem & alios diuites & iniuſtos non eſſe felices.

Erit autem ad ea quæ ſic, &c.

Iſtud tamen documentum ſiue elementum conuenit cum antecedente: idem enim eſt ad ea (quæ ſic ſecundum plures & ſapientes improbabilia ſunt) ducere, cum eo quod eſt in eo quod ſecundum naturam ſiue ſecundum naturalem rationem & ſecundum legem, quæ eſt opinio plurium,& contrarietatem opinabilitatis ducere, quod ſapientes opinantur ſecundum naturam, plures autem ſecundum legem. Nam lex ſtatuta eſt opinio plurium ſecundum ſenſum iudicantium. Sapientes autem opinantur ſecundum naturam rectæ rationis de vnoquoque, & dicunt omnia & opinantur ſecundum veritatem. Et ea quidem (vt epilogaliter dicatur) documenta quæ ſunt extra opinionem (hoc eſt, ad metam inopinabilis ducentia) ex his quæ dicta ſunt locis ſiue elementis & ſimilibus oportet quærere.

CAPVT II.

De præambulis ad intellectum eorum quibus aliquis ducitur ad metam nugationis.

AD intellectum autem eorum quibus aliquis ducitur ad metam nugationis, præintelligendum eſt, quòd nugatio eſt inutilis repetitio eiuſdem ex eadem parte orationis, ſicut ex parte prædicati vel ex parte ſubiecti. Si enim idem ſimul ponatur ex parte ſubiecti, & iterum repetatur ex parte prædicati, non erit nugatio. Ad hoc autem intelligendum (quod eiuſdem repetitio facit nugationem) notandum, quòd repetitio eiuſdem,aut fit ſub eodem nomine, aut fit manente eadem habitudine nominis, aut ſub diuerſa habitudine. Si fit manente habitudine, ſic ſemper eſt nugatio, quod eſt eiuſdem repetitio inutilis, & exterminari non poteſt, ſiue ſit repetitio eiuſdem manente copulatione,ſiue fiat ſine copulatione:

Nota quando repetitio eiuſdem à parte eadem orationis facit nugationẽ, & quando non.

Repetitio eiuſdem à parte eiuſdẽ extremi ſub diuerſa habitudine, nõ facit nugationem. Vide in c. 4.

Remouetur dubium.

latione: vt homo homo currit: vel homo & homo currit: vel homo currit currit: vel homo currit & currit. Si autem diuerſa ſit habitudo ſic, quòd vnum ſit ſubiectum vel prædicatum & alterum determinatio eius, non eſt nugatio, vt homo homo, homo eſt, humanus vel rationalis homo: vel homo currit currit, hoc eſt, continuè vel velociter currit: non eſt nugatio, ſicut in 5. topic. vbi dicit Ariſtot. quòd quidam ſecundum leuitatem aſſignauerunt proprium ignis dicentes, quòd ignis eſt corpus leuiſſimum corporum: ibi enim ſit eiuſdem repetitio ſub habitudinibus diuerſis: quia corpus ibi ponitur cum recto vt determinet dependentiam verbi ex parte appoſiti: ſed ponitur corporum in obliquo ad determinandum exceſſum & reſpectum ſuperlatiui: nec increpat Ariſtot. hoc proprium quod ſit iterũ nugatio, ſed ideò quia eiuſdem repetitio in diuerſa habitudine conturbat audientem: & ideò non eſt optimè aſſignatum proprium, ſed tamen eſt proprium. Et hic intellectus accipitur ex quodam capitulo quod eſt epiſtola de caloagaton, quod eſt idem quod de bono bono, hoc eſt, perfecto bono.

Si autem repetatur idem ſub diuerſo nomine & ex eadem parte orationis, hoc ſit aut ſub nominibus ſynonimis, aut ſub non ſynonimis. Si ſit ſub ſynonimis: aut hoc ſit ad repræſentandum idem ſecundum idem, aut repræſentandum aliud & aliud: Si primo modo ſit, ſemper eſt negatio. Si ſecundo modo, vt ſi vnum ſit vt nomen rej, alterum vt pronomen vel cognomen eiuſdem, non eſt nugatio, vt Marcus Tullius Cicero Augur Scæuola. Illa enim ſunt pronomina vel cognomina vel agnomina Marci Tullij: ſicut & hic, Boëtius Annius Seuerinus. Primum enim eſt neceſſarium, & alia adduntur cauſa explanationis. Si autem ſit ad repræſentandum idem & eodem modo: tunc ſemper eſt nugatio. Si autem repetitur idem ſub diuerſis nominibus non ſynonimis: hoc non poteſt eſſe niſi per intellectum vnius in altero: & hoc oportet, quòd ſit altero duorum modorum quo intelligitur vnum in altero: aut enim vnum intelligitur in altero, ita quod actu & intellectu eſt in illo: aut ita intelligitur vnum in altero, quod poſitum eſt in ipſo: ſicut quod eſt dependens, intelligitur in eo quod ſecundum rem dependet ad ipſum, ſicut ſubiectum intelligitur in paſſione per ſe. Si primo modo vnum in alio intelligatur: tunc ſe habent adinuicem ſicut ſuperius & inferius: & ſic ſuperius erit pars eſſentialis inferioris, inferius autem pars ſubiectiua ſuperioris. Et tunc altero duorum modorum contingit: aut enim additur ſuperius inferiori, aut è conuerſo inferius additur ſuperiori. Si ſuperius addatur inferiori: tunc ſemper ſit nugatio: eò quod ſuperius & potentia & actu & intellectu repetitur in inferiori: quare eſt inutilis repetitio. Si autem è conuerſo inferius addatur ſuperiori, hoc dupliciter fieri poteſt: aut enim ſit hæc additio ad aliquid vnum figurandum quod ex inferiori & ſuperiori cõſtituatur coniunctum ex vtroque, aut additur inferius ſuperiori, vt ſuperius ex inferiori ſpecificetur. Priori modo ſemper eſt nugatio: quia illud vnum quod conſtituitur, ſatis importatur per inferius: & inutilis eſt repetitio ſuperioris. Si autem ſecundo modo ſiat, non eſt nugatio: quia repetitio inferioris non eſt inutilis, vt animal homo. Si autem vnum intelligatur in alio potentia, hoc iterum poteſt eſſe dupliciter: quia aut vnum intelligitur in altero ſibi coæquæuo, aut vnum intelligitur in altero quod eſt poſterius illo. Si eſt vnum in altero ſibi coæquæuo: tunc hoc eſt ſicut vnum correlatiuorum eſt in altero, quod additum illi non facit nugationem: quia additur non inutiliter, ſed ad determinationem reſpectu relatiui, vt cum dicitur duplum dimidij. Si autem additur ſicut poſterius priori, ſicut additur paſſio in qua paſſione potentia intelligitur ſubiectum, hoc dupliciter fieri poteſt: quia paſſio aut eſt conuertibilis cum ſuo ſubiecto, aut inconuertibilis. Si conuertibilis, ſic ſemper eſt nugatio in additione: quia inutiliter repetitur ſubiectum in nomine paſſionis, vt cum dicitur ſimum naſus. In ſimo enim intelligitur naſus: & nihil eſt ſimum niſi naſus quidam. Si autem non eſt conuertibilis, ſed in minus quam ſubiectum: tunc ad determinandum ſubiectum additur proprietas ſubiecto, & tunc eſt nugatio: vt cum dicitur naſus ſimus: & ſic facile patere poteſt quando repetitio eiuſdem ex eadem parte orationis facit nugationem, & quando non.

Conſidera hic quomodo vult ſimitatem eſſe paſſionem cum naſo cõuertibilem.

Adhuc autem prænotandum eſt, quòd ars ducendi ad nugationem conſiſtit in hoc quod vnum per intellectum eſt in alio. Ex hoc enim contingit eiuſdem iteratio & inutilis multiplicatio. Sed pluralitas modorum intelligendi vnum in alio eſt triplex: quia vnum ſcilicet intelligitur in alio vt prius in poſteriori: & hoc dupliciter, vel tanquam ſuperius in inferiori, vt animal in homine, vel vt ſubiectum in paſſione, vt naſus in ſimo & vnum in alio vt in coæquæuo ad quod determinatur reſpectus eius, vt vnum relatiuum in alio: quorum trium exempla ſunt: Sortes eſt homo: homo eſt animal rationale: ergo Sortes eſt animal rationale: ergo Sortes eſt animal rationale. Quia in homine intelligitur animal rationale. Et naſus eſt ſimus: ſimus autem quidam naſus: ergo ſimus eſt naſus naſus. Duplum eſt dimidij: & duplum eſt dimidij duplum: ergo duplum eſt duplum dimidij duplum: quia in dimidio intelligitur duplum.

Prænotandum etiam, quòd apud ſophiſtam deductio ad nugationem eſt violentior & magis intenta, quam deductio ad ſolœciſmum.

Deductio ad nugationem eſt violẽtior quam deductio ad ſolœciſmum.

CAPVT IV.

De facere nugari reſpondentem verè apparenter.

De facere nugari quid dicimus nugari, &c.

His habitis planum eſt determinare ſecundum Ariſt. de facere nugari reſpondentem: quia quid dicamus nugari, iam monſtrauimus per ſingulos modos eius, in quibus vel contingit vel non contingit nugari. Omnes autem huiuſmodi orationes hoc quod eſt

nugari volunt facere, ſuppoſita quadam ſuppoſitione, hac ſcilicet, ſupponatur, quòd nihil differat nomen per ſe, vel dictionem per ſe, vel orationem, hoc eſt, eandem dictionem, vel nomen dicere in oratione appoſito ſibi eo quod in nomine vel dictione intelligitur. Vt ſi dicam, duplum dimidij duplum: & ſupponatur, quòd ſi aliquid intelligit in alio quod appoſitum ſibi in oratione adhuc intelligitur in illo: & hoc non eſt verum: vnde ſuppoſitio eſt falſa: quia cum relatiuum per ſe ponitur, vtrumque relatiuorum importat: vt cum dicitur duplum, vnum importat per ſuum principale ſignificatum, alterum vt ad quod determinatur eius reſpectus, vt dimidium: quando autem apponitur in oratione, tunc determinatus eſt reſpectus eius: & ideò correlatiuum tunc non intelligitur in illo: vnde quamuis in principali ſignificato non varietur dictio per ſe in oratione poſita, tamen in ſecundario ſignificato variatur per ſe in oratione poſita, cum tamen appareat non variari. Ideo nugatio eſt meta ſophiſtica, & intellectus vnius in alio locus eſt ſophiſticus, ducens ad metam illam. Secundum ergo ſuppoſitionem quæ apparentiam habet ſophiſticam, cum dicitur duplum per ſe, & cum dicitur duplum dimidij in oratione, idem eſt ſecundum apparentiam in ſignificatione tam principali quam ſecundaria. Si ergo ſic eſt: tunc eſt duplum dimidij duplum: & ſi iterum dimidium in duplo poſito in oratione intelligitur, erit idem ſi ponatur in oratione: & ſic erit duplum dimidij duplum dimidij. Et rurſum tertio ſi pro duplo (quod in oratione poſitum eſt) duplum dimidij ponatur explicitè: tunc erit dictum ſic, dimidij dimidij & dimidij duplum: & ſic in infinitum: quia nunquam ſtabit quãdiu in oratione ponitur duplum. Et hoc etiam patet in his quæ non ſunt relatiua ſecundum ſe, ſed ſecundum ſua genera, vt ſi dicatur: Putaſne concupiſcentia eſt delectationis concupiſcentia? Eſt enim ſuum genus quod eſt appetitus ad aliquid. Dico ergo, quòd concupiſcentia eſt delectationis: deducatur ad nugationem ſic: Hæc autem concupiſcentia ſcilicet eſt appetitus delectationis: ergo concupiſcentia eſt appetitus delectationis: quia in appetitu intelligitur delectatio, & appoſita appetitui in oratione adhuc intelligitur in illo, vt dicit ſuppoſitio.

Sunt autem omnes huiuſmodi, &c.

Sunt enim huiuſmodi orationes ad nugationem ducentes: omnes enim illæ orationes, quæ ſunt in ad aliquid ſiue in relatiuis vtroque modo dictis quæcunque ſcilicet plura vel ſecundum genera dicuntur ad aliquid, ſed non ſolum in illis quæ ſecundum ſeipſa ad aliquid dicuntur, & ad idem & vnum per ſe in oratione poſita aſſignantur, vt appetitus alicuius appetitus, & concupiſcentia alicuius concupiſcentia, quæ ſecundum genus eſt ad aliquid, & duplum alicuius duplum quod ſecundum ipſum quod eſt, ad aliquid eſt: & duplum dimidij, in oratione poſitum: & generaliter ſiue oratio quorumcumque ſubſtantia ſiue hoc ipſum quod ſunt cum non ſit ad aliquid, tamen ſecundum genera ſunt aliquorum, vt habitus, aut paſſiones, aut aliquid huiuſcemodi, quæ ſunt eorum quorum ſunt prædicatorum de his vt genera de ſpeciebus quando in oratione deſignantur (hoc eſt, deſignata ponuntur) ſicut deſignantur in per ſe poſito nomine.

Cuius quidem exemplum eſt in paſſione numeri qui eſt abundans ſiue impar numerus. Eſt enim abundans ſiue impar numerus numerum medium habens, abundans & in oratione poſita paſſione abundante, adhuc intelligitur in ipſa ſubiectum quod eſt numerus: eſt ergo abundans numerus, numerus medium habens. Aliud exemplum eſt, ſi ſimum vt paſſio cauitas & curuitas naris vel naſi. Eſt igitur naris cauitas: quia in cauitate in oratione poſita adhuc intelligi ſupponitur. Eſt igitur naris ſima naris, naris caua. Sic ergo vera fit nugatio. Ad hunc etiam modum reducitur nugatio quæ fit in verbis primæ & ſecundæ perſonæ, in quibus determinatus intelligitur nominatiuus: quia agere & pati ſubſtantiæ nominatiui eſt proprium, vt dicit Priſcianus: & eſt exemplum ſic: ego lego: ſed in lego intelligitur ego: ergo ego ego lego, & huiuſmodi.

Videntur autem facere non facientes, &c.

Videntur autem opponentes aliquando facere nugationem ſiue nugari facere reſpondentes, cum tamen non ſint verè facientes nugari ipſos reſpondentes, & ita faciunt nugationem apparentem: & hoc fit eo quod cum interrogant non ad interrogatum cum his quæ interrogant, ſi hoc quo intelligitur aliquid aliud, ſignificet aliquid idem per ſe dictum & in oratione, aut nihil ſignificet idem per ſe & in oratione poſitum: & ſic interrogando omittunt ſuppoſitionem ſuperius poſitam. Verbi gratia, vt duplum vtrum idem per ſe & in oratione ſignificet, aut diuerſum, ſi datur aliquid aliud in duplo ſignificari, ſed omittendo hoc & non interrogando, ſtatim dicunt concluſionem: & videtur, quòd tunc nugationem faciant: eò quod nomen idem ſit per ſe poſitum & in oratione: & ideò videtur idem ſignificare per ſe & in oratione, cum tamen hoc non ſit verum, eò quod hoc non conceſſit reſpondens.

CAPVT IV.

Qualiter reſpondẽs ducitur ad ſolæciſmum, vel videtur duci.

Solœciſmus autem quale quid, &c.

QValiter autem aliquis ducatur vel duci videtur ad ſolœciſmum, nunc vltimo inter metas ſophiſticas determinandum eſt: nec oportet nos hic diffinire ſolœciſimum: quia quale quid ſecundum diffinitionem ſit ſolœciſmus, dictum eſt prius vbi de metis ſophiſticæ diſputationis eſt determinatum. Eſt autem & hoc quod aliquis videatur duci ad ſolœciſmum tripliciter: contingit enim aliquando in veritate hoc facere, quòd reſpondens in veritate ad ſolœciſmum ducitur: & eſt vel contingit hoc non facientem in veritate, tamen videri facere: & eſt vel contingit aliquando in veritate facientem & ad ſolœciſmum ducentem non videri facere, eò quod latet ſolœciſmus. Huius autem exemplum eſt: quia quem

Cecilianus grammaticus.

quemadmodum Cecilianus dicit grammaticus, ſi ficus eſt ſecundæ declinationis, qui ſecundum quartam declinationem & fœmininum genus dicit ficus maturas ſolœciſmum quidem facit in veritate ſecundum illum Cecilianum: non autem videtur pluribus qui dicunt ficus eſſe ſecundæ declinationis fœminini generis: & ſic aliquando facit & non videtur facere. Qui verò dicit ficos maturos, videtur quidem ſecundum plures & non facit ſolœciſmum. Eodem modo eſt in alio exemplo: ſi enim finis eſt maſculini generis & non dubij generis ſecundum quoſdam grammaticos: tunc qui dicit certam finem, ſecundum illos ſolœciſmum facit: ſecundum alios autem qui dicunt dubij generis eſſe finem, non facit: & ſic patet, quòd aliquando fit ſolœciſmus, & aliquando fieri videtur & non fit, & aliquando fit & non fieri videtur.

Manifeſtū ergo, quoniam & ars, &c.

Et ſi ita eſt, manifeſtum eſt ergo, quoniam & ars quædam ſophiſtica hoc poteſt facere, hoc eſt, dat poteſtatem vt facultatem habeat faciendi: & hanc artem in ſophiſticis oportet determinare & tradere propter duas cauſas, quarum vna principalis eſt; quia infinitis modis incongruitas fit in oratione & inconcinnitas ſecundum deſtructionem: & hanc infinitatem oportet ad artem ſecundum communia reſtringere & alia: quia niſi hoc tradatur, ars videbitur ad grammaticum & non ad ſophiſticum pertinere. Tradenda igitur eſt hæc ars in ſophiſticis: eò quod multæ orationes non colligentes ſyllogiſtica collectione ſyllogiſmum non concludentes eum ſecundum veritatem, videntur tamen ſyllogizare ſyllogiſmū per aliquam apparentiam, ſicut in elenchis ſophiſticis per apparentiam aliquam ſyllogizari videtur quod non ſyllogizatur.

Sunt autem penes omnes, &c.

Attendendum autem ſecundum artem ſecundum quam fit apparens ſolœciſmus, quòd omnes penè (hoc eſt, vt frequentius) apparentes ſolœciſmi fiunt ſecundum hoc, hoc eſt, ſecundum neutrum genus. Dico autem penè: quia aliquando fiunt ſecundum hoc, hoc eſt, ſecundum maſculinum vel fœminum: vt quicquid vides, videtur à te: magiſtrum vides vel dominum: ergo magiſtrum vel dominum videtur à te. Fiunt autem apparentes ſolœciſmi quando caſus neque indicat maſculinum, neque fœminum, ſed neutrum: quia in neutro genere ſemper ſunt tres caſus ſimiles, ſcilicet nominatiuus, accuſatiuus, & vocatiuus. In aliis autem generibus maſculinis & fœmininis aliquando ſunt omnes diſſimiles quando ſunt exaptatæ formæ, & aliquando habent nomina ſecundæ declinationis duos diſſimiles, datiuum ſcilicet & ablatiuum, nomina fœminina quando ſunt primæ declinationis, habent nominatiuum & vocatiuum & ablatiuum ſimiles: ſed tamen hoc non habent cum confuſione caſuum relationem ad maſculinum & fœminum, vel vt generaliter dicatur, ad diuerſa genera, ſicut neutrum. Vnde tota facilis cauſa eſt apparentis ſolœciſmi, ex qua clam vt ex loco ſophiſtico argui poteſt apparens ſolœciſmus, eſt ſimul & in vno habere confuſionem generis cum confuſione caſus: & habent in ſe cauſam non hanc ſimul maſculinum & fœmininum; ſed ſolum neutrum: & ideò ſecundum neutrum aptiſſimè fit apparens ſolœciſmus quantum ad caſum & genus per quæ arguitur vt medium apparens ſolœciſmus. Nam ſi dicatur ſic: quicquid vides, hoc videt: puellam vides: ergo puellam videt: ſtatim quidem apparet ſolœciſmus in caſu de quo concluditur ſolœciſmus & non latet: ſed in caſu per quem concluditur vt per medium opportunius accipitur in neutro, vt per ſe patet: quia quicquid in maiori eſt neutri generis, & in minori hoc ſumptum ſub quicquid eſt neutri generis: vnde caſus per quos concluditur, non ita frequenter iudicat maſculinum genus vel fœmininum, ſed neutrum frequentiſſimè tales caſus confuſos, per quos apparens ſolœciſmus concluditur, iudicat: nam articularibus pronominibus diſtinguuntur genera, maſculinum, fœmininum, & neutrum, vt hic maſculinum ſignificat, hæc autem deſignat fœmininum, hoc verò vult ratione ſua neutrum ſignificare.

Sæpè autem ſignificant & illa vtraque, &c.

Sæpè autem ſignificant & illa vtraque genera maſculinum & fœmininum: quia maſculinum & fœmininum ſunt genera formata, & in vno formato non concluditur aliud per deſignationem: ſed neutrum ſignificat eſſentiam informem, quæ vtrique formato ſubiacet: & ideo in illo frequenter alia deſignantur confusè: & ex illa confuſione cum confuſione caſus arguitur apparens ſolœciſmus. Huius autem exemplum eſt, vt ſi quæratur, quid eſt hoc in neutro genere? continuè reſpondetur fœminum genus, vt Caliopea eſt hæc: & continuè reſpondetur maſculinum, vt quid eſt hoc? & dicitur continuè, Coriſcus eſt hic: & etiam reſpondetur neutrum, vt quid eſt hoc? & dicitur, lignum eſt hoc: & cum hac confuſione generum habet ſemper etiam confuſionem trium caſuum, nominatiui ſcilicet, & accuſatiui, & vocatiui. Sed maſculini & fœminini aliquando differunt caſus omnes, ſi fuerint formæ adaptatæ: & ſi aliquos habent ſimiles, non apti ſunt illi ad faciendum ſolœciſmum: quia non ſunt apti ad ſupponendum verbo vel apponendum, ſicut tres caſus neutri generis: quia accuſatiuus frequentiſſimè apponit verbo maximè tranſitiuè: ſed nominatiuus ſupponit: alij autem caſus non ita: & ideò cōfuſio nominatiui & accuſatiui frequentius ſunt caſus ex quibus arguitur apparens ſolœciſmus. Neutri autem generis caſus alij quidem differunt, alij autem non differunt: quia tres ſemper habent in forma dictionis vna, nominatiuum, & accuſatiuum, & vocatiuum: & cum hoc habet generum confoſionem, vt dictum eſt: & per hoc maximè arguitur ſolœciſmus. Quamuis autem (ſicut dictum eſt) in neutro ſint confuſi tres caſus & genera, tamen diſtinguibiles ſunt per aliud & aliud verbum ſubſtantiuum, vt cognoſcatur vitium ſolœciſmi.

Dato ergo ſæpè à reſpondente hoc, ſcilicet genere neutro in nominatiuo caſu, ſyllogizant opponentes, quaſi dictum ſit hunc in maſculino & accuſatiuo caſu. Similiter autem faciunt in aliis generibus, quòd ſyllogizant aliū caſum pro alio, ducendo ad ſolœciſmum. Et cauſa apparentiæ eſt & fit paralogiſmus: eò

quod hoc (quod dicit genus neutrum) commune ſit plurium caſuum : quia ſimiliter terminantur in hoc nominatiuus, accuſatiuus, & vocatiuus : nam hoc in neutro ſignificat quandoque, hoc eſt, nominatiuum : quandoque autem ſignificat hunc, hoc eſt, accuſatiuum & vocatiuum. Et ſiquis velit diſtinguere ſigillatim, oportet quod permutatim per verbum ſubſtantiuum determinetur, ita quod cum eſt (cui ſupponit) ſignificet hic in nominatiuo caſu eſſe : aut verbo ſubſtantiuo infinito (cui ſupponit) ſignificet hunc in accuſatiuo. Verbi gratia vt demus, hic eſt Coriſcus, & hoc eſſe Coriſcum. In primo enim hic eſt nominatiui caſus, & in ſecundo hunc eſt accuſatiui caſus:& in fœmininis nominibus ſimiliter, vt hanc eſſe Caliopeam, & hæc eſt Caliopea : primo enim ſignificat hanc in accuſatiuo, ſecundo ſignificat hæc in nominatiuo : & ſic neutram habent & generum & caſuum confuſionem. Sic ergo in omnibus quæ ſimiliter ſe habent, & eſt, hoc eſt, verbum indicatiuum, & eſſe, hoc eſt, verbum infinitiuum, faciet differentiam & generum & caſuum. Ex quo etiam patet quod diximus, quòd ſi & in aliis caſibus aliquando confuſio eſt, illi non ita ſunt apti ad ſupponendum & apponendum verbo ſubſtantiuo & indicatiuo & infinitiuo : & hoc vt frequentius : fit enim ſolœciſmus ſine caſus confuſione, vt cuiuſcunque eſt ſcientia,illud eſt : veri eſt ſcientia: ergo verum eſt : hic eſt ſolœciſmus abſque caſus & generis confuſione.

Et quodãmodo ſimilis eſt,&c.

Comparatur autem ſolœciſmus ſecundum aliquid in cauſa apparentiæ & cauſa non exiſtentiæ, fallaciæ figuræ dictionis : quia ſicut in figura dictionis ſimilitudo vocis eſt cauſa apparentiæ,& diuerſitas rei cauſa non exiſtentiæ: ita in ſolœciſmo ſimilitudo vocis in caſibus eſt cauſa apparentiæ,& inconcinnitas conſtructionis cum verbo eſt, cauſa non exiſtentiæ. Ideò quodammodo ſolœciſmus (qui eſt in his confuſis caſibus) ſimilis eſt elenchis dictis ſecundum ſimilia in figura dictionis, qui dicuntur ſimiliter in voce : non ſimilia autem ſunt in rebus. Nam quemadmodum illi ſolœciſmi qui ſunt ſecundum figuram dictionis, dicuntur facere apparentem elenchum in rebus diuerſis in ſimilitudine figuræ vocis, ſic & hi in caſibus. Et huius cauſa eſt : quia homo nomen ſubſtantiuum, & album nomen adiectiuum, & alia omnia nomina ſunt & res : res quidem in ſignificato,nomina verò in voce : & ideo configuratio vocis poteſt facere credere idem ſignificatum & eandem eſſe conſtructionem, & ſic inducit ad paralogiſmum figuræ dictionis & ſolœciſmi. Hoc tamen non ideo dictum eſt : quia non poſſit fieri ſolœciſmus nulla coincidente fallacia, vt dictum eſt, imo & aliquando poteſt aliqua fallacia coincidente, & aliquando in terminis æquiuocis vel ad ſolœciſmum cooperante fallacia. Exemplum primi iam poſitum eſt. Exemplum ſecundi eſt, vt quiſquis & omnis Chriſtianus eſt Catholicus : hæc mulier eſt Chriſtianus : hæc eſt congrua : quia nomen ſubſtantiuum non requirit conuenientiam in genere ſecundum conſtructionem, ſed adiectiuum ſolum:ergo hæc mulier eſt Catholicus : vbi ex fallacia accidentis coincidit ſolœciſmus. Exemplum tertij eſt: omnis canis eſt iracundus : marina belua eſt canis : ergo marina belua eſt iracundus.

Epilogando ergo quæ dicta ſunt in hoc capitulo,dicimus quòd manifeſtum eſt, quòd ex dictis caſibus confuſis in neutro genere vt frequentius tentandum ſyllogizare ſolœciſmum. Epilogando etiam ea quæ dicta ſunt ab initio libri, manifeſtum eſt, quòd hæc ſunt ſecundum quinque metas diuerſificatæ ſpecies agoniſticarum diſputationum, & hæ ſunt partes ſpecierum ſecundum quinque metas, & modi ſpeciales ſecundum quemlibet locum ſophiſticum, qui dicti ſunt in præhabitis : & ſic habetur finis earum quantum ad metas.

Manifeſtum ergo,quoniam,&c.

TRACTATVS VII.

De cautelis obſeruandis opponenti.

CAPVT I.

De cautelis ſumptis ex parte orationis.

QVIA autem ea quæ ſunt de eſſe artis ſophiſticæ ſecundum quod inuentiua eſt,iam (quantum ad determinationem principiorum inueniendi locos ſophiſticos) ſatis dictum eſt, in hoc ſeptimo tractatu tangemus breuiter ea quæ faciunt ad bene eſſe artis inuentiuæ in ſophiſticis, quæ ſunt cautelæ docentes opponentem cautè opponere, vt finem à ſe intentum conſequatur. Et hoc faciemus tripliciter, ſcilicet inſpiciendo in modos qui ſumuntur ex parte orationis, & in modos qui ſumuntur ex parte reſpondentis,& in modos qui ſumuntur ex parte opponentis. Sunt autem quinque ex parte orationis, ſex autem ex parte reſpondentis, ſeptem verò ex parte opponentis.

Ex parte igitur orationis ſiue argumentationis ſophiſticæ,quæ non parum,ſed multum differt ad conſtituendum finem ſophiſticæ diſputationis,

Differt autem non parum,&c.

putationis, ſi quodammodo (hoc eſt, in quendam modum) ordinentur vel lateant, ſiue in quendam modum latendi & occultandi à reſpondente concluſionem ordinetur: quia ad latentem à reſpondente concluſionem minus perſpicit: & ideo in ea aptius redarguitur: velut etiam in dialecticis diſputationibus accidit, quando opponens obuiatiuè diſputat contra proteruum reſpondentem: hoc igitur commune eſt dialectico & ſophiſtæ opponenti. Hoc autem communi ſic habito, deinde poſt commune hoc ex his quæ in octauo topicorum de cautelis huiuſmodi determinata ſunt, hoc primum ſpeciale dicendum & adiiciendum eſt.

Eſt ergo ad arguendum quidem, &c. *Alias opponentis.*

Eſt ergo primum documentum ſiue elementum oppoſiti ex parte orationis conſiderandum, quod eſt orationis longitudo: longa ſit autem, quando multa interrogantur: tunc enim difficile erit reſpondenti multa ſimul conſpicere & diiudicare. Et quamuis idem elementum dixerimus eſſe etiam & ad ducendum ad falſum & inopinabile, tamen alio fine eſt ad falſum, & ad alium hic: quia ad falſum eſt, ſecundum quod inter multa facilius conceditur falſum, quam inter pauca: hic autem facit ad difficile iudicium eorum quæ ſunt ad concluſionem, & quæ non, & per hoc minus cauetur concluſio.

Remouet dubium.

Vnum verò feſtinatio, &c.

Secundum elementum eſt, quòd feſtinetur reſpondens ad citò reſpondendum, & vrgeatur vt cito reſpondeat: nam reſpondentes qui ſunt tardioris & groſſioris ingenij, quum feſtinant ad reſpondendum, minus poſſunt præuidere concluſionem, & ex quo conſequatur, vel non ſequatur.

Eſt autem & ira, &c.

Eſt tertium documentum & contentio, hoc eſt, quod contentioſis verbis & probroſis reſpondens ad iram prouocetur: reſpondentes enim conturbati per talia minus poſſunt concernere multas vel plures interrogationes propoſitas: quia impedit ira animum ne poſſit cernere verum. Elementum autem hoc quod prouocat ad iram, eſt contentione dicere ſibi, quod ſponte velit iniuſtè agere, & impedire diſputationem, & quod iſta ſit conſuetudo ſua, quod circa omnes diſputationes & circa omnia diſputabilia impudens ſit & proteruus.

Amplius permutatim, &c.

Amplius quartum elementum ſiue documentum eſt interrogationes ſiue propoſitiones diuerſorum ſyllogiſmorum ſiue proſyllogiſmorum permutatim ponere, vt propoſitiones quæ faciunt ad concluſionem vnius ſyllogiſmi, permutentur & ordinentur ad concluſionem alterius ſyllogiſmi: & vtile eſt ſic permutare interrogationes ſiue ad idem (hoc eſt, ad eandem concluſionem) aliquis habeat plures propoſitiones plurium ſyllogiſmorum ex diuerſis mediis ad idem ordinatis, ſiue plures habeat plurium ſyllogiſmorum ad oppoſitas concluſiones, ſicut ſyllogiſmi dialectici probabiliter ſunt ad oppoſita ſiue contraria, vt quoniam affirmatio, & quoniam non ſit negatio: tunc enim accidit reſpondenti ſimul ad plura interrogata & permutata facere obſeruationes iudiciorum: & hoc non facile eſt reſpondenti: quia pluribus & inordinatè propoſitis credere eſt difficile: quia pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus.

Omnino autem omnia quæ, &c.

Quintum autem documentum eſt, quòd omnino ſiue vniuerſaliter omnia quæ ad occultationem facientia in 8. topicorum dicta ſunt prius, ſunt etiam vtilia ad agoniſticas ſiue ſophiſticas diſputationes: quia etiam dialecticus obuiatiuus talibus vtitur contra proteruum reſpondentem. Et ratio huius eſt: quia occultatio concluſionis & celatio facta ab opponente, occultandi propoſitum reſpondenti cauſa eſt: latere autem eſt cauſa fallaciæ, hoc eſt, quod facilius fallatur reſpondens. Hoc autem documentum non ſpeciale eſt, ſed generale. Hæc ergo ſunt elementa ſumpta ex parte orationis, vel quatuor ſi ſpecialia ſumantur, vel quinque ſi generale ſpecialibus continetur: & non eſt in eis difficultas de qua ſit curandum.

CAPVT II.

De cautelis ſumptis ex parte reſpondentis.

Circa cautelas autem ſumptas ex parte reſpondentis notandum eſt, quòd ſi reſpondens concedat omnia quæ proponit opponens, tunc opponens non indiget cautelis quibus inducatur reſpondens ad concedendum propoſitum opponentis: ſed ſi neget, tunc indiget cautelis quibus inducatur: & ideò ad hoc ſolum dantur cautelæ & non ad aliud.

Ad abnuentes autem, &c.

Ad abnuentem autem ſiue negantem reſpondentem omnia quæcunque opponenti videantur eſſe ad orationem ſiue ad concluſionem ſui propoſiti, primum elementum ſiue documentum eſt, quòd tunc interroganti ex negatione eius quod intendit interrogandum, ac ſi velit contrarium eius quod intendit: tunc enim (quia magis videtur probabile quod intendit quam oppoſitum propoſiti, aut etiam eſſe ex æquo) debet facere interrogationem oppoſiti cum propoſito quod intendit. Et huius ratio eſt: quia quando dubium eſt reſpondenti quid velit ſumere opponens, vtrum ſcilicet oppoſitum ipſius, minus graues fiunt reſpondentes opponentibus, quam quando non eſt dubium.

Et quando in partibus dedit, &c.

Secundo autem elemento obſeruandum opponenti, quòd quando aliquis reſpondentium dederit aliquam vniuerſalem, non in ſe ſed in pluribus ſiue particularibus pluribus ipſi opponenti inducenti ſingularia, ſæpè obſeruandum, quòd interroget vniuerſalem, ſed audacter vtendum, etiam non conceſſo à reſpondente. Et huius ratio eſt: quia etiam ipſi reſpondentes aliquando putant ſe dediſſe in vniuerſali quam dederant in particularibus pluribus: & etiam audientibus aſſidentibus (coram quibus ſit diſputatio) putatur & videntur data eſſe vniuerſalia, propter memoriam inductionis quam dedit hic reſpondens in pluribus particularibus: & videtur eis ſtultè in eis dediſſe vniuerſalia velut non interrogata ſint vniuerſalia.

Et in quibus non nomine, &c.

Tertium autem elementum ſiue documentum

tum eſt, quòd vtendum eſt talibus in quibus non nomine ipſo ſignificatur vniuerſale conceſſum in particularibus, ſed ſimilitudine; quia conceſſo vniuerſali in aliquibus particularibus, conceſſum erit in omnibus ſimilibus: talibus enim vti expedit ad celandum propoſitum: quia ſcilicet ſimilitudo vel ſimulatio facit & operatur ad latere: eò quod magis latet quod in ſimili, quàm id quod in ſeipſo proponitur.

Et ad ſumendum propoſitionem, &c.

Quarto autem documento ad ſumendum facilius conceſſum à reſpondente propoſitum ſiue propoſitionem, oportet ipſum opponentem cum propoſito cum diſtinctione contrarium admittentem ſiue coniungentem inquirere propoſitum. Et hoc intelligendum quando contrarium minus eſt probabile quàm propoſitum. Verbi gratia, ſi propoſitum ſit opponentis probare, quoniam patri per omnia oportet obedire, ſumat hoc ſub contrarij diſiunctione ſic, vtrum omnia quæcunque præceperint, oportet obedire parentibus: aut omnia quæcunque præceperint, oportet inobedire, hoc eſt, non obedire, hoc eſt, vtrum in omnibus oportet obedire parentibus, aut in nullis: quia tunc ex probabilitate contrarij eius conceditur propoſitum.

Et ſæpè multa verè multa, &c.

Et quinto documento oportet quærere ſub diſiunctione contraria ſecundum rem & non in propoſitionibus contrariis, vt ſæpè valet quærere, vtrum multa concedenda eſſe vel pauca, vt multos eſſe in vico centum & paucos eſſe in ciuitate: in talibus enim documentis magis videbuntur multa eſſe concedenda, quàm pauca: quia contrariis per diſiunctionem iuxta ſe appoſitis, & maiora & magna videntur & peiora, & meliora hominibus reſpondentibus, quàm ſi ſeorſum diuiſim ponerentur: quia contraria iuxta ſe per diſiunctionem poſita magis eluceſcunt.

Valde enim & ſæpe facit, &c.

Sexto autem elemento ſiue documento valde (quantum ad efficaciam) & ſæpè, hoc eſt, frequenter facit videri redargui reſpondentem ab opponente, ſophiſtica calumnia opponentium ſiue interrogantium, ſcilicet cum nihil præſyllogizantes de præmiſſis ſiue probantes non faciunt præmiſſarum interrogationem tanquam à reſpondente eaſdem requirentes hoc quod vltimum eſt, hoc eſt, concluſionem: ſed accipiunt ipſum & dicunt ipſum concluſiuè (hoc eſt, tanquam concluſum ſit per præmiſſa) & conceſſum in aliquibus præhabitis, velut ipſam per præmiſſas ſyllogizauerint, ita ſcilicet quod ſumat præmiſſas ſibi valentes ad propoſitum ſuum calumniando ſibi dicens eſſe conceſſas: & tunc non ſumat hoc quod valet ad præmiſſarum probationem, & hoc quod eſt præmiſſa tanquam conceſſum in aliquo præhabitorum ſibi eſſe conceſſum. Hoc eſt intelligendum in hoc caſu, quando quædam ab opponente interrogata iam ſunt & non omnia quæ valent ad præmiſſarum probationem: tunc enim opponens debet calumniari reſpondentem, & dicere ſibi eſſe conceſſum propoſitum ſyllogiſmi, & vt eo audacter & non interrogare hoc & hoc. Hæ igitur ſunt cautelæ ex parte reſpondentis acceptæ, & ſunt vel quinque, vel ſex ſi penultima in duas diuidatur: & non eſt in eis difficultas de qua ſit curandum.

CAPVT III.

De cautelis ſumptis ex parte opponentis.

Sophiſticè autem & poſito inopinato, &c.

EX opponente autem ſiue ex parte opponentis ſumuntur cautelæ ſic, quod ſophiſticè quantum ad cautelas obſeruandas opponenti obſeruandum eſt, quòd poſito ab opponente aliquo inopinato vel falſo, debet opponens probare (hoc eſt, approbare) & commendare hoc quod dicitur reſpondens reſpondere: & dicere, quod optimè dicit vel reſpondet, propoſito iam illo quod opponenti videtur à principio, hoc eſt, eo quod intendit, & debet facere interrogationem talium quæ conueniunt ei quod propoſuit ex principio, hoc eſt, quæ ſunt falſa & inopinabilia: & dicere poſt commendationem reſponſionis, vtrumne tibi videtur hoc eſſe concedendum vel non? tunc enim propter commendationem & confidentiam opponentis de reſponſione, minus cauet ſibi reſpondens ab opponente. Et tunc neceſſe eſt vnum trium accidere (ſi ſit interrogatio facta ab opponente & conceſſum à reſpondente de aliquo eorum ex quibus fit ſyllogiſmus) aut elenchus verus, aut inopinabile ſiue falſum fieri, aut elenchi ſimile. Cum enim reſpondens dat id cuius oppoſitum concludit opponens: tunc neceſſe eſt elenchum fieri: quia per ſyllogiſmum contradictionis concluditur oppoſitum dati à reſpondente. Cum autem non dat quod proponit opponens: tunc cum ſyllogizat opponens falſum in quod conſenſit reſpondens, neceſſe eſt ſibi dare falſum vel inopinabile quod ſequitur ex falſo vel ex inopinabili dato à reſpondente. Cum autem non dat oppoſitum, videtur tamen dediſſe falſum propoſitum propter commendationem opponentis: tunc fit ſiue ſequitur aliquid ſimile elencho: quia videbitur duci ad oppoſitum dati, quamuis non ducatur: eò quod oppoſitum non dedit, ſed dediſſe videbitur.

Amplius quemadmodum in rhetoricis, &c.

Amplius autem in ſecundo elemento ſiue documento conſiderandum eſt opponenti quemadmodum fit in rhetoricis & accuſationibus, quòd ſimiliter faciant contra reſpondentem in apparentibus elenchis. In rhetoricis enim conſideratur ſi accuſatus nunquam fecerit contrarium boni & honeſti: & ſi hoc aliquando fecit, præſumitur quòd etiam fecerit illud de quo accuſatus eſt. Ita etiam hic conſiderandum ſi reſpondens conceſſerit contrarium ei quod nunc affirmat: & ſic conferendo quoddam conceſſum ad hoc conceſſum facilius videbitur redargui: ſi autem ipſe non conceſſerit aliquando contrarium, conſiderandum verum aliquibus eorum Philoſophorum (de quorum ſecta ſe eſſe confitetur) contradicat talem ſuſtinendo poſitionem. Et ſi hoc inueniri non poteſt, nec in ipſo, nec in ſecta eorum, de quibus eſſe ſe profitetur, conferendum eſt hoc quod dicit ad eos qui videntur eſſe

eſſe huius opinionis qualis eſt ipſe reſpondens: vtrumne illi aliquid contrarium dixerint. Et ſi hoc iterum non inuenitur, conferendum eſt dictum reſpondentis ad ſimiles ſibi in oppoſito, vtrum erit ad omnes aut ad plures eorum: & ex contrario dicto illorum facilius conuincitur reſpondens.

Amplius ad eos qui videntur, &c.

Amplius autem tertio elemento vel documento obſeruandum eſt opponenti id quod ſæpè faciunt reſpondentes: ſæpè enim cum redarguuntur (hoc eſt, redargui videntur) faciunt (hoc eſt, fingunt) dupliciter, ſi viderint, quòd debeat eis accidere redargui, hoc eſt, quod redarguantur: & dicunt ſe in vno ſenſu hoc dixiſſe, in alio autem non. Et hac cautela eſt interrogantibus etiam vtendum: & hoc quandoque faciendum eſt contra reſpondentes inſtantes, hoc eſt, reſiſtentes eis, quando ſcilicet præſenſerint, quòd reſpondens videt multipliciter aliquod interrogatus ab ipſis: tunc enim debet præuenire reſpondentem & diſtinguendo multipliciter dicere, quòd ſi ſic (hoc eſt, in hoc ſenſu) accipiatur multipliciter, accidit vel ſequitur concluſio: ſic autem non, hoc eſt, in alio ſenſu acceptum, non accidit vel ſequitur concluſio. Et hoc confirmatur: quoniam ſic ſumpſit multiplex & diſtinxit, & ſic facit Cleophon in Mandrobulo ſuo, qui à ſuo diſcipulo (cui ſcripſit) nominauit eundem: ſic enim reſpondens minus cauebit ſibi ab opponente, & facilius decipietur.

Oportet etiam abſtinentes, &c.

Oportet autem quarto documento ipſo opponentes aliquando ab oratione propoſita abſiſtentes ſiue recedentes ad aliam materiam ſe transferendo, reliqua argumenta in illa materia non propoſita incidere, hoc eſt, incidendo per diuerſa diſtinguere: & ſi præſenſerit opponens, quòd reſpondens in eis videt multiplicitatem, oportet ſiue opportunum eſt, quòd opponens prius reſpondenti (hoc eſt, antequam reſpondens inſtat) inſtare alicui eorum argumentorum in alia materia: & ſic procedere reſpondentem inſtando & diſtinguendo: quia tunc iterum reſpondens confidens de opponente, minus cauebit ſibi in propoſito.

Conandum autem quandoque, &c.

Conandum etiam quinto documento quandoque & ad alia ſe transferre ſiue ad aliam materiam ab eo quod dictum eſt propoſitum, in qua opponens plus abundet argumentis reſpondentibus ipſis quid ad quod ſe transfert opponens extra poſitum ſumentibus (hoc eſt, concedentibus fieri) vel ratiocinantibus fieri, hoc eſt, ſiue velit ſiue nolit reſpondens: & hoc faciendum in tali caſu ſi aliquis opponentium non habeat argumentari ſufficienter ſiue ſufficiens & argumenta & efficacia argumentata. Et hoc documentum confirmatur per auctoritatem Lycophron, qui ſapiens in muſicis hoc fecit: propoſito enim ſibi exiſtente extollere ſiue laudare lyram, & non habente eo efficacia argumenta ad hoc, laudauit & extulit tibiam & tibicines, & intulit quòd melior ſit muſica fidium ſiue chordarum, quam fiſtularum, ſicut in Ouidio magno dicitur, quòd multo magis excolenda ſit lyra. Sed in tali tranſlatione ad eos reſpondentes quandoque exigunt ab opponentibus quid hoc faciat ad propoſitum, & quid per hoc intendant, ad quod conātur in illa materia argumentari: oportet aſſignare cauſam aliquā non rectè intentā. Dictis enim ab opponente in quodam directè intētis cauſis obſeruabit ſe reſpondens audita illa cauſa, dicere cōtradictionem, hoc eſt, dicere aliquid ex quo poſſit argui contradictio, quæ contradictio quantum ad principalem intentionem vniuerſaliter accidit in elenchis agoniſticè: ſed aſſignabit pro cauſa aliquid commune vel vniuerſale, vt hic, ſcilicet quod cauſa eſt tranſlationis: quia intendit hoc quod dixit reſpondens negare in aliquo quod non eſt de propoſito, aut quod intendit id aut aliud à propoſito quod negauit reſpondens affirmare, vel aliud aliquid tale commune, quod non eſt determinata cauſa tranſlationis: ſicut ſi intentum ſit, quoniam contrariorum eadem diſciplina, non dicat hoc expreſsè eſſe cauſam tranſlationis.

Lycophron quomodo laudauit lyram.

Sexto autem documento conſiderandum opponenti, quia non oportet concluſionem præintentam præinterrogare vt propoſitionem, ſed ſumere, & quaſdam concluſiones oportet non interrogare ſimpliciter, ſed vti eis audacter, vt apertè veris & conceſſis ſiue confeſſis ab omnibus: quia ſi interrogarentur, magis eis reſiſtit opponens. Hæ igitur ſunt cautelæ ſumptæ ex parte opponentis: & non eſt in eis quicquam dignum dubitatione nec numerus certus in talibus: quia multæ ſimiles poſſunt aſſignari. Dicamus igitur epilogando, quod ex quibus locis ſophiſticis trahuntur interrogationes, & quomodo (quantum ad cautelas) eſt interrogandum in agoniſticis ſiue ſophiſticis exercitationibus ſiue diſputationibus ad finem exercitij ordinatis, ſatis quantum ad propoſitam intentionem dictum eſt. Ex his enim facile eſt multa inuenire.

Non oportet autem concluſionem aut propoſitionem, &c.

LIBER

LIBER II.

ELENCHORVM.

TRACTATVS I.

De intentione & vtilitatibus & apparenti ſolutione ſiue reſponſione.

CAPVT I.

De intentione & vtilitatibus in communi.

IN hoc ſecundo libro qui ad dialecticum pertinet quantum ad ſolutionem ſyllogiſmi peccantis contra ſyllogiſmum dialecticum, eò quod eius eſt determinare ſyllogiſmum dialecticum, & manifeſtare peccatum quod fit contra eundem, ad ſophiſtam autem ad diſcretionem orationum quæ dignæ ſunt ſolui & quæ ſunt deſpiciendæ ad ſoluendum non idoneæ & quantum ad apparentem & incompletam ſolutionem, quia quantum ad completam ſolutionem magis eſt dialectici conſiderare de ſolutione quam ſophiſtæ: primo manifeſtandum ad quas vtilitates ſit, & qua neceſſitate introducatur: cum cauſa falſitatis orationum ſophiſticarum iam habita ſit, quando in ſuperiori libro oſtenſum eſt, qualiter fallacia ſit in nobis quantum ad ſingulas fallacias.

De reſponſione autem & quomodo, &c.

Hæc enim primo determinantes dicimus, quòd de reſponſione quæ eſt apparens ſecundum ſophiſtam ſolutio, & quomodo oportet verè ſoluere, & quid oportet verè ſoluere, & quartò ad quam vtilitatem: ita quod hæc quatuor referantur ad quatuor, in quibus totum conſiſtit quod in hoc ſecundo libro intenditur, ſcilicet de reſponſione quæ eſt apparens ſolutio quæ eſt ad hominem ſolutio, & quomodo oportet ſoluere completa & perfecta ſolutione, qua oſtenditur qualiter ſequitur concluſio & qualiter non vt reſpondeatur elencho & conſequentiæ ſyllogiſmi, hæc enim eſt perfecta ſolutio: & quid oportet ſoluere, hoc eſt, quid in orationibus ſophiſticis dignum eſt ſolutione: & quid non dignum, ſed deſpiciendum: & ad quam vtilitatem: circa quatuor hæc complebitur noſtra in hoc ſecundo intentio. Sed vtilitates præponimus: quia illæ ſunt fines negotij illius: & non poteſt ſciri in quid dirigatur intentio tractantis, niſi præſumatur & prædeterminetur finis: hæc igitur (poſt hæc quæ in primo libro determinata ſunt) dicenda ſunt.

Quare vtilitas præponatur in ſcientiis.

Vtiles ergo ſunt ad philoſophiam, &c.

Ab vtilitate igitur incipiendum eſt. Dicemus ergo, quòd vtiles ſunt ſolutiones orationum ſophiſticarum: ad philoſophiam quidem propter duo. Primum autem duorum eſt: quia orationes ſophiſticæ ſunt in dictione, aut extra dictionem: orationes autem ſophiſticæ in dictione, ſoluuntur per diſtinctionem multiplicitatis. Sæpè autem ea quæ ſecundum multiplex in dictione fiunt (quando bene diſtincta ſunt) melius nos habere faciunt ad philoſophiæ intellectum, ſcire per diſtinctionem quoties (hoc eſt, in quo ſenſu) ſingulum dicitur: & vtile eſt ad hoc vt ſciamus quæ in philoſophia ſimiliter in rebus, & in voce ſimiliter, & quæ aut in voce & rebus dicuntur: quia ſimilitudo vocis cauſa apparentiæ eſt, diſſimilitudo autem in re eſt cauſa defectus: & ſcire hoc facit ad philoſophiam.

Secundum autem ad eas, &c.

Secundo autem vtiles ſunt ad philoſophiam: quia vtiles ſunt ſolutiones ad eas quæſtiones, hoc eſt, dubitationes, quæ ſunt per eundem apud ſeipſum quærentem, & in ſeipſo dubitantem, vt caueat deceptionem, ne apud ſeipſum decipiatur: nam qui ab aliquo diſputante facile paralogizatur & decipitur ſophiſtica oratione, etiam ipſe, hoc à ſeipſo ſæpè patitur: & quod facit cauere deceptionem, facit ad philoſophiam: valent ergo ſolutiones ſophiſticarum orationum ad philoſophiam: & iſtas vtilitates orationis ſophiſticæ proprias deceptio ſophiſtica (quæ eſt in opponentis oratione) non habet: opponens enim & reſpondens in orationibus ſuis intentiones habent diuerſas & fines in iſtis.

Tertium verò & reliquum, &c.

Tertium vero & reliquum ab his vtilitatibus adhuc eſt vtilis ſolutio orationis ſophiſticæ

ſticæ ad gloriam, hoc eſt, quod ex prompta ſolutione habeat ſe reſpondens, quod in omnibus videatur eſſe exercitatus; & in nullo obuiando ſcibilium videatur ſe inſcie habere. Et hunc finem habet reſpondens inquantum reſpondens ſophiſticè, & habet hunc finem communem cum ſophiſticè opponente. Hæc autem probatio eſt per oppoſitum eius: quia ſi nec reſpondens qui communicat cum opponente in ſophiſtica oratione, ſpernit orationes ſophiſticas & non ſoluit eas, cum ex arte ſoluēdi in qua deficit, nihil habeat facilitatis determinare (hoc eſt, ad determinandum) de vitio earundem orationum, quod eſt in voce vel figura, vel in conſequentia ſyllogiſmi, vel in contradictione elenchi, ſuſpicionem dat audientibus, quòd videtur eſſe grauis ſiue rudis & mali ingenij, vel grauis ſocius in diſputando: non quia hoc verum ſit ſemper ſecundum naturam eſſe grauem, vel grauis ingenij: ſed videtur hoc propter artis ſoluendi imperitiam. Ad hoc ergo cauendum vtilis eſt hæc ars de oppoſito eius quod dictum eſt, hoc eſt, de peritia artis ſoluendi: videbitur enim gloriam habere de bonitate ingenij.

Reſpondentibus autem quomodo, &c.

His ergo vtilitatibus conſideratis tractandum eſt, quomodo ipſis reſpondentibus obuiandum ſit opponentibus per reſponſionem & veram ſolutionem ad huiuſmodi ſophiſticas orationes: & hoc quidem manifeſtum eſt quantum ad hoc quod ſciatur quę ſunt illæ orationes, quibus per reſponſionem & ſolutionem eſt obuiandum: ſiquidem (hoc eſt, certè) rectè diximus prius in præcedenti libro, ex quibus locis ſophiſticis ſunt paralogiſmi quibus eſt reſpondendum: & etiam diximus ſufficienter ſuperabundantias cautelarum, & alios locos ad alias metas falſi & inopinabilis & nugationis & ſolœciſmi ducentes, quæ ſuperabundant ſuper locos ſophiſticos ducentes ad redargutionem, quæ dicuntur inueniendo fieri: quia interrogando proponuntur: quia opponens inquirit conſenſum reſpondentis.

Non eſt autem idem ſumentem, &c.

De his ergo iſtis de cauſis tractandum eſt: ſed quia circa hoc aliquis errare poſſet, ideò error iſte primo excludendus: poſſet enim aliquis putare, quòd idem eſſet aliquem ſumentem ab opponente ſophiſtica videre ſub vitio orationis ſophiſticæ, & ſoluere orationem ſophiſticam: & quum hoc ſatis videatur per doctrinam primi libri, tunc doctrina iſtius libri ſuperflueret. Et quod idem non ſit ſoluere vitium, & interroganti ex facultate artis poſſe obuiare velociter, hoc eſt verum. Cuius ratio eſt: quia manifeſtum eſt, quòd ſcimus vno modo (cōpoſitionis, ſcilicet) ſicut procedit opponens, ſæpè tranſpoſitum per reſolutionē ignoramus: quia quod componitur, reſoluere ignoramus: ſoluendo autem procedit rectè ſoluens.

Amplius ad idem alia ratio eſt huius artis ſoluendi probans neceſſitatem: quia quemadmodum in diſputationibus opponentium citius & tardius poſſe obiicere fit exercitatione cuiuſdam artis ſpecialis in mente ad opponendum: ſic etiam in aliis ſophiſticis orationibus ſe habet exercitium artis ad ſoluendum citius & tardius: propter quod ſi hoc eſt, quamuis manifeſtum quidem ſit nobis quod ſit vitium ſophiſticæ orationis, immediati autem ſimus exercitium in arte ſoluendi non habentes tēporibus exercitio debitis (quia meditatio eſt frequens reditus mentis ſuper idem, & ſic meditatio pertinet ad exercitium) fallimur frequenter: neceſſaria igitur eſt ars ſoluendi in hoc vt caueatur ne fallamur.

Tertia autem ad idem ratio eſt: quia de talibus ſophiſticis orationibus accidit ſicut in deſcriptionibus figurarum geometricarum: nam & illic in figuras ſoluentes figuram per reſolutionem, quandoque ex defectu artis componendi, componere eaſdem figuras rurſus non poſſumus ex defectu artis componendi: ſic accidit in elenchis è conuerſo. Scientes enim ſecundum quid orationem ſophiſticam conuertere (hoc eſt, ſecundum quæ principia & locos conuertatur apparens elenchus ab opponente) ſoluere per reſolutionem eandem ſophiſticam dubitamus: & ideo neceſſaria eſt ars ſpecialis ſoluendi: ſicut neceſſe eſt ars coniectandi tales (ex his quæ dicta ſunt) ſophiſticas orationes.

Et ſic patet, quomodo ex determinatis in primo libro huius videre poſſimus orationes ſophiſticas ad obuiandum opponenti: non tamen ex ibi determinatis poſſimus rectè ſoluere, & ex ſolutione recta velociter obuiare opponenti: hoc enim ſpecialis artis exercitio fit: quia, ſicut dicit Victorinus, natura habiles facit, ars potentes, vſus autem exercitij facit promptos. Sic ergo patet, quòd ars iſta ſoluendi neceſſaria eſt, & quod in quibuſdam eundem finem habet cum dialectico, & in quodam eundem finem cum ſophiſta, inquantum eſt ad gloriam, ne in nullo imperitus eſſe videatur, & quod diuiſos in quibuſdam habent fines opponens & reſpondens: & ſic etiam diuerſos fines habent ars opponendi & ars reſpondendi. Et in hoc differt à dialectico negotio vel arte: quia in dialecticis & opponens & reſpondens habent eundem finem ad quem tendant, qui eſt fides & opinio, ad quæ tendunt tam opponens quam reſpondens.

Quomodo ars ſoluendi orationes ſophiſticas conuenit aliquo modo in fine cum dialectico, & aliquo modo cum ſophiſta.

Ars opponendi & ars ſoluendi habent diuerſos fines in ſophiſticis, non autem in dialecticis.

CAPVT II.

De probatione, quòd apparens ſolutio aliquando magis eligenda eſt, & qua ſit apparens ſolutio.

Primum ergo ſicut ſyllogizare, &c.

PRimum autem de apparenti ſolutione determinandum eſt, hoc eſt, quòd quando diſputatur ad gloriam apparentis ſapientiæ, magis eſt eligenda apparens ſolutio quam vera: quia per illam magis ſophiſticè reſpondens conſequitur gloriam in iudicantibus & audientibus, quam per veram: eò quod magis conſiderant apparentia quam vera illi in quorum opinione quærit gloriam ſophiſta: eò quod illi non ſunt ſapientes, ſed communiter & ſecundum ſenſum iudicantes. Vnde ſicut ſophiſtam opponentem ad quærendam gloriam apud iudices audientes dicimus quandoque magis eligere oportere probabiliter hoc

(hoc eſt, apparenter) ſyllogizare quam verè apertè (eò quod per apparentem ſyllogiſmum magis conſequitur gloriam apud communiter iudicantes qui ſecundum apparentiam iudicant) ſic etiam reſpondenti quærenti gloriam apud tales quandoque magis eligendum eſt probabiliter (hoc eſt, apparenter) ſoluere quam verè ſoluere ſiue ſecundum verum: tales enim ad alios quærunt gloriam, qui verum iudicium de rebus difficilibus non habent, ſed apparentia in ſuperficie iudicant.

Huius autem probatio eſt: quia omninò & omni modo ipſi reſpondenti quærenti, quod non videatur vinci ab opponente, contra litigioſos opponentes obſtandum eſt per apparentem reſponſionem, ne vincere videatur opponens. Dico autem obſtandum contra opponentes, non quod ſint in veritate arguentes, ſed obſtandum contra eos vt apparentes arguere: quia ſi aſſiſtentibus opponens admittatur adhuc vt videatur arguere aſſiſtentibus, tunc ſtatim conſecutus eſt gloriam in opinione aſſiſtentium: & hoc impedire debet reſpondens. Non enim dicimus ipſos opponentes in ſophiſticis ſyllogizare ſecundum veritatem, cum ſyllogiſmi eorum peccent vel in forma vel in materia vel in vtroque, propter quod corrigendi ſunt ab ipſo reſpondente per apparentem ſolutionem, ne videantur aſſiſtentibus ſyllogizare apparente ſyllogiſmo. Hoc autem probatur ſic: quia ſi verus elenchus eſt contradictio non æquiuoca, neque aliqua alia fallacia impedita, nihil opus eſt reſpondenti dicere æquiuocationem vel amphibologiam vel aliam fallaciam, vt diſtinguendo oſtendat in quo ſenſu verum concludit elenchum, & in quo non concludit: quia diſtinctionem ſic deducere ad ſenſum in quo concludit & in quo non concludit, & manifeſtare peccatum fallaciæ impedientis, & verè ſoluere: & hoc ideò quod opponens non verè concludit, ſed probat ſecundum apparens & non exiſtens: & ideò non oportet manifeſtare qualiter verè concludit & qualiter non, per veram ſolutionem: ſed obuiandum eſt reſpondenti condiuidendo (hoc eſt, ſtatim in ipſa interrogatione opponentis diuidendo) & oſtendendo, quoniam non ſequitur propter multiplex, vel propter non bonam & veram ordinationem præmiſſarum ad concluſionem in his in quibus non eſt multiplex: nec in fallaciis extra dictionem, niſi quia concluſio videtur ſimilis elencho apparenter, & non verè eſt ſimilis. Vnde apparens ſolutio eſt diuiſio multiplicitatis in dictione vel oratione, vel diuiſio concluſionis ab ordine debito ad præmiſſas in communi abſque eo quod particulariter deducatur ſolutio ad ſenſum in quo ſequitur, & ad ſenſum in quo non ſequitur: quia hoc eſſet verè ſoluere.

Non ergo redargui, ſed videri, &c.

Non ergo eſt cauendum reſpondenti redargui per veram ſolutionem, ſed per apparentem ſolutionem cauendum eſt vt redargui videatur: quia ſic ſtatim impeditur, ne apud audientes gloriam conſequi videatur: & hac de cauſa per apparentem ſolutionem hoc faciendum eſt: quia interrogare amphibologica vel æquiuoca quæ ſunt ſecundum æquiuocationem, & interrogare alia quæcunque ſunt ſecundum alias obtuſiones ſiue obſcurationes fallaciarum & deceptiones, & verum elenchum obnubilat ne videri vel diſcerni poſſint, & arguentem verè & non verè arguentem dubium faciunt, hoc eſt, verum verè arguat vel non: & quandiu hoc dubium eſt, gloriam non conſequuntur: vnde per veram ſolutionem obſiſtendum non eſt: quia illa manifeſtat in quo ſenſu verè arguit: & ſic aliquid gloriæ eſt conſequutus opponens. Huius autem ratio eſt: quia licet in fine concluſionis (hoc eſt, poſt concluſionem factam ab opponente) diceret ponenti non negare per contradictionem id quod affirmauit prius reſpondendo, ſed æquiuocè eſſe affirmans & negans: etſi (ſiue quamuis) fortè maximè etiam in idem ferunt intellectum opponens & reſpondens: tamen propter multiplex poſitum in oratione, dubium eſt aſſiſtentibus ſi redargutus eſt reſpondens: & ſic nihil gloriæ conſequutus eſt opponens. Ex ipſa enim multiplici confuſione dubium eſt, ſi verum dicit nunc opponens: & ideo non vtendum eſt ad ipſum opponentem vera ſolutione, ſed apparenti.

Si verò diuidens interrogaret, &c.

Si vero ipſe opponens eſſet diuidens ſiue diſtinguens multiplex æquiuocum, vel aliud vt amphibologicum, vel alterius fallaciæ in dictione, vel etiam diuidens concluſionem à præmiſſis, & oſtendens qualiter non debitum ordinem habent præmiſſæ ad concluſionem, ſicut fit in fallaciis extra dictionem: tunc manifeſtus eſſet opponens, & non dubius eſſet elenchus: ſciretur enim ſtatim in quo ſenſu ſequitur, & in quo non ſequitur: & illi qui requirunt (hoc eſt, interrogando opponunt) nunc quidem & non diſtinguendo multiplex interrogant: prius autem quando non diſtinguendo multiplex interrogant, ſunt & videntur litigioſi: & ſi diſtinguendo multiplex interrogarent reſpondentes, neceſſe eſſet reſpondentes interrogatum ab opponente dicere, vel ſic vel non ſic determinatè: & tunc oporteret veram ſolutionem reſpondere. Nunc autem quoniam non bene, hoc eſt, apertè diſtinguendo multiplex interrogant ipſi inquirentes, neceſſe eſt vt opponens gloriam conſequi videatur, vt reſpondeat aliquid reſpondens qui interrogatur per apparentem ſolutionem in ſui reſponſionem, quæ tamen ad hominem eſt, & non ad orationem reſpondendo corrigens vitium ſiue deceptionem propoſitionis interrogatæ ab opponente, & non dat veram & determinatam ſolutionem. Et hoc eſt ideò: quia diuiſo per dictionem diſtinctionis determinantis, in quo ſenſu ſequitur concluſio, & in quo non ſequitur, neceſſe eſt reſpondentem dicere, vel ſic eſt affirmatiuè, vel non ſic eſt negatiuè: & ſic videtur aliquo modo concluſus ipſe reſpondens, & aliquid gloriæ ſuper reſpondentem conſequitur opponens.

Si autem aliquis putet, &c.

Si enim aliquis putet eum elenchum (qui ſecundum æquiuocationem eſt ſiue ſit multiplex æquiuocationis) aliquo modo eſſe elenchum: tunc non erit ſiue continget ipſum reſpondentem eligere illam redargutionem quæ eſt quodam modo redargutio: & ſic opponens aliquid gloriæ videtur conſequi, & reſpondens aliquid haberet confuſionis vel

habere

habere videretur : quod omnino cauendum eſt reſpondenti per apparentem ſolutionem. Huius autem cauſa eſt : quia in ſingularibus, hoc eſt, in ſingularibus ſenſibilibus per diſtinctionem acceptis, neceſſe eſt opponentem ſi contradicere debeat reſpondenti, & reſpondentem ad redargutionem deducere idem nomen, & de eodem negare quod dixit (hoc eſt, affirmauit) reſpondens : quia aliter non redarguet opponens reſpondentem, & è conuerſo idem nomen quod negauit reſpondens, neceſſe eſt affirmare opponentem : quia aliter non redarguit. Et ad hoc non debet reſpondens deducere opponentem : & ideo contra opponentem non eſt vtendum vera ſolutione quæ ad orationem eſt, ſed apparenti quæ ad hominem eſt.

Nam vt corrigunt quidam, &c.

Hoc autem iterum patet per excluſionem cauillationis quorundam errantium in his. Nam vt quidam cauillantes corrigunt quidem contradictionem & redargutionem quam videtur facere opponens reſpondenti, nihil prodeſt ad euitandum apparentem redargutionem. Dicunt enim, quòd aliquo in communi interrogato, bene poſſunt de ipſo concedi contradictoria pro diuerſis ſuppoſitis: dicunt enim, quòd tunc non eundem Coriſcum aiunt ſiue concedunt eſſe muſicum & non muſicum : ſed dicunt hunc Coriſcum eſſe muſicum, & hunc alium Coriſcum eſſe non muſicum dicunt, & ſic pro diuerſitate conſignatorum in æquiuoco nomine, quod eſt Coriſcus, Coriſcum in communi voce dicunt eſſe muſicum & non muſicum. Sed per hoc non vitatur apparens redargutio : nam quantum ad apparentem redargutionem erit eadem oratio ſophiſtica ad hoc deducens, quod putemus Coriſcum eſſe muſicum & non muſicum, & quod dicamus hunc Coriſcum eſſe muſicum & non muſicum. Quod autem eadem oratio ſit ad redargutionem, ex hoc probatur : quia illæ ambæ orationes ſimul (hoc eſt, ſimpliciter) idem de eodem affirmant & negant : vnde per talem diſtinctionem quam ponunt, non vitatur apparens redargutio. Sed fortaſsè non idem ſignificat oratio dicens Coriſcum eſſe muſicum, vel hunc Coriſcum eſſe muſicum & non eſſe muſicum : quia licet quoad redargutionem apparentem idem ſint illæ orationes, tamen in hoc differunt quod non idem ſignificant : & hoc ideò eſt : quia nec illic niſi in communi confuſione vocis proponebatur æquiuocum ad aliquod multiplex idem : ſed diuerſum ſignificat ipſum nomen. Per dictam ergo cauillationem non impeditur apparens contradictio.

Ex quo patet, quòd hoc nomen, Coriſcus, dictũ de pluribus, eſt æquiuocum.

Si autem huic quidem ſimpliciter, &c

Alia etiam cauillatio quam quidam ponunt, non valet ad impediendum apparentem redargutionem. Dicunt enim idem in vna oratione contradictionis, ſicut in affirmatiua dicunt debere hunc de quo aliquid affirmatur, ſimpliciter, hoc eſt, communi voce dicere Coriſcum: illi autem de quo negatur, aliquid debere aliquid addi, vt aliquem aut hunc Coriſcum non eſſe muſicum : & quidem probatur ſtatim inconueniens eſſe : nihil enim rationis poteſt eſſe propter quam magis alteri aliquid addendum ſit quam alteri : vtrilibet enim alteri aliquid addere nihil differt, hoc eſt, nihil differentiæ habet ſecundum rationem : non enim differt, ſicut iam patuit.

Sed quia dubiũ quidem, &c.

Cauillationes ergo illæ nihil proſunt ad impediendum apparentem contradictionem: ſed potius ſic dicendum, quòd quia multiplici non aſſignato dubium quidem eſt (ei qui non determinauit in communi & in vniuerſali multiplex) verum ipſe reſpondens redargutus ſit vel non, quando deducitur ad negandum quod ſub eadem voce conceſſit: ideò cum conceſſum ſit in diſputationibus diuidere ſiue diſtinguere multiplex, manifeſtum quando ſimpliciter ſine diſtinctione contingit dare (hoc eſt, concedere) multiplex non determinantem ipſum reſpondentem (hoc eſt, non diſtinguentem in vniuerſali) peccatum eſt : quia obuiabit apparens redargutio, quæ vt caueatur, diſtinguendum eſt multiplex in communi: & hoc eſt apparens & ad hominem ſolutio impediens apparentem redargutionem. Propter quod etſi ſiue quamuis non ipſe reſpondens videatur redargutus : quia ſcit in quo ſenſu dederit, tamen iſta diſputatio ex parte reſpondentis qui deducitur ad hoc quod ſub eadem voce neget quod ante conceſſit, redargutæ diſputationi vel orationi eſt ſimilis.

Accidit autem ſæpè videntes, &c.

Accidit autem ſæpè, quòd ipſi reſpondentes etiam videntes in oratione amphibologiam vel aliud multiplex, pigreſcunt ſiue pigri fiunt diuidere ipſum & oſtendere, quoniam multiplex eſt quod interrogatur ſiue proponitur ab opponente : eò quod etiam in vna diſputatione in paralogiſmis frequenter talia proponuntur, & pigreſcunt reſpondentes hoc toties quoties proponitur diſtinguendo diuidere, ne ad omnia propoſita ab opponente videantur graues & impeditiui ſiue proterui eſſe : deinde diſſimulata multiplicitatis diſtinctione, & non putantibus ipſis reſpondentibus propter hoc fieri orationem ad redargutionem apparentem ducentem, ſæpè dum cauent reſpondentes, obuiabit eis improbabile apparentis redargutionis. Quare ſiue propter quod (quoniam datum ſiue conceſſum & licitum eſt reſpondenti multiplex diuidere ſiue diſtinguere, & ſic oſtendere ipſum multiplex impedire apparentem contradictionem) non eſt pigritandum diſtinguere ſiue diuidere & oſtendere multiplex redargutionem impediens, quemadmodum prius paulò ante dictum eſt. Et in iſta ſententia ſic expoſita nulla eſt dubitatio, niſi quis ſe transferre velit ad alienas quæſtiones : & hoc nos non conſueuimus facere: quia potius impedit bonam doctrinam quam promoueat.

Transferre ſe ad alienas quæſtiones, potius impedit bonam doctrinam, quam ei proficiat.

CAPVT III.

Probatio, quòd in apparenti ſolutione multiplex eſt oſtendendum.

QVod autem in apparenti ſolutione in reſponſione ad hominem eſt multiplex ſic aſſignandum & oſtendendum, ad impediendum

diendum apparentem redargutionem, ſic probatur. Si enim quis opponendo interrogantium duas interrogationes vt vnam faceret, & vna conceſſa aliam redarguendo concluderet: tunc manifeſtum eſt, quòd non propter multiplex æquiuocationis vel amphibologiæ fieret paralogiſmus, ſed potius propter plura vt vnum interrogata: ſed tunc fieret vel elenchus verus, vel non, ſed paralenchus: & ideò ad cauendum elenchum vel paralenchum oportet diuidere plura interrogata vt vnum. Similiter ergo in multiplici æquiuoco in quo ſunt actu plura vel in quo multiplici multiplex eſt oſtendendum, vt videatur fieri elenchus vel paralenchus: quid enim differt interrogare propoſitionem quæ plures eſt, ſcilicet ſi Callias & Themiſtocles muſici ſunt? in qua vnum de pluribus interrogatur, quam ſi ambobus dictis exiſtentibus diuerſis in re, nomen æquiuocum datum eſſet, & ſub illo nomine vnum de pluribus interrogaretur. Conſtat, quòd quantum ad apparentem elenchum nihil differret: cuius ratio eſt: quia ſi hæc plura ſignificet vno æquiuoco nomine, conſtat quòd plura (hoc eſt, propoſitionem quæ plures eſt vel vnum de pluribus) interrogauit.

Si autem duas interrogationes, &c.

Si ergo non rectum eſt probare ſiue approbare ſumi à reſpondente vnam reſponſionem ad duas interrogationes propter pluralitatem interrogatorum: tunc manifeſtum eſt, quoniam etiam nulli eorum quæ æquiuoca vel vniuerſaliter multiplicia ſunt, conuenit ſimpliciter reſpondere, hoc eſt, vnam non diſtinctam reſponſionem dare ſimpliciter ſine diſtinctione: nec etiam hoc conuenit etiamſi de omnibus quæ in æquiuoco continentur, in omni ſenſu verum ſit quod videlicet quæritur, vt volunt quidam errantes, quod quando in omni ſenſu verum eſt, vna debeat dari reſponſio: cuius ratio eſt: quia nihil differt hoc quod ſub vno nomine æquiuoco aliquid quæratur de pluribus, vel ſi de pluribus quæratur ſub diuerſis nominibus. Verbi gratia vt ſi quæratur Callias & Coriſcus, verum domi ſunt? ſiue ambo ſimul ſunt domi præſentes, & de vtroque verum eſt, quòd domi eſt: ſiue non ambo ſimul ſunt domi præſentes, ſed de vno verum eſt, quod domi eſt, & de altero non eſt verum. Nihil autem differre dico quoad interrogationem quæ eſt plures: vtrinque enim hæc ſiue in vtroque ſenſu vera ſit ſiue in altero, ſemper eſt plures propoſitio, & propoſitiones quæ ſunt plures: non enim propterea efficitur propoſitio vel interrogatio vna quæ plures eſt, quod de pluribus idem verum eſt dicere. Et hoc probatur deducendo ad inconueniens: quoniam poſſibile de mille aliis interrogatis, vtrum verum ſit dicere vel non ſit verum dicere de eis idem, attamen de nullo eorum (quamuis vniformiter conuenit eis aliquid vel non conuenit) reſpondendum eſt vna reſponſione: ſi enim vna datur reſponſio: tunc interimitur diſputare: quia quæſito de omnibus dicitur, ſic eſt vel non eſt: & ſic finis eſt diſputationis: & hoc eſt inconueniens: ergo de multiplici vna non eſt danda reſponſio. Hoc autem quod de pluribus vna datur reſponſio, ſimile eſt ei tanquam ſi pluribus vnum nomen ſit poſitum, quo quodlibet ſignificatur in illo. Per diſtinctionem ergo manifeſtandum multiplex (quod vt ſimpliciter eſt interrogatum) ad apparentis redargutionis impedimentum.

Si ergo non rectum, &c.

Si ergo non oportet ad duas interrogationes vnam reſponſionem & ſimplicem dare: tunc à ſimili manifeſtum eſt, quoniam neque in æquiuocis multiplicibus danda eſt vna ſimplex reſponſio, vt vna ſimplici reſponſione dicatur affirmatiuè vel negatiuè: eò quod ſic vnam dans reſponſionem, non reſpondit, ſed dixit quædam impertinentia ad multiplex: & ſic vnum voce dixit, ſed quærenti nec orationе reſpondit, ſed quodammodo non ſoluendo nec reſpondendo ſine diſtinctione ipſi reſpondentes concedunt multiplex: eò quod lateat eos inconueniens quod accidit.

Si ergo non oportet ad duas, &c.

Sicut ergo diximus paulò ante in antehabitis iſtius rationis, quoniam elenchi quidem apparentes videntur eſſe qui non ſunt: eò quod in forma peccant eodem modo, & ſolutiones ad orationem, quas diximus quandoque magis oportere ferre contra opponentes in agoniſticis diſputationibus ad impedimentum gloriæ opponentis, quam veras quæ ad orationes ſunt ſolutiones, & quæ ſunt in obuiatione reſpondentis cum obuiat opponenti ad duplex, diſtinguendo ſcilicet & oſtendendo duplex, vt prædiximus: quia oſtenſo multiplici obuiatur opponenti, ne procedere poſſit. Quæ autem ſit propoſitio vna vel plures in periherm. eſt requirendum. In præhabitis autem ſuperioris libri ſcitur, quis ſit ſyllogiſmus probabilis ſiue apparens & non exiſtens: non enim hic dicimus ſyllogiſmum probabilem eum qui eſt ex probabilibus vt eſt dialecticus, qui licet probabilis ſit in materia, tamen in conſequentia neceſſarius eſt, ſicut cum dicitur, quod omnis mater diligit: Medea eſt mater: ergo Medea diligit. Quæ conſequentia neceſſaria eſt ſi prima vniuerſalis eſſe ponatur: quia dialectica propoſitio vniuerſalis eſſe conceditur, ſi probabilis ſit, quamuis in aliquibus habeat inſtantiam. Sed probabilem hic dicimus ſyllogiſmum, qui videtur per locum ſophiſticum eſſe probabilis, quamuis per cauſam defectus non inferat ex neceſſitate.

Sicut ergo diximus, &c.

CAPVT IV.

De decem cautelis ſiue elenchis quibus vtendum eſt in apparenti ſolutione.

His autem ſic determinatis (per quæ ſcitur, quòd ſolutio apparens aliquando vtilis eſt, præcipuè ad hominem & ad opponentem, ne gloriam conſequi videatur) danda ſunt elementa apparentiæ reſponſionis, quæ decem ſunt.

Et primum quidem eſt, quòd ſi reſpondenti interrogatio probabilis proponatur in his quæ ſibi probabilia videntur, conueniens eſt eſſe reſpondentem dicentem ſic, hoc eſt, inquantum ſic probabilis eſt, concedo eam: quia ſic neque ſimpliciter concedit eam, nec ſimpliciter

Reſpondendum autem in his, &c.

citer negat eam: & ſic non fiet ad ſe (hoc eſt, contra ſe) elenchus ſiue videbitur fieri.

Si verò aliquid, &c.

Secundum autem elementum eſt, quòd ſi ſit poſitio vel interrogatio & in hoc præuideat, quod ſi ſimpliciter concedat eam per opponentem cogatur dicere improbabilia: tunc non debet reſpondere per ſic, ſed hoc in tali caſu addendo maximè ſic videri, hoc eſt, ſic videtur: quia hoc ipſum videri ſignum eſt falſitatis: quia timetur in poſitione ſi concedatur. Iſtæ ergo duæ cautelæ ſiue elementa ſumuntur per differentias poſitionis ad quam eſt reſpondendum, quæ licet in topic. per tres differentias diuidatur, probabilem ſcilicet, improbabilem, & neutram, quia ibi per contrarietatem formarum & differentiarum poſitio diuiditur: tamen hic non diuiditur niſi per duo: quia non per contrarias formas, ſed per priuationis & habitus oppoſitionem hic diuidi poſitio ſubintelligitur: & ſic poſitio neutra ſub poſitione improbabili continetur, & medium habet indifferens vel otioſum: conſiderata autem per ſe opponuntur vt priuatio & habitus, & medium non habent, quia ſit indifferens, eo quia quod non eſt bonum, eſt malum.

Remouet dubium.

Quoniam quomodo petitur quod eſt, &c.

Tertia cautela ſiue elementum eſt per ea quæ in topic. determinata ſunt, quomodo & quibus modis petitur id quod eſt in principio. Putant autem aſſiſtentes coram quibus opponens quærit gloriam, quòd quando aliquid poſitioni eſt propinquum, quod id interimendum ſit tanquam non probans, eò quod idem ſit cum propoſito, vel idem eſſe videatur: tunc id ſi ad probandum propoſitum ab opponente aſſumatur, interimendum eſt, & non aſſumendum vel concedendum vt probans propoſitum: & dicendum de talibus, quòd ſunt quædam de his ſimilia velut ſunt à petitione quod in principio eſt aſſumpta: hoc enim maximè fit per petitionem principij, quæ cum ſyllogiſmo inferente maximam habet conuenientiam: eo quod infert de neceſſitate ſicut ſyllogiſmus: quamuis non probet, eò quod idem per idem non poteſt probari.

Et quando aliquid tale, &c.

Quarta autem cautela ſiue elementum eſt, quòd quando quis ſiue aliquis opponentium probauerit ſiue approbauerit ad aſſumendum aliquid per quod probetur propoſitum, quod ſicut conſequens ex poſito neceſſarium eſt accidere, ex ipſa poſitione quam interrogat opponens: eſt autem falſum vel inopinabile: & hoc videt reſpondens: tunc idem dicendum eſt quod prius, ſcilicet quod petit id quod eſt in principio: quia quæ ex neceſſitate accidunt & ſequuntur ex poſito, videbuntur aſſiſtentibus & audientibus eiuſdem eſſe poſitionis cum propoſito & petitioni in propoſito.

Amplius quãdo vniuerſale non nomine, &c.

Amplius quintum elementum eſt, quando ab opponente in interrogatione ſua vniuerſale ſumitur non ipſo nomine, ſed parabola (hoc eſt, obſcuro nomine ſub aliqua ſimilitudine parabolica) ſicut eſt vniuerſale in naturis, quod omne animal carens dentibus ſuperioribus, habet cornua. Sumatur ergo ſub parabola ad illud ſic: omne animal findens vngulam, culinos non habens, habet cornua: & inferatur ſic: ſus eſt animal findens vngulam, non habens culinos: ergo habet cornua. Tunc reſpondendum eſt, quoniam vniuerſale non ſumpſit vt datum eſt, hoc eſt, ſub ſimilitudine in qua propoſuit: quoniam ſimilitudo non poteſt eſſe ad multa: & quando ſumit aliud, non poteſt eſſe vera per ſimilitudinem ad aliud: & ſic iterum apparenter inſtat opponenti. Nam ſæpè ſit elenchus apparens: quia ad debitæ ſimilitudinis vniuerſale non ſumitur ſecundum proportionem: quia enim in boue & ariete oriuntur cornua, eò quod ſuperiorum dentium materia tranſit in cornua, putatur quod in porca quæ findit vngulam, ſimiliter cornua debeant oriri: & tunc non bene aſſumpſit pro vniuerſali pro quo datum fuit vniuerſale: quia pro boue datum fuit & ariete, & ille aſſumpſit pro porco. Si autem ab opponente prohibeatur, nec qui reſpondet poſſit venire ad hoc, quoniam non bene oſtenſum eſt hoc quod non poſſit oſtendere quod non bene in oſtendendo aſſumptum eſt vniuerſale, dicente & fortiter aſſerente opponente, quod ipſe bene & pro quo debuit, aſſumpſit vniuerſale: tunc reſpondenti obuianti ei qui opponit, eadem via eundum contra opponentem ſecundum dictam determinationem de opponente, dicendo ſcilicet econtra & aſſerendo, quòd non bene aſſumpſit, hoc eſt, opponens non probat, ſed aſſerit vnum ſe bene aſſumpſiſſe, & reſpondens aſſerit contrarium, tantum valet aſſertio reſpondentis ſicut opponentis. In his ergo (hoc eſt, in his quæ propriè non in parabola ſumuntur vniuerſalibus & propriis nominibus) neceſſe eſt reſpondentem reſpondere, vel ſimpliciter verum eſt, vel falſum eſt, vel diuiſim diſtinguere ſi eſt multiplex.

Quæ autem ſubintelligentes, &c.

Sextum autem elementum eſt, ſi proponatur oratio truncata quam ſubintelligendo aliquid ſubintelligimus, & non planè & perfectè proponatur cum determinatione intellectus quem facere debet, ſicut maximè contingit in multiplici ſecundum amphibologiam: propter hoc aliquando accidit vel accidere videtur elenchus. Verbi gratia, ſicut ſi proponatur in conſtitutione genitiui, qui licet propriè conſtruatur ſecundum virtutem poſſeſſoriam, tamen infinitas habet alias habitudines ſecundum quas vel partitiuè vel formaliter vel in deſignatione eſſentiæ vel ſecundum aliam habitudinem conſtruitur. Cuius exemplum ſi ſic interrogetur: Putaſne quicquid eſt Danaum ſiue Græcorum, eſt poſſeſſio Danaum? & dicat reſpondens, vtique: propter hoc quod genitiuus propriè eſt in habitudine poſſeſſoria: inferat opponens: tunc ſimiliter eſt in aliis genitiui habitudinibus, & tunc inferat: ſed homo eſt animalium: & dicimus reſpondentes vtique, hoc concedendo vt partitiuam habet & non poſſeſſoriam conſtructionem: & inferat opponens: ergo homo poſſeſſio animalium. Si, inquam, truncata conſtructio proponatur, non debet reſpondere reſpondens, niſi determinetur habitudo conſtructionis: quia hominem dicimus partitiuè animalium eſſe: quoniam ipſe

homo animal eſt: & ſic dicimus Leandrum eſſe Lacedæmoniorum, quia eſt Lacedæmonius. Manifeſtus eſt igitur ex dictis, quoniam in quibus ex amphibologia obſcurum eſt ex dictis quod proponitur, non eſt ſimpliciter concedendum à reſpondente niſi prius determinetur.

Quando autem duobus exiſtentibus, &c.

Septimum autem eſt elementum ſiue documentum quando interrogatio opponentis refertur ad duo, quorum vnum eſt antecedens, & alterum conſequens: ſic enim duo ſunt in interrogatione opponentis, quorum alterum quando eſt vt antecedens, neceſſe eſt alterum eſſe, quod eſt conſequens: quia hoc ſequitur ex antecedente: & cum alterum ſiue reliquum eſt interrogatum vt conſequens, tunc non eſt ex neceſſitate hoc quod eſt antecedens: quia non neceſſario ſequitur ex conſequente: tunc prius (hoc eſt, melius & conuenientius) oportet dare reſpondentem id quod minus eſt, hoc eſt, ad quod minus indiget rationibus, & ex quibus minus habet rationes opponens ad inferendum reliquum, & hoc eſt conſequens: quia ex illo non poteſt inferre antecedens: quia dato illo difficilius erit opponenti ſyllogizare de pluribus antecedentibus inferendis ex illo.

Si autem conetur, quoniam huic, &c.

Octauum autem elementum, quòd ſi conetur opponens ad contraria, & huic quidem vni eſt contrarium, illi autem non eſt contrarium, ſi oratio vera ſit quam interrogat opponens, tunc debet dicere reſpondens, quòd huic quidem eſt contrarium ſicut & illi; ſed nomen dicat non eſſe poſitum alterius contrariorum, & ideo non videatur habere contrarium.

Quoniam autem quidā quædam eorum, &c.

Nonum elementum ſiue documentum eſt in his interrogationibus ab opponente factis quæ ſunt ſecundum opinionem plurium, & quæ habentur quaſi pro communibus animi conceptionibus: quia quædam quæ ſunt de numero eorum quæ dicunt plures & habent pro communi animi conceptione, & dicunt eum mentiri qui non concedit illa: quædam autem non ſunt talia vt ſunt ea quæcunque diuerſi vtrinque, hoc eſt, ad vtramque partem, veram ſcilicet & falſam opinantur. Verbi gratia in exemplo: quia vtrum corruptibilis vel immortalis ſiue incorruptibilis ſit anima animalium, non determinatum eſt multis Philoſophis. Pythagoras enim dixit omnem animam animalium immortalem eſſe. Stoici autem tantum animam hominis immortalem eſſe concedebant. In interrogationibus ergo in quibus dubium eſt vtro modo ſoleat dici propoſitum, verum ſcilicet accipiendæ ſint vt communes animi conceptiones & ſuppoſitiones: eò quod illi vocant conceptiones & veras opiniones affirmatiuas, & etiam vocant conceptiones totas (hoc eſt, vniuerſales negationes) hoc eſt, quæ vniuerſaliter negatæ veræ ſunt, vt hæc, diameter eſt incommenſurabilis ſiue non eſt commenſurabilis, quæ eſt negatio vniuerſaliter vera. Amplius in omni eo vniuerſaliter cuius interrogationes vtrumque, ſcilicet affirmationem & negationem opinantur: in hoc tamen aliquis reſpondentium maximè latebit ne ſibi videatur fieri elenchus transferens nomina: vt ſi opponens accipiat pro vno, reſpondens dicat ſe conceſſiſſe pro alia opinione: nam quia tunc dubium eſt audientibus vtro modo ſe habet veritas poſitionis illius, non opinabitur opponens ſophiſma ſiue ſophiſticum elenchum agere contra reſpondentem. Quia verò in tali poſitione vtriuſque & ad affirmationem & ad negationem diuerſi opinantur, non putabitur ab audientibus mentiri reſpondens in tali tranſlatione ſi ſe transferat ad aliter opinantes: nam talis tranſlatio faciet orationem interrogatam ab opponente videri ab audientibus ſine elencho qui fiat reſpondenti.

Amplius quaſcunque aliquis, &c.

Decimum autem & vltimum documentum eſt, quòd quaſcunque aliquis reſpondentium interrogationum præſenſerit eſſe faciendas ab opponente, prius quam eas interrogatas proponat opponens, inſurgendum eſt reſpondenti contra opponentes, & prædicendum ſibi illud, quod hoc vel illud vult interrogare: quia ſic obnubilat opponentem, ne venire poſſit ad propoſitum interrogationis, & impedit ne interroget. Iſta ſunt igitur elementa vel cautelæ vel documenta apparentis reſponſionis: & non eſt in eis quicquam quod dignum ſit dubitatione ſi ſic accipiantur vt expoſita ſunt: & in ipſa expoſitione oſtenſum eſt penes quid accipiuntur.

TRACTATVS II.

De recta ſolutione falſarum orationum.

CAPVT I.

Quæ in communi & qualis ſi falſæ orationis recta ſolutio.

IAM habitis ſufficienter his quæ ad apparentem ſolutionem videntur pertinere, de recta ſolutione determinandum eſt, quæ ideo recta ſolutio vocatur, quia cum ſolutio communiter ſecundum analogiam de apparenti & recta ſolutione dicatur, recta ſolutio eſt, quæ per prius eſt vera & habet ea quæ habere debet omnia quæ de natura ſunt veræ ſolutionis.

Quoniam autem eſt recta quidem, &c.

Dicamus igitur, quoniam eſt recta ſolutio manifeſtatio falſi ſyllogiſmi, in communi accepta recta ſolutione. Dico autem manifeſtatio falſi ſyllogiſmi ſecundum quamlibet interrogationem, hoc eſt, ſecundum quemcunque modum interrogationis ſiue propoſitionis accidat falſum, ſiue in materia vt in propoſitionibus, ſiue in conſequentia concluſionis ex indebito ordine propoſitionum ad concluſionem, vera & recta ſolutio ſemper eſt falſitatis & eſſe falſitatis manifeſtatio, cum ſufficienti pertractatione & oſtenſione qua de cauſa & quomodo ſit falſus ſyllogiſmus. Et hæc ſolutio erit circa communia falſi ſyllogiſmi: quia ſophiſta & dialecticus ſunt circa communia: & ideo intenta in hac ſcientia recta ſolutio non curat de falſigrapho, qui eſt circa falſam orationem: eò quod accipit oppoſita propriis principiis in qualibet diſciplina. Falſus autem ſyllogiſmus (cuius falſitatis manifeſtatio eſt vera in hac ſcientia manifeſtatio) fit dupliciter: aut enim fit vno modo ſi ſyllogizatum eſt falſum (hoc eſt, concluſio falſa) ex falſis propoſitionibus eorum, ſicut per cauſam: non enim ſyllogizatur falſum niſi ex falſo: quamuis appareret quodcunque falſum ſequatur vel ſequi videatur ex veris, ſicut accidit in figura dictionis, & ſecundum quid & ſimpliciter, & aliquando in fallacia accidentis, vt dictum eſt in libro priori huius ſcientiæ. Aut ſecundo modo cum in veritate ſecundum formam ſyllogiſmi dialectici non eſt ſyllogizatum: quia non eſt ſyllogiſmus qui non habet formam ſyllogiſmi: videtur tamen ſecundum aliquem locum ſophiſticum eſſe ſyllogiſmus vt qui peccat in forma, & ſub illa parte duo comprehendit figuræ orationis ſyllogiſmi, ſcilicet quæ nihil ſyllogizat, cum tamen ſyllogizare videatur, & quæ non ſyllogizat ad propoſitum quæ eſt ſecundum non cauſam vt cauſam.

Erit & quæ nunc dicta eſt, &c.

Et ſequitur ex his quæ dicta ſunt, quòd ſolutio recta eſt dupliciter. Eſt enim vt dictum eſt, recta ſolutio apparentis ſyllogiſmi correctio falſitatis, ſecundum quamcunque videtur interrogationum ſiue quemcunque modum falſitatis ſyllogiſmi & interrogationibus ſiue propoſitionibus. Propoſitiones enim hic vocamus interrogationes, ſicut & in topicis. Propter quod accidit ſiue ſequitur ex dictis in diffinitione ſolutionis veræ, quòd orationes quæ in materia peccant, eò quod ſint ex falſis, ſed ſyllogizatæ ſunt, quia formam habent ſyllogiſmi topici, interimentem aliquem ſiue interimendo falſum, & oſtendendo & pertractando cauſam falſitatis ſoluere: apparentes autem orationes ſiue rationes ſyllogiſticas quæ in forma peccant & apparentes ſyllogiſmi ſunt vel eſſe videntur, cum non ſint in rei veritate, accidit ſoluere aliquem diuidentem. Diuidendo autem dupliciter ſcilicet diuidendo multiplex ſi eſt in propoſitionibus vel in concluſione, vel diuidendo à præmiſſis & oſtendendo cauſam falſæ conſequentiæ ex indebito ordine & forma præmiſſarum ad concluſionem, ſicut accidit in fallaciis extra dictionem quæ peccant contra conſequentiam ſyllogiſmi.

Rurſum autem quoniam, &c.

Rurſum quoniam orationum ſiue rationum ſyllogiſmorum ex falſis, hæ quidem veram (quia verum ſequitur aliquando ex falſis vel ex falſo) illæ autem falſam habent concluſionem, oportet etiam orationes ſiue argumentationes quæ falſam habent concluſionem, ſiue quæ ſecundum concluſionem falſæ ſunt, duobus modis ſoluere, hoc eſt, per duplicem interemptionem: quia duplex eſt in eis falſum, ſcilicet falſum cauſans, quod eſt in præmiſſis, & hoc ſoluitur per interemptionem præmiſſarum: & falſum cauſatum quod eſt in concluſione, & hoc ſoluitur per interemptionem concluſionis: vnde ſoluitur, & in eo quod interimitur aliquid eorum quæ interrogata ſunt ex præmiſſis, & etiam in eo quod oſtenditur concluſio ſic ſe habere, ſed falſa eſſe. Eas vero orationes ex falſis ſyllogizatas quæ veras habent concluſiones, contingit ſoluere vno modo, in eo ſcilicet quod quid (hoc eſt, aliquid præmiſſarum) interimitur: quia talium concluſio eſt vera.

Quare volentibus ſoluere, &c.

Propter quod recta ſolutione volentibus ſoluere falſam orationem ſyllogiſticam, primò quidem perſpiciendum ſi oratio quæ ſoluenda

eſt; ſyllogizata eſt, ita quod formam ſyllogiſmi habeat, & cum hoc peccet in materia: aut non ſit ſyllogizata, ſed peccatum habeat in forma. Deinde conſiderandum ſi eſt ſyllogizata & peccat in materia habens formam ſyllogiſmi, vtrum vera ſit concluſio præmiſſis vel aliqua præmiſſarum vel ambabus exiſtentibus falſis, vel concluſio ſit falſa ſicut & præmiſſæ, quatenus hoc conſiderato vel diuidentes multiplex, vel concluſionem à præmiſſis, & reſoluendo ad præmiſſas ſecundum ordinem & formam ſyllogiſmi, vt interimentes præmiſſas vel concluſionem, ſoluamus falſam orationem, cauſam falſitatis eius oſtendendo, hoc eſt vere ſoluere, vel ſic vel ſic vno modo vel alio ſoluamus falſam orationem. Non enim ſunt niſi duo modi rectæ ſolutionis, ſicut dictũ eſt prius. Et quamuis in antehabitis dictum ſit, quòd diuiſio eſt etiam apparentis ſolutionis modus, hoc tamen eſt aliter & aliter: quia diuiſio quæ eſt diſtinctio, completa eſt, qua multiplex oſtenditur & pertractatur in quo ſenſu eſt verum, & in quo non eſt verum, cum deductione ad concluſionem, & oſtenditur, quòd vno modo ſequitur, & alio modo non ſequitur, ille eſt modus veræ & rectæ ſolutionis.

Remouet dubium.

Sic habita recta ſolutione in communi oportet ſcire, quòd in ſophiſticis plurimum differt mox interrogatam ſiue propoſitam ſtatim ſine mora ſoluere, vel non ſtatim, ſed cum mora & deliberatione ſoluere orationem propoſitam: nam præuidere ſiue ſtatim videre ſolutionem rectam eſt difficile, tamen contingit per artis exercitium ſeu per vacationem & otium & deliberationem videre rectam ſolutionem falſarum orationum: & ad hoc eſt ars ſiue exercitatio.

Differunt autem plurimum, &c.

CAPVT II.

De ſolutione paralogiſmorum æquiuocationis & amphibologiæ.

HIs habitis de ſolutione recta in communi adaptabimus ea quæ dicta ſunt primò ad ſolutiones paralogiſmorum in dictione, & poſtea ad eos qui ſunt ſecundum extra dictionem. Et inter paralogiſmos in dictione primo adaptabimus & appropriabimus paralogiſmos ſecundum æquiuocationem & amphibologiam: quia iſtæ duæ fallaciæ ſunt ſecundum multiplex actuale, & non differunt in cauſa apparentiæ & cauſa non exiſtentiæ. Nec obſtat, quòd vna ſit in dictione & altera in oratione: quia vnum modum habent in manifeſtatione falſitatis falſi ſyllogiſmi.

Eorum igitur qui ſunt ſecundum æquiuocationem, &c.

Dicimus igitur, quòd horum paralogiſmorum qui ſunt ſecundum æquiuocationem & amphibologiam ſiue apparentium elenchorum, alij quidem habent cauſam falſitatis ſyllogiſmi vel paralenchi in præmiſſis, alij autem in concluſione: in præmiſſis quidem ſicut illi qui habent interrogationem aliquam ſiue propoſitionem plura ſignificantem, hoc eſt, multiplicitatem actualem operantem: alij autem habent concluſionem multipliciter dictam eadem actuali multiplicitate, vt patet exempliter in eo paralogiſmo, quod eſt tacentem loqui: concluſio eſt duplex: & debet ſic formari paralogiſmus: Contingit Sortem loqui: Sortes eſt tacens: ergo contingit tacentem loqui. Hæc enim concluſio multiplex eſt ſecundum amphibologiam: eò quod accuſatiuus, tacentem, poteſt conſtrui cum hoc verbo infinitiuo, loqui, ex parte ante, vt ſcilicet verbo ſupponat: & ſic eſt locutio falſa ſub hoc ſenſu, contingit, quòd tacens loquatur, quod falſum eſt: vel idem accuſatiuus poteſt conſtrui cum eodem verbo ex parte poſt, vt ſcilicet eidem verbo apponat, & ſic eſt vera ſub hoc ſenſu, contingit quòd aliquis loquatur tacentem, hoc eſt, de tacente, ita quod tacens eſt materia locutionis, ita quod locutio eſt de tacente. Et ſic patet, quòd concluſio eſt duplex, quæ eſt contingit tacentem loqui.

In eo verò paralogiſmo eiuſdem fallaciæ qui eſt, quòd non contingit ſcientem vna interrogationum præmiſſarum conſcire, eſt duplex ſecundum hanc formationem. Quicunque ſciunt aliqua, illa non conſciunt: ſcientes ſciunt aliqua: ergo ſcientes non conſciunt. Hæc enim præmiſſa, quicunque ſciunt aliqua, illa non conſciunt, eſt multiplex ſecundum amphibologiam: eò quod hæc dictio, illa, poteſt eſſe nominatiui caſus & conſtrui cum hoc verbo, conſciunt, ex parte ante ſupponendo verbo: & ſic eſt vera ſub hoc ſenſu, quicunque ſciunt aliqua, hoc eſt, aliquas res, illæ res ſcitæ non conſciunt, hoc eſt, non cum ipſis ſciunt: quia ſcita ſciuntur, & non habent ſciẽtiam ſicut ipſi ſcientes. Vel poteſt eſſe accuſatiui caſus & conſtrui cum eodem verbo ex parte poſt, hoc eſt, apponere verbo: & ſic eſt falſa ſub hoc ſenſu, quicunque ſciunt aliqua, illa non conſciunt, hoc eſt, de quibus habent ſcientiam, illa non conſciunt ipſi ſcientes: & hoc eſt falſum, quia ſcientes conſciunt omnia iſta de quibus habent ſcientiam. Patet igitur, quòd in hoc paralogiſmo maior interrogationum præmiſſarum eſt amphibologia: & hæc ſolutio eſt manifeſtans cauſam falſitatis ſyllogiſmi, quare ſcilicet falſum concludit. Et duplex ex eius diſtinctione manifeſtatur cauſa falſitatis ſyllogiſmi: & quando quidem eſt hoc, in vtroque ſenſu eſt falſum: & non tantum ſic eſt duplex, ſed etiam tertio modo eſt: & tunc ſignificat verè duplex; hoc quidem in vno ſenſu ens (hoc eſt, verum) illud vero in alio ſenſu non ens, hoc eſt, falſum. Hæc igitur diſtinctio ſic pertractata in communi eſt vera ſolutio.

In eo verò quod eſt non cõſcire, &c.

Sed ad perfectionem ſolutionis conſiderandam notandum, quòd illis paralogiſmis quibus in fine (poſt concluſionem factam ab opponente) eſt multiplex, non accidit elenchus vel contradictio reſpondenti, niſi prius ipſe opponens ſumpſerit contradictionem per ſuppoſitionem reſpondentis, quod non eſt elenchus niſi reſpondens prius conceſſerit contradictorium eius quod concluditur, vt patet in eo paralogiſmo qui eſt concludens, quod ſit vel contingit aliquem videre cum qui eſt cæcus, ita quod cæcum accuſatiuus conſtruatur cum

Quibus ergo in fine multiplex, &c.

cum infinitiuo videre ex parte poſt: quod autem ſine contradictione accepta à reſpondente, vt putas contingit cæcum videre? & dante reſpondente, quod non contingit cæcum videre, inferat quòd aliquis videt cæcum: ergo contingit cæcum videre: non fit elenchus ſiue contradictionis ſyllogiſmus. Quibus verò paralogiſmus multiplex eſt in interrogationibus ſiue præmiſſis, non eſt neceſſe prius negatiuam dare reſpondentem ad hoc quod fiat elenchus: & hoc ideo eſt: quia elenchus non eſt propriè contradictio ad hæc ſicut ad præmiſſas: ſed propter præmiſſam vt propter cauſam efficientem fit concluſio: ſed contradictio fit ad concluſionem contradicentem poſitioni reſpondentis.

Ergo in principio duplex, &c.

Soluendo igitur duplex quod eſt in principio ſiue in præmiſſis ſiue in concluſione & nó nomen multiplex in æquiuoco vel oratio vt in amphibologia, ſic diſtinguendo reſpondendum eſt in perfecta & in omni data ſolutione, dicendo quoniam eſt vt ſic, hoc eſt, in vno ſenſu eſt verum: eſt autem vt non eſt, hoc eſt, in alio ſenſu eſt falſum. Vt verbi gratia in hoc paralogiſmo, eſt tacentem loqui, dicendum eſt, quoniam eſt vt ſit hoc quod eſt verum, ſi accuſatiuus cum verbo loqui conſtruatur ex parte appoſiti poſt: eſt autem vt non eſt verum in alio ſenſu, in quo idem accuſatiuus cóſtruitur cum verbo ſupponendo ſibi ex parte ante. Et ſimiliter eſt in æquiuocatione, vt patet in hoc exemplo: putas, quòd expediunt facienda? & dicente reſpondente, quod ſic, inferat: ſed mala vt pœnalia aliquando expediunt, vt aduri, vel ſecari: ergo facienda. Reſpondendum, quoniam expedientia æquiuoca ſunt: & ideo ſunt quædam expedientia facienda ſemper, vt bona & ſemper vtilia: & ſunt quædam expedientia non ſemper facienda, vt mala & damnoſa & pœnalia: quia expedientia ſunt multiplex ſecundum æquiuocationem.

Si autem lateat in fine addentem, &c.

Ad perfectè autem ſoluendum notandum, quòd ſi in fine poſt communem ſolutionem datam adhuc lateat, eò quod non ſufficienter adaptata ſit ſolutio: tunc oportet ipſum reſpondentem per determinationem & pertractationem corrigere ſolutionem in communi datam, vt ſi inferat opponens concludendo, ergo eſt tacentem loqui: dicat reſpondens, non eſt tacentem loqui ſimpliciter & ſine diſtinctione, & adaptet diſtinctionem ad ſupradictam in communi datam diſtinctionem, quod eſt hunc aliquem loqui tacentem, hoc eſt, quòd quis vt Sortes loquitur tacentem, hoc non eſt tacentem loqui, ſecundum quod accuſatiuus cum verbo, loquitur, conſtruitur ex parte poſt, & non ex parte ante: ſic enim ſufficienter adaptata eſt ſolutio & determinat in quo ſenſu ſequitur concluſio & in quo non.

Et in his autem quæ habét multipliciter, &c.

Et ſimiliter pertractanda & adaptanda ſolutio in his paralogiſmis quæ multipliciter dictum habent in propoſitionibus, dicendo quoniam ſic ſcientes conſciunt, ſi pronomen illud conſtruitur cum verbo, conſciunt, ex parte ante & non poſt, vt paulò ante dictum eſt, & ſit accuſatiuus caſus: quia ſcientes iſta de quibus habent ſcientiá, nó conſciunt ipſis: nó enim idé eſt in tali ſolutione dicere, quoniá non eſt cóſcire ſcientes illa quæ ſciunt in communi, & quoniam ſic (ad ſenſum propoſitum determinando) non eſt vel contingit conſcire illa quæ ſciunt. Et tamen quia in ſophiſticis ſunt iſtæ ſolutiones, non eſt omninò recedendum ab apparenti ſolutione: ſed opponenti omninò obſtandum apparenter à reſpondente, etiamſi ſimpliciter & in vno ſenſu ſyllogizet. Et dicendum, quòd ipſe opponens non rem (quam dixit reſpondens dando & concedendo quod quæſiuit) negauit (hoc eſt, negando concluſit) opponens: ſed nomen tantum negauit, hoc eſt, negando & contradicendo concluſit, & propter hoc non eſt elenchus quod fecit: quia elenchus eſt non nominis tantum, ſed rei & nominis. Sic ergo recta ſolutione ſoluenda ſunt quæ ſecundum æquiuocationem & amphibologiam: & ſic intelligendo dicta Ariſtot. non eſt in eis quicquam dubitationis.

CAPVT III.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundum compoſitionem & diuiſionem.

Manifeſtum autem eos, &c.

EX his autem quæ dicta ſunt, manifeſtum eſt, quomodo ſoluendum eſt etiam eos paralogiſmos, qui ſunt ſecundum compoſitionem & diuiſionem: quia ſi diuiſa (hoc eſt, diuiſim prolata oratio) & compoſita (hoc eſt, compoſitè prolata) aliud & aliud ſignificat: eo quod licet materialiter vna ſit, tamen formaliter diuerſa eſt, vt in priori huius ſcientiæ libro determinatum eſt. Si ergo concluſa eſt compoſita & falſa, dicendum eſt contrarium, quòd ſcilicet diuiſa eſt vera: & ſi diuiſa concluſa eſt falſa, iterum dicendum eſt contrarium, quòd ſcilicet compoſita eſt vera. Et hoc in exemplis manifeſtetur, oportet ſcire, quòd omnes huiuſmodi orationes quæ ſunt ſecundum compoſitionem vel diuiſionem ſunt tales: putaſne quo vidiſti tu hunc percuſſum, hoc percuſſus eſt hic? Et debet ſic formari paralogiſmus: quocunque viſiſti hunc per aliquem vel ab aliquo percuſſum, hoc percuſſus eſt hic: ſed oculo vidiſti hunc ab aliquo percuſſum: ergo oculo percuſſus eſt hic. Maior enim multiplex in hoc paralogiſmo ſecundum compoſitionem & diuiſionem, ex eo quod hæc determinatio, quo, poteſt componi ſiue continuè proferri cum hoc verbo, vidiſti, cum quo naturaliter componitur: & ſic eſt compoſita & falſa, ſub hoc ſenſu, quo vidiſti aliquem percuſſum ab aliquo, ille ſiue illo percuſſus eſt: hoc enim falſum eſt. Vel poteſt diuidi ab hoc verbo, vidiſti, & continuè proferri cum hoc participio percuſſus: & ſic eſt diuiſa & vera, ſub hoc ſenſu, quo percuſſum vidiſti aliquem, illo ſicut inſtrumento percuſſionis percuſſus eſt. Alia autem oratio quæ penes iſtam formationem eſt, hæc eſt, & quo percuſſus eſt, hoc tu vidiſti: & formatur ſic: quo percuſſus eſt aliquis, hoc vidiſti ipſum percuſſum: ſed gladio vel baculo percuſſus eſt aliquis: ergo baculo

vidiſti ipſum percuſſum. Et eſt hic multiplicitas in præmiſſa & in concluſione. In præmiſſa quidem, eò quod hæc dictio, quo, poteſt componi cum hoc verbo, vidiſti, & eſt compoſita & falſa: vel diuidi ab illo, & componi cum participio, percuſſum, & eſt vera ſicut prius. Et ſimiliter dicendum eſt de concluſione, ſicut patet cuilibet intuenti. Oportet enim addi ad hanc orationem (quo percuſſus eſt, hoc tu vidiſti) addi ipſum percuſſum: vel non incidit multiplicitas compoſitionis & diuiſionis: vnde cum dicitur, quo percuſſus eſt, hoc tu vidiſti, ſubintelligitur ipſum percuſſum eſſe.

Habent ergo aliquid dubiarum, &c.

Quamuis autem ſic per diſtinctionem cuiuſdam multiplicis ſoluantur huiuſmodi orationes quæ ſunt ſecundum compoſitionem & diuiſionem, tamen non verè ſunt multiplices, ita quod habeant actualem multiplicitatem in vna voce, quæ naturaliter & formaliter vna eſt ſignificatiua: ſed habent aliquid dubiarum interrogationum ſiue propoſitionum quæ eſt ſecundum potentialem multiplicitatem: & hoc eſt, dupliciter ſecundum compoſitionem: non enim eſt verè duplex compoſitum: quia non niſi potentia diuiſum eſt, quod eſt compoſitum. Si enim diuidatur, diuiſa non eſt eadem formaliter omnino cum compoſita. Et huius probatio eſt: quia ſicut eſt in dictione multiplici ſecundum diuerſos intellectus, ſic eſt in oratione diuiſa & compoſita: dictio autem diuerſificata ſecundum accentus, non eſt eadem dictio formaliter forma prolationis. Siquidem hoc eſt: quia certè etiam malum cuius prima longa eſt, pomum ſignificat: & malum cuius prima breuis eſt, priuationem boni ſignificat, ſecundum diuerſum accentum vel tempus & breue prolata formaliter aliud & aliud ſunt & ſignificant: ſed in ſcriptis quidem, in quibus non eſt prolatio, idem nomen eſt, cum eiſdem ſcribatur elementis, & etiam in ſcriptis iam grammatici ſigna diuerſa faciunt, acutum vel grauem accentum denotantia, & per conſequens diuerſa prolatione nomen eſſe pronuntiandum: prolata autem in diuerſo accentu dictio, conſtat quòd formaliter non eſt vna: quod autem verè multiplex eſt ſub vna materialiter & formaliter voce prolata, habet ſignificata: propter quod cum dictio compoſita & diuiſa formaliter non ſit oratio vna, patet quòd non eſt duplex quod eſt ſecundum compoſitionem & diuiſionem multiplex. Et ex hoc manifeſtum etiam eſt, quòd non omnes elenchi ſophiſtici, peccant ſecundum duplex quod eſt verè duplex ſic vt actualem habeat multiplicitatem, ſicut quidam errantes dicunt.

Diuidendum ergo ei qui reſpondet, &c.

Patet igitur qualiter recta ſolutione diuidendum ei qui reſpondet ſecundum prolationem & prolationis diſtinctionem. Non enim idem eſt oculis videre percuſſum, & dicere videre oculis percuſſum. Hæc autem ſolutio omnibus talibus paralogiſmis aptabilis eſt, ſicut etiam patet in ea, quæ eſt cuiuſdam Euthydemi ſophiſtæ oratio, quæ eſt hæc: quæratur enim, putaſne vidiſti tu nunc coexiſtentes in Piræo naues, in Sicilia ens? Eſt autem Piræus portus nauium in Græcia, qui contemplatur ab exiſtente in litore maris ex oppoſito in Sicilia. Et formatur ſic paralogiſmus: quicunque videt naues nunc coexiſtentes in Piræo ens in Sicilia, eſt extra Siciliã: ſed tu ens in Sicilia, vides naues nunc coexiſtentes in Piræo: ergo tu exiſtens in Sicilia, ens extra Siciliam. Quæ concluſio falſa eſt: & eſt iſtius paralogiſmi minor multiplex ex compoſitione & diuiſione: eò quod eſt in ea vnum determinabile, & duæ determinationes: & poteſt illud determinabile per determinationem antecedentem vel ſubſequentem determinari: & hoc determinabile eſt ens, ſi determinetur per hanc determinationem, in Sicilia, ſic eſt compoſita & vera, ſub hoc ſenſu, tu ens in Sicilia, vides naues nunc coexiſtentes in Piræo. Vel poteſt dici determinabile ens diuidi ab eadem determinatione cum hac determinatione, in Piræo: & ſic eſt diuiſa & falſa: quia ſic hæc determinatio, in Sicilia, retorquetur ad hoc quod dico naues coexiſtentes, ſub hoc ſenſu, tu vides in Piræo, in Sicilia: ſiue tu ens in Piræo, vides naues coexiſtentes in Sicilia: quod eſt contra hoc quod poſitum eſt: quia poſitum eſt, quòd tu ens in Sicilia, videas naues coexiſtentes in Piræo. Dico autem hanc orationem magis eſſe compoſitam, quam diuiſam, quando poſterior determinatio refertur ad participium ens: quia poſterior determinatio magis habet naturam determinationis quam prior, licet poſterior ponatur, quamuis vtraque iſtarum determinationum in oratione Euthydemi præcedat determinabile ſecundum vocem, tamen ſecundum intellectum poſterior determinatio ſequitur ipſum vt naturaliter ſibi adiuncta.

Similiter diſtinguendum eſt hoc ſi dicatur in formatione ſyllogiſmi: quicunque videt naues nunc coexiſtentes in Piræo ens in Sicilia, eſt extra Siciliam: ſed oppoſito modo eſt vera & falſa. Si enim participium ens componatur cum hac determinatione, in Sicilia, ſic eſt falſa & compoſita ſub hoc ſenſu, quicunque ens in Sicilia, videt naues coexiſtentes in Piræo, eſt: & diuiſa eſt vera: quia ſic hæc determinatio, in Sicilia, retorquetur ad hoc determinabile quod dico, naues coexiſtentes, & eſt ſenſus: quicunque ens in Piræo, videt naues nunc coexiſtentes in Sicilia, eſt extra Siciliam: hoc enim verum eſt. Alij autem dixerunt, quòd illæ orationes duplices ſunt: ex eo quod aduerbium, nunc, poteſt componi cum hoc participio, coexiſtentes, vel cum hoc verbo, videt. Sed in talibus non eſt facienda magna vis: quia non ponitur niſi ad exẽplum adaptationis rectæ ſolutionis ad paralogiſmum compoſitionis & diuiſionis.

Et rurſus, putaſne, &c.

Idem eſt in oratione iſta, ſi quæratur ſic: putaſne bonum ſutorem malum eſſe? & dicente aliquo, quòd ſic, inferat: ſed quicunque malus eſt, non eſt bonus: bonus ſutor malus eſt: ergo non eſt bonus: ergo bonus non eſt bonus. Patet autem, quòd maior huius paralogiſmi multiplex eſt, ex eo quod determinabile ſutor poteſt componi cum determinatione ſequentis adiectiui quæ eſt malus, & ſic eſt compoſita & falſa, ſub hoc ſenſu: quicunque malus ſutor eſt, ipſe non eſt bonus: & ſic falſa eſt: quia bonus eſt aliquando malus ſutor, & non

non ſimpliciter eſt bonus. Vel idem determinabile poteſt diuidi ab eo adiectiuo & componi cum adiectiuo, bonus, & ſic eſt vera: quia quicunque bonus ſutor malus, ipſe non eſt bonus.

Putaſne quorũ ſcientiæ bonæ, &c.

Alia ratio ſimiliter ſoluenda ſimilis illi eſt: putaſne quorum ſcientiæ bonæ ſunt, bonas eſſe diſciplinas, hoc eſt, bonum eſſe vt diſcantur: & formari debet ſic: quorum ſcientiæ bonæ ſunt, bonæ ſunt diſciplinæ, & è conuerſo. Sed mali ſcientia bona. Quia dicit Boëtius, quòd ſcientia mali bono deeſſe non poteſt: quia non vitatur malum niſi cognitum. Ergo mali eſt diſciplina bona, hoc eſt, quod addiſcatur malum: & hoc falſum eſt: quia dicit Ariſtot. in 11. primæ philoſophiæ, quia melius eſt quædam mala non diſcere vel ſcire per diſciplinam. Vnde cum quæritur, putaſne quorum ſcientiæ bonæ, bonas eſſe diſciplinas? & dante reſpondente, quòd ſic, inferat opponens: mali autem diſciplina eſt ſcientia bona, & concludat: ergo diſciplina mali eſt bonum. Et procedat vlterius opponens in contrarium ſic: at vero & malum eſt diſciplina mali: quare (hoc eſt, propter quod) quia mali diſciplina eſt malum, & mali diſciplina non eſt bonum. Et contra hoc iterum procedendo dicat opponens: ſed malorum ſunt diſciplinæ bonæ: quia ſcientiæ malorum ſunt bonæ. Et hæc poteſt etiam eſſe ſolutio vt dicatur, quòd malorum diſciplinæ bonæ, & non mala diſciplina bona. Quod, vt melius intelligatur, dicatur quòd maior paralogiſmi poſiti dicatur multiplex ex hoc quod dico, diſciplinæ, poteſt conſtrui, id eſt, componi cum hoc adiectiuo, bonæ, quod ſequitur ipſum: & tunc hoc totum, diſciplinæ bonæ, cadit in prædicatum: & ſic eſt compoſita & falſa ſub hoc ſenſu: illa quorum ſunt ſcientiæ bonæ, ſunt diſciplinæ bonæ: hoc enim falſum eſt: quia mala quorum ſcientiæ bonæ, non ſunt diſciplinæ bonæ. Vel poteſt hoc ipſum, diſciplinæ, diuidi ab adiectiuo ſequente: & tunc hoc ipſum quod dico, diſciplinæ, cadit in parte ſubiecti: & hoc quod dico, bonæ, cadit in parte prædicati: & hæc propoſitio eſt diuiſa & vera ſub hoc ſenſu: quorum ſcientiæ ſunt bonæ, illorum diſciplinæ ſunt bonæ: & in hoc ſenſu non poteſt concludi, quòd mali diſciplina bona: ſed malorum eſt diſciplina bona, diſciplina ſcilicet contemplatiua: quia diſciplina æquiuoca eſt ad diſciplinam contemplatiuam quæ eſt per demonſtrationem quæ Græcè vocatur epiſormi, & ad diſciplinam practicam quæ eſt eruditio operatiua in moribus, quæ Græcè vocatur fedia: & hæc generat difficultatem in iſta oratione.

Putaſne verum dicere nunc, &c.

Similiter eſt in hac oratione, putaſne verum dicere nunc, quoniam tu factus es: & dicente & reſpondente, quòd ſic, inferat, ergo tu factus es nunc: & poteſt formari ſic paralogiſmus: de quocunque verum eſt dicere, quod nunc factus eſt, factus eſt ipſe nunc: ſed nunc verum eſt dicere, quoniam tu factus es: ergo tu es factus nunc. Aut aliud ſignificat diuiſum & compoſitum: & hæc eſt ſolutio: quia minor propoſitio paralogiſmi ſignificat aliud prolata diuiſim, & aliud ſignificat prolata compoſitè: quia verum eſt dicere nunc, quoniam tu es factus: ſed non eſt verum dicere, quoniam tu nunc factus es: poteſt enim hæc determinatio, nunc, componi cum verbo præſenti quod eſt dicere, & ſic propoſitio eſt compoſita & vera: & cum ſequenti, quod nunc factus es: & hoc modo eſt diuiſa & falſa, ſicut planum eſt videre cuilibet: verum enim eſt dicere nunc, quoniam tu factus es: ſed non eſt verum dicere, quoniam tu factus es nunc.

Putaſne vt potes & quæ potes, &c.

Similis modus eſt in hac oratione, putaſne vt potes & quæ potes, ſic & ipſa facies? & dicente reſpondente, quòd ſic, in contrarium procedat opponens: non citharizans autem habes citharizandi poteſtatem: citharizabis ergo non citharizans. Formari poteſt ſic paralogiſmus: quæcunque potes & vt ipſa potes, ſic & ipſa facies: ſed non citharizans potes citharizare: ergo non citharizans citharizabis. Aut interrogatio nota ſolutionis: & non huiuſmodi habes poteſtatem, vt non citharizans (hoc eſt, dum non citharizas) citharizes: ſed potius habes poteſtatem, vt facias poſtea quod non feciſti ante hoc: minor enim paralogiſmi multiplex: ex eo quod hoc quod dico, non citharizans, poteſt continuè proferri cum hoc quod dico, habes poteſtatem citharizandi: & ſic eſt compoſita & falſa, ſub hoc ſenſu: tu potes citharizare non citharizans, hoc eſt, dum non citharizas: & hoc falſum eſt dum implicas te oppoſita facere poſſe ſimul. Vel idem cum eodem diſcontinuè poteſt proferri: & ſic eſt diuiſa & vera, ſub hoc ſenſu: tu qui non es modo citharizans, potes citharizare.

Soluunt autem hunc quidam, &c.

Soluunt autem hunc vltimum paralogiſmum quidam errantes etiam aliter dicentes, quòd prima propoſitio paralogiſmi non eſt data vniuerſaliter, hæc ſcilicet, quæ potes & vt potes, facies: non enim ſic data eſt, quod facies omni modo quo potes, ſed infinitè vt potes facies: ergo non faciens facies, licet non faciens poſſit facere. Vnde illi non dicunt accidere per conſequentiam, ſi dedit vt potes facere, non citharizantem citharizare poſſe: non enim omnino ſiue vniuerſaliter poteſt facere datum eſt, quando datum eſt vt poſſe: & dicunt non idem eſſe, vt potes facere indefinitè, & omnino vt potes facere vniuerſaliter.

Sed manifeſtum eſt, quoniam bene non ſoluunt, &c.

Sed manifeſtum eſt, quòd non eſt hæc recta ſolutio: nam omnium orationum ſophiſticarum quæ propter idem fallunt (hoc eſt, propter eundem defectum) eſt vna & eadem ſolutio. Si ergo eſt hæc ſolutio, omnibus apparentibus paralogiſmis ſecundum compoſitionem & diuiſionem conueniet. Sed hæc ſolutio aliis paralogiſmis non poteſt adaptari qui habent eandem cauſam falſitatis, & ſunt ſecundum eandem fallaciam: ergo manifeſtum eſt, quòd non eſt recta ſolutio: quia non conuenit in omnes huius fallaciæ ſimiles paralogiſmos, nec omninò ſiue vniuerſaliter conuenit ad orationes interrogatas ſecundum compoſitionem & diuiſionem: & ideo hæc ſolutio eſt ad hominem interrogantem ſiue opponentem ad impediendum, & non eſt ad orationes ſoluendum.

CAPVT IV.

De ſolutione eorum paralogiſmorum qui ſunt ſecundum accentum.

Secundum autem ſecũdum orationes, &c.

SEcundum accentum autem orationes voce tenus (niſi metrica pronunciatione proferantur) non multum ſunt: cum metro enim productæ vel correptæ, & cum aſpiratione & ſine aſpiratione proferuntur, & aliquando duæ dictiones ſub vno, & aliquando vna ſub duobus proferuntur accidentibus: & tunc frequenter ſecundum accentum fiunt paralogiſmi: nec etiam in his orationibus quæ ſcribuntur, niſi ſicut dictum eſt, ſigna accentuum ſuper ſyllabas & dictiones fiant, vt antiquitus fieri conſueuit: nec fiunt etiam in his orationibus quæ dicuntur voce tenus proſaica prolatione, excepto ſi quæ paucæ fiant, vt hic: iuſtos viros oportet (hoc eſt, opportunum eſt) pendere media correpta, hoc eſt, magis ponderare & æſtimare: iuſtos viros non oportet pendere media producta, hoc eſt, ſuſpendere in occulto vel patibulo. Pendere media producta eſt pati: pendere autem media correpta non eſt pati, ſed honorem recipere. Quomodo autem ſoluendum ſit quidem tales orationes, palam eſt, quia per diſtinctionem eius quod eſt pendere: non enim idem ſignificat pendere in media ſyllaba grauiter (hoc eſt, productè) & acutè (hoc eſt, correptè) pronuntiata: & ſic diuerſitas ſignificationis ſub vna materialiter dictione accepta, eſt fallaciæ & falſitatis cauſa, quæ diſtincta & adaptata, opponentis ſoluere eſt recta ſolutione paralogiſmos.

Attende autem, quòd non videtur aliquibus eſſe hæc duplicitas: eò quod dictio non eſt vna quæ diuerſis accentibus profertur, & ſic ſub vno aliquo plura non colliguntur, quod exigitur multiplicibus: & ideo quidam dixerunt, quòd in potentiali multiplicitate vnitas dictionis vel orationis eſt iſta quæ eſt in mente: cuius ſignum eſt ea quæ eſt in voce: & illius ſignum eſt quæ eſt in ſcripto: & ideo dicunt, quòd vnum ſub quo accipiuntur, non eſt niſi vnitas orationis quæ eſt mente: vel ſi eſt oratio in voce vel in ſcripto, non eſt in ea niſi ſecundum quod refertur ad mentem. Sed hoc nihil eſſe probatur, et hoc quod orationi ſecundum quod eſt in mente, non conuenit accentus: vnum autem multiplicitatis (in quo vt in vno colliguntur multa) oportet quòd ſit tale vnum quod ad multa referatur, & quod contineat illa in ſeipſo: & hoc nullo modo poteſt eſſe mentalis oratio, nec etiam illa quæ eſt in ſcripto, propter eandem orationem.

Vera determinatio, & qualis ſit vnitas multiplicitatem faciens.

Et ideo tenendum eſt, quod in priori huius ſcientiæ libro dictum eſt, quod ſcilicet vnitas in qua colliguntur multa (quæ multiplicitatem faciunt) eſt vnitas materialis quæ conſiſtit in ſono elementorum & ſyllabarum, & eſt vnitas dictionum & orationum, in qua plura colliguntur, & non vnitas formalis quæ eſt in modo prolationis. Et ideo dicitur multiplicitas potentialis: quia talis materialis vnitas referibilis eſt ad diuerſas formas prolationis vt ad ſenſus refertur diuerſos.

Vtrum autem duplicitas ſit multiplicitas quædam, ita quod duplicitas ſit ſpecies multiplicitatis, & multiplicitas genus duplicitatis, vanum eſt & friuolum diſputare: quia genera & ſpecies & modus generum & ſpecierum (ſecundum diuerſitatem rerum in quibus ſunt) diuerſificantur: aliter enim arguuntur & conſtituuntur in totis vniuerſalibus, & aliter in integralibus: & adhuc in his aliter in diſcretis, & aliter in continuis, & aliter in poteſtatiuis. In ſubſtantiis enim ſecundum rationem totius vniuerſalis coæquæuæ ſunt in genere, & per differentias oppoſitas exeunt ab illo. In totis autem integralibus non ſunt coæquæuæ: quia in illis genus educitur & conſtituitur ex partibus, vt multiplicitas ex duplicitate, triplicitate, quadruplicitate, & ſic de aliis: & hoc modo non conſtituitur genus in ſubſtantiis: & ideo etiam non ſunt coæquæuæ in illo: ſed potius per prius eſt multiplicitas quæ maior eſt, & per poſterius ea quæ eſt minor, & non incipiunt ex æquo genere prædicatione. Et ferè eodem modo eſt in continuis: quia magis eſt quantitas corpus quam ſuperficies, & magis ſuperficies quam linea: eo quod per plures rationes quantitatis (hoc eſt, diuiſibile in longum, & diuiſibile in latum, & diuiſibile in profundum) accipit quantitatis prædicationem: quia, vt dicit Ariſtot. diuiſibile ſemper, hoc eſt, in infinitum. Et ferè ſimiliter eſt in figuris in quibus vna generatur ex alia, vt tetragonum ex trigono, & pentagonum ex tetragono, & ſic de aliis figuris polygoniis. Et ſimiliter in poteſtatiuis: quia in illis ſecundum Ariſtot. in lib. de anima, & In 2. text. com. 31. in 16. animalium ex vegetabili producitur ſenſibile, & eſt in eo vt trigonum in tetragono: & ex ſenſibili producitur rationale, & eſt in ipſo. Vnde friuolum eſt & vanum de talibus hoc diſputare: quia maioris inquiſitionis quam ſit præſentis negotij intentio.

Sciendum igitur, quòd duplicitas eſt ſpecies multiplicitatis, & multiplicitas genus: & ſunt talia genera & ſpecies, quales habet ſpecies, & qualia habet genera continuum vel diſcretum, in quibus vna ſpecies producitur ex alia, & generatur, vt probatur & in primo & in ſecundo arithmeticæ Pythagoræ: genus autem producitur ex ſpeciebus, & ex æquo participatur ab illis.

Obiectio. Si autem quis dicat, quòd multiplicitas potentialis non eſt multiplicitas: quia quod potentia eſt tantum, non eſt. Solutio. Hoc nihil valet ad præſentem intentionem: quia medium inter ſimpliciter vnum & ſimpliciter multa, eſt multiplex: & idem ſufficit ad eſſe multitudinis, quod aliquo modo ſit vnum & aliquo modo ſit multa: propter quod in eo ſufficit vnitas materialis & potentialis multitudo ſiue pluralitas. Hæc igitur dicta ſint de potentiali multiplicitate, quæ eſt in compoſitione & diuiſione & accentu.

CAPVT

CAPVT V.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundum modum qui eſt ſecundum genus accidentale figuræ dictionis.

Palam autem & in his quæ fiunt, &c.

PAlam autem ex determinatis & aliis quomodo ſoluendum recta ſolutione in vniuerſali accepta etiam in his paralogiſmis qui fiunt in his quæ ſimiliter dicuntur, hoc eſt, de quibus propter dictionem vel figuram dictionis creditur idem eſſe ſignificatum, quæ tamen in ſignificato non ſunt eadem propter ſimilem figuram dictionis. Et palam eſt in vniuerſali ex his quæ in generali dicta ſunt de recta ſolutione, quomodo reſpondenti ſit obuiandum talibus: eò quod habemus ex aliis libris logicæ genera prædicamentorum diſtincta. Dico autem hic genera prædicamentorum large & communiter & ad coordinationem prædicabilium, & ad omnes modos prædicandi, & etiam ad modos ſupponendi: hæc enim omnia iam diſtincta ſunt. Vnde patet, quòd in hac fallacia diſtinguendum eſt multiplex phantaſticum ex ipſa diſtinctione modorum prædicandi: hoc autem multiplex ex eo prouenit, quòd vnum pro certo ſignificatur tantum, & creditur aliud ſignificari, cum tamen in veritate non ſignificetur. In actuali autem multiplicitate actu ſignificantur diuerſa. In potentiali vnum referibile eſt ad ſignificata diuerſa.

Nam hoc quod dedit interrogatus, &c.

Dicendo ergo in communi de ſolutione paralogiſmorum figuræ dictionis, ratio quidem communis eſt ex hoc quidem qui eſt reſpondens interrogatus ab opponente, diuidit de quo interrogatus eſt non eſſe quid eorum (hoc eſt, illius generis) de quo eſt interrogatus, ſed habere ſimilitudinem figuræ dictionis cum illo. Ille verò opponens oſtendit apparenter illud de quo interrogat eſſe quid eorum, hoc eſt, aliquid de numero eorum quæ ſunt illius generis, propter ſimilitudinem dictionis. Sicut ſi interrogat ſic, ſi eſt quid in genere ſubſtantiæ? & reſpondens dicat eſſe quid, & alter oſtendat hoc eſſe in ad aliquid vel aliquid quantitatis, quæ tamen videtur quid ſignificare ſecundum dictionem vel ſimilitudinem dictionis. Sic ergo contendunt reſpondens & opponens. Et manifeſtare cauſam falſitatis, hanc ſcilicet, quòd non propter ſimilitudinem dictionis ſimilia ſunt quæ ſignificari videntur, eſt in communi recta ſolutio omnibus paralogiſmis adaptabilis, vt patet primum in orationibus quæ ſunt ſecundum primum modum figuræ dictionis, quæ eſt ſecundum genus accidentale ſiue in nomine ſiue in verbo, vt in priori huius ſcientiæ libro dictum eſt.

Vt in hac oratione, putaſne, &c.

Sicut ſtatim eſt videre in hac oratione, putaſne idem contingit ſimul & ſecundum idem facere & fieri? Hæc oratio eſt quæſtio, & concluſio falſa, quando dicitur idem ſecundum idem contingit ſignificare facere & fieri: ſed vt quæſtio antecedit paralogiſmum, & vt concluſio ſequitur ipſum. Paralogiſmus autem ſic eſt formandus, ponatur ſic quæſtio: putaſne idem ſecundum ſuum ſignificatum contingit facere & fieri, hoc eſt, ſignificare facere in genere actiuo, & fieri in genere paſſiuo? & reſpondente, quod non, aduerſando paralogizet opponens concludens hoc quod negauit reſpondens verum eſſe, ſic: contingit vnum & idem ſimul & ſecundum idem videre & non videri: ſed videre eſt facere, & videri fieri: ergo contingit vnum & idem & ſecundum idem facere & fieri. Videre autem ſupponitur eſſe facere, propter ſimilem terminationem dictionis cum actiuis: videri autem ſupponitur eſſe fieri, propter ſimilem terminationem cum paſſiuis. Et ſoluitur iſte paralogiſmus negata minori cum ſua ſuppoſitione, ſcilicet videre ſit facere, & videri fieri propter ſimilem terminationem cum paſſiuis & actiuis: multa enim ſunt ſimilis terminationis, quæ non propter hoc ſunt ſimilis ſuppoſitionis.

Secunda ratio ſimilis iſti per omnia, & eſt quæſtio & concluſio eſt iſta: ponatur enim quæſtio ſic: putaſne eſt quid vel aliquid eorum quæ ſunt facere, hoc eſt, in genere actionis, pati quidem, hoc eſt, in genere paſſionis vel paſſiuorum? & dicente reſpondente, quòd non, ſic paralogizet opponens: ſecatur, vritur, operatur, ſunt ſimilis terminationis: ergo eiuſdem generis ſiue ſignificationis: & ſic omnia iſta pati ſignificant. Et addat rurſum (vt oſtendat ſcribere eſſe actiuum) dicere, ſcribere, currere, ſimiliter ſibiinuicem dicuntur, & terminationem habent actiuam ſecundum modum infinitiuum: ergo omnia ſunt actiuæ ſignificationis, & agere ſignificant. Et ad inferendum concluſionem adhuc addat opponens: ſed ſcribere eſt operari aliquid: & operari pati: ergo ſcribere ſignificat aliquid quod ſimul ſignificat facere ſiue agere & pati, ſiue facere & pati. Et ſoluitur iterum per interemptionem maioris cum ſua ſuppoſitione, ſicut oratio præcedens. Vnde ſi aliquis reſpondentium illic in interrogatione opponentis negando minorem paralogiſmi det non contingere idem facere & fieri, videre & videri propter ſimilem terminationem cum actiuis & paſſiuis: tunc nondum factus eſt ei, nec poteſt fieri elenchus apparens: & ideò negat minorem ne fiat elenchus apparens ei, ſcilicet ſi non dicat videre eſſe facere quid propter ſimilem terminationem cum actiuis, & videri pati quid propter ſimilem terminationem cum paſſiuis. Opponens enim ad faciendum apparentem elenchum indiget hac interrogatione ſibi conceſſa à reſpondente quæ eſt minor propoſitio, ſi apparentem debeat ad illam concluſionem facere elenchum. Sed ipſe opponens ab audiente reſpondente ſcilicet opinatur illam datam eſſe in ſimilibus: quia ſecare eſt facere quid, & ſecari eſt aliquid fieri: & ideo videri & videre dicit facere & fieri ſignificare, hoc eſt, accipit quaſi datum, & quæcunque alia actiuis & paſſiuis ſimiliter dicuntur ſecundum figuram & ſimilitudinem terminationis. Nam ipſe reſpondens qui audit opponentem, addit reliquum, hoc ſcilicet, quod generaliter ſit verum, quod quæ ſunt eiuſdem figuræ dictionis, ſunt & eiuſdem

Putaſne eſt quidem, &c.

ſignificatio

ſignificationis ſiue generis : & ideo quod videre ſit facere, & videri fieri : & hæc eſt falſum : quia non neceſſario ſimiliter dicitur ſecundum ſignificationem, licet ſimiliter dici videatur ſecundum dictionis terminationem.

Idem autē accidit in æquiuocationibus, &c.

Eodem modo fallacia accidit in æquiuocis ſiue in æquiuocationibus : reſpondens in æquiuocis qui inſcius eſt orationum multiplicium propter vnitatem nominis credit vnam eſſe ſignificationem : & ideo putat, quòd negando nomen neget rem etiam ſignificatam per nomen, & non nomen ſolum : hoc autem vlterius eget interrogatione, hac ſcilicet ſi reſpondens dicat æquiuocum (hoc eſt, id quod eſt æquiuocum) ad vnum reſpiciens, erit elenchus reſpondenti quando opponens paralogizat oppoſitionum eius quod dedit reſpondens. Hoc ergo plano aptatur ſolutio communis ad paralogiſmos primi modi figuræ dictionis. Et attende, quòd ideò ſoluuntur per interemptionem minoris : quia non ſunt poſitæ niſi concluſiones falſæ, & oſtenditur etiā ſoluendo: falſitas minoris ex qua tales ſequuntur concluſiones. In ipſa autem interemptione requiritur diſtinctio multiplicatis phantaſtica, quando dicitur, quòd non propter ſimilitudinem terminationis ſunt ſimiliter terminata eiuſdem generis vel ſignificationis : in hoc enim datur intelligi, quòd propter ſimilitudinem terminationis plura apparent in vno ſignificari. Et ſic patet, quòd ſicut ſupradictum eſt per diſtinctionem & ſenſum ad concluſionis adaptationem manifeſtatur cauſa falſitatis in ſyllogiſmo, ſiue in apparenti elencho. Sic ergo ſoluendi ſunt paralenchi qui ſunt ſecundum primum modum figuræ dictionis.

CAPVT VI.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundi modi figuræ dictionis.

Similes autem & hæ orationes, &c.

HÆ autem orationes (quæ ſunt iuxta ſecundum modum figuræ dictionis) per commutationem prædicamenti quantum ad aptationem communis ſolutionis, & quantum ad manifeſtationem falſitatis ſyllogiſmi, ſunt ſimiles his quæ dictæ ſunt de primo modo figuræ dictionis. Verbi gratia ſiquidem ſupponatur, quòd omne illud quod quis eſt habens in præterito vel præſenti, & poſtea in futuro non habet, amiſit : & hoc concedat reſpondens, & arguat in oppoſitum opponens dicens, quòd vnum ſolum amittens digitum de decem digitis, poſtea non habebit decem digitos, & inferat, ergo decem digitos amiſit. Aut dicendum ſoluendo, quòd hæc eſt commutatio prædicamenti: quia in præmiſſa dicit, quòd omne quod quis habens vel habuit, & poſteà non habet, amiſit: vbi quod dicit ſubſtantiam: & quod intulit, ſed decem habuit & vnum ſolum non habuit, ſignificat quid diſcretæ quātitatis : & ſic mutat prædicamentum. Patet ergo, quòd opponens interrogans primo, quod habet, quod ſubſtantiam ſignificat & colligit in eo quod quanta: quia aſſumens ſub eo quod eſt, quod accipit quanta, ac ſi quanta ſub eo quod eſt, quod, contineatur : quod non eſt verum : & ideo infert ſyllogiſmum : ergo decem amiſit : quod non ſequitur: quia mutatur quid in quantum : quia ex hoc quod conceditur: quicquid vel omne quod habuiſti & non habes, amiſiſti, non neceſſario ſequitur, quanta habuiſti & non habes, tanta amiſiſti : decem enim ſunt quanta. Nec eſt hic paralogiſmus, quod mutetur ſingulare & plurale, vt quidam* dixerunt : quod patet ex hoc quod ſi commutatio numeri eſſet cauſa falſitatis, tunc remota cauſa ceſſaret effectus : hic autem propoſito eodem numero, plurali ſcilicet adhuc remanet idem peccatum, vt ſi dicatur ſic : quæcunque habuiſti & non habes nunc, amiſiſti : decem habuiſti & non habes nunc : ergo decem amiſiſti. Hoc eſt idem peccatum quod prius : & non eſt numeri commutatio. Si ergo dixiſſet à principio opponens loco eius, quod, ponens quanta quæ ſub quod aſſumuntur, ſic: ſi quanta quis habuit & non habet, tanta amiſit; nullus reſpondentium tantā dediſſet cum neceſſario amiſiſſe : ſed dediſſet ſub diſiunctione, quod aut tanta amiſit, quanta habuit, aut aliquid eorum, ſiue aliquod quod ſummā quam habuit, diminuit.

Et quoniam dabit quis quod non habet, &c.

Similis modus ſoluendi eſt quādo mutatur quid in ad aliquid : vt ſi quis opponentium probet hanc concluſionem apparenter, quoniam dabit quis quod non habet, ſic : iſte dat vnum ſolum : & id quod habet, non eſt vnum ſolum : ergo dat quod non habet. Vnum enim ſolum (cum dicat habitorum diſſociationem cum aliis) relatiuum eſt, ſicut & dicens aſſociationem, & habet ſuum correlatiuum in ſuum nomine ſicut & ſociatum : ſicut enim ſociatum ſociato eſt ſociatum, ita diſſociatum diſſociato diſſociatum : idem enim eidem eſt idem, & æquale æquali eſt æquale, & ſic de aliis. Et ſi quis obiiciat, quòd relatiuum eſt res vnius generis, ſolum autem circuit omnia genera : eſt enim ſola ſubſtantia, ſola quantitas, ſola qualitas, & ſic de aliis : & ſic ſolum non dicit qualitatem. Hoc eſt nihil : quia relatio in ſe conſiderata, res eſt vnius generis : conſiderata autem in extremis ad quæ determinatur ſuus reſpectus, circuit omnia genera. Soluitur ergo iſte paralogiſmus ſic : arguens non concluſit, quòd non dedit quod non habuit: quia non habens vnum ſolum, dedit vnum ſolum : ſed dedit vt non habuit : vt autem notat reſpectum diſſociati ab aliis : quia hæc dictio excluſiua, ſolum, non ſignificat vt ſubſtantia, nec ſignificat quantum, ſed ſignificat vt ſe habet aliquid ad aliquid vt illi diſſociatum : & hoc dicit ad aliquid & non quid, vel quantum, vel quale : vnde dedit non cum alio ſociatum, habuit autem cum alio ſociato.

Obiectio.

Solutio.

Quemadmodum ſi ſic dicat, &c.

Hic autem modus ſoluendi tali confirmatur exemplo per ſimile dicente modum & vnum quid : vt ſi quæratur, putaſne quod aliquis non habet, dabit? & dicente reſpondente, quòd non, interrogando accipiat oppoſitiones, ſi aliquis quid (hoc eſt, aliquid) dabit citò quod non habet cito? & dicente reſpondentem, quòd ſic, concludat oppoſitiones ſic: iſte dat cito quod non habet cito : ergo dat quod

quod non habet. Conſtat, quòd cauſa falſitatis eſt: quia ſub quod accipit cito, quod non dicit quod, ſed modum habendi quod:& manifeſtum eſt, quòd non vero ſyllogiſmo ſyllogizauit:quia non accipit directè ſub medio:quia cito dare non dicit hoc dare quod eſt ſubſtantia, ſed modum dandi ſignificat.

Vt autem non habet, dabit aliquis,&c.

Aliud autem exemplum per quod confirmatur idem, eſt, quia vt aliquis non habet aliquid, dabit aliquis, vt quod delectabiliter habet, cum triſtitia dabit:& non ex hoc ſequitur, quod dat quod non habet, ſed quod hoc quod dat,nõ dat vt habet.Similes autẽ illi paralogiſmi ſunt omnes huiuſmodi orationes,in quibus mutatur quid in aliquid: ſicut ſi quæratur ſic:putaſne iſte ea quam non habet, manu percutiet aliquem? ponente reſpondente, quòd non, contra opponens arguat dicens: ſed non habet vnam ſolam manum:& percutit vna ſola manu:ergo pecutit ea quam non habet. Idem eſt hic:putaſne eo (quem non habet) oculo videbit aliquis?& dicente reſpondente, non, opponens contra hoc probet dicens:non habet vnum ſolum oculum: & vno ſolo oculo videt: ergo videt oculo quem non habet. In omnibus enim his vna ſola eſt ſolutio ſyllogiſmi manifeſtans falſitatem.

Soluunt autem quidam dicentes,&c.

Soluunt autem quidam falſa ſolutione inductos de commutatione quid in ad aliquid paralogiſmos, quòd bene contingit aliquem dare quod non habet dando vnum ſolum, & non habendo vnum ſolum & oculum & manũ & denarium,qui plura habet in oculis & manibus & denariis:& hoc probant à ſimili:quia quidam (hoc eſt, aliquis) habet quod non accepit ab aliquo: quia accepit vnum ſolum, & non habet vnum ſolum:ergo habet quod accepit. Et arguunt à ſimili, quòd ſimiliter dando vnum ſolum, & non habendo vnum ſolum, dat quod non habet:& hoc dicunt contingere à ſimili:quia hic habet vnum ab hoc dante ſibi denarium, & non habet vnum ſolum ſimpliciter, ſed vnum cum alio: ſicut ergo habet quod non accepit:ſic contingit cuiſ dare quod non habet.

Alij autem ſtatim interrogationem,&c.

Alij autem ſoluunt primam interrogationem interimentes maiorem, ſcilicet concedunt, quoniam contingit aliquem quod non habet accipere:ſicut patet in eo qui ab aliquo vinum ſuaue ſiue dulce, quod in acceptione conuerſum eſt,corrupto vino in ipſa acceptione: & ſic dicunt, quòd etiam contingit dare quod non habet. Sed improbatio iſtarum ſolutionum eſt id quod prius dictum eſt in ſolutione paralogiſmorum compoſitionis & diuiſionis. Iſti enim non ſoluunt ad orationem, ſed ad hominem inſtantes & non ſoluentes per orationem: quia ſi eſſet ad orationem hæc ſolutio: tunc dantem oppoſitum vtriuſque iſtarum ſolutionum non poſſibile eſſet ſoluere, ſed dantem oppoſitum vtriuſque iſtarum ſolutionum adhuc contingit ſoluere: ergo iſtæ ſolutiones non ſunt ad orationem. Si enim damus, quòd nemo dat quod non habet, neque aliquis habet quod non accepit. Adhuc per commutationem prædicamenti contingit ſoluere: & hoc probatur, quod ſcilicet tenet hæc ratio per ſimile: quia ſi aliquis dicat per

diſtinctionem eſſe ſolutionem alicuius paralogiſmi, vt ſi eſt quidem vno modo: tunc dicimus, quòd eſt, hoc eſt, dicimus quòd verum eſt in vno ſenſu: eſt autem in alio ſenſu quod non, hoc eſt, quod tunc in alio ſenſu eſt falſum:& ſic eſt ſolutio per diſtinctionem, & eſt recta ſolutio. Si autem ſimpliciter debet dici reſpondens,hoc eſt, vno modo, & non diſtinguat nec ſoluat per diſtinctionem:quia ſic dat oppoſitum rectæ ſolutionis:tunc dato tali oppoſito rectæ ſolutionis adhuc ſine impedimẽto concludet opponens intentam in ſophiſmate concluſionem, ſiue in paralogiſmo: quia reſpondens ſyllogiſmi falſitatem non manifeſtat: ſed ſi hoc eſt:etſi (ſiue quamuis) exponens non concludat contra reſpondentem paralogiſmum, nihilominus tamen non erit ſolutio recta:quia quod non concludat, eſt propter impedimentum in ſolutione ad hominem & non ad orationem. In prædictis autem ſolutionibus omnibus datis oppoſitis ſolutionum illarum nec adhuc dicimus fieri ſyllogiſmum verum, ſed potius paralogiſmum: ergo tales non ſunt veræ ſolutiones.

Amplius autem & hæ ſunt, &c.

Amplius autem & hæ orationes in quibus commutatur quid in quale,ſunt ex huiuſmodi orationibus in quibus ex commutatione prædicamenti incidit fallacia figuræ dictionis. Et vt melius intelligatur, præſupponatur, quòd aliquis ſcripſerit orationem, quæ dum ſcribitur, fit vera, & per commutationem rerum in oratione ſignatarum, facta eſt falſa: & arguatur ſic,primo præmiſſa interrogatione:putaſne quod ſcriptum eſt, ſcripſit quis? & dicente, quòd ſic, arguat opponens: ſcriptum autem eſt, quoniam tu ſedes: falſa oratio per rerum mutationem: erat autem hæc oratio vera cum ſcribebatur:ergo ſcribebatur ſimul oratio falſa & vera. Eſt autem hæc fallacia figuræ dictionis:quia conceſſit reſpondens,quòd hoc quod ſcriptum eſt, ſcripſit quis: & hoc ſignificat ſubſtantiam: aſſumpſit autem, quod falſum ſcripſit, quod eſt qualem orationem ſcribere: & ſic commutauit quid in quale: nam falſam vel veram orationem eſſe, non hoc (hoc eſt, ſubſtantiam & quid) ſed talem ſignificat eſſe orationem:& ſic mutauit quid in quale. Et eadem oratio ſic commutata per rerum mutationem eſt etiam in opinione:quia (ſicut in prædicamentis dictum eſt)oratio & opinio, rerum mutatione, ſuſceptiua ſunt contrariorum veri & falſi.

Obiectio.

Si fortè aliquis dicat, quòd commutatio prædicamenti non eſt hæc cauſa fallaciæ, ſed potius commutatio rerum & temporis, & hoc probet: quia remota commutatione temporis & rerum, non incidit fallacia: bene enim ſequitur: quicquid aliquis ſcripſit, hoc etiam in hoc tempore ſcriptum eſt: falſam orationem ſcripſit quis hic intus: ergo in hoc tempore falſa oratio ſcripta eſt: bonum eſt argumentum: & tamen quid in quale mutatur: ergo commutatio eius quod eſt quid, in quale, non facit fallaciam. Si, inquam, ſic dicatur, dico quòd

Solutio.

commutatio temporis facit mutationem in qualitate orationis,ſed non in proceſſu vel decurſu ſyllogiſtico: vnde quod argumentatio in tali caſu tenet, hoc eſt gratia materiæ &

terminorum: forma tamen ſyllogiſmi non valet: eò quod quale fuit in minori ſub quid, quod pro medio ſumpſit in maiori: & hoc planum eſt: ſed quia per ſcriptum falſum omne hic & nunc reſtringitur ad id quod ſcriptum eſt, ideo tenet gratia terminorum: hic enim & nunc non ſcribitur quale vt quale, ſed quid. Simile eſt hic: quicquid vidiſti heri, vides hodie: ſed heri vidiſti album: ergo hodie vides album. Hic eſt commutatio quid in quale, & eſt fallacia figuræ dictionis.

Alia obiectio. Et ſi obiiciatur, quod quicquid non eſt niſi geminatum quid, & ideo non habet virtutem diſtribuendi, niſi pro eo quod dicit quid: quid autem dicit quod omnium prędicamentorum, vt dicitur in primo topic, ergo videtur, quòd benè dicitur, & argumentum eſt bonum; heri vidiſti album: ergo hodie vides album. Quia album dicit quid in genere qualitatis. *Solutio.* Dicendum, quòd hoc verum eſt, quod quicquid diſtribuit pro omni quod eſt quid in omni genere prædicamentorum: ſed concretum ſiue quale non dicit quid vt quid, ſed dicit quale: ſed abſtractum dicit quid vt quid. Et ideo bene ſequitur, ſi ſic arguatur: quicquid vidiſti heri, vides hodie: ſed heri vidiſti albedinem: ergo hodie vides albedinem.

Alia obiectio. Si quis autem obiiciens adhuc dicat, quòd album non videtur niſi albedo videatur, & è conuerſo: quia qualitas non videtur niſi in ſubiecto: & ſic conuertibilia ſunt videre albũ, & videre albedinem: & quicunque videt album, videt albedinem: & quicunque videt albedinem, videt album. Et ſi conuertibilia ſunt eodem addito vtrobique ſiue vtrique, quicquid ſequitur ex vno, ſequitur ex altero: ſed cum addito (quod eſt maior propoſitio) ex hoc quod eſt, vidiſti albedinem, ſequitur concluſio ſic: quicquid vidiſti heri, vides hodie. Et addo: heri vidiſti albedinem. Sequitur bona augumentatione: ergo hodie vides albedinem: ergo conuertibili addito ad maiorem propoſitionem: conuertibili dico cum minori propoſitione maiorem, etiam ſequitur ſic: quicquid vidiſti heri, vides hodie: album vidiſti heri: ergo album vides hodie. *Solutio.* Ad hoc dicendum, quòd forma huius argumentationis non valet: quia ſumitur quale vt quale & non vt quid ſub quicquid, quod diſtribuitur pro his quæ ſunt quid vt quid: quod autem hoc ſequatur in prædicto caſu, quod ſcilicet non videtur album niſi videatur albedo, hoc eſt gratia terminorum & per accidens, ſcilicet quia album non videtur niſi albedine mouente viſum.

Dictum quorundam. Obiectio contra illos. Solutio illorum. Quidam tamen dixerunt rationibus ſupradictis, quòd hæc argumentatio bona eſt: quicquid heri vidiſti, vides hodie: album vidiſti heri: ergo album vides hodie. Et ſi obiicitur, ponatur quòd res quam heri vidiſti albam, ſit hodie nigra. Dicunt, quòd adhuc argumentatio bona eſt, ſed maior falſa: dicunt enim quòd quicquid diſtribuit pro omnibus rebus quæ ſe habent ad quicquid heri quis vidit; hodie autem non ſic ſe habet: & ideo falſa eſt maior. Sed prior reſponſio verior eſt. Si tamen album ſubſtantiuè ſumatur, tunc verum eſt, quod quicquid vidiſti heri, vides hodie: ſed album vidiſti heri: ergo album vides hodie. Quia ſubſtantiuum album ſupponit pro eo quod eſt vel quod fuit album. In talibus autem quantum ad præſentem intentionem non eſt vis magna: non enim intenditur hic niſi quod ex commutatione prædicamenti quid in quale vitiatur proceſſus.

Similiter de huiuſmodi orationibus eſt, quando mutatur quid in modum, vt putas, quod diſcit quis, hoc diſcit? diſcit autẽ hoc eſt tardè, citò: ergo tardè diſcere, eſt citò diſcere. *Et putas quod diſcit diſcens, &c.* Patet, quòd commutatur quid in modum: & leuia ſunt huiuſmodi, & ideo tranſeunda. Et ſimiliter eſt fallacia figuræ dictionis ſi mutatur quid in quando, vt putas quod ambulat quis hoc calcat? & dicente, quod ſic, obiicit in contrarium: ſed ambulat totam diem: ergo calcat totam diem. Et eſt commutatio prædicamenti: quia in maiori ſub quod, dicit ſubſtantiam, aſſumit cum vel quando ambulat. Similiter eſt quando mutatur quid in vbi, ſicut ſi ſic dicatur: quicquid bibit aliquis, hoc bibit: ſed ſcypho bibit aliquis: ergo ſcyphum bibit. Mutatur quid in vbi: quia ſcyphus dicit locum vt vas in quo bibit, & non dicit quid. Similiter eſt quando mutatur numerus ſingularis in pluralem ſic: omne quod ſcit aliquis, aut addiſcens aut inueniens nouit: ergo omnia quæ ſcit aliquis aut addiſcens aut inueniens nouit. Quod nõ eſt verũ demonſtratis duobus, quorũ vnum eſt per ſe inuenitẽs: aliud autem nouit addiſcens per auditum: ambo enim hæc ſimul non addiſcens nouit, nec inueniens. Solutio autem eſt, quòd omne quod nouit, ſignificat demonſtratum, aut addiſcens nouit, aut inueniens: & cum dicit omnia, aſſumit plurale ſub ſingulari, & commutat modum prædicandi: & in omnibus talibus nihil eſt difficile ſoluere, ita quod commutatio prædicamenti vel ſpeciei prædicamenti in aliam ſpeciem prædicamenti, vel modi prædicandi in alium modum prædicandi eſt cauſa falſitatis ſyllogiſmi.

CAPVT VII.

De ſolutione paralogiſmorum tertij modi figuræ dictionis.

Similiter autem hæc (quæ dicta eſt) ſolutio adaptatur paralogiſmis tertij modi figuræ dictionis: vt quando mutatur quale quid in hoc aliquid. Eſt autem quale quid dupliciter: *Quale quid dupliciter.* vno enim modo omne inferius eſt quale quid reſpectu ſui ſuperioris, vt ſpecies reſpectu generis: quia ſuperius eſt forma & quale, inferius autem quid formatum ſub ipſo: alio autem modo quando per accidens adueniens eſt quale, & quid eſt in ſeipſo.

Et ſecundum primum modum fit talis paralogiſmus, ex quo ſequitur apparenter, quoniam eſt quis tertius homo à ſe ſic: Coriſcus eſt tertius ab homine, quia ab aliquo homine: & Coriſcus eſt homo: ergo Coriſcus eſt tertius à ſeipſo. *Et quoniã eſt quis tertius homo, &c.* Et eodem modo concluditur apparenter, quod eſt tertius ab vnoquoque homine ſic: Coriſcus eſt tertius ab homine: Sortes eſt homo: ergo Coriſcus eſt tertius à Sorte. Et ſic

ſic poteſt fieri de quolibet: ergo Coriſcus eſt tertius ab vnoquoque homine. Soluitur autem hic paralogiſmus: quia homo & omne commune non ſignificat hoc aliquid, ſed quale quid: & ideo cum aſſumat Sortem, mutat quale quid in hoc aliquid: & ſic patet quæ eſt manifeſtatio falſitatis paralogiſmi: & ideo ſolutio iſta eſt recta & vera.

Obiectiones. Poteſt tamen hic quæri de hoc paralogiſmo: quia idem paralogiſmus in priori huius ſcientiæ libro pro exemplo poſitus eſt in generatione paralogiſmorum accidentis. Adhuc etiam cum ſic arguitur: Coriſcus eſt alter ab homine: & ipſe eſt homo: ergo eſt alter à ſe: videtur eſſe fallacia conſequentis: eò quod à ſuperiori proceditur ad inferius affirmando. *Solutio.* Sed ad hoc dicendum, quòd nihil prohibet plures orationes fallendi coincidere in vna & eadem oratione. Vnde in dicto paralogiſmo coincidunt tres fallaciæ ſiue deceptiones. Si enim aliquis videns Coriſcum alterum eſſe ab homine: propter hoc quod ab inferiori ad ſuperius valet proceſſus affirmando, vt Coriſcus eſt alter à ſe: ipſe eſt homo: ergo eſt alter ab homine: & decipiatur in ipſa conſequentia, vt credat conuerti quod non conuertitur, vt quod ſicut ab inferiori ad ſuperius proceditur affirmando, ſic è conuerſo affirmando etiam procedatur à ſuperiori ad inferius, vt Coriſcus eſt alter ab homine: ipſe eſt homo: ergo eſt alter à ſeipſo: hic talis decipitur ſecundum fallaciam cõſequentis. Si autem quia videt, quod eſſe alterum conuenit Coriſco reſpectu hominis, & ſic reſpectu accidentis: & credit, quòd propter hoc conueniat ipſi rei ſubiectæ quæ eſt Coriſcus reſpectu ſuiipſius, & ſic credat ineſſe ſubiecto quod ineſt accidenti: hic talis decipitur ſecundum fallaciam accidentis. Si autem videt vnam figuram dictionis in hoc tertio homine quando ſtat infinitè in communi, & quando ſtat determinatè pro hoc vel illo, & ideo credat poſſe argui à communiter ſupponente ad ſupponens, pro hoc decipitur ſecundum fallaciam figuræ dictionis.

Quomodo terminus communis diuerſimodè ſumptus, vel in ſe vel in comparatione ad alios terminos, quandoque ſignificat quale quid, & quandoque hoc aliquid.

Eſt etiam attendendum hic, quòd terminus communis aut conſideratur in ſe (hoc eſt, in natura ſua ſimplici) quæ eſt forma multis communicabilis, & ſic omnis terminus communis ad aliqua ſignificat quale quid: & poteſt etiam conſiderari ad aliquid & determinatus per comparationem ad illud, & hoc quadrupliciter, ſcilicet ad ſuperius, vel ad inferius, vel ad ſeipſum, ſecundum quod ſtans ſub vna ſuppoſitione comparatur ad ſe ſecundũ quod eſt ſub alia ſuppoſitione, & ſignificare poteſt hoc aliquid. Vt eſt inferius comparatum ad ſuum ſuperius, reſpectu illius determinatam habet ſuppoſitionem & ſignificat hoc aliquid. Similiter tractum ad inferius, determinatam acquirit ſuppoſitionem, & ſignificat hoc aliquid, vt animal quale quid, homo hoc aliquid ſignificat, & homo quale quid, hic homo hoc aliquid. Ad ſeipſum autem ſub vna ſuppoſitione ad ſe ſub alia ſuppoſitione: vt homo quale quid, omnis homo, vel albus homo hoc aliquid: quia confuſum & diſtributum reſpectu ſuiipſius non confuſi & diſtributi eſt hoc aliquid determinatum: in ſe autem commune ad diuerſum modum ſuppoſitionis ſignificat quale quid. Vnde hic, homo currit: ergo omnis homo currit: mutatur quale quid in hoc aliquid. Et ſic ſoluuntur iſta ſophiſmata: cuiuſlibet hominis aſinus currit: ergo aſinus cuiuſlibet hominis currit. Quia iſte terminus, aſinus, ſequens terminum diſtributum per ſignum immediatè accipit confuſam ſuppoſitionem, & ſic determinatum & hoc aliquid ſignificat: cum autem præcedit non ſignificat niſi quale quid: quia tunc non confunditur per diſtributionem. Similiter eſt hic: omne caput habens, eſt vnum ſolum caput habens: ergo habens omne caput, eſt habens vnum ſolum caput. Quia hæc dictio, habens, poſt ſignum poſita, confuſam habet ſuppoſitionem, quam non habet poſita ante idem ſignum. Et ſimiliter hic: omnis homo eſt vnus ſolus homo: ergo vnus ſolus homo eſt omnis homo: quia hoc quod dico, ſolus homo, confunditur poſt ſignum, & ante ſignum non confunditur propter hanc regulam, quòd terminus communis ſequens ſignum diſtributiuum affirmatiuum immediatè confunditur & diſtribuitur ab ipſo ſigno, ita quod ſub ipſo poteſt fieri deſcenſus ad quodlibet ſub ipſo contentum: ſequens autem ipſum mediate, ſiue in ſubiecto poſitum, ſiue in prædicato, confunditur ſolum, ſed non diſtribuitur, ita quod ſub ipſo poſſit fieri deſcenſus, quamuis multa confundantur in ipſo: vt omnis homo eſt animal: poteſt fieri deſcenſus ſub homine, ſed non ſub animali, vt dicatur: omnis homo eſt hoc animal vel illud. Sed bene ſequitur: omnis homo eſt animal: ergo Sortes eſt animal, & ſic de aliis. Sic ergo ex diuerſa comparatione poteſt idem quod ſecundum ſe ſignificat quale quid, hoc aliquid ſignificare.

Intelligendum etiam, quòd terminus communis ſignificet quale quid: hoc habet aut ex ſeipſo, aut ex adiuncto: quale quid enim ſignificare eſt in communi ad aliqua ſtare, ita quod non ad hoc determinatè vel illud ſe habet ex ſe, cum ex ſe non dicat hoc aliquid. Et ideo ſi infertur ex illo, fit fallacia figuræ dictionis: vt homo currit: ergo hic homo currit. Quia hoc non ſequitur. Sed ſi ad non ſignatum, ſed ad vagum deſcenditur, tunc ſequitur: vt homo currit: ergo quidam homo vel hic vel ille vel aliquis alius currit, ſicut paulò poſt in ſequenti capitulo oſtendetur. Si autem habet ex adiuncto quod ipſum indefinitè faciat ſupponere pro pluribus indeterminatè, hoc quadrupliciter fieri poteſt. Aut enim habet hoc ex ſigno affirmatiuo cui mediatè poſtponitur, & ex hoc confuſam & infinitam accipit ſuppoſitionem: vt cum dicitur: omnis homo eſt animal, confuſè & quale quid ſignificat animal. Aut hoc habet ex prædicato ſibi adiuncto, vt cum dicitur: homo eſt ſpecies: quia homo ibi non hoc aliquid, ſed quale quid ſignificat. Aut habet ex ſuppoſitione verbi præteriti temporis vel futuri, cui ſupponendo in communi ſtat pro præſenti vel præterito, ſupponit verbo præteriti temporis: aut pro præſenti vel futuro, ſi ſupponit verbo futuri temporis: & ſic ſignificat quale quid commune ad præſens vel præteritum, vel commune ad præſens vel futurum,

ſicut patet ex regulis ſuppoſitionum & ampliationum. Et ſemper incidit fallacia figuræ dictionis ſi mutatur quale quid in hoc aliquid, ſicut hic:homo eſt ſpecies : ergo hic homo eſt ſpecies. Vel homo eſt diſputaturus: ergo hic homo eſt diſputaturus. Vel homo diſputabit : ergo hic præſens homo vel hic præteritus homo. Si autem id quod intelligitur in aliquo, inferatur ex illo, non fit fallacia figuræ dictionis, ſicut patet hic:omnis homo eſt animal:quidam homo eſt homo : ergo quidā homo eſt animal. Cum enim dicitur:omnis homo eſt animal,vel omnis homo currit: iſte terminus, homo, vniuerſaliter diſtribuitur:& ſic in ipſo intelligitur aliquis homo,& hic homo, & ille homo:& ſic non fit mutatio ſuppoſitionis,vt ex quale quid inferatur hoc aliquid, quinimo in vtroque ſtat pro eo quod eſt hoc aliquid. Aliter enim incideret ſemper fallacia figuræ dictionis in tertio primæ figuræ & in primo tertiæ,ex hoc quod in præmiſſis confuſam ſuppoſitionem habet & diſtributam, & in concluſione hoc aliquid infertur ex ipſo. Pro eodem enim ſupponit in præmiſſa cum ſubiectum confuſum ſit & diſtributum, ſicut de eodē eſt affirmatio vniuerſalis & negatio particularis. Et quamuis in maiori propoſitione tertij primæ figuræ ſubiectum ſit confuſum & diſtributum, & in minori aſſumatur pro hoc vel illo,non tamen eſt fallacia figuræ dictionis: quia particulare idem numero intelligitur, & eſt in vniuerſali diſtributo:& quia etiam fallacia figuræ dictionis fit ex commutatione eius quod eſt quale quid in præmiſſis, & in concluſione infertur vt hoc aliquid, fallacia enim fit in illatione concluſionis, & non in ordine præmiſſarum.

In tertio modo primæ figuræ non fit fallacia figuræ dictionis, licet videbitur fieri.

Sic etiam patet quare non fit fallacia figuræ dictionis ex hoc quod mutatur hoc aliquid in quale quid, ſicut è contrario:quia hoc aliquid intelligitur & eſt actu in quale quid : & ideo bona eſt argumentatio qua infertur ex ipſo.Et ſic etiam patet quare non eſt fallacia figuræ dictionis,quando infertur pars ex toto in quātitate, vt hic:omnis homo currit:ergo quidam homo currit. Quia pars per intellectum actu eſt in toto & infertur ex ipſo. Patet etiam quare non eſt fallacia in conuerſione vniuerſalis affirmatiuæ in particularem, ſic : omnis homo eſt animal:ergo quoddam animal eſt homo. Quia hæc, quoddam animal eſt homo, æquipollet huic, quidam homo eſt animal : & hæc, quidam homo eſt animal, per intellectum eſt in hac, omnis homo eſt animal : & ſic & illa,quoddam animal eſt homo:vnde non quælibet mutatio modi ſuppoſitionis inducit fallaciam,ſed quædam ſic,& quædam non.

Similiter autem & paralogiſmus,&c.

Similiter autem ſicut eſt quale quid quādo indefinitè & ad plura communiter ſupponit,& infertur hoc aliquid ſub ipſo indefinitè contētum, ſic eſt etiam quale quid ex adiuncto ſibi adiectiuo quum infertur hoc aliquid determinatum ſub adiectiuo illo, ſicut in his terminis, Coriſcus muſicus:vt ſi quæratur, vtrū hic Coriſcus & Coriſcus muſicus ſit vnū, vel ſit alterū? & fiat talis paralogiſmus:Coriſcus muſicus eſt alter à muſico:quia à quodam muſico : eſt autem Coriſcus muſicus muſicus ; ergo eſt alter à ſeipſo:ſic enim incidit fallacia figuræ dictionis:nam hic quidem(ſcilicet Coriſcus) ſignificat aliquid:illud autem (ſcilicet Coriſcus muſicus)ſignificat quale:& ſic mutatur quale quid in hoc aliquid, ſicut patet cuilibet intuenti. Propter quod patet, quod hic fit fallacia figuræ dictionis ; quia mutatur quale quid in hoc aliquid:Coriſcus enim muſicus eſt quale quid ex adiuncto ſibi adiectiuo:& ſic cōuenit ſibi alterū eſſe à muſico:Coriſcus autem eſt hoc aliquid:quare infertur alterū eſſe à ſeipſo:& ideo mutatur quale quid in præmiſſa,in hoc aliquid in cōcluſione,& incidit fallacia figuræ dictionis.

Eſt autem adhuc notandum, quòd quando incidit fallacia figuræ dictionis ex hoc quod commutatur quale quid in hoc aliquid : tunc iſta commutatio eſt inter præmiſſas, aut inter præmiſſas & concluſionem. Si inter præmiſſas, tunc non facit fallaciam figuræ dictionis, vt hic:omnis homo eſt animal ; hic homo eſt homo:ergo hic homo eſt animal : eſt enim bonus proceſſus : quia pars aſſumitur pro toto quæ actu & intellectu eſt in illo. Si autem eſt inter præmiſſas & concluſionem : aut aliquid comparatur ad idem ſignificatum in minori præmiſſa & concluſione, aut ad diuerſa. Si comparatur ad diuerſa, tunc non incidit fallacia figuræ dictionis. Et per hoc iterum patet, quòd in tertio primæ & in primo tertiæ non incidit fallacia figuræ dictionis : quia licet in præmiſſa minori ſignificetur hoc aliquid,& in maiori quale quid, & in concluſione ſimiliter hoc aliquid : tamen ad diuerſa fit comparatio: in præmiſſa enim minori comparatur ad medium, in concluſione autem ad maiorem extremitatem. Si autem ad idem fiat comparatio : tunc adhuc eſt diſtinguendum : aut enim oratio quæ fecit ipſum ſtare pro quali quo, remanet tam in præmiſſa, quam in concluſione:aut non remanet eadem.Si remanet eadem, tunc ſemper incidit fallacia figuræ dictionis. Si autem non remanet eadem in vtroque,tunc non incidit fallacia,vt hic : omnis homo eſt animal:ergo animal eſt omnis homo. Vel ſic: omnis homo eſt animal : ergo omnis homo eſt hoc animal. Hoc enim ſignum diſtributiuum affirmatiuum quod facit terminum communem mediatè ſibi adiunctum ſtare pro quolibet quo, remanet tam in præmiſſa quam in concluſione. Sic etiam quando prædicatum quod facit terminum communem ſtare pro aliquo, remanet tam in præmiſſa, quam in concluſione, vt homo eſt ſpecies : & eodem modo eſt de termino ſuppoſito verbo præteriti temporis vel futuri:vt homo eſt diſputaturus: ergo homo qui eſt, eſt diſputaturus:vel homo qui fuit,eſt diſputaturus. Sic ergo patet quādo ex cōmutatione eius quod ſignificat quale quid in hoc aliquid, incidit fallacia,& quando non.

Notandum ad cognoſcendum.

Ex omnibus autem inductis patet, quòd commune quod ſignificat quale quid, non eſt exponere per hoc aliquid, hoc eſt,indiuiduum ſignatum, vt ſub ipſo quod eſt quale quid, inferatur hoc aliquid ſignatum : veruntamen ipſum commune exponere per hoc aliquid determinatum,non facit hoc inconueniens,quod ſequatur tertium hominem eſſe à ſe vel ab altero, vt ſuperius dictum eſt in formatione paralogiſmi.

Qualiter non eſt ipſum exponere, &c.

talogiſmi. Si enim exponatur hoc aliquid indeterminatum, vt homo per hunc vel illum, & ſic de ſingulis, non ſequitur prædictum inconueniens, ſed prædictum inconueniens, quod ſcilicet ſit tertius à ſe vel à Sorte vel alio, facit exponere hominem quod eſt quale quid, & idem eſſe concedere quod hoc aliquid ſignatum & determinatum, & nihil habere diuerſum ab iſto. Et huius cauſa eſt: quia hoc aliquid eſſe indeterminatè, non eſt idem eſſe quod Calliam eſſe vel aliud ſignificatum: quia hoc aliquid eſt aliquod indeterminatè eſſe, & non ſignificatum hoc quod eſt Callias: nec erit hoc quod homo eſt, ſiue quod eſt quale commune indeterminatum.

Neque ſi quis expoſitum, &c. Adhuc autem nihil diſtabit quantum ad inconueniens quod ſequitur, ſiquis dicat, quòd expoſitum quod eſt quale quid dicat non eſſe idem quod eſt eſſe hoc aliquid: vt ſiquis dicat, quòd eſſe vniuerſalis non eſt eſſe particularis: ſed dicat, quòd quale quid ſignificans ſit quiddam per ſe ſeparatum: tunc enim non euitabit hoc inconueniens, quòd ſcilicet ſecundum hoc vniuerſale quod ſignificat quale quid, erit quid ſecundum ſe ſeparatum, quod eſt præter plures particulares homines, & ſeparatum ab eis, vt homo erit ſeparatum præter particulares homines in ſe exiſtens, & non eſt in illis. Si autem dicat, quòd exponitur quale quid (hoc eſt, commune) per hoc aliquid: tunc incidit fallacia figuræ dictionis: & hoc iterum eſt inconueniens.

Manifeſtū ergo quoniam, &c. Manifeſtum eſt ergo, quòd medium eſt eligendum, & hoc eſt quod non eſt dandum ſiue concedendum, quod hoc aliquid ſignificatum eſt id quod communiter prædicatur, hoc eſt, ſignificet quale quid: ſed dandum eſt, quod ſignificat per expoſitionem hoc aliquid indeterminatum ſub communi illo, vt quale aliquid, ſicut in qualitate: aut aliquid indeterminatum, ſicut in ſubſtantia, aut quantum ad hoc vel illud, & ſic de ſingulis ſicut in qualitate, aut talium indeterminatè ſignificantium hoc aliquid dandum vel concedendum eſt ſingulare: per indeterminatum enim exponi poteſt commune, & non per ſignatum & determinatum.

CAPVT VIII.

De ſolutione generali omnium paralogiſmorum in dictione.

Omnino autē in his quæ ſecundum dictionem, &c. OMnino autem ſiue vniuerſaliter pro vniuerſali ſolutione in omnibus orationibus ſophiſticis quæ ſunt ſecundum dictionem, ſemper per oppoſitum ad ſenſum in quo ſophiſma concluſum eſt, erit ſolutio, vt oppoſitus ſenſus etiam diuerſus ſenſus vocetur per diuerſum largè accipiendo oppoſitum. Et dicitur oppoſitum: eò quod oppoſitio eſt cauſa diuerſitatis: & hoc maximè patet in compoſitione & diuiſione magis: quia in his magis apparenter eſt diuiſio. Vt ſi ſecundum compoſitionem ſiue in ſenſu compoſitionis concluſa eſt oratio, tunc diuidenti ſiue oſtendenti ſenſum diuiſionis erit ſolutio: quia in ſenſu diuiſionis erit vera. Si autem ſecundum diuiſionem concluſum inconueniens, componenti eandem & oſtendenti ſenſum compoſitionis, erit ſolutio: quia iſte ſenſus eſt verus. Rurſus in multiplicitate potentiali quæ eſt in dictione ſimiliter eſt: quia ſi oratio ſecundum accentum concluditur eſſe falſa, accentus grauis (hoc eſt, pronuntiata in accentu graui) erit ſolutio: quia in iſto ſenſu eſt vera. Si autem ſecundum accentum grauem erit concluſa falſa, acutus accentus erit ſolutio: quia in acuto accentu pronuntiata erit vera.

Si autem ſecundum æquiuocationem, &c. Similiter eſt in multiplicitate actuali: ſi enim multiplex eſt ſecundum æquiuocationem, ſi concludit opponens in vno ſignificato: tunc reſpondentem opponentem nomen (hoc eſt, ſenſum nominis illi oppoſitum ſiue diuerſum) accidit ſoluere. Vt ſi aſinum accidit dicere opponentem animatum qui eſt animal, vel fortè illud animal verum: tunc reſpondentem non eſſe aſinum, vel animal, aut animatum, ſed inanimatum eſſe, vt iris vel contingit ſoluere. Si verò opponens dixit ſiue concluſit aſinum vel animal inanimatum, hoc autem reſpondens collegit eſſe aſinum vel animal animatum: tunc ſoluentem contingit dicere, quòd eſt inanimatus aſinus vel animal de quo oratio vera. Similiter autem in amphibologia, quod diuerſa conſtructio ab ea (in qua concluſum eſt falſum) ſoluit orationem, & oſtendit quidem ſenſum verum.

Si autem ſecundum ſimilitudinem dictionis, &c. Si autem multiplex eſt phantaſticum & eſt ſecundum ſimilitudinem dictionis ſiue figuram dictionis, & in vno ſenſu concluſum eſt falſum: tunc iterum oppoſitum ſiue in ſenſu oppoſito erit ſolutio, & verum. Verbi gratia, ſi concludat opponens, ergo quod non habet, dabit aliquis: dicat reſpondens, quòd non habet dabit, vt in paralogiſmo in quo concluditur, quod dat vnum ſolum denarium, & non habet vnum ſolum. Et in alio exemplo ſi concludatur, quod ſcit aliquis diſcens vel inueniens ſcit: dicat reſpondens, quòd non ſequitur, ergo omnia quæ ſcit aliquis, aut addiſcens vel inueniens ſcit. Et in tertio exemplo ſi concludat opponens, quod ambulat, calcat: dicat reſpondens, quòd non ſequitur ex hoc quod cum vel quando ambulat, calcat. Horum autem paralogiſmorum patet formatio ex prius habitis & ſolutio & fallacia figuræ dictionis. Similiter autem eſt dicendum in aliis paralogiſmis fallaciarum in dictione, ita quod ſemper dicentem oppoſitum ſenſum ad ſenſum in quo concluſit opponens, erit ſoluere vera ſolutione: quia illa manifeſtabit multiplex.

***

TRACTATVS III.

De ſolutione paralogiſmorum fallaciarum extra dictionem.

CAPVT I.

De generali ſolutione paralogiſmorum accidentis, & adaptatione eius ad paralogiſmos.

MANIFESTA iam ſolutione orationum in dictione & in ſpeciali & in generali, nunc oſtendendum eſt conſequenter quomodo fiat ſolutio, & quæ eſt manifeſtatio falſi ſyllogiſmi in orationibus quæ ſunt ſecundum fallacias extra dictionem, falſitatem & deceptionem facientes: & primo in his quæ ſunt ſecundum accidens: illæ enim conuenientiam maiorem habent cum his quæ ſunt ſecundum figuram dictionis, quarum ſolutio iam proximo habita eſt.

Ad illos verò qui ſunt ſecundum accidens, &c.

Dicamus igitur generaliter primo, quòd vna quidem ſolutio eſt communis ad omnes orationes illas quæ ſunt ſecundum accidens, conſiderando vnam communem cauſam deceptionis in omnibus illis. Hoc autem eſt: quia indefinitum (hoc eſt, incertum) eſt quando aſſignatum (quod aſſignatur communiter ſubiecto & accidenti ineſſe) dicendum ſit de re ſubiecta, cum accidenti ineſt & ineſſe dicitur: eò quod hic in quibuſdam ſyllogiſmis videtur neceſſario ſequi: & talia aſſignata dicuntur rei ſubiectæ & accidenti ineſſe: in quibuſdam paralogiſmis non dicuntur talia aſſignata rei ſubiectæ ineſſe, quando accidenti inſunt: & hoc generale eſt in omnibus paralogiſmis accidentis: tunc oportet ſolutiones rectas, falſitatem manifeſtantes dicere & concordes ad omnes paralogiſmos accidentis: quia quorum eſt vna cauſa deceptionis, eorum erit vna & concors manifeſtatio falſitatis: & in generali in talibus orationibus oportet reſpondentem dicere, quoniam non eſt neceſſarium id quod aſſignatur & accidenti ineſſe, etiam rei ſubiectæ ineſſe: ſed oportet reſpondentem habere ex arte proferre, hoc eſt, vt proferat: & hoc eſt vt oſtendat adaptando ad orationem concluſam, & hoc eſt modum propter quem illud non eſt neceſſarium in hac oratione & illa, & ſic de aliis.

Et quia in quibuſdam ſequitur quod ineſt accidenti, etiam ſubiecto ineſſe, & è conuerſo quod ineſt ſubiecto, etiam accidenti ineſſe: in quibuſdam autem non ſequitur: reuocanda ſunt ad memoriam ea quæ in priori ſcientiæ huius libro de fallacia accidentis dicta ſunt. Conſideranda enim ſunt duo. Primum eſt vtrum medium & minor extremitas ſint idem & indifferentia ſecundum ſubſtantiam, vel non ſecundum ſe, hoc eſt, ſecundum naturam propriam, vt homo & album non ſunt idem: quia homo de natura propria ſuſceptibilis eſt albedinis, & albedo non habet ſubſtantiam ſubiectam niſi hominem: vnde ſi ſunt idem vel diuerſa & conſiderandum: ſi enim ſunt diuerſa, non incidit fallacia accidentis: ſi autem ſunt idem, tunc poteſt eſſe & bona argumentatio & mala peccans ſecundum accidens. Et ideò ſi ſunt idem & indifferentia ſecundum ſubſtantiam medium & minor extremitas, tunc conſiderandum & vlterius, vtrum ſunt idem & indifferentia comparata ad maiorem extremitatem quæ dicitur aſſignatum: & hoc in priori libro diximus notandum eſſe tali documento, quòd conſiderandum vtrum medio ſecundum quod eſt in minori extremitate, poſſit conuenire oppoſitum maioris extremitatis, aut non. Si non poteſt conuenire, ſemper bonum eſt argumentum, vt hic: omnis homo currit: Sortes eſt homo: ergo Sortes currit. Homini enim ſecundum quod eſt in Sorte (quod eſt minor extremitas) conuenire non poteſt non currere quod eſt oppoſitum maioris extremitatis: & ideo tale procedit argumentum: omnis homo currit: Sortes eſt homo: ergo Sortes currit. Si autem oppoſitum maioris extremitatis poteſt conuenire medio ſecundum quod prædicatur de minori extremitate: tunc ſemper incidit fallacia accidentis: & oſtenſo illo eſt oſtenſa cauſa falſitatis: vt homo eſt animal: animal eſt genus: ergo homo eſt genus. Secundum enim quod animal prædicatur de homine, animal non eſt genus: & ſic oppoſitum maioris extremitatis (quod eſt non eſſe genus) poteſt ineſſe animali ſecundum quod prædicatur de homine quod eſt minor extremitas. Sic ergo cognoſcitur quando aſſignatum accidenti, ineſt rei ſubiectæ, & quando non. Hac igitur arte vtendum eſt.

Adhuc autem ad hoc melius intelligendum notandum, quòd quando accidens eſt idem ſubiecto, ſubiectum autem dico medium, & accidens dico minorem extremitatem: ita quod hæc ſunt eadem numero & indifferentia ſecundum ſubſtantiam quæ eſt ſubiectum, & aſſignatum non conuenit vni per alterum: ſed aſſignatum per ſe & ſeparatim conuenit vni, & non conuenit alteri per illud: tunc illa duo, ſubiectum ſcilicet, & accidens, reſpectu aſſignati (quod vtrique dicitur ineſſe) non ſunt idem & indifferentia, vt patet in hoc exemplo: animal

animal & album ſunt idem ſubiecto: & hoc ponatur vt homo ſit album: & ſic videtur, quòd conuenit vni, conuenit & alteri. Similiter homo & animal ſunt idem ſubiecto: & quod conuenit vni, conuenit alteri: ſequitur ergo vt videtur: homo eſt animal: & animal eſt album: ergo homo eſt album. Patet enim, quòd licet homo & animal ſint idem in ſe, tamen comparata ad album, non ſunt idem, & album non ineſt vni per alterum. Et ſi dicatur, quòd poſitum eſt hominem eſſe album. Dicendum, quòd hoc eſt gratia compoſitionis, ſed per virtutem argumenti non ſequitur. Similiter Coriſcus & veniens ſunt idem numero & ſubiecto: ergo quod accidit vni, accidit & alteri: ſed cognitio conuenit Coriſco: ergo conuenit venienti: & ratio patet ex dictis: quia cognitio non eſt forma quæ conueniat vni per alterum, ſed ſit in vtroque per ſeipſum: & ſic patet, quòd eſt hic fallacia accidentis ſicut eſt hic: Sortes & ſedens ſunt idem ſubiecto, & ſic ſunt idem numero, & ſic quod accidit vni, accidit alteri: ſed percutio Sortem: ergo percutio ſedentem: bene ſequitur, & non eſt ibi aliqua fallacia: quia percuſſio eſt paſſio & forma quæ neceſſario conuenit percuſſo vt Sorti, & per Sortem qui eſt res ſubiecta, tranſit in ſedentem, quando ſedens & Sortes ſunt idem numero. Vt autem huius ſolutionis ſciatur adaptatio ad paralogiſmos in ſpeciali factos & formatos ſecundum accidens, oportet videre ſpecialiter quales ſunt paralogiſmi ſecundum accidens facti.

Sunt autem huiuſmodi omnes ſ orationes, &c. Dico igitur, quòd omnes tales paralogiſmi ſunt huiuſmodi, vt ille cuius concluſio eſt, ergo noſti, quòd debeo te interrogare: & ponatur, quòd debeam interrogare te de bono, vel quòd debeo interrogare bonum: quamuis enim bonum de quo debeo interrogare, ſit idem numero & ſubſtantia ſiue ſubiecto, tamen non ſunt idem reſpectu eius quod eſt cognoſcere: quia cognitio non eſt talis forma vni per alterum. Alia oratio cuius concluſio talis, ergo cognoſcis venientem vel coopertum, & formatur ſic: Coriſcus eſt veniens vel coopertus: tu cognoſcis Coriſcum: ergo tu cognoſcis venientem vel coopertum. Et patet ſolutio: quia licet Coriſcus ſit idem numero venienti vel cooperto, tamen hæc duo differentia ſunt relata ad hoc aſſignatum quod eſt cognitio: quia cognitio non eſt talis forma quæ conueniat vni per alterum, ſed ſiſtit in vtroque diuiſim & per ſeipſum. Tertia oratio eſt, cuius concluſio eſt, ergo ſtatua eſt tuum opus, & formatur ſic: hæc ſtatua eſt tuum: & eſt opus: ergo eſt tuum opus. Quamuis enim ſtatua & tuum ſint idem numero, tamen comparata ad hoc quod eſt eſſe opus, non ſunt idem: quia ſtatua eſt poſſeſſio ſacerdotis vel templi, opus autem Policleti vel alterius ſtatuarij. Quarta autem ratio, cuius concluſio eſt, ergo pater tuus canis, & formatur ſic: iſte canis eſt tuus: & eſt pater: ergo eſt tuus pater. Quia licet canis & tuus ſint idem & ſubſtantia numero, tamen comparata ad eſſe patrem, non ſunt vnum, ſecundum quod hoc aſſignatum, eſſe patrem, non conuenit ei quod eſt tuum eſſe patrem canem. Quinta oratio eſt, cuius concluſio eſt, ergo raró pauca ſunt pauca, & dicuntur raró pauca, quæ ſimpliciter inuenimus, vt pauca in ciuitate, vel pauca in foro, in quibus ſimpliciter pauca raró ſunt vel inueniuntur, & formatur ſic: iſta ſunt pauca, demonſtratis his quæ ſunt in vico: & iſta ſunt raró pauca, demonſtratis his quæ ſunt in ciuitate vel foro: ergo raró pauca ſunt pauca ſimpliciter. Et patet ſolutio: quia quamuis iſta ſint ſimpliciter idem iſta & pauca, non tamen ſunt eadem & indifferentia, comparata ad ea quæ ſunt raró pauca.

Manifeſtum enim in omnibus his, &c. Manifeſtum eſt ex omnibus huiuſmodi orationibus, quòd non eſt neceſſe id quod verum eſt de accidente, etiam eſſe verum de re ſubiecta in ſe & in comparatione ad aſſignatum, vt per ſingula oſtenſum eſt: hoc enim ſolum illis conuenit, quia & in ſubſtantia ſiue in ſubiecto idem ſunt & indifferentia, & cum hoc vnum ſunt in comparatione ad aſſignatum quod eſt maior extremitas in paralogiſmo accidentis; ita quod aſſignatum conuenit vni per alterum. Modo in primo paralogiſmo non idem eſt ſcire & futurum interrogari, ſicut dictum eſt: quia licet bonum & futurum interrogari ſit idem, tamen reſpectu eius quod eſt ſcire, non ſunt idem. Neque idem venienti vel cooperto idem accidit aſſignatum: ergo venienti & Coriſco, vel cooperto & Coriſco, vt paulo ante patuit. Propter quod non ſequitur, quòd ſi cognoſco Coriſcum ſecundum quod eſt Coriſcus & in ſe, & etiam ignorem venientem ſecundum quod eſt veniens, quòd eundem cognoſcam & ignorem, & cognoſcam eundem & non cognoſcam. Neque ſequitur, ſi hoc eſt meum vt ſtatua, eſt autem opus, quòd ſit meum opus: quia fortè non eſt meum opus, ſed mea poſſeſſio, vel mea res, vel aliquid huiuſmodi quod meum eſſe dicitur. Eodem autem modo eſt ſoluendum in aliis paralogiſmis.

Obiectio prima. Si aliquis fortè obiiciat contra inducta dicens, quòd nihil oprohibet iſtam concluſionem eſſe veram. Tu cognoſcis Coriſcum: Coriſcus eſt veniens: ergo cognoſcis venientem. Quia ex quo cognoſco Coriſcum & Coriſcus eſt idem numero venienti: tunc ſequitur, quòd cognoſco venientem per accidens: quia cognoſco eum qui venit: & ſic concluſio eſt vera. Videtur etiam ex præmiſſis ſequi concluſio: quia ſi fallacia accidentis impediret conſequentiam, oporteret quòd medium diuerſis rationibus compararetur ad extrema: hoc autem non videtur: quia medium eſt Coriſcus, quod ſingulare eſt, & vnum in ſe exiſtens non habens in ſe diuerſas rationes quibus comparetur ad vnum extremum & ad alterum: vna ergo ratione comparatur ad vtrumque: & ſic non impedit conſequentiam diuerſa ratio comparationis medij ad extrema.

Secunda. Adhuc autem in ſyllogiſmo expoſitorio, ſicut dicit Ariſtot. in ſecundo priorum, vbi ſingulare pro medio ſubiicitur in vtraque præmiſſarum, de neceſſitate concluditur extremum de extremo. Sic autem eſt hic: Coriſcum cognoſcis: Coriſcus eſt veniens: ergo tu cognoſcis venientem. Videtur, quòd concluſio ſequatur neceſſario. Sequitur etiam in prima

figura ſola facta tranſpoſitione terminorum ſic: Coriſcus eſt veniens: & cognoſcis Coriſcum: ergo cognoſcis venientem. Adhuc ſi eſt in talibus fallacia, potius videtur eſſe fallacia figuræ dictionis: eo quod mutatur quid in quale: quia Coriſcus eſt quid, veniens autem quale.

Solutio prima. Ad hoc reſpondere non eſt difficile: concedendum enim eſt, quod hæc eſt vera per accidens & non per ſe, tu cognoſcis venientem, ſicut dictum eſt: ſed hoc non impedit fallaciam accidentis, quæ incidit ſi concluſio comparetur ad præmiſſas: quia non vna ratione medium comparatur ad extrema. Et quod obiicitur, quòd medium & ſingulare non habens in ſe diuerſas rationes quibus ad extrema diuerſimodè comparetur. Dicendum, quòd in ſe non habet diuerſas rationes, ſed coniunctum cum accidente acquirit diuerſas rationes. Coriſcus enim ſecundum ſe comparatur cognitioni vt cognitum per ſeipſum: Coriſcus autem veniens vel coopertus, per formam venientis vel cooperti quam accipit, alia ratione comparatur cognitioni, quia vt cognitum per accidens. Nec oportet, quòd in fallacia accidentis medium diuerſas habeat in ſeipſo rationes, quibus ad extrema comparetur: ſed ſufficit, quòd vnum habeat in ſeipſo, & alia acquirat coniunctum minori extremitati.

Solutio ſecunda. Et quod dicit de ſyllogiſmo expoſitorio, non valet: quia in ſyllogiſmo expoſitorio ſupponitur, quòd medium vna ratione vtrique extremorum comparetur: & hoc non eſt hic, vt oſtenſum eſt: neque enim principaliter fallacia figuræ dictionis: quia quando incidit fallacia figuræ dictionis, oportet quòd quale quod mutatur in quid, ſumatur ſub eo quod diſtribuit pro quid, vt hic: quicquid emiſti, comediſti: carnes crudas emiſti: ergo carnes crudas comediſti: vbi ſub quicquid ſumitur crudum. Hoc autem non eſt hic: cognoſcis Coriſcum: Coriſcus eſt veniens: ergo cognoſcis venientem. Sic ergo patet qualiter talis ſolutio omnibus paralogiſmis quæ ſecundum accidens, adaptatur.

CAPVT II.

De improbatione falſæ ſolutionis paralogiſmorum accidentis.

Soluunt autem quidam, &c. AD hos autem paralogiſmos quidam ſoluunt factam interrogationem interimentes, hoc eſt, oppoſitum concluſionis interrogatæ: concluſio enim ſub oppoſito interrogata eſt, vt determinatum eſt in libro priori iſtius ſcientiæ, vbi dictum eſt, quòd vt facilius admittatur concluſio, interroganda eſt ſub ſuo oppoſito: & ideo quando conceditur concluſio, interimitur interrogatio: quia interimitur oppoſitum ſub quo concluſio interrogata eſt. Vnde iſti concedentes concluſionem interimunt oppoſitum ſub quo concluſio eſt interrogata. Concedunt igitur iſti concluſionem iſtam, tu cognoſcis venientem: dicunt enim bene contingere eandem rem & noſſe & ignorare ſecundum diuerſa: & hoc non eſſe inconueniens: quia dicunt hoc non fieri ſecundum idem: nam venientem quidem ſub forma venientis non cognoſcentes. Coriſcum autem noſcentes in propria forma, eundem ſe noſſe & ignorare dicunt, ſed non ſecundum idem. Et hoc dicunt & verè, quod non eſt inconueniens: quamuis diſtinguenda iſta ſolutio non ſit. Primum quidem (quia ſicut iam diximus in capitulo præcedente) ſi hæc eſſet ſolutio, tunc oporteret etiam earum orationum ſophiſticarum quæ ſunt ſecundum idem genus deceptionis ſiue eandem & ſimilem cauſam deceptionis, eandem eſſe correctionem ſiue ſolutionem quæ falſitatem manifeſtando corrigat, hoc autem patet, quod non eſt verum: ergo à deſtructione conſequentis patet, quòd hæc non eſt ſolutio.

Cuius probatio eſt: quia ſiquis in ſimili oratione ſiue paralogiſmo accidentis ponat terminos non in noſſe ſiue noſcere ſiue cognoſcere, ſed ponat eos in eſſe vel in aliquo modo ſe habere, & illis accipiat idem probamentum ſiue modum probationis ſophiſticum paralogizando, ille ſoluere non poteſt per hoc quod contingat idem noſſe & ignorare ſecundum reſpectus diuerſos: quia tunc nihil ponitur in oratione de cognitione & ignorantia eiuſdem ſecundum diuerſa, vt hic: iſte eſt pater: & eſt tuus: ergo eſt tuus pater: ſicut de cane in habitis dictum eſt. Nam hoc quod dicunt, in quibuſdam eſt verum: quia quædam contingit ignorare & ſcire ſecundum diuerſos reſpectus. Sed tamen hoc quod dicunt, nihil veræ ſolutioni communicat: quia (vt diximus) ſi eſſet ſolutio vera vnius, oporteret quod omnia ſimilia ſoluerentur. Alia autem ad eiuſdem dicti improbationem cauſa eſt: quia ſæpius dictum eſt, nihil prohibet eandem orationem ſophiſticè paralogizantem plures habere fallendi ſiue decipiendi ſiue falſitatis ſyllogiſmi orationes ſiue cauſas: ſed tamen non omnis fallaciæ manifeſtatio ſolutio eſt paralogiſmi. *Hoc autem non erit ſiquis non in noſſe, &c.*

Contingit enim aliquando aliquem oſtendere, quoniam aliquis falſum ſyllogizauit, hoc eſt, contingit, quòd aliquis apparenter ſyllogizatam concluſionem oſtendat eſſe falſam: & contingit, quòd licet concluſionem oſtendat eſſe falſam, non tamen oſtendit ſecundum quid peccans in ſyllogiſmo ſyllogizatur facta concluſio: & ille non manifeſtat ſecundum quid in ſyllogiſmo infertur concluſio falſa, & ideò non ſoluit vera ſolutione: quia vera ſolutio cauſam manifeſtat falſitatis illius in ſyllogiſmo ſecundum quod falſum ſequi videtur falſa concluſio. Cuius exemplum eſt in Zenonis oratione quæ concludit, quoniam non eſt vel contingit mouere vel moueri: quæ facile oſtenditur falſa per deductionem ad impoſſibile: propter quod etiam ſiquis conetur oſtendere illam concluſionem falſam, & colligere conetur talem orationem vt impoſſibilem deducere ad impoſſibile, peccat: quia veram ſolutionem non ponit: etſi millies ducat ad impoſſibile, & per hoc oſtendat millies eam eſſe falſam: quia multiplicare inconueniens non eſt ſoluere: hic enim non eſt ſolutio vera, ſed inconuenientis multiplicatio: erat enim (ſicut prædeter *Contingit enim quandoque falſum, &c.*

prædeterminatum eſt) vera ſolutio manifeſtatio falſi ſyllogiſmi in illo, ſicut accidit falſum, hoc eſt, in cauſa per quam accidit & ſequi videtur falſa concluſio: quia in hoc quod eſt cauſa falſa concluſionis, eſt falſus & deceptorius ſyllogiſmus: & hoc eſt comparare præmiſſas ſecundum conſequentiam ad concluſionem, & oſtendere manifeſte in præmiſſis vel in ordine terminorum defectum congruæ concluſionis. Et patet, quòd ſi aliquis obiicientium non verè ſyllogizauit, ſed apparenter, ſiue conetur colligere ſiue collectiue ſyllogizare vel verum vel falſum in concluſione illius defectus, quæ concluſio non ſequitur ex præmiſſis, manifeſtatio vera ſolutio eſt, quando ſcilicet oſtenditur qualiter & propter quid concluſio non ſequitur ex præmiſſis.

Fortaſſe autem & quibuſdam, &c.

Fortaſſe autem aliquando etiam hoc quod ipſi dicunt accidere, nihil prohibet, ſcilicet quod illud ignoretur & cognoſcatur ſecundum diuerſos reſpectus, ſed in his paralogiſmis, de quibus modo loquimur: nec hoc quod dicunt, videbitur habere locum quoad veram paralogiſmi ſolutionem, quod aliquando concedat eundem noſſe & ignorare diuerſis reſpectibus. Quod ex hoc patet: quia aliquis aliquando Coriſcum, & quoniam Coriſcus eſt, ſiue per hoc quod Coriſcus eſt, noſcit, & fortè venientem etiam noſcit ſub forma venientis, ſi ſcit quoniam Coriſcus eſt veniens: & tamen videtur aliquando contingere, quòd idem ſubiecto noſcatur ab aliquo, & non noſcatur, vt ſi ponamus idem ſubiecto eſſe album & muſicum, contingit alicui noſcere illum quoniam albus, ſiue ſub forma albedinis, & contingit eidem eundem non noſcere quoniam eſt muſicus, ſiue ſecundum quod eſt ſub forma muſici: videt enim album, & nullam ab eodem audiuit vel percepit muſicam: ſicut enim idem noſcit ille & non noſcit, ſed non ſecundum idem: venientem autem ſi ſic ponatur, & Coriſcum quoniam veniens eſt, & quoniam Coriſcus eſt, noſcit: & tamen non impedit, quin in conſequentia paralogiſmi fiat fallacia accidentis: eò quod non valet conſequentia propter diuerſam habitudinem medij ad extrema quæ ſunt accidens ſubiecti & adiunctum rei ſubiectæ & accidenti, ſicut per antehabita ſatis patuit. Siue ergo ſic noſcat, & ſic ignoret, ſiue ſic, & ſic noſcat, non impeditur fallacia: & ſic patet, quòd ſolutio eorum eſt nulla.

Similiter autem peccant & qui ſoluunt, &c.

Similiter autem peccant etiam illi qui ſoluunt (hoc eſt, ſoluere conantur) iſtam orationem: iſta ſunt pauca: & iſta rarò pauca: ergo pauca ſunt rarò pauca. Dicunt iſti ſoluere conantes paralogiſmum, quòd concluſio eſt vera: dicunt enim iſti, quoniam omnis numerus eſt paucus: nullus enim eſt numerus ad quem non ſit accipere maiorem reſpectu cuius paucus eſt minor numerus: vnus enim reſpectu pluris eſt paucum. Et qui ſic ſoluunt, peccant ſicut & illi quos diximus: quia ſcilicet non manifeſtant cauſam falſitatis ſyllogiſmi: nam iſti non manifeſtant ſi non eſt concluſio ſimile, ſiue id propter quod concludit paralogiſmus, ſicut nec priores, & hoc opinantes, propter quod non concluſit ſyllogiſmus. Verum eſſe dicunt id quod concluſum eſt, ſiue veram dicunt eſſe concluſionem: dicunt enim omnia quæ ſunt in numero, eſſe multum & paucum: multum quidem reſpectu numeri ſuperioris: & ideo non referentes concluſionem ad præmiſſas, nec oſtendentes in quo deficit conſequentia, peccant ſicut & primi.

Quidam autem & duplices ſoluunt, &c.

Quidam autem etiam errantes ſoluunt dicentes duplices eſſe ſyllogiſmos (hoc eſt, ſecundum duplex peccantes paralogiſmos) vt apparétes ſyllogiſmos accidentis: vt verbi gratia iſtos, vt iſte canis eſt tuus: & eſt pater: ergo eſt tuus pater. Et hunc: iſte eſt tuus: & eſt filius: ergo eſt tuus filius. Et iſte eſt tuus: & eſt ſeruus: ergo eſt tuus ſeruus. Et fuit diſtinctio iſtorum ex compoſitione & diuiſione, ex eo quod hoc quod dico, tuus, poteſt coniungi cum hoc quod dico, canis: & ſic eſt compoſita & vera: & non ſequitur ex ea concluſio quæ infertur, vel poteſt ſeparari adhuc & coniungi cum hoc quod dico, pater: & ſic eſt diuiſa & falſa: & ſequitur ex ea concluſio quæ infertur. Et ſimiliter diſtinguebant in omnibus aliis, ſicut in his: iſte eſt tuus filius: & iſte eſt tuus ſeruus, & ſic de aliis: & hæc etiam fuit ratio quæ induxit iſtos ad diſtinguendum & ad dicendum, quòd multiplex eſt oratio. Sed quod errent ſic ſoluendo, primò probatur tali ratione: quia ſi iſte videtur elenchus, hoc eſt, apparens elenchus, eò quod multiplex dicitur ſiue propter peccatum multiplicis: oportet in ipſo apparenti elencho nomen vel orationem plurium eſſe ſignificatiuum, principaliter apparentis elenchi cauſatiuum, ex cuius diſtinctione ſoluatur elenchus apparens.

Hunc autem eſſe huiuſmodi natum, &c.

Hoc autem non eſt in propoſitionibus apparentis elenchi, qui inductus eſt. Quod patet: quia hunc nemo dicit huius eſſe propriè, eo quod eſt natus: hic enim huius non dicitur eſſe propriè, eo quod eſt natus: hoc enim huius non dicitur eſſe propriè & abſolutè, niſi ſit eius poſſeſſio: vnde ſi domus eſt nati ſiue eius qui eſt & dicitur natus, non propter hoc dicitur huius natus. Non enim ſic ſoluendum per diſtinctionem, ſed dicendum, quòd diuiſorum per accidens ſiue per fallaciam accidentis fit compoſitio: quia diuiſim dicitur: eſt tuus, & eſt pater: & inferuntur diuiſa coniunctim cum dicitur: ergo eſt tuus paterc. Sic hic: quærat enim primo opponens & dicat, putaſne hoc eſt tuum? & reſpondens dicat, vtique hoc eſt meum: & paralogizet opponens: hoc autem eſt natum: & inferat: ergo eſt tuum natum: patet, quòd ex multiplici paralogizat, ſed ex ſuppoſitione eorum quæ diuiſim data ſunt, quorum vtrumque accidit: quoniam accidit vni & eidem & tuum eſſe & natum eſſe diuiſim: ſed non eſſe tuum natum coniunctim: quia non quæcunque prædicantur de aliquo diuiſim, prædicabuntur de eodem coniunctim, impediente prædicabili accidentali prædicatione, vt in paralogiſmis dictum eſt: & ideò non ſequitur, quòd ſi eſt tuum, & eſt natum, quòd ſit tuum natum; ſicut non ſequitur: iſte eſt bonus, & eſt ſutor: ergo eſt bonus ſutor.

Et eſſe malorum quoddam bonum, &c.

Sic etiam ex multiplicitate amphibologiæ ſoluebant paralogiſmum in quo concluditur quoddam malorum eſſe bonum: & formatur ſic

ſic: diſciplina vel prudentia eſt malorum: prudentia eſt bonum: ergo quoddam bonum eſt malorum. Cum enim ſimpliciter ſine determinatione hoc aliquid dicitur eſſe malorum, non dicitur eſſe multiplex, ſed vno modo quem habitudo genitiui principaliter deſignat (qui eſt poſſeſſorius modus) & ideo dicitur hoc eſſe horum vel poſſeſſio horum. Si fortè obiiciendo contra hoc aliquis dicat, quòd hoc horum dicitur multiplex: quia iſtas habitudines importat genitiuus cum nominatiuo conſtructus. Dicimus enim, quòd homo eſt vel hominem eſſe animalium: ſed non dicimus hominem animalium, ſeu poſſeſſionem animalium, ſed ſecundum partitiuam conſtructionem, vt ſit ſenſus, quòd homo eſt aliquid de numero animalium. Et ſi quid ad aliquid ad mala dicitur relatum vt prudentia dicitur diſciplina malorum, dicitur vt relatum ad mala velut in habitudine obiecti vel materiæ circa quam eſt: non propter hoc malorum eſt ſimpliciter & ſine determinatione: quia ſi ſic ſimpliciter & ſine determinatione horum determinatur, tunc eſſet illorum poſſeſſio, eò quod genitiuus ſine determinatione trahente ipſum ad aliam habitudinem, non notat niſi poſſeſſionem.

Secundum quid ergo, &c.

In talibus ergo non eſt multiplicitas, niſi differenter accipiantur ſecundum quid, hoc eſt, ſecundum determinationem: & ſimpliciter, hoc eſt, indeterminata: quia determinata trahuntur ad aliam habitudinem qua hæc horum dicuntur: ſimpliciter autem accepto ſi hoc horum dicitur, non intelligitur niſi horum poſſeſſio: quantumcunque (ſicut iam diximus) ex determinatione contingat fortaſſe bonum aliquod eſſe malorum dupliciter, & ſic habere multiplex ſecundum amphibologiam: ſed hoc non contingit in hac oratione paralogiſmi ſecundum fallaciam accidentis.

At non in hac oratione vel, &c.

Hoc autem adhuc probatur in oratione quæ dictis orationibus ſimilis eſt, & in qua magis videtur eſſe multiplicitas quam in his quæ dictæ ſunt: & tamen in ea non eſt multiplicitas, quæ tales orationes faciat falſos ſyllogiſmos ſiue apparentes elenchos: vt verbi gratia hæc, aliquod bonum eſt ſeruum mali: in hac enim oratione tres ſunt nominatiui, qui ex eadem parte orationis coniungi poſſunt genitiuo vel ex diuerſa. In præinductis autem orationibus non ſunt niſi duo cum dicitur, hoc bonum eſt malorum: poteſt enim ſic iungi, hoc bonum malorum eſt: vel ſic, hoc bonum eſt malorum: & ſimiliter hoc bonum ſeruum eſt malorum. Cum ergo maior multiplicitas appareat eſſe ex tribus quam ex duobus, & non in iſta eſt multiplicitas quæ faciat apparentem elenchum: ergo nec in illa eſt multiplicitas, quæ hoc faciat, quòd ſit apparens elenchus: fortaſſe autem nec ſic, ſupple, fit apparent elenchus ex multiplicitate: ſed potius ex cõparatione eorum quæ diuiſim & eidem accidunt, vt prædictum eſt: non enim ſequitur impediẽte fallacia, ſi hoc eſt bonum & eſt huius, quod coniunctim ſit bonum huius.

Similiter autem neque hominem, &c.

Similiter autem neque multipliciter dicitur hoc quod dico hominem eſſe animaliũ. Cuius probatio eſt: quia ſi aliquid ſignificamus oratione trũcata à quo aliquid auferimus, nec determinata & perfecta tali ablatione facimus, quòd multiplex oratio illa ſit. Verbi gratia, cum dicitur, homo eſt de numero animalium, hæc oratio non eſt multiplex: vnde ſi auferamus hoc quod dico, de numero, & dicamus hoc, eſt animalium, non per hoc erit multiplex: quod patet per ſimile: quia ſi Homeri vel Ouidij dicamus dimidium verſum & imperfectum, tali truncatione non facimus quod eſt multiplex ſic: ſed quod ſubintelligitur, addendum eſt. Vt verbi gratia, ſi dicamus, da mihi, non eſt oratio: ſed ſupplere oportet Iliada, Græcus accuſatiuus. Ilias enim eſt liber in quo verſus de Ilion (hoc eſt, de hiſtoria Troiana) continentur. Si dicamus verſus truncatim Homeri dicentes, iram pande mihi: & ſubintelligitur dea: quamuis ſit determinatum, tamen per hoc non fit oratio multiplex. Similiter igitur cum dicitur, hoc eſt horum, quamuis non addatur qualiter hoc ſit horum, ſcilicet poſſeſſione vel partitione, non propter hoc oratio ſit multiplex, præcipuè multiplicitate quæ ſit cauſa falſi ſiue apparentis ſyllogiſmi; ideo manifeſtatio talis multiplicitatis non eſt vera ſolutio.

CAPVT III.

De ſolutione paralogiſmorum fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter.

Eos vero qui ſunt in eo quod principaliter, &c.

HOs autem paralogiſmos qui ſunt ſecundum quid & ſimpliciter, qui ſcilicet ſunt in eo quod aliquid dicitur principaliter (hoc eſt, ſimpliciter hoc) vel ſecundum quid ſiue quo eſt (hoc eſt, quoad hoc) vel vbi (hoc eſt, ſecundum aliquod vbi) vel dicuntur aliquo modo (hoc eſt, ſecundum illum modum vel illum) & non ſimpliciter, vel dicuntur ad aliquid & non ſimpliciter, & generaliter ſecundum aliquam determinationem ad hoc vel illud determinatè, per determinationem eius quod eſt ſimpliciter, omnes illos paralogiſmos ſoluendum eſt conſiderando & comparando concluſionem ad contradictionem, conſiderando ſcilicet ſi oppoſitum concluſionis poteſt ſtare cũ præmiſſa. Si enim hoc cum præmiſſa ſtare poteſt: tunc ex præmiſſa non ſequitur concluſio: quia cum quocumque ſtat antecedens, cum eodem ſtat conſequens. Vnde ſi contingit concluſionem aliquam eſſe falſam, quod oppoſitum eius ſtat cum præmiſſa: tunc etiam concluſio non ſtat cum eodem: & ſic non fuit concluſio ſequens ex tali præmiſſa: & ſic manifeſtata eſt cauſa falſitatis ſyllogiſmi. Huius autem ratio eſt, quod contraria & etiam oppoſita ſecundum affirmationem & negationem (quæ ſunt ſimpliciter contraria vel ſimpliciter contradictoria) impoſſibile eſt ineſſe eidem ſecundum idem ſimiliter & in eodem tempore: quo autem (hoc eſt, ſecundum aliquam determinationem diminuentem id quod eſt ſimpliciter) vel aliquid (hoc eſt, ſecundum partem aliquam) vel aliquo modo contingit ineſſe ſimul vtrumque contrariorum vel contradictorio

dictoriorum, vt album eſſe ſecundum dentes & non album ſecundum pedes: vel etiam ambo contingit eſſe contraria, vt hic vnum contrariorum inſit quo (hoc eſt, ſecundum quid) aliud autem ſimplex, vt nigrum ſecundum pedes ineſt cigno: ſimpliciter tamen eſt albus: ſic enim nihil prohibet eidem ineſſe contraria & contradictoria, vt eſſe album ſimpliciter & nõ eſſe album ſimpliciter. Vnde ſi probatur vnũ oppoſitorum ineſſe ſimpliciter, aliud autem oppoſitum illius probatur ineſſe quo ſiue ſecundum quid, nondum probatus eſt verus elenchus, hoc eſt, contradictionis ſyllogiſmus: quia contradictio eſt vnus & eiuſdem & ſecundum idem ſimpliciter & in eodem tempore. Hoc autem eſt conſiderandum in cõcluſione cõparando eã ad cõtradictionem: & hæc eſt ſolutio generalis, quæ vt adaptetur ad omnes paralogiſmos illius fallaciæ, ponitur ſpecialiter.

Sunt autem huiuſmodi omnes orationes, &c. Sunt ergo omnes huiuſmodi orationes ſiue paralogiſmi qui ſunt ſecundum quid & ſimpliciter hoc habentes, hoc eſt, defectum contradictionis in aliqua conditione contradictionis, ſicut ille qui concludit, ergo contingit quod non eſt eſſe, & formatur ſic: quod eſt in opinione, eſt; ſed falſum eſt in opinione: ergo falſum eſt. Sed falſum in opinione, non eſt: ergo quod non eſt, contingit eſſe. Et ſoluitur: quia quod in opinione eſt, ſecundum quid eſt: & quod ſimpliciter non eſt, falſum eſt: & hæc non contradicunt ſimpliciter non eſſe & ſecundum quid eſſe. Alia oratio ſimilis iſti eſt quod eſt, vt homo ſimpliciter non eſt aliquid eorum quæ ſunt, vt aſinus: ergo quod eſt, non eſt: & ſoluitur: quia non contradicunt iſta, eſſe ſimpliciter aliquid & non eſſe hoc. Tertia autem oratio ſimilis iſtis eſt, quæ concludit, ergo contingit eundem ſimul iurare & periurare: & ponatur, quòd aliquis iuret ſe periurare, vtrum iurat & bene iurat ſecundum quid, & ſecundum hoc quando ſimpliciter periurat?: & patet ſolutio: quia non contradicunt, ſimul periurare ſimpliciter & bene iurare ſecundum quid. Alia ratio ſimilis iſtis eſt, quæ concludit, quòd impoſſibile eſt eundem ſuadere eidem & diſſuadere: & ponatur, quòd aliquis ſuadeat alicui vt diſſuadeatur ei quod vult facere: hic enim ſecundum aliquid ſuadet & ſimpliciter diſſuadet, quæ ſimpliciter ſtare poſſunt & non contradicunt: quia non ſecundum idem ſuadet & diſſuadet.

Soluuntur autem iſtæ orotiones reſpiciendo ad contradictionem, dicendo quòd aut ſic dicendum: aut dicendum, quòd non ſunt idem eſſe quid (hoc eſt, ſecundum quid) & eſſe ſimpliciter: & ſimiliter non ſunt idem non eſſe quid & non eſſe ſimpliciter: & hæc non contradicunt; & poſſunt ſtare ſimul: quod enim non eſt ſimpliciter, non propter hoc ſi eſt quid (hoc eſt, ſecundum quid) ſequitur, quòd eſt ſimpliciter. Neque ſequitur, ſi bene iurat (hoc eſt, quoad hoc) neceſſe eſt propter hoc & illum bene iurare ſimpliciter: nã qui iurat ſe periuraturũ, bene iurat periurans hoc, hoc eſt, ſecundum hoc: ſimpliciter autem non bene iurat. Neque ſequitur, quòd qui diſſuadet, ſuadet ſimpliciter, ſed ſuadet ſecundum quid, ſiue quod hoc eſt ſecundum quid, ſuadet.

Similiter autem oratio & de eo, &c. Similiter autem eſt etiam in hac oratione in qua concluditur, quod eſt ſimul eundem mentiri & verum eſſe in dicendo: ponatur enim, quòd aliquis dicat, ego dico falſum: & dicat falſum: hic enim ſecundum quid eſt verus, ſimpliciter autem in dicendo eſt mendax: & hæc ſtant ſimul & non contradicunt. Sed quia in talibus paralogiſmis non eſt facile videre vtro modo quis aſſignet oppoſita eidem ineſſe, vtrum ſcilicet vtrumque ſecundum quid vel vtrumque ſimpliciter, vel vnum quid & alterum ſimpliciter, ſicut verum, ſcilicet quid dicat verum vel ſimpliciter, vel ſecundum quid mentiatur vel ſimpliciter, videtur difficile eſſe verum ſit contradictio vel non. Prohibet autem nihil quidem eundem ſimpliciter eſſe mendacem, quo autem (hoc eſt, ſecundum quid) verum ſiue veracem eſſe: & nihil prohiprohibet aliquo (hoc eſt, ſecundum aliquid) aliquem eſſe verum, ſimpliciter autem non verum, ſicut patet in exemplo quod inductum eſt. Similiter autem eſt etiam in his orationibus, in quibus proceditur à ſimpliciter ad quid ſiue ſecundum quid, vt in ad aliquid, & vbi, & quando, hoc eſt, in determinationibus ſecundum quid dictis ſecundum ad aliquid, vel vbi, vel quando: omnes enim huius orationes à ſimpliciter ad ſecundum quid procedentes, accidunt ſecundum hoc, hoc eſt, ſecundum fallaciam ſecundum quid & ſimpliciter. Si quæritur, ſi ſanitas vel diuitiæ ſunt bonum? & cum conceditur, quòd ſic, in contrarium itur per ſecundum quid ſic: diuitiæ & ſanitas nõ ſunt bonum alicui, quia inſipienti & non rectè viuẽti, ſed malum: ergo idem bonum & non bonum, & idem bonum & malum. Et ſimiliter ſi quæratur: ergo ſanum eſſe vel poſſe in ciuitate (hoc eſt, potentatum habere) eſt bonum? & concedendo, quòd ſic, inferat oppoſitum dicens: ſed eſt quando non eſt melius vel bonum æquè, eſſe ſanum vel potentatum habere in ciuitate, quia tempore belli: ergo idem bonum & non bonum: & ſic idem eidem bonum & non bonum: hæc enim non opponuntur in diuerſis temporibus, aut diuerſis hominibus, ſicut ſapienti & inſipienti, aut ſicut dictum eſt. Solutum eſt etiam ad hoc dicendo, quòd nihil prohibet quod ſimpliciter eſt bonum, huic ſicut malè viuenti non eſſe bonum: aut quod huic quidem ſimpliciter eſt bonum, non eſſe nunc eidem bonum, vt potentem eſſe in ciuitate tempore belli: vel quod huic ſimpliciter eſt bonum, non eſſe in hoc loco vel tempore bonum.

Ergo quod non vult ſapiens, &c. Similiter autem eſt in his quæ quærunt, ſi malum eſt quod non vult ſapiens; non vult autem amittere bonum: & inferatur ex hoc: ergo non vult bonum vt ſimpliciter inferatur ex eo quod eſt ſecundum quid; & ex illa vlterius inferatur: quod non vult ſapiens, eſt malum: bonum amittere non vult ſapiens: ergo bonum malum. Patet quòd eſt ſecundum quid: & ſimpliciter non vult amittere bonum: ergo non vult bonum. Et ſoluitur: quia non eſt idem dicere, amittere bonum eſſe malum, & bonum ſimpliciter eſſe malum, vel non bonum. Similiter autem eſt etiam oratio quæ eſt de fure ſi ſic dicatur, quòd fur eſt malum: fur

vult

vult ſumere bonum: ergo vult bonum: ergo malum bonum. Patet enim, quod fur non vult malum, ſed bonum: nam ſumere eſt bonum, cum bonum & ſecundum quid malum, inquantum ſcilicet ſumitur vt a. bonum. Similiter autem eſt in hac oratione, bonum eſt amittere ægritudinem: ſed ægritudo eſt malum: ergo bonum eſt malum. Quia ægritudo ſimpliciter malum eſt: ſed amittere ægritudinem non eſt malum, ſed bonum:& amittere ægritudinem non eſt ægritudo ſimpliciter, ſed ſecundum quid, prout ſcilicet eſt in amittendo.

Ergo iniuſtum iuſto, &c. Similiter eſt de oratione concludente, quod iniuſtum iuſto, & quod iniuſtè fit, eo quod iuſtè fit, magis eſt eligendum: & formatur ſic in paralogiſmum. Magis eſt eligendum iniuſtè (hoc eſt, non propter malum meritum) mori, quam iuſtè (hoc eſt, propter malum meritum) mori: ſed iniuſtè mori eſt iniuſtum, & iuſtè mori eſt iuſtum: ergo iniuſtum magis eſt eligendum, quam iuſtum. Et patet, quòd non ſequitur, quòd ſimpliciter iniuſtum magis ſit eligendum, quam ſimpliciter iuſtum: quoniam iniuſtum in hoc, & ſecundum quid eſt magis eligendum iuſto in hoc: & hæc eſt ſolutio paralogiſmi. Similis ſolutio eſt in paralogiſmo ſimili in quo quæritur (vt ex quæſtione formetur paralogiſmus) vtrum iuſtum eſt ſua habere quemque ſine quemlibet? & dicente reſpondente, quòd ſic, aduerſetur opponens dicendo: ſi quæ aliquis iudicat ſecundum propriam opinionem, & ſi ſunt falſæ opiniones ſuæ, hæc ſingula ſua ex lege ſuæ opinionis: ergo iuſtum eſt illa cum habere: ſed ſi iuſtum eſt habere quemcunque ſua, per oppoſitum iniuſtum eſt habere aliena: ſed hæc ex lege ſuæ opinionis ſunt ſua: ergo idem iuſtum & iniuſtum, ſiue idem iuſtum & non iuſtum. Et patet ſolutio, quòd ſecundum legem ſuæ opinionis iuſtum non eſt iuſtum niſi ſecundum quid: & hoc eſt ſimpliciter non iuſtum quod ſtat cum præmiſſo quod eſt iuſtum ſecundũ legem ſuæ opinionis.

Et vtrum oporteat iudicare, &c. Similiter eſt de paralogiſmo formato ex tali interrogatione, vtrum oportet iudicare iudicio condemnationis & pœnæ eum qui iuſta dicit, vel eum qui dicit iniuſta? & dicente & reſpondente, quòd oportet iudicare eum qui dicit iniuſta, contra opponit interrogans: at vero (hoc eſt, oportet) eum qui iniuriam violenter paſſus eſt, iuſtum eſt coram iudice ſufficienter, ſcilicet quantitatem iniuriæ dicere quam paſſus eſt: ea autem quæ dicit, iniuſta ſunt, quia ſunt iniuriæ ſibi illatæ: ergo talem oportet punire, quod falſum eſt. Et ſoluitur iſta oratio: primo quidem, quia non ſequitur, ſi pati iniuſtè aliquid magis eſt eligendum quam iuſtè, quod propter hoc ſimpliciter iniuſtum magis ſit eligendum quam iuſtum: ſed ſimpliciter quidem magis eligendum iuſtè eo quod iniuſtè: hoc autem eſt in hoc, vel ſecundum hoc nihil. prohibet ſecundum quod id quod iniuſtè fit, magis eſſe eligendum pati, quam id quod eſt pati iuſtè.

Et habere ſua iuſtum, &c. Similiter ſoluitur alius paralogiſmus: quia habere quemquam ſua, ſimpliciter eſt iuſtum: alienum autem habere, ſimpliciter non iuſtum, &c. hoc nihil prohibet iudicium (quoad hoc) iuſtum eſſe. Verbi gratia, ſi ſit iuſtum ſecundum opinionem iudicantis, quod & ſimpliciter ſit iuſtum. Similiter enim quæ ſimpliciter iniuſta ſunt, nihil prohibet iniuſta eſſe huic vel ſic: non enim etiam in aliquo paralogiſmo ſequitur, ſi quæ quis paſſus eſt, dicere eſt iuſtum, quòd id quod dicit, ſimpliciter ſit iuſtum: ſicut nec ſequitur, ſi aliquid vtile eſt dicere iudici vel alij eſt vtile, quod ea quæ dicit, ſint ſimpliciter vtilia: & ſimiliter eſt iniuſtus ad dicere iniuſta: propter quod non ille qui dicit iniuſta, ſiue non propter hoc ſi ea quæ dicuntur ab eo qui iniuriam paſſus eſt, ſunt ſimpliciter iniuſta, ille qui dicit coram iudice hæc iniuſta quæ paſſus eſt, vincitur (hoc eſt, conuincitur) eſſe iniuſtus & puniendus: dicit enim quæ dicere iuſta ſunt, ſecundum hoc quod eſt dicere coram iudice. Simpliciter autem hæc pati ſiue ad patiendum ſunt ea quæ dicit iniuſta. In rationibus autem his & ſimilibus eſt vna & ſimilis ſolutio. Procedunt enim omnes huiuſmodi orationes vel à ſecundum quid ad ſimpliciter, vel è conuerſo à ſimpliciter ad ſecundum quid. Vnde ſemper conſiderandum eſt ad contradictionem concluſionis, vtrum poſſit ſtare cum præmiſſa ex qua procedit: & ſic conſiderandum eſt ad contradictionem concluſionis, & conferendum ad præmiſſam: quia ſi oppoſitum concluſionis ſtat cum præmiſſa, non ſequitur concluſio: quia oppoſitum conſequentis non ſtat cum antecedente, quamuis oppoſitum antecedentis benè ſtet cum conſequente, vt patet: Æthiops eſt albus dentem: ergo eſt albus. Oppoſitum enim concluſionis quod eſt non eſſe album, ſtat cum præmiſſa quod eſt albus dentes. Et ſimiliter eſt quando à ſimpliciter proceditur ad ſecundum quid: vt Æthiops eſt niger: ergo non eſt albus dentes. Oppoſitum enim concluſionis quod eſt eſſe album dentes, ſtat cum hoc præmiſſo quod eſt, Æthiops eſt niger: & in omnibus his concluſio eſt aliquid paſſa: quia verò proceditur ab eo quod eſt ſecundum quid ad ſimpliciter, concluſio patitur defectum determinationis impropriæ quæ eſt in præmiſſa, & aufertur à concluſione. Si autem ſimpliciter proceditur ad ſecundum quid: tunc paſſa eſt concluſio appoſitionem determinationis impropriæ, quæ non fuit in præmiſſa: & ſic patet, quòd concluſio ſemper aliquid eſt paſſa, quando conſideratur contradictio concluſionis, & confertur ad præmiſſam.

Attendendum etiam, quod ſuper hunc locum ſophiſticum ſit ſolutio inſolubilium: inſolubilia autem dico quæcunque talia ſunt, quæ quacunque parte contradictionis data deducuntur ad oppoſitum & inconueniens, ſiue ad redargutionem, vt hoc: aliquis iurat ſe periurare, aut iurat verum, aut non. Si iurat ſe periurare & iurat verum, ſcilicet ſe periurare, nemo iurando verum periurat: ergo iſte non periurat: & datum fuit, quòd periurat: ſed ſi non periurat & iurat ſe periurare, non iurat verum: ergo periurat: quia aliter non iuraret verum, quando iurat ſe periurare: ergo periurat: quia aliter non eſſet verum quod periurat. In omnibus his ſic ſecundum quid & ſimpliciter determinatio impropria non inferens

ferens ſiue ſimpliciter facit ſecundum quid, & vt ſæpè in antehabitis dictum eſt. Nulla autem determinatio eſt magis impropria, quam illa in qua oppoſitum oppoſito determinatur: & hoc fit in talibus: vbi enim iurat ſe periurare, ibi verum iurat quoad hoc ſimpliciter periurat vt ſecundum quid verum iurat, & ſecundum quid ſimpliciter falſum: & ideò de neceſſitate ducitur ad vtrumque oppoſitorum.

Attendendum, quòd quamuis in omnibus paralogiſmis fallaciarum & in dictione & extra dictionem commune ſit, quod oppoſitum concluſionis non poteſt ſtare cum præmiſſo: tamen hoc magis eſt appropriabile paralogiſmis fallaciæ ſecundum quid & ſimpliciter, quam aliis: quia ſpecificatur ad hanc fallaciam per hoc quod concluſio ſemper conſideratur vt aliquid paſſa per modum qui dictus eſt: aliquid autem paſſa in comparatione ad præmiſſam concluſio non eſt in paralogiſmis aliarum fallaciarum.

CAPVT IV.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundum ignorantiam elenchi.

His autem qui ſecundum diffinitionem, &c.

HIs vero paralogiſmis qui fiunt ſecundum diffinitionem elenchi, hoc eſt, ignorantiam diffinitionis vel omiſſionem alicuius poſitorum in vera elenchi diffinitione, ſoluendum per conſiderationem concluſionis & comparationem ad veram contradictionem, quemadmodum ſcriptum eſt prius in huius ſcientiæ libro priori, vbi ſcriptum eſt, quòd quatuor ſpecialiter conſiderantur in vera contradictionis diffinitione, & per illam ſoluentem oportet obuiare fallaciæ decipienti in paralogiſmis ignorantiæ elenchi, conſiderando ſcilicet & conferendo concluſionem ad veram contradictionem: hoc autem ſic vt contradictio vera ſit circa idem & ad idem & ſecundum idem & ſimiliter & in eodem tempore: & ideo non eſt hæc ſolutio eadem cum ea quæ datur ad paralogiſmos fallaciæ ſecundum quid ad ſimpliciter: quia diuerſis cauſis decipiendi diuerſas neceſſe eſt adaptare ſolutiones falſitatem manifeſtantes: ibi enim contradictio concluſionis aptatur & confertur præmiſſo, vt diximus. Hæc autem contradictio apparens (quæ eſt in concluſione) confertur ad veram contradictionem & non ad præmiſſam vt videatur quæ conditio veræ contradictionis deficit in apparente contradictione, quæ eſt in concluſione paralogiſmorum ignorantiæ elenchi. Sed in hac fallacia reſpondenti cautela habenda eſt: ſi enim opponens in principio interrogat ea ex quibus videtur ſequi contradictio reſpondenti, non ſtatim fatendum eſt ſiue concedendum, ne redargui videatur: & non eſt fatendum quod impoſſibile ſit idem eſſe duplum & non duplum: ſed poſt orationem factam dicendum eſt reſpondenti, quòd non ſic in vera contradictione concluſit vt erat conceſſum verè redarguere: ſed ignorauit aliquid eorum quæ pertinent ad veram redargutionem. Hæc autem generalis ſolutio omnibus orationibus ignorantiæ elenchi aptabilis eſt.

Sunt autem omnes hæ, &c.

Sunt hic hæ orationes ſecundum ignorantiam elenchi. Prima quidem hæc, vt interrogatur primum ſic: putaſne qui ſcit ſingulum per propria, nouit rem vt rem: & qui ignorat ſimiliter, hoc eſt, qui ignorat ſingulum, quoniam ſingulum, verum verè ignorat rem? & dicente reſpondente & concedente, quòd ſic obuiat opponens: & dicit, quòd ſciens quis Coriſcus, quoniam Coriſcus in ſingulari, ignorat eundem vel ignorare poteſt quoniã eſt muſicus, & etiam quod ſit ſingulariter: & concludit, ergo ſcit idem in ſingulari, & ignorat ſiue ſcit & non ſcit. Et patet, quod deficit à vera contradictione illa quæ eſt ſecundum idem & in eodem tempore.

Putaſne tetracubitum, &c.

Alia autem oratio talis eſt: quæratur primo, putaſne tetracubitum tricubito eſt maius? & concedente reſpondente obuiet opponens dicens, quòd ex tricubito fiat tetracubitum ſecundum longitudinem tricubiti: ſed omne maius minore maius eſt: ergo hoc tetracubitum quod factum ex tricubito, minus eſt eo quod eſt pars eius: & concludat, ergo idem eſt maius & minus eodem & ſecundum idem, vel idem maius & non maius. Et patet, quòd deficit à vera contradictione: quia non eſt in eodem tempore.

Notandum autem, quòd iſti paralogiſmi non poſſunt ſolui per interemptionem, cum omnes præmiſſæ ſint veræ, nec per diuiſionem quæ fit diſtinctio multiplicis: quia nec dictio nec oratio eſt multiplex in eis nec per diuiſionem concluſionis de præmiſſis, quia de neceſſitate concludunt: ſed oportet, quòd ſoluantur per diuiſionem apparentis contradictionis quæ eſt in concluſione à vera contradictione: & conſiderando defectum contradictionis in eis: quia peccant contradictionem, & non principaliter contra ſyllogiſmum.

CAPVT V.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundum petitionem principij.

Illos autem qui fiunt in eo quod petunt, &c.

AD hos autem paralogiſmos qui fiunt in eo quod opponentes petunt, & abſque conceſſione reſpondentis accipiunt id quod eſt in principio quæſitum ſiue interrogatum, ſic ſe debet habere reſpondens, ſcilicet ſi ſit manifeſtum reſpondenti quod petit id quod eſt in principio: nec eſt dandum ſiue concedendum, ſed negandum: nec etiam ſi probabile ſit verum dicenti opponenti concedendum eſt, ſed negandum vt inconceſſum. Inquantum enim conceſſum eſt, ad modum falſi ſe habet: & ideò per modum interemptionis falſi ſoluendum, quamuis fortè in ſe ſit probabile & verum. Si autem lateat ignorantiam reſpondentis propter violentiam talium orationum, quæ frequenter contingit reſpondentibus ex talibus orationibus: tunc debet ſe reſpondens poſt orationem factam transferre, &

tranſuertere ab oratione ad opponentem, velut contra eum qui non arguit in veritate ex his quæ ad contradictionem requiruntur & ad elenchum, qui eſt non ex eiſdem cum concluſione, ſed maioribus & prioribus elenchus: quia eſt & ſyllogiſmus, & contradictionis ſyllogiſmus, ſine eo quod ſit ex eiſdem: quia idem non probat idem: & hoc facto debet reſpondens dicere, quod hoc quod datum eſt non vt quoad concluſionem propoſitam vteretur opponens, ſed ad hoc vt opponens diſputaret contrarium, & ex elenchis qui pertinent ad propoſiti dilatationem vel explanationem vt in proſyllogiſmis. Et tunc patet, quod veram ſolutionem non habent iſti paralogiſmi, nec per diſtinctionem, nec per diuiſionem: quia de neceſſitate concludunt, quamuis non probent res per interemptionem, quia ex falſis non procedunt: ſed habent aliquid ſimile ſolutioni per interemptionem: quia non conceſſum interimitur per modum falſi per hoc quod eſt non conceſſum: & ſic falſum eſt reſpondenti.

CAPVT VI.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundum conſequens.

Et eos qui per conſequens concordes, &c.

AD eos qui per conſequens fiunt paralogiſmos ſecundum factam conſequentiam ſolutione monſtrare eos concordes ad veram conſequentiam, conſiderando in ipſa oratione in qua eſt conſequentia, ita quod non referatur nec ad præmiſſam, ſicut in fallacia ſecundum quid & ſimpliciter: nec ad contradictionem, ſicut in ignorantia elenchi, ſed ad ipſam ſolam orationem in qua eſt conſequentia. Eſt autem duplex ſequentium ſiue conſequentium conſequentia, ita quod ſemper vna eſt vera, & altera fallax & deceptoria. Et ideò de conſequentia conuertibilium hîc nihil intendimus: quia vtraque illarum eſt vera: aut enim eſt conſequentia vt id quod eſt particulare, ſequitur affirmatiuè vniuerſale, vt conſequens affirmatum antecedens affirmatum: & hæc vocatur conſequentia in ipſo; vt hominem ſiue ad hominem ſequitur animal: & tunc falſa conſequentia eſt, vt affirmatiuè ſequatur antecedens affirmatum ad conſequens affirmatum: probant enim ſiue approbant aliqui decepti per conſequens, quòd ſi hoc conſequens affirmatum eſt cum illo antecedente affirmato, & è conuerſo & illud antecedens affirmatum eſſe cum hoc conſequente affirmato, hoc eſt, quòd ſicut affirmatiuè conſequens ſequitur ad antecedens, ita è conuerſo antecedens affirmatiuè ſequitur ad conſequens: & hoc non eſt neceſſarium: quia ad antecedens affirmatum ſequitur conſequens affirmatum, ita per oppoſitum ad conſequens negatum ſequitur antecedens negatum. Aut diſiunctiuè cum alia conſequentia è contrario quæ eſt inter oppoſita: nam ſi huic antecedenti illud conſequens affirmatur: tunc ex oppoſito conſequentis ſequitur oppoſitum antecedens. Vt ſi ad hominem ſequitur animal; ad oppoſitum animalis quod eſt non animal, ſequitur oppoſitum antecedentis quod eſt non homo. Sicut patet, quòd peccat Meliſſi oratio: ſic enim arguit: ſi quod factum eſt, habet principium, ita quod ad poſitionem antecedentis ſequitur poſitio conſequentis: tunc quod factum non eſt, non habet principium, ita quod ad oppoſitum antecedentis ſequatur oppoſitum conſequentis: quare conſequentia non valet: & ſic probat cælum & mundum non habere durationis principium: quia ſi ingenitum eſt cælum non habens ſuæ generationis principium, ſequitur quòd ſi non eſt factum per generationem, quod non habet ſuæ durationis principium. Hæc autem conſequentia non eſt conſequentia: quia in taliter oppoſitis ſicut eſt genitum & ingenitum, è contrario & non in ipſo eſt conſequentia: & manifeſtare in ipſa oratione talem conſequentiæ falſitatem vera eſt ſolutio.

CAPVT VII.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundum non cauſam vt cauſam.

QVia autem paralogiſmi fiunt in eo quod additur aliquid quod eſt non eſſe, & ſic ſyllogizatur, quod ſit (vt in priori huius ſcientiæ libro dictum eſt) maximè in ſyllogiſmis ad impoſſibile quando ex aliquo addito concluditur deſtructio vel interemptio hypotheſis prius datæ à reſpondente, ſi debeant ſolui vera ſolutione, conſiderandum eſt ſi illud quod additum eſt, ablato, nihilominus quoniam compoſito accidit ſiue ſequitur impoſſibile: & hoc viſo deinde oſtendendum eſt in conſequentiis aliorum, quòd hoc ita eſt, quòd ſi illo ablato adhuc ſequitur impoſſibile: & dicendum eſt tunc reſpondenti, quoniam dedit hoc, non vt videretur quòd verè ſequeretur ſicut ex cauſa & principio oratio quæ eſt concluſio, hoc eſt, quòd opponens dicit reſpondenti, quòd dedit id quod eſt non cauſa, vt tantum videretur ex eo ſequi concluſio, ſed etiam vt verè ſequeretur ex ipſo concluſio inconueniens interimens hypotheſim. Et attende, quoniam ex iſta ſolutione non interimitur ſyllogiſmus primus qui deducit ad impoſſibile, ſed ſyllogiſmus ſecundus qui ex impoſſibili concluſo, aſſumpto eo quod eſt non cauſa, interimit hypotheſim. Ille enim habet cauſam deceptionis: & ideo in ipſo per manifeſtationem falſitatis aptanda eſt vera ſolutio. Et patet ex dictis, quod hæc ſolutio eſt per interemptionem & non per diſtinctionem neque per diuiſionem.

Qui autem in eo quod additur, &c.

CAPVT VIII.

De ſolutione paralogiſmorum ſecundum plures interrogationes vt vnam.

Ad eos vero plures interrogationes, &c.

AD eos autem paralogiſmos qui faciunt plures interrogationes vt vnam, plus videndum eſt, in quibus pluribus reſponſionibus vtendum eſt, & in quibus vna. Vnde hoc ſtatim in principio eſt determinandum à reſpondente. Nam interrogatio ſimpliciter vna eſt, ad quam ordinatur vna ſimpliciter reſponſio: propter quod in vna interrogatione neque interrogatur vnum prædicatum de multis ſubiectis, neque plura prædicata interrogantur de vno ſubiecto, ſed vnum prædicatum de vno ſubiecto in ſimpliciter vna interrogatione: & hæc omnia in priori huius ſcientiæ libro ſufficienter determinata ſunt. Vnde in interrogatione quæ ſimpliciter vna eſt, vnum prædicatum de vno ſubiecto ſimpliciter dicendum eſt, vel negandum vnum prædicatum ab vno ſubiecto. Sicut in æquiuocis quæ plura ſignificant actu, quandoque quidem ambobus (hoc eſt, ſecundum vtrumque ſenſum) ineſt prædicatum, & tunc in vtroque ſenſu vera: quandoque autem neutri, hoc eſt, ſecundum neutrum ſenſum ineſt prædicatum, & tunc in vtroque ſenſu ſunt falſa. Ita etiam eſt quando interrogatio eſt plures, quòd ſcilicet in omni ſenſu ineſt prædicatum, vel neutri ineſt: & in tali caſu licet non ſimpliciter ſit vna interrogatio, tamen ſimpliciter, hoc eſt, vna reſponſione reſpondentibus nihil accidit pati ab opponentibus de redargutione. Sic neque in æquiuocis pati accidit, quando in omni ſenſu vera, vel quando in omni ſenſu falſa: ſicut ſi quæratur, currunt ne Sortes & Plato? & ponamus, quòd ambo currant: & dicatur, currunt, vnica reſponſione, nihil procedit redargutio. Vel Plato currit ne & diſputat? & ponatur, quòd nec currit nec diſputat, & dicam vna reſponſione, non, nihil procedit contradictio ab opponente ſecundum veram redargutionem: licet interimatur diſputare ſecundum apparentem ſolutionem, vt in principio huius ſecundi libri dictum eſt: ſed ſecundum veram ſolutionem nihil contingit pati inconuenientis ab opponente. Sicut neque in æquiuocis ſi dicatur, canisne in omni ſuo ſignificato mordax eſt, vel non? & dicatur, ſic, quòd mordax eſt & latrabile & marinum & cæleſte. Vel ſic: canisne ſecundum omne ſuum ſignificatum volatile eſt? & dicatur, non, nihil accidit pati veræ redargutionis: ſed apparenter interimitur diſputare.

Quando ergo plura vni vel vnũ pluribus, &c.

Patet igitur, quòd quando plura prædicata inſunt vni vel vnum pluribus ineſt ſubiectis, ſimpliciter danti vnam reſponſionem, vel quãdo non ineſt vtrique ſi dat vnam reſponſionem, & delinquit ſecundum hoc peccatum quod vnam dat reſponſionem ad interrogationes quæ plures eſt, nihil contrarij vel inconuenientis accidit ſecundum veram redargutionem ab opponente: niſi quia interimitur apparens diſputatio. In tali ergo caſu non debet vti hac arte, quòd ad interrogationem quæ eſt plures, plures dentur reſponſiones. Quando autem prædicatum ineſt vni ſubiecto, huic autem alij ſubiecto non ineſt: & vnum quidem eſt verum, & alterum falſum: aut quando plura prædicata interrogantur de pluribus ſubiectis, & contingit, quòd aliquando inſunt ambo ambobus ſubiectis, & contingit, quòd non inſunt ambo ambobus ſubiectis: & eſt etiam quando vnum ineſt vni, & alterum non ineſt alteri: tunc quidem quando ambo inſunt, poteſt dari vna affirmatiua reſponſio: & quando ambo non inſunt, poteſt dari vna negatiua reſponſio: & quando vnum ineſt vni, & alterum non ineſt: tunc formidandum eſt dare vnicam reſponſionem: quia tunc contingit pati inconueniens ab opponente. Vt patet in his orationibus, demonſtratis duobus quorum vnum eſt bonum & alterum malum, quæratur, vtrum hoc eſt dicere bonum vel malum? Si enim dicat, quòd eſt verum dicere hoc eſſe bonum, ſequitur quòd hoc, demonſtrato malo, eſt bonum: ergo malum eſt bonum. Et ſi dicat, quòd verum eſt dicere hoc eſſe malum, ſequitur quod bonum eſt malum: & rurſum ſiue vlterius ſequitur, quòd vtrumque iſtorum neque bonum eſt neque malum: quia ſi detur, quòd vtrumque eſt bonum: tunc ſequitur, quòd malum eſt bonum: ſi eſt malum: ergo non bonum: ergo neque malum neque bonum. Et ſimiliter eſt ſi detur, quòd hæc ſunt malum, ſicut patet facile cuilibet conſideranti: quia deducitur ad hoc quod vtrumque iſtorum neque bonum eſt neque malum: & per conſequens ſequitur, quòd idem eſt bonum & malum, & quod vtrumque iſtorum neque bonum eſt neque malum. Non ergo danda eſt vna reſponſio, ſed dicendum eſt, hoc eſt bonum, & illud eſt malum, vt ſingulis interrogationibus ſua aptetur reſponſio.

Et ſi ſingulum ipſum ſibi idem, &c.

Alia autem oratio ſecundum plures interrogationes vt vnam hæc eſt, ſi vel an ſingulum ſit ſibi idem, & alij diuerſum? in qua plura de vno interrogantur: & ſi dicat reſpondens vna reſponſione, quòd ſic, opponens procedit contra eum dicens, quòd quæcunque talia ſunt, quod ſunt ſibi idem & cum hoc diuerſa ab aliis, non ſunt eadem aliis ſed ſibi, & diuerſa ſunt aliis non ſibi: ergo ſunt diuerſa & eadem: ergo ſi vni diuerſa ſunt, & eadem, duabus reſponſionibus reſpondendum eſt, & dicendum, quòd ſunt ſibi eadem & non aliis, & ſunt diuerſa aliis & non ſibi.

Amplius & bonum quidem malum, &c.

Amplius tertia oratio eſt. Ponantur duo, bonum ſcilicet & malum: & fiat de bono malum, & de malo bonum: & quæratur, vtrum iſta ſunt bonum & malum? & reſpondente, quòd ſic, aduerſetur opponens dicens: ergo illud fit bonum & malum & illud ſimiliter fit bonum & malum. Vnde non vna reſponſione dicendum, ſed pluribus ſic: hoc fit malum, & hoc fit bonum. Quarta oratio eſt talis: ſint duo homines æquales, & fiant inæquales: & quæratur, an iſti ſunt æquales vel inæquales? obuiet opponens, duum & æqualium vtrum-

que ſibi eſt inæquale & æquale, quia æquale ſibi & alteri inæquale: & aliud ſimiliter ſibi æquale & alteri inæquale: ergo hoc eſt ſibi æquale & inæquale: & aliud ſimiliter: ergo idem æquale ſibi & non æquale. Vnde non vna reſponſione ſoluendum, ſed dicendum, hoc eſt ſibi æquale, & alteri inæquale: & ſimiliter illud aliud ſibi eſt æquale, & alteri inæquale.

Cadunt ergo hæ orationes,&c.

Vnde aduertendum, quia iſta æquiuocis ſimilia ſunt, plura actu ſignificantibus, quod licet per ſe ſoluantur pluribus reſponſionibus datis ad interrogationem quæ eſt plures, tamen ex incidenti cadunt in alias æquiuocorum ſolutiones: nam hæ dictiones quæ frequenter ponuntur in pluribus interrogationibus quando vnum de pluribus vel plura de vno interrogantur, ambo plura ſignificant, eò quod poſſunt poni collectiuè: & ſic vnum quod refertur ad ipſa, reſpicit vtrumque coniunctiuè vel diſtributiuè, & prædicatum redditur eis diuiſim: & tunc non ſequitur quia idem ſecundum rem, vt etiam nomen ſit idem & reſpectu eiuſdem in affirmatione & negatione: quia contradictio quæ eſt affirmatio & negatio, non eſt rei tantum, ſed rei & nominis: & ſi negatur idem de re & non nomine, hic non erit verus elenchus, vt in primo huius ſcientiæ libro dictum eſt. Sed etiam ſic manifeſtum eſt, quia ſi non fiat vna interrogatio plures, quod eſt de pluribus vnum vel plura de vno, ſed remaneat vna & ſimplex interrogatio, ita quod vnum prædicatum de vno dicat ſiue affirmet ſubiecto, vel neget vnum prædicatum de vno ſubiecto: tunc erit impoſſibile concludens oppoſita de eodem.

Ex his patet qualis ſit ſolutio vera in paralogiſmis iſtius fallaciæ, verum ſcilicet ſit per diuiſionem vel per interemptionem: eſt enim per diuiſionem: ſed diuiſio eſt multiplex, & non eſt per diuiſionem quæ ſit diſtinctio, vel per diuiſionem concluſionis à præmiſſis vel à contradictione, ſed eſt per diuiſionem veram interrogationis ab interrogatione, & reſponſionis à reſponſione: & tunc poteſt aptari omnibus paralogiſmus huius fallaciæ, & nihil accipit impoſſibile.

TRACTATVS IV.

De ſolutione paralogiſmorum ad alias metas ducentium quam ad redargutionem.

CAPVT I.

De ſolutione eorum qui ducunt ad ſolœciſmum.

Expeditis his quæ de ſolutione paralogiſmorum ad redargutionem ducentium dicenda eſſe videbantur, nunc de his quæ ad metam nugationis & ſolœciſmi ducunt, dicendum, qualiter recta ſolutione ſoluenda ſunt: & primo de his quæ ducunt ad nugationem dicendum eſt. Dicamus igitur, quòd in illis paralogiſmis qui deducunt ad idem frequenter dicere, ſiue ad nugationem, manifeſtum eſt, quòd recta ſolutione non eſt dandum ſiue concedendum, quòd ea quæ ſunt de numero eorum quæ ſunt ad aliquid ſecundum ſeipſa & non ſecundum genus ſuum in quibus intelliguntur actu ſua correlatiua, quod prædicationes eorum (quando per ſe ponuntur & in oratione cum ſuis correlatiuis & non coniunguntur) quòd taliter poſita per ſe aliquid diffinitum ſignificent: ſed omne ſignificatum eorum dependentiam habet ad aliud: vt duplum per ſe poſitum ſine eo quod in oratione cum ſuo correlatiuo adiungatur, vt dicatur duplum dimidij duplum, nihil diffinitum ſignificat: & hoc ideò eſt: quia ſuum correlatiuum in eo (hoc eſt, in dependentia eius intellectus) ad dimidium videtur ſiue intelligi datur: vnum enim relatiuorum intelligitur in alio: & ideò (vt ait Porphyrius) in vtriſque relatiuis neceſſe eſt vtrorumque rationibus vti. Et hoc à ſimili probatur: quia ſi pars nominetur in voce, prout habet dependentiam ad totum & relationem, tunc in nomine partis totum intelligitur: ſicut decem intelliguntur in nouem, quod ſic nominantur nouem, quia nouem ſunt vno minus decem ſiue quam decem: quia ſic nominatur totum: vel ſpecies numeri per ſe ſumpta, ſcilicet vt pars decem: & ideò oportet, quòd decem in ipſis per dependentiam intellectus intelligantur: quod non eſſet ſi nouem abſolutè nominaretur. Et hoc modo facere vt pars intelligitur in non facere, vt pars materialis, & potentia ad actum negationis: quia nihil negatur niſi affirmatio: & ideò hoc modo vniuerſaliter in omni negatione intelligitur dictio ſiue affirmatio: quia nihil niſi affirmatio negari poteſt: nec aliquid intelligi poteſt negari niſi affirmatio: quia non poteſt intelligi aliquid diuidi niſi quod compoſitum eſt. Et quamuis affirmatio vt cauſa præcedat negationem, tamen in intellectu affirmationis non eſt negatio, ſed è conuerſo propter

In illis autem qui deducunt,&c.

propter rationem dictam in intellectu negationis eſt affirmatio.

Non tamen ſiquis debet hoc non eſſe, &c.

Sed quamuis ita ſit, non debet propter hoc aliquis putare, quod omne quod negatur, affirmetur. Non enim ſiquis dicit hoc non eſſe album negando, eo ipſo dicit ipſum eſſe album affirmando: quia (ſicut diximus) affirmatio non eſt in negatione ſicut exercita & in actu exiſtens, ſed ſicut materia & potentia circa quam eſt negatio, ita quod circa aliud eſſe non poteſt, & in intellectu negationis eſt hoc quod circa alterum non ſit. Similiter autem duplum per ſe nihil ſignificat definitum ſicut nec negatio: & hoc dicit Ariſtot. neque ſignificat nihil, quod more Græcorum altera negatio ſuperfluit. Dico autem, quòd nihil ſignificat diffinitum, quemadmodum diffinitè ſignificare poteſt quod per dependentiam ſui intellectus indiuiduatur, vt in correlatiuo ſui ad quod eſt & dicitur. Quod ergo in illis paralogiſmis qui ducunt ad nugationem per rationem relatiuorum eſt, notandum eſt, quòd ſi relatiuum per ſe poſitum nihil diffinitè ſignificat, & correlatiuum eius intelligitur in ipſo quando per ſe ponitur. Secundo autem notandum, quòd ſi relatiuum fortaſsè aliquid ſignificat indiffinitè, ita quod intellectus eius indiffinitus ad alterum dependet, & ideo in ipſo correlatiuum eius intelligitur: tunc notandum, quod idem ſignificat etiam copulatum in oratione cum ſuo correlatiuo: quia tunc determinatum eſt per adiunctum ſibi in oratione, & non dependet ad alterum: & ideo tunc non intelligitur in ipſo. Et ideo cum ducens ad nugationem dicit, duplum dimidij duplum: & in duplo intelligitur dimidium: ergo eſt duplum dimidij duplum dimidij duplum. Dicendum & ſoluendum per interemptionem: quia cum in oratione copulatur dimidio duplum: tunc in ipſo non amplius intelligitur: quia tunc per aliud iunctum ſibi eſt diffinitum: & tunc non poteſt ducere ad nugationem. Cum autem dicimus duplum aliud & aliud per ſe poſitum in oratione poſitum ſignificare, accipimus largè ſignificare, ſecundum quod omne illud in oratione ſignificari dicitur, quod datur intelligi per ſignificationis eius modum & rationem: & non intelligimus per hoc fieri æquiuocum duplum quod per ſe ponitur & in oratione.

Neq; ſcientia in ſpecie, &c.

Similiter autem eſt in his relatiuis quæ ſecundum ſuum genus ad aliquid ſunt. Si enim accipiamus ſcientiam in ſpecie quæ eſt medicina, ſcientia eſt, ipſum quidem commune conſiderantes quod eſt ſcientia, illud pro certo eſt ad aliquid: quia ſcientia eſt ſcibilis ſcientia: & illud quidem commune quod eſt ſcientia, per ſe ſumptum, nihil diffinitum ſignificat: & tunc intelligitur in ipſo id ad quod dependet intellectus eius, ſed non copulatur idem in oratione, iam non amplius intelligitur in ipſo: quia copulatum ei finit ipſum: & tunc non amplius intellectus dependet: & ideo propter hoc quod intelligatur adhuc in ipſo, opponens ad nugationem ducere non poteſt. Sic ergo per interemptionem huius propoſitionis ſiue ſuppoſitionis quod relatiuum idem per ſe & in oratione ſignificat, ſolui habent tales ad nugationem ducentes paralogiſmi.

In his autem & per quæ oſtendantur, &c.

Sed quia ſecundus modus ducendi ad nugationem fuit per propriam paſſionem inquantum intelligitur ſubiectum, ideo ad ſolutionem illorum notandum, quòd in his prædicatis ſiue paſſionibus per quæ ſubiecta oſtenduntur ſicut intellecta in ipſis & contenta in diffinitionibus eorum, hoc idem dicendum eſt, & ſimiliter ſoluendum per eiuſdem ſuppoſitionis interemptionem. Dicendum enim, quòd non idem paſſio ſignificans extra per ſe poſita & in oratione diffinitiua, in qua cum ſuo ſubiecto copulantur & determinantur & diffiniuntur, intellectus eſt per ipſum: ſed cum eſt in oratione, non amplius intelligitur in ipſa ſubiectum cauium, ſiue cauum (quod melius eſt) communiter acceptum, quod in genere ſignificat, prout determinatur in ſimo quod eſt naſi cauitas: & in rito ſiue claudo quod eſt tibiæ curuitas: vtraque autem ſignificat depreſſionem in profundum à recto naſi & à recto tibiæ: additum autem ſubiecto in oratione nihil prohibet (additum dico) hoc quidem eidem naſo: vt cum dicimus, naſus ſimus: illud autem, ſcilicet ritum vel claudum cruri: vt cum dicimus crus ritum vel claudum: aliter quam prius ſignificare: quia tunc ſignificat cauum vel curuum determinatum & ſpecificatum per ſubiecti additionem ſicut genus determinatur per differentiam. Nam huic additum, ſcilicet naſo, ſignificat ſimum: ſed naſus curuus ſignificat explicitè idem quod ſimus ſignificat implicitè. Illud autem curuum additum cruri, ſignificat ritum vel claudum: & tunc poteſt addici determinationi qua determinatur generalis ratio curuitatis: & ſic nihil differt dicere, naſus ſimus, & naſus cauus: & ideo quando in oratione additur ſubiecto ſubiectum, non amplius intelligitur in illo: & ideò non poteſt duci ad nugationem.

Amplius non eſt danda dictio, &c.

Amplius hoc in talibus notandum eſt, quòd cum in talibus in prædicationibus non ſit prædicatio eſſentialis, ſicut eſt in his quæ ſunt in primo modo dicendi per ſe, ſed eſt prædicatio cauſæ: non eſt danda ſiue concedenda eſſe inter ſubiectum & paſſionem dictio ſiue prædicatio affirmatiua per eſſentialem ſignificantem prædicationem, vt quando dicitur, homo eſt animal: falſum enim eſſet ſi prædicaretur ſubiectum de paſſione: ſed per aliquam prædicationem, vt dicatur cauitas naſi: & per denominationem, vt dicatur curuitas naſi vel naſus curuus: denominatiua enim non dicunt eſſentialem prædicationem: non enim eſt ſimum naſus cauus eſſentialiter, ſed ſimum eſt naſi, vt hæc paſſio huius ſubiecti. Propter quod nihil inconueniens accidit ſecundum nugationem ſi dicatur naſus ſimus: quia paſſio in oratione additur ſubiecto, & eſt idem quod naſus habens cauitatem naſi: & tunc non amplius intelligitur in illo, & non poteſt deduci ad nugationem.

CAPVT II.

De ſolutione paralogiſmorum ducentium ad ſolœciſmum.

De ſolœciſmis autem ſecundum quid, &c.

DE ſolœciſmis autem ſecundum quid vel quod dicitur accidere ſiue generari ſolœciſmus, diximus prius in libro priori huius ſcientiæ. Quando autem ſoluendum eſt huiuſmodi paralogiſmos, nunc dicendum eſt. Dicimus ergo, quod in ipſis orationibus erit manifeſtum, ſi qualiter ipſa oratio congrua ab incongrua diuidatur, ſit manifeſtum. Vnde quamuis non diſtinguatur in eis multiplex vel interimatur, tamen ſoluendæ ſunt tales orationes per diuiſionem cõgrui ſiue continui ab incongruo ſiue incontinuo: omnes enim huiuſmodi orationes ad ſolœciſmum ducentes hoc volunt ſcire & conſtruere, quòd oratio ſit incongrua: & hoc patet maxime in commutatione caſus obliqui in rectum vel recti in obliquum, vel obliqui in obliquum: ſecundum mutationem enim caſus maxime fit: poteſt tamen & fieri in aliis, ſed in commutatione caſus magis eſt manifeſtum, vt patet hic vbi commutatur accuſatiuus in nominatiuum: vt putas omne quod tu dicis eſſe, hoc vere eſt? ita quod hoc ſit nominatiui caſus, & omne quod accuſatiui: & aſſumat ſic: dices autem quid ſiue aliquid eſſe lapidem: & conſtat ab accuſatiuo & non ſub nominatiuo: & concluditur, eſt ergo quid hoc eſſe lapidem: & commutat in concluſione nominatiuum & accuſatiuum, aut notat ſubiunctionem ſolutionis ad paralogiſmum: vt ſi dicimus quod dicere lapidem, & non eſt dicere quod in nominatiuo, ſed eſt dicere quod in accuſatiuo: nec eſt dicere hoc in nominatiuo, ſed eſt dicere hunc in accuſatiuo. Cuius ſignum eſt, quod ſi dicat aliquis, putaſne quem verè dicis eſſe, hunc eſt: ita quod accuſatiuus verbo eſt ſupponere videatur: tunc ſtatim ab omnibus videtur, quod non loquitur Romanè, hoc eſt, congrue: & ideò nullus talem concedit orationem: ſicut nec concedit quod congrua in generum mutatione: vt ſi dicat, putaſne quem tu dicis eſſe in fœminino genere, eſt hic in maſculino? hanc enim nullus concedit: ergo nec illam.

Aduertendum autem, quòd in maſculino & fœminino differũt caſus rectus & accuſatiuus, & accuſatiuus multum differt ad apparentem faciendum paralogiſmum. Lignum autem quod neutri generis eſt, & tres caſus ſimiles habet, quod quæcunque alia neutra neque maſculinum neque fœmininum ſignificant: nec hoc differt quoad vocem in commutatione accuſatiui in nominatiuum quod ſimiles ſunt nominatiuus & accuſatiuus in voce: & ideò licet ſit in re ſicut in aliis, tamen in voce non differt: & ideò in voce non videtur facere paralogiſmum quare ſit ſolœciſmus. Sed ſic dicatur: Quod dicis eſſe, hoc eſt: lignum autem dicis eſſe: ergo lignum eſt. Non videtur eſſe ſolœciſmus: quia accuſatiuus & nominatiuus in neutro genere ſimiles ſunt: vnde cum ſit ſolœciſmus in talibus eſt ſecundum rem, non tamen eſt ſecundum vocem: lapis autem & omne quod proponitur articulate pronomen, hic, maſculinam habent declinationem & caſus difformes: & ideo in aliis magis apparet ſolœciſmus, vt patet.

Quod ſi quis dicat, putaſne, &c.

Quod ſi quis dicat, putaſne eſt hic in maſculino genere, illa in fœminino? & concedente reſpondente, turſum quærat de hoc qui fuit ſignificatus per hic, an eſt hic Coriſcus? & reſpondens dicit & ita, hic eſt Coriſcus: & inferat opponens contra eum qui conceſſit primo, quod hic eſt illa: ergo hic Coriſcus eſt illa. Solutio autem eſt, quòd dicatur, quod non ſyllogizauit ſolœciſmum verum: quia commutauit hunc in illam, ſub maſculino fœmininum aſſumens. Nec etiam ſi ponatur, quod Coriſcus ſignificat idem quod illa, ſicut hic Coriſcus eſt illa ſubſtantia: & non det ſiue concedat reſpondens illa idem ſignificare in accidente generis & caſus: tunc iterum non ſit ſolœciſmus reſpondenti: quia non redargui videtur: quia non conceſſit oppoſitum: ſed oportet reſpondentem & illa idem ſignificare ad interrogare, hoc eſt, cum rei ſignificatione interrogare conceſſionem reſpondentis. Si autem hic neque illa ſecundum rem, neque dat hoc reſpondens: tunc opponens non ſyllogizauit apparentem elenchum: neque quod hic eſt illa ſecundum rem, neque ad eum ſiue contra eum reſpondentem qui interrogatus eſt. Similiter autem oportet ad hoc quod videatur eſſe paralogiſmus, & illic in primo inducto exemplo lapidem in accuſatiuo caſu ſignificare hic in caſu nominatiuo: & propter hoc concedat reſpondens, ſi apparens debeat fieri ſolœciſmus: ſi autem hoc neque eſt ſecundum rem, neque datur à reſpondente, non eſt dicendum, quod concluſio ſit ſolœciſtica, ſiue elenchi ad ſolœciſmum ducentis.

Apparet ergo eo quod diſſimilis caſus.

Apparet autem ſiue apparens elenchus fit in neutro: eò quod diſſimilis in re ſimilis videtur in voce caſus nominatiui neutri, vt nominatiuus & accuſatiuus caſus. Exemplum eſt, ſicut verum dicere, quoniam eſt iſta fœmina id quod ait eſſe? eſſe autem iſtam ait aſpidem: ergo iſta eſt aſpidẽ: mutatur rectus in obliquum qui eſt accuſatiuus, aut autem pro nota disiunctionis ſolutionis ad paralogiſmũ, dicimus quòd neceſſe ſi iſta quod ponitur in præmiſſa, non ſignificat aſpidẽ in accuſatiuo caſu, ſed ſignificat idem quod aſpis in nominatiuo. Iſtam autẽ in accuſatiuo ſignificat aſpidem in accuſatiuo & nõ in nominatiuo. Neque in alio exemplo in quo commutatur obliquus accuſatiuus in rectum: vt ſi dicatur quærendo, ſi quod dicis eſſe hunc, eſt hic? Dicis autem Cleonem eſſe: eſt ergo hic Cleonem: mutatio eſt nominatiui in accuſatiuum. Et ſoluendum, quoniam non eſt hic in nominatiuo Cleonem in accuſatiuo: dictum eſt enim in præmiſſa, quoniam quem in accuſatiuo caſu dicis eſſe hunc in accuſatiuo caſu, ille eſt hic in nominatiuo, & non in accuſatiuo: & ideò non eſt hunc, ſed hic: neque enim Romane (hoc eſt, Latine & congruè) dicetur ſi ſic fiat interrogatio

gatio dicta, putaſne ſi quem dicis eſſe, hunc eſt? quia accuſatiuus ſupponere non poteſt verbo tertiæ perſonæ: & ideo patet, quod ſolœciſmus eſt ex mutatione nominatiui in accuſatiuum. Alia iterum oratio ſimilis eſt iſti, ex mutatione obliqui in rectum: vt ſi quæratur ſic, putaſne ſcis hoc? hoc autem eſt lapis: ergo tu ſcis lapis. In præmiſſa enim hoc eſt accuſatiui caſus: aſſumit autem in nominatiuo cum dicit, hoc autem eſt lapis, & infert in nominatiuo ſecundum quod terminat tranſitionem verbi quando dicit, ſcis ergo lapis: & ſic fit ſolœciſmus: vnde aut nota ſubiunctionis eſt: vnde non idem (hoc eſt, in eodem caſu) ſignificat hoc: quia in præmiſſa eſt in accuſatiuo cum dicitur, ſcis hoc: cum autem dicitur, hoc eſt, hoc in aſſumpta accipitur in nominatiuo: vnde in prima quidem ſignificat hunc in accuſatiuo, in poſteriori autem ſignificat hic in nominatiuo.

Putaſne cuius ſcientiam habes, &c.

Alia eſt oratio ex mutatione obliqui in obliquum: vt ſi quæratur ſic, putaſne cuius ſcientiam habes, ſcis hoc? & dicente reſpondente, quod ſic, in contrarium procedat opponens, ſic aſſumens: ſcientiam autem habes lapidis: & concludat, ergo tu ſcis lapidis: poſitio enim cuius eſt genitiui caſus, hoc autem accuſatiui cum dicitur ſcis hoc, & ſub ipſo concluditur genitiuus cum dicitur, ſcis ergo lapidis: cum deberet concludere accuſatiuum. Vnde ſubiunctiue ponendo, aut, dicit Ariſt. ſoluens hunc paralogiſmum, aut huius quidem lapidis in genitiuo eſt ſcientia: ſed in aſſumpta dicis te ſcire hunc lapidem in accuſatiuo. Datum eſt autem à reſpondente, quòd cuius ſcientiam habes, ſcis hoc in accuſatiuo: & non eſt datum, quòd ſcis huius in genitiuo: & ideo accidit ſolœciſmus: ſed datum eſt, quòd ſcis in accuſatiuo: propter quod non eſt datum quod ſcis lapidis, ſed quod ſcis lapidem: & hæc eſt vera ſolutio manifeſtans cauſam falſitatis orationis ſecundum congruum vel incongruum, ſecundum quod dicitur verum Latinum vel falſum, ſecundum quod aliquis Romanè vel non Romanè loquitur.

Quoniam ergo huiuſmodi orationes, &c.

Manifeſtum eſt igitur ex inductis ſolutionibus, quoniam huiuſmodi orationes non verè ſyllogizant ſolœciſmum: & iam dictum eſt de cauſa apparentiæ propter quam hæc videntur apparentem ſyllogizare ſolœciſmum: & etiam quomodo talibus orationibus eſt obuiandum per ſolutionem veram, manifeſtum eſt ex his quæ dicta ſunt circa veram ſolutionem.

TRACTATVS V.

De acribus & acerrimis orationibus.

CAPVT I.

De acrium & non acrium orationum diſtinctione.

SOLVTIS iam tecta ſolutione omnibus orationibus ad metas ſophiſticæ diſputationis ducentibus, nunc agendum eſt de orationibus quæ dignæ ſunt ſolui, & quæ indignæ quæ diſputandæ ſunt à reſpondente. Dicimus igitur, quòd oportet intelligere reſpondentem primò ſecundum generalem diuiſionem orationis; quoniam generaliter omnium orationum ſophiſticarum aliæ ſiue quædam ſunt faciles conſpici ad ſoluendum: aliæ autem ſiue quædam ſunt difficiles conſpici ſecundum quid, quantum ad apparentiam, & in quo quantum ad non exiſtentiam paralogizant audientem reſpondentem qui audit opponentem. Freqūenter enim faciles orationes eædem in genere vel ſecundum vnum & eundem locum ſophiſticum ſunt illis difficilibus ſcilicet, faciles enim frequenter ſunt ſecundum eundem locum ſophiſticum ſecundum quem ſunt difficiles. Nam eandem orationem quantum ad cauſam apparentiæ & non exiſtentiæ, oportet variare cum alia oratione quæ fit ſecundum idem, hoc eſt, ſecundum eundem locum ſophiſticum. Vnde eadem oratio facilis & difficilis aliis quidem ſiue diuerſis reſponſionibus videtur eſſe ſecundum dictionem: hoc autem ſecundum fallaciam in dictione: aliis autem reſponſionibus videtur eſſe ſecundum accidens vel alium locum ſophiſticum extra dictionem. Et huius cauſa eſt: quia nunquam ſophiſma tranſlatum ad diuerſos reſpondentes, vel melius ad diuerſas orationes ſecundum quamlibet fallaciam non ſimiliter eſt manifeſtum: ſed vna eſt oratio ad conſpiciendum facilis, & alia difficilis ad conſpiciendum quamlibet fallaciam.

Oportet autem intelligere, &c.

Quemadmodum ergo in his quæ ſecundum æquiuocationem, &c.

Eadem ergo eſt videre in his orationibus quæ ſunt ſecundum æquiuocationes qui, modus paralogiſmorum eſt faciliimus: eo quod in ſermone (quem continuè vſitamus) euenit, quod ſcilicet quædam in æquiuocatione ſunt orationes ſiue paralogiſmi faciles, & quædam difficiles: hæc enim quædam æquiuocorum etiam à quibuſlibet reſpondentibus conſpici ſunt manifeſta, vt in æquiuocis per caſum & fortunam: nam etiam orationes paralogiſmorū ſecundum dictionem pene omnes, ſcilicet communes ſunt ridiculæ, hoc eſt, ridiculoſæ

& faciles ad ſoluendum, vt patet per inductionem in omnibus, & maximè in æquiuocatione. Vt patet per exemplũ ſi dicatur, vir ferebatur gradatim ſedens: quæ oratio eſt multiplex: eò quod gradatim poteſt ſumi à gradior deris, verbo: & ſic oratio eſt falſa: quia ſedens vt ſic non ferebatur. Vel poteſt ſumi à gradu: & ſic oratio eſt vera: quia ſedens ferri poteſt per gradus geſtatorios: & hoc quilibet conſpicere poteſt. Et in alio exemplo ſimiliter, Boreas eſt purus: ſi enim dicatur purus, quia innocens, oratio falſa eſt: quia ſic Boreas non eſt purus: quia perdidit & afflixit frigore pauperẽ. Si vero purus ſit nubibus depuratus, ſic Boreas eſt purus, quia diſſipat nubes. Et in tertio exemplo, vtra boum pariet ante? & reſpondetur, quòd neutra: ſed poſterius, hoc eſt, per poſteriorem corporis partem ambæ: quia porta generationis poſterius eſt. Eſt tamen oratio æquiuoca: quia ante poteſt dicere prius tempore vel loco, vel partem corporis anterius. Eodem autem modo & aliarum orationum & penè plurium quæ in communi ſermone vſitantur, plures ſunt faciles: illæ autem aliarum orationum (quæ ſecundum æquiuocationem ſunt) ideò difficiles ſunt, quod etiam peritiſſimos latere videntur.

Signum autem horum, &c. Huius autem probatio eſt per ſignum: quoniam etiam peritiſſimi litigant ſæpè de nominibus. Vt verbi gratia, verum idem ſiue vnum ſignificat vno modo dictum de omnibus, & ſimiliter ens & vnum vel aliquid & huiuſmodi, quæ per prius & poſterius dicuntur de omnibus: alij autem hoc non dicunt vno modo per vnam rationem dici de omnibus. Secundum etiam rationem Zenonis & Parmenidis & Meliſſi qui vnum omnia eſſe dixerunt, ſoluunt in eo quod multipliciter dicant dici vnum ens de ſubſtantia & accidente, nec eſſe omnia vnum & ens vnitate generis & rationis, ſicut ante dictum eſt in æquiuocatione eſſe faciles ad ſoluendum & difficiles orationes. Similiter autem etiam eſt in accidente, & in his ſingulis locis ſophiſticis in dictione & extra dictionem, quod aliæ quidem de numero orationum ſiue paralogiſmorum ſunt faciles veri, hoc eſt, ad conſpiciendum qualiter ſoluantur: aliæ verò ſecundum eaſdem fallacias ſunt difficiliores: vnde in orationibus quibuſlibet ſumere in quo genere locorum ſophiſticorum ſit, & verum ſit verè elenchus veram concludens contradictionem, vel non elenchus in aliquo contra contradictionem non facile ſimiliter (hoc eſt, ſecundum vnam ſimilitudinem) eſt in omnibus: ſed in quibuſdam eſt facilius, in quibuſdam autem difficilis. Sic ergo patet qualiter quædam oratio eſt difficilis, & quædam facilis ad ſoluendum.

Eſt autem acris oratio, &c. Eadem autem oratio quæ difficilis eſt in ſe, acris dicitur in comparatione ad reſpondentem: quia acrem facit eum & morſum ſua difficultate: vnde acris oratio eſt, quæ maximè facit dubitare reſpondentem, eò quod hæc maximè mordet & tenet & impedit reſpondentem qualiter ſoluenda ſit. Et hæc ſubdiuiditur: quia duobus acris eſt duplex: hæc enim vna ſcilicet eſt in orationibus ſyllogizatis, quæ non peccant in forma, ſed in materia, ſcilicet illa de qua dubium eſt quam interrogationum ſiue præmiſſarum eligat quis reſpondentium ad interimendum, vtrum ſcilicet maiorem vel minorem: & ita mordet reſpondentem. Illa autem alia dubitatio acris eſt in orationibus litigioſis ſiue non ſyllogizatis, niſi apparenter, ſicut in his quæ peccant in forma ſyllogiſmi: in illis enim dubitatur quomodo aliquis dicat reſpondendo & ſoluendo propoſitum ſiue de propoſito quod vera ſolutione volunt ſoluere.

Eſt autem ſyllogiſtica oratio quidem acerrima, &c. Eſt autem quidem ſyllogiſtica ſiue ſyllogizata quidem, ſed peccans in materia acerrima (hoc eſt, valdè acris) ſed ex qua maximè apparentibus præmiſſis ſiue probabilibus & falſis quam maximè probabile interimitur. Et hæc quidem eſt cauſa & ratio, quare cum vna eſt oratio (hoc eſt, ſyllogiſmus oſtenſiuus ex probabilibus concludens probabile) tranſpoſita in duobus conuerſiuis ſyllogiſmis contradictione, hoc eſt, ſumpto contradictorio concluſionis cum altera præmiſſarum omnes probabiles habebit paralogiſmos, tres ſcilicet, vnum oſtenſiuum qui concludit ex probabilibus falſum: & alterum oſtenſiuum qui cum contradictorio concluſionis cum maiori propoſitione concludit oppoſitum minoris: & alium conuerſiuum qui ex contradictorio concluſionis ſumpto cum minori præmiſſa concludit oppoſitum maioris: & ſic omnes ſyllogiſmos tres, oſtenſiuum ſcilicet & duos conuerſiuos ſecundum vnam ſimilitudinem probabilem habebit: & reſpondens in talibus cruciatur neſciens quo ſe vertat ad reſpondendum orationi: talis enim oratio ſemper in omnibus ſyllogiſmis oſtenſiuis & conuerſiuis ſecundum vnam ſimilitudinem probabilem vel interimet vel conſtruet negando vel affirmando: quoniam affirmatiua & negatiua in talibus æqualiter ſunt probabiles: propter quod neceſſarium eſt dubitare reſpondentem quid eligat ad reſpondendum.

Maximè ergo huiuſmodi acris, &c. Maximè ergo inter ſyllogizatas eſt huiuſmodi oratio acris & amara quæ facit concluſionem ex interrogationibus ſiue præmiſſis quæ ſunt ex æquo probabiles, & in oſtenſiuis & conuerſiuis ſyllogiſmis. Secunda autem poſt iam acris eſt, quæ concludit oſtenſiuè ex omnibus præmiſſis ſimilibus & falſis probabilibus: hæc enim ſimiliter (hoc eſt, ſecundum vnam ſimilitudinem) faciet dubitare quæ interrogationum præmiſſarum interimenda ſit, quando per interemptionem ſoluendum eſt: hoc autem eſt difficile & acre: quia reſpondens tunc ſcit propter concluſionem falſam, aliquam præmiſſarum interimendam: quam autem interimendum ſit verum maiorem vel minorem eſt difficile videre & dubium: hæ igitur orationes inter ſyllogizatas ſunt acriores.

Litigioſarum autem acerrima, &c. Litigioſarum autem ſiue non ſyllogizatarum orationum quæ in forma ſyllogiſmi peccant, acris vna quidem eſt quæ primum quidem ſtatim dubia eſt, vtrum ſyllogizata eſt vel non, & verum ſecundum falſum quod in concluſione eſt per interemptionem vel ſecun-

dum

dum diuiſionem ſiue diſtinctionē ſit ſolutio: & hæc quidem eſt acris ſiue acerrima: quia in illa ex pluribus eſt dubitatio. Secunda poſt iſtam acris, eſt inter litigioſas ſiue non ſyllogizatas, quæ quidem manifeſta eſt, quoniam quidem ſoluenda eſt vel per diuiſionem vel per interemptionem. Non autem euidens eſt per quam interrogationum præmiſſarum, verum ſcilicet maioris vel minoris debeat ſolui per interemptionem vel per diſtinctionem: quia neſciunt verum maior vel minor interimenda vel diſtinguenda ſit, & verum ſecundum concluſionem vel aliquam interrogationum præmiſſarum interimendo vel diſtinguendo ſoluendum ſit, præcipuè ſi præmiſſæ quæ ſumuntur ad talem concluſionis falſæ illationem ſint valde improbabiles & valde falſæ.

Quãdoque non ſyllogizata oratio facilis eſt, &c.

Adhuc autem & aliam diuiſionem tales habent orationes: quandoque enim propoſitionum ſua grauitate quam faciunt, non ſunt digna quædam deſpici, hoc eſt, quod à reſpondente deſpiciantur: aliquando autem deſpicienda ſunt ſicut nullam habentia grauitatem: nam quando opponens intendit probare falſum, & deeſt ſibi aliqua taliũ præmiſſarum interrogationum, ita quod omittit eam de qua tota vel maximè ſequitur oratio ſiue ſolutio intenta, & propter quam ſequitur concluſio ſicut effectus propter cauſam, & ipſe opponens non aſſumit hanc vt præmiſſam: tunc non ſyllogizat concluſionem intẽtam, & fatuus eſt ſyllogiſmus: quia tunc malè ex vitio proprio opponit, & non ex vitio orationis: & hoc quilibet ſtatim videt: & ideò oratio deſpicienda eſt. Quandoque autem omittit aliquam cauſarum quæ extrinſecus aſſumuntur aliquando ad explanationem propoſiti vel ad dilatationem: tunc non propter hoc deſpiciendus eſt opponens vllo modo: ſed tunc oratio quidem eſt habilis ad concluſionem, ſed ipſe interrogans increpandus eſt, quòd non bene interrogat: quia non ſufficienter explanat quod interrogat.

Et quemadmodum ſoluere quandoque, &c.

Oportet enim ſcire, quòd quemadmodum contingit tripliciter ſoluere, ita tripliciter contingit interrogare ſiue opponere. Eſt enim quodammodo ſoluere bene quandoque & hoc eſt ſoluere ad orationem: quandoque autem contingit ſoluere apparenter, & hoc eſt ſoluere ad interrogationem: quandoque autem cõtingit ſoluere neutro modo neque verè neque apparenter, ſed tantum interimere impediendo opponentem. Per cautelas enim ſimiliter tripliciter contingit interrogare & ſyllogizare ad poſitionem intentam ſiue conſtruendo ſiue deſtruendo, quod eſt verè & benè opponere: & eſt opponere ad hominem reſpondentem ſcilicet, quod eſt apparenter opponere: & ad tempus occupandum impediendo reſpondentem: & tunc pluris temporis egens eſt ſolutio vt deliberet reſpondens quomodo de his reſpondeat quæ inutiliter opponit interrogans, quam ſit diſputatio principalis quæ præſentis temporis eſt inter opponentem & reſpondentem inquantum tempus exigitur ad veram propoſitæ diſputationis ſolutionem.

CAPVT II.

De epilogis dictorum in topicis & in hoc libro toto.

Finem igitur imponere intendentes iſti toti negotio quod de arte eſt inueniendi in topicis & in hoc libro tradita, dicimus quòd ex dictis in topicis & in hoc libro, ſatis manifeſtum eſt ex quantis ſiue ex quot locis ſophiſticis, & ex qualibus (quoad formas paralogiſmorum) & quibus diſputationibus ſiue generibus diſputationum fiunt & generantur paralogiſmi: hoc enim iam in priori huius ſcientiæ libro determinatum eſt, ſecundum quod paralogiſmi ducunt ad redargutionem. Et iterum oſtenſum eſt in eodem priori libro, quomodo oſtendimus falſum per paralogiſmos ad falſum ducentes. Et iterum in eodem determinatum eſt, qualiter aliquem facimus dicere & concedere id quod eſt extra opinionem per paralogiſmos ad opinabile ducentes. Amplius in eodem libro priori determinatum eſt, ex quibus cauſis apparentiæ & non exiſtentiæ accidit ſyllogiſmus ſophiſticus, & quis eſt ordo interrogationum, hoc eſt, quo ordine (quantum ad cautelas) oportet interrogare. Amplius autem in principio huius ſecundi libri dictum eſt, & in principio primi, ad quid ſunt vtiles omnes huiuſmodi ſophiſticæ orationes: & in ſecundo iam habito huius ſcientiæ libro determinatum eſt ſimpliciter de omni reſponſione & quoad modum apparentis reſponſionis, & quoad modum veræ reſponſionis ſecundum ſingulas fallacias, & quomodo ſoluendum diſputationes cautelarum, & quomodo ſoluendum ſyllogiſmos ſophiſticos qui ſunt paralogiſmi. Et hæc quæ dicta ſunt, ſufficiant ad intentionem præſentem.

Ex quantis igitur & qualibus, &c.

Reliquum (quantum ad epilogandum etiam ea quæ ſunt de eo quod eſt artis inuentiuæ) dicendum de eo quod ex principio artis inuentiuæ (quam in topicis tradere incepimus) nobis reminiſcentibus epilogaliter dicere propoſitum erat, breuiter etiam illa epilogando, & ſic finem imponere dictis quantum ad artem inuentiuam quæ in topicis & in elenchorum libro determinatur.

Reliquum autem eſt de eo, &c.

Dicimus ergo, quòd in principio primi topicorũ ſumpſimus ſiue aſſumpſimus nobis & propoſuimus nobis inuenire poteſtatẽ (hoc eſt, facultatẽ) methodi vel artis quandam ſyllogiſticam de propoſito (hoc eſt, per quã poſſemus ſyllogizare ad omne probabile propoſitum) ex his quæ arti & propoſito inſunt locis & conſiderationibus, & ſunt quam probabiliſſima. Ex probabilibus enim opus dialecticæ per ſe eſt procedere, & tentatiuæ quæ eſt dialectica quædam. Quoniam autem in hoc conformatur ad eam ſophiſtica quæ procedit ex apparenter probabilibus propter ſophiſticæ vicinitatem ſiue conformitatem ad dialecticam, vt ipſa dialectica interrogando & opponendo non ſolum poſſit experimentum ſumere ignorantiæ per modum opponendi & interrogandi

Ergo ſumpſimus inuenire, &c.

quod

(quod eſt officium & actus inquirẽtis,& quod in prima parte octaui topicorum tradidimus) ſed etiam ſic dialectica quaſi ſciens facultas, quod in eadem parte octaui topicorum docuimus per modum & ordinem reſponſionis: quia reſponſio opus & actus ſcientis. Propter hoc non tantum dictum opus octaui topicorum negotij propoſuimus orationem poſſe ſumere (hoc eſt , vt per artem opponendi orationem ad propoſitum ſumere ſciamus) ſed vt per artem reſpondendi orationem ſuſtinentes obſeruemus poſitionem nihil dicendo repugnans reſpondentes , velut per probabiliſſima dialecticæ , ſimili modo ſicut opponendo procedat ex probabilibus. Cauſam autem iam diximus huius , vt ſcilicet dialecticus non tantum ſit in diſpoſitione actu interrogatis , ſed etiam ſit in forma ſcientis : & ideò reſponſionem docuimus in ſecunda parte octaui topicorum. Huius autem cauſam diximus eſſe, quòd interrogatio ſit ſignum neſcienti. Propter hoc Socrates ſemper interrogabat,ſed non reſpondebat: quia ex humilitate in ipſa interrogatione fatebatur ſe non ſcire: cum (vt dicit Ariſtot. in libro de proprietatibus elementorum) Plato eſſet omni ſapientia perfectus & laudatus, tamen ſi quid docuit , docuit quaſi interrogando.

Manifeſtum eſt autem in prioribus,&c.

Manifeſtum autem eſt ex determinatis in prioribus (hoc eſt , in antecedentibus libris ante octauum topicorum & præcipuè in primo topicorum) ad quot fines ſecundum exercitationem & obuiationem & ſecundum philoſophiam diſciplinas, & ex quot problematibus hoc dialecticum erat negotium , & vnde (hoc eſt , ex quibus conſiderationibus) idonei erimus horum,hoc eſt, ad illa problemata determinanda. Amplius autem in primo elenchorum libro determinatum eſt , quomodo obuianda eſt opponentis quæſtio , quantum eſt ex parte opponentis, & de reſponſionibus & ſolutionibus quæ ſunt propriè ad tales ſyllogiſmos,patefactum eſt in ſecundo hoc libro elenchorum , & de aliis orationibus ſyllogiſticis quæcunque ſunt orationes eiuſdem viæ ſiue methodi ſophiſticæ , vt ad falſum & inopinabile & nugationem & ad ſolœciſmum ducentes. Præter hæc autem de paralogiſmis pertractauimus ſecundum ſingulas fallacias, ſicut iam prius diximus. Manifeſtum eſt ergo, quoniam iam optatum habent finem ſufficienter quæ propoſuimus de arte topica ſiue inuentiua.

CAPVT III.

Qualiter ſcientia logices eſt inuenta.

Oportet autem nos non latere, &c.

OPortet autem nos non latere quod accidit circa ſophiſticum & totum logicum negotium , quantum ad modum inueniendi ipſum & ordinandi ipſum in artem perfectam & ſcientiam. Nam eorum quæ inueniuntur in omnibus aliis ſcientiis, ſiue inuenta ſunt,quæ quidem ſumpta ſunt ab aliis , à quibus prius elaborata ſunt,à poſteris particulariter augentur , qui ſua prioribus inuentis adiungentes ſic particulariter auxerunt, & ſic prima inuenta ab eis ſucceſſoribus priorum , qui ſcilicet ſucceſſores poſteà poſt primos accipiunt à prioribus inuenta , & addunt ſua ad artis & ſcientiæ incrementum. Quæ autem in primis ex principio dictionis inueniuntur , parum valdè in primis inuentoribus augmentum ſumere ſolent: quia non ſunt niſi quædam communiſſima,in quibus ſciris parũ ſcitur de arte. Vtilius autem eſt plurimo illo inuento quod ſcitur poſtea additum & inuentum à poſteris: quiahoc coarctatum eſt & appropriatum concluſionibus artis : & ex his fit artis & ſcientiæ augmentum vſque ad perfectionem ſcientiæ & arti debitam. Maximum enim omnium forſaſsè principium eſt.Et dico fortaſsè,non quia dubium ſit , ſed quia non eſt maximum quantitate , cum ſit vnum ex duobus ſimpliciſſimis principiis & complexis , ſubiecto ſcilicèt & prædicato:& ideò quantitate ſubſtantiæ minimum eſt , maximum autem eſt poteſtate, quia ſuper omnes concluſiones influunt principia: & hoc quidem dicitur ab omnibus Philoſophis.

Maximum enim fortaſſe principiũ, &c.

Propter quod & principium maximè primũ ad inueniendum non ad cognoſcendum eſt difficillimum , & præcipuè quod in ratione principij, & non tantum in ratione veri cuiuſdam inueniatur : quantò enim optimum ſiue potiſſimum eſt poteſtate influendi ſuper plures concluſiones , tantò paruiſſimum eſt magnitudine ſubſtantiæ : quia ex duobus minimis eſt & ſimpliciſſimis prædicato & ſubiecto : & propter hoc difficillimum eſt videri quoad inuentionem ſecundum quod influentiam habet ſuper omnes concluſiones ſcientiæ. Hoc principio inuento facile eſt addere ſequentia,quæ iam poteſtate ſunt in ipſo principio : & ideò notitia principij influit & illuminat ad ſequentium inuentionem & additionem. Vnde facile eſt ſic inuento principio augere reliqua ad ſcientiam & artem pertinentia. Et hoc probatur per hoc quod talis inuentio & talis additio etiam circa rhetoricas accidit orationes. Et penè circa omnes etiam accidit iſte modus augendi circa omnes alias artes & ſcientias : nam primi qui principia ſcientiarum inuenerunt, omninò vniuerſaliter ad paruum quid ipſam ſcientiam perduxerunt. Quoniam autem ſucceſſores illorum nunc ſunt famoſiores in ſcientiis, quam primi,aſſumentes prius inuenta à multis prioribus velut ex ſucceſſione particulariter (hoc eſt,per partẽ & partẽ facta)colligẽtes omniũ prædeceſſorum inuenta ſic auxerunt,& ad perfectã & debitam quantitatem ſcientias & artes deduxerunt. Sic rhetoricam auxit quidam Tiſias poſt collatum & alios antiquiſſimos rhetores,quorum dicta collegit quaſi auis quædam grana. Et ſic Tiſias quidem auxit poſt priores. Thraſymachus verè auxit poſt Tiſiam. Theodorus autem auxit vltimus poſt Thraſymachum. Et ſic multi rhetores multas ſucceſſiuè coordinauerunt partes. Propter quod nihil mirum ſi habet multum in voluminibus & quantitate hæc ars , quæ ſic à multis adaucta eſt.

Sic

Huius autem negotij non hoc quidé erat, &c.

Sic autem à nobis non eſt inuenta hæc ſcientia ſophiſtica & vniuerſaliter logica: ante nos enim huius negotium non hoc (hoc eſt, pars quædam) erat: illud autem (hoc eſt, alia pars) non erat perſcrutatum, ſiue perſcrutatæ ante nos: ſed nihil omnino erat inuentum à prioribus ante nos de hoc negotio. Nam quamuis eorum principiorum quæ circa litigioſas ſiue ſophiſticas erant orationes, quædam doctrina fuit in libro Platonis, qui dicitur Gorgias, eo quòd ad diſcipulum ſuum Gorgiam eſt ſcriptus, tamen erat ſimilis mercenarij, hoc eſt, mechanicis quibus in commutationibus vtūtur mercenarij. Quidam enim docebant ediſcere, hoc eſt, proponere orationes rhetoricas. Alij autem docebant dicere ſeu proponere orationes diſputatiuas ſiue interrogatiuas & ſyllogiſticas, non ex arte, ſed in quas ſæpius cadere ſolebant vtrinque & in rhetoricis & interrogatiuis, alternorum docentes orationes & non in communi artem tradentes. Propter quod velox quidem fuit (quia ſenſibilis & exemplaris) ſine arte autem erat diſcentibus ab eis tales orationes: non enim artem dantes ſiue tradentes, ſed potius quædam exemplaria & particularia quæ ab arte ſunt erudire arbitrati ſunt diſcentes ab eis, licet non erudierunt verè: velut ſiquis mechanicorum diſciplinam dicat ſe tradere vt homines ambulantes per calceos non doleant pedes, quod facit ars ſutoria. Deinde ſutoriam quidem non doceat per præcepta vniuerſalia ad vnum finem tendentia, neque etiam tradat artem vnde (hoc eſt per quam) poſſint inueniri talia quæ ad non dolere pedes, & in ambulando non atterere pedes, ſunt facientia: det autem plura omnium modorum calceamentorum extra particularia: hic enim taliter extra proferens, protulit aliquid ad vtilitatem non dolendi ſiue non atterere pedes, artem autem ſecundum principia artis non tradidit.

Et de rhetoricis quidem erant multa, &c.

Sic enim de rhetoricis (vt dictum eſt de rhetoricis) erant quidem multa & antiqua dicta & bona: de ſyllogiſmis autem per artem traditam nihil habuimus prius ante nos. Vnde nec de tota logica: quia tota logica de ſyllogiſmo eſt ſecundum quod logica rationalis ſcientia eſt: & de logica quidem tali nihil traditum habuimus prius ab antiquis, niſi exempla quædam particularia, ex quibus in attritione exercitij & adaptationis quærentes ſimilia ex ſimilibus, multū tempus laboraremus ſine arte quærentes ea quæ ſunt artis, quod per artis compendium cito poteſt fieri. Si autem videtur conſiderantibus ea quæ hîc tradita ſunt, quòd ſufficienter hæc ars habeat ea omnia quæ à principio erant propoſita dicere de arte ſyllogiſtica, & habere ſuper alia negocia in Gorgia & Zenone exemplariter tradita, & ſupra ea negotia quæ ex dictione antiquorum & poſteris adaucta ſunt, reliquum ex dictis relictum erit omnium veſtrum qui hæc quæ tradita ſunt legeritis, & eorum qui audierint hoc opus exponi ab aliis, de omiſſis quidem artis à nobis qui adiutorium nullum habuimus, tradere indultionem ſiue indulgentiam, inuentis autem ſiue de inuentis multas habere ſiue agere nobis grates.

FINIS.

INDEX

INDEX

Rerum memorabilium, quæ in Logica continentur.

A

ACCENTVS fallacia quot & quibus modis contingit. 1. elench. trac.2.cap.10

Accidentis fallacia quot modis fiat, & quare non dicitur fallacia prædicati, nec medij, nec ſubiecti, ſed accidentis: & quæ in ea neceſſario inueniantur. 1.elench.tr.3.cap.3.& 4

Accidens quomodo prædicatur æqualiter de nouem generibus accidentium, & quomodo non. De prædicam.tr.4.ca.2

Accidentia qualiter participant oppoſito modo prædicationem entis & accidentis. ibid.

Idem accidens poteſt eſſe duorum: vnius vt ſubiecti, & alterius vt termini. ibid.cap.10

In accidentibus ſtante vnitate formæ multiplicantur nomina propter eorum multiplicem modum eſſendi in ſubiecto. De prædicam.tr.5.cap.3

Accidens quod eſt quintum prædicabile, quomodo differt à proprio. De prædicab.tr.7.c.1

Accidens proprium & accidens ſpeciei idem. Accidens commune, accidens indiuidui, accidens infinitum & accidens per accidens idem. ibid.

Accidens in ſolo genere accidentis ſignatum non poteſt eſſe quintum prædicabile, ſed cum ſubiectum dicit & accidens. ibid.

Accidentis triplex definitio examinatur & defenditur. De prædicab.c.1.& 2.& 1.topic. tr.2.cap.5

Accidens minimè habet de ratione prædicationis & vniuerſalis, licet fortè de pluribus prædicetur, quam alia vniuerſalia. ibid.c.2

Accidens quare per negationem aliorum deſcribitur. ibid.

Accidens prius prædicatur de indiuiduis quam de ſpecie: è contra autem proprium. De prædicab.tr.8.c.1

Accidens nomine quandoque prædicatur, nunquam autem ratione. De prædicam.tr.1. cap.3

Accidentia animi ſunt cauſa accidentium corporis ſecundum medicos. lib.1. poſter. tr.2.cap.10

Accidentia non denominant ſimpliciter & vno modo. De prædicam.tr.5.cap.10

Accidentium quædam inſunt, & quædam aſſiſtūt. Gilbertus Porret. De ſex princ.tr.6.c.5

Quare difficulter acquiſitum eſt magis eligendum. 3.topic.tr.1.c.5

Actio à quo cauſatur, quare eſt primum inter principia, quomodo differt à paſſione, qualiter conſtituit prædicamentum, & in quo recipitur. De princ.tr.2.c.1

Actio eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur. ibid.c.2

Actionis quæ ſint primæ & formales differentiæ, & quomodo differt actio corporis ab actione animæ. ibid.c.3

Actionis proprium eſt in motu eſſe, & proprium eſt motus eſſe in actione. ibid.c.5

Non omnis actio exigit quid agat, cùm quandoque ſolum deſtruat, ſed bene exigit in quid agat. ibid.

Actionis maximè proprium eſt, paſſionem ex ſe in id quod ſubiicitur ſibi vt patiens inferre. ibid.c.6

Actioni & paſſioni proprium commune eſt recipere contrarietatem, & magis & minus. ibid.cap.7

Ad aliquid multipliciter dicitur, vt ad finem, materia ad formam, ex connotato, & ſecundum totum eſſe. De prædicam.tr.4.c.9

Æquiuocatio quid & quotuplex ſit.1.Elench. tr.2.cap.1

Solutio quinque dubiorum circa æquiuocationem. ibid.cap.2

Æquiuoca quid & quare ſic dicuntur: & explanatio diffinitionis illorum. De prædicam. tr.1.c.2

Quare primo de æquiuocis, ſecundo de vniuocis, & tertio de denominatiuis agitur. ib.

Æquiuocorum licet multi ſint modi ſecundū Zenonem, primus tamen eſt analogorū. ibid.

Quomodo in æquiuocis à caſu licet ſubſtantia ſignificata non ſit vna, qualitas tamen à qua nomen imponitur, eſt vna ſolum per ſimilitudinem. ibid.

In æquiuoco eſt aliquid de vniuoco, per quod ad vniuocum reducatur. ibid.

Affirmatio & negatio formaliter non ſunt niſi in intellectu. De prædicam.tr.1.cap.7

Affirmatio & negatio tripliciter dicuntur,ſcilicet pro qualitate propoſitionis,pro ſpecie oppoſitionis,pro parte De prædicam.tr.7.c.6
Affirmatio quare definitur per orationem, & non per enuntiationem. ibid.
Affirmatio vel negatio de quolibet ſiue exiſtente,ſiue non exiſtente eſt vera. ibid.cap.9
Quomodo affirmatio eſt pars negationis, & quomodo non ſecundum quoſdam. 5.topic. tr.3.c.1
B. Alberti conſuetudo in ſuis operibus. De prædicab.tr.1.c.5.& lib.de prædicam.tr.1.c.1
Album à quibus cauſis fiat ſecundum Philoſophum. 6.topic.tr.6.cap.2
Alteratio propriè non eſt niſi ſecundum tertiam ſpeciē qualitatis.De prædicam.tr.5.c.9
Requiſita ad phyſicam alterationem.ibid.c.13
Alteratio quare non nominatur nominibus oppoſitis,ſicut augmentatio & diminutio: & quomodo non fit generatio,vel corruptio, vel augmentatio, vel diminutio, vel loci mutatio quæ eſt à natura, niſi alteratione præcedente.De prædicam.tr.7.cap.14
Alteratum dupliciter ſumitur vel qualitate eſſentiali,vel qualitate accidentali.De prædicab.tr.5.c.1
Amicis quare oportet benefacere. 2.topic.tr. 2.cap.2
Amphibologiæ quinque modi ad quos reduci poſſunt omnes modi deceptionum qui ex diuerſa conſtructione dictionis cum dictione in oratione proueniunt. 1.elench. tr.2.cap.3
Amphibologia & æquiuocatio in quo conueniunt & differunt. ibid.c.4.& 5
Andronici error qui dixit librum per hermenias non fuiſſe Ariſtotelis. 1.periher.tr.1.c.1
Anima quomodo immobilis & corpus mouet, corpus autem cum mouet neceſſe eſt moueri. De princ.tr.1.cap.3
Anima quomodo eſt in loco per accidens, & quomodo eſt tota in toto corpore & quomodo non. ibid.tr.5.c.2
Quomodo Plato dixit animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. 2.topic.tr.cap.6
Triplex anima ſecundum Platonem in eodem ſuppoſito. 2.topic.tr.2.cap.2
Animal rationale eſſe genus ad homines & ad Angelos vel deos, falſum eſt. De prædicab.tr.4.c.4
Animalia cornuta quæ propter carentiam dentium in ſuperiori mandibula habuerunt duos ventres. 2.poſter.tr.4.c.6
Animal quoddam tertium generatur ex cane & vulpe ſicut ex aſina & equo:& quæ huius ſit cauſa. De prædicab.tr.8.c.8
Quomodo eſſe compoſitum ex corpore & anima,eſt proprium animalis. 5.topic.tr.1.c.2
Antepædicamentalis diuiſio duplex. lib. de prædicam.tr.1.c.5
Antepædicamentalis ſuppoſitio duplex. ibid. cap.6
Quomodo intelligitur, quòd omnis aqua eſt eiuſdem ſpeciei cum omni aqua. 1.topic. tr.2.c.7
Ariſtoteles præponendus Platoni in omnibus quæ dixit in poſitione principiorum. De prædicab. tr.2.c.4
Auendar Iſraelita Philoſophus tranſlator logicæ Arabum & præcipue Auicennæ. De prædicab.tr.9.c.1
Auditus obiectum quare inter alia ſenſibilia meruit eſſe ſignum conceptuum animæ. 1. periher.tr.1.c.2
Auicenna redarguit Porphyrium. De prædicab.tr.7.c.1.& tr.8.c 8
In auro quinque ordines lib.1.poſter.tr.1.c.5
Axioma quid. 8.topic.tr.1.c.7

B

NVllus dubitat vtrum Beatitudo vel diuitiæ ſint magis appetendæ. 3.topic. tr.1.cap.1
Bonum & malum quomodo opponuntur contrariè & relatiuè. De prædicam tr.7.c.2
Inter bonum & malum non eſſe medium dicunt Heſiodiſtæ theologizantes. ibid.c.4
Bonum non opponitur bono, ſed malo aliquando opponitur malum & aliquando bonum. ibid.c.10
Bonum & malum an opponantur priuatiuè vel contrariè. De prædicam.tr.7. c.11
Quid bonum & quid malum corporis, animæ,& Angeli ſecundum Diony. ibid.
Quid per ſe bonum & quid per accidens. 3. topic.tr.1.c.2
Bona fortunæ ſūt organa beatitudinis.ibid.c.3
Bonum & malum non ſumuntur eodem modo vt ſunt genera in moribus & vt ſunt genera ſanitatis & ægritudinis.4 topic.tr.2c.1
Nullus dicitur bonus vel malus in aliquo operabili,ſed ab actu. 4.topic.tr.3.c.1
Bonum & ſtudioſum dupliciter dicuntur,ſ.pro natura boni, & pro forma boni. 6.topic.tr. 2.cap.5
Bruta non ſunt verè diſciplinabilia. 5.topic. tr.1.cap.2

C

QVæ dicantur caſus. 2.topic.tr.2.cap.5
Non cauſæ vt cauſæ fallaciæ, an ſit ſpecialis fallacia,& quot modis fiat. 1.elench. tr.3.c.17.18.& 19
Non cauſa vt cauſa dupliciter dicitur. lib.2. prior tr.6.c.3
Cauſa ſimpliciter prima non cadit in demonſtrationem. lib.2.poſter.tr.1.c.2
Nihil eſt, cuius ortum legitima cauſa non præceſſerit. ibid.c.3
Quomodo cauſæ & effectus ſe habeant inter ſe, & quo pacto cauſæ venentur. ibid.tr.4. cap.7.& 8
Cecilianus Grammaticus. 1.elench.tr.6.cap.4
Circulus non habet terminum ſuæ exiſtentiæ in ſeipſo,ſed extra ſe, ſcilicet in contro.lib. 1.poſter.tr.2.c.8
Stultus eſt qui quando non perfectè poteſt cognoſcere quod quærit, abiicit id per quod cognoſcere poteſt de quæſito coniectans Ptolemæus. De prædicab.tr.1.c.6
Duplex cauſa difficultatis in cognoſcendo aliquod intelligibile. 6.topic.tr.1.c.2
Collectio differt ab adunatione & fit quinque modis. ibid.cap.6
Comparatiuum præſupponit poſitiuum. 2. topic.tr.2.cap.7
Compoſitio vera eſt ex materia & forma: ſed
compoſitio

compoſitio ex genere & differentia,eſt quædam compoſitio & non ſimpliciter. De ſex princ.tr.1.cap.4
Compoſitionis & diuiſionis modi quot ſint & qui ſint,& quomodo ſoluenda dubia quæ circa has duas fallacias occurrunt. 1.elench. tr. 2.c.6 & ſeq.
Conceptus animæ quomodo ſunt iidem apud omnes. 1.periher.tr.2.cap.1.& 3
Concluſio ſcitur in principiis ſuis in potentia formali,& ſecundum quid, non ſimpliciter. lib.1.poſter.tr.1.c.5
Conſequentis fallacia quid ſit & quot modis fiat. 1.elench.tr.3.c.1 5.& 16
Conſtruere quandoque facilius eſt quam deſtruere. 7.topic.tr.1.cap.3
Conſuetudo à Pythagoricis inducta quærendi de nomine auctoris alicuius libri vana eſt & inutilis. 1.periher.tr.1.cap.1
Quomodo contiguum non eſt continuum,ſed è conuerſo continuum eſt contiguum. 4. topic.tr.1.c.4
Si vnum contrarium eſt in natura,non eſt neceſſarium & alterum eſſe in natura. De prædicam.tr.7.cap.10
Contraria quomodo habent fieri circa idem genere,aut ſpecie,aut indiuiduo. ibid.
Contrariorum proprium, eſt vt ſint vel in contrariis generibus,vel quod ipſa ſint contraria. ibid.
Quot modis contraria inhærentiam ad ſe inuicem complectantur. 2.topic.c.2
Quomodo intelligendum illud Philoſophi, quod contraria reducuntur ad priuationem & habitum. 6.topic.tr.2.cap.2
Contradictio eſt in re ſicut in cauſa,& in ſermone vt in ſigno. De prædicam tr.7.cap.6
In oppoſitione contradictoria tria requiruntur. ibid.
Contradictoriarum de futuro contingenti neceſſe eſt alteram eſſe veram neceſſitate disiunctionis coniunctim non neceſſitate disiunctorum ſeparatim.1.periher.tr.5.c.6.& 7
Contrarietas duplex ; extremi ad extremum,& medij ad extremum. De prædicam.tr.5.c.11
Contrarietas eſt primo in qualitate, in aliis autem prædicamentis eſt ratione qualitatis. ibid.
Contraria alia immediata,alia mediata. ibid. tr.7.cap.4
Contrariorum media per participationem habent nomina, ſed media per abnegationem extremorum contrariorum non habent nomina impoſita. ibid.
Quomodo non eſt verum ſemper, quod contrariorum ſint contrariæ differentiæ. 7. topic tr.2.c.1
Conuerſio quid ſit & vt cum reducatur ad euthymema. 1.prior.tr.1 c.8
Corporale & incorporale dicuntur quatuor modis. De prædicab.tr.2.c.4
Corpus æquiuocè dicitur de ſubſtantia & quantitate. De prædicam.tr.1 c.6
Corpus quomodo eſt genus animalis vt dicit Porphyrius, & quomodo non vt dicit Ariſtoteles. 4.topic.tr.4.cap.1
Modus quo contingit coruum naſci album.De prædicab.tr.7.cap.2.& tr.8.cap.10
Impoſſibile eſt incorporeum permiſceri corpori. 6.topic.tr.6.cap.2

D

Deductio quid ſit & quomodo fiat, & qualis ſit vſus eius in ſcientiis. lib.2. prior.tr.7.c.6
Delectatio eſt diffuſio ſpiritus & animæ ſuper fruitionem habiti. lib.1.poſter.tr.5.c.6
Delectationi quæ eſt ſecundum intellectum, quare nihil eſt contrarium. 1.topic.tr.4.c.5
Delectatio ſecundum Platonem eſt generatio in ſenſibilem animam.4.topic.tr.1.cap.2.& 6.topic.tr.1.cap.3
Demonſtrationis propoſitiones quas conditiones requirant.lib.1.poſt.tr.2.c.2.3.4.& 5
Demonſtrationem omnino tollentium opinio confutatur,& eorum qui omnium demonſtrationem eſſe ponebant. ibid.c.6
Demonſtratio tripliciter deſcendit de genere in genus. ibid c.16
In demonſtratione quæ eſt per ſe & primo demonſtratio, vnius cauſati,non poteſt eſſe niſi vna cauſa : tamen in demonſtratione quæ dicitur per accidens,vna & eadem paſſio de pluribus ſubiectis particularibus demonſtrata, poteſt habere plures cauſas in his ſubiectis acceptas. 2.poſt.tr.4.c 8.& 9
Demonſtrationis principia finita ſunt. 1. poſter.tr 4.c.9. & ſeq.
Demonſtratio & definitio non ſunt eiuſdem. 2.poſter.tr.2.c.1
Quomodo quid eſt demonſtratur, & quis eſt modus introductionis. ibid.c.2.& ſeq.
Demonſtrationes mathematicæ non concludunt ex ſignis,ſed ex cauſa & forma eſſentiali. 1.prior.tr.5.c.3
Demonſtrationis principia complexa ſunt quinque. 1.poſter.tr.3.c.2
Demonſtratio quia & demonſtratio propter quid,qualiter differunt in eadem ſcientia,& in diuerſis ſcientiis. ibid.c 6.& 7
Demonſtratio potiſſima quæ facit ſcientiam propter quid, ſit maximè in prima figura. lib.1. poſter.tr.3.c 8
Impoſſibile eſt aliquem demonſtrare niſi incipiat à primis principiis, copulando ea vſque ad vltima. 8.topic.tr 1.c 7
Denominatiua quare definiuntur in plurali numero : & explanatio totius diffinitionis, De prædicam tr.1.c.4
Ad denominationem tria ſunt neceſſaria. ibid.
Quæ ſunt eiuſdem naturæ, non poſſunt ſe denominare. ibid.& tr.5.c.1
Denominatio non ſemper ſumitur à forma, ſed quandoque ab accidente formam conſequente. ibid.
Denſum & rarum quid.De prædicam. tr.5.c.8
Quomodo denſum & rarum & huiuſmodi ſunt principaliter poſitiones, ſecundariò verò qualitates. ibid.c.9
Dialectica docens eſt determinati generis, non autem dialectica vtens 1.poſter.tr.3.c.4
Dialectica docens & vtens quid ſit. 1.topic. in 1.proœmio.
Dialectica ad quot & ad quæ vtilis ſit. 1.topic.tr.1.c.5
Dialecticæ ratiocinationis ſpecies. 1.topic. tr.3.ca

Quomodo in diuerſis topicorum libris conſideratur dialectica vt ſcientia,& vt inquiſitiua, & vt obiectiua, & exercitatiua. 8. topic.tr.1.cap.1
Dici de omni prioriſticum & poſterioriſticum quomodo differunt. 1.poſter.tr.2.c.3
Dialecticus quare diſputando non debet vti ſyllogiſmis ad impoſſibile. 8. topic. trac.1. cap.5
Dialecticus obuians quandoque induit modum ſophiſtici. 8 topic.tr.2.c.1
Differentia dicitur communiter, propriè & magis propriè, ſecundum diuiſionem multiplicis quod medium eſt inter æquiuocum & vniuocum. De prædicab.tr.5.cap.1
Differentia quæ eſt vniuerſale, quid ſit ſecundum Auicen. ibid.
Differentiæ propriiſſimè dictæ definitio non conuenit communi nec propriæ. ibidem. cap.4
Differentia quæ eſt tertium prædicabile, quare potius ſumitur à qualitate generis, quam à qualitate ſpeciei vel indiuidui: & quare potius accepit nomen à facere differre quam à conſtitutione ſpeci.i. ibid.
Differentia quomodo eſt in genere. ibid.
Differentiæ quibus ſpecies abundant à genere, vnde habentur. ibid.
Differentia quare prædicatur in quale & non in quid. ibid.cap.5
Differentia differt ſeipſa. De prædicab.tr.5.c.6
Differentiam prædicari de pluribus ſpecie differentibus, quo ſenſu dixit Porphyrius. ibid.
Differentia habet multas deſcriptiones, nullam tamen habet veram diffinitionem & propriam. ibid.c.7
Differentiæ an ſint accidentia generum. ibid. cap 9
Differentia non habet particulare proprium quod ſibi reſpondeat immediatè. ibid. cap.6
Differentia aliquo modo habet differentiam. De prædicab. tr.8.cap.2
Differentia quomodo poteſt componi cum alia differentia. De prædicab tr.8.c.8
Differentia vnius non poteſt eſſe genus alterius. 4.topic.tr.1.cap.4
Differentia propriè non participat genus. ibid.
Differentia adiuncta generi non facit nugationem, ſed bene ſpecies adiuncta generi. 5.topic.tr.2.cap.3
Tam differentia quam ſpecies ſignificat quale quid, differenter tamen. 6.topic. trac. 2. cap.5
Differentiæ quæ penes vbi accipiuntur, quomodo increpandæ ſunt, & quomodo non. ibid.c 7
Diffinitio vera quinque exigit. De prædicab. tr 1 cap 6
Diffinitionis peccata ſunt quinque. ibid.
Diffiniens primum quod non ſit per ſe notum in ſubſtantia & poteſtate, contingit quatuor modis. ibid.
Diffinitio & quidditas differunt ſicut ſignum & ſignatum. 2 poſter.tr 2.c.1
Inter diffinitionem & diffinitum non eſt medium. ibid.
Quare in diffinitione ponendum ſit genus proximum. ibid.ca.3.& 6 topic.tr.2.c.1.&.3
Diffinitio nominis non eſt quid demonſtrabile, ſicut nec diffinitio rei. 2.poſter.tr.2.c.6
Diffinitio qualiter elicitur ex demonſtratione, quamuis non demonſtretur. ibid.cap.8
Quæ ſit diffinitio ſecundum ſpeciem, & quæ ſecundum materiam. ibid.cap.10
Qualiter ſe habeat diffinitio ad demonſtrationem. ibid.cap.12
Diffinitio quomodo inuenienda ibid.tr.4.c.1. & ſeq.
Diffinitio quid ſit, & quæ ad methodum de diffinitione reducuntur. 1 topic.tr 1.c.2
Diffinitio tripliciter ſe habet ad demonſtrationem. 1 poſter.tr.2.cap.17
Diffinitio materialis, formalis, & compoſita ex vtraque. ibid.
Quomodo diffinitio, deſcriptio, & nominis notificatio aliter & aliter notificant rem. 2.topic.tr.1 cap 4
Qualiter de diffinitione aliter tractat metaphyſicus, & aliter poſterioriſticus, & aliter topicus. 6.topic.tr.1.cap.1
Quare inconuenit eiuſdem eſſe plures diffinitiones. 6 topic tr 2.c.1.& 3
Maximè deſtruenda eſt diffinitio quæ nec ex nobis notioribus nec naturæ procedit. ibid.
Quomodo intelligendum, quod aliqua Diſciplina eſt praua. 2.topic.cap.6
Difficile eſt conſtruere diffinitionem, deſtruere autem facile. 7.topic.tr.2.c.3
Quomodo Diſpoſitio cum ſit quaſi genus ad habitum, tamen quandoque condiſtinguitur ad habitum. De prædicam.tr.5.c.2
Diſpoſitio dicitur affectio per ſimilitudinem quandam. ibid cap.3
Diſpoſitio & habitus quare præmittuntur naturali potentiæ vel impotentiæ. ibid.c.5
Diſciplinam amittere & obliuiſci non eſt idem ſecundum Heraclitanos. 8.topic.tr.1.c.4
Diſputationes quatuor, doctrinales, dialecticæ, tentatiuæ, litigioſæ. 1.elench.tr.1.cap.4
Omnis diſputatio dialectica eſt ex diffinitione, proprio, genere, aut accidente, & vbi illa reperiantur. 1.topic.tr.2.cap.8,& 9
Diuiſio quomodo debet eſſe bimembris. De prædicam.tr 5.cap.2
Donum eſt datio irreddibilis. 4.topic. tr.2. cap.5
Duplum quomodo eſt in plus quam ſuperans. 5.topic.tr.3.cap.1

E

Electio eſt duobus vel pluribus propoſitis, hoc alteri vel alteris præoptare. 3. topic.tr.1.cap.1
Lib. Elencorum ordo ad reliquas partes logicæ, modus docendi, auctor & finis. 1. elench tr.1.cap.1
Elenchus ſophiſticus an ſit & quid ſit. ibid. cap.2
Elenchus quid, & quomodo habet quædam ex ſyllogiſmo, & quædam ex contradictione. 1.elench tr.3.cap.9
Elenchi ignorantia duplex: vna communis, alia

alia ſpecialis. 1.elench. tr.4.cap.1
Ad ignorantiam elenchi quomodo omnes aliæ fallaciæ generaliter reducantur. ibid.
Ens incomplexum in decem prædicamenta non habet complexionem orationis perfectæ, nec imperfectæ, nec diffinitionis, ſed eſt ſimpliciter incomplexum. De prædicam. tr.1.cap.7
Ens non prædicatur de ſubſtantia eſſentialiter vel accidentaliter, ſed ſicut idem. De prædicab. tr.4.c.3
Ens non eſt genus ad omnia prædicamenta. ibidem & 1. prior. tract.6. cap. 1. & 4.topic. tr.4. cap.4
Ens æquiuocum eſt ad prædicamenta. 4.topic. tr.1. cap.5
Ens non poteſt eſſe genus: quia non poteſt prædicari per ſe de aliquo, ſed ſemper per aliud. 6.topic.tr.1.c.3
Enthymema quid ſit & quibus modis fiat, & qualiter ad ſyllogiſmum reducitur. 2.prior. tr.7.c.9
Enthymema & exemplum non ſunt ſpecies ratiocinationis dialecticæ completæ. 1.top. tr.3.cap.4
Eſſe rei dupliciter conſideratur, ſcilicet ſecundum comparationem ad id in quo eſt, & ſecundum comparationem ad id à quo eſt formaliter conſtituente ipſum. De prædicab. tr.5. cap.3
Eſſentiale dupliciter, ſcilicet quod eſt quid eſſentiæ, & quod non relinquit eſſentiam. De prædicab. tr.6.cap.1
Ex notat habitudinem cauſæ materialis, & quandoque etiam ordinem & diſpoſitionem. 1.topic. tr.2. cap.1
Exemplum quid ſit, & qualiter ſe habeat ad ſyllogiſmum & inductionem, & quomodo pertinet ad rhetorem & ad dialecticum. 2.prior. tr.7. cap.5

F

Fallaciæ in dictione, ſunt ſex, æquiuocatio, amphibologia, compoſitio, diuiſio, accentus, & figura dictionis. 1.elench.tract.1. cap.6
Fallaciæ extra dictionem ſunt ſeptem, accidens, ſimpliciter & ſecundum quid, ignorantia elenchi, conſequens, petitio principij. non cauſa vt cauſa, plures interrogationes vt vna: vnde ſumatur & quomodo hic numerus. 1.elench.tr.3.cap.1.& 2
Felagon quid. 6.topic.tr.1.cap.2
Figura & terminus ſumuntur metaphoricè in ſyllogiſmo, & vnde petatur metaphora. 1.prior. tr.2.cap.2
Prima figura quid ſit, & qui ſint eius modi vtiles, & qui inutiles. ibid.cap.2.3.& 4
Secundæ figuræ quæ ſint proprietates, & quomodo formentur in ea ſyllogiſmi vniuerſales & particulares ſecundum vtiles & inutiles coniugationes. ibid.cap.6.7.& 8
Tertiæ figuræ quæ ſint proprietates, & quomodo formentur in ea ſyllogiſmi vniuerſales & particulares ſecundum vtiles & inutiles coniugationes. ibid.cap.10.11.& 12
Quare non datur vna figura quæ tantum vniuerſaliter concludat. ibid.cap.10
Tres tantum ſunt figuræ ſyllogiſticæ: quia medium non poteſt communicari cum extremis in ſyllogiſmo niſi tribus modis. 1. prior.tr.5. cap.1
Qualiter vna figura oritur ab alia, medij & extremorum variatione in ſitu duarum propoſitionum. 1.prior. tr.8.cap.1.2.& 3
Figuræ dictionis fallacia in quo ſit principaliter & quare ſic dicatur. 1.elench.tract.2. cap.11
Quo ſenſu dicitur alias figuras denſari per primam & econtra. 1.poſter.tr.3.cap.8
Forma dicitur ſecundum Platonem quaſi foris manens. De ſex princ.tr.1.cap.2
Formæ non dicuntur niſi quæ ſunt ſeparatæ propriè loquendo ſecundum Boëtium: quæ verò ſunt in materia, propriè dicuntur imagines. ibid.
Forma eſt compoſitioni contingens, ſimplici & inuariabili eſſentia conſiſtens. ibid. & cap 7
Formæ an ſint natura, vel ab arte. ibidem. cap.5
Formarum prædicabilium diuiſio. ibidem. cap.6
Qui primitus inuenerunt nomen formæ. ibid. cap.7
Formæ ſeparatæ non ſunt ſubſtantiæ niſi æquiuocè, nec ſunt in genere, nec prædicantur de rebus niſi æquiuocè. De prædicam. tr.1. cap.7
Formæ triplices, ante rem, in re, & poſt rem. De prædicab. tr.2. cap.3
Forma totius dupliciter deſignatur, ſcilicet vt forma tantum, & vt totum eſſe dicens, cuius eſt forma. ibid. cap.8
Forma totius non prædicatur in recto niſi totum eſſe ſignificet. De prædicab. tract.3. cap.3
Forma ſpecifica poteſt conſiderari tripliciter. De prædicab. tr.5. cap.1
Forma ſubſtantialis licet vt dat eſſe & vt facit differens ſubſtantialiter, non ſuſcipiat intenſionem, tamen vt naturalis actionis principium intenditur & maximè ex parte ſui ſubiecti. ibid. cap.2
Forma quæ eſt de quarta ſpecie qualitatis, quomodo differt à figura. De prædicam.tr.5, cap.8
Quæ forma prædicatur de toto in recto, & quæ non. 6.topic. tr.7. cap.2

G

Gaudium, iucunditas, lætitia quid. 2
Generaliſſima dicuntur ſpecies entis, nec propria eis aſſignantur niſi prout ſunt ſpecies entis. De prædicam. tr.4.cap.10
Quomodo de decem primis generibus habetur ſcientia in logica, & quomodo illa diuerſimodè conſiderantur à logico & metaphyſico. De prædicam. tr.1. cap.1
Genus debet neceſſariò prædicari de pluribus differentibus ſpecie. Quare prædicatur in quid, & quomodo ſpecies continet inchoatiuè. 1.topic. tr.2.cap.4
Genus dicitur per ſimilitudinem & per pro-

pietatem. De prædicab.tr.3.cap.1
Genus philoſophicum quomodo aſſimilatur aliis. ibid.cap.2
Genus non poteſt eſſe vnius ſolius ſpeciei conſtitutiuum:ſed bene ſpecies poteſt vnum ſolum continere indiuiduum. ibid.& cap. 3. & 1.topic. tr 2. cap.4
Genus non habet aliquod commune ſubſtantiale per quod diffiniatur. De prædicab.tr. 3. cap.3
Generis & ſpeciei intentiones vnde aſſumptæ fuerint. ibid.
Generis diffinitio, nec ſuperfluum continet, nec in aliquo deficit. ibid.cap.4.& 1.topic. tr.2.cap.4.
Genus generaliſſimum à quo habet quod ſit genus, & à quo quod ſit generaliſſimum. De prædicab. tr.4.cap.3
Genus quare requirat multas ſpecies actu, non autem ſpecies plura indiuidua actu, ſed potentia tantum. ibid.cap.6.& 4 topic.tr.1. cap.5
Genus quomodo poteſt eſſe in ad aliquid, ſpecie ſua non exiſtente in ad aliqud. 4.topic. tr.1. cap.2
Genus qualiter à differentia ſeparatur.4.topic. tr.4.cap.2
Genus & differentiæ ſunt priora ſimpliciter quam ſpecies & notiora. 6.topic. tract.2. cap.1

H

Habitus quomodo differt à diſpoſitione. De prædicam.tr.5.cap.2
Habitum & diſpoſitionem antiqui ſimplici nomine applicationem dixerunt. ibid.cap.3
Habitus & diſpoſitiones ſunt ad aliquid generis capta, ſed quantum ad ſpecies ſunt qualitates. ibid. cap.14
Habitus quid ſit ſecundum quod eſt prædicamentum, & quæ habeat propria. De ſex princ.tr.7.cap.1.2.& 3
Quot & qui ſint modi habendi. ibid.
Habitus præcedit priuationem ordine principiorum naturæ,non actu. De prædicam.tr.7. cap.5
Ordo qui eſt inter habitum & priuationem, eſt à natura: ordo autem qui eſt inter affirmationem & negationem,eſt rationis. ibid. cap.6
Modorum habendi ſufficientia. ibid. tract.7. cap.16
Habitus ſecundum Auicennam eſt, quo quis aliquid agit cum voluerit. 6.topic. tract.2. cap.5
Hominum tria genera ad ſcientias inæqualiter diſpoſita Heſiodus De prædicab. tr.1. cap.1
Homo quare eſt riſibilis. De prædicab. tr.6. cap.1
Hominis proprium non eſt riſibilitas, ſed riſibile. ibid. cap.2
Homo per quam cauſam caneſcat. ibid.
Homines melancholici quare acutius ſpeculantur in vere,cholerici in hyeme,phlegmatici in æſtate, ſanguinei in autumno: & quare melancholici efficiuntur dementiores in autumno,ſanguinei in vere,phlegmatici in hyeme. De ſex princ.tr.4.cap.6
Honor eſt de per ſe appetibilibus. 6.topic. tr.3. cap.9

I

ICon quid ſit & quomodo differat à ſigno. 2.prior. tr.7. cap.8
Ideæ ſiue formæ quas quidam ponunt extra res exiſtentes, quare dicuntur monſtra. 1.poſter. tr.4.cap.11
Idem quot modis dicatur. 1.topic. tract.2. cap.7
De eodem & diuerſo loco. 7.topic. tract.1. cap.1
Ignis quomodo ſe habet in multiplicata analogia ad quodlibet aliud elementum. 1.poſter. tr.3 cap.5
Igni calor ineſt per naturam, non ſuam, ſed per naturam ignis. De prædicam., tract.7. cap.8
Ignis quare non poteſt infrigidari, ſed bene aqua calefieri. ibid.
Ignis non eſt ſpecies ſpecialiſſima. 5.topic. tr.2. cap.7
Tres ſunt ſpecies ignis in materia aliena, 5. carbo, flamma & lux. 6.topic.tr.3.cap.2
Ignorantiæ multiplex diuiſio ex parte ignorati, ignorantis, & modi ignorandi. 1.elenc. tr.3.c.9
Ignorantia malæ diſpoſitionis quid ſit & quæ cauſæ ipſius. 1.poſter.tr.4.cap.2
Ignorantiæ ſyllogiſmus quot quibuſve modis ſit tam in immediatis quam in mediatis propoſitionibus. ibid. cap.3.4.5.& 6
Ignorantia ſecundum negationem dicta ex quibus cauſis oriatur. ibid. cap.7
Nec inanimata, nec pueri dicuntur ignorare, 5.ignorantia priuatiuè dicta. 6.topic.tr.4
Imago quomodo cauſatur in ſpeculo, quare non mouetur ad motum ſpeculi, & quam diuerſo modo eſt in ſpeculo,in perſpicuo,& in inſpectore. De princ. tr.2.cap.4
Imago eſt rei ad rem coæquandam ſimilitudo indifferens. 6.topic.tr.1.cap.2
Immortale quomodo ſit differentia, licet ſumatur à priuatione. 6.topic.tr.3.cap.1
Indiuiduum non poteſt eſſe ſubiectum nec prædicatum artis,nec ſcientiæ. 1.topic.in 2. proœmio.
Indiuiduum triplex. De prædicab. tract. 3. cap.3
Indiuiduum vagum an de vno ſolo vel de pluribus prædicatur. ibid.
Indiuidua quomodo ſunt indiuiſibilia. ibid. tr.4 cap.3
Indiuiduum vagum de pluribus prædicatur prædicatione ſpeciei,& non indiuidui.ibid. tr.4.cap.7
Inductio dialectica quare non reducitur ad ſyllogiſmum dialecticum. 1.topic. tr.3 c.4
Ab Ineſſe ad eſſe quare non valet conſequentia in accidentibus, ſed bene in aliis prædicamentis. 2.topic. tr.1. cap.1
Quomodo ex neceſſitate ineſſe non ſemper cauſat omni ineſſe. 2.topic.tr.2 cap.1
Infinitari quæ poſſint & quæ non. 1.periher. tract.

tr.2. cap.5
Nota infinitans debet apponi ſubiecto & non ſigno ſubiecti. 2.periher. tr.cap.3
Qui ſint boni ingenij, & vnde dicatur ingenium. 8.topic.tr.3.cap.1
Inſtantia ſiue inſtantiuus ſyllogiſmus quid ſit, & per quas fiat figuras. 2.prior. tract.7. cap.7
Intellectus diſcurſiuus eſt ratiocinatio faciens currere cauſam in cauſatum Iſaac. 1.poſter. tr.1. cap.3
Intellectus accipiens notitiam ignoti, aſſimilatur homini qui vniuerſalia retinet, & ſingula vel ſingularia perdit Boëtius. ibid.
Intellectus quomodo ſit habitus principiorum. 2.poſter. tr.5.cap.2
Per intellectus ſolos,nudos, & puros quid intellexit Porphyrius. De prædicab. tract.1. cap.2
Intenſio & remiſſio quomodo fiant, & quibus conueniant. De ſex princ. tract.8. cap.1. 2.& 3
Quod ſit opus interrogantis in dialecticis 8.top. tr.2. cap.1
Fallacia ſecundum plures interrogationes vt vnam, in quo conſiſtit, & quot modis fit. 1.elench. tr.3. cap.20. & 21

L

LEne & aſperum quid. De prædicam.tr.5. cap.8
Lex vnde dicatur. 6.topic.tr.1.cap.2
Linea vel magnitudo rationalis quid ſit in geometria. 1.poſter.tr.3.cap.1
Linea ſecundum Euclidem & Platonem eſt longitudo ſine latitudine. 6.topic. tract.2. cap.4
Locum non eſſe principium generationis, niſi quoad figuram,penitus falſum eſt. De prædicab. tr.3.cap.1
Duo corpora non poſſunt eſſe ſimul in eodem loco, nec vnum corpus poteſt eſſe ſimul in diuerſis locis. De ſex princ.tr.5 cap.1
Quæ ſint in loco per ſe, & quæ per accidens. ibid. cap.2
Locus non poteſt eſſe ſine corpore,nec è contra. ibid.cap.3
Primum cælum quomodo ſit in loco. ibidem. cap.4
Locus ſurſum quomodo contrarius eſt loco deorſum. ibid. cap.12
Logica eſt omnis ſcientiæ modus. Ariſtot. & Auer. A natura incipit, perficitur autem arte, & vſu & exercitio recipit perfectionem. Eſt vna ſpecialium ſcientiarum. De prædicab. tr.1.cap.1
Logica an ſit pars philoſophiæ vel non contentio friuola eſt & infructuoſa Auicen. & Alpharab. ibid. cap.2
Logica quomodo variatur & eſt multiplex. ibid.
Logica ſummè neceſſaria & vtilis eſt philoſophiæ. ibid.cap.3
Logicæ proprium & commune ſubiectum non eſt ſermo ſiue incomplexus, ſiue complexus, neque ſyllogiſmus, ſed argumentatio. Auicen. Alpharab. & Algazel. ibidem. cap.4
Logicæ diuiſio vnde accipienda ſit. ibidem. cap.5
Logicæ pars quæ docet diffinire, vel non fuit nobis ab antiquis tradita, vel ad nos non peruenit. ibid.
Logica ſophiſtica habet duas partes ſecundum imitationem, non tamen perfectè, ſcilicet inuentiuam & iudicatiuam. 1.elenc. tr.1. cap.1
In tradenda logica ſophiſtica obſeruatur modus ſcientiæ & artis. ibid.
Logices ſcientia qualiter eſt inuenta. 2.elench. tr.5.cap.5

M

MVlta ſunt quæ in ſe ſunt mala, permixta autem fiunt bona, & econtra. 6.topic. tr.7.cap.1
In medicina maximè exigitur ſcientia de ponderibus & diſtantia graduum. 1.poſter. tr.3.cap.7
Medicina ſcientia dicitur per ſe de hoc quod eſt facere ſanitatem, per accidens verò de hoc quod eſt facere ægritudinem. 6.topic. tr.2. cap.3
Quædam medicinæ in ſe acceptæ ſunt bonæ, quæ commixtæ fiunt malæ. 6.topic. tract.7. cap.1
Ad medij inuentionem quæ inſpicienda ſunt. 1.prior. tr.6.cap.1.& 2
Medium duplex, ſ. per participationem & per abnegationem. 4.topic. tr.2.cap.1
Memoria quomodo ſemper eſt actus & non habitus. 4.topic. tr.3.cap.1
Memnonis diſcipuli Platonis & Socratis quæſtio, vtrum virtutes intellectuales & morales eſſent bonum aſſueſcibile, vel diſcibile, vel datum à diis per conuerſionem animæ ad ſeipſam, & ad ea quæ habuit à ſeculis æternis,in quibus fuit intra ſeipſam.1.poſter. tr.1.cap.4.& 5.
Mens vnde dicatur ſecundum Pythagoram. De prædicab. tr.8.cap.3
Menſium fines quare ſunt calidiores & humidiores, & quare tunc humida magis fluunt. 2 poſter.tr.4.cap.6
Metæ ad quas intendit deducere ſophiſta, ſunt quinque, redargutio, falſum, inopinabile, ſolœciſmus, facere nugari eum qui condiſputat. 1.elench.tr.1.cap.5
Methodus ex quot & quibus conſtat. 1.topic. tr.2. cap.1
Methodus dicitur vniuerſalis tripliciter. ibid. cap.6
Modus acquirendi ſcientiam variatur ſecundum materiam in qua quæritur ſcientia. De prædicab. tr.1.cap.7
Modi ducendi per ſe qualiter ſe habent adinuicem & ad demonſtrationem. 1.poſter. tr.2. cap.8.9.10. & 11.
Mortale quomodo eſt differentia hominis. De prædicab. tr.5.cap.8
Motus quare non potuit eſſe vnum prædicamentum, & quid ſit, & quotuplex: & quomodo intelligitur illud dictum 3. phyſic. text. cap.5. Tot ſunt ſpecies motus, quot ſunt

ſunt ſpecies entis. De prædicam. tract. 7. cap. 14
Non eſt motus ad quando, ad actionem, ad paſſionem, ad poſitionem, ad habitum. ibid.
Motus quomodo eſt actus perfectus, & quomodo imperfectus. De princ. tr. 2. cap. 1
Motus quomodo eſt in omnibus generibus, & quomodo in quatuor tantum, & quomodo in genere qualitatis. ibid. cap. 5
De multiplicis diſtinctione. 1. topic. tract. 4. cap. 3. 4. 5. & 6
Multiplicitas amphibologica quare non ſecundum æquiuocationem dicitur. 2. topic. tr. 1. cap. 5
Quomodo diuerſimodè vtuntur multiplici dialecticus & ſophiſta. ibid.
Multiplex obſcurat & obnubilat intellectum. 5. topic. tr. 2. cap. 2

N

NAualis de apparentiis quomodo ſubalternatur aſtrologiæ. 1. poſter. tr. 3. cap. 7
Natura ſimplex in quadruplici eſſe conſideratur. De prædicab. tr. 9. cap. 3
Negatio ſequitur affirmationem, ſed non è conuerſo. 5. topic. tr. 3. cap. 1
Nilus quare magis fluit in fine menſium. 2. poſter. tr. 4. cap. 6
Niui quomodo ineſt candor per naturam. De prædicam. tr. 7. cap. 8
Nomini non eſt intrinſeca ſignificatio vt ſolum nomen eſt: ſed ei intrinſeca vt ſic, ex literis, ſyllabis & accentu compoſitio. De prædicam. tr. 1. cap. 1
Quid ſit ſubſtantia quam ſignificat nomen, & quid qualitas cum qua ſignificat. ibid.
Nomen quomodo manere poteſt idem ſecundum propriam materiam & formam, licet non habeat idem ſignificatum. ibid.
De nomine quare prius agitur, quam de verbo: & quare vtrumque per vocem definitur. 1. peri her. tr. 2. cap. 4
Nominis pars ſeparata à toto, quare nihil ſignificet de conceptu totius, ratio Auicennæ. ibid.
Nomen infinitum quid ſit, & quare non eſt nomen apud logicum. ibid cap. 5
In nominis ſignificato quid per ſubſtantiam & quid per qualitatem intelligendum. ibid.
Nominis caſus quare non ſunt nomina apud dialecticos, caſus verò verborum ſunt verba. ibid. cap. 6
Notum per quod ignoti ſcientia acquiritur, dupliciter conſideratur. De prædicab. tr. 1 cap. 4
Notum eſt aliquid per ſe in quolibet, per quod ignoti poteſt acquirere ſcientiam. ibid.
Quid ſit notius ſimpliciter. 6. topic. tract. 1. cap. 1
Numeri cuiuſlibet ductus in ſeipſum, facit numerum quadratum. 1. poſter. tract. 2. cap. 1
Qualis ſit illa prædicatio, numerus eſt impar. 4. topic. tr. 1 cap. 4
Par & impar ſunt paſſiones numeri abſoluti, quadrangulus autem & cubus ſunt paſſiones numeri ſingularis. 1. poſter. tract. 3. cap. 1
Æqualitas analogicè conuenit numeris & continuis. ibid.

O

OPinio non eſt genus fidei. 4. topic. tr. 3. cap. 1
Oppoſitio prout eſt paſſio enuntiationis quid & quotuplex ſit, & quæ ſint leges ſingularum oppoſitionum. 1. peri her. tr. 5. cap. 1. & 2.
Oppoſitio contradictionis eſt maior oppoſitione contrarietatis. ibid.
Oppoſitio quomodo eſt forma entis, & forma non entis: & quomodo eſt forma vnius, & multorum: & quomodo licet ſit relatio, non tamen requirit vtrumque extremum eſſe in actu: & quomodo diuidatur. De prædicam. tr. 7. cap. 2
Quomodo relatiua ſunt oppoſita, cum non ſe expellant, imo ſe ponant: & quomodo relatiuè oppoſita inter alia oppoſita, non ſunt nata fieri circa idem. ibid. cap. 3
Oppoſitio priuatiua quomodo non eſt oppoſitio contraria, licet priuatio ſaluetur in contrario. ibid. cap. 5
Oppoſitio duplex: ſecundum rem & ſecundum locutionem. 2. prior. tr. 5. cap. 5
Opprobrium & fraus qua re differunt. 6. topic. tr. 2. cap. 5
Oratio quid ſit, & quomodo diuidatur. 1. peri her. tr. 4. cap. 1

P

PArabola quid. 8. topic. tr. 1. cap. 2
Particulare additum vniuerſali, quomodo non facit nugationem, ſed è conuerſo. 6. topic. tr. 1. cap. 3
Qualiter parte interempta totum interimitur, ſed non è conuerſo. 6. topic. tr. 7. cap. 1
Paſſibiles qualitates quare ſic dicuntur, & quæ ſint. De prædicam. tr. 5. cap. 6
Paſſio animæ dicitur dupliciter. Aſpaſius. 1. peri her. tr. 1. cap. 2
Paſſio quare dicitur effectus actionis, & quare illatio: & quæ ſit paſſio animæ, & quæ corporis. De princ. tr. 3. cap. 1
Paſſionis variæ acceptiones. ibid. cap. 2
Liber peri hermenias quare ſic inſcribitur, quodnam ſit eius ſubiectum, quis finis, quis auctor, & quem ordinem habeat in libris logicæ. 1. periher. tract. 1 cap. 1. & 2
Petitio eius quod eſt in principio, diuerſimodè conſideratur in topicis & in elenchis: fit autem quinque modis. 1. elench. tract. 3. cap. 13. & 14
Philoſophia à quibuſdam diuiditur in phyſicam, mathematicam, & metaphyſicam: ab aliis verò in phyſicam, ethicam, & rationalem, generaliter ſumptas. De prædicab. tr. 1. cap. 2
Philoſophia generaliter dicta, quomodo variatur & eſt multiplex. ibid.
Porphyrius reprehenditur. De prædicab. tr. 8. cap. 8

Porphyrij

Index Rerum.

Porphyrij ſermo obſcurus. ibid. cap.10
Porphyrij dictum non ſecundum artem. ibid. cap.11
Poſitio ſecundum quod eſt prædicamentum, quomodo diffinitur, quibus verè conuenit, & quæ habet propria. De ſex princ.tract.6. cap.1.2.3.4. & 5
Poſſibile vtrum ſequatur ad neceſſarium, & quomodo differat à contingenti. 2.peri her. tr.2.cap.5. & 6
Poſtprædicamentorum neceſſitas & ſufficientia. De prædicam. tr.7.cap.1
Libri poſteriorum analyticorum auctor, dignitas, vtilitas, nomen, & ordo ad librum priorum analyticorum. 1.poſter. tract.1. cap.1. & 2.
Potentia naturalis vel impotentia quid ſit & ex quibus principiis cauſetur. De prædicam. tr.5. cap.4
Potentiæ animæ realiter ab eius eſſentia diſtinctæ. ibid.cap.5
Prædicabilium coordinatio complectitur generaliſſimum quod non poteſt eſſe ſpecies, ſpecialiſſimum quod non poteſt eſſe genus, & intermedia quæ ſunt ſimul genera & ſpecies. De prædicab. tr.4.cap.3
Eadem coordinatio declaratur per exemplum in familiis. ibid. cap.5
Tota reducitur ad genus, non ad differentiam. ibid.tract.5.cap.6
Prædicamentorum ſufficientia oſtenditur. lib. de prædicam. tract.1. cap.7. & de ſex princ. tr.1.cap.6
Prædicari quid eſt. De prædicab. tract.3. cap.3
Prædicari in quid dicitur multis modis. ibid. cap.4
Prædicari cauſatur ab ineſſe: & ideò idem non prædicatur de ſeipſo, ſicut nec ineſt ſibiipſi. 1.poſter. tr.4. cap.11
Prædicata ſubſtantialia non poſſunt eſſe infinita. ibid. cap.13
Prædicata dialectica ſunt quatuor, diffinitio, genus, proprium, & accidens. Quomodo ordinantur. lib. 1. topic. tractat.2. cap.1
Cætera prædicata aliquid claudunt eorum quæ definitio continet. ibid.cap.6
Horum quatuor prædicatorum ſufficientia, & vbi reperiantur. ibid. cap 8.& 9
Præcognitionum modi quot ſint, & quæ præcognoſcenda. lib. 1. poſter. tract. 1. cap. 4
Præmiſſæ quomodo ſunt cauſa materialis concluſionis & effectiua. 8.topic. tract.1. cap.7
Præteritum imperfectum includit præſens. 1.elench. tr.1. cap.1
Quomodo quædam generaliſſima magis dicuntur genera, & quædam magis dicuntur principia. De ſex princ tr 1.c.1
Principij peritio quid ſit & quot modis fiat. 2.prior.tr.6.cap.1. & 2
Principium quibus modis eſt prius & notius. 1.poſter. tr.1.cap.3
Principium immediatum quid & quotuplex ſit. ibid. cap.4
Quomodo intelligendum illud dictum Philoſophi, quòd principia non ſunt multum minora concluſionibus. ibidem. tract. 5. cap.7
Principia quomodo cognoſcuntur: & quis principiorum ſit habitus. lib.2. poſter. tr.5. cap.1. & 2
Principia cognoſcuntur diffinitione terminorum. 8.topic.tr.1.cap.7
Quæ ſunt principiis propinqua, difficulter probantur, quia non habent multa media. ibid.
Quid eſt petere principium. 8.topic. tract.2. cap.9
Prius diuiditur in quatuor ſignificata, ad quæ non eſt genus, ſed analogum. De prædicam. tr.7.cap.12
Probare laborioſum eſt omnia quæ diſcolus negat. 8.topic.tr.3.cap.3
Problema & poſitio quomodo differunt. 1.top. tr.3. cap.3
Problema rationale quid. 5. topic. tract.1. cap 2
De Problematibus vniuerſalibus. 2.topic.tr.1. cap.1
Proportio propriè eſt in quantitate. 2.topic. tr.2.cap 6
Propoſitionum omnium de ineſſe numerus eſt 48. 1.peri her.tr. 1.cap.2
Propoſitionum æquipollentiæ quomodo fiunt ex diuerſa poſitione negationis: & vnde ſint acceptæ modernorum regulæ de æquipollentiis. ibid.
Propoſitionem quis modus faciat modalem, & quot ſunt tales modi: & cuius ſunt modi, prædicati ſcilicet, vel ſubiecti, vel compoſitionis: & quid ſit prædicatum in enuntiatione modali, & quid ſubiectum in ea. ibid. tr.2. cap.1
Propoſitio modalis quomodo efficitur omnis quantitatis ex ſitu negationis: & hoc quoad tempus, licet quoad ſuppoſita ſit ſingularis. ibid. cap.6
Propoſitio & enuntiatio quomodo differunt. 1.prior. tr.1. cap.2
Propoſitio quid ſit & quomodo diuidatur. ibidem. cap.3. item 1. peri her. tract.4, cap.2
Propoſitio negatiua de prædicato finito, & affirmatiua de prædicato infinito quomodo differunt. 1.prior. tr.9. cap.1
Propoſitio de futuro contingenti an ſit determinatè vera, vel falſa. 1.peri her.tr.5.cap.4
Propoſitiones de ſecundo adiacente multiplicatæ ſecundum ſubiectum ſunt 16. 2.peri her.tr.1. cap.1
Quæ propoſitiones facile & quæ difficile probantur. 1.prior.tr.5.cap.2
Propoſitio dialectica & problema dialecticum in quo differunt. 1.topic.tr.2.cap.1
Propoſitiones & problemata tria, logica, phyſica & ethica. 1.topic.tr.4.cap.2
Quomodo iſta, Sortes eſt animal, eſt neceſſaria mediatè: iſta autem, homo eſt animal, eſt immediatè neceſſaria. 2. topic. tract. 1. cap 3
Propoſitionis neceſſitas duplex: rei & cohærentiæ. ibid.
Propoſitiones quæ ſint contrariæ & quæ con-

tradictoriæ. 2. prior. tr. 5. cap. 1
Propoſitiones ex quibus fit ſyllogiſmus, ſunt quinque ordinum, ſicut aurum eſt quinque modorum in reſpectu ad artificiatum quod fit ex auro. 1. poſter. trac. 1. cap 1
Propoſitio quæ non eſt ſtabilitæ veritatis, diuiditur in tredecim partes, ſcilicet in primas, ſenſibiles, experimentales, famoſas, mediatas, opinabiles, maximas, ſyllogizatorias, receptibiles, ſimilatorias, putabiles, imitatorias, apertè falſas. ibid. c. 2
Propoſitiones præterneceſſariæ quot ſint & ad quid, quæcumque ſunt ſumendæ ſiue proponendæ ad alterum. 8. topic. trac. 1. cap. 2
Propoſitionibus relatiuis quo pacto vti debeamus. ibid.
Quot modis propoſitio redditur difficilis ad probandum. 8 topic tr. 1. c. 7
Propoſitio multiplex non eſt ſemper diſtinguenda. 8. topic. tr. 2. cap. 3
Proprium ſecundum quod eſt prædicatum, quid ſit. 1. topic. tr. 2. c. 3
Proprium quamuis aſſignetur generaliſſimum, tamen propriè & immediatè eſt ſpeciei. De prædicab. tr. 3. cap. 4
Proprietates indiuiduales ſecundum Boëtium ſeptem ſunt. De prædicab. trac. 4. cap. 7
Proprium non manat ex genere, nec ex differentia ſecundum quod huiuſmodi, ſed ex ſubſtantia ſpeciei. De prædicab. trac. 6. cap 1
Non ſolum proprium quarto modo eſt proprium logicum, ſed etiam propria primo, ſecundo, & tertio modo. ibid.
Tria propria quorum meminit Ariſt. in topicis, quomodo ſunt quatuor propria quæ refert Porphyrius. ibid.
Sufficientia modorum proprij. ibid. & 5. topicor tr. 1. c. 1
Proprij eſſentia principia ſunt accidentia, quæ tamen cauſantur à principiis quæ ſunt ſpeciei ſubſtantialia. De prædicab. trac. 6. cap. 1
Proprium quarto modo eſt proprium reſpectu ſpeciei, & vniuerſale reſpectu indiuiduorum, & habet eadem indiuidua materialiter cum ſpecie, non formaliter. ibid.
Proprium duplex, ſ. per ſe & ſemper, & ad aliud ſeu quando. 5. topic. tract. 1. cap 1
Vnius ſubiecti ſunt multa propria, à diuerſis tamen ſubiecti principiis cauſata. 5. topic. tr. 2. c. 5
Numerus & ordo propriorum. ibid. c. 6
Inconueniens eſt proprium prædicari ſecundum magis & minus, ſpecie non ſic prædicata. ibid c. 7
Idem non poteſt eſſe proprium duorum ſubiectorum ſpecie differentium. 5 topic. tr. 3. cap. 2
Priuatio dicit principiorum habitus corruptionem, & hoc vel circa idem numero, circa idem genere propinquo, vel remoto. De prædicam. tr. 7. cap. 5
A qua priuatione non datur regreſſus ad habitum. ibidem. cap. 8. & de ſex princ. tr. 7. cap. 4
Punctum qualiter conſtituit lineam & eius definitionem ingreditur. 1. poſter. trac. 2. cap. 8
Pythagoras poſuit opinabile eſſe ſpeciem entis. 4. topic. tr. 1. c. 2

Q

QVæſtiones de his quæ demonſtrantur, ſunt æquales numero, ſpecie, & forma, his quæ verè ſcimus, hoc eſt, per demonſtrationem accipimus, vel per ea quæ ſunt in demonſtratione. Quæſtiones autem ſunt quatuor, ſcilicet ſi eſt, quid eſt, quod ſiue quia eſt, & propter quid. 2. poſter. tr. 1. cap. 1
Quæſtio quia eſt, quare ponit in numerum, non autem quæſtio ſi eſt. ibid.
Quomodo quæſtio ſi eſt, ita ſe habet ad quid eſt in ſimplicibus, ſicut quæſtio quia ad quæſtionem propter quid in compoſitis. ibid.
Quæſtiones nec plures ſunt nec pauciores quam quatuor: poſſunt tamen omnes reduci ad duas quæ ſunt ſi eſt, & quid eſt. ibid. cap. 2. & 3
Quale multipliciter capitur. De prædicab. tr. 3. c. 4
Qualitas quid ſit, & ſecundum quam intentionem ſit vnum de decem prædicamentis. De prædicam. tr. 5. c. 1
Quomodo vtraque diffinitio & qualis per qualitatem & qualitatis per quale, eſt per notiora. ibid.
Denominatio ſecundum quale ſimpliciter ſoli conuenit qualitati: aliis autem non niſi per determinationem ad aliquod aliud formale. ibid.
Qualitas quare eſt multipliciter dicta, id eſt, habens multas ſpecies ſubalternas, & hoc non dicitur de aliis. ibid. c. 2
Qualitatis prima ſpecies quare nominatur duobus nominibus. ibid. & c. 3.
Qualitatis ſpecies antiqui nomine ſimplici vocabant, ſcilicet primam applicationem, ſecundam aptitudinem, tertiam caſum, quartam compoſitionem. ibid.
Qualitatis propria, ſuſcipere contrarium, ſuſcipere magis & minus, & ſecundum eam ſimile vel diſſimile dici. ibid. cap. 11. 12. 13
Circa qualitatis intenſionem & remiſſionem triplex opinio. ibid. cap. 12
Quando non relinquitur tantum ex adiacentia temporis, ſed etiam æternitatis, & æuiternitatis: quomodo diſtinguitur à tempore, & quæ ſint eius genera, ſpecies, & indiuidua De ſex princ. tr. 4. cap. 1. & 2
Quando relictum ex præſenti, ſemper eſt cum ipſo præſenti: ſed quando relictum ex præterito, aut futuro, nunquam eſt cum aliquo illorum. ibid. cap. 2
Quando & tempus prout eſt numerus, ſemper ſunt in eodem ſubiecto: non ſic autem vbi,

vbi,& locus. ibid.
Quando & tempus in quo conueniunt & differunt. ibid.cap.4
Quando non eſt in tempore, ſed in re temporali. ibid.cap.5
Quæ ſuſcipiunt quando æternitatis vel æuiternitatis, & quæ temporis. ibid.cap.6
Qualitas non eſt vniuoca omnibus quantitatibus niſi logicè. 1.poſter.tr.2.c.13
Quantitas quare non ſuſcipit magis & minus, & quomodo non eſt hoc aliquid, nec ſuſcipit contraria ſecundum ſui mutationem. ibid.cap.13
Quantitatis maximè proprium eſt, quod ſecundum eam æquale vel inæquale dicatur. ibid.cap.14
Tripliciter poteſt fieri interrogatio per quid. 1.topic.tr.2.cap.4
Quies dupliciter ſumitur, ſ. pro priuatione motus,& pro perfectione mobilis,4.topic. tr.3.c.5

R

RAtio non poteſt deuenire ad cognitionem incogniti, niſi tribus actibus. De prædicam.tr.1.cap.1
Rationalis potentia vt in pluribus imperat concupiſcibili, licet non ſemper.ſed quandoque è conuerſo. 5.topic.tr.1.c.2
Rectitudo eſt forma ſimplex, curuitas autem eſt compoſita ex duabus formis. 4.topic.tr. 1.c.2
Rectum quid ſecundum Euclidem, & quid ſecundum Platonem. 1.poſter.tr.2.c.9
Rectum & curuum quid.De prædicam.tr.5. cap.8
Reduplicatio quid & qualiter fieri debeat:& cui extremo addenda reduplicatio,& cui diſtributio. 1.prior.tr.7.c.7
Relatio quomodo eſt prædicamentum. De prædicam.tr.4.c.1
Relatio minus habet de ente, quam qualitas vel quantitas. ibid.c.2
Quomodo ad aliquid verius eſt generaliſſimum quam relatio, vel relatiuum. ibid. cap.2
Relatio quare inter genera accidentium ponitur poſt quantitatem. ibid.
Relationis definitio explanatur. ibid.c.3
Relatiuorum propria, ſuſcipere contrarietatem, ſuſcipere magis & minus, dici ad conuerſentiam, eſſe ſimul natura, vno cognito reliquum cognoſci diffinitiuè. ibid. cap.4.5.6.7.& 9
Relatiua quædam intrinſeca,quædam extrinſeca. ibid.cap.5
Cum dicitur relatiua eſſe ſimul natura, quid per naturam intelligatur. ibid.c.7
Relatiua multa ſunt in genere quæ non ſunt relatiua in ſpecie. ibidem. & tract. 5. cap.14
Relatiua alia ſecundum dici, alia ſecundum eſſe. ibid c.8
Vtrumque relatiuum definitur per aliud, id eſt,ad aliud. ibid c.9
Triplicia ſunt relatiua ſecundum comparationem ad ſubiecta in quibus ſunt. 4.topic. trac.2.cap.5
Vnum relatiuum non ponitur in diffinitione alterius vt diffiniens, ſed vt terminans. 6.topic.tr.2.c.2
Reminiſcentia eſt ſuper partem obliti. 1.poſter.tr.1.cap.4
Reminiſci & recordari qua re differunt. 2.topic tr.1.
Repetitio euſdem perturbat audientem.5.topic.tr.2.c.3
Res tripliciter accipiuntur.1.in eſſe quod habent in ſuæ eſſentiæ principiis. 2. in eſſe quod habent in propriis ſingularibus. 3.in eſſe quod habent in intellectu. De prædicab.tr.1.c.2
Reſolutio duplex, ſcilicet prior & poſterior. 1.prior. tr. 1.c.1
Reſolutio ad quæ ſtet in categoriis,ad quæ in prædicamentis, ad quæ in logicis. 1. peri her.tr.2. cap.4

S

SApientis opus multiplex in ſe & ad alium. 1.elench.tr.1.cap.3
Scibilia multa ſunt, quorum non eſt ſcientia Boëtius. De prædicam.tr.4.c.7
Scientia intellectiua eſt ex præexiſtenti cognitione. 1.poſter.tr.1.c.3
Scientia,diſciplina,& doctrina quomodo differunt. ibid.
Scientia verum ſit bonum diſcibile,vel datum à diis per conuerſionem animæ ad ſeipſam, & ad ea quæ habuit à ſeculis æternis, in quibus fuit intra ſeipſam. ibidem cap.4. & 5
Scientia eorum quæ à natura cauſantur, non poteſt haberi niſi per principia naturalia: ſcientia vero eorum quæ ſunt à nobis,non poteſt eſſe vera apud nos niſi per principia quæ ſunt in nobis. De prædicab. tr.1. cap.2
Scientis eſt poſſe docere Ariſtotel. ibidem. cap.3
Scientia vbi ſita ſit ſecundum habilitatem. De ſex.princ.tr.1.c.6
Scientia præmiſſarum & concluſionis quomodo vniuocantur. 1.poſter.tr.2.c.5
Scientiæ qualiter communicant & differunt in vſu principiorum communium & propriorum. ibid.tr.3.c.4
De fortuito & ſenſibili non eſt ſcientia demonſtratiua. ibid.tr.5.c.7
Diuerſarum ſcientiarum & ſyllogiſmorum diuerſorum & demonſtrationum diuerſarum principia ſunt diuerſa. ibid.c.8
Scientia, intellectus, & opinio,quomodo differunt. ibid.c.9
Scientias & virtutes nobis ineſſe per naturam Socrates & Plato voluerunt. De prædicam. tr.5.c.3
Scire quomodo diffinitur, & quomodo eſt finis demonſtrationis 1.poſter.tr.2.c 8
Quomodo plura contingat ſcire & intelligere,& quomodo vnum tantum. 1.topic.tr.2, cap. 6
Scire eſt multiplex ad ſcire in habitu & in actu. 5.topic.tr 2.c.2

Senſus quomodo iuuat ad ſcientiam. 1.poſter. tr.5.cap.7
Quomodo intelligendum, quòd circa ſenſum eſt rectitudo & peccatum. 2.topic. tract.1. cap.6
Sentire eſt æquiuocum, & ideò non eſt proprium animalis. 5.topic. tr.1. cap.2.
Sermo de ſe nihil ſignificat. Auicen. De prædicab. tract.1.cap.4
Sermo alius eſt interius in mente diſpoſitus, alius conceptus cordis nuntiat ad alterum. Damaſc. ibid.
Sermo incóplexus,& complexus quid ſit.ibid.
Signum in quo differt à prodigio, & quomodo inueniendum ſecundum quod eſt loco medij in enthymemate. 2. prior. tract. 7. cap.9.& 10
Similitudinis conſideratio. 1.topic. tract. 4. cap 8
Vtilitas conſiderationis ſimilitudinis. ibid. cap.11
Quæ ſint ſimilia & quid ſit ſimilitudo.1.topic. tr.2,cap 6
Singulare non eſſe in intellectu probatur quatuor rationibus contra Alpharabium. 1.poſter. tr.1. cap.3
Singularium quomodo eſt ſcientia per accidens. ibid.tr.2.cap.17
Secundus finis ſophiſtæ eſt ducere ad inopinabile, primus autem ad redargutionem. 1.elench. tr.6.cap.1
Solertia eſt ſubtilitas ad medium inueniendum in non perſpecto tempore, hoc eſt, in paruo tempore, ſiue non magna deliberatione. 1.poſter.tr.5.cap.10
Quare in paruo ſpeculo poteſt apparere totum hemiſphærium, & quælibet res quamuis magna. De princ. tr.2.cap.4
De ſpecie quare tractauit Porphyrius poſt genus. De prædicab. tr.4.cap.1
Speciei diuerſæ intentiones, & definitiones. ibid.
Species vaga ſub genere non datur, quamuis detur indiuiduum vagum ſub ſpecie. ibidem.
Speciei nomen videtur prius tranſlatum ad ſpeciem ſpecialiſſimam, quam ad ſpeciem ſubalternam. ibid.cap.2
Species eſt vniuerſale ſecundum quod eſt prædicatum, non per rationem qua eſt ſubiectum. ibid.
Speciei & generis diuiſio per ſubalternum & non ſubalternum, eſt diuiſio ſubiecti in accidentia. ibid. cap.5
Speciei participatione quomodo plures homines dicuntur vnus homo. ibid.cap.6
Species non prædicatur ſubſtantialiter & vniuerſaliter de generibus ſibi ſuperioribus. ibid.
Subalterni ratio in quo conſiſtat.De prædicab. tr.4.cap.5.
Stereometria eſt ſcientia de menſuris ſolidorum quantum ad ponderare. 1.poſter. tr.3. cap.7
Studioſus quomodo denominatur à virtute ſicut à cauſa, impropria denominatione. De prædicam. tr.5. cap.10
Studium eſt vehemens applicatio animi ad aliquid diſcendum vel faciendum. Tullius. ibid.
Subalternatum habet in ſe actu & intellectu ſuum ſubalternans. 1.poſter. tr.2. cap.18
Quare requirantur ad ſubalternationem. ibid. tr.3. cap.7
Quomodo quædam ſcientiæ ſubalternantes & ſubalternatæ ſunt verè vniuocæ,& quædam non. ibid.
Subiectum quid ſit ſecundum Auicennam. 1.poſter. tr.4. cap.11
Quare vnius ſubiecti non poſſunt eſſe infinita propria. ibid.cap.13
Subiectum ponitur in diffinitione accidentis vt differentia. De prædicab.tr.5.cap.4
Quid ſit eſſe in ſubiecto. De prædicam. tr.1. cap.5
Subſtantiæ triplex conſideratio. De prædicam. tr.1. cap.1
Quæ ſubſtantia conſideratur in logica, & quæ in metaphyſica. ibid.
Subſtantia prima quid ſit, & declaratio diffinitionis eius. ibid. cap.2
Subſtantiæ ſecundæ quæ ſint, & qualiter ipſæ ſolæ prædicantur de primis nomine & ratione. ibid.
Subſtantiale & accidentale dicuntur quatuor modis. De ſex princ. tr.1.cap.4
Subſtantiale eſt medium inter ſubſtantiam & non ſubſtantiam.Auicenna. 1.topic. tract.3. cap.5
Syllogiſmus eſt inſtrumentum acquirendi ſcientiam complexi, ſicut diffinitio eſt inſtrumentum acquirendi ſcientiam incomplexi. De prædicab. tr.1. cap.7
Sillogiſmus conſtruitur ad inueniendum & iudicandum. ibid.
Syllogiſmus in vniuerſali quid, & explanatio ſuæ diffinitionis. 1.prior.tr.1.cap.5.item 1. topic. tr.1. cap.1
Syllogiſmus quomodo diuiditur in perfectum & imperfectum. 1.prior. tract.1. cap.6
Syllogiſmorum perfectorum principia,dici de omni, & dici de nullo. ibid.cap.7
Syllogiſmus primæ figuræ quare dicitur ſyllogiſmus extremitatum. 1.prior. tract.2. cap.2
Propoſitiones & termini ſunt materiæ ſyllogiſmorum : figura autem & modus ſunt formæ. ibid.
Diuiſio formalis ſyllogiſmi in ſpecies.1.prior. tr.5. cap.1. & 1.topic. tr.1. cap.1
Syllogiſmo duplicante, ſimiliter & per diuiſionem confecto, non demonſtratur quid eſt de eo cuius eſt. 2.poſter. tract.2. cap.2. & 3.
Quare in omni ſyllogiſmo neceſſe eſt vnam præmiſſam eſſe vniuerſalem & vnam negatiuam. 1.prior.tr.5.cap.3
Quare neceſſe eſt concluſionem eſſe particularem,altera præmiſſarum exiſtente particulari, & negatiuam altera præmiſſarum exiſtente negatiua. ibid.
Syllogiſmus circularis quid ſit, & ad quem vſum, & quomodo fiat in qualibet figura. 2.prior. tr.2. cap.1. & ſeq.
Syllogiſmus conuerſiuus quid ſit, & qualiter fit in omnibus figuris. 2.prior. tr.3. cap.1. & ſeq.

Syllogiſmus per impoſſibile quid ſit, & in quo differt à conuerſiuo, & qualiter ſit in omnibus figuris. 2.poſter..tract.4.cap.1.& ſeq.
Syllogiſmus ex oppoſitis quomodo ſit ſyllogiſmus & in qua figura. 2. prior. tractat. 5. cap.1.2.& 3
Omnis ſyllogiſmus aut fit ex duabus propoſitionibus, aut ex pluribus. 2.poſter. tract.6. cap.5
Quomodo eadem eſt diffinitio elenchi & ſyllogiſmi. ibid. cap.7
Omnis ſyllogiſmus conſtat tribus terminis, maiori, minori & medio:& hoc in infinitum abire tam in propoſitionibus affirmatiuis, quam negatiuis impoſſibile eſt. 1. poſter. tr.4.cap.9.& ſeq.
Syllogiſmus dialecticus eſt, qui ex probabilibus eſt collectus. 1.topic. tr.1.cap.2
Syllogiſmus litigioſus eſt ex iis quæ videntur probabilia, non ſunt autem probabilia. ibid. cap.3.
In ſyllogiſmo ad impoſſibile duo ſunt ſyllogiſmi. 8.topic. tr.1. cap.5

T

Terminus finitus quantò eſt ſuperior, tanto infinitatus fit inferior, & è contra. 2.topic.tract.1.cap.3
Terminus communis diuerſimodè ſumptus, vel in ſe vel in comparatione ad alios terminos quandoque ſignificat, quale quid, & quandoque hoc aliquid. 2.elench.tract.2. cap.7
Temperantia in minus eſt quam mixtio.4.top. tr.1.cap.4
Theophraſto aſcribitur primus liber metaphyſicæ Ariſtotelis. 2.poſter. tr.2. cap.1
Libri topicorum ſubiectum, finis, titulus, vtilitas, & proportio ad totam philoſophiam. 1.topic. in 1. prooemio.
Qualiter parte interempta, interimitur totum, ſed non è conuerſo. 6.topic, tract.7.cap.1
Tranſcendentia non prædicantur de ſubſtantia prædicatione generis, ſed prædicatione principij. De prædicab. tr.4. cap.3
Tranſlatio quid & quare aufert genus.4.topic. tr.1. cap.5
Triangulus poteſt eſſe ſubiectum & paſſio. 1.poſter.tr.1.cap.4
Trinau, gens crudelis. 2.topic. tract.2. cap.7
Triſtitia eſt cauſa & genus iræ, & non è conuerſo. 4.topic. tr.3.cap.1

V

Vbi eſt circumſcriptio corporis à loci circumſcriptione proueniens: non recipitur in ſubiecto in quo eſt locus. De ſex princ.tr.5.c.1
Vbi aliud ſimplex, aliud compoſitum. ibid. cap.3
Quæ & qualia ſint vbi propria. ibidem. cap.5
Vectio quid & in quibus reperitur. 4.topic. tr.1.c 4
Veritas quid ſecundum Democritum & Auicennam. 4.topic.tr.3.c.3
Verbum qualiter eſt de conſideratione logica, & quomodo diffinitur. 1.peri her.tr.3. cap.1.& 2
Verbum infinitum non eſt verbum ſecundum potiſſimam verbi ſignificationem.ibid. & 2.peri her.tr.1.c.1
Verecundia eſt primum ſignum rationis.4.topic.tr.3.c.1
Quomodo timor poteſt eſſe genus verecundiæ. ibid.
Veritas an ſit æterna & immortalis. De prædicam.tr.7.c.9
Veritas duplex in oratione De ſex princ.tr.1. cap.3
Verum qualiter ſequitur ex falſo. 2. prior. tr.1 c.3.& ſeq.
Verum pro puro & alienæ naturæ non permixto. De prædicam.tr.1.c.7
Verum non poteſt interimi per verum, nec falſum per falſum, niſi ducendo ad inconueniens. 8.topic.tr.2.c.6
Verum quomodo non contingit ex falſis ſyllogizare niſi caſu. 1 poſter.tr.5.c.8
Verum non valet ad deſtruendum. 2. topic. tr.1.c.5
Vinum admixtum lacti generat lepram, vt dicit Ariſtoteles. 6.topic.tr.7.c.1
Virtus nominat vltimum in bono. Ariſtoteles. De prædicam.tr.5.c.10
Quare à virtute non dicitur denominatiuè virtuoſus, ſed ſtudioſus. ibid.
Quomodo medium & virtus contrariatur vtrique extremorum. ibid.c.11
Virtus quomodo eſt medium inter duas malitias, & quomodo extremum De prædicam. tr.7.c.4.& c.11
Virtus eſt in genere habitus & in genere boni. 6.topic.tr.2.c.5
Virtus magis conſiſtit in electione quam in poteſtate. 6.topic.tr.3.c.2
Vita ſecundum Dionyſium eſt motus generis nutribilis naturaliter aſſequens nutritum. 6.topic.tr.5.c.1
Vtrum hæc propoſitio ſit vera, vita & mors ſiunt contraria. 1.elench.tr.3.c.18
Vniuerſale eſt vniuerſale per hoc quod eſt in intellectu, nec aliquo modo poteſt indiuiduari in ipſo. 1. poſter.tr.1.c.3
Vniuerſale quid ſit in demonſtratiuis. ibid. tr.2.c.12
Vniuerſalia vtrum ſint à natura vel ab arte. De ſex princ.tr.1 c.5
Duplex cauſa quare natura dicitur occulte operari in vniuerſalibus. ibid.
Vniuerſale eſt primum in logica conſiderandum. De prædicab.tr.2.c.1
Vniuerſale quomodo diuidendum & diffiniendum. ibid.
A quibus quæſtionibus circa vniuerſalia ſit abſtinendum logica. ibid.cap.2
Licet quatuor prima vniuerſalia concretè ſignificentur, non tamen ſunt denominatiua. De prædicab. tract.6. cap.2
Vniuerſalia quam habent adinuicem conuenientiam & differentiam. ibid. tract.8. c.1. & ſequens.
Vniuerſalia qualiter omnia in vnum coincidunt,

cidunt. De prædicab.tr.9.cap.1
Vniuerſalium quodlibet quomodo poteſt eſſe vt genus, vt ſpecies, vt differentia, vt proprium, & vt accidens. ibid.
Vniuerſalia qualiter omnia adinuicem miſcentur. ibid.c.2
Vniuerſalia qualiter ſunt naturæ quædam, & qualiter vniuerſalia, & qualiter intelligibilia, & qualiter ſimplicia. ibid.c.3
Vniuerſalia in ſolis, nudis, puriſque intellectibus poſita eſſe, qui & quibus rationibus probant. ibid.c.3
Vniuerſalia eſſe res extra intellectum exiſtentes, ſeptem fortioribus argumentis ſuadetur. ibid.
Vniuerſale tripliciter poteſt conſiderari: in ſe, in intellectu, & in ſingularibus. ibid.
Vniuerſalia eſſe corporalia, tribus potiſſimum rationibus probabant Epicurei & Platonici, contra quos tres etiam rationes adduci poſſunt. ibid.c.4
Vniuerſalia an ſint ſeparata à ſenſibilibus, vel in ipſis ſenſibilibus poſita, contentio ſemper fuit inter Stoicos, & Peripateticos. ibid.c.5
Vniuerſale qualiter eſt in anima, & qualiter in ſeipſo, & qualiter in ſingulari, & in quo verius eſt ſecundum eſſe ſuæ naturæ. ibid. cap. 6
Vniuerſale qualiter producitur in eſſe. ibid.c.7
Vniuerſale non eſt materia, ſed forma, & forma totius vt totum eſſe dicens deſignata. ibid.c.8
Vniuerſale quomodo prædicatur de quinque vniuerſalibus. ibid.c.9
Sufficientia & ordo quinque vniuerſalium. ibid.
Circa prædicatum vniuerſale primum quot modis contingat errare. 1.poſter.tr.2 c.13
Vniuerſale quomodo eſt vbique & ſemper. 1.poſter. tr.5.c.7
Vnum in ſubſtantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate ſimile. De prædicam. tr.3.c.14
Vniuoca quid & quare ſic dicuntur: & explanatio diffinitionis illorum. De prædicam.tr.1.c.3
Voluntas & placitum quomodo differunt. 1. peri her.tr.2.c.4
Voces ſignificatiuæ, quinque ſignificant. De prædicab.tr.1.c.5
Vox incomplexa & complexa, quid ſit. ibid.
Vox vniuoca, diuerſiuoca, multiuoca, æquiuoca, & analoga. ibid.
Vniuerſale eſt tribus modis. De prædicab tr.3. cap.5
Voces quomodo ſignificant primo conceptus, & etiam primo ſignificant res ſub diuerſis conceptibus. 1. peri her. trac.2. cap.1
Vox alia articulata, alia inarticulata. Item alia eſt ſignificatiua per naturam, alia per inſtitutionem. Item alia complexa, alia incomplexa. ibid.& c.2
Vox quæ auditur, quomodo eſt vna, & quomodo plures. De ſex princ.tr.5.c.3
Vulnera circularia quare tardius curantur. lib.1 poſter.tr.3.c.7

FINIS.